SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

KIRGIZCA LATİN YAZIMI · TÜRKÇE EDEBİ ÇEVİRİ

CİLT IX · KÖKÖTÖY AŞI VE ER MEYDANININ SINAVLARI

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle
karşılıklı iki sütun hâlinde

CİLT IX

Bölüm 1 · Karkıra'da Kara Bulut: Maaniker'e Uzanan El
Bölüm 2 · Er Meydanının Ulu Sınavları: Güreş, Yarış ve Semetey Duası
Bölüm 3 · Ödül Kavgasından Yeni Çağa: Toltoy'un Kara Yolculuğu

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Семетей» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында (1-китеп). «Turar» Yayınevi, Bişkek 2013 (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, üçlemenin yaklaşık 316.000 mısralık «Semetey» bölümünün 83.351–93.725 mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Manas göçtü; ama ocağı sönmedi. Elinde destan, dilinde ant taşıyan Kırgız, kaybettiği hanın yasını bir başka hikâyeyle sağalttı: babasız doğan, sürgünde büyüyen, atalar yurdunu geri almak için tek başına yola çıkan bir oğulun hikâyesiyle. «Semetey», üçlemenin ikinci kitabıdır; yasın, vefanın ve dönüşün destanıdır.

Sayakbay Karalaev'in dilinden yazıya geçirilen bu varyantta Semetey'in hikâyesi, Manas'ın ölümünün hemen ertesinde başlar. Abıke ile Köböş'ün ihaneti, Kanıkey'in bebeğini koynuna alıp Buhara'ya kaçışı, yetimin dedesinin sarayında soyundan habersiz büyüyüşü ve kanının çağırdığı gün Talas'a dönüşü — bunların hepsi, sözlü geleneğin en usta anlatıcısının nefesiyle, kesintisiz bir ırmak gibi akar.

Bu dizide Karalaev varyantının «Semetey» bölümünü, Kırgızca aslının Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyoruz. Transliterasyonda Türk okurunun gözüne yatkın bir yazım benimsendi; çeviride ise mısra bütünlüğü korunarak destanın epik sesi Türkçede yeniden kuruldu. Her bölümün başında iki paragraflık bir özet ve okuru bekleyen olayları toplayan kısa bilgi kutuları yer alıyor.

Söz atadan oğula geçti; kitap da elden ele geçsin.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

1	Karkıra'da Kara Bulut: Maaniker'e Uzanan El	Cilt IX — bu ciltte
2	Er Meydanının Ulu Sınavları: Güreş, Yarış ve Semetey Duası	Cilt IX — bu ciltte
3	Ödül Kavgasından Yeni Çağa: Toltoy'un Kara Yolculuğu	Cilt IX — bu ciltte

BİRİNCİ BÖLÜM

Karkıra'da Kara Bulut: Maaniker'e Uzanan El

"Aş veren suçludur" diyen ak sakallı Koşoy'un öğüdüyle, gece karanlığında genç Aydar, Maaniker'in sırtında Talas'a, Manas'a uçar; altı günlük süre işlemektedir. Kökötöy'ün ölümünden habersiz bırakılmış Manas önce öfkeden Zulpukor'u çeker, Kanıkey ile Bakay'ın araya girmesiyle yatışır; Kanıkey'in altı yılda hazırladığı ok geçmez kaftanları kuşanan kırk çorosuyla, Akkula'nın sırtında Kızıl-Kıya geçidinden Karkıra'ya iner. Umutları tükenen Müslümanlar dirilir, yağmacılar kaçışır. Manas, Koşoy'un "atı ver, kurtul" öğüdünü reddeder: bugün Maaniker'i verenin yarın Akkula'yı vereceğini bilir. Ocak başındaki Kalmakları kamçıyla sürer, Ezkara'nın kalpağını uçurur; Koñurbay ve Kıtay beyleri atlarından inip diz çöker, suçlarının bağışlanmasını dilerler. Barış kurulur, aş yeniden başlar — ve Bokmurun güreş ödülünü ilan ettiğinde, dağ gibi Coloy'un karşısına çıkacak tek er olarak seksen beşindeki Koşoy kalır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kökötöy'ün aşı Karkıra'da verilir; ev sahibi, Kökötöy'ün on üç yaşındaki oğlu Bokmurun'dur.
- Mançu hanı büyücü Ezkara, Kökötöy'ün eşsiz atı Maaniker'i zorla ister; Koñurbay (Alööke'nin oğlu) babasının kan bedelini aramaktadır; Kalmak ile Kıtay konuklar ocak başlarını yağmalar.
- Koşoy'un öğüdüyle genç Aydar, gece Maaniker'e binip Talas'taki Manas'a haber götürür; altı günlük süre konur ("Altı günden geç kalmasın").
- Kökötöy'ün ölümünden habersiz bırakılan Manas önce Aydar'ı öldürmeye kalkar; Kanıkey ile Bakay araya girer; Kanıkey'in hazırladığı kırk ok geçmez savaş kaftanı ve kırk savaş atıyla kırk çoro donatılır.
- Manas, Akolpok'u giyip Akkula'ya binerek Bakay, Almambet, Çubak, Sırgak ve kırk çoro ile Kızıl-Kıya geçidinden aşa ulaşır; yağmacı Kalmakları kamçıyla sürer, Koñurbay ve Kıtay beyleri diz çöküp özür diler.
- Bokmurun güreş ödülünü (bin karaca deve, bin kısrak, bir çuval altın) ilan eder; Coloy'un karşısına çıkması için Manas, seksen beş yaşındaki Koşoy'a ısrar eder.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Toy cebedik, ok cedik,	*Toy yemedik, ok yedik,*
Cabılıp ketse, bul kalmak	*Hep üşüşüp gelse bu Kalmak*
Cabılta caasın tartat ko,	*Kalabalıkla yayını gerer ya,*
Calpı kırıp bizderdi,	*Topumuzu kırıp geçirip,*
Akıynagın aytat ko.	*Alay türküsünü söyler ya.*
Baarıbızdı soo koyboy,	*Hiçbirimizi sağ komadan,*
Olcolop alıp koet ko.	*Ganimet edip alıverir ya.*
Tüyşüktü çoguu kılat ko,	*Zahmeti hep birden yükler ya,*
83360 Tük koyboy çoguu kırat ko!	*Tek can komadan hep birden kırar ya!*
Meltiregen tüz eken,	*Uçsuz bucaksız düzlükmüş burası,*
Beypay körüp catkanda,	*Böyle darlık çekip yatarken,*
Acıratıp aluuga	*Ayırıp kurtarmaya*
Belgilüü Manas şer da cok.	*Namlı Manas arslan da yok.*
Tayana kaçar Talas cok,	*Sırt verip kaçılacak Talas yok,*
Talkalaşıp çabışıp,	*Parçalanıp vuruşup,*
Acıratıp aluuga	*Ayırıp kurtarmaya*
Kabılan törö Manas cok».	*Kaplan bey Manas yok.»*
Üşkürünüp küyünüp,	*İç çekip yanıp yakılıp,*
83370 Alek boldu busurman	*Perişan oldu Müslüman,*
Amanat candan tüñülüp.	*Emanet candan umut kesip.*
Al añgıça bolbodu,	*O arada durulmadı,*
Açıp közdü cumguça,	*Göz açıp yumuncaya dek,*
Busurman curtu bölünüp,	*Müslüman halkı bölünüp,*
Kak ortodon carılıp,	*Tam ortadan yarılıp,*
Körör bolsoñ Orokkır	*Görecek olsan Orokkır*
Ortogo keldi kamınıp,	*Ortaya geldi hazırlanıp,*
Kızmat kılgan miñ balban	*Hizmet eden bin pehlivan*
Atın aldı cabılıp.	*Atını aldı üşüşüp.*
83380 Atın balban alganı,	*Atını pehlivan alınca,*
Kalk içine kampayıp,	*Halkın içinde kabararak,*
Orokkır tüşüp kalganı,	*Orokkır inip kaldı,*
Kökötöydün köp altın	*Kökötöy'ün çok altınını*
Orokkırday baatırga	*Orokkır gibi bahadıra*
Kökötöydün Bokmurun	*Kökötöy'ün Bokmurun'u*
Tartuu kılıp salganı.	*Armağan edip sundu.*
Tartuusun alıp, Orokkır	*Armağanını alıp Orokkır*

Iraazı bolup kalganı.

Ceti miñ, miñ baytal
Soyuşuna berdi deyt.
Catkan töödöy, uyday kant
Çagışına berdi deyt.
Ceti miñ töönün otunun
Cagışına berdi deyt.
Kökötöydün aşı dep,
Körör bolsoñ şibee curt,
Köp cıyındın aşı dep,
Töşkö tayap saldı deyt.
Cana kızık cana bar,
Beecinden çıkkan köykaşka
Mendeden türü bir başka,
Belgilüü Kalça şeri bar.
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay
Acıdaarday cürüşü,
Altımış caysañ iniçi
Kakançındın Beecinden
Kalçadan artık kimisi.
Altı miñ kıtay, san kalday,
Beecindin kalıñ kanında.
Belgilüü kanı Koñurbay
Ayzakerden ıktuu kul,
Coonun aylasın aşkere bilgen
mıktı kul. Bir caysañın karasa,
Koñurbay cayın suraba,
Kiygen kiyimi başında,
Şuru otogot, marcan taş,
Canında zuñtuñdun kanı aralaş.
Alban türlüü balbanı
Karıpçısın kaldaytıp,
Kanıñda kelet bir miñ can,
Berencisin salınıp,
Bereni kelet kança can,
Oşolordun içinde
Belgilüüsü Koñurbay

Razı olup kaldı.

Yedi bin koyun, bin kısrak
Kesimine verdi derler.
Yatan deve, sığır gibi şekeri
Kırıp yemesine verdi derler.
Yedi bin deve yükü odunu
Yakımına verdi derler.
Kökötöy'ün aşı diye,
Görecek olsan Şibe halkına,
Büyük derneğin aşı diye,
Döşe dayayıp yığdı derler.
Bir tuhafı daha var,
Beecin'den çıkma seçkin er,
Âdemoğlundan görünüşü bambaşka,
Namlı Kalça arslanı var.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Ejderha gibi yürüyüşü,
Altmış caysañ küçük kardeşi,
Kakançın'ın Beecin'inden
Kalça'dan üstün hangisi.
Altı bin Kıtay, sayısız kalday,
Beecin'in kalabalık hanları içinde
Namlı hanı Koñurbay,
Mızrakçının ustası kul,
Düşmanın hilesini apaçık bilen
yaman kul. Bir caysañına baksan,
Koñurbay'ın halini hiç sorma,
Giydiği giyim başında,
Mercan düğme, inci taş,
Yanında zuñtuñ hanları karışık.
Türlü türlü pehlivanı
Kolçağını kabartıp,
Hanıyla gelir bin can,
Zırh gömleğin kuşanıp,
Yiğidi gelir nice can,
Onların da içinde
En namlısı Koñurbay,

Koñurbay curtka dayın kan,
Şuru taştın başına,
Totukuştun kuyrugun

Koñurbay ele bilinen han,
Mercan taşın üstüne
Tavus kuşunun kuyruğunu

Tokson türdöp sayıngan.
Algara tulpar bulkuntup,
Altından çılbır culkuntup,
Alöökönün Koñurbay
Aylaluu tuugan köykaşka.
Kasaba koldo kalkıldap,
Kança cabdık, taş keser,
Bileginde carkıldap,
Cürüşünön çañ çıgıp
Dobuşunan can çıgıp.
Kabarıñda bar beken,
Kolomtodon kor çıkkan?
Bütün kıtay elinen
Koñurbay attuu zor çıkkan.
Adam türün körgüsüz,
Alöökönün Kalçaga
Bet alıp mende kelgisiz.
Astında tulpar Algara
Aybandan artık canıbar,
Kaarına biz tiysek,
Uşu turgan busurman
Alöökönün Koñurbay
Ceke kıraar alı bar.
Canındagı caysañdar
Bölök-bölök bölünöt,
Miñ kişilik körünöt,
Körgön sayıp kalıñ curt
Könülü caman bölünöt.
Arkadan çubap kalganı,
Koñurbaydın koşçu kılgan
kırk törö
Koşo kelip alganı.
Koşoy, Töştük, körgön alp
Añ-tañ kalıp kalganı.
Alöökönün Koñurbay

Doksan türlü takınmış.
Algara küheylanı şahlandırıp,
Altın yuları silktirip,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Hile ile doğmuş seçkin er.
Sancağı elde dalgalanıp,
Nice donanım, taş keser kılıç,
Bileğinde parıldayıp,
Yürüyüşünden toz kopup,
Sesinden can çıkıp.
Haberin var mı acep,
Ocaklıktan kor çıkmış?
Bütün Kıtay elinden
Koñurbay adlı bir zorlu çıkmış.
İnsan sûretine benzemez,
Alööke'nin Kalça'sına
Karşı varmaya kul cesaret edemez.
Altında küheylan Algara,
Hayvandan üstün bir mahluk,
Gazabına biz dokunsak,
Şurada duran Müslüman'ı
Alööke'nin Koñurbay'ı
Tek başına kıracak gücü var.
Yanındaki caysañlar
Bölük bölük bölünür,
Bin kişilik görünür,
Gördükçe kalabalık halkın
Gönlü fena ürperir.
Ardından dizilip geldi,
Koñurbay'ın yoldaş edindiği
kırk töre
Birlikte gelip kondu.
Koşoy, Töştük, gören alplar
Şaşakalıp kaldılar.
Alööke'nin Koñurbay'ı,

Balbandıgı bir kança,
Baarınan mıktı köykaşka.

Asınıp algan kança can,
Aleñgir caa, sır cebe,
Ayıp tapsa, kırgızga
Salat eken añgeme.
Türün körsö bul eldin
Tübünö çoguu cetet dep,
Konurbaydı kör, toonu kör, Aş üstünön basam dep,
Çabagın körüp çoçuduk,
Çapçışa turgan coonu kör.
Adamdın kanın çaçam dep,
Koşoy, Töştük baş bolup,
Kankor eken Koñurbay,
Koñurbaydı körgöndö
Kak carılıp kalganı.
Koñurbay aşka barganda
Barabanı başkaça,
Alöökönün Koñurbay
Kerney-surnay tarttırıp,
At oyunçu, cöö külük,
Kelbetin körsöñ mınçalık,
Aydın karañgısında
Kerikke cügün arttırıp,
Kelgen canı bir bölök.
Türdüü-türdüü balbanı,
Buyruk kılsa Koñurbay
Balbanı kokus katılsa,
Adamdın çıgat daldalı.
Kıtaylar dıñşoo deer eken,
Kancarkoldon balbanı,
Oşonu cigit bir kılgan
Koñurbay mınça er eken.
Alöökönün Koñurbay
Bokono söök bolkoyup,
Bolup kalgan kezi eken.
Oñ dalısı orkoyup,

Pehlivanlığı bir başka,
Hepsinden yaman seçkin er.

Kuşanıp gelmiş nice can,
Aleñgir yay, sırlı ok,
Kusur bulursa Kırgız'a
Bir gaile açarmış.
Bu elin halini görse,
Kökünü hep birden kurutur diye,
Koñurbay'ı gör, dağı gör, Aş üstünde basarım diye,
Saldırışını görüp ürktük,
Pençeleşecek düşmanı gör.
İnsanın kanını saçarım diye,
Koşoy, Töştük başta olup,
Hunharmış Koñurbay,
Koñurbay'ı gördüklerinde
İkiye yarılıp kaldılar.
Koñurbay aşa vardığında
Davulu bambaşka,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Boru, zurna çaldırıp,
At cambazı, yaya yüğrük,
Endamını görsen bu denli,
Ayın karanlığında
Gergedana yükünü yükletip,
Gelişi, geliş değil bambaşka.
Türlü türlü pehlivanı,
Buyruk verse Koñurbay,
Pehlivanı kazara sataşsa,
Âdemin perişanı çıkar.
Kıtaylar «dıñşoo» der imiş,
Kancarkol'dan pehlivanı,
Onları yiğit eyleyen
Koñurbay bu denli ermiş.
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Kaburga kemiği kabarıp,
Tam olgun çağı imiş.
Sağ küreği dikleşip,

Cer mayışıp baskanda,
Bolup kalgan kezi eken.
Kayratı toluk, taş cürök,
Caa tartuuçu ıktuusu,
Koñurbay cayın suraba,
Kaarına alsa kırgızga
Uşul col salat çoñ dümök.
Aralaş keldi artınan
Belimdi bekem buuym dep,
Aybalta çabar mıktuusu.
Beecinden çıkkan kamdanıp,
Kökötöydün aşına
Belgilüü Manas coluksa,

Yer esneyip bastığında,
Tam yetkin çağı imiş.
Gayreti tam, taş yürek,
Yay çekenin ustası,
Koñurbay'ın halini hiç sorma,
Gazaba gelirse Kırgız'a
Bu sefer açar büyük belayı.
Karışık geldi ardından
Belimi sıkı bağlayayım diye,
Aybalta çalanın yamanı.
Beecin'den çıkmış hazırlanıp, Kökötöy'ün aşına
Namlı Manas rast gelirse,

Alöökö kunun kuuym dep,
Ok ötpös tondu kiyinip,
Akıl oylop, kep oylop,
Kankor Manas al burut,
Aşka kelet dep oylop,
Kelgen eken Koñurbay,
Aş üstündö karmaşıp,
Bir çoçkonun etine
Bir cegende toyçudan,
Carlık alsa kanınan,
Katılgandı soyçudan.
Balbandıgı kelgenden,
Cazbay atkan mergenden.
Oşol öñdüü mergenden,
Miñden tandap birdi algan,
Oşol öñdüü balbandan,
Tak on eki miñdi algan.
Anın arı cagında,
Katılışkan duşmandın
Katasız çıgat daldalı.
Kan Koñurbay kökcalıñ,
Kanday bolot burut» – dep,
Kancarkolduu balbandan
Tak on miñdi alganı,
Kamınıp tüşüp kalganı.

Alööke'nin kan bedelini güdeyim diye,
Ok geçmez kürkü giyinip,
Akıl kurup, söz kurup,
Hunhar Manas, o Burut,
Aşa gelir diye düşünüp,
Gelmiş imiş Koñurbay,
Aş üstünde tutuşup,
Bir domuzun etini
Bir oturuşta yiyip doyandan,
Hanından ferman alınca,
Sataşanı boğazlayandan.
Pehlivanlığı yerinde olandan,
Şaşmadan vuran nişancıdan.
İşte böylesi nişancıdan
Binde bir seçip almış,
İşte böylesi pehlivandan
Tam on iki bin almış.
Onun da ötesinde,
Sataşan düşmanın
Şaşmadan çıkar perişanı.
Han Koñurbay, o bozkurdun,
«Nasıl olur Burut» – diye,
Kancarkol'lu pehlivandan
Tam on binini aldı,
Hazırlanıp inip kondu.

Anın arı cagınan	*Onun da ötesinden,*
Can kutkarbay karmaçu	*Can kurtarmaz yakalayan,*
Çalma uruu ıktuusu,	*Kement atmanın ustası,*
83540 Çeriktüü* kıtay el keldi.	*Çerikli* Kıtay eli geldi.*
Kökötöydün aşı dep,	*Kökötöy'ün aşı diye,*
Köp cıyındın kaşı dep,	*Büyük derneğin önü diye,*
Kan Koñurbay zor keldi,	*Han Koñurbay zorlu geldi,*
Kaarına alganda,	*Gazaba geldiğinde,*
Kazıluu tereñ or keldi.	*Kazılmış derin çukur gibi geldi.*
Kan Koñurbay aldına	*Han Koñurbay'ın önüne*
Kökötöydün Bokmurun	*Kökötöy'ün Bokmurun'u*
Altımış töönün altının	*Altmış devenin altınını*
Azır tartuu kıldı emi.	*Hemen armağan kıldı işte.*
83550 Altından tartuu köp berip,	*Altından armağan çok verip,*
Esebin bilet al eldin,	*Hesabını bilir o elin,*
Kökötöydün Bokmurun	*Kökötöy'ün Bokmurun'u*
Kalçanı arañ tıydı emi.	*Kalça'yı güçbela yatıştırdı işte.*
Segiz miñ irik, beş miñ bee	*Sekiz bin iğdiş koç, beş bin kısrak*
Kökötöydün aşı dep,	*Kökötöy'ün aşı diye,*
Soyuşuna bergeni,	*Kesimine verdi,*
Segiz miñ töönün otunun	*Sekiz bin deve yükü odunu*
Cagışına bergeni,	*Yakımına verdi,*
Çökkön töödöy, uyday kant	*Çökmüş deve, sığır gibi şekeri*
Ayzakerden ıktuusu,	*Mızrakçının ustası,*
83560 Çagışına bergeni.	*Kırımına verdi.*
Kan Koñurbay kökcaldın	*Han Koñurbay bozkurdun*
Köñülün taap alganı,	*Gönlünü bulup aldı,*
Koldun baarın çogultup,	*Ordunun hepsini toplayıp,*
Tileğiñ katkan Ezkara,	*Dileği kurusun Ezkara,*
Töşkö tayap salganı.	*Döşe dayayıp yığdı.*
Köp kıtaydın közölü.	*Çok Kıtay'ın seçkini.*
Cana kızık, cana bar,	*Bir tuhafı daha var,*
Berelenip-belsenip,	*Kurumlanıp kuşanıp,*
Munu mınday taştaylı.	*Bunu böylece bırakalım.*
83570 Belgilüü beren Ezkara	*Namlı yiğit Ezkara'dan,*
Beri cagınan baştaylı.	*Beri yanından başlayalım.*
Bet alıp keldi bul aşka	*Yönelip geldi bu aşa*
Anın arka cagınan	*Onun arka yanından,*

	Beri urganday teñselip,	*Yer sarsılırcasına yalpalanıp,*
	Çañ obogo burulat,	*Toz göğe burulur,*
	Kıyla çatak kebi bar,	*Hayli kavga sözü var,*
	Asman açık, cer bürköö	*Gök açık, yer kapalı,*
	Köktön munar bölünöt,	*Gökten pus ayrılır,*
	Köptügü seldey körünöt.	*Çokluğu sel gibi görünür.*
83580	Aç aykırık, kuu süröön,	*Aç nara, kuru uğultu,*
	Abaylap baykap karasa	*Dikkat edip bakınca,*
	Ezkara kolu körünöt.	*Ezkara'nın ordusu görünür.*
	Mancuunun kanı Ezkara	*Mançu'nun hanı Ezkara,*
	Köptügün körsöñ kara kurt,	*Çokluğunu görsen kara kurt,*
	Körünöö kaçıp kutulgan.	*Göz göre kaçıp kurtulmuş.*
	Katılsa salat köp sanaa	*Sataşsa çok kaygı salar,*
	Özü karasaat, bir balaa.	*Kendisi kara kastlı, bir bela.*
	Ezkaranı oşondo	*Ezkara'yı o zaman*
	Körgön mende çoçugan,	*Gören kul ürkmüştü,*
83590	Kara coltoy Ezkara,	*Kara uğursuz Ezkara,*
	Acayıptan okugan.	*Acayip ilimler okumuş.*
	Bilgiçtigi bir mınça,	*Bilgiçliği bir bu kadar,*
	Cadıgöyü köp başka,	*Büyücülüğü çok başka,*
	Beecinden çıkkan köykaşka.	*Beecin'den çıkma seçkin er.*
	Artık sınçı, bilgiç kul,	*Üstün sınçı, bilgiç kul,*
	Arı cagı Bakburçun,	*Ötesi Bakburçun,*
	Ulandı, Keñtuñ, Düñşañdı	*Ulan'ı, Keñtuñ'u, Düñşañ'ı*
	Ezkara körgön mınçanı	*Ezkara görmüş bunca yeri,*
	Eserin bilet bul eldin.	*Sersemini bilir bu elin.*
83600	Zordugun bilet al eldin,	*Zorbasını bilir o elin,*
	Körünöö kelip çogulgan	*Göz göre gelip toplanan*
	Azdıgın bilet bul eldin.	*Azlığını bilir bu elin.*
	Mancuulardın Ezkara	*Mançuların Ezkara'sı,*
	Kara kıtay, mancuunun	*Kara Kıtay'ın, Mançu'nun*
	Ayla tabar mıktuusu.	*Çare bulur yamanı.*
	Tili bardın çeçeni,	*Dili olanın hatibi,*
	Altaydın arı çetinde	*Altay'ın öte ucunda,*
	Miñ töödö bulun aldırıp,	*Bin deve yükü malını aldırıp,*
	Miñ balbanı Manaska	*Bin pehlivanını Manas'a*
83610	Bir kırdırıp saldırıp,	*Bir kırdırıp döktürüp,*
	Köktön kök ayman cıldız tutulgan,	*Gökten mavi âlemde yıldız tutulmuş,*

Esenkandın aldına
Esenkanga barganda,
Baskan cerin tamandap,
Manas kandı camandap:
«Kırk üylüü kırgız Altaydan

Esenkan'ın önüne,
Esenkan'a vardığında,
Bastığı yeri tepine tepine,
Manas hanı kötüleyip:
«Kırk evli Kırgız Altay'dan

Kankor Manas çıktı – deyt.
Miñ balbandı talkalap,
Öltürüp cerge tıktı – deyt,
Kıyşıgın azır kıybasañ,
Kırk üylüüsün kıyratıp,
Manastı karmap tıybasañ,
Kalaymandı saldı go,
Menin miñ töödöy bulum aldı go!
Takır çaap alsak dep,
Tügötpösöñ Manastı,
Tüyşüktü katuu saldı» – dep,
Esenkandın aldına
Tüz kirip aytkan kebi bar.
Açuusu kelip Esenkan:
«Manaska alıñ kelbese,
Baarıñ çoguu kırıl» – dep,
Kaardanıp Esenkan
Aydap iygen ceri bar,

Hunhar Manas çıktı – der.
Bin pehlivanı parçalayıp,
Öldürüp yere tıktı – der,
Eğriliğini şimdi kırmazsan,
Kırk evlisini kırıp geçirip,
Manas'ı tutup durdurmazsan,
Kargaşayı saldı ya,
Benim bin deve yükü malımı aldı ya!
Tümünü vurup alsak diye,
Tüketmezsen Manas'ı,
Derdi ağır saldı» – diye,
Esenkan'ın huzuruna
Dosdoğru girip söylediği söz var.
Öfkesi gelip Esenkan:
«Manas'a gücünüz yetmezse,
Hepiniz birden kırılın» – diye,
Gazaplanıp Esenkan
Sürüp saldığı yer var,

EZKARANIN BOKMURUNDAN MAANIKERDI

EZKARA'NIN BOKMURUN'DAN MAANİKER'İ

AŞ ÜSTÜNDÖ ÖKÜM MENEN SURAGANI

AŞ ÜSTÜNDE ZORLA İSTEYİŞİ

Kaardanıp bakırıp,
Bokmurundu çakırıp,
Ezkaranın kebi bul.
Bokmurun barsa cügünüp,
Mına mınday dedi bul:
«Aşıña toyup alarmın, burut,
Azap salıp aşıña,
Ayılıñdı çaap alarmın, burut!

Gazaplanıp bağırıp,
Bokmurun'u çağırıp,
Ezkara'nın sözü bu.
Bokmurun varıp yerlere eğilince,
İşte şöyle dedi bu:
«Aşına doyarım, Burut,
Aşına azap salıp,
Obanı vurup alırım, Burut!

Toyuña tozok salarmın, burut.
Tobuñdu çaap alarmın, burut!
Keñ Taşkenden köçüpsüñ, burut,
Kaptatamın kolumdu, burut.
Altıdan örgön büçüñdü, burut,
«Aşka kelbey koygondu,
Barıp çaap alam» – dep,
Antañdatkan küçüñdü, burut,
Küülönsöm kübüym küçüñdü, burut,
Etiñdi talap alamın, burut!
Kümüröy kılam tübüñdü, burut.

Toyuna tamu salarım, Burut.
Topluluğunu vurup alırım, Burut!
Geniş Taşken'den göçmüşsün, Burut,
Ordumu üstüne salarım, Burut.
Altı kat örme kuşağını, Burut,
«Aşa gelmeyeni,
Varıp vurup alırım» – diye,
Böbürlenip taşan gücünü, Burut,
Hızlansam silkerim gücünü, Burut, Etini yağma ederim, Burut!
Kökünü kül ederim, Burut.

Uyat bolup Ezkara
«Ata, burut seni» – dep,
Kekenip kalgan cılastın
Er Manasta kegi bar.
Kökötöydün aşına
Kelip çatak saluuga
Alakanday kırgızdı
Ayta kelgen Ezkara,
Kıtaylardın kegi bar.
Kan Koñurbay baş bolup,
Alakanday busurman
Kaptap tüşkön çeni bar.
Kökötöydün köp irik,
Köldöp catkan san cılkı
Kömkörö aydap Bokmurun,
Soyuşuna bergeni.
Kakkanı keldim kalıñ kol,
Kapkaydagı ciniñdi, burut.
Caadırarmın başıña,
Caydın künü kışımdı, burut.
Aşıñdı çaap men alıp,
Kübüymün kapkaydagı ışıñdı, burut.
Aş üstünön kazamın,
Tüşüp keter oruñdu, burut.
Kaardansam men azır
Aş bergen uşu ceriñdi!

Utanca kalmış Ezkara,
«Vay, Burut seni» – diye,
Kin bağlamış o meretin
Er Manas'ta öcü var.
Kökötöy'ün aşına
Gelip kavga salmaya,
Avuç içi kadar Kırgız'a
Söyleye gelen Ezkara'nın,
Kıtayların öcü var.
Han Koñurbay başta olup,
Avuç içi kadar Müslüman'ı
Kaplayıp çöktüğü demi var.
Kökötöy'ün çok iğdiş koçunu,
Göl gibi yatan sayısız yılkıyı
Toptan sürüp Bokmurun,
Kesimine verdi.
Kakmaya geldim kalın orduyla,
Nerelerdeki cinini, Burut.
Yağdırırım başına,
Yaz gününde kışımı, Burut.
Aşını vurup ben alıp,
Silkerim nerelerdeki isini, Burut.
Aş üstünde kazarım,
Düşüp gideceğin çukurunu, Burut.
Gazaba gelsem ben şimdi,
Aş verdiğin şu yerini yıkarım!

83680	Çoñ işenip cürgönüñ	*Büyük güvenip durduğun*
	Kankor Manas eriñbi?	*Hunhar Manas erin mi?*
	Kazanga kolum malamın, burut	*Kazana elimi daldırırım, Burut,*
	Başçıña kolum salamın, burut,	*Başbuğuna el uzatırım, Burut,*
	Mayluu etiñ talap alamın, burut!	*Yağlı etini yağma ederim, Burut!*
	Arıştı kerem, caylap koy, burut,	*Adımımı açarım, hazır dur, Burut,*
	Aytkanım azır kamdap koy, burut!	*Dediğimi şimdi hazır et, Burut!*
	Kamdabas bolsoñ, kebiñdi ayt, burut,	*Hazırlamazsan, sözünü söyle, Burut,*
	Kanı mınday degende,	*Hanı böyle deyince,*
	Kagışa turgan ceriñdi ayt, burut!»	*Vuruşacağın yeri söyle, Burut!»*
	Karalaman kara curt	*Ayaktakımı kara halk*
83690	Ezkara kaarduu kep aytıp,	*Ezkara gazaplı söz söyleyip,*
	Bura tartıp bor atıp,	*Dizgin çevirip dörtnala kalkıp,*
	Boz cezden kılgan çoor tartıp,	*Boz tunçtan yapılma kaval çalıp,*
	Çoñküröñ menen celdi emi,	*Çoñküröñ ile yortup gitti işte,*
	Koñurbay menen Coloygo	*Koñurbay ile Coloy'a*
	Keñeşke cetip keldi emi.	*Danışmaya erişip geldi işte.*
	Eey Koñurbay, çoñ Coloy,	*«Ey Koñurbay, koca Coloy,*
	Eselek kırgız buruttun,	*Sersem Kırgız Burut'un,*
	Esebin alam bul curttun.	*Hesabını görürüm bu halkın.*
	Aşına karap turbaylı,	*Aşına bakıp durmayalım,*
83700	Alptarı kança sınaylı.	*Alpları kaçmış, sınayalım.*
	Alpının alı cok bolso,	*Alpının gücü yoksa eğer,*
	Aşına ayza sunalı,	*Aşına mızrak uzatalım,*
	Tük koyboy baarın kıralı.	*Tek koymadan hepsini kıralım.*
	Buudanın tartıp alalı,	*Küheylanını çekip alalım,*
	Bul aşının üstündö	*Bu aşının üstünde*
	Buzuktu mıktap salalı.	*Fesadı iyice salalım.*
	Kemegesin talaylı,	*Ocak yerini yağmalayalım,*
	Kelgenderin sabaylı.	*Gelenlerini dövelim.*
	Aş bergen cerin taptaylı,	*Aş verdiği yeri çiğneyelim,*
83710	Aş bışırıp oturgan,	*Aş pişirip oturan*
	Kızmatçısın kaptaylı.	*Hizmetçisini basalım.*
	Kıçık, suuk kep aytıp,	*İğneli, soğuk söz söyleyip,*
	Kızıtalak burut dep aytıp,	*Kahrolası Burut deyip,*
	Obu cok ton kiyişip,	*Yakışıksız kürk giyinip,*
	Oroñdoşup tiyişip,	*Höykürüşüp sataşıp,*
	Tamaşa süygön buruttu	*Eğlence seven Burut'u*

Talap takır alalı.
Bergen aşın tıyalı,
Başçıların cöölöylü,
Malının baarın eeleyli,
Kayaşayak bergenin
Tük koyboy takır kıralı,
Kep bilbegen momunun,

Yağmalayıp tümden alalım.
Verdiği aşını keselim,
Başbuğlarına saldıralım,
Malının hepsine el koyalım,
Karşılık vereni
Tek koymadan tümden kıralım,
Söz bilmeyen safını,

Tirüü baylap alalı,
Kakançının curtuna
Denekul* kılıp salalı».
Karap emi turabı?
Karap turup toktolup,
Curttu Kuday urabı?
Kıtay, kalmak balbanı
Kökötöydün et bışırgan kemege
Talap catıp kalganı.
Talaganga cön koyboy,
Kızmatkerin sabadı.
Kara kalmak, mancuu curt –
Köptügü tümön kara kurt.
Çoguluşa kalışıp
Bışpagan etti talaşıp.
Alsızınan küçtüüsü,
Kürsüldöp tartıp alışıp,
Aytsa tili bilinbey
Baştıkka salıp kalışıp.
Kaynap kıtay tamda ösüp,
Çet körö elek el eken.
Kacıldagan kapırlar
Ar kaçandan, bir kaçan
Et körö elek el eken.
Ortosunan kee ettin
Kara kanı möltüldöp
Çekesine kee ettin,
Kan köbügü kücüldöp.
Kan ekenin bilgen cok,
Kara kalmak kacıldap.
Kan ekenin bilgen cok,

Diri diri bağlayıp alalım,
Kakançın'ın yurduna
Denekul edip koyalım».*
Bakıp şimdi durur mu?
Bakıp durup duraksayıp,
Yurdu Tanrı mı çarpar?
Kıtay, Kalmak pehlivanı,
Kökötöy'ün et pişen ocağını
Yağmalayıp durdular.
Yağmayla da kalmayıp,
Hizmetçisini dövdüler.
Kara Kalmak, Mançu halkı –
Çokluğu tümen, kara kurt.
Toplaşıverip,
Pişmemiş eti kapıştılar.
Zayıfından güçlüsü,
Gürsüldeyip çekip alıp,
Söylese dili anlaşılmaz,
Torbaya doldurup durdular.
Kaynaşan Kıtay damda büyümüş,
Dışarıyı hiç görmemiş elmiş.
Cazgırışan kâfirler,
Ezelden beri bir kez olsun
Et görmemiş bir elmiş.
Ortasından kimi etin
Kara kanı sızım sızım,
Kenarında kimi etin
Kan köpüğü fıkır fıkır.
Kan olduğunu bilmedi,
Kara Kalmak cazgırıp.
Kan olduğunu bilmedi,

	Kıtay akmak kıcıldap,	*Ahmak Kıtay kaynaşıp,*
	Kıyarganın bilgen cok,	*Çiğ kaldığını bilmedi,*
	Kanduu etti talaşıp,	*Kanlı eti kapışıp,*
	Cılmayıp kalgan tügöngür	*Sırıtıp duran kahrolasıca,*
	Cilik menen sabaşıp,	*İlik kemiğiyle dövüşüp,*
83760	Kökötöydün kızmatçı	*Kökötöy'ün hizmetçileri*
	Akılınan şaşışıp,	*Akılları şaşıp,*
	Taştap iyip kazandı,	*Bırakıverip kazanı,*
	Too tayana kaçışıp,	*Dağa sığınıp kaçıştı,*
	Boz alaluu kızıl tuu	*Boz alacalı kızıl tuğ,*
	Boyboylogon kıtaylar	*Bağrışıp duran Kıtaylar,*
	Bolboy salıp ızı-çuu.	*Durmadan koparıp gürültü.*
	Etti talap kalışıp,	*Eti yağmalayıp,*
	Uygu-tuygu boluşup.	*Allak bullak oluştular.*
	Munu körgön busurman	*Bunu gören Müslüman,*
83770	Akılınan şaşışıp,	*Akılları şaşıp,*
	Koşoy menen Töştüktön	*Koşoy ile Töştük'ten*
	Cardam tilep kaçışıp.	*Yardım dileyip kaçıştı.*
	Enteleñdep dürböşüp,	*Telaşlanıp ürküşüp,*
	Alapayın taba albay,	*Ne yapacağını bilemeden,*
	Akılı ketip bursurman	*Aklı gidip Müslüman,*
	Kökötöydün Bokmurun,	*Kökötöy'ün Bokmurun'unun*
	Ene-atasın tildeşip.	*Anasına atasına sövüştüler.*
	Kaçıp, ürküp cügürüp,	*Kaçıp, ürküp koşuşup,*
	Kaldastap busurman	*Bocalayıp Müslüman,*
83780	Kayran candan tüñülüp.	*Aziz candan umut kesip.*
	Mancuunun kanı Ezkara	*Mançu'nun hanı Ezkara,*
	Çoñküröñ menen çamınıp,	*Çoñküröñ ile atılıp,*
	Artık sınçı aylaker,	*Üstün sınçı, hilebaz,*
	Alp sınoogo kamınıp.	*Alp sınamaya hazırlanıp.*
	Bereni tonun camınıp,	*Yiğitlik kürkünü bürünüp,*
	Kılıçın kınsız salınıp.	*Kılıcını kınsız kuşanıp.*
	Körör bolsoñ Ezkara	*Görecek olsan Ezkara,*
	Kök kamanday çamınıp.	*Boz yaban domuzu gibi atılıp.*
	Baatır Manas mında cok,	*Bahadır Manas burada yok,*
83790	Busurmandın baarısın	*Müslümanların hepsini,*
	Aylası kelse Ezkara	*Eli erse Ezkara,*
	Kırayın dep kamınıp.	*Kırayım diye hazırlanıp.*

Kapırdın kanı Ezkara
Karaanı toonun teñindey,
Kanı Manastan ayla bolboso, Oñ dalısı keñ eken,
Busurmandın baarısın
Tük koyboy baarın cegidey.
Bilegi coon, taş cürök,
Azuuların arkaytıp,
At külügün tük koyboy,

Kâfirin hanı Ezkara,
Karaltısı dağın dengi,
Han Manas'tan çare olmazsa, Sağ küreği genişmiş,
Müslümanların hepsini
Tek koymadan yutacak gibi.
Bileği kalın, taş yürek,
Azı dişlerini gıcırdatıp,
Atların yüğrüğünü tek koymadan,

Asta cıyıp aldı emi
Çubatuuga saldı emi.
Busurmandı tük koyboy,
Alpın cıydı kördüñbü?
Alpın cıyıp alganı,
Çoñ Koşoydu baş kılıp,
Çubatuuga salganı,
Katagandın kan Koşoy
Karap sınap alganı,
«Atbaşının Çeç-Döbö
Ebi menen cer kılgan,
Azıp ketken kırgızdı
Ebi menen el kılgan,
Katagandın kan Koşoy
Seksen beşke cetiptir,
Bar kayrattın baarısı
Boyunan kaçıp ketiptir.
Moynu ketken uzarıp,
Soolup közü kızarıp,
Muunu ketken bılkıldap,
Közü arı cakta cıltıldap.
Eki kıçık iriñdep,
Bütkön boyu dirildep.
Karıp kalgan can eken,
Buruttardın Koşoyu
Kança aylası bar eken!
Kaardansam koyboymun,
Bul öñdöngön çaldardın
Seksenine toyboymun.

Yavaşça toplayıp aldı işte,
Geçit resmine koydu işte.
Müslüman'ı tek koymadan,
Alplarını topladı, gördün mü?
Alplarını toplayıp aldı,
Koca Koşoy'u başa koyup,
Geçide dizdi,
Katagan'ın hanı Koşoy'u
Bakıp sınayıp aldı,
«Atbaşı'nın Çeç-Döbö'sünü
Ustalıkla yurt kılan,
Yolunu şaşırmış Kırgız'ı
Ustalıkla el kılan,
Katagan'ın hanı Koşoy
Seksen beşe ermiş,
Var gayretin tümü
Bedeninden kaçıp gitmiş.
Boynu gitmiş uzayıp,
Sönüp gözü kızarıp,
Eklemi gitmiş gevşeyip,
Gözü ta içerde parıldayıp.
İki göz pınarı irinlenip,
Bütün bedeni titreyip.
Kocamış bir canmış,
Burutların Koşoy'unun
Ne kadar çaresi varmış ki!
Gazaba gelsem koymam,
Bu türlü kocaların
Seksenine doymam.

83830	Elemandın er Töştük	*Eleman'ın er Töştük'ünün*
	Emi türün kördü emi,	*Şimdi yüzünü gördü işte,*
	Artık közün saldı emi,	*Üstüne iyice göz attı işte,*
	Anı sınap kaldı emi.	*Onu sınayıp durdu işte.*
	Kayran Töştük kanetet,	*Aziz Töştük ne yapsın,*
	Oyrottu buzar er eken.	*Oyrot'u bozacak ermiş.*
	Balbandıgı başka eken.	*Pehlivanlığı başkaymış.*
	Tuulgan erdin sırttanı,	*Er doğanların yavuzu,*
	Özü eldin kutmanı.	*Kendisi elin kutlusu.*
	Artık baatır can eken.	*Üstün bahadır canmış.*
83840	Altı cılga oñolbos,	*Altı yılda onulmaz,*
	Kırs muundugu bar eken.	*Sert inatçılığı varmış.*
	Anın beri cagında	*Onun beri yanında*
	Eti kalgan kök caşık,	*Eti kalmış gök kavruk,*
	Kanı kalgan bir kaşık.	*Kanı kalmış bir kaşık.*
	Bokono söögü tolguça,	*Kaburga kemiği doluncaya,*
	Ceti cılı bolguça,	*Yedi yılı doluncaya,*
	Alışsa kanga toyboymun,	*Tutuşsam kana doymam,*
	Körgön candın köönü tok,	*Gören canın gönlü tok,*
	Bul Töştüktü koyboymun.	*Bu Töştük'ü sağ koymam.*
83850	Cöödö balban, atka cok,	*Yayan pehlivan, ata binmez,*
	Coo-caragı bir kuçak	*Cenk pusatı bir kucak,*
	Buudayık kandın Muzburçak Buka	*Buudayık hanın Muzburçak'ı Boğa*
	moyun, buura san,	*boyunlu, buğra kalçalı,*
	Çuunu körüp turganı,	*Gürültüyü görüp durmakta,*
	Munu koşo sınadı.	*Bunu da birlikte sınadı.*
	Kayran Burçak kanetsin,	*Aziz Burçak ne yapsın,*
	Ayza sunup aykırsa,	*Mızrak uzatıp haykırsa,*
	Algar közü çolpondoy,	*Alıcı gözü Çolpan yıldızı gibi,*
	Ay kulagı kalkanday,	*Ay kulağı kalkan gibi,*
	Moynu coon büt eken,	*Boynu kalın, som imiş,*
83860	Bütkön boyun karasañ,	*Bütün boyuna bakarsan,*
	Tokson erdin küçü eken.	*Doksan erin gücü imiş.*
	Algır bürküt közdöngön,	*Alıcı kartal gözlü,*
	Tuulgan eken artık can	*Doğmuş imiş üstün can,*
	Sölökötü, söölötü	*Endamı ve heybeti,*
	Atka mingen kelbeti	*Ata binmiş kıyafeti*
	Şibeenin kanı Orokkır,	*Şibe'nin hanı Orokkır,*

Orokkırga barabar,
Baltası başka kir eken,
Kokusunan çırdaşsa,
Maanisin baykap otursam,
Kakançındın Beecinde
Baatırlardın biri eken.
Altı kün uşu sayışat».
Aydarkandın er Kökçö,
Astına kirip barganı,
Anı sınay salganı.
«Kökala atı türsüldök
Coon öpkö kürsüldök.
Şıldır ayran tar selek*,
Anı sınap alganı.
Şıñkıldagan er Kökçö
Kız kayrattuu badirek.
Etegine kat koygon,
Er Kökçö dep uşunu
Kanday akmak at koygon?
Arı balban, arı şer.

Orokkır'a denk imiş,
Baltası başlara yükmüş,
Kazara kapışırsa,
Manasına dikkat edip otursam,
Kakançın'ın Beecin'inde
Bahadırların biriymiş.
Altı gün böyle mızraklaşır».
Aydarkan'ın er Kökçö'sü,
Önüne girip vardı,
Onu sınayıverdi.
«Kökala atı tıpırdak,
Kalın ciğeri gümbürdek.
Şıldır ayran, dar selek,*
Onu sınayıp aldı.
Şıngırdayan er Kökçö,
Kız yürekli utanmaz.
Eteğine mektup koymuş,
Er Kökçö diye buna
Hangi ahmak ad koymuş?
Hem pehlivan, hem arslan.

Kökçönü körüp cemelep,
Alek kılıp Ezkara
Köp kazaktı tebelep.
Çıkanaktay er Agış,
Bütkön boyu taramış.
Anı körüp alganı,
Abıdan sınap kalganı.
Karmaşkanga salgan çok.
Adamdan bölök sını bar:
Bulkuşkandı kuuratkan,
Iktuulugu bar eken.
Maşa karmap, caa tartsa,
Mıktılıgı bar eken.
Aç arslan töştöngön,
Kooz bolot sır nayza,
Koykoytup biyik aştagan,
Bet alışkan balbanın,
Cıgıp cerge cançtagan.

Kökçö'yü görüp paylayıp,
Perişan edip Ezkara,
Çok Kazak'ı çiğneyip.
Dirsek kadar er Agış,
Bütün bedeni kiriş gibi.
Onu görüp aldı,
Adamakıllı sınayıp durdu.
Kapışana kor basan.
İnsandan başka görünüşü var:
Çekişeni kurutan
Ustalığı varmış.
Tetik tutup yay çekse,
Yamanlığı varmış.
Aç arslan göğüslü,
Süslü çelik sırlı mızrağı
Kurumla yükseğe saplı,
Karşı gelen pehlivanı
Yıkıp yere mıhlamış.

	Ayza belden mayışat	*Mızrak belinden bükülür,*
	Çıkanaktay Agıştı	*Dirsek kadar Agış'ı*
	Az caktırıp kalganı.	*Pek az beğenip kaldı.*
	Kuu kazık minip çamınıp,	*Kuru kazık atına binip atılıp,*
	Kup aldınan eeligip,	*Tam önünden coşup,*
83910	Kökbörü çıga kalganı,	*Kökbörü çıkageldi,*
	Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denkmiş,*
	Urumkan uulu Kökbörü	*Urumkan oğlu Kökbörü,*
	Ayabagan er eken.	*Amansız bir ermiş.*
	Keñ kökürök, cayık töş,	*Geniş göğüslü, yayvan döşlü,*
	Sakalı suydañ birindep,	*Sakalı seyrek tel tel,*
	Kösöölügü bar eken.	*Köseliği varmış.*
	Salışıp coogo bolgon maş,	*Düşmanla vuruşmaya alışkın,*
	Kösömdügü bar eken.	*Önderliği varmış.*
	Kızıl nayza, Zulpukor,	*Kızıl mızrağı, Zulpukor'u*
83920	Kınap berçü er eken.	*Yerli yerine oturtan ermiş.*
	Bizdin Kakan, Beecinge,	*Bizim Kakan'a, Beecin'e,*
	Kırk künçülük sayışka,	*Kırk günlük mızrak cengine*
	Çıdap berçü er eken.	*Dayanıp veren ermiş.*
	Akbalta çabar ıktuu eken,	*Ak balta çalmada ustaymış,*
	Adis bolgon soguşka	*Savaşta uzman olmuş,*
	Coonun aylasın tapkan mıktuu	*Düşmanın çaresini bulan yaman*
	eken, Çoguu ekenin bildi emi,	*imiş, Hep birlik olduklarını bildi işte,*
	Alaça boyluu, özü eñçer,	*Alaca boylu, kendisi iri kıyım,*
	Erge ılayık kul eken.	*Ere layık kulmuş.*
83930	Bul calgızdan korkposton,	*Bu yalnızdan korkmadan,*
	Temir arkan torçondon,	*Demir urgan ağcılardan,*
	Tegiz kancarkolçondon*,	*Baştan başa kancarkolculardan*,*
	Tegerete ciberip,	*Çepeçevre gönderip,*
	Tegi azapka salarmın.	*Hepten azaba salarım.*
	Altımış ayar, miñ balban,	*Altmış ayyar, bin pehlivan,*
	Arıslan özüm baş bolup,	*Arslan kendim başta olup,*
	Abaylap cürüp, kedeydi	*Sakınıp yürüyüp, yoksulu*
	Bir añtara sayıp alarmın.	*Bir ters çevirip mızraklarım.*
	Kara suudan cal barbı,	*Kara sudan yele biter mi,*
83940	Kan Koñurbay turganda,	*Han Koñurbay dururken,*
	Boo ceter kan barbı?	*Dengine yeter han var mı?*
	Colu katkan burutka	*Yolu kurumuş Burut'a*

Coloyum kalba salbaybı.
Buyruk kılıp cibersem,
Tüktüü taman Tükübay,
Alakanday buruttu,
Baarın baylap albaybı!»
Kelbersigen Ezkara
Kebin kayra tartkıça,
Busurmandın köp kanı,
Koyço çubap kalganı.
Kapırlardın Ezkara
Busurmandın alptarın

Coloy'um kargaşa salmaz mı.
Buyruk kılıp göndersem,
Tüylü tabanlı Tükübay,
Avuç içi kadar Burut'un
Hepsini bağlayıp almaz mı!»
Kurumlanan Ezkara
Sözünü geri alıncaya dek,
Müslüman'ın çok hanı,
Koyun gibi dizilip kaldı.
Kâfirlerin Ezkara'sı,
Müslüman'ın alplarını

Takır sınap alganı.
Kokon kandın Kozubek
Kozubekti körgöndö,
«Koldoñdogon» dep koydu.
Margalañdın Malabek –
Malabekti körgöndö
«Celedegi kulunday
Çodoñdogon» dep koydu.
Ancıyandın ayrı sakal Sıncıbek
«Erkek kara kargaday
Şodoñdogon» dep koydu.
Kalıñ kara busurman
Kankor Manas al cerde
Cok ekenin bildi emi.
Kayrattuu erim kan Coloy
Kara toonun señirdey.
Çın katılsa Koñurbay,
Çın aş berem dep kelip,
Çınmaçındın kalkınan
Kırgın boldu dedirbey,
Aytkanıma kön, burut,
Degenimdi ber, burut.
Kökötöydün Maaniker
Kara bayır kazanat,
Kayıpka çalış bu cılkı
Kuyruk, calı bölünöt,
Bizge ılayık körünöt.

Tümünü sınayıp aldı.
Kokon hanının Kozubek'i,
Kozubek'i gördüğünde,
«Hantal hantal sallanan» deyiverdi.
Margalañ'ın Malabek'i –
Malabek'i gördüğünde,
«Bağdaki tay gibi
Hoplayıp duran» deyiverdi.
Ancıyan'ın çatal sakallı Sıncıbek'i,
«Erkek kara karga gibi
Sekip duran» deyiverdi.
Kalabalık kara Müslüman içinde
Hunhar Manas'ın orada
Olmadığını bildi işte.
Gayretli erim han Coloy,
Kara dağın doruğu gibi.
Gerçekten sataşsa Koñurbay,
Gerçek aş veririm diye gelip,
Çınmaçın'ın halkından,
Kırgın oldu dedirtmeden,
Dediğime razı gel, Burut,
İstediğimi ver, Burut.
Kökötöy'ün Maaniker'i,
Kara bayır, soylu kazanat,
Kayıp soyuna çalar bu yılkı,
Kuyruğu, yelesi ayrıktır,
Bize layık görünür.

	Çalgınga minse çarçabas,	*Keşfe binilse yorulmaz,*
	Oorukka minse oorunbas.	*Ordugâha binilse incinmez.*
	Kanatı bar mal eken,	*Kanadı olan malmış,*
	Kanga ılayık can eken.	*Hana layık canmış.*
	Berencini baylanıp,	*Zırh gömleği bağlanıp,*
	Beecindi beş col aylanıp,	*Beecin'i beş kez dolanıp,*
	Berender miner mal eken!	*Yiğitler binecek malmış!*
	Tulpardık sını bar eken,	*Küheylanlık nişanı varmış,*
	Berender minip belsenip,	*Yiğitler binip kuşanıp,*
83990	Beecin cürör mal eken,	*Beecin'e yürür malmış,*
	Degenime kön burut,	*Dediğime razı gel Burut,*
	Maanikerdi ber burut!	*Maaniker'i ver Burut!*
	Maanikerdi berbeseñ,	*Maaniker'i vermezsen,*
	Aytkanıma könbösöñ,	*Dediğime razı gelmezsen,*
	Anday-mınday debeymin,	*Şöyle böyle demem ben,*
	Tartkan etiñ cebeymin!	*Sunduğun etini yemem ben!*
	Men çıkkan cerim Bakburçun, Mına uşunday iş kılgan,	*Benim çıktığım yer Bakburçun, İşte böylesi iş görmüş,*
	Kökötöydün Maaniker	*Kökötöy'ün Maaniker'inin*
	Külüktügün men uktum.	*Yüğrüklüğünü ben duydum.*
84000	Mancuu, kıtay elim bar,	*Mançu, Kıtay elim var,*
	Maanikerdi berbeseñ	*Maaniker'i vermezsen,*
	Burut, sende kegim bar.	*Burut, sende öcüm var.*
	Berencini salınıp,	*Zırh gömleği kuşanıp,*
	Berender miner mal eken.	*Yiğitler binecek malmış.*
	Karıpçını salınıp,	*Kolçağını takınıp,*
	Kaldaylar miner mal eken.	*Kaldaylar binecek malmış.*
	Burut sende kegim bar,	*Burut, sende öcüm var,*
	Altın, kümüş artuuga	*Altın, gümüş yüklemeye,*
	Esenkanga tartuuga	*Esenkan'a armağan sunmaya,*
84010	Eptüü külük Maaniker.	*Elverişli yüğrük Maaniker.*
	Otogo taş kiyüügö	*Sorguca mücevher takınmaya,*
	Oydolotup cürüügö	*Oynatıp hoplatıp yürümeye,*
	Opsuz külük Maaniker.	*Ölçüsüz yüğrük Maaniker.*
	Beecindin Karıkanına	*Beecin'in Karıkan'ına*
	Ilayıktuu mal eken.	*Layık olan malmış.*
	Kürmö kiygen kalmaktın,	*Cepken giyen Kalmak'ın*
	Küçtüüsü miner mal eken.	*Güçlüsü binecek malmış.*

Taş sayıngan kıtaydın,
Tazası miner mal eken.
Kökötöydün aşı eken,
Köp cıyındın kaşı eken.
Maanikerdi berbeseñ,
Sınap bilgen sınım bar,
Sala turgan çırım bar.
Aşıña moyun burbaymın,
Atañdın körü, burut kul,
Maaniker albay tınbaymın!
Koñurbay attuu zorum bar.
Azır talaym mülküñdü,
Karap* kılam curtuñdu.
Koyboy kıram biriñdi,
Emi kagam ciniñdi!

Mücevher takınan Kıtay'ın
Seçkini binecek malmış.
Kökötöy'ün aşıymış,
Büyük derneğin önüymüş.
Maaniker'i vermezsen,
Sınayıp bilmiş gözüm var,
Salacağım kavgam var.
Aşına boyun çevirmem,
Atanın körü, Burut kul,
Maaniker'i almadan durmam!
Koñurbay adlı zorlum var.
Şimdi yağmalarım mülkünü,
Karap ederim yurdunu.*
Koymadan kırarım her birini,
Şimdi silkerim cinini!

Tooraktı-Çılan colunan,
Toodoy Coloy kolunan
Tozoktu kıyın salgansıñ,
Miñ balbandı kıyratıp,
Miñ töödö çayın algansıñ.
Bul korluguñ dagı bar,
Er öltürüp taştagan,
Künkorluguñ dagı bar.
Bul sözümö kön, burut
Çataktaşpay, çır kılbay,
Baştagı ötkön ayıpka,
Maanikerdi ber, burut.
Ayta turgan kebim bar,
Karıkandın aldınan,
Kanday buyruk alganda
Miñ töögö altın bul cüktöp,
Burut, senin ayıñdan,
Sooda kılıp barganda
Çatak kıldıñ talaadan,
Miñ balban kırıp salgansıñ,
Miñ atanda dünüyö
Olco kılıp algansıñ.
Kanga katuu iş kılıp,

Tooraktı-Çılan yolunda,
Dağ gibi Coloy'un elinden,
Azabı fena salmışsın,
Bin pehlivanı kırıp geçirip,
Bin devedeki çayını almışsın.
Bu zulmün dahi var,
Er öldürüp bırakmış,
Kan borçluluğun dahi var.
Bu sözüme razı gel, Burut,
Çekişmeden, kavga etmeden,
Önceki geçmiş suça karşılık,
Maaniker'i ver, Burut.
Söyleyecek sözüm var,
Karıkan'ın huzurundan,
Nasıl buyruk alındığında,
Bin deveye altın mal yükleyip,
Burut, senin yüzünden,
Ticaret edip vardığında,
Kavga çıkardın bozkırda,
Bin pehlivanı kırıp koymuşsun,
Bin iğdiş devedeki dünyalığı
Ganimet edip almışsın.
Hana ağır iş edip,

Munu da kılıp sen, burut
Ayıptuu bolup kalgansıñ.
Kalaymandı saluuga,
Kamına çıktım Beecinden
Burut, seni talap aluuga.
Kamınganım mından bil,
Ok ötpös temir tonum bar.
Seni talap aluuga
On eki tümön kolum bar,
Kokoñdogon burutum,
Senden alar coobum bar.
Tikireñdep silkinseñ,
Tim ele karmap alamın,

Bunu da edip sen, Burut,
Suçlu olup kalmışsın.
Kargaşayı salmaya,
Hazırlanıp çıktım Beecin'den,
Burut, seni yağmalamaya.
Hazırlığımı bundan bil,
Ok geçmez demir kürküm var.
Seni yağmalayıp almaya,
On iki tümen ordum var,
Kurulup duran Burut'um,
Senden alacak cevabım var.
Dikleşip silkinirsen,
Düpedüz yakalarım,

Kırk arkan boyu zındanga
Alıp barıp salamın,
Atañdın körü, it burut,
Mintip kegim alamın!
Bul aşıña turbaymın,
Maaniker albay tınbaymın.
Alamın Maaniker öñdüü malıñdı,
Kökötöydün Bokmurun
Kördüm Koşoy karıñdı.
Maanikerdi berbeseñ,
Başıña koyboym canıñdı.
Köp cinimdi karmatsam,
Bul aşıñdın üstündö
Topoloñdu çıgaram,
Koktuñdu kanga sugaram.
Çır cok cerden çır çıgıp,
Kagışsam dep kelgemin.
Çınmaçındın Beecinden
Çındap cinim agıtıp,
Salışsam dep kelgemin.
Maanikerdin üstünö,
Calañ altın artıñız,
Ölgönü kelgen ekemin.
Çataktı koyup, sen burut,
Enteñdegen kalmakka

Kırk urgan boyu zindana
Götürüp atarım,
Atanın körü, it Burut,
Böylece öcümü alırım!
Bu aşında durmam,
Maaniker'i almadan durulmam.
Alırım Maaniker gibi malını, Kökötöy'ün
Bokmurun'u,
Gördüm Koşoy kocanı.
Maaniker'i vermezsen,
Başında komam canını.
Cinim iyice tutarsa,
Bu aşının üstünde
Kıyameti koparırım,
Vadini kanla sularım.
Kavga yokken kavga çıkarıp,
Çarpışayım diye gelmişim.
Çınmaçın'ın Beecin'inden,
Sahiden cinimi salıp,
Vuruşayım diye gelmişim.
Maaniker'in üstüne,
Som altın yükleyin,
Ölmeye gelmişim meğer.
Kavgayı bırakıp, sen Burut,
Telaşlı Kalmak'a,

Azır maga tartıñız. *Şimdi bana sunuverin.*
Sabatkanı kelipmin, *Dövdürmeye gelmişim,*
Aşka toygo mingenge *Aşa, toya binmek için,*
Eldin-curttun baarısın *Elin, yurdun hepsini*
Kıltıldatıp cürgöngö *Süzüle süzüle geçmek için,*
Aş berem dep kılımga *Aş veririm diyene âlemde*
Kıyın eken Maaniker». *Yaman imiş Maaniker».*
Talatkanı kelipmin. *Yağmalatmaya gelmişim.*
Ezkara aytıp turganda, *Ezkara söyleyip dururken,*
Kalmaktan katuu küç keldi, aba, *Kalmak'tan ağır zor geldi, ağam,*
Mınday küçtü kılganda, *Böylesi zoru ettiklerinde,*
Kara kılgan Manas cok, *Dayanak kılınan Manas yok,*
Mintip Kuday urganda! *Böyle Tanrı çarptığında!*
Cılgınduu, Keñ-Kol, keñ Talas, Ölüüçü canga cölök bol, aba! *Ilgınlı Keñ-Kol, geniş Talas, Ölecek cana destek ol, ağam!*
Cer esine bir tüştü, *Yerin aklına bir düştü,*
Cırgalduu Manas kabılan *Devletli Manas kaplan,*
Er esine bir tüştü. *Erin aklına bir düştü.*
Ezkara kepti baştadı, *Ezkara söze başladı,*
Kökötöydün mırzası *Kökötöy'ün mirzası,*
Kök corgonun üstünön *Gök yorga atının üstünden*
Uçup kete taştadı, *Az kalsın uçup düşüyordu,*
Bileginen sap ketti, *Bileğinden sap gitti,*

Kökötöydün Bokmurun *Kökötöy'ün Bokmurun'unun*
Cürögünön kap ketti. *Yüreğinin zarı yarıldı.*
Asmandan Aldanın künü bürköldü, *Gökten Allah'ın günü karardı,*
Başına altımış sanaa bir keldi. *Başına altmış kaygı birden geldi.*
Akılınan şaşkanı *Aklı başından şaştı,*
Coop kılıp kep aytpay, *Cevap olarak söz demeden,*
Elden çıga kaçkanı. *Elden çıkıp kaçtı.*
El atası Koşoygo *El atası Koşoy'a*
Bokmurun barganı. *Bokmurun vardı.*
Arman kılıp ıyladı, *Hayıflanıp ağladı,*
Abakesi Koşoydon *Ağababası Koşoy'dan*
Akılın surap turganı: *Akıl danışıp durdu:*
«Kökötöydün köp düynö, *«Kökötöy'ün çok dünyalığını,*
Adam tilin albastan, *İnsan sözü dinlemeden,*
Çaçkanı kelgen ekenmin. *Saçmaya gelmişim meğer.*

84130	It körbögön korduktu	*İtin görmediği zulmü*
	Körgönü kelgen ekemin.	*Görmeye gelmişim meğer.*
	Kara kıtay, mancuudan	*Kara Kıtay'dan, Mançu'dan,*
	Acaldan murun armanda,	*Ecelden önce hasrette kalıp,*
	Oylosom mancuu büt keldi, aba.	*Düşünsem Mançu tümüyle geldi, ağam.*
	Ömdölüp ketsem öbök bol, aba,	*Yüzüstü düşersem destek ol, ağam,*
	Ezkara sınduu kan çıktı, aba,	*Ezkara gibi han çıktı, ağam,*
	Kaarınan can çıktı, aba.	*Gazabından can çıktı, ağam.*
	Kalmaktan kırgız ölöt beym, aba?	*Kalmak elinden Kırgız ölür mü ki, ağam?*
	Kalkımdı kıtay bölöt beym, aba?	*Halkımı Kıtay böler mi ki, ağam?*
84140	Tüyşüktü başka salat beym, aba?	*Derdi başıma salar mı ki, ağam?*
	Türü suuk kara kıtaylar	*Yüzü soğuk kara Kıtaylar,*
	Tügötüp çaap alat beym, aba?	*Tüketip vurup alır mı ki, ağam?*
	Kumurskaday köp kapır	*Karınca gibi çok kâfir,*
	Töböbüzdön basat beym, aba?	*Tepemizden basar mı ki, ağam?*
	Tört tülüktü çaçat beym, aba?	*Dört çeşit malı saçar mı ki, ağam?*
	Dümürdü kazıp ötöt beym, aba?	*Kütüğümüzü kazıp geçer mi ki, ağam?*
	Busurmandın erlerin	*Müslüman'ın erlerini,*
	Beecinge baylap ketet beym, aba?	*Beecin'e bağlayıp götürür mü ki, ağam?*
	Azaptı artık körüppüz, aba,	*Azabı fazlasıyla görmüşüz, ağam,*
	Azaptı başka salat beym, aba.	*Azabı başa salar mı ki, ağam.*
84150	Aydap barıp şaarına	*Sürüp götürüp şehrine,*
	Denekul kılat beym, aba?	*Denekul eder mi ki, ağam?*
	Kara kalmak, mancuunun	*Kara Kalmak'ın, Mançu'nun*
	Degenine könölü, aba.	*Dediğine razı olalım, ağam.*
	Kalktı kırıp iybesin,	*Halkı kırıp geçirmesin,*
	Maaniker surayt, bereli, aba.	*Maaniker'i istiyor, verelim, ağam.*
	San düynönü çaçalı, aba,	*Sayısız dünyalığı saçalım, ağam,*
	Samarkan közdöy kaçalı, aba!	*Samarkan'a doğru kaçalım, ağam!*
	Aşıñ menen apat bol,	*Aşınla birlikte helâk ol,*
	Aş bergen bizdey bolobu, aba?	*Aş veren bizim gibi olur mu, ağam?*
84160	Kumurskaday kıtaydın	*Karınca gibi Kıtay'ın*
	Koluna tüşkön oñobu, aba?	*Eline düşen onar mı, ağam?*
	Ar buzuk sözdü cıynadı,	*Her fesat sözü topladı,*
	Atadan kalgan mal ele,	*Atadan kalma maldı,*
	Maanikerdi suradı, aba.	*Maaniker'i istedi, ağam.*
	KOŞOYDUN KEÑEŞI BOYuNÇA	*KOŞOY'UN ÖĞÜDÜ ÜZERİNE*

BOKMURUN MAANIKERDI
AYDARGA MINGIZIP,
MANASKA CIBERGENI

Anda Koşoy munu aytat:
«Aş bergen – ayıpker, balam,
Kalk cıygan – künöökör, balam!
Tazasın soygon ceri bar, balam.
Eñkeyişte çöp eken, balam,
Kapırdın kalkı köp eken, balam.
Arakka toyup kuturduñ, balam!
Öödönün çöbü bas eken, balam,
Busurman curtu az eken, balam!
Körüp ele keldiñ kızıktı, balam,
Kara kalmak, mancuu curt,
Kadimden ele beri ukkanbız,
Busurmanga kas eken, balam!
Aytsak dalay kebi bar, balam,

Ay karañgı tün boldu, aba,
Azap tartkan kün boldu, aba!
Kuuragan malga mas bolup,
Aş berem dep kelippiz, aba,
Acaldan murun ölüppüz, aba!
Uluunun tilin albadım, aba,
Emi ubaraga kalganım, aba!
Bilgiçtin tilin albadım, aba,
Aş, beremin dep kelip,
Bilçelik küçkö kalganım, aba!
Kökötöy kandın köp düynö, aba,
Kıtaylar künün köröt beym, aba?
Kıstoo tüştü kuu canga
Töböbüzdön kömöt beym, aba,
Sazaydı mintip beret beym, aba?
Maanikerdi tartsak beym, aba,
Bar düynönü çaçsak beym, aba!
Küügüm kire, kün bata,
Eldin aldı nım cata,
Busurman karay kaçsak beym, aba?»

BOKMURUN'UN AYDAR'I
MAANİKER'E BİNDİRİP,
MANAS'A GÖNDERİŞİ

O zaman Koşoy şunu söyler:
«Aş veren – suçludur, balam,
Halk toplayan – günahkârdır, balam!
Arısını boğazladığı yer var, balam.
İnişte ot çokmuş, balam,
Kâfirin halkı çokmuş, balam.
Rakıya doyup kudurdun, balam!
Yokuşun otu kısaymış, balam,
Müslüman halkı azmış, balam!
Göre göre geldin belayı, balam,
Kara Kalmak, Mançu halkı,
Eskiden beri işitmişiz,
Müslüman'a düşmanmış, balam!
Söylesek hayli sözü var, balam,

Ay karanlık gece oldu, ağam,
Azap çekilen gün oldu, ağam!
Kuruyası mala mest olup,
Aş veririm diye gelmişiz, ağam,
Ecelden önce ölmüşüz, ağam!
Ulunun sözünü dinlemedim, ağam,
Şimdi zahmete düştüm, ağam!
Bilgenin sözünü dinlemedim, ağam,
Aş veririm diye gelip,
Bunca zora düştüm, ağam!
Kökötöy hanın çok dünyalığını, ağam,
Kıtaylar gününü görür mü ki, ağam?
Darlık düştü kuru cana,
Tepemizden gömer mi ki, ağam,
Cezamızı böyle verir mi ki, ağam?
Maaniker'i sunsak mı ki, ağam,
Var dünyalığı saçsak mı ki, ağam!
Alacakaranlık çöküp gün batarken,
Elin öncüleri sinmiş yatarken,
Müslüman'a doğru kaçsak mı ki, ağam?»

Altaydan Manas köçköndö, balam,
Taş sayıngan kıtaydın*
Sen Taşkende tim catpay,
«Atamdın aşın berem» – dep,
Emi bir kördüñ buzuktu, balam!
Degenine könüñüz,
Maanikerdi beriñiz!
Kalmak azap saların,

Eçak ele bilgemin, balam!
Kabılan Manas kankordun
Kecirine ne tiydiñ, balam?
Kıtaydın kılgan kordugun, balam,
Tügötö çaap ketti de.
Tilimdi alsañ, anan kön.
Keñeş kılıp Manaska,
Maaniker berseñ, anan ber, balam!
Kalgan alptın baarısın
Kabılan Manas kankor, şer,
Telegeyi teñ oşol,
Için karap otursañ,
Cer cüzünön keñ oşol.
Alakanday busurman
Kütüp alçu er oşol.
Oşo Manas kelbese,
Bu zordugun körbösö,
Özü coop berbese,
Kaynap catkan kapırga.
Altı şerdin kencesi*,
Aldanın süygön mendesi,
Arıslan Manas kelbese,
Uy tügündöy köp kıtay
Töböbüzdön basuuçu,
Tört tülüktü çaçuuçu.
Isabı cok kalmak curt
Tübübüzgö cetüüçü,
Tügöngön Coloy baş bolup,
Busurmandın baldarın
Tügöl kırıp ketüüçü.

Altay'dan Manas göçtüğünde, balam,
Mücevher takınan Kıtay'ın,*
Sen Taşken'de uslu yatmayıp,
«Atamın aşını veririm» – diye,
Şimdi bir gördün fesadı, balam!
Dediğine razı olunuz,
Maaniker'i veriniz!
Kalmak'ın azap salacağını,

Çoktan bilmiştim, balam!
Kaplan Manas hunharın
İnadına ne dokundun, balam?
Kıtay'ın ettiği zulmü, balam,
Tümüyle vurup gitti de.
Sözümü tutarsan, sonra razı ol.
Manas'la danışıp,
Maaniker'i verirsen, sonra ver, balam!
Kalan alpların hepsini
Kaplan Manas hunhardır, arslandır,
Her yanı denktir o,
İçine bakıp otursan,
Yeryüzünden geniştir o.
Avuç içi kadar Müslüman'ı
Koruyup gözeten er odur.
O Manas gelmezse,
Bu zorbalığı görmezse,
Kendisi cevap vermezse,
Kaynayıp duran kâfire.
Altı arslanın küçüğü,*
Allah'ın sevdiği kulu,
Arslan Manas gelmezse,
Sığır tüyü kadar çok Kıtay,
Tepemizden basardı,
Dört çeşit malı saçardı.
Hesabı olmayan Kalmak halkı,
Kökümüzü kuruturdu,
Tükenesi Coloy başta olup,
Müslüman'ın çocuklarını
Tümden kırıp giderdi.

	Bay bolup, kıldıñ çoñduktu,	*Bay olup büyüklük tasladın,*
84240	Baarı curttu çogultup,	*Bütün halkı toplayıp,*
	Başıña saldıñ korduktu, balam!	*Başına açtın zulmü, balam!*
	Kabar ciber Talaska,	*Haber gönder Talas'a,*
	Keçikpesten bat ciber,	*Gecikmeden tez gönder,*
	Kabılan törö Manaska.	*Kaplan bey Manas'a.*
	Er bolso Manas kelsin de,	*Erse Manas gelsin de,*
	Kalaymandı salsın de,	*Kargaşayı salsın de,*
	Azganakay busurman,	*Bir avuççuk Müslüman'ı,*
	Kaynap catkan kıtaydan	*Kaynayıp duran Kıtay'dan*
	Acıratıp alsın de.	*Ayırıp kurtarsın de.*
84250	Tügöl kara kalmaktar	*Tüm kara Kalmaklar,*
	Tüpkö çoguu cetti de.	*Kökümüze hep birden erişti de.*
	Tüp kötörö kırgızdı	*Topyekûn Kırgız'ı,*
	Baatır Koşoy karıñdı	*Bahadır Koşoy kocanı,*
	Kalmak baylap aldı de,	*Kalmak bağlayıp aldı de,*
	Takır kırıp saldı de!	*Tümden kırıp koydu de!*
	Kabılan Manas berenge ayt!	*Kaplan Manas yiğide söyle!*
	Kök sülöösün börk kiygen,	*Gök vaşak kürkü börk giyen,*
	Kök ala kalkan oynogon,	*Gök ala kalkan oynatan,*
	Baydın uulu Bakay kan	*Bay'ın oğlu Bakay han,*
84260	Başın bar altınga cölögön,	*Başını halis altına yaslayan,*
	Ayla tapkıç akılman	*Çare bulucu bilge,*
	Beren Bakay karıga ayt,	*Yiğit Bakay kocaya söyle,*
	Berenderdin baarına ayt!	*Yiğitlerin hepsine söyle!*
	Altın aydar, çok belboo*	*Altın perçemli, kor kuşaklı*,*
	Beecindegi Azezi kandın calgızı	*Beecin'deki Azezi hanın bir tanesi,*
	Kelip kongon Talaska,	*Gelip konmuş Talas'a,*
	Çoro bolgon Manaska,	*Manas'a çora olmuş,*
	Kabılan Almambetime ayt!	*Kaplan Almambet'ime söyle!*
	Amızga tuugan artık er,	*Amız soyundan üstün er,*
84270	Kök ala sınduu at mingen,	*Gök ala görklü at binen,*
	Kök rapıs ton kiygen,	*Gök rapıs kürkü giyen,*
	Kökcal Çubak erenge ayt!	*Bozkurt Çubak erene söyle!*
	Altımıştın artıgı,	*Altmışın üstünü,*
	Kırk çoronun kıyını,	*Kırk çoranın yamanı,*
	Atka ceñil, tayga çak,	*Ata hafif, taya denk,*
	Uykusu cok, colgo sak,	*Uykusu yok, yolda uyanık,*

Azamattın süröönü,
Kan Manastın tilegi,
Ulak kandın Sırgakka ayt!
Üzüktöy kalpak Şuutuga ayt,
Kırgılçal öñdüü karıga ayt,
Kırk çoronun baarına ayt!
Kan Kökötöy aşı dep,
Kökötöydün Bokmurun,
Karkıraga kondu de.
Kabar aytpay silerge,

Yiğitlerin arka çıkanı,
Han Manas'ın dileği,
Ulak hanın Sırgak'ına söyle!
Keçe örtü gibi kalpaklı Şuutu'ya söyle,
Kırgılçal gibi kocaya söyle,
Kırk çoranın hepsine söyle!
Han Kökötöy'ün aşı diye,
Kökötöy'ün Bokmurun'u,
Karkıra'ya kondu de.
Size haber salmadan,

Busurmandın baarısı
Kara eleçek boldu de!
Belin bekem buusun de,
Kankor Manas kabılan
Berendigi çın bolso,
Kaynap catkan kıtaydı
Beecinge çeyin kuusun de!
Kün ölçöösü – altı kün,
Altı kündön kalbasın,
Koldop kaldı dep bargın.
Koşoy baştık karısı,
Talap ketti dep bargın,
Aştagı ettin baarısın.
Küyüttüü küçün saldı de,
Küçtüüsü Koşoy, Koñurbay,
Busurmandın kolunan
Köy buudandın baarısın
Takır tartıp aldı de.
Seyilge bargan ordo kız,
Olco katın kıldı de.
Et bışırgan kızmatker,
Kösöö menen tokmoktop,
Esi cok kara kalmaktar
Eki miñin kırdı de.
Kökötöydün Bokmurun,
Köpçülüktü çogultup,
Köp kızıktı kıldı de.
Keñeş kılbay Manaska,

Müslümanların hepsi
Kara eleçek oldu de!
Belini sıkı bağlasın de,
Hunhar Manas kaplan,
Yiğitliği gerçekse,
Kaynayıp duran Kıtay'ı
Beecin'e dek kovsun de!
Gün ölçüsü – altı gün,
Altı günden geç kalmasın,
Orduyla bastı diye var söyle.
Koşoy başta, kocalarından,
Yağmalayıp gitti diye var söyle,
Aştaki etin hepsini.
Dert dolu zorunu saldı de,
Güçlüsü Koşoy'a, Koñurbay,
Müslüman'ın elinden
Seçkin küheylanların hepsini
Tümden çekip aldı de.
Gezintiye çıkan orda kızlarını,
Ganimet kadın kıldı de.
Et pişiren hizmetkârı,
Ocak köseğisiyle tokmaklayıp,
Akılsız kara Kalmaklar,
İki binini kırdı de.
Kökötöy'ün Bokmurun'u,
Kalabalığı toplayıp,
Çok tuhaflık etti de.
Manas'a danışmadan,

Bokmurundun saatı de!
Al saatına taarınbay,
Tamaşanı salsın de,
Kabılan Manas kayran er,
Kara kalmak, mancuudan
Alakanday busurman
Acıratıp alsın de».
Armanın aytıp, er Koşoy,
Altı külük at berip,
Alakanday kat berip.
Kün kılkıldap batkanda,

Kara kalmak, köp mancuu
Kaldayıp çoguu catkanda,
Uygu-tuygu boluşup,
Cabıla attan tüşköndö,
Uluktardın baarısı
Dım çıkpastan catkanda,
Emi kişi cürböyt dep,
Öñ zañıtı kıtaydın,
Barsıldak borun atkanda*,
Buçkagına teñebey
Zıñgırap kıtay catkanda,
Buruttu olco kıldık dep,
Aş üstündö buruttu
Olcolop alıp tındık dep,
Kerney-surnay tartkanda,
Karı Koşoy baş bolup,
Küyüngön cerin körgömün,
Kara kalmak, köp mancuu
Süyüngön cerin körgömün.
Alakanday musulman,
Çoguluşa kalışıp,
Çoñ kıtay körsö cedi dep,
Enteñdeşip busurman
Çoguu kaçıp kalışıp,
Oroyu ketip çoçuşup,
Maanikerdi tokuşup,
Badananı kiygizdi,

Bokmurun'un uğursuz saati de!
O saatine gücenmeden,
Şenliği kursun de,
Kaplan Manas, aziz er,
Kara Kalmak'tan, Mançu'dan
Avuç içi kadar Müslüman'ı
Ayırıp kurtarsın de».
Derdini söyleyip er Koşoy,
Altı yüğrük at verip,
Avuç içi kadar mektup verip.
Gün kızarıp battığında,

Kara Kalmak, çok Mançu,
Yığılıp hep birlikte yattığında,
Allak bullak oluşup,
Hep birden attan indiğinde,
Uluların hepsi
Ses çıkarmadan yattığında,
Artık kimse gezmez diye,
Kıtay'ın kart nöbetçisi,
Patlak borusunu çaldığında,*
Topuğuna bile denk saymayıp,
Horuldayıp Kıtay yattığında,
Burut'u ganimet kıldık diye,
Aş üstünde Burut'u
Yağmalayıp rahatladık diye,
Boru, zurna çaldığında,
Koca Koşoy başta olup,
Yanıp yakıldığını görmüşüm,
Kara Kalmak'ın, çok Mançu'nun
Sevindiğini görmüşüm.
Avuç içi kadar Müslüman,
Toplaşıverip,
Koca Kıtay görse yer diye,
Telaşlaşıp Müslüman,
Hep birden kaçışıp,
Beti benzi atıp ürküşüp,
Maaniker'i eyerleyip,
Badana zırhını giydirdiler,

Bir adamga bildirbey,	*Bir kişiye bildirmeden,*
Bir adamga tuydurbay,	*Bir kişiye sezdirmeden,*
Maanikerdi mingizip,	*Maaniker'e bindirip,*
Kara kalmak, mancuudan	*Kara Kalmak'tan, Mançu'dan*
Kalıñ kara busurman,	*Kalabalık kara Müslüman'ın*
Iymengenin körgömün.	*Çekindiğini görmüşüm.*
Uurularça atkarıp,	*Hırsızlar gibi yola koyup,*
84360 Arıslan törö Manaska	*Arslan bey Manas'a,*
Tün içinde Aydardı	*Gece içinde Aydar'ı*
Cibergenin körgömün.	*Gönderdiğini görmüşüm.*
Kan Koşoyu baş bolup,	*Han Koşoy'u başta olup,*
Kaarman Töştük içinde,	*Kahraman Töştük içinde,*
Şaşkan cerin körgömün.	*Şaşırıp kaldığını görmüşüm.*
Uy tügündöy köp kapır	*Sığır tüyü kadar çok kâfirin,*
Kumurskaday bıcıldap,	*Karınca gibi kaynaşıp,*
Baskan cerin körgömün.	*Bastığı yeri görmüşüm.*
Uluu şaarı Beecin dep,	*Ulu şehri Beecin diye,*
84370 Kıtay kırk kan el eken,	*Kıtay kırk hanlı elmiş,*
Kökötöydün aşında	*Kökötöy'ün aşında*
Köpkö közüm salgamın,	*Çokça göz gezdirmişim,*
Köp ölçöösün algamın.	*Çok ölçüsünü almışım.*
Saamayım bar başımda,	*Perçemim var başımda,*
Özüm altı caşımda,	*Kendim altı yaşımda,*
Torala corgo mingizip,	*Torala yorgaya bindirip,*
Torkonun külün kiygizip,	*İpeklinin seçkinini giydirip,*
Topoñdotup özümdü,	*Hoplata hoplata beni,*
Toygo eerçitip cürgön çak.	*Toya peşinden götürdüğü çağdı.*
84380 Kalayık tolup kıcıldap,	*Ahali dolup kaynaşıp,*
Kapır menen busurman	*Kâfir ile Müslüman*
Karçalışıp bıcıldap,	*İtişip kakışıp kaynaşıp,*
Karkıranın boyunda*,	*Karkıra'nın boyunda*,*
Kan Kökötöy toyunda,	*Han Kökötöy toyunda,*
Aygır-Caldın astında,	*Aygır-Cal'ın eteğinde,*
Ükürçünün oyunda,	*Ükürçü'nün çukurunda,*
Üç-Kapkaktın boyunda,	*Üç-Kapkak'ın boyunda,*
Kalayıktın kaşında,	*Ahalinin önünde,*
Kan Kökötöy aşında.	*Han Kökötöy aşında.*
84390 Kalayık tolup topurap,	*Ahali dolup kaynaşarak,*

Asmanga uçup topurak,
Kalayıkka köz salsam,
Kün batışın karasam,
Kıcıldagan kalıñ el
Kızıl-Kıya belinde.
Kün çıgışın karasam,
Kaynap catkan kalıñ el
Çöl-Adırdın ceeginde.
Çarın, Ketmen oyunda
Batpaganı al koldun
Çoñ-Kegendin betinde.
Dalı caktın köp koldun,
Teektin üstü çetinde.

Göğe uçup toz toprak,
Ahaliye göz gezdirsem,
Gün batısına baksam,
Kaynaşan kalabalık el,
Kızıl-Kıya belinde.
Gün doğusuna baksam,
Kaynayıp duran kalabalık el,
Çöl-Adır'ın kıyısında.
Çarın, Ketmen çukurunda,
Sığmayanı o ordunun,
Çoñ-Kegen'in yamacında.
Arka yandaki çok ordunun,
Teek'in üst kıyısında.

Batpaganı köp koldun
Karkıranın karagay,
Karagaydın betinde.
Tüştük cagı cıyındın,
Aygay-Taştın çetinde.
Oşondo, cayma kökül caş Aydar
Badana sınduu ton kiyip,
Maaniker sınduu at minip,
Cerdin üstün sıdırıp,
Adam uulu ukkan can
Biröön koyboy kıdırıp,
Kündöp-tündöp col cürüp,
At ayabay, mol cürüp,
Araga tünöp kalbastan,
Örgüp tınıp albastan,
Cetip bardı Talaska
Kabar aytmak boldu emi
Kabılan törö Manaska.
Cayma kökül caş Aydar
Tögöröktün tört burçun
Tört aylanıp kıdırıp,
Kabarga cürgön er oşol.
Kabardan kalıp kan Manas
Kara canga küç kelip,
Emi kelgen cer oşol.

Sığmaz olmuş kalabalık orduya
Karkıra'nın çam ormanı,
O çamlığın yamacında.
Toyun güney yakasında,
Aygay-Taş'ın kıyısında.
İşte o dem, dökük perçemli genç Aydar
Badana misali zırh giyip,
Maaniker misali at binip,
Yerin yüzünü sıyırıp geçerek,
Âdemoğlundan işiten her canı
Bir kişiyi koymadan dolaşarak,
Gündüz gece yol yürüyüp,
Ata acımadan bol yürüyüp,
Arada konaklamadan,
Mola verip dinlenmeden,
Vardı ulaştı Talas'a,
Haber vermek oldu artık
Kaplan bey Manas'a.
Dökük perçemli genç Aydar
Dünyanın dört bucağını
Dört dolanıp gezerek,
Habere koşan yiğit odur.
Haberden mahrum kalan han Manas'a
Kara canına güç gelip,
Şimdi geldiği yer odur.

	Kabardan Manas kalganı	*Manas'ın haberden mahrum kalışı:*
84430	Kara malga mas bolgon,	*Kara mala mest olan,*
	Kara coltoy Bokmurun	*Kara uğursuz Bokmurun'un*
	Kabar aytpay salganı.	*Haber vermeden bırakışındandı.*
	Kökötöydün köpkülöñ uulu Bokmurun	*Kökötöy'ün şımarık oğlu Bokmurun,*
	Kan Kökötöy ölgöndö	*Han Kökötöy öldüğünde*
	Köp cıynagan sabılıp,	*Çok yığılıp çırpınırken,*
	Kabar bilip, kep ukpay,	*Haber alıp söz işitmeden,*
	Kan Manas kalgan taarınıp.	*Han Manas kalmıştı gücenip.*
	Örttöy közü caynaptır,	*Ateş gibi gözü alevlenmiş,*
	Körör bolsoñ, kabılan	*Görecek olsan, kaplanı*
84440	Kan içmesi karmaptır.	*Kan içme öfkesi tutmuş.*
	On segiz miñ aalamda,	*On sekiz bin âlemde,*
	Oyon Manas kankorgo	*Yaman Manas hunhara*
	Ukuruk kayrar* kalbaptır.	*Kement çevirecek* kimse kalmamış.*
	Kan Manastın ordosu,	*Han Manas'ın ordası,*
	Kanıkeydin ak saray,	*Kanıkey'in ak sarayı,*
	Kaalgası som kalay,	*Kapı kanadı som kalay,*
	Kabarın adam çalbagan,	*Haberini kimse çalamamış,*
	Kattap eç can barbagan.	*Uğrayıp hiçbir can varamamış.*
	Beycoop bargan adamdın	*Sebepsiz varan adamın*
84450	Biröö tirüü kalbagan.	*Bir teki sağ kalmamış.*
	Eşiginin aldında	*Kapısının önünde*
	Kılıç alıp kımpıygan,	*Kılıç alıp dikilen,*
	Tak kırk balban sakçısı,	*Tam kırk pehlivan bekçisi,*
	Kapkaçısı sandan köp,	*Kapıcısı sayıdan çok,*
	Adamdın murdu, kulagın	*Adamın burnunu, kulağını*
	Tumar kılıp tagıngan,	*Muska yapıp takınmış,*
	Celdetterden cetimiş	*Cellatlardan yetmişi*
	Bil terisin kaptagan,	*Fil derisi kuşanmış,*
	Al eşiktin oozunda	*O kapının ağzında*
84460	Kabar salçu doolbas,	*Haber salan davulbaz,*
	Coo-coburkay barganda	*Düşman, yağı geldiğinde*
	Oşondo kagat balbanı.	*İşte o an vurur pehlivanı.*
	Baraban ünün ukkanda,	*Davul sesini duyduğunda,*
	Baatır Manas baş bolup,	*Bahadır Manas baş olup,*
	Kırk çoro tegiz çıkkanda,	*Kırk çoro hep birden çıktığında,*
	Cakın bargan adamdın	*Yakına varan adamın*

Takır çıgat daldalı.
Meken kılıp Talastı,
Konup kalgan eken dep,
Añ-tañ kaldı caş Aydar
Kıtay tügül kılımdık,
Bolup kalgan eken dep.
Kıtaylarga kızıktı
Kıraan Manas kabılan,
Sala turgan kezi eken.
Tünkü Beecin, Kakançın
Tüp kötörö kaptasa,
Tügün koyboy baarısın
Ala turgan kezi eken.
Caş Aydar körüp Manastı,
«Türü suuk eken» – dep,

Büsbütün çıkar takati.
Mesken tutup Talas'ı,
Konup kalmış meğer diye,
Şaşıp kaldı genç Aydar,
Kıtay şöyle dursun, bir asırlık
Olup kalmış meğer diye.
Kıtaylara kızgınlığı
Kartal Manas kaplanın
Salıverecek çağıymış.
Gecelik Beecin, Kakançın
Kökten sökülüp kaplasa,
Tüyünü koymadan hepsini
Alıverecek çağıymış.
Genç Aydar görüp Manas'ı,
«Çehresi soğuk imiş» diye,

Canı kalbay kubandı!
«Baatır Manas kabılan,
Oñ dalısı keñ eken.
Alakanday busurman,
Türkük bolup uşuga
Kütüp kalçu şer eken!
Kökötöydün Bokmurun
Kökcalga kabar berbegen,
Kööp kalgan kezi eken!
Atboroyun sıdırdım,
Cer üstündö adamdın
Tegiz baarın kıdırdım.
Manastın türün körgöndö,
Köñülüm caman bölündü,
Kapır menen busurman,
Cer cüzündö alptardan
Mındayı kaydan köründü!
Telegeyi teñ eken,
Temseletpey kuu curttu
Kütüp alçu er eken.
Kabagı biyik, öñü zaar,
Kankor öldü kay can bar?
Maylagan buuday cüzdöngön,

Canı çıkarcasına sevindi!
«Bahadır Manas kaplan,
Sağ omzu geniş imiş.
Avuç kadar Müslüman'a
Direk olup bunlara
Sahip çıkacak arslan imiş!
Kökötöy'ün Bokmurun'u
Bozkurda haber vermemiş,
Kabarıp şiştiği çağ imiş!
Yeryüzünü baştan başa sıyırdım,
Yer üstünde insanların
Hepsini bir bir dolaştım.
Manas'ın çehresini görünce,
Gönlüm fena bölündü;
Kâfir ile Müslüman,
Yeryüzündeki alplerden
Böylesi nerden göründü!
Her yanı denk imiş,
Sendeletmeden çilekeş halkı
Koruyup tutan er imiş.
Kaşı yüksek, yüzü zehir,
Hunhar öldü diyecek hangi can var?
Yağlanmış buğday yüzlü,

Küügüm tuman közdöngön,
Bet alışkan bolgon ment,
Bet algan cagı kızıl ört,
Kayratı kıyın, zaarı küç,
Katılgandı kılat tüz!»
Törösü töödöy tak minip,
Oyron Bakay baş bolup,
Oñ cagında cıyırması.
Biri miñge tatıgan,
Tegiz kökcal cılası,
Kan Almanbet baş bolup,
Sol cagında cıyırması.
Cekene belge kurçangan,
Ceti san kara kol bolso,
Ceke aralap kol salgan,
Celmoguzday cılası.

Alacakaranlık duman gözlü,
Yüz yüze gelen olmuş sersem,
Yöneldiği yanı kızıl alev,
Gayreti çetin, zehri güçlü,
Sataşanı eder dümdüz!»
Beyi deve gibi taht misali binmiş,
Yaman Bakay baş olup,
Sağ yanında yirmisi.
Biri bine bedel,
Hepsi bozkurt yiğitleri,
Han Almanbet baş olup,
Sol yanında yirmisi.
İnce belini kuşanmış,
Yedi tümen kara ordu olsa,
Tek başına dalıp saldıran,
Ejderha misali yiğitleri.

Manas kandın kırk çoro –
Ayzakerden ıktuular.
Al çoronun içinde
Acıbay, Çubak mıktuular.
Manas kandın kırk çoro,
Körsö köñül bölünöt,
Köbü calañgıç türdüü körünöt:
Börk al dese – baş kesken,
Suu iç dese – uu içken,
Özü kökcal köykaşka,
Kırkı kırk cerden kelgen
kırk kaşka, Busurmandın baarısın
Kırkının cönü kırk başka
Kıygaktın ayza, kızıl börk,
Küyüp turgan kızıl ört.
Coo börüsü kırk çoro:
Tölömöndün tölgöçü,
Tölgö tartıp başında.
Iramandın Irçıuulu,
Irdap turat kaşında.
Kaarı tışka aylanıp,
Manas kandın kırk çoro

Manas han'ın kırk çorosu –
Mızrakta ustaların ustası.
O çoroların içinde
Acıbay, Çubak yamanları.
Manas han'ın kırk çorosu,
Görse insanın gönlü bölünür,
Çoğu zebani suretinde görünür:
Börk al dese – baş kesen,
Su iç dese – ağı içen,
Kendisi bozkurt, yaman akıtmalı,
Kırkı kırk yerden gelme
kırk akıtmalı, Müslüman'ın hepsini
Kırkının huyu kırk türlü,
Keskin uçlu mızrak, kızıl börk,
Yanıp duran kızıl alev.
Düşmanın kurdu kırk çoro:
Tölömön'ün falcısı,
Fal açar en başında.
Iraman'ın Irçıuul'u,
Türkü söyler karşısında.
Öfkesi dışa vurmuş,
Manas han'ın kırk çorosu

Kınsız kılıç baylanıp,
Kan Manastın canında,
Turgan eken çamınıp,
Urunaarga too tappay,
Uruşaarga coo tappay,
Ikıs berip kamınıp.
Kırk çoronun kiygeni
Kök sülöösün, suusar börk,
Bet algan cagı kızıl ört.
Beren Manas aldına
Altı külük at berip,
Basıp bardı caş Aydar,
Alakanday kat berip:
«Koşoy, Töştük kanıñız,
Bizdin kıynalıp ketti canıbız.
Aşka zorduk kılgıday.
Kan Kökötöy aşı dep,
Kalıñ cıyın çogulup,

Kınsız kılıç kuşanmış,
Han Manas'ın yanında
Durur imiş atılmaya hazır,
Çarpışacak dağ bulamadan,
Vuruşacak düşman bulamadan,
Hamle edip davranarak.
Kırk çoronun giydiği
Gök vaşak, samur börk,
Yöneldiği yanı kızıl alev.
Yiğit Manas'ın huzuruna,
Altı yürük at sunup,
Yürüyüp vardı genç Aydar,
Avuç kadar mektup verip:
«Koşoy, Töştük hanınız,
Bizim bunaldı iyice canımız.
Aşa zorbalık edecek gibi.
Han Kökötöy aşı diye,
Kalabalık toy toplanıp,

Kırılmak bolduk baarıbız.
Kökötöydün aşına,
Kökcal Manas barıñız.
Kordukta catat busurman,
Kara kıtay, mancuudan
Acıratıp alıñız!
Acıratıp albasañ,
Tüyşüktü başka salgıday,
Türü suuk kara kıtaylar
Tügötö çaap algıday.
Koşoy, Töştük ölgüdöy,
Kara kıtay, mancuular
Kamçıga çenep bölgüdöy*.
Kaltırbay tügöl kırgıday,
Kalça, Coloy, Ezkara,
Uşul üçöö birigip,
Öz bilgenin kılgıday.
Kolomtodon kor kördük,
Kara kıtay, mancuudan
Koñurbay attuu zor kördük.

Kırılmak olduk hepimiz.
Kökötöy'ün aşına,
Bozkurt Manas, varınız.
Horluk içinde yatar Müslüman,
Kara Kıtay'dan, Mançu'dan
Kurtarıp alınız!
Kurtarıp almazsanız,
Dert kaygıyı başa saracak gibi,
Çehresi soğuk kara Kıtaylar
Tüketip vurup alacak gibi.
Koşoy, Töştük ölecek gibi,
Kara Kıtaylar, Mançular
Kamçıyla ölçüp bölüşecek gibi.*
Kimseyi koymadan tümden kıracak gibi,
Kalça, Coloy, Ezkara,
Bu üçü birleşip,
Bildiklerini okuyacak gibi.
Ocak başında hor görüldük,
Kara Kıtay'dan, Mançu'dan
Koñurbay adlı zorbayı gördük.

	Coloy saldı zorduktu,	*Coloy saldı zorbalığı,*
	Maanikerdi bergin dep,	*Maaniker'i ver diyerek,*
	Ezkara saldı korduktu.	*Ezkara saldı horluğu.*
	Tatıtmak boldu tuzdardı,	*Tattırmak oldu tuzları,*
	Talamak boldu kızdardı.	*Yağmalamak oldu kızları.*
	Talap cedi etterdi,	*Yağmalayıp yedi etleri,*
	Tügötmök boldu betterdi.	*Tüketmek oldu yüz suyunu, onuru.*
	Tüyşüktüü özüñ barbasañ,	*Dert yüklü, kendin varmazsan,*
	Surasa berbes tulparga	*İstese verilmez küheylana*
84590	Suuk ukuruk salgıday,	*Soğuk kement salacak gibi,*
	Busurmandın döölörün,	*Müslüman'ın ululanını*
	Takır baarın cöö kılıp,	*Büsbütün hepsini yaya koyup,*
	Attarın tiyip algıday.	*Atlarına el koyacak gibi.*
	Elden murun al kıtay	*Elden önce o Kıtay,*
	Erkin koyso cayına,	*Serbest bıraksan haline,*
	Közüm menen men kördüm.	*Gözümle ben gördüm:*
	Busurmandı kamadı,	*Müslüman'ı kuşattı,*
	Kökötöydün mayluu et	*Kökötöy'ün yağlı etini*
	Kara kalmak taladı.	*Kara Kalmak yağmaladı.*
84600	Köp kapırdı tıya albay,	*Bunca kâfiri dizginleyemeden,*
	Busurmandar cadadı.	*Müslümanlar bezdi usandı.*
	Ezkaradan sın çıktı,	*Ezkara'dan sitem çıktı,*
	Kara kalmak Coloydon	*Kara Kalmak Coloy'dan*
	Katuu kalba, çır çıktı.	*Ağır kavga, çekişme çıktı.*
	Er ekeniñ çın bolso,	*Er olduğun gerçek ise,*
	Emi Manas barıñız,	*Şimdi Manas, varınız,*
	Kıyramak boldu busurman,	*Yıkılmak oldu Müslüman,*
	Acıratıp alıñız!	*Kurtarıp alınız!*
	Kan ekensiñ kabılan!	*Han olduğun gerçek, ey kaplan!*
84610	Başaaluu kalaa cer mına,	*Başı bağışlanmış şehir yeri işte,*
	Başımdı kesseñ, men mına!	*Başımı kesersen, ben işte!*
	Kökötöydün tulga oturgan Külayım,	*Kökötöy'ün ocak başında oturan*
	Abam Koşoy alaktap,	*Külayım'a, Ağam Koşoy telaşla çırpınıp,*
	Kapır kolun sunuptur,	*Kâfir elini uzatmış,*
	Karaluuga kol salıp,	*Yaslıya el kaldırıp,*
	Kalmaktı Kuday uruptur.	*Kalmak'ı Tanrı çarpmış.*
	Er Koñurbay baş bolup,	*Er Koñurbay baş olup,*
	Belin bekem buuguday,	*Belini sıkıca bağlayacak gibi,*

Aylası kelse kıtaylar,
Alöökö kunun kuuguday,
Aşka bargan busurman
Ayılın çaap algıday,
Kalmaktardın Coloyu
Akır-takır salgıday.
Kankor Manas kabılan,
Kan ekeniñ çın bolso,
Kayrattanıp ketersiñ.
Kezegi kelgen mancuuga
Kezenseñ Manas, cetersiñ.
Kan Kökötöy aşında
Kabılan Manas özüñ cok,
Koroson ottuk çaktırdık,
Kapır menen busurman
Koyboy baarın çakırdık.
Kalk çogulup topurap,
Asmanga uçtu topurak.
Kara kurttay bıcıldap,

Fırsat bulsa Kıtaylar,
Alöökö'nün kan bedelini güdecek gibi,
Aşa varan Müslüman'ın
Obasını vurup alacak gibi,
Kalmakların Coloy'u
Yerle bir edecek gibi.
Hunhar Manas kaplan,
Han olduğun gerçek ise,
Gayrete gelip gidersin.
Sırası gelen Mançu'ya
Nişan alsan Manas, yetişirsin.
Han Kökötöy aşında
Kaplan Manas, sen yoksun;
Horasan çakmağı çaktırdık,
Kâfir ile Müslüman,
Kimseyi koymadan hepsini çağırdık.
Halk toplanıp kaynaşarak,
Göğe uçtu toz toprak.
Kara kurtçuk gibi kaynaşıp,

Karasa közgö ilinbey,
Kaysı ekeni bilinbey,
Kapır menen busurman
Kaynap toldu kıcıldap.
Kökötöydün köp düynö,
Zarıp bolup çaçıldı,
Köp altındın baarısı,
Ayak astı basıldı.
Alda neçe mülükkö,
At maaniker külükkö
Ezkarası asıldı.
Aş berüüçü Bokmurun
Elden çıgıp enteñdep,
Kaçkan cerin da kördüm.
Şaşkan cerin da kördüm.
Muzburçak, Kökçö kanı bar,
Busurman alptın baarı bar.
Oogandın Akun kanı bar.
Oyrondordun baarı bar.

Baksan göze ilişmeden,
Hangisi olduğu bilinmeden,
Kâfir ile Müslüman
Kaynayıp doldu kımıl kımıl.
Kökötöy'ün bunca malı mülkü
Harcanıp saçıldı,
Bunca altının hepsi
Ayaklar altında ezildi.
Nice bunca mülke,
Yürük at Maaniker'e
Ezkara'sı asıldı.
Aş veren Bokmurun'un
Elden çıkıp sendeleyerek
Kaçtığı yeri de gördüm.
Şaşırdığı yeri de gördüm.
Muzburçak, Kökçö hanı var,
Müslüman alplerin hepsi var.
Afgan'ın Akun hanı var,
Yiğit yamanların hepsi var.

Urumkan uulu Kökbörü,
Er sırttanı dagı bar.
Eç kim takaat bere albay,
Uy tügündöy kapırdan,
Endirep kalgan çagı bar.
Sasık ayran, kök kurut,
Akır zaman iş kıldı,
Kökötöydün aram siydik Bokmurun,
Işenip altın köbünö,
Busurman curttun tübünö».
Bala mınday degen soñ,
Oşondo Manas munu aytat:
«Atañdın körü caş Aydar,
Bokmurun ekööñ mas Aydar!
Eldigiñ cok, kas Aydar!
Kan Kökötöy ölgön soñ
Çın düynönü körgön soñ,
Kabardı ne berbeysiñ?
Baştap bergen aşıñda, Aydar,

Balaket tuusun kaşıña, Aydar!
Kalıñ kazsın oruñdu, Aydar,
It talasın etiñdi, Aydar,
Kim körsün senin betiñdi, Aydar!
Bölök-bölök caş ketip,
Kalmak cesin başıñdı, Aydar,
Kapır cesin aşıñdı, Aydar!
Bul sözüñdü kim uksun, Aydar,
Bir karañgı tün uksun, Aydar!
Küç kelse kelgen ebiñdi, Aydar,
Törösünö calınıp:
Baştatan körgön cok beleñ.
Kan tögüşkön Beecindi, Aydar!»
Calgızga tiygen oñobu?
Kankor Manas barbayıp,
Kan içmesi karmadı.
Oozunan calın şırkırap,
Kaalgaday kaşka tiş,
Kabılan Manas kankoruñ

Urumkan oğlu Kökbörü,
Er aslanı dahi var.
Hiç kimse karşı duramadan,
İnek tüyü kadar kâfirden
Sindiği bir çağı var.
Kokmuş ayran, kök kurut,
Ahir zaman işi işledi,
Kökötöy'ün haram döl Bokmurun'u,
Güvenip altınının çokluğuna,
Müslüman halkın köküne kıydı».
Çocuk böyle dedikten sonra,
O zaman Manas şunu söyler:
«Atanın körü, genç Aydar,
Bokmurun'la ikiniz sarhoşsunuz Aydar!
Ellik hakkın yok, hainsin Aydar!
Han Kökötöy öldükten sonra,
Gerçek dünyayı gördükten sonra,
Haberi neden vermezsin?
Başlayıp verdiğin aşında, Aydar,

Bela tuğu dikilsin karşına, Aydar!
Derin kazsınlar mezarını, Aydar,
İt dalasın etini, Aydar,
Kim görsün senin yüzünü, Aydar! Bölük bölük yaş dökülüp,
Kalmak yesin başını, Aydar,
Kâfir yesin aşını, Aydar!
Bu sözünü kim duysun, Aydar,
Bir karanlık gece duysun, Aydar!
Güç yetince gelmenin sırasını, Aydar,
Beyine yalvararak:
Baştan beri görmemiş miydin
Kan dökülen Beecin'i, Aydar!»
Yalnıza kıyılır mı hiç?
Hunhar Manas kabararak,
Kan içme öfkesi tuttu.
Ağzından alev fışkırıp,
Kapı kanadı gibi akıtmalı dişleriyle
Kaplan Manas, hunharın,

Bölö-bölö çaynadı.	*Parça parça çiğnedi.*
Zulpukor suurup kınınan,	*Zulpukor'u sıyırıp kınından,*
Kubarıp öñü kubuldu,	*Sararıp benzi değişti,*
Cayma kökül caş Aydar,	*Dökük perçemli genç Aydar'ı,*
Balanı basa cıgıldı.	*Çocuğu bastırıp yere yıktı.*
Kılıçtı kınap alaarda,	*Kılıcı doğrultup aldığında,*
Cayma kökül caş Aydar	*Dökük perçemli genç Aydar'ı*
84700 Kurmandıkka çalaarda,	*Kurban diye keseceğinde,*
Kayran katın Kanıkey,	*Kadersiz kadın Kanıkey,*
Kara surdun suluusu,	*Kara yağızın güzeli,*
Busurmandın urduusu.	*Müslüman'ın soylusu.*
Körör bolsoñ ceñeñdi,	*Görecek olsan yengeni,*
Köp akılman eneñdi!	*Bunca akıllı ananı!*
Oşondo ak tamagı balkıldap,	*O an ak boğazı ışıl ışıl,*
Ak emçegi carkıldap,	*Ak memesi parıl parıl,*
Kıdırata kırk açkıç,	*Sıra sıra kırk anahtar,*
Könçögündö şarkıldap,	*Eteğinde şakır şakır,*
84710 Körsöñ ceneñ carkıldap.	*Görsen yengen ışıl ışıl.*
Arkarday tañı kılayıp,	*Dağ koyunu misali tanı ağarıp,*
Ak emçegi bulayıp,	*Ak memesi salınıp,*
Ayköl törö aldına	*Aygün gönüllü beyin önüne,*
Akırın süylöp muñayıp.	*Usulca söyleyip hüzünlenip.*
Şeker sözdüü, ur közdüü	*Şeker sözlü, huri gözlü,*
Cıpar küñküp, cez burap,	*Misk kokusu tütüp, işveyle salınıp,*
Araçalap kan surap,	*Araya girip kan dileyerek,*
Bödönödöy kayran köz,	*Bıldırcın misali biçare gözden,*
Karagattay kayran köz	*Kara kuş üzümü misali biçare gözden*
84720 Kamçı boyu caş ketip,	*Kamçı boyu yaş dökülüp,*
Kılıktanıp sabılıp,	*Naz edip çırpınarak,*
Kımbat karmap oşondo,	*Değerliyi tutup o an:*
«Calgızga calgız tiygeni bolobu,	*«Yalnıza yalnızın el kaldırması olur mu,*
Sen aşa albay catkıday,	*Sen aşamayıp yatacak,*
Kara adırmak too emes,	*Kara sırtlı dağ değil,*
Kalmaktan kelgen coo emes,	*Kalmak'tan gelen düşman değil,*
Kıyası kımbat too emes,	*Geçidi çetin dağ değil,*
Kıtaydan kelgen coo emes.	*Kıtay'dan gelen düşman değil.*
Durus emes munuñuz,	*Doğru değil bu yaptığınız,*
84730 Çappay tura turuñuz.	*Vurmadan durup bekleyiniz.*

Kılıçiñ kılımdı çapsañ toebu?
Calgız dep kaysap taştasañ,
Teşigiñ tekşi tolobu?
Bu da bir atanın calgızı,
Karıp bir kılsañ bolobu?
Kapıray, kabarçı soygon oñobu?
Kaysap koysoñ calgızdı,
Kabıñız mından tolobu?» –
Köp sözdü aytıp bölünüp,
Kılıçtı karmap Kanıkey,
Közünün caşı tögülüp.
«Araçı soyup koydu dep,
Akılsız dep bilbeybi.
Ceti kündün biri ölüm,
Aytılışı çın bolso,
Tañda makşar künündö*,
Kara eşek kılıp minbeybi.
Carı bar özön kıyadan,
Töröm, calgız eleñ uyadan.
Akkula tulpar bolboso,
Arkalap miner buudan cok,

Kılıcın bir asrı vursa doyar mı?
Yalnız diye parçalayıp atarsan,
Deliğin dümdüz dolar mı?
Bu da bir atanın yalnızı,
Kimsesiz koyarsan olur mu?
Aman, haberci boğazlayan onar mı?
Parçalayıversen yalnızı,
Kabınız bundan dolar mı?» –
Bunca sözü söyleyip yürek parçalanıp,
Kılıcı tutup Kanıkey,
Gözünün yaşı dökülüp:
«Aracıyı boğazladı diye,
Akılsız diye bilmezler mi?
Yedi günün biri ölüm,
Söylenenler gerçek ise,
Yarın mahşer gününde,*
Kara eşek edip binmezler mi?
Uçurumlu vadi yamacından,
Beyim, yalnızdın yuvadan.
Akkula küheylan olmasa,
Sırtlanıp binecek küheylan yok,

Calgızdı soysoñ, çoñ uyat,
Siz menen arkalaşar tuugan cok.
Açuuñdu mından çıgardıñ.
Calgızdın canın kıybasañ
Örtöçköndöy kılbasañ.
Kaygırıp karap turabız,
Katın da bolso suraybız»,
Kanıkey aytıp mınday söz,
Araçalap turganı,
Oşondo kök sülöösün börk kiygen,
Kayran katın Kanıkey,
Kök ala kalkan oynogon,
Altı ay keler azaptı,
Azırınça bolcogon.
Aytıp tursa sözü açık,
Oluyat Bakay közü açık.
Kapilette söz tapkan,

Yalnızı boğazlarsan, büyük ayıp,
Seninle sırt sırta verecek kardeş yok.
Öfkeni bundan çıkardın.
Yalnızın canına kıymasan,
Ateş sönmüş gibi etmesen.
Kaygılanıp bakıp dururuz,
Kadın da olsak dileriz»,
Kanıkey söyleyip böyle söz,
Araya girip durdu.
O an gök vaşak börk giyen, Biçare kadın
Kanıkey,
Gök ala kalkan oynatan,
Altı ay sonra gelecek azabı,
Şimdiden kestirmişti.
Söyleyip dursa sözü açık,
Evliya Bakay'ın gözü açık.
Ansızın söz bulan,

Karañgıda köz tapkan.
Astıga salsa ak coltoy,
Arkaga salsa san koldoy.
Araga tüştü karıya,
Abası Bakay oluya.
Oşondo Bakay munu aytat:
«Kımbattuu sözüm bilip al,
Kıraanım Manas, tilimdi al.
Bu da calgız, sen da calgız,
Calgızdın canın kıybaçı,
Ört öçköndöy kılbaçı!
Kankor Manas, can dosum,
Kan ekeniñ çın bolso,
Degenime könüñüz,
Kaşık kanın beriñiz!
Uypalap iyseñ balanı,
Uyat bolot munuñuz.
Kalıñ aşka bargıça,
Kalk kabarın algıça,
Sabır kılıp turuñuz.
Öz curtuñdu öltürsöñ
Ökümdük bolot munuñuz.
Cılgınduu, Keñ-Kol, keñ Talas,
Kabarıp töröñ turganda,
Akkula attı sugardıñ,

Karanlıkta göz bulan.
Öne salsan ak yıldızlı uğur,
Arkaya salsan sayısız ordu gibi.
Araya girdi ihtiyar,
Ağası Bakay evliya.
O zaman Bakay şunu söyler:
«Değerli sözümü bilesin,
Kartalım Manas, öğüdümü al.
Bu da yalnız, sen de yalnız,
Yalnızın canına kıymayasın,
Ateş sönmüş gibi etmeyesin!
Hunhar Manas, can dostum,
Han olduğun gerçek ise,
Dediğime geliniz,
Kaşık kanını bağışlayınız!
Hırpalayıverirsen çocuğu,
Ayıp olur bu ettiğiniz.
Kalabalık aşa varıncaya,
Halkın haberini alıncaya dek,
Sabredip durunuz.
Kendi halkını öldürürsen,
Zulüm olur bu ettiğiniz.
Ilgınlı Keñ-Kol, geniş Talas,
Kabarıp beyin durduğunda,
Akkula atı suladın,

Akmaktık kılgan Bokmurun,
Köp cerdin kördüñ tanabın,
Balaga salıp kalbagın
Bokmurundun azabın».
Alban türdüü söz aytıp,
Abası Bakay karıya,
Araga tüşö kalganı.
Kabılandın astınan
Balanı suurup alganı.
Arıslan Bakay, Kanıkey
Acalınan kutkarıp,
Aman ayrıp kalganı.
Kabılan Manas küpüldöp,

Ahmaklık eden Bokmurun'dur,
Nice yerin gördün enini boyunu,
Çocuğa yükleyip bırakma
Bokmurun'un azabını».
Türlü türlü söz söyleyip,
Ağası Bakay ihtiyar,
Araya giriverdi.
Kaplanın önünden
Çocuğu çekip aldı.
Arslan Bakay ile Kanıkey,
Ecelinden kurtarıp,
Sağ esen ayırıp aldılar.
Kaplan Manas gürleyip,

Kaardanıp düpüldöp,
Asmandan tüşkön altı kurç*,
Kılıçtın kınay mıktısı,
Özüm algan Zulpukor,
Kayıbınan kabılgan,
Mediyandın çölündö.
Beypaylaşıp coo menen
Bet alışıp turganda
Tak özümö tabılgan.
Kıykırıp kından suurganda
Kan içpey kuru cürbögön,
Kanga toyup albasa,
Katsa kınga kirbegen.
Zulpukor kından çıkkanda,
Kan içe turgan saltı bar,
Şiltese ötöt karkıbar.
Kadırluu kılıç Zulpukor,
Miñ baytaldık barkı bar.
Bakırıp kından suurganda,
Maşayıgıñ bilebi,
Kından çıkkan Zulpukor
Kan içpey kuru cüröbü?
Almambet, Çubak arslanı,

Öfkelenip gümbürdeyip:
«Gökten inen altı çelik,*
Kılıçların en yaman kını dar olanı,
Kendim aldığım Zulpukor,
Gaipten karşıma çıkan,
Mediyan'ın çölünde.
Amansızca düşman ile
Yüz yüze durduğumda,
Tam da bana bulunan.
Haykırıp kından sıyrıldığında,
Kan içmeden boş dönmeyen,
Kana doyup almadıkça,
Dönse de kına girmeyen.
Zulpukor kından çıktığında,
Kan içmek eski töresi,
Sallasa deler görklüyü.
Kadirli kılıç Zulpukor,
Bin kısraklık değeri var.
Böğürüp kından sıyrıldığında,
Pirin bilir mi ki:
Kından çıkan Zulpukor,
Kan içmeden boş döner mi?»
Almambet, Çubak arslanı,

Kan Manastın kırk çoro
Erin tiştep, köz kısıp,
Bir kızık söz aytkanı,
Er Sırgak menen Şuutu kul
Caaday uçup kalganı.
Olcogo kelgen Oogandan,
Otuz kızıl bili bar.
Şuutu, Sırgak eki eren
Bil içine barganı.
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Kan Manastın kızıl bil,
Koştop cetip kalganı.
Kan içmesi çın karmap,
Kankordu Kuday uruptur,

Han Manas'ın kırk çorosu,
Dudak ısırıp, göz kırpıp,
Bir ilginç söz söylediler;
Er Sırgak ile Şuutu kul
Yay oku gibi uçup gittiler.
Ganimet gelen Afgan'dan,
Otuz kızıl fili var.
Şuutu, Sırgak iki eren,
Fillerin içine vardılar.
Aman deyip demeye kadar,
Gözü açıp yumuncaya dek,
Han Manas'ın kızıl filini,
Yedeğine alıp yetiştiler.
Kan içme öfkesi gerçekten tutup,
Hunharı Tanrı çarpmıştı;

	Kanıkey, Bakay, bulardı	*Kanıkey'i, Bakay'ı, bunları*
	Kırıp iyçü emedey,	*Kırıp geçirecekmiş gibi,*
	Kızırkanıp turuptur.	*Hınçla köpürüp durmuştu.*
	Bakay kanga korgolop,	*Bakay han'a sığınıp,*
	Cayma kökül caş Aydar	*Dökük perçemli genç Aydar,*
	Oşonu Kuday uruptur.	*Onu da Tanrı çarpmıştı.*
84850	Bil astına barganda,	*Filin yanına vardığında,*
	Kökcal Manas kabılan,	*Bozkurt Manas kaplan,*
	Kolundagı Zulpukor	*Elindeki Zulpukor'u*
	Kötörüp turup saldı ele,	*Kaldırıp öyle bir çaldı ki,*
	Aldındagı kızıl bil	*Önündeki kızıl fil*
	Bölök bolup kaldı ele.	*İkiye bölünüp kaldı.*
	Sultan Manas kabılan	*Sultan Manas kaplan,*
	Zulpukor kanga sugarıp,	*Zulpukor'u kanla sulayıp,*
	Kayra kınga saldı emi.	*Geri kınına koydu artık.*
	Külöögöçü küldürgön,	*Nöbetçiyi güldüren,*
84860	Doolbastı bir salıp,	*Davulbaza bir vurup,*
	Coo kelerin bildirgen,	*Düşman geleceğini bildiren,*
	Doolbas kolgo alganı,	*Davulbazı ele aldı,*
	Cez çokmordu kötörüp,	*Tunç topuzu kaldırıp,*
	Ortogo çaptı balbanı.	*Ortaya vurdu pehlivanı.*
	Kulak tunup dırkırap,	*Kulak sağır olup çınlayarak,*
	Coo kelgensip kalganı.	*Düşman gelmiş gibi oldu.*
	Manas kandın kırk caysañ	*Manas han'ın kırk vezir yiğidi,*
	Kırkının atı kırk başka,	*Kırkının atı kırk başka,*
	Kılımdı buzçu köykaşka.	*Bir asrı bozacak yaman akıtmalılar.*
84870	Kankoruñdun kazına,	*Hunharının hazinesine*
	Kırk börü kirdi cabıla.	*Kırk kurt girdi hep birden.*
	Kıyın ceñeñ Kanıkey	*Yaman yengen Kanıkey,*
	Ok ötpös kıyın toñdordu	*Ok geçmez çetin kürkleri*
	Kılıp koygon kamınıp,	*Hazırlayıp koymuştu,*
	Kırk çoro ok ötpös tongo cabılıp,	*Kırk çoro ok geçmez kürklere bürünüp,*
	Kırkının tonu kırk başka.	*Kırkının kürkü kırk başka.*
	Oşo tondun içinde	*İşte o kürklerin içinde*
	Almambet kiyçü sarınci,	*Almambet'in giydiği sarı zırh kaftan,*
	Cakasında katı bar,	*Yakasında yazısı var,*
84880	Almambettin atı bar.	*Almambet'in adı var.*
	Uşu tondu casagan,	*Bu kaftanı yapan,*

	Kanıkey ceñeñ karkıbar.	*Kanıkey yengen, o görklü.*
	Kızmatın karap otursa,	*Emeğine bakıp otursan,*
	Kılımga tatır barkı bar.	*Bir asra bedel değeri var.*
	İçin buulup içtegen,	*İçini sıkıca astarlamış,*
	Tışın burçtap tıştagan.	*Dışını köşeleyip kaplamış.*
	Arkagın asıl temir kadatkan,	*Argacına has demir çaktırmış,*
	Ayzalaşsa etke ötpöy,	*Mızraklaşsa ete geçmez,*
	Alışkan candı cadatkan.	*Tutuşan canı bezdirmiş.*
84890	Kup keltirip al tondu,	*Tam denk getirip o kaftanı,*
	Kırkına bolcop casatkan.	*Kırkına ölçüp yaptırmış.*
	Bet alışkan coo bolso,	*Yüz yüze gelen düşman olsa,*
	Bek muştasa keter dep,	*Sertçe yumruklaşsa gider diye,*
	Beyacal ölüm ceter dep,	*Vakitsiz ölüm yetişir diye,*
	Beylebey koysom beker dep,	*Gözetmeden koysam boş olur diye,*
	Kırkıña kılgan kırk çopkut,	*Kırkına yaptığı kırk savaş kaftanı,*
	Kımbattıgın bilgizdi,	*Değerini bildirdi;*
	Kazınadan kırk çopkut	*Hazineden kırk kaftanı*
	Kırk çorogo kiygizdi,	*Kırk çoroya giydirdi,*
84900	Kıyın ceñeñ Kanıkey	*Yaman yengen Kanıkey,*
	Kımbattıgın bilgizdi.	*Değerini bildirdi.*
	Topçulugu bir toguz	*Düğmelerini bir dokuz*
	Omuroogo tüygüzdü,	*Göğüs üstüne düğdürdü,*
	Oyron ceñeñ Kanıkey	*Yiğit yengen Kanıkey,*
	Kırk çorogo oşondo	*Kırk çoroya o zaman*
	Ok ötpöstü kiygizdi,	*Ok geçmezi giydirdi,*
	Kök temirdüü tuulga	*Gök demirli tolgayı;*
	Beren baldar cön turbay,	*Yiğit oğullar boş durmaz,*
	Belgilüü cerden coo kelse,	*Belli yerden düşman gelse,*
84910	Bet alışa keter dep,	*Yüz yüze tutuşup gider diye,*
	Mañday-teskey turuşsa,	*Karşı karşıya durunca,*
	Aybaltalap çabışıp,	*Ay baltayla vuruşup,*
	Aykırışıp uruşsa,	*Haykırışıp dövüşünce,*
	Aybalta tiyip keter dep,	*Ay balta değip geçer diye,*
	Acalı böödö ceter dep,	*Eceli boş yere yetişir diye,*
	Kırkına kılgan kırk tuulga	*Kırkına yaptığı kırk tolgayı,*
	Kıyındıgın bilgizip,	*Yamanlığını bildirip,*
	Kömkörüp başka kiygizip,	*Başlarına kapatıp giydirip,*
	Kırkına kılgan kandagay,	*Kırkına yaptığı kandagay*,*

84920	Aşagandan-maşagan*.	*En seçkininden, en hasından*.*
	Aylaluu ceñeñ casagan.	*Hünerli yengen yapmıştı.*
	Aşatkıga saldırıp,	*Sepi suyuna koydurup,*
	Boegun bolcop kandırgan,	*Boyasını ölçüp kandırmış,*
	Köp kızıkka batırgan,	*Nice zevkine batırmış,*
	Kölökögö catkırgan.	*Gölgeye yatırmış.*
	Aylıgına at berip,	*Aylığına at verip,*
	Kündügünö butap altın – zer berip.	*Gündeliğine dal dal altın, ziynet verip.*
	Kökcaldıgın bilip al.	*Bozkurtluğunu bilesin.*
	Alkoosu cok* kelgenden,	*Hayır duası eksik olmadan* gelenlerden,*
	Akılı toluk aşkere	*Aklı olgun, apaçık,*
84930	Közgö atar mergenden,	*Gözden vuran nişancıdan,*
	Bilge azıgın cüktötüp,	*File azığını yükletip,*
	Cerdin üstün çaldırgan.	*Yerin yüzünü kolaçan ettirmiş.*
	Too-Kuygaktın tekesi	*Too-Kuygak'ın tekesini,*
	Köp adamdan kep ugup,	*Nice insandan söz duyup,*
	Terisi kalıñ dep ugup,	*Derisi kalın diye duyup,*
	Kandagaydın tigerin	*Kandagayı dikenleri*
	Aruukege biyletip,	*Aruuke'ye oynatıp,*
	Tak tokson beş balbanga	*Tam doksan beş pehlivana*
	Tokson künü iyletip.	*Doksan gün boyu yoğurtturup.*
84940	Için cibek içtetip,	*İçini ipekle astarlatıp,*
	Iştüü kelin-kızdarga	*Hamarat gelin kızlara*
	Cıyıp alıp tiştetip.	*Toplayıp dişleriyle sıktırıp.*
	Carabas cerin söktürüp,	*Yaramaz yerini söktürüp,*
	Ok cañılıp ketet dep,	*Ok şaşıp değer diye,*
	Tabak-tabak bolottu	*Tabak tabak çeliği*
	Ortosuna töktürüp.	*Ortasına döktürüp.*
	Kırk çorogo kıl okşoş	*Kırk çoroya kıl gibi eş*
	Kılıp koygon kandagay.	*Yapıp koymuştu kandagayı.*
	Körsö kööndü kandırgan,	*Görse gönlü kandıran,*
84950	Bütün kunduz terisin	*Bütün bir kunduz derisini*
	Cara tartıp ciberip,	*Yarıp uzatıp göndererek,*
	Bagalaktın uçuna	*Paçaların ucuna*
	Kere karış saldırgan.	*Gergin karış boyu koydurmuş.*
	Bagalaktın uçuna,	*Paçaların ucuna,*
	Kunduzga karmap aybaluu*	*Kunduza tutup, ay saplı*,*
	Tizesinin büktöösü	*Dizinin kıvrımı*

Oñ cañılıp ketpeske
Çılk altın menen saymaluu.
Sayışkan adam sandalsın,
Kapır menen busurman
Kökötöydün toyu eken,
Körgön adam tañkalsın.
Atın koygon kandagay,
Körünöö baldar kiyip al,
Kökcal ceñeñ beybaktın
Aytıp tursam iş kıyın,
Cana berem bir buyum,
Kana baldar, kiyip al.
Urugun surap otursañ,
Kımbat baa bulgaarı,
Bul kızmatım kırk kıraan,
Bilet ko dep cürgömün,
Bul işti eçak bilgemin.
Kökötöydün aşına,
Köp cıyındın kaşına
Kaada kılıp ötüktü,
Kiet ko dep cürgömün.
Uzdan uzga uzdatıp,
Bilgiçterge sındatıp,
Bir ötüktün akına
Bir at berip turgamın,
Kırkına berdim kırk attı,
Ar ötükçü çogulup,

Sağa şaşıp gitmesin diye,
Som altın ile işlemeli.
Mızraklaşan insan yaya kalsın,
Kâfir ile Müslüman'ın,
Kökötöy'ün toyu ya,
Gören insan şaşakalsın.
Adını koymuş kandagay:
Göz önünde oğullar, giyiniver,
Bozkurt yengen bahtsızın
Söyleyip dursam işi çetin;
Bir armağan daha veririm,
Haydi oğullar, giyiniver.
Soyunu sorup otururbut,
Paha biçilmez sahtiyan;
Bu hizmetimi kırk kartal
Bilir elbet diye yürürdüm,
Bu işi çoktan bilirdim.
Kökötöy'ün aşına,
Kalabalık toyun karşısına,
Töre bilip çizmeyi
Giyer elbet diye yürürdüm.
Ustadan ustaya işletip,
Bilenlere sınatıp,
Bir çizmenin karşılığına
Bir at verip durmuştum,
Kırkına verdim kırk atı,
Her çizmeci toplanıp,

Başın bölök kuragan,
Körgöndün köönün kandırgan,
Takasına sarı cez
Ökçö kılıp saldırgan,
Köpkö barsañ, kiyip bar,
Enekem asıl eken dep,
Bul kızmatım bilip al.
Cetik ceñeñ Kanıkey
Cetiktigin bilgizip,
Celdet sınduu çorogo
Cebilge kiymin kiygizip,

Başını ayrı kurmuş,
Görenin gönlünü kandırmış,
Ökçesine sarı tuncu
Topuk yapıp koydurmuş;
Kalabalığa varırsan giyip var,
Anacığım asilmiş desinler diye,
Bu hizmetimi bilesin.
Ergin yengen Kanıkey,
Erginliğini bildirip,
Cellat suretli çorolara
Cebe donunu giydirip,

Kırk çoronun kırk tulpar,
Kımbat ceñeñ Kanıkey
Aykölüñdün sarayga
Akkulanı baş kılıp,
Kırka baylap salıptır.
Kürüçtön kürmök cem berip,
Kündö terin alıptır,
Arpadan asa cem berip,
Ayda terin alıptır,
Bilimdüü katın Kanıkey
Kökötöy aşı bolot dep,
Kalk kaynap tolot dep,
Bakan alıp mayışsa,
Baatır erler sayışsa,
At semizdik kılat dep,
«May cuttu»* bolup kalat dep,
Kırsık basıp tulpardı,
Kırçañgı koşo çalat dep,
Cal kuyruktan ayrılıp,
Camanattı bolot dep,
Çoguusu menen baarısı
Çolok atka konot dep.
Andan ayıkkıs camanattı
bolot dep. Aş berüüçü Bokmurun
Kırk çoronun kırk tulpar,
Akkulanı baş kılıp,
Kan-Caylaktan aldırıp,
Çılbırın tıñdap taktırıp,

Kırk çoronun kırk küheylanını,
Değerli yengen Kanıkey,
Aygün gönüllünün sarayına,
Akkula'yı baş edip,
Sıra sıra bağlayıp koymuş.
Pirinçten kürmök yemi verip,
Her gün terini almış,
Arpadan bol yem verip,
Her ay terini almış.
Bilgili kadın Kanıkey,
Kökötöy aşı olur diye,
Halk kaynayıp dolar diye,
Sırık alıp asılsalar,
Bahadır erler mızraklaşsa,
At semizlik gösterir diye,
«Yağ yuttu» olup kalır diye,*
Kaza basıp küheylanı,
Uyuz da birlikte çarpar diye,
Yeleden kuyruktan ayrılıp,
Kötü ün olur diye,
Topuyla birden hepsi
Güdük ata konar diye.
Ondan onmaz kara yaftaya
uğrar diye. Aş veren Bokmurun,
Kırk çoronun kırk küheylanını,
Akkula'yı baş edip,
Kan-Caylak'tan getirtip,
Yularını pekiştirip taktırıp,

Ürtüktön cabuu captırıp,
Körsötpöy attı baktırıp,
Kılıp cürgön munum bar.
Kızmatımdı uguñar
Bilgin asıl zatımdı,
Ar kimiñ mingin, can baldar,
Öz-özüñdün atıñdı.
Kan çogulsa bıcırap,
Kara kurttay bıcırap,
Aşı kanday boluçu?

Örtüden çul örttürüp,
Göstermeden atı besletip,
Yapıp durduğum bunlar var.
Hizmetimi dinleyiniz,
Bilin asil zatımı;
Her biriniz binin, can oğullar,
Kendi kendinizin atına.
Hanlar toplansa kaynaşıp,
Kara kurtçuk gibi kaynaşıp,
Aşı nasıl olacaktı?

	Kara kıtay, mancuunun	*Kara Kıtay'ın, Mançu'nun*
	Başı kanday boluçu?	*Başı nasıl olacaktı?*
	Balaaluu konok* mildetker,	*Belalı konuk* yükümlüdür,*
	Aşı kanday boluçu?	*Aşı nasıl olacaktı?*
	Keñ-Talastın içinen	*Keñ-Talas'ın içinden,*
	Kerişe ketse minüügö	*Kavgaya tutuşsa binmeye,*
	Altı külük at aldı,	*Altı yürük at aldı,*
85040	Ok cüktötüp bil aldı.	*Ok yükletip fil aldı.*
	Alakanday busurman	*Avuç kadar Müslüman'ı*
	Takır talap ketti dep,	*Büsbütün yağmalayıp gitti diye,*
	Caş Aydardan til aldı.	*Genç Aydar'dan haber aldı.*
	Kabarçıdan kep uktu,	*Haberciden söz duydu:*
	Kan Kökötöy aşında,	*Han Kökötöy aşında,*
	Kara kıtay, mancuular	*Kara Kıtaylar, Mançular,*
	Alakanday busurman.	*Avuç kadar Müslüman'ı*
	Takır kırdı dep uktu,	*Büsbütün kırdı diye duydu,*
	Alakanday busurman	*Avuç kadar Müslüman'ı*
85050	Talap ketti dep uktu,	*Yağmalayıp gitti diye duydu,*
	Kan Koşoydu baş kılıp,	*Han Koşoy'u baş edip*
	Sabap ketti dep uktu.	*Dövüp gitti diye duydu.*
	Kocozaada Koşoygo	*Hocazade Koşoy'a*
	Korduktu kıtay saldı dep,	*Horluğu Kıtay saldı diye,*
	Elemandın er Töştük	*Eleman'ın er Töştük'ü*
	Akılınan şaştı dep,	*Aklını şaşırdı diye,*
	Elden çıga kaçtı dep.	*Elden çıkıp kaçtı diye,*
	Köp düynönün baarısın	*Bunca malın mülkün hepsini*
	Kara kıtay bastı dep.	*Kara Kıtay bastı diye,*
85060	Tamaşanı saldı dep,	*Oyunu eğlenceyi bozdu diye,*
	Kökötöydün köp düynö	*Kökötöy'ün bunca malını*
	Talap kıtay aldı dep,	*Yağmalayıp Kıtay aldı diye,*
	Talıkpastan köp mancuu	*Yorulmadan bunca Mançu*
	Tamaşanı saldı dep.	*Cümbüşü kopardı diye.*
	Uy tügündöy kıtayga	*İnek tüyü kadar Kıtay'dan*
	Ürpöktöşöt ekenbiz.	*Ürperip duruyormuşuz.*
	Oşondo Manas kabılan	*O zaman Manas kaplan,*
	Kaardanıp küyünüp,	*Öfkelenip yanıp tutuşup,*
	Akolpoktu kiyinip,	*Akolpok'u giyinip,*
85070	Boz kiseni salınıp,	*Boz fişekliği kuşanıp,*

Bir Kudayga calınıp,
Curt kurugan eken dep,
Kankor Manas kamınıp,
Busurmandan çoçunup,
Oşo kezde er Manas,
Akkulanı tokunup,
Akkula cayın surasañ,
Anık tulpar canıbar:
Çatkayagı kolottoy,
Mañdayında kaşka tiş,
Taptap koygon bolottoy.
Munu togoşup mende ceñebi!
Cerdi bassa tuyagı,
Kömkörüp koygon çaraday.
Kabagı biyik, zaarı küç,
Soorusunun cazısı,
Tay carışçu talaaday.
Baatırıñdın Akkula
Kabılandın kak özü,
Kup keltirgen çapkılap,
Baytal beenin kulunu,
Kara cılkı duldulu.
Kagışka minse kamsıkpayt, Kakandın kanı ıylagan.
Oorukka minse oorukpayt.
Beecinden çıkkan zıykırçı,
Bar cabdıktı kiygizip,
Kaardangan kankordu
Akkulaga mingizip,
Körgöndün köönü bölünüp,
Ordoluu curtka çır kılgan.
Kökcal törö kabılan
Opol toodoy körünüp.
Sarı buulum kiygizip,

Bir Tanrı'ya yalvarıp,
Halk kurumuş meğer diye,
Hunhar Manas hazırlanıp,
Müslüman için ürperip,
İşte o dem er Manas,
Akkula'yı eyerleyip;
Akkula'nın halini sorarsan,
Gerçek küheylan hayvancık:
Apışarası dere gibi,
Alnında akıtma dişi,
Tavlanıp konmuş çelik gibi.
Bununla karşılaşıp bende yener mi!
Yeri bassa tuynağı,
Kapatılıp konmuş çanak gibi.
Kaşı yüksek, zehri güçlü,
Sağrısının enliliği,
Tay yarışacak ova gibi.
Bahadırının Akkula'sı,
Kaplanın ta kendisi,
Tam denk getirip koşturarak,
Genç kısrağın kuluncağı,
Kara yılkının düldülü.
Vuruşmaya binse tasalanmaz, Kakan'ın hanı ağlamıştı.
Ağırlığa binse yorulup ağrımaz.
Beecin'den çıkan büyücü,
Bütün koşumları giydirip,
Öfkelenen hunharı
Akkula'ya bindirip,
Görenin gönlü bölünüp,
Ordalı halka fitne salmıştı.
Bozkurt bey, kaplan,
Ulu dağ gibi görünüp.
Sarı diba giydirip,

Kan Manastın Kanıkey
Kara kaşka argımak
Argımakka mingizip,
Kökötöydün köp düynö,

Han Manas'ın Kanıkey'i,
Kara akıtmalı argamağa,
Argamağa bindirip,
Kökötöy'ün bunca malını,

Köp düynönü körüügö,
Körköm sırttan Kanıkey,
Aş başkarıp berüügö,
Kanıkey koşo cönödü.
Acıbay, Bakay – egiz kan,
Almambet, Çubak – egiz er.
Serek, Sırgak – tegiz er.
Ayza salar ıktuusu –
Kırk çoronun baarı bar.
Aybalta çabar mıktısı,
Katılsa kılat curttu mert
Kaptagan cagı kızıl ört,
Tolkup Manas kalıptır.
Aşka cönöp kalıptır.
Toodoy bolgon kökcalga,
Too turuştuk berebi,
Kan Manas cayı bir bölök:
Katılgandı kılat tüz.
Kabarında bar beken,
Altayda tuulup zor bolgon,
Munu menen atışkan adam
kor bolgon.
Alışpay cön-cay turbagan,
Kabarın ugup alganda
Baatırdı cetesinde sın kılgan.
On ekige kelgende,
Ordo buzup, olco alıp,
Kan içpey karap turbagan,
Kankor burut dep aytıp,
Kalmaktın kanı ıylagan.

Bunca malı mülkü görmeye,
Görklü aslan Kanıkey,
Aşı yönetip vermeye,
Kanıkey birlikte yola koyuldu.
Acıbay, Bakay – ikiz han,
Almambet, Çubak – ikiz er,
Serek, Sırgak – denk er.
Mızrak salanın ustası –
Kırk çoronun hepsi var.
Ay balta çalanın yamanı,
Sataşılsa eder halkı helak,
Kapladığı yanı kızıl alev,
Coşup Manas kalkmıştı,
Aşa doğru yola koyulmuştu.
Dağ gibi olan bozkurda,
Dağ karşı durabilir mi?
Han Manas'ın hali bir başka:
Sataşanı eder dümdüz.
Haberin var mıdır ki:
Altay'da doğup ulu olan,
Bununla atışan adam
hor olmuştu.
Kapışmadan öylece durmayan,
Haberini duyduğunda
Bahadırı ta özünde sınamıştı.
On ikisine geldiğinde,
Orda bozup, ganimet alıp,
Kan içmeden bakıp durmayan,
Hunhar Burut diyerek,
Kalmak'ın hanı ağlamıştı.

Altaydan beri köçköndö,
Alışkan kalmak cay bolgon.
Kırk çoro cıyıp kabılan,
Talaska börü kan bolgon.
Munu menen tartışkan mende
nan bolgon. Kök ırapıs ton kiygen –
Keçee, Manas kabılan
Kızılbaş curtun kıyratkan,

Altay'dan beri göçtüğünde,
Kapışan Kalmak yerle bir olmuştu.
Kırk çoroyu toplayıp kaplan,
Talas'a kurt han olmuştu.
Bununla çekişen bende
ekmek olmuştu. Gök ipek kaftan giyen –
Daha dün Manas kaplan,
Kızılbaş halkını kırıp geçiren,

	Kıraan Manas kabılan	*Kartal Manas kaplan,*
	Kılçaygan cerin ıylatkan.	*Dönüp baktığı yeri ağlatan.*
	Bet alıp kirip Manaska,	*Yüz dönüp girip Manas'a,*
	Bir adam nazar salbagan.	*Bir adam nazar edememişti.*
85150	Telegeyi teñ ele	*Her yanı denk idi;*
	Için karap otursa,	*İçine bakıp otursan,*
	Aalamdı buzçu mıktuular,	*Âlemi bozacak yamanlar,*
	Cer cüzünön keñ ele.	*Yeryüzünden geniş idi.*
	Ayçıgı altın tuu karmap,	*Ayçası altın tuğu tutup,*
	Arıslan sınduu aykölüñ	*Arslan suretli aygün gönüllün,*
	Abañ Bakay aldında,	*Ağan Bakay'ın önünde;*
	Altı şerdin kencesi,	*Altı arslanın küçüğü,*
	Kartküröñ menen oynotup,	*Kartküröñ ile oynatıp,*
	Kökcalıñ Aldanın süygön mendesi	*Bozkurdun, Allah'ın sevgili kulu,*
85160	Kan Acıbay aldında,	*Han Acıbay'ın önünde;*
	Zayıpburuş er ele,	*Zayıpburuş er idi,*
	Kabılan kökcal törönün –	*Kaplan bozkurt beyin –*
	Keñdigi çalkar köl ele.	*Genişliği engin göl idi.*
	Oşol kezde Manastın	*İşte o çağda Manas'ın*
	Kazanday börkü bar,	*Kazan gibi börkü var,*
	Kapır menen busurman,	*Kâfir ile Müslüman'a*
	Kanday kılsa erki bar.	*Nasıl kılsa erki var.*
	Kara murut taranıp,	*Kara bıyığını tarayıp,*
	Eki cagın karanıp,	*İki yanına bakınıp,*
85170	Kasaba koldo kalkıldap,	*Sancak elde dalgalanıp,*
	Akkelte condo carkıldap,	*Akkelte sırtta parıldayıp,*
	Ayakkaptay boz kise,	*Ayak kabı gibi boz fişeklik*
	Oñ cambaşta şarkıldap,	*Sağ kalçada şakırdayıp,*
	Zulpukor cana körünüp,	*Zulpukor yine görünüp,*
	Duşmandın köönü bölünüp.	*Düşmanın gönlü bölünüp.*
	Oñ cagında baatırdın,	*Sağ yanında bahadırın,*
	Oyron Bakay baş bolup,	*Yaman Bakay baş olup,*
	Coogo kaptap ketçüdöy,	*Düşmana saldırıp gidecek gibi,*
	Bılk etip karan körünüp.	*Kımıldayıp karaltı görünüp.*
85180	Cebeden murun cetkidey,	*Yay okundan önce yetişecek,*
	Can coldoş cıyırma cılası.	*Can yoldaş yirmi yiğidi.*
	Sol cagında karasañ,	*Sol yanına bakarsan,*
	Sarı altından ton kiyip,	*Sarı altından kaftan giyip,*

Sarala tulpar at minip,
Kabılan Almañ baş bolup,
Sol cagında cıyırması,
Kök ala sınduu at mingen,
Akbaltaydın Çubagı,
Ay-aalamdı buy kılgan –
Ulakkandın Sırgagı,
Iramandın Irçıuulu,
Üzüktöy kalpak er Şuutu,
Kırktın başı – Kırgılçal,
Kıyla baatır Tazbaymat,
Ayzakerden ıktuular,
Koldogonu bir toguz,
Koldomosu körünüp:
Kara çaar kabılan,
Kaptalında çamınıp.
Zulpukordu baylanıp,
Kaarı cüzünö aylanıp,
Körgön adam tüñülüp,
Kan içmesi bilinip.
Kerney ünü bapıldap,
Surnay ünü tarıldap,
Kırk çoronun baarısı,
Kırgıl baştık karısı,
Saltanattuu bolcolu,
Biröö san kolgo tiyçü coldoşu.
At baylanıp nık bolup,
Kökcaldın baarı cık tolup,
Kagışkan coogo colukpay,
Kırk çoro baarı buk bolup,
Çertişe turgan bel tappay,
Çelişe tuugan er tappay,

Salmagın salçu cer tappay,
Salışa turgan er tappay,
Köbüröök cürüp tolgonup,
Arıslan, kökcal colborstoy,
Kapırdın kanın kızılday,
Köp eldi közdöy oñdonup.

Sarala küheylan ata binip,
Kaplan Alman baş olup,
Sol yanında yirmisi;
Gök ala suretli ata binen,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Ay âlemi dize getiren –
Ulakkan'ın Sırgak'ı,
Iraman'ın Irçıuul'u,
Keçe örtüsü gibi kalpaklı er Şuutu,
Kırkın başı – Kırgılçal,
Nice bahadır Tazbaymat,
Mızrakta ustaların ustaları;
Koruyucusu bir dokuz,
Koruyanı görünüp:
Kara benekli kaplan,
Böğründe atılmaya hazır.
Zulpukor'u kuşanıp,
Öfkesi yüzüne vurup,
Gören insan umut kesip,
Kan içme öfkesi belli olup.
Kerrenay sesi güm güm ötüp,
Zurna sesi ince ince çığırıp,
Kırk çoronun hepsi,
Kırgıl başlı yaşlısı,
Saltanatlı endamıyla,
Her biri sayısız orduya bedel yoldaşı.
At bağlanıp sıkı olup,
Bozkurtların hepsi tıka basa dolup,
Vuruşacak düşmana rastlamadan,
Kırk çoronun hepsi içten kabarıp,
Fiske vuracak yamaç bulamadan,
Boy ölçüşecek er bulamadan,

Ağırlığını salacak yer bulamadan,
Kapışıp duracak er bulamadan,
Fazlaca yürüyüp kıvranıp,
Arslan, bozkurt kaplan gibi,
Kâfirin kanını kıpkızıl,
Kalabalık ele doğru doğrulup.

Aş bergen cerge cetsek dep,
Kapıya kirip uruşka,
Kırk çoronun baarısı,
Çuuga kirip alıptır,
Basılbagan bir toodoy,
Duuga kirip alıptır.
Ayköl berse buyruktu,
Kaynap catkan kıtayga
Körgözüp kalsak şumduktu.
Kayratı bar saz sözdön
Salgan çoro dagı bar.
Mıltık, kılıç şaymanın
Belendenip koluna,
Azır coogo tiyçüdöy,
Kalgan çoro dagı bar.
Colu cok cerdi tebelep,
Col salçu çoro dagı bar.
Acaldı kılça körböstön,

Aş verilen yere yetişsek diye,
Ansızın girip vuruşa,
Kırk çoronun hepsi
Gürültüye girip almıştı,
Yatışmayan bir dağ gibi,
Uğultuya girip almıştı.
Aygün gönüllü verse buyruğu,
Kaynayıp yatan Kıtay'a
Gösteriversek dehşeti.
Gayreti olan pak sözden
Söz salan çoro dahi var.
Tüfek, kılıç pusatını
Hazır edip eline,
Şimdi düşmana çatacak gibi
Duran çoro dahi var.
Yolu olmayan yeri çiğneyip,
Yol açan çoro dahi var.
Eceli kıl kadar görmeden,

MANASTIN KÖKÖTÖYDÜN AŞINA

BARIP TÜŞKÖNÜ

MANAS'IN KÖKÖTÖY'ÜN AŞINA

VARIP KONUŞU

Kızıl-Kıya kezeñden
Kımbat Manas kampayıp,
Körünüp kalgan kezi eken,
Kızıktı körüp busurman,
Kıstoo tüşüp başına
Bölünüp kalgan kezi eken.
Kakançından zordugu
Körünüp kalgan kezi eken,
Alakanday busurman
Kamatıp koygon kezi eken.
Kan Koşoyu baş bolup,
Berender ee bolo albay,

Kızıl-Kıya geçidinden
Değerli Manas heybetle,
Görünüp geldiği dem imiş;
Kızılca kıyameti görüp Müslüman,
Darlık çöküp başına
Ayrı düştüğü dem imiş.
Kakançın'ın zorbalığı
Ortaya çıktığı dem imiş,
Avuç kadar Müslüman'ın
Kuşatılıp kaldığı dem imiş.
Han Koşoy'u baş olup,
Yiğitler söz geçiremeden,

Kol salçu çoro dagı bar.
San kolgo tiyse sapırıp,

El salan çoro dahi var.
Sayısız orduya çatsa savurup,

Bölüçü çoro dagı bar.
Tögüçü çoro dagı bar.
Ölüçü çoro dagı bar.
Ayzakerden atangan,
Iktuu çoro dagı bar.
Coo aylasın kup bilgen,
Mıktuu çoro dagı bar,
Aralaşa ketkende
Adamdı caza çabuçu,
Çorkok çoro dagı bar.
Cüktögön cüktön ayrılbay,
Korkok çoro dagı bar.
Erdi saysa kim sayat,
Atı kalat Manaska,
Manas kandın kırk çoro,
Kırkı kırk cerden kelgen
şer ele,
Kırgınduu tuugan er ele.
Kökötöydün kemege
Kara kıtay, mancuuga
Talatıp koygon kezi eken.
Aşıp-şaşıp atına,
Cügürüp kalgan kezi eken.
Alakanday busurman
Kara candan oşondo,
Tüñülüp kalgan kezi eken.
«Kan Manastap» çuu tartıp,
Kırk çoro kirip barganda
Abañ Koşoy ordunan
Turbaganın körgömün.

Busurmandın döölörü
Alapayın taba albay,
Kan Manastı körgöndö
Atasın körgön emedey,
Iylagan cerin körgömün.
Kana Manas, kana dep,
Şaşkan cerin körgömün.
Kara kalmak, mancuunun

Bölen çoro dahi var.
Döken çoro dahi var.
Ölen çoro dahi var.
Mızrak ustası diye ün salmış,
Usta çoro dahi var.
Düşmanın çaresini iyi bilen,
Yaman çoro dahi var;
Karışıp gittiğinde
İnsanı yanlış vuran,
Beceriksiz çoro dahi var.
Yüklediği yükten ayrılmayan,
Korkak çoro dahi var.
Eri mızraklasa kim mızraklar,
Adı kalır Manas'a;
Manas han'ın kırk çorosu,
Kırkı kırk yerden gelme
arslan idi,
Kırgın koparan er idi.
Kökötöy'ün ocaklığını,
Kara Kıtay'a, Mançu'ya
Yağmalattığı dem imiş.
Aşıp şaşıp atına,
Koşuşup kaldığı dem imiş.
Avuç kadar Müslüman'ın
Kara candan işte o an
Umut kestiği dem imiş.
«Han Manas!» diye nara atıp,
Kırk çoro girip vardığında,
Ağan Koşoy'un yerinden
Kalkmadığını gördüm.

Müslüman'ın ululuları,
Ne yapacağını bilemeden,
Han Manas'ı gördüklerinde
Atasını görmüşçesine
Ağladıkları yeri gördüm.
Hani Manas, hani diye,
Şaşırdıkları yeri gördüm.
Kara Kalmak'ın, Mançu'nun,

«Kankor burut keldi» – dep,
Taştap koyup zordugun,
Ezkara, Coloy baş bolup,
Kaçkan cerin körgömün.
Kelin bolup cügünüp,
Taş sayıngan kıtaydın
Çuulganın körgömün.
Mancuunun kanı Ezkara,
Kalk içinde barkıldap,
Sınaganın körgömün:
«Kazanday kara börkü bar,
Kapır menen busurman,
Ekөө birdey kaptasa,
Kılça körböy baarısın,
Cutup ier erki bar.
Tür salışsak Manaska,
Tüpkө çoguu cetkidey.
Tüp Beecin bütün kelse da,
Tügöl kırıp ketkidey,
Kalıñ kıtay uşaktap,
«Kankor burut» – deer eken,
Altayga azap salganı,
Kökcaldıgı ep eken.
Too cerdegen burutka
Toodoy Manas çep eken.
Özü ıstam dininde,
Topon suu cürbös Beecinge
Tozoktu salat dilinde.
Kelbersigen şer eken,
Uşu turgan burutka
Bir caralgan şer eken.

«Hunhar Burut geldi» diye,
Bırakıp zorbalığını,
Ezkara, Coloy baş olup,
Kaçtıkları yeri gördüm.
Gelin olup diz kırıp,
Taş kuşanan Kıtay'ın
Çığlığını gördüm.
Mançu'nun hanı Ezkara'nın,
Halk içinde böbürlenip,
Değerlendirdiğini gördüm:
«Kazan gibi kara börkü var,
Kâfir ile Müslüman,
İkisi birden kaplasa,
Kıl kadar görmeden hepsini
Yutuverecek erki var.
Yüz gösterirsek Manas'a,
Kökümüze topluca ulaşacak gibi.
Bütün Beecin tümüyle gelse de,
Tümden kırıp geçirecek gibi.
Kalabalık Kıtay dedikodu edip,
«Hunhar Burut» der imiş;
Altay'a azap saldığı,
Bozkurtluğu yerindeymiş.
Dağda yurt tutan Burut'a
Dağ gibi Manas kale imiş.
Kendisi İslam dininde,
Tufan suyu erişmez Beecin'e
Cehennemi salmak var gönlünde.
Kurumlanan arslan imiş,
Şu duran Burut için
Bir yaratılmış arslan imiş.

Balbandıgı bir başka,
Buruttan çıkkan köykaşka.
Uraanı munun burut dep,
Er ekensiñ, er Manas,
Bu curttu burut kurut» – dep.
Kaygırıp aytıp kança kep,
Kayra tarttı Ezkara.

Pehlivanlığı bir başka,
Burut'tan çıkma yaman akıtmalı.
Savaş narası bunun Burut diye,
Er imişsin, er Manas,
Bu halkı Burut kurutur» diye.
Kaygılanıp söyleyip nice söz,
Geri döndü Ezkara:

«Ar cagı kakan bu curttu,
Tuura cagı Bakburçun,
Baarın kördüm bu curttun,
Kıtaydın men da baatır degeni,
Kudaydın kılgan işi eken.
Beecindin baarın çogultsa,
Bir kündö kırçu kişi eken,
Konokko kelip et talap,
Kudaydın kılgan işi eken.
Köñülünö kek ketse,
Uşul aştın üstündö
Tügöl kırçu kişi eken.
Kürküröp Manas küçösö,
Emi emne dep biz koyduk?
Tentektikti biz baştap,
Etinin baarın cep koyduk.
Kaynap catkan mancuunun
Kayratsızın bilet beym?
Kaardansa kan Manas
Bizdi Kakanga çeyin süröt beym
Astında Kula at malı bar,
Arıslan Manas kankordun
Aalamga ceter alı bar.
Ok ötpögön tonu bar,
Oyron Manas zoru bar.
Çabagın körüp cabıldık,
Maaniker surap cañıldık,
Çaap alçuday kamındık.
Canındagı Almambet
Altın tagın may kılgan,
Atası Azozil kandı cay kılgan.
Din islam dininde,

«Öte yanı Kakan bu halkın,
Sağ yanı Bakburçun,
Hepsini gördüm bu halkın;
Kıtay'ın bana da bahadır demesi,
Tanrı'nın kıldığı iş imiş.
Beecin'in hepsini toplasa,
Bir günde kıracak kişi imiş;
Konuk gelip et yağmalanması,
Tanrı'nın kıldığı iş imiş.
Gönlüne kin düşerse,
Bu aşın üzerinde
Tümden kıracak kişi imiş.
Kükreyip Manas coşarsa,
Şimdi ne deyip biz durduk?
Yaramazlığı biz başlatıp,
Etinin hepsini yiyip koyduk.
Kaynayıp yatan Mançu'nun
Yılgınlığını bilir miymiş?
Öfkelenirse han Manas,
Bizi Kakan'a kadar sürer miymiş?
Altında Kula at bineği var,
Arslan Manas hunharın
Âleme yeter gücü var.
Ok geçmeyen kaftanı var,
Yaman Manas zorbası var.
Çıvgınını görüp üşüştük,
Maaniker'i isteyip yanıldık,
Vurup alacakmış gibi davrandık.
Yanındaki Almambet,
Altın tahtını yağ etmiş,
Atası Azozil han'ı yerle bir etmiş.
Dini İslam dininde,

Bizge duşman elinde.
Kabarıñda cok bele,
Kakanga kalgan cıyganı,
Kaalaganı ıymanı.
Beecinde kalgan cıyganı,
Beylegeni ıymanı.

Bize düşman elinde.
Haberin yok muydu ki:
Kakan'da kalmış yığdığı,
Dilediği imanı.
Beecin'de kalmış yığdığı,
Gözettiği imanı.

Kektüü bolgon kebi bar,
Kabarıñda bar beken,
Enesi ölgön kegi bar.
Kuturtup koyso Manastı,
Bizge kagışa keter cönü bar.
Kalmaktardın kan Coloy,
Keçildin kanı Koñurbay,
Kaardanıp küülönüp,
Ezkaraga süylönüp:
«Degenime könbösö,
Maanikerdi berbese,
Beecinden koldu cıynaymın,
Beren canım barında,
Bekerge karap turbaymın».
Er Koñurbay munu aytıp,
Kaardanıp düpüldöp,
«Aşına azap salam dep,
Kayran Coloy küpüldöp,
Kabılan Manas keldi – dep,
Busurman curtu süyünüp,
Uşu Manas bolboso,
Küçötmök bolgon caranı,
Busurmandın eline
Salmak bolgon balaanı,
Baştamak bolgon buzuktu,
Kılmak bolgon kişi körgüs
kızıktı. Bir eşigi cabılbay,
Özü şay koldogon oluya,
Abañ Koşoy karıya,
Koşoy kepti kotorup,
Koyboy aytkan bu sözdü:
«Kankor şer, Manas kabılan,
Kördüñbü eñkeyişte çöp öskön,

Kinli olduğuna dair sözü var,
Haberin var mıdır ki:
Anası ölmüş, öcü var.
Kudurtup koyarsa Manas'ı,
Bizimle çarpışmaya varır yolu var.
Kalmakların hanı Coloy,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Öfkelenip hızlanıp,
Ezkara'ya söylenip:
«Dediğime gelmezse,
Maaniker'i vermezse,
Beecin'den orduyu toplarım,
Yiğit canım sağ iken,
Boşuna bakıp durmam».
Er Koñurbay bunu söyleyip,
Öfkelenip gümbürdeyip,
«Aşına azap salarım» diye,
Biçare Coloy köpürüp;
Kaplan Manas geldi diye,
Müslüman halkı sevinip.
İşte bu Manas olmasa,
Azdıracaklardı yarayı,
Müslüman'ın eline
Salacaklardı belayı,
Başlatacaklardı fesadı,
Edeceklerdi görülmedik
dehşeti. Bir kapısı kapanmadan,
Kendisi ermişlerin koruduğu evliya,
Ağan Koşoy ihtiyar,
Koşoy sözü çevirip,
Durmadan söyledi bu sözü:
«Hunhar arslan, Manas kaplan,
Gördün mü, bayırda ot bitmiş,

Kapırdın kalkı köp eken.
Öödönün çöbü bas eken,
Busurman curtu az eken.
Bulkungan Coloy, Koñurbay,
Bulanı bulap alat beym,

Kâfirin halkı çok imiş.
Yukarının otu basık imiş,
Müslüman halkı az imiş.
Silkinip duran Coloy, Koñurbay,
Bu malı yağmalayıp alır mıymış,

Buzuktu bizge salat beym?
Taşkenden köçüp topurap,
Kökötöy malı aydaldı,
Aş beremin dep kelip,
Aytıluu bala Bokmurun
Azapka caman baylandı.
Aş berem dep kızıktı,
Köp düynögö Bokmurun
Saldı belem buzuktu.
Ee, kulunum Manas kan,
Kakançındın kalkı bar,
Kaarduu Kalça karkıbar,
Katılışkan adamdın
Kanın içken saltı bar.
Mında Çınmaçındın eli bar,
Çılbır çaçtuu kalmaktar,
Çıñdaşa ketçü çeni bar.
Çındıgın bilem Beecindin,
Keçee, Nuk baygambar tuşunda,
Topon cürgön uşunda.
Topon suu tolkup aşkanda,
Tolkunu cetpey Beecinge
Altı cüz tütün el kalgan.
Oluya çaldan bata alıp,
Esen kalgan sebeptüü,
Esenkan bolup atalıp,
Kakançındın kırk eşik,
Mekeni közdöy açılgan.
Al eşiktin betinde,
Ak baygambar Mustapa,
Mukambet atı cazılgan,
Alakanday busurman
Bir şaytanı tiet dep,

Kakançındın Beecinge
Kudaydın uru çaçılgan.
Ur tögülüp Beecinge
Azireti Aalı-şer,
Aradan kaytkan çoñ Beecin,

Fesadı bize salar mıymış?
Taşken'den göçüp kaynaşarak,
Kökötöy'ün malı sürüldü;
Aş veririm diye gelip,
Adı anılan çocuk Bokmurun,
Azaba fena bağlandı.
Aş veririm diye kızıştı,
Bunca mala mülke Bokmurun,
Saldı besbelli fesadı.
Ey kuluncağım Manas han,
Kakançın'ın halkı var,
Öfkeli Kalça, o görklü,
Sataştığı adamın
Kanını içmek eski töresi.
Burada Çınmaçın'ın eli var,
Yular saçlı Kalmaklar,
Çekişip gidecek çağı var.
Gerçeğini bilirim Beecin'in:
Daha dün, Nuh peygamber çağında,
Tufan yürümüş buradan.
Tufan suyu dalgalanıp aştığında,
Dalgası yetişmeden Beecin'e,
Altı yüz ocak halk kalmış.
Evliya ihtiyardan dua alıp,
Esen kaldığı sebepten,
Esenkan diye adlanıp,
Kakançın'ın kırk kapısı
Mekke'ye doğru açılmış.
O kapının yüzünde,
Ak peygamber Mustafa,
Muhammed adı yazılmış;
Avuç kadar Müslüman'ın
Bir şeytanı değer diye,

Kakançın'ın Beecin'ine
Hüda'nın tohumu saçılmış.
Soy dökülüp Beecin'e
Hazreti Aalı, arslan şir,
Aradan dönen ulu Beecin,

	Mında kalıñ ıyman cok,	*Burada koyu iman yok,*
	Iras, Kuday alkadı,	*Gerçek şu ki Hüda hayrını vermiş,*
	Ortosunda kalıppız,	*Ortasında kalmışız,*
	Uşunday eken düynö bok,	*Böyleymiş şu boktan dünya,*
	Köödöndö bolot köp arman,	*Göğüste olur nice hasret,*
	Köp elge kelip katıldık,	*Nice ele gelip bulaştık,*
85450	Uşunday eken şum calgan.	*Böyleymiş şu kalleş yalan.*
	Busurmandın uulunan	*Müslümanın oğlundan*
	Tak ele miñçe can kalgan.	*Tam da bin kadar can kalmış.*
	Katın alıp kıtaydan,	*Kıtay'dan kadın alıp,*
	Kalıp kalgan Turkan	*Geride kalan Turkan'ı*
	Surasañ taap alasıñ,	*Sorarsan bulup alırsın,*
	Çın busurman Turdana.	*Gerçek Müslüman Turdana.*
	Zarlansak çıgat çoñ arman,	*Yakınsak çıkar büyük hasret,*
	Surasañ taap alasıñ,	*Sorarsan bulup alırsın,*
	Anık kırgız tukumun	*Öz Kırgız soyunu:*
85460	Kakançından Beecinde,	*Kakançın'ın Beecin'inde,*
	Salaalık degen el eken,	*Salaalık denen bir elmiş.*
	Kökötöydün toyu dep,	*Kökötöy'ün toyu diye,*
	Aşka kelgen ekenbiz,	*Aşa gelmişiz meğer,*
	Çatak bolso kaluuçu,	*Kavga çıksa kalınacak,*
	Başka kelgen ekenbiz.	*Belaya gelmişiz meğer.*
	Kökötöydün kızık aş,	*Kökötöy'ün şenlikli aşını,*
	Körgölü kelgen ekenbiz,	*Görmeye gelmişiz meğer,*
	Talanıp kara kıtayga,	*Kara Kıtay'a yağmalanıp,*
	Ölgölü kelgen ekenbiz.	*Ölmeye gelmişiz meğer.*
85470	Ençi-kuyun* kalmakka	*Payı mülkü Kalmak'a*
	Bergeli kelgen ekenbiz.	*Vermeye gelmişiz meğer.*
	Köpkülöñ tilin biz alıp,	*Şımarığın sözüne uyup biz,*
	Ölgölü kelgen ekenbiz.	*Ölmeye gelmişiz meğer.*
	Sakalım kuuday agında,	*Sakalım kuğu gibi ak iken,*
	Saparım çukul barında,	*Seferim yakına gelmişken,*
	Bürüktü Kuday urganı,	*Bürük'ü Hüda kahretmiş,*
	Biz menen bülküldöşüp turganı. Bulanı bulap alat beym,	*Bizimle itişip durmakta. Malı mülkü yağmalar mı ki,*
	Ubaktım ötüp ketkende,	*Vaktim geçip gittiğinde,*
	Kıtaydı Kuday urganı,	*Kıtay'ı Hüda kahretmiş,*
85480	Biz menen kıygaçtaşıp turganı.	*Bizimle çekişip durmakta.*

Çalkaygan Kalça karkıbar,
Çaması kelse, bul kıtay
Çapçışa turgan çarkı bar.
Kaynap catkan kapırda,
Kan Koñurbay baatırda
Adam tilin bilbegen,
Aybanga çalış sözdüü bar,
Candasa daldal kıluuçu
Toodoy calgız közdüü bar.
Alban türdüü eri bar,
Atasının kegi bar,
Aylası kelse biz menen
Çalışa keter cönü bar,
Oloñdogon kapırdın
Ok ötpögön tonu bar,
Oylosoñ kancarkolu bar,
Bekem keldi kapırlar,
Bel baylap catkan beli bar,
Bekitip koygon eri bar,
Beypaydı salıp bul aşta,
Bet alışar ceri bar.
Çataktaşpay, çırdaşpay,
Degenine könölü,
Maaniker tartuu bereli.
At menen aldap salalı,
Akılın mintip tabalı».
Koşoy abañ barkıldap,
Mınday kepti salganı.
Arkasınan Bokmurun,
Koşulup aytıp kalganı:
«Çogulup keldi aşıma,
Çokmor çaptı başıma,
Basıp keldi oyuma,
Zorduk kıldı toyuma.
Degenine könbösök,

Buzuktu katuu salat beym?
Ayıldı azır basat beym,
Ak altın buldu çaçat beym?

Kurulup oturan Kalça heybetli,
Gücü yetse, bu Kıtay'ın
Kapışacak dermanı var.
Kaynayıp duran kâfirde,
Han Koñurbay bahadırda
İnsan dili bilmeyen,
Hayvana çalar sözlüsü var,
Yanaşanı paramparça eden
Dağ gibi tek gözlüsü var.
Türlü türlü eri var,
Atasının öcü var,
Fırsat bulursa bizimle
Çarpışmaya niyeti var,
Azman azman kâfirin
Ok geçmez kürkü var,
Düşünsen hançerli kolu var,
Pek sağlam geldi kâfirler,
Bel bağlamış azmi var,
Gizleyip koyduğu eri var,
Bu aşta kargaşa koparıp,
Yüz yüze gelecek yeri var.
Kavgalaşmadan, dalaşmadan,
Dediğine uyalım,
Maaniker'i armağan verelim.
Atla aldatıp savalım,
Çaresini böyle bulalım.»
Koşoy ağan gür sesle,
Böyle bir söz söyledi.
Ardından Bokmurun,
Katılıp söze başladı:
«Toplanıp geldi aşıma,
Topuz vurdu başıma,
Çöküp geldi fikrime,
Zorbalık etti toyuma.
Dediğine uymazsak,

Fitneyi azgın salar mı ki?
Obayı hemen basar mı ki,
Ak altın malı saçar mı ki?

Tüpkö çoguu cetet beym,
Tügöngön aştı ne berdik,
Tügöl talap ketet beym?
Kızıgın körsöñ aş mına,
Kıyşıktı kılıp koyduñ – dep,
Kıyıp iyseñ baş mına.
Talaandı koydu übümö,
Takır cetet tübümö.
Atadan kalgan mal ele,
Surap catat bul kıtay
At Maaniker külüktü,
Maanikerdi berbesem
Salganı turat bülüktü».
Bokmurun ıylap kelgeni,
Kökötöydün könöktöy bolgon
çoñ cambı, Külüktü kübüp albaybı,
Manaska tartuu bergeni.
Tartuusun Manas alganı,
Abası Bakayga bere salganı.
Kan içmesi çoñ karmap,
Koşoygo aytıp kalganı:
«Alıs bolup ömürüñ,
Naalıp kalgan ekensiñ.
Kayrat ketip boyuñdan
Çaalıp kalgan ekensiñ.
Kara kalmak kıstasa
Oñboy kalgan ekensiñ.
Kubat ketip boyuñdan
Bolboy kalgan ekensiñ,
Ökümdük kılgan bul kıtay
Ördöşkö catar çagım cok,
Öküldösö bul kıtay,
Ölümdön ayar canım cok.
Kayran canım barında,
Kıtayga tartar malım cok,
Maaniker berer çagım cok,

Ürpöñdösö kapırıñ,
Ayanıp kalçu canım cok.

Kökümüze hep birden erer mi ki,
Tükenen aşı niye verdik,
Tümünü yağmalayıp gider mi ki?
Şenliğini görsen, işte aş,
Eğrilik ettin sen — diye,
Keseceksen, işte baş.
Yağmayı saldı ocağıma,
Büsbütün erer köküme.
Atadan kalan maldı,
İstiyor bu Kıtay:
Yürük at Maaniker'i,
Maaniker'i vermezsem
Salmak üzere kargaşayı.»
Bokmurun ağlayıp geldi,
Kökötöy'ün kova gibi olan
büyük külçesini, Yürüğü söküp almaz mı,
Manas'a armağan verdi.
Armağanını Manas aldı,
Ağası Bakay'a veriverdi.
Kan içiciliği depreşip,
Koşoy'a söyleyiverdi:
«Ömrün uzayıp gitmiş,
Sızlanır olmuşsun.
Gayret gitmiş gövdenden,
Yorulup kalmışsın.
Kara Kalmak sıkıştırsa
İflah olmaz olmuşsun.
Kuvvet gitmiş gövdenden,
İşe yaramaz olmuşsun.
Hükmünü yürüten bu Kıtay'a
Boyun eğip yatar çağım yok,
Kabadayılanırsa bu Kıtay,
Ölümden esirger canım yok.
Kıymetli canım var iken,
Kıtay'a sunacak malım yok,
Maaniker'i verir çağım yok,

Kabarıp gelse kâfirin,
Esirgeyecek canım yok.

	Akıl kaçıp boyuñdan,	*Akıl kaçmış gövdenden,*
	Oñboy kalgan ekensiñ.	*İflah olmaz olmuşsun.*
	Erdigiñ ketip kartayıp,	*Yiğitliğin gitmiş, kocamışsın,*
85560	Esil aba kabılan,	*Canım ağam, kaplanım,*
	Bolboy kalgan ekensiñ.	*İşe yaramaz olmuşsun.*
	Ürpöñdöp kıtay taarınıp,	*Kabarıp Kıtay güceniverse,*
	Maaniker alsa bügündö,	*Bugün Maaniker'i alsa,*
	Erteñki kündö esirip,	*Yarınki gün azıtıp,*
	Akkula koşo albaybı,	*Akkula'yı da almaz mı,*
	Arkı künü barbaysa,	*Öbür gün daha da ileri gidip,*
	Alıp koet uşintip	*Alıverir böylece*
	Köp kabılan külüktü.	*Nice kaplan yürüğü.*
	Cana kıtay taarınsa,	*Yine Kıtay gücenirse,*
85570	Cana salıp bülüktü,	*Yine kargaşa salıp,*
	Cana surap albaybı,	*Yine isteyip almaz mı,*
	Çalkuyruktay külüktü.	*Çalkuyruk gibi yürüğü.*
	Küpşüyüp cöö kalganda,	*Kös kös yaya kaldığında,*
	Kündö tozok salbaybı.	*Her gün cehennem salmaz mı.*
	Tulpardan tuura ayrılsak,	*Tulpardan büsbütün ayrılırsak,*
	Busurmandın alptarı	*Müslümanın alpları*
	Eerdi congo artpaybı,	*Eyeri sırta vurmaz mı,*
	Emgekti katuu tartpaybı!	*Zahmeti ağır çekmez mi!*
	Bilgenin kıtay kılbaybı,	*Bildiğini Kıtay yapmaz mı,*
85580	Kuday mintip urbaybı,	*Hüda böyle çarpmaz mı,*
	Anan cöölötüp cürüp kırbaybı!	*Sonra yaya süre süre kırmaz mı!*
	Kaynap catkan kapırlar	*Kaynayıp duran kâfirler*
	Acıratıp atıñdan,	*Atından ayırıp seni,*
	Tört tülüktü çaçpaybı,	*Dört tür davarı saçmaz mı,*
	Törüñö kuduk kazbaybı.	*Baş köşene kuyu kazmaz mı.*
	Baatırıñ baylap albaybı,	*Bahadırını bağlayıp almaz mı,*
	Barbayıp cöö kalgan soñ,	*Çaresiz yaya kaldıktan sonra,*
	Balaketti salbaybı!	*Belaları salmaz mı!*
	Bilgenin kıtay kılbaybı,	*Bildiğini Kıtay yapmaz mı,*
85590	Biriñdi koyboy kırbaybı.	*Birinizi komadan kırmaz mı.*
	Kaptalıñdan aspaybı,	*Yanınızdan aşıp geçmez mi,*
	Köp düynöñdü çaçpaybı!	*Nice malını saçmaz mı!*
	Ittikti çoguu bilbeybi,	*İtliği hep birden bilmez mi,*
	Alakanday busurman	*Avuç kadar Müslümanı*

Kırdırıp iysek kıtayga,
Tañda makşar künündö
Kara eşek kılıp minbeybi.
Akırı bir kün ölöbüz,
Korkkondon karmap berdi dep, Cıluu
sözdön salayın.
Doolap tursa aybandar,
Ne dep coop berebiz?
Kürdölüü küçüm barında
Külügüm kantip bereyin!
Küçöp turgan kıtayga
Kürpöñdöşüp köröyün.
Tuura kıtay kapırga
Tuygun başım barında
Tulparım kantip bereyin!
Tuura zorduk iş kılsa,
Tutamdaşıp köröyün!
Azap salsa kalmaktı,
Altay aydap süröyün.
Atañdın körü Coloydun
Kuykasın emi tileyin!
Kıcıldagan kıtay curt
Kızıgıp kalgan eken go
Kırılışıp köröyün!
Akkulanı mineyin,
Arbıgan eken çoçkolor,
Kakanga çeyin süröyün.
Aşka toyup bul kıtay,
Cutunup kalgan eken go?
Alışa turgan bir bolup,
Kuturup kalgan eken go?
Minter bolso, kıtaydın
Tıgının suurup alayın.
Tıtışa ketse, itterdi
Tıptıypıl kırıp salayın.
Ökümdük kılgan kapırdın
Özünün atın alayın.
Ökümdük kılsa bul kıtay,

Kıtay'a kırdırıverirsek,
Yarın mahşer gününde
Kara eşek edip binmez mi.
Sonunda bir gün ölürüz,
Korkudan tutup verdi diye, Tatlı dilden
söz edeyim.
Davalanıp dursa hayvanlar,
Ne deyip cevap veririz?
Gürbüz gücüm var iken
Yürüğümü nasıl vereyim!
Azıp duran Kıtay'la
Bir kapışıp göreyim.
Şu Kıtay kâfirine,
Doğan başım var iken,
Tulparımı nasıl vereyim!
Düpedüz zorbalık ederse,
Yakalaşıp göreyim!
Azap salarsa, Kalmak'ı
Altay'a sürüp kovayım.
Atanın körü, Coloy'un
Kafa derisini şimdi dileyeyim!
Kaynaşan Kıtay yurdu
İyice heveslenmiş anlaşılan,
Kırılışıp bir göreyim!
Akkula'ya bineyim,
Çoğalmış meğer domuzlar,
Kakan'a dek sürüp kovayım.
Aşa doyan bu Kıtay,
Yutmaya mı ağzını açmış?
Kapışmak için bir olup,
Kudurmuş mu ne?
Böyle olacaksa, Kıtay'ın
Tıkacını çekip alayım.
Didişmeye kalkışırsa, itleri
Kökten kazıyıp kırayım.
Zorbalık eden kâfirin
Kendi atını alayım.
Zorbalık ederse bu Kıtay,

Ömöltö kırıp salayın.
Sonun körsö soguştu,
Soolto kırıp salayın.
Anık bolso munusu
Ayzalaşıp kalayın!
Konokko keldiñ koygun dep,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasına barayın.
Bul tilimdi albasa,
Talkalaşıp kalayın»
Dep, oşentip, er Manas,
Küügüm tuman közdönüp,
Maylagan buuday cüzdönüp,
Zaarı cüzdön tögülüp,
Calañkıç sını körünüp.
Astına sala bergende,
Ayköl Manas sultanıñ,
Acıdaar sürü körünüp.
Artın sala bergende,
Miñ kişi sürü körünüp.
Cay-caragın kamınıp,
Körör bolsoñ, kökcalıñ
Kök colborstoy çamınıp,
Oydolotup Kula atın
Kaynap catkan kapırdın
Kak ortosun kak carıp,
Coloy menen Ezkara,
Coboloñduu bularga
Attın oozun burdu ele,
Aralap barıp kan Manas
Al ekөönün canına
Kaardanıp turdu ele:
«Çogulganıñ kıtay curt,
Kökötöydün aşı eken,
Başı cok burut el emes,
Kökcal Manas başı eken!
Ardaktap aşka çakırdım,
Abiyiriñ menen etiñ ce.

Boylu boyunca kırıp sereyim.
Savaşı güzel bir şey sanıyorsa,
Kurutup kırıp sereyim.
Gerçekse bu dediği,
Mızrak mızrağa geleyim!
Konuk geldin, vazgeç diyerek,
Taş kuşanan Kıtay'ın
En temizine varayım.
Bu sözümü tutmazsa,
Paramparça edişeyim.»
Deyip, böylece, er Manas,
Gözleri alacakaranlık sise dönüp,
Yüzü yağlanmış buğdaya dönüp,
Zehri yüzünden dökülüp,
Azrail görünüşü belirip.
Önüne düşüp geldiğinde,
Deryadil Manas sultanın,
Ejderha heybeti görünüp.
Sırtını dönüp gittiğinde,
Bin kişilik heybeti görünüp.
Pusatlarını kuşanıp,
Görecek olsan, bozkurdun
Gök kaplan gibi atılıp,
Kula atını oynatıp,
Kaynayıp duran kâfirin
Tam ortasını yara yara,
Coloy ile Ezkara'ya,
Fesat dolu bu ikisine
Atın başını çevirdi,
Yara yara varıp han Manas,
O ikisinin yanında
Gazaba gelip durdu:
«Toplandığın, ey Kıtay yurdu,
Kökötöy'ün aşıdır,
Başsız Burut eli değildir,
Bozkurt Manas başıdır!
Ağırlayıp aşa çağırdım,
Şerefinle etini ye.

Aluuçu kalmak sen emes,
Aldıruuçu kırgız men emes.
Çabuuçu kıtay sen emes,
Çaptırçu kırgız men emes!
Küçüñdü koyup aşıñdı ce, kıtay,
Kürpöñdöşöt bolbosoñ kıtay!
Bılkıldak kuuray bışkıça,
mıyzamdın külü uçkuça,
Mıktap altı ay salışam,
Caşım on ekige kelgende,
Kalmaktardın kan Coloy
Altayga buzuk salganda,
Altı miñ eriñ bir soydum, Coloy
Altımış aylıñ bir çaptım,
Coloy. Ok ötpögön tonum bar, Coloy,
Kecirdi kenen salganda, Coloy,
Keçiliñ karmap alganda,
Kepke kelbey oşondo,
Kekesin* kesip salganda,
Keçee, kalaymandı salganda,
Kagışka barsam men bardım,
Karmap alıp karaktap,
Miñ töödö çayıñ bir aldım.
Miñ balbanıñ baarısın
Soylotup kırıp bir saldım,
Coloy, Kaardı Manas salganda,
Mında kılıp aldıñbı, Coloy?
Ükürçünün oyunda,
Üç-Kapkaktın boyunda,
Kalaymandı salgamın,
Cılkıñ emes, oşondo
Ükürüñ tiyip algamın, Coloy.
Sen, emi ele kişi bolduñbu, Coloy?
Kalıñ cıyın kaşında,
Erbeyip atka mindiñbi, Coloy?
Çakırtıp keldim aşıma, Coloy,
Çabuuldu koyduñ başıma Coloy!
Konok bolduñ toyuma, Coloy,
Korduktu saldıñ oyuma, Coloy,

Alacak Kalmak sen değilsin,
Aldıracak Kırgız ben değilim.
Vuracak Kıtay sen değilsin,
Vurduracak Kırgız ben değilim!
Zorunu bırak, aşını ye, Kıtay,
Yoksa kapışırız, Kıtay!
Körpe kamış olgunlaşana dek,
düzenin külü savrulana dek,
Sıkıca altı ay dövüşürüm.
Yaşım on ikiye geldiğinde,
Kalmakların hanı Coloy
Altay'a fesat saldığında,
Altı bin erini bir kestim, Coloy,
Altmış obanı bir vurdum,
Coloy. Ok geçmez kürküm var, Coloy,
İnadı alabildiğine tutturduğunda, Coloy,
Keşişini yakaladığımda,
Söze gelmedi de o zaman,
Kibrini kesip attığımda,
Hani, kıyameti kopardığında,
Çarpışmaya varacaksam ben vardım,
Yakalayıp haraca kesip,
Bin devede çayını bir aldım.
Bin pehlivanının hepsini
Yerlerde süründürüp bir kırdım,
Coloy. Manas gazabını saldığında,
Burada mı unuttun, Coloy?
Ükürçü'nün ovasında,
Üç-Kapkak'ın boyunda,
Kıyameti koparmıştım,
Yılkın değil, o zaman
Öküzünü sürüp almıştım, Coloy.
Sen, şimdi mi adam oldun, Coloy?
Kalabalık divanın önünde,
Kasılıp ata mı bindin, Coloy?
Çağırtıp getirdim aşıma, Coloy,
Saldırı saldın başıma, Coloy!
Konuk oldun toyuma, Coloy,
Hakaret saldın gönlüme, Coloy,

Ölbögön cerden kalışam, Coloy!	*Ölmediğim yerde durmam, Coloy!*
Bılkıldak kuuray bışkıça,	*Körpe kamış olgunlaşana dek,*
Mıyzamdın külü uçkuça	*Düzenin külü savrulana dek,*
Mıktap altı ay salışam, Coloy.	*Sıkıca altı ay dövüşürüm, Coloy.*
Aşka kelseñ anındı ayt, Coloy,	*Aşa geldinse niyetini söyle, Coloy,*
Atışar bolsoñ çınıñdı ayt, Coloy,	*Atışacaksan doğrusunu söyle, Coloy,*
Alışar bolsoñ coobuñdu ayt, Coloy?!	*Kapışacaksan cevabını söyle, Coloy?!*
Karşı-terşi turuşsak,	*Karşı karşıya dursak,*
Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
Bılçıldaşıp uruşsak,	*Göğüs göğüse vuruşursak,*
Suuk türdü salışam,	*Soğuk çehremi gösteririm,*
Tügönüşüp kalışam,	*Sonuna dek çarpışırım,*
Tübüñö çeyin alışam.	*Köküne kadar alırım.*
Ok cetpegen atım bar, Coloy.	*Ok yetişmez atım var, Coloy.*
Senin Koñurbay kalçañ bar, Coloy,	*Senin Koñurbay kalçan var, Coloy,*
Karmaştı mıktap kılalı,	*Kapışmayı adamakıllı yapalım,*
Karmaşa turgan kançañ bar, Coloy?	*Kapışacak kaç adamın var, Coloy?*
Köptügüñ eçak bilgemin, Coloy,	*Çokluğunu çoktan bilirim, Coloy,*
Körüşsöm dep cürgömün,	*Görüşsem diye gezerdim,*
Atışsañ anık çınıñdı ayt,	*Atışacaksan doğrusunu apaçık söyle,*
Korkutaar kalmak sen emes,	*Korkutacak Kalmak sen değilsin,*
Sırtıñdı salıp sen, Coloy,	*Dışını sağlam gösterip sen, Coloy,*
Kıyraşkanı kelipsiñ!»	*Kırışmaya gelmişsin!»*
Kalmak menen kan Manas	*Kalmak ile han Manas*
Çataktaşıp kalganda	*Kavgaya tutuştuğunda*
Karap turgan kez oşol.	*Bakakaldığımız an işte odur.*
Kesir bolot munuñuz,	*Vebal olur bu ettiğiniz,*
Köp ayttım, Koco uguñuz».	*Çok söyledim, Koco, dinleyin».*
Kan Kökötöy aşında	*Han Kökötöy'ün aşında*
Kabılan Manas kankordun	*Kaplan Manas hunharın*
Korgondugun körgömün.	*Nasıl koruduğunu gördüm.*
Kara kıtay, mancuunu	*Kara Kıtay'ı, Mançu'yu*
Sorgondugun körgömün.	*Nasıl somurduğunu gördüm.*
Oşondoy bolgon Manastın	*Öyle olan Manas'ın*
Uuluna kantip barasıñ,	*Oğluna nasıl varırsın,*

Kelinin kantip alasıñ?
Mintip cürsöñ, Kocom sen,
Bir balaaga kalasıñ!
Kabılan Manas kankor şer
Kara kalmak, mancuular
Kakayıp catıp alganda,
Kemegede etti talatıp,
Köp kalmakka kösöö menen sabatıp,
Kemegeni eeledi,
Baymırza keldi kan bolup,
Çakçalekey çañ bolup,
«Kırıp iyseñ meyliñiz,
Kokuy, Manas köönüñüz!
Baymırza turup munu aytat:
«Kökötöy kanga aş berdik, Manas
Muunu ketip salaktap,
Aşka aralaş aş berdik, Manas!
Köp dürbötüp curt cıydık, Manas,
Kapırdan kıstoo körgöndö
Köbüröök azap iş kıldık, Manas!
Amanat candan tüñülgön,
Kara kalmak, mancuunun
Çalgırtı boldu közündö,
Çaması kelse, bul itter
Çalmak bir boldu özümdü.
Topoloñ saldı toyuma,
Tozoktu saldı oyuma.
Etke toyup kuturdu,
Çabamın dep cutundu.

Gelinini nasıl alırsın?
Böyle gidersen, Kocom, sen,
Bir belaya çatarsın!
Kaplan Manas, hunhar şir,
Kara Kalmak'la Mançular
Kasılıp yatıp aldığında,
Ocaktaki eti yağmalatıp,
Nice Kalmak'ı köseğiyle dövdürüp, Ocağı ele geçirdi,
Baymırza geldi han olup,
Toz duman içinde kalıp,
«Kırıp geçirirsen kendin bilirsin,
Vay, Manas, gönlün bilir!
Baymırza durup şunu söyler:
«Kökötöy hana aş verdik, Manas,
Dermanı gidip sarkıp,
Aşa katık aş verdik, Manas!
Nice telaşla yurt topladık, Manas,
Kâfirden sıkboğaz görünce
Daha çok azaplı iş gördük, Manas!
Emanet candan umut kesmiş,
Kara Kalmak'ın, Mançu'nun
Gözlerine perde indi,
Gücü yetse, bu itler
Beni bile çelmeye kalktı.
Kargaşa saldı toyuma,
Cehennemi saldı gönlüme.
Ete doyup kudurdu,
Vururum diye yutkundu.

MANAS KEMEGENIN ÜSTÜNDÖGÜ KALMAKTARDI SÜRGÖNÜ

«Bu kordugun körgüçö
Tuulbay tuna çögöyün,
Mından körö tirüü cürböy ölöyün.
Bet alıp çındap kelgende
Kaynagan kıtay, mancuunun
Bul kordugun köröyün,
Aybanboz tartkın mineyin,
Kaynap catkan kıtaydı
Kakanga çeyin süröyün.
– Dep, oşondo er Manas,

Kaynap catkan kapırdan
Kurgan baş kantip kutuldu?
Baatırdı baylap alat beym,
Topon suuday bu kapır
Tozoktu başka salat beym?
Bilgen işti kılat beym,
Bir candı koyboy kırat beym?
Topoloñ salıp cönödü».
Baymırza aytıp turganda,
Baydın uulu Baymırza
Cürögünön kap ketken.
Közü ketip alaktap,
Baymırza kaçıp küyüngön,
Ayla boloor beken dep,
Manastı közdöy cügürgön.
Munu körüp zor Manas,
Başta korduk körö elek,
Şumdu kördü zor Manas
Curtu ıylap kelgende
Kara kıtay, mancuudan,
Korduk kördü zor Manas.
Örttöy közü bir caynap,

MANAS'IN OCAK BAŞINDAKİ KALMAKLARI SÜRMESİ

«Bu hakareti göreceğime
Doğmadan boğulup batsaydım,
Bundansa diri gezmeyip öleyim.
Yüz tutup gerçekten geldiğinde
Kaynaşan Kıtay'ın, Mançu'nun
Bu hakaretini göreyim mi,
Aybanboz'u çek, bineyim,
Kaynayıp duran Kıtay'ı
Kakan'a dek sürüp kovayım.
— Deyip, o zaman er Manas,

Kaynayıp duran kâfirden
Zavallı baş nasıl kurtuldu?
Bahadırı bağlayıp alır mı ki,
Tufan suyu gibi bu kâfir
Cehennemi başa salar mı ki?
Bildiği işi yapar mı ki,
Bir canı komadan kırar mı ki?
Kargaşa salıp yola koyuldu».
Baymırza böyle söylerken,
Bay oğlu Baymırza'nın
Yüreğinden yağ eridi.
Gözleri fıldır fıldır dönüp,
Baymırza kaçıp yanarak,
Bir çare olur mu diye,
Manas'a doğru koşmuştu.
Bunu görüp ulu Manas,
Başında hakaret görmemişken,
Kahpeliği gördü ulu Manas,
Yurdu ağlayıp geldiğinde,
Kara Kıtay'dan, Mançu'dan,
Hakaret gördü ulu Manas.
Ateş gibi gözleri bir parlayıp,

Kan içmesi çın karmap,
Betinen zaarı tögülüp,
Baatırdık sını körünüp,
«Altın caak aybalta
Alışkanı kelipsiñ,
Alaçıktay çoñ Kalça
Senin sabagan eliñ bir başka.

Kan içiciliği gerçekten depreşip,
Yüzünden zehri dökülüp,
Bahadırlık çehresi görünüp,
«Altın yanaklı ay baltayla
Kapışmaya gelmişsin,
Alaçık gibi koca Kalça,
Senin dövdüğün el bir başkadır.

Salmaktanam men azır,
Atım Manas köykaşka.
Kara caak kamçını
Karmap alıp imerip,
Oşondo Ezkaraday baatırdı
Töbögö tartıp ciberip,
Malakay uçtu çırkırap,
Otogot taşı bırkırap,
Kaarına çıdabay,
Altı miñ kıtay, miñ kalday
Kaçıp berip dırkırap.
Alakanday busurman
«Manastı Kuday sakta!» – dep,
Kıyırınan kırk çoro
Tilek kıldı burkurap.
Kayratına çıdabay,
Mancuunun kalkı çurkurap,
Kayrattuu Manas baatırı
Kalmakka saldı oşondo,
Başına zaman akırdı.
Kaardanıp kamçılap,
Kamap kirdi er Manas.
Karsıldatıp oşondo,
Kara kalmak, mancuunu
Sabap kirdi er Manas.
Manas koldu salganda,
Baarı koldu salganı,
Kabılan Bakay karıya
Karı kolun salganı.
Topurak uçup, toz tüşüp,
Topoloñ bolup kalganı,

Ben şimdi tartılırım,
Adım Manas, gök akıtmalı.
Kara kayış kamçıyı
Kavrayıp döndürerek,
O zaman Ezkara gibi bahadırın
Tepesine indiriverdi,
Kalpağı uçtu vınlayarak,
Sorguç taşı parçalanıp,
Gazabına dayanamayıp,
Altı bin Kıtay, bin kalday
Kaçıştılar takır takır.
Avuç kadar Müslüman
«Manas'ı Tanrı korusun!» — diye, Dört
bir yandan kırk yoldaş
Hıçkıra hıçkıra dilek kıldı.
Cesaretine dayanamayıp,
Mançu'nun halkı çığrışıp,
Cesur Manas bahadırın
Kalmak'a saldı o zaman,
Başına ahir zamanı.
Gazaba gelip kamçılayıp,
Kuşatmaya girdi er Manas.
Şaklata şaklata o zaman,
Kara Kalmak'ı, Mançu'yu
Dövmeye girişti er Manas.
Manas el atınca,
Hepsi el attı,
Kaplan Bakay ihtiyar
Yaşlı elini attı.
Toprak uçup, toz kalkıp,
Ana baba günü oldu,

	Manas kandın kırk çoro	*Manas hanın kırk yoldaşı*
	Kıyraşıp catıp kalganı.	*Kırıp geçirip durdu.*
	Azızkandın Almambet,	*Azızkan oğlu Almambet,*
	Akbaltaydın Çubagı,	*Akbaltay oğlu Çubak,*
	Manaska tete balbanı	*Manas'a denk pehlivanı*
	Ulak kandın Sırgagı	*Ulak han oğlu Sırgak*
	Aralap bülük salganı.	*Dalıp kargaşa saldı.*
	Uygu-tuygu tüşürüp,	*Allak bullak edip,*
85850	Arıslandarıñ oşondo	*Arslanların o zaman*
	Kıtayga salgan cañcalı.	*Kıtay'a saldığı curcuna bu.*
	Kapıray, orto cerin er Manas	*Vay be, orta yerini er Manas*
	Oyup sabap kirdi ele,	*Oya oya dövüp girdi,*
	Tegeregin er Bakay	*Çevresini er Bakay*
	Soyup sabap berdi ele,	*Soya soya dövüverdi,*
	Eki çetin er Almañ	*İki ucunu er Almañ*
	Eşip aydap kirdi ele,	*Söke söke sürüp girdi,*
	Tegeregin er Çubak	*Çevresini er Çubak*
	Tekşi aydap kirdi ele.	*Baştan başa sürüp girdi.*
85860	Kıcıldagan kıtaydı	*Kaynaşan Kıtay'ı*
	Kıykırıp Manas kabılan	*Haykırıp Manas kaplan*
	Kızık sabap kaldı emi.	*Görülmedik biçimde dövmekte şimdi.*
	Kıyraşıp catıp kaldı emi.	*Kırılıp serilmekteler şimdi.*
	Karasa közgö ilinbeyt,	*Baksan göze ilişmez,*
	Kaynap catkan kalıñ el	*Kaynayıp duran kalabalık elin*
	Kaysı ekeni bilinbeyt.	*Kimin kim olduğu bilinmez.*
	Topurak caap, çañ uçup,	*Toprak yağıp, toz uçup,*
	Çañ asmanga burulup,	*Toz göklere savrulup,*
	Zordugu kara kıtaydın	*Zorbalığı Kara Kıtay'ın,*
85870	Zordugu emi tıyılıp,	*Zorbalığı şimdi dinip,*
	Kabılan Manas kankor şer	*Kaplan Manas, hunhar şir,*
	Kalayman salgan oşo cer!	*Kıyameti kopardığı yer orası!*
	Kuday betin salbasın,	*Tanrı kimseye göstermesin,*
	Sabap aydaybız desek,	*Dövüp süreriz desek,*
	Kırıp aydap baratat.	*Kırıp süre gitmekte.*
	Kee bir kara kalmaktar	*Kimi kara Kalmaklar*
	Oñşoñdop kaçıp cügürüp.	*Sendeleyip kaça koşup,*
	Otununa bekinip,	*Odun yığınına gizlenip,*
	Oñolbogon burutka	*Onmaz Burut'a*

Opsuz çatak kıldık dep,
Ökünгönü mından köp.
Baş ayrılıp, köz çıgıp,
Ökürgönü mından köp,
Alapayın taba albay,
Şaşıp cürgön mından köp,
At-atına korgolop,
Şaşıp cürgön mından köp.
Uygu-tuygu tüşürüp,

Ölçüsüz kavga ettik diye,
Pişman olanı bundan çok.
Baş yarılıp, göz çıkıp,
Böğürüp ağlayanı bundan çok,
Ne yapacağını bilemeyip,
Şaşkın gezeni bundan çok,
Atları arkasına sığınıp,
Şaşkın gezeni bundan çok.
Allak bullak edip,

Tübünö çoguu ceterde,
Türü suuk kara kalmaktı
Tügöl kırıp keterde,
Orokkır menen Muzkindik
Er Koñurbay, Ezkara
Attan tüşüp uşular,
Attarın tartıp kalganı.
Er Koñurbay, kayran er
Emi kepten salganı:
«Başı bar burut el mına
Baarın kılsañ biz mına!
Bizdin caydı surasañ,
Ar kaysıbız çoñ uluk.
Kan Kökötöy aşı dep,
Kabarın algan soñ,
Kakandan keldik toorulup
Toyuña kelip kalıppız,
Toyuña toyup algan soñ,
Topoñdoşup kalıppız!
Topoloñ salam dep turup
Tozokko mintip kalıppız!
Kapır menen busurman
Aşıña kelip, küç kılıp,
Kıbıladay celdeşip*,
Ayıpker bolup kalıppız!
Kayra baştan eldeşip,
Konokko keldik kabılan,
Buzuktuu kepti taştaşıp,
Katuu kordop ciberdik,

Köküne hep birden ererken,
Suratı soğuk kara Kalmak'ı
Tümden kırıp geçirirken,
Orokkır ile Muzkindik,
Er Koñurbay, Ezkara,
Attan inip bunlar,
Atlarını çekip durdular.
Er Koñurbay, koca er,
Şimdi söze başladı:
«Başı olan Burut eli işte,
Hepsini yapacaksan, biz işte!
Bizim halimizi sorarsan,
Her birimiz büyük ulusuz.
Han Kökötöy'ün aşı diye,
Haberini aldıktan sonra,
Kakan'dan geldik yönelip,
Toyuna gelmişiz,
Toyunda doyduktan sonra,
Kudurup taşkınlık etmişiz!
Kargaşa çıkarayım derken
Cehenneme böyle düşmüşüz!
Kâfir ile Müslüman
Aşına gelip, zor kullanıp,
Kıbleye durur gibi yeminleşmişken,
Suçlu duruma düşmüşüz!
Yeni baştan barışıp,
Konuğa geldik, kaplan,
Fesatlı sözler savurup,
Ağır hakaret ettik,

Oyun kepten baştaşıp.
Bul ayıptı keçiñiz,
Kapır menen busurman
Keçpes bolsoñ ayıptı,
Kazandaşıp cıyılıp,
Mınakey, baştı kesiñiz?!»
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları munu aytıp,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörü munu aytıp,
Tizesi cerge bügülüp,
Esenkan kelgen emedey,
Er Manaska cügünüp.
Kara kalmak kalkı bar,
Uluktardın aldına
Katındarça cügüngön
Bul kapırdın narkı bar.

Şaka sözünden başlayıp.
Bu suçu bağışlayın,
Kâfir ile Müslüman,
Bağışlamazsan suçu,
Kazan başına toplanıp,
İşte, başı kesin?!»
Taş kuşanan Kıtay'ın
Temizleri bunu söyleyip,
Kürmö giyen Kıtay'ın
Güçlüleri bunu söyleyip,
Dizleri yere bükülüp,
Esenkan gelmiş gibi,
Er Manas'a diz vurup.
Kara Kalmak halkı var,
Ulularının önünde
Kadınlar gibi diz çöken
Bu kâfirin töresi var.

«Kara kalmak, mancuuga
Çataktaşıp neteli,
Ne muraska ceteli!
Toygo kelgen kapırga
Topoñdoşup keteli,
Aş üstünön katılıp,
Ne muraska ceteli!»
Koşoy, Bakay karkıbar
Araga tüşüp turganı,
Tüpkö çoguu ceteerde,
Kara kıtay, köp mancuunu,
Çoguu talap keteerde,
Kankor Manas kabılan,
Uu içkendey tıydı emi.
Kapır menen busurman
Kan Kökötöy aşı dep,
Bolup ketti bir kızık.
Kalıñ cıyın kaşı dep,
Kan Kökötöy aşı dep,
Kankor Manas içinde
Karsıldaşıp tıyılıp,

«Kara Kalmak'la, Mançu'yla
Kavgalaşıp ne edelim,
Ne mirasa erelim!
Toya gelen kâfirle
Boğuşup ne edelim,
Aş üstünde sataşıp,
Ne mirasa erelim!»
Koşoy, Bakay, o heybetliler
Araya girip durdular,
Köküne hep birden ererken,
Kara Kıtay'ı, nice Mançu'yu,
Hep birden yağmalayıp giderken,
Hunhar Manas kaplanı,
Zehir içmiş gibi durdurdu şimdi.
Kâfir ile Müslüman
Han Kökötöy'ün aşı diye,
Oldu bir görülmedik şey.
Kalabalık divanın önü diye,
Han Kökötöy'ün aşı diye,
Hunhar Manas içlerinde
Çatırdayan kavga dinip,

Buzuluşup cıyılıp,
Buzuktun baarı tıyılıp,
Curt eldeşip oñuşup,
Kayra kızık boluşup,
Curt oşentip turganda
Kökötöydün Bokmurun
Küügö kelip kalıptır,
Kayra baştan tirilip,
Tilge kelip kalıptır.
Oygo-toogo Maaniker

Cügürgöndöy boluptur.
Ölüp kalıp, kaytadan
Tirilgendey boluptur.
Kırk tam tolgon kazına
Dorbolop oozun açıptır,
Tamaşanın coluna
Zarıp kılıp çaçıptır.
Kerney-surnay tarttırıp,

Bozuşanlar toplanıp,
Fesadın hepsi dinip,
Yurt barışıp düzelip,
Yeniden şenlik kurulup,
Yurt böylece dururken
Kökötöy'ün Bokmurun'u
Kendine gelmiş,
Yeni baştan dirilip,
Dile gelmiş yeniden.
Ovaya dağa Maaniker

Koşturmuş gibi olmuş.
Ölüp gidip, yeniden
Dirilmiş gibi olmuş.
Kırk ev dolusu hazinenin
Torbalayıp ağzını açmış,
Şenliğin yoluna
Harcayıp saçmış.
Boru-zurna çaldırıp,

KOŞOY MENEN COLOYDUN KÜRÖŞÜ

KOŞOY İLE COLOY'UN GÜREŞİ

Kapırdan çıgıp bir balban
Busurmandan bir balban
Ortogo küröş salışsın,
Bagalaktan alışsın,
Basıp çıgıp balbandar,
Tamaşanı salışsın.
Eeligip catkan bul curtka
Bir tamaşa salışsın.
Kökötöydün aşında
Kaada mınday boldu dep,
Kapır menen busurman,
Kalkına aytıp barışsın.
Küröş kılgan möröygö
Miñ karaça töö sayam,
Miñ kara kaşka bee sayam.
Kızıl altın dildeden

Kâfirden çıkıp bir pehlivan,
Müslümandan bir pehlivan,
Ortaya güreş tutsunlar,
Paçadan kavrasınlar,
Yürüyüp çıkıp pehlivanlar,
Seyirlik bir şölen kursunlar.
Coşup taşan bu yurda
Bir temaşa sunsunlar.
Kökötöy'ün aşında
Töre böyle oldu diye,
Kâfir ile Müslüman,
Halkına söyleyip varsınlar.
Güreşin ödülüne
Bin karaca deve koyarım,
Bin kara akıtmalı kısrak koyarım.
Kızıl altın sikkeden

Bir dorbogo tolturup,
Içi menen bir sayam,
Balası menen küñ sayam,
Kulak ugup, köz körgön,
Men öñdöntüp kim saygan?
Asmanga uçup topurak,
Kapır menen busurman,
Cıyıldıñar topurap.
Kan Kökötöy aşı eken,
Kalıñ cıyın kaşı eken.
At maaniker külük bar,

Bir torbayı doldurup,
İçiyle birlikte bir koyarım,
Çocuğuyla birlikte cariye koyarım,
Kulak duymuş, göz görmüş,
Benim gibi kim ödül koymuş?
Göğe uçup toprak,
Kâfir ile Müslüman,
Toplandınız gürül gürül.
Han Kökötöy'ün aşıdır,
Kalabalık divanın önüdür.
Yürük at Maaniker var,

Carçıga kabar ayttırıp:
«Kapır menen busurman,
Kalkıñ mında kelipsiñ.
Kaynap catkan köp uluk,
Calpıñ mında kelipsiñ.
Kökötöy atam ölüptür,
Kayta kelbes sapardı
Kan atakem körüptür.
Tügöndü dep oylobo,
Altı tam tolgon mülk bar.
Köçüp keldim Taşkenden,
Çiyip koygon sızık bar,
Kapır menen busurman,
Körsötö turgan kızık bar.
Irdap berer ırım bar,
Kapır menen busurman,
Sala turgan çırım bar,
Kırk cıl deseñ tügönböyt,
Atamdan kalgan malım bar.
Bölögün aytıp neteyin,
Kızıl altın artuuçu,
Bir san kızıl narım bar,
Menin kıylaga tatır malım bar,
Kapır menen busurman
Kökötöydün olcosun
Cakşı bölüp alıñar».
Bokmurun carlık kılgan soñ,

Tellala haber söyletip:
«Kâfir ile Müslüman,
Halkın buraya gelmişsin.
Kaynayıp duran nice ulu,
Topunuz buraya gelmişsiniz.
Kökötöy atam ölmüştür,
Geri gelinmez seferi
Han atam görmüştür.
Tükendi diye sanma,
Altı ev dolusu mülk var.
Göçüp geldim Taşken'den,
Çizilip konmuş çizgi var,
Kâfir ile Müslüman,
Gösterilecek temaşa var.
Söylenecek türküm var,
Kâfir ile Müslüman,
Koparılacak kavgam var,
Kırk yıl desen tükenmez,
Atamdan kalan malım var.
Gerisini söyleyip ne edeyim,
Kızıl altın yükleyecek,
On bin kızıl erkek devem var,
Benim niceye değer malım var,
Kâfir ile Müslüman,
Kökötöy'ün ganimetini
Güzelce bölüşüp alın».
Bokmurun buyruk verince,

Kalayık ugup kalganı.
Kara kalmak elinen
«Men çıgam» – dep, oşondo
Kan Coloy çıga kalganı.
Coloydun cayın suraba:
Çoñdugu toonun teñindey,
Kim körünsö cegidey.
Kara kalmak kan Coloy

Alışkandı koybogon,
Bir çoçkonun etine
Bir cegende toybogon.
Atagı çıkkan aalamga
Kambıl Coloy emespi.
Kança cerdi talkalap,
Algan Coloy emespi.
Töböñdön tiygen çoñ kalmak
«Kapırlardın balbanın,
Töönü caza muştagan,
Balban Coloy emespi.
Cöö adamga coluksa
Kabagı köldün bıtkılday,
Körüngön cerin üzüşüp,
Körüngöndü cutkuday.
Sarı cargak şım kiyip,
Saattuu Coloy kamınıp,
Körör bolsoñ çoñ Coloy
Kök kamanday çamınıp:
«Kızıtalak buruttu
Küröşkö kelse, cıksam dep, Kökcal
Manas kabılan
Karmap alıp oşonu
Tirüülöy körgö tıksam dep, «Bir
körüşüp kaluuga
Busurmandın köp bayge
Özüm ceke alsam dep,
Cöölöşüp dümök* bolgondo,
Burut mınday eken dep,
Bir dümöktü salsam dep».

Ahali işitiverdi.
Kara Kalmak elinden
«Ben çıkarım» — deyip, o zaman
Han Coloy çıkıverdi.
Coloy'un halini sorma:
Büyüklüğü dağın dengi,
Kim görünse yiyecek gibi.
Kara Kalmak hanı Coloy,

Kapıştığını sağ komayan,
Bir domuzun etine
Bir yiyişte doymayan.
Ünü âleme yayılan
Becerikli Coloy değil mi.
Nice yerleri paramparça edip,
Alan Coloy değil mi.
Tependen inen koca Kalmak, «Kâfirlerin pehlivanını,
Deveyi yanlışlıkla yumruklayan,
Pehlivan Coloy değil mi.
Yaya insana rastlarsa,
Kaşları göl kıyısının çalılığı gibi,
Göründüğü yerden koparıp,
Göründüğünü yutacak gibi.
Sarı meşin şalvar giyip,
Uğurlu saatli Coloy kuşanıp,
Görecek olsan koca Coloy,
Gök yaban domuzu gibi atılıp:
«Kahrolası Burut'u
Güreşe gelirse, yıksam diye, Bozkurt
Manas kaplanı
Yakalayıp onu
Diri diri mezara tıksam diye, «Bir görüşüp kalmaya
Müslümanın nice ödülünü
Tek başıma kendim alsam diye,
İtişip hengâme koptuğunda,
Burut böyleymiş diye,
Bir hengâme salsam diye».

Kara kalmak, mancuu curt,
Körgöndö köñül bölünüp,
Coloy çıktı kalmaktan,
Opol-Toodoy körünüp.
Coloydun türün körgöndö
Alakanday busurman,
Aylası caman bölünüp,
Akılınan şaşkanı.
Balbansıgan busurman
Kan Coloydu körgöndö,
Kalktan çıga kaçkanı.
Kaardangan kapırga
Kaysı balban çıgat dep,
Kan Manas koşo şaşkanı.
Kayran Koşoy karısı,

Kara Kalmak, Mançu yurdu,
Gördüğünde gönlü bölünüp,
Coloy çıktı Kalmak'tan,
Opol Dağı gibi görünüp.
Coloy'un heybetini görünce
Avuç kadar Müslümanın,
Çaresi kötü tükenip,
Aklı başından gitti.
Pehlivanlık taslayan Müslüman,
Han Coloy'u gördüğünde,
Halkın içinden kaçıverdi.
Gazaba gelen kâfire
Hangi pehlivan çıkar diye,
Han Manas da telaşa düştü.
Kahraman Koşoy ihtiyarı,

Elemandın er Töştük,
Katar turdu oşondo
Busurmandın baarısı
Başında üydöy kara börk
Kankor Manas kabılan
Busurmandın curtuna
Namıska tuugan kara kök:
Aluuçu döö barsıñbı?
Bagalaktan alışıp,
Balbandarça çalışıp,
Kök bukaça süzüşüp,
Aldıñkı kara kalmakka
Ayabagan dümöktü
Salçu kişi, barsıñbı?
Busurmandın namısın
Alçu kişi barsıñbı?
Kök tulpar minip alganı:
Curtka kızık saluuga,
Kaynap catkan er ekenin bilüügö,
Ezeli aytıp kalganga
Elemandın er Töştük
Toguz uuldun kencesi,
Elemandın erkesi,

Eleman oğlu er Töştük,
Sıra sıra durdu o zaman
Müslümanların hepsi.
Başında ev gibi kara börk,
Hunhar Manas kaplan,
Müslümanın yurduna
Namus için doğmuş kara çelik:
«Karşı duracak dev var mısın?
Paçadan kavrayıp,
Pehlivanca çelme takıp,
Gök boğa gibi süsüşüp,
Öndeki kara Kalmak'a
Görülmedik hengâmeyi
Salacak kişi, var mısın?
Müslümanın namusunu
Kurtaracak kişi var mısın?»
Gök tulpara binivermiş:
Yurda temaşa sunmaya,
Kaynayan er kim imiş bilmeye,
Ezelden söylenegelene göre,
Eleman oğlu er Töştük,
Dokuz oğlun küçüğü,
Eleman'ın nazlısı,

Bir Kudaydın mendesi,
Sen kandaysıñ balbanga,
Küçtüüsüngön it menen
Kürpöñdöşüp kalganga?»
Manas mınday degende,
Töştük turup munu aytat.
«Küçtüüsüngön kalmakka
Küröşöör çagım bololek,
Küç boyuma tololek.
Menin etim turat kök caşık.

Kanım turat bir kaşık.
Muunum ketip, darman cok,
Eştekterdin Camgırçı,
Bulkuşa turgan çama cok.
Camgırçını karmadı.
Bu kapır menen cöölöşsöm,
«Eştekterdin erisiñ,
Muunum ketet bıkıldap,
Boyum ketet kıltıldap.
Anday bolgon sebebim:
Cer aldına tüşkönüm,
Ceti cılga toldu ele,
Cer üstünö çıkkanım
Ceti kün arañ boldu ele.
«Coloboymun Coloygo,
Aytkanım ıras, argam cok,
Katılbaymın kalmakka,
Çalkaygan karga kalmakka
Coobun berdim Manaska
Çalışa turgan darman cok.
Men kalmakka barbaymın,
Kıyşamdım bügün künümdön,
Böödö ölüp kalbaymın».
Kıyınbı dep kep saldıñ,
Töştügüñ turat bu kündö
Kıyamattın türündö.
Çalkaygan kara kalmakka
Çalışa ketse kokustan,

Bir Tanrı'nın kulu,
«Sen nasılsın pehlivana,
Güçlülük taslayan itle
Kapışıp kalmaya?»
Manas böyle deyince,
Töştük durup şunu söyler:
«Güçlülük taslayan Kalmak'la
Güreşecek çağım gelmedi,
Güç gövdeme dolmadı.
Benim etim daha ham körpe.

Kanım ancak bir kaşık.
Dermanım gitmiş, takat yok,
Eşteklerin Camgırçı'sını,
Çekişecek güç kuvvet yok.
Camgırçı'yı tuttu.
Bu kâfirle itişirsem,
«Eşteklerin erisin,
Dermanım gider tıkanıp,
Gövdem gider sallanıp.
Böyle olmamın sebebi:
Yerin altına inişim,
Yedi yılı doldurmuştu,
Yerin üstüne çıkışım
Yedi gün ancak olmuştu.
«Yanaşmam Coloy'a,
Dediğim gerçek, çarem yok,
Sataşmam Kalmak'a,
Kurulup oturan yaşlı Kalmak'la
Cevabını verdim Manas'a,
Çarpışacak derman yok.
Ben Kalmak'a varmam,
Eğrildim bugün günümden,
Boş yere ölüp gitmem».
Zor mu diye söz açtın,
Töştük'ün bugün durmakta
Kıyamete dönmüş halde.
Kurulup oturan kara Kalmak'la
Çarpışmaya girsem kazara,

Cambaşım cerge cetpeybi,
«Men kalmakka barbaymın,
Alakanday busurman
Namısı çoguu ketpeybi!
Kara cer meni sorboybu,
Cıgılıp kalsam kampayıp,
Cediger degen elim bar,
Ölgönüm orun bolboybu!
Tüzü menen kep aytsam,
Tügönböy turgan kebim bar, Ceti uruk
cediger
Alp kara kuş Zımırık
Aylası caman ketkende,
Coon sandın etinen
Azıkka kesken cerim bar,
Telik kuş taptap kuş kıldım,
Uşunday bolgon kemim bar.
Tentigen cıyıp curt kıldım.
Kemimden kalmak albaybı,
Ölüp kalsam Coloydon,
Kerceytip cıgıp salbaybı,
Kulaalı cetet cerine,
Ketpegen kegin albaybı,
Kebelbegen busurman
Belibiz sınıp kalbaybı!»
Tentigen ketet teyine.
Töştük mınday degende

Kalçam yere değmez mi,
«Ben Kalmak'a varmam,
Avuç kadar Müslümanın
Namusu hep birden gitmez mi!
Kara yer beni yutmaz mı,
Yıkılıp kalırsam boylu boyunca,
Cediger denen elim var,
Ölmem yersiz olmaz mı!
Düzüyle söz söylersem,
Tükenmeyecek sözüm var, Yedi boy
Cediger,
Alp kara kuş Zımırık,
Çaresi kötü tükendiğinde,
Kalın butumun etinden
Azığa kestiğim yerim var,
Alıcı kuşu besleyip kuş ettim,
İşte böyle eksiğim var.
Başıboş gezeni toplayıp yurt ettim.
Eksiğimden Kalmak yakalamaz mı,
Ölüp kalırsam Coloy'dan,
Kaskatı yıkıp sermez mi,
Çaylak döner yerine,
Gitmemiş öcünü almaz mı,
Yerinden oynamaz Müslümanın
Belimiz kırılıp kalmaz mı!»
Başıboş gider kendi yoluna.
Töştük böyle deyince

Törö Manas koydu emi.
Bir uruktun şerisiñ,
Sen kandaysıñ balbanga,
Cıgıp möröy alganga?»
Akılınan şaşkanı,
Eştekterdin Camgırçı
Elden çıga kaçkanı:
«Cedigerdin er Bagış!
Sen kandaysıñ balbanga,
Cıksañ möröy alganga,
Cıgılsañ kuru kalganga?»

Töre Manas vazgeçti şimdi.
«Bir boyun şirisin,
Sen nasılsın pehlivana,
Yıkıp ödül almaya?»
Aklı başından gitti,
Eşteklerin Camgırçı'sı
Elden çıkıp kaçıverdi:
«Cediger'in er Bagış'ı!
Sen nasılsın pehlivana,
Yıkarsan ödül almaya,
Yıkılırsan eli boş kalmaya?»

Anda Bagış munu aytkan:
Karıluu kapır Coloydon
Böödö ölüp kalbaymın.
Ceti-Özön degen cerim bar,
Ceti-Özöndöy kayran cer
Ebim menen cer kıldım,
Ebim menen el kıldım.
Kulaalı bagıp kuş kıldım,
Kurama cıyıp curt kıldım,
Kurama ketet eline.
Telik kuş ketet cerine,
Men kalmakka barbaymın,

Küröşüp möröy albaymın!»
Akılınan şaşkanın
Közüm menen körgömün,
Cedigerdin er Bagış
Elden çıga kaçkanın
Kaardanıp kandarga,
Kabılan Manas arslanı
Kamçılanıp buudandı,
Koşoydu közdöy tartkanı.
«Abam Koşoy karıya,
Maana kılgan oluya!
Ölööründö bir cemek,
Ögüzdöy kara kalmakka
Özüñ tüşkün, karıya!
Sandap catkan top eken,
Sapırılgan busurman
Özüñüzdön başkası
Ilayıgı cok eken.
Sakalıñ appak agında
Sayışka özüñ cararsıñ,
Abake, saparıñ çukul çagında
Coloygo küröş salıp ber, aba,
Çoñ namıstı alıp ber, aba!
Barbaygan kara kalmaktın
Bardiger küçün körüp kel, aba.
Anda ölböy ne boldum?

O zaman Bagış şunu söylemiş:
«Kuvvetli kâfir Coloy'dan
Boş yere ölüp gitmem.
Ceti-Özön denen yerim var,
Ceti-Özön gibi kıymetli yeri
Emeğimle yurt kıldım,
Emeğimle el kıldım.
Çaylak besleyip kuş ettim,
Derme çatmayı toplayıp yurt ettim,
Derme çatma dağılır eline.
Alıcı kuş gider yerine,
Ben Kalmak'a varmam,

Güreşip ödül almam!»
Akıllarının başlarından gittiğini
Gözümle gördüm,
Cediger'in er Bagış'ının
Elden çıkıp kaçtığını.
Hanlara gazaba gelip,
Kaplan Manas arslanı,
Küheylanı kamçılayıp,
Koşoy'a doğru sürdü.
«Ağam Koşoy ihtiyar,
Kerametler gösteren evliya!
Öleceğinde bir yemek,
Öküz gibi kara Kalmak'a
Kendin çık meydana, ihtiyar!
Sayısız yığılmış kalabalıkmış,
Savrulup duran Müslümandan
Sizden başkasının
Layığı yokmuş.
Sakalın apak ağarmışken
Mızrak dövüşüne kendin yararsın,
Ağa, seferin yaklaşmışken,
Coloy'la güreşiver, ağa,
Büyük namusu kurtarıver, ağa!
Kasılıp duran kara Kalmak'ın
Var olan gücünü görüp gel, ağa.
O zaman ölmedim de ne oldum?

Bayakı cinin karmatıp
Koluña tiyse bölüp kel, aba!
Imerip çalma sala kör, aba,
Iç caktan karmap kala kör, aba!» Özüñ
tüş, Manas, balbanga!
– Anda Koşoy munu aytat:
«Kartañdap, cıluuga
Catpay turgan kezimde,
Bagalagım butuma
Batpay turgan kezimde
Seksen beştin kordugun
Körgönümdö keziktiñ
Tirüülüktön tıyaktı
Körgönümdö keziktiñ.
Men da Manas kulunum!

Geçen seferki cinini tutturup,
Eline geçerse parçalayıp gel, ağa!
Döndürüp çelme takıver, ağa,
İç yandan kavrayıp kalıver, ağa!»
Kendin çık, Manas, pehlivana!
— O zaman Koşoy şunu söyler:
«Kocayıp da, sıcak döşeğe
Yatamaz olduğum çağımda,
Paçam bacağıma
Sığmaz olduğu çağımda,
Seksen beşin cefasını
Gördüğümde denk geldin,
Diriliğin öte yakasını
Gördüğümde denk geldin.
Ben de, Manas kulunum!

Arak içken mas kezde,
Akılım toluk caş kezde,
Tolukşup turgan çagımda,
Tozoku kardık cogunda,
Kargılagan sır nayza
Köölöp turgan kezimde,
Kapır menen busurman
Cöölöp turgan kezimde
Kıyada ölböy ne boldum?
Kaldaygan şaar Beecindi
Kamap turgan kezimde,
Kalday menen duuşusun,
Sabap turgan kezimde,
Kaldıratıp cambısın,
Salıp turgan kezimde,
Mında ölböy ne boldum?
Kararıp catkan Beecinge
Kamçılaşıp turuşup,
Bileriktin ayınan
Kança künü uruşup,
Kamap koygon Bilerik
Ordunan tartıp alganda,
Mancuunun kanı Ezkara

Rakı içip sarhoş çağda,
Aklım yerinde genç çağda,
Dolup taşan çağımda,
Cehennemlik kaygı yokken,
Kösnülü sırlı mızrağı
Savurup durduğum çağımda,
Kâfir ile Müslüman
Üstüme yürüdüğü çağda
Sarp yamaçta ölmedim de ne oldum?
Heybetle yatan şehir Beecin'i
Kuşatıp durduğum çağımda,
Kalday ile valisini
Dövüp durduğum çağımda,
Şakırdatıp külçesini
Haraca kestiğim çağımda,
Burada ölmedim de ne oldum?
Kararıp yatan Beecin'e
Kamçı sallayıp durup,
Bilerik'in yüzünden
Nice günler vuruşup,
Hapsedilmiş Bilerik'i
Yerinden çekip aldığımda,
Mançu'nun hanı Ezkara'nın

Kolunan tartıp alganda,
Seksen beş degen karı eken,
Ötö karıp ketişiñ,
Bir Kudaydın kaarı eken,
Tula boyum tok çakta,
Karılık başta cok çakta,
Cılañaylak-cılañbaş
Ötüp ketti cıyırma beş,
Cer solkuldayt kayran çak!
Baladay baltır tok bolso,
Kargandık başta cok bolso,
Karmaşpayt belem Coloygo!
Kança aytsa Koşoy bolgon cok,
Kabılan Manas koygon cok.

Elinden çekip aldığımda,
Seksen beş denen ihtiyarlıkmış,
Böylesine kocayıp gitmen,
Bir Tanrı'nın gazabıymış,
Tüm gövdem tok çağda,
İhtiyarlık başta yok çağda,
Yalınayak, başı kabak,
Geçip gitti yirmi beş,
Yer sarsılırdı, ah o çağ!
Çocuk gibi baldırım tok olsa,
Kocamışlık başta yok olsa,
Kapışmaz mıydım Coloy'la!
Ne kadar söylese de Koşoy olmadı,
Kaplan Manas bırakmadı.

Katagandın Koşoydu
Karmap çıktı balbanga,
Cıksa namıs alganga,
Cıgılsa karap kalganga.
Narıktuu eldin comogu,
Abakeñ çıktı balbanga.
– «Özüñ çıkkın, Manas» – dep,
Öküldöp Koşoy turganda
Manastın aytkan kebi bul:
«Cakıp kan atam kuuganda,
Çıyırdı enem tuuganda,
Ereşen tartıp, er boldum, Koşoy,
Albayt belem kalmaktı,
Er uulu menen teñ boldum.
Manas, Manas bolgonu,
Başıma döölöt kongonu,
Alçayıp atka mingeni,
Akolpok tondu kiygeni,
San cıyılgan çoguu ele,
Cöögö topor cok elem.
At üstünö kelgende,
Ayzakerden ıktuu elem,
Azamattan mıktı elem.
Aytışa çıkkan doogo sal,

Katagan'ın Koşoy'unu
Tutup çıkardı pehlivanlığa,
Yıkarsa namus kurtarmaya,
Yıkılırsa bakakalmaya.
Şanlı elin destanıdır,
Ağan çıktı pehlivanlığa.
— «Kendin çık, Manas» — diye,
Koşoy sitem edip durduğunda,
Manas'ın söylediği söz şu:
«Cakıp han atam kovalayınca,
Çıyırdı anam doğurunca,
Serpilip yetişip, er oldum, Koşoy, Almaz mıydım Kalmak'ı,
Er oğluyla denk oldum.
Manas'ın Manas oluşu,
Başıma devletin konuşu,
Apışıp ata binişi,
Akolpok kürkü giyişi,
Sayısız toplanmış cümle âlemdi,
Yayan işe yaramazdım.
At üstüne gelince,
Mızrakçıdan ustaydım,
Yiğitlerden yamandım.
Atışmaya çıkan davaya sal,

Ayzalaşkan coogo sal.
Tizeleşken doogo sal,
Tizgindeşken coogo sal.
Tiktep ayza sunbasam,
Andan kiyin közümdü

Mızraklaşan düşmana sal.
Diz dize gelen davaya sal,
Dizgin dizgine gelen düşmana sal.
Gözüm karartıp mızrak uzatmazsam,
Ondan sonra gözümü

Kamçılaşkan çetke sal,
Kararıp küygön örtkö sal».
Oşondo Koşoy til alıp,
Basıp çıktı balbanga.
Koñgurap kebin köp aytıp,
Abakeñ kirdi armanga!
«Seksen beş degen door eken,
Tirüü adamdın koru eken.
Toodoy caşap cürgüçö,
Adamdın tompoygonu oñ eken.
Altımışta coluksa,
Cetimişte coluksa,
Çalbayt belem kalmaktı.
Aytsam arman muñum bar,
Ayköl Manas, ugup al,
Kırk tekenin terisi –
Kıldırama şımım bar.
Küçtüüsüngön it menen
Kürpöñdöşö ketkende
Kaardangan al çoçko
Karmasa şımım bölünöt,
Abañdın abiyiri açık körünöt.
Acarı küldöy tögülöt.
Kartayganda abañdın
Uyattan beti kubulat,
Kampaygan kara kalmaktan,
Abañ sebebi bolup cıgılat».

Kamçılaşılan sınıra sal,
Kararıp yanan yangına sal».
O zaman Koşoy söz dinleyip,
Yürüyüp çıktı pehlivanlığa.
Gürleyip sözünü çok söyleyip,
Ağan büründü hasrete!
«Seksen beş denen devirmiş,
Diri insanın zulmüymüş.
Dağ gibi yaşayıp durmaktansa,
İnsanın uzanıp gitmesi yeğmiş.
Altmışında rastlasaydı,
Yetmişinde rastlasaydı,
Çelmez miydim Kalmak'ı.
Söylesem hasretim, derdim var,
Deryadil Manas, dinleyiver,
Kırk tekenin derisinden
Hışırdayan şalvarım var.
Güçlülük taslayan itle
Kapışmaya girdiğimde,
Gazaba gelen o domuz
Yakalarsa şalvarım yırtılır,
Ağanın edep yeri açık görünür.
Yüz suyu kül gibi dökülür.
Kocamışken ağanın
Utançtan yüzü değişir,
Kabarıp duran kara Kalmak'tan,
Ağan bu yüzden yıkılır».

KOŞOY COLOYDU KÜRÖŞÜП CIKKANI

KOŞOY'UN COLOY'U GÜREŞTE YIKMASI

Ak sakalı carkıldap,
Abañ Koşoy barkıldap,
Imerilip toktodu.

Ak sakalı parıldayıp,
Ağan Koşoy gürleyip,
Dönüp dolanıp durdu.

Oyron Koşoy abañız
Obolkusun coktodu:
«Eey, Manas kan, kulunum!
Arak içken mas kezde,
Akılı suyuk caş kezde
Cılañaylak, cılañbaş
Cer solkuldayt cıyırma beş
Ketken eken kayran caş.
Seksen beş degen zor eken,
Tiri adamdın koru eken.
Artık caşap cürgüçö,
Alda taala casagan
Algandıgı oñ eken.
Kaldayıp catkan kalaasın
Kamap turduk bir kezek.
Kalday menen Ambalın*
Sabap turduk bir kezek.
Sabap turgan ubagıñ
Sanasak emi ketiptir,
Sarı ooruday sandalıp,
Karılık degen cetiptir,
Kabılan Manas kulunum,
Muunum ketken bılkıldap,
Köz iriñdep cıltıldap,
Bel ıldıylap mekçeyip,
Kızıtalak karılık
Calkooluk mingen çekçeyip.
Muundun baarı kırkıldap,
Sakalımdın agında
Saattı saldıñ sen Manas,
«Bul kapır menen küröş» – dep,
Acaldan murun ölböybü.
Saparım cakın çagında
Közüm kalgan ülüñdöp,
Muunum ketken dirildep,

Aytsam, Manas, muñum bar,
Kırk kulandın terisin
Kurap iyip casagan

Yaman Koşoy ağanız
Eski günlerini andı:
«Eey, Manas han, kulunum!
Rakı içip sarhoş çağda,
Aklı sulu genç çağda,
Yalınayak, başı kabak,
Yer sarsılırdı, yirmi beş
Geçip gitmiş, ah o gençlik.
Seksen beş denen zormuş,
Diri insanın zulmüymüş.
Fazla yaşayıp durmaktansa,
Yaratan Allah Taala'nın
Canı alması yeğmiş.
Heybetle yatan kalesini
Kuşatıp durduk bir vakit.
Kalday ile Amban'ını
Dövüp durduk bir vakit.
Dövüp durduğun vakitleri
Saysak şimdi geçip gitmiş,
Sarı sancı gibi sürüklenip,
İhtiyarlık denen erişmiş,
Kaplan Manas kulunum,
Dermanım gitmiş sölpüyüp,
Göz irinlenip sulanıp,
Bel aşağı çökmüş kamburlaşıp,
Kahrolası ihtiyarlık,
Tembellik binmiş sırtıma, gözler faltaşı.
Eklemlerin hepsi gıcırdayıp,
Sakalımın ağında
Kara saati başıma sardın sen, Manas,
«Bu kâfirle güreş» — diye, Ecelden önce ölmez mi.
Seferim yakın çağımda
Gözüm kalmış donuklaşıp,
Dermanım gitmiş titreyip,

Söylesem, Manas, derdim var,
Kırk kulanın derisini
Birleştirip yaparak diktiğim

Kıldırama şımım bar.
Kalmaktardın çoñ Coloy
Karmaşar bolsom bölünör,
Kalk içinde abañdın
Çönötöyü körünör.
Karı Koşoy abañdın
Abiyiri küldöy tögülör.
Kudayga ünü ugular,
Kurgan abañ cıgılar
Körüüçünü körböybü,
Abiyirim körünsö
Abañ acaldan murun ölböybü.
Şımımdı kalmak bölböybü,
Aylası ketip abakeñ
Acaldan murun ölböybü?!
Kalmaktardın Coloyu,
Karasam uluu döö eken,
Kara kalmak kalkına
Bul kızıtalak ee eken.
Bilegi coon, taş cürök,
Coloydun cayı oşondoy,
Bil müçölüü badirek*
Maanisi cok şımımdı
Bagalaktan albaybı
Şımımdın baarın ayırıp,
Kalk içinde abañdı
Tarptay kılıp salbaybı.
Kapırdın küçün körböybü,
Karmaşsa şımdı bölböybü
Kalk azası abakeñ
Kara kalmak, mancuu curt
Cıynaganı catpaybı.
Kökötöydün köp bayge,

Kalmak alıp kaytpaybı.
Busurman şagı sınbaybı,
Kara kalmak mancuu curt:
«Kanın cıgıp aldık» – dep,
Takır Kuday urbaybı.

Hışırdayan şalvarım var.
Kalmakların koca Coloy'u,
Kapışacak olsam yırtılır,
Halk içinde ağanın
Çıplak yeri görünür.
Yaşlı Koşoy ağanın
Yüz suyu kül gibi dökülür.
Tanrı'ya sesi duyulur,
Zavallı ağan yıkılır,
Seyredeni görmez mi,
Edep yerim görünürse
Ağan ecelden önce ölmez mi.
Şalvarımı Kalmak yırtmaz mı,
Çaresi tükenip ağanın
Ecelden önce ölmez mi?!
Kalmakların Coloy'u,
Baksam ulu bir devmiş,
Kara Kalmak halkına
Bu kahrolası sahipmiş.
Bileği kalın, taş yürek,
Coloy'un hali işte öyle,
Fil gövdeli edepsiz,
Değersiz şalvarımı
Paçasından yakalamaz mı,
Şalvarımın hepsini yırtıp,
Halk içinde ağanı
Leş gibi edip sermez mi.
Kâfirin gücünü görmez mi,
Kapışırsa şalvarı yırtmaz mı,
Halkın yası ağan için,
Kara Kalmak, Mançu yurdu,
Toplanıp durmaz mı.
Kökötöy'ün nice ödülünü,

Kalmak alıp dönmez mi.
Müslümanın onuru kırılmaz mı,
Kara Kalmak, Mançu yurdu:
«Hanını yıkıp aldık» — diye,
Büsbütün Tanrı kahretmez mi.

Üñşüñdögön Coloygo
Köçüktö kiygen şımım cok,
Ürpöyüp kantip baramın?
Bolkoygon kara kalmakka
Boy çalma kantip çalamın?»
Kayran abañ kan Koşoy
Bilgizip mınça sözdü aytıp,
Egep iyip bolotton
Kan Koşoy abañ turdu emi.
Katagandın Koşoydu
Karmap aldı balbanga,
Cıksa mööröy alganga
Cıgılsa kuru kalganga
Abakeñdin armanı
Arıslan Manas ukkanı.
Uga koyup kabılan,
Eerinin üstünön
Köpçügünün astınan
Kankor Manas kayran şer,
«Karmaşsa abam kiysin» – dep, Kaşatı mıktı baylaluu,
Kıyın sonun kañdagan*
Alıp çıkkan oşo cer.
Manastın katını sonun Kanıkey Içi buulum, torgoy köz,
Oluya çalış mıktı küñ,
Için buulum içtegen,
Altımış kelin çogulup,
Kono catıp iştegen.
Cerdin cüzün çaldırgan,
Biyik toonun too teke
Oşonu aytıp aldırgan.
Ilayıktap baatırga,
Bulkuşsa buudan kiysin dep,
Abañ Koşoy karıya,
Çını menen casagan.
Çılgıy balaa Kanıkey
Ali altı ay bolguça

Homurdanan Coloy'a,
Kıçımda giyecek şalvarım yok,
Tüylerim diken diken nasıl varayım?
Şişinip duran kara Kalmak'a
Boy çelmesini nasıl takayım?»
Kahraman ağan han Koşoy
Bildirip bunca sözü söyleyip,
Çelikten eğeleyip
Han Koşoy ağan durdu şimdi.
Katagan'ın Koşoy'unu
Tuttular pehlivanlığa,
Yıkarsa ödül almaya,
Yıkılırsa eli boş kalmaya.
Ağanın hasretli sözünü
Arslan Manas işitti.
İşitir işitmez kaplan,
Eyerinin üstünden,
Keçesinin altından,
Hunhar Manas, kahraman şir,
«Kapışırsa ağam giysin» — diye, Kenarı sağlam bağcıklı,
Yaman güzel tabaklanmış deriden
Çıkarıp aldığı yer orası.
Manas'ın hatunu, eşsiz Kanıkey, İçi hare kumaş, turgay gözlü,
Evliya soylu, becerikli halayıkla,
İçini hareyle astarlayan,
Altmış gelini toplayıp,
Konaklaya konaklaya işleten.
Yeryüzünü aratıp,
Yüce dağın dağ tekesi
Onu deyip getirten.
Bahadıra layık görüp,
Çekişirse küheylan giysin diye,
Ağan Koşoy ihtiyar,
Hakkıyla yapmış.
Baş belası Kanıkey,
Daha altı ay dolmadan,

Aşatkıga saldırgan.
Tigişterin bütötüp,
Cibek menen orogon.
Küç kelgende kiysin – dep,
Abakeñe corogon.
Kelin bıçıp, kız tikken,
Oymoktuudan uz tikken.
Perizaada Aruuke
Beş cüz kelin sındagan
Bolumduu tuugan Kanıkey,
Bolbogon cerin söktürgön,
Tabak-tabak töktürgön.
Karmasa koldu taldırgan
Barañ ogu batpastan
Ortosuna kaltırgan.
Karmaganda kayrılgan,
Kaardanıp bulkkanda
Balbandardın baarısı
Kol-kolunan ayrılgan.
Tabılgı caksa çok ötpös,
Aykölüñdün kandagay
Oçogor atsa ok ötpös.
Cılas bolgon kandagay
Bagalagı saymaluu.
Kalk içinde Koşoygo
Kabılan Manas kanzaada
Bermek boldu uşul kez.
Koluna alıp kandagay,
Korcoktotup Kula atın
Kocosanduu kayran er,
Koşoygo cetip bardı emi.
Akkula oozun burdu emi,
Ayköl Manas kökcalıñ,
Arman aytıp turdu emi.
«Abam Koşoy karıyam,

Sepiye koydurmuş.
Dikişlerini bitirtip,
İpek ile sarmış.
Zora düşünce giysin — diye,
Ağan için yormuş.
Gelin biçmiş, kız dikmiş,
Yüksüklünün en ustası dikmiş.
Peri kızı Aruuke,
Beş yüz gelinin beğenip süzdüğü,
Hünerle doğmuş Kanıkey,
Olmayan yerini söktürmüş,
Tabak tabak döktürmüş.
Tutanın elini uyuşturan,
Filinta kurşunu işlemeden
Ortasında kalan.
Tutulduğunda bükülüp geri dönen,
Öfkeyle asılıp çekince
Pehlivanların hepsinin
Ellerinden kurtulan.
Tabılgı çırası yaksa kor geçmez,
Deryadilin kandagay şalvarı,
Fitilli tüfek atsa ok geçmez.
Görülmedik o kandagay,
Paçası nakışlı.
Halk içinde Koşoy'a
Kaplan Manas, han oğlu,
Vermek oldu işte bu an.
Eline alıp kandagayı,
Kula atını sıçratıp,
Hocasoylu kahraman er,
Koşoy'a yetip vardı şimdi.
Akkula'nın başını çevirdi şimdi,
Deryadil Manas bozkurdun,
Hasretini döküp durdu şimdi.
«Ağam Koşoy ihtiyarım,

İKİNCİ BÖLÜM

Er Meydanının Ulu Sınavları: Güreş, Yarış ve Semetey Duası

Büyük yarışa yedi bin kırk üç at yazılır; Bakay, uzak dönemeci Akkula'nın soluğuna göre Celpiniş'e diker. Atlar yoldayken er sayışında Koñurbay, Algara'nın sırtında babası Alööke'nin öcü için meydana çıkar; Manas, Almambet'in Sarala'sını ister, Kanıkey'in giydirdiği Akolpok'la altmış mızrak kırılan düelloda Koñurbay'ı attan yıkar. Ganimet aldığı Algara'yı bağışlayıp geri verir — Almambet'in acı sözü ise kulaklarda kalır: "Bu Koñurbay ölmedikçe Kırgız'ın işi onulmaz." Cambı atışında binlerce nişancının indiremediği gümüşü, kırk çoro ip ip keser, son ipi Manas koparır. Kıtay hilesini sezen Bakay'ın tedbiriyle Almambet, atası Çılaba'nın Kıtay kaftanına bürünüp öndeki atın yanında dört dilde nara atarak yarışın dönüşünü korur: Akkula, Açbuudan'ı da ardında bırakıp birinci gelir. Ama ödül dağın eteğine yığıldığında, Koñurbay ile Coloy'un gözü çoktan yağmadadır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Manas, Kanıkey'in diktiği kandagayı Koşoy'a verir ve evlat duası ister; Koşoy doğacak oğlun adını koyar: "Semetey'e Allah yâr olsun... kara kulak şir olsun."
- Seksen beş yaşındaki Koşoy, altı gün süren güreşte dağ gibi Coloy'u kancık çelmeyle yıkar; er Agış ise Kıtay pehlivanı Tükübay'ı kara kayaya çalıp ikiye böler.
- Oogan hanı Akun, avda bulduğu peri kızı Ayçürök'ü Manas'ın doğacak çocuğuna nişanlar; yedi yüz atla bel dünürlüğü bağlanır.
- Büyük at yarışına 7.043 at kayıt edilir; başta Akkula (Manas), Açbuudan (Coloy), gizlice katılan Algara (Koñurbay) ve Töştük'ün Çalkuyruk'u vardır.
- Er sayışında Manas, Sarala'ya atlayıp Koñurbay'ı Algara'dan yıkar; atı bağışlayıp geri verir — Almambet "Bu Koñurbay ölmedikçe Kırgız'ın işi onulmaz" diye yakınır; cambı atışında son ipi Manas keser.
- Kıtay hilesine karşı Almambet, Çılaba'nın kaftanıyla Kıtay kılığına girip Kıtayca, Kalmakça, Soloonca ve Şibeece naralarla dönüş yolunu korur; Akkula yarışı birinci bitirir.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Busurmandan bir tutup,	*Müslümanları bir tutup,*
Karap turgan oluyam.	*Gözetip duran evliyam.*
Bekip catkan Beecindin	*Kapanıp yatan Beecin'in*
Beş türkügün kulatkan,	*Beş direğini deviren,*
Bet algan kara kıtaydın	*Karşı gelen kara Kıtay'ın*
Bir dalayın sulatkan.	*Nicelerini yere seren.*
Batası curttu bayıtkan,	*Duası halkı zengin eden,*
Baygambar çalış karıya,	*Peygamber misali ihtiyar,*
Adamzattın uulunan	*Âdemoğulları içinden*
Artıkça tuugan oluya.	*Üstün doğmuş bir evliya.*
Kapır menen busurman	*Kâfir ile Müslüman'ın*
Kaadaluu balañ Kanıkey	*Töreli evladın Kanıkey*
Karmaşarıñ biliptir,	*Kapışacağını bilmiştir,*
Kan abam anda kier» – dep,	*«Han ağam o gün giyer» – deyip,*
Sizge arnap cürüptür.	*Size adayıp durmuştur.*
Içkırı tasma toktoluu,	*Uçkuru kayış bağlıdır,*
Baası kımbat, barkı küç,	*Pahası ağır, değeri güç,*
Karan kalgan kañdagay	*Şu görülmedik kañdagay*
Kazınanın teñ buluna toktoluu.	*Hazinenin yarı malına denktir.*
Tolgondurbay kim aştayt?	*Bükmeden kim saplar?*
Aşagandan maşagan,	*Ustaların ustası,*
Armanduu balañ Kanıkey:	*Dertli evladın Kanıkey:*
«Akırı bata berer» – dep,	*«Sonunda dua verir» – deyip,*
Abake, saga casagan.	*Ağam, senin için yapmış.*
Kañdagay şımdı sen alsañ,	*Kañdagay şalvarı sen alsan,*
Kaadaluu batañ maa berseñ,	*Töreli duanı bana versen,*
Bata berer sebebiñ,	*Dua vermenin sebebi şu:*
Kara adırmak toom köp,	*Kara yamaçlı dağım çok,*
Kagışıp cürgön coom köp.	*Çarpışıp durduğum düşmanım çok.*
Bel baylagan belim köp,	*Bel bağladığım geçidim çok,*
Bet alışar cerim köp.	*Yüz yüze geleceğim yerim çok.*
Oñ cagımda orus bar,	*Sağ yanımda Urus var,*
Kır cagımda kıtay bar.	*Sırt yanımda Kıtay var.*
Mañdayımda barañ bar,	*Karşımda barañ tüfeği var,*
Bastaşar coom dalay bar.	*Üstüme yürüyecek düşmanım nice var.*
Aba, Koşoy kebimdi uk,	*Ağa Koşoy, sözümü dinle,*

Bügün körgön erteñ cok,	*Bugün var olan yarın yok,*
Uşunday eken düynö bok.	*Böyleymiş şu kahpe dünya.*
Caratkandın buyrugun	*Yaradan'ın buyruğunu*
Kötörböskö çara cok.	*Taşımamaya çare yok.*
Uşu caşka kelgiçe	*Bu yaşa gelinceye dek*
Arkamda erkek bala cok.	*Ardımda erkek evlat yok.*
Adırda cılkı ala baş,	*Yamaçta ala başlı yılkım var,*
Argımak külük meesi cok.	*Argımak küheylanın sahibi yok.*
Asıl közüm cumulsa,	*Aziz gözüm yumulursa,*
Kütüp alar eesi cok.	*Bekleyip devralacak sahibi yok.*
Aba Koşoy, karıyam,	*Ağa Koşoy, ihtiyarım,*
Dubaköy tuugan oluyam.	*Duası makbul doğmuş evliyam.*
Ceti kündün biri ölüm,	*Yedi günün biri ölüm,*
Ayza karmap, top buzsam,	*Mızrak tutup saf bozarsam,*
Tagdırım cetip düynödön	*Kaderim yetip dünyadan*
Acalım cetip okko uçsam,	*Ecelim gelip okla uçarsam,*
Kara caak aybalta	*Kara ağızlı ay baltayı*
Kaykalatpay kim aştayt,	*Eğdirmeden kim saplar,*
Kalıp kalsa bul eldi	*Geride kalsa bu halka*
Karaan kılgan bala cok	*Dayanak olacak evlat yok,*
Kapa kılbay kim baştayt?	*İncitmeden kim yönetir?*
Dolono saptuu aybalta	*Alıç saplı ay baltayı,*
Toorulup ketsem düynödön	*Devrilip gidersem dünyadan,*
Armanda kalgan bul eldi	*Hasrette kalan bu halkı*
Tozdurbastan kim baştayt?	*Dağıtmadan kim yönetir?*
Kökcal Koşoy abake,	*Kökcal Koşoy ağam,*
Caratkandın buyrugun	*Yaradan'ın buyruğunu*
Kötörböskö çara cok.	*Taşımamaya çare yok.*
Köz cumulsa düynödön	*Göz yumulsa dünyadan*
Art cakta karaan bala cok.	*Ardımda dayanak evlat yok.*
Caşım on ekige kelgende,	*Yaşım on ikiye geldiğinde,*
Bilgenimdi kılganda,	*Bildiğimi yaptığımda,*
Tügöl mancuu, kıtaydı	*Cümle Mançu'yu, Kıtay'ı*
Tüp kötörö kuuganda,	*Kökünden söküp kovduğumda,*
Kalaymandı salganda,	*Kıyameti kopardığımda,*
Katın-kızın talkalap,	*Kadınını kızını darmadağın edip,*
Olco kılıp alganda.	*Ganimet edinip aldığımda,*
Kayıp kan kızı Karabörk	*Kayıp Han'ın kızı Karabörk*

Kaalap algan katınım,	*İsteyip aldığım karımdır,*
Cürgönü neçe cıl boldu,	*Yanımda nice yıl oldu,*
Cüktögönü bil boldu.	*Yüklendiği yük oldu.*
Solbup çaçın tarabayt,	*Salınıp saçını taramaz,*
Sogonçogu kanabayt,	*Topuğu hiç kanamaz,*
Momunday şumduk kün boldu.	*Böylesi tuhaf gün oldu.*
Kan abake, oluya,	*Han ağam, evliya,*
86550 Akıl katın urgaaçı,	*Akıllı kadın, dişi cinsi,*
Ala bergen sonunbu?	*Alıp durmak marifet mi?*
Abake Koşoy, karıya,	*Ağam Koşoy, ihtiyar,*
Anıktap ukkun coobumdu.	*İyice dinle cevabımı.*
Kızılbaş kalkın kırganda,	*Kızılbaş halkını kırdığımda,*
Kızılbaş kalkı kuturup,	*Kızılbaş halkı kudurup,*
Kılgan üçün kırganda,	*Ettiği için kırdığımda,*
Kan ordosu kazına,	*Han otağı hazineydi,*
Kazınasın baskanda,	*Hazinesini bastığımda,*
Kalıñ malın olcolop,	*Yığın malını yağmalayıp,*
86560 Kalayıkka çaçkanda,	*Halka saçtığımda,*
Şooruk kandın Akılay,	*Şooruk Han'ın Akılay'ı,*
Şooduragan kapıray,	*Şıkırdayan kâfircik,*
Tartıp algan katınım.	*Zorla aldığım karımdır.*
Mından bala körbödüm.	*Bundan çocuk görmedim.*
Keçee Bukar şaarında,	*Geçende Bukar şehrinde,*
Buttup altın-zer cüktöp,	*Denk denk altın mücevher yükleyip,*
«Kalıñ bersem töröör» – dep, Öödö tartsa köçükkö	*«Başlık versem doğurur» – deyip, Yukarı çekse kalçasına*
Küyöö bolup mal çaçıp,	*Güvey olup mal saçıp,*
On eki kızdın kencesi,	*On iki kızın küçüğü,*
86570 Kudaydın süygön mendesi,	*Hüda'nın sevdiği kulu,*
Kara surdun suluusu,	*Kara yağızın güzeli,*
Busurmandın nurduusu.	*Müslüman'ın nurlusu,*
Kara kan kızı Kanıkey,	*Kara Han'ın kızı Kanıkey,*
Kalıñ çaçıp, mal berip,	*Başlık saçıp, mal verip,*
Kaalap algan katınım,	*İsteyip aldığım karımdır,*
Mından merzent körbödüm.	*Bundan da evlat görmedim.*
Candı Kuday caratat,	*Canı Hüda yaratır,*
Carıktık aba, kebim uk,	*Nurlu ağam, sözümü dinle,*
Er balasız ötpöyt deçü ele,	*Er, oğulsuz geçmez derlerdi,*

Kuurultup koygon katındın,
Balasız ketip baratam,
Abam Koşoy, arzım bar,
Ayta turgan dartım bar.
Kañdagay şımdı sen alıp,
Kadiktep bata maa berseñ,
Kaygırganda erenge
Kadır tün öñdüü tün barbı,
Kebi cok aydap iybeybi!

Kavurup koyan kadının,
Çocuksuz gidiyorum işte,
Ağam Koşoy, arzım var,
Söyleyecek derdim var.
Kañdagay şalvarı sen alıp,
Özenle dua bana versen,
Er kaygıya düştüğünde
Kadir gecesi gibi gece var mı,
Söz etmeden kovmaz mı!

Kapa bolup cürömün,
Bala körör kün barbı?»
Manas köktö ekenin,
Baatır Koşoy bilgeni:
«Caratkan bala berer» – dep,
Carıktık Koşoy abakeñ
Murutunan külgönü.
Ardaktap bergen kañdagay,
Kabılan Koşoy kiygeni.
Oymoktuunun mıktısı,
Urgaaçının ıktuusu,
Oyon katın Kanıkey
Okşoto kılgan kañdagay
Oyron Koşoy kiygeni.
Baltırına kelgende
Batpay kaldı kañdagay,
Abakeñdin tegirmendey çoñ kuyruk,
Batpay kaldı kañdagay,
Kelbey koydu kañdagay.
Öödö tartsa cetpedi,
Öküm Koşoy abakeñ
Kapa bolo ketkeni:
«Munu kılgan katındın,
Bul öñdöngön kapırdın
Saamay çaçın kerseçi,
Salpıldatıp koluna
Talak katın berseçi.
Köçük cagın teñ kılbay,
Bagalagın keñ kılbay,

Kederlenip duruyorum,
Çocuk görecek gün var mı?»
Manas'ın gökte olduğunu
Bahadır Koşoy bilmişti:
«Yaradan çocuk verir» – deyip,
Nurlu Koşoy ağan
Bıyık altından güldü.
Saygıyla verilen kañdagayı
Kaplan Koşoy giydi.
Yüksüklünün en iyisi,
Kadınların en becerikli olanı,
Soylu kadın Kanıkey'in
Uydurup diktiği kañdagayı
Yaman Koşoy giydi.
Baldırına geldiğinde
Sığmaz oldu kañdagay,
Ağanın değirmen gibi koca kalçasına
Sığmaz oldu kañdagay,
Gelmez oldu kañdagay.
Yukarı çekse yetmedi,
Sert hükümlü Koşoy ağan
Birden kederlenip söylendi:
«Bunu yapan kadının,
Bu suratlı kâfirin
Zülüf saçını gerseler ya,
Eline sallandırıp
Boş kâğıdını verseler ya.
Kıç yanını denk etmeden,
Paçasını geniş etmeden diken,

Kuday urgan katındın,
Bul öñdöngön kapırdın,
Tamanın tilip, tuz salıp,
Töbösün tilip kurt salıp,
Kementaydı kiygizip,
Ker baytalga miñgizip,

Allah'ın çarptığı kadının,
Bu suratlı kâfirin,
Tabanını yarıp tuz basıp,
Tepesini yarıp kurt koyup,
Keçe kepenek giydirip,
Kır kısrağa bindirip,

Alaköödön Manas şer,
«Curttan katın aldım» – dep, Ölüm kılıp salat» – dep.
Oylop cürgön eken go,
Oloñdogon çoñ kankor,
Boydok cürgön eken go.
Keñ buyumdu tar kılgan,
Mınday katın bolobu,
Bul öñdöngön katındı,
Katın degen oñobu» –
Dep, öşöntüp, abakeñ,
Alban türdüü muzdak söz,
Aşkere aytıp iygeni.
Korcoñdogon kankorgo
Korgoşun oktoy tiygeni.
Sultan Manas eeligip,
Kalk içinde celigip,
Kanıkey karmap soyuuga,
Ölüm kılıp koyuuga,
Örttöy közü bek caynap,
Kan içmesi çın karmap,
Kankordu Kuday emi urdu:
«Kanıkeydi baş kılıp,
Katındardı soyoyun,
Ak cooluktun baarısın
Katın kılıp cürgüçö,
Kırgın kılıp koeyun».
Kaardanıp köz caynap,
Kan içmesi çın karmap,
Kaalgaday tişi körünüp,
Oozunan zaarı tögülüp,
Açuusu caman, zaarı küç,

Deli dolu Manas şir,
«Elden kadın aldım» – deyip,
Öldürüverir» – deyip.
Düşünüp durmuş meğer,
Heybetli koca kan içici,
Bekâr gezmiş meğer.
Geniş nesneyi dar eden,
Böyle kadın olur mu,
Bu suratlı kadını,
Kadın desen onar mı» –
Deyip, böylece, ağan,
Türlü türlü soğuk sözü
Açıkça söyleyiverdi.
Kabaran kan içiciye
Kurşun ok gibi değdi.
Sultan Manas coşup,
Halk içinde azıp,
Kanıkey'i tutup boğazlamaya,
Öldürüp bırakmaya,
Ateş gibi gözü alev saçıp,
Kan içiciliği sahiden tutup,
Kan içiciyi Allah şimdi çarptı:
«Kanıkey'i baş edip,
Kadınları boğazlayayım,
Ak yazmalıların hepsini
Karı edip gezdireceğime,
Kırıp geçireyim».
Hiddetlenip gözü çakmak çakmak,
Kan içiciliği sahiden tutup,
Kapı kanadı gibi dişi görünüp,
Ağzından zehri dökülüp,
Öfkesi yaman, zehri güçlü,

Katılgandı kılat tüz.
Manas kandın kırk çoro:
«Kankordu Kuday urdu – dep,
Ar cerden keldik kırk çoro,
Kan içmesi karmadı,
Katından baarı kırılıp,
Kadırman ceñe Kanıkey,
Kankoruñ başın çalat – dep,
Salıp cürüp tam kıldı,
Ayla tapkıç kazına,

Sataşanı dümdüz eder.
Manas Han'ın kırk çorosu:
«Kan içiciyi Allah çarptı – deyip,
Her yerden geldik kırk çoro,
Kan içiciliği tuttu,
Kadınların hepsi kırılıp,
Kadirli yenge Kanıkey'in
Kan içicin başını keser – deyip,
Kura kura dam yaptı,
Çare bulucu hazine,

Arıslan ceñem dolunu
Argın kandın Acıbay
Araga tüşö kalganı.
Oluyat uulu er Bakay
Kaardanıp bulkuntup,
Kankordu koştop alganı,
Azoozil kandın Almambet
«Ay, baatır, açuuñ tıygın» – dep,
Araçalap alganı.
Ceñeñe Manas tap koyso,
Kırk çoronun baarısı
Kırgın tiygen emedey
Kırgıl baştık karısı
Bılkıldaşıp tuyunup,
Kırk çoronun baarısı
Katının soygon kankordu
Karaan kılıp neteli,
Kırkıbız kırk kan uulu elek,
Tarap alıp baarıbız
Ceribizge keteli.
Ürpöñdöşüp kırk çoro,
Ütüröydü Manaska:
«Şım batpagan köksöönün
Şıp ele tilin alganı,
Çın kazına Kanıştı
Öltüröm dep kamınıp,
Kankordu Kuday alganı,
Çoro bolduk Manaska,

Arslan yengemi, o yamanı,
Argın Han'ın Acıbay'ı
Araya giriverdi.
Evliya oğlu er Bakay
Hiddetle silkinen
Kan içiciyi koluna aldı,
Azoozil Han'ın Almambet'i
«Ey bahadır, öfkeni dindir» – deyip,
Araya girip ayırdı.
Yengene Manas saldırınca,
Kırk çoronun hepsi
Kırgına uğramış gibi,
Kırgıl başta, yaşlısı,
Kıpırdaşıp sezinip,
Kırk çoronun hepsi:
«Karısını boğazlayan kan içiciyi
Dayanak edip nideriz,
Kırkımız kırk han oğluyduk,
Dağılıp hepimiz
Yerimize gidelim.
Diken diken olup kırk çoro,
Manas'a surat astı:
«Şalvarı sığmayan bunağın
Hemencecik sözüne uydu,
Gerçek hazine Kanış'ı
Öldürürüm diye davranıp,
Kan içiciyi Allah çarptı,
Çoro olduk Manas'a,

Beker turup neteli,
Katılgan bolso Kanışka
Kambarday bolgon kankorgo
Karmalaşa keteli.
Maana boldu Kanıkey,
Üzülgöndü uladı,
Çaçılgandı cınadı.
Sayıp cürüp bak kıldı.

Boş durup nideriz,
Kanış'a el kaldırdıysa
Kambar misali kan içiciyle
Tutuşup dövüşelim.
Destek oldu Kanıkey,
Kopanı uladı,
Saçılanı topladı.
Dike dike bağ kıldı.

Kurgurdun başın alam – dep, Kanımdı töksöñ men mına.
Kuturgan eken bul kankor».
Kalayık mında turganda,
Açık aytpay bılkıldayt,
Biri-birine kıñkıldayt.
Kürsüldöp Manas kalganda,
Kankorum saga kebim bar.
Küülönüp kankor barganda,
Kierin bilip abamdın,
Kökötöydün aşında,
Köp cıyındın kaşında,
Karkıranın boyunda,
Kan Manastın ordogo
Cañı kirip barganda
Kanıkeydin kırk kelin,
Kırk kelindi eerçitip,
Ordodon çıga kalganı.
Arkarday tañın kılaytıp,
Ak emçegin bulaytıp,
Eerçitkeni kırk kelin,
Eelentip turgan törögö
Akırın süylöp muñaytıp,
Akkula menen barbaytıp,
Çanaçtay murdun dardaytıp,
Korkup cürgön çenim bar.
Kaardantıp bulkuntup,
On eki çoro Manastı
Alek bolup culkuntup.
Küñküü kepten salışıp,

Zavallının başını alırım – deyip, Kanımı dökeceksen işte ben.
Kudurmuş bu kan içici».
Ahali burada dururken,
Açık söylemez kıpırdanır,
Birbirine mırıldanır.
Manas gürleyip durduğunda,
Kan içicim, sana sözüm var.
Kan içici hızlanıp vardığında,
Ağamın giyeceğini bilip,
Kökötöy'ün aşında,
Kalabalık toplantının önünde,
Karkıra boyunda,
Han Manas otağa
Henüz girip vardığında
Kanıkey'in kırk gelini,
Kırk gelini peşine takıp,
Otağdan çıkıverdi.
Arkar gibi salınıp,
Ak memesini oynatıp,
Peşine taktığı kırk gelin,
Azıp köpüren beye
Usul söyleyip yumuşatıp,
Akkula ile kasılmadan,
Tulum gibi burnunu şişirip,
Korkup durduğum zamanım var.
Hiddetle silkinip duran
On iki çoro Manas'ı
Uğraşıp çekiştirdi.
Homurtulu sözler edip,

Şıbıraşa kalışıp,
Katının soygon bu kankor
Kanetse bizdi koyboyt dep,
Köñülgö batpayt köp sanaa,
Oyuna caman alışıp,
Koe berbey kankordu
Ortogo tüşö kalışıp.
Sar altın kiyip balkıldap,
Kaardangan kankoruñ,
Eerçitkeni kırk kelin,
Astınan çıgıp carkıldap,
Kökcalga sözdü kılganı,
Körünöö aytıp turganı:
«Kaynagan kalıñ el mına,
Kaardanıp alıpsıñ,
Katın da bolso ugalı,

Fısıldaşıverip,
Karısını boğazlayan bu kan içici
Ne etse bizi bırakmaz deyip,
Gönle sığmaz nice kaygı,
Akıllarına kötü koyup,
Kan içiciyi bırakmayıp
Ortaya düşüverdiler.
Sarı altın giyip salınıp,
Hiddetlenen kan içicin,
Peşine taktığı kırk gelinle
Önüne çıkıp parıldayıp,
Bozkurda söz söyledi,
Açıkça söyleyip durdu:
«Kaynayan kalabalık halk işte,
Hiddete kapılmışsın,
Kadın da olsa dinleyelim,

Ayta turgan ebim bar,
Kanımdı tögüp iyseñiz,
Için buulum içtedim,
Altı cıl tınbay tiştedim,
Kız-kelin sayıp catkanda,
Cakpagan cerin söktürdüm,
Tabak-tabak bolottu
Ortosuna töktürdüm.
Çınım menen casadım,
Bir Kudayga zar ıylap,
Başınan ele men beybak,
Abakeme arnadım.
Tügöngüs aytsa kebim bar,
Keñireek kılsam kandagay,
Kalaymandı salat dep,
Kankorum başım alat dep,
Çenin çenep turgamın,
Altı sööm, tört eli
Bagalaktın uçunan,
May kuyruktun kaşattan
Kapşırıp koygon teegim bar,
Aytsa eçen kebim bar.

Söyleyecek sözüm var elbet,
Kanımı döküverirseniz,
İçini kumaşla astarladım,
Altı yıl durmadan dişledim,
Kız gelin nakış işlerken,
Beğenmediğim yerini söktürdüm,
Tabak tabak çeliği
Ortasına döktürdüm.
Hakkıyla, gerçekten yaptım,
Bir Allah'a yalvarıp ağlayıp,
Ta başından ben bahtsız,
Ağama adadım.
Söylesem bitmez sözüm var,
Genişçe yapsaydım kandagayı,
Kıyamet koparır diye,
Kan içicim başımı alır diye,
Ölçüsünü ölçüp durmuştum,
Altı karış, dört parmak,
Paçanın ucundan,
Yağlı kuyruğun yamacından
Kavuşturup koyduğum kopçam var,
Söylense nice sözüm var.

Közümdün caşı on talaa.
Almambet, Çubak atı uykaş,
Tamandaşıp tartsınçı»,
Kara caak buldursun,
Karmay kalıp imerip,
Oloñdogon kabılan
Ortogo tartıp ciberip,
Dar dep şımı ayrılıp,
Büktöösü çıgıp çeçilip,
Al Kanıkey kanıştın

Gözümün yaşı on tarlaya akar.
Almambet ile Çubak, adları uyak,
Ayak ayağa verip çeksinler»,
Kara kayış kamçıyı
Kavrayıp çevirerek,
Heybetli kaplan
Ortaya çekiverdi,
Cart diye şalvarı yırtılıp,
Kıvrımı çıkıp çözülüp,
O Kanıkey hanışın

Kapkayda şoru kesilip,
Katagandın kan Koşoy,
Kalk agası abakeñ,
Kiyip alsa kandagay,
Abakeñ Koşoy karıya,
Bagalakka bagalak,
Baptap koygon emedey,
May kuyrukka may kuyruk,
Çaptap koygon emedey,
Baatır Koşoy karıya,
Kara kan kızı Kanıkey,
Oluyazaada beybaktı,
Oşondo sınap kördü emi.
Körüp alıp caktırıp,
Törönün zaybı Kanıkey
Tizesi cerge bügülüp,
Kalk atası Koşoygo
Turgan eken cügünüp.
Munacatı Kudayga,
Murun ebak cetiptir.
Kan Kökötöy aşında,
Kapır menen busurman
Kaynap turgan kaşında
Kan abaña cügünsö,
Korgoşun bolup ketiptir.
Koşoy sınap dolunu,
«Ay, Kanıkey, baykuşum,
Telegeyi teñ eken,

Ta nerdeki çilesi kesilip,
Katagan'ın hanı Koşoy,
Halkın ağası ağan,
Giyiverse kandagayı,
Ağan Koşoy ihtiyara,
Paçaya paça,
Tam denk konulmuş gibi,
Yağlı kuyruğa yağlı kuyruk,
Yapıştırılıp konmuş gibi,
Bahadır Koşoy ihtiyar,
Kara Han kızı Kanıkey'i,
Evliyazade bahtsızı,
İşte o zaman sınayıp gördü.
Görüp beğenip,
Beyin eşi Kanıkey
Dizini yere büküp,
Halkın atası Koşoy'a
Saygıyla eğilip durmuş.
Münacatı Allah'a
Çoktan önce ulaşmıştı.
Han Kökötöy'ün aşında,
Kâfir ile Müslüman'ın
Kaynaşıp durduğu önde
Han ağana eğilince,
Kurşun olup gitmişti.
Koşoy sınayıp yamanı:
«Ay Kanıkey, zavallım,
Her yanı denkmiş,

On eki müçö keñ eken.
Kayratı kıyın, zaarı küç,
Şer tuuçu küñ eken.
Ayzakerden köykaşka
Er tuuçu küñ eken.
Söömöyü altın uz eken,
Urgaaçıda bolboyt ko,
Özü oluyat kızı eken.
Katılsa kırsık çeçiçü
Karkıbardın biri eken.
Kasiettüü kankorgo

On iki âzâsı genişmiş.
Gayreti çetin, zehri güçlü,
Şir doğuracak kadınmış.
Mızrakçılardan seçkin
Er doğuracak kadınmış.
Parmağı altın, ustaymış,
Kadında böylesi olmaz ya,
Kendisi evliya kızıymış.
Bela sataşsa çözecek
Değerlilerden biriymiş.
Kutlu kan içiciye

Kadır tündün özü eken.
Bilimi mıktı tuuş eken,
Çatkayagı kuuş eken.
Kotorup aytsa kebi bar,
Tuubas bolçu ceri bar,
Mañday söögü kaykı eken,
Baatırdın közü ötkön soñ,
Kün körörü taykı eken.
Kecige çaçı cün eken,
Baatırdın közü ötköndö,
Keyişke tuugan küñ eken.
Mañday çaçı çöp eken,
Cırgalınan cılası
Beybaktıgı köp eken».
Koşoy aytıp mınday söz,
Cana Koşoy karasa,
Toktono albay ubaydan,
Kayran katın Kanıkey
Bala surap Kudaydan,
Bödönödöy kayran köz
Bölök-bölök caş ketken,
Karagattay kayran köz
Kamçı boyu caş ketken.
Toop kılıp çırkırap,
Toktoboy ıylap burkurap,
Eçen bölüp sanaanı,
Egemden surap balanı,

Kadir gecesinin ta kendisiymiş.
Bilgisi pek sağlam doğmuş,
Kalça arası darmış.
Çevirip söylense sözü var,
Kısır kalacak yeri var,
Alın kemiği yatıkmış,
Bahadırın gözü göçtükten sonra
Gün görmesi kısaymış.
Ense saçı yünmüş,
Bahadır göçüp gittiğinde
Cefaya doğmuş kadınmış.
Alın saçı ot gibiymiş,
Sevincinden ziyade
Bahtsızlığı çokmuş».
Koşoy söyleyip böyle söz,
Yine Koşoy bakınca,
Dert elinden duramayıp,
Zavallı kadın Kanıkey
Allah'tan çocuk dileyip,
Bıldırcın gibi güzel gözden
Ayrı ayrı yaş boşanmış,
Kuş üzümü gibi kara gözden
Kamçı boyu yaş akmış.
Yakarıp çığlık çığlığa,
Durmadan ağlayıp hıçkırıp,
Nice kaygıyı bölüp,
Rabbimden dileyip çocuğu,

Tizesi cerge bügülüp,
Katagandın Koşoygo
Timele ceñeñ cügünüp,
Körö koyup ceñeñdi,
Kan Koşoy bata bergeni.
Kapır menen busurman.
Koşo bata bergeni:
«Kıdıra kırçın tal bolsun,
Kırga çıga bergiçe,
Semeteyge kıluuçu Kuday car bolsun!
Ak bolotun maylasın,

Dizini yere büküp,
Katagan'ın Koşoy'una
Yengen öylece eğilip,
Yengeni görür görmez,
Han Koşoy dua verdi.
Kâfir ile Müslüman.
Birlikte dua verdi:
«Sıra sıra körpe söğüt olsun,
Sırta çıkıncaya dek,
Semetey'e Allah yâr olsun!
Ak çeliğini yağlasın,

Açuusuna tiygende,
Atasın koşo caylasın!
Kök bolotun maylasın,
Kıyıgına tiygende
Kırk çoronu caylasın.
Bu Semetey er bolsun
Kara kulak şer bolsun,
Eñkeyişten er saysın,
Eçendi katar bir saysın,
Telegeyi teñ bolsun,
Teñiz Manas tukumu
Atasınday şer bolsun!
Beleske küygön ot bolsun,
Bet algan duşman cok bolsun!
Asmanga uçup topurak,
Oomiyin!» – dep, kol cayıp,
Adam kaynap topurap,
Koşoy bata bergeni,
Kapır menen busurman
«Irımı mınday eken» – dep,
Kökötöydün aşı dep,
Koşo bata bergeni.
Cer düñgüröp kalganı,
Batasın alıp Manas kan,
Kayran Koşoy abañ al,
Kalk tañ kalıp karañar!

Öfkesine dokunulduğunda
Babasını da devirsin!
Gök çeliğini yağlasın,
Damarına basıldığında
Kırk çoroyu devirsin.
Bu Semetey er olsun,
Kara kulak şir olsun,
İnişte er saplasın,
Niceyi sıraya dizip bir saplasın,
Her yanı denk olsun,
Deniz Manas soyu,
Babası gibi şir olsun!
Tepede yanan ateş olsun,
Karşı duran düşman yok olsun! Göğe uçup toz toprak,
Âmin!» – deyip, el açıp,
İnsan kaynayıp kaynaşıp,
Koşoy dua verdi,
Kâfir ile Müslüman
«Töresi böyleymiş» – deyip,
Kökötöy'ün aşı deyip,
Birlikte dua verdi.
Yer gümbürleyip kaldı,
Duasını alıp Manas Han,
Yiğit Koşoy ağan o,
Halk şaşakalmış, bakın hele!

	Kaardanıp küyünüp,	*Hiddetlenip yanıp,*
	Kañdagaydı kiyinip,	*Kañdagayı giyinip,*
	Kuduretke calınıp,	*Kudrete yalvarıp,*
	Kurgan abañ Koşoy döö,	*Kocamış ağan Koşoy dev,*
	Kuu colborstoy çamınıp.	*Kart kaplan gibi atılıp.*
	Acal cetse ölüügö,	*Ecel yetse ölmeye,*
	Darman kelse abakeñ	*Derman gelse ağan*
	Kalmaktardın döö Coloy	*Kalmukların devi Coloy'la*
	Kürpüldöşüp körüügö.	*Gümbürdeşip boy ölçüşmeye.*
86890	Artık küçtüü Bakay kan,	*Fazlasıyla güçlü Bakay Han,*
	Abañ Koşoy karıya,	*Ağan Koşoy ihtiyar,*
	Ak sakaldı caykagan,	*Ak sakalını dalgalandıran,*
	Cılañaylak, cılañ baş,	*Yalınayak, yalın baş,*
	Cılıp bastı balbanga	*Süzülüp yürüdü er meydanına.*
	Kargan Koşoy abañdın,	*Kocamış Koşoy ağanın*
	Bulçuñu buka belindey,	*Adalesi boğa beli gibi,*
	Bulkuşkandı cegidey,	*Çekişeni yutacak gibi,*
	Kol saluuçu colborstoy,	*Saldıran kaplan gibi,*
	Koşoydun caalı uşunday,	*Koşoy'un öfkesi böyleydi,*
86900	Alışkan adam bolbostoy,	*Tutuşan adam sağ kalmaz gibi,*
	Namıs menen ar oylop,	*Namus ile ar düşünüp,*
	Abañ çıktı balbanga.	*Ağan çıktı güreş meydanına.*
	Abañ Koşoy karıya,	*Ağan Koşoy ihtiyar,*
	Karmaganın soo koyboy,	*Tuttuğunu sağ komadan*
	Bölüşkönü baratat,	*Parçalamaya gidiyor,*
	Kalmaktardın Coloygo	*Kalmukların Coloy'uyla*
	Ölüşkönü baratat.	*Ölüşmeye gidiyor.*
	Kökötöydün aşı eken,	*Kökötöy'ün aşıymış,*
	Köp cıyındın kaşı eken.	*Büyük toplantının önüymüş.*
86910	Kara kurttay kıcıldap,	*Kara karınca gibi kaynaşıp,*
	Kalk cıyılıp bıcıldap,	*Halk yığılıp vızıldaşıp,*
	Köp çogulgan başı dep,	*Çok toplananın başı diye,*
	Kapır menen busurman	*Kâfir ile Müslüman,*
	Kızıkka küröş salat dep,	*Seyir için güreş tutulur diye,*
	Cıkkanı bayge alat dep,	*Yıkan ödül alır diye,*
	Cıgılgan kuru kalat dep,	*Yıkılan eli boş kalır diye,*
	Balbanının baarısı	*Pehlivan ödülünün tamamı*
	Miñ karaça töö eken,	*Bin karaca deveymiş,*

Miñ kara kaşka bee eken.
Coogo salıp kamatıp,
Kapır menen busurman
Cakını kelse sabatıp,
Koygon eken er Manas.
Manas kaarın salganda
Kalk çogulup cıyılıp,
«Talagan kıtay mancuu curt
Uu içkendey tizilip,
Kaçpay curttar kaalaşıp,
Tamaşanı karaşıp,
Kamınıp Koşoy baskanda,
Munu mınday taştaylı,
Kalmaktardın balbanı

Bin kara sakar kısrakmış.
Sürüp getirip kapattırıp,
Kâfir ile Müslüman'dan
Yakınına gelen olursa dövdürüp,
Koymuş idi er Manas.
Manas hiddetini saldığında
Halk toplanıp yığılıp,
«Yağmacı Kıtay, Mançu eli
Zehir içmiş gibi dizilip,
Kaçmadan halklar isteyip,
Temaşayı seyredip,
Koşoy hazırlanıp yürüdüğünde,
Bunu böylece bırakalım,
Kalmukların pehlivanı

Coloydon kabar baştaylı.
Altı cılı cöö basıp,
Alıp ayza maylagan,
Alışkandı caylagan,
Kan cıttangan er Coloy.
Ceti cılı cöö basıp,
Cetik ayza maylagan,
Cetkenderdi caylagan,
Cin cıttangan er Coloy.
Kaardanıp küpüldöp,
Kayran Coloy düpüldöp:
«Karmaşka kelgen buruttun
Başın culup alam – dep,
Alakanday burutka
Azaptı çoguu salam», – dep,
Tokmoktoy bolgon kara çaç.
Kürsüldöyt Coloy kapırıñ.
«Kızıtalak buruttun,
Bul baygesin alam,– dep,
Baygesin alıp buuymun – deyt,
Koşoygo Coloy kep aytıp:
Baatırsıngan buruttu
Mekege çeyin kuuym» – deyt.
Kutmanduu Manas kutuñdu,

Coloy'dan haber başlatalım.
Altı yıl yaya yürüyüp,
Alıp mızrağını yağlayan,
Tutuşanı yere seren,
Kan kokan er Coloy.
Yedi yıl yaya yürüyüp,
Yetkin mızrağını yağlayan,
Yetişenleri yere seren,
Cin kokan er Coloy.
Hiddetlenip höykürüp,
Koca Coloy gümbürdeyip:
«Kapışmaya gelen Burut'un
Başını koparıp alırım – deyip,
Avuç içi kadar Burut'a
Azabı toptan salarım», – deyip,
Tokmak gibi kara saç.
Gümbürder Coloy kâfirin.
«Kahrolası Burut'un
Şu ödülünü alırım,– deyip,
Ödülünü alıp bağlarım – der, Koşoy'a
Coloy söz söyleyip:
Bahadır taslayan Burut'u
Mekke'ye kadar kovarım» – der.
Kutlu Manas'ı, kutunu,

Kapırlardın kalkınan,
Cöö küröş saluuga,
Coloy çıktı bölünüp,
Kebetesi Coloydun
Colum üydöy körünüp.
Kalmaktardın Coloyu
Açıkkan arslan, colborstoy,
Bilegin toso kalganı.
Alışkan aman bolbostoy.
Küröş kılar maydanga
Meltiregen talaanın
Kaykaygan orto betine,
Kargan Koşoy turdu ele,
«Karısın karmap cıgam» – dep,
Köngön Koşoy emespi.
Coloydu Kuday urdu ele.
Coloydun cayın suraba,
Arak içken mas eken,
Abakeñden bu kapır
Alda kança caş eken.

Kâfirlerin halkından,
Yaya güreşi tutmaya,
Coloy çıktı ayrılıp,
Coloy'un görünüşü
Göçebe çadırı gibi görünüp.
Kalmukların Coloy'u
Acıkmış arslan, kaplan gibi,
Bileğini uzatıverdi.
Tutuşan sağ kalmaz gibi.
Güreş tutulacak meydana,
Uçsuz bucaksız ovanın
Kabarık orta yerine,
Kocamış Koşoy durmuştu,
«İhtiyarını tutup yıkarım» – deyip,
Alışkın Koşoy değil mi.
Coloy'u Allah çarpmıştı.
Coloy'un halini hiç sorma,
Rakı içmiş sarhoşmuş,
Ağandan bu kâfir
Kim bilir kaç yaş gençmiş.

Kara kalmak çırların
Bütöp turgan kezi eken.
Kayrattanıp al kapır
Tütöp turgan kezi eken.
Añgi aygırday al Coloy
Küçöp turgan kezi eken.
Kalmaktardın küpsörün*
Küpüytüp belge çalıptır.
Altımış teke terisin,
Çoguu sırttap tiktirip,
Şım kıldırıp alıptır,
Can kazanday cılañbaş,
Canıñ çıkkan kapırdın
Art cagına ördürgön,
Baypañdap Koşoy barganı,
Baatır eken er Coloy
Aldınan çıga kalganı.
«Öldüñ burut – dep aytıp,

Kara Kalmuk kavgalarını
Bitirip durduğu çağıymış.
Güç toplayıp o kâfir
Tütüp durduğu çağıymış.
Azgın aygır gibi o Coloy
Güçlendiği çağıymış.
*Kalmukların küpsörünü**
Kabartıp beline dolamıştır.
Altmış teke derisini
Hep birden sırımla diktirip,
Şalvar yaptırıp almıştır,
Koca kazan gibi çıplak baş,
Canı çıkası kâfirin
Ardına ördürülmüş saçı,
Paytak paytak Koşoy vardı,
Bahadırmış er Coloy,
Önüne çıkıverdi.
«Öldün Burut – diye söyleyip,

Kızıtalak burutum,
Sındırayın butuñdu»,–
Kaardanıp kürküröp,
Coloy cetip kalganı.
Kayran Koşoy abakeñ:
«Kezegiñ kalmak algın» – dep,
Opol-Toodoy çoñ Coloy.
Bileginen karmadı.
Esenkandın çek ara
Bölgön Koşoy emespi,
Eçender menen karmaşıp
Cöö balbanga tuulgan,
Kambıl Koşoy emespi.
Kança döö menen karmaşkan
Dañgıl Koşoy emespi.
Küröşüp cürüp kün ötüp,

Kahrolası Burut'um,
Kırayım bacağını»,–
Hiddetlenip kükreyip,
Coloy yetişip geldi.
Yiğit Koşoy ağan:
«Sıranı al Kalmuk» – deyip,
Opol Dağı gibi koca Coloy'u
Bileğinden kavradı.
Esenkan'ın sınırını
Bölen Koşoy değil mi,
Nicelerle kapışıp,
Yaya güreşine doğmuş,
Becerikli Koşoy değil mi.
Nice devle kapışan
Usta Koşoy değil mi.
Güreşe güreşe gün geçirip,

Kelgen Koşoy emespi.
Küçtüüsüngön kıtaydı
Uzununan baarısın
Salgan Koşoy emespi.
Eçen cerde möröydü
Algan Koşoy emespi.
Eçender menen karmaşıp,
Kangan Koşoy emespi.
Ur dedirbey kalmaktan
Bilegin suurup alganı.
Karılıgı kurusun
Bileginin terisi
Kalmak Coloy balbandın
Koluna ketip kalganı.
«Karılıktı kördüm,– dep,
Kalgandıktın belgisi,
Kapırdan korduk kördüm» – dep,
Kaardanıp karmasa
Kayrattanıp kan Koşoy
Colum üydöy Coloydu
Karı colbors kan Koşoy

Gelen Koşoy değil mi.
Güçlü geçinen Kıtay'ı
Boylu boyunca hepsini
Yere seren Koşoy değil mi.
Nice yerde ödülü
Alan Koşoy değil mi.
Nicelerle kapışıp,
Doyan Koşoy değil mi.
«Vur» dedirtmeden Kalmuk'tan
Bileğini çekip kurtardı.
Kahrolası ihtiyarlık,
Bileğinin derisi
Kalmuk Coloy pehlivanın
Elinde kalıverdi.
«İhtiyarlığı gördüm,– deyip,
Kocamışlığın belirtisi,
Kâfirden horluk gördüm» – deyip,
Hiddetlenip tuttuğunda
Güç toplayıp Han Koşoy,
Çadır gibi Coloy'u
Kart kaplan Han Koşoy

87030	Kabırganın bülküldöktön alganı.	*Kaburganın oynak yerinden kavradı.*
	Kayrattuusu baarısı	*Yiğitlerin hepsi*
	Kaptalınan kök etti	*Böğründen mor etini*
	Ayaktay kılıp oşondo	*Çanak kadar edip o zaman*
	Alıp suurup kalganı.	*Koparıp alıverdi.*
	Abañ Koşoy karının	*Ağan Koşoy ihtiyarın*
	Bilegi cüröt kan bolup,	*Bileği kan içinde gezer,*
	Kalmaktardın kan Coloy	*Kalmukların hanı Coloy'un*
	Kaptalı cüröt nan bolup.	*Böğrü hamur olup gezer.*
	Kuday betin körsötpö,	*Allah yüzünü göstermesin,*
	Kök koçkordoy süzüşüp,	*Boz koç gibi tosuşup,*
87040	Kez kelgen cerin üzüşüp,	*Denk gelen yerini koparışıp,*
	Aç buuraday culkuşup,	*Aç buğra gibi çekişip,*
	Kuday betin körsötpö,	*Allah yüzünü göstermesin,*
	Kök bukaday süzüşüp,	*Boz boğa gibi tosuşup,*
	Körüngön cerin üzüşüp,	*Görünen yerini koparışıp,*
	Çakçelekey çañ bolup,	*Ortalık allak bullak toz olup,*
	Karmagan ceri nan bolup,	*Tuttukları yer hamur olup,*
	Ekөö kızıl kan bolup.	*İkisi kızıl kan olup.*
	Bagalekten çoyuşup,	*Paçadan çekişip,*
	Balban bolsoñ mınday bol,	*Pehlivansan böyle ol,*
87050	Kökürök menen koyuşup.	*Göğüs göğüse vuruşup.*
	Karmagan kiyim üzüşüp,	*Tuttukları giysiyi koparışıp,*
	Kulcadan beter süzüşüp.	*Dağ koçundan beter tosuşup.*
	Bagalekten alışıp,	*Paçadan kapışıp,*
	Balbandık türün sınaşıp,	*Pehlivanlık yollarını sınaşıp,*
	Coloy cüröt kaygırıp	*Coloy gezer kaygılanıp,*
	Butundagı çoñ şımı	*Bacağındaki koca şalvarı,*
	Altımış teke terisi	*Altmış teke derisi,*
	Dal-dal bolup ayrılıp.	*Paramparça yırtılıp.*
	Şımı mıktı eken – dep,	*Şalvarı sağlammış – deyip,*
87060	Coloy cüröt kaygırıp.	*Coloy gezer kaygılanıp.*
	Tartıp alsa kañdagay	*Çekince kañdagay*
	Bula bolup çoyulup,	*İplik gibi uzayıp,*
	Koe berse kañdagay	*Bırakınca kañdagay*
	Şili bolup cıyılıp,	*Sinir gibi büzülüp,*
	Coloydun kolu kıyılıp.	*Coloy'un eli kesilip.*
	Kayratsız kaçıp taraşıp,	*Yüreksizler kaçıp dağılıp,*

Kapır menen busurman
Tamaşa kılıp karaşıp.
Eki balban kezigip,
Körgöndün booru ezilip,
Kökötöydün köp düynö
Tamaşaga oşondo,
Zarıp bolup çaçılıp.
Karkıranın talaası
Balban butu tiygende
Kemege bolup kazılıp.
Körüp turgan adamdın
Muñunun baarı cazılıp.
Altı künü alışıp,
Ala alışpay kalışıp,
Alışkanı ekөönün,
Altı küngö tolgondo,
Karıp kelgen kişi ele,
Abakeñiz Koşoy döö
Kalmaktardın Coloydun

Kâfir ile Müslüman
Temaşa edip bakıştı.
İki pehlivan karşılaşıp,
Görenin bağrı ezilip,
Kökötöy'ün çok malı
Temaşaya o zaman
Harcanıp saçıldı.
Karkıra'nın ovası,
Pehlivan ayağı değdiğinde,
Ocak çukuru gibi kazıldı.
Bakıp duran insanın
Bütün gamı dağıldı.
Altı gün tutuşup,
Birbirini alt edemeyip,
İkisinin tutuşması
Altı güne dolduğunda,
Kocayıp gelmiş kişiydi,
Ağanız Koşoy dev,
Kalmukların Coloy'unun

Koltugunan çıkpadı.
Karılıgı kurusun
Közün cuump abakeñ
Köşülüp emi uktadı.
Uktaganda abañdı
Kürsüldöp Coloy kötörüp,
Maktanganı mınçalık,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsün közdöy bet alıp:
«Emi burut öldü – dep,
Kıyamat cüzün kördü – dep,
Mintken burut soo bolboy.
Körölekti kördü – dep,
Seksen canı bolso da
Kıztalak burut öldü – dep,
Buruttu azır cıgam – dep,
Başın cerge tıgam» – dep
Kayran Coloy dardañdap,
Maktanıp alıp barbañdap.

Koltuğunun altından çıkamadı.
Kahrolası ihtiyarlık,
Gözünü yumup ağan
Kendinden geçip uyudu.
Uyuduğunda ağanı
Gümbürdeyip Coloy kaldırıp,
Övünmesi öyle bir övünme ki,
Cepken giymiş Kıtay'ın
Güçlüsüne doğru yönelip:
«Artık Burut öldü – deyip,
Kıyamet yüzünü gördü – deyip,
Böyle yapan Burut sağ kalmaz.
Görmediğini gördü – deyip,
Seksen canı olsa da
Kahrolası Burut öldü – deyip,
Burut'u şimdi yıkarım – deyip,
Başını yere gömerim» – deyip,
Koca Coloy böbürlenip,
Övünüp kasıla kasıla.

Küçtüüsüngön bu kapır
Kürsö-kürsö cötölüp
Katagandın Koşoyun
Kuypuytup alıp kötörüp,
Ay cañ-cuñdun aylına
Bir kötörüp ketkeni,
Kün cañ-cuñdun aylına,
Da kötörüp ketkeni,
Mancuunun kanı Ezkara,
Ezkaranın aldına
Bir kötörüp bardı emi.
Andan arı çu koyup,
Arı taman ötördö,
Koñurbaydın aldına
Kötörüp urup keterde
Din busurman kalayık,
Beli sınıp burkurap:
«Kargan Koşoy öldü» – dep,
Namıs kılıp çurkurap.

Güçlü geçinen bu kâfir,
Hırıl hırıl öksürüp,
Katagan'ın Koşoy'unu
Büzüştürüp kaldırıp,
Ay cañ-cuñ'un obasına
Bir kez taşıyıp götürdü,
Kün cañ-cuñ'un obasına
Yine taşıyıp götürdü,
Mançu'nun hanı Ezkara,
Ezkara'nın önüne
Bir kez taşıyıp vardı.
Oradan öteye seğirtip,
Öte yana geçerken,
Koñurbay'ın önüne
Kaldırıp çarpmaya davranınca,
Din Müslüman ahalisi,
Beli kırılıp feryat edip:
«Kocamış Koşoy öldü» – deyip,
Namus edinip çığrıştı.

Koşoydu Coloy kötörüp,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasına cügürdü,
Kabılan Manas oşondo
Karap turup Koşoydu,
Arman kılıp küyündü.
«Karılıgı kurusun,
Kıyamattın kıstoosun
Körüp kalgan ekensiñ,
Kubatıñ ketip kurguruñ
Ölüp kalgan ekensiñ».
Kara caak buldursun,
Çapsa kulak tundursun,
Karmay kalıp imerip,
Kaçırıp barıp Koşoydu
Baatır Manas kökcalıñ
May kuyruktun balık et
Basıp kelip ciberip,
Uktap kalgan abañdın

Koşoy'u Coloy kaldırıp,
Taş kuşanmış Kıtay'ın
En yiğidine koştu,
Kaplan Manas o zaman
Koşoy'a bakıp durup,
Hayıflanıp yandı:
«Kahrolası ihtiyarlık,
Kıyametin sıkboğazını
Görmüşsün meğer,
Kuvvetin gidip, zavallım,
Ölüvermişsin meğer».
Kara kayış kamçıyı,
Vurunca kulak sağır edeni,
Kavrayıp çevirerek,
Saldırıp varıp Koşoy'un,
Bahadır Manas bozkurdun,
Yağlı kuyruğun yumuşak etine
Basıp gelip indirdi,
Uyuyakalmış ağanın

Kuyruktan kanı çaçıldı,
Umaçtay közü açıldı.
Kuyruktu karmay kalganı,
Kan Coloydun kolunan
Töö mönküştü salganı.
Törösüngön Coloydun
Baatır Koşoy abakeñ
Conunan tüşüp kalganı.
Könük abañ Koşoy döö
Degey çalma çalganı.
Imeriltip Coloydu
Içine kirip alganı.
Coloydu Koşoy çalganı.
«Bizdin Coloy cıgat» – dep,
Kara kalmak burkurap,
Bölünüşüp bakırıp,
Mönggülöp uraan çakırıp,
Burku-burku-burku – dep,
Burku – dep, kara kalmagı

Kuyruğundan kanı saçıldı,
Fal taşı gibi gözü açıldı.
Kuyruğu kavrayıverdi,
Han Coloy'un elinden
Deve silkinişi yaptı.
Bey taslayan Coloy'un
Sırtından, bahadır Koşoy ağan,
Düşüp kurtuluverdi.
Usta ağan Koşoy dev
Kancık çelme taktı.
Coloy'u döndürüp
İçine girip aldı.
Coloy'a Koşoy çelme vurdu.
«Bizim Coloy yıkar» – deyip,
Kara Kalmuk feryat edip,
Bölük bölük bağırıp,
Coşarak savaş narası atıp,
Burku-burku-burku – deyip,
Burku – deyip, kara Kalmuk'u

Buruttu buttan algın – dep,
Kaynap catkan cerine
Uzununan salgın» – dep,
Kara kalmak munu aytıp,
Din busurman burkurap:
«Karıganda abañdın
Tilegin Kuday bergin – dep,
Küçtüülörü kürküröp,
Kalmaktı astın kılgın – dep, Taş
sayıngan kalmaktın
Abañdı üstün kılgın – dep
Busurman curtu çurkurap.
Tak oşentip turganda,
Katagandın kan Koşoy,
Kalmaktın kanı Coloydun,
Küpsör kurun çoygulap,
Çalgan cerde abakeñ,
Kalmaktın kanı Coloydu
Kökürök menen koygulap.

Burut'u bacağından kap – deyip,
Kaynaşıp yattığı yere
Boylu boyunca ser» – deyip,
Kara Kalmuk bunu söyleyip,
Din Müslüman feryat edip:
«Kocamışken ağanın
Dileğini Allah'ım ver – deyip,
Güçlüleri kükreyip,
Kalmuk'u alta getir – deyip, Taş
kuşanmış Kalmuk'un
Ağanı üste çıkar – deyip,
Müslüman eli çığrıştı.
Tam böyle dururken,
Katagan'ın hanı Koşoy,
Kalmuk'un hanı Coloy'un
Küpsör kuşağını çekiştirip,
Çelme taktığı yerde ağan,
Kalmuk'un hanı Coloy'u
Göğsüyle vurup yükleyip.

Toktoto albay çalmanı,
Sürdügüp Coloy ketkeni,
Sarı soygok cerine
But toktoboy ketkeni.
Taza butu aramdın
Çuñkurga barıp tıgıldı.
Albarday bolgon aramdın
Abañ Koşoy oşondo
Üstünö basa cıgıldı.
«Coloydu Koşoy cıktı» – dep, Salış kılar cerine,
Manas kandın kırk çoro.
Caaday uçup baarısı,
Cabıla cetip barganı.
Kırk çoronun içinde
Agayar attuu balbanı,
Kaardana kalganda
Kalaymandı baştagan,
Çındap cini kelgende
Töönü caza muştagan.
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Kapır menen busurman

Çelmeyi durduramayıp,
Coloy tökezleyip gitti,
Sarı kaygan toprağa
Ayağı durmadan kaydı.
Haramzadenin sağlam bacağı
Çukura varıp saplandı.
Dev gibi olan haramın
Üstüne ağan Koşoy o zaman
Abanıp çöküverdi.
«Coloy'u Koşoy yıktı» – deyip, Savaş kopacak yere,
Manas Han'ın kırk çorosu,
Yaydan çıkmış ok gibi uçup hepsi,
Hep birden yetişip vardı.
Kırk çoronun içinde
Agayar adlı pehlivanı,
Hiddete kapıldığında
Kıyameti koparan,
Sahiden öfkesi geldiğinde
Deveyi tek yumrukla deviren.
Aman deyinceye kadar,
Göz açıp yumuncaya dek,
Kâfir ile Müslüman'a

Agayar balban cetkeni.
Abakeñiz Koşoydu
Böktörüp çurkap ötkönü.
Kürmö kiygen kıtaydın
Tazaları dürküröp.
Kalmaktardan Ilama
Amız kılgan kalmaktın
Al amızın suraba:
«Kızıtalak buruttun
Kıyını aşka çakırıp,
Bul emne kılganı?
Ok ötpögön kadama
Kiyişkeni kalgan go,
Kızıtalak bu burut
Tiyişkeni kalgan go.

Agayar pehlivan yetişti.
Ağanız Koşoy'u
Terkisine alıp koşup geçti.
Cepken giymiş Kıtay'ın
Yiğitleri dalgalanıp.
Kalmuklardan Ilama,
Kin güden Kalmuk'un
O kinini hiç sorma:
«Kahrolası Burut'un
Zorlusu aşa çağırıp,
Bu yaptığı nedir?
Ok geçmez zırhı
Giyişmek kalmış demek ki,
Kahrolası bu Burut
Sataşmaya kalmış demek ki.

Basıp almay bar degen,
Baş attamak cok degen.
Kötörüp urmak bar degen,
Köödöngö tepmek cok degen.
Cıgıp almak bar ele,
Cıpkıyga tepmek cok ele.
Bel baylagan beline,
Kızıtalak buruttun
Bul emine kılganı
Kol salçuday süksüyüp,
Kara kıtay, mancuu curt
Baarı katar celigip,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları eeligip,
Ayzakerden ıktuusu,
Aybalta çabar mıktuusu,
Üñüröñdöp celigip,
Kırgızga kaptap cetçüdöy,
Kırgın salıp ketçüdöy.

Basıp almak var demişler,
Baş çiğnemek yok demişler.
Kaldırıp vurmak var demişler,
Göğse tepmek yok demişler.
Yıkıp almak var idi,
Kasığa tepmek yok idi.
Bel bağladığı beline,
Kahrolası Burut'un
Bu yaptığı nedir,
Saldıracak gibi dikilip,
Kara Kıtay, Mançu eli
Hepsi sıra sıra azıp,
Taş kuşanmış Kıtay'ın
Seçkinleri coşup,
Mızrakçıların en ustası,
Ay balta çalan en yamanı,
Homurdanıp azıp,
Kırgız'a yığılıp varacak gibi,
Kırgın salıp gidecek gibi.

Kıtaydı Kuday emi urdu,
Üñüröñdöp mancuular
Oroy-oroy kep urdu.
Uruşka kagar dobulbas,
Doolbastı bek urdu.
Doolbas katuu kagıldı,
Kara kalmak, köp mancuu,
Kaynap catkan köp uluk
Kaptaçuday cabıldı.
Uygu-tuygu şaylanıp,
Aybalta, zoot, kılıçtı
Arkı-terki baylanıp.
Oñurañdap mancuu curt,
On başıları oroktop,
Elüü başı soroktop.
Cüz başılar cügürüp,
Miñbaşı candan tüñülüp.
Kaardı kıtay salganda:

Kıtay'ı Allah şimdi çarptı,
Homurdanan Mançular
Kaba kaba söz savurdu.
Savaşta çalınan davulu,
Davulu sıkı dövdüler.
Davul şiddetle çalındı,
Kara Kalmuk, kalabalık Mançu,
Kaynaşıp duran nice ulu,
Basacakmış gibi üşüştü.
Apar topar kuşanıp,
Ay baltayı, zırhı, kılıcı
Çaprazlama kuşanıp.
Hırlayan Mançu eli,
Onbaşıları dolanıp,
Ellibaşısı dikilip.
Yüzbaşılar koşuşup,
Binbaşı candan umut kesip.
Kıtay hiddet saçtığında:

	«Kandın başın attayt» – dep, Eñkeer	*«Hanın başını çiğner» – deyip, Eğilecek*
	Manas men emes,	*Manas ben değilim,*
	Amıstanıp kalganda.	*Kinlenip durduğunda,*
	Aşka kelgen busurman	*Aşa gelen Müslümanlar*
	Ayabay caman kısılgan.	*Fena halde sıkıştı.*
	Ak seldeçen kocosu,	*Ak sarıklı hocası,*
	Dars okugan moldosu,	*Ders okuyan mollası,*
87260	Kurların selde çalınıp,	*Kuşaklarını sarık gibi dolayıp,*
	Kuduretke calınıp,	*Kudrete yalvarıp,*
	Akılınan cañılıp,	*Aklını şaşırıp,*
	Kaçıp berdi oşondo	*Kaçıverdi o zaman,*
	Manastı közdöy cabılıp.	*Manas'a doğru üşüşüp.*
	Oşondo Manas kabılan,	*O zaman Manas kaplan,*
	Kayrattanıp bölünüp,	*Güç toplayıp ayrılıp,*
	Arıslan türü körünüp.	*Arslan görünüşü belirip.*
	Almambet, Çubak ekööläp,	*Almambet, Çubak ikisi birlik,*
	Oncoñdogon Kula attı	*Kasım kasım kasılan Kula atı*
87270	On eki çoro cetelep.	*On iki çoro yedeğe alıp.*
	Çorodon Manas bölünüp,	*Çorodan Manas ayrılıp,*
	Acıdaar türü körünüp,	*Ejderha görünüşü belirip,*
	Kaardantıp bulkuntup,	*Hiddetle silkinip,*
	Kabılan Bakay abakeñ	*Kaplan Bakay ağan*
	Manastı karmap culkuntup:	*Manas'ı tutup çekiştirip:*
	«Adam dep aşka çakırsak,	*«Adam diye aşa çağırdıksa,*
	Kara kalmak, kıtay curt	*Kara Kalmuk, Kıtay eli,*
	Oñboy kalgan ekensiñ,	*Onmaz olmuşsun sen,*
	Oñurañdap kıtayım	*Hırlayıp duran Kıtay'ım,*
87280	Bolboy kalgan ekensiñ.	*Yola gelmez olmuşsun.*
	Oluşar bolsoñ çınıñdı ayt,	*Ölüşecek isen doğrunu söyle,*
	Akkulanı minbesem	*Akkula'ya binmezsem,*
	Aykaylatıp bayıñdı	*Feryat ettirip beyini*
	Beecindi közdöy sürbösöm.	*Beecin'e doğru sürmezsem.*
	Konok bolsoñ munuñdu ayt,	*Konuksan bunu söyle,*
	Kocoñdoşsoñ çınıñdı ayt.	*Efelenirsen doğrunu söyle.*
	Adam dep aşka çakırdım,	*Adam diye aşa çağırdım,*
	Arıñdı koyup, etiñ ce,	*Kibri bırak, etini ye,*
	Kırılışsañ coobuñdu ayt,	*Kırışacaksan cevabını söyle,*
87290	Kırgındı kızık salalı,	*Kırgının âlâsını koparalım,*

Kıztalak kıtay coobuñdu ayt.
Eñer kıtay sen emes.
Çakırayıp, çakçayıp,
Oozunan zaarı tögülüp,
Ala-Toodoy körünüp,
Kaardanıp bulkunup:
«Koe ber!» – dep Bakayga
Koñurap Manas culunup.
Kırk çoro eki bölünüp
Kırgın salar emedey,
Ala-Toodoy körünüp.
Sarı altından ton kiyip,
Sarala sınduu at minip,
Kaarı betke aylanıp,
Kını cok kılıç baylanıp,
Kırıp ier emedey.
Kök ırapıs ton kiyip,
Kökala sınduu at minip,
Çubaktın cayı uşunday.
Akbaltaydın arslanı,

Kahrolası Kıtay, cevabını söyle.
Beni eğecek Kıtay sen değilsin.
Gözleri fal taşı gibi açılıp,
Ağzından zehri dökülüp,
Ala-Too gibi görünüp,
Hiddetlenip silkinip:
«Bırak!» – deyip Bakay'a
Gürleyip Manas çırpındı.
Kırk çoro ikiye bölünüp,
Kırgın salacakmış gibi,
Ala-Too gibi görünüp.
Sarı altından kürk giyip,
Sarala soylu ata binip,
Hiddeti yüzüne vurup,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Kırıp geçirecekmiş gibi.
Gök atlastan kürk giyip,
Kökala soylu ata binip,
Çubak'ın hali böyleydi.
Akbaltay'ın arslanı,

Ayzakerdin ıktuusu,
Akbaltaydın Çubagı
Sarı surdun mıktısı.
Kıtaydın köönü bölünüp,
Kımbatıñ Çubak körünüp,
Aç aykırık, kuu süröön,

Mızrakçının en ustası,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Sarı yağızın yamanı.
Kıtay'ın gönlü bölünüp,
Kıymetlin Çubak görünüp,
Aç çığlık, kuru naralar,

AGIŞ TÜKÜBAYDI

Üç-Karkıra boyuna
Üyrülüp cıyın saldı emi.
Kakançından şaarınan
«Karmaş bolso burutka,
Bir keregi tier» – dep,
Ala kelgen balbanı
Adam bilbes saatı bar.
Kapırlardın balbanı
Tüktüü taman Tükübay,

AGIŞ TÜKÜBAY'I

Üç-Karkıra boyunda
Dönüp dolaşıp toy kurdu şimdi.
Kakançın'ın şehrinden,
«Burut'la kapışma olursa,
Bir işe yarar» – deyip,
Beraber getirdiği pehlivanın
Kimsenin bilmediği kudreti var.
Kâfirlerin pehlivanı,
Tüylü taban Tükübay,

Tak oşondoy atı bar.
Kırılışka atayı,
Kamdagan eken karkıbar.
Alışkandı koybogon,
Bir çoçkonun etine
Bir cegende toybogon.
Kaardanıp kaçırsa,
Adamga akır zamanı,
Ayabagan balbanı
Kecigenin çoñdugu
On eki tuura tamanı.
Küröşkö çıgıp Tükübay
Kürsüldöp karap turganı.
Kökötöydün Bokmurun
Cana kıldı carlıktı:
«Kökötöy atam ölböptür,
Kökötöydün düynösü
Köktömdö çöptöy önüptür,
Kırk tam tolgon kazına
Bügün oozun açamın,

Tam da böyle adı var.
Kırışmaya mahsus
Hazırlamıştı o heybetli.
Tutuştuğunu sağ komayan,
Bir domuzun etine
Bir yiyişte doymayan.
Hiddetlenip saldırsa,
İnsana ahir zamandır,
Acımasız pehlivanın
Ensesinin büyüklüğü
On iki enine taban.
Güreşe çıkıp Tükübay
Gümbürdeyip bakıp durdu.
Kökötöy'ün Bokmurun'u
Yine buyruk verdi:
«Kökötöy babam ölmemiş,
Kökötöy'ün malı mülkü
İlkbaharda ot gibi bitmiş,
Kırk dam dolusu hazinenin
Bugün ağzını açarım,

Aygaylap kirip bardı ele.
«Meyman elek, baatır,– dep,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları çogulup,
Kara kalmak, mancuular
Dampayıp tüşüp kaldı ele.
KÜRÖŞÜP CIKKANI
Kapır menen busurman
Zarıp kılıp çaçamın.
Astıñkı erdin albaytıp,
Azuuların arkaytıp,
Ördöktöy moynun koykoytup,
Eki örköçün korkoytup,
Töödön sayam bir miñdi.
Şaa müyüzün arkaytıp,
Uydan sayam bir miñdi,
Kulundarın taştatıp
Bul kızıktı baştatıp,

Haykırarak girip varmıştı.
«Konuk idik, bahadır,– deyip,
Taş kuşanmış Kıtay'ın
Seçkinleri toplanıp,
Kara Kalmuk, Mançular
Yığılıp inivermişti.
GÜREŞİP YIKIŞI
Kâfir ile Müslüman'a
Harcayıp saçarım.
Alt dudağını sarkıtıp,
Azı dişlerini gösterip,
Ördek gibi boynunu kıvırtıp,
İki hörgücünü dikip,
Deveden dikerim bin baş.
Çatal boynuzunu dikeltip,
Sığırdan dikerim bin baş,
Taylarını bıraktırıp,
Bu şenliği başlatıp,

Beeden sayam bir miñdi.
Kozuların çuulatıp,
Enelerin çubatıp,
Soygon candı kubantıp,
Koydon saym bir miñdi.
Altındı taştay bölüntüp,
Baylıgım curtka köröntüp,
Altından sayam bir mınça,
Kapır menen busurman,
Kalk cıyılıp kalgıla,
Cana küröş salgıla,
Armanda bolboy tırışıp,
Anıktap karmap tıtışıp,
Baygeñdi mıktap algıla.
Tügönbögön mülküm bar,
Tüz tamaşa salıñar,
Kökötöydün köp düynö
Çırdaşpay bölüp alıñar».

Kısraktan dikerim bin baş.
Kuzularını meletip,
Analarını dizi dizi yürütüp,
Kesen canı sevindirip,
Koyundan dikerim bin baş.
Altını taş gibi böldürüp,
Varlığımı halka gösterip,
Altından dikerim bir bu kadar,
Kâfir ile Müslüman,
Halk olup toplanın,
Yine güreş tutun,
Hasret kalmadan didinip,
Sıkıca tutup didişip,
Ödülünüzü sağlamca alın.
Tükenmeyen malım var,
Dürüst temaşa kurun,
Kökötöy'ün çok malını
Kavga etmeden bölüşün».

Kökötöydün Bokmurun
Cana cardık salganı,
Kıtaylardın Tükübay
Tüktüü taman balbanı,
Balbanga çıgıp kalganı.
«Kaarı küçtüü kapırga
Karmaşkan kişi oñboyt – dep,
Oluya tuugan kurguruñ,
Katılgan aman bolboyt» – dep, Otura kalıp oşondo
Kasiettüü kan Manas
Kapalanıp kalganı.
Al añgıça bolbodu,
Kuday betin körsötpö,
Oluyattın Bakay kan,
Argın kandın Acıbay,
Akbaltaydın Çubagı,
Azoozildin Almambet,
Eştekterdin Camgırçı,
Eleman uulu er Töştük

Kökötöy'ün Bokmurun'u
Yine ferman saldı,
Kıtayların Tükübay'ı,
Tüylü taban pehlivanı,
Güreş meydanına çıkıverdi.
«Hiddeti güçlü kâfirle
Kapışan kişi onmaz – deyip,
Evliya doğmuş zavallın,
Sataşan sağ kalmaz» – deyip, Oturuverip o zaman
Kutlu Han Manas
Kederlenip kaldı.
O ara çok geçmedi,
Allah yüzünü göstermesin,
Evliya soyunun Bakay Han'ı,
Argın Han'ın Acıbay'ı,
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Azoozil'in Almambet'i,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Eleman oğlu er Töştük,

Kıpçaktardın Ürbüsü,
Caragı belde bir kuçak,
Buudayık uulu Muzburçak,
Kazaktardın Kökçösü,
Ancıyandın Sıncıbek,
Oogandan bar Akun kan,
Çambıl-Beldi cerdegen,
Canaalı, Karaç eki döö
Çamasız kıyın er degen.
Busurmandın kalkı bar,
Baatırsıgan erender,
Kelişken eken karkıbar,
Öñçöy kandar cıyılıp,
Oyron Manas kanı bar,
Oluyanın baarı bar.
Kapırdın çıkkan balbanı,
Karmaşa ketse adamdın
Çıgat belem daldalı.
Zordugu toonun teñindey,
Karmaşkandı cegidey.
«Kanday amal bolot» – dep,

Kıpçakların Ürbü'sü,
Silahı belinde bir kucak,
Buudayık oğlu Muzburçak,
Kazakların Kökçö'sü,
Ancıyan'ın Sıncıbek'i,
Oogan'dan gelen Akun Han,
Çambıl-Bel'i yurt edinen,
Canaalı, Karaç iki dev,
Ölçüsüz çetin er denen.
Müslüman'ın halkı var,
Bahadır geçinen erenler,
Gelmişti o heybetliler,
Hep hanlar toplanıp,
Yaman Manas hanı var,
Evliyanın hepsi var.
Kâfirin çıkan pehlivanı,
Kapışmaya girse insanın
Paramparçası çıkar.
İriliği dağın yarısı kadar,
Kapışanı yutacak gibi.
«Nasıl bir çare olur» – deyip,

Alek boldu busurman.
Çoguluşup alganı,
Ayla tappay kalganı.
Oluya kurgur Kanıkey,
Oşonço eldin içine
Oolcuy basıp barganı.
Oñbogon kepten salganı.
«Adamdın eçen bagı bar,
On tört caşta, kız kezde
Oyron Bakay dagı bar,
Kökcalım barıp Bukarga,
Köödöngö salgan tagı bar.
Kökcaldar mında turasıñ,
Köp aytar sözüm dagı bar,
Atam Temirkandın şaarına
Keçee seksen töögö dilde artıp,
«Başımdı baylap alam» – dep,

Müslümanlar telaşa düştü.
Toplanıp bir araya geldiler,
Çare bulamaz kaldılar.
Evliya zavallı Kanıkey,
Onca halkın içine
Salınarak yürüyüp vardı.
Amansız sözler söyledi:
«İnsanın nice bahtı var,
On dört yaşta, kızken,
Yaman Bakay da var,
Bozkurdum varıp Bukar'a,
Göğsüme vurduğu dağ var.
Bozkurtlar, burada durursunuz,
Söyleyecek çok sözüm daha var,
Babam Temirkan'ın şehrine
Geçende seksen deveye altın yükleyip,
«Başımı bağlayıp alırım» – deyip,

Badışam töröm barganda,
Kuda bolup mal soyup,
Kulduk ura kalganda
Menin atam Temirkan
Altının kuyup alganda,
Kazınaga salganda,
Koco, moldo cıyganda,
Tal tüştö ike kıyganda,
Seksen kelin, seksen kız
Belden töşök salganda,
Catkızam dep ırımdap,
Alıp cetip barganda
Tartıp koygon köşögö
Catayın dep cetkende,
Altımış tay, kırk koygo
Satıp algan ak tinte
Kınınan ırgıp ketkende
Bileginˉ çiyip ötköndö:
«Ala elekte bul dolu,
Bilegim cara saygan» – dep,

Padişahım beyim vardığında,
Dünür olup mal kesip,
Kulluk edip eğildiğinde,
Benim babam Temirkan
Altınını döküp aldığında,
Hazineye koyduğunda,
Hoca, molla topladığında,
Kaba öğlende nikâh kıydığında,
Seksen gelin, seksen kız
Bel hizasında döşek serdiğinde,
Yatırayım diye töre yapıp,
Alıp götürdüğünde,
Çekilmiş duran gerdek perdesine
Yatayım diye vardığında,
Altmış tay, kırk koyuna
Satın alınmış ak hançer
Kınından fırlayıp çıktığında,
Bileğini çizip geçtiğinde:
«Daha almadan bu yaman,
Bileğimi yarıp deldi» – deyip,

Kalayıktar çogulup,
Kayran başka doo kılıp,
Cazayıp salıp moynuma,
Kökcal törö kabılan.
Catpay ketip koynuma,
Bukardagı korgondo
Bul baatırdın ayınan,
Altay salbar bolgondo.
«Kız kezde salbar bolgonço,
Kırk çoronun ereni,
Bul körökçö ölöm – dep,
Kıyamat cüzün köröm – dep,
Talaska Manas kaytkanda
Amız kıldım kurgan can,
Arkadan cetip baruuga,
Añdıp cürüp kankordu
Kurmandıkka çaluuga,
Salbar bolgon öçümdü

Ahali toplanıp,
Zavallı başıma dava açıp,
Suçu vurup boynuma,
Bozkurt bey kaplan,
Koynuma yatmadan gidip,
Bukar'daki hisarda,
Bu bahadırın yüzünden,
Öylece bırakılmış kaldığımda.
«Kızken bırakılmış olacağıma,
Kırk çoronun ereni,
Bundansa ölürüm – deyip,
Kıyamet yüzünü görürüm – deyip,
Talas'a Manas döndüğünde
Ant içtim zavallı can,
Ardından yetişip varmaya,
Pusuya yatıp kan içiciyi
Kurban edip boğazlamaya,
Bırakılmışlık öcümü

	Tak uşintip aluuga.	*Tam da böyle almaya.*
	Oloñdoy bolgon kayran çaç,	*Urgan gibi zavallı saçımı*
	Töbögö kınay tüygömün,	*Tepeye sımsıkı bağladım,*
87480	Erkektin kiymin kiygemin.	*Erkeğin giysisini giydim.*
	Altın caak aybalta,	*Altın yanaklı ay baltayı*
	Bilekke kınay çalganda	*Bileğe sımsıkı doladığımda,*
	Eki mizdüü Zulpukor	*İki ağızlı Zulpukor'u*
	Boş baylanıp alganda,	*Gevşekçe kuşandığımda,*
	Ayköl Manas törönün	*Ayköl Manas beyin*
	Artınan kuup barganda	*Ardından kovalayıp vardığımda,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
	Añdıp cürüp soysom – dep,	*Pusuda bekleyip boğazlasam – deyip,*
	Ala köödön törönü	*Deli dolu beyi*
87490	Ölüm kılıp koysom – dep,	*Öldürüp bıraksam – deyip,*
	Ayabay caman kabarıp,	*Fena halde kudurup,*
	Kız kezde salbar boldu – dep, Albay koyso Bukardan	*Kızken bırakıldı – deyip, Almasaydı Bukar'dan,*
	Kılımga salgan artık küç,	*Âleme salınmış büyük zulüm,*
	Kırgızda bolboyt mınday iş.	*Kırgız'da olmaz böyle iş.*
	Ak üylüü barıp konoyun,	*Ak otağa varıp konayım,*
	Añdıp barsam kabılan,	*Pusup vardığımda kaplan,*
	Tügöngön toonun urçukta	*Tükenen dağın burnunda*
	Konup catkan kezi eken,	*Konup yattığı zamanmış,*
	Çatıraş* oynop, dañ salıp,	
87500	Bolup catkan kezi eken.	*Olup durduğu zamanmış.*
	Kısırdan karmap kırk taydı	*Kısır sürüden tutup kırk tayı*
	Soyup catkan kezi eken.	*Kesip durduğu zamanmış.*
	Dünüyödön kam cebey	*Dünyadan gam yemeden*
	Cırgap catkan kezi eken.	*Sefa sürdüğü zamanmış.*
	Kırk çoronun baarısı	*Kırk çoronun cümlesi*
	Tegerektep baatırdı	*Bahadırı çevreleyip*
	Kurdap catkan kezi eken.	*Sohbet kurduğu zamanmış.*
	Oluyattın er Bakay	*Evliya soylu er Bakay,*
	Oşonçonun bereni,	*O kadarının yiğidi,*
87510	Caa belendep kurgan can,	*Yay hazırlayıp kurmuş can,*
	Atayın dep Manastı	*Kasıtla Manas'a diye*
	Barmagımdan may çıgıp,	*Parmağımdan yağ çıkıp,*
	Tırmagımdan kan çıgıp,	*Tırnağımdan kan çıkıp,*

Betke caanı alganda
Berenge cetip barganda,
Koldogonu bir toguz,
Kocosanduu baatırdın
Koltugunda turuptur,
Cölögönü kırk çilten,
Kımbat közün salıptır,
Kırk arslan baarısı,
Oşo kezde baatırdı
Tegerektep alıptır.
Kara çaar kabılan
Kaptalında çamınıp,
Mende çıdap tura albay,
Koldogonun körgöndö:
«Kokuy arslan kabılan
Salbar kılsa meyli – dep,
Salındı kılsa köönü – dep,
Kırk üylüü kızdan cıyayın,
Cagınıp katın boloyun.
Akıl oylop algamın,
Kara kaşka argımak
Kayra tartıp çu koyup,

Yüze yayı aldığımda,
Yiğide erişip vardığımda,
Koruyanları tam dokuz,
Kocosan'lı bahadırın
Koltuğunda durmuştur,
Dayanağı kırk çilten,
Aziz gözünü salmıştır,
Kırk arslanın cümlesi,
O zaman bahadırı
Çepeçevre sarmıştır.
Kara benekli kaplan
Yanı başında atılıp,
Bense dayanıp duramadan,
Koruyanları görünce:
«Aman arslan kaplan
İsterse gözden çıkarsın – deyip,
Gönlü isterse odalık kılsın – deyip,
Kırk evin kızından derleyeyim,
Yaranıp kadını olayım.
Akıl edip düşünmüştüm,
Kara sakar argamağı
Geri çekip çü deyip,

Bukardı közdöy salgamın.
Tügöngön toonun tumşukka,
Dümüröygön tumşukka
Cañı cetip ilinsem,
Attın oozun burganda
Col aruulap oşondo,
Karool karap turganda,
Kızıl ceerde at minip,
Kıl kuyrugun çart tüyüp,
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay
Sanaası menen bolturup,
Orolmo-Toonun burküttöy
Baldagı cok kondurup,
Salıp çıgıp kelatkan
Agıştay erdi körgömün.

Bukar'a doğru sürmüştüm.
Biten dağın burnuna,
Heybetle yükselen burna
Yeni varıp iliştiğimde,
Atın ağzını çevirdiğimde
Yolu gözleyip o zaman,
Gözcü olup baktığımda,
Kızıl doru at binmiş,
Kıl kuyruğunu sımsıkı düğümlemiş,
Çarpışmaya dağ bulamadan,
Vuruşmaya düşman bulamadan
Kaygısıyla baş başa kalıp,
Orolmo-Too'nun kartalı gibi
Tüneksiz kondurup,
Salıp çıkıp gelmekte olan
Agış gibi eri görmüştüm.

Men körgöndö er Agış,
Bütkön boyu taramış,
Kerekke carar er eken,
Keñ peyil tuugan şer eken.
Tükübayday balbanga
Agış carayt oy curttar,
Küröşüp amız alganga
Çıkanaktay Agıştı,
Arıslan törö kabılan
Sala körgün balbanga.
Artık Agış er ele,
Kapır menen busurman
Karçalışıp kalganda
Amız alar er ele,
Men körgöndö er Agış,
Balbandıgı bir kança,
Baatır tuugan köykaşka,
Özü mıktı er ele.
Katuu balban Tükübay
Karmaş kılar er ele.
Cıgıp amız alganga,
Cırgalduu töröm kabılan,
Agştı tapkan balbanga.

Ben gördüğümde er Agış,
Tepeden tırnağa sırım gibi,
Gerektiğinde işe yarar er imiş,
Geniş gönüllü doğmuş bir aslanmış.
Tükübay gibi pehlivana
Agış yarar, ey yurtlar,
Güreşip öcünü almaya
Dirsek kadar Agış'ı,
Arslan töre kaplan,
Salıver pehlivana.
Üstün Agış bir er idi,
Kâfir ile Müslüman
Çekişip kapıştığında
Öç alacak bir er idi,
Ben gördüğümde er Agış,
Pehlivanlığı bir hayli,
Bahadır doğmuş seçkin yiğit,
Kendisi sağlam bir er idi.
Katı pehlivan Tükübay'la
Kapışacak bir er idi.
Yıkıp öç almaya,
Devletli töre kaplanım,
Pehlivana denk bulduğum Agış'tır.

Kaardangan kabılan
Kanıştın tilin alganı,
On eki çoro, Kırgılçal
Buyruk alıp baatırdan
Agıştı közdöy barganı.
Too-tokogon kıdırsa,
Mından Agış tabılbayt.
Tolgon eldi kıdırsa,
Mından Agış tabılbayt.
Çatırın altın saldırgan,
Taşkenden beri köçköndö:
«Zıynatka turup bersin» – dep,
Kökötöydün Bokmurun
Tak altımış ordo kız,
Oşolordu aldırgan.

Öfkelenen kaplan
Kanış'ın sözünü dinledi,
On iki çoro, Kırgılçal
Bahadırdan buyruk alıp
Agış'a doğru vardılar.
Dağı ormanı dolaşsalar,
Buradan Agış bulunmaz.
Dolu halkı dolaşsalar,
Buradan Agış bulunmaz.
Çadırını altından yaptıran,
Taşken'den beri göçtüğünde:
«Ziynete durup versin» – diye,
Kökötöy'ün Bokmurun'u
Tam altmış saray kızı,
İşte onları getirtmişti.

Kan Kökötöy toyunda
Oynop catkan ordo kız
Cele-Karkıra boyunda
Tentek, zöökür Agışıñ
Ordo kızga barıptır,
Oyundu mıktı salıptır.
Çoñ oyunçu kız nagış
Agışıñ cayı uşunday.
Kızduu üydö kıyakçı,
Kımızduu üydö ayakçı,
Kızıl kurun çubagan,
Agış cayı uşunday,
Kızdı körsö suragan.
Kara kurun çubagan,
Agış cayı uşunday,
Katındı körsö suragan.
Kızdı körsö kımpıldap,
Kıyın ölöñ baştagan,
Katındı körsö er Agış,
Ölüp kete taştagan.
Ordo kızga er Agış
Konup catkan kezi eken.
Kündüzü kımız, tünü kız
Bolup catkan kezi eken.

Han Kökötöy toyunda
Oynayıp duran saray kızları
Cele-Karkıra boyunda,
Yaramaz, çapkın Agış'ın
Saray kızlarına varmış,
Oyunu iyice kurmuş.
Kızlar içre büyük oyuncudur,
Agış'ının hâli böyledir.
Kızlı evde kıyak çalan,
Kımızlı evde kâse sunan,
Kızıl kuşağını sürüyen,
Agış'ın hâli böyledir,
Kızı görse isteyen.
Kara kuşağını sürüyen,
Agış'ın hâli böyledir,
Kadını görse isteyen.
Kızı görse kıpırdayıp,
Çetin türküler başlatan,
Kadını görse er Agış,
Ölüp bayılıveren.
Saray kızlarına er Agış
Konuk olduğu zamanmış.
Gündüzü kımız, gecesi kız
Olup durduğu zamanmış.

Kök sülöösün, kara börk
Irgap turgan kezi eken.
Oyun salıp oşondo,
Kayran Agış kanetsin,
Cırgap turgan kezi eken.
On eki çoro, Kırgılçal,
Kabarga bular barganı,
Er Agıştın üstünö
Kırgın tiygen emedey,
Kırgıl başçı karısı
Kıyrap tüşüp kalganı,
Er Agışka barganda,
Akırın aytıp, bek taştap,
Al Kırgılçal kep baştap:

Gök vaşak kürklü kara börkü
Sallayıp durduğu zamanmış.
Oyun kurup o zaman,
Yiğit Agış n'etsin,
Sefa sürdüğü zamanmış.
On iki çoro, Kırgılçal,
Haber vermeye vardılar,
Er Agış'ın üstüne
Kırgın değmiş gibi,
Başları ihtiyar Kırgıl
Üşüşüp iniverdiler,
Er Agış'a vardığında,
Usulca söyleyip sıkı tembihleyip,
O Kırgılçal söze başlayıp:

«Baatır Agış, kebimdi uk,
Kan Kökötöy aşı eken,
Kalk cıyılgan kaşı eken.
Kapır menen busurman,
Kankor Manas başı eken.
Kapırdın Tüktüütaman balbanı
Balbandan korduk körüp ber.
Zaman akır salganı.
Közü kaldın ordunday,
Kökcal eken Tükübay,
Körüngöndü sorguday*
Seni izdetip cibergen,
Altı külük atı bar,
Ayköl Manas törönün
Alakanday katı bar.
Cigittikti sürösüñ,
Tulpardan tandap minesiñ,
Sırtıñdan körüp Kanıkey,
Artıkça közün salıptır,
Köp caktırıp alıptır.
Acalıñ cetse ölüp kel,
Amalıñ kelse er Agış,
Tükübayday kapırdı
Eki cara bölüp ber.
Imerip içten çalıp ber,
Kıyın eken Tükübay,

«Bahadır Agış, sözümü dinle,
Han Kökötöy'ün aşı imiş,
Halkın toplandığı yer imiş.
Kâfir ile Müslümanın,
Başı hunhar Manas imiş.
Kâfirin Tüktüütaman pehlivanı
Pehlivandan horluk görüver.
Ahir zamanı salıverdi.
Gözü ocak çukuru gibi,
Bozkurt imiş Tükübay,
*Göründüğünü yutacak gibi**
Seni aratıp gönderen,
Altı yürük atı var,
Ayköl Manas törenin
Avuç kadar mektubu var.
Yiğitlik sürersin,
Tulpardan seçip binersin,
Seni dışından görüp Kanıkey,
Fazlaca göz koymuştur,
Pek beğenivermiştir.
Ecelin yetmişse ölüp gel,
Elinden gelirse er Agış,
Tükübay gibi kâfiri
İkiye yarıp bölüver.
Çevirip içten çelme takıver,
Çetin imiş Tükübay,

Kıtaydan amız alıp ber.
Kara kurttay kapır bar,
Kan Koñurbay baatır bar.
Balbandardı köp cıynap,
Buruttardı cıgam» – dep,
Kelgen eken karkıbar,
Tükübay çıktı balbanga,
Alakanday burutka,
Tügönüşüp kalganga.
Çıkanaktay er Agış,
Kanday eleñ balbanga?
Ukkun Agış sözümdü,

Kıtay'dan öcü alıver.
Kara kurt gibi kâfir var,
Han Koñurbay bahadır var.
Pehlivanları çok toplayıp,
Burutları yıkarım» – diye,
Gelmiş imiş o muhterem,
Tükübay çıktı güreşe,
Avuç kadar Burut'la,
Ölesiye kapışmaya.
Dirsek kadar er Agış,
Pehlivana karşı nasıldın?
Dinle Agış sözümü,

«Amızga carar beken» – dep,
Katın tuugan özüñdü.
Türü suuk kapırga
Turup küröş salıp ber.
Alakanday busurman,
Çın amızın alıp ber.
Çamañ cetpey baratsa,
Cıgıldı Agış dedirbey,
Amız ketip kalganda
Tiri cürböy ölüp ber.
Balban bolsoñ, sen Agış,
Tükübayday kapırdın
Kabırgasın sögüp ber,
Abaylasañ men saga,
Özüm keldim er Agış.
Balbanga karmap saluuga
Keziñ keldi er Agış.
Küçtüüsüngön çoçkogo
Kürpöñdöşüp barıp ber,
Kürsüygön toodoy kapırdan
Bir amızdı alıp ber».
Kırktın başı Kırgılçal,
On eki çoro baş bolup,
Şaylap alıp Agıştı,
Kalk cıyılgan kaşına
Aydap bardı Agıştı.

«Öce yarar mı ola» – diye,
Kadından doğma kendini.
Görünüşü soğuk kâfire
Durup güreş tutuver.
Avuç kadar Müslüman,
Gerçek öcünü alıver.
Gücün yetmez olursa,
Yıkıldı Agış dedirtmeden,
Namus elden gittiğinde
Diri gezme, ölüver.
Pehlivansan sen, Agış,
Tükübay gibi kâfirin
Kaburgasını söküver,
İyi bak, ben sana,
Kendim geldim er Agış.
Pehlivanla kapışmaya
Sıran geldi er Agış.
Güçlüyüm diye böbürlenen domuza
Kabarıp üstüne varıver,
Heybetli dağ gibi kâfirden
Bir öç alıver».
Kırkın başı Kırgılçal,
On iki çoro baş olup,
Agış'ı donatıp alıp,
Halkın toplandığı yere
Sürüp götürdüler Agış'ı.

Kan Manastın ordogo
Kayran Agış barganı,
Badananı* kiygizip,
Badana degen şım atı,
Öödö-tömön cügürtüp,
Badana şımı bir başka,
Casagan eken ılayık,
Baykuş ceñeñ köykaşka.
Içi cibek, tışı böz,
Koş badana, torgoy köz,
Tabılgı caksa çok ötpös,
Cazayıl atsa ok ötpös,

Han Manas'ın ordasına
Yiğit Agış vardı,
Badanayı giydirip,*
Badana denen giysinin adıdır,
Yukarı aşağı koşturup,
Badana giysisi bir başkadır,
Uygun düşürüp yapmış imiş,
Zavallı yengen, o seçkin.
İçi ipek, dışı bez,
Çift kat badana, toygar gözü,
Tabılgı yaksa kor geçmez,
Cazayıl atsa ok geçmez,

	Kie turgan uşu kez.	*Giyilecek zaman işte bu.*
	Kalıñdıgı carım kez,	*Kalınlığı yarım arşın,*
	Kazınalık kurcundan	*Hazinelik heybeden*
	Kandın zaybı beytaalay	*Hanın bahtı kara eşi*
	Saramcalın bilgizdi,	*Tedbirini gösterdi,*
	Kadimkidey Agışka	*Her zamanki gibi Agış'a*
	Badanasın kiygizdi.	*Badanasını giydirdi.*
87710	Saramcalın körgöndö,	*Tedbirini görünce,*
	Kapır menen busurman,	*Kâfir ile Müslüman,*
	Kalayıktın baarı bar,	*Ahalinin hepsi var,*
	Çoñdugu toodoy kanı bar:	*Büyüklüğü dağ gibi hanı var:*
	«Törönün zaybı eken» – dep, Küçümdü	*«Törenin eşi imiş» – diye, Gücümü*
	anan salarmın».	*ondan sonra korum».*
	Iraazı bolup baarı kan,	*Razı oldu bütün hanlar,*
	Sandıgında beder cok,	*Sandığında benzeri yok,*
	Manastın zaybı Kanışta	*Manas'ın eşi Kanış'ta*
	Neler bar da, neler cok.	*Neler var da neler yok.*
	Çoñdugu toodoy balbanga	*Büyüklüğü dağ gibi pehlivana*
87720	Çıkanaktay er Agış	*Dirsek kadar er Agış,*
	Bütkön boyu taramış,	*Tepeden tırnağa sırım gibi,*
	Basıp çıktı oşondo,	*Yürüyüp çıktı o zaman,*
	Barıp küröş salganga,	*Varıp güreş tutmaya,*
	Koşoy, Töştük alpı bar,	*Koşoy, Töştük alpı var,*
	Kol kötörüp çurkurap,	*El kaldırıp çağrışıp,*
	Bata berip baarısı,	*Hepsi dua verip,*
	Baatır Koşoy karısı,	*Bahadır Koşoy ihtiyarı,*
	Basıp çıgıp er Agış,	*Yürüyüp çıkıp er Agış,*
	Manaska aytat bul sözdü:	*Manas'a söyler bu sözü:*
87730	«Küçtüüsüngön çoçkogo	*«Güçlüyüm diye böbürlenen domuza*
	Kürpöñdöp küröş salayın	*Kabarıp güreş tutayım,*
	Körüngöndü üzüşüp,	*Görüneni koparışıp,*
	Kök bukaday süzüşüp,	*Gök boğa gibi tosuşup,*
	Körünöö küröş salayın,	*Herkesin gözü önünde güreşeyim,*
	Kara caak buldursun	*Kara saplı kamçıyı*
	Karmay kalıp imerip:	*Kavrayıp çevirerek:*
	«Kötör, Agı, kötör,– dep,	*«Kaldır, Agı, kaldır – diye,*
	Algın, Agış, algın» – dep,	*Al, Agış, al» – diye,*
	May kuyruktun balık et,	*Yağlı kuyruğun yumuşak etini*

Cara çaap cibergin,
Etim ketsin açışıp,
Kanım ketsin çaçılıp,
Baatırsıgan çoçkonun
Bagalaktan alayın,
Öödö-tömön culkuşup,
Bayırkı küçüm salayın.
Çappay koysoñ camanat,
Çabışıñ bizge amanat,
Açuum kelse alarmın.
Açuum kelbey bir kalsa,
Külüp cürüp kalarmın.
Küülüü kaarıñ körgöndö,
Agış turup munu aytıp,
Basıp bardı balbanga,
Barıp küröş salganga.
Kalmaktardın Tükübay
Alışkandı koybogon,
Bir çoçkonun etine,
Bir cegende toybogon.
Kim köröt mınday baatırdı,
Belsenip salıp kaçırdı.
Koluna tiyse Agıştı
Orup iyçü emedey.
Kozgolboston oşondo,
Sorup iyçü emedey.
Tüktüü taman çoñ balban,
Kaçırıp cetip kalganı.

Yarıp vuruver,
Etim gitsin sızlayıp,
Kanım gitsin saçılıp,
Bahadır taslayan domuzun
Paçasından tutayım,
Yukarı aşağı çekişip,
Kadim gücümü salayım.
Vurmazsan kötü olur,
Vuruşun bize emanettir,
Öfkem gelirse alırım.
Öfkem hiç gelmeden kalırsa,
Gülüp geçiveririm.
Coşkun öfkeni gördüğümde,
Agış durup bunu söyleyip,
Yürüyüp vardı pehlivana,
Varıp güreş tutmaya.
Kalmakların Tükübay'ı
Kapıştığını bırakmayan,
Bir domuzun etine,
Bir yiyişte doymayan.
Kim görür böyle bahadırı,
Bel bağlayıp saldırıverdi.
Eline geçse Agış'ı
Biçiverecek gibiydi.
Yerinden kımıldamadan o an,
Yutuverecek gibiydi.
Tüylü tabanlı koca pehlivan,
Saldırıp yetişiverdi.

Kaçırganın körgöndö,
Kayran Agış kanetsin,
Kezekke turup bergeni.
Tükübay cetip kelgende
Bilegin tozdu er Agış,
Bilegin karmay kalışıp,
Ur dedirbey bilegin
Erender suurup alışıp,
Ürpöñdöşüp bulkunup,
Ütüröñdöp culkunup,

Saldırdığını görünce,
Yiğit Agış n'etsin,
Karşısına dikiliverdi.
Tükübay yetişip geldiğinde
Bileğini karşıladı er Agış,
Bileklerinden kavrayıverip,
Vur dedirtmeden bileğini
Yiğitler çekip kurtarışıp,
Kabarışıp silkinip,
Hışımlanıp asılıp,

Merçemdüü cerden alışıp,
Bet alışıp çalışıp,
Araanday oozun açışıp,
Aykırıp cerge basışıp,
Küçtüülör moynun buruşup,
Küç algan cerin culuşup,
Kapır menen busurman,
Karap turdu cardanıp,
Balbandarın bulkuşup,
Körgön adam tañ kalıp,
Künü-tünü karmaşıp,
Tüktüü taman Tükübay,
Eki küngö tolgonu.
Eki betten cün çıktı,
Çarpışkanın kalayık
Eteginen ün çıktı.
Bilip cüröt kördüñbü,
Tükübay kolu baylandı
Kaynin körgön emedey,
Er Agıştın başına
Katkırıp alıp oşondo,
Kök cooruday aylandı.
Külüp cüröt kördüñbü?
Çaması caman ketkeni,
On eki şerdin kencesi*,
Kudaydın süygön mendesi,
Kara kökcal kabılan,
Külgönünö Agıştın
Açuusu kelip kalıptır,
Kan içmesi bek karmap,
Örttöy közü çın caynap,
Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş
Kaşkayıp çıgıp alıptır.
Kabargan boydon Agışka
Kabılan cetip barıptır.

«Kötör, Agış, algın, – dep,
Bu kömülgön kalmaktı

Belli yerinden tutuşup,
Yüz yüze gelip çelmeleşip,
Uçurum gibi ağızlarını açışıp,
Haykırıp yere basışıp,
Güçlüler boyunlarını buruşup,
Güç aldığı yeri koparışıp,
Kâfir ile Müslüman,
Bakıp durdu üşüşerek,
Pehlivanlarını silkişip,
Gören insan şaşakalıp,
Gece gündüz kapışıp,
Tüylü tabanlı Tükübay,
İki güne dolduruverdi.
İki yanaktan tüy çıktı,
Çarpışmalarına ahalinin
Eteğinden ses çıktı.
Bilerek geziyor, gördün mü,
Tükübay'ın eli bağlandı,
Kaynını görmüş gibi,
Er Agış'ın başında
Kahkaha atıp o zaman,
Gök çaylak gibi döndü.
Gülüp geziyor, gördün mü?
Gücü fena tükendi,
On iki aslanın küçüğü,*
Hüda'nın sevgili kulu,
Kara bozkurt kaplan,
Agış'ın gülüşüne
Öfkesi geliverdi,
Kan içiciliği pek tutup,
Ateş gibi gözü iyice parlayıp,
Kapı kanadı gibi ak dişi,
Ahalininkinden başka dişi
Bembeyaz sırıtıp çıkıvermiş.
Kabarmış hâlde Agış'a
Kaplan yetişip varmıştır.

«Kaldır, Agış, alıver – diye,
Bu gömülesi Kalmak'ı

Kara cerge salgın» – dep,
Karsıldap Manas kabılan,
Kara caak buldursun,
Karmay kalıp imerdi,
Kaçırıp kirip oşondo,
Çıkanaktay Agıştı
Tomukka tartıp ciberdi.
Tomugu oorup ketkeni,
Açuusu emi cetkeni.
Toodoy tolkup Tükübay,
Amalı caman ketkeni.
Eki buttun bagalak,
Eren eken er Agış,
Eñkeyip karmap alganı,
Es aldırbay kapırdı,
Cerden suurup alganı.
Temteñdetip kapırdı,
Tegeretti baatırdı.
Alaçıktay kara taş
Ikmaçıl Agış cetkeni.
Üydöy bolgon kara taş,
Toodoy bolgon balbandı
Taşka çaap ötkönü.
Baatır Agış kökcaldın
Balbandıgı köründü.
Tükübayday çoñ balban
Eki bölök bölündü.
Çıkanaktay Agıştın
Balbandıgı köründü.

Kara yere çalıver» – diye,
Gürleyip Manas kaplan,
Kara saplı kamçıyı,
Kavrayıp çevirdi,
Saldırıp girip o anda,
Dirsek kadar Agış'ı
Diz kapağından kamçılayıverdi.
Diz kapağı ağrıyıverdi,
Öfkesi şimdi yetti.
Dağ gibi dalgalanıp Tükübay,
Çaresi fena tükendi.
İki bacağın paçasından,
Yiğit imiş er Agış,
Eğilip kavrayıverdi,
Kâfire soluk aldırmadan,
Yerden söküp aldı.
Kâfiri sendeletip,
Bahadırı döndürdü.
Alaçık kadar kara taşa
Usta Agış erişti.
Ev gibi olan kara taşa,
Dağ gibi olan pehlivanı
Taşa çalıp geçti.
Bahadır Agış bozkurdun
Pehlivanlığı göründü.
Tükübay gibi koca pehlivan
İki parçaya bölündü.
Dirsek kadar Agış'ın
Pehlivanlığı göründü.

«Kalmaktı Agış cıktı» – dep,
Kızdarımdı berbeymin».
Kankor Manas baş bolup,
Miñ karaça töö eken.
Miñ kara kaşka bee eken,
«Ala koy, baygeñ mına» – dep Baygeni
Agış albadı,
Aydap cetip kalganı.
Al baygeni albastan,

«Kalmak'ı Agış yıktı» – diye, Kızlarımı vermem».
Hunhar Manas baş olup,
Bin karaca deve imiş.
Bin kara sakar kısrak imiş,
«Alıver, ödülün işte» – diye Ödülü Agış almadı,
Sürüp yetiştirdiler.
O ödülü almadan,

Şaşıp cüröt er Agış,	*Aceleyle geziyor er Agış,*
Anda Agış munu aytat,	*O zaman Agış bunu söyler,*
Adam aytpas şumdu aytat:	*İnsanın demeyeceği şaşırtıcı sözü söyler:*
«Balbanıñ cıktım, kolum boş,	*«Pehlivanını yıktım, elim boş, Müslüman*
Busurman eli bölgönü.	*halkı bölüştü.*
Koe ber Manas, kolumdu,	*Bırak Manas, elimi,*
Körgözgün maga közümö,	*Göster benim gözüme,*
Bayakı körgön sonundu,	*Deminki gördüğüm güzelliği,*
Bul malıña kayrılbaym,	*Bu malına dönüp bakmam,*
87860 Tamaşadan ayrılbaym.	*Eğlenceden ayrılmam.*
Bul baygeñdi albaymın,	*Bu ödülünü almam,*
Kızdarımdan kalbaymın.	*Kızlarımdan geri kalmam.*
Bul baygege kayrılbaym,	*Bu ödüle dönüp bakmam,*
Kelinderden ayrılbaym.	*Gelinlerden ayrılmam.*
Bul baygeñe könböymün,	*Bu ödülüne razı olmam,*
Kızık oyun-tamaşa,	*İlginç oyun eğlence,*
MANAS BAATIR AKUN KAN	*MANAS BAHADIR'IN AKUN KAN*
MENEN BEL KUDA	*İLE BEL DÜNÜRÜ*
BOLUŞKANI	*OLMASI*
Akun turup munu aytkan:	*Akun durup bunu söylemiş:*
87870 «Obodon cıldız kozgolgon	*«Gökten yıldız kımıldadı,*
Manas menen Akun kan	*Manas ile Akun kan*
O düynölük dos bolgon.	*Öte dünyalık dost oldu.*
Katagandın kan Koşoy	*Katagan'ın hanı Koşoy'a*
Kañdagay berip saldıñız,	*Kañdagay verip kuşattınız,*
Kalk atası Koşoydun	*Halk atası Koşoy'un*
Batasın anık aldıñız.	*Duasını gerçekten aldınız.*
Emi Manas kabılan	*Şimdi Manas kaplan,*
Balaluu bolup kaldıñız.	*Çocuklu oluverdiniz.*
Ötüp ketken cayında	*Geçip giden yazında*
87880 El öödögö tartkanda	*Halk yaylaya çekildiğinde*
Şaşıp çıktı er Agış,	*Aceleyle çıktı er Agış,*
Kızdardı közdöy cügürüp,	*Kızlara doğru koşup,*
Kaçıp çıktı er Agış.	*Kaçıp çıktı er Agış.*
Er Agıştın baygesin	*Er Agış'ın ödülünü*
Busurman bölüp alganı	*Müslümanlar bölüşüp aldı,*
Ebi cok kökcal baatırdın	*Dengi bulunmaz bozkurt bahadırın*

Er ekenin körgönü,
Ata uluulap baygeni
Baygeni alıp tıngan soñ,
Din busurman turgan soñ,
Oogandın kanı Akun kan,
Amanat kebin köp aytat
Kankor Manas baatırga
Tügöngön Koco kebimdi uk,
Tügönbögön, kebi bar,
Kan Kökötöy aşında
Kalıñ cıyın kaşında,
Kankor Manas Akunga
Bel kuda bolgon ceri bar.
At kara til mezgilde.
Belendinin-Belinde
Arkar karap, ceyren kuup,
Añ uulagan cerimde,
Belesçenin belinde,
Beri oynogon cerinde,
Salıp barsam bir cerge,
Kuyun oynop catıptır,
Uluu-Toonun boorunda
Cıyın oynop catıptır,
Salıp barıp karasam,
Kurumşuga oroluu,

Er olduğunu gördüler,
Ata ululayıp ödülü
Ödülü alıp bitirdikten sonra,
Din Müslüman durdukça,
Oogan'ın hanı Akun kan,
Emanet sözünü çok söyler
Hunhar Manas bahadıra.
Tükenen Koco, sözümü dinle,
Tükenmeyen sözü var,
Han Kökötöy aşında,
Kalabalık toplantı önünde,
Hunhar Manas'ın Akun'la
Bel dünürü olduğu yer var.
At kara dil mevsiminde,
Belendi'nin Beli'nde
Arkar gözleyip ceylan kovup,
Av avladığım yerimde,
Belesçe'nin belinde,
Beride oynadığı yerinde,
Sürüp varsam bir yere,
Kasırga oynayıp duruyormuş,
Uluu-Too'nun bağrında
Topluluk oynayıp duruyormuş,
Sürüp varıp baksam,
Kundağa sarılı,

Bala catıp kalıptır.
«Erkekpi?» – desem, kız eken,
Kol kuuşurup may çaynap,
Urgaaçıdan uz eken,
Berenderdin özü eken.
«Berinin kızı» – dep aytkan
Erenderdin kep sözü
Tak oşonun özü eken.
Oyuma keldi ar bir söz,
Küyöögö kete bergiçe,
Kızıgın çoguu körsöm dep,
Kıyamattık dos ele,
Balaluu bolso Manaska

Bir çocuk yatıp kalmış.
«Erkek mi?» – desem, kız imiş,
El kavuşturup yağ çiğneyip,
Dişilerin en hünerlisi imiş,
Yiğitlerin ta kendisi imiş.
«Peri kızı» – diye söylenen
Erenlerin söylediği söz
Tam da onun kendisi imiş.
Aklıma geldi her bir söz,
Kocaya gidivermeden,
Tadını birlikte görsem diye,
Kıyametlik dost idi,
Çocuklu olursa Manas'a

	Kelin kılıp bersem dep.	*Gelin edip versem diye.*
	Aytsam mınday kebim bar,	*Söylersem böyle sözüm var,*
	Kuday taala calgızga	*Hüda Taala'ya biricik için*
	Ubada kılgan cerim bar.	*Vaat ettiğim yer var.*
	Alıp taap Çüröktü	*Bulup alıp Çürök'ü*
87930	Toyuna tokson soygomun,	*Toyuna doksan kesmiştim,*
	«Baybiçem biykeç taptı» – dep,	*«Hatunum kız buldu» – diye, Kaplan*
	Kabılan Manas saktagan.	*Manas saklamış.*
	Kökötöydün ayçıgı altın	*Kökötöy'ün ay damgası altın*
	Atın Çürök koygomun.	*Adını Çürök koymuştum.*
	kızıl tuu,	*kızıl tuğ,*
	Kuda bolo kalıñız,	*Dünür oluverin,*
	Bokmurun salıp oşondo,	*Bokmurun sürüp o zaman,*
	Kuday berdi balanı,	*Hüda verdi çocuğu,*
	Cer kötörgüs ızı-çuu,	*Yerin kaldıramayacağı gürültü,*
	Arıslan törö kabılan,	*Arslan töre kaplan,*
87940	Koroson ottuk çaktırıp,	*Horasan çakmağı çaktırıp,*
	Kelin kılıp alıñız».	*Gelin edip alın».*
	Bay balası Bokmurun	*Bay oğlu Bokmurun,*
	Akun kan ayttı çunayıp:	*Akun kan söyledi gönülden:*
	Kapır menen busurman,	*Kâfir ile Müslüman,*
	«Taap algan Çürögüm	*«Bulup aldığım Çürök'üm*
	Koyboy baarın çakırıp,	*Bırakmadan hepsini çağırıp,*
	Kan Manas saga ılayık».	*Han Manas, sana lâyık».*
	Cerdin üstün çañ kılıp,	*Yerin üstünü toz edip,*
	Kankor Manas kabılan	*Hunhar Manas kaplan*
87950	Akun kanga kubanıp,	*Akun kana sevinip,*
	Ceerdeden ceti cüzdü aydap,	*Dorudan yedi yüzü sürüp,*
	Körgöndün köönün bölüntüp,	*Görenin gönlünü bölüp,*
	Ceti cüzdün içine,	*Yedi yüzün içine,*
	Kambar ata* boz aygır,	*Kambar ata* boz aygırı,*
	Boz aygırdı baş kılıp,	*Boz aygırı baş edip,*
	Boz aygırdın başına	*Boz aygırın başına*
	Könöktöy bula köröntüp,	*Kova gibi ipek gösterip,*
	Aladan altı cüz berip,	*Aladan altı yüz verip,*
	Kuda bolup, mal aydap,	*Dünür olup, mal sürüp,*
87960	Kulduk urup zor Manas,	*Kulluk edip ulu Manas,*
	Beylese eçen kebi bar,	*Düşünse nice sözü var,*

	Bel kuda* bolgon ceri bar.	*Bel dünürü* olduğu yer var.*
	Bel kuda cayı da bütüp,	*Bel dünürlüğü işi de bitip,*
	Karkıranın oyunda,	*Karkıra'nın ovasında,*
	Kökötöydün toyunda.	*Kökötöy'ün toyunda.*
	Kökötöydün aşında,	*Kökötöy'ün aşında,*
	Kalıñ cıyın kaşında,	*Kalabalık toplantı önünde,*
	Türdüü-türdüü can bolup,	*Türlü türlü can olup,*
	Aş başkargan oşondo	*Aşı yöneten o zaman*
87970	Ayköl Manas kan bolup,	*Ayköl Manas han olup,*
	Kırgızdan Manas kan çıgıp,	*Kırgız'dan Manas han çıkıp,*
	Kayratınan can çıgıp,	*Gayretinden can çıkıp,*
	Kara kalmak, mancuu curt,	*Kara Kalmak, Mancu yurdu,*
	Köptükkö salıp kaptagan.	*Çokluğuna güvenip bastırmıştı.*
	Talap alıp keterde,	*Yağmalayıp gidecekken,*
	Din busurman baldarın	*Din Müslüman'ın evlatlarını*
	Kalayıkka dañ kılıp,	*Ahaliye nam salıp,*
	Kara kalmak, mancuu curt	*Kara Kalmak, Mancu yurdu*
	Süylöböy oozu buulup.	*Konuşamadan ağzı bağlanıp.*
87980	Kabılan törö er Manas	*Kaplan töre er Manas,*
	Din busurman curtunun	*Din Müslüman yurdunun*
	Taalayına tuulup.	*Bahtına doğup.*
	Otundun baarı kıyılıp,	*Odunun hepsi kesilip,*
	Kapır menen busurman	*Kâfir ile Müslümanın*
	Çataktarı tıyılıp.	*Kavgaları dinip.*
	Kapır menen busurman	*Kâfir ile Müslüman*
	Kara kurttay bıcıldap	*Kara karınca gibi kaynaşıp,*
	Kalktın baarı cıyılıp,	*Halkın hepsi toplanıp,*
	Aytpasa bolboyt köp arman,	*Söylenmese olmaz nice hasret,*
87990	Kökötöydün aşına	*Kökötöy'ün aşına*
	Kızmat kılgan köp balban.	*Hizmet eden çok pehlivan.*
	Kökötöydün Bokmurun	*Kökötöy'ün Bokmurun'u*
	Kalkka salgan çoñ cañcal	*Halka saldığı büyük velvele,*
	Kemegenin baarısın	*Ocak çukurlarının hepsini*
	Keliştirip oydurup,	*Yakışığınca oydurup,*
	Kökötöydün köp malı	*Kökötöy'ün çok malını*
	Köz karabay soydurup.	*Esirgemeden kestirip.*

OROÑGUNUN TÖÖ ÇEÇIP ALGANI

Kökötöydün köp balban,
Oroonu kazıp şaylatıp,
Kökötöydün kara nar,
Al oroogo baylatıp,
Kılıgın curttan arttırıp,
Kara nardın başına
Kümüştön cügön kattırıp,
Kalı kilem captırıp,
Kökötöydün ırañı caşıl
kök kurcun, Al ırımga könbösöñ,
Atandık emes lök kurcun,
Kökötöydün köp düynö
Tak oşondo köp kurcun.
Al kurcundun içinde
Neler bar da, neler cok,
Alek bolot körsö baş,
Al kurcundun içinde
Cakut, altın aralaş,
Atasının aşına
Can ayabay kurgan caş:
«Törödön kalgan kara nar,
Töböñdön tiygen eesiz mal.
Atamdan kantip ayayın,
Calgan düynö çirkindin
Kantip közün karayın.

Kelgenderdin baarısın
Kazı mayga toydurup.
Kökötöydün Bokmurun
Köykaşkanın özü eken,
Atasınan ayrılıp,
On üçkö çıkkan kezi eken.
Kırk tam tolgon kazına
Kazınanı açıptır.
Kökötöydün köp düynö
Kömürdöy kılıp çaçıptır.
Curtka salar külküm bar,

OROÑGU'NUN DEVE ÇÖZÜP ALMASI

Kökötöy'ün çok pehlivanı,
Çukuru kazıp hazırlatıp,
Kökötöy'ün kara narını
O çukura bağlatıp,
Marifetini yurttan üstün kılıp,
Kara narın başına
Gümüşten yular taktırıp,
Halı kilim örttürüp,
Kökötöy'ün rengi yeşil
gök heybe, O âdete razı olmazsan,
Atanınki değil, lök heybesi,
Kökötöy'ün çok serveti
Tam o zaman çok heybe.
O heybenin içinde
Neler var da neler yok,
Görse baş perişan olur,
O heybenin içinde
Yakut, altın karışık,
Babasının aşına
Canını esirgemeyen garip genç:
«Töreden kalan kara nar,
Tependen inen sahipsiz mal.
Babamdan nasıl esirgeyeyim,
Yalan dünya zavallısının
Nasıl yüzüne bakayım.

Gelenlerin hepsini
Kazı yağına doyurup.
Kökötöy'ün Bokmurun'u
Seçkin yiğidin ta kendisi imiş,
Babasından ayrılıp,
On üçüne bastığı zamanmış.
Kırk ev dolusu hazine,
Hazineyi açmıştır.
Kökötöy'ün çok servetini
Kömür gibi saçmıştır.
Yurda salacak gülmecem var,

Kara nardın üstündö
Kalayık toyor mülküm bar.
Cıyıp koer sırım bar,
Kapır menen busurman
Külüp kalar kızık bar,
Koştun tartkan cırım bar,
Kalmak menen kırgızga
Kıla turgan ırım bar.
Kıla turgan çırım bar.
Kökötöydün köp düynö
Körünöö çeçip aluuga
Cılañaç katın çıgıñar,
Basıp çeçip alıñar.
Bayıp catıp kalıñar.
Kapır menen busurman
Kalıñ curttun baarına
Bir tamaşa salıñar.
Kapır menen busurman
Cıyılışıp kalganı:
«Mınday düynö kayda?» – dep,
Keñeş kılıp alganı.
Keñeş kanıp bolguça,
Kart kokodoy beti bar,

Kara narın üstünde
Ahaliyi doyuracak mülküm var.
Toplayıp koyacağım sırrım var,
Kâfir ile Müslümanın
Gülüp kalacağı ilginçlik var,
Yük çeken sırımım var,
Kalmak ile Kırgız'a
Yapılacak âdet var.
Yapılacak çekişme var.
Kökötöy'ün çok servetini
Göz önünde çözüp almaya
Çıplak kadın çıkarın,
Yürüyüp çözüp alın.
Zenginleşip kalın.
Kâfir ile Müslüman,
Kalabalık yurdun hepsine
Bir eğlence salın.
Kâfir ile Müslüman
Toplanışıp kaldılar:
«Böyle servet nerede?» – diye,
Danışıp karar aldılar.
Danışma kanıp bitene dek,
Kart gırtlak gibi yüzü var,

Altı taman kötü bar,
Atı munun Oroñgu
Adamda mınday bolobu?
Sıyagı suuk, kaarı küç,
Urugu kara kıtaydan
Urgaaçı mınday bolobu?
Uyalbayt eken bul kapır,
Tiri candı koebu.
Kara kurttay bıcıldap,
Kalk çogulup catkanda,
Cılañaç çıktı Oroñgu
Ar tülügün şaylattı,
Ilgerkinin ırımı
Eki elidey çaçpagın
Art cagına baylattı.

Altı taban genişliğinde kıçı var,
Bunun adı Oroñgu,
İnsanda böylesi olur mu?
Görünüşü soğuk, öfkesi güçlü,
Soyu Kara Kıtay'dan,
Dişide böylesi olur mu?
Utanmaz imiş bu kâfir,
Diri canı bırakır mı.
Kara karınca gibi kaynaşıp,
Halk toplanıp dururken,
Çıplak çıktı Oroñgu,
Her donanımını hazırlattı,
Eskilerin âdetince
İki parmak eninde saç bağını
Ardına bağlattı.

Oroñgu basıp kalganı,
Tazdın uulu er Ürbü
Oşonu aygır salganı.
Aygır bolup acıldap,
Teke bolup bacıldap
Koçkor bolup bulkunup,
Buura bolup culkunup,
El küldürgüç er Ürbü
Al Oroñgu katınga
Aygır bolup kalganı.
Urgaaçının şayırı
Oroñguga cetebi.

Oroñgu yürüyüverdi,
Taz'ın oğlu er Ürbü
Ona aygırlık taslayıverdi.
Aygır olup kişneyip,
Teke olup meleyip,
Koç olup silkinip,
Buğra olup asılıp,
El güldüren er Ürbü,
O Oroñgu kadına
Aygır oluverdi.
Dişilerin en şuhu bile
Oroñgu'ya yetişir mi.

BOKMURUN KALKKA BAYGENI UGUZGANI

Töö çeçiş degen ötkön soñ,
Bul kızık mınday ketken soñ,
Kabılan sultan Manas kan
Kökötöydün Bokmurun
Dünüyönü büldürüp,
Düyüm curttu küldürüp,
Kapır menen busurman
Kalayıktın baarına
Bay ekenin bildirip:

Ürbü cakın barganda
«Töönü çeçip alsam» – dep,
Şaşıp cüröt Oroñgu.
Barañın karmap bacıldap,
Arkasınan er Ürbü
Aygır bolup acıldap.
Töönü közdöy toñkoyup,
Oroñgu ırım baştadı.
Aygırça cöölöp er Ürbü
Aşıp ie taştadı.
Uyattı cakşı körgöndör,
Elder çıga kaçkanı.
Karap turdu tañdanıp,

BOKMURUN'UN HALKA ÖDÜLÜ DUYURMASI

Deve çözme denen geçtikten sonra,
Bu eğlence böyle gittikten sonra,
Kaplan sultan Manas han
Kökötöy'ün Bokmurun'u
Dünyalığını harcayıp,
Cümle yurdu güldürüp,
Kâfir ile Müslüman
Ahalinin hepsine
Zengin olduğunu bildirip:

Ürbü yakına vardığında,
«Deveyi çözüp alsam» – diye,
Aceleyle geziyor Oroñgu.
Barañını kavrayıp bağırıp,
Ardından er Ürbü
Aygır olup kişneyip.
Deveye doğru eğilip,
Oroñgu âdeti başlattı.
Aygır gibi abanıp er Ürbü
Üstünden aşıverdi.
Ar namusu sayanlar,
Halktan çıkıp kaçıştı.
Bakıp durdu şaşarak,

Kabılan Manas arslanı.
Oroñgunun balbanı,
Or içinde kara nar
Toñkoyup çeçip alganı.
Oroñgu katın oñgon cok,
Oşonço curttun aldında
Beti bozdop koygon cok.
Töönü çeçip Oroñgu,
Dagı kızık salganı,
Urgaaçıdan Oroñgu,
Uyalbagan balbanı.
Töönü çeçip alganı,
Törö eken katın Oroñgu
Bayıp catıp kalganı.
«Busurmandan Koşoy kan,
Kalkıñ mında turasıñ,
Kaarı katuu aybattuu
Alpıñ mında turasıñ,
Din busurman kalayık,
Calpıñ mında turasıñ.
Akılım bar, kebim bar,

Kaplan Manas arslanı.
Oroñgu'nun pehlivanı,
Çukur içinde kara narı
Eğilip çözüp aldı.
Oroñgu kadın uslanmadı,
Onca yurdun önünde
Yüzü hiç sararmadı.
Deveyi çözüp Oroñgu,
Yine bir eğlence saldı,
Dişilerden Oroñgu,
Utanmaz pehlivanı.
Deveyi çözüp aldı,
Töre imiş kadın Oroñgu,
Zenginleşip kaldı.
«Müslümanlardan Koşoy kan,
Halk olarak burada dursun,
Öfkesi katı, heybetli
Alp olarak burada dursun,
Din Müslüman ahali,
Topunuz burada dursunuz.
Aklım var, sözüm var,

Ayköl törö kabılan,
Akıl salar cerim bar.
Suuga çıkkan calbızmın,
Sultan Kökötöyüñdön
Kalıp kalgan calgızmın.
Beren atam ötköndö,
Atamdan bölök künüm cok
Atamdan kalıp arkalap,
Astımda meder inim cok.
At Maaniker külük bar,
Andan bölök buudan cok,
Ce arkamda aga-tuugan cok,
Kalayık bar, kanıñ bar,
Ötkörö calgız canım bar,
Tögöröktün tört burçun
Kurçap turgan malım bar,
Kayran atam ötkön soñ,

Ayköl töre kaplan,
Akıl danışacak yerim var.
Suda biten yarpuzum,
Sultan Kökötöy'ünden
Kalakalmış biriciğim.
Yiğit babam göçünce,
Babamdan başka günüm yok,
Babamdan kalıp sırtlanıp,
Önümde dayanak kardeşim yok.
At Maaniker yürük var,
Ondan başka küheylan yok,
Ya ardımda ağabey akraba yok,
Ahali var, hanınız var,
Fazlasıyla yalnız canım var,
Yeryüzünün dört bucağını
Kuşatıp duran malım var,
Aziz babam göçtükten sonra,

	Kayra kelbes düynögö	*Geri gelinmez dünyaya*
	Kayra tartpay ketken soñ,	*Geri dönmeden gittikten sonra,*
	Atakemdin zıynatı,	*Babacığımın ziyneti,*
	Curtka sanat salamın,	*Yurda ibret salarım,*
	Sanat salbay kalayık,	*İbret salmadan, ahali,*
88150	Kantip kuru kalamın.	*Nasıl boş kalayım.*
	Kan Kökötöy zıynatı,	*Han Kökötöy'ün ziyneti,*
	Karap tursañ kalayık,	*Bakıp dursan ahali,*
	Kalkka ceter alım bar,	*Halka yeter gücüm var,*
	Cana beş cıl aş bersem,	*Daha beş yıl aş versem,*
	Cete turgan malım bar.	*Yetecek malım var.*
	At baygege kamdagan,	*At yarışına hazırladığım,*
	Toguz kişi cükçül tööm bar. Eköömdü koyup, biröön say,	*Dokuz kişilik yük devem var. İkisini bırakıp birini koş,*
	Tokson miñ kısır beem bar,	*Doksan bin kısır kısrağım var,*
	Ögöömdü koyup, bülööm say.	*Üveyimi bırakıp öz yakınımı koş.*
88160	Kalkka berer toyum bar,	*Halka verecek toyum var,*
	Sanat cetkis koyum bar,	*Sayıya gelmez koyunum var,*
	Aytsam sonun munum bar,	*Söylesem şahane şeyim var,*
	Sanat cetkis uyum bar.	*Sayıya gelmez sığırım var.*
	Koroson ottuk çaktırdım,	*Horasan çakmağı çaktırdım,*
	Kapır menen busurman	*Kâfir ile Müslüman,*
	Koyboy baarın çakırdım.	*Bırakmadan hepsini çağırdım.*
	At baylagan sayapker,	*At bağlayan seyisler,*
	At çabuuçu talapker	*At koşturacak istekliler,*
	Atakemdin aşına	*Babacığımın aşına*
88170	Köp çogulup alıpsıñ,	*Çokça toplanmışsınız,*
	Cetimiş burku elim bar,	*Yetmiş boy halkım var,*
	Cetik eldin baarına	*Olgun halkın hepsine*
	Bügün aytar kebim bar.	*Bugün söyleyecek sözüm var.*
	Men atamdın aşına	*Ben babamın aşına*
	San kara kaşka bee sayam,	*Sayısız kara sakar kısrak koşarım,*
	San tümöndüü töö sayam.	*Sayısız tümenlik deve koşarım.*
	Töögö cüktöp bul sayam,	*Deveye yükleyip kumaş koşarım,*
	Balası menen kul sayam.	*Çocuğuyla birlikte kul koşarım.*
	Kırk tam tolgon kazına	*Kırk ev dolusu hazinenin*
88180	Cıyırmasın bölüp da sayam,	*Yirmisini bölüp de koşarım,*
	Bay Bokmurun kebine	*Bay Bokmurun'un sözüne*

Baarıñar kulak salıñar.
Cüz toguz atka bayge bar,
Mınday bayge kayda bar.
Topoloñduu düñ kılam,
Dünüyömdü kül kılam.
Bar maktanıp süylödüm,
Atakemdin zıynatka
Sarp kılam düynömdü.
Curt uşaktap kalbasın,
Atakemden ayanıp,
Calgız tayım kalbasın.
Aşka kelgen kalayık,
Atakemdin aşına
Taşkenden köçkön elim say.
Dünüyöm cetpey baratsa,
Aylanayın kalayık,
Baş baygeme meni say».
Kökötöydün Bokmurun
Aytıp oozun cıygıça,
Aytkan kebin tıygıça,
Koñguroo bekem kagılıp,
Kızmat kılgan kızıl nar,
Kirip keldi cabılıp,

Hepiniz kulak verin.
Yüz dokuz ata ödül var,
Böyle ödül nerede var.
Velveleli şamata koparırım,
Servetimi kül ederim.
Varımla övünüp söyledim,
Babacığımın ziynetine
Sarf ederim servetimi.
Yurt dedikodu etmesin,
Babacığımdan esirgeyip,
Tek tayım bile kalmasın.
Aşa gelen ahali,
Babacığımın aşına
Taşken'den göçen halkımı koş.
Servetim yetmez olursa,
Kurban olayım ahali,
Baş ödülüme beni koş».
Kökötöy'ün Bokmurun'u
Söyleyip ağzını toplayana dek,
Söylediği sözü kesene dek,
Çıngırak pekçe çalınıp,
Hizmet eden kızıl narlar,
Girip geldi hep birden,

Sandap kelgen san töö
San töölördü cetelep,
Kirip kelgen tolgon cöö.
Kalayıktar tañkalıp,
Surap catkan mından köp:
«Bu san töölör kimdin töösü?»
«Kökötöydün zıynatına bul artkan,
Kökötöy aşı baskanı.
Kökötöydün töösü.
Al töölörgö kızmatker,
Sandagan kalıñ köösü».
Tañgıçın çeçip bul keldi,
Baş baygege sayuuga
Eçen kızık bul keldi.
Kölük cetpey bildi alıp,

Sayıyla gelen sayısız deve,
Sayısız develeri yedekleyip,
Girip geldi dolu yaya.
Ahali şaşakalıp,
Soranı bundan da çok:
«Bu sayısız develer kimin devesi?»
«Kökötöy'ün ziynetine yüklenmiş bunlar,
Kökötöy aşı başlamıştır.
Kökötöy'ün devesi.
O develere hizmetkâr,
Sayısız kalabalık maiyeti».
Bağını çözüp bunlar geldi,
Baş ödüle koşulmaya
Nice ilginç şey geldi.
Yük hayvanı yetmeyip denk alıp,

	Bilge cüktöp dilde alıp,	*Denge yükleyip altın alıp,*
88220	Kökötöydün zıynatında turuuga	*Kökötöy'ün ziynetinde durmaya,*
	İçinde cakut aralaş,	*İçinde yakut karışık,*
	Baarı tegiz konokçu,	*Hepsi düpedüz konuk,*
	Kökötöydün köp bayge	*Kökötöy'ün çok ödülü,*
	Altımış suluu kızdı alıp.	*Altmış güzel kızı alıp.*
	Köp adamga düñ bolup,	*Çok insana şamata olup,*
	Cebilgesi cer çiyip,	*Örtüsü yeri çizip,*
	Alek boldu kayran baş.	*Perişan oldu aziz baş.*
	Cetken eken kuu düynö	*Erişmiş imiş şu yalan dünya,*
	Kökötöydün ayçıgı altın kızıl tuu	*Kökötöy'ün ay damgası altın kızıl tuğ,*
88230	Kökötöydün köp düynö	*Kökötöy'ün çok serveti,*
	Tügöngön sayın tütögön,	*Tükendikçe tüten,*
	Tüzüp çıkkan çöp düynö.	*Yeşerip çıkan ot misali servet.*
	Ketilgen sayın kenegen,	*Eksildikçe genişleyen,*
	Kemibegen köp düynö.	*Eksilmeyen çok servet.*
	Alıp kelgen bulu bar,	*Getirdiği kumaşı var,*
	Al Bokmurun balanın	*O Bokmurun çocuğun*
	Al-abalın uguñar.	*Hâlini ahvalini dinleyin.*
	Kalayıkka barkı bar,	*Ahali katında itibarı var,*
	Uşul düynö cırgaldı,	*Bu dünya nimetini,*
88240	Kayran asıl Kökötöy,	*Aziz asil Kökötöy,*
	Cıynagan eken karkıbar.	*Toplamış imiş o muhterem.*
	Tiybey koyso Bokmurun,	*Dokunmasa Bokmurun,*
	Kıyamatka cetkidey,	*Kıyamete dek yetecekti,*
	Atası ölgön Bokmurun	*Babası ölen Bokmurun*
	Attın oozun cıybadı,	*Atın ağzını dizginlemedi,*
	Kapır menen busurman,	*Kâfir ile Müslüman,*
	Biröönü koyboy cıynadı.	*Birini bile bırakmadan topladı.*
	Kazına oozun açkanı,	*Hazinenin ağzını açtı,*
	Kalıñ düynö, köp maldı	*Yoğun serveti, çok malı*
88250	Kalayıktın astına	*Ahalinin önüne*
	Zarip kılıp çaçkanı.	*Cömertçe bezeyip saçtı.*
	Aştı turgan başkarıp,	*Aşı yönetip duran*
	Kökcal Manas arslanı,	*Bozkurt Manas arslanı,*
	Kulak ugup, köz körgön	*Kulağın duyduğu, gözün gördüğü*
	Kalayıktın baarısın	*Ahalinin hepsini,*
	Ancıyandın arkagı coon sarala*,	*Ancıyan'ın atkısı kalın sarala*,*

Baş baygege sayuuga,
Ala-Toodoy cıyılıp,
Körgöndün köönü bölünüp,
Bukardın bulu kımbat sarala*
Bul Kökötöy aşında
Munarık toodoy körünüp,
Altın menen köör taş,
Asmandatıp aştatıp,
Kökcal Manas arslanıñ
Curtka uguzar carların,
Iramandın Irçıuulu,
Irçıuuluna baştatıp,
Carın ugup alganda
Taldan soyul kıyılıp,
At çabuuçu adamdar
Takır kalbay cıyılıp.
Karataydan noo kılıp,
At aydoogo kelgende,
Kapır menen busurman
Kalbay baarı çogulup.
Erendin baarı eeligip,
Eselekter celigip.
Kalk cıynalıp topurap,
Asmanga uçup topurak
Uruk-uruk bölünüp,
Kaptasa selbey körünüp.

Baş ödüle koşmaya,
Ala-Too gibi yığılıp,
Görenin gönlü bölünüp,
Bukar'ın kumaşı pahalı sarala,*
Bu Kökötöy aşında
Pusarık dağ gibi görünüp,
Altın ile mücevher taş,
Göğe yükseltip aşırtıp,
Bozkurt Manas arslanın
Yurda duyuracağı fermanlarını,
Iraman'ın Irçıuul'u,
Irçıuul'una başlatıp,
Fermanı duyup aldığında,
Söğütten sopa kesilip,
At koşturacak insanlar
Hiç kalmadan toplanıp.
Karatay'dan oluk yapıp,
At sürmeye geldiğinde,
Kâfir ile Müslüman
Kalmadan hepsi toplanıp.
Erenlerin hepsi coşup,
Toy delikanlılar kızışıp.
Halk toplanıp gürleyip,
Göğe uçup toprak,
Boy boy bölünüp,
Bastırınca sel gibi görünüp.

ATTARDI ÇUBATUUGA SALGANI
Topurak uçup, toz küyüp,
Çañ sozulup burkurap,
Uruk-uruk el kaptap,
Aşka kelgen kalıñ curt,
Kaptap cetip çurkurap,
Doolbas bekem kagılıp,
At çabuuçu kööndüülör,
Tük kalbay baarı cabılıp.
Bayge aluuçu attardı
Köküldörün şüyüşüp,
Kuyruktarın tüyüşüp,

ATLARI GEÇİDE SALMALARI
Toprak uçup, toz yanıp,
Toz sütunu uzayıp savrulup,
Boy boy halk bastırıp,
Aşa gelen kalabalık yurt,
Bastırıp yetişip çağrışıp,
Davul pekçe çalınıp,
At koşturmaya hevesliler,
Hiç kalmadan hepsi üşüşüp.
Ödül alacak atların
Perçemlerini örüşüp,
Kuyruklarını düğümleyip,

Içke coldu tötölöp,
Şaşıp atın cetelep,
Alban-alban el bolup,
Köptügü dayra zel bolup,
Kara curttay kıcırap,
Kalık tolup bıcırap,
Atın koştop kayrılıp,
Biri-birinen ayrılıp,
Cer ayrılıp kozgolup,
Eçen kılım el tolup,
Köptügünön al eldin
El ortosu oyulup,
Kökötöydün san kara
Sarıp kılıp soyulup,
Kan Kakötöy aşında,
Kalıñ cıyın kaşında
Kakandın kalkı toyunup,
Kemege sandap kazılıp,
Kemegennn üstünö
Tümöndöp kazan asılıp,
Köldöy çıgı tögülüp,
Toodoy eti körünüp.
Baygeden kabar ukkanda
Baarı curttun baarısı
Kumurskaday bıcırap,
Emi çıktı bölünüp.

İnce yolu kestirme tutup,
Aceleyle atını yedekleyip,
Türlü türlü halk olup,
Çokluğu ırmak seli olup,
Kara yurt gibi kaynaşıp,
Ahali dolup kımıldaşıp,
Atını yedeğe alıp dönüp,
Birbirinden ayrılıp,
Yer yarılıp kımıldayıp,
Nice asırlık halk dolup,
O halkın çokluğundan
Halkın ortası çöküp,
Kökötöy'ün sayısız karası
Sarf edilip kesilip,
Han Kakötöy aşında,
Kalabalık toplantı önünde,
Kakan'ın halkı doyup,
Ocak çukurları sayısız kazılıp,
Ocakların üstüne
Tümenlerce kazan asılıp,
Göl gibi et suyu dökülüp,
Dağ gibi eti görünüp.
Ödülden haber duyunca,
Bütün yurdun hepsi
Karınca gibi kaynaşıp,
Şimdi çıktı bölünüp.

Kıtaylardan Oroñgu,
Oroñgunun armanı:
«Kızıtalak buruttun,
Da baygesin alam» – dep,
Orgu-bargı kula bee,
Kula beeni kamdadı,
Kuyrugun şüyüp ıkkanı,
Kula beenin artına
Tokumday kara kiyizdi
Tomoloktop tıkkanı.
Kalmaktardın kan Coloy
Açbuudandın kökülün

Kıtaylardan Oroñgu,
Oroñgu'nun yakınması:
«Kahrolası Burut'un,
Yine ödülünü alırım» – diye,
Gidiş gelişli kula kısrağı,
Kula kısrağı hazırladı,
Kuyruğunu örüp sıvazladı,
Kula kısrağın ardına
Teyelti kadar kara keçeyi
Yuvarlayıp tıktı.
Kalmakların hanı Coloy,
Açbuudan'ın perçemini

Arkı-terki tüygönü,
«Baş baygesin alam» – dep,
Açbuudan koşup iygeni.
Manastın bar Akkula,
Coloydun bar Surkula,
Akkula menen Açbuudan
Artık tulpar mal eken,
Abaylasa al eköö
Koendon okşoş mal eken.
Manas çaptı Akkula,
Coloy çaptı Surkula,
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin hanı Koñurbay,
Özü coonun aylasın
Aşkere bilgen doñuz ay:
«Ala köödön Manastı
Akkula çapsa köröm – dep,
Al öñdöngön buruttun
Sayışıp kanın tögöm – dep,
Ölgön atam Alöökö
Aşta öçün alam,– dep,
Kızıtalak Manastı
Kurmandıkka çalam» – dep,
Alöökönün Koñurbay
Cıyıp kıtay tuuganın

Enine boyuna düğümledi,
«Baş ödülünü alırım» – diye,
Açbuudan'ı yarışa kattı.
Manas'ın var Akkula'sı,
Coloy'un var Surkula'sı,
Akkula ile Açbuudan
Üstün tulpar hayvan imiş,
Dikkat edilse o ikisi
Tavşanlar gibi birbirine benzer imiş.
Manas koşturdu Akkula'yı,
Coloy koşturdu Surkula'yı,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli
Keçil'in hanı Koñurbay,
Düşmanın hilesini kendisi
Apaçık bilen domuz hey:
«Ala göğüs Manas'ı
Akkula koşarsa görürüm – diye,
Onun gibi görünen Burut'un
Mızraklaşıp kanını dökerim – diye,
Ölen babam Alöökö'nün
Öcünü aşta alırım – diye,
Kahrolası Manas'ı
Kurban ederim» – diye,
Alöökö'nün Koñurbay'ı,
Kıtay akrabasını toplayıp,

Amal kılıp çaptı bul
Kıydı kara buudanın.
«Kan Koñurbay zor kalça,
Algarasın çaptı» – dep,
Din busurman bile albay,
Kuday urup kalganı.
Mancuunun kanı Ezkara
A da çıktı celigip:
«At çabam» – dep eeligip.
At kuyrugun şüyüşüp,
Arı-beri çubatıp,
Tak üç künü cürüşüp.
Cerdin tübü Celpiniş,

Hile edip koşturdu bu
Kurnaz kara küheylanını.
«Han Koñurbay ulu Kalça,
Algara'sını koşturdu» – diye,
Din Müslüman bilemeden,
Hüda çarpmışa döndüler.
Mancu'nun hanı Ezkara,
O da çıktı kızışıp:
«At koştururum» – diye coşup.
At kuyruğunu örüşüp,
Öteye beriye sıra sıra geçirip,
Tam üç gün yürüyüp.
Yerin dibi Celpiniş,

Ceti kılım el kelip,
Kıbıragan can kalbay,
Kan Kökötöy aşına
Kalk cınalıp ar kanday,
Kökötöydün ayçıgı altın
kızıl tuu Armanda ketip barat ay.
Kötörülüp kalkıldap,
«At ayda» – dep, oşondo,
Zurnay ünü bapıldap,
Çañ asmanga burulup,
Adamga adam urunup.
Elemandın er Töştük
Kaalap çaptı Çalkuyruk.
Eştekterdin Camgırçı
Estep çaptı Akkökül.
Katagandın kan Koşoy
Kaalap çaptı Kabılan,
Urumkandın Kökbörü
A da çaptı Kuukazık.
Kazaktardın kan Kökçö
Kaalap çaptı Kökala.
Kara kökcal kabılan
Kaalap çaptı Akkula.
Cabdıktarı bir kuçak,
Buudayıktın Muzburçak
Bul baştadı bülüktü,

Yedi asırlık halk gelip,
Kımıldayan can kalmadan,
Han Kökötöy aşına
Halk toplanıp her türlü,
Kökötöy'ün ay damgası altın
kızıl tuğ Hasretle gidiyor ah.
Yükselip dalgalanıp,
«At sür» – diye, o zaman,
Zurna sesi ötüp,
Toz göğe kıvrılıp,
İnsana insan çarpıp.
Eleman'ın er Töştük'ü
İsteyerek koşturdu Çalkuyruk'u.
Eştek'lerin Camgırçı'sı
Anıp koşturdu Akkökül'ü.
Katagan'ın hanı Koşoy
İsteyerek koşturdu Kabılan'ı,
Urumkan'ın Kökbörü'sü
O da koşturdu Kuukazık'ı.
Kazakların hanı Kökçö
İsteyerek koşturdu Kökala'yı.
Kara bozkurt kaplan
İsteyerek koşturdu Akkula'yı.
Takımları bir kucak,
Buudayık'ın Muzburçak'ı
Kargaşayı bu başlattı,

A da çaptı oşondo
Telkızılday külüktü.
Cedigerdin er Bagış
İçke coldu tötölöp,
Maldan külük Surkiyik
Baykap çaptı cetelep.
Takaluudan tay kalbay,
Takır çaptı çabışka.
Atı ugulgan tulparlar
Kan Kökötöy toyunda
Azır çıktı carışka
Attı katka salışıp,

O da koşturdu o zaman
Telkızıl gibi yürüğü.
Cediger'in er Bagış'ı,
İnce yolu kestirme tutup,
Hayvandan yürük Surkiyik'i
Gözeterek yedeğinde koşturdu.
Nallanandan tay kalmadan,
Hepsi koştu yarışa.
Adı duyulan tulparlar
Han Kökötöy toyunda
Şimdi çıktı yarışa.
Atı kayda geçirip,

At esebin alışıp,
Ak kagazga kat tolup,
Aşka çabar külüktör
Ceti miñ kırk üç at bolup.
Oşol attar içinde
Caş kenedey Kulatay
Kunan emes, tay emes,
Ce çabar maalı bar emes.
Asıyında çapsaçı,
Anan bayge alsaçı.
Ce kunanında çapsaçı,
Anan bayge alsaçı.
Bıştı çagı bolgondo
Baştabayt bele bülüktü,
Taştabayt bele külüktü.
Kılbayt bele sanattı,
Caybayt bele kanattı.
Baltır eti tolo elek,
Çabar çagı bolo elek.
Cer taanıbas çala kez,
Azırkısın bala kez.
Bokonosu bolukşup,
Oşo tulpar attardan
Kelip kalsa tolukşup.
Akkulaga ayla cok,
Surkulaga suroo cok,

Çalkuyrukka çara cok,
Caşta bolso körörmün,
Eç bolboso esil can
Üç attan kiyin kelermin.
Asıy künüm bir bolso,
Urat elem arıştı,
Azırkı çapkan tulparga.
Kılat elem ar işti».
Eesi turup köp ıylayt,
Kam-kaygını cep ıylayt.
Atka koşup tay çaptım,
Alda Kuday özüñ bil,

At hesabını alıp,
Ak kâğıda yazı dolup,
Aşta koşacak yürükler
Yedi bin kırk üç at olup.
O atlar içinde
Küçücük yavru Kulatay,
Kunan değil, tay değil,
Ne de koşacak çağı var.
Asıy çağında koşsaydı,
Sonra ödül alsaydı.
Ya kunanken koşsaydı,
Sonra ödül alsaydı.
Bıştı çağı olduğunda
Başlatmaz mıydı kargaşayı,
Geride bırakmaz mıydı yürükleri.
Göstermez miydi ibreti,
Açmaz mıydı kanadı.
Baldır eti dolmamış,
Koşacak çağı gelmemiş.
Yer tanımaz yarım çağ,
Şimdilik çocukluk çağı.
Kaburgası dolgunlaşıp,
O tulpar atlardan olup
Dolgunlaşıp gelirse.
Akkula'ya çare yok,
Surkula'ya soru yok,

Çalkuyruk'a çare yok,
Yaşı gelince görürüm,
Hiç olmazsa aziz can,
Üç attan sonra gelirim.
Asıy günüm bir olsa,
Uzun adımı vururdum,
Şimdi koşan tulpara.
Yapardım her işi».
Sahibi durup çok ağlar,
Gam kaygı yiyip ağlar.
Ata katıp tay koşturdum,
Yüce Hüda, sen bilirsin,

Kıyın çurkap alalbay,
Körör beken Kulatay,
Kıstoo körüp talaada
Ölöör beken Kulatay.
Butu-koluñ tarta albay,
Alar beken Kulatay,
Buudan ele talaada
Kalar beken Kulatay.
Tay kezinde sorukka,
Mından arı aydasañ,
Colugar beken Kulatay.
Bööt-bööt bel kelet,
Cürböy kalsa camanat,
Adır-küdür cer kelet,
Alda Kuday kanteyin,
Meltiregen çöl kelet.
Bir özüñö amanat.
Kuu cürsö kulagı,
Al ağgıça bolgon cok,
Kulan cürsö tuyagı,
Açıp közdü cumguça,
Küyüp ketken cer kelet.
Ayta-buyta degiçe,
Oydon çıktı bakırık,
Oydogunun baarısı
«At ayda!» – dep, çakırıp.
Toodon çıktı bakırık,
Toodogunun baarısı,
Toktotpoy kuup baarısı
«At ayda!» – dep, çakırıp.
Kırk çoronun bekeri,
Kıraan Manas cökörü,
Oluyattın er Bakay,
Cer temiri Celpiniş,

Zorlanıp koşup alamadan,
Görür mü ola Kulatay,
Kırda sıkıntı görüp
Ölür mü ola Kulatay.
Ayağını elini çekemeden,
Alır mı ola Kulatay,
Küheylandı ama kırda
Kalır mı ola Kulatay.
Tay çağında zorluğa,
Bundan öte sürersen,
Rastlar mı ola Kulatay.
Bölük bölük bel gelir,
Yürümez kalırsa kötüdür,
Engebeli tümsekli yer gelir,
Yüce Hüda n'edeyim,
Uçsuz bucaksız çöl gelir.
Bir sana emanettir.
Kuğu geçse kulağı,
Derken çok geçmedi,
Kulan geçse tırnağı,
Göz açıp kapayana dek,
Yanıp kavrulan yer gelir.
Şöyle böyle diyene dek,
Ovadan çıktı bağırış,
Ovadakilerin hepsi
«At sür!» – diye çağırıp.
Dağdan çıktı bağırış,
Dağdakilerin hepsi,
Durdurmadan kovup hepsi
«At sür!» – diye çağırıp.
Kırk çoronun beyi,
Kartal Manas'ın yoldaşı,
Evliya soylu er Bakay,
Yerin demiri Celpiniş,

Cetik bilgen kökcalıñ,
Tögöröktün tört burçun,
Tektep bilgen oluya.
Kök sülöösün börk kiyip,

Her şeyi olgunca bilen bozkurdun,
Yeryüzünün dört bucağını
Yoklayıp bilen evliya.
Gök vaşak börkünü giyip,

Kök ala kalkan oynodu,
Alıstatıp al cerdi
Akkulaga bolcodu.
Mından arı attarda
Kılaygan arman kalbadı.
Badananı kiygizip,
Maanikerdi mingizip,
Cayma kökül caş Aydar
Attardı tiyip aydadı,
Caş Aydardın canında
Tak eki cüz balbanı
Kabılan Bakay karısı
Kaardanıp bakırıp,
Caş Aydardı çakırıp:
«Oy, caş Aydar, at ayda,
Attın baarın bat ayda,
Aydap cürüp otursañ,
Söksööl otun, kara kum,
Koer ceriñ mına bul,
Tömönkü kara bel oşol,
Baytal beenin kulunu,
Kara cılkı duldulu,
Koe berseñ Akkula,
Akkulanın ceri oşol,
Cayma kökül caş Aydar
Caş Aydardın özünö
Bilbegenin bilgizip,

Gök ala kalkan oynattı,
O yeri uzağa alıp
Akkula'ya kararlaştırdı.
Bundan öte atlarda
Zerrece hasret kalmadı.
Badanayı giydirip,
Maaniker'e bindirip,
Yayık perçemli genç Aydar
Atlara değip sürdü,
Genç Aydar'ın yanında
Tam iki yüz pehlivanı,
Kaplan Bakay ihtiyarı
Öfkelenip bağırıp,
Genç Aydar'ı çağırıp:
«Hey, genç Aydar, at sür,
Atların hepsini tez sür,
Sürüp gide durursan,
Saksavul odunu, kara kum,
Bırakacağın yer işte bu,
Aşağıdaki kara bel odur,
Baytal kısrağın tayı,
Kara yılkının düldülü,
Salıverirsen Akkula'yı,
Akkula'nın yeri odur,
Yayık perçemli genç Aydar,
Genç Aydar'ın kendisine
Bilmediğini bildirip,

Mintip colgo kirgizip,
Külük çubap caynadı,
Say tulpardın baarısın
Kapır menen busurman
Karçalışıp turganda,
Cayma kökül caş Aydar
Oşo çıgıp aydadı.

Böylece yola koyup,
Yürükler sıralanıp kaynaştı,
Soylu tulparların hepsini
Kâfir ile Müslüman
Çekişip dururken,
Yayık perçemli genç Aydar
İşte o çıkıp sürdü.

MANASTIN KOÑURBAYDI SAYGANI

Kökötöydün Bokmurun

MANAS'IN KOÑURBAY'I MIZRAKLA VURMASI

Kökötöy'ün oğlu Bokmurun

Köp içine car saldı.
«Adam uulu çogulup,
Karıñ kelgen ekensiñ,
Öñköy baatır, köykaşka
Baarıñ kelgen ekensiñ.
Şay koldogon kabılan
Şeriñ kelgen ekensiñ.
Coo aylasın kup bilgen
Eriñ kelgen ekensiñ.
«Tobokel alda Kudayga»,–
Degeniñ kelgen ekensiñ.
Toktobogon köykaşka
Bereniñ kelgen ekensiñ.
Kalıñ cıyın kaşı eken,
Kan atamdın aşı eken.
At cerine ceteyin,
At kayrılıp kelgiçe,
Curt erigip ketpeybi,
Cügü menen töö saydım,
Tak altımış cöö saydım.
Kapırdan çıksın bir balban,
«Bura tarta bergiçe,
Busurmandan bir balban,
Bakandarı mayışsın,
Baatırlar çıgıp sayışsın,
Acalı cetken ölüşsün,
Arıslan kanın tögüşsün.
Kabırganın kaşatın

Kalabalığın içine çağrı saldı.
«Âdemoğulları toplanıp,
Ulularınız gelmişsiniz,
Hepiniz bahadır, seçkin yiğit,
Cümleniz gelmişsiniz.
Şay'ın koruduğu kaplan
Arslanlarınız gelmişsiniz.
Düşmanın hilesini iyi bilen
Erleriniz gelmişsiniz.
«Tevekkül, ulu Hüda'ya»,–
Diyenleriniz gelmişsiniz.
Durmak bilmez seçkin yiğit
Kahramanlarınız gelmişsiniz.
Kalabalık toplantının önüdür bu,
Han babamın aşıdır bu.
At yarışı yerine varayım,
Atlar dönüp gelene dek,
Halk sıkılıp durmasın,
Yüküyle deve diktim ödüle,
Tam altmış yaya köle diktim.
Kâfirden çıksın bir pehlivan,
«Dizgin çekip dönene dek,
Müslümandan bir pehlivan,
Sırıkları eğilip bükülsün,
Bahadırlar çıkıp mızraklaşsın,
Eceli gelen ölsün,
Arslanlar kanını döksün.
Kabırga'nın yarını

Eki cüz bala canında,
Caş Aydar aydap ketken soñ,
At cayına cetken soñ,
Anı mınday taştaylı,
Ber cagınan baştaylı,
Kökötöydün Bokmurun
Cana kabar salganı.
Kaçıratıp sögüşsün,
Curtka kızık kılışsın,
Bakandaşıp uruşsun.

İki yüz çocuk yanında,
Genç Aydar sürüp gittikten sonra,
Atlar yerine vardıktan sonra,
Onu şimdilik bırakalım,
Beri yanından başlayalım,
Kökötöy'ün oğlu Bokmurun
Yine haber salıverdi.
Çatırdatıp sövüşsünler,
Halka seyir sunsunlar,
Sırık sırığa vuruşsunlar.

Sayışka çıgıp kalsınçı,
Sayganı bayge alsınçı,
Saydırgan kuru kalsınçı».
Bokmurun mınday degende
Olcolonup köp payda
Tappay kalgan kezi eken,
Astındagı Algara
Oydologon karandı
Çappay kalgan kezi eken.
Manas menen sayışıp,
Kökötöydün aşında
Buzuk salar kezi eken.
Akkulanı çabarın
Al Koñurbay biliptir.
«Akkuladan ayrılıp,
Arbayıp cöö kalsa – dep,
Atamdın öçün alsam» – dep,
Oşonu tilep cürüptür.
Buudansıgan Manastı
Bulçuñga ayza salsam – dep,
Buruksugan Manastı
Kalk içinde carsam – dep,
Kankor Manas buruttan
Öçümdü ceke alsam – dep,

Mızrak dövüşüne çıksınlar hele,
Vuran ödülü alsın hele,
Vurulan eli boş kalsın hele».
Bokmurun böyle deyince
Ganimet alıp bol kazanç
Bulamadığı çağ imiş,
Altındaki Algara'yı,
O oynak yağızı
Koşturamadığı çağ imiş.
Manas ile mızraklaşıp,
Kökötöy'ün aşında
Fesat salacağı çağ imiş.
Akkula'yı koşturacağını
O Koñurbay bilmişti.
«Akkula'dan ayrılıp,
Çaresiz yaya kalırsa – diye,
Babamın öcünü alsam» – diye,
Hep bunu diliyordu.
Küheylanına güvenen Manas'ın
Adalesine mızrak saplasam – diye,
Şanı tüten Manas'ı
Halkın içinde yarsam – diye,
Hunhar Manas Burut'tan
Öcümü teke tek alsam – diye,

Manasın sayıp cay kılsam,
Alöökönün Koñurbay
Aşka kelgen buruttu
Uypalap aydap kurutsam,
Koşoy kanın korduktap,
Bakay kanın zorduktap,
Baylap alsam öltürböy,
Koşoy, Bakay karısın.
Taza kırsam talkalap,
Buruttardın baarısın.
Tatıtpasam tuzdarın,
Talabasam kızdarın,
Baylap alıp baatırın,
Kızıtalak buruttun,

Manas'ını vurup yere sersem,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Aşa gelen Burut'u
Ezip sürüp kurutsam,
Koşoy hanı hor görüp,
Bakay hana zor edip,
Bağlayıp alsam öldürmeden,
Koşoy, Bakay ihtiyarlarını.
Tümünü kırsam parçalayıp,
Burutların hepsini.
Tattırmasam tuzlarını,
Yağmalasam kızlarını,
Bağlayıp alıp bahadırını,
Kahrolası Burut'un,

	Olco kılıp katının»,	*Ganimet kılsam kadınını»,*
	Astındagı Algara at	*Altındaki Algara at*
	Kaardanıp şaştırıp,	*Öfkeyle koşup sıkıştırıp,*
88600	Oñolbogon Koñurbay	*Islah olmaz Koñurbay*
	Oyku-kaykı bastırıp,	*Salına kabara at sürüp,*
	Kök kübönü camınıp,	*Gök zırhı bürünüp,*
	Körör bolsoñ Koñurbay	*Görecek olsan Koñurbay*
	Kök colborstoy çamınıp,	*Gök kaplan gibi atılıp,*
	Közü köldün ordunday,	*Gözü göl çukuru kadar,*
	Körör bolsoñ kıtaydı	*Görecek olsan bu Kıtay'ı,*
	Kökcal eken Koñurbay,	*Azılı boz kurt imiş Koñurbay,*
	Catkan ittey kaşı bar,	*Yatan it gibi kaşı var,*
	Can kazanday başı bar.	*Koca kazan gibi başı var.*
88610	Cıyırma beşke ilinip,	*Yirmi beşine ilişmiş,*
	Bıyıl kelgen caşı bar.	*Bu yıl girdiği yaşı var.*
	Oñ dalısı keñ eken.	*Sağ küreği genişmiş.*
	Oyon tuugan şer eken.	*Soylu doğmuş arslanmış.*
	On eki müçö teñ eken,	*On iki âzâsı denkmiş,*
	Kakançındın Beecinge	*Kakançın'ın Beecin'ine*
	Kuday taala caratıp,	*Hüda Teala yaratıp,*
	Korgon kılgan şer eken.	*Kale kıldığı arslanmış.*
	Sölökötü bir başka,	*Heybeti bir başka,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı*
88620	Beecinden çıkkan köykaşka. Oyron menen Koñurbay	*Beecin'den çıkma seçkin yiğit. Kırıp geçiren Koñurbay,*
	Beecindegi kıtaydan	*Beecin'deki Kıtay'dan*
	Alöökö degen kan çıgıp,	*Alööke adlı han çıkıp,*
	Dooşunan can çıgıp,	*Sesinden can çıkıp,*
	Kolomtodon kor çıgıp,	*Ocaktan kor çıkıp,*
	Kökötöydün sayışka	*Kökötöy'ün mızrak dövüşüne*
	Koñurbay attuu zor çıgıp,	*Koñurbay adlı dev çıkıp,*
	Oñurañdap okşoñdop,	*Homurdanıp böbürlenip,*
	Kaardanıp şokşoktop,	*Öfkeyle sarsılıp titreyip,*
	Algara menen Koñurbay	*Algara ile Koñurbay*
88630	Kele catat ekööölöp,	*Geliyorlar ikisi birlik,*
	Altı miñ kıtay, kırk kalday	*Altı bin Kıtay, kırk kalday*
	Aralaşıp cökörü,	*Karışıp yandaşları,*
	Koñurbaydı cetelep,	*Koñurbay'ı yedeğe alıp,*

	Ar corugun şaylatıp,	*Her düzenini kurdurup,*
	Tak altımış ayzanı	*Tam altmış mızrağı*
	Mancuularga karmatıp,	*Mançulara tutturup,*
	Bulgaarı beldik, burma bel,	*Sahtiyan kuşaklı, burma belli,*
	Buruksugan er Kalça,	*Şanı tüten er Kalça,*
	Altın aydar, çok belboo	*Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,*
88640	Akimsigen çoñ Kalça	*Hâkim taslayan koca Kalça,*
	Kirbiyip çıkkan murutu	*Diken diken çıkmış bıyığı*
	Ötökkö çıkkan çalkanday,	*Gübrelikte biten ısırgan gibi,*
	Kancasının kirleri	*Çubuğunun kirleri*
	Baldar köölöp cegen talkanday.	*Çocukların bulayıp yediği kavut gibi.*
	Algara menen culkunup,	*Algara ile silkinip,*
	Altından çılbır bulkuntup,	*Altın yuları gerdirip,*
	Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlünü kaptırıp,*
	Körör bolsoñ Koñurbay	*Görecek olsan Koñurbay*
	Ala-Toodoy körünüp.	*Ala-Too gibi görünüp.*
88650	Ok ötpögön kök kübö	*Ok işlemez gök zırh,*
	Omuroogo bek kübö,	*Göğse pek sağlam zırh,*
	On eki katar kiyinip,	*On iki kat giyinip,*
	Coo degende süyünüp,	*Düşman deyince sevinip,*
	Manas menen köykaşka	*Manas ile, o seçkinle*
	Oluşarın biliptir.	*Tutuşacağını bilmişti.*
	Ok ötpögön zoottu	*Ok işlemez zırhı*
	Kiyişerin biliptir.	*Giyeceğini bilmişti.*
	Tiyişerin biliptir.	*Çatışacağını bilmişti.*
	Altımış caysañ,	*Altmış caysañ beyi,*
88660	Alöökö kandın kencesi,	*Alööke hanın küçük oğlu,*
	Kerüügö salgan tam eken,	*Yamaca kurulmuş kale imiş,*
	Keçilge mıktı kan kılgan.	*Keçil'e güçlü han kılmış.*
	Oşo kezde Koñurbay	*O çağda Koñurbay*
	Keçilge mıktı kan eken.	*Keçil'e güçlü han imiş.*
	«Atamdı soyup saldı» – dep, Koñurbay	*«Babamı boğazladı» – diye, Koñurbay*
	kökcal şer oşol,	*azılı boz kurt arslan odur,*
	Kekençisi bar eken!	*Kini var imiş içinde!*
	Aybatı katuu, zaarı küç	*Heybeti sert, zehri güçlü,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı*
	Katılgandı kılat tüz.	*Sataşanı dümdüz eder.*
88670	Astındagı Kara atı	*Altındaki Kara atı,*

	Kara atının bar eken,	*Bir Kara atı var imiş,*
	Kaptalında kanatı.	*Böğründe kanadı var.*
	Katılışkan duşmandı	*Sataşan düşmanı*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı*
	Talkanday çalgan adatı.	*Kavut gibi ezmek âdeti.*
	Kebezdep beli buulgan,	*Beli pamukla kuşanan,*
	Keñ Anciyanda tuulgan.	*Geniş Anciyan'da doğan.*
	Altı caşka kelgende	*Altı yaşına geldiğinde*
	Beecinge salgan çuulgan.	*Beecin'e salmış velvele.*
88680	Keñirsigen çoñ Kalça,	*Kurumlanan koca Kalça,*
	Ceti caşka kelgende	*Yedi yaşına geldiğinde*
	Mancuu, kıtay cadagan,	*Mançu, Kıtay bezmişti,*
	Segizine kelgende	*Sekizine geldiğinde*
	Kakançındın Beecindi	*Kakançın'ın Beecin'ini*
	Kakaylatıp sabagan.	*İnleterek dövmüştü.*
	Toguzunda toktogon,	*Dokuzunda durulmuş,*
	Ongo çıga kelgende,	*Ona çıkar çıkmaz,*
	Ordoluu şaar çoñ Beecin	*Otağlı şehir koca Beecin'i*
	Oyron salıp ottogon.	*Yakıp yıkıp otlağa çevirmişti.*
88690	On bir caşka kelgende	*On bir yaşına geldiğinde*
	Çoñ Beecindi kamagan.	*Koca Beecin'i kuşatmıştı.*
	Talkan kılıp Koñurbay	*Kavut gibi ezip Koñurbay*
	Taş sayıngan kıtaydın	*Taş kuşanan Kıtay'ın*
	Tazaların sabagan.	*Seçkinlerini dövmüştü.*
	On ekige kelgende	*On ikiye geldiğinde*
	Kakançındın Beecindin	*Kakançın'ın Beecin'inin*
	Dañsasına çiyilgen.	*Defterine çizilmişti.*
	Kaynap catkan kıtaydın	*Kaynaşıp duran Kıtay'ın*
	Çoñdoruna bilingen.	*Büyüklerince bilinmişti.*
88700	Çoçup ketip kıtaylar	*Ürküp kaçıp Kıtaylar*
	Kerüügö salgan tam kılgan,	*Yamaca kurulu kale yapmış,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı*
	Kez bolgondu cay kılgan	*Rast geleni yere sermiş.*
	Kan Kökötöy aşında	*Han Kökötöy aşında*
	Kan Manas menen Koñurbay	*Han Manas ile Koñurbay'ın*
	Tiyişe turgan ceri oşol.	*Çatışacağı yer işte budur.*
	Algaranı mindi oşol,	*Algara'ya bindi o,*
	Altından tondu kiydi oşol.	*Altından kaftanı giydi o.*

Ak ayzanı kolgo alıp,
Toru ala celek bulgalap,
Köökör sınduu çoñ küpsör,
At canında carkıldap,
Ayaktay altın, şuru taş
Ay töbödön carkıldap,
Köz aynegi balkıldayt.
Kebez ötük, kendir bel,
Bulgaarı ötük, buuma bel,
Buruksugan çoñ Kalça.
Kerege temir kurçangan,
Kelbersigen çoñ Kalça.
Közü köldün butkulday,
Körüngöndü cutkanday.
Köz üstündö kara kaş,
Böktörülüü çapanday.
Komdongon colbors baştanıp,
Tülögön colbors kaştanıp.
Kılagar közün kılaytıp,
Kıl murutun şıypaytıp
Muruttarın karasañ,
Çoñ baltanın sabınday.
Murundarın karasañ,
Selebenin kabınday.
Kıtaylardın kir murunduu
Koñurbay,
Altından kılgan çor başka
Altı karış tameki,

Ak mızrağı ele alıp,
Doru ala flamayı sallayıp,
Matara biçimli koca barutluğu
At yanında parıldayıp,
Çanak kadar altını, mercan taşı
Ay gibi tepeden parıldayıp,
Göz camı ışıl ışıl yanıyor.
Pamuk çizmeli, kendir belli,
Sahtiyan çizmeli, sıkma belli,
Şanı tüten koca Kalça.
Kerege gibi demir kuşanmış,
Kasılıp duran koca Kalça.
Gözü gölün koyağı gibi,
Göründüğünü yutacak gibi.
Göz üstünde kara kaşı,
Terkiye bağlı kaftan gibi.
Pusuya yatmış kaplan başlı,
Tüy döken kaplan kaşlı.
Süzülen gözünü kısıp,
Kıl bıyığını sıvazlayıp,
Bıyıklarına baksan,
Koca baltanın sapı gibi.
Burnuna baksan,
Palanın kını gibi.
Kıtayların kirli burunlusu
Koñurbay,
Altından yapılma lüle başlığa
Altı karış tütünü,

Cayma salıp alganı,
Korkurata tartkanı,
Oroy çoku, taş başat
Maydanga çıgıp turganı.
Karap turgan busurman
Baarı çoçup korkkonu.
Astındagı Algara
Kunanday kuusa kutkarbas,
Busurmanga calınıp,
Kuyrugu sayañ, calı az,

Yayıp içine doldurdu,
Horuldatarak çekti,
Sarp tepeye, taş pınara,
Meydana çıkıp durdu.
Bakıp duran Müslümanların
Hepsi ürküp korktu.
Altındaki Algara
Tay gibi kovsa da kaçırtmaz,
Müslümana yalvarıp,
Kuyruğu seyrek, yelesi az,

Salışkan coogo bolgon maş, Karıñ mında turasıñ,
Turanın tübü köpkök taş,
Alakanday busurman
Kalk tañırkap duuldap,
Kara kıtay, köp mancuu,
Kıykırık saldı çuuldap.
Busurman kalkı burkurap,
Beecinde kaldı cıyganım,
Kara kıtay, köp mancuu
Kıykırık saldı çurkurap.
Baygambar ak, dinim ak,
Koñurbay türün körgöndö,
Beecinde kalgan altın tak,
Katagandın kan Koşoy
Oluyattın er Bakay
Opsuzun kördü kapırdın
Er Koñurbay baatırdın.
«Kıtaylardın Koñurbay,
Telegeyi teñ eken,
Özü coonun aylasın
Aşkere bilgen er eken.
Alöökönün Koñurbay,
On eki müçö teñ eken.
Opsoloñ çıkkan er eken.
Alışkan aman bolbostoy,
Artıkça bolgon kezi eken.
Busurmandan er tapsam,
Atı kıyın er Kalça,
Salışuuga er çıksa,
Cebeden murun cetebi?
Cetip cançıp ketebi?
Kurmandıkka çalabı?
Kapkayda kegin alabı?»
Törö Koşoy, Bakay kan,
Körüp candan tüñüldü.

Koñurbay türün körgöndö,
Altın aydar, çok belboo

Tutuşulan cenge pek usta, İhtiyarlarınız burda duruyorsunuz,
Kalenin dibi masmavi taş,
Bir avuçluk Müslüman,
Halk şaşıp uğuldayıp,
Kara Kıtay, nice Mançu,
Çığlık saldı gürleyerek.
Müslüman halkı feryat edip,
Beecin'de kaldı derlediğim,
Kara Kıtay, nice Mançu
Çığlık saldı haykırarak.
Peygamber hak, dinim hak,
Koñurbay'ın halini görünce,
Beecin'de kalan altın taht,
Katagan'ın hanı Koşoy,
Evliya soylu er Bakay,
Azmanlığını gördü kâfirin,
Er Koñurbay bahadırın.
«Kıtayların Koñurbay'ı,
Her yanı denk imiş,
Kendisi düşmanın hilesini
Apaçık bilen ermiş.
Alööke'nin Koñurbay'ı,
On iki âzâsı denkmiş.
Azman çıkmış bir ermiş.
Tutuşan sağ kalmaz gibi,
Üstünlüğü arttığı çağ imiş.
Müslümandan er bulsam,
Adı çetin er Kalça,
Karşısına er çıksa,
Okdan önce yetişir mi?
Yetişip mızraklar mı?
Kurban gibi keser mi?
Nice eski öcünü alır mı?»
Töre Koşoy, Bakay han,
Görüp candan ümit kesti.

Koñurbay'ın halini görünce,
Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,

Azoozil kandın calgızı,
Sarı altından ton kiyip,
Sarala sınduu at minip,
Moynuna kemer salınıp,
«Sayışka koe bergin» – dep,
Abam Koşoy karıyañ,
Baarıñ mında turasıñ.
Kakanda kaldı cıyganım,
Kaalaganım ıymanım.
Beelegenim ıymanım.
Talak kılıp çaçkanda,
Kara dinden ak bolup,
Busurman bolup kaçkanda,
Kıtay ilek, men calgız
Kılganım barbı Kudayga,
Ölbögöndön kalışıp,
Enekem şeyit* keçirip,
Öñköy kıtay, köp mancuu,
Tozo çıgıp salışıp,
Köödöngö bütkön ubaydan,
Tilek kıldım Kudaydan
Belgilüü cerden bel tapsam,
Alöökönün Koñurbay
Kalaymandı salam – dep,
Kayrılıp kirip çoçkodon,
Kapkayda kegim alam – dep,
Tilek kıla cürgömün.
Een cerde kezikse
Enesi talak mancuunu
Kurmandıkka çalsam – dep,

Azoozil hanın bir tanesi,
Sarı altından kaftan giyip,
Sarala misali ata binip,
Boynuna kemer takınıp,
«Mızrak dövüşüne bırak beni» – diye,
Ağam Koşoy ihtiyarın,
Hepiniz burda duruyorsunuz.
Kakan'da kaldı derlediğim,
Dilediğim imanımdır.
Gözettiğim imanımdır.
Boşayıp saçtığımda,
Kara dinden ak olup,
Müslüman olup kaçtığımda,
Kıtay yüz bin, ben yalnız,
Hüda'ya bir suçum var mı,
Ölmeyip sağ kalıp,
Anacığım şehit düşüp,*
Cümle Kıtay, nice Mançu,
Yolumu kesip savaşıp,
Bağrımda kök salan dertten,
Hüda'dan dilek diledim,
Belli bir yerde arka bulsam,
Alööke'nin Koñurbay'ına
Kıyameti koparırım – diye,
Dönüp dalıp o domuzdan,
Nice eski öcümü alırım – diye,
Dilek dileyip dururdum.
Issız yerde rastlarsam
O soysuz Mançu'yu
Kurban gibi kessem – diye,

Kekteşip cürgön Koñurbay
Armanım mintip aytayın.
Özü kelgen eken go,
Kercekteşer it menen,
Kezim kelgen eken go,
Alakan cayıp batañ ber,
Alakanday busurman,
Kaykalagan Kalçaga

Kinleşip durduğum Koñurbay
Derdimi böyle söyleyeyim.
Kendi ayağıyla gelmiş ya,
İnatlaşacağım o itle
Sıram gelmiş demek ki,
Avuç açıp hayır duanı ver,
Bir avuçluk Müslüman,
Kasılıp duran Kalça'ya

Kaçırıp ayza salayın,
Türü suuk Kalçaga
Tügönüşüp kalayın.
Kalk içinde salışıp,
Kapkayda çırdı basayın,
Tügönüşüp köröyün».
El içinde eñişip,
Kapkayda çerdi cazayın.
Aşkere suran turganı.
Opol-Toodoy Kalçaga
Tüz karmap ayza sunayın,
Kayıptan akıl tabılıp,
Tüyşügü kımbat kuu candın Maylagan
buuday cüzdönüp,
Bir aylasın kılayın.
Küpüldögön Kalçaga
Bir betteşip köröyün.
Acalım cetse can mına,
Tagdır cetse ölöyün,
Kudaydın cazgan buyrugun
Kara çaar kabılan,
Uşunu menen kurgan can
Kurçalışıp köröyün.
El içinde sayışıp,
Erdigim mıktap salayın,
Böyrögünön kamınıp,
Ezelki öçtü kapırdan
Emele azır alayın.
Alakanday busurman,
Alakan cayıp batañ bar,
Altı miñ erdin sürü bar,
Sar ayza karmap küülöyün, Artın sala
bergende
Alakanday busurman
Abiyirin mintip tileyin,
Bettep mende kelbegen,
Aylam kelse kapırdı
Kakanga deyre süröyün.
Amandık sözüm aytamın,

Saldırıp mızrak salayım,
Suratı soğuk Kalça'yla
Sonuna dek vuruşayım.
Halkın içinde tutuşup,
Nice kavgayı bastırayım,
Sonuna dek vuruşup göreyim».
El içinde boğuşup,
Nice içimin ukdesini dağıtayım.
Apaçık izin isteyip durdu.
Opol Dağı gibi Kalça'ya
Dosdoğru tutup mızrak uzatayım,
Gaipten akıl bulunup,
Zahmeti pahalı kurnaz canın Yağlanmış
buğday gibi yüzlenip,
Bir çaresine bakayım.
Gümbürdeyen Kalça'yla
Bir yüzleşip göreyim.
Ecelim gelirse can işte,
Takdir gelirse öleyim,
Hüda'nın yazdığı buyruğu,
Kara benekli kaplan,
Bununla bu garip can
Kuşanıp bir göreyim.
El içinde mızraklaşıp,
Erliğimi pekçe göstereyim,
Böğründen davranıp,
Ezelî öcü kâfirden
Hemen şimdi alayım.
Bir avuçluk Müslüman,
Avuç açıp duanı ver,
Altı bin erin heybeti var,
Sarı mızrak tutup savurayım, Sırtını
döner dönmez
Bir avuçluk Müslüman,
Şerefini böyle dileyeyim,
Karşısına er çıkamayan,
Elimden gelse kâfiri
Kakan'a dek süreyim.
Esenlik sözümü söylerim,

Uşu turgan it menen
Aykaylaşıp kaytamın,
Arı sayış, çın uruş

Şu duran itle
Haykırışıp dönerim,
Hem mızrak dövüşü hem gerçek savaş,

Keçildin kanı çoçkogo
Kerilip ayza salayın,
Keñiri cayıp batañ ber,
Keçildin kanı çoçkodon
Kegimdi azır alayın.
Ayza karmap, soot buzup,
Acalım cetse okko uçup,
Türü suuk kara kıtayga
Alakeñ aytıp mınday kep,
Kaçırgıday kamınıp,
Küügüm tuman közdönüp,
Kankor Manas kabılan,
Şay koldogon oluya,
Keñ kökürök, cayık töş
Kelbersigen kara köz,
Kaptalınan çamınıp,
Çolok kökcal arslan
Cara tartçu emedey,
Arbagı biyik kökcalıñ,
Taalayı artık kabılan,
Astı cagın karasa
Acıdaardın türü bar.
Bet alıp duşman ceñbegen,
Kan içip cürüp katıkkan,
Kara kökcal atıkkan
Altayda tuulup zor bolgon,
Atagı çıgıp çoñ bolgon.
Bütkül kakan, Beecinge

Keçil'in hanı domuza
Gerilip mızrak salayım,
Genişçe açıp duanı ver,
Keçil'in hanı domuzdan
Öcümü şimdi alayım.
Mızrak tutup, zırh bozup,
Ecelim gelirse oka uçup,
Suratı soğuk Kara Kıtay'a»,–
Alake'n böyle söz söyleyip,
Saldıracak gibi davranıp,
Gözleri alacakaranlık sisi gibi,
Hunhar Manas kaplan,
Şay'ın koruduğu evliya,
Geniş sineli, yayvan göğüslü,
Kurumlu kara gözlü,
Böğründen atılıp,
Küt kuyruklu boz kurt arslan
Yarıp parçalayacak gibi,
Ruhu yüce boz kurdun,
Talihi üstün kaplan,
Önüne doğru baksa
Ejderhanın görünüşü var.
Yüz yüze gelen düşmanın yenemediği,
Kan içe içe pişmiş,
Kara boz kurt diye ün salmış,
Altay'da doğup güçlenmiş,
Ünü yayılıp büyümüş.
Bütün Kakan'a, Beecin'e

Berendigi bilingen.
Segiz caşka kelgende:
«Beecinge kalba salat» – dep, Çın buzula taştagan.
Beecindin Karı kanının
Biçigine* çiyilgen.

Yiğitliği bilinmişti.
Sekiz yaşına geldiğinde:
«Beecin'e kargaşa salar» – diye, İyice bozulup dağılmıştı.
Beecin'in Karı hanının
Biçiğine çizilmişti.*

Toguz caşka kelgende
Coo coolaşıp attangan.
«Coboloñdu salat» – dep,
Bir bülügü Manastın
Beecindin Karı kanının
Dañsasına kattalgan
Ongo çıga kelgende
Belsensip çıgıp ok atkan,
Bet algandı cogotkon.
On birine kelgende
Kalaymandı baştagan,
Kaarına çıdabay,
Kara kıtay, köp mancuu
Buzulup kete taştagan.
On eki caşka kelgende
Ordo çaap, olco algan.
On üç caşka kelgende
Ak maral atıp uy kılgan,
Kara kalmak, mancuunu
Aydap cürüp buy kılgan.
Kök maral atıp uy kılgan,
Közdögön cerdi buy kılgan.
On tört caşka kelgende,
Ölbögöndön kalışkan.
Cer üstündö alp bolso
Kıdırıp izdep salışkan.
Kızık çatak bolgondo
Kara kalmak, mancuunun
Koçkuların koroytkon,
Kecirine tiygende
Keçilder keker cetilgen,
Kaarına salganda:
«Kankor burut» – dedirtip,
Kalaymandı baştagan.

Dokuz yaşına geldiğinde
Düşmanla cenge atlanmıştı.
«Felaket salar» – diye,
Manas'ın bir kargaşası
Beecin'in Karı hanının
Defterine kaydedilmişti.
Ona çıkar çıkmaz
Kuşanıp çıkıp ok atmıştı,
Karşısına aldığını yok etmişti.
On birine geldiğinde
Kıyameti başlatmıştı,
Kahrına dayanamayıp,
Kara Kıtay, nice Mançu
Bozulup dağılıvermişti.
On iki yaşına geldiğinde
Otağı basıp ganimet almıştı.
On üç yaşına geldiğinde
Ak maralı vurup yıldırmıştı,
Kara Kalmuk'u, Mançu'yu
Süre süre perişan etmişti.
Gök maralı vurup yıldırmıştı,
Göz koyduğu yeri perişan etmişti.
On dört yaşına geldiğinde,
Ölmeyen ancak sağ kalmıştı.
Yeryüzünde alp varsa
Gezip arayıp savaşmıştı.
Kızgın kavga koptuğunda
Kara Kalmuk'un, Mançu'nun
Koçlarını kırıp geçirmişti,
İnadına dokunulduğunda
Keçillerin hıncı olgunlaşmıştı,
Kahrına saldığında:
«Hunhar Burut» – dedirtip,
Kıyameti başlatmıştı.

Çınmaçından Bakburçun
Çın Manastı bilgende
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörü kürküröp,

Çınmaçın'ın Bakburçun'u
Gerçek Manas'ı bildiğinde
Cepken giyen Kıtay'ın
Güçlüleri kükreyip,

Bet alıp mende barbagan,
Beren Manas baatırga
Cer cüzünön oşondo
Ukuruk kayrar kalbagan
Telegeyi teñ bolgon,
Için karap otursañ
Cer cüzünön keñ bolgon.
On beş caşka kelgende
Talas öñdüü cer tapkan,
Argın, kırgız el tapkan,
Kızıl baş curtun kıyratkan,
Kız-katının ıylatkan.
Akkula tulpar baspagan,
Cerde bütün kalbagan.
Aykırıgın ukpagan,
Elde bütün kalbagan.
Ombunu buzup col salgan,
Kança cerden olco algan.
Kalıypa kirip kat algan,
Kanzaadadan bata algan.
Kança cerge çır salıp,
Kakançındın Beecinge
Kankor Manas atangan.
Alöökönün Koñurbay
Algaranı çappastan,
Alıp kalgan kezi eken,
Ayabagan dümöktü
Salıp kalgan kezi eken.
Akkula koşup baygege
Arıslan Manas kökcalıñ
Kuru kalgan kezi eken.
Arman kılat er Manas:
«Kızıtalak kuu düynö
Tappay koyboy ne boldum,

Baytal beenin kulunu,
Kara cılkı duldulu,
Kagışka miner Akkula
Çappay koyboy ne boldum.

Karşısına kimse varamamıştı,
Kahraman Manas bahadıra
Yeryüzünde o zaman
Kement çevirecek kalmamıştı.
Her yanı denk olmuştu,
İçine bakıp otursan
Yeryüzünden geniş olmuştu.
On beş yaşına geldiğinde
Talas gibi yurt bulmuştu,
Argın, Kırgız halkını bulmuştu,
Kızılbaş yurdunu kırmıştı,
Kızını kadınını ağlatmıştı.
Küheylan Akkula'nın basmadığı
Yer kalmamıştı yeryüzünde.
Haykırışını duymayan
El kalmamıştı hiçbir yerde.
Ombu'yu bozup yol açmıştı,
Nice yerden ganimet almıştı.
Halifeye varıp name almıştı,
Han-zadeden dua almıştı.
Nice yere kavga salıp,
Kakançın'ın Beecin'inde
Hunhar Manas diye anılmıştı.
Alööke'nin Koñurbay'ı
Algara'yı koşturmadan,
Alıkoyduğu çağ imiş,
Amansız bir belayı
Salıverdiği çağ imiş.
Akkula'yı yarışa katıp
Arslan Manas boz kurdun
Eli boş kaldığı çağ imiş.
Dertlenir er Manas:
«Kahrolası kurnaz dünya,
Bulamadan nasıl kaldım,

Genç kısrağın kulununu,
Kara yılkının düldülünü,
Cenkte binilen Akkula'yı
Koşturamadan nasıl kaldım.

	Kara kıtay, mancuunun	*Kara Kıtay'ın, Mançu'nun*
	Er ekenin közümö	*Er olduğunu gözüme*
	Ilbey kalgan ekemin,	*Kestirememişim meğer,*
	Kankor Koñurbay kapırdı	*Hunhar Koñurbay kâfirin,*
	Kaarı toluk baatırdı	*Kahrı dolu bahadırın*
	Bu sayışka çıgarın	*Bu dövüşe çıkacağını*
	Bilbey kalgan ekemin.	*Bilememişim meğer.*
	Manas muntip turganda	*Manas böyle dururken*
	Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlünü kaptırıp,*
88980	Kökcaldın zaybı Kanıkey	*Boz kurdun eşi Kanıkey*
	Dünüyödöy körünüp,	*Dünyaya bedel görünüp,*
	Adis bolgon Kanıkey	*Usta olan Kanıkey*
	Arkarday tañın kılaytıp,	*Arkar gibi süzülüp salınıp,*
	Ak emçegin bulaytıp,	*Ak sinesini belli edip,*
	Akırın süylöp munu aytıp,	*Usulca söyleyip şunu deyip,*
	Dalay dürböön saldırıp	*Nice telaş estirip*
	Oşo künü bütürgön.	*O gün tamamlamıştı.*
	Kankoruñdun Akolpok	*Hunharının Akolpok'unu*
	Kötörüp alıp oşondo	*Kaldırıp alıp o zaman*
88990	Akayarga aldırıp,	*Akayar'a taşıtıp,*
	Kara surdun suluusu,	*Karayağızın güzeli,*
	Busurmandın nurduusu,	*Müslümanın nurlusu,*
	Uzun çaçtın ıktuusu,	*Uzun saçlının en zarifi,*
	Urgaaçının mıktuusu:	*Kadınların en yamanı:*
	«Beylebey koysom beker» – dep,	*«Kayıtsız kalırsam yazık» – diye,*
	Tabılgı caksa çok ötpös,	*Tabılgı yakılsa kor işlemez,*
	Beren börü sultanım,	*Kahraman kurt sultanım,*
	Betteşe ketse Kalçaga	*Kalça'yla yüz yüze gelirse*
	Mert taap kalar beken – dep,	*Yazık olur mu ki ona – diye,*
	Akolpok kiyip tursun – dep,	*Akolpok giymiş dursun – diye,*
89000	Aşagandan-maşagan	*En üstünün de üstünü*
	Akolpoktu Kanıkey	*Akolpok'u Kanıkey*
	Altı cılı casagan.	*Altı yılda yapmıştı.*
	Içi bulum, tışı böz,	*İçi ipekli kürk, dışı bez,*
	Kalıñdıgı carım kez,	*Kalınlığı yarım arşın,*
	Oyron ceñeñ Kanıkey	*Canım yengen Kanıkey*
	Orol-Töbö, Margalañ,	*Orol-Töbö, Margalañ,*
	Orto cerin çaldırgan,	*Orta yerini taratmıştı,*

Oşondon beri bulanı
Kembay menen aldırgan.
Cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy köz,
Keleme caka, keñ kürmö,
Kerişke kiyse ok ötpös.
Ayzanın uçu teşpegen,
Ar kesken ogu ötpögön,
Cılas bolgon Akolpok
Cılan boor kayıgan,
Karagan mende tañkalıp,
Adamdın közü tayıgan.
İçi kurçtan tundurgan,
Kayıganda karanga
Bolotton kılgan şibege
Bir kançasın sındırgan.
Bolbos cerin söktürgön,
Albars bolot egetip,
Ortosuna töktürgön.
Sırtına cibek orogon,
Akolpok iştep catkanda
Kökcalıñdın kazına
Arbınıraak korogon.
Arasına karandın
Ar türkün kurçtan sologon.
Beren kiyse belsenip,
Bet algan bende kologon.
Akkelte atsa ok ötpös.
«Atadan calgız berenim,
Aykaylaşkan coo bolso,
Aynıbay boyun ursun – dep,
Bilbey koysom bolboyt – dep,
Kızmat kılıp berbesem,
Egerde işim oñboyt – dep,
Özüñ körgön Akolpok
Casabasam bolboyt – dep,

Caylanıp kaydan oñom – dep, Tün içinde uyku albay,

O yandan beri kumaşı
Kembay ile getirtmişti.
Yakası altın, yeni tunç,
Çift zırh levhalı, turgay gözlü,
Dikme yakalı, geniş cepken,
Cenkte giyilse ok işlemez.
Mızrağın ucu delmez,
Her kesici oku geçmez,
O yaman Akolpok
Yılan karnı gibi kapitone dikişli,
Bakan kul şaşakalıp,
İnsanın gözü kamaşırdı.
İçi çelikle donatılmış,
Dikilirken sık karasına
Çelikten yapılma bizlerin
Bir nicesini kırmıştı.
Olmaz yerini söktürmüştü,
Elmas çeliği eğeletip,
Ortasına döktürmüştü.
Dışına ipek sarmıştı,
Akolpok işlenirken
Boz kurdunun hazinesi
Epeyce eksilmişti.
Katlarının arasına
Türlü çelikten yerleştirmişti.
Yiğit giyse kuşanıp,
Karşı çıkan kul yılardı.
Akkelte atsa ok işlemez.
«Atadan yalnız kahramanım,
Haykırışan düşman olsa,
Şaşmadan bedenini sarsın – diye,
Bilmeden durursam olmaz – diye,
Hizmet edip vermezsem,
Asla işim onmaz – diye,
Kendin gördüğün Akolpok'u
Yapmazsam olmaz – diye,

Rahat oturup nasıl onarım – diye, Gece içinde uyku almadan,

Arkagın anık eşiptir,
Kökötöydün aşında,
Köp cıyındın kaşında
«Sayışsa mert bolot» – dep, Tiştep catıp karandı
Baştatadan biliptir.
Bolbos cerin oñdoptur,
Kökötöydün tamaşa
Sayışına bolcoptur.
Kalk içinde Kanıkey
Katındıgın bilgizip,
Kan Manastın Akolpok
Basıp kelip kiygizip,
Iştüü katın Kanıkey
Iştüülügün bilgizip,
Büçülügü bir toguz,
Iç cagına törööñdün
Aygaştıra tüygüzüp,
Topçulugu bir toguz,
Topçulugun kabıştap,
Toodoy bolgon törönün
Omuroogo tabıştap.
Muñaya tüşüp ün salıp,
Buudanıñdın üstünö
Asmandan tüşkön Boz kise
Akolpoktun tışınan,
Kan Manaska kurçatıp:
«Kızmatım uşu biliñiz,
Işınbay coogo tiyiñiz,
Asılkeç dolum eken – dep,
Kan Manastan başka can
Bul kadırım biliñiz,
Kıyla candar çoñ arman
Kier bolsoñ Akolpok
Kıyla kerek soguşka.
Kıtayga salsañ çoñ cañcal,
Kabılanga Kanıkey
Kapır menen busurman
Karcalışıp kelgende

Argacını sağlam eğirmişti,
Kökötöy'ün aşında,
Büyük toplantının önünde
«Mızraklaşırsa yazık olur» – diye,
Dişleyip dura dura karasını
Baştan beri bilmişti.
Olmaz yerini onarmıştı,
Kökötöy'ün şölenindeki
Mızrak dövüşüne biçmişti.
Halk içinde Kanıkey
Kadınlığını belli edip,
Han Manas'ın Akolpok'unu
Yürüyüp gelip giydirip,
Hünerli kadın Kanıkey
Hünerini belli edip,
Bağcığı tam dokuz,
Törenin iç yanına
Çaprazlama düğümletip,
Düğmesi tam dokuz,
Düğmelerini kavuşturup,
Dağ gibi olan törenin
Göğsüne denk getirip.
Hüzünlenip ses verip,
Küheylanının üstüne,
Gökten inen Boz kise'yi
Akolpok'un üstünden,
Han Manas'a kuşatıp:
«Hizmetim budur biliniz,
Çekinmeden düşmana giriniz,
Vefalı çılgınım imiş – diye,
Han Manas'tan başka can
Bu kadrimi biliniz,
Nice canlar büyük hasrette,
Giyecek olursan Akolpok
Savaşa pek gereklidir.
Kıtay'a salarsan büyük kavga,
Kaplana Kanıkey
Kâfir ile Müslüman
Boğuşarak geldiğinde

Kabılan töröm kiysin – dep, Kan	*Kaplan törem giysin – diye, Han*
Manaska colukkan	*Manas'a kavuşan*
Kadırımdı bilsin – dep,	*Kadrimi bilsin – diye,*
Kündüzündö tınç albay,	*Gündüz rahat yüzü görmeden,*
Için kımbat iştedim,	*İçini paha biçilmez işledim,*
Eçen cılı tiştedim.	*Nice yıllar dişledim.*
Küröktöy tişim coyuldum,	*Kürek gibi dişim aşındı,*
Tiktep catıp karandı	*Dike dike karasını*
89090 Kara közüm koyuldum.	*Kara gözüm donuklaştı.*
Arkagın seksen tolgodum,	*Argacını seksen kez büktüm,*
Arıslan törö kabılan	*Arslan töre kaplanın*
Alınaar cakka bolcodum.	*Tutacağı yana denkledim.*
Talaska saygan bagı dep,	*Talas'a diktiği bahtı diye,*
Arıslan törö sultanım	*Arslan töre sultanımın*
Talkalaşaar çagı dep,	*Çarpışacağı çağı diye,*
Akolpok casap cürgömün.	*Akolpok'u yapıp dururdum.*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ın*
Azar salıp bul aşka,	*Bu aşa azap salıp,*
89100 Alışaarın bilgemin».	*Tutuşacağını bilmiştim».*
Armanın aytıp Kanıkey	*Derdini söyleyip Kanıkey*
Karagan curttu küygüzüp,	*Bakan halkı yakıp,*
Arıslan erdin üstünö	*Arslan erin üstüne*
Akolpoktu kiygizip,	*Akolpok'u giydirip,*
Kanıkey karap kalganı.	*Kanıkey bakakaldı.*
«Kandın zaybı eken» – dep,	*«Hanın eşiymiş» – diye,*
Kalktın kılgan armanı:	*Halkın ettiği hayıflanma:*
«Bu Kanıkey katındın	*«Bu Kanıkey kadının*
Akılı toluk kapırdın	*Aklı bütün; âfetin*
89110 Köngögündö on başka,	*Paçasında on ayrı*
Oymok cürgön eken go.	*Yüksük taşırmış meğer.*
Katın albay tim ele,	*Kadın almadan öylece,*
Boydok cürgön eken go.	*Bekâr gezermiş meğer.*
Kaçan bolso kan Manas,	*Ne zaman olsa han Manas,*
Erdiginen ooluktu,	*Yiğitliğinden coşardı,*
On törtündö coluktu.	*On dördünde kavuştu.*
Çın oluya küñ eken,	*Gerçek evliya cariye imiş,*
Kadır tündün biri eken.	*Kadir gecesinin biri imiş.*

	Oluya çalış beybaktı,	*Evliya yaradılışlı kadıncağıza,*
89120	Mınday degen bolboyt ko.	*Böyle demek olmaz ya.*
	Kara bayır kazanat,	*Kara soylu küheylan,*
	Munu mınday degendin	*Buna böyle diyenin*
	Egerde işi oñboyt ko.	*Asla işi onmaz ya.*
	Caş kezinde colugup,	*Genç çağında kavuşup,*
	Sandırgaluu Manastı	*Şevketli Manas'ı*
	Salıp cürüp tam kıldı,	*Emek verip ev etti,*
	Sayıp cürüp bak kıldı,	*Dike dike bağ etti,*
	Ereşen tartıp er kıldı,	*Yetiştirip er etti,*
	Esebi cok Manastı	*Hesaba sığmaz Manas'ı*
89130	Er uulu menen teñ kıldı.	*Er oğluyla denk etti.*
	Kırk çorosu kırk coro,	*Kırk çorası kırk yoldaş,*
	Amıs kılbayt Kanıkey,	*Kusur etmez Kanıkey,*
	Kaldaygan başın tuu kılat, Kırkı kırk cerden kelgen	*Koskoca başını tuğ eder, Kırkı kırk yerden gelme*
	Katın başın er kılat.	*Kadın başını er eder.*
	Ton casagan adatı,	*Kaftan yapmak âdeti,*
	Kaçan bolso Kanıkey,	*Ne zaman olsa Kanıkey,*
	Bul Manastın kanatı.	*Bu Manas'ın kanadı.*
	Bul Kanıkey kapırdı	*Bu Kanıkey âfetini*
	Ala taala kuduret	*Allah Teala kudretiyle*
89140	Bergen eken Manaska	*Vermiş meğer Manas'a*
	Berizattay katındı.	*Peri-zat gibi kadını.*
	Arıslan Manas çamınıp,	*Arslan Manas atılıp,*
	Akolpoktu kiygeni,	*Akolpok'u giydi,*
	Kalkamandın Kara atın,	*Kalkaman'ın Kara atına,*
	Eeri cok ırgıp mingeni	*Eyersiz sıçrayıp bindi.*
	Curt udurgup çogulup,	*Halk kaynaşıp toplanıp,*
	Manaska añ-tañ kalganı.	*Manas'a şaşakaldı.*
	On eki kan busurman	*On iki hanı Müslümanın*
	Opsuz kökcal kabılan,	*Azman boz kurt kaplan,*
89150	Tegiz kılıp alganı.	*Hepsini bir düzene koydu.*
	Külügün tandap minüügö	*Yüğrüğünü seçip binmeye,*
	Koñurbayga kirüügö,	*Koñurbay'a girişmeye,*
	Busurmandın attarın	*Müslümanın atlarını*
	Çubatuuga salganı.	*Geçit resmine dizdi.*
	Oluyattın Bakaydı	*Evliya soylu Bakay'ı*
	At sınoogo alganı.	*At sınamaya aldı.*

Kalıñ kara busurman	*Kalabalık kara Müslümanın*
Alpı çubap kaldı ele,	*Alpları geçip durdu,*
Caynap catkan busurman	*Kaynaşıp duran Müslüman*
Calpı çubap kaldı ele.	*Topluca geçip durdu.*
Kalbır öpkö, cez bilek,	*Kalbur ciğerli, tunç bilekli,*
Tulparlardın baarısın	*Küheylanların hepsini*
Bakay sınap kaldı ele.	*Bakay sınayıp durdu.*
Kökötöydün aşına,	*Kökötöy'ün aşına,*
Köp cıyılgan çoguu eken.	*Pek çok toplanmış imiş.*
Bakandaşıp sayışsa	*Sırık sırığa mızraklaşınca*
Çıdaar cılkı cok eken.	*Dayanacak at yok imiş.*
Kan Manastın kırk çoro,	*Han Manas'ın kırk çorası,*
Kırkının cönü bir başka,	*Kırkının yolu bir başka,*
köykaşka.	*seçkin yiğit.*
Kızırluu Manas kabılan	*Hızırlı Manas kaplan*
Kırk çoro cıynap alganı,	*Kırk çorayı topladı,*
Abañ Bakay astına	*Ağan Bakay'ın önüne*
Çubatuuga salganı.	*Geçit resmine dizdi.*
Çuu ukkanda bölünüp,	*Gürültü duyunca seçilip,*
Almambettin Sarala	*Almambet'in Sarala'sında*
Tulpardık sını körünöt.	*Küheylan vasfı görünür.*
Aygay uksa şaşpagan,	*Nara duysa şaşmayan,*
Aydın karañgısında	*Ayın karanlığında*
Bir izin caza baspagan,	*Bir izini şaşmadan basan,*
Tulparlık sını körünöt.	*Küheylanlık vasfı görünür.*
Bastırıp çıgıp sayışka	*Sürüp çıkınca dövüşe*
Mayışar cılkı körünböyt.	*Bükülecek at görünmez.*
Bakandaşıp turganda	*Sırık sırığa durunca*
Kayışar cılkı körünböyt.	*Eğilecek at görünmez.*
Almambettin Sarala,	*Almambet'in Sarala'sı,*
Ketmen tuyak, keñ sooru	*Çapa tırnaklı, geniş sağrılı,*
Kerişke miner mal eken.	*Cenge binilir mal imiş.*
Çara tuyak, koyon con,	*Çanak tırnaklı, tavşan sırtlı,*
Almambettin Sarala	*Almambet'in Sarala'sı*
Çabışka miner mal eken.	*Akına binilir mal imiş.*
Nar kökürök, taykı cal	*Deve göğüslü, kısa yeleli,*
Alışka miner mal eken.	*Boğuşmaya binilir mal imiş.*
Cılan sınduu soylogon,	*Yılan gibi süzülen,*

	Cakalaşıp tartışsa,	*Yaka yakaya çekişse,*
	Tük mayışıp koybogon,	*Hiç mi hiç bükülmeyen,*
	Tulpardık sını bar eken.	*Küheylanlık vasfı var imiş.*
	Kalk içinde karasa	*Halk içinde bakılsa*
	Kazık moyun Sarala	*Kazık boyunlu Sarala'yı*
89200	Kaykalatat Almambet,	*Kabartıp yürütür Almambet,*
	Çıpka kuyruk Sarala	*Süzme kuyruk Sarala'yı*
	Çımgırıltat Almambet.	*Fırıl fırıl döndürür Almambet.*
	Uy kuymulçak Sarala	*İnek sağrılı Sarala'yı*
	Uyulgutat Almambet.	*Burgaç gibi savurur Almambet.*
	Kapırlardın Koñurbay	*Kâfirlerin Koñurbay'ının*
	Körgönü turgan kezi eken.	*Görmek üzre durduğu çağ imiş.*
	Azoozil kandın Almambet	*Azoozil hanın Almambet'inin*
	Manastan surap sayışıp,	*Manas'tan izin isteyip dövüşüp,*
	Ölgönü turgan kezi eken.	*Ölmek üzre durduğu çağ imiş.*
89210	«Kabılan Manas, can dostum,	*«Kaplan Manas, can dostum,*
	Degenime könsöñçü,	*Dediğime uysana,*
	Kalça çıktı sayışka,	*Kalça çıktı dövüşe,*
	Bul sayıştı berseñçi,	*Bu dövüşü bana versene,*
	A da kandın uulu ele,	*O da han oğluydu,*
	Men da kandın uulu elem,	*Ben de han oğluydum,*
	Ayzalaşıp sayışıp,	*Mızrak mızrağa dövüşüp,*
	Armansız bolup kalışsak,	*Hasretsiz kalıversek,*
	Degenime könsöñçü,	*Dediğime uysana,*
	Koñurbaydın sayışın	*Koñurbay'ın dövüşünü*
89220	Dostum Manas, berseñçi,	*Dostum Manas, versene,*
	Bul sözümö könsöñçü.	*Bu sözüme uysana.*
	Kıtaylardın kızıl güldüü	*Kıtayların kızıl çiçekli*
	keñ tonun «Tentip cürgön kıtaydı	*geniş kaftanını «Başıboş gezen Kıtay'ı*
	Kiyişe cürgön kul ele,	*Birlikte giyen kuldu o,*
	Bala kündön bastaşıp,	*Çocukluk gününden itişip,*
	Tiyişe cürgön kul ele.	*Hep sataşıp duran kuldu o.*
	Aga-ini uulu bolgon soñ,	*Kardeş oğlu olduktan sonra,*
	Canaşa cürgön kul ele.	*Yan yana gezen kuldu o.*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı,*
89230	Arkı atabız Çılaba,	*Öte atamız Çılaba,*
	Çılabanın çay kenin	*Çılaba'nın çay ocağını*
	Talaşa cürgön kul ele.	*Hep çekişip duran kuldu o.*

Armanım bar çoçkodo,
Algan Beecin cerimdi
Alıp kalgan Koñurbay

Altın kazçu kenimdi.
Tarkatıp bölüp cogotkon
Maa karagan elimdi.
Dos ekeniñ çın bolso,
Uksañçı, Manas, kebimdi.
Oşo kündön uşu kün
Alalbay cüröm kegimdi.
Köralbay cüröm Beecindi,
Çınmaçındı, Kakandı
Çın dostum Manas, berseñçi,
Kaçan köröm arkañdı» –
Almambet anday degende
Ayköl Manas kep aytat:
«Ay, Alake, kökcalım,
Kara kıtay, mancuu curt
Uşak kılıp cebeybi:
«Kan Azoozil calgızın
Kaçıp barsa burutka,
Ayabastan ölümgö
Karmap berdi» – debeybi.
Kıtay şıldıñ kılbaybı,
Kırımdı Kuday urbaybı.
Bul Almambet kökcaldın
Baktısı mından sınbaybı.
Kıtaylar añız kep kılıp,
Bizdi müntüp Kuday urbaybı.
Özök kılıp cebeybi,
Ölümgö berdi debeybi,
Kolundagı sır ayza,
Tayan kaldı debeybi,
Koñurbaydan Manastı
Calpı burut çogulup,
Ayap kaldı – debeybi.
Kökötöydün aşına
Kaçıp tentip Almambet,

O domuzda öcüm var,
Aldığı Beecin yurdumu
Alıkoydu Koñurbay,

Altın kazılan madenimi.
Dağıtıp bölüp yok etti
Bana bakan halkımı.
Dostluğun gerçekse,
Dinlesene, Manas, sözümü.
O günden bugüne
Alamadan gezerim öcümü.
Göremeden gezerim Beecin'i,
Çınmaçın'ı, Kakan'ı,
Gerçek dostum Manas, versene,
Ne zaman görürüm himmetini» –
Almambet böyle deyince
Cömert Manas söz söyler:
«Ey, Alake, boz kurdum,
Kara Kıtay, Mançu yurdu
Dedikodu edip yemez mi:
«Han Azoozil'in bir tanesini,
Burut'a kaçıp varınca,
Acımadan ölüme
Tutup verdi» – demez mi.
Kıtay alaya almaz mı,
Onurumu Hüda vurmaz mı.
Bu Almambet boz kurdun
Bahtı bundan kırılmaz mı.
Kıtaylar dile destan edip,
Bizi böylece Hüda vurmaz mı.
İçten içe kemirip yemez mi,
Ölüme verdi demez mi,
Elindeki sırlı mızrağa
Dayanakaldı demez mi,
Koñurbay'dan Manas'ı
Bütün Burut toplanıp,
Esirgedi – demez mi.
Kökötöy'ün aşına
Kaçıp sürünüp Almambet,

Kelgen eken debeybi.
Calpı burut çogulup,
Almambettin cazasın
Bergen eken» – debeybi.

Gelmiş meğer demez mi.
Bütün Burut toplanıp,
Almambet'in cezasını
Vermiş meğer» – demez mi.

Oy, Almambet, can dosum,
Sen sayışka çıkkanda,
Uyat bolot munuñuz.
Dos ekeniñ çın bolso,
Kalıska karap turuñuz.
Eelengeniñ koyuñuz,
Bizge togool boluñuz.
Degen sözgö könüñüz,
Astıñdagı Sarala
Alışka miner mal eken,
Küçün bizge beriñiz.
Küçün berseñ Sarala,
Külügüñdü minebiz.
Küçtüüsüngön it menen
Kürpöñdöşüp köröyün.
Algara minip alıptır,
Baatırsınıp kalıptır.
Baatırsıngan it menen
Bakandaşıp köröyün.
Küçtüüsüngön it menen
Kürpöñdöşün köröyün!»
Beren Manas kabılan
El içinde Almañdan
Sarala surap turganı.
Açuusun Almañ tıyganı,
Saralanı kıyganı,
Beren Manas kökcalga
«Berbeymin» – dep, ayta albay,
Kagışkanı aman bolbostoy,
Berendin köönün kaytarbay,
Aytkanına köngönü,
Ay tiygendey Sarala
Aykölüñö bergeni.
Saralanın üstündö

Ey, Almambet, can dostum,
Sen dövüşe çıkınca,
Ayıp olur bu işiniz.
Dostluğun gerçekse,
Tarafsızca bakıp durunuz.
Coşup taşmayı bırakınız,
Bize destek olunuz.
Denen söze uyunuz,
Altındaki Sarala
Boğuşmaya binilir mal imiş,
Gücünü bize veriniz.
Gücünü verirsen Sarala'nın,
Yüğrüğüne bineriz.
Güçlülük taslayan itle
Bir kapışıp göreyim.
Algara'ya binivermiş,
Bahadırlık taslar olmuş.
Bahadırlık taslayan itle
Sırık sırığa göreyim.
Güçlülük taslayan itle
Kapışmasına bakayım!»
Kahraman Manas kaplan,
El içinde Almañ'dan
Sarala'yı isteyip durdu.
Öfkesini Almañ dizginledi,
Sarala'dan vazgeçti,
Kahraman Manas boz kurda
«Vermem» – diye söyleyemeden,
Çarpışanın sağ kalmayacağı belli,
Yiğidin gönlünü kırmadan,
Dediğine uydu,
Ay değmiş gibi Sarala'yı
Cömerdine verdi.
Sarala'nın üstünde

Alakeñdin ak kañkı
Üç basmayıl, üç oloñ
Altoon çeçip ciberip,
Ak kañkını alganı,
Eerin alıp caydaktap,
Içke coldon tötölöp,
Almambettin Sarala

Alake'nin ak kaşlı eyeri,
Üç kolan, üç bağ,
Altısını çözüverip,
Ak eyeri aldı,
Eyerini alıp çıplak bırakıp,
İnce yoldan kestirip,
Almambet'in Sarala'sını

Caydak alıp cetelep,
Asmandan tüşkön boz kise
Kınay belge çalınıp,
Kızır çalgan kabılan,
Kuduretke calınıp
Kaardanıp caylanıp,
Asmandan tüşkön altı kurç,
Zulpukordu baylanıp.
Sırttan kökcal kabılan
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Alışar baatır Koñurdu
Buçkagına teñebey.
Ordu-tübün bolcoboy,
«Ölömün!» – dep, oyloboy,
Kalıñ kara busurman
Körsö köñül bölünüp,
Kabılandın arbagı
Kargıluu toodoy körünüp,
Koldogonu bir toguz
Oñ cagınan körünüp,
Cölögönü bir toguz
Can algıç sını körünüp.
Kaardangan kankor şer,
Kan içmesi çın karmap,
Astı cagın karasa,
Arıslan sınduu köz caynap,
Kaçırganı colborstoy,
Kaardanın sumsayıp,
Kabılan cayı mına bul,
Koşoy, Töştük alpınan,
Acıbay, Bakay kanınan

Çıplak alıp yedeğine,
Gökten inen boz kise'yi
Sıkıca bele dolayıp,
Hızır değmiş kaplan,
Kudrete yalvarıp,
Öfkelenip yerleşip,
Gökten inen altı çeliği,
Zulpukor'u kuşanıp.
Yavuz boz kurt kaplan,
Hiç mi hiç aldırmadan,
Tutuşacağı bahadır Koñur'u
Topuğuna denk saymadan.
Yerini yurdunu hesaba katmadan,
«Ölürüm!» – diye düşünmeden,
Kalabalık kara Müslüman
Görse gönlünü kaptırıp,
Kaplanın ruhu
Heybetli dağ gibi görünüp,
Koruyanı tam dokuz,
Sağ yanından görünüp,
Destekleyeni tam dokuz,
Can alıcı vasfı görünüp.
Öfkelenen hunhar arslanı
Kan içiciliği sahiden tutup,
Önüne doğru baksa,
Arslan misali gözü parlayıp,
Saldırışı kaplan gibi,
Kahrıyla suratı asılıp,
Kaplanın hali işte bu,
Koşoy, Töştük alpından,
Acıbay, Bakay hanından,

«Omiyin» – dep, kol cayıp,
Batasın surap turganı,
Bakay, Koşoy eki kan
Moynuna kurun salınıp:
«Oomiyin!» – dep, kol cayıp,
Kuduretke calınıp:
«O, kuduret, oomiyin!
Telegeyi teñ ele.

«Âmin» – deyip el açıp,
Duasını isteyip durdu,
Bakay, Koşoy iki han
Boynuna kuşağını atıp:
«Âmin!» – deyip el açıp,
Kudrete yalvarıp:
«Ey kudret, âmin!
Her yanı denkti onun.

Kapırdı Kuday astın kıl,
Manastı Kuday üstün kıl,
Şay* koldogon şer ele,
Caratkan, ukkun kebimdi,
Sındıra körbö belimdi.
Kuday üstün kıla kör,
Kabılan Manas şerimdi.
Kıtaydı üstün kılbagın,
Kırgızdı astın kılbagın.
Obodo çolpon cıldız bar,
Artına Kuday taratpa,
Kara kalmak, mancuunun
Can dep Kuday carasañ,
Tegele közün karatpa.
Attan tüşsö kokustan,
Arıslan törö kabılan,
Tüşüp kalsa okustan:
«Manasın kolgo berdi» – dep Beli
Manas emespi.
Çiygeni turat sızıktı.
Kan Koñurbay baş bolup,
Busurmandın kalkına
Kılganı turat kızıktı.
Kıtaydın künün tuudurba,
Kırgın kılıp elimdi
Can dep, Kuday caratsañ,
Mekeni közdöy kuudurba.
Kara kalmak, mancuunun
Buzdurup iygen köçü bar,
Muruntan bizde öçü bar.

Kâfiri Hüda alt et,
Manas'ı Hüda üstün et,
Şay'ın koruduğu arslandı,*
Yaradan, dinle sözümü,
Kırayım deme belimi.
Hüda, üstün kılıver,
Kaplan Manas arslanımı.
Kıtay'ı üstün kılma,
Kırgız'ı alt kılma.
Gökte çoban yıldızı var,
Ardına Hüda dağıtma,
Kara Kalmuk'un, Mançu'nun,
Can diye Hüda yarattınsa,
Asla gözüne baktırma.
Attan düşerse kazara,
Arslan töre kaplan,
Düşüverirse ansızın:
«Manas'ını ele verdi» – diye, Beli
Manas değil mi.
Çizgisini çizip duruyor.
Han Koñurbay baş olup,
Müslümanın halkına
Oyununu etmek üzre duruyor.
Kıtay'ın gününü doğdurtma,
Halkımı kırgına verip,
Can diye, Hüda, yarattınsa,
Mekke'ye doğru kovdurtma.
Kara Kalmuk'un, Mançu'nun
Bozdurup yıktığı göçü var,
Öteden beri bizde öcü var.

Manastın közü cok bolso,
Kıyınsıngan berendin
Kılıçtap başın alganı
Kıtaylar cüröt kekenip,
Kırgındı bizge salganı.
Bu kapırdın türü bar,
Kaçantan beri cini bar.
Momundu baylap alganı
Kıtaylar cüröt kızıgıp,
Busurmandın baarısın
Denekul* kılıp salganı.

Kara kıtay karkıbar
Koluna tiyse bizdeydi
Koyboy soer saltı bar.
Kökötöydün aşına
Kelip kaldık çogulup,
Maani tapkan zaman kıl,
Can dep, Kuday, caratsañ,
Manastı bizge aman kıl.
Oy, Manas kan, kulunum!»
Dep, oşondo busurman,
Koşoy, Bakay karıya,
Batasın berdi oluya.
Kol kötörüp burkurap,
Alakanday busurman
Batasın kıldı çurkurap.
Busurman çuulap turganı,
Belge tañuu kırgızdın
Meltiregen kayrattuu,
Şeri Manas emespi.
Ay-aalamga kırgındı
Salgan Manas emespi.
Busurmandın baarısın,
Kara kıtay, mancuudan
Azat kılıp koluna
Algan Manas emespi.
Opol-Toodoy oñkoyup,
Oluya Manas kökcalıñ

Manas'ın gözü olmasa,
Yamanlık taslayan yiğidin
Kılıçla başını almaya
Kıtaylar kin güdüp gezer,
Kırgını bize salmaya.
Bu kâfirin niyeti var,
Ne zamandır hıncı var.
Mazlumu bağlayıp almaya
Kıtaylar hevesle gezer,
Müslümanın hepsini
Denekul kılıp koymaya.*

Kara Kıtay heybetlisinin,
Eline geçse bizim gibiyi
Bırakmadan boğazlayan töresi var.
Kökötöy'ün aşına
Gelip kaldık toplanıp,
Hayra eren zaman kıl,
Can diye, Hüda, yarattınsa,
Manas'ı bize esen kıl.
Ey, Manas han, yavrum!»
Deyip, o zaman Müslüman,
Koşoy, Bakay ihtiyar,
Duasını verdi evliya.
El kaldırıp feryat edip,
Bir avuçluk Müslüman
Duasını etti haykırarak.
Müslüman uğuldayıp durdu,
Kırgız'ın bele bağladığı,
Sarsılmayan yürekli,
Arslanı Manas değil mi.
Ay-âleme kırgını
Salan Manas değil mi.
Müslümanın hepsini,
Kara Kıtay'dan, Mançu'dan
Azat edip eline
Alan Manas değil mi.
Opol Dağı gibi dikilip,
Evliya Manas boz kurdun,

Kaardanıp taptanıp,	*Öfkelenip bilenip,*
Kankor Manas attanıp	*Hunhar Manas atlanıp,*
Oñ cagında cıyırması,	*Sağ yanında yirmisi,*
Orunduu coldoş cılası.	*Yerli yerinde yoldaşın seçkini.*
Sol cagında cıyırması,	*Sol yanında yirmisi,*
Kankoruña can cökör	*Hunharına can yoldaş,*
Oyron bolgon cılası,	*Yaman olan seçkini,*
Kalkamandın Kara attı	*Kalkaman'ın Kara atına*
Kankor minip alıptır,	*Hunhar binivermiş,*
89430 Uy kuymulçak Sarala	*İnek sağrılı Sarala'yı*
Caydak koştop kalıptır.	*Çıplak yedekleyivermiş.*
Köykaşkanın baarısı	*Seçkin yiğitlerin hepsi*
Boluşa keter emedey	*Yardıma koşacak gibi*
Ayzaların sundurup,	*Mızraklarını uzatıp,*
Takool bolup kalıptır.	*Destekçi oluvermiş.*
Kırk çoronun kıyını,	*Kırk çoranın en çetini,*
Ayzakerden ıktuusu,	*Mızrakçının en ustası,*
Aşkere baatır mıktuusu,	*Apaçık bahadırın en yamanı,*
Cılkıda tulpar ala baş,	*Yılkıda küheylan ala başlı,*
89440 Almambet, Çubak aralaş,	*Almambet, Çubak karışık,*
Acıbay, Bakay kanı bar,	*Acıbay, Bakay hanı var,*
Takool bolgon oşondo	*Destekçi olan o zaman*
Kıraandardın baarı bar.	*Şahbazların hepsi var.*
Attan tüşsö Manastı	*Attan düşerse Manas'a*
Almambet, Çubak kabılan	*Almambet, Çubak kaplan*
Köz açırbay cetkidey.	*Göz açtırmadan yetişecek.*
Arıslan, Acıbay, Bakay,	*Arslan, Acıbay, Bakay,*
Kızıtalak kıtaydı	*Kahrolası Kıtay'ı*
«Kıtaydın kanı bul ele,	*«Kıtay'ın hanı buydu,*
89450 Kırgın kılıp ötküdöy.	*Kırıp geçirecek gibi.*
Busurman kanı men elem,	*Müslümanın hanı bendim,*
Beren Manas kabılan,	*Kahraman Manas kaplan,*
Kezegin munun berbesem,	*Bunun sırasını vermezsem,*
Çanaçtay murdu dardaktap,	*Tulum gibi burnu sarkıp,*
Keketkendey bolormun,	*Hınç kusmuş gibi olurum,*
Kan içmesi çın karmap,	*Kan içiciliği sahiden tutup,*
Colun murun berbesem,	*Yolunu önce vermezsem,*
Manasta kırk çoro bar,	*Manas'ta kırk çora var,*

Koñurda kırk törö bar.
Koñurbaydın artında
Bakıldagan mancuu bar,
Sülküldögön şibee bar,
Karıpçısın kaldaytıp,
Kaldaylardın baarı bar,
Koñurbaydın takoolu,
Ayzakerden ıktuu bar
Caa tartuuçu mıktı bar
At kötörgüs coolor bar,
Attan tüşsö kokustan
Cebeden murun cetüüçü,
Cetken cerden kızıtalak,
Alıp atka mindirip,
At oyunçu cöölör bar,
Adamdan başka döölör bar,
Ar kamdanıp alışka
Kelgen eken karkıbar,
Kabılan Manas bolboso,

Koñur'da kırk töre var.
Koñurbay'ın ardında
Bağırıp duran Mançu var,
Sallanıp duran Şibe var,
Kolçağını koskoca kuşanmış,
Kaldayların hepsi var,
Koñurbay'ın destekçisi,
Mızrakçıdan ustası var,
Yay çeken yamanı var,
Atın taşıyamayacağı düşmanlar var,
Attan düşerse kazara
Oktan önce yetişecek,
Yetiştiği yerde kahrolasıyı
Alıp ata bindirecek,
At canbazı yayalar var,
İnsandan gayrı devler var,
Her biri hazırlanıp boğuşmaya
Gelmiş meğer heybetliler,
Kaplan Manas olmasa,

Tüpkö çoguu cetkidey
Türdüü-türdüü kıtayıñ,
Tügöl kaptap ötküdöy,
Kaptay turgan sebebi,
Cer caynagan sel bolup,
Cer cüzü menen bir bolup,
Kelgen eken kapırlar.
Körör bolsoñ Koñurbay
Kökcal eken bu dagı,
Altından çılbır bulkuntup,
Algaranı culkuntup,
Kara attın oozun buruptur,
Kaygısı cok kan Kalça
Cekege karap turuptur.
Oşondo Manas munu aytat:
Cobogondoy bolormun,
Kezegiñ al kıtay»,– dep,
Kaşatka turdu kan Manas,
Kaçırıp saydı Koñurbay

Kökümüze topluca yetecek,
Türlü türlü Kıtay'ın,
Tümden kaplayıp geçecek,
Kaplamasının sebebi,
Yeri kaynatan sel olup,
Yeryüzüyle bir olup,
Gelmiş meğer kâfirler.
Görecek olsan Koñurbay,
Boz kurt imiş bu dahi,
Altın yuları gerdirip,
Algara'yı silkindirip,
Kara atın ağzını çevirmiş,
Kaygısız han Kalça
Teke tek dövüşe bakıp durmuş.
O zaman Manas şunu söyler:
Yılgın düşmüş gibi olurum,
Sıranı al Kıtay»,– diye,
Yarın başında durdu han Manas,
Saldırıp mızrakladı Koñurbay,

Sırttan tuugan kabılan,
Zıñ-zıñ etip kenebeyt,
Koñurbaydın sır ayza
Kıyrap çıgıp ketti ele,
Buçkagına teñebeyt.
«Kezegiñ algın burut» – dep,
Kerilip turdu Koñurbay,
Çokuga kıtay turdu ele,
Çoyulup saydı er Manas,
Çoguu sındı sır ayza,
Çoçubay koydu Koñurbay,
Kartküröñ menen çu koyup,
Kan Acıbay kelgeni.
Kankoruñdun koluna
Kayra ayza bergeni,

Yavuz doğmuş kaplan,
Hiç mi hiç aldırmaz,
Koñurbay'ın sırlı mızrağı
Paramparça çıkıvermişti,
Topuğuna denk saymaz.
«Sıranı al Burut» – diye,
Gerilip durdu Koñurbay,
Tepede Kıtay durmuştu,
Uzanıp mızrakladı er Manas,
Toptan kırıldı sırlı mızrak,
Ürkmedi bile Koñurbay,
Kartküröñ ile deh deyip,
Han Acıbay geldi.
Hunharının eline
Yeniden mızrak verdi,

Kaçırıp saydı Koñurbay,
Kaykaybay koydu kan Manas, Beli ekenin kördüñbü?
Kaptaldan saydı kabılan,
Belgilüü tuugan Koñurbay
Kaykaybay koydu Koñurbay.
Şer ekenin kördüñbü?
Almak-salmak sayıştı,
Aykırıp ayza sundurdu,
Koñurbay, Manas oşondo,
Altımış ayza sındırdı,
Kaynagan kıtay bakırat,
Kakandap uraan çakırat,
Din busurman bakırat,
Istamdap uraan çakırat.
Kuday betin körsötpö,
Ayzalaşın tiyişip,
Öödö-tömön sürüşüp,
Ayzalaşıp alganda
Ayza sınıp bırkırap,
Kazanpaktay bulalar
Uçup cüröt dırkırap,
Kubalaşıp sayışıp,

Saldırıp mızrakladı Koñurbay,
Kılını kıpırdatmadı han Manas, Bel olduğunu gördün mü?
Böğürden mızrakladı kaplan,
Namlı doğan Koñurbay'ın
Kılını kıpırdatmadı Koñurbay.
Arslan olduğunu gördün mü?
Karşılıklı mızraklaştılar,
Haykırıp mızrak uzattılar,
Koñurbay, Manas o zaman,
Altmış mızrak kırdılar,
Kaynayan Kıtay bağırır,
«Kakan!» diye savaş narası atar,
Din ehli Müslüman bağırır,
«Istam!» diye nara atar.
Hüda yüzünü göstermesin,
Mızrak mızrağa çatışıp,
Aşağı yukarı sürüşüp,
Mızrak mızrağa geldiklerinde
Mızrak kırılıp çatırdayıp,
Kazan kapağı gibi kıymıklar
Vızıldayıp uçuşur,
Kovalaşıp mızraklaşıp,

Kuday urup salıptır,
Caaday bolgon tulparga
Kuturgurdun Kara atı
Caydak ırgıp mingeni.
Etine kelip kalıptır,
Opol-Toodoy kürküröp,
Bir saygandan üç sayıp,
Oyon Manas cetkeni,
Çındamak boldu Koñurbay,
Kalıñ kıtay kakandan,
Çıñıroo tartıp cez naydan,
Buytay kaçıp ötkönçö,
Çımçık uçpas keñ saydan,
Kambarday bolgon Kalçanı
Coo kutulbas ayzadan,
Adam kaçpas ölümdön,
Alöökönün Koñurbay
Arıslan türü körüngön,
Erdigi candan bir bölök,
Too uragan nemedey,
Er ekeni körüngön.
Ayza sunup bakırıp,
Möndülöp uraan çakırıp,
Özü kökcal Manaska
Koñurbay emi cetkeni,
Cetken cerde sır ayza,
Cetip muştap ötkönü.

Hüda çarpıvermiş,
Yay gibi olan küheylana,
Kudurasıcanın Kara atına
Çıplak sıçrayıp bindi.
Kıvamına gelivermiş,
Opol Dağı gibi kükreyip,
Bir vuruş yerine üç vurup,
Soylu Manas yetişti,
İşi sıkı tuttu Koñurbay,
Kalabalık Kıtay Kakan'dan,
Tunç borudan çığlık çekip,
Sıyrılıp kaçıp geçinceye dek,
Kuş uçmaz geniş vadiden,
Kambar misali Kalça'yı,
Düşman kurtulmaz mızraktan,
İnsan kaçamaz ölümden,
Alööke'nin Koñurbay'ında
Arslan görünüşü belirdi,
Erliği herkesten bir başka,
Dağ deviren biri gibi,
Er olduğu göründü.
Mızrak uzatıp bağırıp,
«Möndü!» diye nara atıp,
Kendisi boz kurt Manas'a
Koñurbay şimdi yetişti,
Yetiştiği yerde sırlı mızrak,
Yetişip vurup geçti.

Beecindegi kıtaydın
Kalkamandın Kara atı,
Çatkayak kuuş, çaması az,
Çalkasınan ketçüdöy,
Tiginen öödö turganı
Emi kulap ötördö,
Cerge Manas ceterde,
Kolundagı Zulpukor
Karmap Manas kalganı,
Kapırıñdın sır ayza,
Kak ortogo salganı.

Beecin'deki Kıtay'ın,
Kalkaman'ın Kara atı,
Apışlığı dar, dermanı az,
Sırtüstü gidecek gibi,
Şaha kalkıp dikildi,
Tam yıkılıp giderken,
Manas yere değecekken,
Elindeki Zulpukor'u
Manas kavrayıverdi,
Kâfirinin sırlı mızrağını,
Tam ortasından biçti.

Ayzası sınıp cogolup,
Şay koldogon emespi,
Arıslan Manas oñolup.
Büçülügün bekitip,
Akolpoktu kiygeni,
Koştop cürgön Sarala,
Kan emespi zor Manas
Muştap emi ötkönü.
Algaranın üstünön
Alöökönün Koñurbay
Kürküröp kulap ketkeni.
Kaardanıp kan Manas,
Opol-Toodoy kürküröp,
Oyon Manas kelgende
Mancuunun kalkı burkurap,
Kelin bolup cügünüp,

Mızrağı kırılıp yok olup,
Şay korumuyor mu onu,
Arslan Manas doğruldu.
Bağcıklarını pekiştirip,
Akolpok'u giydi,
Yedeğinde giden Sarala,
Han değil mi ulu Manas,
Vurup şimdi geçti.
Algara'nın üstünden
Alööke'nin Koñurbay'ı
Gürleyerek yıkılıp düştü.
Öfkelenip han Manas,
Opol Dağı gibi kükreyip,
Soylu Manas gelince
Mançu'nun halkı feryat edip,
Gelin olup diz çöküp,

Col boşottu dırkırap,
Cetkileñ Manas köykaşka
Cebeden murun cetkeni,
Koñurbaydın Algara
Cetip karmap oşondo,
Olco kılıp ketkeni.
Caaday uçup Sarala,
Içke coldop tötölöp,
Koñurbaydın Algara,
Oydolotup karandı,
Olco kılıp cetelep.
Manas alıp keterde,
Tizesi cerge bügülüp,
Alöökönün Koñurbay:
«Algara berip ketkin» – dep, Koe bergen oñorbu,
Kıya tartıp Manaska
Kelin bolup cügünüp.
Koñurbay müntüp turgan
«Ayköl Manas soogalap»,–
Arı cagınan Almambet
Caaday uçup dardaktap,

Yol boşaldı dörtnala,
Erlerin ereni Manas boz kaşka
Oktan önce yetişti,
Koñurbay'ın Algara'sını
Yetişip yakaladı o anda,
Ganimet edip götürdü.
Yay gibi uçtu Sarala,
Dar yoldan dosdoğru sürüp,
Koñurbay'ın Algara'sını,
Sıçratıp oynattı o karayı,
Ganimet edip yedeğe aldı.
Manas alıp giderken,
Dizleri yere bükülüp,
Alööke oğlu Koñurbay:
«Algara'yı verip git» – diye, Bırakıverir mi hiç,
Yan dönüp Manas'a
Gelin gibi diz çöküp.
Koñurbay böyle duruyordu,
«Ayköl Manas, aman!» diye,–
Öte yandan Almambet
Yay gibi uçup telaşla,

«Ayköl Manas soogalap»,–
Eki etegi kaldaktap,
Emi Almambet cetkiçe,
Koñurbaydın Algara
Olco kılıp ketkiçe,
Akıl oyloyt Manas kan:
«Biröönün tonu ton bolbos,
Kişi körbös balaanı.
Biröönün atı at bolbos,
Baatır ele Koñurbay
Atın alıp neteyin,
Atın tartıp men alıp,
Ne muraska ceteyin,
Andan körö uşu cerde
Atın berip keteyin».
Cügünüp turgan Kalçaga,
Sın kıldı Manas Kalçaga,
«Mına kapır, atıñ – dep,
Kaardanıp ızgırtıp,

«Ayköl Manas, aman!» diye,–
İki eteği savrularak,
Almambet yetişinceye dek,
Koñurbay'ın Algara'sı
Ganimet olup gidinceye dek,
Manas Han düşünür taşınır:
«Elin kürkü kürk olmaz,
Kimsenin görmediği belayı.
Elin atı at olmaz,
Yiğit idi Koñurbay,
Atını alıp nideyim,
Atını çekip ben alıp,
Hangi mirasa ereyim,
Ondansa şuracıkta
Atını verip gideyim».
Diz çöküp duran Kalça'ya,
Manas bir süzdü Kalça'yı,
«İşte kâfir, atın – diye,
Öfkelenip hışım saçıp,

Okoro* tüygön çılbırdı
Koñurbay közdöy ırgıtıp.
Arañ turgan köp mancuu
Algaranı alganı,
Kapırlardın at oyunçu, cöö külük
Arıslan Koñur Kalçanı
At üstünö salganı.
Aylası cok Almambet,
Köödöngö batpay köp sanaa:
«Kokuy kankor, oñbo» – dep,
Közünün caşı on talaa.
«Kokuy, Manas, oñboy kal,
Egerde eki bolboy kal!
Kolgo tiygen koendu,
Adam sendey bolorbu?!
Arıslan törö kabılan,
Adam degen oñorbu.
Bel baylagan Beecindin
Beli emespi Koñurbay.

Okoro düğümlenmiş yuları*
Koñurbay'a doğru fırlattı.
Güçbela duran nice Mançu
Algara'yı aldılar,
Kâfirlerin at cambazı, yaya yüğrüğü
Arslan Koñur Kalça'yı
At üstüne bindirdiler.
Çaresiz kaldı Almambet,
Göğsüne sığmaz nice dert:
«Vay hunhar, onmayasın» – diye,
Gözünün yaşı sel gibi.
«Vay Manas, onmaz ol,
Asla iki olmayasın!
Ele geçmiş tavşanı salan,
İnsan senin gibi olur mu?!
Arslan töre, kaplanım,
Böylesini salan insan onar mı.
Bel bağladığı Beecin'in
Beli değil mi Koñurbay.

Algaranı maa berseñ,
Çiybeyt belem sızıktı,
Kararıp catkan Kıtayga
Kılbayt belem kızıktı.
Algaradan ayrılsa,
Körgözböyt belem kalaanı,
Salbayt belem Kıtayga
Cetkirbeyt belem kartımdı,
Albayt belem Kalçadan
Kapkaydagı dartımdı.
Bul Beecindin özünön
Bul Koñurbay cogolboyt,
Bul Koñurbay ölbösö,
Kıyamat cüzün körbösö
Kırgızdın işi oñolboyt.
Belgilüü kıyın bel oşol
Bendeden başka şer oşol,
Ayzakerden ıktuunu

Algara'yı bana verseydin,
Çizmez miydim çizgiyi,
Kararıp yatan Kıtay'a
Görülmedik işler etmez miydim.
Algara'dan ayrılsa,
Kaleyi dar etmez miydim ona,
Salmaz mıydım Kıtay'a,
Ulaştırmaz mıydım eski kinimi,
Almaz mıydım Kalça'dan
Ta nerdeki derdimin öcünü.
Bu Beecin'in kendisinden
Bu Koñurbay yok olmaz,
Bu Koñurbay ölmedikçe,
Kıyamet yüzünü görmedikçe
Kırgız'ın işi onulmaz.
Belli başlı çetin bel odur,
Kuldan öte bir aslandır o,
Mızrakçıların ustasını

Alıp koe berdiñbi.
Coonun aylasın bilgen mıktuunu.
Meenet kün Manas ekensiñ,
Albas bolduñ tilimdi,
Algara karmap alganda
Atayı sizge cügürdüm.
Algara kayta bergende
Arıslanım senden tüñüldüm.
Bel baylagan beliñdi
Beren Manas kökcalım,
Beelediñ bele Beecindi,
Balaça kıldıñ çalanı,
Öltürböy tirüü koyduñbu
Başıña tüşkön balaanı.
Calınsañ ukpay kebiñdi,
Kalça kul tabar ebiñdi,
Ölbösö Kalça çıgarar,
Kapkaydagı celiñdi.
Beker berdiñ, sen Manas,
Algaraday buudandı,

Tutup salıverdin mi.
Düşmanın çaresini bilen yamanı.
Dert günüm Manas imişsin,
Sözümü tutmaz oldun,
Algara'yı yakaladığında
Bilhassa size koştum ben.
Algara'yı geri verince
Arslanım, senden umudu kestim.
Bel bağladığın belini,
Yiğit Manas, bozkurdum,
Beecin'i hesap ettin mi hiç,
Çocukça yarım koydun işi,
Öldürmeyip diri mi bıraktın
Başına inen belayı.
Yalvarsan dinlemez sözünü,
Kalça kul bulur çareni,
Ölmezse Kalça çıkarır,
Ta nerdeki hıncını senden.
Boşuna verdin, sen Manas,
Algara gibi küheylanı,

	Emi taptıñ baatırım,	*Şimdi buldun, bahadırım,*
	Koñurbayday tuugandı.	*Koñurbay gibi kardeşi.*
	Koñurbay salar başıña	*Koñurbay salar başına*
	Tübündö zaman akırdı.	*Sonunda ahir zamanı.*
	Algarasın maa berseñ,	*Algara'sını bana verseydin,*
89690	Tolup catkan kıtaydı	*Kaynayıp duran Kıtay'ı*
	Toz-toz kılıp cöölötüp,	*Darmadağın edip yaya koyup,*
	Soyboyt belem Kalçanı	*Boğazlamaz mıydım Kalça'yı.*
	Kayran başım cırtkıçtarga	*Zavallı başım, yırtıcılara*
	eeletip, Kan Manastın baygesin	*el kılıp, Han Manas'ın ödülünü*
	Kara kıtay kalkı bar,	*Kara Kıtay halkı var,*
	Kaardansa adamdın	*Öfkelense insanın*
	Kanın içer saltı bar.	*Kanını içer töresi var.*
	Bel baylagan beli bar,	*Bel bağladığı beli var,*
	Bekip catkan ceri bar.	*Sağlam saklı yeri var.*
89700	Beecinden çıkkan akılduu	*Beecin'den çıkma akıllı*
	Beren Kalça eri bar.	*Yiğit Kalça eri var.*
	Ayzakerden ıktuu kul,	*Mızrakçıların ustası kul,*
	Alışıp cürgön Koñurbay	*Kapışıp duran Koñurbay,*
	Coonun aylasın bilgen	*Düşmanın çaresini bilen*
	mıktuu kul.	*yaman kul.*
	Atın berip Kalçanın	*Kalça'nın atını verip*
	Tügöttüñ menin aylamdı»,–	*Tükettin benim çaremi»,–*
	Almambet aytıp mınday kep,	*Almambet söyledi böyle söz,*
	Oozun cıyıp algıça,	*Ağzını toparlayana dek,*
89710	Kökötöydün tegiz miñden kara nar,	*Kökötöy'ün tastamam binlik kara devesi,*
	Artkan altın bir dalay,	*Yüklenmiş altını bir hayli,*
	Ancıyandın arkagı coon sarala,	*Ancıyan'ın atkısı kalın sarı-alası,*
	Bukardın bulu kımbat karala,	*Bukar'ın değerli kumaşı kara-alası,*
	Sayışka çıkkan baygesi,	*Mızrak cengine konan ödülü,*
	Ata uulular busurman	*Ata oğulları Müslümanlar*
	Al kızıktı kördü emi.	*O temaşayı gördü şimdi.*
	Uruk kuup kandarga	*Soy güden hanlara*
	Ülöştürüp berdi emi.	*Üleştirip verdi şimdi.*
	Al baygeni algan can	*O ödülü alan can*
89720	Köñüldörü cay bolup,	*Gönülleri hoş olup,*
	Kölpöñdötüp bay bolup,	*Kabara kabara bay olup,*
	Kaadaluu kızık körüşüp,	*Töreli temaşa görüşüp,*

Sayıştagı baygeni
Kamçıga çenep bölüşüp,
Kıyındarı alışıp,
Kamçılaşıp kalışıp,
Dünüyönün baarısın
Kalayıkka cadatıp,
Cüktölüp kelgen kalıñ bul
89730 Cetkeninin baarına
Bir-bir cooluk talatıp.
Katuu kızık körüşüp,
Kamçıga çenep bölüşüp,
Arga artkan altından
Ata uulunun baarına
Dodolotup tögüşüp,
Altın alıp talagan
Busurmandın baygesin.
Munu mınday taştaylı,
89740 Cambı atış degen bir önör,
Andan kabar baştaylı.

Mızrak cengi ödülünü
Kamçıyla ölçüp bölüşüp,
Yamanları kapışıp,
Kamçılaşıp durdular,
Dünyalığın hepsini
Ahaliyi usandırırcasına saçıp,
Yüklenip gelen kalın kumaşı
Erişenlerin hepsine
Birer yağlık kaptırıp.
Sıkı temaşa görüşüp,
Kamçıyla ölçüp bölüşüp,
Yük yük artan altından
Ata oğlunun hepsine
Yığın yığın döküşüp,
Altın alıp yağmaladılar
Müslümanın ödülünü.
Bunu böylece bırakalım,
Cambı vurmak denen bir hüner var,
Ondan haber başlayalım.

CAMBI ATIŞKANI
Karagaydan şırgıydı
Obolotup aştatıp,
Kökötöydün toyunda
Opsuz oyun baştatıp.
Dünüyönü caynatıp,
Al şırgıydın uçuna
Köördön cambı baylatıp.
89750 «Cambını atıp alsak» – dep, Canaalı,
Karaç uykaşı
Ar kimdin bölüp talabı.
Al cambıga baylangan
Tak altımış tanabı.
Car çakırıp, köp aytıp,
«Iderlüü cigit mergeniñ,
Cambı atkıla» – dep aytıp.
Mergender keldi soroktop.
Cambı atuuga mergeni,
Kebez belboo, keñ ötük

CAMBI ATIŞMASI
Çam ağacından sırığı
Yükseğe kaldırıp ulayıp,
Kökötöy'ün toyunda
Ölçüsüz oyun başlatıp.
Dünyalığı saçıp serip,
O sırığın ucuna
Som gümüşten cambı bağlatıp.
«Cambıyı vurup alsak» – diye, Canaalı,
Karaç yan yana,
Herkesin ayrı emeli.
O cambıya bağlanmış
Tastamam altmış urganı.
Tellal çağırtıp, çok söyleyip,
«Hünerli yiğit nişancınız,
Cambıyı vursun» – deyip.
Nişancılar geldi sökün edip.
Cambı vurmaya nişancısı,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli

Keçildin kanı Koñurbay
Bul çıgardı miñ mergen,
Kalmaktardın kan Coloy
Al çıgardı miñ mergen.
Katın balban Oroñgu
Al çıgardı miñ balban.
Şibeelerden Muzkindik
Al çıgardı miñ mergen.
Mancuunun kanı Ezkara
Bul çıgardı miñ mergen.
Opsuz balban Orokkır
Al çıgardı miñ mergen.
Eştekterdin Camgırçı
Al çıgardı miñ mergen.
Buudayıktın Muzburçak
Bul çıgardı miñ mergen.
Elemandın er Töştük
Al çıgardı miñ mergen.
Kazaktardın kan Kökçö
Al çıgardı miñ mergen.
Kokon kandın Kozubek

Keçil'in hanı Koñurbay
Bu çıkardı bin nişancı,
Kalmakların hanı Coloy
O çıkardı bin nişancı.
Kadın pehlivan Oroñgu
O çıkardı bin pehlivan.
Şibeelerden Muzkindik
O çıkardı bin nişancı.
Mançu'nun hanı Ezkara
Bu çıkardı bin nişancı.
Ölçüsüz pehlivan Orokkır
O çıkardı bin nişancı.
Eştek'lerin Camgırçı'sı
O çıkardı bin nişancı.
Buudayık'ın Muzburçak'ı
Bu çıkardı bin nişancı.
Eleman'ın er Töştük'ü
O çıkardı bin nişancı.
Kazakların hanı Kökçö
O çıkardı bin nişancı.
Kokon hanının Kozubek'i

Bul çıgardı miñ mergen.
Ancıyandın ayrı sakal Sınçıbek
Al çıgardı miñ mergen.
Altı Şaardın Alabek
Al çıgardı miñ mergen.
Oogandın kanı Akun kan
Al çıgardı miñ mergen.
Al çıgardı miñ mergen.
Urumkan uulu Kökbörü
Bul çıgardı miñ mergen.
Al cambının tübünö
Mıltıktarı koroktop,
Mergenderdin kızıgı
Kamçıların bek tiştep,
At-attarın küş-küştöp,
Mergenderdin baarının
Moyundarı uzarıp,

Bu çıkardı bin nişancı.
Ancıyan'ın çatal sakallı Sınçıbek'i
O çıkardı bin nişancı.
Altı Şaar'ın Alabek'i
O çıkardı bin nişancı.
Oogan'ın hanı Akun Han
O çıkardı bin nişancı.
O çıkardı bin nişancı.
Urumkan oğlu Kökbörü
Bu çıkardı bin nişancı.
O cambının dibine
Tüfekleri doğrulup,
Nişancıların coşkusuyla
Kamçılarını sıkı dişleyip,
Atlarını dehleyip,
Nişancıların hepsinin
Boyunları uzayıp,

Milteleri kızarıp,
Cambısına tuu sayıp,
Canıñ çıkkan Bokmurun
Kalayıkka çuu salıp,
Miñ-miñden kaptap atışıp,
Ata alışpay catışıp,
Bilbesten ok cañılıp,
Ölüp catkan mından köp.
Kudurettin salganın
Körüp catkan mından köp.
Kıyşaya tüşüp caaların
Tartıp cürgön mından köp.
Düynögö adam toebu,
Adam körbös kızıkka
Batıp cürgön mından köp.
Erensingen erender
Astı menen suurulup,
Kara tütün burkurap,

Fitilleri kızarıp,
Cambısına tuğ dikip,
Canı çıkası Bokmurun
Ahaliye çığlık salıp,
Biner biner üşüşüp atışıp,
Vuramayıp yatıştılar,
Bilmeden kurşunu şaşıp,
Ölüp yatan bundan çok.
Kudret'in saldığını
Görüp yatan bundan çok.
Yana devrilip yaylarını
Çekip duran bundan çok.
Dünyaya insan doyar mı,
İnsanın görmediği temaşaya
Dalıp giden bundan çok.
Erlik taslayan erenler
Önden sıyrılıp çıkıp,
Kara duman burcu burcu,

Mıltıkka buuday kuurulup,
Mergenderi mekçeyip,
Barañdın ünü zırkırap,
Keltenin ünü çırkırap,
Oçogor ünü düpüldöp,
Sırbarañ ünü küpüldöp.
Kebelbey cambı turganı,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay
Kerilip turup attı ele,
Caaçısı caanı tarttı ele,
Kapır menen busurman
Kebelgen cok bul cambı.
Mancuunun kanı Ezkara
Basıp atıp berdi ele,
Karasa közgö ilinbey,
Ogu kayda ketkeni
Kayda ekeni bilinbey.
Kara kalmak burkurap,
Kalgandarı baarısı

Tüfekte buğday kavrulup,
Nişancıları gerilip,
Barañ'ın sesi zangırdayıp,
Kelte'nin sesi çınlayıp,
Oçogor'un sesi gümbürdeyip,
Sırbarañ'ın sesi güm güm ötüp.
Cambı kılını kıpırdatmadan durdu,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay
Gerilip durup attı ya,
Yaycısı yayını çekti ya,
Kâfir ile Müslüman
Kıpırdamadı bu cambı.
Mançu'nun hanı Ezkara
Basıp ateş etti ya,
Baksa göze ilişmez,
Kurşunu nereye gitti,
Nerede olduğu bilinmez.
Kara Kalmak feryat edip,
Geri kalanların hepsi

	Kakançıldap aykaylap,	*Kakançın diye haykırıp,*
	Kaytıp attı çurkurap,	*Dönüp attılar bağrışıp,*
	Kaykaygan cok bul cambı	*Kılı kıpırdamadı bu cambının,*
	Kapır atıp ötkönü,	*Kâfir atıp geçti de,*
89840	Kök tulparga kamçı urup,	*Gök tulpara kamçı vurup,*
	Kaçırıp Koşoy cetkeni,	*Dörtnala Koşoy yetişti,*
	Bakay barıp bir attı,	*Bakay varıp bir attı,*
	Al Koşoydun kolunda	*O Koşoy'un elinde*
	Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
	Közgö atar maş mergeni,	*Göze vuran usta nişancısı,*
	Kartküröñ menen oynotup,	*Kartküröñ ile oynatıp,*
	Abañ Koşoy baş bolup,	*Koca Koşoy baş olup,*
	Argın kandın Acıbay	*Argın hanının Acıbay'ı,*
	Adisteri kelgeni.	*Ustaları geldiler.*
89850	Acıbay barıp bir attı,	*Acıbay varıp bir attı,*
	Miñ mergen menen cabılıp,	*Bin nişancıyla birlikte,*
	Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
	Koşoy ata bergeni,	*Koşoy ata atıp durdu ya,*
	Kozgolup cambı bılk etpeyt, Kara	*Kımıldayıp cambı yerinden oynamaz, Kara*
	dinden ak bolgon,	*Kara dinden ak olan,*
	Kotorulup kılt etpeyt.	*Devrilip kıpır etmez.*
	Kezeme-kezek atıştı,	*Sırayla karşılıklı atıştılar,*
	Kezekteşip catıştı.	*Nöbetleşip durdular.*
	Mergender baarı canaşa,	*Nişancılar hep yan yana,*
	Mınday kördü tamaşa,	*Böyle gördü temaşayı,*
89860	Oktun baarı zuuldap,	*Kurşunların hepsi vınlayıp,*
	Cıldız bolup zırkırap,	*Yıldız olup akıp gidip,*
	Oçogordun oozunan	*Oçogor'un ağzından*
	Iştıktay tütün burkurap,	*Baca gibi duman burcu burcu,*
	Caa tartkıçtar çekçeyip,	*Yay çekenler gözlerini dikip,*
	Töştük kirip attı emi,	*Töştük girip attı şimdi,*
	Kaykaygan cok bul cambı,	*Kılı kıpırdamadı bu cambının,*
	At salışıp atışıp,	*At sürüşüp atışıp,*
	Kapır menen busurman	*Kâfir ile Müslüman*
	Almak-salmak atışıp,	*Karşılıklı sıra sıra atışıp,*
89870	Kökötöydün cambıga	*Kökötöy'ün cambısıyla*
	Alek bolup catışıp.	*Helak olup uğraştılar.*
	Kandarına küç bolup,	*Hanlarına güç olup,*

	Door-kıyamat bolguça	*Devir kıyamete varana dek*
	Unutulgus iş bolup.	*Unutulmaz iş olup.*
	Küpsördön darı kübülüp,	*Barut kesesinden barut dökülüp,*
	«Teskeri oyun eken» – dep,	*«Ters bir oyunmuş bu» – diye,*
	Kandar candan tüñülüp.	*Hanlar candan umut kesip.*
	Kalk tüñülüp bolgondo,	*Halk umudu kestiğinde,*
	Oluyattın er Bakay	*Evliya soylu er Bakay,*
89880	Kan Manastın cökörü,	*Han Manas'ın yoldaşı,*
	Kasieti bir kança	*Kerameti bir hayli olan*
	Kayran Bakay bekerbi.	*Kahraman Bakay boş durur mu.*
	Kapırdan kaçıp cat bolgon,	*Kâfirden kaçıp yad olan,*
	Almambet barıp bir attı,	*Almambet varıp bir attı,*
	Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
	Kök ırapıs* ton kiygen,	*Gök ırapıs* kürk giyen,*
	Kögala sınduu at mingen,	*Kögala görklü at binen,*
	Alışkan alı cetpegen,	*Kapışanın gücü yetmediği,*
	Arıslandın tişi ötpögön,	*Arslanın dişi işlemediği,*
89890	Çubak barıp bir attı,	*Çubak varıp bir attı,*
	Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
	Altımıştın artıgı,	*Altmışın da üstünü,*
	Kırk çoronun kıyını,	*Kırk çoronun yamanı,*
	Kara bolot kırgagı,	*Kara çeliğin keskin ağzı,*
	Kan Manastın Sırgagı,	*Han Manas'ın Sırgak'ı,*
	A da barıp bir attı,	*O da varıp bir attı,*
	Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
	Iramandın Irçıuulu,	*Iraman'ın Irçıuul'u,*
	Içkırı tüpök kırk muunu	*Uçkuru püsküllü, kırk boğum,*
89900	Bu da barıp bir attı,	*Bu da varıp bir attı,*
	Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
	Üzüktöy kalpak er Şuutu	*Üzük misali kalpaklı er Şuutu*
	A da kelip bir attı,	*O da gelip bir attı,*
	Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
	Küldür menen Çalıbay,	*Küldür ile Çalıbay,*
	Katar cetip bir attı,	*Yan yana yetişip bir attı,*
	Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
	Kırktın başı Kırgılçal,	*Kırkın başı Kırgılçal,*
	Bu da kelip bir attı,	*Bu da gelip bir attı,*
89910	Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*

Kızıl köödön ereni,	*Kızıl göğüslü ereni,*
Kılımdı buzgan bereni,	*Çağı bozan yiğidi,*
Bozuul kelip bir attı,	*Bozuul gelip bir attı,*
Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
Ak buudaydın oroosu,	*Ak buğdayın ambarı,*
A da Manas çorosu,	*O da Manas çorosu,*
Tamaşaluu Tazbaymat	*Şakacı Tazbaymat*
A da cetip bir attı	*O da yetişip bir attı,*
Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
89920 Külkülüüsü Macigi	*Güldüreni Macik'i*
Bu da cetip bir attı,	*Bu da yetişip bir attı,*
Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
Tölgöçü kara Tölögü,	*Falcı kara Tölök'ü,*
Tölgösü curttan bölögü,	*Falı elden apayrı,*
A da barıp bir attı,	*O da varıp bir attı,*
Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
Serüündögön Seregi	*Serin gezen Serek'i,*
Kan Manastın keregi,	*Han Manas'ın gereklisi,*
A da cetip bir attı,	*O da yetişip bir attı,*
89930 Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
Manasta çoro bir dalay,	*Manas'ta çoro bir hayli,*
Baarınan balban Agayar,	*Hepsinden pehlivan Agayar,*
Kaarına kelgende	*Öfkesi geldiğinde*
Kalaymandı baştagan,	*Kıyameti koparan,*
Çın açuusu kelgende	*Gerçek hışmı geldiğinde*
Töönü caza muştagan,	*Deveyi şaşmaz yumruklayan,*
Töö kötörgön Agayar,	*Deve kaldıran Agayar,*
A da cetip bir attı,	*O da yetişip bir attı,*
Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
89940 Koş Oloñduu Bayçoro	*Koş Oloñ'lu Bayçoro*
Aksur menen çuu koyup,	*Aksur ile dörtnala koşup,*
A da cetip bir attı,	*O da yetişip bir attı,*
Bir tanabın kıya attı.	*Bir urganını kesip attı.*
Ötüp ketti aalamga	*Âleme yayıldı gitti*
Bul cambının azabı.	*Bu cambının azabı.*
Kalgan eken samsaalap,	*Sarkıp kalmış meğerse,*
Cambının calgız tanabı.	*Cambının tek urganı.*
Kabarı oor, atı uluk,	*Haberi ağır, adı ulu,*

Arbagı biyik, opsuz şer
Dalay cerdi karatkan,
Taalayluu kılıp caratkan.
Atı Manas arslan,
Ayköl Manas cetkeni,
Kankor cetip bir attı,
Bir tanabın kıya attı.
Baatırıñ cambı kulattı,
Kan Manastın kırk çoro
Kökötöydün kazına
Baygesine sayganı
Kıymıldagan möröydü
Kımbatıñ Manas alganı.
Cambını Manas alganda
Dünüyödö olcogo
Kırkı cetip kalganda
Cambısın atıp cıkkanı,
Manas kandın kırk çoro
Muraska mintip çıkkanı.

Ruhu yüce, ölçüsüz aslan,
Nice yere baş eğdiren,
Talihli kılınıp yaratılan.
Adı Manas, arslanı,
Ayköl Manas yetişti,
Hunhar yetişip bir attı,
Bir urganını kesip attı.
Bahadırın cambıyı devirdi,
Han Manas'ın kırk çorosu,
Kökötöy'ün hazinesinden
Ödüle konanı,
Kımıldayan mükâfatı
Kıymetlin Manas aldı.
Cambıyı Manas aldığında
Dünyada ganimete
Kırkı yetişip vardığında
Cambısını vurup devirdiler,
Manas Han'ın kırk çorosu
Mirasa böyle kondular.

ÇAPKAN ATTARDIN KELGENI, KALMAK, KITAY

BAYGENI ÇATAK KILIP, ÇIR BOLGONU

KOŞAN ATLARIN GELİŞİ, KALMAK İLE KITAY'IN

ÖDÜLÜ KAVGA EDİP ÇEKİŞMESİ

Munu mınday taştaylı,
At çabılgan külük bar,
Kapır menen busurman
Sala turgan bülük bar.
Er başına cüktölgön,
At süröö degen tülük bar.
Karmaşa turgan kezegi
Kapır menen busurman
Kaalap çapkan külük bar.
Cılkıdan çıkkan tulpar bar, Kaardı caman ötkördüñ,
Kanattuu cetpes talaa bar,

Bunu böylece bırakalım,
Yarışa salınmış yüğrük var,
Kâfir ile Müslümanın
Salacakları fitne var.
Er başına yüklenmiş,
At sürme denen görev var.
Kapışacakları demidir
Kâfir ile Müslümanın
Gönülden koşturduğu yüğrük var.
Yılkıdan çıkma tulpar var, Kahrı fena geçirdin,
Kanatlının yetişemediği bozkır var,

Kan Koñurbay baatırga.
Az cerinen çır çıksa,
Kapır menen busurman
Kırılıp keteer balaa bar.
Kaynap catkan kıtaydı
At aydatıp cibergen
At Maaniker külük bar.
Kıyabı kelse kıtaylar
Kıla turgan tülük bar.
Köp cañcaldın başı bar,
Kökötöydün aşı bar.
Kökcal Bakay söz baştap,
Koe berdi kıygaçtap.
Bakaydın aytkan sözü bul:
Ulamadan uladık,
«Din busurman kalayık,
Kanıñ mında turasıñ,
Karçalışkan ata uulu
Baarıñ mında turasıñ.
Ata uuludan abıdan
Iktuuñ mında turasıñ.
Ayzakerden kan içme
Mıktıñ mında turasıñ.
Kalıñ kara busurman,
Miñ kişiden biriñ kel,
Cüyöö tabar ıktuuñ kel,
Aybanıñ kalıp busurman,
Adamga çalış mıktuuñ kel,
Bir kıyşañın çıgarıp,
Aylañ tegiz eriñ kel,

Han Koñurbay bahadıra.
Ufak yerden kavga çıksa,
Kâfir ile Müslümanın
Kırılıp gideceği bela var.
Kaynayıp duran Kıtay'ı
Atları sürdürüp gönderen
At Maaniker yüğrüğü var.
Fırsatını bulsa Kıtayların
Edecekleri iş var.
Çok kavganın başı var,
Kökötöy'ün aşı var.
Bozkurt Bakay söze başlayıp,
Koyverdi dolaylayıp.
Bakay'ın söylediği söz bu:
Bilenden bilene ulaştık,
«Dini Müslüman ahali,
Hanlarınız burada duruyor,
Çekişip duran ata oğlu,
Hepiniz burada duruyorsunuz.
Ata oğlundan hakkıyla
Ustanız burada duruyor.
Mızrakçıdan kan içen
Yamanınız burada duruyor.
Kalabalık kara Müslüman,
Bin kişiden biriniz gel,
Söze düzen bulur ustanız gel,
Hayvanınız geride kalıp, Müslüman,
İnsan üstü yamanınız gel,
Bir çalımını sergileyip,
Çaresi tam eriniz gel,

Bul aylamdı körüñör.
Izalandı Koñurbay,
Uyat boldu kan Coloy,
Takır öldü Tükübay,
Kara saat muñu bar,
Oy, busurman, uguñar.
Kara kurttay kapırga
Kektüü boldu Coloyu,

Bu çaremi görünüz.
İncindi Koñurbay,
Utanca düştü Han Coloy,
Büsbütün öldü Tükübay,
Kara saatin kederi var,
Ey Müslüman, duyunuz.
Kara kurt gibi kâfire
Kinli oldu Coloy'u,

Kep kılbay öldü Tükübay.
Kagışıp adam ceñbegen,
Tolkup catkan bul kıtay
Topon suu tozdon kirbegen.
Uyaluu kıtay el oşol,
Ar baygesin köp alıp,
Uyat kıldıñ sen oşol.
Adamdan kalat köp arman,
Uşunday bolot şum calgan.
Bilgiçterden suradık.
Teñdeşip kişi albagan,
Teñelgen aman kalbagan.
Eñkeyişte çöp bolgon,
Eli-curtu köp bolgon.
Arbagı bar atı uluk,
Alışkan aman kalbagan.
Kara kıtay makuluk,
Çıñçı-mıñçı elinen
Kelgen eken tügönüp,
Çın Kakandın cerinen,
Kıtaydın curtu sel eken,
Kaptap keter kezi eken.

Söz etmeden öldü Tükübay.
Vuruşup insanın yenemediği,
Dalgalanıp duran bu Kıtay,
Tufan suyuna, toza boyun eğmemiş.
Yuvası köklü Kıtay eli odur,
Her ödülünü çokça alıp,
Utandırdın sen onları.
İnsandan kalır çok hasret,
Böyledir işte yalan dünya.
Bilenlerden sorduk.
Denk gelip kimsenin alamadığı,
Denk çıkanın sağ kalmadığı.
İnişinde otu bol olan,
Eli yurdu çok olan.
Ruhu güçlü, adı ulu,
Kapışan sağ kalmamış.
Kara Kıtay mahluku,
Çın'lı Mın'lı elinden
Gelmiş meğer tükenircesine,
Çın Kakan'ın yerinden,
Kıtay'ın yurdu sel imiş,
Basıp gidecek demiymiş.

Çalgırtmaluu sözü bar,
Çırkıraşıp çırdaşsak,
Çalıp ier özü bar.
Atı maçin kalkı bar,
Töbö çaçı ürpöyüp,
Katılgan turat karkıbar.
Uşu kelgen cıyınıñ,
Kan Kökötöy aşıdır,
Abaylasak kalayık,
Kalıñ çırdın başıdır.
Aytıp turgan Bakayıñ,
Tügönbögön kebi bar,
Tütöp catkan kıtayda
Içi tolgon kegi bar.
Çıgıp kelse buudanıñ
Baygesin zorduk kılbasın,

Dolambaçlı sözü var,
Çığrışıp kavgalaşırsak,
Çelme takıverecek kendisi var.
Adı Maçin halkı var,
Tepe saçı diken diken,
Sataşmaya durur fil misali.
Şu gelen toplantınız,
Han Kökötöy'ün aşıdır,
Dikkat edersek ahali,
Büyük kavganın başıdır.
Söyleyip duran Bakay'ınızın,
Tükenmeyen sözü var,
Tütüp duran Kıtay'da
İçi dolu kini var.
Öne çıkıp gelse küheylanın
Ödülünü zorbalıkla almasınlar,

Çır kılıp bayge talaşsam,
Bizge kızık kılbasın.
Kacıldagan kapırlar,
Kan Koñurbay baatırlar,
Busurmandın buudanı,
Çıgıp kelse okustan,
Kırgın kılıp cürbösün,
Kızıga ketip kokustan,
Cetimiş burku til bilgen,
Celdetti tandap alalık,
Argın kandın Acıbay,
Cetimiş burku til bilgen,
Tazdın uulu er Ürbü
Kara tilin kayragan,
Kamındırbay çu koyso,
Kıtaydın tilin sayragan.
Azız kandın Almambet,
Eñkeytip mende albagan.
Tüp atası Çılaba,
Çılabanın kandıgın,
Çın Beecinden talaşkan,
Çındagan kapır eken dep,
Çılbır çaçtuu kıtaydın

Kavga edip ödüle çekişsem,
Bize oyun etmesinler.
Gürül gürül kâfirler,
Han Koñurbay bahadırlar,
Müslümanın küheylanı,
Ansızın öne çıkıp gelse,
Kırgın çıkarıp durmasınlar,
Kapılıp gidip kazara.
Yetmiş türlü dil bilen,
Muhafızı seçip alalım,
Argın hanının Acıbay'ı,
Yetmiş türlü dil bilen,
Taz'ın oğlu er Ürbü,
Kara dilini bileyen,
Hazırlanmaya vakit vermeden salsa,
Kıtay'ın dilini şakıyan.
Azız Han'ın Almambet'i,
Baş eğip pes etmemiş.
Kök atası Çılaba,
Çılaba'nın hanlığını,
Çın Beecin'de çekişmiş,
Azılı kâfirmiş diyerek,
Yular saçlı Kıtay'ın

Suragınan adaşkan.
Kürdööldüü şaar, küçtüü curt,
Külüstön Almam kabılan,
Künülügü barınan,
Kün-cañ-cuñ menen salışkan.
Buruluştan cer tapkan,
Bul Kıtayga bata albay,
Busurmandan el tapkan.
Arıslan Bakay törönün
Aytkan sözün bilgizseñ,
Alakeñdin üstünö
Çılaba tonun kiygizseñ,
Çınmaçındın kıtayça,
Çınıgı kıtay eken dep,
Bildirbesten ciberseñ.

Hükümranlığından yolu ayrılmış.
Görkemli şehir, güçlü yurt,
Yiğit Almam, kaplanım,
Haset gördü hepsinden,
Kün-cañ-cuñ ile çarpışmış.
Dönemeçte yer bulmuş,
Bu Kıtay'a sığamayıp,
Müslümandan el bulmuş.
Arslan Bakay törenin
Dediği sözü bildirseniz,
Alakeñ'in üstüne
Çılaba kürkünü giydirseniz,
Çınmaçın'ın Kıtaycasıyla,
Gerçek Kıtay'mış diyerek,
Sezdirmeden gönderiverseniz.

Çın Kudaydan tilense,
Çıgıp kelgen tulpardı
Sırttan Almañ kabılan,
Kıtayça salıp sürööndü,
«Çınmaçın!» – dep, sürösö
Çındap Kuday berüüçü
Çıgıp kelgen tulpardı
Busurman aman körüüçü.
Bul amaldı kılbasak,
Çıgıp kelgen tulparıñ,
Koñurbaydan ölüüçü.
At aydagan tıyakta,
Urçuktuunun burçu bar,
Akkulaga kup okşoş,
Er Coloydun Surkula
Kara saat uşu bar.
Oroñgunun orgu-bargı kula bee
Caş Keneydin Kula tay
Armanda ketken tay ele.
Çoñ armanı bar ele,
Tay aldıga keldi dep,
Takır surap albagın.
Kemeline keltirbey,
Dal-dal kılıp salbagın.

Gerçek Tanrı'dan dilense,
Öne çıkıp gelen tulparı
Yavuz Almañ, kaplanım,
Kıtayca çığlıkla sürüp,
«Çınmaçın!» – diye sürerse,
Gerçekten Tanrı verirdi,
Öne çıkıp gelen tulparı
Müslüman sağ esen görürdü.
Bu tedbiri kılmazsak,
Öne çıkıp gelen tulparın,
Koñurbay elinden ölürdü.
At sürülen öte yanda,
Urçuktuu'nun köşesi var,
Akkula'ya tıpkı benzer,
Er Coloy'un Surkula'sı,
Kara saat işte bu var.
Oroñgu'nun oynak kula kısrağı,
Genç Keney'in Kula tayı,
Hasretle giden tay idi.
Büyük hasreti var idi,
Tay öne geldi diye,
Sakın isteyip alma.
Kıvamına erdirmeden,
Paramparça edip koyma.

Kan Manastın kırk çoro,
Tulpardan tandap mingile.
Kara kalmak, mancuuga
Tuura erdik menen kirgile.
Baygege cakın kelgende
Istamdap sürööp salgıla.
Akkula tulpar ayla cok,
Çıgıp kelse buudandın
Baş baygesin algıla!»
Bakaydan ugup mınday kep,
Karkıranı cakalap,
Çoñ-Kegendi bakalap,
Busurman kolu çu koydu,
Çırın ıldıy çurkurap.

Han Manas'ın kırk çorosu,
Tulpardan seçip binin.
Kara Kalmak'a, Mançu'ya
Dosdoğru erlikle girin.
Ödüle yakın gelince
Var gücünüzle nara salın.
Akkula tulpara çare yok,
Öne çıkıp gelirse küheylanın
Baş ödülünü alın!»
Bakay'dan işitip böyle söz,
Karkıra kıyısını boylayıp,
Çoñ-Kegen boyunca inip,
Müslüman ordusu dörtnala saldı,
Yamaç aşağı bağrışarak.

Çañ asmanga burkurap,
Azaptı artık saluuga,
Attı surap aluuga,
Kalmak kolu çuu koydu.
Talaalap tartıp kol kaptap,
Az gana emes, mol kaptap,
Türkün-türkün bölünüp,
Cer carılıp dırkırap,
Ceznay ünü çırkırap.
Doolbas katuu kagılıp,
Tolkup catkan köp uluk,
Kaptap cürdü cabılıp.
Topurak uçup, toz küyüp,
Badanaçan bölünüp,
Baatırları körünüp.
Kara kurttay kal basıp,
Karap tursa Ileni,
Topurak uçup, çañ basıp.
Çañı-çañga urunup,
Çañ obogo burulup,
Çabuul koygon emedey,
Attı közdöy kalayık,
Kara kurttay kuyulup,
Aybandın başı kagışıp,
Ayzanın başı çabışıp,

Toz göğe savrulup,
Azabı fazlasıyla salmaya,
Atı isteyip almaya,
Kalmak ordusu naraya saldı.
Bozkırı tutup ordu bastırıp,
Az değil, bol bastırıp,
Türlü türlü bölünüp,
Yer yarılıp gümbürdeyip,
Ceznay'ın sesi çınlayıp.
Davul sert vurulup,
Dalgalanan nice ulu,
Hep birden bastırıp yürüdü.
Toprak uçup, toz yanıp,
Zırh gömlekliler ayrılıp,
Bahadırları görünüp.
Kara kurt gibi halk basıp,
Bakıp dursa İle'ye,
Toprak uçup, toz basıp.
Tozu toza çarpıp,
Toz göğe burkulup,
Hücuma kalkmışçasına,
Ata doğru ahali,
Kara kurt gibi dökülüp,
Hayvanın başı tokuşup,
Mızrağın başı çarpışıp,

Adır-çeñgek cer kelse,
Aşa koyup aduulap,
Saralanı oşondo
Arıslan Alma sultanıñ,
Abayı menen cabuulap.
Caaday uçup Alakeñ,
Çıñdap cürüp col menen,
Kayıpçısın kaldaytıp,
Kayran Almañ kara kök,
Tüp atası Çılaba,
Çılaba kiygen ton menen,
Alek bolup kayran baş,
Kıtayça kiyip taacını,

Engebeli sarp yer gelse,
Aşıp geçip hızlanıp,
Sarala'yı o zaman
Arslan Alma sultanın,
İhtimamla çullayıp.
Yay gibi uçup Alakeñ,
Sıkı gidip yol ile,
Kayıpçısını savurtup,
Kahraman Almañ, yaman inat,
Kök atası Çılaba,
Çılaba'nın giydiği kürk ile,
Uğraşıp durdu kahraman baş,
Kıtayca giyip tacını,

Al taacının üstündö
Şuru otogot* marcan taş*,
Kalıñ kıtay kakançın,
Alakeñdi taanıbay,
Alek boldu kurgan baş.
Kökcal Almañ törönün
Köz aynegi balkıldap,
Köökördöy bolgon şuru taş
Töbösündö carkıldap.
Körgön kıtay kanım – dep,
Añ-tañ kalıp eleñdep.
Alakeñ ketip baratat,
Oykumasın belendep.
Baytal beenin kulunu,
Kara cılkı duldulu.
Kabılandın Akkula
Karşı aldıman kezikse,
Kaçırıp çılbır alsam – dep,
At booruna salsam– dep,
Kara kıtay mancuunun
Özünçö süröön salsam – dep,
Kapır menen busurman
Ortosuna çıgarıp,
Abiyirdi mintip alsam – dep.
Eerdey bolgon belesti
Esil Almañ kökcalıñ

O tacın üstünde
Şuru otogot, mercan taş*,*
Kalabalık Kıtay, Kakançın,
Alakeñ'i tanımayıp,
Telaşa düştü zavallı baş.
Bozkurt Almañ törenin
Göz camı parıldayıp,
Köökör misali şuru taşı
Tepesinde ışıldayıp.
Gören Kıtay «hanım» – diye,
Şaşıp kalıp bakınıp.
Alakeñ gidip duruyor,
Hilesini hazır edip.
Genç kısrağın kulunu,
Kara yılkının düldülü.
Kaplanın Akkula'sı
Karşıma denk gelirse,
Saldırıp yularını alsam – diye,
At böğrüne yatsam– diye,
Kara Kıtay Mançu'nun
İçinde kendimce nara salsam – diye,
Kâfir ile Müslümanın
Ortasına çıkarıp,
Şerefi böylece alsam – diye.
Eyer gibi olan bele
Esil Almañ bozkurdun

Emi kelip tayandı,
Sarala oozun burdu ele,
Sandırgaluu kayran er
Dürbü salıp turdu ele.
Köktön kögörüp munar körünüp,
Maanikerdi bek baylap,
Munarıktap burçtangan
Buluñ bolup uçtangan,
Buzulgan kumdun betinde
Orgup-orgup çañ çıgat.
Orgugan çañdı karasa,
Akkulanın çañı eken,

Şimdi gelip dayandı,
Sarala'nın ağzını çevirdi ya,
Şanı yüce kahraman er
Dürbün tutup durdu ya.
Gökten göğerip pus göründü, Maaniker'i sıkı bağlayıp,
Puslanıp köşelenen,
Koyak olup sivrilen,
Bozulmuş kumun yüzünde
Fışkır fışkır toz çıkar.
Fışkıran toza baksa,
Akkula'nın tozu imiş,

Başın cerge salıptır,	*Başını yere salmış,*
Badışañdın Akkula	*Padişahın Akkula'sı*
Başkaça arış alıptır.	*Bambaşka adım açmış.*
Moyunun cerge salıptır,	*Boynunu yere salmış,*
Badışañdın Akkula	*Padişahın Akkula'sı*
Bolboy arış salıptır.	*Durmadan adım atmış.*
Eñkeyişke kelgende	*İnişe geldiğinde*
Eliktey kolu sayılıp,	*Karaca gibi ön ayağı saplanıp,*
Ör tayana bergende	*Yokuşa dayanıverince*
Öküm külük Akkula	*Zorlu yüğrük Akkula'nın*
Cal-kuyrugu cayılıp.	*Yele kuyruğu yayılıp.*
Talaa-tüzgö kelgende	*Ovaya düze geldiğinde*
Taman cerde tarsıldap,	*Tabanı yerde takırdayıp,*
Kara bolot oozduk	*Kara çelik gemi*
Kemekeylep kemirse	*Damağında kemirse*
Kömököydö karsıldap,	*Gırtlağında çatırdayıp,*
Kökülü kökkö bölünüp,	*Perçemi göğe bölünüp,*
Tulparlık sını körünüp,	*Tulparlık görkü görünüp,*
Kulanday kulak capırıp,	*Kulan gibi kulak yatırıp,*
Kuyunday cerdi sapırıp.	*Kasırga gibi yeri savurup.*
Bet aldına kelgende	*Tam karşısına geldiğinde*
Beren Almañ köykaşka	*Yiğit Almañ boz kaşka*
Belgilep karap turganda,	*Gözleyip bakıp dururken,*
Baskan taşı bırkırap,	*Bastığı taş parçalanıp,*
Er Coloydun Açbuudan	*Er Coloy'un Açbuudan'ı*
Uçup kelet dırkırap.	*Uçup gelir dörtnala.*
Akkula soñu al eken,	*Akkula'nın ardındaki o imiş,*
Cayma kökül caş Aydar	*Yayık perçemli genç Aydar*
Atın aydap barganda,	*Atları sürüp vardığında,*
Kökötöydün Bokmurun	*Kökötöy'ün Bokmurun'u*
Köp akıldı salıptır.	*Çok akıl vermiş.*
Tilin alıp caş Aydar	*Sözünü tutup genç Aydar*
Üç künü uktap kalıptır.	*Üç gün uyuyup kalmış.*
Üç kündön kiyin caş Aydar	*Üç günden sonra genç Aydar*
Uykudan çoçup oygonup,	*Uykudan irkilip uyanıp,*
Oñ cagına tolgonup,	*Sağ yanına dönüp,*
Kolun suuga salınıp,	*Elini suya daldırıp,*
Kol daaratın alınıp,	*El abdestini alıp,*

Butun suuga malınıp,
But daaratın alınıp.
Şaşıp amaz okunup,
Maanikerdi tokunup,
Umaçtay közü açılıp,
Uykunun baarı çaçılıp.
Öödö turup karasa,
Kukuldagan kuzgun cok,
Kakıldagan karga cok.
Karasa közgö ilinbeyt,
Kaşındagı candardın
Kay ketkeni bilinbeyt.
Mına oşondo caş Aydar
Kamçı çappas kara san,
Maanikerdey tulparga
Katıra kamçı çaptı ele,
Koydoy eti bölünüp,
Koendoy conu tüzöldü.
Tayday eti bölündü.
Tayganday cünü tüzöldü.
Araanday oozu açıldı,
Bürüşüp turgan tuyagı
Çoñ tabaktay cazıldı.
Kan aralaş ak köbük
Omuroogo çaçıldı.
Buluttuu köktün astınan,
Buralgan şiber üstünön
Burkurap alıp uçtu emi.

Ayağını suya banıp,
Ayak abdestini alıp.
Aceleyle namaz kılıp,
Maaniker'i eyerleyip,
Işıl ışıl gözü açılıp,
Uykunun hepsi dağılıp.
Ayağa kalkıp baksa,
Guruldayan kuzgun yok,
Gaklayan karga yok.
Baksa göze ilişmez,
Yanındaki canların
Nereye gittiği bilinmez.
İşte o zaman genç Aydar,
Kamçı görmemiş kara sağrılı,
Maaniker gibi tulpara
Şaklatıp kamçı çaldı ya,
Koyun gibi eti bölünüp,
Tavşan gibi sırtı düzeldi,
Tay gibi eti bölündü.
Tazı gibi tüyü düzeldi.
Uçurum gibi ağzı açıldı,
Büzüşüp duran tırnağı
Büyük sahan gibi yayıldı.
Kan karışık ak köpük
Göğsüne saçıldı.
Bulutlu göğün altından,
Salınan çayırın üstünden
Toz koparıp uçtu şimdi.

Cer ayrıldı zakımdap,
Kan Coloydun Açbuudan
Kirip keldi takımdap.
Maanikerdin kökülü
Malıp koygon şoru eken,
At aydagan tulparga
Astı bayge cok eken.
Maanikerdi çappagan,
Kökötöydün Bokmurun
Astı akılı cok eken.

Yer yarıldı uçarcasına,
Han Coloy'un Açbuudan'ı
Girip geldi ardına takılıp.
Maaniker'in perçemi
Batırılıp konmuş çilesiymiş,
At süren tulpara
Önden ödül yok imiş.
Maaniker'i koşturmayan,
Kökötöy'ün Bokmurun'unda
Hiç akıl yok imiş.

Kumurskanı kör, kurttu kör, Duuga kirip alıptır.	*Karıncayı gör, kurdu gör, Gürültüye girmiş.*
At süröögö ketiptir	*At sürmeye gitmiş,*
Kurttay kıtay curttu kör.	*Kurt gibi Kıtay yurdunu gör.*
Çuuga kirip alıptır.	*Curcunaya girmiş.*
Karasa közgö ilinbey,	*Baksa göze ilişmez,*
Topurak uçup, toz küyüp,	*Toprak uçup, toz yanıp,*
Asman açık, cer bürkök,	*Gök açık, yer kapalı,*
Kaysı ekeni bilinbeyt.	*Hangisi olduğu bilinmez.*
90290 Artık buudan mal eken,	*Üstün küheylan imiş,*
Akkula menen Açbuudan,	*Akkula ile Açbuudan,*
Koendoy okşoş al eken.	*Tavşan gibi benzeşirmiş.*
Kara kıtay, mancuuga,	*Kara Kıtay'a, Mançu'ya,*
Emi ilinip kalarda,	*Tam takılıp kalırken,*
Kan Koñurbay kelerde,	*Han Koñurbay gelirken,*
Akkulanı körördö,	*Akkula'yı görürken,*
Kalaymandı kılarda,	*Kıyameti koparırken,*
Irgıta teep salarda,	*Fırlatıp tekmelerken,*
Kabılan Almañ kayran şer,	*Kaplan Almañ, kahraman aslan,*
90300 Oñ-tetiri teminip,	*Sağlı sollu mahmuzlayıp,*
Şuru otogot, marcan taş,	*Şuru otogot, mercan taş,*
Töbösündö carkıldap,	*Tepesinde ışıldayıp,*
Kök colborstoy tüyülüp,	*Boz kaplan gibi toplanıp,*
Kıtaydın kiymin kiyinip,	*Kıtay'ın giysisini giyinip,*
Alakeñ curtka dayırıp,	*Alakeñ yurdu dolanıp,*
Arkı atası Çılaba,	*Öte atası Çılaba'dan,*
Oşondo kalgan çoñ belgi,	*O zamandan kalma büyük nişan,*
Totu kuştun kuyrugun,	*Tavus kuşunun kuyruğunu,*
Toguz türdöp sayınıp.	*Dokuz türlü takınıp.*
90310 Kıtaylarça kıcıldap,	*Kıtayca gürül gürül söylenip,*
Kaardanıp bakırıp,	*Öfkelenip bağırıp,*
Kakandap uraan çakırıp.	*Kakan diye nara çağırıp.*
Manas kandın Akkula,	*Manas Han'ın Akkula'sını,*
Kakandap süröp alıptır,	*Kakan diyerek sürüp coşturmuş,*
Şuru otogot, marcan taş,	*Şuru otogot, mercan taş,*
Zuñzuñdun kanı aralaş,	*Zuñzuñ hanı karışık,*
Kalıñ kıtay baarısı,	*Kalabalık Kıtay'ın hepsi,*
Alakeñdi körgöndö,	*Alakeñ'i gördüğünde,*

	Ataktuu kandın biri dep,	*Ünlü hanlardan biri diye,*
90320	Ayabay süröp alıptır.	*Alabildiğine destekleyip coşmuş.*
	Kıykırıktı salıptır.	*Naralar salmış.*
	Kıykırışıp kıtay curt,	*Bağrışarak Kıtay yurdu,*
	Kıyın süröp Kulanı,	*Sıkı destekleyip Kula'yı,*
	Almambetke aldatıp,	*Almambet'e aldanıp,*
	Çuuga kirip alıptır.	*Curcunaya girmiş.*
	Adam körbös munarık,	*İnsan görmez pusa,*
	Çañga kirip alıptır.	*Toza girmiş.*
	Kıtaydan Alman bölünüp,	*Kıtay'dan Alman ayrılıp,*
	Kalmakka keldi körünüp.	*Kalmak'a geldi görünüp.*
90330	Kalmagına kelgende	*Kalmak'ına geldiğinde*
	Kalmakça süröön saldı ele,	*Kalmakça nara saldı ya,*
	Kıraan Almañ kabılan,	*Yavuz Almañ, kaplanın,*
	Böksögö attı salıptır,	*Yamaca atı sürmüş,*
	Möndülöp süröön alıptır.	*Möndü diye nara atmış.*
	Astındagı Sarala	*Altındaki Sarala'ya*
	Oñdu-soldu kamçı urup,	*Sağlı sollu kamçı vurup,*
	Kara kalmak kanı eken,	*Kara Kalmak hanı imiş,*
	Kanı kiyip aluuçu,	*Hanının giyip kuşandığı,*
	Kalday tonun kiyinip,	*Kalday kürkünü giyinip,*
90340	Möndü-möndü-möndü – dep,	*Möndü-möndü-möndü – diye,*
	Möndülöp süröön saldı ele.	*Möndüleyip nara saldı ya.*
	Cagı-cagı-cagı – dep,	*Cagı-cagı-cagı – diye,*
	Cagılap süröön saldı ele.	*Cagılayıp nara saldı ya.*
	Caynap catkan köp kalmak,	*Kaynaşıp duran nice Kalmak,*
	Cabıla süröp aldı emi.	*Hep birden destek verdi şimdi.*
	Kalmak kelet sepildep,	*Kalmak gelir sökün edip,*
	Arkadan çaçı delpildep.	*Ardından saçı dalgalanıp.*
	Kabılan Almañ barında	*Kaplan Almañ var iken*
	Kalmaktı aldap at süröp.	*Kalmak'ı aldatıp at sürdü.*
90350	Kıraan Almañ barında,	*Yavuz Almañ var iken,*
	Kıtaydı aldap at süröp.	*Kıtay'ı aldatıp at sürdü.*
	Kaynap catkan köpçülük,	*Kaynayıp duran kalabalık,*
	Soloongo kirip bardı ele.	*Soloon içine girip vardı ya.*
	Soloonço uraan çakırıp,	*Soloonca nara çağırıp,*
	Soloondon süröp öttü ele,	*Soloon'dan destek alıp geçti ya,*
	Şibeeçe uraan çakırıp,	*Şibeece nara çağırıp,*

Şibeeden süröp öttü emi,
Kıraan Almañ barında,
Kıyın amal çın saldı.
Akkulanı taanıbay,
Kıtaylarga çır saldı.
Beren Almañ kökcaldın
Berendigi bilindi.
Arı bara tüşköndö,
Islam curtka ilindi.
Manas kandın kırk çoro,
Kıyrap süröp kaldı emi.
Bu canıbar Akkula,
Başın cerge salıptır,
Sürögönü kırk çoro,
Çıgıp ketken Akkula,
Akkula çıgıp ketkenin,
Anı körböy kalıptır.
Anı mınday taştaylı,
Ala köödön ayköl şer,
Andan kabar baştaylı,
Aybanboz menen samsıtıp,
Ayköl Manas kabılan
Duuga kirip alıptır.
Barbaktatıp boz atın
Baatır Manas kabılan,
Oşo çuunun içinde
Açbuudan körüp alıptır.
Kaardanıp kabılan,
Örttöy közü caynadı,
Kañırıgı bek tütöp,
Kan içmesi karmadı.

Er Coloydun Açbuudan,
Aldıga tüşüp cügürüp,
Kalat degen emine?
Kökötöydün san bayge,
Kara kalmak, mancuular,
Alat degen emine?
Kıtayga bayge bergiçe

Şibee'den destek alıp geçti şimdi,
Yavuz Almañ var iken,
Çetin hileyi sahiden kurdu.
Akkula'yı tanımayıp,
Kıtaylara kavga saldı.
Yiğit Almañ bozkurdun
Yiğitliği bilindi.
Öteye varıp indiğinde,
İslam yurduna ulaştı.
Manas Han'ın kırk çorosu,
Coşkuyla destekleyip kaldı şimdi.
Bu güzelim Akkula,
Başını yere salmış,
Destekleyeni kırk çoro,
Öne çıkıp gitmiş Akkula,
Akkula'nın çıkıp gittiğini,
Onu göremeden kalmışlar.
Onu böylece bırakalım,
Ala göğüslü ayköl aslan,
Ondan haber başlayalım,
Aybanboz ile salınıp,
Ayköl Manas, kaplan,
Gürültüye girmiş.
Hoplata hoplata boz atını
Bahadır Manas, kaplan,
O curcunanın içinde
Açbuudan'ı görüvermiş.
Öfkelendi kaplan,
Ateş gibi gözü parladı,
İçi tutuşup tüttü,
Kan içiciliği tuttu.

Er Coloy'un Açbuudan'ı,
Öne düşüp koşarak,
Geri kalır ne demek?
Kökötöy'ün sayısız ödülünü,
Kara Kalmaklar, Mançular,
Alır ne demek?
Kıtay'a ödül verinceye dek

	Tirüü cürböy ölölü,	*Diri gezmeden ölelim,*
	Tuubay tuna çögölü.	*Doğmadan dibe çökelim.*
	Ardaktap çapkan Akkula	*İtibarla koşturulan Akkula,*
	Cılmañdagan soyulgur,	*Sırıtıp duran kahrolası,*
	Cılkıdan bölök mal ele	*Yılkıdan başka bir mal idi,*
90400	Kökötöydün kızıl tuu,	*Kökötöy'ün kızıl tuğu,*
	Bıyıl çıgar çagı ele.	*Bu yıl çıkacak çağı idi.*
	Bagalçagı bir tutam,	*İnciği bir tutam,*
	Baka bolup kalganbı,	*Kurbağa mı olup kalmış,*
	Sogonçogu bir tutam,	*Topuğu bir tutam,*
	Çoçko bolup kalganbı?	*Domuz mu olup kalmış?*
	Keçee Altaydan beri kaçkanda,	*Hani Altay'dan beri kaçarken,*
	San düynömdü çaçkanda	*Sayısız malımı saçarken*
	Kara kalmak curt menen,	*Kara Kalmak yurdu ile,*
	Öyüz-büyüz catışıp,	*Karşı karşıya yatışıp,*
90410	Mıltıktaşıp atışıp,	*Tüfekleşip atışıp,*
	Mıktap uruş salganda,	*Sıkı savaş saldığında,*
	Toruçaar okko uçkanda,	*Toruçaar kurşunla düştüğünde,*
	Kalıñ kıtay, mancuu curt,	*Kalabalık Kıtay, Mançu yurdu,*
	Kaptap dümök salganda,	*Basıp kargaşa saldığında,*
	Toruçaar okko uçurup,	*Toruçaar'ı kurşunla düşürüp,*
	Kaldayıp cöö kalganda,	*Çaresiz yaya kaldığımda,*
	Katagandın kan Koşoy	*Katagan'ın hanı Koşoy*
	Telkızıl tartuu kılganda,	*Telkızıl'ı armağan ettiğinde,*
	Telkızıldı mingende	*Telkızıl'a bindiğimde*
90420	Teñdeşe turgan tulpar cok,	*Denk gelecek tulpar yok,*
	Can bagışa cürgöngö	*Canını kurtarıp gezmeye,*
	Obodon cıldız tutulup,	*Gökten yıldız tutulup,*
	Oluyat koldop özümdü,	*Evliya destekledi beni,*
	Kara kıtay, mancuudan,	*Kara Kıtay'dan, Mançu'dan,*
	Arañ cürüp kutulup,	*Güç bela kurtulup,*
	Kızılbaş çaap aluuga,	*Kızılbaş'ı vurup almaya,*
	Cortuul cürüp kalganda,	*Akına çıkıp gittiğimde,*
	Mediyandın çölünön,	*Mediyan çölünden,*
	Kayıbınan kabılgan,	*Gaipten karşıma çıkan,*
90430	Ay talaadan tabılgan.	*Issız bozkırdan bulunan.*
	Toy kılganda Akkula,	*Toy ettiğimde Akkula'ya,*
	Tokson bee soyulgan.	*Doksan kısrak kesilmişti.*

Atı Akkula koyulgan.
Başın cerge bıyıl cıl,
Sala turgan kezi ele,
Kökötöydün baş bayge
Ala turgan kezi ele.
Akkula artta kalgan soñ,
Bu kapırdın Açbuudan,
Çıgarganda neteyin,
Çıgarbastan tübünö,
Aylam kelse ceteyin.
Arıslan Manas barbaktap,
Kaardanıp dardaktap,
Boz kiseni kurçanıp,
Aybanbozdu bir salıp,
Astınan çıksa Manas kan,
Kaptalınan kaçırıp,
Süböönün tömön beti – dep,
Böyrögünün çeti – dep,
Kaardanıp kaçırıp,
Açbuudandı kan Manas,
Kaptaldan arı tepti ele,
Küülönüp kelgen soyulgur,
Küülönüp Manas tiygende,
Müdürülüp ketti ele.
Katarınan üç katar,
Ala salıp ketti ele.
Kaardanıp Manas karıştı,
Açbuudan ala salgan cer,
Oşo kündön uşu kün,
Ak-Car bolup atıktı.
Açbuudan kulap turganda,
Amıstanıp Koñurbay,
Anı Kuday urdu emi.

Kuturgurdun Algara,
Irmegenge can cetpeyt,
Uçkan karga bolboso,
Tört ayaktuu can cetpeyt.
Cıgılıp turgan Açbuudan,

Adı Akkula konmuştu.
Başını yere bu yıl,
Salacağı demi idi,
Kökötöy'ün baş ödülünü
Alacağı demi idi.
Akkula arkada kaldıktan sonra,
Bu kâfirin Açbuudan'ı,
Öne çıkarınca nideyim,
Çıkarmadan dibine,
Elimden gelirse ereyim.
Arslan Manas heybetle,
Öfkelenip köpürerek,
Boz kuşağı kuşanıp,
Aybanboz'a bir vurup,
Önünden çıksa Manas Han,
Böğründen saldırıp,
Kaburganın alt yüzü – diye,
Böbreğinin kıyısı – diye,
Öfkelenip saldırıp,
Açbuudan'ı Han Manas,
Böğründen öteye tepti ya,
Hız almış gelen kahrolası,
Hızla Manas değdiğinde,
Tökezleyip gitti ya.
Sırasından üç sıra,
Yuvarlanıp gitti ya.
Öfkelenip Manas kargıdı,
Açbuudan'ın yuvarlandığı yer,
O günden bugüne,
Ak-Car diye ad aldı.
Açbuudan düşüp dururken,
Hırslanıp Koñurbay,
Onu Tanrı çarptı şimdi.

Kudurasıcanın Algara'sı,
Yetişmeye can dayanmaz,
Uçan karga olmazsa,
Dört ayaklı can yetişmez.
Düşmüş duran Açbuudan'ı,

	Cılmaygırdı kördü emi.	*O sırıtkanı gördü şimdi.*
	Katının kara baskanday,	*Karısını kara basmış gibi,*
	Kaardandı Koñurbay.	*Öfkelendi Koñurbay.*
	Curt cıyılgan köp bayge,	*Yurdun yığdığı çok ödülü,*
	Albayt degen emine,	*Almaz ne demek,*
	Al baygeni berbese,	*O ödülü vermezlerse,*
	Kızıtalak burutka,	*Kahrolası Burut'a,*
	Adam körgüs kırgındı	*İnsanın görmediği kırgını*
	Salbayt degen emine.	*Salmaz ne demek.*
90480	Dep, öşöntüp, Koñurbay,	*Deyip, böylece, Koñurbay,*
	Kaardanıp bakırıp,	*Öfkelenip bağırıp,*
	Kayratına Kalçanın	*Kalça'nın gayretine*
	Cer buzulup kürküröp,	*Yer bozulup gürleyip,*
	Kayratına Kalçanın	*Kalça'nın gayretine*
	Kalıñ kıtay, köp mancuu,	*Kalabalık Kıtay, nice Mançu,*
	Kak carılıp dürküröp.	*Ortadan yarılıp uğuldayıp.*
	Aldındagı Algara,	*Altındaki Algara,*
	Anık tulpar canıbar,	*Halis tulpar, güzelim,*
	Kıyın Kalça mıktı er,	*Çetin Kalça, yaman er,*
90490	Kıykırıktı saldı emi.	*Narayı bastı şimdi.*
	Ayta-buyta degiçe,	*Aman deyip demeye kalmadan,*
	Açıp közdü cumguça,	*Gözü açıp yumana dek,*
	Okoro tüygön çılbırdı,	*Okoro düğümlü yuları,*
	Booruna bastı emi,	*Bağrına bastı şimdi,*
	Tegiz cerde üyrötüp,	*Düz yerde döndürüp,*
	Algan eken buudandı,	*Almış meğer küheylanı,*
	Tebeteydey süyrötüp.	*Börk gibi sürükleyip.*
	Enteñdetip tüşürüp,	*Sendeletip düşürüp,*
	Ebelektey uçurup,	*Çör çöp gibi uçurup,*
90500	Alöökönün Koñurbay	*Alööke oğlu Koñurbay,*
	Er Coloydun buudanın,	*Er Coloy'un küheylanını,*
	Opsuz süyröp alıptır,	*Ölçüsüz sürükleyip almış,*
	Tegiz cerde üyrötüp,	*Düz yerde döndürüp,*
	Tegi balban Koñurbay,	*Aslen pehlivan Koñurbay,*
	Tebeteydey süyrötüp.	*Börk gibi sürükleyip.*
	Eñkeyişte üyrötüp,	*İnişte döndürüp,*
	Eñgen cerde Koñurbay,	*Eğilen yerde Koñurbay,*
	Ebelektey süyrötüp.	*Çör çöp gibi sürükleyip.*

Buudandı buudan sürösö,
Tıyılbaybı alıbız,
Burulbay çurkap zakımdap,
Tögülböybü kanıbız.
Birdin soñu Açbuudan,
Barmak boldu cakındap.
Caş kenedey Kulatay,
Arman ketip barat ay.
Maanikerge kamçı urup,
Caş Aydar süröön alıptır, Kuyruktan tiştep alıptır.
Baskan taşı bırkırap,
Kulatay menen Maaniker,
Er Agıştın Surkiyik,
Katar çurkap dırkırap,
Cer aylanıp zakımdap,
Açbuudanga cakındap,
Kalıñ koldu kak carıp,
Kirip keldi Kulatay,
Çıguuçuday cakındap.
Kün ketkenden tün bütüp,
Er Töştüktün Çalkuyruk,
Kulanı çapkan balaga
Bir şumduktuu til bütüp.
Cer aldına tüşkönü,
Süröbö, Aydar, süröbö,
Cıgılsam tişim sınbaybı,
Cer üstünö çıkkanı
Ölsöm, Kuday urbaybı!
Ebelektey ceñil tay,
Epsiz uçup ketpeybi,
Kulap cerge cıgılsam,
Kup acalım cetpeybi,
Ciligim mayda sınbaybı,
Muzburçaktın Telkızıl,
Kıynap canım tınbaybı,
Tayında çaap bayge alıp,
Kökö kandın Kökala
Keneydi Kuday urbadı.

Küheylanı küheylan sürse,
Dinmez mi gücümüz,
Dönmeden koşup uçarcasına, Dökülmez mi kanımız.
Birin ardı Açbuudan,
Varır oldu yaklaşıp.
Körpecik Kulatay,
Hasretle gidiyor, ah.
Maaniker'e kamçı vurup,
Genç Aydar nara atmış, Kuyruktan dişleyip almış.
Bastığı taş parçalanıp,
Kulatay ile Maaniker,
Er Agış'ın Surkiyik'i,
Yan yana koşup dörtnala,
Yer dönüp uçarcasına,
Açbuudan'a yaklaşıp,
Kalabalık orduyu ortadan yarıp,
Girip geldi Kulatay,
Öne geçecekmiş gibi yaklaşıp.
Gün gidip gece bitip,
Er Töştük'ün Çalkuyruk'u,
Kula'yı koşturan çocuğa
Şaşılası bir dil bitip.
Yer altına indiği,
Sürme, Aydar, sürme,
Düşersem dişim kırılmaz mı,
Yer üstüne çıktığı,
Ölürsem, Tanrı çarpmaz mı!
Çör çöp gibi hafif tay,
Densiz uçup gitmez mi,
Yıkılıp yere düşersem,
Tam ecelim yetmez mi,
İlik kemiğim ufalanıp kırılmaz mı,
Muzburçak'ın Telkızıl'ı,
Kıvranıp canım dinmez mi,
Tay iken koşturup ödül alıp,
Kökö Han'ın Kökala'sı,
Keney'i Tanrı çarpmadı.

	Asıyında çapsaçı,	*Ergin çağında koştursaydı,*
	Mında bayge alsaçı,	*Burada ödül alsaydı,*
	Bayge cebey mayıñ ce,	*Ödül yemeden yağını ye,*
	Maderiñdin kanın ce.	*Ananın kanını ye.*
90550	Ketken bayge dooruñ ce,	*Giden ödülün davasını ye,*
	Anın arka cagınan	*Onun arka yanından*
	Ceti atañdın boorun ce.	*Yedi atanın bağrını ye.*
	Atka koşup tay çapkan,	*Ata katıp tay koşturan,*
	Arsız mınday bolorbu,	*Arsız böyle olur mu,*
	Süröbö, Aydar, süröbö,	*Sürme, Aydar, sürme,*
	Er Coloydun Açbuudan,	*Er Coloy'un Açbuudan'ını,*
	Kalıñ kıtay kakaylap,	*Kalabalık Kıtay Kakay diye,*
	Katuulap süröp alıptır,	*Var gücüyle sürüp coşturmuş,*
	Tulpar eken Kulatay,	*Tulpar imiş Kulatay,*
90560	Kan Coloydun Açbuudan,	*Han Coloy'un Açbuudan'ı,*
	Kulataydın artınan,	*Kulatay'ın ardından,*
	Kulanday kulak capırıp,	*Kulan gibi kulak yatırıp,*
	Kuyunday cerdi sapırıp,	*Kasırga gibi yeri savurup,*
	Külügünön ozuptur,	*Yüğrüğünü geçmiş,*
	Kara kalmak, mancuu curt	*Kara Kalmak, Mançu yurdu*
	Altımış cerden tosuptur.	*Altmış yerden yolunu kesmiş.*
	Surkiyiktin artınan,	*Surkiyik'in ardından,*
	Çalkuyrukka çara cok,	*Çalkuyruk'a çare yok,*
	Ceti cılça boluptur,	*Yedi yıl kadar olmuş,*
90570	Ceti kün arañ boluptur.	*Yedi gün ancak olmuş.*
	Başın cerge salalbay,	*Başını yere salamayıp,*
	Albardı bolup canıbar	*Yorgun argın olup güzelim*
	Çalkuyruk keldi çaalıgıp,	*Çalkuyruk geldi yorulup,*
	Anın arka cagınan,	*Onun arka yanından,*
	Bu da çurkap zakımdap,	*Bu da koşup uçarcasına,*
	Arkasınan takımdap,	*Ardından takılıp,*
	Suudan suurulup çıkkan sülügü,	*Sudan sıyrılıp çıkan sülüğü,*
	Kerkabılan külügü,	*Kerkabılan yüğrüğü,*
	Munun arka cagınan	*Bunun arka yanından*
90580	Kökbörünün Kuukazık,	*Kökbörü'nün Kuukazık'ı,*
	Oroñgunun Kula bee,	*Oroñgu'nun Kula kısrağı,*
	Al toguzdun ayagı,	*O dokuzun sonuncusu,*

Manas kandın Akkula
Astıga çıgıp bardı emi.
Kökötöydün san bayge
Kara kıtay, mancuu curt
Kaptap talap aldı emi.
Baygesine ee bolboy,
Busurman kuru kaldı emi.
Kıtaylardan Koñurbay,
Kara calduu Boroonçu,
Kalmaktardan kan Coloy,
Soloondordun Ilama,
Kacıldagan kapırdın
Bul zordugun suraba.
Topurak uçup, toz küyüp,
Tolgon kıtay el kaptap,
Kakançıluu bel eken,
Kökötöydün aşına
Kelimiş bolup kıtaylar,
Kagışa turgan kezi eken.
Coloy çıktı zorduktap,
Koñurbay çıktı oşondo,
Busurmandı korduktap.
Çoñ Ilama balbanı,
Çoñ Coloydoy kalmagı,
Türdüü, türdüü balta algan,
Tügöngürdün balbanı,
Türülüp kıtay, köp kalmak,
Kökötöydün köp bayge
Anı talap alganı.
Kazgan kalıñ or bolup,
Kakan-Beecin kozgolup,
Kökötöydün aşı eken,
Köp çataktın başı eken.
Kazıluu kalıñ or eken,
Kaynatıp koygon şor eken.
Mal korugan baatırdı
Sabap ketken kezi eken.

Manas Han'ın Akkula'sı
Öne çıkıp vardı şimdi.
Kökötöy'ün sayısız ödülünü
Kara Kıtay, Mançu yurdu
Basıp yağmalayıp aldı şimdi.
Ödülüne sahip olamadan,
Müslüman eli boş kaldı şimdi.
Kıtaylardan Koñurbay,
Kara yeleli Boroonçu,
Kalmaklardan Han Coloy,
Soloonların Ilama'sı,
Gürül gürül kâfirin
Bu zorbalığını hiç sorma.
Toprak uçup, toz yanıp,
Dolu Kıtay eli basıp,
Kakançın'lı bel imiş,
Kökötöy'ün aşına
Gelmiş görünüp Kıtaylar,
Çarpışacakları dem imiş.
Coloy çıktı zorbalaşıp,
Koñurbay çıktı o zaman,
Müslümanı hor tutup.
Koca Ilama pehlivanı,
Koca Coloy gibi Kalmak'ı,
Türlü türlü balta almış,
Tükenesicenin pehlivanı,
Dürülüp Kıtay, nice Kalmak,
Kökötöy'ün çok ödülünü
Onu yağmalayıp aldılar.
Kazılmış derin hendek olup,
Kakan-Beecin ayaklanıp,
Kökötöy'ün aşı imiş,
Çok kavganın başı imiş.
Kazılı derin hendek imiş,
Kaynatılıp konmuş çile imiş.
Malı koruyan bahadırı
Dövüp gittikleri dem imiş.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ödül Kavgasından Yeni Çağa: Toltoy'un Kara Yolculuğu

Ayçürök'ün duayla saldığı büyülü sis yolu siler; Toltoy'un karşısına, taş yastıkta uyuyan on iki yaşındaki bir çocuk çıkar: Almambet'in oğlu, Semetey'in atı Taybuurul'a binmiş Külçoro. Çocuk, Manas'tan kalma Akkelte'yi gürletip "Manas! Manas!" narasını salınca Toltoy'un gözüne vadiden çıkan Manas, Bakay, Almambet ve Çubak orduları görünür; yüreği kopan bahadır dizginini kaçışa çevirir. Külçoro kovalar, "kaçan güvey olur mu" diye alay eder, sır mızrağı Toltoy'un kuyruk sokumuna saplar; ecel kılıcını kaldıran Toltoy'un elini Tanrı bağlar, ama ıslak dizgin çocuğun elinden kayınca Taybuurul kösteklenir ve yaralı han canını kurtarır. Ejder zehrine altı gün yatırılmış mızrağın yarası Cediger otacılarınca sağaltılır; Toltoy ile Çınkoco birbirine lanet yağdırır, sonra da Tölök, Tölöbay, Kalça ve Kadırbay'ın başında yeri ezen bir orduyla Oogan üstüne yürürler. Külçoro'yu tan atarken bağrına basan Semetey, Acıbay'ın getirdiği haberle abdest alıp namaz kılar, Akolpok'u giyip Zulpukor'u kuşanır — "Çınkoco ile Toltoy'un Ölümü" faslı açılmıştır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Koñurbay, Coloy, Boroonçu ve Ilama'nın Kıtay-Kalmak kalabalığı yarış ödülünü yağmalar; Manas'ın önderliğindeki karşı saldırıda düşman bozguna uğrar, Almambet Açbuudan'ı okla vurur, ödül fazlasıyla geri alınır.
- Anlatı Semetey çağına döner: Şıgay oğlu Çınkoco, Akun Han'ın kızı ve Semetey'in nişanlısı Ayçürök'ü kaçırmayı kurar; Cediger hanı Toltoy önce karşı çıkar, korkaklıkla suçlanınca sarhoş halde Surkoen'e binip Oogan'a yola çıkar.
- Ayçürök'ün büyülü sisi Talas yolunu gizler; Toltoy'un karşısına Semetey'in atı Taybuurul'a binmiş, on iki yaşındaki Külçoro (Almambet'in oğlu) çıkar.
- Külçoro, Akkelte tüfeğini ateşleyip "Manas!" narası atınca Toltoy vadiden çıkan Manas, Bakay, Almambet ve Çubak ordularını görür ve kaçar; Külçoro sır mızrağı Toltoy'un kuyruk sokumuna saplar, ancak dizgin kayınca Toltoy kurtulur.
- Ejder zehrine altı gün yatırılmış sır mızrağın yarası Cediger otacılarınca hacamat ve "üpü" ilacıyla sağaltılır; Toltoy ile Çınkoco birbirini suçlayıp söverler.
- Cediger ordusu (Tölök, Tölöbay, Kalça, Kadırbay öncülüğünde) Ayçürök için Oogan'a yürür; Semetey, Külçoro'yu teselli ettikten sonra Acıbay'ın haberiyle Akolpok'u giyip Zulpukor'u kuşanarak savaşa hazırlanır.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Köp baygeni al kıtay	*O Kıtay nice ödülü*
Talap ketken kezi eken.	*Yağmalayıp gittiği demmiş.*
Törgö kuduk kazdı emi,	*Baş köşeye kuyu kazdı işte,*
Akkulanın baygesin	*Akkula'nın ödülünü*
Zorduk kılıp oşondo,	*Zorbalık edip o zaman,*
Kara kalmak çaktı emi.	*Kara Kalmuk saçtı işte.*
Kökötöydün köp düynö	*Kökötöy'ün nice malını,*
Bulasın bulap aldı emi,	*Varını yağma etti işte,*
Buzuktu katuu saldı emi.	*Fitneyi azgın saldı işte.*
Akıynaktı ayttı emi,	*Alaylı sözü söyledi işte,*
Çıkkan attın baygesin	*Dereceye giren atın ödülünü*
Talap alıp kayttı emi.	*Yağmalayıp döndü işte.*
Kişi azar salıptır,	*İnsanlara eziyet salmış,*
Kara kalmak, mancuuga	*Kara Kalmuk'a, Mançu'ya*
Ukuruk kayrar kalbaptır.	*Kement çevirecek kimse kalmamış.*
Kıymıldagan mal koyboy,	*Kımıldayan malı komayıp,*
Kıyın aydap alıptır.	*Zorla sürüp götürmüş.*
Kayaşayak bergendi,	*Karşı koyup direneni,*
Ölüm kılıp salıptır.	*Öldürüp yere sermiş.*
Acal cetken ölüptür,	*Eceli yeten ölüvermiş,*
Kökötöydün aşında	*Kökötöy'ün aşında*
Kara kıtay, mancuudan	*Kara Kıtay'dan, Mançu'dan*
Busurman korduk körüptür.	*Müslüman hakaret görmüştür.*
Kaynap kıtay cügürüp,	*Kaynaşıp Kıtay koşuşunca,*
Kıtay kalktı körgöndö,	*Kıtay halkını görünce,*
Alakanday busurman,	*Bir avuçluk Müslüman,*
Kayran candan tüñülüp,	*Tatlı candan umut kesip,*
Antalañdap şaşışıp,	*Telaşlanıp şaşırıp,*
Kee aylası ketkender	*Kimi çaresi tükenenler*
Kabaktı karay kaçışıp.	*Yamaçlara doğru kaçıştı.*
Busurmandın alpı bar,	*Müslüman'ın alpı var,*
Erensigen mendeni	*Erlik taslayan kulların*
Eçe türdüü calpı bar.	*Türlü türlü cümlesi var.*
Busurmandın kandarı	*Müslüman'ın hanları*
Akılınan şaşışıp,	*Akıllarını şaşırıp,*
Bayge tursun baarısı	*Ödül şöyle dursun, hepsi*

Baatır Koşoy karısı
Candarın ala kaçışıp,
Kayratı toluk, zaarı küç,

Bahadır Koşoy ihtiyarı
Canlarını alıp kaçıştı,
Gayreti tam, zehri güçlü,

Kankor Manas şeriñiz,
Katılgandı kılat tüz.
Canında bar kırk çoro,
Astında tulpar malı bar,
Kökötöydün baygesin
Ay-aalamdın baarısın
Kırıp iygen çagı bar.
Örttöy közü caynagan,
Kalıñ kara busurman,
Açuusu kelip abañ şer
Kırıp ie taştadı.
«Kıcıldap kıtay turganda, Çataktaşpay, çırdaşpay,
Kılışa turgan çak keldi,
Arıslan Manas kabılan,
Acal cetse ölölü,
Akkulanın baygesin
Tartıp alıp kapırdan,
Takır boydon bölölü!
Talasa kara kalmakka,
Dardayıp turup neteli,
Kol kuuşurup kapırga
Ne muraska ceteli?!
Zordukçu kara kalmaktı
Beecinge aydap sürölü.
Kacıldagan kıtaydı
Kakanga aydap kireli.
Başçıların soelu,
Kanına mıktap toelu.
Kızıkkan eken kapırlar,
Tügöl kılıp ketkidey.
Kırgın kılıp koelu.
Bet alışıp körüşüp,
Acal cetse ölüşüp,
Talkalaşıp kalbasak,

Hunhar Manas şirinizdir,
Sataşanı dümdüz eder.
Yanında kırk çorosu var,
Altında tulpar atı var,
Kökötöy'ün ödülünü
Ay-âlemin tümünü
Kırıp geçen çağı var.
Gözleri ateş gibi yanan,
Kalabalık kara Müslüman,
Öfkesi gelip şir aban
Kırıp geçiriverdi.
«Kıtay kaynaşıp dururken, Çatışmadan, dalaşmadan,
Vuruşacak çağ geldi,
Arslan Manas kaplan,
Ecel yeterse ölelim,
Akkula'nın ödülünü
Kâfirden çekip alalım,
Eksiksizce bölüşelim!
Kara Kalmuk dalaşırsa,
Dikilip durup nidelim,
Kâfire el kavuşturup
Hangi murada erelim?!
Zorba kara Kalmuk'u
Beecin'e sürüp kovalım.
Uğuldayan Kıtay'ı
Kakan'a sürüp girelim.
Önderlerini boğazlayıp,
Kanına iyice doyalım.
Heveslenmiş kâfirler,
Hepten silip süpürecek.
Bir kırgın koparalım.
Yüz yüze gelip görüşüp,
Ecel yeterse ölüşüp,
Paramparça dövüşmezsek,

Bu kıtayıñ kuturup,
Busurmanga cutunup.
Kayra tartıp kalat ko,
Kalbanı katuu salat ko».
Kerkke* koşun arttırıp,
Manas mınday degende
Kalıñ kara dın ıslam
Kaarı başka can eken,
Kan Koñurbay baatırga.

Bu Kıtay'ın kudurup,
Müslüman'ı yutmaya davranır.
Geri dönüp gelir ya,
Kavgayı azgın salar ya».
Kerk'e koşun yükletip,*
Manas böyle deyince
Kalabalık kara İslam kavmi
Kahrı başka bir canmış,
Han Koñurbay bahadıra.

Alsa kıtay maldı alsın,
Katılbaylık kapırga,
Aytkanına könölü.
Kalıñ kara kıtayga
Çataksız sala bereli.
Cer-cerge aman tartalı,
Kara kıtay, mancuunun
Zaarı mınday eken – dep,
Bilgenderge aytalı.
Aş berdik, aman kaytalı!
Kara kalmak, mancuunun
Köptügün eçak bilgenbiz,
Izabı ketse bul kapır
Köptöyt ko dep cürgönbüz.
Tegi kapır camanga
Teñelişip neteli,
Teñelbesten kan Manas
Cerlerge esen keteli.
Curtu suuk kapırıñ,
Tümöndösö kokustan,
Tügöl talap ketkidey.
Bayge emes bu kapır,
Baarıbızdı bu kapır
Kumurskaday kıtaydın
Aytkanına könölü,
Akkulanın baygesin
Ayköl Manas, til alsañ,
Nazir kılıp bereli.
Ardaktap aşka çakırsak,

Alırsa Kıtay malı alsın,
Kâfire sataşmayalım,
Dediğine boyun eğelim.
Kalabalık kara Kıtay'a
Çatışmadan yol verelim.
Yer yerimize sağ dönelim,
Kara Kıtay'ın, Mançu'nun
Zehri böyleymiş – diye,
Bilenlere söyleyelim.
Aş verdik, sağ dönelim!
Kara Kalmuk'un, Mançu'nun
Çokluğunu çoktan bilirdik,
Kini deprense bu kâfir
Kudurur diye bilirdik.
Aslı kâfir kötüyle
Denk tutuşup nidelim,
Denk olmadan, Han Manas,
Yerlerimize esen gidelim.
Yurdu soğuk kâfirin,
On binlerce üşüşürse,
Hepten yağmalayıp gider.
Ödül değil, bu kâfir,
Hepimizi bu kâfir
Karınca gibi Kıtay'ın
Dediğine boyun eğelim,
Akkula'nın ödülünü
Ayköl Manas, söz dinlersen,
Adak kılıp verelim.
Ağırlayıp aşa çağırsak,

Arsız tuugan akmaktar,
Salışkanga kıtayıñ,
Bilge cüktöp ok algan,
Kañguulardın kalkınan
Kançalık tümön kol algan.

Eñkeyişte çep eken,
Kapırdın curtu köp eken,
Öödönün çöbü bas boldu,
Busurman curtu az boldu.
Cetkileñ Manas, tildi al!
Ceti börü, bir taydı
Talasa tarpın koebu.
Ceti kılım el eken,
Alakanday busurman
Sabasa tarpın koebu?
Tübü kara köl eken,
Tügöngön kıtay el eken.
Teñelgen adam bolobu,
Topon suuday bul kapır,
Tolkusa candı koebu?
Kara tacaal kıtayga
Kagışkan aman bolobu,
Ezişken aman kalabı,
Enesi talak* it menen
Eregişpey kalalı.
Özübüz tilep albaylı,
Kayran başka balaanı
Kıtaydan kırgın körböylü,
Kırılıp çoguu ölböylü?!
Busurman mınday degende,
Bulkunup ketti er Manas,
Kaardanıp oşondo,
Kee biröönü kamadı,
Kee biröönü sabadı.
Ar özöndü tayanıp,
Köçü kaldı kördüñbü,
Ayköl Manas törögö
Kılganı cürgön eken dep,

Arsız doğmuş ahmaklar,
Vuruşmaya Kıtay'ın,
Fillere yükleyip ok almış,
Kañguu'ların halkından
Nice tümen asker almış.

İnişte siperi varmış,
Kâfirin yurdu çokmuş,
Yukarının otu basık oldu,
Müslüman yurdu az oldu.
Yetkin Manas, söz dinle!
Yedi kurt bir tayı
Dalarsa leşini kor mu?
Yedi asırlık elmiş,
Bir avuçluk Müslüman'ı
Döverse leşini kor mu?
Dibi kara göl imiş,
Kahrolası Kıtay eliymiş.
Ona denk olan adam olur mu,
Tufan suyu gibi bu kâfir,
Coşarsa can kor mu?
Kara deccal Kıtay'la
Çarpışan sağ kalır mı,
Boğuşan esen kalır mı,
Anası talak it ile*
İnatlaşmadan duralım.
Kendimiz dileyip almayalım,
Tatlı başa belayı
Kıtay'dan kırgın görmeyelim,
Kırılıp toptan ölmeyelim?!
Müslümanlar böyle deyince,
Silkinip kalktı er Manas,
Öfkelenip o zaman,
Kimini kıstırdı,
Kimini dövdü.
Her vadiye yaslanıp,
Göçü kaldı, gördün mü,
Ayköl Manas töreye
Kötülük kurup gezermiş diye,

Alakanday busurman
Özü kaldı kördüñbü?
Tüpkö çoguu cetet ko?!»
Kuculdaştı busurman,
Kıtaydan murun kıyratıp,
Alakanday ıslamdı

Bir avuçluk Müslüman
Kendi kaldı, gördün mü?
Toptan kökümüze erer ya?!
Fısıldaştı Müslümanlar,
Kıtay'dan önce kırıp,
Bir avuçluk İslam'ı

Manas ele kırıp ketet ko.
Kızıtalak kankordun
Ökümü cürçü sözündö,
Öcörü cürçü közündö.
Kızıtalak bu kankor
Kıtay menen çır kılıp,
Kıylaça aytat sözdörün,
Aman bolso karap tur,
Alakanday busurman,
Kıyratat ko özdörün.
Dardestin tilin alabı,
Darıya-selde kaptalıp,
Dalay can ölüp kalabı?
Tolkup catkan sel eken,
Toodoy kıtay el eken.
Too cıgılsa koebu,
Tolup catkan kapırga
Katılgan aman bolobu?
Karmaşa ketseñ kokustan,
Katılışsak okustan,
Balaketti salbaybı,
Tüpkö çoguu cetpeybi,
Tür salışsak kapırga
Tügöl curttun baarısın
Tirüü baylap ketpeybi.
Cılgınduu, Keñ-Kol, Talastan,
Korduktu körmök bolduk ko,
Cılas bolgon Manastan.
Munun karışıp kalgan adatı,
Türü suuk kankoruñ
Tügöl aydap Kıtayga,
Kırgın salar sanatı.

Manas'ın ta kendisi kırar ya.
Kahrolası hunharın
Hükmü yürürdü sözünde,
İnadı okunurdu gözünde.
Kahrolası bu hunhar
Kıtay ile kavga edip,
Bir hayli söyler sözlerini,
Sağ kalırsa bakıp dur,
Bir avuçluk Müslüman'ı,
Kırıp geçirir ya kendilerini.
Küstahın sözünü dinler mi,
Irmak selinde boğulup,
Nice can ölüp gider mi?
Coşup yatan sel imiş,
Dağ gibi Kıtay eliymiş.
Dağ devrilse kor mu,
Dolup taşan kâfire
Sataşan sağ kalır mı?
Kazara tutuşup gidersen,
Yanlışlıkla çatışırsak,
Bela salmaz mı,
Toptan kökümüze ermez mi,
Kâfirle boy ölçüşürsek
Bütün yurdun hepsini
Diri diri bağlayıp götürmez mi?
Cılgınduu'dan, Keñ-Kol'dan, Talas'tan,
Hakaret görecek olduk ya,
Kahrolası Manas'tan.
Bunun kökleşmiş huyu var,
Yüzü soğuk hunharın
Hepimizi Kıtay'a sürüp,
Kırgın salmak muradı.

Oñolup eki bolbogur,
Oñurañdap kalıptır.
Karap tursak kılımga
Kalaymandı salıptır.
Tügöngürgö baralı,
Atım arık ele dep,
Arız aytıp kalalı.

Onmayası, düzelmeyesi,
Homurdanıp durmuştur.
Bakıp dursak, cihana
Kargaşayı salmıştır.
Kahrolasıya varalım,
Atım cılızdı diyerek,
Arzımızı söyleyelim.

Ala köödön kankorgo,
Atım çabal ele dep,
Özüm calgız elem dep,
Tamaşanı salalı.
Tilge kelse kankordon,
Aş-azıktı çaçalı,
At-attarga biz minip,
Ar tarapka kaçalı.
Tolup catkan kıtayga
Toypoñdoşup neteli,
Tozok salsa Manas kan,
Tosup turup keteli».
Koşoy başçı karısı,
Arız ayttı oşondo
Busurmandın baarısı.
Aş üstündö uruşsak,
Ayıp bolot munubuz.
Salış kılar çarkta cok,
Uruşa turgan çakta cok».
Kan Manaska burkurap,
Arız ayttı çurkurap.
Kee bir kankor kep aytat,
Attarı arık dep aytıp,
Kee birleri kep aytat,
Özüm calgız dep aytat.
Kee biröösü kep aytat,
Atam karı dep aytat.
Kaardanıp bakırıp,
Kalaymandı baştadı.
Kankor Manas oşondo,
Kalayıktın baarısın

Deli gönüllü hunhara,
Atım güçsüzdü diyerek,
Kendim yalnızdım diyerek,
Şakaya vuralım işi.
Hunhar söze gelirse,
Aşı azığı saçalım,
Atlarımıza binelim,
Her yana kaçalım.
Dolup taşan Kıtay'a
Kabadayılanıp nidelim,
Han Manas tamu salarsa,
Karşılayıp geçelim».
Başbuğ Koşoy ihtiyarı,
Arz eyledi o zaman
Müslümanların hepsi.
Aş üstünde vuruşursak,
Ayıp olur bu işimiz.
Vuruşacak halde değiliz,
Dövüşecek çağda değiliz».
Han Manas'a ağlaşıp,
Feryat edip arz ettiler.
Kimi hunhar söz eder,
Atları cılız diyerek,
Kimileri söz eder,
Kendim yalnızım der durur.
Kimisi de söz eder,
Babam ihtiyar der durur.
Öfkelenip bağırıp,
Kargaşayı başlattı.
Hunhar Manas o zaman,
Ahalinin tümünü

Kırıp ie taştadı.
«Atañdın körü, caman el,
Atım arık debegin,
Atıñdan aber cebegin.
Atım arık degendin
Atın azır soyup ceym,
Özüm calgız degendin
Özün azır soyup ceym.

Kırıp geçiriverdi.
«Atanın körü, kem halk,
Atım cılız demeyin,
Atınızdan dert yanmayın.
Atım cılız diyenin
Atını şimdi kesip yerim,
Kendim yalnızım diyenin
Kendini şimdi kesip yerim.

Akkulanın baygesin
Albay kantip kalayın,
Bir kırgındı kıtayga
Salbay kantip kalayın.
Açuusu kelip aykırıp,
Kaysı biröön kamadı,
Kaysı biröön sabadı,
Kaysı biröön tildedi,
Kaysı biröön cür dedi.
Busurmandın baarısı
Kektüü bolup kerseybey,
Busurmandın baarısın
Kıruuçu Manas turbaybı,
Öz bilgenin bizderge
Kıluuçu Manas turbaybı,
Eptep cürüp tübüñö
Cetüüçü Manas turbaybı!»
Kalıñ kara busurman
Özök söz aytıp burkurap,
Tak öşöntüp turganda,
Taalayluu Manas şeriñiz
Kaynap catkan kapırga,
Kan Koñurbay baatırga,
Cekene belge kurçanıp,
Cer mayışkan kapırga,
Ceke Manas kol salıp.
Kaardanıp bakırıp,
Koñurbayın çakırıp:
«Kırk kandın eli kıtay curt,
Kıyırıñ menen sen keldiñ,

Akkula'nın ödülünü
Almadan nasıl kalayım,
Bir kırgını Kıtay'a
Salmadan nasıl durayım.
Öfkesi gelip haykırıp,
Kimini kıstırdı,
Kimini dövdü,
Kimini azarladı,
Kimine yürü dedi.
Müslümanların hepsi
Kinlenip kasılmadan,
Müslümanların hepsini
Kıracak Manas değil mi,
Kendi bildiğini bizlere
Yapacak Manas değil mi,
Bir yolunu bulup köküne
Erecek Manas değil mi!»
Kalabalık kara Müslüman
Yürekten söz söyleyip ağlaşıp,
Tam da böyle dururken,
Talihli Manas şiriniz
Kaynayıp duran kâfire,
Han Koñurbay bahadıra,
Teke tek, bele kuşanıp,
Yeri ezen kâfire,
Tek başına Manas saldırdı.
Öfkelenip bağırıp,
Koñurbay'ını çağırıp:
«Kırk hanın eli Kıtay yurdu,
Bütün ilinle sen geldin,

Kıyla tamak men berdim.	*Bunca yemeği ben verdim.*
Tokson kara kapırdın	*Doksan kara kâfirin*
Tobuñdu cazbay sen keldiñ,	*Topunu bozmadan sen geldin,*
Tolup catkan soyuştu	*Dolup taşan kesimlik malı*
Toodoy kılıp men berdim.	*Dağ gibi yığıp ben verdim.*
Kızıl altın mal berdim,	*Kızıl altın mal verdim,*
Kızıl kuyruk nar berdim.	*Kızıl kuyruk deve verdim.*
90890 Kara kıtay, köp mancuu,	*Kara Kıtay, nice Mançu,*
Akkulanın baygesin	*Akkula'nın ödülünü*
Alıp ketpey, berip ket,	*Alıp gitme, verip git,*
Aluuçu akmak sen emes,	*Alacak ahmak sen değilsin,*
Aldırçu Manas men emes!	*Kaptıracak Manas ben değilim!*
Üç kalayman bir saldım,	*Üç kez kargaşa saldım,*
Ükürçünün oyunda,	*Ükürçü ovasında,*
Üç-Kapkaktın boyunda	*Üç-Kapkak boyunda*
Üç aylıñ çaap men aldım.	*Üç obanı vurup ben aldım.*
Cılkıñ emes kalmagım,	*Yılkın şöyle dursun, Kalmuk'um,*
90900 Ükürüñ tiyip dagı aldım.	*Sığırını da sürüp aldım.*
Üç kalaañdı çalganda	*Üç kaleni bastığımda*
Keçiliñ çaap alganda,	*Keşişini vurup aldığımda,*
Keçiliñdin kekesin	*Keşişinin perçemini*
Takır kesip alganda,	*Tamamen kesip aldığımda,*
Kıtayça cazıp kat aldım,	*Kıtayca yazıp mektup aldım,*
Keçiliñ bıçıp at kıldım.	*Keşişini kırkıp at eyledim.*
Kesirettüü saat kıldım!	*Uğursuz bir saat yaşattım!*
Tereñ kazdım oruñdu,	*Derin kazdım hendeğini,*
Teskeri çaptım coluñdu,	*Yolunu tersine kestim,*
90910 Tegele kıldım sonundu!	*Görülmedik iş ettim sana!*
Bötön coluñ köp sızdım,	*Nice yad yolunu çizdim,*
Beş kalaañ örttöp da buzdum. Manas kolun salganda	*Beş kaleni yakıp yıktım. Manas ordu saldığında*
Beynaydı bekem men saldım,	*Sıkıntıyı pekçe ben saldım,*
Baarı kolun saldı emi,	*Hepsi ordusun saldı işte,*
Beş köküldüü kızıñdı	*Beş kâküllü kızını*
Olco kılıp men aldım.	*Ganimet edip ben aldım.*
Emi kişi bolduñbu?	*Şimdi adam mı oldun?*
Erbeyip atka mindiñbi?	*Dikilip ata mı bindin?*
Keçee, ceti cılı cöö cürüp,	*Dün, yedi yıl yaya yürüyüp,*

Kalmagına korgolop,
Cet-Kayttın üstü cagınan,
Ceti şaarıñ bir buzdum.
Bulañdı bulap köp aldım,
Buzuktuu dümök köp saldım.
Colum üydöy kuu koyup,
Ceti batman buuday cep,
Dan cıttangan sen Coloy,
Cetimiş alptı öltürüp,
Kan cıttangan sen Coloy.
Altımış batman buuday cep,
Caagıñ ne boldu? – dep surayt.
Dan cıttangan sen Coloy,
Altımış alptı öltürüp,
Kan cıttangan sen Coloy,

Kalmuk'una sığınıp,
Cet-Kayt'ın üst yanından,
Yedi şehrini bir vurdum.
Malını yağmalayıp çok aldım,
Fitneli kargaşa çok saldım.
Yoluma ev gibi şişler kondurup,
Yedi batman buğday yiyen,
Tahıl kokan sen Coloy,
Yetmiş alpı öldürüp,
Kan kokan sen Coloy.
Altmış batman buğday yiyen,
Çenen ne oldu? – diye sorar.
Tahıl kokan sen Coloy,
Altmış alpı öldürüp,
Kan kokan sen Coloy,

Akkulanın baygesin
Alıp ketpey, berip ket!
Aldırar Manas men emes,
Alaar Coloy sen emes!
Bul baygenin ayınan
Kanduu kanga kanışam,
Karcaygan kara kalmagım,
Kaçpastan altı ay salışam,
Ceti şaarıñ bölüşöm,
Cetkire kuup ölüşöm.
Kızıl ayza kınıñdı ayt,
Kıztalak kıtay çınıñdı ayt!»
Aykırık salıp, al Manas
Kan Coloygo cetkeni,
Kara caak buldursun
Karmay kalıp imerdi,
Kaçırıp kirip Coloydu
Caakka tartıp ciberdi.
Malakay kara kalpagı
Asmanga çıktı çırkırap,
Başaa Bakay karıya
Kara kurttay kapırdı
Kuup aydap sapırdı.

Akkula'nın ödülünü
Alıp gitme, verip git!
Kaptıracak Manas ben değilim,
Alacak Coloy sen değilsin!
Bu ödülün yüzünden
Kana kanla kanışırım,
Kaskatı kara Kalmuk'um,
Kaçmadan altı ay vuruşurum,
Yedi şehrini bölüşürüm,
Sonuna dek kovalayıp ölüşürüm.
Kızıl mızrak kınını söyle,
Kahrolası Kıtay, doğrunu söyle!»
Nara atıp, o Manas
Han Coloy'a yetişti,
Kara kayış kamçısını
Kavrayıp çevirdi,
Saldırıp girip Coloy'u
Çenesine indiriverdi.
Malakay kara kalpağı
Göğe çıktı vınlayıp,
Ulu Bakay ihtiyar
Kara kurtçuk gibi kâfiri
Kovalayıp sürüp savurdu.

Coloy cüröt beçara,
Caaktan kanı şorgolop.
At başınday kuu koyup,
Arañ tañdı mendeylep,
Cobop tañdı mendeylep.
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörü kep surap:
«Kücürmön kıtay kabılan,
«Atası kırgız, ene sart,
Argın çalış kul Manas,
Toñ almanı kemirgen,

Coloy gezer biçare,
Çenesinden kanı sızarak.
At başı kadar şiş kondurup,
Güçbela tana ulaşıp,
İnleyip tanı güç bulup.
Cepken giyen Kıtay'ın
Güçlüleri söz sorup:
«Zorlu Kıtay kaplanı,
«Atası Kırgız, anası Sart,
Melez karışık kul Manas,
Donmuş elmayı kemiren,

Aram siydik bul paras*,
Çırkıragan buruttun
Cönü tiydi körünöt,
Çıyıldagan Manastın
Kolu tiydi körünöt.
Çıy-çıy etken buruttar
Colu cetti körünöt,
Çırkıragan Manastın
Kolu cetti körünöt.
Coloy oozun cıygıça,
Orto cerin er Manas
Oyup kelip bergeni.
Tegeregin Almambet
Soyup kelip bergeni,
Tak ortosun er Çubak
Kamap kelip bergeni.
Böyrök cagın Bakay kan
Talap kelip bergeni,
Eñ çekesin er Sırgak
Ezip kelip bergeni.
Bir böyrögün Acıbay
Teşip kelip berdi ele.
Alkım cagın Kırgılçal
Aydap kelip berdi ele,
Bir böyrögün Şuutu er
Caylap kelip berdi ele.
Boz alaluu tuu tartıp,

Haramzade bu paras,*
Cıyaklayan Burut'un
Eli değdi görünür,
Çığlık atan Manas'ın
Kolu değdi görünür.
Cıy cıy eden Burutlar
Yolu ermiş görünür,
Feryat eden Manas'ın
Kolu ermiş görünür.
Coloy ağzını toplayana dek,
Orta yerini er Manas
Oyup gelip verdi.
Çevresini Almambet
Boğazlayıp gelip verdi,
Tam ortasını er Çubak
Kuşatıp gelip verdi.
Böğür yanını Bakay han
Yağmalayıp gelip verdi,
En ucunu er Sırgak
Ezip gelip verdi.
Bir böğrünü Acıbay
Delip gelip vermişti.
Gırtlak yanını Kırgılçal
Sürüp gelip vermişti,
Bir böğrünü er Şuutu
Haklayıp gelip vermişti.
Boz alaca tuğ çekip,

	Boyboylop kıtay çuu tartıp, Ayrıy albay kalışıp,	*Bağrışıp Kıtay çığlık koparıp, Ayıramaz olup kalıp,*
	Sabap aydayt dep aytsa,	*Döve döve sürer derlerse,*
	Kırıp aydap alıptır,	*Kırıp sürüp almıştır,*
	Azız kandın Almambet	*Azız hanın oğlu Almambet*
91000	Artıkça dümök salıptır.	*Alabildiğine kargaşa salmıştır.*
	Kan Manastın kırk çoro	*Han Manas'ın kırk çorosu*
	Börk al dese, baş algan,	*Börk al dese, baş alan,*
	Kan tök dese, cin tögöt,	*Kan dök dese, can döken,*
	Suu iç dese, uu içet.	*Su iç dese, ağı içen.*
	Kızık kırgın salıptır,	*Görülmedik kırgın salmıştır,*
	Ar bir kıtay talaada	*Her bir Kıtay kırlarda*
	Tırayıp ölüp kalıptır.	*Serilip ölüp kalmıştır.*
	Kalaymandı salıptır,	*Kargaşayı salmıştır,*
	Baygesinen miñ artık,	*Ödülünden bin kat fazla,*
91010	At olcolop alıptır.	*At ganimet almıştır.*
	Cetkileñdüü cürgön can,	*Yetkin yürüyen can,*
	Ceti miñ olco at alıp,	*Yedi bin ganimet at alıp,*
	Cetalbagan momundar	*Yetişemeyen yumuşaklar*
	Ceti cüzdön at alıp.	*Yedi yüzer at alıp.*
	Cer kırtışı soyulup,	*Yerin kabuğu soyulup,*
	Busurmandın barganı	*Müslüman'ın varanı*
	Bayge alıp toyunup.	*Ödül alıp doyundu.*
	Karama-karşı turuşup,	*Karşı karşıya duruştular,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
91020	Kaçpay turup uruşup.	*Kaçmadan durup vuruştular.*
	Mekeden kelgen ceti tuu,	*Meke'den gelen yedi tuğ,*
	Ceti cerge ornotup,	*Yedi yere dikip,*
	Cetken cerdi soylotup.	*Ulaştığı yeri sürüm sürüm edip.*
	Kara kıtay, mancuular	*Kara Kıtaylar, Mançular*
	Karası az gana bukara	*Karaltısı azıcık halk*
	Kaçıp berip kutulup,	*Kaçıp da kurtuldu,*
	Olconu Manas taap alıp,	*Ganimeti Manas bulup aldı,*
	On miñ tütün kalmaktı	*On bin ocak Kalmuk'u*
	Oysurata çaap alıp.	*Yerle bir edip vurup aldı.*
91030	Altının olco kılışıp,	*Altınını ganimet edip,*
	Maldarın aydap tunuşup.	*Mallarını sürüp gönendi.*
	Narça taylak, barça bul	*Deve yavrusu, ipek mal*

Cüktöy albay kalışıp,
Agaça kelin, suluu kız
Özü tiygen kalmaktar
Öyüz-büyüz turuşup,
Orto ceri zor dayra,
Ayza menen cetişpey,
Mıltık menen uruşup,
Aykaylaşıp catkanda,
Adis bolgon Almambet
Arkı öyüzdö Coloydun
Açbuudanın atkanda,
Kança birin kamatıp,
Onço tütün kalmagın

Yükleyemeden kaldılar,
Ak yüzlü gelin, güzel kız
Kendi varan Kalmuk kızları
Karşılıklı iki yakada durup,
Orta yeri ulu ırmak,
Mızrakla yetişemeden,
Tüfekle vuruşup,
Haykırışıp yattıkları demde,
Usta olan Almambet
Öte yakada Coloy'un
Açbuudan'ını vurunca,
Nicesini kıstırıp,
Onca ocak Kalmuk'unu

Kan Manaska talatıp,
Kökötöydün aşına
Konokko barıp kayrılıp,
Zorduk kılam dep turup,
Açbuudandan ayrılıp.
Eçen kişi okko uçup,
Eçendin kolu baylanıp.
Eçeni kelgen Manaska,
Kara kalmak, mancuular,
Olco bolup karmalıp.
Kabılan Manas kankor şer,
Kaynagan kıtay, mancuunu,
Kırgın kılgan oşo cer.
Kıraan Manas barında
Kıtayga salgan çoñ cañcal,
Er ekeni bilingen,
Kankor Manas kabılan,
Kaysap salat eken dep,
Kara kalmak, mancuunun
Kanı candan tüñülgön.
Dümögü curtka bilingen.
Oşo Manas bolboso,
Kökötöydün aşında
Kulaktı kesip kultuytup,
Kalıñ kazıp orlordu,

Han Manas'a yağmalattı,
Kökötöy'ün aşına
Konuk varıp dönerken,
Zorbalık edeyim derken,
Açbuudan'dan ayrıldı.
Nice kişi okla uçtu,
Nicesinin eli bağlandı.
Nicesi geldi Manas'a,
Kara Kalmuklar, Mançular,
Ganimet olup yakalandı.
Kaplan Manas, hunhar şir,
Kaynayan Kıtay'ı, Mançu'yu,
Kırgından geçirdiği yer o.
Şahbaz Manas var iken
Kıtay'a saldığı büyük kavga,
Er olduğu bilindi,
Hunhar Manas kaplan,
Parçalayıp yer diye,
Kara Kalmuk'un, Mançu'nun
Hanı candan umut kesti.
Gürültüsü yurtça duyuldu.
O Manas olmasaydı,
Kökötöy'ün aşında
Kulağı kesip güdük koyup,
Derin hendekler kazıp,

Kaynatıp takır şorlordu,
Törgö kuduk kazarda,
Tört tülüktü çaçarda
Ayabagan dümöktü
Salıp salgan emespi.
Alakanday busurman
Al kıtayga kırdırbay,
Alıp kalgan emespi.
Çatagın kıtay baspagan,
Takır kırıp keterde
Kabılan Manas saktagan.
Karıpçısın kaldaytıp,
Kandarının baarısı
Şaşkan cerin körgömün.

Herkesin çilesini kaynatıp,
Baş köşeye kuyu kazarken,
Dört tülük malı saçarken
Amansız kargaşayı
Salmış değil miydi.
Bir avuçluk Müslüman'ı
O Kıtay'a kırdırmadan,
Kurtarıp kalmış değil mi.
Kavgasını Kıtay bastıramadı,
Tümünü kırıp gidecekken
Kaplan Manas korudu.
Kolçağını kocaman takıp,
Hanlarının hepsi
Şaştığı yeri görmüşüm.

Kalaymanduu dümögün,
Kankor Manas sultandın
Baskan cerin körgömün,
Ay-aalamga bir dümök,
Salgan cerin körgömün.
Alakanday busurman,
Acıratıp kıtaydan
Algan cerin körgömün.
Oşo Manas bolboso,
Kara mancuu, kıtay curt
Çiybeyt bele sızıktı,
Kılbayt bele kızıktı.
Aydap barıp kuldanıp,
Azır tüpkö ceterde,
Busurmandın döölörün,
Barıp kırıp keterde,
Katagandın kan Koşoy
Elden çıga kaçkanda,
Eştekterdin Camgırçı,
Öz canınan tüñülüp,
Aylası ketip şaşkanda,
Kayran Manas kökcaldın
Şer ekenin körgömün.
Mendeden artık başkaça

Kargaşalı fırtınasının,
Hunhar Manas sultanın
Bastığı yeri görmüşüm,
Ay-âleme bir kargaşa,
Saldığı yeri görmüşüm.
Bir avuçluk Müslüman'ı,
Kıtay'dan ayırıp
Aldığı yeri görmüşüm.
O Manas olmasaydı,
Kara Mançu, Kıtay yurdu
Çizmez miydi sınırı,
Etmez miydi görülmedik işi.
Sürüp götürüp kul edip,
Tam köke ereceğinde,
Müslüman'ın devlerini,
Varıp kırıp gidecekken,
Katagan'ın hanı Koşoy
Elden çıkıp kaçtığında,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Öz canından umut kesip,
Çaresi tükenip şaştığında,
Aziz Manas bozkurdun
Şir olduğunu görmüşüm.
Kullardan üstün, bambaşka

Er ekenin körgömün.
Cılkıda tulpar Alabaş,
Oşol kırgın içinde
Acıbay, Bakay, Almambet,
Çubak menen aralaş
Namıska tuugan er eken.
Ataktuu Manas kökcaldın
Kelinin tartıp alam – dep,
Ayta berseñ Çınkoco».
«Kuday urgan kep eken,
Zorduk kıldıñ Çınkoco,
Zorduguña könöbü,
Manastan tuulgan Semetey,
Koysok bolo Çınkoco,
Katının bizge berebi?

Er olduğunu görmüşüm.
Yılkıda tulpar Alabaş,
O kırgının içinde
Acıbay, Bakay, Almambet,
Çubak ile karışıp
Namus için doğmuş ermiş.
Namlı Manas bozkurdun
Gelinini çekip alırım – diye,
Söyleyip durursun Çınkoco».
«Kuday çarpmış söz imiş,
Zorbalık ettin Çınkoco,
Zorbalığına boyun eğer mi,
Manas'tan doğan Semetey,
Vazgeçsek olmaz mı Çınkoco,
Karısını bize verir mi?

Cerdegeni keñ Talas,
Oşol arzan cer emes.
Katının bizge berçüübü,
Semetey oñoy er emes.
Erdigiñ bar kulkana,
Eñ ele mıktı ekensiñ,
Ezelki eliñ kırgızdan,
Enteleñden ayrılıp,
Emne bolduñ bukara?
Oñoy Manas kan emes,
Manastın uulu Semetey
Bizge katın berçü emes.
Bügünkü künü zorduktap,
Ayçöröktü alabız,
Erteñinde karap tur,
Azapka çoguu kalabız.
Oluyattın er Bakay
Tirüü bolsoñ soo kılbayt,
Suluu kız Çürök albaylı,
Köptü körgön er ele
Bakay kelse soo kılbayt.
Koysoñçu Koco, can dostum,
Teñmin deysiñ Manaska.

Yurt tuttuğu geniş Talas,
Orası ucuz yer değil.
Karısını bize verir mi hiç,
Semetey kolay er değil.
Yiğitliğin var a zavallı,
Pek de yaman biriymişsin,
Ezelden halkın Kırgız'dan,
Öz obandan ayrı düşüp,
Ne hale geldin, ahali?
Manas kolay han değil,
Manas'ın oğlu Semetey
Bize karı verecek değil.
Bugünkü gün zorbalıkla,
Ayçürök'ü alırız,
Ertesinde bakıp dur,
Azaba toptan kalırız.
Evliyalardan er Bakay
Sağ kalırsan sağ komaz,
Güzel kız Çürök'ü almayalım,
Çok görmüş geçirmiş erdi
Bakay gelirse sağ komaz.
Vazgeç Koco, can dostum,
Manas'a denkim dersin.

Sözüñdö çoñ çala bar,
Degeniñe könöbü,
Cesirin bizge berebi?
Şıgaydın uulu Çınkoco,
Sözüñ durus bul emes,
Manastın uulu Semetey
Bizge katın berçü kul emes. Azganakay curt elek,
Baarı oluya birigip,
Başaasınan bütkön uul.
Kanıkey, Manas ekööläp,
Kurap algan uul ele,
Köp içinde Kudaydan
Surap algan uul ele.
Özöndön akkan bulagı,
Özü kökcal Manastın
Kaalap algan çıragı.
Katının tartıp biz alsak,
El eken dep kelipmin,
Çırdaşpay karap turabı?

Sözünde büyük yanlış var,
Dediğine boyun eğer mi,
Dulunu bize verir mi?
Şıgay'ın oğlu Çınkoco,
Bu sözün doğru değil,
Manas'ın oğlu Semetey
Bize karı verecek kul değil. Azıcık bir yurt idik,
Bütün evliyalar birleşip,
Duasıyla doğmuş oğul.
Kanıkey, Manas ikisi bir olup,
Derleyip aldığı oğuldu,
El içinde Kuday'dan
İsteyip aldığı oğuldu.
Vadiden akan pınarı,
Bozkurt Manas'ın kendisinin
Dileyip aldığı çırağı.
Karısını çekip alırsak,
El olur diye gelmişim,
Kavgasız bakıp durur mu?

Koco, seni korduktap,
Korsuldagan kebiñ bar,
Katının anın biz alsak,
Manastın uulu Semetey
Bizge kalayman salar ceri bar.
Çüröktü tartıp biz alsak,
Erteñ kelse Semetey,
Kalıñ kırgız oruñdu
Kaynatpaybı şoruñdu.
Kaptap kelse Semetey
Körsötpöybü sonundu.
Balaketke kalbaylı,
Baykuş Koco, tilimdi al,
Ayçüröktü albaylı.
Çürök alıp neteli,
Aman-esen soo çakta,
Cürgün Koco, keteli.
Balaketke kalbaylı.

Koco, sende hor gören,
Böbürlenen sözün var,
Onun karısını biz alırsak,
Manas'ın oğlu Semetey
Bize kıyamet koparacak yeri var.
Çürök'ü çekip biz alırsak,
Yarın gelirse Semetey,
Kalabalık Kırgız mezarını
Kaynatmaz mı çileni.
Semetey basıp gelirse
Göstermez mi görülmediği.
Belaya kalmayalım,
Zavallı Koco, sözümü dinle,
Ayçürök'ü almayalım.
Çürök'ü alıp nidelim,
Sağ salim, esen çağda,
Yürü Koco, gidelim.
Belaya kalmayalım.

Erdigiñ bar külkana,	*Yiğitliğin var a zavallı,*
Ceti-Özön tolgon köp argın,	*Ceti-Özön dolu nice Argın,*
Eñ ele cetik ekensiñ,	*Pek de olgun biriymişsin,*
Emne bolduñ bukara?	*Ne hale geldin, ahali?*
Azırınça koroñdop,	*Şimdilik kabararak,*
Ayçürök tartıp albaylı.	*Ayçürök'ü çekip almayalım.*
91190 Ayçürök alam dep turup,	*Ayçürök'ü alırım derken,*
Azapka çoguu kalbaylı»,	*Azaba toptan kalmayalım»,*
Toltoy mınday degende	*Toltoy böyle deyince*
Şıgaydın uulu Çınkoco,	*Şıgay'ın oğlu Çınkoco,*
Kaardanıp küülönüp,	*Öfkelenip coşarak,*
Karçıgaday kamınıp,	*Atmaca gibi davranıp,*
Cok cerden çır tabılıp.	*Yoktan kavga bulundu.*
«Kızıtalak Toltoydun	*«Kahrolası Toltoy'un*
Kılıp turgan işin kör!	*Yapıp durduğu işe bak!*
Ceti-Özöndüü cediger	*Ceti-Özönlü Cediger*
91200 Cergeñden beri köçköndö,	*Yurdundan beri göçtüğünde,*
Cerge kirgen sen Toltoy,	*Yere giresi sen Toltoy,*
Seni men şer eken dep kelipmin.	*Seni şir sanıp gelmişim. Ondan sonra*
Andan kiyin ceteyin.	*ereyim.*
Bet alışkan coo bolso,	*Yüz yüze düşman çıkarsa,*
Bel bolot dep kelipmin,	*Bel olur diye gelmişim,*
Cok nerseni oylogon,	*Olmadık şeyi düşünen,*
Kapır Toltoy ekensiñ.	*Kâfir Toltoy imişsin.*
Katından kaçkan kaltañdap,	*Karıdan kaçan, titreyerek,*
Katın Toltoy ekensiñ.	*Karı Toltoy imişsin.*
Tuzga kara sanabay,	*Tuz hakkına kem düşünmeden,*
91210 Öñgön Toltoy ekensiñ.	*Semiren Toltoy imişsin.*
Ardemeni oylogon,	*Olur olmazı düşünen,*
Cakşı Toltoy ekensiñ,	*İyi Toltoy imişsin,*
Kün murun tüştön çoçugan,	*Vaktinden önce düşten ürken,*
Bakşı Toltoy ekensiñ.	*Bakşı Toltoy imişsin.*
Kökötöydün aşında	*Kökötöy'ün aşında*
Köptü körgön çoñ kösöm,	*Çok görmüş büyük önder,*
Karıya Toltoy ekensiñ,	*İhtiyar Toltoy imişsin,*
Ölöörüñdü kup bilgen,	*Öleceğini iyice bilen,*
Oluya Toltoy ekensiñ.	*Evliya Toltoy imişsin.*
91220 Ceti-Özöndö turganda,	*Ceti-Özön'de dururken,*

Katın alam dep aytkan
Işçi Toltoy ekensiñ.
Öz ölöörüñ bilüüçü
Tüşçü Toltoy ekensiñ.
Cedigerge kan bolup,
Cürgön Toltoy turbaybı.
Ceti cıldık azaptı
Bilgen Toltoy turbaybı.
Oluya bolup ubagın
Bilgen Toltoy turbaybı!
Baatır Toltoy, sen dostum,
Baram deseñ coobuñdu ayt,
Barbaym deseñ çınıñdı ayt.
Kan eken dep cürgömün,
Saa karalap cürüp neteyin,
Kayra tartıp, kalk ele,
Argın menen kırgızga
Azır kirip keteyin.
Andan kiyin tübüñö,

Tokto, Toltoy, kıztalak,
Köp ele bolso Semetey,
Kara atım tartuu kılarmın.
Eldeşip kirip elime,
Anık Toltoy karap tur,
Anan cetem tübüñö.
Barıp alıp eldeşsem,
Bakay kandı alamın,
Ceti-Özöndüü cediger,
Kırgındı anan salamın.
Coldoş kılam Kançoro,
Töböñdön kaptap basamın,
Tört tülügüñ çaçamın.
Baram deseñ çınıñdı ayt,
Barbas bolsoñ anıñdı ayt!
Koco turdu küülönüp,
Cedigerdin Toltoyun
Cep iyçüdöy süylönüp.
Oşo kezde er Toltoy

Karı alırım deyip duran
İşgüzar Toltoy imişsin.
Öz ölümünü bilici
Düşçü Toltoy imişsin.
Cediger'e han olup,
Gezen Toltoy değil mi ya.
Yedi yıllık azabı
Bilen Toltoy değil mi ya.
Evliya olup vaktini
Bilen Toltoy değil mi ya!
Bahadır Toltoy, sen dostum,
Varırım dersen cevabını söyle,
Varmam dersen doğrunu söyle.
Handır diye gezmişim,
Sana bel bağlayıp gezip nideyim,
Geri dönüp, halkımdır,
Argın ile Kırgız'a
Şimdi girip gideyim.
Ondan sonra köküne,

Dur, Toltoy, kahrolası,
Çok çok olsa Semetey,
Kara atımı armağan ederim.
Barışıp girip elime,
Sahi Toltoy, bakıp dur,
Sonra ererim köküne.
Varıp da barışırsam,
Bakay hanı alırım,
Ceti-Özönlü Cediger,
Kırgını sonra salarım.
Yoldaş ederim Kançoro'yu,
Tependen basıp çökerim,
Dört tülük malını saçarım.
Varırım dersen doğrunu söyle,
Varmazsan onu da söyle!
Koco durdu coşarak,
Cediger'in Toltoy'unu
Yiyecekmiş gibi söylendi.
O demde er Toltoy

Akun kandın şaarına,
Amalsızdan mıñkıldap,
Barmak boldu er Toltoy.
Kaardangan Koconun
Balaasına anıktap,
Kalmak boldu er Toltoy.
Cedigerdin Toltoyu,
Cer mayışkan köp kolu,
Kaardansa Oogandı
Takır kaptap ketkidey.
Katılgandın tübünö
Kayran Toltoy cetkidey.
Cedigerge cetkileñ
Kan emespi er Toltoy.
Çoñ kayratı başında
Bar emespi er Toltoy.
Beş maal oñdop tokutkan,
Berişteliüü Surkoen
Irmegenden can cetkis,

Akun hanın şehrine,
Çaresizce mırıldanıp,
Varmak oldu er Toltoy.
Öfkelenen Koco'nun
Belasına iyice,
Kalmak oldu er Toltoy.
Cediger'in Toltoy'u,
Yeri ezen çok ordusu,
Öfkelense Oogan'ı
Tümden basıp geçecek gibi.
Sataşanın köküne
Aziz Toltoy erecek gibi.
Cediger'e yetkin
Han değil mi er Toltoy.
Büyük gayreti başında
Var değil mi er Toltoy.
Beş vakit düzeltip eyerletilen,
Ferişteli Surkoen
Süzülüşüne can yetmez,

Çurkaşına mal cetkis,
Buura kökül, taykı cal,
Külüktügü bilingen,
Baylap koyso mamının
Başı menen tüyülgön.
Bulçuñu buka belindey,
Baskanı sırttın celindey.
Çımçık uçsa kılt etip,
Arkarday közü caynagan,
Arıştap çurkap alganda,
Tük cılkıdan kalbagan.
Er Toltoydun Surkoen,
Çalgınga minse çarçabas,
Oorukka minse oorubas,
Altı ay minse arıbas,
Artık külük al buudan,
Altımış asıy bolguça,
Azuusun çaynap karıbas,
Küyöö bolup baruuga,

Koşusuna mal yetmez,
Buğra kâküllü, kısa yeleli,
Yürüklüğü bilinen,
Bağlansa kazığın
Başına dek gerilip duran.
Kası boğa beli gibi,
Yürüyüşü yaylanın yeli gibi.
Serçe uçsa irkilip,
Dağ koyunu gibi gözü parlayan,
Adım açıp koştuğunda,
Hiçbir yılkıdan geri kalmayan.
Er Toltoy'un Surkoen'i,
Keşfe binilse yorulmaz,
Orduya binilse incinmez,
Altı ay binilse arıklamaz,
Üstün yürük o küheylan,
Altmış asıya varana dek,
Azı dişini çiğneyip kocamaz,
Güvey olup varmaya,

Oogandın şaarın çabuuga,
Bir tabaktan et ceşip,
Bir töşöktön betteşip,
Cakşı bolso Çürökkö,
Buttap altın zer tartıp,
Ceñketayga berüügö,
Caman bolso Çürökkö,
Katılmak boldu dümökkö.
Toltoydun tokson cigiti
Ayzakerden ıktuu eken,
Özdörü coonun aylasın
Ayabay bilgen mıktı eken.
Kara mıltık kars etse,
Kaçpay turgan er eken,
Çogool mıltık çort etse,
Çoçubay turgan er eken.
Er Toltoydun Surkoen,
Kürüçtön, kürmök cem berip, Kayran
Toltoy kanetsin,
Kündö terin alıptır.
Arpadan asa cem berip,
Ayda terin alıptır.

Oogan'ın şehrini vurmaya,
Bir sahandan et yiyip,
Bir döşekte buluşup,
İyi çıkarsa Çürök'e,
Okkayla altın zer sunup,
Yenge hakkını vermeye,
Kötü çıkarsa Çürök'e,
Kargaşaya sataşmak oldu.
Toltoy'un doksan yiğidi
Mızrak ustası imiş,
Kendileri düşmanın çaresini
Adamakıllı bilen yaman imiş.
Kara tüfek çat etse,
Kaçmadan duran ermiş,
Azgın tüfek çat etse,
Ürkmeden duran ermiş.
Er Toltoy'un Surkoen'i,
Pirinçten, darıdan yem verip, Aziz Toltoy
nitsin,
Her gün terini almış.
Arpadan bolca yem verip,
Her ay terini almış.

Uçkan kuş menen carışıp,
Er Toltoydun Surkoen,
Kazı aluuçu boor et
Kabırgaga cabışıp,
Karaan körsö bult etip
Karaan körsö Surkoen,
Oşondo Toltoy küülönüp,
Kaardanıp kayran er
Cedigerge süylönüp.
«Bügün barsam ölömün,
Kalıñ kara cediger,
O düynö cüzün körömün.
Kettim, emi oñ bolboym,
Kayra kelip soo bolboym!»
Beş maal oñdop tokutkan,
Bolotton oozduk çaynagan,

Uçan kuşla yarışıp,
Er Toltoy'un Surkoen'i,
Yağ bağlayan böğür eti
Kaburgaya yapışıp,
Karaltı görse sıçrayıp
Karaltı görse Surkoen,
O zaman Toltoy coşup,
Öfkelenip aziz er
Cediger'e söylendi.
«Bugün varırsam ölürüm,
Kalabalık kara Cediger,
Öte dünya yüzünü görürüm.
Gittim, artık onmam,
Geri gelip sağ olmam!»
Beş vakit düzeltip eyerlettiği,
Çelikten gem çiğneyen,

Botodoy közü caynagan,
Korduktuu tulpar Surkoen,
Ayuu talpak, ak pıştan
Ayanbastan tokunup,
Kalıñ kara cediger,
«Kelbeymin!» – dep, çoçuntup.
Surkoendoy tulpardın
Çap oloñun bek tartıp,
Kuyuşkanın kıskartıp,
Surkoendu belendep
Celdet alıp kelgeni,
Atı dayar bolgonun,
Arıslan Toltoy körgönü.
Ok ötpögön tonunan
On eki türdöp kiygeni.
Kök temirden tuulga,
Kömkörüp başka kiyinip,
Kabırga soot sebildin*
Takır kiyip temirdi,
Tula boyun topçulap,
Toltoygon cüzdün baarısın

Deve yavrusu gibi gözü parlayan,
Cefalı tulpar Surkoen,
Ayı postu, ak teyelti
Esirgemeden eyerlendi,
Kalabalık kara Cediger'i,
«Gelmem!» – deyip ürküttü.
Surkoen gibi tulparın
Kolanını sıkı çekip,
Kuskununu kısaltıp,
Surkoen'i hazırlayıp
Hizmetkâr alıp geldi,
Atının hazır olduğunu,
Arslan Toltoy gördü.
Ok geçmez kaftanından
On iki kat giyindi.
Gök demirden tulga,
Kapatıp başına giyip,
*Kaburga zırhlı sebilden**
Baştan başa demir giyip,
Tüm bedenini düğmeleyip,
Dolgun yüzünün tamamını

Kök temir menen üpçülöp.
Berelenip bezenip,
Beren Toltoy kanetet,
Beri urganday teñselip,
Kaardanıp küpüldöp,
Kayran Toltoy düpüldöp:
Kür-kür etip küülönüp,
Cedigerge süylönüp:
«It içkenden bar beken,
Arak degen aş eken,
Al araktı içeyin,
Aykırıp coogo tüşöyün.
Acalım cetse ölöyün,
Aldanın salgan buyrugun,
Ne da bolso köröyün,
Kalmaktarça kara arak,
Köökör menen bir arak,

Gök demirle donatıp.
Süslenip donanıp,
Yiğit Toltoy nitsin,
Peri çarpmış gibi sendeleyip,
Öfkelenip gümbürdeyip,
Aziz Toltoy güm güm edip:
Gür gür edip coşup,
Cediger'e söylenip:
«İt içtiğinden var mıymış,
Rakı denen aş imiş,
O rakıyı içeyim,
Haykırıp düşmana dalayım.
Ecelim yeterse öleyim,
Allah'ın saldığı buyruğu,
Ne olursa olsun göreyim,
Kalmukça kara rakı,
Kökör dolusu bir rakı,

«It içkirden kuygun» – dep,
Küyöö bolup baruuga.
Al araktan kuydu ele,
Tört canayak araktı
Udaası menen urdu ele.
Arak içip küülönüp,
Özü ölöörün bilbedi,
Cediger menen Koconu,
Koyboy ekөön tildedi.

«İt içesiceden doldur» – deyip,
Güvey olup varmaya.
O rakıdan doldurdu,
Dört ağaç çanak rakıyı
Ardı ardına dikti.
Rakı içip coşup,
Kendi öleceğini bilmedi,
Cediger ile Koco'yu,
Komadan ikisini de azarladı.

TOLTOY OOGANDIN ŞAARIN KÖZDÖY CÖNÖGÖNÜ

TOLTOY'UN OOGAN ŞEHRİNE DOĞRU YOLA ÇIKIŞI

Tölök menen Tölөbay
Bata berip kaluuga
Uşul ekөө bakırdı.
Cedigerdin Toltoyun
«Toktoy tur!» – dep, çakırdı. Baykasañ
bügün soo bolboym.
Çakırsa Toltoy tildedi:
«Tölök menen Tölөbay,
Batañ menen cerge kir!
Cazayıldı men emi,

Tölök ile Tölөbay
Hayır dua kılmaya
Bu ikisi bağırdı.
Cediger'in Toltoy'unu
«Dur hele!» – diye çağırdı. Bakarsan
bugün sağ kalmam.
Çağırınca Toltoy azarladı:
«Tölök ile Tölөbay,
Duanla yerin dibine gir!
Cazayıl topunu ben şimdi,

Kınsız kılıç baylanıp,
Kayra caar buluttay,
Kaar cüzünө aylanıp,
Körsө kөñül bölünüp,
Kaardanıp Toltoydun
Kaarı oozunan tögülüp.
Çındaganda Toltoyuñ,
Çıñaluu kızıl temirdey,
Kaardansa kan Toltoy,
Zordugu toonun teñindey.
Kөk ala ayza kolgo alıp,
Kөk kelte mıltık asınıp,
Coo-caragı bölünüp,

Kınsız kılıç kuşanıp,
Yeniden boşanacak bulut gibi,
Kahır yüzüne dönüşüp,
Gören gönlü bölünüp,
Öfkelenen Toltoy'un
Kahrı ağzından döküldü.
Sahiden kızınca Toltoy'un,
Su verilmiş kızıl demir gibi,
Öfkelense han Toltoy,
Heybeti dağın dengi gibi.
Gök ala mızrağı ele alıp,
Gök kelte tüfek kuşanıp,
Silah pusatı seçilip,

Opol-Toodoy körünüp,
Körgöndün köönü bölünüp.
Oogandın şaarın çaluuga,
Akundun kızı Ayçürök,
Kayran Toltoy oşondo,
Opol-Toodoy körünüp,
Kaardanıp düpüldöp,
Kök colborstoy taptanıp,
Kün kılkıldap batkanda,
Eldin aldı catkanda,
Kayran Toltoy attanıp.
Körgölü ketip baratam,
Miñçelik bata berseñer
Ölgölü ketip baratam.
Bügün barsam oñ bolboym,
Köönüñ bergin, köönüñ koy,
Korduktu mıktı köröyün,
Acal cetip ölöyün.
Kızırluu şerge katılıp,

Opol Dağı gibi görünüp,
Görenin gönlü bölündü.
Oogan'ın şehrini vurmaya,
Akun'un kızı Ayçürök,
Aziz Toltoy o zaman,
Opol Dağı gibi görünüp,
Öfkelenip güm güm edip,
Gök kaplan gibi bilenip,
Gün kızarıp battığında,
Elin önü yattığında,
Aziz Toltoy atlandı.
Görmeye gidiyorum,
Bin kez dua verseniz
Ölmeye gidiyorum.
Bugün varırsam onmam,
Gönlünü ver, gönlünü koy,
Cefayı adamakıllı göreyim,
Ecel yetip öleyim.
Hızırlı şire sataşıp,

Kişi tirüü kalabı,
Kara sakal keseñ col,
Kayra kelbey ölömbü,
Kayran curtum, esen bol!
Kuday bilet ölüştü,
Kuday bilet Toltoyuñ,
Silerge aman kelişti!»
Ölö turgan bir müşkül,
Çuusun ayttı er Toltoy.
Arakka kuygan ayabay,
Çuusun ayttı er Toltoy.
Sur atı menen zır koyup,
Sultan Toltoy çu koyup,
Cer ayrılıp zakımdap,
Keñ Oogandın şaarına
Kaldı Toltoy cakındap.
Ay-aalamdı köp bilgen,
Kambıl Toltoy emespi.
Baarı-coktu töp bilgen,

Kişi diri kalır mı,
Kara sakal kesilse yolda,
Geri gelmeden ölür müyüm,
Aziz yurdum, esen kal!
Ölümü Kuday bilir,
Kuday bilir Toltoy'unun,
Size sağ dönüşünü!»
Ölümlük bir müşkül,
Feryadını söyledi er Toltoy.
Rakıyı esirgemeden döktürüp,
Feryadını söyledi er Toltoy.
Boz atıyla fırlayıp,
Sultan Toltoy deh deyip,
Yer yarılıp toz duman,
Geniş Oogan'ın şehrine
Toltoy yaklaşıp kaldı.
Ay-âlemi çok bilen,
Becerikli Toltoy değil mi.
Varı yoğu tam bilen,

	Dañgıl Toltoy emespi.	*Usta Toltoy değil mi.*
	Ayzakerden abıdan	*Mızrakçılardan alabildiğine*
	Iktuu Toltoy emespi,	*Usta Toltoy değil mi,*
	Tobosu teñgel bolgondo,	*Talihi denk geldiğinde,*
	Top caruuçu abıdan	*Topluluğu yaran alabildiğine*
	Mıktı Toltoy emespi.	*Yaman Toltoy değil mi.*
	Kaşkar barar kambıl col	*Kaşkar'a varan işlek yol,*
	Munun colun çaldı ele,	*Bunun yolunu yokladı,*
	Mından bir iz taba albay,	*Bundan bir iz bulamadan,*
91450	Kayra tartıp kaldı emi.	*Geri dönüp kaldı işte.*
	Turpanga ketçü tuura col,	*Turpan'a giden düz yol,*
	Munun colun çaldı emi,	*Bunun yolunu yokladı işte,*
	Mından izdep taba albay,	*Bunda arayıp bulamadan,*
	Kayra tartıp kaldı emi.	*Geri dönüp kaldı işte.*
	Beecinge barar beypil col,	*Beecin'e varan rahat yol,*
	Munun colun çaldı ele,	*Bunun yolunu yokladı,*
	Mından bir iz taba albay,	*Bundan bir iz bulamadan,*
	Kayra tartıp kaldı emi.	*Geri dönüp kaldı işte.*
	Toguz coldun toomdu,	*Dokuz yolun kavşağını,*
91460	Börü koydun çarıgın,	*Kurtla koyunun geçidini,*
	Ancıyan ketken ara col –	*Ancıyan'a giden ara yol –*
	Anın colun çaldı ele,	*Onun yolunu yokladı,*
	Andan bir iz taba albay	*Ondan bir iz bulamadan*
	Kayra tartıp kaldı emi.	*Geri dönüp kaldı işte.*
	Koton kirgen kokuy col,	*Koton'a giren belalı yol,*
	Cerge kirgen ceti col –	*Yerin dibine giren yedi yol –*
	Cetip colun çaldı emi.	*Yetip yolunu yokladı işte.*
	Mından bir iz taba albay,	*Bundan bir iz bulamadan,*
	Kayra tartıp kaldı emi.	*Geri dönüp kaldı işte.*
91470	Cañırıktın Car-Kıya,	*Cañırık'ın Car-Kıya'sı,*
	Calgız attuu çubama,	*Tek atlık ince keçi yolu,*
	Talas ketçü col oşol,	*Talas'a giden yol odur,*
	Bilgen adam bilüüçü,	*Bilen adam bilirdi,*
	Bilbegendin baarısı,	*Bilmeyenlerin hepsi,*
	Bayakı col den cürüüçü.	*Deminki yoldan yürürdü.*
	Oşol colgo kelgende	*O yola geldiğinde*
	Kuyun bolup aylanıp,	*Kasırga olup dönüp,*
	Kara baskan kara col,	*Kara basmış kara yol,*

Karasa közgö ilinbeyt,
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Toltoy közü baylanıp,
Berinin kızı Ayçürök
Arabıça til okup,
Cöö tumandı salıptır,
Munu menen al coluñ
Eç körünböy kalıptır.
Kolotton bulut tabılıp,
Cöö tuman tüşüp cabılıp,
Örttöngön katın Ayçürök,
Cayçılıgı körünüp.
Şıbırgaktap bölünüp,
Aydı bulut basıptır,
Cedigerdin Toltoyu
Akılınan şaşıptır.
Anda Toltoy küülönüp,
Özünön özü süylönüp:
«Tünörgürdün közünö
Tünörüñkü körünöt.
Tündö suunu köp keçip,

Közdü Kuday urganbı?
Karargırdın közünö,
Kararıñkı körünöt.
Karañgıda suu keçip,
Közgö çıgıp ketken beym.
Bul emine bolot?» – dep,
Attan tüşö kalganı,
Calgız attın coluna
Sıypalap kolun salganı.
Koluna bir iz ilinet,
Kemer bolup oyulgan,
Tuyagı tiygen cerleri,
Kol arıktay oyulgan.
Karan kalgan bul coldu
Döösü basıp ketkenbi,
Cetüüçülör cetkenbi,
Ce bolboso bul coldu

Baksa göze ilişmez,
Hangisi olduğu bilinmez.
Toltoy'un gözü bağlandı,
Perinin kızı Ayçürök
Arapça dua okuyup,
Alçak sisi salmıştır,
Bununla o yolun
Hiç görünmez olmuştur.
Koyaktan bulut bulunup,
Yer sisi çöküp kaplanıp,
Yanası kadın Ayçürök,
Büyücülüğü göründü.
Çiseleyip bölünüp,
Ayı bulut basmıştır,
Cediger'in Toltoy'u
Aklını şaşırmıştır.
O an Toltoy coşup,
Kendi kendine söylendi:
«Kararasının gözüne
Karanlık görünür.
Gece suyu çok geçip,

Gözü Kuday mı çarptı?
Kararasının gözüne,
Karaltılı görünür.
Karanlıkta su geçip,
Göze perde inmiş besbelli.
Bu ne ola ki?» – deyip,
Attan iniverdi,
Tek atlık yola
El yordamıyla elini saldı.
Eline bir iz ilişir,
Kemer gibi oyulmuş,
Toynağının değdiği yerler,
El arkı gibi oyulmuş.
Kahrolası bu yolu
Devi mi basıp geçmiş,
Erecekler mi ermiş,
Ya da yoksa bu yolu

	Celmoguz basıp ötkönbü?	*Celmoguz mu basıp geçmiş?*
	Kelüüçülör çın kelip,	*Gelecekler gerçekten gelip,*
	Menin çın acalım cetkenbi?	*Benim gerçek ecelim mi yetti?*
91520	Töbösünön basayın.	*Tepesinden basayım.*
	Arak içip küülönüp,	*Rakı içip coşan,*
	Kızıp algan er Toltoy	*Kızışmış er Toltoy*
	Ölöörün bilbey süylönüp,	*Öleceğini bilmeden söylendi,*
	Kayran Toltoy kabılan,	*Aziz Toltoy kaplan,*
	Kaardanıp züküldöp,	*Öfkelenip homurdanıp,*
	Kayrat kıldı düpüldöp.	*Güm güm gayrete geldi.*
	«Baatır dese baatırmın,	*«Bahadır dersen bahadırım,*
	Kaynagan kalıñ coo çıksa,	*Kaynayan kalabalık düşman çıksa,*
	Kırgın kılıp salayın.	*Kırgından geçireyim.*
91530	Ceke kirip tatırmın.	*Tek başıma dalarım.*
	Cetik belim kurçanam,	*Sağlam belimi kuşanırım,*
	Ceti sança kol kelse,	*Yedi tümen asker gelse,*
	Ceke aralap kol salam.	*Tek başıma dalıp saldırırım.*
	Uşu başım barında,	*Şu başım var iken,*
	Duşman bolso Akunga,	*Akun'a düşman çıkarsa,*
	Bilgenimdi kılarmın,	*Bildiğimi yaparım,*
	Cer kötörbös köp kolun	*Yerin taşımaz kalabalık ordusunu*
	Ceke özüm kırarmın.	*Tek başıma kırarım.*
	Beecinden kelgen coo bolso, Aralaşkan doo çıksa,	*Beecin'den gelen düşman olsa, Karışan davacı çıksa,*
91540	Beypay salgan doo bolso,	*Sıkıntı salan dava olsa,*
	Beecinge çeyin sürörmün,	*Beecin'e kadar sürerim,*
	Busurman kolu al bolso,	*Müslüman ordusu ise,*
	Mekege çeyin sürörmün.	*Meke'ye kadar sürerim.*
	Taalayluu başım barında,	*Talihli başım var iken,*
	Tam korgonun talkalap,	*Kerpiç kalesini parçalayıp,*
	Takır aydap sürörmün.	*Tümünü önüme katıp sürerim.*
	Adal bolso Akunga	*Helal ise Akun'a*
	Buttap altın zer berip,	*Okkayla altın zer verip,*
	Aykalışıp köröyün.	*Kucaklaşıp göreyim.*
91550	Aram bolso Akundu	*Haram ise Akun'u*
	Aydap cürüp talkalap,	*Sürüp götürüp parçalayıp,*
	Ayılın eki bölöyün.	*Obasını ikiye böleyim.*
	Degenime könbösö,	*Dediğime boyun eğmezse,*

Karı kızın berbese,
Kerege-uugun kıyratıp,
Kelin, kızın ıylatıp,
Şaarluu curtun cançayın,
Kapa kılsa bul oogan,
Cedigerdi kaptatıp,
Meni Kuday urbasa,
Baatır dese baatırmın,
Bir sançalık kol çıksa,
Ceke özüm tatırmın.
Kıyşañdaşkan can bolso,
Kılıçka çoguu alayın,
Kızıgıp kelgen coo bolso
Kabılgan bir san kol bolso
Karandı salar kezegim.
Ok ötpögön sıydama,
Kiyişe turgan ubagım,
Ay-aalamga bul kündö
Tiyişe turgan ubagım,
Buluttay uçkan Surkoen
Minişe turgan ubagım.
Altı kılım coo çıksa,
Aynıbastan bul kündö

Kart kızını vermezse,
Keregesini uğunu kırıp,
Gelinini kızını ağlatıp,
Şehirli yurdunu ezeyim,
Gücendirirse bu Oogan,
Cediger'i bastırtıp,
Beni Kuday çarpmazsa,
Bahadır dersen bahadırım,
Bir tümenlik asker çıksa,
Tek başıma denk gelirim.
Kırıtıp duran can olsa,
Toptan kılıçtan geçireyim,
Heves edip gelen düşman olsa
Karşıma çıkan bir tümen olsa
Kara günü salma sıramdır.
Ok geçmez düz zırhı,
Giyinecek vaktimdir,
Ay-âleme bugünlerde
Sataşacak vaktimdir,
Bulut gibi uçan Surkoen'e
Binecek vaktimdir.
Altı asırlık düşman çıksa,
Caymadan bugünlerde

Tie turgan ubagım.
Degenime könbösö,
Karı kızın berbese,
Kızıtalak Akunga
Kırgındı kızık salayın,
Acıbay menen Tümönbay
Körünsö başın alayın».
Arak içip alkınıp,
Arıslan Toltoy öşöntüp,
Özünön özü küülönüp,
Özünön özü süylönüp,
Beldi bekem kurçanıp,
Surkoendu bir salıp,
Talaa menen dır koyup,
Coboloñduu bul Toltoy

Saldıracak vaktimdir.
Dediğime boyun eğmezse,
Kart kızını vermezse,
Kahrolası Akun'a
Görülmedik kırgın salayım,
Acıbay ile Tümönbay
Görünürse başını alayım».
Rakı içip kabardı,
Arslan Toltoy böylece,
Kendi kendine coşup,
Kendi kendine söylenip,
Beli sıkıca kuşanıp,
Surkoen'e bir vurup,
Kır boyunca fırlayıp,
Belalı bu Toltoy

Colgo salıp çü koyup.
Ala-Toodoy körünüp,
Colgo salıp zır koyup,
Küp-küp etip küülönüp,
Suuday supsur at minip,
Özünön özü süylönüp,
Kaardanıp caylanıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kayra caar buluttay
Kaardanıp aylanıp.
Tegi Toltoy kökcaldın
Telegeyi teñ eken,
Toodoy bolgon ereniñ,
Tobosu caktan kem eken.
Tobosu bütün bolgondo
Toodoy bolgon şer eken.
Oñ dalısı keñ eken,
Oyrottu buzar er eken.
Akıl oylop curt bilgen,
Zardaldıgı bar eken.
Ay-aalamdı buy kılgan,
Balbandıgı bar eken.
Kele catat er Toltoy
Zıñ-zıñ etip kenebey,

Yola koyulup deh deyip.
Ala-Too gibi görünüp,
Yola düşüp fırlayıp,
Küt küt edip coşup,
Su gibi kurşuni ata binip,
Kendi kendine söylenip,
Öfkeyle kurulup,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Yeniden boşanacak bulut gibi
Öfkeyle dönenip.
Aslında bozkurt Toltoy'un
Her yanı dengeliymiş,
Dağ gibi olan yiğidin,
Bahtı yanından eksikmiş.
Bahtı bütün olsaydı
Dağ gibi bir şir imiş.
Sağ küreği genişmiş,
Oyrot'u bozacak ermiş.
Akıl yorup yurt bilen,
Ululuğu varmış.
Ay-âlemi titreten,
Pehlivanlığı varmış.
Geliyor er Toltoy
Zınk zınk edip aldırmadan,

Arak içken badirek*,
«Coldon coo çıgat» – dep,
Buçkagına teñebey.
Kabıla çıkkan coo bolso,
Kayran Toltoy kanetet,
Kılıç menen oyguday,
Kabılışkan coo bolso,
Kagıp cerge baarısın,
Birin koyboy soyguday.
Astındagı Surkoen
Aşa çurkap eleñdep,
Üstündögü er Toltoy,
Kele catat oşondo,
Aybaltanı belendep.

Rakı içmiş badirek,*
«Yoldan düşman çıkar» – diye,
Tırnağınca saymadan.
Karşısına çıkan düşman olsa,
Aziz Toltoy nitsin,
Kılıçla oyacak gibi,
Çarpışmaya duran düşman olsa,
Hepsini yere çalıp,
Birini komadan boğazlayacak gibi.
Altındaki Surkoen
Aşarcasına koşup ürperip,
Üstündeki er Toltoy,
Geliyor işte o zaman,
Aybaltayı hazır edip.

Cedigerdin er Toltoy
Cetile tuugan kan eken,
Ceti-Özöndüü cediger,
Iyirip turgan kan eken.
Akundun kızı Çürökkö
Bir aylanıp catuuga,
Toltoydun köönü bar eken.
Komokoyluu sır nayza,
Irgap çıgıp kelatat.
Öz köönündö oşondo,
Cırgap çıgıp kelatat.
Akundun kızı Çüröktün,
«Ak köynögün türsöm – dep,
Ak töşünö minsem» – dep
Astınan kança coo çıksa,
Ceke aralap kirsem – dep.
Küyöö bolup alganga
Çüröktön bölök katın cok,
Astımdan tümön coo çıksa,
Özümdön bölök baatır cok.
Arak içip şattanıp,
Ayban Toltoy maktanıp,
Dobulbastı bir çoyup,
Surkoen menen dır koyup,
Sır nayzanı sundurup,

Cediger'in er Toltoy'u
Olgun doğmuş han imiş,
Ceti-Özönlü Cediger'i,
Derleyip tutan han imiş.
Akun'un kızı Çürök'e
Bir dolanıp yatmaya,
Toltoy'un gönlü varmış.
Temrenli sırlı mızrak,
Sallayıp çıkıp geliyor.
Öz gönlünde o zaman,
Keyiflenip çıkıp geliyor.
Akun'un kızı Çürök'ün,
«Ak gömleğini sıyırsam – diye,
Ak göğsüne binsem» – diye
Önünden nice düşman çıksa,
Tek başıma dalıp girsem – diye.
Güvey olup almaya
Çürök'ten başka kadın yok,
Önümden tümen düşman çıksa,
Kendimden başka bahadır yok.
Rakı içip şenlenip,
Hayvan Toltoy övünüp,
Davulu bir gerip çalıp,
Surkoen ile fırlayıp,

Kılıp ier emedey,
Dobuşu kulak tundurup.
Toltoy kele catkanın,
Uktap catkan Külçoro
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Kul da bolso balaga
Kuday taala kabattap,
Erdik menen şerdikti
Bergen eken çenebey.
Aytayın dese tili cok,
Astındagı Arbuudan
Kız Saykaldın Algara,
Oşonu menen bir tuugan.

Vurup salacakmış gibi,
Gürültüsü kulak sağır ediyordu.
Toltoy'un gelmekte olduğunu,
Uyuyup yatan Külçoro
Çın çın ötse de aldırmadan,
Kul da olsa bu çocuğa
Kadir Tanrı kat kat verip,
Yiğitliği ve arslanlığı
Ölçüsüz bağışlamıştı.
Söyleyeyim dese dili yok,
Altındaki Arbuudan,
Kız Saykal'ın Algara'sı,
Onunla öz kardeşti.

Kulan menen kuuşkan,
Tulpar menen tuuşkan.
Uktap kalgan Külçoro,
Tabış ugup Taybuurul
Oñ kulagın capırıp,
Börü körgön emedey,
Oñurañdap canıbar
Kara cerdin kırtışın
Külçorogo sapırıp.
Anda Çoro oygonboyt,

Kulanla kovalaşmış,
Tulparla kardeş doğmuştu.
Uykuya dalmış Külçoro,
Tıpırtıyı duyan Taybuurul
Sağ kulağını yatırıp,
Kurt görmüş gibi,
Homurdanıp o canavar
Kara yerin toprağını
Külçoro'nun üstüne savurdu.
Yine Çoro uyanmıyor,

TOLTOY KÜLÇOROGO COLDO
COLUGUP,
SAYIŞIP KAYTA KAÇKANI

TOLTOY'UN YOLDA KÜLÇORO'YA
RASTLAYIP,
MIZRAKLAŞIP GERİ KAÇIŞI

Cer ayrılıp zakımdap,
Cedigerdin Toltoyu
Kele catat cakındap.
Arday bolgon Buurul at,
Oozdugun tiştep alganı,
Kayıp sınduu Taybuurul
Sayıp koygon ayzanı
Tegerentip alganı.
Üstündögü Külçoro
Taybuuruldun üstünön
Ooy tüşüp, oñolup,

Yer yarılıp toz duman içinde,
Cediger'in Toltoy'u
Yaklaşarak gelmekteydi.
Küheylan olmuş Buurul at,
Geminin demirini dişledi,
Kayıp misali Taybuurul
Yere saplanmış mızrağı
Döndürüp çevirdi.
Üstündeki Külçoro
Taybuurul'un sırtından
Kayıp düşüp, doğruldu,

Okuranıp okşoktop,
Kara cerdin kırtışın,
Butu menen tokmoktop,
Mında Çoro oygonboyt.
Koñuruktu salıptır,
Korkpoy turgan Külçoro
Kozgolboy uktap kalıptır.
Bala tapan celmoguz,
Taş öböktü salıptır,
Talıkşıp uktap kalıptır.
«Kokus cetse er Toltoy,
Ayza menen netet – dep,
On ekide balanı

Kişneyip sarsılarak,
Kara yerin toprağını
Ayağıyla dövüyordu,
Yine de Çoro uyanmıyor.
Horultuyu koyuvermiş,
Korku bilmez Külçoro
Kımıldamadan uyuyakalmıştı.
Çocuk tabiatlı ejder,
Taşı yastık edinmiş,
Yorgun düşüp uyuyakalmıştı.
«Ansızın yetişirse er Toltoy,
Mızrağıyla ne yapar – diye,
On ikisindeki çocuğu

Ölüm kılıp ketet» – dep,
Çoçup turat Taybuurul.
«Ittikti Çoro bilet – dep,
Tañda maşar künündö
Kara eşek kılıp minet – dep,
Börü körgön emedey
Okuranıp alganı.
Buguday moynun burganı,
Çaçıp cerdi urganda,
Mında bala oygonboyt.
«Oy-oy çoçko, kantet» – dep,
Uykudan bala oygonso,
Bokono cürök bolkuldap,
Iç, içegi baarısı
Toktono albay solkuldap.
Beli ketip mekçeyip,
Bala törö Külçoro,
Közü açılıp çekçeyip.
Uyku kaçıp çaçılıp,
Umaçtay közü açılıp,
Çekesi ketip tırışıp,

Öldürüp gider» – diye,
Ürküp duruyor Taybuurul.
«Bu itliği Çoro bilir – diye,
Yarın mahşer gününde
Kara eşek yapıp biner – diye,
Kurt görmüş gibi
Kişneyip durdu.
Geyik gibi boynunu büktü,
Toprağı saçıp yeri dövünce,
Yine çocuk uyanmıyor.
«Vay vay domuz, ne yapıyor» – diye,
Uykudan çocuk uyanınca,
Kaburga altında yüreği güm güm,
İçi, bağırsakları hep birden
Duramayıp sarsılıyordu.
Beli bükülüp kamburlaşıp,
Çocuk bey Külçoro,
Gözleri açılıp fal taşı gibi oldu.
Uykusu kaçıp dağıldı,
Umaç gibi gözleri açıldı,
Alnı gidip kırıştı,

Çenebegen sultanıñ
Buurul menen uruşup.
On ekide Külçoro
Telegeyi teñ eken,
Teñiz Almambetiñden
Belekke kalgan şer eken.
Dayradan akkan bulagıñ,
Oyron Almañ sultandan
Belekke kalgan çunagıñ.
Belesti karap mekçeyip,
Bereniñ karap turdu ele,
Suuday supsur at mingen,
Kıl kuyrugun çart tüygön,
Kasabanı baylangan,
Kayra caaçu buluttay,
Kaar cüzünö aylangan,
Aybaltasın karasa,

O ölçüsüz sultanın
Buurul ile kavga ederek.
On ikisinde Külçoro
Her yanı tam bir yiğitti,
Deniz gibi Almambet'inden
Armağan kalan arslandı.
Irmaktan akan pınarın,
Yaman Alma sultanından
Armağan kalan yavrusuydu.
Beli tepeye bakıp kamburlaşıp,
Yiğidin bakıp durdu idi,
Su gibi kurşuni at binmiş,
Kıl kuyruğunu sıkı düğümlemiş,
Sancak bağlamış,
Yeniden yağacak bulut gibi,
Yüzü gazaba dönmüş,
Ay baltasına bakılsa,

	Colum üydöy körünöt,	*Yol üstü çadır gibi görünür,*
	Karap turgan adamdın,	*Bakıp duran adamın,*
	Köñülü ketip bölünüp.	*Gönlü gidip bölünürdü.*
	Cedigerdin er Toltoy	*Cediger'in er Toltoy'u*
	Ata uulunan şer eken,	*Ata oğlundan bir arslandı,*
	Tobo caktan kem eken.	*Tövbe yönünden eksikti.*
	Tobosu toluk bolgondo,	*Tövbesi tam olsaydı,*
	Çoro bolup çoçkogo	*Çoro olup o domuza*
91750	Ayıl konor eme eken.	*Ordusuyla konacak biriydi.*
	Kayran Toltoy kanetet,	*Zavallı Toltoy ne yapsın,*
	Kaardanıp aylanıp,	*Öfkeyle dönüp dolaşıp,*
	Kılıç, mıltık, aybalta,	*Kılıç, tüfek, ay balta,*
	Kapşırıp belge baylanıp.	*Hepsini beline kuşanıp.*
	Aybattanıp küüldöp,	*Heybetle uğuldayıp,*
	«Ayçürök ala koem» – dep,	*«Ayçürök'ü alıveririm» – diye,*
	Kele catat küpüldöp.	*Gümbürdeyerek geliyordu.*
	Atası Manas ayköldön	*Babası Manas cömertten*
	Belekke kalgan sır nayza,	*Armağan kalan sır mızrağı,*
91760	Beren törö Külçoro	*Yiğit bey Külçoro*
	Bet alıp suurup alganı.	*Yönelip sıyırıp çekti.*
	«Caa, Kuduret, ıyman ber,	*«Ya Kudret, iman ver,*
	Acal cetse ölöyün,	*Ecel yeterse öleyim,*
	Cedigerdin Toltoygo	*Cediger'in Toltoy'uyla*
	Bir betteşip köröyün.	*Bir yüzleşip göreyim.*
	Katın alçu cezdenin	*Kadın alacak eniştenin*
	Esebin azır bereyin.	*Hesabını şimdi vereyim.*
	Baatır bolso Toltoygo,	*Bahadırsa Toltoy'la,*
	Cekeme ceke küröşüp,	*Teke tek güreşip,*
91770	Ceti künü uruşup,	*Yedi gün boyu vuruşup,*
	On ekige kelipmin,	*On ikime girmişim,*
	Tagdır cetse ölöyün,	*Kader yeterse öleyim,*
	Cedigerdin Toltoydu	*Cediger'in Toltoy'uyla*
	Cekeleşip sayışıp,	*Teke tek mızraklaşıp,*
	Bir cöölöşüp köröyün.	*Bir boğuşup göreyim.*
	Cekeme ceke turuşup,	*Teke tek karşı durup,*
	Cekege çıgıp uruşup,	*Meydana çıkıp vuruşup,*
	Katın alçu Toltoygo,	*Kadın alacak Toltoy'a,*
	Kaçırıp ayza sunayın,	*Saldırıp mızrak uzatayım,*

	Katın alçu cezdege	*Kadın alacak enişteye*
	Kayrattı mıktap kılayın.	*Yiğitliği adamakıllı göstereyim.*
	Acal cetse ölöyün,	*Ecel yeterse öleyim,*
	Ala-Toodoy Toltoygo	*Ala Dağ gibi Toltoy'la*
	Aykalışıp köröyün.	*Sarmaş dolaş dövüşüp göreyim.*
	Düpüldögön Toltoygo	*Gümbürdeyen Toltoy'a*
	Tüzdöp ayza sunayın,	*Doğrultup mızrak uzatayım,*
	Kaardanıp uruşup,	*Öfkelenip vuruşup,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
	Kaçpay turup uruşup,	*Kaçmadan durup vuruşup,*
	Katın alçu Toltoydun	*Kadın alacak Toltoy'un*
	Kayratın azır bileyin.	*Yiğitliğini şimdi bileyim.*
	Düpüldögön Toltoydu	*Gümbürdeyen Toltoy'u*
	Tüp etekten alışıp,	*Eteğinin dibinden kavrayıp,*
	Tügönüşüp kalışıp,	*Ölesiye tutuşup,*
	Kayrat kılıp uruşup,	*Gayret edip vuruşup,*
	Bet alışıp Toltoygo	*Yüz yüze gelip Toltoy'la*
	Karsıldaşıp turuşup,	*Çarpışıp karşı durarak,*
	Bul kızıktı kılayın.	*Bu seyirlik işi yapayım.*
	Elden murun Toltoydu	*Elden önce Toltoy'u,*
	Atamdan kalgan Akkelte,	*Atamdan kalan Akkelte,*
	Artık mıktı tüz ele,	*Fazlasıyla sağlam, dosdoğruydu,*
	Oşonu menen urayın,	*Onunla vurayım,*
	Tamaşaga batayın,	*Bir temaşaya dalayım,*
	Akkelte menen urayın.	*Akkelte ile vurayım.*
	Bala tapan Külçoro	*Çocuk tabiatlı Külçoro*
	Kutudagı darını	*Kutudaki barutu*
	Kurkurata kuydu emi,	*Şarıl şarıl döktü şimdi,*
	Koy başınday korgoşun	*Koyun başı kadar kurşunu*
	Koldurata urdu emi.	*Takırdatarak sürdü şimdi.*
	Sümbö menen sümbölöp,	*Harbi ile bastıra bastıra,*
	Bat atardı tartkılap,	*Tez ateşleri çekiştirip,*
	Carday bolgon kundaktı	*Yar gibi kocaman kundağı*
	Akkañkının kaşına	*Ak kaltak eyerin kaşına*
	Kañkı kañkı kañkılap.	*Tak tak vura vura dayadı.*
	Kiyin minip çalkalap,	*Sonra binip geriye yaslanıp,*
	Kulaktan çıkkan darını	*Falyadan taşan barutu*
	Tırmak menen tartkılap,	*Tırnağıyla sıyırıp,*

Kıtay ottuk, boor taş
Kırıp iyip çok koyup,
Miltesine ot koyup,
Surkoen menen dırkırap,
Cedigerdin Toltoyu
Uçup kele catpaybı.
Çoñ kazanday dañkayıp,
Töbösündö çırkırap,
Okço karmap Külçoro,
Akkelteni sundu emi.
Toltoy çü dep, dır koydu,
Ölçölüü cerdin tuşu – dep,
Arıslan tuugan Külçoro
Akkelte menen bir koydu.
Tars dep ogu dürküröp,
Toltoygo cakın kalganda,
Aykölüñdün Akkelte
Botoluu töödöy dürküröp,
Munu ukkan Toltoydun
Bütkön boyu dürküröp.
Oozdon calın şırkırap,
Kabılandın Akkelte
Kaysap kete cazdadı.
Ogu cetip çırkırap,

Çin çakmağı, ciğer taşını
Çakıp kor düşürüp,
Fitiline ateş koyup,
Surkoen ile dörtnala,
Cediger'in Toltoy'u
Uçarcasına gelmiyor mu.
Büyük kazan gibi heybetle,
Tepesinde çığlıklar koparark,
Namluyu doğrultan Külçoro,
Akkelte'yi uzattı şimdi.
Toltoy deh deyip fırladı,
Ölçülü yerin hizası – diye,
Arslan soylu Külçoro
Akkelte ile bir bastı.
Tars diye kurşunu gürleyip,
Toltoy'a yaklaştığında,
Cömert hanının Akkelte'si
Yavrulu deve gibi gürleyip,
Bunu duyan Toltoy'un
Bütün bedeni ürperdi.
Ağzından alev fışkırıp,
Kaplanın Akkelte'si
Az kalsın onu yutacaktı.
Kurşunu ıslık çala çala yetip,

Aşa tiyip Akkelte
Alıstap ogu ketkeni.
Boz döböçö kaşatta,
Akkelte ogu cetkeni,
Colum üydöy kara çım
Añtarılıp ötkönü.
Kayran törö Toltoydun
Bokono cürök bolk etti,
Boktuu içegi solk etti.
Añ-tañ kaldı er Toltoy,
Kün kürküröp kettibi,
Alda kanday sır boldu,
Cer buzulup kettibi?
Kara adırmak too barbı,

Akkelte'nin kurşunu aşıp geçip,
Uzaklara gitti.
Boz tepecik yamacında,
Akkelte'nin kurşunu ulaştı,
Yol üstü çadır gibi kara çim
Altüst olup devrildi.
Zavallı bey Toltoy'un
Kaburga altında yüreği hop etti,
Pis bağırsağı zangır etti.
Şaşakaldı er Toltoy,
Gök mü gürleyip gitti,
Nasıl bir sır oldu acep,
Yer mi bozulup yarıldı?
Kara sarp dağ mı var,

Kanday zaman, kanday kün,
Kakandan kelgen coo barbı?
Cer buzulup unçuktu,
Cep iyüüçü coo barbı?
Munarık tiygen ok barbı,
Buzulbay kaptap burkurap,
Bizge keler ok barbı?
Kayrattandı er Toltoy,
Kızıgıp kalgan coo bolso,
Kılıçtap kırıp keteyin,
Meyli, kırk miñ coo çıksın,
Tubünö çoguu ceteyin.
Kaardanıp kamınıp,
Surkoen oozun burdu emi.
Karmalaşa keterdey,
Kayran Toltoy turdu emi.
Kapıray, kıya cagın karasa,
Kızıl buurul at miñgen,
Kıl kuyrugun çart tüygön,
Kızıl çiykil caş bala
Kıyadan çıktı bakırıp,
Manastap uraan çakırıp,
Kara buurul at miñgen,
Kıl kuyrugun çart tüygön
Kara çiykil caş bala,

Nasıl zaman, nasıl gün bu,
Hakan'dan gelen düşman mı var?
Yer bozulup ses verdi,
Yutup yiyecek düşman mı var?
Pusa karışmış ok mu var,
Bozulmadan sel gibi kaplayıp,
Bize gelecek ok mu var?
Yüreklendi er Toltoy,
Heveslenip gelmiş düşman ise,
Kılıçla kırıp geçeyim,
Varsın kırk bin düşman çıksın,
Kökünün hepsine birden varayım.
Öfkelenip hazırlanıp,
Surkoen'in başını çevirdi şimdi.
Boğaz boğaza gelecekmiş gibi,
Zavallı Toltoy durdu şimdi.
Hayret, yamaç yanına bakınca,
Kızıl demir kırı at binmiş,
Kıl kuyruğunu sıkı düğümlemiş,
Kızıl yağız genç bir çocuk
Yamaçtan çıktı bağırarak,
Manas diye savaş narası atıp,
Kara demir kırı at binmiş,
Kıl kuyruğunu sıkı düğümlemiş,
Kara yağız genç bir çocuk,

Ayza sunup kalıptır.
Kaardanıp bakırat,
Kaşattan çıgıp calındap,
Manastap uraan çakırat.
On ekide bala eken,
Colunan tosup alayın,
Kurmandıkka çalayın.
Atın koştop olcolop,
Olco kılıp alayın.
Emi esebin tabayın,
Kılıç menen çabayın.
Balta menen basayın,
Bu badırek balanı

Mızrak uzatıvermişti.
Öfkelenip bağırıyor,
Bayırdan çıkıp alev alev,
Manas diye nara atıyor.
On ikisinde bir çocukmuş,
Yolunu kesip yakalayayım,
Kurban diye keseyim.
Atını yedeğe alıp ganimetleyip,
Ganimet edip alayım.
Şimdi hesabını göreyim,
Kılıç ile vurayım.
Balta ile ezeyim,
Bu haylaz çocuğun

Albarstay kanın çaçayın».
Kögala sınduu at mingen,
Surkoen oozun burganı,
Sultan Toltoy kabılan
Balanı kütüp turganı.
«Manas! Manas!» bakırıp,
Manastap uraan çakırıp,
«Manas! Manas! – dep kelet, Kadimki şer kan Manas
Manastap aytkan süröönü
Kulak-murun cep kelet.
Cana Toltoy karasa
Turganı çuñkur koo bolup,
Baatırsıgan Koconu
Öz kirpigi coo bolup,
Cedigerdin Toltoyu
Köñülü ketip bölünüp,
Er Toltoydun közünö,
Oy, too Manas körünüp.
Baykap Toltoy karasa,
Bala «Manas!» – degende
Manas baştap san kişi
Batkaldan çıktı kılkıldap,
Mintip tüpkö cetebi,
Bakay baştap miñ kişi
Cana çıktı bılkıldap.
Sarı altından ton kiyip,
Sarala sınduu at minip,
Calañ kılıç baylanıp,
Kaardanıp aylanıp

Albastı gibi kanını saçayım».
Gökkır misali at binmiş,
Surkoen'in başını çevirdi,
Sultan Toltoy kaplan
Çocuğu bekleyip durdu.
«Manas! Manas!» diye bağırıp,
Manas diye savaş narası atıp,
«Manas! Manas! – deyip geliyor, O ünlü arslan han Manas
Manas diye söylenen naralar
Kulağını burnunu yiyip geliyor.
Yine Toltoy bakınca
Durduğu yer çukur bir dere olup,
Bahadır taslağı Koco'yu
Kendi kirpiği düşman kesilip,
Cediger'in Toltoy'unun
Gönlü gidip bölündü,
Er Toltoy'un gözüne,
Ah, dağ gibi Manas göründü.
Toltoy dikkatle bakınca,
Çocuk «Manas!» dediğinde
Manas başta, sayısız kişi
Vadiden çıktı dalgalanıp,
Böyle köküme mi ulaşır,
Bakay başta, bin kişi
Yine çıktı kaynaşarak.
Sarı altından kürk giymiş,
Sarala misali at binmiş,
Yalın kılıç kuşanmış,
Öfkeyle dönüp dolaşarak

Körgöndün köönü bölünüp,
Can algıç türü körünüp,
Saralaga kamçı urup,
«Karma-karma-karma!» – dep,
«Karmar bolsoñ cayla!» – dep,
«Eki kolun teñ baylap,
Eki közün teñ çukup,
Andan kiyin cayla!» – dep,

Görenin gönlü bölünür,
Can alıcı gibi görünür,
Sarala'ya kamçı vurup,
«Yakala, yakala, yakala!» – diye,
«Yakalarsan hakla!» – diye,
«İki elini birden bağlayıp,
İki gözünü birden oyup,
Ondan sonra hakla!» – diye,

Almambet süröön salıptır.
Aç aykırık, kuu süröön,
Alışsa adamdın alı cetpegen,
Arıslandın tişi ötpögön,
Kök ırapıs ton kiygen,
Akbaltaydın Çubagı
Artınan süröön salıptır,
Takool bolup kalıptır.
Cedigerdin er Toltoy
Köñülü ketip bölünüp,
Tirüüsündöy körünüp.
«Tübümö çoguu cetet ko,
Baarıbızdı kıyratıp,
Tirüü baylap ketet ko!
Kabılan Manas özü eken,
Kanetkende can koet,
Beren Bakay özü eken,
Meenetke salar kep eken.
Katılgan tirüü kalabı,
Betteşken aman kalabı
Biri tiri kabılan
Tirüü karmap alabı,
Col üstünö süyrötüp,
Kurmandıkka çalabı.
Turup berip teñelip,
Kurmandıkka çaldırıp,
Col üstünö süyrötüp,

Almambet narasını salmıştı.
Aç haykırış, yaman nara,
Tutuşulsa insanın gücü yetmez,
Arslanın dişi bile işlemez,
Gök atlas kürk giymiş,
Akbaltay'ın Çubak'ı
Ardından narasını salmıştı,
Destek olup katılmıştı.
Cediger'in er Toltoy'unun
Gönlü gidip bölündü,
Hepsi sağmış gibi göründü.
«Köküme hep birden ulaşırlar,
Hepimizi kırıp geçirip,
Diri diri bağlayıp götürürler!
Kaplan Manas'ın ta kendisiymiş,
Ne yapsan can bırakır mı,
Yiğit Bakay'ın ta kendisiymiş,
Mihnete salacak iş bu.
Sataşan sağ kalır mı,
Yüzleşen aman kalır mı,
Bu diri kaplanlardan biri
Diri diri yakalar mı,
Yol üstünde sürükleyip,
Kurban diye keser mi.
Durup karşısına dikilip,
Kurban diye kestirip,
Yol üstünde sürüklenip,

Kurmandıkka çaldırıp,
Talkan bolup talaada,
Dañgıttarga cardırıp.
Aytalaada ölgüçö,
Azaptı mintip körgüçö,
Tobuma kire kaçayın,
Albanım cıyıp alayın,
Alaman uruş salayın,
Aytalaada ölgüçö,
Armansız bolup kalayın.
Ayttım ele men baya,

Kurban diye kestirip,
Kırda paramparça olup,
Azgın köpeklere yem olmaktansa.
Kıraç kırda ölmektense,
Azabı böyle görmektense,
Obama sığınıp kaçayım,
Askerimi toplayayım,
Yağma savaşı açayım,
Kıraç kırda ölmektense,
Yüreğimde hasret kalmasın.
Söylemiştim ben demin,

	Ukpadı bele al anda,	*Dinlememiş miydi o zaman,*
91970	Özöndüü bulak, tik kıya,	*Vadili pınar, dik yamaç,*
	Örttöngön Çürök şurkuya,	*Yanıp tutuşan Çürök yosması,*
	Bel baylagan beli bar,	*Bel bağladığı beli var,*
	Bekitip catkan eri bar.	*Saklayıp yatırdığı eri var.*
	Kapır Çürök ayardın	*Kâfir Çürök hilekârın*
	Kazıp koygon oru bar,	*Kazıp koyduğu çukuru var,*
	Kaynatıp koygon şoru bar,	*Kaynatıp koyduğu belası var,*
	Eçaktan beri beybaktın	*Nicedir o talihsizin*
	Kamdap koygon zoru bar.	*Hazırlayıp koyduğu zorbası var.*
	Zordukçu kelse seni dep,	*Zorba gelirse sana diye,*
91980	Şaylap koygon kezi eken,	*Seçip koyduğu demek buymuş,*
	Akundun kızı Ayçürök	*Akun'un kızı Ayçürök*
	Erlerinin baarısın	*Erlerinin hepsini*
	Kamdap koygon kezi eken.	*Hazır etmiş demek o zaman.*
	Bul kapırdın eri oñ kılbayt,	*Bu kâfirin eri iyilik etmez,*
	Çınkoconun bülügü.	*Çınkoco'nun fesadıdır.*
	Emi katılsa Manas soo kılbayt. Kalkına	*Şimdi sataşılsa Manas sağ komaz.*
	Toltoy kaytkanda,	*Halkına Toltoy döndüğünde,*
	Sulayman* tiybes Beecinden	*Süleyman'ın* dokunamadığı Beecin'den*
	Surak algan zor Manas,	*Hesap soran ulu Manas,*
	Iskender* tiybes Beecinge	*İskender'in* dokunamadığı Beecin'e*
91990	Izin salgan er Manas.	*İz salan er Manas.*
	Baygambar barbas Beecindi	*Peygamber'in varmadığı Beecin'i*
	Basıp algan zor Manas.	*Basıp alan ulu Manas.*
	Çalıyar çappas Beecindi	*Çalıyar'ın vurmadığı Beecin'i*
	Çaap algan zor Manas.	*Vurup alan ulu Manas.*
	Kankor Manas şer menen	*Kan dökücü Manas arslanla*
	Katılgan aman kalabı.	*Sataşan aman kalır mı.*
	Kabarın bilgen Toltoydun	*Haberini bilen Toltoy'un*
	Bileginen sap ketti,	*Bileğinden derman gitti,*
	Cürögünön kap ketti.	*Yüreğinden zar gitti.*
92000	Kökcal Toltoy kanıñdın	*Bozkurt Toltoy hanının*
	Köödönü ketti dirildep,	*Göğsü gitti titreyerek,*
	Sakalı ketti birindep.	*Sakalı gitti dökülerek.*
	Al Külçoro kelatat,	*O Külçoro geliyor,*
	Manastap uraan çakırıp,	*Manas diye savaş narası atıp,*
	Aç arslan colborstoy.	*Aç arslan, kaplan gibi.*

Toltoy turat antañdap,	*Toltoy soluyup duruyor,*
Alışsa aman bolbostoy,	*Tutuşulsa sağ kalınmazmış gibi,*
Katın alçu Toltoy kan,	*Kadın alacak Toltoy han,*
Kolundagı dobulbas,	*Elindeki davulbazı,*
92010 Dobulbastı bir çoyup,	*Davulbaza bir asılıp,*
Surkoendu bir koyup,	*Surkoen'e bir vurup,*
Colgo saldı er Toltoy,	*Yola düştü er Toltoy,*
Cediger közdöy çü koyup,	*Cediger'e doğru deh deyip,*
Cetip kelçü emedey,	*Varıp ulaşacakmış gibi,*
Astındagı Surkoen	*Altındaki Surkoen'e*
Olbuy-solbuy kamçı urup,	*Sağlı sollu kamçı vurup,*
Oñ-tetiri teminip,	*Sağlı tersli mahmuzlayıp,*
Artıkça şaşıp alganı,	*Fazlasıyla telaşa kapıldı,*
Ayabay kaçıp kalganı.	*Alabildiğine kaçıp gitti.*
92020 Caaday uçat Surkoen,	*Yay gibi uçuyor Surkoen,*
Astındagı külügü,	*Altındaki yürüğü,*
Albayt ele Çüröktü,	*Almayacaktı Çürök'ü,*
Kıstap catıp cibergen	*Sıkıştırıp da göndermişlerdi,*
Kaçıp kayra tartkanda,	*Kaçıp geri döndüğünde,*
Cer ayrılıp zakımdap,	*Yer yarılıp toz duman,*
Artınan çañı burkurap,	*Ardından tozu savrulup,*
Er Toltoydun Surkoen	*Er Toltoy'un Surkoen'i*
Uçup kelet zakımdap,	*Uçup geliyor toz duman içinde,*
Eñkeyişke kelgende	*İnişe geldiğinde*
92030 Er Toltoydun Surkoen	*Er Toltoy'un Surkoen'i*
Eliktey kolu sayılıp,	*Karaca gibi ön ayakları saplanıp,*
Ör tayana bergende,	*Yokuşa dayandığında,*
Esepsiz külük Surkoen	*Ölçüsüz yürük Surkoen*
Cal-kuyrugu cayılıp.	*Yelesi kuyruğu yayılıp.*
Tamanı cerge tarsıldap,	*Tabanı yere tak tak vurup,*
Kara bolot oozduk	*Kara çelik gem demiri*
Kömököydö karsıldap.	*Damağında şak şak öterek.*
Çurkaganda zırkırap,	*Koştuğunda vınlayıp,*
Tamanına tiygen taş	*Tabanına değen taş*
92040 Taruuday bolup bırkırap.	*Darı gibi ufalanıp savruluyor.*
Körüngöndö körünüp,	*Görününce görünüp,*
Körünbösö Surkoen	*Görünmezse Surkoen*
Kök tütün bolup bölünüp.	*Mavi duman olup ayrılıyor.*

Cer carılıp agındap,
Cedigerdin oşondo
Kayra kaçıp cakındap.
Almambettin Külçoro,
Kapa bolup kaygırıp:
«Akırı cakın keltirbey,
Çalalık kılgan ekenmin.
Alıstan kuup Toltoydu
Balalık kılgan ekenmin.
Cetkirbey kaçıp ketebi,
Eline azır cetebi?
Cetpey kalıp uşintip,
Buuruldu Kuday alabı?
Kaalap abam ciberdi,
Men Külçoro balanı.
Toodoy eken er Toltoy,
Tompoñdop kaçıp kalganı.
Katın alçu balaanı,
Kayratı toluk kapırdı,
Kuday urup salganı.
Arka cagın er Toltoy
Karap kaçıp kelatat.
Kara caak buldursun,
Karmay kalıp imerip,
Karan kalgan Buuruldu,
Karınga tartıp ciberip,
Külçoro kuup kelatat.
Cetpeçüdöy tırışıp,
Külçoro kelet oşondo,
Taybuurul menen uruşup.

Yer yarılıp sel gibi akıp,
Cediger'inki o zaman
Yine kaçarak yaklaşıyor.
Almambet'in Külçoro'su,
Üzülüp kederlenerek:
«Sonunda yaklaştırmadan,
Beceriksizlik etmişim.
Uzaktan kovalayıp Toltoy'u
Çocukluk etmişim.
Yetiştirmeden kaçıp gider mi,
Şimdi eline ulaşır mı?
Yetişemeyip böylece,
Buurul'u Tanrı mı çarpar?
İsteyerek gönderdi ağam,
Ben Külçoro çocuğu.
Dağ gibiymiş er Toltoy,
Hantal hantal kaçıp gitti.
Kadın alacak belayı,
Gücü kuvveti yerinde kâfiri,
Tanrı çarpıp yere serdi.
Arkasına er Toltoy
Baka baka kaçıp geliyor.
Kara saplı örme kamçıyı,
Kavrayıp havada çevirip,
Çaresiz kalmış Buurul'un,
Karnına çekip indirerek,
Külçoro kovalayıp geliyor.
Yetişemeyecekmiş gibi gerilip,
Külçoro geliyor o zaman,
Taybuurul ile kavga ederek.

«Külük eleñ kıstalak,
Buurul saga ne boldu?
Çın ele Toltoy ötöbü,
Cetkirbey kaçıp ketebi?
Arday bolgon Taybuurul
Çurkap cetpey kalganı.
Akundun kızı Ayçürök
Erkeletip cem berip,

«Yürük idin kahrolası,
Buurul sana ne oldu?
Sahiden Toltoy geçip gider mi,
Yetiştirmeden kaçıp gider mi?
Küheylan olmuş Taybuurul
Koşup da yetişemedi.
Akun'un kızı Ayçürök
Nazlandırıp yem verip,

Köp semirip kalıptır.
Başın cerge salalbay,
Arkarday arış alalbay,
Mına öşöntüp karandı
Köbük ter basıp alıptır.
Taza ter çıgıp oñolup
Buguday moynun buradı.
Buta boyu añ kelse,
Buydalbastan çuradı.
Anık tulpar meesi,
Arday tulpar turbaybı,
Celgenine cel cetpey,
Cel kayıptay canıbar
Başın cerge salıptır,
Arkarday arış alıptır,
Celgenine cel cetpey,
Cetik çurkap kalıptır,
Baskanına mal cetpey,
Başkaça çurkap alıptır.
Kayıp bolup zakımdap,
Karan kalgan Taybuurul
Cedigerdin Toltoygo
Cetmek boldu cakındap.
Betegelüü kaykañdan,
Belesi biyik taypañdan
Candap ketip baratat,
Cedigerdin Toltoyun
Cetik eken Külçoro
Aldap ketip baratat.
«Küyöö Toltoy, tura tur,
Atıñdın başın bura tur!

Ecem aytkan kep ele,
Beren Toltoy cezdeñdi
Tosup kelgin dedi ele.
Korcoñdoboy kokuy kün,
Oşo cerge tura tur!
Küyöö bolup kelipsiz
Küyöö sizdey bolobu,

Fazlaca semirtmiş onu.
Başını yere eğemeyip,
Dağ koyunu gibi adım açamayıp,
İşte böylece zavallıyı
Köpük ter basıvermişti.
Temiz teri çıkıp düzelince
Geyik gibi boynunu büktü.
Ok atımı hendek gelse,
Duraksamadan aşıp uçtu.
Gerçek tulparın beyni bu,
Küheylan tulpar değil mi,
Yelişine yel yetişmez,
Yel perisi gibi hayvan
Başını yere eğmişti,
Dağ koyunu gibi adım açmıştı,
Yelişine yel yetişmez,
Olgun koşuya durmuştu,
Yürüyüşüne mal yetişmez,
Bambaşka koşup gitmişti.
Kayıp gibi toz duman içinde,
Çaresiz kalmış Taybuurul
Cediger'in Toltoy'una
Yaklaşıp yetişmek üzereydi.
Ayrık otlu sırttan,
Beli yüksek düzlükten
Yandan dolanıp gidiyor,
Cediger'in Toltoy'unu
Olgun bir er olan Külçoro
Aldatıp götürüyor.
«Güvey Toltoy, dura dur,
Atının başını çevire dur!

Ablamın söylediği söz idi,
Yiğit Toltoy enişteni
Karşılayıp gel demişti.
Böbürlenip durma aman ha,
Şu yerde dura dur!
Güvey olup gelmişsiniz,
Güvey sizin gibi olur mu,

92120	Eer beldey belesten	*Eyer beli gibi yükseklerden*
	Aşkan küyöö bolobu?	*Aşıp giden güvey olur mu?*
	Küyöölöp kelip kaytadan	*Güveyliğe gelip de yeniden*
	Kaşkan küyöö bolobu?	*Kaçan güvey olur mu?*
	Kaçıp cürgön küyöönü,	*Kaçıp duran güveye,*
	Küyöö degen oñobu?	*Güvey demek yakışır mı?*
	Çürök aytkan kep ele,	*Çürök'ün söylediği söz idi,*
	Toodoy bolgon cezdeñdi	*Dağ gibi olan enişteni*
	Tosup kelgin dedi ele.	*Karşılayıp gel demişti.*
	Atıñdın oozun bura tur,	*Atının ağzını çevire dur,*
92130	Asıl cezde, tura tur!	*Değerli enişte, dura dur!*
	Otuz kelin, otuz kız,	*Otuz gelin, otuz kız,*
	Oyun baştap kılkıldap,	*Oyunlar açıp süzülerek,*
	Ortosunda zaybıñız	*Ortalarında sizin hanımınız*
	Berizattay bılkıldap.	*Peri kızı gibi salınıyor.*
	Dünüyödöy körünüp,	*Dünyalar gibi görünüp,*
	«Kökcal küyöö kelet» – dep, Baatır	*«Bozkurt güvey geliyor» – diye, Bahadır*
	Toltoy tura tur!	*Toltoy, dura dur!*
	Toso çıkkan bölünüp.	*Karşılamaya çıkmışlar bölük bölük.*
	Oynosoñ oyun-külkü bar,	*Oynarsan oyun kahkaha var,*
	Tamaşanın mülkü bar!	*Temaşanın türlüsü var!*
92140	Tozgunçudan kaçpay tur,	*Karşılayandan kaçmadan dur,*
	Kayran cezdem karkıbar,	*Zavallı eništem, heybetli,*
	Kayındardan kampayıp,	*Kayınlardan kaçıp kabararak,*
	Kaçkan küyöö bolobu?	*Kaçan güvey olur mu?*
	Kaçıp cürsök kaltañdap,	*Kaçıp durursak titreye titreye,*
	Küyöö degen oñobu?	*Güvey demek yakışır mı?*
	Apey, cezde, tura tur,	*Aman, enişte, dura dur,*
	Atıñdın oozun bura tur.	*Atının ağzını çevire dur.*
	Küyöölöp kelip barbaktap,	*Güveyliğe gelip kasılarak,*
	Kalaymandı salıp ket,	*Kargaşayı salıp git,*
92150	Küyöö kaçıp cüröbü?	*Güvey kaçıp durur mu?*
	Akılınan antañdap,	*Aklından şaşkın soluyup,*
	Şaşkan küyöö bolobu?	*Telaşlanan güvey olur mu?*
	Aluuçu körgön emedey,	*Alacaklısını görmüş gibi,*
	Aylın közdöy dardaktap,	*Obasına doğru paldır küldür,*
	Kaçkan küyöö bolobu?	*Kaçan güvey olur mu?*
	Aldap barat Külçoro,	*Aldatıp gidiyor Külçoro,*

Arbak körgön er Toltoy
Aldaganga turabı?
Attın oozun burabı,
Turup berip balaga
Toltoydu Kuday urabı?
Başı üzülüp ketpese,
Baatırıñ Toltoy turabı?
«Ünü cakın kaldı» – dep,
Çındap kaçtı er Toltoy,
Surkoengo kamçı urup,
Çındap kaçtı er Toltoy.
Kayran Toltoy balbaktap,
Eki etegi dalbaktap,
Epsiz kaçtı er Toltoy.
Toktoboy Toltoy kaçkan soñ,
Çının aytat Külçoro,
İçindegi baarısın
Sırın aytat Külçoro:
«Atıñdın oozun bura tur,
Menin cayım surasañ,
Kudaydın süygön kulumun,
Kan Manastın çorosu,
Almambet kıtay uulumun.
Ölüp kalgan kezinde,
It terisi kul elem,
Ölböy tirüü cürgöndö
Koy terisi kul elem.
Ata-tegim surasañ,
Semeteydin kulu elem.
Kayra tartıp sen turup,
Atım menen özümdü
Olco kılıp alıp ket!
Mıktı bolsoñ, sen Toltoy,

Bir olcogo kanıp ket!
On ekide balamın,
Akıldan kem çalamın.
Adam bolsoñ sen Toltoy,
Buudanıñ oozun bura tur,

Ecinni görmüş er Toltoy
Aldatmaya kanıp durur mu?
Atın ağzını çevirir mi,
Durup da çocuğun karşısında
Toltoy'u Tanrı mı çarpar?
Başı kopup gitmedikçe,
Bahadırın Toltoy durur mu?
«Sesi yakına geldi» – diye,
Sahiden kaçtı er Toltoy,
Surkoen'e kamçı vurup,
Sahiden kaçtı er Toltoy.
Zavallı Toltoy iki yana yalpalayıp,
İki eteği havada savrulup,
Densizce kaçtı er Toltoy.
Toltoy durmadan kaçınca,
Doğrusunu söylüyor Külçoro,
İçindekilerin hepsini,
Sırrını söylüyor Külçoro:
«Atının ağzını çevire dur,
Benim halimi sorarsan,
Tanrı'nın sevdiği kuluyum,
Han Manas'ın çorosu,
Almambet Kıtay'ın oğluyum.
O öldüğü zamanda,
İt derisi kul idim,
Ölmeyip sağ gezerken
Koyun derisi kul idim.
Atamı soyumu sorarsan,
Semetey'in kulu idim.
Geri dönüp sen durup,
Atımla birlikte beni
Ganimet edip alıp git!
Yamansan eğer, sen Toltoy,

Bir ganimete doyup git!
On ikisinde çocuğum,
Akıldan noksan bir toyum.
Adamsan eğer sen Toltoy,
Küheylanının ağzını çevire dur,

Baatır bolsoñ er Toltoy,
Burulup cakın tura tur!
Bir kızıgıñ salıp ket,
On ekide balanı
Olco kılıp alıp ket!
Baatır adam kaçabı,
Barbañdap baatır şaşabı?
Baatır bolsoñ sen Toltoy,
Baladan baatır kaçabı?
Astımdagı Arbuurul,
Semeteydin atı ele,
Oloñdop kaçpay er Toltoy,
Olco kılsañ tunasıñ.
Baatır eleñ er Toltoy,
Baytalsıñbı kaçkanday,
Baatırdıgıñ çın bolso,
Kanduu kanga kanışkın,
Kaçpay turup salışkın.
Tüz karmap ayza salışıp,
Tügönüşüp kalışıp,
Ayza karmap sayışıp,
Amalıñ bolso alıp ket.
Mıktı bolsoñ er Toltoy,
Başıma balaa salıp ket!
Balanı baatır koebu,
Baladan kaçkan oñobu?»
Bala mınday degende,
Kaçıp cürgön er Toltoy
Doolbastı çoygulap,
Surkoendu koygulap,
Oşondo Toltoy kabılan,
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,
Opsuz kaçıp alıptır.

Kayran Toltoy kökcaldın
Közü ketip alaktap,
Butu ketip salaktap,
Bura tartpay er Toltoy,

Bahadırsan er Toltoy,
Dönüp yakına dura dur!
Bir hünerini gösterip git,
On ikisindeki çocuğu
Ganimet edip alıp git!
Bahadır adam kaçar mı,
Böbürlenen bahadır telaşlanır mı?
Bahadırsan sen Toltoy,
Çocuktan bahadır kaçar mı?
Altımdaki Arbuurul,
Semetey'in atı idi,
Kasılıp kaçma er Toltoy,
Ganimet edersen zengin olursun.
Bahadır idin er Toltoy,
Kısrak mısın böyle kaçacak,
Bahadırlığın gerçekse,
Kanlıyla kana doy hadi,
Kaçmadan durup çarpış hadi.
Doğru tutup mızrak saplaşıp,
Ölesiye tutuşup,
Mızrak kavrayıp dürtüşüp,
Hünerin varsa alıp git.
Yamansan er Toltoy,
Başıma bela salıp git!
Çocuğu bahadır bırakır mı,
Çocuktan kaçan onar mı?»
Çocuk böyle deyince,
Kaçıp duran er Toltoy
Davulbaza asılıp,
Surkoen'i döverek,
O zaman Toltoy kaplan,
Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağlı tersli mahmuzlayıp,
Ölçüsüzce kaçıp gitmişti.

Zavallı Toltoy bozkurdun
Gözü gidip fıldır fıldır,
Ayağı gidip sarka sarka,
Geri dönmeden er Toltoy,

Burkurap kaçıp alganı.
Tegeregin karabay,
Tegi canın ayabay,
Kuup cüröt Külçoro.
Kara bayır kazanat,
Kalbır öpkö, cez kanat,
Kayıp sınduu Buurul at
Başın cerge salıptır,
Arkarday arış alıptır.
Moynun cerge salıptır,
Bolcoboy arış alıptır.
Kulcaday közü kızarıp,
Attasa arış uzarıp,
Tamanı cerde tarsıldap,
Kara bolot oozduk
Kömököydö karsıldap,
Kökülün kökkö ırgıtıp,
Körköm külük Arbuurul
Tuyagın cerge mılgıtıp,
Betegelüü kaykañdan
Belesi biyik taypañdan
Candap Buurul ceterde,
«Manas! Manas!» bakırıp,
Manastap uraan çakırıp,
Bala törö Külçoro
Sır nayzanı kötörüp,
Buuruldun oozun burganı,
Özüñ körgön Toltoygo
Sır nayzanı sunganı.
Teñiz eken Külçoro,
Tegeregin karabay,
Tegele canın ayabay
Candap Buurul ötördö,
«Caa Alda, Kuday, koldo!» – dep,
Oşondo ayza kötördü,

Kaçıp Toltoy dır koyup,
Kayran Çoro ayanbay
Kabılandın sır nayza,

Hıçkırarak kaçıp gitti.
Çevresine bakmadan,
Hiç canını esirgemeden,
Kovalayıp duruyor Külçoro.
Kara bayır kazanat,
Kalbur akciğerli, tunç kanatlı,
Kayıp misali Buurul at
Başını yere eğmişti,
Dağ koyunu gibi adım açmıştı.
Boynunu yere salmıştı,
Ölçüye sığmaz adım atmıştı.
Yaban koçu gibi gözü kızarıp,
Adım attıkça adımı uzayıp,
Tabanı yerde tak tak vurup,
Kara çelik gem demiri
Damağında şak şak öterek,
Perçemini göğe fırlatıp,
Görklü yürük Arbuurul
Tırnağını yere değdirip geçiyordu,
Ayrık otlu sırttan,
Beli yüksek düzlükten
Buurul yandan yetişirken,
«Manas! Manas!» diye bağırıp,
Manas diye savaş narası atıp,
Çocuk bey Külçoro
Sır mızrağı kaldırıp,
Buurul'un ağzını çevirdi,
Kendin gördüğün Toltoy'a
Sır mızrağı uzattı.
Deniz gibiymiş Külçoro,
Çevresine bakmadan,
Hiç mi hiç canını esirgemeden,
Buurul yandan geçerken,
«Ya Allah, Tanrım, koru!» – diye,
O zaman mızrağı kaldırdı,

Toltoy kaçıp fırlarken,
Zavallı Çoro esirgemeden
Kaplanın sır mızrağını,

Melcep karmap bereniñ,
Solkuldatıp saya albay,
Opsuz kılbay ayzasın,
Obu cok kılgan ayzasın:
«Oolcugan Toltoydun,
Ketirbeyt belem aylasın.
Çendüü kılbay ayzasın,
Çensiz kılgan ayzasın,
Çetke kelgen Toltoydun
Çendüüröök kılsa ayzasın
Ketirbeyt belem aylasın!
Ayzanı karmap tırışıp,
Kabılandın sır nayza
Solkuldatıp saya albay
Abası menen uruşup,
Beli ketip mekçeyip,
Közü ketip çekçeyip,
Erte sözü keç bolup,
Bala törö Çoronun
Eki közü tört bolup.
Oolcugan Toltoydu
Cıga sayıp alsam – dep,
Kurmandıkka çalsam – dep,
Başın kesip baylanıp,
Baatır abam törömö
Süyünçülöp barsam – dep.
Eç bolboso argındın
Kandıgın surap alsam – dep
Aydalının beti – dep,
Öpkönün tömön çeti – dep,
Ölçöölöp kirip bardı ele,
Aydalının sebili*,
Ayza ötpögön temiri,
Kokus caza sayam – dep,
Armanda bolup kalam – dep,
Omurtkanın beti – dep,

Cüröktün tömön çeti – dep,
Alıp kirdi ayzanı,

Nişanlayıp kavradı yiğidin,
Sarsıp da saplayamayıp,
Mızrağını ölçüsüz kılmadan,
Yersizce savurmuştu mızrağını:
«Sendeleyip giden Toltoy'un,
Çaresini keser koymaz mıydım.
Mızrağı yerinde kullanmadan,
Ölçüsüz savurmuşum mızrağı,
Kıyıya gelmiş Toltoy'a
Mızrağı biraz daha yerinde vursam
Çaresini keser koymaz mıydım!
Mızrağı kavrayıp gerilerek,
Kaplanın sır mızrağını
Sarsıp da saplayamayıp,
Havasıyla boğuşarak,
Beli bükülüp kamburlaşıp,
Gözü gidip yuvasından fırlayıp,
Erken sözü geç olup,
Çocuk bey Çoro'nun
İki gözü dört oldu.
Sendeleyen Toltoy'u
Vurup düşürsem – diye,
Kurban diye kessem – diye,
Başını kesip torbaya bağlayıp,
Bahadır ağama, beyime
Müjdeleyip varsam – diye.
Hiç olmazsa Argın'ın
Hanlığını isteyip alsam – diye,
Kürek kemiğinin yüzü – diye,
Akciğerin alt ucu – diye,
Ölçüp biçip girişti idi,
Kürek kemiğinin zırhı,*
Mızrak geçmez demiri,
Kazara boşa saplarım – diye,
Hasrette kalırım – diye,
Omurganın yüzü – diye,

Yüreğin alt ucu – diye,
Mızrağı içeri daldırdı,

Omurtkanın sebili	*Omurganın zırhı,*
Ayza ötpögön temiri.	*Mızrak geçmez demiri.*
Kabılıp kalıp okustan,	*Kazara takılıp kalırsa,*
Caza sayın kokustan,	*Ansızın boşa saplarsam,*
Mintip Kuday alat – dep,	*Böylece Tanrı alır – diye,*
Cañılış bolup kalat – dep.	*Yanlışlık olup çıkar – diye.*
Kokusunan öşöntüp,	*Ansızın böyle yapıp,*
Meni Kuday alat – dep,	*Beni Tanrı alır – diye,*
Ildıylattı Külçoro,	*Aşağı indirdi Külçoro,*
Ok ötpögön sebildin	*Ok geçmez zırhın*
Tömönkü etek beti – dep,	*Alt etek yüzü – diye,*
Oroy saysam oşonu,	*Sertçe saplarsam oraya,*
Omurtkanın çeti – dep,	*Omurganın ucu – diye,*
Taamay saysam oşondo,	*Tam isabetle vurursam o zaman,*
Tabarsıktın çeti – dep,	*Sidik torbasının ucu – diye,*
Opsuz karmap ayzanı,	*Ölçüsüzce kavrayıp mızrağı,*
Artık kılıp aylanı,	*Çareyi fazlasıyla bulup,*
Kabılandın sır nayza	*Kaplanın sır mızrağını*
Karmay kalıp imerip,	*Kavrayıp havada çevirip,*
Kara candı ayabay,	*Kara canını esirgemeden,*
Er Toltoydun may kuyruk	*Er Toltoy'un yağlı kuyruk başına*
Mıktap kaldı ciberip.	*Sağlamca gönderiverdi.*
Ayza tiyse er Toltoy,	*Mızrak er Toltoy'a değince,*
May kuyruktun çetinen	*Yağlı kuyruğun ucundan*
Tabarsıkka cete albay,	*Sidik torbasına eremeyip,*
Eki eli ıldıy çetinen	*İki parmak aşağı ucundan*
Caza tiyip alganı,	*Yanlış değip saplandı,*
Eti kalıñ Toltoydu	*Eti kalın Toltoy'u*
Et kötörüp kalganı,	*Eti kaldırıp korudu,*
Tonu kalıñ Toltoydu	*Kürkü kalın Toltoy'u*
Ton kötörüp kalganı,	*Kürkü kaldırıp korudu,*
Atası er Bagıştın arbagı	*Babası er Bagış'ın ruhu*
Çoñ kötörüp kalganı.	*Büsbütün kaldırıp korudu.*
Beldin söögün ceektep,	*Bel kemiğini sıyırarak,*
Beren ayza cetkeni,	*Yiğit mızrak ulaştı,*
Tört elidey cerine	*Dört parmak kadar yerine,*
Köçükkö kirip ketkeni.	*Kalçasına girip saplandı.*
Cedigerdin er Toltoy,	*Cediger'in er Toltoy'u,*

Barıp ayza tiygende:
«Eey, kokuy, belim!» – dep,
Közü ketip alaktap,
Butu ketip salaktap,
Surkoen bolboy cügürüp,
Cedigerdin Toltoyu
Amanat candan tüñülüp.
Esi oop endirep,
Esil candan tüñülüp.
«Kıyamat caydı kördüm – dep,
Kızıtalak kuu can öldüm – dep, Karan küngö kaptaltıp,
Kıyın elem kayran can,
Kıyladan beri saktandım.
Kıyın tuugan çunakka,
Kıyabım menen kaptaldım.
On ekide bala eken,
Azaptı mından körömbü,
Aylam ketti bul cerde,
Acaldan murun ölömbü?»
Canı oorugan er Toltoy
Çekesi ketip tırışıp,
Surkoen menen uruşup.
Atañdın körü Surkoen,
Buudan külük mal ele,
Etine kelgen soyulgur,
Epsiz külük çagı ele.
Coo olcolop soydubu,
Colu bolsun kıztalak,
Şaytan tuşap koydubu?!
Colu bolgon er Toltoy,
Coboloñdon kep saldı,
On ekide Külçoro
Colunan çıkkan çunagıñ,
Er Toltoydu cep saldı.
Omurtka oorup zırkırap,
Katın alçu törönün
Çımınday canı çırkırap.
Çındap ooru bir bolup,

Mızrak varıp değdiğinde:
«Eey, eyvah, belim!» – diye,
Gözü gidip fıldır fıldır,
Ayağı gidip sarka sarka,
Surkoen dinlemeden koşup,
Cediger'in Toltoy'u
Emanet candan umut kesti.
Aklı başından gidip şaşırıp,
Aziz candan umut kesti.
«Kıyamet yerini gördüm – diye,
Kahrolası kuru can, öldüm – diye, Kara güne bulaştırıp,
Yamandım ben, zavallı can,
Nicedir kendimi sakınırdım.
Yaman doğmuş bu yavruya,
Tam sırasında çattım.
On ikisinde çocukmuş,
Azabı bundan mı görecekmişim,
Çarem tükendi bu yerde,
Ecelden önce mi öleceğim?»
Canı yanan er Toltoy,
Alnı gidip kırışıp,
Surkoen ile kavga ederek.
Kahrolası Surkoen,
Küheylan yürük maldı,
Etine gelmiş boğazlanası,
Densiz yürük çağıydı.
Düşman mı ganimetleyip boğazladı,
Yolu açık olsun kahrolasının,
Şeytan mı köstek vurdu?!
Yolu açık olan er Toltoy,
Beladan söz açtı,
On ikisinde Külçoro,
Yoluna çıkan o yavru,
Er Toltoy'u yedi bitirdi.
Omurgası sızlayıp ağrıyıp,
Kadın alacak beyin
Sinek kadar canı çırpınıyor.
Ağrı iyice bir olup,

Omurtka oorup tırışıp,
Küülönüp cürөt er Toltoy,
Çınkoco menen uruşup.
Oylonup kelem ordogo,
Kalgan eken kübömө,
Cetken eken bul kaçkın,
Sүröp cürүp tübümө.
Kaçan bolso til albay,
Kızıtalak kaçkın kul,
Kazgan eken orumdu,
Katının tartıp algın – dep,
Kılgan eken sonundu».
Toltoy candan tүñüldү,
Caaday uçat Arbuudan,
Toltoydon ötө cүgүrdү.
Körgөndө Toltoy kөkcalıñ,
Körünөө candan tүñüldү.
«Eselek eken bul bala,
Emi oñolso oñ kılbayt,
Kayra tartıp oñolso,
Kayran candı soo kılbayt.
Astıma tüşkөn balanın
Kılıçtap başın alayın,
Kızıtalak balanı,
Kılçayıp kayra tartkıça,
Kızık kılıp salayın!»
Cedigerdin er Toltoy,
Cetkileñ erdin biri oşol.
Bala kayra tartkıça,
Ar keskendey kılıçın
Kınınan suurup alganı,
Kıyabına kelgende,
Kızıktuu Toltoy kayran er,
Kılıçtap başın alganı.
Bala bura tartkıça,
Külçorogo köz salsa,
Bala törө çirkin kul,
Bir karasa bir kişi,

Omurgası ağrıyıp gerilerek,
Söylenip duruyor er Toltoy,
Çınkoco ile kavga ederek.
Düşünüp geliyorum ordaya,
Kalmış meğer tanığıma,
Ulaşmış meğer bu kaçkın,
Sürükleyip köküme.
Ne zaman olsa söz dinlemez,
Kahrolası kaçkın kul,
Kazmış meğer çukurumu,
Karısını çekip al – diye,
Yapmış meğer marifetini».
Toltoy candan umut kesti,
Yay gibi uçuyor Arbuudan,
Toltoy'dan ileri koştu.
Görünce Toltoy bozkurdun,
Apaçık candan umudu kesildi.
«Toymuş meğer bu çocuk,
Şimdi toparlansa sağ komaz,
Geri dönüp toparlansa,
Zavallı canı esen komaz.
Önüme düşen çocuğun
Kılıçla başını alayım,
Kahrolası çocuğu,
Dönüp geri çevirene dek,
Seyirlik edip sereyim!»
Cediger'in er Toltoy'u,
Yetkin erlerin biri odur.
Çocuk geri dönene dek,
Kıl keser kılıcını
Kınından sıyırıp çekti,
Tam kıvamına geldiğinde,
Meraklı Toltoy, zavallı er,
Kılıçlayıp başını alacaktı.
Çocuk dizgin çevirene dek,
Külçoro'ya göz atınca,
Çocuk bey, şu çerkin kul,
Bir baksa bir kişi,

Bir karasa miñ kişi.
Kılıç algan Toltoydun
Kınınan kılıç suuruldu,
Kızır çalgan balanın,
Kıyındıgın körgöndö
Kayran Toltoy berendin,
Çımınday canı kuuruldu.
Kırk çilten, Kızır Iliyas,
Sır nayza karmap imergen,
Kıyla kıyın şer bolup,
Tegerektep alganı.
Koldogonun körgöndö
Toodoy Toltoy kanıñdın
Kuday kolun bayladı.
Kılıç menen çabuuga,
Kötörülgön zor kolu.
Toltoydu Kuday atkanı,
Kılıçı menen oñ koldo,
Töbösünö katkanı,
Silkse tüşpöyt kayran kol, Balanı
Kuday urganı,
Toltoydu Kuday atkanı.
Caaday uçkan Arbuurul,
Çurkay tüşüp cogolup,
Er Toltoydun artınan,
Bala törö Külçoro,
Kayra tartıp oñolup.
Çındap Toltoy küyünüp,
Çoronun türün körgöndö
Çooçup ketip er Toltoy
Çımınday candan tüñülüp.
Coo kadırın körö elek,
Kötörülgön koltugu,
Koltuktun orto bezi – dep, Mından
murun Külçoro,
Caralbasam al bezdi,
Uşu turgan Toltoydun
Canı çıgar kezi – dep.

Bir baksa bin kişi.
Kılıç alan Toltoy'un
Kınından kılıcı sıyrıldı,
Hızır'ın dokunduğu çocuğun,
Yamanlığını gördüğünde
Zavallı Toltoy yiğidin,
Sinek kadar canı kavruldu.
Kırk çilten, Hızır İlyas,
Sır mızrak kavrayıp çeviren,
Nice çetin arslan olup,
Çevresini kuşatıvermişti.
Koruyanları gördüğünde
Dağ gibi Toltoy hanının
Tanrı elini bağladı.
Kılıç ile vurmaya,
Kalkmıştı o koca eli.
Toltoy'u Tanrı çarptı,
Kılıcıyla birlikte sağ elini,
Tepesine yapıştırdı,
Silkse düşmüyor zavallı el, Çocuğu Tanrı çarptı,
Toltoy'u Tanrı vurdu.
Yay gibi uçan Arbuurul,
Koşup ileri geçip kaybolup,
Er Toltoy'un ardından,
Çocuk bey Külçoro,
Geri dönüp toparlandı.
Sahiden Toltoy yanıp yakılıp,
Çoro'nun halini gördüğünde
Ürküp gitti er Toltoy,
Sinek kadar candan umut kesip.
Düşman kadrini görmemiş,
Kalkık duran koltuğu,
Koltuğun orta bezi – diye, Bundan önce
Külçoro,
Yaralayamazsam o bezi,
Şurada duran Toltoy'un
Canı çıkacağı an – diye.

Buuruldun oozun burganı,
Alapayın tabalbay,
Alaktagan Toltoygo
Kayra ayza sunganı.
Koltugunun özü – dep,
Bala törö kabılan

Buurul'un ağzını çevirdi,
Ne yapacağını bilemeyip,
Şaşkına dönen Toltoy'a
Yine mızrak uzattı.
Koltuğunun tam kendisi – diye,
Çocuk bey kaplan

Cana ayza urganı.
Koltukka tiybey sır nayza,
Öödö kayıp ötkönü.
Moyununun kök etti,
Oroy berip ketkeni.
Toltoy emi sayarda,
Tozokko azır salarda,
Malmaga salgan ak tizgin,
Koe berip cibergen,
Bala ekeni bilingen.
Malmaga salgan tizgini,
Balaa baskan emedey,
Bakbayakka ilingen,
Tuşap salgan emedey,
Turup kaldı Taybuurul,
Başın çaykap cürö albay,
Baspay koydu Taybuurul.
Tuşalıp Buurul turganı.
Caaday uçup Külçoro,
Kaardanıp tolgonup,
Opsuz kılgan çoñ çılbır
Karcilikke orolup,
Baspay Buurul turganı,
Coo adisin bilbesten,
Çoronu Kuday urganı,
On ekide Külçoro,
Cobotup coogo tie elek.
Cortup coogo tie elek.
Tıbırçılap Külçoro,
Çekesi ketip tırışıp,
Taybuurul menen uruşup.
«Suusuz kalgan çınar bak,

Yine mızrak vurdu.
Koltuğa değmeden sır mızrak,
Yukarı kayıp geçti.
Boynunun ense etini,
Sertçe sıyırıp gitti.
Toltoy'u tam saplayacakken,
Cehenneme tam salacakken,
Islağa yatırılmış ak dizgini,
Salıverip bırakması,
Çocuk olduğunu belli etti.
Islağa yatırılmış dizgini,
Bela basmış gibi,
Topuk mafsalına takıldı,
Köstek vurulmuş gibi,
Duruverdi Taybuurul,
Başını sallayıp yürüyemeden,
Yürümez oldu Taybuurul.
Kösteklenip Buurul kalakaldı.
Yay gibi uçan Külçoro,
Öfkelenip kıvranarak,
Ölçüsüz yapılmış koca yuları
İncik kemiğine dolanıp,
Yürümeden Buurul durdu,
Savaş âdetini bilmediğinden,
Çoro'yu Tanrı çarptı,
On ikisinde Külçoro,
Kırıp düşmana daha değmemiş.
Akın edip düşmana daha değmemiş.
Tepinip duran Külçoro,
Alnı gidip kırışıp,
Taybuurul ile kavga ederek.
«Susuz kalan çınar bağı,

Er Toltoygo cetalbay,
Baylangan eken bizdin bak.

Mañday söögü kaykı eken,
Kaçkan candı kutkargan,
Karan kalsın şum calgan,
Taalayım menin taykı eken.
Argındı surap kökcaldan
Emi sultan bolordo,
Kazılgan kalıñ orum ay,
Cuusa da ketpes şorum ay!
Karduu cerde beşik cok,
Kaçkan coonu kutkargan,
Men şorduuda keşik cok!
Mañday söögüm kaykı eken,
Başında ırıs taykı eken!
Caman atım kalbaptır,
Balaket baştan baskanı,
Astıga tüşüp kaldayıp,
Toodoy Toltoy kaçkanı.
Kaçkan coonu kutkargan,
Adam mendey bolobu,
Men öñdöngön çirkindi
Adam dep aytkan oñobu?
Adam mendey bolobu,
Adam bende döö bolot,
Adamdı alsız kılgıça,
Alla taala kuduret
Mından körö bendesin,
Caratpay koyso ne bolot?
Tuulup çabal bolguça,
Tirüü cürböy kurgan can,
Kudaydın salgan buyrugun
Körüp albay ne boldum,
Caştayımda kurgan can,
Ölüp albay ne boldum.
At köönünö karabay,
Asıl abam Semetey
Atın berip ayabay.

Er Toltoy'a yetişemeden,
Bağlanmış meğer bizim baht.

Alın kemiği çukurmuş,
Kaçan canı kurtaran,
Kahrolsun şu yalan dünya,
Talihim benim kısaymış.
Argın'ı isteyip bozkurttan
Şimdi sultan olacakken,
Kazılan derin çukurum ah,
Yıkansa da gitmez karam ah!
Karlı yerde beşik yok,
Kaçan düşmanı kurtaran,
Ben talihsizde nasip yok!
Alın kemiğim çukurmuş,
Başımda kısmet kısaymış!
Kötü adım silinmemiş,
Bela başıma bastı işte,
Öne düşüp heyula gibi,
Dağ gibi Toltoy kaçtı işte.
Kaçan düşmanı kurtaran,
Adam benim gibi olur mu,
Benim gibi bir çerkine
Adam demek yakışır mı?
Adam benim gibi olur mu,
Adam dediğin dev olur,
Adamı güçsüz kılacağına,
Kadir Allah Teâlâ,
Bundansa kulunu
Hiç yaratmasa ne olur?
Doğup zayıf kalacağıma,
Sağ gezmese kurumuş can,
Tanrı'nın verdiği buyruğu
Görüp gitmeden ne oldum,
Gençliğimde kurumuş can,
Ölüp gitmeden ne oldum.
At gönlüne bakmadan,
Değerli ağam Semetey
Atını verdi esirgemeden.

«Toltoygo cetpey kaldım» – dep,
Kızıtalak balalık
Kantip baram carabay.
Ton köönünö karabay,

«Toltoy'a yetişemedim» – diye, Kahrolası çocukluk,
İşe yaramadan nasıl varayım.
Kürk gönlüne bakmadan,

Toodoy abam Semetey
Tonun berdi ayabay,
Tompuldap kaçkan Toltoygo,
«Cetpey kaldım özüm» – dep,
Kantip baram carabay.
Cedigerdin kordugun,
Ce bolboso körsöm beym,
Ceke kirip kol salıp,
Ceti kün tınbay uruşup,
Acalım cetse ölsöm beym.
Er Toltoy menen Kocogo
Cekene belge kurçanıp,
Ceke aralap kol salıp,
Kemelime cetpesten,
Keçikpey cürüp ölsöm beym!
Kızıtalak Toltoygo
Kızık uruş salışıp,
Kıyırın eki bölsöm beym!
Kıyaluu cerge konsom deym,
Kızıtalak Toltoygo,
Kıyrınan azgan Kocogo
Kızık uruş salışıp,
Kızıl-ala bolsom deym.
Carıp başın kessem beym,
Semeteydin aldına
Atayı oorup barsam beym.
Toodoy Toltoy kökcalga,
Elkim cerde talaa cok,
Eç cerimde cara cok,
Katından beter kaltañdap,
Kaçkın Toltoy oñobu,
Kaçkan coonu kutkargan,
Adam mendey bolobu?!
Men öñdöngön çirkindi

Dağ gibi ağam Semetey
Kürkünü verdi esirgemeden,
Paldır küldür kaçan Toltoy'a,
«Yetişemedim kendim» – diye,
İşe yaramadan nasıl varayım.
Cediger'in ettiği zulmü,
Ya görsem diyorum,
Tek başıma dalıp el atıp,
Yedi gün durmadan vuruşup,
Ecelim yeterse ölsem diyorum.
Er Toltoy ile Koco'ya,
Kuşağı belime sıkıca sarıp,
Tek başıma dalıp el atıp,
Muradıma ermeden,
Gecikmeden gidip ölsem diyorum!
Kahrolası Toltoy'la
Seyirlik bir savaşa tutuşup,
Diyarını ikiye bölsem diyorum!
Sarp yamaçlı yere konsam diyorum,
Kahrolası Toltoy'a,
Diyarından azmış Koco'ya,
Seyirlik bir savaş açıp,
Kızıl ala kana bulansam diyorum.
Yarıp başını kessem diyorum,
Semetey'in huzuruna
Bilerek yaralı varsam diyorum.
Dağ gibi Toltoy bozkurda,
Issız yerde meydan yok,
Hiçbir yerimde yara yok,
Karıdan beter titreyerek,
Kaçkın Toltoy onar mı,
Kaçan düşmanı kurtaran,
Adam benim gibi olur mu?!
Benim gibi bir çerkine

Adam degen oñobu?	*Adam demek yakışır mı?*
Atañdan körü, dünüyö,	*Kahrolsun şu dünya,*
Kaçan ketet başımdan	*Ne zaman gider başımdan*
Kuday urgan çalalık!	*Tanrı'nın çarptığı bu acemilik!*
Abakemdin sır nayza,	*Ağacığımın sır mızrağını,*
Karmap moynun burganda,	*Kavrayıp boynunu çevirdiğimde,*
Coonu közdöy bet alıp,	*Düşmana doğru yönelip,*
Toltoygo boyum urganda	*Toltoy'a gövdemi vurduğumda,*
Tüzdöp ayza sayganda,	*Doğrultup mızrak sapladığımda,*
Tügönüşüp kalganda,	*Ölesiye tutuştuğumda,*
Bel baylagan belim cok,	*Bel bağladığım belim yok,*
Bekip catkan cerim cok,	*Sığınıp yattığım yerim yok,*
Beypaylaşıp özümö,	*Kendi başıma huzursuz,*
Bet alışıp turganda.	*Yüz yüze durduğum anda.*
Bel baylagan belim cok,	*Bel bağladığım belim yok,*
Bekip catkan cerim cok.	*Sığınıp yattığım yerim yok.*
Bet alışıp turganda,	*Yüz yüze durduğum anda,*
Belgilüü abam şerim cok.	*Adı belli ağam, arslanım yok.*
Kaz aylangıs zoom cok,	*Kazın dolaşamayacağı kayam yok,*
Kargıluu kara toom cok,	*Muskalı kara dağım yok,*
Kara kılıp oturgan,	*Kara dayanak olup oturan,*
Kabılan Bakay mında cok.	*Kaplan Bakay burada yok.*
Özöktön çıkkan ört caman,	*Özden çıkan yangın yaman,*
Özdön çıkkan coo caman.	*Öz içinden çıkan düşman yaman.*
Sır alışkan Çınkoco,	*Sır paylaştığım Çınkoco,*
Sırtımdan kırçoo salabı,	*Dışımdan çember mi kuşatır,*
Kalıñ kolun kaytartıp,	*Kalabalık ordusunu döndürüp,*
Astımdagı Buuruldu	*Altımdaki Buurul'u,*
Semeteydi cöö taştap,	*Semetey'i yaya bırakıp,*
Olco kılıp alabı!»	*Ganimet edip alır mı!»*
Bolkulday basıp ayanıp,	*Güm güm basıp acıyla,*
Sır nayzanı tayanıp,	*Sır mızrağa dayanıp,*
Külçoro turdu bu cerde	*Külçoro durdu bu yerde.*
Kurup kalgan konogun	*Kuruyup kalan konuğun,*
Emi aytıp bereyin,	*Şimdi anlatıp vereyim,*
Kan Toltoydun comogun.	*Han Toltoy'un kıssasını.*
Kayran Toltoy kalbaktap,	*Zavallı Toltoy yalpalayıp,*
Eki öñürü dalbaktap,	*İki yakası havada savrulup,*

Çakçelekey çañ bolup,
Kızıl çelek kan bolup,
Surkoenu corgolop,
Köçügünön akkan kan
Astındagı Surkoen

Kazısında şorgolop.
Keede esine kelalsa,
Keede esine kelalbayt.
Zamanı ketip bölünüp,
Caratınan akkan kan
Kara cerge tögülüp.
Çın düynögö er Toltoy,
Ketüüçüdöy körünüp.
Közü ketip alaktap,
Kökcal Toltoy oşondo
Butu ketip salaktap.
Köñülü caman bölünüp,
Ölüüçü türü körünüp,
Surkoenu corgolop,
Moyununan akkan kan
Cakası ıldıy şorgolop.
Kaardanıp bakırıp,
Taldın başın capırıp,
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge carık tiygende
Toltoy bardı bakırıp,
Öñün buzup oşondo,
Buzup koet er Toltoy,
Anda-sanda düpüldöp,
Kusup koet er Toltoy.
Kaçıp bergen baladan,
Öz ayıbın bilbedi.
Çınkoconu oşondo,
Ata menen enesin
Köörçök kılıp tildedi.
«Kızıtalak Çınkoco,
Aytpadım bele men baya,
Ukpadıñ bele sen baya!

Ortalık toz duman olup,
Kızıl kova gibi kan olup,
Surkoen'i rahvan gidip,
Kalçasından akan kan,
Altındaki Surkoen'in

Kazısından şırıl şırıl.
Kâh aklı başına gelse,
Kâh aklı başına gelemiyor.
Devranı gidip bölünüp,
Yarasından akan kan
Kara toprağa dökülüp.
Hak dünyaya er Toltoy,
Gidecekmiş gibi görünüp.
Gözü gidip fıldır fıldır,
Bozkurt Toltoy o zaman,
Ayağı gidip sarka sarka.
Gönlü fena bölünüp,
Ölecek hali görünüp,
Surkoen'i rahvan gidip,
Boynundan akan kan,
Yakasından aşağı şırıl şırıl.
Öfkelenip bağırarak,
Söğüdün başını yatırıp,
Tan ağarıp söktüğünde,
Yere aydınlık değdiğinde,
Toltoy vardı bağırarak,
Benzini bozup o zaman,
Bozuveriyor er Toltoy,
Arada bir öğürerek,
Kusuveriyor er Toltoy.
Çocuktan kaçıp gittiğinden,
Kendi ayıbını bilmedi.
Çınkoco'ya o zaman,
Anasına babasına varana dek,
Ağza alınmaz sözlerle sövdü.
«Kahrolası Çınkoco,
Söylemedim mi ben demin,
Dinlemedin mi sen demin!

Kalıñ kazgan or keldi,
Manas baştap bılkıldap,
Kaptagan kara kol keldi,
Karan kün canga zor keldi,
Bakay baştap miñ kişi,
Batkaldan çıktı bılkıldap.

Derin kazılmış çukur geldi,
Manas başta, kaynaşarak,
Kaplayan kara ordu geldi,
Kara gün cana zor geldi,
Bakay başta, bin kişi,
Vadiden çıktı kaynaşıp.

Elçisi keldi, koop ber,
Er bolsoñ Koco, coop ber!
Kırk çorosu bütün bar,
Ayza sunup aykırıp,
Batkaldan çıktı kança can,
Astındagı balası
Manastap uraan çakırıp.
Kızıl buurul at mingen,
Kıl kuyrugun çart tüygön,
Aykırıktı salıptır.
Kızıl çiykil caş bala,
Ayza saldı bakırıp,
Cetip ayza salganda,
Eerimden art ketti,
Üzöñgüdön but ketti.
Közüm ketti alaktap,
Butum ketti salaktap.
Ayza tiydi sooruma,
Ayzalagan balanın,
Çılbırı tüşüp kolunan,
Uşintip kaldı soobuma.
Çılbırı cerge tüşpösö,
Çiet ele sızıktı,
Kılat ele kızıktı,
Tögöt ele kanımdı,
Kıyat ele canımdı.
Kara buurul at miñgen,
Karmap kuyruk çart tüygön,
Barbaymın desem bolboysuñ,
Kara çiykil caş bala
Columdan çıga kalganı,
Coboloñdu salganı.

Elçisi geldi, sen boyun eğ,
Ersen eğer Koco, cevap ver!
Kırk çorosu eksiksiz var,
Mızrak uzatıp haykırıp,
Vadiden çıktı nice can,
Altındaki oğlu da,
Manas diye savaş narası atıp.
Kızıl demir kırı at binmiş,
Kıl kuyruğunu sıkı düğümlemiş,
Haykırışını salmıştı.
Kızıl yağız genç bir çocuk,
Mızrak sapladı bağırıp,
Yetişip mızrak sapladığında,
Eyerimden geri kaydım,
Üzengiden ayağım çıktı.
Gözüm gitti fıldır fıldır,
Ayağım gitti sarka sarka.
Mızrak değdi sağrıma,
Mızraklayan çocuğun,
Yuları düştü elinden,
Böylece kaldı, sevabıma.
Yuları yere düşmeseydi,
Çizerdi çizgiyi,
Yapardı seyirliği,
Dökerdi kanımı,
Kıyardı canıma.
Kara demir kırı at binmiş,
Kuyruğunu kavrayıp sıkı düğümlemiş,
Gitmem desem bırakmazsın,
Kara yağız genç bir çocuk,
Yoluma çıkıverdi,
Belayı salıverdi.

	Kan Manası baş bolup,	*Han Manas'ı başta olup,*
	Karma kuldu, karma – dep,	*Yakala kulu, yakala – diye,*
	Kızırduu şer Manastın	*Hızırlı arslan Manas'ın*
	Karmap kolun bayla – dep,	*Yakalayıp elini bağla – diye,*
92690	Kelinin tartıp alam – dep,	*Gelinini çekip alırım – diye,*
	Eki közün teñ çukup,	*İki gözünü birden oyup,*
	Eşektey kılıp ayda – dep,	*Eşek gibi yapıp sür – diye,*
	Senin tiliñ men alıp,	*Senin sözünü ben dinleyip,*
	Katın alçu aramdı,	*Kadın alacak haramı,*
	Karma-karma-karma – dep,	*Yakala, yakala, yakala – diye,*
	Calınsa bolboy çoçkonu,	*Yalvarsa da aldırmadan o domuzu,*
	Karmagan cerde cayla – dep, Kılgan	*Yakaladığın yerde hakla – diye, Yaptığın*
	işiñ tıñ Koco,	*iş sağlam Koco,*
	Bakay süröön salganı.	*Bakay narasını saldı.*
	Anın arı cagınan,	*Onun öte yanından,*
92700	Cılkıda tulpar ala baş,	*Yılkıda küheylan ala başlı,*
	Almambet, Çubak aralaş.	*Almambet ile Çubak iç içe.*
	Süröön salıp alıptır,	*Nara salıp coşmuştur,*
	Akbaltaydın Çubagı,	*Akbaltay'ın Çubak'ı,*
	Kabagı biyik, zaarı küç,	*Çatık kaşlı, öfkesi güçlü,*
	Katılgandı kılar tüz,	*Sataşanı yola getirir dosdoğru,*
	Bilegi coon, taş cürök,	*Bileği kalın, taş yürekli,*
	On ekide Külçoro,	*On iki yaşında Külçoro,*
	Bil müçölüü badırek,	*Fil endamlı gözü pek,*
	Baatırdıgı başkaça,	*Bahadırlığı bambaşka,*
92710	Balbandıgı bir kança.	*Pehlivanlığı bir nice.*
	Kalıñ kazdı orumdu,	*Hendeğimi derin kazdırdı,*
	Kaynatıp mintip şorumdu,	*Böylece kaynattı çilemi,*
	Körsöttü menin közümö,	*Gösterdi benim gözüme,*
	Adam kılbas sonundu.	*İnsanın yapmadığı şaşılası işi.*
	Talastan beri köçköndö,	*Talas'tan beri göçülürken,*
	Kuday urgan Çınkoco,	*Tanrı'nın çarptığı Çınkoco,*
	Cüktöy çıktıñ oşondo,	*O zaman yüklenip çıktın,*
	Talastan algan kübüñdü,	*Talas'tan aldığın tanığınla,*
	Katının tartıp alam – dep,	*"Karısını çekip alırım" diye,*
92720	Cetmek bolduñ tübümö.	*Varmak istedin köküme.*
	Barbagan oygo koyboysuñ.	*Varılmaz düşünceye sürüklersin.*
	Başıma saldıñ buzuktu,	*Başıma saldın fitneyi,*

Körsötmök bolduñ kızıktı.	*Göstermek istedin görülmedik işi.*
Soydurduñ Toltoy kazaptı,	*Boğazlattın belalı Toltoy'u,*
Başıma saldıñ azaptı.	*Başıma saldın azabı.*
Kişi körbös korduktu,	*Kimsenin görmediği horluğu,*
Körgönü bargan ekemin.	*Görmeye gitmişim meğer.*
Şıgaydın uulu Çınkoco,	*Şıgay'ın oğlu Çınkoco,*
Kürsüldögön baatırım,	*Gümbürdeyen bahadırım,*
92730 Enesi talak kapırım,	*Anası boşanası kâfirim,*
Karagattay közümdü	*Karadut gibi gözümü,*
Oydurganı cürösüñ.	*Oydurmak için dolaşırsın.*
Kankordun cetim uuluna,	*Hunhârın yetim oğluna,*
Kaptaltıp meni ciberip,	*Beni üstüne saldırtıp,*
Soydurganı cürösüñ.	*Boğazlatmak için dolaşırsın.*
Arzımdı saga aytam – dep,	*"Arzımı sana söylerim" diye,*
Körgölü keldim kördüñbü?	*Görmeye geldim, gördün mü?*
Azaptı tartıp caradar,	*Azabı çekip yaralı,*
Ölgölü keldim, kördüñbü?	*Ölmeye geldim, gördün mü?*
92740 Kızırduu Manas kökcaldı	*Hızır'lı Manas bozkurdun,*
Kıyıgına tiygizdiñ,	*Damarına bastın, öfkelendirdin,*
Kıyşalaktap cön cürböy,	*Yalpalayıp rahat durmadan,*
Kızıtalak sen Koco,	*Kahrolasıca sen Koco,*
Duşmandıgıñ bilgizdiñ.	*Düşmanlığını belli ettin.*
Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger'in,*
Ubalına kaldıñ go,	*Vebaline girdin ya,*
Kalayıktın baarısın,	*Ahalinin hepsini,*
Kara coltoy Çınkoco,	*Kara uğursuz Çınkoco,*
Çın kırdırıp saldıñ go.	*Gerçekten kırdırıverdin ya.*
92750 Buzuktu murun tileysiñ,	*Fitneyi baştan dilersin,*
Kızıtalak Çınkoco,	*Kahrolasıca Çınkoco,*
Katının ala koygun – dep,	*"Karısını alıver" diye,*
Ölümdü közdöy süröysüñ.	*Ölüme doğru sürersin.*
Buurugup kalgan ekensiñ,	*İyice kudurmuşsun meğer,*
Buzuktu mınça tileysiñ.	*Fitneyi bunca dilersin.*
Kaçırıp maga kol salgan	*Saldırıp bana el kaldıran,*
Semeteydin özü eken,	*Semetey'in kendisiymiş,*
Kılım curttun baarına	*Bütün cihan halkına,*
Kırgın salar kezi eken.	*Kırgın salacak çağıymış.*
92760 Akundun kızı Ayçürök,	*Akun'un kızı Ayçürök,*

Atboroyun sıdırıp,
Aalamdın baarın kıdırıp,
Ayabagan dümöktü
Salıp kelgen kezi eken.
Eselek anı bilbeysiñ,
Eri mıktı Semetey,
Eerçitip bul cerge,
Alıp kelgen kezi eken.
Çeçtirmek bolduñ tonumdu,

Dörtnala yolları sıyırıp,
Âlemin hepsini dolaşıp,
Amansız kargaşayı,
Salıp geldiği çağıymış.
Şaşkın, onu bilmezsin,
Eri yaman Semetey'i,
Peşine takıp bu yere,
Alıp geldiği çağıymış.
Soydurmak istedin kürkümü,

Kızıtalak kaçkın kul,
Ugup tur, menin coobumdu.
Körgözmök bolduñ közümö,
Adam körgüz sonundu.
Manastın uulu şer eken,
Kıyalı caman Semetey
Bıyıl kelip bizderge
Kırgın salar kezi eken.
Sen kalkıñda cürgöndö
Baatır Koco ekensiñ,
Baarı-cokko çır salgan,
Kapır Koco ekensiñ.
Ceti-Özöndö cediger,
Cetip cıynap aldıñ go,
Celiktirip bul eldi
Kırgın kılıp saldıñ go.
Kökötöydün aşında
Körgönüm aytsam bolboysuñ.
Tuuganga kara sanadıñ,
Tuura Koco oñboysuñ!
Esiñden ketip, er Koco,
Eçtemeni bilbeysiñ,
Ene menen atasın
Köörçök kılıp tildeysiñ!»
Toltoy mintip turganda,
Kayran Koco küülönüp,
Emi çıktı Çınkoco,
Er Toltoygo süylönüp:
«Küyööçülük sürgöngö,

Kahrolası kaçkın kul,
Dinle dur benim cevabımı.
Göstermek istedin gözüme,
İnsan görmedik şaşılası işi.
Manas'ın oğlu aslanmış,
Huyu yaman Semetey,
Bu yıl gelip bizlere,
Kırgın salacak çağıymış.
Sen halkının içinde gezerken,
Bahadır Koco imişsin,
Vara yoğa kavga çıkaran,
Kâfir Koco imişsin.
Yedi-Özön'de Cediger'i,
Varıp topladın ya,
Kışkırtıp bu halkı,
Kırgına uğrattın ya.
Kökötöy'ün aşında,
Gördüğümü söylesem uslanmazsın.
Akrabaya kötülük kurdun,
Doğrusu Koco, onmazsın!
Aklın başından gitmiş, er Koco,
Hiçbir şeyi bilmezsin,
Ana ile atasını,
Diline dolayıp söversin!»
Toltoy böyle söyleyip dururken,
Kayran Koco coşarak,
Şimdi çıktı Çınkoco,
Er Toltoy'a söylenip:
«Güveylik taslamada,

Baatır Toltoy ekensiñ,
Ata-eneni tildegen,
Kapır Toltoy ekensiñ.
Aybandagıñ bilbeysiñ,
Ata menen eneni
Köörçök kılıp tildeysiñ.
Baladan ayza cedim – dep,
Bakırık salıp kelesiñ.
Bakıldagan Toltoyum,
Minte berseñ ölösüñ!

Bahadır Toltoy imişsin,
Ana babaya söven,
Kâfir Toltoy imişsin.
Hayvanlığını bilmezsin,
Ata ile anayı,
Diline dolayıp söversin.
"Çocuktan mızrak yedim" diye,
Bağırıp çağırıp gelirsin.
Böbürlenen Toltoy'um,
Böyle sürdürürsen ölürsün!

Argın curttan cat bolup,
Aylıña keldim camanbı?
Aldırıp salgan ekensiñ,
On eki müçöñ amanbı?
Kara coltoy kan Toltoy,
Kalp aytkanıñ kanteyin,
Manas baştap san kişi,
Batkaldan çıga keldi – dep, Koyuraak şişip kalıptır.
Munuñ calgan emespi.
Kızırduu Manas öldü ele,
Kıyamat caydı kördü ele
Bakay çıga keldi – dep,
Maanisi cok kep ayttıñ,
Törö Bakay kan ele,
Törönün közü ötköndö
Töö kaytarıp Talasta,
Çögüp kalgan can ele.
Almambet çıga keldi – dep,
«Sebep» degen darı bar,
Aşıgınan kep ayttıñ,
Kıyamat cüzün körgönü,
Kıyla boldu ölgönü.
Çubak kirip keldi – dep,
Çuulgandı sen ayttıñ.
Obodon cıldız tutuldu,
Korkok bolup Beecinden
Çubak kaçıp kutuldu.

Argın halkına yad olup,
Obana geldim, fena mı?
Kaptırıvermişsin meğer,
On iki uzvun sağ mı?
Kara uğursuz han Toltoy,
Yalan söylemene ne deyim,
Manas başta, sayısız kişi,
"Batkal'dan çıkageldi" diye, Epeyce şişip kalmıştır.
Bu senin yalanın değil mi?
Hızır'lı Manas ölmüştü,
Kıyamet yurdunu görmüştü,
"Bakay çıkageldi" diye,
Manasız söz söyledin,
Töre Bakay han idi,
Törenin gözü göçünce,
Talas'ta deve güderek,
Çöküp kalmış bir candı.
"Almambet çıkageldi" diye,
«Sebep» denen ilaç var,
Aceleye kapılıp söz söyledin,
Kıyamet yüzünü göreli,
Hayli zaman oldu öleli.
"Çubak girip geldi" diye,
Kuru yaygarayı sen kopardın.
Gökte yıldız tutuldu,
Korkak olup Beecin'den,
Çubak kaçıp kurtuldu.

Korkok bolgon oşondo,
Kayda ketken daynı cok,
Böödö sözdü köp aytıp,
Ezeli Toltoy oñboysuñ,
Minte berseñ beçara,
Egerde eki bolboysuñ!
Ubaranı köp salgan,
Kızıtalak Toltoydun
Uyalbagan beti – dep,
Kırgın tiygen emedey,
Kıyşalaktap kalıptır,
Kana munun eti – dep,
Çınkoconun balbanı

Buyruk alıp Kocodon
Kayran Toltoy baatırdın
Carasın körüp kalganı.
Bel kırçoodon ıldıykı,
Taloolonup soyulup,
Kapkara bolup oyulup,
Kulguna bolgon emedey,
Cedigerdin kolunda
Tamırçısı sandan köp.
Kıldatkeri andan köp.
Tamırçısı çogulup,
Caratka kartık salganı,
Caman kanın tük koyboy,
Çoguu tartıp alganı.
«Üpü» degen darı bar,
Üçtöp kayra salganı.
Andan dagı salganı.
Darılasa Toltoydu,
Katın alam dep cürgön,
Uşundan kızık buusu bar,
Tiyip ötkön sır nayza,
Oşondoy kıyın uusu bar.
Uçtap uçun çıgargan,
Semeteydin sır nayza,
Körgön adam kubangan.

Korkak olmuştu o zaman,
Nereye gittiği belirsiz,
Boş sözü çok söyleyip,
Ezelden Toltoy, onmazsın,
Böyle sürdürürsen biçare,
Asla iflah olmazsın!
Zahmeti çok çektiren,
Kahrolası Toltoy'un,
Utanmayan yüzü diye,
Kırgına uğramış gibi,
Yalpalayıp kalmıştır,
"Hani bunun eti?" diye,
Çınkoco'nun pehlivanı,

Koco'dan buyruk alarak,
Kayran Toltoy bahadırın,
Yarasını görüverdi.
Bel kuşağından aşağısı,
Paralanıp soyulmuş,
Kapkara olup oyulmuş,
Kara kangren olmuş gibi,
Cediger'in ordusunda,
Nabız yoklayan otacı pek çok.
Hüner ehli ondan çok.
Otacıları toplanıp,
Yaraya hacamat boynuzu bastı,
Kötü kanını hiç komadan,
Hep birden çekip aldılar.
«Üpü» denen ilaç var,
Üçleyip yeniden koydular,
Ondan bir daha koydular.
Sağalttılar Toltoy'u,
"Kadın alırım" diye gezeni,
İşte böyle tuhaf buğusu var,
Değip geçen sır mızrağın,
Öylesine çetin zehri var.
Ucunu sivriltip çıkarmış,
Semetey'in sır mızrağı,
Gören adam imrenirdi.

Tiygen ırbap ölsün dep,	*Değdiği azıp ölsün diye,*
Acıdaardın zaarına	*Ejderhanın zehrinde,*
Altı künü toluk sugargan.	*Tam altı gün suvarılmış.*
Cara kılsa adatı,	*Yara açarsa âdeti,*
Caman bolup ırbagan,	*Fena azdırıp kötürüm etmek,*
Sır nayzanın adatı.	*Sır mızrağın âdeti.*
Koco körüp, munu aytat,	*Koco görüp bunu söyler,*
Kişi bilbes şumdu aytat:	*Kimsenin bilmediği şeytanlığı söyler:*
«Baatır saybay ayzanı	*«Mızrağı bahadır saplamamış,*
Bala saygan eken go.	*Çocuk saplamış olsa gerek.*
Baatır ayza muştabas,	*Bahadır mızrağı böyle dürtmez,*
Çala saygan eken go.	*Yarım saplamış olsa gerek.*
Beker ıylap alıpsıñ,	*Boşuna ağlayıp durmuşsun,*
Kızıtalak sen Toltoy,	*Kahrolası sen Toltoy,*
Semetey saysa oñ kılbayt,	*Semetey saplasa sağ komaz,*
Egerde seni soo kılbayt,	*Asla seni esen bırakmaz,*
Semeteyden kiyinki,	*Semetey'den sonra gelen,*
Kançoro saysa kantesiñ,	*Kançoro saplasa ne edersin?*
Tirüü bolboy sen Toltoy,	*Diri kalmayıp sen Toltoy,*
Bul düynödön ketesiñ.	*Bu dünyadan gidersin.*
Almambet kıtay balası,	*Almambet Çin oğluydu,*
Uşu saygan caratka,	*Şu saplanan yaraya gelince,*
Külçoro degen cetim bar,	*Külçoro adlı bir yetim var,*
Almambettin balası.	*Almambet'in oğludur.*
Oşo sayıp koyuptur,	*İşte o saplayıvermiştir,*
Cedigerdin er Toltoy	*Cediger'in eri Toltoy,*
Öz ittigiñ bilbeysiñ,	*Kendi itliğini bilmezsin,*
Baladan ayza cep alıp,	*Çocuktan mızrak yiyip de,*
Baarı-coktu tildeysiñ.	*Vara yoğa söversin.*
Atañdan körü cediger,	*Babanızın kabri Cediger,*
Kaçsañar boktu cediñer,	*Kaçtınızsa boku yediniz,*
Eki-ekiden keñeşip,	*İkişer ikişer danışıp,*
Cana emne dediñer?	*Demin ne dediniz?*
Kalıñ kara cediger,	*Kalabalık kara Cediger,*
Kayran Koco baş bolup,	*Kayran Koco baş olup,*
Kapa boldu Toltoygo,	*Toltoy'a kederlendiler,*
Kaptap catıp kaldı emi.	*Akın akın konup kaldılar şimdi.*
Kaynap catkan kan Toltoy,	*Kaynayıp yatan han Toltoy'u,*

Anı mınday taştaylı,
Sayalbay kalgan Külçoro,
Oşondon kabar baştaylı.
Kayra tartıp burkurap,
Aylası ketip Külçoro,
Ardıgıp ıylap çırkırap:
«Kalıñ kazgan orum ay,
Atañdın körü, kuu düynö,
Kaynap catkan şorum ay!»
Dep oşondo munu aytıp,
Kaardanın bulkuldap,
Kapa boldu solkuldap.
«On ekide men çunak,

Onu şöyle bırakalım,
Saplayamadan kalan Külçoro'dan,
Şimdi ondan haber başlatalım.
Geri dönüp hıçkırarak,
Çaresi tükenip Külçoro,
İçi yanıp, ağlayıp feryat ederek:
«Derin kazılan hendeğim ah,
Babanın kabri, kahpe dünya,
Kaynayıp duran çilem ah!»
Deyip o zaman bunu söyleyip,
Öfkesinden titreyerek,
Sarsıla sarsıla kederlendi.
«On ikisinde ben garip,

Acalım cetip ölbödüm,
Toltoydon öldü dedirtip,
O düynö cüzün körbödüm.
Kemelime kelbesten,
Keçigip ölüp kalbadım.
Aylanayın abakem,
At köönünö karabay,
Atın berdi ayabay.
Tozoktuu düynö kanteyin,
Toodoy bolgon abakem
Ton köönünö karabay,
Tonun berdi ayabay.
Toodoy bolgon çoñ Toltoy,
Tompoñdop kaçtı, men saydım,
Emi kantip baram carabay.
Köñülüm çögöt, ölüm ak,
Kızmattı kılsam köönüm ak,
Tügönüp kalgan Toltoygo
Sayalbay kayta kaytkan soñ,
Bul körökçö ölüm ak!
Kagılayın kan abam
Cürögü mayluu bolsun – dep,
Kazıdan kalıñ cegizdi,
Argın menen kırgızga
Kaçan balan degizdi?

Ecelim yetip ölmedim,
"Toltoy'dan öldü" dedirtip,
Öte dünya yüzünü görmedim.
Kemalime ermeden,
Gecikip de ölüp gitmedim.
Kurbanın olayım ağabeyim,
At gönlüne bakmadan,
Atını verdi esirgemeden.
Cehennemlik dünya, ne edeyim,
Dağ gibi olan ağabeyim,
Kürk gönlüne bakmadan,
Kürkünü verdi esirgemeden.
Dağ gibi olan koca Toltoy,
Paldır küldür kaçtı, ben sapladım,
Şimdi işe yaramadan nasıl varayım?
Gönlüm çöker, ölüm haktır,
Hizmeti görsem gönlüm aktır,
Tükenip bitmiş Toltoy'a,
Saplayamadan geri döndükten sonra,
Böyle yaşamaktansa ölüm hak!
Kurban olayım han ağabeyim,
Yüreği yağlansın diye,
Kazıdan bol bol yedirdi,
Argın ile Kırgız'a,
Ne zaman kem söz dedirtti?

Tay, kunanday tebiştik,
Kabılan abam ekööbüz
Talaşıp emçek emiştik.
Altay miner buudanın,
Alalbay Toltoy akmaktı
Añgırap ıylap turganım.
Cedigerdin Toltoyu
Er eken desem, kem eken,
Kızıtalak Toltoy kubarı,
Kara cer menen teñ eken.
Aykırıp ayza sunganda,
On ekide caşım bar,
Toltoydu alar çamam cok.
Abama kirip barganda

Tay, kunan gibi tepiştik,
Kaplan ağabeyimle ikimiz,
Yarışıp meme emiştik.
Altay'a varır kübeylanıyla,
Alamadım Toltoy ahmağı,
Böğüre böğüre ağlayıp durdum.
Cediger'in Toltoy'u,
Er sanmıştım, eksikmiş,
Kahrolası Toltoy sefili,
Kara yerle denkmiş.
Haykırıp mızrak uzattığında,
On ikide yaşım var,
Toltoy'u alacak dermanım yok.
Ağabeyimin huzuruna varsam,

Ce bir tüşkön caram cok.
Toltoygo alım cetalbay,
Tomsorup kalar kep bele,
Oşondoy eken düynö bok.
Ölöyün dep ölö albay,
Ötkörö başka iş tüştü,
Öz canım özüm kıyalbay.
Toodoy bolgon abama
Toltoy kaçıp ketti – dep,
Kantip baram uyalbay.
Dep, öşöntüp, munu aytıp,
Köñülü caman bölünüp,
Kapa bolup toktoboy,
Kayran Çoro kanetet,
Közünün caşı tögülüp.
Altın caak aybalta,
Azır kolgo alsam beym,
Öz başım özüm talkalap,
Caraluu bolup kalsam beym.
Oñdurbay Toltoy saldı – dep,
Abama, ontolop cetip barsam beym!
Cer körünüp, tañ atıp,
Ontolop ooru bolgondo,
Özöndüü bulak, tik kıya,

Ne de aldığım bir yaram var.
Toltoy'a gücüm yetmeden,
Somurtup kalmak reva mıydı,
Öyleymiş işte, dünya bok.
Öleyim desem ölemem,
Başıma bambaşka iş düştü,
Öz canıma kendim kıyamam.
Dağ gibi olan ağabeyime,
"Toltoy kaçıp gitti" diye,
Utanmadan nasıl varayım?
Deyip, öylece bunu söyleyip,
Gönlü fena bölünüp,
Kederlenip durulmadan,
Kayran Çoro ne etsin,
Gözünün yaşı dökülüp.
Altın yanaklı aybaltayı,
Şimdi elime alsam mı ki,
Öz başımı kendim parçalayıp,
Yaralı olup kalsam mı ki.
"Toltoy onulmaz vurdu" diye,
Ağabeyime inleyerek varsam mı ki! Yer
görünüp, tan atıp,
İnleyip hasta düştüğümde,
Vadili pınar, dik yamaç,

Özünö-özü balta saldı – dep,	*"Kendi kendine balta vurdu" diye,*
Kokustan bilip koebu.	*Kazara bilip koyar mı?*
Koşoloñduu şurkuya,	*Oyunlu düzenli yosma,*
Keremettüü küñ ele,	*Keramet dolu bir cariyeydi,*
Kesirdüünün biri ele,	*Kibirlilerin biriydi,*
Kasiettüü can ele.	*Kutlu, faziletli bir candı.*
Altı ayda bolor azaptı,	*Altı ayda kopacak azabı,*
Azır biler can ele.	*Şimdiden bilir bir candı.*
Andan körö abama	*Ondan ise ağabeyime,*
Azap mınday boldu – dep,	*"Azap böyle oldu" diye,*
Çının aytıp barayın,	*Doğrusunu söyleyip varayım,*
Kapa bolgon törödöy,	*Kederlenmiş töre gibi,*
Kaygırdı bala Külçoro.	*Kaygılandı çocuk Külçoro.*
Kan atası arslan,	*Han babası aslan,*
Almambet ölgön emedey,	*Almambet ölmüş gibi,*
Keyigenden toktolboy,	*Yanıp yakılmaktan durulmadan,*
Ooganga kayra tartkanı,	*Oogan'a geri döndü,*
Kan Toltoydu ketirip,	*Han Toltoy'u elden kaçırıp,*
Keyip balañ kaytkanı.	*Yana yakıla döndü çocuğun.*
Könülü turdu bölünüp,	*Gönlü bölünüp durdu,*
Arbak konup cetimge,	*Ata ruhu konup yetime,*
Opol-Toodoy körünüp.	*Opol Dağı gibi görünüp.*
Astında arday Buuruldu	*Altında soylu Buurul'u,*
Mañkañ-mañkañ bastırıp,	*Rahvan rahvan yürütüp,*
Döñköñ-döñköñ celdirip,	*Hoplata hoplata koşturup,*
Şaarga cakın kalganda	*Şehre yakın kaldığında,*
Asmandan cıldız bölünüp,	*Gökten yıldız kayıp,*
Tañ dümpüyüp körünüp,	*Tan belirip görünüp,*
Asmandan bulut çaçılıp,	*Gökten bulut saçılıp,*
Tañ supası açılıp.	*Tan ağartısı açılıp.*
Tañ dümpüyüp sürgöndö,	*Tan ağarıp söktüğünde,*
Cerge munarık carık tiygende,	*Yere puslu ışık değdiğinde,*
Tañdın muzdak celi zırkırap,	*Tanın buz gibi yeli keskin esip,*
Balapan torgoy çurkurap,	*Yavru tarlakuşu cıvıldaşıp,*
Talaanın üstü iyilip,	*Kırın üstü eğilip,*
Kumunun üstü çiyilip.	*Kumun üstü çizilip.*
Şaarga cakın kalganda,	*Şehre yakın kaldığında,*
Erbeyip karaan körünöt,	*Belli belirsiz bir karaltı görünür,*

Al karaandı körgöndö,
Arıslan törö Külçoro,
Köñülü caman bölünöt.
Kökcal abañ Semetey,
Köñülü tınıp çıdabay,
Toso kelgen körünöt.
«Egiz kozu tügöyüm,
Egizimden ayrılıp,
Emi kantip cüröyün.
On ekide balaga
Kapa bolup toktoboy,
Kaardanıp taptanıp,
Kanday boldu uşu – dep,
Tañ atpastan kökcalıñ,
Çıkkan eken attanıp.
Külçoronu körgöndö

O karaltıyı görünce,
Aslan töre Külçoro'nun,
Gönlü fena bölünür.
Bozkurt ağabeyin Semetey,
Gönlü rahat durmayıp, dayanamayıp,
Karşılamaya gelmiş görünür.
«İkiz kuzu eşim benim,
İkizimden ayrılıp,
Şimdi nasıl yaşayayım?
On ikisindeki çocuğa,
Kederlenip durulmadan,
Öfkelenip bilenip,
"Nasıl oldu bu?" diye,
Tan atmadan bozkurdun,
Atlanıp çıkmış meğer.
Külçoro'yu görünce,

Manastın uulu er Semeñ,
Dariya – köldöy er nemeñ,
Baabedinin bat aytıp,
Bir Kudaydın coluna,
Altı kur semiz at aytıp,
Atası Manas coluna
Ak boz beeni dagı aytıp.
Alakeñdin arbagı,
Ayrı örköçtüü ar aytıp,
Kaldaydı buzsa iş kıyı.
Kança cerden kol kurap,
Külçoronu körgöndö,
Kayran törö turalbay,
Caşıp ketti koñgurap,
«Karaanıñdı körgömün,
Öñüm deymin, tüşümbü,
Çın ele Kuday berdibi,
Tomuktay bolgon Külçorom,
Toodoy bolgon Toltoydon
Çın kutulup keldibi?
Çın ele közüm kördübü?
Mañdaydagı baraanım,

Manas'ın oğlu er Semeñ,
Derya, göl gibi er kişin,
Baabedin adağını tez söyleyip,
Bir Tanrı'nın yoluna,
Altı kez semiz at adayıp,
Babası Manas yoluna,
Akboz kısrağı da adayıp.
Alakeñ'in ruhuna da,
Çatal hörgüçlü deve adayıp,
Kalday'ı bozmak işin zoru.
Nice yerden ordu derleyip,
Külçoro'yu görünce,
Kayran töre duramayıp,
Gür sesle ağlamaklı oldu,
«Karaltını görmüştüm,
Gerçek mi derim, düşüm mü,
Sahiden Tanrı verdi mi,
Avuç içi kadar Külçoro'm,
Dağ gibi olan Toltoy'dan,
Sahiden kurtulup geldi mi?
Sahiden gözüm mü gördü?
Karşımda duran karaltım,

Badışa ötkön şerlerden
Alıp kalgan mederim!»
Koñgurap törö barganı,
Aman-esen körüşüp,
Balanı tosup alganı.
«A, kuduret, baabedin!
Sen öñdöngön balaga,
Kara canım sadaga!»
Törö mınday degende,
Bala mınday degeni:
«Kagılayın abake,
Sendey beren abama
Kara canım sadaga!
Katuu cerde beşik cok,
Kaçkan coonu kutkargan,
Men şorduuda keşik cok.

Tuura cayda beşik cok,
Ketken coonu kutkargan,
Men şorduuda keşik cok.
Kökcal aba, keyibe,
Tuubay tuna çögöyün,
Alsız bolup cürgüçö,
Tirüü cürböy ölöyün!
Aylanayın abake,
Opsuz kılbay ayzañdı
Opsoloñ kılıp ayzasın,
Oolcugan Toltoydun,
Ketirbeyt belem aylasın.
Köktön kögörüp munar tutuldu,
Çetke kelgen Toltoyuñ,
Körünöö kaçıp kutuldu.
Kararıp bulut tutuldu,
Katın aluuçu Toltoyuñ
Karan kün düynö, oñboy kal,
Kaşkaya kaçıp kutuldu.
Oolcugan Toltoydu
On eki ayza bir saydım,
Kolumdagı sır nayza

Padişah geçmiş aslanlardan,
Alıp kaldığım medarım!»
Gür sesle töre vardı,
Sağ salim görüşüp,
Çocuğu karşılayıp aldı.
«Ey kudret, Baabedin!
Senin gibi bir çocuğa,
Kara canım sadaka!»
Töre böyle deyince,
Çocuk şöyle söyledi:
«Kurban olayım ağabey,
Senin gibi yiğit ağabeyime,
Kara canım sadaka!
Katı yerde beşik yok,
Kaçan düşmanı kurtaran,
Ben çilekeşte kısmet yok.

Düz yerde beşik yok,
Giden düşmanı kurtaran,
Ben çilekeşte kısmet yok.
Bozkurt ağabey, yanma sen,
Doğmadan sönüp çökeydim,
Güçsüz olup gezmektense,
Diri gezmeyip öleyim!
Kurbanın olayım ağabey,
Mızrağını boşa düşürmeden,
Onun mızrağını darmadağın edip,
Böbürlenen Toltoy'un,
Çaresini kesmez miydim?
Gökten göğerip pus tutuldu,
Kıyıya varan Toltoy'un,
Göz göre kaçıp kurtuldu.
Kararıp bulut tutuldu,
Kadın alacak Toltoy'un,
Kara gün dünya, onmaz ol,
Sırıta sırıta kaçıp kurtuldu.
Böbürlenen Toltoy'a,
On iki mızrak birden sapladım,
Elimdeki sır mızrakla,

Çalalıktan kutkardım,
Ata, kokuy, kanteyin,
Balalıktan kutkardım.
Toltoy kaçtı, men saydım,
Alsızdan kuru men kaldım.
Mendeni kılsa döö bolot,
Adamdı alsız kılgıça,
Alda taala kuduret,
Caratpay koyso ne bolot?
Bek ayza sayıp cetkizdim,
Emgekke tuugan kurgan baş,
Kaçkan coonu ketkizdim.
Başaaluu Oogan cer mına,
Kaçkan coonu kutkargan,
Baykuş Çoro men mına!
Kalaaluu argın el mına,

Yarım vuruştan kaçırdım,
Ata, eyvah, ne edeyim,
Çocukluğumdan kaçırdım.
Toltoy kaçtı, ben sapladım,
Güçsüzlükten eli boş kaldım.
Bendeyi kılsa dev olur,
İnsanı güçsüz kılacağına,
Allah Teala kudretli,
Yaratmasa ne olurdu?
Pekçe mızrak saplayıp eriştim,
Zahmete doğmuş zavallı baş,
Kaçan düşmanı salıverdim.
İşte kaleli Oogan yeri,
Kaçan düşmanı kurtaran,
Zavallı Çoro ben işte!
Şehirli Argın halkı işte,

Aba, kanımdı töksöñ men mına!
Kolotton çıkkan cöö tuman,
Çorosu mınday degende,
Törösü turup munu aytat:
«Kargaday sendey balaga,
Kagılayın muraapım,
Kara canım sadaga!
Kılgan işi çala köp,
On ekide bala köp.
Tulpar oozun bura elek,
Kıykırıp ayza suna elek.
Şekerden tattuu sözüñdü,
Alda taala körgözöt,
Anık senin közüñdü!
Kem bolbos dep koyuptur,
Kuduret menin özümdü.
Kudaydın süygön kulu elem,
Kurgan Manas uulu elem.
Karmap miner cılkıda,
Buuruldan başka buudan cok,
Emi çaptı sadaga*.
Kagılsam bolor Kudayga

Ağabey, kanımı dökeceksen ben işte!
Koyaktan çıkan yer sisi,
Çorosu böyle deyince,
Töresi kalkıp şunu söyler:
«Karga kadar senin gibi çocuğa,
Kurban olayım desteğim,
Kara canım sadaka!
Yaptığı işi yarım çoktur,
On ikisinde çocuk çoktur.
Küheylanın ağzını henüz çevirmemiş,
Haykırıp mızrak henüz uzatmamış.
Şekerden tatlı sözünü,
Allah Teala gösterdi bana,
Senin o gerçek gözünü!
"Eksik kalmasın" diye buyurmuş,
Kudret benim öz canımı.
Tanrı'nın sevdiği kuluydum,
Zavallı Manas'ın oğluydum.
Yılkıda tutup binilecek,
Buurul'dan başka küheylan yok,
Şimdi kesti adağı.*
Tanrı'ya kurban olsam yeridir,

Özüñdön bölök tuugan cok!	*Senden başka akrabam yok!*
Asmanda carık cıldızım,	*Gökteki parlak yıldızım,*
Kagılayın Külçoro,	*Kurban olayım Külçoro,*
Cakamda kımbat kunduzum.	*Yakamdaki değerli kunduzum.*
Astıma salsam ak colum,	*Önüme salsam ak yolumsun,*
Ardaktagan kölököm,	*El üstünde tuttuğum gölgemsin,*
Artıma tüşsö san kolum.	*Ardıma düşse sayısız ordumsun.*
Kördüm bügün köönüm tok,	*Gördüm bugün, gönlüm tok,*
Kökcal ayaş ataman	*Bozkurt ayaş atamdan,*
Alıp kalgan belegim,	*Alıp kaldığım armağanım,*
Senden bölök tuugan cok!	*Senden başka akrabam yok!*
Kölökölöp ketüügö,	*Gölgesine sığınıp gitmeye,*
Bariktüü kıyın teregim,	*Yapraklı yaman kavağım,*
Aydıñı toodoy çoñ arkam,	*Aydınlığı dağ gibi büyük dayanağım,*
Altından kılgan çoñ balkam!	*Altından yapılmış büyük balyozum!*
Cetim baldar oşondo	*Yetim çocuklar o zaman,*
Darıya cürgön arıgım,	*Derya akan arkım benim,*
Baana kılıp oturgan,	*Sığınak edinip oturduğum,*
Külçoro menin carıgım.	*Külçoro benim ışığım.*
Ayza cegen al Toltoy	*Mızrak yiyen o Toltoy,*
Aylanayın, Külçoro,	*Kurbanın olayım Külçoro,*
Senden erteñki kündö kutulbayt!	*Senden yarınki günde kurtulmaz!*
Bügünkü kündö saybasañ,	*Bugünkü günde saplamazsan,*
Erteñki kündö sayasıñ.	*Yarınki günde saplarsın.*
Bügün tozok salbasañ,	*Bugün cehennemi salmazsan,*
Erteñ tozok salasıñ!»	*Yarın cehennemi salarsın!»*
Eptep aytıp Çoronu,	*Tatlı dille avutup Çoro'yu,*
Kazınalık ordogo	*Hazineli otağa doğru,*
Kalk süyünüp dalayga,	*Halk sevindi hayli zaman,*
Alıp kirdi balanı,	*Alıp girdi çocuğu,*
Ayçüröktün sarayga.	*Ayçürök'ün sarayına.*
Ayçüröktün ak saray	*Ayçürök'ün ak sarayı,*
Ak sarayga barganda,	*Ak saraya vardığında,*
Al öñdöngön balaga	*Onun gibi bir çocuğa,*
Toguz kara torpoktu,	*Dokuz kara danayı,*
Keskiletip ciberip,	*Kestirtip gönderiverip,*
Külçorosu keldi – dep,	*"Külçorosu geldi" diye,*
Adam tappas oy kılıp,	*Kimsenin bulamayacağı düşünüş edip,*

Kan Akundun köp curtu
Bee soygonu, bee soyup,
Töö soygonu, töö soyup,
Kalıñ kara toy kılıp,
Kan Akundun kızına,
Kazına oozun açtırıp,
Kızıl altın, san dilde
Zarıp kılıp çaçtırıp.
Cetken cesir bul alıp,
Ar bir cetim, caş baldar
Kızıl altın zer alıp,
Bakalçıga satışıp,
Satıp algan cañgaktı
Köçögö salıp atışıp.
Korosongo koy aytıp,
Kalktın baarı çogulup,

Han Akun'un kalabalık halkı,
Kısrak kesen kısrak kesip,
Deve kesen deve kesip,
Koyu kalabalık toy edip,
Han Akun'un kızına,
Hazine ağzını açtırıp,
Kızıl altın, sayısız dilde,
Sarf ettirip saçtırıp.
Yetişkin dullar pay alıp,
Her bir yetim, genç çocuklar,
Kızıl altın ziynet alıp,
Çerçilere satıp da,
Satın aldıkları cevizi,
Sokağa dizip atıştılar.
Korosan'a koyun adayıp,
Halkın hepsi toplanıp,

Kan kalayık toy kılıp,
Catıp kalgan kubanıp.
Er Semetey konoguñ,
Emi aytıp bereyin,
Er Toltoydun comogun.
Şıgaydın uulu Çınkoco,

Han ve halk toy edip,
Sevinç içinde yatıp kaldılar.
Er Semetey konuk kalsın,
Şimdi anlatıvereyim,
Er Toltoy'un destanını.
Şıgay'ın oğlu Çınkoco,

ÇINKOCO, TOLTOYDUN ÖLGÖNÜ

Tölök menei Tölöbay
Tömönkü coonun mıktısı,
Ayza sayar ıktuusu,
Caraluu bolgon Toltoyu
Oorugan ceri basılıp,
Umaçtay közü açılıp,
Ok ötpös tondu kiygen soñ,
Oolcugan kabılan,
Toltoy atka miñgen soñ,
Kalıñ kara cediger
Dürkün-dürkün bölünüp,
Üydöy çokmor kolgo alıp,

ÇINKOCO İLE TOLTOY'UN ÖLÜMÜ

Tölök ile Tölöbay,
Aşağı düşman elinin yamanı,
Mızrak saplamanın ustası,
Yaralı olan Toltoy'un,
Ağrıyan yeri yatışıp,
Işıl ışıl gözü açılıp,
Ok geçmez kürkü giydikten sonra,
Kabaran kaplan misali,
Toltoy ata bindikten sonra,
Kalabalık kara Cediger,
Bölük bölük ayrılıp,
Ev gibi çomağı ele alıp,

Balbandarı körünüp,
Ok ötpös ton kiygizip,
Erenin atka miñgizip,
Bolkuldagan eñ semiz
Boz mingenin bir bölüp,
Uzun calduu bee kursak
Sur miñgenin bir bölüp,
Öñköy tulpar, eñ semiz,
Kur miñgenin bir bölüp,
Tomogodoy köründgön
Toruçanın bir bölüp,
Kurçap çoguu kirüüçü,
Kulaçanın bir bölüp,
Çıyırçıktay sarala
Alaçanın bir bölüp,
Çılka kuyruk, karala
Karaçanı bir bölüp,

Pehlivanları görünüp,
Ok geçmez kürk giydirip,
Yiğidini ata bindirip,
Hoplayan besili, en semizden,
Boza binenini bir ayırıp,
Uzun yeleli, kısrak karınlı,
Kıra binenini bir ayırıp,
Baştan başa küheylan, en semiz,
Dinç ata binenini bir ayırıp,
Tomağa gibi görünen,
Doruya binenini bir ayırıp,
Kuşatıp hep birden dalan,
Kulaya binenini bir ayırıp,
Sığırcık gibi sarıala,
Alacaya binenini bir ayırıp,
Som kuyruklu karaala,
Karacaya binenini bir ayırıp,

Çıñap koygon temirdey,
Kayrattuusu er Toltoy,
Zorlugu toonun teñindey.
Kalça menen Kadırbay,
Karap turçu bularbı,
Kaytadan caanı caadırbay.
Sanı sanga toluptur,
Kaptay kirip Oogandı,
Salışar çagı boluptur.
Çañ obogo burulup,
Salış dese çü koygon,
Erenderi kuyulup,
Kızıl ceerde at mingen,
Kıl kuyrugun çart tüygön
Erenderin bir bölüp.
Mıltık tiyse bılk etpes,
Mıktıların bir bölüp.
Soyul tiyse kıyşaybas,
Bolumduusun bir bölüp.
Kamçı tiyse kaykaybas,
Conumdusun bir bölüp.

Su verilmiş demir gibi,
Yürekli olanı er Toltoy,
İriliği dağın yarısı kadar.
Kalça ile Kadırbay,
Bunlar bakıp durur mu,
Yeniden oku yağdırmadan.
Sayısı sayıya dolmuş,
Oogan'ı basıp girip,
Çarpışacak çağı gelmiş.
Toz göğe savrulup,
"Savaş!" dense atılıveren,
Yiğitleri sel gibi dökülüp,
Kızıl doru ata binen,
Kıl kuyruğunu sımsıkı düğümleyen,
Yiğitlerini bir ayırıp.
Tüfek değse kılı kıpırdamaz,
Yamanlarını bir ayırıp.
Sopa değse eğrilmez,
Dayanıklısını bir ayırıp.
Kamçı değse kaykılmaz,
Sırtı peklerini bir ayırıp.

	Kara kanga kanışçu,	*Kara kana kanıp doyan,*
	Kaçpay turup salışçu	*Kaçmadan durup çarpışan,*
93250	Kayrattuusun bir bölüp.	*Yüreklisini bir ayırıp.*
	Ayzakerden köykaşka,	*Mızrakçıdan seçkin akıtmalı,*
	Iktuuların bir bölüp.	*Ustalarını bir ayırıp.*
	Coo aylasın kup bilgen,	*Düşman hilesini iyice bilen,*
	Mıktıların bir bölüp.	*Yamanlarını bir ayırıp.*
	Kara mıltık kars etse,	*Kara tüfek çat etse,*
	Kaçpaganın bir bölüp.	*Kaçmayanını bir ayırıp.*
	Çogool mıltık çort etse	*Azgın tüfek çort etse,*
	Çoçubasın bir bölüp.	*Ürkmeyenini bir ayırıp.*
	Ayzaga kambıl köykaşka	*Mızrağa çevik seçkinlerden,*
93260	Tobokel Kuday taalaga	*"Tevekkül Allah Teala'ya",*
	Degenderin bir bölüp.	*Diyenlerini bir ayırıp.*
	Mergenderi betinde,	*Nişancıları önünde,*
	Berenderi çetinde,	*Yiğitleri kanadında,*
	Conumduusu betinde,	*Sırtı pekleri önünde,*
	Colborstoru çetinde.	*Kaplanları kanadında.*
	Ayzaçandar betinde,	*Mızraklıları önünde,*
	Arıslandarı çetinde.	*Aslanları kanadında.*
	Attın oozun bılk etpey,	*Atın ağzını kıpırdatmadan,*
	Buruuçular mından köp,	*Çevirenler bundan çok,*
93270	Ayza karmap, tuu uçtap,	*Mızrak tutup, tuğ dikip,*
	Turuuçular mından köp.	*Duranlar bundan çok.*
	Kanduu kanga batışıp,	*Kanlı kana batışıp,*
	Kaçpay turup salışçu,	*Kaçmadan durup çarpışan,*
	Uruşçular mından köp.	*Vuruşanlar bundan çok.*
	Ceek tartıp kılkıldap,	*Saf tutup dalgalanıp,*
	Cerge tartıp bılkıldap,	*Yere basıp kımıldayıp,*
	Baarıñ katar teñ cür – dep, Kara bedöö at minip,	*"Hepiniz sıra sıra denk yürüyün" diye, Kara bedevi ata binip,*
	Urunuşpay keñ cür – dep,	*"Çarpışmadan geniş yürüyün" diye,*
	Ayzanın başı çabışıp,	*Mızrağın başı tokuşup,*
93280	Adamdın başı kagışıp,	*Adamın başı kakışıp,*
	On başılar oroktop,	*Onbaşılar dört dönüp,*
	Cüz başılar soroktop,	*Yüzbaşılar dikilip,*
	Ezelki cini kozgolup,	*Ezelki öfkesi depreşip,*
	Eçen miñdey kol bolup,	*Nice binlerce ordu olup,*

Kerney, surnay tarttırıp,	*Borular, zurnalar çaldırıp,*
Kum-Kıyanın ceek col,	*Kum-Kıya'nın kıyı yolu,*
Kerikke koşun arttırıp,	*Gergedana ağırlık yükletip,*
Bilge cüktöp ok alıp,	*File yükleyip ok alıp,*
Cediger curtun çoguu alıp,	*Cediger halkını toptan alıp,*
93290 Ceznay ünü takıldap.	*Ceznay sesi takırdayıp.*
Ayanbay kırgın saluuga,	*Esirgemeden kırgın salmaya,*
Ayçürök tartıp aluuga.	*Ayçürök'ü çekip almaya.*
Caraluu bolgon Toltoydun	*Yaralı olan Toltoy'un,*
Kegin mintin aluuga.	*Öcünü böylece almaya.*
Baraban ünü barkıldap,	*Davul sesi gümbürdeyip,*
Ceznay ünü çarkıldap.	*Ceznay sesi çınlayıp.*
Boz ala celek tuu bolup,	*Boz ala flama tuğ olup,*
Boyboylogon çuu bolup,	*Feryat figan gürültü olup,*
Agala celek tuu bolup,	*Akala flama tuğ olup,*
93300 Aba aykırık çuu bolup.	*Göğe haykırış, gürültü olup.*
Cedigerdin Toltoyu,	*Cediger'in Toltoy'u,*
Cer mayışkan san kolu,	*Yeri ezen sayısız ordusu,*
Ayzakeri betinde,	*Mızrakçısı önünde,*
Arıslan Toltoy çetinde.	*Aslan Toltoy kanadında.*
Aydap çıgıp kelatat,	*Sürüp çıkıp gelmekte,*
Kumurskaday bıcıldap	*Karınca gibi kaynaşıp,*
Kaynap çıgıp kelatat.	*Kaynayıp çıkıp gelmekte.*
Kurt ekeni bilinbey,	*Kurt mu olduğu bilinmez,*
Curt ekeni bilinbey,	*Halk mı olduğu bilinmez,*
93310 Kaynap çıgıp kelatat.	*Kaynayıp çıkıp gelmekte.*
Berenderi betinde,	*Yiğitleri önünde,*
Belgilüü Koco çetinde,	*Namlı Koco kanadında,*
Tölök menen Tölöbay	*Tölök ile Tölöbay,*
Tömönkü koldun artında.	*Aşağıki ordunun ardında.*
Kalça menen Kadırbay	*Kalça ile Kadırbay,*
Koldun kutpa çetinde,	*Ordunun kutup ucunda,*
Kara supa ton kiyip,	*Kara çuha kürk giyip,*
Kayran Koco çetinde,	*Kayran Koco kanadında,*
Kum-Kıyanın ceek col,	*Kum-Kıya'nın kıyı yolundan,*
93320 Caynap çıgıp kelatat,	*Yayılıp çıkıp gelmekte,*
Kuturgan Koco artında,	*Kudurmuş Koco ardında,*
Aydap çıgıp kelatat.	*Sürüp çıkıp gelmekte.*

Taş-Kıyanın boyunan,
Köbü çıgıp kelatat,
Teñi çıgıp kelatat.
Kasabası kalkıldap,
Kılıçtın başı kılkıldap,
Ayzanın uçu cıltıldap,
Barabanı balkıldap,
Bastırgın – dep, köp kolgo
Baatır Toltoy tarkıldap.
Mıltıktın uçu körünüp,
Adamdın köönü bölünüp,
Kuturganday cediger,
Çuulap çıgıp kelatat.
Tolkup curtu bakırat,
Toltoylop uraan çakırat.
Kozgolup curt bakırıp,

Taş-Kıya'nın boyundan,
Çoğu çıkıp gelmekte,
Yarısı çıkıp gelmekte.
Sancağı dalgalanıp,
Kılıcın başı parlayıp,
Mızrağın ucu ışıldayıp,
Davulu güm güm ötüp,
"Sürün!" diye kalabalık orduya,
Bahadır Toltoy gürleyip.
Tüfeğin ucu görünüp,
Adamın gönlü bölünüp,
Kudurmuşçasına Cediger,
Gürültüyle çıkıp gelmekte.
Dalgalanıp halkı bağırır,
"Toltoy!" diye nara atar.
Depreşip halk bağırıp,

Kocolop uraan çakırat.
Töböñdön tiygen cediger
Tömön cagın bakırtat,
Tölöktöp uraan çakırtat.
Kaptal cagı bakırat,
Kalçalap uraan çakırat.
Kıcıldagan kol kelet,
Kılıp ier mol kelet.
Kazıp koygon or kelet,
Kaynagan kalıñ şor kelet.
Kaptap keter kol kelet,
Karap turgan adamga
Kalayman tüşüp zor kelet.
Tobokel salış kılam dep,
Toktolboston çü koyup,
Kamdanganı mından köp.
Adam, kalayman uruş biz salıp, Törgö kuduk kazalı,
Ölüp kalsak uşundan,
Caman katın, caş bala
Kündörü kanday bolot? – dep,
Kuturgan eken bul oogan,

"Koco!" diye nara atar.
Tepeden inen Cediger,
Aşağı yanını bağırtır,
"Tölök!" diye nara attırır.
Yan tarafı bağırır,
"Kalça!" diye nara atar.
Kaynaşan ordu gelir,
İş bitirecek bolu gelir.
Kazılıp konmuş hendek gelir,
Kaynayan koyu bela gelir.
Basıp geçecek ordu gelir,
Bakıp duran insana,
Kıyamet kopup zor gelir.
"Tevekkül, çarpışırım" diye,
Durmaksızın at koyup,
Hazırlananı bundan çok.
Ahali: "Kıyamet kavgasını biz salıp,
Başköşeye kuyu kazalım,
Bu yüzden ölüp kalırsak,
Zavallı kadın, küçük çocuk,
Günleri nasıl olur?" diye,
Kudurmuş meğer bu Oogan,

Zarlanganı mından köp.
Akılınan antañdap,
Şaşıp cürgön mından köp,
Calgız katın, bir bala
Ölüp kalsak oşondon,
Künü emne bolot? – dep,
Kaçıp cürgön mından köp.
Kuday alıp keterdey,
Ortosuna kamalıp,
Taloo cegen mından köp.
Kayra tartıp ketem – dep,
Sakçılarga kezigip,
Saboo cegen mından köp.
Ayzaçan cetip keledi,
Kandarı aydap algan soñ,
Kalıñ kara cediger
Alamandap cönödü.
Şıgaydın uulu Çınkoco,
Kılgan işi tıñ Koco

Ağlaşıp sızlananı bundan çok.
Aklı şaşıp bocalayıp,
Telaşla koşuşturanı bundan çok,
"Tek karı, bir çocuk,
Ondan ölüp kalırsak,
Günü ne olur?" diye,
Kaçıp dolaşanı bundan çok.
Tanrı alıp götürecekmiş gibi,
Ortasına sıkışıp,
Yağmaya uğrayanı bundan çok.
"Geri dönüp giderim" diye,
Bekçilere rastlayıp,
Dayak yiyeni bundan çok.
Mızraklı yetişip gelir,
Hanları sürüp aldıktan sonra,
Kalabalık kara Cediger,
Akın akın yürüdü.
Şıgay'ın oğlu Çınkoco,
Yaptığı işi sıkı Koco,

Kaardanıp bakırat,
Cedigerdi çakırat.
Kükük bolup küülönöt,
Kaptalınan er Toltoy
Cedigerge süylönöt:
«Kalıñ kara cediger,
Kayra tartıp kaçpay cür,
Katarıñ menen bılkıldap,
Cedigerim şaşpay cür.
Kaptap kirip çurkurap,
Alaman uruş salalı,
Kız berbegen oogandın
Kıyının baylap alalı.
Törösüngön oogandın
Karı kızın berbese,
Törösün baylap alalı.
Tört tülügün çaçalı.
Kıyının bagıp algansıp,
Bulasın bulap alalı,

Öfkelenip bağırır,
Cediger'i çağırır.
Gümbür gümbür coşar,
Yanı başından er Toltoy,
Cediger'e söylenir:
«Kalabalık kara Cediger,
Geri dönüp kaçmadan yürü,
Sıranla kımıl kımıl,
Cediger'im, telaşsız yürü.
Basıp girip haykırışarak,
Yağma savaşı salalım,
Kız vermeyen Oogan'ın,
Yamanını bağlayıp alalım.
Beylik taslayan Oogan'ın,
Yetişkin kızını vermezse,
Beyini bağlayıp alalım.
Dört tür malını saçalım.
Yamanını el üstünde tutmuşçasına,
Ganimetini yağmalayıp alalım,

Buzuktu çoguu salalı. | *Fitneyi toptan salalım.*
Kandarın karmap soelu, | *Hanlarını yakalayıp keselim,*
Kalkının közün oelu. | *Halkının gözünü oyalım.*
Karı kızın berbese, | *Yetişkin kızını vermezse,*
Tüzünö tütün salalı, | *Ovasına duman salalım,*
Tük koyboy çaap alalı, | *Hiçbir şey komadan vurup alalım,*
Baktarına suu burup, | *Bağlarına su çevirip,*
Bakçalatıp salalı. | *Sele boğup bırakalım.*
Teregine suu burup, | *Kavağına su çevirip,*
Temteñdetip salalı. | *Sendeletip bırakalım.*
Karıganda Akundu | *Kocamışken Akun'u,*
Kul kılıp baylap alalı. | *Kul edip bağlayıp alalım.*
Acıbay menen Tümönbay, | *Acıbay ile Tümönbay'ı,*
Cılkıçı kılıp alalı, | *Yılkıcı edinip alalım,*
Tüz kalaasın tüzötüp, | *Düz şehrini dümdüz edip,*
Tük koyboy çaap alalı. | *Hiç komadan vurup alalım.*
Süygön eken uruştu, | *Severmiş meğer savaşı,*
Cañcaldaşıp kalalı. | *Kapışıp kavgaya duralım.*

Cekege çıgıp alışıp, | *Teke tek çıkıp tutuşup,*
Ceti kün tınbay salışıp, | *Yedi gün dinmeden çarpışıp,*
Acalı cetken ölüşüp, | *Eceli yeten ölüşüp,*
Aldanın cazıp koygonun | *Allah'ın yazıp koyduğunu,*
Töbögö kelse körüşüp, | *Tepeye gelirse görüşüp,*
Tügönüşüp kalışıp, | *Tükeneşip kalışıp,*
Tür salışıp alışıp, | *Türlü hüner dökülüp,*
Kızıktı kımbat salalı. | *Görülmedik seyri kuralım.*
Ceke Çürök kızı emes, | *Yalnız Çürök kızı değil,*
Kızıtalak oogandın | *Kahrolası Oogan'ın,*
Köçtön artkan körktüüsün, | *Göçten artakalan güzelini,*
Kömkörö kunduz börktüüsün, | *Yatık kunduz börklüsünü,*
Baarın tartıp alalı!» | *Hepsini çekip alalım!»*
Toltoy mintip küülönüp, | *Toltoy böyle coşup,*
Çınkoco mintip süylönüp: | *Çınkoco böyle söylenip:*
«Uluguñ bar, kanıñ bar, | *«Ulun var, hanın var,*
Uşunça curttun baarı bar. | *Bunca halkın hepsi var.*
Ayılı bütün ooganga | *Obası bütün Oogan'a,*
Ayanbay uruş salalı. | *Esirgemeden savaş salalım.*
Akılıñdan şaşpa – dep, | *"Aklını şaşırma" diye,*

	Ay, cediger, kaçpa,– dep,	*"Ey Cediger, kaçma!" diye,*
	Aydap kirdi Çınkoco.	*Sürüp girdi Çınkoco.*
	Saadakçanın bir bölüp,	*Sadaklısını bir ayırıp,*
	Salmaktuusun bir bölüp,	*Ağırbaşlısını bir ayırıp,*
93440	Akılmanın bir bölüp,	*Akıllısını bir ayırıp,*
	Akılsızın bir bölüp,	*Akılsızını bir ayırıp,*
	Algan eken Çınkoco,	*Almış meğer Çınkoco,*
	Dürkün-dürkün mol bolup,	*Bölük bölük bol olup,*
	Cer caynagan kol bolup,	*Yeri kaplayan ordu olup,*
	Celekti cerde capırıp,	*Flamayı yerde yatırıp,*
	Cer cañırıp bakırıp,	*Yer yankılanıp bağırıp,*
	Cediger! – dep, çuu tartıp,	*"Cediger!" diye nara çekip,*
	Kılıçı kıyla kurçtuusu,	*Kılıcı hayli keskinini,*
	Ayza bolot uçtuusu,	*Mızrağı çelik uçlusunu,*
93450	Aybalta çabar berenin,	*Aybalta çalan yiğidini,*
	Caa tartuuçu erenin,	*Yay çeken erini,*
	Takır boydon kaptatıp,	*Tümüyle saldırtıp,*
	Kalgan eken Çınkoco.	*Kalmış meğer Çınkoco.*
	Ireet kılıp cediger,	*Düzene koyup Cediger'i,*
	Cetige bölüp alıptır,	*Yediye bölüp almıştır,*
	Munu menen zıñkıldap,	*Bununla çalım satıp,*
	Takır kaptap kalıptır.	*Tümüyle bastırıp kalmıştır.*
	Akun kandın sakçısı	*Akun Han'ın bekçisi,*
	Çırak alıp karasa,	*Çıra alıp bakınca,*
93460	Kum-Kıyanın ceek col	*Kum-Kıya'nın kıyı yolundan,*
	Caynap çıgıp kelatat.	*Yayılıp çıkıp gelmekte.*
	Kurt ekeni bilinbey,	*Kurt mu olduğu bilinmez,*
	Kaynap çıgıp kelatat.	*Kaynayıp çıkıp gelmekte.*
	Taş-Kıyanın boyunda	*Taş-Kıya'nın boyunda,*
	Köbü çıgıp kelatat,	*Çoğu çıkıp gelmekte,*
	Ceek coldun kaşatta	*Kıyı yolun şevinden,*
	Teñi çıgıp kelatat.	*Yarısı çıkıp gelmekte.*
	Ceek coldon bılkıldap,	*Kıyı yoldan kımıl kımıl,*
	Köbü çıgıp kelatat.	*Çoğu çıkıp gelmekte.*
93470	Kamıştı kör, seldi kör,	*Kamışı gör, seli gör,*
	Kalayman salıp, çuu tartıp,	*Kıyamet salıp, nara çekip,*
	Kaptap keter eldi kör.	*Basıp geçecek eli gör.*
	Kadimkidey çuu tartıp,	*Eskisi gibi nara çekip,*

	Kaptagan kalıñ eldi kör.	*Bastıran kalabalık eli gör.*
	Kazılıp catkan ordu kör,	*Kazılıp yatan hendeği gör,*
	Kargaday bolup acıldap,	*Karga gibi cıyaklaşıp,*
	Kaptap kelgen koldu kör,	*Basıp gelen orduyu gör,*
	Körö koyup sakçısı,	*Görür görmez bekçisi,*
	Doolbastı kakkanı,	*Dövülbazı çaldı,*
93480	Munaraluu doolbas,	*Kuledeki dövülbaz,*
	Doolbas bekem kagılıp,	*Dövülbaz pekçe vurulup,*
	Akun kandın köp asker,	*Akun Han'ın çok askeri,*
	Emi turdu cabılıp.	*Şimdi topluca kalktı.*
	Tulparların şaylaşıp,	*Küheylanlarını donatıp,*
	Bedöölörün baylaşıp,	*Bedevilerini bağlayıp,*
	Kılıçı kınsız kılkıldap,	*Kılıcı kınsız parlayıp,*
	Kıyın eken oogandık,	*Yamanmış Ooganlı,*
	Çoguu tartıp bılkıldap.	*Toptan yürüyüp kımıldayıp.*
	Karagaydan noo kılıp,	*Çamdan oluk yapıp,*
93490	Mından murun Akunga,	*Bundan önce Akun'a,*
	Karı kızıñ bergin – dep,	*"Yetişkin kızını ver" diye,*
	Kançalık erler doo kılıp.	*Nice erler dava kurmuştu.*
	Oşondo da Akundun Alda kuduret	*O zaman da Akun'un Allah kudret*
	Kara başın soo kılıp.	*Kara başını sağ kılmıştı.*
	Kandın baarı kamdanıp,	*Hanların hepsi hazırlanıp,*
	Erenderdin baarısı	*Yiğitlerin hepsi,*
	Kılıç-mıltık şaylaşıp,	*Kılıç tüfek kuşanıp,*
	Bar caragın kamdaşıp,	*Var silahını hazırlayıp,*
	Köñüldörü bölünüp,	*Gönülleri bölünüp,*
93500	Calañkıçtay körünüp.	*Ecel zebanisi gibi görünüp.*
	Kıyını temir kiyişip,	*Yamanı demir zırh giyişip,*
	Kırkaar tartıp cürüşüp.	*Katar dizilip yürüyüp.*
	Oogandıktın köp kolu,	*Ooganlının çok ordusu,*
	Kurun selde çalınıp,	*Kuşağını sarık dolayıp,*
	Kuturuşup kamınıp,	*Kudurup hazırlanıp,*
	Kök kepiçin tepeytip,	*Gök kepiçini ayağına geçirip,*
	Argımagın kekeytip,	*Argımağını kabartıp,*
	Kuçak kurun çalınıp,	*Kucak dolusu kuşağını dolayıp,*
	Kuduretke calınıp,	*Kudrete yalvarıp,*
93510	Coo degende kamınıp,	*"Düşman!" deyince davranıp,*
	Uygu-tuygu şaylanıp,	*Apar topar kuşanıp,*

Tülkünün uulu Tümönbay
Türdüü kolun kamdadı.
Acının uulu Acıbay
Al kamınbay kalbadı.
Kolu kolgo urundu,
Koyboy curtu cıyılbay
Caşı uzap barganı,
Elüü menen altımış,
Orto cerge barganı.
Ak seldesi kazanday,
Aykırsa ünü azanday
Ak seldeçen koco bar,
Ala çapan moldo bar.
Koco, moldo kol alıp,
Koyboy curtun çoguu alıp,
Akun kanı bir bölök,
Al da çıktı şaylanıp,
Türdüü caştan kol algan,
Tümönbay kolu bir bölök
Arbın kalıñ kol aydap,
Arbın kalıñ oogandın

Tülkü'nün oğlu Tümönbay,
Türlü ordusunu hazırladı.
Acı'nın oğlu Acıbay,
O da hazırlanmadan kalmadı.
Ordu orduya karıştı,
Halkı eksiksiz toplanıp,
Yaşı ilerlemiş olanları,
Elli ile altmış arası,
Orta yere vardılar.
Ak sarığı kazan kadar,
Haykırsa sesi ezan gibi,
Ak sarıklı hoca var,
Ala kaftanlı molla var.
Hoca, molla asker alıp,
Komadan halkını toptan alıp,
Akun Han'ı bir bölük,
O da çıktı kuşanıp,
Türlü yaştan asker almış,
Tümönbay ordusu bir bölük,
Fazlaca kalabalık ordu sürüp,
Fazlaca kalabalık Oogan'ın,

Arıslandarın mol aydap,
Acıbay kolu bir bölök.
Çañı asmanga urunup,
Cediger kaptap kalgan soñ,
Oogandın curtu cıyılıp,
Kara col kaynap çañ bolup,
Adamdın başı mañ bolup,
Oogandıktın bilbes curt,
Öödö-tömön azoodoy,
Tuylap cürgön mından köp.
Caman katın, caş bala,
Calpı ölüp kalat – dep,
Iylap cürgön mından köp.
Tozok körgön elden – dep,
Tamandagan mından köp.
Tozoktuu Çürök oñbo – dep,
Camandagan mından köp.

Aslanlarını bolca sürüp,
Acıbay ordusu bir bölük.
Tozu göğe vurup,
Cediger bastırıp geldikten sonra,
Oogan'ın halkı toplanıp,
Kara yol kaynayıp toz olup,
İnsanın başı sersem olup,
Ooganlının gafil halkı,
Aşağı yukarı azgın tay gibi,
Tepinip duranı bundan çok.
"Zavallı kadın, küçük çocuk,
Toptan ölüp kalır" diye,
Ağlayıp dolaşanı bundan çok.
"Cehennem görmüş elden" diye,
Tabana kuvvet kaçanı bundan çok.
"Cehennemlik Çürök, onma!" diye,
Kötüleyip söveni bundan çok.

Asan kaygı kep oylop,
Kırıldık emi dep oylop,
Şaşıp cürgön mından köp.
Şaşkanına bolboston
Şaarınan cıyıp alganı,
Caman-cakşı aralaş
Baarın cıyıp alganı.
Akun kandın kapkaçı,
Kapkaçıda bakmaçı,
Baarı kalbay attandı,
Karoolçu menen sakçılar
Dagı kalbay attandı.
Kürsüldögön erender,
Küpüldögön berender,
Tük kalbastan attandı.
Belseninip kaluuga,
Bet alıp uruş saluuga,
Acal cetse ölüügö,
Oogan şaarın bettetpey,
Alı kelse uşular
Cedigerdi ceñüügö.
Karşı-terşi turuşup,

Asan Kaygı gibi kara kara düşünüp,
"Kırıldık artık" diye düşünüp,
Telaşla koşuşturanı bundan çok.
Telaşına aldırmadan,
Şehrinden toplayıp aldı,
İyi kötü karışık,
Hepsini toplayıp aldı.
Akun Han'ın kapıcısı,
Kapıcı yanında bakıcısı,
Hepsi kalmadan atlandı,
Gözcü ile bekçiler,
Onlar da kalmadan atlandı.
Gümbürdeyen yiğitler,
Gürleyen kahramanlar,
Hiç kalmadan atlandı.
Bellerini sıkıca kuşanmaya,
Yönelip savaş salmaya,
Ecel yeterse ölmeye,
Oogan şehrine yüz döndürtmeden,
Güçleri yeterse bunlar,
Cediger'i yenmeye.
Karşı karşıya duruşup,

Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşup,
Acalı cetse ölüşüp,
Amalı ketse körüşüp,
Bulçuñdarın culuşup,
Bura tartpay uruşup
Kıyla kırgın boluuga,
Kıyınsıgan küçtüüsü
Alı cogun soruuga,
Kalgan eken bul eköö
Kıyın kırgın boluuga.
Oogandardın balbanı
Cedigerge uçurap,
Emi uruş salganı.
Aydap alıp artınan,
Ayçüröktün dartınan,

Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çatır vuruşup,
Eceli yeterse ölüşüp,
Çaresi biterse hesaplaşıp,
Adalelerini koparıp,
Dizgin çevirmeden vuruşup,
Hayli kırgın olmaya,
Yamanlık taslayan güçlüsü,
Gücü olmayanı ezmeye,
Kalmış meğer bu ikisi,
Çetin kırgına girmeye.
Ooganların pehlivanı,
Cediger'e rastlayıp,
Şimdi savaşa girişti.
Ardından sürüp alıp,
Ayçürök'ün derdinden,

Oogandık «Çürök berbeym» – dep,
Dalay candan zor tuugan.
«Cerge kirgen Çüröktü
Cetip tartıp alam» – dep,
Cedigerdin Toltoyu,
Cer mayışkan san kolu,
Şıgaydın uulu Çınkoco,
Kılgan işi tıñ Koco,
Cürgönü buzuk çır Koco.
Toodoy Koco er oşol,
Tozokunun biri oşol.
Toltoydu caman azgırıp,
Kalıñ elin aydatıp,
Aydap kelgen er oşol.
Zorduk kılıp kaptagan,
Oogandıktın kalaası
Kalıñ curt kırgın bolgonu
Çınkoconun balaası.
Altı atası kan ötkön,
Aalamga cetet çaması,
Manas menen Çınkoco
Aga-ininin balası,
Ayıkpayt eken aalamga
Çınkoconun carası.

Ooganlı "Çürök'ü vermem" diye, Nice candan üstün doğmuş.
«Yere batası Çürök'ü,
Yetişip çekip alırım» diye,
Cediger'in Toltoy'u,
Yeri ezen sayısız ordusu,
Şıgay'ın oğlu Çınkoco,
Yaptığı işi sıkı Koco,
Gezdiği fitne, kavgacı Koco.
Dağ gibi Koco er odur,
Cehennemliğin biri odur.
Toltoy'u fena azdırıp,
Kalabalık halkını sürdürüp,
Sürüp getiren er odur.
Zorbalık edip bastıran,
Ooganlının şehrinde,
Kalabalık halkın kırılması,
Çınkoco'nun belasıdır.
Altı atası han geçmiş,
Âleme yeter takati,
Manas ile Çınkoco,
Kardeş çocuklarıdır,
İyileşmezmiş âlemde,
Çınkoco'nun yarası.

Kayran Tölök karısı
Cok emeni talaşıp,
Çınkoconun ayınan
Kırılat curttun baarısı.
Cedigerdi baştagan.
Kaçıp kelgen Talastan,
Çınkoco attuu ulugu,
Kankor Manas sultandın
Kelinin tartıp alam – dep,
Bul kapırdın buzugu.
Şıgaydın uulu Çınkoco,
Tölöbay başçı karısı,
Aydagan eken oşondo
Cedigerdin baarısın.

Kayran Tölök ihtiyarı,
Olmadık şeyi çekişip,
Çınkoco'nun yüzünden,
Kırılır halkın hepsi.
Cediger'e baş olmuştu.
Talas'tan kaçıp gelen,
Çınkoco adlı ulusu,
Hunhâr Manas sultanın,
"Gelinini çekip alırım" diye,
Bu kâfirin fitnesidir.
Şıgay'ın oğlu Çınkoco,
Tölöbay başçı ihtiyarı,
Sürmüş meğer o zaman,
Cediger'in hepsini.

Kolomtodon kor tuugan,
Şıgaydın uulu Koconu
Teñiz Manas er menen
Terezesi teñ tuugan.
Koconun cayı uşunday,
Teñ atalaş bir tuugan.
Arıslan Manas er menen
Aadandıgın karaçı,
Ak buudayday üröödöş
Aylı birge iregeleş,
Babası cakın birgeleş,
Uçu birge ukumdaş,
Tübü birge tukumdaş.
Koyu birge korooloş,
Kazan-aş birge coroolоş.
Kanı birge cüröktöş,
Kayratı birge bilekteş.
A düynö ketken Manastın
Arbagın Koco unutup,
Manastın uulu törönün
Kaynına çabuul kılganı,
Kalayman sürüp alıptır,
Kalıñ elin kırganı.
Caratıp mingen Kara atı,

Ocak başında hor doğan,
Şıgay'ın oğlu Koco'yu,
Deniz gibi Manas er ile,
İtibarı denk doğurmuş.
Koco'nun hali böyledir,
Denk atadan öz akraba.
Aslan Manas er ile,
Ahmaklığına baksana,
Ak buğday gibi tohumdaş,
Obası bir, eşikteş,
Babası yakın, birlikteş,
Ucu bir soydaş,
Kökü bir tohumdaş.
Koyunu bir, ağıldaş,
Kazanı aşı bir, sofradaş.
Kanı bir, yürekteş,
Gayreti bir, bilekteş.
Öte dünyaya giden Manas'ın,
Ruhunu Koco unutup,
Manas'ın oğlu törenin,
Kayın yurduna saldırdı,
Kıyamet sürüp almıştır,
Kalabalık halkını kırdı.
Besleyip bindiği Kara atı,

Uçup cürgön buudanı,
Uypalgan Koco oñboyt ko,
Semeteydin tuuganı,
Kalıñ kara kol cıynap,
Kaptap uruş salganı,
Kararıp kalgan kezi eken,
Kayra caar buluttay
Kan Semetey baatırdın
Katının tartıp alganı.
Toltoy salıp zorduktu,
Semetey menen coolaşıp,
Çınkoco kıldı korduktu.
Aalamdın kalkı cıyılat,
Çınkoco, Toltoy saatınan

Uçup giden küheylanı,
Hırpalanmış Koco onmaz ya,
Semetey'in akrabası olduğu halde,
Kalabalık kara ordu toplayıp,
Bastırıp savaş saldı,
Kararıp kaldığı çağıymış,
Yeniden yağacak bulut gibi,
Han Semetey bahadırın,
Karısını çekip almaya.
Toltoy zorbalığı salıp,
Semetey ile düşmanlaşıp,
Çınkoco horluk etti.
Âlemin halkı toplanır,
Çınkoco, Toltoy uğursuzluğundan,

	Kılmışsız momun kırılat.	*Suçsuz masum kırılır.*
	Akun kan oñoy kan emes,	*Akun Han kolay han değil,*
	Acıbay menen Tümönbay	*Acıbay ile Tümönbay,*
	Tügönböy kalar can emes.	*Kolayca tükenecek can değil.*
	Serp salgan cagı kızıl ört, Öküm Manas tukumu.	*Baktığı yan kızıl yangın, Hükmü yaman Manas soyu.*
	Semetey oñoy bala emes.	*Semetey kolay çocuk değil.*
	Kaptagan koldu körgöndö,	*Bastıran orduyu görünce,*
93670	Acının uulu Acıbay	*Acı'nın oğlu Acıbay,*
	Caaday uçup kalganı,	*Yaydan ok gibi uçtu,*
	Enteleñdep entektep,	*Soluk soluğa seğirtip,*
	Ayçüröktün ak saray,	*Ayçürök'ün ak sarayı,*
	Aylanası çep korgon,	*Çevresi sur, kale,*
	Kımbattıgı bir dalay,	*Değeri pek büyük,*
	Emil menen Ecibay	*Emil ile Ecibay,*
	Eşiginde sakçısı.	*Kapısında bekçisi.*
	Sakçıların aralap,	*Bekçilerinin arasından geçip,*
	Semeteydi paanalap,	*Semetey'e sığınıp,*
93680	Tañ kaşkayıp sürgöndö,	*Tan ağarıp söktüğünde,*
	Cerge carık tiygende,	*Yere ışık değdiğinde,*
	Saraydagı çatırga,	*Saraydaki çadıra,*
	Er Semetey baatırga	*Er Semetey bahadıra,*
	Barıp kabar bergeni.	*Varıp haber verdi.*
	Tizesi cerge bügülüp,	*Dizi yere bükülüp,*
	Antalañdap cügürüp,	*Telaşla koşarak,*
	Manastın uulu er çunak	*Manas'ın oğlu er yaman,*
	Kolun suuga malınıp,	*Elini suya daldırıp,*
	Kol daaratın alınıp,	*El abdestini alıp,*
93690	Şaşıp amaz okunup,	*Aceleyle namaz kılıp,*
	Taybuuruldu tokunup,	*Taybuurul'u eyerleyip,*
	Cay-caragın oñdonup,	*Silah pusatını düzeltip,*
	Kak colborstoy komdonup,	*Tıpkı kaplan gibi toparlanıp,*
	Betine kaarı aylanıp,	*Yüzüne öfkesi yürüyüp,*
	Manastan kalgan emespi,	*Manas'tan kalma değil mi,*
	Zulpukordu baylanıp.	*Zulpukor'u kuşanıp.*
	Çınkocogo küyünüp,	*Çınkoco'ya diş bileyip,*
	Akolpoktu kiyinip,	*Akolpok'u giyinip,*
	Cazayıldı salınıp,	*Cazayıl'ı takınıp,*

Caratkanga calınıp,
Tügöngön sayın tütögön,
Tübünön beri küçögön,
Tüptüü Manas tukumu.
Ölgön sayın öörçügön
Manastı tartkan Semetey
Semeteydin kiygeni
Kök sülöösün tebetey.
Kaardandı Kocogo,
Katını cok emedey.
Maylagan buuday cüzdöngön,
Küügüm tuman közdöngön,
Külüstöndün tukumu.
Atasınan babası
Oolukması karmasa,
Ordoluu şaar örttögön.
Koygulaşkan coo bolso,
Korkup koltuk açpagan.
Koygulaşkan can bolso,
Koendoy cerge cançtagan.
Bet algan coonu ıktagan,
Bereniñdin betine
Bet alıp duşman çıkpagan,
Bet alışkan coo bolso,
Kılıçın kanga çıktagan.
Bettep mende ceñbegen,

Yaradan'a yalvarıp,
Tükendikçe tüten,
Kökünden beri güçlenen,
Köklü Manas soyudur.
Öldükçe serpilip çoğalan,
Manas'a çeken Semetey,
Semetey'in giydiği,
Gök vaşak kürklü börk.
Koco'ya öfkelendi,
Karısı yokmuş gibi.
Yağlanmış buğday yüzlü,
Alacakaranlık sisi gözlü,
Yiğit Külüstön soyudur.
Atasından, dedesinden,
Cezbesi tuttu mu,
Otağlı şehri ateşe vermiş.
Çarpışan düşman olsa,
Korkup koltuk açmamış.
Çarpışan can olsa,
Tavşan gibi yere çalmış.
Yöneldiği düşmanı sindirmiş,
Yiğidinin yüzüne,
Yüz dönüp düşman çıkmamış,
Yüzleşen düşman olsa,
Kılıcını kana bulamış.
Yüz yüze gelip yenen kul olmamış,

Dokuzuncu cildin sonu.

Onuncu cilt, Ayçürök uğruna verilen savaş ve Beecin'e uzanan öç yoluyla sürer.

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, üçlemenin ikinci parçası olan «Semetey» destanını Kırgızca Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

Dokuzuncu cilt, Karkıra'daki büyük aşta Maaniker'e uzanan elden Koşoy'un Coloy'u deviren güreşine; cambı atışından Akkula'nın kazandığı ulu yarışa ve ödül kavgasından Toltoy'un kara yolculuğuna uzanır.

SEMETEY · KARALAEV VARYANTI · CİLT IX

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · CİLT IX

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

KIRGIZCA LATİN YAZIMI · TÜRKÇE EDEBİ ÇEVİRİ

CİLT X · AYÇÜRÖK UĞRUNA SAVAŞ VE BEECİN YOLU

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle
karşılıklı iki sütun hâlinde

CİLT X

Bölüm 1 · Ayçürök Uğruna Kızıl Kıyamet
Bölüm 2 · Atanın Kanı, Beecin'e And
Bölüm 3 · Beecin'in Gözcüleri Düşerken

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Семетей» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында (1-китеп). «Turar» Yayınevi, Bişkek 2013 (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, üçlemenin yaklaşık 316.000 mısralık «Semetey» bölümünün 93.725–106.897 mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Manas göçtü; ama ocağı sönmedi. Elinde destan, dilinde ant taşıyan Kırgız, kaybettiği hanın yasını bir başka hikâyeyle sağalttı: babasız doğan, sürgünde büyüyen, atalar yurdunu geri almak için tek başına yola çıkan bir oğulun hikâyesiyle. «Semetey», üçlemenin ikinci kitabıdır; yasın, vefanın ve dönüşün destanıdır.

Sayakbay Karalaev'in dilinden yazıya geçirilen bu varyantta Semetey'in hikâyesi, Manas'ın ölümünün hemen ertesinde başlar. Abıke ile Köböş'ün ihaneti, Kanıkey'in bebeğini koynuna alıp Buhara'ya kaçışı, yetimin dedesinin sarayında soyundan habersiz büyüyüşü ve kanının çağırdığı gün Talas'a dönüşü — bunların hepsi, sözlü geleneğin en usta anlatıcısının nefesiyle, kesintisiz bir ırmak gibi akar.

Bu dizide Karalaev varyantının «Semetey» bölümünü, Kırgızca aslının Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyoruz. Transliterasyonda Türk okurunun gözüne yatkın bir yazım benimsendi; çeviride ise mısra bütünlüğü korunarak destanın epik sesi Türkçede yeniden kuruldu. Her bölümün başında iki paragraflık bir özet ve okuru bekleyen olayları toplayan kısa bilgi kutuları yer alıyor.

Söz atadan oğula geçti; kitap da elden ele geçsin.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

I	Ayçürök Uğruna Kızıl Kıyamet	Cilt X — bu ciltte
2	Atanın Kanı, Beecin'e And	Cilt X — bu ciltte
3	Beecin'in Gözcüleri Düşerken	Cilt X — bu ciltte

BİRİNCİ BÖLÜM

Ayçürök Uğruna Kızıl Kıyamet

Talas'tan kalkan haber rüzgârı, hatip Acıbay'ın diliyle Semetey'in ordasına ulaşır: Şıgay oğlu Çınkoco ile Cediger'in hanı Toltoy, Ayçürök'ü zorla almak sevdasıyla Han Akun'un Afgan yurdunu kuşatmış, keregeyi uğu kırıp gelini kızı ağlatmıştır. Öfkesi depreşen Manas oğlu, babasından kalan mirasları — gökten inmiş boz kuşağı, kana doymaz Zulpukor'u, uzağa erişen Akkelte'yi, Bölökbay ustanın onardığı sır mızrağı ve Kanıkey'in diktiği Akolpok'u — kuşanır; Ayçürök'ün eyerlediği heybetli Taybuurul'a binip, Külçoro, Kançoro, Baytaylak, Kalık ve Şayımbet'i yanına alarak on binlik Cediger ordusunun karşısına dikilir. Kızıl kırgın başlar: Külçoro Toltoy'un saflarını, Kançoro Tölök'ün ordusunu dağıtır; Semetey'in daldığı yerde at ölüsü dağ gibi yığılır, Cediger'in kanı ovaya dökülür.

Fakat zafer kolay kazanılmaz: Kakan illerinde büyü öğrenmiş, Almambet'in yada taşını ele geçirmiş Çınkoco, çomağıyla Semetey'i sarsar, göğü büyüleyip kara dumana boğar ve genç töreyi oksuz barutsuz, yalnız başına bunaltır. Yengeye kıymaya gönlü varmayan Külçoro pusuya yatar; atasının ruhuna yalvarıp Akkelte'yi ateşleyince yaman Koco küt diye düşer ve boğazlanır. Ardından Tölök kurban gibi kesilir; karılar gibi kaçan Toltoy'u dokuz yaşından beri alay ettiği Külçoro kovalar, Semetey yetişip Toltoy'un kanını çorosuna bağışlar. Ganimet bölüşülürken Toltoy'un küheylanı Surkoen'i alamayan Kançoro'nun içine ilk yadlık düşer — ilerideki ihanetin tohumu böyle atılır. Semetey, Akun Han'ın kızı Ayçürök'le nikâh kıydırıp altmış kızıl fil ve

altın yükleriyle Afgan elinden göçer; gelin Talas'a, Manas'ın diktiği bağın gölgesine getirilir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Şıgay oğlu Çınkoco ile Cediger hanı Toltoy, Ayçürök'ü almak için Han Akun'un Afgan (Oogan) yurdunu kuşatır; haberi Semetey'e hatip Acıbay ulaştırır.
- Semetey, Manas'tan kalan mirasları kuşanır: boz kuşak, Zulpukor kılıcı, Akkelte tüfeği, Bölökbay'ın yaptığı sır mızrak ve Kanıkey'in onardığı Akolpok; Ayçürök ona Taybuurul'u eyerler.
- Savaşta Semetey'in yanında Almambet oğlu Külçoro, Çubak oğlu Kançoro, Bakay oğlu Baytaylak, Sarı Han'ın Kalık'ı ve Camgırçı'nın Şayımbet'i yer alır.
- Büyücü Çınkoco, Almambet'ten kalan yada taşıyla havayı bozup Semetey'i bunaltır; Külçoro pusudan Akkelte ile onu vurur ve Çınkoco boğazlanarak öldürülür.
- Tölök kurban gibi kesilir; kaçan Toltoy'u Külçoro kovalayıp alaya alır, Semetey Toltoy'un kanını Külçoro'ya bağışlar; Surkoen'i alamayan Kançoro içten içe yad olur.
- Semetey, Ayçürök'le nikâh kıyıp yedi yüzer ganimet ve altmış kızıl fille Afgan elinden göçerek gelini Talas'a getirir ("Semetey'in Ayçürök'ü Talas'a Getirmesi").

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Tuuganı turmak tügöngür,	*Akrabası şöyle dursun, tükenesice,*
Kakançındın Çoñ-Beecin,	*Kakançın'ın Çon-Beecin'i,*
Oşogo önök berbegen.	*Ona bile denk vermemiş.*
Oroyu kımbat, zaarı küç,	*Heybeti yüce, zehri güçlü,*
93730 Oluşkandı kılat tüz.	*Karşı geleni dümdüz eder.*
Kaarı kelse kara kök,	*Kahrı gelince karayağız,*
Kabılandın bul uulu,	*Kaplanın oğludur bu,*
Katılgan cagı kızıl ört.	*Sataştığı yer kızıl ateştir.*
Orto Keñ-Kol caylagan,	*Orta Ken-Kol'da yaylamış,*
On tört atın baylagan,	*On dört atını bağlamış,*
Atışa çıga coo kelse,	*Düşman çıkıp savaşa gelse,*
Astına salıp aydagan.	*Önüne katıp sürmüş.*
Açuusuna tiygende	*Öfkesine dokunulduğunda*
Azuuga salıp çaynagan,	*Azı dişine vurup çiğnemiş,*
93740 Arıslan erdin tukumu,	*Arslan yiğidin soyudur,*
Kayaşayak berüügö,	*Karşılık vermekte*
Kalayıktan kalbagan.	*Halktan geri kalmamış.*
Kayratı biyik, zaarı küç,	*Gayreti yüksek, zehri güçlü,*
Katılgandı kılat tüz.	*Sataşanı dümdüz eder.*
Kulçoro aman kelgende,	*Kulçoro sağ salim gelince,*
Çorosun Semeñ körgöndö,	*Çorosunu Semen görünce,*
Baabedin aytıp burkurap,	*Baabedin deyip ağlaşıp,*
Balası aman keldi – dep,	*Oğlu sağ salim geldi – diye,*
Otuz kelin, otuz kız,	*Otuz gelin, otuz kız,*
93750 Oyulgan Çürök baş bolup,	*Salınan Çürök başlarında,*
Oyboyloşup çurkurap,	*Oy-boy edip çığrışarak,*
Oşondo Ayçürök konok kılıptır, Kara tilin kayragan,	*O zaman Ayçürök konuk etmiş, Kara dilini bileyen,*
Añgeme oyun salıptır,	*Sohbet, oyun kurmuş,*
Asılkeçterden cıyıptır.	*Asil güzelleri toplamış.*
Tışkı kabı şuru taş,	*Dış kabı mercan taşı,*
Alban türdüü şeker aş,	*Türlü türlü şeker aş,*
Baabedindep bakırıp,	*Baabedin diye bağırıp,*
Kıyın ceñeñ Ayçürök	*Yaman yengen Ayçürök*
Kısır emdi tay soyup,	*Kısır emen tay kesip,*
93760 Aş-tamagın cay koyup,	*Aş yemeğini yayıp koyup,*

Aptamaga* çay koyup,	*Aptamaya* çay koyup,*
Otuz kelin, otuz kız,	*Otuz gelin, otuz kız,*
Opsuz cıyıp aldırıp,	*Sayısız toplatıp getirtip,*
Orompoy oyun saldırıp,	*Orompoy oyununu kurdurup,*
Oyunga kumar kandırıp,	*Oyuna doyasıya kandırıp,*
Oymok ooz, boto köz,	*Yüksük ağızlı, ceylan gözlü,*
Oykuştagan kara köz,	*Süzülen kara gözlü,*
Kırmızı köynök, ayça bel,	*Kırmızı elbiseli, ince belli,*
Kılaktagan kara köz	*Işıldayan kara gözlü*
93770 Kımbatı artık suluudan	*Değeri üstün güzellerden*
Tak kırkçasın aldırıp,	*Tam kırkını getirtip,*
Kıyın oyun saldırıp,	*Yaman oyun kurdurup,*
Dürüyö* köynök, tülkü bel,	*Dürüye* gömlekli, tilki belli,*
Tügöngürdön aldırıp,	*Tükenesicelerden getirtip,*
Türdüü oyun saldırıp.	*Türlü oyun kurdurup.*
Erendin baarı uktabay,	*Erenlerin hepsi uyumadan,*
Cambaşı cerdi cıttabay,	*Yanları yere değmeden,*
Çıkanaktap uyku albay,	*Dirsek dayayıp uyku almadan,*
Çırım etip tınç albay,	*Kestirip huzur bulmadan,*
93780 Erendin baarı turgan soñ,	*Erenlerin hepsi kalkınca,*
Er Semetey baatırga	*Er Semetey bahadıra*
Acıbay cetip barganı,	*Acıbay yetişip vardı,*
Aldınan salam bergeni,	*Önünde selam verdi,*
Semetey alik alganı,	*Semetey selamını aldı,*
Kıyın çeçen Acıbay	*Yaman hatip Acıbay*
Kıykırıp kepten salganı.	*Haykırıp söze girişti.*
Cazı caak, calpak til,	*Yassı yanaklı, yayvan dilli,*
Cañılbagan kul eken,	*Hiç yanılmayan kul imiş,*
Cügürük çeçen, cüyökor,	*Hızlı hatip, söz ustası,*
93790 Cüröktüü çeçen uul eken.	*Yürekli hatip oğul imiş.*
Kan aldına sayragan.	*Han önünde şakımış.*
Kep aytsa candı bettegen,	*Söz söylese cana işleyen,*
Süylösö candı örttögön,	*Konuşsa canı yakan,*
Tak oşondoy kul eken.	*Tam da öyle bir kul imiş.*
Çeçendigi akılı,	*Hatipliği ile aklı,*
Birdey kelgen bul eken.	*Birbirine denk imiş.*
Acıbay çeçen deer eken,	*Acıbay'a hatip derlermiş,*
Cüyöö tapkıç aylaker,	*Söz bulan, tedbirli,*

Ayabagan er eken.
Er Semetey baatırga
Acıbay aytat bir sözdü,
Akılga salat kir sözdü:

«Kümüş közdüü, kün cüzdüü, Altı sapar atıştı.
Kürkürögön sultanım,
Altın közdüü, ay cüzdüü,
Argımaktan ker öldü,
Aylanayın sultanım!
Tulpardan kalgan tuyagım,
Azamattan er eldü.
Tuygun Manas buudandan
Alıp kalgan çunagım!
Ayzaga takkan celegim,
Kökcaldan kalgan belegim,
Andan öldü bir top er,
Talasta kırgız aylıñdı,
Oroldo oogan kaynıñdı
Şıgaydın uulu Çınkoco
Kolun cıynap atışıp,
Ketirer boldu daynıñdı.
Oroldo menin ayılım,
Ayçürök senin zayıbıñ.
Ayçüröktün ayınan,
Al Toltoy kaptap oşondo
Ketirmek boldu dayınım.
Çındagan kara kol caynap,
Çınkoco kıldı korduktu,
Çınkoco kaptap kalıptır.
At oyunçu kişi eken,
Közüñdü bizge salıñız,
Kökcaldıgıñ çın bolso,
Acıratıp alıñız!
Kalıñ kazgan or keldi,
Karaanım bala Semetey,
Kara canga zor keldi.
Tüp korgonun tüzötüp.

Eşsiz bir yiğit imiş.
Er Semetey bahadıra
Acıbay söyler bir sözü,
Akla vurur ağır sözü:

«Gümüş gözlü, gün yüzlü, Altı sefer vuruştular.
Gürleyen sultanım,
Altın gözlü, ay yüzlü,
Argımaktan doru öldü,
Kurbanın olayım sultanım!
Tulpardan kalan tırnağım,
Yiğitlerden er öldü.
Şahin Manas küheylandan
Yadigâr kalan civanım!
Mızrağa taktığım flamam,
Bozkurttan kalan hediyem,
Ondan öldü bir bölük er,
Talas'ta Kırgız obanı,
Orol'daki Afgan dünürünü
Şıgay'ın oğlu Çınkoco
Ordusunu toplayıp vuruşup,
Şanını yok edecek oldu.
Orol'da benim obam,
Ayçürök senin zevcen.
Ayçürök'ün yüzünden,
O Toltoy o zaman saldırıp
Yok edecek oldu varlığımı.
Azgın kara ordu kaynaşıp,
Çınkoco etti zulmü,
Çınkoco basıp kalmış.
At oynatan kişi imiş,
Gözünüzü bize çevirin,
Bozkurtluğun gerçekse,
Ayırıp kurtarınız!
Derin kazılmış hendek geldi,
Güvencim bala Semetey,
Kara cana zor geldi.
Kök kalesini düzleyip.

Tügöl kırgın kılam – dep,
Oyronum özüñ bolbosoñ,
Taş korgonun talkalap,
Takır kırgın kılam – dep,
Oyron Toltoy zor keldi.
Tügöngön Koco zor keldi,
Tölöktün uulu Tölöbay,
Alsız Oogan kaynıña
Ayabagan zor keldi.
Aydap alıp artınan,
Ayçüröktün dartınan,
Kaynı bar desek katıştı,
Kelgen Toltoy berendi.
Mından murun Çınkoco
Karı kızıñ bergin – dep,
Kırgın kılar tap keldi.

Topunu kırarım – diye,
Aslanım kendin olmazsan,
Taş kalesini parçalayıp,
Tümünü kırarım – diye,
Azgın Toltoy güçlü geldi.
Tükenesice Koco güçlü geldi,
Tölök'ün oğlu Tölöbay,
Güçsüz Afgan dünürüne
Amansız güçle geldi.
Ardından sürüp getirip,
Ayçürök'ün derdinden,
Dünürü var desek karıştı,
Gelen Toltoy bir yiğitti.
Bundan önce Çınkoco
Yaşlı kızını ver – diye,
Kırım kopacak an geldi.

Aygaylap çıgıp cekege,
At salışkan cekede
Acalı cetken kıyıldı,
Ay, Ayçürök, oñbo – dep,
Oogandın curtu ıyladı.
Bizden öldü bir top er,
Ölgöndör boldu kara cer.
Kızıñdı tartuu bergin – dep,
Kıztalak Koco kuturdu,
Kızıñdı ıldam bergin – dep,
Kıztalak Toltoy cutundu.
Maldan aldı baardı,
Kıyrattı kıyla şaardı,
Kerege-uuktu kıyrattı,
Kelin-kızdı ıylattı.
Emi saldı zorduktu.
Kırılışar tap keldi,
Kırgın bolor çak keldi.
Boz adırmak too keldi,
Boroondop Koco coo keldi.
Ok ötpögön top keldi,
Oroyu suuk kol keldi.

Haykırıp çıkıp er meydanına,
At koşturulan meydanda
Eceli gelen kıyıldı,
Ah, Ayçürök, onmayasın – diye,
Afgan'ın yurdu ağladı.
Bizden öldü bir bölük er,
Ölenler oldu kara yer.
Kızını armağan ver – diye,
Kahrolası Koco kudurdu,
Kızını çabuk ver – diye,
Kahrolası Toltoy yutkundu.
Maldan aldı hepsini,
Yıktı nice şehri,
Keregeyi, uğu kırdı,
Gelini kızı ağlattı.
Şimdi saldı zorbalığı.
Kırışılacak an geldi,
Kırım olacak çağ geldi.
Boz yamaçlı dağ geldi,
Bora gibi Koco düşman geldi.
Ok işlemez topluluk geldi,
Yüzü soğuk ordu geldi.

Omkorup beldi koyuuçu,	*Beli söküp koyacak olan,*
Tömöntön kaptap al keldi.	*Aşağıdan basarak o geldi.*
Şıgaydın uulu Çınkoco,	*Şıgay'ın oğlu Çınkoco,*
Kılgan işi tıñ Koco,	*İşini sıkı tutan Koco,*
Kemitpeylik erendi,	*Erenleri eksiltmeyelim,*
Ayçürök tartuu kılbasak,	*Ayçürök'ü armağan etmezsek,*
93880 Kırıp ier çak keldi.	*Kırıp geçireceği çağ geldi.*
Şıgaydın uulu Çınkoco	*Şıgay'ın oğlu Çınkoco*
Kılgan işi tıñ Koco,	*İşini sıkı tutan Koco,*
Caydın künü bolgondo	*Yaz günü olduğunda*
Calduu baytal mindirbey,	*Yeleli kısrağa bindirmeden,*
Capaa saldı aylıma.	*Cefa saldı obama.*
Küzdün künü bolgondo,	*Güz günü olduğunda,*
Kuyruktuu kozu cedirbey,	*Kuyruklu kuzu yedirmeden,*
Korduk saldı cerime.	*Zulüm saldı yerime.*
Şamıyandı şaylatpay,	*Şamiyaneyi kurdurmadan,*
93890 Egin-tegin aydatpay,	*Ekin ektirmeden,*
Cerdi çiyin açtırbay,	*Toprağı sürüp açtırmadan,*
Koçuş egin çaçtırbay,	*Bir avuç ekin saçtırmadan,*
Çınkoconun kordugu	*Çınkoco'nun zulmü*
Kököyümdön tük kalbayt,	*Aklımdan hiç çıkmaz,*
Kıztalaktın zordugu.	*Kahrolasının zorbalığı.*
Kalıñ curttun baarısı	*Kalabalık yurdun hepsi*
Tobun çeçip ciberdi,	*Topunu dağıtıverdi,*
Tozoktu salıp küç kıldı,	*Cehennemi salıp zor etti,*
Kolun cıyıp büt kıldı.	*Ordusunu toplayıp tamamladı.*
93900 Karı kızıñ bergin – dep,	*Yaşlı kızını ver – diye,*
Kan Akunga küç kıldı.	*Han Akun'a zor etti.*
Aytkanına könbösök,	*Dediğine uymazsak,*
Ayçüröktü berbesek,	*Ayçürök'ü vermezsek,*
Tüz korgondu tüz kılıp,	*Sağlam kaleyi düz edip,*
Tügöl çaap aluuçu,	*Topunu talan edecek olan,*
Tügöngön Koco zor keldi.	*Tükenesice Koco güçlü geldi.*
Kara kurttay kol aydap,	*Kara kurt gibi ordu sürüp,*
Kapır Koco kelatat,	*Kâfir Koco geliyor,*
Kalkka kırgın saluuçu	*Halka kırgın salacak olan*
93910 Baatır Koco kelatat.	*Bahadır Koco geliyor.*
Cedigerdin Toltoyu	*Cediger'in Toltoy'u*

Cer mayışkan kol aydap,
Cedigerdi çoguu aydap,
Cekege çıkkan bolcolu,
Kaardangan colborstoy,
Katılgan aman bolbostoy,
Kazılgan kalıñ or kelet,
Kaarına tiygen şor kelet.

Yeri ezen ordu sürüp,
Cediger'i toptan sürüp,
Er meydanına çıkma niyeti,
Öfkelenmiş kaplan gibi,
Sataşan sağ kalmayacak gibi,
Kazılmış derin hendek gelir,
Öfkesine dokunana keder gelir.

Azganakay oogandı
Kaptap keter kol kelet.
Boz ala celek tuu kelet,
Özüñ korgon bolbosoñ,
Boyboylogon çuu kelet.
Agala celek tuu kelet,
Aç aykırık çuu kelet.
Kayrattuu Toltoy berenim
Kanday cerde tuulgan,
Çınkocosu barında
Bizge salat çuulgan.
Temingen eken cediger,
Tegiz kaptap kalganı,
Teñi mıltık, teñi ayza,
Sizge kırgın salganı.
Kaptap kelet cediger,
Kanday ayla kılabız,
Badışanın calgızı,
Başaaluu oogan cer mına,
Acıratıp albasañ,
Koluñ menen özüñ kır,
Baştı alsañ biz mına.
Öküm körör çak keldi,
Ötkür özüñ bolbosoñ,
Ölö turgan tap keldi.
Kızık bolor çak keldi,
Kımbatım, özüñ bolbosoñ,
Kırıla turgan tap keldi.
Kaarduu Toltoy al keldi,
Aga turgan kan keldi,
Kıykırıp iyse Kocosu,

Bir avuç Afgan'ı
Basıp geçecek ordu gelir.
Boz ala flamalı tuğ gelir,
Kendin kale olmazsan,
Vay vay diyen çığlık gelir.
Akça ala flamalı tuğ gelir,
Aç nara, çığlık gelir.
Gayretli Toltoy yiğidim
Nasıl bir yerde doğmuş,
Çınkoco'su varken
Bize salar kargaşayı.
Atını mahmuzlamış Cediger,
Hepsi birden bastırdı,
Yarısı tüfek, yarısı mızrak,
Size kırgın salmaya.
Basıp gelir Cediger,
Nasıl çare buluruz,
Padişahın biriciği,
Başı dertte Afgan yeri işte,
Ayırıp kurtarmazsan,
Kendi elinle kendin kır,
Baş alacaksan işte biz.
Hüküm görülecek çağ geldi,
Keskin kendin olmazsan,
Ölünecek an geldi.
Görülmedik olacak çağ geldi,
Kıymetlim, kendin olmazsan,
Kırılıp gidilecek an geldi.
Kahırlı Toltoy güçle geldi,
Ona duracak han geldi,
Kocosu haykırıverse,

Kıyıla turgan can keldi.
Tür salışsak Toltoygo
Türküktü suurup algıday,
Tüyşölüşsök Çınkoco
Tük koyboy kırıp salgıday.
Kaptalınan Tölögü
Kalıñ curttu orguday.
Kaptap kelse Oogandı,

Kıyılacak can geldi.
Toltoy'la boy ölçüşsek
Direği söküp alacak gibi,
Çınkoco'yla itişsek
Hiçbir şey komadan kırıp geçirecek gibi.
Yanı sıra Tölök'ü
Kalabalık yurdu biçecek gibi.
Basıp gelse Afgan'ı,

Tölöbay, Kalça sorguday.
Özüñ korgon bolbosoñ,
Bulamdı bulap salgıday.
Ayçüröktü baş kılıp,
Taş-talkandı çıgarıp,
Kız-katındın baarısın
Olco kılıp algıday.
Kazılgan eken tereñ or,
Kaadaluu özüñ bolbosoñ,
Kaynagan eken bizdin şor.
Atam bakkan Çüröktün
Aylına saldı dümöktü.
Beypay salar doo kelet,
Bet alışar coo kelet!»
Acıbay mınday degende,
Arıslan törö Semetey,
Arıslanday tolgondu,
Açuusu kelip toktoboy,
Manastın uulu kökcaldın
Abalkı cini kozgoldu.
Acıbay antip turganda,
Örttöy közü caynadı,
Örttöngürdün tukumu,
Kan içmesi karmadı.
Kaalgaday kaşka tiş,
Kaçıratıp oşondo,
Bölö-bölö çaynadı.
«Ay, Acıbay, kaynaga!
Ak bolotum mayladım,
Açuuma caman tiygende

Tölöbay ile Kalça emip bitirecek gibi.
Kendin kale olmazsan,
Malımı mülkümü yağmalayacak gibi.
Ayçürök'ü baş edip,
Taşı toprağı darmadağın edip,
Kızların kadınların hepsini
Ganimet edip alacak gibi.
Kazılmış meğer derin hendek,
Heybetli kendin olmazsan,
Kaynamış meğer bizim kara bahtımız.
Babamın büyüttüğü Çürök'ün
Obasına saldı fitneyi.
Huzur bozan dava gelir,
Yüz yüze gelinecek düşman gelir!»
Acıbay böyle deyince,
Arslan töre Semetey,
Arslan gibi dolup taştı,
Öfkesi gelip durmadan,
Manas'ın oğlu bozkurdun
Eski öfkesi depreşti.
Acıbay öyle dururken,
Ateş gibi gözü parladı,
Yanasıcanın soyudur,
Kan içiciliği tuttu.
Kapı kanadı gibi bembeyaz dişini,
O anda gıcırdatıp,
Parça parça çiğnedi.
«Ey, Acıbay, kayınağa!
Ak çeliğimi yağladım,
Öfkeme fena dokunulduğunda

Argın menen kırgızdın
Arıslandarın cayladım.
Mınday kırgın-uruştun
Eçenderin körgömün!»
Dep oşondo munu aytıp,
Kaardandı Semetey.
Kerney-surnay tarttırıp,
Kerikke* koşun arttırıp,
Tulparların baylatıp,

Azamatın kamdatıp,
Arıslanday cügürüp,
Atışmak boldu Toltoygo
Arıslan bala Semetey
Coo kiyimin kiyinip:
«Astı butum artayın,
Taybuurulday buudanga
Kürpöñdöşüp köröyün
Kıyınsıgan canagı,
Çınkocodoy tuuganga!»
Kan atası Manastan,
Çın kırgınga kirgende
Çaba turgan doolbas,
Çapkanında cer tunup,
Çabaldın öñü kubulgan.
Çapsa kulak tundurup,
Alda kayda ugulgan.
Calañ bildin terisin
Kaptatkanda üç kulaç,
Coo cabılıp kelgende,
Irımga çabat balbanı,
Ünün uksañ oolak kaç.
Çaap iyse dobulbas,
Kulak tunup ugulgan,
Kıraandarıñ barında
Kıylaga salgan çuulgan.
Uşu kezde Semetey
Uruş dese eelikken,
Kırgın dese celikken.

Argın ile Kırgız'ın
Arslanlarını yere serdim.
Böyle kırım savaşların
Nicelerini görmüşüm!»
Deyip o anda bunu söyleyip,
Kahırlandı Semetey.
Kerney, surnay çaldırıp,
Kerike ağırlık yükletip,*
Tulparlarını bağlatıp,

Yiğitlerini hazırlatıp,
Arslan gibi koşup,
Toltoy'la vuruşacak oldu
Arslan çocuk Semetey
Cenk giyimini kuşanıp:
«Bacağımı atayım üstüne,
Taybuurul gibi küheylana
Boy ölçüşüp bir göreyim
Kendini yaman sanan şu,
Çınkoco gibi akrabayla!»
Han babası Manas'tan,
Gerçek kırıma girildiğinde
Vurulacak savaş davulu,
Vurulduğunda yer inleyip,
Zayıfın benzi atarmış.
Vursa kulak sağır edip,
Ta nerelerden duyulurmuş.
Salt filin derisini
Kaplattığında üç kulaç,
Düşman toplanıp geldiğinde,
Uğur diye vurur pehlivanı,
Sesini duyarsan uzağa kaç.
Davul bir vuruldu mu,
Kulakları sağır ederek duyulurmuş,
Yiğit kıraanların varken
Nicelere salmış velveleyi.
İşte bu çağda Semetey
Savaş dense coşan,
Kırım dense şahlanan.

Sayış dese kuturgan,
Kaçırganda kökcalıñ
Karışkırday cutungan.
Kızırduu erge kol salıp
Kaçan Koco kuturgan».
Ayçüröktün saraydan
Doolbas bekem kagıldı,
Otuz kelin, otuz kız,
Ayçürögü baş bolup,
Kız esinen cañıldı.

Mızrak dövüşü dense kuduran,
Saldırdığında bozkurdun
Kurt gibi yutkunan.
Hızır'lı yiğide el kaldırıp
Ne zamandır Koco kudurmuş».
Ayçürök'ün sarayından
Davul sıkıca vuruldu,
Otuz gelin, otuz kız,
Ayçürök'ü baş olup,
Kızlar kendinden geçti.

Bakay kandın Baytaylak,
Sarı kandın Kalıgı,
Camgırçının Şayımbet,
Çubak uulu Kançoro,
Almambet uulu Külçoro,
Öñçöy kandın baldarı,
Semeteyge cabıldı.
Tizesi cerge bügülüp,
Abasının canına
Külçoro keldi cügürüp.
Eki cagın karanıp,
Aç börüdöy calanıp,
Ayza koldo iyilip,
Arkeskeni moynunda
Kere kulaç ilinip,
Calañ baatır köykaşka,
Eliktey bolup tüyülüp,
Calañ baatır colborsu,
Canında cöökör coldoşu.
Cabıla baarı kelgeni,
Semeteydi körgönü.
Arday bolgon Buurulu
Bulastagan Ayçürök
Arkarday közün caynatıp,
Altı kelin, altı kız,
On ekige karmatıp,
Bulgaarı terdik, ak tokum
Buurul atka çak tokum.

Bakay hanın Baytaylak'ı,
Sarı hanın Kalık'ı,
Camgırçı'nın Şayımbet'i,
Çubak oğlu Kançoro,
Almambet oğlu Külçoro,
Hepsi de han çocukları,
Semetey'e üşüştüler.
Dizleri yere bükülüp,
Ağasının yanına
Külçoro geldi koşarak.
İki yanına bakınıp,
Aç kurt gibi yalanıp,
Mızrak elde eğilip,
Arkeskeni boynunda
Bir kulaç boyu asılıp,
Katıksız bahadır, seçkin er,
Karaca gibi toplanıp,
Katıksız bahadır kaplanı,
Yanında silahtar yoldaşı.
Toplanıp hepsi geldi,
Semetey'i görmeye.
Heybetli küheylan Buurul'u
Salınan Ayçürök
Arkar gibi gözlerini süzüp,
Altı gelin, altı kız,
On ikisine tutturup,
Sahtiyan terlik, ak teyelti
Buurul ata denk teyelti.

	Almambet kılgan Akkañkı	*Almambet'in yaptığı Akkankı*
	Astıñkı kaşı ak altın,	*Ön kaşı ak altın,*
	Artkı kaşı çılk kümüş,	*Arka kaşı som gümüş,*
	Eki kaptal en temir,	*İki yanı enli demir,*
	Eptep tokup Ayçürök,	*Özenle eyerleyip Ayçürök,*
	Eri ölgöndöy culkuntup,	*Eri ölmüşçesine silkindirip,*
94070	Esil kalgan Buuruldu	*Kıymetli, yadigâr Buurul'u*
	Emi karmap turuptur,	*Şimdi tutup durmakta,*
	Kan baldarı cügürüp,	*Han çocukları koşup,*
	Karşı aldına barganda,	*Karşısına vardığında,*
	Çunak cetim Semetey	*Yaman yetim Semetey*
	Emi aytkan kebi bul,	*Şimdi söylediği söz bu,*
	Canındagı coldoşko	*Yanındaki yoldaşa*
	Mına mınday dedi bul:	*İşte şöyle dedi bu:*
	«Özü tiygen Kocogo	*«Kendi sataşan Koco'yla*
	Ölçöölöşüp körölü,	*Ölçüşüp bir görelim,*
94080	Kumar bolgon Kocogo,	*Tutkuya kapılan Koco'yla,*
	Kuturup kalgan çoçkogo!	*Kudurup kalmış domuzla!*
	Alasın ala kaçtıkpı?	*Alacağını mı alıp kaçtık?*
	Tuugan elek zilibiz,	*Aslımız akraba idik,*
	Ak teñge bulun çaçtıkpı?	*Ak akçesini, malını mı saçtık?*
	Kulasın kuuy kaçtıkpı?	*Kulasını mı kovup kaçırdık?*
	Kuturgan eken al Koco,	*Kudurmuş meğer o Koco,*
	Kurcunda bulun çaçtıkpı?	*Heybesindeki malını mı saçtık?*
	Aylına basa kondukpu?	*Obasına mı çöküp konduk?*
	Ayıp kılıp koydukpu?!	*Ayıp mı işleyip koyduk?!*
94090	Kısırın karmap soydukpu?	*Kısırını mı tutup kestik?*
	Kürdölüü şaarın çaldıkpı?	*Bayındır şehrini mi vurduk?*
	Künöökör bolup kaldıkpı?	*Günahkâr mı olup kaldık?*
	Küçöp turgan bul Koco,	*Azıp duran bu Koco,*
	Kürüçün pıçan* ordukpu?	*Pirincini piçen* gibi mi biçtik?*
	Kürkürögön Toltoygo	*Gürleyen Toltoy'a*
	Künöökör bolup koydukpu?	*Günahkâr mı olup kaldık?*
	Küülönüp kolun cıygıday,	*Coşup ordusunu toplayacak kadar,*
	Tabından ayza kılçuuday,	*Hıncından mızrak yapacak kadar,*
	Kündöşü belek doñuzdun,	*Kuması mıydık domuzun,*
94100	Mından murun kol salıp,	*Bundan önce el uzatıp,*
	Ayılın çaap aldıkpı?!	*Obasını mı talan ettik?!*

Nazdagan eken kırgındı
Azabına kaldıkpı?!
Şıgaydın uulu Çınkoco
Tübübüz birge kul ele,
Tügönüşüp körölü,
Bir atanın uulu ele.
Añırañdap kol cıynap,
Altının talap algansıp,
Ayılın çaap algansıp,
Kürdölüü başım barında
Zaybımdı kantip bereyin,
Küçögön eken doñuzdar,

Kürpöñdöşüp köröyün!
Teñiz başım barında,
Teñ kurbum kantip bereyin,
Teñselgen eken doñuzdar,
Men bir tek salışıp köröyün!». Ayçık
altın tuu tartıp,
Töröñ antip küyünüp,
Ok ötpöstü kiyinip,
Coo cagına şaylanıp,
Coo-caragın kamdanıp,
Kan içüüçü kökcaldın
Kaarı tışka aylanıp,
Kan atası kankordon,
Kaalap algan boz kise,
Kankor sırttan kurçanıp,
Kalaymandı saluuçu,
Katın tartıp aluuçu,
Kara baskan Kocogo
Kaardandı sumsayıp.
Boz kisege kamınıp,
Caratkanga calınıp,
Asınganda canıbar,
Aydalının aynegi,
Aykaşkan coogo salganda,
Amanat candın ermegi.
Ünün ölçöp oturgan,

Özlemiş meğer kırgını
Azabına mı kaldık?!
Şıgay'ın oğlu Çınkoco
Kökümüz bir kul idi,
Tükenişip görelim,
Bir atanın oğlu idi.
Böğürerek ordu toplayıp,
Altınını yağmalamışız gibi,
Obasını talan etmişiz gibi,
Güçlü kuvvetli başım varken
Zevcemi nasıl vereyim,
Azmış meğer domuzlar,

Boy ölçüşüp bir göreyim!
Sapasağlam başım varken,
Denk yaşıtımı nasıl vereyim,
Yalpalıyormuş meğer domuzlar,
Ben bir kez çarpışıp göreyim!». Hilalli
altın tuğ çekip,
Töre öyle yanıp yakınıp,
Ok işlemezi giyinip,
Düşman yönüne kuşanıp,
Cenk silahını hazırlayıp,
Kan içici bozkurdun
Kahrı dışına vurup,
Han babası hunhardan,
Dileyip aldığı boz kuşak,
Yavuz hunhar kuşanıp,
Kargaşayı salacak olan,
Kadını çekip alacak olan,
Kara bahtlı Koco'ya
Kahırlandı, yüzü asılıp.
Boz kuşağa davranıp,
Yaradan'a yalvarıp,
Kuşanıldığında o cânım,
Omuz başının aynası,
Kapışan düşmana salındığında,
Emanet canın avuncu.
Sesini ölçüp oturan,

Ölçölüü türü kalbagan,	*Ölçülü hâli kalmayan,*
Oynogondo Oçogor,	*Oynayınca Oçogor,*
Çındaganda Koyçagır,	*Ciddiye alınca Koyçagır,*
Ayköl törö Manastan	*Ayköl töre Manas'tan*
Alıp kalgan kurç oşol.	*Elde kalan keskin çelik odur.*
Kurçtugu elge sınaakı,	*Keskinliği halkça denenmiş,*
Kurgan törö sultandan	*Rahmetli töre sultandan*
Alıp kalgan muraapı.	*Elde kalan mirasıdır.*
Cakası altın, ceñi cez,	*Yakası altın, yeni tunç,*
Koş badana, torgoy köz,	*Çift badanalı, serçe gözlü,*
Keleme boto, kök kürmö,	*Keleme ipekli, gök cepken,*
Kerişke kirse ok ötpös,	*Cenge girse ok işlemez,*
Kökcal sultan Semetey	*Bozkurt sultan Semetey*
Tışınan basa kiydi emi.	*Üstüne bastırıp giydi şimdi.*
Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlünü kaptırıp,*
Coo-caragın kiygende	*Cenk silahını giydiğinde*
Coo börüsü Semetey,	*Düşman kurdu Semetey,*
Colum üydöy körünüp.	*Bir otağ gibi görünüp.*
Ay, Manastap, çuu tartıp,	*Ay, Manas! diye nara atıp,*
Ordodon törön ooluktu,	*Ordadan töre coştu,*
Ok ötpöstü kiyinip,	*Ok işlemezi giyinip,*
Arıslanday tüyülüp.	*Arslan gibi toplanıp.*
Kayra caar buluttay,	*Yeniden yağacak bulut gibi,*
Kaar betine aylanıp,	*Yüzü kahra bürünüp,*
Kenendigi bir kuçak,	*Genişliği bir kucak,*
Cay-caragın baylanıp,	*Tüm silahını kuşanıp,*
Körgöndün köönü bölünüp,	*Görenin gönlü bölünüp,*
Oozunan zaarı tögülüp,	*Ağzından zehri dökülüp,*
Karçıgaday kamınıp,	*Atmaca gibi davranıp,*
Kayıptan akıl tabılıp.	*Gaipten akıl bulunup.*
Eki cagın karanıp,	*İki yanına bakınıp,*
Emi coogo kirerde,	*Şimdi cenge girerken,*
Erdi-murdun calanıp.	*Dudağını burnunu yalanıp.*
Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlünü kaptırıp,*
Kökcal uulu Külçoro	*Bozkurt oğlu Külçoro*
Aktelki menen körünüp,	*Aktelki ile görünüp,*
Külçoro çıgıp oolugup,	*Külçoro çıkıp coşup,*
Semeteyge colugup,	*Semetey'le buluşup,*

Karaan bolup turdu ele.	*Destek olup durmuştu.*
Anın arı cagınan	*Onun öte yanından*
Atası Çubak arslandan	*Babası arslan Çubak'tan*
Arta tuugan Kançoro	*Üstün doğan Kançoro*
Kök küldüüdön küldür ton	*Gök çelikten şakırtılı kaftanı*
Sırtınan kiyip caralgan,	*Üstüne giyip yaratılmış,*
Altı miñdey kol çıksa,	*Altı bin kadar ordu çıksa,*
Ayanbastan kol salgan.	*Çekinmeden saldırırdı.*
Atıştan kayta kaytpagan,	*Çatışmadan geri dönmeyen,*
Acaldan korkup kaçpagan,	*Ecelden korkup kaçmayan,*
Köböş kandın Köktelki,	*Köböş hanın Köktelki'si,*
Kazatka miner buudanı,	*Gazaya bineceği küheylanı,*
Karaan bolup al keldi.	*Destek olup o geldi.*
Bala törö Kançoro,	*Genç töre Kançoro,*

Semeteydin tuuganı,	*Semetey'in akrabası,*
Bakay kandın Baytaylak,	*Bakay hanın Baytaylak'ı,*
Karaan bolup bu dagı	*Destek olup bu dahi*
Sarı kandın Kalıgı,	*Sarı hanın Kalık'ı,*
Salışkan coogo bolgon maş,	*Çarpıştığı cenkte pişmiş usta, Karınca gibi*
Kumurskaday cediger	*Cediger*
Baydası tier carıgı,	*Faydası dokunur ışığı,*
Kırılışar çaması,	*Kırılışacak çağıydı,*
Coldoş boldu oşondo,	*Yoldaş oldu o zaman,*
Calañ kandın balası,	*Hepsi de han oğluydu,*
Boz ala celek tuu tartıp,	*Boz ala flamalı tuğ çekip,*
A da kaptap kalıptır.	*O da basıp gelmiş.*
Kan Manastap çuu tartıp,	*Han Manas! diye nara atıp,*
Kalça menen Kadırbay,	*Kalça ile Kadırbay,*
Arıslanday taptanıp,	*Arslan gibi bilenip,*
Arıslanday baarı attanıp,	*Arslan gibi hepsi atlanıp,*
Tömönkü coonun çetinde	*Aşağıki düşmanın ucunda*
Kalıypadan kat alıp,	*Kalıypa'dan yazı alıp,*
Karılardan bata alıp,	*Yaşlılardan dua alıp,*
Katılsa kırgın saluuçu,	*Sataşılırsa kırgın salacak olan,*
Kabılandın balası,	*Kaplanın yavrusu,*
Cedigerdin koluna	*Cediger'in ordusuna*
Emi kirdi attanıp.	*Şimdi girdi atlanıp.*
Cedigerdin şaarınan,	*Cediger'in şehrinden,*

Cele basıp komdonup,
Arıslanday tolgonup,
Tügöngön toonun urçukka,
Cetige curtu bölünüp,
Dümüröygön tumşukka
Çıga kalıp Semetey,
Çındap bala karasa,
Kamıştay ayza bılkıldap,
Degenge azır köngün – dep,
Cıldızday carak cıltıldap, Karı kızdı bergin – dep,
Tañ sögülüp burkurap,
Kocolop uraan çakırıp,
Cediger kelet çurkurap.
Boz alaluu tuu tartıp,
Kaptap kalgan cediger
Kan Toltoylop çuu tartıp.
Möndür kılıp ok atıp,
Türkün-türkün bölünüp,
Türmögü başka körünüp,
Tozoñun toodoy sapırıp,
Toktolboy uraan çakırıp,
Mıltıkçan bir cak çetinde,
Toltoydun kolu bir mınça,
Mıktıları betinde,

Usulca ilerleyip pusarak,
Arslan gibi kıvranıp,
Biten dağın çıkıntısına,
Yediye yurdu bölünüp,
Yumrulaşan burun tepeye
Çıkıverip Semetey,
Çocuk iyice bakınca,
Kamış gibi mızrak titreşip,
Denilene hemen boyun eğ – diye,
Yıldız gibi silah parıldayıp, Yaşlı kızı ver – diye,
Tan sökerken toz duman,
Koco! diye savaş narası atıp,
Cediger gelir çığrışarak.
Boz alalı tuğ çekip,
Basıp gelen Cediger
Han Toltoy! diye nara atıp.
Dolu gibi ok yağdırıp,
Türlü türlü bölünüp,
Her bölüğü başka görünüp,
Tozunu dağ gibi savurup,
Durmadan nara atıp,
Tüfekliler bir yanda uçta,
Toltoy'un ordusu bir bu kadar,
Yamanları ön safta,

Koşo kaptap kalıptır,
Bileriktüü Sur mingen,
Baarı semiz kur mingen,
Akılga dıykan Tölögü,
Cürgön cerin taptatıp,
Oogandın şaarın kaptatıp,
Tömön caktan bakırıp,
Tölöktöp uraan çakırıp,
Tölök menen Tölöbay,
Törölörü betinde,
Baabedinin soyuptur,
Alamandı koyuptur.
Sarı atçan samsıyıp,

Birlikte basıp gelmiş,
Bilezikli Sur'a binmiş,
Hepsi semiz, dinç ata binmiş,
Akılca engin Tölök'ü,
Geçtiği yeri çiğnetip,
Afgan'ın şehrini bastırıp,
Aşağı yandan bağırıp,
Tölök! diye nara atıp,
Tölök ile Tölöbay,
Töreleri ön safta,
Baabedin kurbanını kesmiş,
Yağma akınını salmış.
Sarı atlılar sıra sıra,

Al bir bölök bölünüp,
Sapsarı bolup körünüp,
Boz atçandar bölünüp,
Bolumduular körünüp,
Çañı asmanga burulup,
Celmoguz türü körünüp,
Kaarduu köp kol bakırıp,
Kocolop uraan çakırıp,
Ceek tartıp kılkıldap,
Cer ayrılıp bılkıldap,
Cedigerdin baarısı
Cetik kaptap alıptır.
Camgır kılıp caa tartıp,
Ayzaçandar aykırıp,
Tolkup catkan kalıñ kol
Toltoylop uraan çakırıp.

O ayrı bir bölük olup,
Sapsarı görünüp,
Boz atlılar bölünüp,
Gösterişlileri görünüp,
Tozu göğe burgaçlanıp,
Celmoguz suratı görünüp,
Kahırlı çok ordu bağırıp,
Koco! diye nara atıp,
Saf tutup dalgalanıp,
Yer yarılıp sarsılıp,
Cediger'in hepsi
Tümüyle basıp gelmiş.
Yağmur gibi yay çekip,
Mızraklılar haykırıp,
Dalgalanan kalabalık ordu
Toltoy! diye nara atıp.

Caa tartar cabılıp,
Çoyun başçan balbandar
Aldı menen kamınıp.
Alban türdüü balbanı
Bet alışkan kim bolso
Çıga turgan daldalı.
Çıñıroon tartkan ceznaydan, Kızdarın alıp kızıktı
Kulak tunup surnaydan.
Çımçık uçpas keñ saydan,
Coo kutulbas ayzadan.
Erenderin eñkeytip,
Şaylap çıgıp kelatat,
Berenderi astında,
Caynap çıgıp kelatat.
Beren eken er Toltoy
Cedigerdin arkadan
Aydap çıgıp kelatat.
Şıgaydın uulu Çınkoco
Kalaymandı salıptır,
Kalıñ koldu tokmoktop,
Kaçırbay aydap alıptır.

Yay çekenler üşüşüp,
Demir topuzlu pehlivanlar
En önde davranıp.
Türlü türlü pehlivanı
Karşısına kim çıkarsa
Ona siper olup çıkar.
Çığlık koparan pirinç borudan, Kızlarını alıp zevklendi
Kulak sağırlaşır zurnadan.
Serçe uçmaz geniş vadiden,
Düşman kurtulmaz mızraktan.
Erenlerini eğdirip,
Kuşanıp çıkıp geliyor,
Yiğitleri önünde,
Kaynaşıp çıkıp geliyor.
Yiğitmiş er Toltoy
Cediger'in ardından
Sürüp çıkıp geliyor.
Şıgay'ın oğlu Çınkoco
Kargaşayı salmış,
Kalabalık orduyu tokmaklayıp,
Kaçırmadan sürüp gelmiş.

	Bulardın kaarın körgöndö	*Bunların kahrını görünce*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger*
94290	Kaça turgan alı cok,	*Kaçacak hâli yok,*
	Kalkandarın kiyişip,	*Kalkanlarını kuşanıp,*
	Tobokeldep cürüşüp,	*Tevekkül deyip yürüyüp,*
	Oroypo ogun çaptaşıp,	*Oroypo kurşununu sürüp,*
	Ceti-Özöndüü cediger	*Yedi-Özön'lü Cediger*
	Çoguu baarın kaptatıp.	*Topunu birden saldırtıp.*
	Cüz-cüzdön kol bölünüp,	*Yüzer yüzer bölük bölünüp,*
	Cügürçüüdöy körünüp,	*Koşacakmış gibi görünüp,*
	Miñ-miñden kol bölünüp,	*Biner biner bölük bölünüp,*
	Kaptaçuuday körünüp,	*Basacakmış gibi görünüp,*
94300	Uraan salıp çurkurap,	*Nara salıp çığrışıp,*
	Çañ asmanga burkurap,	*Toz göğe savrulup,*
	Berenderi celigip,	*Yiğitleri coşup,*
	Kaşañ attuu teminip,	*Yavaş atlılar mahmuzlayıp,*
	Kalıñ kara oogandı	*Kalabalık kara Afgan'ı*
	Kaptap kaldı cediger,	*Basıverdi Cediger,*
	Kol kayırbay tim koyso,	*Karşı koymadan bırakılsa,*
	Tüpkö çoguu cetkidey,	*Köküne toptan erecek gibi,*
	Taş korgondu talkalap,	*Taş kaleyi parçalayıp,*
	Takır kırıp ketkidey.	*Tümünü kırıp geçecek gibi.*
94310	Momundarın bozdotup,	*Masumlarını inletip,*
	Kurmandıkka çalgıday.	*Kurbanlık gibi kesecek gibi.*
	Oyuna koyso cediger	*Keyfine bırakılsa Cediger*
	Kırgın kılıp Ooganga	*Afgan'a kırgın salıp*
	Salgalı kelet buzuktu.	*Fesat salmaya gelir.*
	Küçtüünün künü tuuptur,	*Güçlünün günü doğmuş,*
	Kıtayga kazat kılçuuday,	*Çin'e gaza edecekmiş gibi,*
	Kıygaçtap başın buuptur.	*Başını yan bağlamış,*
	Buzuk eken Çınkoco,	*Fesatmış Çınkoco,*
	Oşonun künü tuuptur.	*İşte onun günü doğmuş.*
94320	Mına öşöntüp turganda,	*İşte böyle dururken,*
	Köktön kök ala tuman bölünöt,	*Gökten gök ala duman bölünür,*
	Aç aykırık, tümön kol,	*Aç nara, on binlik ordu,*
	Çınkoco kolu körünöt.	*Çınkoco'nun ordusu görünür.*
	Kaçırbay catsak tim ele,	*Öylece kımıldamadan yatsak,*
	Tüz ele kaptap ketkidey,	*Dosdoğru basıp geçecek gibi,*

	Dümöktü salıp kuu başka,	*Belayı salıp kuru başa,*
	Tüpkö çoguu cetkidey,	*Köküne toptan erecek gibi,*
	Akundun kızı Çüröktü	*Akun'un kızı Çürök'ü*
	Tüz kaptap tartıp algıday.	*Doğruca basıp çekip alacak gibi.*
94330	Adam caynap kıcırap,	*İnsan kaynaşıp gıcırdayıp,*
	Asker tolup bıcırap,	*Asker dolup kaynaşıp,*
	Kan Akundun kalaasın	*Han Akun'un kalesini*
	Tümön kol kaptap kelatat.	*On binlik ordu basıp geliyor.*
	Bilegi coon balbanı,	*Bileği kalın pehlivanı,*
	Kıcıldagan cediger	*Kaynayan Cediger*
	Bet alıp kaptap kalganı.	*Yönelip basıverdi.*
	Kalıñ kara cediger	*Kalabalık kara Cediger*
	Kaptap alıp keterde,	*Basıp götürecekken,*
	Kara kan agıp şarıldap,	*Kara kan akıp şarıl şarıl,*
94340	Kalk kayrılıp ötördö,	*Halk dönüp geçerken,*
	Altın caka kürөökö*,	*Altın yakalı kürөökö*,*
	Omuroodo carkıldap,	*Göğüs başında parlayıp,*
	Asmandan tüşkön boz kise,	*Gökten inmiş boz kuşak,*
	Kayran canga dos kise,	*Aziz cana dost kuşak,*
	Kıykırıp belge çalganda,	*Haykırıp bele dolandığında,*
	Kırk çilten coldoş boluuçu. Ölöñdüü cerge ört koygon.	*Kırk çilten yoldaş olurdu. Otlu yere ateş vermiş.*
	Aykırıp belge çalganda,	*Nara atıp bele dolandığında,*
	Bet aldınan berendin	*Yiğidin karşısından*
	Arıslan coylop kaluuçu.	*Arslan dolanıp dururdu.*
94350	Asmandan tüşkön boz kise,	*Gökten inmiş boz kuşak,*
	Öñü ketip bölünüp,	*Benzi atıp bölünüp,*
	Atası Manas kökcaldan	*Babası bozkurt Manas'tan*
	Atayı kalgan dos kise.	*Özellikle kalan dost kuşak.*
	Ayabagan dümöktü	*Görülmedik belayı*
	Sala bargan boz kise.	*Sala gelen boz kuşak.*
	Keçee beren eneñ Kanıkey	*Hani yiğit anan Kanıkey*
	Bukardı közdöy kaçkanda,	*Buhara'ya doğru kaçarken,*
	Dünüyösün çaçkanda,	*Dünyalığını saçarken,*
	«Beren balam Semetey	*«Yiğit oğlum Semetey*
94360	Belekke ala cürsün» – dep,	*Armağan diye taşısın» – diye,*
	Asmandan tüşkön altı kurç	*Gökten inmiş altı çelik*
	Keyip ıylap sumsayıp,	*Yakınıp ağlayıp boynu bükük,*

	Iç etinen kurçanıp,	*İç gömleğinin üstünden kuşanıp,*
	Ala bargan bu kise.	*Alıp götürdüğü bu kuşak.*
	Bir Kudayga zar ıylap,	*Bir Allah'a ağlayıp yakarıp,*
	Semeteyge arınap,	*Semetey'e adayıp,*
	Ala bargan boz kise.	*Alıp götürdüğü boz kuşak.*
	Akolpoktun üstünön	*Akolpok'un üstünden*
	Boz kiseni kurçansa,	*Boz kuşağı kuşansa,*
94370	Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlünü kaptırıp,*
	Arıslanday körünüp,	*Arslan gibi görünüp,*
	Kara çaar kabılan	*Kara benekli kaplan*
	Kaptalında çamınıp,	*Yanı başında atılıp,*
	Çolok kökcal arslan,	*Çolak bozkurt arslan,*
	Coldoş bolup tabılıp.	*Yoldaş olup bulunup.*
	Oozunan kök calın	*Ağzından gök alev*
	Oktos berip şırkırap,	*Püskürüp fışkırıp,*
	Kaalgaday kayran tiş	*Kapı kanadı gibi aziz diş*
	Taruudaydan bırkırap.	*Darı tanesince ufalanıp.*
94380	Murundan çıkkan tınoosu	*Burnundan çıkan soluğu*
	Küygön kızıl çok bolup,	*Yanan kızıl kor olup,*
	Eki közü calındap,	*İki gözü alevlenip,*
	Örttöp keter ot bolup,	*Yakıp geçecek ateş olup,*
	Ukumunan tukumu	*Soyundan sopundan*
	Kan içerdin tukumu,	*Kan içicinin soyudur,*
	Tulañduu cerdi tutantıp,	*Otlu yeri tutuşturup,*
	A düynö ketken Manastan,	*Öbür dünyaya göçen Manas'tan,*
	Artık tuugan Semetey,	*Üstün doğan Semetey,*
	Kaardanıp alganda	*Kahra kapıldığında*
94390	Kayratı taşıp kökcaldın	*Gayreti taşıp bozkurdun*
	Kan içer türü körünüp.	*Kan içici sureti görünüp.*
	Meenet canga küç kelip,	*Zahmet cana güç gelip,*
	Bet alganda aluuçu,	*Yöneldiğinde alırdı,*
	Kaardanıp çapkanda,	*Kahırlanıp vurduğunda,*
	Baş kesilip ketüüçü,	*Baş kesilip giderdi,*
	Bettep kelgen adamdın,	*Karşısına gelen adamın,*
	Acalı böödö cetüüçü,	*Eceli boş yere yeterdi,*
	Kılıçtın mıktı kurçtuusu	*Kılıçların en keskini*
	Manas algan Zulpukor,	*Manas'ın aldığı Zulpukor,*
94400	Atası Manas ölgöndö,	*Babası Manas öldüğünde,*

Kanıkey taloon körgöndö
Altı aramdın koluna,
Olcogo kalgan Zulpukor.
Kan Manastın er cetim,
Cetim kalıp cetilip,
Cergege özü koşulup,
Ereşen tartıp, er bolup,
El uulu menen teñ bolup,
Kelip eldi körgöndö,
Abıkege kelgende,
Al Köböştün ordogo,
Ayabagan dümöktü
Artık salgan emespi,
Atamdan kalgan mülküm – dep,
Beren törö Semetey,
Tartıp algan emespi.
Beren Manas kekcaldan
Belekke kalgan Zulpukor,
Kıykırıp kından çıgarsa,
Kan içpey kuru cürbögön.

Kanıkey yağma gördüğünde
Altı haramzadenin eline,
Ganimet kalan Zulpukor.
Han Manas'ın er yetimi,
Yetim kalıp yetişip,
Yurduna kendisi katılıp,
Ergenliğe erip, er olup,
El oğluyla denk olup,
Gelip halkı gördüğünde,
Abıke'ye geldiğinde,
O Köböş'ün ordasına,
Görülmedik belayı
Fazlasıyla salmış ya,
Babamdan kalan malım – diye,
Yiğit töre Semetey,
Çekip almış ya.
Yiğit Manas bozkurttan
Armağan kalan Zulpukor,
Haykırıp kından çıkarılsa,
Kan içmeden boş dönmezdi.

Kanga mıktap toyboso,
Kayra kınga kirbegen.
Şiltegende uzargan,
Mizi çoktoy kızargan.
Taştan kayra tartpagan,
Ulandı temir kurç oşol,
Kaardanıp çapkanda
Temirden kayta kaytpagan. Belekke kalgan mülk oşol.
Cerdin üstü tanaptı
Karmap Manas turganda,
Açuusuna tiygendi
Astı Manas cön koyboy,
Calman Manas turganda
Carıktık Manas kökcaldan
Beecinge çeyin al kaçkan.
Kanga toyup katıkkan,
Zulpukor bolup atıkkan.

Kana iyice doymadan,
Yeniden kına girmezdi.
Sallandığında uzardı,
Ağzı kor gibi kızarırdı.
Taştan geri dönmezdi,
Katılmış demir çelik odur,
Kahırlanıp vurulduğunda
Demirden geri dönmezdi. Armağan kalan mal odur.
Yeryüzünün dizginini
Manas tutup dururken,
Öfkesine dokunanı
Manas asla boş bırakmaz,
Yalman Manas dururken
Mübarek bozkurt Manas'tan
Beecin'e dek o kaçmıştı.
Kana doyup pekişmiş,
Zulpukor diye ün salmış.

Alışa turgan coo bolso,
Mizi bolot, kını kurç,
Atası Manas kökcaldan
Alıp kalgan al bir mülk,
Iraak, cuuk ılgabas,
Katılışkan Kocogo
Bet alıp suurup aluuga,
Altımış küngö buzulbas.
Betteşip kelgen Koconu,
Keçee, kankor Manas barında,
Aylası kelse arslan
Kılıçtap kırıp saluuga,
Törö Bakay abañız,
Kırgın kılıp el-curtun,
Törölügün karañız,
Kıyın cañcal saluuga,
Özü tiygen Kocodon,
Ölbögön kegin aluuga.
Kayratınan oogandık
Kaçıp berdi bırkırap.
Körsö köñül bölünüp,
Al kökcaldın calgızı
Arıslan türü körünüp.
Kabagı biyik, taş cürök,
Esil Bakay köykaşka
Cediger köröt çoñ dümök.
Orustu kamap kalıptır.
Aydalıda Akkelte,
Asınganda carıktık,
Aydalının aynegi,
Aykaşkan coogo bir koyso, Akkelteni bergin – dep,
Amanat candın ermegi.

Tutuşacak düşman olsa,
Ağzı çelik, kını keskin,
Babası bozkurt Manas'tan
Elde kalan bir maldır,
Irak, yakın seçmez,
Sataşan Koco'ya
Yönelip sıyırıp çekmeye,
Altmış gün bozulmaz.
Karşısına gelen Koco'yu,
Hani hunhar Manas varken,
Fırsat bulursa arslan
Kılıçla kırıp geçirmeye,
Töre Bakay ağanız,
Elini yurdunu kırıma verip,
Töreliğine bakınız,
Çetin kavga salmaya,
Kendi sataşan Koco'dan,
Ölmemişin öcünü almaya.
Gayretinden Afganlılar
Darmadağın kaçıştı.
Gören gönlünü kaptırıp,
O bozkurdun biriciği
Arslan sureti görünüp.
Kaşları yüksek, taş yürek,
Aziz Bakay seçkin er
Cediger görür büyük belayı.
Rus'u kuşatıvermiş.
Omzunda Akkelte,
Kuşanıldığında o mübarek,
Omuz başının aynası,
Kapışan düşmana bir vursa, Akkelte'yi ver – diye,
Emanet canın avuncu.

Oynogondo Oçogor,
Çındaganda Koyçagır,
Tolgonup atsa top buzar,
Akkelte cayı bir başka.
Beren Manas sultandan,

Oynayınca Oçogor,
Ciddiye alınca Koyçagır,
Dönüp de atılsa bölük bozar,
Akkelte'nin hâli bir başka.
Yiğit Manas sultandan,

Ünü bölök kürküröp,
Bet alıp mende kelbegen.
Akkelte ünün ukkanda,
Bar düynösün el çaçkan,
Kakandagı Koñurbay,
Agıynek menen orogon,
Ilayıktap corogon.
Artık kurç temir almabaş,
Artık kıyın uruşsa,
Kabılan Bakay aldında,
Toosu cok mizdey talaada,
Çoñ orustun kalaada,
Kabılan Bakay abañız
Salıgın salıp catkanda,
Oyrondu opsuz salıptır,
Kazınasın Bakaydan
Orus uurdap alıptır.
Eerçitkeni er Manas,
«Degen sözgö köngün – dep
Kazınanı alıpsıñ,
Çatak kılbay, çır kılbay,
Calgız elem köp boldum,

Sesi bir başka gürler,
Karşısına kul gelmemiş.
Akkelte'nin sesini duyunca,
Halk tüm dünyalığını saçmış,
Kakan'daki Konurbay,
Ak aynekle sarmış,
Uygun görüp donatmış.
Üstün çelikten Almabaş,
Savaşta pek çetindi,
Kaplan Bakay önünde,
Dağı olmayan bıçak sırtı bozkırda,
Koca Rus'un kalesinde,
Kaplan Bakay ağanız
Vergisini salıp dururken,
Yıkımı ölçüsüz salmış,
Hazinesini Bakay'dan
Rus çalıp almış.
Yanına kattığı er Manas,
«Denilen söze uy – diye
Hazineyi almışsın,
Kavga etmeden, çıngar çıkarmadan,
Yalnızdım, çok oldum,

Çabal elem er boldum.
Degen sözgö könüñüz,
Akkelteni beriñiz!»
Orustun kanı Kerkege,
Opsuz küçtü salıptır,
Akkelteni bergin – dep,
Arıslan Bakay kabılan
Artık kamap alıptır.
Kerke kanı akılman
Artık Kuday uruptur,
Surap bargan Akkelte
Berbeske ayla kılıptır.
Kermeletip kep aytıp,
Çılbır çaynoo* söz kılıp,
Çırgalatıp salıptır.

Zayıftım, er oldum.
Denilen söze uyunuz,
Akkelte'yi veriniz!»
Rus'un hanı Kerke'ye,
Ölçüsüz gücü salmış,
Akkelte'yi ver – diye,
Arslan Bakay kaplan
İyice kuşatıp almış.
Kerke hanı akıllıymış,
Fazlasıyla Tanrı çarpmış,
İstemeye varılan Akkelte'yi
Vermemeye çare kurmuş.
Sözü gererek konuşup,
Yular çiğneme lafı edip,*
İşi sürüncemede bırakmış.

«Altı aydan kiyin algın» – dep Olcogo
tiygen Akkelte,
Alıs bolcop kalıptır.
Altımış orus cer çençi,
Kayguulga altı ay ketiptir.
«Kün esebin alıñız,
Kündü katka salıñız
Altı aydan kiyin kayrılıp,
Anan coop alıñız!»
Kerkeden mınday kep ugup,
«Altı aydan kiyin Akkelte
Alıp ketkin» – dep, ugup,
Oruska koldu salganı,
Ordoluu şaarın talkalap,
Al cerde çaap alganı.
Kaardanıp kamınıp,
Kankordun baarı oy oylop,
Tüp kalaasın tüzötüp,
Tügöl çaap aluuga.
Kaykalagan tumşuktan,
Karagayluu urçuktan,
Beren Manas, kan Bakay
Beleske çıga kelişti,
Arabasın süyrötkön,
Altımış orus cer çençi

«Altı ay sonra al» – diye Ganimete düşen
Akkelte,
Uzağa vade koymuş.
Altmış Rus yer ölçücü,
Devriyeye altı ay gitmiş.
«Gün hesabını alınız,
Günü yazıya geçiriniz
Altı ay sonra dönüp,
Sonra cevap alınız!»
Kerke'den böyle söz duyup,
«Altı ay sonra Akkelte'yi
Alıp git» – dediğini duyup,
Rus'a orduyu saldı,
Ordalı şehrini parçalayıp,
O yerde talan etti.
Kahırlanıp davranıp,
Hunharın hepsi fikir yorup,
Kök kalesini dümdüz edip,
Toptan talan etmeye.
Kavisli burun tepeden,
Çamlı çıkıntıdan,
Yiğit Manas, han Bakay
Bel tepeye çıkageldiler,
Arabasını sürükleyen,
Altmış Rus yer ölçücüyü

Talaadan körüp karmaptır,
Kızıl munar tün kılıp,
Kündü Bakay caylaptır.
Kıraan Bakay, kan Manas
Kılgılıktı kılıptır.
Cer çençisin karmaptır,
Ala aygırın baş kılıp,
Akkelte tartıp alıptır,
Akkelte tartıp alganda
Kıraan Manas kökcaldı
Oşondo Kızır çalıptır.
On eki birge kol berip,
Kıraan Manas kökcalıñ

Bozkırda görüp yakalamış,
Kızıl duman gece edip,
Günü Bakay karartmış.
Kıraan Bakay, han Manas
Yapacağını yapmış.
Yer ölçücüsünü yakalamış,
Ala aygırını başa çekip,
Akkelte'yi çekip almış,
Akkelte'yi çekip aldığında
Kıraan bozkurt Manas'ı
O zaman Hızır sıvazlamış.
On iki pire el verip,
Kıraan bozkurt Manas'ın

Oyron Manas atıgıp,
Ordoluu şaar orustan
Alıska atsa aynıbas,
Atagı bolgon Akkelte,
Alıska tier kurç oşol,
Atası Manas kökcaldan
Alıp kalgan mülk oşol.
Kurçtugu curtka sınaakı,
Tabılbas Manas taalaydan
Koluna kalgan muraapı.
Coo cooloso asınıp,
Conuna kökcal salıptır,
Şıgaydın uulu Çınkoco,
Kalıñ kol menen Semetey
Karmaşa turgan boluptur.
Akkelteni asınıp,
Körsö köñül bölünüp,
Sırttanıñdın kolunda
Sır nayza körkü körünüp.
Sır nayzanı körgöndö
Sırttanıñ coonu koyboyt – dep,
Oogandın köönü bölünüp
Kolundagı sır nayza,
Orolmo-Toonun kayıñın
Tüzünön kırkıp aldırgan,

Yaman Manas diye ün salıp,
Ordalı şehirli Rus'tan
Uzağa atılsa şaşmaz,
Ünü büyük Akkelte,
Uzağa erişen çeliktir o,
Babası bozkurt Manas'tan
Elde kalan maldır o.
Keskinliği yurtça denenmiş,
Bulunmaz talihli Manas'tan
Eline kalan mirasıdır.
Düşman saldırınca kuşanıp,
Sırtına bozkurt asmış,
Şıgay'ın oğlu Çınkoco,
Kalabalık orduyla Semetey
Kapışacak olmuş.
Akkelte'yi kuşanıp,
Gören gönlünü kaptırıp,
Yavuzunun elinde
Sır mızrağın görkü görünüp.
Sır mızrağı görünce
Yavuzun düşmanı komaz – diye,
Afgan'ın gönlü bölünüp
Elindeki sır mızrak,
Orolmo-Too'nun kayınını
Düzünden kesip aldırtmış,

Kabıgı menen katırgan,
Atayın cançıp tolgogon,
Kıyşıgın kıldap somdogon.
Arta tuugan er oşol,
Kıñır cerin tüzötüp,
Kıyın usta Bölökbay,
Oşo baykuş oñdogon.
Taramıştan saldırgan,
Teşik cerin koyboston,
Altın menen çırmagan,
Koldon tayıp ketpeske
Tutam cerin sırdagan,
Bil terisin kaptagan,

Kabuğuyla kurutmuş,
Özenle dövüp burmuş,
Eğrisini kıl gibi yontmuş.
Üstün doğan er odur,
Çarpık yerini düzeltip,
Yaman usta Bölökbay,
O zavallı onarmış.
Sinir kirişle sardırmış,
Delik yerini komadan,
Altınla sarmış,
Elden kayıp gitmesin diye
Tutulan yerini cilalamış,
Fil derisi kaplamış,

Sundurup coogo sunganda
Çıçaladay kızargan,
Sundurup coogo şiltese,
Adamdın canı kubangan.
Muştap iyse sır nayza,
Sınıp ketpey iyilgen.
Kımbattıgı mınçalık,
Tışın teri kaptagan,
Çapsa ayza kespeyt – dep,
Arkagın altın kıldırıp,
Altın menen çırmagan.
Uçu börü til bolotton,
Sundurgandı sulatkan,
«Tiygen ceri soo bolboy,
Kabıldap ketip ölsün – dep, Tabak-tabak bolottu
Böödö acalı cetsin» – dep,
Ortosuna töktürgön.
Albars menen sugargan.
Komokoyluu bolotton.
Koloytup öödö aştagan,
Koygulaşkan duşmandı,
Koendoy cerge cançtagan.
Sır nayza alıp şaylanıp,
Sırttan törөñ kamdanıp,
Töbösünö kiygeni,
Kök sülöösün kara börk,
Berendin cayın suraba,
Bet algan cagı kızıl ört.
Altın caak aybalta,
Teñiz eken Semetey,

Uzatıp düşmana sunulduğunda
Yanar odun gibi kızarmış,
Uzatıp düşmana sallansa,
Adamın canı sevinirmiş.
Sır mızrak bir saplandı mı,
Kırılmadan eğilirmiş.
Değeri işte bu kadar,
Dışını deri kaplamış,
Vursa mızrak kesmez – diye,
Argacını altın yaptırıp,
Altınla sarmış.
Ucu kurt dili çelikten,
Uzatıldığını yere sermiş,
«Değdiği yer sağ kalmasın,
Yaralanıp gidip ölsün – diye, Tabak tabak çeliği
Boş yere eceli yetsin» – diye,
Ortasına döktürmüş.
Albars ile su vermiş.
Yılan zehirli çelikten.
Sapına heybetle geçirmiş,
Çarpışan düşmanı,
Tavşan gibi yere çakmış.
Sır mızrak alıp kuşanıp,
Yavuz töre hazırlanıp,
Tepesine giydiği,
Gök vaşak kürklü kara börk,
Yiğidin hâlini hiç sorma,
Yöneldiği yön kızıl ateş.
Altın yanaklı aybalta,
Deniz imiş Semetey,

Telegeyi teñ oşol,
Atası Manas ayköldön
Kaptap kalgan cediger
Kagışa turgan kezi oşol.
Üstündökü Akkolpok,
Bulanı kuldar alganda,
Buzulup ordo oşondo,

Her yanı denk, eksiksiz odur,
Babası ayköl Manas'tan
Basıp gelen Cediger'le
Çarpışacağı an odur.
Üstündeki Akkolpok,
O varlığı kullar aldığında,
Orda o zaman bozulup,

Boz uçukka turgan adamdın
Koluna tüşüp kalganda
Bulayt öskön bul itter,
Bulayt kiyip salganda,
Ordosun buzup Semetey,
Aramdardın kolunan
Akolpok tartıp alganda,
Tolgon cerin tolgogon,
Kayran eneñ Kanıkey
Eptep baarın oñdogon.
Bulanı murda aldırgan,
Bula, cibek aralaş,
Cırtılganın septegen,
Buzulgandın baarısın
Kayran eneñ eptegen.
Cakpaganın söktürgön,
Maşanın murdu batpagan,
Arkesken mizi kespegen
Tabılgı caksa çok ötpös,
Sayışa ketse ayza ötpöy,
Arkagın kelte kespegen.
Içi cibek, atiles,
Cakası altın, ceñi cez
Akolpok kiyip körünüp,
Manastın uulu er törö
Kırgın salar keldi kez!
Azemi sonun bir kança

Boz iplik gibi kalmış adamın
Eline düşüp kaldığında
Şımarıp büyüyen bu itler,
Kasılarak giyip attığında,
Ordasını bozup Semetey,
Haramzadelerin elinden
Akolpok'u çekip aldığında,
Buruşan yerini burup düzelten,
Aziz anan Kanıkey
Özenle hepsini onarmış.
İpeğini önceden aldırtmış,
Ham ipek, ipek karışık,
Yırtılanını yamamış,
Bozulanların hepsini
Aziz anan derleyip toplamış.
Yakışmayanını söktürmüş,
Maşanın ucu batmayan,
Arkesken ağzı kesmeyen
Tabılgı yakılsa koru geçmez,
Mızraklaşmaya girse mızrak işlemez,
Argacını kelte kesmemiş.
İçi ipek, atlas,
Yakası altın, yeni tunç
Akolpok giyip görünüp,
Manas'ın oğlu er töre
Kırgın salacak an geldi!
Süsü görkemli bir hançer

Sabı altın, mizi kurç,
Bukardan türk kelgende,
Aşagandan maşagan,
Döötü menen dos bolçu
Tökör usta Bölökbay,
Oşo baykuş casagan.
Obodon cıldız kozgolup,
Döötü menen Bölökbay,
Kadimkidey dos bolup,
Kömürü könküp irigip,
Döötü eköö birigip,

Sapı altın, ağzı keskin,
Buhara'dan Türk geldiğinde,
Ustalar ustası,
Davut ile dost olan
Topal usta Bölökbay,
O zavallı yapmış.
Gökten yıldız kımıldayıp,
Davut ile Bölökbay,
Eskisi gibi dost olup,
Kömürü yığılıp ufalanıp,
Davut'la ikisi birleşip,

Kömürünö çıdabay,
Böyrök tokoy oyulup,
Köörügünö çıdabay,
Alman tüşüp kırgızga
Köp bukaçar soyulup.
Ulap uçun çıgargan,
Tiygeni baalap ölsün – dep,
Acıdaardın zaarına
Altı katar sugargan.
Mizi kızıl, oozu ört,
Şiltegeni ölöt mürt.
Bet alsa açuu tabılgan,
Acalı cetken kabılgan.
Altın caak aybalta,
Altındagan can kalta,
Artıgı curttan körünüp,
Bettep kişi barbagan,
Beren tuugan sultanıñ
Aybatı katuu, zaarı küç,
Aykölüñdün öz uulu
Köñülü caman bölünüp,
Astı cagın baykasa,
Ayköldün uulu çunaktın
Altı miñ kişi sürü bar,
Arkasına karasa,
Acıdaardın türü bar.
Karaanı biyik tötölöp,
Arday bolgon Buuruldu

Kömürüne dayanamayıp,
Böyrek ormanı oyulup,
Körüğüne dayanamayıp,
Kırgız'a vergi düşüp,
Çok tosun kesilip.
Ekleyip ucunu çıkarmış,
Değdiği kıvranıp ölsün – diye,
Ejderhanın zehrine
Altı kat su vermiş.
Yalmanı kızıl, ağzı ateş,
Sallandığı anında ölür.
Yöneldi mi öfke bulunur,
Eceli yeten karşısına çıkar.
Altın yanaklı aybalta,
Altın işli yan kesesi,
Üstünlüğü yurtça görünüp,
Karşısına kimse varamamış,
Yiğit doğan sultanının
Heybeti sert, zehri güçlü,
Aykölünün öz oğlu
Gönlü fena bölünüp,
Ön yanına bakınsa,
Ayköl'ün oğlu yamanın
Altı bin kişilik heybeti var,
Arkasına baksa,
Ejderhanın sureti var.
Karaltısı yüksek, dimdik,
Heybetli küheylan Buurul'u

Kançoro çirkin cetelep.
Al Buuruldun başında,
Okoro tüygön ak nokto,
Arday bolgon buudanga,
Ilayıktuu çak nokto.
Aşpay-şampay erender,
Arday bolgon Buuruldu
Emi tokup belendep,
Semeteydin Akkañkı,
Ar buudanga çak Kañkı

Kançoro canı yedeğine alıp.
O Buurul'un başında,
Sımsıkı düğümlü ak yular,
Heybetli küheylana,
Yakışan denk yular.
Apar topar erenler,
Heybetli küheylan Buurul'u
Şimdi eyerleyip hazırlayıp,
Semetey'in Akkankı'sı,
Her küheylana denk Kankı

Aldıñkı kaşı ak altın,
Artkı kaşı çılk kümüş.
Eki kaşı en temir,
Eñişke miner Akkañkı.
Cedigerge baruuga,
Cetip kırgın saluuga,
Kökcaldıgın bilgizip,
Altın taktın üstünön
Arday bolgon Buuruldu,
Semeteyge miñgizip,
Coo-caragın şaylatıp,
Ardemesin kamdatıp,
Töröñüz çıgıp bölünüp,
Calgız toodoy körünüp,
Özü calgız töröñüz,
Ötkörö sultan emeñiz.
Al törönün canında
Kaçıp kirer tokoy cok,
Kara kılar kırgız cok.
Bel baylagan beli cok,
Bekip catkan ceri cok.
Keñ-Kolgo kurgan bagı cok,
Kerilip cürör çagı cok,
Manastın uulu kökcaldın,
Baatırlıgı sında cok.
Bastırıp karaan boluuçu,
Bayagı argın mında cok.
Akıl tabar kanı cok,
Atışmak boldu cediger,

Ön kaşı ak altın,
Arka kaşı som gümüş.
İki kaşı enli demir,
Cenge binilir Akkankı.
Cediger'e varmaya,
Yetişip kırgın salmaya,
Bozkurtluğunu bildirip,
Altın tahtın üstünden
Heybetli küheylan Buurul'a,
Semetey'i bindirip,
Cenk silahını kuşatıp,
Her şeyini hazırlatıp,
Töreniz çıkıp ayrılıp,
Yalnız dağ gibi görünüp,
Kendisi yalnız töreniz,
Eşsiz sultandır efendiniz.
O törenin yanında
Kaçıp girecek orman yok,
Destek olacak Kırgız yok.
Bel bağladığı dağ beli yok,
Saklanacak yeri yok.
Ken-Kol'da kurduğu bağı yok,
Gerinip gezecek çağı yok,
Manas'ın oğlu bozkurdun,
Bahadırlığında kusur yok.
At sürüp destek olacak,
O eski Argın burada yok.
Akıl bulacak hanı yok,
Cediger'le vuruşacak oldu,

Ayla taap berüügö
Sarı kan, Bakay dagı cok.
Manastın uulu cetimdi,
Aşkere calgız artık şer,
Korozdoy bolgon şeriñdi,
Açuusu kelip kayran er,
Adamdan bölök zolkoyup,
Aybatı katuu koykoyup.
Altımış dayra bir kelse,

Çare bulup vermeye
Sarı han, Bakay dahi yok.
Manas'ın oğlu yetimi,
Apaçık yalnız, üstün aslan,
Horoz gibi olan aslanını,
Öfkesi gelip aziz er,
İnsandan başka, dev gibi dikilip,
Heybeti sert, çalımlı.
Altmış ırmak bir gelse,

Bet algan cagı kızıl ört.
Şar cerinen bütkönsüp,
On eki toonun urçugu,
Bar cerinen bütkönsüp.
Aç arslan şeriñdin
Tünöösünön bütkönsüp.
Asman menen ceriñdin,
Tiröösünön bütkönsüp.
Kaardanıp taptanıp,
Kabılan tuugan Semetey,
Cediger közdöy attanıp.
Bala törö Semetey,
Buuruldu mindi bulkuntup,
Betteşken aman bolbogon.
Eelendirip oşondo,
Eri ölgöndöy culkuntup.
Kazınalık ordodon,
Semetey çıgıp körünüp,
Serp algan cagı kızıl ört, Aşkere kırgın salgıday.
Körgöndün baarı bölünüp,
Ok cetpegen Arbuurul
Koldogonu bir toguz,
Kara çaar kabılan
Kaptalınan çamınıp,
Kırk çiltendin biröösü
Kaymana koldop alıptır,
Çolok kökcal arslan,
Canday salıp kamınıp,
Kırk çilten, Kızır Iliyas,
Kızıkkan eken cediger,
Koldogon eken cabılıp.
Alp kara kuş zımırık,
Alıp ketçü emedey,
Asmandan butun salıptır,
Ayçüröktün dartınan.
Kara çaar acıdaar
Op tartuuçu emedey,

Yöneldiği yön kızıl ateş.
Çağlayan yerinden yaratılmış gibi,
On iki dağın çıkıntısı,
Var yerinden yaratılmış gibi.
Aç arslan şirinin
Yatağından yaratılmış gibi.
Gök ile yerin,
Direğinden yaratılmış gibi.
Kahırlanıp bilenip,
Kaplan doğan Semetey,
Cediger'e doğru atlanıp.
Genç töre Semetey,
Buurul'a bindi silkindirip,
Karşısına çıkan sağ kalmamış.
Coşturup o anda,
Eri ölmüşçesine şahlandırıp.
Hazineli ordadan,
Semetey çıkıp görünüp,
Baktığı yön kızıl ateş, Apaçık kırgın salacak gibi.
Görenlerin hepsi büyülenip,
Ok yetişmeyen Arbuurul
Koruyucusu tam dokuz,
Kara benekli kaplan
Yanı başından atılıp,
Kırk çiltenin birisi
Gizlice koruyup almış,
Çolak bozkurt arslan,
Yanına sokulup davranıp,
Kırk çilten, Hızır İlyas,
Heveslenmiş meğer Cediger,
Hep birden korumuş meğer.
Alp kara kuş Zümrüdüanka,
Alıp götürecekmiş gibi,
Gökten ayağını sarkıtmış,
Ayçürök'ün derdinden.
Kara benekli ejderha
Yutuverecekmiş gibi,

Astınan soylop kalıptır.
Arbagı tirüü Manası
Artıkça koldop kalıptır.
Meltiregen kara kök,
Tünöp ötkön cerine
Tüptüü mazar ornogon,
Tügönböstün tukumu
Tübünön Kızır koldogon.
Kaalap kelgen cerine
Kalaaluu Mazar ornogon.
Kasieti başkaça,
Katılgan coosu oñbogon.
Soguşka bettep kirgende
Ok cılanday soylogon,
Bereniñdin tukumu
Azır uşu turganı,
Aalamdın baarın algıday,
Çınkoco, Toltoy al emes,
Ay-aalamdın baarına
Aşkere külük malı bar,
Çınkoco,Toltoy al emes,
Kakançındın Beecinge
Kamoo salar çagı bar.
Kaptap kırar alı bar.
Üstündögü kiygeni,
Altın caka küröökö*,
Kalmak boldu dümökkö.
Aydap alıp artınan,
Kırgın tabat cediger,
Kızıtalak Çınkoco,
Aylınan kaçıp adaşıp,

Önünden sürünüp durmuş.
Ruhu diri Manas'ı
Fazlasıyla korumuş.
Dimdik bakan karayağız,
Gecelediği yere
Köklü mazar kurulmuş,
Tükenmezin soyunu
Ta kökünden Hızır korumuş.
Dileyip geldiği yere
Kaleli Mazar kurulmuş.
Kerameti bir başka,
Sataşan düşmanı onmamış.
Savaşa yönelip girdiğinde
Ok yılan gibi süzülmüş,
Yiğidinin soyu
Şimdi işte duruşu,
Âlemin hepsini alacak gibi,
Çınkoco, Toltoy şöyle dursun,
Ay ile âlemin hepsine
Apaçık yürük atı var,
Çınkoco, Toltoy şöyle dursun,
Kakançın'ın Beecin'ine
Kuşatma salacak çağı var.
Basıp kıracak gücü var.
Üstündeki giydiği,
Altın yakalı küröökö,*
Kalmuk düştü belaya.
Ardından sürüp alıp,
Kırgın bulur Cediger,
Kahrolası Çınkoco,
Obasından kaçıp yolunu şaşırıp,

Akmak mınday bolobu,
Arıslandın zaybın talaşıp. Eki cagın karanat,
Kızıktı çoguu körgönü,
Arbak urdu al eldi,
Kökcalıñdan ölgönü.
Manastın uulu er sultan

Ahmak böyle olur mu,
Arslanın zevcesine göz dikip. İki yanını gözetler,
Temaşayı hep birlikte görmeye,
Ecdat ruhu çarptı o eli,
Bozkurdunun elinden ölmeye.
Manas'ın oğlu er sultan

Ordodon çıga kalganda
Arıslanday közü caynadı,
Eki közü tört bolot.
Körgöndün alı kalbadı.
Kökcal törö balanın
Kan içmesi karmadı.
Keñ Ooganda saygan bak,
Küyöölöp miñgen altın tak, Kayran
eneñ Kanıkey
Özü kelgen Toltoygo,
Kıyraşa turgan uşul çak.
Külçoro kiyip alganda,
Ayçıgı altın kızıl tuu
Asmandatıp kötörüp,
Opol-Toodoy kabılan
Emi cürdü oşondo
Çınkocogo bet alıp.
Bet alıp kalgan berendi,
Kabagım debey, kaş debey
Munu mınday taştaylı,
Almambet uulu Külçoro,
Oşondon kabar baştaylı.
Oydologon kökcaldın
On ekide kezi eken,
Kızarıp küygön çok eken.
Kaardanıp çettenip,
Alda taala kuduret,
Can caratat ar kanday,
Kılımda mınday cok eken.
Bala kıyal oylogon,
Caratkan casayt ar işti,
On ekige kelgende
Bendede mınday cok eken.
Bettegen mende soylogon.
Baladan suluu eñ çırak,
Albandıgı bir bölök,
Attanıp coogo kol salsa
Balbandıgı bir bölök.
Bilegi coon, taş cürök,

Ordadan dışarı çıktığında
Arslan gibi gözleri çakıldı,
İki gözü dört olur.
Görenin mecali kalmadı.
Bozkurt bey o çocuğu
Kan içme nöbeti tuttu.
Geniş Afgan ilinde dikilen bağ,
Güvey olup bindiği altın taht, Kayran
anan Kanıkey
Kendi ayağıyla gelen Toltoy'la,
Kıyasıya vuruşulacak an bu an.
Külçoro giyinip kuşandığında,
Alemi altın kızıl tuğu
Göklere doğru kaldırıp,
Opol Dağı gibi kaplan
İşte o zaman yürüdü
Çınkoco'ya yönelip.
Karşısına dikilen yiğidi,
Kaşım demeden, göz demeden
Bunu böylece bırakalım,
Almambet oğlu Külçoro,
Ondan verelim haberi.
Deli dolu bozkurdun
On ikisinde çağı imiş,
Kızarıp yanan kor imiş.
Gazaplanıp bir yana çekilip,
Allah Taala kudretiyle,
Türlü türlü can yaratır,
Asırda böylesi yok imiş.
Çocukça hayaller kuran,
Yaradan her işi yapar,
On ikiye geldiğinde
Kulda böylesi yok imiş.
Karşı geleni yerde süründüren.
Çocukların en güzeli, göz alan çerağ,
Heybeti bir başkadır,
Atlanıp düşmana saldırsa
Pehlivanlığı bir başkadır.
Bileği kalın, taş yürek,

Kılımga kırgın salgıday
Cediger emes Külçoro,

Kıtaydı çaap algıday.
Kan içmenin tukumu
Erdi-murdun calanat.
Erte sözü keç bolot,
Cedigerdin Toltoygo
Bir betteşip kaluuga
Tegeregin karabayt,
Teñiz Alma kökcaldan
Belekke kalgan çunagıñ
Ölömün den sanabayt.
Casap bergen ok ötpös,
Kindiginin başınan.
On ekide balanın
Opsuzdugun körgöndö,
Oogandın eli caşıgan.
Ok ötpös tonun kiyinip,
Kaynına barçu emedey,
Kaşkayıp külüp süyünüp.
Ar kesken kılıç baylanıp,
Kayra caar buluttay,
Kaar cüzünö aylanıp.
Karagan cagı örttönüp.
Altısına kelgende,
Telegeyi teñ eken,
Şay koldogon şer eken.
Caman atı bolboso,
Semeteyden Külçoro,
Ayza salım er eken.
Can caratıp ar kanday,
Baralına kelgende,

Almambet uulu Külçoro
Kılımga bülük salganday.
Karmaşaar coo tabılıp.
Kök temirden tuulga
Kömkörüp başka kiygeni,

Bir asra kırgın salacak,
Cediger değil Külçoro,

Kıtay'ı bile çapıp alacak.
Kan içicinin soyudur,
Dudağını burnunu yalar.
Sabah dediği akşam olur,
Cediger'in Toltoy'uyla
Bir kez yüz yüze gelmeye
Çevresine bakmaz bile,
Deniz misali Alma bozkurttan
Yadigâr kalan şahbazın
Ölürüm diye düşünmez.
Yapıp verilmiş ok işlemez zırhı,
Göbek başına dek örter.
On ikisindeki çocuğun
Ölçüsüz azametini görünce,
Afgan'ın halkı yılıverdi.
Ok geçmez zırh donunu giyip,
Kayınbabasına gider gibi,
Işıl ışıl gülüp sevinerek.
Her şeyi kesen kılıcı kuşanıp,
Yeniden boşanacak bulut gibi,
Yüzü gazaba bürünüp.
Baktığı yan tutuşup.
Altısına geldiğinde,
Her şeyiyle tam imiş,
Şay'ın kolladığı arslan imiş.
Kötü adı olmasaydı,
Semetey'den Külçoro,
Bir mızrak boyu geri kalır er imiş.
Türlü türlü can yaratıp,
Ergenlik çağına geldiğinde,

Almambet oğlu Külçoro
Asra kargaşa salacak gibi.
Tutuşacak düşman bulunup.
Gök demirden tolgayı
Kapatıp başına giydi,

Alkımında büçüsün
Aykaştıra tüygönü.
Içten kiygen çarayna,
Almambet uulu Çoronun
Baatırdıgın karasañ,
Kanıkey kılgan ok ötpös
Seksenin katar kiyinip,
Ok ötpögön sebildi
Kiygen eken Külçoro,
Ok ötpögön temirdi.
Aydalıda sebildi,
Aykalıp kiyip temirdi.
Kök colborstoy köz caynap, Çubaktın uulu Kançoro,
Tobokel dep, bel baylap,
Tünörüp catkan cediger,
Acal cetse ölüügö,
Ölböy tirüü turganda
Cedigerdin Toltoygo
Tompoñdoşup körüügö.
Betteşe ketse kökcalıñ,
Bet alıp ayza uruuga,
Bek şaşıp turat kökcalıñ,
Acalı cetse okko uçup,
Meenettüü candı kıyuuga.
Cedigerdin Toltoyu,
Acal cetse ölüügö.
Külçoro ketip baratat,
Talkalaşıp körüügö.
Astındagı miñgeni
Abıkenin tulparı,
Cogotup iyip, çır çıkkan,
Karçıgaday kamınıp,
Semeteydin şumkarı.
Ayıkpagan çırı bar,
Katın ala koem – dep,
Kalaymandı baştagan,
Aytsak kızık mınday bar.
Baydası tier kez bolup.

Boğazında bağcığını
Çaprazlayıp düğümledi.
İçine giydiği çar-ayna,
Almambet oğlu Çoro'nun
Bahadırlığına baksana,
Kanıkey'in yaptığı ok işlemez zırhı
Seksenini üst üste giyip,
Ok geçmeyen cevşeni
Giymiş idi Külçoro,
Ok geçmeyen demiri.
Sırtına ok geçmez zırhı,
Kat kat kuşanıp demiri.
Boz kaplan gibi gözleri çakıp, Çubak'ın oğlu Kançoro,
Tevekkül deyip bel bağlayıp,
Kara bulut gibi çöken Cediger,
Ecel yeterse ölmeye,
Ölmeyip sağ kalırsa
Cediger'in Toltoy'uyla
Boy ölçüşüp görmeye.
Yüz yüze gelse bozkurdun,
Karşıdan mızrak vurmaya,
Pek ivecen durur bozkurdun,
Eceli yetse oka uçup,
Zahmetli canı feda etmeye.
Cediger'in Toltoy'u,
Ecel yeterse ölmeye.
Külçoro gidiyor işte,
Paramparça vuruşup görmeye.
Altında bindiği at
Abıke'nin tulparı,
Kaybolup yüzünden kavga kopan,
Atmaca gibi davranıp,
Semetey'in sunguru.
Dinmeyen bir kavgası var,
Kadın alıvereyim diye,
Kargaşayı başlatan,
Anlatsak ilginçtir, işte böyle.
Faydası dokunacak an gelip.

Karçıgaday kamınıp,	*Atmaca gibi davranıp,*
Tilegeni uşu ele,	*Dilediği buydu işte,*
Bala törö Çoronun,	*Çocuk bey Çoro'nun,*
Astındagı miñgeni,	*Altında bindiği,*
Abıkenin tulparı,	*Abıke'nin tulparı,*
94930 Kolundagı alganı,	*Elinde tuttuğu,*
Er Sırgaktın bolotu.	*Er Sırgak'ın çeliği.*
Akka moynum sundum – dep,	*Hakk'a boynumu sundum deyip,*
«Caa kuduret koldoy kör,	*«Ya kudret sahibi, kolla beni,*
Toltoygo kazat kıldım!» – dep,	*Toltoy'a gaza açtım!» deyip,*
Külçoro çıktı attanıp,	*Külçoro atlanıp çıktı,*
Boz ala celek tuu tartıp,	*Boz ala flamalı tuğ çekip,*
Toltoydu közdöy bet alıp,	*Toltoy'a doğru yönelip,*
Kan Manastap çuu tartıp,	*«Han Manas!» diye nara atıp,*
Sır nayzanı kötörüp,	*Sırlı mızrağı kaldırıp,*
94940 Külçoro çıktı bul kolgo.	*Külçoro çıktı bu orduya.*
Tüz ele kirip sunuuga,	*Dosdoğru dalıp mızrak sunmaya,*
Tügönüşüp eçen kün,	*Nice gün kırışıp tükenişmeye,*
Momunday kızık kıluuga.	*Böylesi bir temaşa koparmaya.*
Sayışa kirip cediger,	*Cediger'le mızraklaşmaya girip,*
San kolun eki bölüügö,	*Sayısız orduyu ikiye bölmeye,*
Ayza karmap, top buzup,	*Mızrak tutup, saf bozup,*
Cedigerden ölüügö.	*Cediger elinden ölmeye.*
Çıñıroo tartıp cez naydan	*Tunç naydan çığlık çekip,*
Çımçık uçpas keñ saydan,	*Serçe uçmaz geniş vadiden,*
94950 Coo kutulbas ayzadan,	*Düşman kurtulmaz mızraktan,*
Tagdırım cetse ölöm – dep,	*Kaderim yeterse ölürüm deyip,*
Ataktuu calgız abama,	*Namlı biricik ağama,*
Karaan bolup berem – dep.	*Arka olayım, dayanak olayım deyip.*
Kabılanday çamınıp,	*Kaplan gibi şahlanıp,*
Kayıptan akıl tabılıp.	*Gaipten akıl bulunup.*
Adam oylop, nez bolup,	*İnsan düşünse donakalır,*
Iderdüü cigit, tulpar at,	*Gayretli yiğit, tulpar at,*
Toru ala celek tuu tartıp,	*Doru ala flamalı tuğ çekip,*
Attanıp çıktı Kançoro,	*Atlanıp çıktı Kançoro,*
94960 Kan Manastap çuu tartıp.	*«Han Manas!» diye nara atıp.*
Toltoygon kızıl nur beti,	*Dopdolu kızıl nurlu yüzü,*

	Açık kılbay üpçülöp,	*Açık yer bırakmadan kuşanıp,*
	Erdigi elden cön emes,	*Yiğitliği herkesten üstün,*
	Aybatı menen sıyagı,	*Heybetiyle çehresi,*
	Er Çubaktan kem emes.	*Er Çubak'tan eksik değil.*
	Kançoro attuu şeri bar,	*Kançoro adlı arslanı var,*
	Bükmö akıldı oylogon	*İçten pazarlıklı düşünen*
	Kara neet ceri bar.	*Kara niyetli bir yanı var.*
	Aramdıgı bolboso,	*Haramlığı olmasa,*
94970	A da telegeyi teñ oşol.	*O da her yanıyla tamdır.*
	Altı ay minse adatı,	*Altı ay binilse de âdetince,*
	Asırap saktap çoñoytkon,	*Besleyip koruyup büyüttüğü,*
	Semeteydin kanatı.	*Semetey'in kanadı.*
	Kazının kurçun cedirgen,	*Kazının seçkinini yedirdiği,*
	Kasiettüü kökcaldı	*Kutlu bozkurdu*
	Çubaktın uulu dedirgen.	*Çubak'ın oğlu dedirten.*
	Kanıkeydin emçegin,	*Kanıkey'in memesini,*
	Külçoro menen Kançoro,	*Külçoro ile Kançoro,*
	Bul ekөönö emdirgen.	*Bu ikisine emdirmişti.*
94980	Kançoro emçek sorgondo,	*Kançoro meme emdiğinde,*
	Ünü ugulup Kudayga,	*Sesi Hüda'ya duyulup,*
	Kanıkeyden al ketken,	*Kanıkey'in mecali gitmiş,*
	Emçeginen oşondo,	*Memesinden o zaman,*
	Kara koçkul kan ketken.	*Kara koyu kan gitmişti.*
	«Tübündö duşman bul bolot,	*«Sonunda düşman bu olur,*
	Tındım kılıp salgın» – dep,	*Kökünü kurut bunun» diye,*
	Kanıkey beybak ıylagan.	*Kanıkey biçare ağlamıştı.*
	«Calgız bala Kançoro,	*«Yalnız çocuk Kançoro,*
	Emne kılıp iet – dep,	*Ne yapabilir ki» diye,*
94990	Semetey çunak kıybagan.	*Semetey şahbaz kıyamamıştı.*
	Kara neet şer oşol,	*Kara niyetli arslan odur,*
	Ce bolboso Kançoro,	*Öyle de olsa Kançoro,*
	Coonun aylasın bilgen şer oşol.	*Düşmanın hilesini bilen arslan odur.*
	Akundun curtu cabılıp,	*Akun'un yurdu hep birden,*
	A da cedigerge kamınıp,	*O da Cediger'e hazırlanıp,*
	Caratkanga calınıp,	*Yaradan'a yalvarıp,*
	Talastan kaalap mingeni,	*Talas'tan seçip bindiği,*
	Köböş kandın tulparı,	*Köböş Han'ın tulparı,*
	Kasaba koldo kalkıldap,	*Sancak elde dalgalanıp,*

Altın caak aybalta
Bileginde carkıldap.
Körgöndö köñül bölünüp,
Kan Çubaktın Kançoro
Atasınday körünüp.
Caynap catkan cediger,
Kaçırıp ayza saluuga,
Kapkayda kegin aluuga,
Kalaymandı saluuga,
Acal cetse ölüügö,
Ölböy tursa cediger,
Bıt-çıt kılıp bölüügö.
Acal cetse okko uçup,
Cedigerden ölüügö,
Kançoro çıktı celigip,
Ak asaba tuu alıp,
Aygaylagan çuu alıp,
Kapkadan çıktı körünüp,
Oogandan çıktı bölünüp.
Kara sakal er Tölök,
Er Tölök kolun bet alıp,
Kançoro çıktı entelep.
Bakaydın uulu Baytaylak,
Sarı kandın Kalıgı,
Cabıla çıktı soguşka.
Acının uulu Acıbay,
Oogandan kalıñ çerüü alıp,
Çerüülörün mol alıp,
Kamdanıp kalkın cıygıça,
Ak seldesi kazanday,
Aykırsa ünü azañday,
Akun kan uulu bir bölök.
Başaalık dobulbası kagılıp,
Türkün-türkün bölünüp,
Ayçıgı altın kızıl tuu,
Ordosunan körünüp.
Boz ala celek tuu tartıp,

Kan Akundap çuu tartıp.

Altın yanaklı aybalta
Bileğinde parıldayıp.
Görende gönül bölünüp,
Han Çubak'ın Kançoro'su
Babası gibi görünüp.
Kaynaşıp yatan Cediger'e,
Saldırıp mızrak salmaya,
Nice eski öcünü almaya,
Kargaşayı salmaya,
Ecel yeterse ölmeye,
Ölmez de kalırsa, Cediger'i,
Paramparça edip bölmeye.
Ecel yeterse oka uçup,
Cediger elinden ölmeye,
Kançoro coşup çıktı,
Ak sancaklı tuğ alıp,
Haykıran bir gulguleyle,
Kapıdan göründü çıkıp,
Afgan'dan ayrılıp çıktı.
Kara sakal er Tölök,
Er Tölök'ün ordusuna yönelip,
Kançoro atılıp çıktı.
Bakay'ın oğlu Baytaylak,
Sarı Han'ın Kalıg'ı,
Hep birden savaşa çıktı.
Acı'nın oğlu Acıbay,
Afgan'dan kalabalık çeri alıp,
Çerilerini bol alıp,
Hazırlanıp halkını toplayana dek,
Ak sarığı kazan gibi,
Haykırsa sesi ezan gibi,
Akun Han'ın oğlu bir başka bölük.
Başbuğluk davulu dövülüp,
Türlü türlü bölünüp,
Alemi altın kızıl tuğ,
Ordasından görünüp.
Boz ala flamalı tuğ çekip,

«Han Akun!» diye nara atıp.

	Kerney ünü bapıldap,	*Borunun sesi gümbürdeyip,*
	Ceznay ünü takıldap,	*Tunç nayın sesi takırdayıp,*
	Çañ obogo burulup,	*Toz göğe burgulanıp,*
95040	Başta korkkon kalıñ curt,	*Önceden korkan kalabalık yurt,*
	Kalbay biri çogulup.	*Biri kalmadan toplanıp.*
	Aybalta çabaar ıktuusu,	*Aybalta çalmada ustası,*
	Ölüşpöy karap turabı,	*Ölüşmeden bakıp durur mu,*
	Oogandıktın mıktuusu.	*Afganlının yamanı.*
	Boz ala celek tuu bolup,	*Boz ala flamalı tuğ olup,*
	Boyboylogon çuu bolup,	*Vaveylalı bir gulgule kopup,*
	Ayzakerden bölünüp,	*Mızrak ustaları ayrılıp,*
	Artıktarı körünüp.	*Seçkinleri görünüp.*
	Kalaanın içi tıyılıp,	*Kalenin içi susup,*
95050	Kankordun baarı cıyılıp.	*Hunharların hepsi toplanıp.*
	Üydö çögüp karısı,	*Evde çöküp yaşlısı,*
	Oogandıktın baarısı,	*Afganlının hepsi,*
	Kol kozgolup bölünüp,	*Ordu kımıldayıp bölünüp,*
	Kazınalık ordodon	*Hazineli ordadan*
	Akun kan kolu körünüp.	*Akun Han'ın ordusu görünüp.*
	Tülkünün uulu Tümönbay,	*Tülkü'nün oğlu Tümönbay,*
	Türk kıyal tartkan er oşol.	*Sert huylu bir erdir o.*
	Kayratı başka, zaarı küç,	*Gayreti başka, zehri güçlü,*
	Ceti-Özöndö cediger,	*Yedi-Özön'de Cediger,*
95060	Bet alışıp uruşup,	*Karşı karşıya vuruşup,*
	Tügönüşör cer oşol.	*Tükenişecek yer orası.*
	Akılı cok, erdik köp,	*Aklı yok, yiğitliği çok,*
	Oşol Tülkünün uulu Tümönbay	*O Tülkü'nün oğlu Tümönbay*
	Oogan emes, aalamdı	*Afgan değil, âleme bile*
	Türs kıyalduu er oşol.	*Sert mizaçlı bir erdir o.*
	Aşkere çıgar şer oşol.	*Ün salacak arslandır o.*
	Tobokeldep uruşup,	*Tevekkül deyip vuruşup,*
	Tobun çeçer biri oşol.	*Düşman safını çözecek biridir o.*
	Cekene belge kurçanat,	*Kısa kılıcı beline kuşanır,*
95070	Ceti san cediger,	*Yedi tümen Cediger,*
	Kaptalışsa kokustan,	*Ansızın saldırışsalar,*
	Ceke kirip kol salat.	*Tek başına dalıp saldırır.*
	Ölümdön korkpoyt tıyınça,	*Ölümden metelik kadar korkmaz,*
	Ölbögöndön kalışkan,	*Ölmeyip sağ kalanlardan,*
	Tolup catkan cediger	*Dolup taşan Cediger*

Keçee kaptap kirip kelgende, Adis bolgon Çınkoco,

Mından murun Tümönbay,
Eçen sapar salışkan.
Aydap alıp artınan,
Ayçüröktün dartınan,
Keçee, cedigerdin Toltoyu
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndür kılıp ok atkan.
Degenime könböyt – dep,
Kalaymandı baştagan.
Karı kızın berbeyt – dep,
Kalktı kırıp taştagan.
Cekeleşip turuşkan,
Bir colu emes, cediger
Ceti colu uruşkan.
At cekesin salışkan,
Ayzalaşkan oşondo,
Kılıç menen çabışkan,
Ayçüröktün ayınan,
Kırgındı kıyla tabışkan.
Çındaganı Çınkoco,
Çıñdoolu kızıl temirdey.
Colukkandı cegidey,
Çoñdugu toonun teñindey.
Şıgaydın uulu Koconun
Kazanday kara börkü bar,
Kırıp ier erki bar.
Kızırduu Manas oendon
Taalim algan karkıbar.
Baatır oşol, er da oşol,
Aylakerden akılman,
Coonun aylasın aşkere bilgen
şer oşol.
Keçee, Almambet okko uçkanda,
Ayabagan dümöktü,
Salıp kalgan emespi.
Almambettin cay taşın

Dün akın edip girdiğinde, İşinin ehli Çınkoco,

Bundan önce Tümönbay,
Nice sefer çarpışmıştı.
Ardından sürüp götürüp,
Ayçürök'ün derdinden,
Dün, Cediger'in Toltoy'u
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atmıştı.
Dediğime uymuyor diye,
Kargaşayı başlatmıştı.
Kart kızını vermiyor diye,
Halkı kırıp geçirmişti.
Teke tek karşı durmuşlardı,
Bir kez değil, Cediger
Yedi kez vuruşmuştu.
At üstünde teke tek dövüşmüşlerdi,
O zaman mızraklaşmışlardı,
Kılıç ile çatışmışlardı,
Ayçürök'ün yüzünden,
Nice kırgına uğramışlardı.
Cidden azılısı Çınkoco,
Su verilmiş kızıl demir gibi.
Rastladığını yiyecek gibi,
Büyüklüğü dağın yarısı kadar.
Şıgay'ın oğlu Koco'nun
Kazan gibi kara börkü var,
Kırıp geçirecek gücü var.
Hızırlı Manas beyden
Talim almış bir yamandır.
Bahadır odur, er de odur,
Hilecilerin en akıllısı,
Düşmanın hilesini apaçık bilen
arslandır o.
Dün, Almambet oka uçtuğunda,
Görülmedik bir kargaşayı,
Salıvermiş idi ya.
Almambet'in yada taşını

Alıp kalgan emespi.
Başta, altı colu uruşup,
Ooganga eçen çır kılgan,
Aalam kalkı cıyılgan,
Alakanday oogandın
Dalay kalkı kırılgan.
Akun kolu bir bölök,
Kayran Akun kanetet,
Kurun selde çalınıp,
Kuduretke calınıp:
«Acal cetse ölöm – dep,
Aldanın cazgan cazuusun,
Moyunga kelse köröm – dep,
Manastın uulu cetimge
Karaan bolup berem – dep.
Koluma tiyse cediger,
Kurmandıkka çalam!» – dep,
Akun kan çıktı çamınıp,
Kayran Akun kanetet,
Uruşuuga kamınıp.
Ayzası anık uçtuusu,
Kılıçı kıyla uçtuusu,
Aybalta çabar ereni,
Tülkünün uulu Tümönbay
Oogandıktın bereni.
Kaptap keter kol bolso,
Kazıp koygon or bolso,
Munara tiygen çok bolso,
Buzulbay tiygen ok bolso,
Tozup berer ereni.
Cedigerdin kordugun
Azıp-tozup köröm – dep,
Bala törö colborsko
Karaan bolup berem – dep.
Miñgen atı berendin
Kara kaşka argımak,
Argımak menen küülönüp,
Kalıñ kara kol aydap,

Alıp kalmış idi ya.
Önceleri, altı kez vuruşup,
Afgan'a nice kavga çıkarmış,
Âlemin halkı toplanmış,
Avuç içi kadar Afgan'ın
Nice halkı kırılmıştı.
Akun'un ordusu bir başka bölük,
Kayran Akun ne yapsın,
Kuşağını sarık gibi dolayıp,
Kudret sahibine yalvarıp:
«Ecel yeterse ölürüm, deyip,
Allah'ın yazdığı yazıyı,
Başıma gelirse görürüm, deyip,
Manas'ın oğlu yetime
Arka olurum, dayanak olurum, deyip.
Elime geçerse Cediger'i,
Kurban gibi keserim!» deyip,
Akun Han şahlanıp çıktı,
Kayran Akun ne yapsın,
Vuruşmaya hazırlanıp.
Mızrağı gerçekten sivrisi,
Kılıcı hayli keskini,
Aybalta çalan ereni,
Tülkü'nün oğlu Tümönbay
Afganlının yiğididir.
Basıp geçecek ordu olsa,
Kazılıp konmuş hendek olsa,
Minareye düşen kor olsa,
Şaşmadan isabet eden ok olsa,
Önünü kesecek erendir.
Cediger'in zulmünü
Perişan olsam da görürüm, deyip,
Çocuk bey kaplana
Arka olurum, deyip.
Yiğidin bindiği atı
Alnı akıtmalı kara argımak,
Argımak ile coşup,
Kalabalık kara orduyu sürüp,

Oogandıkka süylönüp:

«Akılıñdan şaşpagın,
Atañdın körü, oogandık,
Baştagıday kaçpagın!
Bekip catkan beliñ bar,
Bel baylagan eriñ bar.
Kalıñ kara cediger
Kaptap kelip Oogandı,
Kança çaptı köçüñdü,
Kan Semetey kabılan
Alıp beret öçüñdü.
Oogandık saa bel keldi,
Kara kılar şer keldi!»
«Baabedin!» – dep, bakırıp,
Oogandap uraan çakırıp,
Cetik kança kol bolup,
Cer mayışıp mol bolup,
Baarı tulpar at minip,
Kıl kuyrugun çart tüyüp.
Köptügünön cer tolup,
Cer caynagan el bolup.
Argımagı türsüldöp,
Aleñgir caa, sır cebe
Asınıp alıp oşondo,
Cürgülö dep, kürsüldöp,
Kumurskaday kılkıldap,
Cer kaşattın üstünö
Kolu çıga kalganda,
Ar cagında cediger
Kele catat bılkıldap.
Ayzanın uçu çabışat,
Adamdın başı kagışat,
Camgırday kılıp caa tartat,
Möndürdöy kılıp ok atat.
Şaarga karay cabılıp,
Alaman salıp kamınıp,
Kalgan eken cediger
Camgırday kılıp caa tartıp,

Afganlıya söylenip:

«Aklını şaşırma sakın,
Atanın körü, ey Afganlı,
Önceki gibi kaçmayın!
Berkitilmiş geçidin var,
Bel bağladığın erin var.
Kalabalık kara Cediger
Akın edip Afgan'ı,
Kaç kez vurdu göçünü,
Han Semetey kaplan
Alıverir öcünü.
Afganlı, sana dayanak geldi,
Arka olacak arslan geldi!»
«Baabedin!» diye haykırıp,
«Afgan!» diye uran çağırıp,
Nice yetkin ordu olup,
Yer ezilircesine bol olup,
Hepsi tulpar ata binip,
Kıl kuyruğunu sımsıkı düğümleyip.
Çokluğundan yer dolup,
Yeri kaplayan bir el olup.
Argımağı güm güm tepinip,
Alengir yay, sırlı ok
O zaman kuşanıp,
Yürüyün deyip gümbürdeyip,
Karınca gibi kaynaşıp,
Bayırın üstüne
Ordusu çıkıverdiğinde,
Öte yanında Cediger
Dalga dalga geliyor.
Mızrağın ucu çarpışır,
İnsanın başı tokuşur,
Yağmur gibi yay çeker,
Dolu gibi ok atar.
Şehre doğru hep birden,
Yağmaya girişip hazırlanıp,
Duruyormuş Cediger
Yağmur gibi yay çekip,

Möndürdöy kılıp ok atıp.	*Dolu gibi ok atıp.*
Erikpesten el kaptap,	*Usanmadan halkı basıp,*
Esebi cok sel kaptap,	*Hesapsız sel gibi kaplayıp,*
Baatırlar toso çıkpasa,	*Bahadırlar önünü kesmese,*
Cokson kılıp Oogandı,	*Afgan'ı silip süpürüp,*
Taptaganı kelatat.	*Dümdüz etmeye geliyor.*
Coluñ katkan cediger	*Yolu kuruyası Cediger*
Talkan kılıp Oogandı	*Afgan'ı un ufak edip*
Kaptaganı kelatat.	*Basmaya geliyor.*
Kol carılıp betinde	*Ordu önünde yarılıp*
Aalamga çırdı çoñ salgan,	*Âleme büyük kavga salan,*
Arıslan Koco çetinde.	*Arslan Koco kanadında.*
Ayçık altın tuu alıp,	*Alemi altın tuğ alıp,*
Alban türlüü çuu salıp,	*Türlü türlü gulgule salıp,*
Koco cakın kelgende,	*Koco yakına geldiğinde,*
Körsö köñül bölünüp,	*Görse gönül bölünüp,*
Aybatı katuu, zaarı küç,	*Heybeti sert, zehri güçlü,*
Kabılan törö oşondo	*Kaplan bey o zaman*
Ala-Toodoy körünüp.	*Ala-Too gibi görünüp.*
Köktön kök ala bulut körünüp, Şaşıp	*Gökten gök ala bulut görünüp, Şaşkın*
cürgön mından köp,	*dolaşan bundan çok,*
Kökcaldın uulu Semetey	*Bozkurdun oğlu Semetey*
Buurul menen bulkuntup,	*Buurul ile silkinip,*
Atırıltıp culkuntup,	*Şaha kaldırıp sıçratıp,*
Çınkoconun astınan	*Çınkoco'nun önünden*
Toso çıktı körünüp.	*Yolunu kesmeye çıktı, göründü.*
Astındagı Arbuurul,	*Altındaki Arbuurul,*
Maldan başka canıbar,	*Sıradan maldan başka bir mahluk,*
Kulagı bölök çunayıp,	*Kulağı bir başka dimdik,*
Mañdayında kaşka tiş	*Alnındaki akıtması*
Kaptap koygon bolottoy,	*Çelik kaplanmış gibi,*
Çatkayaktın keñdigi	*Bacak arasının genişliği*
Tabılgıluu kolottoy.	*Tavılgı biten koyak gibi.*
Kaarduu beli kurçalıp,	*Gazaplı beline kuşak vurup,*
Çınkoconun koluna	*Çınkoco'nun ordusuna*
Semetey kirdi kol salıp.	*Semetey saldırıp daldı.*
Atası kökcal artık şer,	*Babası bozkurt, üstün arslan,*
Arıslan sınduu Semetey	*Arslan yapılı Semetey*

Dümök salgan uşu cer.
Boz kise belge kurçanıp,
Bolkulday tartıp kol salıp,
Balança cerde öldü» – dep,
Berenelüü belegi,

Belgilüü kızıl celegi,
Bet algan cerge ornotup,
Bettep kirdi Semetey,
Bet algan cagın soylotup.
Tamaşaluu kökcal er,
Talkan salgan oşo cer.
Ak asaba tuu kılıp,
Bet algan cagın çuu kılıp,
Aydamak boldu bul eldi.
Semetey kirip barganda,
Şumkarça kirdi dırkırap,
Kalıñ kara cediger
Kargaça kaçtı çırkırap.
Taybuurul menen oynotup,
Cetkenderdi oşondo,
Ayza menen boylotup.
Akılınan antañdap
«Abake, kulduk kıldık» – dep,
Alapayın taba albay,
Kaçıp cürgön mından köp.
Ayzaların ırgıtıp,
Dürböp cürgön mından köp,
Kılıç, mıltık caragın
Takır baarın ırgıtıp,
«Amanat candı bagalı,
Cür!» – dep, cürgön mından köp.
Sürdööldö oozun tartalbay,
Attarı tuylap baarısı
Toktoto albay cürgön köp.
«Caman katın, caş bala,
Körböy ölüp kaldık» – dep,
Iylap cürgön mından köp.
Eçen külük attardın

Kargaşa saldığı yer burası.
Boz kayış kemeri kuşanıp,
Şiddetle çekip saldırıp,
«Falanca yerde öldü» diye,
Beren yadigârı armağanı,

Ünlü kızıl flaması,
Yöneldiği yere dikip,
Yüzünü dönüp daldı Semetey,
Yöneldiği yanı yere serip.
Temaşalı bozkurt er,
Un ufak ettiği yer orası.
Ak sancağı tuğ edip,
Yöneldiği yanı feryada boğup,
Bu eli sürmeye niyetlendi.
Semetey dalıp girdiğinde,
Sungur gibi vınlayarak daldı,
Kalabalık kara Cediger
Karga gibi feryatla kaçtı.
Taybuurul'u oynatıp,
Yetiştiklerini o zaman,
Mızrakla boylu boyunca serip.
Aklı başından gidip afallayıp
«Ağam, kulun kölen olduk» diye,
Ne yapacağını bilemeyip,
Kaçıp duran bundan çok.
Mızraklarını fırlatıp,
Panikle koşuşan bundan çok,
Kılıç, tüfek silahını
Hepsini büsbütün fırlatıp,
«Emanet canı koruyalım,
Yürü!» deyip giden bundan çok.
Kaçışta dizgin kasamayıp,
Atları şahlanıp hepsi
Durduramadan giden çok.
«Zavallı kadınla küçük çocuğu,
Göremeden ölüp gittik» diye,
Ağlayıp duran bundan çok.
Nice yürük atın

Eeri oop booruna	*Eyeri kayıp böğrüne*
Oynop cürgön mından köp.	*Oynayıp duran bundan çok.*
«Esil kayran bir boorum,	*«Vah benim kayran ciğerparem,*
Iylap cürgön mından köp.	*Ağlayıp duran bundan çok.*
Ölgöndörün körgöndö	*Ölülerini gördüğünde*
Tuylap cürgön mından köp. Kılıp	*Çırpınıp duran bundan çok. Yapıp*
cürgön kezi eken.	*durduğu zamandı.*
Kızıtalak it Koco	*Kahrolası it Koco*
Kılgan eken bizge – dep,	*Etti bize bunu» diye,*
Kılıç menen kıymalap,	*Kılıçla doğrayıp,*
Iylap cürgön mından köp.	*Ağlayıp duran bundan çok.*
Kırıp cürgön kezi eken.	*Kırıp geçirdiği zamandı.*
Attan tüşüp cabılıp,	*Attan inip hep birden,*
Moynuna kurun salınıp,	*Boynuna kuşağını takıp,*
Semeteyge oşondo	*Semetey'e o zaman*
Can soogalap calınıp,	*Aman dileyip yalvarıp,*
Caratkandın buyrugun	*Yaradan'ın buyruğunu*
Körüp catkan mından köp.	*Görmekte olan bundan çok.*
Alapayın tabalbay,	*Ne yapacağını bilemeyip,*
Kalp ele oop cıgılıp,	*Yalandan devrilip düşüp,*
Ölüp catkan mından köp.	*Ölü yatan bundan çok.*
Anı mınday taştaylı,	*Onu böylece bırakalım,*
Eeri ketip moynuna	*Eyeri boynuna kayıp*
Kurup cürgön mından köp.	*Mahvolup giden bundan çok.*
Andan kabar baştaylı:	*Ondan verelim haberi:*
Basmayılı üzülüp,	*Kolanı kopup,*
Közü ketip alaktap,	*Gözleri fıldır fıldır,*
Butu ketip salaktap,	*Ayakları sallanıp,*
Şaşıp cürgön mından köp.	*Şaşkın dolaşan bundan çok.*
Manastap uraan çakırıp,	*«Manas!» diye uran çağırıp,*
Tebetey cok başında,	*Başında börkü yok,*
Cılañaylak, cılañ baş	*Yalınayak, açık baş*
Kaçıp cürgön mından köp.	*Kaçıp duran bundan çok.*
Aydap kirdi sapırıp.	*Sürüp savurup daldı.*
Ondon-beşten sandalıp,	*Onar beşer sersem sersem,*
Bölüngönü mından köp.	*Bölünüp giden bundan çok.*
Attarı külük astında	*Altında yürük atları*
Körüngönü mından köp.	*Görünüp duran bundan çok.*

Özü azapka kızıgıp,
Çatılganı mından köp.
Alapayın taba albay,
Atın taştap ırgıtıp,
Añgek menen çönökkö
Katılganı mından köp.
Cediger curtu çurkurap,
Cer caynagan cediger
Arıslan törö Semetey
Aralap koldu salganda,
Alapayın tabalbay,
Kaçkan eken çurkurap.
Ayza cetken cerlerin
Ayza menen soylotup,

Adam körbös kızıktı
Kılıç cetken cerlerin
Kılbagandı bularga
Kılıp cürgön kezi eken.
Tolkup catkan cediger,
Şaşıp algan kezi eken.
Kabılan törö sultandan
Kaçıp algan kezi eken.
Almambet uulu Külçoro
Manastan kalgan kızıl tuu
Kaykalatıp kötörüp,
«Manas – Manas!» – bakırıp,
Kan Toltoy kolun bet alıp,
Kabılan bala Külçoro,
Tegeregin karanıp,
Erdi, murdun calanıp,
Eki közü alaktap,
Eki butu salaktap,
Tuşunan kirip zırgıtıp,
Bet aldına kelgende,
Ayza menen Külçoro
Sayıp-sayıp ırgıtıp.
Almambet uulu Çoronun
Cetkileñin kördüñbü?!

Kendi azaba heves edip,
Belaya bulaşan bundan çok.
Ne yapacağını bilemeyip,
Atını bırakıp fırlatıp,
Hendek ile çukura
Gizlenip saklanan bundan çok.
Cediger yurdu feryat edip,
Yeri kaplayan Cediger
Arslan bey Semetey
Ortalarına dalıp saldırınca,
Ne yapacağını bilemeyip,
Feryatla kaçmıştı.
Mızrağın yetiştiği yerlerini
Mızrakla yere serip,

İnsanın görmediği temaşayı
Kılıcın yetiştiği yerlerini
Yapılmadık ne varsa bunlara
Yapıp durduğu zamandı.
Dalgalanıp duran Cediger,
Şaşkına döndüğü zamandı.
Kaplan bey sultandan
Kaçmaya koyulduğu zamandı.
Almambet oğlu Külçoro
Manas'tan kalan kızıl tuğu
Yükseltip dalgalandırıp,
«Manas! Manas!» diye bağırıp,
Han Toltoy'un ordusuna yönelip,
Kaplan çocuk Külçoro,
Çevresini süzüp,
Dudağını burnunu yalayıp,
İki gözü fıldır fıldır,
İki ayağı sallanıp,
Karşısından dalıp vınlatıp,
Önüne geldiğinde,
Mızrağıyla Külçoro
Saplayıp saplayıp fırlatıp.
Almambet oğlu Çoro'nun
Yetkinliğini gördün mü?!

Takır boldu kördüñbü?		*Nasıl da silip süpürdü, gördün mü?*
Börüdöy Çoro körünüp,		*Kurt gibi Çoro görünüp,*
Aralap kirip barganda		*Ortalarına dalıp girdiğinde*
Cedigerdin baarısı		*Cediger'in hepsi*
Bölök-bölök bölünüp.		*Bölük bölük bölünüp.*
Caradar bolup al ketip,		*Yaralanıp mecali gidip,*
Calpı kaçıp şorgolop,		*Hep birden sel gibi kaçıp,*
Acıratıp alçuuday,		*Kurtarıp alacakmış gibi,*
Calpı baarı oşondo		*Hepsi birden o zaman*
Kan Toltoygo korgolop.		*Han Toltoy'a sığınıp.*
Kaardanıp Külçoro,		*Gazaba gelip Külçoro,*
Tuşunan kirip dırgıtıp,		*Karşısından dalıp vınlatıp,*
Oyron kılat eken – dep,		*«Yerle bir edecek» diye,*
Tebetey saygan nemedey,		*Börk saplar gibi rahatça,*
Cediger kolu körünüp.		*Cediger ordusu görünüp.*
Uçu menen ayzanın		*Mızrağının ucuyla*
Tegeretip ırgıtıp.		*Çevirip çevirip fırlatıp.*
Altın cüzün maydalap,		*Altı yüzünü ezip geçip,*
Arıslanday çamınat,		*Arslan gibi şahlanır,*
Aram Toltoy kaydalap,		*«Haram Toltoy nerede?» deyip,*
Ceti cüzün maydalap.		*Yedi yüzünü ezip geçip.*
Celdettey bolgon Külçoro		*Cellat kesilen Külçoro*
Ceke kıraar er eken.		*Tek başına kıracak er imiş.*
Celikken Toltoy kaydalap.	Atası kökcal	*«Azgın Toltoy nerede?» deyip. Babası*
Almambet		*bozkurt Almambet*
Karmaşkandı mert kılgan,		*Tutuşanı telef eden,*
Artılta tuugan şer eken.		*Ondan da aşkın doğmuş arslan imiş.*
Kapır Toltoy kaydalap.		*«Kâfir Toltoy nerede?» deyip.*
Katın tartıp aluuçu,		*Kadın çekip alan,*
Baatır Toltoy kaydalap.		*«Bahadır Toltoy nerede?» deyip.*
Arıslan törö Almañdan		*Arslan bey Alma'ndan*
Cediger kolun aydagan,		*Cediger ordusunu süren,*
Iktuu Toltoy kaydalap.		*«Usta Toltoy nerede?» deyip.*
Kızdan olco aluuçu,		*Kızlardan ganimet alan,*
Mıktı Toltoy kaydalap.		*«Yaman Toltoy nerede?» deyip.*
Aleñgir caa, sır cebe		*Alengir yay, sırlı ok*
Asıngan Toltoy kaydalap.		*«Kuşanan Toltoy nerede?» deyip.*
Kocosan Alma kökcalıñ,		*Kocasan Alma bozkurdun,*

Alışka kelbey korgolop,
Kolun karmap kapşırıp,
Caşıngan Toltoy kaydalap. Atın Çoro koygun – dep,
Cedigerdi sapırıp,
Kaardanat Külçoro,
Kan Toltoydu kaçırıp.
Akılı ketip antañdap,
Şaşkan Toltoy kaydalap.
Kalaymandı baştadı,
Katından beter korgolop,
Kalıñ kara cediger,
Kaçkan Toltoy kaydalap.
Kaarduu tuugan Külçoro
Cekene belge kurçanıp,
Ceti san kara cediger
Ceke aralap kol salıp.
Ak kise belge kurçanıp
Arıslan bala Külçoro

Kapışmaya gelmeden sinip,
Elini tutup kavuşturup,
«Saklanan Toltoy nerede?» deyip.
«Adını Çoro koy» diye,
Cediger'i savurup,
Gazaplanır Külçoro,
Han Toltoy'u kaçırtıp.
Aklı gidip afallayıp,
«Şaşkın Toltoy nerede?» deyip.
Kargaşayı başlattı,
Karıdan beter sinip,
Kalabalık kara Cediger,
«Kaçak Toltoy nerede?» deyip.
Gazaplı doğmuş Külçoro
Kısa kılıcı beline kuşanıp,
Yedi tümen kara Cediger'e
Tek başına dalıp saldırıp.
Ak kayış kemeri kuşanıp
Arslan çocuk Külçoro

Altı san kara cediger,
Topoloñ kıldı kol salıp.
Ok ötpögön küröökö,
Omuroodo körünüp,
On ekide Külçoro,
Çañ ovogo burkurap,
Kalıñ kara cediger,
Baarı kaçtı çurkurap.
Kocosanduu Külçoro
Kozgolbogon şer eken.
Cediger emes, kılımdı
Miñgen atı sur eken,
Telegeyi teñ eken.
Artılta tuugan şer eken.
Aalamga tatıp dümögü,
Kakanga kazat ketkende,
Aruukenin boyunda
Üç aylık kalgan kümönü.
Arıslandarga tapşırgan.

Altı tümen kara Cediger'e,
Saldırıp kıyameti kopardı.
Ok geçmeyen zırh gömlek,
Göğsünde görünüp,
On ikisinde Külçoro,
Toz göğe savrulup,
Kalabalık kara Cediger,
Hepsi feryatla kaçtı.
Kocasan soylu Külçoro
Yerinden oynamaz arslan imiş.
Cediger değil, bütün asrı
Bindiği atı boz imiş,
Her şeyiyle tam imiş.
Aşkın doğmuş arslan imiş.
Kopardığı hengame âleme bedel,
Hakan iline gazaya gidildiğinde,
Aruuke'nin karnında
Üç aylık kalmıştı bebeği.
Arslanlara emanet etmişti.

Aşuuluu toonun bulagı,
Cedigerdi aydagan
Almambettin çıragı.
Teñin kırıp taştadı.
Kaardanıp bakırıp,
Kan Toltoydun kalıñ kol
Cañırıktın Car-Kıya,
Calgız attın çubama,

Geçitli dağın pınarı,
Cediger'i süren
Almambet'in çerağı.
Yarısını kırıp bıraktı.
Gazaplanıp bağırıp,
Han Toltoy'un kalabalık ordusunu
Cañırık'ın Car-Kıya'sı,
Tek atın sığdığı keçiyolu,

Aydap baarın capırdı.
Cediger kolu ıkkanı,
Kaardangan Külçoro
Cedigerdin san kolun
Aydap kuup baarısın
Car-Kıyaga tıkkanı.
Bala törö Külçoro
Cediger aydap cürgöndö
Azuuların arkaytıp,
At ölügu too tüştü.
Muruttarın şıypaytıp,
Er ölügü boo tüştü.
Kaarı çıgıp bakırıp,
Kalıñ kara cediger,
Kayra tiyip sapırıp,
Korkkonunan cediger,
Türkün-türkün bölünüp,
Acalı cetken adamdar
Talaaga kanı tögülüp.
Munu mınday taştaylı,
Bıyagınan baştaylı:
Almambettin Külçoro,
Bakay kandın Baytaylak,
Sarı kandın Kalıgı,
Camgırçının Şayımbet,
Öñçöy kandın baldarı
Ak asaba tuu tartıp,
Aygaylagan çuu tartıp,
Er Töştüktün koluna,
Emi kirdi kökcaldar,

Sürüp hepsini önüne kattı.
Cediger ordusu sinip çözüldü,
Gazaba gelen Külçoro
Cediger'in sayısız ordusunu
Sürüp kovalayıp hepsini
Car-Kıya'ya tıktı.
Çocuk bey Külçoro
Cediger'i sürüp giderken
Azı dişlerini göstere göstere,
At ölüsü dağ gibi yığıldı.
Bıyıklarını sıvazlayıp,
Er ölüsü demet demet düştü.
Gazabı taşıp bağırıp,
Kalabalık kara Cediger,
Yeniden saldırıp savurup,
Korkusundan Cediger,
Türlü türlü bölünüp,
Eceli yeten adamların
Kanı ovaya döküldü.
Bunu böylece bırakalım,
Bu yanından başlayalım:
Almambet'in Külçoro'su,
Bakay Han'ın Baytaylak'ı,
Sarı Han'ın Kalıg'ı,
Camgırçı'nın Şayımbet'i,
Hepsi de han çocukları
Ak sancaklı tuğ çekip,
Haykıran gulguleyle,
Er Töştük'ün ordusuna,
Şimdi daldı bozkurtlar,

Kırgındın bolor coluna.
Mañdaylaşıp turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Barsıldaşıp uruşup.
Uruştan erler madaşıp,
Kayıñdan kılgan ayzanı
Kak cürökkö madaşıp.
Tirüüsü korduk körüşüp,
Acalı cetken ölüşüp.

Kırgının kopacağı yola.
Alın alına durup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Gümbür gümbür vuruşup.
Savaşta erler bunalıp,
Kayından yapılma mızrağı
Tam yüreğe saplayıp.
Sağ kalanı horluk görüp,
Eceli yeten ölüp.

Kılıç algan cediger
Kını menen karmaşıp,
Aybaltaçan cediger,
Aları menen karmaşıp.
Cedigerdin er Toltoy
Uruş kılıp ertelep,
Kayran Tölök kanetet,
Ak asaba tuu tartıp,
Aziret dep, çuu tartıp,
Caanın ogu çırkırap,
Keltenin ogu dırkırap.
Ayzanın uçu çabışıp,
Alamandap çuu tartıp,
Azamat başı kagışıp,
Bet alışıp uruşup,
Tirelişip turuşup.
Tikteşip kıyla uruşup,
Aykırık salıp küröşüp,
Acalduular ölüşüp.
Bet alışıp betteşip,
Bek tırışıp turuşup,
Bendeden başka uruşup.
Tölöktün uulu Tölöbay
Kaptalınan duu tartıp,
Kan Kocolop çuu tartıp,
Aybaltaçan ıktuusu,
Tölöbay cayı uşunday,
Boz baldardın mıktısı.
Aybalta çabar dañgılı,

Kılıç alan Cediger
Kınıyla birlikte tutuşup,
Aybaltalı Cediger,
Baltasıyla tutuşup.
Cediger'in er Toltoy'u
Erkenden savaşa girişip,
Kayran Tölök ne yapsın,
Ak sancaklı tuğ çekip,
«Hazret!» deyip nara atıp,
Yayın oku vızıldayıp,
Tüfeğin kurşunu vınlayıp.
Mızrağın ucu çarpışıp,
Yağma naraları atıp,
Yiğit başları tokuşup,
Karşı karşıya vuruşup,
Direnip karşı durup.
Bakışıp hayli vuruşup,
Haykırışlar salıp güreşip,
Ecelli olanlar ölüp.
Yüz yüze gelip çarpışıp,
Var gücüyle direnip,
Kul işi olmayan bir savaş edip.
Tölök'ün oğlu Tölöbay
Yanından gürültüyle girip,
«Han Koco!» diye nara atıp,
Aybaltalıların ustası,
Tölöbay'ın hâli işte böyle,
Boz delikanlıların yamanı.
Aybalta çalmada namlısı,

Kamçı çabar ıktuusu,
Kançasınan mıktuusu,
Çañ obogo burkurap,
Toltoylop uraan çakırıp,
Tölöbay kirdi çurkurap.
Öñköy kula boz minip,
Ok ötpögön ton kiyip,
Kaardanıp burkurap,
Tölöbaydın kalıñ kol,
Oogandı kaptap çurkurap,

Kamçı çalmada ustası,
Niceleri içinde yamanı,
Toz göğe savrulup,
«Toltoy!» diye uran çağırıp,
Tölöbay naralarla daldı.
Hepsi kula boz atlara binip,
Ok geçmez don giyip,
Gazaplanıp köpürüp,
Tölöbay'ın kalabalık ordusu,
Afgan'ı naralarla basıp,

Emi kaptap ötöördö,
Cedigerdin bir çetin
Tübünö çoguu ceteerde.
Kıyının kırıp salaarda,
Kızdarın tartuu alaarda.
Uruştu eske alışıp,
Şaarına cakın kalaarda,
Tülkünun uulu Tümönbay,
Türdöngön neçen kol alıp,
Kalayman uruş çoñ boldu,
Kara kaşka argımak
Minip alıp çamınıp,
Kuduretke calınıp,
Kurun selde çalınıp,
Ceznay ünü çırkıldap,
Baraban ünü bapıldap,
Surnay ünü takıldap,
Ayzanın uçu carkıldap.
Tülkünün uulu Tümönbay
Sır nayzanı kötörüp,
Tölöbayga bet alıp,
Argımagın sekeytip,
Kök kepiçin tepeytip.
Alaköödön türsüldök,
Coon öpkö kürsüldök.
Koluna naçar, özü er,
Tölöbay menen bet alıp,
Kırgın salgan oşo cer.

Tam basıp geçecekken,
Cediger'in bir ucunu
Topluca kökünü kurutacakken.
Yamanlarını kırıp geçirecekken,
Kızlarını armağan alacakken.
Savaşı akıllarına getirip,
Şehrine yaklaştığı sırada,
Tülkü'nün oğlu Tümönbay,
Türlü türlü nice asker alıp,
Kargaşalı savaş büyüdü,
Alnı akıtmalı kara argımağa
Binip şahlanıp,
Kudret sahibine yalvarıp,
Kuşağını sarık gibi dolayıp,
Tunç nayın sesi çınlayıp,
Davulun sesi gümbürdeyip,
Zurnanın sesi takırdayıp,
Mızrağın ucu parıldayıp.
Tülkü'nün oğlu Tümönbay
Sırlı mızrağı kaldırıp,
Tölöbay'a yönelip,
Argımağını sıçratıp,
Gök çarığını üzengiye dayayıp.
Geniş göğsü güm güm atıp,
Kalın ciğeri gümbürdeyip.
Ordusu zayıf, kendisi er,
Tölöbay ile karşılaşıp,
Kırgın saldığı yer orası.

Oogan menen cediger
Bet alışıp kalışıp,
Bendeden bölök salışıp.
Ayza tiyip, at ölüp,
Azamattar bat ölüp,
Kırgındaşıp turuşup,
Kıyla caman uruşup.
Karşı-terşi karışıp,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Kamçı menen bir-birin
Karsıldaşıp salışıp.
Celeden aygır minişip,
Cerden bakan alışıp,
«Capirim!» – dep, salışıp, Cediger,
oogan karısı,

Afgan ile Cediger
Karşı karşıya gelip,
Kul işi olmayan bir dövüş edip.
Mızrak değip at ölüp,
Yiğitler çabuk ölüp,
Kırışıp karşı durup,
Hayli fena vuruşup.
Karman çorman birbirine girip,
Tüfek atıp yay çekip,
Kamçıyla birbirini
Şakır şukur dövüşüp.
Bağdan aygır çözüp binip,
Yerden sırık kapıp,
«Ya Pirim!» deyip vuruşup, Cediger'le
Afgan'ın yaşlısı,

Caman uruş boldu emi.
Ayzalaşıp uruşup,
Artık cakın kelgeni
Cakalaşıp turuşup.
Uygu-tuygu salışıp,
Karasa közgö ilinbeyt,
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Akıl kılıp, kep oyloy,
Toktop cürgön mından köp.
«Ay, şurkuya, Ayçürök,
Karıgıça erge tiygen cok.
Aytkan kepti bilgen cok,
Kıdırıp erge tiygen cok
Buzuk salbay cürgön cok!»
Tildep cürgön mından köp.
Ayza karmap kokoñdop,
Turuşkanı mından köp.
«Iras, betpak eken» – dep,
Ayçürök menen kalıñ el
Uruşkanı mından köp.
«Kan buyrugu bolgon soñ,
Karmaşpayt degen emne?» –
Dep, öşöntüp, munu aytıp,

Fena bir savaş oldu şimdi.
Mızraklaşıp vuruşup,
İyice yakına gelenler
Yaka paça boğuşup.
Allak bullak kapışıp,
Baksan göze ilişmez,
Kimin kim olduğu bilinmez.
Akıl edip söz düşünüp,
Durup bekleyen bundan çok.
«Ay, yosma Ayçürök,
Kocayana dek ere varmadı.
Söylenen sözü dinlemedi,
Gezip dolaşıp da ere varmadı
Fitne salmadan durmadı!»
Söven sayan bundan çok.
Mızrak tutup horozlanıp,
Dikilip duran bundan çok.
«Sahi, yüzsüzmüş» diye,
Ayçürök ile kalabalık el
Kavga eden bundan çok.
«Han buyruğu olduktan sonra,
Vuruşulmaz demek ne demek?»
Deyip, böylece bunu söyleyip,

Tırışkanı mından köp.
Amızka tuugan kara kök,
Kara candı ayabay,
Atışkanı mından köp.
«Ölsök meyli, tobokel», –
Dep, öşöntüp, uruşup,
Çabışkanı mından köp.
Ayzası cok esebin,
Tabışkanı mından köp,
Çabışkanı mından köp.
Tizeleşip sürüşüp,
Kagışkanı mından köp.

Direnen bundan çok.
Özü katı, kara çelik gibi,
Kara canını esirgemeden,
Ok atışan bundan çok.
«Ölürsek ölelim, tevekkül»,
Deyip, böylece vuruşup,
Kılıçlaşan bundan çok.
Mızrağı yoksa çaresini,
Bulup uyduran bundan çok,
Çatışıp duran bundan çok.
Diz dize itişip,
Tokuşup duran bundan çok.

Kırgın bolup baarısı
Kalayıktar cıyılıp,
Karsıldaşkan salışka
Kança adamdar kırılıp,
Momun, zalım er ölüp,
Bolup ketken dümöktö
Kança adamdar teñ ölüp.
Ölböy kalgan tirüüsü
Caraluu bolup dalbaktap,
Eki öñürü balbaktap,
Tondun baarı tıtılıp,
Erendin baarı kısılıp,
Eldin baarı buzulup.
Epsiz uruş boluşup,
Bet alışıp turuşup,
Beypay bolup uruşup,
Anı mınday taştaylı,
Ak seldesi kazanday,
Aykırsa ünü azanday,
Akundan kabar baştaylı:
Sakalının agında,
Saparının barında
Sayıştı kaalap kan Akun,
Curttun aydap karısın,
Cıyıp alıp baarısın.
Bala kazday barkıldap,

Hepsi kırgına uğrayıp
Ahali toplanıp,
Şakır şukur kapışmada
Nice adamlar kırılıp,
Mazlumu zalimi, erler ölüp,
Kopan kargaşada
Nice adamlar birlikte ölüp.
Ölmeyip kalan dirisi
Yaralanıp sendeleyip,
İki eteği sarkıp sallanıp,
Donların hepsi yırtılıp,
Erenlerin hepsi sıkışıp,
Elin hepsi bozulup.
Ölçüsüz bir savaş olup,
Karşı karşıya durup,
Perişanlık içinde vuruşup,
Onu böylece bırakalım,
Ak sarığı kazan gibi,
Haykırsa sesi ezan gibi,
Akun'dan verelim haberi:
Sakalı ağarmışken,
Ömür yolu henüz sürerken
Mızrak dövüşünü diledi Han Akun,
Yurdun yaşlısını sürüp,
Hepsini toplayıp.
Yavru kaz gibi bağıra bağıra,

Baatır Akun munu aytıp:
«Cıyılalı karıbız,
Baatır Manas şer üçün
Kırılalı baarıbız!
Kabılan ele, şer ele,
Ötüp ketken Manasıñ
Kara kökcal er ele.
Manas öñdüü kökcaldı,
Can caratıp kuduret,
Cakında berbeyt degele.
Alakanday busurman,
Kaynagan kara kapırdan
Karsıldaşıp salışıp,

Bahadır Akun şunu söyledi:
«Toplanalım yaşlılarımız,
Bahadır Manas arslan için
Kırılalım hepimiz!
Kaplandı, arslandı,
Göçüp giden Manas'ın
Kara yeleli bozkurt erdi.
Manas gibi bir bozkurdu,
Kudret sahibi can yaratıp,
Yakın zamanda vermez asla.
Avuç içi kadar Müslüman'ı,
Kaynayan kara kâfirden
Şakır şukur vuruşarak,

Azat kılgan er ele.
Oşo Manas cogunda
Kakançındın Beecindin
Kaynap catkan tukumu
Cerdin cüzün eelegen.
Margalañdan Alöökö
Kolundagı bukara,
Busurmandı meelegen.
Meelegendin belgisi,
Alımdı kızdan salçu ele
Alöökö kan çagında
Kayaşayak bergendi
Karmap alıp oşondo
Kurmandıkka çalçu ele.
Korduk kılıp eçendi,
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carçu ele.
Altından alım aluuçu,
Alakanday busurman
Tirüü dese sanda cok,
Ölüü dese kördö cok,
Alapayın taba albay,
Curt çurkurap kaluuçu,
Busurmandın uuluna
Kalaymandı saluuçu.

Azat eden erdi.
O Manas yokken
Kakançın'ın, Beecin'in
Kaynayıp duran soyu
Yeryüzünü ele geçirmişti.
Margalan'dan Alöökö
Elinin altındaki tebaayı,
Müslüman'ı hedef almıştı.
Hedef aldığının nişanı,
Vergiyi kızlardan alırdı
Alöökö'nün han olduğu çağda
Karşılık vereni
Yakalayıp o zaman
Kurban gibi keserdi.
Nicesine zulmedip,
Yol üstünde sürükleyip,
İt köpeğe parçalatırdı.
Altından vergi alırdı,
Avuç içi kadar Müslüman
Diri desen sayıda yok,
Ölü desen mezarda yok,
Ne yapacağını bilemeyip,
Yurt feryat edip kalırdı,
Müslüman'ın oğluna
Kargaşayı salardı.

Kayra aytar kişi cok,
Oşo Manas cogunda
Curt añgırap kaluuçu.
Alöökönü körgönbüz
Cıyıp algan balbanı
Açuusuna tiygendin
Artıkça çıkkan daldalı.
Acayıpkana ornotkon,
Acıdaarı tolgongon.
Kaarına çıdabay,
Uktagan baldar oygongon.
Margalañdı suragan,
Beecinden kelip oşondo
Alöökö degen kan çıkkan,

Karşılık verecek kişi yok,
O Manas yokken
Yurt bomboş, çaresiz kalırdı.
Alöökö'yü görmüşüz
Topladığı pehlivanı
Öfkesine dokunanın
Karşısında üstün bir kalkandı.
Acayiphane kurmuştu,
Ejderhası kıvrım kıvrım dolanırdı.
Gazabına dayanamayıp,
Uyuyan çocuklar uyanırdı.
Margalan'ı yönetirdi,
Beecin'den gelip o zaman
Alöökö adlı bir han çıkmıştı,

Suragına can tütpöy
Dooşunan can çıkkan.
Alöökö kan oñbogon,
Çep korgonu salınıp,
Acayıbı ornogon.
Artıkça dümök çır salıp,
Al Alöökö oñbogon
Alöökönün özünö
Kayra aytar bolbogon.
Kayra-kayra adamdı,
Azır algan koluna,
Salıp koygon oşondo
Kırk arkan boyu oruna.
Busurmandın cazasın
Berüüçü eken koluna,
Kıyla adamdar tutulgan,
Alöökönün toruna.
Aalamdın kalkı cıyılgan
Kılmışı cok kalayık
Kıyıktalıp kırılgan.
Alöökö azap salganda,
Kalktı eelep alganda,
On beşke çıgıp er Manas,
Altayda tuulup çoñoyup,

Yönetimine can dayanmayıp
Narasından can çıkardı.
Alöökö han iflah olmaz,
Sur ve kalesi kurulmuş,
Acayibi yerleşmişti.
Aşırı kargaşa, kavga salıp,
O Alöökö iflah olmaz,
Alöökö'nün kendisine
Karşı söz söyleyen olmazdı.
Tekrar tekrar insanı,
Hemen alır eline,
O zaman atıverirdi
Kırk urgan boyu hendeğe.
Müslüman'ın cezasını
Kendi eliyle verirmiş,
Nice adamlar tutulmuştu,
Alöökö'nün tuzağına.
Âlemin halkı toplanmıştı,
Suçu olmayan ahali
Bahanelerle kırılmıştı.
Alöökö azap saldığında,
Halkı ele geçirdiğinde,
On beşine basıp er Manas,
Altay'da doğup büyüyüp,

Ar kılganı oñ bolup,
Ereşen tartıp, er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Surap turgan Alöökö
Taş üyün çaap col kılgan,
Alöökönü kor kılgan.
Törösüngön Alöökö
Töbösünön baskanda
Eelegen tümön kazına.
Kalayıkka çaçkanda,
Sıykırçı eken Alöökö
Beecindi közdöy kaçkanda,
Sırttan Manas kabılan
Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuup oturup,

Her yaptığı yolunda gidip,
Serpilip yiğit olup,
Er oğullarıyla denk olup,
Hüküm süren Alöökö'nün
Taş evini vurup yol etmişti,
Alöökö'yü hor etmişti.
Beylik taslayan Alöökö'nün
Tepesine bastığında
El koyduğu tümen hazineyi.
Ahaliye saçtığında,
Meğer büyücüymüş Alöökö,
Beecin'e doğru kaçtığında,
Yavuz Manas kaplan
Soğumamış izine düşüp,
Sarara sarara kovalayıp,

Sır nayzanı maylagan,
Alööködöy kapırdı
Kum-Arıkta caylagan.
Alımga cıygan atının
Olco ekenin körgöndö,
Oşonçoluk kazına
Busurmandın baarına
Tük koyboy baarın bölgöndö,
Ata uululap busurman,
Baarı tekşi bölgöndö,
Erdigi mından bilinip,
Kalayık Manas dedi ele.
Kökötöydün aşında,
Köp çogulgan kaşında,
Tüpkö çoguu ceterde,
Türü suuk kara kıtaylar
Tügöl kaptap keterde,
Ay aalamga kırgındı
Salgan Manas emespi.
Alakanday busurman,
Acıratıp kıtaydan
Algan Manas emespi.
Tügönbögön kebi bar,

Sır mızrağını kanla yağlamıştı,
Alöökö gibi kâfiri
Kum-Arık'ta yere sermişti.
Vergiyle topladığı atların
Ganimet olduğunu gördüğünde,
Onca hazineyi
Müslümanların hepsine
Hiç kalmamacasına bölüştürünce,
Soy soy sayıp Müslüman'a,
Hepsine eşitçe bölüştürünce,
Yiğitliği bundan bilinip,
Ahali 'Manas' dedi idi.
Kökötöy'ün aşında,
Kalabalığın toplandığı yerde,
Kökümüze topluca kastedecekken,
Suratı soğuk kara Kıtaylar
Topyekûn basıp geçecekken,
Ay âleme kırgını
Salan Manas değil mi.
Avuç içi kadar Müslüman'ı,
Kıtay'dan ayırıp kurtarıp
Alan Manas değil mi.
Bitmez tükenmez sözü var,

	Kökötöydün aşında,	*Kökötöy'ün aşında,*
	Köp cıyındın kaşında,	*Büyük toplantının önünde,*
	Seksen töögö dilde artıp,	*Seksen deveye altın yükleyip,*
	Kuda bolgon ceri bar.	*Dünür olduğu yeri var.*
95720	Dubaköylör baş bolup,	*Dua ehli başta olup,*
	Bata bolgon emespi,	*Fatiha edilmişti ya,*
	Busurmandın curtuna,	*Müslüman'ın yurduna,*
	Kabılan Manas oşondo	*Kaplan Manas o zaman*
	Ata bolgon emespi.	*Ata olmuştu ya.*
	Ayabagan bülüktü	*Görülmedik hengameyi*
	Salıp bergen emespi.	*Salıvermişti ya.*
	Busurmandın teñdigin,	*Müslüman'ın hakkını, denkliğini,*
	Kabılan Manas oşondo	*Kaplan Manas o zaman*
	Alıp bergen emespi.	*Alıvermişti ya.*
95730	Öşöntüp cürgön şerimdin	*Böyle yaşamış arslanımın*
	Kelinin tartıp alam – dep,	*Gelinini çekip alırım diye,*
	Kızıtalak Koconun	*Kahrolası Koco'nun*
	Kılıp cürgön işin kör.	*Yapıp durduğu işe bak.*
	Degenine könböymün,	*Dediğine boyun eğmem,*
	Men Akun kan ölbösöm,	*Ben Akun Han ölmedikçe,*
	A düynö cüzün körbösöm,	*Ahiret yüzünü görmedikçe,*
	Ayçüröktü berbeymin.	*Ayçürök'ü vermem.*
	Ayçüröktü bergiçe,	*Ayçürök'ü verinceye dek,*
	Kıyamat cüzün köröyün.	*Kıyamet yüzünü göreyim.*
95740	Kuturgan Koco, Toltoydon	*Kudurmuş Koco'yla Toltoy'un elinden*
	Kırgın bolup ölöyün,	*Kırgına uğrayıp öleyim,*
	Kaptap kelgen cediger	*Akın eden Cediger'le*
	Bir betteşip köröyün,	*Bir kez yüzleşip göreyim,*
	Manastın ölgöndö körgön calgızı,	*Manas'ın kavuşup gördüğü biriciğine,*
	Arıslandarı çetinde,	*Arslanları kanadında,*
	Karaan bolup bereyin.	*Arka olayım, dayanak olayım.*
	Kazınam oozun açayın,	*Hazinemin ağzını açayım,*
	Kalıñ düynö, tümön mal,	*Yığınla mal, tümen davar,*
	Uruş üçün çaçayın.	*Savaş için saçayım.*
	Bılkıldak kuuray bışkıça,	*Körpe kamış katılaşana dek,*
95750	Mıyzamdın gülü uçkuça,	*Çayırın gülü savrulana dek,*
	Mıktap altı ay uruşup,	*Sıkıca altı ay vuruşup,*
	Mıkçıñdaşıp köröyün.	*Sıkı sıkıya kapışıp göreyim.*

Kalk aşıp çıga albas,	*Halkın aşıp geçemediği,*
Kara adırmak too emes,	*Kara sarp dağ değil,*
Karargan eken Çınkoco,	*Gözü kararmış Çınkoco,*
Ce kalmaktan kelgen coo emes.	*Ne Kalmuk'tan gelen düşman.*
Kıyası biyik too emes,	*Yamacı yüce dağ değil,*
Kızıtalak bul Toltoy	*Kahrolası bu Toltoy*
Kıtaydan kelgen coo emes.	*Kıtay'dan gelen düşman değil.*
Kayınduu kızdı alam – dep,	*Nişanlı kızı alırım diye,*
Kalaymandı salam – dep,	*Kargaşayı salarım diye,*
Kızıtalak Toltoy soo emes.	*Kahrolası Toltoy'un aklı başında değil.*
Maanilüü başım barında,	*Şerefli başım yerindeyken,*
Balamdı kantip bereyin.	*Evladımı nasıl vereyim.*
Kızıkkan eken cediger	*Heveslenmiş Cediger,*
Kıyrangan salıp köröyün.	*Bir kıran salıp göreyim.*
Kayran başım barında	*Kayran başım yerindeyken*
Kalkımdı kantip bereyin,	*Halkımı nasıl vereyim,*
Karargan eken bul çoçko,	*Gözü kararmış bu domuz,*
Men bir karmaşıp köröyün».	*Ben bir tutuşup göreyim».*
Kalıñ elge munu aytıp,	*Kalabalık ele bunu söyleyip,*
Kalayık ugar şumdu aytıp,	*Ahaliyi ürperten sözü söyleyip,*
Boz ala celek tuu tartıp,	*Boz ala flamalı tuğ çekip,*
Kan Akundap çuu tartıp,	*«Han Akun!» diye nara atıp,*
Erenderi bir bölök,	*Erenleri bir başka bölük,*
Çettep kirdi kördüñbü,	*Kenardan daldı gördün mü,*
Kanı baatır Akun kan,	*Hanı bahadır Akun Han,*
Kayrat berip baarına	*Hepsine gayret verip*
Bettep kirdi kördüñbü.	*Cepheden daldı gördün mü.*
Belgilüüsü betinde,	*Namlısı ön safında,*
Berenderi çetinde,	*Yiğitleri kanadında,*
Aybattuusu betinde	*Heybetlisi ön safında*
Akun çıktı uruşka,	*Akun savaşa çıktı,*
Beypaydı bettep saluuga,	*Belaya göğüs gerip dalmaya,*
Beypaydı süygön cediger,	*Belayı seven Cediger,*
Bet alıp uruş kıluuga,	*Karşıdan savaş etmeye,*
Ayzaga boyun uruşup,	*Kendini mızrağa atıp,*
Aleñgir caa, sır cebe	*Alengir yay, sırlı ok*
Artıkça karmap sunuşup.	*Sımsıkı tutup uzatıp.*
Ayçüröktün ayınan	*Ayçürök'ün yüzünden*

Candı taştap turuşup.
Kayran Akun baş bolup,
Kalaadan çıgıp çetteşip,
Cedigerdin tümön kol,
Mañdaylaşıp betteşip.
Kaardanıp bakırıp,
Kalsa kolun salganı,
Kurttan beter kaynaşıp,
Kumurskaday caynaşıp.
Celekteri çetteşip,
Cediger menen oogandık
Cep iyçüüdey betteşip.
Cakındaşpay turuşup,
Mıltıktaşıp uruşup.
Bata alışpay catışıp,
Alıstan turup eki kol,
Caa tartışıp atışıp.
Ayzalarda taştaşıp,

Canı ortaya koyup durup.
Kayran Akun başa geçip,
Kaleden çıkıp saf tutup,
Cediger'in tümen ordusu,
Alın alına yüzleşip.
Gazaplanıp bağırıp,
Fırsat düştü mü ordusunu salıp,
Kurttan beter kaynaşıp,
Karınca gibi yayılıp.
Flamaları uçlarda dizilip,
Cediger ile Afganlı
Yiyecekmiş gibi yüzleşip.
Yaklaşmadan durup,
Tüfekleşip vuruşup.
Bir türlü kapışamayıp,
Uzaktan durup iki ordu,
Yay çekişip ok atışıp.
Mızraklarını savurup,

Añgeme soguş baştaşıp.
Keypi ketip turuşup,
Kezenip ayza sunuşup.
Maydan kılıp bir cerdi
Kezekteşip uruşup.
Balbandarın ıygarıp,
Baatırların oşondo
Cekesine çıgarıp.
Mından çıgıp bir balban,
Andan çıgıp bir balban.
Cekelep ayza sunuşup,
Cekeleşip uruşup.
Oogandıktın balbanı
Cedigerge cetkeni.
Cedigerdin balbanı
Cerge cançtap ötkönü,
Art cagınan cediger,
Imere kaptap ketkeni.
Ber cagınan Akun kan
Alaman uruş salganı.

Destanlık bir savaşa başlayıp.
Kılıkları perişan durup,
Nişanlayıp mızrak uzatıp.
Bir yeri meydan edip
Sırayla vuruşup.
Pehlivanlarını seçip,
Bahadırlarını o zaman
Teke tek meydana çıkarıp.
Bu yandan çıkıp bir pehlivan,
O yandan çıkıp bir pehlivan.
Teke tek mızrak uzatıp,
Teke tek vuruşup.
Afganlının pehlivanı
Cediger'e yetişti.
Cediger'in pehlivanı
Yere çakıp geçti,
Arka yanından Cediger,
Kuşatıp sarıp bastı.
Beri yanından Akun Han
Topyekûn savaşa girişti.

Çañ obogo burulup,
Alamandan kuyulup.
On başılar oroktop,
Elüü başı koroktop.
Ayzaları soroktop.
Cüz başılar cügürüp,
Miñ başılar küyünüp.
Asabalar calpıldap,
Kandın baarı çurkurap,
Katuu kırgın salışıp,
Cediger menen oogandık,
Bet alışıp kalışıp.
Bekem beypay iş boldu,
Alaman uruş salışıp,
Al añgıça bolbodu,
Kalçanın uulu Kadırbay,
Ceti asaba tuu alıp,
Cer carılgan çuu alıp,
Çañ obogo burulup,

Toz göğe burgulanıp,
Akın akın boşanıp.
Onbaşılar koşuşup,
Ellibaşılar telaşlanıp.
Mızrakları dikilip.
Yüzbaşılar koşup,
Binbaşılar kaygılanıp.
Sancaklar dalgalanıp,
Hanların hepsi feryat edip,
Şiddetli kırgın salıp,
Cediger ile Afganlı,
Karşı karşıya kalıp.
Pek belalı iş oldu,
Topyekûn savaşa tutuşup,
Derken çok geçmedi,
Kalça'nın oğlu Kadırbay,
Yedi sancaklı tuğ alıp,
Yer yarılırcasına gulguleyle,
Toz göğe burgulanıp,

Kaptalınan kuyulup,
Cana uruş salganı.
Tülkünün uulu Tümönbay,
Acının uulu Acıbay,
Artık cıygan kolu bar,
Cedigerge munun da
Ayta turgan coobu bar.
Dalay baatır canaşa,
Acının uulu Acıbay,
Alkımdan çıkkan Kadırbay
Emi kıldı tamaşa.
Oroypo kise kurçanıp,
Acının uulu Acıbay,
Ayanbay kirdi kol salıp.
Bet alışıp turuşup,
Meltirep ayza sunuşup,
Çorkogu kaçsa bolboston,
Ereni sayıp çıgışıp.
Epsiz uruş boluşup,

Yanından boşanıp,
Yeniden savaş saldı.
Tülkü'nün oğlu Tümönbay,
Acı'nın oğlu Acıbay,
Fazlasıyla topladığı ordusu var,
Cediger'e bunun da
Söyleyecek cevabı var.
Nice bahadır yan yana,
Acı'nın oğlu Acıbay,
Geçitten çıkan Kadırbay
Şimdi kopardı temaşayı.
Sağlam kayış kemer kuşanıp,
Acı'nın oğlu Acıbay,
Esirgemeden saldırıp daldı.
Karşı karşıya durup,
Kaskatı mızrak uzatıp,
Hamı kaçayım dese de bırakmayıp,
Ereni saplayıp geçip.
Ölçüsüz bir savaş olup,

Kara mıltık karsıldap,
Çogool mıltık türsüldöp,
Kırgın boldu çunayıp,
Kıyla kımbat erender,
Ölüp catat tırayıp.
Cer tumandap buu bolup,
Askeri kaynap çuu bolup.
Bilgen menen körgöngö
Ayıkpagan duu bolup.
Azamattan köp ölüp,
Ölböy tirüü cürgöndör
Kapkara kanga bölönüp,
Koşunu caynap bılkıldap,
Çuuga kirip alıptır.
Aşıkpagan bir katar,
Duuga kirip alıptır.
Kayrattuular dürüldöp,
Camandar çette dirildep.
Kaygı baskan camandar,
Kaçıp cüröt birindep.

Kara tüfek şakırdayıp,
İri tüfek gümbürdeyip,
Kırgın oldu iyiden iyiye,
Nice kıymetli erenler,
Yerde upuzun ölü yatar.
Yer dumanlanıp buğu olup,
Askeri kaynayıp gulgule olup.
Bilene de görene de
Dinmeyen bir uğultu olup.
Yiğitlerden çok ölen olup,
Ölmeyip sağ gezenler
Kapkara kana bulanıp,
Ordusu kaynaşıp dalgalanıp,
Gulguleye dalıvermiş.
Acele etmeyen bir bölüğü,
Uğultuya karışıvermiş.
Yürekliler gürül gürül coşup,
Korkaklar kenarda tir tir.
Kaygı basmış zavallılar,
Birer birer kaçıp durur.

Alkımdın baarı çañ bolup,
Adamdın başı kan bolup.
Topurak caynap toz bolup,
Asman açık, cer bürkök,
Cerden bir tal körünböyt.
Ölüp catat kança can,
Elden bir tal körünböyt.
Kalkı kaynap cıyılıp,
Acal cetken kırılıp.
Anı mınday taştaylı,
Manastın uulu er Semeñ
Kayratı aşık er nemeñ,
Oşondon kabar baştaylı:
Buuruldu sanga bir salıp
Kaardanıp sumsayıp,
Koconun kolu bir san kol
Semetey kirdi kol salıp.
Atası Manas kökcaldan

Yamaçların hepsi toza kesmiş,
İnsanın başı kana bulanmış.
Toprak kaynayıp toz olmuş,
Gök açık, yer bulanık,
Yerde bir tek ot görünmez.
Ölüp yatar nice can,
Halktan bir tek kişi görünmez.
Halkı kaynayıp yığılmış,
Eceli yeten kırılmış.
Bunu böylece bırakalım,
Manas'ın oğlu er Semen,
Gayreti aşkın er kişi,
Ondan haber başlatalım:
Buurul'un sağrısına bir vurup
Öfkelenip kaşları çatık,
Koco'nun ordusu bir tümen ordu,
Semetey daldı saldırıp.
Babası bozkurt Manas'tan

Arta tuugan er neme.
Kay kılıgın aytasıñ,
Mekeden kelgen ceti tuu,
Ceti cerge ornotup,
Cetigiñ kirgen kezi eken,
Cetken cerin soylotup.
Mekeden kelgen altı tuu
Altı cerge ornotup,
Aydan kirdi kabılan,
A degen cerin soylotup.
Kayrattuular soyulup,
Camandar kaçıp çoyulup,
Atası Manas kökcaldan
Arta tuugan kurguruñ,
Artınan tüşüp kürküröp,
Kalıñ kara cediger
Kaçkan eken dürküröp.
Ayza cetken cerlerin
Ayza menen soylotup,
Algan eken Semetey.
Kılıç cetken cerlerin

Üstün doğmuş er kişi.
Hangi işini söylersin,
Mekke'den gelen yedi tuğu
Yedi yere dikip,
Yedisinden daldığı dem imiş,
Yettiği yeri yere serip.
Mekke'den gelen altı tuğu
Altı yere dikip,
Aydan girdi kaplan,
İlk vardığı yeri yere serip.
Yiğitler boylu boyunca serilip,
Kötüler kaçıp uzayıp,
Babası bozkurt Manas'tan
Üstün doğmuş yamanın,
Ardına düşüp gürleyip,
Kalabalık kara Cediger
Kaçmış meğer gümbürdeyip.
Mızrak yetişen yerleri
Mızrağıyla yere serip,
Almış idi Semetey.
Kılıç yetişen yerleri

Kılıç menen bir salıp,
Kalgan eken Semetey.
Topoloñun toz kılıp,
Toktotpoy kuup alıptır,
Taş korgonun talkalap,
Takır kuup alıptır.
Ondon-beşten bölüptür,
Acalduusu ölüptür,
Ölböy tirüü cürgöndör,
Ittey korduk körüptür.
Cedigerdin baarısı
Celigip kaçıp alıptır.
Cerge kirçü baştanıp,
Eeligip kaçıp alıptır.
Aşıp-taşıp küyünüp,
Cedigerdin baarısı
Amanat candan tüñülüp,

Kılıcıyla bir biçip,
Kalmış idi Semetey.
Kargaşasını toza katıp,
Durdurmadan kovalamış,
Taş kalesini paralayıp,
Tümünü sürüp kovalamış.
Onar beşer bölmüş,
Eceli gelen ölmüş,
Ölmeyip sağ kalanlar,
İt gibi horluk görmüş.
Cediger'in hepsi
Yelip yortup kaçmışlar.
Yere girercesine,
Çılgına dönüp kaçmışlar.
Aşıp taşıp yanıp yakılıp,
Cediger'in hepsi
Emanet candan umut kesip,

Tirüüsü kaçıp sabılıp,
«Baatır kulduk kıldık!» – dep,
Semeteyge calınıp.
Antañdaşıp kee biröö,
Attan tüşö kalışıp,
«Ay-ay baatır, Semetey,
Kanıbız akmak emespi,
Kalıñ elde ne cazık?
Aydalıp keldik artınan,
Aylınan kaçkan bir akmak
Akmak Koco dartınan.
Manastın uulu kabılan,
Başaaluu kalaa cer mına,
Baştı alsañ biz mına!
Kalıñ kazsañ or mına,
Kaynatar bolsoñ şor mına!
Baarın kırıp cibergin,
Kamına kelgen kol mına!
Beypay kılba momundu,
Karmaşsañ Koco zor mına!
Kocogo koşup korduktap,
Kaynatıp şordu zorduktap,

Sağ kalanı kaçıp perişan,
«Bahadır, kulun olduk!» deyip,
Semetey'e yalvarıp.
Soluk soluğa kimileri,
Attan iniverip,
«Ey ey bahadır Semetey,
Hanımız ahmak değil mi,
Kalabalık halkta ne suç var?
Sürülüp geldik ardından,
Yurdundan kaçan bir ahmak,
Ahmak Koco derdinden.
Manas'ın oğlu kaplan,
Başı alınacak şehir işte,
Baş alacaksan biz işte!
Derin kazarsan hendek işte,
Kaynatacaksan çile işte!
Hepsini kırıp geçir,
Hazır gelmiş ordu işte!
Zavallıyı perişan etme,
Vuruşacaksan Koco güçlü, işte!
Koco'ya katıp horlayarak,
Çileyi kaynatıp zorlayarak,

Kırar bolsoñ kol mına!»
Kalık çurkurap cabılıp,
Kalıñ kara cediger
Attan tüştü bagınıp.
Ayza, kılıç taştadı,
Atı kıyın mıktısı,
Semeteyge körünböy,
Ayılına kaça baştadı.
Bukara mintip turgan soñ,
Ölöñdüü cerdi örttögön,
Kara curtka tiybesten,
Bagınıp turgan bul elge
Katılışıp cürböstön,
Burkuragan köp curttun
Muñun ugup turganı.
Buzgan Koco al eken,

Kıracaksan ordu işte!»
Halk çığrışıp üşüşüp,
Kalabalık kara Cediger
Attan indi boyun eğip.
Mızrağı, kılıcı attı,
Adı çetin yamanları,
Semetey'e görünmeden,
Obasına kaçmaya başladı.
Ahali böyle durunca,
Otlu yeri ateşe veren,
Kara halka dokunmadan,
Boyun eğmiş bu halka
Sataşıp durmadan,
İnleyen bunca halkın
Derdini dinleyip durdu.
Bozan Koco oymuş,

	Buurulgan kamçı ciberip,	*Buurul'a kamçı savurup,*
	Kaarı kelip kakayıp,	*Kahrı gelip dikilip,*
	Örttöy közü bek caynap,	*Ateş gibi gözü hep parlayıp,*
	Kan içmesi bek karmap,	*Kan içiciliği pek tutup,*
	Kaardanıp bölünüp,	*Öfkelenip ayrılıp,*
	Arıslan törö Semetey	*Arslan bey Semetey,*
	Arıslan türü körünüp,	*Arslan yüzü görünüp,*
	Sebildüü kiyim seksen tört, Açuusuna tiygende	*Zırhlı giyimi seksen dört, Öfkesine dokununca*
	Kökcaldın uulu Semetey	*Bozkurdun oğlu Semetey,*
95990	Serp algan cagı kızıl ört.	*Süzdüğü yanı kızıl alev.*
	Betteşken coo toktogon,	*Yüzleşen düşman duraklamış,*
	Atasınan babası	*Atası da dedesi de,*
	Bettep bende kelbegen,	*Karşısına kul gelmemiş,*
	Bet alıp mende ceñbegen.	*Yüz dönüp kimse yenmemiş.*
	Karkayıp kaarı körüngön,	*Heybetle kahrı görünen,*
	Kastaşam dep kelgendin	*Düşmanlık edeyim diye gelenin*
	Kararıp kanı tögülgön.	*Kararıp kanı dökülen.*
	Cekene belge kurçangan,	*İnce beline kuşanmış,*
	Cetkileñ Manas atası	*Yetkin Manas atası,*
96000	Ceti san kara kol bolso,	*Yedi tümen kara ordu olsa,*
	Ceke aralap kol salgan.	*Tek başına dalıp saldıran.*
	Kagışkandı koybogon,	*Çarpışanı sağ komayan,*
	Içip kanga toybogon.	*İçip kana doymayan.*
	Kagışa kelgen duşmanı	*Çarpışmaya gelen düşmanı*
	Kayta tartpay soylogon.	*Geri dönmeden yere serilen.*
	Atasınan babası	*Atası da dedesi de*
	Karap tursa bularga,	*Bakıp dursa bunlara,*
	Atası başka duşmandar,	*Atası ayrı düşmanlar,*
	Kayaşa aytar bolbogon.	*Karşılık verir olmamış.*
96010	Tüp atası tügöl kan,	*Kök atası tümden han,*
	Tübünön Kızır daarıgan.	*Kökünden Hızır dokunmuş.*
	Başkı atası baarı kan,	*İlk atası hepsi han,*
	Başınan Kızır daarıgan.	*Başından Hızır dokunmuş.*
	Tulañduu cerdi tutantkan.	*Otlaklı yeri tutuşturan,*
	Kara suuga kan kuygan,	*Kara suya kan katan,*
	Özöndüü koonu maylagan,	*Vadili yamaçları yağlayan,*
	Öçöşünö tiygende,	*Hıncına dokununca,*

Öz atasın caylagan.
Kıyıgına tiygende,
Kırk çoronu «sıylagan».
Abıkeni añtarıp,
Köböştü körgö kirgizgen,
Kökcaldıgın bilgizgen.
Coo degende süyüngön,
Kandı suuday şimirgen.
Ak bolotun maylagan,
Öz agasın caylagan.
Bereniñdin uuluna
Betteşken kişi cok bolgon.
Ayzakerden şer bolgon,
Arıslandın uulu törögö
Alışkan kara cer bolgon.
Atagı çıgıp aalamga,
Semetey törö er bolgon,
Aç bolotun maylagan,
Alışkan coonu caylagan.
Kum bolotun maylagan,
Kuuşkandı caylagan.
Kan Koşoydun batası,
Kabarıñda bar beken,
Semeteydin atası.

Öz atasını haklayan.
Damarına basınca,
Kırk yiğidi «ağırlayan».
Abıke'yi devirip,
Köböş'ü mezara sokan,
Bozkurtluğunu gösteren.
Düşman deyince sevinen,
Kanı su gibi içen.
Ak çeliğini yağlayan,
Öz ağabeyini haklayan.
Yiğidinin oğluna
Karşı duran kişi olmamış.
Mızrakçılardan aslan olmuş,
Arslanın oğlu beye
Tutuşan kara yer olmuş.
Ünü yayılıp âleme,
Semetey bey er olmuş,
Aç çeliğini yağlayan,
Tutuşan düşmanı haklayan.
Kum çeliğini yağlayan,
Kovalayanı haklayan.
Han Koşoy'un duası,
Haberin var mı ola,
Semetey'in atası.

Sumsayıp belin kurçangan,
Er Semetey baatırdın
Sulayman tiybes Beecinden
İçinde cüröt buşmanı.
Suragın tartıp tak algan.
Astındagı miñgeni
Topon suu cetpes Beecinge
Altı ay miner buudanı,
Topoloñ salıp kandı algan. Alışaarı baatırdın
Iskender tiybes Beecinden
Ayıldan kaçıp kutulgan,
Işi tüşüp uzdu algan.
Olcogo ilek kızdı algan.

Kaş çatıp belini kuşanan,
Er Semetey bahadırın
Süleyman'ın dokunmadığı Beecin'den
İçinde gezer kaygısı.
Haracını alıp taht kuran.
Altındaki bindiği
Tufan suyu yetmez Beecin'e
Altı ay binilir küheylanı,
Kargaşa salıp hanı alan. Tutuşacağı bahadırın
İskender'in dokunmadığı Beecin'den
Obadan kaçıp kurtulan,
İşi düşüp ustasını alan.
Ganimete nice kızı alan.

Ayza cetpes çoñ dümök,
Erdigi curtka bilingen,
Kankor Manas atanıp,
Kakançından Beecindin
Dañsasına çiyilgan.
Beren Manas kökcaldan
Belekke kalgan Semetey.
Bet alıp çıgıp uruşka,
Beypaylaşıp turganı.
Atası belek taştagan,
Akun kan munun kaynı eken, Ne kılam dese erki bar.
Ayçürök alar zaybı eken.
Kayratı kımbat, zaarı küç,
Şay koldogon erendin
Katının tartıp alam – dep
Astında bedöö malı bar,
Acalıñ cetken köödöktör,
Ay-aalamdın baarısın
Çınkoco, Toltoy aybı eken. Kayran Koco kabılan
Argın, kırgız bir tuugan,
Talkanday çalar alı bar.
Çınkoco menen Semetey,
Terezesi teñ tuugan.
Özöktön çıkkan ört eken,
Balakettüü dümöktü
Ölüüçü Koco özü eken,
Akılı bölök, can birge
Akmak Koco it menen
Aralaş kütkön mal birge
Uraanı birge süröölöş,
Akmaktıgı bolboso,
Tilegi birge tülöölöş.
Kazına birge cıygandaş,
Bir atanın balası,
Bir buudaydın üröönü,
Bir kişinin tukumu.
Tuuganı bolup duşmanı,

Mızrak yetmez büyük belâ,
Erliği yurda bilinen,
Kan dökücü Manas adlanıp,
Kakançın'ın, Beecin'in
Defterine çizilen.
Yiğit Manas bozkurttan
Armağan kalan Semetey.
Yönelip çıkıp savaşa,
Boy ölçüşüp durmakta.
Atasının armağan bıraktığı,
Akun han bunun kayınıymış, Ne yaparım dese erki var.
Ayçürök ise eşiymiş.
Gayreti değerli, zehri güçlü,
Şah'ın kayırdığı yiğidin
Karısını çekip alırım deyip
Altında yürük atı var,
Eceli yetmiş toy budalalar,
Ay-âlemin tümünü
Çınkoco ile Toltoy'un ayıbıymış. Koca Koco kaplan,
Argın, Kırgız öz kardeş,
Un gibi ezecek gücü var.
Çınkoco ile Semetey,
Mertebesi denk doğmuş.
Özden çıkan ateşmiş,
Belâlı gaileyi
Ölecek olan Koco'nun kendisiymiş,
Aklı ayrı, canı bir,
Ahmak Koco itiyle
Karışık güdülen malı bir,
Savaş narası bir, omuzdaş,
Ahmaklığı olmasa,
Dileği bir, kurbandaş.
Hazineyi birlikte derleyen,
Bir atanın evladı,
Bir buğdayın tohumu,
Bir kişinin soyu.
Akrabası olup düşmanı,

Akmak Koco tuuganı.
Çınkoconun kılganı.
Şıgaydın uulu Çınkoco,
Kılgan işi tıñ Koco.
Telegeyi teñ Koco
Şaytandıgı bolboso,
Şay koldogon er Koco.
Kazanday kara börkü bar,
Kayran Koco karkıbar.
Ay-aalamdın baarısın
Kabılan Koco karkıbar.
Manas menen bir cürüp,
Öngön Koco emespi,
Körgön Koco emespi.
Ayzakerden akılman,
Iktuu Koco emespi.
Coo aylasın kup bilgen
Mıktı Koco emespi.
Caş ekende cakşıga
Öngön Koco emespi,
Kabılan Manas kökcaldan
Kança taalim köp alıp,
Köngön Koco emespi.
Iç etinen ok ötpös
Kiygen Koco emespi.

Ahmak Koco akrabası.
Çınkoco'nun ettiği.
Şıgay'ın oğlu Çınkoco,
Ettiği işi sağlam Koco.
Her yanı kusursuz Koco,
Şeytanlığı olmasa,
Şah'ın kayırdığı er Koco.
Kazan gibi kara kalpağı var,
Koca Koco heybetli.
Ay-âlemin hepsinde
Kaplan Koco heybetli.
Manas ile bir yürüyüp,
Yetişen Koco değil mi,
Görmüş Koco değil mi.
Mızrakçıların bilgesi,
Usta Koco değil mi.
Düşman ilmini iyi bilen
Yaman Koco değil mi.
Gençken iyilerin yanında
Yetişen Koco değil mi,
Kaplan Manas bozkurttan
Nice talim çokça alıp,
Pişen Koco değil mi.
Ten üstüne ok geçmezi
Giyen Koco değil mi.

Kagıştarda köp cürüp,
Kalaymandı salaardı
Bilgen Koco emespi.
Çınmaçından Beecinden,
Çın Kakandın elinen
Keçee, kalaymandı salganda,
Kankor Manas şeriñiz
Kaynap catkan kıtaydın
Kandıgın tartıp alganda,
Alım salıp kıtayga,
Kalaasın çaap alganda,
Kaldayıp catkan şaarların

Çarpışmalarda çok gezip,
Kıyameti koparmayı
Bilen Koco değil mi.
Çınmaçın'dan, Beecin'den,
Çın Kakan'ın elinden,
Hani, kıyamet koptuğunda,
Kan dökücü Manas aslanınız
Kaynayıp yatan Hıtay'ın
Hanlığını çekip aldığında,
Hıtay'a haraç salıp,
Kalesini vurup aldığında,
Yayılıp yatan şehirlerini

Kamagan Koco emespi.
Kakaylatıp kandarın,
Sabagan Koco emespi.
Ayabagan dümöktü
Salgan Koco emespi.
Kapkaluu Beecin oozunan,
Kangur degen baatırdan,
Acayıptan okugan,
Altımış ayar baatırdan,
Cetik külük kara attı
Tokugan Koco emespi.
Ceti ay catıp sıykırdan,
Okugan Koco emespi.
Aralıştuu kep tondu
Kiygen Koco emespi.
Kıtaylardın kıyın uruş dubasın,
Çıñaluu kızıl temirdey,
Bilgen Koco emespi.
Azırkı Koco abañdın
Atagın ukkan çoçugan,
Kıtaylardın biçigin
Kırk eki türün okugan.
Kakançındın soguşka
Bargan Koco emespi.
Kaynagan caman kırgında
Bolgon Koco emespi.
Soguş cayın üyrönüp,
Algan Koco emespi.

Kuşatan Koco değil mi.
Hanlarını dize getirip,
Döven Koco değil mi.
Amansız gaileyi
Salan Koco değil mi.
Kale kapılı Beecin ağzında,
Kangur denen bahadırdan,
Acayip ilimler okumuş,
Altmış büyücü bahadırdan,
Yetkin yürük kara atı
Eyerleyen Koco değil mi.
Yedi ay yatıp sihirden,
Okuyan Koco değil mi.
Tılsımla dokunmuş büyülü kaftanı
Giyen Koco değil mi.
Hıtayların çetin savaş duasını, Su
verilmiş kızıl demir gibi,
Bilen Koco değil mi.
Şimdiki Koco ağanın
Ününü duyan ürkmüş,
Hıtayların yazısının
Kırk iki türünü okumuş.
Kakançın'ın savaşına
Varan Koco değil mi.
Kaynayan yaman kırgında
Bulunan Koco değil mi.
Savaşın halini öğrenip,
Bellemiş Koco değil mi.

Kalıñ kıtay mancuu curt,
Kan aldında cöö külük,
Kaptap çoguu cetkende
Erendin ogu cañılıp,
Beecindegi korgondo,
Akbaltaydın Çubagı
Ok cañılıp oşondo,
Közdön kayım bolgondo,
Kaardanıp Kococaş,
Busurman kanın çaçkanda,

Kalabalık Hıtay, Mançu yurdu,
Han önünde yaya yürük,
Hep birden basıp yetiştiğinde,
Yiğidin oku şaşıp,
Beecin'deki kalede,
Akbaltay'ın Çubak'ı
Ok şaşıp o zaman,
Gözden kaybolduğunda,
Öfkelenip Kococaş,
Müslüman kanını saçtığında,

Kelgeni ketip başınan,
Busurmandın baarısı,
Kara tuman baskanda,
Altımıştın artıgı,
Kırk çoronun kıyını,
Sırgak ölüp catkanda,
Kaardanıp Kococaş,
Akkula okko uçkanda,
Almambet şeyit ketkende,
Alakeñdin canına,
Bargan Koco emespi,
Kün caylooçu cay taştı,
Bir keregi tier – dep,
Algan Koco emespi.
Amal menen atışka,
Balban Koco emespi.
Şıgaydın uulu Çınkoco,
Karap tursañ borumu,
Kara-Toonun señirdey.
Koconun cayın suraba,
Bilegi coon, taş cürök,
Çoñdugu toodoy badirek,
Başına kiygen suusar börk,
Uşu calgan düynödö
Bir caralgan kara kök.
Uçkan Kara at malı bar,
Katılgandın baarısın,
Kaarına alsa Çınkoco,

Gelen gidince başından,
Müslümanların hepsine,
Kara duman çöktüğünde,
Altmışın seçkini,
Kırk yiğidin yamanı,
Sırgak ölüp yattığında,
Öfkelenip Kococaş,
Akkula oka uçtuğunda,
Almambet şehit gittiğinde,
Alake'nin yanına,
Varan Koco değil mi,
Göğü yönetir yada taşını,
Bir gün gereği değer deyip,
Alan Koco değil mi.
Hile ile atışmada,
Pehlivan Koco değil mi.
Şıgay'ın oğlu Çınkoco,
Bakıp dursan endamı,
Kara-Too'nun sırtı gibi.
Koco'nun halini sorma,
Bileği kalın, taş yürek,
İriliği dağ gibi azman,
Başına giymiş samur börk,
Şu yalan dünyada
Bir yaratılmış kara çelik.
Uçan Kara at malı var,
Sataşanın hepsini,
Kahrına alsa Çınkoco,

Talkanday çalar alı bar.
Kayratı katuu, zaarı küç,
Unutup kalgan arbaktı
Çınkocodon küdör üz!
Munu mınday taştaylı,
Çınkocodon baştaylı:
Kayran Koco karkıbar,
Kaalasa mınça barkı bar,
Katılışa kelgendin,
Kanın içken saltı bar.

Un gibi ezecek gücü var.
Gayreti katı, zehri güçlü,
Unutulmuş ata ruhunu—
Çınkoco'dan umudu kes!
Bunu böylece bırakalım,
Çınkoco'dan başlayalım:
Koca Koco heybetli,
Dilese bunca itibarı var,
Sataşmaya gelenin,
Kanını içmek töresi var.

Manastın uulun soem – dep,
Kızıtalak kaçkındı
Kırgın kılıp koem – dep,
Kaardanıp kararıp,
Kalgan eken karkıbar.
Bulgarıdan terdigi,
Bende çıdap bargısız,
Bul Koconun erdigi.
Öndürdön cürgön seldi kör,
Seldey Koco erdi kör.
Kürküröp akkan suunu kör,
Çınkoco salgan çuunu kör.
Kara kılıç nörttü kör,
Çınkoco salgan örttü kör.
Kazılgan kara ordu kör,
Kayran Koco kabılan
Kaptatıp iygen şordu kör.
Bul düynögö caralıp,
Kelgen Koco emespi.
Katılgandın cazasın
Bergen Koco emespi.
Tömönkü toonun urçukta,
Tügönüp kirgen tumşukta,
Kayran Koco kanetet,
Kalaymandı salıptır,
Kaçkan kalıñ cediger
Kamçılap aydap alıptır:
«Atañdın körü cediger,
Kaçsañar boktu cediñer!

Manas'ın oğlunu boğazlarım deyip,
Kahrolası kaçkını
Kırıp geçiririm deyip,
Öfkelenip kararıp,
Öyle kalmış heybetli.
Sahtiyandandır eyer keçesi,
Kul dayanıp varamaz,
Bu Koco'nun erliği.
Yamaçtan inen seli gör,
Sel gibi Koco eri gör.
Gürleyip akan suyu gör,
Çınkoco'nun saldığı gulguleyi gör.
Kara kılıç şimşeğini gör,
Çınkoco'nun saldığı yangını gör.
Kazılmış kara hendeği gör,
Koca Koco kaplanın
Bastırıp saldığı çileyi gör.
Bu dünyaya yaratılıp,
Gelen Koco değil mi.
Sataşanın cezasını
Veren Koco değil mi.
Aşağıki dağın çıkıntısında,
Dağın tükendiği burunda,
Koca Koco n'eylesin,
Kıyameti koparmış,
Kaçan kalabalık Cediger'i
Kamçılayıp önüne katmış:
«Kahrolasıca Cediger,
Kaçarsanız boku yediniz!

Ceti-Özön arzan cer beken,
Semetey menden er beken.
Tuu karmagan biröö cok,
Tuuralap kaçıp alıpsıñ,
Tuygun Kocom bar debey,
Turalbay kaçıp kalıpsıñ.
Ceti-Suuda cediger
Cetik başım barında
Cetip cıynap alamın.

Ceti-Özön ucuz yer miymiş,
Semetey benden er miymiş.
Tuğ tutan biriniz yok,
Darmadağın kaçmışsınız,
Doğan Kocom var demeden,
Duramayıp kaçmışsınız.
Ceti-Suu'daki Cediger'i
Yetkin başım sağken
Yetip derleyip alırım.

Kırıp iyip baarıñdı,
Semetey taap alamın.
Menin kılgan erdigim,
Körböysüñbü cediger,
Menin tapkan baydamdı,
Bölböysüñbü cediger!
Baatırdıgım başkaça,
Balbandıgım bir kança!
Kara suuda bölüm cok,
Kalcıragan cediger,
Kayran başım barında,
Tegele saga ölüm cok!
Kaçpagıla cediger,
Kaş kaytarar eme cok!
Atañdın körü, cediger,
Ak sakalduu karıñ bar,
Ayıl tapkıç baarıñ bar.
Manastın caman uulunan
Şaşıp algan ekensiñ,
Kalıñ kara cediger,
Antalañdap baarıñar
Kaçıp algan ekensiñ.
Kaçar bolsoñ cediger,
Kalaymandı salamın,
Kara cinim karmasa,
Kaman alıp baarıñdı,
Kara cer kılıp salamın!
Coo körgöndö antañdap,
Akılınan şaşarbı,
Kızıtalak cediger,

Törölüü curt kaçarbı?
Ak seldeçen karıya,
Baarıñ kaçıp alıpsıñ,
Akıl tapkıç karıya
Baarıñ kaçıp alıpsıñ!»
Kalıñ kara cediger,
Kamap alıp Çınkoco,
Aydap algan kezi eken.

Hepinizi kırıp geçirip,
Semetey'i bulup alırım.
Benim ettiğim erliği,
Görmez misin Cediger,
Benim bulduğum serveti,
Bölüşmez misin Cediger!
Bahadırlığım bambaşka,
Pehlivanlığım bir nice!
Kara suda payım yok,
Sayıklayan Cediger,
Koca başım sağken,
Asla sana ölüm yok!
Kaçmayın Cediger,
Karşı koyacak kimse yok!
Kahrolasıca Cediger,
Ak sakallı yaşlınız var,
Oba bulur hepiniz varsınız.
Manas'ın kötü oğlundan
Telaşa kapılmışsınız,
Kalabalık kara Cediger,
Apar topar hepiniz
Kaçıp durmuşsunuz.
Kaçacaksan Cediger,
Kıyameti koparırım,
Kara cinim tutarsa,
Yaban domuzu gibi dalıp hepinizi,
Kara yer edip bırakırım!
Düşman görünce soluyup,
Aklını şaşırır mı,
Kahrolası Cediger,

Beyli yurt kaçar mı?
Ak sarıklı ihtiyar,
Hepiniz kaçmışsınız,
Akıl bulur ihtiyar,
Hepiniz kaçmışsınız!»
Kalabalık kara Cediger'i,
Kuşatıp alıp Çınkoco,
Önüne kattığı dem imiş.

Kayaşayak kılgandı
At üstünö sarpoştop,
Baylap algan kezi eken.
Türdüü kaarın salıptır,
Cedigerdi Çınkoco
Tük koyboy aydap alıptır.
Acalduusu ölüptür,
Şıgaydın uulu Kocodon,
Ölgönünön kalganı,
Abıdan korduk körüptür.
Kaardanıp küpüldöp,
Kayran Koco kanetet,
Kalaymandı baştaptır.
Kaarına çıdabay,
Kalıñ kara cediger
Kırılıp kete taştaptır.
Korduktu koydoy salıptır,
Kayran Koco kanetet,
Cedigerdin baarısın,
Koyboy aydap alıptır.
Alapayın tabalbay,
Cedigerdin kalıñ kol
Şaşıp cürgön andan köp.
Korgolotup candarın
Kaçıp cürgön mından köp.
Çoguu kaçıp ketüügö
Biröön biröö cürgün – dep,
Ündöp cürgön mından köp,
Uguzbastan Kocogo
Ata menen babasın
Tildep cürgön mından köp.

Karşılık edeni
At üstüne çaprazlayıp,
Bağladığı dem imiş.
Türlü kahrını salmış,
Cediger'i Çınkoco
Hiç komadan önüne katmış.
Eceli gelen ölmüş,
Şıgay'ın oğlu Koco'dan,
Ölenden geri kalanı,
İyice horluk görmüş.
Öfkelenip gümbürdeyip,
Koca Koco n'eylesin,
Kıyameti başlatmış.
Kahrına dayanamayıp,
Kalabalık kara Cediger
Kırılıp gidedurmuş.
Koyun güder gibi horlamış,
Koca Koco n'eylesin,
Cediger'in tümünü,
Komadan önüne katmış.
Ne yapacağını bilemeyip,
Cediger'in kalabalık ordusu,
Şaşırıp gezen ondan çok.
Canlarını kaçırıp saklayarak
Kaçıp gezen bundan çok.
Toplu kaçıp gitmeye,
Biri birine yürü deyip,
Seslenip gezen bundan çok,
Koco'ya duyurmadan
Atasını dedesini
Söven gezen bundan çok.

Söz süylöböy, til aytpay,
Küyüngönü mından köp,
Amanat candan oşondo
Tüñülgönü mından köp.
It Kocodon korduktu
Kördük degen mından köp,
Semeteyden kırılıp,

Söz söylemeden, dil dökmeden,
Yanıp yakılanı bundan çok,
Emanet candan o zaman
Umut keseni bundan çok.
İt Koco'dan horluğu
Gördük diyeni bundan çok,
Semetey'den kırılıp,

Öldük degen mından köp.
At toktoboy oşondo
Tuylap cürgön mından köp.
Katın menen balanı,
Körböy öldük kokuy – dep,
Iylap cürgön mından köp.
Kalaymandı salıptır,
Kayran Koco bulardı
Kamçılap aydap alıptır.
Cedigerge oşondo
Çınkocodoy kan çıkkan,
Çınkoconu körgöndö,
Cedigerden can çıkkan.
Şıgaydın uulu Çınkoco
Cedigerge kalganda,
Ayzakerdin ıktuusu,
Ay-aalamdı buy kılgan
Al Çınkoco mıktuusu.
Ak asaba, kızıl tuu,
Amalsız cüröt cediger,
Aygaylagan ızı-çuu,
Kök asaba, kızıl tuu,
Körbögöndü oşondo,
Körüp cüröt ızı-çuu.
Alapayın oşondo
Tabalbagan mından köp.
Aylınan kaçkan bul akmak,
Anık bizge kıldı – dep,
Camandagan mından köp.
Eer beldey moynokko
Emi ilinip cetti ele,
Al moynokko cetkende

Öldük diyeni bundan çok.
At durmayıp o zaman
Tepinip gezeni bundan çok.
Karı ile çocuğu,
Görmeden öldük eyvah deyip,
Ağlayıp gezeni bundan çok.
Kıyameti koparmış,
Koca Koco bunları
Kamçılayıp önüne katmış.
Cediger'e o zaman
Çınkoco gibi han çıkmış,
Çınkoco'yu görünce,
Cediger'den can çıkmış.
Şıgay'ın oğlu Çınkoco
Cediger'e hükmedince,
Mızrakçıların ustası,
Ay-âlemi perişan eden,
O Çınkoco yamanı.
Ak sancak, kızıl tuğ,
Çaresiz gezer Cediger,
Haykırışan gulgule,
Gök sancak, kızıl tuğ,
Görmediğini o zaman,
Görür oldu gulguleyi.
Ne yapacağını o zaman
Bilemeyeni bundan çok.
Yurdundan kaçan bu ahmak,
Bunu bize gerçek etti deyip,
Yereni bundan çok.
Eyer beli gibi boyun geçide
Şimdi tırmanıp yetmişti,
O geçide yetince,

El aylası ketti ele.
Köktön kögörüp munar bölünüp,
Sultan eken Semetey
Too köçköndöy düñgüröp,
Er Semetey körünüp.
Adır-budur belesten

Halkın çaresi tükenmişti.
Gökten göğerip pus bölünüp, Sultanmış
Semetey,
Dağ göçer gibi gümbürdeyip,
Er Semetey görünüp.
Engebeli bayırdan

Aşıp çıktı aduulap,
Astındagı Buuruldu
Abayı menen cabuulap.
Körgöndün köönü bölünüp,
Opol-Toodoy körünüp,
Oozunan çıkkan calını
Ayza boyu körünüp.
Manastın uulu kökcalıñ,
Akolpoktu kiyinip,
Kökcaldın türün körgöndö
Cediger turdu küyünüp.
Kürkürögön sultanıñ,
Kümüş kemer kurçanıp,
Kündöy beti nur çalıp.
Altın kemer kurçanıp,
Ayday betin nur çalıp.
Şay koldogon kabılan,
Zıñ-zıñ etip kenebeyt,
Çınkocodoy bölönü
Buçkagına teñebeyt.
Korozdoy bolgon kayran şer,
Arbayıp butun salıptır.
Kozgolboston zıñgırap,
Körsö köñül bölünüp,
Kolundagı sır nayza
Uçunan kanı tögülüp.
Calañkıç sını körünüp,
Astındagı Buurulu
Bugudan beter tüyülüp,
Buudan törö Semetey
Akolpoktu kiyinip.
Kasaba koldo kalkıldap,
Manastan kalgan Akkelte
Oñ iyinde carkıldap.
Sultan tuugan kurgurdun,

Zulpukor kında kıñgırap,
Kele catat zıñgırap.
Körgöndö cürök zırp etip,

Aşıp çıktı kükreyip,
Altındaki Buurul'u
Kadife çulla donatıp.
Görenin yüreği ürperip,
Opol Dağı gibi görünüp,
Ağzından çıkan yalımı
Mızrak boyu görünüp.
Manas'ın oğlu bozkurdun,
Akolpok'u giyinip,
Bozkurdun yüzünü görünce,
Cediger durdu yanıp yakılıp.
Gürleyen sultanın,
Gümüş kemer kuşanıp,
Güneş gibi yüzü nur saçıp.
Altın kemer kuşanıp,
Ay gibi yüzüne nur vurup.
Şah'ın kayırdığı kaplan,
Çın çın öter, aldırmaz,
Çınkoco gibi kuzeni
Tırnağına denk tutmaz.
Horoz gibi kabaran koca aslan,
Gerinip bacağını atmış.
Kımıldamadan çınlayıp,
Görse gönül ürperip,
Elindeki sırlı mızrağın
Ucundan kanı dökülüp.
Azrail görünüşü belirip,
Altındaki Buurul'u
Geyikten beter sıçrayıp,
Küheylanlı bey Semetey,
Akolpok'u giyinip.
Sancak elde dalgalanıp,
Manas'tan kalan Akkelte
Sağ omzunda parıldayıp.
Sultan doğmuş yiğidin,

Zülfikar kında şıngırdayıp,
Geliyor çınlayarak.
Görünce yürek cız edip,

	Cediger köönü bölünüp,	*Cediger'in gönlü ürperip,*
	Oñ kolunda aybalta,	*Sağ elinde ay balta,*
	Ay tiygendey körünüp.	*Ay vurmuş gibi görünüp.*
	Belge çıga kelgende	*Sırta çıkıp geldiğinde,*
	Bereniñ calpı körünüp.	*Yiğidin tümüyle görünüp.*
	Kara çaar kabılan,	*Kara benekli kaplan,*
	Kaptalında çamınıp.	*Yanı sıra atılıp.*
96400	Karap turgan cediger,	*Bakıp duran Cediger,*
	Kaşak kün, emi öldük – dep,	*Kara gün, şimdi öldük deyip,*
	Ölüm cayga kamınıp,	*Ölüm yerine hazırlanıp,*
	Cürögü tüşüp kayran curt,	*Yüreği düşüp zavallı yurt,*
	Közü ketip alaktap,	*Gözü kayıp fıldır fıldır,*
	Adamdan mınday bolboyt – dep,	*İnsandan böylesi olmaz deyip,*
	Muunu ketti salaktap.	*Dizinin bağı çözüldü.*
	Çolok kök cal arslan,	*Güdük yeleli boz arslan,*
	Oñ cagınan kamınıp,	*Sağ yanından hazırlanıp,*
	Kırk çilten, Kızır Nıyazı	*Kırk çilten, Hızır Nıyaz,*
96410	Kırk eki miñ kol bolup,	*Kırk iki bin ordu olup,*
	Tuş-tuşunan cabılıp.	*Dört bir yandan üşüşüp.*
	Alp kara kuş zımırık,	*Alp kara kuş zümrüdüanka,*
	Alıp keter emedey,	*Alıp götürecekmiş gibi,*
	Koldogonu eñ kıyın,	*Koruyucusu pek çetin,*
	Kozgolso bizge cetet – dep,	*Kımıldarsa bize yeter deyip,*
	Kılmışı cok el elek,	*Suçu olmayan halktık biz,*
	Kılmıştuuga asılbay,	*Suçluya sataşmadan,*
	Bizdi kıyratıp keter beken – dep.	*Bizi kırıp geçer mi ola deyip.*
	Kılçıldap turdu cediger,	*Titreşip durdu Cediger,*
96420	Azap tartıp küyünüp.	*Azap çekip yanıp yakılıp.*
	Manastın uulu Semetey,	*Manas'ın oğlu Semetey,*
	Boz ala celek tuu tartıp,	*Boz ala flamalı tuğ çekip,*
	Kan Manastap çuu tartıp,	*«Han Manas!» diye nara atıp,*
	Kalıñ koldu teñgerbey	*Kalabalık orduyu saymadan*
	Çettep kalgan kezi eken.	*Kıyıdan geçtiği dem imiş.*
	Şıgaydın uulu Koconu,	*Şıgay'ın oğlu Koco'yu,*
	Kabılan törö oşondo	*Kaplan bey o zaman*
	Bettep kalgan kezi eken.	*Karşıladığı dem imiş.*
	Kaardanıp bülüktön	*Öfkelenip kargaşadan*
96430	Kalışa turgan kezi eken.	*Hesaplaşacağı dem imiş.*

Kan Koco menen kankoruñ,
Salışa turgan kezi eken.
Kudaydın salgan buyrugun
Körüşö turgan kezi eken.
Koco menen Semetey
Ölüşö turgan kezi eken.
Kabırganın büktöösün
Sögüşö turgan kezi eken.
Köödöndögü kara kan
Tögüşö turgan kezi eken.
Kasaba koldo kalkıldap,
Duşmanga sunçu sır nayza
Oñ kolunda carkıldap.
Caaday uçup Arbuurul
Eelenip uçup bulkunup,
Enteñdep basıp culkunup.
Köküldü kökkö ırgıtıp,
Tuyaktı cerge mılgıtıp,
Eeligip basıp bölünüp,
Eliktey sını körünüp.
Kaardanıp caylanıp,
Manas kandın Zulpukor
Kınap canga baylanıp.
Eer beldey belesten
Çıga kalıp Kocogo,
Semetey turup munu aytat:
«Kanzaadanın öz başı
Kaçıp cürgön bolobu,
Kanıñ kaçıp cürgön kez,
Kalk taştagan bolobu?
Bekzaadanın öz başı,
Belgilüü curttan ayrılıp,
Bezip cürgön bolobu?
Oy Çınkoco, kan aba,
Bölökkö burba beyliñdi,

Han Koco ile kan dökücünün,
Vuruşacağı dem imiş.
Hüda'nın saldığı buyruğu
Görüşeceği dem imiş.
Koco ile Semetey'in
Ölüşeceği dem imiş.
Kaburganın kıvrımını
Söküşeceği dem imiş.
Göğüsteki kara kanı
Döküşeceği dem imiş.
Sancak elde dalgalanıp,
Düşmana uzattığı sırlı mızrak
Sağ elinde parıldayıp.
Yay gibi uçup Arbuurul,
Coşup uçup silkinip,
Sabırsız basıp çırpınıp.
Perçemi göğe savurup,
Toynağı yere gömüp,
Coşup basıp öne çıkıp,
Karaca gibi endamı görünüp.
Öfkelenip yerleşip,
Manas Han'ın Zülfikar'ı
Kınıyla yanına bağlanıp.
Eyer beli gibi bayırdan
Çıkıverip Koco'ya,
Semetey durup şunu söyler:
«Han oğlunun öz başı
Kaçıp gezer olur mu,
Hanının kaçıp gezdiği dem,
Halkı bırakmış olur mu?
Bey oğlunun öz başı,
Belli yurdundan ayrılıp,
Kaçak gezer olur mu?
Ey Çınkoco, han ağa,
Yabana çevirme gönlünü,

Kütüp al Talasta argın eliñdi.
Erdigiñ bar külkana,
El-curtka atıñ bolboybu,

Karşıla Talas'ta Argın halkını.
Erliğin var, ey yaman,
El yurda adın olmaz mı,

Elinen azgan bukara.
Kalkınan azıp tentigen,
Cakşılıkka barabı,
Kanıñ tentip cürgönü,
Cakşı cürüm bolobu.
Tentip cürgön sendeydi
Cakşı degen bolobu?
Maldan tartuu kılayın,
Ayıp ketse Çınkoco,
On tört külük malımdı al,
Kılıç tumşuk bilimdi al,
Kımbatım Kocom, tilimdi al!»
Buuruldun oozun burguça,
Munusun aytıp turguça,
Koconu Kuday emi urdu,
Kaarduu cini tabılıp,
Manastın cetim uulu – dep,
Şıgaydın uulu Çınkoco
Kök colborstoy çamınıp.
Katının kara baskansıp,
Kuugunu cakın kaçkansıp,
Kuugunun cakın kuugansıp,
Kuturdu Koco oşondo,
Katını erkek tuugansıp.
Ok ötpöstü camınıp,
Oodarıp salçu emedey,
Oyron Koco kamınıp.
Eerdin kese çaynaptır,
Eldiktigi takır cok,
Şıgaydın uulu Çınkoco
Kan içmesi karmaptır:
Abaylasa zaarı küç
Şıgaydın uulu bu Koco
Katılgandı kılat tüz.
Colum üydöy çoyunbaş
Congo salıp caylanıp,

Kayra caaçu buluttay
Kaar cüzünö aylanıp,

Halkından azmış zavallı.
Halkından azıp başıboş gezen,
İyiliğe varır mı,
Hanının serseri gezmesi,
İyi gidiş olur mu.
Serseri gezen senin gibiye
İyi diyen olur mu?
Maldan armağan edeyim,
Kusur geçtiyse Çınkoco,
On dört yürük malımı al,
Kılıç burunlu atımı al,
Kıymetlim Kocom, sözümü tut!»
Buurul'un ağzını çevirene dek,
Bu sözünü söyleye dursun,
Koco'yu Hüda şimdi çarptı,
Kahırlı öfkesi kabarıp,
Manas'ın yetim oğlu deyip,
Şıgay'ın oğlu Çınkoco
Boz kaplan gibi atılıp.
Karısını kara basmış gibi,
Kovalayanı yakınken kaçmış gibi,
Kovaladığı yakınmış gibi,
Kudurdu Koco o zaman,
Karısı erkek doğurmuş gibi.
Ok geçmezi bürünüp,
Devirip atacakmış gibi,
Yaman Koco hazırlanıp.
Dudağını ısırıp çiğnemiş,
İnsanlığı hiç yok,
Şıgay'ın oğlu Çınkoco
Kan içiciliği tutmuş:
Bakılsa zehri güçlü,
Şıgay'ın oğlu bu Koco
Sataşanı yerle bir eder.
Çadır kadar demir topuzu
Sırtına vurup yerleşip,

Yeniden yağacak bulut gibi
Kahır yüzüne bürünüp,

El boluuçu cönü cok,
Koluna tiyse al Koco,
Soo koyuuçu türü cok.
Kuturgurdu karasañ,
Kurmandıkka çalgıday,
Tuuganbı dep ayasa,
Baştı kesip salgıday.
Koco turat küülönüp,
Semeteyge süylönüp,
«Kayta kelbes karan col,
Çala cürgön col oşol.
Atañ ala köödön Manastı
Altı aldagan kol oşol.
Cetim kalıp atañdan,
Temirkandın şaarına
Tentip ketken sen oşol.
Atañ Manas şer menen,
Tutkaktaşkan men oşol.
Emi kaarım keldi kakaydım,
At baylagan mamıday,
Talastan alam köçüñdü,
Manastın uulu cetimim,
Senden talkalap alam öçümdü. Kapır bolgon çeni bar.
Keñ-Koldon tiydiñ köçümdü,
Korduktu katuu bul baştap,
Kesirettüü kuldardan,
Bıyıl alam öçümdü.
Ak çardaktay ordomo,
Bakay kandı kirgizdiñ,
Ukuruk tiybes Kara attı
Karmatıp alıp Semetey,
Kuldarga caydak miñgizdiñ.
Kurmandıkka tartınbay
Keñ-Koldo çiygen sızıgıñ,
Keçee, maa körsötkön kızıgıñ Tuura candı koygon cok,
Kıyamattın kıstoosun,
Körgönü kelgen ekensiñ,

Barışacak hali yok,
Eline geçse o Koco,
Sağ bırakacak hali yok.
Kuduruğa bir baksana,
Kurbanlık keser gibi,
Akraba mı deyip esirgese,
Başı kesip atar gibi.
Koco durur kabararak,
Semetey'e söylenerek:
«Geri gelinmez kara yol,
Yarım yürünen yol odur.
Baban ala göğüslü Manas'ı
Altı kez aldatan el odur.
Babandan yetim kalıp,
Temirkan'ın şehrine
Sürgün giden sen osun.
Baban aslan Manas ile
Kapışıp duran ben oyum.
Şimdi kahrım geldi, dikildim,
At bağlanan kazık gibi,
Talas'tan alırım göçünü,
Manas'ın oğlu yetimim,
Senden ezip alırım öcümü. Kâfir olmuş hali var.
Keñ-Kol'dan vurdun göçüme,
Horluğu katı bu başlatıp,
Uğursuz kullardan,
Bu yıl alırım öcümü.
Ak martı gibi otağıma,
Bakay Han'ı sokuverdin,
Kement değmez Kara atı
Yakalatıp alıp Semetey,
Kullara çıplak bindirdin.
Kurbanlığa çekinmeden
Keñ-Kol'da çizdiğin çizgiyi,
Hani bana gösterdiğin oyunu Doğru canı komadı,
Kıyametin sıkboğazını,
Görmeye gelmişsin,

Kızıtalak Semetey,
Kıyın menin özümdön
Ölgönü kelgen ekensiñ.

Kahrolası Semetey,
Çetin benim elimden
Ölmeye gelmişsin.

Talaska kongon daynıñdı,
Tartıp alam kıztalak,
Ayçöröktay zaybıñdı.
Surasa berbes Buurulga
Suuk ukuruk salayın,
Calınsa berbes Taybuurul,
Caydaktap olco alayın.
Kırgındı kızık salamın,
Kıcırıma çoñ tiydiñ,
Başıñdı kesip alamın.
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga caramın!
Tuugandıgıñ ugamın,
Kızıtalak Semetey,
Öltürüp cerge tıgamın,
Kuldarıñ karmap alamın!»
Cer ayrıldı dürköröp,
Celikti Koco kürköröp.
Koconu Kuday emi urdu,
Kordugu küçtüü kep kıldı.
Takır bolgon çeni bar,
Dinden çıgıp bul Koco,
Sala turgan çeni bar,
Körünöö Koco berendin,
Kıyamattık korduktu
Kıla turgan çeni bar.
Koluna tiyse bul Koco
Manastın uulu cetimdi
Çala turgan çeni bar.
Tuuganı Koco oñgon cok.
Kayran Koco tuugandın
Çalgayı boldu sözündö,
Çalgırtı boldu közündö,
Çaması kelse Koco abañ,

Talas'a konan yurdunu,
Çekip alırım kahrolası,
Ayçörök gibi eşini.
İstense verilmez Buurul'a
Soğuk kementi atayım,
Yalvarsa verilmez Taybuurul'u,
Çıplak koşup ganimet alayım.
Kırgını görülmedik salarım,
Damarıma pek bastın,
Başını kesip alırım.
Yol üstünde sürükleyip,
Yaban itlerine yem ederim!
Akrabalığını duyarım,
Kahrolası Semetey,
Öldürüp yere tıkarım,
Kullarını yakalar alırım!»
Yer yarıldı gümbürdeyip,
Coştu Koco kükreyip.
Koco'yu Hüda şimdi çarptı,
Horluğu ağır sözler etti.
Büsbütün azmış hali var,
Dinden çıkıp bu Koco,
Salacak hali var,
Apaçık Koco yiğide,
Kıyametlik horluğu
Edecek hali var.
Eline geçse bu Koco,
Manas'ın oğlu yetimi
Boğazlayacak hali var.
Akrabası Koco onmadı.
Koca Koco akrabanın
Eğrilik oldu sözünde,
Şaşılık oldu gözünde,
Gücü yetse Koco ağan,

Çalmakçı boldu özümdü.
Kıñırtı boldu sözündö,
Kıyşıgı boldu közündö,
Kıyabına bir kelsem,
Kılmak boldu özümdü.
Badırañ temir kurç bolboy,
Başka öskön aram curt bolboy, Kaçırıp ayza saydı emi.
Kurama temir kurç bolboy,
Kuturgan Koco curt bolboy,
Astınan çuu tabıldı,
Aytkandı bilbey al Koco,
Aluuçuday kamındı.
Kara atına kamçı urup,
Kaardanıp bakırıp,
Koco kelet oşondo
Şıgaylap uraan çakırıp.
Kaardanıp kürküröp,
Aybatınan Koconun
Karap turgan adamdın
Azat boyu dürküröp.
Kenebey turdu Semetey
«Tuugan ele Çınkoco
Tuuralap ayza sunsunçu,
Tuura öçü bar bolso,
Sunup ayza ursunçu!
Kaarın katuu salsınçı,
Kezegin berip turayın,
Kapkayda kegin alsınçı.
Ayzasın sunup maga urup,
Aşkere korduk çın kılıp
Karabas beken Buudanga,
Kol kaytarbay men koysom,
Karar beken tuuganga!»
Kaykaybastan Semetey,
Aldına karap turdu emi,
Şıgaydın uulu Çınkoco
Çıñalıp ayza urdu emi.
Kaardanıp Çınkoco

Boğazlamak istedi beni.
Çarpıklık oldu sözünde,
Yamukluk oldu gözünde,
Fırsatına bir gelsem,
Etmek istedi beni.
Kaba demir çelik olmaz,
Ayrı büyümüş haram yurt olmaz, Saldırıp mızrak sapladı işte.
Derleme demir çelik olmaz,
Kudurmuş Koco yurt olmaz,
Önünden gulgule koptu,
Söyleneni bilmeden o Koco,
Alıp koparacakmış gibi davrandı.
Kara atına kamçı vurup,
Öfkelenip bağırıp,
Koco gelir o zaman
«Şıgay!» diye nara atıp.
Öfkelenip kükreyip,
Koco'nun heybetinden
Bakıp duran insanın
Bütün bedeni ürperip.
Aldırmadan durdu Semetey:
«Akrabaydı Çınkoco,
Dosdoğru mızrak uzatsın hele,
Haklı öcü var ise,
Uzatıp mızrak vursun hele!
Kahrını katı salsın hele,
Sırasını verip durayım,
Nerdeyse öcünü alsın hele.
Mızrağını uzatıp bana vurup,
Apaçık horluğu gerçek edip
Bakmaz mı ola küheylana,
El kaldırmadan ben dursam,
Bakar mı ola akrabaya!»
Eğilip bükülmeden Semetey,
Önüne bakıp durdu işte,
Şıgay'ın oğlu Çınkoco
Gerilip mızrak vurdu işte.
Öfkelenip Çınkoco

Kaçırıp ayza urdu emi.	*Saldırıp mızrak vurdu işte.*
Beli ar cakta mekçeyip,	*Beli o yanda kamburlaşıp,*
Közü ketip çekçeyip,	*Gözü fırlayıp belerip,*
Sakalı ketip birindep,	*Sakalı tel tel dağılıp,*
Kaardanıp kürüldöp,	*Öfkelenip gürüldeyip,*
Kemerdin ber cak beti – dep,	*Kemerin beri yüzü deyip,*
Öpkönün tuura çeti – dep,	*Ciğerin tam kıyısı deyip,*
Kaykaygan cok Semetey.	*Kılını kıpırdatmadı Semetey.*
Atası Manas kökcaldan	*Babası bozkurt Manas'tan*
Kiyip kalgan Akolpok,	*Giyip kaldığı Akolpok,*
Ançalık coogo boy berbes,	*Öylesi düşmana boyun vermez,*
Arıslanıña çak olpok.	*Arslanına denk zırh kaftan.*
Kup eskirip ketti – dep,	*İyice eskidi deyip,*
Kurgan eneñ septegen,	*Zavallı anan onarmış,*
Teşilgen cerin eptegen.	*Delinen yerini yamamış.*
Akolpokko barganda,	*Akolpok'a vardığında,*
Al Koconun ayzası	*O Koco'nun mızrağı*
Seksen bölök bırkırap,	*Seksen parça çatırdayıp,*
Koconun ketti aylası.	*Koco'nun gitti çaresi.*
Kança cerdi köp körgön,	*Nice yeri çok görmüş,*
Kambıl Koco emespi,	*Becerikli Koco değil mi,*
Coo aylasın kup bilgen,	*Düşman ilmini iyi bilen,*
Dañgıl Koco emespi.	*Usta Koco değil mi.*
Colum üydöy çoñ çokmor,	*Çadır kadar büyük çomağı*
Colu katkan al Koco	*Yolu kurumuş o Koco*
Kolgo karmap imerdi,	*Ele alıp savurdu,*
Koş koldop turup oşondo,	*Çift elleyip durup o zaman,*
Kocosanduu törönü,	*Koco kibirli töreye,*
Töbögö tartıp ciberdi.	*Tepesine indiriverdi.*
Başına çokmor tiygende,	*Başına çomak değince,*
Çınkoconun çoyun baş	*Çınkoco'nun demir topuzu:*
Sabı ketti bırkırap,	*Sapı gitti paramparça,*
Başı ketti dırkırap,	*Başı gitti fırlayıp,*
Başka kiygen tuulga*,	*Başa giyilen tuulga*,*
Dal tiygen ceri oşondo,	*Tam değdiği yeri o zaman,*
Ketken eken çoyulup,	*Esneyip çökmüş meğer,*
Kayran eneñ Kanıkey	*Koca anan Kanıkey'in*
Casap bergen Çarayna*,	*Yapıp verdiği Çarayna*,*

Kalgan eken toktotup.
Durdurup kalmış meğer.

Kezegin berse Semetey,
Karagattay kayran köz
Oyup sala taştadı.
Kara neet it Koco,
Manastın uulu cetimdi
Soyup sala taştadı.
Tuuganı boldu duşmanı,
Kabılan törö sultandın,
İçinde boldu buşmanı.
Tutalanın turalbay,
Tuygun törö sultandın
Kakcaldıgı köründü,
Kaalgaday kayran tiş
Kalayıktan başka tiş,
Taruudaydan bölündü,
Oozunan kök calın
Oktos berip tögüldü.
Közü küyüp çok bolup,
Körgöndün köönü bölünüp,
Kök colborstoy körünüp,
Kaarı kelip tünörüp,
Arday bolgon Buuruldu
Tartıp oozun burdu emi,
Sundurgan sayın kan içken,
Sultanıñdın sır nayza
Sunalta karmap sundu emi.
Ayza karmap imerip,
Arday bolgon Buuruldu
Takımga tartıp ciberip,
Tegeregin karabay,
Teñiziñ kirdi Kocogo
Tegele canın ayabay.
Tügöngön toonun urçukta,
Dümüröygön tumşukta,
Cebeden murun cetti emi,
Cetip ayza netti emi.
Adis bolgon al Koco,

Sırasını verse Semetey,
Karadut gibi kıymetli gözü
Oyup atacaktı.
Kara niyetli it Koco,
Manas'ın oğlu yetimi
Boğazlayıp atacaktı.
Akrabası oldu düşmanı,
Kaplan bey sultanın,
İçinde oldu kaygısı.
Öfkeden yerinde duramayıp,
Doğan bey sultanın
Azgın kurtluğu göründü,
Kapı kanadı gibi koca diş,
Halktan bambaşka diş,
Darı tanesince gıcırdadı,
Ağzından gök yalım
Fışkırıp döküldü.
Gözü yanıp kor olup,
Görenin yüreği ürperip,
Boz kaplan gibi görünüp,
Kahrı gelip kararıp,
Ceylan gibi Buurul'un
Çekip ağzını çevirdi işte,
Uzattıkça kan içen,
Sultanının sırlı mızrağını
Uzatıp tutup sundu işte.
Mızrağı tutup çevirip,
Ceylan gibi Buurul'u
Sağrısına indiriverip,
Çevresine bakmadan,
Ummanın daldı Koco'ya
Hiç canını esirgemeden.
Tükenen dağın çıkıntısında,
Kütükleşen burunda,
Oktan önce yetti işte,
Yetip mızrak n'etti işte.
Usta olan o Koco,

Aybalta kolgo alganı,
Saydırbay kagıp salganı.

Ay baltayı ele aldı,
Saplatmadan savuşturdu.

Ayzası arı ötköndö,
Tiybey çıgıp ketkende,
Canında altından caş kalta,
Oñ koldo altın caak aybalta,
Açuusu kelgen arslan er
Karmay kalıp imerdi,
Törösüngön Koconu
Töbögö tartıp ciberdi.
Törö Koco oşondo
Semeteydin kordugun
Körüp kala taştadı.
Töbögö tiygen baltadan
Ölüp kala taştadı.
Töbögö tiygen baltadan
Kalkanı ketti bırkırap,
Çımınday canı çırkırap,
Üzöngüdön but tayıp,
Eerinen art tayıp.
Eki közü alaktap,
Eki butu salaktap,
Çanaçtay murdu dardaktap,
Eki etegi kaldaktap,
Akılınan şaşkanı,
Eer beldey beleske
Koco çıga kaçkanı.
Buurukmaluu kökcalı
Buuruldun oozun burdu emi,
Atası Manas arslandan
Alıp kalgan Akkelte
Ala koyup iyinden,
Miltesi küyüp çoktoluu,
Eçaktan ele oktoluu.
Karmap kolgo alganda,
Kocogo sunup kalganda,
Mergendikke tazası,
Belen turgan maşaası.

Mızrağı öte geçince,
Değmeden çıkıp gidince,
Yanında altından küçük kese,
Sağ elde altın yanaklı ay balta,
Öfkesi gelen arslan er
Kapıverip savurdu,
Beylik taslayan Koco'yu
Tepesine indiriverdi.
Bey Koco o zaman
Semetey'in horluğunu
Görüverdi orada.
Tepeye değen baltadan
Öleyazdı orada.
Tepeye değen baltadan
Kalkanı gitti paramparça,
Sinek gibi canı cıyaklayıp,
Üzengiden ayağı kayıp,
Eyerinden ardı kayıp.
İki gözü fıldır fıldır,
İki ayağı sallanıp,
Tulum gibi burnu pörtleyip,
İki eteği savrulup,
Aklını şaşırdı,
Eyer beli gibi bayıra
Koco çıkıp kaçtı.
Buurul atlı bozkurdun
Buurul'un ağzını çevirdi işte,
Babası arslan Manas'tan
Alıp kaldığı Akkelte'yi
Omzundan alıverip,
Fitili yanık, korlu,
Çoktan beridir dolu.
Tutup ele aldığında,
Koco'ya doğrulttuğunda,
Nişancılıkta arısı,
Hazır duran tetiği.

Çıkanaktın koşu – dep,
Özüñ körgön Koconun
Çın ölör çagı uşu – dep,

Dirseğin desteği deyip,
Kendin gördüğün Koco'nun
Gerçek ölür çağı budur deyip,

Kabılan tuugan kökcalıñ
Akkelte menen bir koydu,
Mıltık ünü çıkkanda,
Kayran Koco dır koydu.
Caza atıp kalganı,
Cazıp barıp oşondo,
Cabıktay çımdı alganı.
Kayran candan tüñülüp,
Kaardanıp bul Koco,
Kudaydın künün cayladı,
Asıl Almañ kökcaldan
Alıp kalgan cay taşı,
Alıp suuga salganı,
Çınmaçındın dubasın,
Çındap okup kalganı.
Tüz cerden tuman tabılıp
Toolorgo bulut cabılıp,
Kaykalagan toolordon
Kara şamal kürküröp,
Şıgaydın uulu Koconun
Cayçılık türü körünüp,
Könöktögön emedey,
Köktön kök kaşka möndür tögülüp,
Duuga kirdi Çınkoco.
Cöö tuman tüşüp kıbırlap,
Cürüp kaldı oşondo
Kızıl munar şıbırgak.
Cakanın baarı camgırlap,
Böksönün baarı möndürlöp,
Alakançık, şıbırgak,
Obodon bulut tutulup,
Cer ayrılıp turganı,
Obonu Kuday urganı.
Kakançındın dubasın
Kayran Koco oşondo

Kaplan doğmuş bozkurdun
Akkelte ile bir bastı,
Tüfek sesi çıkınca,
Koca Koco fırlayıverdi.
Iskalayıp attı orada,
Şaşıp varıp o zaman,
Keçe kadar çimi söktü.
Aziz candan umut kesip,
Öfkelenip bu Koco,
Hüda'nın gününü büyüledi,
Aziz Alman bozkurttan
Alıp kaldığı yada taşını,
Alıp suya saldı,
Çınmaçın'ın duasını,
Gerçekten okudu orada.
Düz yerden duman türeyip,
Dağlara bulut kapanıp,
Yükselen dağlardan
Kara yel kükreyip,
Şıgay'ın oğlu Koco'nun
Yadacılık hüneri görünüp,
Kovadan boşanır gibi,
Gökten gök benekli dolu dökülüp, Büyüye girdi Çınkoco.
Yer dumanı çöküp süzülüp,
Yürüdü geldi o zaman
Kızıl pus, sulusepken.
Etekler hep yağmurlanıp,
Yamaçlar hep doluya kesip,
Boran ile sulusepken,
Gökte bulut tutulup,
Yer yarılıp durdu,
Göğü Hüda çarptı.
Kakançın'ın duasını
Koca Koco o zaman

Kaşkayıp okup turganı.
Örttöy közü bek caynap,
Kabılan törö Semetey,
Kan içmesi çın karmap.
Katılmak boldu Kocogo,

Karmaşmak boldu oşogo.
Akkelte cana sunarda,
Kocogo mıltık urarda,
Çınkoconun Kara atı,
Kara atının bar eken,
Kaptalında kanatı,
Acayıptan duba okup,
Uça cürgön adatı.
Kıyın zeerçi* cadıgöy
Kılganı uşul Koconun,
Astında bedöö Kara atı.
Kara canga küç kelse,
Karmaşkan coonu körgöndö,
Kalkıldap uçar adatı.
Adis bolgon al Koco,
Aşker cayın suraba,
Şay koldogon şer Koco.
Uçup cürgön amalduu,
Kıyın candan er Koco.
Aralaşıp zakımdap,
Çuuga kirdi Çınkoco.
Adam uulu işengis,
Köbü calgan, köbü çın,
Körüp kelgen biröö cok,
Körünöö Kuday bilbese
Tañ bilbeybiz çın bolso,
Carımı tögün, carmı çın,
Caratkan özü bilbese,
Şıgaydın uulu Çınkoco,
Kılgan işi tıñ Koco.
Oñ dalısı keñ Koco,
Aalamdan artık er Koco.
On eki müçö teñ Koco,

Dimdik okuyup durdu.
Ateş gibi gözü hep parlayıp,
Kaplan bey Semetey,
Kan içiciliği gerçek tutup.
Sataşmak istedi Koco'ya,

Kapışmak istedi onunla.
Akkelte'yi yine doğrulturken,
Koco'ya tüfek sıkarken,
Çınkoco'nun Kara atı,
Kara atının var imiş,
Böğründe kanadı,
Acayipten dua okuyup,
Uçup gitmek âdeti.
Çetin zeerçi büyücü*
Koco'nun ettiği budur,
Altında yürük Kara atı.
Kara cana güç gelince,
Kapıştığı düşmanı görünce,
Süzülüp uçmak âdeti.
Usta olan o Koco,
Savaş halini hiç sorma,
Şah'ın kayırdığı aslan Koco.
Uçup gezen hilebaz,
Çetin canlı er Koco.
Karışıp pusa bürünüp,
Gulguleye girdi Çınkoco.
İnsanoğlu inanmaz,
Çoğu yalan, çoğu gerçek,
Görüp gelen biri yok,
Apaçık Hüda bilmezse,
Şaşarız, bilmeyiz gerçek mi,
Yarısı uydurma, yarısı gerçek,
Yaradan kendi bilmezse,
Şıgay'ın oğlu Çınkoco,
Ettiği işi sağlam Koco.
Sağ küreği geniş Koco,
Âlemden üstün er Koco.
On iki âzâsı denk Koco,

Açuusu kelip kaardanıp,
Astındagı bedöösü*,
Kök coruday aylanıp,
Cazayıl mıltık, sır cebe,
Cana Koco baylanıp,

Öfkesi gelip kahırlanıp,
Altındaki yürüğü,*
Gök akbaba gibi dönüp,
Fitilli tüfek, sırlı ok,
Yine Koco kuşanıp,

Çiymek boldu sızıktı,
Semeteydin başına
Kılmak boldu kızıktı.
Irbatmak boldu caranı,
Semeteydin başına
Kılmak boldu balaanı.
Küygüzmöy boldu cüröktü,
Semeteydin başına
Kılmakçı boldu Kocoñuz,
Adam kılgıs dümöktü.
Baştamak boldu buzuktu,
Uçup cürüp uruşup,
Uypalgan Koco oñbosun,
Kılmak boldu kızıktı.
Cöö tuman cerge zakımdap,
Cöö tumanga aralaş
Koco ketti cakındap.
Alışkanga eñ kambıl,
Alışkanga başınan
Aşkere bilgen çoñ dañgıl.
Tuman menen cakındap,
Carım buta kelgeni,
Manastın uulu cetimdin
Ölçölüü cerin körgönü,
Körüp alıp kızıktı,
Emi saldı buzuktu.
Araan ooz sır cebe
Semeteydin başına
Er Koco saldı añgeme.
Ala koyup cebesin,
Oozun burup imerdi,
Algan cerden Semeñdi,
Altı miñ atıp ciberdi.

Çizmek istedi çizgiyi,
Semetey'in başına
Etmek istedi oyunu.
Azdırmak istedi yarayı,
Semetey'in başına
Etmek istedi belâyı.
Yakmak istedi yüreği,
Semetey'in başına
Etmek istedi Koco'nuz,
İnsanın etmeyeceği gaileyi.
Başlatmak istedi fesadı,
Uçup gezip vuruşup,
Hırpalanmış Koco onmasın,
Etmek istedi oyunu.
Yer dumanı yere pus salıp,
Yer dumanına karışıp
Koco gitti yaklaşıp.
Tutuşmada pek becerikli,
Tutuşmayı öteden beri
Apaçık bilen büyük usta.
Dumanla yaklaşıp,
Yarım ok atımı geldi,
Manas'ın oğlu yetimin
Nişan alınır yerini gördü,
Görüp alıp oyunu,
Şimdi saldı fesadı.
Geniş ağızlı sırlı oku
Semetey'in başına
Er Koco saldı hengâmeyi.
Alıverip okunu,
Ağzını çevirip döndürdü,
Aldığı yerden Semen'i,
Altı bin kez atıverdi.

Aydalıda sır cebe,
Ala koyup Çınkoco,
Anı menen miñ attı.
Oroypo ottuu oçogor,
Ala koyup Çınkoco,
Anı menen cüz attı.

Açık kırda sırlı oku,
Alıverip Çınkoco,
Onunla bin kez attı.
Koca ağızlı ateşli oçogor,
Alıverip Çınkoco,
Onunla yüz kez attı.

Kayran Koco oşondo,
Camgırday kılıp caa tarttı,
Möndürdöy kılıp ok attı.
Alek boldu Semetey,
Tuulga temir bolboso
Talkalandı tebetey.
Başında suusar tebetey
Kalbır bolup alıptır,
Çarayna menen tuulga,
Eköö tozup kalıptır.
Uşul eköö bolboso,
Şıgaydın uulu Çınkoco
Semeteydin başına,
Akır zaman salıptır.
Kök caşıldan casagan,
Kanıkey kılgan çoñ kurcun
Irañı caşıl kök kurcun,
Atandık emes, lök kurcun,
Arday bolgon Buurulga,
Ar kaçan bolso cüktölüü.
Kankoruñdun ok-darı,
Kalayıkta cok darı.
Al kurcunda kızık bar,
Içi menen bir darı.
Bir cagı darı, bir cagı ok,
Düynödö mınday kızık cok.
Uçup cürüp uruşkan,
Çınkocodoy buzuk cok.
Manastın uulu er Semeñ,
Daanışman tuugan er nemeñ.
Asmandan bölünüp ogu cetkeni,
Bütkön boydun baarısı

Koca Koco o zaman,
Yağmur gibi edip yay çekti,
Dolu gibi edip ok attı.
Bunaldı Semetey,
Tulga demirden olmasa
Paralanırdı börkü.
Başında samur börkü
Kalbur olup kalmış,
Çarayna ile tulga,
İkisi siper olup kalmış.
Bu ikisi olmasa,
Şıgay'ın oğlu Çınkoco,
Semetey'in başına,
Ahir zamanı salmıştı.
Gök yeşilden yapılma,
Kanıkey'in yaptığı büyük heybe,
Rengi yeşil, gök heybe,
Deveye değil, löke yük heybe,
Ceylan gibi Buurul'a,
Her ne zaman olsa yüklü.
Kan dökücünün ok-barutu,
Halkta bulunmaz ilaç.
O heybede şaşılası şey var,
İçi baştan başa bir ilaç.
Bir yanı barut, bir yanı ok,
Dünyada böyle şaşılası şey yok.
Uçup gezip vuruşan,
Çınkoco gibi bozguncu yok.
Manas'ın oğlu er Semen,
Bilge doğmuş er kişi.
Gökten ayrılıp oku yetti,
Bütün bedeninin tümü

	Kıymıldabay ketkeni,	*Kımıldamaz oldu,*
	Zıñ-zıñ etip kenebey,	*Çın çın öter, aldırmaz,*
	Caap catkan al oktu	*Yağıp duran o oku*
	Buçkagına teñebey,	*Tırnağına denk tutmaz,*
	Erdik menen şerdikti	*Erlik ile aslanlığı*
	Alda taala ayabay	*Allahutaala esirgemeden*
96890	Bergen eken çenebey.	*Vermiş ölçüp tartmadan.*
	Ok-darı oozun açıptır,	*Ok-barut ağzını açmış,*
	Zarıp kılıp oşondo,	*Sarf edip o zaman,*
	Asmanga oktu çaçıptır.	*Göğe oku saçmış.*
	Çaçkanı uşu emespi,	*Saçtığı bu değil mi,*
	Çınkoco közgö körünböyt,	*Çınkoco göze görünmez,*
	Daynı cok cakka atıptır.	*Belirsiz yana atmış.*
	Burulup çıkkan buluttun,	*Kıvrılıp çıkan bulutun,*
	Çetin Semeñ cüz atıp,	*Kıyısına Semen yüz atıp,*
	Çınkoconun Kara atın	*Çınkoco'nun Kara atının*
96900	Cal-kuyrugun üzö atıp.	*Yelesin, kuyruğun kopara atıp.*
	Korduktu koyboy salçuuday,	*Horluğu komadan salacakmış gibi,*
	Korcoktogon kabılan	*Homurdanan kaplan*
	Koconu karmap alçuuday.	*Koco'yu yakalayacakmış gibi.*
	Astındagı Buurulga	*Altındaki Buurul'a*
	Olbuy-solbuy kamçı urup,	*Sağlı sollu kamçı vurup,*
	Oñ-tetiri teminip,	*Ters düz mahmuzlayıp,*
	Oyron töröñ celigip,	*Yaman beyin coşup,*
	Arıslanday bolup eeligip.	*Arslan gibi olup kızışıp.*
	Can ayabay atışıp,	*Can esirgemeden atışıp,*
96910	Cadaal salıp atışıp.	*Hışım salıp atışıp.*
	Toktoboy çurkap Buurul at,	*Durmadan koşup Buurul at,*
	Tomuraygan too keçip,	*Tümsek tümsek dağı geçip,*
	Toñkoygon eçen koonu ötüp,	*Sarp nice vadiyi aşıp,*
	Tigi asmanda, bul cerde	*O gökte, bu yerde*
	Can ayabay turuşup,	*Can esirgemeden direnip,*
	Cana kökcal uruşup.	*Yine bozkurt vuruşup.*
	Kurcundagı ok-darı,	*Heybedeki ok-barut,*
	Tügöl boydon kübülüp,	*Tümüyle silkinip döküldü,*
	Manastın uulu Semetey	*Manas'ın oğlu Semetey*
96920	Tügöngön candan tüñülüp.	*Tükenen candan umut kesip.*
	Küpsördö, darı kübülüp,	*Barutlukta barut dökülüp,*

Küyüttüü candan tüñülüp.	*Dertli candan umut kesip.*
Okçontoydo ogu cok,	*Ok kesesinde oku yok,*
Oyron törö sultandın	*Yaman bey sultanın*
Ok-darısı çoguu cok.	*Ok-barutu hiç kalmadı.*
Içi kara, tışı çok,	*İçi kara, dışı kor,*
Sırın biler kişi cok.	*Sırrını bilir kişi yok.*
Uluktugu sında cok,	*Ululuğu kılıkta yok,*
Uruş kılıp cürgöndö	*Savaş edip gezerken*
Ok-darı alıp kelüügö,	*Ok ile barut getirmeye,*
Uypalgan çoro mında cok.	*Hırpalanmış çora burada yok.*
Uyulgup kökcal turganda,	*Bozkurt öylece dururken,*
Buuruldun oozun burganda,	*Buurul'un başını çevirirken,*
Şıgaydın uulu Çınkoco,	*Şıgay'ın oğlu Çınkoco,*
Kılgan işi tıñ Koco.	*Yaptığı işi sağlam Koco.*
Camgırday kılıp caa attı,	*Yağmur gibi yay attı,*
Möndürdöy kılıp ok attı.	*Dolu gibi ok attı.*
Asmandan kara tuman burkurap,	*Gökten kara duman burcu burcu tütüp,*
Ogu catıp çırkırap,	*Oku vınlayarak yağıp,*
Miñdey atıp bir ötüp,	*Bin ok atıp bir geçti,*
Cüzdöy atıp bir ötüp,	*Yüz ok atıp bir geçti,*
Arkasınan aleñgir caa, sır cebe	*Ardından alengir yay, sırlı temren,*
Anı menen kırk atıp,	*Onunla kırk kez atıp,*
Uruş salgan Çınkoco,	*Savaş açan Çınkoco,*
Uşuntip cüröt arman cok.	*Böyle gezer, gamı yok.*
Caası menen mıltıkta	*Yayında ve tüfeğinde*
Carım ogu kalgan cok.	*Yarım oku bile kalmadı.*
Akıl oylop, kep salat,	*Akıl yorup söz eder,*
Ar dümöktü bek salat.	*Her belayı sağlam kurar.*
Şıgaydın uulu Çınkoco,	*Şıgay'ın oğlu Çınkoco,*
Kılgan işi tıñ Koco.	*Yaptığı işi sağlam Koco.*
Anda Koco munu oyloyt,	*O an Koco şunu düşünür,*
Akılga daana er Koco	*Akılda usta er Koco*
Adam bilbes şumdu oyloyt:	*İnsanın bilmediği hileyi düşünür:*
«Cerge tüşüp uruşsam,	*«Yere inip dövüşsem,*
Semetey çoçko can koyboyt.	*Semetey domuz, can koymaz.*
Kayra tartıp kalayın,	*Geri dönüp çekileyim,*
Ceti-Özöngö barayın.	*Ceti-Özön'e varayım.*
Cerge-Taldın boyunda,	*Cerge-Tal'ın boyunda,*

Cetik menin kazınam. — *Dopdolu benim hazinem.*
Kazınadan ok alıp, — *Hazineden ok alıp,*
Ok-darını mol alıp, — *Ok ile barutu bol alıp,*
Kaçkan-ozgon kaçkından — *Kaçıp kurtulan kaçaklardan*
Kayra cıyıp kol alıp, — *Yeniden derleyip asker alıp,*
Koldun baarın mol alıp, — *Askerin hepsini bol alıp,*
Manastın uulu kankordun — *Manas'ın oğlu hunharın*
Başına tuman salayın, — *Başına duman salayım,*
Kara neet kankordon — *Kara niyetli hunhardan*

Kapkayda kegim alayın. — *Nerede olsa öcümü alayım.*
Col üstünö süyrötüp, — *Yol üstünde sürükleyip,*
Dañgıttarga carayın. — *İtlere yem edeyim.*
Kökcaldıgım bilgizip, — *Bozkurtluğumu bildirip,*
Köpsördü körgö kirgizip, — *Böbürleneni mezara sokup,*
Kıyla curtun kırayın, — *Nice yurdunu kırayım,*
Kızıtalak kaçkındı — *Kahrolası kaçağı*
Kuldarı menen bir colu, — *Kullarıyla birlikte bir yolda,*
Kıyratıp alıp tınayın. — *Kırıp geçirip rahatlayayım.*
Bulasın bulap alayın, — *Malını yağmalayıp alayım,*
Buzuktu mintip salayın. — *Fitneyi böyle salayım.*
Buurugup kelgen kankordu — *Kükreyip gelen hunharı*
Tındım kılıp salayın. — *Susturup yok edeyim.*
Kayra tartıp çü koyup, — *Geri dönüp 'çü' deyip,*
Kaarına ketti Çınkoco, — *Kahrına gitti Çınkoco,*
Karmaşın taştap oşondo, — *Kavgayı bırakıp o zaman,*
Şaarına ketti Çınkoco. — *Şehrine gitti Çınkoco.*
Ok-darını mol alıp, — *Ok ile barutu bol alıp,*
Alganı ketti Çınkoco. — *Almaya gitti Çınkoco.*
Oyronuña dümöktü — *Yiğidinin başına belayı*
Salganı ketti Çınkoco. — *Salmaya gitti Çınkoco.*
Munu mınday taştaylı, — *Bunu böylece bırakalım,*
Kabılan törö Semetey — *Kaplan töre Semetey'den*
Oşondon kabar baştaylı. — *Şimdi ondan haber başlatalım.*
Üstündökü Akolpok — *Üstündeki Akolpok,*
Beren eneñ dolunun — *Yiğit anan o delişmenin*
Bek kılgan tonu körüngön. — *Sağlam diktiği kürk görünen.*
Kıymıldap koyso kabılan, — *Kaplan kımıldayıverse,*
Akolpoktun üstünön — *Akolpok'un üstünden*

Möndürdöy ogu tögülgön.
Koconun ogun körgöndö
Törönün köönü bölünöt,
Cazayıl ogu, caa ogu
Kıymıldap koyso oşondo
Camgırday cerge tögülöt.
«Kayrılıp kelse Çınkoco,
Kayran candan tüñülöm,
Kıyamat ketet körünöm».
Asmandan Aldanın künü bürkölüp,
Bir atarga ogu cok,

Dolu gibi ok dökülen.
Koco'nun okunu görünce
Törenin gönlü bölünür,
Fitilli tüfek oku, yay oku,
Kımıldayıverse o zaman
Yağmur gibi yere dökülür.
«Dönüp gelirse Çınkoco,
Aziz candan umut keserim,
Kıyamete giderim görünen».
Gökte Allah'ın günü bulutlanıp, Bir atımlık oku yok,

Atadan calgız arslanga,
Altımış sanaa bir kelip.
Ok sokmogu bek tiygen,
Omuroo sööktü cep tiygen,
Öö degende oozunan,
Öcök-öcök kan ketken.
Darman ketip, iç küyüp,
Arıslanıñdan al ketken.
Ay karañgı kün bolso,
Tün oşondoy eken – dep,
Alasası kelgende,
Kün oşondoy eken – dep.
Kaardanıp kep bütüp,
Kayran candan tüñülüp,
Kañırıgı bek tütöp.
Kerişke miner buudan cok,
Kereez aytar tuugan cok.
Kün emne bolot – dep,
Kaçıp kirer tokoy cok,
Kara kılar nogoy cok.
Er ekenim sında cok,
Eñkeysem akıl tabuuçu,
Esil Bakay mında cok.
Toodoy bolgon Kocodon
Caman bolot ekemin.
Toy bolup karga, kuzgunga,
Aram ölöt ekemin.

Atadan yalnız arslana,
Altmış kaygı bir gelip.
Ok darbesi pek değmiş,
Göğüs kemiğini oyup değmiş,
'Öh' dediğinde ağzından,
Oluk oluk kan gitmiş.
Derman gidip, içi yanıp,
Arslanından güç gitmiş.
Ay karanlık gün olsa,
Gece böyleymiş – deyip,
Alacakaranlığı geldiğinde,
Gündüz böyleymiş – deyip.
Öfkelenip sözü bitirip,
Aziz candan umut kesip,
İçi yanıp pek tüterek.
Savaşa binecek küheylan yok,
Vasiyet edecek akraba yok.
Halim ne olur – deyip,
Kaçıp girecek orman yok,
Sığınılacak Nogay yok.
Er olduğuma tanık yok,
Eğilsem akıl bulacak,
Aziz Bakay burada yok.
Dağ gibi olan Koco'dan
Kötü duruma düşermişim.
Kargaya, kuzguna toy olup,
Murdar ölürmüşüm.

Adamı cok, eli cok,
Belde kalar bekemin.
Buuruldu karmap muñkanıp,
Çöldö kalar bekemin.
Buurul attan al ketip,
Kabılan törö Semeñdin
Oozdon kara kan ketip.
Ok sokmogu çoñ tiyip,
Bütkön boyu dal bolup,
Oolcup karap turganı,
Karan kalgan Akkelte

Adamı yok, eli yok,
Dağ belinde mi kalırım acep.
Buurul'u tutup dertlenip,
Çölde mi kalırım acep.
Buurul attan güç gidip,
Kaplan töre Semen'in
Ağzından kara kan gidip.
Ok darbesi büyük değip,
Bütün bedeni sersemleyip,
Sallanıp bakakaldı,
Kör olası Akkelte

Mintip Kuday urganı,
Arbuudan oozun burganda,
Arıslan törö oşondo,
Kapa bolup turganda
Almambet uulu Külçoro
Köödöngö batpayt köp sanaa,
Kagılayın abake,
Kökcalım kayda ketti – dep, Buzulbay
catkan top barbı?
Közünün caşı on talaa.
Agarıp öñü suyulup,
Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy kuyulup.
Kan abamdan ayrılsam,
Kaysı körgö baram – dep.
Kabılan törö abamdı
Kaydan taap alam – dep.
Köödöngö batpay köp sanaa,
Törösü turup munu aytat:
Kökcalın taap algıça
Kökcal törö Çoronun
Közünün caşı on talaa.
Almambettin asılı,
Perizaada enesi
Aruukenin calgızı,
Erkeletip baktırgan
Moynundagı tumarı,

Böyle Tanrı'nın vurduğu,
Ateş almaz olup ağzını çevirince,
Arslan töre o zaman,
Kederlenip dururken
Almambet oğlu Külçoro,
Göğse sığmaz çok kaygı, Kurbanın olayım ağabey,
Bozkurdum nereye gitti – deyip,
Bozulmadan duran topluluk var mı?
Gözünün yaşı on koldan akar.
Benzi ağarıp solarak,
İki gözden akan yaş
Köprücükten aşağı dökülüp.
Han ağabeyimden ayrılırsam,
Hangi mezara varırım – deyip.
Kaplan töre ağabeyimi
Nereden bulup alırım – deyip.
Göğse sığmaz çok kaygı,
Töresi durup şunu söyler:
Bozkurdunu bulana dek
Bozkurt töre Çoro'nun
Gözünün yaşı on koldan akar.
Almambet'in asili,
Peri kızı anası
Aruuke'nin biriciği,
Nazlatıp baktırdığı
Boynundaki tılsımı,

Talaşıp emçek emişken
Külçorodoy çunagı.
Eki caktı karanıp,
Erdi, murdun calanıp,
Abasına barganda,
Baabedin dep bakırıp,
Balası bolgon kuu çunak
Abakelep çakırıp.
Bala bardı sabılıp,
Arıslanday Külçoro
Abasına calınıp.
«Kümüş közdüü, kün cüzdüü
Ayıl cürgön coo caman.
Kürkürögön abakem.
Altın közdüü, ay cüzdüü
Aylanayın abakem!

Yarışarak meme emişen
Külçoro gibi yaramazı.
İki yana bakınıp,
Dudağını, burnunu yalanıp,
Ağabeyine vardığında,
'Baabedin!' diye bağırıp,
Evladı olan kurnaz yaramaz
'Ağabey!' diye çağırıp.
Çocuk vardı çırpınıp,
Arslan gibi Külçoro
Ağabeyine yalvarıp.
«Gümüş gözlü, gün yüzlü
Yakında gezen düşman kötü.
Kükreyen ağabeyim.
Altın gözlü, ay yüzlü
Kurbanın olayım ağabeyim!

Kazıp koygon or barbı,
Sen üçün kurman boloyun,
Aylanayın abake,
Kaptap kelgen kol barbı?
Burulbay küygön ot barbı?
Burulbay tier ok barbı?
Aşuu berbes zoo barbı?
Aylañdı caman ketirip,
Kıstap catkan coo barbı?
Coo bolso kırıp koeyun,
Colukkanın soeyun.
Colborsum aba, çınıñdı ayt!»
Çorosu mınday degende,
«Ayzaga takkan celegim,
Aylanayın Külçoro,
Arıslan ayaş atamdan
Alıp kalgan belegim.
Öödö çıksam öbögüm,
Ildıy tüşsöm cölögüm,
Astıma salsam ak colum,
Artımda cürsöñ san kolum,
Tabılgı çıkkan kolotum,

Kazılıp konmuş çukur var mı,
Senin için kurban olayım,
Kurbanın olayım ağabey,
Basıp gelen ordu var mı?
Sapmadan yanan ateş var mı?
Sapmadan değen ok var mı?
Geçit vermez kaya var mı?
Çareni kötü tüketip,
Sıkıştırıp duran düşman var mı?
Düşmansa kırıp geçireyim,
Karşıma çıkanı boğazlayayım.
Kaplanım ağabey, doğrunu söyle!»
Çorası böyle deyince,
«Mızrağıma taktığım flamam,
Kurbanın olayım Külçoro,
Arslan ayaş babamdan
Alıp kaldığım armağanım.
Yokuş çıksam dayanağım,
İnişe insem desteğim,
Önüme katsam ak yolum,
Ardımda yürüsen sayısız ordum,
Tabılgı biten koyağım,

Taptap koygon bolotum.
Kımızdık çıkkan kolotum,
Kınap koygon bolotum!
Abakeñdin kebi bar,
Akıl salar ebi bar.
Şıgaydın uulu Çınkoco,
Kılgan işi tıñ Koco.
Ayıl cürdük başınan,
Birge östük caşınan,
Koldurak ala coo caman,
Sır bilgen Koco it caman.
Atışa çıgıp kutulgan,
Anık Koco coo caman.

Su verilmiş çeliğim.
Kuzukulağı biten koyağım,
Kınına konmuş çeliğim!
Ağabeyinin sözü var,
Akıl verecek hali var.
Şıgay'ın oğlu Çınkoco,
Yaptığı işi sağlam Koco.
Baştan beri komşu yaşadık,
Küçüklükten birlikte büyüdük,
El altından sinsi düşman kötü,
Sır bilen Koco it, kötü.
Çatışıp çıkıp kurtulan,
Gerçek Koco düşmanı kötü.

Koosuz caydan koo çıktı,
Kokuy Koco coo çıktı.
Kalaymandı baştadı,
Opol-Toodoy abañdı
Soyup koe taştadı.
Kagılayın Külçoro
Şıgaydın uulu Çınkoco
Kaynattı mintip şorumdu,
Başıma çındap saldı go
Ölüm bolor sonundu.
Ay karañgı tün keldi,
Akılman Çorom, munu uk,
Acal ceter kün keldi.
Kayran Koco çoñ keldi,
Kadırduu canga zor keldi.
Astımdagı Buuruldun
Kanı kaldı bir kaşık,
Eti kaldı kök caşık.
Küpsördö darım kübüldüm,
Küyüttüü candan tüñüldüm.
Alışarga top kalbay,
Atışarga ok kalbay,
Mınday Kuday urabı?
Akolpok tondu kiygizip,
Aktelkige miñgizip,

Dertsiz yerden dert çıktı,
Vay, Koco düşman çıktı.
Kıyameti başlattı,
Opol Dağı gibi ağabeyini
Boğazlayıp bırakıverdi.
Kurbanın olayım Külçoro,
Şıgay'ın oğlu Çınkoco
Böyle kaynattı çilemi,
Başıma gerçekten saldı ya
Ölüm getiren görülmedik işi.
Ay karanlık gece geldi,
Bilge Çorom, şunu dinle,
Ecelin yeteceği gün geldi.
Yaman Koco güçlü geldi,
Kadri yüce cana zor geldi.
Altımdaki Buurul'un
Kanı kaldı bir kaşık,
Eti kaldı gök çürük.
Barut kabında barutum tükendi,
Dertli candan umudu kestim.
Dövüşecek topluluk kalmayıp,
Atışacak ok kalmayıp,
Tanrı böyle mi vurur?
Akolpok kürkünü giydirip,
Aktelki'ye bindirip,

Ayçürök tartuu kılsakçı,
Aman-esen Talaska,
Azır kayra cılsakçı!
Üzürdüü kepti aytsakçı,
Ala koy, mına, Çürök – dep,
Akkelte kantip beremin,
Astına berip Toltoydun
Ayçüröktü tartsakçı,
Ayılga aman kaytsakçı!
Degenine könsök beym,
Tuugan elek keçkin – dep,
Ar Buurul menen Akkelte
Kocogo tartuu bersek beym.
Coldoş bolsun ıymanım,
Tartuunu berip tartsak beym, Ölbögön
cerden kalışpaym,
Talkalaşpay it menen

Ayçürök'ü armağan etsek ya,
Sağ salim Talas'a,
Şimdi geri dönsek ya!
Hayırlı sözü söylesek ya,
Al işte Çürök – deyip,
Akkelte'yi nasıl veririm,
Toltoy'un önüne verip
Ayçürök'ü sunsak ya,
Köye sağ dönsek ya!
Dediğine uysak mı ki,
Akrabaydık, bağışla – deyip,
Yiğit Buurul ile Akkelte'yi
Koco'ya armağan versek mi ki.
Yoldaş olsun imanım,
Armağanı verip çekilsek mi ki, Ölmedikçe
geri durmam,
İtle boğuşup kırışmadan

Talaska aman kaytsak beym».
Törö mınday degende,
Közgö saygan emedey,
Irgıp ketti Külçoro
Şıgaydın uulu Çınkoco,
Cürgön ceri çır Koco.
Ölöñdön küygön ört caman,
Özdön çıkkan coo caman,
Özöktön çıkkan dart caman,
Ölüşöör Koco coo caman.
Kagılayın can abam,
Bul kebiñdi kim uksun,
Bir karañgı tün uksun.
Kazılgan kara kör uksun.
Andan bölök kim uksun!
Keçilbes kara suu uksun,
Mından bölök kim uksun!
Kazba kalıñ orumdu,
Aylanayın abake,
Kaynatpa menin şorumdu!
Kan tögüşkön Kocogo

Talas'a sağ dönsek mi ki».
Töre böyle deyince,
Gözüne mil çekilmiş gibi,
Fırlayıp kalktı Külçoro:
Şıgay'ın oğlu Çınkoco,
Gezdiği yer kavga, Koco.
Kuru ottan yanan yangın kötü,
Özünden çıkan düşman kötü,
İçten çıkan dert kötü,
Ölesiye düşman Koco kötü.
Kurbanın olayım can ağabeyim,
Bu sözünü kim duysun,
Bir karanlık gece duysun.
Kazılmış kara mezar duysun.
Ondan başka kim duysun!
Geçit vermez kara su duysun,
Bundan başka kim duysun!
Kazma derin çukurumu,
Kurbanın olayım ağabey,
Kaynatma benim çilemi!
Kan döküştüğüm Koco'ya

Ceñemdi tartıp baş iyip,
Kantip baram oşogo.
Moynumdu kantip buramın,
Baatır candı koygun – dep,
Kantip tartuu kılamın.
Bul azaptı körgüçö
Kagışıp catıp ölömün.
Atamdan kalgan mülk ele,
Başıma kelgen tozoktu
Kirpigimden körömün!
Kürdölüü başım barında
Küpüldögön Kocogo
Külügüm kantip beremin.
Kolumda bolsun cıyganım,
Bılkıldak kuuray bışkıça,

Yengemi sunup baş eğip,
Nasıl varırım ona.
Boynumu nasıl bükerim,
Yiğit canı bağışla – deyip,
Nasıl armağan ederim.
Bu azabı görmektense
Vuruşa vuruşa ölürüm.
Babamdan kalan mülk idi,
Başıma gelen cehennemi
Kirpiğimle görürüm!
Gücü yerinde başım varken
Böbürlenen Koco'ya
Küheylanımı nasıl veririm.
Elimde olsun biriktirdiğim,
Körpe kuray sertleşene dek,

Mıyzamdın gülü uçkuça,
Mıktap altı ay salışam,
Cetkileñ başım barında
Ceñemdi kantip bereyin,
Cer örttögön it menen
Celkeleşip köröyün.
Cetkileñ aba, ne deysiñ,
Bul kebiñdi it uksun!
Beren enem Kanıkey
Bek tapşırgan ceri bar,
Enekem aytkan kep ele,
Manastan kalgan bir oktu
Akolpoktun cakaga
Cakaga tiktim dedi ele.
Kayra baylap kabıştap,
Kayra beri kelerde
Kayran enem Kanıkey
Akolpokko tabıştap,
Beri karay kelerde
Kolumdan karmap kabıştap,
Tulgaday başın çıgarıp,
Kagılayın enekem,
Belgilüü başka küç kelse,

Mıyzam gülü uçup dökülene dek,
Sıkıca altı ay çarpışırım,
Ergin başım varken
Yengemi nasıl vereyim,
Yer yakan itle
Yaka paça boğuşup göreyim.
Ulu ağabey, sen ne diyorsun,
Bu sözünü it duysun!
Yiğit anam Kanıkey'in
Sıkı tembih ettiği yer var,
Anacığımın dediği söz idi,
Manas'tan kalan bir oku
Akolpok'un yakasına,
Yakaya diktim demişti.
Yeniden bağlayıp iliştirip,
Yine bu yana gelirken
Aziz anam Kanıkey
Akolpok'a emanet edip,
Bu yana doğru gelirken
Elimden tutup sıkıca,
Sacayağı gibi başını çıkarıp,
Kurbanın olayım anacığım,
Belli, başa güç gelirse,

Kargaday başın çıgarıp,
Ata kör – dep, tabıştap,
Kayra baylap kapşırgan,
Kagılayın Kanıkey
Men cetimge tapşırgan.
Biz Talasta catkanda
Kancaylak cılkı bakçu elek, Manastın
uulu er Semeñ,
Kaldayıp uçkan corunu
Keltirbesten atçu elek.
Dünüyögö bir canıp,
Kelgendigim bar ele.
Atamdan kalgan Keltege,
Mergendigim bar ele».
Beypay tartkan sultandan
Bala törö Külçoro,
Akkelte surap turganı,
Uşunday sözdön urganı.
Beren törö sultanıñ

Berbeymin – dep, ayta albay,
Berendin köönün kaytarbay,
Tüşüp berdi Buuruldu,
Çeçip berdi buulumdu.
Berenge berip Semetey,
Kokuydun türün karasa,
Kokon ala ton menen,
Korcoktop çurkap col menen,
Tize cerge bügülüp,
Tim turbay törö cügürüp,
Kaardanıp barbaktap,
Kaçıp törö dardaktap,
Berendigin aşırıp,
Bet alıp çurkap oşondo,
Kara üñkürgö caşınıp.
Kara üñkürgö barganda,
Atası Manas kökcaldan
Arta tuugan kayran er
Tulku boyun caşırıp,

Karga kadar başını çıkarıp,
Bununla at – deyip, emanet edip,
Yeniden bağlayıp sarmıştı,
Kurbanın olayım Kanıkey
Ben yetime emanet etmişti.
Biz Talas'ta yatarken
Kancaylak'ta yılkı güderdik, Manas'ın
oğlu er Semen,
Süzülüp uçan akbabayı
Yaklaştırmadan vururduk.
Dünyada bir kez parlayıp,
Gelmişliğim var idi.
Babamdan kalan Kelte'de,
Nişancılığım var idi».
Sıkıntı çeken sultandan
Çocuk töre Külçoro,
Akkelte'yi isteyiverdi,
Böyle sözlerle vurdu.
Yiğit töre sultanın

Vermem – deyip diyemeden,
Yiğidin gönlünü kırmadan,
İnip verdi Buurul'u,
Çözüp verdi ipekli kaftanı.
Yiğide verip Semetey,
Vay haline, görünüşüne bak:
Hokand alaca kürk ile,
Hantal hantal yolda koşup,
Diz yere bükülüp,
Boş durmayıp töre koşup,
Öfkelenip paldır küldür,
Kaçıp töre apar topar,
Yiğitliğini de aşarak,
Yönelip koşup o zaman,
Kara mağaraya saklanıp.
Kara mağaraya vardığında,
Babası bozkurt Manas'tan
Üstün doğmuş yaman er
Tüm bedenini gizleyip,

Kara boyun caşırıp,
Möndürdön beter kuyulup,
Çınkocogo şorgolop,
Çımınday candan tüñülüp,
Çın Manastın calgızı,
Kara üñkürgö korgolop.
Karasa közgö ilinbey,
Kara üñkürgö katılıp,
Kayda ekeni bilinbey,
Üñkürgö barıp caşıngan
Semeteydin konogu,
Kara canga küç keldi,
Bolboso, baatır mınday bolobu?
Emi aytıp koelu,
Külçoronun comogun:
Akılga daana ıktuu kul,
Balalıgı başkaça,

Kara bedenini gizleyip,
Doludan beter ter boşanıp,
Çınkoco'dan gizlenip,
Sinek kadar candan umut kesip,
Gerçek Manas'ın biriciği,
Kara mağaraya sığınıp.
Bakılsa göze ilişmeden,
Kara mağarada saklanıp,
Nerede olduğu bilinmeden,
Mağaraya varıp gizlenen
Semetey'in konaklaması bu,
Kara cana zor geldi,
Yoksa yiğit böyle olur mu?
Şimdi anlatıverelim,
Külçoro'nun destanını:
Akılda usta, becerikli kul,
Çocukluğu bambaşka,

Coonun aylasın bilgen mıktuu kul.
«Oluyaga kol caydım,
Atası Manas ayköldön
Amanat kalgan Akkelte,
Ceti muunak cez sümbö,
Cetigiñ suurup alganı.
Içi kirdep ketti – dep,
Kırgı menen kırgılap,
Urgu menen urgulap,
Tartkı menen tartkılap,
Talıkpastan Külçoro
Tazalap için artkılap.
Içi taza bolgon soñ,
Boz kisede çoñ maylık
Ala koyup Külçoro
Tartıp-tartıp alganı.
Cakaga tikken cartı oktu,
Carım atar darını
Akkeltenin oozuna
Alakandap kuydu emi.
Kolundagı cartı oktu

Düşmanın çaresini bilen yaman kul.
«Evliyaya el açtım,
Babası cömert Manas'tan
Emanet kalan Akkelte'nin,
Yedi boğumlu tunç harbisini,
Çekip sıyırıp aldı.
İçi kirlendi – deyip,
Kazağı ile kazıyıp,
Tokmağı ile dövüp,
Çekeceği ile çekip,
Yorulmadan Külçoro
İçini temizleyip ovup.
İçi temiz olduktan sonra,
Boz kesedeki büyük yağlığı
Alıverip Külçoro
Çeke çeke geçirdi.
Yakaya dikilmiş yarım oku,
Yarım atımlık barutu
Akkelte'nin ağzına
Avuçlayıp döktü şimdi.
Elindeki yarım oku

Kolo sümbö kolgo alıp,
Koldurata urdu emi.
Belden karmap kelteni,
Berendigin bilgizip,
Bek anttaşıp oşondo
Oozuna oozun tiygizip:
«Kankor atam arslan şer,
Andan kalgan Akkelte,
Şıgaydın uulu Çınkoco
Atalbay kalsam oşonu
Atakemdin arbagı
Akırı tübü meni ursun,
Sundurgan cerge tiybeseñ,
Sultan atam arbagı
Akırı taap seni ursun!»
Akkelte menen anttaşıp,
Al Külçoro sabıldı,
Atamdan kalgan buudan – dep,
Taybuurulga calındı:

Tunç harbiyi ele alıp,
Takırdatarak sürdü şimdi.
Belinden tutup kelteyi,
Yiğitliğini bildirip,
Sıkı ant içip o zaman
Ağzına ağzını değdirip:
«Hunhar atam arslan yiğit,
Ondan kalan Akkelte,
Şıgay'ın oğlu Çınkoco'yu
Vuramadan kalırsam onu
Atamın ruhu
Eninde sonunda beni çarpsın,
Doğrulttuğum yere değmezsen,
Sultan atamın ruhu
Sonunda bulup seni çarpsın!»
Akkelte ile antlaşıp,
O Külçoro çırpındı,
Babamdan kalan küheylan – deyip,
Taybuurul'a yalvardı:

Bata bolçu, Taybuurul.
Opsuz coogo keziktim,
Ata bolçu, Taybuurul.
Enem kaldı alısta,
Aylanayın Taybuurul,
Ene bolup saktaçı».
Aykölüñdün Akolpok
Cakası altın, ceñi cez
Atşka kiyse ok ötpös,
Ala koyup Külçoro,
Taybuuruldun üstünö
Aykaştıra captı emi.
Okoro tüygön çoñ çılbır
Astıga çubap ırgıtıp,
Akılga dıykan Külçoro
Amalga cetik battı emi.
Ayday bolgon Buudandın
Kazısına korgolop,
Olpoktun bir etegin camınıp,

Dua ol bana, Taybuurul.
Ölçüsüz düşmana rastladım,
Ata ol bana, Taybuurul.
Anam kaldı uzakta,
Kurbanın olayım Taybuurul,
Ana olup koru beni».
Cömert hanının Akolpok'u,
Yakası altın, yeni tunç,
Ata giydirilse ok geçmez,
Alıverip Külçoro,
Taybuurul'un üstüne
Çaprazlama örttü şimdi.
Sımsıkı düğümlenmiş büyük yuları
Öne uzatıp fırlatıp,
Akıl hasadı bol Külçoro
Hileye ustaca girişti şimdi.
Ay gibi olan küheylanın
Karnının altına sığınıp,
Olpok'un bir eteğini örtünüp,

Koconu öñdöp cattı emi.
Arıslan tuugan Çoronun
Örttöy közü kızarıp,
Ördöktöy moynu uzarıp,
Asmandan tüşkön boz kise
Moyununa salınıp,
A düynö ketken arslandar
Arbagına calınıp.
Erte sözü keç bolup,
Şıgaydın uulu Çınkoco
Bir atışıp kaluuga
Eki közü tört bolup.
Bölökçö közü tunarıp,
Akkañkının küpçöktön
Akkeltenin oozun
Biler-bilbes çıgarıp,
Korosongo* koy aytıp,
Oluyaga at aytıp,
Arıslandardın arbakka,

Koco'yu gözleyerek yattı şimdi.
Arslan doğmuş Çoro'nun
Ateş gibi gözü kızarıp,
Ördek gibi boynu uzayıp,
Gökten inmiş boz keseyi
Boynuna asıp,
Öbür dünyaya göçen arslanların
Ruhuna yalvarıp.
Erken sözü geç olup,
Şıgay'ın oğlu Çınkoco
Bir kez atışıp kalmaya
İki gözü dört olup.
Bambaşka gözü bulanıp,
Akkañkı eyerin kaburundan
Akkelte'nin ağzını
Belli belirsiz çıkarıp,
Koroson'a koyun adayıp,*
Evliyaya at adayıp,
Arslanların ruhuna,

Ak boz beesin bat aytıp.
«Bek işim Kuday oñdo – dep, Cer üstünö salganı,
Beren atam Almambet,
Arbagıñ azır koldo – dep.
Burkurap cetip kalganı.
Arıslan ele bu dagı,
Akbaltaydın Çubagı.
Cekene belge kurçangan,
Ceti san kara kol bolso,
Celbegey kirip kol salgan.
Araan ooz sır cebe
Ulak kandın Sırgagı,
Işimdi Kuday oñdoy kör,
Calgız canga küç keldi,
Arbaktar azır koldoy kör!
Cana Koco kabılan
Köñülü ketip bölünüp,

Ak boz kısrağını çabuk adayıp.
«Çetin işimi Tanrım onar – deyip, Yer üstüne saldı,
Yiğit atam Almambet,
Ruhun şimdi destekle – deyip.
Feryatla yetişip geldi.
Arslan idi bu dahi,
Akbaltay'ın Çubak'ı.
İnce beline kuşanan,
Yedi tümen kara ordu olsa,
Yeleği savrularak dalıp saldıran.
Geniş ağızlı sırlı temren,
Ulak Han'ın Sırgak'ı,
İşimi Tanrım onarıver,
Yalnız cana zor geldi,
Ruhlar şimdi destek olun!
Yine Koco kaplan
Gönlü gidip bölünüp,

Aylabız kanday bolot – dep, On bir dürmöt oçogor,
Közünün caşı tögülüp.
Kaygırıp ıylap sabılıp,
Bir Kudayga calınıp,
Caratkan egem calga» – dep, Ala koyup cüz attı.
Catkan eken Külçoro.
Şıgaydın uulu Çınkoco,
Kılgan işi tıñ Koco,
Kasaba toonu aylanıp,
Cay-caragın baylanıp,
Cer ayrılıp dürköröp,
Celmoguz Koco kürköröp,
Opol-Toodoy aylanıp,
Altı ayga ok-darı
Algan eken baylanıp.
Kayratı zaar, özü küç,
Kabılan Koco oşondo
Katılgandı kılat tüz.
Kabılan Koco karkıbar,
Katılışkan duşmandın
Kanın içme saltı bar.
Kaynap cini kelgende,
Kararıp bulut tutulbas,
Kara bedöö barında
Ölböy mende kutulbas,

Çaremiz nasıl olur – deyip, On bir dolumluk karabinayı,
Gözünün yaşı dökülüp.
Kaygılanıp ağlayıp çırpınıp,
Bir Tanrı'ya yalvarıp,
Yaradan Rabbim esirge» – deyip,
Alıverip yüz kez attı.
Yatmakta imiş Külçoro.
Şıgay'ın oğlu Çınkoco,
Yaptığı işi sağlam Koco,
Kasaba dağını dolanıp,
Silah pusatını kuşanıp,
Yer yarılıp gümbürdeyip,
Celmoğuz Koco kükreyip,
Opol Dağı gibi dolanıp,
Altı aylık ok ve barutu
Almış sıkıca bağlanıp.
Gayreti zehir, kendisi güç,
Kaplan Koco o zaman
Sataşanı yerle bir eder.
Kaplan Koco heybetli,
Sataşan düşmanın
Kanını içme töresi var.
Kaynayıp öfkesi gelince,
Kararan bulut tutulmaz,
Kara küheylanı varken
Ölmeden benden kurtulmaz,

Sasık tuman, cöö tuman
Buuruldu bolcop al Koco,
Kamanday közü caynadı,
Kaalgaday kayran tiş
Kayran Koco oşondo
Bölö-bölö çaynadı.
Ala koyup Çınkoco
Anı menen cüz attı.
Canında altın caası bar,
Anı menen cüz attı.
Oñoy emes Çınkoco,

Kokmuş duman, yer sisi,
Buurul'u kestirip o Koco,
Yaban domuzu gibi gözü parladı,
Kapı kanadı gibi koca dişini
Yaman Koco o zaman
Böle böle gıcırdattı.
Alıverip Çınkoco
Onunla yüz kez attı.
Yanında altın yayı var,
Onunla yüz kez attı.
Kolay değil Çınkoco,

Oolcuy tüşüp cüz attı. *Sallanıp durup yüz kez attı.*
Aydalıda ak barañ *Omzundaki ak filintayla*
Canakı Koco kabılan *Demin dediğim Koco kaplan*
Camgırday kılıp caa tarttı, *Yağmur gibi yay çekti,*
Möndürdöy kılıp ok attı. *Dolu gibi ok attı.*
Kaardandı kan Koco, *Kahırlandı Han Koco,*
Katının kara baskanday, *Karısını kara basmış gibi,*
Kamçılandı al Koco. *Kamçılandı o Koco.*
Möndürdöy ogu şorgolop, *Dolu gibi oku sağanak olup,*
Külçoro catat oşondo *Külçoro yatar o zaman*
Taybuurulga korgolop. *Taybuurul'a sığınıp.*
Cutup iyçü emedey, *Yutuverecekmiş gibi,*
Koco kelet tarıgıp, *Koco gelir hışım ile,*
Külçoro catat oşondo *Külçoro yatar o zaman*
Bir Kudayga calınıp. *Bir Tanrı'ya yalvarıp.*
Asmandan agala bulut sögülüp, *Gökten akçıl bulut sökülüp,*
Üstündö miñgen törö cok, *Üstünde binmiş töre yok,*
Taybuurul turat körünüp. *Taybuurul durur görünüp.*
Taybuuruldu körgöndö, *Taybuurul'u görünce,*
Kubandı Koco barbaktap, *Sevindi Koco hoplayıp,*
Kuturdu emi dardaktap. *Kudurdu şimdi zıplayıp.*
Manastın uulu cetimdi, *Manas'ın oğlu yetimi,*

Colbors sınduu kurgan can *Kaplan yapılı garip canı*
Kıyratıp alıp baarısın, *Hepsini kırıp geçirip,*
Alıp salgan ekemin. *Devirip atmışım.*
Kamanday bolgon kayran can Baarının *Yaban domuzu gibi yaman canın*
ketti karuusu. *Hepsinin gitti dermanı.*
Çalıp salgan ekemin. *Çelmeleyip yıkmışım.*
Surasa berbes Buuruldu, *İstense verilmez Buurul'a,*
Suuk ukuruk salayın, *Soğuk kement atayım,*
Suktanıp cürgön Çüröktü *İmrenip gezdiğim Çürök'ü*
Özüm ceke alayın. *Kendim tek başıma alayım.*
Korduk salıp Ooganga, *Afgan'a zulüm salıp,*
Koco, moldo cıyayın, *Hoca, molla toplayayım,*
Akundun kızı Çüröktü *Akun'un kızı Çürök'ü*
Özümö ceke kıyayın. *Kendime tek nikâhlayayım.*
Degenine könböyün, *Dediğine uymayayım,*
Kızıtalak Toltoygo *Kahrolası Toltoy'a*

	Ayçüröktü berbeyin.	*Ayçürök'ü vermeyeyim.*
	Kaarım keldi kakaydım,	*Kahrım geldi, kabardım,*
	Manastın uulu cetimdin	*Manas'ın oğlu yetimin*
	Kazınasın basayın.	*Hazinesine el koyayım.*
	Örttöp iyip buldarın,	*Mallarını ateşe verip,*
	Karmap közün oeyun,	*Yakalayıp gözünü oyayım,*
	Çorodon kalgan kuldarın,	*Çoro'dan kalan kullarını,*
97450	Carım buta keldi emi.	*Yarım ok atımına geldi şimdi.*
	Bakayın baylap alayın.	*Bakay'ını bağlayıp alayım.*
	Col üstündö süyrötüp,	*Yol üstünde sürükleyip,*
	Kurmandıkka çalayın.	*Kurban diye keseyim.*
	Kızıtalak Akundu,	*Kahrolası Akun'u,*
	Kız ayagan kapırdı	*Kızını esirgeyen kâfiri*
	Öz bilgenim kılayın,	*Bildiğim gibi edeyim,*
	Kalkının baarın kırayın.	*Halkının hepsini kırayım.*
	Oynop çıkkan Buuruldu	*Oynayıp çıkan Buurul'a*
	Sarı curttay kılayın,	*Issız yurt yeri gibi edeyim,*
97460	Tübünö mintip ceteyin,	*Köküne böylece yeteyim,*
	Tük koyboy kırıp keteyin.	*Tüy koymadan kırıp gideyim.*
	Kubangandan Çınkoco	*Sevincinden Çınkoco*
	Bakaydın uulu kem Taylak	*Bakay'ın oğlu eksik Taylak*
	Cetip keldi cakındap,	*Yetişip geldi yaklaşıp,*
	Baarınan caman it Taylak,	*Hepsinden kötü it Taylak,*
	Carım buta aylanıp,	*Yarım ok atımı dolanıp,*
	Keçirin kesip alayın,	*Perçemini kesip alayım,*
	Cılkıçı kılıp salayın.	*Yılkıcı yapıvereyim.*
	Sarı kandın Kalıgın	*Sarı Han'ın Kalık'ının*
97470	Moynuna cügön katayın,	*Boynuna gem takayım,*
	Olcolop algan kulum – dep, Kara atının kaptalı,	*Ganimet aldığım kulum – deyip, Kara atının böğrü,*
	Kızılbaş curtka satayın.	*Kızılbaş yurduna satayım.*
	Uçup cürgön kanatı,	*Uçup giden kanadı,*
	Kıyın kökcal ölgön soñ	*Çetin bozkurt öldükten sonra*
	Semetey kankor ölüptür,	*Semetey hunhar ölmüştür,*
	Ölgönün közüm körüp tur.	*Öldüğünü gözüm görüp durur.*
	Moynop çıgıp Taybuurul,	*Başını kurtarıp çıkan Taybuurul,*
	Çılbırın süyröp sabılıp,	*Yularını sürüyüp çırpınıp,*
	Kankoruñdun Akolpok	*Hunharının Akolpok'u*

Akkañkıga cabılıp,
Ölgönün közüm kördü – dep,
Atı kaçıp keldi – dep,
Tilegim Kuday berdi – dep.
Baabedindep bakırıp,
Barbalaktap Çınkoco,
Şıgaylap uraan çakırıp,
Kaardanıp zırgıttı,
Ata, Kuday berdi – dep,
Coo-caraktın baarısın,
Taybuurul közdöy ırgıttı.
Kara at menen aylanıp,
Büçülügü bir toguz,
Büçülügün çıgarıp,
Topçulugu bir toguz,
Topçulugun çıgarıp,
Baçım tüşüp baruuga
Oyu ketti Koconun,
Olco kılıp aluuga.
Arkeskenin baylanıp,
Epsiz Koco kaldaktap,
Eki etegi dalbaktap,
Koco cakın kelgende
Çoronun köönü bölündü,

Ak eyere örtülüp,
Öldüğünü gözüm gördü – deyip,
Atı kaçıp geldi – deyip,
Dileğimi Tanrı verdi – deyip.
'Baabedin!' diye bağırıp,
Hoplaya zıplaya Çınkoco,
'Şıgay!' diye nara atıp,
Kahır ile atıldı,
Baba, Tanrı verdi – deyip,
Silah pusatın hepsini,
Taybuurul'a doğru fırlattı.
Kara at ile dolanıp,
Kopçası tam dokuz,
Kopçasını çıkarıp,
Düğmesi tam dokuz,
Düğmesini çıkarıp,
Çabucak inip varmaya
Aklı düştü Koco'nun,
Ganimet edip almaya.
Arkesken'ini kuşanıp,
Beceriksiz Koco sallanıp,
İki eteği savrulup,
Koco yakına gelince
Çoro'nun gönlü bölündü,

Açık daana köründü.
Kanattın bir cak çeti – dep, Caa aldalap Koconu
Arı tiyse Akkelte
Öpkönün tömön çeti – dep,
Mergendikke tazası,
Belen turgan maşaasın
Irmep iydi Külçoro,
Iştep çıktı Akkelte,
Akkelte mıltık tars dedi,
Koldogonuñ san bolso,
Beren Koco calp dedi.
Orto belden atkan ok
Kanatın taarıp ötkönü.

Açık seçik göründü.
Kanadın bir yan ucu – deyip, Yayla oyalayıp Koco'yu
Öteye değse Akkelte
Akciğerin alt ucu – deyip,
Nişancılığın hası,
Hazır duran maşasını
Kısıp çekiverdi Külçoro,
İşleyip ateş aldı Akkelte,
Akkelte tüfek 'tars' dedi,
Destekleyen ruhun sayısızsa,
Yiğit Koco 'küt' diye düştü.
Tam belinden vuran ok
Böğrünü yararak geçti.

Narı kirip içine,
Öpkönü buzup ketkeni.
Kayran Koco berendin,
Takım ettin tübünön
Sööm cerin alganı.
Çınkoconun Kara atı,
Tegerenip oşondo,
Çalkadan tüşüp kalganı.
Koco kelet bakırıp,
Alapayın tabalbay,
Şıgaylap uraan çakırıp.
Kudayga ünü uguldu,
Külçoronun üstünö
Küm-cam bolup cıgıldı.
Korgologon Külçoro,
Kaardanıp bakırıp,
Arbayıp turdu oşondo,
Manastap uraan çakırıp.
Beren tuugan cetimiñ
Çınkocogo cetti emi,
Şıgaydın uulu Çınkoco,
Kılgan işi tıñ Koco
Çoro menen oşondo
Cakalaşa ketti emi.
Bagalaktan alıştı,
Balbandarça çalıştı.

Öte girip içine,
Akciğeri bozup gitti.
Yaman Koco yiğidin,
Bacak etinin dibinden
Bir karış yerini aldı.
Çınkoco'nun Kara atı,
Dönenip o zaman,
Sırt üstü düşüverdi.
Koco gelir bağırıp,
Ne yapacağını bilemeyip,
'Şıgay!' diye nara atıp.
Tanrı'ya sesi duyuldu,
Külçoro'nun üstüne
Yığılıp külçe gibi düştü.
Sığınıp gizlenen Külçoro,
Öfkelenip bağırıp,
Dimdik doğruldu o zaman,
'Manas!' diye nara atıp.
Yiğit doğmuş yetimin
Çınkoco'ya yetişti şimdi,
Şıgay'ın oğlu Çınkoco,
Yaptığı işi sağlam Koco
Çoro ile o zaman
Yaka yakaya girişti şimdi.
Paçadan kavradılar,
Pehlivanlarca çelmeleştiler.

Cakadan karmap burganı,
Kötörüp cerge urganı.
Buruksugan Koconun
Murutun bulkup ırgıttı,
Sakalın culup dırgıttı.
Celip-celip koydu ele,
Oozdon ketken kara kan
Artınan ketti sarı zil.
Üñkürdön törö barbaktap,
Çurkap keldi dardaktap.
Baabedindep bakırıp,
Kaardanıp sabılıp,

Yakadan tutup burdu,
Kaldırıp yere vurdu.
Kokusu tüten Koco'nun
Bıyığını çekip fırlattı,
Sakalını yolup savurdu.
Tekme üstüne tekme vurdu,
Ağızdan giden kara kanın
Ardından gitti sarı safra.
Mağaradan töre hoplayıp,
Koşup geldi zıplayıp.
'Baabedin!' diye bağırıp,
Coşku ile çırpınıp,

Kele catır kabılan,
Külçorogo calınıp.
«Azamat baktım, er baktım,
Bir opasın men kördüm.
Aylanayın, Külçoro,
Aylanam sendey tuugandan.
Argımak baktım, at baktım,
Aylanayın, Taybuurulday
buudandan
Karaan kılgan balaga,
Kagılayın Külçoro,
Kankoruñ bolsun sadaga!
Öçkön ottu tamızdıñ,
Ölgön candı tirgizdiñ,
Üzülgöndu uladıñ,
Çaçılgandı cınadıñ.
Altı ayga minse arıbas,
Ar Buurul menin buudanım.
Tay-kunanday tebişken,
Tartışıp emçek emişken,
Külçoro menin tuuganım.
Mañdayga bütkön bargegim,
Balaketiñ alayın,
Karaan kılgan aynegim!
Öltürbögün aramdı,
Agası menen inisi

Gelmekte kaplan,
Külçoro'ya yalvarıp.
«Yiğit besledim, er besledim,
Bir vefasını ben gördüm.
Kurbanın olayım, Külçoro,
Kurban olurum senin gibi kardeşe.
Argımak besledim, at besledim,
Kurban olayım, Taybuurul gibi
küheylana
Dayanak olan çocuğa,
Kurbanın olayım Külçoro,
Hunharın sana kurban olsun!
Sönmüş ateşi tutuşturdun,
Ölmüş canı dirilttin,
Kopmuş olanı uladın,
Saçılmış olanı topladın.
Altı ay binilse yorulmaz,
Yiğit Buurul benim küheylanım.
Tay kunan gibi tepişen,
Çekişip meme emişen,
Külçoro benim kardeşim.
Alnıma bitmiş cevherim,
Belanı ben alayım,
Dayanağım, aynam benim!
Öldürmeyesin haram olanı,
Ağabeyi ile kardeşi

Eköölöp ketti debesin,
Tañda maşar künündö,
Aga tuugan birigip,
Cekelep ketti debesin!
Uruuçu Kuday urbasın,
Kıyamattın künündö
Bu çoçko kanın doolap turbasın! Munu
menen kökcalıñ
Akırı bir kün ölörbüz,
Kanın doolap oşondo,
Eköölöp ketti degende
Emne coobun berebiz?»

İkisi birden çullandı demesinler,
Yarın mahşer gününde,
Ağabey kardeş birleşip,
Tek adamı ezdiler demesinler!
Vuran Tanrı vurmasın,
Kıyametin gününde
Bu domuz kanını dava edip durmasın!
Bununla bozkurdun
Sonunda bir gün ölürüz,
Kanını dava ederse o zaman,
İkisi çullandı dediklerinde
Ne cevap veririz?»

Tilin alıp sultandın
Oşo kezde Külçoro
Koe berdi Koconu.
«Şıgaydın uulu Çınkoco,
Colubuz birge kıyalaş,
Tübübüz birge uyalaş.
Ayabay atış kılgıday,
Amanat candı kıygıday
Alañdı ala kaçtımbı?
Ak teñge buluñ çaçtımbı?
Kulañdı kuuy kaçtımbı?
Kuturgan akmak sen Koco
Kurcunda buluñ çaçtımbı?
Men Talaska kelgende,
Anday-mınday dedimbi?
Atañdın körü Çınkoco,
Akıñdı karmap cedimbi?
Kılmışsız kara sanasam,
Caratkan calgız meni ursun!
Kıstalañ saldıñ cön cürböy,
Kıstalak Koco, seni ursun!»
Kol bulgabay Koconu
Şıyraktan karmap kalganı,
Colum üydöy kara taş,
Colu katkan Koconu
Alıp kelip salganı.
Esebin mintip tapkanda,
Kara taşka çapkanda,

Erdigi emi köründü,
Çınkoco eki bölündü.
Çınkoconu soygonu,
Köödöndön çıkkan kara kan
Koçuştap uuçtap toygonu.
Kan içip cürüp katıkkan,
Kara kökcal atıkkan.
Atası Manas kökcaldan
Arta tuugan Semetey,
Okçontoy kagıp, ok kılıp,

Sultanın sözünü tutup
O sırada Külçoro
Bırakıverdi Koco'yu.
«Şıgay'ın oğlu Çınkoco,
Yolumuz birdir, yan yana,
Kökümüz birdir, aynı yuvadan.
Amansız atışacak kadar,
Emanet cana kıyacak kadar
Alanını mı kapıp kaçtım?
Ak akçe malını mı saçtım?
Kulununu mu kovup kaçırdım?
Kudurmuş ahmak sen Koco,
Heybendeki malını mı saçtım?
Ben Talas'a geldiğimde,
Şöyle böyle dedim mi?
Kahrolası Çınkoco,
Hakkını tutup yedim mi?
Suçsuz yere kara kurduysam,
Yaradan'ın teki beni çarpsın!
Rahat durmayıp sıkıntı saldın,
Kahrolası Koco, seni çarpsın!»
El sallamadan Koco'yu
İnciğinden kavrayıverdi,
Küçük çadır kadar kara taş,
Bahtı kara Koco'yu
Getirip ona çaldı.
Hesabını böyle bulunca,
Kara taşa çarptığında,

Erliği şimdi göründü,
Çınkoco ikiye bölündü.
Çınkoco'yu boğazladı,
Göğsünden çıkan kara kanı
Avuç avuç içip doydu.
Kan içe içe pekişmiş,
Kara bozkurt diye ün salmış.
Babası bozkurt Manas'tan
Üstün doğmuş Semetey,
Ok kesesini silkip, ok edip,

Oolukmaluu Koconu
Bu düynödön cok kılıp,
Oogandan körgön buzugu,
Cedigerdi oşondo
Ooganga salgan kızıgı,
Oşonu közdöy col cürüp,
Eerçitkeni Külçoro
At ayabay mol cürüp,
Çubaktın uulu Kançoro
Çuulgandı salıptır,
Karşı-terşi turuşup,
Mıltık atıp, caa atıp,
Kaçpay turup uruşup,
Cedigerdin Tölögün,
Cetip karmap alıptır.
Beren eken Kançoro,
Esebin anık taaptır,
Baylap alıp Tölöktün,
Çandırın cara çaaptır.
Törösü cakın kalganda,
Kalaymandı salıptır.
Kayran Tölök berendi
Kurmandıkka çalıptır.
Andan arı bastırsa,
Boz ala celek kızıl tuu,
Boy-boylogon ızı-çuu.
Ak asaba kızıl tuu,
Aç kıykırık ızı-çuu.

Azgın huylu Koco'yu
Bu dünyadan yok edip,
Afgan'dan gördüğü fesadı,
Cediger'i o zaman
Afgan'a saldığı kızılca kıyameti,
Ona doğru yol alıp,
Yanına kattığı Külçoro
Atı esirgemeden çok yürüyüp,
Çubak'ın oğlu Kançoro
Kargaşayı salmış,
Karşı karşıya duruşup,
Tüfek atıp, yay atıp,
Kaçmadan durup vuruşup,
Cediger'in Tölök'ünü,
Yetişip yakalamış.
Yiğitmiş Kançoro,
Hesabını iyice bulmuş,
Bağlayıp alıp Tölök'ün,
Kasığını yarıp biçmiş.
Töresi yakına gelince,
Kıyameti koparmış.
Yaman Tölök yiğidi
Kurban diye kesmiş.
Ondan öte at sürse,
Boz alaca flama, kızıl tuğ,
Boy boy inleyen çığlık gürültü.
Ak sancak, kızıl tuğ,
Aç çığlık, çığlık gürültü.

Asman açık, cer bürkök,
Cerden bir tal körünböyt.
Topurak uçup, toz küyüp,
Elden bir tal körünböyt.
Kerüüdön keltenin ünü cañırat, Eer tokumu takır cok,
Oogandıktın baarısı
Şaarga kaçıp cabılat.
Tülkünün uulu Tümönbay
Ceti künü aralap,

Gök açık, yer bulanık,
Yerden bir tek dal görünmez.
Toprak uçup, toz yanıp,
Halktan bir tek kişi görünmez.
Yamaçtan keltenin sesi yankılanır, Eyeri teğelti hepten yok,
Afganlıların hepsi
Şehre kaçıp üşüşür.
Tülkü'nün oğlu Tümönbay
Yedi gün ortalıkta dolaşıp,

Aylası ketip kaçıptır.
Ceti cerden cara cep,
Argındın uulu Acıbay
Kan Toltoyu barganda,
Altı künü aralap,
A da kaçıp kalıptır,
Altı cerden cara cep.
Oşo kezde Oogandın,
Tögörök bışkan nanı bar,
Tört bölök salgan tamı bar.
Törölüü curtun kırdırıp,
Akundun kolu dagı bar.
Bezildetip Akundu
Şaarına kamap alıptır,
Acalduular ölüptür,
Ölgönünön kalganı
Korduktu artık körüptür,
Akılınan şaşıptır,
Dalayları kırılıp,
Ölgönünön kalganı
Şaardı karay kaçıptır.
Tozoktu Toltoy salıptır,
Tozup çıkkan bir can cok,
Oogandıktan kıylanı
Tomtoytup kırıp salıptır.
Akun, Koco, Tümönbay,
Toltoygo alı kele albay,
Kuday urgan kep eken,
Belge tañuu bel emes,
Bende işener el emes.

Çaresi tükenip kaçmış.
Yedi yerinden yara yiyip,
Argın'ın oğlu Acıbay
Han Toltoy'u vardığında,
Altı gün dolaşıp,
O da kaçıp kalmış,
Altı yerinden yara yiyip.
O sırada Afgan'ın,
Yuvarlak pişmiş ekmeği var,
Dört bölük kurulmuş evi var.
Töreli yurdunu kırdırıp,
Akun'un ordusu dahi var.
İnim inim inletip Akun'u
Şehrine kapatmış,
Eceli gelenler ölmüş,
Ölenden geri kalanı
Zulmü fazlasıyla görmüş,
Aklını şaşırmış,
Niceleri kırılıp,
Ölenden geri kalanı
Şehre doğru kaçmış.
Cehennemi Toltoy salmış,
Kaçıp kurtulan bir can yok,
Afganlılardan niceyi
Devirip kırıp geçirmiş.
Akun, Koco, Tümönbay,
Toltoy'a gücü yetmeyip,
Tanrı'nın vurduğu iş imiş,
Bele bağlanacak bel değil,
Kulun güveneceği el değil.

Beçel çalış el eken.
Alapayın taba albay,
Condo cürgön mından köp,
Attarının baarı aygır,
Çomdoluu cürgön mından köp.
Alapayın taba albay,
Şaşıp cürgön andan köp.
«Cediger kırıp ketti – dep,

Kötürüm çalımlı halk imiş.
Ne yapacağını bilemeyip,
Sırtlarda gezen bundan çok,
Atlarının hepsi aygır,
Semerli gezen bundan çok.
Ne yapacağını bilemeyip,
Şaşkın gezen ondan çok.
«Cediger kırıp gitti – deyip,

Tüpkö takır cetti – dep,
Kaçıp cürgön mından köp.
Tukum kurut kıldı – dep,
Küyüngönü mından köp,
Tübünö çoguu ceterde,
Oogandıktın baarısın
Tügöl kırıp keterde,
Alkımdan çıktı bakırıp,
Bakırıktı baykasa,
Manastap uraan çakırıp,
Kaardanıp Külçoro,
Toltoygo ayza sundurup,
Külçoronun artınan,
Surnay kulak tundurup,
Ceznay ünü takıldap,
Baraban sogup bapıldap.
Çañ obogo burulup,
Çañı-çañga urunup,
Kan Manastap çuu tartıp,
Calañ kandın baldarı,
Kolgo kirgen duu tartıp.
Kıykırıp ayza sunuşup,
Kıyla can tüşüp uruşup.
Oroñdoşup salışıp,
Oyron bolup kalışıp.
Bakaydın uulu Baytaylak
Mañdayınan bakırıp,
Sarı kandın Kalıgı
Aydap kirdi sapırıp.
Camgırçının Şayımbet

Kökümüze hepten yetti – deyip,
Kaçıp giden bundan çok.
Soyumuzu kuruttu – deyip,
Yanıp yakılanı bundan çok,
Köküne topluca yeteceğinde,
Afganlıların hepsini
Tümden kırıp gideceğinde,
Boğazdan çıktı bağırıp,
Bağırışa kulak verse,
'Manas!' diye nara atıp,
Öfkelenip Külçoro,
Toltoy'a mızrak uzatıp,
Külçoro'nun ardından,
Zurna kulak sağır edip,
Tunç borunun sesi takırdayıp,
Davul vurup gümbürdeyip.
Toz göğe burulup,
Tozu toza çarpıp,
'Han Manas!' diye haykırıp,
Hep o han oğulları,
Orduya katılıp uğultuyla.
Haykırıp mızrak uzatışıp,
Nice can girişip vuruşup.
Gürleyerek saldırışıp,
Perişan olup kalışıp.
Bakay'ın oğlu Baytaylak
Karşısından bağırıp,
Sarı Han'ın Kalık'ı
Sürüp girdi savurup.
Camgırçı'nın Şayımbet'i

Kayra saydı capırıp.
Kaptalınan Kançoro
Cetik belin kurçanıp,
Cedigerdin koluna
Ceke aralap kol salıp.
Kagıştan eren cadaşıp,
Karagayday ayzanı
Kak cürökkö madaşıp.

Yeniden sapladı çökertip.
Yandan Kançoro
Sağlam belini kuşanıp,
Cediger'in ordusuna
Tek başına dalıp saldırıp.
Çarpışmaktan erler bıkışıp,
Çam gibi mızrağı
Tam yüreğe saplaşıp.

Er ölügü too tüşüp,
Ayzanın baarı boo tüşüp.
Aybaltalar çırkırap,
Kılıçtın baarı bırkırap.
Kıyla cer kanga toldu emi,
Kıyın uruş boldu emi.
Aykırıp ayza sunuşup,
Ayza menen cetişpey,
Mıltık menen uruşup.
Boz munarık çañ bolup,
Talaa cer kara kan bolup,
Dalay adam cay bolup.
Kaardanıp bakırıp,
Cedigerdin baarısın
Cetik tuugan Külçoro
Tiygen eken sapırıp.
Oogandıktın şaarınan,
Aygaylatıp cediger,
Aydap çıktı capırıp.
Kıraandarıñ barında,
Kızık buzuk salıptır,
Kırılarda Oogandı
Acıratıp alıptır.
Orto cerin Kançoro,
Oyup kelip berdi ele,
Bir çekesin Baytaylak
Coyup kelip berdi ele.
Kaldaytıp çetin Kalıgı
Kamap kelip berdi ele.
Kızık uruş soguşta,
Öñköy kandın baldarı

Er ölüsü dağ gibi yığılıp,
Mızrakların hepsi demet demet düşüp.
Aybaltalar çınlayıp,
Kılıçların hepsi parçalanıp.
Nice yer kanla doldu şimdi,
Çetin savaş oldu şimdi.
Haykırıp mızrak uzatışıp,
Mızrak ile yetişemeyip,
Tüfek ile vuruşup.
Boz pus toz duman olup,
Kır, yer kara kan olup,
Nice insan yerle bir olup.
Öfkelenip bağırıp,
Cediger'in hepsine
Olgun doğmuş Külçoro
Saldırıp savurmuş.
Afganlının şehrinden,
Feryat ettirip Cediger'i,
Sürüp çıkardı çökertip.
Kartalların varken,
Görülmedik fesat salmış,
Kırılacakken Afgan'ı
Ayırıp kurtarmış.
Orta yerini Kançoro,
Oyup gelip vermişti,
Bir yanını Baytaylak
Silip gelip vermişti.
Koskoca kenarını Kalık
Kuşatıp gelip vermişti.
Kızgın savaş dövüşte,
Hep o han oğulları

Talap kelip berdi ele.
At olcogo cıyılıp,
Cediger curtu kırılıp.
Erinin başı kesilip,
Beginin kardı eşilip,
Tolkup kelgen cediger,
Tobunun baarı çeçilip.

Yağmalayıp gelip vermişti.
At ganimete toplanıp,
Cediger yurdu kırılıp.
Erinin başı kesilip,
Beyinin karnı deşilip,
Dalga dalga gelen Cediger'in,
Topluluğu hep çözülüp.

Mıktısıngan ereniñ
Attan tüşüp cügürüp,
Moynuna kurun salışıp,
Attarın tarta kalışıp.
Ölgönünön kalganı
Ayzasın taştap burkurap,
«Bagındık!» – dep çurkurap.
Bukaralar cıyılıp,
Başçıları kırılıp,
Camandarı calınıp,
Cakşının başı çabılıp,
Katın tartıp alam – dep,
Aldaşınan şaştırıp,
Örttönüp ketken cediger
Öz düynösün çaçtırıp.
Kolgo kelgen cediger
Körbögöndü körüptür,
Kılmışı cok momundar
Kırka tüşüp ölüptür,
Kıyamat caydı körüptür,
Ölüm kılam dep turup,
Öz düynösün çaçıptır,
Anı mınday taştaylı,
Cedigerdin kan Toltoy
Oşondon kabar baştaylı:
Er emespi er Toltoy,
Semetey menen Çoronun,
Cok ekenin oşondo,
Bilgen eken er Toltoy.
Küçkö salıp el kırıp,
Sürgön eken er Toltoy.
Ayta-buyta degiçe,

Açıp közdü cumguça,
Öz bilgenin Ooganga
Kılgan eken er Toltoy.
Kayran Toltoy oşondo,
Kalaymandı baştaptır,
Baatırların Oogandın

Yamanlık taslayan erleri
Attan inip koşup,
Boynuna kuşağını asıp,
Atlarını çekiverip.
Ölenden geri kalanı
Mızrağını atıp feryat edip,
«Boyun eğdik!» – diye çığrışıp.
Halk yığını toplanıp,
Başçıları kırılıp,
Kötüleri yalvarıp,
İyinin başı vurulup,
Kadın çekip alırım – deyip,
Telaşından şaşırtıp,
Yanıp kül olan Cediger
Öz malını saçtırıp.
Ele düşen Cediger
Görmediğini görmüş,
Suçu olmayan masumlar
Sıra sıra düşüp ölmüş,
Kıyamet yerini görmüş,
Ölüm saçarım deyip dururken,
Öz malını saçmış,
Onu böylece bırakalım,
Cediger'in hanı Toltoy'dan
Ondan haber başlatalım:
Er değil mi er Toltoy,
Semetey ile Çoro'nun,
Orada olmadığını o zaman,
Bilmişti er Toltoy.
Güce vurup halk kırıp,
Sürmüştü er Toltoy.
Şöyle böyle diyene dek,

Göz açıp kapayana dek,
Bildiğini Afgan'a
Yapmıştı er Toltoy.
Yaman Toltoy o zaman,
Kıyameti başlatmış,
Afgan'ın yiğitlerini

Takır kırıp taştaptır.
Kalbanı kızık salıptır,
Kayran Toltoy oşondo,
Castıgın ala catıptır.
Kalk kırılıp turganda
Kabılan tuugan emespi,
Kayran Çoro barıptır.
Kayra baştan Toltoygo
Kalaymandı salıptır.
Almambet uulu Külçoro
Akborçuk oozun burdu ele,
Cedigerdin Toltoygo,
Kıykırıp ayza sundu emi.
Külçoronu körgöndö
Toodoy Toltoy berendin
Bokono söögü bolkuldap,
Boktu içegi solkuldap,
Başta körgön badirek,
Kaçpay Toltoy turabı,
Ölümdön arañ kutulgan,
Şaşpay Toltoy turabı?
Cebireyil Külçoro,
Cer carılıp düñgüröp,
Kele catat oşondo
Toltoydu közdöy dürküröp.
Börüdöy közü kızarıp,
Bötönçö moynu uzarıp,
Külçorodoy can bolbos,
Kayrılıp Toltoy karasa,
Astında kelet sur colbors.
Kuyrugun öödö kötörüp,
Toltoy kandı bet alıp,
Aykırıp azan salıptır,

Hepten kırıp bırakmış.
Görülmedik kargaşa salmış,
Yaman Toltoy o zaman,
Yastığını yanına alıp yatmış.
Halk kırılıp dururken
Kaplan doğmuş değil mi,
Yaman Çoro varmış.
Yeni baştan Toltoy'a
Kıyameti salmış.
Almambet oğlu Külçoro
Akborçuk'un başını çevirmişti,
Cediger'in Toltoy'una,
Haykırıp mızrak uzattı şimdi.
Külçoro'yu görünce
Dağ gibi Toltoy yiğidin
Kaburga kemiği hoplayıp,
Kalın bağırsağı sallanıp,
Önceden görmüş o edepsiz,
Kaçmadan Toltoy durur mu,
Ölümden zor kurtulmuş,
Telaşsız Toltoy durur mu?
Cebrail misali Külçoro,
Yer yarılıp gümbürdeyip,
Gelmekte o zaman
Toltoy'a doğru gümbür gümbür.
Kurt gibi gözü kızarıp,
Büsbütün boynu uzayıp,
Külçoro gibi can olmaz,
Dönüp Toltoy baksa,
Altında gelir boz kaplan.
Kuyruğunu yukarı kaldırıp,
Toltoy Han'a yönelip,
Haykırıp nara salmış,

Kan içse toybos kök taybas
Alıp salçu emedey,
Astına tüşüp kalıptır.
Körüp turgan Toltoygo
Kalaymandı baştadı.

Kan içse doymaz gök taybas
Devirecekmiş gibi,
Önüne düşüvermiş.
Görüp duran Toltoy'a
Kıyameti başlattı.

Al taybastın kaarınan
Kayran Toltoy oşondo,
Surkoendun üstünön
Uçup kete taştadı.
Cürögü ketti bolkuldap,
Kayran candan tüñülüp,
Küydü Toltoy solkuldap.
Külçoronu körgöndö
Toltoy körüp küyündü,
Ölömün dep oy kılıp,
Çımınday candan tüñüldü.
Bu calgandan ketçüdöy,
Akılınan şaşkanı.
Kabılan Toltoy oşondo
Kalkınan çıga kaçkanı.
Katınça kaçıp, çü koydu,
Cedigerdin Toltoyu, sınduu arıslanı,
Kaardanıp bakırıp,
Kan Toltoydu körgöndö,
Kabılan törö Külçoro,
Manastap uraan çakırıp.
«Katındarça sen, Toltoy,
Kaçpagın!» – dep, bakırıp.
Eer beldey belesti
Aşıp Toltoy kelatat.
Eleñdep korkup oşondo,
Kaçıp Toltoy kelatat.
Tegeregin karabay,
Tegi canın ayabay
Külçoro kuup baratat.
Er Toltoydun Surkoen
Cetkirüüçü mal emes,
Külçoronun Aktelki

O taybasın kahrından
Yaman Toltoy o zaman,
Surkoen'in üstünden
Az kalsın uçup düşüyordu.
Yüreği gitti güm güm atıp,
Aziz candan umut kesip,
Yandı Toltoy titreyip.
Külçoro'yu görünce
Toltoy görüp yanıp yakıldı,
Ölürüm diye düşünüp,
Sinek kadar candan umudu kesti.
Bu yalan dünyadan gidecekmiş gibi,
Aklını şaşırdı.
Kaplan Toltoy o zaman
Halkından çıkıp kaçtı.
Karı gibi kaçıp, 'çü' dedi,
Cediger'in Toltoy'u, o yakışıklı arslanı,
Öfkelenip bağırıp,
Han Toltoy'u görünce,
Kaplan töre Külçoro,
'Manas!' diye nara atıp.
«Karılar gibi sen, Toltoy,
Kaçma!» – diye bağırıp.
Eyer beli gibi sırtı
Aşıp Toltoy gelmekte.
Ürkeklenip korkup o zaman,
Kaçıp Toltoy gelmekte.
Çevresine bakmadan,
Hiç canını esirgemeden
Külçoro kovalayıp gitmekte.
Er Toltoy'un Surkoen'i
Kolay yetişilir hayvan değil,
Külçoro'nun Aktelki'si

Cete koyçu mal emes.
Cerdin üstün sıdırtıp,
Akun kan şaarın kıdırtıp,
Uşuntip kaçıp cürgönçö,

Yetişemeden kalacak hayvan değil.
Yerin üstünü sıyırtıp,
Akun Han şehrini dolaştırıp,
Böyle kaçıp duracağına,

Alek kıldı Toltoydu.
Üyrülmönün sazına
Üç aylanta kuudu emi.
Çogulmanın sazına
Çoguu aylanta kuudu emi.
Keñ-Opoldun toosunun
Oyunda kuup baratat,
Keñ Ürgönçtün suusunun
Boyunda kuup baratat.
Köz cetpegen Ak-Çiydin
Betinde ketip baratat,
Kömkörülgön talaanın
Çetinde kuup baratat.
Dümpüygön toonun tügönüş
Uçunda kuup baratat,
Tügöngön Akun şaarının
Tuşunda kuup baratat.
Altı aylanta kuudu ele,
Munaranın üstündö
Karap turgan Ayçürök
Toltoydu şıldıñ kılıptır.
Korcoktop kaçıp cürgüçö
«Ayrök-ayrök!» – dep emi
Çüröktü Kuday uruptur.
«Toguzdagı Külçorodon
Tompuldap kaçıp algıça,
Toodoy Toltoy, ölsöñçü,
Kıyamat cüzün körsöñçü!
Baatır sendey bolobu,
Bapıldagan badirek
Seni baatır degen oñobu?
Korcoktop kaçpay ölsöñçü,
Kaardanıp kakaydı,
Akmak sendey bolobu?
On ekide Külçoro,
Otuz beşte er Toltoy
Opsoloñ kaçıp alıpsıñ,
Ayrök, akmak, ayrök! – dep, Kayran
Toltoy oşondo

Perişan etti Toltoy'u.
Üyrülmö'nün bataklığında
Üç kez dolandırıp kovaladı şimdi.
Çogulma'nın bataklığında
Topluca dolandırıp kovaladı şimdi.
Keñ-Opol'un dağının
Çukurunda kovalayıp gitmekte,
Geniş Ürgenç'in suyunun
Boyunda kovalayıp gitmekte.
Göz yetmeyen Ak-Çiy'in
Yüzünde gidip durmakta,
Uçsuz bucaksız uzanan kırın
Ucunda kovalayıp gitmekte.
Kabaran dağın bittiği
Ucunda kovalayıp gitmekte,
Tükenen Akun şehrinin
Hizasında kovalayıp gitmekte.
Altı kez dolandırıp kovalamıştı,
Minarenin üstünde
Bakıp duran Ayçürök
Toltoy'u alaya almış.
Hantalca kaçıp duracağına
«Ayrök ayrök!» – deyip şimdi
Çürök'ü Tanrı çarpmış.
«Dokuzundaki Külçoro'dan
Paldır küldür kaçacağına,
Dağ gibi Toltoy, ölsene,
Kıyametin yüzünü görsene!
Yiğit senin gibi olur mu,
Gevezelik eden edepsiz,
Sana yiğit diyen iflah olur mu?
Hantalca kaçmadan ölsene,
Öfkelenip dikildi,
Ahmak senin gibi olur mu?
On ikisinde Külçoro,
Otuz beşinde er Toltoy,
Apar topar kaçmışsın,
Ayrök, ahmak, ayrök! – deyip, Yaman
Toltoy o zaman

Tatay, akmak, tatay – dep,
Kıyamat cüzün körsöñçü,
Içkırga muunup ölsöñçü!
Adam emes, cön emes,
Çaladan kaçıp alıpsıñ.
Aybanga çalış sen akmak,
Baladan kaçıp alıpsıñ.
Baladan kaçıp barbayıp,
Çanaçtay murduñ dardayıp,
Tabakka tartkan et barbı,
Kan küyöö sende bet barbı?
Kalp ele kelip çabışıp,
Kapilet cürgön ekensiñ,
Karaan körsö kaçkıday,
Kayıp Toltoy ekensiñ.
Balaga takool beralbas,
Zayıp Toltoy ekensiñ.
Mintip kaçıp cürgüçö
Kıztalak Toltoy ölsöñçü,
Kıyamat cüzün körsöñçü!
Kaldaktap kaçıp cürgüçö,
Kaçırıp ayza salsañçı!
Kozgolup ayza saysañçı!
Irgıta sayıp balanı
Meni koluktu kılsañçı!
Apey, küyöö, betim ay,
Küyöö bolboy ölüp kal,
Tuubay tuna çögüp kal!
Bul körökçö sen akmak,
Tirüü cürböy ölüp kal!»
Çüröktön mınday ukkan soñ
Astındagı Surkoen
Bura tartıp alganı.
Mubaküldüü sır nayza
Bulgap kolgo alganı.

Kürküröp ayza salganı.
Ar cagınan Külçoro,

Tuh, ahmak, tuh – deyip,
Kıyametin yüzünü görsene,
Uçkurunla boğulup ölsene!
İnsan değil, adam değil,
Yarım adamdan kaçmışsın.
Hayvana çalarsın sen ahmak,
Çocuktan kaçmışsın.
Çocuktan kaçıp kabararak,
Tulum gibi burnun kabarıp,
Tabağa konmuş et var mı,
Han güvey, sende yüz var mı?
Boşuna gelip çarpışıp,
Gafil dolaşıyormuşsun,
Karaltı görse kaçası,
Kayıp Toltoy imişsin.
Çocuğa karşı koyamayan,
Zaife Toltoy imişsin.
Böyle kaçıp duracağına
Kahrolası Toltoy, ölsene,
Kıyametin yüzünü görsene!
Sallana sallana kaçacağına,
Saldırıp mızrak vursana!
Davranıp mızrak saplasana!
Çocuğu fırlatıp saplayıp
Beni kendine gelin etsene!
Aman, güvey, yazık yüzüme,
Güvey olmadan ölüp kal,
Doğurmadan dibe çöküp kal!
Böyle olacağına sen ahmak,
Diri gezmeden ölüp kal!»
Çürök'ten böyle duyduktan sonra
Altındaki Surkoen'i
Dizginleyip döndürdü.
Püsküllü sırlı mızrağı
Sallayıp ele aldı.

Kükreyip mızrak saldı.
Öte yanından Külçoro,

97970	A da ayza kamdadı.	*O da mızrak hazırladı.*
	Kabılan tuugan ereniñ,	*Kaplan doğmuş eren,*
	Kaçırıp ayza salganı.	*Saldırıp mızrak vurdu.*
	Kaardanıp çü koyup,	*Öfkelenip 'çü' deyip,*
	Kabılan törö cetkeni.	*Kaplan töre yetişti.*
	Kambıl Toltoy kökcalıñ	*Becerikli Toltoy bozkurdun*
	A da ayza sayganı.	*O da mızrak sapladı.*
	Kaçpay turup sayıştı,	*Kaçmadan durup saplaştılar,*
	Ayza menen cetişip,	*Mızrak ile yetişip,*
	Mañdaylaşıp koyuşsa,	*Karşı karşıya vuruşsalar,*
97980	Takır kıyrap ketişip.	*Hepten kırılıp gittiler.*
	Ayzadan ayla cok bolup,	*Mızraktan çare kalmayıp,*
	Sayıştarı toktolup,	*Saplaşmaları durup,*
	Aybalta menen salıştı.	*Aybalta ile vuruştular.*
	Aybalta ketip çırkırap,	*Aybalta çınlayıp gitti,*
	Sabı koldo kalıştı.	*Sapı elde kaldı.*
	Kılıç menen salışıp,	*Kılıç ile vuruşup,*
	Kılıçtın baarı bırkırap.	*Kılıçların hepsi paramparça.*
	Kabı koldo kalışıp.	*Kabzası elde kaldı.*
	Cakalaşıp turuşup,	*Yaka yakaya duruşup,*
97990	Karmagan cerin culuşup,	*Tuttuğu yeri koparışıp,*
	Mından ayla bolo albay,	*Bundan çare olamayıp,*
	Attan tüşö kalıştı.	*Attan iniverdiler.*
	Bagalaktan alışıp,	*Paçadan kavraşıp,*
	Balbandarça çalışıp,	*Pehlivanlarca çelmeleşip,*
	Körüngön cerin üzüştü,	*Görünen yerini koparıştılar,*
	Kök bukaday süzüştü.	*Gök boğa gibi süsüştüler.*
	Buuradan beter bulkuşup,	*Buğradan beter silkişip,*
	Aygırdan beter alışıp.	*Aygırdan beter kapışıp.*
	Biröönü biröö alalbay,	*Biri birini alamadan,*
98000	Biröönü biröö çalalbay,	*Biri birini çelemeden,*
	Alışa albay turganda	*Kapışıp yenişemezken*
	Buurul menen bulkuntup,	*Buurul ile şahlanıp,*
	Opol-Toodoy körünüp,	*Opol Dağı gibi görünüp,*
	Oozunan zaarı tögülüp,	*Ağzından zehri dökülüp,*
	Semetey çıga kalganı.	*Semetey çıkıverdi.*
	Agası menen inisi	*Ağabeyi ile kardeşi*
	Ekööläp ketet eken – dep,	*«İkisi birden saldırdı» diye,*

Öltürüp tüpkö cetet – dep
Cürögü tüşüp alganı.
Kılıç alıp kımpıyıp,
Semetey cetip barganı.
Cedigerdin Toltoyu
Cıgılıp catıp kalganı.
«Kıyamatka barganda
Ekööldödü debesin,
Asıl candı tim koyboy,
Cekelep ketti debesin.
Toltoydun kanın maa ber» – dep,
Külçoro surap turganı.
Kaçırıp kılıç urbastan,
Balaga kanın kıyganı.
Kötörüp urup Toltoydu,
Murutun bulkup ırgıttı,
Sakalın culkup dırgıttı.
Kalaymandı baştadı,
Canındagı coykuma,
Suurup alıp kınınan,
Bagıştın uulu Toltoydun
Başın kesip taştadı.
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carganı,
Doñuz Toltoy baatırdan
Kapkayda kegin alganı.
Er Toltoydun Surkoen,
Esepsiz tulpar bul Koen,
Okoro tüygön ok çılbır
Eki kolgo colotpoy,
Oozuna tiştep alıptır.
Bura tartıp, dır koyup,
Cediger közdöy salıptır.
Eer beldey belesti
Aşıp kalgan kezi eken.
Celgenine cel cetpey,
Baskanına mal cetpey,
Kaçıp kalgan kezi eken.

«Öldürüp kökümü kuruttu» diye
Yüreği ağzına gelivermiş.
Kılıcını alıp sessizce,
Semetey yetişip varmıştı.
Cediger'in Toltoy'u
Yıkılıp yerde kalmıştı.
«Kıyamete varıldığında
'İkisi birden çullandı' demesin,
Aziz canı rahat komayıp,
'Teke tek vurdu' demesin.
Toltoy'un kanını bana ver» diye,
Külçoro isteyip durmuştu.
Saldırıp kılıç vurmadan,
Kanını oğlana bağışladı.
Toltoy'u kaldırıp çarpıp,
Bıyığını çekip fırlattı,
Sakalını yolup savurdu.
Kıyameti başlattı,
Yanındaki keskin coykumayı,
Kınından sıyırıp çekti,
Bagış'ın oğlu Toltoy'un
Başını kesip atıverdi.
Yol üstüne sürükleyip,
Azgın itlere yem etti,
Domuz Toltoy bahadırdan
Öcünü kat kat almıştı.
Er Toltoy'un Surkoen'i,
Eşsiz küheylan bu Koen,
Sımsıkı düğümlü ok yuları
İki ele yaklaştırmadan,
Ağzına dişleyip almıştı.
Dizgin kırıp fırlayıp,
Cediger'e doğru koşmuştu.
Eyer beli gibi yokuşu
Aşıp gitmiş idi o an.
Yelişine yel yetişmez,
Yürüyüşüne at yetişmez,
Kaçıp gitmiş idi o an.

Esepsiz tulpar Surkoen,
Eñkeyişke kelgende
Eliktey kolu sayılıp,
Ör tayana bergende
Cal-kuyrugu cayılıp.
Kulança kulak capırıp,
Kuyunday cerdi sapırıp.
Oşol sınduu kabılan
Cerdin cüzün uratıp,
Arbuurul menen çuratıp,
Kuu izine çöp salıp,
Kubara kuup alıptır.
Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuup alıptır.
Astındagı Taybuurul,
Buguday moyun buraptır.
Buta boyu añdardı
Murun çılbır alganı.
Buydalbastan çuraptır.
Munu menen Kançoro,
Arkarday moynu iyilip,
«Ata, köösör, seni» – dep,
Arkan boyu añ kelse,
Kegi içinde kalganı.
Aynıbay attap tüyülüp.
«Külçorodoy körböyt meni» – dep,
Er Toltoydun Surkoen
«Ata, köödök kankor, seni» – dep
Cetim kırga barganda,
Arkasınan Semetey
Cebeden murun cetiptir,
Cetken cerde Semetey
Çılbırdan alıp oşondo
Olcolop alıp ketiptir.
Kuup karmap alıptır,
Kup açuusu çoñ kelip,
Kabılan törö er neme,
Eçtemeni oyloboy,

Eşsiz küheylan Surkoen,
İnişe geldiği zaman
Karaca gibi ön ayağı uzanıp,
Yokuşa dayandığında
Yelesi, kuyruğu yayılıp.
Kulun gibi kulak yatırıp,
Kasırga gibi yeri savurup.
Öylesi yaman kaplan
Yerin yüzünü sarsarak,
Arbuurul ile dörtnala,
Kuru izine ot koyup,
Ağara ağara kovalamıştı.
Sarı izine ot koyup,
Sarara sarara kovalamıştı.
Altındaki Taybuurul,
Geyik gibi boyun bükmüştü.
Ok atımı hendekleri
Önce yuları kapmıştı.
Duraksamadan koşmuştu.
Bunun üzerine Kançoro,
Dağ koyunu gibi boynu bükülüp,
«Vay, kendini bilmez, seni!» diye,
Urgan boyu hendek gelse,
Öcü içinde kalmıştı.
Şaşmadan sıçrayıp atlayarak.
«Beni Külçoro gibi görmez» diye,
Er Toltoy'un Surkoen'i
«Vay, akılsız hunhar, seni!» diye
Cetim sırtına vardığında,
Ardından Semetey
Oktan önce yetişmişti,
Yetiştiği yerde Semetey
Yularından tutup o anda
Ganimet edip götürmüştü.
Kovalayıp yakalamıştı,
Öfkesi pek büyük gelip,
Kaplan töre, er kişi,
Hiçbir şeyi düşünmeden,

Kırgızdın kızık eerin salıptır. Surasa berbes Buuruluñ
Munu menen Surkoen:
«Kıstalış cerde köröm» – dep,
Tanabıñdı tartarmın,
Içinde kegi kalıptır.
Içke coldu tötölöp,
Arbuuruldu cetelep,
Abası koştop kelgenin

Kırgız'ın süslü eyerini vurmuştu. İstense verilmez Buurul'un
Bunun üzerine Surkoen:
«Dar günde görürüm» diye,
Dizginini çekerim,
İçinde öcü kalmıştı.
İnce yolu kestirip,
Arbuurul'u yedeğe alıp,
Ağasının yedekleyip geldiğini

Eki çoro körgönü
Eki çoro soogalap,
Tize cerge bügülüp,
Ekөö katar cügürüp.
Üzöngüsü kagışıp,
«Ata orduna karmagan,
Ataday abam, maa ber – dep,
Astıga salsam ak coltoy,
Arkama salsam san koldoy,
Belekke abam, maa ber» – dep,
Ekөö katar cügürüp,
Eliktey bolup tüyülüp,
Ekөö çurkap barganı,
Okoro tüygön çılbırdı
Külçoronu karata
Arta şiltep kalganı.
Kançorodon Külçoro
Açık aytpay kıñkıldap,
Ar cagında bılkıldap,
Bel baylagan beldi taap,
Bekip catkan cerdi taap,
Murdagın buzup alarmın,
Buzuktu saa salarmın!
Ot koermun üyüñö,
Oylonup cürüp oturup,
Kankorum, bir cetermin tübüñö!
Kazınañ buzup alarmın,
Suuk ukuruk salarmın.
Talıkpay cügüñ artarmın,

İki çoro görüvermiş
İki çoro pay dileyip,
Diz yere bükülüp,
İkisi yan yana koşup.
Üzengileri tokuşup,
«Baba yerine tuttuğum,
Baba gibi ağam, bana ver» diye,
«Önüme katsam ak uğurlu,
Ardıma alsam bin asker gibi,
Armağan olarak ağam, bana ver» diye,
İkisi yan yana koşup,
Karaca gibi sıçrayıp,
İkisi koşup varmıştı,
Sımsıkı düğümlü yuları
Külçoro'ya doğru
Aşırtıp fırlatıvermişti.
Kançoro varken Külçoro'ya,
Açıkça söylemeden mızmızlanıp,
Öte yanında kıvranıp,
Bel bağladığın beli bulup,
Gizlenip yattığın yeri bulup,
Eskini bozup alırım,
Fitneyi sana salarım!
Evine ateş koyarım,
Düşünüp taşınıp otururum,
Hunharım, bir gün kökünü kuruturum!
Hazineni bozup alırım,
Soğuk kement atarım.
Yorulmadan yükünü yüklerim,

Senden bezip cetermin,
Bir bokçoñdu tintermin.
Keñ-Koldon tiyip köçüñdü,

Kelbersigen aramdan,
Bir alarmın öçümdü!»
Köñülü başka bölünüp,
Korcoñdogon kankordun
Aramdıgı körünüp.
Talaşkanı at bolup,
Kançoro kaldı cat bolup.
Çalgırtı bolup közündö,
Çalışmak boldu Kançoro.
Surkoengo küyündü,
Coolaşmak boldu tübündö.
Cedigerdin baarısı
Kırgın boldu kökcaldan.
Çınkoco, Toltoy karısı.
Akun kızı Ayçürök
Nak oşonu talaşıp.
Kırgın boldu baarısı.
Oogandıktın kalıñ el.
Alarmandın mıktısı
Altı cüzdön at aldı,
Ala albagan camandar,
Altımıştan at aldı.
Cetkileñdüü kökcaldar,

Senden bezip yetişirim,
Bohçanı bir yoklarım.
Keñ-Kol'dan göçüne saldırıp,

Kasılıp duran o haramdan,
Öcümü bir alırım!»
Gönlü başka bölünüp,
Kabarıp duran hunharın
Haramlığı göründü.
Kavgası at yüzünden olup,
Kançoro yad olup kaldı.
Gözüne perde inip,
Kançoro çatışır oldu.
Surkoen'e yandı yakıldı,
Sonunda düşmanlaşacaktı.
Cediger'in hepsi
Bozkurttan kırgına uğradı.
Çınkoco ile koca Toltoy.
Akun kızı Ayçürök,
Tam da onu paylaşamayıp.
Kırgına uğradı hepsi.
Oogan'ın kalabalık eli.
Alıcıların yamanı
Altı yüzer at aldı,
Alamayan yamanlar,
Altmışar at aldı.
Ergin yiğit bozkurtlar,

SEMETEYDIN AYÇÜRÖKTÜ TALASKA ALIP KELGENI

«Toygo tokson koy soyup,
Okşoş baarın kur soyup,
Kalayıktı cıynaymın,
Kalk kubantıp oy kılam,
Ayçürök menen Semetey
Bul ekөönö toy kılam.
Menin balam Ayçürök,
Keçee, sakalımdın agında,

SEMETEY'İN AYÇÜRÖK'Ü TALAS'A GETİRMESİ

«Toya doksan koyun kesip,
Hepsi bir örnek kısır kesip,
Ahaliyi toplarım,
Halkı sevindirip şenlik kurarım,
Ayçürök ile Semetey,
Bu ikisine düğün yaparım.
Benim yavrum Ayçürök,
Dün, sakalımın ağında,

Saparımdın barında,
Mediyandın çölündö
Baabedindüü mazardın
Taamay coldun belinen

Ceti cüzdön olco aldı.
Cetalbagan camandar
Cetimişten olco aldı.
Cediger sayıp, bildi aldı,
Bilge cüktöp, dilde aldı.
Olcosuna al curttan
Beş köküldüü kız aldı.
Bilgen curtka bark boldu,
Kan Akundun ooganı
Kastaşkan duşman öldü – dep,
Köñülü caylap, kark boldu.
Baabedinge bee soyup,
Süyüngöndön sarı altın,
Kazınadan çaçışıp,
Oogandın Akun karısı,
Munaranın üstünö
Car çakırıp turganı.
Kuday çındap bergen soñ,
Semeteydi körgön soñ,
«Aylanayın, kalıñ curt,
Öçkön otum tamgan soñ,
Süyüngöndön oy kılam,
Çürögüm sogop, toy kılam».

Taap algan Çürögüm.
Eki taalay sözü bar,
Kee bir adam kep aytat,
Berinin kızı Çürök – dep,
Berizaada balamdı,
Eesine berbey kalambı?»
Cetimiş kızıl nar aydap,
Köçköndö cüktöp cürüügö
Kölük malın but kamdap,
Akun kan kıldı osuyat.

Seferim daha var iken,
Mediyan'ın çölünde
Baabedin'li mazarın
Tam yolun belinden

Yedi yüzer ganimet aldı.
Yetişemeyen yamanlar
Yetmişer ganimet aldı.
Cediger'i vurup fil aldı,
File yükleyip altın aldı.
Ganimet diye o yurttan
Beş kâküllü kız aldı.
Bilen yurda şan oldu,
Han Akun'un Oogan'ı
«Kast eden düşman öldü» diye,
Gönlü yatışıp, gani oldu.
Baabedin'e kısrak kesip,
Sevincinden sarı altını,
Hazineden saçıp durup,
Oogan'ın ihtiyarı Akun,
Minarenin üstünden
Haber salıp durmuştu.
Tanrı gerçekten verince,
Semetey'i görünce,
«Kurban olayım, kalabalık yurt,
Sönmüş ateşim yanınca,
Sevincimden şenlik kurarım,
Çürök'üme kurban kesip, düğün yaparım».
Bulup aldığım Çürök'üm.
İki türlü sözü var,
Kimi insan laf eder,
«Peri kızıdır Çürök» diye,
Perizade yavrumu,
Sahibine vermez miyim?»
Yetmiş kızıl nar sürüp,
Göçte yükleyip yürümeye
Yük hayvanını tam hazırlayıp,
Akun Han vasiyet etti.

Alıp berip çoñ duşman,
Semetey kıldı çoñ izat.

Ayçüröktü bergeni,
Bergenin curtu körgönü.
Koco menen moldonun
Tak toksonun cıydırıp.
On eki künü toy kılıp,
Toyunda kalktar çogulup,
Dalilge ike kıydırıp.
Çürökkö berer köp düynö
Kazınaga cıydırıp.
Altımış kızıl bil aydap,
«Kıyamatka cetkiçe
Balam Çürök cesin» – dep,
Berizattay belsenip,
Kızıl altın zer cüktöp,
Cetimiş kızıl nar aydap,
Ceti kertip bul cüktöp,
Acıbaydın kolunda,
Tak cıyırma bir kızıl nar
Coldu kata tamaşa.
Kazınaga çögörüp,
Seyildikke tigüügö
Kırgızça kiyiz üy cüktöp,
Ata tapkan cerine,
Al üyünün kızıgı –
Tündügü altın, boosu cez,
Akundun kızı Ayçürök
Uşul üydün üzügü –
Tışı cibek-atiles.
Akundun kızı Çüröktü,
Otuz künü oynotup,
Kırk bir künü kıñşıtıp,
Akundun kızı calgız kız,
Kızıl köynök ayça bel,
Kıpıldagan suluudan
Kızdan berdi cancökör.

Büyük düşmanı yere serip,
Semetey büyük izzet gördü.

Ayçürök'ü verişini,
Verdiğini yurdu gördü.
Hoca ile mollanın
Tam doksanını toplatıp.
On iki gün düğün edip,
Düğününde halklar derilip,
Delil ile nikâh kıydırıp.
Çürök'e verilecek çok malı
Hazineye yığdırıp.
Altmış kızıl fil sürüp,
«Kıyamete varana dek
Yavrum Çürök yesin» diye,
Perizat gibi kuşanıp,
Kızıl altın ziynet yükleyip,
Yetmiş kızıl nar sürüp,
Yedi kez mal yükleyip,
Acıbay'ın elinde,
Tam yirmi bir kızıl nar
Yol boyunca temaşa.
Hazine önüne çöktürüp,
Seyranda kurulmak üzere
Kırgızca keçe ev yükleyip,
Ata bulduğu yerine,
O evin güzelliği –
Tündüğü altın, bağı tunç,
Akun'un kızı Ayçürök
Bu evin örtüsü –
Dışı ipek ile atlas.
Akun'un kızı Çürök'ü,
Otuz gün oynatıp,
Kırk bir gün nazlatıp,
Akun'un kızı biricik kız,
Kızıl gömlekli, ince belli,
Işıl ışıl güzellerden
Kızlardan verdi can yoldaşı.

Keleñkör sooru, keñ çaçpak, Kargıluu kara too bolup,	*Kadife sağrılı, geniş saç bağlı, Gerdanlıklı kara dağ olup,*
Kelişimdüü boto köz	*Endamlı ahu gözlü*
Kelinden berdi cancökör.	*Gelinlerden verdi can yoldaşı.*
Cakkan otun öçürüp,	*Yaktığı ateşini söndürüp,*
Taalayluu katın Çüröktü	*Talihli kadın Çürök'ü*
Talastı közdöy köçürüp.	*Talas'a doğru göçürüp.*
Tolgon ayday Çürökkö	*Dolunay gibi Çürök'e*
Torkonun gülün kiygizip,	*İpeklinin çiçeğini giydirip,*
Toru ala corgo miñgizip,	*Doru ala yorgaya bindirip,*
Ker corgo minip şalkıldap,	*Ker yorgaya binip salınıp,*
Köçüp çıktı Oogandan	*Göçüp çıktı Oogan'dan*
Kete ton kiyip carkıldap.	*Kete kaftan giyip parlayıp.*
Sur corgo minip şalkıldap,	*Boz yorgaya binip salınıp,*
Köçüp çıktı Oogandan	*Göçüp çıktı Oogan'dan*
Supa ton kiyip carkıldap.	*Supa kaftan giyip parlayıp.*
Küzgünün gülü ösköndöy	*Aynanın gülü açmış gibi*
Köçüp çıktı Oogandan	*Göçüp çıktı Oogan'dan*
Iñirden şaytan köçköndöy	*Alaca karanlıkta şeytan göçer gibi*
Beri urganday teñselip,	*Peri çarpmış gibi sallanıp,*
Oogandan çıgıp col cürüp,	*Oogan'dan çıkıp yol yürüyüp,*
At ayabay mol cürüp	*Atı esirgemeden çok yürüyüp*
Cırgalduu cagın karasa,	*Ferahlı yanına bakınca,*
Atadan kalgan cerim – dep,	*«Atadan kalan yerim» diye,*
Kelip kondu Talaska,	*Gelip kondu Talas'a,*
Atadan kalgan eline.	*Atadan kalan eline.*
Ataları arnaşkan,	*Ataları birbirine adamıştı,*
Keñ Talas öñdüü cay taptı,	*Geniş Talas gibi yurt buldu,*
Semetey öñdüü bay taptı.	*Semetey gibi koca buldu.*
Kızıl kırgın, kur süröön,	*Kızıl kırgın, kuru nara,*
Bolup cürüp Semetey,	*Hep bunlarla Semetey,*
Ayçüröktü algan kez,	*Ayçürök'ü aldığı çağ,*
Canı tınçıp kalgan kez.	*Canı huzur bulduğu çağ.*
Manastın uulu Semetey	*Manas'ın oğlu Semetey*
Ölgön menen arman cok.	*Ölse dahi hasreti yok.*
Oşo künü törögö	*O gün töreye karşı*
Ukuruk salar kalgan cok.	*Kement atacak kimse kalmadı.*
Telegeyi teñ çıgıp,	*Her yanı denk çıkıp,*

Şay koldogon şer çıgıp,
Atası Manas kökcaldan
Artıgıraak er çıgıp.

SEMETEYDIN KUN ALUUGA KAMINIŞI
Kara-Buura, Çatkalda,
Kaykalap argın catkanda,
Cırgalduu Keñ-Kol oyunda,
Çoñ Talastın boyunda
Argın, kırgız oy tartıp,
Konup catkan kezinde,
Kündüzü kımız, tünü kız
Bolup catkan kezinde.
Koş alaba*, suusar börk
Irgap turgan kezinde,
Başın kurap kırgızdı
Cırgap turgan kezinde.
Erikse elik atkanda
Erikpese Talasta
Erkin oynop catkanda.
Kan oyunu bir başka
Kayran sultan köykaşka,
Keñ Talastın sarı curt
Kırk taman ordo saldırıp,
Möröylöp oyun kandırıp,
Kızık oyun salışıp.
Kırktan kısır baytaldı
Utkandar soyup alışıp,
Talaska saygan bagında,
Taltayıp catkan çagında.
Keñ-Kolgo saygan bagında
Kerilip catkan çagında.
Bütün kunduz terisin
Cartı bölüp alışıp,
Bagalakka salışıp,
Kunan minip, kuş salıp,
Kuturuşup kalışıp.
Oñgo kılım iş salbay,

Şah koruyan arslan çıkıp,
Babası bozkurt Manas'tan
Daha da üstün er çıkıp.

SEMETEY'İN KAN BEDELİ ALMAYA HAZIRLANIŞI
Kara-Buura'da, Çatkal'da,
Argın kurulup yatarken,
Ferahlı Keñ-Kol düzünde,
Büyük Talas'ın boyunda
Argın, Kırgız düze inip,
Konup yattığı çağda,
Gündüzü kımız, gecesi kız
Olup yattığı çağda.
Çift alaba, samur börk*
Sallanıp durduğu çağda,
Kırgız'ın başını derleyip
Sefa sürdüğü çağda.
Sıkılınca karaca avlarken
Sıkılmayınca Talas'ta
Özgürce oynayıp yatarken.
Han oyunu bir başka,
Canım sultan, seçkin er,
Geniş Talas'ın sarı yurdu
Kırk adımlık ordo kurdurup,
Ödüllü oyuna doyurup,
Kızgın oyunlar kurup.
Kırkar kısır kısrağı
Kazananlar kesip alıp,
Talas'a diktiği bağında,
Keyifle yayıldığı çağda.
Keñ-Kol'a diktiği bağında
Gerinip yattığı çağda.
Bütün kunduz derisini
Yarıya bölüp alıp,
Paçalarına takıp,
Taya binip, kuş salıp,
Coşup kudurup durup.
Ele güne iş salmadan,

Oşol kezde kökcalga
Kayır aytar can kalbay.
At semirip ık bolup,
Er semirip buk bolup,

Iderlüü* cigit, külük at
Baydası tier çak bolup,
Oşol kezde Semetey,
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Örttöp ier cer tappay,
Ölüşö turgan er tappay,
Sanaası bölök bölünüp,
Kabılan tuugan kurgurdun,
Kankorluk türü körünüp.
Buzup sayar top tappay,
Buzulbay kemer çok tappay,
Akılga daana ayköl şer
Arıslan sınduu kayran er
Supa sadık salganda,
Ayçüröktün koynunan
Uykudan çoçup oygonup,
Kaardanıp tolgonup,
Arıslan sınduu komdonup,
Oluya çalış kıraandın
Obolku cini kozgolup,
Üşkürünüp iygende
Kök calını baş carıp,
Kaarına alganda,
Kayratı anık taş carıp,
Kaardanıp toktodu,
Kabılan törö körünüp,
Kan atasın coktodu.
Ayaş ata kökcalı,
Almambet tüşüp esine,
Oodarılıp baatırıñ,
Ok cılanday tolgonup,
Oylop çıdap turalbay,
Obolku dartı kozgolup,

O çağda bozkurda
Karşı diyecek can kalmadan.
At semirip kıvama gelip,
Er semirip bunalıp,

İderli yiğit, yüğrük at*
Faydası değecek çağ olup,
O çağda Semetey,
Çarpacak dağ bulamayıp,
Vuruşacak düşman bulamayıp,
Ateşe verecek yer bulamayıp,
Ölesiye dövüşecek er bulamayıp,
Kaygısı türlü bölünüp,
Kaplan doğmuş yiğidin,
Hunhar yüzü göründü.
Bozup dağıtacak topluluk bulamayıp,
Bozulmadık yar uçurum bulamayıp,
Akılda seçkin, gönlü deniz arslan,
Arslan yapılı yaman er
Tan yeri ağardığında,
Ayçürök'ün koynundan
Uykudan irkilip uyanıp,
Öfkelenip kıvranıp,
Arslan gibi kasılıp,
Evliya soylu şahbazın
Eski öfkesi depreşip,
Ah çekip inlediğinde
Gök yelesi baş yarıp,
Kahrına aldığında,
Gayreti gerçek taş yarıp,
Öfkelenip durakladı,
Kaplan töre görünüp,
Han babasını yâd etti.
Ayaş atası bozkurdu,
Almambet düşüp aklına,
Bir yandan bir yana dönüp bahadırın,
Ok yılanı gibi kıvranıp,
Düşünüp dayanamayıp,
Eski derdi depreşip,

Tutamça kelbey kayran can,
Karap algan kezi eken,
Tuygun Sırgak abasın

Bir tutama gelmez yaman can,
Bakıp kaldığı an imiş,
Şahbaz Sırgak ağasını

Sanap algan kezi eken.
Tuurada Keñ-Kol salgan tam,
Tuygundun cayın suraba,
Tutamça kelbeyt kurgan can.
Kazınalık kapkadan
Doolbastı urdurup,
Doolbastı urganda
Dooşu kulak tundurup.
Darbazaluu korgondon
Çaçıkeydin ordodon,
Tört-Küldün tömön cagınan,
Törö atası Manastın saygan
bagınan, Samarkanga kol saldık,
Bar-Köldün mañday cagınan,
Baatır Manastın saygan bagınan,
Taşkendi çaap col kıldık,
Kançoro menen Külçoro
Cılkıdagı ekööno
Doolbas bekem kagılıp,
Cılkılar ürküp cabılıp.
Eliktey ırgıp tüyülüp,
Külçoro menen Kançoro
Aşıp-şaşıp bul eköö
Tulpar kamdap tokunup,
Semeteyden çoçunup:
«Doolbas bekem kagıldı,
Dooşuna kulak cañırdı,
Kazıp koygon or barbı?!
Kırk uruktay kalmaktan
Kaptap kelgen kol barbı?!
Oroyu çoçup turalbay,
Eki çoro carışıp,
Üzöngüsü kagışıp,
Ordogo salıp keldi ele.

Anıp saydığı an imiş.
Karşıda Keñ-Kol'da kurulu ev,
Şahbazın hâlini hiç sorma,
Bir tutama gelmez gariban can.
Hazine kapısından
Davulbazı vurdurup,
Davulbaz vurulunca
Sesi kulak sağır edip.
Kapılı hisardan,
Çaçıkey'in ordosundan,
Tört-Kül'ün aşağı yanından,
Töre atası Manas'ın diktiği
bağından, Semerkant'a ordu saldık,
Bar-Köl'ün karşı yanından,
Bahadır Manas'ın diktiği bağından,
Taşkent'i vurup yol ettik,
Kançoro ile Külçoro,
Yılkıdaki ikisine
Davulbaz sıkıca çalınıp,
Yılkılar ürküp saçılıp.
Karaca gibi sıçrayıp,
Külçoro ile Kançoro,
Telaş içinde bu ikisi
Küheylan hazırlayıp eyerleyip,
Semetey'den ürkerek:
«Davulbaz sıkı çalındı,
Sesiyle kulak çınladı,
Kazılmış hendek mi var?!
Kırk uruk Kalmuk'tan
Basıp gelen ordu mu var?!
Yüreği ürküp duramayıp,
İki çoro yarışıp,
Üzengileri tokuşup,
Ordoya sürüp gelmişti.

Oşondo kök sülöösün börk kiygen,
Ayla tapkıç akılman,
Kögala kalkan oynogon,
Kökcal Bakay karıya,
Kandarının baarı bar,
Cıyılışıp ordogo
Erenderdin baarı bar,
Akılman Bakay karı bar.

O demde gök vaşak börkü giyen, Çare bulucu bilge,
Gökala kalkan oynatan,
Bozkurt Bakay ihtiyar,
Hanlarının hepsi var,
Derilip ordoya
Erenlerin hepsi var,
Bilge ihtiyar Bakay var.

Ayday beti carkıldap,
Semetey süylöp barkıldap.
Bakay kanga kep baştap,
Akırın süylöp, bek taştap,
Arıslan törön kep baştap:
«Kök kepiçin tepeytken,
Argımagın kekeytken
Ancıyan çaap bir aldık,
At kuyrugun tizdedik,
Ayaş atam Çubaktın
Ayabay kunun izdedik,
Andan maani bolgon cok.
Mından kıyla olco aldık.
Dalay candı kor kıldık.
Ulamadan uladık,
Bilgenderden suradık,
Cönün tappay Çubaktın,
Kor bolup dalay kuuradık.
At semirip ık boldu,
Er semirip buk boldu,
Iderlüü cigit, külük at
Baydası tier çak boldu.
Tagdırga coktur dabaa deyt,
Keñeş kılıp turabız
Aba, Bakay, saga deyt.
Çoñ-Beecindi cerdegen
Alakanday busurman
Çoguusun çeçken er degen.
Ayzakerden akılman,
Kıtaydan çıkkan Koñurbay

Ay gibi yüzü parlayıp,
Semetey gür sesle söyleyip.
Bakay Han'a söz başlayıp,
Usulca söyleyip, pek koyup,
Arslan töre söz başladı:
«Gök pabucunu eskiten,
Küheylanını kabartan
Andican'ı vurup bir aldık,
At kuyruğunu düğümledik,
Ayaş atam Çubak'ın
Kan bedelini durmadan aradık,
Ondan bir sonuç çıkmadı.
Bundan hayli ganimet aldık.
Nice canı hor ettik.
Söyleyenden söyleyene ulaştık,
Bilenlerden sorduk,
Çubak'ın izini bulamayıp,
Hor olup nice kavrulduk.
At semirip kıvama geldi,
Er semirip bunaldı,
İderli yiğit, yüğrük at
Faydası değecek çağ oldu.
Kadere yoktur çare der,
Danışıp duruyoruz işte,
Ağa, Bakay, sana der.
Çoñ-Beecin'i yurt edinen
Avuç içi kadar Müslüman'ın
Birliğini çözen er derler.
Mızrakçıların bilgesi,
Kıtay'dan çıkan Koñurbay,

Coonun aylasın bilgen şer degen.
Kakançındın Beecindi
Kaytarıp turgan er degen.
Kagışkandar ceñbegen.
Eñkeytip kişi albagan,
Bet alıp mende barbagan.
Betteşken aman kalbagan,

Düşmanın çaresini bilen arslan derler.
Kakançın'ın Beecin'ini
Koruyup duran er derler.
Çarpışanlar yenemedi.
Kimse onu eğdirip alamamış,
Karşısına kul varmamış.
Yüzleşen sağ kalmamış,

Ögüzü karıp özü ölgön,
Ölgöndün malın teñ bölgön.
Tüz kirerim – Bakburçun,
Serkesin seter* kötörgön,
Mingeni ıyık at bolgon,
Urgaaçı menen cat bolgon.
Azoo atın tokugan,
Üydöy bolgon çoñ burkan
Oşonu Kuday eken – dep,
Tak oşogo çokungan.
Keçildin kanı Koñurbay,
Kaardangan kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Katuulap mıltık sunsak beym, Çamam kelse Beecinden
Kayrattı mıktap kılsak deym. Çalışıp öçüm alsam deym!
Beldi bekem buusak deym,
Beecindeki Kalçadan
Atamdın kunun kuusak beym!
Atamdı kıtay soyuptur,
Kaynap catkan kapırga,
Kan Koñurbay baatırga,
Karuusu toluk cakırga
Tüz kirip ayza sunsak deym,
Tolkup catkan Beecinge
Tügötüp karmap kapırdı,
Kurmandıkka çalsak beym.
Tüp atamdın öçü bar,
Tüz kirip öçün alsak beym!
Topoloñdu salsam deym,

Öküzü kocayan, kendi ölenin,
Ölenin malını eşit bölmüş.
Dosdoğru gireceğim – Bakburçun,
Erkecini seter diye adamış,*
Bindiği kutlu at olmuş,
Dişi ile yad olmuş.
Azgın atını eyerleyen,
Ev kadar büyük put –
«İşte Tanrı budur» diye,
Tam da ona tapınmış.
Keçil'in hanı Koñurbay,
Kahırlanan kâfire,
Han Koñurbay bahadıra
Sıkıca tüfek uzatsak derim, Gücüm yetse Beecin'den
Gayreti sağlam kılsak derim. Çarpışıp öcümü alsam derim!
Beli sıkı kuşansak derim,
Beecin'deki Kalça'dan
Atamın kan bedelini istesek derim!
Atamı Kıtay boğazlamış,
Kaynayıp yatan kâfire,
Han Koñurbay bahadıra,
Kolu kuvvetli zorbaya
Dosdoğru girip mızrak uzatsak derim,
Dalgalanıp yatan Beecin'e
Kâfiri tümüyle yakalayıp,
Kurban diye kessek derim.
Kök atamın öcü var,
Dosdoğru girip öcünü alsak derim!
Kargaşayı salsam derim,

Kabarı katuu kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Kazattı mıktap kılsak deym,
Badışa uluu Beecinge
Acal cetse ölsök deym,
Atamdı kaysap taştagan
Dañkı küçtüü kapırdı
Talkalaşıp körsök deym,
Kudaydın çiygen çiyinin
Moyunga salsa körsök deym.
Tozoku kara kıtayga
Col baştap barsañ, abake,
Toypoñdoşup körsök deym.
Tagdırga daba bolobu,
Kaza cetse ölsök deym.
Ayzalaşıp top buzup,

Ünü sert kâfire,
Han Koñurbay bahadıra
Gazayı sağlam kılsak derim,
Padişahı ulu Beecin'e
Ecel yeterse ölsek derim,
Atamı parçalayıp atan
Şanı güçlü kâfiri
Kıyasıya ezişip görsek derim,
Tanrı'nın çizdiği çizgiyi
Boynumuza alıp görsek derim.
Cehennemlik kara Kıtay'a
Yol gösterip varsan, ağacığım,
Tepişip bir görsek derim.
Kadere derman olur mu,
Kaza yeterse ölsek derim.
Mızraklaşıp saf bozup,

Tagdır cetse okko uçup,
Tügönör cerim – Kakançın.
Kazat kılsam kapırga
Karmaşayın dep turam,
Atamdı kaysap taştagan
Kan Koñurbay baatırga!
Kakançından kalaasın
Çalıyar tiybes dep ugam.
Çapçıp kolum salsam deym,
Çaması kımbat Kalçaga
Çapçılaşıp kalsam deym!
Töödöyüm abam, kebimdi uk,
Tobokel Alda Kudayga,
Aba, Bakay, kebimdi uk,
Kantip çıdaym ubayga!
Kee bir adam kep aytat,
Topon suu cürböyt dep aytat.
Topon suu cetpes Beecinge
Toorulup kirip al cerge,
Tolkugan kara kapırdan
Atamdın kegin alsam deym!
Baygambar barbayt dep ugam,

Kader yeterse okla uçup,
Tükeneceğim yer – Kakançın.
Kâfire gaza kılarsam
Kapışayım diyorum,
Atamı parçalayıp atan
Han Koñurbay bahadırla!
Kakançın'ın kalesine
Çalıyar bile dokunmaz diye duyarım.
Pençeleyip elimi salsam derim,
Gücü paha biçilmez Kalça'yla
Pençeleşip kalsam derim!
Deve gibi ulu ağam, sözümü dinle,
Tevekkül Allah Kuday'a,
Ağa, Bakay, sözümü dinle,
Bu kahra nasıl dayanayım!
Kimi insan laf eder,
Tufan suyu oraya varmaz der.
Tufan suyunun yetmediği Beecin'e
Dolanıp girip o yere,
Dalgalanan kara kâfirden
Atamın öcünü alsam derim!
Peygamber oraya varmaz diye duyarım,

	Baygambar baspas Beecinge	*Peygamberin basmadığı Beecin'e*
98490	Bastırıp ayza sunsam deym!	*At sürüp mızrak uzatsam derim!*
	Badirek kara kıtaydan	*Soysuz kara Kıtay'dan*
	Atamdın kunun kuusam deym.	*Atamın kan bedelini istesem derim.*
	Çınmaçın deyt, Kakan deyt,	*Çınmaçın der, Kakan der,*
	Beecindin kança atı bar?	*Beecin'in kaç adı var?*
	Berenderdi kaysaptır,	*Nice yiğitleri parçalamış,*
	Oşol kıtay karkıbar.	*O Kıtay heybetlisi.*
	Kabılan aba, kebimdi uk,	*Kaplan ağam, sözümü dinle,*
	Karmaştın kança barkı bar!	*Kapışmanın nice şanı var!*
	Çınmaçındın Beecinge	*Çınmaçın'ın Beecin'ine*
98500	Çındap kazat kılsam deym,	*Gerçekten gaza kılsam derim,*
	Şıpkay tiyip cılkısın,	*Yılkısını sıyırıp alıp,*
	Beri karay kuusam deym!	*Beri yana sürsem derim!*
	Kumurskaday al curttun	*Karınca gibi o yurdun*
	Töbösünön tüşsöm deym.	*Tepesine insem derim.*
	Törösü eken Koñurbay,	*Töresi imiş Koñurbay,*
	Oşonun kanın içsem deym!	*Onun kanını içsem derim!*
	Kaynagan kıtay Kakanga	*Kaynayan Kıtay Kakan'a*
	Kalaymandı salsam deym.	*Kıyameti salsam derim.*
	Kara neet kapırga	*Kara niyetli kâfirle*
98510	Bir çalışıp alsam deym.	*Bir çarpışıp alsam derim.*
	Karmaşar coom Kakançın	*Kapışacağım düşman Kakançın,*
	Öçümdü alıp kelsem deym.	*Öcümü alıp gelsem derim.*
	Acalım cetse Kudaydan	*Ecelim yeterse Kuday'dan,*
	Alışıp cürüp ölsöm deym!	*Boğuşa boğuşa ölsem derim!*
	Kee bir adam kep aytat,	*Kimi insan laf eder,*
	Tögünbü-çınbı kim bilet,	*Yalan mı gerçek mi kim bilir,*
	Barsa kelbes al Beecin	*Varanın dönmediği o Beecin*
	Balaket al-cay dep aytat.	*Bela yatağıdır der.*
	Başçı kılıp abamdı,	*Ağamı başçı kılıp,*
98520	Al Beecinge kirsem deym.	*O Beecin'e girsem derim.*
	Bacıga cıygan san kara	*Vergiye yığılmış sayısız malı*
	Baş ıldıy kaptap kirsem deym.	*Baş aşağı basıp girsem derim.*
	Karmaşar coo kakançın,	*Kapışacak düşman Kakançın,*
	Badikti berse bir Kuday,	*Kısmet verse bir Kuday,*
	Bastırıp coogo kirsem deym!	*At sürüp düşmana girsem derim!*
	Kıyamat ketken şer atam	*Kıyamete göçen arslan atam*

Baladan artık şer ele,
Mına bu turgan Külçorom,
Kaynagan kara kıtayga
Bir agıtıp iysem deym!
Kanduu kanga kanışıp,
Kaçpay turup salışıp,
Dardaygan kara kıtaydın
Dalay şaarın bölsöm deym,
Öç albasam kurgan can,
Tirüü cürböy ölsöm deym!
Kalmagı bar, şibee bar,
Kança türdüü kalkı bar,
Al kalkının içinde
Kança türdüü alpı bar.
Sayışsa kumar kandırat,

Evlattan üstün arslandı,
İşte şurada duran Külçorom,
Kaynayan kara Kıtay'a
Bir salıversem derim!
Kanlı kana kanışıp,
Kaçmadan durup vuruşup,
Kasılıp duran kara Kıtay'ın
Nice şehrini bölsem derim,
Öç alamazsam şu gariban can,
Diri gezmeden ölsem derim!
Kalmuk'u var, Şibe'si var,
Nice türlü halkı var,
O halkının içinde
Nice türlü alpı var.
Mızraklaşsa hıncını doyurur,

Tiyişse candı candırgan,
Özdörü kıtay dininde,
Keçildin kanı Koñurbay,
Kança da bolso al kapır,
Bizge duşman zilinde.
Kürsüldögön kapırdın
Küpsördön ogun kübüsök,
Kürpöñdöşüp körüşsök.
Kıykırıp ayza salışsak,
Kıçuunun baarı kanışsak.
Acalduular ölböybü,
Aldanın cazgan buyrugun
Amanat kuu can körböybü.
Kuduret buyruk kılganda,
Amanatıñ kerek – dep,
Azireyil berişte
Beş kolun çındap sunganda,
Süylögön tilder tutular,
Ceti kündük düynödön
Kanday can kaçıp kutular.
Kirgizbeybi kazgan kör,
Batırbaybı kara cer.
Aylasın eptep tababız,

Sataşanın canını yakan,
Kendileri Kıtay dininde,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Ne olsa da o kâfir,
Bize düşman kökünden.
Gümbürdeyen kâfirin
Sadaktan okunu silksek,
Göğüs göğüse görüşsek.
Haykırıp mızrak vursak,
Bütün hıncımızı alsak.
Eceli gelen ölmez mi,
Allah'ın yazdığı buyruğu
Emanet kuru can görmez mi.
Kudret buyruk kıldığında,
«Emanetin gerek» diye,
Azrail feristesi
Beş parmağını gerçekten uzattığında,
Söyleyen diller tutulur,
Yedi günlük dünyadan
Hangi can kaçıp kurtulur.
Kazılan mezar koynuna almaz mı,
Kara yer bağrına basmaz mı.
Çaresini elbet buluruz,

Kıyratıp öçün alabız.
Tagdırdı Kuday kuduret,
Beecinge kılıp koyso da,
Beypaydı katuu salabız.
Beecindin colu beş başka,
Berendin baarın kaysagan,
Beren Kalça köykaşka.
Toktoboy colun çalbasam,
Toodoy ayaş atamdın
Kanın doolap barbasam,
Tuubay tuna çögöyün,
Bılkıldap tirüü cürgüçö,
Tirüü cürböy ölöyün.
Kaldaydın uulu kapırdı,
Kan Koñurbay baatırdı

Kırıp geçirip öcünü alırız.
Kaderi Kuday kudreti,
Beecin'den yana yazsa da,
Kargaşayı sert salarız.
Beecin'in yolu beş türlü,
Yiğitlerin hepsini parçalayan,
Yiğit Kalça, seçkin baş.
Durmadan yolunu gözlemezsem,
Dağ gibi ayaş atamın
Kanını davalayıp varmazsam,
Doğmamış olayım, dibe çökeyim,
Sünepe sünepe diri gezmektense,
Diri gezmeden öleyim.
Kalday'ın oğlu kâfiri,
Han Koñurbay bahadırı

Karmaşıp kanın çaçayın.
Kabılan atam koldoso,
Kazattı mıktap açayın!
Türü suuk kara kıtaydın
Tüz kirip colun çalayın,
Ayaş atam Almambet
Akırın öçün alayın.
Ayaş atam Almambet
On eki müçö teñ eken,
O düynö ketken kökcalıñ
Opsoloñ tuugan şer eken.
Kaynap catkan kapırga,
Kalaymandı salganda,
Erikpey catkan beycay din
Keyitpey Bakay abañdı,
Eşigin açkan şer eken,
Tolkugan kara kıtaydın
Tobun buzgan er eken.
Kıyındap belim buubasam,
Kızırduu ayaş atamdın
Kıykırıp kunun kuubasam.
Aalamga kırgın salbasam,
Kumurskaday kıtaydan

Kapışıp kanını saçayım.
Kaplan atam kollarsa,
Gazayı sağlamca açayım!
Yüzü soğuk kara Kıtay'ın
Dosdoğru girip yolunu gözleyeyim,
Ayaş atam Almambet'in
Sonunda öcünü alayım.
Ayaş atam Almambet
On iki uzvu denkmiş,
Öbür dünyaya göçen bozkurdun
Görkemli doğmuş arslanmış.
Kaynayıp yatan kâfire,
Kıyameti saldığında,
Usanmadan yatan azgın dinin
Üzmeden Bakay ağanı,
Kapısını açan arslanmış,
Dalgalanan kara Kıtay'ın
Safını bozan ermiş.
Belimi sıkıca kuşanmazsam,
Hızırlı ayaş atamın
Haykırıp kan bedelini istemezsem.
Âleme kırgın salmazsam,
Karınca gibi Kıtay'dan

Almambet kanın albasam!»
Semetey munu aytkanda
Bakay turup munu aytat:
«Ee, kulunum, Semetey,
Beecinge kirseñ col da köp, Kırk
eşiktüü Beecindin
Olcolop alsak bul da köp.
Bir eşigin körgömün.
Kırılışıp öç alsak,
Kılımga tatır kun da köp.
Kutpaga oozu açılgan,
Kara adırmak zoo da köp,
Karmalaşar coo da köp.
Kır cagıñda kıtay bar,
Kırışar duşman dalay bar.
Busurmanga kalganda
Oñ cagıñda orus bar,
Mañdayıñda barañ bar,
Bastaşar coo dalay bar.
Kazıluu catkan or da bar,
Nur tögülgön cer oşol,
Karmaş kılar col da bar.
Aşuusu kımbat bel da köp,
Uypalgan Bakay men oşol!

Almambet'in kanını almazsam!»
Semetey bunu deyince
Bakay kalkıp şöyle der:
«Ey kuzum, Semetey,
Beecin'e girsen yol da çok, Kırk kapılı
Beecin'in
Ganimet alsak mal da çok.
Bir kapısını görmüşüm.
Kırışıp öç alsak,
Bir yüzyıla değer kan bedeli de çok.
Kutba doğru ağzı açılmış,
Kara engebeli kayalık da çok,
Kapışılacak düşman da çok.
Sırt yanında Kıtay var,
Kırışacak düşman hayli var.
Müslüman'a gelince
Sağ yanında Urus var,
Karşında filinta var,
Baskın verecek düşman hayli var.
Kazılıp yatan hendek de var,
Nur dökülen yer odur,
Kapışılacak yol da var.
Geçidi çetin bel de çok,
Hırpalanan Bakay benim işte!

Añdışıp catkan er da köp.
Kazatka miner at da köp,
Kulunum, balam, Semetey,
Ayta bersem dat da köp.
Kıtaydı közdöy bet alsañ,
Kırgın salar kösölüm,
Kapırga kazat kılışsañ,
Kantesiñ balam, Semetey,
Kandı but bolgon kezegiñ.
Tınç ala elek canıñız,
Çıñ tolo elek kanıñız!
Keyitpey Bakay abañdı
Bıyıl tilin alıñız.
Kelirkide barıñız!

Pusuda bekleşen er de çok.
Gazaya binilecek at da çok,
Kuzum, yavrum, Semetey,
Söyledikçe dert de çok.
Kıtay'a doğru yön alsan,
Kırgın salan yiğidim,
Kâfire gaza kılarsan,
N'eylersin yavrum, Semetey,
Henüz güç toplama çağındasın.
Daha huzur bulmamış canınız,
Daha iyice dolmamış kanınız!
Bakay ağanı üzmeden
Bu yıl sözünü dinleyin.
Gelecek yıl varın!

Çalıyar tiybes Beecindin
Çaktap colun çalıñız.
Kazat kılsañ Kakançın,
Köptügü kıtay kara kurt,
Kara kurttay kapırga
Karmaşkanı kalıpsıñ,
Kan Koñurbay baatırga
Oyloboy kirer coo emes,
Kasiettüü Çoñ-Beecin
Karmaşkan kaytar soo emes,
Nur tögülgön Beecinden,
Kündö capsa kündö açık,
Al eşiktin oozunda,
Bismilla ayat cazılgan.
Mukambettin ümötü*,
Bir şaytanı tiet – dep,
Kudaydın nuru çaçılgan.
Isabı bar, ıyman cok,
Uluktardı cep algan

Çalıyar'ın dokunmadığı Beecin'in
Ölçüp biçip yolunu gözleyin.
Gaza kılarsan Kakançın'a,
Çokluğu Kıtay kara kurt,
Kara kurt gibi kâfirle
Kapışmaya kalkmışsın,
Han Koñurbay bahadıra
Düşünmeden girilir düşman değil,
Kutlu ulu Çoñ-Beecin,
Kapışan sağ dönmez,
Nur dökülen Beecin'den,
Her gün kapansa da her gün açık,
O kapının ağzında,
Bismillah ayeti yazılmış.
Muhammed'in ümmeti,*
«Bir şeytanı dokunur» diye,
Kuday'ın nuru saçılmış.
İnsafı var, imanı yok,
Ulularını yiyip yutmuş

Cıl esebin alalı,
Cılas bolgon Beecinge
Cıl oñduulap baralı!
Kün esebin alalı,
Kündü katka salalı,
Kümüröy tüşkön Beecinge
Kündü oñduulap baralı!
Kakançındın kalkı bar,
Kança türdüü alpı bar,
Katılışkan mendenin
Kanın içmey saltı bar.
Çınmaçındın eli bar,
Çın Kalçanın közü bar,
Kaynap catkan kalkı bar,
Katılışa ketkendin
Kandarın içmey saltı bar.
Keçee Azireti Aalı-şer
Alışam dep barganda,
Kırgındı kızık salganda,

Yılın hesabını alalım,
Yıkımlık Beecin'e
Yılı denk getirip varalım!
Günün hesabını alalım,
Günü kayda geçirelim,
Karanlığa gömülmüş Beecin'e
Günü denk getirip varalım!
Kakançın'ın halkı var,
Nice türlü alpı var,
Sataşan kulun
Kanını içmek töresi var.
Çınmaçın'ın eli var,
Gerçek Kalça'nın gözü var,
Kaynayıp yatan halkı var,
Sataşıp gidenin
Kanlarını içmek töresi var.
Dün Hazreti Ali arslan
«Boğuşurum» diye vardığında,
Kırgını kızgın saldığında,

Kıyratam dep barganda
Buzuktu kıyla salganda,
Buzulup catkan kıtaydı
Busurman kılıp alarda,
Asmandan dooş ün çıkkan,
Aalı-şerge körünüp,
«Tokçuluk bar, açka cok,
Tolkup catkan bul Beecin,
Asmanda Çalıyar ünü çark etken,
Bölünüp ketken segizin,
Iymanı cok, ısap bar,
Cayılıp kilem catkan cer,
Nur tögülgön Çoñ-Beecin,
Ubara bolboy tartıñız.
Uşul ündü ukkanda,
Aziret Aalı tartıptır,
Alış kılbay Beecinge
Aradan kayta tartıptır.
Barsa kelbes cer oşol,
Üröndüü kıtay el oşol,
Tügöngön sayın tütögön,
Tüptönüp eçen küçögön,

«Yıkarım» diye vardığında
Hayli bozgun saldığında,
Bozulup yatan Kıtay'ı
Müslüman kılıp alırken,
Gökten bir ses çıkmış,
Ali arslana görünüp,
«Tokluk var, açlık yok,
Dalgalanıp yatan bu Beecin,
Gökte Çalıyar'ın sesi çınlamış, Bölünüp giden sekizini,
İmanı yok, insafı var,
Halı serili yatan yer,
Nur dökülen Çoñ-Beecin,
Zahmet etmeden dönünüz.
Bu sesi işitince,
Hazret Ali dönmüş,
Beecin'le boğuşmadan
Yarı yoldan geri dönmüş.
Varanın dönmediği yer odur,
Tohumu gür Kıtay eli odur,
Tükendikçe tüten,
Köklenip nice güçlenen,

Duba kalgan el oşol!
Ölgön sayın öörçügön
Öküm kıtay el oşol,
Özü kaalap kuduret
Bereke bergen cer oşol!
Bekip catkan Beecinge
Bet alıp ele baram – dep,
Beycaylık kılba, sen oşol!
Keçee, Kakançındın Beecinge
Kaynap catkan kalmagı,
Urugun Kuday çaçkanda
Cerdin üstün baskanda.
Kün çıgış menen kün batış,
Adam kılgan nurk eken,
Kaynagan kıtay curt eken.
Kalk atası Kara kan

Dualı kalmış el odur!
Öldükçe çoğalan
Zorlu Kıtay eli odur,
Kudretin kendi dileyip
Bereket verdiği yer odur!
Kapanıp yatan Beecin'e
«Yön tutup hemen varırım» diye,
Densizlik etme sakın, sen!
Dün, Kakançın'ın Beecin'inde
Kaynayıp yatan Kalmuk'u,
Kuday soyunu saçtığında
Yerin üstünü kapladığında.
Gün doğusu ile gün batısı,
İnsandan türemiş soymuş,
Kaynayan Kıtay yurdu imiş.
Halk atası Kara Han

Bul kırgızdın tukumu.
Kaza taap ölüptür,
Kara kandın segiz uul
Boortkolop caş kalsa,
Karmap alıp kıtaylar,
Kamçıga çenep bölüptür,
Acalduusu ölüptür.
Biröön aydagan eken Erenge,
Tüşürgön eken tereñge.
Biröön aydap Altayga,
Biröön aydap Kañgayga,
Keesi bir eneden egizin,
Kulaktap surap tabalbay,
Kuuragan eken kança can,
Aydalıp barıp al Cakıp,
Altayda Manas tuulgan.
Tuugandın cayın ukkan soñ,
Tuygun atañ kabılan,
Tuulup turgan Altayda,
Kıtayga salgan çuulgan.
Kankor atañ kabılan
Kalaymandı baştagan,
Uluk eken Esenkan,

Bu Kırgız'ın soyundandır.
Kazaya uğrayıp ölmüş,
Kara Han'ın sekiz oğlu
Emekleyen yaşta kalınca,
Kıtaylar yakalayıp,
Kamçıyla ölçüp bölmüş,
Eceli gelen ölmüş.
Birini sürmüşler Eren'e,
Derinliğe düşürmüşler.
Birini sürüp Altay'a,
Birini sürüp Kañgay'a,
Kimi bir anadan ikizini,
Kulaktan kulağa sorup bulamayıp,
Nice can kavrulup kurumuş,
Sürgün gidip o Cakıp,
Altay'da Manas doğmuş.
Soydaşların hâlini duyunca,
Şahbaz atan kaplan,
Altay'da doğup durup,
Kıtay'a velvele salmış.
Hunhar atan kaplan
Kıyameti başlatmış,
Ulu imiş Esenkan,

Ubara kılıp oşondo,
Kırıp sala taştagan.
Atın ukkan bülüngön,
Atañdın kılgan balaası,
Kakançındın kanının
Dañzasına çiyilgen.
Keçee, Kökötöydün aşında,
Kıtaydan caman kır çıkkan,
Kırgızdan neçen çır çıkkan.
On eki kan busurman,
Keñ Alaydın boyunda,
Er Töştüktün toyunda,
«Kankordu talap alam – dep,
Kalaymandı salam! – dep,
Elçilerdi ciberip,

O zaman perişan edip,
Kırıp geçirivermiş.
Adını duyan yıkıma uğramış,
Atanın ettiği bela,
Kakançın hanının
Defterine çizilmiş.
Dün, Kökötöy'ün aşında,
Kıtay'dan kötü inat çıkmış,
Kırgız'dan nice kavga çıkmış.
On iki han Müslüman,
Geniş Alay'ın boyunda,
Er Töştük'ün düğününde,
«Hunharı yağmalarım» diye,
«Kıyameti salarım!» diye,
Elçileri gönderip,

Ezelki cindi estetken,
Kakançındın Beecinge,
Kaçırıp soguş saluuga
Busurman kozgop koygon soñ,
Tünörüp catkan zor Beecin
Tüz kirip ayza sunam – dep,
Kızır çalgan col bolgon,
Kırk eki tümön kol bolgon.
Oluyanın baarı bar,
On eki kan busurman,
Oşolordun baarı bar.
Balbanı bar, kalkı bar,
Baatırları calpı bar.
Ayzakerden ıktuu bar,
Coonun aylasın bilgen mıktı bar.
Kaynatıp koygon şoru bar.
Almambet, Çubak arslan bar,
Serek, Sırgak kabılan,
Aalamdı baskan şerler bar.
Karşılaşıp turuşup,
Altı ay tınbay uruşup,
Altı ay tınbay catışıp,
Sulayman barbas Beecindin
Suragın alıp turganda,
Kelbersigen er ölgön,
Keñpeyil eçen can ölgön,

Ezelî kini hatırlatmış,
Kakançın'ın Beecin'ine,
Saldırıp savaş salmaya
Müslüman'ı kışkırtınca,
Karanlık yatan koca Beecin'e
«Dosdoğru girip mızrak uzatırım» diye,
Hızır'ın uğradığı yol olmuş,
Kırk iki tümen ordu olmuş.
Evliyanın hepsi var,
On iki han Müslüman,
Onların hepsi var.
Pehlivanı var, halkı var,
Bahadırları toptan var.
Mızrakçıdan usta var,
Düşmanın çaresini bilen yaman var.
Kaynatılıp konmuş çilesi var.
Almambet, Çubak arslan var,
Serek, Sırgak kaplan,
Âlemi basan arslanlar var.
Karşı karşıya duruşup,
Altı ay dinmeden vuruşup,
Altı ay dinmeden yatışıp,
Süleyman'ın varmadığı Beecin'in
Yönetimini alıp dururken,
Kasılan nice er ölmüş,
Geniş gönüllü nice can ölmüş,

Kez bolgondun baarı ölgön.
Kayra beri tartkanda,
Beecindin işi oñolgon.
Berendin baarı cogolgon.
Barsa kelbes Çoñ-Beecin,
Başınan baarın kaysagan,
Kıymıldap bargan can ölgön,
Kıyla eçen kan ölgön.
Beecindin cayın suraba,
Belesi kazgan or degen,
Barsa kelbes col degen.
Bet algan kişi mert bolgon,

Rast gelenin hepsi ölmüş.
Geri beri döndüğünde,
Beecin'in işi düzelmiş.
Yiğitlerin hepsi yitmiş.
Varanın dönmediği Çoñ-Beecin,
Başından beri hepsini parçalamış,
Kımıldayıp varan can ölmüş,
Hayli nice han ölmüş.
Beecin'in hâlini hiç sorma,
Beli kazılmış hendek derler,
Varanın dönmediği yol derler.
Yönelen kişi telef olmuş,

	Beypayı katuu Çoñ-Beecin	*Kahrı katı Çoñ-Beecin,*
98790	Bargan can kayra tartpagan,	*Varan can geri dönmemiş,*
	Kez bolgon aman kaytpagan.	*Rast gelen sağ dönmemiş.*
	Kakançındın Beecinge	*Kakançın'ın Beecin'ine*
	Bargan adam köp bolgon,	*Varan insan çok olmuş,*
	Kelgen adam cok bolgon.	*Dönen insan yok olmuş.*
	Suuk kolgo surak berbegen,	*Soğuk ele hesap vermemiş,*
	Zulkarnayın barbagan.	*Zülkarneyn varmamış.*
	Beecin colu beş başka,	*Beecin yolu beş türlü,*
	Beypaydı salat kuu başka.	*Kahrı salar kuru başa.*
	Beker Beecin cer emes,	*Boşuna Beecin yer değil,*
98800	Beelebey barar el emes.	*Ölçüp biçmeden varılır el değil.*
	Bir colu bar Beecindin	*Bir yolu var Beecin'in,*
	Barsa kelbes colu bar,	*Varanın dönmediği yolu var,*
	Bir colu bar Beecindin,	*Bir yolu var Beecin'in,*
	Kalıñ kazgan oru bar.	*Derin kazılmış hendeği var.*
	Bir colu bar Beecindin	*Bir yolu var Beecin'in*
	Bir colu bar Beecindin	*Bir yolu var Beecin'in*
	Kez bolgon aman tartpagan.	*Rast gelen sağ çekilmemiş.*
	Bir colu bar Beecindin	*Bir yolu var Beecin'in*
	Kez bolgon aman kaytpagan.	*Rast gelen sağ dönmemiş.*
98810	Uruktuu Beecin cer oşol,	*Tohumu gür Beecin yeri odur,*
	Cetkileñ kıtay el oşol.	*Ergin Kıtay eli odur.*
	Cetigim, bilgen baarısın	*Yavrucuğum, hepsini bilen*
	Cetkileñ Bakay men oşol».	*Ergin Bakay benim işte».*
	Aytıp Bakay ötköndö,	*Bakay söyleyip geçince,*
	Kayran eneñ Kanıkey	*Yaman anan Kanıkey,*
	Bödönödöy kayran köz	*Bıldırcın gibi yaman gözden*
	Bölök-bölök caş ketip,	*Bölük bölük yaş gidip,*
	Karagattay kayran köz	*Kuş üzümü gibi kara gözden*
	Kamçı boyu caş ketip.	*Kamçı boyu yaş gidip.*
98820	Köñülü ketip bölünüp,	*Gönlü gidip bölünüp,*
	Közünün caşı tögülüp,	*Gözünün yaşı dökülüp,*
	Asmandan Aldanın künü bürkölüp,	*Gökte Allah'ın günü bulutlanıp,*
	Alışkanı kalıpsıñ,	*Boğuşmaya kalkmışsın,*
	Başına altımış sanaa bir kelip: Men enekeñ doluga	*Başına altmış kaygı bir gelip: Ben deli divane anana*
	Kazgaldak degen kayran kuş	*Kazgaldak denen yaman kuş*

Kayrılbay uçat cem üçün,
Kançanı kördüm kurgan baş
Karından çıkkan sen üçün.
Bezbeldep degen kayran kuş
Bezilden uçat cem üçün,
Meenetti tarttım men kurgur,
Deneden çıkkan sen üçün.
Kakanga tilek baştaarsıñ,
Cetim uul, tul katın
Cergeñdi karan taştaarsıñ.
Karmaşıp alar coo emes,
Beecinge kazat baştaarsıñ.
Altımış uul, tul katın
Aylıñdı karan taştaarsıñ.
Beecin oñoy cer emes,
Beecinge tiydim degınçe,
Berenim uulum, kebimdi uk,
Beypayga saldım deseñçi!
Kakandı çaldım degınçe,
Karan tün saldım deseñçi!
Bet alıp ceñip algıday,
Beren kalgan Çoñ-Beecin
Beykabar catkan el beken,
Kaçırıp çaap algıday
Kakançın oñoy cer beken?
Başaaluu Kıtay karkıbar,
Bastaşkandın baarısın
Başın cegen narkı bar.
Kulunum, calgız, tilimdi al,
Bet alıp mende barbagan,
Betteşken tirüü kalbagan,

Çınmaçındın Beecinden
Door-kıyamat bolgunça,
Kündölük işi oñolgon,
«Kakanga kazat kılam» – dep,
Kattagan candar cogolgon.
Atañ bargan Beecinge
Azaptı artık salıpsıñ.

Dönmeden uçar yem için,
Neler gördü şu gariban baş,
Karnımdan çıkan sen için.
Bezbeldek denen yaman kuş
Çırpına çırpına uçar yem için,
Mihneti çektim ben zavallı,
Bedenimden çıkan sen için.
Kakan'a niyet kurarsın,
Yetim oğul, dul kadınla
Yurdunu öksüz bırakırsın.
Kapışıp alınır düşman değil,
Beecin'e gaza başlatırsın.
Altmış oğul, dul kadınla
Obanı öksüz bırakırsın.
Beecin kolay yer değil,
«Beecin'e dokundum» diyeceğine,
Yiğidim oğlum, sözümü dinle,
«Kendimi kahra saldım» desene!
«Kakan'ı vurdum» diyeceğine,
«Kara geceye saldım» desene!
Yönelip yenip alınacak,
Yiğit dolu Çoñ-Beecin
Habersiz yatan el mi ki,
Saldırıp vurup alınacak
Kakançın kolay yer mi ki?
Baş alıcı Kıtay heybetli,
Karşısına çıkanların hepsinin
Başını yemek töresi var.
Kuzum, biriciğim, sözümü tut,
Karşısına kul varmamış,
Yüzleşen diri kalmamış,

Çınmaçın'ın Beecin'inde
Devir kıyamet olana dek,
Gündelik işi düzelmiş,
«Kakan'a gaza kılarım» diye,
Yola çıkan canlar yitmiş.
Atanın vardığı Beecin'e
Azabı fazla salmışsın.

	Beş ayçılık Beecindi,	*Beş aylık yol Beecin'i,*
	Belesi arzan col debe.	*Beli ucuz yol deme.*
	Beycay kara kıtaydı	*Azgın kara Kıtay'ı*
	Mendeden artık kor debe.	*Kuldan beter hor deme.*
	Kırk eşiktüü kıybat col,	*Kırk kapılı çetin yol,*
	Kıraan atañ Manastın	*Şahbaz atan Manas'ın*
	Kıykırıp kunun kuuymun – dep,	*«Haykırıp kan bedelini isterim» diye,*
98870	Eneñe salba kalıñ şor!	*Anana koyu çile salma!*
	Altı ayçılık Çoñ-Beecin	*Altı aylık yol Çoñ-Beecin,*
	Kıyası arzan col debe,	*Yamacı ucuz yol deme,*
	Kırk uruu kıtay Beecin curt	*Kırk uruk Kıtay, Beecin yurdu,*
	Çır salar oñoy el debe.	*Kavga salınır kolay el deme.*
	Kakşansam dalay kebim bar,	*Sızlansam nice sözüm var,*
	Kaynagan kıtay eli bar.	*Kaynayan Kıtay eli var.*
	Kandardan takır ayrılıp,	*Hanlardan büsbütün ayrılıp,*
	Men beytaalay eneñdin	*Ben talihsiz ananın*
	Kakşap kalgan ceri bar.	*Sızlanıp kaldığı yeri var.*
98880	Çeriktüü Cañ-Cuñ kanı bar,	*Çerili Cañ-Cuñ hanı var,*
	Kaynap catkan Kakanda	*Kaynayıp yatan Kakan'da*
	Kança türdüü canı bar.	*Nice türlü canı var.*
	Ulamadan ulasak,	*Söyleyenden söyleyene ulaşsak,*
	Bilgiçterden surasak	*Bilgelerden sorsak*
	Eçen türdüü kalkı bar,	*Nice türlü halkı var,*
	Katılba deymin cetimim,	*Sataşma derim, yetimim,*
	Kaptap keter alı bar.	*Basıp gelecek gücü var.*
	Boz ala tuncur bolpoñum,	*Boz ala körpe kuzum,*
	Boz karçıga çolponum,	*Boz atmaca çolpanım,*
98890	Beecinge kazat kılam – dep,	*«Beecin'e gaza kılarım» diye,*
	Beycaydı kamdap alıpsıñ,	*Belayı hazır edinmişsin,*
	Kakanga kazat kılam – dep,	*«Kakan'a gaza kılarım» diye,*
	Karandı kamdap alıpsıñ!»	*Karanlığı hazır edinmişsin!»*
	SEMETEY KOÑURBAYDAN MANASTIN KUNUN KUUGANI KIÇI KAZAT KANIKEYDIN SÖZÜ	*SEMETEY'İN KOÑURBAY'DAN MANAS'IN KAN BEDELİNİ İSTEMESİ KÜÇÜK GAZA KANIKEY'İN SÖZÜ*
	Ey, aylanayın kulunum!	*Ey, kurban olduğum kuzum!*

Beecin oñoy cer emes,
Kakançın oñoy el emes,
Bekip catkan beli bar,
Beren Kalça* eri bar,
Katılgandın baarısın
Karanga salçu ceri bar.
Kara kurttay caynagan
Kakançındın kalkı bar,
Katılgandın baarısın
Kanın içmey saltı bar.
Kakançıluu* çoñ Beecin
Kattagan kayra tartpagan.
Karaanı biyik çoñ eldi,
Kattap adam barbagan,
Katılgan aman kalbagan.
Kırk uruunun eli bar,
Betteşip mende barbagan,
Bet algan tirüü kalbagan,
Beecin arzan cer emes,
Kaynap catkan kapırdı
Adam alaar el emes.
Bek bekitken colu bar,
Bet algan kayra tartpagan
Beren Kalça zoru bar.
Beecindin colu beş bölök,
Beyleseñ colu çoñ tozok.
Ooy, aylanayın calgızım,
Ulamadan uladım,
Bilgiçterden suradım!
Topon suu tolkup aşkanda,
Dünüyönün baarısın

Karıp kılıp baskanda,
Nur tögülüp Beecinge,
Aman kalgan el oşol,
Aziret* tiybes Beecindi
Ala koyom özüm dep.
Antañdaba sen oşol!
Baygambardın tuşunda,

Beecin kolay yer değil,
Kakançın kolay el değil,
Kapanıp yatan beli var,
Yiğit Kalça eri var,*
Sataşanların hepsini
Karanlığa salan yeri var.
Kara kurt gibi kaynaşan
Kakançın'ın halkı var,
Sataşanların hepsinin
Kanını içmek töresi var.
Kakançın'lı koca Beecin,*
Yola çıkan geri dönmemiş.
Karaltısı yüce koca ele,
Uğrayıp insan varmamış,
Sataşan sağ kalmamış.
Kırk uruğun eli var,
Yüzleşmeye kul varmamış,
Yönelen diri kalmamış,
Beecin ucuz yer değil,
Kaynayıp yatan kâfiri
İnsanın alabileceği el değil.
Sıkı berkitilmiş yolu var,
Yönelenin geri dönmediği
Yiğit Kalça zorbası var.
Beecin'in yolu beş bölük,
Bakarsan yolu koca cehennem.
Ooy, kurban olduğum biriciğim,
Söyleyenden söyleyene ulaştım,
Bilgelerden sordum!
Tufan suyu coşup aştığında,
Dünyanın hepsini

Gariban kılıp bastığında,
Beecin'e nur dökülüp,
Sağ kalan el odur,
Hazret'in dokunmadığı Beecin'i*
«Kendim alıveririm» diye.
Böyle çırpınıp durma sen!
Peygamber'in çağında,

Kakançıluu Beecinge
Kazat* bolgon uşunda.
Adam cıyıp kol algan,
Koldun baarın mol algan.
Kakanga kazat salıptır,
Beecindin bekem ekenin
Oluya körüp kalıptır.
Aytılsa çıgat köp arman,
Oşol çakta Beecinge
Cer caynagan el bargan.
Aalamdı basıp kol bargan,
Az gana emes mol bargan.
Kalkı menen al cerden,
Katını suluu Beecinden
Katın alıp Beecinge
Kalgan eken turkana.
Çınmaçındın şaarına
Çın turgan eken turkana.
Beylesek bolot bek arman,
Beecinde mınça el kalgan.
Ada kırgız tukumu,
Surasañ taap alasıñ
Uşu kündö dagı bar,
«Salaalık» degen el kalgan.
Çabışkan adam çaldırgan,

Kakançın'lı Beecin'e
Gaza olmuştu o zamanda.*
İnsan toplayıp ordu almış,
Ordunun hepsini bol almış.
Kakan'a gaza salmış,
Beecin'in berk olduğunu
Evliya görüp anlamış.
Söylense çıkar çok hasret,
O çağda Beecin'e
Yeri kaplayan el varmış.
Âlemi basıp ordu varmış,
Az değil, bol varmış.
Halkıyla o yerden,
Kadını güzel Beecin'den
Kadın alıp Beecin'de
Kalıvermiş turkana.
Çınmaçın'ın şehrinde
Gerçekten durur imiş turkana.
Düşünsek olur pek hasret,
Beecin'de bunca el kalmış.
Ta Kırgız soyundan,
Sorarsan bulursun,
Bugün dahi vardır,
«Salaalık» denen el kalmış.
Vuruşan insan kırdırmış,

Çarkıñ kelbeyt Beecinge,
Alışkan aman kaytpagan,
Alıñ kelbeyt Beecinge.
Keçee, uulum, kabarıñda bar beken!
Akim bolup Beecinge,
Kızır* çalgan col barıp,
Kıraan atañ baş bolup,
Kırk eki tümön* kol barıp,
Sulayman* tiybes Beecinden
Surak alıp turganda,
Atañ Manas şer ele,
Atañdaydı mendege
Can caratıp casagan

Gücün dönmez Beecin'e,
Boğuşan sağ dönmemiş,
Gücün yetmez Beecin'e.
Dün, oğlum, haberin var mıdır! Beecin'e
hâkim olup,
Hızır'ın uğradığı yola varıp,*
Şahbaz atan baş olup,
Kırk iki tümen ordu varıp,*
Süleyman'ın dokunmadığı Beecin'den*
Hesap sorup dururken,
Atan Manas arslandı,
Atan gibisini kula
Can yaratıp bağışlayan,

	Cakında berbeyt tegele.	*Yakın zamanda hiç vermez.*
	Atañ Manas arslan-şer,	*Atan Manas arslan-şir,*
	Aziret tiybes Beecinge	*Hazret'in dokunmadığı Beecin'e*
	Azaptı salgan oşo cer.	*Azabı saldığı yer orası.*
	Cüktöörünö şer atañ	*Arslan atanın yükletmesine*
	Kılıç tumşuk bil albay,	*Kılıç burunlu fil dayanamayıp,*
98980	Bozdop aytıp otursam	*Ağlayıp söyleyip otursam,*
	Men şorduuga til albay,	*Ben çilekeşi dinlemeyip,*
	Erenden cıyıp kol alıp,	*Erenlerden toplayıp ordu alıp,*
	Eldi-curttu mol alıp,	*Eli yurdu bol alıp,*
	Aytkanım kelip al coldo,	*Dediğim çıkıp o yolda,*
	Ölgön eken Kakanda.	*Kakan'da ölmüş.*
	Mekeden kelgen çoñ moldo,	*Mekke'den gelen büyük molla,*
	Kıyından eçen kan* ölgön,	*Yamanlardan nice han* ölmüş,*
	Kıyraşıp kırgın bolgondo	*Kırışıp kırgın olduğunda*
	Kıyındardın baarı ölgön.	*Yamanların hepsi ölmüş.*
98990	Kan atañ Manas arslan-şer	*Han atan Manas arslan-şir*
	Karmaşıp cürüp kayrılgan,	*Kapışa kapışa geri dönmüş,*
	Kaysınısın aytayın,	*Hangisini söyleyeyim,*
	Karaan kılıp oturgan	*Dayanak edinip oturduğu*
	Kayrandardan ayrılgan.	*Yamanlarından ayrılmış.*
	Kızır çalgan atañ şer	*Hızır'ın uğradığı arslan atan*
	Kılçaybay kirip kayrılgan,	*Dönüp bakmadan girip çıkmış,*
	Kızık uruş tuşunda	*Kızgın savaş sırasında*
	Kıraandardan ayrılgan.	*Şahbazlarından ayrılmış.*
	Atañ soguş salganda,	*Atan savaş saldığında,*
99000	Kıyası biyik Beecindin	*Yamacı yüce Beecin'in*
	Kır cagınan çaldırgan,	*Sırt yanından baskın yemiş,*
	Kıraandar şeyit* keçirip,	*Şahbazlar şehit* düşüp,*
	Atakeñ kayta kayrılgan.	*Atacığın geri dönmüş.*
	Altındı cüktöp köp algan,	*Altını yükleyip çok almış,*
	Añdabay turup oşondo,	*Fark etmeden o zaman,*
	Akimderdi cep algan.	*Hâkimleri yiyip yutmuş.*
	Karmaşıp cürüp kaygırgan,	*Kapışa kapışa kahırlanmış,*
	Ata arslan oşondo	*Arslan atan o zaman*
	Kayrandardan ayrılgan.	*Yamanlarından ayrılmış.*
99010	Arıslan uulum, ugup al,	*Arslan oğlum, dinleyiver,*
	Uruusu kıtay uluk el,	*Uruğu Kıtay ulu el,*

Uruşka basıp eçender
Upat bolgon oşo cer!
Karaanduu Beecin tüp kalaa,
Karmaşkan körgön çın balaa.
Çınmaçındın şaarına
Çın kazat* kılıp barganda,
Kıyındar bar, ıktuu bar,
Kıyla colbors mıktı bar.
Al soguştun içinde
Kızırluu Bakay karı bar,
Kırgındaşıp turganda
Kıyla erdin baarı bar.
Orkoñdotup Kula atın,
Oyron atañ dagı bar.
Es bilgen Koşoy karı bar,
Erenderdin baarı bar.
Ayzakerden ıktuu bar,
Aybalta* çabar mıktı bar.
Acaldan* başın tartpagan,
Ölümdön kayta kaytpagan
Artıkça tuugan şerler bar,
Ataña katar erler bar,
Kalayık bar, kanı bar,
Kakançındın Beecindin
Kaltırbay sırın bilüüçü
Kabılan Alma dagı bar.
Kımbattuu atañ kanı bar,

Savaşa basıp niceleri
Telef olduğu yer orası!
Heybetli Beecin kök şehir,
Kapışan görmüş gerçek belayı.
Çınmaçın'ın şehrine
Gerçek gaza kılıp vardığında,*
Yamanlar var, ustalar var,
Hayli kaplan yiğit var.
O savaşın içinde
Hızırlı ihtiyar Bakay var,
Kırgınlaşıp dururken
Hayli erin hepsi var.
Kula atını şahlandırıp,
Cengâver atan dahi var.
Akıl bilen ihtiyar Koşoy var,
Erenlerin hepsi var.
Mızrakçıdan usta var,
Aybalta çalan yaman var.*
Ecelden baş çekmeyen,*
Ölümden geri dönmeyen
Üstün doğmuş arslanlar var,
Atanla denk erler var,
Ahali var, hanı var,
Kakançın'ın Beecin'inin
Sırrını eksiksiz bilen
Kaplan Alma dahi var.
Kıymetli atan hanı var,

Oşo soguş içinde
Kırk çoronun baarı bar.
Tünörüp catkan Beecinden
Tüz kirip kırgın kılganda
Kalayman çañga kanışkan,
Kaçpay turup kakanga
Tınbay altı ay salışkan.
Al Beecinge barganda,
Eç kim tiybes Kakandın
Suragın tartıp alganda
Beecinden beri tartkanda,

O savaşın içinde
Kırk çoronun hepsi var.
Karanlık yatan Beecin'e
Dosdoğru girip kırgın kıldığında
Kargaşada toza kanmışlar,
Kaçmadan durup Kakan'a
Dinmeden altı ay vuruşmuşlar.
O Beecin'e vardığında,
Kimsenin dokunmadığı Kakan'ın
Yönetimini çekip aldığında
Beecin'den beri döndüğünde,

Çalıyar* tiybes Beecinge
Çaldırıp salgan sen atañ.
Çaldırıp salgan sebebi:
Muzburçak, Kökçö kan ölgön,
Aalamdın kolun baştagan,
Kez bolgondun baarı ölgön.
Kayrattuu kökcal alp ölgön,
Ayılın karan taştagan!
Karmaşkandar calpı ölgön.
Atadan calgız er ölgön,
Armanda bolup köp ölgön.
Tabılbas kımbat can ölgön,
Kaynap catkan kapırdan,
Kan Koñurbay baatırdan
Karmaşkan candın baarı ölgön. Oñoy Beecin cer emes,
Kezdeşken kayra kaytpagan,
Kezikken aman tartpagan,
Kapır* menen buzurman*
Kagış bolup turganda,
Karmaştın cayı uşunday.
Beecin oñoy cer emes,
Kıtay oñoy el emes,
Colbors atañ kabılan
Çoñ-Beecin kirip kayrılgan,
Colu katkan Kalçanın
Colborstordon ayrılgan.
Arıslan atañ atışıp,
Beecin menen* çatışıp,
Kabılan atañ kaygırgan,
Kakanga kazat kılganda
Kara kılıp oturgan

Çalıyar'ın dokunmadığı Beecin'de*
Baskına uğramış senin atan.
Baskına uğramasının sebebi:
Muzburçak, Kökçö han ölmüş,
Âlemin ordusuna baş olan,
Rast gelenin hepsi ölmüş.
Gayretli bozkurt alp ölmüş,
Obasını öksüz bırakmış!
Kapışanlar toptan ölmüş.
Atanın tek oğlu er ölmüş,
Hasret içinde çok ölmüş.
Bulunmaz kıymetli can ölmüş,
Kaynayıp yatan kâfirden,
Han Koñurbay bahadırdan
Kapışan canın hepsi ölmüş. Kolay Beecin yer değil,
Karşılaşan geri dönmemiş,
Rast gelen sağ çekilmemiş,
Kâfir ile Müslüman**
Çarpışıp durduğunda,
Kapışmanın hâli böyledir.
Beecin kolay yer değil,
Kıtay kolay el değil,
Pars yürekli kaplan atan
Çoñ-Beecin'e girip dönmüş,
Yolu kurumuş Kalça'nın
Kaplanlarından ayrılmış.
Arslan atan atışıp,
Beecin ile çatışıp,*
Kaplan atan kahırlanmış,
Kakan'a gaza kıldığında
Dayanak edinip oturduğu

İKİNCİ BÖLÜM

Atanın Kanı, Beecin'e And

Talas'ta atlar semirip devran esen olunca, vuruşacak düşman bulamayan Semetey'in içinde eski yara kanar: babası Manas'ı boğazlayan Kıtay'dan, Keçil'in hanı Koñurbay'dan kan öcü alınmadan bu baş nasıl dik gezer? Genç töre Beecin'e gaza andı içince yurdun ululuları söz alır. Anası Kanıkey, altı aylık yolun, kırk günlük susuz çölün, kırk kapılı Çoñ-Beecin'in dehşetini sayıp döker; yol görmüş Bakay'ı kılavuz almasını, orduyu bol toplayıp seferi serin güze denk getirmesini öğütler. Ak sakalı taş yaran Bakay, Manas'la birlikte Kakan'ı dövdüğü günleri anarak "Beecin kolay lokma değil" der; bir yıl beklenip azığın, ustanın, seçme yiğidin hazırlanmasını buyurur, sonunda kılavuzluğu kendi omzuna alır. Sarı Han ise "namus için oğul ölmez mi" deyip yiğide ak yol diler: seferin zaferli, dönüşün esen olsun.

Söz biter, iş başlar. Topal usta Bölökbay, altı yıldır kına koyup altmış kez suvardığı silahları çıkarır: altın yanaklı aybalta, seksen küheylan değerinde sır mızrak, kundağı onarılmış Kelte, on iki kurç çelik ve kurşundan dökülmüş mermiler — hepsi Koñurbay'ın başına kıyamet salsın diye hazırlanmıştır. Kanıkey, yedi yılda bitirdiği zırhları, dört çoroya dört heybeyi, kırk günlük çöle dayanacak külazığı sunar; Akolpok'u oğlunun sırtına geçirip hıçkıra hıçkıra dua eder. Bakay baş olup Külçoro ile Kançoro yanına katılınca on dört yük atı bağlanır, iki ana ile bütün Argın-Kırgız ağlaşarak uğurlar. En son Ayçürök çıkar yola: ak maral gibi salınan hanım, "gittiğin yerden dönmez ol" diyecek kadar yanık ağıtlarla bahtsızlığını haykırır — Beecin'e

sataşan sağ kalmamıştır, kadını dul, obayı öksüz bırakma diye yalvarır. Ama sefer yolu azizdir; bahadırın yüzü artık gün doğusuna dönüktür.

KÜNYE — KEY FACTS

- Talas'ta barış içinde sıkılan Semetey, babası Manas'ın kan öcünü Beecin'deki Koñurbay'dan almaya and içer.
- Kanıkey, Beecin'in altı aylık yol ve kırk günlük susuz çöl olduğunu anlatır; Bakay'ı kılavuz almasını, kalın ordu toplayıp seferi güze denk getirmesini öğütler.
- Bakay bir yıl hazırlık ister: seçme yiğit, seksen usta, bol azık ve külazık; Manas'la Kakan'ı vurduğu eski seferleri anarak kılavuzluğu üstlenir.
- Sarı Han "namus için oğul ölmez mi" diyerek sefere hayır duası verir; zaferli vuruş, esen dönüş diler.
- Usta Bölökbay altı yılda hazırladığı silahları armağan eder: altın yanaklı aybalta, sır mızrak, onarılmış Kelte, on iki kurç çelik ve kurşun mermiler.
- Kanıkey dört çoroya dört heybe, çopkut kürk ve zırhlar verir; sefer heyeti Bakay, Semetey, Külçoro ve Kançoro olarak on dört yük atıyla yola çıkar, Ayçürök yanık bir ağıtla uğurlar ("Ayçürök'ün Sözü").

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Kan Çubaktan ayrılgan.	*Han Çubak'tan ayrılmış.*
Atañ Manas arslan-şer	*Baban Manas arslan-şir,*
Akkula okko uçurup,	*Akkula'yı oka verip,*
Almambet şeyit keçirip,	*Almambet'i şehit verip,*
Kagış kılıp kayrılgan,	*Cenk edip geri dönmüş,*
Kabılan atañ oşondo	*Kaplan baban o zaman*
Karaandardan ayrılgan.	*Yoldaşlarından ayrılmış.*
Beecin oñoy cer beken,	*Beecin kolay yer mi sandın,*
Beren uulum, ugup al!	*Yiğit oğlum, dinleyip al!*
99090 Kırk künçülük çölü bar,	*Kırk günlük çölü var,*
Bir kulagım eşitken,	*Bir kulağımla işittim,*
Adam körgüs eli bar.	*Görülmedik eli var.*
Oñoy Beecin cer emes,	*Kolay yer değildir Beecin,*
Atañ Manas til albay,	*Baban Manas söz dinlemedi,*
Altımış uul, tul katın	*Altmış oğul, dul kadın —*
Şorduu eneñ aytat, bilip al,	*Bahtsız anan söylüyor, bilip al,*
Ooy, calgızım uulum, tilimdi al!	*Ah, biricik oğlum, sözümü tut!*
Kıcıldagan Kıtayda	*Kaynaşıp duran Çin ilinde*
Kırk uruunun kalkı bar,	*Kırk boyun halkı var,*
99100 Katılgandı al Beecin	*Sataşanın o Beecin*
Kanın içmey saltı bar.	*Kanını içmek töresi var.*
Oynooçu kıtay el emes!	*Oyun kaldırır el değil Çinli!*
Kürdöölü kıtay küçtüü curt,	*Kudretli Çinli güçlü yurt,*
Künüm ay, uulum, munu bil,	*Günüm ay, oğlum, bunu bil,*
Köptügün körsöñ kara kurt!	*Çokluğunu görsen kara kurt!*
Kazat kılsañ kapırga,	*Kâfire sefer edersen,*
Kagılayın kulunum,	*Kurbanın olayım kulunum,*
Kan Koñurbay baatırga	*Han Konurbay bahadırın*
Col çetinde çebi bar,	*Yol kıyısında kalesi var,*
99110 Coop aytar şeri bar.	*Cevap verecek şiri var.*
Kaza berbe orumdu,	*Kazıp durma mezarımı,*
Kaçan bolso til albay,	*Ne zaman olsa söz dinlemeyip,*
Kaynata körbö şorumdu.	*Kaynatıp durma çilemi.*
Kaçan bolso til albay,	*Ne zaman olsa söz dinlemezdi*
Atañızdan babañız.	*Atanızdan gelen babanız.*
Körgözö körbö sonundu!	*Gösterme bana o feci günü!*

Colbors uulum, kebimdi uk!
Col körgön Bakay ıktuunu al,
Coon öpkö kürsüldök,
Acaldan kayra tartpagan,
Ayabagan mıktını al.
Ceti asaba* tuu cıynap,
Cer mayışkan kol cıynap
Anan bargın Beecinge!
Buzurmandan kol algın,
Az gana emes, mol algın,
Anan bargın Beecinge.
Tantıktar aytat «Beecin» dep,
Al sayıştın içinde
Bilgen canga «Çoñ-Beecin» –
Az gana emes mol Beecin.
Mañday cagı – Bakburçun,
Baarınan mıktı – Kakançın.
Arbını Şañkay, çoñ mancuu,
Oylogun, mınça şaar bar.
Oylosoñ oşo Beecindin
Oluya türü dagı bar.
Capaluu Beecin çoñ şaarga
Andan kiyin cañcal sal!
Caratpaym uşu barışıñ,
Öz canıñ özüñ kütüp al!
Can birgem, til alıp,
Buzurman kolun bütün al!
Buzurmandap çuu tartıp,
Bu Kıtayga koldu sal!
Kalıñ kara kol cıynap,
Kakançınga bet alsañ
Kimde kalat bul arman.
Kayrılıp kirip kastaşıp,
Anan Kakanga salgın çoñ cañcal!
Kazaktardın Kökçösü.
Belimdi bekem buuymun dep,
Bezelenip kalıpsıñ,
Beecindegi Kalçadan
Atamdın kunun* kuuymun dep.

Pars oğlum, sözümü dinle!
Yol görmüş usta Bakay'ı al,
İri göğüslü, gümbür gümbür,
Ecelden geri dönmeyen,
Canını esirgemeyen yiğidi al.
Yedi tuğlu sancak toplayıp,*
Yeri ezen ordu toplayıp,
Ondan sonra var Beecin'e!
Müslümandan asker al,
Az değil, bol al,
Ondan sonra var Beecin'e.
Bön olanlar «Beecin» der,
O vuruşmanın içinde
Bilen cana «Çon-Beecin» —
Az değil, boldur Beecin.
Ön yanı — Bakburçun,
Hepsinden çetini — Kakançin.
Çoğu Şankay, koca Mançu,
Düşün ki bunca şehir var.
Düşünsen, o Beecin'in
Evliya türü dahi var.
Cefalı Beecin koca şehre
Ondan sonra kavga sal!
Hoş görmem bu gidişini,
Kendi canını kendin gözet!
Can yoldaşım, sözümü tutup,
Müslüman ordusunu tümüyle al!
«Müslüman!» diye nara atıp,
Bu Çin'e orduyu sal!
Kalın kara ordu toplayıp,
Kakançin'e yönelirsen,
Kimde kalır bu hasret.
Dönüp girip düşmanlaşıp,
Sonra Kakan'a sal büyük kavgayı!
Kazakların Kökçö'sü.
«Belimi sıkı bağlarım» diye,
Yanıp tutuşup durmuşsun,
«Beecin'deki Kalça'dan
Babamın kan bedelini güderim» diye.*

Sapardın cayı uşunday,	*Seferin hali böyledir,*
Zarlantpay kebim bilip al!	*İnletme beni, sözümü bilip al!*
Saparıñ salkın küz bolsun,	*Seferin serin güz olsun,*
Sayışar cooñ Koñurbay	*Vuruşacağın düşman Konurbay,*
Alakanday tüz bolsun.	*Avuç içi gibi düz olsun.*
99160 Samıp algan alpıñdın	*Özleyip aldığın alplarının*
Sanatın aytsam san bolsun,	*Sayısını saysam sansız olsun,*
Zarlanıp coogo kirgende,	*İnleyip düşmana girdiğinde,*
Kabılan atañ kankordun	*Kaplan baban o hunhârın*
Arbagı* canda bar bolsun!	*Ruhu* canında hazır olsun!*
Ayaş atañ Almambet,	*Ayaş baban Almambet,*
Akbaltaydın Çubagı	*Akbaltay'ın Çubak'ı,*
Arıslan tuugan Sırgagı,	*Arslan doğan Sırgak'ı,*
Can cökör saga car bolsun!	*Can yoldaşlar sana yâr olsun!*
Bet alıp ayza* sunganda,	*Yönelip mızrak* uzattığında,*
99170 Berendin baarı bar bolsun!	*Yiğitlerin hepsi hazır olsun!*
Men enekeñ Kanıkey,	*Ben anneciğin Kanıkey,*
Beytaalaydın coobun al,	*Bahtı karanın cevabını al,*
Buzurmandın kolun al!	*Müslümanın ordusunu al!*
Kaynap catkan kapırga,	*Kaynayıp duran kâfire,*
Kan Koñurbay baatırga,	*Han Konurbay bahadıra,*
Mintip basıp cañcal sal!	*Böyle basıp kavga sal!*
Cıynasañ dalay koluñ bar,	*Toplasan nice ordun var,*
Kaynap catkan kapırga	*Kaynayıp duran kâfire*
Kagış kılar sonun bar.	*Cenk edecek hünerin var.*
99180 Tetigi Sarı-Arkanı cerdegen,	*Şu ötede Sarı-Arka'yı yurt tutan*
Erdin cayın aytayın,	*Bir erin halini söyleyeyim,*
Anı da sayışıp adam ceñbegen,	*Onu da vuruşta kimse yenmemiş,*
Ata, urugun surasañ,	*Atasını, soyunu sorarsan,*
Kerege, uugu agaçtan*,	*Keregesi, uğu ağaçtan*,*
Tüp atası Alaçtan,	*Kök atası Alaç'tan,*
Aydarkan uulu er Kökçö –	*Aydarkan oğlu er Kökçö —*
Kök ötüktün ökçösü,	*Gök çizmenin ökçesi,*
Itkeldüü sorpo, mayluu et,	*Bol yağlı çorba, yağlı et,*
Azamatı bir bölök,	*Yiğitleri bir başka,*
99190 Keñ kökürök, kızıl bet,	*Geniş göğüslü, al yanaklı,*
Colukkan coosun kaptagan,	*Rastladığı düşmanı basan,*
Taruusun taptap aktagan,	*Darısını döverek ağartan,*

Katının kızday maktagan
Köyröñ kazak el oşol,
Beliñe tañuu eme oşol.
Coo degende dır koyup,
Tüpöktüü ayza ırgagan,
Özöngö tüşsö çurkurap,
Ölöñün aytıp çuulagan,
Cosunu oor, mıktı curt,
Coo degende turbagan.
Kökçönün uulu Ümötöy
Seni menen bir cılkı
Caşıñ birge teñ ele,
Seni menen Ümötöy
Karın bölö eme ele.
Kökçönün uulu Ümötöy
Çın ittigi bolboso,
Beecinge cürsöñ col birge,
Beecinge kazat baştapsıñ,
Seni menen kıyalaş,
Enesi beybak Akerkeç
Kanıkey menen uyalaş,
Tübü birge tukumdaş,
Seni menen tuuşat,
Eñ ittigi bolboso,
Atası Kökçönün kunun kuuşat! Kün çıguuçu Çoñ-Beecin,
Cana kebim, cana bar,
Calpı eldi aytayın:
Bukaray-Şarıp arı cagı,
Buzulgan Çambıl beri cagı,
Ulamadan ulasam,
Er cabdıgı bir kuçak,
Buudayık kandın Muzburçak,
Adamdın közü caynayt deyt,
Kıybatı kızık belden go,
Kıyva degen elden go.
Muzburçak uulu Buyanbek
Akıldan tayıp az kalgan,

Karısını kız diye öven,
Övüngen Kazak eli odur,
Beline destek olan odur.
Düşman deyince fırlayıp,
Tuğlu mızrak sallayan,
Vadiye inince çığrışıp,
Türküsünü söyleyip gürleşen,
Töresi ağır, çetin yurt,
Düşman deyince yerinde durmayan.
Kökçö'nün oğlu Ümötöy,
Seninle aynı yıl doğmuş,
Yaşınız birdi, denkti,
Seninle Ümötöy
Öz teyze çocuğu idi.
Kökçö'nün oğlu Ümötöy,
Büsbütün itliği tutmazsa,
Beecin'e gidersen yol birdir,
Beecin'e sefer açmışsın,
Seninle yaradılışı bir,
Anası bahtsız Akerkeç
Kanıkey ile öz kardeş,
Kökü bir, soydaş,
Seninle akrabadır,
En itliği tutmazsa,
Babası Kökçö'nün kan bedelini birlikte güder! Gün doğusu Çon-Beecin,
Yine sözüm var, yine dinle,
Bütün eli söyleyeyim:
Buharay-Şarif öte yanı,
Yıkılmış Çambıl beri yanı,
Rivayetten aktarsam,
Er donanımı bir kucak,
Buudayık hanın Muzburçak'ı,
İnsanın gözü kamaşır derler,
Kıymetlisi hoş beldendir,
Kıyva denen eldendir.
Muzburçak oğlu Buyanbek,
Aklını yitirmesine az kalmış,

Atasınan caş kalgan.
Muzburçak algan Burulkan
Meni menen uyalaş.
Muzburçak uulu Buyanbek
Seni menen oñuçu

Karın bölö boluçu.
Oşo kıyva curttarın
Eç kim ceñip albagan,
Eñkeytip duşman barbagan.
Curtunun cayı uşunday,
Başında börkü bir kuçak.
Er uulunun canında
Töş carı kelgen çoñ bıçak.
Enekeñ Kanıkeydin kebin al
Buyanbektin özün al.
Belgilüü oşol, bel oşol,
Beliñe tañuu er oşol.
Kakançıluu kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Kazatka barar er oşol.
Balam, Beecin arzan cer emes,
Bezildetip enekeñ
Beybaktı mında taştapsıñ!
Kaspañduu Beecin kara şaar,
Karmaştın cayı bir dalay.
Beecin bekem cer degen,
Bet alıp mende ceñbegen.
Isıgı maza berbegen.
Bul işinde sonun cok,
Isıkka kier tonuñ cok!
Mende ısıkka çıdabay,
Kumga koygon kazanı
Kurkurap otsuz kaynayt deyt.
Oşol açıp közdü cumguça,
Anday-mınday degiçe,
Kazandagı suusunan
Kaşık suusu kalbayt deyt.
Kiyimi cok cöö külük,

Babasından küçük yaşta kalmış.
Muzburçak'ın aldığı Burulkan
Benimle öz kardeştir.
Muzburçak oğlu Buyanbek
Seninle hısımdı,

Teyze çocuğu olurdu.
O Kıyva yurtlarını
Hiç kimse yenip alamamış,
Boyun eğdirip düşman varamamış.
Yurdunun hali böyledir,
Başındaki börkü bir kucak.
Er oğlunun yanında
Göğsün yarısı kadar koca bıçak.
Anneciğin Kanıkey'in sözünü tut,
Buyanbek'in kendisini al.
Belli olan odur, bel odur,
Beline destek er odur.
Kakançinli kâfire,
Han Konurbay bahadıra
Sefere varacak er odur.
Balam, Beecin ucuz yer değil,
İnletip anneciğini,
Bahtsızı burada bırakmışsın!
Heybetli Beecin kara şehir,
Çarpışmanın hali bir hayli çetin.
Beecin berkitilmiş yer demişler,
Yüz tutup da kimse yenememiş.
Sıcağı aman vermez.
Bu işinde hayır yok,
Sıcağa giyecek kaftanın yok!
Orada sıcağa dayanılmaz,
Kuma konan kazanı
Guruldayıp ateşsiz kaynar derler.
Göz açıp yumuncaya dek,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Kazandaki suyundan
Bir kaşık su kalmaz derler.
Giyimi yok, yayan yürük,

Koñurbaydın köp asker
Oşo çöldö caynayt deyt,

Karmaşa bargan adamdın
Kaşıkça kanı kalbayt deyt.
Kakançıluu Beecindin
Kabarın ugup, biz bilsek,
Beri cagı Dıñşa, buurul tün,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Kakançıluu kıtayga
Katılgan bolot karan tün.
Men enekeñ beybaktı
Berenim, calgız til albay,
Kapka oozuna toktottuñ,
Karanga salıp eneñdi
Kakançını coktottuñ.
Irdatmak bolduñ ırımdı,
Kaçan bolso til albay,
Men enekeñ beybakka
Ayttırmak boldun çınımdı!
Ordoluu şayık, kök cökör*,
Orçunu Kokon, Margalañ,
Kurun selde* çalıntıp,
Kuduretke* calıntıp.
Bulardın cayın aytayın,
Tegerek bışkan nanı bar,
Tört buluñ salgan tamı bar.
Kaalgaday kaşka tiş,
Karaan kılıp cıynasañ,
Tört kandın eli dagı bar.
Beecinge cıysañ beker curt,
Kaşkayıp çıgıp alıptır,
Baarı çom mingen çekeer curt. Enesine til albay
Beecinge barsañ kol cıyna,
Karaan kılıp mol cıyna!
Atı ugulgan Beecinde
Kara kalmak kalkı bar,
Al kalkının içinde

Konurbay'ın çok askeri
O çölde kaynaşır derler,

Çarpışmaya varan adamın
Bir kaşık kanı kalmaz derler.
Kakançinli Beecin'in
Haberini duyup bilsek biz,
Beri yanı Dınşa, kır düşmüş gece,
Tüfek atıp, yay çekip,
Kakançinli Çinliye
Sataşana kapkara gece olur.
Ben bahtsız anneciğini,
Yiğidim, biriciğim, söz dinlemeyip,
Kapının ağzında durdurdun,
Karanlığa salıp ananı,
Kakançin için ağıt yaktırdın.
Ağıtımı söyletecek oldun,
Ne zaman olsa söz dinlemeyip,
Ben bahtsız anneciğine
Gerçeğimi söyletecek oldun!
Ordalı şeyh, gök yoldaş,*
Başlıcası Hokand, Margalan,
Kuşağını sarık gibi sardırıp,*
Kudret'e yalvartıp.*
Bunların halini söyleyeyim,
Yuvarlak pişmiş ekmeği var,
Dört köşe kurulmuş evi var.
Kapı kanadı gibi bembeyaz diş,
Destek edip toplarsan,
Dört hanın eli dahi var.
Beecin'e toplasan boşuna yurt,
Dimdik çıkıp durmuş,
Hepsi semerle binen cılız yurt. Anasının sözünü tutmayıp,
Beecin'e varırsan ordu topla,
Destek edip bol topla!
Adı duyulan Beecin'de
Kara Kalmuk halkı var,
O halkının içinde,

Karmaşar bolsoñ çunagım,
Eçen türdüü alpı bar,
Al alpının içinde
Ayza sunar ıktuu bar,
Aydın karañgısında
Cañılbay çalma uruuçu
Maşı çıkkan mıktı bar.

Çarpışacaksan yavrucuğum,
Nice türlü alpı var,
O alplarının içinde
Mızrak uzatan ustası var,
Ayın karanlığında
Şaşmadan kement atan,
İyice pişmiş yiğidi var.

Kaynap catkan Beecinge
Kaçırıp ayza sunganda,
Kan atam kunun alam dep,
Ayabay boyuñ burganda,
Karsıldaşıp turganda
Çındap kıtay cetpeybi,
Canıña karaan albasañ
Can aylası ketpeybi.
Cañ-cuñu bar, tırgoot bar,
Şibeesi bar, soloon bar.
Kırkının tili kırk başka,
Kırk uruu kıtay köykaşka.
Kıyla kep ayttım tilimdi al
Kızırduu calgız, bilip al!
Enesi mınday degende
Eeligip kökcal turalbay,
Acıdaarday* oktolup,
Közü küyüp çok bolup,
Kankordun uulu çunagın
Karmaşarı Koñurbay
Kakanga barar ubagı.
Kalayıkta takır cok
Eçen uruu başka tiş
Katuul kepten salıptır:
Eneke, bu kebiñdi kim uksun,
Bir karañgı tün uksun!
Kalk kıynaltıp, kol cıynap,
Kee biröösün ıylatıp,
Kee biröösün zorduktap,
Öödö-tömön tuylatıp,
Bülük salıp kalıkka,

Kaynayıp duran Beecin'e
Saldırıp mızrak uzattığında,
«Han babamın öcünü alırım» diye,
Var gücünle atıldığında,
Çatır çatır vuruştuğunda,
Çinli sahiden yetişmez mi,
Yanına destek almazsan,
Can çaresi tükenmez mi?
Can-cunu var, Tirgoot'u var,
Şibe'si var, Solon'u var.
Kırkının dili kırk başka,
Kırk boy Çinli, seçme baş.
Hayli söz söyledim, sözümü tut,
Hızır'lı biriciğim, bilip al!
Anası böyle deyince,
Coşup bozkurt duramayıp,
Ejderha gibi kurulup,*
Gözü yanıp kor olup,
Hunhârın oğlu yavrucak,
Çarpışacağı Konurbay,
Kakan'a varma vaktidir.
Halk içinde hiç görülmedik,
Nice boydan keskin diş gibi
Katı sözlerden döktü:
Anacığım, bu sözünü kim dinlesin,
Bir karanlık gece dinlesin!
Halkı bunaltıp asker toplayıp,
Kimini ağlatıp,
Kimini zorlayıp,
Bir aşağı bir yukarı tepindirip,
Halka kargaşa salıp,

Ne murazga ceteyin,
Kaynap catkan kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Özüm ceke keteyin!

Hangi murada ereyim,
Kaynayıp duran kâfire,
Han Konurbay bahadıra
Kendim tek başıma gideyim!

Acalım cetse ölöyün,
Ölböy tirüü turganda
Kara kalmak, mancuuga
Bir kürpüñdöşüp köröyün!
Kıyratıp talkan kılbasam,
Beypaydı bekem salayın,
Bet alıp barıp uruşup,
Atamdın kunun alayın!
Belimdi bekem buuymun,
Beecindegi Kalçadan
Atamdın kunun kuuymun!
Çınmaçındın Beecinge
Çındap ayza sunamın,
Ayaş atam Almambet
Çındap kunun kubamın!
Tüpkü şaar Kakan Beecindin Bet alıp ceke barbasam,
Dümürçögün kazamın,
Tüzünön kirip sayışıp,
Tügönüşüp kalışıp,
Kumarıñdı cazamın!
Alöökönün Koñurbay,
Karmaşıp kanın tögömün.
Özüm cete baramın!
Kazam cetse tırayıp,
Ulugu kalıñ busurman
Kak Beecinde ölömün!
Uyalbay kantip cıyayın,
Çama kelbes Beecinge
Uluktun uulu dedirtip,
Çalkalap ayza sunamın.
Ceke ele kunun kubayın.
Çarpışıp kara kalmaktın
Kara kurttay kapırga,

Ecelim yetse öleyim,
Ölmeyip sağ dururken,
Kara Kalmuk'a, Mançu'ya
Bir çarpışıp göreyim!
Kırıp toz etmezsem,
Belayı sıkıca salayım,
Yönelip varıp vuruşup,
Babamın öcünü alayım!
Belimi sıkı bağlarım,
Beecin'deki Kalça'dan
Babamın kan bedelini güderim!
Çınmaçin'in Beecin'ine
Sahiden mızrak uzatırım,
Ayaş babam Almambet'in
Öcünü sahiden güderim!
Kök şehir Kakan Beecin'in Yönelip tek varmazsam,
Kütüğünü söküp kazarım,
Düzünden girip vuruşup,
Tükenişip kalışıp,
Hasretini gideririm!
Alööke'nin Konurbay'ı,
Çarpışıp kanını dökerim.
Kendim yetişip varırım!
Ecelim yetse serilip,
Kalabalık Müslüman'ın ulusu diye,
Tam Beecin'de ölürüm!
Utanmadan nasıl asker toplayayım,
Güç yetmez Beecin'e,
«Ulunun oğlu» dedirtip,
Şahlanıp mızrak uzatırım.
Tek başıma öcünü güdeyim.
Çarpışıp kara Kalmuk'un,
Kara kurt gibi kâfire,

Çamam kelse, kurgan can
Kan Konurbay baatırga,
Birin koyboy kıramın.
Altın boolu çatırga,
Kazat kılıp baramın
Er Koñurbay baatırga,
Kubatım kelse Kalçanı
Kurmandıkka* çalamın,
Kuday berse Beecinge
Özüm calgız baramın!
Kalıñ eldi zorduktap,
Kay muraazga ceteyin,
Kaynap catkan kıtayga
Özüm ceke keteyin!

Gücüm yeterse, garip can,
Han Konurbay bahadıra,
Birini koymadan kırarım.
Altın bağlı çadıra,
Sefer edip varırım,
Er Konurbay bahadıra,
Kuvvetim yeterse Kalça'yı
Kurban ederim,*
Tanrı verirse, Beecin'e
Kendim yalnız varırım!
Kalın eli zorlayıp,
Hangi murada ereyim,
Kaynayıp duran Çinliye
Kendim tek gideyim!

Kıtay mancuu eline
Aykırıp ayza sunbasam,
Kırk eşiktüü Beecindi
Kan agızıp, top buzup,
Kaalasa Kuday okko uçup,
Keçildin* kanı çoçkogo
Kerişip azap cedirip,
Kerseygen kara kalmakka
«Kankordun uulu» dedirip,
Çatak baştap, çañ salıp,
Çabışıp kirip, kan alıp,
Çuunu çuuga salbasam,
Beecindegi Koñurbay
Beecindegi Kalçadan
Beren atamdın öçün albasam!
Uy tügündöy kıtayga
Uruştu mıktap salamın,
Ugulgan şaar Beecinge
Tüpkü şaarı Çoñ-Beecin,
Tüz kirip ayza sunayın,
Tübü tüptüü kapırdı.
Er Koñurbay baatırdı
Tük koyboy baarın kırayın.
Ayzalaşıp top buzup,

Çin'e, Mançu eline,
Haykırıp mızrak uzatmazsam,
Kırk kapılı Beecin'i,
Kan akıtıp, saf bozup,
Tanrı dilerse okla uçup,
Keçil'in hanı domuza*
Dalaşıp azap çektirip,
Kasılan kara Kalmuk'a,
«Hunhârın oğlu» dedirtip,
Kavga başlatıp, toz koparıp,
Vuruşup girip, kan alıp,
Gürültüyü gürültüye katmazsam,
Beecin'deki Konurbay'dan,
Beecin'deki Kalça'dan,
Yiğit babamın öcünü almazsam!
Sığır tüyü kadar Çinliye
Savaşı adamakıllı salarım,
Adı duyulmuş şehir Beecin'e,
Kök şehri Çon-Beecin,
Dosdoğru girip mızrak uzatayım,
Kökü köklü kâfiri,
Er Konurbay bahadırı,
Hiç koymadan hepsini kırayım.
Mızraklaşıp saf bozup,

Tagdır cetse okko uçup.
Caratkandın cazuusu
Çekege cazsa köröyün,
«Çensizdin uulu» dedirtip,
Çeksiz kara kalmakka

Kader yetse okla uçup.
Yaradan'ın yazısını,
Alnıma yazdıysa göreyim,
«Sınırsızın oğlu» dedirtip,
Sayısız kara Kalmuk'la

Çekileşip köröyün!
Kapıyada söz tapkan,
Karañgıda köz tapkan,
Astıga salsam ak coltoy,
Arkamda cürsö san koldoy,
Tirüülüktö cıygandaş,
Ölüp ketse ıymandaş,
Muraapı Bakay abamdı
Beecinge coldoş alamın,
Kapalanba eneke
Mintip Beecin baramın!
Öödö çıksa öbögüm,
Ildıy tartsa cölögüm,
Külçoro menen Kançoro

Çekişip göreyim!
Ansızın söz bulan,
Karanlıkta göz olan,
Öne salsam uğuru ak,
Ardımda yürüse sayısız ordu gibi,
Yaşarken yâren olan,
Ölüp gitse imandaş,
Kılavuz Bakay amcamı
Beecin'e yoldaş alırım,
Kederlenme anacığım,
Böylece Beecin'e varırım!
Yokuş çıksam dayanağım,
İniş insem desteğim,
Külçoro ile Kançoro

BAKAYDIN SÖZÜ

BAKAY'IN SÖZÜ

Bakaydın aytkan kebi bul:
Botom balam, Semetey!
Tilegim Kuday berdi ele,
Uşu bıyıl caşıñız
Cıyırma beşke keldi ele.
Keçee, kurdaşım Manas barında,
Keçildin kanı mancuuga
Döölöttün aman çagında
Irımıma köngü ele,
Irımdı ugup cürçü ele,
Aytkanımdı bilçü ele,
Kımbat söz ayttım bilip al
Kızırduu balam, tilimdi al!
Bıyıl Akun kanga bargansıñ,
Ayçürök cañı algansıñ,
Kaalasañ balam tiliñdi al,

Bakay'ın söylediği söz şu:
Yavrum balam, Semetey!
Dileğimi Tanrı vermişti,
İşte bu yıl yaşınız
Yirmi beşe gelmişti.
Dün, yoldaşım Manas sağken, Keçil'in
hanı Mançu'ya
Devletin esen çağında,
Uğuruma uyardı,
Uğur sözümü dinler yürürdü,
Dediğimi bilirdi,
Değerli söz söyledim, bilip al,
Hızır'lı balam, sözümü tut!
Bu yıl Akun hana varmışsın,
Ayçürök'ü yeni almışsın,
Dilersen balam, sözümü tut,

Kanduu but* bolup kalgansıñ.	*Kanlı ayak* olup kalmışsın.*
Aydasañ küçüñ kelbeybi,	*Sürsen gücün yetmez mi,*
Uşu bıyıl toktogun	*Bu yıl dur hele,*
Semirip-sergip catalı,	*Semirip dinlenelim,*
Añ kubalap, uu kılıp,	*Av kovalayıp, av edip,*
Añgeme salıp, çuu kılıp,	*Sohbet kurup, şenlik edip,*
Kulan kuup atalı!	*Kulan kovup vuralım!*
Aylanıp uçar kanatım,	*Dönüp uçan kanadım,*
Konoruma kuyrugum,	*Konağıma kuyruğum,*
Külçoro menen Kançoro	*Külçoro ile Kançoro,*
Eköö menin böbögüm.	*İkisi benim yavrumdur.*
Uyalaş eköön alamın,	*Kardeş ikisini alırım,*
Uy tügündöy kıtayga	*Sığır tüyü kadar Çinliye*
Uşunday cañcal salamın!	*İşte böyle kavga salarım!*
Manastın uulu er nemeñ,	*Manas'ın oğlu er kişi,*
Şay* koldogon şer nemeñ	*Şay'ın* koruduğu şir kişi,*
Aytıp oozun cıyganı,	*Söyleyip ağzını topladı,*
Abası Bakay karıya,	*Amcası Bakay ihtiyar,*
Köptü körgön oluya	*Çok görmüş evliya,*
Manastın uulu çunakka	*Manas'ın oğlu yavruya*
Kep baştadı zañkıldap.	*Gür sesle söze başladı.*
Bıyıl cıldı ötkörüp,	*Bu yılı geçirip,*
Soñgu cılda baralı!	*Gelecek yıl varalım!*
Özüm körgön col menen,	*Kendim gördüğüm yoldan,*
Özöndüü bulak bal menen	*Vadili pınarlı, ballı yoldan,*
Özüm baştap barayın,	*Kendim öncülük edip götüreyim,*
Keñiri uruş salayın!	*Genişçe savaş salayım!*
Balam, çamañ çarçap, beliñ buup,	*Balam, gücün yorulmuş, belini sar,*
Bıyıl semirip-sergip alalı!	*Bu yıl semirip dinlenelim!*
Tilimdi alsañ calgızım,	*Sözümü tutarsan biriciğim,*
Soñgudan Beecin baralı!	*Sonra Beecin'e varalım!*
Törönün uulu çunagım,	*Beyin oğlu yavrum,*
Soñgudan soguş salalı!	*Sonra savaş salalım!*
Cer topurak üstündö	*Yer toprak üstünde*
Busurmandın alpı bar,	*Müslüman'ın alpı var,*
Takır cıyıp kol algın!	*Hepsini derleyip asker al!*
Koldu cıyıp mol algın!	*Orduyu toplayıp bol al!*
On eki uruu busurman	*On iki boy Müslüman'ı*

Çoguu cıyıp alalık,
Uluksungan erenin,

Uruşka kirçü berenin,
Ayzakerden ıktuusun,
Aylası toluk mıktısın
Aydap cıyıp alalık,
Kara kurttay kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Kaçpay soguş salalık!
Aytkanımdı bilip al,
Ak coltoy balam, tilimdi al
Uyalbay calgız baram dep,
Kökcal* Manas barında,
Kılımdın baarı kozgolgon,
Kakançın oñoy cer emes.
Beecinge kazat kılarda
Kırk eki tümön kol* bolgon,
Talkalaşkan men uşul.
Eren bargan, kan bargan,
Arzan emes Beecinge
Indıstandan bargan.
Er calgızı köp bargan,
Al Beecinge bargandar
Ölüçü kamın cep bargan
Kakançındın Beecinden
Kayra tartpaym – dep bargan. Arıslan
Sırgak, Almambet
Talas tolup, cer caynap,
Aybattuu agañ kabılan
Oşol eldin baarısın
Aydap bargan kembaylap.
Arışı cetip Beecinge,
Armanı cok korduktap
Alakanday buzurman.
Atım calgız degendin
Atın soyup ceymin – dep,
Atañ kökcal kabılan
Aydap bargan zorduktap.

Toptan toplayıp alalım,
Ululanan erenini,

Savaşa girecek yiğidini,
Mızrakçıdan ustasını,
Tedbiri tam çetinini,
Sürüp toplayıp alalım,
Kara kurt gibi kâfire,
Han Konurbay bahadıra,
Kaçmadan savaş salalım!
Dediğimi bilip al,
Uğru ak balam, sözümü tut,
«Utanmadan yalnız giderim» diye,
Bozkurt Manas sağken,*
Cümle âlem ayaklanmıştı,
Kakançin kolay yer değildir.
Beecin'e sefer edilirken,
Kırk iki tümen ordu olmuştu,*
Onu bozan benim işte.
Eren varmış, han varmış,
Ucuz değildir; Beecin'e
Hindistan'dan varan olmuş.
Er yalnızı çok varmış,
O Beecin'e varanlar
Ölüm hazırlığını görüp varmış,
«Kakançin'in Beecin'inden
Geri dönmem» diye varmış. Arslan
Sırgak, Almambet,
Talas dolup, yer kaynayıp,
Heybetli ağan kaplan,
O elin hepsini
Sürüp götürmüş katarlayıp.
Adımı Beecin'e yetip,
Doyasıya hırpalayıp,
Avuç kadar Müslüman.
«Atım tek» diyenin
«Atını kesip yerim» diye,
Baban bozkurt kaplan,
Zorlayıp sürüp götürmüş.

Beecin arzan cer emes,
Calgız bargan adamga
Kunu turmak, al Beecin
Kurcun berçü el emes.
Calgız barıp öç alçu,
Açık köynök, caydak töş

Beecin ucuz yer değil,
Yalnız varan adama,
Kan bedeli şöyle dursun, o Beecin
Heybe verecek el değildir.
Yalnız varıp öç alınacak,
Açık gömlekli, çıplak göğüslü

Bukarlıktın eli emes.
Kordop kokuy saluuçu,
Ayında aman boluuçu
Kokon kandın curtu emes.
Çınmaçındın Beecinde,
Çın kolu bar al elde.
Çındaşpay turçu el emes,
Çıñaşpay koyçu cer emes.
Uşu kebiñ cön emes.
Körüp kelgen köz mına,
Aytışıp cürgön söz mına.
Talkan kılgan kol uşul,
Kara kan keçip kalışkan,
Kayran abañ Bakay kan
Kankorunun barında
Kaçpay altı ay salışkan.
Arıslan şerge boy berbey,
Arı da emes, beri emes
Ara colgo turuşkan.
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Mıyzamdın* gülü uçkuça
Mıktap altı ay uruşkan.
Ayza sınıp bırkırap,
Curt kırılgan çurkurap.
Eren ölgön, şer ölgön,
Oşo bolgon kazatta
Kıtay, Kırgız teñ ölgön.
Bet alsañ Beecin kızık bar,
Bekitilüü uluk şaar,
Kıyla tozgon çebi bar;
Kızırluu Bakay abañdın
Kıyla comok kebi bar.

Buhara'nın eli değildir.
Hor görüp figan saldıracak,
Ayında esen kalınacak,
Hokand hanının yurdu değildir.
Çınmaçin'in Beecin'inde,
Gerçek ordusu var o elde.
Çekişmeden duracak el değil,
Sınaşmadan bırakacak yer değil.
Bu sözün yerinde değil.
Görüp gelen göz işte,
Söylene gelen söz işte.
Toz eden el işte bu,
Kara kana bata çıka,
Yiğit amcan Bakay han,
Hunhârı sağken,
Kaçmadan altı ay vuruşmuş.
Arslan şire boyun eğmeden,
Ne öte ne beri,
Ara yolda durmuşlar.
Körpe kamış olgunlaşana dek,
Mıyzam'ın çiçeği uçana dek,*
Sıkıca altı ay vuruşmuşlar.
Mızrak kırılıp parçalanıp,
Yurt kırılmış çığrışıp.
Eren ölmüş, şir ölmüş,
O olan seferde
Çinli, Kırgız denk ölmüş.
Yönelsen Beecin'de nice hâl var,
Berkitilmiş ulu şehir,
Hayli çetin kalesi var;
Hızır'lı Bakay amcanın
Hayli destan sözü var.

Beecindin colu beş başka,
Beecinge koluñ salam – dep,
Beypaydı salba bul başka.
Beecindin colu beş aral,

Beecin'in yolu beş başkadır,
«Beecin'e ordumu salarım» diye,
Belayı sarma bu başa.
Beecin'in yolu beş ayrı geçit,

Beyleseñ uulum, iş caman.
Bir colu bar Beecindin
Çuñkur kazgan oru bar,
Bir colu bar Beecindin
Çumup ketçü şoru bar.
Kaldayı* bar, kanı bar,
Tutanıp ölgön çoçkodo
Aybandan karool dagı bar.
Bek ornogon beli bar,
Beker kıtay el emes,
Beypayga salçu ceri bar.
Karoolunda kanı bar,
Küyüp ölgön çoçkodo
Koyup koygon sıykırlar,
Karoolçunun baarı bar.
Karooldun arı cak cagında
Col kaytargan alpı bar,
Cologondu kaysagan
Al kapırdın saltı bar.
Keçüüsündö kapırdın
Kerigi* bar, bili bar,
Keciriñe tiyeyin,
Kep ugup, calgız, tilimdi al! Oşo çöldön ötköndö
Keriştin cayı uşunday,
Kep salam, uulum, bilip al!
Esiñ ketip turganda,
Bir colu bar Beecindin
Kezikken aman tartpagan,
Bir colu bar Beecindin
Kez bolgon tirüü kaytpagan,
Al kalkının içinde
Kaldaydan kütkön çerüü bar,
Kança türdüü alpı bar.

Düşünürsen oğlum, iş yaman.
Bir yolu var Beecin'in,
Çukur kazılmış hendeği var,
Bir yolu var Beecin'in,
Dalıp gidilen batağı var.
Kalday'ı var, hanı var,*
Tutuşup ölen domuzda,
Hayvandan gözcü dahi var.
Sağlam kurulmuş beli var,
Boş Çinli el değildir,
Belaya salacak yeri var.
Gözcüsünde hanı var,
Yanıp ölen domuzda,
Yerleştirilmiş büyüler,
Gözcünün her türlüsü var.
Gözcünün öte yanında
Yol bekleyen alpı var,
Yaklaşanı çiğ çiğ yiyen,
O kâfirin töresi var.
Geçidinde kâfirin,
Kerik'i var, fili var,*
İnadına ilişeyim,
Söz dinle, biriciğim, sözümü tut! O çölden geçerken,
Dalaşmanın hali böyledir,
Söz söylerim, oğlum, bilip al!
Aklın baştan gitmişken,
Bir yolu var Beecin'in,
Rastlayan sağ çıkmamış,
Bir yolu var Beecin'in,
Denk gelen diri dönmemiş,
O halkının içinde,
Kalday'ın beslediği çerisi var,
Nice türlü alpı var.

Kara kıtay Beecindin
Tügönbögön kebi bar.
Bir colu bar Beecindin
Kırk künçülük çölü bar,
Kızıtalak Beecindin
Kıyla mınday kebi bar.
Çöldün cayın surasañ
Boz munarık küygön çañ,
Açılgan oozu cabılbay,

Kara Çinli Beecin'in
Tükenmeyen sözü var.
Bir yolu var Beecin'in,
Kırk günlük çölü var,
Kahrolası Beecin'in
Hayli böyle sözü var.
Çölün halini sorarsan,
Boz pusla yanmış toz,
Açılan ağzı kapanmadan,

Oşo çölgö barganda
Akaktap ölgön eçen can.
Tüyşügü kımbat Beecinge
Tüz kirip uruş kılam – dep,
Türünüp kalgan ekensiñ!
Karıgan Bakay abañdı
Kakanga soyor bekensiñ!
Karmaş kılsañ Beecinge
Azık kerek, ton kerek.
Aalamdan beri cıynap kel,
Azar tümön kol kerek.
Oşo çölgö barganda
Cük tartuuga lök kerek,
Karmaşarıñ Kakançın
Mamınday nerse köp kerek!
Oşo çölgö barganda
Çımçıp ceer çöbü cok.
Çırp etip uurtar suusu cok.
Kazgaldak uçsa karıkkan,
Kara coru uçkanda
Kanatı küyüp talıkkan.
Erendin közü karıkkan.
At tamtañdap çaalıgıp,
Kızıtalak kıtaydın
Bul kızıgı dagı bar,
Kaynap catkan kalkı bar,
Coo körgöndö çamınıp,
Biröö ölöñ baştagan,
Kaardanıp kaçırsa,

O çöle varıldığında,
Soluyup ölen nice can.
Zahmeti ağır Beecin'e
«Dosdoğru girip savaşırım» diye,
Paçaları sıvamışsın!
Kocamış Bakay amcanı
Kakan'da boğazlatacak mısın!
Beecin'le çarpışacaksan,
Azık gerek, kaftan gerek.
Âlemden beri toplayıp gel,
Binlerce tümen ordu gerek.
O çöle varıldığında,
Yük çekmeye lök deve gerek,
Çarpışacağın Kakançin,
Bunun gibi nice şey gerek!
O çöle varıldığında,
Koparıp yenecek otu yok.
Höpürdetip yudumlanacak suyu yok.
Angut uçsa gözü kamaşan,
Kara akbaba uçtuğunda,
Kanadı yanıp yorulan.
Erenin gözü kamaşan.
At sendeleyip yorulup,
Kahrolası Çinlinin
Bu tuhaflığı dahi var,
Kaynayıp duran halkı var,
Düşman görünce atılıp,
Biri türkü tutturmuş,
Öfkelenip saldırsa,

Kapırlardın alpı bar.
Töönü caza muştagan
Atka oyunçu, külük bar,
Arzan Beecin cer emes,
Aytsa mınça bülük bar.
Türdüü-türdüü eli bar,

Al elinin içinde
Tügöngön Kalça şeri bar.
Kak oşondo ölbödüm!
Aytsa tili bilinbes,
Bulduragan sözü bar,
Bir uruusu kıtaydın
Çakaday calgız közü bar.
Kündö capsa, kündö açık,
Kankorumdun* barında,
Kakançındın şaarında,
Kabılan töröm* baş bolup,
Ak baygambar Mustapa*
Kamap aydap barganda,
Katın, kızın olcolop*,
Kayran kırgız alganda
Kara-Şaar, Kambılın
Kamagan Bakay men mına,
Karsıldatıp kaldayın,
Sabagan Bakay men mına.
Alım salıp altının,
Algan Bakay men mına!
Sulayman tiybes Beecinge
Coon kökürök caş kezde,
Surak alıp oşondo
Turgan Bakay men mına!
Iskender* cetpes Beecinge, Kan
Çubaktan ayrılıp,
Ilgerki Manas barında
Işim cetti al elge,
Olcolodum kızdarın,
Kıyrattım eçen uzdarın.
Kıyamat* cüzün körbödüm,

Kâfirlerin alpı var.
Deveyi yumrukla deviren,
At üstünde oyuncusu, yörük atı var,
Ucuz yer değildir Beecin,
Söylense bunca kargaşası var.
Türlü türlü eli var,

O elinin içinde
Kahrolası Kalça şiri var.
Tam o zaman ölmedim!
Söylese dili bilinmez,
Mırıl mırıl sözü var,
Bir boyu Çinlinin,
Kova gibi tek gözü var.
Her gün kapansa, her gün açık,
Hunhârım sağken,*
Kakançin'in şehrinde,
Kaplan beyim baş olup,*
Ak peygamber Mustafa,*
Kuşatıp sürüp vardığında,
Karısını, kızını ganimet alıp,*
Yiğit Kırgız aldığında,
Kara-Şaar'ı, Kambıl'ı
Kuşatan Bakay benim işte,
Çatır çatır Kalday'ını
Döven Bakay benim işte.
Haraç salıp altınını
Alan Bakay benim işte!
Süleyman'ın dokunmadığı Beecin'de,
İri göğüslü genç çağda,
O zaman hesap sorup
Duran Bakay benim işte!
İskender'in yetmediği Beecin'e, Han*
Çubak'tan ayrılıp,
Önceki Manas sağken,
Gücüm yetti o ele,
Ganimet aldım kızlarını,
Kırdım nice ustalarını.
Kıyametin yüzünü görmedim,*

Kıyınımdın barında
Oşo kezde ölbödüm.
Eñkeyip kettim esil* caş,
Kartaygan Bakay abañdın
Er Manasım barında
Eçendi kıldım kayran baş.
Köödönü kalgan kirildep,
Tüpkü şaar Kakanın
Kamaganda ölbödüm,
Talkalap urup taştuusun
Sabaganda ölbödüm.
Sulupum* cetip Beecinden,
Kıynabagın cetimim,
Surak alıp turganda
Nur tögülgön Beecindin

Gücüm yerinde iken,
O zamanda ölmedim.
Büküldüm gittim, yazık gençlik,
Kocamış Bakay amcanın
Er Manas'ım sağken,
Niceyi devirdim, yiğit baş.
Göğsü kalmış hırıldayıp,
Kök şehir Kakan'ı
Kuşattığımda ölmedim,
Taşlısını vurup parçalayıp
Dövdüğümde ölmedim.
Gücüm yetip Beecin'den,*
Üzme beni yetimim,
Hesap sorup dururken,
Nur dökülen Beecin'in

Kasietin körgömün,
Kırk eşiktüü Beecindin
Bir eşigin karasam,
Mekeni közdöy açılgan.
Dagı capsa, dagı açık,
Al eşiktin betine
Mukammet atı cazılgan.
Mukamettin ümötü
Bir şaytanı* tiet dep,
Kaynap catkan Beecinge
Kudaydın nuru çaçılgan
Oñoy Beecin cer emes,
Uyat kılba abañdı
Oyun salçu el emes!
Arakka toygon mas kezde,
Alakemden ayrılıp,
Sopol bolup kaytkamın,
Tokol bolup kaytkamın!
Kanatım Manas kanımdı
Kan Koñurbay çoçkogo
Kapısınan çaldırdım,
Kagıştın cayı uşunday
Kagış kılıp oturup,

Kerametini görmüşüm,
Kırk kapılı Beecin'in
Bir kapısına baksam,
Mekke'ye doğru açılmış.
Yine kapasalar, yine açık,
O kapının yüzüne
Muhammed adı yazılmış.
Muhammed'in ümmetine
Bir şeytanı dokunur diye,*
Kaynayıp duran Beecin'e
Tanrı'nın nuru saçılmış.
Kolay yer değildir Beecin,
Utandırma amcanı,
Oyun kaldırır el değil!
Rakıya doymuş sarhoş çağda,
Alake'mden ayrılıp,
Perişan olup dönmüşüm,
Güdük kalıp dönmüşüm!
Kanadım Manas hanımı
Han Konurbay domuzuna
Ansızın kaptırdım,
Cengin hali böyledir,
Cenk ede ede,

Sırgagımdan ayrıldım!
Kökcalınan ayrılıp,
Kaynap catkan kıtaydın
Kantip colun çalamın,
Közüm kalgan iriñdep.
Kıl sakalım agında,
Kıyamat keter çagımda!
Beecinge beypay salbañız,

Sırgak'ımdan ayrıldım!
Bozkurdundan ayrılıp,
Kaynayıp duran Çinlinin
Yolunu nasıl gözlerim,
Gözüm kalmış irinli.
Kıl sakalım ağarmışken,
Ahirete gider çağımda!
Beecin'e bela salmayınız,

Bet alıp Kakan barsañız,
Tüsü suuk kara kıtayga
Tüz kirip uruş salışsak,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Tügönüşüp kalışsak
Bastırarga baraan el,
Mañdaylaşıp çabışka
Baatırdan tandap karaan al!
Arbının taştap, birin al,
Coo colborsu ıktuunu al,
Coonun aylasın bilçü mıktını al!
Köptügü kalıñ kara kurt.
Kara mıltık kars etse,
Kaçpay turgan erendi al,
Çogool mıltık çort etse,
Çoçubagan berendi al!
Kulunum balam, kep uksañ,
Beecinge barsañ mintip bar,
Közgö atuuçu mergendi al,
Buka moyun, buura san,
Bulkuşkandı kuuratkan,
Acaldan kaytpas artıktı al!
Kuş cetpegen atkanda,
Ok ötpögön ton cıyna,
Ata uululap kol cıyna
Az gana emes mol cıyna!
Kara kurttay kapırga
Karmaştı salsañ mınday sal,
Kan Koñurbay baatırga
Soguştu salsañ mınday sal,

Yönelip Kakan'a varırsanız,
Yüzü soğuk kara Çinliye
Dosdoğru girip savaş salsak,
Tüfek atıp, yay çekip,
Tükenişip kalırsak,
At sürerken destek olacak el,
Karşı karşıya vuruşmaya,
Bahadırdan seçip destek al!
Çoğunu bırakıp birini al,
Düşman parsı ustayı al,
Düşmanın çaresini bilen yiğidi al!
Çokluğu kalın kara kurt.
Kara tüfek çat etse,
Kaçmadan duran ereni al,
Sert tüfek çat diye patlasa,
Ürkmeyen yiğidi al!
Kulunum balam, söz dinlersen,
Beecin'e varırsan böyle var,
Gözden vuran nişancıyı al,
Boğa boyunlu, buğra kalçalı,
Çekişeni perişan eden,
Ecelden dönmez seçkini al!
Attığında kuş bile yetişmeyen,
Ok geçmez kaftan topla,
Ata-oğul diye asker topla,
Az değil bol topla!
Kara kurt gibi kâfire
Çarpışmayı salarsan böyle sal,
Han Konurbay bahadıra,
Savaşı salarsan böyle sal,

Üstünđö cıldı ötkörüp,
Soñgu cılı anan bar!
Kabar salıp cıynaylık
Kanıkeydin darısın,
Lık semirtip alalık
Kas buudandın baarısın.
At semirip ık bolsun,
Er semirip buk bolsun,
Anan bargın Beecinge!
Atañ Manas şer ele,

Üstünden yılı geçirip,
Gelecek yıl sonra var!
Haber salıp toplayalım,
Kanıkey'in ilacını,
İyice semirtip alalım,
Has küheylanların hepsini.
At semirip kıvama gelsin,
Er semirip coşkun olsun,
Sonra var Beecin'e!
Baban Manas şirdi,

Aytkanın eki kılbagan
Abası Bakay men elem.
Temir kalkan ok ötpös,
Kiygen Bakay men elem!
Kakançından Beecindi,
Bilgen Bakay men elem!
Altı ay sapar col tartıp,
Az gana emes mol tartıp,
Çınmaçından Kakanga
Uruktuu kıtay oşo curt
Tügöngön sayın tütögön,
Tübü tüptüü el oşol
Tügönüşüp uruşup,
Bilseñ Bakay men oşol!
Ölgön sayın öörçügön,
Örttöngön kıtay el oşol.
Ökürügüm taş carıp,
Öz kurbumdan ayrılıp,
Ölgönü cürgön men oşol!
Armanım uşu bilip al!
Arıslandan kalgan calgızım,
Saparıñ berip, tilimdi al!
Beecin oñoy cer emes,
Beycayluu kıtay dolu curt,
Beş, altı kişi bastırıp
Öç aluuçu el emes!
Bel baylagan beli bar,
Bekitilüü ceri bar.

Dediğini iki etmeyen
Amcası Bakay bendim.
Demir kalkan, ok geçmez,
Giyen Bakay bendim!
Kakançin'in Beecin'ini
Bilen Bakay bendim!
Altı ay sefer yol tepip,
Az değil bol çekip,
Çınmaçin'in Kakan'ına,
Tohumu gür Çinli o yurt,
Tükendikçe tüten,
Kökü köklü el odur,
Tükenişircesine vuruşup,
Bilirsen, o Bakay benim!
Öldükçe çoğalan,
Yanıp kavrulmuş Çinli el odur.
Feryadım taş yarıp,
Öz yaşıtımdan ayrılıp,
Ölmeye yürüyen benim o!
Hasretim budur, bilip al!
Arslandan kalan biriciğim,
Seferini bırakıp sözümü tut!
Beecin kolay yer değil,
Rahat vermez Çinli azgın yurt,
Beş altı kişi at sürüp
Öç alınacak el değil!
Bel bağlanan beli var,
Berkitilmiş yeri var.

Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay
Kelbersigen şeri bar.
Ölböy-citpey al tirüü,
Aytsa Bakay sözü bar.
Ökümdük kılba kulunum,
Kara coltoy kankordun
Karagan kara közü bar.
Atakeñdin kırganı,
Arıslanıñdın kılganı,

Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Konurbay,
Kasılıp duran şiri var.
Ölmeden yitmeden o diri,
Söylese Bakay'ın sözü var.
Dik başlılık etme kulunum,
Kara uğurlu hunhârın
Bakan kara gözü var.
Babacığının kırdığı,
Arslanının yaptığı,

Dañzasına* çiyilüü.
Soñgu cılı bolgon soñ
Maldan bölük lök alıp,
Ar şaymandı köp alıp,
Kol esebin köp alıp,
Koldu katka salalı.
Ata uuldan tük koyboy,
Tügöl cıyıp kalalı!
Düñgürötüp cer cüzün,
Anan Beecin baralı!
Kazatka bargan ölüüçü,
Baatır çalgınçı coldu körüüçü.
Kömkörüp başka kiygidey,
Bargan el mildet kılbaska,
Biti bittep ketpeske
Bit kiyimin kamdaylı,
Kagışka kamsız kirüügö
Kacıbay coogo tiyüügö,
Ok kiyimin şaylaylı!
Beecindi kıtay cerdegen,
Isıgı maza berbegen.
Beecin oñoy cer emes,
Er başına kamdaylı
Cakası altın, ceñi cez,
Coogo boyun urganga,
Coo coolaşıp turganga,
Kaçpay ayza sunganga,
Ok ötpögön ton bolsun.

Defterine çizilidir.*
Gelecek yıl olunca,
Maldan ayrı lök deve alıp,
Her aygıtı çok alıp,
Ordu sayısını çok alıp,
Orduyu deftere yazalım.
Ata-oğuldan hiç koymadan,
Tümünü toplayıp alalım!
Gümbürdetip yeryüzünü,
Sonra Beecin'e varalım!
Sefere varan ölür,
Bahadır öncü yolu görür. Başa kapatıp giyilecek,
Varan el başa kakmasın diye,
Bit basıp gitmesin diye,
Bit giyimini hazırlayalım,
Cenge kaygısız girmek için,
Yılmadan düşmana çatmak için,
Ok giyimini donatalım!
Beecin'i Çinli yurt tutmuş,
Sıcağı aman vermez.
Beecin kolay yer değil,
Er başına hazırlayalım,
Yakası altın, yeni tunç,
Düşmana gövdesini vurana,
Düşmanla düşmanlaşıp durana,
Kaçmadan mızrak uzatana,
Ok geçmez kaftan olsun.

Kimde bolot köp arman,
Kaçpay turup uruşup,
Kakanga salsak çoñ cañcal.
Karşı-terşi turuşsak,
Kılıçtaşıp kıyraşıp,
Kızıl kanga boyolup,
Kırgın tüşüp turuşsak,
Karakandı cutuşup,
Kaçpay turup uruşsak.
Kılıçtan ölüp ketpeske,
Böödö acalı cetpeske,
Atakeñdin kurdaşı,

Kimde olur çok hasret,
Kaçmadan durup vuruşup,
Kakan'a salsak büyük kavga.
Karşı karşıya durursak,
Kılıçlaşıp kırışıp,
Kızıl kana boyanıp,
Kırgın düşüp durursak,
Kara kanı yutuşup,
Kaçmadan durup vuruşsak.
Kılıçtan ölüp gitmemek için,
Boş yere eceli yetmesin diye,
Babacığının yoldaşı,

Al Bölökbay sırdaşı
Köörük bassa kozgolgon,
Döötü menen Bölökbay
O düynölük* dos bolgon.
Ar buyumdu maşagan,
Casaganın Bölökbay,
Döötü eköö birigip
Akıldaşıp casagan.
Bölökbaydı baş kılıp,
Seksen usta kamdaylı,
Kök temirden tuulga*
Kambıldardın baarısı
Kacıbay coogo tiygidey,
Çarayna* topu kılalı,
Coo-caragın şaylaylı.
Kakanga barçu çeriktin*
Esep sanın alalı!
Kaynap catkan kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Uşintip cañcal salalı!
Teşigi cok ton kiyip,
Teñ salışar kol cıyıp,
Sanatın çoguu alalı,
Sandırgaluu çunagım,
Sayışka müntüp baralı!
Alban türdüü kol kamdap,

O Bölökbay sırdaşı,
Körük basınca harekete gelen,
Davut ile Bölökbay
Öbür dünyalık dost olmuş.*
Her eşyayı işleyen,
Yaptığını Bölökbay,
Davut'la ikisi birleşip
Danışarak yapmışlar.
Bölökbay'ı baş edip,
Seksen usta hazırlayalım,
Gök demirden tolga,*
Becerikli olanların hepsi,
Yılmadan düşmana çatacak gibi,
Çarayna, başlık yapalım,*
Cenk pusatını donatalım.
*Kakan'a varacak çerinin**
Hesabını sayısını alalım!
Kaynayıp duran kâfire,
Han Konurbay bahadıra,
İşte böyle kavga salalım!
Deliksiz kaftan giyip,
Denk vuruşacak ordu toplayıp,
Sayısını topluca alalım,
Talihli yavrum,
Vuruşmaya binip varalım!
Türlü türlü ordu hazırlayıp,

Atışka barçu çeriktin
Azıktarın mol kamdap.
Menin adırda cılkım alabaş,
Argımak, buudan aralaş.
Nık semirgen beeler bar,
Semizin tandap soyolu
Kıldattarga tuuratıp,
Kızmatkerden şaylaylı.
Kıtayga salsañ çoñ cañcal,
Koşun açka bolbosko
Külazık* mıktap kamdaylı!
Kagış kılsak Beecinge!

Atışa varacak çerinin
Azıklarını bol hazırlayıp.
Benim kırda yılkım alabaş,
Argımak, küheylan karışık.
İyice semirmiş kısraklar var,
Semizini seçip keselim,
Ustalara doğratıp,
Hizmetkârlardan seçip koşalım.
Çin'e salarsan büyük kavga,
Ordu aç kalmasın diye,
Külazık iyice hazırlayalım!*
Cenk edersek Beecin'e!

Kapiletke kalbaylı!
Kakançınga bet alsak,
Asmanga uçsun topurak,
Kol cıyılsa topurap.
Nayzanın başı kagışıp,
Neeti kazat bardım dep.
Kol çurkurap carışıp.
Kabılan atañ barında
Kaalap algan ceti eren
Ceti cerge ornotup,
Cetiktin uulu dedirtip,
Beecinge salıp çoñ cañcal, Adamdın kanı tögülüp,
Cetken cerdi soylotup.
Öñ tulpardın baarısın,
Too cerine tuylatıp,
Kaynap catkan kıtaydı,
Katın, kızın ıylatıp,
Kara kıtay, mancuunun
Kalaasın buzup kıyratıp.
Berenim Manas barında,
Kıtayga müşkül iş kılıp,
Beren Bakay aldında
Karmaşkanıñ Kakançın
Kazat kılsak Beecindi
Alakandan tüz kılıp,

Gafil avlanmayalım!
Kakançin'e yönelirsek,
Göğe uçsun toprak,
Ordu toplansın gümbürdeyip.
Mızrağın başı çarpışıp,
Niyeti sefer, «vardım» diye.
Ordu çığrışıp yarışıp.
Kaplan baban sağken,
İsteyip aldığı yedi eren,
Yedi yere yerleştirip,
«Yetkinin oğlu» dedirtip,
Beecin'e salıp büyük kavga, İnsanın kanı dökülüp,
Vardığı yeri serilterek.
Cins tulparların hepsini,
Dağ yerinde tepindirip,
Kaynayıp duran Çinliyi,
Karısını, kızını ağlatıp,
Kara Çinlinin, Mançu'nun
Kalesini bozup yıkarak.
Yiğidim Manas sağken,
Çinliye müşkül iş edip,
Yiğit Bakay önünde,
Çarpışacağın Kakançin,
Sefer edersek Beecin'i,
Avuç içi gibi düz edip,

	Cazga maal emes kız kılıp. Acal cetse ölüçübüz,	*Bahar vakti değilken kız gibi edip. Ecel yetse ölürüz,*
	Koşuun* cürüp topurap,	*Ordu* yürüyüp gümbürdeyip,*
	Cer körünböy tumandap	*Yer görünmez, dumanlanıp,*
	Asmanga uçup topurak.	*Göğe uçup toprak.*
	Kızık cürüş col bolup,	*Hoş yürüyüş yol olup,*
	Kılımdın* baarı kozgolup.	*Âlemin* hepsi ayaklanıp.*
	Kıyıgıma tiygende,	*Damarıma basıldığında,*
	Kol bılkıldap tögülüp,	*Ordu dalgalanıp dökülüp,*
99910	Koñurbay kalça közünö	*Konurbay Kalça'nın gözüne*
	Celmoguzday körünüp,	*Celmoğuz gibi görünüp,*
	Muntüp Beecin baralı.	*Böylece Beecin'e varalım.*
	Kaynap catkan kapırga,	*Kaynayıp duran kâfire,*
	Kan Koñurbay baatırga	*Han Konurbay bahadıra,*
	Mamuntüp uruş salalı!	*İşte şöyle savaş salalım!*
	Kazatka cürsö busurman,	*Sefere yürüse Müslüman,*
	Karaanım calgız, ugup al	*Desteğim, biriciğim, dinleyip al,*
	Talaganda ölböy ne boldum!	*Yağmaladığımda ölmeyip ne oldum!*
	Karmaştın cayı uşunday!	*Çarpışmanın hali böyledir!*
99920	Ak asaba tuu tartıp,	*Ak tuğlu sancak çekip,*
	Er Manastap çuu tartıp,	*«Er Manas!» diye nara atıp,*
	Agala celek tuu bolup,	*Akboz bayraklı tuğ olup,*
	Aygayı arbın çuu bolup,	*Haykırışı bol gürültü olup,*
	Kezigişsek kıtayga,	*Çinliyle karşılaşırsak,*
	Ceznay* ünü takıldap,	*Ceznay'ın* sesi takırdayıp,*
	Kez kelişip tolgondo,	*Denk gelişip dolunca,*
	Alaman uruş bolgondo,	*Topyekûn savaş olduğunda,*
	Aybalta ünü şakıldap,	*Aybaltanın sesi şakırdayıp,*
	Kılıç kayrap carkıldap.	*Kılıç bilenip parıldayıp.*
99930	Ayza sınıp bölünüp,	*Mızrak kırılıp bölünüp,*
	Ataganat kulunum,	*Ah kulunum ah,*
	Er adamdın erdigi	*Er kişinin yiğitliği*
	Arıslanday körünüp.	*Arslan gibi görünüp.*
	Betteşken coo bölünsö,	*Karşılaşan düşman bölünse,*
	Berendin uulu calgızım,	*Yiğidin oğlu biriciğim,*
	Bek kızık uşu emespi!	*Asıl tadı bu değil mi!*
	Beypaydı muntüp salçubuz,	*Belayı böyle salardık,*
	Bet algan coonu talkalap,	*Yöneldiğimiz düşmanı toz edip,*

Bir küngö koyboy alçubuz.
Bet algandın baarısın,
Bet alsak örttöy berüçübüz.
Kökcalım Manas barında
Ok ötpös kiydim çalkalap,
Kızılbaştı talkalap.
Kankor Manas barında,
Kalkandı kiydim çalkalap,
Kıcırıma tiygende,
Kıtaydı buzdum talkalap.
Kurdaşıñdın barında,
Altın, kümüş, kızdarın
Atanın kokuy, müşkül kün,
Çınmaçındı, Kakandı

Bir güne koymadan alırdık.
Yöneldiğimizin hepsini,
Yönelirsek ateş gibi yakardık.
Bozkurdum Manas sağken,
Ok geçmez giydim şahlanıp,
Kızılbaş'ı toz ederek.
Hunhâr Manas sağken,
Kalkanı kuşandım şahlanıp,
Damarıma basıldığında,
Çinliyi bozdum toz ederek.
Yoldaşın sağken,
Altınını, gümüşünü, kızlarını,
Ah babam ah, müşkül gün,
Çınmaçin'i, Kakan'ı

Talaganda ölböy ne boldum!
Karsıldatıp mancuunu
Sabaganda ölböy ne boldum!
Kandıgın tartıp Kakandın
Alganda ölböy ne boldum!
Kalaymandı Beecinge
Salganda ölböy ne boldum!
Ayza, karmap, top buzup,
Kagışta ölböy ne boldum!
Alaman salgan tokmokto,
Çabışta ölböy ne boldum!
Mañdayçaga toktottuñ,
Manastın uulu çunagım,
Bayırkını coktottuñ!
Obolkunu köp sanap,
Oodarılıp oturam!
Kaynagan kıtay Kakanga,
Kaçırıp soguş salganda
Kandıgın tartıp alganda,
Atanın kokuy, karan kün,
Mında ölböy ne boldum!
Kayratımdı kıtayga
Çaçıp turgan kezimde,
Adamdıgım başımdan

Yağmaladığımda ölmeyip ne oldum!
Çatır çatır Mançu'yu
Dövdüğümde ölmeyip ne oldum!
Hanlığını çekip alıp Kakan'ın,
Aldığımda ölmeyip ne oldum!
Kargaşayı Beecin'e
Saldığımda ölmeyip ne oldum!
Mızrak tutup, saf bozup,
Cenkte ölmeyip ne oldum!
Topyekûn tokmak yağarken,
Vuruşta ölmeyip ne oldum!
Eşikte beni durdurdun,
Manas'ın oğlu yavrum,
Eskileri andırttın!
Evvelkileri çok sayıp,
Altüst olup oturuyorum!
Kaynayan Çinli Kakan'a,
Saldırıp savaş saldığımda,
Hanlığını çekip aldığımda,
Ah babam ah, kara gün,
O anda ölmeyip ne oldum!
Gayretimi Çinliye
Saçıp durduğum çağımda,
İnsanlığım başımdan

Aşıp turgan kezimde,
Mında ölböy ne boldum!
Kayrattanıp kalmaktı
Kamap turgan kezimde,
Kalday menen zuntuñdu*
Sabap turgan kezimde
Mında ölböy ne boldum!
Tiktegendi talkalap,
Çalıp turgan kezimde,
Korduktu koydoy kalmakka
Salıp turgan kezimde
Mında ölböy ne boldum!
Arıslanday tolgondu,
Oluyat* Bakay abañdın
Obolku dartı kozgoldu!

Aşıp durduğu çağımda,
O anda ölmeyip ne oldum!
Gayretlenip Kalmuk'u
Kuşatıp durduğum çağımda,
*Kalday ile zuntun'u**
Dövüp durduğum çağımda,
O anda ölmeyip ne oldum!
Baktığımı toz edip,
Devirip durduğum çağımda,
Zulmü koyun gibi Kalmuk'a
Salıp durduğum çağımda,
Böyle ölmeyip ne oldum!
Arslan gibi dolup taşan,
Evliya Bakay amcanın*
Eski derdi depreşti!

Saparım karıp kalganda,
Çunagım uulum Semetey,
Sargartpa menin künümdü.
Kökcalım Manas barında
Köp cerge kazat salçu ele,
Oluyat Bakay abañdın
Ar kaçan tilin alçu ele.
Kökcalım Manas barında
Köp cerge tuu kötördüm,
Kırgızdın curtun kalkalap,
Kögala ayza kolgo alıp,
Köp cerdi saydım talkalap.
Cetigim kökcal barında
Cekene* belge kurçandım,
Cer caynagan duşmanga
Ceke aralap kol saldım.
Cetigim Manas ölgönü
Tirik emes ölükmün,
Kankorum dep köp ıylap,
Kayran can tirüülöy tozok körüpmün.
Akıl ketti özümdön,
Aykölümö* köp ıylap,
Asılı ketti közümdün.

Yolculuğum kocayıp kalmışken,
Yavrum oğlum Semetey,
Sararttırma benim günümü.
Bozkurdum Manas sağken,
Çok yere sefer salardı,
Evliya Bakay amcanın
Her zaman sözünü tutardı.
Bozkurdum Manas sağken,
Çok yerde tuğ kaldırdım,
Kırgız'ın yurdunu koruyup,
Gökala mızrağı ele alıp,
Çok yeri vurdum toz ederek.
Yetkinim bozkurt sağken,
Cekene'yi bele kuşandım,*
Yeri kaplayan düşmana,
Tek başıma dalıp el saldım.
Yetkinim Manas öleli,
Diri değil ölüyüm,
«Hunhârım» diye çok ağlayıp,
Yiğit can, diri diri cehennem görmüşüm.
Akıl gitti kendimden,
Ayköl'üme çok ağlayıp,*
Gözümün feri gitti.

Kabılanım ölgöndö
Kara sakal ak boldu,
Toodoy Bakay abakeñ
Kıyamat keter çak boldu.
Mınça söz ayttım bilip al,
Kerektüü calgız, tilimdi al!
Kapır menen busurman,
Kaadaluu cetim, oyloçu!
Kagıştın cayı uşunday.
Abañ Bakay kayran er
Ok ötpögön temir ton
Kiybey koydu deysiñbi!?
El kagışkan kazatta
El aldında Bakaydı
Cürböy koydu deysiñbi!?
Kırk kıtay uruu köp eldi

Kaplanım öldüğünde,
Kara sakal ak oldu,
Dağ gibi Bakay amcacığın,
Ahirete gider çağ oldu.
Bunca söz söyledim, bilip al,
Gerekli biriciğim, sözümü tut!
Kâfir ile Müslüman'ı,
Töreli yetim, düşünsene!
Cengin hali böyledir.
Amcan Bakay yiğit er,
Ok geçmez demir kaftanı
Giymedi mi sanırsın!?
Ellerin cenkleştiği seferde,
El önünde Bakay'ı,
Yürümedi mi sanırsın!?
Kırk boy Çinli kalabalık eli,

Bilbey koydu deysiñbi!?
Başındagı suusar börk,
Kimder ırgap kiybegen,
Döölötü başta barında
Kim kürküröp cürbögön.
Sırın ayttım bir dalay,
Beecindin cayı uşunday!
Berenim uulum, bilip al,
Bezildetpey tilimdi al!
Oñoy Beecin cer emes,
Oluşa ketken adamdı
Oñ kıluuçu el emes!
Oşo turgan Beecinde
Bayırkı ötkön çoñdordon
Barıp surak albagan,
Kakançındın kalkına
Katılgan aman kalbagan.
Sulayman surak albagan,
Suraktuu Beecin cer oşol!
Tübü cayın türültüp,
Aytıp berdim men oşol!
Bilgen menen tuyganın

Bilmedi mi sanırsın!?
Başındaki samur börkü,
Kimler sallayıp giymemiş,
Devleti başındayken,
Kim gürleyip yürümemiş.
Sırrını söyledim bir hayli,
Beecin'in hali böyledir!
Yiğidim oğlum, bilip al,
İnletmeden sözümü tut!
Kolay yer değildir Beecin,
Eline düşen adamı,
Sağ bırakacak el değildir!
İşte duran o Beecin'de,
Eskiden geçen ululardan,
Varıp hesap soramamış,
Kakançin'in halkına
Sataşan sağ kalmamış.
Süleyman hesap soramamış,
Sorgulu Beecin yer odur!
Kökünü, halini açıp döküp,
Söyleyip verdim işte ben!
Bildiğini, sezdiğini

Muntüp ayttı er Bakay,
Körgön menen bilgenin
Körünöö ayttı er Bakay.
Bala sultan er Semeñ,
Ölgöndön korkpos er nemeñ,
Kolun alıp arkaga
Kozgolboston şer nemeñ,
Eeligip kökcal bakırıp,

Er Bakay kebin ukkanda
Eki enesin çakırıp...
Tört-Küldün tömön cagında,
Törö Manastın saygan bagında.
Çoñ Talastın betinde,
Çoñ Ak-Çiydin çetinde.
Darbazaluu korgondo,
Çaçıkeydin ordodo,
Törönün uulu er Semeñ,
Şay koldogon er nemeñ,
Almambet uulu Külçoro –
Atışka şaydoot ıktuusu,
Çubaktın uulu Kançoro –
Kamçıga kambıl mıktısı,
Argın, kırgız aralaş
Semetey Beecin barat dep,
Alek boldu kayran baş.
Üç-Koşoydun boyunan
Argındın kanı Sarıkan
Kabar ugup al keldi,
Kaynagan kalıñ can keldi.
Kazına bakkan Bölökbay,
Kırk kalçasın eerçitip,
(Atası Manas er menen
Kıyamattık er eken)
Kıykırık salıp al keldi.
Kandın baarı çogulup,
Kalayık kelip cıynalıp,
Kandar ıylap burkurap,
Kalayık keyip çurkurap.

Böylece söyledi er Bakay,
Gördüğünü, bildiğini
Açıkça söyledi er Bakay.
Çocuk sultan er Semen,
Ölümden korkmaz er kişi,
Elini arkasına alıp,
Kımıldamadan duran şir kişi,
Coşup bozkurt bağırıp,

Er Bakay'ın sözünü duyunca,
İki anasını çağırıp...
Tört-Kül'ün aşağı yanında,
Bey Manas'ın diktiği bağda.
Koca Talas'ın yamacında,
Koca Ak-Çiy'in kıyısında.
Kapılı hisarda,
Çaçıkey'in ordasında,
Beyin oğlu er Semen,
Şay'ın koruduğu er kişi,
Almambet oğlu Külçoro —
Atışta çevik ustası,
Çubak'ın oğlu Kançoro —
Kamçıya becerikli yiğidi,
Argın, Kırgız karışık,
«Semetey Beecin'e gidiyor» diye,
Telaşa düştü yiğit baş.
Üç-Koşoy'un boyundan,
Argın'ın hanı Sarıhan,
Haber duyup o geldi,
Kaynayan kalabalık can geldi.
Hazine bekleyen Bölökbay,
Kırk kalçasını ardına takıp,
(Babası Manas er ile
Ahiretlik er imiş)
Nara salıp o geldi.
Hanların hepsi toplanıp,
Ahali gelip yığılıp,
Hanlar ağlayıp sızlayıp,
Ahali yanıp çığrışıp.

SARI KANDIN SÖZÜ

Sarı kan turup munu aytat:
Kan atañ kunun kuuy albay,
Kankordon kalgan calgızım!
Kaçıp cürgön oñobu,
Beecinge bargan kelbegen,
Bastaşın adam ceñbegen,
Bargan can aman kelbegen.
Katı bagıt Beecinge
Kan atañ kunun kubalap,
Karmaşa çıkkan ekensiñ!
Beecinden aman tartıñız,
«Berendin uulu» dedirtip,
Betteşip esen kaytıñız!
Barsa kelbes Beecinge
Baatırımdın calgızı
Bastaşıp kalgan ekensiñ!
Barsa kelbes al Beecin
Kastaşıp kalgan ekensiñ.
Sayıştan bolsun saparıñ,
Sanduu tümön kol albay,
Uşunuña kapamın,
Beecindegi Koñurbay
Senden bolsun katarı!
Bet alışkan Beecinge
Bararıñ salkın küz bolsun,
Çındaşkanıñ Çınmaçın,
Baatırdın uulu calgızım,
Bastaşkan duşman tüz bolsun!
Kagışarıñ Kakançın,
Sayganıñ altı san bolsun,
Sandırgaluu Bakayıñ
Beecinge kayta kan bolsun.
Amanat mende körböybü!
Balam, öñgö calgan, ölüm ak. Er adam
coogo barbaybı,

SARI HAN'IN SÖZÜ

Sarı han kalkıp şunu söyler:
Han babanın öcünü güdemeyip,
Hunhârdan kalan biriciğim!
Kaçıp gezen onar mı,
Beecin'e varan dönmemiş,
Karşısına çıkanı kimse yenmemiş,
Varan can sağ dönmemiş.
Yönü sarp Beecin'e,
Han babanın kan bedelini kovalayıp,
Çarpışmaya çıkmışsın!
Beecin'den sağ dönünüz,
«Yiğidin oğlu» dedirtip,
Karşılaşıp esen dönünüz!
Varılıp dönülmez Beecin'le,
Bahadırımın biriciği,
Boy ölçüşmeye durmuşsun!
Varılıp dönülmez o Beecin'le
Düşmanlığa durmuşsun.
Zaferli vuruş olsun seferin,
Sayılı tümen ordu almadan,
Buna kederliyim,
Beecin'deki Konurbay
Karşılığını senden bulsun!
Yüz yüze geldiğin Beecin'e,
Varışın serin güz olsun,
Çekiştiğin Çınmaçin,
Bahadırın oğlu biriciğim,
Boy ölçüştüğün düşman düz olsun!
Cenkleşeceğin Kakançin,
Mızrakladığın altı bölük olsun,
Talihli Bakay'ın,
Beecin'e yeniden han olsun.
Emaneti bende görmez mi!
Balam, gerisi yalan, ölüm hak. Er kişi
düşmana varmaz mı,

Kaynap catkan kapırga
Kaçırıp ayza sunuşup,
«Baatırdın uulu» dedirtip,
Kayra tartkan oñobu?
Başıña kelgen balaanı
Körö turgan uşul çak!
Namıska uul ölböybü,
Aldanın* çiyip koygonun
Çirkin mende körböybü!

Kaynayıp duran kâfire,
Saldırıp mızrak uzatışıp,
«Bahadırın oğlu» dedirtip,
Geri dönen onar mı?
Başına gelen belayı
Görecek çağ işte bu!
Namus için oğul ölmez mi,
Allah'ın çizip koyduğunu,*
Ah, ben de görmez miyim!

Er namıska caralgan
Eñişpegen bolobu?!
Asıldan kalgan Semetey
Tayangan tooñ temirdey.
Manastın uulu Semetey
Atanın kunun kuuy albay
Aylında cüröt dedirbey,
Acalıñ cetse ölüp kel,
Aldanın cazgan çiyinin
Töbögö kelse körüp kel!
Çınmaçından Beecindin
Çın ulugu Koñurbay
Kara neet Kalçanın
Karmaşıp kanın tögüp kel!
Kadır alda caratkan
Kaalap seni caratsa
Kabırgasın sögüp kel!
Eñişer cooñ Koñurbay
Er atañ Manas koldoso,
Eñkeytip cañcal sala kör.
Bastaşkan cooñ Bakburçun,
Karmaşıp cigit ölböybü,
Kadır alda cazganın
Kerişip kegin albaybı.
Kazattın colu uluu col,
Karmaşarıñ, köp kıtay,
Öpkö carıp, öt alıp,
Ölüşpösöñ bolobu?
Ayza sunup, top buzup,

Er, namus için yaratılmış,
Kapışmadan olur mu?!
Asil soydan kalan Semetey,
Dayandığın dağ demir gibi.
Manas'ın oğlu Semetey,
Babasının kan öcünü gütmeden
"Obasında geziyor" dedirtme,
Ecelin yetmişse ölüp gel,
Allah'ın yazdığı çizgiyi
Başına gelirse görüp gel!
Çin-Maçin'deki Beecin'in
Gerçek ulusu Koñurbay,
Kara niyetli Kalça'nın
Kapışıp kanını döküp gel!
Kadir Allah yaratmış,
Seni dileyip yarattıysa,
Kaburgasını söküp gel!
Kapışacağın düşman Koñurbay,
Er baban Manas kollarsa,
Boyun eğdirip kargaşa salıver.
Karşına dikilen düşmanın Bakburçun,
Kapışıp yiğit ölmez mi,
Kadir Allah'ın yazdığını
Çarpışıp öcünü almaz mı.
Gaza yolu ulu yoldur,
Kapışacağın kalabalık Hıtay,
Ciğer yarıp, öd alıp,
Ölüşmesen olur mu?
Mızrak uzatıp saf bozup,

Atañ şer Manas kunun kuup kel,	*Baban aslan Manas'ın kan öcünü güdüp gel,*
Tagdırıñ cetse okko uçup!	*Kaderin yetmişse okla uçup git!*
Duşmandan eren ölböybü,	*Düşman elinden er ölmez mi,*
Eey, kökcalım Semetey,	*Eey, bozkurdum Semetey,*
Kalgandar künün körböybü!	*Kalanlar gününü görmez mi!*
Beecin bekem bel oşol,	*Beecin sağlam bir beldir,*
Betteşseñ tirüü kalışpa,	*Yüz yüze gelirsen sağ komayın birbirinizi,*
Beecindin kanı Koñurbay	*Beecin'in hanı Koñurbay,*
Atañdı soygon şer oşol	*Babanı boğazlayan aslan odur.*
Uluk şerdin balası	*Ulu aslanın oğlu,*
«Uruştan korkkon oñobu,	*"Savaştan korkan onar mı,*
Uruşpas adam bolobu?	*Savaşmayan adam olur mu?*
Altın türkük çatırdın,	*Altın direkli çadırın,*
Er Koñurbay baatırdın	*Er Koñurbay bahadırın*
Türkügün suurup albasañ,	*Direğini söküp almazsan,*
Tügötüp cañcal salbasañ,	*Tüketip kargaşa salmazsan,*
A düynö ketken arslan-şer	*Öbür dünyaya göçen arslan-şer*
Manastın öçün albasañ	*Manas'ın öcünü almazsan,*
Tuubay-tuna çögüp kal,	*Hiç doğmamışçasına çöküp kal,*
Manastın uulu dedirbey	*"Manas'ın oğlu" dedirtmeden*
Tirüü cürböy ölüp kal!	*Sağ gezme, ölüp kal!*
Muntüp aytkan sebebim:	*Böyle demenin sebebi şu:*
Aalamdı zor Manas	*Âlemi ulu Manas*
Kurap algan emespi.	*Derleyip toplamış değil mi.*
Alda Taala calgızdan	*Allah Teâlâ'dan biriciğini,*
«Öç alar uul bergin» – dep,	*"Öç alacak oğul ver" diye,*
Surap algan emespi!	*İsteyip almış değil mi!*
Kıtaydı buzup, köçün al,	*Hıtay'ı bozup göçünü al,*
Erkek bolsoñ, calgızım,	*Erkeksen, biriciğim,*
A düynö ketken atañdın	*Öbür dünyaya göçen babanın*
Koñurbaydan öçün al!	*Koñurbay'dan öcünü al!*
Kanzaadanın calgızı	*Hanzadenin biriciği,*
Kazat kılbay Beecinge	*Beecin'e gaza kılmadan*
Kayıgıp cürgön oñobu,	*Kaygıya batıp gezen onar mı,*
Karmaş kılbay Kakanga	*Kakan'la kapışmadan*
Bul coruguñ bolobu?	*Bu gidişin olur mu?*
Atañ Manas şer ele,	*Baban Manas aslandı,*

Atañ öñdüü mendeni
Alda taala casagan
Caratıp berbeyt tegele!

Baban gibi bir kulu
Yaratan Allah Teâlâ
Bir daha asla yaratıp vermez!

Atañ Manas kökcaldın
Atası Cakıp aydalıp,
Altayga barıp tuulgan.
Segiz caşka çıkkanda
Kara kalmak, mancuudan
On eki bala öltürüp,
Al elge salgan çuulgan.
Toguzunda toktogon,
Dal on caşka çıkkanda
Bet alışkan mendenin
Baarın kısıp ottogon.
On bir caşka kelgende
Esenkandın elçisi,
Karoolgo çıgar çençisi,
Kan tagında turuuçu,
Kızıgı kıyla zerçisi,
Kalmaktardın dardañı,
Atı Döñgö koyulgan
Esenkandın kazınalık balbanı
Keçee, kırk üylüü bolgon kırgızdı
Korduk kılıp kelgende,
Bay Cakıptın san kara
Baarın aydap alabız,
Esenkanga kerek dep,
Kıtaydan Döñgö tiygende,
Tüp kötörö er Döñgö
Tüyşüktü katuu salganda,
San karanın baarısın
Sandatıp tiyip alganda,
Toruçaar menen er Manas
On ekide çagında
Karşılaşıp Altayga,
Kabılan Manas kökcalıñ
Kalaymandı salıptır.
Oşo turgan Altayga

Baban bozkurt Manas'ın
Babası Cakıp sürülüp,
Altay'a varınca doğmuş o.
Sekiz yaşına girdiğinde,
Kara Kalmuk'tan, Mançu'dan
On iki çocuk öldürüp,
O ele velvele salmış.
Dokuzunda durulmuş,
Tam on yaşına girdiğinde,
Karşısına çıkan kulların
Hepsini ezip sindirmiş.
On bir yaşına geldiğinde,
Esenkan'ın elçisi,
Karakola çıkan nişancısı,
Han tahtında duranı,
Nice meraklı zergeri,
Kalmukların kabadayısı,
Adı Döñgö konulan,
Esenkan'ın hazine pehlivanı,
Hani, kırk haneli Kırgız'ı
Horlamaya geldiğinde,
Zengin Cakıp'ın sayısız malını,
"Hepsini sürüp alırız,
Esenkan'a gerektir" diye,
Hıtay'dan Döñgö saldırdığında,
Er Döñgö topyekûn
Ağır zulmü saldığında,
Sayısız malın hepsini
Sürü sürü çapıp aldığında,
Toruçaar ile er Manas,
On ikisindeyken,
Altay'da karşı koyup,
Kaplan Manas, bozkurdun,
Kıyamet koparmış.
O durduğu Altay'a

Kalaymandı kılıptır,
Er Döñgönü baş kılıp,
Oşo sapar Altaydan
Eki miñ balban kırıptır.

Kargaşayı salmış,
Er Döñgö başta olmak üzere,
O sefer Altay'da
İki bin pehlivan kırmış.

Esenkandın aldına
Eki miñ balban kırdı dep,
Kaçkanı kabar kılıptır,
Kabar ugup Esenkan,
«Kankor» atka koyuptur.
Soodagerin korduktap,
Algan eken Ayköl-şer
Kelgenderin zorduktap.
Atagın aytsa kıyla köp,
Dagı ele ayta berembi –
Canagıday dagı dep.
Arıslan Manas törönün
Şer ekeni belgilüü.
Cel tiygizbey kırgızga,
Cetkileñ Manas törönün
Çep ekeni belgilüü.
Manastan erkek tuubaybı,
Uul ekeni çın bolso,
Atanın kunun kuubaybı!
Ata üçün bala ölböybü,
Er ekeni çın bolso,
Erendin uulu Semetey
Beecinge barıp kelbeybi!
Özöndüü altın bulagım,
Kabılan Manas kankordun
Ölgöndö körgön çunagım.
Atañ Manas şer üçün,
A düynö ketken er üçün,
Ayzalaşa top buzgun,
«Kurgurdun uulu» – dedirtip,
Kastaşkan kara kıtayga
Acal cetse okko uçkun!
Amalıñ bolso calgızım,
Keçildin kanı Koñurbay

Esenkan'ın huzuruna,
"İki bin pehlivan kırdı" diye,
Kaçanlar haber ulaştırmış,
Haberi duyan Esenkan
Ona "Kankor" adını koymuş.
Tüccarını horlayıp
Almış ya Aygöl-şer,
Gelenlerini zorlayıp.
Ününü söylesen pek çoktur,
Daha da söyleyip durayım mı —
Deminki gibi yine diye.
Arslan Manas beyin
Aslan olduğu bellidir.
Kırgız'a yel değdirmeden,
Yetkin Manas beyin
Kale olduğu bellidir.
Manas'tan erkek doğmaz mı,
Oğul olduğu gerçekse,
Babasının kan öcünü gütmez mi!
Baba uğruna evlat ölmez mi,
Er olduğu gerçekse,
Erin oğlu Semetey
Beecin'e varıp gelmez mi!
Vadili altın pınarım,
Kaplan Manas kankorun
Ölürken kavuştuğu yavrucuğum.
Baban aslan Manas için,
Öbür dünyaya göçen er için,
Mızraklaşıp saf boz,
"Koçağın oğlu" dedirtip, Kin güden kara
Hıtay'a,
Ecel yetmişse okla uç!
Elinden gelirse, biriciğim,
Keçil'in hanı Koñurbay,

Kelbersigen aramdı
Keçüüdön karmap alıp kel,
Kegiñ anan kanbaybı,

Kurmandıkka çalıp kel!
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga* carıp kel!
Başın kesip baylanıp,
Içtegi muñum cazılsın
Sarıkanga alıp kel!
Cortkon adam köç alat,
Colbors mende öç alat.
Saparga çıksa ak coltoy,
Salışkan coogo san koldoy.
Coluñdu Kuday coldosun,
Colbors atañ arbagı
Cetimim, seni koldosun!
Serpişer cooñ Koñurbay,
Cetimim, senden cay bolsun!
Bet alıp ayza sunganda,
Kıtayga kazat kılganda,
Almambet, Çubak, er Sırgak
Arıslandar coldoş al bolsun!
Eñkeye tartıp er saygın,
Er atañ kökcal koldoso,
Elüüsün katar teñ saygın!
Sayışarıñ küz kılgın,
Sandalgan kara kıtaydın
Kalaasın buzup tüz kılgın!
Manastın uulu çunagım,
Bastaşkan kara kıtayga
Baatırlık kılar ubagıñ!
Kankordun uulu çunagım,
Kalayman salar ubagıñ!
Manastan tuugan badirek,
Bastaşkan kara kıtayga
Barıp salgın çoñ dümök!»
Sarıkan aytıp kıyla kep,
Al Sarıkan toktodu.

O kurumlanan haramzadeyi
Geçitten yakalayıp getir,
Öcün ondan sonra kanmaz mı,

Kurban edip gel!
Yol üstünde sürükleyip,
Dañgıtlara yardırıp gel!*
Başını kesip terkiye bağlayıp,
İçimdeki derdim dağılsın diye
Sarıkan'a getir!
Akına çıkan insan göç alır,
Kaplan yürekli kul öç alır.
Sefere çıksa uğuru ak,
Çarpıştığı düşmana sayısız ordu gibi.
Yolunu Tanrı açık etsin,
Kaplan babanın ruhu,
Yetimim, seni kollasın!
Çarpışacağın düşman Koñurbay,
Yetimim, senin elinde yerle bir olsun!
Yüz tutup mızrak uzattığında,
Hıtay'a gaza kıldığında,
Almambet, Çubak, er Sırgak —
O arslanlar yoldaşın olsun!
Eğilip çekerek er mızrakla,
Er baban bozkurt kollarsa,
Ellisini sıraya dizip birden mızrakla!
Mızraklaşmanı güze denk eyle,
Serilip yatan kara Hıtay'ın
Kalesini bozup dümdüz eyle!
Manas'ın oğlu yavrucuğum,
Üstüne yürüyen kara Hıtay'a
Bahadırlık edecek çağındır!
Kankor'un oğlu yavrucuğum,
Kıyamet koparacak çağındır!
Manas'tan doğma yaman oğul,
Karşı duran kara Hıtay'a
Varıp büyük kargaşa sal!"
Sarıkan söyleyip nice söz,
O Sarıkan sustu, durdu.

BÖLÖKBAYDIN SÖZÜ

Sarıkandın artınan
Tökör usta Bölökbay
Törö Manas barında
Törölügü bir dalay.
Obodon cıldız kozgolgon,
Döötü menen Bölökbay
On eki sapar dos bolgon.
Aytar sözdün kıskası,
Asıl usta Bölökbay
Kayıbınan kabılgan,
Kabılan Manas özünö
Kayran usta Bölökbay
Caş kezinde tabılgan.
Aşagandan-maşagan,
Atar mıltık, kurç kılıç
Kurdaşı Manas kökcalga
Kup keltirip casagan.
Atasının kurdaşı,
Artık usta sırdaşı.
Cumur baştuu mendeden
Asıl Manas koluna
Arkesken* casap taratkan,
Alda taala casagan,
Baykuş Bölökbayıñdı
Artık kılıp caratkan.
Artıktıgın mından bil,
Törö Manas kökcaldın
Üzülgönün ulagan,
Çaçılganın cıynagan.
Sandırgaluu Manastı
Salıp cürüp tam kılgan,
Sayıp cürüp bak kılgan.
Sanaası menen bolturgan,
Sandıgının baarısın

BÖLÖKBAY'IN SÖZÜ

Sarıkan'ın ardından,
Tökör usta Bölökbay —
Bey Manas sağken
Beyliği bir hayliydi.
Gökten yıldız oynamış,
Davut ile Bölökbay
On iki kez dost olmuş.
Sözün kısası,
Asil usta Bölökbay
Gaipten rast gelmiş,
Kaplan Manas'ın kendisine,
Aziz usta Bölökbay,
Genç yaşında bulunmuş.
Ustalar ustası o,
Atar tüfek, keskin kılıç,
Yaşıtı bozkurt Manas'a
Yakışığınca yapıp vermiş.
Babasının yaşıtı,
Üstün usta, sırdaşı.
Yuvarlak başlı kullardan,
Asil Manas'ın eline
Arkesken yapıp dağıtan,*
Allah Teâlâ yaratmış,
Zavallı Bölökbay'ını
Üstün kılıp yaratmış.
Üstünlüğünü şundan bil:
Bey bozkurt Manas'ın
Kopanını ulamış,
Saçılanını toplamış.
Şanlı Manas'ı
Çalışa çalışa mülk sahibi etmiş,
Dike dike bağ sahibi etmiş.
Aklıyla olduran,
Sandığının hepsini

Sarı altın mülkkö tolturgan. Saparga barsa Semetey
Tuurdugun may kılgan,
Tuş bolgondo Manastın

Sarı altın mala doldurmuş. Sefere gitse Semetey,
Otağının keçesini yağla donatmış,
Manas'ın karşılaştığında

Ar cabdıgın şay kılgan.
Kılbolottu* kınagan,
Kırk çorogo kırk ayza
Temirdin kurçun ulagan,
Katılgan duşman sulagan.
Ayzasın körköm kördürgön,
«Ay, baykuş Bölökbayım» – dep,
Cılkıdagı miñ baytal
Ençige aydap berdirgen.
Babası Manas kökcaldan
Muraazga kalgan Bölökbay,
Uluk da oşol, şer da oşol,
Murunku ötkön Manastan
Tökör usta Bölökbay
Muraaga kalgan er oşol.
Tökör usta Bölökbay
Semeteyge munu aytat:
Karmaşarıñ Kakançın,
Calgızım, Kakanga
Kazat kılıpsıñ
Bastaşarıñ Bakburçun,
Baramın den turupsuñ
Berenden tuugan calgızım,
Beecinge sapar baştapsıñ.
Bölökbay, Bakay, Sarıkan
Kartayıp kelgen kezimde
Abañdı karan taştapsıñ!
Salıştan bolsun saparıñ,
Beecinge cabdık, mülk kerek,
Kakançıluu Beecindi
Çalarıñdı bilgemin,
Kalaymandı kıtayga
Salarındı bilgemin.
Bilip alıp men özüm,

Her donanımını hazır etmiş.
Kılbolot'u kınına yerleştirmiş,*
Kırk çoroya kırk mızrak,
Demirin keskinine çelik ulamış,
Sataşan düşman serilmiş.
Mızrağını görkemli göstermiş,
"Ah, garip Bölökbay'ım" deyip,
Yılkıdaki bin kısrağı
Pay olarak sürdürüp verdirmiş.
Atası bozkurt Manas'tan
Miras kalan Bölökbay,
Ulu da odur, aslan da odur,
Önceden göçüp giden Manas'tan
Tökör usta Bölökbay,
Miras kalan er odur.
Tökör usta Bölökbay
Semetey'e şunu söyler:
"Kapışacağın Kakançın,
Biriciğim, Kakan'a
Gaza açmışsın,
Karşılaşacağın Bakburçun,
"Giderim" deyip durmuşsun,
Yiğitten doğma biriciğim,
Beecin'e sefer başlatmışsın.
Bölökbay, Bakay, Sarıkan —
Kocayıp geldiğim çağımda
Amcanı çaresiz bırakmışsın!
Seferin savaştan yana olsun,
Beecin'e donanım, mal gerek,
Kakançın'lı Beecin'i
Yoklayacağını bilirdim,
Kıyameti Hıtay'a
Salacağını bilirdim.
Bunu bilip ben kendim,

Bilekke tolgop ilsin dep,	*Bileğine dolayıp taksın diye,*
Ayaş ata Tökördün	*Ayaş ata Tökör'ün*
Bu kadırın bilsin dep,	*Bu değerini bilsin diye,*
Çınmaçındın Beecinge	*Çin-Maçin'in Beecin'ine*
Çın salışka kirsin dep...	*Gerçek savaşa girsin diye...*
Çabalekte aybalta	*Çabalek'te bir aybalta,*
Aytsam kızık munum bar,	*Söylesem ilginçtir, işte şuyum var,*
100390 Bir baltamdın özündö	*Bir baltamın kendisinde*
Altı cüz baytal kunu bar.	*Altı yüz kısrak değeri var.*
Kaynap catkan kapırdın,	*Kaynayıp duran kâfirin,*
Uñgusu bolot, uçu kurç,	*Kökü çelik, ucu keskin,*
Sabına altın tarttırgan,	*Sapına altın çektirdim,*
Kazatına bolcodum.	*Gazasına adadım.*
Mizin mizdep kındadım,	*Ağzını bileyip kına koydum,*
Mizin kıldap çıgarttım,	*Ağzını kıl inceliğinde çıkarttım,*
Acıdaardın uusuna	*Ejderhanın zehrine*
Altımış colu sugarttım,	*Altmış kez suvarttım,*
100400 Aybaltanı şayladım,	*Aybaltayı hazırladım,*
Bir cılı emes baltanı	*Bir yıl değil, baltayı*
Altı cılı tınbay kamdadım. Atayılap alsın dep,	*Altı yıl durmadan hazırladım. Özellikle alsın diye,*
Kakançıluu Beecinge	*Kakançın'lı Beecin'e*
Kun kubarıñ bilgemin.	*Kan öcü güdeceğini bilirdim.*
Ereşen tartıp er bolso,	*Serpilip er olursa,*
Er uulu menen teñ bolso,	*Er oğullarıyla denk olursa,*
Kalçadan öçün alsın dep,	*Kalça'dan öcünü alsın diye,*
Kalaymandı Beecinge	*Kıyameti Beecin'e*
Salat ko dep cürgömün.	*Salar elbet deyip dururdum.*
100410 Kazınanın oozunan,	*Hazinenin ağzından,*
Çın casadım aybalta	*Aybaltayı gerçekten yaptım*
Kayıpçının-Toosunan.	*Kayıpçı-Dağı'nın demirinden.*
Argın menen kırgızga	*Argın ile Kırgız'a*
Kıyla azaptı salgamın,	*Hayli eziyet saldım,*
Argın menen kırgızdan	*Argın ile Kırgız'dan*
Kıynap alım* algamın.	*Zorlayıp vergi* aldım.*
Kömürünö çıdabay	*Kömürüne dayanamayıp*
Köp tokoylor coyuldu,	*Nice ormanlar yok oldu,*
Köörügünö çıdabay	*Körüğüne dayanamayıp*

Köp bukaçar soyuldu.
Uçun uçtap tiktirdim,
Ulap mizin kızarttım.
Tiygen ceri tim kalbay
Kabıldap kete bersin dep,
Şaşılıştuu kün bolso
Acıdaardın zaarına
Altımış colu sugardım.
Şiltese kayta tartpagan,
Korkurata carsın dep,

Nice tosunlar kesildi.
Ucunu sivriltip diktirdim,
Ulayıp ağzını kızarttım.
Değdiği yer öylece kalmadan
Yarıp geçip gitsin diye,
Sıkışık gün olursa,
Ejderhanın zehrine
Altmış kez suvardım.
Sallanınca geri dönmeyen,
Hırıldatarak yarsın diye,

Bolotton toktop kalbagan
Şiltegende uzargan,
Çıçaladay kızargan.
Caagın altın tolgodum,
Kan Koñurbay baatırdın
Çapsa kalbayt eç arman,
Kaynap catkan kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Barıp salsañ çoñ cañcal.
Büldürgösün mıktatkan,
Artık coldoş baltam dep,
Kaynap catkan kıtayga
Kaçırıp cañcal salsın dep.
Içi kektüü calgızım
Karmaşka kerek atayın,
Casagan baltam munum bar,
Cana calgız, ugup al!
Tizgindeşe kalganda
Kınınan suurup alsın dep,
Kızıgışa kelgende
Kıy süböögö malsın dep,
Kılıp cürgön munum bar.
Toltosu altın, sabı cez,
Uzundugu carım kez,
Kınında çiygen katı bar,
Coogo ılayık casagan
Aktinte dep atı bar.
Kumurskaday kapırga

Çelikte takılıp kalmayan,
Sallandığında uzayan,
Köz gibi kızaran.
Yanağını altınla kapladım,
Han Koñurbay bahadıra
Çalarsa hiç hasret kalmaz,
Kaynayıp duran kâfire,
Han Koñurbay bahadıra
Varıp salarsan büyük kavga.
El kayışını sağlamlatan,
"Baltam üstün yoldaştır" diye,
Kaynayıp duran Hıtay'a
Saldırıp kavga salsın diye.
İçi kinli biriciğim,
Kapışmaya gerek diye özellikle,
Yaptığım baltam işte budur,
Yine, biricik, dinle!
Dizgin dizgine geldiğinde
Kınından sıyırıp alsın diye,
Kızışıp geldiklerinde
Kısa kaburganın altına daldırsın diye,
Yapıp durduğum işte şu var.
Yüksüğü altın, sapı tunç,
Uzunluğu yarım arşın,
Kınında çizilmiş yazısı var,
Düşmana yaraşır yapılmış,
Aktinte diye adı var.
Karınca gibi kaynaşan kâfire

Kurçalışa barsın dep,
Kup keltirip calgızım
Kursakka muştap kalsın dep.
Kabısın taap duşmandın

Kuşanıp varsın diye,
Biriciğim tam yerinde
Karna saplayıversin diye.
Düşmanın açığını bulup,

Ilayıktap casagan
Saga ılayık munum bar,
Tökör ayaş atañdın
Bu kızmatın bilip al!
Cana aytsam, cana kep,
Atañ Manas barında
Asmandan tüşkön altı kurç*
Kılçaybay kirip kıtayga
Bukara* öskön altı aram
Bulayıt caman urunup,
Kabın carıp, at basıp,
Cerge taştap dat basıp.
Kankor Manas barında,
Kanga toygon altı kurç
Dat baskanın septedim,
Badışa Manas barınan
Artıgıraak eptedim.
Temir kurçu bolottun,
Altı kurçtun ayınan
Kıylasın tartıp cogottum.
Bel söögün cara saysın dep,
Taştı şiltep ciberse,
Kankordon kalgan calgızım
Berendin öçün alsın dep,
Toktoboy eki bölsün dep,
Tökör ayaş atasın
Bu kadırın körsün dep.
Bıt-çıt kılıp kıtaydı,
Şiltese mizi kıskargan,
Kıykırıp şiltep ciberse,
Kırk kez bolup uzargan,
Kanga toybos altı kurç,
Beecin menen karmaşsañ

Uygun düşürülüp yapılmış,
Sana layık işte şu var,
Tökör ayaş atanın
Bu hizmetini bil!
Yine söylesem, yine söz:
Baban Manas sağken,
Gökten inen altı kurç,*
Dönüp bakmadan Hıtay'a girip,
Halk içinde büyüyen altı haramzade*
Savurup fena hırpalayıp,
Kabını yarıp, at bastırıp,
Yere atıp pas bastırmış.
Kankor Manas sağken
Kana doymuş altı kurcun
Pas tutanını onardım,
Padişah Manas'ın vaktindekinden
Daha üstün biçime soktum.
Demirin keskini çeliktir,
Altı kurcun yüzünden
Nicesini çekip yitirdim.
Bel kemiğini yarıp saplasın diye,
Taşa sallayıverse,
Kankor'dan kalan biriciğim,
Yiğidin öcünü alsın diye,
Durmadan ikiye bölsün diye,
Tökör ayaş atasının
Bu değerini görsün diye.
Hıtay'ı paramparça edip,
Sallayınca ağzı kısalan,
Haykırıp sallayıverse
Kırk arşın olup uzayan,
Kana doymaz altı kurç,
Beecin ile kapışırsan,

Berenim, calgız, munum bar!
Kıldattarga sındattım,
Bet alışkan kıtayga
Bilegine ilsin dep,
Kan Manastap bakırıp,
Kacıbay coogo tiysin dep.
Böltök cerin condurup,
Bet alganga cetsin dep,
Kıpkızıl kanga çumultup,
Kırgın kılıp ketsin dep,
Katılgan duşman şaşsın dep, Tört cerge cez tarttırdım.

Yiğidim, biricik, işte şuyum var! İnce ustalara sınattım,
Karşı karşıya gelen Hıtay'a,
Bileğine taksın diye,
"Han Manas!" diye haykırıp,
Yılmadan düşmana saldırsın diye.
Tümsek yerini yontturup,
Yöneldiğine yetsin diye,
Kıpkızıl kana daldırıp,
Kırgın edip geçsin diye,
Sataşan düşman şaşırsın diye, Dört yerine tunç çektirdim.

Körö kalsa Koñurbay
Akılınan şaşsın dep,
Kankordun tügöt uulu dep,
Kakanga kire kaçsın dep,
Kaalap koygon munum bar,
Kını menen kılıç al,
Cetken cerge beypay sal!
Cetiktep kıldım Sırnayza,
Cana calgız, munum bar!
Tügöngön toonun urçukta,
Dümpüygön toonun tumşukta
Betteşe ketip turuşsa,
Bekemdep ayza sunuşsa,
Bet algan cerden uruşsa,
Meltirete sunsun dep,
Beypaydı bekem salsın dep,
Betteşe kelse Kalçanın
Belgilüü Kalça doñuzdan
Meltirep catkan Beecinge
Beypaydı mıktap salsın dep,
Casagan ayza munum bas,
Er calgız töröm, ugup al!
Taştuu cerdin kayıñın
Tandap cürüp kıydırdım,
Kabıgı menen katsın dep,
Kölökögö cıydırdım.

Koñurbay görüverse
Aklını şaşırsın diye,
"Kankor'un yaman oğlu" diye,
Kakan'a girip kaçsın diye,
Dileyip ayırdığım işte şu var,
Kınıyla birlikte kılıcı al,
Yettiğin yere kargaşa sal!
Sırnayza'yı ustalıkla yaptım,
Yine, biricik, işte şuyum var!
Biten dağın çıkıntısında,
Kabaran dağın burnunda,
Yüz yüze gelip dursalar,
Sıkıca mızrak uzatsalar,
Yöneldiği yerde vuruşsalar,
Dimdik uzatsın diye,
Kargaşayı sıkıca salsın diye,
Kalça karşısına çıkarsa,
Ünlü Kalça domuzdan (başlayıp),
Uzanıp yatan Beecin'e
Kargaşayı adamakıllı salsın diye,
Yaptığım mızrak işte budur,
Er biricik beyim, dinle!
Taşlı yerin kayınını
Seçe seçe kestirdim,
Kabuğuyla kurusun diye,
Gölgeye yığdırdım.

Uzdan uzga uzdattım,
Kıyşık cerin tüzöt dep,
Tezge salıp bastırdım,
Cıgaççıga somdottum,
Kırk kalçaga oñdottum.
Ustalıgım arttırdım,
Kokus sınıp ketet dep,

Ustadan ustaya işlettim,
Eğri yerini düzeltir diye,
Düzeltme kalıbına koyup bastırdım,
Marangoza yontturdum,
Kırk kalçaya düzelttirdim.
Ustalığımı kattım,
Ansızın kırılıverir diye,

Açık kalgan cerine
Tilimdi alıp kırk kalça
Taramıştan solodu,
Içine celim kuyganda
Bölökbaydın kazına
Arbınıraak korodu.
Kokus sınıp ketet dep,
Bil terisin kaptattım,
Kan tiyse çirip ketet dep,
Tüpöktün ıldıy cagına
Bulgaarı menen çaptattım.
Koldon tayıp ketpeske,
Kokuy bolup ötpöskö
Tutam cerin nıldattım,
Tutam cerin sırdattım.
Tüpögü kılıç çoktoluu,
Bir ayzanın baası
Seksen arga toktoluu.
Koñurbaydın kök kübö,
Ok ötpögön bek kübö
Bir sayganda teşsin dep,
Muştaganda mılk etip,
Tübünö çeyin ketsin dep.
Komokoyluu* börü til
Korkoytup uçun çıgardım.
Artık ötkür bolsun dep,
Albars menen sugardım.
Barkımdı bala bilsin dep,
Kara taşka muştasa
Batkak sınduu kirsin dep,
Öyüz-büyüz turuşsa,

Açık kalan yerini,
Sözümü tutup kırk kalça
Kirişten sinirle ördü,
İçine tutkal döküldüğünde
Bölökbay'ın hazinesi
Epeyce eksildi.
Ansızın kırılıverir diye,
Fil derisi kaplattım,
Kan değerse çürür diye,
Püskülün alt yanına
Sahtiyan ile kaplattım.
Elden kayıp gitmesin diye,
Vah deyip elden çıkmasın diye,
Tutamak yerini perçinlettim,
Tutamak yerini sırlattım.
Püskülü kılıçça saçaklı,
Bir mızrağın değeri
Seksen küheylana biçili.
Koñurbay'ın gök zırhını,
Ok geçmez pek zırhını
Bir saplayışta delsin diye,
Vurduğunda gömülüp
Dibine dek gitsin diye.
Komokoylu kurt dili ucunu*
Sipsivri çıkardım.
Daha da keskin olsun diye,
Elmas çelikle suvardım.
Değerimi çocuk bilsin diye,
Kara taşa saplasa
Balçık gibi girsin diye,
Karşılıklı dursalar,

Mıltık atıp, caa tartıp,
Kaçpay turup uruşsa,
Kankordun uulu er çirkin
Kacıbay coogo kirsin dep,
Çındap ayza sunsun dep,
Çındaşsa kara kıtaydı
Çırkıratıp kuusun dep,
Çındagan coogo bet alsa,

Tüfek atıp, yay çekip,
Kaçmadan durup vuruşsalar,
Kankor'un oğlu er koçak
Yılmadan düşmana girsin diye,
Gerçekten mızrak uzatsın diye,
İş ciddiye binerse kara Hıtay'ı
Çığlık attırıp kovsun diye,
Azmış düşmana yönelirse,

Kökcaldın uulun körgöndö
Çıday albay kurusun dep,
Sırnayza kıldım belekke,
Beecinge dümök salsañız,
Kakançınga barsañız,
Belek kılıp alıñız,
Bet algan coonu muştasañ,
Berendin uulu calgızım
Kubançıga kanıñız,
Kurgan ayaş atam dep,
Köñülgö bizdi alıñız!
Karmaşarıñ Kakançın,
Kankordun uulu er çirkin
Kalayman sala barıñız!
Coo-cabdıgın bereyin,
Kankordun uulu er çirkin,
Aşpay-şaşpay alıñız!
Kazınamda beder cok,
Tökör ayaş atañdın
Kütkön kazınasında
Neler bar da, neler cok!
Kara kıtay Kakançın
Karmaşarıñ bilgemin,
Kankordun uulu er cetim
Kaynagan kara kıtaydan
Öç alar dep cürgömün.
Belekke berem sır nayza
Berenim, kaalap ala kör,
Bet alışıp uruşup,
Beecinge dümök sala kör!

Bozkurdun oğlunu gördüğünde
Dayanamayıp kahrolsun diye,
Sırnayza'yı armağan yaptım,
Beecin'e kargaşa salarsanız,
Kakançın'a varırsanız,
Armağan diye alınız,
Yöneldiğin düşmanı vurursan,
Yiğidin oğlu biriciğim,
Sevince kanınız,
«Garip ayaş atam» deyip,
Bizi gönlünüze alınız!
Kapışacağın Kakançın'dır,
Kankor'un oğlu er koçak,
Kıyamet sala varınız!
Cenk donanımını vereyim,
Kankor'un oğlu er koçak,
İvmeden, telaşsız alınız!
Hazinemde eksik yoktur,
Tökör ayaş atanın
Bekletip durduğu hazinesinde
Neler var da neler yok!
Kara Hıtay Kakançın'la
Kapışacağını bilirdim,
Kankor'un oğlu er yetim,
Kaynayan kara Hıtay'dan
Öç alır diye düşünürdüm.
Armağan olarak veririm Sırnayza'yı,
Yiğidim, dileyip alıver,
Yüz yüze gelip vuruşup,
Beecin'e kargaşa salıver!

Bek Koñurbay çoçkonu
Talkanday kılıp çala kör,
Başın kesip baylanıp,
Ayaş atañ Tökörgö
Atayı kaalap ala kel!
Kıraandın uulu cetimim,
Cetiktep beldi kurçangın!
Cer caynagan kıtayga
Ceke kirip kol salgın.

Bey Koñurbay domuzu
Talkan gibi un ufak ediver,
Başını kesip terkiye bağlayıp,
Ayaş atan Tökör'e
Özellikle dileyip getiriver!
Şahbazın oğlu yetimim,
Beli sımsıkı kuşanıver!
Yeri kaplayan Hıtay'a
Tek başına girip saldırıver.

Çalıyar baspas Beecinge
Çaldırıp iyseñ caman at. Kılıçında kını eken,
Baana kılgan badirek*
Kudayga canıñ amanat*!
Caynap catkan kıtayga
Calgız kazat kılıpsız,
Emgektüü kara kıtaydan
Kun kuuymun dep turupsuz, Al cabdıktın içinde
Kazattan bolsun kaparıñ, Artıkçası Akkelte*
Beecinden bolsun saparıñ, Asınganda bul kelteñ
Erdin işi tobokel,
Körüşkö ketip barasız!
Karmaşarın Kakançın,
Kuday bilet ölüştü,
Kuday bilet kelişti,
Ölüşkö ketip barasıñ!
Beecinge sapar baştapsıñ, Aşıkça kurç Almabaş*,
Argın, kırgız kalıñ el
Ayılıñdı karan taştapsıñ! Iraakkı-cuuk ılgabas,
Beecin ıraak cer degen, Atışar bolsoñ kıtayga
Iraaktan eç kim körbögön, Atañdan kalgan mülk uşul!

Çâryâr'ın basmadığı Beecin'e
Kendini yakalatırsan kötü ün. Kılıcının kını varmış,
Sığınıp güvendiğin badirek,*
Canın Tanrı'ya emanet!*
Kaynaşıp duran Hıtay'a
Yalnız başına gaza açmışsınız,
Zahmetli kara Hıtay'dan
«Kan öcü güderim» deyip durmuşsunuz,
O donanımın içinde
Aklın fikrin gazada olsun, En üstünü Akkelte,*
Seferin Beecin'den yana olsun,
Kuşandığında bu kelten,
Erin işi tevekküldür,
Çarpışmaya gidiyorsunuz!
Kapışacağın Kakançın'dır,
Ölümü Tanrı bilir,
Dönüşü Tanrı bilir,
Ölüme gidiyorsun!
Beecin'e sefer başlatmışsın, Fazlasıyla keskin Almabaş,*
Argın, Kırgız kalabalık halkı,
Obanı çaresiz bırakmışsın! Uzağı yakını ayırt etmez,
Beecin uzak yer derler, Hıtay'la atışacak olursan
Uzaklığından kimse görmemiş,
Babandan kalan mülk budur!

Erikpey cürgön kişige
Altı ayçılık col degen. Kozgolbogon kurç uşul.
Aylanıp cürsö Çoñ-Beecin, Tiktep közdöp atkanda,
Kıdırıp keter kölü bar, Tiktegen cerden çañ çıgat.
Tuura cürsö kee colu
Kırk künçülük çölü bar. Akılı ketip can çıgat.
Arzan Beecin cer emes,
Añıraytıp aluuçu
Ancıyandın eli emes.
Ermek kılgan karaldım,
Esen barıp, soo kelgin, Karıp kılıp karmaptır.
Eriktirbey bat kelgin!
Er Bölökbay munu aytıp, Canduu mıltık canıbar
Kazınalık cabdıktın
Baarın berip tabıştap,
Zarlap aytıp kapırdı,
Coo-caraktın baarısın
Semeteyge tapşırdı.

Üşenmeden yol alan kişiye
Altı aylık yol derler. Hiç şaşmamış kurç budur.
Dolanıp gitse Çoñ-Beecin'in, Dikkatle nişanlayıp attığında
Gezmekle bitmez gölü var, Baktığı yerden toz çıkar.
Doğru gitse kimi yolunda
Kırk günlük çölü var. Akıl gidip can çıkar.

Beecin kolay lokma yer değildir,
Ağzı açık kolayca alınıverecek
Andican'ın halkı değildir.
Avuncum olan gözbebeğim,
Esen varıp sağ gel, Garip edip tutmuş onu.

Bekletmeden tez gel!
Er Bölökbay bunu deyip, Canlı tüfek, o mübarek,
Hazinelik donanımın
Hepsini verip ısmarlayıp,
Kâfiri yana yakıla anlatıp,
Cenk silahlarının hepsini
Semetey'e teslim etti.

Tökör usta Bölökbay
Kıyamat ketken atama
Bel ekeni çın eken.
Tökör usta kayran er
Kazınalık ordodon
Alıp çıktı cabdıgın.
Aydalının aynegi,
Aykaşkan coogo kirgende
Amanat candın bargegi*.
Tüzdügü curtka sınaakı,
Kabılan atañ kankordon
Kalıp kalgan muraapı.
Alıska ogu çaypalbas,
Kozu boor* uyutkan,

Tökör usta Bölökbay,
Ahirete giden babama
Bel olduğu gerçekmiş.
Tökör usta aziz er,
Hazine sarayından
Donanımını çıkardı.
Kürek arasının aynası,
Kenetlenen düşmana girildiğinde
Emanet canın bargeği.*
Doğruluğu halkça sınanmış,
Kaplan baban kankordan
Kalakalmış mirasıdır.
Uzağa oku yalpalamaz,
Kozu boor döktürülmüş,*

Ünün ukkan duşmandan
Asılımdın ordodon
Keçee, aramdar tartıp alganda,
Sır bilbegen kesek it
Sırttanımdın Keltesin
Sayının baarı cogolup,
Aza kütüp alıptır.
Atsam otun albayt dep,
Atañdın körü, camandar
Oozunan karmap kelteni
Taşka çaap salıptır,

Kundagı sınıp kıyraptır.
Kurup kalgan Bölökbay
Kundagın kayta oñdodum,
Alıska törö atsın dep,
Aykalışkan duşmanı
Abıdan kıyrap catsın dep. Atkanda
bolboyt eç arman,
On eki sayın tolgodum,
Badışa Manas kankordun
Bardıgınday oñdodum.
Beecin kanı Koñurbay
Bet alışa tursun dep,
Baykap tartıp maşasın
Baatırdı mıktap ursun dep, Badışa
ötkön Manasım
Kaynap catkan kıtayga
Kalaymandı salsın dep,
Kagışa ketse sultanım
Kan atası Manastın
Kadimki öçün alsın dep,
Coogo sunup atkanda
Barkırap ogu ketsin dep,
Bastaşa kelgen duşmandın
Başın üzüp ötsün dep,
Oolañın on colu tolgodum, Kızıktı
mintip salgamın.
Er Manastın Akkelte,

Sesini duyan düşmandan —
Asilimin sarayından,
Hani, haramzadeler çekip aldığında,
Sır bilmez kaba it,
Sırtlanımın Kelte'sinin
Yivlerinin hepsi yitip,
Yas tutup kalmış.
«Atsam ateş almaz» diye,
Hey gidi, o kötüler,
Kelte'yi namlusundan kavrayıp
Taşa çalıvermişler,

Kundağı kırılıp harap olmuş.
Kahrolası Bölökbay,
Kundağını yeniden onardım,
Bey uzağa atsın diye,
Kenetlenen düşmanı
İyice kırılıp yatsın diye. Attığında hiç
hasret kalmaz,
On iki yivini burup açtım,
Padişah Manas kankorun
Sağlığındaki gibi onardım.
Beecin hanı Koñurbay
Karşısında duradursun diye,
Tetiğini gözleyip çekip
Bahadırı adamakıllı vursun diye,
Padişah olup geçen Manas'ım,
Kaynayıp duran Hıtay'a
Kıyameti salsın diye,
Çarpışmaya girse sultanım,
Han babası Manas'ın
Asıl öcünü alsın diye,
Düşmana doğrultup attığında
Oku gürleyip gitsin diye,
Üstüne gelen düşmanın
Başını koparıp geçsin diye,
Oolañını on kez burdum, Böyle bir hüner
kattım.
Er Manas'ın Akkelte'si,

Almambettin Sırbarañ,
Bakay kandın Kökçıbık,
Acıbaydın Çortkelte,
Er Çubaktın Koyçagır,
Tabılbagan muraadan,
Alıska tiygen kurçunan
Artında kalgan baldarı
Belek dep kaalap alsın dep, On eki bölök kıldırdım.
Cetiminen cetilip,
Beecinge cañcal salsın dep, Şiriden kurcun casatıp,
Koygulaşıp kan tögüp,
Kaarı toluk baatırdan,
Kan Koñurbay kapırdan
Karmaşıp kunun alsın dep, Kam cebey kişi barçu emes.
Ölböy cürüp öç alıp,

Almambet'in Sırbarañ'ı,
Bakay han'ın Kökçıbık'ı,
Acıbay'ın Çortkelte'si,
Er Çubak'ın Koyçagır'ı —
Bulunmaz o mirastan,
Uzağa değen keskininden,
Ardında kalan çocukları
Armağan diye dileyip alsın diye, On iki ayrı takım yaptırdım.
Yetimlikten yetişip serpilip,
Beecin'e kavga salsın diye, İşlenmiş gönden heybe yaptırıp,
Vuruşa vuruşa kan döküp,
Kahrı dolu bahadırdan,
Han Koñurbay kâfirden
Kapışıp kan bedelini alsın diye,
Hazırlıksız kişi oraya varamaz.
Ölmeden sağ kalıp öç alıp,

Kekteşip cürüp kek alıp,
On eki kurç tüz bolot
Kakanga karmaş kılsañız
Kaalap koygon munum bar,
Kadırman baldar ugup al!
Kakanga salsañ çoñ cañcal.
Kaynap catkan kıtayga
Bararıñ başta bilgemin,
Baratko dep cürgömün.
Barbay kantip oñot dep.
Barbay koyso Beecinge,
Tuz kömgöndöy bolot dep,
Kamdap cürgön munum bar.
On eki birdey kurç kamdap,
Kurçalışıp atsın dep,
Kubançıga batsın dep,
Ok-darısın büt kamdap,
Kırk kalça cıyıp algamın,
Bir kişige tuyguzbay,
Bir adamga bilgizbey,

Kinleşe kinleşe kin alıp —
On iki kurç, düz çelik,
Kakan'la kapışırsanız diye
Dileyip ayırdığım işte şu var,
Kadirli çocuklar, dinleyin!
Kakan'a salarsın büyük kavga.
Kaynayıp duran Hıtay'a
Varacağını baştan bilirdim,
«Gider elbet» diye düşünürdüm.
«Gitmeden nasıl onar» diye.
Beecin'e gitmeyiverse,
Tuz gömmüş gibi olur diye,
Hazırlaya geldiğim işte şu var.
On iki eş kurç hazırlayıp,
Kuşanıp atsın diye,
Sevince ersin diye,
Ok ve barutunu tümüyle hazırlayıp,
Kırk kalça toplayıp aldım,
Bir kişiye sezdirmeden,
Bir insana bildirmeden,

Cer kazdırıp, şoronu
Ceti cıl tınbay kaynattım,
Korgoşundan ok kuyup,
Cay-caragın şaylattım.
Darısın kuyup kutulap,
Bul kızıktı kıldırdım.
On eki kurç mıltıkka
Kuygan oktun baarısın
Çoguusu menen al oktu
Ok-darını kuydurdum.
Kazattın cayı uşunday,
Kaynap catkan Beecinge
Kıyın kızık munum bar,

Yer kazdırıp, güherçileyi
Yedi yıl durmadan kaynattım,
Kurşundan mermi döküp,
Bütün donanımını hazırlattım.
Barutunu döküp kutulayıp,
Bu hüneri yaptırdım.
On iki kurç tüfeğe
Dökülen merminin hepsini,
O mermiyi toptan, hepsiyle,
Okuyla barutuyla doldurttum.
Gazanın hâli işte böyledir,
Kaynayıp duran Beecin'e
Çetin, görülmedik işte şuyum var,

Kımbatım baldar, ugup al!
Bet alganda atışıp,
Beecinge sapar bara kör,
Tökör ayaş atam dep,
Esiñe meni ala kör!»
Dep, öşöntüp, Bölökbay
Bereniñ aytıp mınday kep.
Kazınaçı Bölökbay,
Kayran ayaş atañ ay!
Kazınanın özündö,
Eşiktin çıgar közündö,
Meymankana beş saray,
Bekemdigi bir dalay.
Al kazına oozuna
Beyacal adam barbagan,
Beylebey kirgen mendesi
Azap körböy kalbagan.
Kazınanın oozuna,
Kan Bölökbay kurgurdun
Kaytargan sakçı balbanı.
Ok toltura kurcunda,
Tize cerge bügülüp,
Kötörgönü köp balban,
On eki kurcun ok, darı
Ala çurkap keldi emi,

Kıymetlim çocuklar, dinleyin!
Yüz yüze gelince atışıp,
Beecin'e sefer ediver,
«Tökör ayaş atam» diye,
Beni aklından çıkarma!»
Deyip, böylece Bölökbay,
Yiğidin, söyledi böyle söz.
Hazinedar Bölökbay,
Aziz ayaş atan, ah!
Hazinenin ta kendisinde,
Kapının çıkış gözünde,
Misafirhanesi beş saray,
Sağlamlığı bir hayli.
O hazinenin ağzına
Eceli yetmedikçe adam varmamış,
Düşünmeden giren kulu
Azap görmeden kalmamış.
Hazinenin ağzında
Han Bölökbay garibin
Bekleyen nöbetçi pehlivanı var.
Heybelerde dopdolu mermi,
Diz yere bükülüp,
Taşıyanı nice pehlivan,
On iki heybe ok, barut
Alıp koşarak geldi işte,

Kankordun uulu törögö
Amanat kılıp berdi emi.
Bölökbay munu bergen soñ,
Manastın uulu er Semeñ,
Dars* okugan şer nemeñ:
«Ayaş atam Bölökbay,
Aylansak bolot sizge biz!
Tuygun atam kan eken,
Atamdan kalgan muraapı
Atam öldü dep cürsöm,
Atamday adam bar eken!
Kayratım bar, zarım küç,
Bar cabdıgım kelişti,
Aylansam bolot Kudayga,

Kankor'un oğlu beye
Emanet edip verdi işte.
Bölökbay bunu verdikten sonra,
Manas'ın oğlu er Semeñ,
Ders okumuş o aslan yiğit:*
«Ayaş atam Bölökbay,
Size kurban olsak yeridir biz!
Şahin babam han imiş,
Babamdan kalan mirası —
«Babam öldü» der gezerken,
Babam gibi bir insan varmış!
Gayretim var, kinim güçlü,
Tüm donanımım tamamlandı,
Tanrı'ya kurban olsam yeridir,

Katılgandı kılam tüz!
Beldi bekem bubamın,
Bet algandı cıgamın,
Tagdır cetse ölömün,
Uçmaktuu* Beecin şaardın
Ulugu eken Koñurbay,
Uruştu mıktap salamın,
Düynödön ketken atamdın
Uşuntip kegin alamın!
Kakanga kazat baramın,
Kadır Alda koldoso,
Kara neet Kalçaga
Kalaymandı salamın.
Kırgın salıp, köç albay,
Kan agızıp, öç albay,
Ölbögöndön kalışpay,
Tınbay altı ay salışpay.
Çalgın cayın bilişpey,
Çampañdan* cılkı tiyişpey,
Kara toodoy baatırga
Kayratı biyik, zaarı küç,
Katılgandı kılgan tüz,
Kaardangan kapırga
Karmaşpay kantip kalayın,

Sataşanı düz ederim!
Beli sımsıkı bağlarım,
Karşıma çıkanı yıkarım,
Kader yetmişse ölürüm,
Uçmaklı Beecin şehrinin*
Ulusu imiş Koñurbay,
Savaşı adamakıllı salarım,
Dünyadan göçen babamın
Öcünü işte böyle alırım!
Kakan'a gazaya varırım,
Kadir Allah kollarsa,
Kara niyet Kalça'ya
Kıyameti salarım.
Kırgın salıp göç almadan,
Kan akıtıp öç almadan,
Ölmedik kimse kalmadan,
Durmadan altı ay çarpışmadan dönmem.
Keşfin yolunu bilişmeden,
Çampañ'dan yılkı çapışmadan —*
Kara dağ gibi bahadıra,
Gayreti yüksek, zehri güçlü,
Sataşanı düz edegelmiş,
Kahrına kapılmış kâfire
Kapışmadan nasıl kalayım —

Kan Koñurbay baatırga!
Öç albasam ölöyün,
Atamdın kunun kuubasam
Tuubay tuna çögöyün!
Küpsördöy bolgon kıtayga
Küröştü mıktap salayın,
Küçüm kelse kapırdan
Kün cañ-cuñ elin karatıp,
Küyüttü mıktap salayın,
Küyörüm ayaş atakem
Almambet kegin alayın!
Karmaşarım Kakançın,
Cogotkonum er Çubak,
Coolaşarım Koñurbay.
Ulamadan uladım,

Han Koñurbay bahadıra!
Öç almazsam öleyim,
Babamın kan öcünü gütmezsem,
Doğmamışçasına çökeyim!
Küp gibi şişmiş Hıtay'a
Mücadeleyi adamakıllı salayım,
Gücüm yeterse kâfirden,
Kün cañ-cuñ elini boyun eğdirip,
Yası adamakıllı salayım,
Uğruna yandığım ayaş atacığım
Almambet'in öcünü alayım!
Kapışacağım Kakançın,
Yitirdiğim er Çubak,
Düşmanlaşacağım Koñurbay.
Rivayetten rivayete uladım,

Bilgenderden suradım.
Altı ayçılık alıs col,
Altı aydan kaytıp kelgiçe Az gana emes mol cürsöm,
Armanduu curtum, esen bol! Az gana kırgız curtumdu
Arı baram bir üç ay,
Kayta tartam bir üç ay,
Altınçı ayda kelemin,
Altınçı ayda kelbesem
Karmaşarım Kakançın,
Kaza bolup ölörmün!
Casagandın salganın
Körgölü ketip baratam,
Caynagan kara kıtaydan
Can ayabay uruşup,
Ölgölü ketip baratam.
Beldi bekem kaykaytıp,
Buugalı ketip baratam.
Berenim Sırgak çoñ kunun Oluya çaldan bata alıp,
Kugalı ketip baratam.
Kaynap catkan kakanga

Bilenlerden sordum.
Altı aylık uzak yol,
Altı ayda dönüp gelene dek, Az değil, bolca yürüsem,
Hasretli yurdum, esen kal! Azıcık Kırgız yurdumu
Öteye giderim bir üç ay,
Geri dönerim bir üç ay,
Altıncı ayda gelirim,
Altıncı ayda gelmezsem,
Kapışacağım Kakançın'da
Kazaya uğrayıp ölmüşümdür!
Yaradan'ın takdirini
Görmeye gidiyorum,
Kaynaşan kara Hıtay'la
Can esirgemeden vuruşup,
Ölmeye gidiyorum.
Beli sımsıkı gerip,
Kuşanmaya gidiyorum.
Yiğidim Sırgak'ın büyük kan bedelini,
Evliya ihtiyardan dua alıp,
Gütmeye gidiyorum.
Kaynayıp duran Kakan'a

Kirgeli ketip baratam,
Bacıga* cıygan san kara
Baarısın aydap beri cakka, Kangan
Bakay abam bar,
Tiygeli ketip baratam.
Casagandın salganın
Körgölü ketip baratam,
Beren atam şer üçün,
Tirüü turbay düynögö
Ölgölü ketip baratam.
Bet alganım Beecin curt, Kambıl
Bakay emespi,
Uruştu mıktap saluuga,
Uypalatıp kara kalmaktın Dañgıl*
Bakay emespi.
Uyasın buzup aluuga,
Törösüngön Koñurbay
Töbösünön basuuga,
Töböñdön tiygen kaldaydın Atamday
Bakay abamdı
Tört tülügün çaçuuga,
Kayrattanıp kamındım,
Kara kıtay Beecinge

Girmeye gidiyorum,
Bâc'a yığılmış sayısız malın*
Hepsini bu yana sürüp, Han olan Bakay
amcam var,
El koymaya gidiyorum.
Yaradan'ın takdirini
Görmeye gidiyorum,
Yiğit babam aslan uğruna,
Dünyada sağ durmadan,
Ölmeye gidiyorum.
Yöneldiğim Beecin yurdu, Becerikli Bakay
değil mi,
Savaşı adamakıllı salmaya,
Kara Kalmuk'u darmadağın edip,
Dañgıl Bakay değil mi.*
Yuvasını bozup almaya,
Beylik taslayan Koñurbay'ın
Tepesinden basmaya,
Tependen inen kalday'ın, Babam gibi
Bakay amcamı —
Dört tülük malını saçmaya,
Gayretlenip hazırlandım,
Kara Hıtay Beecin'le

Karmaşuunu sagındım.
Kakanga karap col cürsöm,
Ubara kılıp kolgo aydap,
Buzuk kılıp neteyin,
Baarı-cogun ıylatıp,
Manastın uulu dedirtip,
Mildet kılıp çuulatıp,
Ne murazga ceteyin.
Kaynap catkan kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Tört adam menen keteyin.
Isık çöldö minüügö,
Çeptüü kara kıtaydın
Çebin buzup kirüügö,
Ogoydon on tört at alıp,

Kapışmayı özledim.
Kakan'a doğru yol alırsam,
Zahmete koşup ele sürüp,
Bozgunculuk edip neyleyeyim,
Varını yoğunu ağlatıp,
«Manas'ın oğlu» dedirtip,
Başa kakıp çığlık attırıp,
Hangi murada ereyim.
Kaynayıp duran kâfire,
Han Koñurbay bahadıra
Dört kişiyle gideyim.
Sıcak çölde binmek için,
Kaleli kara Hıtay'ın
Kalesini bozup girmek için,
Ogoy'dan on dört at alıp —

Baatırı curtka sınaakı,
Badışa agam arslandan
Kalgan Bakay kıraakı,
Kazatka cürüp col körgön,
Kalaymandı Beecinge
Salgan Bakay abam bar.
Beren Bakay abakem
Belime tañuu bel uşul!
Mederi* canga san koldoy,
Colgo usta, cer bilgiç
Kagışıp cürgön Beecinge
Col bilgen Bakay abamdı,
Baygambar sınduu babamdı,
Mubara* kılıp oturgan,
Bargan can kelbes Beecindin
Coluna aydap salamın,
Colbors Bakay abamdı.

Bahadırlığı halkça sınanmış,
Padişah ağabeyim arslandan
Kalan keskin görüşlü Bakay,
Gazaya yürüyüp yol görmüş,
Kıyameti Beecin'e
Salmış Bakay amcam var.
Yiğit Bakay amcacığım,
Belime sarılı destek budur!
Cana medet, sayısız ordu gibi,*
Yola usta, yer bilir,
Çarpışıla gelinen Beecin'e
Yol bilen Bakay amcamı,
Peygamber yüzlü atamı,
Mubara kılınıp oturan,*
Varan canın dönmediği Beecin'in
Yoluna sürüp koyarım —
Kaplan Bakay amcamı.

Abam Bakay karıyam,
Atam sultan Manastan
Artıkça kalgan oluyam!
Atakemdin sırdaşı,
Arıslan atam berendin
Akırettik kurdaşı.
Ölüm ortok, can birge,
Bul düynödö cıygındaş,
Ölüm ortok ıymandaş.
Çalgın çalsa col birge.
Atışka kirse kol birge
Kabılan Bakay sultandı
Kaalap colgo salamın,
Kan Koñurbay zor kalça,
Kadır Alda koldoso,
Cılkısın tiyip alamın.
Keçee, kabılan atam barında Kırgan Bakay emespi.
Kıraandar aman çagında,
Kankor Bakay kanzaada
Bargan abam emespi,

Amcam Bakay, ihtiyarım,
Babam sultan Manas'tan
Üstün kalmış evliyam!
Babacığımın sırdaşı,
Arslan babam yiğidin
Ahiretlik yoldaşı.
Ölümde ortak, canda bir,
Bu dünyada mal ortağı,
Ölümde ortak, imanda eş.
Keşfe çıksa yol birlikte,
Atışa girse ordu birlikte —
Kaplan Bakay sultanı
Dileyip yola koyarım,
Han Koñurbay, ulu Kalça —
Kadir Allah kollarsa,
Yılkısını çaptıp alırım.
Hani, kaplan babam sağken, Kırıp geçiren Bakay değil mi.
Şahbazlar sağ esen çağında,
Kankor Bakay hanzade,
Varan amcam değil mi,

Kalaymandı Kakanga		*Kıyameti Kakan'a*
Salgan abam emespi,		*Salan amcam değil mi,*
Alımın cıynap Beecinden,		*Vergisini Beecin'den toplayıp*
Algan Bakay emespi.		*Alan Bakay değil mi.*
Tünörgön şaar Tüp-Beecin		*Kararmış şehir Tüp-Beecin'i*
Kamagan Bakay emespi,		*Kuşatan Bakay değil mi,*
Mancuu kıtay Beecindin		*Mançu-Hıtay Beecin'in*
Kürmö kiygen küçtüüsün,		*Cepken giymiş güçlüsünü,*
Taş sayıngan* tazasın		*Taş kuşanmış* seçkinini*
100930 Sabagan Bakay emespi.		*Döven Bakay değil mi.*
Tulpar minip, tuu uuçtap,	Beren	*Tulpar binip tuğ kavrayıp,*
Bakay abamdı		*Yiğit Bakay amcamı —*
Cürgön Bakay emespi,		*Yürüyen Bakay değil mi,*
Tınbay altı ay uruşup,		*Durmadan altı ay vuruşup,*
Kabılan Manas barında		*Kaplan Manas sağken*
Sürgön Bakay emespi.		*Düşmanı süren Bakay değil mi.*
Çın kırgındı Kakanga		*Gerçek kırgını Kakan'a*
Salgan Bakay emespi,		*Salan Bakay değil mi,*
Çın Manastın barında,		*Gerçek Manas sağken,*
Çılava mingen altın tak		*Üstüne kurulunan altın tahtı*
100940 Çındap kirip Beecinden		*Gerçekten dalıp Beecin'den*
Algan Bakay emespi,		*Alan Bakay değil mi,*
Iç etinen ok ötpös		*İç gömlekten ok geçmez zırhı*
Kiygen Bakay emespi.		*Giyen Bakay değil mi.*
Kaynap catkan kapırdı,		*Kaynayıp duran kâfiri,*
Kan Koñurbay baatırdı,		*Han Koñurbay bahadırı,*
Cerin çalıp cetiktep,		*Yerini iyice keşfedip*
Cürgön Bakay emespi,		*Gezen Bakay değil mi,*
Beecindin colu beş başka,		*Beecin'in yolu beş türlü,*
Belgilep baarın daanalap,		*Hepsini apaçık belleyip*
100950 Bilgen Bakay emespi.		*Bilen Bakay değil mi.*
Kök tulpar oozun başında		*Gök tulparın ağzını yol başında*
Burgan Bakay emespi,		*Çeviren Bakay değil mi,*
Köp duşmanga ayza urup,		*Nice düşmana mızrak vurup*
Turgan Bakay emespi.		*Duran Bakay değil mi.*
Kastaşkandı talkalap,		*Düşmanlık edeni parçalayıp,*
Camgır kılıp caa tartıp,		*Yağmur gibi yay çekilip,*
Möndür kılıp ok atsa,		*Dolu gibi ok atılsa da,*

Tuu tübünö bılk etpey,
Turgan Bakay emespi.
Kızın alım Beecindin
Algan Bakay emespi,
Kımbatı Manas barında,
Kızıkkanga kırgındı
Salgan Bakay emespi.
Abam Bakay kıraanım,
Manastan kalgan muraanı,
Karmaşarım Kakançın,
Bastaşarım Bakburçun,
Belgilüü coldoş men kılsam,
Beren eken Koñurbay,
Bet alıp, altı ay uruşup,
Al çoçkogo çır kılsam.
Beecindin colu beş araan,
Belgilüü Bakay abakem
Bet alıp coogo kirgizet,
Uluk-Beecin tüptüü curt,

Tuğ dibinde kıpırdamadan
Duran Bakay değil mi.
Beecin'in kızını haraç diye
Alan Bakay değil mi,
Kıymetlisi — Manas sağken,
Heves edene kırgını
Salan Bakay değil mi.
Amcam Bakay, şahbazım,
Manas'tan kalan mirasım,
Kapışacağım Kakançın,
Karşılaşacağım Bakburçun —
Onu seçkin yoldaş edinirsem,
Koñurbay yiğitmiş,
Yüz tutup altı ay vuruşup,
O domuza kavga çıkarsam.
Beecin'in yolu beş ağızdır,
Ünlü Bakay amcacığım
Yüz tutturup düşmana sokar,
Ulu Beecin köklü yurttur,

Köptügün uksak kara kurt. Kaptap keter seli bar.
Ulamadan uladık,
Bilgiçterden suradık.
Iskender tiybes Beecinge Cakkan otun öçürsöm,
Ayza sunup, caa tartıp,
Bargan Bakay emespi.
Sultanım Manas barında,
Sulayman tiybes Beecindin Beylim ketti müşkülgö,
Kandıgın tartıp oşondo
Algan Bakay emespi.
Atışka kirse ak coltoy,
Alışkan coogo san koldoy Atamdın kunun kuuga.
Kambıl Bakay emespi.
Bilbegendi bilgizgen,
Bilimdüü Bakay karıyam,

Çokluğunu duysak — kara kurt. Basıp geçecek seli var.
Rivayetten rivayete uladık,
Bilgelerden sorduk.
İskender'in dokunamadığı Beecin'e,
Yaktığı ateşini söndürsem,
Mızrak uzatıp yay çekip,
Varan Bakay değil mi.
Sultanım Manas sağken,
Süleyman'ın dokunamadığı Beecin'in,
Aklım daldı müşküle,
Hanlığını o zaman çekip
Alan Bakay değil mi.
Atışa girse uğuru ak,
Tutuştuğu düşmana sayısız ordu gibi,
Babamın kan öcünü gütmeye.
Becerikli Bakay değil mi.
Bilinmeyeni bildiren,
Bilgili Bakay ihtiyarım,

Tuybagandı tuyguzgan,
Tuygun Bakay oluyam.
Babam Bakay karıya
Eçendi körgön oluya,
Karıganda babamdı,
Coldoştukka alamın.
Coldoş kılgan sebebim:
Abam Bakay kurgurum,
Ötkön atam Manastan
Muraaga kalgan tuygunum. Kan atam öçün alalbay.
Kıraan Bakay abamdı
Astıga salsam ak coltoy, Kıtayga kırgın salamın
Arkamda cürsö berekem,
Baana kılsam san koldoy. Kıyamat ketken kıraandar
Kakanga sapar cürömün,
Abam Bakay kökcaldın
Artıktıgın bilemin.
Bir colu bar Beecindin,
Kazıluu catkan oru bar.
Bir colu bar ugamın,
Kaynatıp koygon şoru bar. Kan Koñurbay baatırdan
Bir colu bar Beecindin,
Bekip catkan beli bar,
Bir colun uksam Beecindin, Koyboy kanın tögömün.

Sezilmeyeni sezdiren,
Şahin Bakay evliyam.
Atam Bakay ihtiyar,
Nicesini görmüş evliya —
Kocamışken atamı
Yoldaşlığa alırım.
Yoldaş etmemin sebebi:
Amcam Bakay, garibim,
Göçüp giden babam Manas'tan
Miras kalan şahinim. Han babamın öcünü alamadan.
Şahbaz Bakay amcamı
Öne katsam uğuru ak, Hıtay'a kırgın salarım,
Ardımda yürüse bereketim,
Sığınak etsem sayısız ordu gibi. Ahirete göçen şahbazlar —
Kakan'a sefere yürürüm,
Amcam bozkurt Bakay'ın
Üstünlüğünü bilirim.
Beecin'in bir yolu var,
Kazılı duran çukuru var.
Bir yolu var, duyarım,
Kaynatılıp konmuş belası var. Han Koñurbay bahadırdan —
Beecin'in bir yolu var,
Kapanmış duran geçidi var,
Beecin'in bir yolunu duysam,
Bırakmadan kanını dökerim.

Kan atam kunun kuuganda
Kıcıldagan kıtaydın
Ulugu mancuu Koñurbay
Tartıp alıp kandıgın,
Kakandı közdöy köçürsöm.
Beldi bekem buuga,
Beecindegi Koñurbay
Belsenip bilek türünüp,
Kün cañ-cuñdun eline

Han babamın kan öcünü güttüğümde,
Kaynaşan Hıtay'ın
Ulusu Mançu Koñurbay'ın
Hanlığını çekip alıp,
Kakan'a doğru göçürsem.
Beli sımsıkı kuşanmaya —
Beecin'deki Koñurbay —
Bel bağlayıp bilek sıvayıp,
Kün cañ-cuñ eline

Küçöp kırgın salamın,
Kıraan Çubak, Almamdın
Bıyıl öçün alamın.
Topon suu cetpes Çoñ-Beecin
Tobokel Alda koldoso,
Toypoñdoşup körömün,
Tagdır cetip, kün bütsö,
Çoñ-Beecinden ölömün.
Kaynap catkan Kakanga
Kaçırıp uruş sala albay,
Kantip tirüü cürömün!
Kıraandardın ayınan
Kızıl kindik Kalçadan
Barıp öçün alamın.
Beecinge kırgın salamın,
Beren atam kabılan
Kıraandar öçün alalbay,
Kantkende tirüü kalamın?
Kazat kılıp Kakançın,
Karmaş kılıp körömün,
Koygulaşıp uruşup,

Şiddetle kırgın salarım,
Şahbaz Çubak'ın, Almam'ın
Bu yıl öcünü alırım.
Tufan suyunun ermediği Çoñ-Beecin'i,
Tevekkül — Allah kollarsa,
Tepişe tepişe görürüm,
Kader yetip gün biterse,
Çoñ-Beecin'de ölürüm.
Kaynayıp duran Kakan'a
Saldırıp savaş salamadan
Nasıl sağ gezerim!
Şahbazların uğruna,
Kızıl göbek Kalça'dan
Varıp öçlerini alırım.
Beecin'e kırgın salarım,
Yiğit babam kaplanın,
Şahbazların öcünü alamadan,
Nasıl olur da sağ kalırım?
Kakançın'a gaza kılıp,
Kapışıp görürüm,
Vuruşa vuruşa dövüşüp,

Törösüngön kıtaydın
Töbösünön basamın,
Töböñdön tiygen doñuzdun
Tört tülük malın çaçamın.
Berenelüü Beecinge
Bet alıp cortup barbasam,
Beecindin oozu Kalçaga
Bekemdep müşkül salbasam!
Çınmaçındın Beecinge
Çın kirip kırgın salbasam, Köödök cerdin tukumu,
Çın düynö ketken kıraandar Kara suuga kan kuygan,
Bıyıl öçün albasam!»
Manastın uulu er çirkin
Kıyla kep aytıp, köz caynap, Öçöşünö tiygende

Beylik taslayan Hıtay'ın
Tepesinden basarım,
Tependen inen domuzun
Dört tülük malını saçarım.
Burçlu hisarlı Beecin'e
Yüz tutup akın edip varmazsam,
Beecin'in ağzındaki Kalça'ya
Sımsıkı müşkül salmazsam!
Çin-Maçin'in Beecin'ine
Gerçekten girip kırgın salmazsam, Toy düşüncesiz yerin soyu,
Ahirete göçen şahbazların, Kara suya kan döken,
Bu yıl öcünü almazsam!»
Manas'ın oğlu er koçak,
Nice söz söyleyip, gözleri parlayıp, İnadına dokunulduğunda

Mende karap turgusuz,
Berendin uulu çunaktın
Kan içmesi çın karmap.
Oozunan calın tögülüp,
Manastın uulu kökcaldın
Caragın alıp baptanıp,
Baatırlık türü körünüp.
Kıcıldagan Kıtayga
Kozgoloñ tüşüp kayran şer,
Cürmökçü boldu attanıp.
Boz kisesin kurçanıp,
Kay kılıgın aytayın,
Kaardanıp sumsayıp,
Bul kankordun çunagı
Körgöndün köönü bölünüp,
Ak maral aydap uy kılat,
Kaardanıp kelgende
Alışkan coonu buy kılat,
Kan içerdin tukumu
Kök maral aydap uy kılat,
Arıslan sını körünüp.
Közdögön coonu buy kılat.
Sur colborstoy çamınıp,
Kakançındın Beecinden
Kun kubam dep kamınıp.
Beren Manas kökcaldan
Belekke kalgan kuu coltoy
Acaldan kayra kaytpastan,
Ölümdön kılça tartpastan,
Kabagı biyik, zaarı küç,
Katılgandı kılat tüz.
Atasınan babası
Sebildüüsü* seksen tört,

Bul kökcaldar başınan
Serpişken cagı kızıl ört.
Atasınan babası
Öz bilgenin oylogon,
Biröögö nazar salbagan,

Kul bakıp duramaz hâlde,
Yiğidin oğlu yavuzu
Kan içiciliği gerçekten tutup.
Ağzından alev dökülüp,
Manas'ın oğlu bozkurdun,
Silahını alıp donanıp,
Bahadırlık görünüşü belirip.
Kaynaşan Hıtay'a
Kargaşa düşürmeye aziz aslan,
Atlanıp yola çıkmaya niyetlendi.
Boz kese kemerini kuşanıp —
Hangi huyunu söyleyeyim —
Kahırlanıp surat asıp,
Bu kankorun yavuzu,
Görenin yüreği ürperip —
Ak maralı sürüp inek eder,
Kahırlanıp geldiğinde
Tutuştuğu düşmanı perişan eder,
Kan içicinin soyu,
Gök maralı sürüp inek eder,
Arslan heybeti görünüp,
Göz koyduğu düşmanı perişan eder.
Boz kaplan gibi atılıp,
Kakançın'ın Beecin'inden
«Kan öcü güderim» diye hazırlanıp.
Yiğit bozkurt Manas'tan
Armağan kalan o kutlu yavuz,
Ecelden geri dönmeden,
Ölümden kıl kadar çekinmeden,
Heybeti yüksek, zehri güçlü,
Sataşanı düz eder.
Babasından dedesine,
Sebillisi seksen dört,*

Bu bozkurtların öteden beri
Çarpıştıkları yan — kızıl alev.
Babasından dedesine,
Kendi bildiğini düşünen,
Kimseye aldırış etmeyen,

Acalı azır cetse da,
Azır ölüp ketse da
Başkanın tilin albagan.
Körgönün koyboy iş kılgan,
Kan Manastın öz uulu.
Ölöñdüü cerdi maylagan,
Öz cakının caylagan.
Örttöngürdün tukumu
Tügöngön sayın tütögön,
Dümöktüü* Manas öz uulu
Ölgön sayın öörçügön.
Aç bolotun şaylanıp,
Coo-caragın kamdanıp,
Beecin dese süyünüp,
Berendin uulu çunagın
Ok ötpös tondu kiyinip,
Ata, kolcoktogon kayran şer
Kaar betine aylanıp,
(Atası Manas ayköldön
Arta tuugan çunaktın
Kay kılıgın aytabız.)
Beecinge sapar cürüügö

Eceli şimdi yetse de,
Şimdi ölüp gitse de,
Başkasının sözünü dinlemeyen.
Gördüğünü bırakmadan yapan,
Han Manas'ın öz oğlu.
Otlu yeri yağa boyayan,
Öz yakınını bile haklayan.
Yanasıcanın soyu,
Tükendikçe tüten,
Dümöklü Manas'ın öz oğlu,*
Öldükçe azıp çoğalan.
Aç çeliğini kuşanıp,
Cenk silahını hazırlayıp,
«Beecin» deyince sevinip,
Yiğidin oğlu yavuzun —
Ok geçmez kaftanı giyip,
Hey, coşup taşan aziz aslan,
Yüzü kahra bürünüp —
(Babası cömert Manas'tan
Aşkın doğan yavuzun
Hangi huyunu söyleyelim.)
Beecin'e sefere yürümeye,

Koñurbaydın bacıga* cıygan
san kara Aydın karañgısında
Baarın koyboy tiyüügö,
Kamdanıp törö turganı.
Kankor Bakay abası
Kök sülöösün börk kiyip,
Kök tulparday at minip,
Üç-Koşoydun oyunda,
Abañ Bakay karıya
Keñ Talastın boyunda,
Supasadık* çalganda,
Tañ kaşkayıp kalganda,
Oluya Bakay abası
Uykudan çoçup oygonup,
Oñ cagına tolgonup,
Kolun suuga salınıp,

Koñurbay'ın bâc için yığdığı*
sayısız malı Ayın karanlığında
Hepsini bırakmadan çapmaya,
Bey hazırlanıp durmakta.
Kankor Bakay amcası,
Gök vaşak kürkünden börk giyip,
Gök tulpar gibi at binip,
Üç-Koşoy'un ovasında,
Amcan Bakay ihtiyar,
Geniş Talas'ın boyunda,
Supasadık söktüğünde,*
Tan apak ağardığında,
Evliya Bakay amcası
Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönüp,
Elini suya salıp,

Kol daaratın* alınıp,
Bir Kudayga calınıp,
Şaşıp amaz* okunup,
Kök tulpardı tokunup,
Oykuma kılıç baylanıp,
Oy oylonup toktodu,
Oyrondun uulu çunakka
Akıldaşıp kelüügö
Obolku dartın coktodu.
Arıslanday çamınıp,
Arıslan Bakay abaña
Kayıptan* akıl tabılıp,
Cetigendin üyünö
Cetti Bakay kamınıp.
Coo-caraktın baarısın
Alıp Bakay kelgeni,
Semeteydin ordogo
Salıp Bakay kelgeni.
Saparı oor karıya,
Tirüü cürsö közü açık,
Ölüm ortok, söz açık.
Kapıyada* söz tapkan,
Karañgıda köz tapkan.

El aptesini alıp,*
Bir Tanrı'ya yalvarıp,
Aceleyle namaz kılıp,*
Gök tulparı eyerleyip,
Oymalı kılıcı kuşanıp,
Düşünceye dalıp durdu,
Oyranın oğlu yavuza
Danışıp gelmek için
Eski derdini yokladı.
Arslan gibi atılıp,
Arslan Bakay amcana
Gaipten akıl bulunup,*
Cetigen'in evine
Vardı Bakay hazırlanıp.
Cenk silahlarının hepsini
Alıp geldi Bakay,
Semetey'in sarayına
Koyup geldi Bakay.
Seferi ağır ihtiyar,
Sağ gezerken gözü açık,
Ölümde ortak, sözü açık.
Ansızın söz bulan,*
Karanlıkta göz bulan.

Caman söz aytsa taanılbas,
Karsaktın* izin cañılbas.
Tügöngön Manas barında,
Tümöndöp caynap kol cürsö,
Tüp kötörö mol cürsö,
Kankor Bakay kabılan
Cürgön kolgo colbaşçı.
Tuu karmagan karıya,
Oyron Manas kankorgo
Tuusu bolgon oluya.
Berendin uulu er neme
Belin bekem buuyt dep,
Beecindegi Kalçadan
Berendin kunun kuuyt dep,
Coo kiyimin kiyinip,

Kötü söz söylense belli etmez,
Karsak'ın izini şaşırmaz.*
Rahmetli Manas sağken,
Tümen tümen kaynaşıp ordu yürüse,
Topyekûn bolca yürüse,
Kankor Bakay kaplan,
Yürüyen orduya yol başçısı.
Tuğ tutan ihtiyar,
Oyran Manas kankora
Tuğu olan evliya.
Yiğidin oğlu er kişi,
«Belini sımsıkı bağlar» diye,
Beecin'deki Kalça'dan
«Yiğidin kan öcünü güder» diye,
Cenk giysisini giyip,

Kayran Bakay kan abañ
Altın caak aybalta
Bilegine çalınıp,
Erdik kiyimin kiyinip,
Kök temirden tuulga
Kömkörüp başka kiyinip,
Kün kılkıldap çıgarda,
Keñ Talastın oyunda,
Üç-Koşoydun betinde,
Talastın kuygan çetinde,
Tört-Küldün tömön cagında,
Atagı kalgan baştagı
Manastın saygan bagında,
Kaynardın kara közündö,
Kak çınardın özündö,
Darbazaluu korgondo,
Kanıkeydin ordodo,
Meymankana beş saray,
Bekemdigi bir dalay,
Sakçıları sandan köp,
Karoolçusu mından köp,
Duşman adam körünsö
A degiçe cabılgan,

Aziz Bakay han amcan,
Altın yanaklı aybaltayı
Bileğine dolayıp,
Erlik giysisini giyip,
Gök demirden tulgayı
Başına geçirip giyip,
Gün ışıldayıp doğarken,
Geniş Talas'ın ovasında,
Üç-Koşoy'un yamacında,
Talas'ın döküldüğü kıyıda,
Tört-Kül'ün aşağı yanında,
Ünü eskiden beri kalmış,
Manas'ın diktiği bağda,
Kaynarın kara pınar gözünde,
Tam çınarın dibinde,
Kapılı hisar içinde,
Kanıkey'in sarayında —
Misafirhanesi beş saray,
Sağlamlığı bir hayli,
Bekçileri sayıdan çok,
Gözcüsü bundan da çok,
Düşman adam görünse,
«A» diyene dek üşüşülür,

Colop mende bargısız,
Adamdın murdu, kulagın
Tumar* kılıp tagıngan
Celdetteri cetimiş,
Cetik Bakay abakeñ
Cetip kirdi sarayga.
Kapkadagı* zor eşik
Kenen oozu açılıp,
Nuskaluu Bakay barganda
Al ordonun içine
Alma, meyiz çaçılıp,
Abası Bakay karıya

Yanına kul varamaz,
İnsanın burnunu, kulağını
Tılsım yapıp takınan
Cellatları yetmiş kişi,
Yetkin Bakay amcanız
Yetip girdi saraya.
Kapıdaki ulu kapı
Geniş ağzı açılıp,
Heybetli Bakay varınca
O ordanın içine
Elma, kuru üzüm saçılıp,
Abası Bakay ihtiyar

KANIKEYDIN BERGEN KIYIM-KEÇEKTERI

Kayran eneñ Kanıkey
Oluya türü körünüp,
Ölgöndö körgön çunaktın
Cayı kanday bolot dep,
Közünün caşı tögülüp:
«Barsa kelbes Beecinge
Aba, Bakay karıya,
Baraan kılıp balanı,
Bastıra çıgıp col tartsañ,
Beecin balaa cer ele.
Eñkeyip eç kim albagan,
Katılgan aman kalbagan.
Barsa kelbes Beecinge
Aba, Bakay karıya,
Bastıra çıgıp col tartsañ
Karmaşarıñ Kakançın,
Katılgan kayta tartpagan.
Beecindi kimder cerdegen,
Bettegen esen kelbegen.
Çalıyar cetpes Beecinge
Aylanayın abake,
Çaldırıp iyseñ caman at!
Berenden kalgan belegim,

Meymankana sarayga
Bet alıp konok kılganı
Tay soydurup, çay koyup,
Aş-tamagın cay koyup,
Kanttı karday opurup,
Sarı maydı topurup,
Bagılan* kozu, şirin baş
Bor* kaynatıp salıptır.
Aşka toyup turganı,
Abası Bakay karıya
«Omiyin*!» dep, kol cayıp,

KANIKEY'İN VERDİĞİ GİYİM KUŞAM

Canım anan Kanıkey
Evliya yüzü görünüp,
Öleyazıp gördüğü yavrusunun
Hali nice olur diye,
Gözünün yaşı dökülüp:
«Varsa gelmez Beecin'e
Aba, Bakay ihtiyar,
Çocuğa yoldaş olup,
Önüne düşüp yola çıkarsan,
Beecin bela yerdi.
Boyun eğdirip kimse alamamış,
Sataşan sağ kalmamış.
Varsa gelmez Beecin'e
Aba, Bakay ihtiyar,
Önüne düşüp yola çıkarsan
Çatışacağın Kakançın,
Sataşan geri dönmemiş.
Beecin'i kimler yurt edinmiş,
Yönelen esen dönmemiş.
El erişmez Beecin'e
Kurban olayım amca,
Kaptırırsan kötü ad kalır!
Yiğitten kalan armağanım,

Misafirhane saraya
Yönelip konuk eyledi,
Tay kestirip, çay koyup,
Aş yemeğini yayıp koyup,
Şekeri kar gibi savurup,
Sarı yağı öbekleyip,
Besili kuzu, tatlı baş
Haşlayıp kaynatıp koymuş.
Aşa doyup durunca,
Abası Bakay ihtiyar
«Âmin!» deyip, el açıp,

Cañı bata* kılganı.
Belgilüü elge keregim,
Aylanayın abake,
Özüñö berdim amanat!
Kankordon kalgan çunagım,
Kan aba, saga amanat!
Karaanıñdı eerçitip,
Kakanga kazat baştapsıñ.
Argın, ogoy az eldi
Aba, Bakay kabılan,
Kaytadan karan taştapsıñ!
Aziret tiybes Beecinge
Abake, aldırıp iyseñ camanat,
Ayköldön kalgan calgızım
Abake, saga amanat!
Kagıştırbay kayra kel,
Kan aba, Bakay, kebimdi uk!
Kakançındın Beecindin
Kaynap catkan kalkı bar,
Katılgandı soo koyboy,
Kanın içmey saltı bar.
Adam bilbes colu bar,
Aalamga cetet çaması
Aytıluu Koñur zoru bar.

Yeni bir dua kıldı.
Ele gereken belli varlığım,
Kurban olayım amca,
Sana verdim emanet!
Hunhardan kalan yavrum,
Han aba, sana emanet!
Karaltını ardına takıp,
Kakan'a gaza açmışsın.
Argın'la öksüz az halkı
Aba, Bakay kaplan,
Yeniden yalnız bırakmışsın!
Hazret'in değmediği Beecin'e
Amca, kaptırırsan kötü nam,
Ayköl'den kalan biriciğim
Amca, sana emanet!
Çarpıştırmadan geri gel,
Han aba, Bakay, sözümü dinle!
Kakançın'ın Beecin'in
Kaynayıp duran halkı var,
Sataşanı sağ komayıp,
Kanını içmek töresi var.
İnsan bilmez yolu var,
Âleme yeter gücü,
Namlı Koñur zorlusu var.

Beecin oñoy cer emes,
Bet aluuçu el emes!
Eñkeytip adam albagan,
Kez kelgen tirüü kalbagan.
Kan abam Bakay, bilesiñ!
Kıyındar çalgan col ölgön,
Berender ölgön, kan ölgön,
Kez bolgon candın baarı ölgön. Ton casadım bir borum,
Katılgan eçen alp ölgön,
Karmalaşıp salışıp,
Kabılandar calpı ölgön.
Aytsam arman munum bar,
Ak coltoy aba, ugup al!

Beecin kolay yer değil,
Karşı durulur el değil!
Kimse boyun eğdirip alamamış,
Denk gelen diri kalmamış.
Han abam Bakay, bilirsin!
Yamanlar o yolda ölmüş,
Yiğitler ölmüş, han ölmüş,
Denk gelen canların hepsi ölmüş. Bir kaftan yaptım, hünerim,
Sataşan nice alp ölmüş,
Tutuşup vuruşup,
Kaplanlar toptan ölmüş.
Desem içimde derdim var,
Uğuru ak aba, dinleyiver!

Ur tögülgön Çoñ-Beecin,
Uypalatçu cer emes,
Kumurskaday köp kıtay
Önögün berçü el emes.
Kakanda kara kıtay curt,
Insabı kalıñ, ıyman cok,
Barıp Beecin alam dep,
Balaketti baştadıñ,
Uşunday eken düynö bok!
Karaan kılgan baldarıñ
Dümöktüü Beecin çoñ elge
Bet alıp başta kire elek,
Coo aylasın bile elek,
Cortup coogo kire elek.
Beecinge beypay saların
Çoñ çoçup başta bilgemin,
Kakançından kanına
Karmaşat dep cürgömün!
Bararıñ eçak bilgemin,
Cerdin üstün çaldırdım,
Kırmızı kımbat buyumdu
Eçen cerden aldırdım!
Atışka kirse ok ötpös,
Tabılgı caksa çok ötpös,
Için buulum* içtettim,
Segiz cıl tınbay tiştettim.

Nara dökülen Çoñ-Beecin,
Hırpalanacak yer değil,
Karınca gibi çok Hıtay
Fırsat verecek el değil.
Kakan'da kara Hıtay yurdu,
İnsafı katı, imanı yok,
Varıp Beecin'i alırım diye,
Belayı başlattın,
Böyleymiş şu değersiz dünya!
Dayanak ettiğin oğulların
Gaileli Beecin büyük ele
Yönelip daha önce girmemiş,
Düşman hilesini bilmemiş,
Akın edip düşmana girmemiş.
Beecin'e gaile salacağını
Ürkerek önceden bilmiştim,
Kakançın'ın hanına
Çatışır diye gezerdim!
Gideceğini çoktan bilmiştim,
Yerin üstünü arattım,
Kırmızı değerli kumaşı
Nice yerden aldırdım!
Atışa girse ok geçmez,
Tavulgu yaksan köz geçmez,
İçini buulumla astarlattım,
Sekiz yıl durmadan dişlettim.

Uzdan uzga uzdattım,
Ok cañılıp ketpeske,
Bilgiçterge sındattım.
Cakpaganın söktürdüm,
Tabak-tabak bolottu
Albars* egep, aralaş
Ortosunda töktürdüm.
Ayköl Manas törönün
Bardıgınan köp sonun.
Abıke, Köböş altı aram
Akolpok* tartıp alganda,
Bulası bulap kalıptır,

Ustadan ustaya işlettim,
Ok şaşıp geçmesin diye,
Bilenlere sınattım.
Yakışmayanı söktürdüm,
Tabak tabak çeliği
Cevher eğeleyip, karışık
Ortasına döktürdüm.
Ayköl Manas beyin
Hepsinden çok görkemli.
Abıke, Köböş altı haram
Akolpok'u çekip aldığında,
Malını yağma etmişler,

Bukara öskön aramdar
Bulaytıp kiyip salıptır.
Akırında Semetey
Kayta tartıp alganda
Kündüzündö tınç albay,
Tün içinde uyku albay,
Arkagın alıp iyirdim,
Ok cañılıp ötpöskö,
Acalı böödö cetpeske.
Ar dürkün kımbat buyumdan
Etegine kiyirdim.
Kergige salıp keptedim.
Aykölümdün barınan
Alda kança öödörök
Akolpoktu eptedim.
Tiktegen közdü taldırdım.
Bolot egep, albarstı
Baarın mayda kıldırıp,
Arasına saldırdım.
Altın menen corodum,
Ayza teşip ötöt dep,
Arasının baarına.
Arıktap* oktu solodum.
Eskirgenin septedim,
Kündüzündö tınç albay,
Tün içinde uyku albay,

Kul büyümüş haramzadeler
Sallana sallana giyip eskitmişler.
Sonunda Semetey
Geri çekip aldığında
Gündüz rahat yüz görmeden,
Gece içinde uyku almadan,
Atkısını alıp eğirdim,
Ok şaşıp geçmesin diye,
Eceli boşuna yetmesin diye.
Türlü türlü değerli kumaştan
Eteğine geçirdim.
Gergiye gerip kalıpladım.
Ayköl'ümünkünden bile
Kat kat daha üstün
Akolpok'u düzenledim.
Bakan gözü kamaştırıp yordum.
Çeliği eğeleyip, cevheri
Hepsini ufak ettirip,
Arasına koydurttum.
Altın ile işledim,
Kargı delip geçer diye,
Arasının hepsine.
İnceltilmiş oku sıraladım.
Eskiyenini onardım,
Gündüz rahat yüz görmeden,
Gece içinde uyku almadan,

Kayta baştan eptedim.
Cakaga köör* saldırıp,
On eki katar tolgodum.
Kaynap catkan kapırdın
Kan Koñurbay baatırdın
Kagışına bolcodum!
Öyüz-büyüz tursa dep,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Atışka boyun ursa dep,
Ketilgenin oñdodum,
Keçildin kanı çoçkonun
Ayzası ötüp ketpeske,

Yeni baştan elden geçirdim.
Yakasına cevher taktırıp,
On iki sıra burup ördüm.
Kaynayıp duran kâfirin
Han Koñurbay bahadırın
Vuruşmasına niyet ettim!
Karşı karşıya dursa diye,
Tüfek atıp, yay çekip,
Atışa kendini vursa diye,
Gediklerini onardım,
Keçil hanı domuzun
Kargısı geçip gitmesin diye,

Men Kanıkey beytaalay*
Manastan kalgan Akolpok,
Çınım menen oñdodum!
Beren kandın Akolpok,
Berenim cetim kiysin dep,
Bet alıp coogo tiysin dep,
Karşılaşkan Kalçanı
Kakanga çeyin sürsün dep,
Bet alışkan berenim
Beecinge aydap kirsin dep,
Kaynap catkan kakanga
Kalaymandı* salsın dep,
Kankordun uulu çunagım
Kankordon kegin alsın dep,
Koluna tiyse Kalçanı
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carsın dep,
Kazası cetse ölsün dep,
Kaynap catkan kıtayga
Kazat açıp kelsin dep,
Bersem eçen sonun bar,
Berenim uulum körsün dep.
Oşo kezde iş kıyın,
Oyron eneñ Kanıkey
Alıp keldi bir buyum.
Esil eneñ Kanıkey
Eneligin bilgizdi,

Ben Kanıkey talihsiz
Manas'tan kalan Akolpok'u,
Gerçek özenle onardım!
Yiğit hanın Akolpok'u,
Yiğidim öksüz giysin diye,
Yönelip düşmana çatsın diye,
Karşı koyan Kalça'yı
Kakan'a dek sürsün diye,
Yüz yüze gelen yiğidim
Beecin'e sürüp girsin diye,
Kaynayıp duran kakana
Kıyameti koparsın diye,
Hunharın oğlu yavrum
Hunhardan öcünü alsın diye,
Eline geçerse Kalça'yı
Yol üstünde sürükletip,
Azgın itlere yardırsın diye,
Kazası yeterse ölsün diye,
Kaynayıp duran Hıtay'a
Gaza açıp gelsin diye,
Versem nice güzel şey var,
Yiğit oğlum görsün diye.
O demde iş çetin,
Yaman anan Kanıkey
Alıp geldi bir eşya.
Aziz anan Kanıkey
Analığını belli etti,

Karmaşka kiyse ok ötpös
Akolpoktu kiygizdi.
Alıp kelgen kök kurcun,
Kök kurcunda beder cok
Ak kurcundun içinde
Neler bar da, neler cok.
Kötörgönü köp balban,
Kayran eneñ dolunun
Kızmatına tañ kalgan.
Bölök-bölök tonu bar,
Al kurcundun içinde

Çatışmada giyse ok geçmez
Akolpok'u giydirdi.
Alıp geldiği gök heybe,
Gök heybede nakış yok
Ak heybenin içinde
Neler var da, neler yok.
Taşıyanı nice pehlivan,
Canım anan o çılgının
Hizmetine şaşakalmış.
Ayrı ayrı kürkü var,
O heybenin içinde

	Mende körgüs sonun bar.	*Kulun görmediği güzellik var.*
	Artık eneñ Kanıkey	*Üstün anan Kanıkey*
	Akıl iylep, oy oylop,	*Akıl yoğurup, düşünüp,*
	Kakançındın Beecinge	*Kakançın'ın Beecin'ine*
	Karmaş kılıp cetet dep,	*Çatışmaya varır diye,*
	Kagışa ketse okustan,	*Vuruşmaya girse ansızın,*
101400	Acal cetse kokustan	*Ecel yetse kazara*
	Ok cañılıp ketet dep,	*Ok şaşıp değer diye,*
	Iştiktigin bilgizip,	*Hünerini belli edip,*
	Arıslan Bakay abaña	*Arslan Bakay abana*
	Ok ötpöstü kiygizip,	*Ok geçmezi giydirip,*
	Beecinden kunduu kuurun,	*Beecin'den kanlı öç güdeceğini,*
	Eçak ele bildim dep,	*Çoktan bilmiştim diye,*
	Ok ötpögön kiyimdin	*Ok geçmeyen giysinin*
	Eçenin kamdap cürgömün.	*Nicesini hazır etmiştim.*
	Kaynap catkan kapırga,	*Kaynayıp duran kâfire,*
101410	Kan Koñurbay baatırga	*Han Koñurbay bahadıra*
	Kaçpay uruş salsın dep,	*Kaçmadan savaş açsın diye,*
	Ölümdön kapar albastan,	*Ölümü umursamadan,*
	Ölömün dep kalbastan,	*Ölürüm diye durmadan,*
	Ötkörö cañcal salsın dep,	*Aşırı kavga salsın diye,*
	Ökümsügön Kalçaga	*Böbürlenen Kalça'ya*
	Ötkür bolup barsın dep,	*Keskin olup varsın diye,*
	Kaardanıp bakırıp,	*Öfkelenip bağırıp,*
	Kan atası Manastap uraan çakırıp,	*Han atası "Manas!" diye uran çağırıp,*
	Kaçpay coogo tiysin dep,	*Kaçmadan düşmana çatsın diye,*
101420	Kacıbay coogo kirsin dep,	*Yılmadan düşmana girsin diye,*
	Öyüz-büyüz turuşsa,	*Karşı karşıya dururs a,*
	Tizgindeşe kalışıp,	*Dizgin dizgine gelip,*
	Mañday-teskey uruşsa,	*Alın alına vuruşursa,*
	Aykırıp balta çabışsa,	*Haykırıp balta savururs a,*
	Tüp etekten alışıp,	*Ta eteğinden tutuşup,*
	Tügönüşüp kalışsa	*Birbirini tüketişirse*
	Bilbey koysom beker dep,	*Bilmezsem boş olur diye,*
	Bilbey koysom bul işti	*Bilmezsem bu işi*
	Aybalta, kılıç ötör dep,	*Aybalta, kılıç geçer diye,*
101430	Acalı böödö ceter dep,	*Eceli boşuna yeter diye,*
	Için buulum saldırdım,	*İçine buulum koydurttum,*

Tört talaası tamaşa –
Kurç bolotton taldırdım,
Sarı altından kuymalap,
Ortosuna saldırdım.
Ceti cıl baykap oñdodum,
Çuulganduu uulumdun
Uruşuna bolcodum.
Köpkök temir tuulga,
Çarayna eköön kiysin dep,
Aykaştıra büçüsün
Alkımına tüysün dep,
Bu kızmatın bilsin dep,
Amanat candın korgonu
Mülk ekeni dagı çın,
Salsa balta kıyragan
Kurç ekeni dagı çın.
Casap cürgön munum bar,
Bu tüyşügüm uguñar!
Enem şorduu eken dep,
Bu kadırım bilip bar!
Çın tuulga çarayna,
Berenim uulum, kiyip bar!
Men enekeñ beybakta
Eçen türdüü borum bar,
Uulum saga berüügö
Eçen türdüü sonun bar.
İçim kapat, canım çok,
Bul eneñdin kolunda
Neler bar da, neler cok!

Dört yanı seyirlik –
Keskin çelikten seçtirdim,
Sarı altından dökme yapıp,
Ortasına koydurttum.
Yedi yıl gözleyip onardım,
Adı çalkalanan oğlumun
Savaşına ayarladım.
Masmavi demir tolga,
Çârâyine, ikisini giysin diye,
Çaprazlayıp kopçasını
Boğazına iliklesin diye,
Bu hizmetini bilsin diye,
Emanet canın kalesi
Mülk olduğu da gerçek,
Balta çalsan baltayı kıran
Keskin çelik olduğu da gerçek.
Yapageldiğim şu var,
Bu zahmetimi dinleyin!
Anam dertliymiş diye,
Bu kadrimi bilerek git!
Gerçek tolga, çârâyine,
Yiğit oğlum, giyip git!
Ben ananda, bahtsızda
Nice türlü ziynetim var,
Oğlum, sana vermeye
Nice türlü güzellik var.
İçim gamlı, canım köz,
Bu ananın elinde
Neler var da, neler yok!

Kakanga karmaş kılarıñ,
Kalayman salıp turarıñ,
Katuu bülük salarıñ,
Kakançından Beecinge
Kazat kılıp bararıñ
Ebak ele bilgemin!
Ermektüü cetim kiysin dep,
Eçenin kamdap cürgömün!
Oy oylonup turganda,

Kakan'la çatışacağını,
Kıyamet koparacağını,
Ağır kargaşa salacağını,
Kakançın'ın Beecin'ine
Gaza kılıp varacağını
Çoktan beri bilmiştim!
Avuncum öksüz giysin diye,
Nicesini hazır etmiştim!
Düşünceye dalmışken,

101470	Çunak uuldun ayınan	*Yavru oğlun yüzünden*
	Asmandan Aldanın künü bürkölüp,	*Gökten Allah'ın günü bulutlanıp,*
	Başıma altımış sanaa bir kelip,	*Başıma altmış kaygı bir gelip,*
	Çılbırday çaçım buralbay,	*Yular gibi saçım burulmaz olup,*
	Keçee, çın kapa bolup turalbay,	*Hani, gerçek gama duramayıp,*
	Tökör usta Bölökbay,	*Topal usta Bölökbay,*
	Kırk kalçanı çakırıp,	*Kırk kalçasını çağırıp,*
	Cekeybos* tondu kiygizip,	*Cekeybos kürkü giydirip,*
	Cetik şorduu men dolu	*İyice dertli ben çılgın*
	Celbegen corgo mingizip,	*Yelmez yorgaya bindirip,*
101480	Cerdin üstün çaldırıp,	*Yerin üstünü arattırıp,*
	Cetik-Toonun tekesin	*Cetik-Too'nun tekesini*
	Körgöndördön köp ugup,	*Görenlerden çok işitip,*
	Bilgenderdin baarınan	*Bilenlerin hepsinden*
	Al sıyaktuu tegele	*Onun gibisi asla*
	Teri bolboyt dep ugup,	*Deri olmaz diye işitip,*
	Atanga azık arttırıp,	*Deveye azık yükletip,*
	Cetkileñdin too teke	*Yetkin dağ tekesini*
	Cet-Kayttan barıp attırıp,	*Cet-Kayt'a varıp vurdurup,*
	Kündün közün çaldırbay,	*Gün gözüne değdirmeden,*
101490	Kölökögö catkırıp,	*Gölgeye yatırıp,*
	Aşatkısın men şorduu	*Sepisini ben dertli*
	Kündüzündö tınç albay,	*Gündüz rahat yüz görmeden,*
	Tün içinde uyku albay	*Gece içinde uyku almadan*
	Kolum menen oñdotup,	*Elimle düzelttirip,*
	Iyi çala kalat dep,	*Sepisi eksik kalır diye,*
	Tak seksen beş balbanga	*Tam seksen beş pehlivana*
	Tınbay altı ay tolgotup,	*Durmadan altı ay burdurup,*
	Artık iyin keltirip,	*Sepisini üstün kılıp,*
	Iştüülörgö bıçtırıp,	*Hünerlilere biçtirip,*
101500	Cılas bolgon karandı	*Kahrolası karayı*
	Cılan boor büktürüp,	*Yılan karnı büktürüp,*
	Uzdun baarın çogultup,	*Ustaların hepsini toplayıp,*
	Cımıldata tiktirip,	*İncecik diktirip,*
	Iştüülörgö sındatıp,	*Hünerlilere sınatıp,*
	Için buulum içtetip,	*İçini buulumla astarlatıp,*
	Kırgızdan çıkkan kırk kelin Kılıp	*Kırgız'dan çıkma kırk gelin*
	cürgön munum bar,	*Yapageldiğim şu var,*

Tigişin mıktap tiştetip,	*Dikişini sıkı dişletip,*
Cakpaganın söktürüp,	*Yakışmayanı söktürüp,*
Bolot egep ciberip,	*Çeliği eğeleyiverip,*
Ortosuna töktürüp,	*Ortasına döktürüp,*
Tiktese közdü kandırıp,	*Baksa gözü doyurup,*
Ilayıktap oñdodum,	*Yaraşır kılıp onardım,*
Ayza saysa ötpöyt dep,	*Kargı saplasa geçmez diye,*
Er Koñurbay baatırdın	*Er Koñurbay bahadırın*
Cañcalına bolcodum!	*Kavgasına ayarladım!*
Karmap tartsa Kandagay*	*Tutup çekse Kandagay*
Celim bolup çoyulgan,	*Tutkal gibi uzayıp esneyen,*
Koyo berse Kandagay	*Bırakıverse Kandagay*
Şili bolup cıyılgan,	*Kiriş gibi toplanan,*
Körsö köñül kandırgan,	*Gören gönlü doyuran,*
Aykırık salıp muştasa	*Haykırıp yumruklaşsa*
Saygan menen ayza ötpöy,	*Saplasa da kargı geçmez,*
Karmagan koldu taldırgan	*Tutan eli yoran*
Oçogor* atsa ok ötpöy	*Oçogor atsa ok geçmez*
Ortosuna kaltırgan	*Ortasında durduran*
Kaşatı altın baybaluu	*Kenarı altın süslemeli*
Karan kalgan Kandagay	*Yaman kalmış Kandagay*
Bagalaktın baarısı	*Paçaların hepsi*
Çılk altın menen saymaluu.	*Som altın ile işlemeli.*
Adamga bütpös barkı bar,	*İnsanca ölçülmez değeri var,*
Koş kürök salıp corogon	*Çift kürekle işlenen*
Tigişi çıgıp ketpeske	*Dikişi sökülüp gitmesin diye*
Sarı altın menen orogon.	*Sarı altın ile sarılan.*
Beecin kımbat cer ele,	*Beecin çetin yerdi,*
Beypayluu caman el ele,	*Gaileli kötü eldi,*
Bet alışıp turuşsa,	*Yüz yüze durulursa,*
Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
Belsenişip uruşsa,	*Bel bağlayıp vuruşursa,*
Cebenin ogu çırkırap,	*Temrenin oku vınlayıp,*
Tiygen ceri bırkırap,	*Değdiği yeri parçalayıp,*
Kan tögülsö şırkırap,	*Kan dökülse şarıl şarıl,*
Acalı böödö cetet dep,	*Eceli boşuna yeter diye,*
Bul düynödön közü açık	*Bu dünyadan gözü açık*
Armanda bolup ketet dep,	*Hasretle göçer diye,*

Kımbat baa Kandagay,
Kımbatım cetim, ugup al!
Iylegeni köp balban,
Beecinge salsañ çoñ cañcal!
Kaşatı kenen boskonu,
Karmaşka kiyseñ kulunum,
Amanat candın toskoolu!
Kançalardan kat alıp,
Karaan kılgan cetimim
Aman cürör beken dep,
Kamday cürdüm atayı!
Karmaşarıñ Kakançın,
Bastaşarıñ Bakburçun,
Kulunum cetim, kulak sal,
Karmaşka barsañ kiyiñiz
Beecindin colu beypay col,
Bet alıp coogo tiyiñiz!»
Burkurap ıylap Kanıkey,
Kañdagay alıp berdi emi.
Kañdagaydı karasa,
Kayran eneñ dolunun
Kıyındıgın kaalasa.
Kañdagay kımbat abıdan,
Kamınıp uulum kiysin dep,
Kacıbay coogo tiysin dep,
Kañdagaydı kılıptır
Kayran Kanış karkıbar!
Çın oluya Kanıkey –
Uzun çaçtın ıktuusu,
Urgaaçının mıktısı.
Kayran kanış Kanıkey,
Zayıp zattın tazası,

Ak cooluktun baaşası*.
Kastaşkanıñ Kakançın,
Kara kılgan zor Bakay!
Burulbay Beecin cerine
Bul kubalap kalıpsız,
Burulbay kazat çır kılıp,

Paha biçilmez Kandagay,
Kıymetlim öksüz, dinleyiver!
Sepileyeni nice pehlivan,
Beecin'e salarsan büyük kavga!
Yanları geniş biçimli,
Savaşta giyersen kulunum,
Emanet canın siperi!
Nicelerinden haber alıp,
Dayanağım olan öksüzüm
Sağ gezer mi ola diye,
Özellikle hazırlaya durdum!
Çatışacağın Kakançın,
Boy ölçüşeceğin Bakburçun,
Kulunum öksüz, kulak ver,
Çatışmaya varırsan giyiniz
Beecin'in yolu mihnetli yol,
Yönelip düşmana çatınız!»
Hıçkıra hıçkıra ağlayıp Kanıkey,
Kandagay'ı alıp verdi işte.
Kandagay'a bakılsa,
Canım anan o çılgının
Yamanlığı anlaşılırdı.
Kandagay pek değerli,
Hazırlanıp oğlum giysin diye,
Yılmadan düşmana çatsın diye,
Kandagay'ı yapmış
Canım Hanış ulu kadın!
Gerçek evliya Kanıkey –
Uzun saçlının en hünerlisi,
Kadınların en yiğidi.
Canım hanış Kanıkey,
Kadın soyunun en temizi,

Ak yazmalının padişahı.
Düşman bildiğin Kakançın,
Dayanak kıldığın ulu Bakay!
Sapmadan Beecin yerine
Böyle kovup düşmüşsünüz,
Sapmadan gaza kavgası edip,

Kamdap cürdüm men eçak
Kun kubalap kalıpsız,
Katılgan cooñ tüz bolsun!
Aydalının betine,
Işiñdi egem oñdosun,
Coluñdu Kızır koldosun!
Colbors atañ kaçırıp,
Coluñdan çıgıp koldosun!
Kımbat baa munum bar
Kızırduu uulum, ugup al!
Toloboyun topçulap,
Toltoygon betti üpçülöp,
Top buzsa uulum kiysin dep, Meenetti mıktap salsın dep,
Tobokeldep bakırıp,
Toktoboy coogo tiysin dep,
Atası Manastın kegin alsın dep,
Tobun çeçip kıtaydı,
Kakanga çeyin sürsün dep,
Kagışka kiyip baruuga
Törtööñö kıldım tört buyum,
Törtööñörgö tört çopkut
Törö Bakay iş kıyın!
Kakançınga kalayman
Salarıñ eçak bilgemin.
Baldarıñdı eerçitip,
Kaynap catkan kıtayga
Bararıñ eçak bilgemin,
Balakettüü şumduktu
Salarıñ eçak bilgemin.
Iç etinen kiysin dep,
Bet alıp coogo tiysin dep,
Belen kılgan işterin
Çolok çopkut tonum bar,
Aytsam mınça sonun bar.
Kiygende bolboyt köp arman, Cana oylodum, iş kıyın,
Kiyip alıp kökcaldar,
Kıtayga salsa çoñ cañcal.

Hazırlaya durdum ben çoktan
Kan bedeli kovalar olmuşsunuz,
Sataşan düşmanın düz olsun!
Kürek kemiğinin yüzüne,
İşini Rabbim onarsın,
Yolunu Hızır kollasın!
Kaplan atan saldırıp,
Yolunda çıkıp kollasın!
Paha biçilmez şuyum var,
Hızırlı oğlum, dinleyiver!
Baştan başa düğmeleyip,
Dolgun yanını kuşatıp,
Saf bozarken oğlum giysin diye, Emeği sağlam koysun diye,
Tevekkül deyip bağırıp,
Durmadan düşmana çatsın diye,
Atası Manas'ın öcünü alsın diye,
Hıtay'ın safını çözüp,
Kakan'a dek sürsün diye,
Vuruşta giyip varmaya
Dördünüze yaptım dört eşya,
Dördünüze dört çopkut
Töre Bakay, iş çetin!
Kakançın'a kıyamet
Salacağını çoktan bilmiştim.
Çocuklarını ardına takıp,
Kaynayıp duran Hıtay'a
Varacağını çoktan bilmiştim,
Belalı dehşeti
Salacağını çoktan bilmiştim.
Ten üstüne giysin diye,
Yönelip düşmana çatsın diye,
Hazır ettiği işlerini
Kısa çopkut kürküm var,
Desem bunca güzellik var.
Giyince kalmaz çok hasret, Yine düşündüm, iş çetin,
Giyip alınca bozkurtlar,
Hıtay'a salar büyük kavga.

Törtööñörgö tört buyum!
Cılma bolgon kuu düynö,
Cılkı tiyip kalışsa,

Er Koñurbay zor menen
Cekeme-ceke sayışsa,
Saysa ayza ötör dep,
Men karabet Kanıkey
Bilbey koysom beker dep,
Ok ötpögön sebildi.
Kabırganın çetine
Ilayıktap casattım
Tarta turgan temirdi.
Topçulugu bir toguz,
Topçulana kiysin dep,
Togoldoşkon coolorgo
Toktoboy barıp tiysin dep,
Bet alışkan duşmanga
Belsenip kirip cetimim,
Aşagandan maşadım,
Törö Bakay abake,
Ilayıktap casadım!
Berender munu kiysin dep,
Bet alıp coogo tiysin dep.
Belgilep kılgan tonum bar,
Belekke berdim kiyiñiz,
Bet alıp coogo tiyiñiz!
Beecinge uruş salıñız,
Bereniñ beybak dolunun
Esiñizge salıñız!
Cana uulum, ugup al!
Cana kaalap casadım
Kurç temirdi tabuuga
Maldan açtım baardı,

Men enekeñ Kanıkey
Kıdırttım kıyla şaardı.
Bilgiçterden suradım.
Bölökbaydın kırk kalça

Dördünüze dört eşya!
Kaypak olan kurnaz dünya,
Yılkıya baskın verirlerse,

Er Koñurbay zorlu ile
Teke tek mızraklaşırsa,
Saplasa kargı geçer diye,
Ben karayüz Kanıkey
Bilmezsem boş olur diye,
Ok geçmeyen zırhı da.
Kaburganın kenarına
Yaraşır biçimde yaptırdım
Çekilip kuşanılacak demiri.
Düğmesi tam dokuz,
Düğmelenip giysin diye,
Yığılıp gelen düşmanlara
Durmadan varıp çatsın diye,
Yüz yüze gelen düşmana
Bel bağlayıp girip öksüzüm,
Uğraşıp didinip durdum,
Töre Bakay amca,
Yaraşır biçimde yaptım!
Yiğitler bunu giysin diye,
Yönelip düşmana çatsın diye.
Belirleyip yaptığım kürküm var,
Armağan verdim, giyiniz,
Yönelip düşmana çatınız!
Beecin'e savaş salınız,
Yiğidinizin bahtsız çılgınını
Hatırınıza getiriniz!
Yine oğlum, dinleyiver!
Yine isteyip yaptım,
Keskin demiri bulmaya
Maldan döktüm varımı,

Ben anacığın Kanıkey
Dolaştırdım nice şehri.
Bilenlerden sordum.
Bölökbay'ın kırk kalçasına

Kıyla cerdi kıdırttım,
Baarı cerdi çaldırdım,
Men karabet beytaalay
Temirdin kurçun aldırdım. Al-kubatı kalbagan.
Kömürünö kelgende
Kök buluñ tokoy coyuldu,
Kıyabı artık cer degen.
Köörügünö can tütpöy,
Alman tüşüp argından
Kök bukaçar soyuldu,
Barskan menen tokmoktop,
Cetkileñ çıgıp col tartsa,
Kırk kalça kolu oyuldu.
Tökör usta Bölökbay
Aşagandan-maşadı,
Döötü menen dos ele,
Oşo baykuş casadı.
Sabına altın kerdirdi,
Mizin kurçtan tolgodu,
Cetik usta Bölökbay
Ceti cılda arañ oñdodu.
Kakançından Beecindin
Kıyın kızık munum bar,
Bir kancardın özündö
Kırk beş narlık kunu bar. Tulparga azık, erge azık,
Kıtayga kırgın salganda,
Içinde meer çöp, baarı aralaş.
Alptar menen betteşip,
Tizgindeşe kalganda
Kınınan suurup alsın dep, Törönün zayıbı köykaşka
Kıy süböögö malsın dep,
Amanat berem bul buyum.
Tutamga çak sabı bar,
Canga tagıp koyuuga
Cana buyum kabı bar.

Nice yeri dolaştırdım,
Her yeri arattım,
Ben karayüz talihsiz
Demirin keskinini aldırdım. Gücü kuvveti kalmayan.
Kömürüne gelince
Gök koyak ormanı yok oldu,
Eşsiz üstün yer denen.
Körüğüne can dayanmayıp,
Vergi düşüp Argın'dan
Gök tosunlar kesildi,
Balyoz ile dövüle dövüle,
Yetkin çıkıp yola düşse,
Kırk kalçanın eli oyuldu.
Topal usta Bölökbay
Uğraştı da didindi,
Davut ile dost idi,
O zavallı yaptı.
Sapına altın gerdirdi,
Ağzını keskin çelikten burdu,
Yetkin usta Bölökbay
Yedi yılda güçbela bitirdi.
Kakançın'ın Beecin'in
Çetin, görülesi şuyum var,
Bir hançerin kendisinde
Kırk beş deve değeri var. Küheylana azık, ere azık,
Hıtay'a kırgın saldığında,
İçinde şifalı ot, hepsi karışık.
Alplar ile yüzleşip,
Dizgin dizgine geldiğinde
Kınından sıyırıp alsın diye, Beyin hatunu seçkin güzel
Böğrüne dek saplasın diye,
Emanet veririm bu eşyayı.
Avuca denk sapı var,
Bele takıp koymaya
Ayrıca kılıfı da var.

Törtööñö berem tört buyum,	*Dördünüze veririm dört eşya, Hıtay'la*
Talkalaşıp kıtayga	*kıyasıya çarpışıp*
Beliñizge çalıñız,	*Belinize kuşanınız,*
Berenim enem berdi dep,	*Yiğidim, anam verdi deyip,*
Talıkpay altı ay uruşup,	*Yorulmadan altı ay vuruşup,*
Belek kılıp alıñız.	*Armağan edip alınız.*
Bet alarıñ Kakançın,	*Yöneleceğin Kakançın,*
Bet alıp kırgın salıñız!	*Yönelip kırgın salınız!*
Berenderdin özünö	*Yiğitlerin kendisine*
Ulamadan uladım,	*Rivayetten rivayete uladım,*
Beecin ısık cer degen,	*Beecin sıcak yer denen,*
Isıgı maza berbegen,	*Sıcağı rahat vermeyen,*
Isıgı örttöy kaynagan,	*Sıcağı ateş gibi kaynayan,*
Al ısıkka colukkan	*O sıcağa rastlayan*
Kırk künçülük çöl degen,	*Kırk günlük çöl denen,*
Eñkeytip mende albagan,	*Kul boyun eğdirip alamamış,*
Eç kim çıdap barbagan.	*Kimse dayanıp varamamış.*
Ceri ıraak, eli köp,	*Yeri ırak, eli çok,*
Bilbey koysom beker dep,	*Bilmezsem boş olur diye,*
Al-kubatı keter dep.	*Gücü kuvveti gider diye.*
Arkı Mısır, keñ Kuddus	*Öte Mısır, geniş Kudüs,*
Oşo şaardı çaldırdım,	*O şehirleri arattım,*
Oşondogu külazık	*Oradaki külazığı*
Buttap altın zer berip,	*Batman batman altın verip,*
Ölgöndö arañ aldırdım.	*Öle yite güçbela aldırdım.*
Tışın şiri orodum,	*Dışını gön deriyle sardım,*
Kagışına corudum.	*Vuruşuna göre hazırladım.*
Kançasın bildim kayran baş,	*Nicesini bildim garip başım,*
Törtööñörgö tört başka,	*Dördünüze dört ayrı,*
Eçak kamdap cürgömün.	*Çoktan hazırlaya durdum.*
Kancıgaña çaluuga,	*Terkinize bağlamaya,*
Oşo kırk künçülük çölündö	*O kırk günlük çölünde*
Tañdayga taamay kuyuuga!	*Damağa tam dökmeye!*
Kalaymandı salsın dep,	*Kıyameti koparsın diye,*
Asıldın öçün alsın dep,	*Asilin öcünü alsın diye,*
Külazıgın şayladım,	*Külazığını seçip hazırladım,*
Amanat kılıp kamdadım	*Emanet kılıp hazırladım,*

	Belekke kaalap alıp bar!»	*Armağan olarak isteyip götür!»*
	Beren eneñ Kanıkey	*Yiğit anan Kanıkey*
101730	Törtöönö berdi külazık,	*Dördüne verdi külazık,*
	Altı ayçılık Çoñ-Beecin	*Altı aylık yol Çoñ-Beecin,*
	Beecinge bargan ölüçü,	*Beecin'e varan ölürdü,*
	Kadır Alda bilbese –	*Kadir Allah bilmese –*
	Kanday can aman kelüçü!?	*Hangi can sağ gelirdi!?*
	Biti bittep ketet dep,	*Biti bitlenir diye,*
	Bit kiyimi bir başka,	*Bit giysisi bir başka,*
	Kiri kirdep ketet dep,	*Kiri kirlenir diye,*
	Kir kiyimi bir başka.	*Kir giysisi bir başka.*
	Içim küyüp, boorum çok,	*İçim yanıp, bağrım köz,*
101740	Bul eneñdin kolunda	*Bu ananın elinde*
	Neler barda, neler cok!	*Neler var da, neler yok!*
	Karmaşarıñ Kakançın,	*Çatışacağın Kakançın,*
	Kagışıp salsañ çoñ cañcal	*Vuruşup salarsan büyük kavga,*
	Er başına kamdadım	*Er başına hazırladım*
	On eki köynök, on dambal,	*On iki gömlek, on don,*
	Atiles, şayı, sup köynök –	*Atlas, ipek, has bez gömlek –*
	Beren dolu berdi dep,	*Yiğit çılgın verdi deyip,*
	Kun kubalap barsın dep,	*Kan bedeli kovalayıp varsın diye,*
	Eçen ebak bilgemin,	*Nicedir çoktan bilmiştim,*
101750	Çogultup baarın algamın,	*Toplayıp hepsini almıştım,*
	SEMETEYDIN ATTANIP ÇIKKANI	*SEMETEY'İN ATLANIP ÇIKIŞI*
	Kapkası temir korgondon	*Kapısı demir kaleden*
	Toktono albay Semetey	*Duramayıp Semetey*
	Bilge cüktöp ok alıp,	*Sırtına yükleyip ok alıp,*
	On tört attı çoguu alıp,	*On dört atı birden alıp,*
	Belimdi bekem buuym dep,	*Belimi sıkı bağlayayım diye,*
	Beecindegi Koñurbay	*Beecin'deki Koñurbay'dan*
	Atamdın kunun kuuym dep,	*Atamın kan bedelini kovayım diye,*
	Cay-caragın şaylanıp,	*Silahını pusatını kuşanıp,*
101760	Manastan kalgan Zulpukor	*Manas'tan kalan Zulpukor'u*
	Canga kınay baylanıp,	*Beline sımsıkı bağlanıp,*
	Atası Manas kökcaldan	*Atası Manas bozkurttan*
	Amanat kalgan Akkelte	*Emanet kalan Akkelte*
	Çoñ kurcundun tübünö	*Büyük heybenin dibine*

Çoguusu menen salgamın.
Törtööñö kıldım tört kurcun,
Irañı caşıl kök kurcun –
Artık baaluu abıdan,
İçinde düynö köp kurcun.
Oozun kurçtan tolgodum,
Cımıldata şırıtıp,
Al kurcundu oñdodum
İçinde bar ok-darı,
On eki ayga tolgonço
Tügönüp alar ketpeske
Men Kanıkey karabet
Çın oşogo bolcodum!
Öyüz-büyüz tursun dep,
Ayza cetpey kalganda
Mıltık menen ursun dep,
Oozun bekem oñdodum!
Kazatka kaalap bolcodum!
Belek kılıp alıñız!
Köpçügüñdün üstünön
Öz canıña salıñız!
Aydalıda körünüp,
Atışka kirse kurçuşup,
Beren Manas törödön
Belekke kalgan mülk oşol.
Manastın uulu Semetey
Akolpoktu kiyinip,
Boz kise* belge çaldı emi,
Taalayluu tuugan törönü
Kırk çilten koldop aldı emi.
Kanıkey bergen köp buyum
Bölök-bölök büktötüp,
On tört attın içinde

Hepsini birden koymuşum.
Dördünüze yaptım dört heybe,
Rengi yeşil gök heybe –
Pek üstün değerli,
İçinde varlık dolu heybe.
Ağzını keskin çelikle burdum,
Sık sık dikişletip,
O heybeyi onardım,
İçinde var ok, barut,
On iki ay dolana dek
Tükenip bitmesin diye
Ben Kanıkey karayüz
Gerçek ona göre ayarladım!
Karşı karşıya dursun diye,
Kargı yetmez kaldığında
Tüfek ile vursun diye,
Ağzını sağlam onardım!
Gazaya isteyip ayarladım!
Armağan edip alınız!
Eyer yastığınızın üstünden
Öz yanınıza koyunuz!
Kürek kemiğinde görünüp,
Atışa girse bilenip,
Yiğit Manas beyden
Armağan kalan mülk odur.
Manas'ın oğlu Semetey
Akolpok'u giyinip,
Boz kiseyi bele doladı işte,
Talihli doğan beyi
Kırk çilten kollayıverdi işte.
Kanıkey'in verdiği çok eşyayı
Ayrı ayrı katlatıp,
On dört atın içinde

Ar toruga cüktötüp.
Dayar bolgon kezinde
Koykoyuñku kayran er,
Kozgolbogon kayran şer
Coo-caraktı şaylanıp,

Her doruya yükletip.
Hazır olduğu demde
Salınışlı canım er,
Yerinden oynamaz canım arslan
Silah pusatı kuşanıp,

Karmaşarı Kakançın
Kalgan eken kamdanıp.
Atadan kalgan muraapı,
Arıslan Bakay kıraanı.
Kök sülöösün börk* kiyip,
Kögala kalkan oynotup.
Başın bargek köbögön,
Ayagın miñ altınga cölögön.
Kaptap koygon emedey,
Kögala kalkan oynogon,
Bet algan coogo toybogon.
Baydın uulu Bakay kan
Bal menen oozun çaykagan,
Karañgıda köz tapkan,
Kapıyada söz tapkan,
Col tartışsa sırdaşı,
Colbors Manas kurdaşı.
Kabılanday çamınıp,
Kayran Bakay abaña
Kayıptan akıl tabılıp.
Badana kiyip balkıldap,
Arıslan Bakay abañdın
Ak sakalı carkıldap,
Kelgin kazday karkıldap,
Baatır Bakay abakeñ
Baygambar sınduu tarsıldap.
Kakanga kazat kıluuga
Ayçıgı altın tuu tartıp,
Abañ Bakay kamdandı,
Aziret!* – dep, çuu tartıp.
Kolu kıska, butu uzun,
Amanat candın keregi,
Ayaş atam Almambettin belegi, Basıgı
sırttın celindey,
Uzun boyluu, keñ dalı,
Arı balban, arı şer,
Almambet uulu Külçoro
Aalamdı buzçu kıraan er.

Çatışacağı Kakançın'a
Hazırlanmış durur imiş.
Atadan kalan irası,
Arslan Bakay şahbazı.
Gök vaşak börkü giyip,
Gök ala kalkan oynatıp.
Başı kabara kaplı,
Ucunu bin altına dayamış.
Kaplayıp koymuş gibi,
Gök ala kalkan oynatmış,
Yöneldiği düşmana doymamış.
Bayın oğlu Bakay han
Bal ile ağzını çalkalamış,
Karanlıkta göz bulmuş,
Ansızın söz bulmuş,
Yola düşülse sırdaşı,
Kaplan Manas'ın yoldaşı.
Kaplan gibi atılıp,
Canım Bakay abana
Gaipten akıl bulunup.
Zırh gömlek giyip salınıp,
Arslan Bakay abanın
Ak sakalı parıldayıp,
Göçmen kaz gibi seslenip,
Bahadır Bakay amcanız
Peygamber görklü gürleyip.
Kakan'a gaza kılmaya
Ayçası altın tuğ çekip,
Aban Bakay hazırlandı,
Hazret! deyip, gülbang çekip.
Kolu kısa, ayağı uzun,
Emanet canın gereği,
Ayaş atam Almambet'in armağanı,
Yürüyüşü bozkır yeli gibi,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Hem pehlivan, hem arslan,
Almambet oğlu Külçoro,
Âlemi bozacak şahbaz er.

Sölökötü, sölbötü,
Atka mingen kelbeti
Körgöndö köñül bölünüp,
Abakeñdin közünö
Almambetçe körünüp.
Tolgonup Bakay karasa,
Calayak ooz, car kabak,
Aytkan kökcal sözdönüp.
Arıslan tuugan Külçoro
Tak Almambet közdönüp.
Adam, baş terige baş teri
Baatır Alman kökcalga
Murununa murunu
Bu kuduret okşotup,
Burap koygon emedey.
Eñçeger boyluu, keñ dalı,
Caynagan kızıl çok eken,
Caratkan Capar kuduret
Can caratıp tursa da
Külçorodoy cok eken.
Müçösü toluk barbayıp,
Körsö köñül bölünöt,
Kankor Bakay tuygunga,
Kapa bolgon kurgurga
Karap tursa Külçoro
Alakeñ kança körünöt.
Astındagı Surkoyon
Çaraday bolgon som tuyak,
Külçoro mingen kuu çunak!
Surkoen cayın suraba,
Arkası biyik, zeeri bas,
Bulçuñu buka belindey,
Kuyrugu sayan, calı az,
Kulandı kuusa kutkarbas.
Kup keltirip at minip,

Ok ötpögön ton kiyip,
Köpkök temir kiyinip,
Beecinge barat degende

Endamı, heybeti,
Ata binmiş görünüşü,
Görünce gönül bölünüp,
Amcanın gözüne
Almambet gibi görünüp.
Dönüp Bakay bakınca,
Yayvan ağız, yar kaşlı,
Söyleyişi bozkurt sözlü.
Arslan doğan Külçoro
Tıpkı Almambet gözlü.
İnsanın baş derisine baş derisi,
Bahadır Alman bozkurda
Burnuna burnu,
Bu kudret benzetmiş,
Burup koymuş gibi.
Sırım boylu, geniş omuzlu,
Işıldayan kızıl közmüş,
Yaratan Cebbar kudret
Can yaratıp dursa da
Külçoro gibisi yokmuş.
Endamı dolgun, iri yarı,
Görenin gönlü bölünür,
Hunhar Bakay şahine,
Gamlanan zavallıya
Bakıp dursa Külçoro
Alakesi gibi görünür.
Altındaki Surkoyon
Çanak gibi som tırnaklı,
Külçoro'nun bindiği kurnaz yavru!
Surkoyon'un halini sorma,
Sağrısı yüksek, önü alçak,
Kası boğa beli gibi,
Kuyruğu dik, yelesi az,
Kulanı kovsa kaçırmaz.
Tam yaraştırıp at binip,

Ok geçmez kürk giyip,
Masmavi demir kuşanıp,
Beecin'e gidiyor deyince

	Kaynına barçu emedey,	*Kaynına gider gibi,*
	Kara coltoy Külçoro	*Kara uğurlu Külçoro*
101880	Kaşkaya külüp süyünüp.	*Işıl ışıl gülüp sevinip.*
	Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönül bölünüp,*
	Beecinge barçu çoronun	*Beecin'e varacak çoronun*
	Kökcaldık türü körünüp,	*Bozkurtluk yüzü görünüp,*
	Altın caak aybalta	*Altın yanaklı aybalta*
	Bilekke kınay çaluluu.	*Bileğe sımsıkı dolalı.*
	Anın arı cagınan	*Onun öte yanından*
	Çubaktın uulu Kançoro –	*Çubak'ın oğlu Kançoro –*
	Zordugu toonun teñindey,	*İriliği dağın dengi gibi,*
	Karmaşkandı cegidey,	*Çatışanı yiyecek gibi,*
101890	Kayratı kımbat, zaarı küç,	*Gayreti değerli, zehri güçlü,*
	Katılgandı kılat tüz.	*Sataşanı düz eder.*
	Belge tañuu bel uşul,	*Bele bağlanan bel budur,*
	Belekke kalgan er uşul!	*Armağan kalan er budur!*
	Mañdaydagı baraanı,	*Karşıdaki karaltısı,*
	Manastın uulu çunaktın	*Manas'ın oğlu yavrunun*
	Beecinge barar karaanı!	*Beecin'e varır gölgesi!*
	Kargıluu toodoy sıyagı,	*Karlı dağ gibi görünüşü,*
	Kabılan Çubak baatırdan	*Kaplan Çubak bahadırdan*
	Karaanga kalgan çunagı.	*Yadigâr kalan yavrusu.*
101900	Karaldı kılar Semetey	*Semetey'in dayanak kıldığı*
	Kançoro menen Külçoro,	*Kançoro ile Külçoro,*
	Karaldı eki egizi,	*Dayanağı iki ikizi,*
	Oboodo calgız bolcoşu,	*Gökyüzünde tek nişanı,*
	Oyronuñ Semeteyiñdin	*Yaman Semetey'inin*
	Karaan kılar coldoşu.	*Dayanak kılar yoldaşı.*
	Mañdayga çıksa baraanı,	*Karşıya çıksa karaltısı,*
	Keçee, Kakandı kamap kamınıp, Çoñ enesi Çıyırdı,	*Hani, Kakan'ı kuşatıp hazırlanıp, Büyük anası Çıyırdı,*
	Kayran töröñ turganda	*Canım beyin durduğunda*
	Altı san* koldoy körünüp	*Altı san ordu gibi görünüp*
101910	Bul ekөönün karaanı.	*Bu ikisinin karaltısı.*
	Külçoronun miñgeni –	*Külçoro'nun bindiği –*
	Er Toltoydun Surkoyon.	*Er Toltoy'un Surkoyon'u.*
	Kançoronun mingeni –	*Kançoro'nun bindiği –*
	Köböş kandın Köktelki,	*Köböş hanın Köktelki'si,*

Çalgınga minse çarçabayt,
Oorukka* minse oorubayt,
Atışka minse arıbayt,
Altımış asıy bolgonço
Azuusun söyköp karıbayt*,
Çılbırı tutam kalbasa
Çındagan coogo aldırbayt,
Çın kırsık miñi urbasa
Miñgenin coogo çaldırbayt.
Ogoydon on tört at aydap,
Beldi bekem buuym dep,
Beecindegi Koñurbay
Beren atamdın kunun kuuym dep.
Betteşerim Koñurbay,
Kalaymandı salam dep,
Kadır Alda koldoso,
Kankordun öçün alam dep,
Arıslanday caylanıp,
Kaynap catkan Beecinge
Tört kıraan cürdü kamdanıp.
Acal cetse ölöm dep,
Bacıga cıygan san kara,
Koñurbaydın tümön mal
Ölbösöm tiyip kelem dep,
Kaynap catkan san maldın
Töbösünön basam dep,
Töböñdön tiygen kalmaktın
Tört tülük* malın çaçam dep,
Kaardanıp taptanıp,
Kan Bakaydı baş kılıp,
Kankor çunak attanıp.
Öz enesi Kanıkey
Ak boz bee karmap aldırıp,
Ay tuyakka* çaldırıp,
Omiyin! – dep, kol cayıp,
Armanduu bolgon karılar
Az gana emes, mol cayıp

Keşfe binilse yorulmaz,
Ağırlık göçünde binilse incinmez,
Atışa binilse zayıflamaz,
Altmış asıy olana dek
Azı dişi aşınıp kocamaz,
Yuları bir tutam kalmadıkça
Kasteden düşmana kaptırmaz,
Gerçek kaza binicisini vurmadıkça
Binenini düşmana çaldırmaz.
Ogoy'dan on dört at sürüp,
Beli sıkı bağlayayım diye,
Beecin'deki Koñurbay'dan
Yiğit atamın kan bedelini kovayım diye.
Yüzleşeceğim Koñurbay,
Kıyameti koparayım diye,
Kadir Allah kollarsa,
Hunharın öcünü alayım diye,
Arslan gibi yerleşip,
Kaynayıp duran Beecin'e
Dört şahbaz yürüdü hazırlanıp.
Ecel yeterse ölürüm diye,
Vergiyle yığılmış sayısız mala,
Koñurbay'ın tümen malına
Ölmezsem vurup gelirim diye,
Kaynayıp duran sayısız malın
Tepesinden basarım diye,
Tependen vuran Kalmak'ın
Dört tür malını saçarım diye,
Öfkelenip bilenip,
Han Bakay'ı baş kılıp,
Hunhar yavru atlanıp.
Öz anası Kanıkey
Ak boz kısrak tutturup,
Ay tuynaklıyı kurban ettirip,
Âmin! deyip, el açıp,
Hasret dolu yaşlılar,
Az değil, bol bol el açıp

	Kırk çilten, Kızır Iliyastın ıylap,	Eki enesi teñ	*Kırk çilten, Hızır İlyas'ın ağlayıp,*	*İki anası birden*
	Baanayınam tabıştap,		*Penahına ısmarlayıp,*	
	Kıyamat ketken Manastın		*Kıyamete göçen Manas'ın*	
	Arbagına bagıştap,		*Ruhuna adayıp,*	
	Oomiyin! – dep, kol cayıp;		*Âmin! deyip, el açıp;*	
	Kaygırgandan toktoboy		*Kederinden durmadan*	
	«Cılkıda tulpar* alabaş,		*«Yılkıda küheylan alabaş,*	
	Cetimim barat saparga		*Öksüzüm gidiyor sefere,*	
101960	Cetkileñ şerler, koldop al, caman bölünüp,	Köñülü	*Yetkin arslanlar, kollayın, bölünüp,*	*Gönlü fena*
	Almambet, Çubak aralaş!		*Almambet, Çubak beraber!*	
	Işti Kuday oñdoçu,		*İşi Hüda onara,*	
	Ilgerki ötkön şerlerim,		*Eskiden geçmiş arslanlarım,*	
	Calgızımdı koldoçu!		*Biriciğimi kollayın!*	
	Aylansañ Kakan, Beecinge		*Dolanırsan Kakan'a, Beecin'e,*	
	Aldırıp iyseñ camanat,		*Kaptırırsan kötü nam,*	
	Alda Taala Kudayga		*Allah Taala Tanrı'ya*	
	Talıgıp körgön calgızdı		*Güçlükle görüp doğurduğum biriciği*	
	Tabış kıldım amanat!		*Isımarladım emanet!*	
101970	Esen barıp, soo kelgin,		*Esen varıp, sağ gelesin,*	
	Ölgöndö körgön calgızım,		*Öleyazıp gördüğüm biriciğim,*	
	Eriktirbey bat kelgin!		*Bekletmeden tez gelesin!*	
	Altı ayga küyüp cüröbüz,		*Altı ay yanıp dururuz,*	
	Tulparga koşun arttırıp,		*Küheylana yükünü yükletip,*	
	Altı ayda baldar kelbeseñ		*Altı ayda, çocuklar, gelmezseniz,*	
	Kalayık keyip turganda,		*Halk kederle dururken,*	
	Eneñden küdör üzüp koy,		*Anandan umudu kesiver,*	
	Kalayıktan bata alıp,		*Halktan dua alıp,*	
	O düynö cüzün köröbüz!		*Öbür dünya yüzünü görürüz!*	
101980	Karmaşarı Kakançın,		*Çatışacağı Kakançın,*	
	Calgızdar senden acırap,		*Biricikler senden ayrılıp,*	
	Kabılan törö attanıp.		*Kaplan bey atlanıp.*	
	Ne muratka cetebiz!		*Hangi murada ereriz!*	
	Kanıkeydin ordodon		*Kanıkey'in ordasından*	
	Barsa kelbes çın cayga,		*Varsa gelmez gerçek yurda,*	
	Saparga cürsö san kolu,		*Sefere yürüse sayısız ordusu,*	
	Keçiger bolsoñ ketebiz!		*Gecikirsen göçüp gideriz!*	
	Karmaşarıñ kakançın,		*Çatışacağın kakançın,*	

Kadır Aldam col bersin,
Kankor tuygun er atañ
Coluñdan çıgıp kol bersin!
Oluyadan bata alıp,
Karmaşarıñ Koñurbay,
Oşo kapır tüz bolsun.
Kulunum, senin kılganıñ,
Akır zaman curtuna
Unutkusuz iş bolsun!»
Bata berip eki eneñ,
Köñülü caman bölünüp,

Közünün caşı tögülüp.
Kaygırıp bular ıylasa,
Kalayık ıylap, kan ıylap,
Kalıñ curttun baarı ıylap,
Acıraşıp ketçüdöy,
Kabırga söögü sögülüp,
Közünön caşı tögülüp.
Argın, kırgız içinen
Ak seldeçen koco* ıylap,
Ak kurançan* moldo* ıylap,
Uşunça curttun baarı ıylap.
Ay tuyakka bee çalıp,
Aldaga aytıp, töö çalıp,
Törönün uulu çunakka
Baarı kırgız burkurap,
Dubasın* berdi çurkurap.
Oolugup on tört at aydap,
Berendin uulu çunaktın
Beecinge cürör bolcolu.
Oolugup on tört at alıp,
Baştıgı Bakay kan bolup,
Badışañ çıktı attanıp.
Bezelenip belsenip,
Çımırkanıp teñselip,
Saparım alıs baram dep,
Salışarım Koñurbay
Atamdın kegin alam dep,

Kadir Allah'ım yol versin,
Hunhar şahin er atan
Yolunda çıkıp el versin!
Evliyadan dua alıp,
Çatışacağın Koñurbay,
O kâfir düz olsun.
Kulunum, senin yaptığın,
Ahir zaman yurduna
Unutulmaz iş olsun!»
Dua verip iki anan,
Gönlü fena bölünüp,

Gözünün yaşı dökülüp.
Kederlenip bunlar ağlasa,
Halk ağlayıp, han ağlayıp,
Kalabalık yurdun hepsi ağlayıp,
Sanki ayrılıp gidecek gibi,
Kaburga kemiği sökülüp,
Gözünden yaşı dökülüp.
Argın, Kırgız içinden
Ak sarıklı hoca ağlayıp,
Ak Kur'anlı molla ağlayıp,
Bunca yurdun hepsi ağlayıp.
Ay tuynaklı kısrak kurban edip,
Allah'a deyip, deve kurban edip,
Beyin oğlu yavruya
Bütün Kırgız hıçkırıp,
Duasını verdi çığrışıp.
Coşup on dört at sürüp,
Yiğidin oğlu yavrunun
Beecin'e yürür vakti geldi.
Coşup on dört at alıp,
Başları Bakay han olup,
Padişahın çıktı atlanıp.
Yanıp yakılıp bel bağlayıp,
Gerinip sallanıp,
Seferim uzak, giderim diye,
Vuruşacağım Koñurbay,
Atamın öcünü alırım diye,

Oolugup kökcal col basıp,
Kakançı közdöy col tartıp,
Kaalgası temir korgondon,
Baatır cañı çıgarda
Kanıkeydin ordodon.

AYÇÜRÖKTÜN SÖZÜ
Akundun kızı beytaalay
Armanı bar bir dalay!
Ükünün cünü türdönüp,
Bulbuldun ünü ündönüp,
Cıpar küñküp, cez burap,
Cılma süylöp söz surap,
Arkarday tañın kılaytıp,
Asıl katın Ayçürök
Ak emçegin bulaytıp.
Berinin kızı beytaalay
Mendeden başka ebi bar,
Meltiregen beybaktın
Baldan tattı kebi bar.
Çoyulup basıp bılkıldap,
Çolpondoy közü cıltıldap.
Ak tamagı balkıldap,
Ayday beti carkıldap.
Ayaktay altın söykösü
Omuroodo carkıldap,
Burulsa cıpar cıttanıp,
Belgilüü katın Ayçürök
Berizattay tolgonup,
Meltirep basıp beytaalay
Kas eleçek oronup,
Sülöösündöy kerilip,
Süylöörgö sözdön erinip,
Ak maralday boy taştap,
Ar kızık aytıp söz baştap:
«Töröm, altı ayga sapar cürüpsuz! Bet alıp mende cebegen.
Astıñdan tosup çıgalık,

Coşup bozkurt yol alıp,
Kakançı'ya doğru yol tutup,
Kanadı demir kaleden,
Bahadır yeni çıkarken
Kanıkey'in ordasından.

AYÇÜRÖK'ÜN SÖZÜ
Akun'un kızı talihsiz,
Hasreti var bir hayli!
Puhu tüyü gibi bezenip,
Bülbülün sesiyle seslenip,
Misk tütüp, buhur savurup,
Tatlı dilli konuşup söz sorup,
Arkar gibi tanı ağartıp,
Asil kadın Ayçürök
Ak göğsünü salındırıp.
Perinin kızı talihsiz,
Kul beşerden öte hâli var,
Süzgün duran bahtsızın
Baldan tatlı sözü var.
Salına salına yürüyüp,
Çolpan gibi gözü parlayıp.
Ak gerdanı titreşip,
Ay gibi yüzü parıldayıp.
Çanak gibi altın küpesi
Göğsünde parıldayıp,
Dönünce misk kokup,
Namlı kadın Ayçürök
Peri kızı gibi salınıp,
Süzgün yürüyüp talihsiz,
Has eleçek dolanıp,
Vaşak gibi gerinip,
Söylemeye sözden üşenip,
Ak maral gibi boy salıp,
Türlü ilginç deyip söz açıp:
«Beyim, altı aylık sefere yürümüşsünüz!
Karşı varan kul onu yenememiş.
Önünden karşılamaya çıkalım,

Üstündögü kiygeni
Koş badana küröökö,
Darbazanın oozunan
Kez kele tüştü kökcalıñ
Akundun kızı Çürökkö.
Karan kün elge col cürdüñ,
Kayrılıp bizge ayta ket,
Katın da bolso ugalık!
Karmaşarıñ Kakançın,
Beecinge sapar baştapsız,
Alganıñ artık katındı,
Akılı artık kapırdı,
Altımış ceñeñ tul kılıp,
Ayılıñdı karan taştapsız!
Sırıñdı aytpay col tarttıñ,
Sırttanım, saga kapabız!
Beecin alıs cer degen,
Beecindi kay can cerdegen,
Nur tögülgön Beecindi
Betteşip duşman ceñbegen.
Kabarın uksam kakandı
Barsa kelbes el degen!
Kaynap catkan kapırga
Kan atañ karşı barbagan.
Kakançındın Beecinge
Katılgan aman kalbagan.
Balakettüü Beecindi
Barsa kelbes col degen,
Suru suuk Kıtaydı
Sultandar* kirip ceñbegen!
Buuruldün oozun bura tur,
Bulkunbay törö, tura tur!
Kuralgan Beecin el degen
Kıraandar kırgın salalbay,

Kıyragan tüşkön Beecinden
Kabılan törö, tilimdi al!
Kıyındar ceñip alalbay!
Kaynagan kıtay kalkı bar,

Üstündeki giydiği
Çift zırh gömlek, cevşen,
Kale kapısının ağzından
Denk geliverdi bozkurdun
Akun'un kızı Çürök'e.
Kara gün ele yol tuttun,
Dönüp bize söyleyiver,
Kadın da olsak duyalım!
Çatışacağın Kakançın,
Beecin'e sefer başlatmışsınız,
Aldığın üstün kadını,
Aklı üstün kâfiri,
Altmış yengeni dul koyup,
Obanı yalnız bırakmışsınız!
Sırrını demeden yola düştün,
Yiğidim, sana küskünüz!
Beecin uzak yer denen,
Beecin'i hangi can yurt edinmiş,
Nur dökülen Beecin'i
Yüzleşip düşman yenememiş.
Haberini duysam kakanın,
Varsa gelmez el denen!
Kaynayıp duran kâfire
Han atan karşı varmamış.
Kakançın'ın Beecin'ine
Sataşan sağ kalmamış.
Belalı Beecin'i
Varsa gelmez yol denen,
Çehresi soğuk Hıtay'ı
Sultanlar girip yenememiş!
Buurul'un başını çevir, dur,
Silkinmeden bey, dura dur!
Derlenmiş Beecin el denen,
Şahbazlar kırgın salamamış,

Kırılıp düşülen Beecin'den
Kaplan bey, sözümü dinle!
Yamanlar yenip alamamış!
Kaynayan Hıtay halkı var,

Bek bekitken caratkan
Karılardan surasak,
Katılgandın baarısın
Kanın içken saltı bar!
Betteşip barıp Beecinge
Belgilüü eçen kan ölgön,
Bilgenderden surasak,
Berenderdin baarı ölgön!
Oñoy Beecin cer emes,
Öç alçu kıtay el emes.
Kakançın dep ornogon,
Katuu müşkül kanatı,
Katılgandın baarısın
Kanın içmey adatı!
Ulugu catat Tuñşalık,
Uluu Beecin köp curttun
Dümögü bolot mınçalık!
Öz suragı özündö
Ökümdüü kıtay el degen,
Kulak ugup, köz körüp,
Beecindi mende ceñbegen.
Beecindin curtu kırk uruu
Kasieti ketpegen!
Kırk tarapka taratkan,
Bu düynölük bereke
Türkügü bolup tursun dep,
Curtunun kursak açpagan!
Alda Taala Caratkan!
Nur tögülgön Beecinge
Uruş kılam degeniñ,
Ubara katın men dolu
Keşigimdi cegenim!
Maçın, Kakan, Bakburçun
Basıp alam degeniñ,
Uyaluu kıtay uluk curt
Uruş salam degeniñ,
Men keşigimdi cegenim!
Ar bir söz aytam bilip al!
Kayrılıp kaçan kelesiñ,

Sağlam berkitmiş Yaratan,
Yaşlılardan sorsak,
Sataşanların hepsinin
Kanını içmek töresi var!
Yüzleşip varıp Beecin'e
Nice namlı han ölmüş,
Bilenlerden sorsak,
Yiğitlerin hepsi ölmüş!
Kolay Beecin yer değil,
Öç alınır Hıtay el değil.
Kakançın diye kurulmuş,
Katı müşkül kanadı,
Sataşanların hepsinin
Kanını içmek âdeti!
Ulu hanı Tuñşa yatar,
Ulu Beecin çok yurdun
Gailesi olur bunca!
Öz yargısı kendinde,
Hükümlü Hıtay el denen,
Kulak duyup, göz görüp,
Beecin'i kul yenememiş.
Beecin'in yurdu kırk boy,
Kutsallığı gitmemiş!
Kırk yana yaymış,
Bu dünyalık bereketin
Direği olup dursun diye,
Yurdunun karnı acıkmamış!
Allah Taala Yaratan!
Nur dökülen Beecin'e
Savaş ederim demen,
Zavallı kadın ben çılgın,
Nasibimi yemişim demek!
Maçın, Kakan, Bakburçun'u
Basıp alırım demen,
Yuvalı Hıtay ulu yurda
Savaş salarım demen,
Ben nasibimi yemişim demek!
Her bir söz derim, bilesin!
Dönüp ne zaman gelirsin,

Katın dep kordop koyboston,
Kadırlaşıñ ayımdın

Kadın diye hor görmeden, Candan
sevdiğin hanımın

Beecindin cayın surasam,
Tışınan sepil şaarı bar.
Nur tögülgön Beecindin
Ar şaarının içinde
Baktı kilem dagı bar!
Ar bir türdüü kasiet
Keñ Beecinge taratkan,
Door kıyamat bolguça,
Eç kim tırmak salbayt dep,
Alda taala bir Kuday
Ubada kılıp caratkan!
Uçmaktuu Beecin uluu curt
Uruşup adam ceñebi,
Köptügün körsöñ kara kurt!
Kadırman Beecin kakan curt,
Kançasın körgön mende cok,
Kadır Alda caratkan
Kaynap catkan oşo curt!
Ulamadan ulasam,
Topon suu tolkup cetpegen,
Tokson cıl kırgın bolso da
Tozdotup curtun çaçpagan,
Tokson cıl kaattık kelse da
Bet alganıñ Beecin curt,
Berenim, töröm, kebimdi uk,
Bekem cerge col tarttıñ,
Say tulparga koş arttıñ!
Kaygırıp azap tartalı,
Katın da bolso, tura tur,
Kançalık sözdü aytalı!
Töröm, Beecinge barsañ ölösüñ,
Beybaktı kaçan körösüñ!
Kakanga barsañ ölösüñ,

Beecin'in halini sorsam,
Dışında surlu şehri var.
Nur dökülen Beecin'in
Her şehrinin içinde
Baht halısı dahi var!
Her bir türlü kerameti
Geniş Beecin'e yaymış,
Devir kıyamet olana dek,
Kimse tırnak salmaz diye,
Allah Taala bir Tanrı
Vaat edip yaratmış!
Cennetlik Beecin ulu yurt,
Vuruşup insan yener mi,
Çokluğunu görsen kara kurt!
Saygın Beecin kakan yurdu,
Nicesini görmüş kul yok,
Kadir Allah'ın yarattığı
Kaynayıp duran o yurt!
Rivayetten rivayete ulasam,
Tufan suyu taşıp yetmemiş,
Doksan yıl kırgın olsa da
Yurdunu dağıtıp saçmamış,
Doksan yıl kıtlık gelse de,
Yöneldiğin Beecin yurdu,
Yiğidim, beyim, sözümü dinle,
Berk yere yol tuttun,
Soylu küheylana yük vurdun!
Kederlenip azap çekelim,
Kadın da olsa, dura dur,
Nice sözü söyleyelim!
Beyim, Beecin'e varırsan ölürsün,
Bahtsızı ne zaman görürsün!
Kakan'a varırsan ölürsün,

Kaçan cüzün körösüñ!?
Ay karañgı bürkölsö,

Ne zaman yüzünü görürsün!?
Ay karanlık bulutlansa,

Tün emine boluçu?!
Atışıp cürüp okustan,
Karmaşıp cürüp kokustan,
Kayta kelbey sen kalsañ,
Men Ayçürök beybaktın
Künü mine boluçu?!
Caman aytpay, cakşı cok,
Cindi bolboy bakşı cok.
Beecinge dümök baştaba,
Mendeden artık kabılan,
Beybagıñ karan taştaba!
Beecinge barsañ ala ket,
Belgilüü cerge barganda,
Men karabet beybaktı
Kurmandıkka çala ket!
Körümdü kenen oyup ket,
Tirüülöy tozok tarttırbay,
Men karabet dolunu
Belgilüü cerge kökcalım,
Koluñ menen koyup ket!
Közüñ ötsö kokustan,
Kara caak aybalta
Kaykalatpay kim aştayt,
Kalsa kırgız, argındı
Kalayman kılbay kim baştayt!?
Adamdan arık kor debe!
Dolono saptuu aybalta
Tolgondurbay kim aştayt,
Tolkugan argın, kırgızdı
Tozdurup iybey kim baştayt!?
Mendeden başka kor debe!
Altı ay sapar col cürsö,
Tulpardın başı mee bolot,
Argın, kırgız köp curtka
Kaysınıñ kelip ee bolot!?
Buudanıñ* kamdap Kakanga,
Köp kamınıp ötüpsüñ
Argın, kırgız curtuñdu
Karanga mintip taştapsıñ!

Gece nice olurdu?!
Atışıp giderken ansızın,
Çatışıp giderken kazara,
Geri gelmez sen kalırsan,
Ben Ayçürök bahtsızın
Günü nice olurdu?!
Kötü demeden, iyi yok,
Deli olmadan baksı yok.
Beecin'e gaile başlatma,
Kuldan üstün kaplan,
Bahtsızını yalnız bırakma!
Beecin'e varırsan alıp git,
Belli yere vardığında,
Ben karayüz bahtsızı
Kurban olarak kesip git!
Mezarımı geniş oyup git,
Diri diri cehennem çektirmeden,
Ben karayüz çılgını,
Belli yere bozkurdum,
Elinle gömüp git!
Gözün göçerse kazara,
Kara yanaklı aybaltayı
Savurup kim sapa geçirir,
Kalırsa Kırgız'ı, Argın'ı
Kargaşasız kim yönetir!? İnsandan cılız,
düşkün deme!
Alıç saplı aybaltayı
Burdurmadan kim sapa geçirir,
Çalkalanan Argın'ı, Kırgız'ı
Dağıtmadan kim yönetir!?
Kuldan başka düşkün deme!
Altı ay sefer yol yürüse,
Küheylanın beyni erir,
Argın, Kırgız çok yurda
Hanginiz gelip sahip olur!?
Küheylanını hazırlayıp Kakan'a,
Çok hazırlanıp geçmişsin,
Argın, Kırgız yurdunu
Böyle yalnız bırakmışsın!

Alıstan boldu saparıñ,
Ölümdön bolor kaparıñ!»
Ayçürök mınday şumdu aytıp,
Kökcalıñdın aldına
Körünöö basıp barganı.
Küdörüdöy* bılkıldap,
Külüp süylöp şıñkıldap,
Okoro tüygön* ak çılbır
Oynoktoy basıp beytaalay
Kolunan suurup alganı,
Çılbırına çırmalıp,
Çırkırap ıylap kalganı,
Oloñuna orolup,
Oñolup ıylap alganı.
Bölök türdüü beybaktın*
Tiygen ayday ak betten
Tiybey emi caş agıp,
Kün tiygendey ak betten
Küügümdönüp caş agıp,
Muñdanıp ıylap burkurap,
Burulup ıylap çırkırap,
Beecindi çalsañ kördüñ dep,
Beybakka kaçan keldiñ dep.
«Altı ayçılık Beecindi
Abaylap arzan col debe
Azabı küçtüü kıtay curt
Beş ayçılık Beecindi
Belesi cakın col debe,
Beypayluu kara kıtaydı
Karmaşarıñ Kakançın,
Caman aytpay, cakşı cok,
Ay karañgı bürkölsö,
Tündü emine kılabız?!
Acal cetip, kün bütsö,
Arkada erkek bala cok
Kündü emine kılabız?!
Katuu bagıt Beecinge

Uzaklara düştü seferin,
Ölümden olur kaygın!»
Ayçürök böyle acıyı söyleyip,
Bozkurdunun önüne
Göz göre yürüyüp vardı.
Güderi gibi kıvrılıp,
Gülüp söyleyip şakıyıp,
Sımsıkı düğümlü ak yuları
Oynak yürüyüp talihsiz,
Elinden çekip aldı,
Yularına dolanıp,
Feryat edip ağlayakaldı,
Yelesine sarılıp,
Doğrulup ağlayıverdi.
Bambaşka güzel bahtsızın
Doğan ay gibi ak yüzden
Durmadan şimdi yaş akıp,
Gün değmiş gibi ak yüzden
Alacalanıp yaş akıp,
Dertlenip hıçkıra hıçkıra ağlayıp,
Dönüp feryatla ağlayıp,
Beecin'i gezip gördün deyip,
Bahtsıza ne zaman geldin deyip.
«Altı aylık yol Beecin'i
Sakın ucuz yol deme,
Azabı güçlü Hıtay yurdu,
Beş aylık yol Beecin'i
Beli yakın yol deme,
Mihnetli kara Hıtay'ı
Çatışacağın Kakançın,
Kötü demeden, iyi yok,
Ay karanlık bulutlansa,
Geceyi ne yaparız?!
Ecel yetip, gün biterse,
Ardında erkek çocuk yok,
Günü ne yaparız?!
Katı yön Beecin'e

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Beecin'ın Gözcüleri Düşerken

Keşif yoluna ağlamak uğursuzdur; yolunu kesip yularına dolanan Ayçürök'ü tokatlayıp geçen Semetey, Bakay'ın kılavuzluğunda gün doğusuna at sürer. Kötörmö aşılır, masmavi Isık-Köl görünür; Bakay "yurt tutan kul gönenmez mi" diye bu cennet yerin kekliğini, maralını, kuğusunu öve öve geçer. Ne var ki Beecin'in gözü uzağı görür: Kırım oğlu Mıradıl, kondukları yeri sezip yada taşıyla göğü büyüler; çanak gibi dolu yağdıran kara fırtınada on dört yük atını önüne katıp kaçırır. Sabah çadırdan çıkan Bakay sakalını yolar, at gözetmeyen çoroları paylar, Manas'ı anıp ağıt yakar — ama "yiten at bulunur, gidene yakınmakla çare yok" deyip kervanı yeniden yola koşar. Tekes ile Altay'ın belleri aşılır; Çon-Cıldız'ın kutlu konaklarında ihtiyarın eski derdi depreşir, gözyaşı bin dere olur.

Beecin'e yaklaştıkça Koñurbay'ın tılsımlı gözcüleri birer birer düşer: kırk kulaç Kuutülkü'yü Bakay, Kumayık tazıyı salıp boğdurur; dağ başında dört yana haber veren Ak kulcayı Akkelte'nin kurşunu devirir; sazlı gölün kurnaz Kuuördöğünü Semetey'in Akşuñkar'ı gökte kavrar. Sonra ihtiyar, yavrusunu gözcü tepeye çıkarıp Varsa-Gelmez yolları, Kaspañ-Too'nun belini, kırk boy Çin'in kalesi Beecin'i eliyle gösterir; Semetey, Almambet'ten kalan koca dürbünü çevirip Kır-Kayıñ yüzünü kaplayan Koñurbay'ın sayısız yılkısını seyreder. Bakay son öğüdünü verir: yılkının başında ere sınayıcı, gözü açık Karagul oturur, bilezikli kır at dört yana haber salar — gündüz varma, gece var, domuzun başını kes! Kanıkey'in gök demir tulgasını kuşanan

yiğit, "altıncı ayda gelmezsem umudu kes" deyip Buurul'u şahlandırır ve yılkıya, Karagul'un karşısına varır. Semetey'in birinci kitabı, bahadırı bu eşikte, kıyametin arifesinde bırakarak kapanır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Sefer yolunu kesip ağıt yakan Ayçürök'ü Semetey tokatlayıp yola düşer; kervan Kötörmö'yü aşıp Isık-Köl boyunca ilerler, Bakay yurdun bereketini över.
- Kırım oğlu Mıradıl, yada taşıyla dolu fırtınası koparıp on dört yük atını çalar; yalnız bağlı duran binekler kalır, Bakay yas tutup çoroları paylar.
- Kervan Tekes ile Altay üzerinden Çon-Cıldız'a varır; Bakay eski günleri anıp Manas'a ağıt yakar.
- Koñurbay'ın üç tılsımlı gözcüsü yok edilir: Kuutülkü'yü Kumayık tazı boğar, Ak kulcayı Bakay Akkelte ile vurur, Kuuördöğü Akşuñkar sungur havada alır.
- Bakay gözcü tepeden Beecin'i ve yollarını gösterir; Semetey, Almambet'ten kalan dürbünle Kır-Kayıñ'daki Koñurbay'ın sayısız yılkısını görür.
- Bakay, gözcü yılkıcı Karagul ile haberci bilezikli kır at hakkında "gece var, başını kes" diye uyarır; Kanıkey'in tulgasını giyen Semetey Buurul'la yılkıya varır ve kitap bu eşikte sona erer.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI

Kazattı kaalap basıpsıñ,
Kabılandın kak özü,
Upaası cok kazınañ*
Aytalaaga çaçıpsıñ!
Barsa kelbes Beecinge
Bastırıp çalgın baştapsıñ! Bügün ölüp kaluuga
Kerektüü elem men beybak,
Anı menen işi cok.
Carıñdı karan taştapsıñ!»
Küpüldödü küülönüp,
Dep, öşöntüp, Ayçürök
Çıñırıp ıylap çırkırap,
Çındap ıylap burkurap.
Kabırga söögü sögülüp,
Könülü caman bölünüp,
Közünün caşı tögülüp,
Alapayın tabalbay,
Arka çaçı suyulup,
Eki betten akkan caş
Akırek ıldıy kuyulup.
Süylösö şeker tattı söz,
Çındap acal kelgende
Çolpondoy carık kara köz
Kimder kaçıp kutulat!?
Çoguu ele agıp, caş ketip, Kirgizbeybi kazgan kör,
Karagattay kayran köz
Kamçı boyu caş ketip.
Arkalıgı bölünüp,
Adamdan nurduu beytaalay
Bekem ıylap alıpsıñ,
Oluyat türü körünüp,
Artıkça Çürök katındın,
Tozup turdu törönü,
Akılı artık kapırdın.

TÜRKÇE ÇEVİRİ

Gazayı isteyip yürümüşsün,
Kaplanın ta kendisi,
*Hayrı olmayan hazineni**
Boz kıra saçıp savurmuşsun!
Varanın dönmediği Beecin'e
At sürüp keşfe koyulmuşsun! Bugün ölüp gitmeye
Gerekliydim ben bahtsız,
Onunla işi yok.
Yârini kimsesiz bırakmışsın!»
Gürledi hışımla köpürüp,
Deyip, böylece, Ayçürök
Çığlık atıp ağlayıp feryat ederek,
İçten ağlayıp hıçkırarak.
Kaburga kemiği sökülüp,
Gönlü fena bölünüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Ne yapacağını bilemeden,
Arka saçı seyrelip,
İki yanaktan akan yaş
Köprücükten aşağı süzülüp.
Söylese şeker tadında söz,
Ecel gerçekten geldiğinde
Çolpan gibi parlak kara göz
Kim kaçıp kurtulur ki!?
Hep birden akıp, yaş gidip, Kazılan mezar almaz mı,
Kara üzüm gibi güzelim göz
Kamçı boyu yaş akıp.
Sırtındaki saçı dağılıp,
İnsandan nurlu bahtsız
Adamakıllı ağlamışsın,
Evliya sureti görünüp,
Emsalsiz Çürök hatunun,
Beyinin yolunu bekledi,
Aklı herkesten üstün kâfirin.

Beli tutam, beti ayday,
Belgilüü suluu kapıray
Berinin kızı beytaalay.
Buuruldun oozun burganı.
Kara coltoy dolunun
Çılbırına çırmalıp,
Çıñırıp ıylap turganı,
Oloñuna orolup,
Oñdurbay ıylap turganı,
Atası Manas kökcaldan
Artık tuugan er çirkin
Beecinge barbay turabı?

Beli bir tutam, yüzü ay gibi,
Nam salmış güzeldi, aman,
Perinin kızı bahtı kara.
Buurul'un başını çevirdi.
Uğursuz deli kadının
Yularına dolanıp,
Çığlık çığlığa ağlayıp durdu,
Kıl urganına sarılıp,
Aman vermeden ağlayıp durdu,
Babası bozkurt Manas'tan
Üstün doğmuş er yiğit
Beecin'e varmadan durur mu?

Kakanga barbay tınabı?
Ala köödön artık şer,
Erdigi kalıñ, esi cok,
Kürkürödü kökcalıñ
Ayçürökkö süylönüp:
«Ceti kündün biri ölüm,
Ölümdön korkkon oñobu,
Ölbögön candar bolobu?!
Kuduret buyruk kılganda,
Azireyil* can tartkıç
Beş kolun sunup turganda
Süylögön kuu til tutulat,
Bu dünüyö calganda
Batırbaybı kara cer!
Baarı önördü bilüügö
Oluya bolduñ, beybak, sen!
Iydı sonun körgönüñ,
Atañ Akun kan ölsün,
Acıbay menen Tümönbay
Bir tuuganıñ koşo ölsün!
Törö atañ Akun kan ölsün,
Iydı sonun sen körsöñ,
Bışarıñdın baarı ölsün!
Kakşap turgan kebin kör!
Kazat colu uluu col
Katın toskon oñobu?

Kakan'a varmadan diner mi?
Coşkun yürekli üstün arslan,
Yiğitliği bol, pervası yok,
Gürledi bozkurdun
Ayçürök'e söylenip:
«Yedi günün biri ölüm,
Ölümden korkan onar mı,
Ölmeyen canlar olur mu?!
Kudret buyruk kıldığında,
Azrail can alıcı*
Beş parmağını uzattığında
Söyleyen kurnaz dil tutulur,
Bu yalan dünyada
Kara yer bağrına basmaz mı!
Bütün hünerleri bilmede
Evliya oldun, bahtsız, sen!
Ağıdı pek hoş gördünse,
Baban Akun Han ölsün,
Acıbay ile Tümönbay
Öz kardeşin de birlikte ölsün!
Töre baban Akun Han ölsün,
Ağıdı hoş görürsen sen,
Sevdiklerinin hepsi ölsün!
Dırlanıp duran sözüne bak!
Gaza yolu ulu yol
Kadının kestiği onar mı?

Karmaşarım Kakançın
Kazatka çıgıp col cürsöm,
Zayıp toskon bolobu!?
Sonun bolso uşu ıy,

Tutuşacağım Kakançın
Gazaya çıkıp yol yürüsem,
Zevcenin kesmesi olur mu!?
Bu ağıt hoşuna gidiyorsa,

Atañ Akun kan ölsün.
Küyüttönüp ıylasañ,
Küyörüñdün baarı ölsün!
Kalcıradıñ beytaalay,
Cortormon colgo kirbeybi,
Urgaaçı üydö cürböybü?
Kara bettin işin kör,
Kaygılçuu çalgın çalbaybı,
«Barba desem bolboysuñ,
Katın üydö kalbaybı!
Kayguulga* ıylap oltursa,
Meni kara basıp kalbaybı?!
Bazar üyüñ körböy kal!
Koe ber dolu kolumdu,
Tospo menin columdu!
Kup zaadanın* balası
Kun kuubay cürgön oñobu,
Sapar colu çoñ kımbat,
Katın ıylap oltursa
Mınday sonun bolobu?!»
Karargandan tünörüp,
Katuu cini bek kelip,
Arıslanday bolup köz caynap, Ciniñe murun tiydimbi?!
Kan içmesi çın karmap,
Kara caak buldursun*
Çapsa kulak tundursun,
Karmay kalıp imerip,
Kañ dedire Çüröktü
Kaptalga tartıp ciberip!
Dürüyö* suptan köynögü
Bügüşünön bölünüp,
Eti karday beybaktın
Bülküldöp kanı tögülüp.

Baban Akun Han ölsün.
Yasa batıp ağlarsan,
Yananların hepsi ölsün!
Saçmaladın bahtsız,
Akıncı yola girmez mi,
Dişi evde durmaz mı?
Kara yüzlünün işine bak,
Kaygı yüklü keşfe çıkılmaz mı,
«Gitme desem olmuyorsun,
Kadın evde kalmaz mı!
Keşif yoluna ağlayıp otururs a,*
Beni kara basmaz mı sonra?!
Şen pazar evini görmez ol!
Bırak deli kadın kolumu,
Kesme benim yolumu!
Has soylunun evladı*
Kan davası gütmeden gezse onar mı,
Sefer yolu pek azizdir,
Kadın ağlayıp otururs a
Böylesi güzel olur mu?!»
Karardıkça kararıp,
Şiddetli öfkesi kabarıp,
Arslan gibi gözleri çakmaklaşıp,
Damarına önce mi bastım?!
Kan içiciliği sahiden tutup,
*Kara saplı örme kamçıyı**
Vurunca kulakları sağır eden,
Kavrayıp savurarak,
Çat diye Çürök'ü
Böğrüne çekip indirdi!
İnce ipek bezden gömleği*
Kıvrım yerinden yırtılıp,
Teni kar gibi bahtsızın
Fışkırarak kanı dökülüp.

Dürüyölüü köynögü
Bügüşünön bölünüp,
Berinin kızı beybaktın
Bülküldöp kanı tögülüp.
Çıñırıp ıylap çırkırap,
Koe berip çılbırdı,
Törönü kargap burkurap:
Barganıñdan kelbey kal!
Mına emese, badışam,
Ketkeniñden kelbey kal,
Kerben üyüñ körböy kal!
Kerilip kamçı çapkıday
Kımbatıñ örttöp iydimbi,
Kıyın sabap ketkidey
Kıygıña tiydimbi?!
Senin buulumuñ örttöp iydimbi,
Çırkıratıp urguday,
Bu kızıktı kılgıday,
Kalıñ kazdıñ orumdu,
Katın dep kordop tokmoktop,
Başıma saldıñ sonundu!
Keyiştüü töröm, oñboy kal,
Kerilip çapkan sen bolduñ,
Kergen talpak men boldum!»
Kayrılıp basıp burkurap,
Semeteydin Ayçürök –
Akılı toluk artık küñ
Ordogo kirdi çırkırap.

İpekli gömleği
Kıvrım yerinden yırtılıp,
Perinin kızı bahtsızın
Fışkırarak kanı dökülüp.
Çığlık atıp ağlayıp feryat ederek,
Yuları koyverip,
Beyine lanet edip hıçkırarak:
Gittiğin yerden dönmez ol!
İşte öyleyse, padişahım,
Gidişinden geri gelmez ol,
Kervanlı evini görmez ol!
Gerinip kamçı vuracak kadar
Değerlini mi yaktım yoksa,
Böyle amansız dövecek kadar
Damarına mı dokundum?!
Senin atlasını mı yaktım,
Feryat ettirip vuracak kadar,
Bu tuhaflığı edecek kadar,
Derin kazdın çukurumu,
Kadın deyip hor görüp tokatlayıp,
Başıma sardın şu hâli!
Dertli beyim, onmaz ol,
Gerinip vuran sen oldun,
Gerilen post ben oldum!»
Dönüp yürüyüp hıçkırarak,
Semetey'in Ayçürök'ü –
Aklı tam, emsalsiz cariye
Otağa girdi feryat ederek.

SEMETEYDIN COLDO BARATIŞI. ISIK-KÖLDÜN KÖRÜNÜŞÜ

SEMETEY'İN YOLDA GİDİŞİ. ISIK-KÖL'ÜN GÖRÜNÜŞÜ

Kayrılbay baarın bat aydap,
Beecinge kirmek meenet iş,
Kanzaadadan* bata alıp,
Kadır Alda col ber dep,
Belendep tulpar boş alıp,

Dönüp bakmadan hepsini tez sürüp,
Beecin'e girmek zahmetli iş,
Kanzadeden dua alıp,*
Kadir Allah yol ver deyip,
Yedekte tulpar boş alıp,

Beren Bakay abakeñ
Kıraan erdi koşo alıp,
Külçoro menen Kançoro
Eki tügöy şerdi alıp,
«Beldi bekem buuyun – dep,
Beecindegi Koñurbay
Beren atam kan Manas,
Arıslan Çubak, Almambet
Alardın kunun kuuymun – dep.
Bezildese Bakaydın
Bekzaadanın* balası
Öç albay cürör cön barbı?!
Beecin colu beş başka,
Berenim abam col kayda?!
Karmaşarım Kakançın,
Bastaşarım Bakburçun,
Tagdırga coktur daba dep,
Kerüünün salgan tamına
Kabılan aba, kamdandık,
Keçildin mıktı kanına!
Bet alıp ayza sunalı,
Beecindin mıktı şaarına!
Acal cetse ölölü,
Kaldaydın uulu kapırga,
Kazat baştap baralı
Kan Koñurbay baatırga!»
Tobokel dep, kep süylöp,
Toodoy Bakay karısı,
«Beecindin colu beş bölök,
Kerigi bar, bili bar,
Bet alıp biröön körörbüz!
Cetken cerde basarbız,
Kaldaydın uulu kapırdın,
Kan Koñurbay baatırdın
Karmaşsak kanın çaçarbız!

Bacıga cıygan san kara,
Kazınalık tümön mal,
Eç bolboso kapırdın

Yiğit Bakay amcan
Kartal misali eri de yanına alıp,
Külçoro ile Kançoro
İki eş arslanı alıp,
«Beli sağlam bağlayayım – deyip,
Beecin'deki Koñurbay
Yiğit babam Han Manas,
Arslan Çubak, Almambet
Onların kanını güderim – deyip. *Sızlansa*
Bakay'ın
Beyzadenin evladı*
Öç almadan gezmesi reva mı?!
Beecin yolu beş türlü,
Yiğidim amcam, yol nerede?!
Tutuşacağım Kakançın,
Boy ölçüşeceğim Bakburçun,
Kadere yoktur çare deyip,
Yamaca kurduğu evine
Kaplan amca, hazırlandık,
Keçil'in güçlü hanına!
Yönelip mızrak uzatalım,
Beecin'in güçlü şehrine!
Ecel yeterse ölelim,
Kalday'ın oğlu kâfire,
Gaza açıp varalım
Han Koñurbay bahadıra!»
Tevekkül deyip, söz söyleyip,
Dağ gibi Bakay ihtiyarı,
«Beecin'in yolu beş ayrı,
Yamacı var, geçidi var,
Yönelip birini görürüz!
Vardığımız yerde basarız,
Kalday'ın oğlu kâfirin,
Han Koñurbay bahadırın
Tutuşursak kanını saçarız!

Baç diye yığdığı sayısız kara mal,
Hazinelik tümen davar,
Hiç olmazsa kâfirin

Cılkısın tie kaçarbız!	*Yılkısını sürüp kaçarız!*
Kaldayı bar, kanı bar,	*Kalday'ı var, hanı var,*
Kagışar coo baarı bar.	*Çarpışacak düşman hepsi var.*
Çınmaçındın ceri bar,	*Çınmaçın'ın yeri var,*
Çındap aytsa Bakaydın	*Doğrusunu söylese Bakay'ın*
Çın tügönbös kebi bar!	*Gerçek tükenmez sözü var!*
Beecin colu beş bölök,	*Beecin yolu beş ayrı,*
Beelep uulum ugup al!	*Dikkat kesil oğlum, dinleyiver!*
Mende ukpagan şumu bar!	*Bende duyulmadık sırrı var!*
Beşöönö mende barbagan,	*Beşine de ben varmadım,*
Bektigi mınça köykaşka!	*Beyliği bunca yaman kır at gibi!*
Bir colunda Beecindin	*Bir yolunda Beecin'in*
Bargan can kaytpas balaa col.	*Varan can dönmez, bela yol.*
Bir colu bar Beecindin	*Bir yolu var Beecin'in*
Kezikken kelbes karan col!	*Rastlayan dönmez, kara yol!*
Bir colu bar Beecindin	*Bir yolu var Beecin'in*
Bet alganda mendesi	*Yöneldiğinde kul olan*
Tentip ölör karan col!	*Sürünüp ölür, kara yol!*
Bir colu bar Beecindin	*Bir yolu var Beecin'in*
Bekitip koygon beli bar,	*Berkitilmiş beli var,*
Bir colunda Beecindin	*Bir yolunda Beecin'in*
Karoolçu bar, kanı bar,	*Gözcüsü var, hanı var,*
Bir colunda Beecindin	*Bir yolunda Beecin'in*
Cutkuçtardın baarı bar!	*Yutucuların hepsi var!*
Oşo colgo barganda	*O yola varıldığında*
Keyitpey uulum, tilimdi al!	*Üzme beni oğlum, sözümü tut!*
Alptarı bar elinde,	*Alpları var elinde,*
Emine bar, emne cok	*Neler var, neler yok*
Kızıtalak Beecinde!	*Kahrolası Beecin'de!*
Türdüüsü bar elinde,	*Türlüsü var elinde,*
Tülküdön karool belinde.	*Tilkiden gözcüsü belinde.*
Keçilden koygon balban bar,	*Keçil'den konmuş pehlivan var,*
Atçan candı kutkarbas	*Atlı canı kurtarmayan*
Artıkça külük candar bar!	*Emsalsiz yürük canlar var!*
Ördök catkan kölü bar,	*Ördek yatan gölü var,*
Ak kulca catkan beli bar.	*Ak dağ koçu yatan beli var.*
Örttönüp ölgön çoçkonun	*Yanarak ölen domuzun*
Öküm koyçu şeri bar!	*Hüküm süren arslanı var!*

	Azuuluu catar çeri bar,	*Azılı yatan sık ormanı var,*
	Kızıtalak Beecindin	*Kahrolası Beecin'in*
102470	Kırk künçülük çölü bar!	*Kırk günlük çölü var!*
	Oşo çöldün narı cagı	*O çölün öte yanı*
	Çok-Tabılgı caylagan,	*Çok-Tabılgı'yı yaylayan,*
	Çoñ kara atın baylagan,	*Büyük kara atını bağlayan,*
	Altımış kalday kencesi	*Altmış kaldayın küçüğü*
	Alööködön argılta tuugan tunugu,	*Alööke'den soylu doğan arısı, Ayrılıp*
	Ayrılanıp Bakaydın	*Bakay'dan*
	Özü keçilderdin ulugu.	*Kendisi keçillerin uluğu.*
	Kerüüdö küröö tamır bar,	*Yamaçta ana damar var,*
	Kebez belboo, keñ ötük	*Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli*
	Keçildin mıktı kanı bar,	*Keçil'in güçlü hanı var,*
102480	Kerişer cooñ oşo bar!	*Çekişeceğin düşman odur işte!*
	Colborsu tuup töldögön,	*Kaplanı doğurup yavrulayan,*
	Örttönüp ketken çoçkonun	*Yanıp giden domuzun*
	Acayıbı* koşo bar.	*Acayipliği* de birlikte var.*
	Bet aldıñ Beecin şaarına	*Yöneldin Beecin şehrine*
	Mende körgüs kızık bar,	*Bende görülmedik hikmet var,*
	Begim Manas barında	*Beyim Manas sağken*
	Beren Bakay abakeñ	*Yiğit Bakay amcan*
	Belsençü bele, cok bele!»	*Kuşanır mıydı, kuşanmaz mıydı!»*
	Kökçolok menen çamınıp,	*Kökçolok ile atılıp,*
102490	Kökcal Bakay abakeñ	*Bozkurt Bakay amcan*
	Kök nayza alıp kamınıp,	*Gök mızrak alıp hazırlanıp,*
	Caratkanga calınıp,	*Yaradan'a yalvarıp,*
	Kök sülöösün börk kiyip,	*Gök vaşak börkünü giyip,*
	Kögala kalkan tuu karmap.	*Gökala kalkan, tuğ tutup.*
	Bul kolunda Bakaydın	*Sağ elinde Bakay'ın*
	Altın caak aybalta,	*Altın yanaklı ay balta,*
	Sol cagında Bakaydın	*Sol yanında Bakay'ın*
	Altından kılgan can kalta.	*Altından yapılmış can kesesi.*
	Karmaşarı Kakançın,	*Tutuşacağı Kakançın,*
102500	Talastan Bakay bölünüp,	*Talas'tan Bakay ayrılıp,*
	Abañ Bakay oşondo	*Amcan Bakay o zaman*
	Ala-Toodoy körünüp.	*Ala-Too gibi görünüp.*
	Arıslan Bakay şeriñdin	*Arslan Bakay şirinin*
	Atışka atuuçu Kök çıbık	*Atışta atılan Kök çıbık*

Aydalıda carkıldap,
Kımbat Bakay abañdın
Kılıçı kında kıñgırap.
Körsö köñül bölünüp,
Arıslan Bakay abañdın
Sölökötü, söölötü,
Atka miñgen kelbeti
Miñ kolgo katar körünüp,
Ak sakalı oşondo
Oñgo, solgo bölünüp,
Oşondo Bakay abakeñ
Oluya türü körünüp,
Çın oluya atıgıp,
Öngön Bakay emespi,
Kabılan Manas barında
Karmaşın bilip Kakandın
Köngön Bakay emespi.
Abañ Bakay col baştap,
Körsö köñül bölünüp,
Karısa da abakeñ
Kökcaldık türü körünüp.
Kargan Bakay birisi,
Külçoro menen Kançoro
Kabılan Semeteydin inisi.
Oolugup on tört at aydap,
Altın çatır büktötüp,
Ar toruga cüktötüp,
Ok-darının baarısın
On tört atka arttırıp,
Koş oloñdu tarttırıp,
Coogo attansa bekeri

Kürek kemiğinde parıldayıp,
Aziz Bakay amcanın
Kılıcı kında şıngırdayıp.
Gören gönlü bölünüp,
Arslan Bakay amcanın
Endamı, heybeti,
Ata binmiş kelbeti
Bin kişilik orduya sıra sıra görünüp,
Ak sakalı o zaman
Sağa, sola bölünüp,
O zaman Bakay amcan
Evliya sureti görünüp,
Gerçek evliya diye anılıp,
Yetişen Bakay değil mi,
Kaplan Manas sağken
Kakan'ın tutuşmasını bilip
Alışan Bakay değil mi.
Amcan Bakay yol başlayıp,
Gören gönlü bölünüp,
Kocasa da amcanın
Bozkurtluk sureti görünüp.
Kocamış Bakay birisi,
Külçoro ile Kançoro
Kaplan Semetey'in kardeşi.
Coşup on dört at sürüp,
Altın çadırı katlatıp,
Her doruya yükletip,
Ok ile barutun hepsini
On dört ata yükletip,
Çift kıl urganı çektirip,
Düşmana atlanırsa beyhude mi

Kayran Bakay, Külçoro
Kankor erdin cökörü.
Beecindi közdöy bet alıp,
Beren kökcal Semetey
Bet alıp çıktı Talastan.
Kırgız, argın el ıylap,

Kadim Bakay, Külçoro
Hunhar erin yâranı.
Beecin'e doğru yönelip,
Yiğit bozkurt Semetey
Yönelip çıktı Talas'tan.
Kırgız, argın halkı ağlayıp,

	Bu kökcaldın eki enesi teñ ıylap.	*Bu bozkurdun iki anası birden ağlayıp.*
	Arıslanıñdın uuluna	*Arslanının oğluna*
	Argın, kırgız oşondo	*Argın, kırgız o zaman*
	Alakan cayıp çurkurap,	*Avuç açıp figan edip,*
	Ayköldü aman koygun dep,	*Aykölü sağ esen eyle deyip,*
	Duba kılıp burkurap.	*Dua kılıp hıçkırarak.*
	Manastın uulu şer çirkin	*Manas'ın oğlu arslan koçak*
	Ok ötpögön ton kiyip,	*Ok geçmeyen kaftan giyip,*
	Ok cetpegen at minip,	*Ok yetişmeyen ata binip,*
102550	Kıygaçtatıp Buuruldu	*Yan yatırıp Buurul'u*
	Kıl kuyrugun çart tüyüp,	*Kıl kuyruğunu sımsıkı düğümleyip,*
	Astında Buurul malı bar,	*Altında Buurul malı var,*
	Çalıyar tiybes Beecindi	*Çalıyar'ın el süremediği Beecin'i*
	Ceke çapçır alı bar!	*Tek başına vuracak gücü var!*
	Akolpok condo balkıldap,	*Akolpok sırtında dalgalanıp,*
	Atışka salsa muraazı	*Atışa girse muradı*
	Akkelte condo carkıldap,	*Akkelte sırtında parıldayıp,*
	Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlü bölünüp,*
	Teñi köör, teñi altın	*Yarısı mücevher, yarısı altın*
102560	Boz kise belde körünüp,	*Boz fişeklik belde görünüp,*
	Ak taygan arttan şañkıldap,	*Ak tazı ardından çınlayıp,*
	Akşumkar koldo barkıldap.	*Ak sungur elde çığrışıp.*
	Altın caak aybalta	*Altın yanaklı ay balta*
	Bolot egep, kurç tartkan,	*Çelik bileyip, keskin çekilmiş,*
	Sabına sarı altın burup tolgogon,	*Sapına sarı altın burup dolamış,*
	Salışarı Çoñ-Beecin	*Vuruşacağı Çoñ-Beecin*
	Kakançındın Beecindin	*Kakançın'ın Beecin'in*
	Kagışına çapsın dep,	*Kavgasında vursun diye,*
	Bölökbay usta oñdogon.	*Bölökbay usta onarmış.*
	Kılıçtın cayın surasañ,	*Kılıcın aslını sorarsan,*
102570	Asmandan tüşkön altı kurç	*Gökten inmiş altı su verilmiş çelik*
	Beren Manas kökcaldan	*Yiğit Manas bozkurttan*
	Belekke kalgan Zulpukor.	*Armağan kalan Zulpukor.*
	Zulpukor kında kıñgırap,	*Zulpukor kında şıngırdayıp,*
	Kılıç algan Semetey	*Kılıç kuşanan Semetey*
	Opol-toodoy zıñgırap.	*Ulu dağ gibi gümbürdeyip.*
	Zıñ-zıñ etip kenebey,	*Zınk zınk edip aldırmadan,*
	Karmaşarı kara kıtaydı	*Tutuşacağı kara Kıtay'ı*

Akırı ölüp kalam dep,
Buçkagına teñebey!
Erdik menen şerdikti
Alda taala kuduret
Bergen eken çenebey.
Beecindi közdöy col tartıp,
At ayabay col cürüp,
Az gana emes, mol cürüp,
Adırmak kaykañ bel aşıp,
Alban türdüü cer basıp,
Tuura bulak, tunuk suu
Turbay, tınbay col tartıp,
At ayabay mol tartıp,
At arıtıp, cer çalıp,
It cügürtüp, kuş salıp,
Kankordun uulu çunagıñ
Kakanga cürgön ubagı.
Budur-budur bel basıp,
Buruluş eçen tördü aşıp,
Too etegin sıdırıp,
Col tartkanda kökcalıñ
Ala-Toonu kıdırıp,
Kötörmönü aşıptır,
Keñ Suusamır basıptır.
Kız-Arttın toosun cakalap,
Algan eken kökcalıñ
Say buudandın baarısın
Bolot menen takalap.
Elsiz catkan Elkin-Too
Elkin-Toonu cakalap,
Eñkeyip tartıp karasa
Kögörüp köl körünüp,
Köldö catkan köp ördök
Ilaaçın tiyse bölünüp.

Sonunda ölüp giderim diye,
Tırnağına denk tutmadan!
Erlik ile arslanlığı
Allah Taala kudreti
Vermiş ona ölçüsüz.
Beecin'e doğru yola koyulup,
At esirgemeden yol yürüyüp,
Az değil, bol yürüyüp,
Engebeli yüksek bel aşıp,
Türlü türlü yer basıp,
Doğru pınar, duru su
Durmadan, dinmeden yol alıp,
At esirgemeden bol sürüp,
At yorup, yer yoklayıp,
İt koşturup, kuş salıp,
Hunharın oğlu yavuzun
Kakan'a yürüdüğü çağı.
Engebe engebe bel basıp,
Dönemeçli nice yayla başı aşıp,
Dağ eteğini sıyırıp,
Yola koyulunca bozkurdun
Ala-Too'yu dolaşıp,
Kötörmö'yü aşmış,
Geniş Suusamır'ı basmış.
Kız-Art'ın dağını yanlayıp,
Nallatmış bozkurdun
Cins küheylanların hepsini
Çelik ile nallayıp.
Issız yatan Elkin-Too
Elkin-Too'yu yanlayıp,
Eğilip bakıp gözlese
Masmavi göl görünüp,
Gölde yatan çok ördek
Laçın vursa bölünüp.

Canıbarım Isık-Köl
Cer soorusu turbaybı,
Munu cerdegen adam tunbaybı!
Küñgöyü bar, Teskey bar,

Canım benim Isık-Köl
Yeryüzünün beli değil mi,
Burayı yurt tutan insan gönenmez mi!
Küñgöy'ü var, Teskey var,

	Orkoyup toosu körüngön,	*Yükselerek dağı görünen,*
	Etek cagın karasa,	*Etek yanına bakılsa,*
	Adamdın köönü bölüngön.	*İnsanın gönlü bölünen.*
	Öndürünön karagay çirip cıyılgan,	*Sırtlarından çam çürüyüp yığılmış, Türlü*
	Alban türdüü sazı bar.	*türlü sazlığı var.*
102620	Kolotton tuptunuk bulak kuyulgan.	*Koyaktan dupduru pınar dökülmüş.*
	Tüzöñündö tülkü bar,	*Düzlüğünde tilki var,*
	Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denk imiş,*
	Tegi Kuday buyursa	*Eğer Hüda buyurursa*
	Eske aluuçu cer eken!	*Anılası yer imiş!*
	Cayloosu cakın turbaybı,	*Yaylası yakın değil mi,*
	Caylasa kırgız tunbaybı!	*Yaylarsa Kırgız gönenmez mi!*
	Kıştoosu cakın turbaybı,	*Kışlası yakın değil mi,*
	Kıştasa kırgız tunbaybı!	*Kışlarsa Kırgız gönenmez mi!*
	Öndürdön elik bakırat,	*Sırtlardan karaca bağırır,*
102630	Küdürdön ükü çakırat.	*Bayırdan puhu kuşu çağırır.*
	Berekelüü cer eken,	*Bereketli yer imiş,*
	Adır betege şıbak çöp eken.	*Kırları ayrık otu, pelin çayır imiş.*
	Kalıñ kırgız oy tartıp,	*Kalabalık Kırgız düşünüp,*
	Konup catar ceri eken.	*Konup yatacak yeri imiş.*
	Kündüzü kımız, tünü kız	*Gündüzü kımız, gecesi kız*
	Bolup catar cer eken.	*Olup yatacak yer imiş.*
	Ay, canıbar Isık-Köl –	*Ah, can dostum Isık-Köl –*
	Cer soorusu turbaybı,	*Yeryüzünün beli değil mi,*
	Cerdegen mende tunbaybı?!	*Yurt tutan kul gönenmez mi?!*
102640	Küñgöy cagın karasa –	*Küñgöy yanına bakılsa –*
	Munarık tüşkön Çaar-Tal,	*Pusa bürünmüş Çaar-Tal,*
	Teskey cagın karasa –	*Teskey yanına bakılsa –*
	Munarıktap Kara-Tal.	*Pus içinde Kara-Tal.*
	Bul eköönün içinde	*Bu ikisinin arasında*
	Eçen türdüü kayıp bar.	*Nice türlü yaban avı var.*
	Bugusu bar, colbors bar,	*Geyiği var, kaplan var,*
	Burulsa eçen sonun bar.	*Dönülse nice güzellik var.*
	Eginge bay, malga cay,	*Ekine zengin, mala uygun,*
	Eçen sonun cayı bar.	*Nice güzel yeri var.*
102650	Tektirinde teke bar,	*Sekisinde teke var,*
	Adırında arkar bar,	*Kırında dağ koyunu var,*
	Buruluşta bugu bar,	*Dönemeçte geyik var,*

Bööt-bööt sazı bar,
Bölüngön kuu, kazı bar.
Tokoyu bar, talı bar,
Bul Isık-Köl boyunda
Tolgon candın baarı bar.
Añır, ördök, kazı bar,
Cerdegenge Isık-Köl
Tabıla turgan mülkü bar.
Or koyondon tülkü köp,
Kuuralınan külkü köp.
Cılgası başka miñ bolgon,
Cırgalı curtka düñ bolgon.
Taşında altın kumganday,
Cerdese kırgız tunganday,
Alda Taala kuduret
Cer casagan ar kanday.
Ordo salıp, oyunga
Batpay turgan cer beken,
Batkalınan maralın
Atpay turgan cer beken!?
Añıraygan kapçıgay,
Abam Bakay, oy, kökcal,
Armanım aytam bir dalay!
Bulagı agıp taşıgan,
Bulbulu sayrap tañşıgan,
Ukkan mende caşıgan
Kızıktuu mınday cer bolbos!
Aba Bakay, ak coltoy,
Tokoy cagın karaçı!
Çuulap catkan çarı bar,
Too cagın karaçı,
Çokusunda karı bar!
Alda Taala Kudayıñ
Anıgı menen bu cerdi,
Caratkan eken abıdan!
Muñ açuuçu köl eken,

Muñ çeçüüçü cer eken.
Bölök-bölök çöbü bar,

Öbek öbek sazlığı var,
Bölük bölük kuğusu, kazı var.
Ormanı var, söğüdü var,
Bu Isık-Köl boyunda
Dolu dolu canlının hepsi var.
Angut, ördek, kazı var,
Yurt tutana Isık-Köl'ün
Bulunacak nimeti var.
Yaban tavşanından çok tilkisi bol,
Keklik oyunundan gülüşü bol.
Vadisi başka, bini bulmuş,
Cümbüşü yurda nam salmış.
Taşında altın ibrik gibi,
Yurt tutsa Kırgız gönenecek gibi,
Allah Taala kudreti
Yer yaratmış her türlü.
Otağ kurup, oyuna
Sığılmayacak yer miymiş,
Koyağından maralını
Vurulmayacak yer miymiş!?
Ağzı açık boğaz,
Amcam Bakay, ey bozkurt,
Hasretimi söylerim epeyce!
Pınarı akıp taşan,
Bülbülü ötüp şakıyan,
Duyan kulun içi sızlayan
Böyle hoş yer olmaz!
Amca Bakay, ak yolluğum,
Orman yanına baksana!
Uğuldayıp yatan çalısı var,
Dağ yanına baksana,
Doruğunda karı var!
Allah Taala Hüdan
Sahiden bu yeri,
Yaratmış adamakıllı!
Dert açan göl imiş,

Dert çözen yer imiş.
Bölük bölük otu var,

Bötön-bötön ceri bar.	*Başka başka yeri var.*
Abam Bakay, karıyam,	*Amcam Bakay, ihtiyarım,*
Aylanayın oluyam!	*Kurban olduğum evliyam!*
Kökcalıñdın barında,	*Bozkurdun sağken,*
Köp düynö aman çagında,	*Bunca dünya esen çağında,*
Cetigiñdin barında,	*Yedi ulun sağken,*
Döölöttün aman çagında,	*Devletin esen çağında,*
Kagışpagan eliñ cok,	*Çarpışmadığın halkın yok,*
Karatpagan ceriñ cok,	*Baş eğdirmediğin yerin yok,*
102700 Kokongo korduk salganda,	*Kokon'a satvet saldığında,*
Cer cüzünö kalayman	*Yeryüzüne kıyameti*
Ceke özüñ salganda,	*Yalnız başına sen saldığında,*
Kankoruñdun barında,	*Hunharın sağken,*
Kara-Şaar, Kambıldı	*Kara-Şaar'ı, Kambıl'ı*
Kamap turgan çagıñda,	*Kuşatıp durduğun çağında,*
Kalday menen soloonun	*Kalday ile soloonu*
Sabap turgan çagında,	*Kırıp geçirdiğin çağında,*
Çın bülüktü salganda,	*Gerçek fitneyi saldığında,*
Çınmaçındın Kakandın	*Çınmaçın'ın Kakan'ın*
102710 Kandıgın tartıp alganda	*Hanlığını çekip aldığında*
Ne üçün bu cer bilbediñ?!	*Ne diye bu yeri bilmedin?!*
Emine üçün abake,	*Niçin amcacığım,*
Bu cer menen cürbödüñ?!	*Bu yerden geçmedin?!*
Aba Bakay, kökcalım,	*Amca Bakay, bozkurdum,*
Bu cerdi körböy sen koyup,	*Bu yeri görmeden sen bırakıp,*
Keyiş bolgon turbaybı,	*Hayıflanılacak iş olmuş ya,*
Bu düynönün cırgalı	*Bu dünyanın cümbüşü*
Buruluşta körbögön	*Dönemeçte görülmemiş*
Beyiş* kalgan turbaybı!	*Cennet* kalmış ya!*
102720 Özönünö curt tarkap,	*Vadisine yurt dağılıp,*
Konboy turgan cer beken,	*Konulmayacak yer miymiş,*
Özü baatır ar kim can	*Kendi bahadır her can*
Bolboy turgan cer beken!	*Olunmayacak yer miymiş!*
Kempiri kuyruk keskilep,	*Kocakarısı kuyruk doğrayıp,*
Çaynabay turgan cer beken,	*Çiğnemeyecek yer miymiş,*
Azamat miñden cılkını	*Yiğit binlerce yılkıyı*
Aydabay turgan cer beken.	*Sürmeyecek yer miymiş.*
Koş-koştop kiyip suusar börk	*Kat kat giyip samur börkü*

Irgabay turgan cer beken!
Koroolos konup bizdin el
Cırgabay turgan cer beken!»
Arıslan Bakay col baştap,
Koñur-Ölöñ, Kopogo,
Koy soydurup oşogo,
Sıdırım cel, salkın cay,
Kermesin kenen ornotup,
Say buudandın baarısın
Eerin alıp caydaktap,
Tañ aşırıp buudandı,
Tañ atkıça baymaktap,
Akkañkını cazdanıp,
Berenderdin baarısı
Kıbılanı* baştanıp,
Çıkanaktap tınç alıp,
Çırım etip uyku alıp.
Al-añgıça bolbodu,
Supa sadık çaldı ele,
Tañ sargarıp kaldı ele.
Tañdın artı kiltiyip,
Muzdak cel cürüp urganda,
Uykudan baldar oygonup,
Say tulpardın baarısın,
Suutun anık kandırıp,
Bir betege, seksen çöp
Oroy-oroy çaldırıp,
Orgugan taza bulaktan
Tulparlardı turguzbay
Suusunun kandırıp,
Köp cetelep oturup,
On tört tulpar buudandın
Çöyçögün çöpkö tolturup.
Kün şaşike bolgondo
Törösünö çorosu
Kızmat kılıp turganı,
Baarısı Kıtayga kirçü kıraanı.
Baldardın cayı uşunday,

Sallanmayacak yer miymiş!
Ağıl komşu konup bizim halk
Gönenmeyecek yer miymiş!»
Arslan Bakay yol başlayıp,
Koñur-Ölöñ'e, Kopo'ya,
Koyun kestirip orada,
Tatlı esinti, serin yer,
Germesini geniş kurdurup,
Cins küheylanların hepsinin
Eyerini alıp çıplak bırakıp,
Tan attırıp küheylanı,
Tan atana dek kösteğe vurup,
Ak kaşlı eyeri yastık edip,
Yiğitlerin hepsi
Kıbleye baş koyup,*
Dirseğe dayanıp dinlenip,
Kestirip uyku alıp.
Derken çok geçmedi,
Fecr-i sadık sökmüştü,
Tan sararıp kalmıştı.
Tanın ardı ağarıp,
Soğuk yel esip vurduğunda,
Uykudan oğlanlar uyanıp,
Cins tulparların hepsinin,
Terini iyice soğutup,
Bir ayrık, seksen ottan
Tutam tutam otlatıp,
Kaynayan temiz pınardan
Tulparları ayırmadan
Suyunu kandırıp,
Uzun uzun yedekte gezdirip,
On dört tulpar küheylanın
Torbasını ota doldurup.
Gün kuşluğa vardığında
Beyine çorosu
Hizmet edip durdu,
Hepsi Kıtay'a girecek yavuzlar.
Oğlanların hâli işte böyle,

Cük koyuşup cügürüp,
Eliktey ırgıp tüyülüp,
Arkan tartıp, cük artıp,
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü cumguça
Kurcunga salgan ok artıp,
Dünüyönü çoñ artıp,
Kargan Bakay törögö
Kazı kertip, cal berip,
Mayga salıp, nan berip,
Arıslan Bakay, Semetey,
Eerçitken eki çorosu*
Sapar baştap col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Kün kılkıldap batkanda,
Kara beles Kapka-Taş,
Kapka-Taşka toktodu,
Toktogondo Bakay er
Obolku dartın coktodu!
Ak sakalı suyulup,
Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy kuyulup:
Aykölüm Manas barında,
Atboroyun sıdırıp,
Tögöröktün tört burçun
Töröm aman barında
Tört aylana kıdırıp.
Kakançındın Beecindin
Kabılan Almam töröm bar,
Colun çalgan kezimde,
Ulugunan, kanınan,
Uluk Beecin şaarınan
Cortup colun çalganda,
Coop aluuga barganda,
Iras, Almam ekööbüz
Isık-Köldö bolgonbuz.
Bekip catkan Beecindi
Bet alıp kamap turganda,
Öz erkinçe düynödö

Yük koyup koşuşarak,
Karaca gibi sıçrayıp dürülüp,
Urgan çekip, yük vurup,
Şöyle böyle deyinceye,
Göz açıp kapayıncaya
Heybeye konan oku yükleyip,
Malı mülkü sıkıca yükleyip,
Kocamış Bakay töreye
Kazı doğrayıp, yele eti verip,
Yağa banıp, ekmek verip,
Arslan Bakay, Semetey,
*Peşine taktığı iki çorosu**
Sefere koyulup yol yürüyüp,
At esirgemeden bol yürüyüp,
Gün kızarıp battığında,
Kara tepe Kapka-Taş,
Kapka-Taş'ta durdular,
Durduğunda Bakay er
Eski derdini yâd etti!
Ak sakalı seyrelip,
İki gözden akan yaş
Köprücükten aşağı süzülüp:
Ayköl'üm Manas sağken,
Atın yelesini sıyırıp,
Dünyanın dört bucağını
Törem sağ esenken
Dört bir yanı dolaşıp.
Kakançın'ın Beecin'in
Kaplan Almam törem var,
Yolunu yokladığım vakit,
Uluğundan, hanından,
Ulu Beecin şehrinden
Akın edip yolunu yokladığında,
Cevap almaya vardığında,
Gerçek, Almam ile ikimiz
Isık-Köl'de bulunmuştuk.
Kapanıp yatan Beecin'i
Yönelip kuşattığımızda,
Kendi keyfince dünyada

Bolup turduk bir kezek,
Oyron Almam ekööbüz
Uşu cerde bolgonbuz.
Oşondo küügüm kirip, kün batkan,

Beregi tügöngön toonun urçugu,
Boz adırdın tumşugu
Öndür bulak bel ele,
Kabılan Almam at koygon
Boz-Uçuk mazar* deer ele!
Keñ öndürdün özünö
Kalayık ordo atkan cer,
Beri cagında boz döbö –
Baatır Bakay abakeñ
Karool karap catkan cer.
Cerim turat, elim cok,
Sakalımdın agında,
Saparım çukul çagında,
Berenderden ayrılıp,
Tiri kaldım düynö bok
Öz kurbum cok, teñim cok,
Teñ cürüüçü erim cok!
Aylanayın baldarım,
Ata catkan cer ele,
Boz-Uçuk-Ata deer ele.
Artık mazar Boz-Uçuk,
Boz-Uçukka konolu!
Cer ölçöösün çalalı,
Coboloñduu cetimder,
Col ölçöösün alalı!
Coo tazalap, col basıp,
Anın Beecin çalalı!
Kakançından kanına,
Kaynagan Beecin şaarına
Cer ölçöölöp ceteli.
Ulugu bar, alpı bar,
Alban türdüü kalkı bar,
Al kalkının içinde

Yaşayıp durduk bir vakit,
Koca Almam ile ikimiz
İşte bu yerde bulunmuştuk.
O zaman alacakaranlık çöküp, gün batmıştı,
İşte şu biten dağın çıkıntısı,
Boz kırın burnu
Sırtı pınarlı bel idi,
Kaplan Almam'ın ad koyduğu
Boz-Uçuk mazarı derlerdi!*
Geniş sırtın tam üstü
Ahalinin otağ kurduğu yer,
Beri yanında boz tepe –
Bahadır Bakay amcanın
Gözcülük edip yattığı yer.
Yerim durur, halkım yok,
Sakalımın ağında,
Seferimin kısaldığı çağda,
Yiğitlerden ayrılıp,
Diri kaldım, dünya bok
Öz akranım yok, dengim yok,
Denk yürüyecek erim yok!
Kurban olduğum yavrularım,
Ata yatan yer idi,
Boz-Uçuk-Ata derlerdi.
Üstün mazar Boz-Uçuk,
Boz-Uçuk'a konalım!
Yerin ölçüsünü yoklayalım,
Belalı yetimler,
Yolun ölçüsünü alalım!
Düşman temizleyip, yol basıp,
Ondan sonra Beecin'i yoklayalım!
Kakançın'ın hanına,
Kaynayan Beecin şehrine
Yer ölçerek varalım.
Uluğu var, alpı var,
Türlü türlü halkı var,
O halkının içinde

Kök ala sakal çoñ mancuu	*Gök kır sakallı koca Mançu*
Er Koñurbay karkıbar,	*Er Koñurbay heybetli,*
Tutanıp ölgön çoçkonun	*Tutuşup ölen domuzun*
Bilseñ mınça barkı bar!	*Bilsen bunca itibarı var!*
Karının kebin kapka sal,	*İhtiyarın sözünü dağarcığa koy,*
Kakşatpay baldar, ugup al!	*Bezdirmeden oğlanlar, dinleyiverin!*
Ulamadan uladım,	*Ulemadan ulaştırdım,*
102850 Uluk Bakay men abañ	*Ulu Bakay ben amcanız*
Bilgiçterden suradım!	*Bilgelerden sordum!*
Keçee, alp kırılgan kazatta,	*Dün, alpların kırıldığı gazada,*
Aykölüm salgan azapta,	*Ayköl'ümün saldığı azapta,*
Kıraandar bar, şer da bar,	*Yavuzlar var, arslan da var,*
Kıtay tilin okugan	*Kıtay dilini okumuş*
Kıraanım Almam oşo bar!	*Yavuzum Almam işte orada var!*
Kıtayga kırgın salganda,	*Kıtay'a kırgın saldığında,*
Kıtaylardın Şıpşaydar menen	*Kıtayların Şıpşaydar'ı ile*
Tiken alp, Köp surasam Mıradıl	*Tiken alp, Çok sorunca Mıradıl*
102860 Kabılan Manas kankor şer	*Kaplan Manas hunhar arslan*
Karmap için carganda,	*Yakalayıp karnını yardığında,*
Kıtaylardın kıyını,	*Kıtayların yamanı,*
Kızıl nayza Kırımı,	*Kızıl mızraklı Kırım'ı,*
Oşo Kırım balbandı	*İşte o Kırım pehlivanı*
Boz kaçırdan kulatıp,	*Boz katırdan yıkıp,*
Tetigi tuura tartkan karagay	*Şu doğru boy atmış çam gibi*
Alakem cıga saydı ele,	*Alaman dayım mızrakla devirmişti,*
Kızıl-Kıya beli oşol	*Kızıl-Kıya beli odur işte*
Ulak kandın er Sırgak	*Ulak hanın eri Sırgak*
102870 Oşo cerdi cerdegen	*İşte o yeri yurt tutan*
Başın kesip aldı ele.	*Başını kesip almıştı.*
Mıradıl attuu er oşol.	*Mıradıl adlı er odur.*
Atasınan ayrılıp,	*Babasından ayrılıp,*
Uluu toonun boorunan	*Ulu dağın bağrından*
Kırımdın uulu Mıradıl	*Kırım'ın oğlu Mıradıl*
Kuyun çıktı dep uktum,	*Kasırga gibi çıktı diye duydum,*
Kalıp kalıp başında,	*Kala kala başında,*
Uluu kıtay elinen	*Ulu Kıtay elinden*
Oşondo cetim caşında.	*O zaman yetim yaşında.*
102880 Cetim cürüp cetilip,	*Yetim gezip yetişip,*

Cergege özü koşulup,
Mıktı çıktı dep uktum.
Kara kalmak, mancuular
Çoçup ketti dep uktum!
Altımış burku* iliyin*
Aşık bilip Mıradıl
Okup ketti dep uktum!
Korduk körgön adamga
Kayçı boldu dep uktum,
Kün caadırıp Mıradıl

Yurduna kendisi katılıp,
Güçlü çıktı diye duydum.
Kara Kalmak, Mançular
Ürküp gitti diye duydum!
Altmış cilt ilmi**
Fazlasıyla bilip Mıradıl
Okuyup gitti diye duydum!
Zulüm görmüş insana
Makas oldu diye duydum,
Gün yağdırıp Mıradıl

Cayçı* boldu dep uktum!
Eñkeygen cerdin betinde,
Eñişer coonun çetinde
Kural kamdap, ayza alıp,
A da kaar betine aylanıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kayra caar buluttay
Kaar betine aylanıp,
Üyüñ küygön burutka*
Cetsem kırgın salam dep,
Ölüp ketken atamdın
Barıp öçün alam dep,
Kızıl-Kıya cerdedi,
Ukkan menen körgöndön
Kılımdı baskan er dedi!
Özü cayçı uul dedi.
Telegeyi teñ dedi.
Özü coonun aylasın
Aşkere bilgen er dedi!
Cıyın çıktı dep uktum,
Atasınan Mıradıl
Kıyın çıktı dep uktum!
Bir bülüktü burutka*
Salgalı çıktı dep uktum,
Bir kerekke carasa,
Beecindin carım kandıgın
Algalı çıktı dep uktum,
Bir beypaydı burutka

Yaycı oldu diye duydum!*
Eğilen yerin yüzünde,
Güreşilen düşmanın ucunda
Silah hazırlayıp, mızrak alıp,
O da kahır yüzüne dönüp,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Yeniden boşanacak bulut gibi
Kahır yüzüne dönüp,
*Evi yanası buruta**
Yetişirsem kırgın salarım diye,
Ölüp giden babamın
Varıp öcünü alırım diye,
Kızıl-Kıya'yı yurt tuttu,
Duyan ile görenler
Asrı basmış er dedi!
Kendisi yaycı oğul dedi.
Her yanı denk dedi.
Kendisi düşmanın hilesini
Apaçık bilen er dedi!
Toplanıp çıktı diye duydum,
Babasından da Mıradıl
Yaman çıktı diye duydum!
*Bir fitneyi buruta**
Salmaya çıktı diye duydum,
Bir işe yararsa,
Beecin'in yarım hanlığını
Almaya çıktı diye duydum,
Bir kargaşayı buruta

Salgalı çıktı dep uktum!	*Salmaya çıktı diye duydum!*
Tuura beles, tunuk suu,	*Doğru tepeler, duru su,*
Kızıl-Kıya kısık col –	*Kızıl-Kıya kısık yol –*
Ee boldu dep uktum,	*Sahip oldu diye duydum,*
Kıtaydan aşıp Mıradıl	*Kıtay'ı aşıp Mıradıl*
Döö* boldu dep uktum!	*Dev* oldu diye duydum!*
Al Mıradıl kapırdın	*O Mıradıl kâfirin*
Karoolgo çıgar alpı bar,	*Gözcülüğe çıkar alpı var,*
Mıradıldın canında	*Mıradıl'ın yanında*
«Kañgöndörü» dagı bar.	*«Kañgönleri» dahi var.*
Cer kaygıçu* ıktuu bar,	*Yer yaran* becerikli var,*
Çalgındı mıktap körüüçü	*Keşfi sağlam gören*
Közü açık* mıktı bar.	*Gözü açık* güçlüsü var.*
Külçoro menen Kançoro,	*Külçoro ile Kançoro,*
Aytkanımdı bilip al,	*Dediğimi bilesin,*
Arıslan abam ayttı dep,	*Arslan amcam söyledi diye,*
Arıslan baldar, tilimdi al	*Arslan oğlanlar, sözümü tutun*
Umaçtay* açam közüñdü!	*Umaç gibi* açarım gözünü!*
Uşu cerde sak bolgun,	*İşte bu yerde tetik olun,*
Çıkanaktap uyku alba,	*Dirseğe dayanıp uyku almayın,*
Karmaşarıñ Kakançın,	*Tutuşacağın Kakançın,*
Çırım etip tınç alba!	*Kestirip rahata dalmayın!*
Aytkanım makul bilip al!	*Dediğimi uygun bilin!*
Baylaşarıñ Bakburçun	*Bağlaşacağın Bakburçun*
Baldarım, munu bilip al,	*Yavrularım, bunu bilin,*
Oñoy Beecin cer emes,	*Kolay Beecin yer değil,*
Oynoçu kıtay el emes.	*Oynayacak Kıtay el değil.*
Ordoluu şaar, çebi bar,	*Otağlı şehir, kalesi var,*
Kırk bölök bolgon eli bar,	*Kırk bölük olmuş halkı var,*
Oyun salıp kenebeyt,	*Oyun kurup aldırmaz,*
Kımbatım baldar, tilimdi al! Oyron	*Kıymetlim oğlanlar, sözümü tutun! Koca*
Bakay abañdı	*Bakay amcanı*
Aytkanım uşu abayla,	*Dediğim işte bu, sakının,*
Say tulpardın baarısın	*Cins tulparların hepsini*
Abayı menen cabuula!	*İhtiyatla örtün çullayın!*
Al cabuunu capkanda	*O çulu örttüğünüzde*
Eerin alıp caydakta,	*Eyerini alıp çıplak bırakın,*

Say buudandın barısın
Çider* salıp baymakta!
Murun coogo tie elek,
Coo kadırın bile elek,
Tulpardı kaalap mine elek,
At kadırın bile elek,
Bastırıp sapar cürö elek,
Arak içpes çala eleñ,
Aytkan tildi albagan
Külçoro menen Kançoro
Edene taytañ* can eleñ!
Uşuntüp ukkun sözümdü,
Kançoro menen Külçoro
Zıñ-zıñ etip kenebeyt,
Bakaydın aytkan al kebin
Buçkagına teñebeyt.
Kazı kertip, cal salıp,
Kaygırgan cok baldarı
Kazan menen bir salıp.
Çatıraş* oynop dañ salıp,
Oyun kılıp çañ salıp,
Oynop öskön tügöttör
Kındırına teñebeyt.
At baylabay kamınbay,
Cattı tikken çatırga.

Cins küheylanların hepsini
Köstek vurup bağlayın!*
Daha düşmana değmemiş,
Düşman kadrini bilmemiş,
Tulparı isteyip binmemiş,
At kadrini bilmemiş,
At sürüp sefere çıkmamış,
Rakı içmez toydunuz,
Söylenen sözü tutmayan
Külçoro ile Kançoro
Ele avuca sığmaz candınız!*
Böylece dinleyin sözümü,
Kançoro ile Külçoro
Zınk zınk edip aldırmaz,
Bakay'ın söylediği o sözü
Tırnağına denk tutmaz.
Kazı doğrayıp, yele eti koyup,
Kaygılanmadı oğlanları
Kazana hep birden basıp.
Satranç oynayıp şamata edip,*
Oyun kurup toz koparıp,
Oynayarak büyüyen haytalar
Umursayıp aldırmaz.
At bağlamadan, hazırlanmadan,
Kurulan çadıra yattılar.

MURADIL ATTARDI TIYGENI
Mıradıldın mıktısı –
Ugar kulak, körör köz
Cööceldet degen mıktısı
Cekeyboz tandap ton kiyip,
Kermege asa baylaluu,
Celbegen corgo at minip,
Aybalta koldo balkıldap,
Kök küröökö* kementay
Ay dalıda carkıldap.
Kün kılkıldap bataarda
Tügöngön toonun urçukka,
Dümüröygön tumşukka

MIRADIL'IN ATLARI KAÇIRIŞI
Mıradıl'ın güçlüsü –
Duyar kulak, görür göz
Cööceldet denen güçlüsü
Cekeyboz'dan seçme kaftan giyip,
Germeye asılı bağlı,
Celbegen yorga ata binip,
Ay balta elde dalgalanıp,
Gök zırhlı kepenek*
Ay gibi omuzda parıldayıp.
Gün kızarıp batarken
Biten dağın çıkıntısına,
Kütük gibi duran burna

Körsö köñül bölünüp,
Atañdın körü Cööceldet
Boz señir toodoy körünüp,
Çalgın minse çarçabas,
Karool kılçu beline
Salıp çıgıp karasa,
Cer amanın kaalasa,
Tıyak cagın karasa –
Tüptün içi Çaar-Tal,
Kakıldap uçkan karga cok,
Kelip kalgan kezi eken.
Kurkuldap uçkan kuzgun cok. Lıp koyup kayta tartayın,
Tıyak cagın karasa –
Cırgalañdın Kara-Tal
Boz-Señirdin urçukta,
Kara saat uşu bar.
Boz ala çatır körünöt,
Çatırdı körüp Cööceldet
Köñülü caman bölünöt.
Beri cagında on tört at,
Kara bayır kazanat,
Kalbır öpkö, cez bilek,
Keñ soorusu bir kuçak
Kenen cerdin tulparı,
Kerişke miner tuu çunak,
Sopol kuyruk, som tuyak*
Soguşka miner mal eken,
Soolgur kanday can eken?!
Sanap körsöm alıstan

Bulçuñu buka belindey
On tört tulpar körünöt,
On törtünün baarısı
Beker kuyruk, cal emes,
Bizdin Beecindiktin malı emes.
Aygay uksa şaşpagan,
Tulparlık sını körünöt
Aydın karañgısında

Gören gönlü bölünüp,
Babanın körü Cööceldet
Boz sırtlı dağ gibi görünüp,
Keşfe binilse yorulmaz,
Gözcülük ettiği beline
Çıkıp da bakınsa,
Yerin esenliğini dilese,
Öte yanına baksa –
Tüp'ün içi Çaar-Tal,
Gaklayıp uçan karga yok,
Gelip konduğu vakti imiş.
Kurklayıp uçan kuzgun yok. Fırlayıp geri döneyim,
Öte yanına baksa –
Cırgalañ'ın Kara-Tal'ı
Boz-Señir'in çıkıntısında,
Kara felaket işte bu.
Boz ala çadır görünür,
Çadırı görüp Cööceldet
Gönlü fena bölünür.
Beri yanında on dört at,
Kara soylu kazanat,
Kalbur akciğer, tunç bilek,
Geniş sağrısı bir kucak
Engin yerin tulparı,
Cenge binilir yavuz kır at,
*Toparlak kuyruk, som toynak**
Savaşa binilir mal imiş,
Kurusaydı, nasıl can imiş?!
Sayıp görsem uzaktan

Kası boğa beli gibi
On dört tulpar görünür,
On dördünün hepsi
Boşuna kuyruk, yele değil,
Bizim Beecinlinin malı değil.
Nara duysa şaşmayan,
Tulparlık vasfı görünür
Ayın karanlığında

Bir izin kata baspagan.
Taşka bassa, biyikten
Taygalanar mal emes,
Toodo cürgön kiyikten.
Oorukka minse oorunbas
On tört tulpar körünöt,
Körünböy kayta tartayın,
Kuu buruttun özü eken,
Kün kubalap kızıtalak*
Uluk törö Mıradılga aytayın.
Aşıp-şaşıp Cööceldet
Türkügü cez çatırga,
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Er Mıradıl baatırga
Attın oozun burdu emi,
Körgön menen bilgenin
Körünöö aytıp turdu emi:
Taksır kanım Mıradıl
Tolgon een cer kördüm,
Toodoy-toodoy er kördüm,
Beker cürgön er emes,
Cosunu bar özündö
Menin coo köründü közümö!

Bir izini yanlış basmayan.
Taşa bassa, yüksekten
Kayacak mal değil,
Dağda gezen yaban geyiğinden.
Ağırlığa binilse incinmez
On dört tulpar görünür,
Görünmeden geri döneyim,
Kurnaz burutun kendisi imiş,
*Gün kovalayan kahrolası**
Ulu töre Mıradıl'a söyleyeyim.
Koşup telaşla Cööceldet
Direği tunçtan çadıra,
Şöyle böyle deyinceye,
Göz açıp kapayıncaya,
Er Mıradıl bahadıra
Atın başını çevirdi işte,
Gördüğü ile bildiğini
Apaçık söyleyip durdu işte:
Efendim hanım Mıradıl
Dolu dolu ıssız yer gördüm,
Dağ gibi dağ gibi er gördüm,
Boşuna gezen er değil,
Töresi var kendinde
Bana düşman göründü gözüme!

On tört tulpar atı bar,
Baykap tursam bayakı –
Manastın uulu karkıbar!
Kun kuuymun dep kuturup,
El çabam dep cutunup,
Kelip kalgan kezi okşoyt,
Kötörüp alıp balasın
Kebetesin karasam
Semeteydin özü okşoyt,
Kakançındın Beecinge,
Uşu bıyıl kankordun
Kalayman salar kezi okşoyt! Talaska kayta keldi deyt.
Öpkö carıp, baş kesçü,

On dört tulpar atı var,
Dikkatle baksam o eski –
Manas'ın oğlu heybetli!
Kan güderim diye kudurup,
El vururum diye yutkunup,
Gelip kaldığı vakti benzer,
Kaldırıp alıp çocuğunu
Kılığına baksam
Semetey'in kendisine benzer,
Kakançın'ın Beecin'ine,
İşte bu yıl hunharın
Kıyamet salacağı vakte benzer! Talas'a geri geldi derler.
Ciğer deşip, baş kesecek,

	Örttöngürdün özü okşoyt,	*Yanasının kendisine benzer,*
	Özü turmak Semetey	*Kendisi şöyle dursun Semetey*
	Karagan kara közü okşoyt!	*Bakan kara gözüne benzer!*
103070	Maylap saldı dep uktum,	*Yağlayıp koydu diye duydum,*
	Aydaganı on tört at,	*Sürdüğü on dört at,*
	Ürtüktörü caylaluu,	*Örtüleri yerli yerinde,*
	On tört attın baarısı,	*On dört atın hepsi,*
	On tört bölök baylaluu.	*On dört ayrı bağlı.*
	Okoro tüygön ak nokto,	*Sımsıkı düğümlenmiş ak yular,*
	Öñçöy baarı kıl okşoş –	*Hepsi tıpkı kıl gibi eş –*
	On tört atka çak nokto.	*On dört ata denk yular.*
	Çatırdan tütün bölünöt,	*Çadırdan duman tüter,*
	Cooluk cayı körünöt.	*Ocak yeri görünür.*
103080	Beecinge kelgen buruttu,	*Beecin'e gelen burutu,*
	Almambet ölüp kuuganda,	*Almambet ölüp kovaladığında,*
	Aldırıp Manas barganda,	*Kaptırıp Manas vardığında,*
	Çın-Beecinden Kakandan	*Çın-Beecin'den Kakan'dan*
	Ukum kaldı dep uktum,	*Soy kaldı diye duydum,*
	Almambetten bir bala	*Almambet'ten bir çocuk*
	Tukum kaldı dep uktum!	*Döl kaldı diye duydum!*
	Oşo Manas barganda,	*İşte o Manas vardığında,*
	Balaluu bolup al Manas	*Çocuk sahibi olup o Manas*
	Kapanın baarın coydu deyt,	*Kederin hepsini dağıttı derler,*
103090	Alıp kelüçü eme ele.	*Alıp gelen kişi idi.*
	Atın er Semetey koydu deyt. Oşo	*Adını er Semetey koydu derler. İşte o*
	Bakay özü okşoyt,	*Bakay'ın kendisine benzer,*
	Tuulganda çunaktın	*Doğduğunda yavuzun*
	Orus toyun cep ketken,	*Orus toyunu yiyip gitmiş,*
	Aman cürsö bul bala	*Sağ gezerse bu çocuk*
	Oyrottu buzar dep ketken.	*Oyrot'u bozar deyip gitmiş.*
	Bıyıl kelgen kezi eken!	*Bu yıl geldiği vakit imiş!*
	Kıtay toyun cep ketken,	*Kıtay toyunu yiyip gitmiş,*
	Aman cürsö bul bala	*Sağ gezerse bu çocuk*
	Kılımdı buzar dep ketken.	*Asrı bozar deyip gitmiş.*
103100	Bar düynösün çaçtı deyt,	*Var dünyalığını saçtı derler,*
	Enesi dolu Kanıkey	*Anası deli Kanıkey*
	Törkünün közdöy kaçtı deyt.	*Baba ocağına doğru kaçtı derler.*
	Cıl on eki bolguça	*Yıl on ikiyi bulana dek*

Bukarda künün kördü deyt,
Caşı on ekige kelgende
Talaska kayta kelgende
Katılgan mende öldü deyt.
Ölöñdüü çöptün baarısın
Öçöşünö tiygende
Öz atasın baş kılıp,
Caylap saldı dep uktum!
Kelgenderden kep uktum.
Kara suuga kan kuygan
Kara saat çıktı dep uktum!
Argın menen kırgızga
Ee boldu dep uktum,
Eelep konup Talaska
Döö boldu dep uktum.
Atası Manas erdin kurdaşı
Oşo Bakay sırdaşı.
Oşo Bakay ölgöndür,
O düynö cüzün körgöndür,
Oşo Bakay ölbösö,
O düynö cüzün körbösö,
Telegeyi teñ ele,
Kankordun uulun cetelep
Aytkanım calgan bolboso
Oşo Semeteydin özü eken,
Kırgındı kızık saluuga

Buhara'da gün gördü derler,
Yaşı on ikiye geldiğinde
Talas'a geri geldiğinde
Sataşan kul öldü derler.
Otlu çayırın hepsine
Hıncına dokunulduğunda
Öz atasını baş edip,
Yayıp saldı diye duydum!
Gelenlerden söz duydum.
Kara suya kan döken
Kara felaket çıktı diye duydum!
Argın ile Kırgız'a
Sahip oldu diye duydum,
Yerleşip konup Talas'a
Dev oldu diye duydum.
Babası Manas erin yoldaşı
İşte o Bakay sırdaşı.
İşte o Bakay ölmüştür,
Öbür dünya yüzünü görmüştür,
İşte o Bakay ölmediyse,
Öbür dünya yüzünü görmediyse,
Her yanı denk idi,
Hunharın oğlunu yedeğine alıp
Dediğim yalan değilse
İşte o Semetey'in kendisi imiş,
Kırgını kızıştırıp salmaya

Botom, boz ala çatır körünöt, Çın kaardanıp küpüldöp.
Al çatırdı körgöndö
Menin akılım ayran bölünöt.
Oozunan kök calını tögülüp,
Oşo tigip koygon çatırı
Kutba* cagın karasam,
Töönü soyso batkıday,
Çatırının içine
Tört miñ adam catkıday,
On miñ kişi içine
Oyun salıp batkıday.

Yavrum, boz ala çadır görünür, Sahiden öfkelenip gürleyip.
O çadırı gördüğümde
Benim aklım hayretle bölünür.
Ağzından gök alevi dökülüp,
İşte o kurup koyduğu çadırı
Kıble yanına baksam,*
Deve kesilse sığacak kadar,
Çadırının içine
Dört bin adam yatacak kadar,
On bin kişi içine
Oyun kurup sığacak kadar.

	Kızıktı körsöñ mından kör,	*Şaşılacaksan buna şaş,*
	Uktasa kirbeyt mınday tüş,	*Uyusan girmez böyle düş,*
	Uruuda barbı uşul iş?	*Boyda soyda var mı bu iş?*
	Kamınıp karşı barbasak,	*Hazırlanıp karşı varmazsak,*
	Uşunçada kamınıp	*Bu vakitte hazırlanıp*
	Kim eken coobun albasak,	*Kim imiş, cevabını almazsak,*
	Müşkül okşoyt, can okşoyt,	*Müşkül gibi, yaman can gibi,*
	Bir kızılday balaa okşoyt.	*Kıpkızıl bir bela gibi.*
	Beylebey koysok uşunu,	*Aldırmadan bırakırsak bunu,*
103150	Kırıp ketçü can okşoyt!	*Kırıp geçirecek can gibi!*
	Cööceldet aytıp mınday kep,	*Cööceldet söyleyip böyle söz,*
	Kıyın coonun çetinde	*Çetin düşmanın ucunda*
	Manastın uulu keldi dep.	*Manas'ın oğlu geldi diye.*
	Özü Kızıl-Kıya cerdegen,	*Kendisi Kızıl-Kıya'yı yurt tutan,*
	Kırımdın uulu Mıradıl	*Kırım'ın oğlu Mıradıl*
	Kıtaydan aşkan er degen.	*Kıtay'ı aşmış er denen.*
	Balbandıgı bir kança,	*Pehlivanlığı bir hayli,*
	Baatırdıgı bir mınça.	*Bahadırlığı bir bunca.*
	Uluk eken, kan eken,	*Uluğ imiş, han imiş,*
103160	Uşunday balaa can eken.	*Böylesi bela can imiş.*
	Bul kabardı ukkanda	*Bu haberi duyduğunda*
	Kök colborstoy tüyülüp,	*Gök kaplan gibi gerinip,*
	Körgöndör candan tünülüp.	*Görenler candan ümit kesip.*
	Kök küldüü tonun camınıp,	*Gök küllü kaftanını bürünüp,*
	Körör bolsoñ Mıradıl	*Görecek olsan Mıradıl*
	Kök arslanday çamınıp,	*Gök arslan gibi atılıp,*
	Coo degende kamınıp,	*Düşman deyince hazırlanıp,*
	Kaardanıp caylanıp,	*Öfkelenip yerleşip,*
	Cay-caragın baylanıp.	*Cenk pusatını kuşanıp.*
103170	Çımırkanıp düpüldöp,	*Gerilip güm güm atıp,*
	Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlü bölünüp,*
	Açuu kelip, can küyüp,	*Öfkesi gelip, canı yanıp,*
	Kaardı katuu baştadı,	*Kahrı şiddetle başlattı,*
	Canındagı mancuusun	*Yanındaki mançusunu*
	Beren eken Mıradıl	*Yaman imiş Mıradıl*
	Kırıp iye taştadı.	*Kırıp yok ediverdi.*
	Mıradıl cayın suraba,	*Mıradıl'ın hâlini sorma,*
	Opsuz cayçı kul eken.	*Ölçüsüz yaycı kul imiş.*

Özü Ker kürööñün tokugan,
Acayıptan okugan.
Kayratı başka, zaarı küç,
Soloon curttun kanı eken,
Bul kapırdan küdörü üz!
Ebegeylüü er eken,
Coonun çekesin tozgon kezi eken.

Kılıçtı kınay baylagan,
Eldin çetin caylagan.
Kızıl-Kıya betinde,
Colooçunu zorduktap,
Soodager körsö korduktap,
Col çetine korduktu
Salıp turgan kezi eken.
Kolu cetken mendeni
Korduk kılıp talkalap,
Alıp turgan kezi eken.
Ayta turgan kebi bar,
Çoñ kazatta öltürgön
Atasının kegi bar.
Bul kabardı ukkanda
Keyiş tüşüp çooçunup,
Ker kürööñdü tokunup,
Uruşka berip sanaasın,
Astındagı Ker kürööñ –
Artık tulpar canıbar
Toru aygırdın balası.
Cööceldet ayttı bir sözdü,

Er Mıradıl baatırdın
Köönünö saldı kir sözdü.
Balbandarın cabıltıp,
Baatırların kamıntıp,
Soloondordon bölünüp,
Çoñdugu toodoy körünüp,
Kara moynok urçukka,
Kaykalagan tumşukka
Salıp çıktı Mıradıl.

Kendisi Ker kürönünü eyerlemiş,
Acayipten okumuş.
Gayreti başka, zehri güçlü,
Soloon yurdunun hanı imiş,
Bu kâfirden ümidini kes!
Cüsseli koca er imiş,
Düşmanın öncüsünü karşıladığı vakit imiş.
Kılıcı sıkı kuşanmış,
Halkın ucunu kırıp geçirmiş.
Kızıl-Kıya yamacında,
Yolcuya zorbalık edip,
Tüccar görse horlayıp,
Yol kıyısına zulmü
Salıp durduğu vakit imiş.
Eli yetişen kulu
Zulmedip parçalayıp,
Alıp durduğu vakit imiş.
Söyleyecek sözü var,
Büyük gazada öldürülen
Babasının öcü var.
Bu haberi duyduğunda
Keder çöküp irkilip,
Ker kürönü eyerleyip,
Cenge verip düşüncesini,
Altındaki Ker kürön –
Emsalsiz tulpar hayvancık
Doru aygırın yavrusu.
Cööceldet söyledi bir sözü,

Er Mıradıl bahadırın
Gönlüne saldı kirli sözü.
Pehlivanlarını toplatıp,
Bahadırlarını hazırlatıp,
Soloonlardan ayrılıp,
Büyüklüğü dağ gibi görünüp,
Kara boyunlu çıkıntıya,
Kamburlaşan burna
Sürüp çıktı Mıradıl.

	Karoolgo çıgıp karasa,	*Gözcülüğe çıkıp baksa,*
	Curt amanın kaalasa,	*Yurdun esenliğini dilese,*
	Bozorup çatır körünöt.	*Bozarıp çadır görünür.*
	Al çatırdı körgöndö	*O çadırı gördüğünde*
103220	Añ-tañ kaldı Mıradıl,	*Şaşakaldı Mıradıl,*
	Akılı oor bölünöt.	*Aklı ağır bölünür.*
	Sölökötü-söölötü,	*Endamı, heybeti,*
	Çatırdagı kelbeti	*Çadırdaki kelbeti*
	Kankordun uulu körünöt!	*Hunharın oğlu görünür!*
	Akıl oylop Mıradıl,	*Akıl yorup Mıradıl,*
	Atasın tartkan kankorgo,	*Babasına çeken hunhara,*
	Atasın tartkan antkorgo	*Babasına çeken düzenbaza*
	Alışkan menen al cetpeyt,	*Tutuşsa da güç yetmez,*
	Asmandan kök kaşka möndür	*Gökten gök benekli dolu*
103230	Küröşkön menen küç cetpeyt.	*Güreşse de kuvvet yetmez.*
	Teñelişse kankorgo	*Denk gelirse hunhara*
	Tegi tüpkö cetet dep,	*Kökünü kazır kökten diye,*
	Kan içmenin tukumu	*Kan içicinin dölü*
	Karmaçu bolso kokustan	*Yakalayacak olsa ansızın*
	Burutka baylap ketet dep,	*Buruta bağlayıp gider diye,*
	Cerdin cüzü körünböy.	*Yerin yüzü görünmez.*
	Munun baarın oylodu,	*Bunun hepsini düşündü,*
	Munu oyloboy koybodu.	*Bunu düşünmeden edemedi.*
	Karap turup Mıradıl	*Bakıp durup Mıradıl*
103240	Kalaymandı saluuga,	*Kıyameti salmaya,*
	Kar caadırıp ciberip,	*Kar yağdırıp koyuverip,*
	Attarın tiyip aluuga	*Atlarını kaçırıp almaya*
	Er Mıradıl kanetet,	*Er Mıradıl ne yapsın,*
	Kündü caylap turdu emi.	*Göğü büyüleyip durdu işte.*
	Kaalap algan caytaştı*	*İsteyip aldığı yada taşını**
	Çın okuusun köp okup,	*Gerçek okumasını çok okuyup,*
	Kızıl-Kıya beline,	*Kızıl-Kıya beline,*
	Turunanın kölünö	*Turuna'nın gölüne*
	Caytaştı kölgö urdu ele,	*Yada taşını göle vurmuştu,*
103250	Kündü caylap turdu ele.	*Göğü büyüleyip durmuştu.*
	Bulut atı Buurakan,	*Bulutun adı Buurakan,*
	Munun atın çakırıp,	*Bunun adını çağırıp,*
	Celdin atı Celşamal,	*Yelin adı Celşamal,*

Munun atın çakırıp,
Kışta cürçü buluttu
Caydın künü karmadı.
Er Mıradıl çoñ kıtay
Esebi cok cayladı.
Koktudan tuman tabılıp,
Too-toolordun başınan
Kara bulut çamınıp,
Böksö menen zırkırap,
Kara camgır cabılıp.
Orgoçordun başınan
Orkoyup bulut körünüp,
Böksö menen zuuldap,
Kök kaşka möndür tögülüp.
Cer kürküröp kıbırlap,
şıbırlap
Kumsarıp bulut bölünüp,
Asmandan ayaktay möndür tögülüp.
Karasa közgö ilinbey,
Kararıp cürdü cöö tuman,
Cer buzulup dürküröp,
Koktu-çuñkur cer menen
Kıyan cürüp kürküröp.
Kara car kulap, zoo agıp,
Kıyan kaptap, too agıp,
Çuñkurdun baarın tıgındap,
Kaşattı buzup cıgındap.
Caydın kündü kış kılıp,
Töröñüzdün betine
Tört elidey muz turup.
On tört attın baarısı

Bunun adını çağırıp,
Kışın gezen bulutu
Yaz gününde yakaladı.
Er Mıradıl koca Kıtay
Hesapsızca büyüledi.
Koyaktan duman bulunup,
Dağ dağların başından
Kara bulut atılıp,
Yamaç boyunca uğuldayıp,
Kara yağmur boşanıp.
Orgoçor'un başından
Yükselerek bulut görünüp,
Yamaç boyunca vınlayıp,
Gök benekli dolu dökülüp.
Yer gürleyip kımıldayıp,
fısıldayıp
Morarıp bulut bölünüp,
Gökten çanak gibi dolu dökülüp.
Baksa göze ilişmeden,
Kararıp gezdi yer sisi,
Yer bozulup gümbürdeyip,
Koyak çukur yer boyunca
Sel yürüyüp gürleyip.
Kara yar göçüp, kaya akıp,
Sel basıp, dağ akıp,
Çukurun hepsini tıkayıp,
Yarları bozup devirip.
Yaz gününü kış edip,
Beyinizin yüzünde
Dört parmak kadar buz durup.
On dört atın hepsi

Kulunça tuylap çırkırap,
Oktolordun baarısı
Bırça-bırça üzülüp,
Bıt-çıt çıktı bırkırap.
Keñ dünüyö tar bolup,
Cerdin beti oşondo
Terdikten ıldıy kar bolup.

Tay gibi tepinip feryat edip,
Kösteklerin hepsi
Parça parça kopup,
Paramparça oldu dağılıp.
Geniş dünya dar olup,
Yerin yüzü o zaman
Teyelti boyunca kar olup.

(Cerdin betin kökcaldar	*(Yerin yüzünü bozkurtlar*
Bir körörgö zar bolup)	*Bir görmeye hasret kalıp)*
Kolotko karta cıyılıp,	*Koyağa buz yığılıp,*
Can-canıbar, makuluk	*Can, canlı, mahluk*
Möndür tiyip kırılıp.	*Dolu değip kırılıp.*
Semeteydin Narbuurul,	*Semetey'in Narbuurul'u,*
Bakay kandın Kökçolok	*Bakay Han'ın Kökçolok'u*
Baylaluu eköö kalganı,	*Bağlı ikisi kaldı,*
103300 Andan bölök attardı	*Onlardan başka atları*
Külçoro menen Kançoro	*Külçoro ile Kançoro*
Agıtıp eköö aydadı.	*Salıverip ikisi sürdü.*
Kündün kuyun bek buzup,	*Günün havasını iyice bozup,*
Mıradıl tüyşük salganı.	*Mıradıl kargaşa saldı.*
Tüp kötörö on tört at	*Kökünden söküp on dört atı*
Kırımdın uulu Mıradıl	*Kırım'ın oğlu Mıradıl*
Düñgürötüp baçagar	*Gümbürdetip melun*
Tügöl tiyip alganı.	*Tümünü kaçırıp aldı.*
Tübünö çoguu cetkeni,	*Köküne topluca erişti,*
103310 On tört attı Mıradıl	*On dört atı Mıradıl*
Tüp kötörö tokmoktop,	*Kökünden söküp tokatlayıp,*
Tügöl tiyip ketkeni.	*Tümünü kaçırıp gitti.*
Çaar-Congo caşırıp,	*Çaar-Con'a gizleyip,*
Üç-Kaşkanı aşırıp,	*Üç-Kaşka'yı aşırıp,*
Sarı-Cazdı bastırıp.	*Sarı-Caz'ı bastırıp.*
On tört attın baarısın	*On dört atın hepsini*
Muradıl tiyip ketkeni,	*Muradıl kaçırıp gitti,*
Tüpkö çoguu cetkeni.	*Köküne topluca erişti.*
Talaadan tuman çaçılıp,	*Ovadan sis dağılıp,*
103320 Muzdak cel cürüp zırkırap,	*Soğuk yel esip uğuldayıp,*
Kudaydın künü açılıp,	*Hüda'nın günü açılıp,*
Cerden kara buu cürüp burkurap,	*Yerden kara buğu yürüyüp tütüp,*
Kıyamattın tar colun	*Kıyametin dar yolunu*
Tokoyço menen buluñdan	
Torgoy sayrap çurkurap.	*Toygar kuşu cıvıl cıvıl şakıyıp.*
Tarkap bulut birindep,	*Bulutlar dağıldı tel tel,*
Tuş-tuşka ketip bölünüp,	*Dört bir yana bölünüp,*
Dünüyö carık körünüp.	*Dünya aydınlık göründü.*
Abañ Bakay kayran şer	*Bakay ağan, koca arslan,*

Çatırdan çıgıp karasa,
At amanın kaalasa,
Kökçolok menen Taybuurul
Ekөө kalgan bayloodo.
Oozduktu kakkılayt,
Kuçak bolgon kuyruktu
Çatkayakka çapkılayt.
Oñ kulagın capırıp,
Kara cerdin kırtışın
Asmandı közdöy sapırıp,
Eki tulpar aman bar,
Andan bölök on tört at
Karasa közgö ilinbeyt,
Kayda ketkeni bilinbeyt!
On tört atı oşo cok,
On tört attın artınan
Eki cetim koşo cok!
Oşondo Bakay karıya
Sakalın bulkup ırgıtıp,
Kokuy, Manas ölböy kal
Korduktu Bakay körböy kal!
Karını Kuday alsaçı,
Karıbay kuu can kalsaçı!
Kıyınım Manas barında
Kızıtalak Bakay ölsöçü,
Kıraandardan ayrılbay,
Kıyamat cüzün körsöçü!
Altı ay minip col tartsa,
Atanın kokuy, katuu kün
At arıbas bolsoçu!
A düynögö ketkiçe
Er karıbas bolsoçu!
Eçak körböy ne boldum?

Çadırdan çıkıp bakınca,
Atların esenliğini dileyip,
Kökçolok ile Taybuurul,
İkisi kalmış bağlı yerinde.
Gemlerini şakırdatır,
Kucak dolusu kuyruğu
Apış arasına çarparlar.
Sağ kulağını yatırıp,
Kara yerin toprağını
Göğe doğru savurup,
İki küheylan sağ salim,
Onlardan başka on dört at
Bakınca göze ilişmez,
Nereye gittiği bilinmez!
On dört atı yok ortada,
On dört atın ardında
İki öksüz de yok yanında!
O zaman ihtiyar Bakay,
Sakalını yolup fırlatıp:
«Vay, Manas, ölmez olaydın,
Bakay bu horluğu görmez olaydı!
İhtiyarı Tanrı alsaydı ya,
Kocamadan bu kart can kalsaydı ya!
Yamanım Manas sağken
Kahrolası Bakay ölseydi ya,
Şahbazlardan ayrılmadan,
Kıyamet yüzünü görseydi ya!
Altı ay binip yol alsa,
Vay babam, ne çetin gün,
At yorulmaz olsaydı ya!
Öbür dünyaya gidene dek
Er kocamaz olsaydı ya!
Neden çoktan göçmedim ben?

Kıyınım Manas barında,
Oşondo ölböy ne boldum!?
Sakalımdın agı eken,
Baldar albay tilimdi
Sapar keter çagı eken!

Yamanım Manas sağken,
O zaman ölmeyip ne oldum!?
Sakalımın akı buymuş,
Çocuklar sözümü dinlemeyince
Sefere göçme çağı buymuş!

Murutumdun agı eken,
Buurukkanda Bakayıñ
Bul düynögö turbastan
Cogolo turgan çagı eken!
Kıyınım kökcal barında
Sapardı Bakay bilçü ele,
Üç bala emes, kurgan can
San koldu baştap cürçü ele! A düynö cüzün körüptür!»
Kabılanım barında
Tilimdi Manas alçu ele
Kırk çoronun baarısı,
Kırgıl baştık karısı
Kıykırıgım ukkanda,
Kıyrap catıp kalçu ele!
Tulpar elem col basıp,
Arıp kalgan ekemin.
Tuygunumdan ayrılıp,
Tiri dese sanda cok
Karıp kalgan ekemin!
Kakan Beecin kalaanı
Karmap turgan kezimde,
Kalday menen cañ-cunun*
Sabap turgan kezimde,
Kabılandın barında.
Kayratım aşık çagında
Mında ölböy ne boldum!
Toluk küçtün barında,
Toodoyum aman çagında
Mında ölböy ne boldum?
Karagay ayza, zulpukor
Bılkıldatıp aalamdı
Eelep turgan çagımda,
Mında ölböy ne boldum!?
Katılganga kalayman

Salıp turgan çagımda,
Cerdin cüzün ceke eelep,
Alıp turgan çagımda,

Bıyığımın akı buymuş,
İçlenip dertlenince Bakay'ın
Bu dünyada durmayıp
Yitip gitme çağı buymuş!
Yamanım bozkurt sağken
Seferi Bakay bilirdi,
Üç çocuk değil, bu yorgun can
Sayısız orduya baş olurdu! Öbür dünya yüzünü görmüş!»
Kaplanım sağken
Sözümü Manas dinlerdi,
Kırk çoronun hepsi,
Kırgıl başta, yaşlısı,
Naramı duyduklarında
Yere serilip kalırlardı!
Küheylandım, yol teperek
Yorulup düşmüşüm meğer.
Şahbazımdan ayrılıp,
Diri desen sayıda yok,
Kocayıp kalmışım meğer!
Hakan Beecin şehrini
Avucumda tuttuğum çağda,
*Kalday ile cang-cungunu**
Kırbaçlayıp durduğum çağda,
Kaplanım hayattayken,
Gayretim taşkın çağında,
O demde ölmeyip ne oldum!
Gücüm bütünken daha,
Dağ gibim sağken daha,
O demde ölmeyip ne oldum?
Çam mızrak, zülfikâr ile
Âlemi titretip
Hükmettiğim çağımda,
O demde ölmeyip ne oldum!?
Sataşana kıyameti

Kopardığım çağımda,
Yeryüzünü tek başıma tutup
Elimde tuttuğum çağda,

Mında ölböy ne boldum!?
Tuygunum Manas, ölböy kal,
Uzun caşap kan Bakay
Uşunçaga kelbey kal!
Bul öñdöngön korduktu
Mendesine berbey kal!
Tügötkön eken künümdü,
Tügöngür albay tilimdi!
Abañ Bakay ölüptür,
Törö Bakay küyündü,
Törö Manas kökcaldın
Ölgönü bügün bilindi!
Dünüyödön köçüpmün,
Baldar albay tilimdi
Bügün Bakay ötüpmün!
Arada attı tiygizip,
Kakanga kantip baramın
Beldi kantip buuymun,
Berensigen Kalçadan,
Atanın kokuy katıkün,
Kundu kantip kuuymun!?
Kakandı kantip çalamın,
Beecinge kantip baramın!?
Beecindegi Kalçadan
Kegimdi kantip alamın?!
Kargan Bakay ölüptür,
Kartayganda bu Bakay
Kıyamat cüzün körüptür!
On tört attan ayrılıp,
Kantip tirüü turamın!
Altı ayçılık Beecin curt
Arası cakın col emes,
Albay koyup tilimdi,
Baldarım, bu kılarıñ oñ emes!
Ceti ayçılık Çoñ-Beecin

Cetkenge oñoy col emes,
Cetikter ukpay sözümdü
Bu kılganın oñ emes!

O demde ölmeyip ne oldum!?
Şahbazım Manas, ölmez olaydın,
Uzun yaşayıp Han Bakay
Bu güne ermez olaydı!
Bu türlü horluğu
Kuluna göstermez olaydın!
Günümü tüketmiş meğer,
Tükenesiceler dinlemeyip sözümü!
Bakay ağan ölmüş demek,
Bey Bakay yandı kavruldu,
Bey Manas bozkurdun
Öldüğü bugün bilindi!
Dünyadan göçmüşüm ben,
Çocuklar dinlemeyip sözümü,
Bugün Bakay göçüp gitmişim!
Yolda atları kaptırıp,
Hakan'a nasıl varayım,
Beli nasıl bağlayayım,
Yiğitlik taslayan Kalça'dan,
Vay babam, ne kara gün,
Kan pahasını nasıl alayım!?
Hakan iline nasıl akayım,
Beecin'e nasıl varayım!?
Beecin'deki Kalça'dan
Öcümü nasıl alayım?!
Kocamış Bakay ölmüş demek,
Kartlığında bu Bakay
Kıyamet yüzünü görmüş demek!
On dört attan ayrılıp,
Nasıl diri durayım!
Altı aylık yol Beecin eli,
Arası yakın yol değil,
Sözümü dinlemeyip,
Çocuklarım, bu yaptığınız iyi değil!
Yedi aylık yol Çon-Beecin,

Ulaşması kolay yol değil,
Ustalarım dinlemeyip sözümü,
Bu ettiğiniz iyi değil!

Mañday cagıñ Bakburçun,
Bastırıp çalgın çalarda,
Kırgın salıp kıtayga
Kıraandar öçün alarda,
Kanattardan kayrılıp,
Kara kılıp oturgan
On tört attan ayrılıp,
Tübü tüptüü Beecindi
Tüz kirip kantip çalabız,
Kanattardan kayrıldık,
Külüktördön ayrılıp,
Kantip Beecin barabız!?
Aytsam tilim albadıñ,
At kaytarıp berbediñ
Süylögön sözgö könbödüñ!»
Saparda at kaytarbay,
Dep, öşöntüp, Bakay kan
Erenderdi cemelep,
Er sultan Bakay munu aytıp, Mastık kılgan ekenbiz!
Eçen türdüü şumdu aytıp,
Kaygılanıp kayrılıp,
Külçoro menen Kançoro
Ekөö keldi bir caktan
On tört attan ayrılıp.
Çorolor keldi oşondo,
Törösünö kayrılıp.
Bakay menen baatırga
Baldar kelip turganı,
On tört attan ayrılıp
Baldardı Kuday urganı,
Könülü ketip bölünüp,
Közünün caşı tögülüp:
«Kagılayın baatırlar,
Kırmalı caktan çaldırıp,
Kıyın külük tulpardı
Kısık caydan aldırıp!
Baaşaluu kalaa cer mına,
Baştı kesseñ biz mına!

Karşı yanınız Bakburçun,
At sürüp keşfe çıkarken,
Hıtay'a kırgın salıp
Şahbazlar öç alırken,
Kanatlardan edilip,
Güvenip dayandığımız
On dört attan ayrılıp,
Kökü sağlam Beecin'e
Dosdoğru girip nasıl akarız,
Kanatlardan edildik,
Yürüklerden ayrılıp,
Beecin'e nasıl varırız!?
Söyledim, sözümü tutmadın,
Atlara nöbet tutmadın,
Söylenen söze uymadın!»
Seferde at gözetmeden,
Deyip, böylece, Bakay Han
Erenleri azarlayıp,
Er sultan Bakay bunu deyip, Sarhoşluk etmişiz meğer!
Nice türlü acıyı sayıp,
Kaygılanıp dönerken,
Külçoro ile Kançoro,
İkisi geldi bir yandan,
On dört attan ayrılıp.
Çorolar geldi o zaman,
Beylerine dönüp.
Bakay ile bahadıra
Çocuklar gelip durdu ya,
On dört attan ayrılıp,
Çocukları Tanrı çarptı ya,
Gönülleri paramparça,
Gözlerinin yaşı dökülüp:
«Kurban olayım bahadırlar,
Sinsi yandan baskın yiyip,
Yaman yürük küheylanı
Dar geçitte kaptırdık!
İşte padişahlı şehir yeri,
Baş keseceksen biz işte!

Adır sonun cer mına,
Arıslan Bakay abake,
Alıp salsañ men mına!
Tügöngürdün közünö
Tük eçteme körünböy,
Tündö suunu köp içip,
Közgö çıgıp ketkenbi?!
Karargırdın közünö
Kak eçteme körünböy,
Karañgıda suu içip,
Közdü Kuday urganbı?!
On tört attan ayrıldık!
Sapar cürüp, daam içpey,
Kara araktan aş içip,
Mastık kılgan ekenbiz,
Caştık kılgan ekenbiz!
Sapar cürüp, at bakpay,
Çalgın cürüp at bakpay,
Oñboy kalgan ekenbiz!
Çalgın cürüp köp uktap,
Bolboy kalgan ekenbiz!
Kaşayta közdü oyup sal,
Kaarıñ kelip kakaysa,
Kandar, bizdi soyup sal!»
Baldar ıylap bölünüp,
Kapalanıp baldardın
Közünün caşı tögülüp.
Başın tartıp burkurap,
Baldar ıylap çurkurap.
Köñülü ketip bölünüp,
Közünün caşı tögülüp,
Kapalanıp kaygırıp,
Çıday albay kökcaldar
Çılgıy içi ot canıp.
«Kündüz bolboy beşim cok,
On tört attan ayrılgan

Biz çorodo keşik cok!

İşte engebeli güzel yer,
Arslan Bakay ağam,
Vurup düşüreceksen ben işte!
Tükenesicenin gözüne
Hiçbir şey görünmedi,
Gece suyu çok içip,
Gözümüze mi yürüdü?!
Kararasıcanın gözüne
Hiç mi hiç bir şey görünmedi,
Karanlıkta su içip,
Gözü Tanrı mı çarptı?!
On dört attan ayrıldık!
Sefer boyu aş içmeden,
Kara rakıdan aş içip,
Sarhoşluk etmişiz meğer,
Gençlik etmişiz meğer!
Sefer sürüp at gözetmeden,
Keşifte at gözetmeden,
Onmaz olmuşuz meğer!
Keşifte çokça uyuyup,
Adam olmamışız meğer!
Kör edip gözümüzü oyuver,
Öfken gelip kabarırsa,
Hanlar, bizi kesiver!»
Çocuklar ağlaştı içi ezik,
Dertlenip çocukların
Gözlerinin yaşı döküldü.
Başını çekip hıçkırıp,
Çocuklar ağlaştı feryatla.
Gönülleri paramparça,
Gözlerinin yaşı dökülüp,
Dertlenip kaygılanıp,
Dayanamayıp bozkurtların
İçleri baştan başa ateş yanıp.
«Gündüz olmadan ikindi yok,
On dört attan ayrılan

Biz çorolarda nasip yok!

Kündüz attı aldırsak,
Körünüşüp kalışsak,
Mañday-teskey turuşsak,
Kaydan arman bizde bar,
Karsıldaşıp uruşsak!
Acal cetse ölüşsök,
Arman cok ele bizderde
Koyçu, baatır sultanım,
Meyli tirüü koyuñuz,
Açuuñuz kelse, sultanım,
Karmap alıp soyuñuz!
Ölüp kalgan kezekte
It terisi kul elek,
Ölböy tirüü cürgöndö
Koy terisi kul elek!
Kuldun kul ekeni bilinip,
Kuugun salıp, öç alıp.
On tört attan ayrılıp,
Uykuga közü ilinip,
Kaalasañ tiri koyuñuz!
Kaalabasañ Abake,
Karmap bizdi soyuñuz
Emgektüü kuldun biri elek.
Belin bekem buuşkan,
Berenim özüm menen tuuşkan.
Kürpöñdöşüp körörbüz!
Kayran enem Kanıkey
Catının cara teep çıgışkan, Alda taala calgızdın
Arıslan ayköl Manastın
Nak belinen sızışkan,
Kaçan Manas uulu elek?
Biz öñdöngön baldardı
Azamat degen bolobu
Aldırıp iydik tulpardı
Adam bizdey bolobu!»
Baldar keyip turganda
Baatır turup munu aytat:
«Keyibe, baldar, keyibe!

Gündüz atı kaptırsaydık,
Yüz yüze gelseydik,
Karşı karşıya dursaydık,
Bizde ne hasret kalırdı,
Çarpışa çarpışa vuruşsaydık!
Ecel yetse ölüşseydik,
Bizlerde hasret olmazdı.
Bırak, bahadır sultanım,
İster diri koyun bizi,
Öfkeniz gelirse, sultanım,
Yakalayıp kesin bizi!
Ölüp gittiğimiz demde
İt derisi kul idik,
Ölmeyip diri gezdiğimizde
Koyun derisi kul idik!
Kulun kul olduğu bilinip,
Kovup sürüp, öç alıp.
On dört attan ayrılıp,
Uykuya gözleri dalıp,
Dilersen diri bırakın!
Dilemezsen, ağam,
Yakalayıp bizi kesin,
Emektar kulların biriydik.
Belini pek kuşanan,
Yiğidim benimle öz kardeş. Boğuşa boğuşa görürüz!
Aziz anam Kanıkey'in
Rahmini teperek yarıp çıkan, Allah Taala biriciğin,
Arslan, cömert Manas'ın
Öz belinden süzülüp gelen,
Biz ne zaman Manas oğluyduk?
Bizim gibi çocuklara
Yiğit denir mi hiç,
Kaptırdık küheylanları,
İnsan bizim gibi olur mu!»
Çocuklar yakınıp dururken,
Bahadır kalkıp şunu der:
«Yakınma, çocuklar, yakınma!

Ekööñdöy tuugan balaga	*Sizin gibi iki öz evlada*
Mendey abañ sadaga!	*Benim gibi ağanız kurban!*
Asmanda Çolpon cıldızım,	*Gökte Çolpan yıldızım,*
Cakamda kemçat* kunduzum!	*Yakamda kemçat* kunduzum!*
Öödö çıksa öbögüm,	*Yokuş çıksam desteğim,*
Ildıy tartsa cölögüm!	*İniş insem dayanağım!*
Cogolgon at tabılat,	*Yiten at bulunur elbet,*
Eki tügöy ermegim	*Çift kanadım, avunduğum,*
Erteñ abiyir cabılat.	*Yarın bu ayıp örtülür.*
Ketkenge keyigen menen ayla cok,	*Gidene yakınmakla çare yok,*
Öküngön menen payda cok	*Pişmanlıkla fayda yok.*
Kıcıldagan kıtayga	*Kaynaşan Hıtay'a*
Kırgındı mıktı salarbız,	*Kırgını sağlam salarız,*
Kızıl kindik kalmaktın	*Kızıl göbek Kalmuk'un*
Attarın tiyip alarbız!	*Atlarını kapıp alırız!*
Taştı buzup, köç alıp,	*Taşı bozup, göç alıp,*
Talkalaşıp öç alıp,	*Parçalayıp öç alıp,*
Kum colun buzup, köç alıp,	*Kum yolunu bozup, göç alıp,*
Tuuganım, baldar, keyibe!	*Soydaşım, çocuklar, yakınma!*
Törösüngön mancuunun	*Beylik taslayan Mançu'nun,*
Töböñdön tiygen kalmaktın	*Tependen çullanan Kalmuk'un*
Tört tülük malın çaçarbız!	*Dört türlü malını saçarız!*
Biz da Kün cañ-cuñ şaarın bölörbüz,	*Biz de Kün cang-cung şehrini böleriz,*
Küçtüüsüngön kul menen	*Güçlülük taslayan kulla,*
Etegi cerge tiybegen,	*Eteği yere değmeyen,*
Kaysı ekenin bilbegen	*Hangisi olduğu bilinmeyen*
Kankorlordun aylına	*Kan içicilerin obasına*
Biz da kırgındı kızık salarbız,	*Biz de kırgını şenlikçe salarız,*
Kan Koñurbay şaarına,	*Han Konurbay şehrine,*
Barkı kımbat Beecinge,	*Değeri pahalı Beecin'e,*
Barıp kırgın salarbız!	*Varıp kırgın salarız!*
Madañşandın eline,	*Madanşan'ın eline,*
Ulugu Zuntuñ kanına,	*Ulusu Zuntun hanına,*
Uruşarıñ kördüñbü,	*Vuruşacağını gördün mü,*
Kakançındın şaarına!	*Kakançın'ın şehrine!*
Betteşeriñ Beecin curt,	*Yüzleşeceğin Beecin eli,*
Köptügün körsöñ kara kurt!	*Çokluğunu görsen kara kurt!*

Kaşattagı çatırga,
Karmalaşa bararbız
Kan içer Kalça baatırga!
Karmaşarın kalmak curt,
Kalmak attı tiydi – dep,
Kapa bolgon oñobu?!
Kıtay attı tiydi – dep,
Kıcıldagan bolobu?!
Attı kalmak aldı – dep,
Azaptı bizge saldı – dep,
Aldıray beriş bolobu?!
Aman bolsom karap tur,
Kerüüdön aydaym köçümdü,
Keçildin kanı Kalçadan
Ölbösöm alam öçümdü!
Attı kıtay aldı – dep,
Kıcıldagan bolobu?!
Emgekti eren körböybü,
Karangün baldar ekensiñ,
Kaygı akıldı bölböybü?!
Kayguulga çıkkan azamat
Kançalık müşkül körböybü?!
Kaygı tölöö bolobu,
Kalmak attı aldı – dep,
Kaygıra beriş bolobu?!»
Kayrat aytıp baldarga,
Koloktogon kayran şer,
Tegi kozgolup koyboyt kayran er, Cer burkuldap çañ bolup,
Zıñ-zıñ etip kenebeyt,
Baldardın keyip turganın
Buçkagına teñebeyt.
Altın kise kurçanıp,
Atadan tunuk kökcaldın
Ayday betin nur çalıp.
Kaardanıp kökcalıñ,
Kapa bolboy kolkoyup,
Buuruldu minip attanıp,

Yardaki çadıra,
Tutuşmaya varırız,
Kan içen Kalça bahadıra!
Tutuşacağın Kalmuk eli,
Kalmuk atları kaptı – diye,
Dertlenen onar mı?!
Hıtay atları kaptı – diye,
İçin için kaynamak olur mu?!
Atları Kalmuk aldı – diye,
Azabı bize saldı – diye,
Şaşkın şaşkın bakmak olur mu?!
Sağ olursam gör bak sen,
Yamaçtan sürerim göçümü,
Keçil'in hanı Kalça'dan
Ölmezsem alırım öcümü!
Atları Hıtay aldı – diye,
İçin için kaynamak olur mu?!
Zahmeti eren görmez mi,
Kara günlü çocuklarmışsınız,
Kaygı aklı bölmez mi?!
Keşfe çıkan yiğit
Nice müşkül görmez mi?!
Kaygıyla bedel ödenir mi,
Kalmuk atları aldı – diye,
Kaygılanıp durmak olur mu?!»
Gayret verip çocuklara,
Salınan koca arslan,
Hiç yerinden kımıldamaz koca er, Yer gümbürdeyip toz olup,
Dimdik durur, aldırmaz,
Çocukların yakınıp durmasını
Topuğuna denk saymaz.
Altın kese kuşanıp,
Atadan soylu bozkurdun
Ay gibi yüzünü nur kapladı.
Öfkelendi bozkurdun,
Dertlenmeden dimdik durup,
Buurul'a binip atlanıp,

Kayran töröñ zoñkoyup.
Üç-Karkıra keñ özön

Mından izdi tabalbay,
Kayra tartıp kaldı emi.
Tuurası Çarın, Çaraga,
Salıp tüştü kökcalıñ,
Tömönkü Çarın talaaga.
Karasa közgö ilinbeyt,
Katuu cayçı Muradıl
Kayda aydap ketkeni
Tak oşondo bilinbeyt.
Too cakalap sıdırıp,
Ilayluu-Kır, Aygay-Taş
Munu katar çaldı deyt,
Iz tabalbay kaldı deyt.
Kıygaç-Kırdı kıdırdı,
Iyri-buyru Kara-Suu
Boyu menen sıdırdı,
Mından izdi tabalbay,
Kıyla cerdi kıdırdı.
Üç-Kaykını aştı deyt,
Ükürçünü bastı deyt,
Üç-Kapkak ıldıy kıdırıp,
Tekes akkan suu eken,
Boyu menen sıdırıp.
Iz közünö ilinbey,
Kıyın cayçı Mıradıl
Kayda aydap ketkeni,
Kaysı ekeni bilinbey,
Semetey başı mañ bolup.
Adır-küdür çoñ özön,
Çoñ özön öödö kıdırıp,
Kızır çalgan kökcalıñ
Kıyla cerdi sıdırıp,
Kara-Bulak, Moynok-Taş
Kayra tartıp kaldı emi.
Kayra tartıp kamınıp,
Kayıptan akıl tabılıp,

Koca beyin heybetle yükseldi.
Üç-Karkıra geniş vadi,

Burada izi bulamayıp,
Geri döndü işte şimdi.
Karşısı Çarın'a, Çara'ya,
Sürüp indi bozkurdun,
Aşağı Çarın ovasına.
Baksa göze ilişmez,
Yaman büyücü Muradıl'ın
Nereye sürüp gittiği
Tam o demde bilinmez.
Dağ eteğini sıyırıp,
Ilayluu-Kır, Aygay-Taş,
Bunları sıra sıra taradı der,
İz bulamadan kaldı der.
Kıygaç-Kır'ı dolaştı,
Eğri büğrü Kara-Suu
Boyunca sıyırıp geçti,
Burada izi bulamayıp,
Nice yeri dolaştı.
Üç-Kaykı'yı aştı der,
Ükürçü'yü bastı der,
Üç-Kapkak aşağı dolaşıp,
Tekes akan su imiş,
Boyunca sıyırıp geçti.
İz gözüne ilişmedi,
Yaman büyücü Mıradıl'ın
Nereye sürüp gittiği,
Hangisi olduğu bilinmedi,
Semetey'in başı sersem oldu.
Engebeli büyük vadi,
Büyük vadi yukarı dolaşıp,
Hızır değmiş bozkurdun,
Nice yeri sıyırıp geçti,
Kara-Bulak, Moynok-Taş,
Geri döndü işte şimdi.
Geri dönüp hazırlanıp,
Gaipten akıl bulunup,

Kankordun uulu Kabılan
At tiygen cerge bardı emi.

Kan içicinin oğlu Kaplan,
Atların kapıldığı yere vardı şimdi.

«Kıtay attı tiydi – dep,
Kayta tartıp, coo çappay,
Kalktı kantip köröbüz?
Kakançındın Beecinge
Cöö da bolso, kulunum,
Karmaşıp cürüp ölöbüz!
Kızırduu kuu baş barında,
Kırdırıp iydik coldon – dep, Sarı-Caz özön deer ele.
Kırgızga kantip barabız!
Kılçayıp kirip mancuuga
Kırgındı kızık salalı!»
Namıstan töröñ ölgönü,
Kakançındın Beecinge
Karmaş kılıp kelgeni!
Kanı Bakay eköölöp,
Kayrat kılıp kayrandar
Atsız kalgan baldardı
Astıga salıp cetelep,
Arıslan Bakay col baştap,
Beecindin colun tötölöp,
Adır-küdür cer basıp,
Aşuusu çalkak tördü aşıp,
Ar kanday kızık cer basıp,
Oşo Manas barında,
Tuura bulak, tunuk suu,
Turgusu kelbeyt mına bu.
Ötkörö Bakay abası
Özü körgön cer menen,
Özöndüü bulak suu menen
Adır-küdür ak taypañ –
Ak taypañdı tötölöp,
Kara-Kırdın conuna,
Bargan eken Bakay kan
Üç-Karkıra boyuna.
Sarı-Caz boyu Kapka-Taş

«Hıtay atları kaptı – diye,
Geri dönüp, düşmana akmadan,
Halkın yüzüne nasıl bakarız?
Kakançın'ın Beecin'ine,
Yaya da olsak, kulunum,
Tutuşa tutuşa ölürüz!
Hızırlı bu kart baş sağken,
Yolda kırdırdık – diye, Sarı-Caz vadisi derlerdi.
Kırgız'a nasıl varırız!
Dönüp girip Mançu'ya,
Kırgını şenlikçe salalım!»
Namus içindir beyin ölmesi,
Kakançın'ın Beecin'ine
Tutuşmaya gelmesi!
Hanı Bakay'la ikisi,
Gayret edip yiğitler,
Atsız kalan çocukları
Öne katıp yedekleyip,
Arslan Bakay yol başlayıp,
Beecin yolunu kestirip,
Engebeli yerlere basıp,
Geçidi sarp yaylayı aşıp,
Türlü türlü ilginç yer basıp,
O Manas sağken,
Düz pınar, duru su,
Durası gelmez işte bunun.
Her şeyi bilen Bakay ağası,
Kendi gördüğü yerden,
Vadili pınar suyundan,
Engebeli ak düzlük –
Ak düzlüğü kestirip,
Kara-Kır'ın sırtına,
Varmış meğer Bakay Han,
Üç-Karkıra boyuna.
Sarı-Caz boyu Kapka-Taş,

Kapka-Taşka toktodu,
Kapa bolup, kuu köñül
Kayran Bakay abakeñ
Obolku kündü coktodu!
Coktoy turgan sebebi:

Kapka-Taş'ta durakladı,
Dertlenip, yorgun gönülle,
Koca Bakay ağan
Evvelki güne ağıt yaktı!
Ağıt yakmasının sebebi:

Kiçineden coo coolap,
Köngön Bakay emespi.
Kara-Kıya batkal cer
Kagılayın kulundar,
Keçee, kabılan Manas barında
Kalıñ kol kelip catkan cer!
Betege kalıñ, taşı cok
Uşu cerdi surasañ
At semirip toygon cer,
Arıslan Manas barında
Azıgına koşundun
Altı cüz beeni soygon cer!
Eki bara bir bolup,
Kazı kertip catkan cer,
Köp kızıkka batkan cer!
Buudanım Manas barında
Bulak ıldıy şırkırap,
Cılkı mayı akkan cer!
Kakanga sapar barganda,
Kalayman salıp kalıñ kol
Oyun salıp catkan cer!
Döölöttün aman çagında
Kızıtalak Bakay ölbödü,
Kıyamattı körbödü!
Bayırkı eske tüşköndö
Köñülüm caman bölünöt,
Bu kızıtalak kuu düynö
Köönü kelse Bakaydı
Aldap cürgön körünöt!
Içim kapa, boorum çok,
Içki sırım bilüüçü
Kurbum Manas dagı cok!
Manasınan ayrılgan

Küçüklükten düşman kovalayıp
Alışmış Bakay değil mi.
Kara-Kıya kuytu dağ yeri,
Kurban olayım kulunlar,
Dün, kaplan Manas sağken,
Kalabalık ordunun gelip yattığı yer!
Ayrık otu gür, taşı yok,
Bu yeri sorarsan,
Atların semirip doyduğu yer,
Arslan Manas sağken,
Ordunun azığına
Altı yüz kısrağın kesildiği yer!
İki bölüğün bir olup,
Kazı doğrayıp yattığı yer,
Çok şenliğe batılan yer!
Küheylanım Manas sağken,
Pınar aşağı şırıldayıp,
Yılkı yağının aktığı yer!
Hakan'a sefere varıldığında,
Kıyamet salıp kalabalık ordunun
Oyun kurup yattığı yer!
Devletin esen çağında
Kahrolası Bakay ölmedi,
Kıyameti görmedi!
Eski günler akla düşünce
Gönlüm fena bölünüyor,
Bu kahrolası kuru dünya,
Gönlü isterse Bakay'ı
Aldatıp durur görünür!
İçim dertli, bağrım kor,
İç sırrımı bilen
Yaşıtım Manas dahi yok!
Manas'ından ayrılan

Bakaydın kılça bagı cok!
Aalamdı artına
Taştagan Bakay emespi,
Kagılayın kulundar,

Bakay'ın kıl kadar bahtı yok!
Âlemi ardında
Bırakan Bakay değil mi,
Kurban olayım kulunlar,

Az bolgondo ceti col
Kakançından Beecindi
Baştagan Bakay emespi?!
Karılık cetip Bakaydı
Candap cürgön turbaybı?!
Ubara körsöñ mından kör,
Kızıtalak kuu düynö
Kızık kılıp Bakaydı
Aldap cürgön turbaybı?!
Kazat cürgön mınabu,
Kan Bakaydın kolunda
Ayçık altın kızıl tuu.
Döölöt berip caşımda,
Korcoñdotup Kula atın
On eki çoro kaşında,
Iras Bakay abañdı
Iramandın Irçıuulu
Irdap cürçü kaşında,
Tölgöçü kara Tölögüm
Tölgö salgan başında.
Küldürgüçüm Çalıbay,
Ketken iştin bekeri
Tabılbagan kıraandar
Ayköl erdin cökörü.
Kırk çoro kıyrap col cürsö Aylansın
Abıke, Köböş tuugandan!
Kıyın oyun-tamaşam,
Kızıtalak bok düynö,
Kılçaygan emes karasam!
Kıyın müşkül iş kelet
Ilgerkimdi sanasam!»
Astındagı Kökçolok
Cürböy kaluçu emedey,
Betege tüzdö bolkuldap,

En azından yedi kez,
Kakançın'ın Beecin'ine
Yol başlayan Bakay değil mi?!
İhtiyarlık yetişip Bakay'ın
Yanını sarmış dolanmıyor mu?!
Cefa görürsen bundan gör,
Kahrolası kuru dünya,
Bakay'ı oyuncak edip
Aldatıp duruyor değil mi?!
Gazaya yürüyen işte bu,
Han Bakay'ın elinde
Ay damgalı altın kızıl tuğ.
Gençliğimde devlet verip,
Kula atını hoplatıp,
On iki çoro katında,
Gerçek Bakay ağanın
Iraman'ın Irçıuul'u
Önünde türkü söylerdi,
Falcım kara Tölök'üm
Baş ucunda fal açardı.
Güldürücüm Çalıbay,
Giden işin boşa gideni
Bulunmayan şahbazlar,
Cömert erin nökerleri.
Kırk çoro gürleyip yola düşse, Kurban olsun Abıke, Köböş soyuna!
Yaman oyunum, eğlencem,
Kahrolası bok dünya,
Dönüp bakmamış meğer, bir baksam!
Yaman müşkül iş gelir,
Eskilerimi sayarsam!»
Altındaki Kökçolok,
Yürümez olacakmış gibi,
Ayrık otlu düzde sarsılıp,

Üstündögü Bakay kan
Armanın aytıp solkuldap!
Ata, Kuday bardır, eki aram,
Oyron Bakay abakeñ
Oñurañdap tolgonup,
Keyip barat oşondo,
Obolku dartı kozgolup!
Ayrı beles, ak kaykañ
Orgutup basıp aşalbay,

Üstündeki Bakay Han
Hasretini deyip sarsılıp!
Ah, Tanrı vardır, iki haram,
Koca Bakay ağan,
Homurdanıp kıvranıp,
Yakınıp gider o zaman,
Evvelki derdi depreşip!
Çatal bel, ak yokuş,
Hızlı basıp aşamadan,

Külçoro menen Kançoro
Bul eköö caylap, basalbay,
Tegiz semiz maybolpoç
Tegerenet kuu baldar.
Uçkaştırsa batkan cok,
Cöö aydasa baskan cok.
Cöö baspay balkıldap,
Ceek Ak-Çiyge toktodu,
Kürsüldöp açuu tıya albay,
Külüstön töröñ boktodu:
«Ata, Kuday bardır, eki aram,
Ce cöö aydasam baspaysıñ,
Ce uçkaştırsam batpaysıñ.
Ce aman-esen aramdar,
At kaytarıp catpaysıñ!
Aytkan tildi albaysıñ,
Aydagan cakka baspaysıñ!
Adamdın tilin albaysıñ.
Ce Talasta catıp kalbaysıñ!
Argımak cıydım, at cıydım,
Aylansın Buurul buudandan,
Azamat cıydım, er cıydım,
Bügün çaldırdım Beecin coluñdu,
Kaynattıñ dalay şorumdu!
Atı cok ekööñ cöö kalıp,
Kıldıñar go başıma,
Kişi kılbas sonundu!
Silerdey adam bolobu,
Silerdi adam degen oñobu?

Külçoro ile Kançoro,
Bu ikisi ağır aksak, yürüyemez,
Hepten semiz, yağ topağı,
Dönenip durur kurnaz çocuklar.
Terkiye alsa sığmadılar,
Yaya sürse yürümediler.
Yaya yürümeyip sallanıp,
Kıyı Ak-Çiy'de durdu,
Gürleyip öfkesini tutamadan,
Yiğit beyin sövüp saydı:
«Ah, Tanrı vardır, iki haram,
Ha yaya sürsem yürümezsin,
Ha terkiye alsam sığmazsın.
Ha sağ esen, haramlar,
Atlara nöbet tutmazsın!
Denen sözü dinlemezsin,
Sürülen yana yürümezsin!
İnsan sözünü tutmazsın.
Ha Talas'ta da yatıp kalmazsın!
Argımak derledim, at derledim,
Kurban olsun Buurul küheylana,
Yiğit derledim, er derledim,
Bugün Beecin yolunda çaldırdım,
Nice çilemi kaynattın!
Atsız ikiniz yaya kalıp,
Başıma ettiniz ya,
Kimsenin etmediği işi!
Sizin gibi insan olur mu,
Size insan diyen onar mı?

Catkanda cambaş talbaybı,
Uktasa uyku kanbaybı?
Kurcunga salıp bekiter
Kol başında can emes,
Astıga alıp çü koyor
Ce altı caşar bala emes!
Kuday bardır, eki aram,
Elkim cürüp, een öskön,

Yatarken yan böğür yorulmaz mı,
Uyusa uykuya kanılmaz mı?
Heybeye koyup saklanacak
Avuç kadar can değilsiniz,
Öne alıp deh diyecek
Ne de altı yaşında çocuksunuz!
Tanrı vardır, iki haram,
Başıboş gezip, ıssız büyüyen,

El uulu menen teñ öskön.
Oñ dalısı keñ öskön,
Oyrottu buzup şer öskön!
Cürögü mayluu bolsun dep,
Kazını kanduu cedirdim,
Bölünbös tuugan boluuga
Kanıkeydi emizdim,
Argın menen kırgızga,
Kaçan balan degizdim!
At kaytarbay eki aram,
Bu kılıgıñ bek caman.
Uçkaştırsam batpaysıñ,
Ce cöö aydasam baspaysıñ!
Cönüñdü taap, eki aram
At kaytarıp catpaysıñ!
Ce aytkan sözdü bilbeysiñ,
Aydasam colgo cürböysüñ!
Çalgından azap tarttırdıñ,
Eer-tokumuñ arttırdıñ!
Talaaga çeçtiñ tonuñdu,
Bar tulpardan ayırıp,
Baldar, başıma saldıñ sonundu.
Kakançın, Beecin katuu şaar,
Orçun colun çalarda,
Oydolotup kıtaydın
San malın tiyip alarda,
Uktasañ körböyt uşu tüş,
Uruuda barbı mınday iş!
Beecin colu eñ ıraak,
Bet alıp kantip barabız,

El oğluyla denk büyüyen.
Sağ küreği geniş büyüyen,
Oyrot'u bozup arslan büyüyen!
Yüreği yağlı olsun diye,
Kazıyı kanlı yedirdim,
Ayrılmaz kardeş olasınız diye,
Kanıkey'den emzirttim,
Argın ile Kırgız'a,
Ne zaman kem söz dedirttim!
At gözetmeyen iki haram,
Bu huyunuz pek yaman.
Terkiye alsam sığmazsın,
Ha yaya sürsem yürümezsin!
Yolunu bulup, iki haram,
Atlara nöbet tutmazsın!
Ha denen sözü bilmezsin,
Sürsem yola yürümezsin!
Keşifte azap çektirdin,
Eyer takımını yüklettin!
Kürkünü ovada çıkardın,
Var küheylandan ayırıp,
Çocuklar, başıma görülmedik iş açtın.
Kakançın, Beecin çetin şehir,
Ana yolunu kollarken,
Hoplatıp Hıtay'ın
Sayısız malını kapıp alırken,
Uyusan görülmez bu düş,
Boyda var mı böyle iş!
Beecin yolu pek ırak,
Yönelip nasıl varırız,

Bekitilüü Beecinge
Emi kantip çalgın çalabız!?
Astıga salsa ak coltoy,
Ayla tapkıç abakeñ
Oburagı san koldoy.
Kapıyadan söz tapkan,
Kan ekeniñ çın bolso,
Kagılayın abake,
Karañgıda köz tapkın.
Üzülgöndü ulap koy,
Çaçılgandı cıynap koy!

Colsuz cerden col tapkın,
Arıslandıgıñ çın bolso –
Arıslan Bakay abake,
Atsız kalgan baldarga
Amanat koyçu cer tapkın!
Uçkaştırıp, at ölsö,
Ubara bolup, biz ölsök,
Ne murazga ceteli,
Andan körö baldardı
Oorukka taştap keteli!»
Semetey mınday degen soñ,
Abası Bakay karıya –
Kasiettüü közü açık,
Kadırman tuugan oluya:
«Makul, balam, makul – dep,
Bul aytkanıñ akıl – dep,
Uçkaştırıp baldardı
Kay muraanı baştaylı,
Andan körö bir cayga,
Amanat kılıp Kudayga
Oorukka koyup taştaylı!
Kadır Alda col bersin,
Kança cerde dümök bar!
Kıtay arzan el emes,
Carlık kılsa cañ-cuñu
Can koyuuçu el emes.
Arzan Beecin cer emes,

Kilitli duran Beecin'e
Şimdi nasıl keşfe çıkarız!?
Öne katsan uğuru ak,
Çare bulucu ağan,
Heybeti sayısız ordu gibi.
Ansızın söz bulan,
Han olduğun gerçekse,
Kurban olayım ağam,
Karanlıkta göz buluver.
Kopanı ulayıver,
Saçılanı toplayıver!

Yolsuz yerden yol bul,
Arslanlığın gerçekse –
Arslan Bakay ağam,
Atsız kalan çocuklara
Emanet koyacak yer bul!
Terkiye alıp, at ölse,
Cefa çekip, biz ölsek,
Hangi murada erelim,
Ondansa çocukları
Ordugâha bırakıp gidelim!»
Semetey böyle dedikten sonra,
Ağası ihtiyar Bakay –
Keramet ehli, gözü açık,
Saygıdeğer soydaş evliya:
«Peki, yavrum, peki – deyip,
Bu dediğin akıl – deyip,
Terkiye alıp çocukları
Hangi murada girişelim,
Ondansa bir yere,
Tanrı'ya emanet edip,
Ordugâha koyup bırakalım!
Kadir Allah yol versin,
Nice yerde bela var!
Hıtay ucuz el değil,
Buyruk verse cang-cungu,
Can bırakacak el değil.
Beecin ucuz yer değil,

Karmaşarıñ Kakançın,	*Tutuşacağın Kakançın,*
Adam tiyçü el emes!	*İnsanın dokunacağı el değil!*
Aylanası cer korgon,	*Çevresi toprak kale,*
Al korgondun içinde	*O kalenin içinde*
Beycay kıtay el bolgon.	*Azgın Hıtay eli var.*
Kuday bilet barıştı,	*Varışı Tanrı bilir,*
Kuday bilet Beecinden	*Tanrı bilir Beecin'den*
Ölböy tirüü kalıştı!	*Ölmeden sağ kalışı!*
103900 Azaptuu müşkül el oşol,	*Azaplı müşkül el odur,*
Alışçu Beecin bel oşol!	*Boğuşacağın Beecin beli odur!*
Karoolu bar, kanı bar,	*Gözcüsü var, hanı var,*
Kayran Beecin Zuñtuñdun	*Koca Beecin Zuntun'un*
Kança cerde balaa bar,	*Nice yerde belası var,*
Aytsa Bakay abañdın	*Söylese Bakay ağanın*
Alban türdüü kebi bar.	*Türlü türlü sözü var.*
Arı sapar col cürsök,	*Öteye sefer yürüsek,*
Aylanayın baldardı	*Kurban olduğum çocukları*
Oorukka koyçu cerim bar!	*Ordugâh diye koyacak yerim var!*
103910 Ilgerkini sanasam,	*Eskileri sayarsam,*
Içim canıp, boorum çok,	*İçim yanar, bağrım kor,*
Bul Bakaydın içinde	*Bu Bakay'ın içinde*
Neler bar da, neler cok!	*Neler var da neler yok!*
Ertegimdi kep salsam,	*Masalımı söze döksem,*
Estegendey bolormun.	*Anıyormuş gibi olurum.*
Kurbumdu sanap kurgan can,	*Yaşıtlarımı sayıp bu yorgun can,*
Kuurap-kuurap koyormun!	*Kuruyup kuruyup kalırım!*
Bayırkımdı kep salsam,	*Eskimi söze döksem,*
Sakalım kuuday agında,	*Sakalım kuğu gibi ağarmışken,*
103920 Saparga ketçüü çagımda	*Sefere göçecek çağımda,*
Maktanganday bolormun!	*Övünüyormuş gibi olurum!*
Çaluuga Beecin cer da bar,	*Akın için Beecin yeri de var,*
Salışsak sonun el da bar!	*Çarpışsak görkemli el de var!*
Altı ay ooruk taştasak,	*Altı ay ordugâh bıraksak,*
Adam körgüs cer da bar!	*İnsan görmez yer de var!*
Bekitip koygon bel da bar,	*Saklanmış geçit de var,*
Adam körbös cer da bar,	*İnsanın görmediği yer de var,*
Bel baylagan belim bar.	*Bel bağladığım belim var.*
Uşundan arı col cürsök,	*Buradan öteye yol yürüsek,*

Cer maanisin aytayın,
Bööt-bööt bel kelet,
Böksö adırmak cer kelet!
Tompoygon eçen too kelet,
Too etektep col tartsak
Kök-Suu, Kuştay cer kelet.
Bul ekөönön ötöbüz,
Eçki-Ölböstün eki çat
Orkoyup kırı körünöt,
Oyron Bakay abañdın
Köönü oşondo bölünöt!
Oşo kırga çıkkanda
Buluñgır bolup burçtanat,
Munarık bolup uçtanat!

Yerin hâlini anlatayım,
Sıra sıra bel gelir,
Alçak engebeli yer gelir!
Tümsek tümsek nice dağ gelir,
Dağ etekleyip yol alsak,
Kök-Suu, Kuştay yeri gelir.
Bu ikisinden geçeriz,
Eçki-Ölbös'ün iki yamacı,
Sivrilip sırtı görünür,
Koca Bakay ağanın
Gönlü o zaman bölünür!
O sırta çıkıldığında
Puslanıp köşelenir,
Pusarık olup sivrilir!

Köz cetkis cerde tompoyup,
Toonun başı körünöt,
Kagılayın kulundar,
Köñülüm mında bölünöt!
Salınıp kirgen urçukta,
Salañdagan tumşukta,
Adır-küdür kara kır,
Añgeme kızık mınabu!
Üç-Cırgalañ, Köñüz bar,
Körör bolsoñ bul cerde
Telegeyi tegiz bar!
Tokoyunda doñuz bar,
Buruluşta bugu bar,
Adırmakta arkar bar,
Tüzöñündö tülkü bar,
Conogunda colbors bar,
Arkaygan too biyik bar,
Al biyikti cerdegen
Eçki, teke kiyik bar!
Kaptalında ayuu bar,
Kança sonun candar bar.
Toosunda karı bar,
Tokoyunda çarı bar,
Can bütköndün baarı bar!

Göz erişmez yerde tümseklenip,
Dağın başı görünür,
Kurban olayım kulunlar,
Gönlüm burada bölünür!
Sarkıp giren çıkıntıda,
Sallanan burunda,
Engebeli kara sırt,
Hikâyesi ilginç işte bu!
Üç-Cırgalan, Könüz var,
Görecek olsan bu yerde
Her şeyi eksiksiz var!
Ormanında domuz var,
Dönemeçte geyik var,
Engebede arkar var,
Düzünde tilki var,
Sırtlarında kaplan var,
Yükselen yüce dağ var,
O yüceyi yurt edinen
Keçi, teke, yaban geyiği var!
Yamacında ayı var,
Nice güzel canlılar var.
Dağında karı var,
Ormanında çalısı var,
Can taşıyanın hepsi var!

	Karasa kızık uşul iş,	*Bakılsa ilginç bu iş,*
	Kayıñga tuup kuştarı,	*Kayında yumurtlar kuşları,*
103970	Ölbösöñ baldar körösüñ,	*Ölmezsen, çocuklar, görürsün,*
	Kamçılanat uçkanı,	*Kamçılanır uçuşu,*
	Terekke tuup kuştarı,	*Kavakta yumurtlar kuşları,*
	Teminip catat uçkanı!	*Üzengiye basar gibi uçar!*
	Añ urugu çaçılgan,	*Av tohumu saçılmış,*
	Azamat köönü açılgan,	*Yiğidin gönlü açılmış,*
	Işkıboz cigit cırgagan.	*Hevesli yiğit sefa sürmüş.*
	Tañ kaşkayıp sürgöndö,	*Tan ağarıp söktüğünde,*
	Cerge carık tiygende	*Yere ışık değdiğinde,*
	Kaz, karkıra, turuna	*Kaz, karkıra, turna,*
103980	Kulak carıp çuulagan!	*Kulak yırtıp çığrışır!*
	Kamışında kuusu bar,	*Kamışında kuğusu var,*
	Cañgak bışıp say tolgon,	*Ceviz olgunlaşıp dere dolmuş,*
	Alması kara köñ bolgon,	*Elması dökülüp yığın olmuş,*
	Adam cürör cer bolgon.	*İnsanın gezeceği yer olmuş.*
	Talının başı iyilgen,	*Söğüdünün başı eğilmiş,*
	Kumunun üstü çiyilgen,	*Kumunun üstü çizilmiş,*
	Körgön mende tañ kalıp,	*Gören kul şaşakalmış,*
	Tögöröktün tört burçun	*Yeryuvarlağının dört bucağını*
	Azamat körsö süyüngön!	*Yiğit görse sevinmiş!*
103990	Eñkeygende, ee, baldar,	*İnince, ey çocuklar,*
	Aalamdın baarısın	*Âlemin tamamını*
	Erikseñ kumar cazılat,	*Sıkılsan gönlün açılır,*
	Eçen türdüü köp candar!	*Nice türlü çok canlılar!*
	Kıdırgan Bakay emespi.	*Dolaşan Bakay değil mi.*
	Er eñkeyip kirgende,	*Er eğilip girdiğinde,*
	Mañkan menen Kordoy bar,	*Mankan ile Kordoy var,*
	Carım bulak suu koyboy,	*Yarım pınar su komadan,*
	Cer soorusu kıyla bar.	*Yerin sağrısı nice var.*
	Cetik Bakay abañdın	*Usta Bakay ağanın*
104000	Aytkan kebin sıylañar!	*Dediği sözü sayın!*
	Esilimdin barında	*Azizim sağken,*
	Emineni körbödüm,	*Neleri görmedim,*
	Emineni bilbedim!	*Neleri bilmedim!*
	Tañ-tamaşa, köp oyun,	*Şölen şenlik, çok oyun,*
	Çalkıp eçen batkamın,	*Taşıp nicesine daldım,*

Küyörüm Manas barında,
Kün çıgış menen kün batış Çaçıp
Bakay baratat,
Baarın çalıp catkamın!
Aykölüm Manas barında,
Atboroyun sıdırdım,
Tögöröktün tört burçun
Cortup cürüp kıdırdım!
Cetigim Manas barında,
Too menen taş, suulardı
Asıl Bakay abañdın
Bölgön Bakay men mına!
Cerdin tübü Celpiniş,
Kün çıgışta Beecindi
Körgön Bakay men mına!
Körgön Bakay abañdın,
Köptü körgön babañdın
Kök tulparı baspagan,
Cetigimdin barında
Cerde bütün bar beken,
Kök nayza uçu tiybegen
Elde bütün bar beken!
Kuu ılaaçın teppegen
Kuuda bütün bar beken,

Can yoldaşım Manas sağken,
Gün doğusu ile gün batısı, Saçıp Bakay gidiyor,
Hepsini akınlayıp yattım!
Cömerdim Manas sağken,
At koşturup her yanı taradım,
Yeryuvarlağının dört bucağını
Akın akın dolaştım!
Yetkinim Manas sağken,
Dağ ile taşı, suları,
Asil Bakay ağanın
Bölen Bakay ben işte!
Yerin dibi Celpiniş,
Gün doğusunda Beecin'i
Gören Bakay ben işte!
Görmüş Bakay ağanın,
Çok görmüş atanın
Gök küheylanı basmadık,
Yetkinim sağken,
Yerde el değmedik yer mi kalmış,
Gök mızrak ucu değmedik
Elde dokunulmadık mı kalmış!
Kart laçinin pençelemediği
Kuğuda tutulmadık mı kalmış,

Kurdaşım Manas barında
Bakaydın kolu tiybegen
Elde bütün bar beken!
Sıdırgan Bakay emespi,
Cortup cürüp oşondo
Cartı-curtu too koyboy,
Carıktık Manas barında
Kıdırgan Bakay emespi.
Kıyla cerden el körgön,
Kıyık cerden cer körgön,
San koldun sanın baştagan,
Bu dünüyö çirkindi
Abañ Bakay ak coltoy
Karap kılıp taştagan!

Yaşıtım Manas sağken,
Bakay'ın eli değmedik
Elde dokunulmadık mı kalmış!
Sıyırıp geçen Bakay değil mi,
Akın akın o zaman,
Yarım yamalak dağ komadan,
Nurlu Manas sağken,
Dolaşan Bakay değil mi.
Nice yerde el görmüş,
Kuytu yerde yer görmüş,
Sayısız ordunun sayısına baş olmuş,
Bu dünya denen zavallıyı,
Ağan Bakay, uğuru ak,
Bakıp görüp bırakmış!

	Oozunan çıkkan san altın	*Ağzından çıkan sayısız altın,*
	Özü körgön maş coldu	*Kendi gördüğü uz yolu*
	Basıp Bakay baratat.	*Basıp Bakay gidiyor.*
	Kişi körbös çoñ özön	*Kimsenin görmediği büyük vadiyi*
	Taştap Bakay baratat,	*Geride koyup Bakay gidiyor,*
	Adır-küdür moynoktu	*Engebeli boyun geçidine*
	Baştap Bakay baratat.	*Öncülük edip Bakay gidiyor.*
104050	Aytkanının baarı çın.	*Dediklerinin hepsi gerçek.*
	Talaa-tüzgö barganda,	*Ova düze varıldığında,*
	Taşbakası kumganday	*Kaplumbağası ibrik kadar,*
	Abası Bakay karıya	*Ağası ihtiyar Bakay,*
	Ayban menen koşulup,	*Hayvanla katılıp,*
	Ekөön bir kün tuuganday.	*İkisini bir gün doğurmuş gibi.*
	Kılıçka takkan kın eken,	*Kılıca takılan kın imiş,*
	Kızıtalak kuu düynö,	*Kahrolası kuru dünya,*
	Kımbat Bakay aytkanı	*Değerli Bakay'ın dediği*
	Tögün emes, çın eken.	*Yalan değil, gerçek imiş.*
104060	Kayra aytsa, kayra kep,	*Yine söylese, yine söz,*
	Kayra aytsak bolobu	*Yine söylesek olur mu,*
	Kadimkidey dagı dep.	*Eskisi gibi bir daha deyip.*

	SEMETEYDIN COLDO BARA CATKANI.	*SEMETEY'İN YOLDA GİDİŞİ.*
	TEKES MENEN ALTAYDIN KÖRÜNÜŞÜ	*TEKES İLE ALTAY'IN GÖRÜNÜŞÜ*
	Ekөö atçan, ekөö cөө,	*İkisi atlı, ikisi yaya,*
	Kökcaldın uulu çunaktın	*Bozkurdun oğlu yavuzun*
	Colooçu cürgön kızıgı,	*Yolcu gidişinin ilginçliği,*
	Beecindi közdöy col tartkan Kecigege toktodu,	*Beecin'e doğru yol alan, Sırt ardında durakladı,*
	Bereniñdin buzugu.	*Yiğidinin yaman işi.*
104070	Özü körgön col menen,	*Kendi gördüğü yoldan,*
	Özөndüü bulak suu menen	*Vadili pınar suyundan,*
	Coldu baştap kelatkan	*Yolu başlatıp gelen,*
	Abası Bakay kızıgı.	*Ağası Bakay'ın hüneri.*
	Abası Bakay karıya,	*Ağası ihtiyar Bakay,*
	Artık bilgiç oluya!	*Üstün bilgiç evliya!*
	Tirüüsündö sözü açık,	*Sağlığında sözü açık,*
	Erge sınçı Bakaydın	*Ere sınamacı Bakay'ın*

Bu düynödö közü açık.
Süylögönü carıya,
Ayla tapkıç oluya,
Abañ Bakay karıya!
Türkün-türkün cer basıp,
Üç taypalañ beldi aşıp,
Bereniñ kaydan ayandı,
Ögüz-Aşuu, Tay-Aşuu
Altı taypañ Çoñ-Çapkı,
Keñ özöndü tayandı.
Kiçi-Cıldız, Çoñ-Cıldız,
Eki cıldız bastı ele,
Kiçi-cıldız oyuna,
Kara-Suunun boyuna,
Iyri ötöktüü Çatkalga,
Ilgerki kol çogulup,
Kaykalap barıp catkanda.
Kutpa cagı Boz-Döbö
Kurgan Manas kırk çoro
Kuturup oynop çañ salıp,
Ordo salıp catkanga.
Al ordonun içinde
Ordo çükö kanı bar,

Bu dünyada gözü açık.
Söylediği apaçık,
Çare bulucu evliya,
İhtiyar Bakay ağan!
Türlü türlü yer basıp,
Üç yayvan beli aşıp,
Yiğidin kendini nerden sakınırdı,
Ögüz-Aşuu, Tay-Aşuu,
Altı yayvan Çon-Çapkı,
Geniş vadiye dayandı.
Kiçi-Cıldız, Çon-Cıldız,
İki Cıldız'ı geçti idi,
Kiçi-Cıldız çukuruna,
Kara-Suu'nun boyuna,
Eğri yataklı Çatkal'a,
Eski ordunun toplanıp,
Salınarak varıp yattığı yerde.
Kuzey yanı Boz-Döbö,
Rahmetli Manas'ın kırk çorosu,
Coşup oynayıp toz salıp,
Ordo kurup yattığı yere.
O ordonun içinde
Ordo aşığının hanı var,

Oluyazaada kankordon
Kalgandardın baarı bar!
Boz-Döbönün kecige,
Keyigenden abakeñ,
Er sultanın coktodu.
Azaptuu sözdön baştadı,
Armanın ayta baştadı!
«Koş alaba suusar börk
Irgap turgan kezimde,
Koşoktoşup Manaska
Cırgap turgan kezimde
Kırk çoronun beldüüsü,
Acıbay, Bakay kan elek.
Ayköl Manas barında,
Az bolgondo ekööbüz

Evliyazade kan içiciden
Kalanların hepsi var!
Boz-Döbö'nün ensesinde,
Yakınmaktan ağan,
Er sultanına ağıt yaktı.
Azaplı sözden başladı,
Hasretini demeye başladı!
«Çift alaca samur börkü
Sallayıp durduğum çağda,
Manas'la koşuklaşıp
Sefa sürdüğüm çağda,
Kırk çoronun belli başlısı,
Acıbay ile Bakay han idik.
Cömert Manas sağken,
En azından ikimiz,

Baygambar sınduu can elek!
Emi koşum oop tün öttü,
Kokuy Manas barında
Kokuy cırgal kün öttü.
Ceri turat, özü cok,
Oylosok mınday kün öttü,
Bakay kandı kakşatıp,
Çunak düynö munetti!»
Abası Bakay karıya,
Altın caak aybalta
Böyrökkö tayap añgırap,
Ordosuna zor Bakay
Oop tüştü añgırap!
Obolku dartı kozgolup,
Oyron Bakay abañdın
Köödönü ketti kirildep,
Sakalı ketti birindep,
Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy zirildep!
Buyak cagı kara suu,

Peygamber yüzlü can idik!
Şimdi eşim göçtü, gece geçti,
Vay, Manas sağken,
Vay, sefalı gün geçti.
Yeri durur, kendisi yok,
Düşünsek böyle gün geçti,
Bakay Han'ı inleterek,
Yavuz dünya bunu etti!»
Ağası ihtiyar Bakay,
Altın yanaklı aybaltayı
Böğrüne dayayıp inledi,
Ordosuna ulu Bakay,
Yıkılıp düştü inleyerek!
Evvelki derdi depreşip,
Koca Bakay ağanın
Göğsü hırıldayıp gitti,
Sakalı tel tel döküldü,
İki gözden akan yaş,
Köprücükten aşağı titredi!
Bu yanı kara su,

Kulaktarın çunaytıp,
Börü cürgön cer eken,
Kuyruktarın çubaltıp,
Tülkü cürgön cer eken.
Kündüzü kumda soylogon
Kulundarı kunanday
Kunan çaap dañkañdap,
Talaa-tüzdö oynogon!
Kızıgına kılayıp,
Tiri mende toybogon.
Suugu masa berbegen!
Kıştın kıraan çildede
Kulaalı, kuş, itelgi
Uşul eköö cerdegen.
Budur-budur burulgan.
Budurdan bugu kuyulgan,
Kancıga tarap col tüşüp,
Budurdun çöbü suyulgan.

Kulaklarını dikleştirip,
Kurdun gezdiği yer imiş,
Kuyruklarını sürükleyip,
Tilkinin gezdiği yer imiş.
Gündüzleri kumda sürünen
Kulunları kunan kadar,
Kunan gibi koşup hoplayarak,
Ova düzde oynamış!
Şenliğine göz kırpıp,
Diri kul ona doyamamış.
Soğuğu sivrisinek barındırmamış!
Kışın zemheri çillesinde,
Çaylak, doğan, aladoğan,
Bu ikisi yurt tutmuş.
Tümsek tümsek kıvrılmış.
Tümsekten geyik boşanmış,
Terkiye doğru yol düşüp,
Tümseğin otu seyrelmiş.

Tüzünön kulan bışkırgan,
Ay canıbar bul Cıldız -
Koktudan cılan ışkırgan!
Kiçi-Cıldız arı cagı,
Çoñ-Cıldızdın beri cagı,
Salıngan tumşuk Kara-Kır,
«Özöndön akkan bulaktar,
Kan Almañ meken kılgan cer, Ölgöndö
körgön çunaktar,
Kasiettüü mına bul!
Kara-Kırda koş mazar –
Çımam mazar deer eken,
Çın Alakeñ kongon cer,
Kasiettüü cer eken.
Tögörögü zuuldap,
Aylana sokkon cel bolgon.
Kankorumdun barında,
Ilgerki kuruş kıraandar
Meken kılgan cer bolgon.
Tegeregi bek eken,
Çımam mazar deer eken.
Otunu bar, suusu bar,
Atsız kalgan cöö baldar
Oorukka catçu cer eken!

Düzünde kulan homurdanmış,
Ah, canım yer bu Cıldız –
Koyaktan yılan ıslık çalmış!
Kiçi-Cıldız'ın öte yanı,
Çon-Cıldız'ın beri yanı,
Uzanan burun Kara-Kır,
«Vadiden akan pınarlar,
Han Alman'ın yurt tuttuğu yer, Ölesiye
özlenen yavrucaklar,
Kutlu yer işte bu!
Kara-Kır'da çift mazar –
Çımam mazarı derlermiş,
Gerçek Alake'nin konduğu yer,
Kutlu yer imiş.
Çevresi uğuldayıp,
Dört yandan esen yel olmuş.
Kan içicim sağken,
Eski kuşak şahbazların
Yurt tuttukları yer olmuş.
Çevresi berk imiş,
Çımam mazarı derlermiş.
Odunu var, suyu var,
Atsız kalan yaya çocukların
Ordugâh diye yatacağı yer imiş!

Karoolgo çıkçu beli bar.
Kadik Bakay kabılan
Körgön eken karkıbar.
Karoolgo çıgıp karasa,
Cer amanın kaalasa,
Oñ cagına bet ursa,
Boz munarık bölünöt,
Buyagına karasa,
Tunargan çölü körünöt.
Tuygun Bakay abakeñ
Turgusu kelbey al cerge,
Oşondo köönü bölünöt!
Kündü katka saldı deyt,
Kün esebin aldı deyt.

Gözcülüğe çıkılacak beli var.
İhtiyatlı Bakay kaplan,
Görmüş imiş o hünerli.
Gözcü yerine çıkıp baksa,
Yerin esenliğini dilese,
Sağ yanına yüz dönse,
Boz pusarık bölünür,
Bu yanına baksa,
Dumanlı çölü görünür.
Şahbaz Bakay ağanın
O yerde durası gelmez,
O zaman gönlü bölünür!
Günü kayda geçirdi der,
Gün hesabını aldı der.

Aydı katka saldı ele,
Ay esebin aldı ele.
Kol karmaşıp, kep kılıp,
Koş, aman bol! – dep aytıp,
Ubadanı bek kılıp,
Ak sakalı carkıldap,
Kelgin kazday karkıldap,
Akırın aytıp, bek taştap,
Abası Bakay söz baştap:
Aytkanım calgan bolboso,
Aldam özü bilbese
Çet-Beecin degen cer oşol,
Çeriktüü kıtay el oşol.
Kaarına alganda,
Kaptap keter sel oşol!
Aylap-cıldap uruşkan
Kabılan Bakay men oşol!
Boz munarık moynokço,
Beecinden arkı bel oşol
Kuzgunday közdü kızartıp,
Kuu sakaldı çubaltıp
Kurdaştardan ayrılıp,

Ayı kayda geçirdi idi,
Ay hesabını aldı idi.
El sıkışıp, söz edip,
Hoşça kal, esen ol! – deyip,
Sözleşmeyi berk edip,
Ak sakalı parıldayıp,
Göçmen kaz gibi seslenip,
Usulca söyleyip, pekçe bağlayıp,
Ağası Bakay söze başlayıp:
Dediğim yalan değilse,
Allah'ım kendi bilmezse,
Çet-Beecin denen yer odur,
Askerli Hıtay eli odur.
Öfkesine aldığında,
Basıp götüren sel odur!
Aylarca yıllarca vuruşan
Kaplan Bakay ben oyum!
Boz pusarık boyun geçidi,
Beecin'den öteki bel odur.
Kuzgun gibi gözü kızartıp,
Kuğu sakalı uzatıp,
Yaşıtlardan ayrılıp,

Kurgan Bakay men oşol!
Arıslandardın barında
Aleñgir* caa* salgan cer,
Kaynap catkan kapırdı,
Kagış kılıp oşondo
Kandıgın tartıp algan cer!
Kıyla curtun kırgan cer,
Kızın talap tungan cer!
Beecindin colun bek bilem,
Berenim baldar, şaşpay cat,
Cöö kalganıñ camanat!
Karañgı uşul, tün uşul,
Azamat attan ayrılsa
Akır zaman kün uşul!
Beecinge sapar baştadım,
Berenden kalgan çunaktar,

Yorgun Bakay ben oyum!
Arslanlar sağken,
Alengir yay* kurulan yer,*
Kaynaşıp duran kâfiri,
Çarpışma edip o zaman,
Hanlığını çekip aldığı yer!
Nice yurdunu kırdığı yer,
Kızını yağma eylediği yer!
Beecin'in yolunu pek bilirim,
Yiğitlerim çocuklar, telaşsız yatın,
Yaya kalışınız kara leke!
Karanlık budur, gece budur,
Yiğit attan ayrılırsa,
Ahir zaman günü budur!
Beecin'e sefer başlattım,
Yiğitten kalan yavrucaklar,

Oorukka seni taştadım!
Arı cürüş-bir üç ay,
Beri cürüş-bir üç ay,
Asıl Bakay abañdı
Altınçı ayda körüp al!
Altınçı aydan men kalsam,
Arkar atıp cep ketkin
Abakem Bakay karıya
Ölgön eken dep ketkin.
Teetigi kerüünün suusun süzüp ket,
Kaarı toluk kapırga.
Keyiş tartıp burkurap,
Eki abam katar öldü dep,
Bizden küdör üzüp ket!
Caratkan salgan cazayıl
Körgönü ketip barabız,
Kazabız cetse kakandan
Ölgönü ketip barabız!
Baygambar baspas al Beecin
Kırgındı kızık saluuga,
Kakançından Beecinden
Kıraandın öçün aluuga!»
Dep, öşöntüp, kökcaldar
Bastıra çıgıp, col tartıp,

Ordugâha seni bıraktım!
Öteye gidiş – tam üç ay,
Beriye dönüş – tam üç ay,
Asil Bakay ağanı
Altıncı ayda görüver!
Altıncı aydan ben kalırsam,
Arkar vurup yiyip gidin,
Ağamız ihtiyar Bakay
Ölmüş imiş deyip gidin.
Şu karşı yamacın suyunu içip git, Öfkesi dolu kâfire.
Yas çekip hıçkırarak,
İki ağam ardarda öldü deyip,
Bizden umudu kesip git!
Yaratan'ın saldığı yazgıyı
Görmeye gidiyoruz,
Ecelimiz yeterse hakandan,
Ölmeye gidiyoruz!
Peygamber basmaz o Beecin,
Kırgını şenlikçe salmaya,
Kakançın'ın Beecin'inden
Şahbazın öcünü almaya!»
Deyip, böylece, bozkurtlar,
At sürüp çıkıp, yol alıp,

Baldardı koydu oorukka.
Kankordun uulu çunagıñ
Atası Manas ayköldön
Aşkere tuugan bu dagı.
Kökcaldın uulu er calgız,
Buuruldu minip bulkuntup,
Eelenip çıktı er çirkin
Atırıltıp culkuntup.
Beldi bekem buuymun – dep,
Bet alıp barıp, men özüm
Beecindegi Kalçadan
Berendin kunun kuuymun – dep.
Sarıp kılam Beecinge
Kolumdagı cıygandı,

Çocukları koydu ordugâha.
Kan içicinin oğlu yavuzun,
Babası cömert Manas'tan
Apaçık doğma bu dahi.
Bozkurdun oğlu er yalnız,
Buurul'a binip silkindirip,
Coşup çıktı er canım,
Şahlandırıp sıçratıp.
Beli sıkı bağlarım – diye,
Yönelip varıp, ben kendim,
Beecin'deki Kalça'dan
Yiğidin kan pahasını kovalarım – diye.
Harcarım Beecin'e
Elimdeki birikeni,

Caratkandan tileymin,
Köödöndö calgız ıymandı!
Karmaşarım Kakançın,
Kastaşkanım Bakburçun.
Karmaş kılam kanına,
Kazat kılıp baratam
Kan Koñurbay şaarına.
Atam Manas şer üçün,
A düynö ketken er üçün!
Al Koñurbay baatırga
Kazat baştap baratam
Nasıyat kebi dal uşul,
Men oorukka koyup baldardı
Akolpok oñdop kiyişip,
Manastan kalgan Boz kise
Belin buup törön çalınıp,
Bezildep ıylap al baldar,
Kuduretke calınıp!
Kañırıgı eñ tütöp,
Külçoro turdu oñgurap,
Canında karaal Kançoro,
Çubaktın uulu atanıp,
Itelgidey kayran köz
Irmebey közgö caş alıp,

Atı cok asman küyünüp,
Kakançın şaarı Beecinge
Barışsak bolot ele dep,
Kara kıtay mancuuga,
Karaan bolup kankorgo
Salışsak bolot ele dep.
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay
Kelbersigen çoçkogo,
Kek aluuga oşogo
Kezdeşsek bolot ele – dep,
Kekeniçtüü keçilge
Betteşsek bolot ele – dep.
Kara kıtay mancuu curt,

Yaratan'dan dilerim,
Göğüsteki biricik imanı!
Tutuşacağım Kakançın,
Düşmanlaştığım Bakburçun.
Tutuşurum hanıyla,
Gazaya gidiyorum,
Han Konurbay şehrine.
Babam Manas arslan için,
Öbür dünyaya giden er için!
O Konurbay bahadıra
Gaza başlatıp gidiyorum.
Öğüt sözü tam budur,
Ben çocukları ordugâha koyup,
Akolpok'u düzeltip giyinip,
Manas'tan kalan Boz kiseyi
Beline bağlayıp beyin kuşandı,
Sızlanıp ağlayıp o çocuklar,
Kudret'e yalvarıp!
Genzi büsbütün tütüp,
Külçoro durdu hıçkıra hıçkıra,
Yanında kara yağız Kançoro,
Çubak'ın oğlu diye anılıp,
Aladoğan gibi keskin göz,
Kırpmadan göze yaş alıp,

Atsız kalıp göğe yanıp,
Kakançın şehri Beecin'e,
Varabilseydik olurdu deyip,
Kara Hıtay Mançu'ya,
Kan içiciye karaltı olup,
Çarpışsaydık olurdu deyip.
Pamuk kuşak, geniş çizme,
Keçil'in hanı Konurbay,
Kasılan domuza,
Ondan öç almaya,
Karşılaşsaydık olurdu – deyip,
Kin güdülen Keçil'e,
Yüzleşseydik olurdu – deyip.
Kara Hıtay Mançu eli,

Körüşsök bolot ele – dep,
Kaynap catkan kıtayga
Karaan bolup kökcalga
Ölüşsök bolot ele – dep.
At kaytarbay ekööbüz
Belde kalmak ekenbiz,
Arman kalıñ, ayla cok,
Belde kalmak ekenbiz!»
Keyip baldar munu aytıp,
«Karapcı* kiygen kaldayga
Kaçırıp ayza urbadık,
Otogot kiygen mancuuga
Oñurañdap sayışıp,
Oyron salıp turbadık!
Astıda tulpar bar bolup,
Beecinge barıp körbödük,
Meder bolup kökcalga,
Bet alışıp ölbödük!
Kandarı cok, eli cok
Çöldö kalmak ekenbiz!
Ayköldördön acırap,
Aynektey bul köz çaçırap,
Belde kalmak ekenbiz!
Asıl Bakay, Semetey
Aman kelse colubuz,

Görüşseydik olurdu – deyip,
Kaynaşıp duran Hıtay'a,
Bozkurda karaltı olup,
Ölüşseydik olurdu – deyip.
At gözetmeyen ikimiz,
Belde kalmışız meğer,
Hasret yoğun, çare yok,
Belde kalmışız meğer!»
Yakınıp çocuklar bunu deyip,
«Karapcı giyen kalday'a,*
Saldırıp mızrak vurmadık,
Otogot takınan Mançu'ya,
Kükreyip mızraklaşıp,
Yıkım salıp durmadık!
Altta küheylan var olup,
Beecin'e varıp görmedik,
Bozkurda destek olup,
Yüz yüze gelip ölmedik!
Hanları yok, eli yok,
Çölde kalmışız meğer!
Cömertlerden ayrılıp,
Cam gibi bu göz saçılıp,
Belde kalmışız meğer!
Asil Bakay, Semetey,
Yolumuz esen gelirse,

Kokustan, aldırıp salsa Beecinge,
Ayıkpagan şoorubuz!
Kaalaganda bul başka
Kadır tün* öñdüü tün barbı?!
Kalayman salıp, olco alıp,
Kan abam keler kün barbı,
Muñkandırbay er abam
Kele turgan kün barbı?!
Kokustan, upat bolso eki kan
Körgülüktü körörbüz,
Belesten basıp ötö albay,
Belgilüü elge cete albay,
Cöö cürüp ölüp keterbiz!

Olur da Beecin'e kaptırırlarsa,
Onmaz çilemiz bizim!
Dilenince bu başa,
Kadir gecesi gibi gece var mı?!*
Kıyamet salıp, ganimet alıp,
Han ağam gelecek gün var mı,
Dertlendirmeden er ağam,
Çıkıp gelecek gün var mı?!
Olur da helak olursa iki han,
Görülecek günü görürüz,
Beli aşıp geçemeden,
Bilinen ele eremeden,
Yaya yürüyüp ölüp gideriz!

	Astıga tartkan kalıñ tor,	*Öne gerilmiş sık ağ,*
	Çekege bütkön kalıñ şor!	*Alına yazılmış koyu kara yazı!*
	Tulpardı coogo tiygizip,	*Küheylanı düşmana kaptırıp,*
	Kıyçalış boldu bizdin col!	*Çetrefil oldu bizim yol!*
	Esen barıp, esen kel,	*Esen varın, esen gelin,*
	Eş karmap turgan eki zor!»	*Birbirine dayanan iki ulu!»*
	Endirep baldar munu aytıp,	*Şaşkın çocuklar bunu deyip,*
	Enesi ketken emedey	*Anası gitmiş gibi,*
104350	Köñüldörü bölünüp,	*Gönülleri bölünüp,*
	Esine tüşüp dalay oy	*Aklına düşüp nice düşünce,*
	Közdön caşı tögülüp!	*Gözden yaşı dökülüp!*
	Katuu keyip turuşup,	*Katı yakınıp durdular,*
	Karangün bolup cumuşu.	*Kara gün oldu işleri.*
	Kapalanıp kaygırıp,	*Dertlenip kaygılanıp,*
	Baldar kaldı talaada	*Çocuklar kaldı ovada,*
	Eki şerden ayrılıp,	*İki arslandan ayrılıp,*
	Oorukta baldar kaldı emi,	*Ordugâhta çocuklar kaldı şimdi,*
	Çalgındı Bakay çaldı emi.	*Keşfe Bakay çıktı şimdi.*
104360	Iyri-buyru col menen,	*Eğri büğrü yoldan,*
	Iyri Kara-Suu menen,	*Eğri Kara-Suu boyundan,*
	Imerilip col cürüp,	*Kıvrılarak yol yürüyüp,*
	Arıslan Bakay abañ şer	*Arslan Bakay ağan er,*
	At ayabay mol cürüp,	*Atı esirgemeden bol yürüyüp,*
	Cetik tulpar Kökçolok,	*Usta küheylan Kökçolok,*
	Baskanına mal cetpey,	*Yürüyüşüne mal yetişemeden,*
	Celgenine cel cetpey,	*Yelişine yel yetişemeden,*
	Tört ayagı kıbırlap,	*Dört ayağı kıpırdayıp,*
	Cürüp ketse cön ele	*Yürüyüp gitse öylece*
104370	Çöptün başı şıbırlap.	*Otun başı fısıldayıp.*
	Basıp ötsö kara taş	*Basıp geçse kara taş*
	Taruudaydan bırkırap,	*Darı tanesince ufalanıp,*
	Colum üydöy* çoñ dañkan*,	*Küçük çadır kadar koca toz,*
	Töbösündö çırkırap,	*Tepesinde savrulup,*
	At ayabay col cürüp,	*At esirgemeden yol yürüyüp,*
	Az gana emes, mol cürüp.	*Az değil, pek çok yürüyüp.*
	Adır-küdür cer basıp,	*Engebeli yerlere basıp,*
	Aşuu aşıp, taş basıp.	*Geçit aşıp, taş basıp.*
	Körsö köñül bölünüp,	*Görse gönül bölünüp,*

Kökcaldın cayın suraba,
Opol-Toodoy körünüp.
Buuruldu minip bulkuntup,
Etine kelgen Buuruldu
Eelendirip culkuntup,
Körsö köñül bölünüp,
Körkü toodoy körünüp.
Kayıp cürbös beldi aşıp,
Adam barbas cer basıp,
Buudan Bakay col baştap,
Erender kaydan ayandı,
Buurul-Tündü tayandı.
Catkan eken Buurul-Tün,
Adır-küdür körünüp
Adamdın köönü bölünüp.
Erkin catkan cer eken,
Buurul-Ata deer eken.
Kattap adam barbagan,
Can-canıbar, makuluk
Körgön adam tañ kalgan.
Çırpıgı bar çınarday,
Çımçıktarı ularday,
Çındap Kuday caratıp
Koygon eken bulardı.
Keskeldirik cılanday,
Cılandarı ar kanday,
Alda Taala kuduret

Bozkurdun hâlini hiç sorma,
Opol Dağı gibi görünüp.
Buurul'a binip şahlandırıp,
Etine gelmiş Buurul'u
Coşturup silkindirip,
Görse gönül bölünüp,
Endamı dağ gibi görünüp.
Yaban geçmez beli aşıp,
İnsan varmaz yere basıp,
Yiğit Bakay yola baş çekip,
Erenler nerden çekinirdi,
Buurul-Tün'e dayandı.
Uzanıp yatarmış Buurul-Tün,
Engebe engebe görünüp,
İnsanın gönlü bölünüp.
Özgürce yatan yermiş,
Buurul-Ata derlermiş.
Uğrayıp insan varmamış,
Canlı cansız, mahlukat,
Gören insan şaşakalmış.
Fidanı var çınar gibi,
Kuşçukları ular gibi,
Gerçekten Tanrı yaratıp
Koymuş bunları buraya.
Kertenkelesi yılan gibi,
Yılanları türlü türlü,
Allah Taala kudretiyle

Can caratkan ar kanday!
Erkin catkan cer eken,
Can-canıbar baarı bar.
Özöndön muzdak cel urup zooldop,
Celi külgün cıttanıp,
Çöbü bötön bölünüp,
Betege, kara kıyagı
Şamal uçsa carkıldap,
Alban türdüü bölünüp.
Daragı bar, şagı bar,
Kulak ugup, köz körgön

Türlü türlü can yaratmış!
Özgürce yatan yermiş,
Canlı mahluk hepsi var.
Vadiden buz gibi yel esip uğuldayıp,
Yeli körpe çiçek kokup,
Otu bambaşka seçilip,
Betege otu, kara kıyağı
Rüzgâr esince parıldayıp,
Türlü türlü seçilip.
Ağacı var, dalı var,
Kulak duyup göz görmüş

Ukkandardın baarı bar!
Ber cagında talaada
Taşbakası çaraday,
Erkin catkan cer eken,
Cerdese kırgız tunbaybı!
Argın, kırgız oy tartıp,
Konboguday cer beken
Kündüzü kımız, tünü kız,
Bolboguday cer beken!
Koştop kiyip suusar börk,
Irgabaçu cer beken,
Kımız içip, kız oynop,
Cırgabaçu cer beken!
Tañ-tamaşa kızıkka
Batpay turgan cer beken,
Oyun salıp oolugup,
Ordo salıp bul cerge
Catpay turgan cer beken!
– Adırı bar, beli bar,
Alban türdüü törü bar,
Orkoyup tumşuk körünüp,
Karasa köñül bölünüp,
Dünüyönün sonunu
Elestep közgö körünüp,
Catkan eken Buurul-Tün,
Adırmagın karasa,
Buka kiyik, töö kiyik
Körsöñ mınday sonun bar,

Ne duyulduysa hepsi var!
Beri yanında bozkırda
Kaplumbağası leğen kadar,
Özgürce yatan yermiş,
Yurt edinse Kırgız gönenmez mi!
Argın, Kırgız düşünüp,
Konulmayacak yer miymiş,
Gündüzü kımız, gecesi kız,
Olmayacak yer miymiş!
Çifter çifter samur börk giyip,
Salınılmaz yer miymiş,
Kımız içip, kızla oynayıp,
Sefa sürülmez yer miymiş!
Şenlik ve temaşa zevkine
Doyulmaz yer miymiş,
Oyun kurup coşarak,
Otağ kurup bu yere
Yatılmaz yer miymiş!
– Tepesi var, beli var,
Türlü türlü yaylası var,
Sivrilip burun görünüp,
Baksa gönül bölünüp,
Dünyanın en güzeli
Hayal gibi göze görünüp,
Uzanıp yatarmış Buurul-Tün,
Tepelerine baksa,
Boğa geyiği, deve geyiği,
Görsen böyle güzellik var,

Başta kanık körüptür,
Kabılan Bakay karkıbar.
Kızık kördü, cer kördü,
Kıylalardı teñ kördü.
Iyri-buyru col basıp,
Imerilgen cer basıp.
Teşik-Taştın teegine,
Abam Bakay karıya
Azır kirdi ızgıtıp
Kara-Kumdun ceegine.

Eskiden iyice görmüştü,
Kaplan Bakay, ulu er.
Nice zevk gördü, yer gördü,
Nicelerini hep gördü.
Eğri büğrü yola basıp,
Kıvrılan yere basıp.
Teşik-Taş'ın dibine,
Ağam Bakay, o ihtiyar,
Şimdi girdi hızla dalıp
Kara-Kum'un kıyısına.

Buurul-Tündü bastı emi,
Kara-Kumdu çaştı emi.
Eer beldey belesti,
Eñkeyip cañı aştı ele,
Arı cak cagı munarık,
Kıtaylar Tiñşa deer eken,
Al Tıñşanı bastı ele.
Astındagı tulparlar
Butu bar dese buluttay,
Baskan ceri bırkırap,
Oozun caysa cön ele
Cer ayrılat dırkırap.

Buurul-Tün'ü geçti şimdi,
Kara-Kum'u savurdu şimdi.
Eyer beli gibi yamacı
Eğilip henüz aşmıştı,
Öte yanı puslu duman,
Çinliler Tiñşa dermiş,
O Tiñşa'ya basmıştı.
Altındaki küheylanlar,
Ayakları sanki bulut,
Bastığı yer ufalanıp,
Ağzını salsa öylece
Yer yarılır gümbürdeyip.

SEMETEYDIN KAROOLGO BARGANI, KAROOLDOGU

SEMETEY'İN KARAKOLA VARIŞI, KARAKOLDAKİ

TÜLKÜNÜ KUU TAYGANGA TIŞTETKENI

TİLKİYİ KURNAZ TAZIYA ISIRTIŞI

Calgız colun tötölöp,
Kızırluu Bakay abakeñ
Kargısınan* bek karmap,
Kumayıktı* cetelep.
Cer kıyıgın köp bilgen
Cetik Bakay oluyañ –
Cer kulpusun çeçüügö
Celmoguzday* karıya
Camandarga tañılbayt,
Karañgıda col tartsa,
Karsendin izine salsa cañılbayt.
Kaptaldan akkan bulagım,
Çalgın cerdi bilüügö

Yalnız yolunu kestirip,
Hızırlı Bakay ağan,
Tasmasından sıkı tutup,
Kumayık'ı yedeğe alıp.
Yerin kuytusunu çok bilen
Yetkin Bakay evliyan –
Yerin kilidini çözmeye
Yelmoğuz gibi ihtiyar,
Kötülerle bağdaşmaz,
Karanlıkta yola çıksa,
Karsen'in izine düşse yanılmaz.
Yamaçtan akan pınarım,
Keşif yerini bilmeye

Koydoy eti bölünüp,
Koyondoy conu tüzölüp,
Tayday eti bölünüp,
Tayganday conu tüzölüp.
Araanday oozu* açılıp,
Kan aralaş ak köbük

Koyun gibi eti seçilip,
Tavşan gibi sırtı düzelip,
Tay gibi eti seçilip,
Tazı gibi sırtı düzelip.
Uçurum gibi ağzı açılıp,
Kan karışık ak köpük

Omuroodo çaçılıp,
Bürüşüñkü tuyagı,
Çaraday bolup cazılıp,
Basıp ötkön cerleri
Kemegedey kazılıp.
Tügöngön toonun urçukka,
Oroktoy kırañ tumşukka,
Kara-Kapçal beline,
Kan Koñurbay baatırdın
Karoolu catçu cerine,
Ayırmaçtay taypañga
Bet alıp belin tayanıp,
Bereniñ Bakay bardı emi,
Orkoygon zoo kerüügö,
Oyronuñ çıkkan çoçkonun
Tülküsü catkan cerine.
Köngön Bakay emespi,
Çalgın çalıp, cer kaygıp,
Köngön Bakay emespi.
Colum üydöy kara taş
Conuna çıgıp er Bakay
Kökçolok oozun burdu emi,
Kökcalı Manas barında
Körgön menen bilgenin
Törögö aytıp turdu emi.
«Kagılayın karaldım!
A düynö ketken Ayköldön

Göğsüne saçılıp,
Büzüşük duran tırnağı
Leğen gibi yayılıp,
Basıp geçtiği yerler
Ocak çukuru gibi kazılıp.
Dağın bittiği çıkıntıya,
Orak gibi sırt buruna,
Kara-Kapçal beline,
Han Konurbay bahadırın
Karakolunun yattığı yere,
Semer kaşı gibi düzlüğe
Yönelip beline dayanıp,
Yiğidin Bakay vardı şimdi,
Sivrilen kayalı yamaca,
Belalı çıkan domuzun
Tilkisinin yattığı yere.
Alışkın Bakay değil mi,
Keşfe çıkıp, yer dolanıp,
Alışkın Bakay değil mi.
Küçük çadır kadar kara taş,
Sırtına çıkıp er Bakay
Kökçolok'un başını çevirdi şimdi,
Bozkurt Manas sağken
Gördüğünü, bildiğini
Beyine söyleyip durdu şimdi.
«Kurban olayım göz bebeğim!
Öbür dünyaya giden Ayköl'den

Karaanga kalgan çunagım!
Beti kara Beecindin
Bel baylagan beli bar,
Bekip catkan ceri bar.
Karoolgo koygon canıbar,
Kaçan bolso çoçkonun
Kaytarılgan kanı bar!
Bekip catkan beli bar,
Bel baylagan ceri bar.
Bekitip salgan tamı bar,
Bende buzup algısız

Tek karaltım, yavrucuğum!
Yüzü kara Beecin'in
Bel bağladığı beli var,
Gizlenip yattığı yeri var.
Karakola koyduğu hayvanı var,
Her ne zaman baksan domuzun
Beklenip korunan hanı var!
Gizlenip yatan beli var,
Bel bağladığı yeri var.
Berkitip kurduğu evi var,
Kulun bozup alamayacağı,

Bekitip koygon şaarı bar!	*Berkitip koyduğu şehri var!*
Keçili bar, cönü bar,	*Keçil'i var, düzeni var,*
Kırk uruunun eli bar.	*Kırk boyun halkı var.*
Altın çıgat cerinen,	*Altın çıkar yerinden,*
Alban türdüü mülkü bar,	*Türlü türlü malı var,*
Uşu cerde kapırdın	*İşte burada kâfirin*
104530 Karoolgo koygon tülkü bar.	*Karakola koyduğu tilki var.*
Kara-Kıya tuşu bar,	*Kara-Kıya yöresi var,*
Karasaat uşu bar!	*Kara saat işte bu var!*
Oynop aşçu bel emes,	*Oynayarak aşılacak bel değil,*
Oylonup koy, calgızım,	*İyi düşün, bir tanem,*
Oñoy kıtay el emes!	*Kolay değil Çin halkı!*
Kankor Manas barında,	*Hunhar Manas sağken,*
Kıraanım Almambet aman çagında	*Kıranım Almambet sağ esen çağında*
Ceti kündük cer bolso,	*Yedi günlük yer olsa,*
Muñduu sözdün bekeri,	*Dertli sözün beyhudesi,*
104540 Ulakkandın Sırgagı	*Ulakkan'ın Sırgak'ı,*
Asılım Alakemdin cökörü.	*Asilim Alake'min yoldaşı.*
Dünüyöm Almam barında,	*Dünyam Alma'm sağken,*
Keçee, Beecindin colun çalganda,	*Hani, Beecin yolunu kolaçan ederken,*
Tülkügö şek aldırsak,	*Tilkiye kuşku sezdirirsek,*
Altımıştın artıgı,	*Altmışın en seçkini,*
Kırk çoronun kıyını	*Kırk çoronun yamanı,*
Kıraan Sırgak balanı	*Kıran Sırgak yiğidi*
Coldoş kılıp alganda,	*Yoldaş edinip aldığında,*
Kıtaydın malın çaçkanda,	*Çin'in malını saçtığında,*
Din ıstam* colun açkanda.	*Din-i İslam yolunu açtığında.*
104550 El çetinde karoolu	*El ucunda karakolu,*
Uşu belde tülküsün	*İşte bu belde tilkisini*
Keçee, Almam caza atıp koygondo,	*Hani, Alma'm şaşırıp vuramadığında,*
Ulamıştap surasam,	*Sorup soruşturduğumda,*
Ayday sarı talaada	*Ay gibi sarı bozkırda*
Kökçebiç menen kubalap,	*Kökçebiç ile kovalayıp,*
Sırgak cetip soygondo	*Sırgak yetişip boğazladığında,*
Tülkünü kıraandar cetip alganda,	*Tilkiyi kıranlar yetip aldığında,*
Arı cagında karooldu	*Öte yanındaki karakolu*
Kıraan Almam kabılan	*Kıran Alma'm, o kaplan,*
Kırgın kılıp salganda,	*Kırıp geçirdiğinde,*

Aytıp-aytpay ne payda,
Ayta berse tügöngüs
Kızıtalaktın kebi bar.
Teetigi, tügöngön toonun urçukta,
Dümüröygön tumşukta,
Kara zoonun conunda,
Küyüttü Almam salıptır,
Adam baspas bek coldo
Tülkünün küçügü tirüü kalıptır.
Oşol cetim tülkü çoñoyup,
Semirip-sergip aldı deyt,
Anın örttöy cünü kızarıp,
Kırk kulaç bolup uzarıp,
Bıyıl altın türkük çatırga,
Er Koñurbay baatırga
Kızmattı mıktap kıldı deyt,
Oşo karoolgo tülkü turdu deyt.
Cıtın bilet dep uktum,
Er Koñurbay zor Kalça
Bekitip karool koydu deyt,
Özü Beecindin kanı boldu deyt!
Çurkagandan kanattuu
Talaaga salıp celüüçü,
Kan Koñurbay baatırga
Birdemde kabar berüüçü.
Celgenine cel cetpes,
Cetik tülkü dep ugam,
Beecinge çuu saluuçu
Meenettin kara közü deyt.

Uşu turgan Kuutülkü*
Karoolçunun özü deyt!
Tülküsün karmap cogotsok
Bizge Kuday bergeni,
Kızıtalak Kuutülkü
Tüzgö salıp kutulsa,
Bizdi Kuday urganı!
Beregi koştogonum Kumayık,
Aylanayın canıbar

Söylesem söylemesem ne fayda,
Anlatmakla tükenmez,
Kahrolasının lafı var.
İşte şu, dağın bittiği çıkıntıda,
Kütük gibi yatan burunda,
Kara kayanın sırtında,
Alma'm oraya dert salmış,
İnsan basmaz sarp yolda
Tilkinin yavrusu sağ kalmış.
O yetim tilki büyüyüp,
Semirip dinçleşti derler,
Onun ateş gibi tüyü kızarıp,
Kırk kulaç olup uzayıp,
Bu yıl altın direkli otağa,
Er Konurbay bahadıra
Hizmeti sağlam etti derler,
O karakola tilki dikildi derler.
Kokusunu alır diye duydum,
Er Konurbay, koca Kalça,
Sağlamlayıp karakol koydu derler,
Kendisi Beecin'in hanı oldu derler!
Koşarken kanatlıdan hızlı,
Bozkıra vurup koşarmış,
Han Konurbay bahadıra
Bir anda haber verirmiş.
Koşusuna yel yetişmez,
Yetkin tilki diye duyarım,
Beecin'e velvele salan,
Belanın kara gözü derler.

İşte duran Kuutülkü,
Karakolcunun ta kendisi derler!
Tilkisini yakalayıp yok etsek,
Bize Tanrı'nın verdiği bu,
Kahrolası Kuutülkü
Düze vurup kurtulursa,
Bizi Tanrı çarptı demek!
İşte yedeğimdeki Kumayık,
Kurban olduğum hayvan,

Kayıbınan kabılgan,
Kuday süyüp tabılgan.
Bakay coldu baştagan,
Mediyandın çölündö
Kök coru tuup taştagan.
Kumayık bagıp it kılgan,
Kuday Taala buyurup,
Kankoruna tuş kılgan.
Baladan artık batpagan,
Kıyınım Manas barında
Kagılayın Kumayık
Kımbat cerge saktalgan.
Çoñoygondo Kumayık
Conuna colborston ürtük captırgan,
Kumayıktı cetelep.
Moyununa bolotton kargı taktırgan!
Bilimdüü Bakay karıya –
Arıştasa şaşpagan,
Aylanayın Kumayık
Colborston kayt tartpagan.
Ayuuga salıp «Ayt!» – dese,
Tiştegen cerin büldürgön,
Agıtkan eesin küldürgön.
Aybandan kıraan sınaakı,
Ayköldön kalgan muraapı.
Kargıdan baylap alamın,
Karıganda men Bakay
Kagılayın Kumayık
Kuu tülkügö salamın!
Uşu bügün Kumayık,
Karıganda Bakaydın

Gaipten rast gelen,
Tanrı sevip de bulunan.
Bakay yola baş çekmişti,
Mediyan'ın çölünde
Boz akbaba doğurup bırakmış.
Kumayık beslenip it olmuş,
Tanrı Taala buyurup,
Hunharına denk getirmiş.
Evlattan aziz sayılan,
Yamanım Manas sağken
Kurban olduğum Kumayık
Kıymetli yerde saklanmış.
Büyüdüğünde Kumayık'ın
Sırtına kaplandan çul örttürmüş,
Kumayık'ı yedeğe alıp.
Boynuna çelikten tasma taktırmış! Bilgili
Bakay ihtiyar –
Adım açsa şaşmayan,
Kurban olduğum Kumayık,
Kaplandan geri dönmeyen.
Ayıya salıp «Hayt!» – dese,
Isırdığı yeri parçalayan,
Salan sahibini güldüren.
Hayvandan kıran, sınanmış,
Ayköl'den kalan irası.
Tasmasından bağlayıp alırım,
Kocadığımda ben Bakay,
Kurban olduğum Kumayık'ı
Kurnaz tilkiye salarım!
İşte bugün Kumayık,
Kocamışken Bakay'ın

Öçkön otun tamızat,
Ölgön canın tirgizet
Karıganda Bakaydı
Arıganda semirtip,
Açkan kursak toyguzup,
Kumarımdı kandırat.

Sönmüş ateşini tutuşturur,
Ölmüş canını diriltir,
Kocamışken Bakay'ı
Zayıflamışken semirtip,
Acıkan karnı doyurup,
Hasretimi kandırır.

	Kumayık kıraan ekenin,	*Kumayık'ın kıran olduğunu*
	Kurgan kuu can bilemin.	*Ben yorgun kuru can bilirim.*
	Kumayıktı saluuga,	*Kumayık'ı salmaya,*
	Kumarım anık kanuuga,	*Hasretim iyice kanmaya,*
	Bir caşarıp aluuga	*Bir kez gençleşivermeye*
104640	Kumar bolup cürömün.	*Özlem duyup gezerim.*
	Karıganda kan abañ	*Kocamışken han ağan,*
	Bilbegendi bilgizip,	*Bilinmezi bildirip,*
	Tuybagandı tuyguzup,	*Duyulmazı duyurup,*
	Tuura coldu çaldırıp,	*Doğru yolu gözletip,*
	Kapçıgay zoñkok kara taş,	*Dar boğaz, yalçın kara taş,*
	İçinde kayıñ, ırgay aralaş,	*İçinde kayınla ırgay karışık,*
	Oşo kara zoonu bet alıp,	*O kara kayaya yönelip,*
	Col kıyıgın tötölöp,	*Yol kuytusunu kestirip,*
	Kuu tülkügö saluuga,	*Kurnaz tilkiye salmaya,*
104650	Bir tiştetip aluuga,	*Bir kez ısırtıvermeye,*
	Arıslan Bakay oşondo	*Arslan Bakay o zaman,*
	Bilgeni mıktı oluya.	*Bilgisi sağlam evliya.*
	Adır-küdür moynokko	*Engebeli boyun sırta*
	Salıp çıgıp er Bakay	*Sürüp çıkıp er Bakay,*
	Kayra baylap kapşırgan,	*Yeniden bağlayıp berkitmiş,*
	Ünü biyik doolbas –	*Sesi yüksek davulbaz –*
	Özü bildin terisi,	*Kendi geyik derisinden,*
	Balta menen bir salsa,	*Balta ile bir vursa,*
	Köçöt toonun kerisi.	*Göçer dağın yamacı.*
104660	Belge çıga kelgende,	*Bele çıkıp geldiğinde,*
	Berendin cayın suraba,	*Yiğidin hâlini hiç sorma,*
	Beren Bakay abañız	*Yiğit Bakay ağanız*
	Altın caak aybalta	*Altın yanaklı aybaltayı*
	Karmay kalıp imerdi,	*Kavrayıverip savurdu,*
	Kañ dedire doolbas	*"Kañ!" dedirtip davulbazın*
	Ortogo tartıp ciberdi.	*Ortasına çekip vurdu.*
	Bozala borçuk urçuktan,	*Boz ala sarp çıkıntıdan,*
	Boz korgulça tumşuktan,	*Boz çakıllı burundan,*
	Kara-Kırdın señirden,	*Kara-Kır'ın sırtından,*
104670	Karoolgo turçu cerinen	*Karakol durduğu yerinden*
	Kırk kulaç Tülkü kılt koydu. Mañkañ-	*Kırk kulaç Tilki fırlayıverdi. Ağır ağır*
	mañkañ bastırıp,	*seğirtip,*

Arkasınan Kumayık
Tülkü kaçıp zakımdap,
Arkasınan Kumayık
Ketip barat takımdap.
Art cagınan Kumayık
Cakın kaldı kuyruktap.
Körüp Bakay, Semetey
Kubangandan bakırıp,
Kurgan Bakay abakeñ
Manastap uraan çakırıp!
Eñkeyişke kelgende
Kızıtalak Kuutülku
Eki butu sayılıp,
Er tayansa Kumayık
Uçup ketçü emedey,
Tikesinen sayılıp.
Aylanış bulak ak çoku,
Aylası ketip Kuutülkü,
Altı aylana kaçtı emi.
Ceti bulak Cerge-Tal,
Cetik eken Kuutülkü
Ceti aylana kaçtı emi.
Kumayık cüröt adırlap,
Kuutülkünü sabaktap,
Tülkü cüröt cön ele,
Kutular cerin kabaktap.
Tülkünün kuuşun körgöndö,
Tübümö çoguu cetet – dep,
Kutulup kokus ketet – dep,
Tirüü kalbay men Bakay
Kaardanıp bakırıp,
Kankorlop uraan çakırıp,
Astındagı Kökçolok
Olbuy-solbuy kamçı urup,

Ardından Kumayık,
Tilki kaçıp serap gibi uçup,
Ardından Kumayık,
Gidiyor dizine yapışıp.
Arka yanından Kumayık
Kuyruğuna yaklaştı.
Görüp Bakay, Semetey
Sevincinden bağırıp,
Garip Bakay ağan
«Manas!» diye nara atıp!
İnişe geldiğinde
Kahrolası Kuutülkü,
İki ayağı saplanıp,
Er dayansa Kumayık
Uçup gidecek gibiydi,
Dimdik saplanıp.
Aylanış pınarı, ak doruk,
Çaresi tükenip Kuutülkü
Altı kez dolanıp kaçtı şimdi.
Yedi pınarlı Cerge-Tal,
Yetkinmiş Kuutülkü,
Yedi kez dolanıp kaçtı şimdi.
Kumayık gider tepe aşıp,
Kuutülkü'nün izini sürüp,
Tilki gider öylece,
Kurtulacak yeri kollayıp.
Tilkinin kurnazlığını görünce,
Sonuma böyle erer – diye,
Kurtulup kaçar belki – diye,
Sağ kalmayayım ben Bakay,
Öfkelenip bağırıp,
«Kankor!» diye nara atıp,
Altındaki Kökçolok'a
Sağlı sollu kamçı vurup,

Oñ-tetiri teminip,
Kaardanıp bakırıp,
Kasiettüü Bakay kan
Kayıñdın başın capırıp,

Sağlı tersli mahmuzlayıp,
Öfkelenip bağırıp,
Kutlu Bakay han,
Kayının başını yatırıp,

Kuu tülkünü şaştırıp,
Kubalatıp kerdirip,
Törö Bakay abakeñ
Döñköñ-döñköñ celdirip.
Baskan cerin nuratıp,
Kambıl Bakay abakeñ
Tülkünü tüzdöp çuratıp.
Kaçkan ceri tülkünün
Çiylüü kolot kapçıgay,
Oşogo kirip ketüügö,
Tutanıp ölgön Kuutülkü
Artındagı Kumayık
Adaştırıp ötüügö
Sürö-buta kalganı.
Aşıp-şaşıp antañdap,
Abañ Bakay armanı:
«Kuday bardır Kumayık,
Kırs muun bolup çurkabay
Seni Kuday urdubu?!
Kılıktuu tabıñ bilalbay,
Kartayganda Kumayık
Ce meni Kuday urdubu?!
Töröm kökcal ölgöndö
Töö kaytargan men elem,
Kabırgañ cara çaptırıp,
Kaygırıp kalgan sen eleñ!
Közümdün caşın körbösöñ,
Tülkünü tiştep berbeseñ,
Tokmoktop başıñ cararmın,
Özümdü özüm çalarmın.
Kızıtalak kuu can ölörmün,
Kıyamat cüzün körörmün!»
Asıl Bakay abakeñ

Kurnaz tilkiyi şaşırtıp,
Kovalatıp gerdirip,
Töre Bakay ağan
Hoplata hoplata koşturup.
Bastığı yeri göçürtüp,
Becerikli Bakay ağan
Tilkiyi düze koşturtup.
Tilkinin kaçtığı yer
Çiğ otlu koyak, dar boğaz,
Oraya girip gitmeye,
Yanıp ölesi Kuutülkü,
Ardındaki Kumayık'ı
Şaşırtıp geçmeye
Bir ok atımı kaldı.
Telaşla soluk soluğa,
Ağan Bakay'ın figanı:
«Tanrı vardır, Kumayık,
Eklemin tutulup koşamadan,
Seni Tanrı mı çarptı?!
Oyunlu hâlini bilemeden,
Kocamışken, Kumayık,
Yoksa beni mi Tanrı çarptı?!
Töre'm bozkurt öldüğünde
Deve güden ben idim,
Kaburgan yarılırcasına
Kaygıya batan sen idin!
Gözümün yaşını görmezsen,
Tilkiyi ısırıp vermezsen,
Tokmaklayıp başını yararım,
Kendimi kendim vururum.
Kahrolası kuru can, ölürüm,
Kıyametin yüzünü görürüm!»
Asil Bakay ağan

Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Kapçıgayluu çiy kolot,
Kambıl Bakay abañız
Astınan çıgıp kalıptır.

Şöyle böyle diyene dek,
Göz açıp yumana dek,
Boğazlı çiğ otlu koyaktan
Becerikli Bakay ağanız
Önünden çıkıvermiş.

Kan Bakaydı körgöndö
Kayran tülkü bult koydu,
Kapçıgayluu kara zoo
Uçun közdöy cılt koydu.
Bakay turat bakırıp,
Bir Kudayga calınıp,
Kumayık çurkap alıptır,
Kulagı cerge salınıp.
Üydöy bolgon kara taş
Attap tülkü ötöördö,
Aram ölgön tülkügö
Kumayık çurkap cetti emi.
Belden çıgıp öttü ele,
Töö boyu kara taş
Tiştep alıp tülkünü
Salıp kelip öttü ele.
Eerçitkeni Semetey,
Çapkanda tülkü bölündü.
Çalgın baştap kamınıp,
Ay Kumayık canıbar,
Karaan kılgan calgızı
Kıraandıgı köründü!
Semeteyge calınıp:
Bakay kelet sabılıp,
«Ee, kagılayın Semetey,
Kumayıkka calınıp!
Tölgö cöndüü, iş cakşı,
«Aylanayın Kumayık,
Törösüngön Koñurbay
Arıslandan kalgan kıraanım!
Bügün küptünün baarı açıldı,
Töbösünön basarbız,
Küyüttün baarı çaçıldı!
Bittey kezde birikken,
Aylanayın Kumayık,
Barmaktayda baş koşkon.
Tülkünü kuugan talaaga,
Arıslan Bakay abañdın
Amanat canı sadaga!

Han Bakay'ı görünce
Zavallı tilki savuldu,
Boğazlı kara kayanın
Ucuna doğru süzüldü.
Bakay durur bağırıp,
Bir Tanrı'ya yalvarıp,
Kumayık koşuvermiş,
Kulağı yere değerek.
Ev kadar kara taşı
Tilki atlayıp geçerken,
Haram ölesi tilkiye
Kumayık koşup yetişti şimdi.
Belden çıkıp geçmişti,
Deve boyu kara taşı
Tilkiyi dişleyip
Fırlatıp aşıp geçmişti.
Yanına kattığı Semetey,
Vurunca tilki bölündü.
Keşfe baş çekip hazırlanıp,
Ay Kumayık, canım hayvan,
Dayanak bildiği bir tanesinin
Kıranlığı göründü!
Semetey'e yalvarıp:
Bakay gelir çırpınıp,
«Ey, kurban olayım Semetey,
Kumayık'a yalvarıp!
Fal yerinde, iş güzel,
«Kurban olduğum Kumayık,
Beylik taslayan Konurbay'ın
Arslandan kalan kıranım!
Bugün düğümler hep çözüldü, Tepesinden basarız,
Dertlerin hepsi dağıldı!
Bit kadarken birleşen,
Kurban olduğum Kumayık,
Parmak kadarken baş koşan.
Tilki kovalanan bozkıra
Arslan Bakay ağanın
Emanet canı sadaka!

Cetik Bakay abakeñ
Alaça moyun ak şamşar
Aşıp-şaşıp oşondo

Yetkin Bakay ağan,
Alaca boyunlu ak hançeri
Telaşla o zaman

Ala koyup canınan,
Kıltasın Bakay kıydı emi,
Kızık ırım kıldı emi.
Adis Bakay kabılan
Tulup soyup tülkünü,
Kaardanıp caylanıp,
Kep süylöböy, til aytpay,
Kartañ abañ baylanıp.
«Oo, taarınba, balam, taarınba!
Mından arı karool bar,
Degeniñe könöyün!
Kayrılıp barsam Talaska,
Caman uulum Baytaylak
Tumak kılıp bereyin!»
Tülkünü soyup oy kılıp,
Kuzgun menen sagızgan
Kurgan Bakay toy kılıp,
Baabedinin bat aytıp,
Manas şerdin coluna
Ay tuyak baştap at aytıp,
Kadır Alda koldoso,
Kacıldatıp kapırdın
Tört tülügün çaçarbız!
Keyişti kenen salarbız,
Keñ-Şordo catkan cılkısın
Keçildin kanı çoçkodon,
Keyitip tiyip alarbız!
Kırgındı kızık salarbız,
Eey, kagılayın çunagım,
Kıyla kekti alarbız!

Yanından alıverip,
Gırtlağını Bakay kesti şimdi,
İlginç bir yordam etti şimdi.
Usta Bakay, o kaplan,
Tilkiyi tulum gibi yüzdü,
Öfkeyle yerleşip,
Laf etmeden, dil dökmeden,
Kart ağan içine kapanıp.
«Ah, gücenme oğlum, gücenme!
Bundan öte karakol var,
Dediğine uyayım!
Dönüp varırsam Talas'a,
Değersiz oğlum Baytaylak'a
Börk yapıp vereyim!»
Tilkiyi yüzüp işini görüp,
Kuzgun ile saksağana
Garip Bakay toy verip,
Baabedin duasını tez okuyup,
Arslan Manas'ın yoluna
Ay tırnaklı at adayıp,
Kadir Allah kollarsa,
Vızıldatıp kâfirin
Dört tülük malını saçarız!
Kederi bol bol salarız,
Keñ-Şor'da yatan yılkısını
Keçil'in hanı domuzdan,
Dert verip çarpıp alırız!
Kırgını seyirlik salarız,
Eey, kurban olayım yavrucuğum,
Nice öcü alırız!

Baatırsıngan Koñ törö,
Mañdayınan basarbız!
Kadır Alda col berse,
Bar düynösün çaçarbız!

Bahadırlık taslayan Koñ töre,
Alnından basarız!
Kadir Allah yol verse,
Bütün varını saçarız!

Karmaşarıñ Kakançın,
Kastaşkanın Bakburçun,
Luñtu, Keñtu, Dıñşanı
Men Manastın barında

Tutuşacağın Kakançın,
Düşmanlaştığın Bakburçun,
Luñtu, Keñtu, Dıñşa'yı
Ben, Manas sağken,

BAKAY SEMETEYGE BEECINDI KÖRSÖTKÖNÜ

BAKAY'IN SEMETEY'E BEECİN'İ GÖSTERİŞİ

Teetigi, munarıktap burçtangan, Salık kılıp algan cer.
Buluñgur bolup uçtangan,
Kıyın atçan kişige
Kıyın çunak, ugup al
Kırk künçülük çöl oşol,
Narı cagında tunargan
Mancuulardın ceri oşol.
Açaymay bulut ak kaykañ
Çoñ-Şañkaydın özü oşol
Körgözsö köönüm boşogon,
Kömürdöy sabap al curttu,
Alım aldım oşondon!
Bilimdüü Manas barında,
Ataganat kokuy kün,
Bilgenimdi kılçu elem!
Kayaşayak bergenin
Karmap alıp kırçu elem!
Korduktu koydoy salçu elem,
Oymok ooz, boto köz,
Oykuştagan kara köz,
Kırmızı* köynök, ayça* bel
Kılaktagan suluudan
Kızınan alım alçu elem,
Kızıkka mintip kançu elem.
Arıslanımdın barında,
Akim bolup bargan cer,
Altın menen kümüşün

İşte şu, pusla köşelenen, Haraç alınan yerdir.
Bulanıklaşıp sivrilen,
Usta atlı kişiye,
Yaman yavrum, dinle bak,
Kırk günlük çöl işte o,
Öte yanında kararan
Mançuların yeri işte o.
Bulutu dağılmaz ak sırt,
Çoñ-Şañkay'ın kendisi o,
Göstersem gönlüm burkulur,
Kömür gibi dövüp o yurdu,
Haracımı aldım ondan!
Bilgili Manas sağken,
Ah ne yazık, kara gün,
Bildiğimi yapardım!
Karşılık verenleri
Yakalayıp kırardım!
Horluğu bol bol salardım,
Yüksük ağız, ceylan göz,
Süzülen kara göz,
Kırmızı gömlekli, hilal belli,
Salınan güzellerden,
Kızından haraç alırdım,
Zevkine böyle kanardım.
Arslanım sağ iken
Hâkim olup vardığım yer,
Altını ile gümüşünü

Kezdim ele mınçanı!
Berenim çolpon, ugup al,
Beecindin colu beş başka.

Devşirmiştim bunca malı!
Yiğidim, çolpanım, dinle bak,
Beecin'in yolu beş türlü.

Karganda coldu baştatıp,
Meenetti saldıñ kuu başka!
Tünösöm kıldıñ konoktu,
Karganda Bakay abaña
Baştatmak bolduñ comoktu!
Oşo mañkay betinde
Tuurası biyik salgan tam,
Bu coruk eske tüşköndö
Tutamga kelbeyt bizdin can!
Obolkunu köp sanap,
Agardı menin sakalım
Anı oylosom kapamın!
Obolku cinim kozgolup,
Aylanayın kulunum
Armanım aytkan catamın!
Başındagı suusar börk,
Aylanayın kulunum,
Kimder ırgap kiybegen,
Sıymıgı başta barında
Kimder cırgap cürbögön,
Abakeñdi körgöndö
Kıtaydın kanı dürbögön.
Keçee, busurman alpın cıyganda,
Topon suu cetpes Beecindin
Tozok salıp başına,
Suragın alıp turganda,
Kudaydın salgan buyrugun
Oşondo körböy ne boldum
Kurdaşım aman çagında
Oşondo ölböy ne boldum!
Kara küldüü ok ötpös,

Kocamışken yol başlatıp,
Mihneti saldın kuru başa!
Gecelesem konuk ettin,
Kocamışken Bakay ağana
Destanı baştan başlattın!
İşte o çıplak yamaçta
Eni boyu yüksek kurulmuş ev,
Bu hâller akla düşünce
Bir tutama sığmaz bizim can!
Eskiyi çokça sayıp
Ağardı benim sakalım,
Onu düşünsem kederliyim!
Eski öfkem depreşip,
Kurban olduğum kulunum,
Figanımı söyler dururum!
Baştaki samur börkü,
Kurban olduğum kulunum,
Kimler sallanıp giymedi,
Görkemi başta var iken
Kimler sefa sürmedi,
Ağanı gördüğünde
Çin'in hanı telaşa düşerdi.
Hani, Müslüman alpını topladığında,
Tufan suyu ermez Beecin'in
Başına cehennem salıp,
Hesabını sorup dururken,
Tanrı'nın saldığı buyruğu
O zaman görmeyip nettim,
Yoldaşım sağ esenken
O zaman ölmeyip nettim!
Kara pullu, ok işlemez,

Kiyişken cerim uşul cer,
Kıtaydın kanı Koñurbay
Tiyişken cerim uşul cer!
Cekege çıgıp turuşup,
Cetik Bakay abakeñ
Ceti kün tınbay uruşup,
Kıyındarın kıyşaytıp,

Zırh kuşandığım yer bu yer,
Çin'in hanı Konurbay'la
Çatıştığım yer bu yer!
Teke tek meydana çıkıp,
Yetkin Bakay ağan,
Yedi gün durmadan vuruşup,
Yamanlarını devirip,

	Kıyadan sayıp algan cer!	*Yamaçtan mızraklayıp aldığım yer!*
	Ataktuu Kıtay-Kakançın	*Ünlü Çin-Kakançın,*
	Aylanayın kulunum,	*Kurban olduğum kulunum,*
	Men şorduudan kalgan el!	*Ben çilekeşten kalan el!*
104900	Berenci* kiygen kandarga	*İpekli giyen hanlarla*
	Betteşken cerim uşul cer,	*Yüzleştiğim yer bu yer,*
	Beş beldemçi, kök köynök	*Beş önlüklü, gök gömlek*
	Kiygen kıtay el menen	*Giyen Çin halkı ile*
	Çetteşken cerim uşul cer!	*Sınır tuttuğum yer bu yer!*
	At oynotup cekege	*At oynatıp teke teke*
	Bargan cerim uşul cer,	*Vardığım yer bu yer,*
	Kıyla kızık sonundu	*Nice ilginç temaşayı*
	Salgan cerim uşul cer,	*Saldığım yer bu yer,*
	Beecindin colu beş bölök,	*Beecin'in yolu beş ayrı,*
104910	Ayttım ele baya kep!	*Demiştim ya demin söz!*
	Beecindin colu beş başka,	*Beecin'in yolu beş türlü,*
	Teetigi tuman bölüngön,	*İşte şu, sisten sıyrılan,*
	Dümüröyüp körüngön,	*Kütük gibi görünen,*
	Teetigi, toonun başı toroygon, Kança can ölüp kalışıp,	*İşte şu, dağ başı dikilen, Nice can ölüp gidip,*
	Kırandın uçu soroygon	*Sırtın ucu sivrilen,*
	Kalıñ kıtay-kakan curt	*Kalabalık Çin-Kakan yurdu*
	Altın kazgan ken oşol,	*Altın kazdığı maden o,*
	Dünüyö tapkan cer oşol!	*Dünyalık bulduğu yer o!*
	Oşo cerdi caylagan	*O yeri yurt edinen*
104920	Urugu soloon, köp şibe –	*Soyu Solon, çok Şibe –*
	Urugu eki el ele,	*Soyu iki halktı,*
	Altından alım köp algan,	*Altından çok haraç alan,*
	Oşonun ulugu Bakay men elem!	*Onların ulusu bendim, Bakay!*
	Boz adırmak küygön çañ,	*Boz tepeler yanık toz,*
	Oşo curttun içine,	*O yurdun ta içine*
	Arışım cetip bargan cer,	*Adımımın erişip vardığı yer,*
	Aykölümdün barında	*Ayköl'üm sağ iken*
	Alımdı mıktap algan el!	*Haracımı sağlamca aldığım el!*
	Tetigi kara adırmak bölüngön,	*İşte şu, kara tepelerden seçilen,*
104930	Kaykayıp uçu körüngön	*Kabarıp ucu görünen,*
	Kargıluu Kara-Too oşol.	*Kargılı Kara-Too işte o.*
	Çay aluuçu ken oşol,	*Çay alınan kaynak o,*

Çaması kelgen çagında
Çay alım algan men oşol!
Çek aranın özü oşol,
Çerikter turgan cer oşol!
Carık kılsa cañ-cuñu,
Kaptap ketçü sel oşol!
Kankorum eelep algan cer,
Köp düynögö busurman
Oşo cerde kangan cer!
Agaça* kelin, suluu kız,
Üptöp* albay kalgan cer,
Altın menen kümüşün
Cüktöy albay kalgan cer!
Mandayı kırañ bel oşol,
Barsa-Kelbes cer oşol,
Kezikken adam mert bolgon,
Keyiştüü kıtay el oşol!
Döölötüm aman çagında,
Kankorum aman barında
Kalaymandı salgan cer,
Karsıldaşıp salışıp,
Kandıgın algan oşol cer!
Anda kanatım ört çala elek,
Bilegim coon kürsüldöp,
Colukkandı öltürüp,
Coylop turgan kezegim!
Kıtay emes kılımdı
Kızıtalak dünüyö,
Eelep turgan kezegim!
Barsa-Kelbes col oşol!
Arkayıp adır körüngön,
Çok-Tabılgı bel oşol!
Çok-Tabılgı caylagan,

Çoñ Kara atın baylagan
Kaldaydın uulu kapırdın,
Kan Koñurbay baatırdın
Özü catkan cer oşol!
Kögala moynok kapçıgay,

Gücü yettiği çağında
Çay haracı alan ben, işte o!
Sınır boyunun kendisi o,
Çeriklerin durduğu yer o!
İşaret verse cañ-cuñu,
Sel gibi basıp giden odur!
Hunharımın zaptettiği yer,
Bol dünyalığa Müslümanın
İşte orada kandığı yer!
Hanım gelin, güzel kız,
Yağmalanıp alınamayan yer,
Altını ile gümüşü
Yüklenemeden kalınan yer!
Önü bayır bel işte o,
Varsa-Gelmez yer işte o,
Rast gelen insan telef olmuş,
Dertli Çin halkı işte o!
Devletim sağ esenken,
Hunharım sağ iken
Kızılca kıyamet saldığı yer,
Çarpışa çarpışa vuruşup,
Hanlığını aldığı yer işte o!
O zaman kanadımı ateş sarmamıştı,
Bileğim kalın, güm güm,
Rast geleni öldürüp,
Kasıp gezdiğim çağımdı!
Çin değil, bütün âlemi,
Kahrolası dünyayı
Zaptedip durduğum çağımdı!
Varsa-Gelmez yol işte o!
Heybetle tepeler görünen,
Çok-Tabılgı beli işte o!
Çok-Tabılgı'yı yurt edinen,

Koca Kara atını bağlayan,
Kalday'ın oğlu kâfirin,
Han Konurbay bahadırın
Kendinin yattığı yer işte o!
Gök ala boyunlu dar boğaz,

	Üyüñ küygön kapırdın	*Evi yanası kâfirin*
	Sıykır koygon cer oşol!	*Büyü koyduğu yer işte o!*
	Al sıykırdın özündö,	*O büyünün kendisinde,*
	Beecindegi sıykırdın	*Beecin'deki büyünün*
	Betin burdu dep uktum,	*Yüzünü çevirdi diye duydum,*
	Baştagıdan beşbeter	*Eskisinden beş beter*
	Bek bekitti dep uktum!	*Sıkı berkitti diye duydum!*
	Al sıykırdın özündö,	*O büyünün kendisinde,*
	Kazıp koygon orunda,	*Kazıp koyduğu çukurda,*
104980	Sıykır koygon colunda	*Büyü koyduğu yolunda,*
	Kattap adam barbagan,	*Uğrayıp insan varmamış,*
	Katılgan tiri kalbagan.	*Sataşan sağ kalmamış.*
	Al colunun özündö	*O yolun kendisinde*
	Sıykırçı bar, kanı bar,	*Büyücüsü var, hanı var,*
	Cılma bolgon çoçkodo	*Sinsi olan domuzda*
	Cırtkıçının baarı bar!	*Yırtıcının her türlüsü var!*
	Colborsu on beş töldögön,	*Kaplanı on beş kez yavrulamış,*
	Colop adam kelbegen!	*Yanına insan yaklaşmamış!*
	Acıdaarı altımış,	*Ejderhası tam altmış,*
104990	Anın arı cagında	*Onun öte yanında,*
	Sıykır menen toktotkon,	*Büyüyle durdurulmuş,*
	Kılıç tumşuk bili bar,	*Kılıç gagalı bil'i var,*
	Beecin oñoy col emes,	*Beecin kolay yol değil,*
	Kımbatım balam, bilip al!	*Kıymetlim oğlum, bil bunu!*
	Kaynap catkan kapırdın	*Kaynayıp duran kâfirin*
	Kança cerde kanı bar,	*Nice yerde hanı var,*
	Adam tilin süylögön	*İnsan dili konuşan*
	Alban türdüü sıykırlar,	*Türlü türlü büyüleri,*
	Karoolçusu dagı bar,	*Karakolcusu dahi var,*
105000	Söz cetpegen keri bar,	*Söz ermez yamacı var,*
	Bel baylagan beli bar,	*Bel bağladığı beli var,*
	Bekip catkan ceri bar!	*Gizlenip yattığı yeri var!*
	Mende körgüs colu bar,	*Benim görmediğim yolu var,*
	Bilbegen tüşüp ölüüçü	*Bilmeyenin düşüp öleceği*
	Col çetinde oru bar!	*Yol kıyısında çukuru var!*
	Bilbegen çumup ölüüçü	*Bilmeyenin dalıp öleceği,*
	Kaynatıp koygon şoru bar,	*Kaynatılıp konmuş tuzlası var,*
	Çalgınga çıkkan çalınçu	*Keşfe çıkanın takılacağı*

Temir arkan toru bar.
Bargan can kayra tartpagan,
Balaaluu kıtay el oşol!
Supagın surap Beecindin
Algan Bakay men oşol!
Ötkörüp öküm kılgan cer,
Manastan kalgan kurgan cer!
Kök munarık, cöö tuman,
Kaspañ-Toonun beli oşol!
Köz cetpegen tunarık –
Kürpüldöktün Sarı-Suu,
Sarı-Suunun ceegi oşol!
Aman bolso çunagım,
Salışçu kıtay el oşol,
Kasiettin çagında
Körgön Bakay men oşol!
Mından arı bastırsak,
Boz ala çabır bel oşol
Koñurbaydın Kuukulca
Karoolgo catçu cer oşol!
Keçee, Kakandı Almañ çalganda,
Karooldogu kulcanı
Alakeñ atıp alganda,
Kaardı katuu baştaptır,
Oşo kızıtalak Kuukulca
Baldırkanın taştaptır.
Baldırkanı çoñoyup,
Ceti caşka toldu deyt,
Akkulcası özünçö,
Tutanıp ölgön al çoçko
Cerge karool boldu deyt.
Türkügü altın çatırdın,
Çoñ karoolu dep ugam,
Er Koñurbay baatırdın!
Cetim kalıp çoñoyup,

Böödö çıktı dep uktum,
Al kulcadan bul kulca
Öödö çıktı dep uktum.

Demir halat ağı var.
Varan can geri dönmemiş,
Belalı Çin halkı işte o!
Beecin'in hesabını sorup
Alan Bakay benim işte!
Hüküm geçirip sürdüğüm yer,
Manas'tan kalan öksüz yer!
Gök pusu, alçak sisi,
Kaspañ-Too'nun beli o!
Göz ermez bulanıklık –
Kürpüldök'ün Sarı-Su'yu,
Sarı-Su'nun kıyısı o!
Sağ olursa yavrucuğum,
Çarpışılacak Çin halkı o,
Keramet çağında
Gören Bakay benim işte!
Bundan öte sürersek,
Boz ala bodur otlu bel o,
Konurbay'ın Kuukulca'sı
Karakolda yattığı yer o!
Hani, Kakan'ı Alma'n kolaçan ederken,
Karakoldaki kulcayı
Alake'n vurup aldığında,
Kahrı katı başlatmış,
O kahrolası Kuukulca
Kuzusunu bırakmış.
Kuzusu büyüyüp,
Yedi yaşını doldurdu derler,
Akkulca'sı başlı başına,
Yanıp ölesi o domuza
Yere karakol oldu derler.
Direği altın otağın
Baş karakolu diye duyarım,
Er Konurbay bahadırın!
Yetim kalıp büyüyüp,

Beter çıktı diye duydum,
O kulcadan bu kulca
Üstün çıktı diye duydum.

Kara-Kıya tuşu bar,
Ataa, kagılayın kulunum,
Kulcası menen kurusun,
Kara saat uşu bar!
Kulcasın atıp biz soysok,
Cakası altın, ceñi cez,
Mayluu etine biz toysok,
Bizge Kuday bergeni!
Koñurbay malın çaçabız,
Örttöngürdün cılkısın
Keñ-Şordon tie kaçabız!
Kulcası kaçıp kutulsa,
Kıylanıp kızık köröbüz,
Üyüñ küygön çoçkogo
Kıyraşıp catıp ölöbüz!
Kıtay uruk-kırk uruu,
Kıyınım balam, uk munu!
Beker Beecin cer emes,
Alöökönün Koñurbay:
Betteşpey kalçu er emes!
Belgilüüsü Koñurbay
Bul Beecindin korgonu!
Kerüügö salgan tam uşul,
Keçildin mıktı kanı uşul,
Çöptün başı kıbırlap.
Senin atañ Manastı
Altı aldagan er uşul!
Özü kögala sakal bolgondur, Baskanına mal cetpeyt,
Oñoy emes Koñurbay
Ayzakerden ıktuu kul,
Özü coonun aylasın
Aşkere bilgen mıktı kul.
Belestin karaan tamı oşol,
Kemegedey kara cer
Beyli buzuk kızıtalak
Beecindin mıktı kanı oşol!
Çalgın çalsa çarçabas,
Aylası artık Kalçanı

Kara-Kıya yöresi var,
Ah, kurban olayım kulunum,
Kulcasıyla birlikte kurusun,
Kara saat işte bu var!
Kulcasını vurup boğazlarsak,
Yakası altın, yeni tunç,
Yağlı etine doyarsak,
Bize Tanrı'nın verdiği bu!
Konurbay'ın malını saçarız,
Yanasıcanın yılkısını
Keñ-Şor'dan çarpıp kaçarız!
Kulcası kaçıp kurtulursa,
Sürünüp nice hâl görürüz,
Evi yanası domuzla
Kıyasıya vuruşup ölürüz!
Çin soyu kırk boydur,
Yamanım oğlum, dinle bunu!
Beecin boş yer değil,
Alööke oğlu Konurbay:
Yüzleşmeden kalır er değil!
Belli başlısı Konurbay,
Bu Beecin'in kalesi!
Yamaca kurulan ev budur,
Keçil'in sağlam hanı budur,
Otun başı kıpırdayıp.
Senin baban Manas'ı
Altı kez aldatan er budur!
Kendi kır sakal olmuştur, Yürüyüşüne mal yetmez,
Kolay değildir Konurbay,
Mızrakçıdan usta kul,
Kendisi düşmanın çaresini
Apaçık bilen sağlam kul.
Yamaçtaki karaltı ev odur,
Ocak çukuru gibi kara yer,
Huyu bozuk kahrolası,
Beecin'in sağlam hanı odur!
Keşfe çıksa yorulmaz,
Hilesi üstün Kalça'yı,

Aylanayın kulunum,	*Kurban olduğum kulunum,*
Abañ Bakay kurguruñ	*Ağan Bakay garibin*
Aytıp berem kançanı!	*Anlatırım daha nicesini!*
Kargan Bakay abañdı	*Kocamış Bakay ağanı*
Kuru sayga toktottuñ,	*Kuru dere yatağında durdurdun,*
Erdikti salıp esine,	*Yiğitliği getirip aklına,*
Müşküldü bügün coktottuñ!	*Müşkülü bugün unutturdun!*
Kartayganda Bakaydın	*Kocayınca Bakay'ın*
Kapalık tüşöt esine,	*Keder düşer aklına,*
Koş badana, torgoy köz,	*Çift badana zırh, turgay göz,*
Keleme boto*, keñ kürmö	*Keleme boto, geniş cepken,*
Kerişke kiyse ok ötpös,	*Savaşta giyilse ok geçmez,*
Kie cürgön ton ele.	*Giyegeldiği kürktü.*
Tulpar minip, tuu uuçtap,	*Küheylan binip, tuğ kavrayıp,*
Tuygunum Manas barında	*Doğanım Manas sağken*
Cürö turgan col ele!»	*Yürünegelen yoldu!»*
Kargan Bakay abañız,	*Kocamış Bakay ağanız,*
Baygambar sınduu babañız!	*Peygamber misali atanız!*
Özü körgön col menen,	*Kendi gördüğü yoldan,*
Özöndüü bulak suu menen	*Vadili pınar suyu boyunca,*
Abası Bakay kayran şer,	*Ağası Bakay, canım arslan,*
Çalgın çalıp kayran er,	*Keşif kolaçan eden canım er,*
Ömbül-dömbül cer basıp,	*İnişli çıkışlı yere basıp,*
Astındagı kökçolok	*Altındaki Kökçolok'un*
Eki butu çıbırlap,	*İki ayağı seğirtip,*
Cürüp ketse Kökçolok	*Yürüyüp gitse Kökçolok,*
Baarıdan tulpar Kökçolok	*Hepsinden küheylan Kökçolok,*
Cetik Bakay çü dese	*Yetkin Bakay «Deh!» dese,*
Celgenine cel cetpeyt.	*Koşusuna yel yetmez.*
Soorusu kuçak bılkıldap,	*Sağrısı kucak dolusu oynayıp,*
Şaybır corgo kıltıldap,	*Şaybır rahvan salınıp,*
Oozun caysa dırkırap,	*Ağzını salsa fırlayıp,*
Tuyak tiyse bırkırap.	*Tırnak değse ufalanıp.*
Abañ Bakay tulparı	*Ağan Bakay'ın küheylanı*
Col üstündö carkıldap!	*Yol üstünde parıldayıp!*
Semeteydin şuñkarı,	*Semetey'in sunguru,*
Atası Manas kökcaldan	*Babası bozkurt Manas'tan*

Artılta tuugan çunagıñ,
Alışarı Koñurbay,
Beecinge kelgen ubagı.
Orto Keñ-Kol caylagan,
Ar buurulun baylagan.
Atışa çıga coo kelse,
Astıga salıp aydagan.
Açuusuna tiygendi
Azuuga salıp çaynagan,
Betteşken tirüü kalbagan,
Bende azar salbagan,
Bereniñdin özü oşol,
Beecinge kelgen kezi oşol!
Kartayganda Bakaydı
Karaan kılıp alıptır!

Aşkın doğmuş yavrucuğun,
Tutuşacağı Konurbay,
Beecin'e geldiği çağı.
Orta Keñ-Kol'u yurt edinen,
Yağız buurulunu bağlayan.
Atışa çıkacak düşman gelse,
Önüne katıp süren.
Öfkesine dokunanı
Azı dişine vurup çiğneyen,
Yüzleşen sağ kalmayan,
Kula cefa salmayan,
Yiğidinin kendisi işte o,
Beecin'e geldiği çağ işte bu!
Kocamışken Bakay'ı
Kendine dayanak edinmiş!

AK KULCANI ATKANI

Aylanayın çunagım!
Kararıp zoñkok körüngön
Kulcanın catkan beli oşol,
Tetigi köz kaykıgan kök taypañ, Cer elçöölöp turdu ele,
Şiştey bolgon kök çoku –
Karooldu karaar bel oşol!
Tetigi çıtırman bulak, kara kır Akkelte menen Kökçıbık,
Üyüñ küygön kulcanın
Can saktap turgan ceri oşol.
Bu tozoku Akkulca
Too başına toktogon,
Toguz-Töbö ottogon,
Keñ-Bulaktan suu içken,
Tüzdöp betke cuuşagan,
Mınçalık ayttım, sıyagı
Keçildin kanı Kalçanın
Çın işengen kulagı.
Kabar uksa kokustan

AK KULCA'YI VURUŞU

Kurban olduğum yavrucuğum!
Kararıp yalçın görünen,
Kulcanın yattığı bel işte o,
İşte şu, göz kamaşan gök düzlük, Yeri ölçercesine duruyordu,
Şiş gibi olan gök doruk –
Karakolun gözlediği bel işte o!
İşte şu, sık çalılı pınar, kara sırt, Akkelte ile Kökçıbık,
Evi yanası kulcanın
Can barındırdığı yeri işte o.
Bu cehennemlik Akkulca
Dağ başında duraklamış,
Toguz-Töbe'de otlamış,
Keñ-Bulak'tan su içmiş,
Düz yamaçta yatıp dinlenmiş,
Bunca söyledim; besbelli,
Keçil'in hanı Kalça'nın
Gerçek güvendiği kulağı.
Ansızın haber duyarsa

Kaptalga salıp celiçü,	*Yamaca vurup koşarmış,*
Abası Bakay karıya	*Ağası Bakay ihtiyar,*
Kançanı körgön oluya.	*Nicesini görmüş evliya.*
Baştap cürdü Bakay kan	*Öncülük etti Bakay han,*
Kulama kapçal too menen,	*Sarp uçurumlu dağ boyunca,*
105160 Iyri-buyru col menen.	*Eğri büğrü yol boyunca.*
Burulbay Bakay col cürüp,	*Sapmadan Bakay yol yürüyüp,*
At ayabay mol cürüp,	*At esirgemeden çok yürüyüp,*
Boz munarık cer basıp,	*Boz puslu yere basıp,*
Adır-küdür bel aşıp,	*Engebeli beli aşıp,*
Bereniñ kaydan ayandı,	*Yiğidin nerden çekinirdi,*
Orkoygon toonun urçugun	*Sivrilen dağın çıkıntısına*
Oluyat Bakay tayandı.	*Evliya Bakay dayandı.*
Kökçolok oozun burdu emi,	*Kökçolok'un başını çevirdi şimdi,*
Kökcal Bakay kabılan	*Bozkurt Bakay, o kaplan,*
105170 Er Semetey baatırga	*Er Semetey bahadıra*
Erikpey aytıp turdu emi.	*Üşenmeden söyleyip durdu şimdi.*
Tutanıp ölgön bu çoçko	*Yanıp ölesi bu domuz*
Tuş-tuşka kabar beriçü.	*Dört yana haber verirmiş.*
Kökcal Bakay abakeñ	*Bozkurt Bakay ağan*
Attan tüşüp cügürüp,	*Attan inip koşarak,*
Arbañdap basıp kalışıp,	*Aceleyle yürüyüşüp,*
Belendep kolgo alışıp,	*Hazırlayıp ele alışıp,*
Kıtay ottuk, boor taş	*Çin çakmağı, bağır taşı*
Kıra salıp kıraandar,	*Çakıverip kıranlar,*
105180 Miltesine* ot koyup,	*Fitiline ateş koyup,*
Mergendikke tazası	*Keskin nişancının hası,*
Belen turgan maşası.	*Hazır duran tetiği.*
Belge çıga kelgende	*Bele çıkıp geldiğinde,*
Berendin cayın aytayın	*Yiğidin hâlini söyleyeyim:*
Atuuga Semetey emi kamınıp,	*Atışa Semetey şimdi davranıp,*
Bakay abañ oşondo	*Bakay ağan o zaman*
Semeteyge calınıp:	*Semetey'e yalvarıp:*
«Eey, özöndüü dayra bulagım,	*«Eey, vadili ırmağımın pınarı,*
Ölgöndö körgön çunagım!	*Ölürken kavuştuğum yavrucuğum!*
105190 Ooy, boz ala tuncur bolpoñum,	*Ooy, boz ala tosun tombulum,*
Cutup iye taştadı:	*Yutuverircesine çıkıştı:*

Boz karçıga çolponum!
Başta Beecindin colun çalbadıñ,
Kömülgön aba, ne deysiñ?!
Salbırın* çıgıp, kulca atıp,
Ce kayıpka maşık bolboduñ!
Ce añ bolcolun albadıñ,
Ce bolboso dañkaytıp,
Akkulca atıp salbadıñ!
Aylanayın kulunum,
Aşa tiktep okustan,
Caza şiltep kokustan,
Alıstap oguñ ötpösün,
Aman kaçıp Kuukulca
Tübübüzgö cetpesin!
Kazbasın kalıñ orumdu,
Kanına kabar bul aytıp,
Kaynatpasın şorumdu!
Kolgo kabar bul berip,
Kabar berip kanına,
Bütkül kıtay cabılıp,
Camgır kılıp, caa tartıp,
Möndür kılıp, ok atıp,
Kalıñ çañga kalışıp,
Kaçpay turup salışıp,
Karan tüngö kalbasın.
Karaanım cetim maa bergin,
Akkelte ıgı mende ele,
Köödönüm çeçen, kol usta,
Iktuulugum bar ele,
Añga çıksam ak coltoy
Mıktılıgım bar ele!
Başta cıdı taanıbas
Armanıñ bar eleñ,
Aşık atıp salbagın
Añkı-teki bala eleñ!
Bakay müntüp turganda
Kaardı katuu baştadı,
Karı Bakay abasın

Boz atmaca çolpanım!
Önceden Beecin yolunu gözlemedin,
Gömülesi ağa, ne diyorsun?!
Ava çıkıp, kulca vurup,
Ne yaban avına alıştın!
Ne av yerini kestirdin,
Ya da şan salıp
Akkulca vurup atmadın!
Kurban olduğum kulunum,
Aşırı bakıp kazara,
Yanlış savurup ansızın,
Uzağa kaçıp okun boşa gitmesin,
Sağ kaçıp Kuukulca
Sonumuzu getirmesin!
Derin çukurumu kazmasın,
Hanına haber ulaştırıp,
Kaynatmasın çilemi!
Orduya haber verip,
Haber verip hanına,
Bütün Çin üşüşüp,
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Koyu toza karışıp,
Kaçmadan durup vuruşup,
Kara geceye kalınmasın.
Dayanağım, yetimim, bana ver,
Akkelte'nin yordamı bendeydi,
Göğsüm beliğ, elim usta,
Hünerim vardı benim,
Ava çıksam uğurluydum,
Sağlamlığım vardı benim!
Önceden iz tanımaz
Derdin vardı senin,
Aşırtıp atıvermeyesin,
Toy acemi çocuktun sen!
Bakay böyle dururken
Kahrı katı başlattı,
Koca Bakay ağasına

Kaardanıp kan içeer	*Öfkelenip o kan içici:*
«Köödönüñ bar, közüñ cok,	*«Göğsün var, gözün yok,*
Sakalıñ kuuday agında,	*Sakalın kuğu gibi apak,*
Saparın çukul çagında,	*Seferin sonu yakınken,*
Men atam dep enteñdep,	*Ben vururum diye çırpınıp,*
Saat baskan aba, ne deysiñ!?	*Uğursuzluk basmış ağa, ne diyorsun?!*
Bayırkı bala caş kezde,	*Eski çocukluk çağında*
Kulca atıp köndüm – dep,	*Kulca vurup alıştım – diye,*
Kuruganıñ bilbeysiñ,	*Kuruduğunu bilmezsin,*
Kurup kalgan çunak çal,	*Kuruyup kalmış zavallı koca,*
Col talaşpay cürböysüñ!»	*Yol kapışmadan duramazsın!»*
Kaardanıp Semetey,	*Öfkelenip Semetey*
Akkelte karmap çoydu emi,	*Akkelte'yi kavrayıp çekti şimdi,*
Karmalaşsa Bakaydı	*Tutuşunca Bakay'ı*
Sol kol menen imerdi,	*Sol eliyle savurdu,*
Eey, soolgon düynö, oñboy kal,	*Eey, kurumuş dünya, onmayasın,*
Kartaygan Bakay abañdı	*Kocamış Bakay ağanı*
Soroyto türtüp ciberdi.	*Boylu boyunca itiverdi.*
Bügün abañ Bakaydın	*Bugün ağan Bakay'ın*
Ölgönü emi bilindi.	*Öldüğü şimdi belli oldu.*
Uluk ele Bakay kan,	*Ulu idi Bakay han,*
Ubara kılbay algın dep,	*Zahmete sokmadan al canımı diye,*
Oturdu Bakay oñşoyup,	*Oturdu Bakay büzülüp,*
Uluk ele başında	*Ulu idi vaktiyle başta,*
Uşuntpey Kuday, algın dep,	*Böyle etmeden, Tanrı, al canımı diye,*
Oturdu Bakay oñşoyup,	*Oturdu Bakay büzülüp,*
Toodoy bolgon abakeñ	*Dağ gibi olan ağan,*
Çökkön narday şoñşoyup.	*Çökmüş buğra gibi boynu bükük.*
Karool karap Kuukulca	*Karakol gözleyen Kuukulca*
Mañkañ çurkap dır koyup,	*Ağır koşup ürküverip,*
Colum üydöy kara taş	*Küçük çadır kadar kara taşa*
Zañ dedire bir koyup,	*"Zañ!" dedirtip bir vurup,*
Adegende taş süzüp,	*Önce taşa toslayıp,*
Adatı eken kulcanın,	*Âdetiymiş kulcanın,*
Andan kiyin çöp üzüp,	*Ondan sonra ot koparıp,*
Tuura tartıp Kuukulca,	*Yan çizip Kuukulca,*
Kök tumanday bölünüp,	*Gök sis gibi seçilip,*
Kökcalıñdın astında	*Bozkurdunun önünde*

Carım buta körünüp.
Körüngöndö kulcanı
Manastan kalgan Akkelte
Büktöy karmap imerip,
Kañ dedire kulcanı
Karangündün oroyu
Kaptalga tartıp ciberip,
Öröpkügön köpkölöñ
Öödölöp karap salganı,
Ayza boyu kulcanı
Alıs atıp salganı.
Oşondo Bakay abakeñ
Sakalın culup ırgıtıp,
Murutun bulkup ırgıtıp,
Astıga salsa ak coltoy,
Artında cürsö san koldoy.
Kapıyada söz tapkan,
Karañgıda köz tapkan.
Abañ Bakay karıya,
Arıslan Manas kankordun
Artında kalgan oluya.
Abañdın cayın suraba
Abañ Bakay oñgurap,
Baskan cerin tebelep,
Çunagı Semeteydi cemelep:
Kokuy, köpkön oñboy kal,
Egerde eki bolboy kal!
Aytpadım bele men baya!
Ukpadıñ bele sen baya!
Alıs atıp kulcanı
Kaynattıñbı şorumdu?»
Kaardanıp cemelep,
Kaçırıp Bakay kaldı emi,
Kankorunun Akkelte
Kolunan culup aldı emi.
Kıldırama ok, bat atar,
Kıldat Bakay kurgurdun
Kıl kolunda dayardap,

Yarım ok atımı görünüp.
Kulca göründüğünde,
Manas'tan kalan Akkelte'yi
Kavrayıp büküp çevirip,
"Kañ!" dedirtip kulcaya,
Kara günün hoyratı,
Böğrüne çekip gönderip,
Kabaran şımarık,
Yukarı doğru nişan aldı,
Mızrak boyu sıçrayan kulcayı
Uzağa vurup düşürdü.
O zaman Bakay ağan
Sakalını yolup fırlatıp,
Bıyığını çekip fırlatıp,
Öne katsa uğurlu,
Ardında yürüse tümen ordu gibi.
Ansızın söz bulan,
Karanlıkta göz bulan,
Ağan Bakay ihtiyar,
Arslan Manas hunharın
Ardında kalan evliya.
Ağanın hâlini hiç sorma,
Ağan Bakay hıçkıra hıçkıra,
Bastığı yeri tepeleyip,
Yavrusu Semetey'i paylayıp:
Vay, şımarık, onmayasın,
Asla iki olmayasın!
Demedim mi ben demin!
Duymadın mı sen demin!
Uzağa vurup kulcayı,
Kaynattın mı çilemi?»
Öfkelenip paylayıp,
Saldırıp Bakay geldi şimdi,
Hunharının Akkelte'sini
Elinden çekip aldı şimdi.
Şakırdayan ok, tez atar,
Titiz Bakay garibin
Usta elinde hazırlayıp,

Kıldırata kuydu ele,
Kundagın cerge bir muştap,
Arıslan Bakay abakeñ
Okço karmap kelteni,
Akkulcaga sundu ele.
Eer beldey belesti
Emi aşıp ötördö,
Kıraan Bakay abakeñ
Kuulukka bolcop turdu ele.
Ayabagan dümöktü
Salıp öttü Akkelte,
Akkulcanın tuura bel
Alıp öttü Akkelte!
Al Akkelte tars etti,
Cıgılıp kulca calp etti!
Atıp salıp kulcanı,
Kökcal Bakay karının
Köödönündö köp sanaa
Közünün caş miñ talaa!
Kökürögün kars urup,
Köñülü ketip bölünüp,
Kargan Bakay abañdın
Közünün caşı tögülüp!
Oozunan tütün burkurap,
Közünön caşı zırkırap.
«Kokuy, Manas, ölböy kal,
Korduktu Bakay körböy kal!
Kara-Şaar, Kambıldı
Kamap turgan kezimde,
Kacıldatıp mancuunu
Sabap turgan kezimde,
Mında ölböy ne boldum!
Koş alaba suusar börk
Irgap turgan kezimde,
Tagın minip Beecindin,
Cırgap turgan kezimde
Mında ölböy ne boldum!
Kılımsınbay düynönü,
Kıyınım Manas barında

Şakırdatıp doldurmuştu,
Kundağını yere bir vurup,
Arslan Bakay ağan,
Kelteyi ok gibi kavrayıp,
Akkulca'ya doğrultmuştu.
Eyer beli gibi yamacı
Tam aşıp geçerken,
Kıran Bakay ağan
Kurnazca kestirip durmuştu.
Amansız kargaşayı
Salıp geçti Akkelte,
Akkulca'nın tam belinden
Alıp geçti Akkelte!
O Akkelte "tars!" etti,
Devrilip kulca yere serildi!
Vurup düşürüp kulcayı,
Bozkurt Bakay kocanın
Göğsünde nice kaygı,
Gözünün yaşı bin dere!
Göğsünü küt küt dövüp,
Gönlü gidip bölünüp,
Kocamış Bakay ağanın
Gözünün yaşı dökülüp!
Ağzından duman tütüp,
Gözünden yaşı boşanıp.
«Vay, Manas, ölmez olaydın,
Horluğu Bakay görmez olaydı!
Kara-Şaar'ı, Kambıl'ı
Kuşatıp durduğum çağımda,
Vızıldatıp Mançu'yu
Dövüp durduğum çağımda,
Orada ölmeyip nettim!
Çift alaca samur börkü
Sallayıp durduğum çağımda,
Tahtına kurulup Beecin'in,
Sefa sürdüğüm çağımda,
Orada ölmeyip nettim!
Dünyayı umursamadan,
Yamanım Manas sağken,

Körböy cürgön ekemin,
Kuzgunday közüm kızarıp,
Uşu ubakka kurgan can,
Ölböy cürgön ekemin!
Müyüzüm sınıp moltoñdop,
Tokol bolgon ekemin!
Cal, kuyruktan ayrılıp,
Sopol bolgon ekemin!
Kokuy, Manas, oñboy kal,
Korduktu Bakay körböy kal!
Atanım ölüp, arman kün
Taylakka cügüm artıldı,
Törömdün közü ötköndö
Töö kaytarıp, kün körüp,
Tozokko ne çarpıldım!
Kurbum menen koşo ölböy,
Kurup kalgan ekemin,
Kurdaşımdan ayrılıp,
Kuru beker talaada
Ulup kalgan ekemin!
Kara nayza zulpukor
Aştap turgan kezimde,
Kabılan Manas barında,
Kapır menen busurman
Baştap turgan kezimde,
Mında ölböy ne boldum!
Bilegime oykuma
Çalıp turgan kezimde,
Cerdin betin talkalap,
Alıp turgan kezimde,
Kayrattın küçtüü çagında,
Kankorum aman barında,
Mında ölböy ne boldum!
Keregeme aybalta,
Ilip turgan kezimde,
Kerek bolup Manaska
Cerdin çeti Celpiniş
Bilip turgan kezimde,

Görmeden gezer imişim,
Kuzgun gibi gözüm kızarıp,
Bu vakte dek şu yorgun can,
Ölmeden gezer imişim!
Boynuzum kırılıp güdükleşip,
Boynuzsuz kalmışım ben!
Yeleden, kuyruktan ayrılıp,
Güdük kalmışım ben!
Vay, Manas, onmayasın,
Horluğu Bakay görmez olaydı!
Atam ölüp, hasret gün,
Yüküm köşeğe vuruldu,
Törem'in gözü göçünce,
Deve güdüp, gün görüp,
Cehenneme ne çarpıldım!
Yaşıtımla birlikte ölmeden,
Kuruyup kalmışım ben,
Yoldaşımdan ayrılıp,
Kupkuru boş bozkırda
Uluyup kalmışım ben!
Kara mızrak, zülfikâr
Saplayıp durduğum çağımda,
Kaplan Manas sağken,
Kâfir ile Müslümana
Baş olup durduğum çağımda,
Orada ölmeyip nettim!
Bileğime oymalıyı
Doladığım çağımda,
Yerin yüzünü paralayıp,
Alıp durduğum çağımda,
Gayretin güçlü çağında,
Hunharım sağ esenken,
Orada ölmeyip nettim!
Keregeme aybaltayı
Astığım çağımda,
Manas'a gerek olup,
Yerin ucu Celpiniş'i
Bildiğim çağımda,

Mında ölböy ne boldum!	*Orada ölmeyip nettim!*
Kör azabın körbödüm,	*Kara yerin azabını görmedim,*
Kökcalımdın astına	*Bozkurdumun önünde*
Kurman bolup ölbödüm!	*Kurban olup ölmedim!*
Atışka çıgıp turganda	*Atışa çıkıp durduğunda,*
Bilge cüktöp ok alıp,	*Bele yükletip ok alıp,*
Busurman curtun çoguu alıp.	*Müslüman yurdunu hep birden alıp.*
Bılkıldatıp kalk aydap,	*Kıpırdatıp halkı sürüp,*
105390 Mıktap cıyıp alptı aydap,	*Sıkıca derleyip alpı sürüp,*
Busurman curttu calpı aydap,	*Müslüman yurdunu toptan sürüp,*
Kakanga kaar salganda,	*Kakan'a kahır saldığında,*
Kara kıtay mancuunu	*Kara Çin'i, Mançu'yu*
Karsıldatıp tokmoktop,	*Çatırdatıp tokmaklayıp,*
Kandıgın tartıp alganda	*Hanlığını çekip aldığında,*
Mında ölböy ne boldum!	*Orada ölmeyip nettim!*
Kaardansam kan çıgıp,	*Öfkelensem kan fışkırıp,*
Kamap turgan kezimde,	*Kuşatıp durduğum çağımda,*
Kürmö kiygen kıtaydın	*Cepken giyen Çin'in*
105400 Küçtüülörün tokmoktop,	*Güçlülerini tokmaklayıp,*
Sabap turgan kezimde,	*Dövüp durduğum çağımda,*
Mında ölböy ne boldum!	*Orada ölmeyip nettim!*
Kokuy, Manas, ölböy kal!	*Vay, Manas, ölmez olaydın!*
Artında kaldım camanat,	*Ardında kaldım rezil rüsva,*
Aldıratpay Bakaydı	*Bakay'ı yenik düşürmeden,*
Arıslanım Manas, ala cat!	*Arslanım Manas, al da git!*
A düynölük kurbaldaş	*Öbür dünyalık yaşıtını*
Artıña taştap koyduñbu	*Ardında bırakıp koydun mu,*
Ar kaysıga türttürüp,	*Her önüne gelene ittirip,*
105410 Uşuntüp meni soyduñbu?!	*Böylece beni boğazladın mı?!*
Kabılan tuugan şer eleñ,	*Kaplan doğmuş arslandın,*
Karañgün Manas, ölböy kal!	*Kara gün Manas, ölmez olaydın!*
Men Manastın barında	*Ben, Manas sağken,*
Cayanı kesip ceçü elem,	*Caya yağını kesip yerdim,*
Tekeber ketken özümdön,	*Kibirlenip taşana*
Balaket kalda deçü elem!	*«Bela kalsın» der idim!*
Men Manastın barında	*Ben, Manas sağken,*
Uluk elem, kan elem,	*Ulu idim, han idim,*
Körgön curtka men Bakay	*Gören yurda ben Bakay,*

Baygambar sınduu can elem.
Arıslanım Manas, öttüñbü,

Karıganda Bakaydı
Artıña taştap kettiñbi?!»
Altın caak aybalta
Oñ böyrökkö tayanıp,
Ökürüp Bakay turdu emi!
Manastı coktop oşondo
Bayırkı tüşüp esine,
Öz sakalın culdu emi!
Bakay muntüp turganda
Köñülü bölök bölündü,
Körüp turup Bakaydı
Kökcaldın uulu çunaktın
Közünün caşı tögüldü:
Atası Manas ayköldön
Arta tuugan kökcalıñ
Köñülü ketti bölünüp,
Abasın anık körgöndö
Közünün caşı tögülüp.
«Aba Bakay, er sultan,
Oşondo Bakay abañız
Aylanayın özüñdön,
Ak şumkarday çamınıp,
Kartayıp kelgen keziñde
Kuduretke calınıp,
Men sadaga keteyin,
Ak kulcanı soydu emi,
Ak kulca atkan közüñdön!
Arıslan menen Bakay kan
Bilbegendi bilgizgen
Böksö toyut boldu emi.
Bilimdüü Bakay karıyam,
Çıkanaktap tınç alıp,
Tuybagandı tuyguzgan
Çırım etip uyku alıp,
Tuygun Bakay oluyam!
Tañ kaşkayıp kalganda

Peygamber misali can idim.

Kocamış çağında Bakay'ı
Ardında bırakıp gittin mi?!»
Altın yanaklı aybaltayı
Sağ böğrüne dayayıp,
Hıçkıra hıçkıra Bakay durdu işte!
Manas'a ağıt yakıp o anda,
Eski günler düşüp aklına,
Kendi sakalını yoldu işte!
Bakay böyle dururken
Gönlü büsbütün parçalandı,
Bakay'ı öyle görünce
Boz kurdun oğlu civanın
Gözünün yaşı döküldü:
Babası cömert Manas'tan
Üstün doğan boz kurdun
Gönlü coşup dağıldı,
Amcasını gerçekten görünce
Gözünün yaşı dökülüp.
«Bakay amca, er sultan,
O anda Bakay amcanız,
Kurban olayım sana ben,
Ak sungur gibi atılıp,
Kocayıp geldiğin çağında
Kudret'e yalvarıp,
Sadağan olup gideyim,
Ak yaban koçunu kesti işte,
Ak koçu vuran gözünden!
Arslan ile Bakay han,
Bilinmezi bildiren,
Yarım doyumluk oldu işte.
Bilgili Bakay ihtiyarım,
Dirseğine yaslanıp dinlenip,
Sezilmezi sezdiren,
Şekerleme edip uyku alıp,
Tuğrulum Bakay, evliyam!
Tan ağarıp söktüğünde,

Belgilüü curtka sınaakım,
Beren atam kökcaldan
Belekke kalgan muraapım!
Bendeden çıkkan oluyam,
Mubarek Bakay karıyam!
Astıga salsam ak colum,
Abam Bakay külüstön*
Artımda cürsö san kolum!
Mına sendey abama
Menin kara canım sadaga!
Köp eme bilbey turupmun,

Kömö türtüp, abake,
Köpköndüktü kılıpmın!
Kagılayın kan abam,
Tulpardan tartuu kılayın,
Taybuurul sınduu malımdı al,
Köp açuuñ kelip baratsa,
Kökcal aba, kabılan,
Köökörgö kuyup kanımdı al!
Ata orduna karmagan
Atam Bakay karıya!
Üzülgöndü ulagan,
Çaçılgandı cıynagan,
Tirüülüktün aylasın tapkan
oluyam!» –
Dep, öşöntüp, Semetey,
Kankor Bakay aba – dep,
Akka moynun burdu emi,
Abakelep calınıp,
Narbuurul tartuu kıldı emi.
Cambaştap uyku kandırıp,
Öñ tulpardın baarısın
Betegeden çaldırıp,
Köp cetelep oturup,
Köödönün çöpkö tolturup,
Talıkpastan olturup,
Taz kardın çöpkö tolturup.
Kıraan Bakay kabılan,

Ele belli sınayıcım,
Yiğit babam boz kurttan
Armağan kalan yadigârım!
Kul içinden çıkmış evliyam,
Mübarek Bakay ihtiyarım!
Önüme katsam ak yolum,
Amcam Bakay külüstön,*
Ardımda yürüse sansız ordum!
İşte senin gibi amcaya
Benim kara canım kurban!
Çok şeyi bilmez durmuşum,

Yüzükoyun itip, amcacığım,
Şımarıklık etmişim ben!
Kurban olayım han amcam,
Tulpardan armağan sunayım,
Taybuurul gibi malımı al,
Öfken çok kabarıp gidiyorsa,
Boz kurt amca, kaplanım,
Matarana doldurup kanımı al!
Baba yerine tuttuğum
Atam Bakay ihtiyar!
Kopmuş olanı ulayan,
Saçılmış olanı derleyen,
Dirliğin çaresini bulan
evliyam!» –
Deyip, böylece, Semetey,
Hunhar Bakay amca – deyip,
Hakk'a boynunu büktü işte,
«Amca!» diye yalvarıp,
Narbuurul'u armağan etti işte.
Yan gelip uykuya kanıp,
Soylu tulparların hepsini
Kır otundan otlatıp,
Uzun uzun yedeğe çekip,
Göğsünü ota doldurup,
Usanmadan oturup,
Boş karnını ota doldurup.
Şahbaz Bakay kaplanım,

Kıylanı bilgen oluyam!
Ay-aalamdın baarısın
Bölgön Bakay emespi,

Bu düynönü kotorup,
Körgön Bakay emespi.
Kıraan Bakay abakeñ
Uykudan çoçup oygonup,
Oñ cagına tolgonup,
Çoçup amaz okunup,
Kökçoloktu tokunup,
Cay-caragın caylanıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kaardanıp küpüldöp,
Kabılan Bakay abañız
Kankorlugun karañız!
Beren Bakay abañız,
Bilbegendi bilgizip,
Tuybagandı tuyguzup.
Adır-küdür bel aşıp,
Calgız toom col basıp,
Kıyla cürüp kalışıp,
Kızık-kızık beldi aşıp,
Kırañ aşuu, too basıp.
Ereniñ kaydan ayanıp,
Imerilgen toonu ötüp,
Iyri-buyru suu keçip,
Erendin baarı eeligip,
Tulpardın baarı celigip,
Erender kaydan ayandı,
Boz munarık, sarı talaa
Oşonu barıp tayandı.
Mıktı kündük cer ele,
Alakeñ kökcal at koyup,
Betege-Talaa deer ele.
Bul talaanı suraba,
Tomuktay bolgon toosu cok,
Tokumçalık koosu cok,

Nicesini bilen evliyam!
Ay-âlemin tümünü
Bölen Bakay değil mi,

Bu dünyayı altüst edip
Görmüş Bakay değil mi.
Şahbaz Bakay amcanız
Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönüp,
İrkilerek namazını kılıp,
Kökçolok'u eyerleyip,
Pusatını kuşanıp,
Kınsız kılıcı bağlanıp,
Kükreyip gürleyerek,
Kaplan Bakay amcanız,
Hunharlığına bakınız!
Yiğit Bakay amcanız,
Bilinmezi bildirip,
Sezilmezi sezdirip.
Engebeli beller aşıp,
Yalnız tepeli yol basıp,
Hayli yol yürüyüp,
Türlü türlü beller aşıp,
Sırt geçidi, dağ basıp.
Erin hiç çekinir mi,
Kıvrılan dağı geçip,
Eğri büğrü suları geçip,
Erlerin hepsi coşup,
Tulparların hepsi kızışıp,
Erler nereden çekinsin,
Boz pusarık, sarı ova,
Ona varıp dayandı.
Tam bir günlük yerdi,
Alma amcan, boz kurt, ad koyup,
Betege-Talaa der idi.
Bu ovayı hiç sorma,
Aşık kemiği kadar dağı yok,
Teğelti kadar koyağı yok,

Buursun tiygen çiyin cok,
Suur çukugan iyin cok.
Munarık cok kaşkaygan,
Betege-Talaa cer eken,
Çirigi belden köñ eken,
Elkin catkan cer eken.
Oşo cerge barganda
«Özöndüü dayra bulagım
Ölgöndö körgön çunagım!
Uşu sarı talaada
Erikpesten basalı
Bir carışıp col cürüp,
At kabagın açalı!»
Abası Bakay munu aytıp,
Kökçolok oozun caydı ele.
Tozoñu toodoy burkurap,
Uçuuçuday dırkırap,
Semetey, Bakay carışıp,
Astındagı tulpardın
Oozu menen alışıp,
Eelendirip culkuntup,
Eri ölgöndöy bulkuntup,
Ereniñ kaydan ayandı,
Cañırıktın Car-Kıya,
Calgız attın çubama
Oşogo Bakay tayandı.
Buzulgan moynok kırañga
Buudanıñ Bakay çıktı emi.
Keçee, kabılan Almañ kıraanıñ,
Çañ-Kuyundun beli bar,
It-Içpes degen kölü bar.
It-Içpes kölün eelegen
Karoolgo turgan Kuuördök
Örttöngürdün özü bar.

KUUÖRDÖKTÜ AKŞUÑKARGA ALDIRGANI

Tutanıp ölgön Koñurbay,
Koñurbaydın karoolu

Saban değmiş çizisi yok,
Dağ sıçanı eşmiş ini yok.
Pusu yok, apaçık uzanan,
Betege-Talaa yer imiş,
Çürüğü bele dek gübre imiş,
Issız yatan yer imiş.
O yere vardığında:
«Vadili ırmak pınarım,
Ölürken gördüğüm yavrum!
Şu sarı ovada
Usanmadan yürüyelim,
Bir yarışıp yol alıp,
Atların gönlünü açalım!»
Amcası Bakay bunu deyip,
Kökçolok'a dizgin verdi.
Tozu dağ gibi savrulup,
Uçacakmış gibi gümbürdeyip,
Semetey, Bakay yarışıp,
Altındaki tulparın
Gemiyle çekişip,
Coşturup silkindirip,
Sahibi ölmüşçesine şahlandırıp,
Erin nereden çekinsin,
Cañırık'ın Car-Kıya'sı,
Tek atlık keçi yoluna,
Ona Bakay dayandı.
Bozulmuş geçit sırtına
Küheylanınla Bakay çıktı işte.
Hani, kaplan Alma'n, şahbazın,
Çañ-Kuyun'un beli var,
It-Içpes denen gölü var.
It-Içpes gölünü yurt edinen,
Gözcü duran Kuuördök,
O yanasıcanın kendisi var.

KUUÖRDÖK'ÜN AKŞUÑKAR'A YAKALATILIŞI

Tutuşup ölesi Koñurbay,
Koñurbay'ın gözcüsü:

Tülküsü turçu belinde,
Kulcası turçu töründö,
Ördögü catçu kölündö,
Örttönüp ölgön çoçkonun
Balaası mınça cerinde.
Suuk-Tör – deyt atagı
Bel baylagan beli bar,
Bekip catkan ceri bar.
Karoolunun ıktuusu,
Sakçısının mıktısı
Kapır ördök şum uşul.
Aldırıp alsak calgızım,
Bizge Kuday bergeni,
Aldırbay ördök kutulsa,
Bizdi Kuday urganı!
Tutanıp ölgön Kuuördök
Altın taktuu çatırga,
Çoñ Karıkan baatırga,
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Tutanıp ölgön Kuuördök
Beecinge kabar berüüçü,
Kumurskaday kılkıldap,
Kıtaydın kolu kelüüçü.
Kamıştı kör, seldi kör,
Kaarına alsa kıtaydın
Kaptap ketken eldi kör!
Kazılgan kalıñ or bolot,
Kıtaylar Bañpañ deer eken,
Kañgaydın curtu mol bolot. Karool köldün çetine
Çalışıp çama kele albayt,
Çıga kalıp karasa,
Çabışıp mende ceñe albayt! Karoolgo turgan caşında
Örttönüp ölgön çoçkonun
Ördögü okus körüüçü,
Beecinge barsa Kuuördök
Tuş-tuşka kabar berüüçü.

Tilkisi dururdu belinde,
Yaban koçu dururdu yücesinde,
Ördeği yatardı gölünde,
Yanıp ölesi domuzun
Belası bunca yerinde.
Suuk-Tör – derler adına,
Bel bağladığı beli var,
Gizlenip yattığı yeri var.
Gözcülerinin en ustası,
Bekçilerinin en yamanı
Kâfir ördek, şu kurnazdır.
Avlatıp alsak, bir tanem,
Bize Tanrı'nın verdiğidir,
Avlanmadan ördek kurtulursa,
Bizi Tanrı'nın çarptığıdır!
Tutuşup ölesi Kuuördök
Altın tahtlı çadıra,
Ulu Karıkan bahadıra,
Şöyle böyle deyinceye,
Göz açıp yumuncaya,
Tutuşup ölesi Kuuördök
Beecin'e haber verirdi,
Karınca gibi kaynaşıp
Hıtay'ın ordusu gelirdi.
Kamışı gör, seli gör,
Kahrına alırsa, Hıtay'ın
Basıp gelen elini gör!
Kazılmış derin hendek olur,
Hıtaylar Bañpañ der imiş,
Kañgay'ın halkı bol olur. Gözcü, gölün kıyısına
Uğraşsan güç yetiremezsin,
Çıkıverip baktığında,
Vuruşsan kimse yenemez! Gözcü duran genç yaşında
Yanıp ölesi domuzun
Ördeği ansızın görürdü,
Beecin'e varsa Kuuördök,
Dört yana haber verirdi.

Körö koyup ördöktü	*Ördeği görür görmez*
Kaarı kımbat kanatı,	*Kahırla yüklü kanadı,*
Bet algandı algıday	*Karşısına çıkanı, alıcı kuş gibi,*
Kıyıp ier adatı.	*Kıyıp atmak âdetidir.*
Ulugu bar, kanı bar,	*Ulusu var, hanı var,*
Uluk Beecindin al şaarda	*Ulu Beecin'in o şehrinde*
Ukpagandın baarı bar!	*Duyulmadık ne varsa var!*
Körünüp kalsa al ördök,	*Görünecek olsa o ördek,*
Beecinge kabar berüüçü.	*Beecin'e haber verirdi.*
Aytkanım kança bilip al,	*Dediğimi iyice belle,*
Asılım uulum, tilimdi al!	*Asilim oğlum, sözümü tut!*
Kadırman Kalça çoñ uluk,	*Muhterem Kalça, büyük ulu,*
Kaarına alsa al kapır	*Kahrına alırsa o kâfir,*
Kakandan çıgat toorulup!	*Kakan'dan çıkar yol keserek!*
Mende işeneer el emes,	*İnsana güvenen el değil,*
Uşu turgan bu Beecin	*Şurada duran bu Beecin,*
Dümögü bar, şaarı bar,	*Fitnesi var, şehri var,*
Dümpüyüp catkan Beecinde	*Heybetle yatan Beecin'de*
Dümöktün kıyın baarı bar!»	*Belanın her çetini var!»*
Aytıp Bakay karıya:	*Deyip Bakay ihtiyar:*
«Öödö cagın cakşı çal!	*«Yukarı yanını iyi gözle!*
Ördögün karmap biz alsak,	*Ördeğini tutup alırsak,*
Tüyşüktü tüzdöp salabız,	*Zahmeti düzlüğe çıkarırız,*
Caratkanga calbarsak,	*Yaradan'a yalvarırsak,*
Ölgöndö körgön çunagım	*Ölürken gördüğüm yavrum,*
Ördögün eptep alabız!»	*Ördeğini bir yolla alırız!»*
It-Kıyandın beline,	*It-Kıyan'ın beline,*
Bakay aytıp mınday kep,	*Bakay deyip böyle söz,*
Ördöktün karool kölünö,	*Ördeğin gözcü gölüne,*
Cekendi köl betine,	*Sazlı göl yüzüne,*
Örttönüp ölgön Kuuördök	*Yanıp ölesi Kuuördök'ün*
Turgan cayı bayakı	*Durduğu yer, o bildik*
Alaçıktay taşında,	*Alacık gibi taşında,*
Bakay kelet sabılıp,	*Bakay gelir çırpınıp,*
Balası Semeteyge calınıp:	*Oğlu Semetey'e yalvarıp:*
«Kuuördök çoçko kuu ele,	*«Kuuördök domuzu kurnazdı,*
Aşıga şiltep koybogun,	*Aceleyle salıvermeyesin,*

Kartaygan Bakay abañdı
Armanda kılıp soybogun!
Bakay abañ munu aytıp,
Kuş ölçöösün bilip al,
Kurutpay balam, tilimdi al
Kuuördöktün kızıgı,
Oyuna koyup şuñkardı
Irgıganda anan sal!
Bozdotpoy uulum tilimdi al!» Temir
kuyruk, eñ uçkul,
Bakay aytıp mınday kep,
Kankordun uulu er cetim,
Ördögünö kelet kez!
Ördökkö cakın kalganda,
Arday bolgon buudandı
Basıgı çıgıp bılkıldap,
Bolot taka, kurç mıgı,
Tört butunda cıltıldap.
Arday bolgon Narbuurul,
Butu bar buudan külügü
Ketmen tuyak, keñ sooru,
Kenen cerdin buudanı.
Köküldü kökkö zırgıtıp,
Tuyaktı cerge mılgıtıp.
Taygança basıp cıltıldap,
Basıp ketken cerinen
Dooş çıkpay şırpıldap.
Manastan tuugan er çirkin
Kuuördökkö saluuga,
Kubançıga kanuuga
Uzun boosun imerip,
Akşuñkarın ayköl er
Çolok boolop ciberip,
Kıygaç basıp kımpıytıp,
Kıska boolop zımpıytıp.
Böyrögün salıp imerip,
Art cagınan Bakay kan

Bekem belin kurçanıp,

Kocamış Bakay amcanı
Ahta koyup kıymayasın!
Bakay amcan bunu deyip,
Kuşun ölçüsünü bilip al,
Mahvetmeden oğlum, sözümü tut
Kuuördök'ün acayipliği,
Sunguru keyfine bırakıp,
Havalandığında sonra sal!
İnletme oğlum, sözümü tut!» Demir
kuyruklu, en uçucu,
Bakay deyip böyle söz,
Hunharın oğlu er yetim,
Ördeğiyle gelir yüz yüze!
Ördeğe yakın kaldığında,
Aygır gibi küheylanın
Yürüyüşü açılıp salınarak,
Çelik nal, keskin çivisi,
Dört ayağında parıldayıp.
Aygır gibi Narbuurul,
Bacakları sağlam küheylan yürüğü,
Çapa toynaklı, geniş sağrılı,
Engin yerin küheylanı.
Perçemi göğe savurup,
Toynağı yere usulca basıp.
Tazı gibi basıp süzülerek,
Basıp geçtiği yerden
Ses çıkmadan hışırdayıp.
Manas'tan doğma yiğit, canım,
Kuuördök'e salmak için,
Sevince kanmak için,
Uzun bağını dolayıp,
Akşuñkar'ını cömert er
Kısa bağla salıverip,
Yan yan basıp derlenip,
Kısa bağlayıp toparlanıp.
Böğrünü verip dolanıp,
Ardından Bakay han

Sağlam belini kuşanıp,

Karıganda Bakay er
Ayçık altın doolbas
Kañ dedire bir salıp.
Doolbas ünü çıkkanda
Karooldogu Kuuördök
Tegerenip kalkaktap,
Teskeri uçup çalkaktap.
Çalgını uzun, moynu cez,
Tögörögü eki kez,
Kuturgan Kuuördökkö
Kötörülsö can cetpeyt.
Kötörülö bergende,
Atası Manas kökcaldan
Arta tuugan Semetey
Kaardanıp bakırıp,
Kankorlop uraan çakırıp,
Oñtoylonup şuñkardı,
Etine kelip caratıp,
Oloñdotup karandı
Eki caktı karatıp.
Semeteydin Akşuñkar
Kıraandıgı kıylalık,
Algırlıgı abıdan.
Añ aldınan kutulbayt,
Tekөörü temir, teegi cez,
Tegeregi eki kez.
Közü kara, kök şal but,
Körüngöndön kaytpagan,
Könöktöy cemden artpagan.
Kazdı köldön uçurbas,
Kanatın cıyıp şukşurbas.
Kuyrugun cıyıp şukşurbas,
Kuunu köldön uçurbas.
Kıraan çaykap kuş kılgan,
Kızır çalgan çunakka
Kuday özü tuş kılgan!

Dobulbas kagıp, ün salıp,
Kambıl Bakay abakeñ

Kocamışken Bakay er,
Ay nakışlı altın davula
Güm dedirtip bir vurup.
Davulun sesi çıkınca,
Gözcülükteki Kuuördök
Dönerek çalkalanıp,
Tersine uçup yalpalayıp.
Kanadı uzun, boynu tunç,
Çevresi iki kulaç,
Kudurmuş Kuuördök'e
Yükselince can yetişmez.
Yükseliverdiğinde,
Babası boz kurt Manas'tan
Üstün doğan Semetey
Kahırlanıp haykırıp,
«Kankor!» diye nara atıp,
Toparlanıp sunguru
Kıvamına getirip,
Karayağızı salındırıp,
İki yana baktırıp.
Semetey'in Akşuñkar'ı,
Şahbazlığı nicedir,
Alıcılığı pek yamandır.
Av önünden kurtulmaz,
Mahmuzu demir, pençesi tunç,
Çevresi iki kulaç.
Gözü kara, gök damarlı bacak,
Görünenden dönmeyen,
Kova dolusu yemden artırmayan.
Kazı gölden uçurtmaz,
Kanadını derleyip süzülmez.
Kuyruğunu derleyip süzülmez,
Kuğuyu gölden uçurtmaz.
Çalkalayıp şahbaz kuş eden,
Hızır dokunmuş yavruya
Tanrı kendisi denk getirmiş!

Davul çalıp, ses salıp,
Becerikli Bakay amcan

Anda-mında al keldi,
Kökçolok at dır koyup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Abañ Bakay ak coltoy.
Ayabay süröön saldı ele.
Oşo kezde Kuuördök
Köldön uçup turdu emi,
Kötörülüp kalganda,
Kökcaldın uulu çunagıñ
Akşuñkardı urdu ele.
Taşka tiyip şaldayıp,
Çay kaynamga Akşuñkar
Esi oop kaldı emi.
Bakay çıktı bakırıp:
«Bala bolboy kurup ket!
Aytsa ukpay sözümdü,
Kaçan bolso kuu coltoy
Çukumak bolduñ közümdü!
Ayta bersem bolboysuñ,
Köpkölöñ uulum, oñboysuñ!»
Tegeregi çınar bak,
Sakalın culup ırgıtıp,
Murutun bulkup ırgıtıp,
Öödö-tömön şokşoktop,
Ökürüp Bakay abakeñ
Öz başın özü tokmoktop:
«Kokuy, Manas, ölböy kal!
Korduktu kuu can körböy kal! Cañı tüşüp keterde,
Naalat Manas, ölböy kal,
Azaptı Bakay körböy kal!
Özöndö çöptöy oñupmun,
Manastın közü ötköndö
Eç kim albay tilimdi
Örт öçköndöy bolupmun!
Naalat Manas, ölbö dep,
Bul öñdöngön karandı
Mendesine berbe!» – dep.
Bakay muntüp turganda,

Bir oraya bir buraya geldi,
Kökçolok atı dörtnala kaldırıp,
Tüfek atıp, yay çekip,
Amcan Bakay uğurlu ayaklı.
Alabildiğine nara saldıydı.
O sırada Kuuördök
Gölden uçup kalktı işte,
Yükselip durduğunda,
Boz kurdun oğlu yavrunuz
Akşuñkar'ı saldıydı.
Taşa çarpıp sersemleyip,
Bir çay kaynatımı Akşuñkar
Kendinden geçip kaldı işte.
Bakay çıktı haykırıp:
«Evlat olmadan kuruyup git!
Söylesem dinlemezsin sözümü,
Ne zaman olsa uğursuz,
Oymak oldun gözümü!
Söyleyip dursam olmazsın,
Şımarık oğlum, onmazsın!»
Çevresi çınar bağ,
Sakalını yolup fırlatıp,
Bıyığını çekip fırlatıp,
Bir aşağı bir yukarı seğirtip,
Hıçkırıp Bakay amcan,
Kendi başını kendi tokmaklayıp:
«Vah, Manas, ölmez ol!
Horluğu görmez ol, kuru can! Tam konup inecekken,
Lanet, Manas, ölmez ol,
Azabı, Bakay, görmez ol!
Vadide ot gibi solmuşum,
Manas dünyadan göçünce,
Kimse tutmayıp sözümü,
Sönmüş yangına dönmüşüm!
Lanet, Manas, ölme diye,
Böylesi bir karaltıyı
Bendesine verme!» – deyip.
Bakay böyle dururken,

Esin cıyıp Akşuñkar
Bir silkinip, bir çıçıp,
Kökcalıñdın şuñkarı
Kötörülüp cañı uçup,
Tegerenip kalkaktap,
Teskeri uçup çalkaktap,
Kötörülüp cöndölüp,
Körböy kalgan öñdönüp,
On eki kuyruk, kırk çalgın
Opsuz sabap kaldı emi
Kuuşurulup şuuldap,
Kürküröp ünü bölünüp,
Kee bir cerge barganda,
Boz torgoydoy körünüp,
Kanat irmep şurkurap,
Cebeden beter dırkırap,
Irmegeni bilinbey,
Kalaymandı baştaptır,
Kara candı taştaptır.
Kapkası temir korgongo,
Karı kandın ordogo,
Ortosunda altın tak,
Altın taktın tübündö,
Tübü cok kara kudukka
Kuu kanat ördök kup cetip,
Cañı tüşmök boldu emi.
Çoñ Karı kan ulukka
Kabar berip tuş-tuşka
Tüpkö azır ceterde,
Kökcalıñdın Akşuñkar
Kömkörülüp şuuldap,
Cebeden murun cetkeni,
Cetken cerde ördöktü
Kanına kabar berdirbey,
Kabılandın Akşuñkar
Kagıp ilip ketkeni.
Kötörgönü Kuu ördök

Aklını derleyip Akşuñkar,
Bir silkinip, bir kirini atıp,
Boz kurdunun sunguru
Yükselip yeni baştan uçup,
Dönerek çalkalanıp,
Tersine uçup yalpalayıp,
Yükselip doğrulup,
Görmemiş gibi davranıp,
On iki kuyruk, kırk telek
Ölçüsüz çırptı işte,
Süzülüp vınlayıp,
Gürleyip sesi yankılanıp,
Kimi yere vardığında,
Boz turgay gibi görünüp,
Kanat çırpıp uğuldayıp,
Oktan beter vızıldayıp,
Çırptığı bilinmeden,
Kıyameti başlatmış,
Kara canı hiçe saymış.
Kapısı demir kaleye,
Karı hanın otağına,
Ortasında altın taht,
Altın tahtın dibinde,
Dibi yok kara kuyuya
Kurnaz kanat ördek tam yetişip,
Tam inmek üzereydi işte.
Ulu Karı han hakana
Haber verip dört yana,
Dibe tam ererken,
Boz kurdunun Akşuñkar'ı
Baş aşağı süzülüp vınlayıp,
Oktan önce yetişti,
Yetiştiği yerde ördeği,
Hanına haber verdirmeden,
Kaplanın Akşuñkar'ı
Çarpıp kapıp gitti.
Kaldırdığı Kuu ördek,

Kayra aylanıp kalkıldap,
Kak cıldızga cakındap.
Atası Manas kökcaldan,
Alıp cürgön şuñkardan,
Amanat tuulup kuş bolup,
Aykөldün uulu çunakka
Alda buyrup tuş bolgon.
Agıtsa kıraan mülk oşol,
Beren kökcal Manastan
Belekke kalgan mülk oşol!
Kökürögün, köödönün
Takır tıtıp koyuptur,
Kökürөktün kara etke
Köönü menen toyuptur.
Asılıñdın Akşuñkar
Ay asmandan carkıldap,
Kuu ördөktü kötörüp,
Kubançı kılıp asmandan
Kele catat barkıldap!
Şuñkardı közü körgönü,
Kuturgurdun Kuu ördөk
Akşuñkar ilip kelgeni.
Abası Bakay karıya
Kelgenin közü körgönü!
«Aylanayın Akşuñkar,
Aylansın sendey kıraanga
Karganda Bakay karıya,
Körüp koysom köönüm tok,
Kıraanım senden bөlөk
mülküm cok Artılta tuugan kökcalın
Karagattay közüñdөn,
Kuu ördөk algan özüñdөn!
Karıganda men Bakay
Aylanayın Akşuñkar,
Sogulayın özüñdөn!»
Kubangandan Bakay kan
Baabedinin* bat aytıp,
Korosongo* koy aytıp,
Alda Taala calgızga,

Geri dönüp süzülerek,
Kutup yıldızına yaklaşıp.
Babası boz kurt Manas'tan,
Yanında taşıdığı sungurdan,
Emanet doğup kuş olup,
Cömerdin oğlu yavruya
Allah buyurup denk gelmiş.
Salınca şahbaz, mülk odur,
Yiğit boz kurt Manas'tan
Armağan kalan mülk odur!
Göğsünü, sinesini
Baştan başa didiklemiş,
Göğsün kara etine
Gönlünce doymuş.
Asilinin Akşuñkar'ı
Ay gökten parıldayıp,
Kuu ördeği kaldırıp,
Sevinç edip gökten
Geliyor çığlık atarak!
Sunguru gözü gördü,
Kudurasıcanın Kuu ördeğini
Akşuñkar kapıp getirdi.
Amcası Bakay ihtiyar,
Geldiğini gözü gördü!
«Kurban olayım Akşuñkar,
Kurban olsun senin gibi şahbaza
Kocamışken Bakay ihtiyar,
Görüversem gönlüm tok,
Şahbazım, senden başka
mülküm yok Üstün doğmuş boz kurdun
Kara üzüm tanesi gözünden,
Kuu ördeği alan kendinden!
Kocamışken ben Bakay,
Kurban olayım Akşuñkar,
Feda olayım sana!»
Sevincinden Bakay han
Baabedin'i tez söyleyip,*
Koroson'a koyun adayıp,*
Bir olan Allah Taala'ya,

Ay tuyaktı dagı aytıp,
Kumardın baarı basılıp,
Abakeñ menen Semetey
Umaçtay közü açılıp,
Küyüttün baarı basılıp,
Ayrı beles kakıska,
Belesi biyik taypañga,
Betegelüü taypañga,
Kara-Kıya sonunga,
Kayrıldı bular konuuga.
Kartañ Bakay abaña
Caya kesip, cal berip,
Keçikpey kepti baştatıp,
Kargan Bakay berenge
Bagılan kozu, şirin baş
Bor kaynatıp taştatıp.
Kanttı karday opurup,
Sarı maydan topurup.
Miñ bir türdüü aş berip,
Abası Bakay karını
Ar kızıkka batırıp,
Köykölgön şiber taza cer
Kökcal erdi caktırıp.
Ar comokton baştatıp,
Abası Bakay kurgurga
Bayandos* castık castatıp.
Abası Bakay oluyañ,
Alp uykudan* saldı emi,
Atası Manas törödön
Almambet kılgan Akkañkı* eer,
Semeteyge çak Kañkı eer.
Aldıñkı kaşı ak altın,
Artkı kaşı çılk kümüş,
Eki kaptal en temir,
Eñişke minse kebelbes.
Törönün uulu er çirkin
Akkañkını castanıp,
Kıbılanı baştanıp,

Ay toynaklıyı da adayıp,
Hasretin hepsi yatışıp,
Amcanla Semetey'in
Gözleri ışıl ışıl açılıp,
Kaygının hepsi yatışıp,
Ayrı sırtlı kıraca,
Sırtı yüksek düzlüğe,
Betege otlu düzlüğe,
Kara-Kıya güzeline,
Döndü bunlar konmaya.
Yaşlı Bakay amcana
Sağrı eti kesip, yele yağı verip,
Gecikmeden söze başlatıp,
Kocamış yiğit Bakay'a
Besili kuzu, tatlı baş,
Bol kaynatıp koydurup.
Şekeri kar gibi kütürdetip,
Sarı yağdan avuçlayıp.
Bin bir türlü aş verip,
Amcası ihtiyar Bakay'ı
Her zevke daldırıp,
Salınan çayırlı temiz yer,
Boz kurt erin hoşuna gidip.
Her destandan başlatıp,
Amcası garip Bakay'a
Bayandos yastık yaslatıp.*
Amcası Bakay, evliyan,
Alp uykusuna yattı işte,*
Babası Manas beyden,
Almambet'in yaptığı Akkañkı eyer,*
Semetey'e denk Kañkı eyer.
Ön kaşı ak altın,
Arka kaşı som gümüş,
İki yanı boydan boya demir,
Yokuş aşağı binse sarsılmaz.
Beyin oğlu yiğit, canım,
Akkañkı'yı yastık edinip,
Kıbleye baş verip,

Akolpoktu camınıp,
Atası Manas kökcaldın
Arbagına calınıp,
Alp uykunu saldı emi.
Kökçolok menen Taybuurul
Eerin alıp caydaktap,
Ezelki tulpar karandı
Asa baylap caydaktap,
Cambaştap can tındırıp,
Catıp uyku kandırıp,
Çıkanaktap tınç alıp,
Çırım etip uyku alıp.
Supu sadık çalganda,
Tañ sargarıp kalganda,
Töbödön cıldız bölünüp,
Tañ dümpöyüp körünüp,
Asmandan cıldız bırkırap,
Kıbıla közdöp zırkırap,
Tañdın muzdak celi kurkurap, Kız
Saykaldın Kılkara,
Kamıştın başı zırkırap,
Can-canıbar oygonup,
Balapan torgoy çurkurap,
Kurt-kumurska kabılıp,
Cerge kün didaarı kamınıp.
Bilimdüü katın Kanıkey
Abañ Bakay karıya
Oşo Bakay ereniñ
Çoçup turup Bakay er
Kuduretke calınıp,
Oncoñdotup karanga
Ot berüügö kamınıp.
Bir betege, seksen çöp,
Korcoñdogon karandı
Oroy-oroy çaldırıp,
Orgup catkan bulaktan
Suusunun tegiz kandırıp,
Korcoñdotup Buuruldu,

Akolpok'u örtünüp,
Babası boz kurt Manas'ın
Ruhuna yalvarıp,
Alp uykusuna daldı işte.
Kökçolok ile Taybuurul'un
Eyerini alıp çıplak bırakıp,
Ezeli tulpar karayağızı
Uzun iple bağlayıp çıplak koyup,
Yan gelip can dinlendirip,
Yatıp uykuya kanıp,
Dirseğine yaslanıp dinlenip,
Şekerleme edip uyku alıp.
Fecr-i sâdık sökünce,
Tan sararıp kaldığında,
Tepeden yıldız ayrılıp,
Tan kabarıp görünüp,
Gökten yıldız saçılıp,
Kıbleye doğru akıp,
Tanın buz yeli uğuldayıp, Kız Saykal'ın
Kılkara'sı,
Kamışın başı ıslık çalıp,
Canlı cansız uyanıp,
Yavru turgay ötüşüp,
Kurdu karıncası kımıldayıp,
Yere gün yüzü hazırlanıp.
Bilgili kadın Kanıkey
Amcan Bakay ihtiyar,
O Bakay eren,
İrkilip kalkıp Bakay er,
Kudret'e yalvarıp,
Salındırıp karayağıza
Ot vermeye davranıp.
Bir betege, seksen ot,
Hantal salınan karayağızı
Doya doya otlatıp,
Kaynayıp duran pınardan
Susuzluğunu iyice kandırıp,
Salındırıp Buurul'u,

	Kök şiberge oonatıp,	*Gök çayıra yuvarlatıp,*
	Kökcal Bakay abañ şer	*Boz kurt Bakay amcan, aslan,*
105910	Asa baylap Buuruldu	*Uzun iple bağlayıp Buurul'u*
	Kırgı menen kırgılap,	*Kaşağı ile kaşağılayıp,*
	Kızık kılıp Buuruldu	*Özene bezene Buurul'un*
	Kıyın terin tazalap,	*Koyu terini temizleyip,*
	Kırınan Bakay köz salsa,	*Yandan Bakay göz atsa,*
	Birindep cünü bölünüp,	*Tüyü tek tek ayrılıp,*
	Tuş-tuşunan baykasa	*Dört yanından süzse,*
	Tulparlık sını körünüp.	*Tulparlık sureti görünüp.*
	Uçkan kuş menen carışıp,	*Uçan kuşla yarışıp,*
	Kazı aluuçu boor et	*Yağ tutan böğür eti*
105920	Kayra tartıp çoyulup,	*Geri çekilip uzayıp,*
	Kabırgaga cabışıp,	*Kaburgaya yapışıp,*
	Kolu kıska, özü zor,	*Ön ayağı kısa, kendisi iri,*
	Buudan sını körünüp,	*Küheylan sureti görünüp,*
	Ketmen tuyak, keñ sooru,	*Çapa toynak, geniş sağrı,*
	Kenen cerdin tulparı.	*Engin yerin tulparı.*
	Kumda tuulup, taşta öskön,	*Kumda doğup, taşta büyümüş,*
	Candı körböy başka öskön,	*Can görmeden ayrı büyümüş,*
	Kulan menen kuuşkan,	*Kulanla kovalaşmış,*
	Koñurbaydın Algara,	*Koñurbay'ın Algara'sı,*
105930	Oşolor menen tuuşkan.	*Onlarla kardeş doğmuş.*
	Kunanında kup saktap,	*Tayken iyice sakınıp,*
	Başına ükü taktırgan,	*Başına puhu tüyü taktırmış,*
	Biröönün közü tiet dep,	*Birinin gözü değer diye,*
	Bir adamga bilgizbey,	*Bir adama bildirmeden,*
	Bir kişige tuyguzbay	*Bir kişiye sezdirmeden,*
	Karañgı cayga baktırgan.	*Karanlık yerde baktırmış.*
	Kolu kolo bolot dep,	*Ayağı tunç olsun diye,*
	Koktu cerge üyrötkön,	*Dere içine alıştırmış,*
	Eer kaçkı bolbosko,	*Eyerden ürkmesin diye,*
105940	Bugudan çılbır süyrötkön.	*Geyikten çılbır sürütmüş.*
	Arkası biyik, zeeri bas,	*Sırtı yüksek, huyu sakin,*
	Adırga çapsa çarçabas,	*Engebede koşsa yorulmaz,*
	Örköçü biyik, zeeri bas,	*Omuz başı yüksek, huyu sakin,*
	Öödögö salsa çarçabas.	*Yokuşa sürse yorulmaz.*
	Temir tuyak, cez bilek,	*Demir toynak, tunç bilek,*

Buura kökül, ükü ayak.
Kara bayır, kazanat*,

Buuruldun cayı uşunday.
Bıştısına kelgende,
Enin kesip at kılgan
Kasası ayıgıp kelgende,
Buguday moynun buragan.
Buta boyu añ kelse,
Buydalbay ırgıp çuragan.
Buttap dilde ser berip,
Bukardın kanı suragan,
Suraganga berbegen,
Bermek tügül, buudandı
Beydaarat adam bilbegen.
Arkarday moynun buragan,
Arkan boyu añ bolso
Aynıbay attap çuragan.
Artıktıgın bilgende
Alım altın – ser berip,
Ar kaysı kandar suragan.
Suraganga berbegen,
Sultanıñdın Buurulun
Suuk boor adam körbögön.
Arıslanday komdonup,
Caydın tülögün alganda,
Kök colborstoy çamınıp,
Kara buurul, taykı cal,
Beecindi bettep kamınıp,
Kış tülögün alganda
Berendin uulu er çirkin
Kızıl buurul köründgön.
Bir Kudayga calınıp.
Kagışka minse kamsıkpas,
Ata, koloktogon kayran şer,
Oorukka minse oorukpas.
Kozgolbogon kayran er
Altı ay minse arıbayt,
Altımış asıy bolgonço

Buğra perçemli, puhu tüylü ayak.
Kara bayır, kazanat,*

Buurul'un hâli işte böyle.
Beş yaşına geldiğinde,
İğdiş edip at etmiş,
Sancısı geçip geldiğinde,
Geyik gibi boynunu burmuş.
Ok atımı hendek gelse,
Duraksamadan sıçrayıp aşmış.
Batmanla altın, ser verip,
Bukar'ın hanı istemiş,
İsteyene vermemiş,
Vermek şöyle dursun, küheylanı
Abdestsiz adam bilmemiş.
Dağ koyunu gibi boynunu burmuş,
Urgan boyu hendek olsa,
Caymadan atlayıp aşmış.
Üstünlüğünü bildiklerinde,
Haraç altın – ser verip,
Nice hanlar istemiş.
İsteyene vermemiş,
Sultanının Buurul'unu
Yad bağırlı adam görmemiş.
Arslan gibi çömelip,
Yazın tüyünü döktüğünde,
Gök kaplan gibi atılıp,
Kara kırçıl, kısa yeleli,
Beecin'e yönelip hazırlanıp,
Kışın tüyünü döktüğünde,
Yiğidin oğlu er, canım,
Kızıl kırçıl görünmüş.
Bir Tanrı'ya yalvarıp.
Çarpışmaya binse kaygılanmaz,
Ah, salınan koca aslan,
Ağır işe binilse ağrımaz.
Yerinden oynamaz koca er,
Altı ay binse yorulmaz,
Altmış yaşına varana dek

Azuusun çaykap karıbayt.	*Azı dişini oynatıp kocamaz.*
Arday bolgon Buuruldu	*Aygır gibi Buurul'u*
Abası Bakay karıya	*Amcası Bakay ihtiyar,*
Tartkı menen tartkılap,	*Kaşağıyla çekip tarayıp,*
Oncoñdogon karandın	*Salınıp duran karayağızın*
Oñdop terin artkılap,	*Terini düzeltip sıyırıp,*
105990 Oñtoylop Bakay karıya,	*Özenle Bakay ihtiyar,*
Oloñdotup Buuruldu	*Salındırıp Buurul'u*
Baylap salgan kezi eken.	*Bağlayıp koyduğu demmiş.*
Barıp çalgın çaluuga,	*Varıp keşfe çıkmaya,*
Kan Koñurbay baatırdan	*Han Koñurbay bahadırdan*
Kayguulun kaytıp aluuga,	*Devriyesini geri çevirmeye,*
Kan Koñurbay baatırdın	*Han Koñurbay bahadırın*
Kaptalkı colun çaluuga.	*Yan yolunu gözetlemeye.*
Ayzalaşa top buzup,	*Mızrak mızrağa gelip alay bozup,*
Acal cetse okko uçup,	*Ecel yetse okla uçup,*
106000 Kanduu kanga kanışıp,	*Kanlıyla kana doyuşup,*
Kaçpay altı ay salışıp,	*Kaçmadan altı ay vuruşup,*
Tagdır cetse ölüügö,	*Takdir yetse ölmeye,*
Abiyir berse bir Kuday	*Şeref verse bir Tanrı,*
Karuusu toluk kapırdın,	*Gücü tam olan kâfirin,*
Kan Koñurbay baatırdın	*Han Koñurbay bahadırın*
Malın tiyip alsın – dep,	*Malını basıp alsın – diye,*
Kızıtalak kıtayga	*Kahrolası Hıtay'a*
Kırgındı kızık salsın – dep,	*Kırgını yaman salsın – diye,*
Kıyamat ketken törömdün	*Ahirete göçen beyimin,*
106010 Uul bolso öçün alsın – dep,	*Oğulsa öcünü alsın – diye,*
Kamdap tursa Buuruldu,	*Hazır ederken Buurul'u,*
Uykudan çoçup oygonup,	*Uykudan irkilip uyanıp,*
Oñ cagına tolgonup,	*Sağ yanına dönüp,*
Uykudan turdu oygonup,	*Uykudan kalktı uyanıp,*
Beecindin işin oylonup.	*Beecin'in işini düşünüp.*
Koldu suuga maldı emi,	*Eli suya daldırdı işte,*
Kol daaratın aldı emi.	*El abdestini aldı işte.*
Buttu suuga saldı emi,	*Ayağı suya saldı işte,*
But daaratın aldı emi.	*Ayak abdestini aldı işte.*
106020 Kıbılanı bet alıp,	*Kıbleye yüz tutup,*
Kıraan Bakay abası	*Şahbaz Bakay amcası*

Añgırap azan* saldı emi.
Şaşıp amaz okunup,
Say buudandı tokunup,

Aşıp-şaşıp bülünüp,
Akolpoktu kiyinip,
Coo-caraktı şaylanıp.
Keçee, kabarıñda bar beken! Kayra caar buluttay,
Kankor Manas barında
Kayıbınan kabılgan,
Kak talaadan tabılgan,
Sayıpkuruş* er, şerge
Kuday buyrup kabılgan.
Asmandan tüşkön altı kurç,
Altından caak aybalta,
Kılıçtın kıldı mıktısı
Kabarıñda bar beken,
Manastan kalgan Zulpukor.
Körsö köñül bölünüp,
Beren Manas kökcaldan
Belekke kalgan Zulpukor,
Kıykırgan coogo tiygende,
Okçontoy* saadak* körünüp.
Kınınan suurup alganda,
Kılçaybay coogo kirgende;
At ötpögön kaykañga.
Akır zaman saluçu ele.
Kanga mıktap toyboso,
Katsa kınga kirbegen,
Karşı-terşi şiltese,
Baş albay kuru cürbögön.
Kıykırıp kolgo karmasa,
Şiltegen cakka cönögön,
Karmaşkan coogo kirgende,
Manastın uulu artık şer,
Kıpkızıl kanga bölögön.
Murunku Manas kökcaldan
Muraaga kalgan Zulpukor –

Gür sesle azan okudu işte.*
Aceleyle namazını kılıp,
Soylu küheylanı eyerleyip,

Aceleyle telaşlanıp,
Akolpok'u giyinip,
Cenk pusatını kuşanıp.
Hani, haberin var mıdır! Yeniden yağacak bulut gibi,
Hunhar Manas varken,
Gaipten rast gelen,
Kuru ovadan bulunan,
Sayıpkuruş er, aslana*
Tanrı buyurup nasip olan.
Gökten inen altı çelik,
Altın yanaklı aybalta,
Kılıçların en yamanı,
Haberin var mıdır,
Manas'tan kalan Zulpukor.
Görse gönül bölünüp,
Yiğit boz kurt Manas'tan
Armağan kalan Zulpukor,
Naralı düşmana değdiğinde,
Okçontoy sadak* görünüp.*
Kınından sıyırıp aldığında,
Dönüp bakmadan düşmana girdiğinde;
At geçmez yamaca.
Ahir zamanı koparırdı.
Kana iyice doymazsa,
Zorlasan kına girmeyen,
Sağa sola sallansa,
Baş almadan boş dönmeyen.
Haykırıp ele alınsa,
Sallanan yana yürüyen,
Tutuşan düşmana girdiğinde,
Manas'ın oğlu üstün aslan,
Kıpkızıl kana bulayan.
Önceki boz kurt Manas'tan
Miras kalan Zulpukor –

Artıla tuugan körünöt.	*Üstün doğduğu görünür.*
Cortuulga cürsö mülk oşol.	*Akına çıksa, mülk odur.*
Kankordun uulu er çunak	*Hunharın oğlu er yavuz,*
Zulpukor kılıç baylanıp,	*Zulpukor kılıcı kuşanıp,*
Kaar cüzünö aylanıp,	*Yüzü kahra dönüp,*
Manastan kalgan Boz kise	*Manas'tan kalan Boz kise'yi*
Kınay belge kurçanıp,	*Sıkıca bele kuşanıp,*
Tayanıp tursa kökcaldın	*Dayanıp dursa boz kurdun*
Kolundagı tutkanı,	*Elindeki kabzaya,*
Sol cagında kökcaldın	*Sol yanında boz kurdun*
Altından kılgan can kalta.	*Altından yapılma can kesesi.*
Körköm tuugan çirkindin	*Güzel doğmuş canın*
Bıyak cagın karasa,	*Bu yanına bakılsa,*
Ayrı beles taypañga	*Ayrı sırtlı düzlüğe*
Kaardanıp ayanıp,	*Kahırlanıp durup,*
Kankordun uulu er çirkin	*Hunharın oğlu yiğit, canım,*
Akkelteni tayanıp.	*Akkelte'ye dayanıp.*
Dürbölöñ salıp kelmekke,	*Kargaşa salıp gelmek için,*
Manastın uulu er çirkin	*Manas'ın oğlu yiğit, canım,*
Koloktogon kayran er,	*Salınan koca er,*
Kozgolo turgan dagı emes.	*Yerinden oynayacak gibi de değil.*
Körsö köñül bölünöt.	*Görse gönül bölünür.*
Atası Manas kökcaldan	*Babası boz kurt Manas'tan*
SEMETEY KAROOLDO DÜRBÜ SALIP, KOÑURBAYDIN CILKISIN KÖRGÖNÜ	*SEMETEY'İN GÖZCÜLÜKTE DÜRBÜNLE BAKIP, KOÑURBAY'IN YILKISINI GÖRMESİ*
Ayrı beles taypañda	*Ayrı sırtlı düzlükte,*
Alaçıktay kara taş,	*Alacık gibi kara taş,*
Kara taştın üstündö	*Kara taşın üstünde*
Kök colborstoy komdonup,	*Gök kaplan gibi çömelip,*
Beecindi közdöy oñdonup,	*Beecin'e doğru doğrulup,*
Boosun albay moynuna,	*Bağını boynuna almadan,*
Bolcolu cok dürbünü	*Ölçüye sığmaz dürbünü*
Suurup alıp koynunan,	*Koynundan sıyırıp alıp,*
Ketmen ooz, keñ dürbü,	*Çapa ağızlı, geniş dürbün,*
Kere kulaç çoñ dürbü,	*Bir kulaç boyu koca dürbün,*

Örttöy içi kızargan,	*İçi yangın gibi kızaran,*
Kankordon kalgan çoñ dürbü	*Hunhardan kalan koca dürbün,*
Kınınan suurup alganda	*Kınından sıyırıp alındığında*
Kere kulaç uzargan.	*Bir kulaç boyu uzayan.*
Kankor Manas kabılan	*Hunhar Manas kaplan,*
Ay-aalamdın baarısın	*Ay-âlemin tümünü*
106100 Cöölöp turgan kezinde,	*Ezip geçtiği çağında,*
Ceke bilip oşondo	*Tek başına hükmedip o zaman,*
Cer cüzünün kıylasın	*Yeryüzünün nicesini*
Eelep turgan kezinde,	*Elinde tuttuğu çağında,*
Kokondogu koconu	*Kokon'daki hocayı*
Kordop turgan kezinde,	*Hor tuttuğu çağında,*
Bukardagı muñçunu	*Bukar'daki kederliyi*
Buzup turgan kezinde,	*Bozup durduğu çağında,*
Katılganga kalayman	*Sataşana kıyameti*
Salıp turgan kezinde,	*Saldığı çağında,*
106110 Kayaşayak kılgandı	*Karşılık vermeye kalkanı*
Karmap alıp talaaga	*Yakalayıp ovaya*
Çalıp turgan kezinde,	*Çarptığı çağında,*
Keñ Talastı çep kılıp,	*Geniş Talas'ı siper edip,*
Korup turgan kezinde,	*Koruduğu çağında,*
Kez bolgondu talkalap,	*Rast geleni parçalayıp,*
Sorup turgan kezinde,	*Sömürdüğü çağında,*
Keçee, Acıbay, Bakay kanı bar, Çın közünö ciberip.	*Hani, Acıbay, Bakay hanı var, Gerçek gözüne yollayıp.*
Almambet, Çubak dagı bar,	*Almambet, Çubak dahi var,*
Arıslandardın baarı bar.	*Arslanların hepsi var.*
106120 Keçee, bilge cüktöp ok alıp,	*Hani, bele yükleyip ok alıp,*
Erenderdi çoguu alıp,	*Erenleri topluca alıp,*
Kıraandar baarı cıyılıp,	*Şahbazların hepsi derlenip,*
Kaduulap aşar too tappay,	*Zorlanıp aşacak dağ bulamayıp,*
Karmaşarga coo tappay.	*Tutuşacak düşman bulamayıp.*
Ancıyandın arı cagı,	*Ancıyan'ın öte yanı,*
Namangendin beri cagı,	*Namangen'in beri yanı,*
Kokon kandın koltugu,	*Kokon hanının koltuğu,*
Ayday sarı talaada	*Ay gibi sarı ovada*
Arabasın süyrötüp,	*Arabasını sürütüp,*
106130 Toru beesin caydaktap,	*Doru kısrağını çıplak koşup,*

Altımış orus cer çençi
Çıgıp kelgen kezinde,
Kılıç alıp kıykırıp,
Kıraan Almañ oşondo
Katılgan eken şaraktap,
Algan eken karaktap.
Olcogo algan çoñ dürbü
Sabın altın tolgogon,
Döötü menen dos eken,
Töröñdön kabar kelgende,
Tökör usta Bölökbay
Oşo baykuş ondogon.
Ata, kayran usta Bölökbay,
Körsö köñül kandırgan.
Cakut taştan cardırıp,
Ayneginin üstünö
Altımış kırdap saldırgan.
Çıgırıgın burasa,
Çırkırap eçen bölüngön,
Üç ayçılık munarık
Üç kündük cakın körüngön.
Çıgırıgın imerip,
Çınmaçınga, Beecinge
Çındap dürbü saldı emi:

Altmış Rus toprak ölçücü
Çıkıp geldiği zamanda,
Kılıç alıp haykırıp,
Şahbaz Alma'n o zaman
Şakırdayıp sataşmış,
Yağmalayıp almış.
Ganimet aldığı koca dürbün,
Sapı altın burmalı,
Davut'la dost imiş,
Beyinden haber geldiğinde,
Topal usta Bölökbay,
O zavallı onarmış.
Ah, koca usta Bölökbay,
Görse gönlü kandıran.
Yakut taşını yardırıp,
Camının üstüne
Altmış köşe kırdırıp koydurmuş.
Çarkını çevirse,
Cızırdayıp nicesine bölünen,
Üç aylık pusarık yol,
Üç günlük yakın görünen.
Çarkını döndürüp,
Çınmaçın'a, Beecin'e
Sahiden dürbün saldı işte:

Nur tögülgön cer eken,
Atagı Beecin el eken.
Atakem Manas katılıp,
Ment boloru ep eken!
Bet alsa Beecin kalıñ curt, Türkün-türkün bölünöt.
Köptügün körsöñ kara kurt.
Tügöngürdün cılkısı
Bettep mende barbagan,
Betteşken aman kalbagan.
Beecindi taştay saldı emi,
Kara kuyruk, kara cal,
Kürpüldöktün boyuna,
Sarı-Suunun oyuna,

Nur dökülen yer imiş,
Ünü Beecin olan el imiş.
Atam Manas sataşıp,
Perişan olması yerindeymiş!
Karşısına alsa, Beecin kalabalık el, Türlü türlüye bölünür.
Çokluğunu görsen kara kurt.
Tükenesicenin yılkısı
Karşısına kimse varmamış,
Yüzleşen sağ kalmamış.
Beecin'i bırakıverdi işte,
Kara kuyruk, kara yele,
Kürpüldök'ün boyuna,
Sarı-Suu'nun çukuruna,

Kır-Kayıñdın betine,
Akkan dayra, tunuk suu
Kün batış beri çetine,
Koñurbaydın san kara,
Bacıdan algan tümön mal
Kumurskaday kıcıldayt,
Kuturgurdun cılkısı
Kurt ekeni bilinbey,–
Cıldız bolup cıltıldayt.
Cılas bolgon kuu cılkı
Önüp catkan çöp okşoyt,
Kün çıgış menen kün batış
Öñçöy kulük küröñçö.
Ukkan menen körgöndü
Uşunun baarın cıynasa,
Cılkısı mından köp eken.
Özöngö boyloy konuptur,
Kan Koñurdun cılkısı
Köktömdö çöptöy toluptur.
Adam, cılkı tiyçü antkordun
Bir türkünü cılkının
Çıyırçıktay karala.
Bir türkünü cılkının
Çıpka kuyruk sarala.
Bir türkünü cılkının
Öñköy okşoş kulaça,
Mañdayı kaşka tumarça,
Baarısı tulpar köykaşka.
Bir türkünü cılkının
Çıykanday kızıl ceerdeçe,
Atasının sırdaşı,

Kuturgurdun cılkısı
Alban türdüü kança ese.
Bir türkünü cılkının
Koñur buurul, karager,
Türü başka körünöt.
Kee bir türü cılkının
Tolup catkan cılkının

Kır-Kayıñ'ın yüzüne,
Akan ırmak, duru su,
Gün batısı beri ucuna,
Koñurbay'ın sayısız malı,
Vergiden alınmış tümen mal
Karınca gibi kaynaşır,
Kudurasıcanın yılkısı,
Kurt olduğu bilinmeden,–
Yıldız olup parıldar.
Yıkılasıca kurnaz yılkı
Bitip duran ota benzer,
Gün doğusuyla gün batısı
Hepsi yürük, kestane doru.
Duyulanla görüleni,
Bunun hepsini toplasa,
Yılkısı bundan da çokmuş.
Vadi boyunca konmuş,
Han Koñur'un yılkısı,
Bahar otu gibi dolmuş.
İnsana, yılkıya saldıran hainin
Yılkının bir bölüğü
Sığırcık gibi alaca kara.
Yılkının bir bölüğü
Süzme kuyruk, alaca sarı.
Yılkının bir bölüğü
Hepsi birbirine eş kula,
Alnı akıtmalı, muska gibi,
Hepsi tulpar, gök sakar.
Yılkının bir bölüğü
Çıban gibi kızıl al doru,
Babasının sırdaşı,

Kudurasıcanın yılkısı
Envai türlü, kaç kat fazla.
Yılkının bir bölüğü
Koñur kırçıl, kara yağız,
Türü başka görünür.
Yılkının kimi türü,
Dolup taşan yılkının

Torusu arbın körünöt.
Bir uruusu cılkının
Bileriktüü suru bar,
Bir uruusu cılkıda
Minilbegen kuru bar.
Bir uruusu cılkının
Ecigeydey sapsarı,
Bir uruusu cılkının
Tomogodoy toptoru.
Bir uruusu cılkının
Öñçöy okşoş küröñçö,
Bir uruusu cılkının
Tolgon eken cılkıga
Kürpüldöktün talaası,
Bir uruusu cılkının
Öñköy okşoş karası.
Malga kündüü kankordun,
Bir uruusu cılkının
Çatırday appak körünöt.
Kerçesin kuup keyitip,
Sürböy turgan cer beken!
Kızık çañga koşulup,
Kıykırık salıp cılkısın,
Tiybey turgan cer beken!
Cılkını körüp kızıgıp,
Kızıkkandan bakırdı.

Dorusu bol görünür.
Yılkının bir soyu,
Bilezikli kır donlusu var,
Yılkıda bir soyun,
Hiç binilmemiş boşu var.
Yılkının bir soyu
Keş gibi sapsarı,
Yılkının bir soyu
Tomağa gibi yusyuvarlak doru.
Yılkının bir soyu
Hepsi birbirine eş kestane,
Yılkının bir soyu,
Yılkıyla dolmuş imiş
Kürpüldök'ün ovası,
Yılkının bir soyu
Hepsi birbirine eş karası.
Malı bereketli hunharın,
Yılkının bir soyu
Çadır gibi apak görünür.
Serkeşini kovup inleterek,
Sürülmeyecek yer miymiş!
Coşkun toza karışıp,
Haykırış salıp yılkısını,
Basılmayacak yer miymiş!
Yılkıyı görüp imrenip,
İmrendiğinden haykırdı.

A düynölük kurdaşı
Bakay kandı çakırdı.
«Kapıyadan söz tapkan,
Karañgıda köz tapkan
Kabılan abam, beri kel!
Kaardı katuu salıp kel,
Astıma salsam ak coltoy,
Abañdın tilin alıp kel!
Arkamda cürsö san koldoy
Kır cagında kıtay el –
Arıslan abam, beri kel!
Kaptaar bolso, akkan sel.

Öbür dünyalık yoldaşı,
Bakay hanı çağırdı.
«Ansızın söz bulan,
Karanlıkta göz bulan,
Kaplan amcam, beri gel!
Kahrı sertçe salıp gel,
Önüme katsam uğurlu yol,
Amcanın öğüdünü alıp gel!
Ardımda yürüse sansız ordu gibi
Sırt yanında Hıtay eli –
Arslan amcam, beri gel!
Basacak olsa, akan sel.

Saparga cürsö san kolum,
Çarpışıp çama cete albayt,
Sayışka kirse bolcolum!
Küröşüp küç kele albayt.
Kayguulga çıksa Bakay kan Kelbey turgan sebebi:
Kargıluu kara toodayım.
Çarçı beles-kıyadan
Açkan kursak toyguzar,
Arıp ketsem semirter,
Aba, Bakay, karıyam,
Men körgöndü kördüñbü?
Men bilgendi bildiñbi?
Kurttay kaynap bılkıldap, Bekip catkan ceriñ cok!
Tolgon eken cılkısı,
Al cılkını kaytargan
Toguz cüz okşoyt cılkıçı. Aradan attı tiydirdik,
Türdüü-türdüü malı bar,
Belge tañuu berendi
Cılkısının içinde
Tulparları dagı bar.
Köp cılkıda beder cok,
Al cılkının içinde
Neler bar da, neler cok,
Kartayganda men Bakay
Ayabagan dümöktü
Salbay turgan cer beken?! Kaçpay soguş kıluuga
Aykırık salıp, ayzanı
Sunbay turgan cer beken?! Çabışarga çamam cok,
Aygaylatıp cılkını
Kuubay turgan cer beken?! Karaan bolor aylam cok.
Cılkıçısın cılmaytıp,
Kırbay turgan cer beken!» Egizim Manas kabılan

Sefere çıksa sansız ordum,
Çarpışsan güç yetmez,
Mızrak dövüşüne girse güvencim!
Güreşsen kuvvet yetmez.
Devriyeye çıksa Bakay han, Gelmeyişinin sebebi:
Heybetli kara dağ gibimsin.
Dört yanı sırt ve yardan
Acıkan karnı doyurur,
Zayıflarsam semirtir,
Amca, Bakay, ihtiyarım,
Benim gördüğümü gördün mü?
Benim bildiğimi bildin mi?
Kurt gibi kaynayıp kıpırdayıp,
Saklanacak yerin yok!
Dolup taşmış yılkısı,
O yılkıyı güden
Dokuz yüz gibidir yılkıcı. Aradan atı kaptırdık,
Türlü türlü malı var,
Bele destek yiğidi
Yılkısının içinde
Tulparları dahi var.
Çok yılkıda kusur yok,
O yılkının içinde
Neler var da, neler yok,
Kocamışken ben Bakay,
Amansız kargaşayı
Salınmayacak yer miymiş?! Kaçmadan savaş etmeye
Haykırış salıp, mızrağı
Uzatılmayacak yer miymiş?! Vuruşmaya dermanım yok,
Nara attırıp yılkıyı
Kovalanmayacak yer miymiş?! Destek olacak çarem yok.
Yılkıcısını sindirip,
Kırılmayacak yer miymiş!» İkizim Manas kaplan,

Semetey mınday degende,
Tügöyümdön ayrılıp,
Kabılan Bakay munu aytıp: Asılım ketip karıdım.
«Kagılayın calgızım
Kumurskaday köp kapır,

Er Koñurbay çoñ baatır.
Kara kurttay kapırga,
Karmaşıp al cete albayt
Kan Koñurbay baatırga!
Calgız bolduk uyadan.
Attarınan acırap,
Külçoro menen Kançoro
Baldarıñ kaldı bıyada.
Bel baylagan beliñ cok,
Kaşañdıktı bilgizdik,
Kırımdın uulu Mıradıl
Oorukka anı kaltırdık.
Örttöngön kıtay curt menen
Öödö-tömön culkuşsak
Kara kılar kol da cok,
Kaalap kelgen kalkım cok,
Baştagıday alım cok.
Kulunum, senin özüñö
Algır elem çaalıdım,
Kurç bolot elem ketildim,
Kurgan ömür ötüptür,

Kantkende emi cetildim.
Cetik küçtün barında,
Kayrattın kalıñ çagında,
Cekene belge kurçanıp,
Ceti tümön kol kelse
Celbegey kirip kol salıp,
Turuçu belek, col belek!
Kayran küçtün barında
Ok ötpös kiyip kurçanıp,
On eki tümön coo çıksa,

Semetey böyle deyince,
Eşimden ayrılıp,
Kaplan Bakay bunu deyip: Asilim gidip kocadım.
«Kurban olayım bir tanem,
Karınca gibi çok kâfir,

Er Koñurbay büyük bahadır.
Kara kurt gibi kâfire,
Tutuşmaya güç yetmez
Han Koñurbay bahadıra!
Yuvadan yalnız kaldık.
Atlarından ayrılıp,
Külçoro ile Kançoro,
Çocukların kaldı bu yanda.
Bel bağladığın belin yok,
Yavaşlığı belli ettik,
Kırım'ın oğlu Mıradıl,
Ordugâhta onu bıraktık.
Yanası Hıtay eliyle
Aşağı yukarı çekişsek,
Destek olacak ordu da yok,
İsteyip gelen halkım yok,
Eskisi gibi gücüm yok.
Tayım, senin kendine
Alıcıydım, yoruldum,
Keskin çeliktim, köreldim,
Kurumuş ömür geçmiş,

Şimdi nasıl bilenirim.
Yetkin gücün varken,
Gayretin gür çağında,
İnce kuşağı bele kuşanıp,
Yedi tümen ordu gelse,
Yakası açık dalıp saldırıp,
Durmaz mıydım, öyle değil miydi!
Koca gücün varken,
Ok geçmezi giyip kuşanıp,
On iki tümen düşman çıksa,

Ceke aralap kol salıp,
Turuçu belek, cok belek?!
Cırgal azap katardaş
Candap ketken kezegi,
Kızıtalak kuu düynö
Kızık kılıp Bakaydı,
Aldap ketken kezegi.
Sakalımdın agında,
Saparga keldim kulunum,
Artıkça bıyıl ölüp keter çagımda.
Adamdan başka akıl bar.
Muunum kurgur bılkıldayt,
Közüm kurgur cıltıldayt.
Aş çaynasam tişim cok,
Bakaydın ölgön kezegi,
Artıkça balam küçüm cok.
Koşo coldoş men bolup,
Çarpışarga çama cok,
Astıñkı kara kıtayga
Kaptap ketse kokustan,
Karaan bolor aylam cok!
Altı ay minse arıbas,
At karıbas bolsoçu,
Kayran baş körgö kirgiçe
Er karıbas bolsoçu.
Karılık degen kor eken,
Karıp ölböy cürgüçö
Ölgöndügü oñ eken.
Tündö çalgan columdan
Kündüz cürsöm cañıldım.

Tek başıma dalıp saldırıp,
Durmaz mıydım, yok muydu?!
Sevinçle azap yan yana,
Yan yana geçip giden çağı,
Kahrolası kalleş dünya,
Bakay'ı maskara edip,
Aldatıp gittiği çağı.
Sakalımın ağında,
Sefere geldim tayım,
Hele bu yıl, ölüp gidecek çağımda.
İnsandan öte akıl var.
Şu dizlerim titriyor,
Zavallı gözüm buğulanıyor.
Aş çiğnesem dişim yok,
Bakay'ın ölme çağıdır,
Hele oğlum, gücüm yok.
Yanında yoldaş ben olup,
Çarpışmaya derman yok,
Aşağıdaki kara Hıtay
Ansızın basacak olsa,
Destek olacak çarem yok!
Altı ay binilse yorulmaz,
At kocamaz olsaydı,
Koca baş kabre girene dek,
Er kocamaz olsaydı.
Kocalık denen horlukmuş,
Kocayıp ölmeden sürüdükçe,
Ölmek daha hayırlıymış.
Gece keşfettiğim yolumdan
Gündüz yürüsem şaşırdım.

Kıyamattın kıstoosun
Körüp kalgan ekemin,
Kızıtalak kuu düynö
Tiptirüülöy oturup,
Ölüp kalgan ekemin!
Karaanıñ Bakay abañdan
Kaalabay balam küdör üz!
Işiñdi Aldam oñdoso,

Kıyametin darlığını
Görmüş olmuşum ben,
Kahrolası kalleş dünya,
Dipdiri otururken,
Ölmüş olmuşum ben!
Karaltısı Bakay amcandan,
Bekleme oğlum, umudu kes!
İşini Allah'ım düzeltirse,

A düynö ketken Manastın
Arbagı çukul bar bolso,
Dümöktü tüzdöp salarsıñ,
Dümögü başka Kalçanın
Cılkısın tiyip alarsıñ!
Teetigi agınduu dayra oyunda,
Sarı-Suunun boyunda
Altın türkük çatır bar,
Al çatırdın içinde
Karagulday kapır bar.
Al Karagul çoçkodo
Örttönüp ölgön Karagul
Kara saat mına bul!
Cazı caak, calpak til,
Cañılbagan çoñ çeçen,
Aldatsañ ketet kulunum,
Er adamdın zamanı,
Eç kaysıdan kem emes,
Karaguldun amalı.
Örttöngürdün özü oşol,
Aldatpagın kulunum,
Balakettin közü oşol!
Baykay körgün calgızım,
Anık duşman özü oşol!
Tilge çeçen, ıktuu kul,
Tilegiñ kabıl kelbegir,
Kıtaydan kıyın mıktı kul.
Bal-şekerdey kebi bar,
Sen emes, abañ Bakaydı
Eki aldagan ceri bar.

Öbür dünyaya göçen Manas'ın
Ruhu yakınında var ise,
Kargaşayı düzeltirsin,
Belası başka Kalça'nın
Yılkısını basıp alırsın!
Ta şuradaki akıntılı ırmak çukurunda,
Sarı-Suu'nun boyunda
Altın direkli çadır var,
O çadırın içinde
Karagul gibi kâfir var.
O Karagul domuzunda,
Yanıp ölesi Karagul,
Kara uğursuzluk işte bu!
Yassı çeneli, yayvan dilli,
Şaşmayan büyük söz ustası,
Kanarsan gidersin tayım,
Er kişinin devrinden,
Hiçbirinden eksik değil,
Karagul'un hilesi.
Yanasıcanın ta kendisi odur,
Kanmayasın tayım,
Belanın gözü odur!
Dikkat edesin bir tanem,
Gerçek düşmanın kendisi odur!
Dili çevik, usta kul,
Dileğin kabul olmayasıca,
Hıtay'dan çıkma yaman güçlü kul.
Bal şeker gibi sözü var,
Sen değil, amcan Bakay'ı
İki kez aldattığı olmuştur.

Erge sınçı közü açık,
Örttöngürdün özü oşol,
Tutanıp ölgön Karagul
Kıyık kuldun özü oşol.
Cılkıçının kanı oşol,
Kaarı toluk kapırı,
Eç kaysıdan kem emes
Karaguldun akılı.

Ere sınayıcı, gözü açık,
Yanasıcanın ta kendisi odur,
Tutuşup ölesi Karagul,
Sinsi kulun ta kendisi odur.
Yılkıcıların hanı odur,
Kahrı dolu kâfiri,
Hiçbirinden eksik değil
Karagul'un aklı.

Tutanıp ölgön Karagul
Tuuralap aldap koybosun,
Üyüñ küygön al çoçko
Uşintip bizdi soybosun!
Çınmaçınga, Beecinge
Çılgıy balaa celbesin,
Tutanıp ölgön Karagul
Tuş-tuşka kabar berbesin.
Al aldagıç, eñ antkor
Eptüü kuldun biri ele.
Karagulga sak bolgun,
Kagılayın çunagım!
Koluña balaa kul tiyse,
Kaşayta közün oyo kör
Calınsa canın koyboston,
Karmap alıp soyo kör,
Tileginñ katkan çoçkonu
Tındım kılıp koyo kör!
Kataldın uulu Karagul
Kara saat mına bul!
Özü cuukur kul oşol,
Kulunum, uulum, ugup al
Kup duşmandın biri oşol!
Ayzakerden ıktuu kul,
Ayla tapkıç mıktı kul!
Örttöngürdün özü oşol,
Cılkıçıga kan bolup,
Aytkanım calgan bolboso,
Cırgap turgan kezi oşol.
Bir kıyalı karmasa,
Ögüzdün toñgon mayın cep,

Tutuşup ölesi Karagul
Ölçüp biçip aldatmasın,
Evi yanasıca o domuz,
Böylece bizi boğazlamasın!
Çınmaçın'a, Beecin'e
Katıksız bela koşturmasın,
Tutuşup ölesi Karagul,
Dört yana haber vermesin.
O aldatıcı, en hain,
Becerikli kulların biriydi.
Karagul'a karşı tetik ol,
Kurban olayım yavrum!
Eline bela kul geçerse,
Kör edesiye gözünü oyuver,
Yalvarsa da canını bağışlamadan,
Yakalayıp kesiver,
Dileği kurumuş domuzu
Sesini kesip yok ediver!
Katal'ın oğlu Karagul,
Kara uğursuzluk işte bu!
Kendisi sinsi sokulgan kuldur,
Tayım, oğlum, dinleyiver,
Tam düşmanların biridir o!
Mızrakçıdan usta kul,
Çare bulucu yaman kul!
Yanasıcanın ta kendisi odur,
Yılkıcılara han olup,
Dediğim yalan değilse,
Sefa sürdüğü çağıdır.
Bir huyu tutarsa,
Öküzün donmuş yağını yiyip,

Bir kıyalı karmasa,
Cılkının kısır emdi tayın cep,
Bıyıl kuldu Kuday atkandır,
Eçteme menen oyu cok,
Arak içip alkınıp,
Kımız içip kızışıp,
Söök terin sızışıp,

Bir huyu tutarsa,
Yılkının kısır emmiş tayını yiyip,
Bu yıl kulu Tanrı çarpmıştır,
Hiçbir şeyde kaygısı yok,
Rakı içip azıp,
Kımız içip kızışıp,
Kemik terini sızdırıp,

Can bolgondur Karagul,
Cılkıçıga bir tooday
Kan bolgondur Karagul.
Sakalın buurul çalgandır,
Men öñdönüp al çoçko
Kakbaş bolup kalgandır.
Toru aygırdan ayrılıp,
Kıydı kara külügün
Kıyratpasañ körörsüñ,
Karaguldun bülügün!
Kıyla söz ayttım tilimdi al,
Kımbatım balam, bilip al!
Cılkının çetinde,
Kürpüldöktün betinde,
Kır-Kayıñdın oyunda,
Oroktoy kırdın boyunda
Karaguldun çatırı,
Kak oşondo körünöt
Karagul attuu baatırı.
Özün-özü bilgizet,
Örttönüp ketken çoçkonu
Al çatırdın içinen
Törölügün bilgizet,
Törttön-beşten cılkıçı
Kötörüp çıgıp siygizet.
Karaguldun cırgalı
Örttöngön itti caşatat.
Kurgan taktın üstündö,
Baş kötörüp turganda
Tuurap algan mayluu etten
Cılkıçılar aşatat.
Örttöngürdün özü oşol,

Ölçöösün ayttım uşunday
Karaguldun közü oşol!
Karaguldu kança ayttım,
Kumurskaday kaynagan
Köp cılkının özü oşol!
Aygırınan atı köp,

Coşup can bulmuştur Karagul,
Yılkıcılara bir dağ gibi
Han olmuştur Karagul.
Sakalına kır düşmüştür,
Bana benzeyip o domuz,
Kart kafa olup kalmıştır.
Doru aygırdan ayrılıp,
Kurnazın kara yürüğünü
Yok etmezsen görürsün,
Karagul'un fesadını!
Hayli söz söyledim, sözümü tut,
Kıymetlim oğlum, bilesin!
Yılkının kıyısında,
Kürpüldök'ün yüzünde,
Kır-Kayıñ'ın çukurunda,
Orak gibi sırtın boyunda,
Karagul'un çadırı,
Tam oradan görünür
Karagul adlı bahadırı.
Kendini kendisi belli eder,
Yanıp gidesi domuzu,
O çadırın içinden
Beyliğini belli eder,
Dörder beşer yılkıcı
Kaldırıp çıkarıp işetir.
Karagul'un sefası
Yanasıca iti yaşatır.
Kurulu tahtın üstünde,
Baş kaldırıp durduğunda,
Doğranmış yağlı etten
Yılkıcılar ağzına verir.
Yanasıcanın ta kendisi odur,

Ölçüsünü böylece söyledim,
Karagul'un gözü odur!
Karagul'u nice anlattım,
Karınca gibi kaynayan
Çok yılkının ta kendisi odur!
Aygırından atı çok,

Cılkısının türü bar
Ala buurul, ala baş,
Al çoçkonun cılkısı
Argımak, buudan aralaş.
Bileriktüü suru bar,
Minilbegen kuru bar.
Maldan tulpar canıbar,
106470 Al cılkının içinde
Kambar ata* dagı bar.
Cılkıdan Karagul çoçko cogolboyt,
Karoolun karap turgan cer!
Karagul tirüü bar bolso,
Senin işiñ oñolboyt!
Mal sonunu canıbar,
Koñurbaydın san cılkı
Baarı tulpar abıdan.
Kuyrugu kuçak atı bar,
Bacılap cıyıp tulpardın
106480 Baarın algan karkıbar.
Kıyla söz ayttım bilip al,
Kıyınım cetim, tilimdi al!
Barar colun aytayın,
Körüngöndö körüngön,
Körünbösö kızıtalak,
Kök munarık bölüngön
Can cürbögön çöl oşol,
Andan beri tartkanda
It-Içpestin kölü oşol.
106490 Boz munarık körüngön
Uzun-Toonun ceegi oşol.
Kara kıtay, köp mancuu
Altın kazgan keni oşol.
Oşo cerge barganda,
Sol cagıña burulsañ

Yılkısının türlüsü var,
Alaca kırçıl, alaca baş,
O domuzun yılkısı
Argımak, küheylan karışık.
Bilezikli kır donlusu var,
Hiç binilmemiş boşu var.
Maldan tulpar, canım hayvan,
O yılkının içinde
Kambar ata dahi var.*
Yılkıdan Karagul domuzu ayrılmaz,
Gözcüsünün gözettiği yer!
Karagul sağ oldukça,
Senin işin onmaz!
Malın en güzeli, canım hayvan,
Koñurbay'ın sayısız yılkısı,
Hepsi tulpar, sapına dek.
Kuyruğu kucak dolusu atı var,
Vergiyle derleyip tulparın
Hepsini almış o heybetli.
Hayli söz söyledim, bilesin,
Yamanım yetim, sözümü tut!
Varacağın yolu söyleyeyim,
Göründüğünde görünen,
Görünmezse kahrolası,
Gök pusarığa bürünen,
Can yürümez çöl odur,
Ondan beri çekildiğinde,
It-Içpes'in gölü odur.
Boz pusarık görünen,
Uzun-Too'nun kıyısı odur.
Kara Hıtay, çok Mançu
Altın kazdığı madeni odur.
O yere vardığında,
Sol yanına dönersen

Añıraygan kapçıgay,
Manastan kalıp men Bakay
Armanım aytam bir dalay.
Keçee, kökcaldar çalgın çalganda,

Ağzını açmış dar geçit,
Manas'tan kalıp ben Bakay
Hasretimi söylerim bir hayli.
Hani, bozkurtlar keşfe vardığında,

Sayıpburuş atangan
Kıraanım Almam barganda.
Tuman-Kır degen bel eken,
Tuura cagın karasañ
Madañşoñ degen cer ele.
Aysarala buudandın
Asıl Alma kökcalım
Tartıp oozun burgan cer,
Kara kurttay kapırdın,
Kan Koñurbay baatırdın
Ölçöösün alıp Alakem,
Oşo cerge barganda,
Baatırdan kalgan oyronum,
Bastırıp colgo bara kör,
Közüñö dürbü sala kör!
Çok-Tabılgı caylagan,
Çoñ kara atın baylagan
Kaldaydın uulu kapırdın,
Kan Koñurbay baatırdın
Kabarın cakşı ala kör!
Bıyıl Keçildin kanı zor çoçko
Oolukmaluu çoñ Koñur
Mancuunun kolun başka alıp,
Cıynap cüröt dep ugam,
Manastın uulu cetimdin
Erdigi kança boldu – dep,
Kelgen menen ketkenden
Surap cüröt – dep ugam.
Al cılkının arı cagı,
Sarı-Suunun beri cagı.
Başı ceti dayra birikken,
Kaldaydın Kara-Suusu bar,
Kadırman cetim, tilimdi al,
Kara saat uşu bar!

Arı öyüz menen beri öyüz
Tulpar salsa oynoboyt,
Tereñdigi saattın
Kırk arkan salsa boyloboyt.

Sayıpburuş diye anılan
Kıraanım Alma'm gittiğinde.
Tuman-Kır denen bir bel imiş,
Sağ yanına bakarsan
Madañşoñ denen yer idi.
Aysarala küheylanın
Ağzını çekip döndürdüğü,
Asil Alma bozkurdumun durduğu yer,
Kara kurt gibi kâfirin,
Han Koñurbay bahadırın
Ölçüsünü almıştı Alakem,
İşte o yere vardığında,
Bahadırdan kalan yiğidim,
Atını sürüp yola varıver,
Gözüne dürbün tutuver!
Çok-Tabılgı'da yaylayan,
Koca kara atını bağlayan
Kalday oğlu kâfirin,
Han Koñurbay bahadırın
Haberini iyice alıver!
Bu yıl Keçil hanı, azgın domuz,
Kudurgan koca Koñur
Mançu ordusunu başına alıp,
Derleyip durur diye duyarım,
Manas oğlu yetimin
Yiğitliği ne oldu — diye,
Gelenden ve gidenden
Sorup durur — diye duyarım.
O yılkının öte yanı,
Sarı-Suu'nun beri yanı.
Başında yedi ırmak birleşen,
Kalday'ın Kara-Suu'su var,
Kadirli yetim, sözümü dinle,
Kara saat işte oradadır!

Öte yaka ile beri yaka,
Tulpar salsan geçemez,
Derinliği o belalının,
Kırk urgan salsan boylanmaz.

Cer bolcolu mına bul,
Cetimim, uulum, ugup al!
Cetik Bakay ayttı – dep,
Cetip barıp közüñ sal!
Cer erkini boluçu,
Betinen kulan kaçpagan,
Koñurbaydın bölögü
Kılk etip mende baspagan.
Bıyıl Koñurbay colun çalgandır,
Serpiltip tiysin cılkının
At boroyuñ sıdırıp,
Üyüñ küygön al çoçko
Kulak ugup, köz körgön
Coldun baarın kıdırıp.
Coo tabalbay tartkandır,
Karagulga kereezin
Kalcaygan çoçko aytkandır,
Een ottop alsın dep,
Algara koşup cılkıga,
Koñurbay çoçko kaytkandır,
Ölüçü sırın ölgürüñ,
Karagulga aytkandır!
Manastan tuugan bargegim,
Kündüz barbay, tündö bar,
Kıykırık salıp cılkını al!
Cılkısın kuup ala kel,
Kataldın uulu Karagul
Kokus tiyse koluña,
Kurmandıkka çala kel,
Başın kesip baylanıp,
Abakeñe ala kel!
Beecindin colu tetigi,
Berenim cetim, colun çal!
Beren abam ayttı dep,
Karının kebin kapka sal!
Boz munarık küygön çañ

Bolcop colun çala kör,
Ölgöndö körgön çunagım,

Yerin nişanı işte bu,
Yetimim, oğlum, dinleyiver!
Bilge Bakay söyledi — diye,
Varıp yetişip göz gezdir!
Yerin başına buyruğuydu,
Önünden kulan kaçmayan,
Koñurbay'ın has sürüsü,
Bir kez olsun bana basmayan.
Bu yıl Koñurbay yolunu kollamıştır,
Savurup vursun yılkının
Atının yelesini sıyırıp,
Evi yanası o domuz,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Yolların hepsini dolaşıp.
Düşman bulamayıp dönmüştür,
Karagul'a vasiyetini
Sırıtkan domuz söylemiştir,
Issızda otlayıp beslensin diye,
Algara'yı yılkıya katıp,
Koñurbay domuz dönmüştür,
Ölesi sırrını, geberesi,
Karagul'a söylemiştir!
Manas'tan doğan tomurcuğum,
Gündüz varma, gece var,
Nara atıp yılkıyı al!
Yılkısını sürüp alıp gel,
Zalimin oğlu Karagul
Kazara geçerse eline,
Kurbanlığa boğazlayıp gel,
Başını kesip bağlayıp,
Amcana getiriver!
Beecin'in yolu işte şu,
Berenim yetim, yolunu gözle!
Beren amcam söyledi diye,
İhtiyarın sözünü torbana koy!
Boz pusla yanan toz duman,

Kestirip yolunu gözleyiver,
Ölürken gördüğüm yavrucuğum,

	Baygambar çalış karıya	*Peygamber misali ihtiyarın,*
	Abañdın tilin ala kör!	*Amcanın sözünü tutuver!*
	Tünörüp catkan cılkıga	*Kararıp yatan yılkıya*
	Tüz kirip ayza suna kör,	*Dosdoğru dalıp mızrak uzatıver,*
	Beycay kuldun cılkısın	*O densiz kulun yılkısını*
106580	Bet alıp tiyip ala kör!	*Yüz tutup vurup alıver!*
	Kaarıñdı tögüp calgızım,	*Kahrını döküp bir tanem,*
	San kara malın çala kör.	*Sayısız kara malını boğazlayıver.*
	Öksögön Bakay abañdın	*İçlenen Bakay amcanın*
	Köödöndö çerin caza kör!	*Bağrındaki derdini dağıtıver!*
	Semizderi soyulsun,	*Semizleri boğazlansın,*
	Can-canıbar cırtkıçtar	*Canlı cümle yırtıcılar*
	Duba kılıp toyunsun!	*Dua edip doyunsun!*
	Oomiyin, balam, oomiyin,	*Âmin, yavrum, âmin,*
	Kıtaydın işi tüz bolsun,	*Kıtay işin düz gelsin,*
106590	Akır zaman curtuna	*Ahir zaman yurduna*
	Unutkusuz iş bolsun!	*Unutulmaz bir iş olsun!*
	Koñurbay malın çaça kör,	*Koñurbay'ın malını savuruver,*
	Kal baskan Bakay abañdın	*Ben basmış Bakay amcanın*
	Umaçtay közün aça kör!	*Umaç gibi gözünü açıver!*
	Cılkıga cürdüñ camanat,	*Yılkıya vardın, iş yaman,*
	Calgız cürdüñ Beecinge	*Yalnız yürüdün Beecin'e,*
	Ölgöndö körgön calgızım,	*Ölürken gördüğüm bir tanem,*
	Bir Kudayga amanat!	*Bir Allah'a emanet!*
	Kaynap catkan kapırdın	*Kaynayıp yatan kâfirin*
106600	Cılkısın tiyip ala kör,	*Yılkısını vurup alıver,*
	Coo ayagan caraluu,	*Düşman esirgeyen yaralanır,*
	Cılkıçının baarısın	*Yılkıcıların hepsini*
	Cılmaytıp kırıp sala kör!	*Silip süpürüp kırıver!*
	Işiñdi Kuday oñdosun,	*İşini Hüda onarsın,*
	Ölgöndö körgön çunagım,	*Ölürken gördüğüm yavrucuğum,*
	Şer atañ Manas koldosun!	*Şir baban Manas kollasın!*
	Caratkan calgız Kudayga	*Yaradan tek Allah'a*
	Tabış kıldım özüñdü,	*Emanet eyledim ben seni,*
	Kartayganda kan abañ	*Kocayınca han amcan*
106610	Aman körsün közüñdü!	*Sağ esen görsün gözünü!*
	Aldırıp iyseñ camanat,	*Kaptırırsan iş yaman,*
	Alda taala Caparga*	*Allah Teâlâ Cebbar'a**

Tapşırdım emi amanat!»
Ak sakalı suyulup,
Abakeñiz Bakaydın
Közünün caşı kuyulup,
Duba kılıp bolkuldap,
Turalbay abañ solkuldap,
Oomiyin! – dep, kol cayıp
Oluyat Bakay arıştap,
O düynö ketken Manastın
Arbagına bagıştap.
Asıldın uulu er çirkin
Asmandan Aldanın künü bürkölüp,
Akolpok tondu kiydi ele,
Başına altımış sanaa bir kelip, Akkelte congo ildi emi.
«Ay karañgı buzulup,
Tün emine bolot! – dep,
Acal cetip okko uçsam,
Artımda kalgan abamdın
Künü emine bolot?» – dep,
Manastın uulu er çirkin
Oylonup beren attanıp,
Itelgidey kayran köz
Irmebesten caş alıp.
Ce kalktı cıyıp kol kurap,
Ala kelbey azap – dep,
Arıslandın uulu er çunak
Keyip turdu koñgurap.
Keyigen menen bayda cok,
Cılkıga barbay ayla cok!
Arıslanday köz caynap,
Ayköldün uulu çunaktın
Kan içmesi bek karmap.
«Tagdır cetse ölörmün,
Kabılan sultan kan abam
Ölbösöm cüzün körörmün!
Kızıtalak kıtaydın
Kıyını tiyse koluma
Kızık kılıp berermin!»

Emanet ettim şimdi seni!»
Ak sakalı seyrelip,
Amcanız olan Bakay'ın
Gözünün yaşı dökülüp,
Dua edip hıçkırıp,
Duramayıp amcan sarsılıp,
Âmin! — deyip el açıp,
Evliya Bakay adım atıp,
Öte dünyaya göçen Manas'ın
Ruhuna bağışlayıp.
Asilin oğlu er yiğit,
Gökte Allah'ın güneşi bulutlanıp, Akolpok kaftanı giydi de,
Başına altmış düşünce bir gelip, Akkelte'yi omzuna astı işte.
«Ay karanlığı bozulup,
Gece nice olur! — deyip,
Ecel yetip okla uçsam,
Ardımda kalan amcamın
Günü nice olur?» — deyip,
Manas oğlu er yiğit
Düşünüp beren atlanıp,
Şahin gibi o güzel göz
Kırpılmaksızın yaş dolup.
Ya halkı derleyip ordu kurup,
Getirmedim, ne azap — diye,
Arslanın oğlu er yavuz
Yanıp durdu söylenip.
Yanmak ile fayda yok,
Yılkıya varmadan çare yok!
Arslan gibi gözü çakıp,
Ayköl oğlu yavuzu
Kan içme hırsı pek tutup.
«Takdir yetse ölürüm,
Kaplan sultan han amcam,
Ölmezsem yüzünü görürüm!
Kahrolası Kıtay'ın
Yamanı geçse elime,
Görülmedik iş ederim!»

Oylonup kökcal munu aytıp,
Akolpoktu kiyinip,
Ak colborstoy tüyülüp,
Arıslandın uulu er çirkin,
Beren Manas kökcaldan
Belekke kalgan Boz kise,
Beecinden kundu kuu küçün
Bekem beldi kurçandı.
Arıslanday tüyülüp,
Ok ötpös tondu kiyinip,
Aldasına calınıp,
Beecinden calkı tiyüügö
Berendin uulu kamınıp,
Kaar betine aylanıp,
Manastan kalgan Zulpukor
Bereniñ çunak baylanıp.
Kök temirden tuulga
Kanıkey beybak eptegen,
Beren eneñ Kanıkey
Belekke bergen zar ıylap.
Beren katın Kanıkey
Başına balta ötpöskö
Belekke bergen arınap.
Berendin uulu er çirkin
Kök temirden tuulga
Kötörüp başka kiydi emi,
Atanın uulu kurguruñ
Aykaştırıp büçüsün
Alkımına tüydü emi.
Kabırganın sebildi,
Kaalap bergen Kanıkey
Ok ötpögön temirdi
Tolo boydu topçulap,
Toltoygon bettin baarısın
Kök temir menen üpçülöp,
Kaardanıp kiyinip,
Coo-caragın şaylanıp,

Düşünüp bozkurt bunu deyip,
Akolpok'u giyinip,
Ak kaplan gibi toplanıp,
Arslanın oğlu er yiğit,
Beren Manas bozkurttan
Yadigâr kalan Boz kise'yi,
Beecin'den kan bedelini alası,
Sıkıca beline kuşandı.
Arslan gibi toplanıp,
Ok geçmez kaftanı giyinip,
Allah'ına yalvarıp,
Beecin'e tek başına vurmaya
Berenin oğlu hazırlanıp,
Kahır yüzüne bürünüp,
Manas'tan kalan Zulpukor'u
Berenin yavuzu kuşanıp.
Gök demirden tulgayı
Kanıkey bîçare düzmüştü,
Beren anan Kanıkey
Zar ağlayıp armağan etmişti.
Beren kadın Kanıkey,
Başına balta geçmesin diye,
Adayıp armağan etmişti.
Berenin oğlu er yiğit
Gök demirden tulgayı
Kaldırıp başına giydi işte,
Atanın oğlu gidi,
Çaprazlayıp bağcığını
Boğazına düğümledi.
Kaburganın zırhını,
Gönülden veren Kanıkey'in
Ok geçmeyen demirini
Tüm bedene düğmeleyip,
Dolgun yüzün her yanını
Gök demir ile donatıp,
Kahırlanıp giyinip,
Cenk pusatını kuşanıp,

Colu bolsun kökcalıñ
Beldi bekem buuga,
Kozgolgon eken çunagıñ,
Koñurbaydı basuuga.
Acal cetse ölüügö,
Aylası cetse san kara
Baarın tiyip kelüügö,
Bezelenip belsenip,
Beren törö oşondo
Beri urganday teñselip,
Körsö köñül bölünüp,
Opol-Toodoy körünüp,
Kayrılıp bala munu aytıp,
Abası Bakay berenge
Kayrılgısız şumdu aytıp.
«Aba Bakay kabılan,
Kayguulga uulum çıktı – dep, Abam
Bakay er kökcal
Kaygırbaçı oluyam!
Caratkan çiygen buyrugun
Körgönü ketip baratam!
Acal cetse Becinden
Ölgönü ketip baratam!
Ayza karmap, top buzam,
Acal cetse okko uçam!
Kurgan atam coluna
Kurman bolup ölömün.
Kıtaydın kanı Koñurbay
Kızık kılıp sayışıp,
Kırgın kılıp kelemin!
Karmaşarım Koñurbay
Keçildin kanı çoçkogo
Keyişti mıktap salamın!
Arıslanım atam koldoso,
Astıñkı kara kıtaydın
Arıslanın eki bölörmün,
Keçildin kanı kul menen
Kezigişip kelermin!
Keyibe Bakay abakem,

Yolu açık olsun bozkurdunun,
Beli sımsıkı bağlamaya,
Davranmış işte yavuzun,
Koñurbay'ı basmaya.
Ecel yetse ölmeye,
Gücü yetse sayısız malın
Hepsini vurup gelmeye,
Coşup bel bağlayıp,
Beren töre o zaman
Vurgun yemişçesine yalpalanıp,
Gören gönlü bölünüp,
Opol Dağı'nca görünüp,
Dönüp de çocuk bunu deyip,
Amcası Bakay berene
Dönüşü olmayan acıyı söyleyip.
«Amca Bakay kaplanım,
Keşfe oğlum çıktı — diye, Amcam Bakay
er bozkurt
Kaygılanma evliyam!
Yaradan'ın yazdığı buyruğu
Görmeye gidiyorum!
Ecel yetse Becin'de
Ölmeye gidiyorum!
Mızrak tutup saf bozarım,
Ecel yetse okla uçarım!
Garip babamın yoluna
Kurban olup ölürüm.
Kıtay hanı Koñurbay'la
Görklü cenge girişip,
Kırgın salıp gelirim!
Tutuşacağım Koñurbay,
Keçil hanı domuza
Kederi adamakıllı salarım!
Arslanım babam kollarsa,
Aşağıki kara Kıtay'ın
Arslanını ikiye bölerim,
Keçil hanı kul ile
Karşılaşıp gelirim!
Yerinme Bakay amcam,

Kaygırbay basıp cürüp al,	*Kaygılanmadan gezip dur,*
Kadırlaş balañ çunaktı	*Kadirdaş oğlun yavuzu*
Altı kündö küyüp al!	*Altı gün boyu gözleyiver!*
Altı kündön men kalsam	*Altı günü geçer de kalırsam,*
Oorukta cöö kaldı ele,	*Ordugâhta yaya kalmışlardı,*
106730 Eki uuluñdu ayday ket,	*İki oğlunu sürüp git,*
Küzgüdöy şaarıñ süzüp ket,	*Ayna gibi şehrini süzüp git,*
Küyümdüü balam öldü – dep,	*Canım oğlum öldü — deyip,*
Küdörüñ* menden üzüp ket!	*Umudunu* benden kesip git!*
Ay talaanın bir cüzün	*Ay bozkırının bir yüzünü*
Açkanı ketip baratam,	*Açmaya gidiyorum,*
Aygaylatıp san malın	*Haykırtıp sayısız malını*
Çaçkanı ketip baratam!	*Saçmaya gidiyorum!*
Çoñ Koñurbay kalmakka	*Koca Koñurbay Kalmuk'la*
Betteşkeni baratam,	*Yüzleşmeye gidiyorum,*
106740 Acal cetip kün bütsö	*Ecel yetip gün biterse,*
Körüşkönü baratam.	*Buluşmaya gidiyorum.*
Keçildin kanı mıktıga	*Keçil hanı o yamana*
Barbay kantip kalayın!	*Varmadan nasıl durayım!*
Kızıl kırgın, kuu süröön	*Kızıl kırgın, kuru velvele*
Salbay kantip kalayın.	*Salmadan nasıl durayım.*
Betteşerim Koñurbay,	*Yüzleşeceğim Koñurbay,*
Kubatım kelse kıtaydı	*Kuvvetim yetse Kıtay'ı*
Kurmandıkka çalarmın,	*Kurbanlığa keserim,*
Tolkunu toodoy kapırga	*Dalgası dağ gibi kâfirle*
106750 Toypoñdoşup kalarmın!	*Göğüs göğüse boğuşurum!*
Kaldaydın kanı erenge	*Kalday hanı erene*
Kalaymandı salarmın,	*Kıyameti koparırım,*
Düpüldögön it menen	*Gümbürdeyen it ile*
Tügönüşüp kalarmın.	*Sonuna dek tükenişirim.*
Tagdır cetse ölörmün,	*Takdir yetse ölürüm,*
Baatır atam koldoso,	*Bahadır babam kollarsa,*
Koñurbaydın san cılkı	*Koñurbay'ın sayısız yılkısını*
Baarın çaap bölörmün!	*Hepsini vurup bölerim!*
Küyüttü küçtüü salayın,	*Yası şiddetli salayım,*
106760 Kürpüldöktön Keñ-Şordon	*Kürpüldök'ten, Keñ-Şor'dan*
Keçikpey cılkı alayın!	*Gecikmeden yılkı alayım!*
Kökçolok oozun bur, aba,	*Kökçolok'un başını çevir, amca,*

Kökcalım kaçan kelet – dep,	*Bozkurdum ne zaman gelir — diye,*
Balañdı küyüp tur, aba!»	*Oğlunu bekleyedur, amca!»*
Ok ötpögön Akolpok,	*Ok geçmeyen Akolpok'u*
Oyronuñ bala kiydi emi,	*Yiğit çocuğun giydi işte,*
Akolpokto teşik cok,	*Akolpok'ta delik yok,*
Kankordun uulu çunakka	*Hunhârın oğlu yavuza*
Katılgan coodo keşik cok!	*Sataşan düşmana aman yok!*
Atası Manastan kalgan olpoktu Arıslan	*Babası Manas'tan kalan olpoku Arslan*
Bakay abañ şer	*Bakay amcan şir*
Üstünö basa kiydi emi,	*Üstüne bastırıp giydirdi işte,*
Topçulugu bir toguz,	*Düğmeleri tam dokuz,*
Omuroonun özünö	*Göğsünün tam üstüne*
Topçulugun tabıştap,	*Düğmelerini denk getirip,*
Munun büçülügü bir toguz,	*Bunun bağcığı da tam dokuz,*
Büçülügün bekitip,	*Bağcıklarını pekiştirip,*
Asmandan tüşkön Boz kise	*Gökten inen Boz kise'yi*
Bereniñ belge çaldı emi.	*Berenin beline doladı işte.*
Kaar betine aylanıp,	*Kahır yüzüne bürünüp,*
Kabılan şerdin Zulpukor	*Kaplan şirin Zulpukor'u*
Sol cagına baylanıp.	*Sol yanına kuşanıp.*
Asınganda canıbar	*Asınınca o mübarek,*
Aydalının aynegi,	*Kürek başının aynasıdır,*
Aykaşkan coogo kirgende	*Kapışılan cenge girince*
Amanat candın bargegi.	*Emanet canın kalesidir.*
Aşık kurç temir Almabaş,	*Katı çelik demir Almabaş,*
Iraak-cuuk ılgabas,	*Irağı yakını seçmez,*
Arıslanın coogo salganda,	*Arslanın cenge saldığında,*
Altımış küngö buzulbas.	*Altmış gün geçse bozulmaz.*
Abaylasa mülk uşul,	*Bakılırsa mülk işte bu,*
Murunku Manas kökcaldan	*Evvelki Manas bozkurttan*
Muraaga kalgan kurç uşul.	*Mirasa kalan çelik işte bu.*
Asılıñdın Akkelte,	*Asilinin Akkelte'sini*
Aydalıga ildi emi,	*Omzuna astı işte,*
Aşıp-taşıp aduulap,	*Aşıp taşıp hışımlanıp,*
Artık tulpar buudandı	*Emsalsiz tulpar küheylanı,*
Ok cañılıp ketpeske	*Ok yanılıp değmesin diye,*
Abayı menen cabuulap,	*Abasıyla örtüp donatıp,*
Kıtay caktan çoçunup,	*Kıtay yanından sakınıp,*

Arday bolgon buurulga
Akkañkını tokunup,
Altın taman üzöñgü

Küheylan misali Buurul'a
Akkañkı eyeri vurup,
Altın tabanlı üzengi,

Ayköldün uulu çunagıñ
Arbayıp atka mindi emi.
Kınsız kılıç baylanıp,
Kadır Alda, col ber! – dep,
Kakandı közdöy aylanıp,
Ar türdüü keyip koñgurap,
Adırda kaldı arbayıp.
Berendin uulu şer çirkin
Beecinge cürdü dardayıp.
Közü köldün butkulday,
Körüngön candı cutkuday.
Arday bolgon Buuruldu,
Karan kalgan cılastı
Kalcaktatıp culkuntup,
Esebi cok Buuruldu
Emi törö kabılan
Eri ölgöndöy bulkuntup.
Kuyrugu başka, taykı cal,
Kurguruñdun Buurulu
Çubalbastan kökülü,
Közünö çenep tüygöndöy,
Körgön candın baarısı
Menin atım bolso – dep,
Tegele canı küygüdöy.
Art cagına karasa,
Soorusunun çoñdugu –
Bölüngön bötön talaaday,
Tuyagının çoñdugu –
Kömkörüp koygon çaraday.
Çatkayagı kolottoy,
Artıgıñdın Arbuurul
Celgenine cel cetpey,
Basıgına mal cetpey,
Köküldü kökkö zırgıtıp,
Tuyaktı cerge mılgıtıp,

Ayköl'ün oğlu yavuzun
Heybetle ata bindi işte.
Kınsız kılıç kuşanıp,
Kadir Allah, yol ver! — deyip,
Kakan'a doğru dönüp,
Türlü türlü yanıp söylenip,
Kırlarda kaldı heybetle.
Berenin oğlu şir yiğit
Beecin'e yürüdü kabararak.
Gözü göl burgacı gibi,
Görünen canı yutacak gibi.
Küheylan misali Buurul'u,
Kahrolasıca yamanı,
Sıçratıp silkindirip,
Eşi benzeri yok Buurul'u
Şimdi töre kaplan
Eri ölmüşçesine şahlandırıp.
Kuyruğu başka, kısa yeleli,
Gidinin Buurul'u,
Perçemi sarkıp uzamadan,
Gözüne göre düğümlenmiş gibi,
Gören canların her biri
Benim atım olsa — diye,
Canı büsbütün yanacak gibi.
Ard yanına bakılsa,
Sağrısının büyüklüğü —
Apayrı bir bozkır gibi,
Tırnağının büyüklüğü —
Ters kapatılmış çanak gibi.
Apışarası koyak gibi,
Emsalsizin Arbuurul'u,
Yeldiğine yel yetişmez,
Yürüyüşüne mal yetişmez,
Perçemi göğe savurup,
Tırnağı yere gömüp,

Çapçıganda dañkanın	*Eşindiğinde kesekleri*
Colum üydöy ırgıtıp,	*Küçük çadır kadar fırlatıp,*
Mañkañ-mañkañ bastırıp,	*Salına salına yürütüp,*
Döñköñ-döñköñ celdirip.	*Hoplata hoplata yeldirip.*
Ombul-dombul tüyültüp,	*İnişli çıkışlı sıçratıp,*
Oñko atkanday sürültüp,	*Baş aşağı atılırcasına sürüyüp,*
Buurul menen zırgıtıp,	*Buurul ile ok gibi uçup,*
Cürüşünö kubanıp,	*Yürüyüşüne sevinip,*
Art cagınan tozoñu	*Ard yanından toz dumanı*
Toodoy bolup çubalıp	*Dağ gibi olup uzanıp,*
Kızıgıp kılıç baylanıp,	*Şevke gelip kılıç kuşanıp,*
Kızır çalgan kökcalıñ	*Hızır uğramış bozkurdun,*
Kaspañdın Kara-Toosun aylanıp, Bet alıp çıktı al toogo,	*Kaspañ'ın Kara Dağı'nı dolanıp, Yüz tutup çıktı o dağa,*
Adır-küdür too basıp,	*Engebeli dağlar aşıp,*
Kee bir cerge barganda	*Kimi yerlere vardığında*
Meltiregen çöl basıp,	*Uçsuz bucaksız çöl aşıp,*
Ayanbay ayköl col cürüp,	*Yılmadan ayköl yol alıp,*
At ayabay mol cürüp,	*Atı esirgemeden bol yürüyüp,*
Bereniñ kaydan ayanıp,	*Berenin nerden çekinsin,*
Cakındadı cılkıga	*Yaklaştı yılkıya*
Ayköldün uulu çunagıñ	*Ayköl'ün oğlu yavuzun,*
Kır-Kayıñdı tayanıp.	*Kır-Kayıñ'a dayanıp.*
Kır-Kayıñga barganda,	*Kır-Kayıñ'a vardığında,*
Añıraygan kapçıgay,	*Ağzını açmış dar geçit,*
Astı cagın karasa	*Alt yanına baksa*
Melmildegen çer eken,	*Uçsuz uzanan orman imiş,*
Bıyak cagın karasa	*Beri yanına baksa*
Oroktoy kara bel eken,	*Orak gibi kara bir bel imiş,*
«Oyron Bakay abamdın	*«Yiğit Bakay amcamın*
Bolcolu uşu cer eken.	*Nişan verdiği yer buymuş.*
Cer ölçöösün alayın,	*Yerin ölçüsünü alayım,*
Ereni kança bileyin,	*Ereni kaç imiş bileyim,*
Aruulap colun çalayın,	*İyice yolunu kollayayım,*
Baatırı kança boldu eken	*Bahadırı kaç olmuş acep,*
Sanap-sanap alayın	*Saya saya alayım,*
Erdigin kaalap bileyin,	*Yiğitliğini isteyip bileyim,*

Cılmaygırdın cılkısın
Cıldırıp baarın tieyin,
Een kalgırdın cılkısı
Esebi kança bileyin!»
Dep, oşondo Semetey,
Orkoygon kara beline,
Oyron Bakay abañdın
Bolcop bergen cerine.
Belge çıgıp barganda
Berendin cayın suraba,
Kara-Kırdın oyuna,
Kara-Arçanın boyuna
Kankoruñ tüşüp kaldı emi.
Manastın uulu er çirkin
Çiymek boldu sızıktı,
Cılkısın tiyip kakandın
Kılmak boldu kızıktı.
Asa baylap körgözböy,
Arday bolgon Buuruldu,
Catıp kaldı kökcal şer,
Munu mınday taştaylık,
Kayratı katuu Karagul
Cılkıçının kanı eken,
Mından kabar baştaylık.

O sırıtasının yılkısını
Sürüp hepsini vurayım,
Issız kalasının yılkısı
Hesabı kaçmış bileyim!»
Deyip, o zaman Semetey,
Sivrilen kara beline,
Yiğit Bakay amcanın
Nişan verdiği yerine.
Bele çıkıp vardığında
Berenin hâlini hiç sorma,
Kara-Kır'ın çukuruna,
Kara-Arça'nın boyuna
Hunhârın inip kondu işte.
Manas oğlu er yiğit
Çizgisini çizmek oldu,
Kakan'ın yılkısını vurup
Görklü işi kılmak oldu.
Kazığa bağlayıp göstermeden,
Küheylan misali Buurul'u,
Yatıp kaldı bozkurt şir,
Bunu böylece bırakalım,
Gayreti katı Karagul
Yılkıcıların hanı imiş,
Bundan haber başlatalım.

Onuncu cildin sonu; «Semetey» destanının birinci kitabı burada tamamlanır.
On birinci cilt, ikinci kitabın Beecin önündeki büyük savaşlarıyla sürer.

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, üçlemenin ikinci parçası olan «Semetey» destanını Kırgızca Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

Onuncu cilt, Çınkoco ile Toltoy'un kuşattığı Oogan elinden Ayçürök uğruna kopan kızıl kıyamete; Manas'ın kanı için içilen anttan Beecin'in büyülü gözcülerinin düşüşüne ve Karagul'un karşısına dikilen Semetey'e uzanır.

SEMETEY · KARALAEV VARYANTI · CİLT X

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · CİLT X

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

KIRGIZCA LATİN YAZIMI · TÜRKÇE EDEBÎ ÇEVİRİ

CİLT XI · YILKI BASKINI VE PUSUDAKI KOÑURBAY

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle
karşılıklı iki sütun hâlinde

CİLT XI

Bölüm 1 · Düşteki Arslan: Yılkı Baskını ve Karagul'un Hilesi
Bölüm 2 · Oçogor'un Kurşunu: Pusudaki Koñurbay
Bölüm 3 · Muradıl'ın Düşüşü ve Ak Kuğunun Kanadı

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Семетей» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында (1-китеп). «Turar» Yayınevi, Bişkek 2013 (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, üçlemenin yaklaşık 316.000 mısralık «Semetey» bölümünün 106.897–117.642 mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Manas göçtü; ama ocağı sönmedi. Elinde destan, dilinde ant taşıyan Kırgız, kaybettiği hanın yasını bir başka hikâyeyle sağalttı: babasız doğan, sürgünde büyüyen, atalar yurdunu geri almak için tek başına yola çıkan bir oğulun hikâyesiyle. «Semetey», üçlemenin ikinci kitabıdır; yasın, vefanın ve dönüşün destanıdır.

Sayakbay Karalaev'in dilinden yazıya geçirilen bu varyantta Semetey'in hikâyesi, Manas'ın ölümünün hemen ertesinde başlar. Abıke ile Köböş'ün ihaneti, Kanıkey'in bebeğini koynuna alıp Buhara'ya kaçışı, yetimin dedesinin sarayında soyundan habersiz büyüyüşü ve kanının çağırdığı gün Talas'a dönüşü — bunların hepsi, sözlü geleneğin en usta anlatıcısının nefesiyle, kesintisiz bir ırmak gibi akar.

Bu dizide Karalaev varyantının «Semetey» bölümünü, Kırgızca aslının Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyoruz. Transliterasyonda Türk okurunun gözüne yatkın bir yazım benimsendi; çeviride ise mısra bütünlüğü korunarak destanın epik sesi Türkçede yeniden kuruldu. Her bölümün başında iki paragraflık bir özet ve okuru bekleyen olayları toplayan kısa bilgi kutuları yer alıyor.

Söz atadan oğula geçti; kitap da elden ele geçsin.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

I	Düşteki Arslan: Yılkı Baskını ve Karagul'un Hilesi	Cilt XI — bu ciltte
2	Oçogor'un Kurşunu: Pusudaki Koñurbay	Cilt XI — bu ciltte
3	Muradıl'ın Düşüşü ve Ak Kuğunun Kanadı	Cilt XI — bu ciltte

BİRİNCİ BÖLÜM

Düşteki Arslan: Yılkı Baskını ve Karagul'un Hilesi

Beecin ellerinde, Koñurbay'ın sayısız yılkısını güden çobanların en genci Bozbala, bir gece düşünde Manas'ın oğlu Semetey'in hepsini kırıp geçirdiğini görür; başçoban Karagul ise bu uğursuz düşü dile getiren çocuğu döverek susturur. Devriyeden dönen Koñurbay, Manas'ı nasıl sırtından vurduğunu böbürlenerek anlatır, tulparı Algara'yı yılkıya emanet edip Karagul'a nöbeti sıkı tutmasını buyurur ve Beecin'deki şölene gider. Çok geçmeden düş gerçek olur: Talas'tan öç almaya gelen Semetey, akşam karanlığında çoban obasını basar, Zulpukor kılıcıyla yılkıcıları kırar ve Karagul'u yakalayıp sakalını bıyığını yolar.

Canını kurtarmak isteyen Karagul, kendini Semetey'in soyundan "Coodur" adlı bir tutsak olarak tanıtır ve genç kahramanı tatlı dille tuzağa çeker: onu cılız bir ata bindirip azgın Sarı-Su ırmağına sürer, en iyi tulparları ayırıp Semetey'in başını Koñurbay'a götürmeyi kurar. Ölümün eşiğindeki Semetey'i, sesini tanıyan sadık tulparı Taybuurul kuyruğuyla sudan çeker. Öfkeden yanan yiğit, Akolpok zırhını kuşanıp Karagul'u korkunç Dıñşa çölü boyunca kovalar; Beecin kalesinin kapısında Algara'nın kuyruğunu elinde koparır. Büyü yardımıyla kaçıp kurtulan Karagul, tan vakti Koñurbay'ın altın sarayına varıp haberi haykırır: Manas'ın gerçek bir oğlu vardır ve soyu yaşamaktadır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Genç yılkıcı Bozbala'nın düşü, Semetey'in gelip hepsini kıracağını önceden haber verir; başçoban Karagul düşü anlatan çocuğu döver.
- Koñurbay, Manas'ı Kara-Suu boğazında sırtından vurduğunu övünerek anlatır ve tulparı Algara'yı yılkıya katıp şölene gider.
- Semetey, annesi Kanıkey'in armağanı Zulpukor kılıcıyla çoban obasını basar, yılkıcıları kırar ve Karagul'un sakalını yolar.
- Karagul, kendini "Coodur" adlı soydaş bir tutsak olarak tanıtıp Semetey'i cılız atla azgın Sarı-Su (Kürpüldök) ırmağına sürerek ölüm tuzağı kurar.
- Sadık tulpar Taybuurul, boğulmak üzere olan Semetey'i kuyruğuyla ırmaktan kurtarır; Semetey, Kanıkey'in on iki yılda dokuduğu Akolpok'u kuşanır.
- Dıñşa çölü boyunca süren kovalamacada Semetey, Algara'nın kuyruğunu koparır; kaçan Karagul, Koñurbay'a "Manas'ın soyu yaşıyor" haberini ulaştırır.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI

CILKIÇININ KENCESI BOZBALANIN

KÖRGÖN TÜŞÜ

Tündügü altın, boosu cez –
Karaguldun colum üy.
Kök colborstoy tolgonup,
Cılkıçının kencesi
Bozbala çoçup oygonup,
Altın türkük çatırga
Aytmak boldu körgönün
Er Karagul baatırga,
Bozbala turup munu aytat,
Kişi bilbes şumdu aytat,
Kalp süylöböy çındı aytat:
Bozbala kirip barganda,
Kataldın uulu Karagul
Kara saat mına bul.
Kuturgan kuldu karap tur!
Aylaluu da, er da eken,
Atagı kakan curtuna
Atı uguldu debese,
Koñurbaydan er eken.
Kardıgın katuu bilgizet,
Tabarsıgı oorusa,
Kırkılıp ketken çoçkonu
Kötörüp alıp oşondo,
Kırk eki caysañ siygizet.
Kısır emdi tay soyup,
Kazı kertip cal koyup,
Meenet kuldun özünö
Aş-tamagın cay koyup.
Köökördögü kara arak
Küyüp ölgön bul kuldun
Suusununa içeeri

TÜRKÇE ÇEVİRİ

YILKIÇININ KÜÇÜĞÜ BOZBALA'NIN

GÖRDÜĞÜ DÜŞ

Tünlüğü altın, bağı tunç –
Karagul'un yolum evi.
Boz kaplan gibi kıvranıp,
Yılkıçının küçüğü
Bozbala ürküp uyanıp,
Altın direkli çadıra
Söylemek oldu gördüğünü
Er Karagul bahadıra,
Bozbala kalkıp şunu söyler,
Kimsenin bilmediği acayibi söyler,
Yalan konuşmaz, doğruyu söyler:
Bozbala girip vardığında,
Katal'ın oğlu Karagul –
Kara saat işte budur.
Kudurmuş kula bakadur!
Hem hilebaz hem de yiğitmiş,
Ünü Hakan yurduna
Adı duyuldu denmese de,
Koñurbay'dan yiğitmiş.
Öfkesini sert bildirir,
Sidik torbası ağrısa,
Kırkılıp gitmiş domuzu
Kaldırıp alıp o zaman,
Kırk iki caysañ'a işettirir.
Kısır emmiş tay kesip,
Kazı doğrayıp yele koyup,
Mihnet kulunun kendisine
Aş yemeğini bolca koyup.
Köökördeki kara rakı,
Yanıp ölesi bu kulun
Susuzluğuna içtiği

Küpsör* menen bir arak.	*Küpsör* ile bir rakı.*
Oyron bolgon al kuluñ	*Harap olası o kulun,*
Ooru bolgon emedey	*Hasta olmuş adam gibi*
Cırgalın karap otursa,	*Sefasına bakıp otursa,*
Kan Koñurbay törödöy.	*Han Koñurbay töre gibi.*
Kuturgurdu karap tur,	*Kudurmuşa bakadur,*
Arak içip alkınıp,	*Rakı içip taşkınlaşıp,*
Kuturgurdu suraba,	*Kudurmuşu hiç sorma,*
Kök coruday talpınıp,	*Boz akbaba gibi çırpınıp,*
Añgemeni arttırıp,	*Sohbeti koyulaştırıp,*
Altımıştay cılkıçı	*Altmış kadar yılkıçıya*
Tegiz comok ayttırıp.	*Hep birden destan söyletip.*
Kaardagan biröönü	*Öfkelendiği birine*
Çılgıy teri iyletip,	*Ham deriyi yumuşattırıp,*
Oñşoñdotup kaşına	*Sallandırıp karşısında*
On eki kalmak biyletip.	*On iki Kalmuk'u oynatıp.*
Oyronuñ çıkkan Karagul,	*Belanın çıktığı Karagul,*
Sölökötün karap tur!	*Suretine bakadur!*
Meenet kuldun özü oşol,	*Mihnet kulunun kendisi odur,*
Karaguldun közü oşol!	*Karagul'un gözü odur!*
Karaguldun aldına	*Karagul'un önüne*
Bargan eken Bozbala	*Varmış idi Bozbala,*
Tizesi cerge bügülüp,	*Dizleri yere bükülüp,*
Kelin bolup cügünüp,	*Gelin gibi yükünüp,*
Öñgöçün tartıp ökürüp,	*Gırtlağını çekip böğürüp,*
Kaardanıp bakırıp,	*Hiddetlenip bağırıp,*
Abıgıylap çakırıp.	*"Abıgıy!" diye çağırıp.*
«Tündö catıp tüş kördüm,	*«Gece yatıp düş gördüm,*
Abıgıy, saga aytamın,	*Abıgıy, sana söylerim,*
Tüşümdö sonun iş kördüm!	*Düşümde acayip iş gördüm!*
Tündögü tüşüm opkon tüş,	*Geceki düşüm yaman düş,*
Cürögüm başı kopkon tüş!	*Yüreğimin başı kopan düş!*
Tündögü tüşüm soo kılbayt,	*Geceki düşüm sağ komaz,*
Tündögü tüştü karasam	*Geceki düşe bakarsam,*
Sebildüüsü seksen tört,	*Pusat kuşananı seksen dört,*
Serp salgan cagı kızıl ört.	*Göz attığı yan kızıl yangın.*
Kara betine aylangan,	*Kara yüze dönüşen,*
Manastın uulu Semetey	*Manas'ın oğlu Semetey,*

Kara saat keliptir,
Bilegi coon taş cürök,
Bil müçölüü badirek.
Komokoyluu sır nayza
Uñgusun bolot aştaptır,
Koygulaşkan mendege
Korkup koltuk açpaptır.
Kaardı katuu baştaptır,
Baarıbızdı tırtaytıp,
Karmap kırıp taştaptır.
Kaşayta közdü oyuptur,
Kırgın kılıp soyuptur,
Togolongon baş kılıp,
Kargalar kanga toyuptur.
Çoñ baatır baştap cılkıçı
Çogultup karmap alıptır,
Çoguubuz menen kıyratıp,
Kırgın kılıp salıptır,
Bu emine boluçu,
Bu tüşümdü coruçu!
Arıslanday arbayıp,
Alaçıktan basıptır,
Bılk etken cerdi talkalap,
Aybalta menen cançıptır,
Bul emine boluçu,
Bu tüşümdü coruçu!
Beecindi sel bettedi,
Taş sepildi talkalap,
Takır buzup ketkeni.
Talının baarı suladı.
Uşu turgan Beecindin
Tamının baarı uradı,
Bul emine boluçu,
Bul tüşümdü coruçu!

Kara saat gelivermiş,
Bileği kalın, taş yürek,
Fil gövdeli haşarı.
Komokoylu sırlı mızrağın
Sapına çelik geçirmiş,
Çarpışan bendeye
Korkup koltuk açmamış.
Kahrı sert başlatmış,
Hepimizi sindirip,
Yakalayıp kırıp atmış.
Kör edip gözü oymuş,
Kırgın kılıp boğazlamış,
Yuvarlanan baş edip,
Kargalar kana doymuş.
Büyük bahadır başta, yılkıçıyı
Toplayıp yakalamış,
Topumuzu kırıp geçirip,
Kırgına uğratıvermiş,
Bu nedir, ne ola ki,
Bu düşümü yorsana!
Arslan gibi gerinip,
Alaçığı basıvermiş,
Kıpırdayan yeri paralayıp,
Aybalta ile saplamış,
Bu nedir, ne ola ki,
Bu düşümü yorsana!
Beecin'i sel gibi bastı,
Taş surları paralayıp,
Dümdüz bozup gitmesi.
Söğütlerin hepsi devrildi.
Şurada duran Beecin'in
Damlarının hepsi yıkıldı,
Bu nedir, ne ola ki,
Bu düşümü yorsana!

Kün batıştan ört kelip,
Küçtüünün baarın örttödü,
Küygön örtkö çaldırıp,
Özüñ küyüp ketkeniñ,

Gün batıdan yangın gelip,
Güçlülerin hepsini yaktı,
Yanan ateşe kaptırıp,
Kendinin yanıp gitmesi,

Bul emine boluçu,
Bul tüşümdü coruçu!
Manastın uulu Semetey –
Buruttardın balbanı
Cetken cerdi talkalap,
Bizge tiydi cañcalı!
Aybatı katuu, zaarı küç,
Kabılıp soyup, kıldı tüz.
Korkomun cılkı malıñdan,
Tüñülüp turam canımdan.
Manas baştap san kişi
Kaptap ketti bılkıldap,
Bakay baştap miñ kişi
Tegerektep kılkıldap.
Tegi candan tüñüldüm,
Oşolordun aldında
Kızıl buurul at mingen,
Kıl kuyrugun çart tüygön,
Uzun boyluu, keñ dalı,
Maylagan buuday cüzdöngön,
Küügüm tuman közdöngön,
Calayak ooz, car kabak,
Calañkıç sınduu bir adam
Arı balban, arı şer
Aalamdı buy kıluçu,
Kan içer kankor oşol er.
Ok cetpegen at mingen,
Ok ötpögön ton kiygen,
Bulçuñu buka belindey,
Bulkuşkandı cegidey,
Bet alıp mende bargısız,
Kagışkan aman kalgısız.
Örttöy közü caynagan,
Kekenip erdin çaynagan
Özü ıstam dininde,
Manastın uulu Semetey
Oşo kelip catıptır,

Bizge duşman zilinde.

Bu nedir, ne ola ki,
Bu düşümü yorsana!
Manas'ın oğlu Semetey –
Burutların pehlivanı,
Vardığı yeri paralayıp,
Bize değdi kavgası!
Heybeti sert, zehri güçlü,
Rast gelip boğazlayıp dümdüz etti.
Korkarım yılkı malından,
Umut kestim canımdan.
Manas başta, sayısız kişi
Kaynaşarak basıp geçti,
Bakay başta, bin kişi
Çevreleyip dalgalandı.
Candan büsbütün umut kestim,
Onların önünde
Kızıl demir kırı at binmiş,
Kıl kuyruğunu sımsıkı düğümlemiş,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Yağlanmış buğday yüzlü,
Alacakaranlık duman gözlü,
Yayvan ağızlı, yar kapaklı,
Gulyabani kılıklı bir adam,
Hem pehlivan hem de şir,
Âlemi perişan edici,
Kan içen hunhar o er.
Ok yetişmez at binmiş,
Ok işlemez kaftan giymiş,
Kası boğa beli gibi,
Çekişeni yiyecek gibi,
Karşısına bende varamaz,
Çarpışan sağ kalamaz.
Ateş gibi gözü parlayan,
Hınçla dudağını çiğneyen,
Kendisi İslam dininde,
Manas'ın oğlu Semetey,
İşte o gelip yatmıştır,

Bize düşman aslında.

Manastın uulu Semetey
Kıraan kelip kalıptır,
Kırgındı kızık salıptır,
Abıgıy sizdi baş kılıp,
Kılıçtap baştı alıptır!
Bul emine boluçu,
Bul tüşümdü coruçu!
Taştuulardı talkalap,
Kırgındı kızık salıptır,
Kızık kılıp tokmoktop,
Katılgandın baarısın
Col üstünö soyuptur,
Dañgıttarga carıptır!
Bul emine boluçu,
Bul tüşümdü coruçu!
Açuusu keldi barbaktap,
Munu ukkanda Karagul
Kaardandı dardaktap.
Töbö çaçı ürpöyüp,
Töböñdön tiygen Karagul
Kecige çaçı süksöyüp,
Kaardandı balaga,
Colum üygö kamatıp,
Colun katkan Karagul
Tüş kördüñ – dep kasaptap,
Tokmoktotup sabatıp,
Kol-ayagın baylatıp,
Öödö-tömön tokmoktop,
Şok-şoktotup aydatıp,
Tonunun baarın tıttırıp,
Toguz ayak suunu
Arkasınan cutkurup,
Tomuk berip kasaptap,
Tüş kördüñ – dep balanı
Çoguu baarı azaptap,
Kulaktan karmap culdurup
Tokmoktotup balanı
Cılkıçıga urdurup.

Manas'ın oğlu Semetey,
Doğan misali gelivermiş,
Kırgını coşkuyla salmış,
Abıgıy, sizi baş edip,
Kılıçlayıp başı almış!
Bu nedir, ne ola ki,
Bu düşümü yorsana!
Taş kuşananları paralayıp,
Kırgını coşkuyla salmış,
Eğlence edip tokmaklayıp,
Sataşanların hepsini
Yol üstünde boğazlamış,
İtlere yem eylemiş!
Bu nedir, ne ola ki,
Bu düşümü yorsana!
Öfkesi geldi kabararak,
Bunu duyunca Karagul
Hiddetlendi dikilerek.
Tepe saçı ürperip,
Tependen inesi Karagul,
Ense saçı diken diken,
Hiddetlendi çocuğa,
Yolum eve kapattırıp,
Yolu kuruyası Karagul,
"Düş gördün" diye kasaplayıp,
Tokmaklatıp dövdürüp,
El ayağını bağlatıp,
Aşağı yukarı tokmaklayıp,
Şak şak ettirip koşturup,
Kaftanının hepsini yırttırıp,
Dokuz ayak dolusu suyu
Ardı sıra yutturup,
Tomuk verip kasaplayıp,
"Düş gördün" diye çocuğa
Topluca hepsi azap edip,
Kulağından tutup yoldurup,
Tokmaklatıp çocuğu
Yılkıçıya dövdürüp.

Estüüsüngön Bozbala
Cılkıçının kencesi
Esebin mintip taptırdı,
Eñkeygende kötünö
Törö kamçı çaptırdı.
«Tüşüñ tülkü bogu – dep,
Özüñ menin bogum – dep.
Atası Manas kankordu
Altı aldagan men mına!
Buruluşta ne payda,
Men Abıgıy turganda
Burut kelet dep kayda!
Manastın uulu cetimdi,
Tüşümdö anı kördüm – dep,
Tüz bolgonun karaçı?
Oendun uulun kördüm – dep,
Oñbogonun karaçı!
Manastın uulun kördüm – dep,
Kızıtalak Bozbala
Bolbogonun karaçı!
Tüşçünü ittey sabadı,
Emi tüş körör adam kalbadı.
Eki közdüü, közü açık
Bakşı* bala turbaybı,
Manastın uulun kördüm – dep,
Baarı-coktu bildim – dep,
Cakşı bala turbaybı!
Kızıtalak buruttun
Kıtayga keler alı cok.
Kırgındı kızık saluuçu
Kıraandardın baarı cok!
Bel baylagan beli cok,
Temir kandın şaarına
Tentip ketken al cetim
Mında keler cönü cok!
Tüş kördüm – dep Bozbala
Tüyşüktü caman kördü emi.
Aygayı kulak tundurup,
Al künü cattı Karagul.

Akıllılık taslayan Bozbala,
Yılkıçının küçüğü,
Hesabını böyle buldurdu,
Eğildiğinde kıçına
Töre kamçı çaldırdı.
«Düşün tilki boku» diye,
«Kendin benim bokum» diye.
Babası hunhar Manas'ı
Altı kez aldatan ben işte!
Dönemeçte ne fayda,
Ben Abıgıy dururken
Burut gelir demek nerede!
Manas'ın oğlu yetimi,
"Düşümde onu gördüm" diye,
Düpedüz olduğuna baksana?
"Oyonun oğlunu gördüm" diye,
Onmadığına baksana!
"Manas'ın oğlunu gördüm" diye,
Kahrolası Bozbala'nın
Olmadık işine baksana!
Düşçüyü it gibi dövdü,
Artık düş görecek adam kalmadı.
İki gözlü, gözü açık
Bakşı çocuk değil mi ya,*
"Manas'ın oğlunu gördüm" diye,
"Varı yoğu bildim" diye,
İyi çocuk değil mi ya!
Kahrolası Burut'un
Kıtay'a gelecek gücü yok.
Kırgını coşkuyla salacak
Doğanların hepsi yok!
Bel bağladığı beli yok,
Temir Han'ın şehrine
Sürünüp gitmiş o yetim,
Buraya gelecek yolu yok!
"Düş gördüm" diye Bozbala
Mihneti fena gördü şimdi.
Haykırışı kulak sağır edip,
O gün yattı Karagul.

KOÑURBAY ALGARANI ALIP KELIP,
CILKIÇIGA KOŞKONU
Tañ kaşkayıp sürgönü,
Cerge carık tiygeni.
Alöökönün Koñurbay
Atboroyun sıdırıp,
Tögöröktün tört burçun
Tört aylana kıdırıp,
At arıtıp, cer çalıp,
Kayguuldu karap iz çalıp,
Altından tizgin bulkuntup,
Algara atın culkuntup,
Çoñ ötügün çoykoytup,
Korozdoy moynun koykoytup,
Kök kübönü camınıp,
Körör bolsoñ, Koñurbay
Kök colborstoy çamınıp,
Altın nayluu sır kanca,
Alaçıktay çoñ Kalça,
Altımış balban, kırk kalday,
Aksakalı Koñurbay
Cılkıçını şaştırıp,
Orkoktotup Kara atın
Oyku-kaykı bastırıp,
Körör bolsoñ uşunday.
Kögala sakal çoçkonun
Köördön topçu muştumday.
Belindegi düñgürçök*
Düñgürçökkö kol salıp,
Düñgürçöktö tameki
Beş çeñgeldep saldı ele,
Bereniñdin kancası
Beş eli böksö kaldı ele.
Kıtay ottuk, boor taş
Kırıp iyip, çok koyup,
Kancasına ot koyup,
Korkurata sordu ele,

KOÑURBAY'IN ALGARA'YI GETİRİP

YILKIYA KATMASI
Tan ağarıp söktüğünde,
Yere aydınlık değdiğinde,
Alööke oğlu Koñurbay,
At sırtında koşturup,
Dünyanın dört bucağını
Dört dolanıp gezerek,
At yorup, yer yoklayıp,
Devriyeyi gözleyip iz sürüp,
Altından dizgini silkeleyip,
Algara atını dartlatıp,
Koca çizmesini gererek,
Horoz gibi boynunu kıvırtıp,
Gök zırhı bürünüp,
Görecek olsan, Koñurbay
Boz kaplan gibi atılıp,
Altın lüleli sırlı çubuk,
Alaçık kadar iri Kalça,
Altmış pehlivan, kırk kalday,
Aksakalları Koñurbay,
Yılkıçıyı telaşlandırıp,
Hoplata hoplata Kara atını
Kıvrım kıvrım yürütüp,
Görecek olsan işte böyle.
Boz ala sakallı domuzun
Mineden düğmesi yumruk kadar.
Belindeki düñgürçök,*
Düñgürçöğe el atıp,
Düñgürçökteki tütünü
Beş avuçlayıp koydu idi,
Yiğidinin çubuğu
Beş parmak eksik kaldı idi.
Kıtay çakmağı, çakmak taşı,
Çakıp hemen kor koyup,
Çubuğuna ateş koyup,
Horlata horlata çekti idi,

Kumarı kanıp boldu ele.	*Hevesi kanmış oldu idi.*
Koyo berse korkurap,	*Bırakıverse horuldayıp,*
Kancasının tütünü	*Çubuğunun dumanı*
Kol ıştıktay burkurap.	*Ocak bacası gibi tütüp.*
Astındagı Algara,	*Altındaki Algara,*
Algaranın bar belem	*Algara'nın var mıymış*
Kaptalında kanatı.	*Böğründe kanadı.*
Bu kapırdın Kara atı.	*Bu kâfirin Kara atı.*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke oğlu Koñurbay,*
Karool karap, col kaygıp,	*Karakol gözleyip, yol kollayıp,*
Kaçan bolso adatı,	*Ne zaman olsa âdeti,*
Kuyrugu sayañ, calı az,	*Kuyruğu seyrek, yelesi az,*
Kulandı kuusa kutkarbas,	*Kulanı kovsa kaçırtmaz,*
Kuuşkan coogo bolgon maş,	*Kovalanan düşmana pek usta,*
Algara oozun burdu ele.	*Algara ağzını çevirdi idi.*
Kaardanıp bakırıp,	*Hiddetlenip bağırıp,*
Karaguldu çakırıp,	*Karagul'u çağırıp,*
Karagul cetti cügürüp,	*Karagul yetişti koşarak,*
Tizesi cerge bügülüp,	*Dizleri yere bükülüp,*
Er Koñurbay baatırga	*Er Koñurbay bahadıra*
Kelin bolup cügünüp.	*Gelin gibi yükünüp.*
Bar eken ittin kan atı	*Var imiş itlerde böyle töre:*
Ulugu kelse kaşına	*Ulusu gelse karşısına*
Urgaaçıday cügüngön	*Dişi gibi yükünmek,*
Kıtaylardan adatı.	*Kıtayların âdeti.*
Mına oşondo Koñurbay	*İşte o zaman Koñurbay*
Karagulga munu aytat,	*Karagul'a şunu söyler,*
Kaalasa eçen şumdu aytat:	*Dilerse nice acayibi söyler:*
«Atañdın körü, Karagul,	*«Atanın körü, Karagul,*
Uluu talaa, tar coldu	*Ulu bozkırı, dar yolu*
Uçuna çeyin men çaldım,	*Ucuna değin ben yokladım,*
Uluu ataktuu Altaydın	*Ulu ünlü Altay'ın*
Oşogo çeyin men bardım.	*Ta oralarına ben vardım.*
Algaranı cooruttum,	*Algara'yı yordum,*
Köçügüm kıyla ooruttum.	*Kıçımı hayli ağrıttım.*
Kakıldagan karga cok,	*Gaklayan karga yok,*
Kurkuldagan kuzgun cok,	*Kurklayan kuzgun yok,*

Kaldaktap uçkan coru cok,
Kabılanım Karagul,
Özümdön başka zoru cok,
Kara suuda keme cok,
Kayran başım barında
Kaş kaytarar eme cok.
Tuura suuda keme cok,
Tuygun başım barında
Teñ kelişer eme cok.
Kulcam catat belimde,
Ördögüm catat kölümdö.
Tülküm catat, Karagul,
Koymogo koygon cerimde.
Uluu Beecin kızık şaar –
Uçuna çeyin kıdırdım,
Tügöl Beecin tüpkü şaar –
Tübünö çeyin kıdırdım.
Algaranı tındırbay,
Atagım bar çoñ uluk
Kakandan keldim toorulup.
Men aşpagan bel kalbay,
Men baspagan cer kalbay,
Aşuu aşıp, taş basıp,
Arık boldu Algara,
Aşkere kanı koyulup,
Karıp boldu Algara.
Kıyla cerdi kıdırdım,
Boz adırmak too da cok,
Meni menen bet alışar coo da cok.
Karmaşar duşman kalgan cok,
Algaranı agıtam,
Nık semirsin arman cok.
Kışıñkısın cılkını
Kır-Kayıñ çıga kıştatkın.
Cılkıçının baarına
Iynine suur ıştatkın.
Küzdün künü bolgondo
Kürpüldök bozun küzdötkün,
Cazdın künü bolgondo

Kanat çırpıp uçan akbaba yok,
Kaplanım Karagul,
Kendimden başka zorlusu yok,
Kara suda gemi yok,
Aziz başım var iken
Karşı duracak kimse yok.
Duru suda gemi yok,
Toygun başım var iken
Denk gelecek kimse yok.
Yaban koçum yatar belimde,
Ördeğim yatar gölümde.
Tilkim yatar, Karagul,
Bıraktığım yerimde.
Ulu Beecin ilginç şehir –
Ucuna değin dolaştım,
Bütün Beecin köklü şehir –
Dibine değin dolaştım.
Algara'yı dinlendirmeden,
Ünüm var, büyük uluğum,
Kakan'dan geldim dolanıp.
Ben aşmadık bel kalmadan,
Ben basmadık yer kalmadan,
Geçit aşıp, taş basıp,
Arık düştü Algara,
İyice kanı koyulaşıp,
Bitkin düştü Algara.
Nice yeri dolaştım,
Boz kıraç dağ da yok,
Benimle yüzleşecek düşman da yok.
Tutuşacak hasım kalmadı,
Algara'yı salıveririm,
İyice semirsin, gam yok.
Kışın yılkıyı
Kır-Kayıñ çıkışında kışlat.
Yılkıcıların hepsine
Omzunda marmot kürkü kuşandır.
Güz günü olduğunda
Kürpüldök bozkırında güzlet,
Bahar günü olduğunda

Sarı-Suu boyloy salgıla!
Kan Koñurbay çoñ törö,
Kabarıñda bar beken
Menin kılgan işim oñ törö!
Kabagım biyik, zaarım küç,
Kayran canım barında
Katılgandı kılam tüz!
Colop mende ketebi,
Colukkan ölböy ötöbü?
Astımdagı Algara,
Algara tulpar malım bar
Meni menen alışkan aman kalabı?
Kayran canım turganda,
Kaptap mende kelebi,
Karmaşıp adam ceñebi?
Astıma acalduu mende kelebi.
Meni eñkeytip mende alabı,
Eñişken aman kalabı?
Bulgaarıdan terdigim,
Bul aalamga belgilüü
Koñurbay menin erdigim!
Keçee, kabarıñda bar beken,
Kalaymandı salganda,
Kankor kelip Beecindin
Kandıgın tartıp alganda,
Iskender tiybes Beecinge
Işi cetip kalganda
San dünüyö, kızdardı
Olcogo tartıp alganda,
Taktı talak kılganda,
Dalay erdi kırganda,
Cürüşünön çañ çıgıp,
Dooşunan can çıgıp,
Kaardanıp kan Manas
Kakandın curtun sordu ele,
Üyüñ küygön al kankor
Ayagında özüm kolduu boldu ele.
Kapır menen busurman

Sarı-Suu boyunca salın!
Han Koñurbay ulu töre,
Haberin var mıdır ki,
Benim yaptığım iş doğrudur, töre!
Kaşım yüksek, zehrim güçlü,
Aziz canım var iken
Sataşanı dümdüz ederim!
Yoluma çıkan bende kurtulur mu,
Rastlayan ölmeden geçer mi?
Altımdaki Algara,
Algara tulpar malım var,
Benimle tutuşan sağ kalır mı?
Aziz canım dururken,
Üstüme bende gelir mi,
Tutuşup insan yener mi?
Önüme eceli gelmiş bende gelir.
Beni eğdirip bende alır mı,
Güreşe tutuşan sağ kalır mı?
Sahtiyandan terliğim,
Bu âleme bellidir
Koñurbay, benim erliğim!
Hani, haberin var mıdır,
Kızılca kıyamet koptuğunda,
Hunhar gelip Beecin'in
Hanlığını çekip aldığında,
İskender değmez Beecin'e
İşi yetip kaldığında,
Sayısız serveti, kızları
Ganimete çekip aldığında,
Tahtı talak ettiğinde,
Nice eri kırdığında,
Yürüyüşünden toz çıkıp,
Gürlemesinden can çıkıp,
Hiddetlenip Han Manas
Kakan'ın yurdunu sömürdü idi,
Evi yanası o hunhar,
Sonunda kendi elimden oldu idi.
Kâfir ile Müslüman

Kaçpay turup uruşup,	*Kaçmadan durup vuruşup,*
Er Kococaş çoñ mergen	*Er Kococaş, büyük nişancı,*
Erdikti epsiz kılganda,	*Erliği ölçüsüz kıldığında,*
Almambet menen Çubagın	*Almambet ile Çubak'ı,*
Bayçoro menen Sırgagın	*Bayçoro ile Sırgak'ı,*
Baarın katar kırganda,	*Hepsini sıraca kırdığında,*
Akkula okko uçkanda,	*Akkula ok ile uçtuğunda,*
Keçee, Almambet şeyit keçkende,	*Hani, Almambet şehit düştüğünde,*
Eer tokumun kötörüp,	*Eyer takımını yüklenip,*
107280 Kan içme kankor kalcayıp,	*Kan içen hunhar dikilip,*
Taş sayıngan kıtaydı	*Taş kuşanan Kıtay'ı,*
Talaada cöö kalganda,	*Ovada yaya kaldığında,*
Taza kırıp taştagan.	*Tümüyle kırıp bırakmıştı.*
Ölöördögü şerdigi,	*Ölürkenki şirliği,*
Oşo colku soguşta	*O seferki savaşta,*
Ölörman burut çirkindin.	*Ölesiye vuruşan Burut zavallının,*
Oşondo kılgan erdigi.	*O zaman ettiği erliği.*
Kaardı katuu baştagan,	*Kahrı sert başlatan,*
Kococaştı baş kılıp,	*Kococaş'ı baş edip,*
107290 Kazınalık mergendin	*Hazineye bağlı nişancının*
Segizin atıp taştagan.	*Sekizini vurup atmıştı.*
Kayrat kılıp kamınıp,	*Gayret edip davranıp,*
Altı miñ kıtay, san kalday	*Altı bin Kıtay, sayısız kalday,*
Camgır kılıp caa tartıp,	*Yağmur gibi yay çekip,*
Möndür kılıp ok atıp,	*Dolu gibi ok atıp,*
Kayran özüm baş bolup	*Aziz kendim baş olup,*
Karmoogo cettik kamınıp.	*Yakalamaya yetiştik davranıp.*
Oşondo küpsördön darı kübülüp,	*O anda küpsörden barut dökülüp,*
Küyüttüü candan tüñülüp,	*Dertli candan umut kesip,*
107300 Bolkulday basıp ayanıp,	*Sarsıla sarsıla basıp sakınıp,*
Akkelteni tayanıp,	*Akkelte'ye dayanıp,*
Turgan eken al kankor.	*Duruyor imiş o hunhar.*
Ayta-buyta degiçe,	*"Şu-bu" diyene dek,*
Açıp közdü cumguça,	*Açıp gözü yumana dek,*
Menden ayza cetti ele,	*Benden mızrak yetişti idi,*
Kök tulpar sınduu at mingen,	*Gök tulpar misali at binmiş,*
Özü caraluu bolup ketti ele.	*Kendisi yaralı olup gitti idi.*
Kök sülöösün börk kiygen,	*Gök vaşak börkünü giymiş,*

Aytpay koyup carasın,
Kökcal Bakay kurdaşı,
Kankordun anık sırdaşı
Kalaymandı baştagan,
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça
Altı miñ kıtay, san kalday
Baarısın kılıçtap kırıp
taştagan.

Söylemeden yarasını,
Kökcal Bakay akranı,
Hunharın gerçek sırdaşı,
Kızılca kıyameti başlatan,
"Şu-bu" diyene dek,
Açıp gözü yumana dek,
Altı bin Kıtay'ı, sayısız kaldayı,
Hepsini kılıçlayıp kırıp
bırakmıştı.

Kıyındıgın bilgizgen,
Kıraan Manas kankordu
Kıyın Bakay oşondo
Arbuurulga mingizgen.
Örttöy közü bek caynap,
Örttönüp ketken buruttun
Kan içmesi çın karmap,
Kaardı katuu baştagan,
Kürmö kiygen küçtüü ölgön,
Taş sayıngan taza ölgön.
Taybuuruldu mindi ele,
Kaynap catkan kıtaydı
Kakanga çeyin sürdü ele.
Kaardı katuu baştagan,
Bek bekitken eşikti
Beşöönü birdey kıyratıp,
Takır buzup taştagan.
Kankor kayra tartkanda
Artınan colun çalgamın,
Men atayı añdıp kalgamın.
Karoolgo koygon Acıbay,
Arıs uktap kalganda
Bet alıp özüm cetkemin,
Kır arkanın som söökkö
Ayabay muştap ötkömün.
Kankor kabıldap cürüp öldü deyt.
Öz tuuganı kas çıgıp,
Cetim kalgan balanın
Kolunda malın böldü deyt.

Zorluluğunu bildirmiş,
Doğan Manas hunharı
Zorlu Bakay o zaman
Arbuurul'a bindirmiş.
Ateş gibi gözü sert parlayıp,
Yanıp tutuşan Burut'un
Kan içmesi gerçekten tutup,
Kahrı sert başlatan,
Cübbe giyen güçlü öldü,
Taş kuşanan tümden öldü.
Taybuurul'a bindi idi,
Kaynayıp yatan Kıtay'ı
Kakan'a değin sürdü idi.
Kahrı sert başlatan,
Sıkı berkitilmiş kapıyı,
Beşini birden parçalayıp,
Dümdüz bozup bırakmıştı.
Hunhar geri döndüğünde
Ardından yolunu gözledim,
Ben mahsus pusuya yattım.
Karakola konan Acıbay
Derin uykuya daldığında,
Yönelip kendim yetiştim,
Sırt omurgasının som kemiğine
Amansız yumruklayıp geçtim.
Hunhar sakatlanıp gide gide öldü derler.
Öz akrabası hasım çıkıp,
Yetim kalan çocuğun
Elindeki malını bölüştü derler.

Bayagı kançık katın Kanıkey
Kötörüp alıp ceektep,
Köp düynösün çaçtı deyt.

Arkalap alıp balasın
Karakan közdöy kaçtı deyt.
Temir kandın şaarına
Tentip kirip ketti deyt.
Karakandın şaarına,
Kaçıp kirip ketti deyt.
Oşo karaluu ketip Kanıkey,
Kaçıp ketip Semetey
Cetim cürüp cetilip,
Cergege özü koşulup,
Ereşen tartıp*, er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Talaska kelip kondu deyt,
Atasınan kança öödö
Aşkere kökcal boldu deyt.
Cılgınduu Keñ-Kol, Talaska
Konup kaldı dep uktum,
Kayaşayak bergendi
Kankordun uulu Semetey
Sorup aldı dep uktum.
Atasınan er çıgıp,
Aalamdı buzgan şer çıgıp,
Atı ugulat cer örttöp.
Ulamadan uladım,
Bilgenderden suradım.
Katılgandın baarısın,
Öz bilgenin al cetim
Kılıp saldı dep uktum.
Kıyıgına tiygendi
Kıyıp saldı dep uktum.
Oşo cetim kelet dep,
Kuturgurdan koobum bar.
Beldi bekem buuyt – dep,
Beecinde catkan bizderden
Manastın kunun kuuyt – dep.

O bildik kancık kadın Kanıkey,
Sırtlayıp alıp kıyı sıra,
Çok servetini saçtı derler.

Sırtına vurup çocuğunu,
Karakan'a doğru kaçtı derler.
Temir Han'ın şehrine
Sürünüp girip gitti derler.
Karakan'ın şehrine
Kaçıp girip gitti derler.
O yaslı gidip Kanıkey,
Kaçıp gidip Semetey,
Yetim gezip yetişip,
Yurduna kendisi katılıp,
Erişip serpilip, er olup,*
Er oğluyla denk olup,
Talas'a gelip kondu derler,
Babasından nice üstün,
Apaçık bozkurt oldu derler.
Ilgınlı Keñ-Kol'a, Talas'a
Konup kaldı diye duydum,
Karşılık vereni,
Hunharın oğlu Semetey,
Sömürüp aldı diye duydum.
Babasından yiğit çıkıp,
Âlemi bozan şir çıkıp,
Adı duyulur, yer yakıp.
Rivayetten rivayet uladım,
Bilenlerden sordum.
Sataşanların hepsine,
Kendi bildiğini o yetim
Yapıverdi diye duydum.
Damarına basanı
Kıyıverdi diye duydum.
O yetim gelir diye,
Kudurmuştan korkum var.
"Beli sıkı bağlar" diye,
Beecin'de yatan bizlerden
"Manas'ın kanını arar" diye.

Asker cıynap, kol cıyıp,	*Asker toplayıp, ordu derip,*
Aramdın uulu kelet – deyt.	*"Haramın oğlu gelir" derler.*
Beecinge beypay salat – deyt,	*"Beecin'e bela salar" derler,*
Ölüü-tirüü bolobu,	*Ölü mü diri mi olur,*
Meni menen al çirkin	*Benimle o zavallı*
Bir betteşip kalat – deyt.	*Bir yüzleşecek derler.*
Kabarçıdan kep ugam,	*Haberciden söz duyarım,*
Kankordun uulu al çunak	*Hunharın oğlu o haşarı*
Katılbay koyboyt – dep ugam.	*"Sataşmadan durmaz" diye duyarım.*
Çarpışa turgan beren – deyt,	*"Çarpışacak yiğittir" derler,*
Çaması kelse Kakanga	*"Gücü yeterse Kakan'la*
Çabışa turgan eren – deyt.	*Vuruşacak erendir" derler.*
Atası Manas kökcaldan	*Babası bozkurt Manas'tan*
Artıgıraak – dep uktum.	*Daha üstün diye duydum.*
Öz bilgenin cerine	*Kendi bildiğini yerine*
Kılıp saldı – dep uktum,	*Getiriverdi diye duydum,*
Öçöşünö tiygende	*Hıncına dokunulduğunda,*
Öz atası kan Cakıptı baş kılıp	*Öz atası Han Cakıp'ı baş edip,*
Kırıp saldı – dep uktum.	*Kırıverdi diye duydum.*
Kayır aytar can kalbay,	*Hayır diyecek can kalmadan,*
Baatır çıktı – dep uktum	*Bahadır çıktı diye duydum,*
Manastan artık kaarduu	*Manas'tan daha kahırlı*
Kapır çıktı – dep uktum.	*Kâfir çıktı diye duydum.*
Karap kalçu uul emes,	*Bakıp duracak oğul değil,*
Karmaşpay koyçu kul emes.	*Tutuşmadan duracak kul değil.*
Baatır eleñ Karagul,	*Bahadır idin Karagul,*
Bıyagına sak bolgun!	*Bu yanına dikkatli ol!*
Oşo biz çabışıp cürgöndö	*Hani biz vuruşup yürürken,*
Bakay degen bar ele,	*Bakay denen biri vardı,*
Oşo baarınan mıktı can ele.	*O, hepsinden yaman candı.*
Ayzakerden ıktuu ele,	*Mızrakçıdan ustaydı,*
Özü coonun aylasın	*Kendisi düşmanın çaresini*
Aşkere bilgen mıktı ele,	*Apaçık bilen yamandı,*
Kılıçka şaydoot şer ele,	*Kılıçta çevik şirdi,*
Mıltıkka mergen er ele.	*Tüfekte nişancı erdi.*
Cekene belge kurçangan,	*Hançerini beline kuşanan,*
Cer kötörgüs Beecinge	*Yer kaldıramaz Beecin'e*
Ceke kirip kol salgan.	*Yalnız girip el salan.*

Arıslanday közü caynagan,	*Arslan gibi gözü parlayan,*
Ölümdü kılça körböstön	*Ölümü kıl kadar görmeden,*
Manastın altın tuusun karmagan.	*Manas'ın altın tuğunu tutan.*
Erdi saysa kim saydı,	*Eri sapladıysa kim sapladı,*
Estesem Bakay er saydı,	*Anarsam, Bakay er sapladı,*
Atı kalgan Manaska.	*Adı kalmış Manas'a.*
Ayla tapkıç akılman,	*Çare bulucu bilge,*
107430 Arıslan Bakay er ele,	*Arslan Bakay er idi,*
Akıl menen aylası	*Akıl ile çaresi*
Manastan arık eme ele,	*Manas'tan geri değildi,*
Biz menen alış kılganda	*Bizimle boğuştuğunda*
Oşo Bakay kögala sakal kezi ele. Uktap	*O Bakay'ın boz ala sakallı çağıydı.*
catkan oñçu emes,	*Uyuyakalan iflah olmaz,*
Oşo Bakay ölgöndür,	*O Bakay ölmüştür,*
Kıyamat cüzün körgöndür,	*Kıyamet yüzünü görmüştür,*
Oşo Bakay ölbösö,	*O Bakay ölmediyse,*
Kıyamat cüzün körbösö	*Kıyamet yüzünü görmediyse,*
Semeteydi eerçitip,	*Semetey'i peşine takıp*
107440 Alıp kelçü eme ele.	*Getirecek olan oydu.*
Alıp keler sebebi:	*Getirmesinin sebebi:*
Kakançınga kalayman,	*Kakançın'a kıyameti*
Salgan Bakay emespi,	*Salan Bakay değil mi,*
Çet-Beecindin kandıgın	*Çet-Beecin'in hanlığını*
Algan Bakay emespi,	*Alan Bakay değil mi,*
Kan oturçu altın tak	*Han oturan altın tahta*
Mingen Bakay emespi.	*Kurulan Bakay değil mi.*
Kança sapar Beecinde	*Nice sefer Beecin'de*
Cürgön Bakay emespi,	*Gezen Bakay değil mi,*
107450 Beecindin colu beş bölök –	*Beecin'in yolu beş ayrı –*
Beş kolunday dapdaana,	*Beş parmağı gibi apaçık*
Bilgen Bakay emespi,	*Bilen Bakay değil mi,*
Kazat baştap Kakanga,	*Gaza açıp Kakan'a,*
Eçen sapar bul cayda	*Nice sefer bu yerde*
Cürgön Bakay emespi.	*Gezen Bakay değil mi.*
Oşo Bakay cogolboyt,	*O Bakay yok olmaz,*
Oşo Bakay cogolboy,	*O Bakay yok olmadan,*
Beecindin işi oñolboyt.	*Beecin'in işi düzelmez.*
Buruttun Bakay kapırı,	*Burut'un Bakay kâfiri,*

Karagul senden kem emes.
Oşo Bakay kandın akılı!
Üzülgönün ulagan,
Kızıtalak kankordun
Çaçılganın cıynagan.
Oşo Bakay col baştap,
Köönü kelse kuu burut,

Karagul, senden aşağı değil.
O Bakay, hanın aklıdır!
Kopanını ulayan,
Kahrolası hunharın
Saçılanını toplayan.
O Bakay yol başlayıp,
Gönlü isterse kurnaz Burut,

Kayguulga kelip cürbösün!
Senin kıydı Kara atıñ bar,
Karılıgıñ bolboso,
Kıyın eleñ, karkıbar!
Tetigi Altın-Kenden karool çal,
Uyku tuugan bolçu emes,
Kuukulcadan kabar al
Emi bu cerge turup neteyin,
Karan kalgan Algara
Nık semirip kaluuga
Kara taanday cılkıga
Koşup koyup keteyin.
Kapıya kalsañ camanat,
Cılkıñ menen cılas bol,
Algara saga amanat!
Beykabar turup neteyin,
Beecindi közdöy keteyin.
Bıyıl kırk kandın eli çogulup,
Çagaan* açıp, toy bolup,
Murutum buurul çagında
Kızıkka kılça toyboymun,
Altı teytey, kırk şurkut
Algan zayıbım oşo ele,
Oşonu menen oynoymun.
Er Koñurbay men elem,
Erdigim elden bir bölök,
Beecinge korgon çep elem.
Altı teytey, kırk şurkut
Az künü catıp koynuna
Kızık oynoor kezi ele.
Emi akıl aytıp neteyin,

Devriyeye gelip yürümesin!
Senin kurnaz Kara atın var,
Kocamışlığın olmasa,
Zorluydun, karkıbar!
Şu Altın-Ken'den karakol gözle,
Uyku insana kardeş olmaz,
Kuukulca'dan haber al.
Şimdi burada durup nideyim,
Kara bahtlı Algara'yı,
İyice semirip kalması için,
Kara karga sürüsü gibi yılkıya
Katıverip gideyim.
Gafil kalırsan kötü nam,
Yılkınla birlikte yok ol,
Algara sana emanet!
Habersiz durup nideyim,
Beecin'e doğru gideyim.
Bu yıl kırk hanın eli toplanıp,
Çagaan açılıp, toy olup,*
Bıyığım kırlaştığı çağda
Zevke kıl kadar doymam,
Altı teytey, kırk şurkut,
Aldığım karım işte oydu,
Onunla oynarım.
Er Koñurbay ben idim,
Erliğim elden başkadır,
Beecin'e korunak sur idim.
Altı teytey, kırk şurkut,
Az gün koynuna yatıp
Zevkle oynayacak çağıydı.
Şimdi akıl verip nideyim,

Özüñ artık can eleñ,
Men kakandı közdöy keteyin.
Beylesem özüm çoñ uluk,
Beecinde cüröm toorulup.
Kabarım artık çoñ uluk,
Kakanda cüröm toorulup.
Eki cakta köp cürüp,

Kendin üstün candın,
Ben Kakan'a doğru gideyim.
Bakarsam kendim büyük uluğum,
Beecin'de gezerim dolanıp.
Ünüm üstün, büyük uluğum,
Kakan'da gezerim dolanıp.
İki yanda çok gezip,

Elimdi saktaym dep cürüp,
Kayguul çalıp köp cürüp,
Kakandı saktaym dep cürüp,
Kök coruday oloktop,
Tük kızıkka batpadım,
Ordogo oynop catpadım,
Oylo munu, Karagul!
Karooldu katuu sala kör,
Karmagandı soo kılbay,
Karmap başın çala kör.
Bacıga cıygan san kara,
Kazınalık tümön mal
Karagul, cakşı baga kör!
Atañdın körü, Karagul,
Men körgöndü kördüñbü?
Tetigi kara arçada dümpüygön
Kambıldıgın aşırıp,
Kanday balaa boldu eken?!
Ak kacır uçpas arçadan
Arbaygan eme körünöt.
Corular uçpas conokto
Colum üydöy çoñ karaan
Bu emine boluçu?!
Koñurbay ayta salganı,
Karagul karap kalganı,
Oloñdogon kıydı kul
Oñurayıp alganı.
Ce coru ekenin bile albay,
Kara coru turbaybı.
Ce coo ekenin bile albay,
Colu katkan Karagul,

Elimi koruyayım diye gezip,
Devriye yoklayıp çok gezip,
Kakan'ı koruyayım diye gezip,
Boz akbaba gibi bakınıp,
Hiç zevke ermedim,
Orduda oynayıp yatmadım,
Düşün bunu, Karagul!
Karakolu sıkı kuruver,
Yakaladığını sağ komadan,
Yakalayıp başını yarıver.
Vergiye yığılmış sayısız kara mal,
Hazinelik tümen malı,
Karagul, iyi bakıver!
Atanın körü, Karagul,
Ben gördüğümü gördün mü?
Şu kara ardıçta kabaran, Kurnazlığını aşırıp,
Nasıl bela oldu ki?!
Ak akbaba uçmaz ardıçtan
İri gövdeli bir şey görünür.
Akbabalar uçmaz sırtlarda,
Yolum ev kadar büyük karaltı,
Bu nedir, ne ola?!
Koñurbay deyiverdi,
Karagul bakakaldı,
Pörtlek gözlü kurnaz kul
Ağzı açık bakakaldı.
Ya akbaba mı bilemeden,
Kara akbaba değil mi ya.
Ya düşman mı bilemeden,
Yolu kuruyan Karagul,

Cobomok boldu mına bul.
Çılgıy balaa Karagul,
Çılgıy içi ot canıp,
Çıday albay mına bul
Oñurañdap, okşoktop,
Otura albay şokşoktop.
«Can cürbögön calpak taş
Cabıktay eme körünöt.
Canıñ çıkkır kaysı dep,
Coru konbos kara arça
Toodoy eme körünöt».

Şaşkına döndü işte bu.
Ham bela Karagul,
Ham içi ateş yanıp,
Dayanamadan işte bu,
Homurdanıp, sendeleyip,
Oturamadan kıpırdanıp.
«Can yürümez yassı taş
Çatı örtüsü gibi görünür.
Canın çıkası nedir bu diye,
Akbaba konmaz kara ardıç
Dağ gibi bir şey görünür».

Oy oylonup Karagul,
Otura albay mına bul!
Közüñö kelgen Karagul
Köp karadı soroktop.
Koñurbay menen Karagul
Köp karadı mına bul,
Kabagın tüyüp uñkuyup,
Köp karadı şuñkuyup.
Kuldun şekşip kalganın
Kurgan bala bildi emi.
Kazanbaktay kara börk
Başınan culup alganı,
Kara boyun caşırıp,
Başındagı tebetey
Irgıtıp turup kalganı.
Tegerenip, aylanıp,
Tebetey cerge keldi emi,
Kıydı kul körüp bildi emi,
«Arıktan cılkı ölgön go,
Cırtkıçtan coru körgön go.
Cılbay kalgan cılkı ölüp,
Cılkını coru cegen go.
Karoolçubu – dep çooçusam,
Algaranı agıtıp,
Kök corgo minip kamınıp,
Körör bolsoñ oşondo
Kök colborstoy çamınıp,

Düşünceye dalıp Karagul,
Oturamaz oldu işte bu!
Gözüne ilişen Karagul
Çok baktı boynunu uzatıp.
Koñurbay ile Karagul,
Çok baktı işte bu,
Kaşını çatıp somurtup,
Çok baktı süzülüp.
Kulun kuşkulandığını
Zavallı çocuk bildi şimdi.
Kazan kapağı gibi kara börkü
Başından çekip aldı,
Kara gövdesini gizleyip,
Başındaki kalpağını
Fırlatıp durakaldı.
Dönerek, dolanarak,
Kalpak yere geldi şimdi,
Kurnaz kul görüp bildi şimdi,
«Arıklıktan yılkı ölmüş ya,
Leşe akbaba görünmüş ya.
Kımıldamaz olan yılkı ölüp,
Yılkıyı akbaba yemiş ya.
Gözcü müdür diye ürksem de,
Algara'yı salıverip,
Kök yorgaya binip davranıp,
Görecek olsan o zaman,
Boz kaplan gibi atılıp,

Bulgaarı terdik, burma bel
Buruksugan er Kalça.
Kebez belboo, keñ ötük,
Kelbersigen çoñ Kalça
Köp cılkının çetinen
Kök corgo oozun caydı ele,
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Kuturgurdun corgosu

Sahtiyan terlik, burma bel,
Mis kokulu er Kalça.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Kurumlanan koca Kalça,
Çok yılkının kıyısından
Kök yorganın ağzını saldı idi,
"Şöyle-böyle" diyene dek,
Açıp gözü yumana dek,
Kudurmuşun yorgası

Közdön kayım boldu ele.
Beecinge ketken Koñurbay,
Munu mınday taştaylı,
Kataldın uulu Karagul,
Oşondon kabar baştaylı.
Kuturgan kuldun özü oşol,
Cılma aytpay bakırıp,
Cılkıçısın çakırıp,
Buyruk kıldı Karagul,
Adam bilbes çoñ bülük
Şumduk kıldı Karagul.
Cılkıçının başçısı
Al aygırçan Cañıbay,
Kaardanıp bakırıp,
Cañıbaydı çakırıp:
«Atañdın körü, Cañıbay,
Bölök çırdı koygula,
Kırgın algan cılkıdan
Karmap alıp kılçaybay,
Tak seksendi soygula.
Baarı çılka may bolsun,
Bügün çagaandın toyun koygula! Arak içip alkınıp,
Altın caka kementay
Kiygen kuldun biri eken,
Cılkıçının cılmaytıp,
Bilgen kuldun biri eken.
Kayrattuu kul bakırıp,
Cılkıçını çakırıp.

Gözden kayboldu idi.
Beecin'e giden Koñurbay'ı,
Bunu böylece bırakalım,
Katal'ın oğlu Karagul,
Ondan haber başlatalım.
Kudurmuş kulun kendisi odur,
Yumuşak söylemez, bağırıp,
Yılkıçısını çağırıp,
Buyruk kıldı Karagul,
İnsanın bilmediği büyük kargaşa,
Acayiplik kıldı Karagul.
Yılkıçının başçısı,
O aygıra binen Cañıbay,
Hiddetlenip bağırıp,
Cañıbay'ı çağırıp:
«Atanın körü, Cañıbay,
Başka kavgayı bırakın,
Kırgın görmüş yılkıdan
Yakalayıp, dönüp bakmadan,
Tam sekseni kesin.
Hepsi halis yağ olsun,
Bugün çagaan toyunu kurun! Rakı içip taşkınlaşıp,
Altın yakalı kepenek
Giyen kullardan biriymiş,
Yılkıçının, sırıtarak,
İşini bilen kullardan biriymiş.
Gayretli kul bağırıp,
Yılkıçıyı çağırıp.

Kandan buyruk keldi – dep,
Cılkıçının baarısı
Aşıp-şaşıp dürgüşüp,
Çalma arkanın kolgo alıp,
Arkanına mürgüşüp,
Kısırdı karmap alışıp,
Kandan buyruk aldık – dep,
Kırkıratıp çalışıp.
Aş-tamagın caynatıp,
Altı-altıdan ot bolup,
Can kazandı kaynatıp,

"Handan buyruk geldi" diye,
Yılkıçının hepsi
Telaşla koşuşup,
Kement urganını ele alıp,
Urganına kapaklanıp,
Kısırları yakalayıp,
"Handan buyruk aldık" diye,
Hırıldatıp boğazlayıp.
Aş yemeğini donatıp,
Altışar altışar ocak olup,
Koca kazanı kaynatıp,

Kara araktan kuyuşup,
Kacıldaşıp ırdaşıp,
Bir-birine sunuşup,
Kımız içip kızışıp,
Söök teri ısışıp,
Arak içip alkınıp,
Kuturganday talpınıp.
Kee bir – kee bir cılkıçı
Esi ketip alaktap,
Kee bir – kee bir cılkıçı.
Arakka toyup şalaktap.
Cılkıçının mıktısı
Karagul eken sal moyun
Cılkıçılar kıykırıp,
Kızık kılıp saldı oyun.
Kuturgan eken cılkıçı,
Seksen kısır soyuptur,
Cılkıçının kencesi
Tüş körgön Bozbalanı
Köp korduktan baykuştu,
Ot caktırıp koyuptur.
Cılkıçının baarısı
Duuga kirip alıptır,
Ayıkpagan bir ülkön*
Çuuga kirip alıptır.
Karagul baştık karısı,
Kırgın tiygen emedey

Kara rakıdan koyuşup,
Gürültüyle türkü söyleşip,
Birbirine sunuşup,
Kımız içip kızışıp,
Kemiği derisi ısınıp,
Rakı içip taşkınlaşıp,
Kudurmuş gibi çırpınıp,
Kimi – kimi yılkıçı
Aklı gidip afallayıp,
Kimi – kimi yılkıçı,
Rakıya doyup sallanıp.
Yılkıçının yamanı
Karagul imiş, kalın boyun,
Yılkıçılar haykırıp,
Coşkuyla kurdu oyun.
Kudurmuş imiş yılkıçı,
Seksen kısır kesmiş,
Yılkıçının küçüğü,
Düş gören Bozbala'yı,
Çok eziyet görmüş zavallıyı,
Ateş yaktırıp koymuş.
Yılkıçının hepsi
Şamataya girmiş,
Dinmeyen bir ülkön,*
Gürültüye girmiş.
Karagul başta, yaşlısı,
Kırgına uğramış gibi

Kıykırık saldı baarısı.
Kuyup arak sundurup,
Aygayı kulak tundurup,
Ayabay oyun saldı emi,
Eçteme menen işi cok,
Oyron bolgon kapırlar
Oynop catıp kaldı emi.
Kökcaldın uulu er çunak,
Kün kılkıldap battı ele,
Eldin aldı cattı ele.
Kankordun uulu er çunak

Haykırış saldı hepsi.
Doldurup rakı sundurup,
Haykırışı kulak sağır edip,
Amansız oyun kurdu şimdi,
Hiçbir şeyle işi yok,
Harap olası kâfirler
Oynayıp yatakaldı şimdi.
Bozkurdun oğlu er yaman,
Gün kızarıp battı idi,
Elin öncüsü yattı idi.
Hunharın oğlu er yaman,

Beldi bekem kurçanıp,
Bezelenip, sumsayıp,
Arıslanday köz caynap,
Kan içmesi bek karmap.
Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş,
Kaşkayıp çıgıp bölünüp,
Kankorluk türü körünüp.
Kaardanıp küç çıgıp,
Kabılan tuugan kankordun
Betinen beş baypaktık
cün çıgıp. Baş kesilip agat kan!
Kınsız kılıç salınıp
Kıyamat ketken Manastın
Arbagına calınıp.
Aybaltanı caylanıp,
Kayra caaçu buluttay
Kaar betine aylanıp.
Örttöy közü kızarıp,
Korcoyun moyunu uzarıp.
Kıraan arslan baştanıp,
Colum üydün artına
Buurul oozun burdu emi,
Kökcal tuugan er çirkin
Cılkıçının baarısı
Añgemege kirgenin
Emi karap turdu emi.

Beli sıkı kuşanıp,
Coşup, suratı asılıp,
Arslan gibi göz parlatıp,
Kan içmesi sıkı tutup.
Kapı kanadı gibi akça diş,
Halkınkinden başka diş,
Bembeyaz çıkıp ayrılıp,
Hunharlık hâli görünüp.
Hiddetlenip güç çıkıp,
Kaplan doğmuş hunharın
Yüzünden beş çoraplık
yün çıkıp. Baş kesilip akar kan!
Kınsız kılıç kuşanıp,
Kıyamete gitmiş Manas'ın
Ruhuna yalvarıp.
Aybaltayı hazırlayıp,
Yeniden yağacak bulut gibi
Kahır yüzüne dönüşüp.
Ateş gibi gözü kızarıp,
Dikilip boynu uzayıp.
Doğan arslan tavrına bürünüp,
Yolum evin ardına
Buurul'un ağzını çevirdi şimdi,
Bozkurt doğmuş er kişi,
Yılkıçının hepsinin
Sohbete daldığını
Şimdi gözleyip durdu şimdi.

Baykap kankor karasa,
Arbıp-darbıp küülönüp,
Algan eken cılkıçı
Bir-birine süylönüp.
Kacıldaşıp turuşup,
Kaykalap arak sunuşup,
Oyun salıp kalganı.
Ottu cakkan Bozbala
Semeteydi karadı.
Kaardanıp bakırıp,
Kançaların çakırıp,

Yoklayıp hunhar baksa,
Kabara şişe coşup,
Almış imiş yılkıçılar,
Birbirine söylenip.
Gürültüyle duruşup,
Kasılarak rakı sunuşup,
Oyuna dalıp kaldılar.
Ateşi yakan Bozbala
Semetey'i gördü.
Hiddetlenip bağırıp,
Nicelerini çağırıp,

Öñgöçün tartıp alganı,
Karagulga bakırıp,
Bozbala kabar salganı:
«Tüşümdö körgön tügöngür,
Kapıray Abıgıy, öñümdö
kelip kalıptır!
Aalamdan ukpas köz kördüm,
Adamdan bölök köz kördüm!
Kazıp koygon or kördüm,
Kaynatıluu şor kördüm!
Eşikte turat şumduk can,
Kayratı katuu, zaarı küç,
Katılsa kılat emi tüz!
Kazanday kara börkü bar,
Cılkıçı emes cılmaytıp,
Beecindi kırar erki bar.
Oñ dalısı keñ eken,
Oyrottu buzaar şer eken.
Oyrondun uulu kan içme
Kelip kalgan kezi eken.
Atagın ugup, çın bilseñ,
Semeteydin özü eken.
Ayta berse til albay,
Kokuy bolgon ekensiñ,
Kara közüñ kaşayıp,
Kapilet kalıp talaada,
Sokur bolgon ekensiñ.

Gırtlağını çeke çeke,
Karagul'a bağırıp,
Bozbala haber saldı:
«Düşümde gördüğüm kahrolası,
Vay Abıgıy, gerçeğimde
gelivermiş!
Âlemde duyulmadık göz gördüm,
İnsandan başka göz gördüm!
Kazılıp konmuş çukur gördüm,
Kaynatılmış çorak gördüm!
Kapıda durur acayip can,
Gayreti sert, zehri güçlü,
Sataşılsa eder şimdi dümdüz!
Kazan gibi kara börkü var,
Yılkıçı değil, sırıtarak,
Beecin'i kıracak gücü var.
Sağ omzu geniş imiş,
Oyrot'u bozacak şir imiş.
Belalının oğlu kan içen,
Gelip kaldığı çağ imiş.
Ününü duyup, gerçeği bilirsen,
Semetey'in kendisi imiş.
Söyleyip dursam söz dinlemeden,
Vay hâline, olmuşsun,
Kara gözün kararıp,
Ansızın kalıp ovada,
Kör olmuşsun.

Kişi körbös korduktu
Körmök bolgon ekensiñ,
Kökcaldın uulu çunaktan
Abıgıy, ölmök bolgon ekensiñ!
Tüş kördüm desem talaksıñ,
Baarıñ ittey sabaysıñ.
Elçiñ keldi coop ber,
Emi baarıñ koop ber.
Eşikke keldi bir kişi
Bilegi coon, taş cürök...

Kimsenin görmediği eziyeti
Görecek olmuşsun,
Bozkurdun oğlu yamandan,
Abıgıy, ölecek olmuşsun!
"Düş gördüm" desem hor görürsün,
Hepiniz it gibi döversiniz.
Elçin geldi, cevap ver,
Şimdi hepiniz tasaya düşün.
Kapıya geldi bir kişi,
Bileği kalın, taş yürek...

SEMETEYDIN KARAGULDU BAŞ KILIP,
KIRK CILKIÇISI MENEN COLUM ÜYDÖN BASIP KIRGENI
Kaarlanıp çamınıp,
Kañkordun uulu Semetey
Cay-carakka kamınıp,
Kaardu katuu baştadı,
Cılkıçının baarısın
Takır kırıp taştadı.
Atası Manas kökcaldan
Artında kalgan Zulpukor
Bayakı kayran eneñ Kanıkey
Karagul cayın suraba,
Mura kılıp alsın dep,
Katılışkan duşmanga
Kalaymandı salsın – dep,
Er Karagul baatırdın
Beren katın Kanıkey
Belekke bergen Zulpukor
Karmay kalıp sabınan
Suurup alıp kabınan
Kılıçtı kolgo alganı,
Colum üydö cılkıçı
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Kırgın kılıp taştadı.
Kaalgaday kaşka tiş,

SEMETEY'İN, KARAGUL BAŞTA OLMAK ÜZERE,
KIRK YILKIÇISIYLA YOLUM EVE BASIP GİRMESİ
Kahırlanıp atılıp,
Hunharın oğlu Semetey,
Pusata silaha davranıp,
Kahrı sert başlattı,
Yılkıçının hepsini
Dümdüz kırıp bıraktı.
Babası bozkurt Manas'tan
Ardında kalan Zulpukor,
O bildik aziz anan Kanıkey
Karagul hâlini sorma,
Miras edip alsın diye,
Sataşan düşmana
Kızılca kıyamet salsın diye,
Er Karagul bahadırın
Yiğit kadın Kanıkey'in
Armağan verdiği Zulpukor,
Kavrayıp sapından,
Sıyırıp alıp kınından,
Kılıcı ele aldı,
Yolum evde yılkıçıyı,
"Şöyle-böyle" diyene dek,
Açıp gözü yumana dek,
Kırgına uğratıp bıraktı.
Kapı kanadı gibi akça diş,

Kara coltoy çunaktın
Kalayıktan başka tiş,
Kayrattanıp tiştense,
Taruudaydan bırkırap,
Kara közdön ört çıgıp,
Calınday küyüp şırkırap,
Karaguldu körgöndö,
Kankordun uulu çunaktın
Kayratı mıktı, zaarı küç,
Karçıgaday kamınıp,
Kabarıñda bar beken,
Atasınan balası
Katılgandı kılat tüz.
Arıslanday çamınıp:
– Atam Manas, koldo – dep, Bilegi
coon, taş cürök,

Kara belalı yamanın
Halkınkinden başka diş,
Gayrete gelip dişlense,
Darı gibi ufalanıp,
Kara gözden yangın çıkıp,
Alev gibi yanıp çatırdayıp,
Karagul'u gördüğünde,
Hunharın oğlu yamanın
Gayreti yaman, zehri güçlü,
Atmaca gibi davranıp,
Haberin var mıdır ki,
Babasından çok oğlu
Sataşanı eder dümdüz.
Arslan gibi atılıp:
– Atam Manas, destek ol – diye, Bileği
kalın, taş yürek,

Arbagına calınıp.
Maylagan buuday közdönüp,
Aç arıslanday közdönüp,
Cılkıçının ar cagı
Çımırkanıp oolugup,
Kataldın uulu Karagul –
Kankordun uulu bereniñ
Karagulga colugup.
Epsiz çeçen cadıgöy,
Karagul cayı momunday.
Atın ukkan çoçugan,
Cetimiş türdüü til bilet,
Bul acayıptan okugan.
Tili çeçen, sözü bal,
Artık, çeçen uulu oşol.
Cazı caak, calpak til
Cañılbas kuldun biri oşol.
Kan Koñurbay baatırdın
Kaptalga bütkön kanatı
Kataldın uulu Karagul
Kaçan bolso mendeni
Alday cürgön adatı.

Ruhuna yalvarıp.
Yağlanmış buğday gözlenip,
Aç arslan gibi gözlenip,
Yılkıçının öte yanı
Kasılıp azgınlaşıp,
Katal'ın oğlu Karagul –
Hunharın oğlu yiğidin
Karagul'a rastlaması.
Ölçüsüz beliğ, sihirbaz,
Karagul'un hâli şöyledir:
Adını duyan ürkmüş,
Yetmiş türlü dil bilir,
Bu acayipten okumuş.
Dili beliğ, sözü bal,
Üstün, beliğ oğul odur.
Yassı çene, yayvan dil,
Yanılmaz kullardan biri odur.
Han Koñurbay bahadırın
Böğründe bitmiş kanadı,
Katal'ın oğlu Karagul,
Ne zaman olsa bendeyi
Aldata gelmiş âdeti.

Munun dagı er ekeni bilingen,
Bul Beecindegi kıtaydın
Dañsasına çiyilgen.
Kan Semetey kökcalıñ
Kayıptan akıl tabılıp.
Cüz buzulup bakırıp,
«Manastap» uraan çakırıp,
Semetey cayı mına bul.

Atası Manas kökcaldan
Arta tuulgan badırek.
Kaarlanıp kürküröp,
Karagulday baatırdı
Çapa karmay aldı ele,
Ayta-buyta degiçe
Çalkasınan saldı ele,
A dedirbey al kuldun
Töşünö mine kaldı ele.
Celip-celip koygondo
Al Karagul baatırdın
Oozunan ketti kara kan,
Murdunan ketti sarı zil,
Kabırganın böksösü
Kat-katınan bölündü,
Kankordun uulu Semetey
Bul Karagul baatırdı
Öltürör türü köründü.
Bakay aytkan kep ele,
«Baarısınan Karagul,
Dümöktüü çoçko dedi ele.
Al Karagul bul bolso,
Bul ata Manas kökcaldı.
Alday cürgön kul bolso,
Kılıçtap başın alayın,
Kızıktı taamay salayın
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carayın!» –
Dep, öşöntüp Semetey,
Kaardı katuu baştadı.

Bunun da er olduğu bilinmiş,
Bu Beecin'deki Kıtay'ın
Defterine çizilmiş.
Han Semetey bozkurduna
Gaipten akıl bulunup.
Yüzü bozulup bağırıp,
«Manas!» diye uran çağırıp,
Semetey'in hâli işte bu.

Babası bozkurt Manas'tan
Üstün doğmuş haşarı.
Kahırlanıp kükreyip,
Karagul gibi bahadırı
Kaptığı gibi yakaladı idi,
"Şu-bu" diyene dek,
Sırtüstü serdi idi,
"Ah" dedirtmeden o kulun
Göğsüne binivermişti.
Sarsıp sarsıp koyduğunda,
O Karagul bahadırın
Ağzından gitti kara kan,
Burnundan gitti sarı irin,
Kaburganın alt yanı
Kat katından ayrıldı,
Hunharın oğlu Semetey,
Bu Karagul bahadırı
Öldürecek hâli göründü.
Bakay'ın söylediği söz idi,
«Hepsinden çok Karagul,
Belalı domuzdur» demişti.
O Karagul bu ise,
Bu, ata bozkurt Manas'ı
Aldata gelen kul ise,
Kılıçlayıp başını alayım,
Gösteriyi tam yerine koyayım,
Yol üstünde sürükleyip,
İtlere yem edeyim!» –
Diye, böylece Semetey,
Kahrı sert başlattı.

	Sakal menen murutun	*Sakalı ile bıyığını,*
	Manastın uulu er çirkin	*Manas'ın oğlu er kişi,*
	Takır culup taştadı.	*Tümüyle yolup attı.*
	Murutun bulkup ırgıtıp,	*Bıyığını çekip fırlatıp,*
107840	Sakalın culup ırgıtıp,	*Sakalını yolup fırlatıp,*
	Çala kılıp taştadı.	*Yarım yamalak bıraktı.*
	Moltoñdotup al kuldu,	*Cascavlak edip o kulu,*
	Bala kılıp taştadı.	*Çocuğa çevirip bıraktı.*
	Çımınday canı çırkırap,	*Sinek gibi canı cıyaklayıp,*
	Ustukan söögü baarısı	*Ustukan kemiği hepsi*
	Cik-ciginen bırkırap.	*Ekleminden ufalanıp.*
	Al Karagul baatırdın	*O Karagul bahadırın,*
	Kezigerge kezikpey,	*Rastlayacağına rastlamadan,*
	Keşigi katkan ceri oşol.	*Kısmetinin kuruduğu yer odur.*
107850	Colugarga colukpay,	*Buluşacağına buluşmadan,*
	Colu katkan kezi oşol.	*Yolunun kuruduğu çağ odur.*
	Al Karagul baatırdın	*O Karagul bahadırın,*
	Semetey basıp turganda	*Semetey basıp durduğunda,*
	Kanı kaldı bir kaşık,	*Kanı kaldı bir kaşık,*
	Eti kaldı kök caşık.	*Eti kaldı gök pelte.*
	Çımınday canı çırkırap,	*Sinek gibi canı cıyaklayıp,*
	Semeteyge calınıp,	*Semetey'e yalvarıp,*
	Karagul aytıp turat burkurap:	*Karagul söyler hüngürdeyip:*
	Keçe kayran Manas barında	*Hani aziz Manas var iken,*
107860	Kakandı çaap alganda	*Kakan'ı vurup aldığında,*
	Kalaymandı salganda,	*Kızılca kıyamet saldığında,*
	Cürgön kuldun biri eken,	*Gezen kullardan biriymiş,*
	Aşkere sırın abıdan,	*Apaçık sırrını adamakıllı*
	Bilgen kuldun biri eken.	*Bilen kullardan biriymiş.*
	Ölbös cagın kamınıp,	*Ölmez yanını sağlama alıp,*
	Cuukuy kuldu karap tur,	*Sinsi kula bakadur,*
	Üstündögü Semeteyge calınıp:	*Üstündeki Semetey'e yalvarıp:*
	Ey, Semetey, kulunum,	*Ey, Semetey, kulunum,*
	Keleriñ eçak bilgemin.	*Geleceğini çoktan bilmiştim.*
107870	Kankordon kalgan belegim,	*Hunhardan kalan armağanım,*
	Ölböy cürsö Kakanga	*Ölmeden gezerse Kakan'a*
	Kelet ko dep cürgömün.	*Gelir ya diye yürümüştüm.*
	Bul tilegim teñir bergen beym,	*Bu dileğimi Tanrı vermiş meğer,*

Öçkön otum tamgan beym,
Ölgön canım tirilip,
Kuduret berip salgan beym!
Kurgan Manas calgızı
Cetimim kelip kalgan beym!
Ayzaga tagar celegim,
Ayköl Manastan kalgan belegim.
Tulpardan kalgan tuyagım,
Tuygun Manastan kalgan çunagım.
Çunagım senin bardıgıñ

Sönmüş ateşim tutuşmuş meğer,
Ölmüş canım dirilip,
Kudret verip salmış meğer!
Zavallı Manas'ın biriciği,
Yetimim gelivermiş meğer!
Mızrağa takar flamam,
Ayköl Manas'tan kalan armağanım.
Tulpardan kalan tırnağım,
Toygun Manas'tan kalan yamanım.
Yamanım, senin varlığını,

Ulamadan uladım,
Bilgenderden suradım.
Amandıgıñ bilgemin,
Aman cürsö cetimim
Añgemeni Beecinge
Salat ko dep cürgömün.
Abakesi şorduunu
Acıratıp Kakandan
Alat ko dep cürgömün!
Kalıñ kırgız baştıgı
Çoñ atañ Karakan degen ölgöndö, Uşu turgan Beecinge
Kara kıtay, san mancuu
Kan taloosun kılganda,
Kayrat kılgan al curttu
Kaltırbay çoguu kırganda,
Karakandın segiz uul
Atasınan caş kalıp,
Akıl bilbey mas kalıp,
Mancuu kanı Alöökö
Bizge duşman bolot dep,
Segizin caman körgöndö,
Karakandın segiz uul
Kamçıga çenep bölgöndö*,
Kıltıñdagan baldardı
Kıyratıp kırıp salganda
Taş bazardı talkalap,
Takır bölüp alganda.

Rivayetten rivayet uladım,
Bilenlerden sordum.
Esenliğini bilmiştim,
Sağ gezerse yetimim,
Kavgayı Beecin'e
Salar ya diye yürümüştüm.
Amcasını, kara bahtlıyı,
Ayırıp Kakan'dan
Alır ya diye yürümüştüm!
Kalın Kırgız'ın başı,
Büyük atan Karakan denen öldüğünde,
Şurada duran Beecin'e
Kara Kıtay, sayısız Mançu,
Han yağması kıldığında,
Gayret eden o yurdu
Bırakmadan topluca kırdığında,
Karakan'ın sekiz oğlu
Babasından genç kalıp,
Akıl bilmez toy kalıp,
Mançu hanı Alööke,
"Bize düşman olur" diye,
Sekizini kötü gördüğünde,
Karakan'ın sekiz oğlunu
Kamçıyla ölçüp böldüğünde,*
Kıpırdaşan çocukları
Parçalayıp kırıp saldığında,
Taş pazarı paralayıp,
Dümdüz bölüp aldığında.

	Kişi bilbes kaarga	*Kimsenin bilmediği kahra*
	Salgan eken segizin.	*Salmış imiş sekizini.*
	Kergülüktü körüptür,	*Görülmedik çileyi görmüş,*
	Ar kaysıga kul kılıp,	*Her birine kul edip,*
	Baarıbızdı bölüptür.	*Hepimizi bölmüş.*
	Kulduk menen kün ötüp,	*Kullukla gün geçip,*
	Karakandın segiz uul	*Karakan'ın sekiz oğlu,*
	Tentip kettik minetip.	*Sürünüp gittik böylece.*
	Adal ele, ak ele.	*Helal idi, ak idi,*
107920	Abakeñdin sanaası,	*Amcanın düşüncesi,*
	Menin atamdın atı Bay bolot,	*Benim babamın adı Bay olur,*
	Tüpkü cayın surasañ,	*Kökten yurdunu sorarsan,*
	Oşo Karakandın balası.	*İşte o Karakan'ın oğludur.*
	Kankor Manas çıktı dep,	*"Hunhar Manas çıktı" diye,*
	Atın uktum cutunup,	*Adını duydum yutkunup,*
	Kan Manastı tabalbay,	*Han Manas'ı bulamadan,*
	Kaçıp çıktım tetigi	*Kaçıp çıktım, şuradaki*
	Tuñşa şaardan kutulup.	*Tuñşa şehrinden kurtulup.*
	Kökcal Manastı tabalbay,	*Bozkurt Manas'ı bulamadan,*
107930	Kelip kaldım kulunum,	*Gelip kaldım kulunum,*
	Koñurbayga tutulup.	*Koñurbay'a tutulup.*
	Kerbenden uşak söz ugup,	*Kervandan dedikodu duyup,*
	Cakıp kandın er Manas	*"Cakıp Han'ın oğlu er Manas*
	Kelgen eken dep ugup,	*Gelmiş imiş" diye duyup,*
	Kakanga kelip kayrılıp	*Kakan'a gelip dönüp,*
	Kara kılıp oturgan	*Dayanak bilip oturduğum*
	Coldoştordon ayrılıp.	*Yoldaşlardan ayrılıp.*
	Muzburçak, Kökçö kan ölüp,	*Muzburçak, Kökçö Han ölüp,*
	Beecinge kez bolgon candın	*Beecin'e rast gelen canın*
107940	baarı ölüp.	*hepsi ölüp.*
	Menin coy bolot kılıç matalıp,	*Benim coy çeliği kılıcım kınında körelip,*
	Manaska colukpay közüm kaşayıp.	*Manas'a rastlamadan gözüm kararıp.*
	Köñüldö neçen tagım bar,	*Gönlümde nice yaram var,*
	Balam, süylösöm sözüm dagı bar.	*Balam, söylesem sözüm daha var.*
	Atakeñdin tuuganı	*Atacığının akrabası,*
	Baatır Coodur men bolom.	*Bahadır Coodur ben olurum.*
	Ar kimderden kep uktum,	*Herkeslerden söz duydum,*
	Atañ Manas öldü dep,	*"Atan Manas öldü" diye,*

Temirkandın şaarına
Tentip barıp çoñoyup,
Cetim kayra keldi dep.
Menin armanım cok ılayım,
Cetimim keldiñ çunayıp,
Balam, başaluu kıtay el mına,
Başımdı kesseñ men mına!
Kalaaluu kıtay el mına,
Cetimim, kanımdı töksöñ men mına!
Kakşagan Coodur abañdı
Çuñkurga salsañ or mına,
Tie kaçsañ kulunum,

"Temirkan'ın şehrine
Sürünüp varıp büyüyüp,
Yetim geri geldi" diye.
Benim gamım yok, ilahi,
Yetimim, geldin boynu bükük,
Balam, baş alınası Kıtay eli işte,
Başımı kesersen ben işte!
Şehirli Kıtay eli işte,
Yetimim, kanımı dökersen ben işte!
İnleyen Coodur amcanı
Çukura salarsan, işte çukur,

Bacıga cıygan san kara
Tiyseñ cılkı col mına.
Anı ukkanda Semetey
Atası Manas kökcaldan
Kalıp kalgan Boz kise
Moyunga çeçip salınıp,
Karagulga calınıp:
Ata, kagılayın Coodur aba,
Bıyıl beldi bekem buuganı,
Kaldaydın uulu Kalçadan
Ayköl atamdın kunun kuuganı
Kamınıp çıkkan kezegim.
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Keçip keter çok tappay,
Keşigi cok şorduu can
Kez kelerge ok tappay,
Kelip sizge kabıldım.
Bu cönüñdü aytpasañ,
Abam Coodur ugup tur,
Kıyat elem canıñdı.
Bilbegen adam uu içet,
Körbögön sendey abama
Köödök iniñ Semetey
Ketip kalsın sadaga!
Colum üygö sır albay

Vergi diye toplanmış sayısız kara mal,
Yılkıya el atacaksan, işte yol sana.
Bunu duyunca Semetey
Babası bozkurt Manas'tan
Yadigâr kalan Boz kise'yi
Çözüp boynuna asarak,
Karagul'a yalvardı:
Ata, kurbanın olayım Coodur ağa,
Bu yıl belimi sıkı kuşandım,
Kalday oğlu Kalça'dan
Cömert atamın kan bedelini sormaya
Hazırlanıp yola çıktığım çağım.
Çarpmaya dağ bulamadan,
Vuruşmaya düşman bulamadan,
Basıp geçecek kor bulamadan,
Kısmetsiz, bahtı kara bir can,
Karşıma çıkacak ok bulamadan,
Gelip size rast geldim.
Bu hâlini söylemezsen,
Coodur ağam, dinle beni,
Kıyardım senin canına.
Bilmeyen adam ağı içer,
Görmediğim senin gibi ağama
Toy kardeşin Semetey
Kurban olup gitsin sana!
Eve dönecek yolu tutmadan

	Oolugup kalgan ekemin,	*Coşup taşmışım meğer,*
	Coldoşum Bakay abam cok,	*Yoldaşım Bakay ağam yok,*
	Sizge colugup kalgan ekemin.	*Size rast gelmişim meğer.*
107990	Bul cılkının içinde	*Bu yılkının içinde*
	Degeniñe könöyün,	*Dediğine uyayım,*
	Bilbegen kişi uşunday	*Bilmeyen kişi böyledir,*
	Ayıbıma, abake,	*Ayıbıma bakma, ağacığım,*
	Apakem Kanıkeydi alıp bereyin. Alışka	*Anam Kanıkey'i alıp vereyim. Uzun yola*
	minse kamsıkbas	*binilse kaygılanmaz*
	Koñurbaydın san cılkı,	*Konurbay'ın sayısız yılkısı,*
	Kokuy, aba, çınıñı ayt,	*Aman ağa, doğrusunu söyle,*
	Kıtayga salar bülüktü ayt,	*Kıtay'a salınacak kargaşayı söyle,*
	Kırgınga miner külüktü ayt?	*Kırgına binilecek yürüğü söyle?*
	Atam Manas arbagın	*Atam Manas'ın ruhunu*
108000	Tuugan bolsoñ sıylap ber,	*Kardeşsen eğer, sayıp ver,*
	Çabışka minse çarçabas,	*Akına binilse yorulmaz,*
	Oorukka minse oorubas,	*Orduğa binilse incinmez,*
	Kagışka minse kamsınbas	*Çarpışmaya binilse kaygılanmaz*
	Tulparlardan sınap ber.	*Tulparlardan seçip ver.*
	Kaardı katuu baştaylı,	*Kahrı sert başlatalım,*
	Kolgo tiyse cana da,	*Ele geçerse bir daha,*
	Koñurbaydın kırk caysañ,	*Konurbay'ın kırk caysañını,*
	Kaltırbay kırıp taştaylı.	*Bırakmadan kırıp atalım.*
	Kaldaydın uulu kapırdın,	*Kalday oğlu kâfirin,*
108010	Kan Koñurbay baatırdın	*Han Konurbay bahadırın*
	Emine degen malı bar?	*Ne çeşit malı var?*
	Emine degen canı bar?» –	*Ne çeşit canı var?» –*
	Dep, oşentip Semetey	*Deyip, böylece Semetey*
	Moynuna kurun salganı,	*Kuşağını boynuna astı,*
	Karaguldun üstünön	*Karagul'un önünde*
	Kayra tüşüp kalganı.	*Attan yeniden iniverdi.*
	Cadıgöy tildüü cuukuy kul,	*Büyücü dilli, sinsi kul,*
	Semeteydi aldadı:	*Semetey'i aldattı:*
	Oy, Semetey, kulunum,	*Ey Semetey, kulunum,*
108020	A düynö ketken Manastan	*Öbür dünyaya göçen Manas'tan*
	Alıp kalgan tuygunum.	*Yadigâr kalan doğanım.*
	Obolton bozala tuygun bolpoñum,	*Ezelden boz ala doğanım, körpecim,*
	Boz karçıga çolponum.	*Boz atmacam, çobanyıldızım.*

Küñgöydön akkan bulagım,
Küpütümdü cazar çunagım.
Koñurbay attuu kapırdın
Külügün kantip ayayın.
San cılkıda bedel cok,
Emine bar, neler cok.
Bul cılkının içinde
Aygırı bar, atı bar,
Uşunday mal karkıbar,
Bir atının öz başı
Miñ cılkılık barkı bar.
Karan kalgan köp cılkı
Kaysınısın aytayın,
Kee bir atıñ karasañ,

Güney yamaçtan akan pınarım,
Kederimi dağıtan yavrucuğum.
Konurbay adlı kâfirin
Yürüğünü nasıl esirgeyeyim.
Sayısız yılkının dengi yok,
Neler var içinde, neler yok.
Bu yılkının içinde
Aygırı var, atı var,
Böylesi mal görkemlidir,
Bir atının tek başı
Bin yılkılık değer taşır.
Uğursuz kalası çok yılkı,
Hangisini söyleyeyim,
Kimi ata bakarsan,

Kara bayır kazanat,
Kay bir atın karasañ,
Kalbır öpkö, cez bilek,
Kee biröösü karandın
Kulca moyun tögörök.
Kee biröösün karasañ,
Ketmen tuyak, keñ sooru,
Kee biröösün karasañ,
Kerişke miner ükü ayak.
Bu karandın cılkısı
Çıyırçıktay sarala.
Baarı tulpar külüktün,
Biröö caman eken dep,
Egerde balam, sanaba,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Kalçanın
Şuru togot, marcan taş,
Luñ-tuñdun kanı aramdın
Azır karmap beremin
Uruşka minçü Kara atın,
Bu Koñurbaydın Kara at,
Kaptalında bar ele
Al kapırdın kanatı,
Kırk künçülük çöl bolso,

Kara bayır, soylu kazanat,
Kimi ata bakarsan,
Kalbur ciğerli, tunç bilekli,
Kimisi o uğursuzun
Yaban koçu boyunlu, yuvarlak.
Kimisine bakarsan,
Çapa tırnaklı, geniş sağrılı,
Kimisine bakarsan,
Cenge binilir, puhu ayaklı.
Bu uğursuzun yılkısı
Sığırcık gibi sarı ala.
Hepsi tulpar, hepsi yürük,
Biri kötüdür diye,
Sakın oğlum, sanma sen,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil hanı Kalça'nın,
Mercan düğmeli, inci taşlı,
Lun-tun hanı o haramın
Şimdi tutup vereyim
Savaşta bindiği Kara atını,
Bu, Konurbay'ın Kara atı,
Böğründe var idi,
O kâfirin kanadıdır,
Kırk günlük çöl olsa,

Kıybatı müşkül kün bolso,
Çıday cürgön adatı.
Karañ kalgan çoçkonun
Kuyrugu sayañ, calı az,
Kuuşkan coogo bolgon maş.
Koñurbaydın iç etinen kiyüüçü
Uşunday ele tilegim.
Ok ötpögön tonu bar,
Semetey saga kiygizem,
Bu kapırdın Kara atın,
Bügün saga mingizem.
Surasa berbes Kara atka
Suuk ukuruk saldıram,
Calınsa berbes çoçkogo
Caydak minip aldıram,
Tüpkü-Beecin uluu şaar,

Sıkıntılı, müşkül gün olsa,
Dayanıp gitmek âdetidir.
Kahrolası domuzun
Kuyruğu seyrek, yelesi az,
Düşman kovalamakta ustadır.
Konurbay'ın teninin üstüne giydiği İşte
buydu dileğim.
Ok geçmez kaftanı var,
Semetey, onu sana giydiririm,
Bu kâfirin Kara atına,
Bugün seni bindiririm.
İsteyene verilmez Kara ata
Soğuk kementi saldırırım,
Yalvarana vermez domuza
Çıplak binip aldırırım,
Tüpkü-Beecin ulu şehir,

Abañ coldon ölbösö,
A düynö cüzün körbösö,
Uçuna çeyin çaldıram.
Çın Semetey sen bolsoñ,
Kordukta Coodur men bolsom,
Uşu çın Semetey balambı,
Atakeñdin sırdaşı,
Menin ayköl Manasımdın kurdaşı.
Balam, kün tiyüüçü zamanbı,
Atı Bakay, senin şorlongon
abañ amanbı?
Kargan eneñ Kanıkey,
Kartaygan eneñ Çıyırdı
Eneleriñ amanbı?
Bügün öktö can beken,
Atakeñdin bereni,
Almambet menen Çubaktan
Tuulgan tukum bar beken?
Aylanayın kulunum,
Bügün kördüñ Beecin kalaanı,
Muñdaşım Manastan kalgan
calgızım,

Ağan yolda ölmezse,
Öte dünya yüzünü görmezse,
Ucuna dek vardırırım.
Gerçek Semetey sen isen,
Horluktaki Coodur ben isem,
Bu gerçek Semetey mi, yavrum,
Babacığının sırdaşı,
Benim cömert Manas'ımın yoldaşı.
Oğlum, güneş doğacak zaman mı,
Adı Bakay, senin çilekeş
ağan esen mi?
Kocamış anan Kanıkey,
İhtiyarlamış anan Çıyırdı,
Anaların esen mi?
Bugün sağ mıdır o canlar,
Babacığının yiğitleri,
Almambet ile Çubak'tan
Doğan soy var mıdır?
Kurbanın olayım kulunum,
Bugün gördün Beecin şehrini,
Dert ortağım Manas'tan kalan
bir tanem,

Bügün colum üygö tünötüp,
Körgözmök bolduñ konoktu,
Ayttırmak bolduñ comoktu.
Ey, Semetey, kulunum,
Abañdı Kapka-Taşka toktottuñ,
Kaçanımdı coktottuñ!
Semeteyim kelse dep,
Manas eske tüşköndö
Küyüp ketet cürögüm.
Añıraygan kapçıgay,
Armanım aytam bir dalay,
Alöökönün Koñurbay
Altımış caysañ inisi,
Kızıtalak Kakanda
Mından artık kimisi,
Baarınan mıktı köykaşka,

Baatırlıgı bir başka.
Kakançıluu Beecinge
Ornotup koygon tamı uşul,
Oyrondun cayın surasañ,
Keçildin mıktı kanı uşul.
Ayzakerden ıktuu ele,
Aalamdın baarısın
Buy kıluuçu mıktı ele.
Bu Beecinge tuulgan,
Atakeñ Manas er menen
Altayga tınbay salışıp,
Oşol it salgan çuulgan.
Beregi kapkaluu Beecin kalıñ şaar,
Kayrılıp üyün körbögön.
Mında bilgiçteri miñçe bar,
Er Koñurbay baatırdın
Tügönböyt aytsam kebi bar,
Colborsu on beş töldögön,
Buga colugup adam kelbegen.
Beecindi aytsam bülük bar,
Atka oyunçu, cöö külük,
Munun mendesi tartar tülük bar.

Bugün yolumu eve düşürüp,
Konuk ağırlamak istedin,
Destan söyletmek istedin.
Ey Semetey, kulunum,
Ağanı Kapka-Taş'ta durdurdun,
Çoktan yitiğimi andırttın!
Semetey'im gelse diye,
Manas yâda düşünce
Yanıp tutuşur yüreğim.
Ağzını açmış derin boğaz,
Derdim çoktur, söylerim bir hayli,
Alööke oğlu Konurbay,
Altmış caysañ kardeşi var,
Kahrolası Kakan'da
Bundan üstün hangisi var,
Hepsinden yaman, seçkin er,

Bahadırlığı bir başkadır.
Kakançın ülkesi Beecin'e
Kurdurduğu saray budur,
O yamanın hâlini sorarsan,
Keçil'in yaman hanı budur.
Mızrakçıların en ustasıydı,
Âlemin tümünü
Buyruğuna alan yamandı.
Bu Beecin'de doğmuştur,
Baban yiğit Manas ile
Altay'da durmadan vuruşup,
O it koparmıştı yaygarayı.
İşte bu kapılı Beecin koca şehir, Dönüp evini görmemiştir.
Burada bilgeleri binlercedir,
Er Konurbay bahadırın
Söylesem sözü tükenmez,
Kaplanı on beş kez yavrulamış,
Ona rastlayıp dönen insan olmamış.
Beecin'i desem, kargaşa var,
Atta cambaz, yayan yürük,
Onunla boy ölçüşenin çekeceği var.

	Bıyıl balam Semetey,	*Bu yıl oğlum Semetey,*
	Abañdın aytkan kebin bilip al,	*Ağanın dediği sözü belle,*
	Arıslanım, uulum, tilimdi al,	*Arslanım, oğlum, sözümü tut,*
	Bıyıl uşu kıyşañdabay	*Bu yıl hiç nazlanmadan*
108140	Beecinge	*Beecin'e*
	Açıp közdü cumguça	*Göz açıp kapayıncaya dek*
	Balam, kızıktı mıktı salalı,	*Oğlum, şenliği yaman kuralım,*
	Kalça kuldun cılkısın	*Kalça kulun yılkısını*
	Kaltırbay tiyip baralı,	*Bırakmadan basıp alalım,*
	Semirip, sergip alalı.	*Semirip, dinç olalım.*
	Keçee çını Kakan, Beecinge	*Vaktiyle gerçek Kakan'a, Beecin'e*
	Aldırıp ketken az curttun	*Malını kaptırmış az halkın*
	Atı alsız bolgondur.	*Atı güçsüz kalmıştır.*
	At külügün kamdaylı,	*Atların yürüğünü hazırlayalım,*
108150	Tonu tozup kalgandır,	*Kaftanı eskimiş olsa gerek,*
	Tonun mıktap kamdaylı,	*Kaftanı sağlam hazırlayalım,*
	Uşu kıtay kalıñ curt,	*Şu Kıtay kalabalık halk,*
	Köptügün körsöñ kara kurt,	*Çokluğunu görsen kara kurt gibi,*
	Çıyırdı menen Kanıkey	*Çıyırdı ile Kanıkey*
	Kanıkeyge keñeşip,	*Kanıkey'le danışıp,*
	Külazık mıktap şaylaylı,	*Yol azığını sağlamca düzelim,*
	Akıldaşıp alalık,	*Akıl danışıp alalım,*
	Andan kiyin Beecinge	*Ondan sonra Beecin'e*
	Añgemeni salalık.	*Asıl hengâmeyi salalım.*
108160	Balam, bul oyun Beecin cer emes,	*Oğlum, bu Beecin oyun yeri değil,*
	Ordoluu kapka Beecinge	*Ordalı, kapılı Beecin'de*
	Oyun kılçu cer emes.	*Oyun oynanacak yer yoktur.*
	Kırk künçülük çölü bar,	*Kırk günlük çölü var,*
	Momunday bir kızıtalak ceri bar.	*Böylesine kahrolası yeri var.*
	Balam, Beecindi kimder cerdegen,	*Oğlum, Beecin'i kimler yurt edinmiş,*
	Beecinge tiygen adamdar	*Beecin'e el atan adamlar bilir,*
	Kırk künçülük Beecindin	*Kırk günlük Beecin'in*
	Kenen dayra colu bar.	*Engin ırmak yolu var.*
	Kez bolgondun şoru bar.	*Rast gelenin çilesi var.*
108170	Taamayınan alardın	*Tam yolları üstünde onların*
	Tartıluu catkan toru bar.	*Gerilmiş duran ağı var.*
	Kızıtalak Beecinge	*Kahrolası Beecin'e*
	Kabılıp kalgan adamdın	*Düşüp kalan adamın*

	Ayıkpay turgan şoru bar.	*Onmaz çilesi var.*
	Kum, örttönüp caynagan,	*Kumu yanıp kaynaşan,*
	Kumga koyso kazanı	*Kuma konsa kazanı*
	Kurkurap, orgup kaynagan.	*Guruldayıp fokur fokur kaynayan.*
	Ayta-buyta degiçe,	*Aman deyinceye kadar,*
	Kaşık suusu kalbagan.	*Kaşık suyu bile kalmayan.*
108180	Ölbögön çölgö cetüüçü,	*Ölmeyen ancak o çöle varır,*
	Oşol çölgö coluksañ,	*O çöle rastlarsan,*
	Kulunum, al-kubatıñ ketüüçü.	*Kulunum, gücün kuvvetin tükenir.*
	Kapıyaga kalbaylı,	*Darlığa düşmeyelim,*
	Kün kubatı ötpöskö	*Güneşin gücü işlemesin diye*
	Tondu mıktap kamdaylı.	*Kaftanı sağlam hazırlayalım.*
	Arışıñ cetse köp curttu	*Adımın yeterse çok malı*
	Kaltırbay baarın aydaylı.	*Bırakmadan hepsini sürelim.*
	Akılman Bakay colgo alıp,	*Bilge Bakay'ı yola alıp,*
	Az bolgondo altı tümön kol alıp,	*En azından altı tümen asker alıp,*
108190	Oşol kalıñ kol cegenge	*O kalabalık asker yesin diye*
	Külazıktı mol alıp,	*Yol azığını bolca alıp,*
	Ay kasaba tuu bolup,	*Ay nişanlı tuğ olup,*
	Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran çığlık olup,*
	Kün kasaba tuu bolup,	*Gün nişanlı tuğ olup,*
	Kök carılgan çuu bolup,	*Göğü çatlatan gürültü olup,*
	Anan uruş kılalı.	*Ondan sonra savaşalım.*
	At menen tondon ayırıp,	*Atından, kaftanından ayırıp,*
	Kan Koñurbay baatırdı	*Han Konurbay bahadırı*
	Mintip kızık kılalı.	*Böylece seyirlik edelim.*
108200	Keçildin kanı Kalçaga	*Keçil hanı Kalça'ya*
	Keçpes dümök salalık,	*Geçit vermez belayı salalım,*
	Keçildin kanı Kalçadan	*Keçil hanı Kalça'dan*
	Keltirip öçtü alalık.	*Getirip öcümüzü alalım.*
	At semirip ık bolsun,	*At semirip kıvama gelsin,*
	Kol cıyılıp buk bolsun.	*Asker toplanıp yığılsın.*
	Iderlüü cigit, külük at	*Kudretli yiğit, yürük at,*
	Baydası tier çak bolsun.	*Faydası değecek çağ olsun.*
	Balam, tilimdi alsañ uşul iş. Kabılan	*Oğlum, sözümü tutarsan iş budur.*
	Bakay abañ cok,	*Kaplan Bakay ağan yok,*
	Oluya çalgan col bolsun,	*Evliyanın kutladığı yol olsun,*
108210	Az gana emes Beecinge	*Az değil, Beecin'e*

On eki tümön kol bolsun.
Karmaş kılsañ Beecinge,
Az gana emes mol bolsun.
Alp atagın alışkan,
Eren kelsin Beecinge,
Acaldan kılça tartpagan.
Ölümdön tegi kaytpagan,
Beren kelsin Beecinge.
Çogool mıltık çort etse,
Çoçubay uruş kıluuçu,
Beren kelsin Beecinge.
Kara mıltık kars etse
Kaçpay turup salışçu,
Beren kelsin Beecinge.
Öyüz-büyüz turuşsak,
Kıykırıp ayza sunuşsak,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşsak,
Caanın ogu dırkırap,
Tiygen ceri zırkırap,

On iki tümen asker olsun.
Beecin'le cenge tutuşursan,
Az değil, bol olsun.
Alplık ününü almış olan
Erenler gelsin Beecin'e,
Ecelden kıl kadar çekinmeyen.
Ölümden asla dönmeyen
Yiğitler gelsin Beecin'e.
Fitilli tüfek çat dese,
Ürkmeden savaşa duran
Yiğitler gelsin Beecin'e.
Kara tüfek gümledi mi
Kaçmadan durup vuruşan
Yiğitler gelsin Beecin'e.
Karşı karşıya dursak,
Haykırıp mızrak uzatsak,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çatır vuruşsak,
Yayın oku vızıldayıp,
Değdiği yer sızlayıp,

Kaza bolup okko uçup,
Kan tögüşsün şırkırap.
Beecinge kelseñ mintip kel
Bul Beecindin cerine
Kagıştı kılsañ mınday kıl,
Kıtaydın kan Koñurbay erine.
Aytkanım uşul bilip al,
Abañ Coodur süylödü,
Arstanım, uulum, tilimdi al
Munu ukkanda Semetey:
Atamday körgön abakem,
Bul aytkanıñ akıl dep,
Albay koysom tiliñdi
Altı atam bolsun kapır dep
Atasınan babası
Köödöktü Kuday urganı,
Karaguldun özünö
Köp aldatıp turganı.

Ecel bulup okla uçup,
Kan dökülsün şarıl şarıl.
Beecin'e gelirsen böyle gel,
Bu Beecin toprağında
Çarpışacaksan böyle çarpış,
Kıtay'ın hanı yiğit Konurbay'la.
Dediğim budur, belle,
Ağan Coodur söyledi,
Arslanım, oğlum, sözümü tut.
Bunu duyunca Semetey:
Babam gibi bildiğim ağam,
Bu dediğin akıldır deyip,
Tutmazsam eğer sözünü
Altı atam kâfir olsun deyip,
Atasından, dedesinden beri
Toy oğlanı Tanrı çarpmıştı,
Karagul'un kendisine
Boyuna aldanıp durması bundandı.

Kataldın uulu Karagul,
Kara balaa mına bul.
Tutanıp ölgön çoçkonun,
Tuura kılgan kılıgı,
Manastın uulu çunakka
Başkaça salgan buzugu.
Eselek tuugan Semetey,
Degenine könöm dep,
Aldap turgan nemege,
Enemdi alıp berem dep,
Mına oşondo Karagul
Kuldu Kuday urdu emi,
Altın caak aybalta
Alıp belge tayanıp,
Manastı koşup turdu emi.
Çın tuuganım uşul dep,
Törönü Kuday urdu emi.
Arday bolgon Arbuurul
Cay tülögün alganda
Kızıl buurul canıbar,

Katal oğlu Karagul,
Kara bela işte bu.
Tutuşup ölesi domuzun,
Düpedüz kurduğu oyun,
Manas oğlu yavrucağa
Bambaşka saldığı fesat.
Saf yaradılışlı Semetey,
Dediğine uyarım deyip,
Aldatıp duran adama,
Anamı alıp veririm deyip,
İşte o zaman Karagul,
Kulu Tanrı çarptı artık,
Altın yanaklı ay baltayı
Alıp beline dayanıp,
Manas'a da övgü düzdü şimdi.
Gerçek kardeşim budur deyip,
Beyi de Tanrı çarptı artık.
Küheylan yapılı Arbuurul,
Yaz tüyünü döktüğünde
Kızıl kırdır o hayvan,

Kıştın künü bolgondo
Kara buurul boluçu.
Buguday moynun buragan,
Buta boyu añ kelse,
Buydalbastan çuragan,
Buudandıgın bilgende
Bukardın kanı suragan.
Suraganga berbegen,
Bermek turmak Buuruldu,
Beydaarat kişi minbegen.
Manastın uulu er köödök,
Körmök boldu tülüktü,
Agıtmak boldu cılkıga,
Arday bolgon külüktü.
Mına oşondo Semetey,
Uşul abam Coodur barında,
Er Koñurbay kalçanın
Ok ötpös tonun kieyin,

Kış günü geldiğinde
Kara kır olurdu.
Geyik gibi boynunu buran,
Ok atımı hendek gelse,
Duraksamadan aşıveren,
Küheylanlığını duyunca
Buhara hanı istemişti.
İsteyene verilmedi,
Vermek şöyle dursun Buurul'a,
Abdestsiz kişi binmedi.
Manas'ın oğlu toy yiğit,
Görmek istedi sürüyü,
Salıvermek istedi yılkıya,
Küheylan yapılı yürüğü.
İşte o zaman Semetey:
Şu ağam Coodur sağ iken,
Er Konurbay Kalça'nın
Ok geçmez kaftanını giyeyim,

Kalçanın kanatı bar Kara atın
Ay karañgı kün bolso,
Karmap özüm mineyin,
Bıyıl Buurulga cılkı baştatıp, Bir izin kata baspagan.
Talaska aydap cüröyün.
Aba, Coodur, kebiñ çın,
Aytkanıñdın baarı çın.
Semirip-sergip alayın,
Beecinge arnap kol cıyıp,
Az gana emes, mol cıyıp,
Er Koñurbay baatırga
Kırgındı anan salayın.
Kıyamat ketken atamdın
Öçün mintip alayın.
Belimdi bekem buuyun,
Belsenip taştap sıyınıp,
Atamdın kunun kuuyun,
Dagdır cetse ölöyün,
Keçildin kanı Koñurbay,
Kecildeşip köröyün!» –
Dep, oşentip Semetey,
Arbuurulga tokuluu,

Kalça'nın kanatlı Kara atını
Ay karanlık gün olsa,
Tutup kendim bineyim,
Bu yıl Buurul'a yılkıyı çektirip, Bir izini bile şaşırmayan.
Talas'a sürüp gideyim.
Ağa, Coodur, sözün doğru,
Dediklerinin hepsi doğru.
Semirip dinç olayım,
Beecin'e adayıp asker toplayıp,
Az değil, bol toplayıp,
Er Konurbay bahadıra
Kırgını ondan sonra salayım.
Ahirete göçen atamın
Öcünü böyle alayım.
Belimi sıkı kuşanayım,
Bel bağlayıp yakarayım,
Atamın kan bedelini sorayım,
Kader yeterse öleyim,
Keçil hanı Konurbay,
İnatlaşıp bir göreyim!» –
Deyip, böylece Semetey,
Arbuurul'a vurulmuştu,

Almambet kılgan Akkañkı eer,
Aldıñkı kaşı ak altın,
Artkı kaşı çılk kümüş,
Eki kaptal en temir,
Aşaganda maşagan,
A düynö ketken Almakeñ,
Al Semetey balaga
Arnap turup cazagan.
Bulgaarı terdik çoñ tokum,
Semetey Buuruldan alıp taştadı
Karagulga aldatıp,
Kökcalıñ bul kılıktı baştadı.
Okoro tüygön ak nokto
Moynuna tüyüp taştadı.
Agıtkan soñ Buurul at,

Almambet yapısı Akkankı eyer,
Ön kaşı ak altın,
Arka kaşı som gümüş,
İki yanı boydan boya demir,
Ustalıkla perçinlenmiş,
Öte dünyaya göçen Almake,
O, Semetey çocuğa
Adayarak donatmıştı.
Sahtiyan terlik, büyük keçe,
Semetey Buurul'dan alıp attı,
Karagul'a aldanarak,
Bozkurdun bu işi böyle başladı.
Sımsıkı düğümlü ak yuları
Boynuna düğümleyip bıraktı.
Salıverilince Buurul at,

Köp cılkını baştadı.
Buuruldun sını uşunday:
Aygay uksa şaşpagan,
Köz körbögön tün bolso,
Çuu ukkanda bölüngön,
Çurkaganda kara cer
Kat-katınan bölüngön.
Kaçan bolso karandın
Tulpardık sını körüngön.
Taşka basıp çu koyso,
Taygalanbayt biyikten.
Takır ceri kem emes,
Toodogu kulan, kiyikten.
Keñ köödölüü, taykı cal,
Kelişimdüü Buurul at,
Çatkayagı kolottoy,
Mañdayında kaşka tiş
Taptap koygon bolottoy.
Altı ay minse arıbayt,
Altımış azıy bolgonço
Azuu sayıp karıbayt.
Baltırı bala belindey,

Çok yılkının başına geçti.
Buurul'un vasfı şöyledir:
Nara duysa şaşmayan,
Göz görmez gece olsa,
Çığlık duyunca öne ayrılan,
Koşunca kara yer
Kat katından yarılan.
Ne zaman baksan o çapkının
Tulparlık vasfı görünen.
Taşa basıp deh dense,
Yüksekten kaymaz ayağı.
Hiçbir yanı eksik değil,
Dağdaki kulandan, geyikten.
Geniş göğüslü, kısa yeleli,
Endamlı Buurul at,
Apışı vadi gibi geniş,
Alnında akıtma, dişleri
Su verilmiş çelik gibi.
Altı ay binilse yorulmaz,
Altmış azı yaşına dek
Azı dişi çıksa da kocamaz.
Baldırı çocuk beli gibi,

Basıgı biyik celindey.
Köp cılkını karata
Baskan eken Buurul at,
Kökülün kökkö ırgıtıp,
Tuyagın cerge mılgıtıp,
Cılkını baştap bölünüp,
Tuura tartsa karandın
Tulpardık sını körünüp.
Aytayın dese tili cok,
Aybandan estüü canıbar.
Okuranıp, cer çapçıp,
Buudandık sını körünüp,
Köküldü kökkö kakkılap,
Tal cibektey kuyrugun,
Çatkayakka çapkılap,
Okuranıp okşoktop,

Yürüyüşü yüksek yel gibi.
Çok yılkının önüne
Geçip yürümüş Buurul at,
Perçemini göğe savurup,
Tırnağını yere gömüp,
Yılkının başına geçip ayrıldı,
Doğrultup çekince o çapkının
Tulparlık vasfı göründü.
Söylemek istese dili yok,
Hayvanken akıllıdır, mübarek.
Kişneyip, yer eşeleyip,
Küheylanlık vasfı görünüp,
Perçemini göğe çarpıp,
Dal ipek gibi kuyruğunu,
Apışına çarpa çarpa,
Kişneyip homurdanıp,

Kuday bardır köösörgö,
Arday bolgon Arbuurul
Kara cerdi tokmoktop.
Manastın uulu törönü,
Taştap çıktı Buurul at.
Bacıga cıygan san kara,
Kazınalık tümön mal,
Argamcı boyu ak cardan
Attap çıktı canıbar,
Al Buuruldun artınan
Kambar ata kara aygır
Kalbay çurkap kaldı ele,
Tomogodoy toru aygır,
Sandırgaluu sarı aygır,
Düñgürögön kalıñ mal
Tügöl attap kaldı ele.
Çıbıragan kulun, tay
Suudan ölüp kaldı ele,
Şıñkıldagan bee, baytal
Takır oorsok kaldı ele.
Tüp kötörüp karandı,
Düñgürögön cılkını
Semetey mintip aldı ele.

Tanrı vardır gafile de,
Küheylan yapılı Arbuurul,
Kara yeri tokmaklayıp.
Manas oğlu beyzadeyi
Bırakıp çıktı Buurul at.
Vergiyle toplanmış sayısız kara mal,
Hazinelik tümen mal,
Urgan boyu ak yardan
Atlayıp çıktı mübarek,
O Buurul'un ardından
Kambar ata soylu kara aygır
Geri kalmadan koştu,
Tomağa gibi doru aygır,
Şanlı sarı aygır,
Gümbürdeyen kalabalık mal
Tümüyle atlayıp geçti.
Ufak tefek kulun, tay
Suda ölüp kaldı,
İnce kişneyen kısrak, baytal
Tümden bitkin kaldı.
Kökünden kaldırıp o malı,
Gümbürdeyen yılkıyı
Semetey böyle alıverdi.

Karaguldu kördüñbü,
Aramdık cakka kamdanıp,
Semetey turat bu cerde
Kınsız kılıç baylanıp.
Karagul turat sabılıp,
Kaçuuçu cagın kamınıp.
Semeteydi kördüñbü,
Koñurbay atı kaysı dep,
Karagulga calınıp:
«Ey, aylanayın abake,
Astımdan ketti kördüñbü,
Arbuurul öñdüü buudanım,
Ataadan kalgan Coodur çal -
Talaadan tapkan tuuganım.
Kapırıñdın Kara atı

Karagul'u gördün mü,
Hainliğe hazırlanmış,
Semetey durur bu yerde
Kınsız kılıç kuşanıp.
Karagul durur telaşla,
Kaçacak yanını kollayıp.
Semetey'i gördün mü,
Konurbay'ın atı hangisi diye,
Karagul'a yalvarır:
«Ey, kurbanın olayım ağacığım,
Önümden gitti, gördün mü,
Arbuurul gibi küheylanım,
Atadan kalan Coodur ihtiyar -
Kırda bulduğum akrabam.
Kâfirinin Kara atı

Kaysı bolot, mineyin?
Aba, öçkön otum tamızçı?
Ölgön candı tirgizçi,
Tuugandıgıñ bileyin,
Düñgürötüp cılkını,
Artına tüşüp süröyün,
Tüp kaltırbay baarısın,
Talaska aydap kireyin!»
Al cılkının artında
Kıydıkara kara atı
Kalgan eken bölünüp,
Sölökötü-sölbötü,
Cılkılıgı kelbeti,
Körsö köñül bölünöt,
Tulpar sını körünöt.
Kuldu Kuday urganı,
Semeteydi miñgin dep,
Kıydıkara kara attı
Kıyın maktap turganı:
«Aylanayın, Semetey,
Toodoy bolgon çoñ Kara at
Algaranın özü ele.
Karan kalgan çoçkonun
Bıyıl cetimiş asıy kezi ele

Hangisidir, bineyim?
Ağa, sönmüş ateşimi tutuştursana?
Ölmüş canı diriltsene,
Kardeşliğini bileyim,
Gümbürdetip yılkıyı,
Ardına düşüp süreyim,
Kök bırakmadan hepsini,
Talas'a sürüp gireyim!»
O yılkının ardında
Kıydıkara kara atı
Ayrılıp kalmış meğer,
Endamı ve heybeti,
Yılkılığı, görünüşü,
Gören gönül verir ona,
Tulpar vasfı görünür.
Kulu Tanrı çarpmıştı,
Semetey binsin diye,
Kıydıkara kara atı
Bol bol övüp durdu:
«Kurbanın olayım, Semetey,
Dağ gibi büyük Kara at
Algara'nın ta kendisiydi.
Kahrolası domuzun atı
Bu yıl yetmiş azı çağındaydı,

Tizgini tutam kalbasa,
Kırsıktın kırkı çalbasa,
Sayışıp turgan korgondo,
Miñgenin coogo aldırbayt,
Kıstalışka kirgende,
Bu Kara attın cayı uşunday Kırk künçülük çölündö
Çöldö tuulup, taşta öskön, Atañ kandın Aymanboz
Çöölükpögön soyulgur,
Kayıptan bölök başka öskön Keçee,
Aymanboz cürböy kalganda.
Kunanında soyulgur,
Kulan menen kuuşkan.

Dizgininden bir tutam kalmadıkça,
Kazanın kırkı birden çarpmadıkça,
Mızraklaşılan kalede,
Binicisini düşmana kaptırmaz,
Dara düşüldüğünde,
Bu Kara atın hâli şöyledir: Kırk günlük çölünde
Çölde doğmuş, taşta büyümüş, Han babanın Aymanboz'u
Susuzluktan yılmayan, canı çıkası,
Yaban sürüsünden ayrı, başka büyümüş,
Hani, Aymanboz yürümez olduğunda.
Tayken bile, canı çıkası,
Kulanla yarışırdı.

Kabarıñda bar beken,
Karaça kandın Kız Saykal
Tegiz kıtay, köp mancuu
Kız Saykaldın miñgeni
Kıyın tulpar Algara,
Oşonu menen tuuşkan.
Oozun koyo bergende.
Oktoz berip çu koyso,
Okuz kılar ceri bar.
Abañ aytıp oltursa,
Tügönböy turgan kebi bar.
Azizkandın Almambet
Algara cayı uşunday.
Beker kuyruk, cal emes,
Er Kalçadan bölökçö
Mende miñgen mal emes.
Kıstalışka kirgende
Oozun caysa karandı,
Buluttay uçup dırkırayt,
Asıl Almañ er kökcal
Tuyagına taş tiyse,
Kat-katınan bırkırayt.
Kaardanıp çu dese,
Koydoy eti bölünüp,
Koyondoy conu tüzölöt.
Oolukkanda Koñurbay
Berencini* baylanat,
Kakançıluu Beecindi
Külügünön çoñ Kara at
On eki kündö aylanat.
Minseñ Kara at mal oşol,
Caman bolgon cañıdan,
Külügünön bu karan
Kıyın sayış bolgondo,

Haberin var mıdır,
Karaça hanın Kız Saykal'ı,
Bütün Kıtay, çok Mançu,
Kız Saykal'ın bindiği
Yaman tulpar Algara,
Onunla kardeş doğmuştur.
Ağzını koyverdiğinde,
Gemi bırakıp deh dense,
Kasırga kesildiği yer var.
Ağan anlatıp otursa,
Tükenmeyecek sözü var.
Azizkan oğlu Almambet,
Algara'nın hâli şöyledir.
Boşa kuyruk, yele değil,
Er Kalça'dan başkasının
Binebildiği mal değil.
Dara düşüldüğünde
Ağzını koyverse o çapkın,
Bulut gibi uçup vızıldar,
Asil Almake'n, er bozkurt,
Tırnağına taş değse,
Kat katından paramparça olur.
Öfkelenip deh dese,
Eti koyun gibi bölük bölük olur,
Tavşan gibi sırtı düzelir.
Coştuğunda Konurbay
Berenci'yi kuşanır,*
Kakançın ülkesi Beecin'i
Yürüklüğünden büyük Kara at
On iki günde dolanır.
Binersen, Kara at, mal odur,
Kötü olmuştur yeniden,
Yürüklüğünden bu çapkın,
Çetin mızrak cengi olduğunda,

Keçee atañ Manas kökcaldın
Altı künü suu içpey
Altı miñ kıtay, san kalday,
Ak sakalı Koñurbay.

Hani baban bozkurt Manas'ın
Altı gün su içmeden,
Altı bin Kıtay, sayısız Kalday,
Ak sakallısı Konurbay.

Aykırıp ayza salganda,
Teñiz atañ kökcaldı
Tegerektep kalganda,
Ayla ketip alañdap,
Aymanboz oozun burganda,
«Ayla emine bolot» – dep,
Kökcaldın aylası ketip turganda,
Oşondo altın aydar, çok belboo
Obodo cıldız bolcoşu,
Kan Manastın coldoşu.
Çalgın çalsa col birge,
Çabışka kirse kol birge.
Aşı birge corooloş,
Malı birge koroolоş.
Kazık moyun Sarala,
Kaykalatıp uruşup,
Cekeni belge kurçanıp,
Er Koñurbay baatırga,
Kaldayın karan kılbastan,
Ceke kirip kol salıp.
Cebeden murun cetti ele,
Uşul Alöökönün Koñurbay
Almambetten ayza cep,
Caraluu bolup abıdan,
Eerden artı kıltayıp,
Üzöñgüdön but tayıp,

Haykırıp mızrak saldığında,
Deniz gibi baban bozkurdu
Çepeçevre kuşattığında,
Çare tükenip bocalayıp,
Aymanboz ağzını çevirdiğinde,
«Çare nedir, ne olur» – diye,
Bozkurdun çaresi tükenmişken,
O zaman altın kâküllü, kor kuşaklı,
Gökteki yıldızdan yön bulan,
Han Manas'ın yoldaşı.
Keşfe çıksa yol bir,
Akına girse kol bir.
Aşı bir, sofra yoldaşı,
Malı bir, ağıl ortağı.
Kazık boyunlu Sarala'yı
Şaha kaldırıp vuruşup,
Cenk kuşağını bele sarıp,
Er Konurbay bahadıra,
Kalday'ını hiçe sayarak,
Tek başına girip saldırdı.
Okdan önce yetişmişti,
Şu Alööke oğlu Konurbay,
Almambet'ten mızrak yiyip,
İyice yaralanıp,
Eyerin ardına kaykılıp,
Üzengiden ayağı kayıp,

Oolcup Kalça turganda
Tüp etekten er Almañ
Ala turgan boldu ele.
Kurmandıkka daldaytıp,
Çala turgan boldu ele.
Kıstalışka kelgende
Kızıtalak bul Kara at
Kayıptay moynun buragan,
Arkan boyu carlardan
Caaday uçup çuragan.
Oşol Kara at bar üçün,
Öçkön otu tamılıp,

Kalça sallanıp dururken,
Eteğinin dibinden er Almake
Yakalayacak oldu.
Kurbanlık gibi gererek
Boğazlayacak oldu.
Dara gelindiğinde
Kahrolası bu Kara at
Yaban geyiği gibi boynunu burdu,
Urgan boyu yarlardan
Yay gibi uçup aştı.
O Kara at var diye,
Sönmüş ateşi tutuşup,

Ölgön canı tirilgen,
Koñurbay Kalçanın atı uşul dep:
Körgöndö Semetey,
«Kagılayın kulunum,
Tandap minip alıñız.
Karıgan abañ Bakayga
Tartuu kılıp salıñız.
Bul er Koñurbay köödöktün
Mından başka malı cok,
Mından başka canı cok.
Atsız kalsa dardayıp,
Tik kirip soguş salıñız,
Aytkanım uşul, al kuldun
Kiyin başın alıñız» –
Dep oşondo Karagul,
Aldamak boldu mına bul.
Manastın uulu köödökkö,
Koñurbay tonu uşu dep,
Badana tondu kiygizdi
Koñurbay atı uşu dep,
Çoñ Kıydı attı mingizdi.
Kataldın uulu Karagul
Celmoguzun bilgizdi.
Kürpüldöktün Sarı-Suu,
Kara saat mına bu,
Tereñine al suunun
Kırk arkan salsa boyloboyt,
Keçişine al suunun

Ölmüş canı dirildi,
Konurbay Kalça'nın atı budur diye:
Gördüğünde Semetey,
«Kurbanın olayım kulunum,
Seçip binip alınız.
Kocamış ağan Bakay'a
Armağan edip sununuz.
Bu toy er Konurbay'ın
Bundan başka malı yok,
Bundan başka canı yok.
Atsız kalınca kalakalır,
Dosdoğru girip savaş açınız,
Dediğim budur, o kulun
Sonra başını alınız» –
Dedi o zaman Karagul,
Aldatmaya durdu işte bu.
Manas oğlu toy yiğide,
Konurbay'ın kaftanı budur diye,
Zırhlı kaftanı giydirdi,
Konurbay'ın atı budur diye,
Büyük Kıydı ata bindirdi.
Katal oğlu Karagul
Celmoguzluğunu belli etti.
Kürpüldök'ün Sarı-Su'yu,
Kara uğursuzluk işte bu,
O suyun derinliğine
Kırk urgan salsan boylamaz,
O suyun geçidini

Tulpar salsa coyloboyt.
Çet cagına köz salsa,
Tizeden çıkkan şor ele.
Ortosuna köz salsañ,
Kazılgan kalıñ or ele.
Erdigi bar, esi cok,
Erenden tuugan çunagıñ
Suuga kirdi çok ele.
Art cagına karasa,
Kataldın uulu Karagul,

Tulpar salsan yüzüp aşamaz.
Kıyısına göz atsan,
Dizden çıkan çorak bataktı.
Ortasına göz atsan,
Kazılmış derin hendekti.
Yiğitliği var, aklı yok,
Erenden doğma yavrucağın,
Suya girdi kor gibi.
Ardına baksa,
Katal oğlu Karagul,

Kara saat mına bul,
Küypüygön coor bıştını
Alıp kalgan kezi eken.
Kaarlandı sabılıp,
Abakelep calınıp:
«Aylanayın abake,
Kalıñ kazıp orumdu,
Kalıp kaldıñ öyüzdö
Kaynatıp menin şorumdu.
Karan kalgan köp maldan
Abake, at buyurbay kaldıbı?
Karan kalgan köp mülktön
Ton buyurbay kaldıbı?
Coruktuu tulpar barında
Coorgo nege kor bolduñ?
Basıktuu tulpar barında,
Baytalga nege kor bolduñ?
Karan kalgan köp cılkı
Cılma tiyip alganda,
Oñ coluna salganda,
Atam Manas sırdaşı,
Akırettik kurdaşı,
Abañ kana degende,
Emine dep baramın?
Seni taştap, cılkı aydap,
Aba, kay muraska cetemin?
Kayıbınan colukkan,
Kagılayın abamdı

Kara uğursuzluk işte bu,
Çelimsiz, yağır sırtlı yorgayı
Alıkoymuş meğerse.
Öfkelendi çırpınıp,
Ağacığım diye yalvarıp:
«Kurbanın olayım ağacığım,
Derin kazıp çukurumu,
Karşı yakada kaldın,
Kaynatıp benim çilemi.
Kahrolası çok maldan,
Ağacığım, at nasip olmadı mı?
Kahrolası çok mülkten
Kaftan nasip olmadı mı?
Hünerli tulpar dururken
Yağır beygire niye muhtaç oldun?
Yürüyüşlü tulpar dururken,
Baytala niye muhtaç oldun?
Kahrolası çok yılkı
Sessizce basılıp alındığında,
Sağ yoluna konduğunda,
Atam Manas'ın sırdaşı,
Ahiretlik yoldaşı,
Ağan hani denildiğinde,
Ne diyerek varayım?
Seni bırakıp, yılkı sürüp,
Ağa, hangi mirasa ereyim?
Kayıptan karşıma çıkan,
Kurban olduğum ağamı

Kantip taştap ketemin?» –
Dep, oşentip, Semetey
Tizginin tartıp iygeni,
Kıldıkara soyulgur,
Kürpüldögön Sarı-Suu
Sarı-Suunun içine
Ala kaçıp kirgeni.
Suu içine barganda,
Öödö turbay cıgıldı.
Baatırsıngan Semetey

Nasıl bırakıp giderim?» –
Deyip, böylece Semetey
Dizginini çekiverdi,
Kıldıkara, canı çıkası,
Çağıldayan Sarı-Su,
Sarı-Su'yun içine
Alıp kaçıp girdi.
Suyun içine varınca,
Ayakta durmayıp yıkıldı.
Bahadır geçinen Semetey'in

Başı suuga tıgıldı.
Kaarlanıp, kaygırıp,
Suu içinde Kara attan
Kalgan eken ayrılıp.
Döñgöçtöy agıp soroktop,
Kökcaldın başı koroktop,
Culup alsa kayran baş,
Körüngöndö köründü,
Körünbösö öldüm dep,
Kökcaldın köönü bölündü.
Ay karañgı tün boldu,
Acal ceter kün boldu.
Arkı öyüzdö coor bıştı,
Algaranın özü eken,
Kuturgurdun Kara atı
Kubulup turgan kezi eken.
Kataldın uulu Karagul,
Semeteydi körgöndö
Altın caka kementay
Kiyip algan kezi eken.
Kuyrugu sayañ, calı az,
Kuturgurdun Kara atın
Minip algan kezi eken.
Karagul cayın karap tur,
Kara neet mına bul.
Artık cayçı kul eken.
Kişi bilçü amaldı
Arta bilgen uul eken.
Kırdan kızarıp şamal sögülüp,
Ölgöndügün karaçı!

Başı suya gömüldü.
Öfkelenip, kederlenip,
Suyun içinde Kara attan
Ayrı düşüp kalmıştı.
Kütük gibi akıp gitti,
Bozkurdun başı bata çıka,
Çekip alınsa aziz baş,
Bir görünüp bir yitti,
Görünmezse öldüm diye,
Bozkurdun yüreği bölündü.
Ay karanlık gece oldu,
Ecelin yeteceği gün oldu.
Karşı yakada yağır beygir,
Algara'nın ta kendisiymiş,
Kudurasıcanın Kara atı
Kılık değiştirmiş çağıymış.
Katal oğlu Karagul,
Semetey'i gördüğünde
Altın yakalı kepeneği
Giyinmiş çağıymış.
Kuyruğu seyrek, yelesi az,
Kudurasıcanın Kara atına
Binmiş çağıymış.
Karagul'un hâline bak dur,
Kara niyetli işte bu.
Üstün bir yadacı kulmuş.
İnsanın bildiği hileyi
Fazlasıyla bilen oğulmuş.
Sırttan kızarıp yel sökülüp, Öldüğüne bir bak!

Asmandan kumsarıp bulut körünüp,
Koktudan tuman cabılıp,
Böksödön möndür kabılıp.
Mına oşondo Karagul
«Menden bölök can cok» – dep
Özünö özü calınıp.
Aldındagı Kara atka
Olbuy-solbuy kamçı urup,

Gökten morarıp bulut görünüp,
Vadiden duman kaplayıp,
Yamaçtan dolu bastırıp.
İşte o zaman Karagul,
«Benden başka can yok» – diye
Kendi kendine yalvarıp.
Altındaki Kara ata
Sağlı sollu kamçı vurup,

Oñ-tetiri teminip,
Kuturgan kuldun buzugu,
Balaga kılgan kızıgı.
Şıta-Keçüü, Taş-Keçüü,
Al Karagul kambıldın
Dal özünö maş keçüü.
Karagul kamçı çapkanda,
Çurkabay Kara at turabı,
Baskan cerin uratıp,
Taş-Keçüüdön çuratıp,
Çıkkan eken Karagul.
Suudan çıgıp alganda.
Kataldın uulu çunagıñ
Kakançıdan Bakburçun
Özüm çalgan col ele,
Atası Manas köödöktü
Altı aldagan kul ele.
Kürdöölü başım barında
Külügüm kantip bereyin,
Küçögön okşoyt bul cetim,
Kürsüldöşüp köröyün!
Baatır başım barında
Malımdı kantip bereyin,
Kuturgan eken bul cetim,
Kulcuñdaşıp köröyün!
Kankordun uulu çunaktın
Kastarın tigip bul cerge
Kelgendigin karaçı,
Azır menin kolumdan
Ayta-buyta degiçe

Sağlı tersli mahmuzlayıp,
Kudurmuş kulun fesadı,
Çocuğa ettiği oyunu.
Şıta-Keçüü, Taş-Keçüü,
O kurnaz Karagul'un
Ta kendisine uygun geçit.
Karagul kamçı çaldığında,
Koşmadan durur mu Kara at,
Bastığı yeri çökertip,
Taş-Keçüü'den dörtnala aşıp,
Çıkmış meğer Karagul.
Sudan çıkıp aldığında,
Katal oğlu o kurnazın:
Kakançı'dan Bakburçun'a
Kendim keşfettiğim yoldu,
Babası Manas olan toy oğlanı
Altı kez aldatan kuldu.
Kudretli başım sağ iken
Yürüğümü nasıl vereyim,
Azıtmış besbelli bu yetim,
Güm güm dövüşüp göreyim!
Bahadır başım sağ iken
Malımı nasıl vereyim,
Kudurmuş meğer bu yetim,
Boğuşup bir göreyim!
Hunhar oğlu o yavrunun
Kastını kurup bu yere
Geldiğine bir bak,
Şimdi benim elimden
Aman deyinceye kadar

Obodon cıldız bolcoşu,
Kokus bolup cürbösün,
Bayagı oyron Bakay coldoşu.
Bere salsa akmaktar,
Tüpkö çoguu cetpesin,
Tüp kötörö tulpardı
Tügöl tiyip ketpesin.
Men Karagul bolgon soñ,

Gökten yıldızla yön bulan,
Sakın ola çıkagelmesin,
O yaman Bakay yoldaşı.
Veriverirse ahmaklar,
Hepsi birden kökümüze ermesin,
Tulparları kökünden
Tümüyle alıp gitmesin.
Ben Karagul olduktan sonra,

Kaardı katuu salayın,
Kazatka minçü tulpardı.
Kaltırbay bölüp kalayın,
Manastın uulu köödökkö
Anan kebim salayın.
Kara suuda keme cok,
Aldımda tursa Algara
Maga kaş kaytarar neme cok.
Tozoñun toodoy uratıp,
Kapkayda öçtü alayın,
Kankordun uulu kapırdı,
Tındım kılıp saldım dep,
Kakançının kanına,
Kan Koñurbay aldına
Süyünçülöp barayın,
Berip kalsa men özüm,
Çet-Beecin kanın alayın
Bügün tuura kırda bölüm cok, Aralap kirip ketti ele.
Tuygun başım barında
Men şorduuga ölüm cok!» –
Dep, öşöntüp, Karagul,
Conok menen bölünüp,
Conokko çıgıp barganda
Colborstoy türü körünüp.
«Bu sözümö könbösö,
Çet-Beecindin kandıgın
Bıyıl çoçko berbese,
Köp ele kıldım kızmattı,
Bu cerge cürüp neteyin,
Uruş baştap, çır kılıp,
Burutka kirip keteyin.
Erdigim cınap alayın,
Erdigim menin uşul dep,

Kahrı sert salayım,
Gazaya binilen tulparı
Bırakmadan ayırıp alayım,
Manas oğlu toy yiğide
Ondan sonra sözümü söyleyeyim.
Kara suda gemi yok,
Altımda dururken Algara,
Bana karşı koyacak kimse yok.
Tozunu dağ gibi savurup,
Nerede olsa öcümü alayım,
Hunhar oğlu kâfiri,
Sessizce yok ettim diye,
Kakançı hanına,
Han Konurbay önüne
Müjdeleyip varayım,
Verirse eğer, ben kendim,
Çet-Beecin hanlığını alayım.
Bugün karşı sırtta payım yok, Dalıp girip gitmişti.
Doğan başım sağ iken
Ben çilekeşe ölüm yok!» –
Deyip, böylece, Karagul,
Conok yoluna ayrılıp,
Conok'a çıkıp vardığında
Kaplan gibi görünüp.
«Bu sözüme uymazsa,
Çet-Beecin hanlığını
Bu yıl domuz vermezse,
Çok ettim ben hizmeti,
Bu yerde kalıp nideyim,
Savaş açıp, kavga çıkarıp,
Burut'a girip gideyim.
Yiğitliğimi toplayayım,
Yiğitliğim benim budur diye,

Kızıtalak Kalçanın
Köz aldına salayın.
Eç bolboso tırgoottun
Kanın surap alayın.

Kahrolası Kalça'nın
Gözü önüne sereyim.
Hiç değilse Tırgoot'un
Hanlığını isteyip alayım.

Bul erdigim barında,
Cılkı bagıp neteyin,
Kalça menen kagışıp,
Bu kızmatım bilbese
Bet algan cerge keteyin!»
Aybattanıp Karagul,
Aykırık salıp mına bul,
Kayratı mıktı, zaarı küç
Bu kapırdan küdör üz.
Algara menen çuratıp,
Orkoygon toonun urçukka,
Oñuraygan tumşukka,
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça
Cebeden murun cetti ele,
Buluttay uçup Algara
Astındagı cılkıga
Aygır, attın baarısı
Cılkıga kaçıp şokşoktop,
Tulpar attın baarısın
Algan eken tokmoktop.
Öröpküp kalgan öz malın
Örttöngür kayda barat – dep,
Kaarlanıp kaygırıp,
Ozgon eken Karagul,
Düñgürötüp tük koyboy
Say külüktün baarısın
Tozgon eken Karagul.
Bölüngön böksö col menen
Cürgön eken Karagul,
Cılkıdan bölüp tulpardı
Sürgön eken Karagul.

Bu yiğitliğim var iken,
Yılkı güdüp nideyim,
Kalça ile çarpışıp,
Bu hizmetimi bilmezse
Yüz tuttuğum yere gideyim!»
Heybetlenip Karagul,
Nara atıp işte bu,
Gayreti yaman, zehri güçlü,
Bu kâfirden umudu kes.
Algara ile dörtnala sürüp,
Sivri dağın burcuna,
Yalçın kayanın burnuna,
Aman deyinceye kadar,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Okdan önce yetişti,
Bulut gibi uçup Algara
Önündeki yılkıya.
Aygırın, atın hepsi
Yılkıya kaçıştı tir tir,
Tulpar atların hepsini
Tokmaklayıp almış.
Coşup kalan öz malını,
Yanası nereye gider – diye,
Öfkelenip kederlenip,
Öne geçmiş Karagul,
Gümbürdetip hiç koymadan
Seçkin yürüklerin hepsini
Önlemiş meğer Karagul.
Ayrılan yamaç yoluyla
Yürümüş meğer Karagul,
Yılkıdan ayırıp tulparı
Sürmüş meğer Karagul.

Aygır at bölüp cılkıdan
Algan eken Karagul,
Ayabagan erdikti
Salgan eken Karagul.
Al cılkının içinde
Aygırı cok bee kaldı,

Aygır atı yılkıdan ayırıp
Almış meğer Karagul,
Görülmedik yiğitliği
Göstermiş meğer Karagul.
O yılkının içinde
Aygırsız kısrak kaldı,

Attarı cok tay kaldı,
Tulparların cayladı,
Kır-Kayıñdın betine,
Suuk-Tördün çetine
Attardı bölüp aydadı.
Körbös cerge cetkirip,
Tügöngön toonun urçukka,
Kır-Kayıñdın oyuna
Cetkirip salıp Karagul,
Oşo cerge toktodu.
«Kırk cılkıçım bar ele,
Kıyratıp kirip ketti!» – dep, Enesinçe zañgırap,
Kaçankısın coktodu.
«Kankordun uulu Semetey,
Kazbasam kalıñ oruñdu,
Kaynatpasam şoruñdu.
Suu içinde tokmoktop,
Sultan Manastın uulu cetimge
Eey, aylanayın Taybuurul,
Körgözbösöm sonundu,
Kızıtalak çunaktın
Kılıçtap başın alayın,
Suu içinen süyrötüp,
Dañgıttarga carayın,
Başın kesip baylanıp,
Er Koñurbay baatırga
Süyünçülöp barayın
Mınday erdik kılbasam,
Tuulbay tuna çögöyün.
Tirüü cürböy ölöyün!»
Uşunu aytıp küülönüp,
Kaarlanıp türlönüp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kayra caaçu buluttay

Kaarı betine aylanıp,
Özöngö salıp dır koyup,
Suunu boylop çu koyup,

Atları yok tay kaldı,
Tulparlarını yerleştirdi,
Kır-Kayın'ın yüzüne,
Suuk-Tör'ün kıyısına
Atları ayırıp sürdü.
Göz görmez yere ulaştırıp,
Dağın bittiği burca,
Kır-Kayın'ın çukuruna
Ulaştırıp koyup Karagul,
O yerde durdu.
«Kırk yılkıcım var idi,
Kırıp geçirip girdi!» – diye, Anasınca gümbürdeyip,
Nicedir yitiğini andı.
«Hunhar oğlu Semetey,
Kazmazsam derin çukurunu,
Kaynatmazsam çileni.
Suyun içinde tokmaklayıp,
Sultan Manas oğlu yetime
Eey, kurban olayım Taybuurul,
Göstermezsem görülmedik günü,
Kahrolası yavrunun
Kılıçlayıp başını alayım,
Suyun içinden sürükleyip,
İt sürülerine yem edeyim,
Başını kesip bağlayıp,
Er Konurbay bahadıra
Müjdeleyip varayım.
Böyle yiğitlik etmezsem,
Doğmadan yitip bataydım,
Diri gezmeden öleyim!»
Bunu deyip hızlanıp,
Öfkeyle renkten renge girip,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Yeniden yağacak bulut gibi

Kahrı yüzüne vurup,
Vadiye salıp fırlayıp,
Suyu boylayıp deh deyip,

Munu mınday taştaylı,
Suuga akkan Semetey
Köödöktön kabar baştaylı.
Baya suuga kirip çıkkanda,
Çama çarçap, buu ketip,
A-dep koyso oozunan
Çanaç-çanaç suu ketip,
Darman çarçap, al ketip,
Astınan Arbuurul öñdüü mal ketip,
Karagulga aldatıp,
Bul köödök kalgan eken munetip.
Aylanıç suunun dömörçö,
Dömörçögö toktodu,
Esin cıyıp alganda,
Taybuuruldu coktodu:
«Bu, kızıtalak şum düynö,
Suu içinde ölömbü,
Armanduu bolup kıztalak,
Taybuuruldu körömbü!?
Bitteyimde birigip,
Barmaktayda baş koşkon,
Kenedey kündö kezikken,
Kerişke miñgen Buudanım,
Külçoro menen Kançoro
Menin eki uyalaş tuuganım.
Üzülgöndü ulagan,
Çaçılgandı cıynagan,
Kokuy kün, Bakay tuuganım!
Bul cerde karmap minerge,
Taybuurul öñdüü buudan cok,
Karalaşar Külçoro, Bakay
tuugan cok,
Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday beleñ düynö bok!

Kaçıp kirer tokoy cok,
Karalaşar kırgız cok.
Aldatarga aldatpay,
Alım mınday katarbı,

Bunu böylece bırakalım,
Suya kapılan Semetey
Toy yiğitten haber verelim.
Demin suya girip çıktığında,
Takati bitip, buğusu tükenip,
Ah deyince ağzından
Tulum tulum su boşalıp,
Derman bitip, güç tükenip,
Altından Arbuurul gibi mal gidip,
Karagul'a aldanıp,
Bu toy yiğit böyle kalakalmıştı.
Dolanan suyun kütüğü var,
O kütüğe tutunup durdu,
Aklını başına devşirince,
Taybuurul'u aradı, andı:
«Bu kahrolası kalleş dünya,
Suyun içinde ölür müyüm,
Hasretli kalıp kahrolası,
Taybuurul'u görür müyüm!?
Bit kadarken birleşen,
Parmak kadarken baş koşan,
Kene kadarken kavuşan,
Cenkte bindiğim Küheylanım,
Külçoro ile Kançoro,
Benim iki öz kardeşim.
Kopanı ulayan,
Saçılanı toplayan,
Aman felek, Bakay kardeşim!
Bu yerde tutup binmeye,
Taybuurul gibi küheylan yok,
Arka çıkacak Külçoro, Bakay
kardeş yok,
Bugün var olan yarın yok,
Böyle miydin, kahpe dünya!

Kaçıp girecek orman yok,
Arka çıkacak Kırgız yok.
Aldatana aldanmasaydım,
Hâlim böyle kurur muydu,

	Ce, bel baylagan belim cok,	*Ne bel bağladığım dayanağım var,*
	Meder kılıp olturgan	*Medet umup oturduğum*
	Belgilüü çoro şerim cok.	*Adlı sanlı çorom, arslanım yok.*
	Ayıkpagan çoñ dayra	*Onmaz büyük ırmağı*
	Körgönü kelgen ekemin,	*Görmeye gelmişim meğer,*
	Kuturgan kulga aldatıp,	*Kudurmuş kula aldanıp,*
	Ölgönü kelgen ekemin	*Ölmeye gelmişim meğer.*
	Tirüü turbay düynödö	*Dünyada diri durmadan*
	Neteyin degen ekemin,	*Nideyim demişim meğer,*
108820	Bul düynödön batıraak	*Bu dünyadan tezcecik*
	Keteyin degen ekemin!	*Gideyim demişim meğer!*
	Atam Manastan kalgan Akolpok	*Atam Manas'tan kalan Akolpok'u*
	Kie turgan kün barbı?	*Giyeceğim gün var mı?*
	Arday bolgon Buuruldun	*Küheylan yapılı Buurul'un*
	Üstünö miner kün barbı?	*Üstüne bineceğim gün var mı?*
	Kuturgan kuldu Beecinge	*Kudurmuş kulu Beecin'e*
	Sürö turgan kün barbı?	*Süreceğim gün var mı?*
	Añgekten alıs attagan,	*Hendekten uzağa atlayan,*
	Atam Manastan artık saktagan,	*Atam Manas'tan çok sakındığım,*
108830	Korcoñdogon kokuy kün,	*Sallanıp koşan, aman ne gün,*
	Kubayt bir, kubayt Taybuurul» –	*Kovar bir, kovar Taybuurul» – Küheylan*
	Arday bolgon Buuruldun	*yapılı Buurul'un*
	Dep öşöntüp, Semetey,	*Deyip böylece, Semetey,*
	Ölör-ölbös can menen	*Yarı ölü yarı diri canla,*
	Kañırıgı bek tütöp,	*İçi yanıp tütüp,*
	Kapalanıp al ketti,	*Kederlenip gücü gitti,*
	Karantün tüştü başına,	*Kapkara gece çöktü başına,*
	Kızıl buurul, taykı cal,	*Kızıl kır, kısa yeleli,*
	Arday bolgon Arbuurul	*Küheylan yapılı Arbuurul*
	Kelgen eken canına,	*Gelmiş meğer yanına,*
108840	Aytayın dese tili cok,	*Söylemek istese dili yok,*
	Aybandan estüü canıbar,	*Hayvandan akıllı, mübarek,*
	Semetey ünün ukkanda	*Semetey'in sesini duyunca*
	Cılkıdan Buurul çıgıptır,	*Yılkıdan Buurul çıkmış,*
	Cılkı içinde al buudan	*Yılkı içinde o küheylan*
	Semetey ünün uguptur.	*Semetey'in sesini duymuş.*
	Okuranıp şokşoktop,	*Kişneyip eşinerek,*
	Kara cerdi tokmoktop,	*Kara yeri tokmaklayıp,*

Kökülün kökkö ırgıtıp,
Tuyagın cerge mılgıtıp,
Okuranıp iç tartıp,
Turgan eken Taybuurul.
Ördöktöy moynun koykoytup,
Iygen eken Arbuurul,
Semetey suuda ekenin,
Bilgen eken Buurul at,
Semeteydi körgöndö,
Kulunun körgön nemedey,
Agıp catkan dayraga
Altı-ceti kişinep,
Kirgen eken Buurul at.
Kulcuñdagan zor Buurul,
Er Semetey baatırga
Emi cetip kalıptır,
Kuçak bolgon kuyruktu
Tozo berip kalıptır.
Buuruldun kelgen tuşu dep,
Ölbös cerim uşu dep,
Cetimdin közü caynadı,
Çoñ kuyrugun karmadı.
Kuyruktan töröñ algan soñ,
Ayta-buyta degençe,
Açıp közdü cumguça
Buuruluñ süyröp kalganı,
Köödögünön ölböstön,
Suudan çıktı çoñ törö,
Ayıkpagan bir ülkön
Çuudan çıktı çoñ törö.
Esi ketken er neme,
Eselek tuugan şer neme,
Atası Manas kökcaldan
Artıda tuugan er neme.
Atası Manas ayköldön
Alıp kalgan Akolpok,

Cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy köz,

Perçemini göğe savurup,
Tırnağını yere gömüp,
Kişneyip içini çekip,
Durmuş meğer Taybuurul.
Ördek gibi boynunu kabartıp,
Eğilmiş meğer Arbuurul,
Semetey'in suda olduğunu
Bilmiş meğer Buurul at,
Semetey'i gördüğünde,
Kulununu görmüş gibi,
Akıp giden ırmağa
Altı yedi kez kişneyip,
Girmiş meğer Buurul at.
Şahlanan koca Buurul,
Er Semetey bahadıra
İşte yetişivermiş,
Kucak dolusu kuyruğunu
Önüne seriverdi.
Buurul'un geldiği yer bu diye,
Ölmeyeceğim yer budur diye,
Yetimin gözü parladı,
Koca kuyruğunu yakaladı.
Beyzaden kuyruktan tutunca,
Aman deyinceye kadar,
Göz açıp kapayıncaya dek
Buurul'un sürükleyiverdi,
Toyluğu yüzünden ölmeden,
Sudan çıktı koca bey,
Onulmaz bir büyük
Beladan çıktı koca bey.
Aklı gitmiş er kişi,
Saf yaradılışlı arslan kişi,
Babası bozkurt Manas'tan
Üstün doğmuş er kişi.
Babası cömert Manas'tan
Yadigâr kalan Akolpok,

Yakası altın, yeni tunç,
Çift zırh halkalı, turgay gözlü,

	Keleme kürmö, keñ boto,	*Kat kat örme, geniş yakalı,*
	Kerişke kiyse ok ötpös.	*Cenkte giyilse ok geçmez.*
	Içine cibek iştegen,	*İçine ipek işlemiş,*
	Oyron katın Kanıkey,	*Yaman kadın Kanıkey,*
108890	On eki cılı tiştegen.	*On iki yıl dişiyle dokumuş.*
	Arkagın artık bekitip,	*Atkısını sıkıca pekiştirip,*
	Arıptap okton sologon.	*Uğraşıp mekikle dokumuş.*
	Atışa çıkkan duşmandar,	*Karşısına ok atan düşmanlar,*
	Aylasın tappay kologon.	*Çaresini bulamayıp şaşmış.*
	Akolpok casap turganda,	*Akolpok yapılırken,*
	Atasının kazına,	*Atasının hazinesi*
	Arbınıraak korogon.	*Epeyce harcanmış.*
	Meenetinen Kanıkey,	*Emeğinden Kanıkey*
	Belek bergen Akolpok.	*Armağan vermiş Akolpok'u.*
108900	Calgızım uulum kier dep,	*Bir tanem oğlum giyer diye,*
	Dep, oşondo Karagul,	*Dedi, o zaman Karagul,*
	Kacıbay coogo tier dep.	*Yılmadan düşmana değer diye.*
	Enekem epsiz eken dep,	*Anacığım eşsizmiş diye,*
	Kadırımdı biler dep,	*Kadrimi bilir diye,*
	Enesinin Akolpok	*Anasının Akolpok'unu,*
	Esin cıyıp, kie albay,	*Aklını devşirip, giyemeden,*
	Korcoygon köödök er neme	*Hantal, toy er kişi*
	Coon uçu menen baatırdı	*Kalın ucuyla bahadırı*
	Arbuuruldu mine albay,	*Arbuurul'a binemeden,*
108910	Keede köñül ketip bölünüp, Kuldan	*Kimi zaman gönlü dağılıp, Kuldan bir*
	başka birdi cep,	*darbe daha yiyip,*
	Korcoygon kokuy közünö	*Şaşkın, aman, gözüne*
	Kızarıp munar körünüp,	*Kızarıp pus görünüp,*
	Közü ketip alaktap,	*Gözü kayıp fıldır fıldır,*
	Bütkön boydun baarısı	*Bütün bedeninin tümü*
	Cıynalbay cakşı şalaktap,	*Toparlanamayıp sarsak,*
	Kabarıñda bar beken	*Haberin var mıdır,*
	Manastın uulu er çirkin,	*Manas oğlu er zavallı,*
	Kan içerdin tukumu,	*Kan içicinin soyu,*
	Es alalbay turdu ele.	*Kendine gelemez durumdaydı.*
108920	Algara menen orgutup,	*Algara'yla şahlanıp gelip,*
	Kuldu Kuday urdu ele.	*Kulu Tanrı çarpmıştı.*
	Semeteydi körgöndö	*Semetey'i gördüğünde*
	Karagul ketti küülönüp,	*Karagul hızlandı coşup,*

Kaarlanıp düpüldöp,
Semeteyge süylönüp:
«Öyüz-büyüz Kürpüldök,

Özüm çalgan col uşul,
Atañ Manas köödöktü
Altı aldagan kol uşul.
Bilseñ kökcal Karagul
Körgönü kelgen ekensiñ,
Tirüü kalbay Kakandan
Ölgönü kelgen ekensiñ.
Atañ Manas köödöktü
Camgır kılıp, caa tartıp,
Turgan beren men mına,
Kişi körbös korduktu
Kılgan beren men mına!
Karaguldun kaarın
Körgönü kelgen ekensiñ.
Kankordun uulu çoñ köödök,
Sen ölgönü kelgen ekensiñ!» –
Kayrattandı mına bul,
Kara booluu kırk kulaç,
Kayıñdan kılgan ukuruk
Karmap kolgo tukurup,
Içke uçun karmap imerdi,
Çokuga tartıp ciberdi.
Semetey turdu kaygırıp,
Kere sööm kuykası
Ketken eken ayrılıp.
Mına oşondo Semetey
Ölöñdüü cerge ört koygon,
Örttöngürdün tukumu.
Kara suuga kan kuygan,
Kabılan Manas öz uulu.
Tulañduu cerdi tutantkan,
Börk al dese baş kesken,
Kan tök dese cin tökkön,
Öksögöndü karmagan,

Öfkelenip gümbürdeyip,
Semetey'e söylenip:
«Karşılıklı iki yaka Kürpüldök,

Kendim keşfettiğim yol budur,
Baban Manas'ı, o toyu
Altı kez aldatan el budur.
Bilirsen, bozkurt Karagul'u
Görmeye gelmişsin meğer,
Kakan'dan sağ kurtulmadan
Ölmeye gelmişsin meğer.
Baban Manas'a, o toya
Yağmur yağdırıp, yay çekip,
Karşı duran yiğit benim işte,
Kimsenin görmediği horluğu
Eden yiğit benim işte!
Karagul'un kahrını
Görmeye gelmişsin meğer.
Hunhar oğlu koca toy,
Sen ölmeye gelmişsin meğer!» –
Gayrete geldi işte bu,
Kara bağlı kırk kulaç,
Kayından yapılma kement sırığını
Ele kavrayıp dürtüp,
İnce ucundan tutup çevirdi,
Tepesine indiriverdi.
Semetey durdu kederle,
Bir karış kafa derisi
Yarılıp gitmişti.
İşte o zaman Semetey,
Otlu yere ateş salan,
O yanasıcanın soyu.
Kara suya kan döken,
Kaplan Manas'ın öz oğlu.
Çayırlı yeri tutuşturan,
Börk al dese baş kesen,
Kan dök dese öfke saçan,
Sendeleyeni yakalayan,

Öçöşünö tiygende
Öz atasın caylagan.
Murduna kuykum kan cetip,
Moyun menen caaktan
Kancıgaday kan ketip,
Tügöngön sayın tutögön
Ölgön sayın öörçügön,
Örttöngürdün öz uulu.
Ukuruk* başka tiygende
Kaardandı bakırıp,
A düynö ketken Manastın
Atagın aytıp çakırıp,
«Kuturgan kul, senibi,
Kubatım cetse ölöyün.
Kaardangan Karagul,
Seni menen kulcuñdaşıp köröyün
Başkaça arış ala kör,
Arday bolgon Taybuurul
Tartıp oozun burayın
Beecindi közdöy kubayın.
Esebin epsiz taptırıp,
Başımdı cara çaptırıp,
Kantip tirüü turayın!»
Korozdoy bolgon kayran şer,
Kozgolboy turgan kayran er,
Atası Manas ölgöndö,
Talastı eelep kongonu,
Cetim cürüp cetilip,
Er Semetey bolgonu.
Ardıgınan ölö elek,
Bul öñdöngön korduktu
Cer üstünön körö elek.
Tegeregin karabay,
Tegele canın ayabay,
Kıdırata karabay,
Kıyındın uulu çunagıñ,
Kılça canın ayabay.
Ok ötpögön Akolpok
Silkpey şaşıp kiydi emi,

İnadına dokunulduğunda
Öz babasını bile haklayan.
Burnuna kavruk kan inip,
Boynundan ve yanağından
Kayış gibi kan akıp,
Tükendikçe tutuşan,
Ezildikçe coşan,
O yanasıcanın öz oğlu.
Ukuruk başına değince*
Öfkelendi bağırıp,
Öte dünyaya göçen Manas'ın
Adını anıp haykırıp:
«Kudurmuş kul, sen misin,
Gücüm yetmezse öleyim.
Öfkelenmiş Karagul,
Seninle boğuşup bir göreyim. Bambaşka
adım atıver,
Küheylan yapılı Taybuurul,
Ağzını çekip çevireyim,
Beecin'e doğru kovayım.
Hesabını fazlasıyla buldurup,
Başımı yarıp biçtirip,
Nasıl diri durayım!»
Horoz gibi dimdik aziz arslan,
Yerinden oynamaz aziz er,
Babası Manas öldüğünde,
Talas'ı yurt edinip konmuştu,
Yetim gezip yetişip,
Er Semetey olmuştu.
Arından henüz ölmemişti,
Böylesi bir horluğu
Yeryüzünde görmemişti.
Çevresine bakmadan,
Hiç mi hiç canını esirgemeden,
Sağa sola bakınmadan,
Yamanın oğlu o yavru,
Kıl kadar canını esirgemeden.
Ok geçmez Akolpok'u
Silkmeden aceleyle giydi şimdi,

Oynoktogon Buuruldu

Caydak çurap mindi emi.
Kara caak ak kamçı,
Karmay kalıp imerip,
Kañ degizip Buuruldu
Kaptalga tartıp ciberip,
Ayzası cok, kamçıçan,
Kabılandın tukumu
Karaguldu kuumak boldu cılañaç.
Öödö-tömön karabayt,
Ölömün dep sanabayt,
Kaarlanıp sabılat,
Kep uguuçu nemedey
Buurul atka calınat:
«Aylanayın Arbuudan,
Başıñdı cerge sala kör,
Otura kalıp siybegen,
Ceñi cerge tiybegen,
Kataldın uulu kapırga
Bir cetkirip sala kör,
Moynuñdu cerge sala kör,
Aylanayın Ar buudan,
Bolcolsuz arış ala kör,
Kaldaydın uulu kapırdın,
Kan Koñurbay baatırdın
Kayguulga mingen Kara atı
Bir cetkirip sala kör!
Argımak bagam, at bagam,
Aylansın Buurul at, sendey buudandan
Azamat cıydım, er cıydım,
Aylansın sendey tuugandan!
Esebin epsiz tapkanda,
Başımdı cara çapkanda
Mañdayda moynun bursaçı,
Külçoro karap tursaçı,
Anan kürsüldögön Karagul
Bul coruktu kılsaçı.

Eyersiz sıçrayıp bindi şimdi.
Kara yanaklı ak kamçıyı,
Kavrayıp savurarak,
Şaklatıp Buurul'un
Böğrüne bir indirip,
Mızrağı yok, kamçısıyla,
Kaplan soyunun evladı
Karagul'u kovalamaya koyuldu çıplak.
Ne yukarı ne aşağı bakar,
Ölürüm diye düşünmez,
Öfkeyle çırpınır,
Söz anlar bir varlıkmış gibi
Buurul ata yalvarır:
«Kurbanın olayım Arbuudan,
Başını yere eğiver,
Çömelip de işemeyen,
Yeni yere değmeyen,
Katal'ın oğlu kâfire
Bir yetiştiriver beni,
Boynunu yere uzatıver,
Kurbanın olayım Ar buudan,
Ölçüsüz adımlar atıver,
Kalday'ın oğlu kâfirin,
Han Koñurbay bahadırın
Keşfe bindiği Kara atına
Bir yetiştiriver beni!
Argımak beslerim, at beslerim,
Kurban olsun Buurul at, senin gibi küheylana,
Yiğit topladım, er topladım,
Kurban olsun senin gibi kardeşe!
Fırsatını bulup da,
Başımı yarıp vurduğunda
Karşımda boynunu bir çevirseydi,
Külçoro bakıp dursaydı,
Sonra gürüldeyen Karagul
Bu işi öyle yapsaydı.

Buzulgan eken körgön tüş,	*Bozukmuş gördüğüm düş,*
Kayguulga kelip baş cargan Kamap barat takımdap.	*Keşfe gelip baş yaran Kıstırıp kovalar dört nala.*
Kabarda barbı uşul iş»,	*Duyulmuş mudur böyle iş»,*
Kaarlanıp, türdönüp,	*Öfkelenip, yüzü değişip,*
Karmasa tıtıp iyüügö	*Yakalasa parçalayacak gibi*
Karagulga süylönüp,	*Karagul'a söylenip,*
Baskan cerin uratıp,	*Bastığı yeri sarsıp,*
Caydak minip Buuruldu,	*Eyersiz binip Buurul'a,*
Aykölüñ çıktı çuratıp.	*Ayköl'ün fırladı dörtnala.*
Buuruldun cönü uşunday.	*Buurul'un huyu böyledir.*
Çabışka miner sanatı,	*Cenge binilir töresi,*
Bu kızıtalak Buurul at	*Bu yaman Buurul at*
Semeteydin kanatı,	*Semetey'in kanadıdır,*
Kaçırıp kalgan coosuna	*Kaçıp giden düşmanına*
Kuup ceter adatı.	*Kovalayıp yetişir âdeti.*
Tomuktay cerde too cok,	*Aşık kemiğince dağ yok o yerde,*
Tokumçalık koo cok,	*Keçe kadar çukur yok,*
Buurusun tiygen çiyin cok, Şaşıp ketip baratat.	*Saban değmiş çizgi yok, Aceleyle gitmektedir.*
Suur kazgan iyin cok,	*Marmot kazmış in yok,*
Bul uşunday cerge kelgende Cerde ketip baratat.	*Böyle bir yere gelince Yerde uçup gitmektedir.*
Küçöy çurkar adatı.	*Hızlanıp koşmak âdeti.*
Kırk künçülük çöl bolso,	*Kırk günlük çöl olsa,*
Çöldö ketip baratat.	*Çölde gitmektedir.*
Kıyın müşkül cer bolso,	*Zorlu çetin yer olsa,*
Çıday turgan adatı.	*Dayanmaktır âdeti.*
Erdin türün körgöndö,	*Erin hâlini görünce,*
Adırmakka barganda,	*Engebeye vardığında,*
Arıştadı Buurul at,	*Adım açtı Buurul at,*
Arkarday kolu sayıldı,	*Arkar gibi bacakları gerildi,*
Ör tayana bergende	*Yokuşa dayandığında*
Cal-kuyrugu cayıldı.	*Yelesi kuyruğu yayıldı.*
Koñurbaydın Algara	*Koñurbay'ın Algara'sı*
Tamanı cerge tarsıldap,	*Tabanı yere çarparak,*
Semeteydin Buurul at	*Semetey'in Buurul atı*
Kara bolot oozduk	*Kara çelik gemini*

Kömököydö karsıldap,
Eñkeyişke kirgende
Koñurbaydın Algara
Uzap çurkap zakımdap.
Ör tayana bergende
Semeteydin Buurulu

Gırtlağında takırdatıp,
İnişe girdiğinde
Koñurbay'ın Algara'sı
Uzaklaşıp koşar uçarcasına.
Yokuşa dayandığında
Semetey'in Buurul'u

Buurul at şaşıp cügürüp,
Cügürgönün körgöndö
Kataldın uulu Karagul.
«It emine bolgon? – dep,
Kayran candan tüñülüp,
Budur-budur cer basıp,
Budurmak adır bel aşıp,
Kıyın kuup alıptır.
Kımbattıgı uşunday,
Ekööö kız-küyöö bolup alıptır.
Adır-küdür munarık
Basıp ketip baratat,
Kara cerdi tulparlar
Kazıp ketip baratat.
Algara menen Karagul
Köz cetpegen munarık
Munarıktap uçtangan
Adır-küdür kaykañdın
Köz cetpegen taypañdın
Köçügündö baratat.
Tulpardın cayı uşunday
Külügünö salıptır,
Erdi aldagan Karagul
Epsiz şaşıp kalıptır.
Algara menen Taybuurul
Tuyak tuura tiygen cer
Kol arıktay soyulup,
Taamay tiygen izderi
Kemege bolup oyulup.
Tulpardın cayı uşunday
Araanday oozdor açılıp,
Karan kalgan cılastın

Buurul at koşar telaşla,
Koşuşunu görünce
Katal'ın oğlu Karagul.
«İt neyin nesi olmuş? – deyip,
Aziz candan umut kesip,
Engebeli yerlere basıp,
Tümsekli tepe, bel aşıp,
Amansız kovalamış.
Değeri işte böyledir,
İkisi kız ile güvey gibi olmuş.
Engebeli puslu kırları
Basıp geçip gitmekte,
Kara yeri tulparlar
Kazıp geçip gitmekte.
Algara ile Karagul
Göz yetmeyen pus içinde
Puslanıp ucu görünen
Engebeli sırtların,
Göz yetmez düzlüğün
Eteğinde gitmekte.
Tulparın hâli böyledir,
Bütün hızını salmıştır,
Eri aldatan Karagul
Hadsiz telaşa kapılmıştır.
Algara ile Taybuurul,
Toynağın tam değdiği yer
Kol arkı gibi yarılıp,
Tam bastığı izleri
Ocak çukuru olup oyulup.
Tulparın hâli böyledir,
Kocaman ağızlar açılıp,
Kahrolasıca melunun

Kan aralaş ak köbük	*Kan karışık ak köpüğü*
Omuroodo çaçılıp,	*Göğsüne saçılıp,*
Beecinden berki Dıñşaga	*Beecin'den beri Dıñşa'ya*
Bargan eken cölönüp,	*Varmış dayanarak,*
Çalmalanıp kökülü,	*Perçemi dolaşıp,*
Çaraday bolgon kayran baş Baştı kesip ketet – dep,	*Çanak gibi olmuş aziz baş Başımı kesip gider – deyip,*
Kızıl çañga bölönüp,	*Kızıl toza bürünüp,*
Başın cerge salışıp,	*Başlarını yere eğip,*
Başkaça çurkap alışıp,	*Bambaşka koşuşup,*
Moynun cerge salışıp,	*Boyunlarını yere uzatıp,*
Bolcolsuz arış alışıp,	*Ölçüsüz adımlar atışıp,*
Algara menen Ar Buurul	*Algara ile Ar Buurul*
Celgenine cel cetpey,	*Yelişine yel yetişmez,*
Baskanına mal cetpey,	*Yürüyüşüne hayvan yetişmez,*
Kee bir cerge kelgende	*Kimi yere geldiğinde*
Cöö tuman tüşüp zakımdap, Oşol kezde Karagul	*Yer sisi çöker pusarık, O sırada Karagul*
Külüktün cayı uşunday,	*Yürüğün hâli böyledir,*
Kañkoruñdun Buurulu	*Kanhorunun Buurul'u*
Algaraga cakındap.	*Algara'ya yaklaşmakta.*
Karagul cayın karap tur,	*Karagul'un hâline bak sen,*
Ber cagında talaada	*Beri yanında ovada*
Karan kalgan mına bul,	*Kahrolası işte bu,*
Süylöp tursa sözü açık,	*Konuşunca sözü açık,*
Kaldañdadı Karagul	*Bocaladı Karagul*
Atka sınçı közü açık,	*Ata sınçı, gözü açık,*
Astındagı Buuruldun	*Altındaki Buurul'un*
Külüktügün körgöndö,	*Yürüklüğünü görünce,*
Kakançının Beecindin	*Kakançı'nın Beecin'inin*
Kabarçısı ugar dep,	*Habercisi duyar diye,*
It bolboso, çalgınçı	*İt olmazsa, öncüsü*
Astımdan karşı çıgar dep. Olbuy-solbuy kamçı urup,	*Önümden karşı çıkar diye. Sağlı sollu kamçı vurup,*
Sayıştı katuu salar dep,	*Mızrak cengi çetin olur diye,*
Oñ-tetiri teminip,	*Sağlı tersli mahmuzlayıp,*
Kankordun uulu çunaktan	*Kanhorun oğlu yamandan*
It emine bolgon dep,	*İt neyin nesi diyerek,*

Acıratıp kalar dep,
Kaarlanıp bakırıp,
Kakandap uraaan çakırıp,
Algaraga süylönüp:
Eer beldey belesti
Aşıp ketip baratat,
Esil can tiyse koluna
Emine şumduk bolot dep,
Çımınday canga küç keldi,
Oşol kezde Karagul
Şaşıp ketip baratat,
Cılkıçı başı Karagul
Cılma kalgır mına bul.

Ayırıp kurtarır diye,
Öfkelenip bağırıp,
Kakan diye nara atıp,
Algara'ya söylenip:
Eyer beli gibi tepeyi
Aşıp geçip gitmekte,
Aziz can eline geçse
Ne felaket olur diye,
Sinek kadar cana zor geldi,
O sırada Karagul
Telaşla gitmektedir,
Yılkıcı başı Karagul,
Sinsi kalası işte bu.

Buuruldun türün körgöndö,
Buzulgan burut cetet – dep,
Kaçıp ketip baratat
Cetembi dep Buurul at
Şaşıp ketip baratat.
Arkarday arış uzartıp,
Arıslanday közdü kızartıp,
Cer tügönüp zakımdap,
Ceerendey çurkap canıbar,
Karagulga cakındap,
Kelip kaldı takımdap.
Karagul cayı mına bul.
Kakançıluu kalaaga
Cetüügö közü tört bolup,
Köñül caman bölünüp,
Ölüüçüdöy körünüp,
Algara kaşañ cügürüp,
Karagul caman küyünüp,
Közü ketti alaktap,
Butu ketti salaktap,
Astındagı Algara
Candan çoçup, küülönüp,
Caman şaştı Karagul,
«Örttöngön kandın Algara,
Özüñ kandın atı eleñ,

Buurul'un hâlini görünce,
Azgın burut yetişir – diye,
Kaçıp gitmektedir,
Yetişir miyim diye Buurul at
Koşup gitmektedir.
Arkar gibi adım uzatıp,
Arslan gibi göz kızartıp,
Yer tükenip pusarık,
Ceylan gibi koşup mübarek,
Karagul'a yaklaşıp,
Dizinin dibine gelip yetişti.
Karagul'un hâli işte bu.
Kakançı'lı şehre
Yetişmeye gözü dört olup,
Gönlü fena bölünüp,
Ölecekmiş gibi görünüp,
Algara ağır koşup,
Karagul fena yanıp,
Gözü fırıl fırıl döndü,
Ayağı sarktı sallanıp,
Altındaki Algara
Candan ürküp, hızlanıp,
Fena şaşırdı Karagul,
«Yanası hanın Algara'sı,
Sen hanın atıydın,

Karıp kalgan tabıñ cok,	*Kocamış hâlin yok,*
Çurkabay turgan çagıñ cok.	*Koşamayacak çağın yok.*
Işenip mingen Algara,	*Güvenip bindiğim Algara,*
Ay karañgı tün saldıñ,	*Ay karanlık gece saldın,*
Karaguldun başına	*Karagul'un başına*
Acal ceter kün saldıñ.	*Ecel yetecek gün saldın.*
Kankordun uulu çunaktan,	*Kanhorun oğlu yamandan,*
109190 Kastarın tikken aramdan	*Kastını kurmuş haramdan*
Tirüülöy korduk köröm beym.	*Diri diri hakaret görürüm belki.*
Tomuktay bolgon too bolboyt,	*Aşık kemiğince dağ olmaz,*
Koluna tiyip kokustan,	*Eline geçip kazara,*
Acal cetip, kün bütpöy	*Ecel yetip, günüm dolmadan*
Ay talaada ölöm beym,	*Issız ovada ölürüm belki,*
Mınday capa, karan iş	*Böyle cefa, kara iş*
Algara tarpañ çurkayt dep,	*Algara yaban atınca koşar diye,*
Mından bölök canıbar,	*Bundan başka canlı,*
Uykuda barbı uşul iş.	*Uykuda var mı böyle iş.*
109200 Mende kızıl-tazıl, caşıl ton Colukkan tirüü kalbagan	*Bende kızıl alaca, yeşil kürk Rastlayan diri kalmayan*
Kırgagın tartsam bölünböyt.	*Kenarını çeksem bölünmez.*
Köz cetpegen Kızıl-Kum,	*Göz yetmeyen Kızıl-Kum,*
Kızık bir col aldadım,	*Tuhaf, bir yol aldattım,*
Koluna tiysem, bul burut	*Eline geçersem, bu burut*
Kılçaya turgan körünböyt.	*Dönüp bakacağa benzemez.*
Kokus karmap alat beym,	*Kazara yakalar belki,*
Coboloñduu bul burut	*Belalı bu burut*
Col üstünö süyrötüp,	*Yol üstünde sürütüp,*
Dañgıttarga carat beym.	*Azgın itlere yem eder belki.*
109210 Mına uşintip Karagul,	*İşte böylece Karagul,*
Kaygılanıp mına bul.	*Kaygılanmakta işte bu.*
Karaguldu caydak kuup,	*Karagul'u eyersiz kovalayıp,*
Semetey kaydan ayandı.	*Semetey esirger mi hiç.*
Atası Manas kökcaldan	*Babası boz kurt Manas'tan*
Arta tuugan er neme,	*Üstün doğmuş er kişi,*
Ayday bolgon çoñ talaa,	*Ay gibi büyük ova,*
Çoñ talaanı tayandı.	*Büyük ovaya dayandı.*
Al talaa cayın surasañ,	*O ovanın hâlini sorarsan,*
Munarık tüşüp burçtanat,	*Pus çöküp köşelenir,*

Buluñgur bolup uçtanat.
Karasa közgö ilinbeyt,
Kızıtalak dünüyö
Kayda ekeni bilinbeyt.
Körsö köñül bölünöt.
Tomurayıp arkayıp,
Toonun başı körünböyt.
Aldatıp koygon Semetey
Kataldın uulu kapırdı,
Caydak kuup erinbey,

Alacakaranlık olup uçlanır.
Baksan göze ilişmez,
Kahrolası dünya
Nerde olduğu bilinmez.
Görse gönül bölünür.
Tümsek tümsek sivrilip,
Dağın başı görünmez.
Aldatılmış olan Semetey
Katal'ın oğlu kâfiri,
Eyersiz kovalar üşenmeden,

Köz cetpegen zor talaa,
Az gana emes, mol talaa.
Al talaanın betinde
Toñkoygon çuñkur koo bolboyt.
Cansız çıdap turbagan
Altı ayga minse arıbas,
Külük tulpar bolboso,
Birööö çıdap barbagan,
Örttöngön talaa mına bu
Kuuş cürsö kulagı
Kulan bassa tuyagı,
Küyüp ketken çöl eken,
Çımçıp ceer çöbü cok,
Çık etip tatar suusu cok.
Kazgaldak uçsa karıkkan,
Kara coru uçkanda
Kanattarı şaldayıp,
Ortosunda talıkkan.
Kıyla müşkül çöl eken,
Beecindegi köp kıtay,
Oşo kündön bu küngö,
Dıñşa-Talaa deer eken.
Oşol çölgö barganda,
Kataldın uulu Karagul
Algaraga kamçı urup,
Şaşıp ketip baratat
Semeteydin Buurul at,
Irmegenin küçötüp,

Göz yetmeyen ulu ova,
Az değil, engin ova.
O ovanın yüzünde
Çukurlaşan derin oyuk olmaz.
Canlının dayanıp duramadığı,
Altı ay binilse yorulmaz,
Yürük tulpar olmasa,
Kimse dayanıp varamaz,
Yanık ova işte bu,
Kuş yürüse kulağı,
Kulan bassa toynağı,
Yanıp kavrulan çölmüş,
Koparıp yiyecek otu yok,
Yudum diye tadılacak suyu yok.
Angut uçsa bitap düşen,
Kara akbaba uçarken
Kanatları sarkıp,
Ortasında takatten düşen.
Hayli çetin çölmüş,
Beecin'deki çok Hıtay,
O günden bu güne,
Dıñşa-Talaa dermiş.
O çöle vardığında,
Katal'ın oğlu Karagul
Algara'ya kamçı vurup,
Telaşla gitmektedir,
Semetey'in Buurul atı,
Temposunu güçlendirip,

Aşıp ketip baratat.
Koñurbaydın Algara
Eñkeyiş cerge kelgende,
Uzay çurkap zakımdap,
Semeteydin Buurul at
Ör tayana bergende,
Cetmey boldu takımdap.

Aşıp gitmektedir.
Koñurbay'ın Algara'sı
İnişli yere geldiğinde,
Uzayıp koşar uçarcasına,
Semetey'in Buurul atı
Yokuşa dayandığında,
Dizi dibine yetişmekteydi.

Al talaadan ötkön soñ,
Añgeme-çuusu bek kızık.
Andan arı cetken soñ
Çok-Tabılgı cer degen
Kiçi-Beecin Dıñşası,
Catkan koldun mınçası
Kaldaydın uulu kapırga,
Cakındaşıp kaldı ele
Kan Koñurbay baatırga.
Körüügö* salgan tam eken,
Keçildin mıktı kanı eken,
Ögüzü kalıp, özü ölgön
Ölüp kalsa, Koñurbay,
Ölgöndün malın teñ bölgön.
Serkesin seter* kötörgön,
Miñgeni ıyık at bolgon,
Irımı eken keçildin,
Iştan kiybey bardıgı
Urgaaçı menen cat bolgon.
Bozorgo munar señirge,
Kabarıñda bar beken,
Kan Koñurbay sepilge,
Koñurbay cayı uşunday,
Sebildüüsü seksen tört,
Serp algan cagı kızıl ört.
Bolot eşik darbaza,
Darbazanın ber cagı
Acayıbı mınçalık,
Colborsu on beş töldögön,
Colu katuu Kalçaga
Colop adam kelbegen.

O ovadan geçtikten sonra,
Hikâyesi, velvelesi pek ilginç.
Ondan öteye vardıktan sonra
Çok-Tabılgı denen yer,
Kiçi-Beecin Dıñşası,
Yatan ordunun bu kadarı,
Kalday'ın oğlu kâfire,
Yaklaşmıştı artık
Han Koñurbay bahadıra.
Körüü'ye kurulmuş dam imiş,*
Keçil'in güçlü hanı imiş,
Öküzü kalıp, kendi ölen
Biri ölünce, Koñurbay,
Ölenin malını pay bölermiş.
Tekesini seter diye salan,*
Bindiği kutsal at olan,
Töresiymiş keçilin,
Don giymeden hepsi
Karılarla yatar olmuş.
Bozkırdaki puslu doruğa,
Haberin var mıdır,
Han Koñurbay hisara,
Koñurbay'ın hâli böyledir,
Zırhlısı seksen dört,
Baktığı yanı kızıl alev.
Çelik kapı, kale kapısı,
Kapının beri yanının
Acayipliği bu kadar:
Kaplanı on beş kez yavrulamış,
Yolu çetin Kalça'ya
Yaklaşıp insan gelmemiş.

Acıdaarı altımış,
Anın ar cak cagında,
Kılıç tumşuk bili bar,
Mında taybazdan bakkan üçü bar,
Kökcaldın uulu çunagıñ
Bir taybazdın özündö
Tokson colbors küçü bar,
Kan Koñurbay berendin,
Mına uşunday barkı bar.

Ejderhası altmış,
Onun öte yanında,
Kılıç gagalı fili var,
Burada beslenen taybastan üçü var, Boz
kurdun oğlu yamanın
Bir taybasın kendisinde
Doksan kaplan gücü var,
Han Koñurbay yiğidin,
İşte böyle şanı var.

Keçee Beecindi Manas alganda,
Belsenip taştap karaandar
Kırgındı kıyın salganda,
Cırtkıç menen karoolun
Körgöndö mınça barkı bar,
Kütüngön eken karkıbar.
Darbazaga cakındap,
Buta atımday kalganda,
Darbazasın karasa,
Colop adam bargısız,
Colu katkan Kalçaga
Cologon tirüü kalgısız.
Kez bolup adam bargısız,
Kezikken tirüü kalgısız.
Astı cagın karasa,
Adam tüşüp ölgöndöy,
Kazıp koygon oru bar,
Andan arı barganda,
Adamdı karmap aluuçu
Kamdaluu turgan toru bar,
Andan arı ötköndö,
Kaynatıp koygon şoru bar.
Beecin oñoy cer emes,
Koñurbay oñoy er emes,
Kabar berse Koñurbay,
Kalaymanduu bülüktü
Ur degizbey taştagan,
Al eşiktin oozunda
Üydöy çokmor aştagan.

Hani Beecin'i Manas aldığında,
Karaltılar bel bağlayıp da
Kırgını amansız saldığında,
Yırtıcısıyla gözcüsünü
Görünce bu denli değeri var,
Hazırlanmış meğer koca er.
Kale kapısına yaklaşıp,
Bir ok atımı kaldığında,
Kapısına baksa,
Yanaşıp insan varılmaz,
Yolu taş kesilmiş Kalça'ya
Yanaşan diri kalmaz.
Denk gelip insan varılmaz,
Rastlayan diri kalmaz.
Ön yanına baksa,
İnsan düşüp ölecek gibi,
Kazılıp konmuş hendeği var,
Ondan öteye varınca,
İnsanı yakalayıp tutacak
Hazır bekleyen ağı var,
Ondan öteye geçince,
Kaynatılıp konmuş tuzlu suyu var.
Beecin kolay yer değil,
Koñurbay kolay er değil,
Haber verilse Koñurbay,
Kargaşalı fitneyi
Vur dedirtmeden bastıran,
O kapının ağzında
Ev gibi topuz asılı duran.

Tañ bilbeybiz çın bolso,
Alban türdüü balbanı
Al eşiktin oozuna
Dayar bolup kalganı.
Eşikten attap ötördö,
Koñurbaydın Algara
Kıl kuyruktan alganı,
Kuldu Kuday bergin dep,
Oroy karmap kuyrugun,

Takımga mıktap salganı.
Kaarlanıp bakırıp,
Kankor Manastap uraan çakırıp
Içindegi kara kan
Canagı kankor Semetey,
Kaardı katuu baştadı,
Algara menen al kuldu,
Adegende cön ele,
Süyrötüp kete taştadı.
Tegiz cerde al attı,
Tört ayaktap üyrötüp,
Kez-kez cerde cön ele,
Kökbörü* kılıp süyrötüp.
Karagul kelet bakırıp,
Şuru otogot marcan* taş
Luñ-tundun* kanın çakırıp,
Men öldüm dep bakırıp,
Kuldu öltürö ketsem dep,
Semetey kelet kamınıp.
Astındagı Buudanı
Buurul atka calınıp:
«Emi aylanayın, buudanım
Ayban da bolso Buurul at
Kara kılgan tuuganım!
Kuturgan tiydi koluma,
Başıñdı cerge sala kör,
Kagılayın, buudanım,
Başkaça küçüñ ala kör!
Uşul ittin kordugu,

Şaşarız, gerçek ise,
Türlü türlü pehlivanı
O kapının ağzında
Hazır olup beklemekte.
Kapıdan adım atıp geçerken,
Koñurbay'ın Algara'sını
Kıl kuyruğundan yakaladı,
Kulu Tanrı verdi deyip,
Dolayıp kavrayıp kuyruğunu,

Dizinin ardına sağlamca doladı.
Öfkelenip bağırıp,
Kanhor Manas diye nara atıp İçindeki kara kan
Demin dediğim kanhor Semetey,
Kahrı şiddetle başlattı,
Algara ile o kulu,
Önce öylece,
Sürükleyip bırakıverdi.
Düz yerde o atı,
Dört ayağı üstünde döndürüp,
Yer yer öylece,
Kökbörü yapıp sürükleyip.*
Karagul gelir bağırarak,
İnci düğmeli, mercan taş*
Luñ-tun'un hanını çağırıp,*
Ben öldüm diye bağırıp,
Kulu öldürüp gitsem diye,
Semetey gelir davranıp.
Altındaki küheylanı
Buurul ata yalvarıp:
«Kurbanın olayım, küheylanım
Hayvan olsa da Buurul at
Dayanak bildiğim kardeşim!
Kudurmuş geçti elime,
Başını yere eğiver,
Kurban olayım, küheylanım,
Bambaşka gücünü toplayıver!
Bu itin ettiği hakaret,

Say-söögümdön kalabı
Suuga salgan zordugu.
Aylanayın Buurul at,
Ayban da bolsoñ calındım
Koluma tiydi Karagul,
Bir kişige bilgizbey,
Bir adamga tuyguzbay,
Eenge alıp barayın,
Kişi körbös korduktu
Cuukur kulga salayın,
Kapkaydagı öçümdü

İliğimden kemiğimden gider mi
Suya atan zorbalığı.
Kurbanın olayım Buurul at,
Hayvan olsan da yalvardım
Elime geçti Karagul,
Bir kişiye bildirmeden,
Bir adama sezdirmeden,
Issıza alıp götüreyim,
Kimsenin görmediği hakareti
Sinsi kula edeyim,
Ta nerdeki öcümü

Karaguldan alayın
El körbös cayda carayın
Koş koldop cutup alayın
Başın kesip baylanıp,
Atakemdin sırdaşı,
Asıl Bakay kurdaşı,
Beren atam Manastan
Belekke kalgan Bakayga
Tuybagandı tuyguzgan
Tuygun Bakay karıga,
Bilbegendi bilgizgen
Bilgiç Bakay abama
Süyünçülöp barayın
Kurgurdun uulu dedirtip
Cakşı ataktı alayın
Oydu, toonun baarısın
Cügürgöndöy kılayın,
Ayaş atam Almambet,
A düynö ketken kıraandı
Tirilgendey kılayın
Kıyanı çaap talkalap,
Öç alganday kılayın,
Bıyıl kıyamat ketken elderdin
Öç alganday kılayın!
Aylanayın Buurul at,
Küüñdü mıktap sala kör,
Küçüñdü mıktap ala kör

Karagul'dan alayım
El görmez yerde doğrayayım
İki elimle yutuvereyim
Başını kesip bağlayıp,
Atamın sırdaşı,
Asil Bakay yoldaşı,
Yiğit atam Manas'tan
Yadigâr kalan Bakay'a
Sezilmeyeni sezdiren
Doğan Bakay ihtiyara,
Bilinmeyeni bildiren
Bilge Bakay amcama
Müjdeleyip varayım
O yamanın oğlu dedirtip
İyi bir ün alayım
Ovanın, dağın hepsini
Koşuşur gibi edeyim,
Ayaş atam Almambet,
Öte dünyaya giden şahbazı
Dirilmiş gibi edeyim
Kıyıcıyı vurup parçalayıp,
Öç almış gibi edeyim,
Bu yıl kıyamete göçen ellerin
Öcünü almış gibi edeyim!
Kurbanın olayım Buurul at,
Hızını sağlamca salıver,
Gücünü sağlamca toplayıver

Senden bölök Buurulum,
Kotorup miner buudan cok.
Külçoro menen Kançoro
Canımda eki tuugan cok.
Bel baylagan belim cok,
Surap içse toybogon
Sugalagın koybogon,
Sultan kırgız elim cok
Calgız kelip cılkı alıp,
Körgönü kelgen kezegim,
Arka kılgan elim cok,

Atayı kelip Beecinge
Ölgönü kelgen kezegim!»
Dep, öşöntüp, Semetey,
Örttöy közü bek caynap,
Kan içmesi çın karmap,
Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş
Taruudaydan bereniñ,
Bölö-bölö bek çaynap,
Kayratı mıktı, zaarı küç,
Bu çunakka kezikseñ
Öldümbü dep küdör üz.
Baatırlıgı başkaça,
Balbandıgı bir kança,
Koygulaşsa duşmanga,
Korkup koltuk açpagan.
Koluna tiyse küçtüünü
Koyondoy cerge cançtagan.
Munun atasınan babası
Acaldan kayra tartpagan,
Ölüm dese süyünüp,
Atkan okton kaytpagan.
Tügöngön sayın tütögön
Tüptüü Manas öz uulu,
Ölgön sayın öörçügön
Kabarıñda bar beken,
Kankor Manas calgızı,

Senden başka Buurul'um,
Değiştirip bineceğim küheylan yok.
Külçoro ile Kançoro
Yanımda iki kardeş yok.
Bel bağladığım dayanağım yok,
İsteyip içse doymayan
Açgözlülüğünü bırakmayan,
Sultan Kırgız halkım yok
Yalnız gelip yılkı alıp,
Görmeye geldiğim çağım,
Arka edindiğim halkım yok,

Bile bile gelip Beecin'e
Ölmeye geldiğim çağım!»
Deyip, böylece, Semetey,
Ateş gibi gözü pek parlayıp,
Kan içiciliği gerçekten tutup,
Kapı kanadı gibi ak dişini,
Halktakinden başka türlü dişini
Darı kadar ufalarcasına, yiğidin,
Böle böle pek çiğneyip,
Gayreti sağlam, zehri güçlü,
Bu yamana rastlarsan
Öldüm mü diye umudu kes.
Bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı bir hayli,
Düşmanla çarpışınca,
Korkup koltuk açmayan.
Eline geçse güçlüyü
Tavşan gibi yere çalan.
Bunun babası da dedesi de
Ecelden geri dönmeyen,
Ölüm dense sevinip,
Atılan oktan kaçmayan.
Tükendikçe tüten
Köklü Manas'ın öz oğlu,
Öldükçe çoğalan
Haberin var mıdır,
Kanhor Manas'ın bir tanesi,

Cetim cürüp cetilgen,
Cergege eptep koşulgan.
Kara suuga kan kuygan,
Ak bolot kılıç maylagan.
Açuusuna tiygende
Abıkeni caylagan.
Öçööşünö tiygende,
Öz atası Cakıptı
Can algıçtay calmagan.
Köböştü körgö kirgizgen,
Kökcaldıgın bilgizgen.
Suu iç dese, uu içken,

Kan tök dese, cin tökkün.
Karacoltoy kökcaldın
Kay kılıgın aytalı.
Cılas algan Algara,
Algara kanday mal eken?
Algaranı kuyruktap,
Bu kankordun uulu Er çunak,
Bul erdigi bar eken.
Alıp cıga tarta albay,
Birde Taybuurul süyröyt tırışıp,
Kuyruktaşıp turuşup,
Az gana emes eki kün
Kökbörü tartıp turuşup.
Bilgen canga bir kızık,
Duuga kirip kalıştı,
Ayıkpay turgan bir azap
Çuuga kirip kalıştı.
Baykasañ erler uşunday,
At kuyruktan alışıp,
Añgemelüü comoktu
Körgöngö mınday salışıp,
Mına uşintip turganda
Kaarı küçtüü Karagul,
Kara saat mına bul
Çılgıy içi ört canıp,
Çıday albay mına bul.

Yetim gezip yetişen,
Yurduna güçbela kavuşan.
Kara suya kan döken,
Ak çelik kılıcı yağlayan.
Öfkesine dokunulunca
Abıke'yi tepeleyen.
Hıncına dokunulunca,
Öz atası Cakıp'ı
Azrail gibi yutan.
Köböş'ü mezara sokan,
Boz kurtluğunu bildiren.
Su iç dense, ağı içen,

Kan dök dense, cin döken.
Kara bahtlı boz kurdun
Hangi huyunu söyleyelim.
Kahrolası Algara,
Algara nasıl bir hayvanmış?
Algara'yı kuyruğundan tutup,
Bu kanhorun oğlu Er yaman,
Böyle yiğitliği varmış.
Çekip yıkamayınca,
Bir Taybuurul sürükler gerinip,
Kuyruk kuyruğa durup,
Az değil, tam iki gün
Kökbörü çeker gibi durup.
Bilen cana pek ilginç,
Gürültüye daldılar,
İyileşmez bir azap
Kavgaya daldılar.
Bakarsan erler böyledir,
At kuyruğundan tutuşup,
Hikâyeli destanı
Görene böyle sergileyip,
İşte böyle dururken
Kahrı güçlü Karagul,
Kara uğursuz işte bu
Tüm içi ateş yanıp,
Dayanamaz işte bu.

Butu ketip salaktap,
Eki közü alaktap,
Emi çunak cedi – dep,
Üzöñgüdön but tayıp,
Eerden artı kıltayıp,
Çekesin tüyüp turuşup,
Kaygırgandan Karagul,
Algara menen uruşup.
«Zor Kalçanın Algara,
Bagalçagıñ bir tutam,
Bakanga çalış bolupsuñ,
Sogonçoguñ bir tutam,
Ay, soyulgan Algara,

Ayağı gitti sallanıp,
İki gözü fıldır fıldır,
Şimdi yaman yedi beni – deyip,
Üzengiden ayağı kayıp,
Eyerden ardı kayarak,
Çatık kaşla durup,
Kaygısından Karagul,
Algara ile kavga edip.
«Ulu Kalça'nın Algara'sı,
İnciğin bir tutamcık,
Sırığa benzer olmuşsun,
Topuğun bir tutamcık,
Ay, kesilesi Algara,

Çoçko bolup kalıpsıñ!
Aram ölüp soyulçu,
Añgekke başıñ tıgılgır.
Kuzgun kuran okugur.
Coru közün çokugur!
Karışkır cesin kardıñdı,
Bokononun kök etke
Kayran atım öldü dep,
Koñurbay tartsın dartıñdı. Kamçı
tiybes çoñ Kara at,
Buluttay uçkan Algara,
Buzulup kalgan çagıñbı,
Caaday uçkan mal eleñ,
Cürböy kalçu tabıñbı?!
Berencini baylanıp,
Beş-Beecindi aylanıp,
Kan Koñurbay mingende,
Karoolgo çıgıp cürgöndö.
Omuroogo çaçılıp.
Kuyundan külük mal eleñ,
Kuruñdu cakşı ottoboy,
Kurup kalgan çagıñbı?!
Ata, Kuday urgan Algara,
Asmandatıp sapırıp,
Kuyruguñ coogo karmatıp,

Domuz olup kalmışsın!
Murdar ölüp kesilesi,
Hendeğe başın tıkılası.
Kuzgun sana Kur'an okuyası.
Akbaba gözünü gagalayası!
Kurt yesin karnını,
Kaburganın çiğ etine
Yazık, atım öldü diye,
Koñurbay çeksin derdini. Kamçı değmez
koca Kara at,
Bulut gibi uçan Algara,
Bozulup kaldığın çağ mı,
Yay gibi uçan hayvandın,
Yürüyemez hâlin mi bu?!
Beren zırhını kuşanıp,
Beş-Beecin'i dolanıp,
Han Koñurbay bindiğinde,
Gözcülüğe çıkıp gezerken.
Göğsüne saçılıp.
Kasırgadan yürük hayvandın,
Kuru otunu iyi yemeyip,
Kuruyup kaldığın çağ mı bu?!
Vay, Tanrı'nın çarptığı Algara,
Göğe savurup,
Kuyruğunu düşmana kaptırıp,

Colum üydöy çoñ tuyak
Turup kalgan çagıñbı,
Alışka kerek Algara
Azıp kolgo karmalıp,
Ata, Kuday urdubu?
Altın türkük çatırga,
Cetpey kalçu kün bele,
Er Koñurbay baatırga!»
Tuuralanıp tutangır,
Tura algan cok Karagul,
Tuura balaa mına bul,
Çapkanda kulak tundursun,
Er Semetey çunagıñ
Karaguldun buldursun,
Bıştı ögüzdün terisin,
Özögünö kerdirgen,
Eki erkeçtin terisin
Şıkap catıp ördürgön.
Alakanı aynektüü,
Büldürgösü bargektüü

Çadır gibi koca toynak
Durup kaldığın çağ mı bu,
Boğuşmaya gerek Algara
Zayıflayıp ele yakalanıp,
Vay, Tanrı mı çarptı seni?
Altın direkli otağa,
Yetişemeyecek gün müydü,
Er Koñurbay bahadıra!»
Doğranası, tutuşası,
Duramadı Karagul,
Tam bela işte bu,
Vurunca kulak çınlatsın,
Er Semetey yamanın
Karagul'un yaman kamçısı,
Dört yaşında öküzün derisini,
Özüne gerdirmiş,
İki tekenin derisini
Sıkıca yatırıp ördürmüş.
Ayası cam gibi parlak,
El bağı topuzlu

Dolono saptuu ak kamçı
Tolgoy karmap imerip,
Kamçı tiybes Kara attı
Kazıga tartıp ciberip,
Tizginin bulkup imerip,
Dagı çaap ciberip.
Karagul kamçı salgan soñ
Kazı aluuçu boor eti
Condonup koydoy bölünüp,
Koyondoy conu tüzölüp,
Karan kalgan doñuzdun
Aranday oozu açılıp,
Kan aralaş köbügü
Kamçı cegen Algara.
Kayıptay kulak capırıp,
Kara cerdin kırtışın
Tırmaktap cerge ilinip,
Kabılganda kara cer,

Alıç saplı ak kamçıyı
Bura bura kavrayıp savurup,
Kamçı değmez Kara atın
Kazısına indirip,
Dizginini silkip çevirip,
Bir daha vurup.
Karagul kamçıyı bastıktan sonra
Kazı alınan böğür eti
Sırtlanıp koyun gibi bölünüp,
Tavşan gibi sırtı düzelip,
Kahrolası domuzun
Kocaman ağzı açılıp,
Kan karışık köpüğü
Kamçı yiyen Algara.
Geyik gibi kulak yatırıp,
Kara yerin toprağını
Tırnaklayıp yere tutunup,
Çarptığında kara yer,

Kat-katınan bölünüp.	*Kat katından bölünüp.*
Karaganga çoñ kızık	*Bakana pek ilginç*
Tulparlıgı bilinip,	*Tulparlığı belli olup,*
Kee bir cerde karasañ,	*Kimi yerde bakarsan,*
Kemegedey teşilip,	*Ocak çukuru gibi delinip,*
Çıday albay çımdarı	*Dayanamayıp çimenleri*
Kat-katınan eşilip.	*Kat katından sökülüp.*
Beecindin beri cagınan,	*Beecin'in beri yanından,*
Karagulga kezigip.	*Karagul'a rastlayıp.*
Çarçap çurkap Arbuurul,	*Yorulup koşup Arbuurul,*
Algaraga cetiptir.	*Algara'ya yetişmiş.*
Şaşkan boydon Semetey	*Telaş içinde Semetey*
Kaardı katuu salıptır,	*Kahrı şiddetle salmış,*
Çımırkanıp kapırıñ,	*Var gücüyle gerilip kâfirin,*
Algaraday külüktü	*Algara gibi yürüğü*
Çın kuyruktap alıptır.	*Sahiden kuyruğundan kapmış.*
Ar cakka tartıp Arbuurul	*Öte yana çeker Arbuurul*
Beri tartıp Algara,	*Beri yana çeker Algara,*
Çın tamaşa salıptır.	*Tam bir temaşa koparmış.*
Koñurbaydın Algara,	*Koñurbay'ın Algara'sı,*
Algara cayın suraba,	*Algara'nın hâlini sorma,*
Celgenine cel cetpeyt,	*Yelişine yel yetişmez,*
Baskanına mal cetpeyt.	*Yürüyüşüne hayvan yetişmez.*
Kanattuudan başkaça,	*Kanatlıdan başka türlü,*
Takır aga can cetpeyt,	*Hiçbir can ona yetişmez,*
Başın cerge uruptur,	*Başını yere vurmuş,*
Başkaça mönküp turuptur.	*Bambaşka çifte atıp durmuş.*
Çımırkanıp canıbar	*Var gücüyle gerilip hayvan*
Çını menen tüyülgön,	*Sahiden düğümlenmiş,*
Üstündögü Karagul	*Üstündeki Karagul*
Çımırkanıp kamçı urup,	*Var gücüyle kamçı vurup,*
Çımınday candan tüñülgön	*Sinek kadar candan umudu kesmiş*
Kaarlanıp mönküsö,	*Öfkelenip çifte atsa,*
Kara baskan çoçkodon	*Kara basmış domuzdan*
Baskan taşı oyuldu.	*Bastığı taş oyuldu.*
Küç kelgende karasañ	*Güç geldiğinde bakarsan*
Tuu kuyruktun tüptörü	*Tuğ kuyruğun dipleri*
Cañı iylegen kayıştay	*Yeni sepilenmiş kayış gibi*

Kere kulaç çoyuldu.
Çoyulgandan süzülüp,
Colu bolgon Kara attın
Çıçañınan kuyrugu
Semeteydin koluna
Ketken eken üzülüp.
Semeteyden boşonup,
Cadıgöylüü Karagul,
Caman duşman mına bul,
Al Karagul kakcaldın
Atagın körgön çoçugan,
Arzan oñoy uul emes,
Kança bala bir barıp,
Kança biri kırılıp,
Acayıp duba okugan.
Tuş-tuşka kabar berbese,

Bir kulaç gerilip uzadı.
Uzamaktan incelip,
Yolu açık Kara atın
Kuyruk sokumundan kuyruğu
Semetey'in elinde
Kopup gitmiş meğer.
Semetey'den kurtulup,
Büyücü Karagul,
Kötü düşman işte bu,
O Karagul canavarın
Ününü gören ürkmüş,
Ucuz kolay oğul değil,
Nice yiğit bir varıp,
Nicesi kırılıp,
Acayip dua okumuş.
Dört yana haber vermese,

Tura turgan kul emes,
Tutanıp ölgür bu çoçko,
Tura turgan uul emes.
Er Semetey kökcaldın
Kutkarbasın bilgen soñ,
Kuptap caylap aldı emi.
Şamaldar menen bakırıp,
Buluttardı çakırıp,
Karagul caylap turgan soñ
Kırdan kızıl şamal kırdanıp,
Asmandan bulut surdanıp,
Kolotton şamal tabılıp,
Kuday betin körgözbö,
Koktudan tuman cabılıp.
Böksödön möndür şırkırap,
Cerdin üstü ak çañgıl tartıp
suyulup,
Asmandan altı say möndür kuyulup,
Çöp-çöptün başı kıbırap.
Tuş-tuşunan cöö tuman
Urup turat şıbırgak,
Bet-bettin çöbü suyulup,

Duracak kul değil,
Tutuşup ölesi bu domuz,
Duracak oğul değil.
Er Semetey boz kurdun
Bırakmayacağını bilince,
Okuyup üfleyip büyü saldı şimdi.
Rüzgârlarla bağırıp,
Bulutları çağırıp,
Karagul büyü yapıp durunca
Sırttan kızıl yel eserek,
Gökten bulut kararıp,
Vadiden yel türeyip,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Koyaktan sis kapanıp.
Yamaçtan dolu şakırdayıp,
Yerin üstü ak dumana bürünüp
seyrelip,
Gökten altı dere dolu boşanıp,
Otların başı kıpırdayıp.
Dört bir yandan yer sisi
Vurup durur sulusepken,
Yamaçların otu seyrelip,

Añgek koktu cer menen
Añgi suu cürüp kuyulup.
Añgektin baarın tıgındap,
Alıştın baarın cıgındap,
Koktu içinde taştardın
Baş-başı çıgıp oroyup,
Kıyanga kelgen cıgaçtın
Tamırı kalıp soroyup.
Kataldın uulu Karagul,
Dümöktü kılat mına bul.
Cer körünböy tutulup,
Cetik eren örttöngür,
Semeteyden kutulup.
Karagul cayı mına bul,
Canı orduna kelgen soñ,
Kakançının Çımaçın,
Tuura cagı Bakburçun.

Hendek koyak yer boyunca
Azgın su yürüyüp boşanıp.
Hendeklerin hepsini tıkayıp,
Arkların hepsini yığıp,
Koyak içinde taşların
Başları çıkıp dikilip,
Sele kapılıp gelen ağacın
Kökü kalıp fırlayıp.
Katal'ın oğlu Karagul,
Kargaşayı koparır işte bu.
Yer görünmez olup tutulup,
Yetkin erenden, yanası,
Semetey'den kurtulup.
Karagul'un hâli işte bu,
Canı yerine gelince,
Kakançı'nın Çımaçın'ı,
Tam karşısı Bakburçun.

Bakburçundun mañdayı
Altın türkük çatırga
Er Koñurbay baatırdın
Seyilge catkan çoñ saray,
Arzan bir emes çoñ saray,
Aytıp turgan adamga
Saltanatı bir dalay.
Kerüünün mıktı tamına,
Barmak boldu Karagul.
Keçildin mıktı kanına
Kabar berbey Karagul,
Karap kalçu er beken.
Er Koñurbay canına,
Aşıp-şaşıp antalap,
Kapkası bolot ordogo,
Er Koñurbay korgongo,
Kabarga bargan kezinde
Kabar aytar çagının,
Bolup keter özündö.
Tañ kaşkayıp sürüptür,
Cerge carık tiyiptir.

Bakburçun'un tam önünde
Altın direkli otağıyla
Er Koñurbay bahadırın
Keyfe yattığı büyük saray,
Ucuz değil, büyük saray,
Anlatan insana göre
Saltanatı bir hayli.
Yamacın sağlam evine,
Varacak oldu Karagul.
Keçil'in güçlü hanına
Haber vermeden Karagul,
Bakıp duracak er miymiş.
Er Koñurbay'ın yanına,
Koşup telaşla soluyup,
Kapısı çelik ordaya,
Er Koñurbay hisarına,
Habere vardığı sırada
Haber verme çağının,
Vakti gelmişti kendince.
Tan ağarıp sökmüştü,
Yere aydınlık değmişti.

Tañdın artı bültöyüp,
Asmandan cıldız bölünüp,
Al cıldızdın baarısı,
Kün batış közdöp tögülüp.
Too-taştın başı orkoyup,
Dünüyö cüzü körünüp,
Tañ kaşkayıp turdu ele,
Tañdın celi zırkırap,
Bet kakşatıp urdu ele.
Daragı daana körünüp,
Cerge carık tögülüp.
Kamıştın başı zırkırap,
Talaadan torgoy çurkurap.
Talının üstü iyilip,
Adam kılıp koygondoy,
Kumunun üstü çiyilip.
Altın booluu çatırga
Bargan eken enteñdep.

Tanın ardı kabarıp,
Gökten yıldız ayrılıp,
O yıldızların hepsi,
Gün batıya doğru dökülüp.
Dağın taşın başı sivrilip,
Dünya yüzü görünüp,
Tan apak söküp durmuştu,
Tanın yeli uğuldayıp,
Yüzü sızlatıp vurmuştu.
Ağaçları apaçık görünüp,
Yere aydınlık dökülüp.
Kamışın başı ıslık çalıp,
Ovadan tarla kuşu ötüşüp.
Söğüdün üstü eğilip,
İnsan eliyle yapılmış gibi,
Kumunun üstü çizilip.
Altın bağlı otağa
Varmış soluk soluğa.

Er Koñurbay baatırga.
Koñurbaydın tuşunda,
Kataldın uulu Karagul
Kadimkidey bakırıp,
Kabar berdi uşunda:
«Adırdan cılkı aldırdık,
Aram Kalça üydöbü?
Kazıluu catkan orum bar,
Kaynap catkan şorum bar,
Kaldaydın uulu kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Ayta turgan sonun bar.
Üyüñö tüşkön buzuk bar,
Öydö bolso Koñurbay,
Üç künü aytar kızık bar.
Köödöngö neçen sanaa bar
Kızıtalak kankordun,
Kılımdı buzgan kankordun
Artında kalgan bala bar.
Bul uçu talaa, Ala-Too

Er Koñurbay bahadıra.
Koñurbay'ın karşısında,
Katal'ın oğlu Karagul
Her zamanki gibi bağırıp,
Haber verdi o anda:
«Kırdan yılkıyı kaptırdık,
Haram Kalça evde mi?
Kazılı duran hendeğim var,
Kaynayıp duran çilem var,
Kalday'ın oğlu kâfire,
Han Koñurbay bahadıra
Anlatacak acayibim var.
Evine düşen fesat var,
Ayaktaysa Koñurbay,
Üç gün anlatılacak ilginçlik var.
Göğsümde nice kaygı var
Kahrolası kanhorun,
Cihanı bozan kanhorun
Ardında kalan oğlu var.
Bu ucu ova, Ala-Too

Uşu cagı Keñ-Özön.
Uçuna çeyin çaldım – dep,
Uşundan kabar aldım – dep.
Kızıtalak Kalçanın
Aytkanında çala bar.
Körsö Kalça kalp aytkan,
Kızıtalak kankordun
Özünön tuugan bala bar.
Balası kelip çır kılıp,
Kazıp ketti orumdu,
Kaynatıp ketti şorumdu
Kaardı katuu baştadı,
Sakalım menen muruttu
Takır culup taştadı!
Erikpey tattuu mayım cep
Elkin catıp cayım cep,
Esimden çıkkan kıyla iş,
Cılkının kısır tayın cep.
Colu bolsun Karagul,

Şu yanı Keñ-Özön.
Ucuna dek dolaştım – diye,
Bundan haber aldım – diye.
Kahrolası Kalça'nın
Söylediğinde eksik var.
Meğer Kalça yalan söylemiş,
Kahrolası kanhorun
Öz sulbünden doğma oğlu var.
Oğlu gelip kavga çıkarıp,
Kazdı gitti çukurumu,
Kaynattı gitti çilemi
Kahrı şiddetle başlattı,
Sakalım ile bıyığımı
Tümüyle yolup attı!
Üşenmeden tatlı yağımı yiyip
Rahat yatıp keyfimi sürüp,
Aklımdan çıkan hayli iş,
Yılkının kısır tayını yiyip.
Yolu açık olsun Karagul,

Colum üy oozun açtırdım,
Colugarga colukpay,
Colbors sınduu kapırga
Tak töbömdön bastırdım
Kaarluu erge tutuldum,
Cılkıçım cılma kırdırıp,
Ebimden eptep kutuldum,
Manaska tuugan elem dep,
Ar kanday türdüü kep saldım, Kaardı katuu baştadı,
Kankordun uulu çunaktı
Ebim menen cep saldım!
Buzulgan eken körgön tüş,
Ayrılgan sakal, muruttan,
Kılımda barbı uşul iş.
Keçee babası başka doñuzdun, Kırmızı köynök ayça bel,
Munun başkı atası ölgöndö,
Kıltıldagan suluudan,

Çadırımın kapısını açtırdım,
Buluşacağıma buluşamadan,
Kaplan yapılı kâfire
Tam tepemden bastırıldım
Kahırlı ere tutuldum,
Yılkıcı başım, sinsice kazınıp,
Kurnazlıkla güçbela kurtuldum,
Manas'a akrabaydım diye,
Türlü türlü söz döktüm, Kahrı şiddetle başlattı,
Kanhorun oğlu yamanı
Kurnazlığımla kandırdım!
Bozukmuş gördüğüm düş,
Sakaldan, bıyıktan ayrılan,
Cihanda var mı böyle iş.
Hani soyu başka domuzun, Kırmızı gömlekli, ay gibi belli,
Bunun ilk atası öldüğünde,
Salınan güzellerden,

Bar düynösün talkalap,
Kızıtalak buruttu
Bizdin kıtay bölgöndö.
Korduk menen aydalıp,
Babası Cakıp baçagar,
Bul Altayga kelgende,
Altayga kelip aydalıp,
Aylasın tappay sandalıp,
Uşul cerde cürgöndö.
Zıykırçı aytsa til albay,
El bolboyt dese ezeli,
Ezelde tildi albagan,
Kızıtalak Esenkan,
Eçteme bilbes kan okşoyt,
Köönü kelse çoçkonun
Oşol kelgen burutka,
Boor oorusu bar okşoyt.
Uşul Altayda Manas tuulgan,
Kayratın körsöñ küdör üz!
On ekige kelgende,
Aalamga saldı çuulgan
Kabarıñda bar beken,
Kaardı katuu salganda,
Kız, katındı talkalap,

Bütün varını talan edip,
Kahrolası burutu
Bizim Hıtay bölüştüğünde.
Hakaretle sürülüp,
Dedesi Cakıp alçak,
Bu Altay'a geldiğinde,
Altay'a sürgün gelip,
Çaresini bulamayıp sürtüp,
Bu yerde gezerken.
Büyücü söylese söz dinlemeyip,
Asla el olmaz dense de,
Ezelden söz dinlemeyen,
Kahrolası Esenkan,
Hiçbir şey bilmez han demek,
Gönlü olunca domuzun
O gelen buruta,
Yüreği acır demek ki.
Bu Altay'da Manas doğdu,
Gayretini görsen umudu kes!
On ikisine geldiğinde,
Âleme saldı velveleyi
Haberin var mıdır,
Kahrı şiddetle saldığında,
Kızı, kadını perişan edip,

Cıloogo tartıp alganda.
Kakançıluu Bakburçun
Manastın kançasın oylo
Bu curtuñ.
Oorçun kaptap kol saldı,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörün öltürüp,
Bul Beecinge kol saldı.
Koñurbay kandan bölöktü,
Kaltırbay kırıp taştadı.
Beecindi buzdu kimdi aldı?
Bilge cüktöp dilde aldı.
Oymok ooz, boto köz
Tandap turup al Manas,

Yulara çekip aldığında.
Kakançı'lı Bakburçun
Manas'ın nicesini düşün
Bu yurdun.
Ağır basıp ordu saldı,
Cepken giyen Hıtay'ın
Güçlülerini öldürüp,
Bu Beecin'e ordu saldı.
Koñurbay handan başkasını,
Bırakmadan kırıp attı.
Beecin'i bozdu, kimi aldı?
File yükleyip altın aldı.
Yüksük ağızlı, ceylan gözlü
Seçe seçe o Manas,

Teytey* kızdan miñdi aldı.
Bizdin Beecin bolgonu,
Kakançıluu Beecin dep
Kan atakka kongonu.
Mınday müşkül iş körüp,
Uşu kızıtalak kankor kol saldı.
Beecinden mınça olco aldı,
Oşo tutanıp ötkön kuu murut,
Artık baatır can eken,
Kankordon artık tuulgan,
Artında bala bar eken.
Sölökötü-sölbötü,
Al balanın kelbeti,
Calayak ooz, car kabak,
Kayratı mıktı, zaarı küç,
Kalbay Beecin ölösüñ,
Özü kınsız kılıç baylangan,
Kayra caaçu buluttay,
Kaarı betine aylangan.
Bilegi coon, taş cürök,
Bil müçölüü badirek.

Teytey kızdan binini aldı.*
Bizim Beecin olalı,
Kakançı'lı Beecin diye
Han ününe konalı.
Böyle çetin iş görüp,
Bu kahrolası kanhor ordu saldı.
Beecin'den bunca ganimet aldı,
O tutuşup geçen kurnaz bıyık,
Üstün bahadır canmış,
Kanhordan üstün doğmuş,
Ardında oğlu varmış.
Endamı, heybeti,
O oğulun görünüşü,
Geniş ağızlı, uçurum kaşlı,
Gayreti sağlam, zehri güçlü,
Toptan Beecin öleceksin,
Kendisi kınsız kılıç kuşanmış,
Yeniden yağacak bulut gibi,
Kahrı yüzüne vurmuş.
Bileği kalın, taş yürek,
Fil gövdeli haydut.

Ay-aalamga bir kırgın,
Salçu türü bar eken,
Alışa ketse Beecindi,
Kuykalangan Er çunak,
Aluuçu sını bar eken.
Kalk başkarıp olturar,
Kandar sını bar eken,
Cetken cerin soylotçu,
Balban sını bar eken.
Astı cagın karasañ,
Ayza sunup aykırgan,
Altı miñ erdin sürü bar,
Alda kança cerden soruuçu
Arka cagın karasañ
Acıdaardın türü bar.
Bettep bende bargısız,
Beypayluu müşkül çoñ dürböñ,

Ay-âleme bir kırgın,
Salacak hâli varmış,
Boğuşmaya girse Beecin'i,
Ateşten geçmiş Er yaman,
Alacak yapısı varmış.
Halk yönetip oturacak,
Hanlar yapısı varmış,
Vardığı yeri yerle bir eden,
Pehlivan yapısı varmış.
Ön yanına bakarsan,
Mızrak uzatıp haykıran,
Altı bin erin heybeti var,
Nice yerden yutucu
Arka yanına bakarsan
Ejderhanın görünüşü var.
Karşısına kul varılmaz,
Dertli çetin büyük kargaşa,

Cetimden körgün çoñ cañcal
Betteş tirüü kalgısız,
Arkı talaa uluu col,
Kızıtalak Koñurbay,
Uçuna çeyin çaldım – dep,
Kankordun uulu çunaktan,
Cakşılap kabar aldım – dep,
Kan başıñ menen dardayıp,
Kan Koñurbay Kalça kul,
Senin kalp aytkanıñ küygüzdü!
Taygılbayt eken biyikten.
Burut aldı cılkıñdı,
Buzulgan Kalça-üydöbü,
Kırgız aldı malıñdı
Kırıp ketti tügöngür,
Cılkı bakkan barımdı!
Tirüülöy çukup orumdu,
Tim ele közgö körgözdü
Tirüülöy mende körbös sonundu! At butunan ornogon,
Örttöngön kankor tukumu,
Ögüzdöp mindi sooruma,
Kurdaşım Manas ölbö – dep,
Kur beker cerden calınıp,
Kuu tilim kaldı soobuma.

Yetimden gör büyük kavgayı
Yüzleşen diri kalmaz,
Öteki ova, ulu yol,
Kahrolası Koñurbay,
Ucuna dek dolaştım – diye,
Kanhorun oğlu yamandan,
İyice haber aldım – diye,
Han başınla kasılıp,
Han Koñurbay Kalça kul,
Senin yalanın yaktı beni!
Kaymazmış yüksekten.
Burut aldı yılkını,
Azgın Kalça — evde mi,
Kırgız aldı malını
Kırıp gitti tükenesi,
Yılkı güden varımı!
Diri diri kazıp çukurumu,
Düpedüz gözüme gösterdi
Diri diri görülmez şeyi bana! Atın ayağından dikilmiş,
Yanası kanhor soyu,
Öküz biner gibi bindi sağrıma,
Yoldaşım Manas, ölme – diye,
Boşu boşuna yalvarıp,
Kurnaz dilim canımı kurtardı.

Ertişten cılkı tiygizdim,
Eselek Kalça üydöbü?
Üç-Ala-Köl tüpkü col
Uçuna çeyin çaldım – dep,
Uşul kalp aytıp turguça,
Uşuntpey Kalça ölsöñçü,
Bere Karagul menen Algara
Kandayça türün körsöñçü,
Kızıtalak Koñurbay,
Amızıñdan ölsöñçü
Astında Buurul atı bar
Senden ölgön Manastın,
Kunun kuup aluuga

Ertiş'te yılkıyı kaptırdım,
Sersem Kalça evde mi?
Üç-Ala-Köl dip yolunu
Ucuna dek dolaştım – diye,
Böyle yalan söyleyeceğine,
Böyle etmeden Kalça, ölseydin ya,
Şu Karagul ile Algara'nın
Ne hâle geldiğini görseydin ya,
Kahrolası Koñurbay,
Utancından ölseydin ya
Altında Buurul atı var
Senin elinden ölen Manas'ın,
Kan bedelini almaya

Tigilgen eken karkıbar!
Körgöngö bolboyt köp arman,
Ölbösöñ Beecin tura tur,
Astındagı mingeni,
Kızıtalak kankordun,
Beker kuyruk, cal emes,
Bizdin Beecindiktin malı emes.
Çu ukkanda bölüngön,
Çurkaganda çoçkonun
Tulparlık sını körüngön.
Toogo cürsö kılt etip,
Taşka salsa, kalışpayt,
Toodogu kayıp, kiyikten.
Ok cetpegen atı bar,
Kastarın tigip Kakanga,
Manastın, kunun kuuganı,
Kalgan okşoyt karkıbar.
Kırk künçülük çöldördö
Çöp çıkpagan cerlerde,
Kaardı katuu baştadı,
Kakşap turgan abañdı,
Kagıp kete cazdadı.
Oşo çölgö kelgende,

Dikilmiş meğer koca er!
Görene çok keder var,
Ölmezsen Beecin, bekle dur,
Altındaki bindiği,
Kahrolası kanhorun,
Boş kuyruk, yele değil,
Bizim Beecinlinin malı değil.
Deh sesini duyunca fırlayan,
Koştuğunda domuzun
Tulparlık yapısı görünen.
Dağa gitse süzülüp,
Taşa sürülse geri kalmaz,
Dağdaki geyikten, yaban keçisinden.
Ok yetişmeyen atı var,
Kastını dikip Kakan'a,
Manas'ın kanını gütmeye,
Kalmış demek koca er.
Kırk günlük çöllerde
Ot bitmeyen yerlerde,
Kahrı şiddetle başlattı,
Sızlanıp duran ağanı,
Vurup gidecekti az kalsın.
O çöle geldiğinde,

Kızıtalak Algarañ,
Kılımda cok deçü eleñ,
Başın cerge salalbayt
Azıp kalgan kezibi,
Ce çoçko arkarday arış sala albayt.
Cazayıl capaa köp tartıp,
Anda candan tüñülüp,
Bargan sayın Buurul at,
Basmak boldu cügürüp,
Azganakay cetimdin,
Buurul atı tok eken,
Uşul kakşap turgan Karagul,
Tük acalı cok eken.
Tuuralanbay öydö tur
Özüñ körgön Koñurbay,

Kahrolası Algara'n,
Cihanda eşi yok derdin,
Başını yere eğemez
Zayıf düştüğü çağ mı,
Ya domuz, arkarca adım atamaz. Türlü cefayı çok çekip,
O zaman candan umut kesip,
Gittikçe Buurul at,
Basmak oldu koşup yetişip.
Azıcık şu yetimin,
Buurul atı tokmuş,
Şu sızlanıp duran Karagul'un,
Hiç eceli yokmuş.
Doğranıp kalma, kalk ayağa
Sen kendin gördün Koñurbay,

Tübüñö takır cetti go,
Bacıga cıygan san kara,
Kazınalık tümön mal.
Dümbökü Manas tukumu,
Tük koyboy tiyip ketti go.
Koñurbay bolboy ölüp al,
Uşuntip tirüü turguça,
Kızıtalak çoñ Kalça
Tuulbay tuna çögüp al.
Beti aldıña süylögön,
Karaguldun kebi bar.
Kök sülöösün börk kiygen,
Kögala kalkan oynogon,
Başın bargektüügö kömögön,
Ayagın miñ altınga bölögön.
Ak sakalın caykagan,
Ar uruu kepten baykagan.
Kök ırapıs* ton kiyip,
Kök tulpar tandap at mingen.
Oluyat uulu Er Bakay,
Oşol çoçko ölböptür,
Ölmök turmak Bakaydın,
Karagan kara közü eken,
Kayguulga çıgıp kol baştap,
Kankordun uulu çunaktı.

Köküne büsbütün erişti ya,
Vergiden yığılan sayısız mal,
Hazinelik tümen mal.
Belalı Manas soyu,
Hiç koymadan alıp gitti ya.
Koñurbay, böyle olmaktansa öl,
Böyle diri duracağına,
Kahrolası koca Kalça
Doğmadan dibe çöküp git.
Yüzüne karşı söyleyen,
Karagul'un sözü var.
Gök vaşak börkü giyen,
Gök ala kalkan oynatan,
Başını topuzluyla donatan,
Ayağını bin altınla bezeyen.
Ak sakalını dalgalandıran,
Her türlü sözden anlayan.
Gök ırapıs kürk giyip,*
Gök tulpar seçip at binen.
Evliya oğlu Er Bakay,
O domuz ölmemiş,
Ölmek şöyle dursun Bakay'ın,
Gözeten kara gözüymüş,
Keşfe çıkıp orduya baş olup,
Kanhorun oğlu yamanı.

Alıp kelgen kezi eken.
Kıyşıñduu cerdi çaldırdık,
Kızıtalak, köp cılkı
Al burutka aldırdık.
Körböy keldim kördüñbü?
Cazıluu katım cogunan,
Ölböy keldim kördüñbü?» –
Dep, öşöntüp küülönüp,
Albar türdüü kep aytıp,
Al kebin akırın emes, bek aytıp,
Ar bir kebi say-sööktün baarın
cep aytıp
Kayguuldun colun çaldım dep,

Getirdiği zamanmış.
Kuytu yerleri kolaçan ettirdik,
Kahrolası, çok yılkıyı
O buruta kaptırdık.
Görmeden geldim, gördün mü?
Yazgımda yazılı olmadığından,
Ölmeden geldim, gördün mü?» –
Deyip, böylece coşup,
Türlü türlü söz söyleyip,
O sözünü yavaş değil, pek söyleyip,
Her bir sözü tüm ilik kemiği
yer gibi söyleyip
Keşif yolunu dolaştım deyip,

	Kalp ayttıñ Kalça dep aytıp.	*Yalan söyledin Kalça deyip.*
	Algara oozun burganı,	*Algara'nın ağzını çevirdi,*
	Aram neet Karagul	*Kötü niyetli Karagul*
	Aykırık salıp turganı.	*Haykırıp durdu.*
	Mına oşondo Koñurbay,	*İşte o zaman Koñurbay,*
109940	Bolot eşik darbaza,	*Çelik kapı, kale kapısı,*
	Bolumduu eken baykasa,	*Pek yaraşıklıymış bakılsa,*
	Altımış caysañ kancası,	*Altmış caysañ hançeri,*
	Al eekönün kiçi uulu	*O ikisinin küçük oğlu*
	Koñurbaydın canında	*Koñurbay'ın yanında*
	Altı miñ kıtay, san kalday,	*Altı bin Hıtay, sayısız kalday,*
	Abıdan eri Koñurbay.	*Hepsinin eri Koñurbay.*
	Koñurbaydın canında,	*Koñurbay'ın yanında,*
	Şuru otogot, marcan taş,	*İnci düğme, mercan taş,*
	Örttöngür cayın karasañ,	*Yanasının hâline bakarsan,*
109950	Luñ-tuñdun kanı aralaş.	*Luñ-tuñ'un hanı aralarında.*
	Kürmö kiygen kıtaydın	*Cepken giyen Hıtay'ın*
	Küçtüülörü oşerde.	*Güçlüleri oradaydı.*
	Taş sayıngan mancuunun	*Taş kuşanan Mançu'nun*
	Tazaları bu cerde.	*Seçkinleri bu yerde.*
	At oyunçu, cöö külük,	*At cambazı, yaya yürük,*
	Unaası cok coolaşkan	*Bineksiz savaşan*
	Askerinin külügü,	*Askerinin yürüğü,*
	Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi kasıp kavuran*
	Koñurbaydın bülügü.	*Koñurbay'ın ordusu.*
109960	Al kapkanın içinde,	*O kalenin içinde,*
	Altın çatır aldında,	*Altın otağın altında,*
	Badışalık bagında,	*Padişahlık bahçesinde,*
	Catkan eken Koñurbay	*Yatmaktaymış Koñurbay*
	Seyilge catçu çagında.	*Keyfe yattığı çağında.*
	Saymedirep bakırık,	*Avaz avaz bağırış,*
	Bölök can cakın coloboyt,	*Başka can yanına yaklaşamaz,*
	Bir adam turat bezenip,	*Bir adam durur feryat edip,*
	Koñurbaylap çakırıp.	*Koñurbay diye çağırıp.*
	Karagul ünün ukkanda,	*Karagul'un sesini duyunca,*
109970	Sakçının baarı bügülüp,	*Nöbetçilerin hepsi eğilip,*
	Kabarçının baarısı	*Habercilerin hepsi*
	Tuş-tuşka ketti cügürüp.	*Dört yana koşup gitti.*

Ülkön çuunu ukkanda,
Koñurugu basılıp,
Er Koñurbay çoñ Kalça
Umaçtay közü açılıp,
Eşke çıgıp kaalasa,
El amanın karasa,
Darbazanın eşikte,
Kabarçı cürçü teşikte,
Kendemedem munara
Munaranın tübündö,
Açık talaa keñ turdu
Keñde caynap el turdu,
Eldin baarın karasa,
El içinde Karagul,
Eñ ele kızık mına bul.
Kızık bolgon sebebi:
Çak-çelekey çañ bolgon,
Başı-közdün baarısı,
Çaçırandı kan bolgon.
Uktasa kirbeyt işke tüş,
Karagul mınday bolot dep,
Kabarda barbı uşul iş.
Karaguldu karasa,
Kadimkidey sakal cok,
Algarada kuyruk cok,
Süldörü bar, özü cok

Büyük gürültüyü duyunca,
Horultusu kesilip,
Er Koñurbay koca Kalça
Faltaşı gibi gözü açılıp,
Dışarı çıkıp bakınsa,
Elin esenliğini yoklasa,
Kale kapısının dışında,
Habercinin gezdiği delikte,
Kendemedem kulesi
Kulenin dibinde,
Açık ova geniş durdu
Genişlikte kaynaşıp el durdu,
Halkın hepsine baksa,
El içinde Karagul,
En ilginci işte bu.
İlginç olmasının sebebi:
Karman çorman toz olmuş,
Başı gözü hep birden,
Saçılmış kan olmuş.
Uyusan düşüne girmez,
Karagul böyle olur diye,
Duyulmuş mudur böyle iş.
Karagul'a baksa,
Eskisi gibi sakal yok,
Algara'da kuyruk yok,
Kalıbı var, kendi yok

Tulparında kuyruk cok,
İçi örttönüp boldu çok.
Atası Manas kökcaldan
Azaptı mınça körbödüm,
Olcogo ketpey sen ekööñ,
Emine maa kelgeniñ?
Süldörüñ bar, türüñ cok,
Ekööñ süyrötüp iygen belemsiñ
Sakalıñ cok, özüñ bar,
Saydırıp salgan belemsiñ?!
Karagul, saymedirep sözüñ bar,
Könülüm ketti bölünüp,

Tulparında kuyruk yok,
İçi yanıp kor oldu.
Babası boz kurt Manas'tan
Bunca azap görmedim,
Ganimete gitmeden siz ikiniz,
Neden bana geldiniz?
Kalıbın var, kılığın yok,
İkiniz sürütülüp mü geldiniz yoksa
Sakalın yok, kendin varsın,
Mızraklatıp mı geldin yoksa?!
Karagul, çene çalan sözün var,
Gönlüm gitti bölünüp,

	Algara menen Karagul	*Algara ile Karagul*
	Canduudan ınak sen ekööñ,	*Canlılardan en yakınım siz ikiniz,*
	Türüñ suuk körünüp.	*Kılığınız soğuk görünüp.*
	Kazılgan kalıñ or kayda?	*Kazılmış derin hendek nerde?*
	Uşul turgan Beecindi,	*Şu duran Beecin'i,*
	Kamap catkan kol kayda?	*Kuşatan ordu nerde?*
	Örttönüp ölgön Karagul,	*Yanıp ölesi Karagul,*
	Capa körüp kaygırıp,	*Cefa görüp kaygılanıp,*
	Bar müçöñdön ayrılıp,	*Varından uzvundan ayrılıp,*
110020	Kelüüçü abam sen beleñ,	*Gelesi ağam sen miydin,*
	Körçü töröñ men belem.	*Görecek beyin ben miydim.*
	Kızıl munar too kayda?	*Kızıl puslu dağ nerde?*
	Kırgındaşçu coo kayda?	*Kırışılacak düşman nerde?*
	Kılıçıñ cok, kınıñ bar,	*Kılıcın yok, kının var,*
	Kır-kırıñdan karasam,	*Her yanına baksam,*
	Kırgından çıkkan ceriñ bar.	*Kırgından çıkmış hâlin var.*
	Kuyrugu cok atıñ bar,	*Kuyruğu yok atın var,*
	Kanday müşkül balaadan	*Nasıl bir çetin beladan*
	Çıgıp keldiñ karkıbar?	*Çıkıp geldin koca er?*
110030	Çalınbas çukul col barbı?	*Geçilmez sarp yol mu var?*
	Çabışa çıkkan kol barbı?	*Cenge çıkmış ordu mu var?*
	Muruntan beri kas ele,	*Öteden beri düşmandı,*
	Buruttan kelgen coo barbı?	*Buruttan gelen düşman mı var?*
	Çamañdı körsöm Karagul,	*Hâlini görsem Karagul,*
	Adamga türüñ berbesin,	*Tanrı kimseye kılığını vermesin,*
	Çarkıñ ketken mına bul,	*Takatin gitmiş işte bu,*
	Çaldırıp koygon nemedey,	*Malını çaldırmış biri gibi,*
	Çak-çalekey bolupsuñ,	*Karman çorman olmuşsun,*
	Erteli-keç cayıñ dep,	*Sabah akşam keyfin diye,*
110040	Cılkının kısır tayın cep,	*Yılkının kısır tayını yiyip,*
	Cılma bolgon sen çoçko,	*Sinsi olmuş sen domuz,*
	Aldırıp koygon cayıñ bar.	*Kaptırıp koymuş hâlin var.*
	Çalgayluu aytkan sözüñ bar,	*Dolambaçlı söylediğin sözün var,*
	Çamañ ketip Karagul,	*Takatin gidip Karagul,*
	Çarçap kalgan közüñ bar.	*Yorgun düşmüş gözün var.*
	Kıñırttuu aytkan sözüñ bar,	*Eğri büğrü söylediğin sözün var,*
	Kıyabıñdan acırap	*Düzeninden ayrılıp*
	Kıynoonu tartkan közüñ bar.	*Eziyet çekmiş gözün var.*

Senin bölögüñ turat közüñdö,
Bötönüñ turat özüñdö.
Boz munarık col barbı,
Sakalıñdan acırap,
Karagul boyboyup kelgen ekensiñ
Kızıktı kıyın körgönü,
Bozala celek tuu tartkan,
Kırgızdan kelgen kol barbı?
Ay kasaba tuu barbı?
Ayta salçı Karagul,
Asman cargan çuu barbı?
Kır-kırıñdan baykasam,
Senin kırgından çıkkan türüñ bar
Kaarım kelip kamınsam,
Ketip kalgan ebiñ bar,
Emine degen kebiñ bar?
Camgır kılıp caa tartkan,
Möndürdöy bölök ok atkan,
Çuudan çıgıp kaldıñbı?
Aygay kulak tundurgan,
Çuudan çıgıp kaldıñbı?
Tüşsö candar kutulgus
Tordon çıkkan keypiñ bar,
Altı ay tınbay col cürçü,
Coldon çıkkan türüñ bar,
Çalgın çalsa keçe algıs,
Suudan çıkkan keypiñ bar,
Kılaytpastan kınıñdı ayt,
Kıtaydın uulu Karagul
Kalp süylöböy çınıñdı ayt.

Senin başkalığın durur gözünde,
Yabanlığın durur kendinde.
Boz puslu yol mu var,
Sakalından ayrılıp,
Karagul, feryat ederek gelmişsin
Tuhaflığı fena görmüş,
Boz ala bayrak, tuğ çeken,
Kırgız'dan gelen ordu mu var?
Ay alemli tuğ mu var?
Söyleyiver Karagul,
Göğü yaran gürültü mü var?
Her yanını süzsem,
Kırgından çıkmış hâlin var Kahrım gelip davransam,
Kaçmış düzenin var,
Ne diyecek sözün var?
Yağmur gibi yay çeken,
Dolu gibi başka ok atan,
Kavgadan mı çıkıp geldin?
Naraları kulak sağır eden,
Gürültüden mi çıkıp geldin?
Düşen canların kurtulamayacağı
Ağdan çıkmış kılığın var,
Altı ay durmadan yol gidilen,
Yoldan çıkmış hâlin var,
Keşfe çıkılsa geçilemeyen,
Sudan çıkmış kılığın var,
Hiç gizlemeden derdini söyle,
Hıtay'ın oğlu Karagul
Yalan söyleme, doğrunu söyle.

İKİNCİ BÖLÜM

Oçogor'un Kurşunu: Pusudaki Koñurbay

Karagul'un getirdiği haber karşısında Koñurbay önce öfkelenir, sonra ordusuna seferberlik buyurup seksen günlük hazırlık ilan eder; gece olunca da kimseye sezdirmeden tek başına Algara'ya binip Semetey'in izini sürmeye çıkar. Bu sırada Semetey, Cañı-Cer yolunda amcası Bakay ile buluşur; ihtiyar bilge, kaçırılan yılkının değersizliğini yüzüne vurur ve Muradıl'ın Külçoro ile Kançoro'yu atsız bıraktığını anlatır. Yorgun düşen Semetey yılkının başında alp uykusuna dalarken, Koñurbay Kezençi geçidinde Oçogor tüfeğini doldurup pusuya yatar; uyuyan yiğidi koruyan kaplan, arslan ve erenleri görüp bir an oğlu gibi sevse de yüreğini katılaştırır ve ateş eder.

Kurşun Semetey'in döşünü sıyırır; yılkının içinden fırlayan Külçoro, kökünden söktüğü kayını topuz edip Koñurbay'ı üç kez vurarak kaçırır ve Kanıkey'in verdiği külazık ilacıyla ağasını ayıltır. Yetişen Bakay yarayı kızıl ve kara ilaçlarla sarar, Semetey'e Akolpok'u giydirip Buurul'a bindirir; Zulpukor'u Semetey'e, Açalbars'ı Kançoro'ya, Coykuma'yı Külçoro'ya kuşandırarak çoraları cenge hazırlar. Yolda Muradıl'ın on dört atlarını çaldığını ve binlerce askerle Beecin'e haber uçurduğunu sezen ihtiyar Bakay, Kökçolok'a binip Beecin yoluna düşen dev yaya cellâdın önünü keser: iki büyük güç karşı karşıyadır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Koñurbay, Manas'ı pusuyla nasıl öldürdüğünü anlatıp orduya seferberlik buyurur ve Algara'ya altından yeni bir kuyruk yaptırır.
- Semetey, Kapka-Taş yolunda Bakay'la buluşur; Bakay kaçırılan yılkıyı değersiz bulur ve Muradıl tehlikesini ilk kez dile getirir.
- Koñurbay, Kezençi geçidinde Oçogor tüfeğiyle pusuya yatar; uyuyan Semetey'i kaplan, arslan ve Hızır'ın koruduğunu görüp bir an tereddüt eder.
- Atılan kurşun Semetey'in döşünü sıyırır; Almambet oğlu Külçoro, kökünden söktüğü kayın ağacıyla Koñurbay'ı üç kez vurup kaçırtır.
- Külçoro, Kanıkey'in verdiği külazık ilacıyla Semetey'i ayıltır; Bakay yarayı sarıp kılıçları paylaştırır: Zulpukor Semetey'e, Açalbars Kançoro'ya, Coykuma Külçoro'ya.
- Muradıl on dört atı çalıp binlerce askerle Beecin'e haber götürürken, Bakay onun öncüsü olan dev yaya cellâdın yolunu keser.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Buruttan kelgen coo bolso,	*Burut'tan gelen düşman olsa,*
Kakançındın Beecinge	*Kakançın'ın Beecin'ine*
Ayıkpay turgan doo bolso,	*Dinmek bilmez dava açılsa,*
Algara casap mineyin,	*Algara'yı donatıp bineyim,*
Attanıp kırıp baarısın,	*Atlanıp kırayım hepsini,*
Ala cürgön kol ele,	*Yanına aldığı ordudur,*
Öltürüp Bakay karısın,	*İhtiyar Bakay'ı öldürüp,*
Cerine çeyin süröyün,	*Yurduna dek süreyim,*
Bulasın bulap alayın,	*Malını yağmalayıp alayım,*
Buzuktu mintip salayın,	*Bozguncuya böyle edeyim,*
Bölök caktan coo bolso	*Başka yandan düşman gelirse*
Cerine aydap barayın.	*Yurduna kadar kovalayayım.*
Karagul kaalap çınıñdı ayt.	*Karagul, dile, doğrusunu söyle.*
Özü kelgen el bolso,	*Kendi gelen bir halk ise,*
Ökümsüngön şer bolso,	*Hükmüne güvenen bir aslansa,*
Kılça kalıp kılaybay,	*Kıl kadar geri durmadan,*
Kıztalak menden ölgönü.	*Kahpe dölü, benden ölmeye gelmiş.*
Bu Beecindi kaytargan	*Bu Beecin'i koruyan*
Çoñ cadıgöy zor bergen.	*Koca büyücü güç vermiş.*
Meni menen kagışıp,	*Benimle çarpışıp,*
Kayrılıp kalkın kim körgön	*Dönüp halkını kim görmüş?*
Kagışıp mende kelebi,	*Çarpışmaya bana kul mu gelir,*
Men Koñurbay berendin	*Ben, Koñurbay yiğidin*
Kayran başı barında,	*Aziz başı sağ iken,*
Karmaşıp biröö ceñebi.	*Tutuşup biri yenebilir mi?*
Esil başım turganda,	*Değerli başım dururken,*
Eseleksiñ Karagul,	*Şaşkınsın sen, Karagul,*
Eñkeytip adam alabı,	*Boyun eğdirip beni alan olur mu?*
Esiliñ karap turganda	*Azizin bakıp dururken*
Çarpışkan tirüü kalabı.	*Çarpışan sağ kalır mı?*
Öküm kılıp, küç kılsam,	*Hükmedip güç göstersem,*
Toodoy Kalçañ barında	*Dağ gibi Kalça'n var iken*
Too turuştuk berebi,	*Dağ bile karşı durabilir mi?*
Tozoktu tartkan nemedey,	*Cehennem azabı çekmiş gibi,*
Tomsorbogun Karagul,	*Surat asma, Karagul,*
Toodoyuñ Kalçañ barında	*Dağ gibi Kalça'n var iken*

Toptoşup duşman ceñebi?	*Düşman toplanıp yenebilir mi?*
Bet alışıp turuşkan,	*Yüz yüze gelip duran,*
Çınmaçındın Kakanga	*Çınmaçın'ın Kakan'ına*
Bet alışıp salışıp,	*Yüz yüze gelip vuruşup,*
Kanday mende uruşkan?	*Hangi kul karşı savaşmış?*
Enteñdebe Karagul,	*Telaşlanma, Karagul,*
Eselek sözüñ mına bul	*Ahmakça sözün işte bu,*
Mañday-teskey turuşkan,	*Karşı karşıya duranla,*
Basıp kalgan can bolso	*Üstüme gelen bir can olursa*
Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
Solbup karmap ayzanı,	*Mızrağı kavrayıp sallayıp,*
Barsıldaşıp uruşam.	*Gümbür gümbür vuruşurum.*
Kara suuda keme cok,	*Kara suda gemi yok,*
Kayran başım barında,	*Aziz başım sağ iken,*
Kakanga tiyçü neme cok.	*Kakan'a dokunacak kimse yok.*
Tuura suuda keme cok,	*Düz akan suda gemi yok,*
Tursam Kalça çamınıp,	*Ben Kalça hışımla kalksam,*
Kez kelişçü neme cok.	*Karşıma çıkacak kimse yok.*
Sakalıñdan acırap,	*Sakalından olmuşsun,*
Erge müşkül uşul iş,	*Er kişiye zor bu iş,*
Dartıñdı aytpay catpaysıñ	*Derdini söylemeden durmazsın*
Keede eske kele alsam,	*Kimi zaman aklım başıma gelse,*
Manastın uulu mınday dep,	*Manas'ın oğlu şöyleymiş deyip,*
Keede esimi cıya albay,	*Kimi zaman kendimi toparlayamayıp,*
Bir tentip cürgön cetimdi	*Başıboş gezen bir yetimi*
Eñgil-deñgil bolgondo,	*Sersem sepelek olduğumda,*
Mınçalık nege maktaysıñ.	*Bu kadar neden översin?*
Al añgıça bolgon cok,	*O ara çok geçmeden,*
Mayga adam mas bolot,	*Bollukta insan mest olur,*
Mas bolup uktap catkanda	*Mest olup uyuyup yatarken*
Kırgın dese süyüngön,	*Kırgın dense sevinen,*
Bastırıp salgan ekensiñ.	*Baskına uğramışsın demek.*
Kırgılçal başçı karısı,	*Kırgılçal, o önder ihtiyar,*
Köödöktün uulu Er çunak,	*Delişmenin oğlu er çunak,*
Kıykırıp ayza sunuptur,	*Haykırıp mızrağını uzatmış,*
Kolgo tiydi koyon – dep,	*"Tavşan ele geçti" deyip,*
Öz bilgenin kılıptır,	*Bildiğini yapmış,*
Sakal menen muruttu	*Sakal ile bıyığı*

Birin koyboy culuptur,
Ay, Karagul kantem? – dep, Ala kaçıp kutkargan,
Bu Beecindin böksösü
Özüm çalgan col ele,
Atası Manas köödöktü,
Kabarıñda bar beken,
Altı aldagan kul ele.
Kara suunu batkalda
Kıbıla közdöy bet alıp,
Kıraan Manas çök tüşüp,

Bir teli kalmadan yolmuş,
"Ay Karagul, nedeyim?" deyip, Kaçırıp kurtaran,
Bu Beecin'in yamacı
Kendim kolaçan ettiğim yoldu,
Babası Manas delişmeni,
Haberin var mıdır,
Altı kez aldanan kuldu.
Kara Su'yun boğazında
Kıbleye doğru yönelip,
Şahbaz Manas diz çöküp,

Toop kılıp catkanda.
Algara menen bulkuntup,
Artınan añdıp bargamın,
Çekesi cerge tiygende,
Kır arkanın üstünö
Kızıtalak kankordu
Ayza menen saygamın.
Sol kol menen soyulgur,
Ayzaga kılgan aylanı,
Alıp turup tartkanda,
Ayzam sınıp ketti ele,
Kartküröñ sınduu at minip,
Cakası güldüü ton kiyip,
Argın kandın Acıbay,
Emçektin aldı cagında
Kırgaktuu bolot sır nayza,
Kılçaybay muştap ketti ele,
Kırk çoronun baarısı,
Kırk çoronun baarısı,
Örttön alıp kutkargan,
Uşul Algaranın karuusu.
Astımdagı Algara,
Adır-küdür çıbırga
Sala kaçıp kutkargan.
Kelgenderden kep ugam,
Kır arkanın söögünö
Sayılıp kalgan ayzanı,

İbadete durmuş dururken.
Algara'yı şahlandırıp,
Ardından gizlice varmıştım,
Alnı yere değdiğinde,
Sırtının tam üstüne
O kahpe dölü hunharı
Mızrakla saplamıştım.
Sol eliyle, geberesice,
Mızrağa bir çare bulup,
Tutup asılıp çektiğinde,
Mızrağım kırılıvermişti,
Kartköröñ soylu ata binmiş,
Yakası çiçekli kürk giymiş,
Argın hanın Acıbay'ı,
Göğsümün alt yanından
Keskin ağızlı çelik sır mızrağı,
Dönüp bakmadan saplayıp geçmişti,
Kırk çoronun tamamı,
Kırk çoronun tamamı,
Ateşin içinden alıp kurtaran,
İşte bu Algara'nın kuvvetidir.
Altımdaki Algara,
Engebeli kıvrım patikaya
Dalıp kaçıp kurtardı.
Gelenlerden söz duyarım,
Sırt kemiğine
Saplanıp kalan mızrağı,

Tik tartkın dese, boş tartıp,
Ayzanı suurup aldı deyt.
Ayzanın uçu badırap,

Eki eli ceri sınganda
Söögündö kaldı deyt.
Ayzanın uçu kabacık,
Bel söögün mülcüp ketti deyt,
Munaranı suraba,
Cülüngö barıp cetti deyt.
Cülüngö tiygen ayzadan
Kıyamat cüzün kördü deyt.
Cülüngö ooru bargan soñ,
Küyüttü tartıp kaygırıp,
Karalaşıp olturgan,
Almambet, Çubak eki eren,
Al eköönön ayrılıp,
Küyüt tartıp kaygırıp,
Oşol kankor öldü deyt.
Kayra tartpas çın caydı,
Kabılan Manas kördü deyt.
Alp cıyılıp kömdü deyt,
Kerbenderden kep ugam,
Karaluu ketip Kanıkey,
Baltır beşik kezinde,
Balası tentip Semetey,
Manastan kalgan köp düynö
Kılça körböy çaştı deyt.
Temirkandın şaarına
Tentip dolu kaçtı deyt.
Buruttun arka kılıp olturgan
Kamdagan türdüü şeri bar.
Toodoyu Manas öldü deyt.
Kalıp kalgan düynösün,
Abıke, Köböş baş bolup,
Altı kişi böldü deyt.
Atası ölgön bu caydı
Körgönü kelgen kezi go,
Narkına ketip al köödök

"Dik çek" dedilerse de gevşek çekip,
Mızrağı söküp almış derler.
Mızrağın ucu apaçık,

İki parmak yeri kırılınca
Kemiğinde kalmış derler.
Mızrağın ucu çentikli,
Bel kemiğini sıyırıp geçmiş derler, O
kuleyi hiç sorma,
İliğine varıp yetmiş derler.
İliğine değen mızraktan
Kıyamet yüzünü görmüş derler.
Ağrı iliğe işledikten sonra,
Dert çekip kederlenip,
Yanında yas tutup oturan,
Almambet ile Çubak, iki yiğit,
O ikisinden ayrılıp,
Dert çekip kederlenip,
O hunhar ölmüş derler.
Dönüşü olmayan gerçek yurdu,
Kaplan Manas görmüş derler.
Alplar toplanıp gömmüş derler,
Kervanlardan söz duyarım,
Karalar bağlayıp Kanıkey,
Kundakta bebek çağında,
Oğlu Semetey avare düşüp,
Manas'tan kalan bunca malı
Kıl kadar gözetmeden saçmış derler.
Temirkan'ın şehrine
O deli kadın başını alıp kaçmış derler.
Burut'un dayanak edip oturduğu
Hazır tuttuğu türlü aslanı var.
Dağ gibisi Manas ölmüş derler.
Geriye kalan malını,
Abıke ile Köböş başta olup,
Altı kişi bölüşmüş derler.
Babasının öldüğü bu yeri
Görmeye geldiği demdir bu,
Töresinin peşine düşüp o delişmen

Menden ölgönü kelgen kezi go
Temir arkan torçonu,
Er Koñurbay munu aytıp,
Ertegi ketken şumdu aytıp,
Kök börünü camınıp,
Körsö uşul Koñurbay
Kök colborstoy çamınıp,

Benden ölmeye geldiği demdir bu
Demir urgandan ağı var,
Er Koñurbay bunu söyleyip,
Vaktiyle giden kurnazı anıp,
Boz kurt postuna bürünüp,
Baksan, işte bu Koñurbay
Gök kaplan gibi atılıp,

Kööhardan topçu muştumday,
Körçü bolsoñ uşunday.
Maydamdagı munara,
Al munardın biyigi,
Kurbusu temir teektüü,
Biyigi alıs ceektüü.
Munaranın üstündö,
Bil terisi turganı,
Bu kıtaydın kılganı.
Coondugu üç kulaç,
Çılgıy bildin terisi,
Kagaarda çabat balbanı,
Çapsa kulak tundurup,
Köçöt eken dañıldap,
Çoñ-Beecindin kerüüsü,
Çoyun başın kötörüp,
Buyursa çabat balbanı,
Ança-mınça kulaktın
Ukpay çıgat daldalı.
Dobulbas bekem kagılıp,
Tümön kaptap, sandap kol,
Tük kalbay keldi cabılıp,
Alban türdüü eli bar,
Oñolbogon Kalçanın
Oyloso sözü çoñ dümök,
Tügönbögön kebi bar.
Tügöttün uulu çunaktan
Tüyşölüp cürgön çeni bar,
Kandan kabar keldi – dep,
Kan Koñurbay zor kalça
Kanday neme kördü – dep,

Gevherden düğmesi yumruk kadar,
Görecek olsan işte böyledir.
Meydanımdaki kule var ya,
O kulenin yüksekliği,
Korkuluğu demir sürgülü,
Yüceliği uzak kıyılara ulaşır.
Kulenin üstünde,
Fil derisi durmakta,
Bu, Kıtay'ın yaptığı.
Kalınlığı üç kulaç,
Ham fil derisini,
Çalınacağında pehlivan vurur,
Vurdu mu kulak sağır eder,
Gümbür gümbür göçürürmüş,
Çoñ-Beecin'in yamacını,
Pik demirden topuzu kaldırıp,
Buyrulsa pehlivanı vurur,
Şöyle böyle kulakların
Perdesi duymaz olur.
Davul sıkı çalınıp,
Tümen tümen, sayısız ordu,
Tek kişi kalmadan hep geldi,
Türlü türlü halkı var,
Onulmaz Kalça'nın
Düşünsen sözü büyük beladır,
Bitmez tükenmez lafı var.
Kökü kuruyasıcanın oğlu çunaktan
Kaygılanıp durduğu demler var,
"Handan haber geldi" diye,
Han Koñurbay, ulu Kalça,
"Nasıl bir şey gördü?" diye,

Tegiz çoyun baş kolçonu,
Ayzası artık uçtuusu,
Kılıçı kıyın mizdüüsü,
At kötörgüs cöölörü,
Alban türdüü döölörü,

Elinde pik topuz taşıyanları,
Mızrağı pek sivri olanı,
Kılıcı keskin ağızlısı,
Atın taşıyamadığı yayaları,
Türlü türlü devleri,

Bilegi toluk balbanı,
Kacıbay coogo tiyüüçü,
Keñ kökürök kors kıyal
Ala köödön dardañı,
Kalbay kelip kalganı.
Kaçır mingen erleri,
Aybanday çurkap col cürgön Kabar salıp şaştırıp.
Cöögö köngön şerleri.
Conokko tüşüp bakırıp,
Coo kaydalap çakırıp,
Kelgen eken erleri
Kalça kabar salganda,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsünön can kalbay,
Karapcı kiygen kalmaktın
Uşul curtum, baarıñ uk!
Kandarınan da kalbay,
Alamandap çuu tartıp,
Kerineyin tars urup,
Baraban ünü bapıldap,
Cez çoor ünü takıldap,
Torala celek tuu tartıp,
Kalaymandı salıptır,
Karmaşçu coo kayda dep,
Kakançılap çuu tartıp,
Az gana emes, mol bolup,
Kuyrugun culup kalıptır.
Beecinge caynap kol tolup, Algara tirüü keliptir,
Kakançıluu kalaadan,
Arcagı barçu talaadan
Uşundan berki kozgolup,

Bileği dolgun pehlivanı,
Yılmadan düşmana saldıranı,
Geniş göğüslü, sert huylu,
Ala göğüslü kabadayısı,
Kalmadan hepsi çıkageldi.
Katır binen erleri,
Hayvan gibi koşup yol alan Haber salıp telaşa verip.
Yaya yürüyüşe alışmış aslanları.
Yola koyulup bağırıp,
"Düşman nerde?" diye çağırıp,
Gelmişler erleri,
Kalça haber saldığında,
Cepken giyen Kıtay'ın
Güçlüsünden kimse kalmadan,
Karapçı giyen Kalmak'ın
"Ey yurdum, hepiniz duyun!
Hanlarından da kalmadan,
Akın akın çığlık koparıp,
Kerneyini gümbürdetip,
Davul sesi gümleyip,
Tunç düdük sesi takırdayıp,
Ala flamalı tuğ çekip,
Ortalığı kargaşaya vermiş,
"Tutuşacak düşman nerde?" deyip,
"Kakançın!" diye nara atıp,
Az değil, pek çok olup,
Kuyruğunu yolup kalmış.
Beecin'e ordu kaynayıp dolup, Algara sağ gelmiş,
Kakançın'ın kalesinden,
Ötedeki uçsuz ovadan
Bu yana ne varsa depreşip,

110300	Altın türkük çatırga	*Altın direkli çadıra*
	Alban türdüü kol kaptap,	*Türlü türlü ordu üşüşüp,*
	Kagışka minçü Kara atım,	*Savaşta bindiğim Kara atım,*
	Az gana emes, mol kaptap,	*Az değil, bol bol üşüşüp,*
	Kaptalında bar ele,	*Yan başında var idi,*
	Kelgen eken cabılıp,	*Hep birden gelmişler,*
	Keçildin kanı törögö	*Keçil'in hanı, o törenin katına*
	Kelgen eken kamınıp.	*Hazırlanıp gelmişler.*
	Kıncılanıp kee biröö,	*Kimisi sızlanıp durup,*
	Baylaluu eken balbanı,	*Bağlı imiş pehlivanı,*
110310	Kokus biröö boşoso,	*Kazara biri boşansa,*
	Karmap koygon adamdın	*Tutup koyan adamın*
	Çıga turgan daldalı.	*Aklı başından çıkar.*
	Oroe tüşüp muştasa,	*Öfkeyle dalıp yumruk vursa,*
	Kabılıp ketse mendenin	*Denk gelirse, kulun*
	Çıga turgan candarı,	*Canı çıkar oracıkta,*
	Kendemede munarga	*Kendeme'de o kuleye*
	Keldi baarı cabılıp.	*Hep birden geldiler.*
	Balbanı mintip turganda,	*Pehlivanı böyle dururken,*
	Uruşka minçü Algara,	*Savaşta bindiği Algara,*
110320	Uruşta mınday boldu dep,	*"Savaşta şöyle oldu" diye,*
	Kultuldatıp örttöngür,	*Hoplatıp o kavrulasıca,*
	Arkı-terki bastırıp,	*Bir ileri bir geri sürüp,*
	Altı miñ kıtay, san kalday	*Altı bin Kıtay, sayısız kalday,*
	Aykırık salıp şaştırıp:	*Nara atıp telaşlandırıp:*
	«Uluguñ uk, kanıñ uk,	*«Ulularınız duysun, hanınız duysun,*
	Belin bekem buuptur,	*Belini sıkı kuşanmış,*
	Beycinde catkan özümdön	*Beecin'de oturan benden,*
	Beren okşoyt cetim kul,	*Yiğitmiş besbelli o yetim kul,*
	Atası Manastın kunun kuuptur.	*Babası Manas'ın öcünü gütmüş.*
110330	Kayguul çalbay catkanda	*Devriye kol gezmezken,*
	Kıyın tulpar Algara	*Yaman küheylan Algara,*
	Örttöngürdün tukumu	*O yanasıcanın dölü,*
	Caman atka konuptur,	*Kötü ada konmuş,*
	Çolok kara at boluptur.	*Kuyruğu güdük kara at olmuş.*
	Camanattı boluptur,	*Adı kötüye çıkmış,*
	Kabarıñda bar beken,	*Haberiniz var mıdır,*
	Kıstalaktın kanatı.	*Kahrolasıcanın kanadı,*

Kanatın kankordun uulu culuptur.
Abaylasam Algaranı
Kırsıktın kırkı uruptur.
Katıra kamçı çabılbas,
Algaranın kara san,
Kamçı tiyip kalıptır,
Semirip-sergip albasa,

Kanadını hunharın oğlu yolmuş.
İyi baksam, Algara'yı
Kazanın kırkı birden vurmuş.
Sertçe kamçı vurulmaz olan
Algara'nın kara sağrısına,
Kamçı değip kalmış,
Semirip dinlenmezse,

Kırsık basıp kalıptır.
Üstümdögü kök kübö,
Etegi tozup, ceñi boz,
Emi kantip kiemin?
Astımdagı Algara,
Kuçak kuyruk körkü cok,
Kulcañdatıp karandı,
Kay betim menen minemin?!
Bügün curtum, kün esebin algıla,
Kaarlansa Koñurbay
Bügündön bölök seksen kün,
Dañsıga kattay salıñdar,
Ötük çeçip, but sunup,
Semirip-sergip kalıñar!
Kün seksen kün ötköndö,
Andan kiyin cıyılıp,
Tobuñdu cazbay toptolup,
Degen sözgö könüñör.
Kılça birööñ kalbastan,
Baarıñ maga keliñer...» –
Dep, öşöntüp Koñurbay,
Kögala sakal çoñ mancu,
Kelbersigen doñuz ay,
Kaardı katuu baştadı,
Kalganıñ dümök mınday dep,
Kaarlanıp zirkirep,
Too kamanday kürküröp,
Toktotpoy buyruk iş kılıp,
Kızıktı kımbat baştadı,
Kelgen curtu uşintip,
Kelbegen birdi köröt – dep,

Felaket basmış olur.
Üstümdeki gök zırh,
Eteği eskimiş, kolu boz,
Şimdi nasıl giyerim?
Altımdaki Algara,
Kucak dolusu kuyruk güzelliği yok,
Güdüğünü oynata oynata,
Hangi yüzle binerim?!
Bugün, yurdum, gün hesabını tutun,
Kükrerse Koñurbay,
Bugünden başka seksen gün,
Deftere yazar gibi işleyin,
Çizme çıkarıp, ayak uzatıp,
Semirip dinlenip kalın!
Gün seksen günü bulunca,
Ondan sonra toplanıp,
Bölüğünüz dağılmadan derlenip,
Denen söze uyun.
Kıl kadar biriniz kalmadan,
Hepiniz bana gelin...» –
Deyip, böylece Koñurbay,
Gök-ala sakal koca Mançu,
Çalımlı koca domuz,
Hışmını şiddetle başlattı,
"Kalanına bela işte budur" deyip,
Hışımlanıp gürleyip,
Dağ yaban domuzu gibi homurdanıp,
Durdurmadan buyruk yürütüp,
Görkemli, ağır işi başlattı,
Gelen yurdu böyle edip,
"Gelmeyen belasını görür" diye,

Kesirin körçü Kalçanın
Kırıp ie taştadı.
Kandıgın curttan aşattı,
Algaranın kuyrugun
Amız kılıp er çoçko,
Altın menen casattı.
Altından kuyruk kerdirdi,
Anı kılgan ustaga
Altımış teytey kırk kızdan

Gör Kalça'nın zorbalığını,
Kırıp geçiriverdi.
Hanlığını yurttan aşırdı,
Algara'nın kuyruğunu
Dert edinip o er domuz,
Altından yaptırdı.
Altından kuyruk gerdirdi,
Onu yapan ustaya,
Altmış teytey, kırk kızı

Ustalarga berdirdi.
Kep kuyrugu bütköndö
Algaraga kiygizip,
Alöökönün Koñurbay
Ok cetpegen Algara,
Oynogon tulpar at minip,
Ok ötpögön kökkübö
Oyloso mınday ton kiyip,
Tügü betke aylanıp,
Tügöngür cayı uşunday,
Coo-caragın baylanıp,
Köpkök temir tubulga
Kömkörö başka kiydi ele,
Kol tokmoktoy kara çaç,
Arkasına al kapır,
Eki muunap tüydü ele,
Kagışsam okus bolom – dep,
Coo-caragın tük koyboy,
Colu bolgur kiydi ele.
Koş badana torgoy köz,
Cakası bölök, ceñi cez,
Cakpaganın söktürgön,
Bolot egep ciberip,
Şegi bar cerge töktürgön,
Maşaanın murdu tartpagan,
Ayzanın uçu batpagan,
Kabırganın sebildi,
Kayran Kalça kiyindi
Can korgooçu temirdi.

Ustalara verdirdi.
O kuyruk tamam olunca
Algara'ya taktırıp,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Okun yetişmediği Algara,
Oynayan küheylan ata binip,
Ok geçmez gök zırh,
Düşün ki böyle kürk giyip,
Tüyü dışa çevrilmiş,
Tükenesicenin hali böyle,
Silahlarını kuşanıp,
Masmavi demir tolgayı
Başına kapatıp giymişti,
El tokmağı gibi kara saçı,
Ardına o kâfir,
İki boğum edip düğmüştü,
"Çarpışırsam kazaya uğrarım" diye,
Silahından hiçbirini bırakmadan,
Yolu açılasıca giymişti.
Çift kat zırhı serçe gözlü,
Yakası başka, kolu tunç,
Beğenmediğini söktürmüş,
Çeliği eğeleyip,
Kusurlu yerine döktürmüş,
Fitilli tüfeğin ucu kâr etmez,
Mızrağın ucu batmaz,
Kaburganın zırh takımını,
Aziz Kalça kuşandı,
Can koruyan demiri.

Ay dalının üstünö
Cana tartıp temirdi,
Kütüngön anday sebebi,
Kürdölüü Manas barında,
Akkula menen Algara
Teñ tartıp oozun burganda,
At üstünön kıykırıp,
Ayzalaşıp turganda,
Eçen ayza dalay cep,

Ay gibi kürek kemiğinin üstüne
Yine çekti demiri,
Böyle hazırlanmasının sebebi,
Heybetli Manas var iken,
Akkula ile Algara
Dizginleri denk çevirdiğinde,
At üstünden haykırıp,
Mızrak mızrağa geldiğinde,
Nice mızrak yemişti nicesin,

Esinen tanıp bügülüp,
Kayran candan tüñülüp.
Körgön Kalça emespi,
Kögala sakal çagında,
Köp betteşip caştarga,
Kokus ölüp ketem – dep,
Korduktu oyloyt er Kalça.
Ubara kılbay elimdi
Altın caak aybalta,
Bilekke oroy çaldı ele,
Nar başınday çoyun baş
Anı da koşo aldı ele.
Baştamak boldu bülüktü,
Baylagan eken Koñurbay
Algaraday külüktü.
«Kalıñ kara kol albay,
Kayguulga çıgıp bakalap,
Kulcuñdaşıp köröyün!» –
Kaspañdın-Toosun cakalap,
Dep, öşöntüp Koñurbay,
Coldu törtkö bölöyün,
Atası Manas kökcaldan
Arta tuudu – dep turat,
Sölökötün-sölbötün,
Atka mingen kelbetin,
Abaylap cakşı köröyün.
Erdigin körböy çunaktın,
Töbösündö carkıldap.
Bülünüp tümön kol aydap,

Kendinden geçip iki büklüm,
Aziz candan umut kesip.
Görmüş geçirmiş Kalça değil mi,
Gök-ala sakal çağında,
Gençlerle çok yüz yüze gelip,
"Kazara ölüveririm" diye,
Hakarete uğramayı düşünür er Kalça.
Halkımı yormadan,
Altın yanaklı aybaltayı,
Bileğine dolayıvermişti,
Buğra başı gibi pik topuzu,
Onu da yanına almıştı.
Fitneyi başlatmaya durdu,
Bağlamış meğer Koñurbay,
Algara gibi yürüğü.
«Kalabalık kara orduyu almadan,
Keşfe çıkıp gözleyerek,
Boy ölçüşüp göreyim!» –
Kaspañ Dağı'nın eteğinden,
Deyip, böylece Koñurbay,
Yolu dörde böleyim,
Babası kökcal Manas'tan,
"Üstün doğdu" der dururlar,
Endamını, heybetini,
Ata binmiş halini,
Dikkatle iyice göreyim.
Görmeden o çunağın yiğitliğini,
Tepesinde parıldayıp.
Bozulup tümen ordu sürüp,

Kapkası bolot ordodon	*Kapısı çelik saraydan,*
Az gana emes, mol aydap,	*Az değil, bol sürüp,*
Kaldı Kalça bülünüp,	*Kalça telaşla çıkıp kaldı,*
Kırk künçülük cerge aydap, Ok ötpöstü kiyinip.	*Kırk günlük yere sürüp, Ok geçmezi giyinip.*
Kırılıp ketçü çölgö aydap, Altı sayluu çoñ barañ	*Kırılıp gidilecek çöle sürüp, Altı yivli koca barañ,*
Tulpardın baarın coorutup, Oçogordu ilinip,	*Küheylanların sırtını yara edip, Oçogor'u omzuna asıp,*
Erendin köönün oorutup,	*Yiğitlerin gönlünü incitip,*
Kee biröösün ıylatıp,	*Kimisini ağlatıp,*
Kee biröösün sızdatıp,	*Kimisini sızlatıp,*
El köñülün muzdatıp,	*Halkın gönlünü soğutup,*
Kay murazga ceteyin,	*Hangi murada ereyim,*
Manastan tuugan er bolso,	*Manas'tan doğma er ise,*
Bulgaarı terdik, burma bel,	*Meşin terlikli, burma belli,*
Eli cok çöldö kezigip,	*Issız çölde karşılaşıp,*
Kürpüldöşö keteyin,	*Gümbür gümbür çarpışayım,*
Kañkaygan başım barında,	*Dimdik başım var iken,*
Casalgan adam uulunan	*Donanmış âdemoğlundan*
Karaansız kelgen baladan	*Yalnız başına gelen oğlandan,*
Artıgıraak körünüp.	*Daha üstün görünüp.*
Kalp ele korkup neteyin.	*Boş yere korkup nideyim.*
Bülük kılbay Beecindi,	*Beecin'i karıştırmadan,*
Bülündürböy elimdi,	*Halkımı bozguna vermeden,*
Alıstan kabar alayın,	*Uzaktan haber alayım,*
Manastın uulu çın bolso,	*Manas'ın oğlu gerçekse,*
Cetip sınap kalayın,	*Varıp bir sınayayım,*
Özüm ele barayın.	*Kendim gidivereyim.*
Kürdöölüü başım barında	*Heybetli başım var iken*
Külügüm kantip bereyin,	*Yürüğümü nasıl vereyim,*
Kürdöölüü bolso Semetey,	*Heybetliyse Semetey,*
Kürpüldöşüp köröyün.	*Gümbürdeşip göreyim.*
Baanayım baatır çagında	*Bahtım yaver, yiğit çağımda*
Malımdı kantip bereyin,	*Malımı nasıl vereyim,*
Kuturgan okşoyt kuu bala,	*Kudurmuşa benzer o kurnaz oğlan,*
Kök kübö tonun kiyinip,	*Gök zırh kürkünü giyinip,*
Kök colborstoy tüyülüp,	*Gök kaplan gibi gerilip,*

Koñurbay cayı uşunday.
Köz aynegi balkıldap,
Köökördöy bolgon şuru taş,
Örttönüp ölgön mancuunun
Kalçası kayra kelbestey,
Kıtayın kayra körböstöy
Karagul turat küyünüp.
Kebez belboo, keñ ötük,
Kelbersigen çoñ Kalça,
Buruksugan er Kalça,
Körgöndö köñül bölünüp,

Astında tulpar malı bar,
Kögala sakal çoñ mancuu
Kartayıp ölüp kalsa da
Aalamdı buzar alı bar.
Eki közdün kıçığı
Açılıp kalgan körgö okşop,
Ay mañdayı cagdayıp,
Bay caylagan törgö okşop,
Burulup çıkkan murutu,
Maylagan balta sabı okşop,
Oñkoygon opsuz murunu
Selebenin* kabı okşop.
Atagın surap oltursañ,
Çet-Beecinde tuulgan,
Kıtay turmak kılımga
Koñurbay salgan çuu kılgan
Cürgönünön çañ çıkkan,
Dobuşunan can çıkkan.
Kerişke çıkçu cer oşol.
Kenebegen er oşol.
Erdigin körüp kakançı,
Aytkan sözün ep kılgan.
Kaattap duşman kelbeske
Çet-Beecinge çep kılgan.
Kabarıñda bar beken.
Kagışkan candı mert kılgan
Aylası cetik Kalçanın

Koñurbay'ın hali işte böyle.
Göz bebeği ışıldayıp,
Matara gibi mercan taşı,
Yanıp ölesice Mançu'nun
Kalça'sı geri gelmezmiş gibi,
Kıtay'ını bir daha görmezmiş gibi,
Karagul durur yanıp yakılıp.
Pamuk kuşaklı, bol çizmeli,
Çalımlı koca Kalça,
Mis kokular saçan er Kalça,
Onu göreni bir hâl alıp,

Altında küheylan malı var,
Gök-ala sakal koca Mançu,
Kocayıp ölse bile
Âlemi bozacak gücü var.
İki gözünün çukuru
Açık kalmış mezara benzer,
Ay alnı geniş yayılıp,
Bayın yayladığı başköşe yaylaya benzer,
Kıvrılıp çıkan bıyığı,
Yağlanmış balta sapına benzer,
Dimdik kocaman burnu
Selebenin kınına benzer.*
Ününü sorup oturursan,
Çet-Beecin'de doğmuş,
Kıtay şöyle dursun, cümle âleme
Koñurbay ün salmış, gürültü koparmış,
Yürüdüğünde toz kopan,
Sesinden can çıkan.
Cenge çıkılacak yer odur.
Aldırmayan er odur.
Yiğitliğini görüp Kakançı,
Söylediği sözü uygun bulmuş.
Düşman zorlayıp gelmesin diye
Çet-Beecin'e siper kılmış.
Haberin var mıdır.
Çarpışan canı helak eden,
Hilesi tam Kalça'nın

Iktuulugu dagı bar.
Coonun aylasın bilgen abıdan,
Beecindi kayra körböyt ko
Mıktuulugu dagı bar.
Kerüügö salgan tam oşol,
Kerişçü bolsoñ kez kelip,
Keçildin mıktı kanı oşol.
Akılı artık, zaarı küç,
Kabarıñda bar beken?
Kagışkan cerdi kılat tüz.
Keçildin kanı çoñ çoçko,
Beecindin kanı oñ çoçko.
Oynoktogon çoñ kara at,

Ustalığı dahi var.
Düşmanın çaresini iyice bilen, Beecin'i bir daha görmez ya,
Yamanlığı dahi var.
Yamaca kurduğu ev odur,
Cenk edeceksen denk gelip,
Keçil'in yaman hanı odur.
Aklı üstün, zehri güçlü,
Haberin var mıdır?
Çarpıştığı yeri dümdüz eder.
Keçil'in hanı koca domuz,
Beecin'in hanı baş domuz.
Oynaklayan koca kara at,

Oñ soloongo taratıp,
Eti-cönü kanday dep,
Sınçılarga karatıp.
Altın eer kömkör kaş
Algan boydon tügöngür
Algaraga tokutup,
Altımış balban, san soloon,
Aylası kanday bolot – dep,
Agala sakal çoñ mancuu
Oşonço curtun çoçutup.
Ubayım cep burkurap,
Uypalgan curtu çurkurap.
Karıp kelgen kezinde
Kayran kıraan kanday – dep:
«Sakaldın kılı ak ele,
Munun saparga keter çagı ele.
Seksenden aşıp, toksongo,
Cakındagan tabı ele.
Karaan coldoş bolo albay,
Azar tümön mol albay,
Ata kayran nemenin
Karıp kalgan çagı beym,
Kan içer Manas uuluna
Kastaşıp böödö kezigip,
Saparın tartar kezibi,

Sağ Soloon'a dağıtıp,
"Eti kemiği nasıl?" diye,
Sınçılara baktırıp.
Altın eyeri, kubbe kaşlıyı,
Aldığı gibi, tükenesice,
Algara'ya vurdurup,
Altmış pehlivan, sayısız Soloon,
"Çaresi nice olur?" diye,
Ak-ala sakal koca Mançu,
Bunca yurdunu ürkütüp.
Kaygı yiyip hıçkırıp,
Örselenmiş yurdu çığrışıp.
Kocayıp geldiği demde,
"Aziz şahbaz nasıl?" diye:
«Sakalının kılı ak idi,
Bunun son sefere çıkma çağıydı.
Sekseni aşıp doksana,
Yaklaşmış demiydi.
Yanına yoldaş olamadan,
Binlerce tümen bol asker almadan,
Ah, aziz adamcağızın
Kocamış çağı besbelli,
Kan içen Manas'ın oğluna
Düşmanlık edip boşuna denk gelip,
Son seferini çeker demi mi,

Kögala-sakal kezinde,
Kökcaldın özü kelbeyt ko,
Ata, kıraan kanteyin,
Kalça attanıp turganda
Ulugu ıylap, kanı ıylap,
Uşunça curttun baarı ıylap,
Kaygırgandan kalıñ curt.
«Oldo kayran er neme ay
Karıp ketti» – dep ıylap,
Ar kimisin karasañ,
Öz kaygısın cep ıylap.
«Kaalagan kımbat kan ele,
Kayra kelse» – dep ıylap.

Gök-ala sakal çağında,
Kökcal'ın kendisi gelmez ya,
Ah, şahbazım, nideyim,
Kalça atlanıp dururken
Ulusu ağlar, hanı ağlar,
Bunca yurdun hepsi ağlar,
Kalabalık yurt kederinden.
«Vah, aziz er adam vay,
Kocadı gitti» diye ağlar,
Her birine baksan,
Kendi derdini yiyip ağlar.
«Sevilen kıymetli handı,
Bir dönüp gelse» diye ağlar.

Kün kılkıldap battı ele,
Colum üydün baarısı
Eldin astı cattı ele.
Kapkası bolot ordodon,
Çoñ-Beecindin korgondon.
Körgöndügü çın eken.
Altından tizgin bulkuntup
Andan başka baarısı:
Algara menen culkuntup,
Kalçanın cayı momunday,
Bilektin eti bırışıp,
«It emine bolgon?» – dep,
Altın ayluu çoñ kanca,
Algara menen uruşup.
Oozun caysa Algara,
Oñolbogon çoñ Kara at,
Basıp ötsö kara taş,
Kum-talkan bolup bırkırap, Kıtay ottuk boor taş
Kuturgurdun Kara atı
Buluttay uçup dırkırap,
Tün ortosu mezgilde,
Turup Kalça eeligip,
Tün ortosu bolboston,
Kürpüldöktün Sarı-Suu,

Gün ağır ağır batmıştı,
Derme çadırların hepsi,
Halkın önde gideni yatmıştı.
Kapısı çelik saraydan,
Çoñ-Beecin'in kalesinden.
Gördüğü gerçek imiş.
Altın dizgini silkeleyip,
Ondan başkasının hepsi:
Algara'yı şahlandırıp,
Kalça'nın hali şöyleydi,
Bileğinin eti buruşup,
«İt nesine uğradı?» deyip,
Altın halkalı koca lüle,
Algara'yla çekişip.
Dizgin bıraksa Algara,
Onulmaz koca Kara at,
Basıp geçse kara taş,
Kum gibi un ufak saçılıp, Kıtay çakmağı bağır taşı,
Kuduresicenin Kara atı,
Bulut gibi uçup fırlayıp,
Gece yarısı vaktinde,
Kalkıp Kalça coşup,
Gece yarısı olmadan,
Kürpüldök'ün Sarı-Su'yu,

Sarı-Suuga kezigip,
Algara oozun caydı ele,
Algara tulpar turabı,
Kürpüldöktün çoñ suudan
Kayra tartpay Algara
Kez bolgon cerden çuradı.
Algara oozun burganı.
Cılkı catkan kerüügö,
Kır-Kayıñdın beline,
Kürpüldök şordun ceegine,
Oşo cerge turganı.
Cılkının cayıt cerine
Er Kalça salıp keldi ele
Anı mınday taştaylı,
Colum üygö karasa,
El amanın kaalasa,
Colum üydö cılkıçı,
Ölüp catat tırayıp,
Denesi kalıp, başı cok,
Takır ölgön sırayıp.
Çakçelekey çañ bolgon,
Bil tepsegen emedey

Sarı-Su'ya rast gelip,
Algara'ya dizgin salıvermişti,
Algara küheylan durur mu,
Kürpüldök'ün büyük suyundan
Geri çekilmeden Algara,
Rast geldiği yerden aştı.
Algara'nın dizginini burdu.
Yılkının yattığı yamaca,
Kır-Kayıñ'ın beline,
Kürpüldök çorağının kıyısına,
O yerde durakladı.
Yılkının otlak yerine
Er Kalça sürüp gelmişti.
Onu şimdilik bırakalım,
Derme çadıra bir baksa,
Halkın esenliğini dilese,
Derme çadırda yılkıcı,
Ölmüş yatar boylu boyunca,
Gövdesi kalmış, başı yok,
Büsbütün ölmüş, kaskatı.
Ortalık toz duman olmuş,
Fil çiğnemiş gibi

Bıt-çıt tüşüp dan bolgon.
«Karaguldun bu caydan
Ölgöndügü çın eken».
Mına oşondo Koñurbay,
Kaarlanıp tura albay,
Alaçıktay çoñ Kalça,
Düñgürçöktö tameki
Kör çeñgeldi saldı ele,
Kankanı kolgo aldı emi.
Kırıp iyip çok koyup,
Akılga dıykan er Kalça
Sorup salsa kancası
Kadimkidey korkurap
Koyo berse tütünü
Koluştuktay burkurap.
Töbö çaçı sekseyip

Paramparça, tane tane olmuş.
«Karagul'un bu yerde
Öldüğü gerçek imiş».
İşte o zaman Koñurbay,
Hışmından duramayıp,
Alaçık gibi koca Kalça,
Kesesindeki tütüne
Kör pençesini salmıştı,
Çubuğu eline aldı şimdi.
Kıyıp basıp köz koyup,
Akıl ekincisi er Kalça,
Bir çekişte lülesi
Adamakıllı horuldayıp,
Salıverse dumanı
Baca gibi burcu burcu tütüp.
Tepe saçı diken diken,

Cılkıçımdı kırdı – dep,
Alıp ketip cılkımdı.
Cana kızık kıldı – dep,
Alapayın taba albay,
Künü-tünü neçen kün
Çoñ küyüt tartıp kalgansıp.
Artınan kuup Koñurbay,
Cılkı aydagan Semetey,
Oşondon kabar baştaylı:
Orkoygon toonun urçukta,
Oñuraygan tumşukta,
Almambet tapkan Cañı-Cer,
Cañı-Cerdin özündö,
Altın kazçu keninin –
Oşo kendin belinde

"Yılkıcımı kırdı" diye,
"Alıp gitti yılkımı,"
"Yine oyun etti" diye,
Ne edeceğini bilemeyip,
Gece gündüz nice gün
Büyük derde düşmüş gibi.
Ardından kovalayıp Koñurbay,
Yılkı süren Semetey'den,
Şimdi ondan haber verelim:
Sivri dağın çıkıntısında,
Yalçın burunda,
Almambet'in bulduğu Cañı-Cer,
Cañı-Cer'in tam kendinde,
Altın kazılan madeninin –
O madenin belinde

Üydöy bolgon çınardın
Abañ Bakay karıya,
Astındagı Kökçolok
Eerin alıp caydaktap,
Koş çider urup baymaktap,
Kök tokumun cazdanıp,
Kıbılanı baştanıp,
Uktap atkan karıya
Uykudan çoçup oygonup,
Oñ cagına tolgonup,
Şaşıp namaz okunup,
Kökçoloktu tokunup.
Abası Bakay akcoltoy,
Tañ kaşkaya sürgöndö,
Cerge carık tiygende
Eerçitkeni Aktaygan,
Kondurganı Akşumkar,
Astıga salsa akcoltoy,
Aydap cürsöñ san koldoy.
Bilbegendi bilgizgen,
Bilimdüü Bakay karıya.
Tuybagandı tuyguzgan,
Tuura Bakay oluya.

Ev kadar olan çınarın
Dibinde aban ihtiyar Bakay,
Altındaki Kökçolok'un
Eyerini alıp sırtını boşaltıp,
Çift köstek vurup bağlayıp,
Gök teyeltiyi yastık edinip,
Kıbleye baş verip,
Uyumakta olan ihtiyar,
Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönüp,
Aceleyle namazını kılıp,
Kökçolok'u eyerleyip.
Abası Bakay ak yollu,
Tan ağarıp söktüğünde,
Yere aydınlık değdiğinde,
Peşine taktığı Aktaygan,
Koluna kondurduğu Akşumkar,
Öne salsan ak yollu,
Sürüp gitsen sayısız ordu gibi.
Bilinmeyeni bildiren,
Bilge Bakay ihtiyar.
Sezilmeyeni sezdiren,
Doğru Bakay evliya.

Can cürbögön kerüügö:
Semetey kayda boldu?» – dep,
Şıñkıldagan karandı
Calpak adır señirge
Tayanıp Bakay turdu ele.
«Agala çap, Kızıl-Kum
Almambettin atası,
Atasının kerüü ele.
Kalkıldagan kara kuş,
Kabılan Almañ barganda
Koyup ketken beri ele.
Meenet başka kün tüşsö,
Bekinçü ceriñ dedi ele.
Kızıl-Kum bolboy konoyup,
Manastan kalgan baanekti
Kanday cönün ugayın.
Karaan kılgan calgızdın

Can yürümez yamaçta:
«Semetey nerede kaldı?» diye, Çınlayıp
gelen karaltıyı,
Yassı tepenin sırtına
Dayanıp Bakay durmuştu.
«Ak-ala yamaç, Kızıl-Kum,
Almambet'in babası,
Babasının yamacıydı.
Süzülüp uçan kara kuş,
Kaplan Almañ vardığında
Bırakıp gittiği bu yandı.
Başa mihnet günü düşerse,
"Saklanacağın yerin" demişti.
Kızıl-Kum'a varmadan konup,
Manas'tan kalan sığınağı,
Nasıl, aslını dinleyeyim.
Dayanak edindiğim yalnızın

Astınan tozo çıgayın!» –
Dep, öşöntüp, er Bakay,
Adırga çıgıp karasa
Bala amanın kaalasa,
Koen tuyak kolgo alıp,
Abası Bakay karıya,
Anda-mında köz açıp,
Semeteydi karasa,
Düñgürötüp cılkını,
Tüptüz tiyip alıptır,
Kaspañdın Kara-Talaada
Kumurskaday san kara
Caynap catıp kalıptır.
Örttöngür maldı köp algan,
Az gana emes, mol algan.
Dübürtü asman cañırtıp,
Tügöngön maldı köp algan.
Kaardı katuu baştagan,
Çabalının baarısın
Colgo kırıp taştagan.
Kıypıştanıp kılkıldap,

Önünden karşılamaya çıkayım!» –
Deyip, böylece, er Bakay,
Tepeye çıkıp baksa,
Çocuğun esenliğini dilese,
Tavşan toynağını eline alıp,
Abası Bakay ihtiyar,
Ara sıra göz açıp,
Semetey'e baksa,
Yılkıyı gümbürdetip,
Dosdoğru vurup almış,
Kaspañ'ın Kara-Talaa'sında
Karınca gibi sayısız kara mal
Kaynaşıp yatıp kalmış.
Yanasıca, malı çok almış,
Az değil, bol almış.
Gürültüsü göğü çınlatıp,
Bitmez tükenmez malı çok almış.
Hışmı sert başlatmış,
Zayıflarının hepsini
Yolda kırıp bırakmış.
Ürkek ürkek sallanıp,

Subayı cılkı baştagan,
Şıbıratıp kulundu,
Suuga kırıp salıptır.
Oorsok aydap alıptır.
Cañırıktın Car-Kıya,
Calgızdap cürüp çubama,
Çoñ kırdan çıgıp çubama,
Al çuboogo kelgende
Çubabay cılkı turbadı,
Alıp kelgen cılkısın
Abası Bakay sınadı.
Kaarlanıp çamınıp,
Kartayganda zor Bakay,
Kaygı aldınan tabılıp.
Ökürügü taş cardı,
Kıykırıgı baş cardı,
Kapka-Taşka toktodu.

Kısır yılkı başı çekmiş,
Kulunları sürüyle,
Suda kırıp bırakmış.
Ağır yürüyenleri sürüp almış.
Cañırık'ın Car-Kıya'sı,
Tek tek gidilen keçi yolu,
Büyük sırttan çıkan geçit,
O geçide geldiğinde
Dizilmeden yılkı durmadı,
Getirdiği yılkısını
Abası Bakay süzdü.
Hışımlanıp davranıp,
Kocamışken ulu Bakay,
Kaygı önüne çıkıverip.
Feryadı taş yardı,
Haykırışı baş yardı,
Kapka-Taş'ta durdu.

Kañırıgı bek tütöp,
Obolkunu coktodu.
Mıktap salgan nemedey,
Cılkı artında Semetey,
Bakay kanga toktodu.
Kurgan Bakay köp ıylap:
«Kurbulaş Manas kökcalım,
Berenim Manas ölböy kal,
Ölböy kalgın – dep ıylap.
Kuuday sakal agartıp,
Kurbulaş Manas can birgem,
Kuzgunday közdü kızartıp
Can birgem senden ayrılıp, Tozoktu
Bakay körböy kal
Tirik dese sanda cok,
Öldü dese kördö cok.
Ökürügü taş carıp,
Bakayıñ turat sandalıp.
Oşo Manas barında
Kıyamattay cer aldın
Oşondo körböy ne boldum!

İçi buram buram tütüp,
Evvelkileri yad etti.
Sağlamca yerleşmiş gibi,
Yılkının ardında Semetey,
Bakay hanın önünde durdu.
Zavallı Bakay çok ağladı:
«Yaşıtım Manas, kökcalım,
Yiğidim Manas, ölmez olaydın,
Ölmez olaydın» diye ağlar.
Kuğu gibi sakal ağartıp,
Yaşıtım Manas, can yoldaşım, Kuzgun gibi gözü kızartıp,
Can yoldaşım, senden ayrılıp, Bu cehennemi Bakay görmez olaydı,
Diri dense sayıda yok,
Öldü dense mezarda yok.
Feryadı taş yarıp,
Bakay'ın durur perişan.
O Manas var iken
Kıyamet gibi yeraltını
O zaman görmeden nice kaldım!

Çalıyar cetpes Beecinge
Kabılan kökcal barında
Oşondo ölböy ne boldum!
Coo kırkkırdın sakalı,
Colborsumdan ayrılıp,
Condo kalar kezinbi?!
Kara bolot zulpukor
Köölöp turgan kezimde,
Kaçırgandın baarısın
Cöölöp turgan kezimde
Kozu boor kurç nayzamdı
Boolap turgan kezimde.
Kıtay turmak kıylanı
Cöölöp turgan kezimde,
Tarıbay düynöm keñinde,
Taalayluu Manas çeninde
Mından ölböy ne boldum!
Erikse elik atkanda,
Erikpese Talasta
Erkin oynop catkanda.
Koşton kiyip suusar börk
Sabap turgan kezimde,
Irgap turgan kezimde,
Koşoktoşup er menen,

Çalıyar'ın yetişmediği Beecin'e,
Kaplan kökcal var iken
O zaman ölmeden nice kaldım!
Düşman kırkanın sakalı,
Kaplanımdan ayrılıp,
Yollarda kalır demin mi?!
Kara çelik zülfikârı
Bilediğim demlerde,
Saldıranın hepsini
Devirdiğim demlerde,
Kuzu bağrı keskin mızrağımı
Püskülleyip bağladığım demlerde.
Kıtay şöyle dursun, nicesini
Devirdiğim demlerde,
Dünyam daralmadan genişken,
Bahtiyar Manas'ın yanında,
O demde ölmeden nice kaldım!
Canı sıkılınca karaca vururken,
Sıkılmadıkça Talas'ta
Özgürce oynayıp yatarken.
Kat kat giyip samur börkü,
Kamçı bastığım demlerde,
Sallayıp durduğum demlerde,
Erlerle omuz omuza koşulup,

Esilim Manas şer menen
Cırgap turgan kezimde
Mında ölböy ne boldum
Ubaralaş Manas ölböy kal,
Koyum birge korooloş,
Aşım birge coroolоş.
Başındagı suusar börk
Kimder silkip kiybegen,
Kayratı koldo barında,
Kim kürküröp cürbögön.
Kayran candın zaarınan,
Kakandın eli dürbögön,
Çabışıp catıp karatıp,
Uluksungan Kalçanı

Azizim Manas aslan ile
Sefa sürdüğüm demlerde,
O demde ölmeden nice kaldım,
Dert ortağım Manas, ölmez olaydın,
Koyunum bir, ağılımız ortak,
Aşım bir, soframız ortak.
Başındaki samur börkü
Kimler silkip giymedi,
Kuvvet elde var iken,
Kim kükreyip yürümedi.
Aziz canın heybetinden,
Kakan'ın halkı çalkalanırdı,
Vuruşa vuruşa baş eğdirip,
Ululuk taslayan Kalça'yı

Uypalagan kol ele.
Kütkön kolun taratıp,
Beecinge beypay salganda
Beecinde bektin kızdarın
Belekke tartıp alganda,
Oşondo ölböy ne boldum!
Ordoluu şaar çoñ Beecin,
Beecindi buzup bildi alıp,
Bilge cüktöp dilde alıp,
Kara közdön miñdi alıp,
Atagım Bakay taş carıp,
Alduu-küçtüü kezimde
Anda ölböy ne boldum!
Kapkara şaar kaldaydı,
Kamap turgan kezimde,
Kara kıtay, köp mancu
Kalkın böydöy kuurup,
Kızıtalak calgandan
Kanatım Manas barında,

Hırpalayan orduydu.
Beklettiği ordusunu dağıtıp,
Beecin'e kargaşa saldığında,
Beecin'de beyin kızlarını
Armağan diye çekip aldığında,
O zaman ölmeden nice kaldım!
Saraylı şehir koca Beecin,
Beecin'i bozup fil alıp,
File yükleyip altın alıp,
Kara gözlüden binini alıp,
Ünüm "Bakay" diye taş yarıp,
Kuvvetli kudretli çağımda,
O zaman ölmeden nice kaldım!
Kapkara şehri, kalday'ı,
Kuşattığım demlerde,
Kara Kıtay, nice Mançu
Halkını kökten kavurup,
Şu kahpe yalan dünyadan,
Kanadım Manas var iken,

Kaza bolboy ne boldum
Ata, balam Semetey,
Cılkı albasañ kurup ket,
Kaynap catkan kıtaydın
Kalkın kırıp mal algan
Karaan sendey bolobu?
Seni can degen kişi oñobu?
Balam, tuubay tuna çögüp al,
Manas tuulbay ölüp kal,
Tirüü cürböy ölüp al!
Arak içpey, taş içkin,
Azdık kılsa kulunum,
Abañ Bakaydın kanın koşup iç! Çirkin başka salganda
Uluñtu dıñşa kıtayga
Uruş kıla bardım dep,
Oolcuysuñ cönü cok
Çette catkan kaldaydın
Cılkısın tiyip aldım dep,

Göçüp gitmeden nice kaldım.
Ah, oğlum Semetey,
Yılkı almaz olaydın, kahrol,
Kaynaşıp duran Kıtay'ın
Halkını kırıp mal alan
Dayanak senin gibi olur mu?
Sana "can" diyen kişi onar mı?
Oğlum, doğmaz olaydın, bataydın,
Manas doğmaz olaydı, öleydi,
Sağ gezme, öl daha iyi!
Rakı içme, taş iç,
Az gelirse, kulunum,
Aban Bakay'ın kanını katıp iç! Vah, başa düşürdüğünde,
Koskoca engin Kıtay'a,
"Savaş etmeye vardım" diye,
Yersiz yere böbürlenirsin,
Kıyıda yatan kalday'ın
"Yılkısını vurup aldım" diye,

Aygırı cok, atı cok,	*Aygırı yok, atı yok,*
Kagışka miner biröö cok,	*Çarpışmada binilecek biri yok,*
Cılkıñ menen cılas bol,	*Yılkınla birlikte yerin dibine bat,*
Şaytanın aydap alıpsıñ	*Şeytanını sürüp almışsın,*
Carım öpkö kaldayga	*Yarım ciğerli kalday'a*
Caman cerden aldatıp,	*Kötü yerde aldanıp,*
Eren sendey bolobu,	*Yiğit senin gibi olur mu,*
Seni er degen kişinin	*Sana "er" diyen kişinin*
110830 Ezelden işi oñobu?	*Ezelden işi onar mı?*
Cakasında caynagan	*Yakasında kaynaşan*
Bitin aydap kelipsiñ,	*Bitini sürüp getirmişsin,*
Baarısı azoo tay, baytal	*Hepsi yaban tay, kısrak,*
Itin aydap kelipsiñ.	*İtini sürüp getirmişsin.*
Uktap catkan kalmaktın	*Uyuyup yatan Kalmak'ın*
Uyun aydap kelipsiñ,	*Sığırını sürüp getirmişsin,*
Koñulda catkan kaldaydın	*Kuytuda yatan kalday'ın*
Koyun aydap kelipsiñ.	*Koyununu sürüp getirmişsin.*
Atışka miner atı cok,	*Atışta binilecek atı yok,*
110840 Alıp kelgen cılkıñda	*Getirdiğin yılkında*
Kazatka miner biröö cok!	*Gazaya binilecek biri yok!*
Bul öñdöntüp cılkı albay,	*Böylesi yılkı alacağına,*
Kuru kelseñ bolboybu,	*Eli boş gelsen olmaz mı,*
Çabışıp kara kalmakka,	*Kara Kalmak'la vuruşup,*
Çamam ketip kaldı dep,	*"Gücüm tükendi" deyip,*
Kurup kelseñ bolboybu!	*Perişan dönsen olmaz mı!*
Dalay cılkı aldım dep,	*"Nice yılkı aldım" diye,*
Kubançı sende bar eken,	*Sende bir sevinç varmış,*
Kurdaşım Manas asıl şer,	*Yoldaşım Manas, asil aslan,*
110850 Taşka siygen çak eken!	*Taşa işer gibi boş dem imiş!*
Uşul aydap kelgen cılkıñdı	*Şu sürüp getirdiğin yılkını,*
Asıl balam, körüp al!	*Asil oğlum, bir gör!*
Er arınan ölböybü,	*Er, arından ölmez mi,*
Tügöngön cigit körböybü,	*Biten yiğit bunu görmez mi,*
Bu cılkının içinde	*Bu yılkının içinde*
Aşka*, toygo* minüügö	*Aşa*, toya* binmeye,*
Kıltıldatıp cürüügö,	*Salına salına gezmeye,*
Kılıgı cakşı bir mal cok,	*Huyu güzel tek hayvan yok,*
Cocura kılıç baylanıp,	*Cocura kılıcı kuşanıp,*

Cerdin cüzün aylanıp,
Kerişke miner bir mal cok.
Çap oloñun bek tartıp,
Çabışka miner biröö cok!
Külçoro menen Kançoro,
Attarın Muradıl tiyip aldı ele,
Cöö aydasak baspastan,
Uçkaştırsak batpastan,
Talaada cöö kaldı ele.
Abañ cılkı tiet – dep
Bizdi közdöy süröt – dep,
Bir-bir tulpar külük at,
It bolboso tiet – dep.
Al eköönün tilegi,
Talaada taşka çabıldı.
Ümüt kılgan Semetey,
Uulum, senden tüñülüp,
Bakaydın oozu cabıldı.
Teñ kurbu eken, teñ eken,
Teñ kurbudan ayrılıp,
Uşu turgan Bakaydı

Yeryüzünü dolanıp,
Cenge binilecek tek hayvan yok.
Kolanını sıkı çekip,
Vuruşa binilecek biri yok!
Külçoro ile Kançoro,
Atlarını Muradıl vurup almıştı,
Yaya sürsek yürümezler,
Terkiye alsak sığmazlar,
Ovada yaya kalmışlardı.
"Aban yılkı vurur" diye,
"Bize doğru sürer" diye,
Birer küheylan yürük at,
"İt değilse getirir" diye.
O ikisinin dileği,
Ovada taşa çalındı.
Umut bağladığı Semetey,
Oğlum, senden umut kesip,
Bakay'ın ağzı kapandı.
Denk yaşıtmış, denkmiş,
Denk yaşıttan ayrılıp,
Şurada duran Bakay'a,

Ne türdüü mende dedi eken!
Celini karış bee alıp,
Cetiptirsiñ köönüñö,
Kulun menen tay alıp,
Kun kuugan sendey bolobu?!» – Elçi tüşüp eçen kün,
Dep, öşöntüp er Bakay,
Kaygılanıp küülönüp,
Semeteyge süylönüp,
Sakalın culup ırgıtıp,
Murutun bulkup ırgıtıp,
Altın caak aybalta,
Aç böyrökkö tayanıp,
Asılım Manas ölbö dep,
Ak sakalı suyulup,
Eki bet ıldıy akkan caş,
Abañ Bakay kargandın,

Ne türlü kul demiştir kim bilir!
Memesi karış kısrak alıp,
Gönlünün muradına ermişsin,
Kulun ile tay alıp,
Kan güden senin gibi olur mu?!» – Elçi inip nice gün,
Deyip, böylece er Bakay,
Kederlenip öfkelenip,
Semetey'e söylenip,
Sakalını yolup fırlatıp,
Bıyığını çekip fırlatıp,
Altın yanaklı aybaltaya,
Aç böğrüne dayanıp,
"Asilim Manas, ölme" diye,
Ak sakalı seyrelip,
İki yanağından akan yaş,
Aban ihtiyar Bakay'ın,

Akırek ıldıy kuyulup,
Ölöyün deyt can tattuu,
Kireyin deyt cer katuu.
Kargan Bakay abakeñ,
Kapalanıp cılkının
Kutpa cak çetin aydadı.
Astına tüşüp Semetey,
Erdigi kalıñ, esi cok,
Enöölügün mından bil,
Ala köödön er neme,
Atası Manas kökcaldan,
Artılta tuugan şer neme.
Kozgoloñ salgan cerine,
Koroodoy çınar ornogon,
Ukumunan tukumun
Tübünön beri koldogon.
Arday bolgon Taybuurul,
Asınganı Akkelte,
Kabarıñda bar beken,
Akkelte cayı uşunday,
Ancıyandın ar cagı,
Amangendin bıyagı,
Kokon kandın koltugu,

Ayday Sarı-Talaadan,
Altımış orus cer çençi,
Atayı çıgıp kelgende,
Kıraan Bakay abası,
Orus berbey turganda,
Baarı katar cürüşüp,
Sarı tonun salışıp,
Baarı katar cürüşüp,
Kulundarın eeçitken,
Caydak beesin minişip,
Kün caadırıp seksen kün,
Keremettüü Bakay karıya,
Kerişten algan Akkelte
Oynogondo Oçogor
Çındaganda Koyçagır,

Köprücüğünden aşağı dökülüp,
"Öleyim" der, can tatlı,
"Gireyim" der, yer katı.
Kocamış Bakay aban,
Kederlenip yılkının
Kuzey yanı ucunu sürdü.
Önüne düşüp Semetey,
Yiğitliği bol, aklı yok,
Saflığını bundan bil,
Ala göğüslü er kişi,
Babası kökcal Manas'tan,
Aşkın doğmuş aslan kişi.
Kargaşa saldığı yerde,
Ağıl kadar çınar dikilmiş,
Soyunu sopunu
Kökünden beri koruyup gözetmiş.
Katıksız soylu Taybuurul,
Kuşandığı Akkelte,
Haberin var mıdır,
Akkelte'nin hali şöyledir,
Ancıyan'ın öte yanı,
Amangen'in bu yanı,
Kokon hanının koltuğu,

Ay gibi Sarı-Talaa'dan,
Altmış Rus toprak ölçücüsü,
Özellikle çıkıp geldiğinde,
Şahbaz Bakay abası,
Rus vermez dururken,
Hepsi sıra sıra yürüyüp,
Sarı kürklerini atıp,
Hepsi sıra sıra yürüyüp,
Kulunlarını peşine takmış,
Çıplak kısraklarına binip,
Seksen gün yağmur yağdırıp,
Keramet sahibi Bakay ihtiyar,
Cenkten aldığı Akkelte,
Oynadığında Oçogor,
Ciddiye bindiğinde Koyçagır,

Artık temir Almabaş,
Altımış kündö buzulbas.
Oolañın törttön tolgogon,
Tiktegen cerge bolcogon,
Oozunan bürküp ok çıksa,
Egerde tirüü koybogon.
Atası Manas ayköldön.
Amanat kalgan Akkelte,
Asınıp çıksa tim ele,
Aydalının aynegi,
Aykaşkan coogo sundursa,
Amanat candın ermegi.
Manastın uulu köödöktün,
Dalısında körünüp,
Kolundagı Zulpukor,
Kayıbınan kabılgan,
Atası Manas asılga,
Alıska kazat kılsın dep,
Mediyan çöldön tabılgan.
Asmandan kelgen altı kurç,
Kılıçtın kılduu mıktısı,
Manas algan Zulpukor,
Kıykırıp kından çıgarsa,

Üstün demir Almabaş,
Altmış günde bozulmaz.
Fitilini dörtten burmuş,
Baktığı yeri nişanlamış,
Ağzından ok püskürüp çıksa,
Asla sağ komamış.
Babası aygönül Manas'tan,
Emanet kalan Akkelte,
Kuşanıp çıksa, aman aman,
Kürek kemiğinin aynası,
Kapışan düşmana uzatsa,
Emanet canın avuntusu.
Manas'ın oğlu delişmenin,
Sırtında görünüp,
Elindeki Zulpukor,
Gaibinden rast gelen,
Babası asil Manas'a,
"Uzağa gaza etsin" diye,
Mediyan çölünde bulunmuş.
Gökten gelen altı çelikten,
Kılıçların kıl keseni,
Manas'ın aldığı Zulpukor,
Haykırıp kından çıkarsa,

Kan içpey kuru cürçü emes.
Kanga toyup albasa,
Katsa kınga kirçü emes.
Talastın arı señirden,
Abıke, Köböş eki aram,
Alıp kalgan cerinen,
Kaalap alıp belek dep,
Kak özümö kerek dep.
Atası Manas asıldan,
Amanat kalgan Zulpukor,
Talaş kılıp Talasta,
Tartıp algan Zulpukor.
Kılıçı canda kıñgırap,
Kızıl buurul san cılkı,
Astın baştap Semetey,

Kan içmeden boş dönmezdi.
Kana doymadıkça,
Kurusa da kına girmezdi.
Talas'ın öte sırtından,
Abıke, Köböş, iki haram,
Alıkoydukları yerden,
"Armağan" diye isteyip alıp,
"Tam bana gerek" diye.
Babası asil Manas'tan
Emanet kalan Zulpukor'u,
Talas'ta kavga edip,
Çekip almıştı Zulpukor'u.
Kılıcı yanında şıngırdayıp,
Kızıl boz sayısız yılkı,
Önünü çekip Semetey,

	Cürüp barat zıñgırap,	*Heybetle yürüyüp gider,*
	Altın caak aybalta,	*Altın yanaklı aybalta,*
	Aybalta cönü mamınday:	*Aybaltanın aslı şöyledir:*
	Kömürünö çıdabay,	*Kömürüne dayanamayıp,*
	Kıyılıp tokoy coyulgan,	*Orman kesilip yok olmuş,*
	Köörügünö çıdabay,	*Körüğüne dayanamayıp,*
	Alman tüşüp kırgızdan,	*Kırgız'dan salma salınıp,*
110980	Bukaçar ögüz soyulgan.	*Tosun öküz boğazlanmış.*
	Uçun kurç menen ulantkan,	*Ucunu çelikle uzatmış,*
	Belgilüü usta Bölökbay,	*Namlı usta Bölökbay,*
	Bek imerip köp tiktep,	*Sıkı evirip çok süzüp,*
	Çapkanı mayıp bolsun dep,	*"Vurduğu sakat kalsın" diye,*
	Adamdın köz caşı menen	*İnsanın gözyaşı ile*
	sugartkan. Cumgan közü açılbay,	*suvarmış. Yumduğu gözü açılmadan,*
	Kolundagı sır nayza,	*Elindeki sır mızrak,*
	Sır nayza cayı mamınday:	*Sır mızrağın aslı şöyledir:*
	Okultunun tüp ırgay,	*Okultu'nun dip ırgayını,*
110990	Tübü menen culdurgan.	*Köküyle söktürmüş.*
	Arakka çıbık cez salıp,	*Rakıya çubuk, tunç katıp,*
	Baykuş usta Bölökbay,	*Zavallı usta Bölökbay,*
	Balbandarga burdurgan.	*Pehlivanlara burdurmuş.*
	Celdüü kalgan cerine,	*Esnek kalan yerini*
	Taramıştan taptatkan.	*Kirişle dövdürüp pekiştirmiş.*
	Sırtın celim içirip,	*Dışına tutkal içirip,*
	Bil terisin kaptatkan.	*Fil derisi kaplatmış.*
	Koldon kokus tayıyt dep,	*"Elden kazara kayar" diye,*
	Tutam cerin kırdatkan.	*Tutulacak yerini yivletmiş.*
111000	Tutam cerin sırdatkan.	*Tutulacak yerini cilalatmış.*
	Temir kurçu bolotton,	*Keskin demiri çelikten,*
	Uçun uçtap kolotkon,	*Ucunu sivriltip inceltmiş,*
	Muştagan cerden kaytpagan,	*Vurduğu yerden dönmemiş,*
	Taş muştasa bırt kirip,	*Taşa vursa çat diye girip,*
	Batkakka kirgen nemedey,	*Bataklığa girmiş gibi,*
	Taştan kayra tartpagan.	*Taştan geri çekilmemiş.*
	Muştaganda iyilgen,	*Vurulduğunda eğilir,*
	Sınıp ketpey sıypalgır,	*Kırılıp gitmez, sıvazlanasıca,*
	Çülük bolup bilingen.	*Burgu gibi kıvrak olduğu bilinir.*
111010	Sır nayza koldo balkıldap,	*Sır mızrak elde salınıp,*

Dögürsögön kayran er,	*Kabına sığmayan aziz er,*
Korozdoy bolgon kayran şer,	*Horoz gibi olan aziz aslan,*
Tegerektep san cılkı,	*Sayısız yılkıyı çevirip,*
Cıttap algan kezi eken,	*Koklayıp aldığı dem imiş,*
Ölümdön kapar oyu cok,	*Ölümden haberi, kaygısı yok,*
Oolcugan er çirkin	*Mest olmuş er canım,*
Uktap algan kezi eken.	*Uyuyakaldığı dem imiş.*
Zıñ-zıñ etip kenebey,	*Mışıl mışıl, aldırmadan,*
Sırtımdan Kalça kelet dep,	*"Ardımdan Kalça gelir" diye,*
111020 Buçkagına teñebey,	*Paçasına bile denk saymadan,*
Erdik menen köödöktü	*Yiğitlik ile delişmenliği*
Egem taalam kabattap,	*Yüce Rabbim kat kat edip,*
Bergen okşoyt çenebey,	*Ölçüsüz vermiş besbelli,*
Sungan butu tartılbay,	*Uzattığı ayağı çekilmeden,*
Maa nedirep küülönüp,	*"Bana ne olacak" diye kurulup,*
Eñkeyip ketken er mancu	*"Beli bükülmüş er Mançu*
Emi kaydan kelsin dep,	*Artık nerden gelsin" diye,*
Özünön özü süylönüp,	*Kendi kendine söylenip,*
Okoro tüygön ak tizgin,	*Sımsıkı düğümlü ak dizgini,*
111030 Omuroo çıkkan küröökö,	*Göğsü taşkın zırh yakalığı,*
Akkañkıga çaldı ele,	*Akkañkı eyere dolamıştı,*
Altın caak aybalta,	*Altın yanaklı aybaltayı,*
Ortodon karmap kaldı emi,	*Ortasından kavradı şimdi,*
Kiygen tonu Akolpok,	*Giydiği kürk Akolpok,*
Akolpok cayın surasañ,	*Akolpok'un aslını sorarsan,*
Kayran katın Kanıkey,	*Aziz kadın Kanıkey,*
Enesi beybak şurkuya ey	*Anası bahtsız garibe hey,*
Orunboor, Margalañ,	*Orunboor, Margalañ,*
Orto ceri Samarkan,	*Orta yeri Samarkan,*
111040 Oşonun baarın çaldırgan,	*Hepsini dolaştırıp taratmış,*
Kerbenge çıkkan bulanı,	*Kervana çıkan kumaşı,*
Takır cıynap kıldırgan.	*Tümüyle toplatıp yaptırmış.*
Kanıkeydin kırk kelin,	*Kanıkey'in kırk gelini,*
Kızıl köynök ayça bel,	*Kızıl gömlekli, ince belli,*
Kılpıldagan suluudan,	*Süzülen güzellerden,*
Zorduk menen aldırıp,	*Zorla getirtip,*
Arkaktarın olpoktun,	*Olpok'un atkılarını,*
Iyik menen taldırıp.	*İğ ile eğirtip.*

Için cibek iştetip,
İşmekerge tiştetip,
Bolot egep ciberip,
Ortosuna töktürüp,
Buzulgan cerin söktürüp.
Bolotton kılgan şibege
Cımıldata tiktirip.
Cılan boor büktürüp,
Kayıgında karanga,
Kança bolot kıyragan.
Balbandar çıdap berbese,
Zayıptar çıdap turbagan.
Arıptap okton sologon,
Kan Manastın kazına,
Akolpoktu casaarda,
Bülünüp caman korogon.
Alışkan coogo katılgan,
Aybalta menen bir salsa,
On eki mıltık atılgan,
Acalga özü çatılgan.
Tabılgı caksa çok ötpös,
Oçogor atsa ok ötpös.
Cakası altın, ceñi cez,
Eeligip kiyip alganda,
Manastın uulu er çirkin,

İçini ipek işletip,
Zanaatçıya dişletip,
Çeliği eğeleyip,
Ortasına döktürüp,
Bozulan yerini söktürüp.
Çelikten yapılmış bizle
İnce ince diktirip.
Yılan bağrı büktürüp,
Dikişinde, kim bilir,
Nice çelik kırılıp gitmiş.
Pehlivanlar dayanamayınca,
Kadınlar hiç dayanamamış.
Yorulup ok gibi sıra sıra dizmiş,
Han Manas'ın hazinesi,
Akolpok yapılırken,
Sarsılıp fena eksilmiş.
Kapışan düşmana sataşan,
Aybalta ile bir vursa,
On iki tüfek atılmış gibi,
Eceline kendi dolanmış.
Tabılgı yakılsa köz işlemez,
Oçogor atsa ok geçmez.
Yakası altın, kolu tunç,
Coşup giyindiğinde,
Manas'ın oğlu er canım,

On tört atın baylagan,
Orto Keñ-Kol caylagan.
Atışa çıga coo kelse,
Aldıga salıp aydagan.
Açuusuna tiygendi,
Azuuga salıp çaynagan.
Kiygen tonu Akolpok,
Topçulugu bir toguz,
Topçulugun çıgarıp,
Büçülügü bir toguz,
Büçülügün çıgarıp,
Töşün cayıp kenebey,
Öödö-tömön karabay,

On dört atını bağlamış,
Orta Keñ-Kol'u yaylamış.
Atışa çıkacak düşman gelse,
Önüne katıp sürmüş.
Öfkesine dokunanı,
Azı dişine atıp çiğnemiş.
Giydiği kürk Akolpok,
Düğmesi tam dokuz,
Düğmelerini çözüp,
Kopçası tam dokuz,
Kopçalarını çözüp,
Bağrını açıp aldırmadan,
Aşağı yukarı bakmadan,

	Ölömün dep sanabay,	*"Ölürüm" diye saymadan,*
	Tegeregin karabay,	*Çevresine bakmadan,*
	Mert bolorun sanabay,	*Helak olacağını hesaplamadan,*
111090	Alp uykunu saldı ele,	*Alp uykusuna dalmıştı,*
	Atayı uktap kaldı ele.	*Bile bile uyuyakalmıştı.*
	Çoñ uykunu saldı emi,	*Derin uykuya daldı şimdi,*
	Çoçubay uktap kaldı emi.	*İrkilmeden uyudu şimdi.*
	Alagay közü cumulup,	*İri gözleri yumulup,*
	Uykuga köönü burulup,	*Gönlü uykuya dönüp,*
	Teñsele tartıp bılkıldap,	*Sallana sallana gevşeyip,*
	Uktagandın belgisi,	*Uyuduğunun nişanı,*
	Kolundagı Sırnayza	*Elindeki Sırnayza*
	Arı-beri kıltıldap,	*Bir o yana bir bu yana sallanıp,*
111100	Taş öböktü saldı emi,	*Taşı yastık edindi şimdi,*
	Talıkpay uktap kaldı emi.	*Yorulmadan uyudu şimdi.*
	Koñuruk tartıp barkırap,	*Horuldayıp gürleyip,*
	Kankordun uulu Semetey,	*Hunharın oğlu Semetey,*
	Cılkı aldında kebelbey,	*Yılkının önünde kıpırdamadan,*
	Uktap barat caltırap.	*Işıl ışıl uyuyup gider.*
	Cılkı aldında Semetey,	*Yılkının önünde Semetey,*
	Uktap algan köödöktü,	*Uyuyakalan delişmeni,*
	Munu mınday taştaylı,	*Bunu şimdilik bırakalım,*
	Emi kebez belboo, keñ ötük,	*Şimdi pamuk kuşaklı, bol çizmeli,*
111110	Keçildin kanı Koñurbay,	*Keçil'in hanı Koñurbay,*
	Kelbersigen doñuz ay,	*Çalımlı koca domuz,*
	Ayzakerden ıktuu kul,	*Mızrakçıların ustası kul,*
	Özü coonun aylasın	*Kendisi düşmanın çaresini*
	Aşkere bilgen mıktı kul.	*Apaçık bilen yaman kul.*
	Bölüngön böksö col menen,	*Ayrılan yamaç yoluyla,*
	Börü çubama con menen,	*Kurt geçidi sırtlarla,*
	Artındagı Bakaydın	*Arkadaki Bakay'ı*
	Kın-kıñınan çalıptır,	*Tıkırtısından sezmiş,*
	At aldında Semetey	*Atların önünde Semetey'in*
111120	Uktaganın Koñurbay	*Uyuduğunu Koñurbay*
	Eçak körüp alıptır.	*Çoktan görüp bellemiş.*
	Altından çılbır culkuntup,	*Altın yuları silkeleyip,*
	Algara menen bulkuntup,	*Algara'yı şahlandırıp,*
	Kuldu Kuday berse dep,	*"Kulu Tanrı verirse" diye,*

	Buta atım cerden körsöm dep,	*"Bir ok atımı yerden görsem" diye,*
	Oçogor oñdop alsam dep,	*"Oçogor'u doğrultup alsam" diye,*
	Oyrondu mıktap salsam dep,	*"Bozgunu adamakıllı salsam" diye,*
	Koñurbay cayın suraba,	*Koñurbay'ın halini hiç sorma,*
	Kögala sakal çoñ mancuu,	*Gök-ala sakal koca Mançu,*
111130	Kiygen tonu kök kübö,	*Giydiği kürk gök zırh,*
	Ok ötpögön bek kübö.	*Ok geçmez pek zırh.*
	Aalamdın baarına	*Âlemin tamamına,*
	Atışka kirse Koñurbay,	*Atışa girse Koñurbay,*
	Salat eken añgeme.	*Destan olurmuş dillere.*
	Kuturgurdun Kara atı,	*Kuduresicenin Kara atı,*
	Kuuşkan kolgo kelgende,	*Kovalamaya iş düştüğünde,*
	Kıla cürgön adatı.	*Yapageldiği âdeti.*
	Bulgaarı terdik burma bel,	*Meşin terlikli, burma belli,*
	Buruksugan çoñ Kalça,	*Mis kokular saçan koca Kalça,*
111140	Tülögön coru kaştanıp,	*Tüyü dökülmüş akbaba gibi dikilip,*
	Koñurbay cayı mamınday,	*Koñurbay'ın hali şöyledir,*
	Algır bürküt baştanıp,	*Avcı kartal başlı sanki,*
	Çoñdugu toonun teñindey,	*Büyüklüğü dağın yarısı kadar,*
	Çapçışkan candı cegendey,	*Pençeleşen canı yer gibi,*
	Alöökönün Koñurbay,	*Alööke'nin Koñurbay'ı,*
	Kezigip mende alabı,	*Karşılaşıp kul mu baş eder,*
	Kez bolgon tirüü kalabı.	*Rast gelen sağ kalır mı.*
	Oñoy Kalça bul emes,	*Kolay Kalça değildir bu,*
	Munu menen adam oynoor kul emes.	*Bununla oynanır kul değildir. Oynayıp*
	Oynop-külüp caş baldar,	*gülen genç çocuklar,*
111150	Bek ayza karmap belsenip,	*Pek mızrak kavrayıp bel bağlayıp,*
	Cin urganday teñselip,	

	Köp cılkını algalap,	*Birçok yılkıyı önüne katıp,*
	Kalgan eken Koñurbay,	*Geride kalmış Konurbay,*
	Börü coldu cakalap.	*Kurt gibi yolu boylayıp.*
	Köz üstündö kara kaş	*Göz üstünde kara kaşı,*
	Böktörülgön çapanday.	*Terkiye bağlanmış çapan gibi.*
	Koñurbay cayı uşunday.	*Konurbay'ın hâli böyleydi.*
	Bu düynödö közü açık,	*Bu dünyada gözü açık,*
	Ölsö dagı sözü açık.	*Ölse dahi sözü açık.*
111160	Atka sınçı er bilgiç,	*Ata sınçı, er tanır bilgiçti,*
	Karan kalgan Kalçanın	*Kahrolası Kalça'nın*

Kay kılıgın aytalı.
Mına oşondo Koñurbay,
Kaar mıktuu körkü bar,
Kançanı kırgan karkıbar,
Içse kanga toybogon,
Salışsa candı koybogon,
Taştan kurgan tam oşol,
Mancuulardan Koñurbay,
Başkaça tuugan can oşol.
Er ekeni epsiz er,
Beecinge tuugan kara şer.
Bekitip balta baylanıp,
Uluñtu, Dıñşa, Keñ-Tundu,
Ugup munu oylonup,
Aytarga kebi keç bolup,
Semeteydi körüügö
Bir betteşip ölüügö,
Kelgen eken Koñurbay,
Coo-caragın arkalap,
Calgız coldu bakalap,
Akılı ayran bölünüp,
Abaylasañ çoçkonun,
Arıslan türü körünüp.
Burulup ketken murutu
Ötökkö çıkkan çalkanday,
Kancasına turgan kir,
Köölöp cegen talkanday.
Cayanday basıp bölünüp,

Calañkıç sını körünüp.
Kürküröy basıp bölünüp,
Kürdölgön türü körünüp.
Aç arslanday közdönüp,
Aluuçu colbors töştönüp.
Kur degize kuydu ele,
Astındagı Algara,
Baskan sayın ıpıldap,
Tört ayagı cön ele,
Cerdi buzup tıpıldap.

Hangi huyunu anlatalım.
İşte o zaman Konurbay,
Kahrı katı, heybetli görkü var,
Nicesini kırmış bir kudretliydi,
İçse kana doymayan,
Vuruşsa can bırakmayan,
Taştan kurulmuş dam odur,
Mançulardan Konurbay,
Bambaşka doğmuş can odur.
Er oluşu ölçüsüz bir er,
Beecin'e doğmuş kara aslan.
Baltasını sıkıca kuşanıp,
Uluntu, Dınşa, Ken-Tundu,
Bunu duyup düşünüp,
Söyleyecek sözü geç kalıp,
Semetey'i görmeye,
Bir kez yüzleşip ölmeye,
Gelmişti Konurbay,
Silahını pusatını sırtlanıp,
Yalnız yolu gözleyip,
Aklı hayran, bölük bölük,
Dikkat etsen o domuzun,
Arslan görünüşü görünürdü.
Kıvrılıp giden bıyığı,
Gübrelikte biten ısırgan gibi,
Çubuğuna oturan kir,
Suyla yoğrulup yenen talkan gibi.
Canavar gibi basıp seğirtip,

Hortlak sıfatı yüzünde belirip.
Gürleyerek basıp ilerleyip,
Kabarmış heybeti görünüp.
Aç arslan gibi bakınıp,
Av kapan kaplan gibi göğüs gerip.
«Kur» dedirtip dökmüştü,
Altındaki Algara,
Her basışta seke seke,
Dört ayağı düzgündü,
Yeri bozup tıpırdayarak.

Torala celek bulgalap,
Koñurbay cayı uşunday.
Kezeñçinin beline
Kelip cetti Koñurbay,
Semetey çıkçu cerine.
«Kuldu Kuday berer dep,
Kuygan temir bolso da
Bügün menden ölör» – dep.
Kırmak menen talkalap.
Aldındagı çınarga
Algara çalıp ildi ele.
Alaçıktay kumay taş,
Arkı tübü çuñkurçak,
Adis belem er Kalça,
Oşonu karap cürdü emi.
Basıp çıktı baypayıp,
Kelip cetti zañkayıp,
Aydalıda Oçogor,
Oçogorun kolgo alıp,
Oozun karap al Kalça,
Oloñ etip bir tiktep,
Opsuz kirdep kaldı dep,
Artkıçı artık cez sümbö,
Uktagan candı atuuga
Oçogorgo urdu emi.
Talıkpay karmap tartkılap, Bezelenip-belsenip,
Semetey cakın kelgiçe,
Aşpay-şaşpay al Kalça,
Tazalap için artkılap,
Kırgı menen kırgılap,
Urgu menen urgulap,
Sümbö menen sümbölöp,

Tartkı menen tarttı emi,
Talıkpay için arttı emi.
Içi taza bolgon soñ,
Kutudagı darını
Okçontoydo zor oktu

Alaca bayrağını dalgalandırıp,
Konurbay'ın hâli işte böyleydi.
Kezençi geçidinin beline
Gelip yetişti Konurbay,
Semetey'in çıkacağı yere.
«Kulu Kuday verir deyip,
Dökme demir olsa bile
Bugün benden ölür» – deyip.
Kazıyıp ufalayarak.
Önündeki çınara
Algara'yı bağlayıp asmıştı.
Alaçık kadar kumlu bir taş,
Öte dibi çukurcaktı,
Usta değil miydi er Kalça,
İşte onu gözleyip durdu.
Sessiz sedasız basıp çıktı,
Heybetle gelip yetişti,
Omzunda Oçogor,
Oçogor'unu eline alıp,
Ağzına bakıp o Kalça,
Şöyle bir dik dik süzüp,
Fena hâlde kirlenmiş deyip,
Temizleyeni halis tunç harbi,
Uyuyan canı vurmaya
Oçogor'a sürdü şimdi.
Yorulmadan tutup çekiştirip, Kıvranıp kolları sıvayıp,
Semetey yakına gelene dek,
İvedisiz, telaşsız o Kalça,
İçini temizleyip karıştırıp,
Kazağıyla kazıyıp,
Tokmağıyla dövüp,
Harbisiyle harbileyip,

Çektirgiyle çekti şimdi,
Yorulmadan içini arıttı şimdi.
İçi tertemiz olunca,
Kutudaki barutu,
Oklukta duran iri kurşunu

Oçogordun içine
Kıldırata urdu ele.
Bat atarın çoygulap,
Kadimkidey cez sümbö.
Zıkıldatıp koygulap,
Çaraday bolgon kumdagın
Astında taşka kakkılap,
Kokus çunak köröt – dep,
Kiyin tartıp çalkalap.
Kulaktan kuzgunday tüşsö darını
Er ekenin bilgizdi,
Eselek kuldu kördüñbü,
Uktap kaldı küydürgü.
Cay-caragın şaylanıp,
Oloñdogon çoñ Kalça,
Oçogorgo kamdanıp,
Kıtay ottuk boor taş,
Kırıp iyip çok koyup,
Al Oçogor karandın
Miltesine ot koyup,
Alaçıktay kara taş
Arta salıp er Kalça,
Atayı karap turdu emi,
Kalçanı Kuday urdu emi
Berendin cayın surasañ,
Beri urganday teñselip,
Bekem uktap alıptır,
Beleske çıksa cedim dep,
Koñurbay añdıp kalıptır.
Alöökönün Koñurbay,

Bu döynödö közü açık,
Ötkörö sınçı dañgıl er.
Balaga moyun burdu emi,
Semeteydi körgöndö,
Köñülü boşop turdu emi:
«Alda, balam, kanteyin,
Telegeyi teñ eken,
Özüñ Şay koldogon şer eken

Oçogor'un içine
Şıkırdatarak sürmüştü.
Tez atarını yoklayıp,
Her zamanki gibi tunç harbi.
Gıcırdatarak dürtükleyip,
Çanak kadar kundağını
Altındaki taşa vurup,
Ya yaramaz görürse – diye,
Geri çekilip yaslandı.
Falyadan barut kuzgun gibi dökülse de
Er olduğunu belli etti,
Şaşkın kulu gördün mü,
Uyuyakaldı kahrolası.
Silahını pusatını kuşanıp,
Heybetle salınan koca Kalça,
Oçogor'u hazır edip,
Hıtay çakmağı, sert bağır taşı,
Çakıp kıvılcımdan kor koyup,
O uğursuz Oçogor'un
Fitiline ateş koyup,
Alaçık kadar kara taşı
Üstüne yaslanıp er Kalça,
Kasıtla gözleyip durdu şimdi,
Kalça'yı Kuday çarptı şimdi.
Yiğidin hâlini sorarsan,
Peri çarpmış gibi sallanıp,
Derin uykuya dalmıştı,
Yokuşa çıkarsa yuttum deyip,
Konurbay pusuya yatmıştı.
Alööke oğlu Konurbay,

Bu dünyada gözü açık,
Fazlasıyla sınçı, usta bir er.
Çocuğa boynunu çevirdi şimdi,
Semetey'i gördüğünde,
Yüreği gevşeyiverdi şimdi:
«Allah'ım, yavrum, ne edeyim,
Her yanı kusursuzmuş,
Bizzat Şay'ın koruduğu aslanmış.

Oozun açıp, til sunup,		*Ağzını açıp, dilini uzatıp,*
Cılkı aydagan adırmak,		*Yılkı sürdüğü şu kırlar,*
Menin talaam bolsoçu,		*Benim ovam olsaydı keşke,*
Kara buurul at mingen		*Kara demir kırı ata binen,*
Kaykalagan kan çıçkır,		*Kurumlanıp giden kan kusasıca,*
111280 Alda, burkum, kanteyin,		*Allah'ım, yavrucuğum, ne edeyim,*
Menin uulum bolsoçu!		*Benim oğlum olsaydı keşke!*
Bul özön keñ kabaktan		*Bu vadinin geniş yamacından*
Bulak kalgan eken go,		*Bir pınar kalmış meğer,*
Kıyamat ketken Manastan		*Kıyamete göçen Manas'tan*
Özünön kıyın aybattuu		*Kendinden çetin, heybetli*
Tuyak kalgan eken go,		*Bir tuyak kalmış meğer,*
Artındagı Semetey,		*Ardındaki Semetey,*
Çunak kalgan eken go.		*Yaman biri kalmış meğer.*
Ata, san cıyılgan top eken, cılan	Acıdaar ak	*Vay, sayısız derilmiş kalabalıkmış, Ejderha ak yılan*
111290 Cumuru baştuu mendenin		*Yuvarlak başlı ademoğlunun*
Kördüm ele dalayın,		*Görmüştüm nicesini,*
Mınday neme cok eken!		*Böylesi bir kimse yokmuş!*
Oñ dalısı keñ eken,		*Sağ küreği genişmiş,*
Oyrottu buzar şer eken!.		*Oyrat'ı bozacak aslanmış!*
Sol dalısı keñ eken,		*Sol küreği genişmiş,*
Kıtaydı kırçu şer eken		*Hıtay'ı kıracak aslanmış.*
Calgız kelip cılkı alıp,		*Yalnız gelip yılkı alıp,*
Capanı saldı bu cerge,		*Kırgını saldı bu yere,*
Bu kılıgı ep eken!		*Bu huyu pek yerindeymiş!*
111300 Betteşip mende alabı,		*Yüzleşip ademoğlu alt eder mi,*
Bet algan tirüü kalabı,		*Karşısına çıkan sağ kalır mı,*
Eki bettin ortosu		*İki yanağının ortası*
Küygön kızıl çok eken,		*Yanan kızıl kor imiş,*
Ay mañdayı kaarluu		*Ay alnı kahırlı,*
Buzulbay tiygen ok eken,		*Bozulmadan değen ok imiş,*
Kankoruñ Manas uulunday		*Kanhor Manas'ın oğlu gibisi*
Mendesinde cok eken!		*Ademoğlunda yokmuş!*
Munu ayzalap adam ceñebi?		*Bunu mızrakla insan yener mi?*
Aybatı menen kaarına		*Heybetiyle kahrına*
111310 Adam çıdap kelebi?		*İnsan dayanıp gelebilir mi?*
Kapıray, kara çaar kabılan,		*Hayret, kara çapar kaplan,*

Kaptalında çamınat!
Çolok çaar kök arslan,
Oñ cagında kamınat,
Alp kara kuş – zumuruk
Alıp ketçü nemedey,
Arbaytıp butun sunuptur,
Koldogonu bir bölök,
Koş koldop koldop turuptur.
Atı Kızır dubana
Elestep közgö körünüp,
Algan eken Buuruldu,
Suuluktan karmap cetelep.
Almambet öñdüü bir adam,
Çubak öñdüü bir adam,
Araga alıp ekööläp,
Kalgan eken baatırdın,
Bet aldında cetelep.
Telegeyi teñ eken,
Teñdeştüü Manas baatırga.
Manasınan bul bala,
Karış, sööm, tört eli
Ayabagan şer eken.
Kızıtalak buruttun.
Burut degen curttun,
Irısına tuulgan
Temirden korgon çep eken.
Karaguldun sakalın,
Algaranın kuyrugun
Takır culup alganı,
Çunaktıkı ep eken.
Baatırlıgı başkaça
Kaydan çıkkan köykaşka?!

Böğründe atılıp duruyor!
Güdük kuyruklu çapar boz arslan,
Sağ yanında hazırlanıyor,
Alp kara kuş – zümrüdüanka
Alıp götürecekmiş gibi,
Pençesini gerip uzatmış,
Koruyucusu apayrı,
Çift eliyle koruyup durmakta.
Adı Hızır olan derviş
Hayal gibi göze görünüp,
Almış Buurul'u,
Geminden tutup yedeğinde.
Almambet'e benzer bir adam,
Çubak'a benzer bir adam,
Aralarına alıp ikisi birden,
Kalmışlar bahadırın,
Önü sıra yedekleyip.
Her yanı dengi dengine imiş,
Denkmiş Manas bahadıra.
Manas'ından bu çocuk,
Karış, süyem, dört parmak
Daha üstün bir arslanmış.
Kahrolası Burut'un,
Burut denen yurdun,
Kısmetine doğmuş
Demirden korunak kaleymiş.
Karagul'un sakalını,
Algara'nın kuyruğunu
Tümden yolup alması,
Yaramazın pek yerinde işiymiş.
Bahadırlığı bambaşka,
Nereden çıkmış bu yaman kaşka?!

Kara bolot Zulpukor,
Kakandı közdöy kötörüp,
Kıtaydı közdöy bet alsa,
Kırgın salçu uul eken.
Kürmö kiygen küçtüünü,
Baylap salçu uul eken.

Kara çelik Zülfikar'ı,
Kakan'a doğru kaldırıp,
Hıtay'a doğru yönelse,
Kırgın salacak oğulmuş.
Kürme giymiş güçlüyü,
Bağlayıp atacak oğulmuş.

Kün altı kün salışsa,
Kakançının Çıma-Çın
Barı-cogun talkalap,
Aydap salçu kul eken.
Bu kaarı küçtüü balaga,
Karapcısın kaldaytıp,
Kandın alı cetebi!
Kürsüldögön çunakka,
Kürmöçösün küldüytüp,
Küçtüünün alı cetebi,
Baatırsıngan mancuunu,
Baylap alçu kul eken,
Ölgönünön kalganın,
Cake, kulduk! – degizip,
Aydap alçu kul eken.
Beecindi közdöy bet alsa,
Kapkanın oozun kan kılat.
Karmaşa çıkkan balbandı,
Cerge ıgırıp kan kılat.
Karşıga balban barabı,
Katılgan tirüü kalabı?
Maydanga balban barabı?
Bastaşkan tirüü kalabı?
Cekege adam barabı?
Ceñdirbey tirüü kalabı?
Bu balaga ne çaray
Kayran katın Kanıkey
Kara coltoy uuldu,
Tuugan eken beçara ay!
Azar tümön kol bolso,
Beecindi közdöy col alsa,
Beypaydı çoguu salat, ee,
Beecindegi berensingen bekterdi, Kan kötörüp alsam, ee!

Tirüü baylap alat, ee
Cetiktep belin kurçanat,
Cer mayışkan kol bolso,
Ceke özü kol salat.

Güneşle altı gün vuruşsa,
Kakançı'nın Çıma-Çın'ını
Varını yoğunu paramparça edip,
Sürüp götürecek kulmuş.
Bu kahrı güçlü çocuğa,
Karapçı'sını dikeltse de,
Hanın gücü yeter mi!
Gümbürdeyen yaramaza,
Kürmesini kabartsa da,
Güçlünün gücü yeter mi,
Bahadır taslayan Mançu'yu,
Bağlayıp alacak kulmuş,
Ölenden geri kalanına,
«Efendim, kulunuz!» – dedirtip,
Sürüp götürecek kulmuş.
Beecin'e doğru yönelse,
Kale kapısının ağzını kan eder.
Kapışmaya çıkan pehlivanı,
Yere ezip kan eder.
Karşısına pehlivan varır mı,
Sataşan sağ kalır mı?
Meydana pehlivan varır mı?
Çatışan sağ kalır mı?
Teke teke dövüşe insan varır mı?
Yenilmeden sağ kalır mı?
Bu çocuğa ne çare!
Zavallı kadın Kanıkey,
Kara bahtlı bu oğlanı,
Doğurmuş meğer biçare, ah!
Binlerce tümen ordu olsa,
Beecin'e doğru yol alsa,
Kargaşayı hep birden salar, ah,
Beecin'deki yiğitlik taslayan beyleri, Han diye başa kaldırsam, ah!

Diri diri bağlayıp alır, ah.
Sımsıkı belini kuşanır,
Yeri ezen ordu olsa,
Tek başına saldırır.

Uşu, kırgız, kıtay el bolup,
Kır-Kayıñ bolboy konsoçu,
Kızıtalak Semetey
Menin uulum bolsoçu.
Telegeyi teñ eken,
Ata, balam, şer eken,
Akıl caktan kem eken.
Akıl, erdik teñ bolso,
Sölökötü-sölbötü
Tak uşunday er bolso
Andan kiyin bul bala,
Ak maral kuup, uy kılat,
Alışkan cerdi buy kılat.
Kıtay bir tügül kılımga,
Kıztalak bala çuu kılat.
Kök maral aydap uy kılat,
Közdögön cerin buy kılat.
Mancuu turmak başkaga,
Badirek bala çır kılat.
Mendesi azar salbagan
On segiz miñ aalamda
Munu menen teñ bolup,
Ukuruk kayrar kalbagan,
Kankor şerden tuulgan,
Kıtayga bütkön çuulgan,
Kayır aytkan oñobu,
Mendede mınday bolobu.
Kagıştı katuu salsam, ee!
Balbandardı kaptatıp,
Eptep baylap alsam, ee!
Beecindegi kırk şurkut
Alparıp aygır salsam, ee?
Kakançının kanına
Uşundan tuugan uuldu,

Oşondo kanar ele armanım.
Kara kırdı kak carıp,
Kanter ele salmagım,
Belgilüü eken bereneñ,

Şu Kırgız'la Hıtay bir el olup,
Kır-Kayın ayrımı olmadan konsaydı ya,
Kahrolası Semetey,
Benim oğlum olsaydı keşke.
Her yanı kusursuzmuş,
Vay, yavrum, arslanmış,
Akıl yönünden eksikmiş.
Akılla yiğitlik denk olsa,
Endamı ve heybeti
Tam böylesi bir er olsa,
Bundan sonra bu çocuk,
Ak maralı kovar, inek eder,
Tutuştuğu yeri perişan eder.
Hıtay şöyle dursun, cümle âleme,
Kahrolası çocuk gürültü koparır.
Boz maralı sürüp inek eder,
Göz koyduğu yeri perişan eder.
Mançu şöyle dursun, başkasına da,
Edepsiz çocuk kavga çıkarır.
Ademoğlundan ona el kaldırıp,
On sekiz bin âlemde
Bununla denk olup,
Kement sırığı çevirecek kimse kalmamış,
Kanhor arslandan doğmuş,
Hıtay'a musallat bir bela,
Ona hayır diyen onar mı,
Ademoğlunda böylesi olur mu.
Çarpışmayı sert salsam, ah!
Pehlivanları saldırtıp,
Bir yolunu bulup bağlasam, ah!
Beecin'deki kırk kısrağa
Götürüp aygır diye salsam, ah?
Kakançı'nın hanına
Bundan doğacak oğlu,

O zaman dinerdi hasretim.
Kara kırı ortadan yarıp,
Yerini bulurdu o zaman kudretim,
Belli imiş yiğidin,

Mendeden artık er eken.
Sebildüüsü seksen tört,
Serp algan cagı kızıl ört. Caralıp candar kelebi?
Karap koyso karın tok.
Kaçırgan cagı kızıl ot.
Azar tümön coo kelse,
Aygaylagan doo kelse,
Kınap berçü can eken.
Bılkıldak kuuday bışkıça,
Talaaga aytkan uşul söz.
Mıyzamdın gülü uçkuça,
Mıktap altı ay salışka,
Çıdap berçü uul eken.
Calayak ooz, car kabak,
Canıñ çıkkan balanın,
Erdigi epsiz şer eken,
Coo bolboston balaga,
Dos boluçu neme eken.
Degenine könsöm, ee,
Uşu bala til alsa,
Atañ Manas kunu dep,
Çet-Beecindin kandıgın
Eli menen bersem, ee
Kalıñ elge kabardı
Sala turgan uul eken,
Kan kötörüp Beecinge,
Ala turgan uul eken!
Tilge kelse bul bala,
Altın taacı kiygizip,
Altın takka mingizip,
Berebcindi baylantıp,
Beş-Beecindi aylantıp,
Karıpcındı baylantıp,
Kandın baarın aylantıp,
Kalday kılçu uul eken,
Çoñ-Beecindin kanına,
Ilayıktuu uul eken.

Ademoğlundan üstün ermiş.
Pusat kuşananı seksen dört,
Baktığı yanı kızıl yangın. Yaratılıp böyle canlar gelir mi?
Bir bakıverse karın tok.
Saldırdığı yanı kızıl ateş.
Binlerce tümen düşman gelse,
Haykıran dava gelse,
Kıyıp bitirecek bir canmış.
Yumuşak kuğu pişene dek,
Boş ovaya söylenmiş bu sözler.
Söğüdün çiçeği uçup gidene dek,
Tam altı ay vuruşmaya,
Dayanıp durabilecek oğulmuş.
Yayvan ağızlı, yar gibi kaşlı,
Şu canı çıkasıca çocuğun,
Yiğitliği ölçüsüz, arslanmış,
Bu çocuğa düşman olmaktansa,
Dost olunacak biriymiş.
Dediğine razı gelsem, ah,
Şu çocuk söz dinlese,
Atan Manas'ın kan bedeli diye,
Çet-Beecin'in hanlığını
Eliyle birlikte versem, ah.
Kalabalık ele haberi
Salacak oğulmuş,
Han diye kaldırılıp Beecin'i,
Alacak oğulmuş!
Söze gelse bu çocuk,
Altın tacı giydirip,
Altın tahta oturtup,
Berebcin'i bağlatıp,
Beş-Beecin'i dolandırıp,
Karıpcın'ı bağlatıp,
Hanların hepsini döndürüp,
Kalday kılacak oğulmuş,
Çon-Beecin'in hanlığına,
Layık bir oğulmuş.

Kalıs bolçu uul eken.
Kalıñ eldi teñ körüp,
Adil bolçu uul eken.
Ata, kökcal calgızı,
Bu baladay mendeni
Cakında casap berebi?
Keñ kökürök, cayık töş,
Kelbersigen kara köz,
Börünün uulu uul bolboyt,
Kañırıgı bek tütöp,
Çolpondoy bala körünüp,
Al balanı körgöndö,
Alöökönün Koñurbay,
Köñülü ketip bölünüp,
Közünön caşı tögülüp,
Kabagın tüyüp, baş çaykap,
Kaygırıp Kalça attanıp,
Itelgidey kayran köz,
Irmebesten caş alıp,
Caş ala turgan sebebi:
Kakanga korgon boldum dep,
Kagışıp cürüp el menen,
Talaaga ketken ekemin,
Alınıp kança şer menen
Balasız ötkön ekemin.
Men, Koñurbay, men elem,
Belgilüü tuugan şer elem.
Şorlongon eken tuuganda,
Meni baatır Kalça kılganda,
Altıga caşım kelgende,
Kaardı katuu baştadım,
Karmaşa kelgende,
Karmaşa ketçü baldardın
Baştarın üzüp taştadım.
Cetige caşım kelgende
Ayza karmap top buzdum.

Alp Koñurbay degizip,
Atagın carıp köp elden

Hakça hakem olacak oğulmuş.
Kalabalık halkı bir görüp,
Âdil olacak oğulmuş.
Vay, bozkurdun tek oğlu,
Bu çocuk gibi bir ademi
Felek yakında bir daha yaratır mı?
Geniş göğüslü, yayvan döşlü,
Kurumla bakan kara gözlü,
Kurdun oğlundan sıradan oğul olmaz,
Genzi sızım sızım tütüp,
Çolpan yıldızı gibi çocuk görünüp,
O çocuğu gördüğünde,
Alööke oğlu Konurbay,
Gönlü gidip ikiye bölünüp,
Gözünden yaşı dökülüp,
Kaşlarını çatıp, baş sallayıp,
Kaygılanıp Kalça atlanıp,
Şahin gibi keskin o canım göz,
Kırpmadan yaş alıp,
Yaş almasının sebebi şu:
Kakan'a kale oldum diye,
Ellerle çarpışıp dururken,
Boşa geçip gitmişim,
Nice arslanla boğuşup,
Çocuksuz geçip gitmişim.
Ben, Konurbay, ben idim,
Namlı doğmuş arslan idim.
Meğer doğuştan kara bahtlıymışım,
Beni bahadır Kalça kıldıklarında,
Altı yaşıma geldiğimde,
Kahrı sert başlattım,
Kapışma geldiğinde,
Kapışmaya kalkan çocukların
Başlarını koparıp attım.
Yedi yaşıma geldiğimde
Mızrak tutup topluluk bozdum.

Alp Konurbay dedirtip,
Namımı nice elde yaydım,

Kana çıkkan müyüzüm.
Segiz caşka kelgende
Kaldaylardı kamadım,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörün sabadım.
Erdigi öttü mınçalık,
Esimde anday çama cok,
Kanı bolup keçildin,
Karasam erkek bala cok.
Erdigim kıyın, çamam cok,
Oçogor oozun burdu ele,
Estesem erkek balam cok!» –
Semeteydi karata,
Dep, oşondo Koñurbay,
Kök kübösün camınıp,
Canı kaynap ört bolup,
Kök colborstoy çamınıp,
Tuuraga salgan tam,
Tuu tayangan çoçkonun
Tutamga kelbey kayran can,
On ekige kelgende,
Alöökönün Koñurbay,
Er ekeni belgilüü,
Erdigi curtka bilingen.
Artık kıyın Kalça dep,
Beecindegi kıtaydın
Dañsasına çiyilgen.
Kagışkandan kaytpagan,
Kambıl-Kalça emespi.
Kança cerdi buy kılgan
Dañgıl Kalça emespi.
Aybattuu neçen er körgön,
Bayarteñ karap turambı?
Aykırgan neçen şer körgön.
Buruttu ayap arada
Ceke ceti ay salışıp,
Neçen kıyın er körgön.
Atboroyun sıdırgan,
Ay-aalamdın baarısın,

Hani, bana çıkan boynuzum?
Sekiz yaşıma geldiğimde
Kalday'ları kuşattım,
Kürme giymiş Hıtay'ın
Güçlülerini dövdüm.
Yiğitlikte bu denli ileri gittim,
Hatırımda böylesi bir kudret yok,
Keçil'in hanı olup da,
Bakıyorum, erkek evladım yok.
Yiğitliğim çetin, dermanım yok,
Oçogor'un ağzını çevirmişti,
Düşündükçe erkek evladım yok!» –
Semetey'e doğrultup,
Deyip, o zaman Konurbay,
Gök zırh cübbesini örtünüp,
Canı kaynayıp yangın olup,
Boz kaplan gibi atılıp,
Enine kurulmuş dam gibi,
Tuğa yaslanmış domuzun
Bir tutama sığmaz o koca can,
On ikiye geldiğinde,
Alööke oğlu Konurbay,
Er olduğu besbelli,
Yiğitliği yurtça bilinirdi.
Pek çetindir Kalça diye,
Beecin'deki Hıtay'ın
Defterine çizilmişti.
Çarpışmaktan dönmeyen,
Becerikli Kalça değil mi.
Nice yeri perişan eden
Usta Kalça değil mi.
Heybetli nice er görmüş,
Öylece bakıp durur muyum?
Haykıran nice arslan görmüş.
Burut'a acıyıp bu arada
Tek başına yedi ay vuruşup,
Nice çetin er görmüş.
At sırtında her yanı sıyırıp geçen,
Ay ile âlemin tümünü,

Alöökönün Koñurbay,
Aylandıra kıdırgan.
Berendigi belgilüü,

Çoñ-Beecindin şaarınan
Koñurbay attuu kan çıkkan,
Dobuşunan can çıkkan.
Mına oşondo Koñurbay,
Astı ayanıp kalbadı,
Semeteyge oñtoylop,
Oçogordu karmadı,
Alöökönün er Kalça
Atpay karap kalbadı.
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı çoñ mancu
Oñurayta sundu ele.
«Dünüyödön ötünüp,
Dagdañdatıp köödöndü,
Takır koygon çeçinip,
Atası Manas er kökcal
Bul Altayda tuulgan,
On colu çaap Beecindi,
Bizge salgan çuulgan.
Tügöngön sayın tütögön,
Er Manastın tukumu
Maa cakşılık kılabı?
Balasın ayap oturup,
Meni Kuday urabı?!
Doo ayagan karaluu,
Coo ayagan caraluu.
Balası baatır eken dep,
Meni Kuday urabı?
Altımış canı bolso da,
Kıyamat cüzün körör dep,
Kıztalak cetim ölör dep,
Iraazı bolgun kulunum,
Küygöndön aytkan kebime,
Bara koygun badirek,

Alööke oğlu Konurbay,
Baştan başa dolaşmıştı.
Yiğitliği besbelli,

Çon-Beecin şehrinden
Konurbay adlı bir han çıkmıştı,
Naarasından canlar çıkmıştı.
İşte o zaman Konurbay,
Asla sakınıp durmadı,
Semetey'e karşı fırsat kollayıp,
Oçogor'u kavradı,
Alööke oğlu er Kalça,
Atmadan bakıp durmadı.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı koca Mançu,
Namluyu doğrultup uzatmıştı.
«Dünyadan göçmek üzere,
Göğsünü gererek kabartıp,
Tümden soyunup atmış,
Atası Manas, er bozkurt,
Bu Altay'da doğmuştu,
On kez Beecin'i vurup,
Başımıza bela salmıştı.
Tükendikçe tüten,
Er Manas'ın soyu
Bana iyilik eder mi?
Çocuğuna acıyıp otururs am,
Beni Kuday mı çarpsın?!
Davayı esirgeyen yasa boğulur,
Düşmanı esirgeyen yaralanır.
Oğlu bahadırmış diye,
Beni Kuday mı çarpsın?
Altmış canı olsa da,
Kıyamet yüzünü görür diye,
Kahrolası yetim ölür diye,
Razı ol bana kulunum,
Yanıp yakılıp söylediğim söze,
Haydi git bakalım edepsiz,

Bayırkı atakeñ ketken cerine» –
Arbuuruldan cıgıldı.
Dep, öşöntüp, Koñurbay,
Mergendikke tazası,
Bet alganda kapırdın
Belen turgan maşası,
Üydöy bolgon kara taş
Alöökönün Koñurbay,
Arta salıp urdu ele,
Oçogor ketti tars etip,
Emi Semetey cat dedi.
Oozunan ogu keterde,
Semeteyge ceterde,
Koñurbay basıp kalarda,
Kayran Buurul calt dedi.
Buurul at bult koygondo,
Oçogor ogu kökcalga
Kalpıs tiyip kalganı,
Kalpıstıgı köp emes,
Kalpıs tiyip alganı.
Oçogor tiyip töşünö,
Ot çagılıp közünö.
Ay kararıp tün tüştü,
Semeteydin başına.
Acal ordu kün tüştü.
Bölünüp murut birindep,
Ok tiygen cerden kara kan,
Orgup çıgat zirildep,
Manastın uulu Semetey,
Kıyın dartka coluktu,
Kıyamat ketçü nemedey,
Çama çarçap, al ketip,
Köödöndön kara kan ketip,
Eki kolu şalaktap,
Eki közü alaktap,
Üzöñgüdön but tayıp,
Eerinen artı bultayıp,
Tanoo başı sargarıp,
Bakayga kaydan uguldu,

Kadim atacığının gittiği yere» –
Arbuurul'dan yıkıldı.
Deyip, böylece, Konurbay,
Nişancılıkta en halisi,
Yöneldiğinde kâfirin
Hazır duran tetiği,
Ev kadar kara taşa
Alööke oğlu Konurbay,
Dayanıp namluyu ateşlemişti,
Oçogor «tars» diye patladı,
Artık Semetey'e «yat» dedi.
Ağzından kurşunu çıkarken,
Semetey'e yetişirken,
Konurbay bastırıp gelirken,
Canım Buurul «calt» diye sıçradı.
Buurul at ansızın kaçıverince,
Oçogor'un kurşunu bozkurda
Yanlamasına değiverdi,
Yanlışlığı çok değil,
Sıyırarak değip geçti.
Oçogor döşüne değince,
Gözünde ateş çakıldı.
Ay karardı, gece çöktü,
Semetey'in başına.
Ecel çukuruna gün düştü.
Bıyığı tel tel ayrılıp,
Kurşun değen yerden kara kan,
Fışkırıp çıkıyor zangır zangır,
Manas'ın oğlu Semetey,
Ağır derde uğradı,
Kıyamete gidecekmiş gibi,
Gücü tükenip, dermanı gidip,
Göğsünden kara kan gidip,
İki kolu sarkıp,
İki gözü fıldır fıldır,
Üzengiden ayağı kayıp,
Eyerinden geriye devrilip,
Burun uçları sararıp,
Bakay'a nereden duyulacaktı,

Bala törö er çirkin,

Boortoktop suladı,
Er Manastın calgızı
Atkan cerge kuladı.
Körsö köödön dürküröp,
Toodoy bolgon er çirkin,
Togolondu kürküröp:
«Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday eken düynö bok.
Kara kılgan çoro cok,
Aylaluu Bakay abam cok.
Acal uşul turbaybı!» –
Dep, oşentip Semetey,
Kaarlanıp küyünüp,
Semetey turdu kayran candan
tüñülüp.
Esten bala ketken soñ,
Altından tizgin bulkuntup,
Karganda aldım kuldu – dep,
Alöökönün Koñurbay,
Balaga bardı culkuntup.
Eñ süyünüp bakırıp,
Berensigen çoñ çoçko
Beecin dep uraan çakırıp,
Kaarlanıp bakırıp,
Karasañ mınday Koñurbay,
Kakandap uraan çakırıp.
Balanın başın aluuga,
Kastarın tikti Koñurbay,
Kurmandıkka çaluuga.
Başın kesip baylanıp,
Beecindegi kanına
Süyünçülöp baruuga,
Mına öşöntüp Koñurbay,
Kara bolot nar kesken,
Karmay kalıp sabınan,
Suurup çıktı kabınan.
Kaarlanıp bakırıp,

Genç bey, er yiğit çaresiz,

Yüzükoyun serildi,
Er Manas'ın tek oğlu
Vurulduğu yere yıkıldı.
Baksan göğsü hırıldayıp,
Dağ gibi olan er yiğit çaresiz,
Gümbürdeyip yuvarlandı:
«Bugün var olan yarın yok,
Böyleymiş şu değersiz dünya.
Arka çıkan çoro yok,
Çare bilir Bakay abam yok.
Ecel buymuş demek işte!» –
Deyip, böylece Semetey,
Kahırlanıp yanıp yakılıp,
Semetey durdu, o canım candan
umut keserek.
Çocuk kendinden geçince,
Altın dizgini silkindirip,
Kocamışken kulu aldım – deyip,
Alööke oğlu Konurbay,
Çocuğa vardı saldırarak.
Pek sevinip bağırıp,
Yiğitlik taslayan koca domuz,
Beecin diye savaş narası atıp,
Kahırlanıp bağırıp,
Baksana şu Konurbay'a,
Kakan diye nara atıp.
Çocuğun başını almaya,
Kastını dikti Konurbay,
Kurban diye kesmeye.
Başını kesip terkisine bağlayıp,
Beecin'deki hanına
Müjdeyle varmaya,
İşte böylece Konurbay,
Kara çelik, deve biçen kılıcını,
Sapından kavrayıp,
Kınından sıyırıp çıkardı.
Kahırlanıp bağırıp,

Kılıçtı kolgo ala albay,	*Kılıcı eline alamayıp,*
Çıkkan kündöy balaga	*Doğan güneş gibi çocuğa*
Astı kolu bara albay,	*Bir türlü eli varamayıp,*
Kaarlanbay tim cattı.	*Kahredemeden öylece kaldı.*
Kakanga alıp ketçüdöy,	*Kakan'a alıp götürecekmiş gibi,*
Karmay kalıp balanı,	*Çocuğu yakalayıp,*
Arı-beri oolattı.	*Öteye beriye yuvarladı.*
Beri karay oonatsa,	*Beri yana çevirse,*
Berendik sını körünöt.	*Yiğitlik nişanı görünür.*
111660 Berendi kantip kıydım dep, Talaşıp	*Yiğidi nasıl kıydım deyip, Yarışarak*
emçek emişken,	*meme emişen,*
Belgilüü mancuu Koñurbay	*Namlı Mançu Konurbay'ın*
Eski arıktın ukumu,	*Eski arkın soyu sopu,*
Közünün caşı tögülöt.	*Gözünün yaşı dökülür.*
Arı karay oonatsa,	*Öte yana çevirse,*
Ayday beti bölünüp,	*Ay gibi yüzü bölünüp,*
Ata, çirkin, kantem dep,	*Vay, yazık, ne edeyim deyip,*
Amanat kalgan Külçoro,	*Emanet kalan Külçoro,*
Alöökönün Koñurbay,	*Alööke oğlu Konurbay,*
Akılı ketip bölünüp,	*Aklı gidip dağılıp,*
111670 Tuura esebin taba albay,	*Doğru hesabını bulamayıp,*
Öçkön otun tamızçu	*Sönmüş ateşi tutuşturacak,*
Turgan eken kol barbay,	*Eli varmadan duruyormuş,*
Semeteydi er Kalça	*Semetey'i er Kalça,*
Atayı kaalap çaba albay,	*İsteye isteye vuramayıp,*
Coo börüsü bereni,	*Düşmanın kurdu, yiğidi,*
Kanday kılar akılın,	*Ne yapacağının aklını,*
Kayran Kalça taba albay,	*Canım Kalça bulamayıp,*
Coon orto çetinde,	*Koca sürünün kıyısında,*
Mına oşentip turganda,	*İşte böyle dururken,*
111680 Kabarıñda bar beken,	*Haberin var mıdır,*
Altın aydar, çok belboo,	*Altın perçemli, püsküllü kuşaklı,*
Kılımdın baarı kozgolup,	*Cümle âlem yerinden oynayıp,*
Azizkandın Almambet,	*Azizkan oğlu Almambet,*
Alakeñdin özünön	*Alake'nin ta kendisinden,*
Karargan kara közünön,	*Kararan kara gözünden,*
Belesten agar bulagı	*Yamaçtan akan pınarı,*
Beren Almambettin çunagı.	*Yiğit Almambet'in yaramazı.*

Beren Manas tuşunda,
Atka katar cügönü,
Atakesi Almañdın
Artında kalgan kümönü
Toyuna tokson soydurup,
Atın Külçoro koydurup,
Moynuna tumar taktırıp,
Kanıkeyge baktırıp,
Karap cürgön Külçoro,
Tabılgı çıgar kolotu,

Semeteyge çoñ coldoş,
Taptap koygon bolotu,
Astına cürsö ak colu,
Aydap cürsö san kolu,
Kıdırıp uçar kanatı,
Kıyın müşkül balaadan,
Acıratar adatı.
Tay, kulunday tebişken,
Esiliñ Almambettin tukumu.
Cöö aydasa basbastan,
Ayday Sarı-Talaaga,
Aalamdan baatır çaması,
Kanzaadanın balası.
Ölçöösüz baatır ereni,
Ölgön candı tirgizgen,
Cılkının beri betinde.
Kabarıñda bar beken,
Kızır çalgan col bolup,
Oluyat baştap col tolup,
On eki tümön kol bolup.
Iderlüü cigit, külük at.
Bulardın baarı kozgolup.
Bek urup bolup uşunda.
Beecinge kazat salganda,
Sulayman tiybes Beecinge,
Surak alıp kayrılgan,
Iskender tiybes Beecindin,
Içine kirip kayrılgan.

Yiğit Manas çağında,
Ata takılır dizgini,
Atası Alman'ın
Ardında kalan yadigârı,
Toyunda doksan kestirip,
Adını Külçoro koydurup,
Boynuna muska taktırıp,
Kanıkey'e baktırıp,
Gözetilip büyüyen Külçoro,
Tabılgı biten koyağı,

Semetey'e büyük yoldaş,
Bilenip hazırlanmış çeliği,
Önünde yürüse ak yolu,
Sürüp gitse sayısız ordusu,
Dolaşıp uçan kanadı,
Çetin, müşkül beladan,
Kurtarmaktır âdeti.
Tay ile kulun gibi tepişen,
O aziz Almambet'in soyu.
Yayan sürülse adım atmadan,
Ay gibi Sarı-Talaa'ya,
Âlemin en yaman bahadırı,
Hanzadenin oğlu.
Ölçüsüz bahadır ereni,
Ölmüş canı dirilten,
Yılkının beri yüzünde.
Haberin var mıdır,
Hızır'ın uğradığı yol olup,
Evliyalar önde, yol dolup,
On iki tümen ordu olup.
Dinç yiğit, yörük at.
Bunların hepsi yerinden oynayıp.
Pekişip toplandılar işte burada.
Beecin'e sefer saldıklarında,
Süleyman'ın dokunmadığı Beecin'e,
Hesap sorup dönmüşlerdi,
İskender'in dokunmadığı Beecin'in,
İçine girip dönmüşlerdi.

Kayra beri tartarda,
Er ber cakka kaytarda,
Erenderden ayrılgan.

Geri dönüp çekilirken,
Erler beri yana dönerken,
Erenlerden ayrılmışlardı.

Muzburçak, Kökçö kan ölgön,
Kerişinde Beecindin,
Kez bolgon candın baarı ölgön. Tim turbay kirip keldi ele,
Alban türdüü alp ölgön,
Alışkan mende calpı ölgön.
Beecindin kanı Koñurbay,
Muraazına cetiptir,
Er Kökçönün Kögala,
Olco bolup al çoçko,
Oñolbogon Kalçanın
Koluna tüşüp ketiptir.
Kaptalınan cılkının
Külçoro çıga kaldı ele
Koyttop ündü saldı ele.
Kulunun körgön nemedey,
Er Kökçönün Kögala
Okuranıp, okşoñdop,
Çorogo cetip barganı.
Buguday moynun buruptur,
Buudan eken Kögala,
Külçorogo canıbar,
Moynun tozup turuptur.
Esil bala Külçoro
Caynagan kızıl çok ele,
Can caratıp al öñdüü
Cakında berbeyt degele.
Telegeyi teñele,
Çoroluk atı bolboso,
Karış sööm, tört eli
Semeteyden er ele.
Külçorodoy berendi
Caratıp berbeyt degi ele.
Kökcal eken Külçoro,
Kökçö kandın Kögala

Muzburçak, Kökçö han ölmüştü,
Beecin'in çarpışmasında,
Denk gelen canların hepsi ölmüştü.
Durmayıp içeri girivermişti,
Türlü türlü alplar ölmüştü,
Boğuşan ademlerin hepsi ölmüştü.
Beecin'in hanı Konurbay,
Muradına ermişti,
Er Kökçö'nün Kögala'sı,
Ganimet olup o domuza,
Onmaz Kalça'nın
Eline düşüp gitmişti.
Yılkının böğründen
Külçoro çıkıvermişti,
«Koyt» diye ses salmıştı.
Kulununu görmüş gibi,
Er Kökçö'nün Kögala'sı,
Kişneyip, sıçrayıp,
Çoro'ya yetip vardı.
Geyik gibi boynunu bükmüş,
Küheylanmış Kögala,
Külçoro'ya o canım hayvan,
Boynunu uzatıp durmuş.
Aziz çocuk Külçoro,
Işıl ışıl kızıl kordu,
Onun gibi bir can yaratıp,
Felek yakın zamanda asla vermez.
Her yanı dengiydi,
Çoroluk adı olmasa,
Karış, süyem, dört parmak,
Semetey'den daha erdi.
Külçoro gibi yiğidi,
Bir daha yaratıp vermez zaten.
Bozkurtmuş Külçoro,
Kökçö han'ın Kögala'sını

Eeginen eptep çaldı ele,
Canıñ çıkkan cindi kul
Caydak minip aldı ele.
Eki cagın karanıp,
Erdi, murdun calanıp,

Çenesinden ustaca kavramıştı,
Canı çıkasıca deli kul,
Çıplak sırtına biniverdi.
İki yanına bakınıp,
Dudağını, burnunu yalanıp,

Tegeregin karanıp,
Temingenden caralıp,
Buulugup kalgan çunagıñ,
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Tişterine taş tappay,
Buzarına baş tappay,
Kögala minip kuturup,
Eer beldey beleske,
Kapır bala Külçoro,
Çıkkan eken cutunup.
Çıga kalıp karasa,
Kalk amanın kaalasa,
Kara tobot ton kiygen,
Kara toodoy at mingen,
Uzun boyluu, keñ dalı,
Uçuga çekken kök ötük,
Zordugu toonun teñindey,
Emi ançalık bolboso,
Abakesi Semetey
Tirüü koyboy cegidey,
Çoñ ötügü çoykoyup,
Korozdoy moynu koykoyup,
Kök aynek közgö balkıldap,
Köökördöy bolgon çoñ kise,
Oñ cagında şalpıldap,
Colum üydöy başı bar,
Seksenden artıp toksongo,
Kirip kelgen caşı bar,
Opoldoy bolgon bir adam,
Oodarıp catat abasın,
Çiymek bolgon sızıktı,
Kılmak bolgon kızıktı,

Çevresine bakınıp,
Tepilmekten yara alıp,
İçi içine sığmayan yaramazın,
Çarpacak dağ bulamayıp,
Vuruşacak düşman bulamayıp,
Dişlerine taş bulamayıp,
Bozacak baş bulamayıp,
Kögala'ya binip kudurup,
Eyer beli gibi yamaca,
Yaman çocuk Külçoro,
Yutkunarak çıkmıştı.
Çıkıverip bir baksa,
Halkın esenliğini dilese,
Kara Tibet kürkü giymiş,
Kara dağ gibi ata binmiş,
Uzun boylu, geniş kürekli,
Ucuna dek çekilmiş gök çizmeli,
İriliği dağın yarısı kadar,
Şimdi o kadar olmasa da,
Ağabeyi Semetey'i,
Sağ komadan yiyecek gibi,
Koca çizmesi dimdik,
Horoz gibi boynu kurumlu,
Gök cam gibi gözleri parlayıp,
Matara gibi koca kesesi,
Sağ yanında sallanıp,
Yolcu çadırı kadar başı var,
Sekseni aşıp doksana,
Girmiş yaşı var,
Opol dağı gibi bir adam,
Devirip duruyor ağabeyini,
Çizeceği çizgiyi çizmeye,
Edeceği işi etmeye,

Açıltmak bolgon caranı,
Arbıtmak bolgon balaanı.
Togolotup çaba albay,
Semeteydin aylasın,
Közü kıyıp taba albay.

Deşeceği yarayı deşmeye,
Artıracağı belayı artırmaya.
Yuvarlayıp vuramadan,
Semetey'in çaresini,
Gözü kıyıp bulamadan.

Munu kördu Külçoro,
Adamga tüşpös çoñ müşkül
Şumdu kördü Külçoro.
Kabırganın söögü,
Karaganda balanın
Kat-katınan bölündü.
Karap baykap turalbay,
Közünün caşı tögüldü.
«Atıştı arbın salayın,
Abakeñdin söögün,
Aram ölgön kıtaydan
Acıratıp kalayın!
Ölböy esen cürgöndö,
Ne murazga ceteyin.
Karan kalgan kanıma,
Karan kün abam canına,
Kurman bolup keteyin!» –
Dep, öşöntüp Külçoro,
Ayza, kılıç, balta cok,
Ansız barar ayla cok,
Almañdın uulu er çunak,
Ay-aalamdı buy kılgan
Atışka kıyın şer çunak.
Bala tapan başkaça,
Baatırı kıyın köykaşka.
Semeteydi körgöndö,
Bar dümök tüştü bu başka.
Kaarlanıp çunaygır,
Kayıñdı karmay kaldı ele.
Dümüröytüp arbaytıp,
Tübü menen kayıñdı,
Çokmor kılıp koluna,
Ala koydu dardaytıp,

Bunu gördü Külçoro,
İnsan başına düşmez büyük müşkülü,
O kötülüğü gördü Külçoro.
Kaburgasının kemiği,
Çocuğa baktığında,
Kat katından ayrıldı.
Bakıp seyredip duramayıp,
Gözünün yaşı döküldü.
«Atışmayı bol bol salayım,
Ağabeyimin naaşını,
Haram ölesice Hıtay'dan
Ayırıp kurtarayım!
Ölmeyip sağ gezerken,
Başka hangi murada ereyim.
Kara bahtlı hanım için,
Kara günlü ağabeyimin canına,
Kurban olup gideyim!» –
Deyip, böylece Külçoro,
Mızrak, kılıç, balta yok,
Onsuz varmaya çare yok,
Alman'ın oğlu er yaramaz,
Ay ile âlemi perişan eden,
Atışmada çetin arslan yaramaz.
Çocuk yaşta bambaşka,
Bahadırlığı çetin, namlı kaşka.
Semetey'i gördüğünde,
Bütün dert düştü bu başa.
Kahırlanıp o yaramaz,
Kayın ağacını kavrayıverdi.
Kütük gibi dallı budaklı,
Kayını kökü ile birlikte,
Eline çomak edip,
Koskocaman kaldırıverdi.

Coo börüsü ıktuu kul,
Coonun aylasın
Aşkere bilgen mıktı kul.
Al çokmordu kolgo alıp,
Astındagı Kögala
Olbuy-solbuy kamçı urup,

Oñ-tetiri teminip,
Kaarlanıp bakırıp,
Kankor Manastap uraan çakırıp,
Bakırıktı ukkanda,
Oyup karap cürgüçö,
Oñdonup atka mingiçe,
Ilaaçından ıktuu kul,
Şamdagayı bolcolsuz,
Şartıldagan mıktı kul.
Cebeden murun cetti ele,
Cetken cerde Kalçanı.
Kayıñdan kılgan çoñ çokmor,
Karmay kalıp imerdi,
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Öpöñdöp Kalça kaçkıça
Arı cagında moynoktu
Eptep-septep aşkıça,
Celmoguz bala Külçoro,
Cebeden murun cetti ele,
Cetip salıp öttü ele,
Köökördöy bolgon şuru taş,
Çokmor tuura tiygende
Bıt-çıtı çıktı bırkırap.
Malakay kara tuulga,
Başınan uçtu zırkırap.
Dümöktü tüptüz baştadı,
Akkañkı eerdin artkı kaş
Üzö çaap taştadı
Cana çokmor imerdi,
Eki dalı orto dep,
Cana salıp ciberdi.

Düşman kurdu, becerikli kul,
Düşmanın çaresini,
Apaçık bilen yaman kul.
O çomağı ele alıp,
Altındaki Kögala'ya,
Sağlı sollu kamçı vurup,

Sağdan soldan mahmuzlayıp,
Kahırlanıp bağırıp,
Kanhor Manas diye nara atıp,
Bağırtıyı duyduğunda,
Oyalanıp bakınıp durana dek,
Toparlanıp ata binene dek,
Şahinden daha atik kul,
Çevikliği ölçüye sığmaz,
Şakır şakır iş gören yaman kul.
Oktan önce yetişmişti,
Yetiştiği yerde Kalça'yı.
Kayından yapılma koca çomağı,
Kavrayıp savurdu,
Aman deyip diyene dek,
Göz açıp yumana dek,
Kalça telaşla kaçana dek,
Öte yandaki boyun geçidini
Şöyle böyle aşana dek,
Canavar çocuk Külçoro,
Oktan önce yetişmişti,
Yetişip vurup geçmişti,
Matara gibi mercan taşı,
Çomak tam değdiğinde,
Paramparça oldu çatırdayıp.
Kalpak gibi kara tulga,
Başından uçtu vınlayıp.
Kavgayı dosdoğru başlattı,
Akkanki eyerin arka kaşını
Koparark vurup attı.
Yine çomağı savurdu,
İki kürek ortası deyip,
Yine indiriverdi.

	Taamaylap turup üç saldı,	*Nişanlayıp üç kez vurdu,*
	Şamdagayı bolcolsuz,	*Çevikliği ölçüye sığmaz,*
	Kiyinkisin küç saldı.	*Sonuncusunu güçle vurdu.*
111880	Kögalaga kamçı urup,	*Kögala'ya kamçı vurup,*
	Tüp etekten alarda,	*Eteğinin dibinden yakalayacakken,*
	Col üstünö süyrötüp,	*Yol üstünde sürükleyip,*
	Dañgıttarga cararda,	*İt sürüsüne yem edecekken,*
	Uzatpay cetip alar dep,	*Kaçırmadan yetişip yakalar diye,*
	Koñurbay körüp küyündü,	*Konurbay görüp yandı,*
	Möndüdön başka kep aytpay, Kıbılanı baştantıp,	*Möndü'den başka söz demeden, Kıbleye başını verip,*
	Bek canınan tünüldü.	*Canından iyice umut kesti.*
	Cana cetip kalarda,	*Yine yetişip gelirken,*
	Cana cetip Külçoro,	*Yine yetişip Külçoro,*
111890	Dümökkö kızık salarda,	*Kavgaya kızışıp girecekken,*
	Atka sınçı Koñurbay,	*Ata sınçı Konurbay,*
	Aylası toluk doñuz ay	*Hilesi bol domuz, ah,*
	Kılçayıp kuldu karasa,	*Dönüp kula bir baksa,*
	Astındagı mingeni	*Altındaki bindiği,*
	Oorçun curt buruttan	*Güçlü yurt Burut'tan,*
	Olcogo tüşkön Kögala,	*Ganimete düşmüş Kögala,*
	Örttöngürdün özü eken,	*Yanasıcanın ta kendisiymiş,*
	Karargan kara közü eken.	*Kararmış kara gözlüymüş.*
	Semeteydi karasa,	*Semetey'e baksa,*
111900	Üstündögü kuu çunak,	*Üstündeki kurnaz yaramaz,*
	Can koybooçu kezi eken.	*Can komaz çağındaymış.*
	Bu Kögala çoçkonun,	*Bu Kögala denen domuzun,*
	Azıyın sanap kelgende,	*Azı dişini sayıp geldiğinde,*
	Altımışka toldu ele.	*Altmışı doldurmuştu.*
	Arıp-karıp örttöngür,	*Yorulup kocamış yanasıca,*
	Altımış azıy boldu ele.	*Altmış azılık olmuştu.*
	Atka sınçı er Kalça	*Ata sınçı er Kalça,*
	Aylasın tappay şaştı ele,	*Çaresini bulamayıp şaşırmıştı,*
	Basımça kılsa camanat,	*Üstüne varsa adı kötüye çıkar,*
111910	Algaraday tulparın	*Algara gibi küheylanını,*
	Moyun tüpkö koygulap,	*Boynunun dibine vurup,*
	Örgö sala kaçtı ele.	*Yokuşa sürüp kaçmıştı.*
	Ör tayanıp barganda,	*Yokuşa dayanıp vardığında,*

Uzun kulak şalpıldap,
Ceerendey çurkayt Algara,
Cayanı kesip ceçü elem.
Cerge kirgen Kögala
Cetpey kaldı dalpıldap.
Açuusu kelip Külçoro:
«Sogonçoguñ bir tutam,
Çoçkogo çalış ekensiñ.
Beybelçegiñ bir tutam,
Bekene çalış ekensiñ!»
Alaşa moyun ak şamşar,
Mına oşondo Külçoro,

Uzun kulakları sarkıp sallanarak,
Ceylan gibi koşar Algara,
Canavarı kesip yerdim.
Yere giresice Kögala,
Yetişemedi çırpınarak.
Öfkesi gelip Külçoro:
«Topuğun bir tutam,
Domuza çalarmışsın.
Belceğizin bir tutam,
Bodura çalarmışsın!»
Kısa saplı ak şimşiri,
İşte o zaman Külçoro,

Kınınan suurup aldı ele,
Al Kögala buudandı
Artık balban, zor neme
Kulagı menen kökülün
Koşo karmay kaldı emi.
Atakem Manas colu – dep,
Koborup turup çaldı ele.
Cıkpay turup cılastın,
Başın kesip aldı ele.
Tizesi cerge bügülüp,
Caaday uçup Külçoro,
Canı kalbay cügürüp
Abasına barganı.
Aybalkanın söögünö
Canday tiygen ogu bar,
«Camanıñdan kezigip,
Abakem, senin şoruñ bar.
Karaldım abam ölöt beym,
Kayra tartpas çın caydı
Kokuy, abam köröt beym!
Bastaşıp kelgen kalmakka
Beecinden barıp betteşip.
Berender öldü dedirbey,
Berenim abam, ala cat!
Kiçinemden erkelep,
Kanıkeydin canında

Kınından sıyırıp almıştı,
O Kögala küheylanın,
Fazlasıyla pehlivan, iri yapılı,
Kulağı ile perçemini,
Birlikte kavrayıverdi şimdi.
Atam Manas'ın yolu – deyip,
Şaha kaldırıp çalmıştı.
Yıkmadan, o uğursuzun,
Başını kesip almıştı.
Dizleri yere bükülüp,
Yay gibi fırlayıp Külçoro,
Soluk soluğa koşup,
Ağabeyine vardı.
Kürek kemiğinin yanına,
Sıyırıp değen kurşunu var,
«Kötüye denk gelmişsin,
Ağabeyim, senin bahtın kara.
Gözbebeğim ağabeyim ölür mü ki,
Geri dönülmez gerçek yurdu,
Eyvah, ağabeyim görür mü ki!
Üstüne yürüyüp gelen Kalmuk'a,
Beecin'den varıp yüzleşip.
Yiğitler öldü dedirtme,
Yiğidim ağabeyim, beni de al git!
Küçüklüğümden beri nazlanıp,
Kanıkey'in yanında,

Canımda bolsoñ abakem,
Cañ-cuñdu buzam deçü elem.
Kursagım açıp kelgende,
Kazını kıyıp ceçü elem.
Kıraanım abam barında,
Kaldaydı buzam deçü elem.
Karaanımdan ayrılıp,
Belde kalar bekemin.
Kak etken bir karga cok,

Yanımda olsan ağabeyim,
Cancungları bozarım derdim.
Karnım acıkıp geldiğinde,
Kazıyı kesip yerdim.
Kartalım ağabeyim varken,
Kalday'ı bozarım derdim.
Dayanağımdan ayrılıp,
Bel geçidinde kalır mıyım.
«Gak» diyen bir karga yok,

Kurkuldap uçkan kuzgun cok, Alıp turgan kezinde,
Çöldö kalar bekemin
Too boylop çıgat karagat,
Betteşkende beypaydı,
Tomsortpoy abam, ala cat!
Salıp turgan kezinde,
Ok tiygenge oolcup,
Oyron abam, ölböy kal,
Bul öñdöngön şumduktu
Mendesine berbey kal!
Kara caak aybalta,
Kaykalatpay kim aştayt?
Kadırman közüñ cumulsa,
Kalıñ argın, köp kırgız,
Tentitpey munu kim baştayt?
Urgaaçının başaası,
Abake mınday bolboçu,
Estenip öydö oygonçu,
Karmap miner buudan cok,
Kara kılgan tuugan cok.
Talaska saygan bagıñ cok,
Aalam cerdi kıdırtıp,
Talımsıp catar çagıñ cok.
Misir menen Bagdattın
Keñ-Kolgo tikken bagıñ cok, Orto cerin çaldırıp,
Kerilip catar çagıñ cok.
Bütün kunduz terisin

Kurklayıp uçan kuzgun yok, Alıp durduğu çağında,
Çölde kalır mıyım.
Dağ boyunca biter karadut,
Yüzleştiğinde kargaşayı,
Öksüz koyma ağabeyim, al da git!
Salıp durduğu çağında,
Kurşun değince sersemleyip,
Yiğit ağabeyim, ölme sakın,
Bu türlü kötülüğü,
Şu ademlere bırakma sakın!
Kara yanaklı aybaltayı,
Senin gibi savurup kim kuşanır?
Kadirşinas gözün yumulsa,
Kalabalık Argın, çokça Kırgız,
Darmadağın etmeden bunları kim yönetir? Kadın kısmının başı,
Ağabeyciğim, böyle olma,
Kendine gelip doğrul, uyan,
Tutup binecek küheylan yok,
Arka çıkan akraba yok.
Talas'a dikilmiş bağın yok,
Cümle âlemi dolaştırıp,
Nazlanıp yatacak çağın yok.
Mısır ile Bağdat'ın,
Ken-Kol'a dikilmiş bağın yok, Orta yerini gezdirtip,
Gerinip yatacak çağın yok.
Bütün kunduz derisini,

Cara tilip alışkan,
Bagalekke salışkan,
Mınday Kadır künüñ cok,
Kaalaganda bu başka,
Kadır tün öñdüü tün barbı,
Kerettüü katın Kanıkey,
Talımsıp, oolcup catuuçu
Talastagı kün barbı?» –
Dep öşöntüp Külçoro
«Meenet enem Kanıkey,
Belekke bergen külazık,
Kayran enem kadırlap,
Çiy şamdı çaldırgan,
Mından darı aldırgan.
Kol başınday külazık.
Aalamga ceter mol azık.
Külazık cayın surasañ,
Aalam cerdi karatıp,

Yarıp dilip almışlardı,
Paça kıvrımına koymuşlardı,
Böyle Kadir günün yok,
İstediğinde bu başa,
Kadir gecesi gibi gece var mı,
Keramet ehli kadın Kanıkey,
Nazlanıp, salınıp yatılacak,
Talas'taki günler var mı?» –
Deyip böylece Külçoro:
«Emektar anam Kanıkey,
Armağan diye verdiği külazık,
Canım anam kadrini bilip,
Kamış çırayı yaktırıp,
Bundan ilaç aldırmış.
El başı kadar külazık.
Âleme yeter bol azık.
Külazığın aslını sorarsan,
Cümle âleme boyun eğdirip,

Atışa çıkkan coo bolso,
Kokondogu koconu
Korgop turgan kezinde,
Aalamga akim bir bolup,
Cırgap turgan kezinde,
Cetkileñ katın Kanıkey,
Kara surdun suluusu,
Urgaaçının nurluusu,
Keñ keynöktün tazası,
Keremettüü beytaalay,
Berendigi momunday,
Cekeyboz ton kiygizip,
Celmayandı mingizip,
Oşondon berki darını
Atayı kaalap aldırıp,
Içse suusun kandırıp,
Arasına darının
Ebep-sebep darıdan,
Külazıktan saldırıp,
Keremeti mınçalık,

Atışmaya çıkan düşman olsa,
Hokand'daki hocayı,
Koruyup durduğu çağda,
Âleme tek hâkim olup,
Sefa sürüp durduğu çağda,
Olgun kadın Kanıkey,
Kara yağızın güzeli,
Kadınların nurlusu,
Geniş gömleklinin en temizi,
Keramet ehli bahtsız,
Yiğitliği işte şöyle,
Cekeyboz kürkü giydirip,
Yel devesine bindirip,
O günden kalma ilacı,
Özellikle isteyip aldırıp,
İçince susuzluğu kandıran,
İlacın arasına,
Derde deva otlardan,
Külazıktan kattırıp,
Kerameti bu denli,

Beecin kalkı kalıñ curt,
Köptügü arbın kara kurt,
Kaldaydın uulu kapırga,
Kan Koñurbay baatırga,
Dagdırga coktur çama dep,
Karmaşa ketip kokustan,
Cañcaldaşsa okustan,
Öyüz-büyüz turuşsa,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşsa,
Coonun ogu dırkırap,

Beecin halkı kalabalık yurt,
Çokluğu kara kurt gibi kaynar,
Kalday'ın oğlu kâfire,
Han Konurbay bahadıra,
Kadere karşı çare yoktur diye,
Kazara kapışmaya gidip,
Ansızın kavgaya tutuşsa,
Karşı karşıya dursalar,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çatır vuruşsalar,
Düşmanın kurşunu vızıldayıp,

Tiygen ceri bırkırap,
Kan tögülsö şırkırap,
Bilbey koyso okustan,
Abaylabay kokustan
Al-kubatı ketet dep,
Dene-boydon kan ketse,
Acalı böödö cetet dep,
Ceti imerip tolgogon,
Cetimderge bolcogon.
Beldi bekem buurda,
Beecindegi Kalçadan
Manastın kunun kuurda,
Tozo çıgıp kabıştap,
Bereniñ ene Kanıkey,
Belekke bergen tabıştap.
Al darını Külçoro
Uybaş kara canayak,
Kulazıktı omkorup,
Canayakka saldı ele.
Altı, ceti ayak suu
Çaykap içip aldı ele,
Oorugan carat basılıp,
Orduna keldi Semetey
Umaştay közü açılıp.
Açılganı kurusun,
Caranın oozu oyulgan,
Söök menen ettin ortosu

Değdiği yer parçalanıp,
Kan dökülse şarıl şarıl,
Kazara fark etmeyiverse,
Dikkat etmeden ansızın,
Gücü kuvveti gider diye,
Bedeninden kan giderse,
Eceli boş yere yetişir diye,
Yedi kez çevirip sarmış,
Yetimlere adamıştı.
Beli sıkıca bağla da,
Beecin'deki Kalça'dan,
Manas'ın kan öcünü al da,
Yolunu kesip karşılayıp,
Yiğit anan Kanıkey,
Sıkı sıkı tembihleyip armağan etmişti.
O ilacı Külçoro,
Öküz başı kadar kara ağaç çanağa,
Külazığı ufalayıp,
Çanağa koymuştu.
Altı yedi çanak suyla,
Çalkalayıp içirivermişti,
Ağrıyan yara yatışıp,
Kendine geldi Semetey,
Süzgün gözü açılıp.
Açılması neye yarar,
Yaranın ağzı oyulmuş,
Kemik ile etin arası,

Ogu toktop çoyulgan.	*Kurşun içinde kalıp gerilmişti.*
Alapayın tabalbay,	*Ne yapacağını bilemeyip,*
Abam kanday bolor dep,	*Ağabeyim nasıl olur diye,*
Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro,*
Añ-tañ kalıp turdu ele.	*Şaşkın şaşkın kalakalmıştı.*
Oluyaçaldın er Bakay	*Evliya ihtiyar er Bakay,*
Semeteydi kördü emi,	*Semetey'i gördü şimdi,*
112070 Murutun bulkup ırgıtıp,	*Bıyığını yolup atıp,*
Sakalın culup ırgıtıp,	*Sakalını yolup atıp,*
Erdigiñ bar, esiñ cok	*Yiğitliğin var, aklın yok,*
Eselek uulum, kanteyin!	*Şaşkın oğlum, ne edeyim!*
Kara adırmak, Kara-Kır,	*Kara tepeler, Kara-Kır,*
Barsa kelbes mına bul,	*Varılıp dönülmez işte bu,*
Keñeşpey aşçu bel emes.	*Danışmadan aşılacak bel değil.*
Kara kurttay köp kıtay,	*Kara kurt gibi kaynayan Hıtay,*
Karmap alçu el emes	*Tutup alınacak el değil.*
Boz adırmak munarık	*Boz tepeler, pusluca,*
112080 Bolcop aşçu too emes,	*Kestirip aşılacak dağ değil,*
Keçildin kanı Koñurbay,	*Keçil'in hanı Konurbay,*
Koñurbay oñoy coo emes!	*Konurbay kolay düşman değil!*
Köödök balam Semetey,	*Toy çocuğum Semetey,*
Aytpadım bele men baya,	*Demedim miydi ben demin,*
Ukpadıñ bele sen cana!	*Dinlemedin miydi sen yine!*
Bul Beecindin böksösü	*Bu Beecin'in yaylası,*
Keçildin kanı er çoçko,	*Keçil'in hanı, er domuz,*
Özü çalgan col ele,	*Kendi keşfettiği yoldu,*
Bizdin ayköl Manastı	*Bizim cömert Manas'ı,*
112090 Altı aldagan kul ele.	*Altı kez aldatan kuldu.*
Kez bolgongo kezikpey,	*Denk gelinecekle denk gelmeden,*
Keşigiñ mınday katarbı?	*Nasibin böyle mi kuruyacaktı?*
Colugarga colukpay	*Karşılaşılacakla karşılaşmadan,*
Coluñ mınday katarbı?	*Yolun böyle mi kuruyacaktı?*
Uşul turgan Çoñ-Beecin,	*Şu duran Çon-Beecin,*
Kazıluu catkan or mında,	*Kazılmış duran hendek burada,*
Kaynatıp koygon şor mında.	*Kaynatılıp konmuş kara bahı burada.*
Bekip catkan beli bar,	*Kapanmış duran beli var,*
Bel baylagan ceri bar.	*Bel bağladığı yeri var.*
112100 Kabar kılsa kandarı,	*Hanları haber salsa,*

Kaptooçu kıtay eli bar.	*Kaplayıp gelecek Hıtay eli var.*
Ötkörör kıtay eli oşol,	*Geçit verecek Hıtay eli odur,*
Alarman Kalça eri oşol.	*Alacak olan er Kalça'dır o.*
Bölüngön böksö col menen,	*Ayrılan yayla yoluyla,*
Kayratı kıyın kankor it,	*Gayreti çetin kanhor it,*
Añdıp kelgen kezi oşol.	*Pusarak geldiği an işte budur.*
Munarık bolup burçtangan,	*Pus olup köşelenen,*
Buluñgur bolup uçtangan,	*Duman olup uçlanan,*
Çeriktüü kıtay el oşol.	*Ordulu Hıtay eli odur.*
Kaarına alganda,	*Kahrına aldığında,*
Kaptap ketçü sel oşol.	*Kaplayıp götüren sel odur.*
Kankorum Almam dagı bar,	*Kanhorum Alman'ım da vardı,*
Kaçpay altı ay salışıp,	*Kaçmadan altı ay vuruşup,*
Kayguulun çeçken kıtaydın,	*Hıtay'ın keşif kolunu çözen,*
Kızıtalak kıtaydan	*Kahrolası Hıtay'dan,*
Kayran Bakay men oşol.	*Canım Bakay dediğin benim işte.*
Boz döböçö çañgıl too,	*Boz tepecik, tozlu dağ,*
Bolcoboy çıkçu too beken,	*Kestirmeden çıkılacak dağ mıdır,*
Nur tögülgön Beecinden	*Nur dökülen Beecin'den,*
Keçildin kanı çoçkogo,	*Keçil'in hanı domuza,*
Kenebey kelçü coo beken.	*Aldırmadan gelinecek düşman mıdır.*
Bakıldatıp sabagan,	*Bağırta bağırta döven,*
Bar düynösün talagan,	*Bütün varını yağmalayan,*
Margalañdın eli emes,	*Margalan'ın eli değil,*
Kordop cürüp çır salgan,	*Horlayıp kavga çıkaran,*
Kokonduktun eli emes,	*Hokandlının eli değil,*
Kumurska kör, kurttu kör,	*Karıncayı gör, kurdu gör,*
Beecinde ösüp çoñoygon	*Beecin'de yetişip büyüyen,*
Kurtçalık kıtay curttu kör, Kan	*Kurt gibi kaynayan Hıtay yurdunu gör,*
Almambet dagı bar.	*Han Almambet de vardı.*
Köödöndö kalgan köp arman,	*Gönülde kalan çok hasret,*
Alışsa adamdın alı cetpegen,	*Boğuşulsa insanın gücü yetmeyen,*
Uşunday bolot şum calgan,	*Böyledir işte kahpe yalan dünya,*
Akbaltay kandın Çubak bar,	*Akbaltay han'ın Çubak'ı vardı,*
Topon suu cetpey Beecinge	*Tufan suyu Beecin'e yetişmeden,*
Atka ceñil, tayga çak,	*Ata hafif, taya denk,*
Segiz cüz tütün üy kalgan.	*Sekiz yüz hane ev kalmıştı.*
Uykusu cok, colgo sak,	*Uykusu yok, yolda uyanık,*

Mından murun kılımda
Kur tögülgön Beecinge
Azireti Aalı-şer
Alamın – dep çır salgan,
Alban türdüü kol bargan,
Aykayı kulak tundurup,
Az gana emes, mol bargan.
Türdüü neçen alpı bar,
Çımaçınga, Kakanga
Salgan eken çoñ cañcal,
Akılman kanı uruşpay,
Kakançı aman da kalgan.
Kol belünüp Beecinge,
Katın alıp al cerge,
Kabarın uksañ duñkana
Kalgan eken turkana,
Köödöndö bar köp arman,
Uşu turgan Beecinge,
Köp kişi salgan çoñ cañcal, Cılkı tiyip ooluktuñ,
Surasañ taap alarsıñ,
A da kırgız tukumu
Salaalık degen el kalgan.
Asılgan tuugan kulunum,
Çabışıp çama cetpegen,

Bundan önceki devirde,
Kut dökülen Beecin'e,
Hazret-i Ali arslan,
Alırım – deyip kavga salmış,
Türlü türlü ordu varmış,
Haykırışı kulak sağır edip,
Az değil, bol varmış.
Türlü nice alpı var,
Çımaçın'a, Kakan'a,
Büyük kavga salmış,
Bilge hanı savaşmadan,
Kakançı sağ esen kalmış.
Ordu bölünüp Beecin'e,
O yerden kadın alıp,
Haberini duysan Dungan,
Yerleşik kalmıştı orada,
Gönülde var çok hasret,
Şu duran Beecin'e,
Çok kişi büyük kavga salmış, Yılkıya dokunup coştun,
Sorarsan bulup alırsın,
O da Kırgız soyudur,
Salaalık denen el kalmış.
Saldırgan doğan kulunum,
Vuruşmaya güç yetmeyen,

Kırılbay mende ketpegen.
Kerişip keñeş cetpegen,
Kezikken aman ketpegen,
Eç kimder surak albagan,
Uruşkan tirüü kalbagan,
Oyun Beecin cer emes,
Keçildin kanı Konurbay,
Oñoy-oltoñ er emes.
Keçee kabılan Manas kanım bar.
Ulakkan uulu Sırgak bar,
Aalam curttu buy kılgan,
Ukmuştuuday çunak bar,
Katagandan Koşoy bar,

Kırılmadan adem gitmemiş.
Çarpışıp öğüt kâr etmeyen,
Denk gelen sağ gitmemiş,
Hiç kimse hesap soramamış,
Savaşan sağ kalmamış,
Beecin oyun yeri değil,
Keçil'in hanı Konurbay,
Öyle kolay lokma er değil.
Daha dün kaplan Manas hanım vardı.
Ulakkan'ın oğlu Sırgak vardı,
Cümle yurdu perişan eden,
Görülmedik bir yaman vardı,
Katagan'dan Koşoy vardı,

Alban türlüü canıbar,
Aydagan koldun baarı bar,
Bilseñ busurman curtu calpı bar,
Kara kıtay mancuuga,
Karşı kelip turuştuk
Can ayabay uruştuk.
Erenden calgız kan öldü.
Bu cerge kezikkendin baarı öldü.
Ataktuu kökcal alp ölgön,
Kez bolgon candar calpı ölgön,
Kayra tartpas Beecinge,
Ay, kulunum, Semetey,
Umaştay közüñ bir açpay,
Koñurbayga coluktuñ.
Ala köödön çolponum,

Er caradar bolboybu,
Köödök kişi körböybü,
Köödöktüktü koyboso,
Akırı mende ölböybü,
Manastın uulu şer bolsoñ,
Baarınan mıktı er bolsoñ,
Ötkön Manas kabılan,
Taştı çaap col kılgan,
Dalaydı çaap el kılgan,
Caradar bolup turganda,
Alptar ayza urganda
Cetkileñ közü kirtiygen,
Ceke özünö Manaska
Cetimiş ayza bir tiygen.
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Sırttanım cürö berçü ele,
Bul öñdöngön caranı
Buçkagına teñebey!
Karganında Bakay kan,
Kayrattuu mınça sözdü aytıp,
Bakaydın cayı momunday...
Atası Manas er menen
Bitteyinde birikken,

Türlü türlü canlar vardı,
Sürülen ordunun hepsi vardı,
Bilsen Müslüman yurdu tümüyle vardı,
Kara Hıtay ile Mançu'ya,
Karşı gelip direndik,
Can esirgemeden vuruştuk.
Erenlerden biricik han öldü.
Bu yere denk gelenlerin hepsi öldü.
Ünlü bozkurt alp ölmüştü,
Denk gelen canlar hep ölmüştü,
Geri dönüşü olmayan Beecin'de,
Ay, kulunum, Semetey,
Süzgün gözünü bir açmadan,
Konurbay'a rast geldin.
Toy yürekli çolpanım,

Er yaralanmaz mı,
Toy kişi görüp geçirmez mi,
Toyluğu bırakmazsa,
Sonunda adem ölmez mi,
Manas'ın oğlu arslan isen,
Hepsinden yaman er isen,
Göçüp giden Manas kaplan,
Taşı yontup yol etmişti,
Nicesini vurup el etmişti,
Yaralanıp durduğunda,
Alplar mızrak vurduğunda,
Keskin gözü süzülmüştü,
Bir başına Manas'a,
Yetmiş mızrak birden değmişti.
«Zın zın» edip aldırmadan,
O yavuz yiğidim yürür giderdi,
Bu türden yarayı,
Tırnağının ucuna denk saymadan!
Kocamışken Bakay han,
Bunca gayretli sözü söyleyip,
Bakay'ın hâli işte şöyleydi...
Atası er Manas ile,
Bit kadarken birleşmişti,

Kenedeyde kezigip,
Barmaktayda baş koşup,
Köktön kök ayman bulut kozgolup, At
kara til mezgilde,
Kökcalıñ Manas er menen
Kıyamattık dos bolup,
Ömürün birge sanaşkan,
Ak bolot mizin calaşkan,
Belgilüü Manas şer menen
Koyu birge korooloş,
Aşı birge corooloş,
Kazına birge cıyışkan,
Manas menen Er Bakay,
Kıyamattık kol karmaş.
Beren Bakay oluyañ,
El şeri eren Manastı
Eerçitip cürüp er kılgan.

Kene kadarken karşılaşıp,
Parmak kadarken baş koşup,
Gökten mavi gök bulutu kımıldayıp, At
kara dil olduğu çağda,
Bozkurdun Manas er ile,
Ahiretlik dost olup,
Ömrünü birlikte saymışlardı,
Ak çeliğin ağzını yalaşmışlardı,
Namlı Manas arslan ile,
Koyunu bir ağılda,
Aşı bir sofrada,
Hazineyi birlikte yığmışlardı,
Manas ile Er Bakay,
Ahiretlik el tutuşmuşlardı.
Yiğit Bakay, evliyan,
El arslanı eren Manas'ı,
Peşine takıp er kılmıştı.

Sayıp cürüp bak kılgan,
Salıp cürüp tam kılgan,
Samagan curttun baarına,
Bu Manastı kan kılgan,
Atasının sırdaşı,
Asıl Bakay kurdaşı,
Karañgı tamdın carığı,
Abası Bakay akılı,
O, Semetey, kulunum,
Er caradan ölöbü,
Kıñkıldabay beliñ buu,
Kıyamat ketken atañdın
Kıyrakan salıp kunun kuu!
Beylegenge bek arman,
Berendin uulu çunagım,
Beecinge salgan çoñ cañcal,
Kay koldo karap kim turuş,
Kastardı kundu kuuga,
Kakanga salgın çoñ uruş.
Acaldan kişi ölböybü,
Mezgili cakın kelgende

Dikip durup bağ kılan,
Kurup durup dam kılan,
Özleyen yurdun hepsine,
Bu Manas'ı han kılan,
Atasının sırdaşı,
Asil Bakay yoldaşı,
Karanlık damın ışığı,
Ağası Bakay'ın aklı,
Ey Semetey, yavrum benim,
Yiğit yaradan ölür mü,
Sızlanmadan belini bağla,
Ahirete göçen atanın
Kıran salıp kanını iste!
Düşünene pek büyük dert,
Yiğidin oğlu, çınarım,
Beecin'e büyük kavga salan,
Hangi orduda kim durup bakar,
Düşmanlardan kan bedelini almaya,
Kakan'a büyük savaş sal.
Ecelden kişi ölmez mi,
Vakti yakın geldiğinde

Betteşse mende ölböybü,
Cılas bolgon cılkını,
Cılmalap aydap baralı.
El öödögö tartarda,
Kaldaydın uulu kapırga,
Kan Koñurbay baatırga,
Anan uruş salalı.
Azır salbas sebebiñ,
Kara coltoy özüñsüñ,
Kayratıñ cok beliñde,
Ayçürök alıp cañıdan,
Kanduu but bolgon keziñsiñ.
Kök caşık bolgon özüñsüñ,
Eki sebep bolboso,
Uktasañ uyku kanbaybı,
Catkanda cambaş talbaybı,
Duşman kayda, coo kayda?

Yüzleşirsem ben de ölmez miyim,
Yok olası yılkıyı,
Usulca sürüp götürelim.
El yokuşa çekilirken,
Kalday'ın oğlu kâfire,
Han Koñurbay bahadıra,
Sonra savaş salalım.
Şimdi salmayışının sebebi,
Kara uğursuz kendinsin,
Belinde kuvvetin yok,
Ayçürök'ü alalı daha yeni,
Ayağı kanlı olduğun çağdasın.
Toy, çiğ kalan da kendinsin,
İki sebep olmasa,
Uyusan uykuya doymaz mısın,
Yatınca yanbaşın yorulmaz mı,
Düşman nerde, yağı nerde?

Er adam közün salbaybı.
Abası Bakay munu aytıp,
Adam tapkıs şumdu aytıp,
Bıyıl cıldı ötkörüp,
Kıldı aldıga salalık,
Kayra kelsek Kakanga,
Üydöy kara Kıtayga,
Üksöñdöşüp uruşup,
Anan kekti alalı.
Soñgu cılı kamdanıp,
Sokuday kara kıtayga,
Anan kızık salalı,
Keçildin kanı çoçkodon,
Ölbösök kekti alalı!
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı bul çoçko,
Talastan buzdu köçümdü,
Eey, taalayım, balam Semetey,
Ala albay ketip baratam,
Dardaygan itten öçümdü.
Körüüdön tiydi köçümdü,

Er kişi göz kulak olmaz mı.
Ağası Bakay bunu deyip,
İnsanın bulamazı düzeni söyleyip,
Bu yılı geçirelim de,
Yılkıyı önümüze katalım,
Yeniden gelirsek Kakan'a,
Ev gibi iri kara Kıtay'a,
Boğuşarak savaşıp,
Sonra öcü alalım.
Gelecek yıl hazırlanıp,
Havan gibi kara Kıtay'a,
Sonra asıl cengi salalım,
Keçil'in hanı domuzdan,
Ölmezsek öcü alalım!
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı bu domuz,
Talas'tan bozdu göçümü,
Ey talihim, oğlum Semetey,
Alamadan gidiyorum,
O koca itten öcümü.
Göz koyup vurdu göçüme,

Kelbersingen kalmaktan,
Ala albay kettim öçümdü.
At semirip ık bolsun,
Er eeligip buk bolsun,
Iderlüü cigit, külük at,
Baydası tier çak bolsun.
Ölbösök Beecin kelerbiz,
Ökümsüngön mancuunun
Çın kayratın bilerbiz.
Kaldayıp tiyse kolubuz,
Kak kuykasın tilerbiz.
Eñkeybey cürgün Semetey,
Er kişi tartkan caradır,
Eñ başına sıpaker,
Eren adam cortup cürüp oktu ceyt,
Arıslandar kaydan ayanıp,
Caman adam üydö cürüp
boktu ceyt» – Sarı-Talaanı tayanıp,
Dep, öşöntüp, Bakay kan,

Kurumlanan Kalmak'tan,
Alamadan gittim öcümü.
At semirip kıvama gelsin,
Er coşup içi içine sığmasın,
Güçlü yiğit, yürük at,
Faydası değecek çağ olsun.
Ölmezsek Beecin'e geliriz,
Hüküm taslayan Mançu'nun
Gerçek gücünü öğreniriz.
Ordumuz heybetle çarpınca,
Tam tepe derisini dileriz.
Eğilmeden yürü Semetey,
Er kişinin çektiği yaradır,
En başına şifadır,
Er insan akın edip ok yer, Arslanlar
nerden esirgesin,
Kötü adam evde durup
bok yer» – Sarı-Talaa'ya dayanıp,
Deyip, böylece, Bakay han,

Manas kandın Akolpok
Semeteyge kiygizdi,
Arday bolgon Buuruldu
Törösünö mingizdi.
Özü kıldat zor Bakay,
Kisesinin tübündö,
Bakay kandın özündö,
Ebeptegen darı bar,
Sebeptegen dagı bar.
Karıgan Bakay baatırdın
Kisesinde beder cok,
Bu Bakaydın kisede
Emine bar, neler cok.
Ebep-sebep darısın
Cara oozuna saldı ele,
Kırma kızıl darısın,
Kaynatma kara darısın,
İçinen berip aldı ele,
Tüp kötörö cılkını

Manas han'ın Akolpok'unu
Semetey'e giydirdi,
Küheylan olan Buurul'u
Beyine bindirdi.
Kendisi titiz, ulu Bakay,
Kesesinin dibinde,
Bakay hanın kendinde,
Derde deva ilaç var,
Sebebe şifa dahası var.
Kocamış Bakay bahadırın
Kesesinde nakış yok,
Bu Bakay'ın kesesinde
Neler var, neler yok.
Deva derman ilacını
Yara ağzına koymuştu,
Rendelenmiş kızıl ilacını,
Kaynatma kara ilacını,
İçirerek vermişti,
Yılkıyı kökünden kaldırıp

	Tüzgö salıp kubalap,	*Düze salıp kovalayıp,*
	Tüptüz colgo saldı ele.	*Dümdüz yola salmıştı.*
	Düñgürötüp karandı,	*Gümbürdetip o yığını,*
	Tük koyboy tiyip aldı ele.	*Tek bırakmadan alıp götürmüştü.*
	Çubaktın uulu Kançoro,	*Çubak'ın oğlu Kançoro'ya,*
112330	Kıybat tondu kiygizip,	*Kıymetli kürkü giydirip,*
	Koñurbaydın cılkıdan,	*Koñurbay'ın yılkısından,*
	Kulansurdu mingizip,	*Kulansur'a bindirip,*
	Bilseñ törtöö cılkı aydap,	*Bilesin, dördü yılkı sürüp,*
	Köptügünön cer caynap,	*Çokluğundan yer kaynayıp,*
	Kıtaydın malın çaçtık dep,	*Kıtay'ın malını saçtık diye,*
	Kırgızdın colun açtık dep,	*Kırgız'ın yolunu açtık diye,*
	Adırmak küdür bel basıp,	*Engebeli tümsek bel aşıp,*
	Alban türdüü cer aşıp,	*Türlü türlü yer aşıp,*
	Toñkoygon biyik too körüp,	*Dimdik yüksek dağ görüp,*
112340	Neçen türdüü koo ötüp,	*Nice türlü dere geçip,*
	Köz cetpegen munarık,	*Göz yetmeyen puslu enginde,*
	Eer-eer beleske	*Eyer eyer belenlere*
	Emi cetip kondu ele,	*İşte varıp konmuştu,*
	Oşol künü kökcaldar	*O gün o yaman yiğitler*
	Talaaga konok boldu ele.	*Bozkırda konuk olmuştu.*
	Kısır emdi tay soyup,	*Kısır emen tay kesip,*
	Aş-tamagın cay koyup,	*Aş yemeğini yayıp koyup,*
	Tulpardı tuura baylatıp,	*Tulparı gereğince bağlatıp,*
	Can kazandı kaynatıp,	*Koca kazanı kaynatıp,*
112350	Çıkanaktap uyku alıp,	*Dirsek dayayıp uyku alıp,*
	Çırım etip tınç alıp,	*Şekerleme yapıp dinlenip,*
	Catıp candı tındırıp,	*Yatıp canı dinlendirip,*
	Cambaştap uyku kandırıp,	*Yan gelip uykuya kanıp,*
	Tañ kaşkaya sürgöndö	*Tan ağarıp söktüğünde*
	Içke coldu tötölöp,	*İnce yolu kestirmeden tutup,*
	Semeteydin Arbuurul,	*Semetey'in Arbuurul'u,*
	Bakay kandın Kökçolok,	*Bakay hanın Kökçolok'u,*
	Bul ekөönü cetelep,	*Bu ikisini yedeğe alıp,*
	Oydo tunuk bulaktan,	*Ovadaki duru pınardan,*
112360	At sugarıp kandırdı,	*At sulayıp kandırdı,*
	San betege, señsel çöp,	*Sayısız ayrık, gür otu,*
	Oroy-oroy çaldırdı.	*Deste deste otlattı.*

Külçoro menen Kançoro
Eki birdey tulpardı
Az cetelep olturup,
Köödönün çöpkö tolturup,
Talıkpay karmap olturup,
Taz kardın çöpkö tolturup,
Karıganda kan Bakay
Kaarlanıp bakırıp:
«Külçoro menen Kançoro,
Beri kel!» – dep çakırıp,
Tizesi cerge bügülüp,
Külçoro menen Kançoro
Caaday uçup cügürüp,
Cetip barsa oşondo,
Abası Bakay kep aytat:
«Külçoro menen Kançoro,
Eki birdey tügöyüm,
Atka katkan cügönüm,
Asıldan kalgan mederim,

Külçoro ile Kançoro
İki eş tulparı
Biraz yedekleyip oturup,
Bağrını ota doldurup,
Yorulmadan tutup oturup,
Boş karnı ota doldurup,
Kocamışken han Bakay
Öfkelenip bağırıp:
«Külçoro ile Kançoro,
Beri gel!» – diye çağırıp,
Dizleri yere bükülüp,
Külçoro ile Kançoro
Yay gibi uçup koşarak,
Vardıklarında o zaman,
Ağası Bakay söz söyler:
«Külçoro ile Kançoro,
Birbirine eş çiftim,
Ata sakladığım dizginim,
Asilden kalan dayanağım,

Tulpardan kalgan tuyaktar,
Tuu kazanat çunaktar,
Ayzaga takkan celekter,
Kıraandak kalgan belekter.
Karıganda abañdın,
Aytkanı uşul bilip al,
Asıl baldar, tilimdi al.
Men körgöndü kördüñbü?
Men bilgendi bildiñbi?
Bozorgondun nar cagı
Tunargandı kördüñbü.
Anda baldar munu aytat,
Adam körgüs şum aytat:
«Abake, Bakay karıya,
Manastın şeri, oluya,
Tünörgürdün közünö
Tük eçteme körünböyt.
Karañgıda suu içip,
Közdü Kuday urgan beym,

Tulpardan kalan toynaklar,
Tuğ soylu yavrularım,
Mızrağa takılan flamalar,
Kıraandan kalan armağanlar.
Kocamışken ağanızın,
Dediği budur, bilesiniz,
Asil çocuklar, sözümü tutun.
Benim gördüğümü gördün mü?
Benim bildiğimi bildin mi?
Bozaranın öte yanında
Kararanı gördün mü.
O zaman çocuklar şunu der,
İnsanın görmezi kurnazlığı söyler:
«Ağa, Bakay ihtiyar,
Manas'ın aslanı, evliya,
Bu kararmışın gözüne
Hiçbir şey görünmüyor.
Karanlıkta su içip,
Gözü Tanrı çarpmış galiba,

Aba, Bakay, kebimdi uk,
Tünörgürdün közünö
Tük eçteme körünböyt.
Tün içinde suu içip,
Közdü Kuday uruptur.
Aba, Bakay karıyam,
Baana kılgan oluyam,
Astıga salsa ak colum,
Aydap cürsö san kolum.
Kılıçka takkan kınıñdı ayt,
Kıdırluu abam çınıñdı ayt.
Munara küygön çok barbı?
Buzulbay tiygen ok barbı?
Aba Bakay, akcoltoy,
Beleske tartkan tor barbı?
Aygayı asman tundurgan
Astıñdan çıkkan kol barbı?»
Baldar mınday degende,
Bakay turup munu aytat:
«Ey, badirek baldarım,

Ağa Bakay, sözümü dinle,
Bu kararmışın gözüne
Hiçbir şey görünmüyor.
Gece vakti su içip,
Gözü Tanrı çarpmıştır.
Ağa Bakay, ihtiyarım,
Sığınak kıldığım evliyam,
Öne katılsa ak yolum,
Sürüp gitse sayısız ordum.
Kılıca taktığın kını söyle,
Hızırlı ağam, doğrusunu söyle.
Minare yakan kor mu var?
Şaşmadan değen ok mu var?
Ağa Bakay, ak uğurlu,
Belene gerilmiş ağ mı var?
Naraları göğü sağır eden
Önünden çıkan ordu mu var?»
Çocuklar böyle deyince,
Bakay kalkıp şunu der:
«Ey haylaz çocuklarım,

Men bilgendi bilbeseñ,
Men körgöndü körbösöñ,
Keçüügö kerben konuptur,
Kerektüü maalıñ boluptur,
Cooñ colgo konuptur,
Cortsoñ coluñ boluptur.
Men bilgendi bilbeseñ,
Men körgöndü körbösöñ,
Kırdın kızıl taşı kırdanat,
Asmandan bulut surdanat.
Ayabay boroon şıbırgak,
Atıñdı alıp, cöö kılgan,
Kızıl-Kıya cerdegen
Kıtaydan Kırımdın uulu Muradıl
Altı miñ kıtay, san kalday,
Aalamdan çıkkan er degen.
Kündüzü bürkök, tündö açık,
Ey, baldar, Muradıl kuldun

Benim bildiğimi bilmezsen,
Benim gördüğümü görmezsen,
Geçide kervan konmuştur,
Gerekli vaktin gelmiştir,
Yağın yola konmuştur,
Akın etsen yolun açıktır.
Benim bildiğimi bilmezsen,
Benim gördüğümü görmezsen,
Sırtın kızıl taşı bilenir,
Gökten bulut boz kesilir.
Amansız boran, sulusepken,
Atını alıp yaya bırakan,
Kızıl-Kıya'yı yurt edinen
Kıtay'dan Kırım'ın oğlu Muradıl
Altı bin Kıtay, sayısız kalday,
Âlemden çıkmış er denen.
Gündüzü kapalı, gecesi açık,
Ey çocuklar, Muradıl kulun

cayı eken. Alısıraak col eken,
Kırımdın uulu Muradıl
Atboroyun sıdırıp,
Attarın tiyip cöö kıldım,
Bu kaydan alıs ketsin dep,
Çalgın çalıp cer çardap,
Bul aalam coldu kıdırıp,
Beecinge kayra tartıptır,
Ar tulpardın üstünö,
Altın, kümüş artıptır.
Altın türdüü çatırga,
Er Koñurbay baatırga,
Olcolop algan on tört at
Tutanıp ölgön çoñ çoçko
Tuura tartıp kelüügö,
Tuş-tuşka kabar berüügö
Cönögön okşoyt Muradıl.
Buruttun alptarın atsız
kıldım dep,
Erkek bolsoñ, kulundar,
Azuulusun kırdım dep,
Çıma-Çınga, Beecinge
Çın kabarın saluuga,

hâli budur. Epeyce uzak yol imiş,
Kırım'ın oğlu Muradıl
Atının böğrünü sıyırıp,
Atlarını vurup yaya kıldım,
Bu nereye uzak gitsin diye,
Keşfe çıkıp yer kolaçan edip,
Bu âlem yolunu dolaşıp,
Beecin'e geri dönmüştür,
Her tulparın üstüne,
Altın, gümüş yüklemiştir.
Altın işli çadıra,
Er Koñurbay bahadıra,
Ganimet aldığı on dört atı
Tutuşup ölesi koca domuz
Doğruca çekip getirmeye,
Dört yana haber vermeye
Yola çıkmış gibi Muradıl.
Burut'un alplerini atsız
kıldım diye,
Erkeksen eğer, yavrular,
Azılısını kırdım diye,
Çıma-Çın'a, Beecin'e
Gerçek haberini salmaya,

Er Koñurbay kanına,
Çoñ Esenkan aldına,
Takır boydon on tört at,
Tartuu kılıp baruuga,
Ayrı beles col menen,
Azar tümön kol menen,
Kıtaylardan Muradıl
Kele turgan kezi eken.
Sur kızıl menen örttöngür,
Çalgınga çıkkan kaygıluu,
Sölökötü-sölbötü,
Atka mingen kelbeti,
Muradıldın özü eken,
Askeri mınça bar eken.
Aldam özü bilbese,

Er Koñurbay hanına,
Koca Esenkan önüne,
Tastamam on dört atı,
Armağan edip varmaya,
Çatal belen yoluyla,
Binlerce tümen orduyla,
Kıtaylardan Muradıl
Gelmekte olduğu çağ imiş.
Boz kızıl atlı, yanasıca,
Keşfe çıkmış, kaygılı,
Endamı ve heybeti,
Ata binmiş görünüşü,
Muradıl'ın kendisi imiş,
Askeri bunca var imiş.
Allah'ın kendi bilmese,

Alda kança kol eken,
Ay, baldarım, kamdan – dep,
Asmandan tüşkön altı kurç,
Kılıçtın kılda mıktısı,
Manas algan Zulpukor,
Manastan kalgan murapın
Er Semetey, sen baylan.
Acıbay algan Açalbars
Ay, Kançoro, sen baylan.
Almambettin Coykuma,
Er Külçorom, sen baylan.
Baldarım, tüp atañar tügöl kan,
Tübüñdön Kıdır daarıgan.
Dümbekerdin baldarı,
Başkı atañar baarı kan,
Başınan Kıdır daarıgan
Balakettin tukumu.
Balalık kılbay, erdik kıl,
Ataña katar şerdik kıl.
Kayratıñar cok bolso,
Tuulbay tuna çökkülö,

Kim bilir ne kadar ordu imiş,
Ay çocuklarım, hazırlanın – deyip,
Gökten inen altı çelik,
Kılıçların en yamanı,
Manas'ın aldığı Zulpukor,
Manas'tan kalan mirası
Er Semetey, sen kuşan.
Acıbay'ın aldığı Açalbars,
Ay Kançoro, sen kuşan.
Almambet'in Coykuma'sı,
Er Külçoro'm, sen kuşan.
Çocuklarım, kök atanız hepten han,
Kökünüzden Hızır dokunmuş.
Dümbeker'in çocukları,
İlk atalarınız hepsi han,
Baştan Hızır dokunmuş
Belalının tohumusunuz.
Çocukluk etme, erlik et,
Atana denk aslanlık et.
Gayretiniz yoksa eğer,
Doğmadan boğulup çökeydiniz,

Tirüü cürböy ölgülö!
Azap menen acaldı
Muradılga salgıla,
Murun tiygen atıñdı,
Adam bolsoñ, baldarım,
Araçalap algıla!
Çogool mıltık tars etse,
Çoçup şordu kaynatpa,
Kara mıltık kars etse,
Kaçıp şordu kaynatpa.
Uga körgün kebimdi,
Uruşka tuugan çolpondor,
Sındıra körbö belimdi.
Ay mañdaydı carkıtıp,
Kızıktı kıyla sala kör.
Kıtay kul algan tulpardı,
Acıratıp kala kör!»

Diri gezmeyip ölün!
Azap ile eceli
Muradıl'a salın,
Önce çalınan atını,
Adamsanız, çocuklarım,
Kurtarıp alın!
Azgın tüfek tars edince,
Ürküp bahtı karartma,
Kara tüfek kars edince,
Kaçıp bahtı karartma.
İşitegör sözümü,
Savaş için doğmuş çobanyıldızları,
Kırmayagör belimi.
Ay alnı parlatıp,
Cengi bolca salıver.
Kıtay kulun aldığı tulparı,
Ayırıp kurtarıver!»

Darman çarçap, al ketse,
Kubatı uşul eken dep,
Alsız caydan körgülö.
Kırgın kalbay biröönör,
Kırgındaşıp tokmoktop,
Kızık bolup ölgülö.
Azuuların arkaytıp,
At ölügü too tüşsün.
Muruttarın serbeytip,
Er ölügü too tüşsün.
Kapkara kanga kanışkan,
A düynö ketken atañdın,
Arbaktarı koldoso,
Kalayman salıp salışkan.
Er kıstalak ölböybü,
Egem salgan buyrugun,
Eçen kişi körböybü.
Bu talaanın tüzöñü,
Ay kasaba too bolsun,
Aykaylagan çuu bolsun.
Kılsañ mında cumuş kıl,
Mıltık atıp, caa tartıp,

Derman tükenip güç gitse,
Kuvveti bu kadarmış deyip,
Zayıf yanından vurun.
Kırımdan biriniz geri durmadan,
Kırışıp tokmaklaşıp,
Destan olup ölün.
Azı dişlerini sırıtıp,
At ölüsü dağ gibi yığılsın.
Bıyıkları dimdik kalkıp,
Er ölüsü dağ gibi yığılsın.
Kapkara kana kanmış olan,
Öbür dünyaya göçen atanın,
Ruhları destek olursa,
Kızılca kıyamet koparıp dövüşen.
Er dediğin ölmez mi,
Rabbimin saldığı buyruğu,
Nice kişi görmez mi.
Bu bozkırın düzlüğü,
Ay tuğlu dağ olsun,
Naralarla çığlık dolsun.
İş yapacaksan burada yap,
Tüfek atıp, yay çekip,

Karsıldaşıp uruşkun.
Ayza tiygen top tüşsün,
Acalı cetken okko uçsun.
El çetinde Muradıl,
Üyüñ küygön çoçkonun
Cayçılıgı dagı bar,
Ayza karmap muştoogo,
Iktuulugu dagı bar.
Bu düynögö caralıp,
Kelgendigi dagı bar.
At oyunçu, cöö külük,
Bu Muradıl çoçkonun
Mergendigi dagı bar.
Kayratı biyik, zaarı küç,
Kapırdı körsöñ, kulundar,
Kayran candan küdör üz.

Çatır çatır vuruşun.
Mızrak değen küme düşsün,
Eceli gelen okla uçsun.
El ucunda Muradıl,
Evi yanası domuzun
Yadacılığı dahi var,
Mızrak tutup dövüşmeye,
Ustalığı dahi var.
Bu dünyaya yaratılıp,
Gelmişliği dahi var.
At üstünde oyuncu, yayan yürük,
Bu Muradıl domuzun
Nişancılığı dahi var.
Gayreti yüksek, zehri güçlü,
Kâfiri görünce, yavrular,
Aziz candan umudu kesin.

	Tegeregin karaba,	*Çevresine bakma,*
	Tegele canıñ ayaba.	*Asla canını esirgeme.*
	Kırımdın uulu Muradıl,	*Kırım'ın oğlu Muradıl,*
	Başında bar çoñ kelgel,	*Başında koca tolgası var,*
	Kapırdın cayın surasañ,	*Kâfirin hâlini sorarsan,*
	Kazınalık çoñ mergen.	*Hazineye layık koca nişancı.*
	Caman menen cakşıga	*Kötü ile iyiye*
112560	Tañılbas ceri dagı bar.	*Aldanmaz yanı dahi var.*
	Aydın karañgısında,	*Ayın karanlığında,*
	Cartı iynenin közünön	*Yarım iğnenin deliğinden*
	Cañılbas ceri dagı bar.	*Şaşmaz yanı dahi var.*
	Beles da oşol, bel da oşol,	*Belen de odur, bel de odur,*
	Belsenip çıksa örttöngür,	*Kuşanıp çıksa, yanasıca,*
	Mert kıluuçu şer oşol.	*Ecel getiren aslan odur.*
	Dep, oşentip Bakay kan,	*Deyip, böylece Bakay han,*
	Baldarga mınday kep ayttı,	*Çocuklara böyle söz söyledi,*
	Bilseñ mınça şumdu aytıp,	*Bilesin, bunca düzeni söyleyip,*
112570	Uktasa kirbeyt közgö tüş,	*Uyusa göze düş girmez,*
	Uruuda barbı mınday iş.	*Boy içinde var mı böyle iş.*
	Semeteyi caraluu,	*Semetey'i yaralı,*
	Baldarı atsız karaluu,	*Çocukları atsız, yaslı,*
	Kıymaluu caktan çaldırıp,	*Kıyalı yandan gafil avlanıp,*
	On tört attın baarısın	*On dört atın hepsini*
	Muradıl kulga aldırıp,	*Muradıl kula kaptırıp,*
	Külçoro menen Kançoro,	*Külçoro ile Kançoro,*
	Ekööö kılday er çoro,	*İkisi kıl gibi seçkin er çora,*
	Ay-aalamdın baarısın,	*Ay-âlemin tümünü,*
112580	Buy kıluuçu şer çoro.	*Perişan eden aslan çora.*
	Attardı Muradıl tiyip ketkende,	*Atları Muradıl vurup gittiğinde, Azmış*
	Küçögön okşoyt bu çoçko,	*besbelli bu domuz,*
	Bakay menen Semetey	*Bakay ile Semetey'in*
	Baldarga aytkan kebi bar,	*Çocuklara söylediği söz var,*
	Ört kılıp canıp küydürüp,	*Ateş kılıp yakıp kavurup,*
	Özökkö tiygen kebi bar,	*Öze dokunan sözü var,*
	Eki katar er çoro,	*Yan yana iki er çora,*
	Eelikkeni bolcolsuz.	*Coşkunlukları ölçüsüz.*
	Munu menen cön ele,	*Bununla düpedüz,*
	Acalga kirçü çeni bar.	*Ecele dalar huyları var.*

Uçkaştırsam batpaysıñ,
Cöö aydasam baspaysıñ,
Kuturup ketken eki aram,
At kaytarıp catpaysıñ!»
Ardıktırıp alardı,
Ardanıp kalgan ceri bar.
Er Muradıl baş bolup,
Ceti milek coo çıksa,
Ceke kirçü çeni bar.
Al eköönö çok bolgon,
Muradılda kegi bar.
Almambet uulu Külçoro,
Bakaydan munu ukkanda,
Esebi cok süyünüp,
Eliktey uçup tüyülüp,
Moynuna kurun salınıp.
Coo degende kamınıp.
Kınsız kılıç baylanıp,
Kayra caaçu buluttay,
Kaarı betine aylanıp.
Acaldan tartpas çoronun
Asıldıgı körünüp,
Ölümdön tartpas çoronun
Ökümdügü körünüp.
Ara cerde at tiygen,

Terkiye alsam sığmazsın,
Yaya sürsem yürümezsin,
Kudurup giden iki haylaz,
At güdüp de yatmazsın!»
Onurlarına dokunup onların,
İçerleyip kaldıkları yer var.
Er Muradıl baş olup,
Yedi bölük yağı çıksa,
Tek başına dalar huyları var.
O ikisine kor olmuş,
Muradıl'a öçleri var.
Almambet oğlu Külçoro,
Bakay'dan bunu duyunca,
Hesapsızca sevinip,
Karaca gibi uçup sıçrayıp,
Boynuna kuşağını atıp.
Yağı deyince hazırlanıp.
Kınsız kılıç kuşanıp,
Yeniden yağacak bulut gibi,
Öfkesi yüzüne vurup.
Ecelden çekinmez çoranın
Asilliği görünüp,
Ölümden çekinmez çoranın
Yiğit heybeti görünüp.
Ara yerde at vuran,

Al Muradıl kan bolso,
At cogotup til ukkan,
Bu Külçoro men bolsom,
Bu talaada körünsö,
Külügüm kantip bereyin,
Kürpüldöşüp köröyün.
Asıl başım barında,
Tulparım kantip bereyin,
Kuturgan okşoyt kuu kıtay,
Kulcuñdaşıp köröyün.
Ayza karmap, top buzup,
Acalım cetse okko uçup,
Dagdırdan aman bolso can,

O Muradıl han ise,
At yitirip söz işiten,
Bu Külçoro ben isem,
Bu bozkırda görünse,
Yürüğümü nasıl vereyim,
Gürüldeşip bir göreyim.
Asil başım var iken,
Tulparımı nasıl vereyim,
Kudurmuş besbelli kurnaz Kıtay,
Boy ölçüşüp göreyim.
Mızrak tutup, küme bozup,
Ecelim gelse okla uçup,
Kaderden sağ kalırsa can,

Surtelkim tartıp mineyin,
Kaynap catkan san kolun,
Kakanga çeyin süröyün.
Ceke colun çalayın,
Canım çıgıp baratat,
Ceke özüm barayın! –
Dep, öşöntüp, kep aytıp,
Almambet uulu Külçoro,
Beecay katın Kanıkey,
Betteşken coogo kiysin – dep,
Bet alıp, salıp tiysin – dep,
Belekke bergen bir buyum,
Kiyingende çoronun,
Kindiginin başınan.
Şaşıp kiyip cügürüp,
Samsaalagan büçüsün
Art cagına tüyünüp.
Kıztalaktı kördüñbü,
Kıtay kelet degende,
Kabagım debey, kaş debey,
Kız kaynın körçü nemedey,
Kızarıp külüp süyünüp,
Kabırganın sebildi,
Tuş-tuş cerdin baarına,
Casagan eken enesi,

Surtelki'yi çekip bineyim,
Kaynayan sayısız ordusunu,
Kakan'a dek süreyim.
Yolunu tek başıma gözleyeyim,
Canım çıkıp gidiyor,
Tek başıma varayım! –
Deyip, böylece söz söyleyip,
Almambet oğlu Külçoro,
Yaman kadın Kanıkey,
Yüzleşen yağıya karşı giysin – diye,
Yönelip saldırıp vursun – diye,
Armağan verdiği bir giyim,
Giyindiğinde çoranın,
Göbeğinin başından.
Aceleyle giyip koşup,
Sarkan bağcıklarını
Arka yanına düğümleyip.
Şu yumurcağı gördün mü,
Kıtay geliyor deyince,
Kaşım demeden, göz demeden,
Kaynını gören kız gibi,
Kızarıp gülüp sevinip,
Kaburga zırhını,
Dört bir yanın hepsine,
Yapmış imiş anası,

Ok ötpöy turgan temirden.
Kokongo korduk salganda,
Kokuylatıp kocodon
Tartıp algan kara ton.
Ok ötpöstün sırtınan,
Kara tondu kiygizdi,
Kadır Alda col berse,
Kazatıñ mınday bolsun – dep,
Şamdagayı bolcolsuz,
Kabarıñda bar beken,
Sar-Arkanı cerdegen,
Salmaktuu kıyın er degen.
Kök ötüktün ökçösü,

Ok geçmez demirden.
Kokon'a zulüm saldığında,
Feryat ettirip hocadan
Çekip aldığı kara kürk.
Ok geçmezin üstünden,
Kara kürkü giydirdi,
Kadir Allah yol verirse,
Gazan böyle olsun – diye, Çevikliği ölçüsüz,
Haberin var mıdır,
Sar-Arka'yı yurt edinen,
Ağırbaşlı yaman er denen.
Gök çizmenin ökçesi,

	Aydarkandın Kökçösü,	*Aydarkan'ın Kökçö'sü,*
	Itkeldüü sorpo, mayluu et,	*İlikli çorba, yağlı et,*
	Moyununa çalınıp,	*Boynuna dolanıp,*
	Oyboylogon kazaktan,	*Oy-boylayan Kazak'tan,*
	Al Koñurbay Kalçada	*O Koñurbay Kalça'da*
112670	Olcogo kalgan Kögala.	*Ganimet kalan Kögala.*
	Oşo bolor soguşta	*Olacak o savaşta*
	Er Külçoro balanı	*Er Külçoro çocuğu*
	Kögalaga mingizdi.	*Kögala'ya bindirdi.*
	Bölüngön böksö col menen,	*Ayrılan yamaç yoluyla,*
	Adis bolgon er Bakay,	*Usta olan er Bakay,*
	Külçoronu cürgüzdü.	*Külçoro'yu yürüttü.*
	Külçoronun artınan.	*Külçoro'nun ardından.*
	Muradıldın dartınan,	*Muradıl'ın derdinden,*
	Kabarıñda bar beken,	*Haberin var mıdır,*
112680	Keñ Alaydı cerdegen,	*Geniş Alay'ı yurt edinen,*
	Kep kılsa Oygut el degen.	*Söz edilse Oygut el denen.*
	Oygut kanı Akbaltay	*Oygut hanı Akbaltay,*
	Bettep mende ceñbegen	*Yüzleşip kimsenin yenmediği,*
	Bet alıp mende kelbegen,	*Karşısına kimsenin gelmediği,*
	Ak sakalı bir kuçak,	*Ak sakalı bir kucak,*
	Atası bolçu bu curttun,	*Atası idi bu yurdun,*
	Oşol Akbaltay uulu er Çubak	*İşte o Akbaltay oğlu er Çubak*
	Oñuraytıp közüñdü,	*Belertip gözünü,*
	Alışıp adamdın alı cetpegen	*Güreşip insan gücünün yetmediği*
112690	Karga, kuzgun cebesin.	*Karga, kuzgun yemesin.*
	Arıslandın tişi ötpögön,	*Arslanın dişinin işlemediği,*
	Aç aykırık, kuu süröön,	*Aç nara, kuru uğultu,*
	Kıyamat ketken Çubaktan,	*Ahirete göçen Çubak'tan,*
	Kırgınga tuugan çunaktan	*Kırım için doğmuş yavuzdan*
	Belekke kalgan Kançoro,	*Armağan kalan Kançoro,*
	Kançoro cayı momınday,	*Kançoro'nun hâli şöyledir,*
	Enesin Kambar alıptır,	*Anasını Kambar almıştır,*
	Kambar da Manas çorosu,	*Kambar da Manas çorası,*
	Çoro degen çogool söz,	*Çora denen yavuz sözdür,*
112700	Kabılandın coroosu,	*Kaplanın yol yoldaşı,*
	Oşo turgan Kançoro,	*İşte o duran Kançoro,*
	Bargan eken cügürüp,	*Varmış imiş koşarak,*

	Bakay erdin aldına,	*Bakay erin önüne,*
	Semeteydin canına,	*Semetey'in yanına,*
	Maralday çurap tüyülüp,	*Maral gibi seğirtip sıçrayıp,*
	Çubaktan kalgan çoñ kise,	*Çubak'tan kalan koca kese,*
	A düynö ketken şerlerdin,	*Öbür dünyaya göçen aslanların,*
	Zayıpuruş erlerdin	*Cenk eri yiğitlerin*
	Arbagına calınıp,	*Ruhuna yalvarıp,*
112710	Kaalap tursañ Muradıl,	*İstersen eğer, Muradıl'a,*
	Abalarım barayın.	*Ağalarım, ben varayım.*
	Aba, Bakay, Semetey,	*Ağa Bakay, Semetey,*
	Bulardın tilin albasam,	*Bunların sözünü tutmazsam,*
	Azır ölüp kalayın.	*Şimdi ölüp kalayım.*
	Kaşatka çıgıp turuşup,	*Yara çıkıp durarak,*
	Karsıldaşıp uruşup,	*Çatır çatır vuruşup,*
	Çama kelse top buzup,	*Gücüm yetse küme bozup,*
	Çark cetpese okko uçup,	*Gücüm yetmezse okla uçup,*
	Ölüp kalsa kokustan,	*Ölüp kalırsak ansızın,*
112720	Düynödön ötsök okustan,	*Dünyadan göçersek kazara,*
	Bakay kan menen Semetey,	*Bakay han ile Semetey,*
	Iymandan ısık eki abam,	*İmandan sıcak iki ağam,*
	Kuturgandın kuldarı,	*Kudurmuşun kulları,*
	Talaada kaldı debesin,	*Bozkırda kaldı demesin,*
	Ak çüçtödöy kayran öñ,	*Ak patiska gibi aziz beniz,*
	Çabışıp çamañar kelse,	*Vuruşup gücünüz yeterse,*
	Ölüp kalgan baldardın	*Ölüp kalan çocukların*
	Belinen karmap büktöp ket,	*Belinden tutup katlayıp git,*
	Mingenine cüktöp ket.	*Bindiğine yükleyip git.*
112730	Köölöp cerdi oyup ket,	*Kazıp yeri oyup git,*
	Koluñ menen tabıştap,	*Elinle teslim edip,*
	Biz çirkindi koyup ket,	*Biz zavallıları gömüp git,*
	Anan Talas barsañar,	*Sonra Talas'a varırsanız,*
	Belgilüü enem Kanıkey,	*Namlı anam Kanıkey,*
	Beş arkar cıldız batkıça,	*Beş-arkar yıldızı batana dek,*
	Beş kayra col emizgen.	*Beş kez daha emzirmiştir.*
	Er Semetey baatırga	*Er Semetey bahadıra*
	Bekem tuugan kılam dep,	*Sağlam kardeş kılayım diye,*
	Bul akısı bar ele,	*Bu hakkı var idi,*
112740	Akısınan keçsin de,	*Hakkından vazgeçsin de,*

Mından bölök kebim cok!»
Kök temirden tuulga
Kömkörö başka kiydi ele,
Başka kaptap çarayna,
Tolu boydu topçulap,
Toltoyuñku kızıl bet,
Temir menen üpçülöp,
Buruusu kança, sebildi,
Buzbay kiydi Kançoro
Ok ötpöy turgan temirdi.
Tiktese közdü kandırgan,
Muştasa koldu taldırgan,
Maşaanın murdu batpagan,
Barañdın ogu ötpögön,
Ayzanın uçu teşpegen,
Calpagınan söktürgön,
Bolot egep ciberip,
Ortosuna töktürgön.
Cakası bolot, ceñi cez,
Içi cibek – atiles.
Kalıñdıgı boyu kez,
Karan kalgan boz çepken,
Aşagandan maşagan,
Kımbatım baldar kiysin – dep
Cerdegen curtu dalay bar,
Kıraan katın Kanıkey,
Kacıbay coogo tiysin – dep,
Kırk kez kurgan zındanda
Bilbey koysom beker – dep.
Kakançı dep çuu tartıp,
Oncoñdogon baldarga,

Opsoloñu opsuz dep.
Ok cañılıp keter dep,
Beren eneñ Kanıkey,
Belgilep kılgan boz çepken
Kançorogo kiygizdi.
Cılmañdagan Kulansur
Kançorogo mingizdi.

Bundan başka sözüm yok!»
Gök demirden tolgayı
Kapatıp başına giymişti,
Başa geçirip aynalı zırhı,
Dolu bedeni düğmeleyip,
Dolgunca kızıl yüzlü,
Demir ile donatıp,
Nice burması olan zırhı,
Bozmadan giydi Kançoro,
Ok geçmez demiri.
Baksa gözü kamaştıran,
Yumruklasa eli uyuşturan,
Fitilli tüfeğin burnu batmayan,
Baran tüfeğinin oku geçmeyen,
Mızrağın ucu delmeyen,
Yassısından ördürülmüş,
Çelik eğeleyip döküp,
Ortasına döktürülmüş.
Yakası çelik, kolu pirinç,
İçi ipek – atlas.
Kalınlığı arşın gelen,
Kalası boz cepkeni,
Aşkından da aşkın olan,
Kıymetlim çocuklar giysin – diye Yurt
tuttuğu eli çoktur,
Kıraan kadın Kanıkey,
Yılmadan yağıya değsin – diye,
Kırk arşın kurulmuş zindanda
Bilmeden kalırsam boşuna – diye.
Kakançı diye çığlık koparıp,
Kabına sığmaz çocuklara,

Taşkınlığı ölçüsüz diye.
Ok şaşıp değer diye,
Yiğit anan Kanıkey,
Nişanlayıp yaptığı boz cepkeni
Kançoro'ya giydirdi.
Kıvrak yürüyen Kulansur'u
Kançoro'ya bindirdi.

Kulansur cayın aytayın,
Kulansur cayı momunday:
Almambettin Sarala,
Uşul eköö uyalaş,
Kabılan Almañ berendin,
Taş-Köpürö şaarında,
Atası Azizkandın aylında.
Kapırlardan Ezkara
Tokşukerden Boroonçu,
Kalmaktardan Oroñgu.
Buygat uulu Muzkindik,
Badanaçan Mañkuş alp,
Baarı kirgen çagında,
Keçilderden Koñurbay,
Dagı kirgen çagında.
Kandıgın karap kılganda,
Kalıñ curtun talkalap,
Kırk uruu kıtay kırgızda,
Kırk çorosun kırdırıp,
Enesin şeyit keçirip,
Kapalanıp kaygırıp,
Kandıgınan ayrılıp.
Eer beldey sarı kır.
Altın kazçu ken ele,
Alakeñ tapkan cer ele.
Keri kalgan Beecinde,
Taş-Köpürö kayran şaar,
Eli kalgan Beecinde.
Kalaymandı salganda.

Kulansur'un hâlini söyleyeyim,
Kulansur'un hâli şöyledir:
Almambet'in Sarala'sı,
Bu ikisi bir yuvadan,
Kaplan Almañ yiğidin,
Taş-Köpürö şehrinde,
Atası Azizkan'ın obasında.
Kâfirlerden Ezkara,
Tokşuker'den Boroonçu,
Kalmaklardan Oroñgu.
Buygat oğlu Muzkindik,
Zırh kuşanan Mañkuş alp,
Hepsinin daldığı çağda,
Keçillerden Koñurbay,
Onun da daldığı çağda.
Hanlığına bakıp durduğunda,
Kalabalık yurdunu paralayıp,
Kırk boy Kıtay kırımında,
Kırk çorasını kırdırıp,
Anasını şehit verip,
Kederlenip kaygılanıp,
Hanlığından ayrılıp.
Eyer beli gibi sarı sırt.
Altın kazılan maden idi,
Alakeñ'in bulduğu yer idi.
Geride kalan Beecin'de,
Taş-Köpürö, aziz şehir,
Eli kalmış Beecin'de.
Kızılca kıyameti saldığında.

Almambettin eli dep,
Atagı mancuu köp kıtay,
Tegerektep alganda,
Kulununda Kulansur,
Al bulüktün içinde,
Kurguyga kalgan cılkı eken.
Keçildin kanı Koñurbay.
Olco kılıp alıptır,
Oloñdogon çoçkonu

Almambet'in eli diye,
Adı Mançu, çok Kıtay,
Çepeçevre sardığında,
Tay iken Kulansur,
O kargaşanın içinde,
Uçuruma kalmış yılkı imiş.
Keçil'in hanı Koñurbay.
Ganimet edip almıştır,
Salınan koca domuz onu

Cılkıga koşup salıptır.
Azıyın sanap kelgende,
Kıyla azıyga toluptur.
Munu menen Kulansur
Kıtaydın malı boluptur.
Tay çagında men munu,
Taloondon algan malım dep,
Moynuna kalmakça burçak
tagıptır. Coo-caragın kiyinip,
Irımı eken çoçkonun,
Iyık at kılıp alıptır.
Köp cılkının içine
Seter koyup salıptır.
Cılkıdan karmap Kançoro,
Serpişke minip alıptır.
Kup ok ötpös kiygizip,
Kulansurdu mingizip,
Köz cetpegen urçukka,
Kömkörülgön tumşukka
Kançoronu ciberdi.
Caaday uçup Kançoro,
Calañkıç* sınduu er çirkin,
Canakı cerge, bardı emi,
Manastın uulu Semetey
Tınç bolgondo kieri
Kök sülöösün suusardan
Körköm kılgan çoñ börktü,
Törösüngön er çirkin,
Töbödön culup aldı emi,
Ak kurcundun içine

Alıp kelip saldı emi.
Kök temirden tubulga,
Tubulganın aldınan,
Körköm topu çarayna,
Kömkörö başka kiydi ele,
Kaşatı kööhar baymaluu,
Bagalegi saymaluu.
Kerip temir madatkan,

Yılkıya katıp salmıştır.
Yaşını sayıp geldiğinde,
Epey yaşa dolmuştur.
Böylece bu Kulansur
Kıtay'ın malı olmuştur.
Tay çağında ben bunu,
Yağmadan aldığım malım diye,
Boynuna Kalmakça tasma
takmıştır. Cenk pusatını kuşanıp,
Domuzun uğur inancıymış,
Kutsal at edinmiştir.
Çok yılkının içine
Adak atı diye koymuştur.
Yılkıdan yakalayıp Kançoro,
Çarpışmaya binmiştir.
Tam ok geçmezi giydirip,
Kulansur'a bindirip,
Göz yetmez çıkıntıya,
Kapaklanan burna
Kançoro'yu gönderdi.
Yay gibi uçup Kançoro,
Calañkıç misali yaman er,*
Demin dediğim yere vardı şimdi,
Manas'ın oğlu Semetey'in
Barış zamanında giydiği
Gök vaşak ile samurdan
Görkemli yapılmış koca börkü,
Bey gibi kurulan yaman er,
Tepeden çekip aldı şimdi,
Ak heybenin içine

Alıp getirip koydu şimdi.
Gök demirden tolga,
Tolganın altından,
Görkemli takke, aynalı zırh,
Kapatıp başına giymişti,
Kaşı cevher kakmalı,
Paçası nakışlı.
Gerip demirle berkitilmiş,

	Keltenin ogun calatkan.	*Kelte tüfeğin okunu yalatan.*
	Kerişke kiyçü Kandagay,	*Cenkte giyilen Kandagay,*
	Için cibek iştetken.	*İçini ipekle işletmiş.*
	Kızıl köynök ayça bel,	*Kızıl gömlekli, ince belli,*
	Kıltıldagan suluuga,	*Salınan güzele,*
	Segiz cıl tınbay tiştetken.	*Sekiz yıl durmadan dişletmiş.*
112860	Aytsa kızık muñu bar,	*Anlatsa ilginç derdi var,*
	Az bolgondo karanda	*En azından o zavallının*
	Miñ baytaldık kunu bar.	*Bin kısraklık pahası var.*
	Bar tonunun üstünön	*Olanca kürkünün üstünden*
	Cakası altın, ceñi cez,	*Yakası altın, kolu pirinç,*
	Koş badana torgoy köz,	*Çift kat zırh, halkaları serçe gözü,*
	Keleme caka, keñ kürmö,	*Keleme yaka, geniş cepken,*
	Kerişke kirse ok ötpös,	*Cenge girse ok geçmez,*
	Atası Manas Ayköldön	*Atası Manas Aykol'dan*
	Muraska kalgan Akolpok,	*Miras kalan Akolpok,*
112870	Akolpoktu kiydi emi,	*Akolpok'u giydi şimdi,*
	Bilgen adam aytçu ele,	*Bilen kişi söylerdi,*
	Asmandan tüşkön Boz kise,	*Gökten inen Boz kese,*
	Bilbegen adam aytçu ele,	*Bilmeyen kişi söylerdi,*
	Kokongo korduk salganda,	*Kokon'a zulüm saldığında,*
	Kocodon tartıp algan dep.	*Hocadan çekip almış diye.*
	Ala çapan kocodo,	*Ala cübbeli hocada,*
	Mınday kise bolobu?	*Böyle kese olur mu?*
	Kıykırıp belge çalganda,	*Haykırıp bele doladığında,*
	Kırk çilten coldoş bir bolgon	*Kırk çilten yoldaş bir olmuş,*
112880	Murunku ketken Manastan	*Önceden göçen Manas'tan*
	Muraska kalgan Boz kise,	*Miras kalan Boz kese,*
	Burulup belge çaldı ele,	*Dönüp bele dolamıştı,*
	Çılgıy kurçtan Sırnayza,	*Halis çelikten Sırnayza'yı,*
	Çın koluna aldı emi.	*Sağ eline aldı şimdi.*
	Korozdoy bolgon kayran şer,	*Horoz gibi aziz aslan,*
	Bilgiç Bakay karıya,	*Bilge Bakay ihtiyar,*
	Kozgolbogon kayran er,	*Yerinden oynamaz aziz er,*
	Köödöndö neçen sanaa bar,	*Göğsünde nice düşünce var,*
	Töşündö şumduk cara bar,	*Bağrında müthiş yara var,*
112890	Muradıl kıyın ekenin	*Muradıl'ın yaman olduğunu*
	Murdatan beri bildi ele,	*Öteden beri bilirdi,*

	Altın taman üzöñgü,	*Altın tabanlı üzengi,*
	Opol-Toodoy Buurulga	*Opol Dağı gibi Buurul'a*
	Teppey çurkap mindi emi.	*Basmadan sıçrayıp bindi şimdi.*
	Kök kaykıgan bel közdöp,	*Gök gibi kavisli bel gözleyip,*
	Köz cetpegen cer közdöp,	*Göz yetmez yeri gözleyip,*
	Kökcal Semeñ cürdü ele.	*Bozkurt Semeñ yürümüştü.*
	Oluya uulu Er Bakay,	*Evliya oğlu Er Bakay,*
	Baatır Bakay abañdın,	*Bahadır Bakay ağanın,*
112900	Ilaaçınday ık bilgen	*Şahin gibi yön bilen*
	Iktuulugu dagı bar.	*Ustalığı dahi var.*
	Colbors Bakay abañdın	*Kaplan Bakay ağanın,*
	Coonun aylasın bilgen abıdan, Col boyunda Kapka-Taş	*Yağının çaresini bilen hakkıyla, Yol boyunda Kapka-Taş*
	Mıktuulugu dagı bar.	*Yamanlığı dahi var.*
	Cebeden murun cetüüçü,	*Okdan önce yetişen,*
	Ilgiçtigi dagı bar.	*Atikliği dahi var.*
	Altı ayçılık azaptı	*Altı aylık azabı*
	Azır bilet Bakaydın,	*Şimdiden bilir, Bakay'ın,*
	Bilgiçtigi dagı bar.	*Bilgeliği dahi var.*
112910	Moldo menen moldo ösüp,	*Molla ile molla büyüyüp,*
	Moldoloru koldo ösüp	*Mollaları elde büyüyüp,*
	Alimdigi dagı bar.	*Âlimliği dahi var.*
	Bolboy içken bozonu,	*Durmadan içtiği bozası,*
	Bozdotup urgan koconu,	*İnletip dövdüğü hocası,*
	Alıp içken araktu,	*Alıp içtiği rakısı,*
	Alıp catkan koynuna,	*Koynuna alıp yattığı,*
	Aynektey suluu calaptı.	*Billur gibi güzel yosması.*
	Zalimdigi dagı bar.	*Zalimliği dahi var.*
	Kırk çoronun baarısı,	*Kırk çoranın tamamı,*
112920	Kıyın müşkül uşunday.	*Çetin müşkül işte böyle.*
	Kırgıl, Bakay karısı,	*Kırgıl'ı, Bakay yaşlısı,*
	Kılça ayanbay cön ele,	*Kıl kadar esirgemeden düpedüz,*
	Kırılıp ketçü baarısı.	*Kırılıp giderdi hepsi.*
	Bilbegendi bilgizgen,	*Bilinmezi bildiren,*
	Tuybagandı tuyguzgan,	*Sezilmezi sezdiren,*
	Tuura, Bakay oluya.	*Doğrusu, Bakay evliya.*
	Kök sülöösün börk kiyip,	*Gök vaşak börkü giyip,*
	Kögala kalkan oynogon,	*Gökala kalkan oynatan,*

	Başın bargek bölögön	*Başını sorguçla süsleyen,*
112930	Ayagın miñ altınga cölögön,	*Ayağını bin altına dayayan,*
	Baarını körgön karıya,	*Her şeyi görmüş ihtiyar,*
	Baygambar çalış oluya.	*Peygamber misali evliya.*
	Caman aytsa tañılbas.	*Kem söylense aldanmaz.*
	Kargan Bakay abakem,	*Kocamış Bakay ağacığım,*
	Karañgıda karsaktın,	*Karanlıkta bozkır tilkisinin,*
	Izin kuusa cañılbas.	*İzini sürse şaşmaz.*
	Bölüngön erdi karañız.	*Ayrılan ere bakınız.*
	Cıla basıp cılkı aydap,	*Usul basıp yılkı sürüp,*
	Börü Bakay abañız,	*Kurt Bakay ağanız,*
112940	Ayday tüşüp cılkını	*Sürüp inip yılkıyı*
	Kapka-Taşka toktodu.	*Kapka-Taş'ta durdu.*
	Karıganda abakeñ	*Kocamışken ağacığın*
	Kaçankı cindi coktodu.	*Eskinin yitiğini yokladı.*
	Oodarılsa kuu düynö	*Devrilse kahpe dünya,*
	Obolku tüştü esine,	*Önceki düştü aklına,*
	Baykap tursa Bakayga,	*Bakıp dursan Bakay'a,*
	Bayırkı tüştü oyuna.	*Eski günler düştü fikrine.*
	Kañırıgı bek tütöp,	*İçi yanıp tüterek,*
	Kabılan Bakay at aldı.	*Kaplan Bakay at saldı.*
112950	Itelgidey kayran köz,	*Doğan gibi aziz göz,*
	Irmebey turup caş aldı.	*Kırpmadan durup yaş aldı.*
	Coo cooloçu colbors baş,	*Yağıyı yağılayan kaplan baş,*
	Conoko kalıp kaldımbı.	*Geride mi kalıp kaldım.*
	El aldında esil baş,	*El önünde değerli baş,*
	Cılkı cayıp aldımbı.	*Yılkı mı güder oldum.*
	Kurumak boldum amanat,	*Yok olası oldum, emanet can,*
	Kurdaşım Manas ala cat!	*Yoldaşım Manas, al götür beni!*
	Ay karañgı bürkölsö,	*Ay karanlık, hava kapansa,*
	Tünü kanday bolot dep,	*Gecesi nasıl olur diye,*
112960	Atışka kirgen baldardın	*Çatışmaya giren çocukların*
	Atañdın körü, ey arman,	*Atanın mezarı, ey hasret,*
	Köptügün körsöñ kara kurt.	*Çokluğunu görsen kara kurt.*
	Künü kanday bolot dep,	*Günü nasıl olur diye,*
	Aykırgan çuunu bile elek, Karmaşkan kaçıp kutulbas,	*Naralı çığlığı bilmez daha, Tutuşan kaçıp kurtulmaz,*
	Muruntadan bul baldar	*Öteden beri bu çocuklar*

Aykırıp coogo tie elek,
Tüptüü Beecin uluu curt,
Coo aylasın bile elek.
Tutanıp ölgön Muradıl
Tuura col menen celebi,
Dümögün körgön men elem.
Al baldarga körünböy.
Tuş-tuşka kabar berebi?
Çoñ kara atın baylagan,
Kakançındın Çıma-Çın,
Tuura cagı Bakburçun,
Kalday uulu kapırıñ,
Kan Koñurbay baatırıñ,
Azar tümön kol bolup,
Az gana emes mol bolup,
Atagın ukkan kulagan,
Bozala munar too bolup,
Kaldaydın uulu kapırga,
Asman cargan çuu bolup,
Altımış caysañ kencesi,
Kakandın curtu kamınıp,
Kan Koñurbay baatırga.
Kalıñ kıtay, tümön kol,
Dagdırga bolboyt çoñ adep,
Aygay salıp çamınıp...
Körböy kalıp okustan,
Er Muradıl baatırdın,
Kabarı cetip kokustan,
Bötön col menen celebi
Kakançının Beecinge
Kara kurttay kalkı bar,
Asmandan kün bürkölüp,
Karmaşkandı cön koyboy,
Bakay erdin başına
Kanın iççü saltı bar.
Kaçandan beri al kıtay,
Çımınday can çırkırap,
Kaarı mıktı karkıbar,
Çerigi bar, kolu bar,

Haykırıp yağıya değmiş değil,
Köklü Beecin, ulu yurt,
Yağı çaresini bilmez daha.
Tutuşup ölesi Muradıl
Doğru yoldan mı koşar,
Belasını gören ben idim.
O çocuklara görünmeden.
Dört yana haber mi verir?
Koca kara atını bağlayan,
Kakançın'ın Çıma-Çın'ı,
Doğru yanı Bakburçun,
Kalday oğlu kâfirin,
Han Koñurbay bahadırın,
Binlerce tümen ordu olup,
Az değil, pek bol olup,
Adını duyan yıkılmış,
Bozca pus dağ olup,
Kalday'ın oğlu kâfire,
Göğü yaran çığlık olup,
Altmış beyzadenin küçüğü,
Kakan'ın yurdu hazırlanıp,
Han Koñurbay bahadıra.
Kalabalık Kıtay, tümen ordu,
Kadere kâr etmez büyük edep,
Nara atıp saldırıp...
Görmeden kalıp ansızın,
Er Muradıl bahadırın,
Haberi ulaşıp ansızın,
Başka yoldan mı koşar
Kakançın'ın Beecin'ine,
Kara kurt gibi halkı var,
Gökten gün kapanıp,
Tutuşanı sağ koymaz,
Bakay erin başına
Kanını içmek töresi var.
Nicedir o Kıtay,
Sinek gibi can çırpınıp,
Kahrı güçlü koca heybetli,
Çerisi var, ordusu var,

Çenebey kaptap adamdı,
Çettetip iyçü molu bar.
«Kızıl-Kıya cerdegen,
Kırk uruu kıtay el ele,
Kırımdın uulu Muradıl
Kıyla cıl tınbay salışıp, Kıyla dümök er ele
Kırgının körüp kıtaydın
Ogoydon çıkkan on tört at,
Kıynalgan Bakay men elem. Keñ-Türgöndün oyunan
Kaarluu kıtay, kalıñ curt Boz-Uçuktun boyunan

Ölçüsüz basıp insanı,
Süpürüp atan bolluğu var.
«Kızıl-Kıya'yı yurt edinen,
Kırk boy Kıtay el idi,
Kırım'ın oğlu Muradıl
Nice yıl durmadan çarpışıp, Hayli belalı er idi,
Kıtay'ın kırımını görüp
Ogoy'dan çıkan on dört at,
Bunalan Bakay ben idim. Keñ-Türgön'ün ovasından,
Kahırlı Kıtay, kalabalık yurt Boz-Uçuk'un boyundan,

Cerge tolgon kalkı bar,
Kanın içmek saltı bar,
Dümögü artık el ele,
Türlönüp eçen salışıp,
Çok-Tabılgı caylagan,
Atışa çıga coo kelse,
Astıga salıp aydagan.
Açuusuna kabılsa,
Azuuga salıp çaynagan.
Okçontoyun sologon,
Karşı çıgıp kun izdep,
Kazat kıldık aga dep,
Atasının sırdaşı,
Aytıluu Bakay kurdaşı,
Köp cılkının artınan,
Koñurbaydın dartınan,
Altımış sanaa bir kelip,
Çımınday canga küç kelip,
Kökcal Bakay abası,
Köp cerge ketip sanaası:

Yere dolan halkı var,
Kan içmek töresi var,
Belası aşkın el idi,
Türlü kılığa girip nice çarpışıp,
Çok-Tabılgı'yı yaylayan,
Ateş açıp yağı gelse,
Önüne katıp süren.
Öfkesine rastlanırsa,
Azıya vurup çiğneyen.
Okluğunu dolduran,
Karşı çıkıp kan bedeli arayıp,
Ona gaza kıldık diye,
Atasının sırdaşı,
Adı anılan Bakay yoldaşı,
Çok yılkının ardından,
Koñurbay'ın derdinden,
Altmış düşünce bir gelip,
Sinek gibi cana güç gelip,
Bozkurt Bakay ağası,
Çok yere gidip düşüncesi:

Tiyip ketken kezi ele,
Alptarı cöö kaldı dep,
Kakandagı Koñurbay,
Kabar berer kezi ele.

Vurup gittiği çağ idi,
Alpleri yaya kaldı diye,
Kakan'daki Koñurbay'a,
Haber verecek çağ idi.

Tutangırdın özü ele,
Tuuraga közüm salayın,
Kaşat col menen celdirbey, Kurup kalgan köödöndü
Kakanga kabar berdirbey,
Köp oylonup, muñ alıp.
Kabarın karmap alayın». –
Köz çılpakka aylanıp,
Dep, öşöntüp, Bakay kan,
Köönü baykuş kirildep,
Kayrattanıp çamınıp,
Kayıptan akıl tabılıp,
Karçıgaday kamınıp,
Amazın şaşıp okunup,
Kökçoloktu tokunup
Üç berenden çoçunup,
Kara coltoy karılık,
Kasiettüü abaña
Karşı kelgen ubagı,
Kaygırbay Bakay turabı?
Kaygırıp kalgan sebebi,
Ölüüçüdöy türlönüp,
Ötkön eken ubagı,
Astındagı mingeni,
Bayırkı kezin surasañ,
Calduu kızıl, kalduu kök
Alışsa candı köy kılgan,
Çabışka mingen Kök tulpar, Kambıl Bakay emespi.
Bu kezegin surasañ,
Cal-kuyruktan ayrılıp,
Kökçolok atka konuptur,
Uşu kezde carıktık,
Camanattı boluptur.
Köktulpar atı cogolup,
Kökçolok atka konuptur.
Üstündögü zor Bakay
Kuzgunday közü kızargan,
Uşunday Bakay oluya,

Tutuşasının ta kendisiydi,
Karşıya gözümü salayım,
Yar yolundan koşturmadan, Kurumuş kalan bağrı
Kakan'a haber verdirmeden,
Çok düşünüp gam alıp.
Habercisini yakalayayım». –
Göz çapağa dönüp,
Deyip, böylece, Bakay han,
Gönlü zavallı hırıldayıp,
Gayrete gelip davranıp,
Gaipten akıl bulunup,
Atmaca gibi hazırlanıp,
Duasını aceleyle okuyup,
Kökçolok'u eyerleyip,
Üç yiğit için kaygılanıp,
Kara uğursuz kocalık,
Kutlu ağana
Karşı geldiği vakittir,
Kaygılanmadan Bakay durur mu?
Kaygılanıp kalmasının sebebi,
Ölecekmiş gibi benzi dönüp,
Geçmiş imiş vakti,
Altındaki bindiği,
Eski çağını sorarsan,
Yeleli kızıl, benli gök
Tutuşsa canı yakıp kavuran,
Cenge bindiği Gök tulpar, Becerikli Bakay değil mi.
Bu çağını sorarsan,
Yele ile kuyruktan ayrılıp,
Kökçolok adını almıştır,
Şimdilerde o garip,
Kötü üne düşmüştür.
Köktulpar adı yitip,
Kökçolok adını almıştır.
Üstündeki ulu Bakay,
Kuzgun gibi gözü kızarmış,
İşte böyle Bakay evliya,

Et ketip, moynu uzargan.
Kankor Manas barında
Muun ketken bılkıldap,
On eki müçö, seksen söök
On eki birge kol bergen

Eti gidip boynu uzamış.
Hunhar Manas var iken
Eklemi gevşeyip titreyerek,
On iki uzuv, seksen kemik
On ikisiyle birden el vermiş

Kalgan eken kıltıldap.
Kee bir kündö Bakaydın
Köñülü ketip bölünüp,
Eñkeygende kayran bel
Kat-katınan bögülüp,
Muundu sarı suu alıp,
Çamaa çarçap, al ketip,
Eki közü köp coorup,
Bakay kandan al ketip,
Turu mınday abañız,
Ölüp körgö kirbese,
Tügöngür cayın karañız,
Bakaydın cayı uşunday.
Kança cerge kızmattı
Kılgan Bakay emespi,
Kankor Manas barında,
Tuu tübünö bılk etpey,
Turgan Bakay emespi.
Ayza imerip sayganga,
Arıslan Manas barında,
Dañgıl Bakay emespi,
Bakaydın cayı uşunday,
Astıga salsa ak coltoy,
Aydap cürsö san koldoy,
Batası curttu bayıtkan,
Baykagan eldi carıtkan.
Kırsık çeçer kadır tün,
Bakaydın cayın baykap bil,
Ubagı artık karıya,
Kança cerden kat algan.

Kalmış imiş sallanarak.
Kimi günde Bakay'ın
Gönlü gidip bölünüp,
Eğildiğinde aziz bel
Kat katından bükülüp,
Eklemi sarı su alıp,
Takat tükenip güç gidip,
İki gözü çok sulanıp,
Bakay handan güç gidip,
Hâli böyledir ağanız,
Ölüp mezara girmedikçe,
Tükenesinin hâline bakınız,
Bakay'ın hâli işte böyle.
Nice yerde hizmeti
Kılan Bakay değil mi,
Hunhar Manas var iken,
Tuğ dibinde kıpırdamadan,
Duran Bakay değil mi.
Mızrak çevirip saplamada,
Arslan Manas var iken,
Usta Bakay değil mi,
Bakay'ın hâli işte böyle,
Öne katılsa ak uğurlu,
Sürüp gitse sayısız ordu gibi,
Duası yurdu zenginleştiren,
Gözettiği eli gönendiren.
Belayı çözen kadir gecesi,
Bakay'ın hâlini gözle de bil,
Vakti üstün ihtiyar,
Nice yerden mektup almış.

Oñoy emes er Bakay.
Zayıpuruş atangan,

Kolay değildir er Bakay.
Cenk eri diye ün almış,

Sakalı appak bolso da,	*Sakalı apak olsa da,*
Neçenge caşı tolso da	*Nicesine yaşı dolsa da,*
Balbandıgı başkaça.	*Pehlivanlığı bambaşka.*
Cosunu kımbat Bakaydın	*Töresi kıymetli Bakay'ın*
Corugu kandan bir kança,	*Tavrı handan bir nice üstün,*
Caş adam mınday bolobu,	*Genç insan böyle olur mu,*
Kayran Bakay abamdı,	*Aziz Bakay ağamı,*
113120 Mınday degen adamdın,	*Böyle diyen adamın,*
Egerde işi oñobu.	*İşi asla rast gider mi.*
Koyon tayak kolgo alıp,	*Tavşan başlı değneği ele alıp,*
Koburap Bakay abañız,	*Mırıldanıp Bakay ağanız,*
A cılkının artında	*O yılkının ardında,*
Ayırmaçtay kaykañga,	*Semer kaşı gibi sırta,*
Eer beldey taypañga,	*Eyer beli gibi düzlüğe,*
Kök bulungur urçukka,	*Gök puslu çıkıntıya,*
Kömkörülgön tumşukka,	*Kapaklanan burna,*
Cerge bilgiç er Bakay,	*Yeri iyi bilen er Bakay,*
113130 Kökçolok oozun burdu ele	*Kökçolok'un başını çevirmişti,*
Kabarçı kaçsa kıtaydan,	*Haberci kaçarsa Kıtay'dan,*
Eptep karmap aluuga,	*Bir yolunu bulup yakalamaya,*
Emgekke başın saluuga,	*Zahmete başını koymaya,*
Kargan Bakay abañız,	*Kocamış Bakay ağanız,*
Atayı karap turdu ele,	*Özellikle bakıp durmuştu,*
Murunku Bakay abañız,	*Eski Bakay ağanız,*
Bite kaynap kıtayga,	*Bit kaynayan Kıtay ile,*
Birge öskönün karañız,	*Birlikte büyüdüğüne bakınız,*
Eñ kıykırgan çıñıldak	*En çok bağıran cıyaklamanın*
113140 Irın da bilet kıtaydın,	*Ezgisini de bilir Kıtay'ın,*
Kaysı cak menen kol salar	*Hangi yandan saldıracağını,*
Sırın da bilet kıtaydın.	*Sırrını da bilir Kıtay'ın.*
Artık bilgiç karıya,	*Fazlasıyla bilge ihtiyar,*
Kamınıp Bakay oluya,	*Hazırlanıp Bakay evliya,*
Astındagı Kökçolok,	*Altındaki Kökçolok'un,*
Tartıp oozun turdu ele.	*Dizginini çekip durmuştu.*
Köz cetpegen munarık,	*Göz yetmez pusa,*
Köbünçö kara talaaga	*Çoğunca kara bozkıra,*
Carluu çuñkur kıyaga,	*Yarlı çukur yamaca,*
113150 Kayıp baspas çuboogo	*Yaban geçmez keçiyoluna,*

Kayran Bakay abakem
Közün salıp turdu ele.
Kapıyadan söz tapkan,
Kargan Bakay abañdın
Kambıldıgı dagı çın.
Kayguulga çıksa col çalgan,
Kayran Bakay abañdın
Dañgıldıgı dagı çın.
Abañ Bakay kökcaldın
Ak sakalı suyulup,
Aytkan sayın oozunan
Kohar, şeker kuyulup.
Coo börüsü er Bakay
Colu katkan baldardın
Cosunu kanday bolor dep,
Conoko karap turdu ele.
Çöñörlüünün belinen,
Can cürbös kara talaanın
Tömönkü munar ceeginen
Orgup-orgup çañ çıgat,
Oşo çañdı körgöndö
Bakay erden can çıgat.
Orgugan çañdı karasa,
Orunduu cagın kaalasa,
Astındagı mingeni
Köböş kandın Köktelki,
Köktelkinin çañı eken.
Üstündögü mingeni,
Atka oyunçu, cöö külük,
Cöö celdettey can eken.
Berencini salınıp,
Belendenip celiptir.
Altı külük at alıp,
Kırımdın uulu kapırdan,
Er Muradıl baatırdan
Kakandın mıktı kanına,
Kan Koñurbay şaarına,
Kabarga celdet cürüptür.

Aziz Bakay ağacığım
Gözünü dikip durmuştu.
Ansızın söz bulan,
Kocamış Bakay ağanın
Becerikliliği dahi gerçek.
Karakola çıksa yol gözleyen,
Aziz Bakay ağanın
Ustalığı dahi gerçek.
Ağan Bakay bozkurdun
Ak sakalı seyrelip,
Söyledikçe ağzından
Cevher, şeker dökülüp.
Yağı kurdu er Bakay,
Bahtı bağlı çocukların
Hâli nasıl olur diye,
Sırttan bakıp durmuştu.
Çöñörlü'nün belinden,
Can gezmez kara bozkırın
Aşağıdaki pus kıyısından
Fışkır fışkır toz çıkar,
O tozu gördüğünde
Bakay erden can çıkar.
Fışkıran toza baksa,
Doğrusunu bilmek isterse,
Altındaki bindiği
Köböş hanın Köktelki'si,
Köktelki'nin tozu imiş.
Üstündeki binicisi,
At üstünde oyuncu, yayan yürük,
Yaya cellat gibi can imiş.
Zırh gömleğini kuşanıp,
Hazırlanıp koşmuştur.
Altı yürük at alıp,
Kırım'ın oğlu kâfirden,
Er Muradıl bahadırdan,
Kakan'ın yaman hanına,
Han Koñurbay şehrine,
Habere cellat yürümüştür.

Bir kişige bilinbey,
Bir adamga körünböy,
Tutanıp ölgön al çoçko
Tuş-tuşka kabar berüügö,
Bakay kandın Kökçolok,
Azar-tümön kol menen,
Cer ayrılgan col menen,
Cel kayıptay karasaat,
Cetip kayra aluuga,
Muradıl baştap miñ kolun
Boorgo kamçı cegen soñ
Acıratıp aluuga.
Aç aykırık tuu menen,
Adamga batpas çuu menen
Bolboy uçup kalıptır.
Cööceldet kelip kalıptır, Ebegeysiz şer Bakay
Cööceldetti körgöndö,
Adamdan artık oluya.
Adamdan artık oluya,
Abakeñ Bakay karıya,
Astındagı Kökçolok,
Azı kalıp köbü cok,
Abaylap tursañ, karılık,
Celdetti karap turdu ele,
Uşunday eken düynö çok.
Muradıldın çoñ celdet
Örü kalgan örttöngür
Başın cerge sala albay,
Oyrottu buzar şer eken.
Baştakıday arıştı
Örttöngön doñuz alalbay.
Atka mingen kelbeti,
Öksütüp salar beken dep,
Kayratı kıyın can eken,
Ötkörö bilgiç er Bakay
Astındagı Kökçolok
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Köz üstündö kara kaş

Bir kişiye bilinmeden,
Bir insana görünmeden,
Tutuşup ölesi o domuz
Dört yana haber vermeye,
Bakay hanın Kökçolok'u,
Binlerce tümen orduyla,
Yer yarılan yoldan,
Yel perisi gibi tez koşan,
Yetişip geri almaya,
Muradıl başta bin ordusunu
Böğrüne kamçı yedikten sonra
Ayırıp kurtarmaya.
Aç nara, tuğ ile,
İnsana sığmaz çığlıkla
Durmadan uçup gitmiştir.
Yaya cellat gelip durmuştur, Ölçüsüz aslan Bakay,
Yaya cellatı gördüğünde,
İnsandan üstün evliya.
İnsandan üstün evliya,
Ağacığın Bakay ihtiyar,
Altındaki Kökçolok,
Azı kalıp çoğu yok,
Dikkat etsen, kocalık,
Cellata bakıp durmuştu,
Böyleymiş dünya koru.
Muradıl'ın koca cellatı,
Ayakta kalan yanasıca,
Başını yere koyamadan,
Oyrat'ı bozan aslan imiş.
Eskisi gibi adımı
Yanası domuz atamayıp.
Ata binmiş görünüşü,
Boşa mı çıkarır diye,
Gayreti yaman can imiş,
Fazlasıyla bilge er Bakay,
Altındaki Kökçolok'a,
Sağlı sollu kamçı vurup,
Göz üstünde kara kaş,

Oñ-tetiri teminip,
Kınsız kılıç baylanıp,
Köz cetpegen zor talaa
Celdet cetip kelgiçe
On eki sapar aylanıp,
Başın cerge saldırıp,
Astındagı Kökçolok
Başkaça arış aldırıp,
Almaday moynu uzarıp,
Eti kızıp Kökçolok,
Kulcaday közü kızarıp,

Sağlı tersli mahmuzlayıp,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Göz yetmez koca bozkırı
Cellat yetişip gelene dek
On iki sefer dolanıp,
Başını yere eğdirip,
Altındaki Kökçolok'a
Bambaşka adım attırıp,
Elma gibi boynu uzayıp,
Eti kızıp Kökçolok,
Yaban koçu gibi gözü kızarıp,

Arkarday arış kerilip,
Kökürögü boz çañgıl tartıp
celigip.
Celgenine cel cetkis,
Borumu mınday Kökçolok
Moynun cerge salıptır,
Buluttay uçup dırkırap,
Attın söögün ısıtıp,
Atka bilgiç zor Bakay,
Antip demin kızıtıp,
Bilekke kılıç salınıp,
Kök nayza karmap kamınıp,
Kömkörülgön urçuktan
Oñ dalısı keñ eken,
Sölökötü-sölbötü,
Az bolgondo erdigi
Karagulça bar eken.
Böktörgölüü çapanday,
Calayak ooz, car kabak,
Catkan ittey kaşı bar,
Can kazanday başı bar.
Murutuna köz salsa,
Ötökkö çıkkan çalkanday,
Kancasına turgan kir
Caş balalar oynoşup,
Köölöp cegen talkanday.
Tolkuganı şamalday

Arkar gibi adımı gerilip,
Göğsü boz dumana bürünüp
coşarak.
Koşusuna yel yetişmez,
Endamı böyle Kökçolok
Boynunu yere salmıştır,
Bulut gibi uçup hızlanıp,
Atın kemiğini ısıtıp,
Atı iyi bilen ulu Bakay,
Böylece soluğunu kızıştırıp,
Bileğe kılıç takınıp,
Gök mızrak tutup hazırlanıp,
Kapaklanan çıkıntıdan,
Sağ küreği geniş imiş,
Endamı ve heybeti,
En azından yiğitliği
Karagul kadar var imiş.
Terkiye bağlı kaftan gibi,
Yayvan ağızlı, yar kaşlı,
Yatan it gibi kaşı var,
Koca kazan gibi başı var.
Bıyığına göz atsan,
Gübrelikte biten ısırgan gibi,
Çubuğuna oturan kir,
Küçük çocukların oynaşıp,
Ezip yediği talkan gibi.
Dalgalanışı rüzgâr gibi,

Kara coltoy celdettin	*Kara uğursuz cellatın*
Kaçırganı kamanday.	*Saldırışı yaban domuzu gibi.*
Aylandırgan kayran köz	*Döndürdüğü aziz göz*
Aybattuuday körünüp,	*Heybetliymiş gibi görünüp,*
Körgön Bakay karandın	*Gören Bakay karaltının*
113270 Köñülü ketip bölünüp,	*Gönlü gidip bölünüp,*
Celdet cayın suraba,	*Cellatın hâlini sorma,*
Ar cagı Beecin ceeginen,	*Öte yanı Beecin kıyısından,*
Kozgolbogon döö menen	*Yerinden oynamaz devle*
Alıp asker kılıptır,	*Alıp asker etmiştir,*
Mañkuba degen elinen.	*Mañkuba denen elinden.*
Celdet cayı momınday,	*Cellatın hâli şöyledir,*
Sıyagı kaar, zaarı küç,	*Görünüşü kahır, zehri güçlü,*
Munu körsöñ cön ele,	*Bunu görsen düpedüz,*
Çımınday candan küdör üz	*Sinek gibi candan umut kes*
113280 Çamam çarçap, al ketse,	*Takatim tükenip güç gitse,*
Munun enesi indi calabı	*Bunun anası Hintli yosma mı*
Çoñ çoçkodon ölöyün.	*Koca domuzdan öleyim.*
Eñkeytip mende alarbı.	*Beni eğdirip alır mı.*
Atası kıtay dolusu.	*Atası Kıtay delisi.*
Cürögün alat dobuşu.	*Yüreğini alır sesi.*
Aalamdın alı cetpegen,	*Âlemin gücü yetmeyen,*
Aybanga çalış doñuzu,	*Hayvana benzer domuzu,*
Çü dese tartkan kancası	*Deh deyince çektiği çubuğu*
Ne muraaga ceteyin,	*Ne murada ereyim,*
113290 Uurtunan çıkkan tütünü,	*Avurdundan çıkan dumanı,*
Ölarman tuugan it menen	*Ölesiye doğmuş itle*
Kol uştuktap cer caynap,	*El ele tutuşup yer kaynayıp,*
Bir ölüşö keteyin.	*Ölümüne bir gideyim.*
Cöö tuman bolup körünüp,	*Alçak sis olup görünüp,*
Coo körgöndö zor Bakay	*Yağı görünce ulu Bakay*
Canagı kelgen cöö celdet	*Demin gelen yaya cellat*
Conokton karap kalabı,	*Sırttan bakıp kalır mı,*
Abañ Bakay közünö	*Ağan Bakay'ın gözüne*
Calañkıç* sınduu körünüp. Uşuntüp	*Calañkıç* gibi görünüp. Böyle mi Tanrı*
Kuday alabı?	*alır beni?*
113300 Cööceldetti körgöndö,	*Yaya cellatı gördüğünde,*
Kaçırıp ayza uruuga	*Saldırıp mızrak vurmaya*

	Kamıngan eken zor Bakay.	*Hazırlanmış imiş ulu Bakay.*
	Keriş kılıp uruşpay,	*Cenk edip vuruşmadan,*
	Kayran candı kıyuuga,	*Aziz cana kıymaya,*
	Kayrattanıp tura albay,	*Gayrete gelip duramadan,*
	Uşuntüp Kuday urabı?	*Böyle mi Tanrı çarpar?*
	Kambıl Bakay abañız,	*Becerikli Bakay ağanız,*
	Miñ küçü ketip, biröö cok Kirgizbeybi kazgan kör,	*Bin gücü gidip biri yok Sokmaz mı kazılan mezara,*
	Mintip turgan abañdın	*Böyle duran ağanın*
113310	Çoñ kayratın sınagın,	*Büyük gayretini sına,*
	Cazemdese cark etip,	*Şaşarsa eğer, parlayıp,*
	Tulpardan uçup keteyin.	*Tulpardan uçup gideyim.*
	Colborsko okşoş kul eken,	*Kaplana benzer kul imiş,*
	Bu düynögö turbastan,	*Bu dünyada durmadan,*
	Kayra kelbes çın cayga	*Dönüşü olmaz gerçek yurda*

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Muradıl'ın Düşüşü ve Ak Kuğunun Kanadı

İhtiyar Bakay, dev yaya cellât Cööceldet'i mızrak dövüşünde devirip Oykuma ile başını alır ve Köktelki'yi ganimet olarak Kançoro'ya ayırır; ama sırttan baktığında Dıñşa çölünde Külçoro'yu Muradıl'ın bin pehlivanının kuşattığını görür. Muradıl, Almambet'in oğlunu diri yakalayıp Kıtay tahtına oturtmayı kurarken, Bakay büyü bulutlarını dağıtıp cenge dalar; Semetey Akkelte ile bir yandan, Kançoro öbür yamaçtan saldırır ve dört kahraman birleşir. Kanlı boğuşmada düşman beyleri kırılır, kuşatılan Bakay kurtarılır, on dört at geri alınır; sonunda Semetey Sır mızrağıyla Muradıl'ı Kılceerde'nin üstünden devirir, Külçoro da babası Almambet'in öcü için hasmının başını kesip kara kanını yutar ve uğursuz sayılan Kılceerde'yi Manas'ın ruhuna kurban eder.

Zafer sofrası kurulmuşken kara haber içeriden gelir: Oçogor'un kurşunu Semetey'in döş kemiğinin ardında kalmıştır ve yiğit, kan kusturan "korkok" derdine tutulup yatağa düşer. Umudu tükenen Bakay, derdin tek devasını açıklar: Akun Han'ın kerametli kızı, Semetey'in yazgılı eşi Ayçürök gelip okunun üstünden atlatmalıdır. Külçoro, Surkoyon'a binip altı yürük at ve mühürlü mektupla gece gündüz yol teper, yetmiş cellâdın beklediği Talas'taki ak saraya gece yarısı dalar. Mektubu okuyup ağlayan Ayçürök, Çınkoco kuşatmasından kuğu donuyla kaçışını ve Semetey'i seçişini anlatır; sonra ak kuğu donunu giyinip sırdaşı Bıytı'yı yanına

alarak hasta arslanına doğru uçar — Kanıkey ise oğlu için ok işlemez zırhları çoktan hazırlamıştır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Bakay, Beecin'e haber götüren dev yaya cellât Cööceldet'i mızrakla devirip Oykuma kılıcıyla başını alır ve Köktelki'yi Kançoro'ya ganimet eder.
- Muradıl, kuşattığı Külçoro'yu diri yakalayıp Kıtay adıyla Sazañşañ'da altın taçla han yapmayı tasarlar; Bakay büyüsünü büyüyle bozup cenge dalar.
- Dört kahraman birleşip kuşatmayı yarar: Bakay kurtarılır, on dört at geri alınır ve tutulan tulparlar ata Ogoy'un kulak damgasıyla damgalanır.
- Semetey, Sır mızrağıyla Muradıl'ı kaburgasından devirir; Külçoro babası Almambet'in öcü için başını keser ve Kılceerde'yi Manas'ın ruhuna kurban eder.
- Oçogor kurşunu döş kemiğinin ardında kaldığından Semetey "korkok" derdine tutulur; tek deva, Ayçürök'ün oku üstünden atlatmasıdır.
- Bakay'ın yolladığı Külçoro, Talas'taki yetmiş cellâtlı ak saraya girip mektubu ulaştırır; Ayçürök ak kuğu donunu giyip sırdaşı Bıytı ile Semetey'e uçar.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Kayra tartpay keteyin.	*Geri dönmeden gideyim.*
Otura kalıp siybegen,	*Oturup su dökmeyi bilmeyen,*
Ceñi cerge tiybegen,	*Yeninin ucu yere değmemiş,*
Adam tilin bilbegen,	*İnsan dili bilmeyen,*
Aybanga çalış makoogo	*Hayvana benzer ahmaktan*
Korkup Bakay neteyin!	*Korkup da Bakay ne edeyim!*
Sakalım kuuday agında,	*Sakalım kuğu gibi ağarmışken,*
Saparım çukul barında	*Yolculuğum yakın kalmışken*
Sayış kıla keteyin!	*Bir mızrak dövüşü edip gideyim!*
Dagdır cetse çunak baş,	*Kader yeterse şu garip baş,*
Kıyamat cüzün köröyün,	*Kıyametin yüzünü göreyim,*
Çamam cetse kul menen	*Gücüm yeterse o kulla*
Çapçılaşıp köröyün!	*Kapışıp bir göreyim!*
Tirüü bolsom cıygam ber,	*Sağ kalırsam murat ver,*
Ölüp kalsam ıyman ber!	*Ölüp kalırsam iman ver!*
Ölböy tirüü cürgöndö	*Ölmeyip sağ gezerken*
Colooçuda okşoytup,	*Yolcu gibi görünüp,*
Kez bolgon soñ bu çoçko,	*Madem karşılaştık bu domuzla,*
Kerüüdön karap kalabı,	*Yamaçtan bakıp kalır mı,*
Kartaygan Bakay kökcaldı	*Kocamış Bakay bozkurdu*
Dagdır cetip, kün bütsö,	*Kader yetip, gün biterse,*
Bakay emes, bardık adam kırılsa,	*Bakay değil, bütün insanlar kırılsa,*
Cogotuuçu kara cer,	*Yok eden kara yerdir,*
Cosunun buzbay ölöyün,	*Töresini bozmadan öleyim,*
Coypoñdoşup köröyün».	*Sınaşıp bir göreyim».*
Dep, öşöntüp er Bakay,	*Deyip, böyle diyerek er Bakay,*
Coo börüsü kurgan er,	*Düşman kurdu yaman er,*
Cööceldetti körgöndö,	*Cööceldet'i görünce,*
Örttönüp közü caynadı.	*Gözleri ateş gibi parladı.*
Ölsöm Kuday mına dep,	*«Ölürsem Tanrım, işte!» deyip,*
Kartaygan Bakay abañdın,	*Kocamış Bakay ağanın,*
Oñ cagınan ooz açıp,	*Sağ yanından ağız açıp,*
Kan iççü türü karmadı.	*Kan içici hali tuttu.*
Oşo kezde Bakaydın	*O zaman Bakay'ın*
Kök sülöösün kırgız börk	*Gök vaşaklı Kırgız börkünü*
Batkalınan bölünüp,	*Koyağından ayrılıp,*

Kömkörö başka kiyinip,		*Başına yıkıp giyinip,*
Bir betteşip kaluuga		*Bir kez yüzleşip kalmaya*
Eki közü tört bolup,		*İki gözü dört olup,*
Bakay turat süyünüp,		*Bakay durur sevinip,*
Bakay kandın kandagay,		*Bakay Han'ın deri şalvarı,*
Tegeregi baybaluu,		*Kenarları süslemeli,*
Karan kalgan çoçkonun		*Kahrolası domuzun*
Bagalegi saymaluu,		*Paçası nakış işlemeli,*
113360 Bütün kunduz terisin		*Bütün bir kunduz derisini*
Cartı bölüp aldırgan,		*Yarıya bölüp aldırmış,*
Bagalekke saldırgan.		*Paçasına koydurmuş.*
Coo börüsü Bakaydın		*Düşman kurdu Bakay'ın*
Colborstuk türü körünüp,		*Kaplanlık hali görünüp,*
Beecinge kabar berem dep,		*«Beecin'e haber vereyim» deyip,*
Kobogoyluu sır nayza		*Temrenli sırlı mızrağı*
Kolun sunup bölünüp,		*Elini uzatıp ayrılıp,*
Altın caak aybalta,		*Altın ağızlı ay balta,*
Arıslan Bakay abakeñ,		*Arslan Bakay ağan,*
113370 Eer beldey moynokço		*Eyer beli gibi boyun geçidinden*
Eñkeyip celdet çıkkanda,		*Eğilip cellât çıktığında,*
Kazılgan eken çuñkur col,		*Kazılmış imiş çukur yol,*
Sır nayzanı kolgo alıp,		*Sırlı mızrağı ele alıp,*
Kökçolok sanga bir salıp,		*Kökçolok'un sağrısına bir vurup,*
Kan Manastın kıraanı,		*Han Manas'ın kıranı,*
Kaarlanıp bakırıp,		*Öfkelenip bağırıp,*
Manastap uraan çakırıp,		*«Manas!» diye uran çağırıp,*
Kasaba koldo kalkıldap,		*Sancak elde dalgalanıp,*
Sır nayza koldo carkıldap,	Tutanıp	*Sır mızrak elde parıldayıp, Tutuşup ölesi*
ölgön kıztalak,		*kahrolası,*
113380 Körsö köñül bölünüp,		*Görse gönlü bölünüp,*
Kökcal Bakay abañdın,		*Bozkurt Bakay ağanın,*
Kökcaldık türü körünüp.		*Bozkurtluk hali görünüp.*
Bakay ayza sunganda,		*Bakay mızrak uzattığında,*
Kaçırıp ayza sunganda,		*Saldırıp mızrak uzattığında,*
Kara çaar kabılan		*Kara benekli kaplan*
Kakkanda Bakay abañdın		*Savuşturunca Bakay ağanın*
Kapşıtınan çamınıp,		*Böğründen atılıp,*
Çolok Kökcal çoñ arslan		*Çolak Bozkurt, koca arslan*

Celdetti cep koyçuday,
Ar-ar etip kamınıp,
Bakay baştap sança kol
Manas baştap miñ kişi,
Bet aldınan cön ele,
Ayza sunup köründü,
Munu körgön celdettin
Akılı ayran bölündü.
«Kıstalak Bakay ölböptür,
Oşo kezden bul kezge
Kıyamat cüzün körüptür.
Aykay kulak tundurgan,
Duuga kelgen ekenmin,
Ayıkpay turgan bir kokuy,
Çuuga kelgen ekenmin.
Colgo kelgen ekenmin,
Ayıkpay turgan bir ukmuş,
Şorgo kelgen ekenmin.
Adam kaçıp kutulgus,
Torgo kelgen ekenmin.
Kaynagan eken bizdin şor.
Aylası biyik, zaarı küç,
Aylaluu Bakay özü eken.
Bu Kakanga atın ciberbey,
Tartıp alar kezi eken.
Astındagı mingeni,
Başka cılkı körünöt» –
Dep, öşöntüp çoñ celdet,
Köñülü ayran bölünöt.
Beker kuyruk, cal emes,

Astındagı mingeni
Beecindiktin malı emes.
Üstündögü turgan can,
Mende aluuçu can emes.
Körsö Bakay özü eken,
Tozup cürgön kezi eken,
Acal cetse ölöyün,
Alaçıktay bul burut,

Cellâdı yiyip yutacakmış gibi,
Hır hır edip davranıp,
Bakay başta nice asker
Manas başta bin kişi,
Tam karşısından öylece,
Mızrak uzatıp göründü,
Bunu gören cellâdın
Aklı hayran, şaştı kaldı.
«Kahrolası Bakay ölmemiş,
O zamandan bu zamana
Kıyametin yüzünü görmüş.
Haykırışı kulak sağır eden,
Gulguleye gelmişim,
Onmaz bir belâya,
Kavgaya gelmişim.
Yola gelmişim,
Onulmaz bir acayipliğe,
Kara bahta gelmişim.
İnsanın kaçıp kurtulamayacağı,
Tuzağa gelmişim.
Kaynamış meğer bizim kara baht.
Çaresi yüksek, zehri güçlü,
Çareli Bakay'ın kendisiymiş.
Bu, Kakan'a atını göndermeyip,
Çekip alacağı zamanmış.
Altındaki bindiği,
Başka bir yılkıya benziyor» –
Deyip, böylece koca cellât,
Gönlü hayran, bölünür.
Boş kuyruk, yele değil,

Altındaki bindiği
Beecinli'nin malı değil.
Üstünde duran can,
Benim alt edeceğim can değil.
Meğer Bakay'ın kendisiymiş,
Yol gözleyip gezdiği zamanmış,
Ecel yeterse öleyim,
Alacık gibi iri bu burut,

	Aykırıp ayza sayışıp,	*Haykırıp mızrak dövüşüp,*
	Aykaylaşıp köröyün» –	*Haykırışıp bir göreyim» –*
	Dep, öşöntüp çoñ celdet,	*Deyip, böylece koca cellât,*
113430	Ok ötpös kiyip kamdanıp,	*Ok geçmez giyip hazırlanıp,*
	Coo-caragın şaylanıp,	*Cenk silahlarını kuşanıp,*
	Kara moynok taş kaşat,	*Kara boyun geçidi, taş yamaç,*
	Kagışka çıga keldi ele,	*Çarpışmaya çıkageldi,*
	Bölökçö moynok taş kaşat,	*Başka bir geçit, taş yamaçtan,*
	Bölörgö çıgıp keldi ele,	*Hesaplaşmaya çıkıp geldi,*
	Er Bakaydın şerdigin	*Er Bakay'ın yiğitliğini*
	Körörgö çıgıp keldi ele.	*Görmeye çıkıp geldi.*
	Mına oşondo er Bakay,	*İşte o zaman er Bakay,*
	Eçendi körgön karıya,	*Nicesini görmüş koca,*
113440	Esilim Bakay oluya,	*Canım Bakay evliya,*
	Buzuktun sanın oylogon,	*Bozgunun hesabını düşünen,*
	Buttayı ketse buzulup,	*Bir yanı bozulup gitse de,*
	Buzdu eken dep koybogon.	*«Bozuldu» deyip bırakmayan.*
	Kagışka kirse kamsıkbas,	*Çarpışmaya girse kaygılanmaz,*
	Kankor Manas barında,	*Hunhar Manas varken,*
	Kırk çoronun baarısı,	*Kırk çoranın hepsi,*
	Kırk çoronun mıktısı,	*Kırk çoranın yeğidi,*
	Arıslan Bakay ıktuusu,	*Arslan Bakay ustasıydı,*
	Kaynap catkan kakandan	*Kaynayıp duran Kakan'dan*
113450	Kagıştı körgön er Bakay,	*Çarpışmayı görmüş er Bakay,*
	Kara kıtay mancuudan	*Kara Kıtay, Mancu'dan*
	Çabıştı körgön er Bakay.	*Vuruşmayı görmüş er Bakay.*
	Şuru otogot marcan taş,	*Mercan tokalı, inci taş,*
	Luñ-Tundun kanı aralaş...	*Luñ-Tun'un hanı da aralarında...*
	Bular menen salışıp,	*Bunlarla çarpışıp,*
	Köngön Bakay emespi,	*Alışmış Bakay değil mi,*
	Alp döö menen karmaşa,	*Alp devlerle kapışmayı,*
	Bergen Bakay emespi.	*Vermiş Bakay değil mi.*
	Esil Bakay abakeñ,	*Canım Bakay ağan,*
113460	Astında tulpar Kökçolok	*Altında küheylan Kökçolok*
	Tartıp oozun burdu ele,	*Dizginini çekip döndürdü,*
	Mına oşondo Bakay kan,	*İşte o zaman Bakay Han,*
	Kızıl-Kıya cerdegen,	*Kızıl-Kıya'yı yurt edinen,*
	Kırımdın uulu Muradıl	*Kırım'ın oğlu Muradıl*

Kıtaydan çıkkan er degen.
Muradıl menen irgeleş,
Çalgın ortok birgeleş,
Baatır celdet sen bolsoñ,
Manas şerdin coldoşu
Dalayı ketip, azı bar,
Kargan Bakay men bolsom,
Kezekteşip turuşup,
Almak-salmak uruşup,
Çama ketip çarçasak,
Anan candı kıyışıp,
Bu kızıktı salalı,
Aynıbay küçkö salıñız,
Arkaluu kıtay köp mancuu,
Atañdan kalgan çoñ ırım,
Kezekti murda alıñız,
Ayanbastan kamınıp,
Kerilip ayza malıñız.
Ayköl şerdin kurdaşı,
A düynölük sırdaşı,
Arıslan Bakay atı dep,
Kakançıga beliñe,
Kan Koñurbay şeriñe,
Süyünçülöp bar celdet,
Erdiktin cayı uşunday,
Çınmaçındın Beecindin
Kandıgın surap al celdet!
Kayratsız bolsoñ ölösüñ,
Kayrat aytpay bu caydan,
Çın düynö cüzün körösüñ.
Kayra tartpay saygın dep,
Kıyın celdet sen bolsoñ,

Kıtay'dan çıkmış er denen.
Muradıl ile komşu,
Akında ortak, beraber,
Bahadır cellât sen isen,
Arslan Manas'ın yoldaşı
Çoğu gitmiş, azı kalmış,
Kocamış Bakay ben isem,
Sırayla karşı durup,
Karşılıklı vuruşup,
Güç tükenip yorulursak,
Sonra cana kıyışıp,
Bu temaşayı kuralım,
Dönmeden var gücünü ver,
Arkalı Kıtay, kalabalık Mancu,
Atandan kalma büyük töre,
Sırayı önce siz alın,
Esirgemeden hazırlanıp,
Gerilip mızrağı saplayın.
Aykol arslanın yaşıtı,
Öte dünyalık sırdaşı,
«Arslan Bakay adı» deyip,
Kakançı ilindeki beyine,
Han Koñurbay arslanına,
Müjdeleyip var, cellât,
Erliğin hâli işte böyle,
Çınmaçın'ın, Beecin'in
Hanlığını isteyip al, cellât!
Gayretsiz olursan ölürsün,
Gayret demeden bu yerden,
Öbür dünyanın yüzünü görürsün.
«Geri dönmeden sapla!» deyip,
Zorlu cellât sen isen,

Kıdır çalgan başınan,
Kımbat Bakay men bolsom!» Alçu sını bar eken.
Kökçolok sınduu at minip, Aalam curtka bir kırgın,
Kögala ayza kolgo alıp,

Hızır değmiş başından,
Kıymetli Bakay ben isem!» Alacak görünüşü var imiş.
Kökçolok gibi at binip, Âlem yurduna bir kırgın,
Gökala mızrağı ele alıp,

Salçu sını bar eken.
Kıbılanı baştanıp,
Kökçoloktun oozun
Burup berdi zor Bakay,
Kayratıñ bolso ayanba,
Kazır sayıp algın dep,
Turup berdi zor Bakay.
Kökcal kaydan tim turup,
Cebeden murun cetkeni,
Munu ukkanda çoñ celdet
Cetip başın keskeni,
Köktelkige kamçı urup,
Aykırıgı baş carıp,
Kıykırıgı taş carıp,
Bölünö tüşüp bakırıp,
Möndülöp uraan çakırıp!
Karoolgo çıkkan coldordun
Kaarlanıp bakırıp,
Kakandap uraan çakırıp,
Kayrattanıp, cindetip,
Kan Bakaydı oñgo alıp,
Kamıştan ayza kolgo alıp, Kamıştan kılgan ayzasın
Katının kara baskansıp,
Kürkürötö sundu emi.
Enteñdedi er balban,
Kaçkını çukul kaçkansıp,
Kak cüröktün başı dep,
Kuugunun cakın kuugansıp, Ölümgö cakın orto dep,
Kaarlandı kuturgur,
Katını erkek tuugansıp,
A Cööceldet cetti ele,
Berencini baylanıp,
Beş-Beecindi aylanıp,
Bakay balban uul eken,
Bet alsa candı cegidey,
Baatırlıgın karañız,
Zordugu toonun teñindey,

Salacak görünüşü var imiş.
Kıbleye yönelip,
Kökçolok'un ağzını
Çevirip verdi ulu Bakay,
Gayretin varsa esirgeme,
«Şimdi saplayıver» deyip,
Durup verdi ulu Bakay.
Bozkurt nasıl boş dursun,
Oktan önce yetişmesi,
Bunu duyunca koca cellât
Yetip başını kesmesi,
Köktelki'ye kamçı vurup,
Haykırışı baş yarıp,
Çığlığı taş yarıp,
Öne fırlayıp bağırıp,
«Möndü!» diye uran çağırıp!
Gözcü çıkılan yolların
Öfkelenip bağırıp,
«Kakan!» diye uran çağırıp,
Gayretlenip, çılgınlaşıp,
Han Bakay'ı sağına alıp,
Kamıştan mızrak ele alıp, Kamıştan yapma mızrağını
Karısına karabasan basmış gibi,
Gürleterek uzattı işte.
Telaşlandı er pehlivan,
Kaçağı yakından kaçmış gibi,
«Tam yüreğin başı» deyip,
Kovduğunu yakından kovmuş gibi,
«Ölüme yakın orta yer» deyip,
Öfkelendi kudurası,
Karısı erkek doğurmuş gibi,
O Cööceldet yetişti,
Berenci'sini kuşanıp,
Beş-Beecin'i dolanıp,
Bakay pehlivan oğulmuş,
Yöneldi mi can yutacak gibi,
Bahadırlığına bakınız,
Heybeti dağın dengi gibi,

Kıyşalañdap kılt etpey	*Sallanmadan, kıpırdamadan*
Tuurası coon, boyu bas,	*Eni kalın, boyu kısa,*
Tutanıp ölgön çoçkodon	*Tutuşup ölesi domuzdan*
Turalbay mende oolak kaç	*Duramazsan benden ırak kaç,*
Turup berdi bılk etpey.	*Durup verdi kılı kıpırdamadan.*
Karmagandı çaluuçu,	*Tuttuğunu deviren,*
Kaman sını dagı bar,	*Yaban domuzu görünüşü de var,*
Bettegendi ment kılgan,	*Karşısına çıkanı sersem eden,*
Ayza betten büktöldü,	*Mızrak yüzden büküldü,*
Balbandık sını dagı bar.	*Pehlivanlık görünüşü de var.*
Añtara muştap saya albay,	*Devirip vurup saplayamadan,*
Aykay tümön coo kelse,	*Haykıran tümen düşman gelse,*
Töbö çaçı üksöyüp,	*Tepe saçı diken diken,*
Betinen kaar süksöyüp,	*Yüzünden öfke fışkırıp,*
Bet aldı Bakay abañdı,	*Karşısına aldı Bakay ağanı,*
Sırtı sıpaa bir çarıp,	*Dışı sakin bir garip,*
Kök nayzanı kolgo alıp,	*Gök mızrağı ele alıp,*
Karıp kalgan Bakayga	*Kocalmış Bakay'a*
Kızıktı kıyla saluuga,	*Nice oyunlar etmeye,*
Beecindin mıktuu kanına	*Beecin'in yeğin hanına*
Bakaydın başı uşul dep,	*«Bakay'ın başı işte bu» deyip,*
Süyünçülöp baruuga.	*Müjdeleyip varmaya.*
Kandıgın surap aluuga,	*Hanlığını isteyip almaya,*
Celdetti Kuday urdu emi.	*Cellâdı Tanrı çarptı işte.*
Kak cok sööktün kaşı dep,	*«Tam kemiğin kaşı» deyip,*
Kak cüröktün tolto dep,	*«Tam yüreğin ortası» deyip,*
Meldemdüü cerge Bakaydı	*Ölümcül yerinden Bakay'ı*
Bet alıp muştap öttü ele.	*Yönelip vurup geçti.*
Sırttan Bakay abañız,	*Yavuz Bakay ağanız,*
Çoñ küçünö salgın dep,	*«Büyük gücünü koy» deyip,*
Oluyattın er Bakay	*Evliyalardan er Bakay,*
Ayanbay saygan cöö celdet	*Esirgemeden saplayan yaya cellât*
Taş muştagan emedey,	*Taşa yumruk vurmuş gibi,*
Amanat canga küç keldi.	*Emanet cana güç geldi.*
Bıt-çıt bolup çoñ nayza,	*Paramparça oldu koca mızrak,*
Kıyragan eken bıçırap,	*Kırılmış meğer çatırdayıp,*
Kerüügö turdu çoñ celdet	*Yamaca durdu koca cellât*

Kerilip Bakay saydı ele,
Kep kılgan cok kılt etip
Kenegen cok bılk etip,
Mañdaylaşıp turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşup,
Kezekteşip catışıp,
Kez-kezinde erender
Oçogor menen atışıp,
Odurañdap kalışıp,
Uşuntüp caman salışıp,
Tak öşöntüp turganda
Abakeñ Bakay er Köktal,
Toyuna tokson soygon soñ,
Atımdı Bakay koygon soñ,
Telegeyden teñ kıldıñ,
Kazat baştap duşmanga
Kadimkidey er kıldıñ
Bir celdetke al cetpey,
Mınça, nege kem kıldıñ?» –
Dep, oşontip zor Bakay,
Ak sakalı suyulup,
Kayran baş kanday boldum – dep,
Küçkö salıp tüyülüp,
Kan aralaş kayran caş
Akırek ıldıy kuyulup,
Tegeregin karabay,
Tegi candı ayabay,
Koldosoñ Manas, koldo – dep,
Koldooruñ uşul coldo – dep,
Kökçolok sanga bir salıp,
Sır nayzanı kolgo alıp,
Sırttan Bakay abakeñ,
Celigip turgan celdetke
Cebeden murun cetti ele,
Çıkanaktın tuşu – dep,
Çın ölör ceri uşu – dep,
Çın kıraan Bakay cetti ele.

Gerilip Bakay sapladı,
Kılt edip söz etmedi,
Aldırmadı, kıpırdamadı,
Alın alına duruşup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çutur vuruşup,
Sırayla saldırışıp,
Ara sıra erenler
Oçogor tüfeğiyle atışıp,
Hırlaşıp kalışıp,
Böylece fena çarpışıp,
Tam böyle dururken
Ağan Bakay, er Köktal,
«Toyunda doksan baş kestikten sonra,
Adımı Bakay koyduktan sonra,
Her yönden denk kıldın,
Gaza açıp düşmana
Eskisi gibi er kıldın,
Bir cellâda gücü yetmeyip,
Bu denli neden eksik kıldın?» –
Deyip, böylece ulu Bakay,
Ak sakalı seyrelip,
«Zavallı baş, ne oldum!» – deyip,
Gücünü koyup düğümlenip,
Kan karışık zavallı yaş
Köprücükten aşağı dökülüp,
Çevresine bakmadan,
Hiç canını esirgemeden,
«Koruyacaksan Manas, koru!» – deyip,
«Koruyuşun bu yoldadır» – deyip,
Kökçolok'un sağrısına bir vurup,
Sırlı mızrağı ele alıp,
Yavuz Bakay ağan,
Coşup duran cellâda
Oktan önce yetişti,
«Dirseğin hizası» – deyip,
«Asıl ölecek yeri budur» – deyip,
Gerçek kıran Bakay yetişti.

Kalmak eer kaşı – dep,	*«Kalmak eyerin kaşı» – deyip,*
Kak cüröktün başı – dep,	*«Tam yüreğin başı» – deyip,*
Muştap tiyip öttü emi,	*Vurup değip geçti işte,*
Eki etegi balbaktap,	*İki eteği savrulup,*
Eerinen art tayıp,	*Eyerinden geri kayıp,*
Üzöñgüdön but tayıp,	*Üzengiden ayak kayıp,*
Közü ketip alaktap,	*Gözü gidip fıldır fıldır,*
Butu ketip salaktap,	*Ayağı gidip sallanıp,*
113620 Çaması ketip bakırıp,	*Gücü gidip bağırıp,*
Çagalaylap çakırıp,	*Acı acı feryat edip,*
Cıgılıp tüştü bakırıp,	*Yıkılıp düştü bağırıp,*
Cana Bakay er kökcal,	*Yine Bakay er bozkurt,*
Kökçolok sanga bir salıp	*Kökçolok'un sağrısına bir vurup*
Ayzanı mıktap kolgo alıp	*Mızrağı sıkıca ele alıp*
Kankor Bakay abañdın,	*Hunhar Bakay ağanın,*
Kankorlugu eñ kıyın.	*Hunharlığı pek çetin.*
Ayla tapkıç akılman,	*Çare bulucu bilge,*
Artıktıgı bek mıktı.	*Üstünlüğü pek sağlam.*
113630 Tüzdöp karmap nayzanı,	*Düz tutup mızrağı,*
Türtö karmap kaldı emi.	*İte tuta kaldı işte.*
Şamdagayı bolcolsuz,	*Çevikliği ölçüsüz,*
Nıkıp-nıkıp kaldı ele.	*Bastıra bastıra kaldı.*
Cıgılıp ketpey Kökçolok	*Yıkılıp gitmeden Kökçolok*
Ayaktap turup canıbar	*Ayakta durdu hayvancağız,*
Sınıp ketpey sır nayza	*Kırılıp gitmeden sır mızrak*
Tüpküç bolup iyilip.	*Çember olup eğilip.*
Adegende Kökçolok,	*Önceleri Kökçolok,*
Adis bolgon soyulgur,	*Usta olmuş yüzülesi,*
113640 Ak bolotun dat alıp,	*Ak çeliğini pas alıp,*
Ayzanı közdöy matalıp,	*Mızrağa doğru atılıp,*
Kulcuñdasa çoçkonun	*Şahlanınca domuza karşı*
Tulpardık sını körünüp,	*Küheylanlık hali görünüp,*
Turalbay ketse tuyagı,	*Duramayıp gittiğinde toynağı,*
Tuyakka tiygen kara cer	*Toynağa değen kara yer*
Tuş-tuşunan bölünüp,	*Dört yanından bölünüp,*
Karısa da Bakaydın	*Kocasa da Bakay'ın*
Kankorluk sını körünüp.	*Hunharlık hali görünüp.*
Koş badana kayran ton,	*Çift zırhlı aziz kaftan,*

Köktelkiden dırkırap,
Kabırganın kat-katı
Kat-katınan bırkırap.
Uşunday eken cöö celdet.
Öçkön otun tamızıp,
Uçup cerge cetti ele,
Cetken cerde zor Bakay,
Kargan Bakay abañça
Kabarıñda bar beken,
Manastan kalgan Oykuma,
Kartayganda Bakaydın
Karmay kalıp sabınan,
Suurup alıp kabınan,
Kıykırıp kından çıgarsa,
Karıganda Bakaydın
Kan içpey kuru cürbögön,
Kıtayga salgan çoñ cañcal.
Kanga mıktı toyboso,
Katsa kınga kirbegen.
Kolgo alganda şektengen,
Ermektüü atı Kökçolok,
Şiltegende cön ele,
Kıpkızıl munar öttöngön,
Basıp Bakay keldi ele,
Oykuma karmay kalganı,
Coluñ bolgon celdetti,
Attan tüşkön berendi
Opol-Toodoy barbayıp,
Cöölöp turgan erendi,
Kızırluu Bakay abañız,
Koymo bolot kılıçın
Kıygay karmap aldı ele,
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Kılçaybastan celdetti
Tartıp turup kaldı ele,
Esebin algan adam cok,
Uçup başı zırkırap,
Kan tögüldü dırkırap,
Kazası cetip Bakaydan

Köktelki'den fırlayıp,
Kaburganın kat katı
Kat katından çatırdayıp.
Böyleymiş yaya cellât.
Sönmüş ateşini tutuşturup,
Uçup yere düştü,
Düştüğü yerde ulu Bakay,
Kocamış Bakay ağan gibi
Haberin var mıdır,
Manas'tan kalan Oykuma,
Kocayınca Bakay'ın
Sapından yakalayıp,
Kınından sıyırıp alıp,
Haykırıp kından çıkarınca,
Kocalığında Bakay'ın
Kan içmeden boş gezmeyen,
Kıtay'a saldığı büyük kavga.
Kana iyice doymasa,
Kurusa da kınına girmeyen.
Ele alınca ürkütüveren,
Yoldaşlık eden atı Kökçolok,
Savurunca öylece,
Kıpkızıl duman tütmüş,
Yürüyüp Bakay geldi,
Oykuma'yı kavrayıverdi,
Yolu tükenmiş cellâdı,
Attan düşmüş yiğidi
Opol Dağı gibi kocaman,
Yaslanıp duran ereni,
Hızırlı Bakay ağanız,
Kakma çelik kılıcını
Yan tutup aldı,
Hangisi olduğu bilinmez.
Dönüp bakmadan cellâdı
Çekip durup vurdu,
Hesabını tutan adam yok,
Başı uçup vınlayıp,
Kan döküldü şarıl şarıl,
Eceli yetip Bakay'dan

Çoñ celdet öldü bırkırap. Çık etip uurtaar suusu cok,
Abañ Bakay er Kökcal,
Kurmandıkka çaldı emi,
Astındagı Köktelki
Bizdin cılkı ele dep,
Olcolop koştop aldı emi.
Tüş mezgili bolgondo,
Üç balam kayda cüröt dep, Canduudan biröö kalbagan.
Ar caktı karay saldı emi. Örttönüp küygön ısıkta,

Koca cellât öldü çatırdayıp. Bir yudum içecek suyu yok,
Ağan Bakay er Bozkurt,
Kurban diye kesti işte,
Altındaki Köktelki
«Bizim yılkıydı» deyip,
Ganimet edip yedeğine aldı.
Öğle vakti olduğunda,
«Üç oğlum nerede gezer?» deyip,
Canlılardan kimse kalmamış.
Her yana bakıverdi. Yanıp kavuran sıcakta,

Kançorogo kiygizip,
Olcodon kalgan Köktelki,
Kançorogo mingizip,
Ölgön canın tirgizip,
Kaygulga çıgıp kim cürgön,
Kıtayga salgan çoñ dürbön.
Körgöngö bolboyt köp arman,
Aydaganı köp cılkı,
Eerçitkeni Kançoro,
Ayday sarı talaanı
Adır-küdür moynoktu
Aşıp Bakay keldi ele,
Ayday sarı talaadan
Bir dümöktü kördü emi,
Kuday betin körgözbö,
Karasa közgö ilinbeyt,
Boz munarık küygön çañ,
Beecindik Dıñşa deer edi,
Munarık tüşkön boz talaa,
Dıñşa çölü deer edi,
Çımçıp ceer çöbü cok,
Kazılgan kalıñ or ele,
Kırk künçülük çöl ele,
Örttönüp kumu kaynagan,
Canıbar çıdap tura albay,

Kançoro'ya giydirip,
Ganimetten kalan Köktelki'yi,
Kançoro'ya bindirip,
Ölmüş canını diriltip,
Keşfe çıkıp kim gezmiş,
Kıtay'a saldığı büyük kargaşa.
Görene sonsuz dert olur,
Sürdüğü çok yılkı,
Peşine taktığı Kançoro,
Ay gibi sarı bozkırı,
Engebeli tepe geçitlerini
Aşıp Bakay geldi,
Ay gibi sarı bozkırdan
Bir belâyı gördü işte,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Baksa göze ilişmez,
Boz pus, yanmış toz,
Beecinli «Dıñşa» derdi,
Pus çökmüş boz bozkıra,
«Dıñşa çölü» derdi,
Koparıp yenecek otu yok,
Kazılmış derin hendekti,
Kırk günlük çöl idi,
Kumu yanıp kaynayan,
Hayvan dayanıp duramaz,

Oroygon tar too kısıkta,
Bozala celek kızıl tuu*,
Kuday betin körgözbö,
Boy-boyu artık ızı-çuu.
Ay kasaba kızıl tuu,
Aykay kulak tundurgan
Aç kıykırık ızı-çuu,
Uygu-tuygu oroñdop,
Ayzaları koroñdop,
Asman açık, cer bürköö,
Kez-kezde çıgat bakırık.
Külçoro menen Semetey,
Kançorodoy kayrandı
Ortogo alıp köp kıtay
Salgan eken başına
Akır zaman sapırık.
Üpçülöngön üç baatır
Bir-birinen bölünüp,
Calgızdap uraan çakırıp,
Biri-birin körö albayt,
Topoloñdop bakırıp.
Muradıldın miñ balban,
Külçoronu bet alıp,
Tegiz nayza salıptır,
Köz kaykıgan talaada,
Çaalıgıp çarçap Kögala,
Çöyçögünön çöp ketip,
Al-abalı köp ketip,
Moynun cerge sala albay,
Bolcolduu arış alalbay,
Bolbogon eken Kögala,
Başın cerge salalbay,
Arkarday arış ala albay,
Çama çarçap, al ketip,
Dem alganda murdunan
Uyugan kara kan ketip.
Boz çambıl bolup cölönüp,
Könöktöy bolgon kayran baş
Kıpkızıl kanga bölönüp.

Sarp, dar dağ boğazında,
Boz alaca bayrak, kızıl tuğ,*
Tanrı yüzünü göstermesin,
Boydan boya aşırı feryat figan.
Ay sancaklı kızıl tuğ,
Haykırışı kulak sağır eden
Aç çığlık, feryat figan,
Karman çorman kükreyip,
Mızrakları dikilip,
Gök açık, yer kapalı,
Ara ara yükselir bağırtı.
Külçoro ile Semetey,
Kançoro gibi azizi
Ortaya alıp kalabalık Kıtay
Salmış meğer başına
Ahir zaman kasırgası.
Tepeden tırnağa donanmış üç bahadır
Birbirinden ayrılıp,
Yalnız başına uran çağırıp,
Birbirini göremez,
Kargaşada bağırıp.
Muradıl'ın bin pehlivanı,
Külçoro'ya yönelip,
Hep birden mızrak salmış,
Gözün kamaştığı bozkırda,
Yorulup bitkin düşen Kögala,
Çanağından yem kesilip,
Gücü kuvveti çok gidip,
Boynunu yere koyamayıp,
Gereken adımı atamayıp,
Olmamış meğer Kögala,
Başını yere koyamayıp,
Arkar gibi adım atamayıp,
Takat tükenip, güç gidip,
Soluk aldığında burnundan
Pıhtılaşmış kara kan gidip.
Boza kesip yaslanıp,
Kova gibi şişmiş zavallı baş
Kıpkızıl kana bulanıp.

Anda-mında but serpip,
Aybanıñ çamaasız çarçap alıptır.
Kızıga kuup cete albay,
Almambet uulu Külçoro
Armanım attan boldu dep,
Bu calgandan ötö albay,
Kee bir cerge kelgende,
Aybalta menen salışıp,
Aybaltanın başı cok,
Sabı koldo kalışıp,
Çokmor menen salışıp,
Çokmor sınıp bırkırap,
Karmagan ceri kalışıp.
Uygu-tuygu boluşup,
Uşun etip kalıptır.
Er Kökçönün Kögala,
Azıyın sanap kelgende,
Altımışka toluptur.
Oşol cılı soolgur,
Altımış azıy boluptur.
Kulak terdep balpıldap,
Arı caydak Külçoro,
Öçöşkön coogo cete albay,
Cürbös boldu dalpıldap.
Altı miñ balban san kalday,
Artık eri Muradıl,
Kürmö kiygen kan eken,
Küçögöndön coo tozgon,
Ökümsüngön çoçkonun,
Mınçalık küçü bar eken.
Baatırdıgı başkaça,
Balbandıgı bir kança,
Kızıl bolot Zulpukor
Kınap algan çagı eken
Kızıtalak çoronu
Sınap algan kezi eken.
Mancuuların bakırıp,
Kırımdın uulu Muradıl

Ara sıra ayak tepip,
Hayvanın gücü kalmamış, yorgun düşmüş.
Heveslenip kovsa da yetişemeyip,
Almambet oğlu Külçoro
«Derdim attan oldu» deyip,
Bu yalan dünyadan geçemeyip,
Kimi yere geldiğinde,
Ay baltayla çarpışıp,
Ay baltanın başı yok,
Sapı elde kalıp,
Çomakla çarpışıp,
Çomak kırılıp çatırdayıp,
Tuttuğu yeri elde kalıp.
Karman çorman oluşup,
Böyle edip kalmışlar.
Er Kökçö'nün Kögala'sı,
Yaşını sayıp geldiğinde,
Altmışa dolmuş.
O yıl kuruyası,
Altmış yaşına varmış.
Kulağı terleyip pörtleyip,
Hem de eyersiz Külçoro,
İnat düşmana yetişemeyip,
Yürümez oldu lapır lupur.
Altı bin pehlivan, sayısız kalday,
Üstün eri Muradıl,
Zırh cepken giymiş han imiş,
Güçlendikçe düşman karşılayan,
Zorbalanan domuzun,
Bu kadar gücü var imiş.
Bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı bir hayli,
Kızıl çelik Zulpukor'u
Kınına kuşandığı çağı imiş,
Kahrolası çorayı
Sınayıp aldığı zamanmış.
Mancularını bağırtıp,
Kırım'ın oğlu Muradıl

Tırgootun tıypıl çakırıp,

Kürmö kiygen küçtüüsün,
Taş sayıngan tazasın
Kagışka mıktı kambılın,
Ayzaga adis dañgılın,
Kaygısı cok eçenin,
Kaçırsa talkan saluuçu
Kaygısı cok balbanın,
Baarı-cogun çakırıp,
Kılıçı kıyın kurçtuusun,
Ayzası artık uçtuusun,
Keñ kökürök, kors kıyal,
Alaköödön dardañın,
Ayt degende cön ele,
Adamdı kaptap ketüüçü,
Ayabagan balbanın,
Kayıp tursa kutkarbas,
Çalma uruuçu ıktuusun,
Körgön candan tüñülçü,
Körkömdüüsü mıktuusun,
Atka oyunpos* külügün,
Kiçi Kazat atagı
Muradıl salgan bülügün.
Kaarlanıp bakırıp,
Balbandardan mancuusun,
Baarın koyboy çakırıp.
Böyrögünön Semetey baştap
dürböndü, Almambettin balası.
Kıtaylardan Muradıl
Salgan eken süröödü,
«Atañdın körü, sen kalday,
Kebimdi ukkun bir dalay,
Kögalaçan buruttu,
Bizdin tukum boluçu,
Kaçıp cürgön curuttu,
Atı çabal keliptir,
Atañdın körü kaldaylar,
Añdasañ Kuday beriptir.

Tırgoot'unu tümden çağırıp,

Cepken giymiş güçlüsünü,
Taş bezenmiş seçkinini,
Çarpışmada usta çeviğini,
Mızrakta usta şöhretlisini,
Kaygısı olmayan nicesini,
Saldırınca un ufak eden
Kaygısız pehlivanını,
Varını yoğunu çağırıp,
Kılıcı pek keskinini,
Mızrağı üstün sivrisini,
Geniş göğüslü, kaba huylu,
Göğsü açık iri kıyımını,
«Haydi!» deyince öylece,
İnsanı basıp geçen,
Acımaz pehlivanını,
Gaipte dursa kaçırmayan,
Kement atan ustasını,
Gören canın umut kestiği,
Gösterişlisini, yeğinini,
Ata oyunbaz küheylanını,*
Küçük Gaza'nın namı
Muradıl'ın saldığı bozgundur.
Öfkelenip bağırıp,
Pehlivanlardan Mancu'sunu,
Hepsini bırakmadan çağırıp.
Böğründen Semetey başta
kargaşayı, Almambet'in oğlu.
Kıtaylardan Muradıl
Salmış meğer o akını,
«Atanın körü, sen kalday,
Sözümü dinle bir hayli,
Kögala'lı burutu,
Bizim soydan idi,
Kaçıp gezen güruhu,
Atı cılız gelmiş,
Atanın körü kaldaylar,
Anlarsan Tanrı vermiş.

Kabarıñda bar beken,	*Haberin var mıdır,*
Kanzaadanın çunagı,	*Hanzadenin yaramazı,*
Atına takkan cügönü,	*Atına taktığı dizgini,*
Almambettin kümönü,	*Almambet'in dölü denen,*
Külçoro kuldun özü eken,	*Külçoro kulun ta kendisiymiş,*
Mingeni cürböy Kögala,	*Bindiği Kögala yürümeyip,*
Sanday turgan kezi eken.	*Çaresiz kaldığı zamanmış.*
Uşu çölgö kelgende,	*Bu çöle geldiğinde,*
On eki kün salışsa,	*On iki gün çarpışsa,*
Kögala cürböy şalpıldap,	*Kögala yürümez, sarkıp sallanıp,*
Bul örttöngön Kögala	*Bu yanası Kögala*
Baspay kalat dalpıldap.	*Basamaz olur lapır lupur.*
Öltürböstön citirbey,	*Öldürmeden, yitirmeden,*
Bul örttöngön Külçoro,	*Bu yanası Külçoro'yu,*
Tirüü karmay kalgıla,	*Diri yakalayıverin,*
Çın Beecindin şaarına,	*Gerçek Beecin şehrine,*
Çın Karıkan aldına	*Gerçek Karıkan önüne*
Tirüü baylap bargıla.	*Diri bağlayıp götürün.*
Kün çıgar arkı Beecinde	*Gün doğusu, öte Beecin'de*
Sazañşañdın eline	*Sazañşañ'ın eline*
Altın taacı kiygizip	*Altın taç giydirip,*
Altın takka mingizip,	*Altın tahta oturtup,*
Kan kötörüp algıla.	*Han kaldırıp alın.*
Öltürböy ce citirbey,	*Öldürmeden ya da yitirmeden,*
Tirüü baylay salgıla.	*Diri bağlayıverin.*
Eski arıktın ukumu,	*O eski soyun dölüdür,*
Bizdin kıtay tukumu.	*Bizim Kıtay soyudur.*
Köñül içtin sanaası,	*Gönül içinin kuruntusu,*
Uşul senin ceriñ dep,	*«İşte bu senin yerin» deyip,*
Bul kıtay senin eliñ dep,	*«Bu Kıtay senin elin» deyip,*
Degenine köngülö,	*Dediğine kandırın,*
Almambet tapkan cañı cer	*Almambet'in bulduğu yeni yer*
Altından kazgan keni ele?	*Altının kazılmış madeni idi ya?*
Tartuu kılıp bergile.	*Armağan edip verin.*
Külçoro atın coygula,	*Külçoro adını yok edin,*
Kıtayça atın koygula,	*Kıtayca ad koyun,*
Karabcındı kiygizip,	*Karabcın'ı giydirip,*
Kızıl çoktuu kıtaydın	*Kızıl püsküllü Kıtay'ın*

Kıyrının baarın bilgizip,	*Yöresinin hepsini öğretip,*
Otook-ottaş kiygizip,	*Otook-ottaş giydirip,*
Şibe menen mancuunu,	*Şibe ile Mancu'yu,*
Solon menen tırgoottu	*Solon ile Tırgoot'u*
Tıypıl munu bilgizip,	*Tümüyle bunu bildirip,*
Kanga kabar salgıla,	*Hana haber salın,*
Kayrandan kalgan tukum dep,	*«Azizden kalan soydur» deyip,*
Kastarın körüp kakançı,	*Değerini bilip kakançı,*
Kan kötörüp algıla.	*Han kaldırıp alın.*
Berencindi salınıp,	*Berencin'i kuşanıp,*
Bekke ılayık bala eken.	*Beye lâyık çocukmuş.*
Karalcındı kiygizse	*Karalcın'ı giydirseler*
Kanga ılayık bala eken.	*Hana lâyık çocukmuş.*
On eki müçö teñ eken,	*On iki âzâsı denkmiş,*
Ayzakerden ıktuu eken,	*Mızrakçılardan ustaymış,*
Coonun aylasın bilgen mıktı eken.	*Düşmanın çaresini bilen yeğinmiş.*
Muradıl kaptap kol menen	*Muradıl orduyla basıp*
Caynagan kızıl çok eken,	*Işıl ışıl kızıl kormuş,*
Caanam* curttan mınday can,	*Caanam* yurdundan böyle can,*
Mendesinde cok eken.	*Benzeri yok imiş.*
Caynagan kızıl çok eken.	*Işıl ışıl kızıl kormuş.*
Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denkmiş,*
Erdik menen şerdigi	*Erliği ile yiğitliği*
Cer üstündö cok eken.	*Yeryüzünde yok imiş.*
Acalı bügün cetpese,	*Eceli bugün yetmezse,*
Amalı coldo ketpese,	*Çaresi yolda gitmezse,*
Kıztalak celdet ölbösö	*Kahrolası cellât ölmezse,*
Kıyamat cüzün körbösö,	*Kıyamet yüzünü görmezse,*
Altı külük at menen	*Altı küheylan at ile*
Alakanday kat menen	*Avuç içi kadar mektupla*
Celdet bügün ceter dep,	*«Cellât bugün yetişir» deyip,*
Tuş-tuş cerdin baarına	*Dört bir yanın hepsine*
Kabar berip ötör dep,	*«Haber verip geçer» deyip,*
Kazabız kalıñ orun dep,	*«Kazarız derin hendeğini» deyip,*
Kalcıragan buruttun	*Sayıklayan burutun*
Kaynatabız şorun dep,	*«Kaynatırız kara bahtını» deyip,*
Kaarlanıp Muradıl	*Öfkelenip Muradıl*
Kaldayına munu aytıp,	*Kalday'ına bunu söyleyip,*

Adam körgüz şumdu aytıp,
Köp kaldayga kep aytıp,
Almambet uulu Külçoro,
Közdögülö dep aytıp.

İnsanın görmediği şomluğu söyleyip,
Çok kaldaya söz söyleyip,
«Almambet oğlu Külçoro'yu,
Hedefleyin» diye söyleyip.

Kanı buyruk kılganda,
Karası karap turabı,
Eri buyruk kılgan soñ,
Enteñdegen köp mancuu
Kaptabay Kuday urabı!
Külçoronu karata
Erendin baarı carışıp,
Ayzanın baarı kagışıp,
Topurak uçup, toz küyüp,
Too buzulup cer caynap,
Ayzanın başı kılkıldap,
Adamdın başı bılkıldap,
Bölünüp çıkkan col menen,
Kılceerde menen kıygaçtap,
Kılımda cok çır baştap,
Balbandarı başkaça,
Tulparları kaşkaça,
Buulandırıp at minip,
Buluma tandap ton kiyip,
Burulbay ayza sunuşup,
Bura tartpay uruşup,
Muradıldın çatagı,
Munun özün surasañ,
Kiçi kazat atagı.
Camgırday kılıp caa tögüp,
Möndürdöy kılıp ok atıp,
Kılkıldap nayza körünüp,
Körüp turgan çoronun,
Köñülü ketip bölünüp,
Külçoro arman kıldı emi:
«Ataganat kayran can,
Tögülmök eken bizdin kan,
Tuura oylosom can küyüp,
Turuşunda bolbodum,

Hanı buyruk kıldığında,
Karası bakıp durur mu,
Eri buyruk kıldıktan sonra,
Telaşlı kalabalık Mancu
Saldırmadan durur mu hiç!
Külçoro'ya doğru
Erenlerin hepsi yarışıp,
Mızrakların hepsi çarpışıp,
Toprak uçup, toz yanıp,
Dağ bozulup yer kaynayıp,
Mızrağın başı sallanıp,
İnsanın başı kıpırdayıp,
Ayrılıp çıkan yol ile,
Kılceerde ile yan yan gidip,
Asırda görülmemiş kavga başlatıp,
Pehlivanları bambaşka,
Küheylanları akıtmalı,
Buğulandırıp at binip,
Seçme kumaştan kaftan giyip,
Dönmeden mızrak uzatışıp,
Geri çekilmeden vuruşup,
Muradıl'ın kavgası,
Bunun aslını sorarsan,
Küçük Gaza'nın namıdır.
Yağmur gibi yay oku döküp,
Dolu gibi kurşun atıp,
Sallanıp mızrak görünüp,
Bakıp duran çoranın,
Gönlü gidip bölünüp,
Külçoro hayıflandı işte:
«Ah yazık, aziz can,
Dökülecekmiş bizim kan,
Doğru düşünsem can yanıp,
Duruşunda bulunamadım,

Tuura altı aydan salışıp,
Uruşunda bolbodum.
Karmap miner buudan cok,
Karalaşar tuugan cok,

Tam altı ay boyu çarpışıp,
Vuruşunda bulunamadım.
Tutup binecek küheylan yok,
Yardım edecek kardeş yok,

Atım kargan Kögala,
At tapkanga şayman cok.
Karaldı kılar curtum cok,
Beş, altıdan teñ sayıp,
Kaçıp kirer ogoy cok,
Kıtaydı Kuday urat beym,
Kaptap ketse okustan,
Karmap alsa kokustan,
Aydap kirip Beecinge
Kırk arkan boyu zındanga,
Kamap koyup özümdü,
Kılgılıktı kılat beym,
Kıynaltıp candı koet beym,
Bılkıldabay dan bolup,
Bu kızıktı salat beym.
Buzulup ketken bul çoçko
Mintip baştı alat beym.
Karaldım Bakay abam cok,
Kançoro menen Semetey,
Eki töröm oşol cok,
Uşunday beleñ düynö bok!» – Acaldan murun mendesi,
Dep, öşöntüp Külçoro,
Muradıl baştap kıyla can,
Oşol cerge kelgende,
Kır-kırınan kol saldı,
Mına oşondo Külçoro,
Kabagım debey, kaş debey,
Karankün kökcal Semetey,
Öödö-tömön karabay,
Ölümdön canın ayabay,
Tegerete karabay,
Tegi canın ayabay,
Kümüş kemer kurçanıp,

Atım kocamış Kögala,
At bulmaya derman yok.
Dayanak olacak yurdum yok,
Beşer altışar birden saplayıp,
Kaçıp girecek yer de yok,
Kıtay'ı Tanrı çarpar besbelli,
Ansızın basıp gelirse,
Kazara yakalarsa,
Sürüp sokup Beecin'e
Kırk urgan boyu zindana,
Kapatıp beni,
Yapacağını yapar besbelli,
Cana ezâ eder besbelli,
Kımıldamadan tek olup,
Bu oyunu oynar besbelli.
Azıp gitmiş bu domuz
Böylece başımı alır besbelli.
Dayanağım Bakay ağam yok,
Kançoro ile Semetey,
İki töröm, onlar da yok,
Böyle miydin, bok dünya!» – Ecelden önce dengi,
Deyip, böylece Külçoro,
Muradıl başta nice can,
O yere geldiğinde,
Dört bir sırttan ordu saldı,
İşte o zaman Külçoro,
Göz kaş demeden, yılmadan,
Karagün bozkurt Semetey,
Aşağı yukarı bakmadan,
Ölümden canını esirgemeden,
Çevresine bakmadan,
Hiç canını esirgemeden,
Gümüş kemer kuşanıp,

	Kündöy betin nur çalıp,	*Güneş gibi yüzüne nur vurup,*
	Altın kemer kurçanıp,	*Altın kemer kuşanıp,*
113990	Ayday betin nur çalıp,	*Ay gibi yüzüne nur vurup,*
	Külçoro cayın surasañ,	*Külçoro'nun halini sorarsan,*
	Tegeregin karanıp,	*Çevresine bakınıp,*
	Aç börüdöy calanıp,	*Aç kurt gibi yalanıp,*
	Kapkara kanga kanışıp,	*Kapkara kana kanışıp,*
	Kalıñ tümön san kolgo,	*Kalabalık tümen, sayısız orduya,*
	Kaçpay özü salışıp,	*Kaçmadan kendisi çarpışıp,*
	Es alganda çü koyup,	*Soluklanınca «çüh!» deyip sürüp,*
	Kögala menen zırgıtıp,	*Kögala ile fırlayıp,*
	Eñkeyişte er sayıp,	*İnişte er saplayıp,*
114000	Ayzadan cakın kelgenin,	*Mızraktan yakın geleni,*
	Kaarlanıp zırgıtıp,	*Öfkelenip fırlatıp,*
	Şıyraktan karmap ırgıtıp	*İncikten tutup savurup,*
	Aykayı artık bakırıp,	*Haykırışı aşkın, bağırıp,*
	Toktoo berbey sapırıp,	*Durak vermeden savurup,*
	Balanın cönü uşunday.	*Oğlanın hâli işte böyle.*
	Manastap uraan çakırıp.	*«Manas!» diye uran çağırıp.*
	Kıymıldagan bütkön boy,	*Kımıldayan tüm bedeninde,*
	Çımınday cerde bütün cok,	*Sinek kadar yeri sağlam değil,*
	Çılpıldagan kan bolup,	*Şapır şupur kan olup,*
114010	Abası menen törösü,	*Ağası ile törösü,*
	Kançoronu körüügö	*Kançoro'yu görmeye*
	Eki közü tört bolup.	*İki gözü dört olup.*
	Suusunu cok çöl eken,	*Suyu olmayan çölmüş,*
	Ölüp kalçu cer eken.	*Ölüp kalınacak yermiş.*
	Karaanı cok, beli cok,	*Karaltısı yok, geçidi yok,*
	Kara, kılıp olturgan	*Bak hele, böyle işler beceren*
	Bul öñdöngön şeri cok.	*Bunun gibi arslan yok.*
	Cetik soguş bolgondo	*Çetin savaş olduğunda*
	Ceerendey közü kirtiyip,	*Ceylan gibi gözü süzülüp,*
114020	Külçoronun etine	*Külçoro'nun etine*
	Cetimiş ayza bir tiyip,	*Yetmiş mızrak birden değip,*
	Çama çarçap, al ketip,	*Takat tükenip, güç gidip,*
	Çarkı ketip turdu ele,	*Dermanı gidip durmuştu,*
	Kündö tınıp kalbastan,	*Günde dinlenip durmadan,*
	Kün esebin albastan,	*Gün hesabını tutmadan,*

Kündöp-tündöp uruşkan,
Törtöö cürüp cılkı algan,
Kim körgön mınday cumuştu.
Er Muradıl, köp balban,
Arbaytıp ayza sunuşup,
Barbaytıp balta kötörüp,

Gece gündüz vuruşan,
Dördü gidip yılkı almış,
Kim görmüş böyle işi.
Er Muradıl, çok pehlivan,
Kocaman mızrak uzatışıp,
İri iri balta kaldırıp,

Tutanıp ölgön kıtaylar
Tuş-tuştan koldu saldı ele Can – dep
Kuday caratsa,
Ortosunda orkoyup,
Oyron Çoro kaldı ele.
Capaa körüp at cürböy,
Cabılıp kıtay keterde,
Canın koyboy Muradıl,
Beecinge baylap ötördö,
Başına kook kiygizip,
Cañcaldı caman salarda,
Cabıla kaptap balbandar,
Kalıñ kıtay mancuuga
Çoronu baylap alarda,
Belge çıgıp barganda,
Berendin cayı uşunday,
Belgilüü Bakay abakeñ,
Belesten közün saldı ele,
Eki betten akkan caş,
Boz munarık küygön çañ,
Tegerektep kıyla kan,
Ortogo kalgan calgız can.
Caratkanga calınıp:
Külçoronu körgöndö,
Ötkörö mıktı erendin
Kırgın salgan kezi eken.
Külçoro menen Kançoro,
Kızıtalak Kögala,
Alışta turbay kalgan go,
Üçöönü Kuday aman kıl!
Azık içpes can ele,
Akılı astoo bala ele,

Tutuşup ölesi Kıtaylar
Dört bir yandan ordu saldı, «Can» deyip
Tanrı yaratmışsa,
Ortasında dimdik,
Yaman Çoro kaldı.
Cefa görüp at yürümeyip,
Kıtay hep birden üşüşürken,
Canını koymadan Muradıl,
Beecin'e bağlayıp götürürken,
Başına kook giydirip,
Kavgayı fena salarken,
Hep birden basıp pehlivanlar,
Kalabalık Kıtay Mancu'ya
Çoro'yu bağlayıp alırken,
Bele çıkıp vardığında,
Yiğidin hâli işte böyle,
Namlı Bakay ağan,
Sırttan gözünü saldı,
İki yanaktan akan yaş,
Boz pus, yanmış toz,
Çepeçevre nice han,
Ortada kalan yalnız can.
Yaradan'a yalvarıp:
Külçoro'yu gördüğünde,
Fazlasıyla yeğin erenin
Kırgın saldığı zamanmış.
«Külçoro ile Kançoro,
Kahrolası Kögala,
Boğuşmada duramaz olmuş ya,
Üçünü Tanrım esen kıl!
Azık yemez can idi,
Aklı temkinli çocuktu,

Almambet uulu Çoronu
Köönü kelse Muradıl,
Tegerektep algan go.
Kartayganda men Bakay,
Kazam cetse ölöyün,
Kaarluu kıtay köp mancuu,
Ekööмdü koyup, biröömdü al!
Karmalaşıp catkanda
Karaan bolup bereyin.
Caltaybay kirip ölöyün,
Beren Külçoro uuluma
Meder bolup bereyin.
Dümöktüü tüyşük saldırıp,
Badana* kiyip balkıldap,
Tügönö turgan zaman kıl.
Bala kazday tarkıldap,

Kabılan tuugan er ele,
Çoronu Kuday aman kıl.
Arıştı arbın salayın,
Kol içinde Külçoro
Aylanayın botomdu
Acıratıp alayın.
Kögala sakal men Bakay
Ölböy tirüü cürgöndö
Kay muraaga ceteyin.
Bir Külçoro bala üçün,
Aralaşa keteyin» –
Dep, öşöntüp, er Bakay,
San koldu közdöy burulup,
Akırek ıldıy kuyulup,
Kaarlanıp sabılıp,
«Mancuu menen uruşta,
Başımdı aman zaman kıl.
Semetey menen bul üçöö,
Celigip kıtay cetebi,
Cetimderge kez kelbey,
Bir-birden baylap ötöbü?
Bakburçunga Dıñşaga

Almambet oğlu Çoro'yu
Gönlü isterse Muradıl,
Çepeçevre kuşatmış ya.
Kocamışken ben Bakay,
Ecelim yeterse öleyim,
Gazaplı Kıtay, çok Mancu,
İkimizi koyup birimizi al!
Boğuşup dururken
Karaltı olup destek vereyim.
Yılmadan girip öleyim,
Yiğit Külçoro oğluma
Medet olayım.
Belâlı zahmet saldırıp,
Badana giyip salınıp,*
Tükenecek zaman kıl.
Yavru kaz gibi öterek,

Kaplan doğmuş er idi,
Çoro'yu Tanrım esen kıl.
Adımı sık atayım,
Ordu içinde Külçoro,
Kurban olduğum yavrumu
Ayırıp kurtarayım.
Kır sakallı ben Bakay,
Ölmeyip sağ gezerken
Hangi murada ereyim.
Bir Külçoro çocuk için,
Dalıp karışayım» –
Deyip, böylece, er Bakay,
Sayısız orduya doğru dönüp,
Köprücükten aşağı yaş dökülüp,
Öfkelenip çırpınıp,
«Mancu ile vuruşta,
Başımı esen eyle.
Semetey ile bu üçü,
Coşup Kıtay yetişir mi,
Yetimlere rast gelmeden,
Birer birer bağlayıp geçer mi?
Bakburçun'a, Dıñşa'ya

Olcogo alıp ketebi
«Ögöömdü koyup, bülöömdü al,
Caştardı taştap, karımdı al,
Karıganda men Bakay,
Kayrattı katuu salayın,
Kölökö bolgon baldarga
Kurmandık bolup kalayın!» –
Dep, öşöntüp, er Bakay,

Ganimet alıp gider mi?
«Üveyimi bırak, öz evladımı al,
Gençleri bırak, ihtiyarı al,
Kocamışken ben Bakay,
Gayreti sıkı koyayım,
Gölge olduğum çocuklara
Kurban olup kalayım!» –
Deyip, böylece, er Bakay,

Ak sakalı carkıldap,
Kökçolok sanga bir salıp,
Kök nayzanı kolgo alıp,
Een talaaga col salıp,
Esil Bakay kol salıp,
Cebeden murun cetişip,
Ayza menen ayanbay,
Köp muştaşıp ötüşüp,
Kaar tögülüp bakırıp,
Kagılayın Külçoro,– dep çakırıp, Barsa kelbes bölök col,
Bet alganda, kan tögüp,
Caralaşıp kaldı emi,
Bet alışıp muştaşıp,
Aralaşıp kaldı emi.
Eçen külük attardın
Eeri tüşüp booruna,
Basıp cürgön mından köp,
Kee bir kıyın balbandar
Añgek, çuñkur cer izdep,
Şaşıp cürgön dagı köp.
Kup sayıştın içinde
Kuyuşkanı üzülüp,
Eçen kıyın tulpardın
Eeri ketip moynuna,
Tuylap cürgön mından köp.
Ayza tiyip kokustan,
Uçup ketip okustan,
Alapayın taba albay,
Çımınday candı caşırıp,

Ak sakalı parıldayıp,
Kökçolok'un sağrısına bir vurup,
Gök mızrağı ele alıp,
Issız bozkıra yol salıp,
Aziz Bakay saldırıp,
Oktan önce yetişip,
Mızrakla esirgemeden,
Çok vuruşup geçişip,
Öfke dökülüp bağırıp,
«Kurbanın olayım Külçoro!» – diye çağırıp, Varılıp dönülmez ayrı yol,
Yöneldiğinde kan döküp,
Yaralaşıp kaldı işte,
Yüz yüze gelip vuruşup,
Birbirine karıştı işte.
Nice küheylan atların
Eyeri düşüp böğrüne,
Öylece gezen bundan çok,
Kimi zorlu pehlivanlar
Hendek, çukur yer arayıp,
Şaşkın gezen daha çok.
Tam mızrak dövüşünün içinde
Kuskunu kopup,
Nice zorlu küheylanın
Eyeri gidip boynuna,
Tepinip gezen bundan çok.
Mızrak değip kazara,
Uçup gidip ansızın,
Ne yapacağını bilemeyip,
Sinek kadar canını gizleyip,

Tuylap cürgön mından köp.
Bakay menen Külçoro,
Çuuga kirip kalıptır,
Ayıkpay turgan bir müşkül,
Duuga kirip alıptır.
Aykaylagan kalıñ kol,
Çuuga kirip alıptır.
Aykaylagan tümön kol
Kez bolorgo kezikpey,
Kaynagan eken bizdin şor.

Debelenip gezen bundan çok.
Bakay ile Külçoro,
Kavgaya girip kalmışlar,
Onmaz bir müşküle,
Gulguleye girmişler.
Haykıran kalabalık ordu,
Kavgaya girmişler.
Haykıran tümen ordu
Karşılaşmak nasip olmadan,
Kaynamış meğer bizim kara baht.

Tügöngön sayın tütögön,
Tacaal eken Muradıl,
Baştagıdan küçödü,
«Özü tiygen buruttu,
Öküm kılıp çoñ kızık,
Kılbayt degen emine?
Kızıtalak bu curttu
Mende körgüz sonundu
Kılbayt degen emine?
Celbegendey kılalı.
Kayra tartıp kakanga
Kelbegendey kılalı!»
Dep, öşöntüp Muradıl,
Atışı artık çır salıp,
Ceerde sanga bir salıp,
Kılkanduu ayza kolgo alıp,
Aranday ooz açılıp,
Kaarluu çıkkan şilekey,
Murutunda çaçılıp.
Kaptaldan koldu saldı ele,
Cerdin üstü munarık,
Köz cetpegen çuu bolup,
Kıyragan tüşüp kaldı ele,
Mına mintip turganda,
Kırımdın uulu Muradıl,
Bu dümöktü kılganda,
Manastın uulu er Semeñ,
Aalam* curttu buy kılgan

Tükendikçe tüten,
Deccal imiş Muradıl,
Öncekinden güçlendi,
«Kendi sataşan burutu,
Hükmedip büyük temaşa,
«Yapmaz» demek de nedir?
Kahrolası bu yurda
Bende görülmedik ibreti
«Yapmaz» demek de nedir?
Yel yememişe çevirelim.
Geri dönüp Kakan'a
Hiç gelmemişe çevirelim!»
Deyip, böylece Muradıl,
Atışması aşkın kavga salıp,
Ceerde'nin sağrısına bir vurup,
Kılçıklı mızrağı ele alıp,
Mağara gibi ağzı açılıp,
Öfkeyle çıkan salyası,
Bıyığına saçılıp.
Yandan orduyu saldı,
Yerin üstü pus içinde,
Göz yetmeyen kavga olup,
Kırılanlar düşüp kaldı,
İşte böyle dururken,
Kırım'ın oğlu Muradıl,
Bu belâyı ettiğinde,
Manas'ın oğlu er Semeñ,
Aalam yurdu perişan eden,*

Şay koldogon şer* nemeñ,
Astında Buurul kanatı,
Koldon körsö bir tümön,
Calgızday körgön adatı.
Sır nayzanı kötörüp,
Sırtınan körüp Muradıl,
Betteşip beypay saluuga
Bakay menen Külçoro
Acıratıp aluuga,
Korozdoy bolgon kayran şer,

Şay'ın koruduğu şer yiğidin,*
Altında Buurul kanadı,
Ordudan görse bir tümen,
Tek kişi gibi görmek âdeti.
Sırlı mızrağı kaldırıp,
Dışarıdan görüp Muradıl'ı,
Yüzleşip belâ salmaya,
Bakay ile Külçoro'yu
Ayırıp kurtarmaya,
Horoz gibi dimdik aziz arslan,

Kozgolbogon kurgan er.
Maylagan buuday cüzdönüp,
Sır nayza koldo korkoyup,
Küügüm tuman közdönüp,
Okçontoy oktu sologon,
Betteşken mende kologon.
Ay dalıda carkıldap.
Acaldan kayra tartpagan,
Asmandan tüşkön Boz kise,
Ölüm dese örttöngür,
Öñgöçö kayra kaytpagan.
Öçöşünö tiygende
Özön suunu baylagan,
Kaarına alganda
Öz cakının caylagan.
Manastın uulu Semetey,
Kaarlanıp çümkönüp,
Karduu kündöy bürkölüp,
Kaalgaday kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş
Kaşkayıp çıgıp alıptır,
Kan içmesi çın karmap,
Kuday alkap kalıptır.
Kocoñdogon çoñ Buurul
Oynoktotup sabuulap,
Arday bolgon Buuruldu
Ok cañılıp ketpeske
Abay menen cabuulap,

Yerinden oynamaz yaman er.
Yağlanmış buğday yüzlenip,
Sır mızrak elde dikilip,
Alaca sis gözlenip,
Okluğuna ok dolduran,
Yüzleşeni yerde bırakan.
Ay gibi kürekte parıldayıp.
Ecelden geri dönmeyen,
Gökten inen Boz kise,
«Ölüm» dese, yanası,
Asla geri dönmeyen.
Hasmına değdiğinde
Irmak suyunu bağlayan,
Gazabına aldığında
Öz yakınını bile yok eden.
Manas'ın oğlu Semetey,
Öfkelenip bürünüp,
Karlı gün gibi bulutlanıp,
Kapı kanadı gibi ak dişi,
Halkta olmayan başka dişi
Bembeyaz sırıtıp çıkmış,
Kan içiciliği sahiden tutup,
Tanrı kutlamış onu.
Kasılan koca Buurul'u
Oynatıp kamçılayıp,
Aygır gibi Buurul'u
Ok yanılıp değmesin diye
Dikkatle örtüp kaplayıp,

	Dobulbas kulak tundurup,	*Davul kulak sağır edip,*
	Asmandan bulut zirildep,	*Gökten bulut titreyip,*
	Baraban tartıp cıldırıp,	*Trampet çalıp ilerletip,*
	Köktön cıldız birindep,	*Gökten yıldız dökülüp,*
	Ceznay ünü takıldap,	*Bakır zurna takırdayıp,*
	Kerney, surnay tarttırıp,	*Boru, zurna çaldırıp,*
114220	Tañdın artı dümpüyüp,	*Tanın ardı kabarıp,*
	Manastan kalgan Celmayan	*Manas'tan kalan Celmayan,*
	Altı asıy çıkkan atan töö	*Altı yaşına girmiş iğdiş deve,*
	Tañ kaşkaya sürgöndö,	*Tan ağarıp söktüğünde,*
	Ok-darını arttırıp,	*Ok ve barutu yükletip,*
	Arday bolgon Buuruldu,	*Aygır gibi Buurul'u,*
	Eelendirip culkuntup,	*Coşturup silkindirtip,*
	Eri ölgöndöy bulkuntup,	*Eri ölmüş gibi çırpındırtıp,*
	Kee bir cerde soyulgur	*Kimi yerde yüzülesi*
	Uçkan kuş menen carışıp,	*Uçan kuşla yarışıp,*
114230	Semetey, Bakay, Külçoro,	*Semetey, Bakay, Külçoro,*
	Okoro tüygön ak tizgin,	*Sımsıkı düğümlü ak dizgin,*
	Tarta albay koldo karışıp, Birigişip kaldı emi.	*Çekemeyip elde kasılıp, Birleşiverdiler işte.*
	Kalakaylap culkunup,	*Feryat edip silkinip,*
	Atası Manas kankordon	*Atası hunhar Manas'tan*
	Amanat kalgan Akkelte	*Emanet kalan Akkelte,*
	Boz kise belge kurçanıp,	*Boz kise'yi bele kuşanıp,*
	Epsiz curtsuz talaadan,	*Uçsuz, ıssız bozkırdan,*
	Muradılga kol salıp,	*Muradıl'a saldırıp,*
	Semetey kirdi bir caydan	*Semetey girdi bir yandan.*
114240	Mingen atı Kulansur,	*Bindiği atı Kulansur,*
	Oynoktotup soylotup,	*Oynatıp süzdürüp,*
	Aybandan bölök oynotup,	*Hayvandan başka türlü oynatıp,*
	Berenden kalgan ceti tuu	*Yiğitten kalan yedi tuğu*
	Ceti cerge ornotup	*Yedi yere dikip,*
	Cetken cerin soylotup,	*Yettiği yeri ezdirip,*
	Semetey kirdi bir caydan	*Semetey girdi bir yandan.*
	Astındagı mingeni,	*Altındaki bindiği,*
	Arıştı arbın salıptır,	*Adımı sık atmış,*
	Köböş kandın Köktelki	*Köböş Han'ın Köktelki'sini*
114250	Caydak koştop alıptır.	*Eyersiz yedeğine almış.*

Mañday cakkı kerüüdön
Kozgoloñ salıp ok atıp,
Kol kaptooçu cerinen
Kançoro kelip kalıptır.
Tañ kaşkayıp, cel cürüp,
Cerge carık tiygende,
Muzdak celi urganda,
Cer körünüp turganda
Asman cargan çuu bolup,
Ayza karmap erender
Kiyligişip kaldı emi.
Bölünüp cürgön tört colbors

Karşı yamacın sırtından
Kargaşa salıp ok atıp,
Ordu basacak yerinden
Kançoro gelip yetişmiş.
Tan ağarıp, yel esip,
Yere ışık değdiğinde,
Soğuk yeli vurduğunda,
Yer görünüp durduğunda,
Göğü yaran gulgule olup,
Mızrak tutan erenler
Birbirine girdiler işte.
Ayrı düşmüş dört kaplan,

Çımçık uçpas keñ saydan,
Coo kutulgus keñ caydan,
Acal cetpes ayzadan,
Kündö tınıp kalbastan,
Kün esebin albastan,
Kündöp-tündöp salıştı,
Kazattın cayı uşunday
Ayanıp kaydan kalıştı!
Ayzakerden ıktuu ölüp,
Muradıldın kolunan
Balbandan neçen mıktı ölüp,
Luñtu-Teyteñ kan ölüp,
Uşu bolgon uruşta
Mal-candardın baarı ölüp.
Kılceerdenin oozun
Burup çıktı Muradıl,
Öz çaçın özü atkılap,
Culup çıktı Muradıl.
Kılceerdeni koygulap,
Tuylap çıktı Muradıl
«Kıldıñ, burut, bizge!» – dep, Kaçırgıla balbandar,
Iylap çıktı Muradıl.
Kaarluu tartar sır cebe,
Muradıl salgan añgeme.
Ala koyup Muradıl,

Serçe uçmaz geniş vadiden,
Düşman kurtulmaz geniş yerden,
Ecel yetişmez mızraktan,
Günde dinlenip durmadan,
Gün hesabını tutmadan,
Gece gündüz çarpıştılar,
Gazanın hâli işte böyle,
Esirgeyip nerede kaldılar!
Mızrakçıların ustası ölüp,
Muradıl'ın elinden
Pehlivandan nice yeğin ölüp,
Luñtu-Teyteñ han ölüp,
Bu olan vuruşta
Malın canın hepsi ölüp.
Kılceerde'nin ağzını
Çevirip çıktı Muradıl,
Öz saçını kendi yolup,
Kopararak çıktı Muradıl.
Kılceerde'yi döverek,
Tepinip çıktı Muradıl,
«Ettin, burut, bize!» – deyip, «Saldırın pehlivanlar,
Ağlayıp çıktı Muradıl.
Gazapla çekilen sır ok,
Muradıl'ın saldığı hikâye.
Kapıp alıp Muradıl,

Kargan Bakay erendi,
Bet alıp Bakay berendi,
Balbandardı bakırıp,
Kılça kalbay calgızıñ,
Kırılıp takır ketkin dep,
Balbanının baarısın,
Çoñ Çuyguçu karısın,
«Bakaydı közdöy bette – dep,
Örttöngür cayı uşunday
Ölçöñ ketken köp balban,
Ökümsüngön buruttan
Ölböy birööñ ketpe – dep,
Bu Beecindin şıykısın,
Aldırıp iyip Kalçanın
Cer caynagan cılkısın

Kocamış Bakay ereni,
Yönelip Bakay yiğidine,
Pehlivanları bağırtıp,
«Kıl kadar tekiniz kalmadan,
Kırılıp tümden gidin» deyip,
Pehlivanının hepsini,
Koca Çuyguçu ihtiyarını,
«Bakay'a doğru yönelin» – deyip,
Yanasının hâli işte böyle,
Sürüyle giden çok pehlivan,
«Zorbalanan buruttan
Ölmeden biriniz gitmeyin» – deyip,
«Bu Beecin'in görkemini,
Kaptırıp Kalça'nın
Yeri kaplayan yılkısını,

Bu korduktu körgönçö,
Tuubay tuna çökkün – dep,
Tirüü kalbay ölgün» – dep,
Kayrattanıp bakırıp,
Mancuudan cıygan balbandı
Biröön koyboy Muradıl
Algan eken çakırıp.
«Kıyaluu caktan çaldırıp,
Manastın uulu Semetey,
Kankordun uulu çunakka
Kança mülktü aldırıp,
Beecindi kantip köröbüz,
Betteşip catıp ölöbüz.
Kakandı kantip köröbüz,
Karmaşıp catıp ölöbüz.
Tutanıp ölgön burutka
Mañdaykı coldu çaldırıp,
Bar dünüyö, san kara,
Kuu burutka aldırıp,
Kantip tirüü kalabız!
Atıştı arbın salabız!» –
Dep, öşöntüp, Muradıl,
Kızıl-tazıl kök kübö,

Bu horluğu göreceğine,
Doğmadan yerin dibine çök» – deyip,
«Sağ kalmadan öl» – deyip,
Gayretlenip bağırıp,
Mancu'dan derlediği pehlivanı
Birini koymadan Muradıl
Almış meğer çağırıp.
«Sarp yandan keşif ettirip,
Manas'ın oğlu Semetey,
Hunharın oğlu çunağa
Nice malı kaptırıp,
Beecin'i nasıl görürüz,
Yüzleşe yüzleşe ölürüz.
Kakan'ı nasıl görürüz,
Kapışa kapışa ölürüz.
Tutuşup ölesi buruta
Karşıdaki yolu gözlettirip,
Var olan dünyalık, sayısız davar,
Kurnaz buruta kaptırıp,
Nasıl sağ kalırız!
Atışmayı bolca ederiz!» –
Deyip, böylece, Muradıl,
Kızıl alaca gök zırh,

Ok ötpögön bek kübö,
Körsö köñül kandırgan,
Ar ok ötpös temirden,
Buruusu kança sebilden
Burç-burçuna saldırgan.
Ondon büçü, bek topçu,
Kööhardan topçu muştumday,
Körsöñ balban Muradıl,
Zordugu toonun teñindey,
Kaçırsa kalktı cegidey,
Betteşip mende barbagan,
Ataktuu kıyın Koñurbay,
Çınmaçındın Beecinde
Koñurbaydan bölök can

Ok geçmez pek zırh,
Görenin gönlünü kandıran,
Hiçbir ok geçmez demirden,
Burması nice zırh takımından,
Köşe köşesine koydurmuş.
Onardan kopça, pek düğme,
Cevherden düğme yumruk kadar,
Görsen pehlivan Muradıl'ı,
Heybeti dağın dengi gibi,
Saldırsa halkı yutacak gibi,
Karşısına kul varmamış,
Namlı çetin Koñurbay,
Çınmaçın'ın Beecin'inde
Koñurbay'dan başka can

Kayır aytar kalbagan.
Kerikti kör, bildi kör,
Kögala bildey çamıngan,
Coo degende kamıngan,
Muradıl sınduu erdi kör.
Aran ooz sır cebe
Sır cebe kolgo aldı ele,
Kuday betin körsötpö,
Altımış dürmöt, seksen ok
Anı katar saldı ele,
Muradıl cayı uşunday,
Belgilüü Bakay abañdı
Tartıp turup kaldı ele,
Oynogondo oçogor,
Oçogor kolgo aldı ele,
Bir atkanda Bakaydı
Udaası on eki atıp saldı ele.
Abañ Bakay üstünö
Carıgı cakşı sır cebe,
Carmısı caa añgeme,
Calañkıçtay Muradıl,
Cabılta atıp kaldı ele.
Camgırdı kör, çoktu kör,
Camgırday caagan oktu kör,

Söz söyleyecek kalmamış.
Gergedanı gör, fili gör,
Boz alaca fil gibi atılan,
«Düşman» deyince davranan,
Muradıl gibi eri gör.
Mağara ağızlı sır yayı,
Sır yayı ele aldı,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Altmış hartuç, seksen ok
Onu sıraya dizdi,
Muradıl'ın hâli işte böyle,
Namlı Bakay ağanı
Nişan alıp durdu,
Oynadığında oçogor,
Oçogor'u ele aldı,
Bir atışta Bakay'ı
Arka arkaya on iki kez atıverdi.
Ağan Bakay'ın üstüne
Işığı güzel sır ok,
Yarısı yay hikâyesi,
Ecel zebanisi gibi Muradıl,
Yaylım ateş edip durdu.
Yağmuru gör, koru gör,
Yağmur gibi yağan oku gör,

Möndürdü kör, toptu kör,
Bölünböy tiygen oktu kör.
Kaçan bolso kanatı,
Kara kıtay köp mancuu,
Canına caman zor kelse,
Kün caylagan adatı.
Karıgandın cay taştı
Okçontoyluu baştıktan
Oñbogur suurup aldı ele.
Tunup akkan bulakka
«Burutka saldım dümök» – dep,
Ala kançık şıbırgak,
Urup turup kaldı ele.
Koktudan bulut tabılıp,
Kıranga tuman cabılıp,
Asmandan arkayıp bulut burulup,
Caylap kündü açtı ele,
Cerge möndür kuyulup,

Doluyu gör, topu gör,
Şaşmadan değen oku gör.
Ne zaman olsa kanadı,
Kara Kıtay, çok Mancu,
Canına fena zor gelse,
Günü büyüyle çevirmek âdeti.
Kocamışın yada taşını
Okluklu torbadan
Onmaz herif çekip aldı.
Duru akan pınara,
«Buruta saldım belâyı» – deyip,
Ala kancık sulusepken,
Vurup durdu.
Koyaktan bulut bulunup,
Kırana sis kapanıp,
Gökten yığın yığın bulut dönüp, Büyüyle günü açtı,
Yere dolu dökülüp,

Şamal bolup, çöp tolkup,
Cer buzulup kıbırlap,
Asmandan altı say möndür şıbırgak,
Açık kündü bek bürköp,
Askan eken Muradıl,
Kastarluu uruş, çoñ cañcal,
Salgan eken Muradıl,
Kökcal Bakay abañız,
Kıylanı körgön abañız,
Tili çeçen Bakaydın
Bilimdigi bolcolsuz,
Özü çeçen Bakaydın
Artıktıgı bolcolsuz.
Daanışman Bakay karıya,
Bul dalaydı körgön oluya.
Ayabay kündü cayladı.
Amal kılbay kalbadı.
Böksönün baarın möndürlöp,
Cakanın baarın camgırlap,

Rüzgâr olup, ot dalgalanıp,
Yer bozulup kıpırdayıp,
Gökten altı dere dolu sulusepken,
Açık günü sımsıkı örtüp,
Koparmış meğer Muradıl,
Kinli vuruş, büyük kavga,
Salmış meğer Muradıl,
Bozkurt Bakay ağanız,
Nicesini görmüş ağanız,
Dili düzgün Bakay'ın
Bilgeliği ölçüsüz,
Kendisi hatip Bakay'ın
Üstünlüğü ölçüsüz.
Bilge Bakay koca,
Bu nicesini görmüş evliya.
Amansız günü büyüledi.
Çare etmeden kalmadı.
Yamaçların hepsine dolu yağdırıp,
Eteklerin hepsine yağmur yağdırıp,

	Betçe cerdin cıgaçı	*Yamaçtaki yerin ağacı*
	Tamırı çıgıp soroyup,	*Kökü çıkıp dikilip,*
	Uyday-töödöy kara taş	*Sığır gibi, deve gibi kara taş*
	Koktuga tüşüp toroyup.	*Koyağa düşüp tıkanıp.*
	Añgektin baarın tıgındap,	*Hendeklerin hepsini tıkayıp,*
	Adırdın baarın cıgındap,	*Tepelerin hepsini yığıntıya çevirip,*
	Cer buzulup dürköröp,	*Yer bozulup gürleyip,*
	Too-toonun başınan	*Dağ dağın başından*
	Cöö tuman cürüp kürköröp.	*Alçak sis yürüyüp gürleyip.*
114410	Katuu cayın saldı ele,	*Sert büyüsünü saldı,*
	Kambıl Bakay abañız,	*Becerikli Bakay ağanız,*
	Karap turçu can beken,	*Bakıp duracak can mıdır,*
	Tuş-tuşunan buluttun	*Dört bir yanından bulutun*
	Şamal aydap kıbırlap,	*Rüzgâr sürüp kıpırdayıp,*
	Özü cayçıl zor Bakay	*Kendisi yadacı ulu Bakay,*
	Talaanın baarı buu bolup,	*Bozkırın hepsi buğu olup,*
	Buluttun baarı bölünüp,	*Bulutların hepsi bölünüp,*
	Oşo künü Kökçolok,	*O gün Kökçolok,*
	Dünüyö cüzün karasañ,	*Dünya yüzüne bakarsan,*
114420	Meltirep tunup körünüp,	*Durgun, berrak görünüp,*
	Kılceerdeçen Muradıl,	*Kılceerde'ye binmiş Muradıl,*
	Cer körünüp kalganda	*Yer görünür olduğunda*
	Kaarluu balban Muradıl	*Gazaplı pehlivan Muradıl*
	Askeri arbın kol bolup,	*Askeri kalabalık ordu olup,*
	El çetinde ereni,	*El ucunda yiğidi,*
	Bakaydı közdöy kozgolup,	*Bakay'a doğru davranıp,*
	Altı miñ kıtay, san kalday,	*Altı bin Hıtay, sayısız kalday,*
	Mañday-teskey turuşup,	*Karşı karşıya duruşup,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
114430	Bakaydı baylap aluuga,	*Bakay'ı bağlayıp almaya,*
	Karsıldaşıp uruşup,	*Çatır çatır vuruşup,*
	Muradıl buyruk kılgan soñ	*Muradıl buyruk verince Kurban diye*
	Kurmandıkka çaluuga	*kesmeye*
	Tuş-tuşunan kamınıp,	*Dört bir yandan hazırlanıp,*
	Turbay kaptap cabılıp,	*Durmadan basıp saldırıp,*
	Ayzaluu kara mancuusu	*Mızraklı kara Mançusu*
	Ayza menen cetti ele,	*Mızrağıyla yetişti,*
	Öñgül-döñgül balbanı	*İri yarı pehlivanı*

Kartaygan Bakay abañdı
Ortosuna alganı.
Kök temirden tuulga
Balta tiyip mayışıp,
Tobokeldep, er Bakay
Aşpay-şaşpay sayışıp,
Astındagı Kökçolok,
Al Bakaydın tulparı,
Celgenine cel cetpey,
Kazatka köngön Kökçolok,
Bir bokçosun tintkile!
Baskanına mal cetpey,
Bura tartsa cılt koyup,
Buydalbastan cügürüp,
Bu soguşta Kökçolok
Buudandık sını körünüp.
Başın kesip baylanıp,
Eti kızıp eeligip,
Esebi cok celigip,
Abaylasañ Kökçolok,
Ala kaçıp dırkırap,
Tuyakka tiygen kara taş,
Calmabasak ölölü,
Kırınan kıyrap bırkırap,
Uşuntüp tirüü turguça
Tuyagı cerge ilinip,
Tulpardık sını bilinip,
Balbanıñar, eriñer,

Kocamış Bakay ağanı
Ortalarına aldılar.
Gök demirden tolgası
Balta değip ezilip,
Tevekkül edip, er Bakay
Acele etmeden mızraklaşıp,
Altındaki Kökçolok,
O Bakay'ın tulparı,
Koşusuna yel yetişmez,
Gazaya alışmış Kökçolok,
Bir heybesini arayın!
Adımına mal yetişmez,
Dizgin çevirse şimşek gibi kaçıp,
Oyalanmadan koşup,
Bu savaşta Kökçolok
Küheylanlık vasfı görünüp.
Başını kesip terkiye bağlayıp,
Kanı kızışıp coşup,
Hesapsızca azıp,
Dikkat etsen Kökçolok,
Alıp kaçıp dörtnala,
Toynağa değen kara taş,
Yutmazsak ölelim,
Kenarından kırılıp savrulup,
Böyle diri durmaktansa
Toynağı yere ilişip,
Tulparlık vasfı bilinip,
Pehlivanınız, eriniz,

Obolku künçö cügürüp,
Tokuşkerden balbanı,
Eçen kıyın candarı,
Er Muradıl bereni,
Karmap alıp abañdı,
Kazattın cayı uşunday,
Kaarlandı Muradıl;
«Atañdın körü, balbanım,
Karıgan Bakay erenin
Kaptagıla balbandar,

Önceki günkü gibi koşup,
Tokuşker'den pehlivanı,
Nice çetin canları,
Er Muradıl yiğidi,
Yakalayıp ağanı,
Gazanın hâli işte böyle,
Gazaba geldi Muradıl;
«Babanın körü, pehlivanım,
Kocamış Bakay yiğidini
Saldırın pehlivanlar,

	Beregi Bakay berenin.	*Şuradaki Bakay yiğidini.*
	Aylakerden ıktuusun,	*Hilekârların en ustasını,*
	Bilbegendi bilgizçü	*Bilmeyene bildiren*
	Bilimdüü Bakay mıktısın	*Bilgili Bakay'ı, o sağlamı*
114480	Ebin taap karmap algıla	*Yolunu bulup yakalayın*
	Col üstünö süyrötüp,	*Yol üstünde sürükleyip,*
	Dañgıttarga cargıla.	*İt sürülerine parçalatın.*
	Añgeme kılıp mintkile,	*İbretlik edip şöyle yapın,*
	Kızıtalak Bakaydın	*Kahrolası Bakay'ın*
	Kılıç süyröy kirgile,	*Kılıç sürüyerek girin,*
	Kıyındap tınbay salışıp	*Zorlayıp durmadan çarpışıp*
	Kıyıgına tiygile.	*Can evine dokunun.*
	Bakayın baylap algıla	*Bakay'ını bağlayıp alın*
	Altın türkük çatırga,	*Altın direkli çadıra,*
114490	Er Koñurbay baatırga	*Er Koñurbay bahadıra*
	Süyünçülöp bargıla,	*Müjdeleyerek varın,*
	Calgız turgan Bakaydı	*Yalnız duran Bakay'ı*
	A düynö cüzün körölü,	*Öbür dünya yüzünü görelim,*
	Cerdin çegin kaytarıp,	*Yerin sınırını bekleyip,*
	Balbanıñdan keldiñer,	*Pehlivanlarınızla geldiniz,*
	Kaardı katuu salalı,	*Gazabı şiddetle salalım,*
	Karıştı mıktap küçötüp,	*Kavgayı iyice kızıştırıp,*
	Ayla tapkıç akılman,	*Çare bulucu bilge,*
	Bakayın karmap alalı.	*Bakay'ını yakalayalım.*
114500	Kabarıñda bar beken,	*Haberiniz var mıdır,*
	Belgilüü uşul, bel uşul,	*Ünlü olan budur, dayanak budur,*
	Beren Bakay er uşul.	*Yiğit Bakay er budur.*
	Kakandın curtun kamagan,	*Hakan'ın yurdunu kuşatan,*
	Baatır Bakay Kökcaldın	*Bahadır Bakay Kökcal'ın*
	Mancuunun kanı Ezkara	*Mançu'nun hanı Ezkara*
	Kayratına çıdabay,	*Gayretine dayanamayıp,*
	Kaçıp çoguu kologon,	*Kaçıp topluca sığınan,*
	Manasınan Bakayı	*Manas'ından çok Bakay'ı*
	Er ekeni bilingen,	*Er olduğu bilinen,*
114510	Beecindin Karı kanının,	*Beecin'in Karı hanının,*
	Dañzasına çiyilgen.	*Defterine yazılan.*
	Dümöktüü Bakay er uşul,	*Belalı Bakay er budur,*
	Bakaydı tındım kılbasañ,	*Bakay'ın işini bitirmezsen,*

Ayabagan şer oşol,	*Acımaz bir arslandır o,*
Beecinge kazat bolgondo,	*Beecin'e gaza olduğunda,*
Çet-Beecindin korgondo,	*Çet-Beecin'in kalesinde,*
Tuusun tuura burganda,	*Tuğunu dosdoğru çevirdiğinde,*
Beecindi kamap turganda,	*Beecin'i kuşatıp durduğunda,*
Kapkaga bakkan caysañdı,	*Kapıyı bekleyen caysañı,*
114520 Anı da Bakay kaysadı.	*Onu da Bakay parçaladı.*
Kapkanın oozun kan kılıp,	*Kapının ağzını kan edip,*
Bu kıtaydın işteri	*Bu Hıtay'ın işleri*
Temir arkan torçondu,	*Demir urganlı ağlıyı,*
Tegiz kancarkolçondu*	*Tümü hançer kuşanmışı**
Töbösünön bastı ele,	*Tepesinden bastırmıştı,*
Tört şaar curttu çaçtı ele. Töbösünön basabız,	*Dört şehir halkını dağıtmıştı. Tepesinden basarız,*
Balbandan kıyın kıyragan,	*Pehlivanların çetinini kıran,*
Tört tülügün çaçabız.	*Dört tülük malını saçarız.*
Bul Beecin curtu çurkurap,	*Bu Beecin halkı çığrışıp,*
114530 Talastan tiyip beesin,	*Talas'tan alsın kısrağını,*
Katın-kızdar ıylagan.	*Kadınlar kızlar ağlaşan.*
Bilge cüktöp dilde algan,	*File yükletip dilde altın alan,*
Kankordun uulu Semetey,	*Hunharın oğlu Semetey,*
Topon suu cetpes Beecinge	*Tufan suyu ermez Beecin'e*
Bul öñdöngön döösün,	*Bunun gibi devini,*
Toktolboy cetip kol salgan	*Durmadan varıp ordu salan*
Çıgarabız buruttun	*Çıkarırız Burut'un*
Oymok ooz, boto köz,	*Yüksük ağızlı, ceylan gözlü,*
Oykuştagan suluudan	*Salınıp gezen güzellerden*
114540 Cıloogo tartıp kızdı algan	*Yularından çekip kız alan*
Erdi saysa kim saygan,	*Eri mızraklarsa kim mızraklamış,*
Er kırk çoro* kul saygan.	*Er kırk çora* kulu mızraklamış.*
Arbagı ketip Talaska,	*Ruhu gidip Talas'a,*
Atı kalgan Manaska.	*Adı kalmış Manas'a.*
Kırgın salar zor Bakay,	*Kırgın salan ulu Bakay,*
Bu kızıtalak cogolboyt.	*Bu kahrolası yok olmaz.*
Bakay kan cokson bolboso,	*Bakay han yok edilmezse,*
Kıtaydın işi oñolboyt.	*Hıtay'ın işi düzelmez.*
Kartaysa da Bakaydın	*Kocamışsa da Bakay'ın*
114550 Er ekeni dagı çın,	*Er olduğu yine gerçek,*

Ayla tapkıç, zaarı küç,
Akılga dıykan Bakaydın
Şer ekeni dagı çın.
Aylanayın, balbandar,
Ayanbay kaptap alalı,
Añgemeni Bakayga
Een talaada salalı.
Bakaydın başı çoñ darı,
Beldüü coonun başı dep,
Beecindegi çoñ kanga
Bet alıp tartıp baralı.
Çet-Beecindin kandıgın,
Cetsek surap alalı.
Tutanıp ölgön zor Bakay
Tuura tiyse koluña,
Anan tüşöt oñuna.
Aylaker Bakay cogolso,
Töbölöşkön buruttun
Dardaytıp baylap alabız,
Kapkaydagı keesin.

Çare bulucu, zehri güçlü,
Akılda derya Bakay'ın
Arslan olduğu yine gerçek.
Kurban olayım, pehlivanlar,
Esirgemeden saldıralım,
Görülecek hesabı Bakay'a
Issız ovada görelim.
Bakay'ın başı büyük ilaçtır,
Belalı düşmanın başı diye,
Beecin'deki büyük hana
Yönelip sunup varalım.
Çet-Beecin'in hanlığını,
Varırsak isteyip alalım.
Tutuşup ölesice ulu Bakay
Doğruca eline geçerse,
İşte o zaman yoluna girer.
Hilekâr Bakay yok olursa,
Tepişip duran Burut'un
Kaskatı bağlayıp alırız,
Ta uzaklardaki varını.

Baldarın baylap alabız,
Bakaydın közü cogolso,
Balaketti salabız.
Bakay ketse bel ketet,
Ayla tabar can kalbay,
Andan kiyin minetet».
Balbandardı bakırıp,
Baatırlardı çakırıp,
Arbayıp ayza çabışıp,
Adamdın başı kagışıp.
Çokmorçonu, balbanı,
Çoguu kaptap tuş-tuştan,
Kayra tartpas çın caydı
Bakayga koldu salganı,
Ayzaga kambıl Muradıl
Aykırık salıp, kamçı urup, Ak sakalı carkıldap,
Ayza imerip, çıñ turup,

Çocuklarını bağlayıp alırız,
Bakay'ın gözü yok olursa,
Belayı salarız.
Bakay giderse dayanak gider,
Çare bulacak can kalmaz,
Ondan sonra n'eyleyecekler».
Pehlivanlara bağırıp,
Bahadırları çağırıp,
Diken diken mızrak savurup,
İnsan başları tokuşup.
Çomaklısı, pehlivanı,
Hep birden dört yandan saldırıp,
Geri dönülmez gerçek yeri
Bakay'a el saldılar,
Mızrakta usta Muradıl
Nara atıp, kamçı vurup, Ak sakalı parıldayıp,
Mızrak çevirip, sağlam durup,

Oñ cagınan kirdi ele,	*Sağ yanından girdi,*
Döñgül, döödür balbanı	*İri kıyım, hantal pehlivanı*
Tegerektep kalganı.	*Çepeçevre kuşattılar.*
Kökcal Bakay abaña	*Kökcal Bakay ağana*
Kömkörülüp çurkurap,	*Üşüşüp çığrışarak,*
Tuş-tuştan ayza salganı.	*Dört yandan mızrak saldılar.*
Kolunan suurup ırgıtıp.	*Elinden çekip fırlatıp.*
Kökçolok küçöp cügürüp,	*Kökçolok güçlenip koşup,*
Koş badana ok ötpös,	*Çift zırhlı, ok geçmez,*
Ayza katuu tiygende,	*Mızrak sert değdiğinde,*
Kat-katınan bölünüp,	*Kat katından ayrılıp,*
Ayza mıktap tiygende,	*Mızrak iyice değdiğinde,*
Ak bula uçup kaldaktap,	*Ak ipek uçup savrulup,*
Ayzası mıktı uçtuusu	*Mızrağı sağlam uçlusu*
Böyrögünön cabıldı.	*Böğründen saldırdı.*
Ala turgan nemedey,	*Alıverecekmiş gibi,*
Al Bakayga kamındı.	*O Bakay'a davrandı.*
Er Muradıl baş bolup,	*Er Muradıl başta olup,*
Balbandın baarı cabıldı.	*Pehlivanların hepsi saldırdı.*
Kaçan baldar kelet dep,	*Çocuklar ne zaman gelir diye,*
Dümöktü tüptüz baştadı,	*Kavgayı dosdoğru başlattı,*
Muradıl ayza sayganda,	*Muradıl mızrak sapladığında,*
Kökçoloktun üstünön	*Kökçolok'un üstünden*
Kökcal Bakay abañız	*Kökcal Bakay ağanız*
Uçup kete cazdadı,	*Uçup düşeyazdı,*
Türdüü-türdüü balbanı	*Türlü türlü pehlivanı*
Tüz kirip ayza sayganı.	*Dosdoğru girip mızrak sapladı.*
Kulak tungan çuu bolup,	*Kulak sağır eden çığlık kopup,*
Kuday betin körsötpö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
Baş carılgan duu bolup,	*Baş yarılan uğultu olup,*
Ala turgan boldu emi.	*Alacak oldu artık.*
Abañ Bakay kargandın,	*Ağan Bakay kocamışın,*
Töbösünö müşküldü	*Tepesine müşkülü*
Sala turgan boldu emi.	*Salacak oldu artık.*
Abası Bakay karıya	*Ağası Bakay ihtiyar*
Kagıştan kazat bergin dep,	*Çarpışmada gaza ver diye,*
Kayran başım körgün dep,	*Zavallı başımı gör diye,*
Abañ Bakay akcoltoy,	*Ağan Bakay, uğuru ak,*

	Kalıñ kıtay Muradıl	*Kalabalık Hıtay'la Muradıl*
	Ayzalaşıp kaltıldap,	*Mızraklaşıp sarsılıp,*
	Kaarı kelse kakayıp,	*Öfkesi gelince dikilip,*
	Kayrattanıp zırgıtıp,	*Gayrete gelip savurup,*
114630	Kee bir balban ayza ursa,	*Kimi pehlivan mızrak vursa,*
	Kep kılbastan er Bakay,	*Aldırış etmeden er Bakay,*
	Bet alışıp turuşup,	*Yüz yüze durup,*
	Meenet tartıp uruşup,	*Zahmet çekip vuruşup,*
	Acalı cok kutulup,	*Eceli yokmuş, kurtulup,*
	Bakay kandın kök zoot,	*Bakay hanın gök zırhı,*
	Kancıgaday tıtılıp.	*Terki kayışı gibi didiklenip.*
	Karmaştı kança salışıp,	*Nice çarpışmalar yapıp,*
	A kıtayga aldırbay,	*O Hıtay'a yenilmeden,*
	Kayrattuu tuugan er Bakay	*Gayretli doğmuş er Bakay*
114640	Kakandaşıp kalışıp,	*Göğüs göğüse tutuşup,*
	Soguş aldı çoñ çumkur,	*Savaşın önü koca çukur,*
	Kapka-Taşka toktodu.	*Kapka-Taş'ta durakladı.*
	Abası mintip catkanda,	*Ağası böyle hâldeyken,*
	Kaardı katuu salar dep,	*Gazabı şiddetle salar diye,*
	Kançoro menen Külçoro,	*Kançoro ile Külçoro,*
	Kankor Manastan kalgan Semetey	*Hunhar Manas'tan kalan Semetey*
	Abakesi Bakaydı	*Ağacığı Bakay'ı*
	Kaçan cetip bu baldar,	*Ne zaman yetişip bu çocuklar,*
	Acıratıp alar dep,	*Ayırıp alırlar diye,*
114650	Acıratıp albasa,	*Ayırıp almazlarsa,*
	Kıtaydan Bakay ölöt beym,	*Hıtay elinden Bakay ölür belki,*
	Köz cumulup ketkiçe,	*Göz yumulup gidene dek,*
	Kıstoonu kuu can köröt beym. Atıştı	*Sıkıntıyı kurnaz can görür belki. Atışmayı*
	kaçan salar dep,	*ne zaman salar diye,*
	Çamam çarçap, al ketti.	*Takatim tükenip, gücüm gitti.*
	Tutanıp ölgür Muradıl,	*Tutuşup ölesice Muradıl,*
	Tuura kızık kılat beym.	*Düpedüz oyun eder belki.*
	Kökçolok turdu bügülüp,	*Kökçolok durdu bükülüp,*
	Kökcal Bakay abañız,	*Kökcal Bakay ağanız,*
	Mintip candan tüñülüp,	*Böylece candan umut kesip,*
114660	Maral aydap, uy kılgan,	*Maral sürüp, sığır eden,*
	Bala kezde Bakayıñ	*Çocukken senin Bakay'ın*
	Bastaşkan cerdi buy kılgan.	*Bastığı yeri viran eden.*

Kögala tulpar at mingen.
«Andakıday çamam cok,
Arıp kalgan ekemin.
Etim kaçıp, söögüm bar,
Karıp kalgan ekemin» –
Dep, öşöntüp, zor Bakay,
Caza tartıp korduktu,
Körgönü kelgen ekemin.
Bul örttöngön kıtaydan
Ölgönü kelgen ekemin.
Almambet uulu Külçorom
Mingen atı sur ele,
Telegeyi teñ ele,
A düynö ketken Almañdan,
Zayıpuruş balbandan
Artılta tuugan uulu ele.
Aykay salıp Külçorom,
Kagışka kaçan ceter dep,
Kargan Bakay abasın
Kalcañdatpay bul caydan,
Kaçan cetip kıraandar
Acıratıp keter dep.
Ayzaga takkan celegim,
Asıl Manas kökcaldan
Muraga kalgan erenim.

Kögala tulpar ata binmiş.
«O zamanki gibi takatim yok,
Yorulup düşmüşüm meğer.
Etim gitmiş, kemiğim kalmış,
Kocamışım meğer» –
Diye, böylece, ulu Bakay,
Cezasını çekip horluğun,
Görmeye gelmişim meğer.
Bu yakılası Hıtay'dan
Ölmeye gelmişim meğer.
Almambet oğlu Külçorom
Bindiği at boz idi,
Her şeyi denk idi,
Öbür dünyaya giden Almañ'dan,
Zayıpuruş pehlivandan
Aşkın doğmuş oğlu idi.
Nara atıp Külçorom,
Çarpışmaya ne zaman yetişir diye,
Kocamış Bakay ağasını
Süründürmeden bu yerden,
Ne zaman yetişip şahbazlar
Ayırıp götürür diye.
Mızrağa taktığım flamam,
Asil Manas kökcaldan
Miras kalan yiğidim.

Kögala tuygun bolpoñum,
Manastan kalgan çolponum,
Aç arslanday erenim,
Aldeylep bakkan Bukarga
Bir Semetey berenim.
Aylası ketken abasın,
Ölgönü turgan babasın
Kaçan cetip Semetey,
Acıratıp alar dep,
Keñ-Alaydı cerdegen,
Kelbersigen er degen,
Kayran candın ınagı,
Kök ırapıs ton kiygen,

Gök-ala şahinim, tosunum,
Manas'tan kalan çobanyıldızım,
Aç arslan gibi yiğidim,
Buhar'da ninniyle büyütülen
Bir Semetey yiğidim.
Çaresi tükenen ağasını,
Ölmek üzere duran atasını
Ne zaman yetişip Semetey,
Ayırıp alır diye,
Keñ-Alay'ı yurt edinen,
Kurumlu er denen,
Aziz canın sırdaşı,
Gök çuha kaftan giyen,

Kök nayzanı kolgo algan,
Cetimiş ilek* coo kelse,
Ceke aralap kol salgan.
Aç kıykırık, kuu süröö,
Asılı oygut kırgızdan,
Adamdın alı cetpegen,
Arıslandın tişi ötpögön.
Akbaltay uulu Çubaktan
Alışkan coogo çoñ dümök,
Tuu baştagan çunaktan,
Belekke kalgan Kançorom,
Kaçan cetip bul kulga,
Kırgındı kızık salat dep,
Kıstoodo Bakay abasın,
Kaçan cetip baldarım,
Acıratıp alat dep.
Cürögü tüktüü bolsun dep,
Ayaş katın Kanıkey,
Tegiz cetim çunaktın,
Emçegin kaalap emizdim.
Cürögü mayluu bolsun dep,
Kazı menen kartanın
Mayluu cerin cegizdim.
Keçee, argın, kırgız oy tartıp,

Gök mızrağı ele alan,
Yetmiş ilek düşman gelse,*
Tek başına dalıp saldıran.
Aç nara, yaman haykırış,
Aslı Oygut Kırgız'dan,
İnsanın gücü yetmeyen,
Arslanın dişi işlemeyen.
Akbaltay oğlu Çubak'tan
Tutuştuğu düşmana büyük bela,
Tuğun başını çeken o çılgından,
Yadigâr kalan Kançorom,
Ne zaman yetişip bu kula,
Kırgının âlâsını salar diye,
Darda kalan Bakay ağasını,
Ne zaman yetişip çocuklarım,
Ayırıp alır diye.
Yüreği tüylü olsun diye,
Ayaş kadın Kanıkey,
Hepten yetim o çılgına,
Memesini isteyip emzirttim.
Yüreği yağlı olsun diye,
Kazı ile karta etinin
Yağlı yerini yedirdim.
Dün Argın'la Kırgız görüş danışıp,

Konup catkan kezinde,
Kündüzü kımız, tünü kız
Bolup catkan kezinde,
Eselek erdin biröönö
Kaçan balan degizdim?
Aldeylep bakkan cetimder,
Atıştı arbın bu cayga
Sala turgan kün barbı,
Aman-esen abasın
Acıratıp kıtaydan
Ala turgan kün barbı?
Tutanıp ölgön bu kıtay,
Tuura karmap alat beym,
Tuura Bakay sensiñ dep,

Konup yattığı çağda,
Gündüzü kımız, gecesi kız
Olup yattığı çağda,
Toy yiğitlerin birine
Ne zaman filan dedirttim?
Ninniyle büyüttüğüm yetimler,
Atışmayı bolca bu yere
Salacakları gün var mı,
Sağ salim ağasını
Hıtay elinden ayırıp
Alacakları gün var mı?
Tutuşup ölesice bu Hıtay,
Düpedüz yakalar belki,
Gerçek Bakay sensin diye,

Kurmandıkka çalat beym.
Keskilep catıp öltürüp,
Kekti mintip alat beym?
Kañırıgı bek tütöp,
Kıtay menen Muradıl
Kılımdan çıkkan er menen
Kıyragan dep uruşup,
Soguş kılgan cer menen
Çıdap Bakay turdu ele.
Alkım cagı munarık,
Eer beldey belesten,
Urunarga too tappay,
Uruşa turgan coo tappay,
Kazıp koygon or tappay,
Kagışa turgan kol tappay,
Zordugu toonun teñindey,
Kagışsa candı cegidey,
Bilegi coon, taş cürök,
Bil müçölüü badirek,
Koygulaşkan ayzaga
Korkup koltuk açpagan,
Koluna tiygen duşmandı
Koendoy cerge cançtagan,
İçse kanga toybogon,
Alışkandı koybogon,

Cırgal dese küyüngön,
Coo degende süyüngön,
Atası Manas kankordon
Artılta tuugan Semetey,
Temirkandın şaarına
Tentip barıp zor bolgon,
Karakandın şaarına
Kaçıp barıp oñolgon.
Cetim cürüp cetilgen,
Cergege eptep koşulgan.
Berendin uulu Semetey
Beldi bekem buuganı,
Beecindegi Koñurbaydan

Kurban diye keser belki.
Doğraya doğraya öldürüp,
Öcünü böyle alır belki?
İçi buram buram tütüp,
Hıtay ile Muradıl
Asırda bir çıkan er ile
Yamandır deyip vuruşup,
Savaş ettiği yer ile
Dayanıp Bakay durmuştu.
Ufuk yanı pus içinde,
Eyer beli gibi tepeden,
Çarpacak dağ bulamadan,
Vuruşacak düşman bulamadan,
Kazılmış hendek bulamadan,
Çarpışacak ordu bulamadan,
Heybeti dağa denk,
Çarpışsa can yiyecek gibi,
Bileği kalın, taş yürekli,
Fil gövdeli edepsiz,
Saplaşılan mızraktan
Korkup koltuk açmayan,
Eline geçen düşmanı
Tavşan gibi yere çalan,
İçse kana doymayan,
Tutuştuğunu sağ komayan,

Sefa dense yerinen,
Düşman denince sevinen,
Atası hunhar Manas'tan
Aşkın doğmuş Semetey,
Temirkan'ın şehrine
Sürgün varıp ulu olmuş,
Karakan'ın şehrine
Kaçıp varıp onulmuş.
Yetim gezip yetişmiş,
Yurduna güçbela katılmış.
Yiğidin oğlu Semetey
Beli sımsıkı kuşandı,
Beecin'deki Koñurbay'dan

Manastın kunun kuuganı.
Ogoydon on tört at alıp,
Oluya tobo Bakaydan
On eki sapar bata alıp,
Beecinge çıkkan belsenip,
Beri urganday teñselip,
Manastın uulu çunaktın
Kaysı dartın aytalı,
Karmaşarı kakançın,
Kastaşkanı Koñurbay,
Cogotkonu on tört at,
Coolaşarı Muradıl,
Semetey türü mına bul.
Ortoluk Keñ-Kol caylagan,
Oluşa çıgar coo bolso,
Ölüşpöy tirüü kalbagan.
Beydaarat kişi kelbegen,
Ukumunan tukumun
Bet alıp duşman ceñbegen.
Başkı atası Ogoydur,
Ogoy kaydan oñoydur.
Somduktun suusun boyloşkon,
Çokuşkandı soylotkon.
Zom temirdey kara kök,
Semetey türü momınday.
Üç aylangan cerine

Manas'ın kan bedelini güttü.
Ogoy'dan on dört at alıp,
Evliya misali Bakay'dan
On iki kez dua alıp,
Beecin'e çıkmış kuşanıp,
Beri vurmuşçasına salınıp,
Manas'ın oğlu çılgının
Hangi derdini söyleyelim,
Çarpışacağı Kakançın,
Düşman bellediği Koñurbay,
Yitirdiği on dört at,
Savaşacağı Muradıl,
Semetey'in hâli işte bu.
Ortalık Keñ-Kol'da yaylayan,
Karşısına çıkar düşman olsa,
Ölüşmeden sağ kalmamış.
Abdestsiz kişi gelmemiş,
Soyundan sopuna dek
Karşısına çıkıp düşman yenmemiş.
İlk atası Ogoy'dur,
Ogoy nereden kolay ola.
Somduk'un suyunu boylamış,
Çatışanı yerde süründürmüş.
Som demir gibi kara gök,
Semetey'in hâli işte şöyle.
Üç kez dolandığı yerde

Üydöy çınar tal bütkön.
Oñoy emes kökcalga
Oluyalar car bütkön.
Koşun tikken cayına
Koroodoy çınar ornogon,
Kanzaadanın uuluna
Kayaşa bergen bolbogon.
Suu cut dese, uu cutkan,
Börk al dese, baş kesken,
Eñkeyip kirgen boyunda,
Kan tök dese, cin tökkön,
Kökçolok menen zañkayıp,

Ev gibi çınar söğüt bitmiş.
Kolay değildir, kökcala
Evliyalar yâr olmuş.
Ordusunu kurduğu yere
Ağıl kadar çınar dikilmiş,
Han soylunun oğluna
Karşılık veren olmamış.
Su yut dese, zehir yutmuş,
Börk al dese, baş kesmiş,
Eğilerek daldığı sırada,
Kan dök dese, beyin dökmüş,
Kökçolok'la heybetlenip,

	Akolpok türdüü ton kiygen,	*Akolpok misali kaftan giymiş,*
	Çaalıgıp Bakay kalıptır,	*Yorgun düşüp Bakay kalmıştır,*
	Altımış ilek coo çıksa,	*Altmış ilek düşman çıksa,*
	Ayanbastan bir tiygen,	*Esirgemeden bir vuran,*
	Erdigi curtka bilingen,	*Erliği yurda bilinmiş,*
114820	Karmaşkanı bülüngön.	*Tutuştuğu perişan olmuş.*
	Er Semetey kökcalıñ	*Er Semetey kökcalın*
	Eer beldey moynokto	*Eyer beli gibi geçitte*
	Toktop turgan kezi eken.	*Durakladığı an imiş.*
	Atamdan kalgan murapım,	*Atamdan kalan mirasım,*
	Arıslan Bakay kökcalım,	*Arslan Bakay kökcalım,*
	«Abam kayda ketken?» – dep, Kayrat kılıp turuşup.	*«Ağam nereye gitti?» – deyip, Gayret edip direnip.*
	Oncoñdotup Buuruldu,	*Hoplatıp Buurul'u,*
	Oydolotup karandı,	*Sıçratıp o karayı,*
	Toktotup turgan çagı eken.	*Durdurup tuttuğu çağ imiş.*
114830	Çalmaçı arkan taştasa,	*Kementçi urgan atsa,*
	Oyron Bakay abañdın	*Koca Bakay ağanın*
	Dayını kayda boldu dep,	*İzi nerede kaldı diye,*
	Coktop turgan kezi eken.	*Arayıp durduğu an imiş.*
	«Karasa közgö ilinbey,	*«Baksa göze ilişmez,*
	Oluya toluu er Bakay,	*Ermişlik dolu er Bakay,*
	Kayda ekeni bilinbey,	*Nerede olduğu bilinmez,*
	Kıyamat cüzün körgön beym,	*Kıyamet yüzünü gördü belki,*
	Toktop turgan kezi eken,	*Duraklayıp durduğu an imiş,*
	Çalgınçıga kez bolup,	*Keşif koluna rast gelip,*
114840	Kargan Bakay ölgön beym.	*Kocamış Bakay öldü belki.*
	Kayra tartpas çın caydı	*Geri dönülmez gerçek yeri*
	Kayran kişi körgön beym» –	*Zavallı kişi gördü belki» –*
	Kırımdın uulu Muradıl	*Kırım'ın oğlu Muradıl*
	Dep, öşöntüp, Semetey,	*Diye, böylece, Semetey,*
	Buuruldun oozun burdu ele,	*Buurul'un ağzını çevirdi,*
	Asıl Bakay abañız,	*Asil Bakay ağanız,*
	Bakaydı coktop turdu ele.	*Bakay'ı arayıp durmuştu.*
	Amanat candan tüñülüp,	*Emanet candan umut kesip,*
	Tokumday cerde too cok,	*Keçe kadar yerde dağ yok,*
114850	Tokumday bolgon koo cok.	*Keçe kadar bir koyak yok.*
	Buurusun tiygen çiyin cok,	*Saban değmiş bir çizgi yok,*

	Suur kazgan iyin cok.	*Dağ sıçanı kazmış in yok.*
	Ayday bolgon talaanın	*Ay gibi dümdüz ovanın*
	Sayılgan narı betinde,	*Ta öteki yüzünde,*
	Munarık tüşüp burçtangan,	*Pus çöküp köşelenmiş,*
	Köz tunarıp urçtangan	*Göz kararıp sivrilen*
	El cürbös een talaanın	*El gezmez ıssız ovanın*
	Kılceerde menen Muradıl,	*Kılceerde ile Muradıl,*
	Kıykırıp ayza sayıptır.	*Haykırıp mızrak saplamıştır.*
114860	Altı miñ kıtay, kırk kalday,	*Altı bin Hıtay, kırk kalday,*
	Arıslan Bakay abañdı	*Arslan Bakay ağanı*
	Tegerektep kalıptır.	*Çepeçevre kuşatmıştır.*
	Kutba caktı bet alıp,	*Kutup yönüne yüz tutup,*
	Kuu ayzanı sunuşup,	*Kuru mızrağı uzatıp,*
	Kulcuñdaşıp uruşup,	*Homurdaşıp vuruşup,*
	Karganda Bakay abakeñ	*Kocamışken Bakay ağacığın*
	Bölökçö çolok malı bar,	*Bambaşka güdük bir hayvanı var,*
	Börüdöy Bakay kabılan	*Kurt gibi Bakay kaplan*
	Dümöktü mınday baştasa,	*Kavgayı böyle başlatınca,*
114870	Adis Bakay abakeñ	*Usta Bakay ağacığın*
	Saldırbay turgan kezi eken,	*Kendini ezdirmediği an imiş,*
	Ayzakerden alptarga	*Mızrak ustası alplara*
	Saydırbay turgan kezi eken.	*Kendini sançtırmadığı an imiş.*
	Eer beldey moynokko	*Eyer beli gibi geçitte*
	Esil baldar kayda dep,	*Aziz çocuklar nerede diye,*
	Coktop turgan kezi eken.	*Arayıp durduğu an imiş.*
	Kıtay kıstoo salganda,	*Hıtay sıkboğaz ettiğinde,*
	Tegerektep alganda,	*Çepeçevre aldığında,*
	Eñ küç kılçu eki kol,	*En güç veren iki kolu,*
114880	Kıymıldabay şal bolup,	*Kıpırdamaz, felç olup,*
	Bütkön boydun baarısı	*Bütün bedeninin hepsi*
	Bılkıldabay dal bolup.	*Kımıldamaz, bitkin olup.*
	Çokmorçon kaçıp kutulup,	*Çomaklısı kaçıp kurtulup,*
	Çopkuttun baarı tıtılıp.	*Kaftan zırhın hepsi didilip.*
	Ayzalaşıp kayrılıp,	*Mızraklaşıp dönüp,*
	Zoottun baarı ayrılıp.	*Zırhın hepsi yarılıp.*
	Bakay kandı kurçasa,	*Bakay hanı kuşatınca,*
	Bardiger balban toluptur,	*Bardiger pehlivan dolmuştur,*
	Bakay er calgız salışıp,	*Bakay er yalnız çarpışıp,*

Başkaça dümök boluptur.	*Bambaşka bir kavga olmuştur.*
Astındagı Kökçolok	*Altındaki Kökçolok*
Külükkö salıp cölönüp,	*Yürüklüğüne dayanıp,*
Könöktöy bolgon kayran baş	*Kova gibi olan zavallı baş*
Kıpkızıl kanga bölönüp.	*Kıpkızıl kana bulanıp.*
Comok kılsa çoñ kızık,	*Destan edilse pek ilginç,*
Kıtaylardın Muradıl	*Hıtayların Muradıl'ı*
Bakayga salgan çoñ kızık.	*Bakay'a salmış büyük hengâme.*
Balaanı Bakay baştadı,	*Belayı Bakay başlattı,*
Bala törö Semetey	*Genç bey Semetey*
Arday bolgon Buuruldan,	*Cins küheylan Buurul'dan,*
Açuulanıp er Semeñ,	*Öfkelenip er Semeñ,*
Uçup kete taştadı.	*Fırlayıp atılıverdi.*
Açuulanıp şer neme,	*Öfkelenince arslan yaratık,*
Taybuurul sanga bir salıp,	*Taybuurul'un sağrısına bir vurup,*
Sır nayzanı kolgo alıp.	*Sırlı mızrağı ele alıp.*
Kaarlanıp bakırıp,	*Gazaplanıp bağırıp,*
Manastap uraan çakırıp,	*«Manas!» diye uran çağırıp,*
Belekke kalgan ceti tuu,	*Yadigâr kalan yedi tuğu,*
Ceti cerge ornotup,	*Yedi yere dikip,*
Cetken cerin soylotup.	*Vardığı yeri yerlere serip.*
Oncoñdogon Buuruldu	*Hoplayan Buurul'u*
Oñgo tartıp çuratıp,	*Sağa çekip dörtnala sürüp,*
Muştaganda Semetey,	*Yumrukladığında Semetey,*
Oloygon kara kalmaktı	*İri gözlü kara Kalmuk'u*
On ekiden kulatıp.	*On ikişer on ikişer devirip.*
Ceti cüzün maydalap,	*Yedi yüzünü ufalayıp,*
Cetken cerin ayzalap,	*Vardığı yeri mızraklayıp,*
Semetey kirip kaldı emi.	*Semetey dalıverdi artık.*
Anın bir cak cagınan,	*Onun bir yanından,*
Astındagı Kögala	*Altındaki Kögala'ya*
Olbuy-solbuy kamçı urup,	*Sağlı sollu kamçı vurup,*
Kaarlanıp bakırıp,	*Gazaplanıp bağırıp,*
Kargan Bakay abasın	*Kocamış Bakay ağasını*
Abakelep çakırıp,	*«Ağacığım!» diye çağırıp,*
Külçoro koşo kol salıp,	*Külçoro birlikte saldırıp,*
Tuuradan çıktı bakırıp,	*Yandan çıktı bağırarak,*
Çubaktın uulu Kançoro,	*Çubak'ın oğlu Kançoro,*

	Astındagı mingeni	*Altındaki bindiği*
	Köböş kandın Köktelki,	*Köböş hanın Köktelki'si,*
114930	Köçkü coonu sapırıp,	*Çığ gibi düşmanı savurup,*
	Celikkenden oynotup,	*Coşkusundan oynatıp,*
	Cetken cerin soylotup,	*Vardığı yeri yerlere serip,*
	Cetkileñ soguş boldu emi.	*Dört başı mamur savaş oldu artık.*
	Tüz talaanın baarısın	*Düz ovanın tamamını*
	Asman açık, cer bürköö	*Gök açık, yer kapalı*
	Munarık tüşkön çañ boldu.	*Pus çökmüş toz kapladı.*
	Koktu, çuñkur cerlerge	*Koyaklara, çukur yerlere*
	Korkurap kara kan toldu.	*Şarıl şarıl kara kan doldu.*
	Azuuların arkaytıp,	*Azı dişleri sırıtmış,*
114940	At ölügü boo tüşüp,	*At ölüsü demet demet düşüp,*
	Muruttarın serbeytip,	*Bıyıkları dimdik kalmış,*
	Er ölügü too tüşüp,	*Er ölüsü dağ gibi yığılıp,*
	Oşol koldun içinde	*O ordunun içinde*
	Emine bolboy, neler cok,	*Neler olmadı, neler yok,*
	Akılınan ayrılıp,	*Aklını yitirip,*
	Şaşıp cürgön adam köp.	*Şaşkın gezen adam çok.*
	Manastan kıyın eken dep,	*Manas'tan beter imiş diye,*
	Cansoogalap dalay kol,	*Aman dileyen nice asker,*
	Kaçıp cürgön dagı köp.	*Kaçıp giden yine çok.*
114950	Kuyuşkanı üzülüp,	*Kuskunu kopup,*
	Eçen külük attardın	*Nice yürük atların*
	Eeri ketip moynuna	*Eyeri kayıp boynuna,*
	Eç aylasın taba albay,	*Hiç çaresini bulamadan,*
	Şaşıp cürgön dagı köp.	*Şaşkın gezen yine çok.*
	Atıştı arbın saldı ele,	*Atışmayı bolca saldılar,*
	Ak sakal Bakay karısın	*Ak sakal Bakay ihtiyarı*
	Balbandın temir torunan,	*Pehlivanın demir ağından,*
	Muradıldın kolunan	*Muradıl'ın elinden*
	Acıratıp aldı ele.	*Ayırıp aldılar.*
114960	Öçkön otun tamızıp,	*Sönmüş ateşini tutuşturup,*
	Ölgön canın tirgizip,	*Ölmüş canını diriltip,*
	Üzülgönün ulaşıp,	*Kopmuşunu ulayıp,*
	Çaçılganın cıynaşıp,	*Saçılmışını toplayıp,*
	Çakçelekey çañ bolup,	*Allak bullak toz olup,*
	Cerdin üstün karasañ	*Yerin üstüne baksan*

Kızıl munar kan bolup,
Kırgındı kızık salıptır,
Bakay emes, on tört at
Baldar kirip uruşup,
Acıratıp alıptır.
Kolgo tiygen tulparlar,
Baştagı babamdın eni uşul dep, Kıl
ceerde sanga bir salıp
Oñ kulaktın uçuna.
Ogoydun oyuk enin salıptır.
Körgöndö bolboyt eç arman,
Kıraandarıñ barında
Kıtayga salgan çoñ cañcal,
Mına mintip turguça,
Açıp közdü cumguça,
Ayta-buyta degiçe
Toodoy bolgon Muradıl
Kırınan çalgın salıptır.
Kızıgıp turup Bakayga,
Kıraandarın aldırıp,
Ökürgöndön bakırıp,
Dümök tartıp kaygırıp,
Altı miñ kıtay, san kalday,
Balbandardan ayrılıp,
Çıñoosun ayza tayabay,
Çındaşmak boldu Muradıl,
Çımınday canın ayabay.
Kadoosun ayza tayabay,
Karmaşmak boldu Muradıl
Kara canın ayabay.
Atıştı arbın baştadı,
Malı tügül canınan

Kızıl pus, kan olup,
Kırgının âlâsını salmıştır,
Yalnız Bakay değil, on dört atı da
Çocuklar girip vuruşup,
Ayırıp almıştır.
Ele geçen tulparlara,
Baştaki atamın damgası budur deyip,
Kılceerde'nin sağrısına bir vurup
Sağ kulağın ucuna,
Ogoy'un oyuk damgasını vurmuştur.
Görene hiçbir hasret kalmaz,
Şahbazların sağken
Hıtay'a saldıkları büyük kavga,
İşte böyle dururken,
Göz açıp yumuncaya dek,
Aman deyip diyene dek,
Dağ gibi olan Muradıl
Yandan keşfe çıkmıştır.
Bakay'a imrenip dururken,
Şahbazlarını kaptırıp,
Hıçkırarak bağırıp,
Dert çekip kaygılanıp,
Altı bin Hıtay, sayısız kalday,
Pehlivanlardan ayrılıp,
Pekine mızrak dayamadan,
Ciddi tutuşmak istedi Muradıl,
Sinek kadar canını esirgemeden.
Perçinine mızrak dayamadan,
Çarpışmak istedi Muradıl
Kara canını esirgemeden.
Atışmayı bolca başlattı,
Malı şöyle dursun, canından

Takır keçip taştadı.
«Aldırıp salıp burutka,
Az gana burut curtka
Kakandı kantip köröyün,
Balban kol kayda degende
Çınmaçındın çoñ kanga

Büsbütün vazgeçiverdi.
«Burut'a kaptırıp da,
Azıcık Burut halkına,
Hakan'ı nasıl göreyim,
Pehlivan ordu nerede denince
Çınmaçın'ın büyük hanına

	Kantip coop bereyin.	*Nasıl cevap vereyim.*
	Tirüü cürböy ölöyün.	*Diri gezmektense öleyim.*
	Buruttun kalse buzuktu	*Burut'tan kalan fesadı*
	Bu talaada köröyün.	*Bu ovada göreyim.*
	Bılkıldak kuuray bışkıça	*Körpe kuray otu olgunlaşana dek*
	Mıktap altı ay salışıp,	*Sıkıca altı ay çarpışıp,*
	Mıcışıp catıp ölöyün» –	*Boğuşa boğuşa öleyim» –*
115010	Dep, öşöntüp, Muradıl,	*Diye, böylece, Muradıl,*
	Çıday albay Muradıl,	*Dayanamayıp Muradıl,*
	Çılgıy içi ört canıp,	*Ta içi ateş gibi yanıp,*
	Kaarlanıp bölünüp,	*Gazaplanıp ayrılıp,*
	Kabılan okşoyt, er okşoyt	*Kaplana benzer, ere benzer,*
	Kan iççü türü körünüp.	*Kan içici hâli görünüp.*
	Töbögö üyürsö aybalta	*Tepeye savursa aybaltayı*
	Töböñdön tiygen baçagar,	*Tependen inen o alçak,*
	Gül-gür etip baltası	*Gürül gürül baltası*
	Uçkan kuuday küülönüp,	*Uçan kuğu gibi hızlanıp,*
115020	Buruttan ölüp ketem dep,	*Burut elinden ölürüm diye,*
	Ölböy barıp kakanga	*Ölmeden varıp hakana*
	Ne murazga cetem dep,	*Ne murada ererim diye,*
	Kambıl eken Muradıl,	*Usta imiş Muradıl,*
	Kanduu beti çok bolup,	*Kanlı yüzü kor olup,*
	Eki közün karasañ,	*İki gözüne baksan,*
	Şırkırap küygön ot bolup,	*Çıtır çıtır yanan ateş olup,*
	Arkasında aydar çaç,	*Arkasında perçem saçı,*
	Açuusu kelgen karandın	*Öfkesi gelen o uğursuzun*
	Öödö turup süksüyüp,	*Dikilip kabararak,*
115030	Bölök türü bölünüp,	*Başka bir hâli belirip,*
	Calañkıç türü körünüp,	*Gulyabani hâli görünüp,*
	Cay-caragın caylanıp,	*Savaş donanımını kuşanıp,*
	Zoot-caragın baylanıp,	*Zırhını pusatını bağlanıp,*
	Kılceerde sanga bir salıp,	*Kılceerde'nin sağrısına bir vurup,*
	Karagaydan ayza alıp,	*Çam ağacından mızrak alıp,*
	Eer beldey moynokton	*Eyer beli gibi geçitten*
	Kılceerde oozun burdu ele,	*Kılceerde'nin ağzını çevirdi,*
	Çubaktın uulu Kançoro,	*Çubak'ın oğlu Kançoro,*
	Kançoronu karadı.	*Kançoro'ya baktı.*
115040	Kaçırıp ayza sundu ele,	*Saldırıp mızrak uzattı,*

Ayta-buyta degiçe,	*Aman deyip diyene dek,*
Kemerdin beri beti dep,	*Kemerin beri yüzü diye,*
Öpkönün tömön çeti dep,	*Akciğerin alt ucu diye,*
Komokoyluu sır nayza,	*Boğum boğum sır mızrağı,*
Koş koldop mıktap bek karmap,	*Çift elle sımsıkı kavrayıp, Almambet'in*
Almambettin kümönü.	*umudu.*
Kuturgur cayı uşunday,	*Kudurasıcanın hâli işte böyle,*
Kup şıkaalap urdu ele,	*Tam nişanlayıp vurdu,*
Muradıldın ayzası	*Muradıl'ın mızrağı*
Kançorogo cetti ele,	*Kançoro'ya erişti,*
115050 Köktelkinin üstünön,	*Köktelki'nin üstünden,*
Kulap cerge cetti emi.	*Yıkılıp yere vardı artık.*
Too kulagan nemedey	*Dağ devrilir gibi*
Kançoro kulap ketti ele,	*Kançoro yıkılıp gitti,*
Anın ar cak cagında	*Onun öte yanında*
Oluya uulu Bakaydın	*Evliya oğlu Bakay'ın*
Oñ cagınan cetti emi.	*Sağ yanından erişti artık.*
Bakaydı muştap öttü ele,	*Bakay'ı yumruklayıp geçti,*
Ayzası belden büktölüp,	*Mızrağı belinden bükülüp,*
Amanat canga küç kelip,	*Emanet cana zor gelip,*
115060 Kulap Bakay ketpesten,	*Bakay yıkılıp gitmeden,*
Közü ketip alaktap,	*Gözü kayıp fıldır fıldır,*
Butu ketip salaktap,	*Ayağı kayıp sarkarak,*
Estin baarı cogolup,	*Aklın tamamı yitip,*
Sürdügö tüşüp oñolup,	*Sendeleyip doğrulup,*
Kırımdın uulu Muradıl	*Kırım'ın oğlu Muradıl*
Karmaştı katuu baştadı,	*Çarpışmayı sert başlattı,*
Kambıl Bakay abakeñ	*Usta Bakay ağacığın*
Kökçolok tulpar üstünön	*Kökçolok tulparın üstünden*
Uçup kete cazdadı.	*Uçup düşeyazdı.*
115070 Alaktap közü caynadı,	*Fıldır fıldır gözü parladı,*
Çoçugandan çoñ Bakay,	*Ürküsünden koca Bakay,*
Kuday saktay körgün! – dep,	*Tanrı esirgeye! – deyip,*
Oñoy emes Külçoro,	*Kolay değildir Külçoro,*
Kuyuşkandı karmadı.	*Kuskunu yakaladı.*
Attan tüşkön çorogo,	*Attan düşen çoraya,*
Atası kıraan Almambet,	*Atası şahbaz Almambet,*
Almambet uulu Külçoro,	*Almambet oğlu Külçoro,*

Külçoro cayı momınday,
Uzun boyluu, keñ dalı,
Arı balban, arı şer,
Artıkça tuulgan kayran er,
Atına kataar cügönü,
Aruukenin boyunda,
Altı ay kalgan boyunda,
Baatırdıgı başkaça,
Bala colbors şer eken,
Er Semetey kökcalga
Temirden korgon çep eken.
Al Külçoro kıraanıñ,
Keñ kökürök, çalkar töş,
Kelbersigen köykaşka,
Azar tümön kol kelse,
Asman carıp mol kelse,
Ceke aralap kol salgan,
Algır türü dagı bar.
Ay-aalamga buy kılıp,
Barçu türü dagı bar.
Ilaaçın sınduu, ıktuu kul,
Bala tapan mıktı kul.
Ayzaga artık kambıl kul,
Akılga dıykan dañgıl kul,
Ölümdön kayra tartpagan,
Acaldan kılça kaçpagan,
Koş badana, torgoy köz,
Ok ötpös mıktap kiyinip,
Karmaşkan coonu körgöndö,
Kabagım debey, kaş debey,
Kız kaynın körgön nemedey,
Kızarıp külüp süyünüp.
Ok ötpögön ton kiyip,
On eki tümön kol kelse,

Kozgolboston bir tiygen.
Börü sınduu kabılan,
Bölökçö tuulgan Külçoro.
Mingen atı sur bolgon,

Külçoro'nun hâli şöyledir,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Hem pehlivan, hem arslan,
Üstün doğmuş aziz er,
Atına koşulu dizgini,
Aruuke'nin karnındayken,
Altı ay kalmışken karnında,
Bahadırlığı bambaşka,
Yavru kaplan, arslan imiş,
Er Semetey kökcala
Demirden koruyan kale imiş.
O Külçoro şahbazın,
Geniş göğüslü, engin sineli,
Salınıp yürüyen namlı er,
Bin bir tümen ordu gelse,
Göğü yarıp bol gelse,
Tek başına dalıp saldıran,
Alıcı kuş hâli yine var.
Ay-âleme kıran salıp,
Varacak hâli yine var.
Laçın yapılı, becerikli kul,
Küçükten yetişmiş sağlam kul.
Mızrakta pek usta kul,
Akılda derya, bilgin kul,
Ölümden geri dönmeyen,
Ecelden kıl kadar kaçmayan,
Çift zırhlı, turgay gözlü,
Ok geçmezi sıkıca giyinip,
Çarpışacak düşmanı görünce,
Kaşım demeden, göz demeden,
Kız, kaynını görmüş gibi,
Kızarıp gülüp sevinip.
Ok geçmez kaftan giyip,
On iki tümen ordu gelse,

Yerinden oynamadan bir vuran.
Kurt yapılı kaplan,
Bambaşka doğmuş Külçoro.
Bindiği at boz olmuş,

Özün şay koldogon şer bolgon.	*Onu pîrler korumuş, arslan olmuş.*
Sölökötü-sölbötü,	*Endamı, boyu posu,*
Atası Almañ kökcaldan	*Atası Almañ kökcaldan*
Artılta tuugan er bolgon.	*Aşkın doğmuş er olmuş.*
Kançoro attan tüşkön soñ,	*Kançoro attan düştükten sonra,*
115120 Şamdagayı bolcolsuz,	*Çevikliği ölçüsüz,*
Cebeden murun cetti ele,	*Oktan önce yetişti,*
Muradılga cetkizbey,	*Muradıl'a kaptırmadan,*
Çoronu atka mingizip,	*Çorayı ata bindirip,*
Alıp cürüp ketti ele.	*Alıp götürüverdi.*
Andan kayra tartkıça,	*Oradan geri dönene dek,*
Kuday betin körgözbö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
Kayrattanıp Muradıl,	*Gayrete gelip Muradıl,*
Kambıl kul eken turabı.	*Usta kul imiş meğer.*
Ayzaga adis ıktuu eken,	*Mızrakta usta, becerikli imiş,*
115130 Sayışkan coonun aylasın	*Mızraklaştığı düşmanın çaresini*
Artık bilgen mıktı eken.	*Pek iyi bilen sağlam imiş.*
Atası artık çoñ uluk,	*Atası pek büyük ulu bey,*
Özü Kakandan kelgen toorulup,	*Kendisi Hakan'dan gelmiş dolanıp,*
Beecinge salgan çuulgan.	*Beecin'e salmış velvele.*
Öñüröygön kabagı,	*Asık suratlı kaşları,*
Közü köldün ordunday,	*Gözü göl çukuru kadar,*
Körünsö candı sorguday.	*Görünse canı emecek gibi.*
Murunu çöldün butkulday,	*Burnu çölün tepeciği gibi,*
Bura tartpay cön ele,	*Dizgin çevirmeden düpedüz,*
Bulkuşkandı cutkuday.	*Çekişeni yutacak gibi.*
115140 Belgilüü eken, bel eken,	*Ünlü imiş, dayanak imiş,*
Beecinden çıkkan er eken.	*Beecin'den çıkma er imiş.*
Artık cayçı-sıykırçı	*Üstün yadacı, büyücü,*
Aylaga toluk neme eken.	*Düzen dolu biri imiş.*
Kakançındın Beecin curt,	*Kakançın'ın Beecin yurdu,*
Kalkının baarı çogulup,	*Halkının hepsi toplanıp,*
Muradıl balban deyt eken.	*Muradıl pehlivan der imiş.*
Alışsa candı koybogon,	*Tutuşsa can komayan,*
Bir çoçkonun etine	*Bir domuzun etine*
Bir cegende toybogon,	*Bir yiyişte doymayan,*
115150 Belgilüü balban er eken.	*Ünlü pehlivan er imiş.*
Semetey menen betteşip,	*Semetey ile yüzleşip,*

Beypaylaşar kezi eken.
Eç kim çıdap bargısız,
Eñkeytip mende algısız,
Muradıldın kelbeti,
Özü körköm kan eken,
Atagı artık debese,
Koñurbayça bar eken.
Catkan ittey kaşı bar,
Can kazanday başı bar,
Sayılıp çıkkan murutu,
Samsaalap közgö körünüp,
Saat baskırdı baykasañ,
Ötökkö çıkkan çalkanday,
Murununun çoñdugu,
Balbandar kiyçü kalkanday.
Kırımdın uulu er çirkin
Çoñ-Dıñşada tuulgan,
Taş sayıngan kıtaydın,
Tazaların tokmoktop,
Belsenip taştap er çirkin,
Kögala ayza kolgo alıp,
Elsiz caydı boylogon,
Bu Muradıl kan menen
Kez bolgon tirüü bolbogon.
Akılga dıykan can eken,
Muradıldın erdigi
Aalamga tolgus can eken.
Açuulanıp kürüldöp,
Aybatı artık bölünüp,
Abaylap körsö bu çoçko,
Arıslan türü körünüp,
Kıtaydan çıkkan er eken.
Bu kıtayga kalganda,
Dobul ursa, cel tiygiz,
Buluñça tokoy çer eken.
Kagışkanga col berbes,

Özü kankor uul eken,
Balbandarın aldırıp,

Hesaplaşacağı an imiş.
Hiç kimse dayanıp varamaz,
Baş eğdirip köle edilemez,
Muradıl'ın endamı,
Kendisi gösterişli han imiş,
Ünü fazla denmese de,
Koñurbay kadar var imiş.
Yatan it gibi kaşı var,
Koca kazan gibi başı var,
Diken diken çıkmış bıyığı,
Sarkarak göze görünüp,
Uğursuzluk basasıcayı süzsen,
Gübrelikte biten ısırgan gibi,
Burnunun büyüklüğü,
Pehlivanların taktığı kalkan gibi.
Kırım'ın oğlu yaman er
Çoñ-Dıñşa'da doğmuş,
Taş kuşanan Hıtay'ın,
Kellerini dövüp,
Kuşanıp bırakmış yaman er,
Gök-ala mızrağı ele alıp,
Issız yeri boylamış,
Bu Muradıl han ile
Karşılaşan sağ kalmamış.
Akılda derya can imiş,
Muradıl'ın erliği
Âleme sığmaz can imiş.
Öfkelenip gürleyip,
Heybeti pek başka belirip,
Dikkatle baksan bu domuz,
Arslan hâli görünüp,
Hıtay'dan çıkma er imiş.
Bu Hıtay'a kalınca,
Bora vursa yel değdirmez,
Kuytuda sık orman imiş.
Çarpışana yol vermez,

Kendisi hunhar oğul imiş,
Pehlivanlarını kaptırıp,

Çıday albay Muradıl,
Calgız kalgan kezi eken.
Astındagı Kılceerde
Eeligip, kürküröp,
Esebi cok Muradıl,
Mingeni tulpar Kılceerde, Başına ükü taktırgan,
Tartıp oozun burdu ele,
Aram ölgön çoçkonu,
Külçoronu karasa
Kaçırıp ayza sundu ele.
Karañgı cayga baktırgan.
Kapırdın bolot ayzası
Çoñ-Beecindin çöl-kamış,
Bedenelüü çoñ külük,
Çöl-kamıştan culdurgan,
Karmaşkan coonu çoçutkan,
Ustalarga burdurgan,
Bil terisin kaptatkan,
Kölökö cerge saktatkan.
Kenen cerdin tulparı,
Uçu bolot, kara kurç,
Kozu boor uçtan ulatkan.
Coluñ katkan karandın,
Alışkandı sulatkan,
Saygan cerde kök nayza
Sınıp ketpey sıypalgır,
Ay soorusun surasañ,
Tüptüz bolup iyilgen,
Tüpögün kıldan orogon,
Alışka artık corogon,
Karañgıda sunganda
Körsö köñül bölüngön,
Cıldızdanıp sıypalgır,
Çıçaladay körüngön.
Kamçı tiyse kañk etken,
Kuyrugu körköm, calı bar,
Çımın konso cön ele,
Dobulbastay zañk etken.

Dayanamayıp Muradıl,
Yalnız kaldığı an imiş.
Altındaki Kılceerde
Coşup, gürleyip,
Hesabı yok Muradıl,
Bindiği tulpar Kılceerde, Başına puhu tüyü taktırmış,
Çekip ağzını çevirdi,
Haram ölmüş domuzu,
Külçoro'ya bakınca
Saldırıp mızrak uzattı.
Karanlık yerde besletmiş.
Kâfirin çelik mızrağı
Çoñ-Beecin'in çöl kamışı,
Yoncayla beslenmiş büyük yürük,
Çöl kamışından yoldurtmuş,
Çarpıştığı düşmanı ürkütmüş,
Ustalara burdurmuş,
Fil derisi kaplatmış,
Gölge yerde saklatmış.
Geniş yerin tulparı,
Ucu çelik, kara kurç,
Kuzu bağrı uçtan ulatmış.
Yolu kuruyasıcanın,
Tutuştuğunu yere sermiş,
Sapladığı yerde gök mızrak
Kırılıp gitmez sıyrılası,
Ay sağrısını sorarsan,
Dümdüz olup eğilen,
Püskülünü kıldan sarmış,
Kapışmaya pek elverişli,
Karanlıkta uzatınca
Gören gönlünü kaptırmış,
Yıldız gibi parlayan sıyrılası,
Köz gibi görünmüş.
Kamçı değse çınlayan,
Kuyruğu güzel, yelesi var,
Sinek konsa bile düpedüz,
Davul gibi gümleyen.

Kañılcarı kañkayıp,
Koldon tayıp ketpeske,
On eki kıldan taktırgan,
Kabırgaluu kazanat,
Coogo ılayık caktırgan.
Kalbır öpkö, ükü ayak,
Conuna kök col tarttırıp, Kuugun kuusa kutkarbas,
Kazınaga baktırgan.
Bul ayzasın kolgo alıp,
Kakançının, Dıñşanın
Küügümdö kündöy bürkölüp, Orto cerin çaldırgan,
Küñgürönüp alıptır,

Küçönö karmap ayzasın,
Almambet uulu çorogo
Ayza sunup salıptır.
Karmaşka minip, taşka öskön,
Mal körböstön başka öskön.
Biröönün közü tier dep,
Beş maal oñdop tokutkan,
Karan kalgan Kılceerde,
Ketmen tuyak, keñ sooru,
Coto cilik congondoy,
Conuna coru kongondoy.
Som tuyagı çaraday,
Bay caylagan talaaday.
Çatkayagın karasañ,
Tabılgı çıkkan kolottoy,
Mañdayında kaşka tiş,
Taptap koygon bolottoy.
Baltırı buka belindey,
Basıgı sırttın celindey,
Oşondoy tulpar canıbar.
Carma kuyçu çelektey.
Alışkanga bolgon maş.
Buttap altın – zer berip,

Burun kemiği kalkık,
Elden kayıp gitmesin diye,
On iki kıl kayış taktırmış,
Kaburgalı soylu küheylan,
Cenge yaraşır beğendirmiş.
Kalbur ciğerli, puhu ayaklı,
Sırtına gök yol çektirip, Kovalasa kaçırtmaz,
Hazinede baktırmış.
Bu mızrağını ele alıp,
Kakançın'ın, Dıñşa'nın
Alacakaranlıkta gün gibi bulutlanıp,
Orta yerini dolaştırmış,
Homurdanıp durmuştur,

Zorlanarak kavrayıp mızrağını,
Almambet oğlu çoraya
Mızrak uzatıp saldırmıştır.
Çarpışmaya binilmiş, taşta büyümüş,
Sürü görmeden ayrı büyümüş.
Birinin nazarı değer diye,
Beş vakit düzeltip eyerletmiş,
Kahrolası Kılceerde,
Çapa toynaklı, geniş sağrılı,
Kaval kemiği yontulmuş gibi,
Sırtına akbaba konacak gibi.
Som toynağı çanak kadar,
Bey yaylamış ova gibi.
Apış arasına baksan,
Tavulga biten koyak gibi,
Alın önünde akıtma dişi,
Dövülüp su verilmiş çelik gibi.
Baldırı boğa beli gibi,
Yürüyüşü bozkırın yeli gibi,
İşte öyle tulpar hayvan.
Yarma dökülen kova gibi.
Kapışana alışkın usta.
Okkayla altın, zer verip,

Madañ-Şañdın elinen,
Oşo cerden aldırgan.
Cel kayıptan calgaşkan,
Öz atasın caylagan.
Cetkileñ tulpar ceerde
Kılceerdege kamçı urup,
Köçüp ketken Talaska,
Kıtaylardan Muradıl,
Aybatı toodoy körünüp,
Oozunan kök calın
Oktos berip tögülüp.
Külçorogo bet alıp,
Kürs ayzasın kötörüp,
Kılıçın karmap eleñdep,
Kütüp Talas cerdi alıp,
Kılıp iyçü nemedey,
Coo-caragın belendep,
Kök temirden tuulga,
Kömkörüp başka kiyiptir,
Al cañcalı çoçkonun
Sokbilektey aydar çaç
Töbögö kınay tüyüptür.
Külçoronu bet alıp,
Küp-küp etip küülönüp,
Kaptagan seldey türlönüp, Kapırdın
kılgan çatagı,
Küñgürönüp süylönüp,
Kayratı taşıp cindenip:
Almambet ölüp, Aruuke,
Bul örttöngön Külçoro
«Özöndön küygön ört ele,
Örttöngön kuldan tuulup,
Özökkö bütkön dart ele,
Bul Külçoro uul kalgan.
Özdön çıkkan coo ele,
Atası alban er ele,
Kırgın salıp balbanga,
Kızıktı baştap kandarga,
Caynagan kızıl çok eken.

Madañ-Şañ'ın elinden,
O yerden aldırmış.
Yel perisinden döllenmiş,
Öz atasını katletmiş.
Dört başı mamur tulpar doru,
Kılceerde'ye kamçı vurup,
Göçüp gitmiş Talas'a,
Hıtaylardan Muradıl,
Heybeti dağ gibi görünüp,
Ağzından gök alev
Ürküp şahlanıp dökülüp.
Külçoro'ya yönelip,
Gürz mızrağını kaldırıp,
Kılıcını tutup tetikte,
Bekleyip Talas yerini alıp,
Yapıverecekmiş gibi,
Cenk pusatını hazırlayıp,
Gök demirden tolgayı,
Kapatıp başına giymiştir,
O kavgası domuzun
Tokmak gibi perçem saçını
Tepeye sımsıkı düğümlemiştir.
Külçoro'ya yönelip,
Küt küt edip hızlanıp,
Basan sel gibi coşup, Kâfirin çıkardığı kavga,
Homurdanıp söylenip,
Gayreti taşıp cinlenip:
Almambet ölüp, Aruuke,
Bu yakılası Külçoro
«Vadiden yanan yangındı,
Yanası kuldan doğup,
Öze işlemiş dertti,
Bu Külçoro oğul kalmış.
İçten çıkma düşmandı,
Atası yaman erdi,
Pehlivana kırgın salıp,
Hanlara hengâme başlatıp,
Kaynayan kızıl kor imiş.

Talak kılıp buttarın*,
Talkalap kıtay curttarın, Mende uulunda cok eken.
Ölbögön türdön kalışıp,
Oñ dalısı keñ eken,
Bılkıldak kuuray bışkıça, On eki müçö teñ eken.
Mıyzamdın gülü uçkuça,
Mıktap altı ay salışıp,
Mende azarın salbagan,
Azaptı artık baştagan,
Öz atasın Beecinge
Tuura soyup taştagan.

Putlarını boşayıp,*
Hıtay yurtlarını parçalayıp, Köle oğlunda yok imiş.
Ölmedik hâlde kalışıp,
Sağ küreği geniş imiş,
Körpe kuray olgunlaşana dek, On iki âzâsı denk imiş.
Mevsimin gülü dökülene dek,
Sıkıca altı ay çarpışıp,
Köleye eziyet etmemiş,
Azabı fazlasıyla başlatmış,
Öz atasını Beecin'de
Düpedüz kesip atmış.

Altın tagın maylagan,
Açuusuna kezikse,
Köñülü kalıp Beecinden,
Ayıl kongon Cakıptın,
Calgız uulu Manaska.
Al atası Almambet
Çet-Beecinde tuulgan,
Buruttan baştap kol alıp,
Kankor Manas zordu alıp,
Kürdölüü Bakay erdi alıp,
Beecinge salgan çuulgan.
Arışı arbın bilingen,
Door-kıyamat bolguça,
Atagı öçpöy cürsün dep,
Çoñ dañzaga çiyilgen.
Karmaşpay tınçıp catpagan,
Çoñ biçikke* kattagan.
Oşol beybak tul kalgan.
Cetiminen cetilgen,
Cergege eptep koşulgan.
Sazdaktan çıkkan ok eken,
Calañkıç sınduu kızıtalak,
Oyrottu* buzar şer eken.
Bu calgançı düynödö
Ukuruk kayrar kalbagan,

Altın tahtını yağlamış,
Öfkesine rast gelse,
Gönlü kalıp Beecin'den,
Köy kurup konmuş Cakıp'ın,
Tek oğlu Manas'a.
O atası Almambet
Çet-Beecin'de doğmuş,
Burut'tan başlayıp ordu alıp,
Hunhar Manas'ı, o zoru alıp,
Kudretli Bakay eri alıp,
Beecin'e velvele salmış.
Adımının genişliği belli olmuş,
Devir kıyamet olana dek,
Ünü sönmeden yürüsün diye,
Büyük deftere yazılmış.
Çarpışmadan rahat yatmamış,
Büyük biçik'e kaydetmişler.*
O bahtsız dul kalmış.
Yetimliğinden yetişmiş,
Yurduna güçbela katılmış.
Bataklıktan çıkma ok imiş,
Gulyabani yapılı kahrolası,
Oyrot'u bozacak arslan imiş.*
Bu yalancı dünyada
Kementle döndürecek kalmamış,

Cürgönünön çañ çıkkan,
Yürüdüğünden toz çıkmış,

Karmaşınan kan çıkkan,
Kayratınan can çıkkan.
Arakka toybos can eken,
Kemeliñe kelbegir,
Kerilgen caştoo bala eken.
Alagay közü çolpondoy,
Ay kulagı kalkanday,
Cürögü tüktüü kezi eken,
Ceti san coogo bir tiygen
Celmoguzdun özü eken.
Kabagı biyik kaşkaça,
Kaçırsa türü başkaça,
Kırgın kılsa Beecindi,
Çaması kelçü uul eken,
Kızıtalak kankorgo
Ornotulgan tuu eken.
Uşul turgan Külçoro
Ak maral aydap uy kılar,
Alışkan cerdi buy kılar,
Kök maral aydap uy kılar,
Közdögön cerdi buy kılar.
On eki kapka Beecindi,
Oyron kılaar elimdi.
Tutanıp ölgür kol salsa,
Tuş-tuşunan kıyrataar,
Temir korgon çebimdi» –
Dep, öşöntüp, Muradıl,
Kıyın kılıç zulpukor
Kınap algan kezi eken,
Almambet uulu çoronu
Sınap algan kezi eken.
Toyuna tokson soyuptur,
Burulup bargan Almambet
Meenet baskan dümöktü,
Belekke taştap koyuptur.
«Bet alıp kirip uruşsa,
Bel baylagan belimdi,

Çarpışmasından kan çıkmış,
Gayretinden can çıkmış.
Rakıya doymaz can imiş,
Kemale ermeyesice,
Gerilip duran taze delikanlı imiş.
İri gözü çobanyıldızı gibi,
Ay kulağı kalkan gibi,
Yüreği tüylü çağı imiş,
Yedi tümen düşmana bir vuran
Yelmoğuz'un ta kendisi imiş.
Kaşları yüksek, akıtmalıca,
Saldırsa hâli bambaşka,
Kırıma verse Beecin'i,
Gücü yeter oğul imiş,
Kahrolası hunhara
Dikilmiş tuğ imiş.
Şu duran Külçoro
Ak maralı sürüp sığır eder,
Tutuştuğu yeri viran eder,
Gök maralı sürüp sığır eder,
Gözlediği yeri viran eder.
On iki kapılı Beecin'i,
Viran eder elimi.
Tutuşup ölesice saldırırsa,
Dört bir yandan yıkar,
Demir korunaklı kalemi» –
Diye, böylece, Muradıl,
Keskin kılıç Zülfikar'ı
Kuşanıp aldığı an imiş,
Almambet oğlu çorayı
Sınayıp tarttığı an imiş.
Toyuna doksan kurban kesmiştir,
Dönüp varan Almambet
Mihnet basan belayı,
Armağan diye bırakmıştır.
«Yönelip girip vuruşsa,
Bel bağladığım dayanağımı,

Betteşse kırıp salat ko
Beecinden çıkkan erimdi.

Kızıtalak balanın
Sebildüüsü seksen tört,
Serp algan cagı kızıl ört
Tolkup ayza salışsa,
Toktoy kalıp çabışsa,
Too turuştuk bergisiz,
Çıdap adam kelgisiz.
Telegeyi teñ eken,
Ala köödön, kors kıyal,
Azganakay bul bala
Akıl caktan kem eken.
Akılı deñgeel bolgondo,
Erdik menen şerdigi
Esebi cok teñ eken.
Cebeden murun ceteyin,
Cetip attan kulatıp,
Eptep başın keseyin» –
Dep, öşöntüp, Muradıl,
Kayrattangan doñuzdun
Oñ cagında şalpıldap,
Altındagan can kalta,
Oñ bilekte iyilüü,
Eşik endüü aybalta,
Büldürgösün kabıştap,
Bura tartpay kambıl it,
Aç bilekke tabıştap,
Astındagı Kılceerde
Külçoro közdöy bet alsa,
Oroñdogon çoñ çoçko,
Kök ayzanı kötörsö,
Kulança kulak capırıp,
Kuyunday cerdi sapırıp,
Buluttay uçup dırkırap,
Baskan cerin karasañ,
Kemegedey bırkırap,
Almambet uulu çorogo,

Yüzleşse kırıp geçirir ya
Beecin'den çıkma erimi.

Kahrolası oğlanın
Pusatlısı seksen dört,
Göz attığı yanı kızıl yangın,
Dalgalanıp mızraklaşsa,
Durup kılıçlaşsa,
Dağ bile dayanamaz,
İnsan dayanıp gelemez.
Her şeyi denk imiş,
Değişken gönüllü, kaba huylu,
Bir parçacık bu oğlan
Akıl yönünden eksik imiş.
Aklı da denk olsaydı,
Erliğiyle arslanlığı
Hesapsızca denk imiş.
Oktan önce yetişeyim,
Yetişip attan devirip,
Bir yolunu bulup başını keseyim» –
Diye, böylece, Muradıl,
Gayretlenen domuzun
Sağ yanında sallanıp,
Altın işli yan kesesi,
Sağ bileğe geçirilmiş,
Kapı eninde aybalta,
El bağını kavrayıp,
Dizgin çevirmeden usta it,
Çıplak bileğe denk edip,
Altındaki Kılceerde
Külçoro'ya doğru yönelse,
Böğüren koca domuz,
Gök mızrağı kaldırsa,
Kulan gibi kulak yatırıp,
Kasırga gibi yeri savurup,
Bulut gibi uçup dörtnala,
Bastığı yere baksan,
Ocak çukuru gibi oyulup,
Almambet oğlu çoraya,

Cebeden murun ceterde,	*Oktan önce yetişecekken,*
Cetip sayıp ötördö,	*Yetişip saplayıp geçecekken,*
Arkasınan Semetey,	*Arkasından Semetey,*
Köñülgö batpay köp sanaa,	*Gönle sığmaz çok kaygı,*
Çoronu Kuday sakta dep,	*Çorayı Tanrı sakla diye,*
Turganı muzday boz talaa.	*Durduğu buz gibi boz ova.*
Asmanda kün da bürkölüp,	*Gökte güneş de bulutlanıp,*
115420 Kankor şerdin başına,	*Hunhar arslanın başına,*
Altımış sanaa bir kelip.	*Altmış kaygı bir gelip.*
Cıyırmaga caşı cete elek,	*Yirmiye yaşı ermemiş,*
Ay cırgalım Külçoro,	*Ay sevincim Külçoro,*
Kanıkeydin emçegi	*Kanıkey'in ak sütü*
Tañdayınan kete elek.	*Damağından gitmemiş.*
Bokono söögü tolo elek,	*Kaburga kıkırdağı dolmamış,*
Alışar çagı bolo elek.	*Kapışacak çağı gelmemiş.*
Kabırga söögü tolo elek,	*Kaburga kemiği dolmamış,*
Karmaşar çagı bolo elek.	*Çarpışacak çağı gelmemiş.*
115430 O, kuduret, saktay kör,	*Ey kudret, esirge gör,*
Buuruldan başka buudan cok	*Buurul'dan başka küheylan yok,*
Kagaarda çabat karasañ	*Çarpışırken vurur, baksan,*
Kara kılgan Kançoro,	*Dayanak edindiğim Kançoro,*
Kölökö kılgan Külçoro,	*Gölge edindiğim Külçoro,*
Ekөönön başka tuugan cok.	*İkisinden başka akrabam yok.*
Eñkeyip ketsem eerim cok,	*Eğilip gitsem eyerim yok,*
Eç bolboso ceenim cok.	*Hiç değilse yeğenim yok.*
Baladan başka karaan cok,	*Çocuklardan başka karaltım yok,*
Karmaşkanım kakançı,	*Çarpıştığım Kakançlı,*
115440 Kakanga kelip kayrılıp,	*Hakan'a gelip dönüp,*
Kadır alda saktay kör,	*Kadir Allah esirge gör,*
Karaan kılgan baldardan	*Dayanak edindiğim çocuklardan*
Uşul cerden ayrılıp,	*Şu yerde ayrılıp,*
Kantip tirüü keteyin.	*Nasıl diri gideyim.*
Ögөömdü taştap, bülөömdü al,	*Eğemi bırakıp bileğimi al, Manas'ın oğlu*
Manastın uulu er nemeñ,	*er yiğidin,*
Ekөömdü taştap, birөömdü al,	*İkimizi bırakıp birimizi al, Altındaki*
Astındagı Buurul at,	*Buurul at,*
Cetile elek cetimge	*Yetişmemiş yetime,*
Ay caratkan, közüñ sal.	*Ey Yaradan, nazar kıl.*

Atıştı arbın salayın,	*Atışmayı bolca salayım,*
Kaarluu kapır kolunan	*Gazaplı kâfir elinden*
Aylanayın Külçorom,	*Kurban olduğum Külçorom,*
Acıratıp alayın.	*Ayırıp alayım.*
Baatırlık başım barında,	*Bahadır başım sağken,*
Baldardı kantip bereyin.	*Çocukları nasıl vereyim.*
Başka er okşoyt Muradıl,	*Başka bir ere benzer Muradıl,*
Barbañdaşıp köröyün.	*Boy ölçüşüp göreyim.*
Arday bolgon Arbuurul	*Cins küheylan Arbuurul,*
Buuruldun oozun burdu ele	*Buurul'un ağzını çevirdi,*
Muradıldı karata	*Muradıl'a doğru*
Komokoyluu sır nayza,	*Boğum boğum sır mızrağı,*
Manastın uulu Semetey	*Manas'ın oğlu Semetey*
Kürkürötö sundu ele.	*Gürleterek uzattı.*
Ak sakal Bakay abası,	*Ak sakal Bakay ağası,*
Añ-tañ kalgan çoñ kızık,	*Şaşakalınan büyük temaşa,*
Alışkanın karaçı.	*Tutuşmasına bir bak.*
Bil terisin kaptagan,	*Fil derisi kaplanmış,*
Coogo uruuçu dobulbas,	*Düşmana vurulan davul,*
Coondugu üç kulaç,	*Kalınlığı üç kulaç,*
Coogo cakın kalganda,	*Düşmana yakın kalınca,*
Coogo ılayık dobulbas,	*Cenge yaraşır davul,*
Kartaygan Bakay balbanı,	*Kocamış Bakay pehlivanı,*
Ança-mınça kulaktın	*Şöyle böyle kulakların*
Çoguu çıgat daldalı.	*Hepten patlar perdesi.*
Manastın uulu Semetey,	*Manas'ın oğlu Semetey,*
Muradılga bet alsa,	*Muradıl'a yönelince,*
Abası Bakay ak coltoy,	*Ağası Bakay, uğuru ak,*
Altın caak aybalta.	*Altın yanaklı aybalta.*
Alıp karmap imerip,	*Alıp kavrayıp çevirip,*
Orto cerge dobulbas	*Orta yere davulu*
Tartıp kelip ciberse,	*Çekip getirip vurunca,*
Cer ayrılıp zañgırap,	*Yer yarılıp gümbürdeyip,*
Kulak tunup añgırap,	*Kulak sağırlaşıp uğuldayıp,*
Buluttay uçup cön ele,	*Bulut gibi uçup düpedüz,*
Çu! – dese arttan suurulat.	*Deh! – dese arkadan fırlar.*
Köküldü kökkö zırgıtıp,	*Perçemi göğe savurup,*
Tuyaktı cerge mılgıtıp,	*Toynağı yere gömüp,*

Kara bolot oozduk
Kömököygö kakkılap,
Tal cibektey kuyrugun,
Çatkayakka çapkılap.
Ombul-dombul tüyülüp,

Kara çelik gemini
Damağına takırdatıp,
Dal ipek gibi kuyruğunu,
Apış arasına çırpıp.
Hopur hopur toparlanıp,

Opol-Toodoy çoñ Buurul,
Oñko atkanday tüyülüp,
Mañkañ-mañkañ bastırıp,
Döñköñdötüp celdirip,
Caaday uçup zor Buurul
Kapkanday beli iyilip,
Kara cerdi tokmoktop,
Caaçıday uçup cügürüp,
Kıtaylardan Muradıl
Külçorogo ceterde,
Cetip muştap ötördö,
Manastın uulu Semetey
Baatırlıgı* adamdan
Ozup kalgan çagı eken.
Kaptalınan Muradıl
Kaçırıp muştap ötüügö,
Abakesi Semetey
Tozup kalgan kezi eken.
Daanışman eken sabatı,
Astındagı Buurul at
Semeteydin kanatı.
Cer tamandap zakımdap,
Kalgan eken kankor şer
Muradılga cakındap.
Tañ bilbeybiz çın bolso,
Köbü tögün, köbü çın,
Körüp kelgen adam cok,
Carmı tegin, carımı çın,
Canınan kelgen biröö cok.
Muradılga bet alsa,
Sırttan tuugan Semetey,
Sır nayzanı kötörsö,
Kara çaar kabılan

Opol Dağı gibi koca Buurul,
Takla atarcasına toplanıp,
Salına salına yürüyüp,
Sarsıla sarsıla rahvan koşup,
Yay gibi uçup ulu Buurul,
Kapan gibi beli bükülüp,
Kara yeri tokmaklayıp,
Yaydan çıkmışça uçup koşup,
Kıtaylardan Muradıl,
Külçoro'ya yetmek üzereyken,
Yetişip vurup geçeceği anda,
Manas'ın oğlu Semetey,
Yiğitlikte insanoğlundan*
İleri geçtiği çağ imiş.
Böğründen Muradıl,
Saldırıp vurup geçmeye,
Ağası Semetey,
Yolunu kestiği dem imiş.
Bilgece imiş her bir hâli,
Altındaki Buurul at,
Semetey'in kanadı.
Yer teperek uçarcasına,
Varmış idi hunhar arslan,
Muradıl'a yaklaşıp.
Şaşarız, gerçek mi bilmeyiz,
Çoğu yalan, çoğu gerçek,
Görüp gelen adam yok,
Yarısı boş, yarısı gerçek,
Yanından gelen kimse yok.
Muradıl'a yönelince,
Yavuz doğan Semetey,
Sır mızrağı kaldırınca,
Kara benekli kaplan,

Kaptalınan çamınıp,
Kak Manastın arbagı,
Kaçır! – dep süröön salıptır.
Kılceerdenin üstünön
Çolok kökcal kök arıslan
Canday salıp çamınıp,
Kırk çilten, kızıl Iliyazı

Böğründen atılıp,
Ta Manas'ın ruhu,
Saldır! – diye nara salmış. Kılceerde'nin üstünden
Çolak kökcal, boz arslan,
Yandan atılıp saldırıp,
Kırk çilten, kızıl İlyas'ı,

Kıyındap koldop kalıptır.
Alpkarakuş* zumuruk
Alıp ketçü nemedey,
Töbösünön töraga
Dardayta buttu sunuptur.
Eñip ketçü nemedey,
Butun salıp cakındap,
Süröön bolup turuptur.
Koldogonu bir toguz,
Koldop algan kezi eken,
Cölögönü bir toguz,
Cölöp algan çagı eken.
Kılceerdeçen Muradıl
Kıya tartıp ötküçö,
Bereniñ töröñ cetti ele,
Kalmak eerdin kaşı dep,
Kak cüröktün başı dep,
Bokono söötün çeti dep,
Öpkönün ölçöm beti dep,
Tayıp ketse öödölöp,
Cürök cancer tolto – dep,
Ede bolso uşunun
Ölümgö malım orto – dep,
Kızırkanıp sır nayza,
Kıyındap karmap aldı ele,
Açkan közün cumbastan,
Kıyın bolot sır nayza,
Kılkıldatıp karandı
Mınday-mınday burbastan,
Tügöngön tereñ tüz karmap,
Can ayabay bek karmap,

Var gücüyle desteklemişler.
Alpkarakuş zümrüdüanka,*
Kapıp götürecekmişçesine,
Tepesinden beyin üstüne,
Pençelerini gere gere uzatmış.
Kapıp kaçacakmışçasına,
Ayağını salıp yaklaşıp,
Destek narası olup durmuştur.
Koruyanı tam dokuz,
Kollayıp durduğu dem imiş,
Dayanağı tam dokuz,
Destek verdiği çağ imiş.
Kılceerde'ye binmiş Muradıl,
Yan çizip geçinceye dek,
Yiğidin, beyin yetişti,
Kalmuk eyerin kaşı diye,
Tam yüreğin başı diye,
Kaburga kemiğinin ucu diye,
Akciğerin tam yüzü diye,
Kayıp giderse yukarıya,
Yürek, can evi, öd var – diye,
Nereye değse bunun,
Ölüme yem olur orası – diye,
Hınçlanıp sır mızrağı,
Sımsıkı kavramıştı,
Açık gözünü yummadan,
Çetin çelik sır mızrak,
Sallayıp kara mızrağı,
Şöyle böyle çevirmeden,
Ta dibinden dümdüz tutup,
Canını esirgemeden sıkı tutup,

Kıtaylardan Muradıl
Kuldu Kuday, taalayı kem,
Bere körgün – dep karmap,
Kökcalıñ töröñ cetti ele,
Kıtaylardan Muradıl
Şay koldogon er nemeñ,
Kömö koyup ketti ele.

Kıtaylardan Muradıl,
Kul olası, talihi kıt,
İhsan eyle – diye kavrayıp,
Kökcalın, beyin yetişti,
Kıtaylardan Muradıl'ı,
Pirlerin koruduğu er yiğidin,
Devirip geçmişti.

Kabırganın kat-katı,
Ayza tiyip bırkırap,
Opol-Toodoy ceerde
Kılceerdenin üstünön
Börktöy uçtu dırkırap.
Bir caktan tiygen sır nayza,
«Almambet uulu Külçoro,
Bir cagınan körünüp,
Kürküröp kanı tögülüp.
Eerden artı kıltayıp,
Üzöñgüdön but tayıp,
Kan tögülüp, es kaçıp,
Kırımdın uulu Muradıl
Kaldayıp uçup ketti ele,
Too kulagan emedey,
Toñkoyup cerge cetti ele.
Almambet uulu Külçoro
Añdıgan coosu cogolup,
Aç arslanday şer çoro
Kayra tarttı oñolup.
Cerden başın kötörböy,
Almambet algan Oykuma
Karmay kalıp sabınan,
Suurup alıp kabınan,
Kıygay karmap aldı ele,
Kızık iş uşul, aba – dep,
Kılıçtap başın aldı ele.
Col üstünö süyrötüp,
Corularga cardı ele.
Içindegi Karakan
Kımızdı cutkan nemedey,

Kaburganın kat katı,
Mızrak değip paramparça,
Opol Dağı gibi doru,
Kılceerde'nin üstünden,
Börk gibi uçtu fırlayıp.
Bir yandan giren sır mızrak, «Almambet oğlu Külçoro,
Öbür yandan görünüp,
Gürül gürül kanı dökülüp.
Eyerden ardı kayıp,
Üzengiden ayak kayıp,
Kan dökülüp, akıl kaçıp,
Kırım'ın oğlu Muradıl,
Heybetle uçup gitmişti,
Dağ devrilircesine,
Tepetaklak yere varmıştı.
Almambet oğlu Külçoro,
Pusudaki düşmanı yok olup,
Aç arslan gibi er çora,
Doğrulup geri döndü.
Yerden başını kaldırmadan,
Almambet'in aldığı Oykuma'yı,
Sapından kavrayıp,
Kınından sıyırıp,
Yan tutup almıştı,
İlginç iş budur, ağa – deyip,
Kılıçla başını almıştı.
Yol üstüne sürükleyip,
Akbabalara sermişti.
İçindeki kara kanı,
Kımız yutarcasına,

Atakem Almam öçü – dep,
Irımı eken Külçoro
Koş koldop cutup aldı ele,
Kişinin tonu ton bolboyt,
Calınsa berbes Kılceerde
Candap koştop aldı emi.
Surasa berbes Kılceerde
Suuk ukuruk saldı emi.
Eki çoro carışıp,
Üzöñgülör kagışıp,

Atam Almam'ın öcü – diye,
Töresiymiş Külçoro'nun,
Çift elle yutuvermişti,
Kişinin kürkü kürk olmaz,
Yalvarsan vermez Kılceerde'yi,
Yanına yedek alıverdi.
İstesen vermez Kılceerde'ye,
Soğuk kementi salıverdi.
İki çora yarışıp,
Üzengiler tokuşup,

Törösünön çorosu
Soogat surap kaldı ele.
Oluya çaldın er Bakay
Külçoro menen Kançoro
Ekөönö kepti saldı emi:
Çubak uulu Kançoro
Eki birdey erenim
Aalam curttu buy kılgan,
Kagılayın berenim!
Töbömdö carık cıldızım,
Cakamda endüü kunduzum.
Astıga salsam ak colum,
Artıma cürsö ak colum!
Beleske bütkön karaanım,
A düynö ketken asıldan
Muraga kalgan karagım.
Bozala tuygun bolpoñum,
Boz karçıga çolponum.
Eki tügöy egizim,
Aalamdı buzgan teñizim.
Sakalım kuuday agında,
Saparım çukul barında
At ayasam oñombu,
Silerden tulpar ayasam
Din busurman bolombu?
Aylap, cıldap kayguul çak,
Bu Beecin bizge cer emes,
Bu kıtay bizge el emes,

Beyinden çorası,
Armağan pay ister olmuştu.
Evliya ihtiyar er Bakay,
Külçoro ile Kançoro,
İkisine söz açtı şimdi:
Çubak oğlu Kançoro,
İki eşsiz erenim,
Âlem yurdu dize getiren,
Kurban olayım yiğidim!
Tepemde parlak yıldızım,
Yakamda enli kunduzum.
Önüme katsam ak yolum,
Ardımca yürüse ak yolum!
Bel üstünde biten karaltım,
Öbür dünyaya giden asilden,
Miras kalan gözbebeğim.
Boz ala doğan yavrum,
Boz atmaca çolpanım.
İki eş, ikizim benim,
Âlemi yıkan denizim.
Sakalım kuğu gibi ağarmışken,
Seferim yaklaşmışken,
At esirgesem onar mıyım,
Sizden küheylan esirgesem,
Dini bütün Müslüman olur muyum?
Ay yıl boyu akın çağı,
Bu Beecin bize yurt değil,
Bu Kıtay bize el değil,

Olcogo tiygen Kılceerde
Mal boluuçu at emes.
Kagılayın baldarım,
Kişinin atı at bolboyt.
Bu kıtaydın Kılceerde
Baylap salsañ toktoboyt,
Koe berseñ ottoboyt.
Kagışka minseñ kızmattı
Küçöp mıktap bere albayt.

Ganimet düşen Kılceerde,
Mal olacak at değil.
Kurban olayım oğullarım,
El kişinin atı at olmaz.
Bu Kıtay'ın Kılceerde'si,
Bağlayıp koysan durmaz,
Salıversen otlamaz.
Cenge binsen hizmeti,
Var gücüyle veremez.

Aza kütöt abıdan,
Ay, mal bolboyt canıbar,
Aytkanım uşul bilgile,
Asılım, baldar tilimdi al,
Kılceerdeni soyolu,
Can kazanga kaynatıp,
Cartı toyut bololu.
Munarıktap burçtangan,
Buluñgur bolup uçtangan,
Çet-Beecin degen cer ele,
Ar cagında kaynagan,
Çeriktüü kıtay el ele,
Carlık kılsa cañcusu,
Kaptap ketçü sel ele.
Kagıştı körgön kançalık,
Kayran Bakay men elem.
Kıltıldatıp karandı
Olcogo tiygen Kılceerde
Kırgız minçü mal emes.
Oydolotup cılastı
Oygut miner mal emes» –
Dep, öşöntüp, zor Bakay
Bolcolu cok Kılceerde,
Borumun aytıp turdu ele:
«Bir cıldan kiyin örttöngür,
Okoru tüygön ak nokto,
Ala telek kar kete,
Cer çımırap, boz cete
El öödögö tartarda,

Yas tutar adamakıllı,
Ah, mal olmaz bu hayvan,
Diyeceğim budur, bilin,
Asilim, oğullar, sözümü tutun,
Kılceerde'yi keselim,
Can kazanında kaynatıp,
Yarım doyum olalım.
Pusarık köşeler bağlamış,
Bulanık uçlar salınmış,
Çet-Beecin denen yerdi,
Ötesinde kaynayan,
Ordulu Kıtay eliydi,
Buyruk verse cancusu,
Basıp geçen seldi.
Nice cenkler görmüş olan,
Kahraman Bakay ben idim.
Kıpır kıpır oynayan bu meret,
Ganimet düşen Kılceerde,
Kırgız'ın bineceği mal değil.
Hoplatıp bu uğursuzu,
Oygut biner mal değil» –
Deyip, böylece, ulu Bakay,
Ölçüye sığmaz Kılceerde'nin,
Vasfını söyleyip durmuştu:
«Bir yıl sonra yanası,
Sırma işlemeli ak yular,
Alaca benek kar gidince,
Yer uyanıp, boz ot yetince,
El yaylaya çıkarken,

At kara til mezgilde,*
Ceri tüşüp esine,
Kırımdın uulu Muradıl,
Eri tüşüp esine.
Köp cılkını eerçitip,
Külüktün baarın çaçar – dep,
Şerdigin artık bilgizip,
Baylap salsañ toktoboy,
Bu kıtaydın Kılceerde
Beecindi közdöy kaçar» – dep,
Cabuusun tartıp caydaktap,
Bakay aytıp turdu ele.
Bala çunak Külçoro

*At kara dil mevsiminde,**
Yurdu düşüp aklına,
Kırım'ın oğlu Muradıl,
Eri düşüp aklına.
Nice yılkıyı peşine takıp,
Yürüklerin hepsini saçar – diye,
Arslanlığını iyice belli edip,
Bağlayıp koysan durmayıp,
Bu Kıtay'ın Kılceerde'si,
Beecin'e doğru kaçar» – diye, Örtüsünü çekip çıplak bırakıp,
Bakay söyleyip durmuştu.
Delişmen çocuk Külçoro,

Eliktey ırgıp tüyülüp,
Altımış nar, miñ tayga
Satıp algan Aktinte
Kınınan suurup aldı ele,
Opsuz balban er neme,
Oyrottu buzçu şer neme,
Al Kılceerde tulpardın
Kökülü menen kulagın
Koşo karmay kaldı emi,
Canıñ Alla Taalaga,
Soobuñ atañ Manaska
Bar, canıbar, bargın – dep,
Cıkpay turup Ceerdeni
Arbagına Manastın
Koborup turup çaldı ele.
Cıkpay turup karandı
Başın kesip aldı ele.
Kara kıyak korumga,
Kalk cürbögön sonunga
Kayrıldı erler konuuga.
Suuk-Tördün conunan,
Muradıldın kolunan
Olcogo algan on tört at,
On tört attın baarına
Baarı okşoş bir tegiz

Karaca gibi sıçrayıp toplanıp,
Altmış deve, bin taya,
Satın alınmış Aktinte'yi,
Kınından sıyırıvermişti,
Ölçüsüz pehlivan er kişi,
Oyrot'u bozan arslan kişi,
O Kılceerde küheylanın,
Perçemiyle kulağını,
Birlikte kavrayıverdi,
Canın Allah Teâlâ'ya,
Sevabın atan Manas'a,
Git, hayvancık, git – diye,
Yıkmadan Ceerde'yi,
Manas'ın ruhuna,
Ayakta tutup kurban etmişti.
Yıkmadan o karayı,
Başını kesip almıştı.
Kara kıyaklı taşlığa,
Halk yürümedik güzel yere,
Döndü erler konmaya.
Suuk-Tör'ün sırtından,
Muradıl'ın elinden,
Ganimet alınan on dört at,
On dört atın hepsine,
Hepsi benzer, bir örnek,

Bayagı on tört atka çak nokto.
At tulparın abaylap,
Oncoñdogon zor Buurul
Ok cañılıp ketçüdöy,
Abay menen cabuulap,
Kermeni kere tarttırıp,
Kelbetin curttan arttırıp,
Olcogo ketken on tört at
Kayra kolgo tiygizip.
Çöp cegizbey çoçkonu
Asıp baylap baymaktap,

O on dört ata denk yular.
At küheylanı kollayıp,
Salınan ulu Buurul,
Kaza kurşunu değermiş gibi,
Özenle örtüleyip,
Germe ipini gerdirip,
Görkemini elden üstün kılıp,
Ganimete giden on dört atı,
Yeniden ele geçirip.
Ot yedirmeden o domuzu,
Asıp bağlayıp sımsıkı,

Suuk cerge saldı ele,
Kulan sınduu Buuruldu
Altın kurbu, cez mamı
Alıp cerge caylatıp,
Oncoñdogon karandı
Attardan bölök baylatıp.
Kılceerdeni keskilep,
Can kazanga kaynatıp,
Kılceerdeni soyuşup,
Eki çoro, er Bakay,
Esebi cok çoñ törö,
Bu törtöölöp baarısı,
Kadırluu Bakay karısı,
Kılceerdenin etine
Cartı toyut boluşup,
Carım beles Car-Taşka
Catıp uyku kandırıp,
Ak kañkını cazdanıp,
Kıbılanı baştanıp,
Oylonup coogo kamınıp,
Akolpoktu camınıp,
Arıslan şerdin baarısı
Abası Bakay karısı,
Alp uykunu saldı ele,
Ayabay uktap kaldı ele.
Catıp cambaş taldırıp,
Çırm etip uyku kandırıp,

Soğuk yere koymuştu,
Kulan yapılı Buurul'u,
Altın kuşaklı tunç direğe,
Alıp yere yerleştirip,
Salınan o karayı,
Atlardan ayrı bağlatıp.
Kılceerde'yi doğrayıp,
Can kazanında kaynatıp,
Kılceerde'yi kesişip,
İki çora, er Bakay,
Eşi bulunmaz büyük bey,
Bu dördü hep birlikte,
Muhterem Bakay ihtiyarı,
Kılceerde'nin etiyle,
Yarı doyuma erişip,
Yarı bel Car-Taş'ta,
Yatıp uykuya kanıp,
Ak eyeri yastık edip,
Kıbleye baş verip,
Düşünüp cenge hazırlanıp,
Akolpok'u örtünüp,
Arslan erlerin hepsi,
Ağası Bakay ihtiyarı,
Alp uykusuna dalmıştı,
Adamakıllı uyuyakalmıştı.
Yatıp yanbaşı uyuşturup,
Kestirip uykuya kanıp,

Çıkanaktap tınç alıp,
Çırım etip uyku alıp,
Tak öşöntüp turdu ele.
Özön ıldıy şarkırap,
Tañ atardın muzdak celi urdu ele.
Orgugan tunuk bulaktan
Asmandan cıldız zirildep,
Kıbıla közdöy birindep,
Köktön cıldız çaçılıp,
Boz munarık kuyulup,
Töbödön cıldız suyulup,
Tañ carılıp kiltiyip,
Tañdın artı körünüp,

Dirsek dayayıp soluklanıp,
Şekerleme edip uyku alıp,
Tam da böyle durmuştu.
Vadi boyu çağıldayıp,
Tan atımının buz gibi yeli vurmuştu.
Fışkıran duru pınardan,
Gökten yıldız titreşip,
Kıbleye doğru birer birer,
Gökten yıldız saçılıp,
Boz pusarık dökülüp,
Tepeden yıldız seyrelip,
Tan yarılıp belirip,
Tanın ardı görünüp,

Asmanga carık bölünüp,
Cer sargayıp körünüp,
Cel urganda şuudurap,
Kayıñdın başı zırkırap,
Talaada torgoy çurkurap,
Tokoydon kükük küülönüp,
Özöndön ar türlüü çımçık süylönüp,
Talının başı iyilip,
Kumunun üstü çiyilip,
Adır-adır suyulup,
Adırdan arkar kuyulup,
Arkarı toptop ottoso,
Adırdın çöbü suyulup.
Buduru tüşüp buyulup,
Budurdan bugu kuyulup,
Bugusu top-top ottoso,
Budurdun çöbü suyulup.
Tüzünön kulan carışıp,
Adırdan tülkü kabışıp,
Turgan eken Car-Taşta
Ogoydon çıkkan on tört at,
Opsoloñ külük Buurul at,
Oozdugun tegiz aldı ele,
Oncoñdotup karandı
Oşondo otko saldı ele.

Göğe aydınlık bölünüp,
Yer sararıp görünüp,
Yel vurunca hışırdayıp,
Kayının başı inleyip,
Kırda tarlakuşu cıvıldaşıp,
Ormandan guguk ötüşüp,
Vadiden türlü kuşlar dile gelip,
Söğüdün başı eğilip,
Kumunun üstü çizilip,
Tepeler seyrek görünüp,
Tepelerden arkar dökülüp,
Arkarı sürüyle otlarken,
Tepenin otu seyrelip.
Bayırlar inip kıvrılıp,
Bayırdan geyik dökülüp,
Geyiği küme küme otlarken,
Bayırın otu seyrelip.
Düzünde kulan yarışıp,
Tepede tilki boğuşup,
Durur imiş Car-Taş'ta,
O yandan çıkan on dört at,
Heybetli yürük Buurul at,
Gemlerini hep birden çıkarmıştı,
Salındırıp o karayı,
O zaman otlağa salmıştı.

Köp cetelep olturup,
Köödönün çöpkö tolturup,
Talıkpay koştop olturup,
Taz kardın çöpkö tolturup.
Miñ betege, seksen çöp,
Oroy-oroy çaldırıp,
Suusundarın kandırıp,
Cabuusun alıp tartkılap,
Tazalap terin artkılap,
On tört attı cayladı,
Tebişse mayıp bolot dep,
Bölök-bölök bayladı.
Erendin cayı uşunday.

Uzun uzun yedeğe alıp,
Göğsünü otla doldurup,
Yorulmadan yedekleyip,
Kel karnını otla doldurup.
Bin ayrık, seksen çeşit ot,
Deste deste otlatıp,
Susuzluklarını kandırıp,
Örtülerini alıp çekiştirip,
Terini silip temizleyip,
On dört atı yerleştirdi,
Tepişirse sakatlanır diye,
Ayrı ayrı bağladı.
Erenlerin hâli böyledir.

Aş-tamakka kam urup,
Külkü sala tüşüşüp,
Külazık çaykap içişip,
Köökörgö kuygan kara arak,
Tarsa-tarsa cötölöt,
Köökör menen bir arak,
Canayakka kuyuşup,
Calpı katar sunuşup,
Araktan açuu aş içip,
Kazı kertip, cal salıp,
Kazan menen bir salıp,
Çatıraş oynop çañ salıp,
Çamaası ceti kün bolup,
At ergitip aldı ele,
Kümüş közdüü, kün cüzdüü,
Kün urlangan Semetey,
Atası Manas kökcaldan
Artıla tuugan er neme,
Şay koldogon şer neme,
Kabarıñda bar beken,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay,
Kerüüdön añdıp catkanda,
Kelbersigen çoñ Kalça,
Oçogor menen oñbogur,

Aş yemeğe koyulup,
Gülüşe kahkaha katıp,
Külazık'ı çalkalayıp içip,
Köökör'e konmuş kara rakı,
Hırıl hırıl öksürür,
Köökör dolusu bir rakı,
Ahşap çanağa döküp,
Hep sıra sıra sunuşup,
Rakıdan acı aş içip,
Kazı doğrayıp, yele katıp,
Kazan ile bir koyup,
Satranç oynayıp toz koparıp,
Aşağı yukarı yedi gün olup,
Atları dinlendirip almıştı,
Gümüş gözlü, gün yüzlü,
Güneş nurlu Semetey,
Atası kökcal Manas'tan,
Üstün doğmuş er kişi,
Pirler koruyan arslan kişi,
Haberin var mıdır ki,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Yamaçtan pusuda yatarken,
Kasılan koca Kalça,
Oçogor tüfeğiyle, onmaz herif,

Manastın uulu Semeñdi
Kerçöölötüp atkanda,
Oşondo oçogor tiygen töşünö, Adam ötün aldırgan.
Ot çagılgan közünö.
Eti kalıñ erendi
Et kötörüp kalganda,
Tonu kalıñ kökcaldı
Ton kötörüp kalganda,
Kerçöölöp söögün ottoptur,
Sebep degen darı bar.
Tışkı sööktün nar cagı,
Içki çeldin ber cagı,
Oçogor ogu toktoptur.
Kızuu menen uruşup,
Kıyla kün tınbay turuşup,
Ogu toktop kalıptır,

Manas'ın oğlu Semeñ'i,
Sıyırtarak vurduğunda,
O zaman oçogor değmişti döşüne, İnsanın ödünü koparan.
Ateş çakmıştı gözüne.
Eti kalın ereni,
Eti karşılayıp kaldığında,
Kürkü kalın kökcalı,
Kürkü karşılayıp kaldığında,
Sıyırıp kemiğini dağlamış,
Sebep denen ilaç var.
Dış kemiğin öte yanı,
İç zarın beri yanı,
Oçogor kurşunu durmuş orada.
Hararetle vuruşup,
Nice gün dinmeden durup,
Kurşun saplanıp kalmış,

Manastın uulu Semetey
Korkok bolup alıptır.
Şaşıke ubak maalında
Cazdıktan baştı kötöröt.
Öödö bir bolup öö dese,
Oozunan özöktöp kara kan ketet,
Ökürügü taş carıp,
Üç erenden al ketet.
Kürsö-kürsö cötölöt,
Küpüdön başın kötöröt,
Kürsüldöp turup a dese,
Küyüttüü müşkül mınday dep,
Üç erenden al ketet.
Özü kıldat zor Bakay
Bakay kandın kök kurcun,
Atandık emes, lök kurcun.
Kök kurcunda bedel cok,
Bu kurcundun içinde,
Adam, neme bar, neler cok,
Külazık bar, darı bar,
Bu kurcundun içinde

Manas'ın oğlu Semetey,
Korkak olup kalıvermiş.
Kuşluk vakti sırasında,
Yastıktan başını kaldırır.
Doğrulup bir kez «öh» dese,
Ağzından oluk oluk kara kan gider,
Feryadı taş yarıp,
Üç erenin dermanı gider.
Hırıl hırıl öksürür,
Kürk yorgandan başını kaldırır,
Gümbürdeyip bir «ah» dese,
Dertli müşkül böyledir diye,
Üç erenin dermanı gider.
Kendi titiz ulu Bakay,
Bakay Han'ın gök heybesi,
At yükü değil, deve heybesi,
Gök heybenin dengi yok,
Bu heybenin içinde,
Neler var, neler yok,
Külazık var, ilaç var,
Bu heybenin içinde,

Ar sebeptin baarı bar.
Özü bilgiç zor Bakay,
Coolaşkandı cardırgan,
Caşıl kara darı dep,
Bulaga kuyup katırgan,
Çoguusu menen kazandı,
Çoñ kurcunga batırgan.
Ebep degen darı bar,
Bakay kandın kurcunda
Caşıl kara darıdan
Carasına kuydu ele,
Kırma kızıl darıdan
Kıldat Bakay karısı
Kıl içinen berdi ele,
Azkanakay al künü,

Her devanın hepsi var.
Kendisi bilge ulu Bakay,
Düşmanlaşanı çatlatan,
Yeşil kara ilaç diye,
Kaba döküp dondurmuş,
Kazanı tümüyle,
Koca heybeye sığdırmış.
Ebep denen ilaç var,
Bakay Han'ın heybesinde.
Yeşil kara ilaçtan,
Yarasına dökmüştü,
Kırmızı toz ilaçtan,
Titiz Bakay ihtiyarı,
Kıl payı ölçüp vermişti,
Azıcık o gün,

Ooruganı basılıp,
Közü umaçtay açılıp,
Kalgan eken Semetey.
Arıslan aytıp kalgan cok,
Artık ooru boldu emi.
«Korkok» degen kokuy dart,
Kozgolboy müşkül iş boldu.
Koñurbayda mıltık cok,
Mınday dümök iş boldu.
Kozgolo albay Semetey,
Çımınday canı çırkırap,
Eñkeygende töş söögü,
Kıñ-kıñınan bırkırap.
«Korkok» dartka colugup,
Kozgolboston tim cattı.
Koñurbay salıp çoñ dümök,
Kündüzü catıp, tün kattı,
Ar darısın şayladı,
Ar darıya bulak suu,
Sebep bolor beken dep,
Akkan suuga bayladı.
Col cürö albay Semetey,
Cortulbastan Külçoro

Ağrısı yatışıp,
Gözü faltaşı gibi açılıp,
Kalmış idi Semetey.
Arslan bir söz söylemedi,
Hastalık iyice arttı şimdi.
«Korkok» denen belalı dert,
Kımıldanmaz müşkül iş oldu.
Koñurbay'da tüfek yok,
Böyle belalı iş oldu.
Kımıldayamadan Semetey,
Sinek kadar canı çırpınıp,
Eğilince döş kemiği,
Sızım sızım sızlayıp.
«Korkok» derdine tutulup,
Kımıldamadan sessiz yattı.
Koñurbay salıp büyük bela,
Gündüz yatıp, gece göçtü,
Her ilacını seçti,
Her ırmağı, pınar suyunu,
Deva olur mu ki diye,
Akarsuyun başına bağladı.
Yol yürüyemez Semetey,
Akına çıkamaz Külçoro,

Erender mınday ooluktu,
Bilse dümök karan iş,
Bul ooruga coluktu.
Keñ-Kolgo saygan bagı cok,
Kerilip catar çagı cok.
Beecindegi Koñurbay
Keriş kılçu tabı cok,
Kenebey ooru boldu emi,
Altı cılı tuu kalgan,
Ak çatırday boz beeni
Cılkıdan karmap alışıp,
Ay tuyakka çalışıp,
Bala törö çunaktı
Kazıga çılgıy bölödü,
Kartasına cölödü.
Mında kökcal bolgon cok,

Erenler böyle bunaldı,
Bilseler bela, kara iş,
Bu derde tutuldu.
Keñ-Kol'a dikili bağı yok,
Gerinip yatacak çağı yok.
Beecin'deki Koñurbay'la,
Cenk edecek dermanı yok,
Onulmaz hastalık oldu şimdi.
Altı yıldır kısır kalmış,
Ak çadır gibi boz kısrağı,
Yılkıdan yakalayıp,
Ay toynaklıyı boğazlayıp,
Genç bey yaramazı,
Kazıya çiğ sarıp belediler,
İşkembesine yasladılar.
Bununla kökcal onmadı,

Oorusu aytıp koygon cok.
Törö Bakay, Külçoro,
Arıslanday ayköl şer menen
Alek bolup Kançoro,
Törönü koyup, bizdi al dep,
Başçısı Bakay karı ıylap,
Külçoro menen Kançoro
Baldarının baarı ıylap,
Küpsördön* darı kübülüp,
Semeteyden tüñülüp:
«Ölüp kalsa er kökcal
Kara caak aybalta
Kaykalatpay kim aştayt?
Kalıñ kırgız, köp argın
Kapa kılbay kim baştayt?
Dolono saptuu aybalta,
Tolgondurbay kim aştayt?
Tolgon kırgız uruusun
Tolgondurbay kim baştayt» –
Dep, öşöntüp, kaygırıp,
Kapa bolup turdu ele,
Babañday Bakay abañız,

Hastalığı dinmek bilmedi.
Bey Bakay, Külçoro,
Arslan gibi cömert erle,
Uğraşıp durdu Kançoro,
Beyi bırak, bizi al diye,
Başları ihtiyar Bakay ağlayıp,
Külçoro ile Kançoro,
Oğullarının hepsi ağlayıp,
Küpsör'den ilaç dökülüp,*
Semetey'den umut kesip:
«Ölüp giderse er kökcal,
Kara yanak aybaltayı,
Yalpalatmadan kim sapına geçirir?
Kalabalık Kırgız'ı, çok Argın'ı,
İncitmeden kim yönetir?
Alıç saplı aybaltayı,
Burkmadan kim sapına geçirir?
Nice Kırgız boyunu,
Sarsmadan kim yönetir?» –
Deyip, böylece, kaygılanıp,
Kederlenip durmuştu.
Atanız gibi Bakay ağanız,

Karçıgaday kamınıp,	*Atmaca gibi davranıp,*
Kayıptan akıl tabılıp,	*Gaipten akıl bulunup,*
Karasañ Bakay abası,	*Baksana Bakay ağası,*
Bilbegendi bilgizgen,	*Bilinmezi bildiren,*
Bilgiç Bakay oluya,	*Bilge Bakay evliya,*
Tuybagandı tuyguzgan,	*Sezilmezi sezdiren,*
Tuygun Bakay karıya.	*Doğan Bakay ihtiyar.*
Artık sınçı, közü açık,	*Üstün görücü, gözü açık,*
Bu düynödö sözü açık.	*Bu dünyada sözü açık.*
Ay-aalamdı buy kılıp,	*Ay-âlemi dize getirip,*
Cürgön Bakay emespi,	*Yürüyen Bakay değil mi,*
Keler menen keterdi,	*Geleceği ve gideceği,*
Azap menen acaldı,	*Azap ile eceli,*
Altı aydan murun bek tiktep	*Altı ay önceden sıkı bakıp,*
Bilgen Bakay emespi.	*Bilen Bakay değil mi.*
Şumduktu bilet alıstan,	*Şer işi bilir uzaktan,*
Oylosoñ Bakay daanışman	*Düşünsen Bakay bilgedir,*
Kapır menen busurman	*Kâfir ile Müslüman'ın,*
Kagışın körgön er Bakay,	*Cengini görmüş er Bakay,*
Kıtay, kırgız eki curt	*Kıtay, Kırgız iki yurdun,*
Çabışın körgön er Bakay.	*Vuruşmasını görmüş er Bakay.*
Kakandı kamap barganda,	*Kakan'ı kuşatıp vardığında,*
Katuu cañcal salganda,	*Sert kavga saldığında,*
Kandıgın alıp Manastın	*Manas'ın hanlığını alıp,*
Kan kötörüp salganda	*Han kaldırıp koyduğunda,*
Curtun olco kılganda,	*Yurdunu ganimet ettiğinde,*
Olcogo suluu kız alıp,	*Ganimete güzel kız alıp,*
Ölgönünön kalganı,	*Ölenlerden arta kalanı,*
Olcogo köp curt tunganda,	*Ganimete çok halk kandığında,*
Kadimki Beecin şaarınan	*Ta Beecin şehrinde,*
Bolgon abañ emespi.	*Bulunmuş ağan değil mi.*
Boroylop möndür kün caasa	*Savrulup dolu yağınca,*
Boz kereşke Manaska	*Boz otağında Manas'a,*
Korgon Bakay emespi.	*Kalkan olan Bakay değil mi.*
Abası Bakay karıya,	*Ağası Bakay ihtiyar,*
El başkarıp, curt biylep,	*El yönetip, yurt güdüp,*
Bölgön Bakay emespi.	*Pay bölen Bakay değil mi.*
Kança buyruk, köp balaa	*Nice buyruk, çok bela,*

Körgön Bakay emespi.
Ooru bolup Semetey,
Oyron bolup turganda,
Ooruganga çıdabay,
Oolcup kolun sunganda
Oşol Bakay abakeñ
Uykudan çoçup oygonup,
Oñ cagına tolgonup,
Şaşkan boydon zor Bakay,
Baçım turup çoçunup,
Kökçoloktu tokunup,
Semeteyden çoçunup,
Çorolorgo kep aytat,
Kep aytkanda dep aytat.
Sanaası ketip bölünüp,
Kartayganda Bakaydın,
Közünün caşı tögülüp.
Ak sakalı birindep,

Görmüş Bakay değil mi.
Hasta düşüp Semetey,
Perişan olup dururken,
Ağrısına dayanamayıp,
Sallanıp elini uzattığında,
İşte o Bakay ağan,
Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönüp,
Telaş içinde ulu Bakay,
Çabucak kalkıp ürperip,
Kökçolok'u eyerleyip,
Semetey için ürperip,
Çoralara söz söyler,
Söz söylerken der ki:
Düşüncesi dağılıp bölünüp,
Kocamışken Bakay'ın,
Gözünün yaşı dökülüp.
Ak sakalı tel tel,

Murutu ketip suyulup,
Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy kuyulup.
Abası Bakay oluya,
Sanaası sanga bölünüp,
Zarlanganga çıdabay,
Er Semetey çunaktın
Oorusu caman körünüp.
Kastaşkanı Koñurbay,
Kakanga kelip kayrılıp:
«Karaldı kılgan calgızım,
Semeteyden ayrılıp,
Ayrıla turgan sebebim,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay
Ayzakerden ıktuu ele,
Özü coonun aylasın
Ötkörö bilgen mıktı ele.
Kerüügö salgan tam ele,
Keçildin mıktı kanı ele.

Bıyığı seyrelip gidip,
İki gözden akan yaş,
Köprücükten aşağı dökülüp.
Ağası Bakay evliya,
Düşüncesi bine bölünüp,
İnleyişine dayanamayıp,
Er Semetey yaramazın,
Hastalığı kötü görünüp.
Düşman olduğu Koñurbay,
Kakan'a gelip dönüp:
«Gözbebeğim kıldığım bir tanem,
Semetey'den ayrılıp,
Ayrılmamın sebebi şu:
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Mızrakçıların ustasıydı,
Kendisi düşmanın çaresini,
Fazlasıyla bilen yamandı.
Yamaca kurulmuş dam gibiydi,
Keçil'in yaman hanıydı.

Beecinden çıkkan şer ele,	*Beecin'den çıkma arslandı,*
Kılım kıtaydı baskan er ele.	*Bütün Kıtay'ı ezen erdi.*
Kıtaydan tandap kol alıp,	*Kıtay'dan seçme asker alıp,*
Koldu aydap mol alıp,	*Orduyu sürüp bol alıp,*
Kaldaydın uulu kapırıñ,	*Kalday'ın oğlu kâfirin,*
Kan Koñurbay baatırıñ,	*Han Koñurbay bahadırın,*
Altımış caysañ kencesi,	*Altmış caysañ'ın küçüğü,*
Alööke kandın baatırı	*Alööke Han'ın bahadırı,*
Çok-Tabılgı caylagan,	*Çok-Tabılgı'da yaylayan,*
Çoñ karatın baylagan	*Koca kara atını bağlayan,*
Kez bolgon ölböy ketpegen,	*Rast gelenin sağ kurtulmadığı,*
Kerilgen kalça erenge,	*Kasılan Kalça erene,*
Carçısı kabar berebi,	*Tellalı haber verir mi,*
Aykayı arbın çubalıp,	*Naraları uzayıp sıra sıra,*
Er Koñurbay kelebi,	*Er Koñurbay gelir mi,*
Kara-Beles, Kaykañ-Taş,	*Kara-Beles, Kaykañ-Taş,*
Karabay aşçu bel emes.	*Bakmadan aşılır bel değil.*
Alöökönün Koñurbay,	*Alööke'nin Koñurbay'ı,*
Teñdigin albay bu cerden	*Hakkını almadan bu yerden,*
Karap kalçu uul emes.	*Bakıp duracak oğul değil.*
Adam cürbös col alıp,	*Adam yürümez yol tutup,*
Aykaylap tier kol alıp,	*Nara atıp saldıracak ordu alıp,*
Kıylanı körgön çoñ Kalça,	*Çok şey görmüş koca Kalça,*
Kıyaptuu cerden basabı,	*Sarp yerlerden yürür mü,*
Oorugan cerdi «oñoltup»,	*Hasta yeri «onartıp»,*
Arıslan karmap alabı?	*Arslanı yakalar mı?*
Arıştı arbın salabı?	*Adımı sık mı atar?*
Bu Semetey kökcaldı	*Bu Semetey kökcalı,*
Koyboy karmap alabı?	*Bırakmadan yakalar mı?*
Kançoro menen Külçoro,	*Kançoro ile Külçoro,*
Eki birdey erenin	*İki eşsiz erenim,*
Azar tümön coo çıksa,	*Binlerce tümen düşman çıksa,*
Ayanbay tiyçü berenim.	*Esirgemeden saldıran yiğidim.*
Çama çarçap, al ketip,	*Takat tükenip, derman gidip,*
Çarkıbız ketip minetip,	*Gücümüz gidip böylece,*
Manastın uulu törönü,	*Manas'ın oğlu beyi,*
Artıkça kerek nemeni,	*Fazlasıyla gerekli olanı,*
Kıyından kalgan karaandı,	*Yamanlardan kalan karaltıyı,*

Belinen karmap büktöylü,
Acal cetip, kün bütüp,
Ölüp kalsa Semetey,
Arbuudanga cüktöylü,
Talastı karap col tartıp,
Kündüzdö örgüp, tün katıp
At ayabay col cürüp
Ayanbastan mol cürüp,
Mından arı col cürsök.
Aşıp-şaşıp mol cürsök,
Koş-Serüün conun aşabız,
Ürümçü, Manas eki şaar,
Eki şaardı basabız.
Şıykılıktı tayansak,
Şıykılıkta çoñ mazar,
At örgütüp catabız.
Irastap arı col cürsök,
Eer beldey döñgölçö,
Erikbes degen bel ele
Erikbes beldi aşabız,

Belinden kavrayıp saralım,
Ecel yetip, gün bitip,
Ölüp giderse Semetey,
Yüğrük deveye yükleyelim,
Talas'a doğru yol tutup,
Gündüz konaklayıp, gece göçüp,
At esirgemeden yol yürüyüp,
Çekinmeden bol yürüyüp,
Bundan öte yol yürüsek,
Aşıp koşup bol yürüsek,
Koş-Serüün sırtını aşarız,
Ürümçü, Manas iki şehir,
İki şehri geçeriz.
Şıykılık'a dayansak,
Şıykılık'ta ulu mazar var,
At dinlendirip yatarız.
Doğruca öte yol yürüsek,
Eyer beli gibi tümsekçe,
Erikbes denen beldi,
Erikbes belini aşarız,

Eñkeyip arı barganda
Köz cetpegen zor talaa,
Çoñ talaanı basabız.
Kiçi-Cıldız, Çoñ-Cıldız,
Ögüz-Aşuu, Tay-Aşuu,
Bul ekөönü aşkanda,
It içpestin sarı suu,
Zor talaanı basabız.
Andan arı barganda,
Üç-Cırgalañ, Köñüz bar,
Özöndü boyloy catabız.
Özöndün çınar tokoyu,
Özönçösü bir beyiş,
Örügü bışıp köñ bolgon,
Cañgagı kulap say tolgon,
Dünüyö cırgal bar bolgon.
Küñgöy cagın karasa,
Çılgıy çınar taraşa,

Eğilip öteye varınca,
Göz ermez ulu ova,
Koca ovayı geçeriz.
Kiçi-Cıldız, Çoñ-Cıldız,
Ögüz-Aşuu, Tay-Aşuu,
Bu ikisini aşınca,
İt içmezin sarı suyu,
Ulu ovayı geçeriz.
Ondan öte varınca,
Üç-Cırgalañ, Köñüz var,
Vadi boyunca yatarız.
Vadinin çınar ormanı,
Dere boyu bir cennettir,
Kayısısı olgunlaşıp yığın olmuş,
Cevizi düşüp dere dolmuş,
Dünya nimeti var olmuş.
Güney yüzüne baksan,
Baştan başa çınar dizili,

Teskey cagın karasa,
Karagay, kayıñ canaşa,
San düynö oşol, bel oşol,
Akkan Ile darıya,
Ölböy barsa Semetey,
Sergip catçu cer oşol,
Sergiy turgan sebebi:
Toosunda muzdak karı bar,
Tokoyunda çarı bar,
Budurunda bugu bar,
Adırında arkar bar,
Kolotunda koen bar,
Cılgasında cılan bar,
Cırtkıç koybos baarı bar,
Bulagı kaynap taşıgan,
Menin cerim bolso dep,
Muñkanıp cigit caşıgan.
Çırpıgı bar çınarday,
Çımçıgı bar ularday.
Keskeldirik cılanday,
Cılandarı arkanday.

Kuzey yüzüne baksan,
Çam ile kayın yan yana,
Sayısız nimet orada, bel orada,
Akan İle ırmağı,
Ölmeden varsa Semetey,
Dinlenip yatacağı yer orası,
Ferahlamasının sebebi:
Dağında buz gibi karı var,
Ormanında yaban parsı var,
Bayırında geyiği var,
Tepesinde arkarı var,
Koyağında tavşanı var,
Deresinde yılanı var,
Yırtıcının her türlüsü var,
Pınarı kaynayıp taşan,
Benim yurdum olsa diye,
Yiğitler hüzünle yaş dökmüş.
Fidanı var çınar gibi,
Serçesi var keklik gibi.
Kertenkelesi yılan gibi,
Yılanları urgan gibi.

Kulandarı kunanday.
Alban türlüü canduu can,
Caralgan eken ar kanday.
Bulbulu tañşıp kün batkan,
Bilgiçterden suradık.
Bulbulu burup sayrasa,
Muñu bar adam tim catkan.
Zayıpzattın başasın.
Çınarı bar, talı bar,
Çın belginin baarı bar.
Kayıñga tuup kuştarı,
Kamçılanat uçkanı.
Terekke tuup kuştarı,
Teminip turat uçkanı.
Özöndö üydöy çınar bar,
Al çınardın tübündö
Çıñ kıykırgan ular bar,

Kulanları tay gibi.
Türlü türlü canlı can,
Yaratılmış her çeşit.
Bülbülü şakıyıp gün batmış,
Bilgelerden sorduk.
Bülbülü nağme döküp ötse,
Derdi olan sessiz yatmış.
Zaife soyunun başını.
Çınarı var, söğüdü var,
Gerçek nişanın hepsi var.
Kayında yavrulamış kuşları,
Kamçı gibi savrulur uçuşu.
Kavakta yavrulamış kuşları,
Üzengi teper gibi uçar durur.
Vadide ev gibi çınar var,
O çınarın dibinde,
Keskin bağıran ular var,

	Cıgaçı sonun, ceri cay,	*Ağacı güzel, yeri huzurlu,*
	Adam körör cırgal ay,	*İnsanın göreceği safa, ah,*
116130	Bir butagın karasa,	*Bir dalına baksan,*
	Alakarga al tuugan,	*Ala karga orada yavrulamış,*
	Bir butagın karasa,	*Bir dalına baksan,*
	Apsañdap uçkan sarı tuugan. Ak kuu	*Telaşla uçan sarı kuş yavrulamış. Ak*
	bolup kubulup,	*kuğuya dönüşüp,*
	Bir butagın karasa,	*Bir dalına baksan,*
	Ala tamak taan tuugan.	*Ala gerdanlı ekin kargası yavrulamış.*
	Bir butagın karasa,	*Bir dalına baksan,*
	Koko tamak çar tuugan.	*Ak gerdanlı çar kuşu yavrulamış.*
	Tübü calgız çınarga	*Kökü tek olan çınara,*
	Can bütköndün baarı tuugan. Belgilüü	*Can taşıyanın hepsi yavrulamış. Namlı*
	Akun barganda,	*Akun vardığında,*
116140	Alması suu bögögön,	*Elması suyu bentlemiş,*
	Al Cırgalañ, Keñ-Köñüz,	*O Cırgalañ, Keñ-Köñüz,*
	Mınday cerdi kim körgön.	*Böyle yeri kim görmüş.*
	Bu Semetey baatırdı,	*Bu Semetey bahadırı,*
	Oşol cerge alıp baralı.	*İşte o yere götürelim.*
	Men bilgendi bildiñbi?	*Benim bildiğimi bildin mi?*
	Men körgöndü kördüñbü?	*Benim gördüğümü gördün mü?*
	Men tuygandı tuyduñbu?	*Benim sezdiğimi sezdin mi?*
	Akundun kızı Ayçürök,	*Akun'un kızı Ayçürök,*
	Al Semetey zayıbı,	*O, Semetey'in eşi,*
116150	Keremettüü çoñ bilgiç,	*Kerametli ulu bilge,*
	Bir kılça cok ayıbı.	*Kıl kadar yok ayıbı.*
	Keñ köynöktün tazası,	*Geniş entarilinin en arısı,*
	Urgaaçının başası.	*Kadın kısmının başı.*
	Ulamadan uladık,	*Söz ulayandan uladık,*
	Keñ köynöktün tazasın,	*Geniş entarilinin en arısını,*
	Berizattay beybaktın,	*Peri soylu bibaht hatunun,*
	Meltiregen şorduunun,	*Süzülüp duran çilelinin,*
	Eki taalay kebi bar,	*İki türlü sözü var,*
	Anıgın adam bile albay,	*Gerçeğini kimse bilemez,*
116160	Talaş bolgon cönü bar.	*Tartışılan yanı var.*
	Kee bir adam kep aytat,	*Kimi insan söz eder,*
	Berinin kızı Çürök dep,	*Perinin kızı Çürök diye,*
	Meltiregen dümök dep,	*Süzülüp duran bela diye,*

Kee bir adam kep aytat,	*Kimi insan söz eder,*
Kayıptın kızı Çürök dep.	*Kayıp erenlerin kızı Çürök diye.*
Kalıñ elge çır salgan,	*Kalabalık ele kavga salan,*
Karacoltoy dümök dep.	*Kara yollu bela diye.*
Kee bir mende kep aytat,	*Kimi kul da söz eder,*
Akundun kızı Çüröktü	*Akun'un kızı Çürök'ü,*
Curt aldagan dümök – dep.	*Yurdu aldatan bela – diye.*
Ulamadan ulasak,	*Söz ulayandan ulasak,*
Tüpkü cayın surasak,	*Asıl aslını sorsak,*
Belesçenin belinen,	*Belesçe'nin belinden,*
Mediyanın çölünön,	*Mediyan'ın çölünden,*
Kuu kiyizge tañıluu,	*Kuru keçeye sarılı,*
Kuu beşikke salınuu,	*Kuru beşiğe konulu,*
Taap algan bala eken.	*Bulunup alınmış çocukmuş.*
Kup keltirip Kudayı	*Pek denk getirip Hüdası,*
Kup Akun kan atası,	*Tam Akun Han babası,*
Taap algan can eken.	*Bulup aldığı canmış.*
Kırandan akkan bulak – dep,	*Kırandan akan pınar – diye,*
Kız da bolso bul balam,	*Kız da olsa bu yavrum,*
Akun kan maga tuyak – dep,	*Akun Han'a bana ocak – diye,*
Bir adamga körgözböy,	*Bir kişiye göstermeden,*
Bir kişige bilgizbey,	*Bir insana bildirmeden,*
Artıktıgın aşırıp,	*Üstünlüğünü artırıp,*
Ayçüröktü caşırıp,	*Ayçürök'ü gizleyip,*
Balança zaybı tuudu – dep, Şay	*Falancanın karısı doğurdu – diye, Pirler*
koldogon şer eleñ,	*koruyan arslandın,*
Oogandın kanı Akun kan,	*Afgan'ın hanı Akun Han,*
Toyuna tokson soyuptur,	*Toyunda doksan baş kesmiş,*
Ayday suluu bolsun – dep,	*Ay gibi güzel olsun – diye,*
Kayra tartpay kirüüçü,	*Geri dönmeden dalan,*
Atın Ayçürök koyuptur.	*Adını Ayçürök koymuş.*
Oşol Çürök bar bolso,	*O Çürök sağ ise,*
Kaalasa kadır tün ele,	*Dilese Kadir gecesiydi,*
Calgız canga burulbas,	*Tek cana dönüp bakmaz,*
Ok attooçu küñ ele,	*Ok atlatacak halayıktı,*
Oluyanın biri ele.	*Evliyanın biriydi.*
Ata balam, Külçoro,	*Hey oğlum, Külçoro,*
Altı külük at algın,	*Altı yürük at al,*

Alakanday kat algın,
Mañday col menen cele kör, Karıganda
Kanıkey,
Kündüzündö uyku albay,
Tün içinde tınç albay,
Tündöp-kündöp col cürüp,
Aytıp koyup okustan,
Attı ayabay mol cürüp,
Çürökkö kabar bere kör.
Balam Çürök kelbese
Urgaaçının tazası,
Bul oktu attap berbese,
Kıyamat cüzün körüüçü
Korkok cara korduk iş,
Ok oynoso oñdurbay,
Bu Semetey ölüçü,
Ayçürökkö kabar ayt,
Ay, Külçoro, baçım bar,
Üç-Cırgalañ, Köñüzgö,
Telegeyi teñizge,
Eptep alıp barayın.
Kıztalak Bakay ölbösö,
Kıyamat cüzün körbösö,
Semeteyim bagayın,
Atka ceñil, tayga çak,
Uykusu cok, colgo sak,
Çıkanaktap kalbagan,
Çırm etip uyku albagan,

Avuç içi kadar mektup al,
Dosdoğru yolla koşuver, Kocamışken
Kanıkey,
Gündüzünde uyku almadan,
Gece içinde dinlenmeden,
Gece gündüz yol yürüyüp,
Ansızın söyleyiverip,
Atı esirgemeden bol yürüyüp,
Çürök'e haber veriver.
Oğlum, Çürök gelmezse,
Kadın kısmının en arısı,
Bu oku atlayıp geçmezse,
Kıyamet yüzünü görecek,
«Korkok» yarası hor iştir,
Kurşun oynarsa aman vermez,
Bu Semetey ölür gider.
Ayçürök'e haber ver,
Hey, Külçoro, çabuk git,
Üç-Cırgalañ'a, Köñüz'e,
Her nimeti deniz gibi bol yere,
Bir yolunu bulup götüreyim.
Kahrolası Bakay ölmezse,
Kıyamet yüzünü görmezse,
Semetey'imi ben bakayım.
Ata hafif, taya denk,
Uykusu yok, yola uyanık,
Dirsek dayayıp kalmayan,
Kestirip uyku almayan,

Çın Külçorom er eleñ,
Munara küygön çok bolso,
Buzulbay tiygen ok bolso,
Kaygırbooçu er eleñ,
Canga müşkül iş tüşsö,
Kayran başka küç tüşsö,
Carap berçü şok eleñ,
Cumşasa carıp ötüüçü
Özüñ bolot ok eleñ.
Carabasañ camanat,

Gerçek Külçorom, er idin,
Minare yakan köz olsa,
Şaşmadan değen ok olsa,
Kaygılanmayan er idin,
Cana müşkül iş düşse,
Aziz başa güç düşse,
Yarayıp duran yamandın,
Gönderilse yarıp geçen,
Kendin çelik ok idin.
Yaramazsan kötü nam,

Calgızıñ Semetey maga amanat.
Kıyamat cüzün körbösün,
Kartayganda Çıyırdı,
Açıgın aytıp kokustan,
Eki kempir ölbösün,
Kayra tartpas çın caydı
Al kempirler körbösün!
Bıyagınan sak bolgun,
Eren eleñ, kan eleñ,
«Caralgan adam uulunan
Külçoro, ebi bar mıktı bala eleñ.
Ayzalaşkan coo bolso,
Ayza sunup urganga,
Karşılaşıp turganga,
Kambıl mıktı can eleñ.
Kaynagan coogo kol salçu,
Kagılayın, Külçorom,
Coogo ılayık bala eleñ.
Salamat barıp, sak kelgin,
Sagındırbay bat kelgin.
Bilesiñbi bir kepti,
Kaptalıñda Kañgay bar,
Al Kañgaydı cerdegen
Kara kalmak, mancuu bar.
Kır cagıñda kıtay bar,

Bir tanen Semetey bana emanet.
Kıyamet yüzünü görmesin,
Kocamışken Çıyırdı,
Açıkça söyleyip kazara,
İki koca karı ölmesin,
Dönüşü olmayan gerçek yeri,
O nineler görmesin!
Bu yandan tetikte ol,
Eren idin, han idin,
«Yaratılmış âdemoğlundan,
Külçoro, becerikli yaman çocuktun.
Mızraklaşan düşman olsa,
Mızrak uzatıp vurmaya,
Karşı durup dayanmaya,
Çevik, yaman candın.
Kaynayan düşmana el salan,
Kurban olayım, Külçorom,
Cenge layık çocuktun.
Selametle git, sağ gel,
Özletmeden tez gel.
Bilir misin bir sözü,
Yanı başında Kañgay var,
O Kañgay'ı yurt tutmuş,
Kara Kalmuk, Mançu var.
Sırt yanında Kıtay var,

Mañday cakta barañ bar,
Bastaşkan coobuz dalay bar. Talaş kıldı Koñurbay,
Külümüş bolgon duşman bar,
Takır baarıñ cıyıl! – dep,
Bir ölmöktön miñ öl dep,
Tabalap ketçü duşman bar.
Akundun kızı beybaktı
Takır sırıñ bilgizbe,
Esen barıp, soo kelgin,
Emi balam, Külçoro,
Eriktirbey bat kelgin,
Arı barış – on künü,

Ön yanda tüfekli var,
Çiğneşen düşmanımız çoktur. Kavga çıkardı Koñurbay,
Güler görünen düşman var,
Tümünüz toplanın! – diye,
Bir ölümden bin öl diye,
Hınç alıp giden düşman var.
Akun'un kızı bibahtı,
Sırrını asla bildirme,
Esen git, sağ gel,
Şimdi oğlum, Külçoro,
Bekletmeden tez gel.
Öte gidiş – on günü,

Beri keliş – on kün col,
Cıyırma kündö kel, balam.
Korkok bolup oksoktop,
Cıyırma kündö kelbeseñ,
Karganda Bakay abañdın
Bul sözünö könbösöñ,
Semeteyim körbösöñ,
Berenim kökcal Manastan
Belekke kalgan Semetey,
Artında kalıp neteyin,
Ölböy tirüü men Bakay,
Ne murazga ceteyin?
Cıyırma kündön sen kalsañ,
Kol-ayagın cuuganda,
Altı torpok, kırk koygo,
Satıp algan Akkestik,
Kınınan suurup alayın,
Kıy sübömö malamın,
Özümdü özüm caramın,
Bir Semetey botomo
Kurman bolup kalamın.
Keçigip kerbez konbogun,
Kargan Bakay abañdın
Oy, oy balam, Külçoro,
Kanına ortok bolbogun.
Otuz kündö toktop kel,
Cıyırma kündön keçikseñ,
Cırgalduu Bakay abañdı,
Abakelep coktop kel.
Balam, çorom, kebimdi uk,
Kelbersigen kapırdı
Argın menen kırgızga

Beri geliş – on gün yol,
Yirmi günde gel, oğlum.
«Korkok» olup aksayıp,
Yirmi günde gelmezsen,
Kocamış Bakay ağanın,
Bu sözüne uymazsan,
Semetey'imi görmezsen,
Yiğidim kökcal Manas'tan,
Armağan kalan Semetey,
Ardında kalıp nideyim,
Ölmeden diri ben Bakay,
Hangi murada ereyim?
Yirmi günü sen geçersen,
El ayağını yıkarken,
Altı dana, kırk koyuna,
Satın alınmış Akkestik'i,
Kınından sıyırıp alayım,
Böğrüme saplarım,
Kendimi kendim yararım,
Bir Semetey yavruma,
Kurban olup kalırım.
Gecikip kurumlu konaklama,
Kocamış Bakay ağanın,
Ay, ay oğlum, Külçoro,
Kanına ortak olma.
Otuz günde dursan da gel,
Yirmi günden gecikirsen,
Devletli Bakay ağanı,
«Ağa» diye yoklayıp gel.
Oğlum, çoram, sözümü dinle,
Kasılan kâfiri,
Argın ile Kırgız'a,

Kol cıyılıp kamdan! – dep,
Elge dümök salıp kel.
Ok attasın alıp kel.
Ay, Külçoro, kulunum,
Kündöp-tündöp col cürgün,
At közünö karaba,

Ordu toplanıp hazırlanın! – diye,
Ele haber salıp gel.
Ok atlasın diye alıp gel.
Ay, Külçoro, yavrum,
Gece gündüz yol yürü,
At gözüne bakma,

At ayabay mol cürgün.	*Atı esirgemeden bol yürü.*
Çama çarçap al ketti,	*Takat tükendi, derman gitti,*
Semetey abañ minetti.	*Semetey ağan böyle oldu.*
Belesiñ uşul, bel da uşul	*Yamacın budur, belin de budur,*
Belgilüü abañ Semetey,	*Namlı ağan Semetey,*
Aman bolup ayıksa,	*Sağ olup iyileşirse,*
Beecindi buzar şer uşul.	*Beecin'i bozacak arslan budur.*
Kaz aylangıs zoo uşul,	*Kaz dönemez kayalık budur,*
Karmaşka kirseñ Semetey,	*Cenge girsen, Semetey,*
Kargıluu kara too uşul.	*Heybetli kara dağ budur.*
Arbaktuu kökcal Semetey	*Ervahlı kökcal Semetey,*
Ayçüröktün koynunan	*Ayçürök'ün koynundan,*
Erteñ menen turganda,	*Sabahleyin kalktığında,*
Cayanı kesip cep cüröt,	*Caya etini kesip yer durur,*
Canımda bolsoñ Külçoro,	*Yanımda olsan Külçoro,*
Cañ-cuñdu buzam – dep cüröt.	*Cañ-cuñ'u bozarım – der durur.*
Kaygırbastan bu kökcal,	*Kaygılanmadan bu kökcal,*
Kazını kesip cep cüröt,	*Kazıyı kesip yer durur,*
Karaanı cetik Kançorom	*Endamı yetkin Kançorom,*
Karap tursam aldımda,	*Önümde bakıp dursam,*
Kalmaktı buzam – dep cüröt.	*Kalmuk'u bozarım – der durur.*
Kançoro menen Külçoro,	*Kançoro ile Külçoro,*
Kimiñ barsañ, anıñ bar,	*Hanginiz giderse, o gitsin,*
Bir kişilik alıñ bar.	*Bir kişilik gücünüz var.*
Çürökkö kabar sala kör,	*Çürök'e haber salıver,*
Keremettüü Çüröktü	*Kerametli Çürök'ü,*
Keçiktirbey algıla,	*Geciktirmeden alın,*
Omuroodo caratı	*Göğsündeki yarasına,*
Ok attata salıñar,	*Ok atlatıp geçirin,*
Acalsız bolso törönü	*Ecelsiz ise beyi,*
Ayıktırıp alıñar.	*İyileştirip alın.*
Buzulgan eken körgön tüş,	*Bozukmuş görülen düş,*
Beypayı artık azaptı,	*Zahmeti çok azabı,*
Kıtaydan mınça cara cep,	*Kıtay'dan bunca yara yiyip,*
Kılımda barbı uşul iş.	*Dünyada var mı böyle iş.*
Ayda balam, artınan,	*Sür oğlum, ardından,*
Semeteydin dartınan,	*Semetey'in derdinden,*
Suuk-Tör boyloy caylaymın,	*Suuk-Tör boyunca yaylarım,*

	Kagış dese kakandı	*Cenk dese kakanı,*
	Carası caman bolgon soñ,	*Yarası kötü olduktan sonra,*
	Suuk cerde karmaymın.	*Soğuk yerde tutarım.*
	Tuura bulak, tunuk suu,	*Doğru pınar, duru su,*
	Biröönö tüşpöy koyboymun.	*Birine mutlaka konarım.*
	Boz adırmak too caman,	*Boz kıraç dağ yamandır,*
	Caraluu bolgon kökcaldın	*Yaralı olan kökcalın,*
	Amandıgın oyloymun.	*Esenliğini düşünürüm.*
	Atboroyun sıdıram,	*At sırtıyla sıyrılıp geçerim,*
116360	Karluu, muzduu Ala-Too	*Karlı, buzlu Ala-Too'yu,*
	Boyu menen kıdıram.	*Boydan boya dolaşırım.*
	Özöndüü cayga kondurup,	*Vadili yere kondurup,*
	Ölçöö menen col çalam.	*Ölçüyle yol kollarım.*
	Keçildin kanı Koñurbay,	*Keçil'in hanı Koñurbay,*
	Koobum da bar, şegim bar,	*Korkum da var, kuşkum var,*
	Karmaşkan kaçıp kutulbay,	*Tutuşanı kaçıp kurtulmaz,*
	Korduktu koyboy salat dep,	*Horluğu eksik etmez diye,*
	Kanın iççü saltı bar.	*Kanını içmek töresi var.*
	Korkup turgan çenim bar.	*Korkup durduğum yanım var.*
116370	Çokmor menen birdi cep,	*Topuzla bir darbe yiyip,*
	Çoñ mancuu kıtay ölgöndür,	*Koca Mançu Kıtay ölmüştür,*
	Bereni bar, eri bar,	*Yiğidi var, eri var,*
	Oşol mancuu ölbösö	*O Mançu ölmediyse,*
	Uluk da ele, bek da ele,	*Ulu da idi, bey de idi,*
	Uruşka tuulgan şer ele.	*Cenge doğmuş arslandı.*
	Kabılan Manas kankordu	*Kaplan Manas hunharı,*
	Bir colu emes, al çoçko	*Bir kez değil, o domuz,*
	Altı aldagan eme ele.	*Altı kez aldatan biriydi.*
	Beecinden aydap kol cıyıp,	*Beecin'den sürüp asker toplayıp,*
116380	Şoru bar adam kabılat.	*Çilesi olan insan çatar,*
	Esebi cok mol cıyıp,	*Hesapsız bol toplayıp,*
	Camgırday kılıp caa tartıp, Semetey oorup turganda,	*Yağmur misali yay çekip, Semetey hasta dururken,*
	Möndür sınduu ok atıp,	*Dolu misali ok atıp,*
	Tutanıp ölgön al Kalça,	*Hınçla tutuşup ölen o Kalça,*
	Kündöp, tündöp tün katıp,	*Gündüz gece, geceleyip yol alıp,*
	Kartaygan Bakay abañdı	*Kocamış Bakay ağanı,*
	Kubalap kelçü şer ele,	*Kovalayıp gelen arslandı,*

Özü coonun aylasın	*Kendisi düşmanın çaresini,*
Kup kana bilgen neme ele.	*Pek iyi bilen kişiydi.*
Çuulganduu kazattı,	*Velveleli gazayı,*
Bet alıp salçu neme ele.	*Göğüsleyip açan kişiydi.*
Colgo kıldat, cer bilgiç,	*Yolda titiz, yer bilir,*
Cosunu oor Koñurbay,	*Töresi ağır Koñurbay,*
Kaygırbay turgan şer ele.	*Kaygı bilmez arslandı.*
Kırgın kılıp tokmoktop,	*Kırıp geçirip tokmaklayıp,*
Kılçaytpastan köp curttu	*Dönüp baktırmadan nice yurdu,*
Aydap kelçü neme ele.	*Sürüp getiren kişiydi.*
Balam, ukkun kebimdi	*Oğlum, dinle sözümü,*
Er Koñurbay coo caman	*Er Koñurbay yaman düşman,*
Mancuu kanı Ezkara	*Mançu hanı Ezkara,*
Baarınan şaytan Karagul,	*Hepsinden şeytan Karagul,*
Balam, ukkun kebimdi,	*Oğlum, dinle sözümü,*
Beyliñe algın Beecindi,	*Aklında tut Beecin'i,*
Kaarına alganda,	*Gazaba geldiğinde,*
Kaynagan kıtay kalkı bar,	*Kaynayan Kıtay halkı var,*
At kötörgüs döösü bar,	*At taşıyamaz devi var,*
Adamdan külük cöösü bar.	*İnsandan yürük yayası var.*
Beecin curttu karasañ,	*Beecin yurduna baksan,*
Mına uşunday beycay abıdan.	*İşte böylesine karışık büsbütün.*
Karmaşıp mende kabılat,	*Boğuşunca bana rastlar,*
Beecinge karmaş kılganmın,	*Beecin'le cenk etmişim,*
Özünö acal tabılat	*Kendine ecel bulunur.*
Bu kakanduu Beecinge	*Bu kakanlı Beecin'in,*
Törö kanı Koñurbay,	*Bey hanı Koñurbay,*
El cürbös belin aşpasın,	*El yürümez belini aşmasın,*
Töböbüzdön baspasın.	*Tepemize basmasın.*
Tirüülöy baylap albasın.	*Diri diri bağlayıp almasın.*
Er Semetey töröñdü	*Er Semetey beyini,*
Koydoy muuzdap salbasın.	*Koyun gibi boğazlayıp koymasın.*
Ata, balam, Külçoro,	*Hey, oğlum, Külçoro,*
Arka kılgan erenim,	*Arka edindiğim erenim,*
A düynö ketken Almañdan	*Öbür dünyaya giden Almañ'dan,*
Murazga kalgan berenim.	*Yadigâr kalan yiğidim.*
Körüp tursam köönüm tok,	*Görüp durunca gönlüm tok,*
Kökcalım boldu caraluu,	*Kökcalım oldu yaralı,*

Senden başka elim cok.
Erdigiñ artık can eleñ,
Kımız menen kız körsöñ,
Kırıñan ketip kıñşılap,
Ölüp ketçü bala eleñ?
Bıyagına sak bolgun!
Cıyırma kün coldo cürüp al,
Kadır tün öñdüü tün barbı?
Cırgalduu töröñ Semetey,
Kargan abañ Bakaydı
Ara coldon küyüp al.
Ok-darı kenen artuuga,
Kızıl kuyruk bilimdi al,
Kımbattuu uulum, tilimdi al. Bul
ooruñdu körsün de,
Karmaşarıñ Kakançı,
Bastaşkanıñ Bakburçun,
Uluñtuñ, Keñtuñ, Dıñşaga
Uruşçu cooñ mınça bar,
Kara kurttay kayırga,
Karmaşuu oñoy iş emes,
Kan Koñurbay baatırga.
Bastırıp salsak okustan,
Karaan bolgon özüñ cok,
Karmaşa kalsak kokustan.
Ayza menen cetişpey,
Mañday-teskey turuşsak,
Karaandaşıp kayran can,
Mıltıktaşıp uruşsak,
Küpsördön darı kübülüp,
Çoñ taypan ok tügönüp,
Caman ölüp cürböylü,

Senden başka elim yok.
Yiğitliği üstün candın,
Kımız ile kız görsen,
Yolundan çıkıp sızlanıp,
Ölüp giden çocuk muydun?
Bu yanına dikkat et!
Yirmi gün yolda yürü,
Kadir gecesi gibi gece var mı?
Devletli beyin Semetey'i,
Kocamış ağan Bakay'ı,
Yarı yoldan dert edin.
Ok barut bolca yüklemeye,
Kızıl kuyruk yürüğü al,
Kıymetli oğlum, sözümü tut. Bu
hastalığını görsün de,
Tutuşacağın Kakançı,
Boy ölçüşeceğin Bakburçun,
Uluñtuñ, Keñtuñ, Dıñşa'da,
Vuruşacak düşmanın bunca var,
Kara kurt gibi kaynayana,
Tutuşmak kolay iş değil,
Han Koñurbay bahadırla.
Ansızın at sürüversek,
Yoldaş olacak kendin yoksun,
Kazara tutuşuversek.
Mızrak ile yetişemeyip,
Karşı karşıya dursak,
Gölge gölgeye aziz can,
Tüfekleşip vuruşsak,
Küpsör'den barut dökülüp,
Koca taypandan ok tükenip,
Kötü ölüp gitmeyelim,

Cazuu uşunday boldu – dep,
Keçigip kalıp Külçoro,
Aram ölüp cürböylü,
Bıyagına sak bolgun!
Aytsam dalay muñum bar,
Arıslanım uulum, ugup al,

Yazgı böyleymiş – deyip,
Gecikip kalıp Külçoro,
Haram ölüp gitmeyelim,
Bu yanına dikkat et!
Söylesem nice derdim var,
Arslanım oğlum, dinleyiver,

Kızga azarıñ salbagın,	*Kıza eziyet etme,*
Kızıgıp catıp albagın.	*Merak sarıp yatıp kalma.*
Kımbatım uulum, kebimdi uk,	*Kıymetlim oğlum, sözümü dinle,*
Cıyırma kündön kalbagın.	*Yirmi günü geçirme.*
Talasta kurgan bak da cok,	*Talas'ta kurulu bağ da yok,*
Talımsıp catar çak da cok.	*Nazlanıp yatacak çağ da yok.*
Keñ-Kolgo kurgan bagıñ cok,	*Keñ-Kol'da kurulu bağın yok,*
116470 Kerilip catar çagıñ cok.	*Gerinip yatacak çağın yok.*
Kaalaganda başıña,	*Dilediğinde başına,*
Bütün kunduz terisin,	*Bütün kunduz derisini,*
Cara tilip alışkan,	*Yarıp dilip alırlardı,*
Bagalekke salışkan.	*Paçaya koyarlardı.*
Bayakıday kün barbı,	*Eski günler var mı,*
Ey, Külçoro, kebimdi uk,	*Ey, Külçoro, sözümü dinle,*
Kerektüü katın Ayçürök,	*Gerekli hatun Ayçürök,*
Keçikpey uçup kelsin de,	*Gecikmeden uçup gelsin de,*
Keçikse müşkül camanat,	*Gecikirse müşkül, kötü hâl,*
116480 «Korkok» bolup ok kalıp,	*«Korkok» olup kurşun kalıp,*
Semetey boldu amanat.	*Semetey oldu emanet.*
Oymoluu cagdan, on kilem,	*Oymalı sandık, on halı,*
Oyuñdun türün men bilem,	*Düşüncenin türünü ben bilirim,*
Kırmaluu cagdan, kırk kilem	*Nakışlı sandık, kırk halı,*
Kırgızdın cönün men bilem.	*Kırgız'ın yolunu ben bilirim.*
Kesiriñ karmap oolugup,	*Kibrin tutup azıp,*
Duuga kirbe, Külçoro,	*Şamataya girme, Külçoro,*
Ayıkpagan bir ülkön,	*Onulmamış bir büyük dert var,*
Çuuga kirbe, Külçoro.	*Kavgaya girme, Külçoro.*
116490 Kırmızı köynök, kıpça bel,	*Kırmızı gömlek, ince bel,*
Kızdarı sonun kırgızdın,	*Kızları güzeldir Kırgız'ın,*
Kızdarına kızıkpa.	*Kızlarına heveslenme.*
Keleñker çaçpak, keñ sooru	*İpekli saç bağı, geniş sağrı,*
Kelini suluu kırgızdın,	*Gelini güzeldir Kırgız'ın,*
Kelinine kızıkpa.	*Gelinine heveslenme.*
Oynosoñ kelin kabılar,	*Oynaşsan gelin rast gelir,*
Oyron abakeñ kaydan tabılar	*Perişan ağan nerden bulunur?*
Kök supa tondu kiygizdi,	*Gök çuha kürkü giydirdi,*
Kızıksañ kızdar kabılar,	*Heveslensen kızlar rast gelir,*
116500 Kımbattuu abañ can birge	*Kıymetli ağan, canı bir,*

Semetey kaydan tabılar.
Kıyla kep ayttım bilip al,
Kıtay oñoy coo emes,
Kımbattuu uulum ugup al.
Erikpey közgö körünsöñ,
Erdigiñ epsiz bilerbiz,
Külçoro – dep calınıp,
Er eken – dep cürörbüz.
Keçigip kalsañ okustan,
Kelbesiñ keyip bilerbiz,
Kerişken coodo bolboyt – dep,
Buudandıgı muruntan,
Mildetti saga ilerbiz.
Aytılı miş-miş çın bolso,
Tañdın mañşar künündö
Kara eşek kıla cürörbüz.
Keñ Talastın oyunda,
Cılgınduu, Keñ-Kol boyunda,
Kara bolot zulpukor,
Köölöşörbüz deçü elek,
Kançoro menen Külçoro
Ekөönün közü tüz bolso,
Kıtay tügül Urumga,
Kulak ukkan kılımga
Cөölöşörbüz deçü elek.
Adam baskıs kaptaldı
Col kılarbız deçü elek.
Alışçu duşman coo bolso,
Kor kılarbız deçü elek.
Tildi algan can bolso,
Tilge salıp korkutup,
Tim ele bilem deçü elek.
Ar kıl söz ayttım bilip al»,– Kunanında kur cürüp,
Atadan tuugan Külçoro,

Semetey nerden bulunur?
Nice söz dedim, bilesin,
Kıtay kolay düşman değil,
Kıymetli oğlum, dinleyiver.
Üşenmeden göze görünürsen,
Yiğitliğini emsalsiz biliriz,
Külçoro – diye yalvarıp,
Ermiş – deyip yürürüz.
Kazara gecikip kalırsan,
Gelmeyişini yanıp biliriz,
Cenkte olmaz – diye, Küheylanlığı ezelden,
Suçu sana yükleriz.
Söylenen dedikodu gerçekse,
Tanın mahşer gününde,
Kara eşek sayıp yürürüz.
Geniş Talas'ın koyağında,
Ilgınlı, Keñ-Kol boyunda,
Kara çelik Zülfikar'ı,
Birlikte bileriz derdik,
Kançoro ile Külçoro,
İkisinin gözü doğru olsa,
Kıtay şöyle dursun, Urum'a,
Kulak duyan cihana,
Boy ölçüşürüz derdik.
Adam basmaz yamacı,
Yol ederiz derdik.
Kapışacak hasım düşman olsa,
Hor ederiz derdik.
Söz dinleyen can olsa,
Dile dolayıp korkutup,
Öylece yola getiririz derdik.
Türlü söz dedim, bilesin»,– Tayken boşta gezip,
Atadan doğma Külçoro,

Arıslanım uulum, tilimdi al!
Dep, öşöntüp, Bakay er,
Kök kurcundun içinen

Arslanım oğlum, sözümü tut!
Deyip, böylece, Bakay er,
Gök heybenin içinden,

Sıpatı başka cılkıdan,	*Vasfı başka yılkıdan,*
Külçoronun aldına	*Külçoro'nun önüne,*
Surkoendu mingizdi.	*Surkoen'i çekip bindirdi.*
Surkoen cayı momınday;	*Surkoen'in hâli şöyledir:*
Kara bayır kazanat,	*Kara soylu kazanattır,*
Buura kökül, kapkan bel,	*Buğra perçemli, kapan belli,*
Kulca moyun, tögörök,	*Yaban koçu boyunlu, yuvarlak,*
Kınap berçü mal ele,	*Tam oturan kusursuz maldı,*
Kuyrugun kara cer kelse,	*Kuyruğunu, kara yer gelse,*
Çubap berçü mal ele.	*Yerlere salan maldı.*
Altı ay minse alışka	*Altı ay binilse kapışmaya,*
Çıdap berçü mal ele.	*Dayanıp veren maldı.*
Bu çoçko dayın mal ele,	*Bu domuz belli maldı,*
Abıştın uulu er Toltoy,	*Abış'ın oğlu er Toltoy,*
Añtara sayıp oşonu	*Onu devirip mızraklayıp,*
Oñcoñdogon karanıñ,	*Salınan o karanın,*
Olcogo tüşkön mal ele.	*Ganimet düşen malıydı.*
Kırk künçülük çöl bolso,	*Kırk günlük çöl olsa,*
Kıyın müşkül col bolso,	*Çetin müşkül yol olsa,*
Çık etim cerden suu içpey,	*Çise düşen yerden su içmeden,*
Çımçıp cerden çöp çalbay,	*Yerden bir tutam ot koparmadan,*
Çındasa kırk kün çurkaşka,	*Sıkışsa kırk gün koşuya,*
Çıdap berçü mal ele.	*Dayanıp veren maldı.*
Boto sooru, borboyluu,	*Deve yavrusu sağrılı, sağlam butlu,*
Bolcolu cok çoñ surat,	*Ölçüye sığmaz koca kır at,*
Sur attın atı Surkoen,	*Kır atın adı Surkoen,*
Menin atım bolso dep,	*Benim atım olsa diye,*
Talaş kılgan köp oen.	*Çekişip durdu nice bey.*
Ayza alganda zırgıgan,	*Mızrak alınca fırlayan,*
Atışka minse bu karan,	*Çarpışmaya binilse bu kara,*
Koendoy çurap ırgıgan.	*Tavşan gibi seğirtip sıçrayan.*
Cel kayıptan carmaşkan,	*Yel kayıbından türeyen,*
Kuturgur cayı uşunday,	*Kudurasıcanın hâli böyledir,*
Kayıptar menen karmaşkan,	*Kayıplarla boğuşup sarmaşan,*
Keñ kökürök, kapkan bel,	*Geniş göğüslü, kapan belli,*
Kelişken külük Surkoen,	*Yakışıklı yürük Surkoyon'u,*
Kenebesten Külçoro,	*Aldırış etmeden Külçoro,*
Bulgaarı terdik, ak tokum,	*Sahtiyan terlik, ak keçe,*

	Bura tartpay sur attın	*Hiç çekiştirmeden boz atın*
	Conuna tartıp arttı ele.	*Sırtına çekip yükledi.*
	Almañdan kalgan Akkañkı	*Almañ'dan kalan Akkañkı,*
	Al çorogo çak kañkı,	*O çoroya denk düşen eyer,*
	Çoñ sur atka arttı emi.	*Koca boz ata yükledi şimdi.*
116580	Semeteyden çoçudu,	*Semetey'den çekindi,*
	Töödöy bolgon sur attı	*Deve gibi olan boz atı*
	Töröñ çoro tokudu.	*Töre çoro eyerledi.*
	Aşuusu biyik bel kelse,	*Aşıtı yüksek bel gelse,*
	Arkı-terki cer kelse,	*İnişli çıkışlı yer gelse,*
	Moyununa tüşpöskö,	*Boynuna kaymasın diye,*
	Bala tapan Külçoro,	*Genç yaşta usta Külçoro,*
	Baarın bilgen şer çoro,	*Her şeyi bilen şir çoro,*
	Baladan bölök er çoro.	*Çocukluktan uzak er çoro.*
	Kuyuşkanın kıskarttı,	*Kuskununu kısalttı,*
116590	Çap oloñun uzarttı,	*Yan kolanını uzattı,*
	Ayuu celdik, ak bıştan,	*Ayı postu yastık, ak keçe,*
	Anın üstü basmayıl,	*Onun üstünde bel kolanı,*
	Basmayılın bek tarttı.	*Kolanını sıkı çekti.*
	Mına oşondo Külçoro,	*İşte o zaman Külçoro,*
	Abası Semetey ooru bolgongo	*Ağası Semetey hasta düştüğünden*
	Köñülü ketip bölünüp,	*Gönlü dağılıp bölünüp,*
	Közünün caşı tögülüp,	*Gözünün yaşı dökülüp,*
	Körüşüşpöy kalçuday,	*Bir daha görüşemeyecekmiş gibi,*
	Köñülü ayran bölünüp.	*Gönlü hayran, paramparça.*
116600	Koñurbay kuldan ayza cep,	*Koñurbay kuldan mızrak yiyip,*
	«Koş, abake, Semetey,	*«Hoşça kal, ağam Semetey,*
	Kazgansıñ kalıñ orumdu,	*Kazmışsın derin hendeği,*
	Körgözgönsüñ közümö,	*Göstermişsin gözüme,*
	Kişi körbös sonundu.	*Kimsenin görmediği güzelliği.*
	Kadırluu carıñ Ayçürök,	*Kadirli eşin Ayçürök'e,*
	Kabarga barıp kelermin,	*Habere varıp gelirim,*
	Astımdan kıtay coo çıksa,	*Önümden Hıtay düşman çıkarsa,*
	Abake, tagdırım cetse ölörmün. Üzö tartıp ciberip,	*Ağam, kaderim yetse ölürüm. Kopara çekip fırlatıp,*
	Koş, abake, esen bol.	*Hoşça kal ağam, esen ol.*
116610	Ata orduna karmangan,	*Baba yerine tuttuğum,*
	Ataman artık kıraakım,	*Babadan üstün keskin bakışlım,*

Kıtaydan algan buluña,
Balam kanday bolot dep,
Keyibe mendey kuluña
Ölüp kalgan çagımda,
It terisi kul elem,
Ölböy tirüü cürgöndö
Koy terisi uul elem.
Meder tutup, bel kılıp,
Abake, bekem keyip turguday,
Beliñ bekem buuşkan,
Begireek kökcal Manastın,
Çın belinen sızışkan,
Kayran enem Kanıkey,
Catının cara teep çıgışkan.
Özöndüü sayday kıyalaş,
Özüñüz menen uyalaş,
Men kaçan Manas uulu elem.
A düynö ketken Almambet,
Ayaş atañ tuygundan
Amanat kalgan uulu elem.
Abake, töröm, esen bol,
Kayra tartıp kelgiçe,
Kim kezigip, kimder cok,
Ceti kündün biri ölüm,
Uşunday bolot düynö bok.
Içim kaynap, boorum çok,
Karan kün abam Semetey,
Senden bölök paana cok» –
Dep, öşöntüp, Külçoro,
Kolunan karmap kor cıttap,
Kol üstünön bek cıttap,
«Körüşküçö er abam,
Esen tursañ» – dep cıttap.
Altındagan sup büçü,
Asılıñ Semeteydin kup büçü,

Eeginin astınan,
Kokosunun üstünön,
Başın salıp badirek,

Hıtay'dan aldığın haraca,
Oğlum nasıl olur deyip,
Tasalanma bencileyin kuluna
Ölüp kaldığım çağımda,
İt derisi kul idim,
Ölmeyip diri gezdiğimde
Koyun derisi oğul idim.
Medet tutup, bel bağlayıp,
Ağam, derinden yas tutacak gibi,
Belini sıkı kuşanan,
En yiğit bozkurt Manas'ın,
Öz belinden süzülüp gelen,
Yiğit anam Kanıkey,
Rahmini yarıp tekmeyle çıkan.
Vadili dere gibi kıvrım kıvrım,
Sizinle bir yuvadan kardeş,
Ben ne zaman Manas oğluydum.
Öbür dünyaya giden Almambet,
Ayaş babanın, o doğanın,
Emanet kalan oğluydum.
Ağam, törem, esen ol,
Geri dönüp gelene dek,
Kim karşılaşır, kimler yok,
Yedi günün biri ölüm,
Böyledir işte bok dünya.
İçim kaynayıp, bağrım kor,
Kara gün ağam Semetey,
Senden başka sığınak yok» –
Deyip, öylece, Külçoro,
Elinden tutup doyasıya koklayıp,
El üstünden sıkıca koklayıp,
«Görüşünceye dek er ağam,
Esen dur» – deyip koklayıp.
Altın kaplı ipek düğme,
Asilin Semetey'in has düğmesi,

Çenesinin altından,
Gırtlağının üstünden,
Başını sokup o yaman,

Korkurata kor cıttap,
«Koş, abakem»,– dep cıttap. Tuygunuñ
Külçoronun kanatı.
Altı külük at alıp,
Talastagı Çürökkö
Alakanday kat alıp,
Kündöp-tündöp col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Talıkkan cok Külçoro,
Ayabay cürüp artınan,
Abası Semeteydin dartınan,
Kuyruk, calı birindep,
Cer üstünö toktolgon,
Bolboy ketip baratat.
Cetken cerge tınç alıp,
Konboy ketip baratat.
Adır-küdür bel kelip,
Kulan ottoo col kelip,
Kuyunday uçup zakımdap,
Kubalasa kulandı,
Kutkarbastay takımdap.
Başın cerge salıptır,
Başkaça külük Surkoen,
Eti kızıp kalıptır.
Colum üydöy çoñ tuyak
Tarsa-tursa kagışıp,
Çoñ tuyakka tiygen taş,
Ottuk bolup çagışıp,
Kökülü törtkö bölünüp,
Artındagı kalgan çañ,
Colum üydöy körünüp.
Kıyın müşkül çöl bolso,
Kıyşaybagan Surkoen
Beş ubak oñdop tokutkan,
Mende körsö çoçutkan,
Kuyrugu uzun çubalgan,
Menin atım bolso dep,
Mende körsö kubangan.

Hıçkırta hıçkırta doyasıya koklayıp,
«Hoşça kal ağam» – deyip koklayıp.
Doğanın Külçoro'nun kanadı.
Altı yürük at alıp,
Talas'taki Çürök'e
Avuç kadar mektup alıp,
Gece gündüz yol yürüyüp,
Ata acımadan bol yürüyüp,
Yorulmadı hiç Külçoro,
Durmadan gidip ardından,
Ağası Semetey'in derdinden,
Kuyruğu, yelesi tel tel,
Yeryüzünde duraklamayı,
Bilmeden gidip durmakta.
Vardığı yerde bir soluklanıp,
Konaklamadan geçip gitmekte.
Engebeli, kıvrımlı bel gelip,
Kulan otlağı yol gelip,
Kasırga gibi uçup serap misali,
Kovalasa kulanı,
Kurtarmazcasına sıkıştırıp.
Başını yere eğmiş,
Bambaşka yürük Surkoyon,
Eti kızışmış artık.
Küçük çadır kadar koca toynak
Tars turs diye vuruşup,
Koca toynağa değen taş,
Çakmak olup çakışıp,
Perçemi dörde bölünüp,
Ardında kalan toz duman,
Küçük çadır gibi görünüp.
Zorlu çetin çöl olsa,
Yalpalamayan Surkoyon
Beş vakit düzeltip eyerleten,
Kul görse ürküten,
Kuyruğu uzun süzülen,
Benim atım olsa deyip,
Kul görse sevinen.

Külçoronun Surkoen,
Kagışka minse karandı,
Kamsıkbastan çurkagan,
Tulpardın kulük adatı,
Çurkagan sayın koşulup,
Kayıpka çalış sanatı.
Ör tayana bergende,
Közdön uçup zakımdap,
Soorusunda kuyuşkan,
Büktölö tüşüp şakıldal,
Tüz talaaga barganda,
Uypalgırdın Surkoen
Uçuuçuday kürüldöp.
Eelikkenden culkunup,
Eri ölgöndöy bulkunup,
Astındagı Surkoen,
Uçkan kuş menen carışıp,
Talaa cerde çoçkonu
Tarta albay kolu karışıp,
Oktos berip çü dese,
Kañtarılıp kara cer,
Artında kalıp bölünüp,
Anan kalsa sıypalgır,
Külüktün sını körünüp,
Kuçak bolgon kuyrugu
Kazısına çabılıp,
Anık tulpar eken dep,
Een kalgan karanga,
Eesi çoro calınıp.
Cer tumandap zakımdap,
Külük eken Surkoen
Tilegine Külçoro,
Kalgan eken cakındap.
Toktoboston Surkoen,
Tomuktay neçen toonu aşıp,
Toñkoygon kabak koo basıp,
Adır-küdür bel aşıp,

Külçoro'nun Surkoyon'u,
Cenge binilse o kara,
Hiç tasalanmadan koşan,
Tulparın yürük âdeti,
Koştukça açılıp coşan,
Kayıplara çalar soyu.
Yokuşa dayanıp yüklendiğinde,
Gözden uçup serap gibi,
Sağrısında kuskunu,
Büklüm büklüm şakırdayıp,
Düz ovaya vardığında,
O yaman Surkoyon
Uçacakmış gibi gürleyip.
Coştuğundan silkinip,
Eri ölmüş gibi çırpınıp,
Altındaki Surkoyon,
Uçan kuşla yarışıp,
Ova yerde o canavarı
Çekemeyip eli kasılıp,
Şaha kalkıp deh dese,
Devrilip kara yer,
Ardında kalıp bölünüp,
Üstelik o mübarek,
Yürüğün soyu görünüp,
Kucak dolusu kuyruğu
Böğrüne çarpılıp,
Gerçek tulparmış deyip,
Issız kalan o karaya,
Sahibi çoro yalvarıp.
Yer dumanlanıp serap gibi,
Yürükmüş Surkoyon
Dileğine Külçoro,
Yaklaşmış meğer az kalmış.
Durmaksızın Surkoyon,
Aşık kemiği kadar nice dağı aşıp,
Dimdik yarları, koyakları basıp,
Engebeli, kıvrımlı beli aşıp,

Kırkaarduu kımbat cerdi aşıp, Karan kalgan çoçkonun
Kızıl munar cer basıp,
Alban türlüü tör basıp,
Attangan eken Talaska,
Aşıp-şaşıp col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Arası ıraak Beecindin
Aylanbastan mol cürüp,
Darıya keçip, taş basıp,
Talıkpay neçen bel aşıp,
Kün keçkirse bir cerge,
Catpay cürüp aldı ele,
Cer üstünö kılaytıp,
Batpay cürüp aldı ele.
Irmegende arışı
Aybandan artık bölünüp,
Kan aralaş ak köbük
Omuroogo tögülüp,
Çapçañ cürsö çoçkonun
Çarçabas türü körünüp,
Ildamdasa bul çoçko
Cer üstünön bölünüp,
Ayday bolgon talaaga
Kokustan cerden koşulsa,
Ceerendey zırgıp soyulgur,
Cetkileñ çurkap bölünüp,
Külüktük sını körünüp,
Cer tamandap coşulup,
Tulpardık sınga koşulup,
Kabırganın etegi
Arcayıp bölök bölünüp,
Attagan sayın karandın
Kayıptık sını körünüp.
Kee bir cerge kelgende,
Uçkan kuş menen carışıp,
Küdörü tüygön ak tizgin
Koş kolunda karışıp,
Kokuy çoçko kantet dep,

Sıradağlı değerli yeri aşıp, Kahrolası canavarın
Kızıl puslu yeri basıp,
Türlü türlü yaylayı basıp,
Atlanmış meğer Talas'a,
Aşıp koşup yol yürüyüp,
Ata acımadan bol yürüyüp,
Arası ırak Beecin'in
Dolanmadan bol yürüyüp,
Irmak geçip, taş basıp,
Yorulmadan nice bel aşıp,
Gün kararsa bir yere,
Yatmadan yürüyüp gitti,
Yeryüzünde ancak seçilip,
Sığmadan yürüyüp gitti.
Irgalandıkça adımı
Hayvandan üstün seçilip,
Kan karışık ak köpük
Göğsüne dökülüp,
Hızlı yürüse canavarın
Yorulmaz hali görünüp,
Hızlandı mı bu canavar
Yeryüzünden ayrılıp,
Ay gibi düz ovaya
Ansızın yerden katılsa,
Ceylan gibi süzülüp o yaman,
Dörtnala koşup seçilip,
Yürüklük soyu görünüp,
Yeri tabanlayıp coşup,
Tulparlık vasfına katılıp,
Kaburganın eteği
Gerilip apayrı seçilip,
Adım attıkça karanın
Kayıplık vasfı görünüp.
Kimi yere geldiğinde,
Uçan kuşla yarışıp,
Güderiden örülü ak dizgin
Çift elinde kasılıp,
Vay canavar ne yapar deyip,

Esi çıgıp er çoro,	*Aklı çıkıp er çoro,*
Oozu menen alışıp.	*Ağzıyla boğuşup.*
Sanatı ilek cer basıp,	*Sayısız çok yer basıp,*
Sanatı cok bel basıp,	*Sayısı yok bel basıp,*
Mına oşondo Külçoro	*İşte o zaman Külçoro*
Altı kün tınbay col cürüp,	*Altı gün durmadan yol yürüyüp,*
At ayabay mol cürüp,	*Ata acımadan bol yürüyüp,*
Kara beles, kaykañ kır,	*Kara tepe, yalçın sırt,*
116770 Kaykañ kırdı aştı ele,	*Yalçın sırtı aştı işte,*
Eñkeyse Keñ-Kol, çoñ Talas,	*Eğilse Keñ-Kol, koca Talas,*
Çoñ Talastı bastı ele.	*Koca Talas'a bastı işte.*
Cılkıluu Keñ-Kol oyunda,	*Yılkılı Keñ-Kol düzünde,*
Keñ Talastın boyunda,	*Geniş Talas'ın boyunda,*
Üç-Koşoydun belinde,	*Üç-Koşoy'un belinde,*
Kanıkeydin Kötörmö,	*Kanıkey'in Kötörmö'sü,*
Kötörmönün çetinde,	*Kötörmö'nün ucunda,*
Kaynardın kara közündö,	*Kaynarın kara gözünde,*
Koş çınardın özündö,	*Çift çınarın dibinde,*
116780 Törт-Küldün tömön cagında,	*Tört-Kül'ün aşağı yanında,*
Törö Manastın tikken bagında,	*Töre Manas'ın diktiği bağda,*
Darbazaluu ordodo,	*Cümle kapılı ordada,*
Çaçıkeydin korgondo,	*Çaçıkey'in hisarında,*
Anın ber cak cagında,	*Onun beri yanında,*
Kaalgası temir, som kalak,	*Kapısı demir, som kanat,*
Kara bet eneñ Kanıkeydin ak saray,	*Kara yüz anan Kanıkey'in ak sarayı,*
Katın da bolso eneñdin	*Kadın da olsa ananın*
Saltanatı bir dalay.	*Saltanatı bir hayli.*
Ermekke körsöñ dalayda,	*Eğlence diye görsen çok kez,*
116790 Ayçüröktün sarayda,	*Ayçürök'ün sarayında,*
Al saraydın oozunda	*O sarayın ağzında*
Sakçıları sandan köp.	*Bekçileri sayıdan çok.*
Kayran ceñeñ şurkuya,	*Yiğit yengen o dilber,*
Celdetteri cetimiş,	*Cellatları yetmiş,*
Andan arı barganda,	*Ondan öte varınca,*
Sakçısı başka kamıngan,	*Bekçisi ayrıca kuşanmış,*
Azemdüü balbanı,	*Görkemli pehlivanı,*
Adamdın murdu, kulagın	*İnsanın burnunu, kulağını*
Tumar kılıp tagıngan.	*Tılsım yapıp takınmış.*

Kattap adam baralbayt,
Yaklaşıp insan varamaz,

Celdeti tuura cetimiş,
Munu karagan mende bagıngan, Ay tiygendey köründgön.
Karan kalgan cılaska,
Kattap mende barbagan.
Eşigin eç kim çalbagan,
Meltiregen Çürökkö
Bet alıp kişi barbagan,
Bet alam degen mendesi
Celdetke kokus kezikse,
Kattagan tirüü kalbagan.
Sebildüüsü seksen tört,
Eşikke koygon karoolçu
Serp algan cagı kızıl ört,
Kattap eç kim barbagan
Karaan körsö okustan,
Becayıp kelse kokustan,
Kabarga koygon sakçısı
Üydöy çokmor kolgo algan.
Can körünsö bir salgan.
Kapıray darbazanı bakçusu
Kılıççanı kıyla cüz,
Sakçılardı karasañ,
Ölömün dep küdör üz.
Arbın dümök dalayga,
Suurulgan supsur at minip,
Cön ele çıgat daldalı.
Köpkök temir ton kiyip,
Azemdüü kise kurçanıp,
Aybatı çıgıp sumsayıp,
Maylagan buuday cüzdönüp,
Küügüm tuman közdönüp,
Kürsü-darsı kurçanıp,
Kür-kür etip sumsayıp,
Ayçüröktün ak saray,
Eşigi temir, boosu altın,
Esebi cok çoñ saray.

Cellatı tam yetmiş,
Buna bakan kul boyun eğmiş, Ay değmiş gibi görünen.
Kahrolası o yamana,
Yaklaşıp kul varmamış.
Kapısını kimse çalmamış,
Süzülüp duran Çürök'e
Yüz tutup kişi varmamış,
Yüz tutayım diyen kulu
Cellada ansızın rastlasa,
Yaklaşan diri kalmamış.
Zırhlısı seksen dört,
Kapıya konmuş gözcüsü
Baktığı yanı kızıl yangın,
Yaklaşıp kimse varmamış
Karaltı görse ansızın,
Densiz biri gelse kazara,
Habere konmuş bekçisi
Ev kadar topuzu ele almış.
Can görünse bir vurmuş.
Şaşılası, kapı bekçisi
Kılıçlısı hayli yüz,
Bekçilere bakarsan,
Ölürüm de, umudu kes.
Nicesine büyük bela,
Yalın boz ata binip,
Öylece çıkar karşına.
Masmavi demir zırh giyip,
Görkemli kese kuşanıp,
Heybeti taşıp somurtup,
Yağlanmış buğday yüzlenip,
Alacakaranlık sisi gözlenip,
Gürz ve topuz kuşanıp,
Gür gür edip somurtup,
Ayçürök'ün ak sarayı,
Kapısı demir, bağı altın,
Hesabı yok koca saray.

Kattagan kayra çıkkısız,
Kankordon bölök calgız can
Kasaba koldo kalkıldap,
Kabarın kişi ukkusuz,
Körsö köñül bölüngön,
Kündüzü cok, tünü cok,

Giren geri çıkamaz,
Hunhardan başka tek bir can
Tuğ sancak elde dalgalanıp,
Haberini kişi duyamaz,
Gören gönlünü kaptırmış,
Gündüzü yok, gecesi yok,

Al saraydın eşigi
Kööhar menen cakuttan
Baltalatıp cardırgan,
Akılman katın Ayçürök,
Baarıdan kızık uşul iş
Eşigine saldırgan,
Körsö köñül bölüngön,
Kööhar menen cakuttan
Eşigi carık körüngön.
Bul kara bet Çürökkö
Semeteyden bölök can
Bul Ayçürök katından,
Kılpıltagan kapırdın
Kabarın kişi albagan.
Cumuşu cok, cönü cok,
Colop adam barbagan.
Celdetterge kezikse
Mende tirüü kalbagan.
Balbandın cönü uşunday,
Moyun-başı baylaluu,
Kagışa ketse adamdın
Tün ortosu mezgilde,
Kün kılkıldap batkanda,
El ayagı basılıp,
Uykuga köp can catkanda,
Almambet uulu Külçoro
Kınsız kılıç baylanıp,
Kabagı andan bürkölüp,
Kaarı betine aylanıp,
Darbazaluu eşikke,
Bekip catkan beline,
Celdeti turgan cerine,

O sarayın kapısı
Gevherle yakuttan
Baltalatıp yardırmış,
Akıllı kadın Ayçürök,
Hepsinden ilginç şu iş
Kapısına işletmiş,
Gören gönlünü kaptırmış,
Gevherle yakuttan
Kapısı ışıl ışıl görünmüş.
Bu kara yüz Çürök'e
Semetey'den başka can
Bu Ayçürök kadından,
Süzüm süzüm o kâfirin
Haberini kimse almamış.
İşi yok, sebebi yok,
Yanaşıp insan varmamış.
Cellatlara rastlasa
Kul diri kalmamış.
Pehlivanın hali böyle,
Boynu başı bağlı hep,
Çarpışmaya girse insanın
Gece yarısı vaktinde,
Gün kızarıp battığında,
Elin ayağı çekilip,
Uykuya çok can yattığında,
Almambet oğlu Külçoro
Kınsız kılıç kuşanıp,
Kaşları ondan çatılıp,
Kahrı yüzüne vurup,
Cümle kapılı eşiğe,
Sürgülü duran geçide,
Cellatların durduğu yere,

Kara kuştan oykuma	*Kara kuş oymalı kılıcı*
Kınınan çıgıp carkıldap,	*Kınından çıkıp parıldayıp,*
Kabarıñda bar beken,	*Haberin var mıdır ki,*
Atası Almañ çoñ uruk,	*Babası Almañ, ulu soy,*
Erendin cayı uşunday,	*Erin hali işte böyle,*
116880 Beecinden kelgen toorulup,	*Beecin'den gelmiş dolanıp,*
Celdetterdi körgöndö	*Cellatları gördüğünde*
Oyron şerdin tukumu	*Kırıp geçiren şirin dölü*
Ala-Toodoy körünüp.	*Ala-Too gibi görünüp.*
Avası kayda ketken dep,	*Ağası nereye gitti deyip,*
Sakçıları, celdeti	*Bekçileri, cellatları*
Köp surabay til aytpay,	*Çok sormadan, söz demeden,*
Kak carılıp bölünüp.	*Ortadan yarılıp bölünüp.*
Salam aytıp çurkurap,	*Selam verip çığrışıp,*
Köp süylöböy, til aytpay,	*Çok konuşmadan, söz demeden,*
116890 Kaarluu şerdi körgöndö	*Kahırlı şiri gördüklerinde*
Kanday dep sırın surabay,	*Nasıl deyip sırrını sormadan,*
Kak carılıp bölünüp,	*Ortadan yarılıp bölünüp,*
Dürböp balban şaşışıp,	*Telaşla pehlivanlar şaşırıp,*
Kañkıldatıp saraydın	*Gıcırdatıp sarayın*
Karmap oozun açışıp,	*Tutup ağzını açıp,*
Darbazadan kirgende	*Cümle kapıdan girdiğinde*
Oncoygon sur at minip,	*Kurulmuş boz ata binip,*
Kıygaçtatıp karandı,	*Yan yatırıp karayı,*
Kıl kuyrugun şart tüyüp,	*Kıl kuyruğunu sımsıkı düğüp,*
116900 Alakanday kat alıp,	*Avuç kadar mektup alıp,*
Eer tokum takır cok,	*Eyer keçe hiç mi hiç yok,*
Altı caydak at alıp,	*Altı çıplak at alıp,*
Abakesi törödön	*Ağası töreden*
Ilayıktuu kat alıp,	*Uygun düşen mektup alıp,*
Çakçelekey çañ bolup,	*Allak bullak toz olup,*
Dürböp celdet el tolup	*Telaşta cellat, el dolup*
Külçoronu karasañ	*Külçoro'ya bakarsan*
Kızıl munar çañ bolup,	*Kızıl pus, toz duman olup,*
Dobulbastı kakkılap,	*Davulu dövüp çalarak,*
116910 Kerineydi tartkılap,	*Kerneyi çekip öttürüp,*
Kelip çoro turdu ele.	*Gelip çoro durdu işte.*
Ordonun narkı eşigin,	*Ordanın öte kapısını,*

Ayçürök çıgar teşigin	*Ayçürök'ün çıkacağı deliğini*
Kolcoñdotup sur attın	*Hoplatarak boz atın*
Tartıp oozduk burgulap,	*Gemini çekip burarak,*
Barbañdagan gül oyron,	*Salınan gül yiğit oyron,*
Balta menen urgulap,	*Balta ile vura vura,*
Aldırıp salgan nemedey,	*Yağmalatmış biri gibi,*
Kaarlanıp bölünüp,	*Kahırlanıp kabarıp,*
116920 Karap koyso balanın,	*Bakıverse çocuğun,*
Acıdaar türü körünüp,	*Ejderha hali görünüp,*
Kaalgaday kaşka tiş	*Kapı kanadı gibi bembeyaz diş*
Kaşkayıp çıgıp kalıptır,	*Işıldayıp çıkıvermiş,*
Kan içer türü çın karmap,	*Kan içer hali gerçek tutmuş,*
Kuday kargap salıptır.	*Hüda kargamış sanki onu.*
Karmaşkanı Kakançı,	*Kapıştığı Kakançı,*
Kazdaşkanı Bakburçun,	*Çekiştiği Bakburçun,*
Kañkor, Bakay, Semetey,	*Hunhar, Bakay, Semetey,*
Kançorosu dagı bar,	*Kançoro'su dahi var,*
116930 Kaptap kelgen belem dep,	*Basıp geldi mi ola deyip,*
Kökcal şerin öltürüp,	*Bozkurt şirini öldürüp,*
Cer aldına köp kıtay,	*Yer altına çok Hıtay,*
Taptap ketken beken dep,	*Çiğneyip gitti mi ola deyip,*
Saattın türü buzuldu,	*Uğurlu saat bozuldu,*
Sakçılardı, balbandı	*Bekçileri, pehlivanı*
Takır aydap zorduktap,	*Tümden sürüp zorlayıp,*
Barbagandı öltürüp,	*Gitmeyeni öldürüp,*
Özün soyup korduktap,	*Kendini kesip horlayıp,*
Sakçılardı, döölördü	*Bekçileri, devleri*
116940 Aydaganı kelgen beym,	*Sürmeye mi gelmiş ola,*
Aydap barıp Beecinge,	*Sürüp varıp Beecin'e,*
Calgız can kaçıp kutulbayt,	*Tek bir can kaçıp kurtulmaz,*
Caylaganı kelgen beym?	*Yok etmeye mi gelmiş ola?*
Kılıçtap aydap alat beym,	*Kılıçlayıp sürer mi ola,*
Kızıtalak kıtayga	*Kahrolası Hıtay'a*
Aydap barıp okustan,	*Sürüp varıp ansızın,*
Curt kırılıp kokustan,	*Yurt kırılıp kazara,*
Kırgındı kızık salat beym?	*Kırgını kızıştırır mı ola?*
Beecin ısık cer degen,	*Beecin sıcak yer derler,*
116950 Isıgı maza berbegen,	*Sıcağı rahat vermeyen,*

Kumga salgan kazandar
Kurkurap çıgıp kaynagan,
Tamak-aş taamay bışkıça,
Kaşık suusu kalbagan.
Al cerge kimder ceter dep,

Kuma gömülen kazanlar
Gürül gürül kaynayan,
Yemek aş tam pişene dek,
Kaşık suyu kalmayan.
O yere kimler varır deyip,

Aydap bargan adamdın
Al-abalı keter dep,
Aytıp tursa tügöngür,
Eçen türlüü kebi bar,
Atası Manas, Almambet
Aldırıp kaytkan Beecinge
Ceñesi Çürök beybaktı,
Başında mınday kegi bar.
Celiktirip çakırıp,
Köönü kelse Kakanga,
Kambılı Bakay col baştap, Ceñekelep bakırıp,
Karmaş kılgan çeni bar.
Külçoro barıp turdu ele.
Balban cıyıp, kol alıp,
Mendeden artık çın uuluu
Kol çakırıp, mol alıp,
Korduktu koyboy kuu başka
Bulastagan kapırdın,
Sala turgan çeni bar.
Külçoronu körgöndö
Celdetter dürböp şaşışıp, Şamdagayı bolcolsuz,
Ceti candan tüñülüp,
Cay-cayına kaçışıp,
Darbaza bakkan bulduruk,
Özönü biyik, tik kıya
Külçoro kirip kelgende
Surunay kulak tundurup,
Kara cerge kar tamsa,
Baraban ünü bapıldap,
Ceznay ünü takıldap,

Sürülüp giden insanın
Gücü dermanı gider deyip,
Söyleyip dursa o yaman,
Nice türlü sözü var,
Babası Manas, Almambet
Yenik dönmüştü Beecin'den
Yengesi Çürök bahtsızı,
Baştan böyle öcü var.
Coşturup çağırıp,
Gönlü isterse Kakan'a,
Becerikli Bakay yol başlayıp, «Yenge» diye bağırıp,
Cenk kıldığı çağı var.
Külçoro varıp durdu işte.
Pehlivan toplayıp, asker alıp,
Kuldan üstün öz oğullu
Asker çağırıp, bol alıp,
Horluğu koymaz kel başa Salınıp gezen kâfirin,
Salacak çağı var.
Külçoro'yu gördüklerinde
Cellatlar telaşla şaşırıp, Çevikliği ölçüsüz,

Yedi candan umut kesip,
Her biri bir yana kaçışıp,
Kapı bekleyen o alık,
Vadisi yüksek, dik yamaç
Külçoro girip geldiğinde
Zurna kulak sağır edip,
Kara yere kar damlasa,
Davul sesi gümbürdeyip,
Pirinç ney sesi takırdayıp,

	Kerilüü surnay tarttırıp, Kandı kör da, betin kör.	*Gerili zurna çaldırıp, Kanı gör de yüzünü gör.*
	Kelip catkan celdetter	*Gelmekte olan cellatlar*
	Kanetse keriş boldu dep,	*Ne oldu, kavga mı koptu deyip,*
	Çolpondoy cangan közün kör.	*Çolpan gibi yanan gözünü gör.*
	Kerikke cügün arttırıp,	*Gergedana yükünü yükletip,*
116990	Altından kılgan sarı açkıç,	*Altından yapılmış sarı anahtar,*
	Ok-darısın şaylatıp,	*Ok ve barutunu hazırlatıp,*
	Kızıl kuyruk nar töödön	*Kızıl kuyruk nar deveden*
	Könçögündö carkıldap,	*Şalvarında parıldayıp,*
	Kazatka kerek bolor dep,	*Gazaya gerek olur deyip,*
	Burulganda meltirep,	*Döndüğünde süzülüp,*
	Kança birin baylatıp,	*Nicesini bağlatıp,*
	Baarı tulpar bedöödön	*Hepsi tulpar küheylandan*
	At külügün şaylatıp,	*Atın yürüğünü hazırlatıp,*
	Celdeti tuura cetimiş,	*Cellatı tam yetmiş,*
117000	Karoolçusu kança cüz,	*Gözcüsü kaç yüz,*
	Katuu şaşıp kaldı ele,	*Pek telaşa kapıldı işte,*
	Köp süylöböy, til aytpay, Beli tutam, beti ayday,	*Çok konuşmadan, söz demeden, Beli tutam, yüzü ay gibi,*
	Oşol kezde Külçoro	*O sırada Külçoro*
	Keyigensip bardı ele.	*Dertlenmiş gibi vardı işte.*
	Atası Almañ, er Çubak,	*Babası Almañ, er Çubak,*
	Arıslan Manas ölgönsüp,	*Arslan Manas ölmüş gibi,*
	Uşu bügün korduktu	*Daha bugün horluğu*
	Koñurbaydan körgönsüp,	*Koñurbay'dan görmüş gibi,*
	Surkoen oozun burdu ele,	*Surkoyon'un ağzını çevirdi işte,*
117010	Tün ortosu mezgil kez,	*Gece yarısı vakitti,*
	Al Ayçürök katından	*O Ayçürök kadının*
	Eliktey ırgıp cügürüp,	*Karaca gibi sıçrayıp koşup,*
	Külçoro ünün ukkanda,	*Külçoro sesini duyduğunda,*
	Şapa-şupa tüyülüp.	*Çarçabuk derlenip toparlanıp.*
	Ayçürök cayı uşunday:	*Ayçürök'ün hali şöyle:*
	Örttönüp ketken şurkuya.	*Yanıp tutuşan o dilber.*
	Kardı kör da, etin kör,	*Karı gör de etini gör,*
	Kar üstünö kan tamsa,	*Kar üstüne kan damlasa,*
	Şekerdey tattuu sözün kör,	*Şeker gibi tatlı sözünü gör,*
117020	Öñköy okşoş bar açkıç,	*Hepsi birbirine eş anahtarlar,*

Ay tiygendey carkıldap.	*Ay değmiş gibi parıldayıp.*
Telegeyden teñi bar,	*Cihanda dengi var,*
Üstü cakı erinde	*Üst yandaki dudağında*
Biler-bilbes tüyrük ceri bar.	*Belli belirsiz kıvrım yeri var.*
Bu tügöngön dolunun	*Bu yaman delişmenin*
Kay cerinde kemi bar.	*Neresinde eksiği var.*
Kırga, altın eleçek,	*Başta altın hotozu,*
Berizattay beybaktın	*Peri kızı gibi bahtsızın*
Söölötü candan kem emes.	*Görkemi kimseden aşağı değil.*
117030 Bul Ayçürök katındın,	*Bu Ayçürök kadının,*
Kıltıldagan kapırdın	*Süzüm süzüm o kâfirin*
Canga teñeer neme emes.	*Cana denk tutulur şey değil.*
Külsö küzgüdöy tişi körünüp, Algan eken şurkuya ay.	*Gülse ayna gibi dişi görünüp, Almış meğer o dilber, ah.*
Küdörü altın söykösü	*Güderili altın küpesi*
Omuroodo carkıldap,	*Göğsünde parıldayıp,*
Bekem basıp bölünüp,	*Sağlam basıp seçilip,*
Bet alganda bul katın	*Yüz tuttuğunda bu kadın*
Berizattay körünüp,	*Peri kızı gibi görünüp,*
Arkasında kara çaç	*Arkasında kara saç*
117040 Oloñdoy bolup buralıp,	*Örme urgan gibi burulup,*
Arkasında çubalıp,	*Arkasında süzülüp,*
Körö kalsa cön ele	*Görüverse öylece*
Içi örttönüp kubanıp,	*İçi tutuşup sevinip,*
Korozdoy moynu bölünüp,	*Horoz gibi boynu seçilip,*
Koşoloñduu beytaalay	*Çifte örgülü bahtı kara*
Mendeden bölök körünüp,	*Kullardan başka görünüp,*
Aşıp-şaşıp cügürüp,	*Aceleyle koşup,*
Ayçürök çıktı eşikke	*Ayçürök çıktı kapıya*
Ayçüröktün kırk kelin,	*Ayçürök'ün kırk gelini,*
117050 Baarı okşoş çın suluu	*Hepsi birbirine eş, gerçek güzel*
Baykagan köröt da munu.	*Dikkat eden görür bunu.*
Can-cökörü coldoşu,	*Can yoldaşı arkadaşı,*
Can birgesi sırdaşı,	*Can birliği sırdaşı,*
Ayçüröktün kurdaşı	*Ayçürök'ün akranı*
Baarı okşoş teptegiz,	*Hepsi eş, dümdüz denk,*
Bar keltirgen, baarı egiz,	*Var edip getirmiş, hepsi ikiz,*
Ak mamıga çaldı ele,	*Ak direğe bağladı işte,*

Badışa zaybı kara bet	*Padişah eşi o kara yüz*
Cıygan eken teptegiz.	*Toplamış meğer dümdüz denk.*
Kee biröösün karasañ	*Kimi birine bakarsan*
Kebi şirin, şeker söz,	*Lafı şirin, şeker söz,*
Kelişken eken suluular,	*Yakışmış meğer güzeller,*
Tegiz suluu boto köz.	*Hepsi güzel, deve yavrusu gözlü.*
Kızıl köynök, ayça bel,	*Kızıl gömlek, ayça bel,*
Kılpıldatıp suluudan,	*Süzüm süzüm güzelden,*
Aşık cüzdüü urluudan,	*Âşık yüzlü soyludan,*
Erge ceñil ıktuudan,	*Ere hafif, uyumludan,*
Okşoş suluu mıktuudan,	*Birbirine eş güzel, sağlamdan,*
Küymönsö küzgü bettengen,	*Salınsa ayna yüzlü olan,*
Külsö düynö cıttangan,	*Gülse dünya kokan,*
Beli kınday, beti ayday,	*Beli kın gibi, yüzü ay gibi,*
Belgilüünü çogultup,	*Adı belliyi toplayıp,*
Dünüyödöy buralıp,	*Dünya gibi salınıp,*
Kırkı katar baskanda	*Kırkı sıra yürüdüğünde*
Adamdın beti uyalıp,	*İnsanın yüzü utanıp,*
Kırkı kelin, kırkı kız,	*Kırkı gelin, kırkı kız,*
Kılıktuu suluu Ayçürök	*Cilveli güzel Ayçürök*
Ceñekeñ basıp kaldı ele.	*Yengen yürüyüverdi işte.*
Ceñesinin artınan	*Yengesinin ardından*
Ayçüröktün kırk kelin,	*Ayçürök'ün kırk gelini,*
Baarısı mıktı uz kelin,	*Hepsi usta, hünerli gelin,*
Kırkı katın, kırkı kız,	*Kırkı kadın, kırkı kız,*
Kıdırata tüyülüp,	*Sıra sıra derlenip,*
Keleñker sooru, keñ çaçpak,	*İpekli sağrı, geniş saç bağı,*
Kelbersigen suluular,	*Kırıtıp salınan güzeller,*
Cıpar küñküp, cez burap,	*Misk kokup, buhur tütüp,*
Cılma basıp, kep surap,	*Süzülerek basıp, söz sorup,*
Cılas ceñeñ canında	*O yaman yengen yanında*
Cılma süylöp kaşkayıp,	*Tatlı dilli konuşup ışıldayıp,*
Küdörüdöy tastayıp,	*Güderi gibi gerilip,*
Küyüttüü ceñeñ baş bolup,	*Dertli yengen baş olup,*
Külüp attı aldı emi.	*Gülüp atı aldı şimdi.*
Opol-Toodoy Sur attan	*Opol Dağı gibi boz attan*
Akırın alıp ıpıldap,	*Usulca alıp seke seke,*
Teñi külüp, teñi oynop,	*Yarı gülüp, yarı oynayıp,*

Koltuktap attan aldı ele.
Kaalga bolot, som saray,
Bul örttöngön katındın
Kıltıldagan kapırdın
Sölökötü bir dalay.
Altın türdüü kilemge
Alıp cetip bardı ele.
Kilemdin cayın surasañ –
Arkagı cibek, beti altın,
Altın türdüü zor kilem –

Koltuklayıp attan aldı işte.
Kapı kanadı çelik, som saray,
Bu ateş parçası kadının
Süzüm süzüm o kâfirin
Endamı bir hayli.
Altın işli halıya
Alıp götürüverdi işte.
Halının halini sorarsan –
Atkısı ipek, yüzü altın,
Altın işli ulu halı –

Abası Semeteydin çoñ kilem.
Salıştan bolsun saparıñ,
Kırk cıl suuga taştasa,
Kıyarıp beti oñbogon.
Seksen cıl sızga taştasañ
Serpilip çirip koybogon.
Al kilemdin üstünö
Ayuu talpak ovodo
Alıp kelip saldı ele.
Ayçüröktün kırk kelin,
Şamdagayı bolcolsuz,
Açıp közdü cumgança,
Anday-mınday degiçe,
Kup keltirip, aş kamdap,
Şamdagayı bolcolsuz,
Şapa-şupa bat kamdap,
Altındagan çaraga
Alıp etke tolturup,
Kazı kertip cal salıp,
Çara menen bir salıp,
Alıp tamak koydu ele.
Dünüyösün caynatıp,
Türdüü tamak salıptır.
Bagılan kozu, şirin baş
Bor kaynatıp kalıptır.
Baarı tattuu beker aş,
Tamak aşka toydu ele.
Dastorkondu cıyganda,

Ağası Semetey'in büyük halısı.
Cenkten olsun seferin,
Kırk yıl suya atsalar,
Yüzü solmayıp bozulmayan.
Seksen yıl rutubete atsan
Esneyip çürüyüvermeyen.
O halının üstüne
Ayı postu döşeğini
Alıp gelip serdi işte.
Ayçürök'ün kırk gelini,
Çevikliği ölçüsüz,
Göz açıp kapayınca,
Şöyle böyle diyene dek,
Yerli yerince aş hazırlayıp,
Çevikliği ölçüsüz,
Çarçabuk tez hazırlayıp,
Altın kaplı çanağa
Alıp etle doldurup,
Kazı doğrayıp yele yağı koyup,
Çanakla bir koyup,
Alıp yemek koydu işte.
Varını yayıp donatıp,
Türlü yemek koymuşlar.
Besili kuzu, tatlı baş
Haşlayıp kaynatmışlar.
Hepsi tatlı, bol aş,
Yemeğe aşa doydu işte.
Sofrayı topladıklarında,

Cañı bata kılganda.
Beybak ceñeñ Ayçürök
Perizattay çoñ suluu
Kazkaldaktay kalkıldap,
Tiygen ayday carkıldap,
Akırın süylöp, bek taştap,
Kırgındı kızık baştadık,
Ayçürök ceñeñ kep baştap:
«Añgeme sözgö çıgalık,
Uuluke, al-abalıñ ayta otur, Muradılın baş kılıp,
Katın da bolso ugalık.
Bereniñ töröñ birigip,
Beecinge kazat baştapsız,

Yeni dua kıldıklarında.
Bahtsız yengen Ayçürök
Peri kızı gibi ulu güzel
Kaz yavrusu gibi süzülüp,
Doğan ay gibi parıldayıp,
Usul konuşup, pek vurgulayıp,
Kırgını kızgın başlattık,
Ayçürök yengen söz başlayıp:
«Sohbete, söze çıkalım,
Oğulcuğum, halini anlata dur, Muradıl'ı baş edip,
Kadın da olsak dinleyelim.
Yiğit töreñle birleşip,
Beecin'e gaza başlatmışsınız,

Altımış katın, tul ceñeñ
Baarısın karan taştapsız,
Cortkondo coluñ boldubu?
Uuluke, cooloşup işiñ oñdubu?
Kagıştan kabar boldubu?
Karmaşıp işiñ oñdubu?
Sayışkan cooñ tüz bolsun,
Sayışka kirçü say kaşka
Sayganıñ altı miñ bolsun.
Uluu kaygıga bassak çıgalık,
Kagıştın cönün ayta sal,
Katın da bolso ugalık».
Ayçürök ceñeñ kep baştap,
Kakançıluu Beecindin
Kabarın surap turdu ele.
Al añgıça Külçoro
Karçıgaday kamınıp,
Kayıptan akıl tabılıp,
Dagdır bolso daba dep,
Kastardı tigip kep kaalap:
«Atayın keldik astıña,
Ayçürök ceñe, saga dep,
Çok-Tabılga caylagan
Çoñ kara atın baylagan

Altmış kadın, dul yengen
Hepsini kimsesiz koymuşsunuz,
Akına çıktığında yolun açık oldu mu?
Oğulcuğum, düşmanla işin rast gitti mi?
Çarpışmadan haber oldu mu?
Kapışıp işin rast gitti mi?
Mızraklaştığın düşmanın düz olsun,
Cenge giren seçkin yiğidin
Sapladığı altı bin olsun.
Ulu kaygıya battıksa çıkalım,
Çarpışmanın aslını anlatıver,
Kadın da olsak dinleyelim».
Ayçürök yengen söz başlayıp,
Kakançı'lı Beecin'in
Haberini sorup durdu işte.
Bu arada Külçoro
Atmaca gibi davranıp,
Gaipten akıl bulunup,
Takdirse deva olur deyip,
Gözünü dikip söz isteyip:
«Bile bile geldik huzuruna,
Ayçürök yenge, sana deyip,
Çok-Tabılga'da yaylayan
Koca kara atını bağlayan

Altımış caysañ kencesi,	*Altmış beyzadenin küçüğü,*
Keçildin kanı kapırga	*Keçil'in hanı kâfire,*
Kebez belboo, keñ ötük,	*Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,*
Kelbersigen baatırga	*Kasılıp duran bahadıra*
Beldi bekem buuduk dep,	*Beli sıkı kuşandık deyip,*
Beecindegi Kalçadan	*Beecin'deki Kalça'dan*
Manastın kunun kuuduk dep,	*Manas'ın kan bedelini istedik deyip,*
Kırk cılkıçı, Muradıl	*Kırk yılkıcı, Muradıl,*
Altı miñ kıtay, san kalday	*Altı bin Hıtay, sayısız kalday,*
Takır kırıp taştadık.	*Tümden kırıp bıraktık.*
Kıymaluu caktan çaldırdık,	*Kıyım yanından vurdurduk,*
Kıtaydın kanı çoçkogo	*Hıtay'ın hanı domuza*
Az gana cerden aldırdık.	*Az kalsın yenik düşüyorduk.*
Töödöy bolgon zor törö	*Deve gibi olan ulu töre,*
Oçogor tiydi töşünö,	*Filinta değdi döşüne,*
Ot cagıldı betine,	*Ateş yakıldı yüzüne,*
Ok toktodu içine,	*Ok durdu içinde,*
Capanı saldı kişige.	*Cefayı saldı kişiye.*
Koyguça tüşüp at coorup,	*Konana dek at yağır olup,*
Korkok bolup törö oorup,	*Korkuya düşüp töre hastalanıp,*
Törösünö karası	*Töresi için kulları*
Alapayın taba albay,	*Çaresini bulamayıp,*
Aytıp turgan kebibiz,	*Söyleyip durduğumuz söz şu,*
Törö Bakay ciberdi,	*Töre Bakay gönderdi,*
Acal orto abama	*Ecelle burun buruna ağama*
Ogun attap beriñiz?	*Okunun üstünden atlayıverin?*
Azapka bolor daba dep,	*Azaba deva olur deyip,*
Atayı keldik Ayçürök,	*Bile bile geldik Ayçürök,*
Adal eleñ saga dep.	*Sen tertemizdin sana deyip.*
Cadıgöy sözgö könbögön,	*Büyücü söze kanmayan,*
Can azgırgan adamga	*Can ayartan insana*
Egerde köñül berbegen.	*Asla gönül vermeyen.*
Küzgüdöy taza Çürök deyt.	*Ayna gibi temiz Çürök der.*
Bu Semeteyden bölökkö	*Bu Semetey'den başkasına*
Burulbay turgan neme deyt.	*Dönüp bakmayan biri der.*
Ulamadan uladık,	*Bilenden bilene ulaştık,*
Bilgenderden suradık.	*Bilenlerden sorduk.*
Bir etegiñ cel açkan,	*Bir eteğini yel açmış,*

Bir eteginñ bilimdüü kökcal
er açkan. Közünön caşı tögülüp.
Darttoogo bolor kaza deyt,
Kazınaluu katından
Ayçürök ceñe, sizdi taza deyt.
Kıyamattık töröñdü,
Kıyalı birge nemeñdi
Ogun attap, basıp kel,
Oorup turgan kökcaldın
Umaçtay közün açıp kel.
Içinde oynook ogu bar,
Demge kalbay cetpeseñ,
Ogun attap ötpösöñ,

Bir eteğini bilgili bozkurt
er açmış. Gözünden yaşı dökülüp.
Dert dağına derman olur der,
Hazineli kadınlar içinde
Ayçürök yenge, sizi temiz der.
Kıyamete dek töreni,
Huyu bir olan eşini
Okunu atlayıp, basıp gel,
Hasta yatan bozkurdun
Umaç gibi gözünü açıp gel.
İçinde oynak oku var,
Soluğu tükenmeden yetişmezsen,
Okunu atlayıp geçmezsen,

Kamdaluu Kalça kolu bar,
Ayçürök ceñe, tilimdi al,
Aytkanım uşul bilip al.
Kabarlap coldo çabuuga
Calañ külük tulpardan
Altı külük atı bar
Kalbay kurbum kelsin dep,
Caza bolsom düynödön
Kolunan daam bersin dep,
A düynölöş, birgeleş,
Capa tartsa moyundaş,
Bu düynödö koyundaş,
Baatır degen atı bar,
Kayran ceñe Ayçürök,
Semeteydin katı bar», –
Barmak basım kattarın
Ala kelip berdi ele,
Cazgan kattı kördü ele.
Oşondo ceñe Ayçürök,
Köñülü ketip bölünüp,
Közünün caşı tögülüp,
Karagattay kayran köz
Kamçı boyu caş ketip,
Bödönödöy kayran köz
Bölök-bölök caş ketip,

Hazırlıklı Kalça ordusu var,
Ayçürök yenge, sözümü tut,
Dediğim budur, bilesin.
Yolda haber salıp koşturmaya
Salt yürük tulpardan
Altı yürük atı var
Geride kalmadan akranım gelsin deyip,
Dünyadan göçersem eğer
Elinden lokma versin deyip,
Öbür dünyada yoldaş, birlik,
Cefa çekse omuzdaş,
Bu dünyada koyundaş,
Bahadır denen adı var,
Yiğit yenge Ayçürök,
Semetey'in mektubu var», –
Parmak mühürlü mektupları
Alıp gelip verdi işte,
Yazılan mektubu gördü işte.
O zaman yenge Ayçürök,
Gönlü gidip bölünüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Kuş üzümü gibi güzelim göz
Kamçı boyu yaş akıp,
Bıldırcın gibi güzelim göz
Bölük bölük yaş akıp,

Kabırga söögü bölünüp,	*Kaburga kemiği sökülüp,*
Kayran ceñeñ beybaktın	*Yiğit yengen bahtsızın*
Sanaası sandap burkurap,	*Kaygısı katlanıp hıçkırıp,*
Sarı ooru bolup çırkırap:	*Kara sevda olup çığrışıp:*
«Katıgün, Kakanga tiydi degiçe,	*«Eyvah, Kakan'a saldırdı diyeceğine,*
Kara saat boldu deseñçi,	*Kara saat geldi desene,*
Beecinge tiydi degiçe	*Beecin'e saldırdı diyeceğine*
Meenet kün tüştü deseñçi,	*Mihnet günü çöktü desene,*
Cılkı saga kerekpi?	*Yılkı mı gerek sana?*
Adırda cılkı altı san,	*Kırlarda yılkı altı tümen,*
Aygırı tulpar, ala baş,	*Aygırı tulpar, ala baş,*
İçinde argımak, buudan aralaş.	*İçinde argımak, küheylan karışık.*
Tulparı külük, meesi cok,	*Tulparı yürük, sayısı yok,*
Sandagan karan köp cılkı	*Sayısız kara nice yılkı*
Tozup kütör eesi cok.	*Karşılayıp güdecek sahibi yok.*
Ata, cılkıñ menen cılas tüş,	*Ah, yılkınla yerin dibine bat,*
Oyrondu opsuz salganda,	*Yıkımı ölçüsüz saldığında,*
Uşunday eken düynö bok!	*Böyleymiş işte bok dünya!*
«Ay, uuluke, çınıñdı ayt,	*«Ey oğulcuğum, doğrunu söyle,*
Kadırluu töröm ölgön beym,	*Kadirli törem öldü mü ola,*
Kıyamat cüzün körgön beym,	*Kıyamet yüzünü gördü mü ola,*
Kadırlaş töröm ölgön beym,	*Kadirdaş törem öldü mü ola,*
Kayra kelbes çın caydı	*Geri dönülmez gerçek yurdu*
Kabılan töröm körgön beym!	*Kaplan törem gördü mü ola!*
Caşıl ala kırmızı	*Yeşil ala kırmızı*
Can-canın tıtsam bölünböyt,	*Yan yanını yırtsam ayrılmaz,*
Cañ-Cuñdun kanı Koñurbay	*Cañ-Cuñ'un hanı Koñurbay*
Canına bargan mendeden	*Yanına varan kuldan*
Can koyo turgan körünböyt.	*Can sağ koyacak gibi görünmez.*
Kızıl-tazıl kırmızı	*Kızıl alaca kırmızı*
Kırgagın tıtsam bölünböyt.	*Kıyısını yırtsam ayrılmaz.*
Kıtaydın kanı Koñurbay	*Hıtay'ın hanı Koñurbay*
Kırgızdan tiyse koluna	*Kırgız'dan düşse eline*
Kılçayar neme körünböyt.	*Geri bakacak gibi görünmez.*
Kalçanı körgön sebebim	*Kalça'yı görme sebebim şu:*
Menin atam Akundu	*Benim babam Akun'u*
Karı kızıñ bergin dep,	*Yaşlanmış kızını ver deyip,*
Camgır kılıp caa tartıp,	*Yağmur gibi yay çekip,*

	Möndürdöy kamap ok atıp,	*Dolu gibi kuşatıp ok atıp,*
	Cazga maal bolgondo	*Bahara doğru olduğunda*
	Atakem şorduu baykuşka	*Babacığım dertli zavallıya*
	Calduu baytal mingizbey,	*Yeleli kısrak bindirmeyip,*
	Küzdün künü bolgondo	*Güz günü olduğunda*
117290	Kuyruktuu kozu cegizbey,	*Kuyruklu kuzu yedirmeyip,*
	Egin-tegin aydatpay,	*Ekin makin sürdürmeyip,*
	Een basıp eldi caylatpay,	*Serbestçe basıp eli yaylatmayıp,*
	Ketmendep cerdi açtırbay,	*Çapayla yeri açtırmayıp,*
	Koçuş tukum çaçtırbay,	*Avuç dolusu tohum saçtırmayıp,*
	Sasık kamal kılganda,	*Kokmuş kuşatma kıldığında,*
	Salışa ketip oogandı	*Cenge tutuşup devrilen*
	Erenderdi kırganda	*Erenleri kırdığında*
	Atama capa salganda,	*Babama cefa saldığında,*
	Ayıldı Çınkoco kamap kalganda, Suuga çubap kirgende	*Köyü Çınkoco kuşattığında, Suya dizilip girdiğinde*
117300	Tamının baarın uratıp,	*Damların hepsini yıkıp,*
	Talın kırkıp sulatıp,	*Söğüdünü kesip devirip,*
	Karıganda Akundu	*Kocamışken Akun'u*
	Otunçu kılıp alam dep,	*Oduncu yapıp alırım deyip,*
	Degen sözgö köngün dep,	*Dediğim söze boyun eğ deyip,*
	Arkı Manas kelini	*Ta Manas'ın gelini*
	Ayçürök bizge bergin dep,	*Ayçürök'ü bize ver deyip,*
	Ceti-Özöndüü cediger	*Yedi-Özön'lü cediger*
	Cetip kaptap köp kırgız	*Yetişip basıp çok Kırgız'ı*
	Kamap barıp turganda,	*Kuşatıp vardığında,*
117310	Kança curttu kırganda,	*Nice yurdu kırdığında,*
	Cayı-kışı al cetpey	*Yaz kış gücü yetmeyip*
	Capanı caman körgöndö,	*Cefayı fena gördüğünde,*
	Men şorduunun ayınan	*Ben dertlinin yüzünden*
	Eçen adam ölgöndö,	*Nice insan öldüğünde,*
	Şıgaydın uulu Çınkoco	*Şıgay'ın oğlu Çınkoco*
	Karattı kaalap mingende,	*Karat'ı dileyip bindiğinde,*
	Kalıñ curttu boy kılıp,	*Kalın yurdu baş eğdirip,*
	Ovogo aydap kirgende	*Ovaya sürüp girdiğinde*
	Sierime cer tappay	*Konacak yer bulamayıp*
117320	Tierime er tappay	*Varacak er bulamayıp*
	Ak kuu kebin kiygemin.	*Ak kuğu donunu giydim.*

Kuuday bolup kukuldap,
Er kıdırıp, car izdep,
Tie turgan kan izdep,
Ak boroon toonu sıdırdım,
Ar cagı Kakan Çoñ-Beecin
Uçuna çeyin kıdırdım.
Kır-Kayıñdın boyunda,
Kıl-Ertiştin oyunda,
Kasmandın kara toosunun
Kuyulgan tuura betinde,
Kürpüldöktün Sarı-Suu
Sarı-Suunun çetinde
Bileriktüü kur cılkı
Karaanına köz cetpes.
Çıyırçıktay ıyık mal

Kuğu gibi olup öterek,
Er dolaşıp, yâr arayıp,
Varılacak han arayıp,
Ak boranlı dağı sıyırdım,
Ötesi Kakan Çoñ-Beecin
Ucuna değin dolaştım.
Kır-Kayıñ'ın boyunda,
Kıl-Ertiş'in düzünde,
Kasman'ın kara dağının
Dökülen tam yamacında,
Kürpüldök'ün Sarı-Su'yu,
Sarı-Su'nun kıyısında
Damgalı başıboş yılkı,
Karaltısına göz yetmez.
Sığırcık gibi kutlu mal,

Al cılkının artınan
Altı san kıtay, kırk kalday, Kumdagı izin karasañ,
Oşolordun aksakalı Koñurbay,
Ötügünün tamanı
Kebez belboo, kendir kur,
Kelbersigen Kalçanı
Keçüüdön sınap turgamın.
Itiñ kök kübönü camınıp,
Körör bolsoñ, Koñurbay
Kök colborstoy çamınıp,
Cetimiş aşıp, seksenge
Barıp kalgan kezi eken.
Eti kaçıp terisi
Tarıp kalgan kezi eken.
Kara sakal ak bolup,
Karıp kalgan kezi eken.
Karıganda Koñurbay
Karıp kalgan doñuz ay,
Kaşattan sınap turgamın.
Körüügö salgan tam eken,
Keçildin mıktı kanı eken.
Ayzaga kambıl ıktuu eken,

O yılkının ardından
Altı tümen Hıtay, kırk kalday, Kumdaki izine bakarsan,
Onların aksakalı Koñurbay, Çizmesinin tabanı
Pamuk kuşak, kendir kemer,
Kasılıp duran Kalça'yı
Geçitten süzüp sınamıştım.
O it, gök zırha bürünüp,
Görecek olsan, Koñurbay
Gök kaplan gibi atılıp,
Yetmişi aşıp, seksene
Varmış olduğu çağı imiş.
Eti çekilip derisi
Büzülüp kaldığı çağı imiş.
Kara sakal ak olup,
Kocamış olduğu çağı imiş.
Kocayınca Koñurbay
İyice kocamış domuz ya,
Yardan bakıp sınamıştım.
Seyre konmuş dam gibiymiş,
Keçil'in sağlam hanıymış.
Mızrakta becerikli, ustaymış,

Aylası kıyın mıktuu eken.	*Hilesi çetin, pek yamanmış.*
Kök ala sakal çoñ mancuu	*Gök ala sakallı koca Mançu,*
Sınagamın Kalçanı	*Sınamıştım Kalça'yı,*
Çoñ ötük butta çoykoyup,	*Koca çizme ayakta kasılıp,*
Korozdoy moynu koykoyup,	*Horoz gibi boynu dikilip,*
Köz aynegi balkıldap,	*Gözlüğü parıldayıp,*
Köökördöy bolgon şuru taş	*Matara gibi mercan taş*
Arkasında carkıldap,	*Arkasında parıldayıp,*
Tileğiñ katkan Kalçanın	*Muradı kurusun Kalça'nın*
Tiptik çıkkan murutu	*Dimdik çıkmış bıyığı*
Aybaltanın sabı okşop,	*Ay baltanın sapına benzer,*
Murununun çoñdugu	*Burnunun büyüklüğü*
Selebenin kabı okşop.	*Pala kınına benzer.*
Eki közdün kıçıgı	*İki gözünün çukuru*
Açılıp kalgan körgö okşop.	*Açılıp kalmış mezara benzer.*
Tuman bolup cer caynap,	*Sis olup yer kaynayıp,*
Çoñ mañdayın karasañ	*Koca alnına bakarsan*
Kenen cayloo törgö okşop.	*Geniş yayla başköşesine benzer.*
Eñçegey boyluu, cayık töş,	*Upuzun boylu, yayvan göğüs,*
Sınaganmın kançanı.	*Sınadım ben nicesini.*

Esebi cok er Kalça	*Hesabı yok er Kalça,*
Basıp ketken cerleri	*Basıp geçtiği yerleri*
On eki karış sere eken.	*On iki karış eniymiş.*
O düynö ketken atamdı	*Öbür dünyaya giden babamı*
Añdıp turup al Kalça	*Pusuya yatıp o Kalça*
Çapkandıgı ep eken.	*Vurduğu akla yakınmış.*
Kalcaygan Kalça berendin	*Sırıtkan Kalça yiğidin*
Kandıgın körüp caktırıp,	*Hanlığını görüp beğenip,*
Kaldayların eerçitip,	*Kaldaylarını peşine takıp,*
Seyildikke Koñurbay	*Seyrana Koñurbay*
Kelgen eken malına.	*Gelmiş meğer malına.*
Oozundagı tütünü	*Ağzındaki dumanı,*
Altın aydar sır kanca	*Altın püsküllü sırlı çubuk,*
Alaçıktay çoñ Kalça	*Alacık kadar koca Kalça,*
Oñ cagında düñgürçök,	*Sağ yanında tütün kesesi,*
Düñgürçökkö tameki	*Keseden tütünü*
Töböñdön tiygen çoñ Kalça	*Tepesine yıldırım inesi koca Kalça*
Kancasına tameki	*Çubuğuna tütünü*

Tört çeñgeldep saldı ele,
Koñurbaydın sır kanca
Oşondo karap baykasam,
Tört eli böksö kaldı ele
Kıtay ottuk Boortaş
Kıyın eken Koñurbay
Kırıp iyip ot koyup,
Kırganda küyüp duu koyup,
Kancasının oozuna,
Ot aralaş oñbogur
Colum üydöy kuu koyup,
Sol kolunda kancası,
Et bışımga korkurap,
Suuga kirgen san cılkı
Koyo berse tütünün,
Adaşıp kaldı çurkurap.
Oşondo körüp Kalçanı,

Dört avuçlayıp koydu işte,
Koñurbay'ın sırlı çubuğu,
O zaman bakıp süzdüğümde,
Dört parmak eksik kaldı işte.
Hıtay çakmağı Boortaş,
Yamanmış Koñurbay,
Kazıyıp ateş koyup,
Kazıdıkça alev alıp,
Çubuğunun ağzına,
Ateş karışık, kahrolası,
Küçük çadır kadar kav koyup,
Sol elinde çubuğu,
Et pişimi süresince guruldayıp,
Suya giren sayısız yılkı,
Dumanını salıverse,
Şaşırıp kaldı çığrışıp.
O zaman görüp Kalça'yı,

Kordugunan Koconun
Mañdayga moyun burgamın,
Karısa köönüm meyli dep,
Urgaaçının uzu eken,
Çın kızıgıp turgamın.
Kaalap kelip Kıtayga,
Karganda tiyip keteyin.
O, düynö ketken kaynatam
Bitteyinde birigip,
Oroyun sıylay keteyin!
Arbaktan korkup iş oylop
Kenedeyde kezikken
Abayla mınday küç oylop,
Ayçüröktün sırdaşı,
Atadan kalgan murazım,
Semeteydi körgömün,
Körgön cerden kızıgıp,
Köñülümdü bölgömün.
Beecindin kanı Koñurbay,
Tili çeçen, sözü bal,
Kokuykün uul ne deysiñ?

Koco'nun horluğundan
O yana boyun çevirdim,
Kocamışsa da gönlüm razı deyip,
Dişilerin hüner ustasıymış,
Gerçekten imrenmiştim.
İsteyip gelip Hıtay'a,
Kocamışken varıvereyim.
Öbür dünyaya giden kaynatam,
Bit kadarken birleşip,
Hatırını sayıp gideyim!
Ruhlardan korkup iş düşünüp,
Kene kadarken rastlaşan
Sakın, böyle güç düşünüp,
Ayçürök'ün sırdaşı,
Atadan kalan muradım,
Semetey'i görmüştüm,
Gördüğüm yerde vurulup,
Gönlümü kaptırmıştım.
Beecin'in hanı Koñurbay,
Dili düzgün, sözü bal,
Vay gün, oğul ne dersin?

Mende tier can emes.	*Kul elinin değeceği can değil.*
Kakandın kanı çoçkogo	*Kakan'ın hanı domuza*
Karmaşıñ cetçü can emes.	*Kapışmaya gücün yetecek can değil.*
Acal, azap, ölümgö,	*Ecel, azap, ölüme,*
Akılı toluk sıykırçı,	*Aklı tam bir büyücü,*
Adamdın alı cetebi,	*İnsanın gücü yeter mi,*
117440 Aybatı kımbat aramga	*Heybeti ağır o harama*
Börünün tişi ötöbü!..»	*Kurdun dişi işler mi!..»*
Ayçürök cayı uşunday,	*Ayçürök'ün hali böyle,*
Ayta salıp bu kepti,	*Söyleyiverip bu sözü,*
Burkurap ıylap küyünüp,	*Hıçkıra hıçkıra ağlayıp yanıp,*
Muñayıp müşkül üşkürüp,	*Boynu bükük, derin göğüs geçirip,*
Akkuu kebin kiyinip,	*Ak kuğu donunu giyinip,*
Ayköl Semeteyine,	*Ay gönüllü Semetey'ine,*
Bir betteşip kaluuga	*Bir yüz yüze gelmeye*
Keremeti bilinip.	*Kerameti belli olup.*
117450 Cürgönün kündüz kün bilip,	*Gittiğini gündüz gün bilip, Almambet*
Almambet uulu Külçoro,	*oğlu Külçoro,*
Uçkanın karan tün bilip,	*Uçtuğunu kara gece bilip,*
Aalamdı buzgan çoñ oen.	*Âlemi sarsan ulu yaman.*
Kayran ceñe Ayçürök,	*Yiğit yenge Ayçürök,*
Keremettüü can eken.	*Kerametli can imiş.*
Adamdan çıkkan ak coltoy,	*İnsandan çıkma uğurlu kut,*
Ay mañday kula sur beeni	*Ay alınlı kula boz kısrağı*
Ayçüröktün kolunda,	*Ayçürök'ün elinde,*
Dünüyölük bolcoşu,	*Dünyalık andaşı,*
Ayçüröktün coldoşu.	*Ayçürök'ün yoldaşı.*
117460 Toyuna tokson soydurup,	*Toyuna doksan kestirip,*
Atın Bıytı koydurgan.	*Adını Bıytı koydurmuş.*
Aygan kandın kızı eken.	*Aygan Han'ın kızıymış.*
Çürök menen bir öskön,	*Çürök ile bir büyümüş,*
Koyundaşıp teñ öskön.	*Koyun koyuna denk büyümüş.*
Barmaktayda baş koşkon.	*Parmak kadarken baş koşmuş.*
Asıl Bıytı kurdaşı,	*Asil Bıytı akranı,*
Keñ köynöktün tazası,	*Geniş gömleğin en temizi,*
Ayçüröktün kırk kelin	*Ayçürök'ün kırk gelini,*
Kırk kelindin başası.	*Kırk gelinin başıdır.*
117470 Alıstan körçü közü bar.	*Uzaktan gören gözü var.*

Caman menen cakşını,	*Kötü ile iyiyi,*
Ayra biler sınçısı,	*Ayırt eden bilicisi,*
Tuu tübündö turçusu.	*Tuğ dibinde duranı.*
Kebi şirin, tili bal,	*Lafı şirin, dili bal,*
Mendege bütpöyt mınday car.	*Kula nasip olmaz böyle yâr.*
Bıytısına bilgizip,	*Bıytı'sına bildirip,*
Can birgesi Bıytını	*Can yoldaşı Bıytı'yı*
Kuyruguna mingizip,	*Terkisine bindirip,*
Bıytını canga koşçu alıp,	*Bıytı'yı yanına yoldaş alıp,*
117480 Ak kuu kebin kiyinip,	*Ak kuğu donunu giyinip,*
Too-taş boylop sıdırıp,	*Dağı taşı boylayıp sıyırıp,*
Tolgon cerdi kıdırıp.	*Dolu dolu yeri dolaşıp.*
Ayçürök uçup ketti emi.	*Ayçürök uçup gitti şimdi.*
Mingen atı Surkoen,	*Bindiği at Surkoyon,*
Kanıkeyden bata alıp,	*Kanıkey'den dua alıp,*
Ceti cılı tuu kalgan	*Yedi yılı kısır kalan*
Cılkıdan karmap aldırıp,	*Yılkıdan tutturup aldırıp,*
Ay tuyakka çaldırıp:	*Ay toynaklıyı kurban edip:*
Abam Semetey aman kalsa dep,	*Ağam Semetey sağ kalsın deyip,*
117490 Talastı kelip körsö dep,	*Talas'ı gelip görsün deyip,*
Bütün kunduz terisin	*Bütün kunduz derisini*
Baabedinin bat aytıp,	*Baabedin kurbanını tez adayıp,*
Ay tuyakka at aytıp,	*Ay toynaklıya at adayıp,*
Ayrı örköçtüü töö aytıp,	*Çatal hörgüçlü deve adayıp,*
Oşol katın Kanıkey	*O kadın Kanıkey*
Semeteyden çoçunup,	*Semetey'den çekinip,*
Tulparın turbay tokunup.	*Tulparını durmadan eyerleyip.*
Kempir da bolso enekeñ	*Kocakarı da olsa anacığın*
Ok ötpöstü kiyinip,	*Ok işlemezi giyinip,*
117500 Kanıkey turat küyünüp.	*Kanıkey durur yanıp yakılıp.*
Cay-caragın şaylanıp,	*Silahını pusatını kuşanıp,*
Atasın tartkan kıraanıñ	*Babasına çeken yavuz kıranın*
Calañ kılıç baylanıp.	*Yalın kılıç kuşanıp.*
Sıyagı kımbat, zaarı küç,	*Görünüşü ağır, zehri güçlü,*
Kelgenderden kep ukkan,	*Gelenlerden söz duymuş,*
Kızıtalak Külçoro	*Kahrolası Külçoro*
Coogo ılayık caralgan,	*Düşmana yaraşır yaratılmış,*
Cosunun körsöñ cön ele	*Duruşunu görsen öylece*

Öldüm dep candan küdör üz. Carda cürgön zoo teke,	*Öldüm de, candan umut kes. Yarda gezen kaya tekesi,*
Kümüştön kise kurçanıp,	*Gümüşten kese kuşanıp,*
Kündöy betin nur çalıp,	*Güneş gibi yüzünü nur kaplayıp,*
Altından kise kurçanıp,	*Altından kese kuşanıp,*
Ayday betin nur çalıp,	*Ay gibi yüzünü nur kaplayıp,*
Semetey tozup baruuga	*Semetey'i karşılamaya gitmeye*
Aşıp-şaşıp süyünüp,	*Sevinçle koşup telaşlanıp,*
Köpkök temir kiyinip.	*Masmavi demir giyinip.*
Tolu boyun topçulap,	*Bütün boyunu düğmeleyip,*
Toltoyuñku kızıl cüz	*Dolgun kızıl yüzünü*
Kök temir menen üpçülöp.	*Gök demirle donatıp.*
Aytkan cerdin tekesin	*Denilen yerin tekesini*
Kamdanıp çoro turganda	*Çoro hazırlanıp durduğunda*
Kaşatı kurçtan baylaluu,	*Kaşı çelikten bağlı,*
Bir kişige bildirbey,	*Bir kişiye sezdirmeden,*
Karan kalgan cılastın	*Kahrolası o yamanın*
Bagalegi saymaluu.	*Paçası nakışlı.*
Için cibek iştegen,	*İçini ipekle işlemiş,*
Baykuş enem Kanıkey	*Zavallı anam Kanıkey*
Ceti cıl iştep, tiştegen,	*Yedi yıl işleyip, dişlemiş,*
Aşatkısın kandırgan.	*Sepisine kandıra kandıra yatırmış.*
Cılan boor büktürüp,	*Yılan karnı nakışıyla büktürüp,*
Cılas bolgon karandı	*O yaman olası karayı*
Cıbıratıp tiktirip,	*Sıkı sıkı diktirip,*
Bolbos cerin söktürgön,	*Olmaz yerini söktürmüş,*
Bolot egep ciberip,	*Çelik eğeleyip,*
Ortosuna töktürgön.	*Ortasına döktürmüş.*
Carıp tilip aldırgan,	*Yarıp dilip aldırmış,*
Bagalekke saldırgan.	*Paçasına koydurmuş.*
Uruşka tonun kamdagan.	*Savaşa zırhını hazırlamış.*
Beker karap kalbagan.	*Boş durup bakmamış.*
Ulamadan ulagan,	*Bilenden bilene sormuş,*
Bilgiçterden suragan.	*Bilgiçlerden sormuş.*
Kartayganda enekeñ	*Kocamışken anacığın*
Bekerge karap turbagan.	*Boşuna bakıp durmamış.*
Tügöngön toonun urçugu,	*Uçtaki dağın çıkıntısı,*
Dümpüygön sırttın tumşugu	*Kabarık yaylanın burnu,*

Sırtta ottogon too teke –
Sırtı kara, booru kök
Terisi kalıñ üç eli
Too mıktuusun çaldırgan,
Közgö atuuçu mergenden
Bölökbaydı baş kılıp,
Adis mergen atıgıp,
Cer cüzünö ceñekem -
Mıktı katın enekem
Cetimiş mergen saldırgan.
Koyboy atıp aldırgan.
Bir adamga tuyguzbay,
Tuz bölötüp mıktatıp,
Çoñ sandıkka saldırgan,
Cayı-kışı on eki ay
Tal kabıgın talkalap,
Tartışta tarıp ketet – dep,
Kabıkka mıktap saldırgan.
Kempir bıçıp, uz tikken,
Kelin tiştep, kız bükkön.
Için cibek iştegen,

Yaylada otlayan dağ tekesi –
Sırtı kara, bağrı gök,
Derisi kalın, üç parmak,
Dağın en sağlamını avlatmış,
Göze atan nişancılardan
Bölökbay'ı baş edip,
Usta avcı diye anılan,
Yeryüzünde yengeciğim –
Sağlam kadın anacığım
Yetmiş avcı salmış.
Bırakmadan vurdurup aldırmış.
Bir insana sezdirmeden,
Tuzlayıp sağlamlatıp,
Büyük sandığa koydurmuş,
Yazı kışı on iki ay
Söğüt kabuğunu ezip,
Çekişmede daralır – deyip,
Kabuğa sıkıca koydurmuş.
Kocakarı biçmiş, usta dikmiş,
Gelin dişlemiş, kız bükmüş.
İçini ipekle işlemiş,

Ayçürök beybak baş bolup,
Altımış kelin tiştegen.
Tabılgı caksa çok ötpös,
Oçogor atsa – ok ötpös.
Maşaanın murdu batpagan,
Barañdın ogu ötpögön.
Enekeñ casap, zar ıylap,
Karmaşka kirse kiysin – dep, Mendesi çirkin körböybü!
Kamkor enem Kanıkey,
Bütürgön eken Beecindin
Bülügünö arınap.
Beylebey koysom beker – dep,
Kulundarım, çunaktar,
Beecin menen betteşse
Ok cañılar beken – dep,
Kaalap kılgan kandagay –

Ayçürök bahtsız baş olup,
Altmış gelin dişlemiş.
Tabılgı yaksan kor işlemez,
Filinta atsa – ok işlemez.
Fitilli tüfeğin ucu batmamış,
Yivli tüfeğin oku geçmemiş.
Anacığın yapıp, zar zar ağlayıp,
Cenge girerse giysin – deyip, Kulu görmez mi bre!
Koruyucu anam Kanıkey,
Bitirmiş meğer Beecin'in
Kargaşasına hazırlayıp.
Hazırlamadan koysam boş – deyip,
Taylarım, yavrucaklar,
Beecin ile yüzleşirse
Ok yanılır mı ola – deyip,
İsteyip yaptığı kandagay –

Içkırı cibek çoktoluu,	*Uçkuru ipek püsküllü,*
Karagımdın bir başı	*Göz bebeğimin bir başı*
Tokson arga toktoluu.	*Doksan hünerle donanmış.*
Asıl eneñ Kanıkey	*Asil anan Kanıkey,*
Alışka balam kiysin – dep,	*Cenge oğlum giysin – deyip,*
Emçekten öödö sebildi.	*Memeden yukarısı zırhlı.*
Karmaş kılsañ Kalçaga	*Kalça'yla kapışırsan*
Kacıbay coogo tiygin – dep,	*Yılmadan düşmana saldır – deyip,*
117590 Alıska ölçöp corogon.	*Uzağı ölçüp yormuş.*
Arıktuu kıtay el ele,	*Arıklı Hıtay eliydi,*
Altı atañ kütüp kırgındı	*Altı atanın kırgın güdüp*
Alışa cürgön cer ele.	*Boğuşa geldiği yerdi.*
Mañday-teskey turuşkan	*Karşı karşıya duruşmuş,*
Er dep koygon kulunum,	*Er diye anılan kulunum,*
Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
Bılçıldaşıp uruşkan.	*Göğüs göğüse vuruşmuş.*
Caa ogu uçup şırkırap,	*Yay oku uçup vızıldayıp,*
Tiygen ceri bırkırap,	*Değdiği yeri parçalayıp,*
117600 Kan tögülsö şırkırap,	*Kan dökülse şarıldayıp,*
Kemegedey bir cerdi	*Ocak çukuru kadar bir yeri*
Kese çaap oygula,	*Kesip kazıp oyun,*
Kepiniñ uşul bolsun – dep,	*Kefenin bu olsun – deyip,*
Iç etinen balaga	*İç gömleğinden çocuğa*
Kiyimi menen koygula.	*Giysisiyle gömün.*
Acaldan astı tartbagın,	*Ecel önünde gerileme,*
Ölümdön kayra kaytpagın.	*Ölümden geri dönme sakın.*
Çınmaçından Kakanga	*Çınmaçın'ın Kakan'ına*
Çın kırgındı salgıla,	*Gerçek kırgını salın,*
117610 A düynö ketken şerlerdin,	*Öbür dünyaya giden şirlerin,*
Artık kökcal erlerdin	*Üstün bozkurt erlerin*
Mintip öçün algıla.	*Böylece öcünü alın.*
Acalı cetse er cigit	*Eceli yetse er yiğit*
Kazatta cürsö ölböybü,	*Gazada gezerken ölmez mi,*
Caratkan çiyip koygonun	*Yaradan'ın çizip koyduğunu*
Kaldaydın uulu kapırga,	*Kalday'ın oğlu kâfire,*
Kan Koñurbay baatırga,	*Han Koñurbay bahadıra,*
Kara bolot coşogo,	*Kara çelik pusatlıya,*
Karmaş kılgın oşogo.	*Kapışmayı onunla kıl.*

Cazayıl tiyse körgülö,
Cañ-cuñdun kanı kul menen
Ürpöñdöşüp kelgile» –
Dep, oşentüp Kanıkey
Kabırganın sebildi,
Alıp çıktı bir buyum
Arıptap kırçtan orogon,
Ar borumun aşagan,
Kıyıgın kıska maşagan.
Buyruk alıp eneñden
Tökör usta Bölökbay
Oşo baykuş casagan.
Arıptan kurçtan orogon,
Semeteydin kazına
Bulardı casap turganda
Arbınıraak korogon.
Epsiz katın Kanıkey
Eneligin bilgizip,
Eñişke munu kiygin – dep,
Sebil tondu kiygizip.
Ay dalıga temirdi
Ayza tiyip ketpeske,
Acalı böödö cetpeske,

Zenberek değerse görün,
Cañ-Cuñ'un hanı kul ile
Diş dişe dalaşıp gelin» –
Deyip, öylece Kanıkey
Kaburganın zırhını,
Alıp çıktı bir eşya,
Kat kat çelikle sarılmış,
Her biçimi aşan,
Kenarını kısa perçinlemiş.
Buyruk alıp anandan
Topal usta Bölökbay,
O zavallı yapmıştı.
Kat kat çelikten sarılmış,
Semetey'in hazinesi
Bunları yaptığı sırada
Epeyce harcanmış.
Eşsiz kadın Kanıkey
Analığını belli edip,
Cenge bunu giy – deyip,
Zırh kaftanı giydirip.
Kürek kemiğine demiri
Mızrak değip geçmesin diye,

On birinci cildin sonu.

On ikinci cilt, ak kuğunun kanadında gelen şifa ve Küçük Sefer'le sürer.

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · CİLT XI

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, üçlemenin ikinci parçası olan «Semetey» destanını Kırgızca Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

On birinci cilt, Bozbala'nın düşteki arslanından Koñurbay'ın yılkısına inen baskına; Karagul'un hilesinden Oçogor'un pusudaki kurşununa ve Muradıl'ın düşüşünden ak kuğu Ayçürök'ün kanat açışına uzanır.

SEMETEY · KARALAEV VARYANTI · CİLT XI

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

KIRGIZCA LATİN YAZIMI · TÜRKÇE EDEBİ ÇEVİRİ

CİLT XII · AK KUĞUNUN KANADI VE KÜÇÜK SEFER

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle
karşılıklı iki sütun hâlinde

CİLT XII

Bölüm 1 · Ak Kuğunun Kanadı, Kara Çeliğin Suyu
Bölüm 2 · Kara-Döbö'de Kopan Kıyamet
Bölüm 3 · Demir Ağın Ortasında Yalnız Aslan

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Семетей» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында (1-китеп). «Turar» Yayınevi, Bişkek 2013 (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, üçlemenin yaklaşık 316.000 mısralık «Semetey» bölümünün 117.642–128.357 mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Manas göçtü; ama ocağı sönmedi. Elinde destan, dilinde ant taşıyan Kırgız, kaybettiği hanın yasını bir başka hikâyeyle sağalttı: babasız doğan, sürgünde büyüyen, atalar yurdunu geri almak için tek başına yola çıkan bir oğulun hikâyesiyle. «Semetey», üçlemenin ikinci kitabıdır; yasın, vefanın ve dönüşün destanıdır.

Sayakbay Karalaev'in dilinden yazıya geçirilen bu varyantta Semetey'in hikâyesi, Manas'ın ölümünün hemen ertesinde başlar. Abıke ile Köböş'ün ihaneti, Kanıkey'in bebeğini koynuna alıp Buhara'ya kaçışı, yetimin dedesinin sarayında soyundan habersiz büyüyüşü ve kanının çağırdığı gün Talas'a dönüşü — bunların hepsi, sözlü geleneğin en usta anlatıcısının nefesiyle, kesintisiz bir ırmak gibi akar.

Bu dizide Karalaev varyantının «Semetey» bölümünü, Kırgızca aslının Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyoruz. Transliterasyonda Türk okurunun gözüne yatkın bir yazım benimsendi; çeviride ise mısra bütünlüğü korunarak destanın epik sesi Türkçede yeniden kuruldu. Her bölümün başında iki paragraflık bir özet ve okuru bekleyen olayları toplayan kısa bilgi kutuları yer alıyor.

Söz atadan oğula geçti; kitap da elden ele geçsin.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

I	Ak Kuğunun Kanadı, Kara Çeliğin Suyu	Cilt XII — bu ciltte
2	Kara-Döbö'de Kopan Kıyamet	Cilt XII — bu ciltte
3	Demir Ağın Ortasında Yalnız Aslan	Cilt XII — bu ciltte

BİRİNCİ BÖLÜM

Ak Kuğunun Kanadı, Kara Çeliğin Suyu

Talas'ta Kanıkey, Beecin seferine çıkacak Külçoro'yu bir ananın titizliğiyle donatır: ok geçmez boz çepken, topal usta Bölökbay'ın Semerkand kara çeliğinden dövdüğü Ak Tinte kılıcı, dört yiğide dört ay balta, yıllarca dayanacak şifalı külazık ve ok ile barut dolu gök heybe. "Yedinci aya dek dönmezseniz ölürüm" vedasıyla yola çıkan Külçoro Surkoen'e binerken, Ayçürök ak kuğu donuna girip dağları aşar ve ırmak kıyısındaki çadırda kara kan kusan yaralı Semetey'i bulur; başında umutsuzluğa kapılmış, Manas'la ahiret dostluğunu ağıtla anan ihtiyar Bakay beklemektedir. Ayçürök altın cımbızla Koñurbay'ın çelik okunu çıkarır, Kanıkey'in kaynatma kara ve kazıma kızıl ilaçlarını sürer; yetişen külazık Semetey'i, kutlu ot ise zayıf düşen Buurul'u ayağa kaldırır.

Sağalan Semetey, Manas'ın öcü için Beecin'e savaş yemini eder. Bakay, Büyük Gaza'da Muzburçak ile Kökçö'nün nasıl düştüğünü anlatıp "Beecin alınmaz, Talas'a dönüp ordu toplayalım" diye yalvarsa da Külçoro geri adım atmayı reddeder. Yiğitler silahlanır, Akkelte tüfeğinin hikâyesi anılır, Ayçürök Talas'a geri gönderilir. Bu sırada perde Çet-Beecin'e açılır: Alööke oğlu Koñurbay, dokuz günlük yoldan duyulan dev çanlı kalesinde pehlivanlarını toplar; Manas'ı Kara-Kapçal'da nasıl mızrakladığını böbürlenerek anlatır, kırk hanın halkını ayaklandırıp "Küçük Sefer" adını verdiği orduyu Burutları ezmek ve Talas'ı yağmalamak üzere yola çıkarır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kanıkey'in sefer donanımı: boz çepken, Ak Tinte kılıcı, dört ay balta, külazık ve gök heybe (seg114).
- Ayçürök ak kuğu kılığında uçarak yaralı Semetey ile umutsuz Bakay'ı ırmak kıyısında bulur (seg114).
- Ayçürök, Koñurbay'ın çelik okunu çıkarıp Kanıkey'in ilaçlarıyla Semetey'i iyileştirir; külazık ve kutlu ot yiğidi ve Buurul'u diriltir (seg115).
- Bakay, Büyük Gaza'nın acı bilançosunu hatırlatarak Talas'a dönüp ordu toplamayı önerir; Külçoro geri çekilmeyi şiddetle reddeder (seg115).
- Koñurbay, Keçil hanı ve Alööke oğlu olarak Çet-Beecin'deki dev kalesinde tanıtılır; Manas'ı pusuyla mızrakladığını anlatır (seg115-116).
- Koñurbay kırk hanın halkını seferber eder ve orduya "Küçük Sefer" adını verip Talas'ı yağmalamayı buyurur (seg116).

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Ok ötpöstü kiygizip.	*Ok geçmezi giydirip.*
Çımın kanat, çılgıy cez,	*Sinek kanadı, saf tunç,*
Anın üstü cagında,	*Onun üstün yanında,*
Çın badana torgoy köz,	*Gerçek badana zırh, toygar gözlü,*
Cakası altın, ceñi cez,	*Yakası altın, yeni tunç,*
Içi kımbat atıles.	*İçi pahalı atlastan.*
Muruntan bula aldırıp,	*Önceden ipek getirtip,*
117650 Basıp atıp buladan	*İpeği basa basa,*
Karañ kalgan cılaska	*Kahrolası o nesneye*
Karı boyu saldırgan.	*Kol boyu kat vurdurmuş.*
Karşı-terşi ok atsa,	*Çaprazlama ok atsalar,*
Ok çalınıp ötö albay,	*Ok takılıp geçemez,*
Kerektüü cerge cete albay,	*Gereken yere eremez,*
Ok dayardap cürgömün.	*Ok hazırlayıp yürürüm.*
Ortosuna kaltırgan.	*Ortasında kalakalır.*
Mıltık atsa ok ötpös,	*Tüfek atsa ok geçmez,*
Ayza saysa ayza ötpös,	*Mızrak saplasa mızrak geçmez,*
117660 Kanıkey kılgan boz çepken	*Kanıkey'in yaptığı boz çepken,*
Cakası altın kat koygon	*Yakasına altın kat koymuş,*
Kagışka baldar kiysin – dep, Kagışka	*Cenkte çocuklar giysin diye, Cenge*
ketseñ Beecinge	*gidersen Beecin'e*
Kacıbay coogo tiysin – dep,	*Yılmadan düşmana değsin diye,*
Atışına corodum.	*Atışına yordum.*
Enekesi şorduunun	*Zavallı anacığının*
Kadırın kaalap bilsin – dep, Çapçışa	*Kadrini isteyip bilsin diye, Vuruşmaya*
ketseñ Kalçaga	*gidersen Kalça'ya*
Kayran eneñ casagan.	*Aziz anan yapmıştı.*
Eneligin bilgizip,	*Analığını bildirip,*
Enteñdegen çorogo	*Can atan çoroya*
117670 Boz çepkenin kiygizip,	*Boz çepkenini giydirip,*
Kerektüü eneñ Kanıkey	*Gerekli anan Kanıkey'in*
Keremeti uşunday.	*Kerameti işte böyle.*
Semetey cara cegenge	*Semetey yara yediğinde*
Caman kempir birindey,	*Kötü bir kocakarı misali,*
Kabagın tüyüp kırt etpey,	*Kaşını çatıp ses etmeden,*
Kagışkan eren körör – dep,	*Cenk eden yiğit görür diye,*

Casap cürgön munum bar.	*Yapıp durduğum şu var.*
Kayran eneñ bılk etpey,	*Aziz anan kıpırdamadan,*
Anın ar cak cagınan,	*Onun öte yanından,*
Aytıp turgan iş kıyın,	*Söyleyip durduğu iş çetin,*
Asıl eneñ Kanıkey	*Asil anan Kanıkey*
Alıp çıktı bir buyum.	*Alıp çıktı bir nesne.*
Kötörgönü köp balban,	*Kaldıranı nice pehlivan,*
Beren baldar tura tur,	*Yiğit çocuklar, dura dur,*
Beecinge salsañ çoñ cañcal	*Beecin'e salarsan büyük kavga,*
Kagışka kirseñ bir atak,	*Cenge girersen bir şan,*
Kun kubalap, al cerden,	*Kan davası güdüp, o yerden,*
Beecinge salsañ çoñ çatak,	*Beecin'e salarsan büyük fesat,*
Bet alışıp turuşsañ,	*Yüz yüze durursan,*
Ayza menen cete albay,	*Mızrak ile erişemeyip,*
Mıltık menen uruşsañ,	*Tüfek ile vuruşursan,*
Kun kubalap uruşuñ,	*Kan güdüp vuruşman,*
Kulcuñdaşıp turuşuñ,	*Kafa tutup duruşman,*
Altaydan murun men eneñ	*Altay'dan önce ben anan*
Abaylap eçak bilgemin,	*Dikkat edip çoktan bilmiştim,*
Alışka kirseñ arnoogo	*Cenge girersen diye adayıp,*
Tuu tübünö turuşka,	*Tuğ dibinde durmaya,*
Turbay altı ay uruşka	*Durmadan altı ay vuruşmaya*
Bulgaarıga çaptatıp,	*Sahtiyanla kaplatıp,*
Cetse kolgo tiet – dep,	*Yetince ele değer diye,*
Bılkıldatpay orodum,	*Kımıldatmadan sardım,*
Çoguu baykap aluuçu,	*Hep birlikte gözetilip alınacak,*
Altı ayga bolcop koygomun	*Altı aya hesaplayıp koydum,*
Çoguusu menen ok-darı	*Hepsiyle birlikte ok, barut*
Çoñ kurcunga salıluu,	*Büyük heybeye konulu,*
Ata, balam, Külçoro,	*Hey, yavrum, Külçoro,*
Añdabay koysoñ camanat,	*Gafil olursan kötü olur,*
Semetey, Bakay abaña	*Semetey'e, Bakay ağana*
Serpişe ketse çoñ tirek	*Çarpışmaya girse büyük destek,*
Oktu berdim amanat.	*Oku verdim emanet.*
Ayza, dayar mıltıgıñ	*Mızrak, hazır tüfeğin,*
Cerdin üstün çaldırdım,	*Yerin üstünü arattım,*
Maldan alıp baardı,	*Mal verip aldım hepsini,*
Kıdırttım kıyla şaardı.	*Dolaştırdım nice şehri.*

Cerdin üstün çaldırdım,
Buttap altın zer berip,
Çaydoos arzan, çay arzan,
Cetpegen kursak toydurgan,

Yerin üstünü taradım,
Batman batman altın verip,
Çaydanlık ucuz, çay ucuz,
Doymayan karnı doyuran,

Samarkandan aldırdım.
Samarkandın kara kurç –
Kurçun sınap kördürdüm.
Akısına karandın
Dorbolop altın berdirdim.
Kılıç sınıp bırkırap,
Bölökbaydı baş kılıp,
Ustanı cıyıp aldırdım.
Casaarında karanga
On eki köörük saldırdım.
Argın menen kırgızdın
Al köörüktü basuuga,
Bolottun cüzün açuuga
Balbanın cıyıp kaltırdım.
Kıykırgandan kızıgıp,
İçişine balbanga,
Şeker çaykap, bal berdim.
Kıyın kaarduu duşmandı
Kalıñ maydan omurup,
Sarı maydan tomurup,
Suusununa dayardap,
Arak menen kımızdı
Köörçak kılıp çaldırdım,
Kızmat kılgan balbandı
Suusunun mından kandırdım.
Cetimiş arlık kunu bar.
Akısına at berip,
Ayanbastan bat berip,
Kündügünö karandın
Toptop altın zer berip,
Aşatkandan maşattım,
Ayaş ata çoñ usta
Kazınanın kanı ele,
Kasiettüü can ele.

Semerkand'dan getirttim.
Semerkand'ın kara çeliği –
Çeliğini sınayıp gördürdüm.
Hakkına o kara nesnenin
Torba torba altın verdirdim.
Kılıç kırılıp paramparça,
Bölökbay'ı baş kılıp,
Ustaları toplayıp getirttim.
Yapımında o nesneye
On iki körük kurdurdum.
Argın ile Kırgız'ın
O körüğü basmaya,
Çeliğin yüzünü açmaya
Pehlivanını toplayıp bıraktım.
Haykırıştan coşup,
İçmesi için pehlivana,
Şeker ezip, bal verdim.
Çetin, kahırlı düşmanı
Kalın yağdan koparıp,
Sarı yağdan doğrayıp,
İçeceğine hazırlayıp,
Rakı ile kımızı
Karma edip kattırdım,
Hizmet eden pehlivanı
Susuzluğunu bundan kandırdım.
Yetmiş erlik diyeti var.
Hakkına at verip,
Esirgemeden tez verip,
Gündeliğine o karanın
Küme küme altın verip,
Yedirip içirip ustalttım,
Ayaş ata koca usta
Hazinenin hanı idi,
Kutlu bir can idi.

Bölökbayga casattım.	*Bölökbay'a yaptırdım.*
Toltosu altın bolgon kurç	*Baş yuvası altın olan çelik,*
Kapkayda öçün alsın – dep,	*Nerde olsa öcünü alsın diye,*
Koldon tayıp ketpeske	*Elden kayıp gitmesin diye*
Sabına altın taldırdım,	*Sapına altın işlettim,*
Ilayıktap kööhardan	*Uygun düşürüp cevherden*
Art cagına saldırdım.	*Art yanına koydurdum.*
117760 Ar kıl kurçtan bek çoydum,	*Türlü çelikten pek çektirdim,*
Iras kıraan baldarın	*Gerçek kıraan çocukları*
Kagışka baldar alsın – dep, Ilayıktap cürgömün.	*Cenge çocuklar alsın diye, Uygun görüp dururum.*
Kagışkan cerde bülüktü	*Cenk olan yerde kargaşayı*
Kan tögültüp carsın – dep,	*Kan döktürüp yarsın diye,*
Ayzasına berişse	*Mızrağıyla girişseler,*
Aybaltalar bırkırap,	*Ay baltalar paramparça,*
Tizgindeşip kelişse,	*Dizgin dizgine gelseler,*
Kabı kuru kalışsa,	*Kını kuru kalırsa,*
Kayra tartpay uruşup,	*Geri çekilmeden vuruşup,*
117770 Kamçı menen salışsa,	*Kamçı ile girişseler,*
Kımbat baaluu ak tinte	*Paha biçilmez ak tinte,*
Kırışka kıyın çak tinte	*Kırıma çetin, çevik tinte,*
Kızıgışkan duşmanga	*Kızışan düşmana*
Cakındaşa kelgende	*Yakınlaşıp geldiğinde*
Kınınan suurup alsın – dep,	*Kınından sıyırıp alsın diye,*
Kıy süböögö malsın – dep,	*Kaburgaya daldırsın diye,*
Kızıl kanga çömültüp,	*Kızıl kana batırıp,*
Kapkayda kegin alsın dep,	*Nerde olsa öcünü alsın diye,*
Casatıp koygon munum bar.	*Yaptırıp koyduğum şu var.*
117780 Can birge uulum, ugup al...	*Can bir oğlum, dinleyiver...*
Bir şamşardın özündö	*Bir şemşirin kendinde,*
Tizgindeşip kalganda,	*Dizgin dizgine kaldığında,*
Tizeleşe bergende	*Diz dize geldiğinde*
Kınınan suurup alsın dep,	*Kınından sıyırıp alsın diye,*
Kıyın canga küç kelip,	*Çetin cana güç gelip,*
Kızıgışa kelgende	*Kızışıp geldiğinde*
Kıy süböögö malsın – dep,	*Kaburgaya daldırsın diye,*
Karmaşarıñ kakançın	*Tutuşacağın Kakançın,*
Karmaşsa dümök salsın – dep,	*Tutuşursa kargaşa salsın diye,*

Beecinde ölgön erlerdin
Çoñ kalayman saların,
Çındap eçak bilgemin.
Akısına karandın
Altımış baytal berdirip,
Bereninen berdi – dep,

Beecin'de ölen erlerin
Büyük kıyametler salacağını,
Gerçekten çoktan bilmiştim.
Hakkına o karanın
Altmış kısrak verdirip,
Yiğidinden verdi diye,

Beren Bakay, Semetey
Asıl uulum, kanteyin,
Amanat berdim ala bar.
Kında cürsö aktinte,
Kayran candın bolcolu,
Kagışka kirse aktinte
Amanat kandın korgonu.
Men enekeñ beytaalay
Belek kılıp cürgömün,
Bergenim belip biler – dep,
Uusun taap sugargan,
Kınınan suurup karandı
Bekem karmap alar – dep,
Beş tümöndöp kol kelse,
Belgilüü canga mol kelse,
Beypaydı mıktı salsın – dep, Ak tinte dep at koydum,
Bet alışkan duşmandan
Kapkayda kegin alsın – dep,
Bet algan coodon tük kaytpay,
Kolgo alganda berendin
Sunsa kanbayt iç arman.
Beecinge salsañ çoñ cañcal
Bet algan candı kırarbı?
Cay-caraktın baarı şay.
Bul öñdönüp kim cürgön,
Beecinge salsa çoñ dürbön
Uruştu mıktı salsın – dep,
Eçak casap cürgömün.
Enekem beren eken – dep,
Köñülgö meni alsın – dep,
Şiber çapsa calt etken,

Yiğit Bakay, Semetey,
Asil oğlum, ne edeyim,
Emanet verdim, alıp git.
Kında dursa ak tinte,
Aziz canın güvencesi,
Cenge girse ak tinte
Emanet canın korunağı.
Ben, bahtsız anacığın,
Armağan edip dururum,
Verdiğimi bilir beller diye,
Zehrini bulup suvaran,
Kınından sıyırıp o karanı
Sıkıca kavrar diye,
Beş tümen ordu gelse,
Belli cana çok gelse,
Sıkıntıyı sıkı salsın diye, Ak Tinte diye ad koydum,
Yüz yüze gelen düşmandan
Nerde olsa öcünü alsın diye,
Yöneldiği düşmandan hiç dönmez,
Ele aldığında yiğidin,
Saplasa içte ukde kalmaz.
Beecin'e salarsan büyük kavga,
Yöneldiği canı kırar mı?
Silah pusatın hepsi hazır.
Bunun gibi kim gezmiş,
Beecin'e salsa büyük kargaşa,
Savaşı sıkı salsın diye,
Çoktan yapıp dururum.
Anacığım yiğitmiş diye,
Gönlüne beni alsın diye,
Ot biçse şimşek çakan,

Taştan kayra tartpagan,
Şilteşten kayra kaytpagan,
Almaz kursak aybalta
Aykırıp coogo şiltese
Mizi çoktoy kızargan,
Ayabay şiltep ciberse
Kere karış uzargan,
Uu menen sugartıp,
Uulap catıp kızartkan,
Uruşka kirse kubantkan.
Aşagandan maşagan,
Tabılbas bolot kara kurç
Oşondon cuurup casatkan.

Cuurganda karandı
Balbandar çıdap turbagan,
Karsıldatıp sokkondo
Barskan, döşü kıyragan.
Sabına altın tolgogon,
Colu bolgon karandı
Coo cagına corogon.
Toltogo altın saldırgan,
Tökör usta Bölökbay
Şiltegende cön ele
Adamdın canın çıgargan.
Beren uulum Külçorom,
Beliñerge çalgıla.
Belek kılıp algıla!
Beypaydı mıktap salgıla!
Beecinge cañcal kılarbı,
Eçak ele bilgemin,
Kakançı oñoy el emes.
Ilayıktap coo cabdık
Kiçi kazat çoñ atak –
Beecinge salsañ çoñ çatak
Bet alışıp kelgende
Beypayıñdı bilgemin.
Ilayıktap baarıña,
Iraası Bakay karıña,

Taştan geri dönmeyen,
Savuruştan geri kaçmayan,
Elmas karınlı ay balta,
Haykırıp düşmana savursa
Ağzı kor gibi kızaran,
Esirgemeden savuruverse
Gerile karış uzayan,
Zehir ile suvarıp,
Zehirleye zehirleye kızartan,
Savaşa girse sevindiren.
Pişe pişe ustalaşan,
Bulunmaz çelik, kara kurç,
Ondan yoğurup yaptırmış.

Yoğururken o karanı
Pehlivanlar dayanamamış,
Çatırdatıp dövdüğünde
Balyoz da örs de kırılmış.
Sapına altın burmuş,
Yolu açık o karanı
Düşman yanına yormuş.
Baş yuvasına altın koydurmuş,
Topal usta Bölökbay,
Savurduğunda düpedüz
İnsanın canını çıkarmış.
Yiğit oğlum Külçoro'm,
Belinize kuşanın.
Armağan edip alın!
Sıkıntıyı sıkıca salın!
Beecin'de kavga kopar mı,
Çoktan beri bilmiştim,
Kakançı kolay halk değil.
Uygun görüp cenk pusatı,
Küçük gaza, büyük şan –
Beecin'e salarsan büyük fesat,
Yüz yüze geldiğinde
Sıkıntını bilmiştim.
Uygun görüp hepinize,
Doğrusu Bakay ihtiyarına,

Ilayıktap cürgömün.
Karmaşkanı kakançın
Kayrattı mıktap salsın – dep,
Enekemdin cabdık – dep,
Mura kılıp alsın – dep,
Kılıp cürgön munum bar.
Kıraanım, uulum, ugup al.
Altın caak aybalta

Uygun düşürüp dururum.
Tutuşacağı Kakançın,
Yiğitliği sıkı salsın diye,
Anacığımın pusatı diye,
Miras edinip alsın diye,
Yapıp durduğum şu var.
Kıraanım, oğlum, dinleyiver.
Altın yanaklı ay balta,

Sabına altın burdurdum.
Büldürgösün tasmadan
Burup mıktap taktırdım,
Eç bir canga körsötpöy
Karan kalgan cılastı
Kazınaga baktırdım.
Bulgaarıga kaptatıp,
Asemdetip saptatıp,
Törtööñörgö tört balta
Törödön kalgan belektir.
Muraaga munu alsın – dep,
Cañcaldı mıktap salsın – dep,
Törtööñörgö tört balta –
Ilgerki ketken şerlerdin
Zayıpuruş erlerdin
Kapkayda kegin alsın – dep,
Beecinge salsa çoñ cañcal
Çalkalagan Beecinge
Çañ salarıñ bilgemin.
Törtööñörgö tört bolot
Ilayıktap cürgömün.
Aybalta cayı uşunday –
Ay cazasa at berdim
Casagandın akısı
Mizine albars kerdirip,
Adırdagı miñ baytal
Akısı uşu bolot – dep,
Ustalarga berdirdim.
Karan kalgan baltanın
Kaysı dartın aytayın.

Sapına altın burdurdum.
Bileklik bağını kayıştan
Burup sıkıca taktırdım,
Hiçbir cana göstermeden
Kahrolası o nesneyi
Hazinede baktırdım.
Sahtiyana kaplatıp,
Süsletip saplatıp,
Dördünüze dört balta,
Beyden kalan armağandır.
Mirasa bunu alsın diye,
Kavgayı sıkıca salsın diye, Dördünüze dört balta –
Eskiden göçen arslanların,
Zayıpuruş erlerin,
Nerde olsa öcünü alsın diye,
Beecin'e salsa büyük kavga,
Kurumlanan Beecin'e
Toz koparacağını bilmiştim.
Dördünüze dört çelik,
Uygun görüp dururum.
Ay baltanın hâli işte böyle –
Ayını işleyene at verdim,
Yapanın hakkı olarak,
Ağzına elmas çelik gerdirip,
Kırlardaki bin kısrak
Hakkı işte bu olur diye,
Ustalara verdirdim.
Kahrolası baltanın
Hangi derdini söyleyeyim.

Kömürünö çıdabay,
Köpkök tokoy coyuldu,
Köörügünö çıdabay
Köp bukalar soyuldu.
Sugatına çıdabay,
Kaynar bulak sooldu.
Uçu mıktı bolsun – dep,
Ulandı kurçtan çıgargan.
Tiygeninin baarısı
Tirüü kalbay ölsün – dep,
Acıdaardın uusuna

Kömürüne dayanamayıp,
Yemyeşil orman yok oldu,
Körüğüne dayanamayıp
Nice boğalar boğazlandı.
Suvatına dayanamayıp,
Kaynar pınar kurudu.
Ucu sağlam olsun diye,
Gövdesini çelikten çıkarmış.
Değdiğinin hepsi
Diri kalmadan ölsün diye,
Ejderhanın zehrine

Asıl usta Bölökbay
Altımış colu sugargan.
Tiygen ceri tim kalbay,
Kabıldap ketip ölsün – dep,
Anın köz caşına sugargan.
Sabına altın kerdirgen,
Casoosun mıktay berdirgen.
Uñgusunun közünö
Altından mıktap saldırgan,
Aykalışkan coo kelse
Adamdın meerin kandırgan.
Ilayıktap casagan,
Alganda bolboyt tük arman
Berender saga casagam.
Uşu bergen aybalta
Beliñe kınay çalıñız,
Beren uulum, momunu
Berenim enem berdi – dep,
Belekke alıp barıñız –
Dep, öşöntüp, Kanıkey
Aybaltanı berdi ele,
«Enekem beybak eken – dep,
Külçoro kıraan kördü ele.
Bitiñ bittep kalbaska
Bit kiyimiñ bir bölök,
Kuşuñ kuştap ketpeske
Kuş kiyimiñ bir bölök.

Asil usta Bölökbay
Altmış kez suvarmış.
Değdiği yer sağ kalmadan,
Kabarıp gidip ölsün diye,
Onun gözyaşına suvarmış.
Sapına altın gerdirmiş,
Donanımını sıkı verdirmiş.
Yuvasının gözüne
Altından çivi çaktırmış,
Sarmaş dolaş düşman gelse
İnsanın gönlünü kandıran.
Uygun düşürüp yapmış,
Alınca hiç ukde kalmaz,
Yiğitler, size yaptım.
Şu verdiğim ay baltayı
Belinize sıkıca kuşanınız,
Yiğit oğlum, şunu
Yiğit anam verdi diye,
Armağan olarak alıp gidiniz –
Deyip, öylece, Kanıkey
Ay baltayı vermişti,
«Anacığım bahtsızmış» deyip,
Kıraan Külçoro görmüştü.
Bitin üreyip kalmasın diye
Bit giyimin ayrı bölük,
Kuşun tüneyip gitmesin diye
Kuş giyimin ayrı bölük.

Özü bolso kiysin – dep,
Kacıbay coogo tiysin – dep,
Enesinin kadırın
Sultan uulum bilsin – dep,
Beecinge salsa çoñ cañcal
Erenderge casadım
On eki köynök, on dambal,
Iç kiyimiñ mındayça.
Çalıyar cetpes Beecinge
Çalışka kiyip barsın – dep,

Kendisi olsa giysin diye,
Yılmadan düşmana değsin diye,
Anasının kadrini
Sultan oğlum bilsin diye,
Beecin'e salsa büyük kavga,
Erenlere yaptım
On iki gömlek, on don,
İç giyimin işte böyle.
El erişmez Beecin'e
Cenge giyip varsın diye,

Dümöktü tüptüz salsın – dep,
Alban türlüü eli bar,
Bargan can tartpas Beecinge
Aşkere salgan çebi bar.
Müşküldü mıktap salsın – dep, Ayta bersek tügönbös,
Kaldaydın uulu kapırga,
Kayratı toluk, zaarı küç,
Kan Koñurbay baatırga
Mañdaylaşa kalsın – dep,
Kızıkkan coogo momintip,
Kırgındı kımbat salsın – dep, Bitiñ-bittep ketpeske
Mañdaylaşıp turuşsa,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşsa,
Aykırıp ayza salışsa,
Cerden munar kan çıgıp,
Bet alışıp salışsa,
Ayzalaşıp turuşup,
Amanat candı kıyışıp,
Adamdı çımçık körböstön
Çımırkanıp uruşup,
Mañdaylaşa kalışsa
Mıltık atıp, caa tartıp,
Bılçıldaşıp salışsa,
Caanın ogu dırkırap,
Tiygen ceri bırkırap,

Kargaşayı dümdüz salsın diye,
Türlü türlü halkı var,
Varan can dönmez Beecin'e,
Apaçık kurulmuş kalesi var.
Müşkülü sıkıca salsın diye, Söyleye dursak tükenmez,
Kalday'ın oğlu kâfire,
Gayreti tam, zehri güçlü,
Han Koñurbay bahadıra
Karşı karşıya gelsin diye,
Kızışan düşmana böylece,
Kırgını ağır salsın diye, Bitin üreyip gitmesin diye
Karşı karşıya dursalar,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çatır vuruşsalar,
Haykırıp mızrak salsalar,
Yerden buğu gibi kan çıkıp,
Yüz yüze girişseler,
Mızraklaşıp duruşup,
Emanet cana kıyışıp,
İnsanı serçe saymadan,
Gerinip güçlenip vuruşup,
Karşı karşıya kalsalar,
Tüfek atıp, yay çekip,
Ete kemiğe girişseler,
Yayın oku vızıldayıp,
Değdiği yer paralanıp,

Kan tögülsö şırkırap,
Kemegedey bir caydı
Kese çaap oysun – dep,
Kemini uşul bolsun – dep,
Kiyimin çeçpey koysun – dep,
Bu kadırın bilgemin,
Kagışıp cürüp çöldö ölsö,
Aşuusu biyik belde ölsö,
Karmaşka kirgen dalaydın
Adatı uşul bolsun – dep,
Kılgan kiyimim munum bar,
Kımbatım uulum, ugup al.
Beecin oñoy cer emes,
Betteşip ceñer el emes.
Kakandın curtu kalıñ curt,
Köptügün körsöñ kara kurt.

Kan dökülse şarıldayıp,
Ocak çukuru gibi bir yeri
Kesip biçip oysun diye,
Eksiği işte bu olsun diye,
Giysisini çıkarmadan koysun diye,
Bu kadrini bilmiştim,
Cenk ede ede çölde ölse,
Aşıtı yüksek belde ölse,
Cenge giren nicelerin
Âdeti işte bu olsun diye,
Yaptığım giysim şu var,
Kıymetlim oğlum, dinleyiver.
Beecin kolay yer değil,
Yüzleşip yenilir halk değil.
Kakan'ın yurdu kalabalık yurt,
Çokluğunu görsen kara kurt.

Çoñ-Beecindin kebi bar.
Beecinge bolcop casagan
Enekeñdin kiymi bar.
Karmaşta karap kim turuş,
Kakanga salsañ çoñ uruş
Ilayık tonum munum bar.
Irasın uulum, ugup al.
Çalıyar cetpes Çoñ-Beecin
Çark cetişpey kalışsa
Topondoy kaptap Çoñ-Beecin
Tozoktu toluk salışsa
Al-kubatı kaçar – dep,
Cañcaldaşkan baldardın
Azıgı bolor açar – dep,
Şaymanı ketip, karnı açsa,
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndürdöy bölök ok atıp,
It oorusun karmatıp,
Kırk uruu kıtay Beecindin
Koyboy kolun caynatıp,
Kırgındı kızık salganda,
Kıcıldagan köp mancuu

Çoñ-Beecin'in sözü var.
Beecin'i hesaplayıp yaptığı
Anacığının giysisi var.
Cenkte bakıp kim durur,
Kakan'a salarsan büyük savaş,
Uygun kürküm şu var.
Doğrusunu oğlum, dinleyiver.
El erişmez Çoñ-Beecin,
Çareleri yetmez kalsalar,
Tufan gibi kaplayıp Çoñ-Beecin
Cehennemi tam salsalar,
Gücü kuvveti kaçar diye,
Kavgaya giren çocukların
Azığı olur, acıkır diye,
Takatı gidip, karnı acıksa,
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi başka ok atıp,
İt hastalığına tutturup,
Kırk boy Hıtay Beecin'in
Komadan ordusunu kaynatıp,
Kırgını kızgın saldığında,
Kaynaşan nice Mançu

Tegerektep alganda
Er azıksız bolot – dep,
Ceti cıl içse tügöngüs
Men enekeñ Kanıkey
Külazık kamdap cürgömün.
Orunboor menen Margalañ,
Ortosu Kokon, Samarkan
Maldan alıp baardı,
Kıdırtıp kıyla şaardı,
Cetik atañ barında
Cekeyboz tondu kiygizip,
Celgenine cel cetpes,

Çepeçevre aldığında
Er azıksız kalır diye,
Yedi yıl içse tükenmez,
Ben anacığın Kanıkey,
Külazık hazırlayıp dururum.
Orunboor ile Margalañ,
Ortası Kokon, Samarkan,
Mal verip aldım hepsini,
Dolaştırıp nice şehri,
Yetkin baban varken
Cekeyboz kürkü giydirip,
Yelişine yel yetmez,

Çölgö kirse çöölükbös,
Adırga salsa arıbas,
Taşka salsa taygılbas,
Muzga cürsö muñkaybas,
Çölgö salsa suusabas,
Buylası altın ilingen,
Çu koygondo cön ele
Tört ayaktuu aybandan
Külüktügü bilingen.
Körgöndö abiyir cabılgan,
Beren kökcal ataña
Mediyan çöldön tabılgan
Calpak örköç kara nar
Töödön külük Celmayan,
Celmayandı mingizip,
Celdetten tandap cürgüzüp,
Kubattanıp alsın – dep,
Kırk çoronun içinen
Bekerge karap kalbasın,
Artık eptüü ıktuudan,
Altımış çoro içinen
Er Serekti şayladım.
Too-toolotup sıdırtıp,
Kulak ugup, köz körgön
Cerdi koyboy kıdırtıp,
Cetiktep kuba kandırıp,

Çöle girse bunalmaz,
Kıra sürsen yorulmaz,
Taşa sürsen kaymaz,
Buzda yürüse tökezlemez,
Çöle sürsen susamaz,
Yuları altın takılı,
Deh deyince düpedüz
Dört ayaklı hayvandan
Yürüklüğü belli olan.
Görenin gözü kamaşan,
Yiğit bozkurt babana
Mediyan çölünde bulunan,
Yassı hörgüçlü kara ner,
Deveden yürük Celmayan,
Celmayan'a bindirip,
Hızlılardan seçip sürdürüp,
Kuvvetlenip alsın diye,
Kırk çoronun içinden
Boşuna bakıp kalmasın,
Pek becerikli, yatkın olandan,
Altmış çoro içinden
Er Serek'i seçtim.
Dağ dağ dolaştırıp,
Kulak duyup, göz gören
Yeri komadan gezdirip,
Adamakıllı koşturup,

Cerdin cüzün çaldırıp,	*Yerin yüzünü taratıp,*
Aralga neçen mee çöp,	*Adada biten nice mee otu,*
Alban türlüü darıdan	*Türlü türlü ilaçtan*
Külazıktı aldırdım.	*Külazığı aldırdım.*
Baarı-cogun koşturup,	*Varı yoğu kattırıp,*
Çar darılap saldırdım.	*Çepeçevre ilaçlayıp koydurdum.*
Çabışka mıktap tüşsün – dep,	*Cenge sağlamca girsin diye, Yalnızlarım*
Calgızdarım amanat!	*emanet!*
Çaalıgıp ketken cerinde	*Yorgun düştüğü yerde*
118060 Çaykap baldar içsin – dep,	*Çalkayıp çocuklar içsin diye,*
Ceti ay kütüp cürörmün,	*Yedi ay bekleyip dururum,*
Tartıp iyse iç muzdap,	*İçiverse içi serinler,*
Oorugan cer basılgan.	*Ağrıyan yer yatışır.*
Çaykap tartıp ciberse,	*Çalkalayıp içiverse,*
Umaçtay köz açılgan.	*Umaç gibi göz açılır.*
Kabın sonun orogon,	*Kabını güzelce sarmış,*
Kazatka mıktap corogon	*Gazaya sıkıca yormuş,*
Kaalap bergen külazık	*İsteyip verdiği külazık,*
Kanıkey berer munum bar,	*Kanıkey'in verdiği şu var,*
118070 Kadırman baldar, ugup al.	*Değerli çocuklar, dinleyiver.*
Kündöp-tündöp turuşsañ,	*Gündüz gece dursanız,*
Küpüldöşüp uruşsañ,	*Gümbürdeşip vuruşsanız,*
Ölbögöndön kalışsañ,	*Ölmeyip sağ kalsanız,*
Ölçöösüz altı ay salışsañ,	*Ölçüsüz altı ay çarpışsanız,*
Bılkıldak kuuray bışkıça,	*Yumuşacık kuray pişene dek,*
Mıyzam külü uçkuça,	*Mıyzam külü uçana dek,*
Mıktap altı ay salışsa,	*Sıkıca altı ay çarpışsalar,*
Çarçaganda kökcaldar	*Yorulunca bozkurtlar*
Cayluu cerge tursun – dep,	*Rahat yerde dursun diye,*
118080 Enesi bergen külazık	*Anasının verdiği külazık,*
Çaykap munu içsin – dep,	*Çalkayıp bunu içsin diye,*
Kubara talak Beecinge	*Yüzü sararası Beecin'e*
Koluñdu mıktap salsın – dep,	*Ordunu sıkıca salsın diye,*
Arnagan munum bar,	*Adadığım şu var,*
Kımbatım baldar, ugup al!	*Kıymetlim çocuklar, dinleyiver!*
Çoguu boydon bekitip,	*Toptan hâliyle pekiştirip,*
Çoñ kurcundun tübünö	*Büyük heybenin dibine,*
Meenet katın, men eneñ	*Mihnetli kadın, ben anan,*

Belekke bergen külazık
Berenim baldar, ugup al,
Emi balam, Külçoro,
Salamat barıp, sak kelgin,
Karganda kayran eneñdi
Sarooru kılbay bat kelgin!
Aldırıp salsañ camanat,
Caratılış Kudayga
Cetimder kaçan kelet – dep,
Cetinçi ayda kelbeseñ
Men kara bet beytaalay
Acaldan murun ölörmün!
Kagışıñ Beecin ir bolsun,
Kagılayın cetimder,

Armağan verdiğim külazık,
Yiğitlerim, çocuklar, dinleyiver,
Şimdi yavrum, Külçoro,
Selametle varıp, sağ gel,
Kocayınca aziz ananı
Tasaya salmadan tez gel!
Yitiriverirsen adı kötü,
Yaradan Kuday'a,
Yetimler ne zaman gelir diye,
Yedinci ayda gelmezsen,
Ben kara yüzlü bahtsız,
Ecelden önce ölürüm!
Cengin Beecin'e yaman olsun,
Kurbanınız olayım yetimler,

Kagışıñ curtka düñ bolsun! Coocaragın kamdanıp,
Kaçırıp saygan duşmanıñ
Sanatı tuura miñ bolsun
Ayzaga takkan celekter,
Kıraandan kalgan belekter
Kılıçın kıya baylanıp,
Kabarıñ curtka düñ bolsun
Zıñgırap çoro kenebey,
Kagışkan ceriñ tüz bolsun! Ölüm menen acaldı
Artta kalgan adamga
Unutulgus iş bolsun
Işiñdi Aldam oñdosun,
O düynö ketken erlerdin,
Balanı körüp alganda,
Zayıpuruş şerlerdin,
Arbagı seni koldosun!»
Dep, öşöntüp, Kanıkey,
Bilbegendi bilgizip,
Mintip turdu balaga,
Tuybagandı tuyguzup,
Tuura şerdik kepti aytıp,
Kanıkey baştap karıya

Cengin yurda ün olsun! Cenk pusatını kuşanıp,
Saldırıp deştiğin düşmanın
Sayısı tam bin olsun,
Mızrağa takılan flamalar,
Kıraandan kalan armağanlar,
Kılıcını yan kuşanıp,
Haberin yurda ün olsun,
Dimdik çoro aldırmadan,
Cenk ettiğin yer düz olsun! Ölüm ile eceli

Ardda kalan insana
Unutulmaz iş olsun,
İşini Allah'ım onarsın,
Öbür dünyaya göçen erlerin,
Çocuğu görüp aldığında,
Zayıpuruş arslanların,
Ruhu seni kollasın!»
Deyip, öylece, Kanıkey,
Bilmediğini bildirip,
Böyle söyledi çocuğa,
Sezmediğini sezdirip,
Dosdoğru erlik sözü söyleyip,
Kanıkey önde, yaşlılar

Kırgın bolçu epti aytıp,
Kol kötörüp burkurap,
Dalay müşkül, dalay oor,
Kadırdı bilgen katın-kız,
Asıl eneñ Kanıkey
Alban türdüü kepti aytıp,
Er ölgöndöy çurkurap.
Ok ötpös tonun kiygizip,
Balanın cayı momunday,
Ordodo ıylap turdu ele.
Almambet uulu Külçoro,
Temir taman üzöñgü
Teppey çurap mindi emi.
Tekşi bolot ok ötpös,
Külçoro beren kiydi emi.
Argıtıp çurkap aruulap,
Kagışçu kiymin kiyinip,
Kabagım-kaşım debesten,
Kaşkaya külüp süyünüp,
Kırgın kiymin kiyinip,
Kız koynuna cön ele,
Küyöölöp barçu nemedey,
Kımıldap külüp süyünüp.
Külüp süylöp kaşkañdap,
Külümsüröp tastañdap,
Cay-caragın baylanıp,

Olacak kırgının yolunu söyleyip,
El kaldırıp hıçkırıp,
Nice müşkül, nice ağır,
Kadir bilen kadın kız,
Asil anan Kanıkey
Türlü türlü söz söyleyip,
Er ölmüş gibi çığrışıp.
Ok geçmez kürkünü giydirip,
Çocuğun hâli işte şöyle,
Ordada ağlayıp durmuştu.
Almambet oğlu Külçoro,
Demir tabanlı üzengiye
Basmadan sıçrayıp bindi şimdi.
Baştan başa çelik, ok geçmez,
Yiğit Külçoro giydi şimdi.
Atını salıp dörtnala koşturup,
Cenklik giysisini kuşanıp,
Kaşımı gözümü demeden,
Işıl ışıl gülüp sevinip,
Kırgın giysisini giyinip,
Kız koynuna düpedüz
Güveyliğe varır gibi,
Kıpırdayıp gülüp sevinip.
Gülüp söyleyip kurulup,
Gülümseyip çalımlanıp,
Silah pusatını bağlanıp,

Töbökeldep Külçoro
Toktono albay ayza alıp.
Coo-caragın şaylanıp,
Buçkagına teñebey,
Erdik menen kesirdi
Bergen eken çenebey.
Kayra keler beken – dep,
Kızıldı kiygen kız ıylap,
Keleñker sooru ayça bel
Kelinden suluu köp ıylap,
Kayra tartıp Talaska
Keler beken – dep ıylap.

Tevekkül deyip Külçoro,
Duramayıp mızrak alıp.
Cenk pusatını kuşanıp,
Tırnak ucuna denk saymayıp,
Yiğitlik ile kibiri
Vermiş meğer ölçüsüz.
Geri gelir mi ola diye,
Kızıl giyen kız ağlayıp,
İpek sağrılı, ayça belli,
Gelinden güzeli çok ağlayıp,
Geri dönüp Talas'a
Gelir mi ola diye ağlayıp.

Kelbey kalçu nemedey,
Sapatı altın ton kiyip,
Suurday sur at minip,
Suluu çiykil Külçoro,
Kıygaçtatıp tulpardın
Kıl kuyrugun şart tüyüp.
Oncoñdotup cılastı,
Ok ötpögön sur cabuu –
On tört atka kup cabuu,
Oşonu menen cabuulap.
Beş maal oñdop tokutup,
Almambet uulu Külçoro
Bedeli candı çoçutup.
Çımçık uçpas keñ saydan,
Coo kutulbas ayzadan.
«Ay, eneke, Kanıkey,

Gelmeyecekmiş gibi,
Değeri altın kürk giyip,
Suur gibi boz at binip,
Güzel, al yanaklı Külçoro,
Çaprazlayıp tulparın
Kıl kuyruğunu sımsıkı düğümleyip.
Hoplatıp o kahrolasıyı,
Ok geçmeyen boz örtü –
On dört ata tam örtü,
Onunla örtüleyip.
Beş kez düzeltip eyerletip,
Almambet oğlu Külçoro,
Nice canı ürkütüp.
Serçe uçmaz geniş vadiden,
Düşman kurtulmaz mızraktan.
«Ay, anacığım, Kanıkey,

Karmaş kılsa Kakandı
Körgönü ketip baratam,
Kaza bolsom Beecinde
Ölgönü ketip baratam.
Ayza karmap, top buzup,
Dagdır cetse okko uçup.
Kündöp-tündöp sayışıp,
Kürsüldöşüp körömün.
Acal dagdır kün bütsö
Çoñ-Beecinde ölömün.
Ölböy cürsö kurgan baş,
A düynö ketken atamdın
Kunun kuup kelemin.
Mingen atım Surkoen,
Kıyşaytıp oozun buramın,
Kıcıldagan mancuuga
Kıykırıp ayza sunamın.
Belesten tozom köçümdü,
Beyli kara Kalçadan
Uşuntip alam öçümdü.
Eski cara kartımdı
Keçildin kanı Koñurbay

Kakan ile tutuşmayı
Görmeye gidiyorum,
Kazaya uğrarsam Beecin'de
Ölmeye gidiyorum.
Mızrak tutup, alay bozup,
Kader erişirse oka uçup.
Gündüz gece mızraklaşıp,
Gümbürdeşip görürüm.
Ecel, kader, gün biterse,
Çoñ-Beecin'de ölürüm.
Ölmeyip kalsa şu zavallı baş,
Öbür dünyaya göçen babamın
Kanını güdüp gelirim.
Bindiğim atım Surkoen,
Eğdirip ağzını bururum,
Kaynaşan Mançu'ya
Haykırıp mızrak uzatırım.
Tepeden keserim göçünü,
Huyu kara Kalça'dan
Böylece alırım öcümü.
Eski yara kabuğumu,
Keçil'in hanı Koñurbay,

Ölbösöm alam dartımdı.	*Ölmezsem çıkarırım derdimi.*
Beş arkar cıldız batkıça	*Beş Arkar yıldızı batana dek*
Beş kayra colu emizgen	*Beş kez dönüp emziren*
Berenim enem Kanıkey,	*Yiğidim anam Kanıkey,*
Bek dümök ayttım ugup al.	*Pek çetin söz söyledim, dinleyiver.*
Caratkan çiyse dagdırdı	*Yaradan yazarsa kaderi,*
Körgönü ketip baratam.	*Görmeye gidiyorum.*
Caynagan kıtay mancuudan	*Kaynayan Hıtay Mançu'dan,*
Dagdır kaza kün bütsö	*Kader, kaza, gün biterse,*
118210 Ölgönü ketip baratam!	*Ölmeye gidiyorum!*
Kaynagan kıtay kalkına	*Kaynayan Hıtay halkına,*
Oşo kalktı suragan	*O halkı yöneten,*
Karuusu toluk kapırga,	*Gücü kuvveti tam kâfire,*
Kan Koñurbay baatırga,	*Han Koñurbay bahadıra,*
Karmaşkanı baratam.	*Tutuşmaya gidiyorum.*
Çın darmanım bar bolso,	*Gerçek dermanım varsa,*
Çımaçınga Beecinge	*Çın-Maçın'a, Beecin'e*
Çındap ayza sunamın,	*Gerçekten mızrak uzatırım,*
Kakançıga dıñşaga	*Kakançı'ya, Dıñşa'ya*
118220 Kaçırıp ayza sunamın,	*Saldırıp mızrak uzatırım,*
Erdi namızga caratkan	*Eri namus için yaratan,*
Karmaşarım Koñurbay	*Tutuşacağım Koñurbay,*
Kan tökpöy kantip turamın.	*Kan dökmeden nasıl dururum.*
Kanıkey bergen kök kurcun,	*Kanıkey'in verdiği gök heybe,*
Atandık emes lök kurcun,	*Alelâde değil, lök heybe,*
Boosu tanap, oozu bek,	*Bağı urgan, ağzı sıkı,*
Bolcolu cok çoñ kurcun.	*Ölçüye gelmez büyük heybe.*
Akkañkıga saldı ele,	*Akkañkı'ya koymuştu,*
Kanıkeyden bata alıp,	*Kanıkey'den dua alıp,*
118230 Beecindi közdöy attanıp,	*Beecin'e doğru atlanıp,*
Kapalanıp artınan,	*Kederlenip ardından,*
Kankor sultan abası	*Hunhar sultan ağası*
Semeteydin dartınan,	*Semetey'in derdinden,*
Attanıp çıktı Talastan,	*Atlanıp çıktı Talas'tan,*
Al künü Çoro col cürüp,	*O gün Çoro yol yürüyüp,*
At ayabay mol cürüp,	*Atı esirgemeden bol yürüyüp,*
Kündöp-tündöp col cürüp,	*Gündüz gece yol yürüyüp,*
Küdörün üzböy mol cürüp.	*Umudunu kesmeden bol yürüyüp.*

Aydap alıp kayran şer
Ayçöröktün artınan,
Aşuu aşıp, toktoboy
Semeteydin dartınan.
Külçoro tınbay col cürüp,
Külüktü ayabay mol cürüp,
At boluşun sıdırıp,
Asmandap uçup Ayçürök,
Cerdin üstün Külçoro,
Surkoen menen kıdırıp.
Tuyagı cerge ilinip,
Tulpardık sını bilinip.
Çurkaganda Surkoen,
Ombul-dombul tüyülüp,
Oñko atkanday süyünüp.
Eñgil-deñgil tüyülüp,
Eñke atkanday süyünüp.
Öñ kubulup bölünüp,

Sürüp alıp aziz arslan,
Ayçürök'ün ardından,
Aşıt aşıp, durmadan,
Semetey'in derdinden.
Külçoro dinmeden yol yürüyüp,
Yürüğü esirgemeden bol sürüp,
Atın gücünü sıyırıp,
Göklere uçup Ayçürök,
Yerin üstünü Külçoro
Surkoen ile gezip.
Tırnağı yere ilişip,
Tulparlık vasfı bilinip.
Koştuğunda Surkoen,
Hopur hopur toplanıp,
Aşık dik oturmuş gibi sevinip.
İnişli çıkışlı toplanıp,
Eñke atmış gibi sevinip.
Rengi değişip başkalaşıp,

Kaarlanıp Külçoro
Arıslanday türü körünüp.
Aşuu aşıp, taş basıp,
Abakem kanday boldu – dep,
Akılınan bek şaşıp.
Astı menen Külçoro
Ayabay cürüp aldı emi,
Kukuluktap, kuu bolup,
Ayçürök uçup aldı emi.
Karkıranın betine,
Kara-Sazdın çetine
Keretin kenen bilgizgen,
Keñeş tapçu Bıytıñı,
Kanatına mingizgen.
Karkıranın Kara-Saz,
Kara-Sazga barganda
Çın uçmak bolup kamınıp,
Bıytısına calınıp.
«Kagılayın Bıytı can,
Köp süylöşsök kumarlaş,

Kahırlanıp Külçoro,
Arslan gibi görünüp.
Aşıt aşıp, taş basıp,
Ağam nasıl oldu diye,
Aklından pek şaşıp.
Yerden, alttan Külçoro
Esirgemeden yürüyüverdi şimdi,
Kuğuruklayıp, kuğu olup,
Ayçürök uçuverdi şimdi.
Karkıra'nın yüzüne,
Kara-Saz'ın ucuna,
Kerametini geniş bildiren,
Öğüt bulur Bıytı'sını
Kanadına bindirmişti.
Karkıra'nın Kara-Saz'ı,
Kara-Saz'a vardığında
Gerçekten uçmaya davranıp,
Bıytı'sına yalvarıp.
«Kurban olayım Bıytı can,
Çok konuşsak can yoldaşı,

Kebibiz birge kurbaldaş,
Aman bolso zor törö,
Esen bolso çoñ törö.
Keremettüü Bıytı can,
Kasietim bilgizem.
Kırkı kelin, kırkı kız,
Kıyın sanı tak seksen,
Agaça kelin, cuban kız,
Bıytım saga bilgizem.
Tölgö tartar Tölögüm,
Tölgöñdü tartsañ körömün.
Iras bolsoñ sen Bıytı,
Keregiñ azır körömün.
Caman bolso al töröm,
Kaardı katuu baştaymın,
Caman bolup bet tıtsañ,
Berenim ölüp kan cutsam,
Bu talaaga taştaymın.
Tulparga salgan örönü,

Aylanayın Bıytı can,
Aman-esen bir Kuday,
Körgözör beken törönü.
Keñ tilekti bek kılıp,
Keretiñde bile ber.
Men kayrılıp tartkıça,
Coluguşup kaytkıça
Kemirçek kazıp cürö ber!
Aman bolso çoñ töröm,
Çoñ cakşılık köröbüz.
Caman bolso Semetey,
Tak ekööbüz ölöbüz!..» –
Dep, öşöntüp Ayçürök,
Uçup coldu baştadı.
Kara-Sazdın boyuna,
Karkıranın oyuna,
Meenet katın Ayçürök
Belek kılıp al cayga
Bıytı candı taştadı.

Sözümüz bir, yaşıtız biz,
Sağ olsa ulu töre,
Esen olsa büyük töre.
Kerametli Bıytı can,
Kutlu sırrımı bildiririm.
Kırkı gelin, kırkı kız,
Tam sayısı seksen,
Hanım gelin, taze kız,
Bıytı'm, sana bildiririm.
Fala bakan Tölög'üm,
Falını açarsan görürüm.
Gerçeksen sen Bıytı,
Gereğini şimdi görürüm.
Kötü olduysa o törem,
Kahrı katı başlatırım,
Kötü olup yüz yırtarsan,
Yiğidim ölüp kan yutarsam,
Bu ovaya bırakırım.
Tulpara serilen örtüyü,

Kurban olayım Bıytı can,
Bir Tanrı sağ esen
Gösterir mi ola töreyi.
Geniş dileği pek kılıp,
Kerametinle biledur.
Ben dönüp gelene dek,
Buluşup dönene dek,
Kıkırdak eşeleyip yürüyedur!
Sağ olsa büyük törem,
Büyük iyilik görürüz.
Kötü olduysa Semetey,
Tam ikimiz ölürüz!..» –
Deyip, öylece Ayçürök,
Uçup yola koyuldu.
Kara-Saz'ın boyuna,
Karkıra'nın çukuruna,
Mihnetli kadın Ayçürök,
Armağan edip o yere
Bıytı canı bıraktı.

Akkuu bolup kukuldap,
Too butkuldu sıdırdı,
Tolup catkan kança cay
Biröön koyboy kıdırdı.
Çarçabastan talıkpay,
Budurdu uçup bakalap,
Munarık çöldü cakalap,
Eçki-Ölböstün eki çat,
Eñkeyip uçup sıdırıp,
Üç-Cırgalañ, Çoñ-Köñüz,
Boyu menen kıdırıp,
Ayçürök kirip bardı ele,
Cerin körüp kubanıp,
Ceñekeñ karap tañ kalıp.
Özön koygon talaaga
Kaykalap kırgız konsoçu,
Almaluu bulak keñ özön,
Ataganat sonun cay,
Bizdin caylar bolsoçu,
Cer soorusu turbaybı,

Akkuğu olup kuğuruklayıp,
Dağ eteğini sıyırdı,
Dolup yatan nice yeri
Birini komadan gezdi.
Yorulmadan usanmadan,
Tepecikleri uçup aşarak,
Puslu çölü yanlayıp,
Eçki-Ölbös'ün iki kavşağı,
Eğilip uçup sıyırıp,
Üç-Cırgalañ, Çoñ-Köñüz,
Boyunca gezip,
Ayçürök girip varmıştı,
Yerini görüp sevinip,
Yengeciğin bakıp şaştı kaldı.
Irmaklı şu ovaya
Salınarak Kırgız konsaydı,
Elmalı pınar, geniş vadi,
Ah ne güzel yer,
Bizim yerler olsaydı,
Yerin sağrısı değil mi,

Cerdegen adam tunbaybı.
Toolorunda karı bar,
Tokoyu tolgon çarı bar.
Almaluu bulak, keñ özön,
Adamga cayloo kayran cay
Bul özöndün içinde
Ar sonundun baarı bar.
Buygagında uguzup,
Kızık eken munusu.
Askasında ayuusu,
Condorunda colborsu,
Böksösündö börüsü.
Özön ıldıy şarkırap,
Muzdak cel urup şuuldap,
Karkırası-turnası,
Kulak carıp çuuldap.
Too, taşı biyik dooldap,
Büldürkön bışıp tögülüp,

Konan insan gönenmez mi.
Dağlarında karı var,
Ormanı dolu yabanı var.
Elmalı pınar, geniş vadi,
İnsana yayla, aziz yer,
Bu vadinin içinde
Her güzelin hepsi var.
Kuytusunda duyurup,
İlginçmiş şu hâli.
Kayasında ayısı,
Sırtlarında kaplanı,
Yamacında kurdu.
Vadi boyu şarıldayıp,
Soğuk yel vurup uğuldayıp,
Karkırası, turnası,
Kulak yarıp çığrışıp.
Dağı taşı yüce, gürleyip,
Böğürtlen olup dökülüp,

	Uşu caydı karasañ,	*Şu yere baksan,*
	Çın beyiştey körünüp.	*Gerçek cennet gibi görünüp.*
	Baltırkanı bilektey,	*Baldırganı bilek gibi,*
	Maral ürküp çu koyso,	*Maral ürküp fırlasa,*
	Mala kaşka inektey.	*Açık donlu akıtmalı inek gibi.*
	Çırpıgı bar çınarday,	*Fidanı var çınar gibi,*
	Çımçıgı bar ularday.	*Serçesi var ular gibi.*
118360	Burulgan tokoy bulbulu,	*Kıvrılan orman bülbülü*
	Muñkanıp kayrıp tañşısa	*İnleyip nağme döküp şakısa,*
	Muñduu kişi ukkusuz,	*Dertli kişi dinleyemez,*
	Bu cerge kelgen kalayık	*Bu yere gelen ahali*
	Içinen basıp çıkkısız.	*İçinden basıp çıkamaz.*
	Elkin-elkin bel eken,	*Uzayıp giden bel imiş,*
	Kızıl tokoy maydan tal,	*Kızıl orman, meydan söğüt,*
	Kızıktuu tokoy çer eken.	*İlginç orman, sık koru imiş.*
	Kayıñında bürü bar,	*Kayınında tomurcuğu var,*
	Tokoyuna köz salsa,	*Ormanına göz atsa,*
118370	Alban türdüü gülü bar.	*Türlü türlü gülü var.*
	Akıl ayran, tañ kalgan	*Akıl hayran, şaşakalmış,*
	Bu kızık caydı bilip al,	*Bu ilginç yeri biliver,*
	Keñ darıya suu bar.	*Geniş derya su var.*
	Kelbersigen Ayçürök,	*Salınan güzel Ayçürök,*
	Kerüülöy uçup köz salsa,	*Yamaç boyu uçup göz atsa,*
	Koktudan tütün bölünöt,	*Koyaktan duman ayrılır,*
	Kögörüp çatır körünöt.	*Gövermiş çadır görünür.*
	Ayuu talpak akbıştan,	*Ayı postu serili, has yaygılı,*
	Basmayılı basıluu,	*Kolanı sıkılı,*
118380	Körpöçösü tartıluu,	*Minderi serili,*
	Oroyun körgön çoçugan,	*Suratını gören ürkmüş,*
	Oncoñdogon Buuruldu	*Hoplayan Buurul'u*
	Caydaktabay tokugan.	*Çıplak komadan eyerlemiş.*
	Oyloso Bakay abası,	*Düşünse Bakay ağası,*
	Obu cok caman çoçugan.	*Yersizce pek ürkmüş.*
	Manastın uulu er neme,	*Manas'ın oğlu er kişi,*
	Korkok bolup carası	*Korkak olup yarasını*
	Koñurbayga attırıp,	*Koñurbay'a vurdurup,*
	Kordugun mınday karaçı.	*Şu hakarete bir bak.*
118390	Oşol kezde Semetey	*O sırada Semetey,*

Arday bolgon Buuruldu
Attanıp cakşı mine albay,
Alek kılıp törönü
Azaptuu kökcal cürö albay,
Cötöl küçöp, kan kaçıp,
Cötkürük küçöp, al kaçıp,
Barsa-barsa cötölüp,
Barbaytıp baştı kötörüp,
Bastıra tüşüp, a dese,
Balaktap kara kan ketip,
Er Bakaydan al ketip.
Çoçugan Bakay abası,
Balamdı kayrıp, meni al – dep,
Çoçup ketip törödön,
Aylasın tappay bakırıp,
Asıldan kalgan belegi,
Semeteylep çakırıp.
Asmandan baykap karasa,
Allanın künü bürkölüp,
Bakay erdin başına
Altımış müşkül bir kelip.
Karıgan Bakay abañ

Küheylan olan Buurul'a
Atlanıp iyice binemeyip,
Töreyi perişan edip,
Azaplı bozkurt yürüyemeyip,
Öksürük artıp, kan çekilip,
Öksürme artıp, güç kaçıp,
Gide gide öksürüp,
Güçlükle başını kaldırıp,
Sürüp inip, ah dese,
Lıkır lıkır kara kan gidip,
Er Bakay'dan derman gidip.
Ürken Bakay ağası,
Çocuğumu döndür, beni al diye,
Töreden ürküp gidip,
Çaresini bulamayıp bağırıp,
Asilden kalan armağanı,
Semetey diye çağırıp.
Gökten gözleyip baksa,
Allah'ın günü bulutlanıp,
Bakay erin başına
Altmış müşkül bir gelip.
Kocamış Bakay ağan,

Culsa sakal suyulup,
Eki betten akkan caş
Omuroo ıldıy kuyulup.
Muruttu bulkup ırgıtıp,
Kabılan dostum barında
Beylimsingen çunak – dep, Oşondo ölböy ne boldum?
Beecinden cılkı köp alıp, Başımdagı suusar börk
Bende körgüs bolot beym,
Kimder ırgap kiybegen,
Semeteyden ayrılıp!»
Dep, öşöntüp, er Bakay
Atadan kalgan babası,
Kargan Bakay abası
Küyüttön közü caynaptır,

Yolsa sakalı seyrelip,
İki yüzünden akan yaş
Göğsünden aşağı dökülüp.
Bıyığını yolup fırlatıp,
Kaplan dostum varken
Kendini bilmez yaramaz diye, O zaman ölmeyip ne oldum?
Beecin'den yılkı çok alıp, Başımdaki samur börkü
Kul görmez olur galiba,
Kimler sallayıp giymedi,
Semetey'den ayrılıp!»
Deyip, öylece, er Bakay,
Atadan kalma babası,
Kocamış Bakay ağası,
Kederden gözü dönmüş,

	Aytıluu Bakay şer elem,	*Namlı Bakay arslan idim,*
	Cılas bolgon Semetey	*Kahrolası Semetey'e*
	Ayla bolor beken – dep,	*Çare olur mu ola diye,*
118430	Kerektüü Bakay men elem.	*Gerekli Bakay ben idim.*
	Agın suuga baylaptır.	*Akar suya bağlamış.*
	Öydö-tömön cügürüp,	*Aşağı yukarı koşup,*
	Ölsömbü – dep oy oylop,	*Ölsem mi diye düşünüp,*
	Eselek itter bölgöndö,	*Şaşkın itler ayırdığında,*
	Ölsömbü – dep zor Bakay,	*Ölsem mi diye ulu Bakay,*
	Ölöyün dedim arıman,	*Öleyim dedim arımdan,*
	Semeteyden tüñülüp.	*Semetey'den umut kesip.*
	Semetey cayın surasañ,	*Semetey'in hâlin sorarsan,*
	Keede tilge kele alsa,	*Kimi zaman dile gelebilse,*
118440	Keede tilge kele albay,	*Kimi zaman dile gelemeyip,*
	Dostumdan kalgan murapım,	*Dostumdan kalan mirasım,*
	Keyip oorup kayran şer,	*Dertlenip hastalanıp aziz arslan,*
	Ölböy tirüü kalganım -	*Ölmeyip diri kalışım -*
	Oçogor tiyip booruna,	*Oçogor değip bağrına,*
	Ot çagılıp közünö.	*Ateş çakılıp gözüne.*
	Cılma bolgon Kalçanın	*Sinsi olan Kalça'nın*
	Cılkısın tiyip kayrılıp,	*Yılkısını vurup dönüp,*
	Aydap cürsöm ak colum,	*Sürüp gitsem ak yolum,*
	Karganda Bakay abası	*Kocamışken Bakay ağası*
118450	Semeteyge kaygırıp.	*Semetey'e kaygılanıp.*
	Sanaası ketip say-saylap, Kargan Bakay abası,	*Düşüncesi dağılıp sızlayıp, Kocamış Bakay ağası,*
	Köñül çirkin bölünüp,	*Gönül çilekeş bölünüp,*
	Kabırgası sögülüp,	*Kaburgası sökülüp,*
	Karıganda Bakaydın	*Kocayınca Bakay'ın*
	Ölüüçü türü körünüp.	*Ölecek hâli görünüp.*
	Obolkunu köp coktop,	*Eskiyi çok anıp,*
	Oodarılıp turdu ele.	*Devrilip durmuştu.*
	Bayırkısın köp oylop,	*Geçmişini çok düşünüp,*
	Akılın ayran burdu ele.	*Aklı hayran kalmıştı.*
118460	Cerde bütün bar beken,	*Yerde bütün kalan var mı ola,*
	Kökcal Manas barında	*Bozkurt Manas varken*
	Kömülüp kalbay ne boldum?	*Gömülüp kalmayıp ne oldum?*
	Kıyamattın kıstoosun	*Kıyametin sıkboğazını*

Oşondo körböy ne boldum?
Döölöt başta barında
Kim kürküröp cürbögön.
Bölök emes, Bakaydan
Beecindin kanı dürbögön.
Akılım curtka taanımal
Ayza cep ayköl ölgöndö,
Ayköldön kalgan san düynö
Ölböy tirüü cürgönüm –
Semeteydin barınan.
Keteyin dedim arıman,
Semetey çunak barınan.
Töbömdö Çolpon cıldızım,
Cakamda kımbat kunduzum.
Arka kılgan Semetey,
Astıma salsa san kolum
Karaan kılgan munarı.
Karganda Bakay kökcaldın
Taalaydagı çıragı.
Kanday zaman, kanday kün,
Karganda Bakay bul başka
Bolor eken kanday kün.
Kök çolok kantip baspagan,
Kuu ılaaçın teppegen,

O zaman görmeyip ne oldum?
Devlet başta varken
Kim gürleyip yürümedi.
Başkası değil, Bakay'dan
Beecin'in hanı ürkerdi.
Aklım yurda tanınmış,
Mızrak yiyip ayköl öldüğünde,
Ayköl'den kalan sayısız dünyalık,
Ölmeyip diri kalışım –
Semetey'in varlığından.
Gideyim dedim arımdan,
Semetey yaramazın varlığından.
Tepemde Çolpan yıldızım,
Yakamda değerli kunduzum.
Arka edindiğim Semetey,
Önüme salsa sayısız ordum,
Dayanak bildiğim kulem.
Kocayınca Bakay bozkurdun
Bahtındaki çırası.
Nasıl zaman, nasıl gün,
Kocayınca Bakay, bu başa
Olur ola nasıl gün.
Gök çolağın basmadığı,
Kurnaz laçının pençelemediği,

Kuuda bütün bar beken?
Kurgan Bakaydan ayza cebegen
Adamzattın kurguru,
Erde bütün bar beken
Kara kapçal som taştı,
Baştap Bakay er aşıp,
Kulak ugup, köz körgön,
Cer karatıp alganda,
Cer üstünön topoloñ,
Cetken cerge salganda,
Oy dünüyö tarında,
Kurdaşım Manas barında,
Mında ölböy ne boldum?!
Oogandı buzup dilde alıp,

Kuğuda sağ kalan var mı ola?
Zavallı Bakay'dan mızrak yemeyen,
Âdemoğlunun zavallısı,
Erde sağ kalan var mı ola.
Kara kapçalı, som kayayı,
Önden Bakay er aşıp,
Kulak duyup, göz gören
Yeri baş eğdirip aldığında,
Yer üstünde kargaşa,
Vardığı yere saldığında,
Ah, dünya çağında,
Yoldaşım Manas varken,
O anda ölmeyip ne oldum?!
Oogan'ı bozup altın alıp,

Kızıl kuyruk bildi alıp,
Bilge cüktöp dilde alıp,
Kara közdön miñdi alıp,
Çoñ olcogo kanganda,
Kamap bargan şaarga
Kalaymandı salganda,
Kırk çoro kurbu baarısı,
Kırgıl, Bakay karısı,
Kıtayga kırgın salganda
Esenkan kızın baş kılıp,
Olcogo tartıp alganda
Mında ölböy ne boldum?!» –
Törö Bakay abakeñ
Dep, oşontip, zor Bakay
Kan kaygırıp küyünüp,
Semeteyden tüñülüp,
Semeteydin aldına
Meni algın – dep cügürüp.
Atasının sırdaşı,
Arıslan Bakay kurdaşı,
Baatır Manas şer menen,
Ataktuu kankor er menen,
Celpinişte tuulup,
Cetik Bakay karıya
Altı ayçılık kelerdi,
Altı ayçılık keterdi,
Daana bilgen oluya.

Kızıl kuyruk fili alıp,
File yükleyip altın alıp,
Kara gözlüden bini alıp,
Büyük ganimete kandığında,
Kuşatıp vardığı şehre
Kıyameti saldığında,
Kırk çoro, yaşıt hepsi,
Kırgıl, Bakay yaşlısı,
Hıtay'a kırgın saldığında,
Esenkan'ın kızını baş kılıp,
Ganimete çekip aldığında,
O anda ölmeyip ne oldum?!» –
Töre Bakay ağacığın
Deyip, öylece, ulu Bakay,
Han kaygılanıp yanıp,
Semetey'den umut kesip,
Semetey'in önüne
Beni al diye koşup.
Babasının sırdaşı,
Arslan Bakay yoldaşı,
Bahadır Manas arslan ile,
Namlı hunhar er ile,
Celpiniş'te doğup,
Yetkin Bakay ihtiyar,
Altı aylıktan geleceği,
Altı aylığa gideceği
Apaçık bilen evliya.

Bakaydın cayın suraba,
Oluyat candın çın uulu.
Kança cerden kat algan,
Kanzaadadan bata algan.
Karatpagan şaarı cok,
Kayran Bakay abakeñ,
Zayıpuruş atangan.
Ayzakerden Bakaydın,
Artıktıgı başkaça.
Çın dubakor bataköy,
Cerdin tübü Celpiniş,

Bakay'ın hâlini hiç sorma,
Evliya canın gerçek oğlu.
Nice yerden mektup almış,
Han oğlundan dua almış.
Baş eğdirmediği şehir yok,
Aziz Bakay ağacığın,
Zayıpuruş diye anılmış.
Mızrakçılar içinde Bakay'ın
Üstünlüğü bir başka.
Gerçek duahan, hayır dualı,
Yerin dibi Celpiniş,

Celpinişten ugulup,
Cetkileñ Bakay tüşündö
Kankor şer Manas kezigip.
Badana caka kıltorko,
Akırda taap kiem dep,
Cakıptın uulu Manaska
Akırettik dos bolup,
Bakay kan bolup cüröm – dep.
Erdigine çıdabay,
Ceti bolot tizdegen,
Tögöröktün tört burçun
Tört aylana kıdırıp,
Törö Manastı izdegen.
Bakay baspas cer kalbay
Bakay kan körbös el kalbay,
Kabardı katuu salıptır,
Kusa bolup Manaska
Ceti cıl karap alıptır.
Ancıyandın ar cagı
Tünörgön talaa çölünön
Een talaanın özünön,
On ekide çagında,
Koygulaşıp Çoñ-Beecin,
Cortup kalgan tabında,
Baatır Bakay kez bolot,
Ak bolot mizin calaşıp,

Celpiniş'ten duyulup,
Yetkin Bakay düşünde
Hunhar arslan Manas'a rastlayıp.
Badana yakalı kıl torka,
Sonunda bulup giyerim diye,
Cakıp'ın oğlu Manas'a
Ahiretlik dost olup,
Bakay han olup yaşarım diye.
Yiğitliğine dayanamayıp,
Yedi çeliği dizip kuşanan,
Yeryüzünün dört bucağını
Dört kez dolanıp gezip,
Töre Manas'ı aramış.
Bakay'ın basmadığı yer kalmadan,
Bakay han'ın görmediği el kalmadan,
Haberi sıkı salmış,
Manas'a hasret olup,
Yedi yıl arayıp durmuş.
Ancıyan'ın öte yanı,
Kararan bozkır çölünden,
Issız bozkırın içinden,
On iki yaşındayken,
Çoñ-Beecin'le vuruşup,
Akına çıktığı çağında,
Bahadır Bakay rast gelir,
Ak çeliğin ağzını yalaşıp,

Ak buuday unun çaynaşıp,
Ovodon bulut kozgolup,
Manas menen Bakay kan
O düynölük dos bolup.
Coo-coolop birge kanışka,
Körgön menen bilgenge,
Acıraşıp ketpeske,
Bir cerde ölüp kalışka.
Ubadanı bek kılıp,
Ölüp keter şert kılıp.
Erdiginen oolukkan,
Acıbay, Bakay egiz kan.

Ak buğday ununu çiğneşip,
Gökten bulut kımıldayıp,
Manas ile Bakay han
Öbür dünyalık dost olup.
Düşman kovup birlikte kanmaya,
Gören ile bilene,
Ayrılıp gitmemeye,
Bir yerde ölüp kalmaya.
Vaadi pek kılıp,
Ölesiye şart kılıp.
Yiğitliğinden coşan
Acıbay, Bakay ikiz han.

Ayköl Manas kanga colukkan. Bakayıñ
aman kaldı – dep,
Bilbegendi bilgizip,
Ayzalap coogo tiygizip,
Arıslandıgın Manastın
Abıdan curtka bilgizip.
Salmaktuu Manas sultandı
Sayıp cürüp bek kılıp,
Salıp cürüp tam kılıp,
Aalam curtka kan kılıp,
Coo körsö ayza sundurup,
Dübürtü kulak tundurup.
Karmaşkanga can kalbay,
Kanga toyup kattıkkan,
Kulak ugup, köz körgön
Cer cüzünö er Bakay,
Kankor bolup atıkkan.
Manas menen ölböy – dep,
Artındagı balaga
Meder kılıp cürgüçö,
Kıyamat cayın körböy – dep,
Abam Bakay eken – dep,
Arman kılıp zor Bakay
Kökçolok oozun burdu ele.
Bababız Bakay eken – dep,
Alapayın taba albay,
Abası Bakay kayran er,
Kapa bolup turdu ele.
Kankordon kalgan belegin,
Kapaluu müşkül Bakayga
Beleginen ayrılıp,
Bek keyip Bakay turguça,

Ayköl Manas han'a kavuşmuş. Bakay'ın
sağ kaldı diye,
Bilmediğini bildirip,
Mızraklayıp düşmana değdirip,
Manas'ın arslanlığını
İyice yurda bildirip.
Ağırbaşlı Manas sultanı
Mızraklaya mızraklaya bey kılıp,
Kura kura kale kılıp,
Âlem yurduna han kılıp,
Düşman görse mızrak uzattırıp,
Gümbürtüsü kulak sağır edip.
Tutuşana can kalmadan,
Kana doyup katılaşan,
Kulak duyup, göz gören
Yeryüzüne er Bakay
Hunhar diye ün salmış.
Manas ile ölmedim diye,
Ardındaki çocuğa
Dayanak edip duracağına,
Kıyamet yerini görmeden diye,
Ağam Bakay imiş diye,
Hasretle yanıp ulu Bakay,
Kökçolok'un ağzını çevirmişti.
Atamız Bakay imiş diye,
Ne yapacağını bilemeyip,
Ağası Bakay aziz er,
Kederlenip durmuştu.
Hunhardan kalan armağanını,
Kederli müşkül Bakay'a
Armağanından ayrılıp,
Pek dertlenip Bakay duracağına,

Attın oozun cıyganı,
Amanat candı kıyganı
Asıl Bakay turdu ele,
Akıldı mınday kıldı ele:
Ukkan menen tuyganga,
Caş baldarın azgırıp,

Atın dizginini toplamaya,
Emanet cana kıymaya
Asil Bakay durmuştu,
Şöyle bir düşünce kurmuştu:
Duyan ile sezene,
Genç çocukları ayartıp,

Beecinge barıp kayrılıp,
Kuzgunday közün kızartıp,
Kuu sakalın çubaltıp,
Baldarınan ayrılıp.
El özögün ukkuça,
Emi Bakay ölöyün!»
Dep, öşöntüp, zor Bakay,
Kızıkpastan kuu malga,
Tutam bolbos kuu canga,
Tuura tartıp turgança,
Turbay karmap bıçaktı,
Öpködön arı urguça,
Ardıkkandan karıya
Özün özü carganı,
Öz canın özü kıyganı
Ölçöp Bakay turdu ele.
Batkalduu toonun urçuktan,
Salınıp kirgen tumşuktan
Bakaydı körgön Ayçürök
Şirgelüü-Too oyunan,
Kadimki Ile boyunan,
Altı birge kol bergen
Arışı candı carıtkan
Ak kuu bolgon Ayçürök
Aldına kono kaldı ele.
Karaan tappay kaygırıp,
Köñülü çirkin bölünüp,
Kökcaldın zaybı Ayçürök,

Beecin'e varıp dönüp,
Kuzgun gibi gözünü kızartıp,
Kır sakalını uzatıp,
Çocuklarından ayrılıp.
Elin kınamasını duyacağıma,
Şimdi Bakay öleyim!»
Deyip, öylece, ulu Bakay,
Değersiz mala imrenmeden,
Bir tutam olmaz kuru cana,
Doğrultup duracağına,
Durmadan bıçağı kavrayıp,
Akciğerden öte vuracakken,
Arlanan ihtiyar,
Kendi kendini yarmaya,
Öz canına kendisi kıymaya
Ölçüp Bakay durmuştu.
Vadili dağın çıkıntısından,
Sarkıp inen burundan
Bakay'ı gören Ayçürök,
Şirgelüü-Too düzünden,
Bildik İle boyundan,
Altısı birden el veren,
Adımı canları ferahlatan,
Akkuğu olan Ayçürök
Önüne konuvermişti.
Karaltı bulamayıp kaygılanıp,
Gönlü çilekeş bölünüp,
Bozkurdun eşi Ayçürök,

Er Bakayga körünüp,
Tizesi cerge bügülüp,
Abası Bakay arslanga
Ayçürök bardı cügürüp.
«Saparga cürsö san koldoy,
Ak kilemge saldı emi,
Astıga salsa ak coltoy,
Abake, Bakay karıya,
Astıñdan tuura çıgalı,
Kabarın aytçı kankordun,

Er Bakay'a görünüp,
Dizi yere bükülüp,
Ağası Bakay arslana
Ayçürök vardı koşup.
«Sefere çıksa sayısız ordu gibi,
Ak kilime koydu şimdi,
Öne salsa uğuru ak,
Ağacığım, Bakay ihtiyar,
Önüne doğru çıkalım,
Haberini söyle hunharın,

Katın da bolsok ugalı?!	*Kadın da olsak duyalım?!*
Eldir-seldir kep ugup,	*Belli belirsiz söz duyup,*
Esilim caman – dep ugup,	*Azizim kötü hâlde diye duyup,*
Öñgür-söñgür kep ugup,	*Karmakarışık söz duyup,*
Cılkı tiygen törömdü,	*Yılkı vuran töremi,*
Öñgöçö caman – dep ugup.	*Büsbütün kötü diye duyup.*
Uçkanım cuma tün bilip,	*Uçtuğum cuma gecesi,*
Cürüşüm küügüm kün bilip.	*Yürüyüşüm alacakaranlık vakti.*
118660 Kanatım çarçap, cer karap,	*Kanadım yorulup, yere bakıp,*
Bölök-bölök caş ketip,	*Bölük bölük yaş gidip,*
Kapadar bolup can sabap.	*Kederlenip can dövüp.*
Kan akem sizge keldik – dep, Kamçı	*Han ağam, size geldik diye, Kamçı boyu*
boyu caş ketip,	*yaş gidip,*
Aldaga işim ak bele,	*Allah'a işim ak mıydı,*
Aman-esen kördük – dep.	*Sağ esen gördük diye.*
Daanışman Bakay karıya,	*Bilge Bakay ihtiyar,*
Bolcolduu kepten salıñız,	*Kestirip bir söz söyleyiniz,*
Boz ala tuygun bolpoñdun,	*Boz ala doğan yavrucuğun,*
Boz karçıga Çolpondun,	*Boz atmaca Çolpan'ın,*
118670 Kabarı oor törönün,	*Haberi ağır törenin,*
Kayguulga çıkkan nemenin	*Keşfe çıkmış olanın*
Kabarın ayta salıñız!	*Haberini söyleyiveriniz!*
Aldaga közü zar beken,	*Allah'a gözü zar mı ola,*
Karap koysom kardım tok,	*Bakıversem karnım tok,*
Karaanım kökcal bar beken!»	*Karaltım bozkurt sağ mı ola!»*
Kazılgan beleñ kalıñ or,	*Kazılmış meğer derin hendek,*
Dep, öşöntüp, Ayçürök,	*Deyip, öylece, Ayçürök,*
Al añgıça bolgon cok,	*Aradan çok geçmedi,*
Mına oşondo er Bakay	*İşte o zaman er Bakay,*
118680 Köp süylöböy, til aytpay,	*Çok söylemeden, dil dökmeden,*
Eerçitkeni Kançoro,	*Yanına kattığı Kançoro,*
Şar akkan suuga barıptır,	*Şarıl şarıl akan suya varmış,*
Özöndü bir top caylaptır,	*Vadide bir süre eğleşmiş,*
Caratı küçöp ketet – dep,	*Yarası azıp gider diye,*
Darıyaga baylaptır.	*Deryaya bağlamış.*
Ülkön suuda baatırdı	*Ulu sudaki bahadırı*
Kançoro menen er Bakay	*Kançoro ile er Bakay*
Burç-burçunan kötörüp,	*Dört köşesinden kaldırıp,*

Altın türkük çatırga
Alıp cetip keldi ele,
Çatırga kelgen kezinde,
Caraluu korkok törönü,
Caldırap catkan emeni
Ayçürök beybak kördü ele.
Çın kökcalın körgöndö,
Çıday albay şurkuya
Tegerenip çırkırap,
Teñselip ıylap burkurap,
Bödönödöy kayran köz,
Karagattay kayran köz
Murundun suusun tarta albay,
Köp oorugan eken – dep,
Közünün caşın arta albay.
Keremettüü Ayçürök
Çırkırap ündü saldı emi,
Mına oşondo beytaalay
Caratı kanday boldu – dep,
Ok bolcolun aldı ele.
Körsö köñül bölünöt,
Ar içinde bötöñdöp,
Bir bölök nerse körünöt.
Kagılayın, abake,
Kaynagan belem bizdin şor?
Koñurbay kuldun bolot ok,
Öpkönü candap ötkön beym?
Cüröktü bölüp ketken beym!
Böltöygön neme körünöt,
Cürögü bolup kaldı dep,

Altın direkli çadıra
Alıp getirmişlerdi,
Çadıra geldiği sırada,
Yaralı, ürkek töreyi,
Süzgün yatan zavallıyı
Bahtsız Ayçürök görmüştü.
Gerçek bozkurdunu gördüğünde,
Dayanamayıp zavallıcık,
Dönerek çığlık atıp,
Sendeleyip ağlayıp hıçkırıp,
Bıldırcın gibi aziz göz,
Kuş üzümü gibi aziz göz,
Burnunun suyunu çekemeyip,
Çok hastalanmış diye,
Gözünün yaşını tutamayıp.
Kerametli Ayçürök
Feryat edip ses saldı şimdi,
İşte o zaman bahtsız,
Yarası nasıl oldu diye,
Okun yerini yokladı.
Görse gönül bölünür,
Tâ içinde kabarıp,
Ayrı bir nesne görünür.
Kurbanın olayım, ağacığım,
Kaynamış meğer bizim çile?
Koñurbay kulun çelik oku,
Akciğeri yanlayıp geçmiş galiba?
Yüreği bölüp gitmiş galiba!
Şişkin bir nesne görünür,
Yüreği olup kaldı diye,

Bayakı katın Çüröktün
Közünön caşı tögülöt.
Ilayıktap casagan
Altından kılgan zor iskek
Cabıla kirip azgırsa
Caratına saldı emi.
Çubak tartıp aldı ele,
Kançoro, Bakay eki şer,

Demin anılan kadın Çürök'ün
Gözünden yaşlar dökülür.
Özene özene yapılmış
Altından yapılma koca cımbızı
Hep birden girip azdırınca
Yarasına saldı şimdi.
Çekip çıkarıvermişti,
Kançoro, Bakay iki arslan,

	Kaygırbagan kıraan er.	*Kaygı bilmez kartal er.*
	Caraga payda bolor– dep,	*Yaraya faydası olur — diye,*
	Tazalıgı bolcolsuz,	*Temizliği ölçüye sığmaz,*
118730	At başınday bulanı	*At başı kadar ipek tıkacı*
	Caratına tıgıptır.	*Yarasına tıkamıştı.*
	Böltölöñdöp körüngön,	*Kabarıp göze görünen,*
	Bölök dart oşol bula eken, Oşo Çürök toktoboy,	*Ayrı bir dertmiş o tıkaç, O Çürök hiç durmadan,*
	Bulanı çubap aldı ele,	*Tıkacı çekip almıştı,*
	Kozgolo basıp Ayçürök	*Yerinden doğrulup Ayçürök*
	Akundun kızı beytaalay	*Akun'un kızı bahtı kara*
	Kolun suuga maldı ele,	*Elini suya daldırdı,*
	Kol daaratın aldı ele,	*El abdestini aldı,*
	Boyun suuga maldı ele,	*Bedenini suya daldırdı,*
118740	Boy daaratın aldı ele.	*Boy abdestini aldı.*
	Berinin kızı Çürögüñ,	*Peri kızıdır Çürök'ün,*
	Meltiregen dümögüñ.	*Süzülüp duran afetin.*
	Küyüttüü süylöp şıñkıldap, Katıgün katın Ayçürök	*Dertli söyleyip cıvıldayıp, Vah zavallı kadın Ayçürök*
	Agarıp beti cıltıldap.	*Yüzü ağarıp parıldayıp.*
	Mediynanın belinde	*Medine'nin belinde*
	Beri oynogon cerinde.	*Perilerin oynadığı yerinde.*
	Kayıbınan kabılgan,	*Gaipten karşısına çıkan,*
	Kan Akunga tabılgan.	*Han Akun'a nasip olan.*
	Berinin kızı Çüröktü,	*Peri kızı Çürök'ü,*
118750	Meltiregen dümöktü,	*Süzülüp duran afeti,*
	Keremettüü keskini,	*Keramet dolu dilberi,*
	Kesirlüü Çürök kapırdı,	*Nazlı Çürök kâfiri,*
	Kelbersigen katındı.	*Salınıp gezen kadını.*
	Etegin bende açpagan,	*Eteğini kul açmamış,*
	Semeteyden bölök can	*Semetey'den başka can*
	Töşün biröö baspagan.	*Göğsüne kimse basmamış.*
	Berendigi belgilüü	*Yiğitliği besbelli*
	Meltiregen Çüröktün	*Süzülüp duran Çürök'ün*
	Artık şaytan bulayt iş,	*İşini şeytan bulandırır çokça,*
118760	Azilde Çürök kılbagan,	*Ezelden Çürök yapmamış,*
	Adamga köñül salbagan.	*İnsana gönül vermemiş.*
	Altımış kelin, seksen kız	*Altmış gelin, seksen kız*

	Buzuku tildi aspagan,	*Fitne söze kulak asmamış,*
	Buzulgan colgo baspagan.	*Bozulmuş yola basmamış.*
	Kerilgen Çürök kapırıñ,	*Gerinip salınan Çürök kâfirin,*
	Kelbeti alga cakınıñ,	*Endamı göz önünde salınanın,*
	Kıltıldagan kapırıñ.	*Kıpır kıpır süzülen kâfirin.*
	Keñ köynöktün tazası,	*Geniş gömleklinin en temizi,*
	Urgaaçının baaşası.	*Kadınların padişahı.*
118770	Çımırkanıp, çırkırap,	*Gücünü toplayıp, çığrışıp,*
	Çın Kudaylap burkurap.	*«Gerçek Tanrım!» deyip hıçkırıp.*
	Manastın uulu törönün	*Manas'ın oğlu beyin*
	Ogun attay saldı ele.	*Kurşununu atlayıp geçti.*
	Aga toktolgon bolot ok	*Ona saplanıp kalan çelik ok*
	Attaganda şart koyup,	*Atlayınca şart diye çıkıp,*
	Caradan tüşüp kaldı ele.	*Yaradan düşüvermişti.*
	Kayran eneñ Kanıkey	*Yiğit anan Kanıkey'in*
	Kaalap bergen darı bar.	*Gönülden verdiği ilaç var.*
	Ogun attap tüşürüp,	*Okunu atlayıp düşürüp,*
118780	Keremettüü beytaalay	*Keramet ehli bahtı kara,*
	Kereetin artık bilgizip,	*Kerametini fazlasıyla gösterip,*
	Kaynatma kara darı bar,	*Kaynatma kara ilaç var,*
	Sırt caratka tiygizip,	*Dıştaki yaraya değdirip,*
	Kırma kızıl darını	*Kazıma kızıl ilacı*
	Kırktay çımçıp septi ele,	*Kırk tutam kadar serpmişti,*
	Ebep-sebep darını	*Derde deva ilacı*
	Ezip berip kaldı ele.	*Ezip verivermişti.*
	Oonap catkan Semetey,	*Yatıp debelenen Semetey,*
	Oorugan ceri basılıp,	*Ağrıyan yeri yatışıp,*
118790	Umaçtay közü açılıp,	*Gözleri fal taşı gibi açılıp,*
	Esin cıynay berdi ele,	*Aklını başına toplamıştı,*
	Çırkıragan kurgan can	*Çığrışan zavallı can*
	Orduna cakşı keldi ele.	*Yerine iyice gelmişti.*
	Darılap Çürök turguça,	*Çürök onu sağaltadursun,*
	Aytıp oozun cıygıça,	*Söyleyip ağzını toplayana dek,*
	Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro*
	Arıslanı kelgen çagı eken	*Arslanının geldiği çağmış*
	Irañı caşıl kök kurcun	*Rengi yeşil, gök heybe*
	Atandık emes, lök kurcun	*Sıradan değil, koskoca heybe*
118800	Bul kurcunda bedel cok,	*Bu heybeye paha biçilmez,*

Dünüyösü tüptügöl,
Bu kurcundun içinde
Emine bar, neler cok.
Kayran enem Kanıkey,
Kaalap bergen külazık
Canayakka omkorup,
Çaykap kelip cutkuzsa
Caraluu ceri basılıp,
Sırttandın közü açılıp.
«Sebepten» aytıp aldı ele,
Mına oşondo Semetey
Orduna kelip kaldı ele.
Caynagan suunun boyuna,
Catıp uyku kandırıp,
Beren eneñ Kanıkey,
Meenet eneñ Kadır tün
Belekke bergen meer çöp,
Beri karay çıgarda
Sıylap bergen emespi,
Çaalıgıp tulpar çarçasa
Beren eneñ Kanıkey,
Bek aytıp bergen meer çöp,
Arday bolgon Buurulga
Alıp kelip çaldırsa,
At semirip ık bolup,
Er semirip Semetey,
Esebi cok buk bolup.
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay.
Tirilip kayra bak tolup,
Iderlüü tulpar, külük at
Ayzaker kökcal er cigit,
Baydası tier çak bolup.

Kaalap tursa bul başka,
Kadır tün belgi tün bolup,
Kaygı dart, ooru cogolup,
Kayradan işi oñolup,
Baştagıday kün bolup,

Dünyalığı eksiksiz tamam,
Bu heybenin içinde
Neler var, neler yok.
Yiğit anam Kanıkey'in
Gönülden verdiği yol azığını
Ahşap çanağa boşaltıp,
Çalkalayıp getirip yutturunca
Yaralı yeri yatışıp,
Yavuz erin gözü açılıp.
«Sebeptendir» deyip almıştı,
İşte o zaman Semetey
Kendine gelivermişti.
Çağıldayan suyun boyunda,
Yatıp uykusunu alıp,
Yiğit anan Kanıkey,
Emektar anan, Kadir gecesi
Armağan verdiği kutlu ot,
Beriye doğru çıkarken
Saygıyla vermişti ya,
Yorulup küheylan bitkin düşerse
Yiğit anan Kanıkey'in
Sıkı tembihle verdiği kutlu ot,
Zayıf düşen Buurul'a
Getirip otlatınca,
At semirip kıvama gelip,
Er semirip, Semetey,
Hesapsız iç sıkıntısıyla dolup.
Çarpacak dağ bulamayıp,
Vuruşacak düşman bulamayıp.
Dirilip yeniden bahtı dolup,
Güçlü küheylan, yürük at
Mızrakçı bozkurt er yiğit,
Faydası değecek çağ olup.

Talih bu başa yâr olsa,
Kadir gecesi kutlu gece olup,
Kaygı, dert, hastalık yok olup,
Yeniden işi yoluna girip,
Eskisi gibi gün olup,

Cambaştap candı taldırıp,
Catıp uyku kandırıp,
Erikse elik atışıp,
Erikpese al cayda
Elkin oynop catışıp.
Manastın uulu kökcaldın
Kayratı taşıp kubanıp,
Kadimkidey kün bolup,
At semirip ık bolup,
Erler sergip buk bolup.
Akundun kızı Ayçürök,
Bala sultan törönü
Öçkön otun tamızıp,
Ölçü canın tirgizip,
Ayıktırıp alganı.
Almambet uulu Külçoro
Meenet katın Kanıkey,
Belekke bergen amanat,
Amanattın baarısın
Abası Bakay kökcalga
Tabış kılıp berdi ele.
Ok ötpös zoot kiyişip,
Oylogon kapa cogolup,
Ooruganı Semetey
Kadimkidey soo bolup.
Karaandarı berkige,
Kargıluu kara too bolup.
Badana kiyip balkıldap,
Köñülü köp cay töröñüz
Berkilerge kep baştap:
«Abam Bakay karganım,
Külçoro menen Kançoro
Külüstön eki ardagım,
Beldi bekem buuganı,

Belsene çıktık Talastan,
A düynö ketken şerlerdin
Dañkı aşık erlerdin
Bıyıl kunun kuuganı.

Yan gelip canını dinlendirip,
Yatıp uykusunu alıp,
Sıkılınca karaca avlayıp,
Sıkılmadıkça o yerde
Başıboş oynaşıp yatıp.
Manas'ın oğlu bozkurdun
Gayreti taşıp sevinip,
Eskisi gibi gün olup,
At semirip kıvama gelip,
Erler dinçleşip içi kabarıp.
Akun'un kızı Ayçürök,
Genç sultan beyin
Sönen ateşini tutuşturup,
Ölmek üzre canını diriltip,
İyileştirip almıştı.
Almambet oğlu Külçoro
Emektar kadın Kanıkey'in
Armağan verdiği emaneti,
Emanetlerin hepsini
Amcası bozkurt Bakay'a
Teslim edivermişti.
Ok geçmez zırh giyinip,
İçteki tasa yok olup,
Hasta düşen Semetey
Eskisi gibi sağ olup.
Karaltıları berideki göze,
Heybetli kara dağ gibi olup.
Zırh gömleği giyip salınıp,
Gönlü pek ferah beyiniz
Berikilere söz başlayıp:
«Bakay amcam, kurbanı olduğum,
Külçoro ile Kançoro
Görklü iki azizim,
Beli sıkıca kuşanıp,

Bel bağlayıp çıktık Talas'tan,
Öbür dünyaya giden arslanların
Ünü aşkın erlerin
Bu yıl öcünü kovalamaya.

Keçildin kanı Kalçaga
Tokşukerden Boroonçu,
Kagış kılıp kançaga.
Karmaş kılıp Beecinge,
Tünörüñkü zor Beecin
Tüz kirip ayza sunuuga,
Tügönüp altı ay salışıp,
Amanat candı kıyuuga
Kaalap çıktık Talastan,
Kaldık cetim Manastan,
Cetiminen cetildik,
Cergege mintip koşulduk.
Ereşen tartıp er bolduk,
Estegile kökcaldar,
Er uulu menen teñ bolduk.
Kara kıtay, mancuunu
Kanzaadanın balası,
Kalayman salbay Beecinge
Kayguuldan keter can barbı. Kaçpay
turup uruşup,
Bekzaadanın calgızı,
Beytaalay salbay Beecinge
A düynö ketken atamdın
Betteşpey ketçü cön barbı.
Uşuntip öçün alalık!
Beren Bakay abake,
Kaldaydın uulu kapırga
Karmaştı kıla körölü,
Kan Koñurbay baatırga.
Buygattan colun çalalı,
Buzuktu mıktap salalı.
Ceti ayga tınbay uruşup,
Cer ölçölöp turuşup.
A düynö ketken Manastın
Cetip öçün alalı.
Kazat kılıp kagışıp,
Kaçpastan altı ay salışıp,
Kaarı toluk kançanı.
Dagdır cetse ölölük,

Keçil'in hanı Kalça'ya
Tokşuker'den Boroonçu,
Nicesiyle çarpışıp kavgaya.
Beecin'e savaş açmaya,
Kapkara devasa Beecin'e
Dosdoğru girip mızrak sunmaya,
Tükenene dek altı ay vuruşup,
Emanet cana kıymaya
İsteyerek çıktık Talas'tan,
Yetim kaldık Manas'tan,
Yetimlikten yetiştik,
Yurda böylece katıldık.
Serpilip büyüyüp er olduk,
Hatırlayın bozkurtlar,
Er oğluyla denk olduk.
Kara Kıtay'ı, Mançu'yu
Han soylunun oğlu,
Beecin'e kıyamet salmadan
Akından dönüp gidecek can var mı.
Kaçmadan durup vuruşup,
Bey soylunun bir tanesi,
Beecin'e bela salmadan
Öbür dünyaya giden atamın
Yüzleşmeden gidilecek yol var mı.
Öcünü böylece alalım!
Yiğit Bakay amca,
Kalday'ın oğlu kâfire
Savaşı bir açalım hele,
Han Koñurbay bahadıra.
Pusudan yolunu keselim,
Kargaşayı iyice salalım.
Yedi ay dinmeden vuruşup,
Yer ölçüşüp duralım.
Öbür dünyaya giden Manas'ın
Yetişip öcünü alalım.
Gaza kılıp çarpışıp,
Kaçmadan altı ay vuruşup,
Kahrı dolup taşan nicesini.
Kader yeterse ölelim,

Küçtüüsüngön kul menen	*Güçlülük taslayan kulla*
Kürpöñdöşüp körölük.	*Boy ölçüşüp görelim.*
Çarçabastan çarpışıp,	*Yorulmadan çarpışıp,*
Çañ aralaş kan cutup,	*Toza karışık kan yutup,*
Çarkıbız ketse okko uçup.	*Gücümüz biterse kurşunla uçup.*
118920 Karmaştı katuu salalık,	*Savaşı sert salalım,*
Cılkısın tiyip Kıtaydın	*Kıtay'ın yılkısını sürüp*
Talasta argın, kırgızga,	*Talas'ta Argın'a, Kırgız'a,*
Kıyratıp salgan nemedey	*Kırıp geçirmiş biri gibi*
Uyalbay kantip baralık,	*Utanmadan nasıl varalım,*
Uy tügündöy kıtaydan	*Sığır tüyünce çok Kıtay'dan*
Uruşup kekti alalık.	*Vuruşup öcümüzü alalım.*
Tünörüp catkan Çoñ-Beecin	*Kararıp yatan Çoñ-Beecin'e*
Tüz kirip ayza sunalık,	*Dosdoğru girip mızrak sunalım,*
Tübü tüktüü Kıtayga	*Kökten kalabalık Kıtay'a*
118930 Tük kalbay ölüp kalalık.	*Tek kalmadan ölüp gidelim.*
Kaynap catkan kakanga	*Kaynayıp duran Hakan'a*
Kaçırıp ayza salalık.	*Saldırıp mızrak salalım.*
Kadimkidey col berse,	*Eskisi gibi yol verirse,*
Talkanday köölöp çalalık.	*Talkan gibi savurup biçelim.*
Karşılaşıp turuşup,	*Karşı karşıya duruşup,*
Kaardı katuu salalık,	*Kahrı sert salalım,*
Bababız Bakay karıya,	*Ulumuz Bakay ihtiyar,*
Karaan kılgan oluya,	*Bize sığınak olan evliya,*
Sakalıñ kuuday agında,	*Sakalın kuğu gibi ağarmışken,*
118940 Sapar keter çagıñda	*Sefere çıkar çağındayken*
Mingeniñ tulpar Kökçolok	*Bindiğin küheylan Kökçolok'un*
Tartıp oozun burup ber,	*Çekip ağzını çevirip ver,*
Baatır Bakay abakem,	*Bahadır Bakay amcam,*
Tuu tübünö turup ber!	*Tuğun dibinde durup ver!*
Çırlaşar cooñ Çıma-Çın,	*Çekişeceğin düşman Çıma-Çın,*
Çındaşçu coom Kakan-Çın	*Boy ölçüşeceğim düşman Kakan-Çın*
Kayratı küçtüü Kalçanı,	*Gayreti güçlü Kalça'yı,*
Bel baylagan erendi,	*Bel bağlamış yiğidi,*
Beecindin kanı berendi,	*Beecin'in hanı ereni,*
118950 Atagı curtka bilingen,	*Adı yurtça bilinen,*
Er Koñurbay törönü,	*Er Koñurbay beyi,*

Kaardı katuu salalı,		*Kahrı sert salalım,*
Bet alışıp kireli,		*Yüz yüze gelip girelim,*
Acal cetip, kün bütsö,		*Ecel yetip gün biterse,*
Beecinge çoguu ölölü.		*Beecin'de hep birlikte ölelim.*
Taş sayıngan kıtaydın		*Taş kuşanan Kıtay'ın*
Tazası okşoyt Koñurbay,		*En hâlisi benziyor Koñurbay,*
Kürmö kiygen mancuunun,		*Cepken giyen Mançu'nun,*
Küçtüüsü okşoyt doñuz ay.		*En güçlüsü benziyor, domuz ah.*
118960 Telegeyi teptegiz,		*Her yanı dümdüz eksiksiz,*
Beecindi kimder cerdegen,		*Beecin'i kimler yurt edinmiş,*
Teñ ekeni dagı çın.		*Denk olduğu dahi gerçek.*
Bet alıp mende ceñbegen.		*Karşısına çıkıp kul yenmemiş.*
Aylası toluk abıdan		*Hilesi pek tamamdır*
Ceri Beecin mancuunun,		*Yeri Beecin'dir Mançu'nun,*
Betteşip mende körbögön.		*Yüzleşip kul görmemiş.*
Çoñdugu toonun teñindey,		*Büyüklüğü dağın dengi,*
Bet alışıp kalalı,		*Yüz yüze bir gelelim,*
Karmaşarıñ Koñurbay		*Kapışacağın Koñurbay*
118970 Kaçpay altı ay salışpay,		*Kaçmadan altı ay vuruşmadan,*
Orolgon toonun señirdey.		*Sarılı dağın sırtı gibi.*
Kayguuldu mıktap çalışpay,	Kaarına	*Akını iyice yapmadan,* *Kahrına can*
can kelip,		*dayanmayıp,*
Kıpkızıl kanga bölönüp,		*Kıpkızıl kana bulanıp,*
Kızıkka mintip kanışpay.		*Böyle cenge kanmadan.*
Tolkup ketse kokustan		*Coşup taşarsa ansızın*
Talastı kantip körölü,		*Talas'ı nasıl görelim,*
Kaldaydın uulu kapırga,		*Kalday'ın oğlu kâfire,*
Kan Koñurbay baatırga,		*Han Koñurbay bahadıra,*
Kayrat kılıp salışpay,		*Gayret edip vuruşmadan,*
118980 Kantip Talas körölü		*Nasıl Talas görelim*
Dep, öşöntüp Semetey,		*Deyip, böylece Semetey,*
Ökürük salıp, köz caynap,		*Haykırış salıp, gözü alevlenip,*
Kayratın bilip sınap bak.		*Gayretini bilip sına bak.*
Eki közdön ot kaynap.		*İki gözünden ateş kaynayıp.*
Kaalgaday kaşka tiş,		*Kapı kanadınca bembeyaz diş,*
Kalayıktan başka tiş,		*Halkınkine benzemez diş,*
Kaçırata bek çaynap,		*Çatırdatıp sıkı çiğneyip,*
Atası Manas ayköldön		*Atası cömert Manas'tan*
Artık tuugan kökcaldın		*Üstün doğan bozkurdun*

Abaylap körgün erdigin,
Ukumunan tukumu,
Tügöngürdün şerdigin.
Öödö-ıldıydı karabay,
Ölümdön candı ayabay,
Tegeregin karabay

Dikkatle gör erliğini,
Soyundan sopuna dek,
Şu tükenesicenin yiğitliğini.
Yokuşa inişe bakmadan,
Ölümden canını esirgemeden,
Çevresine bakmadan

Teñizden canın ayabay.
Manastın uulu er Semeñ,
Atı curtka bilingen.
Aalamga kökcal er nemeñ
Maylagan buuday cüzdönüp
Küügüm tuman közdönüp,
Kayratı mıktı, zaarı küç
Berendin sını uşunday.
Meenettüü candan küdör üz,
Şer ekeni dagı çın.
Kaarı kumdun çölündöy.
Oñkoñdogon murunu,
Cakındap mende körgüsüz,
Too turuştuk bergisiz.
Berendigi belgilüü
Beecinge bülük salgıday,
Betteşe ketken coo bolso
Çoguu sayıp algıday.
Calayak ooz, car kabak,
Balbandıgı başkaça,
Baatırdıgı bir kança.
Teñiz oşol, şer da oşol,
Teñdeşip müşkül coo çıksa,
Ayanbay altı ay salışıp,
Kayrat kılar er oşol.
Kagışka kirse kamsıkkıs,
Kara kökcal şer oşol.
Kaçpay uruş kıluuga,
Semeteydin kebi oşol.
Dagdır cetse körüügö,
Acal cetse ölüügö,

Denizden bile canını sakınmadan.
Manas'ın oğlu er Semeñ,
Adı yurtça bilinen.
Âleme bozkurt er kişin
Yağlanmış buğday yüzlenip
Alacakaranlık sisi gibi gözlenip,
Gayreti pek, zehri güçlü
Yiğidin görünüşü böyledir.
Dertli candan umudu kes,
Arslan olduğu dahi gerçek.
Kahrı kum çölü gibi.
Dimdik kabarık burnu,
Yaklaşıp kul göremez,
Dağ bile karşısında duramaz.
Yiğitliği besbelli
Beecin'e kargaşa salacak gibi,
Yüzleşmeye kalkan düşman olsa
Hepsini birden mızraklayacak gibi.
Yayvan ağızlı, yar kabaklı,
Pehlivanlığı bambaşka,
Bahadırlığı bir nice.
Deniz odur, arslan da odur,
Denk çetin düşman çıkarsa,
Esirgemeden altı ay vuruşup,
Gayret edecek er odur.
Çarpışmaya girse tasalanmaz,
Kara yeleli arslan odur.
Kaçmadan savaş etmeye,
Semetey'in sözü odur.
Kader yeterse görmeye,
Ecel yeterse ölmeye,

Berendin tolgon kezi oşol. Mañdayga
cazgan paanayım,
Sebildüüsü seksen tört,
Serpişken cagı kızıl ört.
Cılgınduu Keñ-Kol oyunda,
Bet alıp mende kelbegen,
Keñ Talastın boyunda
Betteşip duşman ceñbegen
Koştop kiyip suusar börk
Tügöngön sayın tütögön,
Tübünön eerçip küçögön,
Dümbökü şerdin özü oşol
Ölgön sayın öörçügön.
Özöndü buzup maylagan,
Öçöşünö tiygende
Öz atasın caylagan,
Örttöngürdün özü oşol.
Kançoro menen Külçoro
Ermek kılgan paanayım,
Ekөö menin taalayım.
Öödögö çıksa öbögüm,
Ildıyga tartsa cölögüm.
Tay kulunday tebişken,
Talaşıp emçek emişken.
Eki birdey tegizim
Mañdayga çıksa baraanım,
Colugup san kol kaptasa
Eki tügöy karaanım.
Altı ayga tınbay uruşup,
Ekөönün közü tüz bolso,
Aldırıp iysem kalmakka
Belimden karmap büktöörüm
Kol salarmın – dep cüröm.
Berenim abam öldü – dep,
Sen ekөөñ aman barıñda,
Talaska söögüm cüktöörüm
Kök temirden tuulga
Mañdayımda baraanım,
Eki tügöy karaanım,

Yiğidin dolgun çağı odur. Alnıma
yazılmış sığınağım,
Zırh kuşananı seksen dört,
Savrulduğu yan kızıl alev.
Ilgınlı Keñ-Kol düzünde,
Karşısına kul gelmemiş,
Geniş Talas'ın boyunda
Yüzleşip düşman yenmemiş
Üst üste giyip samur börk
Tükendikçe tüten,
Kökünden süregelip güçlenen,
Belalı arslanın kendisi odur
Öldükçe çoğalıp azan.
Vadiyi bozup kana yağlayan,
Öfkesine dokunulduğunda
Öz atasını bile haklayan,
Şu yanasıcanın kendisi odur.
Kançoro ile Külçoro
Yoldaş edindiğim sığınağım,
İkisi benim talihim.
Yukarı çıksam desteğim,
Aşağı insem dayanağım.
Tay kulun gibi tepişen,
Yarışıp meme emişen.
İki eşit dengim
Karşıma çıksa görkemim,
Rastlayıp sansız ordu bassa
İki eş karaltım.
Altı ay dinmeden vuruşup,
İkisinin gözü sağ salimse,
Kalmuk'a kaptırıverirsem
Belimden kavrayıp kaldıranlarım
Saldırırım — deyip dururum.
Yiğidim amcam öldü — diye,
Sen, ikiniz sağken,
Talas'a kemiğimi yükleyeceklerim
Gök demirden tolgayı
Önümdeki görkemim,
İki eş karaltım,

Кыргын кылып урушуп,	*Kırgın edip vuruşup,*
Кытайга кыргын салаарым.	*Kıtay'a kırgın salacağım.*
Темир коргон Бээцинге,	*Demir kaleli Beecin'e,*
Кыямат кеткен жерлердин,	*Kıyamete göçen arslanların,*
Топон суу цетпес элине	*Tufan suyu ulaşmaz eline*
Зайыпуруш эрлердин	*Cenkçi yiğit erlerin*
Мынтып өчүн алаарым,	*Böylece öcünü alacağım,*
Бейпайдыр бекем салаарым.	*Belayı sıkıca salacağım.*
Кан өтпөгөн капчалды,	*Candan geçilmez kaya geçidini,*
Бээциндеги зор канга	*Beecin'deki ulu hana*
Бет алышып калаарым.	*Yüz yüze geleceğim.*
Күлчоро менен Канчорум,	*Külçoro ile Kançorom,*
Экөө менин таалайым.	*İkisi benim talihim.*
Ыргап турган кезинде,	*Coşup durduğu çağında,*
Кошо билип аргындыр	*Argın'ı da birlik bilip*
Сыргап турган кезинде,	*Sefa sürüp durduğu çağında,*
Төрт-Күлдүн төмөн цагында	*Tört-Kül'ün aşağı yanında*
Төрө кан Манастын саygan багында.	*Bey han Manas'ın diktiği bağında.*
Эрте турсаң сен балдар,	*Erken kalksanız siz çocuklar,*
Саянды кесип чечүү элең,	*Yayın balığını kesip yerdiniz,*
Канымда болсо егиздер,	*Yanımda olsa ikizler,*
Цаң-Цуңду бузам дечүү элем.	*Cañ-Cuñ'u bozarım derdim.*
Курсагым ачып баратса,	*Karnım acıkıp giderse,*
Казыны кесип цеп цүрөм,	*Kazıyı kesip yiyorum,*
Карандуу балдар барында	*Karaltılı çocuklar yanımdayken*
Калмакты бузам дep цүрөм.	*Kalmuk'u bozarım deyip dururum.*
Экөөнүн көзү түз болсо,	*İkisinin gözü sağ salimse,*
Кол цыкпаган өзөңгө	*Yol çıkmayan vadiye*
Кол салармын – дep цүрөм.	*Yol salarım — deyip dururum.*
Ач айкырык, куу сүрөөн,	*Aç haykırış, kuru naralar,*
Ай-аалamдын баарына	*Ay-âlemin hepsine*
Чок тагармын – дep цүрөм,	*Kor takarım — deyip dururum,*
Тегеренип кетейин,	*Dönüp kurbanınız olayım,*
Теңиз балдар барында	*Deniz gibi çocuklar varken*
Кол саларын дep цүрөм.	*Saldırırım deyip dururum.*
Балдар көзү түз болсо,	*Çocukların gözü sağ salimse,*
Кол салармын – дep цүрөм.	*Yol salarım — deyip dururum.*
Кытай уулу Калчага	*Kıtay oğlu Kalça'ya*

Kol salarmın – dep cüröm.

Tulpar oozun burup ber,
Turbay altı ay salışıp,
Tuura kakan Beecinge
Kırgındı kızık kılıp ber!» – Balam,
töröm, kebimdi uk,
Dep, oşentip, Semetey,
Kaarlanıp küülönüp,
Kankordun uulu bu çunak,
Kaçpooçuday türdönüp.
Alışarım artık coo,
Beecinge salsak buzuktu,
Mende kaalap körörbü
Bul öñdöngön kızıktı.
Çalçu ceriñ bul Beecin,
Çaykalañ toosun biz körböy,
Çöpçö kıtay köptü kör!
Kayrılıp kantip tartabız,
Koñurbay menen uruşpay,
Kurulay kantip kaytabız.
Şibe, mancuu, soloonun,
Turogotun, caysañın,
Kürmö kiygen küçtüüsün,
Taş sayıngan tazasın,
Kol kalaşıp uruşpay
Kırgın bolup turuşpay,
Kılçaya kantip etebiz,
Kızıkkandan berender
Kızıtalak Beecinge,
Kırılışa ketebiz!» –
Dep, öşöntüp, Semetey,
Sokmoktuu sözdön baştadı,
Kaarlanıp tünörüp,
Külçoro menen Kançoro
Sorup ie taştadı.
Dep, öşöntüp, Semetey,
Kabagı biyik sögülüp,
Kattap mende baralbay,

El salarım — deyip dururum.

Küheylanın ağzını çevirip ver,
Durmadan altı ay vuruşup,
Doğruca Hakan Beecin'e
Kırgını görkemli kılıver!» — Oğlum,
beyim, sözümü dinle,
Deyip, böylece, Semetey,
Öfkelenip coşup,
Hunhârın oğlu bu haşarı,
Hiç kaçmayacakmış gibi görünüp.
Kapışacağım üstün düşman,
Beecin'e salsak kargaşayı,
Kul dilese görür mü
Bunun gibi temaşayı.
Akın edeceğin yer bu Beecin,
Çalkalanan dağını biz görmeden,
Ot kadar çok Kıtay'ı gör!
Dönüp nasıl çekiliriz,
Koñurbay ile vuruşmadan,
Eli boş nasıl döneriz.
Şibe'nin, Mançu'nun, Soloon'un,
Turogot'unu, caysañ'ını,
Cepken giyen güçlüsünü,
Taş kuşanan hâlisini,
Ordular çatışıp vuruşmadan
Kırgın olup durmadan,
Dönüp bakıp nasıl ederiz,
Merakından yiğitler
Kahrolası Beecin'e,
Kırışarak gideriz!» —
Deyip, böylece, Semetey,
Tokmak gibi sözden başladı,
Öfkelenip kararıp,
Külçoro ile Kançoro
Sözünü kapıp yuttular.
Deyip, böylece, Semetey,
Yüce kaşları çatılıp,
Yanına kul varamayıp,

Kan iççü türü körünüp.
Bekem süylöp belsenip,
Küpüldögön kökcalga
Cer buzulup teñselip,

Dep, öşöntüp, turdu ele,
«Oy baldar,– dep, er Bakay
Oşondo kepti kıldı ele:
Kaynap kurttay körüngön,
Kıra berse tügöngüs
Kakançının kalkı bar,
Karmaşkan candı soo koyboy,
Kanın iççü saltı bar.
Kızıtalak kıtayga
Cerge çıkkan çöptü kör,
Cetken can Beecin alalbayt,
Ala albagan sebebi
Topon cetpes Beecinge
Toorulup mende cete albayt.
Betteşe ketken mendenin,
Karmaşsa aman kete albayt.
Kattap adam kelbegen,
Kızıtalak kıtaydın
Karmaşı maza berbegen,
Kazat kılgan erlerdin
Kayrılıp cerin körbögön.
Barsa-kelbes Beecin col,
Baarıdan şumduk bizdin col.
Kaynagan kıtay kalkı bar,
Karmaşsa candı kutkarbayt,
Kanın içmey saltı bar,
Nur tögülgön bul Beecin,
Karmaşıp adam cetpegen,
Kagışkan tirüü ketpegen.
Kabarıñda bar beken,
Kıdır çalgan col bolup,
Kımbat atañ barında
Kırk eki tümön kol bolup,
Kılımdın baarı kozgolup,

Kan içecek hâli görünüp.
Pekçe söyleyip bel bağlayıp,
Gümbürdeyen bozkurda
Yer bozulup sarsılıp,

Deyip, böylece durmuştu,
«Oy çocuklar,» deyip, er Bakay
O zaman söz söylemişti:
Kaynaşan kurtçuk gibi görünen,
Kırdıkça tükenmez
Kakançın'ın halkı var,
Kapışan canı sağ komayıp,
Kanını içme töresi var.
Kahrolası Kıtay'a karşı
Yerden biten otu gör,
Varan can Beecin'i alamaz,
Alamamasının sebebi
Tufan ulaşmaz Beecin'e
Dolanıp kul yetişemez.
Yüzleşmeye kalkan kulun,
Kapışırsa sağ gidemez.
Uğrayıp insan gelmemiş,
Kahrolası Kıtay'ın
Kavgası tat vermemiş,
Gazaya çıkan erlerin
Dönüp yurdunu göremediği.
Varılıp dönülmez Beecin yolu,
Hepsinden korkunç bizim yol.
Kaynayan Kıtay halkı var,
Kapışırsa canı kurtarmaz,
Kanını içme töresi var,
Nur saçılan bu Beecin'e,
Kapışıp insan yetişememiş,
Çarpışan diri gitmemiş.
Haberin var mıdır,
Hızır uğramış yol olup,
Kıymetli atan sağken
Kırk iki tümen ordu olup,
Cümle âlem ayaklanıp,

Katagandan Koşoy bar,
Eleman uulu Töştük bar,
Sarı-Arkanı cerdegen,

Salışıp adam ceñbegen,
Önögün canga berbegen.
Taruusun taştay taptagan,
Katının kızday maktagan.
Itkeldüü sorpo, mayluu et,
Takası biyik ökçösü,
Kazaktardan surasañ,
Aydarkan kandın Kökçösü.
Özöndün çañı burkurap,
Özüñ körgön köp kazak
Ölöñün aytıp çurkurap.
Tuu tübünö turuşup,
A da kelip kol bolup,
Bul Beecin menen uruşup.
«Çoñ kazat» dep elge atak
Kıraan Manas barında
Kıtayga salgan çoñ çatak.
Kagışta bolboy eç arman,
Kabılan şerler barında
Kakanga salgan çoñ cañcal.
Esepsiz kankor eken – dep,
Erdigi curtka bilingen.
Atañ kan Manastın kılgan
balaası, Adamdan tandap anı algan.
Baştagan Beecin kalaanın
Dañzasına çiyilgen.
Tümön kol korkup sandalgan,
Kıyamat ketken kökcaldın
Kıyalın körüp kıtay curt,
Aylasın tappay sandalgan.
Beecindi kamap köç algan,
Kakançındın Beecinden
Karmaşıp Manas öç algan.
Ordoluu şayık, kök cökör,
Orçunu Kokon, Margalañ

Katagan'dan Koşoy var,
Eleman oğlu Töştük var,
Sarı-Arka'yı yurt edinen,

Vuruşup kimsenin yenemediği,
Üstünlüğünü kimseye kaptırmayan.
Darısını taş gibi döven,
Karısını kız gibi öven.
Koyu ilikli çorba, yağlı et,
Nalçası yüksek ökçesi,
Kazaklardan sorarsan,
Aydarkan Han'ın Kökçö'sü.
Vadinin tozu tüte tüte,
Kendin gördüğün nice Kazak
Türküsünü söyleyip çağrışarak.
Tuğ dibinde duruşup,
O da gelip ordu olup,
Bu Beecin ile vuruşup.
«Büyük Gaza» diye elde ün
Kartal Manas sağken
Kıtay'a saldığı büyük kavga.
Çarpışmada hiç ukde kalmadan,
Kaplan arslanlar sağken
Hakan'a saldığı büyük gavga.
Hesapsız hunhârmış — diye,
Erliği yurtça bilinmiş.
Atan Han Manas'ın ettiği
belası, İnsanlardan seçip onu almış.
Baş olduğu Beecin şehrinin
Defterine yazılıp çizilmiş.
Tümen ordu korkup şaşmış,
Kıyamete göçen bozkurdun
Huyunu görüp Kıtay yurdu,
Çaresini bulamayıp bocalamış.
Beecin'i kuşatıp göç almış,
Kakançın'ın Beecin'inden
Kapışıp Manas öç almış.
Ordalı şeyhi, gök nökeri,
Başlıcası Kokon, Margalañ,

Oşondon cıyıp kol algan.	*Oradan derleyip ordu almış.*
Alış kılsa Beecinge,	*Beecin'le kapışınca,*
Alban türdüü kol kelgen,	*Türlü türlü ordu gelmiş,*
Azıraak emes mol kelgen.	*Az değil, bol gelmiş.*
Türlüü-türlüü can kelgen.	*Türlü türlü can gelmiş.*
Al kolu azdık kılgansıp,	*O ordu az gelirmiş gibi,*
Indistandan da kelgen.	*Hindistan'dan da gelmiş.*
Cer tumandap kozgolgon,	*Yer dumanlanıp depreşmiş,*
Cetegi mınça kol bolgon.	*Yedeğinde bunca ordu olmuş.*
Aykay kulak tundurgan,	*Haykırışı kulak sağır etmiş,*
Atagı tuura cer cargan,	*Ünü doğrusu yer yarmış,*
Çapçışkanda şer atañ,	*Çarpışınca arslan atan,*
Çaması mınça koldu algan.	*Gücüyle bunca orduyu almış.*
Buzulgan Çambıl ar cagı,	*Bozulmuş Çambıl'ın öte yanı,*
Bukara-Şarıp ber cagı,	*Buhara-Şerif beri yanı,*
Atalanı cerdegen,	*Atala'yı yurt edinen,*
Alışıp mende ceñbegen.	*Kapışıp kulun yenemediği.*
Ak sakalı bir kuçak,	*Ak sakalı bir kucak,*
Aydarkan uulu Muzburçak,	*Aydarkan oğlu Muzburçak,*
Erenden tandap anı algan,	*Erlerden seçip onu almış,*
Ezelki ketken Manastan	*Ezelde göçen Manas'tan*
Er eken – dep kızıtalak,	*Ermiş o — diye, kahrolası*
Kıtaydın kanı tandalgan.	*Kıtay'ın hanına karşı seçilmiş.*
Eybit tazdın er Ürbü,	*Eybit Taz'ın er Ürbü'sü,*
A da kırgız uruusu.	*O da Kırgız boyundan.*
Eştekterden Camgırçı,	*Eştek'lerden Camgırçı,*
Tekeçi kan, Şıgay kan,	*Tekeçi Han, Şıgay Han,*
Abası Bakay karı bar,	*Amcası ihtiyar Bakay var,*
Al cañcaldın içinde	*O kavganın içinde*
Alp-döölördün baarı bar.	*Alpların, devlerin hepsi var.*
Bala kazday barkıldap,	*Yavru kaz gibi seslenip,*
Ak sakalı carkıldap,	*Ak sakalı parıldayıp,*
Alagay közü çolpondoy,	*İri gözleri Çolpan gibi,*
Ay kulagı kalkanday.	*Ay kulağı kalkan gibi.*
Çeç-Döbönü cerdegen,	*Çeç-Döbö'yü yurt edinen,*
Çenebegen er degen.	*Ölçüye sığmaz er denen.*
Kança uruu can bolup,	*Nice boydan can olup,*
Busurman tuusun karmagan	*Müslüman tuğunu tutan*

	Kayran Koşoy al bolup.	*Yiğit Koşoy o olup.*
	Sulayman tiybes Beecindin	*Süleyman'ın dokunmadığı Beecin'in*
	Suragın tartıp alganda,	*Yönetimini çekip aldığında,*
	Suluu kızdın baarına	*Güzel kızların hepsine*
	Suuk ukuruk salganda,	*Soğuk kement saldığında,*
	Belimsigen Beecinge	*Kasılıp duran Beecin'e*
119260	Bereniñ altı ay kan bolgon.	*Yiğidin altı ay han olmuş.*
	Çoñ mañdayda turuşup,	*Büyük cephede duruşup,*
	Çalıyar tiybes Beecinge	*Çalıyar'ın dokunmadığı Beecin'e*
	Çaldırıp kayra tartkanda	*Akın ettirip geri döndüğünde*
	Iskender tiybes Beecinge	*İskender'in dokunmadığı Beecin'e*
	Ildirip kayra tartkanda.	*Sarkıp geri döndüğünde.*
	Kızıtalak Beecinge	*Kahrolası Beecin'e*
	Kızıgıp mende kelbegen,	*Heves edip kul gelmemiş,*
	Kıñkaytıp adam ceñbegen.	*Boyun eğdirip insan yenmemiş.*
	Beecinge koldu salganda	*Beecin'e ordu saldığında*
119270	Bet alışıp turuştuk,	*Yüz yüze gelip durduk,*
	Kanduu kanga bölönüp,	*Kanlı kana bulanıp,*
	Kaçpay kelip uruştuk.	*Kaçmadan gelip vuruştuk.*
	Kabardan neçen kan ölüp,	*Ünlülerden nice han ölüp,*
	Kattagan candın baarı ölüp,	*Uğrayan canın hepsi ölüp,*
	Kapka-Taşka toktottuñ,	*Kapka-Taş'ta durdurdun,*
	Muzburçak, Kökçö kan ölüp,	*Muzburçak, Kökçö han ölüp,*
	Kaçankı işti coktottuñ.	*Nicedir olanı andırdın.*
	Kezikken candın baarı ölüp.	*Rast gelen canın hepsi ölüp.*
	Obolkum eske tüşköndö,	*Evvelki aklıma düştüğünde,*
119280	Aldırıp alptar kaygırgan,	*Kaptırıp alplar kaygılanmış,*
	Arıslandardan ayrılgan.	*Arslanlardan ayrılmış.*
	Kagıştan kança can ölgön,	*Çarpışmada nice can ölmüş,*
	Kadırluu candın baarı ölgön. Antip turup neteli,	*Değerli canların hepsi ölmüş. Böyleyken ne yapalım,*
	Kızıtalak kıtayga,	*Kahrolası Kıtay'a,*
	Çarpışıp çama cetpegen,	*Çarpışmaya güç yetmemiş,*
	Çalışkan aman ketpegen.	*Akın eden sağ gitmemiş.*
	Kastarın tikken kakanga	*Düşmanlığını kuran Hakan'a*
	Kastaşıp adam cetpegen,	*Düşmanlık edip insan yetişememiş,*
	Kagış kurgan pendenin	*Çarpışma kuran kulun*
119290	Biröö da aman kelbegen.	*Biri bile sağ dönmemiş.*

Bet alsak Beecin bekem curt, Köptügü
çöptöy kalkı bar,
Köptügün körsöñ kara kurt.
Uşu turgan Beecindin,
Çaalıgıp tulpar cetkisiz,
Kırk künçülük çöl mında,
Kıyamat kayım bolguça
Kıra berseñ tügöngüs,
Kıyşaybas kıtay el mında.
Kaynap catkan kıtaydın
Kagışın kaalap körgömün.
Çark cetpegen Beecindin

Yönelsek Beecin sağlam yurt, Çokluğu ot
gibi halkı var,
Çokluğunu görsen kara kurt.
Şu duran Beecin'in,
Küheylan yorulur da varamaz,
Kırk günlük çöl var burada,
Kıyamet kopana dek
Kırsan da tükenmez,
Yerinden sapmaz Kıtay halkı burada.
Kaynayıp duran Kıtay'ın
Çarpışmasını isteyip görmüşüm.
Gücün yetmediği Beecin'in

Çamasın abdan körgömün.
Cekeme-ceke turuşup,
Kök tulparım coorutup,
Köñülümdü oorutup,
Alışkan Bakay men mında.
Añıraygan kapçıgay,
Armanım aytam bir dalay,
Obolkunu sanasam,
Oodarıltıp karasam.
On eki sanaa bir kelip,
Köñülüm köp bölünöt,
Oşondo ölböy ne boldum,
Közümdün caşı tögülöt.
Kartayganda abañdı,
Kaynap ketet bizdin şor,
Kazıluu catkan kalıñ or.
Ara cerde çapçışıp,
Andan körö kulunum,
Talaska kayra keteli.
Kordop talap aluuçu,
Kokuy-Beecin dümök şaar,
Kokondun bul şaarı emes,
Barıp ala koyuuçu,
Margalañdın eli emes.
Köp adam ketken karkıbar,
Közdöşüp uruş bolgondo

Kudretini iyice görmüşüm.
Teke tek duruşup,
Gök küheylanımı yağır edip,
Gönlümü ağrıtıp,
Onunla kapışan Bakay benim burada.
Ağzı açılmış kaya geçidi,
Derdimi söylerim bir hayli,
Evvelkileri sayarsam,
Evirip çevirip bakarsam.
On iki düşünce bir gelip,
Gönlüm çokça bölünür,
O zaman ölmeyip ne oldum,
Gözümün yaşı dökülür.
Kocayınca amcanı,
Kaynayıp gider bizim çilemiz,
Kazılmış duran derin hendek.
Ara yerde çarpışıp,
Ondansa kulunum,
Talas'a geri gidelim.
Hor görüp yağmalanacak,
Kokuy-Beecin bela şehir,
Kokon'un şehri değil bu,
Varıp alıverilecek,
Margalañ'ın halkı değil.
Nice insanın göçtüğü o diyar,
Göz göze savaş olduğunda

Köbüröök soygon saltı bar.
Çarpışıp çamañ cetpegen,
Çalkalap catkan Beecindin
Şaarına adam ötpögön.
Şaytanı artık, zaarı küç,
Bul kapırdan küdör üz.

Daha çoğunu boğazlama töresi var.
Çarpışmaya gücünün yetmediği,
Boylu boyunca uzanan Beecin'in
Şehrine insan geçmemiş.
Şeytanı üstün, zehri güçlü,
Bu kâfirden umudu kes.

Çalkayıp başı bölünüp,
Böksösünön karasañ,
Bölünüp tuman körünüp.
Barsa-kelbes balan col,
Adam aşkan bel emes,
Keçildin kanı Koñurbay,
Keñeşpey barçu er emes.
Aytkanım uşul bilip al,
Talaska aman keteli,
Köptügü tümön kıtayga
Köp teñelip neteli
Biz Talaska barganda
Cer aruulap, coldu alıp,
Cetimiş türkün koldu alıp,
Cer-cerge kayguul salalı,
Cetkileñ koldu alalı!
Alıstan tandap col alıp,
Azar tümön kol alıp,
Karmaş kılsak Kakançı
Kastaşçu bolsok kakançın,
Uluñtu-Keñtuñ uluk şaar,
Uruşçu bolsoñ bir dalay,
Surunay kulak tundurup,
Aykay salıp çuu turup,
Atıştı arbın salalı,
Kaldaydın uulu kapırdan,
Kan Koñurbay baatırdan,
Anan öçtü alalı.
Aytkanım uşul bilip al,
Arıslan baldar, tilimdi al!» – Batırbay koyboyt kara cer.
Bakayga mınday degende,

Kasılıp başı ayrı görünüp,
Yamacından bakarsan,
Bölünüp duman görünüp.
Varılıp dönülmez öyle bir yol,
İnsanın aştığı bel değil,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Danışmadan varılacak er değil.
Dediğim budur, bilesin,
Talas'a sağ esen gidelim,
Çokluğu tümen Kıtay'a
Çokça denk olup ne yapalım
Biz Talas'a vardığımızda
Yeri arıtıp, yolu alıp,
Yetmiş türlü orduyu alıp,
Yer yer keşif kolu salalım,
Eksiksiz orduyu alalım!
Uzaktan seçip yol alıp,
Hezar tümen ordu alıp,
Savaşırsak Kakançı'yla
Düşman olacaksak Kakançın'la,
Uluñtu-Keñtuñ ulu şehir,
Vuruşacaksan bir hayli,
Zurna kulak sağır edip,
Haykırış salıp gulgule kopup,
Atışmayı bol salalım,
Kalday'ın oğlu kâfirden,
Han Koñurbay bahadırdan,
Sonra öcü alalım.
Dediğim budur, bilesin,
Arslan çocuklar, sözümü tutun!» — Kara yer gömmemezlik etmez.
Bakay böyle deyince,

Akırın aytıp, bek taştap,
Almambet uulu Külçoro,
Koyo berdi kep baştap:
«Abam Bakay, ne deysiñ,
Çaldırdıñ Beecin kalaanı
Kıtaydın curtun bek maktap,
Buzmak bolduñ sanaanı.
Köödöngö saldıñ kızıktı,

Usulca söyleyip kesin bırakıp,
Almambet oğlu Külçoro,
Söze başlayıverdi:
«Bakay amcam, ne dersin,
Anlattın Beecin şehrini,
Kıtay'ın yurdunu pekçe övüp,
Niyetimizi bozmak istedin.
Göğsüme ateş saldın,

Abam Bakay, ne deysiñ,
Köñülgö saldıñ buzuktu.
Kara kurttay köp kıtay,
Kagışpay kantip ötöbüz?
Kıcıldaşkan curt menen
Kıyraşpay kantip ketebiz?
Ayza karmap, top buzam,
Acal cetse okko uçam.
Küçösö mancuu Kalçaga,
Kürküröp ayza sunamın,
Kegimdi alıp keyişpey
Uşu turgan Kalçanın,
Kagış kirip, kan içpey
Kantkende mintpey tınamın
Caratkan çiyse cazanı,
Körböy kantip keteyin,
Capa tartıp, okko uçup,
Ölböy kantip keteyin.
Abam Bakay, ne deysiñ,
Bu sözüñdü kim uksun,
Aşuusu biyik too uksun,
Agını katuu suu uksun,
Kattaluu kara cer uksun,
Uşundan bölök kim uksunI
Caratkan cazuu kılganın,
Calpı mende körböybü,
Acal cetip, kün bütsö,
Tınç catkan adam ölböybü!
Kirgizbey koyboyt kazgan kör,
Ataktuu balban Koñurbay

Bakay amcam, ne dersin,
Gönle fesat saldın.
Kara kurt gibi çok Kıtay,
Çarpışmadan nasıl geçeriz?
Kaynaşıp duran yurt ile
Kırışmadan nasıl gideriz?
Mızrak tutup bölük bozarım,
Ecel yeterse kurşunla uçarım.
Mançu azarsa, Kalça'ya,
Gürleyip mızrak sunarım,
Öcümü alıp yakınmadan
Şu duran Kalça'nın,
Çarpışmaya girip kanını içmeden
Nasıl olur da böyle yapmadan dururum
Yaradan yazgıyı çizmişse,
Görmeden nasıl gideyim,
Cefa çekip, kurşunla uçup,
Ölmeden nasıl gideyim.
Bakay amcam, ne dersin,
Bu sözünü kim dinlesin,
Geçidi yüksek dağ dinlesin,
Akışı sert su dinlesin,
Kat kat kara yer dinlesin,
Bundan başka kim dinlesin!
Yaradan'ın yazdığını,
Cümle kullar görmez mi,
Ecel yetip gün biterse,
Rahat yatan insan da ölmez mi!
Kazılan mezar sokmadan komaz,
Ünlü pehlivan Koñurbay'la

Körüşpöy kantip keteyin,
Atamdı soygon Beecinge
Arkalay basıp kire albay,
Ölüşpöy kantip keteyin!
Dagdırga bolbos daba – dep,
Dalay kılım kep ayttım,
Abam Bakay, saga dep.
Tügönbös arbın kebim bar,

Görüşmeden nasıl gideyim,
Atamı boğazlayan Beecin'e
Sırtımı verip yürüyüp giremeden,
Ölüşmeden nasıl gideyim!
Kadere çare olmaz — deyip,
Nice devrin sözünü söyledim,
Bakay amcam, sana diye.
Tükenmez bol sözüm var,

Kıztalak Beecinde
Tüp atamdın kegi bar.
Tirüü cürüp Beecinge
Kay murazga cetemin,
Kagışıp kalba, çır kılıp,
Kargış tiygen Beecinge
Karmaşıp turup ketemin
Ötkürö bolso Koñurbay,
Ölbögön cerden kalışıp,
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Mıyzamdın gülü uçkuça,
Mıktap altı ay salışıp,
Kıyın bolso Koñurbay,
Caraluu bolup cölönüp,
Calañ kanga bölönüp,
Bura tartpay turuşup,
Buzuktaşıp uruşup,
Atıştı arbın salamın,
A düynö catkan atamdın
Mintip öçün alamın
Cılkısın tiyip keldik – dep, Arı balban, arı şer,
Talaska kantip cetemin,
Kagışarım Koñurbay
Karmalaşıp çırdaşpay,
Kantip tirüü ketemin!» –
Dep, öşöntüp, Külçoro,
Şer ekeni bilinip,
Bakaydın aytkan kebine,
Bezge saygan emedey

Kahrolası Beecin'de
Kök atamın öcü var.
Diri gezip Beecin'de
Hangi murada ererim,
Çarpışıp, kavga, gürültü edip,
Lanet değmiş Beecin'e
Kapışıp öyle giderim
Pek keskinse Koñurbay,
Ölüm kalım dövüşüp,
Yumuşak kuray pişene dek,
Ilgının çiçeği uçana dek,
Sıkıca altı ay vuruşup,
Çetinse Koñurbay,
Yaralanıp yaslanıp,
Salt kana bulanıp,
Dizgin çevirmeden duruşup,
Bozuşup vuruşup,
Atışmayı bol salarım,
Öbür dünyada yatan atamın
Böylece öcünü alırım
Yılkısını sürüp geldik — diye, Hem pehlivan, hem arslan,
Talas'a nasıl varırım,
Çarpışacağım Koñurbay'la
Tutuşup çekişmeden,
Nasıl diri giderim!» —
Deyip, böylece, Külçoro,
Arslan olduğu bilinip,
Bakay'ın söylediği söze,
Bezine iğne saplanmış gibi

Irgıp tüşüp tüyülüp,
Karçıgaday kamınıp,
Almambet uulu Çorogo
Kayıptan akıl tabılıp.
Sumsayıp cüzü bölünüp,
Acıdaar türü körünüp,
Küygön şamday köz caynap,
Kaçırata tiş çaynap.
Balbandıgı başkaça,
Karan kalgan balanın

Sıçrayıp inip toparlanıp,
Atmaca gibi davranıp,
Almambet oğlu Çoro'ya
Gaipten akıl bulunup.
Asılıp yüzü değişip,
Ejderha görünüşü belirip,
Yanan mum gibi gözü alevlenip,
Çatırdatıp diş gıcırdatıp.
Pehlivanlığı bambaşka,
Şu gözü kara oğlanın

Baatırdıgı bir kança.
Serpişke kirse sezgenbes,
Karmaşka kirse kamsıkbas
Cetkileñden çoñ beldi,
Kurçançuday türü bar.
Cer caynagan kol kelse,
Karmaşarga zor kelse,
Ceti milek coo kelse,
Ceke milek salışıp,
Kol saluuçu türü bar.
Atası kökcal Almambet,
Al kıtaydın ulugu,
Aşkere tukum bolot – dep,
Taştap ketken artına
Almambettin tukumu.
Aalamga cetet çaması,
Balanın cayın suraba,
Almambettin balası.
Almambet uulu Külçoro
Uzun boyluu, keñ dalı,
Atası Almañ kökcaldan
Arta tuugan kayran er.
Sölökötü-sölbötü,
Ar borumu kelbeti,
Caynagan kızıl çok eken,
Can caralıp er bolgon
Çorodoy bala cok eken.
Ay-aalamdı buy kılgan,

Bahadırlığı bir nice.
Vuruşmaya girse ürkmez,
Kapışmaya girse tasalanmaz
En yetkinden büyük beli,
Kuşanacakmış gibi hâli var.
Yeri kaplayan ordu gelse,
Kapışmaya zorlusu gelse,
Yedi millet düşman gelse,
Tek başına vuruşup,
Saldıracak hâli var.
Atası bozkurt Almambet,
O, Kıtay'ın ulusu,
Apaçık yaman soy olur — diye,
Ardında bırakıp gittiği
Almambet'in soyu.
Âleme yeter gücü,
Oğlanın hâlini sorma,
Almambet'in oğlu.
Almambet oğlu Külçoro
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Atası bozkurt Almañ'dan
Üstün doğmuş yiğit er.
Endamı, heybeti,
Her duruşu, çehresi,
Alev alev kızıl kormuş,
Can yaratılıp er olalı
Çoro gibi oğlan yokmuş.
Ay-âlemi buyruğuna alan,

Ayabagan şok eken.
Çoronun cayın suraba,
Bilegi coon, taş cürök
Bil müçölüü taş cürök
Kaarlanıp sumsaysa,
Kaşayıp cüzü bölüngön.
Kayratına can cetpey,
Kan iççü türü körüngön
Bala colbors başkaça,
Baatırdıgı bir kança.

Amansız bir yamanmış.
Çoro'nun hâlini sorma,
Bileği kalın, taş yürek
Fil gövdeli taş yürek
Öfkelenip asıldığında,
Kararıp yüzü değişir.
Gayretine can yetmez,
Kan içecek hâli görünür
Genç kaplan bambaşka,
Bahadırlığı bir nice.

Aalamga cetet çaması,
Ata tübü uşunday.
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasının balası.
Kürmö kiygen Almambet
Küçtüüsünün öz uulu.
Coo degende süyünüp,
Coluñ bolgon çirkinder
Ok ötpös tondu kiyinip
Cay-caragın şaylanıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kayra caaçu buluttay,
Betine kaarı aylanıp.
Betinen nuru tögülüp,
Kökcaldık türü körünüp.
Beren eneñ Kanıkey
Belekke bergen ok ötpös
Ok ötpös tonun kiyinip,
Koñurbay cayın ukkanda
Kız kaynın körgön nemedey
Kızarıp külüp süyünüp.
Külçoro cayı uşunday
Ayzaga balban ıktuu kul,
Azar tümön kol kelse
Aynıbay tiyçü mıktı uul.
Kabırganın sebildi,
Kayra koyup bereki
Aydalıga temirdi.

Âleme yeter gücü,
Ata kökü işte böyledir.
Taş kuşanan Kıtay'ın
En hâlisinin oğlu.
Cepken giyen Almambet'in
En güçlüsünün öz oğlu.
Düşman deyince sevinip,
Yolu açık olasıcalar
Ok geçmez kaftanı giyinip
Pusatını kuşanıp,
Kınsız kılıç bağlanıp,
Yeniden yağacak bulut gibi,
Yüzüne kahrı dolanıp.
Yüzünden nuru dökülüp,
Bozkurtluk hâli görünüp.
Yiğit anan Kanıkey'in
Armağan verdiği ok geçmez
Ok geçmez kaftanını giyinip,
Koñurbay'ın hâlini duyunca
Kayın evini görmüş kız gibi
Kızarıp gülüp sevinip.
Külçoro'nun hâli böyledir
Mızrakta usta pehlivan kul,
Hezar tümen ordu gelse
Caymadan saldıran yaman oğul.
Kaburganın zırhını,
Yeniden yerine koyup beriki
Kürek kemiğine demiri.

Katar turup tört kıraan,
Baatırdıgın bildirip,
Toktoy albay erender
Coo kiyimin kiyinip.
Çıñ buroolu sır nayza
Karmap alıp imerip.
Akundun kızı Çüröktü,
Toktotposton suluunu
Talaska kayra ciberip.
Tobokeldep köz caynap,
Toktoy albay iç kaynap,

Manastın uulu er kökcal,
Semetey cayı momunday,
Asmandan tüşkön boz kise
Boz kiseni kurçanıp,
Kaarlanıp sumsayıp,
Koldogonu bir toguz,
Koldop cölöp kökcaldı
Cölögönü bir toguz.
Cönü bölök kökcaldın,
Kabılan kökcal şer oşol,
Şay koldogon er oşol.
Körö kalgan duşmandın
Köñülü ketet bölünüp,
Abaylasa kankordun
Ar belgisi bölünüp.
Kara çaar kabılan
Kaptalında çamınıp,
Çolok kuyruk kök arslan
Canday salıp kamınıp.
Berendin cayı uşunday,
Kaçırsa kayra tartpagan,
Kaçırsa kuru kaytpagan.
Astın baştap çamınıp,
Bir körünöt sur colbors
Caannamda uşunday,
Baatır öñdüü er bolbos.
Atı Kızır dubana,

Sıra durup dört kartal,
Bahadırlığını belli edip,
Duramayıp yiğitler
Cenk giyimini giyinip.
Sıkı burgulu sırlı mızrağı
Kavrayıp alıp çevirip.
Akun'un kızı Çürök'ü,
Bekletmeden güzeli
Talas'a geri gönderip.
Tevekkül deyip gözü alevlenip,
Duramayıp içi kaynayıp,

Manas'ın oğlu er bozkurt,
Semetey'in hâli şöyledir,
Gökten inmiş boz kuşağı
Boz kuşağı beline sarıp,
Öfkelenip asılıp,
Koruyucusu bir dokuz,
Bozkurdu koruyup destekleyen
Dayanağı bir dokuz.
Bozkurdun hâli bambaşka,
Kaplan bozkurt arslan odur,
Şay'ın koruduğu er odur.
Onu görüveren düşmanın
Yüreği gider bölünüp,
Dikkat etse hunhârın
Her nişanı ayrı belirir.
Kara benekli kaplan
Yanı sıra atılıp,
Güdük kuyruk gök arslan
Yanına sokulup davranıp.
Yiğidin hâli böyledir,
Saldırdı mı geri dönmeyen,
Saldırdı mı eli boş dönmeyen.
Önden başı çekip atılıp,
Bir görünür boz kaplan
Cehennemde bile böylesi,
Bahadır yüzlü er bulunmaz.
Atını Hızır divane,

Cel tizginden cetelep,
Algan eken ekööölöp,
Oncoñdogon Buuruldu
On eki çilten cetelep.
Koldogonu bir toguz,
Korcoñdogon kökcalga
Koşun tikken çagı eken,
Cölögönü tuş-tuştan
Cölöp turgan tabı eken.
Kozgolgondo adamdın
Cürögü çıgıp bölünüp,
Astına baykap karasañ,

Yel dizgininden yedekleyip,
İkisi birlikte almışlar,
Salınıp giden Buurul'u
On iki çilten yedekleyip.
Koruyucusu bir dokuz,
Kurulup giden bozkurda
Ordugâh kurduğu çağmış,
Dayanağı dört bir yandan
Destekleyip durduğu demmiş.
Kımıldadığında insanın
Yüreği yerinden fırlayıp,
Önüne dikkatle bakarsan,

Acıdaardın türü bar,
Artın salsa baatırda
Altı miñ erdin sürü bar.
Bettep mende kelebi,
Betteşip duşman ceñebi?
Kankordun uulu Semetey
Kabarıñda bar beken
Ortolop Keñ-Kol caylagan,
On tört atın baylagan,
Atışa çıga coo kelse,
Astıga salıp aydagan.
Açuusuna kez kelse,
Azuuga salıp çaynagan,
Alışıp mende barbagan.
Semetey cayı momunday.
Berendin cayı uşunday.
Eer beldey belesti
Emi çıgıp aduulap,
Arday bolgon Buuruldu
Abayı menen cabuulap.
Asınganı Akkelte,
Atışka salsa kurç oşol,
Murdagı ötkön Manastan
Muraga kalgan mülk oşol.
Asınıp çıksa canıbar,
Aydalının aynegi

Ejderhanın görünüşü var,
Ardını dönse bahadırda
Altı bin erin heybeti var.
Karşısına kul gelir mi,
Yüzleşip düşman yener mi?
Hunhârın oğlu Semetey
Haberin var mıdır
Keñ-Kol'un ortasını yaylayan,
On dört atını bağlayan,
Atışa çıkacak düşman gelse,
Önüne katıp süren.
Öfkesine rast gelirse,
Azı dişine vurup çiğneyen,
Kapışmaya kul varmamış.
Semetey'in hâli şöyledir.
Yiğidin hâli böyledir.
Eyer beli gibi sırtı
Şimdi çıkıp dolanıp,
Zayıf düşmüş Buurul'u
Abası ile çullayıp.
Kuşandığı Akkelte,
Atışa sürsen keskindir o,
Önce göçen Manas'tan
Miras kalan mülktür o.
Kuşanıp çıksa o canım,
Kürek kemiğinin aynası,

Atışkan coogo kirgende
Amanat candın ermegi.
Içi kirdep tutulbas,
Altımış atsa buzulbas,
Sundursa kuru cürbögön,
Çaypalıp ogu tiybegen.
Oynop cürsö Oçogor,
Çın atkanda Koyçagır
Oozu kurçtun kırımı,
Arkı cayın surasañ
Başaaluu orus buyumu.
Kayran Bakay abası
Cerdin üstün çalganda,

Atışan düşmana girdiğinde
Emanet canın avuncu.
İçi kirlenip tutukluk yapmaz,
Altmış kez atsa bozulmaz,
Doğrultunca boşa gitmez,
Kurşunu yalpalayıp şaşmaz.
Oynarken adı Oçogor,
Gerçek attığında Koyçagır
Namlusu keskin çeliğin ağzı,
Öte yanını sorarsan
Başaaluu Rus yapımı.
Yiğit Bakay amcası
Yeryüzünü dolaşıp gözlediğinde,

Cer kayguuldap barganda,
Ancıyandın ar cagı,
Amangendin tuurası,
Kokon şaardın koltugu.
Samarkandın eek aldı,
Ayday sarı talaadan
Altımış orus cer çençi
Al talaadan kezigip,
Arabasın süyrötüp,
Baarısı katar cürüşüp,
Sarı tonun salınıp,
Kulunu bar toru bee
Tegiz caydak minişip,
Cer izdep çıgıp keliptir,
Cetkileñ Bakay körüptür.
Buzuk baştap, çañ salıp,
Ayza sunup aykırıp,
Er Manastap bakırıp,
Talkan kılıp orustan
Tartıp algan Akkelte.
Sayın kayra tolgogon,
Tökör usta Bölökbay
Döötü menen dos eken,
Maşasın baykap maşagan,
Döötü ekөö birigip,

Yer yer keşfe vardığında,
Ancıyan'ın öte yanı,
Amangen'in hizası,
Kokon şehrinin koltuğu.
Semerkant'ın çene altı,
Ay gibi sarı bozkırdan
Altmış Rus yer ölçücü
O bozkırda rast gelip,
Arabasını sürükleyip,
Hepsi sıra sıra yürüyüp,
Sarı kürkünü omzuna atıp,
Kulunlu doru kısrağa
Hepsi eyersiz binip,
Yer arayıp çıkagelmişler,
Yetkin Bakay görmüş.
Kavga başlatıp, toz koparıp,
Mızrak sunup haykırıp,
«Er Manas!» deyip bağırıp,
Rus'u un ufak edip
Çekip aldığı Akkelte.
Her seferinde yeniden buran,
Topal usta Bölökbay
Davut ile dostmuş,
Tetiğini yoklayıp ayarlamış,
Davut'la ikisi birleşip,

Akkelteni casagan.
Atı «Akkelte» bolsun – dep,
Karool cundumagına
Çöyçöktöy altın saldırgan.
Betke karmap sunganda,
Mendenin meerin kandırgan.
Irmese kuru cürbögön,
Çaypalıp ogu tiybegen.
Atası Manas kökcaldan
Alıp kalgan Akkelte
Ay dalıda carkıldap,
Körsö köñül bölünüp,
Körkömdüü sürlüü körünüp.
Oncoñdogon Buurul at,

Akkelte'yi yapmışlar.
Adı «Akkelte» olsun — diye,
Nişangâh yuvasına
Çanak gibi altın koydurmuş.
Yüze tutup doğrulttuğunda,
Kulun gönlünü kandırmış.
Nişan aldı mı boşa gitmeyen,
Kurşunu yalpalayıp şaşmayan.
Atası bozkurt Manas'tan
Alıp kaldığı Akkelte
Geniş omzunda parıldayıp,
Gören gönlünü kaptırıp,
Görkemli, heybetli görünüp.
Salınıp giden Buurul at,

Opol-Toodoy körünüp,
Üstündögü törönün,
Şay koldogon nemenin
Baatırlıgı başkaça,
Çoñdugu toonun teñindey,
Kaynap catkan kıtaydın
Kagışsa candı cegidey.
Asman menen kögüñdün
Tiröösünön bütköndöy,
Asmanda Ay menen Künüñdün
At arıtıp, cer çalıp,
Bir özünön bütköndöy.
Altın menen kümüştün
Şiröösünön bütkönsüp.
Köktö munar buluttun
Salkınınan bütkönsüp,
Añıraygan özöndün
Alkımınan bütkönsüp.
On eki dayra birikse
Şar cerinen bütkönsüp,
Adam baspas tuu beldin
Çoñ cerinen bütkönsüp,
Bölökbay kılgan sır nayza
Ne da bolso körsök – dep,

Opol Dağı gibi görünüp,
Üstündeki beyin,
Şay'ın koruduğu kişinin
Bahadırlığı bambaşka,
Büyüklüğü dağın dengince,
Kaynayıp duran Kıtay'ın
Çarpışsa can yutacak gibi.
Gökle semanın
Direğinden yaratılmış gibi,
Gökteki Ay ile Gün'ün
At yorup, yer gözleyip,
Bir özünden yaratılmış gibi.
Altın ile gümüşün
Lehiminden yaratılmışça.
Gökteki puslu bulutun
Serinliğinden yaratılmışça,
Ağzı açılmış vadinin
Boğazından yaratılmışça.
On iki ırmak birleşse
Çağlayan yerinden yaratılmışça,
İnsan basmaz ulu belin
Büyük yerinden yaratılmışça,
Bölökbay'ın yaptığı sırlı mızrak
Ne olursa olsun görelim — diye,

Takımında körünüp,	*Dizinin ardında görünüp,*
Manastan kalgan Zulpukor	*Manas'tan kalan Zulpukor*
Kagışa cürüp ölsök – dep.	*Çarpışa çarpışa ölelim — diye.*
Kınında kızık bölünüp.	*Kınında göz alıp durup.*
Kozgolbogon zor törö,	*Yerinden oynamaz ulu bey,*
Anık şerdin balası.	*Gerçek arslanın oğlu.*
Kök temirden tuulga	*Gök demirden tolga*
Kömkörö başka kiyilüü,	*Başına kapatılıp giyili,*
Kökcaldıgı bilinüü.	*Bozkurtluğu besbelli.*
Sırttandıgı uşunday,	*Yavuzluğu böyledir,*
Sırttan törö Semetey,	*Yavuz bey Semetey,*
Buuruldun oozun burdu ele, Capanı tartıp bu cayda	*Buurul'un ağzını çevirmişti, Cefa çekip bu yerde*
Muñaybay karap turdu ele.	*Yılmadan bakıp durmuştu.*
Ölüp kalar bekenbiz!	*Ölüp kalır mıyız acaba!*
Abası Bakay ak coltoy,	*Amcası Bakay uğurlu,*
Çın daanışman oluya,	*Gerçek bilge evliya,*
Çın kakandı Beecindi	*Gerçek Hakan'ı, Beecin'i*
Muruntan körgön karıya.	*Eskiden görmüş ihtiyar.*
Kaynap catkan kakandın	*Kaynayıp duran Hakan'ın*
Kagışın körgön er Bakay,	*Çarpışmasını görmüş er Bakay,*
Çuuga kirip kettik – dep,	*Gulguleye girip gittik — diye,*
Kazatta kırgın ölümdün	*Gazada kırgın ölümün*
Çabışın körgön er Bakay.	*Vuruşmasını görmüş er Bakay.*
Ayrı beles kezeñge	*Çatal sırtlı geçide*
Kökçolok oozun burdu ele,	*Kökçolok'un ağzını çevirmişti,*
Kabarı kanday boldu dep,	*Haberi nasıl oldu diye,*
Karoolgo Bakay turdu ele.	*Gözcülüğe Bakay durmuştu.*
Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro*
Kayguulga çıgıp col karap,	*Keşfe çıkıp yol gözleyip,*
Kagışarga can tappay,	*Çarpışacak can bulamayıp,*
Kaptaldı tozup kaldı ele.	*Yamacı tutup beklemişti.*
Çubaktın uulu Kançoro	*Çubak'ın oğlu Kançoro*
Er Semetey baatırdın	*Er Semetey bahadırın*
Kutba cagın aldı ele.	*Kıble yanını tutmuştu.*
Cer bekitip, col tozup,	*Yeri berkitip, yol tutup,*
Baatırlıgı başka ozup,	*Bahadırlığı başkalarını geçip,*
Tobokeldep bel baylap,	*Tevekkülle bel bağlayıp,*

Arıslanga okşop köz caynap,
Dagdır başka çiygenin
Kalıñ kıtay el kelse,
Külçoro mintip süyünöt,
Çubaktın uulu Kançoro
Beecin beypay cer ele,
Kıtay dolu el ele.
Kayra tartpay uruşsak,
Cabırkay caza müşkül iş
Körüp kalar bekenbiz,
Calgız bizder, kıtay san,
Küröşüp küç cetpegen,
Kagışkan aman ketpegen,
Kan Koñurbay eren bar,
Duuga kirip kettik – dep,
Ayıkpagan çoñ müşkül

Arslana benzeyip gözü alevlenip,
Kaderin başa yazdığını
Kalabalık Kıtay halkı gelse,
Külçoro böyle sevinir,
Çubak'ın oğlu Kançoro
Beecin bela yerdi,
Kıtay azgın halktı.
Geri dönmeden vuruşursak,
Hırpalanıp cezası çetin iş
Görür kalır mıyız acaba,
Yalnızız bizler, Kıtay sansız,
Güreşip güç yetmemiş,
Çarpışan sağ gitmemiş,
Han Koñurbay yiğidi var,
Kavgaya girip gittik — diye,
Onulmaz büyük dert

Karmaşsa kalkı tügönbös
Elge kelip keziktik,
Eçendin canın kaysagan,
Cerge kelip keziktik.
Kuday bilet ölüştü,
Kuday biler Talastı
Kayrılıp neçen körüştü.
Kaarluu kıtay kakançı
Karmaş kılsa kokustan,
Çapçışa ketse okustan,
Tirüü karmap alalı,
Başka kook kiygizip,
Beecinge aydap baralı.
Çubaktın uulu Kançoro,
Kaygırıp mintip küyünöt.
Almambet uulu Külçoro
«Kırgındı bere körgün» – dep,
Koñurbay catkan señirde
Kıpkızıl bolup süyünöt.
Anı mınday taştaylı,
Bul cagınan baştaylı:
Çok-Tabılgı caylagan,

Kapışsa halkı tükenmez
Bir ele gelip rastladık,
Nicesinin canını yutmuş,
Bir yere gelip rastladık.
Tanrı bilir ölümü,
Tanrı bilir Talas'ı
Dönüp kaç kez görüşmeyi.
Kahırlı Kıtay Kakançı
Ansızın savaş açarsa,
Kazara çarpışmaya girişirse,
Diri yakalayalım,
Başına torba geçirip,
Beecin'e sürüp götürelim.
Çubak'ın oğlu Kançoro,
Kaygılanıp böyle yanıp yakılır.
Almambet oğlu Külçoro
«Kırgını nasip eyle» — diye, Koñurbay yatan yamaçta
Kıpkızıl olup sevinir.
Onu şöyle bırakalım,
Bu yanından başlayalım:
Çok-Tabılgı'yı yaylayan,

Çoñ kara atın baylagan.	*Büyük kara atını bağlayan.*
Kerüügö salgan tam bolgon,	*Yamaca kurulmuş kale olmuş,*
Keçilge özü kan bolgon,	*Keçil'e kendisi han olmuş,*
Kez bolgon duşman cay bolgon,	*Rast gelen düşman yerle bir olmuş,*
Duşman basıp ketet dep,	*Düşman basıp geçer diye,*
Keçildin kanı Konurbay,	*Keçil'in hanı Konurbay,*
Altımış caysañ kencesi,	*Altmış caysañ'ın en genci,*
Alöökönün öz uulu.	*Alöökö'nün öz oğlu.*
Uruşka kirse ıktuusu,	*Savaşa girse en ustası,*
119750 Aylası tegiz, zaarı küç,	*Hilesi tam, zehri güçlü,*
Kaynap catkan kıtaydın	*Kaynayıp duran Kıtay'ın*
Ayabagan mıktısı.	*Amansız yamanı.*
Ayla tapkıç, eñ ıktuu,	*Çare bulucu, en becerikli,*
Kanday coonun aylasın	*Her düşmanın hilesini*
Baykap bilgen çoñ mıktı.	*Sezip bilen büyük yaman.*
Altın türkük çatırga,	*Altın direkli çadıra,*
Er Koñurbay baatırga,	*Er Koñurbay bahadıra,*
Kanduu közün ört çalıp,	*Kanlı gözünü alev sarıp,*
Çıday albay çoñ kandın	*Dayanamayıp büyük hanın*
119760 Çılgıy için ört alıp.	*Ham içini ateş alıp.*
Kaar salıp bakırıp,	*Kahır salıp bağırıp,*
Kakançındın Beecinden	*Kakançın'ın Beecin'inden*
Tük birööñ üydö kalba – dep,	*Hiçbiriniz evde kalmayın — diye,*
Tügün koyboy çakırıp.	*Tekini komadan çağırıp.*
Kaçır menen töölördön	*Katır ile develerden*
Cıyıp ıloo baylatıp,	*Toplayıp binek bağlatıp,*
Al ıloogo mingizip,	*O bineklere bindirip,*
Şaarıp-şaar kıtaydan	*Şehir şehir Kıtay'dan*
Koyboy baarın aydatıp.	*Komadan hepsini sürdürüp.*
119770 Külüktün baarın coorutup,	*Yürüklerin hepsini yağır edip,*
Köp eldin için oorutup,	*Çok halkın içini ağrıtıp,*
Kaçırdın baarın coorutup,	*Katırların hepsini yağır edip,*
Kalkının için oorutup,	*Halkının içini ağrıtıp,*
Kalayman saldı Koñurbay.	*Kıyamet saldı Koñurbay.*
Çet-Beecindin bir cagı	*Çet-Beecin'in bir yanını*
Ilayıktap köp mancuu,	*Yaraşır biçimde çok Mançu,*
Keçilge salgan sebilde	*Keçil'e kurduğu düzende*
Artıktıgın ozdurgan,	*Üstünlüğünü öne geçirmiş,*

Al börünün etegin	*O kurdun eteğini*
Aylandıra tozdurgan.	*Çepeçevre bekletmiş.*
El çogulup tam kılgan,	*El toplanıp kale yapmış,*
Er Kalçanı kan kılgan.	*Er Kalça'yı han kılmış.*
Coo tebelep ötöt dep,	*Düşman çiğneyip geçer diye,*
Aylanta salgan tam bolgon,	*Çepeçevre örülmüş kale olmuş,*
Beecinge Kalça kan bolgon.	*Beecin'e Kalça han olmuş.*
Tam biyigi kırk kulaç,	*Duvarın yüksekliği kırk kulaç,*
Kattap adam barbagan,	*Uğrayıp insan varmamış,*
Kabarın candan albagan.	*Haberini kimseden almamış.*
Koñurbay keçil kanı eken,	*Koñurbay Keçil hanıymış,*
Kıtay, mancuu, kalmakka	*Kıtay'a, Mançu'ya, Kalmuk'a*
Kıyalı mınça can eken.	*Huyu bunca sert bir canmış.*
Cürümünön çañ çıkkan	*Yürüyüşünden toz çıkan*
Dobuşunan kan çıkkan,	*Sesinden kan çıkan,*
Irımı eken keçildin	*Keçil'in inancıymış eskiden*
Ögüzü karıp özü ölgön.	*Öküzü kocayınca kendisi ölürmüş.*
Ölüp kalsa adatı,	*Ölüp kalsa, âdetiydi,*
Ölgön malın teñ bölgön.	*Ölen malını eşit bölüşürdü.*
Serkesin seter kötörüp,	*Erkecini adak diye ayırıp,*
Mingeni ıyık at bolgon.	*Bindiği kutsal at olmuştu.*
Etine ıştan kiybesten,	*Tenine iç don giymeden,*
Urgaaçı menen cat bolgon.	*Dişilerden uzak, yad olmuştu.*
Mañdayda calgız közü bar,	*Alnında tek bir gözü var,*
Zayıbı cok turdurgan,	*Kadınsız, karısız durdurmuştu,*
San kara malın cıydırgan.	*Sayısız kara malı yığdırmıştı.*
Eldi cıyıp alıptır.	*Halkı toplayıvermişti.*
Al sepildin içinde	*O kalenin içinde*
Koñurbaydın munara,	*Koñurbay'ın kulesi var,*
Munara cayın suraba.	*Kulenin hâlini hiç sorma.*
Sepildin bir cak burçuna	*Kalenin bir yan köşesine*
Altı döö katar mingendey,	*Altı dev yan yana binmiş gibi,*
Anın enesi indi calabı,	*Onun anası Hintli bir yosma mı,*
Üstü menen karandın	*Üstünden o kara surun*
Altı atçan katar cürgöndöy. Adamdın tilin bilbegen,	*Altı atlı yan yana yürür gibi. İnsanın dilini bilmeyen,*
Köz cetpegen munara	*Göz erişmez bir kule,*
Koñurbaydın çoñ sepil,	*Koñurbay'ın büyük kalesi,*

Munara cayın suraba.
Toguz miñ kulaç biyigi,
Üstündögü koñguroo
Koñguroosun bir ursa
Toguz kündük cerine
Aşpay-şaşpay ugulgan,
Iras eken tiyimi.
Munara carık cagılıp,
Koñguroo bekem kagılıp,
Alban türdüü balbanı
Takır keldi cabılıp.
At kötörgüs cöölörü
Alban türdüü döölörü,
Taş sayıngan tazası,
Kürmö kiygen küçtüüsü
Berenci kiygen bereni,
Alban türdüü balbanı
Kıncılaluu kee biröö
Irımı eken kıtaydın
Balbandarı bayloolu.
Balbandın biröö boşonup
Kokusunan kol salsa
Adamdın çıgat daldalı.

Kulenin hâlini hiç sorma.
Dokuz bin kulaç yüksekliği,
Üstündeki büyük çan,
Çanına bir kez vursalar
Dokuz günlük yerlere
Aşmadan şaşmadan duyulurdu,
Gerçekmiş meğer tesiri.
Kulede ışık yakılıp,
Çan sıkı sıkı çalınıp,
Türlü türlü pehlivanı
Hepsi geldi üşüşüp.
At kaldırmaz yayaları,
Türlü türlü devleri,
Taş kuşanmış kelleri,
Kürme giymiş güçlüleri,
Beren giymiş yiğitleri,
Türlü türlü pehlivanı,
Kimileri hınçlı, azgın;
Çinlilerin âdetiymiş:
Pehlivanları bağlı durur.
Pehlivanın biri boşanıp
Ansızın el uzatırsa
İnsan paramparça olur.

Alban türdüü balbanın
Kapır Kalça Koñurbay
Koyboy cıyıp alganı.
Kişi bilbes sözü bar,
Kulak ugup, köz körgüs
Temirden kılgan kalıñ tor,
Tegiz keldi kalıñ kol.
Koşo kelgen balbanı,
Alban türlüü candarı.
Atası kıtay dolusu,
Aybanga çalış dolusu
Bet algan tirüü barabı,
Betteşken tirüü kalabı.
Alban türdüü kol aydap,
Kolun cıynap, mol aydap,

Türlü türlü pehlivanı
Kâfir Kalça Koñurbay
Bırakmadan toplamıştı.
Kimsenin bilmediği sözü var,
Kulak duymaz, göz görmez,
Demirden yapılma kalın ağ,
Toptan geldi kalın ordu.
Birlikte gelen pehlivanı,
Türlü türlü canları.
Babası Çin'in delisi,
Hayvana çalar delisi;
Karşısına çıkan sağ varır mı,
Yüzleşen sağ kalır mı.
Türlü türlü ordu sürüp,
Ordusunu toplayıp bol sürüp,

Cüz adamda bir cakşı,
Miñ adamda bir başçı,
Kolun cıyıp alıptır,
Men alp-döö degendi
Çoguu cıyıp kalıptır.
Ürbön-dürbön iş kılıp,
Kaardı katuu salıptır.
Kööhardan topçu muştumday,
Alöökönün Koñurbay,
Körçü bolsoñ uşunday.
Arkagı temir kök kübö,
Ok ötpögön bek kübö.
Kök kübönü camınıp,
Körçü bolsoñ Koñurbay
Kök colborstoy çamınıp,
Karmaşınan kan çıgıp,
Kayratınan can çıgıp,
Kaarlanıp Koñurbay,
Kaar salıp, elin çaçtırıp,
Özüñ körgön Algara

Yüz adamda bir iyi,
Bin adamda bir başbuğ,
Ordusunu toplamıştı;
Ben alpım, devim diyeni
Hepsini bir araya yığmıştı.
Telaşlı, kargaşalı işler edip,
Kahrını şiddetle salmıştı.
Cevherden düğmesi yumruk kadar,
Alööke oğlu Koñurbay,
Görsen bir, işte böyleydi.
Örgüsü demirden gök zırh,
Ok geçmez pek sağlam zırh.
Gök zırhı sırtına bürünüp,
Görsen bir Koñurbay'ı,
Gök kaplan gibi atılıp,
Kavgasından kan çıkıp,
Gayretinden can çıkıp,
Kahırlanıp Koñurbay,
Kahır salıp halkını dağıtıp,
Senin bildiğin Algara'yı

Oyku-kaykı bastırıp.
On eki kalday, san şibe
Eldin baarın şaştırıp.
Kaarınan Kalçanın
Cer ayrılıp kürküröp,
Koñurbay ünün ukkanda
Kalıñ kıtay, köp mancuu
Suuga salgan çıbıktay,
Turgan eken dirkirep.
Alöökönün Koñurbay
Ala-Toodoy körünüp,
«Kan emine boldu?» – dep,
Kalkının köönü bölünüp.
Kabarın aytıp bakırıp,
Balbandarın çakırıp,
Turgan eken Koñurbay:
«Kalıñ kıtay kakançı
Men silerge tuulgan

Oynak oynak yürütüp.
On iki kalday, sayısız şibe,
Halkın hepsini telaşa salıp.
Kalça'nın kahrından
Yer yarılıp gürlerdi,
Koñurbay'ın sesini duyunca
Kalabalık Çinli, nice Mançu,
Suya salınmış çubuk gibi
Tir tir titreyip dururmuş.
Alööke oğlu Koñurbay
Ala Dağ gibi görünüp,
«Hana ne oldu?» diyerek
Halkının gönlü bölünüp.
Haberini söyleyip bağırıp,
Pehlivanlarını çağırıp,
Duruyormuş Koñurbay:
«Kalabalık Çinli, Kakançılı,
Ben sizler için doğmuş

	Temir koşoy çep elem.	*Demirden çifte siper idim.*
	Eñişken coonu eñkeytken,	*Boğuştuğu düşmanı deviren*
	Eren Kalça men elem.	*Er Kalça ben idim.*
	Men bilgendi bildiñbi,	*Benim bildiğimi bildin mi,*
	Curtum, men körgöndü kördüñbü?	*Yurdum, benim gördüğümü gördün mü?*
	Atka oyunçu, cöö külük,	*Atta oyuncu, yaya yüğrük,*
	Uşu Beecin oyunda,	*Şu Beecin ovasında,*
	Çoñ Kakandın boyunda	*Büyük Kakan'ın boyunda,*
	Altayga kelip tuulup	*Altay'a gelip doğup,*
119900	On ekige kelgende	*On ikisine geldiğinde*
	Kızıtalak çoñ kankor	*Kahrolası büyük kan içici*
	Kıtayga salgan çuu kılgan,	*Çin'e velveleyi salmıştı;*
	Ordo buzup, olco alıp,	*Ordayı bozup, ganimet alıp,*
	Orçun curtka kol salıp,	*Koca yurda el uzatıp,*
	Esenkandın elçisi,	*Esenkan'ın elçisi,*
	Aradagı çençisi	*Aradaki arabulucusu*
	Orgonu soyup oroyttu,	*Orgo'yu boğazlayıp devirdi,*
	Koçkulardın baarısın,	*Koçkuların da hepsini*
	Koyboy soyup toroyttu.	*Bırakmadan kesip kırdı.*
119910	Kakançının Beecinge	*Kakançı'nın Beecin'ine*
	Kalaymandı salam – dep,	*«Kıyameti koparayım» diye,*
	Bu Beecinge kol salıp,	*Bu Beecin'e el salıp,*
	Akkulasın oynotup,	*Akkula'sını oynatıp,*
	Alışkandı soylotup,	*Tutuşanları yere serip,*
	Kırgındı kızık saldı ele,	*Kırgını pek şiddetli salmıştı,*
	Kız-katındın baarısın	*Kız ile kadınların hepsini*
	Olcogo tartıp aldı ele.	*Ganimet diye çekip almıştı.*
	Kankordun salgan kordugu	*Kan içicinin ettiği zulüm*
	Söögümdön kete elek,	*Kemiğimden çıkmış değil,*
119920	Manastın salgan kordugu.	*Manas'ın saldığı o horluk.*
	Cılkıdan tulpar Algara,	*Yılkıdan küheylan Algara'yı,*
	Algara kaalap mingemin,	*Algara'yı isteyip binmişim,*
	Aylap-cıldap uruşup,	*Aylarca, yıllarca vuruşup,*
	Oşol Manas er menen	*O Manas yiğit ile*
	Alıştı kılıp cürgömün.	*Boğuşup durmuşum.*
	Ötkön iştin cayınan	*Geçmiş işin aslını*
	Bilesiñbi kalıñ curt,	*Bilir misin, kalabalık yurt:*
	Oşol Manas ayınan	*O Manas'ın yüzünden*

Çet-Beecinden men çıktım.
At ayabay col cürüp,
Arada kırk kün mol cürüp,
Çoñ-Beecindin şaarına,
Beecindin Karı kanına
Arıştı arbın salganda,
Kazınalık coo berbes
Karacoy uulu Kococaş,
Kococaş surap algamın,
Kankor Manas şer menen
Kagıştı katuu salgamın.
Bolup ketken çatakta,
Ayzanın baarı cıyılıp,
Adamdın baarı kırılıp,
Cerden munar çañ kaptap,
Cer caynagan kan kaptap,
Kanduu kanga kanıştık,
Kaçpay turup salıştık.
Akkula okko uçurup,
Almambet şeyit keçirdi.
Kakanga kirip kayrılıp,
Kara kılıp olturgan

Uç Beecin'den ben çıktım.
Ata acımadan yol yürüyüp,
Arada kırk gün bol yürüyüp,
Büyük Beecin'in şehrine,
Beecin'in Karı hanına
Adımı ardınca bol atınca,
Hazinelik, düşmana boyun eğmez
Karacoy oğlu Kococaş'ı,
Kococaş'ı isteyip almışım,
Kan içici Manas aslanla
Çarpışmayı şiddetli kılmışım.
Kopup giden o kavgada
Mızrakların hepsi toplanıp,
İnsanların hepsi kırılıp,
Yerden pus gibi toz kaplayıp,
Yer yüzünü kan kaplayıp,
Kanlı kana kana kandık,
Kaçmadan durup vuruştuk.
Akkula'yı okla uçurup,
Almambet'i şehit eyledik.
Kakan'a girip dönerek,
Kara yas tutup oturan

Kan Çubaktan ayrılıp,
Altı tuu sayıp celekke
Ulakkan uulu Sırgaktı
Kıtayga bergen belekke.
Kıyla müşkül kördü ele,
Kızıtalak kankordun
Kıylası mintip öldü ele.
Kara-Kapçal oozunan,
Kara-Toonun oyunan
Kara-Suunun boyunan,
Ürümçü, Serüün batkalda
Coldoşunan acırap,
Kaygırıp Manas catkanda,
Karoolçusu Acıbay
Kaalgıp uktap turganda
Tüz kirip, dümök salgamın,

Han Çubak'tan ayrılıp,
Altı tuğ dikip flamaya,
Ulakkan oğlu Sırgak'ı
Çin'e verdik hediyeye.
Nice müşkül görmüştü,
Kahrolası kan içicinin
Niceleri böyle ölmüştü.
Kara-Kapçal ağzından,
Kara Dağ'ın koyağından,
Kara-Suu'nun boyundan,
Ürümçü'de, Serin geçitte,
Yoldaşından ayrı düşüp,
Manas kaygıyla yatarken,
Gözcüsü Acıbay
Dalgın uyuyup dururken,
Dosdoğru girip baskın saldım,

	Eldi toogo caylatpayt,	*Halkı dağda yaylatmıyor,*
	Kıy dalının betine,	*Yassı kürek kemiğinin yüzüne,*
	Kır arkanın çetine,	*Sırt omurgasının kıyısına,*
119970	Öpkönün az tuş çenine	*Ciğerin az berisine*
	Öpkölöp ayza saygamın,	*Öfkeyle mızrak sapladım;*
	Kayratı katuu kankor şer,	*Gayreti katı, kan içici aslan,*
	Manastın kunun kuuy beret.	*Manas'ın kanını kovalayıp durur.*
	Men cakka moynun burdu ele, Aytsak	*Bana doğru boynunu bükünce, Söylesek*
	dümök kebi bar,	*baskının lafı var,*
	Şaşıp ketip kurgan can	*Şaşırıp kalıp bu zavallı can*
	Ayzanı suurup algamın.	*Mızrağı çekip almışım.*
	Uruşka köngön Manastı	*Savaşa alışkın Manas'ı*
	Uşuntip Kuday urdu ele.	*İşte böyle çarptı Tanrı.*
	Kır arkanın özünö	*Sırt omurgasının içine*
119980	Kirip ketken ayzanın	*Girip giden mızrağın*
	Üç eli ceri sındı ele.	*Üç parmaklık yeri kırılmıştı.*
	Carasın aytpay al kökcal,	*Yarasını söylemedi o bozkurt,*
	Karagul kaçıp kutuldu.	*Karagul kaçıp kurtuldu.*
	Caman oorup bardı deyt,	*Ağır hastalanıp gitti derler,*
	Kayra kelbes çın caydı,	*Geri gelinmez gerçek yurdu*
	Kankor Manas kördü deyt.	*Kan içici Manas gördü derler.*
	Oşol oorudan öldü deyt.	*O hastalıktan öldü derler.*
	Karaluu ketip Kanıkey,	*Yaslara bürünüp gitti Kanıkey,*
	Kaçıp ketip Semetey.	*Kaçıp gitti Semetey.*
119990	Cesir ketip Kanıkey,	*Dul kalıp gitti Kanıkey,*
	Tentip ketip Semetey.	*Sürünüp gitti Semetey.*
	Temir kandın şaarına	*Temir Han'ın şehrine*
	Tentip barıp çoñoyup,	*Sürünüp varıp büyümüş,*
	Kara kandın şaarına	*Kara Han'ın şehrine*
	Kaçıp barıp zor bolup,	*Kaçıp varıp güçlenmiş,*
	Ereşen tartıp er bolup,	*Ergenlik çağına erip er olmuş,*
	Ölöñdüü cerge ört koyup,	*Otlu yerlere ateş koyup,*
	Tulañduu cerdi tutantkan,	*Çayırlı yerleri tutuşturan,*
	Kara suuga kan kuygan,	*Kara suya kan döken,*
120000	Kayrattuu çıktı dep uktum.	*Gayretli çıktı diye duydum.*
	Enesi epsiz Kanıkey,	*Anası eşsiz Kanıkey,*
	Atası kankor er Manas,	*Babası kan içici er Manas;*
	Manas kandan tuulgan,	*Manas handan doğmuştur,*

	Baarıga salat çuulgan.	*Herkese kargaşa salar.*
	Buursundu burguzbayt,	*Sabanı sürdürtmez,*
	Buyurbasın kalp aytsam,	*Buyurmasın, yalan söylersem,*
	Bu Beecinge turguzbayt.	*Bu Beecin'de durdurtmaz.*
	Bul kankordun balası	*Bu kan içicinin oğlu*
	Egin-tegin aydatpayt.	*Ekin filan ektirmez.*
120010	Beldi bekem buuy beret,	*Beli sıkı sıkı bağlar durur,*
	Beecindegi Kalçadan	*Beecin'deki Kalça'dan*
	Atasının kegi bar.	*Babasının öcü var.*
	Dümöktü caman baştadı,	*Baskını fena başlattı,*
	Kırk cılkıçı, colum üy	*Kırk yılkıcıyı, keçe evi*
	Kıyratıp soyup taştadı.	*Yıkıp, kesip bıraktı.*
	Azaptan ölböy tutuldu,	*Azaptan ölmeden yakalandı,*
	Sakal menen murutun	*Sakalıyla bıyığını*
	Takır boydon culdurup,	*Kökünden yolduran,*
	Kaardı katuu baştadı,	*Kahrı katı başlattı;*
120020	Algaranın kuyrugun	*Algara'nın kuyruğunu*
	Tübünön culup taştadı.	*Ta dibinden yolup attı.*
	Eşikke çıgıp kaalasam,	*Kapıya çıkmak istesem,*
	El amanın karasam,	*Elin esenliğine baksam,*
	Kazgan eken orumdu,	*Kazmış meğer mezarımı,*
	Körgözüptür közümö	*Göstermiştir gözüme*
	Kişi körbös sonundu.	*Kimsenin görmediğini.*
	Tügöngön curt, kebimdi uk,	*Tükenen yurt, sözümü dinle:*
	Tübümö çoguu cetiptir,	*Kökümü toptan kurutmuştur,*
	Düñgürögön cılkımdı	*Gümbürdeyen yılkımı*
120030	Tügöl tiyip ketiptir.	*Tümüyle vurup götürmüştür.*
	Çıbıragan kulun-tay	*Cılız kulun ile tayları*
	Suuga kırıp salıptır.	*Suya döküp kırmıştır.*
	Kıñkıldatıp beelerdi	*İnleye inleye kısrakları*
	Subay aydap alıptır.	*Kısır sürüp almıştır.*
	Tübümö tüptüz cetiptir,	*Kökümü dümdüz kurutmuştur,*
	Kazınalık tümön mal	*Hazinelik tümen malı,*
	Bacıga cıygan san kara	*Vergiden yığılmış sayısız karayı*
	Tügöl tiyip ketiptir.	*Tümüyle vurup götürmüştür.*
	Semetey cayı uşunday.	*Semetey'in hâli işte böyle.*
120040	Çapçışıp çama cetkisiz,	*Çarpışsan güç yetmez,*
	Önögün canga bergisiz.	*İnadını cana değişmez.*

Cılkı tiyip alganda,
Art caktan añdıp barganda,
Beleste kankor catkanda,
Töş söögün cara atkanda
Kurmandıkka çalarda,
Emi cetip çoçkonun
Başın kesip alarda
Beecinge salgan dümögü,
Almambet uulu Külçoro,
Arkada kalgan kümönü,
Özü caştoo bala eken,
Ceti miñdey askerge
Ceke kirçü can eken.
Alek boldum can menen
Al Külçoro cetkeni,
Ayta-buyga degiçe
Malakaydı başıman
Irgıta çaap ötkönü,
Külük eken Algaram
Kün-tündöp kaçıp kutuldum
Tüp etekten alarda,
Uşu Kalça abañdı,
Uzununan salarda,
Kancarlap carıp içimdi
Col üstünö cararda,

Yılkıyı vurup aldığında,
Ardından pusuya vardığımda,
Yamaçta kan içici yatarken,
Göğüs kemiğini yarıp vuracakken,
Kurbanlığa çalacakken,
Tam yetişip o domuzun
Başını kesip alacakken,
Beecin'e baskın salan,
Almambet oğlu Külçoro,
Arkada kalan endişem,
Kendisi gencecik bir çocukmuş,
Yedi bin kadar askere
Tek başına dalan bir canmış.
Canımla helâk oldum,
O Külçoro yetişince,
Kaşla göz arasında
Kalpağı başımdan
Fırlatarak vurup geçince,
Yüğrükmüş Algara'm,
Gece gündüz kaçıp kurtuldum.
Ta eteğimden yakalayacakken,
Şu Kalça ağanızı
Boylu boyunca serecekken,
Hançerle karnımı deşip
Yol üstünde yaracakken,

Külük eken Algara
Küyüttön kaçıp kutuldum,
Telegeyi teñ eken,
Oñ dalısı keñ eken,
Oyrottu buzar şer eken.
Kere kulaç tört eli
Almambettey balanın
Erligi küçtüü neme eken.
Almambetten tuulgan,
Aman bolso körörsüñ,
Beecinge salat çuulgan.
Kaarduu katuu kagıştı
Sala turgan kezi eken,

Yüğrükmüş Algara,
Dertten kaçıp kurtuldum.
Her yanı denkmiş,
Sağ omzu genişmiş,
Oyrot'u bozacak aslanmış.
Gergin kulaç, dört parmak,
Almambet gibi yiğidin
Erliği ondan da güçlü bir şeymiş.
Almambet'ten doğmuştur,
Sağ kalırsan görürsün,
Beecin'e velvele salar.
Kahırlı, katı çarpışmayı
Salacağı çağıymış;

Kakaylatıp Beecindin
Kandıgın tartıp al kökcal
Ala turgan kezi eken.
«Kalıñ curtum, kebimdi uk,
Buruttun kılda çetinde
Kızıl-Kıya cerdegen
Kırımdın uulu Muradıl
Kıtayda mıktuu er ele.
Bu Beecinge ornogon,
Kara kırañ bel ele.
Kakançındın Beecinge
Kamdana çıkkan şer ele.
Muradılday uuldu
Katın tuubayt degi ele.
Kabarçısı bilinip,
Bakay karmap alıptır,
Karmaştı katuu salıptır.
Karmaşıp cürüp alardan
Kan Muradıl ölüptür.
Al Muradıl ölgön soñ,
Kabarga bir can keliptir.
Kabarı biyik, zaarı küç,
Karmaşıp canın kıybasak,
Kagıştı katuu salbasak.
Azar-tümön kol bolup,
Azıraak emes, mol bolup,

Beecin'i dikleştirip
Hanlığını çekip almayı, o bozkurt,
Alacağı çağıymış.
«Kalabalık yurdum, sözümü dinle:
Burut'un ta kıyısında,
Kızıl-Kıya'yı yurt edinen,
Kırım'ın oğlu Muradıl,
Çin'de sağlam bir er idi.
Bu Beecin'e yerleşmiş,
Kara sırtlı bir bel idi.
Kakançı'nın Beecin'ine
Hazırlanıp çıkmış aslan idi.
Muradıl gibi oğlu
Kadın bir daha doğurmaz derlerdi.
Habercisi sezilip,
Bakay yakalayıvermiş,
Boğuşmayı katı salmış.
Boğuşa boğuşa onlardan
Han Muradıl ölmüştür.
O Muradıl öldükten sonra
Habere bir can gelmiştir.
Ünü yüce, zehri güçlü;
Boğuşup canımızı esirgemezsek,
Çarpışmayı katı salmazsak,
Binlerce tümen ordu olup,
Azıcık değil, bol olup,

Kanduu kanga kanışıp,
Talaska kazat salışıp,
Bakayı baştap baarısın
Baatırlıktı salbasak,
Semeteyin baş kılıp,
Külçoro başın albasak,
Dümök da oşol, şer da oşol,
Bir betteşip barganda
Bu Beecinge bir korduk,
Sala turçu er oşol.
Sebildüüsü seksen tört,
Kızıtalak baldardın

Kanlı kana kana kanıp,
Talas'a sefer açıp,
Bakay'ı başta, hepsine
Bahadırlığı göstermezsek,
Semetey'ini baş edip,
Külçoro'nun başını almazsak...
Baskın da odur, aslan da odur,
Bir kez yüz yüze varınca
Bu Beecin'e bir horluğu
Salacak olan er odur.
Silahlı zırhlısı seksen dört,
Kahrolası oğlanların

Serpişken cagı kızıl ört.
Kabarman ölöt, kan ölöt,
Karmaşkan candın baarı ölöt. Çogool mıltık çort etse,
Kızıl-tazıl munarık
Kırınan körsöm bölünböyt,
Kıtaydan tiyse koluna
Kılçayar aram körünböyt.
Cılma bolgon cılkını
Cılıştatıp aldırdık,
Er Muradıl baatırdı
Colgo öltürüp saldırdık.
Kızıtalak burutka,
Kankordun uulu çunakka
Mınça mülktü aldırdık.
Kırk eki Beecin kozgolup,
Kara kurttay cer caynap,
Cerge batkıs kol bolup,
Kagıştı katuu salalı,
Karmaşıp cürüp baldardı
Tındım kılıp salalı.
Kamap barıp Talastı
Özöndün suusun buralı.
Ölüşüp altı ay uruşup,
Calgız talın kaltırbay,
Buruttu kırıp salalı,
Er Muradıl çoñ balban,
Uşuntip öçün alalı
Acalduubuz ölölü,

Savurduğu yan kızıl alevdir.
Haberci ölür, han ölür,
Boğuşan canların hepsi ölür. Çakaralmaz tüfek çat etse,
Kızıl alaca pusarık,
Sırttan baksam ayrılmaz;
Çinliden eline geçse
Dönüp bakacak haini görünmez.
Kaygan olmuş yılkıyı
Sürüklete sürüklete kaptırdık,
Er Muradıl bahadırı
Yolda öldürtüp yatırdık.
Kahrolası Burut'a,
Kan içicinin oğlu şaşkına
Bunca malı kaptırdık.
Kırk iki Beecin ayaklanıp,
Kara kurtça yeri kaynatıp,
Yere sığmaz ordu olup,
Çarpışmayı katı salalım,
Boğuşa boğuşa oğlanları
Susturup yok edelim.
Kuşatıp varıp Talas'ı,
Vadinin suyunu keselim.
Ölüşerek altı ay vuruşup,
Tek bir söğüdünü bırakmadan
Burut'u kırıp geçelim;
Er Muradıl büyük pehlivandı,
Böylece öcünü alalım.
Eceli gelenimiz ölelim,

Küçögön eken al cetim,
Kürsüldöşüp körölü!
Kürdölüü curtum kelgin – dep,
Bul sözümö köngün – dep,
Ayzaga dañgıl ıktuu çık,
Aylasın bilçü mıktıñ çık!
Tizgindeşip barganda,
Tulpar oozun burçuñ bar,
Turbay altı ay salışıp,

Azıtmış meğer o yetim,
Gümbürdeşerek görelim!
Güçlü kudretli yurdum, gel! deyip,
Bu sözüme uyun! deyip,
Mızrağa usta, becerikli olan çıksın,
Çaresini bilen yamanınız çıksın!
Dizgin dizgine varıldığında,
Küheylanın ağzını çevireniniz var,
Durmadan altı ay vuruşup,

Tuu tübünö turçuñ bar,
Kara mıltık kars etse,
Kaçıp berbes şeriñ bar,
Çoçup ketpes eriñ bar!
Betteşe ayza sunuşçu,
Bet alışıp uruşçu
Ayzaga kambıl eriñ bar!
Bolup ketse çoñ buzuk,
Kacıbay coogo kirüüçü
Kıpkızıl kanga bölönüp,
Tokmoktoşup cürüşçü,
Kayratıñ bar, şeriñ bar,
Kalıñ curt munu bilip al.
Burut aldı cılkımdı,
Buzup ketti uykumdu.
Semetey tiydi malımdı,
Köp ketirdi alımdı.
Kayra tartıp al kankor,
Albaybı Beecin şaarımdı.
Kırıp ketet baarımdı,
Kıyla curt azır kamıngın,
Kırk kandın eli teñ kirgin.
Kıyandı baştap sel cürgün,
Selçe tolkun el cürgün.
Çapçışkan tooñ cogolsun,
Çalıyar cetpes Beecinge
Çalgan eken kuu cetim
Işi kaydan oñolsun

Tuğ dibinde duranınız var;
Kara tüfek gürleyince
Kaçıp vermez aslanınız var,
Ürküp gitmez eriniz var!
Yüz yüze mızrak uzatacak,
Karşı karşıya vuruşacak,
Mızrağa usta eriniz var!
Büyük fitne kopuverse,
Yılmadan düşmana dalacak,
Kıpkızıl kana bürünüp
Tokmaklaşıp yürüyecek
Gayretiniz var, aslanınız var,
Kalabalık yurt, bunu böyle bil.
Burut aldı yılkımı,
Bozup gitti uykumu.
Semetey vurdu malımı,
Çok götürdü gücümü.
Yine dönüp o kan içici
Almaz mı Beecin şehrimi.
Kırıp geçer hepimizi;
Nice yurt, hemen hazırlan,
Kırk hanın halkı hep birden gir.
Seli başlatıp taşkın yürü,
Sel gibi dalga dalga, ey halk, yürü.
Çarpıştığın dağın yok olsun;
Sülük ulaşmaz Beecin'e
Çalmış meğer o kurnaz yetim,
İşi nereden düzelsin.

Bu eselek buruttun
Eli-curtun kıralı,
Esil katın Kanıkey
Kançalık karıp ketse da
Oşonu olco kılalı!
Kun aluuçu buruttun
Bulasın bulap alalık,
Buzuktu mıktap salalık
Kalıñ kol menen kirelik,
Kak kuykasın tilelik

Bu akılsız Burut'un
Elini yurdunu kıralım;
Yaslı kadın Kanıkey
Ne kadar kocamış olsa da
Onu ganimet edelim!
Kan bedeli isteyen Burut'un
Varını yağmalayıp alalım,
Fitneyi adamakıllı salalım.
Kalabalık orduyla girelim,
Tam kafa derisini yüzelim,

Töbösünön basalık,
Bar düynösün çaçalık
Alış kılsa minteli,
Manastan kalgan cetimdin
Bir bokçosun tinteli.
Tiyip alıp cılkısın,
Sonun bolso aa cañcal
Bir açalık uykusun.
Baylap Bakay döösün,
Tiyip alıp beesin,
Cakındasa momintip,
Caynata çaap meesin,
Çıgaralı köödöktün,
Kapkaydagı keesin.
Alışıp azap salalık,
Akmakka dümök salalık.
Azar tümön kol bolup,
Cer carılgan mol bolup,
Talastan kamap baralık,
Taş korgonun talkalap,
Takır kırıp salalık!
Kum korgonun kuykalap,
Sıyman kılıp salalık!..» –
Dep, öşöntüp, Koñurbay,
Altı miñ caysañ, miñ tırgoot, Aygaydı
arbın salar dep,
Aykırık salıp şaştırıp,
Opol-Toodoy çoñ kara at
Oyku-teyki bastırıp,
Kaarlanıp bakırıp,

Tepesinden basalım,
Tüm varlığını saçalım.
Güreşe kalkarsa böyle yapalım,
Manas'tan kalan yetimin
Bir bohçasını yoklayalım.
Yılkısını vurup alalım,
Güzelse ona kavga,
Bir açalım uykusunu.
Bağlayıp Bakay devini,
Vurup alıp kısrağını,
Yaklaşırsa işte şöyle
Beynini dağıtırcasına vurup,
Çıkaralım o toy şaşkının
Ta içindeki hıncını.
Boğuşup azap salalım,
Ahmağa baskın salalım.
Binlerce tümen ordu olup,
Yer yarılırcasına bol olup,
Talas'tan kuşatıp varalım,
Taş kalesini parçalayıp
Tümünü kırıp geçelim!
Kum kalesini kavurup
Dümdüz edip bırakalım!..» –
Deyip, böylece, Koñurbay,
Altı bin caysañ, bin tırgoot, Nârâyı çokça
salar diye,
Haykırış salıp telaşlandırıp,
Opol Dağı gibi büyük kara atı
Oynak oynak yürütüp,
Kahırlanıp bağırıp,

Tümön kolun çakırıp,
Koñurbay kaarın baştaptar.
Koñurbay türün körgöndö,
Kalıñ kıtay uluu curt
Arbındıgı kara kurt,
Buzulup kete taştaptır.
Alöökönün Koñurbay
Aç arslanday köz caynap,

Tümen ordusunu çağırıp,
Koñurbay kahrını başlatmıştı.
Koñurbay'ın hâlini görünce
Kalabalık Çinli, ulu yurt,
Çokluğu kara kurtça,
Bozulup dağılıvermişti.
Alööke oğlu Koñurbay
Aç aslan gibi gözü parlayıp,

Eelikkenden celigip,
Eñ bakırıp demigip,
Kaardı katuu baştadı,
Kalıñ kolu çuu turup,
«Kanga emine boldu?» – dep,
Kaarına çıdabay,
Kakançıluu Çoñ-Beecin,
Buzulup kete taştadı.
Cürgönünön çañ çıgıp,
Cetip balban Koñurbay
Dobuşunan can çıgıp,
Aykırsa kulak tundurup,
Aygaydı katuu baştadı.
Cakşısı emes camanı
Calpı candan tüñülüp,
Kırılıp kete taştadı.
Töbö çaçı üksöñdöp,
Şaşkan kıtay dagı bar.
«Töböñdön tiygen çoñ Kalça,
Boo nemine boldu?» – dep,
Kaçkandarı dagı bar.
Kürmö kiygen mancuunun
Küçtüüsü katar cardanıp,
«Küygültük kanday bolgon?» – dep,
Koñurbayga tañ kalıp.
Bul kızıtalak Koñurbay
Elden biröö kemise
Kalgandardı kaltırbay
Takır kırıp salar dep,
Oylonup candan tüñülüp,

Opol-Toodoy Kalçaga
Adatı eken kıtaydın
Kelinderçe cügünüp.
Kelgen eken kalıñ kol,
Küç kılgan eken Kalça zor.
Kabardı katuu baştaptır,
Kalıñ kıtay, köp mancuu,
Alapayın taba albay,

Azdığından kudurup,
Avaz avaz bağırıp soluyup,
Kahrı katı başlattı;
Kalabalık ordusu velveleyle kalkıp,
«Hana ne oldu?» diyerek,
Kahrına dayanamayıp,
Kakançılı Büyük Beecin
Bozulup dağılıverdi.
Yürüdüğünden toz çıkıp,
Yetişip pehlivan Koñurbay,
Sesinden can çıkıp,
Haykırsa kulak sağır edip,
Nârâyı katı başlattı.
İyisi değil, kötüsü
Topyekûn candan umut kesip,
Kırılıp dağılıverdi.
Tepe saçları karmakarışık,
Şaşıran Çinli de var.
«Tependen inesice büyük Kalça,
Buna da ne oldu?» diyerek
Kaçanları da var.
Kürme giymiş Mançu'nun
Güçlüleri dizilip bakışıp,
«Bu yangın nasıl kopmuş?» diyerek
Koñurbay'a şaşırıp kaldı.
Bu kahrolası Koñurbay,
Halktan biri eksilse,
Kalanları bırakmadan
Tümüyle kırıp geçirir diye,
Düşünüp candan umut kesip,

Opol Dağı gibi Kalça'ya,
Çinlinin âdetiymiş,
Gelinler gibi diz kırıp eğildiler.
Gelmiş meğer kalabalık ordu,
Zor kullanmış koca Kalça.
Haberi katı başlatmıştı;
Kalabalık Çinli, nice Mançu,
Ne yapacağını bilemeden

Buzulup kete taştaptır.	*Bozulup dağılıvermişti.*
Kandın kaarı keldi – dep,	*Hanın kahrı geldi diye*
Şaşkandarı dagı köp.	*Şaşıranları da çok.*
Katın menen balaga	*Kadın ile çocuğu*
Akırı körüp kaluuga	*Son bir kez görüp kalmaya*
Kaçkandarı mından köp.	*Kaçanları bundan da çok.*
Udurañdap kalışıp,	*Şaşkın şaşkın kalışıp,*
Uruşun eske alışıp,	*Savaşı akla getirişip,*
Tümöndögön kalıñ kol,	*Tümenleşen kalabalık ordu,*
Arkı-terki basışıp,	*Bir aşağı bir yukarı gidişip,*
Alapayın taba albay	*Ne yapacağını bilemeden,*
Balanı başka şaşışıp,	*Çocuğu şaşkınlıktan başkasıyla karıştırıp,*
Keyişip candan tüñülüp,	*Yakınıp candan umut kesip,*
Üç kün möönöt bergin – dep,	*Üç gün mühlet ver! diyerek,*
Koñurbaydın aldına	*Koñurbay'ın önünde*
Kelin bolup cügünüp.	*Gelin olup diz kırdılar.*
Ulugu kaarduu kan atı,	*Ulusu kahırlı han adlı;*
Ulugu tursa momintip,	*Ulusu böyle durdukça,*
Urgaaçıça cügüngön	*Kadınlar gibi diz kırıp eğilmek*
Ulugunun aldına	*Ulularının önünde*
Uşu curttun adatı.	*Bu yurdun âdeti.*
Kuday betin körgözbö,	*Tanrı, yüzünü gösterme,*
Kaardı katuu baştadı.	*Kahrı katı başlattı.*
Kalayman tüşüp, el kaptap,	*Kıyamet kopup, halk kaplayıp,*
Kakançıluu Çoñ-Keñtuñ	*Kakançılı Büyük Keñtuñ,*
Oşo curttun baarısı	*O yurdun tamamı*
Buzulup kete taştadı.	*Bozulup dağılıverdi.*
Korduk körüp tuylaşıp,	*Horluk görüp tepişip,*
Bayakı Kalça çoçkonun	*Deminki Kalça domuzun*
Cin oorusu keldi dep,	*Cin illeti tuttu diye,*
Curttu kamay berdi dep,	*Yurdu kuşatıp durdu diye,*

Curt saruulap ıylaşıp.	*Yurt sararıp ağlaştı.*
Koñurbay cayın surasañ,	*Koñurbay'ın hâlini sorarsan,*
Oñuraygan döbönün	*Heybetli kocaman tepenin*
Ortosunday körünüp,	*Ortası gibi görünüp,*
On eki dayra özöndün	*On iki ırmak vadisinin*
Şar cerindey körünüp,	*Çağlayan yeri gibi görünüp;*
Adamdan artık Kalçanın	*İnsandan üstün Kalça'nın*

Kay kılıgın aytalı:
Eki közdün kıçıgı
Töbösü tüşkön körgö okşop,
Kaş-kabaktın ortosu
Bay caylooçu törgö okşop.
Koñurbay cayı uşunday,
Altın ayluu, sır kanca,
Alaça toodoy er Kalça,
Sorgon sayın kancası
Ayak cagı korkurap,
Oozunan çıkkan tütünü
Kol uçtuktay burkurap.
Cerge tuman tüşkönsüp,
Kol esinen cañılıp,
Kay biröösün kay biröö
Tapbooçuday çurkurap.
Kabarı kıyın, zaarı küç,
Kalçanın türün körgön can
Cön ele candan küdör üz.
Balbandarı bakırıp,
Küçtüülörün çakırıp,
Alduuları körünüp,
Kubatı cok alsızdar
Attarında bölünüp.
Erenderin, kandarın,
Kaltırbay cıyıp kalganın,
Kataldın uulu Karagul,
Karasañ dümök mına bul.
Eldi katka saldı ele,
El esebin aldı ele.
Tümöndögön kol bolup,
Az gana emes, mol bolup.

Çınmaçından, Kakandan
Cıyılıp çoguu mol bolup.
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsünön kol alıp,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasın cıynap çoguu alıp.

Hangi huyunu söyleyelim:
İki gözünün çukuru
Tepesi çökmüş mezara benzer,
Kaşla göz arası
Bayın yayladığı başköşeye benzer.
Koñurbay'ın hâli işte böyle:
Altın aylı, sırlı çubuk,
Alaca dağ gibi er Kalça,
Emdikçe çubuğu
Dibinden fokur fokur öter,
Ağzından çıkan dumanı
Bir kol boyunca tüter.
Yere sis çökmüş gibi,
Ordu aklını şaşırıp,
Kimi kimini bulamaz gibi
Bağrışıp çığrıştılar.
Ünü çetin, zehri güçlü;
Kalça'nın hâlini gören can
Düpedüz candan umut keser.
Pehlivanları bağırıp,
Güçlülerini çağırıp,
Kuvvetlileri görünüp,
Takati yok güçsüzler
Atlarıyla ayrıldı.
Erlerini, hanlarını
Bırakmadan toplayıp kalanı,
Katal'ın oğlu Karagul;
Baksana, baskın işte bu.
Halkı sıraya dizmişti,
Halkın sayımını almıştı.
Tümenleşen ordu olup,
Az değil, bol olup.

Çınmaçın'dan, Kakan'dan
Toplanıp hep birden bol olup.
Kürme giymiş Çinlinin
Güçlüsünden asker alıp,
Taş kuşanmış Çinlinin
Kellerini toplayıp birden alıp.

Cer caynagan duu kelse,	*Yer kaynayıp gürül gelse,*
Töönü caza muştagan,	*Deveyi bir yumrukta deviren*
Döödür, Koçku erdi alıp.	*Döödür ile Koçku eri alıp.*
Öñköy balban, keñ köödön	*Hep pehlivan, geniş göğüslü,*
Ölçöögö tolçu şerdi alıp.	*Ölçüye sığmaz aslanı alıp.*
Aykay kulak tundurup,	*Nârâsı kulak sağır edip,*
120350 Kan Koñurbay, Karagul	*Han Koñurbay, Karagul,*
Karasañ müşkül mına bul.	*Baksana, müşkül işte bu.*
Kakançından Bakburçun,	*Kakançı'nın Bakburçu'nu,*
Kaltırbay cıyıp bu curttu	*Bırakmadan toplayıp bu yurdu,*
Atalgan döönün baarısın	*Adı anılan devlerin hepsini*
Bereni Kalça karısı.	*Topladı yiğit Kalça, o koca.*
Kalça kılıp buyruktu,	*Kalça buyruğunu verip,*
Kalkın cıyıp aldı ele.	*Halkını toplayıvermişti.*
Kalıñ kolun çuulatıp,	*Kalabalık ordusunu velveleye verip,*
Arkı-terki çubatıp,	*Bir aşağı bir yukarı yürütüp,*
120360 Çubatuuga saldı ele.	*Geçit resmine dizmişti.*
Keñ kökürök, cayık töş,	*Geniş sineli, yayvan göğüslü,*
Keñ müçölüü erenin,	*Geniş yapılı erlerini,*
Kebetelüü berenin	*Gösterişli yiğitlerini*
Kozgoltpoy karmap kaldı emi. Çuu	*Kımıldatmadan tutup kaldı şimdi.*
ukkanda cön ele	*Gürültü duyunca düpedüz*
Kayratı kemçil camanın,	*Gayreti eksik kötüsünü,*
Karaan bolçu adamın,	*Karaltı olacak adamını,*
«Burut menen uruşup,	*«Burut ile vuruşup*
Ne murazga cetsin» – dep,	*Ne murada ersin» diyerek,*
«Alsızdarı, çabalı,	*«Güçsüzleri, cılızları,*
120370 Akıl bilbes camanı	*Akıl bilmez kötüleri,*
Munun baarı ketsin» – dep,	*Bunların hepsi gitsin» diyerek,*
Ayzası toluk oñ balban	*Mızrağı tam, becerikli pehlivan,*
Kalça şumduk saldı emi,	*Kalça bir uğursuzluk saldı şimdi;*
Kalk dürbötüp, curt cıynap,	*Halkı ürkütüp, yurdu toplayıp,*
Betteşkenden tartpagan,	*Yüz yüze gelmekten çekinmeyen,*
Kalaymandı saldı emi.	*Kıyameti kopardı şimdi.*
Kamdalışkan kalıñ ok,	*Hazırlanmış yığınla ok,*
Tümön koldun içinde	*Tümen ordunun içinde*
Nemine bar, neler cok.	*Neler var, neler yok.*
120380 Tündö eşikke çıkpagan	*Gece kapıya çıkmayan*

	Korkoktoru dagı köp.	*Korkakları da çok.*
	Aybalta tüzdöp, çaba albas,	*Aybaltayı doğrultup vuramayan,*
	Ayza imerip, saya albas,	*Mızrak çevirip saplayamayan*
	Çorkoktoru dagı köp.	*Beceriksizleri de çok.*
	Aygayı artık çuu kelse,	*Nârâsı aşkın gürültü kopunca*
	Şaşuuçusu dagı köp.	*Şaşıranları da çok.*
	Ooluguşup betteşse	*Kudurup yüz yüze gelince*
	Oyron kılıp büldürüp,	*Yıkıp perişan ederek*
	Kaçuuçusu dagı köp.	*Kaçanları da çok.*
120390	Oşol kelgen köp kolgo	*O gelen kalabalık orduya*
	Kaçırdan ıloo mingizip,	*Katırdan yedek bindirip,*
	Karadan kürmö kiygizip,	*Karadan kürme giydirip,*
	Kaltırbay cıynap kaldı ele,	*Bırakmadan toplayıvermişti;*
	Kalıñ eldi çuulatıp,	*Kalabalık halkı velveleye verip*
	Çubatuuga saldı ele.	*Geçit resmine dizmişti.*
	Miñin taştap, birdi alıp,	*Binini bırakıp birini alıp,*
	Artık balban erdi alıp,	*Üstün pehlivan eri alıp,*
	Ayzaga kambıl şerdi alıp,	*Mızrağa usta aslanı alıp;*
	Coo körünsö kamıngan,	*Düşman görünse hazırlanan,*
120400	Cok cerden akıl tabılgan,	*Yoktan akıl bulan,*
	Cıdımaktan kaytpagan	*Kararından dönmeyen,*
	Betteşse atpay catpagan,	*Yüz yüze gelince vurmadan yatmayan,*
	Saadagın coogo saptagan,	*Sadağını düşmana çeviren,*
	Öltürüp cerge taptagan	*Öldürüp yere tepeleyen*
	Erenderi bir bölök.	*Erleri bir bölük.*
	Ezelde coodon kaytpagan	*Ezelden düşmandan dönmeyen*
	Berenderin bir bölüp,	*Yiğitlerini bir bölüp,*
	Ayzakerden abıdan	*Mızrakçıların en*
	Iktuuların bir bölüp,	*Ustalarını bir bölüp,*
120410	Mıktıların bir bölüp,	*Sağlamlarını bir bölüp,*
	Kez bolso coodon kaytpagan	*Vakti gelse düşmandan dönmeyen*
	Erenderin bir bölüp,	*Erlerini bir bölüp,*
	Eñ akılman aylaluu,	*En akıllı, hilesi bol*
	Berenderin bir bölüp.	*Yiğitlerini bir bölüp.*
	Kılday baarı kara ton,	*Kıl gibi hepsi kara giyimli,*
	Kılkıldagan tümön kol.	*Dalgalanan tümen ordu.*
	Coo körünsö kıykırıp	*Düşman görünse haykırıp*
	Barçuuların bir bölüp,	*Varanlarını bir bölüp,*

Arıslandarday aralap,
Aygay tümön ızı-çuu
Salçuuların bir bölüp.
Ok ötpögön temirden
Tonçondorun bir bölüp,
Tegiz kancar balaket
Kolçondorun bir bölüp.
Kerney-surnay tarttırıp,
Koñguroo bekem kagılıp,
Kerikke ok-darı arttırıp,
Kol esinen cañılıp.
Balakettüü Beecinden
Darbazasın tarttırıp.
Bilge ok-darı arttırıp,
Aykay kulak tundurup,
Asman cargan çuu bolup,
Azar tümön kol bolup,
Az gana emes, mol bolup,
Kıcıldap kıtay mol bolup,
Ceznay ünü takıldap,
Baraban kulak tundurup.
Baarın aydap köp kolun,
Şaşpagan eken Koñurbay,
Çıñ kırgındı burutka
Baştagan eken Koñurbay.
Alban türdüü alp aydap,
Biröön koyboy calpı aydap,
Kumurskaday bıcıldap,
Oroñgu deñiz döönü alıp,
Kaptap talap ötküdöy.
Celiktirip cöönü alıp,
Çubagan döönün baarısı
Asman açık, cer bürköö
Cerden bir tal körünböy,
Körüp turgan candarıñ
Koñurbay kolu mınça köp.
Cürögü tüşüp ketkidey.
Ayza çıgıp, cer caynap,
Kulak tunup, iç kaynap,

Aslanlar gibi dalıp geçen,
Nârâ, tümen gürültü patırtı
Salanlarını bir bölüp.
Ok geçmez demirden
Kürklüleri bir bölüp,
Baştan başa hançerli, belalı
Kollularını bir bölüp.
Boru ve zurna çaldırıp,
Çan sıkı sıkı vurulup,
Gergedana ok, barut yükletip,
Ordu aklını şaşırıp.
Belalı Beecin'den
Kapısını açtırıp,
Deveye ok, barut yükletip,
Nârâ kulak sağır edip,
Göğü yaran gürültü olup,
Binlerce tümen ordu olup,
Az değil, bol olup,
Kaynaşan Çinli bol olup,
Ceznayın sesi takırdayıp,
Davul kulak sağır edip.
Hepsini sürüp kalabalık ordusunu,
Acele etmemiş meğer Koñurbay;
Sıkı kırgını Burut'a
Başlatmış meğer Koñurbay.
Türlü türlü alpı sürüp,
Birini komadan toptan sürüp, Karınca
gibi kaynaşıp,
Oroñgu'yu, deniz gibi devi alıp,
Basıp yağmalayıp geçecek gibi.
Kışkırtıp yayanı alıp,
Geçit yapan devlerin hepsi;
Gök açık, yer kapalı,
Yerden bir dal görünmez,
Görüp duran canların
Koñurbay'ın ordusu bunca çok.
Yüreği ağzına gelecek gibi.
Mızrak çıkıp, yer kaynayıp,
Kulak sağırlaşıp, iç kaynayıp,

Elden bir da körünböyt.	*Halktan bir kişi bile görünmez.*
Cabılıp kıtay kakançı	*Üşüşüp Çinli, Kakançı,*
Astı menen kele elek.	*Önüyle daha gelmiş değil.*
Azar tümön kalıñ kol	*Binlerce tümen kalabalık ordu*
Alaman koyup cönödü,	*Yağma koyup yürüdü;*
Miñ başına biröönü	*Her bin başına birini*
Cakşı koyup alıptır.	*İyice koyup almıştı.*
Bet algan tirüü bolo albay,	*Karşısına çıkan sağ kalamaz,*
Aykay salıp mol bolup,	*Nârâ salıp bol olup,*
Kızıtalak kıtay curt	*Kahrolası Çin yurdu,*
Kıyınduu Kalça kaarınan	*Zorlu Kalça'nın kahrından*
Kırk kandın eli kozgolup.	*Kırk hanın halkı ayaklanıp.*
Koldun cayı uşunday,	*Ordunun hâli işte böyle:*
Kol ortosu Kara-Too,	*Ordunun ortası Kara Dağ,*
Kara mancuu tagılık	*Kara Mançu, Tagılık,*
Kakançılar köp kıtay	*Kakançılar, nice Çinli,*
Kaptagan eken cabılıp.	*Üşüşüp kaplamış meğer.*
Kalıktın baarı kozgolup,	*Halkın hepsi ayaklanıp,*
Kol kaptagan bütün cer	*Ordunun kapladığı bütün yer*
Bülünüp kara col bolup,	*Bozulup kara yola dönüp,*
Esebin algan bir can cok	*Sayısını alan bir can yok,*
Eçen tümön kol bolup.	*Nice tümen ordu olup.*
Tikteşkenge tim ele	*Dik dik bakışana düpedüz*
Tiginen kirip ötküdöy	*Dikine girip geçecek gibi,*
Kagışkandın tübünö	*Çarpışanın ta kökünü*
Kaptap ketse cetkidey.	*Kaplayıp geçse yetecek gibi.*
Bet alganda kıcıldap,	*Yüz yüze gelince kaynaşıp,*
Karmaşkan tirüü tük kalbay,	*Boğuşan sağ hiç kalmadan*
Acalı çoguu cetkidey.	*Eceli toptan yetecek gibi.*
Öldüm dep candan tüñülüp,	*Öldüm deyip candan umut kesip,*
Er başına bir-birden,	*Er başına birer birer,*
Aş kaynatıp içüügö	*Aş kaynatıp içmeye*
Çoyundan kılgan can kazan	*Dökme demirden can kazanı*
Er başına beriptir,	*Er başına vermişti;*
Esepsiz kaptap keliptir.	*Sayısız kaplayıp gelmişti.*
Kaşkulak körsö karmap cep, Can turuştuk bergisiz,	*Porsuk görse tutup yer, Can karşısında duramaz,*

Suur körsö suurup cep,
Tüzdön kulan karmasa
Tügöl bölüp anı cep.
Türdönüp kaptap alıptır,
Beren candan küdör üz.
Kandan buyruk keldi dep,
Kök nayza sunup sayışsa
Kara kurttay köp kıtay
Alaman koyup salıptır.
Çabuul çeçip, kol kaptap,
Bir adam cakın kelgisiz.
Çaması caman mol kaptap,
Alaköönün Koñurbay,
Cee külük attay cügürüp,
Başta coonu köp körgön,
Kayguulunan körgön can
Cön ele candan tüñülüp,
Cer tumandap çañ basıp,
Ürkün-dürkün kol bolup,
Cer caynagan mol bolup,
Betteşkende bul kıtay
Beypaydı bekem salgıday.
Burulbay tümön kol alıp,
Bet algandın baarısın
Kutkarbay baylap algıday.
Kök temirdey kol bolup,
Ayzanın başın sürüşüp,
Adamdın başı tiyişip,
Ayzanın uçu kılkıldap,
Ayzanın başı bılkıldap,
Tokoydu kör, seldi kör,
Tokoydoy tolkup kaptagan
Koñurbaydın dümögü
Tolgon kıtay eldi kör.
Karga aylangan coldu kör,
Uşul colku çoñ cañcal
Kastarın tikken koldu kör. «Kiçi kazat» atagı.
Koldun artın aydagan

Sur görse çekip yer,
Düzden kulan yakalasa
Tümünü bölüp onu yer.
Şekilden şekle girip kaplamıştı,
Yiğit, candan umudu kes.
Handan buyruk geldi diye,
Gök mızrak uzatıp saplaşsa,
Kara kurtça nice Çinli
Yağma koyup salmıştı.
Hücuma kalkıp, ordu kaplayıp,
Bir adam yanına gelemez.
Gücü yaman, bol kaplayıp,
Alööke oğlu Koñurbay,
Yayan, yüğrük at gibi koşup,
Önceden düşmanı çok görmüş,
Karakolundan gören can
Düpedüz candan umut kesip,
Yer dumanlanıp toz basıp,
Bölük pörçük ordu olup,
Yer kaynayan bol olup,
Yüz yüze gelince bu Çinli
Kargaşayı sıkı salacak gibi.
Dönmeden tümen ordu alıp,
Karşısına çıkanın hepsini
Kurtarmadan bağlayacak gibi.
Gök demir gibi ordu olup,
Mızrağın başını sürüşüp,
İnsanın başı başa değişip,
Mızrağın ucu titreşip,
Mızrağın başı sallanıp;
Ormanı gör, seli gör,
Orman gibi dalgalanıp kaplayan
Koñurbay'ın bu baskını,
Dolup taşan Çin halkını gör.
Kargaya dönmüş yolu gör,
Bu seferki büyük kavganın
Kinini bilemiş orduyu gör. Adı «Küçük Sefer»dir.
Ordunun ardını süren

Er Koñurbay çoñdu kör.	*Er Koñurbay büyüğü gör.*
Tobu menen uruşka.	*Topuyla birden savaşa.*
Mende tügül kıtayga	*Bende şöyle dursun, Çinliye*
Too turuştuk bergisiz,	*Dağ bile karşı duramaz;*
Karmaşam dep teñelip,	*Boğuşurum deyip denk gelip*
Kalayık çıdap kelgisiz,	*Halk dayanıp gelemez.*
Çöptön kalıñ kıtaydın	*Ottan sık Çinlinin*
Esebin eç kim bilgisiz.	*Sayısını hiç kimse bilemez.*
Caza salıp cabılsa	*Cezayla üşüşüp saldırsa,*
Canına mende kelgisiz,	*Yanına köle bile gelemez,*
Bet algandı kılat tüz.	*Karşısına çıkanı dümdüz eder.*
Bereni Kalça kan eken,	*Yiğit Kalça han imiş,*
Köl turuştuk bergisiz,	*Göl bile karşı duramaz;*
Körgön can çıdap Kalçaga	*Gören can dayanıp Kalça'ya,*
Adis eken doñuz ay.	*Ustaymış domuz, vay.*
Manastın uulu kankordu	*Manas'ın oğlu kan içiciyi*
Aylına karmap baruuga,	*Yurduna tutup götürmeye,*
Küçögön eken köp mancuu	*Azıtmış meğer nice Mançu,*
Küyüttüü kagış müşküldü	*Dertli çarpışma müşkülünü*
Keñ Talaska saluuga.	*Geniş Talas'a salmaya.*
Buzugu arbın mol alıp,	*Fitnesi çok, bol alıp,*
Köp tikteşke mol bolup,	*Çok dikleşene bol olup;*
Körsö uşul Koñurbay	*Görsen, işte bu Koñurbay,*
Uçup cürüp cer çalgan,	*Uçarcasına yer yoklamış;*
Semeteydin Çürögü	*Semetey'in Çürök'ü,*
Cılkısı üçün kol cıygan	*Yılkısı için ordu toplamış,*
Aalamga cetken çatagı,	*Âleme yetmiş kavgası.*
Ürkün-türkün kol bölüp,	*Bölük pörçük ordu bölüp,*
Miñge türlüü çım bölüp,	*Bine türlü küme bölüp,*
Çıyırçıktay sarala	*Sığırcık gibi sarı alaca,*
Sur miñgenin bir bölüp,	*Boz binenleri bir bölüp,*
Çındap okşoş karala	*Gerçekten benzer kara alaca,*
Kur mingenin bir bölüp.	*Yedek binenleri bir bölüp.*
Kara bayır, kazanat,	*Kara soylu, has küheylan,*
Kalbır öpkö, cez bilek,	*Kalbur akciğerli, tunç bilekli,*
Buura kökül, kapkan bel,	*Buğra perçemli, kapan belli,*
Kulca moyun tögörök	*Yaban koçu boyunlu, yuvarlak*

At mingenin bir bölüp.
Kıl kuyrugun otogon
Çart tüygönün bir bölüp,
On eki törö cabışıp.
Kürmö kiygen mancuunun
Küçtüülörü bölünüp,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları körünüp,
Şuru otogot, marcan taş,
Kastarın tikken oşol çak.
Koñurbaydın kolunda
Oşol colku tobunda
Luñ-tuñdun kanı aralaş.
Bereni bölök, alpı bar,
Kök temirdey çıñalıp,
Kaptagan eken karkıbar.
Kan Kalçanın kalkı bar,
Karmaşkandı soo koyboyt,
Alaköödön Semetey
Kaçan da bolso Koñurbay
Kan içe turgan saltı bar.
Bakay baştık Bölökbay,
Bülüktüü oyron kan oşol,
Iştekterden Camgırçı
Kırgız turmak kılımga
Uruş salçu can oşol.
Cetik Kalça kökcaldın
Cetkileñ Beecin şaarına
Döö ekeni dagı çın,
Çınmaçınga Beecinge
Çın kan içme Koñurbay
Ee ekeni dagı çın.
Beecindin ber cak betinde
Kızıtalak kırgız curt
Karoolunda şer korgon,
Kagışka kirse er soygon.
Suragandı berbeybi!
Karasañ Kalça er bolgon.
Suragandı berbese,

At binenleri bir bölüp.
Kıl kuyruğunu kırpılmış,
Sımsıkı düğümlüleri bir bölüp,
On iki töre yapışıp.
Kürme giymiş Mançu'nun
Güçlüleri bölünüp,
Taş kuşanmış Çinlinin
Kelleri görünüp;
Mercan sorguç, inci taş,
Kinini biledi o çağ.
Koñurbay'ın ordusunda,
Bu seferki topunda,
Luñ-tuñ'un hanı da karışık.
Yiğidi ayrı, alpı var,
Gök demir gibi çelikleşip,
Kaplamış meğer o heybetli.
Han Kalça'nın halkı var,
Boğuşanı sağ komaz;
Alaköden Semetey,
Ne zaman olsa Koñurbay'ın
Kan içmek olmuş âdeti.
Bakay başta, Bölökbay,
Fitneci yıkıcı han odur;
Işteklerden Camgırçı,
Kırgız şöyle dursun, âleme
Savaş salacak can odur.
Yetkin Kalça bozkurdun,
Yetkin Beecin şehrine
Dev olduğu da gerçek;
Çınmaçın'a, Beecin'e
Gerçek kan içici Koñurbay'ın
Sahip olduğu da gerçek.
Beecin'in beri yüzünde
Kahrolası Kırgız yurdu
Karakolunda aslan kalesi,
Çarpışmaya girse er boğazlar.
İsteneni vermez mi!
Baksana, Kalça er olmuş.
İsteneni vermezse,

Oktos berip sögülüp,
Olunup ketse çoñ kara at,
Kızıtalak cetim kul
Koñcoñdogon tügöngür,
Koroyup toodoy körünüp,
Altından tizgin culkuntup, Murazıña cetkile,
Algara menen bulkuntup,
Altından tüymö çoñ tizgin
Oñdop-soldop kaçırıp,
Koş koldop koldo karışıp,
Oyron kılıp ötkülö.

Şaha kalkıp gemi azıya alıp,
Boşanıp gitse büyük kara at,
Kahrolası yetim kul,
Hantal hantal koşan tükenesice,
Yığılıp dağ gibi görünüp,
Altından dizginini silkeleyip,
Muradınıza erin,
Algara ile çekiştirip,
Altın düğmeli büyük dizgini
Sağa sola saldırıp,
Çift elle avuçta kavrayıp,
Yıkıp yakıp geçin.

Ceke Kalça kul emes,
Oñcoñdogon çoñ atka
Art cagına böktörgön
Törödö töödöy altın tak,
Törönün uulu Semetey
Er Koñurbay baatırdın
Tukum koyboy Manaska,
Kaptap barıp Talaska
Balasın baylap alalı.
Karmap barıp Kakanga
Kızıl köynök, ayça bel,
Kıltıldagan suluuga
Aygır salıp salalı.
Aldap tukum alalı.
Karganı kolgo kaptalsa,
Karmap çoguu baarısın
Kırgın kılıp salalı.
Eki çoro kul tiyse,
Eki okşoşkon uul tiyse,
Oñuraytıp, okşoytup,
Olcogo karmap alalı.
Degen sözgö könböybü
Çataktaşpay, çırdaşpay,
Seksen miñ kanı bolso da,
Kırgın bolup albaybı.
Kılçaybay kapta, kalıñ curt,

Yalnız Kalça kul değil;
Hantal koşan büyük ata,
Art tarafına bağlanmış,
Törede deve kadar altın taht;
Törenin oğlu Semetey'i,
Er Koñurbay bahadırın...
Manas'a soy komadan,
Kaplayıp varıp Talas'a
Oğlunu bağlayıp alalım.
Tutup götürüp Kakan'a,
Kızıl gömlekli, hilal belli,
Salınıp süzülen güzele
Aygır salıp katalım,
Aldatıp soyunu alalım.
Karga ele geçirilse,
Tutup hep birden hepsini
Kırgından geçirelim.
İki çoro kul ele geçse,
Birbirine benzer iki oğul geçse,
Suratlarını asıp, sindirip,
Ganimet diye yakalayalım.
Denen söze uymaz mı;
Kavgasız, gürültüsüz,
Seksen bin hanı olsa da
Kırgına uğramaz mı.
Dönüp bakmadan bas, kalabalık yurt,

Uşu turgan buruttu	*Şurada duran Burut'u,*
Kun aluuçu buruttu,	*Kan bedeli isteyen Burut'u,*
Kekteşe kelgen bu curttu	*Kinle gelen bu yurdu,*
Tübünö çoguu cetkile,	*Kökünü hep birden kurutun,*
Tüz kaptap, soyup ketkile!» – Kırk	*Dosdoğru basıp, boğazlayıp geçin!» –*
uruu kıtay deer eken,	*Kırk boy Çinli der imiş,*
Dep, öşöntüp Koñurbay,	*Deyip, böylece Koñurbay*
120650 Kaardı katuu baştadı,	*Kahrı katı başlattı;*
Torala celek tuu tartıp,	*Alaca flamalı tuğ çekip,*
Kakançılap çuu tartıp,	*«Kakançı!» diye velvele koparıp,*
Koñurbay kolun aydadı.	*Koñurbay ordusunu sürdü.*
Tolup catkan tümön kol	*Dolup taşan tümen ordu*
Tolkubay karap kalbadı.	*Dalgalanmadan bakıp kalmadı.*
Toodoy bolgon er çirkin,	*Dağ gibi olmuş er çirkin,*
Baldarga salgan cañcalı.	*Oğlanlara saldığı kavgası bu.*
Kalıñ kıtay, san şibee	*Kalabalık Çinli, sayısız şibe,*
Kapsalañ kıtay, köp tırgoot, Tañ,	*Bela kaynağı Çinli, nice tırgoot, Şaşarız,*
bilbeybiz, çın bolso,	*bilmeyiz, gerçekse,*
120660 Karakalmak, tırgoottor	*Karakalmak'ı, tırgootları,*
Kaltırbay takır aydadı,	*Bırakmadan tümünü sürdü;*
Koñurbay kaarın körgöndö	*Koñurbay'ın kahrını görünce*
Ayanıp bir can kalbadı.	*Esirgenip bir can kalmadı.*
Baatırları, erleri,	*Bahadırları, erleri,*
Coodon korkpos şerleri,	*Düşmandan korkmaz aslanları,*
Aldı menen bölünüp,	*Önden ayrılıp bölündü;*
Karaan bolçu camanı,	*Karaltı olacak kötüsü,*
Kayra kaççu aramı	*Geri kaçacak haini*
Art cagında bölündü.	*Art tarafında bölündü.*
120670 Keñ kökürök erender,	*Geniş göğüslü erenler,*
Kelbersigen berender,	*Kurumlanan yiğitler,*
Columduusu betinde,	*Uğurlusu ön yüzünde,*
Colborstoy coogo kirüüçü	*Kaplan gibi düşmana dalan*
Coon balbanı çetinde.	*İri pehlivanı kıyısında.*
Kambıldarı betinde	*Ustaları ön yüzünde,*
Kamçıga kayrat berüüçü	*Kamçıya gayret veren*
Kankorloru çetinde.	*Kan içicileri kıyısında.*
Ayzakerden erendi	*Mızrakçılardan ereni*
Alıp Kalça bölüptür,	*Alıp Kalça bölmüştür,*

Aylası mıktı kösöldü.
Cer carılıp çañ bolup,
Cer kılkıldap can tolup,
Ceek tartıp kılkıldap,

Celdire cürüp bılkıldap.
Kuturgur cayı uşunday,
Kulcuñdaşıp kalışıp,
Alöökönün Koñurbay
Tegiz cıyıp kalışıp.
Kök temir ayza sunuşup,
Baş-ayakka köz cetpeyt.
Tümön kol kaptap turuşup.
Cürüp ötkön cerleri
Kazılgan çuñkur or bolup.
Catıp ötkön cerine
Kaynatıluu şor bolup.
Kançalık tümön kozgolup,
Köbü calgan, köbü çın,
Körüp kelgen kişi cok,
Carmısı tögün, carmı çın,
Canınan kelgen kişi cok.
Comok ayttım ermekke,
Cogolup ketken baatırdın
Corugun aytıp bermekke.
Alöökönün Koñurbay
Aylaluu okşoyt, bel eken,
Aşkere bilgiç şer eken.
Cobolop tümön kol aydap,
Manastın uulu çunakka
Coluguşar kezi eken.
Mına oşondo Koñurbay
Kaardı katuu baştadı,
Bardıger kıtay, çoñ mancuu
Kızık kılıp baarısın
Kırıp ie taştadı.
Kaarlanıp kakayıp,
Kayratı aşıp sögülüp,
Tülögön coru kaştanıp,

Hilesi sağlam kurnazı da.
Yer yarılıp toz olup,
Yer çalkalanıp can dolup,
Kıyı boyu dizilip dalgalanıp,

Tırısta yürüyüp sallanıp.
Kudurasıcanın hâli işte böyle:
Kasıla kasıla kalkışıp,
Alööke oğlu Koñurbay
Hepsini birden toplayıp.
Gök demir mızrak uzatışıp,
Baştan ayağa göz yetmez,
Tümen ordu kaplayıp durur.
Yürüyüp geçtiği yerler
Kazılmış çukur hendek olup,
Yatıp geçtiği yerler
Kaynatılmış çorak olup.
Ne kadar tümen ayaklandı,
Çoğu yalan, çoğu gerçek,
Görüp gelen kişi yok;
Yarısı uydurma, yarısı gerçek,
Yanından gelen kişi yok.
Masal söyledim eğlenceye,
Yitip gitmiş bahadırın
Yaptıklarını anlatıp vermeye.
Alööke oğlu Koñurbay
Hilesi bol görünür, bel imiş,
Fazlasıyla bilgiç aslan imiş.
Zulmedip tümen ordu sürüp,
Manas'ın oğlu şaşkınla
Buluşacağı çağ imiş.
İşte o zaman Koñurbay
Kahrı katı başlattı;
Varını yoğunu, Çinliyi, koca Mançu'yu,
Seyirlik edip hepsini
Kırıp geçiriverdi.
Kahırlanıp dikleşip,
Gayreti taşıp azıp,
Tüyü dökülmüş akbaba gibi hırslanıp,

Aluuçu arslan baştanıp,
Kaarlanıp küpüldöp,
Kayratınan Kalçanın

Cer silkinip düpüldöp.
Dalay kündör ötköndö,
Belgilüü cerge cetkende,
Muz boroondoy barkırap,
Oozunan calın şarkırap,
Altın ayluu, sır kanca,
Ala-Toodoy er Kalça
Ayırmaçtay akıska
Asker cürçü capızga
Algara oozun burdu ele,
Aç aykırık, kuu süröön,
Boz adırda Koñurbay
Kozgoloñ salıp turdu ele
Kılıçın suurup bakırıp,
Mancı, şibe kandarın
«Maa kelgin!» – dep, çakırıp, Çoñdugu toonun teñindey,
Kalçanın ünün ukkanda
Kaldaylar keldi cügürüp,
«Kanga emine boldu?» – dep,
Aldırıp iydi dedirtip,
Añ-tañ kalıp köp balban
Kayran candan tüñülüp.
Ayzanı capız alışıp,
Al Kalçanın aldına
Tacımın kıla barışıp,
Balbandar moynun burdu ele,
Kara saat Kalçanın,
Altı miñ kıtay, san kalday
Ak sakalı Koñurbay
Kepti baştap turdu ele:
Mancuularga bakırıp,
Balbandarın, erlerin
Baştan ayak çakırıp:
«Kalıñ curtum, beri kel

Avcı aslan gibi kabarıp,
Kahırlanıp gümbürdeyip,
Kalça'nın gayretinden

Yer sarsılıp güm güm ötüp.
Nice günler geçince,
Belli yere varınca,
Buz borası gibi uğuldayıp,
Ağzından alev şarıldayıp,
Altın aylı, sırlı çubuk,
Ala Dağ gibi er Kalça,
Semer kaşı gibi yalçına,
Asker yürür alçağa
Algara'nın ağzını çevirdi.
Aç haykırış, kuru nârâ,
Boz kırda Koñurbay
Kargaşa salıp durmuştu.
Kılıcını çekip bağırıp,
Mançu, şibe hanlarını
«Bana gelin!» diye çağırıp, Büyüklüğü dağın dengi,
Kalça'nın sesini duyunca
Kaldaylar koşup geldi;
«Hana ne oldu?» diyerek,
Kaptırıverdi dedirtip,
Şaşakalıp nice pehlivan
Zavallı candan umut kesip.
Mızrağı alçak tutuşup,
O Kalça'nın önüne
Tazimlerini kılıp varıp,
Pehlivanlar boyun büktü;
Kara saatli Kalça'nın,
Altı bin Çinli, sayısız kalday,
Ak sakallısı Koñurbay,
Söze başlayıp durmuştu:
Mançulara bağırıp,
Pehlivanlarını, erlerini
Baştan ayağa çağırıp:
«Kalabalık yurdum, beri gel,

Kayratım aştı körüñör!
Kayra tartpay, köp kıtay
Karaan bolup beriñer.
Cetim aldı cılkımdı,
Celkelep soydu curtumdu,
Karmap ketti kayguuldan
Er Muradıl inimdi.

Gayretim taştı, görün!
Geri dönmeden, nice Çinli,
Karaltı olup arka verin.
Yetim aldı yılkımı,
Enseleyip boğazladı yurdumu,
Yakalayıp götürdü karakoldan
Er Muradıl kardeşimi.

Kagıp ketti kördüñbü,
Kapkaydagı cinimdi.
Bakay baştap al burut
Murun tozdu alkımdı,
Kıyratıp ketti cılkıdan
Kırk cılkıçı kalkımdı.
Keñ-Koldon çaap köç albay,
Kerişti salıp uruşup,
Al buruttan öç albay,
Artık tulpar Algara
Kantip oozun buramın,
Kagış kılıp öç albay,
Karmaş kılıp kan tökpöy,
Kantip tirüü turamın.
Karmaşarım al cetim,
Keçildin kanı Koñurbay
Keriş kılbay cılkısın
Kantip tirüü turamın?» –
Dep, öşöntüp, Koñurbay
Kaarlansa eki köz
Kan tögülgön nemedey,
Çındap küyüp, bek canıp,
Çın küyüp, için ört alıp,
Küñgürönüp küülönüp,
Eçen türdüü türdönüp,
Altı miñ kıtay, san kalday,
Balbanına süylönüp,
Uksañ müşkül, karan iş,
Uktasa kelbeyt uşul tüş,
Manastın uulu cetimge
Köp cılkını aldırgan

Silkip gitti, gördün mü,
Ta içimdeki öfkemi.
Bakay başta, o Burut
Önce boğazımı tıkadı,
Kırıp geçti yılkıdan
Kırk yılkıcı halkımı.
Keñ-Kol'dan sürüp göç almadan,
Cengi salıp vuruşup,
O Burut'tan öç almadan,
Üstün küheylan Algara'nın
Nasıl ağzını çeviririm;
Çarpışıp öç almadan,
Boğuşup kan dökmeden
Nasıl sağ dururum.
Boğuşacağım o yetimdir;
Keçil'in hanı Koñurbay,
Cengini vermeden yılkısını,
Nasıl sağ dururum?» –
Deyip, böylece, Koñurbay
Kahırlansa iki gözü
Kan dökülmüş bir şey gibi,
Sahiden yanıp, pek tutuşup,
Gerçekten yanıp, içini ateş alıp,
Homurdanıp coşup,
Nice türlü şekle girip,
Altı bin Çinli, sayısız kalday,
Pehlivanına söylenip:
Duysan müşkül, kara bir iş;
Uyusa gelmez bu düş;
Manas'ın oğlu yetime
Bunca yılkıyı kaptıran

Uruuda barbı uşul iş?
Uyat boldu munubuz,
Aylanayın balbandar,
Oşerge karap turuñuz.
Kaşattan çıgıp karadım,

Manastın uulu Semetey
Erdigi kança sanadım.
Algara oozun burganım,
Atayı sınap turgamın.
Kaarluu adam barbagan,
On segiz miñ aalamdan
Ukuruk kayrar kalbagan.
Semetey kökcal er eken,
Telegeyi teñ eken.
Için karap oltursañ,
Cer cüzünön keñ eken.
Adamdın alı cetkisiz,
Arıslandın tişi ötküsüz.
Bet ala kirip al kulga
Ayza sunsa şaşkıday,
Atırayıp karasa
Mendenin uulu kaçkıday.
Er Semetey er eken,
Belin bekem buuganı,
Cılkını tiyip kuuganı,
Atıştı arbın salganı,
Manastın kunun alganı
Kelgendigi ep eken.
Calgız başı san kolduk,
Cılkımdı tiygen Semetey
Mendeden bölök şer eken,
Atası Manas arslandan
Artılta tuugan neme eken
Cön taştasak mal koyboyt,
Uruş kılsa can koyboyt,
Uypalgırdın özü eken,
Talaska cetpey örttöngür,
Talaada cürgön kezi eken.

Boyda var mı böyle iş?
Ayıp oldu bu ettiğimiz,
Kurban olayım pehlivanlar,
Şuraya bakıp durunuz.
Yardan çıkıp baktım,

Manas'ın oğlu Semetey'in
Erliği ne kadardır, saydım.
Algara'nın ağzını çevirişim,
Bilerek sınayıp durmuşumdur.
Kahırlı adam varamamış,
On sekiz bin âlemden
Ukuruk çevirecek kalmamış.
Semetey bozkurt bir er imiş,
Her yanı denk imiş.
İçine bakıp otursan,
Yeryüzünden geniş imiş.
İnsanın gücü yetmez,
Aslanın dişi geçmez.
Yüz tutup dalıp o kula
Mızrak uzatsan şaşıracak gibi;
Dik dik bir baksa,
Bendenin oğlu kaçacak gibi.
Er Semetey er imiş;
Belini sıkı bağlaması,
Yılkıyı vurup kovması,
Atışmayı bolca salması,
Manas'ın kan bedelini alması,
Gelmesi de yerinde imiş.
Yalnız başı sayısız orduya bedel;
Yılkımı vuran Semetey
Bendeden başka bir aslan imiş,
Babası Manas aslandan
Aşkın doğmuş bir şey imiş.
Kendi hâline bıraksak mal komaz,
Savaş açsa can komaz,
Perişan edicinin ta kendisi imiş;
Talas'a varmadan yanasıca,
Kırda gezdiği çağ imiş.

Aytkanım uşul bilip al,
Sandagan kıtay tilimdi al
Salmaktuu colun çalalı,
Manastın uulu cetimdin
Artınan kuup baralı.
Kuu izine çöp salıp,

Dediğim budur, bilesin;
Sayısız Çinli, sözümü tut,
Ağır başlı yolunu gözetleyelim,
Manas'ın oğlu yetimin
Ardından kovalayıp varalım.
Kuru izine ot koyup,

Kubara kuup kalalı,
Kulcuñdaşıp uruşup,
Kubalaşıp kalalı.
Kaarlanıp sayışıp,
Kaçpay turup uruşup,
Atıştı arbın salalı,
Tiyip ketken tümön mal
Acıratıp alalı.
Asman cargan çuu bolup,
Aygaylagan duu bolup,
Berensigen kul menen
Bet alışıp kalalı».
Dep, öşöntüp, Koñurbay,
Aydalıda oçogor
Iyninen suurup aldı emi
Kol başınday ot bolot
Oçogorgo soyulgur
Oñdonup dürmöt saldı emi.
Kalçanın türü uşunday
Özüñ körgön oçogor
Oçogor opsuz kurç mıltık,
Oñuraygan er Kalça
Talıkpastan örttöngür
Oçogor için artkılap,
Taza cezden cez sümbö
Talıkpay neçen tartkılap,
Kırgı menen kırgılap,
Urgu menen urgulap,
Tartkı menen tartkılap,
Atışka adis Koñurbay
Tazalap için artkılap.
Kutudagı darını

Sarara sarara kovalayalım,
Kasılaşıp vuruşup,
Kovalaşıp duralım.
Kahırlanıp mızraklaşıp,
Kaçmadan durup vuruşup,
Atışmayı bolca salalım;
Vurup gittiği tümen malı
Kurtarıp geri alalım.
Göğü yaran gürültü olup,
Nârâlaşan uğultu olup,
Yiğitlenen kul ile
Yüz yüze gelelim».
Deyip, böylece, Koñurbay,
Sırtındaki fitilli tüfeği
Omzundan çekip aldı şimdi;
Yumruk başı kadar ateş çeliğini,
O tüfeğe, gebersice,
Doğrulup barut hakkını koydu şimdi.
Kalça'nın hâli işte böyle:
Senin bildiğin o fitilli,
Ölçüsüz keskin bir tüfek;
Heybetli er Kalça,
Usanmadan, yanasıca,
Tüfeğin içini kurcalayıp,
Saf tunçtan tunç harbiyi
Usanmadan nice kez çekip,
Kazıyıcıyla kazıyıp,
Tokmağıyla vurup,
Çektirmesiyle çekip,
Atışa usta Koñurbay
İçini temizleyip kurcalayıp.
Kutudaki barutu

Kuptap karmap er Kalça
Oçogordun oozuna
Kurkurata kuydu ele,
Çıñ korgoşun bolot ok
Korkuratıp urdu ele.
Tüzdöp karmap dumbölöp,
Ok aralaş darısın

Avuçlayıp tutan er Kalça,
Tüfeğin ağzına
Kürül kürül döküverdi;
Sıkı kurşun, çelik oku
Korkurdatıp sürüverdi.
Düzleyip tutup tıkaçlayıp,
Okla karışık barutunu

İKİNCİ BÖLÜM

Kara-Döbö'de Kopan Kıyamet

Koñurbay, kavurucu Dıñşa çölünü aşarak yaklaşır; tan vakti Eçki-Ölbös'ün Koş-Moynok tepesinden gözcülük eden Bakay, Algara'nın tozunu ve altı bin Hıtay ile sayısız kaldayı görür. Semetey, Manas geleneğince yedi yaşındaki kısrağı kurban eder, Bakay dua verir; Külçoro "ölürsem kemiklerimi Surkoen'le Talas'a taşıyın" vasiyetiyle vedalaşıp Kara-Döbö taş meydanına iner. Koñurbay'ın boz katırlı devi Tokuşker ile teke tek dövüşte mızraklar kırılır; Külçoro altın yanaklı ay baltayla tolgasını parçalar, Almambet'in altı su verilmiş Coykuma kılıcıyla başını alır. Ardından Manas'ın öldürdüğü Şıpşaydar'ın canavar oğlu Orokbaş çıkar; altı gün süren boğuşmanın sonunda Külçoro onu da göğsünden mızraklayıp devirir.

Çileden çıkan Koñurbay ordusunu topyekûn saldırıya sürer. İhtiyar Bakay iki pehlivanı bir mızrakta deler, Akolpok'u kuşanan Semetey Buurul'la savaşa dalar; yedi günlük kırgında dört yiğit koca orduyu bozguna uğratır. Koñurbay jay taşı büyüsüyle sis, dolu ve karanlık salıp görünmeden Beecin'e kaçar; kapana kısılan artçı ordu koyun gibi kırılır. Beecin'de yeniden toplanan Koñurbay "Küçük Gaza" adını verdiği yeni seferi ilan eder: yedi urgan derinliğinde hendek tuzakları, kırk hanın orduları, Talas'ı köleleştirme yeminleri. Tam bu sırada bozgundan dönen hazine nişancısı, Külçoro'nun bir hamlede altı ustayı deldiğini ve Semetey'in Manas'ı bile aştığını anlatarak savaş yerine Manas'ın kanı için kun (kan bedeli) ödenmesini öğütler.

KÜNYE — KEY FACTS

- Bakay, Koş-Moynok'tan Koñurbay'ın altı bin Hıtay ve sayısız kaldaylık ordusunun tozunu görür (seg117).
- Semetey, Manas geleneğince kısrak kurban eder; Külçoro vasiyetini bırakıp Kara-Döbö meydanına teke teke iner (seg117).
- Külçoro, dev Tokuşker'i ay baltayla sersemletip Almambet'in Coykuma kılıcıyla başını keser (seg117).
- İkinci pehlivan Orokbaş ile altı gün süren düello, Külçoro'nun mızrağının düşmanın göğsünü delmesiyle biter (seg118).
- Dört yiğit orduyu bozguna uğratınca Koñurbay jay taşı büyüsüyle sis ve dolu salıp Beecin'e kaçar (seg118).
- Koñurbay "Küçük Gaza" seferberliğini ilan eder; bozgundan dönen nişancı gözcü ise savaş yerine Manas'ın kununu ödemeyi öğütler (seg119).

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Oçogorgo sümbölöp,	*Oçogor'a harbi sürüp,*
Mancuulardı bakırıp,	*Mançulara bağırıp,*
Balbandardın baarısın	*Pehlivanların hepsini*
Turbay kel dep çakırıp.	*Durmadan gel diye çağırıp.*
120880 Kasaba tooço küülönüp,	*Tuğu dağ gibi salınıp,*
Altı miñ kıtay, san kalday Körsöñ	*Altı bin Hıtay, sayısız kalday Görsen*
balban Koñurbay	*pehlivan Konurbay*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Konurbay'ı*
Aldı menen bölünüp,	*En önde ayrılıp,*
Beleske çıgıp belsenip,	*Tepeye çıkıp gerinip,*
Belgilüü eken Konurbay	*Belliymiş Konurbay,*
Beri urganday teñselip.	*Beri vuracakmış gibi sallanıp.*
Cay-caragın şaylanıp,	*Silahını pusatını kuşanıp,*
Kınsız kılıç baylanıp,	*Kınsız kılıç bağlanıp,*
Kayra caaçu buluttay	*Yeniden yağacak bulut gibi*
120890 Kaarı betine aylanıp,	*Kahrı yüzüne vurup,*
Kolunan çıgıp bölünüp,	*Ordusundan çıkıp ayrılıp,*
Kaarı tolup Kalçanın	*Kahrı dolup Kalça'nın*
Kan iççü türü körünüp.	*Kan içecek hâli görünüp.*
Kesepettüü çoñ Kalça	*Uğursuz koca Kalça*
Alışkandı kaysagan	*Tutuştuğunu çiğneyip yutan*
Orgoktugu dagı bar,	*Orak gibi biçiciliği dahi var,*
On eki tümön el kelse	*On iki tümen er gelse*
Ceke kırıp taştagan	*Tek başına kırıp atan*
Cetkileñ baatır Kalçanın	*Yetkin bahadır Kalça'nın*
120900 Opol-Toodoy zoñkoñdop,	*Opol Dağı gibi heybetlenip,*
Sorgoktugu dagı bar.	*Oburluğu dahi var.*
Kalça mintip turganda	*Kalça böyle dururken*
Keesi korkup, keesi ürküp, Alban	*Kimi korkup, kimi ürküp, Türlü türlü yer*
türdüü cer basıp,	*basıp,*
Mancuu baspay sandaldı,	*Mançu yürüyemez bocaladı,*
Coboloñduu Kalçanın	*Belalı Kalça'nın*
Coruguna tañ kaldı.	*Gidişine şaştı kaldı.*
«Bu kuturgan Kalçanın	*«Bu kudurmuş Kalça'nın*
Coosu kayda boldu?» – dep, Cerdin	*Düşmanı nerede kaldı?» – deyip, Yerin*
üstün kıdırıp	*üstünü dolaşıp*

Altı miñ kıtay, san kalday Kalgan eken
Koñurbay.
Karap turup tañ kaldı.
Algara oozun burbastan,
Kaarlanıp kakandap,
Aydabay Kalça tınbadı.
Serpilüüçü Kalçanın
Şer ekeni köründü,

Altı bin Hıtay, sayısız kalday Kalmış
meğer Konurbay.
Bakıp durup şaştı kaldı.
Algara'nın ağzını çevirmeden,
Kahırlanıp «Kakan!» diye haykırıp,
Sürmeden Kalça dinmedi.
Atılıp saldıran Kalça'nın
Arslan olduğu göründü,

Balbanın aydap alganda,
Bötönçö colgo salganda,
Kalıñ kıtay, tümön kol,
Tümön koldon bölündü.
Kök erençe camınıp,
Kök kamanday çamınıp,
Coo degende ılayım
Colu bolgon Koñurbay
Kök ala sakal çoñ mancuu
Körsöñ türü uşunday.
Temingisi telpildep,
Arkasında kara çaç
Tokmoktoy bolup selkildep,
Köz üstündö kara kaş
Böktörgölüü çapanday.
Kayrattuu uşul, bel oşol,
Kastaşkan coodon tartpagan
Kan Koñurbay şer oşol.
Beecinde kambıl tuulgan,
Bet alganga Koñurbay
Sala cürgön çuulgan.
Oozun cayıp oñkoñdop,
Kalçanın cayı uşunday.
Adır-küdür bel aşıp,
Algan eken Koñurbay,
Tomuktay bolgon too aşıp,
Toñkoygon ıldıy koo aşıp,
Atboroyun sıdırıp,
Köz cetpegen kalıñ çöl,
Kuday urgan oşol cer,

Pehlivanını sürüp aldığında,
Başkaca yola koyduğunda,
Kalabalık Hıtay, tümen ordu,
Tümen ordudan ayrıldı.
Gök kepenek bürünüp,
Gök kaban gibi hamle kılıp,
Düşman dendi mi daima
Yolu açık olan Konurbay
Kır sakallı koca Mançu
Görsen hâli işte böyle.
Üzengisi tıpırdayıp,
Arkasında kara saç
Tokmak gibi sallanıp,
Göz üstünde kara kaş
Terkiye bağlı kaftan gibi.
Gayretli budur, dayanak odur,
Düşman kesilenden çekinmeyen
Han Konurbay, arslan odur.
Beecin'de becerikli doğan,
Yöneldiği yere Konurbay
Salıp durur velvele.
Ağzını yayıp yalpalanıp,
Kalça'nın hâli işte böyle.
Engebeli beller aşıp,
Yol almış meğer Konurbay,
Aşık kemiği gibi tümsek dağ aşıp,
Dikleşen inişli dere aşıp,
Atı doludizgin sürüp,
Göz yetmeyen engin çöl,
Tanrı'nın çarptığı o yer,

Oşol çölgö kelgende	*O çöle geldiğinde*
Kaardı katuu baştadı,	*Kahrı katı başlattı,*
Altı miñ kıtay, san kalday	*Altı bin Hıtay, sayısız kalday*
Ak sakalı Koñurbay	*Ak sakallı Konurbay*
Aralaş baarın tokmoktop,	*Karışık hepsini tokmaklayıp,*
Can-canıbar ötö albay,	*Can, canavar geçemez,*
Kuturgur cayı uşunday,	*Kudurmuşun hâli işte böyle,*
Kırıp ie taştadı.	*Kırıp geçiriverdi.*
Koñurbay şaşıp col cürüp,	*Konurbay ivedi yol yürüyüp,*
Kattap calgız kelbegen,	*Tek kişinin gelip geçmediği,*
At ayabay mol cürüp,	*Atı esirgemeden bol yürüyüp,*
Alöökö kandın Koñurbay,	*Alööke Han'ın Konurbay'ı,*
Aylası cetik doñuz ay.	*Hilesi bütün domuz ya.*
Sarı kaykañ, tüz moynok	*Sarı yokuş, düz geçit*
Munun colun çalıptır,	*Bunun yolunu gözetlemiş,*
Sürdöögö ketken köp cılkı	*Sürülüp giden çok yılkı*
Dıñşanın çölün bastı ele,	*Dıñşa'nın çölüne basmıştı,*
Izin taap kalıptır.	*İzini bulup kalmış.*
Koñurbay cayı uşunday	*Konurbay'ın hâli işte böyle*
Kaçkını çukul kaçkansıp,	*Kaçkını demin kaçmış gibi,*
Eer beldey belesten	*Eyer beli gibi yamaçtan*
Katının kara baskansıp,	*Karısını kara basmış gibi,*
Kuugunun çukul kuugansıp,	*Kovanı hemen ardından kovar gibi,*
Emi cetti tayanıp.	*Şimdi vardı dayanıp.*
Altı miñ kıtay, san kalday Tuyak tiyip toktoboy,	*Altı bin Hıtay, sayısız kalday Toynak değip durmadan,*
Aydagan eken tuugansıp.	*Sürüp gelmiş akrabaymış gibi.*
Bööt-bööt bel menen,	*Büklüm büklüm bel ile,*
Böksö adırmak cer menen,	*Alçak engebeli yer ile,*
Börü, tülkü toyunup.	*Kurt, tilki doyunup.*
Balbanın aydap col cürüp,	*Pehlivanını sürüp yol yürüyüp,*
Koñurbay cayı uşunday,	*Konurbay'ın hâli işte böyle,*
Başkaça Kalça mol cürüp.	*Başkaca Kalça bol yürüyüp.*
Alışka adis dañgıl kul,	*Güreşe usta, gedikli kul,*
Adır-küdür bel menen,	*Engebeli bel ile,*
Azar tümön el menen,	*Sayısız tümen halk ile,*
Alöökönün Kalçası	*Alööke'nin Kalça'sı*
Eer beldey kaykañça	*Eyer beli gibi yokuşta*

Belde cürüp kelatat,
Eç bir barıp körbögön
Çöldö cürüp kelatat.
Çöldük cayı uşunday:
Kuu uçkanda kulagı
Kulan kaçsa tuyagı
Küyüp ketken çöl eken.
Çımçıp ceer çöbü cok,
Çık etip cutar suusu cok,
Telegeyi Kalçanın
Kazgaldak uçsa karıkkan,
Teñ ekenin kördüñbü?
Tazkara uçup cete albay,
Tegi adam uulunun
Ortosunda tarıkkan.
Kuzgun uçup cete albay,
Ortosunda çuulagan.

Belde yürüyüp gelmekte,
Hiç varıp görmediği
Çölde yürüyüp gelmekte.
Çölün hâli işte böyle:
Kuğu uçsa kulağı
Kulan kaçsa toynağı
Yanıp kavrulan çölmüş.
Kırpıp yiyecek otu yok,
Çıt diye yutacak suyu yok,
Talihinin Kalça'nın
Angut uçsa gözü kararan,
Denk olduğunu gördün mü?
Akbaba uçup yetemeden,
Aslında âdemoğlunun
Ortasında bunalan.
Kuzgun uçup yetemeden,
Ortasında çığrışan.

Tañdayı tañşıp kurgagan.
Kuday urgan cer eken.
Karabaskan çöl eken.
Beecindegi köp kıtay
Dıñşa-Dalan deer eken.
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Beri karay aştı ele.
Kalça kaydan ayanıp,
Alöökönün er Kalça
Kara cerler oyulup,
Art cagına Kalçanın
Özü coonun aylasın
Muruntan bilgen kambıl kul.
Koñurbay cayı uşunday –
Kaçan bolso kanatı
Kılımdan dümök coo çıksa
Kaçan bolso Koñurbay
Talkanday çalgan adatı.
Astında tulpar Kara atı.
Kara atının bar go deym

Damağı kavrulup kuruyan.
Tanrı'nın çarptığı yermiş.
Kara basmış çölmüş.
Beecin'deki çok Hıtay
Dıñşa-Dalan dermiş.
Şöyle böyle deyince,
Açıp gözü yumunca,
Beri yana aşmıştı.
Kalça nerden sakınsın,
Alööke'nin er Kalça'sı
Kara yerler oyulup,
Ardına Kalça'nın
Düşmanın çaresini kendi
Baştan bilen becerikli kul.
Konurbay'ın hâli işte böyle –
Ne zaman olsa kanadı
Asırda kavgacı düşman çıksa
Ne zaman olsa Konurbay
Un ufak edip biçmek âdeti.
Altında küheylan Kara atı.
Kara atının var galiba derim

Kaptalında kanatı,
Uruşkan coogo uşuntip,
Kırgın salgan adatı.
Er ekenin kördüñbü?
Balban da oşol, şer da oşol
Balaket Kalça er oşol.

Böğründe kanadı,
Vuruştuğu düşmana böylece
Kırgın salmak âdeti.
Er olduğunu gördün mü?
Pehlivan da odur, arslan da odur
Belalı Kalça, er odur.

Sarı izine çöp salıp,
Sargara kuup baatırdı
Cete turgan kezi oşol.
Adır, moynok, kaykañdı
Çalıp kalgan kezi eken,
Semetey catkan özöndü
Alkımın çalıp er Kalça
Bagıp kalgan kezi eken.
Kalça uşintip turganda
Kankor Bakay abası
Kasietin karaçı,
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge carık tiygende,
Abañ Bakay karıya,
Ar işti bilgen oluya.
Uykudan çoçup oygonup,
Oñ cagına tolgonup,
Turalbay amaz okunup,
Kökçoloktu tokunup,
Balbarınan çoçunup,
Mañdayga salıp çıktı ele.
Oşol künü Bakaydın
Belgi berip tuygun dep,
Bokono söögü bolkuldayt,
Bolboy tartıp kuu cürök,
Köküröktö solkuldayt.
Astındagı Kökçolok
Celgenine cel cetpey,
Baskanına mal cetpey,
Tört ayagı şıbırap,
Cügürgöndö al çoçko
Çöptün başı kıbırap.

Sarı izine ot koyup,
Sarara sarara bahadırı kovup
Yetişeceği çağ işte bu.
Engebeyi, geçidi, yokuşu
Gözetlemiş olduğu çağmış,
Semetey'in yattığı vadinin
Boğazını gözetleyip er Kalça
Beklemekte olduğu çağmış.
Kalça böylece dururken
Hunhar Bakay ağasının
Kerametine bak sen,
Tan ağarıp söktüğünde,
Yere aydınlık değdiğinde,
Ağan Bakay ihtiyar,
Her işi bilen evliya.
Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönüp,
Duramayıp namaz kılıp,
Kökçolok'u eyerleyip,
Kaba etinden ürperip,
Alnına vurup çıkmıştı.
O gün Bakay'ın
İşaret verip, doğan misali,
Kaburga kemiği zonkluyor,
Durmayıp çekip kurnaz yürek,
Göğsünde çarpıp duruyor.
Altındaki Kökçolok
Yortmasına yel yetişmez,
Yürüyüşüne mal yetişmez,
Dört ayağı fısıldayıp,
Koştuğunda o çokça
Otun başı kıpırdayıp.

Bakay kandın Kökçolok,
Kulanday kulak capırıp,
Kuyunday cerdi sapırıp,
Oroktoy bolgon kara kır,
Oylosoñ karool mına bul.
Bakay kandın karool taş,
Eçki-Ölböstün Koş-Moynok,

Ildıyı eki çat bolgon,
Öödösü döbö baş bolgon.
Eçendi körgön er Bakay,
Enteñdetip çuratıp,
Beleske çıgıp bardı ele,
Oşol künü er Bakay
Koen tayak kolgo alıp,
Közün aaçıp aldı ele.
Munarık bolup burçtangan,
Bulungur bolup uçtangan,
Köz cetpegen talaaga,
Al talaanın özünön
Er Bakay kabar aldı ele.
Eer beldey moynoktun
El aşpagan belinen,
Çöñörlüünün ceeginen,
Orgup-orgup çañ çıgat,
Çañdı körüp alganda
Kan Bakaydan can çıgat.
Orgugan çañdı karasa,
El amanın karasa,
Koñurbaydın çañı eken.
Astındagı mingeni
Algara tulpar mal eken.
Altı miñ kıtay, san kalday
Arkasında kapırdın
Coldoşu mınça bar eken.
Mına oşondo er Bakay
Kaarlanıp bakırıp,
Külçoro menen Kançoro,
Semeteyin çakırıp.

Bakay Han'ın Kökçolok'u,
Kulan gibi kulak yatırıp,
Kasırga gibi yeri savurup,
Orak gibi olan kara sırt,
Düşünsen gözcü yeri işte bu.
Bakay Han'ın gözcü taşı,
Eçki-Ölbös'ün Koş-Moynok'u,

Aşağısı iki yarık olan,
Yukarısı tepe başı olan.
Nicesini görmüş er Bakay,
Soluk soluğa koşturup,
Tepeye çıkıp varmıştı,
O gün er Bakay
Tavşan değneğini ele alıp,
Gözünü açıp bakınmıştı.
Pusarık olup köşelenen,
Buğulanıp uçlanan,
Göz yetmeyen ovaya,
O ovanın kendisinden
Er Bakay haber almıştı.
Eyer beli gibi geçidin
El aşmayan belinden,
Çöñörlü'nün kıyısından,
Fışkır fışkır toz çıkar,
Tozu görüp aldığında
Han Bakay'dan can çıkar.
Fışkıran tozu baksa,
Elin esenliğini baksa,
Konurbay'ın tozuymuş.
Altındaki bindiği
Algara küheylan malmış.
Altı bin Hıtay, sayısız kalday
Ardında kâfirin
Yoldaşı bunca varmış.
İşte o zaman er Bakay
Kahırlanıp bağırıp,
Külçoro ile Kançoro,
Semetey'ini çağırıp.

Bakay ünün ukkanda
Eki çoro carışıp,
Üzöñgülör kagışıp,
Külçoro menen Kançoro
Badana kiyip balkıldap,
Ayday cüzü carkıldap.
Abakem Bakay karıya,
Ar işti bilgen oluya,

Bakay'ın sesini duyunca
İki çoro yarışıp,
Üzengiler çarpışıp,
Külçoro ile Kançoro
Zırh giyip gürleşip,
Ay gibi yüzü parlayıp.
Ağam Bakay ihtiyar,
Her işi bilen evliya,

Kıykırıgıñ töp çıktı,
Kıyladan ünüñ bek çıktı.
Aba Bakay, ayta sal,
Kazıp koygon or barbı,
Kaynatıluu şor barbı?
Kan Koñurbay baş bolup,
Kaptap kalgan kol barbı?
Çırmap alar tor barbı?
Çındap ünüñ bek çıktı,
Çındap ketçü kol barbı?
Kakançı curtu kozgolup,
Kança tümön kol bolso,
Duba kılıp er abam,
Supu ton bergin kieyin,
Surkoen bergin mineyin.
Atamdan kalgan kurç eken,
Oykuma bergin alayın,
On eki tümön kıtayga
Oyrondu ceke salayın.
Çınmaçınga kakanga,
Çındap aydap kireyin,
Bezelentip kıtaydı
Beecinge çeyin süröyün.
Abake Bakay, ayta sal,
Coobuñuz kanday bileyin?»
Oşondo Bakay kep baştap,
Akırın aytıp, bek taştap,
Bala kazday barkıldap,
Baatır Bakay abañdın
Ak sakalı carkıldap,

Haykırışın yerinde çıktı,
Epeydir sesin pek çıktı.
Ağa Bakay, söyleyiver,
Kazılıp konmuş çukur var mı,
Kaynatılmış acı var mı?
Han Konurbay baş olup,
Basıp gelen ordu var mı?
Sarıp alacak ağ var mı?
Gerçekten sesin pek çıktı,
Gerçekten gidecek ordu var mı?
Kakançı yurdu depreşip,
Kaç tümen ordu olursa,
Dua kılıp er ağam,
Sûfi kaftanı ver giyeyim,
Surkoen'i ver bineyim.
Babamdan kalma su verilmiş çelikmiş,
Oykuma'yı ver alayım,
On iki tümen Hıtay'a
Yıkımı tek başıma salayım.
Çınmaçın'a, Hakan'a,
Gerçekten sürüp gireyim,
Feryat ettirip Hıtay'ı
Beecin'e dek süreyim.
Ağacığım Bakay, söyleyiver,
Cevabınız nasıl, bileyim?»
O zaman Bakay söze başlayıp,
Yavaşça deyip, pek bırakıp,
Yavru kaz gibi ötüşüp,
Bahadır Bakay ağanın
Ak sakalı parlayıp,

Kökçologun cılcıtıp,
Kök ala kalkan kolgo alıp,
Kayratı tolup bakırıp,
Karıganda kan Bakay,
Semeteyin çakırıp.
Arıslandarday kamınıp,
Kayıptan akıl tabılıp,
Baldarı baarı keldi ele,
Abası Bakay kökcaldan

Kökçolok'unu yürütüp,
Gök ala kalkanı ele alıp,
Gayreti dolup bağırıp,
Kocamışken han Bakay,
Semetey'ini çağırıp.
Arslanlar gibi hazırlanıp,
Gaipten akıl bulunup,
Oğulları hep gelmişti,
Ağası gökyeleli Bakay'dan

Coobun suray berdi ele.
Oşondo Bakay karıya,
Kıylanı körgön oluya:
«Men bilgendi bildiñbi,
Men körgöndü kördüñbü?
Boz ala tuygun bolpoñdor,
Boz karçıga çolpondor,
Ay karañgı tün keldi,
Acal ceter kün keldi.
Munarık kaptap çañ keldi,
Oşol çañdın içinde
Kasaba, tümön can keldi.
Oroygon toonun urçuktan,
Orgup-orgup çañ çıgat,
Orgugan çañdı körgöndö
Abakeñden can çıgat.
Orgugan çañdı karasañ
Algaranın çañı eken,
Sölökötü-sölbötü,
Atka mingen kelbeti
Koñurbay öñdüü can eken.
Cer munarıp, toz bolup,
Cetimiş Beecin kozgolup,
Uruuçu Kuday urgan beym,
Alöökönün Koñurbay
Kastarın tigip kalgan beym,
Kaldayın aydap algan beym,
Kırgındı kızık salgan beym,
Kıtayın aydap algan beym!

Cevabını sormaya durmuştu.
O zaman Bakay ihtiyar,
Niceyi görmüş evliya:
«Benim bildiğimi bildin mi,
Benim gördüğümü gördün mü?
Boz ala doğan yavrularım,
Boz atmaca çobanyıldızlarım,
Ay karanlık gece geldi,
Ecelin yeteceği gün geldi.
Pusarık kaplayıp toz geldi,
İşte o tozun içinde
Tuğ ile tümen can geldi.
Sarp dağın çıkıntısından,
Fışkır fışkır toz çıkar,
Fışkıran tozu gördüğünde
Ağacığından can çıkar.
Fışkıran toza bakarsan
Algara'nın tozuymuş,
Silueti, heybeti,
Ata binmiş endamı
Konurbay'a benzer canmış.
Yer pusarıp, toz olup,
Yetmiş Beecin depreşip,
Vuracak olan, Tanrı çarpmış galiba,
Alööke'nin Konurbay'ı
Kastını dikmiş galiba,
Kalday'ını sürüp almış galiba,
Kırgını seyirlik salmış galiba,
Hıtay'ını sürüp almış galiba!

Kanday zaman, kanday kün
Baldar, bolor eken kanday tün?
Orgugan çañdı karasam,
El amanın sanasam,
Koñurbaydın özü eken,
Karargan kara közü eken.
Keçüügö Kalça konuptur,
Keziger çagıñ boluptur.
Colgo Kalça konuptur,
Colugar keziñ boluptur.

Nasıl zaman, nasıl gün,
Çocuklar, nasıl gece olur ki?
Fışkıran toza bakarsam,
Elin esenliğini düşünürsem,
Konurbay'ın kendisiymiş,
Kararmış kara gözüymüş.
Geçide Kalça konmuş,
Karşılaşacak çağın gelmiş.
Yola Kalça konmuş,
Buluşacak vaktin gelmiş.

Kıtay tümön uluu curt,
Köptügün körsöñ kara kurt,
Kaalaganda Külçoro
Kaynagan kıtay kalkı bar,
Kabagın tüyüp, kılt etpey,
Karmaşkandı cön koyboy,
Karmap alçu saltı bar.
Ötkörö baldar, kebimdi uk, Balbandıgı bir kança,
Ölümdön kayra tartpagın,
Aç arslanday çamınıp,
Acaldan birööñ kaytpagın.
Coo degende kamınıp,
Ayza karmap, top buzup,
Dagdır cetse okko uçup,
Tügöngön Kalça mancuuga,
Betteşkenge ayza ursa
Keçildin kanı doñuzga,
Tüz kirip ayza sunup ber,
Begireek beypay, ülkön çuu
Kadırluu Manas arbagı
Kır-kırıñan koldoso
Kıtayga kırgın kılıp ber.
Coo börüsü bereniñ,
Bura tartıp caltanbay,
Tuu tübünö turup ber.
Açuusu caman Kalçanın
Bir aylasın kılıp ber.

Hıtay tümen ulu yurt,
Çokluğunu görsen kara kurt, Dilediğinde Külçoro
Kaynayan Hıtay halkı var,
Kaşını çatıp, kılını kıpırdatmaz,
Tutuştuğunu boş komayıp,
Yakalayıp almak töresi var.
Pek dinleyin çocuklar sözümü,
Pehlivanlığı bir nice,
Ölümden geri dönmeyin,
Aç arslan gibi atılıp,
Ecelden biriniz kaçmayın.
Düşman dendi mi hazırlanıp,
Mızrak tutup, top bozup,
Kader yeterse oka uçup,
Tükenesice Kalça Mançu'ya,
Yüzleşene mızrak vursa
Keçil'in hanı domuza,
Dosdoğru girip mızrak uzatıver,
Beylerine kargaşa, büyük çığlık
Kadirli Manas'ın ruhu
Sırt sırtından kollarsa
Hıtay'a kırgın kılıver.
Düşman kurdu yiğidin,
Dizgin çevirip yılmadan,
Tuğ dibinde duruver.
Öfkesi yaman Kalça'nın
Bir çaresine bakıver.

Kanduu kanga kalışıp,
Kaçpay turup salışıp,
Kıyabın tapsañ Kalçanın
Kılıçtap başın alıp ber,
Alapayın taba albay,
Kırgındı kızık salıp ber.
«Kagıştan balam kanter – dep,
Almambet uulu Külçorom,
Arıslan eleñ, şer eleñ,
Atayı meder bir kılgan
Ardaktagan er eleñ.
Kaptap kelgen kalıñ kol,
Kan Koñurbay baatırdan,
Uruşar keziñ uşu col.
Alban türlüü koluna,
Belgilüü Kalça coluna
Bet alışıp turuşup,
Bek karmap ayza sunup ber. Azabın tartıp ayrılsam
Kaarı kıyın kalçadan
Bir aylanı kılıp ber» –
Dep, öşöntüp, munu aytıp,
Alışıp coogo köp tiyip,
Almambet uulu Çoronu

Kanlı kana karışıp,
Kaçmadan durup vuruşup,
Fırsatını bulursan Kalça'nın
Kılıçlayıp başını alıver,
Elini ayağını bulamayıp,
Kırgını seyirlik salıver.
«Vuruştan oğlum ne yapar – deyip,
Almambet oğlu Külçorom,
Arslan idin, şir idin,
Özellikle tek dayanak kılınan
Yüceltilen er idin.
Basıp gelen kalabalık ordu,
Han Konurbay bahadırdan,
Vuruşacak çağın işte bu yol.
Türlü türlü ordusuna,
Belli Kalça'nın yoluna
Yüz yüze durup,
Pek tutup mızrak uzatıver. Azabını çekip ayrılırsam
Kahrı çetin Kalça'dan
Bir çareye bakıver» –
Deyip, böylece, bunu söyleyip,
Düşmana çok sataşıp vuruşup,
Almambet oğlu Çoro'yu

Kaalap erler turdu ele,
Kamsıgıp korkup, bılk etpey,
Baatırlıgı başkaça,
Suluulugu sumbatı,
Artık eken kımbatı.
Alçu sını bar eken,
Salçu sını bar eken.
Kayratı mık ereniñ,
Coo degende süyünüp,
Ok ötpös tondu kiyinip,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kaarlanıp calanıp,
Kasam cese köönüm dep,
Külçoro mintip turganda,

Dileyerek erler durmuştu,
Kaygılanıp korkup, kımıldamaz,
Bahadırlığı bambaşka,
Güzelliği, endamı,
Üstünmüş kıymeti.
Alacak sınama tavrı varmış,
Salacak sınama tavrı varmış.
Gayreti berk yiğidin,
Düşman dendi mi sevinip,
Ok geçmez kaftanı giyinip,
Kınsız kılıç bağlanıp,
Kahırlanıp yalanıp,
Yemin etsem gönlüm der,
Külçoro böyle dururken,

Abakesi Semetey
Kıyamattık müşküldü
Kıcıldagan kıtaydan
Körüp alar beken – dep,
Kara kurttay kalkınan,
Karmaştın cönün bile elek,
Ölüp alar beken – dep.
Kagışıp kayra kayrılsam,
Karaan kılgan Çorodon
Kün emine bolor?» – dep,
Akılı ala-çala ele,
Akırda adis bolbogon

Eñgil-deñgil bala ele.
Bölökçö bölüp bügün tün,
Böksölüü kıtay, mancuuga
Balalık kılıp bul çorom,
Böldürüp iyse karan kün,
Canga ölçölüü tulpardı,
Caş bala minip baratat,
Atam Manas arbagı,
Bir özüñö amanat!
Oynooçu kıtay el emes,
Oynoy turgan cer emes» –
Dep, öşöntüp, Semetey,
Kapa bolup tura albay,
Kaygırıp ıylap turdu ele.
Adam bilgis şumdu aytat:
«Baladan başka bul cerde
Ezelim calgız kurgan can,
Kaygı tölöö bolobu,
Bekip catkan belim cok,
Bel baylagan bul cerde,
Belgilüü kırgız elim cok.
Kaygırıp turgan oñobu?
Kaarın töksö köp kıtay
Kaçıp kirçü tokoy cok,
Kara kılar ogoy cok.
Bekip catkan belim cok,

Ağacığı Semetey
Kıyametlik meşakkati
Kaynaşan Hıtay'dan
Görüp alır mı ola – deyip,
Kara kurt gibi halkından,
Vuruşun yolunu daha bilmez,
Ölüp gider mi ola – deyip.
Vuruşup geri dönersem,
Karaltı kıldığım Çoro'dan
Gün nasıl olur ki?» – deyip,
Aklı yarım yamalak idi,
Sonunda usta olmamış

Toy deneyimsiz çocuk idi.
Başkaca ayırıp bu gece,
Yamaçlı Hıtay'a, Mançu'ya
Çocukluk edip bu çorom,
Ayırtıverirse kara gün,
Cana denk küheylana,
Genç çocuk binip gitmekte,
Babam Manas'ın ruhu,
Bir sana emanet!
Oynanacak Hıtay eli değil,
Oynanacak yer değil» –
Deyip, böylece, Semetey,
Kederlenip duramayıp,
Kaygılanıp ağlayıp durmuştu.
İnsanın bilemeyeceği hikmeti söyler:
«Çocuktan başka bu yerde
Ezelden yalnız kurumuş can,
Kaygı bedel olur mu,
Sığınıp yattığım belim yok,
Bel bağladığım bu yerde,
Belli Kırgız elim yok.
Kaygılanıp durmak fayda mı?
Kahrını dökse çok Hıtay
Kaçıp girecek orman yok,
Karaltı olacak yardımcı yok.
Sığınıp yattığım belim yok,

Meder kılıp oturgan,
Baladan başka elim cok» –
Acal cetip, kün bütüp,
Dep, öşöntüp, Semetey,
Ceti cılı tuu kalgan,
Cetkileñ külük toru bee,
Cılkıdan karmay kaldı ele,
Küröşüp catıp men ölsöm,
Kökülü menen kulagın,
Koşo karmap zor neme
Cıkpay turup al beeni
Belgilüü Manas kökcaldan
Belekke kalgan zor neme
Cıkpay turup al beeni
Ay tuyakka çaldı ele.
Kozgolboy karmap kayran er, Belde kaldı dedirbey.
Başın kesip aldı ele.
Asmandan tüşkön boz kise

Dayanak kılıp oturduğum,
Çocuktan başka elim yok» –
Ecel yetip, gün bitip,
Deyip, böylece, Semetey,
Yedi yıldır damızlık kalan,
Yetkin yörük doru kısrağı,
Yılkıdan yakalayıverdi,
Güreşe güreşe ben ölürsem,
Perçemi ile kulağını,
Birlikte tutup koca yaratık
Yıkılmadan duran o kısrağı
Belli gökyeleli Manas'tan
Hediye kalan koca yaratık
Yıkılmadan duran o kısrağı
Ay toynağından çelmişti.
Kımıldatmadan tutup mert er, Belde kaldı dedirtme.
Başını kesip almıştı.
Gökten inmiş boz kese

Atası Manas murazı,
Moynuna alıp salınıp,
Kaygırıp Çoro balaga
Semetey turdu calınıp.
Dubaker Bakay abası
«Oomiyin!» – dep, kol cayıp,
Balaga bata berdi ele.
Bala ekenin kördü ele,
Serpişken coogo kirgende
Aylası kança bolot – dep,
Manastın uulu Semetey
Köbüröök keyiy berdi ele.
Anda Çoro munu aytat,
«Kokuy abam, ne deysiñ,
Kara kıtay, mancuu curt,
Kaçpay turup salışpay,
Keyibe, aba, balaña,
Men öñdöngön balanın
Neçeni sizge sadaga!

Babası Manas'ın mirası,
Boynuna alıp kuşanıp,
Kaygılanıp Çoro çocuğa
Semetey durdu yalvarıp.
Duacı Bakay ağası
«Âmin!» – deyip, el açıp,
Çocuğa dua vermişti.
Çocuk olduğunu görmüştü,
Çarpışan düşmana girince
Çaresi ne kadar olur – deyip,
Manas'ın oğlu Semetey
Daha çok tasalanıp durmuştu.
O zaman Çoro şunu söyler,
«Vah ağam, ne dersin,
Kara Hıtay, Mançu yurdu,
Kaçmadan durup vuruşmadan,
Tasalanma, ağa, çocuğuna,
Benim gibi çocuğun
Nicesi size kurban!

Çalışarım Koñurbay	*Çarpışacağım Konurbay*
Zordugu toonun teñindey,	*Zorbalığı dağın dengi,*
Ölüp kalsam Kalçadan	*Ölüp kalırsam Kalça'dan*
Alıp ketkin söögümdü	*Alıp git kemiğimi*
Bu kıtayga taştabay.	*Bu Hıtay'a bırakmadan.*
Tayanganıñ temirdey,	*Dayandığın demir gibi,*
Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro*
Kazası cetip Kakandan	*Eceli yetip Kakan'dan*
Kömülböy kaldı dedirbey.	*Gömülmeden kaldı dedirtme.*
121330 El tepsegen çoñ talaa	*El çiğnenen büyük ova*
Çöldö kaldı dedirbey,	*Çölde kaldı dedirtme,*
Eer beldey orkoygon	*Eyer beli gibi dikleşen*
Belimden karmap büktöp ket,	*Belimden tutup katlayıp git,*
Surkoengo cüktöp ket.	*Surkoen'e yükleyip git.*
Mazarluu cerge kezikseñ,	*Mezarlı yere rastlarsan,*
Mingenim atap soyup ket!	*Bindiğimi adayıp kesip git!*
Kemeline kelbesten,	*Kemaline ermeden,*
Keyiştüü uulum öldü – dep,	*Kederli oğlum öldü – deyip,*
Keñ-Kolgo kurgan bagıñ cok	*Keñ-Kol'a kurulmuş bahtın yok*
121340 Kayra kelbes çın caydı	*Geri dönülmez gerçek yurdu*
Kayran bala kördü – dep,	*Zavallı çocuk gördü – deyip,*
Belgilüü cerge koyup ket.	*Belli yere koyup git.*
Beş arkar cıldız batkıça	*Beş Arkar yıldızı batıncaya dek*
Beş kayra colu emizgen	*Beş kez yolunu emziren*
Beren enem Kanıkey	*Yiğit anam Kanıkey*
Ak sütünön keçsin – dep,	*Ak sütünü helal etsin – deyip,*
Kim ıraazı munuña	*Kim razı buna,*
Aba, keyibe coldoş uuluña.	*Ağa, tasalanma yoldaş oğluna.*
Mendesi çıdap körböybü!	*Benim gibisi katlanıp görmez mi!*
121350 Kün tügönüp, suu bütsö,	*Gün tükenip, su biterse,*
Cazayıl balaa körörbüz.	*Fitil topundan bela görürüz.*
Atakem Manas koldoso,	*Atacığım Manas kollarsa,*
Arıştı Kuday oñdoso,	*Adımı Tanrı düzeltirse,*
Kara kurttay kapırdı,	*Kara kurt gibi kâfiri,*
Kan Koñurbay baatırdı	*Han Konurbay bahadırı*
Kıyazın tapsam Kalçanı	*Fırsatını bulursam Kalça'yı*
Kızıl kılıp beremin,	*Kızıl kana boyarım,*
Caylap salsam Kalçanı	*Yere sererse ellerim Kalça'yı*

Bu sözümö könögör,	*Bu sözüme razı olun,*
Eç bolboso argındın	*Hiç olmazsa Argın'ın*
Kandıgın maga bere kör.	*Hanlığını bana veriver.*
Kul degen atım cogolsun,	*Kul denen adım yok olsun,*
Kurama başım oñolsun.	*Derleme başım düzelsin.*
Telmirgen atım cogolsun,	*Boynu bükük adım yok olsun,*
Teñ bolup atım oñolsun.	*Denk olup adım düzelsin.*
Kim ıraazı munuña,	*Kim razı buna,*
Keyibe mendey uuluña.	*Tasalanma benim gibi oğluna.*
Maga keyip turuuçu	*Bana tasalanıp duracak*
Talaska kurgan bagıñ cok,	*Talas'a kurulmuş bahtın yok,*
Kaçan Manas uulu elem?	*Ne zaman Manas oğlu idim?*
Taltayıp catkan çagıñ cok.	*Rahat yayılıp yattığın çağın yok.*
Kakandan kaçıp cat bolgon	*Kakan'dan kaçıp yâd olan*
Keñ-Kolgo kurgan bagıñ cok, Kayran	*Keñ-Kol'a kurulmuş bahtın yok, Zavallı*
Almañ uulu elem.	*Almañ'ın oğlu idim.*
Kerilip catçu çagıñ cok.	*Gerinip yattığın çağın yok.*
Kaygılansa bu başka	*Kaygılansa bu başka*
Kadır tün öñdüü tün barbı,	*Kadir gecesi gibi gece var mı,*
Kuday bilet tartıştı,	*Tanrı bilir çekişmeyi,*
Bütün kunduz terisin	*Bütün kunduz derisini*
Cartı tilip alışıp,	*Yarısını dilip alıp,*
Bagalekke salışıp,	*Paça ağzına koyup,*
Bayagıday kün barbı?	*Eskisi gibi gün var mı?*
Kerişeriñ köp kıtay	*Çekişeceğin çok Hıtay,*
Keyiy turgan çagıñ cok.	*Tasalanacak çağın yok.*
Talaska kurgan bagıñ cok,	*Talas'a kurulmuş bahtın yok,*
Karmaşarıñ kakançın,	*Kapışacağın Kakançın,*
Kaygıra turgan çagıñ cok.	*Kaygılanacak çağın yok.*
Aba, kökcal ne deysiñ,	*Ağa, gökyeleli, ne dersin,*
Acalduu kişi ölböybü,	*Eceli gelen kişi ölmez mi,*
Ar bülük başka cazganın,	*Her belanın başa yazılanı,*
Kirgizbeybi kazgan kör,	*Sokmaz mı kazılan mezara,*
Dagdır cetip, kün bütsö,	*Kader yetip, gün biterse,*
Uşunçalık aalamdı	*Bunca âlemi*
Cogotuuçu kara cer,	*Yok eden kara yer,*
Kokuy, aba, keyibe,	*Vah, ağa, tasalanma,*
Ölüp kalgan kezimde	*Ölüp kaldığım vakitte*

Şardanga cürçü bir elem,
Ölböy tirüü cürgöndö
Almambet kandın uulu elem.
Ötkörö keyip turganday,
Ubaydı mınça kılgıday,
Kökcal aba, kebimdi uk,
Köbüröök keyip turganday,
Belin bekem buuşkan,
Özüñ menen tuuşkan,
A düynö ketken şer Manas
Çın belinen sızışkan
Beren eneñ Kanıkey
Catının teep çıgışkan
Keziktik coogo talaada
Keyibe mendey balaga.
Kuday bilet Kalçadan

Şölende gezer biriydim,
Ölmeden diri gezerken
Almambet Han'ın oğluydum.
Aşırı tasalanacak gibi,
Cefayı bunca çekecek gibi,
Gökyeleli ağa, sözümü dinle,
Daha çok tasalanacak gibi,
Belini pekçe kuşanan,
Seninle bir doğan,
O dünyaya göçen şir Manas
Gerçek belinden birlikte süzülen,
Yiğit anan Kanıkey
Aynı rahmi tepip çıkan,
Rastladık düşmana ovada,
Tasalanma benim gibi çocuğa.
Tanrı bilir Kalça'dan

Ölböy tirüü kaytıştı.
Kel, abake, koluñ – dep,
Burup koy beri moynuñ – dep, Kaarluu eri Koñurbay
Abası kökcal törögö
Erkesi bar er cindi
Cakasına kol salıp,
Canagı törö kökcaldın
Büçüsün üzüp aldı emi.
Çoñ talaaday töşünön
Korkurata kor cıttap,
Kur degize bek cıttap,
Karmaştan kayra kelgençe,
Ak dıdar cüzün körgüçö,
Aman bolgun» – dep, cıttap.
Ölümdön kayra kaytpagan.
Dep, öşöntüp, Külçoro
Kara caak ak kamçı
Karmay kalıp imerip,
Buluttay uççu Surkoen
Buçkakka tartıp ciberip,
Beleske çıktı bölünüp,

Ölmeden diri dönüşü.
Gel, ağacığım, elini – deyip,
Çevir beri boynunu – deyip, Kahırlı eri Konurbay
Ağası gökyeleli töreye
Nazlısı olan er deli
Yakasına el atıp,
Demin ki töre gökyelelinin
Düğmesini koparıp aldı şimdi.
Büyük ova gibi göğsünden
Hıçkırta hıçkırta derin koklayıp,
Hışırdata pekçe koklayıp,
Vuruştan geri gelinceye dek,
Ak nurlu yüzünü görünceye dek,
Esen kal» – deyip, koklayıp.
Ölümden geri dönmeyen.
Deyip, böylece, Külçoro
Kara yanak ak kamçıyı
Tutuverip çevirip,
Bulut gibi uçan Surkoen'i
Sağrısına çekiverip,
Tepeye çıktı ayrılıp,

Berendik cayı körünüp,
Adırdı közdöy bölünüp,
Arıslandık türü körünüp.
Çıñdaşçu coosu Çınmaçın,
Bastaşarı Bakburçun,
Karmaşarı Kakançın,
Kagışarı Koñurbay.
Karal-Döbö, taş maydan
Kagışka çıga kalganda
Balanı Kuday sakta – dep,
Babası Bakay karı ıylap.
Körgön candın baarı ıylap,
Almaday moynu uzarıp,
Asmandan bulut bürkölüp,
Bala emine bolor – dep,
Semeteydin başına
Altımış müşkül bir kelip.
Sanaası saylap bölünüp,
Salışaarı Koñurbay
Opol-Toodoy körünüp.

Yiğitlik hâli görünüp,
Engebeye doğru ayrılıp,
Arslanlık yüzü görünüp.
Boy ölçüşecek düşmanı Çınmaçın,
Basışacağı Bakburçun,
Kapışacağı Kakançın,
Vuruşacağı Konurbay.
Karal-Döbö, taş meydan
Vuruşmaya çıkıverince
Çocuğu Tanrı korusun – deyip,
Dedesi Bakay ihtiyar ağlayıp.
Gören canın hepsi ağlayıp,
Elma gibi boynu uzayıp,
Gökten bulut bürünüp,
Çocuk ne olur ki – deyip,
Semetey'in başına
Altmış meşakkat bir gelip.
Düşüncesi dallanıp bölünüp,
Vuruşacağı Konurbay
Opol Dağı gibi görünüp.

Çıñdaşarı Karagul
Çoñdugu toonun teñindey
Kagışa kelip Külçoro
Talaada öldü dedirbey,
Balanı Kuday sakta – dep,
Semetey turdu munu aytıp,
Mına oşondo Külçoro
Baatırdıgı başkaça,
Balbandıgı bir kança,
Kök arslanday çamıngan,
Coo degende kamıngan,
Acaldan kayra tartpagan,
Kapçal tolgon sel kelse
Kakandın curtu teñ kelse
Ölümdön korkup oygo albas,
Ötkörö eren Külçoro
Mingen atı Sur bolgon,
Atası Almambetinen.

Boy ölçüşeceği Karagul
Büyüklüğü dağın dengi
Vuruşa gelip Külçoro
Ovada öldü dedirtme,
Çocuğu Tanrı korusun – deyip,
Semetey durdu bunu söyleyip,
İşte o zaman Külçoro
Bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı bir nice,
Gök arslan gibi atılan,
Düşman dendi mi hazırlanan,
Ecelden geri dönmeyen,
Kapçal dolusu sel gelse,
Kakan'ın yurdu denk gelse,
Ölümden korkmayı aklına almaz,
Fazlasıyla yiğit Külçoro
Bindiği atı Sur olan,
Babası Almambet'inden.

Ayza sayıp er bolgon.
Bettep mende barbagan,
Kagışkan tirüü kalbagan.
Külçoro cayı uşunday,
Coo caragın sayınıp,
Coonu közdöp kamınıp,
Suuday bolgon Sur attın
Tartıp oozun burdu ele,
Kara-Moynok taş kaşat
Kagışka çıga turdu ele.
Külçoro cayı mına bul
Örttönüp közü kızarıp,
Kaardanıp sumsayıp,
Kök temir tonun kurçanıp
Oñ dalısı keñ Çoro –
Oyrottu buzçu şer Çoro.
Mına oşondo Külçoro
Cekege çıksa balbanga

Mızrak saplayıp er olan.
Karşısına benim gibisi varmayan,
Vuruşanı diri kalmayan.
Külçoro'nun hâli işte böyle,
Cenk pusatını kuşanıp,
Düşmanı gözleyip hazırlanıp,
Su gibi olan Sur atın
Çekip ağzını çevirmişti,
Kara-Moynok taş yara
Vuruşa çıkıp durmuştu.
Külçoro'nun hâli işte bu
Tutuşup gözü kızarıp,
Kahırlanıp somurtup,
Gök demir kaftanını kuşanıp
Sağ küreği geniş Çoro –
Oyrot'u bozacak şir Çoro.
İşte o zaman Külçoro
Meydana çıksa pehlivana

Ceke at koyup cetsem – dep
Kaarlansa kakayıp,
Tüz cerden kıtay körünsö
Atışka kirse añgeme.
Tügönüşö ketsem – dep.
Öödö-tömön karabay,
Ölümdön canın ayabay.
Kıdırata karabay,
Kıyın balban Kalçadan
Kılça canın ayabay.
Beleske çıgıp belsenip,
Bet alçu coo kayda – dep,
Baltaga usta ıktuusu
Beri urganday teñselip,
Meltirep karap turdu ele.
Koñurbaydın balbanı,
Almambet uulu Çoronun
Tolu boyu topçuluu,
Toltoygon cüzdün baarısı
Tüktüükaman balası.

Tek başıma at koyup yetişsem – deyip,
Kahırlansa dimdik kesilip,
Düz yerden Hıtay görünse
Atışa girse görülmeye değer.
Tükeninceye dek vuruşsam – deyip.
Yukarı aşağı bakmadan,
Ölümden canını esirgemeden.
Çepeçevre bakınmadan,
Çetin pehlivan Kalça'dan
Kıl kadar canını esirgemeden.
Tepeye çıkıp gerinip,
Yöneleceği düşman nerede – deyip,
Baltaya usta, becerikli
Beri vuracakmış gibi sallanıp,
Dimdik bakıp durmuştu.
Konurbay'ın pehlivanı,
Almambet oğlu Çoro'nun
Bütün boyu düğmeli,
Dolgun yüzünün hepsi
Tüktüükaman'ın oğlu.

Coogo ılayık üpçülüü. | *Cenge yaraşır zırh donanımlı.*
Cosunu bölök körünüp, | *Tavrı başka görünüp,*
Coldoştordon bölünüp, | *Yoldaşlardan ayrılıp,*
Maydanga çıga bardı ele | *Meydana çıka varmıştı*
Külçoro cayı mına bul | *Külçoro'nun hâli işte bu*
Munu mınday taştaylı, | *Bunu böylece bırakalım,*
Kebez belboo, keñ ötük | *Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli*
Keçildin kanı Koñurbay | *Keçil'in hanı Konurbay,*
Oşondon kabar baştaylı. | *Ondan haber başlayalım.*
Koñurbaydın kırk törö, | *Konurbay'ın kırk töresi,*
Kagışsa salçu añgeme. | *Vuruşsa salacağı görülmeye değer.*
Altı miñ kıtay, san kalday Tokuşker cayı uşunday, | *Altı bin Hıtay, sayısız kalday Tokuşker'in hâli işte böyle,*
Ak sakalı Koñurbay. | *Ak sakallı Konurbay.*
Balbanının baarısın, | *Pehlivanlarının hepsini,*
Caşı menen karısın, | *Genciyle yaşlısını,*
Baarın koyboy çakırıp. | *Hiçbirini komadan çağırıp.*
Er Koñurbay Kalçanın | *Er Konurbay Kalça'nın*
Öödö çıksa öbögü, | *Yukarı çıksa desteği,*
Ildıy tüşsö cölögü, | *Aşağı inse dayanağı,*
Mañdayga çıksa baraanı, | *Karşıya çıksa karaltısı,*
Baş kününön Kalçanın Canındagı karaanı. | *Baş gününden beri Kalça'nın Yanı başındaki gölgesi.*
Koygulaşka kamdagan | *Dövüşe hazırladığı*
Koñurbay kandın kırk törö, Mına oşondo balbanı, | *Konurbay Han'ın kırk töresi, İşte o zaman pehlivanı,*

Beecinden çıkkan çoñ neme, | *Beecin'den çıkma koca yaratık,*
Karmaşıp candı koybogon, | *Kapıştığının canını komayan,*
Kagışkan aman bolbogon, | *Vuruşanı sağ kalmayan,*
Bir kamandın etine | *Bir kabanın etine*
Bir cegende toybogon, | *Bir yiyişte doymayan,*
Temirden arkan torçonu, | *Demirden urgan ağını,*
Teptegiz kancarkolçonu | *Dümdüz hançer kolçağını*
Köy törönün mıktuusu, | *Cümle törenin sağlamı,*
Adamdan artık sanaası, | *İnsandan öte kuruntusu,*
Tügöngür cayı uşunday, | *Tükenesicenin hâli işte böyle,*
Bu Beecindin döösü, | *Bu, Beecin'in devi,*
Soguştun çılgıy eesi. | *Savaşın has sahibi.*

Munu tuup turganda
Toyuna tokson soydurgan,
Tokuşkerlen at koygon.
Çoñdugu toonun teñindey,
Köp adam kelse cegidey.
Kırk törönün kımbatı,
Barçasının baatırı,
Kaalap çıktı soguşka,
Tokuşkerlen baatırıñ.
Tülögön coru kaştanıp,
Tüzü suuk bul çoçko,
Algır bürküt baştanıp.
Çoñ ötüktün tamanı
Altı karış sere eken,
Alışsa candı tük koyboy
Kırgın kılçu er eken,
Boz çambıl ton kiygizgen,
Boz tulpar kaçır mingizgen,
Burutka buzuk salam dep,
Anı da koşo cürgüzgön.

Bu doğduğu zaman
Toyuna doksan kestiren,
Tokuşker diye ad koyan.
Büyüklüğü dağın dengi,
Çok insan gelse yutacak gibi.
Kırk törenin kıymetlisi,
Hepsinin bahadırı,
Dileyerek çıktı savaşa,
Tokuşker denen bahadırın.
Tüyü dökülmüş akbaba gibi çatık,
Görünüşü soğuk bu çokça,
Alıcı kartal gibi kurulup.
Koca çizmenin tabanı
Altı karış bir seremiş,
Kapıştı mı canı hiç komadan
Kırgın kılan ermiş,
Boz alaca kaftan giydirmiş,
Boz küheylan katır bindirmiş,
Burut'a bozgun salayım deyip,
Onu da birlikte yürütmüş.

Kaçırga minip ayza alıp,
Kını cok kılıç baylanıp,
Cekege çıga kalganı.
Mına oşondo Koñurbay
Kürmöçösün kiygizip,
Kaçırdan külük mingizip,
Koñurbaydın kırk törö
Çubatuuga salganı.
Koñurbay karmay kalganı,
Tokşuker cayı uşunday –
Catkan ittey kaşı bar,
Can kazanday başı bar.
Çoñdugu toonun teñindey,
Alışa ketse Çoronu
Atı menen cegidey.
Büldürüp candı taştagan,
Kaarlanıp muştasa
Töönü cara muştagan.

Katıra binip mızrak alıp,
Kını yok kılıç bağlanıp,
Meydana çıkıvermesi.
İşte o zaman Konurbay
Cübbesini giydirip,
Katırdan yörüğü bindirip,
Konurbay'ın kırk töresi
Geçit resmine koyması.
Konurbay'ın tutuvermesi,
Tokşuker'in hâli işte böyle –
Yatan it gibi kaşı var,
Koca kazan gibi başı var.
Büyüklüğü dağın dengi,
Kapışmaya girse Çoro'yu
Atıyla birlikte yutacak gibi.
Perişan edip canı bırakan,
Kahırlanıp yumruklasa
Deveyi yara yumruklayan.

Bettep adam kelbegen,
Betteşip kişi ceñbegen.
Kayratı biyik, zaarı küç.
Katılgandı kılat tüz.
Üydöy çokmor kolgo algan,
Salkın cayga catkırgan,
Kaynap catkan Beecinden
Kastarın tikken elinen,
Karmaşka küçtüü bolsun dep,
Kazınaga baktırgan.
Tokuşkerlen atı bar,
Beecinden çıkkan karkıbar,
Ay baltasın şaylanıp,
Oçogor caa, sır cebe
Oñ cagına baylanıp,
Şamal bolçu buluttay,
Kaarı betine aylanıp.
Kez bolgon aman bolboyt – dep, Dep,
öşöntüp, Koñurbay,
Bet algan tirüü bolboyt – dep, Kırk
törömdün ıktuusu
Coogo ılayık kamdangan,
Balbanınan Koñurbay

Karşısına insan gelmeyen,
Yüzleşip kişi yenmeyen.
Gayreti yüksek, zehri güçlü.
Sataşanı dümdüz eder.
Ev gibi çomağı ele alan,
Serin yerde yatıran,
Kaynayıp duran Beecin'den,
Kastını dikmiş elinden,
Kapışmada güçlü olsun deyip,
Hazineden baktırılan.
Tokuşker diye adı var,
Beecin'den çıkma heybetli,
Ay baltasını kuşanıp,
Oçogor yayı, sırlı oku
Sağ yanına bağlanıp,
Yel estiren bulut gibi,
Kahrı yüzüne vurup.
Rast gelen esen olmaz – deyip, Deyip,
böylece, Konurbay,
Yöneldiği diri kalmaz – deyip, Kırk
töremin en becerikli
Cenge yaraşır donanan,
Pehlivanından Konurbay

Tokuşkerlen şaylagan.
Mına oşondo Tokuşker
Mendeden bölök türü bar,
Bet algandı cön ele,
Çiykiley ceçü cini bar.
Kaalasañ ança barkı bar,
Coo cagına şıyıtıp,
Kelgen eken karkıbar.
Toodoy bolgon boz kaçır,
Tomukka salıp kıykırıp,
Kaçırdın oozun burdu ele,
Er Koñurbay Kalçanın
Köp sözün ugup turdu ele.
Oşondo Kalça munu aytıp,
Kişi körgüs şumdu aytıp:

Tokuşker'i seçip koşmuş.
İşte o zaman Tokuşker
Benim gibiden başka hâli var,
Yöneldiğini olduğu gibi,
Çiğ çiğ yiyecek hırsı var.
Dilersen o denli itibarı var,
Düşman yanına seğirtip,
Gelmiş meğer heybetli.
Dağ gibi olan boz katır,
Aşığına vurup haykırıp,
Katırın ağzını çevirmişti,
Er Konurbay Kalça'nın
Çok sözünü dinleyip durmuştu.
O zaman Kalça bunu söyleyip,
Kişinin görmediği hileyi söyleyip:

«Betteşse ayza suna kör,
Bekterin beypay kıla kör,
Kagıştı katuu sala kör,
Almambet uulu Çoronu
Azır baylap ala kör.
Kerişti kenen oylogun,
Kenedey canın koybogun,
Kol-ayagın baylap kel,
Kayradan curtuñ tapkın – dep,
Al kan çıçkır balanı,
Beri karay aydap kel.
Turbay tuna çögüp al,
Tirüü kalbay ölüp al.
Ölböy tirüü sen kelseñ,
Özü tiygen burutka
Kişi körgüs müşkül sal».
Er Koñurbay munu aytıp,
«Kayguulçusun karmap kel,
Törösü menen Çorosun,
Koyboy birin aydap kel!»
Balbandardın mıktuusu,
Ayzaçandın ereni,

«Yüzleşirse mızrak uzatıver,
Beylerini perişan ediver,
Vuruşu katı salıver,
Almambet oğlu Çoro'yu
Hemen bağlayıp alıver.
Cengi enine boyuna düşün,
Kene kadar canını koma,
Elini ayağını bağlayıp gel,
Yeniden yurdunu bul – deyip,
O kan kusasıca çocuğu,
Beri yana sürüp gel.
Durmadan dibe çöküver,
Diri kalmadan ölüver.
Ölmeden diri sen gelirsen,
Kendi sataşan Burut'a
Kişinin görmediği meşakkati sal».
Er Konurbay bunu söyleyip,
«Gözcüsünü yakalayıp gel,
Töresiyle Çoro'sunu,
Komadan birini sürüp gel!»
Pehlivanların sağlamı,
Mızraklının yiğidi,

Akılman candın bereni,
Tokuşkerlen bargın dep,
Tobunan bölüp ciberdi.
Kırk törödön attanıp
Körsö köödön bölünüp,
Kıyalı suuk al balban
Opol-Toodoy körünüp,
Kaçırına kamçı urup,
Talaa-tüzdün çoñ maydan,
Taş kaşattuu keñ saydan,
Kaçır menen elirip,
Kagışka çıga keldi ele.
Opsuz uzun ayzası
Tegiz eken aylası.
Tolkup ötsö bul kulga,
Too turuştuk bergisiz,

Akıllı canın merdi,
Tokuşker sen git deyip,
Topluluğundan ayırıp gönderdi.
Kırk töreden atlanıp
Görsen gövdesi ayrılıp,
Huyu soğuk o pehlivan
Opol Dağı gibi görünüp,
Katırına kamçı vurup,
Kır düzün büyük meydanından,
Taş yarlı geniş vadiden,
Katır ile coşup,
Vuruşa çıka gelmişti.
Ölçüsüz uzun mızrağının
Dümdüzmüş çevresi.
Dalgalanıp geçse bu kula,
Dağ dayanak veremez,

Cürögü tüşpöy mendesi,
Toktop karap körgüsüz.
Kara beles taş maydan
Kagışka çıktı bakırıp,
Erkek bolsoñ kelgin – dep,
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Karganıñ Bakay, Semetey,
Tobu menen kol salsañ,
Toktoboy baarıñ öldüñ – dep. Çındap saysa ölgön cok,
Kaarım keldi kakaydım,
Katılbay koyboym biriñe
Ayzalap cançıp, baş alıp,
Kalayman salam türüñö».
Tokuşker turdu küülönüp,
Külçorogo süylönüp,
Cekege çıkkan balbanın,
Külçoro körüp aldı emi:
«Tirüü bolsom cıygan bar,
Bul kuldan ölsöm ıyman bar.
Taş maydandan bakırıp,
Atıştı arbın salayın,
Cekege çıkkan zor menen
Bir karmaşıp kalayın.
Çalışım Beecin tuşu ele –
Tilegenim uşu ele» –

Yüreği düşmeden benim gibisi,
Durup bakıp göremez.
Kara tepe, taş meydan,
Vuruşa çıktı bağırıp,
Erkeksen gel – deyip,
Çın çın edip aldırmaz,
İhtiyarın Bakay, Semetey,
Topunla birden saldırsan,
Durmadan hepiniz öldünüz – deyip.
Sahiden saplasa ölmedi,
Kahrım geldi, dikildim,
Sataşmadan komam birinize,
Mızraklayıp deşip, baş alıp,
Kıyamet salarım hâlinize».
Tokuşker durdu kabararak,
Külçoro'ya söylenerek,
Meydana çıkan pehlivanı,
Külçoro görüverdi şimdi:
«Diri kalırsam kazancım var,
Bu kuldan ölürsem imanım var.
Taş meydandan bağırıp,
Atışmayı bolca salayım,
Meydana çıkan zorlu ile
Bir kapışıp kalayım.
Çarpışmam Beecin yönüydü –
Dilediğim işte buydu» –

Dep, öşöntüp, Külçoro,
Surkoendu bir salıp,
Sır nayzanı kolgo alıp,
Ayza sundu bakırıp,
Manastap uraan çakırıp,
Almambet uulu er Çoro,
Şay koldogon şer Çoro,
Cebeden murun cetti ele,
Cetken cerde balbandı,
Muştap kelip öttü ele.
Kindiktin ber cak beti – dep,
Taya tiyse sır nayza

Deyip, böylece, Külçoro,
Surkoen'e bir vurup,
Sırlı kargıyı ele alıp,
Mızrak uzattı bağırıp,
«Manas!» diye uran çağırıp,
Almambet oğlu er Çoro,
Şay'ın kolladığı şir Çoro,
Oktan önce yetişmişti,
Yetiştiği yerde pehlivanı,
Vurup gelip geçmişti.
Göbeğin beri yanı – deyip,
Denk gelirse sırlı kargı

Öpkösünö cetsin – dep,
Ölçöp tiktep ayza alıp,
Ötkür Çoro cetti ele,
Cetken cerde balbandı,
Muştap kelip öttü ele.
Kabagım-kaşım degen cok,
Kagıştan balban ölgön cok.
Kaçırına kamçı urup,
Külçoro saygan ayzanı
Buçkagına teñebey.
Çımın katar körgön cok.
Kaçırıp saysa ölgön cok
Karaan sınduu körgön cok.
Külçoro kayra tartkıça,
Bala oñolup kaytkıça,
Kaçırına kamçı urup,
Kaarluu ayza bek sunup,
Böksö menen bakırıp,
Möndülöp uraan çakırıp,
Kakandap uraan çakırıp,
Karagayday ayzası
Kançalık eken aylası.
Kaçırına kamçı urup,
Kaarluu ayza bek sunup,

Ciğerine yetsin – deyip,
Ölçüp gözleyip mızrak alıp,
Keskin Çoro yetişmişti,
Yetiştiği yerde pehlivanı,
Vurup gelip geçmişti.
Kaşım gözüm demedi hiç,
Vuruştan pehlivan ölmedi hiç.
Katırına kamçı vurup,
Külçoro'nun sapladığı mızrağı
Topuğuna denk saymadan.
Sinek kadar görmedi hiç.
Hızla saplasa da ölmedi hiç,
Karaltı kadar görmedi hiç.
Külçoro geri dönünceye dek,
Çocuk toparlanıp dönünceye dek,
Katırına kamçı vurup,
Kahırlı mızrağı pekçe uzatıp,
Yamacıyla bağırıp,
«Möndü!» diye uran çağırıp,
«Kakan!» diye uran çağırıp,
Çam gibi mızrağının
Ne kadarmış çevikliği.
Katırına kamçı vurup,
Kahırlı mızrağı pekçe uzatıp,

Kayratınan kapırdın,
Cer carılıp düpüldöp,
Cez nayza sunup küpüldöp.
Cetip baylap alçuday,
Cekege çıkkan balanı
Cetip ayza saldı ele,
Zardebi tiyip sır nayza
Tokşuker saldı çoñ ayla.
Ayanbay ayza sayganda
Kaardı katuu baştadı,
Kulan sınduu Sur attan
Kulap kete taştadı.
Esi ketip cogolup,
Eñkeye tüşüp oñolup,

Gayretinden kâfirin,
Yer yarılıp gümbürdeyip,
Tunç kargı uzatıp gürleyip.
Yetişip bağlayacakmış gibi,
Meydana çıkan çocuğa
Yetişip mızrak salmıştı,
Hışmı değip sırlı kargı,
Tokşuker saldı büyük hüner.
Esirgemeden mızrak sapladığında
Kahrı katı başlattı,
Kulan misali Sur attan
Düşecek gibi eyledi.
Aklı gidip yitip,
Eğilip düşüp doğrulup,

Kubatı ketip cogolup,
Kulap barıp oñolup,
Üzöñgüdön but tayıp,
Eerden artı bultayıp,
Balbanı başka er eken,
Kaar salgan Çorogo
Kamınıp saygan kezi eken.
Sayganınan şer Çoro
Balbanga kantip kulasın,
Cez çırmatkan ayzası
Bıt-bıt bolup kıyradı.
Balban saygan barbañdap
Colu katkan çoñ sayış,
Colum üydöy ak bula
Ayzadan uçup kaldañdap,
Küülönüp balban tiyiptir
Küç menen ayza urganda,
Bala tapan Çoronu
Baatırlıgı mınçalık,
Saygan cerde kaçırı
Tizeden cerge ornodu.
Kaçırı kalkıp tartkıça,
Er Koñurbay aldına
Tokşukerlen kaytkıça
Kuldu Kuday bergin – dep

Kuvveti gidip yitip,
Düşe düşe doğrulup,
Üzengiden ayak kayıp,
Eyerden ardı fırlayıp,
Pehlivanı başka ermiş,
Kahır salmış Çoro'ya
Hazırlanıp sapladığı çağmış.
Saplamasından şir Çoro
Pehlivana nasıl yıkılsın,
Tunç sarılı mızrağı
Paramparça olup kırıldı.
Pehlivanın saplayışı hoyrat,
Yolu belli büyük saplayış,
Otağ gibi ak bulut
Mızraktan uçup savrulup,
Hızlanıp pehlivan değdirmiş,
Güç ile mızrak vurduğunda,
Çocuk yapılı Çoro'yu
Bahadırlığı bu denli,
Sapladığı yerde katırı
Dizine dek yere gömüldü.
Katırı çıkıp dönünceye dek,
Er Konurbay'ın önüne
Tokşuker denen dönünceye dek,
Kulu Tanrı sana versin – deyip,

Arkar sınduu Sur attın
Tartıp oozun burdu ele,
Boy toktotup Külçoro,
Balbanga ayza sundu ele.
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Cetkileñ baatır Külçoro
Uçu bolot sır nayza,
Uruşka mınday ılayık,
Almambet uulu Külçoro
Ayza sundu çunayıp.
Külüktün oozun burdu emi
Kürkürötüp ayzanı

Arkar misali Sur atın
Çekip ağzını çevirmişti,
Kendini toparlayıp Külçoro,
Pehlivana mızrak uzatmıştı.
Şöyle böyle deyince,
Açıp gözü yumunca,
Yetkin bahadır Külçoro,
Ucu çelik sırlı kargı,
Vuruşa böylesi yaraşır,
Almambet oğlu Külçoro
Mızrak uzattı atılıp.
Yörüğün ağzını çevirdi şimdi,
Gürleterek mızrağı

Tokşukerge sundu emi.	*Tokşuker'e uzattı şimdi.*
Al maydandın ortodon,	*O meydanın ortasından,*
Cebeden murun cetti ele.	*Oktan önce yetişmişti.*
Cetken cerde balbandı	*Yetiştiği yerde pehlivanı,*
Kalmak eerdin kaşı – dep,	*Kalmuk eyerinin kaşı – deyip,*
Kak cüröktün başı – dep,	*Tam yüreğin başı – deyip,*
Öpkö-boordun tuşu – dep,	*Ciğerle bağrın hizası – deyip,*
Ötkörö kapır bolso da,	*Ne denli kâfir olsa da,*
Ölçü ceri uşul – dep.	*Öleceği yeri işte bu – deyip.*
Alıp ayza urdu ele.	*Alıp mızrak vurmuştu.*
Bu kızıktı kim bilgen,	*Bu tuhaflığı kim bilmiş,*
Kan agızıp, can kıyıp,	*Kan akıtıp, can kıyıp,*
Kagıştı kılar çoñ dürbön.	*Vuruşu kılan büyük hengâme.*
Cetip muştap ötköndö	*Yetişip vurup geçtiğinde*
Kaçır mingen balbandın	*Katıra binmiş pehlivanın*
Eerinen art ketip,	*Eyerinden ardı gidip,*
Üzöngüdön but ketip,	*Üzengiden ayak gidip,*
Kaçırdı caldan ala albay,	*Katırı yeleden tutamayıp,*
Kıtaydın kısık üzöñgü	*Hıtay'ın dar üzengisine*
Kayra buttu sala albay,	*Yeniden ayak sokamayıp,*
Aleñger bolup oolcup,	*Sarkaç olup sallanıp,*
A balban mintip turdu ele.	*O pehlivan böylece durmuştu.*
Oñ cagında balanın	*Sağ yanında çocuğun*
Okçontoy baştap aralaş	*Okluk başta olmak üzere karışık*
Altındagan can kalta,	*Altınlanmış can kesesi,*
Asıl usta Bölökbay	*Usta sanatkâr Bölökbay*

Coogo ılayık şırıtkan.	*Cenge yaraşır işlemiş.*
Oñ kolunda balanın,	*Sağ elinde çocuğun,*
Altın caak aybalta,	*Altın yanaklı ay balta,*
Teñiz eken Külçoro	*Deniz gibiymiş Külçoro,*
Teñselip balban turganda	*Sallanıp pehlivan dururken*
Es cıynatıp tınçıtpay,	*Aklını toplatıp dinlendirmeden,*
Kıraanıñ Çoroñ cetti ele,	*Şahbaz Çoro'n yetişmişti,*
Çıkçıttın bıyak beti – dep,	*Şakağın beri yüzü – deyip,*
Atası Almamdan kalgan ötkür kurç,	*Babası Almam'dan kalma keskin çelik,*
Mıylıktın ıldıy çeti – dep,	*Bıyığın alt kıyısı – deyip,*
Amanat canga artık mülk	*Emanet cana üstün mülk,*

Tarsıldak taamay ceri – dep, Kınınan
suurup aldı emi.
Taamaylap balta şiltesem,
Kuturgan kuldu cedim – dep,
Ayrı şili tübü dep,
Aybalta kolgo aldı ele,
Açkan közdü cumbastan,
Ayanıp karap turbastan,
Altın caak aybalta
Aşkere karmap imerdi,
Kozgolbogon şer çoro
Toodoy bolgon celmoguz,
Kaçaarında dırkırap,
Koş koldop tartıp ciberdi.
Balbandarın bakırıp,
Kök temirden tuvulga,
Bıt-bıt bolup çırkırap,
Kök calındap burkurap,
Aybalta caman cetti ele,
Çık-çık tarsıldagına
Aybalta katuu öttü ele.
Kayran katın Kanıkey
Kagışka bargan zar ıylap,
Çuulganduu soguşka
Atayı bargan arınap,
Almambettin coykuma
Serpse küçü seksen tört,
Karan kalgan cılastın,
Şiltegen cagı küygön ört.
Kıstalış canga küç kelse,
Çın muraapı coldoşu,
Çındagan coogo kelgende
Çımınday candın coldoşu.

Kıykırıp kından çıgarsa,
Kan içpey kuru cürbögön.
Kanga mıktı toyboso,
Kayta kınga kirbegen.
Altı bolot kurç ele,

Şaklayanın tam yeri – deyip, Kınından
sıyırıp aldı şimdi.
Nişanlayıp balta savurursam,
Kudurmuş kulu yedim – deyip,
Çatal küreğin dibi deyip,
Ay baltayı ele almıştı,
Açtığı gözü yummadan,
Çekinip bakıp durmadan,
Altın yanaklı ay baltayı
Apaçık kavrayıp çevirdi,
Yerinden oynamayan şir Çoro,
Dağ gibi olan canavar,
Kaçacağı sıra hışırdayıp,
Çift elle çekiverdi.
Pehlivanlarına bağırıp,
Gök demirden tolga,
Paramparça olup çatırdayıp,
Gök alevlenip tütüp,
Ay balta fena yetişmişti,
Çat çat şakırtısına
Ay balta katı geçmişti.
Zavallı kadın Kanıkey
Vuruşa varan, zâr ağlayıp,
Velveleli savaşa
Bilerek varan, arınıp,
Almambet'in Coykuma'sı
Savursa gücü seksen dört,
Kara bahtlı yıkılasıcanın,
Savurduğu yanı yanan ateş.
Sıkışık cana güç gelirse,
Gerçek muradı yoldaşı,
Gerçekten düşmana gelince
Sinek kadar canın yoldaşı.

Haykırıp kından çıkarılsa,
Kan içmeden boş dönmeyen.
Kana iyice doymazsa,
Yeniden kına girmeyen.
Altı kez su verilmiş çelikti,

Zayıpuruş cerlerge
Ilayıktuu mülk ele.
Kılçaybastan er Çoro
Oykuma menen saldı ele.
Köödönü bar, başı cok,
Boz kaçırdın üstünön
Bolumduu balban Tokuşker
Kulap catıp kaldı ele.
Tokuşkerdin ölgönün
Toodoy Kalça kördü ele.
Körgön cerde Koñurbay,
San kaldayın çakırıp.
Ökürügü baş carıp,
Kızıtalak Kalçanın
Kıykırıgı taş carıp,
Kaardı katuu baştadı.
Altı miñ kıtay, san kalday
Munun baarın Koñurbay
Kuturgur cayı uşunday
Kırıp ie taştadı.
Mancuularga başka aytıp,
Başkaça tişin kaşkaytıp,
Örttöy kaynap, köz caynap
Ötkörö eken Koñurbay,
Kan içmesi çın karmap.
Ayzakerden ıktuuñ çık,
Aylası toluk mıktıñ çık!
Ayzañ artık kurçtuuñ çık,
Ayla tapkıç mıktıñ çık.

Zorlu darlık yerlere
Yaraşan mülk idi.
Dönüp bakmadan er Çoro
Oykuma ile salmıştı.
Gövdesi var, başı yok,
Boz katırın üstünden
Gösterişli pehlivan Tokuşker
Yıkılıp yatakalmıştı.
Tokuşker'in öldüğünü
Dağ gibi Kalça görmüştü.
Gördüğü yerde Konurbay,
Sayısız kalday'ını çağırıp.
Feryadı baş yarıp,
Kahrolasıca Kalça'nın
Haykırışı taş yarıp,
Kahrı katı başlattı.
Altı bin Hıtay, sayısız kalday,
Bunun hepsini Konurbay,
Kudurmuşun hâli işte böyle,
Kırıp geçiriverdi.
Mançulara başka söyleyip,
Başkaca dişini sırıtıp,
Ateş gibi kaynayıp, göz alevlenip,
Aşırıymış Konurbay,
Kan içiciliği sahiden tutup.
Mızrakçıdan becerikliniz çıksın,
Çaresi tam sağlamınız çıksın!
Mızrağı üstün keskininiz çıksın,
Çare bulucu sağlamınız çıksın.

Kazınalık çoñ balban,
Tokuşker öldü degeni,
Cibek, mancuu kanıñ öl,
Kez bolgon balban baarıñ öl!» Calgız birin tük koyboy,
Baarı balban birigip,
Tokuşkerdey er eleñ,
Tokuşker öldü baladan,
Buzulgan eken körgön tüş,

Hazine beslemesi büyük pehlivan,
Tokuşker öldü demesi,
Cibek, Mançu hanınız, öl,
Rast gelen pehlivan hepiniz ölün!» Tek birini hiç komadan,
Bütün pehlivanlar birleşip,
Tokuşker gibi er idin,
Tokuşker öldü çocuğun elinden,
Bozukmuş görülen düş,

Kıcıldagan kıtay curt,
Kılımda barbı uşul iş!
Cekeme-ceke çoñ maydan,
Cekege çıkçu bu sayga
Camanıñ kalıp, iriñ çık,
Ayzakerden abıdan,
Atañdın körü kırk törö,
Kayrılgıs başka tün tüştü,
Karmaştan ölüp çoñ balban
Karasañ müşkül kün tüştü.
Men Koñurbay bolgonu,
Kan atagın alganı,
Kılımga kırgın salganı,
Coldoşunan ayrılıp,
Coldo Kalça kalbagan.
Cortolmondor, erender,
Colukkan aman kalbagan.
Altımış caysañ, kırk törö,
Aytkanım uşul bilip al,
Al, balbandar, tilimdi al.
Aykırıgıñ taş carıp,
Aralaş ayza sunuñar,
Bul kankordun tukumun
Biröön koyboy kırıñar.
Öçpödü Manas kan atı,
Ölgön sayın öörçügön,
Örttöngön Manas adatı.
Tügöngön sayın tütögön,
Tübünön tütöp küçögön,
Tügöngürdün adatı.
Kayran can mından kısılgan,
Kulasın kuuy kaçkansıp,

Karmaştın cönü uşundan.
Küçögön eken burut curt,
Küçönüp ayza sunuñar,
Küçötpöy kırıp salıñar.
Cekeme-ceke cetimge
Cekege çıga kalıñar.

Kaynaşan Hıtay yurdu,
Asırda var mı bu iş!
Teke tek büyük meydan,
Meydana çıkılacak bu vadiye
Kötünüz kalıp, çürüğünüz çıksın,
Mızrakçıdan iyice,
Atanızın mezarı, kırk töre,
Dönülmez başka gece indi,
Vuruşta ölüp büyük pehlivan,
Baksana meşakkatli gün indi.
Ben Konurbay olalı,
Han ününü alalı,
Asra kırgın salalı,
Yoldaşından ayrılıp,
Yolda Kalça kalmamış.
Akıncılar, yiğitler,
Rastlayan esen kalmamış.
Altmış caysañ, kırk töre,
Dediğim işte bu, bilin,
Alın, pehlivanlar, sözümü tutun.
Nâranız taş yarıp,
Hep birden mızrak uzatın,
Bu hunharın soyunu
Birini komadan kırın.
Sönmedi Manas'ın han adı,
Öldükçe azıp çoğalan,
Tutuşup yanan Manas'ın âdeti.
Tükendikçe tüten,
Dibinden tütüp güçlenen,
Tükenesicenin âdeti.
Zavallı can bundan sıkışmış,
Yıkılanı kovup kaçar gibi,

Vuruşun yolu işte bundan.
Güçlenmiş meğer Burut yurdu,
Güçlenip mızrak uzatın,
Güçlendirmeden kırıp salın.
Teke tek o yetime
Meydana çıkıverin.

	Camanıñ kalıp, iştüüñ bar,	*Kötünüz kalıp, işe yararınız var,*
121920	Çabalıñ kalıp, küçtüüñ bar.	*Cılızınız kalıp, güçlünüz var.*
	Çorkoguñ kalıp, ıktuuñ bar,	*Hantalınız kalıp, becerikliniz var,*
	Çoñ balbandan mıktıñ bar!»	*Büyük pehlivandan sağlamınız var!»*
	Dep, öşöntüp, Koñurbay,	*Deyip, böylece, Konurbay,*
	Kaardı katuu baştadı.	*Kahrı katı başlattı.*
	Kaldaylardın törösü	*Kalday'ların töresi*
	Kaarlanıp düpüldöp,	*Kahırlanıp gümbürdeyip,*
	Cutup ie taştadı.	*Yutup ediverdi.*
	Algaranın oozun	*Algara'nın ağzını*
	Burup turat Koñurbay,	*Çevirip durur Konurbay,*
121930	Ar baraban düñküldök,	*Her davul dümbelek,*
	Urup turat Koñurbay.	*Vurup durur Konurbay.*
	Karasa bolbos kaarluu cin	*Bakılmaz kahırlı cin işini*
	Kılıp turat Koñurbay.	*Kılıp durur Konurbay.*
	Baş badana ok ötpös	*Baş zırhı ok geçmez,*
	Etegin karmap çoygulap,	*Eteğini tutup çekiştirip,*
	Çoñ Algara külüktü	*Koca Algara yörüğü*
	Moyun tüpkö koygulap,	*Boyun köküne dövüp,*
	Mancuuların bakırıp,	*Mançularına bağırıp,*
	Balbandarın çakırıp,	*Pehlivanlarını çağırıp,*
121940	Altın caka kürmöçö	*Altın yakalı cübbe,*
	Canındagı coldoşu	*Yanı başındaki yoldaşı*
	Sanatı arbın bir kança.	*Sayısı hayli bir nice.*
	Cer solkuldap titireyt,	*Yer sarsılıp titriyor,*
	Keçildin kanı keñ ötük	*Keçil'in hanı, geniş çizmeli,*
	Kelbersigen çoñ törö,	*Kurumlanan büyük töre,*
	Balbanga salıp añgeme,	*Pehlivana salıp hengâme,*
	Karattın oozun burdu ele,	*Karat'ın ağzını çevirmişti,*
	Katının kara baskansıp,	*Karısını kara basmış gibi,*
	Kazına bulun çaçkansıp,	*Hazine ganimetini saçar gibi,*
121950	Kurcunda bulun çaçkansıp,	*Heybesindeki ganimeti saçar gibi,*
	Bura tartıp bulkunup,	*Dizgin çekip silkinip,*
	Eelikkenden er Kalça	*Coşup azan er Kalça*
	Esebi cok culkunup.	*Hesapsızca çırpınıp.*
	Aybaltası cabdıgı	*Aybaltası, pusatı*
	Oñtoylop bilek, cambaşta.	*Bilekte, kalçada hazır durur.*
	Tameki salıp bu çoçko	*Tütün doldurup bu domuz*

	Altındagan çor başka.	*Altın kaplı kart çubuğa.*
	Tütün salıp bakırıp,	*Duman salıp bağırıp,*
	Tügöngön kara mancuunu	*Tükenmiş kara Mançuları*
121960	Tük kaltırbay çakırıp,	*Hiçbirini bırakmadan çağırıp,*
	Ayanıp Kalça kalbadı,	*Kalça hiç esirgemedi kendini,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alöke oğlu Konurbay*
	Alışçuñ bara koygun – dep,	*«Dövüşmeye sen varıver» – deyip,*
	Sur ceerdeni mingizip,	*Boz doru ata bindirip,*
	Balbanga ayta salganı.	*Pehlivana söyleyiverdi.*
	Kızıl kamçı Şıpşaydar,	*Kızıl kamçı Şıpşaydar,*
	Kıyın uulu Orokbaş	*Onun yaman oğlu Orokbaş,*
	Ayta turgan kebi bar.	*Söyleyecek sözü var.*
	Atasın Manas öltürgön,	*Babasını Manas öldürmüştü,*
121970	A baldarda balbandın	*O pehlivan oğullarında*
	Ayabagan kegi bar.	*Dinmez bir öç vardı.*
	Balban cayın surasañ,	*Pehlivanın halini sorarsan,*
	Başkaça tuulup, taşka öskön. Al cekege çıkkanda	*Bir başka doğmuş, taşta büyümüş. O er meydanına çıkınca*
	Mendeden bölök al balban,	*İnsandan başkaydı o pehlivan,*
	Kulanı izdep, başka öskön.	*Kulan izleyip, yaban büyümüş.*
	Karmaşkandı kılat tüz.	*Tutuştuğunu dümdüz eder.*
	Közü köldün ordunday,	*Gözü göl çukuru kadar,*
	Köründgön candı sorguday.	*Görünen canı emecek gibi.*
	Buka moyun, buura san,	*Boğa boyunlu, buğra butlu,*
121980	Bulkuşkandı kuuratkan.	*Çekişeni kurutup mahveden.*
	Aç bilektin bulçuñu	*Çıplak bileğinin kası*
	Buuranın coon belindey.	*Buğranın kalın beli gibi.*
	Ayzaga dañgıl eñ mıktı,	*Mızrakta usta, en yaman,*
	Koñurbaydın aldınan,	*Konurbay'ın önünden,*
	Kırk törönün canınan	*Kırk törenin yanından*
	Cekege celip al çıktı.	*Er meydanına koşup çıktı o.*
	Cez barakel ton kiyip,	*Tunç pullu kaftan giyip,*
	Cel cetpes külük at minip,	*Yel yetişmez küheylana binip,*
	Al maydandın ceeginde	*O meydanın kıyısında*
121990	Kan karıpçı salınıp,	*Han kolçağını takınıp,*
	Boz ileke camınıp,	*Boz ipeğe bürünüp,*
	Coboloñduu kıstalak	*Belalı, kahrolası,*
	Coo degende kamınıp.	*Düşman deyince hazırlanıp.*

	Erenden epsiz neme eken,	*Erler içinde iri, azman biriymiş,*
	Cıyırma altıga ilinip,	*Yirmi altısına yeni basmış,*
	Oroktun cayın surasañ	*Orok'un halini sorarsan*
	Cañı kelgen kezi eken.	*Yeni yetiştiği çağıymış.*
	Tuurası coon, boyu pas,	*Eni kalın, boyu kısa,*
	Corugu bölök adamdan	*Huyu insandan başka,*
122000	Coloboy balban ıraak kaç.	*Yaklaşma pehlivana, uzağa kaç.*
	Kaçırganı kamanday,	*Saldırışı yaban domuzu gibi,*
	Kıykırığı çoçkonun,	*Haykırışı domuzun,*
	Kızıl munar şamalday.	*Kızıl pus koparan yel gibi.*
	Supalap tondu kiygizip,	*Özenle kaftanı giydirip,*
	Keñiri tondu kiygizip,	*Geniş kaftanı giydirip,*
	Keñiri tondun etegin	*Geniş kaftanın eteğini*
	Kepkenen cerge tiygizip.	*Yayvanca yere değdirip.*
	Salmagı biyik toogo okşop,	*Heybeti yüce dağa benzer,*
	Eki murun tanoosu	*İki burun deliği*
122010	Talaaga bütkön koogo okşop,	*Bozkırda bitmiş kovuğa benzer,*
	Cılas bolgon balbanı,	*O kahrolası pehlivan,*
	Cekege çıga kalganı.	*Er meydanına çıkıverdi.*
	Kayratı muzdak, kaarı küç,	*Yüreği buz, kahrı güçlü,*
	Aybatı artık, zaarı küç,	*Heybeti üstün, zehri güçlü,*
	Ar mende körsö oşonu	*Her kul onu bir görse*
	Öldüm dep candan küdör üz.	*«Öldüm» deyip candan umut keser.*
	Al cekege çıkkanda,	*O er meydanına çıkınca,*
	Köñül çögöt bölünüp,	*Gönüller çöküp bölündü,*
	Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro*
122020	Bala sınduu körünüp.	*Bir çocuk gibi göründü.*
	Bet alışıp turuşup,	*Yüz yüze gelip durdular,*
	Bek karmap ayza uruşup,	*Mızrağı sıkı tutup vuruştular,*
	Biri-birin eki eren	*İki yiğit birbirini*
	Alışa albay turuşup,	*Alt edemeden durdular,*
	Künü-tünü altı kün	*Gece gündüz altı gün*
	Tınımı cok uruştu.	*Durup dinlenmeden vuruştular.*
	Mañday-teskey turuşup,	*Karşı karşıya durdular,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
	Bılçıldaşıp uruşup.	*Ezişerek vuruştular.*
122030	Adırga turup kalışıp,	*Kırlara dikilip durdular,*
	Turup berip baatırlar,	*Yer verip durdu bahadırlar,*

Tuurasınan sayışıp,
Mintip turup oñgon cok,
Ayzadan acal bolgon cok.
Ayzanı taştay salışıp,
Aybalta menen çabışıp,
Sabı koldo kalışıp,
Kıyın salış boldu emi.
Cabdıktan ayla bolboso
Cakalaşıp alışıp,
Kanıkey bergen ak tinte
Kez bolgon cerge malışıp,
Tulpardın butu bügülüp,
Turgandar candan tüñülüp,
Cer arılıp, çañ bolup,
Karagan mende dal bolup,
Tak öşöntüp turdu ele.
Almambet uulu Külçoro
Kaarlanıp kamınıp,
Kaygırganda balaga
Kayıptan akıl tabılıp.
Körüp turgan adamdın
Kumarı artık cazılıp.
Sürüşö ketken kara cer
Kemege bolup kazılıp.
Asmanga topo çaçılıp,
Toktoluşpay turuştu,
Tolgon kün mintip uruştu.
Çımçık uçpas keñ saydan,
Coo kutulbas ayzadan,
Er kutulbas baladan.
Almambet uulu Külçoro
Kıykırganda bölünüp,
Kıyragan kıtay közünö
Kırk miñ koldoy körünüp.

Badana kiyse bölünüp,
Baykaganga badırek
Başkaça türdüü körünüp.
Bölökbay kılgan sır nayza

Yandan yana mızraklaştılar,
Böyle yapıp da onmadılar,
Mızraktan ecel gelmedi.
Mızrağı fırlatıp attılar,
Aybaltayla vuruştular,
Sapları ellerinde kaldı,
Çetin bir boğuşma oldu şimdi.
Silahtan çare olmayınca
Yaka yakaya tutuştular,
Kanıkey'in verdiği ak hançeri
Denk gelen yere daldırdılar,
Tulparın ayağı büküldü,
Bakanlar candan umut kesti,
Yer oyulup toz oldu,
Bakan kullar şaşa kaldı,
İşte böylece durdulardı.
Almambet oğlu Külçoro
Kahırlanıp davrandı,
Çocuk kaygıya düşünce
Gaipten bir akıl bulundu.
Seyredip duran insanın
Gönlü fazlasıyla açıldı.
İtişip sürdükleri kara yer
Ocak çukuru gibi kazıldı.
Göğe toprak saçıldı,
Durmak bilmeden dövüştüler,
Günler dolusu böyle vuruştular.
Serçe uçmaz geniş vadiden,
Düşman kurtulmaz mızraktan,
Er kurtulmaz bu çocuktan.
Almambet oğlu Külçoro
Haykırınca ayrı seçilip,
Kırılan Hıtay'ın gözüne
Kırk bin ordu gibi göründü.

Zırh giyince ayrı seçilir,
Dikkat edene o gözü pek
Bambaşka bir surette görünür.
Bölökbay'ın yaptığı sırlı mızrak

Karañgıda sunganda,
Coogo karşı urganda,
Çıçaladay körüngön.
Çımırkanıp muştasa,
Colu bolgon karandın
Uçunan kanı tögülgön.
Oşol kılgan sır nayza
Oñdop karmap kaldı emi,
Astında tulpar Surkoen
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,
Ayza imerip sunganda
Şıpşaydar uulu Orokko
Bet alışıp turganda,
Orokko ayza sunganda
Tegi canın ayabay,
Kıykırıp ayza sunganda,
Külçoro cayı uşunday,
Betteşip mende barbagan,
Bet alıp duşman kaçırıp,
Egerde ceñip albagan.
Aybattuu azar salbagan,
Uruşka tuugan çunakka
Ukuruk kayrar kalbagan.
Telegeyi teñ ele,
Şay koldogon şer ele.
Aylası toluk, zaarı küç,
Baatır Almañ kökcaldan
Özündöy tuugan er ele.
Caynagan kızıl çok ele,
Adamdan bölök şok ele,
Ceti san kolgo kol salgan
Bolotton atkan ok ele.
Kulak ugup, köz körgön
Caratılgan mendeden

Karanlıkta uzatılınca,
Düşmana karşı vurulunca,
Kor közü gibi görünürdü.
Gerinip bir yumruk vursa,
Denk gelen zavallının
Ucundan kanı dökülürdü.
O yapılmış sırlı mızrağı
Doğrultup kavradı şimdi,
Altında tulpar Surkoyon,
Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağa sola mahmuzlayıp,
Mızrağı çevirip uzatınca,
Şıpşaydar oğlu Orok'a
Yüz yüze geldiği anda,
Orok'a mızrak uzatınca,
Hiç canını esirgemeden,
Haykırıp mızrak uzatınca,
Külçoro'nun hali şöyleydi:
Karşısına kul çıkamazdı,
Yönelip düşmana saldırdı mı,
Yenmeden asla kalmazdı.
Heybetliye korku salmadan durmazdı,
Savaş için doğmuş bu yamana
Kement çevirecek kimse kalmamıştı.
Her yanı denkti, kusursuzdu,
Pirlerin koruduğu aslandı.
Tedbiri tam, zehri güçlü,
Bahadır Alman bozkurttan
Kendi gibi doğmuş bir erdi.
Işıldayan kızıl bir kordu,
İnsandan başka bir yamandı,
Yedi tümen orduya el salan,
Çelikten atılmış bir oktu.
Kulak duyup göz görmüş,
Yaratılmış kullar içinde

Bul öñdüü bala cok ele.
Belge çıga kelgende
Berendin cayın surasañ

Bunun gibi bir yiğit yoktu.
Sırta çıkıp geldiğinde
Yiğidin halini sorarsan:

Bekitip ayza kolgo alıp,
Balbandı közdöp turganda
Bar küçün kamdap badırek
Kıykırıp ayza sunganda
Cer termeltip duu bolup,
Asman cargan çuu bolup
Ayıkpagan bir ülkön
Aç aykırık çuu bolup.
Tepsep kıtay ketet – dep,
Bu Kalçanın canında
Tegeregin karabay
Tegi canın ayabay.
Kızıldap kıtay ketet – dep, Baatırların çakırıp,
Kıdırata karabay,
Kılça canın ayabay,
Surkoengo kamçı urup,
Orokko Çoro cetti emi.
Kuyuluşkan sebildin,
Kurçap koygon temirdin
Açık turgan ceri – dep,
Uşerge saysam kulundu
Acaldan murun cedim – dep.
Kırılıp kete taştadı.
Bala tapan Külçoro
Baykagan eken ölçöönü.
Cebeden murun cetti ele,
Omuroogo Oroktu
Cetip muştap öttü ele,
Eki tügöy bokono
Kıyrap çıgıp ketti emi.
Karasañ cürök, can öpkö
Cara berip ketti emi.
Adabe tili baylanıp
At üstünön al Orok
Uçup ketti kürküröp.
Kök coruday aylanıp,
Orok attan tüşköndö

Mızrağı pekiştirip eline alıp,
Pehlivanı gözleyip durduğunda,
Var gücünü toplayıp o gözü pek
Haykırıp mızrak uzatınca,
Yer sarsılıp uğultu koptu,
Göğü yaran bir çığlık koptu,
Dinmek bilmez bir ulu
Aç nara, gulgule koptu.
«Çiğneyip Hıtay gider» – deyip,
Bu Kalça'nın yanında
Çevresine bakmadan,
Hiç canını esirgemeden.
«Hıtay kana boyanır» – deyip,
Bahadırlarını çağırıp,
Sağa sola bakınmadan,
Kıl kadar canını esirgemeden,
Surkoyon'a kamçı vurup,
Orok'a Çoro yetişti şimdi.
Dökme zırh takımının,
Kuşatıp saran demirin
Açık duran yeri bu – deyip,
«Şuraya saplarsam bu kulu
Ecelinden önce yerim» – deyip.
Kırıp geçip bırakıverdi.
Genç yaşta usta Külçoro
Ölçüsünü gözlemiş meğer.
Oktan önce yetişmişti,
Orok'u tam göğsünden
Yetişip vurup geçmişti,
Çift kaburga kemiği
Kırılıp fırlayıp çıktı şimdi.
Baksan yürek, can, ciğer
Yarılıp gitti şimdi.
Densizin dili bağlandı,
At üstünden o Orok
Gürleyerek uçup gitti.
Gök akbaba gibi dönüp,
Orok attan düşünce

Altı miñ kıtay, san kalday, Tegerektep kol sal – dep,	*Altı bin Hıtay, sayısız kalday, «Kuşatıp saldırın» – deyip,*
Ak sakalı Koñurbay	*Ak sakallı Konurbay,*
Aylakerden abıdan	*Hilecilerin en yamanı,*
Arañ aldı doñuz ay.	*Güçbela toparlandı, domuz vay.*
Balbandardı bakırıp,	*Pehlivanlara bağırıp,*
122150 Altı miñ kıtay, san kalday	*Altı bin Hıtay, sayısız kalday,*
Taptakır koyboy balanı	*Çocuğu sağ komadan*
Kaptagın – dep, çakırıp.	*«Basın üstüne» – diye çağırıp.*
Şuru otogot, marcan taş,	*Mercan düğme, inci taş,*
Koñurbaydın canında	*Konurbay'ın yanında*
Duñ-duñdun kanı aralaş.	*Dung-dungların hanı da karışık.*
Taştuu Kalça kanı bar,	*Taşlı Kalça hanı var,*
Balbanının baarı bar.	*Pehlivanlarının hepsi var.*
Balbanın cıyıp bakırıp,	*Pehlivanını toplayıp bağırıp,*
Cürüşünön çañ çıgıp,	*Yürüyüşünden toz kopup,*
122160 Kızıtalak Kalçanın	*Kahrolası Kalça'nın*
Dobuşunan can çıgıp.	*Sesinden can çıkıp.*
Kaardı Kalça baştadı,	*Kahrı Kalça başlattı,*
Katuu şaşıp balbanı,	*Pehlivanı pek telaşlandı,*
Kıyla mıktı karısı,	*Nice yaman ihtiyarı,*
Kırk törönün baarısı	*Kırk törenin hepsi*
Kızık bolup çuu turup,	*Meraklanıp gürültü kopardı,*
Koñurbay cayı uşunday,	*Konurbay'ın hali şöyleydi:*
Ayza, kılıç, zoot alıp,	*Mızrak, kılıç, zırh alıp,*
Mancuulardı şaştırıp,	*Mançuları telaşa verip,*
122170 Kuyrugu, sayañ, calı az,	*Kuyruğu seyrek, yelesi az,*
Kulan kuusa kutkarbas,	*Kulan kovsa kaçırmaz,*
Çölgö çapsa demikpes,	*Çölde koşsa solumaz,*
Taşka çapsa celikpes,	*Taşta koşsa azmaz,*
Opol-Toodoy çoñ Kara at,	*Opol Dağı gibi büyük Kara at,*
Oñ-tetiri bastırıp,	*Sağa sola sürüp,*
Kırıp salçu nemedey	*Kırıp geçirecekmiş gibi*
Kıyla canın şaştırıp.	*Nice canı telaşa verip.*
Aybattanıp kan Kalça	*Heybetlenip han Kalça*
Algara oozun burdu ele,	*Algara'nın başını çevirmişti,*
122180 Balbandarın bakırıp,	*Pehlivanlarına bağırıp,*

Baatırların çakırıp,
Mancuusun aydap şaştırıp,
Oydologon Karatka
Oyultup cerdi kazdırıp.
Altın ayluu sır kanca
Abañdın cayın surasañ,
Alaçıktay çoñ Kalça.
Mancuusun cıyıp alıptır,
Çoñ ötük butta çoykoyup,
Çogultup mancuu soloñgo
Çoñ dümöktü salıptır.
Cekege kelgen Külçoro
Cetkileñ kıyın er eken.
Ceti kapka Beecindi
Ceke kırçu er eken.
Çoguu kaptap kalbasañ,
Örttöngürdün tukumun
Tındım kılıp salbasañ,
Kalıñ kazat oruñdu,
Kagışıp buzat koluñdu.
Tobuñdu çeçip talkalap,
Bu bala salat sonundu.
Telegeyi teñ eken,
Atası kaçkın Almambet
Artılta tuugan neme eken.
Azır curtum, kebimdi uk,
Özöndüü cerge çañ salgan,
Tiktegenge kan salgan
Kambıl da eken, şer da eken, Çalmanı çaktap salıñar,
Kayratı toluk balanı
Karmaşıp mende ceñe albas,
Tirüü karmap alıñar.
Kara kökcal neme eken.
Ayda, curtum, kaptap ket,
Bütün cerin tük koyboy,
Cerge basıp taptap ket.
Çabışıp alıñ kelbese,
Tuubay tuna çögüp al,

Bahadırlarını çağırıp,
Mançusunu sürüp telaşlandırıp,
Oynaklayan Karat'a
Yeri oydurup kazdırıp.
Altın halkalı sırlı çubuk,
O ağanın halini sorarsan,
Alaçık çadır gibi iri Kalça.
Mançusunu toplamış,
Ayakta koca çizme kabarık,
Mançuyu, Solon'u bir araya devşirip
Büyük kargaşa salmış.
«Er meydanına gelen Külçoro
Eksiksiz, yaman bir ermiş.
Yedi kapılı Beecin'i
Tek başına kıracak ermiş.
Hep birden basmazsanız,
O yanasıcanın soyunu
Susturup yok etmezseniz,
Derin hendeğini kazıp bozar,
Çarpışıp ordunu bozar.
Topunu çözüp paramparça eder,
Bu çocuk görülmedik iş açar.
Her yanı denkmiş, kusursuzmuş,
Babası kaçkın Almambet
Kendinden aşkın evlat doğurtmuş.
Şimdi halkım, sözümü dinle,
Vadili yere toz salan,
Dik bakana kan kusturan,
Hem beceriklimiş, hem aslanmış,
Kemendi denk atıverin,
Gücü kuvveti tam çocuğu
Tutuşup hiçbir kul yenemez,
Diri yakalayıverin.
Kara yeleli bir bozkurtmuş.
Sürün halkım, basıp geçin,
Bütün yerini hiç komadan,
Yere basıp çiğneyip geçin.
Vuruşmaya gücünüz yetmezse,
Doğmamış gibi yok oluverin,

Tuura kıtay, köp mancuu,
Biröösñ kalbay ölüp al.

Çılgıy bala Çoronun
Çın kırgındın eesi eken,
Çın Semetey döösü eken.
Balbandıgı başkaça,
Baatırdıgı bir kança.
Ölbösö kıtay körörsüñ,
Asıl Almambetiñdin
Artında kalıp tuulgan,
Aman bolso Beecinge
Ayabay salat çuulgan.
Böksödö tırgoot aylıñdı,
Bölüp ketet şaarıñdı.
Cetiktirbey, çoñoytpoy,
Cetimgi dümök salalı,
Cetkizbey baylap alalı.
Altı miñ kıtay, san kalday,
Tuş-tuştan ayza sayalı,
Turguzbay baylap alalı,
Asmandan munar bölünböyt,
Atışın arbın küçötsö
Can koyçu aram körünböyt.
Alıñ cetpey baratsa,
Balbanım, çoguu baarıñ öl.
Taş sayıngan tazañ öl,
Kürmö kiygen küçtüüñ öl.
Oydo, curtum, ölgülö,
Kıraandın uulu çunaktı
Tegerektey beriñer,
Cakındap attan tüşürüp,
Aydagın, curtum, ayda – dep,
Denede bolso miñ canı,
Koyboy cançıp ötkülö,
Tegerektey kalgıla,
Temseletip balanı,
Tirüü karmay salgıla.
Kırk arkan boyu çoñ zından

Dosdoğru Hıtay, çok Mançu,
Biriniz kalmadan ölüverin.

Bu körpe çocuk Çoro,
Gerçek kırgının sahibiymiş,
Semetey'in gerçek deviymiş.
Pehlivanlığı bambaşka,
Bahadırlığı bir hayli.
Ölmezse Hıtay, görürsün,
O asil Almambet'inin
Ardında kalıp doğmuştur,
Sağ kalırsa Beecin'e
Amansız bir gulgule salar.
Yamaçtaki Tırgoot obanı,
Şehrini bölüp gider.
Erginleşmeden, büyümeden,
Yetime kargaşa salalım,
Fırsat vermeden bağlayıverelim.
Altı bin Hıtay, sayısız kalday,
Dört yandan mızrak saplayalım,
Ayağa kaldırmadan bağlayalım,
Gökten pus ayrılmıyor,
Atışını iyice güçlendirirse
Can bırakacak gibi değil o haram.
Gücünüz yetmez olursa,
Pehlivanım, hep birden ölün.
Taş kuşanmış tazın ölsün,
Cepken giymiş güçlün ölsün.
Ovada, halkım, ölün,
O kartal oğlu yamanı
Çepeçevre kuşatıverin,
Yaklaşıp attan düşürün,
«Sürün halkım, sürün» – deyip,
Gövdesinde bin can olsa da,
Komadan ezip geçin,
Çepeçevre sarıverin,
Çocuğu sersemletip,
Diri yakalayıverin.
Kırk urgan boyu büyük zindana,

Kılıgı mınday balanı	*Huyu böyle olan çocuğu*
Tirüülöy barıp salgıla.	*Diri diri götürüp atın.*
Kakandagan karandan	*O kudurmuş Kakan zavallısından*
122260 Kapkayda kekti algıla.	*Nice eski öcü alıverin.*
Öñgö ayza sungula,	*Geri kalana mızrak uzatın,*
Örт öçköndöy kılgıla.	*Yangın sönmüş gibi edin.*
Tuş-tuştan kaptap ötkülö,	*Dört bir yandan basıp geçin,*
Kara cakal Tagılık	*Kara yakalı Tagılık*
Bu sözümö köngülö.	*Bu sözüme uyuverin.*
Akılga könbös kan bolsoñ	*Akla uymaz han olursanız,*
Taptakır menden ölgülö.»	*Hepten benim elimden ölün.»*
Dep, oşondo, Koñurbay	*Deyip o zaman Konurbay,*
Keriney-surnay tarttırıp,	*Boru, zurna çaldırıp,*
122270 Cer buzulup sögülüp,	*Yer bozulup söküldü,*
«Kerikke cüktü artkıla,	*«Gergedana yükü vurun,*
Akırda bizdi oñ kılbayt,	*Sonunda bizi onmaz eder,*
Azeli bizdi soo kılbayt.	*Asla bizi sağ komaz.*
Çuulganduu kapırıñ	*Şamatalı kâfirin*
Kayrılıp tiyip, maldı alat, Koñurbay	*Dönüp saldırır, malı alır, Konurbay'ın*
türü momunday	*hali şöyleydi:*
Karmaşa cürgön kıtay – dep	*«Tutuşup duran Hıtay» – deyip,*
Toktonup adam körgüsüz,	*Durup bakılacak gibi değil,*
Kanıñarga kol salat.	*Hanınıza el kaldırır.*
Kapkañdın oozun çoñ kılat,	*Kapkanın ağzını kocaman eder,*
122280 Too turuştuk bergisiz.	*Dağ bile karşı duramaz.*
Kızıtalak bul cetim	*Kahrolası bu yetim*
Taştuñdun başın kan kılat». Cürüp	*Taştun'un başını kana boyar.» Yürüyüp*
Kalça kayrılıp,	*Kalça dönüp,*
Dep, öşöntüp, Koñurbay	*Deyip böylece Konurbay,*
Kayratı toluk kepti aytıp,	*Gücü kudreti tam sözü söyleyip,*
Kaardı katuu salıptır,	*Kahrı şiddetle salmış,*
Kaptap ket – dep, kep aytıp Altı miñ	*«Basıp geçin» – diye söz edip, Altı bin*
kıtay, san kalday	*Hıtay, sayısız kalday,*
Koñurbay kebi çekibi,	*Konurbay'ın sözü şaka mı,*
Koñurbay kebi eki – dep,	*Konurbay'ın sözü iki mi – deyip,*
Baş bulgaar curttun betibi, Kulanday	*Baş sallayacak yüz mü var halkta, Kulan*
kulak capırtıp,	*gibi kulak yatırıp,*
122290 Koñurbay kepti saldı emi,	*Konurbay sözü saldı şimdi,*

Kuturgur cayı uşunday,	*Kudurmuşun hali şöyleydi:*
Soguşka urçu dobulbas,	*Savaşta vurulan davulbaz,*
Ünün uksañ ıraak kaç.	*Sesini duysan uzağa kaç.*
Aylanış coonu üç kulaç,	*Çevresi kalınlığı üç kulaç,*
Bil terisin kaptagan,	*Fil derisiyle kaplanmış,*
Ünün uksañ oolak kaç.	*Sesini duysan ırağa kaç.*
Özü bildin terisi,	*Kendisi fil derisinden,*
Coogo kaksa zañgırap,	*Düşmana vurulsa çınlayıp,*
Köçüp ketet cön ele,	*Yerinden göçüverir düpedüz,*
122300 Büt Beecindin kerüüsü.	*Bütün Beecin'in yamacı.*
Coo bet alıp kaptasa,	*Düşman yönelip bassa,*
Coluñ bolgon Kalçanın,	*Yolu açık Kalça'nın,*
Kamınsa çabat balbanı.	*Davranırsa pehlivanı vurur.*
Tañ, bilbeybiz, çın bolso,	*Şaşarız, bilmeyiz, gerçekse,*
Ança-mınça tamdardın	*Şöyle böyle damların*
Kulap çıgat dal-dalı.	*Yıkılıp çıkar param parçası.*
Dobulbas katuu kagıldı,	*Davulbaz şiddetle vuruldu,*
Köy törönün baarı uluk.	*Nice törenin hepsi ulu.*
Ayza sunup aykırıp,	*Mızrak uzatıp haykırıp,*
122310 Bet alganda bularıñ	*Yöneldiklerinde bunlar*
Beecin dep, uraan çakırıp.	*«Beecin!» diye savaş narası atıp.*
Munu körüp çıdabay	*Bunu görüp dayanamadan,*
Aldı menen Koñurbay,	*En önde Konurbay,*
Ala-Toodoy körünüp.	*Ala Dağ gibi görünüp.*
Özünön özü sögünüp,	*Kendi kendine sövünüp,*
Tolkup ketken Kalçaga	*Coşup taşan Kalça'ya,*
Keçildin kanı doñuzdun,	*Keçil'in hanı o domuzun,*
Kıykırsa cürök ayrılıp,	*Haykırsa yürek yarılıp,*
Ak sakalı Koñurbay,	*Ak sakallı Konurbay,*
122320 Oñcoñdogon çoñ Karat	*Hoplayıp zıplayan koca Karat*
Kuyunday cerdi sapırtıp.	*Kasırga gibi yeri savurup.*
Baskanın añday uratıp,	*Bastığı yeri çukur gibi çökertip,*
Alöökönün Koñurbay	*Alöke oğlu Konurbay,*
Kök ala sakal çoñ mancuu	*Kır sakallı koca Mançu,*
Asmandatıp çuratıp,	*Göğe savurtup koşturup,*
Koñurbay ünun ukkanda	*Konurbay'ın sesini duyunca*
Toktonup mende kalbaptır,	*Duracak kul kalmamış,*
Tolup catkan mancuusun	*Dolup taşan Mançusunu*

Talkanday çalıp aydaptır.
Kıcıldagan kıtaylar
Kıykırıp ayza sunuptur,

Kımbattuu eri Koñurbay,
Körçü bolsoñ türü bul
Ok ötpögön kök kübö
Etegi cayı bek kübö,
Kök kübö tondu camınıp,
Körsöñ mınday Koñurbay
Kök colborstoy çamınıp.
Kööhardan topçu muştumday,
Kayratı toluk karkıbar.
Körsöñ türü uşunday.
Kayratına Kalçanın
Kayran can çıdap tura albay.
Koñurbaydın erdigi
Kaarlanıp bakırsa,
Cer ayrılıp bülküldöp,
Kayratınan Kalçanın
Too buzulup bülküldöp,
Körsö köñül bölünüp,
Çamınganda Koñurbay
Kök irim muzday körünüp,
Balanı közdöy bet alıp,
Baarısı balban kırk kalday
Erendin başı bılkıldap,
Balanı közdöy bet alıp.
Kımbattuu eri koñ törö
Kılımdı bilgen çoñ törö,
Kılganı elge oñ törö.
Kambıl tuugan Kalça kul
Kaçırıp ayza sunganı,
Alaman kaptap, at koydu,
Çabuuldu Kalça bat koydu.
Ayzaçanı betinde
Arıslandarı çetinde,
Kılıçtarı betinde,
Kıyındarı çetinde

Kavut gibi savurup sürmüş.
Kaynaşan Hıtaylar
Haykırıp mızrak uzatmış,

Değerli eri Konurbay,
Görsen hali şuydu:
Ok geçmez gök zırh,
Eteği geniş, pek sağlam zırh,
Gök zırh kaftana bürünüp,
Görsen böyleydi Konurbay,
Gök kaplan gibi atılıp.
Gevherden düğmesi yumruk kadar,
Gücü kuvveti tam o heybetli.
Görsen hali işte böyleydi.
Kalça'nın kudretine
Aziz can dayanıp duramaz. Konurbay'ın yiğitliği,
Kahırlanıp bağırsa,
Yer yarılıp sarsılır,
Kalça'nın kudretinden
Dağ bozulup sarsılır,
Gören gönül bölünüp,
Atıldığında Konurbay
Gök girdaplı buz gibi görünüp,
Çocuğa doğru yönelip,
Hepsi pehlivan kırk kalday,
Yiğidin başı sallanıp,
Çocuğa doğru yönelip.
Değerli eri koca töre,
Cihanı bilen büyük töre,
Yaptığı halka yarar töre.
Becerikli doğmuş Kalça kulu
Saldırıp mızrak uzattı,
Yığınla basıp at saldı,
Hücumu Kalça tez başlattı.
Mızraklısı önünde,
Aslanları yanında,
Kılıçlıları önünde,
Yamanları yanında,

Koñurbay türün körgöndö
Tirüümün dep kalayık
Tim ele özü cutuñuz
Koñurbaydın canınan
Kanattuu karga kutulguz.
Kürküröp akkan seldi kör,
Küülöngön Kalça erdi kör.

Konurbay'ın halini görünce
«Sağ kalırım» demesin ahali,
Öylece kendisi yutar sizi,
Konurbay'ın yanından
Kanatlı karga bile kurtulamaz.
Gürleyip akan seli gör,
Hızlanan Kalça eri gör.

Kaarlap dobuş salganda
Kapçıgay dobuş bergisiz,
Kızıtalak Kalçanı
Karmaşıp mende ceñgisiz.
Ok ötpögön tonu bar,
Ok cetpey turgan atı bar.
Katılsa candı buy kılgan,
Erendigi, şerligi
Ay-aalamda takır cok
Altımış kıtay, san kalday,
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndürdöy kılıp ok atıp,
Cazayıl urup, kol kaptap,
Az gana emes, mol kaptap,
Ayzanın başı tiyişip,
Adamdın başı sürüşüp,
Kılıçtın uçu kılkıldap,
Epsiz kaptap öttü emi.
Kartaygan Bakay abaña
Köñülgö batpay köp sanaa,
Körüp turup er Bakay
Közünün caşı on talaa.
Sanaa ketip bölünüp,
Karıganda Bakaydan
Kan aralaş ısık caş
Say-saylap betten tögülüp.
Dagdırım cetse ölöyün,
Ölböy kalsam men Bakay
Karaldım calgız Çorogo
Karaan bolup bereyin.
Ayzalaşıp top buzup,

Kahırla ses saldığında
Kanyon bile yankı veremez,
Kahrolası Kalça'yı
Tutuşup hiçbir kul yenemez.
Ok geçmez kaftanı var,
Ok yetişmez atı var.
Sataşanı perişan eden,
Yiğitliği, aslanlığı
Ay-âlemde eşi hiç yok.
Altmış Hıtay, sayısız kalday,
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Fitilli tüfek patlatıp, ordu basıp,
Az değil, pek bol basıp,
Mızrak başları değişip,
İnsan başları sürtüşüp,
Kılıç uçları parıldayıp,
Sayısızca basıp geçti şimdi.
Kocamış Bakay ağanın
Gönlüne sığmaz nice kaygı,
Görüp duran er Bakay'ın
Gözünün yaşı on dere oldu.
Kaygıya dalıp bölündü,
Kocamışken Bakay'dan
Kan karışık sıcak yaş
Yüzünden dere dere döküldü.
«Kaderim yetmişse öleyim,
Ölmez kalırsam ben Bakay,
Gözbebeğim yalnız Çoro'ya
Arka olup durayım.
Mızraklaşıp saf bozup,

Acalım cetse men Bakay
Bul Kakandan okko uçup,
Cazayıl tiyse ölöyün,
Kıstalak candı bereyin'.
Kurmandık kılıp kanımdı

Ecelim yetmişse ben Bakay,
Bu Kakan'dan oka uçup,
Fitilli tüfek değerse öleyim,
Kahrolası canı vereyim.
Kurban edip kanımı

Külçorom üçün tögöyün.
Kargayganda kan ayap,
Kay murazga ceteyin.
Sakalım kuuday agında,
Saparım çukul barında
Alöökönün Koñurbay
Munu menen men özüm
Bir betteşip keteyin.
Küröştü küçtüü salayın,
Kürsüygön Kalça kul menen
Kürsüldöşüp kalayın.
Alıştı arbın salayın,
Alöökönün Koñurbay
Bir aygışıp kalayın.
Degen sözgö könöyün,
Azaptı arbın salayın,
Aylanayın cetimdi
Acıratıp kalayın.
Çay aluuçu Kara-Too,
Bakay aşkan too ele
Alöökönün Koñurbay
Ala cürgön kol ele.
Toorulga çıgıp salışıp,
Tobokel dep bakırıp,
Topoloñ çañga kalışıp,
Toktono albay zor Bakay,
Kuzgunday közün kızartıp,
Asıl Bakay abañız,
Kuu sakalın çubaltıp.
Kök çolok oñdop tokunup,
Külçorodon çoçunup,
Kaygırbagan şer ele,

Külçorom uğruna dökeyim.
Kocamışken kan esirgeyip,
Hangi murada ereyim.
Sakalım kuğu gibi akken,
Seferim yakınken daha,
Alöke oğlu Konurbay,
Bununla ben kendim
Bir kez yüzleşip gideyim.
Güreşi güçlü tutayım,
Heyula Kalça kul ile
Gümbür gümbür çarpışayım.
Boğuşmayı bolca edeyim,
Alöke oğlu Konurbay,
Bir kapışıp kalayım.
Denen söze uyayım,
Azabı bolca salayım,
Kurbanı olduğum yetimi
Ayırıp kurtarayım.»
Çay alınan Kara Dağ,
Bakay'ın aştığı dağdı,
Alöke oğlu Konurbay'ın
Yanında yürüttüğü orduydu.
Akına çıkıp çatıştılar,
«Tevekkel!» diye bağırıp,
Kargaşa tozunda kaldılar,
Duramayıp ulu Bakay,
Kuzgun gibi gözünü kızartıp,
Asil Bakay ağanız,
Ak sakalını savurup.
Kökçolok'u doğrultup eyerleyip,
Külçoro için ürperip,
Kaygı bilmez aslandı,

Coo adisin köp bilbegen neme ele.
Ayzakerden abıdan
Çoronu Kuday saktay kör»,
Dep, öşöntüp, zor Bakay,
Astındagı Kök çolok,
Kömöldürük uzartıp,
Kuyuşkanın kıskartıp,
Çagı menen karandın

Savaş fendini pek bilmezdi o. «O usta
mızrakçıdan
Çoro'yu Tanrı esirgesin»,
Deyip böylece ulu Bakay,
Altındaki Kökçolok'un,
Göğüs kayışını uzatıp,
Kuskununu kısaltıp,
Tokasıyla o zavallının

Çap oloñun bek tartıp,
Kök ala kalkan kolgo alıp,
Kök nayza sunup kolgo alıp,
Kargan menen Bakaydın,
Astında Çolok malı bar,
Bir colu emes, er Bakay
Beş kazattık alı bar.
Aytıluu Bakay abañ şer
Külçoronun ayınan
Talkalaşıp mancuuga
Tamaşa salgan oşol cer.
Tegiz Bakay abası,
Bakay kandın şerdigin
Kartaysa dagı karaçı.
Cetik Bakay abakeñ,
Cekeyne belge kurçanıp,
Cer caynagan kıtayga
Ceke kirip kol salıp,
Ak kise belge kurçanıp,
Azar tümön kıtayga
Karısa da er Bakay
Kay kılıgın aytalı.
Mına oşondo zor Bakay
Colbors Bakay abakeñ,
Conok menen kürküröp,
Kök çolok menen oynotup,
Kez kelgendi soylotup,
El börüsü abakeñ
Eñkeyişte er sayıp,
Kez kelgende abakeñ

Kolanını sıkı çekip,
Gök ala kalkanı ele alıp,
Gök mızrağı uzatıp ele alıp,
Kocamışlığıyla Bakay'ın,
Altında Çolok atı var,
Bir sefer değil, er Bakay'da
Beş gazaya yetecek güç var.
Namlı Bakay ağan, o aslan,
Külçoro'nun uğruna
Mançuyla paralaşıp
Temaşa kurduğu yer orası.
Eksiksiz Bakay ağası,
Bakay hanın aslanlığına
Kocamışken bile bir bak.
Ergin Bakay ağacığın,
İnce kuşağı bele sarıp,
Yeri kaplayan Hıtay'a
Tek başına girip el salıp,
Ak kemeri bele kuşanıp,
Binlerce tümen Hıtay'a,
Kocasa da er Bakay'ın
Hangi hünerini söyleyelim.
İşte o zaman ulu Bakay,
Kaplan Bakay ağacığın,
Rahvan gidip gürleyerek,
Kökçolok'u oynatıp,
Denk geleni yere serip,
Elin kurdu ağacığın,
İnişte er mızraklayıp,
Denk gelince ağacığın,

Kıtaylardın balbanın
Eköön birdey teñ sayıp.
Dañgıl Bakay emespi,
Coonun türün büt bilgen,
Kambıl Bakay emespi.
Abası Bakay sultan er,
Alkım menen bakırıp,
Altı miñ kıtay, kaldaydı

Hıtayların pehlivanından
İkisini birden mızraklayıp.
Usta Bakay değil mi,
Düşmanın her halini bilen,
Becerikli Bakay değil mi.
Ağası Bakay, sultan er,
Boğazdan yana bağırıp,
Altı bin Hıtay'ı, kalday'ı

Aydap cüröt sapırıp.
Al añgıça bolgon cok,
Ay kasaba, kızıl tuu,
Aykırıp çıkkan ızı-çuu,
Böksö cagın karasañ,
Çoñ Buurul menen barbayıp,
Atası Manas ayköldün
Dal özündöy dardayıp,
Kasiettüü boz kise
Kıykırıp belge çalıptır,
Manastan kalgan Akolpok
Üstünön basa kiyiptir.
Aygayı kulak tundurup,
Aygaylagan kagışka
Semetey kirip kalıptır.
Serpişken balban seksen tört,
Serpişken cagı kızıl ört.
Oñkoñdotup Buuruldu
Coo içinde oynotup,
Bet alganda bereniñ
Beş-altıdan soylotup.
Tegeregin karabay,
Coo börüsü er Semeñ
Tegi ele canın ayabay.
Kim körgön mınday cumuştu,
Ay dalaada Koñurbay
Cekege çıgıp turuştu,
Cekelep özü uruştu.
Semetey kırgın saldı ele,

Sürüp savuruyor.
Derken çok geçmedi,
Ay sancak, kızıl tuğ,
Haykırışla kopan gürültü,
Yamaç yanına baksan,
Koca Buurul ile heybetlenip,
Babası cömert Manas'ın
Tıpkı kendisi gibi kurulup,
Kutlu boz kemeri
Haykırıp beline dolamış,
Manas'tan kalan Akolpok'u
Üstüne bastırıp giymiş.
Narası kulak sağır edip,
Naralı çarpışmaya
Semetey girivermiş.
Çarpıştığı pehlivan seksen dört,
Çarpıştığı yan kızıl alev.
Buurul'u şahlandırıp,
Düşman içinde oynatıp,
Yiğidin yöneldiğinde,
Beşer altışar yere serip.
Çevresine bakmadan,
Düşman kurdu er Semen,
Hiç mi hiç canını esirgemeden.
Kim görmüş böyle işi,
Uçsuz kırda Konurbay
Teke tek çıkıp durdu,
Teke tek kendisi vuruştu.
Semetey kırgın salmıştı,

Adırdan Külçoro kirip kaldı ele. Aylası
kıyın doñuz ay,
Cetip uruş salganda,
Cer tumandap çañ bolup,
Azar tümön kol bolup.
Az gana emes, mol bolup,
Kara-Koldu bakalap,
Kara-Toonu cakalap,
Cer carılgan çuu bolup,
Celigişip turuşup,
Ceti kün tınbay uruşup.

Kırlardan Külçoro girivermişti. Çaresi
yaman domuz vay,
Yetişip savaş saldığında,
Yer dumanlanıp toz oldu,
Binlerce tümen ordu oldu.
Az değil, pek çok oldu,
Kara-Kol'u boylayıp,
Kara Dağ'ı yakalayıp,
Yer yarılan çığlık koptu,
Azışıp durdular,
Yedi gün durmadan vuruştular.

Kaalasa bolot kay arman,
Kıraandarıñ barında
Kakanga salgan çoñ cañcal.
Aykırıp ayza sunuşup,
Aygışıp kıyla uruşup,
Çatkalın tozup kalışıp,
Çapçışıp uruş salışıp,
Alöökönün Koñurbay
Tübünön kaçkı doñuzuñ,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay,
Semetey, Bakay körgöndö
Aylasın tappay şaşıptır,
Börü aşpagan bel menen,
Bölök can körbös cer menen,
Kıyabı kımbat bel menen,
Kırk künçülük çöl menen,
Çapçışıp çama cetpeyt – dep,
Semeteydin çoñ Buurul
Mından eç cılkı kaçıp
ketpeyt – dep.
Adır-küdür bel menen,
Can cürbögön bel menen,
Kök ala sakal çoñ mancuu
Körgön cerde şaşıptır,
Körünböstön Koñurbay
Beecindi közdöy kaçıptır.

Dilese hangi murat kalır,
Kartalların sağken
Kakan'a saldıkları büyük kavga.
Haykırıp mızrak uzattılar,
İnatlaşıp hayli vuruştular,
Geçidini kesip durdular,
Çarpışıp savaş saldılar,
Alöke oğlu Konurbay,
Kökten kaçak domuzun,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Konurbay,
Semetey'le Bakay'ı görünce
Çaresin bulamayıp şaşmış,
Kurt aşmaz bellerden,
Başka can görmez yerlerden,
Geçidi zorlu bellerden,
Kırk günlük çölden,
«Çarpışmaya güç yetmez» – deyip,
«Semetey'in koca Buurul'undan
Hiçbir at kaçıp
kurtulamaz» – deyip.
Engebeli inişli bellerden,
Can yürümez bellerden,
Kır sakallı koca Mançu,
Gördüğü yerde şaşırmış,
Görünmeden Konurbay
Beecin'e doğru kaçmış.

Orto colgo barganda,	*Yolun yarısına varınca,*
Alöökönün Koñurbay,	*Alöke oğlu Konurbay,*
Kün buzultup, tün kılıp,	*Günü bozup gece edip,*
Kündü caylap kaltırıp,	*Cay taşıyla günü bağlayıp,*
Böksögö möndür caadırıp,	*Yamaca dolu yağdırıp,*
Cakaga camgır kuydurup,	*Etek boyuna yağmur döktürüp,*
Kolotton tuman tabılıp,	*Vadiden duman türeyip,*
Asmandan bulut cabılıp,	*Gökten bulut kapanıp,*
122560 Cöö tuman tüşüp cer üstü	*Yer yüzüne sis çöküp,*
Tük körünböy kıbırlap,	*Hiç görünmez kıpırdayıp,*
Asmandan çoguu kuyulup,	*Gökten hep birden boşanıp,*
Altı say möndür şıbırgak,	*Altı dere dolu, sulu kar,*
Koştop cürgön mından köp.	*Yedekte giden bundan çok.*
Cer bölünüp zırkırap,	*Yer bölünüp sızlayıp,*
Ceti caktan cel bolup,	*Yedi yandan yel olup,*
Cöö tuman tüşüp çurkurap.	*Sis çöküp uğuldayıp.*
Alapayın taba albay,	*Ne yapacağını bilemeden,*
Karasa közgö ilinbey,	*Baksan göze ilişmez,*
122570 Alöökönün Koñurbay	*Alöke oğlu Konurbay*
Kayda ekeni bilinbey.	*Nerede olduğu bilinmez.*
Köktön bulut tutulup,	*Gökte bulut tutulup,*
Körünöö kaçıp kutulup.	*Göz göre kaçıp kurtuldu.*
Karasa közgö ilinbey,	*Baksan göze ilişmez,*
Amalı cetik er Kalça	*Hilesi tam er Kalça,*
Kayda ekeni bilinbey.	*Nerede olduğu bilinmez.*
Altı miñ kıtay, san kalday Neçen kıyın baldarın	*Altı bin Hıtay, sayısız kalday, Nice yaman oğullarını,*
Kalçadan kalgan kalıñ kol	*Kalça'dan kalan kalabalık orduyu*
Calañ alıp attarın	*Yalnız atlarını alıp,*
122580 Er Semetey, Külçoro	*Er Semetey ile Külçoro*
Ortosuna alıptır.	*Ortalarına almışlar.*
Koe berbey bir candı	*Bir canı bile bırakmadan,*
Korduktu koydoy salıptır.	*Koyun gibi kırıp horlamışlar.*
Kara eleçek boluptur.	*Kadınlar kara yaşmaklı kalmış.*
Koñurbaydın bul kolu	*Konurbay'ın bu ordusuna*
Karaan kılgan Kalça cok,	*Arka olan Kalça yok,*
Kaardanıp bakırıp,	*Kahırlanıp bağırıp,*
Baatırlardan kança cok.	*Bahadırlardan nicesi yok.*

Çapçışa turgan çama cok,
Kayra aydadı sapırıp.
Alışa turgan ayla cok.
Alapayın taba albay,
Şaşıp cürgön mından köp.
Beecindi karay bet alıp,
Ayzaların tüşürüp,
Kaçıp cürgön andan köp.
Eçen külük tulpar at
Kuyuşkanı üzülüp,
Eeri ketip moynuna
Üstündö mingen eesi cok,
Karısı Bakay kanı bar.
Basıp cürgön andan köp.
Kee biröösü bir cayda
Toktop cürgön andan köp.
Er Semetey dagı bar.
Karaanı tiybey Koñurbay,
Azoo koştun içinde
Kaçıp özü ketti – dep,
Boktop cürgön mından köp.
Öödö çıksa öbögü,
Eçen külük kaçırdın
Eeri tüşüp booruna

Çarpışacak derman yok,
Geri sürdü savurup.
Boğuşacak çare yok.
Ne yapacağını bilemeden,
Şaşkın gezen bundan çok.
Beecin'e doğru yönelip,
Mızraklarını düşürüp,
Kaçıp giden ondan çok.
Nice küheylan tulpar at,
Kuskunu kopmuş,
Eyeri boynuna kaymış,
Üstünde binen sahibi yok,
Yaşlısı Bakay hanı var.
Başıboş gezen ondan çok.
Kimisi bir yerde
Durup kalan ondan çok.
Er Semetey dahi var.
Karaltısı görünmez Konurbay,
Azgın yedek atlar içinde,
«Kaçıp kendisi gitti» – diye,
Söverek gezen bundan çok.
Yokuş çıksa dayanağı,
Nice yürük katırın
Eyeri böğrüne düşmüş,

«Esil kayran boorum» – dep,
Bozdop cürgön andan köp.
Şaşkan kıtay dagı bar.
Semetey türün körgöndö
«Baatır, emi kulduk!» – dep,
Kelin bolup cügünüp,
Kaçkan kıtay dagı bar.
Toktop uruş kıla albay,
Bölünö kaçıp toz-tozdop,
Büldürüp salıp coldoşun,
Algandar bar boş koştop.
Kayguulga çıgıp oñuptur,
Neçen kıtay, köp mancuu
Kankordun uulu Semetey

«Vah aziz kardeşim» – diye,
Ağlayıp gezen ondan çok.
Şaşırmış Hıtay dahi var.
Semetey'in halini görünce
«Bahadır, artık kuluz!» – diye,
Gelin gibi diz kırıp,
Kaçan Hıtay dahi var.
Durup savaşamadan,
Bölük pörçük dağılıp kaçıp,
Yoldaşını mahvedip,
Boş at yedeğe alanlar var.
Karakola çıkıp kurtulmuş,
Nice Hıtay, çok Mançu,
Hunhar oğlu Semetey,

Kara talday kıtaydı
Alapayın taba albay,
Antalañdap köp kıtay,
Kaçıp çıgıp kelatat.
Art cagınan er Semeñ
Basıp çıgıp kelatat.
Kaarlanıp bakırıp,
Kakanga aydap sapırıp,
Acaldan kayra tartpooçu,
Ölümdön kayra kaytpooçu,
Semeteydin murası
Ildıyga tartsa cölögü,
Astına salsa kak colu,

Kara söğüt gibi Hıtay,
Ne yapacağını bilemeden,
Apar topar nice Hıtay,
Kaçıp çıkıp geliyor.
Ardı sıra er Semen
Basıp çıkıp geliyor.
Kahırlanıp bağırıp,
Kakan'a sürüp savurup,
Ecelden geri dönmez,
Ölümden geri kaçmaz,
Semetey'in mirası,
İnişte çekse desteği,
Önüne katsa düz yolu,

Aydap cürsö san kolu
Körsö tötük köönü tok,
Er Semetey baatırga
Eköönön başka tuugan cok.
Orto cerin Semetey,
Külçoro menen Kançoro
Kaz aylanbas too oşol.
Kayran canga küç kelse,
Karan kün müşkül iş kelse, Köp coo menen karmaşıp,
Tayanıp çıkçu too oşol.
Eki birdey er Çoro,
Eki arslanday teñ Çoro.
Beldi bekem kurçangan,
Kaarlanıp sumsaygan.
Aybatı artık körüngön,
Aralasa duşmanı
Alapayın taba albay,
Alda neçe bölüngön.
Cekene belge kurçangan,
Kırgın dese sumsaygan.
Kıyla tümön kol kelse,
Kıybat başka zor kelse,
Kızıl möndür ok kelse,

Sürüp gitse sayısız ordusu,
Görse gönlü hep tok,
Er Semetey bahadıra
İkisinden başka kardeş yok.
Orta yerini Semetey,
Külçoro ile Kançoro,
Kaz dolanmaz dağ odur.
Aziz cana güç gelse,
Kara gün, müşkül iş gelse, Çok düşmanla tutuşup,
Dayanıp çıktığı dağ odur.
İki birden er Çoro,
İki aslan gibi denk Çoro.
Beli sıkı kuşanmış,
Kahırlanıp suratı asılmış.
Heybeti üstün görünen,
Düşmanına dalınca,
Ne yapacağını bilemeden,
Kaç bölük dağılırdı.
İnce kuşağı bele sarmış,
Kırgın dense yüzü sertleşen.
Nice tümen ordu gelse,
Aziz başa zor gelse,
Kızıl dolu ok gelse,

Kıykırgan munar top kelse, Özü
körgön col menen
Öldüm debey cön ele
Ötkörö kirip col salgan.
Bek talaşıp uruşkan,
Cer caynagan kol kelse,
Amanat canga zor kelse,
Aralap kirip kol salgan.
Atıştı arbın salışıp,
Külçoro menen Kançoro
Eköö kılday teñ çoro.
Ay-aalamdı buy kılgan
Ayzakerlüü er Çoro.
Kalıñ kol kaçıp kubalap,
Endöölöp artık çañ bolup,
Kıraandardın baarısı,
Kımbattuu Bakay karısı,
Kürsüldögön erender,
Kümüş közdüü, kün cüzdüü
Kagışkan canı köp ölüp,
Manastın uulu Semetey
Kankordun uulu berender,
Kıpkızıl çañga bölönüp,

Haykıran puslu top gelse, Kendi bildiği
yoldan,
«Öldüm» demeden düpedüz,
Delip girip yol açardı.
Çetin çekişip vuruşan,
Yeri kaplayan ordu gelse,
Emanet cana zor gelse,
Dalıp girip el salardı.
Atışmayı bolca edip,
Külçoro ile Kançoro,
İkisi kıl kadar denk çoro.
Ay-âlemi perişan eden,
Mızrak ustası er Çoro.
Kalabalık ordu kaçıp, kovalayıp,
Alabildiğine toz koptu,
Kartalların hepsi,
Değerli ihtiyar Bakay,
Gümbürdeyen yiğitler,
Gümüş gözlü, gün yüzlü,
Çarpışan can çok öldü,
Manas'ın oğlu Semetey,
Hunhar oğlu yiğitler,
Kıpkızıl toza bürünüp,

Karşılaşsa bakırıp,
Koñurbaydın tümön kol,
Tük koyboy aydap sapırıp.
Oyup algan kezi eken,
Mañday cagın er Bakay,
Körsöñ mınday barkı bar,
Manastan beri zor Bakay
Bul öñdöngön kırgındın
Kıylasın körgön karkıbar.
San koldon kayra tartpagan,
Salıştan kayra tartpagan,
Özöndüü Keñ-Kol, keñ Talas
Cerim dep munu caylagan.
Cer carılgan çuu kelse,
Bir başı san kol aydagan.

Karşı gelene bağırıp,
Konurbay'ın tümen ordusunu,
Hiç komadan sürüp savurdu.
Oyup aldığı dem imiş,
Alın yanını er Bakay,
Görsen böyle değeri var,
Manas'tan beri ulu Bakay,
Bunun gibi kırgının
Nicesini görmüş o heybetli.
Sayısız ordudan geri dönmeyen,
Boğuşmadan geri dönmeyen,
Vadili Keng-Kol, geniş Talas,
«Yurdum» deyip burayı yurt tutan.
Yer yarılan çığlık gelse,
Tek başına sayısız ordu süren.

Ökçölüü ötük, cargak şım
Altın kalkan, keñ dalı
Abası Bakay kökcalıñ
Alkım cagı san kalday,
Kırgındı salıp bir dalay,
Bereni Manas barında
Beypayluu kıtay kol menen.
Aralaşıp sayışıp,
Körgöndö köödön bölünüp,
Kaarmanduu Bakaydın
Kankordun türü körünüp.
Etek menen sakalı
Aybalta kılıç, cay-carak
Kerektüü Bakay karının
Kızıl çelek kan bolup,
Birindep appak sakalı

Ökçeli çizme, meşin şalvar,
Altın kalkan, geniş omuz,
Ağası Bakay bozkurdun,
Boğaz yanı sayısız kalday,
Bir hayli kırgın saldı,
Yiğit Manas sağken,
Belalı Hıtay ordusuyla.
Karışıp mızraklaşıp,
Görünce yürek bölünüp,
Kahraman Bakay'da
Hunharın çehresi göründü.
Eteği ile sakalı,
Aybalta, kılıç, tüm pusat,
Gerekli ihtiyar Bakay'ın,
Kızıl kova kan oldu,
Tel tel apak sakalı

Kaldaydı kuup sayganda
Baş-ayagı köz cetkis
Munarık toonu cölönüp.
Bakay kandın Kök çolok
Baştagı türdön ayrılıp,
Cal-kuyrugu takır cok.
Karısa da Bakay kan
Abañdan artık baatır cok.
Astındagı mingeni
Kökçolok atka konuptur,
Kurgan Bakay tulparı
Camanattı boluptur.
Karısa da Kökçolok
Aykaylaşkan uruşta
Aybalta çapkan cumuşta,
Sır nayzanı bet alsa
Aybaltanı kötörsö,
Karmaşkan coogo bet alsa,
Al kagışta Kökçolok
Başın cerge salıptır,
Başkaça arış alıptır.
Moynun cerge salıptır,

Kalday'ı kovup mızrakladığında,
Başı sonu göz yetmez,
Puslu dağa yaslanıp.
Bakay hanın Kökçolok'u
Eski halinden ayrılıp,
Yelesi kuyruğu hepten yok.
Kocasa da Bakay han,
Ağandan üstün bahadır yok.
Altındaki bindiği
Kökçolok adını almış,
Zavallı Bakay'ın tulparı
Adı kötüye çıkmış.
Kocasa da Kökçolok,
Naralı savaşta,
Aybalta çalınan işte,
Sırlı mızrağa yönelse,
Aybaltayı kaldırsa,
Tutuşan düşmana yönelse,
O çarpışmada Kökçolok
Başını yere eğmiş,
Bambaşka adım açmış.
Boynunu yere eğmiş,

Bolcolsuz arış alıptır.
Celgenine cel cetpey,
Baskanına mal cetpey,
Kulanday çurap dırkırap,
Kuyun cetpey karanga
Oşol künü eeligip,
Eti kızıp alıptır.
Mañday cagın babası,
Oluyat çaldın balası,
Atası Manas sırdaşı
A düynö ketken Manastın
Ölüm ortok kurdaşı,
Mañday cagın er Bakay
Oyup algan kezi eken.
Oñ-tetiri tüşürüp,
Soyup algan kezi eken.
Ayzaga cakın kelgenin,

Ölçüsüz adım açmış.
Yürüyüşüne yel yetişmez,
Adımına hayvan yetişmez,
Kulan gibi koşup fırlayıp,
Kasırga yetişmez o karaya,
O gün coşup azmış,
Eti iyice kızışmış.
Alın yanını atası,
Evliya kocanın oğlu,
Babası Manas'ın sırdaşı,
Öbür dünyaya göçen Manas'ın
Ölümde ortak yoldaşı,
Alın yanını er Bakay
Oyup aldığı dem imiş.
Sağlı sollu düşürüp,
Boğazlayıp aldığı dem imiş.
Mızrağa yakın geleni,

Ayzalap sayıp kulatıp,
Andan cakın kelgenin
Aybaltalap uratıp,
Alapayın taba albay,
Altı miñ kıtay, san kalday
Şaşıp kalgan kezi eken.
Kaldaylardın baarısı
Antañdaşıp dürküröp,
Semetey aydap kürküröp,
Kaçıp kalgan kezi eken.
Orto cerin er kökcal
Oyup algan kezi eken.
Eki çetin Külçoro
Soyup algan kezi eken.
Koñurbaydan bölögü
Berender arttan tüşkön soñ,
Çınmaçını, Kakandı
Kırılbay aman körölü,
At soorusun sayışıp,
Antalañdap dürböşüp,
Erendin baarı kaçışıp.

Mızraklayıp saplayıp devirip,
Ondan yakın geleni
Aybaltayla yıkıp,
Ne yapacağını bilemeden,
Altı bin Hıtay, sayısız kalday,
Şaşırıp kaldığı dem imiş.
Kaldayların hepsi
Apar topar ürküşüp,
Semetey gürleyip sürünce,
Kaçıp kaldığı dem imiş.
Orta yerini er bozkurt
Oyup aldığı dem imiş.
İki ucunu Külçoro
Boğazlayıp aldığı dem imiş.
Konurbay'dan gayrısı,
Yiğitler ardına düşünce,
«Çın-Maçın'ı, Kakan'ı
Kırılmadan sağ görelim» – deyip,
At sağrısını mızraklayıp,
Apar topar bocalayıp,
Yiğitlerin hepsi kaçıştı.

Kıraandar kırgın salıptır,
Kılçaybay aydap Beecinge
Cakındap aydap barıptır.
Tulpardan dalay at ölüp,
Kayrat kılam degeni
Bet algan cerde bat ölüp.
Manastın uulu Semetey,
Artıgı kökcal, arı şer,
İçse kanga toybogon,
Atasınan balası
Karmaşıp cürgön kayran er
Başkı atası Ogoydu
Ogoy kan kaydan oñoldu.
Somduk suusun boylogon,
Soguşkan adam soylogon.
Betteşken çıdap kelbegen,
Mende azar salıp körbögön.
Tüp atası tügöl kan,

Kartallar kırgın salmış,
Dönüp bakmadan Beecin'e
Yaklaştırıp sürüp varmış.
Tulpardan hayli at öldü,
«Direneyim» diyeni
Yöneldiği yerde tez öldü.
Manas'ın oğlu Semetey,
Fazlası bozkurt, hem aslan,
İçse kana doymayan,
Babadan oğula
Tutuşup gelen aziz er,
İlk atası Ogoy'u sorarsan,
Ogoy han nereden ondu.
Somduk suyunu boylayan,
Savaştığı adam yere serilen.
Yüzleşen dayanıp gelmemiş,
Kul ona azap salıp görmemiş.
Kök atası bütün han,

Tübünön Kıdır daarıgan.
Ogoydon tuugan Karakan
Al Karakan ölgöndö
Karakandın baldarı
Baygur, Cakıp, Ulakan
Baldarı bolboy caş kalıp,
Baatır Baygur, Ürbüsü
Kaptap kirip kıtay curt,
Bay baştagan al ölgön.
Kamçıga çenep bölgöndö
Tulumduunu tuu kılgan.
Tuura mıktı kırgızdı
Üyünün baarın bul kılıp,
Tügönböyt aytsa kebi bar,
Erendin baarın kul kılıp,
Tübünön beri Beecinde
Tügönböyt aytsa kebi bar.
Tügönüp kalsın bu coruk
Kızıl köynök, ayça bel
Kılpıldagan suluunu

Kökünden Hızır dokunmuş.
Ogoy'dan doğan Karahan,
O Karahan ölünce,
Karahan'ın oğulları
Baygur, Cakıp, Ulakan,
Oğullar ergin olmadan genç kalıp,
Bahadır Baygur'u, Ürbü'sü,
Hıtay halkı basıp girip,
Bay'ın başını çektikleri öldü.
Kamçıya ölçüp böldüklerinde,
Tulumlusunu tuğ etmişler.
Dosdoğru yaman Kırgız'ı,
Evlerinin hepsini talan edip,
Anlatsa sözü tükenmez,
Yiğitlerin hepsini kul edip,
Kökünden beri Beecin'de,
Anlatsa sözü tükenmez.
Tükensin artık bu töre,
Kızıl gömlekli, ay gibi ince belli,
Salınan güzeli

Kıtaylar kirip olcolop,
Bölüp ketken çeni bar.
Atasınan babası
Kara kıtay, mancuuda
Karmaşar mınça kebi bar.
Oşol kekti aluuga,
Alışpay erler catabı,
Abalkı dartın surasañ,
Atasınan, babadan
Momunday eken çatagı.
Opol-Toodoy Buuruldu
Oozun tartıp oynotup,
San tümöndöy mancuunu
Sapırıp aydap soylotup,
Beldi bekem buugan cer.
Beecinde kıtay, mancuudan, Estegen ubak keç bolup,
Bek baatırı Kalçadan
Manastın kunun kuugan cer. Acal cetse ölüügö,
Kıtay menen busurman
Kırıştın cayı uşundan.
Azar tümön Beecinden
Ayköl Manas baş bolup,
Alış kılgan cerinen
Kerbençiden can ölgön,
Uşu turgan Beecinge

Hıtaylar girip yağmalayıp,
Bölüşüp gittiği demler var.
Babasından, atasından beri,
Kara Hıtay'da, Mançu'da,
Tutuşacak bunca sözü var.
O öcü almak için,
Boğuşmadan erler yatar mı,
Eski derdini sorarsan,
Babasından, atalardan
Böyleymiş kavgası.
Opol Dağı gibi Buurul'un
Ağzını çekip oynatıp,
Sayısız tümen Mançuyu
Savurup sürüp yere serip,
Beli sıkı bağladığı yer.
Beecin'de Hıtay'dan, Mançu'dan, Andığı vakit geç olup,
Bey bahadırı Kalça'dan,
Manas'ın kanını güttüğü yer. Ecel yetse ölmeye,
Hıtay ile Müslüman'ın
Kırışmasının aslı bundandır.
Binlerce tümen Beecin'den,
Cömert Manas başta olup,
Boğuştuğu yerden,
Kervancıdan can öldü,
Şu duran Beecin'e

Atası Manas baş bolup,
Kez bolgon candın baarı ölgön.
Muzburçak, Kökçö kan ölgön,
Murdagı müşkül Beecinde
Kez bolgon candın baarı ölgön.
Atoynok menen Kökbörü
Asıl Manas cökörü
Çoñ kırgında bu da ölgön.
Ölüşçü mınday kegi bar.
Oluyat uulu zor Bakay
Oyuna salıp baldardı,

Babası Manas başta olup,
Denk gelen canların hepsi öldü.
Muzburçak, Kökçö han öldü,
Önceki müşkül Beecin'de
Denk gelen canların hepsi öldü.
Atoynok ile Kökbörü,
Asil Manas'ın yâranı,
Büyük kırgında bunlar da öldü.
Ölümlük böyle öcü var.
Evliya oğlu ulu Bakay,
Çocukların gönlüne düşürüp,

Bilbegenin bilgizip,
Tuybaganın tuyguzup,
Aytıp cürgön kebi bar.
Beecindin kanı Koñurbay
Bir betteşip kaluuga
Tilese tilek keç bolup,
Tikteşip kırgın saluuga,
Kapkayda kegin aluuga
Aykaylagan ızı-çuu,
Aygayı dümök ülkön duu,
Al Beecinge saluuga,
Kan buzulup kozgolup,
Eki közü tört bolup,
Dagdır kaza kuup kelse
Bul çımınday kuu candı
Çınmaçınga, Kakanga
Çımınday candı kıyuuga,
Çındasa altı ay salışıp,
Bet alışıp turuuga,
Beypaydı bekem saluuga,

Bilmediğini bildirip,
Sezmediğini sezdirip,
Söyleyip durduğu sözü var.
Beecin'in hanı Konurbay,
Bir kez yüzleşip kalmaya,
Dilese dilek geç olup,
Göz göze kırgın salmaya,
Nice eski öcünü almaya,
Naralı gürültü patırtı,
Narası kargaşa, ulu uğultu,
Onu Beecin'e salmaya,
Han bozulup davranıp,
İki gözü dört olup,
Kader, kaza kovup gelse,
Bu sinek gibi kurnaz canı,
Çın-Maçın'a, Kakan'a,
Sinek kadar canı kıymaya,
Gerçekten girişse altı ay boğuşup,
Yüz yüze durmaya,
Belayı sıkı salmaya,

Beecinde çoñ kan Koñurbay
Manastın kunun aluuga,
Bet alışkan kezi eken.
Arday bolgon Arbuurul
Daanışmandı sabadı.
Buurul at cayın surasañ,
Semeteydin kanatı,
Karmaşka kirse küçögön
Bul kurgurdun adatı.
Al soguşka kirgende
Araanday oozu açılıp,
Kan aralaş ak köbük
Karan kalgan doñuzdun
Omuroogo çaçılıp.
Kayıptay sını körünüp,
Kuçak bolgon kuyrugu
Çatkayakta bölünüp.
Buluttay uçup eeligip,

Beecin'de büyük han Konurbay,
Manas'ın kanını almaya,
Yüzleştiği dem imiş.
Arıklamış Arbuurul
Bilge sahibini sarsıp koşturdu.
Buurul atın halini sorarsan,
Semetey'in kanadı,
Tutuşmaya girse güçlenmek,
Bu zavallının âdeti.
O savaşa girdiğinde,
Ağzı hızar gibi açılıp,
Kan karışık ak köpük,
Zavallı kalmış domuzun
Göğsüne saçılıp.
Geyik gibi endamı görünüp,
Kucak dolusu kuyruğu
Apışlıkta ikiye ayrılıp.
Bulut gibi uçup coşup,

Aybandan bölök celigip,
Kalgan eken Buurul at.
Bura tartıp çu dese,
Buttuu candar cetkisiz,
Kaptalınan kaçırsa,
Karan kalgan cılastan
Kutulup kuzgun ketkisiz.
Altı ay minse arıbas,
Altımış asıy bolgonço
Azuusun coyup karıbas.
Cet-Kaytka minse arıbas,
Cetimiş asıy bolgonço
Azuusun sayıp karıbas.
Cel kayıktay Buuruldun
Kaysı sının aytalı,
Kazatka minse karandın
Artındagı dañkanı
Colum üydöy çaçılgan,
Mingen eren Semetey
Umaçtay közü açılgan.
Açıla turgan sebebi

Hayvandan başka türlü azıp,
Kalmış meğer Buurul at.
Dizgin çevirip «çü» dese,
Ayaklı canlar yetişemez,
Yanından saldırsa,
O zavallı yamandan
Kuzgun bile kurtulup gidemez.
Altı ay binse yorulmaz,
Altmış yaşına varana dek
Azı dişi dökülüp kocamaz.
Cet-Kayt'a binse yorulmaz,
Yetmiş yaşına varana dek
Azı dişi çıkıp kocamaz.
Yel kayığı gibi Buurul'un
Hangi vasfını söyleyelim,
Gazaya binilse o karanın
Ardındaki toynak kesekleri
Küçük çadır gibi saçılır,
Binen yiğit Semetey'in
Gözü umaç gibi açılır.
Açılmasının sebebi:

Kırgınga minse kılçaybas
Çabışka minse çarçabas,
Çılbırı tutam kalbasa,
Kırsıktın kırkı çalbasa,
Kılayıp coogo aldırbas,
Buura kökül, kapkan bel,
Ketmen sooru, keñ tuyak,
Kergiçtengen çoñ Buurul
Alışkan coogo bolgon maş.
Aydap kirdi kıtaydı
Astındagı Buurulu
Buluttay uçup bölünüp,
Üstündögü Semetey,
Çalkaktuu zoodoy körünüp.
Orto cerin er kökcal
Oyup algan kezi eken.
Bir çekesin Külçoro

Kırgına binilse dönüp bakmaz,
Vuruşa binilse yorulmaz,
Yuları bir tutam kalmadıkça,
Kırk türlü kaza çarpmadıkça,
Zerrece düşmana kaptırmaz,
Buğra perçemli, kapan belli,
Çapa sağrılı, geniş toynaklı,
Gergin yapılı koca Buurul,
Boğuştuğu düşmana usta.
Sürüp girdi Hıtay'a,
Altındaki Buurul'u
Bulut gibi uçup ayrılıp,
Üstündeki Semetey,
Yalçın kaya gibi görünüp.
Orta yerini er bozkurt
Oyup aldığı dem imiş.
Bir ucunu Külçoro

Soyup algan kezi eken.
Alkım cagın Bakay kan
Aydap algan kezi eken.
Ar ortosun Kançoro
Caylap algan kezi eken.
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsü ölgön çagı eken.
Taş sayıngan mancuunun
Tazası ölgön tabı eken.
Altı miñ kıtay, san kalday
Koñurbaydın cökörü
Kırgın boldu bir dalay.
Denesi kalıp, başı cok,
Balbandan başka er ölüp,
Eer beldey talaanı
Etektey kaçıp tayandı.
Er eken kalça Koñurbay,
Bulardan kantip ayandı.
Kalmaktardan Oroñgu,
Kandarın surap oşonu
Kaçıp bargan Koñurbay
Altın türkük çatırın,

Boğazlayıp aldığı dem imiş.
Boğaz yanını Bakay han
Sürüp aldığı dem imiş.
Ara yerini Kançoro
Temizleyip aldığı dem imiş.
Cepken giymiş Hıtay'ın
Güçlüsünün öldüğü çağ imiş.
Taş kuşanmış Mançu'nun
Tazının öldüğü dem imiş.
Altı bin Hıtay, sayısız kalday,
Konurbay'ın yâranı,
Bir hayli kırgına uğradı.
Gövdesi kalıp başı yok,
Pehlivandan gayrı er öldü,
Eyer beli gibi ovayı
Etek gibi kaçıp sığındı.
Ermiş kalça Konurbay,
Bunlardan nasıl sakınırdı.
Kalmuklardan Orongu,
Hanlarını sorup onu,
Kaçıp varan Konurbay,
Altın direkli çadırını,

Er Koñurbay baatırın,
Köz cetpegen san kolgo
Bölüp salgan köp elge,
Astındagı Kara atı
Külügünö salıptır,
Kara atının bar eken
Kaptalında kanatı.
Eçen ubak barıptır,
Alöökönün Koñurbay
Atagı çıkkan sabatı.
On segiz miñ aalamdı
Oolukkanda Koñurbay
Kılkanday çalar adatı.
Koñurbaydın Algara
Kuyrugu sayañ, calı az,
Kulan körsö kutkarbas,

Er Konurbay bahadırını,
Göz yetmez sayısız orduya,
Bölüştürdüğü çok halka,
Altındaki Kara atını
Yürüklüğüne salmış,
Kara atının varmış
Böğründe kanadı.
Nice zaman gitmiş,
Alöke oğlu Konurbay'ın
Nam salmış hüneri.
On sekiz bin âlemi,
Coştuğunda Konurbay,
Kılçık gibi biçme âdeti var.
Konurbay'ın Algara'sı,
Kuyruğu seyrek, yelesi az,
Kulan görse kaçırmaz,

Turanın tübü köpkök taş,
Kuuşkan coogo bolgon maş.
Tört ayaktan can cetpes,
Kanattuu kuş bolboso
Bu kapırdın atına
Mından bölök mal cetpes.
Kalıñ koldu Tagılık
Kan Koñurbay barganda
Kaptap catkan köp uluk,
Taş kaşattuu çoñ maydan,
Tümön kol catkan çoñ saydan,
Kırgagın tartsam bölündü,
Bekitip kazgan orunan
Beecindin tümön kolunan,
Aykırık salıp Koñurbay
Algara oozun burdu ele,
San koldun baarın çakırıp,
Buruttan kelip tört eren,
Beecinge uluk kan eken
Buyruk kılıp turdu ele.
Mancuuların bakırıp,
Balbandarın Koñurbay
Baştan-ayak çakırıp.
Kürmö kiygen küçtüüsü
Kan aldına tek turdu,

Tura'nın dibi masmavi taş,
Kovaladığı düşmana usta.
Dört ayaklıdan can yetişmez,
Kanatlı kuş olmadıkça,
Bu kâfirin atına
Bundan başka hayvan yetişmez.
Kalabalık orduyu Tagılık,
Han Konurbay vardığında,
Basıp yatan çok ulu,
Taş yarlı büyük meydan,
Tümen ordu yatan büyük vadiden,
Kıyısını çeksem bölündü,
Pekiştirip kazdıkları hendekten,
Beecin'in tümen ordusundan,
Nara atıp Konurbay
Algara'nın başını çevirmişti,
Sayısız ordunun hepsini çağırıp,
Burut'tan gelen dört yiğit,
Beecin'e ulu han imiş,
Buyruk verip durmuştu.
Mançularına bağırıp,
Pehlivanlarını Konurbay
Baştan sona çağırıp.
Cepken giymiş güçlüsü
Hanın önünde usluca durdu,

Kaarlanıp Koñurbay,
Kalıñ kolgo kep urdu.
Çıday albay bakırıp,
Çın balbanın, erlerin
Kamıngın – dep, çakırıp.
Kaldayların balbanın,
Kaynap catkan candarın:
«Men körgöndü kördüñbü,
Men bilgendi bildiñbi,
Kazılgan çuñkur kalıñ or,
Kaynatıluu ülkön cer.
Birööñ kayra tartpaska,
Kakançındın Beecinge

Kahırlanıp Konurbay,
Kalabalık orduya söz söyledi.
Dayanamayıp bağırıp,
Has pehlivanını, erlerini,
«Hazırlanın» – diye çağırıp.
Kaldaylarını, pehlivanını,
Kaynayıp yatan canlarını:
«Benim gördüğümü gördünüz mü,
Benim bildiğimi bildiniz mi,
Kazılmış derin, kalın hendek,
Berkitilmiş ulu yer.
Biriniz geri dönmemeye,
Kakançın'ın Beecin'ine

Birööñ ölböy kaytpaska
Ölüp keter şert kılgın,
Ubadanı bek kılgın.
Kaarlanıp taragın,
Katılsa coonu sabagın.
Bu kayrattı karagın.
Topon suu cetpes Beecindi
Tobun buzçu er keldi,
Iskender tiybes Beecinge
123010 Küçü cetçü döö keldi.
Manas albas Beecinge
Balaket salçu er keldi.
Kızıl, caşıl cez nayza
Kızıtalak buruttan,
Burut degen curttan,
Kun kuuganı Semetey
Kastarın tikti köründü,
Törtöö törö çın beren,
Törtöönün atı tört başka,
123020 Törtöö kılımga tiyçü köykaşka.
Çoñ tümön tüştü bu başka.
Kızarıp tuman sögüldü,
Kıtaydan tiyse koluna
Cön koybos türü köründü.

Biriniz ölmeden dönmemeye,
Ölesiye ant için,
Sözü sağlam edin.
Kahırlanıp dağılın,
Sataşırsa düşmanı dövün.
Şu yiğitliğe bakın.
Tufan suyu ermez Beecin'in
Topunu bozacak er geldi,
İskender dokunmaz Beecin'e
Gücü yeter dev geldi.
Manas'ın alamadığı Beecin'e
Bela salacak er geldi.
Kızıl, yeşil tunç mızrak,
Kahrolası Burut'tan,
Burut denen halktan,
Kan gütmeye gelen Semetey
Kastını dikti, göründü,
Dördü töre, gerçek yiğit,
Dördünün atı dört başka,
Dördü cihana bedel seçkin kaşka.
Bu başa büyük tümen düştü.
Kızarıp duman söküldü,
Hıtay'dan geçse eline

Ar kimisin karasañ,
Çoñdugu toonun teñindey,
Balbandık türü köründü,
Balakettüü Beecinge
Sultandık türü köründü.
123030 Ok ötpögön tonu bar,
Ok cetpey turgan atı bar,
Kadimki Talas cerinen,
Aytıluu kırgız elinen,
Toorulup kelgen kalkı bar.
Beleske salıp tam bolup,
Kabarıñda bar beken,
Çın Manastan tuulgan
Beecinge salat çuulgan.

Hangisine baksan da,
Büyüklüğü dağ kadar,
Pehlivanlık hâli göründü,
Belalı Beecin'e
Sultanlık hâli göründü.
Ok işlemez kürkü var,
Ok yetişmez atı var,
Namlı Talas yerinden,
Adı anılmış Kırgız elinden,
Üstümüze çullanan halkı var.
Bel yamaca ev kurup,
Haberin var mıdır,
Gerçek Manas'tan doğma,
Beecin'e salar velveleyi.

	Müşkül da oşol, can da oşol, Sürün körüp oorundum,	*Müşkül de odur, can da odur, Heybetini görüp sarsıldım,*
123040	Alaman kaptap kalbasak,	*Hep birden saldırıp basmazsak,*
	Kırgındı kıyla salbasak,	*Kırgını hayli salmazsak,*
	Kılıçtap başın albasak,	*Kılıçlayıp başını almazsak,*
	Beecinge beypay çır kılat,	*Beecin'e kargaşa, fitne salar,*
	Beecinde mınday mal bolboyt,	*Beecin'de böyle mal olmaz,*
	Betteşken cerin tüz kılat.	*Karşılaştığı yeri dümdüz eder.*
	Alp-döölördü köp kördüm,	*Alpları, devleri çok gördüm,*
	Atası Manas kökcaldan	*Babası kökcal Manas'tan*
	Artılta tuugan can eken,	*Ondan da üstün doğmuş can imiş,*
	Betteşip mende bargısız,	*Karşısına hiçbir Mende varamaz,*
123050	Belgilüü kökcal bala eken.	*Belli kökcal bir çocuk imiş.*
	Bilegi mıktı, taş cürök,	*Bileği sağlam, taş yürek,*
	Karısı Bakay ölböptür,	*İhtiyarı Bakay ölmemiş,*
	Kıyamat cüzün körböptür.	*Kıyamet yüzünü görmemiş.*
	Özü körgön suu menen,	*Kendi gördüğü su ile,*
	Özöndüü bulak col menen	*Vadili pınar yolu ile*
	Kankordun uulun Kakanga	*Hunharın oğlunu Kakan'a*
	Alıp kelgen çak eken.	*Getirip dayadığı dem imiş.*
	Körüp turgan mendege	*Görüp duran Mende'ye*
	Mınçalık müşkül bar eken.	*Bunca müşkül var imiş.*
123060	Tügöngön toonun urçukta,	*Biten dağın çıkıntısında,*
	Dümüröygön tumşukta,	*Kütük gibi duran burunda,*
	Kagıştı katuu baştadı,	*Çarpışmayı sert başlattı,*
	Altı miñ kıtay, san kalday	*Altı bin Çinli, sayısız kalday*
	Altı miñ erdin türü bar.	*Altı bin erin görünüşü var.*
	Adilkeç kırk törömdü	*Adil kırk töremi*
	Takır kırıp taştadı.	*Tümünü kırıp bıraktı.*
	Baatır da eken, şer da eken,	*Bahadır da imiş, arslan da imiş,*
	Semeteydin canında	*Semetey'in yanında*
	Bar müçösü teñ da eken.	*Bütün uzuvları denk imiş.*
	Sıyagı suuk can eken,	*Görünüşü soğuk bir can imiş,*
123070	Sırt-sırgınan karasam,	*Dış görünüşüne bakarsam,*
	Koldogonu bar eken.	*Koruyup kollayanı var imiş.*
	Bir çamınıp ayza ursa,	*Bir hamle edip mızrak vursa,*
	San kol turuş bergisiz,	*Sayısız ordu karşı duramaz,*
	Kızıtalak buruttu	*Kahrolası Burut'u*

Sayışıp mende ceñgisiz.
Men Koñurbay bolgonu,
Bolup atka kongonu,
Beecinge mıktı kan bolup,
Maldan aşık baardı,
Kıdırdım kıyla şaardı.
Uluk Beecin tüpkü şaar
Uşuga çeyin kıdırdım.
Mingeni tulpar köykaşka
Semetey öñdüü can bolboyt.
Aykulagı kalkanday,
Alagay közü çolpondoy.
Çoñ müçölüü badırek.
Oñ dalısı keñ eken,
Kıtay turmak kılımdı
Kırıp ketçü neme eken.
Türü bölök balaga
Mende azarın salbagan,
Berendigi bek mıktı,
Bet alıp kişi barbagan.
Astı cagın karasañ
Acıdaarday sürü bar,
Artın karap oltursañ
Berendigi belgilüü
Mendeden bölök can eken,
Okşoş baldar bar eken.

Mızraklaşıp Mende yenemez.
Ben Koñurbay olalı,
Bu adla ün alalı,
Beecin'e sağlam han olup,
Maldan aşkın varlığı gördüm,
Nice şehri dolaştım.
Ulu Beecin, kadim şehir,
Buraya dek dolaştım.
Bindiği akıtmalı bir tulpar,
Semetey gibi can olmaz.
Ay kulağı kalkan gibi,
İri gözü Çolpan yıldızı gibi.
İri gövdeli kerata.
Sağ küreği geniş imiş,
Çinli şöyle dursun, âlemi
Kırıp geçecek biri imiş.
Görünüşü başka bu çocuğa
Mende bir eza edememiş,
Yiğitliği pek sağlam,
Karşısına kimse varamamış.
Ön yanına bakarsan
Ejderha gibi heybeti var,
Ardına bakıp otururs an
Yiğitliği besbelli,
Mende'den başka bir can imiş,
Ona benzer çocuklar var imiş.

Baldarına karasam,
Çoñdugu toonun teñindey,
Kez bolgondu kemirip,
Kelgen canga ayza urup,
Tirüü boydon cegidey.
Kıdırdım ele mınçanı,
Basıp kördüm bilseñer,
Badañ-şañ menen Dıñşanı,
Sazan-şañdın elinen,
Calgız közdün cerinen,
Madıkan menen Mamıtbek
Başkaça bular döö ele,

Çocuklarına bakarsam,
Büyüklüğü dağ kadar,
Rast geleni kemirip,
Gelen cana mızrak vurup,
Diri diri yiyecek gibi.
Bunca yeri dolaşmıştım,
Gezip gördüm, bilesiniz,
Badañ-şañ ile Dıñşa'yı,
Sazan-şañ elinden,
Tek gözlünün yerinden,
Madıkan ile Mamıtbek
Bunlar bambaşka dev idi,

	Bu Beecinge ee ele.	*Bu Beecin'e sahip idi.*
	Kaardı katuu baştagan,	*Kahrı sert başlatan*
	Kabılan Manas, er Almañ	*Kaplan Manas, er Alman,*
	Bulardı alar kaysagan.	*Bunları onlar çiğneyip yuttu.*
	Çın oşondon tuulgan,	*Gerçek ondan doğmadır,*
	Ölbösöñ curtum, körösüñ	*Ölmezsen yurdum, görürsün,*
	Bizge salat çubulgan.	*Bize de salar velveleyi.*
123120	Kandan çoguu erlerin	*Hanından derlenmiş erlerini,*
	Öz can kurbu teñderin,	*Kendi yaşıtı denklerini,*
	Karmaştan kayra tartpagan,	*Çarpışmadan geri dönmeyen,*
	Kızıl örttön kaytpagan,	*Kızıl ateşten kaçmayan,*
	Kıyla cerge çuu salgan,	*Nice yere velvele salan,*
	Torala bayrak tuu algan,	*Alaca bayrak, tuğ alan,*
	Belsenbey adam cetebi,	*Kuşanmadan insan erer mi,*
	Beelengile balbandar,	*Hazırlanın pehlivanlar,*
	Uşu col bolçu çoñ karmaş	*Bu seferki büyük çarpışmanın*
	«Kiçi kazat» atagı.	*Adı «Küçük Gaza»dır.*
123130	Namıs albay kalbaylı,	*Namus almadan kalmayalım,*
	Alaman koyup salışıp,	*Hep birden saldırıp,*
	Alban türdöp kagışıp,	*Türlü türlü çarpışıp,*
	Körbögön kıtay col kazıp,	*Çinlinin görmediği yolu kazıp,*
	Cekege çıkçu cerinen	*Teke tek çıkacağı yerinden*
	Ceti arkan boyu or kazıp,	*Yedi urgan boyu hendek kazıp,*
	Bul aylanı kılalı,	*Bu çareye başvuralım,*
	Eptep torgo tüşürsök,	*Bir yolunu bulup tuzağa düşürsek,*
	Aybalta çaap, balta urup,	*Aybalta çalıp, balta vurup,*
	Eptep başın alalı,	*Bir yolunu bulup başını alalım,*
123140	Tügöngön sayın tütögön,	*Tükendikçe tüten,*
	Tübünön beri küçögön,	*Kökünden beri güçlenen,*
	Tügöngön kankor uuluñdun	*Tükenesice hunhar oğlunun*
	Bir tügötüp salalı.	*Kökünü bir kurutalım.*
	Atışpay curtum, kalbaylı,	*Yurdum, atışmadan kalmayalım,*
	Kagıştı kaalap tıñ kılıp,	*Çarpışmayı isteyip çetin kılıp,*
	Karmaştı artık çıñ kılıp,	*Vuruşmayı daha da sıkı kılıp,*
	Aykırık salıp, top buzup,	*Nara atıp, saf bozup,*
	Acalı cetken okko uçup,	*Eceli yeten oka uçup,*
	Kagışpay karap kalbaylı,	*Çarpışmadan bakıp kalmayalım,*
123150	Aylap, cıldap salışıp,	*Aylarca, yıllarca vuruşup,*

	At küçünö salışıp,	*At gücüyle yüklenip,*
	Tulpardan sınap mineli,	*Tulparların seçmesine binelim,*
	Turguzbastan baldardı	*Oğlanlara aman vermeden*
	Talaska aydap kireli.	*Talas'a sürüp girelim.*
	Kaptap barıp Talasın,	*Basıp varıp Talas'ını,*
	Kır-kır cagın basalı,	*Tepe tepe her yanını çiğneyelim,*
	Kayrat kılgan erlerin,	*Gayret gösteren erlerini,*
	Kamınıp çıkçu şerlerin,	*Kuşanıp çıkacak arslanlarını,*
	Cer-cerine cançalı,	*Yerli yerinde saplayıp ezelim,*
123160	Korduktu koydoy salalı,	*Koyun boğazlar gibi horlayalım,*
	Calgız canın cön koyboy,	*Tek canını sağ komadan,*
	Tındım kılıp salalı.	*Susturup yok edelim.*
	Malı-başın talaylı,	*Malını mülkünü yağmalayalım,*
	Baatırsıngan erlerin	*Bahadırlık taslayan erlerini*
	Talıkpay catıp kamaylı.	*Yorulmadan kuşatalım.*
	Kalbay uruş kılalı,	*Kimse kalmadan savaşalım,*
	Ulugu okşoyt Semetey,	*Başları Semetey olsa gerek,*
	Uşunetip kıralı.	*İşte böyle kıralım.*
	Mıktap ayza sayışıp,	*Sıkıca mızrak saplaşıp,*
123170	Kırgındı kızık salalı.	*Kırgını kızıştırıp salalım.*
	Kıyınsıngan erinin	*Yamanlık taslayan erlerinin,*
	Bakay baştap Semetey	*Bakay başta, Semetey,*
	Bul öñdöngön berenin	*Bu soydan yiğitlerini*
	Col üstünö süyrötüp,	*Yol üstünde sürükletip,*
	Dañgıttarga caralı.	*Azgın köpeklere yem edelim.*
	Uruşup dümök basalı,	*Vuruşup ortalığı ezelim,*
	Özü tiygen buruttu	*Kendisi sataşan Burut'un*
	Umaçtay közün açalı.	*Gözünü umaç gibi açalım.*
	Kıymaluu cagdan kırk kilem,	*Nakışlı yandan kırk kilim,*
123180	Künöölüügö kamdagan	*Suçluya hazırlanmış,*
	Kıyın curt ukkun kebimdi,	*Çetin yurt, dinle sözümü,*
	Kırgızdın cayın men bilem.	*Kırgız'ın hâlini ben bilirim.*
	Oymoluu cagdan oñ kilem,	*Oymalı yandan on kilim,*
	Oyguttun sırın men bilem.	*Oygut'un sırrını ben bilirim.*
	Kerişti kenen salalı,	*Cengi enine boyuna salalım,*
	Keleñkör sooru, ayça bel,	*Gösterişli sağrılı, ay gibi belli,*
	Kelini suluu kırgızdın,	*Gelini güzel Kırgız'ın,*
	Katının olcogo alalı.	*Kadınını ganimet alalım.*

	Kızıl köynök, ayça bel		*Kızıl gömlekli, ay belli,*
123190	Kızı suluu kırgızdın		*Kızı güzel Kırgız'ın*
	Kıylasın olco kılalı.		*Nicesini ganimet edelim.*
	Özü tiygen burutka		*Kendisi sataşan Burut'a*
	Asmanga uçsun topurak,		*Göğe savrulsun toprak,*
	Asker kaptap topurap,		*Asker basıp toz koparıp,*
	Erenden eçen kan ölsün,		*Erlerden nice han ölsün,*
	Esepsiz soguş kılalı,		*Hesapsız savaş edelim,*
	Kızıtalak burutka,		*Kahrolası Burut'a,*
	Örttöngön burut curutka,		*Yanası Burut yurduna,*
	Kandarın karap kılalı,		*Hanlarını kara yasa boğalım,*
123200	Baştıkka bala salalık,		*Çuvala çocuklarını dolduralım,*
	Bardıger kekti alalık.		*Var gücümüzle öcü alalım.*
	Baatırsıngan tübündö		*Bahadırlık taslayan, aslında*
	Örttönüp ketken bul burut		*Yanıp yakılası bu Burut*
	Beecinge duşman zilinde,		*Beecin'e özünde düşmandır,*
	Baatır okşoyt, şer da okşoyt,	Kılçaybay	*Bahadıra benzer, arslana da benzer,*
	baarın kırıp ber,		*Dönüp bakmadan hepsini kırıver,*
	Erkin catkan maldı algan		*Başıboş yatan malı almış,*
	Uşunday müşkül el okşoyt.		*Böylesi belalı bir ele benzer.*
	Men körgönüm cok beken,		*Ben böylesini görmüş değilim,*
	Kuugundu kuptap salalık,		*Takibe hep beraber koyulalım,*
123210	Aykaylap ayza salışsak,		*Haykırarak mızraklaşırsak,*
	Arbın aykay çuu bolup,		*Bol nara, velvele kopup,*
	Cer caynagan duu bolup,		*Yer kaynayan uğultu olup,*
	Bet alışa kalışsak		*Yüz yüze gelecek olursak*
	Aykırıp ayza sunalık,		*Kükreyip mızrak uzatalım,*
	Temselegen kankordu		*Sersem sersem dolaşan hunharı*
	Tegerektep alalı.		*Çepeçevre kuşatalım.*
	Kırk eşiktüü Beecinde		*Kırk kapılı Beecin'de,*
	Kıyaptuu lañ-tañ elinde		*Gösterişli lañ-tañ elinde,*
	Tüşkön can kuru kalbagan,		*Oraya düşen can kurtulmamış,*
123220	Kırk arkan boyu çoñ zından		*Kırk urgan boyu büyük zindan,*
	Karmaşsa kolgo salalık,		*Tutuşursa yakalayıp atalım,*
	Köödöktün uulu topordu		*Sersemin oğlu o hödüğü*
	Tındım kılıp salalık.		*Susturup yok edelim.*
	Uluktarın, döölörün,		*Ulularını, devlerini,*
	Mancuuların, kandarın		*Mançularını, hanlarını...*

	Agala sakal men boldum,	*Kır sakallınız ben oldum,*
	Kayratı mıktuu candarım,	*Gayreti sağlam canlarım,*
	Kaşatça döbö körüngön,	*Yar gibi tepe görünen,*
	Altın kazgan cerlerin,	*Altın kazdıkları yerlerini,*
123230	Alıştan kayra tartpagan,	*Boğuşmadan geri dönmeyen,*
	Dolu kıtay erlerim,	*Azgın Çinli erlerim,*
	Kara mıltık kars etse,	*Kara tüfek çat edince,*
	Kacıbay coogo tiyip ber.	*Yılmadan düşmana saldırıver.*
	Teñir üçün, men üçün,	*Tanrı için, benim için,*
	Kara kökcal er üçün	*Kara kökcal er için*
	Kızıtalak buruttu,	*Kahrolası Burut'u,*
	Tayanganı Talası,	*Dayandığı Talas'ı,*
	Sıyınganı Manası,	*Sığındığı Manas'ı,*
	Cer-cerin közdöy tüzüp ber,	*Yurtlarına doğru saf düzüver,*
123240	Talaska aydap sürüp ber.	*Talas'a doğru sürüver.*
	Kalıñ kara kol kaptap,	*Kalın kara ordu basıp,*
	Az gana emes, mol kaptap,	*Az değil, bol basıp,*
	Kızıkkan eken kuu burut	*Heveslenmiş kurnaz Burut,*
	Bul cañcaldı kılıp ber.	*Bu hengâmeyi koparıver.*
	Kara mıltık kars etse	*Kara tüfek çat edince*
	Kaçpay coogo bet alıp,	*Kaçmadan düşmana yönelip,*
	Kara bolot zulpukor	*Kara çelik Zülfikar'ı*
	Kacıtpay kolgo tekşi alıp,	*Usanmadan ele hep birden alıp,*
	Kırgındı kızık salıp ber,	*Kırgını kızıştırıp salıver,*
123250	Kızıtalak buruttan	*Kahrolası Burut'tan*
	Acıratıp cılkımdı	*Yılkımı ayırıp,*
	Kayra tartıp alıp ber.	*Geri çekip alıver.*
	Bolup ketken soguştan	*Olup biten savaştan,*
	Kaldayım kayra tartpagın,	*Kaldayım, geri dönme sakın,*
	Arbın kıtay el eleñ,	*Kalabalık Çinli el idin,*
	Kabılan Kalça men elem,	*Kaplan Kalça ben idim,*
	Kızıtalak kankordun	*Kahrolası hunharın*
	Kılgan işin karaçı.	*Ettiği işe bir bak.*
	Erişti epsiz salalık,	*Cengi ölçüsüz salalım,*
123260	Başçısın karmap alalık.	*Başbuğunu yakalayalım.*
	Bakayı tiyse bu kolgo	*Bakay'ı düşerse bu ele,*
	Tirüülöy boydon cön ele	*Daha diri diri iken,*
	Tim koyboy başın alalık.	*Bırakmadan başını alalım.*

Dürkürösüp cabılıp.		*Gürleşip hep birden üşüşüp.*
Koydoy için caralık,		*Koyun gibi karnını yaralım,*
Koyboy başın keselik.		*Komadan başını keselim.*
Kün mezgilin albaylı,		*Gün vaktini yitirmeyelim,*
Künündö tınıp kalbaylı».		*Gününde durup kalmayalım».*
San kişige bir kişi		*Sayısız kişiye bir kişi*
123270 Dep, öşöntüp, Koñurbay,		*Deyip, işte böyle, Koñurbay,*
Kaarlanıp bölünüp,		*Kahırlanıp ayrılıp,*
Kan emespi çoñ Kalça		*Han değil mi, koca Kalça,*
Opol-Toodoy körünüp,		*Opol Dağı gibi görünüp,*
Kürmöçösün küldüytüp,		*Kürmesini kabartıp,*
Karapcı tonun kaldaytıp,		*Karapçı kürkünü sallandırıp,*
Kaldaylardan dalayı		*Kaldaylardan niceleri*
Kök temirden tuvulga		*Gök demirden tolgası,*
Coluñ katkan er Kalça,		*Yolu kuruyası er Kalça,*
Coru kuştay kaldaytıp.		*Akbaba kuşu gibi kanat gerip.*
123280 Kancasının çoñdugu		*Çubuğunun büyüklüğü*
Kaldayçının kabı okşop,		*Kalday'ın dağarcığına benzeyip,*
Samsaalagan murutu		*Sarkık bıyığının,*
Murutunun bir kılı		*Bıyığının bir teli*
Maylagan balta sabı okşop.	Kanın	*Yağlanmış balta sapına benzeyip. Hanını*
körsö köp kıtay		*görünce nice Çinli*
Kaardı Kalça kıldı emi,		*Kahrı Kalça başlattı şimdi,*
Kördü kündöy san koldu,		*Gün gibi sayısız orduyu gördü,*
Aytalaada cıydı emi.		*Kır ovada topladı şimdi.*
Buyruktu mınday kıldı ele,	Atım calgız	*Buyruğu şöyle vermişti, «Atım yalnız»*
dep aytıp,		*deyip söyleyip,*
Adatı eken kıtaydın,		*Âdeti imiş Çinlinin,*
123290 Uruş dese kamdangan,		*Savaş dendi mi hazırlanan,*
Bet algan adam tañ kalgan.	Çuuga kirip	*Yüzünü gören şaşakalmış. Velveleye*
turdu ele.		*karışıp durmuştu.*
Ay kasaba tuu bolup,		*Ay alemli tuğ olup,*
Asman cargan çuu bolup,		*Göğü yaran velvele olup,*
Surunay kulak tundurup,		*Zurna kulak sağır edip,*
Baraban ünü bapıldap,		*Davul sesi gümbürdeyip,*
Cez çoor ünü takıldap,		*Tunç boru sesi takırdayıp,*
Ürkün-ürkün dürböşüp,		*Bölük bölük ürküşüp,*
Cer solkuldap cürlöşüp,		*Yer sarsılıp yürüyüşüp,*

Kobogoyluu sır nayza
Korcoytup öödö aştaşıp,
Kazattı mından baştaşıp,
Koñurbay aytıp turganda
At atına kamınıp,
Uy tügündöy köp kıtay
Aykayı arbın kol bolup,
Az gana emes mol bolup,
Cañcaldı caman cattaşıp,
Başçı koyup kattaşıp.
Başaalıgı bilinip,
Dürböp-dürböp köp kıtay
Asker şaşıp cügürüp.
Keyiştüü biröö kep aytıp,
Tizesi cerge bügülüp,
Arz-muñun aytıp Kalçaga
Kee biröö turdu cügünüp.
Tacım urup, baş koyup,
Er Koñurbay baatırdın
Beecinge uluk kan atı,
Katındarday cügüngön
Kaçandan berki adatı.
Kee biröösü kep aytıp,
Er Koñurbay baatırga
Kee biröösü kep aytıp,
Arz-muñdangan bir azap,
Ayıkpagan bir neçe
Duuga kirip turdu ele.
Kee biröösü kep aytıp
Atam kargan, özüm caş,
Alım naçar dep aytıp.
Curt çurkurap turdu ele.

Püsküllü sırlı kargıyı
Dimdik yukarı doğrultup,
Gazayı bundan başlatıp,
Koñurbay söyleyip dururken
Herkes atına davranıp,
Sığır tüyü kadar çok Çinli,
Narası bol ordu olup,
Az değil, pek bol olup,
Kavgayı fena belleyip,
Başbuğ koyup sıralanıp.
Başıbozukluğu belli olup,
Ürke kaynaşa nice Çinli,
Asker telaşla koşuşup.
Dertli biri söz söyleyip,
Dizi yere bükülüp,
Arzını, derdini söyleyip Kalça'ya
Kimisi durdu diz çöküp.
Tazim edip, baş koyup,
Er Koñurbay bahadırın
Beecin'de ulu han adı var,
Kadınlar gibi diz çökmek
Ne zamandır âdetleri.
Kimisi söz söyleyip,
Er Koñurbay bahadıra
Kimisi söz söyleyip,
Arz edilen dertli bir azap,
Onulmamış nicesi
Uğultuya karışıp durmuştu.
Kimisi söz söyleyip,
Babam kocamış, kendim gencim,
Hâlim zayıf deyip söyleyip,
Yurt çığrışıp durmuştu.

Açuulangan sebebi,
On eki kan busurman
Beecinge kazat kılganda,
Bet alışıp turganda,
Beycay kırgın köp körüp,
Kürögü kalgan el eken.

Öfkelenmesinin sebebi:
On iki han Müslüman
Beecin'e gaza ettiğinde,
Yüz yüze gelip durduğunda,
Yersiz kırgını çok görüp,
Bir kürek kemiği kalmış el imiş.

Dümök bolso biröbüz
Kakanga kayra tartpastan,
Karmaşarıñ Semetey,
Kırılarbız deer eken.
Kök ala köynök, keñ çalbar, Kargan eken Koñurbay,
Karmaştı katuu kıluuga
Kazattın cayı uşunday,
Koñurbay salgan çoñ cañcal
Camanattı bolgonço,
El türlönüp şumdanıp,
Alsızı mınça muñdanıp,
Karapçı kolgo alışıp,
Kan aldına darttarın
Tegiz ayta salışıp,
Kalıñ kol mintip turdu ele, Kagışıp cürüp baarıñ öl.
Kaarmanı kakayıp,
Kök ala sakal çoñ mancuu
Kalçanı Kuday urdu emi,
Kaarınan Kalçanın
Cer titirep dürküröp,
Cetkileñ baatır Koñurbay
Kılımdı bilgen çoñ törö,
Kaarlanıp kürküröp,
Kayrattı katuu baştadı.
Kan içmesi çın karmap,
Arız aytkan muñçu adamın
Kırıp ie taştadı.
Kırılganın kıyın dep,
Kızık kılıp tokmoktop,
Kırk uruu kıtay caman curt, Tuubay tuna çögömün,
Kırgın kılam bıyıl dep,
Açpa oozuñdu tıyıl dep,
Azır kırgın bolorsuñ,
Aldıñkı cerge cıyıl – dep.
Kaptagan okşoyt er Bakay,
Kazat baştaym burutka

Kargaşa çıksa birimiz,
Kakan'a geri dönmeden,
Tutuşacağın Semetey,
Kırılırız der imiş.
Gök ala gömlek, geniş şalvar, Kocamış imiş Koñurbay,
Çarpışmayı sert kılmaya,
Gazanın hâli böyledir,
Koñurbay'ın saldığı büyük kavga,
Adı kötüye çıkacağına,
El türlü türlü olup ürperip,
Güçsüzü bunca dertlenip,
Karapçıyı ele alıp,
Hanın önüne dertlerini
Hep birden döküp söyleyip,
Kalabalık ordu böyle durmuştu, Çarpışa çarpışa hepiniz ölün.
Kahramanı dikilip kabararak,
Gök ala sakallı koca Mançu
Kalça'yı Tanrı çarptı şimdi,
Kalça'nın kahrından
Yer titreyip gürleyip,
Yetkin bahadır Koñurbay,
Âlemi bilen koca töre,
Kahırlanıp kükreyip,
Gayreti sert başlattı.
Kan içiciliği sahiden tutup,
Arz eden dertli adamını
Kırıp geçiriverdi.
Kırılana «müstahak» deyip,
Seyirlik edip sopalayıp,
Kırk boy Çinli, kötü yurt, Doğmadan yere geçeyim,
Bu yıl kırgın ederim deyip,
Açma ağzını, sus deyip,
Şimdi kırgına uğrarsın,
Öndeki yere toplan – deyip.
Basmışa benzer er Bakay,
Gaza başlatırım Burut'a,

Kagışkanı baratam
Burut degen curutka.
Çındaşarıñ Çınmaçın
Karganda Kalça abaña
Kayrat bergin kakançın.
Şibe, tırgoot, solonun,
Çark aytkan sözüñ bolobu?
Çoñdugu toonun teñindey,
Kalkı menen Kakanga
Kaçıp ketti dedirbey.
Tirüü cürböy ölüp al,
Kara kalmak, mancuu curt,
Kalganıñ mınça kırgın el,
Tuubay tuna çögüp öl,
Balbanıñ öl, kanıñ öl,
Atışkan adam ölböybü,
Ölgön candan kalgan can
Eptep künün körböybü.
Çapçışarım zor Bakay,
Çay algan toonun señirdey,
Çarçagan okşoyt keçil kul,
Karmaşpay kaçtı dedirbey.
Ayza sayıp ıktuuñ öl,
Birööñ kalbay baarıñ öl.
Uşu sözüm curtum kör.
Kalıñ kolun çaçtı – dep,
Kargan okşoyt Koñurbay
Çabışpay Beecin kaçtı – dep,
Duşmandan özök ukkança
Kırk uruu kıtay, tümön kol
Birööñ kalbay ölömün.
Kuturgan okşoyt Semetey,
Kulcuñdaşıp körömün.

Asmanga uçsun topurak,
Asker cürsün topurap.
Ürkün-türkün sögülsün,
Kara kurttay kıtay curt,

Çarpışmaya gidiyorum,
Burut denen yurda.
Sıkı duracağın Çınmaçın,
Kocamışken Kalça ağana
Gayret ver, ey Kakançın.
Şibe'nin, Tırgoot'un, Solon'un,
İtiraz edecek sözün olur mu?
Büyüklüğü dağ kadar,
Halkıyla birlikte Kakan'a
«Kaçıp gitti» dedirtme.
Diri gezme, öl daha iyi,
Kara Kalmuk, Mançu yurdu,
Kalanınız bunca kırgın el,
Doğmadan yere geçip öl,
Pehlivanın ölsün, hanın ölsün,
Atışan adam ölmez mi,
Ölen candan kalan can,
Bir yolunu bulup gün görmez mi.
Çarpışacağım koca Bakay,
Çay yaran dağ sırtı gibi,
Yorulmuşa benzer keşiş kul,
«Tutuşmadan kaçtı» dedirtme.
Mızrak saplayıp ustanız ölsün,
Biriniz kalmadan hepiniz ölün.
Bu sözümü, yurdum, gör.
Kalabalık ordusunu dağıttı – deyip,
Kocamışa benzer Koñurbay,
Vuruşmadan Beecin kaçtı – deyip,
Düşmandan bu sözü işitene dek,
Kırk boy Çinli, tümen ordu,
Biriniz kalmadan öleyim.
Kudurmuşa benzer Semetey,
Onunla kapışıp görürüm.

Göğe savrulsun toprak,
Asker yürüsün toz kopara.
Bölük bölük sökülsün,
Kara kurt gibi Çinli yurt,

123410	Coo közünö körünsün.	*Düşman gözüne görünsün.*
	Kaalagan sözgö könüñör,	*İstenen söze uyun,*
	Kaçpay, korkpoy caman el	*Kaçmadan, korkmadan, kötü el,*
	Karaan bolup beriñer.	*Bana arka olup veriniz.*
	Kıraanıñ aytkan uşul kep,	*Kıraanınızın dediği söz budur,*
	Kuday urgan caman el,	*Tanrı çarpmış kötü el,*
	Bul aytkanıñ kanday kep?	*Bu dediğin nasıl söz?*
	Atım calgız degendin	*«Atım yalnız» diyenin,*
	Andayıñ bolso kıtay curt,	*Öyleniz varsa, Çinli yurt,*
	Atıñdı soyup takır ceym.	*Atını kesip tümünü yerim.*
123420	Özüm calgız degendin	*«Kendim yalnızım» diyenin*
	Özün soyup koşup ceym.	*Kendini de kesip katıp yerim.*
	Karmaşarım Semetey,	*Tutuşacağım Semetey'dir,*
	Karaan bolup berbeseñ,	*Arka olup durmazsan,*
	Enem kargan degendi	*«Anam kocamış» diyeni*
	Emi soyup koşup ceym!»	*Şimdi kesip katıp yerim!»*
	Dep, öşöntüp, Koñurbay	*Deyip, işte böyle, Koñurbay,*
	Kaarlanıp tüktüyüp,	*Kahırlanıp tüyleri diken diken,*
	Kaardı katuu baştadı,	*Kahrı sert başlattı,*
	Kara kıtay, mancuusun	*Kara Çinliyi, Mançusunu,*
123430	Kaarlangan çoñ törö	*Kahırlanan koca töre,*
	Cutup ie taştadı.	*Yutuverecek gibi oldu.*
	Arıslanday közü caynadı,	*Arslan gibi gözü parladı,*
	Aç aykırık çuu salıp,	*Aç nara, velvele salıp,*
	Koñurbay cayı mına bul,	*Koñurbay'ın hâli işte bu,*
	Kara kıtay mancuusun	*Kara Çinliyi, Mançusunu*
	Cutup ie taştadı.	*Yutuverecek gibi oldu.*
	Altın ayluu kancanı	*Altın aylı çubuğunu*
	Korkurata sordu ele,	*Horuldatıp çekmişti,*
	Koñurbaydın üstünö	*Koñurbay'ın çevresinde*
123440	Kürmö kiygen küçtüüsü,	*Cübbe giymiş güçlüsü,*
	Kün-cañcusu, kaldayı	*Kün-cañcusu, kaldayı*
	Tögöröktöp turdu ele.	*Çepeçevre durmuştu.*
	Türü suuk er Kalça	*Görünüşü soğuk er Kalça,*
	Türlögönü bir bölök,	*Donanışı bambaşka,*
	Közü köpkök temirdey,	*Gözü gömgök demir gibi,*
	Murunun çoñdugu	*Burnunun büyüklüğü*
	Kuturmak toonun señirdey.	*Kuturmak Dağı'nın sırtı gibi.*

Kabagı biyik, zaarı küç,
Katılışsañ cön ele
Öldüm dep candan küdör üz.
Kaarduu cindi saldı ele,
Kalıñ kıtay köp mancuu
Çımınday ayla taba albay,
Makuldan başka kep aytpay,
Baarısı moyun burdu ele.
Körkömü toodoy Koñurbay
Kök nayza alıp kamınıp,
Köpkök temir kurçanıp,
Kök ala kalkan kolgo alıp
Aç bilekke beş orop,
Aybaltanı salınıp,
Körsöñ mınday Koñurbay,
Kök colborstoy çamınıp.
Kınsız kılıç kıyın kurç
Oñ cagında balkıldap,
Çok otogot, marcan taş
Töböñdön tiygen mancuunun
Töbösündö carkıldap.
Kancasının oozu,
Kıpkızılday çok bolup,
Közü küygön ot bolup,
Kayaşayak curt berse,
Kaltırbay başın kesçüdöy.
Murutu menen sakalı
Saraptı teşip ötçüdöy.
Balbandıgı başkaça,
Baatırlıgı bir kança.
Temir arkan torçonun,
Tegiz kancarkolçonun,
Ayzaga dañgıl ıktuusun,
Acıdaarday ışkırgan,
Ayla bilgiç mıktuusun.
At kötörgüs döölörün,

At oyunçu cöölörün,
Tırgoottu tıypıl bakırıp,

Kaşı yüksek, zehri güçlü,
Ona sataşırsan düpedüz
«Öldüm» deyip candan ümit kes.
Kahırlı cinneti tutmuştu,
Kalabalık Çinli, nice Mançu,
Sinek kadar çare bulamayıp,
«Peki»den başka söz demeden,
Hepsi boyun eğmişti.
Görkemi dağ gibi Koñurbay,
Gök mızrak alıp davranıp,
Gömgök demir kuşanıp,
Gök ala kalkanı ele alıp,
Çıplak bileğe beş dolayıp,
Aybaltayı takınıp,
Görsen böylesi Koñurbay,
Gök kaplan gibi hamle edip.
Kınsız kılıcı pek keskin,
Sağ yanında sallanıp,
Kor gibi otogot, mercan taş,
Tepesinden inesice Mançunun
Tepesinde parıldayıp.
Çubuğunun ağzı
Kıpkızıl kor olup,
Gözü yanan od olup,
Karşılık veren yurt olsa,
Bırakmadan başını kesecek gibi.
Bıyığı ile sakalı
Zırhı delip geçecek gibi.
Pehlivanlığı bambaşka,
Bahadırlığı bir hayli.
Demir urgandan ağ kuranını,
Baştan başa hançerli kollusunu,
Mızrakta usta becerikliyi,
Ejderha gibi ıslık çalanı,
Çare bilir sağlamını,
At taşıyamaz devlerini,

At oynatan cambazlarını,
Tırgoot'u tümden bağırtıp,

Kalday kara kalmagın
Kaltırbay baarın çakırıp,
Mancuu kanı Ezkara
Kalmak kanı Karagul –
Karasañ dümök mına bul.
On başısın cüz başı,
Soloondordon çakırıp,
Keçil başı ılama,
Kelgen koldu suraba,
Ürkün-türkün kol bolup,
Karasa adam kozgolup,
Topurak uçup, toz cürgön
Tolkugan ile kol bolup.
Tozok salbay turabı
Az gana emes, mol bolup,
Baltaga şıluun erlerin,
Ayzaga kambıl şerlerin,
Kök temirden kiyçüüsün,
Bet alıp coogo kirçüüsün
Acaldan kayra tartpasın,
Ölümdön kayra kaytpasın,
Cañılbay turgan mergenin,
Çalma uruuçu erenin,
Caaga usta ıktuusun,
Can koyboy turgan mıktuusun,
Buruttan murun kıramın,
Uluktarın, kandarın,
Kırk uruu kıtay candarın,
Kılçaybay cıydı küpüldöp,
Kaarınan Kalçanın,
Cürök tuylayt züküldöp.
Çın bayragın kolgo alıp,
Çındap turdu Koñurbay,
Koş baraban, çoñ cez çoor
Tartıp turdu Koñurbay,
Çoguu kaarı başınan
Artıp turdu doñuz ay:
«Atañdın körü, caman curt

Kalday kara Kalmuk'unu,
Bırakmadan hepsini çağırıp,
Mançu hanı Ezkara,
Kalmuk hanı Karagul –
Baksan, kargaşa işte bu.
On başısını yüz başı,
Solonlardan çağırıp,
Keşişler başı lama,
Gelen orduyu hiç sorma,
Bölük bölük ordu olup,
Baksa insan kaynaşıp,
Toprak uçup, toz yürüyen,
Dalgalanıp taşan ordu olup.
Cehennem azabı salmadan durur mu,
Az değil, pek bol olup,
Baltada usta erlerini,
Mızrakta çevik arslanlarını,
Gök demirden giyeneni,
Yönelip düşmana gireni,
Ecelden geri dönmeyenini,
Ölümden geri kaçmayanını,
Şaşmaz nişancısını,
Kement atan erini,
Yayda usta becerikliyi,
Can komaz sağlamını, Burut'tan önce kırarım,
Ulularını, hanlarını,
Kırk boy Çinli canlarını,
Dönüp bakmadan topladı gümbürdeyip,
Kalça'nın kahrından
Yürek çarpar güm güm atıp.
Gerçek bayrağını ele alıp,
İşi sıkı tuttu Koñurbay,
Çift davul, büyük tunç boru
Çaldırıp durdu Koñurbay,
Toplu kahrı başından
Aşıp durdu domuz herifin:
«Vay babasının körü, kötü yurt,

Kırk uruu kıtay sen eleñ,
Kılım coogo baş berbes
Kök ala sakal er mancuu
Kökcalıñar men elem.
Kelgen koldo bedel cok,
Sandap catkan adamdan
Emine bar, neler cok.
Tündö eşikke çıkpagan,
Korkok kıtay barsıñar,
Aybalta caza çabuuçu
Çorkok kıtay barsıñar.
Atım calgız ele – dep,
Armanıñ aytıp salıñar.
Çılgıy içim ört canıp,
Çıday albay turamın,
Çındagan coom Semetey
Ukkun curtum, uşunu.
Karmaşarım Külçoro,
Kagışarım Bakay kan,
Kayra kaçıp bergeniñ
Buruttan murun men kıram!
Kalbay çoguu ölgünüñ!
Kalık caynap, kol aydap,
Kagışpay kantip turamın,
Kayra tartıp kaçkandı
Kaltırbay takır talkalap,
Bu curtum, kanday deysiñer».
Dep, oşondo kürsüldöp,
Er Koñurbay kan çıktı.
Koñurbay kaarın körgöndö
Kayaşa bergen bir can cok
Tümön koldon can çıktı.
Korkogu candan tüñülüp,
Erensigen şerleri
Kanday kılsañ biz mına,
Dep, öşöntüp, Kalçaga
Koşomat kılıp cügünüp,
Köz cetpegen tümön kol

Kırk boy Çinli sen idin,
Cihan düşmanına baş vermez,
Gök ala sakallı er Mançu,
Kökcalınız ben idim.
Gelen orduda değer yok,
Sayısız yatan insandan
Neler var, neler yok.
Geceleyin kapıya çıkmayan
Korkak Çinli, varsınız,
Aybaltayı boşa çalan
Beceriksiz Çinli, varsınız.
«Atım yalnızdı» – deyip,
Derdinizi döküp söyleyin.
İçim baştan başa ateş yanıp,
Dayanamayıp duruyorum,
Bana kasteden düşmanım Semetey,
Duy yurdum, bunu.
Tutuşacağım Külçoro,
Çarpışacağım Bakay han,
Geri dönüp kaçanınızı
Burut'tan önce ben kırarım!
Hep birden, kalmadan ölün!
Halk kaynaşıp, ordu sürüp,
Çarpışmadan nasıl durayım,
Geri dönüp kaçanı
Bırakmadan tümünü ezip,
Ey yurdum, ne dersiniz».
Deyip, o zaman gümbürdeyip,
Er Koñurbay han öne çıktı.
Koñurbay'ın kahrını görünce
Karşılık veren bir can yok,
Tümen ordunun ödü koptu.
Korkağı candan ümit kesip,
Erlik taslayan arslanları,
Ne emredersen, işte biziz,
Deyip, işte böyle, Kalça'ya
Yaltaklanıp diz çöküp,
Göz yetişmez tümen ordu,

	Karşı-terşi cügürüp,	*Karmakarışık koşuşup,*
	Asman açık, cer bürköö,	*Gök açık, yer kapalı,*
	Aleñgir ayza, çoñ dürböön	*Alengir mızrak, büyük kargaşa,*
	Aç aykırık, kuu süröön,	*Aç nara, kuru gulgule,*
	Kırk kan eli kıtaydı	*Kırk hanın eli Çinliyi*
	Kılçaytpay çoguu cıydı emi,	*Dönüp baktırmadan hep topladı şimdi,*
	Kıykırıgı taş carıp,	*Haykırışı taş yarıp,*
	Kalçanı Kuday urdu emi.	*Kalça'yı Tanrı çarptı şimdi.*
	Cobotçu mıktuu şer oşol	*Düşmanı yıldıran sağlam arslan odur,*
123570	Coonun aylasın bilgen er oşol.	*Düşmanın çaresini bilen er odur.*
	Kerüügö salgan çep oşol,	*Yamaca kurulan siper odur,*
	Kerişten kayra tartpagan	*Cenkten geri dönmeyen,*
	Bul Beecinge kalganda	*İş bu Beecin'e kalınca,*
	Özü coonun aylasın bilgen er oşol.	*Düşmanın çaresini kendi bilen er odur.*
	Agala munar tuu bolup,	*Ak ala puslu tuğ olup,*
	Koñurbay cayın suraba,	*Koñurbay'ın hâlini hiç sorma,*
	Kolun küülöp, el cıyıp,	*Ordusunu coşturup, el toplayıp,*
	Balbandarın teñ cıyıp,	*Pehlivanlarını hep toplayıp,*
	Balbandın türü momunday	*Pehlivanın görünüşü şöyle:*
	Kıncılagan emedey,	*Hınçla hırlayan nesne gibi,*
123580	Kıncılaluu balbanı,	*Hınçlı, hırıltılı pehlivanı,*
	Balbandın biröö boşoso	*Pehlivanın biri boş kalsa,*
	Karmaşa ketken adamdın	*Tutuşmaya giden adamın*
	Çıga turgan daldalı.	*Sığınacağı siperi odur.*
	Tırgootu tıypıl cıyılıp,	*Tırgoot'u tümden toplanıp,*
	Koñguroo bekem kagılıp,	*Çan sıkıca çalınıp,*
	Kol esinen cañılıp,	*Ordu aklını şaşırıp,*
	Balbandarın baykasa	*Pehlivanlarına bakılsa,*
	Baarı kalça uzun boy,	*Hepsi Kalça gibi uzun boylu,*
	Ar birinin çoñdugu	*Her birinin büyüklüğü*
123590	Kar baskan toonun teñindey	*Kar basmış dağ kadar,*
	Karmalaşkan adamdı	*Tutuştuğu adamı*
	Kaltırbay takır cegidey.	*Bırakmadan tümüyle yiyecek gibi.*
	Tolkugan dayra, köldü kör,	*Dalgalanan ırmağı, gölü gör,*
	Kölçölük kıtay eldi kör,	*Göl kadar Çinli eli gör,*
	Cerge çıkkan çöptü kör,	*Yerden biten otu gör,*
	Çöpçölük kıtay köptü kör.	*Ot kadar Çinli çokluğu gör.*
	Uşunçalık kıtaydın	*Bunca Çinlinin*
	Ulugu eken Koñurbay,	*Ulusu imiş Koñurbay,*

Ulugu kabar salgan soñ,	*Ulusu haber salınca,*
Bek kıykırıp algan soñ,	*Sertçe haykırıp alınca,*
Kanı kaar baştadı,	*Hanı kahrı başlattı,*
Kalıñ eldin baarısı	*Kalabalık elin hepsi*
Ürkün-türkün çır kılıp,	*Bölük bölük kavga koparарak,*
Buzulup kete taştadı.	*Bozulup gidiverdi.*
Tolkumak boldu kalıñ kol,	*Dalgalanmaya durdu kalın ordu,*
Tozokko salar uşu col,	*Cehenneme salan bu yoldur,*
Kök temirden ayzasın	*Gök demirden mızrağını*
Köktü karap tireşip,	*Göğe doğru dikeltip,*
Aybaltası, kılıçı	*Aybaltası, kılıcı*
Cay-cayında körünüp,	*Yerli yerinde görünüp,*
Körüp turgan kalayık	*Görüp duran ahali*
Köp canınan tüñülüp,	*Çoğu canından ümit kesip,*
Aykaylagan çuu bolup,	*Haykıran velvele olup,*
Baatırları, erleri	*Bahadırları, erleri*
Kayrat kılıp taptanıp,	*Gayret edip bilenip,*
Taştuuları, kandarı	*Mücevherlileri, hanları,*
Takır kalbay attanıp.	*Tümü kalmadan atlanıp.*
Kırgındı eske salışıp,	*Kırgını akla getirip,*
Kılıçtı ala kalışıp,	*Kılıcı kapıp alıp,*
Kara caak aybalta	*Kara çeneli aybaltayı*
Bilekke karmap çalışıp,	*Bileğinde tutup çalıp,*
Burut menen bulkuşsak,	*Burut ile itişirsek,*
Buratalbay culkuşsak,	*Koparamadan çekişirsek,*
Ayla kanday bolot dep,	*Çare nasıl olur deyip,*
Candan keçip salışıp,	*Candan geçip vuruşup,*
Balbandarı, erleri,	*Pehlivanları, erleri,*
Çın kayrattuu şerleri,	*Gerçek gayretli arslanları,*
Çet-çetinde cügürüp,	*Kıyıda köşede koşuşup,*
Caman, alsız nemesi	*Kötü, güçsüz olanı*
Ortogo tüşüp oloñdop,	*Ortaya düşüp bocalayıp,*
Obu cok caman küyünüp,	*Yersiz yere fena dövünüp,*
Urugu kırk kan el eken,	*Soyu kırk hanlı el imiş,*
Topon suu tozdop kire albay,	*Tufan suyu toz edip girememiş,*
Tobunan beri bu kıtay	*Ta kökünden beri bu Çinli*
Aman kalgan eme eken.	*Sağ kalmış bir şey imiş.*
Eç kim barıp tiybeske,	*Kimse varıp ilişmediğinden,*

Özüñ körgön Beecindi	*Kendin gördüğün Beecin'i*
Esenkan eli deer eken.	*Esenkan'ın eli der imiş.*
Nur tögülüp Beecinge	*Nur dökülüp Beecin'e,*
123640 Aman kalgan cer eken.	*Sağ kalmış yer imiş.*
Eç kim surak albagan	*Kimsenin hesap sormadığı*
Uşu turgan Beecinge	*Şu duran Beecin'e*
Eç kimder çıdap barbagan.	*Hiç kimse dayanıp varamamış.*
Az gana emes, mol bolup,	*Az değil, pek bol olup,*
Ulamadan ulasak,	*Söz ulayandan ulasak,*
Bilgiçterden surasak,	*Bilenlerden sorsak,*
Bölök can baspay, cer aman, Uşu turgan kara cer	*Başka can basmadan, yer esen, Şu duran kara yer,*
Eç kim kelbey el aman,	*Kimse gelmeden el esen,*
Kıtay kıraan kıyla curt	*Çinli kıraan, nice yurt,*
123650 Köptügün körsöñ kara kurt,	*Çokluğunu görsen kara kurt,*
Kıyla tümön mol bolup,	*Nice tümen bol olup,*
Borum kılıp ayza alıp,	*Gösteriş edip mızrak alıp,*
Kınsız kılıç baylanıp,	*Kınsız kılıç kuşanıp,*
Boz atçanı çetinde,	*Boz atlısı kıyısında,*
Borumduunun baarısı	*Gösterişlilerin hepsi*
Ayzaluu coonun betinde.	*Mızraklı düşman karşısında.*
Ayzaları betinde,	*Mızrakları ön safta,*
Asıldarı çetinde,	*Asilleri kıyısında,*
Kaçırga cügün artışıp,	*Katıra yükünü yükleyip,*
123660 Kanınan buyruk kelgen soñ	*Hanından buyruk gelince,*
Balbandarın bakırıp,	*Pehlivanlarını bağırtıp,*
Kalıñ el kaptap cabılıp.	*Kalabalık el basıp üşüşüp.*
Kara cakal Tagılık	*Kara yakalı Tagılık,*
Kaptap atkan köp uluk.	*Basıp duran nice ulu.*
Karoolçusu, sakçısı,	*Gözcüsü, bekçisi,*
Katuu müşkül iş kelse	*Sert müşkül iş gelirse*
Uluguna kanına	*Ulusuna, hanına*
Coop aytıp barçusu,	*Cevap götürüp varanı,*
Ala köödön, ters kıyal,	*Ala göğüslü, ters huylu,*
123670 Añgil-deñgil ereni,	*Hantal, kaba ereni,*
Aşkere coogo kol salçu,	*Apaçık düşmana saldıranı,*
Aalamdı buzçu bereni,	*Âlemi bozan yiğidi,*
Kök temirden ton kiyip,	*Gök demirden kürk giyip,*

Kök kaçır tandap at minip,
Cerden bir tal körünböy,
Körsö köñül bölünüp,
Koñurbaydın közünö
Çenebegen köp mancuu
Çegirtke sınduu körünüp.
Ayzanın başı kagışıp,

Gök katır seçip at binip,
Yerden bir dal görünmeden,
Görse gönül bölünüp,
Koñurbay'ın gözüne
Ölçüye gelmez nice Mançu
Çekirge gibi görünüp.
Mızrağın başı tokuşup,

Adamdın başı çabışıp,
Kamıştay ayza kılkıldap,
Kara candın baarısı
Büktölö tüşüp bılkıldap,
Ürkün-türkün kol bolup,
Kara cer kaynap bütüptür.
Asker kelip turganda
Kalıñınan tütüptür.
Kıcıldap kalık kozgolup,
Kırk kan eken kıtay curt
Kılçalık biröö tük kalbay
Kelgen eken kozgolup.
Mına öşöntüp turganda
Kalıñ koldu şaştırıp,
Astındagı Algara
Oodarılıp er Kalça,
Arı-beri bastırıp,
Baatırların Koñurbay
Turgan eken çakırıp.
Kırkı kırkka bölünüp,
Kırkı tegiz kaptasa,
Kalıñ eken kara cer
Kat-katınan bölünüp,
Asmanga uçup topurak,
Asker dürböp topurap,
Müşkülü tümön el bolup,
Cer silkinip, cel bolup,
Cetigi mınça el bolup,
Asman açık, cer bürkök,
Topurak uçup, toz kaptap,
Elden bir tal körünböy,

İnsanın başı vuruşup,
Kamış gibi mızrak salınıp,
Kara canların hepsi
Büklüm büklüm kıpırdaşıp,
Bölük bölük ordu olup,
Kara yer kaynayıp bitmiş.
Asker gelip durduğunda
Kalınlığından tütmüş.
Kaynaşıp halk kımıldayıp,
Kırk han imiş Çinli yurt,
Kıl kadar biri bile kalmadan
Gelmiş imiş yerinden oynayıp.
İşte böyle dururken,
Kalabalık orduyu telaşlandırıp,
Altındaki Algara
Yalpalanıp, er Kalça
Öteye beriye at sürüp,
Bahadırlarını Koñurbay
Çağırıp durur imiş.
Kırkı kırka bölünüp,
Kırkı hep birden basarsa,
Kalın imiş kara yer,
Kat katından yarılıp,
Göğe uçup toprak,
Asker kaynaşıp toz kopararak,
Müşkülü tümen el olup,
Yer silkinip, yel olup,
Yedisi bile bunca el olup,
Gök açık, yer kapalı,
Toprak uçup, toz basıp,
Elden bir dal görünmeden,

Kaardı Kalça baştadı,	*Kahrı Kalça başlattı,*
Tümöndögön kalıñ kol,	*Tümenlenmiş kalın ordu,*
Tüp kötörö çuu turup,	*Topyekûn velvele kopup,*
Er Koñurbay baatırga,	*Er Koñurbay bahadıra,*
Keçildin kanı kapırga,	*Keşişin hanı kâfire,*
Karuusu toluk balbanga	*Gücü tam pehlivana*
Kalıñ kol kaptap turdu emi. Külazıgın büktöşüp,	*Kalın ordu basıp durdu şimdi. Kül azığını dürüşüp,*
Oşo koldun içinde	*O ordunun içinde*
Şuru otogot, marcan taş,	*Mercan otogot, sedef taş,*
Luñ-tuñ kanı aralaş	*Luñ-tuñ hanı aralarında,*
Kanının baarı burkurap,	*Hanlarının hepsi feryat edip,*
Kalıñ curtu çurkurap:	*Kalabalık yurdu çığrışıp:*
«Baatır dediñ, er dediñ,	*«Bahadır dendin, er dendin,*
Bütkül Beecin, Kakançın,	*Bütün Beecin, Kakançın,*
Bel tuuganı sen ediñ	*Bel bağladığı sen idin,*
Tiktegende burutka	*Göz diktiğimiz Burut'a*
Tim ele kaptap ötölü,	*Düpedüz basıp geçelim,*
Kandan buyruk kelgen soñ	*Handan buyruk gelince,*
Karı-caşın teñ kırıp,	*Yaşlısını gencini hep kırıp,*
Kızıkkan okşoyt kuu burut,	*Heveslenmişe benzer kurnaz Burut,*
Alkım cak menen körünüp,	*Yamaç yanından görünüp,*
Tübünö çoguu ceteli.	*Köküne hep birden erelim.*
Talap alıp kaytalı,	*Yağmalayıp dönelim,*
Takır kırıp burutka	*Tümünü kırıp Burut'a*
Akiynekti aytalı.	*Acı gerçeği bildirelim.*
Ukpaylık cakşı sözdörün,	*Duymayalım güzel sözlerini,*
Bılcırasa buruttu	*Zırvalarsa Burut'un*
Çıgara muştap közdörün,	*Gözlerini yumruklayıp çıkarıp,*
Elinin baarın kıralık,	*Elinin hepsini kıralım,*
Essizin olco kılalık,	*Şaşkınını ganimet edelim,*
Olunuşa kirelik,	*Saf saf girelim,*
Al oñbogon buruttu	*O onmaz Burut'u*
Kün batış közdöy sürölük.	*Gün batıya doğru sürelim.*
Aykay kulak tundurup,	*Nara kulak sağır edip,*
Canına capa salalık,	*Canına cefa salalım,*
Cabılıp kirip, çır baştap,	*Üşüşüp girip, kavga başlatıp,*
Karmaşkan candı kutkarbay	*Tutuşan canı kurtarmadan,*

Kaltırbay kırıp alalık.	*Bırakmadan kırıp alalım.*
Kazına buzup, dilde alıp,	*Hazine bozup, altın alıp,*
Kumurska kör, kurttu kör,	*Karıncayı gör, kurdu gör,*
Dilde cüktöp, bildi alıp,	*Altın yükleyip, mal alıp,*
Kurtçalık kıtay curttu kör.	*Kurt kadar Çinli yurdu gör.*
Kara köz kızdan miñdi alıp, Koktudan akkan seldi kör,	*Kara gözlü kızdan binini alıp, Vadiden akan seli gör,*
Denekul bolçu candı alıp,	*Köle olacak canı alıp,*
Selçelik kıtay eldi kör.	*Sel kadar Çinli eli gör.*
Olco kılıp maldı alıp,	*Ganimet edip malı alıp,*
Muruntan duşman buruttun	*Öteden beri düşman Burut'un*
Bulasın bulap alalı,	*Varını yağmalayıp alalım,*
Burulbay altı ay salışıp,	*Dönmeden altı ay vuruşup,*
Buzuktu mintip salalı».	*Bozgunu böylece salalım».*
Kaldayları munu aytıp,	*Kaldayları bunu söyleyip,*
Tügöl kalbay düñgüröp,	*Tümü kalmadan gürleyip,*
Tüp kötörö küñgüröp,	*Topyekûn uğuldayıp,*
Kerney-surnay tarttırıp,	*Boru-zurna çaldırıp,*
Kerikke koşun arttırıp,	*Gergedana yük vurdurup,*
Ay kasaba tuu bolup,	*Ay alemli tuğ olup,*
Aykaylagan çuu bolup,	*Haykıran velvele olup,*
Talaanın baarı el bolup,	*Ovanın hepsi insan olup,*
Bılkıldap kıtay kaptasa	*Kıpır kıpır Çinli basarsa,*
Ölüm ortok sel bolup.	*Ölüm ortak sel olup.*
Kamçı tiyse kaykaybas,	*Kamçı değse eğilmez,*
Kayrattuusu bölünüp,	*Gayretlisi ayrılıp,*
Ayza tiyse bılk etpes,	*Mızrak değse kıpırdamaz,*
Koñurbay kaar baştadı,	*Koñurbay kahrı başlattı,*
Curt kötörgön kara cer	*Yurdu taşıyan kara yer*
Silkinip kete taştadı.	*Silkinip gidiverdi.*
Asman cargan duu bolup,	*Göğü yaran uğultu olup,*
Aykayı artık çuu bolup,	*Narası fazla velvele olup,*
Seldey kaptap sögülüp,	*Sel gibi basıp sökülüp,*
Miñi-miñge bölünüp,	*Bini bine bölünüp,*
Kaldaylap uraan bakırıp,	*Kalday'lanıp nara atıp,*
Kan uraanın çakırıp,	*Hanın savaş narasını çağırıp,*
Altın tañday dobulbas	*Altın damaklı davulbazı*
Düpüldötüp urdurup,	*Güm güm vurdurup,*

	Kaynagan kıtay kalk eken,	*Kaynayan Çinli halkı imiş,*
	Kanın içmek saltı eken.	*Kan içmek töresi imiş.*
	Körsö köñül bölünüp,	*Görse gönül bölünüp,*
	Kötörgöndö ayzası	*Kaldırdığında mızrağı,*
123790	Obologon asmandın	*Yükselen göğün*
	Tiröösündöy körünüp.	*Direği gibi görünüp.*
	Asker cıyıp, kol aydap,	*Asker toplayıp, ordu sürüp,*
	Keesi korkup, keesi ürküp,	*Kimi korkup, kimi ürküp,*
	Oşo koldun baarısın	*O ordunun hepsini*
	Birindetpey çoguu aydap,	*Birer birer ayırmadan hep sürüp,*
	Tügötöt belem Kalça – dep,	*Tüketir mi ki Kalça – deyip,*
	Kara-Döbö taş maydan,	*Kara-Döbö taş meydan,*
	Öndürü kenen keñ saydan,	*Yamacı geniş, enli vadiden,*
	Çoñ ayza koldo arbayıp,	*Koca mızrak elde dikilip,*
123800	Öñgöçö baatır Koñurbay,	*Hepsinden öte bahadır Koñurbay,*
	Çoñ çokmor koldo dardayıp,	*Koca çomak elde kabarıp,*
	Cer aylanıp toz bolup,	*Yer dönüp toz olup,*
	Azırkı bolçu çatakta	*Şimdi olacak çatışmada*
	Cetimiş Beecin kozgolup.	*Yetmiş Beecin yerinden oynayıp.*
	Ayzalaşçu çoñ maydan	*Mızraklaşılacak büyük meydan,*
	Kuday betin körgözbö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
	Kutba cagı köp koldun	*Kuzey yanı çok ordunun*
	Çımaçındın betinde,	*Çımaçın'ın tarafında,*
	Kün batışı köp koldun	*Gün batısı çok ordunun,*
123810	Beecindin Dıñşa deer ele, Kırk törödön balbanı,	*Beecin'in Dıñşa'sı derlerdi, Kırk töreden pehlivanı,*
	Dıñşanın orto çeninde.	*Dıñşa'nın orta yerinde.*
	Bir bölögü köp koldun	*Bir bölüğü çok ordunun*
	Dıñşa-Talaa betinde.	*Dıñşa-Talaa tarafında.*
	Köbü calgan, köbü çın,	*Çoğu yalan, çoğu gerçek,*
	Körüp kelgen kişi cok,	*Görüp gelen kişi yok,*
	Carmı tögün, carmı çın,	*Yarısı uydurma, yarısı gerçek,*
	Kan Koñurbay aldına,	*Han Koñurbay önüne,*
	Canınan kelgen biröö cok. Atka oyunçu, cöö külük,	*Yanından gelen biri yok. Atta cambaz, yaya yürük,*
	Comok kıldım ermekke,	*Masal ettim eğlenceye,*
123820	Cogolup ketken erlerdin,	*Yitip gitmiş erlerin,*
	Atka minbey cöö cürgön,	*Ata binmeden yaya yürüyen,*

Zayıpuruş şerlerdin,
Corugun aytıp bermekke.
Aşıp-şaşıp barganı
Kulak ugup, köz körgön,
Altın türdüü çatırga
Kaynagan kıtay kalkına,
Er Koñurbay baatırga
Uluk eken Koñurbay,
Uşunçalık kol cıynap,
Kuturgan okşoyt doñuz ay. Aylanayın,
Koñ törö!
Arı uç menen beri uçka
Köz tunarıp, köz cetpey,
Miñgenderi bir bölök,
Cer tümöndöp kol bolup,
Kılday okşoş at miñgen,
Kaldayları, balbanı,
Kalbay kelip kalganı.
Aleñgir caa, sır cebe,
Asmandatıp aştadı,
Tümöndögön san koldu

Cenkçi arslanların
Yaptıklarını söyleyip vermek için.
Koşup telaşla vardı,
Kulak duymuş, göz görmüş,
Altın işli çadıra,
Kaynayan Çinli halkına,
Er Koñurbay bahadıra,
Ulu imiş Koñurbay,
Bunca ordu toplayıp,
Kudurmuşa benzer domuz herif.
Kurbanın olayım, Koñ töre!
Öte uçtan beri uca
Göz kararıp, göz yetmeden,
Bindikleri bambaşka,
Yer tümen tümen ordu olup,
Kıl gibi tıpkısı at binmiş,
Kaldayları, pehlivanı,
Kalmadan gelip durdular.
Alengir yay, sırlı ok,
Göğe doğru kurdu,
Tümenlenmiş sayısız orduyu

Tügöngön Kalça baştadı.
Türu suuk kıtay, köp mancuu
Buzulup kete taştadı.
Koñurbay sürü uşunday,
Algara oozun burdu ele,
Astında munar talaaga
Oşol cerde bagıp turdu ele.
Al añgıça bolgon cok,
Karmaştan ölböy kalganı,
Altı miñ kıtay, san kalday,
Alardan ölböy kalganı,
Çakçelekey çañ bolup,
Kuday betin körsötpö,
Kızıl coşo kan bolup,
Kazınalık çoñ mergen,
Artık külük, arı ıktuu
Kabarın aytıp barganı:

Tükenesice Kalça başlattı.
Görünüşü soğuk Çinli, nice Mançu,
Bozulup gidiverdi.
Koñurbay'ın heybeti böyledir,
Algara'nın başını çevirmişti,
Önündeki puslu ovaya,
O yerde bakıp durmuştu.
Derken çok geçmedi,
Çarpışmadan ölmeden kalanı,
Altı bin Çinli, sayısız kalday,
Onlardan ölmeden kalanı,
Karman çorman toz olup,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Kızıl aşı boyası kan olup,
Hazine bekçisi büyük nişancı,
Fazlasıyla yürük, hem becerikli,
Haberini söyleyip vardı:

«Kuday betin körgözbö,
Aalamdı bilgen çoñ törö
Ok ötpögön ton kiygen,
Mendeden türü bir başka,
Kakançıluu Beecindi
Kalayman salçu köykaşka,
Duuga kirdi Koñ törö,

«Tanrı yüzünü göstermesin,
Âlemi bilen koca töre,
Ok işlemez kürk giymiş,
Mende'den görünüşü bambaşka,
Kakançın'lı Beecin'e
Kıyamet salacak seçkin yiğit,
Uğultuya girdi, Koñ töre,

Aykayı arbın, çoñ müşkül
Çuuga kirdi Koñ törö.
Kazılgan kalıñ or çıktı,
Kaynatıluu şor çıktı.
Kankordun uulu Semetey
Törт adam baştap zor çıktı. Kayra ketsek kanetet,
Kaldayga karan baştadı,
Kırk töröñ menen san koluñ
Kan Koñurbay baş bolup,
Kaltırbay kırıp taştadı.
Miñgenderin karasañ,
Kara bayır kazanat.
Baarı bedöö, köykaşka
Aybandan türü bir başka.
Beker kuyruk, cal emes,
Beecindiktin malı emes,
Semizinen caragan.
Karan kalgan doñuzdar
Oktos berse cön ele
Uçup ketçü nemedey
Asmandı tegiz karagan.
Aybandan türü bir başka,
Baarı tulpar köykaşka.
Kerişke minse kebelbes,
Kabırgaluu kazanat,
Kalbır öpkö, cez bilek,
Buura kökül, kapkan bel,
Ketmen tuyak, keñ sooru,
Kerişke çıdaar ükü ayak,
Tulpardan kütüp at mingen,

Narası bol, büyük müşkül,
Velveleye girdi, Koñ töre.
Kazılmış derin hendek çıktı,
Kaynayıp duran bela çıktı.
Hunharın oğlu Semetey,
Dört adamla başı çekip zorlu çıktı. Geri dönsek nice olur,
Kalday'a kara gün başladı,
Kırk töreñ ile sayısız ordunu,
Han Koñurbay baş olup,
Bırakmadan kırıp geçirdi.
Bindiklerine bakarsan,
Kara bayır kazanat.
Hepsi bedevi, akıtmalı,
Hayvandan görünüşü bambaşka.
Boşuna kuyruk, yele değil,
Beecinlinin malı değil,
Semizinden yaraşmış.
Kahrolası domuzlar,
Şaha kalksa düpedüz
Uçup gidecek bir şey gibi,
Göğe hep birden bakmış.
Hayvandan görünüşü bambaşka,
Hepsi tulpar, akıtmalı.
Cenge binse sarsılmaz,
Kaburgalı kazanat,
Kalbur ciğerli, tunç bilek,
Buğra kâkül, kapan bel,
Ketmen toynak, geniş sağrı,
Cenge dayanır püsküllü ayak,
Tulpardan seçip at binmiş,

Şaşıp kaçıp cönöldük,
Kıygaçtantıp örttöngür,
Kıl kuyrugun şart tüygön.
Baatırlardan baarıbız
Çuu ukkanda sögülöt,
Çurkaganda kara cer
Kat-katınan bölünöt.
Belesten çıktı tört adam,
Tört kıraanga aldırdık.
Belgilüü eri Semetey –
Zordugu toonun teñindey,
Kayrattuusu Bakay er –
Kulagan borçuk señirdey.

Şaşırıp kaçıp yollandık,
Çaprazlama sürüp, o yanasıca,
Kıl kuyruğunu sıkıca düğümlemiş.
Bahadırlardan hepimiz
Velvele duysa söküp gelir,
Koştuğunda kara yer
Kat katından bölünür.
Bel yamaçtan çıktı dört adam,
Dört kıraana yenik düştük.
Belli eri Semetey –
İriliği dağ kadar,
Gayretlisi Bakay er –
Devrilmiş sarp kaya sırtı gibi.

Almambet uulu Külçoro,
Çubaktın uulu Kançoro,
Ayanıp kalçu uul emes,
Önögün berçü kul emes,
Tayanganı temirdey
Kakandan kança kol kelip,
Er Semetey cetimden
Ertelep öldü dedirbey.
Ölüp kalçu sebebi
Balbandıgı başkaça,
Baatırdıgı bir kança,
Tolkugan tümön el kelse,
Almambet uulu Külçoro
Toktoboy ayza sunguday,
Adam emes, al çoçko,
Toonu talkan kılgıday.
Kapçaldı teşip ötköndöy,
Karmaşsa baştı keskidey,
Uzun boyluu, keñ dalı,
Arı, balban, arı şer
Adamdan çıkpayt mınday er.
Altımış kıtay, san kalday,
Artık balban kırk törö
Aykırıp ayza salganda
Cetik eken Külçoro,

Almambet oğlu Külçoro,
Çubak'ın oğlu Kançoro,
Canını sakınacak oğul değil,
Pes edecek kul değil,
Dayandığı demir gibi,
Kakan'dan nice ordu gelip,
Er Semetey öksüzken,
Erken öldü dedirtmeden.
Ölmeyişinin sebebi:
Pehlivanlığı bambaşka,
Bahadırlığı bir haylı,
Dalgalanan tümen el gelse,
Almambet oğlu Külçoro
Durmadan mızrak uzatacak gibi,
İnsan değil, o domuz,
Dağı talkan edecek gibi.
Kayalık geçidi delip geçecek gibi,
Tutuşursa başı kesecek gibi,
Uzun boylu, geniş kürekli,
Hem pehlivan, hem arslan,
İnsandan çıkmaz böyle er.
Altmış Çinli, sayısız kalday,
Üstün pehlivan kırk töre,
Kükreyip mızrak saldığında,
Yetkin imiş Külçoro,

Cetip ceke kol salıp,	*Yetişip tek başına saldırıp,*
Balbanıbız, kanıbız,	*Pehlivanımız, hanımız,*
Kıpkızıl kanga bölöndük.	*Kıpkızıl kana belendik.*
Kagıştı katuu saldırdık,	*Sert çarpışmaya tutulduk,*
San kaldaydın baarısı	*Sayısız kaldayın hepsinden*
Olco kılıp attı aldı,	*Ganimet edip atı aldı,*
123940 Oyron kılıp baştı aldı,	*Harap edip başı aldı,*
Kızıktı kıyla baştadı.	*Nice kızgın işi başlattı.*
Kıykırıp ayza sunganda	*Haykırıp mızrak uzattığında,*
Tegiz kirip kol kaptap,	*Hep birden girip ordu basıp,*
Alamandap çuu tartıp,	*Akın edip velvele koparark,*
Aykırıp ayza urganda	*Kükreyip mızrak vurduğunda,*
Kırgındı kızık baştadı,	*Kırgını kızıştırıp başlattı,*
Kılça körböy döölördü	*Devleri kıl kadar görmeden*
Kırgın kılıp taştadı.	*Kırıp geçirdi.*
Ölgön kandan kalganı,	*Ölen handan kalanı,*
123950 Kırıldı kıyla balbanı.	*Kırıldı nice pehlivanı.*
Aybatına çıdabay,	*Heybetine dayanamayıp,*
Aşıp-şaşıp bereni	*Telaşla koşup yiğitleri,*
Çay algan toonu cölöndük,	*Çay yaran dağa yaslandık,*
Dalay balban, dalay döö	*Nice pehlivan, nice dev,*
Kıpkızıl kanga bölöndük.	*Kıpkızıl kana belendik.*
Manastın uulu Semetey	*Manas'ın oğlu Semetey*
Şay koldogon şer eken	*Şay'ın koruduğu arslan imiş,*
Törösünön Çorosu	*Töresinden Çorosu*
Ötkörö baatır neme eken.	*Fazlasıyla bahadır biri imiş.*
123960 Aybatı küçtüü, kaarı küç,	*Heybeti güçlü, kahrı güç,*
Kançabızdı kırıp tüz,	*Nicemizi kırıp dümdüz,*
Kaardı katuu baştadı.	*Kahrı sert başlattı.*
Koçkunun baarın koroytup	*Koçaklarının hepsini yere serip,*
Balbandardı soroytup,	*Pehlivanları dimdik devirip,*
Baarın kırıp taştadı.	*Hepsini kırıp bıraktı.*
Aylası tegiz ıktuu eken,	*Çaresi her işte yerinde imiş,*
Caralgan adam uulunan	*Yaratılmış âdemoğlundan*
Artık tuugan mıktuu eken.	*Üstün doğmuş sağlam imiş.*
Cürümünön can çıktı,	*Yürüyüşünden can çıktı,*
123970 Sayışınan kan çıktı.	*Saplayışından kan çıktı.*

Beecinge beypay salar – dep, Ay-
aalamdı buy kılçu
Betteşken candı alar – dep,
Ayabagan mıktuu eken.
Men şorduudan can çıktı.
Kınsız kılıç baylangan,
Kaarı betine aylangan,
Komokoyluu sın nayza
Koroytup öödö aştagan
Koygulaşkan duşmanga
Korkup koltuk açpagan.
Koluna tiyse kalgandı
Koendoy cerge cançtagan.

Beecin'e kargaşa salar – deyip, Ay-âlemi
perişan eden,
Karşısına çıkan canı alır – deyip,
Amansız sağlam imiş.
Ben zavallının canı çıktı.
Kınsız kılıç kuşanmış,
Kahrı yüzüne vurmuş,
Temrenli sırlı mızrağı
Dimdik yukarı saplamış,
Vuruşulan düşmana
Korkup koltuk açmamış.
Eline düşerse kalanı
Tavşan gibi yere çalmış.

Artık Bakay al dagı
Bet alışkan mendenin
Berenim, Kalça, kebimdi uk,
Çıga turgan daldalı,
Kızıtalak çunaktın
Kıyın zaarın bek körüp,
Kıstalak candan tüñüldüm,
Sınçının tilin alar – dep,
Kıybatım Kalça, çoñ törö,
Kılımdı bilgen çoñ töröm,
Körgönüm aytıp berüügö,
Kökcalım, saga cügürdüm.
Canında caştoo balası
Ebegey mıktuu er eken,
Almambet uulu deer eken.
Atası kıraan baldarga
Alışıp ayla kelgisiz,
Çapçışıp çama cetkisiz,
Çalışkan aman ketkisiz.
Eñkeyişte er saydı,
Ayzakerden ıktuudan,
Aylasız kıyın mıktuudan
Altoonu katar bir saydı.
Kulak ugup, köz körgön,
Bul öñdüünü kim körgön.

Üstün Bakay, o dahi,
Karşısına çıkan Mende'nin
Yiğidim Kalça, sözümü dinle,
Çıkıp gelecek siperi odur,
Kahrolası o kulağı kesiğin
Yaman zehrini pek görüp,
Kahrolası, candan ümit kestim,
Sınçının sözünü dinler – deyip,
Kıymetlim Kalça, koca töre,
Âlemi bilen koca törem,
Gördüğümü söyleyip vermek için,
Kökcalım, sana koştum.
Yanında gencecik çocuğu,
Alabildiğine sağlam er imiş,
Almambet oğlu der imişler.
Babası kıraan çocuklarla
Boğuşmaya çare bulunmaz,
Çarpışmaya güç yetmez,
Çelmeleşen sağ gidemez.
İnişte er sapladı,
Mızrakçıların ustasından,
Rakipsiz çetin sağlamından
Altısını sıraya bir saplayışta sapladı.
Kulak duymuş, göz görmüş,
Böylesini kim görmüş.

	Uşak bolot ukkan söz,	*Duyulan söz dedikodu olur,*
	Taamaylap kördü kayran köz.	*Apaçık gördü şu garip göz.*
124010	Ayzakerden ıktuu eken,	*Mızrakçıdan usta imiş,*
	Beecindiktin tukumu,	*Beecinlinin soyundan,*
	Berenim Almam öz uulu,	*Yiğidim Alma'mın öz oğlu,*
	Suurday supsur at miñgen,	*Suur gibi kupkurşuni at binmiş,*
	Sap kuyrugun çart tüygön.	*Kuyruğunu sıkıca düğümlemiş.*
	Keñiri köödön, cayık töş,	*Enli gövde, yayvan göğüs,*
	Caynagan kızıl çok eken,	*Işıldayan kızıl kor imiş,*
	Kızıl munar ot eken.	*Kızıl puslu ateş imiş.*
	Mendeden bölök şok eken,	*Mende'den başka bir yaman imiş,*
	Mende uuluna karasañ	*Mende oğluna bakarsan,*
124020	Mınday balban cok eken.	*Böyle pehlivan yok imiş.*
	Çınmaçındı, Kakandı	*Çınmaçın'ı, Kakan'ı*
	Çetteyt ko dep turamın.	*Kıyısından kemirir diye duruyorum.*
	Kaarlansa Semetey	*Kahırlanırsa Semetey,*
	Kakançındı Beecindi	*Kakançın'ı, Beecin'i*
	Örttöyt ko dep turamın.	*Ateşe verir diye duruyorum.*
	Kabılan Manas ölgöndö	*Kaplan Manas öldüğünde,*
	Atañdın körü, Koñ törö,	*Vay babasının körü, Koñ töre,*
	Kapıya kalgan ekenbiz!	*Gafil kalmışız!*
	Buzuk kılıp burutka	*Bozgun edip Burut'a*
124030	Barbay kalgan ekenbiz,	*Varmamış kalmışız,*
	Baldarına bir kırgın	*Çocuklarına bir kırgın*
	Salbay kalgan ekenbiz	*Salmamış kalmışız,*
	Kapıyada kalıppız,	*Gafil avlanmışız,*
	Alardan tukum bolboyt – dep,	*Onlardan soy türemez – deyip,*
	Tomuktay cerde toosu cok,	*Aşık kemiği kadar yerde dağı yok,*
	Oşonu oylop alıppız,	*Bunu düşünüp durmuşuz,*
	Degenine könölü,	*Dediğine uyalım,*
	Atası Manas ayköldün,	*Babası cömert Manas'ın,*
	Almambet, Çubak, Sırgaktın	*Almambet, Çubak, Sırgak'ın*
124040	Ayttırbay kunun bereli.	*Söyletmeden kununu verelim.*
	Uruştu çoguu cıyalı,	*Savaşı hep birlikte kaldıralım,*
	Cañcaldaşpay, çırdaşpay,	*Kavgalaşmadan, çekişmeden,*
	Capanı mintip tıyalı.	*Cefayı böylece dindirelim.*
	Körgözörmün Koñ töröm,	*Gösteririm, Koñ törem,*
	Dıñşadan berki talaanı.	*Dıñşa'dan beriki ovayı.*

Körgözörmün közüñö
Kankordon tuugan balanı.
Sırttan da eken, şer da eken,
Kalmaktardan Oroñgu,
Murunku ötkön şerlerden,
Alışkan Manas erlerden,
Almambet, Çubak egizden,
Sırgak, Serek teñizden
Azırkı törtöö er eken.
A sözümö könbösöñ,
Manastın kunun berbeseñ,
Maralıñ kuup uy kılat,
Buyurbasın kalp aytsam,
Bu Beecindi buy kılat.
Kök maral kuup, uy kılat,

Közdögön cerin buy kılat.
Kaardı katuu bir salat,
Karmaş kılsa Beecindin
Kandıgın tartıp bir alat.
Balban da eken, şer da eken,
Telegeyi teñ da eken.
Için karap oltursam,
Cer cüzünön keñ da eken.
Atası kankor Manastan
Arta tuugan er eken.
Aytkanım uşul bilip al,
Böödö curtuñ kırdırbay,
Kan Koñurbay, tilimdi al.
Kabarıñda bar bele,
Can-Cürböstün çölündö
Almambet tapkan cañı cer –
Altın kazgan keninde,
Arıslan Manas kökcaldın
Alışın kördüm Cööceldet,
Altı künü suu içpey,
Astındagı Aymanboz,
Uzun kulak şalpıldap,
Uruşka Manas kirgende

Gösteririm gözüne
Hunhardan doğma çocuğu.
Yavuz da imiş, arslan da imiş,
Kalmuklardan Oroñgu,
Önceden geçmiş arslanlardan,
Manas'la boğuşmuş erlerden,
Almambet, Çubak ikizden,
Sırgak, Serek deniz gibilerden,
Şimdiki dördü de er imiş.
Ama sözüme uymazsan,
Manas'ın kununu vermezsen,
Maralını kovalayıp inek eder,
Yalan dersem nasip olmasın,
Bu Beecin'i perişan eder.
Gök maralı kovup, inek eder,

Göz koyduğu yeri perişan eder.
Kahrı sert bir salar,
Çarpışırsa Beecin'in
Hanlığını çekip alıverir.
Pehlivan da imiş, arslan da imiş,
Her yanı denk, kusursuz da imiş.
İçini yoklayıp otursam,
Yeryüzünden geniş de imiş.
Babası hunhar Manas'tan
Üstün doğmuş er imiş.
Dediğim budur, bilesin,
Boş yere yurdunu kırdırmadan,
Han Koñurbay, sözümü dinle.
Haberin var mıydı,
Can-Cürbös'ün çölünde
Almambet'in bulduğu yeni yer –
Altın kazılan madeninde,
Arslan Manas kökcalın
Boğuşmasını gördüm, Cööceldet,
Altı gün su içmeden,
Altındaki Aymanboz,
Uzun kulağı sarkıp sallanıp,
Savaşa Manas girdiğinde,

Ay talaada Boz atı
Cürböy kaldı dalpıldap,
Kıtaylardan Boroonçu,
Bolumduudan Bozkertik,
Buygat cerden Muzkindik,
Çoñ Ulama kalmak bar,
Çoñ Coloydoy balban bar.
Çoñ Koñurbay sen bolup,
Çogulup ayza sayganda,
Arıslanday közü kirtiyip,
Al Manastın etine
Altı miñ ayza bir tiyip,
Oşoñdo ayza sayganda,
Eñkeyip Manas kılt etpey,

Issız ovada Boz atı
Yürümez oldu çırpınıp,
Çinlilerden Boroonçu,
Gösterişliden Bozkertik,
Kuytu yerden Muzkindik,
Koca Ulama Kalmuk var,
Koca Coloy gibi pehlivan var.
Koca Koñurbay sen olup,
Toplanıp mızrak sapladığında,
Arslan gibi gözü süzülüp,
O Manas'ın etine
Altı bin mızrak bir değip,
O zaman mızrak saplandığında,
Eğilip Manas kılt bile etmeden,

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Demir Ağın Ortasında Yalnız Aslan

Kun öğüdünü veren, Külçoro'nun mızrağından sağ kurtulmuş cellat Cööceldet'tir; kız ve zehirli boza armağanlarıyla hileyle boğazlamayı önerir. Koñurbay onu korkaklıkla aşağılayıp "Manas'ını boğazlayan Bahadır Kalça benim!" diye kükrer ve orduyu yine de yürütür. Tepeden ucu bucağı görünmeyen seli seyreden Bakay, Ümötöy'den Koşoy'a, beş handan Töştük'e uzanan müttefik listesi sayarak Talas'a çekilmeyi önerir; fakat Semetey "Kaçıp dolaşıp öleceğime, vuruşarak öleyim" diyerek reddeder, Bakay'ı yılkıyla Talas yoluna gönderir. Meydana tek gözü kova gibi Matı dev çıkar; Koñurbay ona Alööke'nin Manas önünde nasıl kaçtığını, yakalanıp azgın itlere yem edildiğini anlatarak intikam ateşini körükler, Çet-Beecin hanlığını vaat eder.

Külçoro, Almambet'ten miras Sırbaran tüfeğiyle devin tek gözünü tabak gibi nişanlayıp kör eder; Semetey Sır mızrağıyla Matı'yı devirir, Külçoro Manas'ın Zulpukor'uyla başını alır ve boz katırını yakalar. Semetey'in heybetinden yılan Koñurbay Algara'yla kara kayaya tırmanıp kaçar; Semetey Akkelte'yle Kıtay saflarını biçer. On bir gün süren kırgında Madı ve Şıyka han dâhil nice ulu düşer; fakat tükenmez Kıtay eli öncekinden beş beter kaynayıp gelir. Koñurbay, Külçoro'yu diri yakalayana Uluñçu-Dıñşa hanlığını vaat ederek kement ve ipek ağ ustalarını salar; kırk iki kat kuşatmanın ortasında yalnız kalan genç aslan, "ölmeye gelmişim meğer" diyerek Coykuma'yı sıyırıp direnir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kun öğütçüsü cellat Cööceldet'tir; zehirli boza hilesini önerir, Koñurbay onu korkaklıkla aşağılayıp seferi sürdürür (seg120).
- Bakay, Ümötöy'den Koşoy'a ve beş hanlara uzanan müttefik listesiyle Talas'a çekilmeyi önerir; Semetey kaçmayı reddeder (seg120-121).
- Bakay yılkıyı Talas'a sürerken, yiğitler ölürse ak hançerle canına kıyacağına ant içer (seg121).
- Tek gözlü Matı dev meydana çıkar; Koñurbay, Alööke'nin Manas'a yem oluşunu anlatıp ona Çet-Beecin hanlığını vaat eder (seg121-122).
- Külçoro Sırbaran'la devin tek gözünü kör eder; Semetey mızraklar, Zulpukor devin başını alır; Koñurbay kara kayaya kaçar (seg122).
- On bir günlük kırgının ardından Koñurbay, Uluñçu-Dıñşa hanlığı vaadiyle Külçoro'yu kırk iki kat kuşatmaya aldırır; genç yiğit tek başına Coykuma ile direnir (seg123).

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Çoñdugu toodoy zor Manas	*Büyüklüğü dağ kadar ulu Manas,*
Kıymıl etip kankordun	*O hunhar bir kımıldasa*
Eerden artı bılk etpey,	*Eyerden ardı kıpırdamaz,*
Barbaytıp baylap alarda,	*Kollarını gerip bağlayacakken,*
Manaska balaa salarda,	*Manas'a bela salacakken,*
Segiz künü serpişip,	*Sekiz gün boyu çarpışıp,*
On bir kün tınbay turuşup,	*On bir gün durmadan direnip,*
Kazañ cetip baldardan	*Ecelin yetip oğullardan*
On üç künü bolguça	*On üç gün oluncaya dek*
Ayzalaşıp uruştuk.	*Kargılaşıp vuruştuk.*
Altı miñ kıtay, kırk kalday Çalgınga barsa çarçabas,	*Altı bin Hıtay, kırk kalday, Keşfe çıksa yorulmaz,*
Aralaş döönün baarı bar,	*Karışık devlerin hepsi var,*
Al Ezkara dagı bar.	*O Ezkara dahi var.*
Kayrattuu Manas kankordun	*Gayretli hunhar Manas'ın*
Çıkanaktap kalbagan,	*Dirseğine yaslanıp kalmayan,*
Meenet baskan zor kanga	*Mihnet basmış ulu hana,*
Bedeldüü dümök Manastı	*Heybetli bela Manas'ı*
Bettep baylap ala albay,	*Karşılayıp bağlayamayınca,*
Ayza imerip burganda,	*Kargı çevirip burduğunda,*
Alp, döölördün baarısı	*Alpların, devlerin hepsi*
Alışa albay turganda,	*Tutuşamayıp durduğunda,*
Kulagı temir Kutan alp,	*Kulağı demir Kutan alp*
Kurçap arkan urganda,	*Çevirip kement attığında,*
Mañdayı temir çoñ Mañkuç	*Alnı demir koca Mankuç*
Baylayın dep turganda	*Bağlayayım deyip durduğunda,*
Altımıştın artıgı,	*Altmışın en üstünü,*
Kırk çoronun kıyını,	*Kırk çoranın yamanı,*
Baarısının baaluusu,	*Hepsinin en değerlisi,*
Kırk kıraandın çolponu,	*Kırk yiğidin çolpanı,*
Uy kuymulçak Sarala	*Sığır sağrılı Sarala'yla*
Uruşka kirip Almambet,	*Savaşa girip Almambet,*
Altın ooz, cez kanca	*Altın ağızlı tunç çubuğu*
Arkı-terki çoygulap,	*Öne arkaya savurup,*
Koñur, almak boldu özüñdü,	*Konur, seni tutmak üzereydi,*
Cetip baştı keserde,	*Yetişip başı keserken,*

Ayza menen koygulap,
Kıraan Almañ kayran şer,
Kırgın saldı bu cerde,
Ölüp kalbas can bolduñ,
Eki tügöy kabırgañ
Kıyrata sayıp Almambet,
Köökör üylöp sen Kalça,

Kargı ile vurup dövüp,
Kıraan Alma'n, o aziz şir,
Kırgın saldı bu yerde,
Ölmeyecek can imişsin,
Bir çift eş kaburganı
Kırarak sançtı Almambet,
Köökör üfleyip sen Kalça,

Altı ayda arañ mal bolduñ.
Oşol Almañdan tuugan bala bar,
Bu sözüñdö çala bar,
Kaarlanıp kagışsañ,
Kişi körbös dümöktü
Kalça, körüp alıp cürbögün,
Ölüp kalıp cürbögün.
Kagışka kirse kamsıkbas,
Atka ceñil, tayga çak,
Uykusu cok, colgo sak,
Çırm etip uyku albagan,
Aalamga cetken çaması,
Kankor Manas er menen
Özü aga-ininin balası
Kara bolot kırgagı,
Kan Manastın Sırgagı,
Cer caynagan soguşta,
Cebeden murun cetkende,
Ketken cerde ölçölöp,
Meni sayıp ötköndö,
Menden aşıp er Sırgak
Seni da attan tüşürüp,
Katar sayıp ketkende,
Almambet kaarın salganda,
Kökalaga kamçı urup,
Akbaltaydın Çubagı
Kınınan kılıç alganda,
Celikken erler ceterde,
Iykoo-şıykoo balbanın
Kötörüp atka salganda
Öçkön ottu tamızıp,

Altı ayda ancak sağaldın.
O Alma'ndan doğma bir oğul var,
Bu sözünde eksik var,
Öfkelenip çarpışırsan,
Kimsenin görmediği belayı,
Kalça, görüp durma sakın,
Ölüp kalıp gitme sakın.
Cenge girse tasalanmaz,
Ata hafif, taya denk,
Uykusu yok, yolda sak,
Kestirip uyku almayan,
Âleme yeten kudreti,
Hunhar Manas er ile
Kendisi kardeş çocuğu,
Kara çeliğin keskin ağzı,
Han Manas'ın Sırgak'ı,
Yer kaynayan savaşta,
Okdan önce yetişen,
Gittiği yerde ölçüp biçen,
Beni sançıp geçtiğinde,
Benden aşıp er Sırgak
Seni de attan düşürüp,
Sıra ile sançıp geçtiğinde,
Almambet kahrını saldığında,
Kökala'ya kamçı vurup,
Akbaltay'ın Çubak'ı
Kınından kılıç aldığında,
Coşmuş erler yetişirken,
İnim inim inleyen pehlivanı
Kaldırıp ata bindirdiğinde,
Sönmüş ateşi tutuşturup,

Ölgön candı kutkarıp,
Oşondo ayza cegenim,
Kalayman soguş kagışta
Bu Sırgaktay eren er

Ölmüş canı kurtarıp,
İşte o zaman kargı yedim,
Kızılca kıyamet savaşta
Bu Sırgak gibi yiğit er

Tuulbayt ko degenmin.
Almambet uulu Külçoro
Telegeyi teñ eken,
Sırgakka katar şer eken,
Cek kara taş oyunan,
Cerge-Taldın boyunan,
Bılkıldak sazdın betinen
Kara-Suunun çetinen,
Cetöönü cetip bir saydı,
Cetöönün biröö men elem,
Cetkende caman kol saldı.
Ayzasın körüp küyündüm,
Erdigin körüp balanın
Esil candan tüñüldüm.
Aytkanım uşul bilip al,
Arıslanım, Kalçam, tilimdi al. «Baskın azır oozuñdu,
Körsö köñül bölünöt,
Karmaşsañ kanıñ tögülöt.
Cetiminen cetilgen,
Cergege eptep koşulgan,
Ereşen tartıp, er bolup,
Er uulu menen teñ bolgon,
Kumsarıp bulut bölünböyt,
Kun albas türü körünböyt.
Akılman artık kan eleñ,
Alöökönün Koñurbay
Çınmaçınga Beecinge
Çın ornotkon tam eleñ,
Erdigin ayttım bilip al,
Esilim, Kalçam, tilimdi al!
Alaköödön baldardın
Akılın aldap tabalı,
Bulardın amaldap orun kazalı.

Doğmaz sanırdım ben.
Almambet oğlu Külçoro
Her yanıyla tam denkmiş,
Sırgak'a denk bir şirmiş,
Kapkara taşın oyuğundan,
Cerge-Tal'ın boyundan,
Oynak sazlığın yüzünden,
Kara-Suu'nun kıyısından,
Yedisini yetişip bir sançtı,
Yedinin biri ben idim,
Yetişince yaman el saldı.
Kargısını görüp yandım,
Yiğitliğini görüp o çocuğun
Aziz candan umut kestim.
Dediğim budur, bilesin,
Arslanım Kalçam, sözümü tut. «Kapat hemen ağzını,
Görse gönül bölünür,
Tutuşursan kanın dökülür.
Yetimlikten yetişen,
Yurda güç bela katılan,
Erginleşip er olan,
Er oğluyla denk olan,
Kararıp bulut bölünmez,
Kun almaz hali görünmez.
Akıl dolu üstün han idin,
Alööke'nin Konurbay'ı,
Çin-Maçin'e, Beycin'e
Sağlam kurulmuş dam idin,
Yiğitliğini söyledim, bilesin,
Azizim Kalçam, sözümü tut!
Gafil avlayıp çocukların
Aklını hileyle çelelim,
Bunlara düzenle çukur kazalım.

Atası Manas kankordu
Degenine könölü,
Kırmızı köynök, ayça bel
«Atañdan kunu mına» – dep,
Kızdardan tartuu bereli.
Küpçökkö bozo kamdaylı,
Al bozonun içine

Babası hunhar Manas'ın
Dediğine uyalım,
Kırmızı gömlekli, ay belli,
«Babanın kanı bedeli işte» deyip,
Kızlardan armağan verelim.
Fıçıya boza hazırlatalım,
O bozanın içine

Bolbogon uudan caylaylı.
Bozonu içse boolugup,
Bolbogon dartka colugat.
Kızıtalak baldardın
Kırgındap başın alalı,
Kızıtalak baldardı
Amal menen uşintip,
Tındım kılıp salalı».
Cööceldet mınday degen soñ,
Mına oşondo Koñurbay
Kaarı kelip kakayıp,
Kaardı katuu baştadı,
Ütüröñdöp, üksöñdöp
Aytıp turgan celdetti
Sorup ie taştadı:
Atañdın körü, Cööceldet,
Baatır sendey bolobu?
Baatır dep aytkan oñobu?
Aşıp-şaşıp entelep,
Alardan caman kaçkanda
Kayıp bolgon ekensiñ,
Kubatıñ kaçıp, kurçuñ cok,
Mayıp bolgon ekensiñ.
Bul kebiñdi kim uksun,
Bir karañgı tün uksun,
Mından bölök kim uksun!
Beecin arzan cer beken,
Kankordun uulu badırek
Menden kıyın er beken?
Adam cürbös keñ kapçal
Özüm baskan col ele,

Olmadık zehirden koyalım.
Bozayı içince zehirlenip,
Olmadık derde çatarlar.
Kahrolası çocukların
Kırıp keselim başını,
Kahrolası çocukları
Hile ile böylece
Susturup yok edelim».
Cööceldet böyle dedikten sonra,
İşte o zaman Konurbay,
Kahrı gelip dikleşip,
Hışmını şiddetle başlattı,
Homurdanıp, kabarıp,
Söz söyleyip duran cellâdı
Haşlayıverdi bir anda:
Kahrolasıca Cööceldet,
Bahadır senin gibi olur mu?
Bahadır deyip söylemek yaraşır mı?
Telaşla soluk soluğa,
Onlardan yaman kaçarken
Kaybolup gitmişsin sen,
Kuvvetin kaçmış, keskinliğin yok,
Sakat olup kalmışsın.
Bu lafını kim dinlesin,
Bir karanlık gece dinlesin,
Bundan başka kim dinlesin!
Beycin ucuz yer miymiş,
Hunharın oğlu o soysuz
Benden çetin er miymiş?
İnsan geçmez geniş boğaz
Kendim yürüdüğüm yol idi,

Altı aldagan kol ele.
Kagışka kirse kamsıkbas,
Kayranıñ Kalça men mına!
Karmaşıp baarın cogotkon
Caydarıñ Kalça men elem!
Kabarıñda bar beken,

Altı kez aldattığım ordu idi.
Cenge girse tasalanmaz,
Aziz Kalça'n ben işte!
Tutuşup hepsini yok eden
Merd Kalça'n ben idim!
Haberin var mıdır ki,

Kıyrattım alptın baarısın,
Cazdıgım ala catamın.
Manasın soyup cogotkon
Baatırı Kalça men mına!
Kıcıldagan kıtay curt,
Boz kereşke tam boldum,
Bülük baştap, coo kırıp,
Beecin curt saga kan boldum. Oylosoñ bolo, oy celdet,
Manastın uulu cetimdin
Özöndö malın cıyamın,
Ört öçköndöy talkalap,
Tak atasınday kılamın!
Kankor Manas şer beken,
Kankordon Kalça kem beken,
Beecindik saga ölüm cok.
Baldarı kızıl balaa – dep,
Dep, öşöntüp, Koñurbay,
Bul aytkanıñ cön beken.
Cançı kelgen nemedey
Cañkaylatıp söz aytıp,
Caktap kalgan ekensiñ.
Manastın uulu mınday – dep,
Kayratınan kapırdın
Maktap kalgan ekensiñ.
Oroyuñ kaçıp, bek çoçup,
Oñboy kalgan ekensiñ,
Oñuraygan kızıtalak,
Bolboy kalgan ekensiñ.
Orunduu kıtay, kalıñ curt,
Kuday betin körgözbö,
Çoguluşkan tümön kol,

Kıyıp geçtim alpların hepsini,
Yastığımı alıp yatarım.
Manas'ını boğazlayıp yok eden
Bahadır Kalça ben işte!
Kaynaşan Hıtay yurduna
Boz sahraya dam oldum,
Fitne başlatıp, düşman kırıp,
Beycin yurdu, sana han oldum.
Düşünsene, ey cellat,
Manas'ın oğlu yetimin
Vadide malını toplarım,
Ateş sönmüş gibi dağıtıp,
Tıpkı babası gibi ederim!
Hunhar Manas şir miymiş,
Hunhardan Kalça eksik miymiş,
Beycinlik, sana ölüm yok.
Oğulları kızıl bela deyip,
Deyip, böylece, Konurbay,
Bu dediğin doğru mudur?
Savaş habercisi gelmiş gibi
Yüksekten atıp söz söyleyip,
Onları tutar olmuşsun.
Manas'ın oğlu böyleymiş deyip,
Yürekliliğinden kâfirin
Övüp durur olmuşsun.
Benzin atmış, pek ürküp,
Onmaz olup kalmışsın,
Suratsız kahrolası,
Adam olmaz olmuşsun.
Yerli yerinde Hıtay, kalın yurt,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Toplanan tümen ordu,

Köptügün körsöñ kara kurt,
Kolgo ılayık tümön kol
Ceti börü bir koydu
Talasa tarpın koebu?
Bir kişini miñ adam
Sabasa tarpın koebu?
Bu Beecin oñoy cer beken
Bul kıtay arzan el beken?
Kazır tiydiñ cinime,
Kaarım keldi kakaydım,
Katılbay koyboym biriñe.
Açuulansa atamın,
Curt kurutkan buruttu
Eç bolboso men Kalça

Çokluğunu görsen kara kurt,
Ele yaraşır tümen ordu
Yedi kurt bir koyunu
Kapışsa leşini kor mu?
Bir kişiyi bin adam
Dövse leşini kor mu?
Bu Beycin kolay yer miymiş,
Bu Hıtay ucuz el miymiş?
Şimdi dokundun öfkeme,
Kahrım geldi, dikleştim,
Sataşmadan komam birinize.
Öfkelenince püskürürüm,
Yurt kurutan Burut'la
Hiç değilse ben Kalça

Kazam cetse ölömün,
Kartayıp kalgan çagımda
Kankordun uulu çunakka
Karmalaşıp körömün».
Dep, öşöntüp, Koñurbay,
Kara suuda keme cok,
Kabılan başım barında
Kaş kaytarar neme cok.
Sandagan koldo bölüm cok,
Bereniñ Kalça barında
Araanday oozu açılıp,
Açsa oozunun içinen
Kaarduu örtü çaçılıp,
Celigip Kalça züküldöp,
Cer ayrıldı küpüldöp.
Kaardı katuu baştadı,
Kalıñ kıtay, tümön kol
Kaarlangan kapırdan
Kırılıp kete taştadı.
Dobulbas katuu kagıldı.
Kol esinen cañıldı.
Kalçanın ünün ukkanda
Katuu şaşıp korkkon el
At-atına kamındı.

Ecelim yetse ölürüm,
Kocayıp kaldığım çağımda
Hunharın oğlu o densizle
Tutuşup bir göreyim».
Deyip, böylece, Konurbay,
Kara suda gemi yok,
Kaplan başım sağ iken
Karşı koyacak kimse yok.
Sayısız orduda dengi yok,
Yiğidiniz Kalça var iken
Mağara gibi ağzı açılıp,
Açsa ağzının içinden
Kahırlı ateş saçılıp,
Coşup Kalça gürleyip,
Yer yarıldı gümbürdeyip.
Hışmını şiddetle başlattı,
Kalın Hıtay, tümen ordu
Hışımlanan kâfirden
Kırılıp gide yazdı.
Davul şiddetle vuruldu.
Ordu aklını şaşırdı.
Kalça'nın sesini duyunca
Pek telaşla korkan halk
Her biri atına davrandı.

Kan Koñurbay kayratman
Kaardı katuu baştadı,
Mal-canınan tümön kol
Takır keçip taştadı.
On başçısı oroktop,
Elüü başı soroktop,
Cüz başısı cügürüp,
Miñ başının baarısı

Han Konurbay gayretli,
Hışmını şiddetle başlattı,
Malından canından tümen ordu
Büsbütün geçiverdi.
Onbaşısı koşuşup,
Ellibaşısı dikilip,
Yüzbaşısı seğirtip,
Binbaşısının hepsi

Canınan çoguu tüñülüp.
Kerney-surnay tartılıp,
Kaarluu kayrat aytılıp,
Adam başı kılkıldap,
Ayzanın uçu bılkıldap,
Coo kaydalap çuu turup,
Torala celek bulgalap,
Kulak tungan duu bolup,
Asman cargan çuu bolup,
Sandap catkan kalıñ kol,
Ürkün-türkün bölünüp,
Coo kaydalap körünüp.
Akırın aydap cıldırıp,
Aykay kulak tundurup.
Alışka kirçü erender
Aybalta çapçu berender
Altıdan kaçır at koştop,
Adatı eken tümön kol,
Astı cagın boş boştop.
Azar tümön kol bolup,
Az gana emes mol bolup,
Baraban kagıp çuu turup,
Alaman koyup ötçüdöy,
Alışkandın tübünö
Kaptap ketse cetkidey.
Tolkup ötkön cerine
Too turuştuk bergisiz,
Candap ötkön cerine
Caannam çıdap kelgisiz.
Tokoydu kör, seldi kör,

Canından toptan umut kesip.
Boru zurna çalınıp,
Kahırlı gayret söylenip,
İnsan başı dalgalanıp,
Kargının ucu oynayıp,
«Düşman nerde?» deyip çığrışıp,
Torala bayrağı sallayıp,
Kulak sağır eden uğultu olup,
Göğü yaran çığlık olup,
Sayısız yatan kalın ordu,
Bölük pörçük bölünüp,
«Düşman nerde?» der görünüp.
Yavaşça sürüp yürütüp,
Narayla kulak sağır edip.
Cenge girecek erenler,
Aybalta çalan yiğitler
Altışar katır at yedekleyip,
Âdetiymiş tümen ordunun,
Ön yanını boş bırakıp.
Yüz binlerce ordu olup,
Az değil, mol olup,
Davul dövüp gürültü koparıp,
Yağma salıp geçecek gibi,
Tutuşanın köküne
Basıp varsa yetecek gibi.
Dalgalanıp geçtiği yere
Dağ dayanıp duramaz,
Yanaşıp geçtiği yere
Cehennem dayanıp gelemez.
Ormanı gör, seli gör,

Tolgon kıtay eldi kör.
Kamıştı kör, seldi kör,
Kaynagan kıtay eldi kör.
Boz munarık toptu kör,
Bozdogon caa oktu kör.
Kurçaganda kıtaydan
Kuzgun uçup ötö albayt,
Kalıñınan kıtaydın
Kulan kaçıp kete albayt.

Dolup taşan Hıtay eli gör.
Kamışı gör, seli gör,
Kaynayan Hıtay eli gör.
Boz pusarık kümeyi gör,
İnleyen yay okunu gör.
Kuşattığında Hıtay'dan
Kuzgun uçup geçemez,
Kalınlığından Hıtay'ın
Kulan kaçıp gidemez.

Aygaydan can kutulbayt
Müşküldüü dümök kol bolup
Tügöl kıtay cıyılıp,
Tübünön beri kozgolup,
Uy tügündöy can bolup,
Karaanı kança san bolup,
Kiyik körsö kiyip cep,
Kulan körsö kuup cep,
Maral körsö basıp cep,
Kaşkulak körsö karmap cep,
Cer topurak-çañ bolup,
Ceeligip tümön çañ bolup,
Kuday betin körgözbö,
Adamdın köönü bölünüp,
Aybalta, çoyunbaştarı
Colum üydöy dümpöyüp,
Con-conunda körünüp.
Atka oyunçu, cöölörü
Alaman salıp kaldı ele,
Alban türdüü döölörü.
Ölböym dep adam kutulbas,
Kaptagan kıtay acaan el
Kaçıp adam kutulbas.
Coo kaydalap çuu turup,
Coo degende bek turup.
Kayra tartsa öldüñ – dep,
Miñ başçısı köp urup.
Asman açık, cer bürköö,
Cerden bir tal körünböy,

Naradan can kurtulmaz,
Müşküllü bela ordu olup,
Tüm Hıtay derlenip,
Kökünden beri kımıldayıp,
Sığır tüyü kadar can olup,
Karaltısı nice sayı olup,
Geyik görse çiğneyip yiyip,
Kulan görse kovup yiyip,
Maral görse basıp yiyip,
Porsuk görse yakalayıp yiyip,
Yer toprak toz olup,
Coşup tümen toz olup,
Tanrı yüzünü göstermesin,
İnsanın yüreği bölünüp,
Aybaltalar, çoyunbaşları
Küçük çadır gibi kabarıp,
Sırt sırtında görünüp.
At oyuncusu, yayaları
Yağmaya koyulmuş idi,
Türlü türlü devleri.
Ölmem deyip insan kurtulmaz,
Basan Hıtay azgın el,
Kaçıp insan kurtulmaz.
«Düşman nerde?» deyip çığrışıp,
Düşman deyince pek durup.
Geri dönersen öldün deyip,
Binbaşısı çok dövüp.
Gök açık, yer kapalı,
Yerden bir dal görünmez,

Topurak uçup, cer çañdap,
Elden bir tal körünböy.
Bul öñdönüp kim cürgön,
Kayranıñ Kalça barında
Baldarga salgan çoñ dümök.
Baykagan can küyünüp,
Koldun türün körgön can
Öldük dep, candan tüñülüp.
Alban türdüü balbanı
Kaltırbay Kalça aydadı.

Toprak uçup, yer tozuyup,
Halktan bir tek görünmez.
Buna benzer kim gezmiş,
Aziz Kalça'n var iken
Çocuklara saldığı büyük bela.
Fark eden can yanıp,
Ordunun halini gören can
Öldük deyip, candan umut kesip.
Türlü türlü pehlivanını
Bırakmadan Kalça sürdü.

Uruşarı Semetey,
Kırgındı kızık baştadı,
Kıcıldagan tümön kol
Calpı katar çuu turup,
Candan keçip taştadı.
Cer tumandap bılkıldap,
Cetimiş Beecin kozgoldu.
Az gana emes, mol boldu.
Kambıldarın kamdattı,
Kayratı cok camandı
Karaan bolup bersin – dep,
Ortogo salıp aydattı.
Koñurbay kaptap cönölsö
Ayzanın başı çabıştı,
Adamdın başı kagıştı.
Kündüzü bürköö tün boldu,
Balaası mınça kün boldu.
Koldun astı kılkıldap,
Tümöngö kolu bölündü,
Kıyın dümök, çoñ cañcal
Boluuçu türü köründü.
Kol artında Karagul
Kol ortosu Cööceldet,
Kol aldında Koñurbay.
Kol çurkurap dırıldap,
Caynap kalgan kezi eken,
Art cagınan Karagul
Azar tümön san koldu

Vuruşacağı Semetey,
Kırgını kızgın başlattı,
Kaynaşan tümen ordu
Hep birden saf olup çığrışıp,
Candan geçiverdi.
Yer dumanlanıp sarsılıp,
Yetmiş Beycin kımıldadı.
Az değil, mol oldu.
Ustalarını hazırlattı,
Gayreti yok kötüyü
Karaltı olup dursun deyip,
Ortaya katıp sürdürdü.
Konurbay basıp yürüyünce
Kargının başı çarpıştı,
İnsanın başı tokuştu.
Gündüz kapanıp gece oldu,
Belası böyle gün oldu.
Ordunun önü dalgalanıp,
Tümenlere ordusu bölündü,
Çetin bela, büyük kavga
Olacağı besbelli göründü.
Ordu ardında Karagul,
Ordu ortası Cööceldet,
Ordu önünde Konurbay.
Ordu çığrışıp gürüldeyip,
Kaynaşıp kaldığı demmiş,
Art yanından Karagul
Yüz binlerce sayısız orduyu

Aydap kalgan kezi eken.	*Sürüp durduğu demmiş.*
Karası toluk kapırdın,	*Karası tamam kâfirin,*
Kan Koñurbay baatırdın	*Han Konurbay bahadırın*
Agayar deyt balbanı,	*Agayar denen pehlivanı,*
Buzuktu murun baştagan,	*Fesadı önce başlatan,*
Kaarlanıp çamınsa,	*Hışımlanıp davransa*
124440 Töönü caza muştagan.	*Deveyi yumrukla deviren.*
Balbandarı, şerleri,	*Pehlivanları, şirleri,*
Betteşip adam ceñbegen	*Yüzleşip insan yenmeyen*
Berenderi, erleri	*Yiğitleri, erleri*
Beecinden beri kozgolup,	*Beycin'den beri kımıldayıp,*
Beypay salıp Koñurbay	*Kargaşa salıp Konurbay,*
Kalbay curtu kelgeni.	*Kalmadan yurdu geldi.*
Karmaşarı Semetey	*Vuruşacağı Semetey,*
Bet alışıp körgönü.	*Yüz yüze gelip görecek.*
Beleske çıga kol caynap,	*Bele çıkınca ordu kaynaşıp,*
124450 Beylegende şor kaynap,	*Baktığında dert kaynayıp,*
Torala celek tuu bolup,	*Torala bayrak tuğ olup,*
Too tolkugan çuu bolup,	*Dağ dalgalanan çığlık olup,*
Aykay kulak tundurup,	*Narayla kulak sağır edip,*
Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran gürültü olup,*
Ceek tartıp kılkıldap,	*Kıyı tutup dalgalanıp,*
Cergeleşip bılkıldap,	*Sıra sıra dizilip kımıldayıp,*
Kaldaydarı kamınıp,	*Kaldayları davranıp,*
Kara kıtay mancuusu	*Kara Hıtay Mançusu*
Artı menen cabılıp.	*Ardı sıra üşüşüp.*
124460 Kança tümön kol bolup,	*Nice tümen ordu olup,*
Kaynap catkan kalıñ kol,	*Kaynayıp yatan kalın ordu,*
Tügü kalbay elinin	*Tüyü kalmadan elinin*
Tügöl boydon attanıp.	*Tümüyle atlanıp.*
Kakançının cerinen	*Kakançın'ın yerinden,*
Tañ, bilbeybiz çın bolso,	*Şaşarız, bilmeyiz, gerçekse,*
Carlık kılsa Koñurbay,	*Buyruk kılsa Konurbay,*
Caman türü körünöt,	*Kötü hali görünür,*
Kez bolgongo çuu turup,	*Rast gelene çığrışıp,*
Kenebey kaptap cetkidey,	*Aldırmadan basıp yetecek gibi,*
124470 Kez bolgondu talkalap,	*Rast geleni parçalayıp,*
Kastaşıp kelgen adamdı	*Düşmanlık edip gelen insanı*

Kaltırbay kaptap ketkidey.
Kıtaydın türü momunday,
Kıcıldatıp kol aydap,
Kıyın eken Koñurbay.
Özöndön cürgön seldi kör,
Selçelik kıtay eldi kör.
Kaynap catkan koldu kör,
Kol aldında çamınıp,
Coo kaydalap kamınıp,
Cazayılın salınıp,
Cay-carakka kamınıp,
Koldu koyboy şaştırıp,

Bırakmadan basıp gidecek gibi.
Hıtay'ın hali işte böyle,
Kaynaştırıp ordu sürüp,
Çetinmiş Konurbay.
Vadiden yürüyen seli gör,
Sel kadar Hıtay eli gör.
Kaynayıp yatan orduyu gör,
Ordu önünde davranıp,
«Düşman nerde?» deyip hazırlanıp,
Fitilli topunu kuşanıp,
Silah pusata davranıp,
Orduyu komadan aceleye verip,

Oncoñdotup Kara atın,
Oñ-tetiri bastırıp,
Körsö köödön bölünüp,
Körçü bolsoñ Koñurbay
Kök arslanday körünüp,
Koñurbay cayı uşunday,
Coogo ılayık ıktuu kul,
Aylasın bilgen mıktuu kul. Kara bolot sup nayza
Eñ akılman aylaluu,
Ayanbagan kıtayga
Ala-Toodoy kan oşol.
Aylası mıktuu, özü er,
Alöökönün Koñurbay
Beecinge mıktuu can oşol.
Taş sayıngan kıtaydın
Dobulbasın kars urup,
Kan artında kalıñ kol
Coo kaydalap çuu turup,
Kamıştay ayza kılkıldap,
Tuu tübünö turçusu,
Kılıçtın uçu bılkıldap,
Koñguroo dobul kagılıp,
Koñurbaydın artında
Kaptap kelgen köp uluk,
Kaarlanıp Koñurbay

Hoplatıp Kara atını,
İleri geri sürerek,
Görse yürek bölünüp,
Görecek olsan Konurbay
Gök arslan gibi görünüp,
Konurbay'ın hali böyleydi,
Cenge yaraşır usta kul,
Çaresin bilen yaman kul. Kara çelik som kargı
En akıllısı, hilesi bol,
Esirgemeyen Hıtay'a
Ala-Too gibi han odur.
Çaresi yaman, kendi er,
Alööke'nin Konurbay'ı,
Beycin'e yaman can odur.
Taş kuşanan Hıtay'ın
Davulunu güm güm vurup,
Han ardında kalın ordu
«Düşman nerde?» deyip çığrışıp,
Kamış gibi kargı dalgalanıp,
Tuğ dibinde duranı,
Kılıcın ucu oynayıp,
Çıngıraklı davul vurulup,
Konurbay'ın ardında
Basıp gelen çok ulu,
Hışımlanıp Konurbay,

Burutka salar çoñ buzuk,
Kayratı artık candarı,
Kırgın kirse tügönbös,
Köptügünö köz cetpes,
Kaynagan kıtay el oşol,
Kagışarga kan Kalça
Kamına çıkkan kezi oşol,
Taş sayıngan tazası,
Körsö köñül bölünüp,
Cabılganda köp kıtay
Can kıyçu türü körünüp,
Ulugu Kalça dagı bar.
Al Kalçanın artında
Alban türdüü kanı bar.
Kagıştı katuu kıluuga,
Kez bolgondu kıruuga,
Cardık kelse kanınan
Caandı kaptap turuuga

Burut'a salar büyük fesat,
Gayreti üstün canları,
Kırgın girse tükenmez,
Çokluğuna göz yetmez,
Kaynayan Hıtay eli o,
Vuruşmaya han Kalça
Hazırlanıp çıktığı dem o,
Taş kuşanmış hası,
Görse gönül bölünüp,
Üşüştüğünde çok Hıtay
Can kıyacak hali görünüp,
Ulusu Kalça dahi var.
O Kalça'nın ardında
Türlü türlü hanı var.
Cengi şiddetle kılmaya,
Rast geleni kırmaya,
Buyruk gelse hanından
Cihanı basıp durmaya,

Kezdeşkendi cogotup,
Kaltırbay takır kıruuga.
Uruştu kaalap saluuga,
Cılma kılıp kırgızdı
Cılkısın koyboy taptakır
Uyun talap aluuga,
Kalıñ kıtay kögörüp,
Kaltırbayt akır öñörüp,
Caynagan kıtay el eken,
Ayzakerden ıktuusu,
Ayla tapkıç mıktuusu,
Akılga dıykan karısı,
Talıkpay kaptap baarısı,
Artık bilgiç sınçısı,
Topoloñ bolso toktoboy
Kan içpey kayra tartpası,
Kızıl çokton kaytpası,
Kan Koñurbay artınan
Takool bolup, çuu turup,
Dalay uluk kandarı,

Rastlaşanı yok edip,
Bırakmadan büsbütün kırmaya.
Savaşı isteyip salmaya,
Silme edip Kırgız'ı,
Yılkısını komadan büsbütün,
Sığırını yağma etmeye,
Kalın Hıtay inatlaşıp,
Bırakmaz sonunda terkisine alıp,
Kaynaşan Hıtay eliymiş,
Kargıcıdan ustası,
Çare bulucu yamanı,
Akılda usta ihtiyarı,
Yorulmadan basıp hepsi,
Üstün bilgiç sınçısı,
Kargaşa olsa durmayan,
Kan içmeden dönmezi,
Kızıl kordan kaçmazı,
Han Konurbay ardından
Destek olup, çığrışıp,
Nice ulu hanları,

Cüyökorçu ereni,	*Söz düzen ereni,*
Cügürmö çeçen bereni,	*Seğirten hatip yiğidi,*
Ürkün-türkün kalktarı,	*Bölük pörçük halkları,*
Alban türdüü alptarı,	*Türlü türlü alpları,*
Kürmö kiygen küçtüüsü,	*Cepken giyen güçlüsü,*
Karuusu toluk balbanı,	*Bileği dolu pehlivanı,*
Kalbay kaptap kalganı,	*Kalmadan basıp geleni,*
Kartayganda Koñurbay,	*Kocayınca Konurbay'ın*
Katuu müşkül cañcalı,	*Ağır müşkül kavgası,*
Kıncılaluu balbanı,	*Hançerli pehlivanı,*
Kıncısın çeçip kaptatsa	*Hançerin çekip saldırtsa,*
Karmaşa ketken adamdın	*Tutuşmaya varan insanın*
Çıga turgan daldalı.	*Çıkar mı sağ siperi.*
Mancuusu bölök ulugu	*Mançusu ayrı ulusu,*
Kırgızga beypay salam – dep, Ala turgan bolcolu.	*Kırgız'a kargaşa salayım deyip, Alacağı tasarısı.*
Kan Koñurbay baatırdın	*Han Konurbay bahadırın*
Karganda kılgan buzugu.	*Kocayınca kıldığı fesadı.*
Kartaysa dagı Koñurbay	*Kocasa dahi Konurbay,*
Kan ekenin kördüñbü,	*Han olduğunu gördün mü,*
Beleske salgan cel buzgus,	*Bele kurulmuş yel yıkmaz*
Şuru otogot, marcan taş,	*Mercan toka, mercan taş,*
Tam ekenin kördüñbü?	*Dam olduğunu gördün mü?*
Artık balban, artık şer	*Üstün pehlivan, üstün şir*
Can ekenin kördüñbü?	*Can olduğunu gördün mü?*
Çoñ ötük butta çoykoyup,	*Koca çizme ayakta kabarıp,*
Alış kılar baatırdın	*Cenk edecek bahadırın*
Arkarday moynu koykoyup,	*Dağ koçu gibi boynu kıvrılıp,*
Köz aynegi balkıldap,	*Gözlüğü parlayıp,*
Köökördöy bolgon şuru taş	*Köökör kadar mercan taş*
Töbösündö carkıldap.	*Tepesinde ışıldayıp.*
Ayapaktay çoñ kise,	*Ayapak gibi koca kese,*
Aalamdın baarı sıyçuday,	*Âlemin hepsi sığacak gibi,*
Oñ cagında şalpıldap.	*Sağ yanında sallanıp.*
Uurtuna tiştegen,	*Avurdunda dişlediği*
Altın ayluu sır kanca,	*Altın kakmalı sırlı çubuk,*
Arbaktuu toodoy er Kalça,	*Ruhları dağ gibi er Kalça,*
Catkan ittey kaşın kör,	*Yatan it gibi kaşını gör,*

	Carım toodoy başın kör,	*Yarım dağ gibi başını gör,*
	Közü köldün butkulday,	*Gözü gölün koyağı gibi,*
	Körünsö candı cutKuday,	*Görünse canı yutacak gibi,*
	Koluna tiygen mendeni	*Eline düşen kulun*
	Koyboy başın orçuday,	*Komadan başını koparacak gibi,*
	Kaarı kelip kakaysa	*Kahrı gelip dikilse*
124590	Kaltırbay candı sorçuday.	*Bırakmadan canı emecek gibi.*
	Içse kanga toybogon,	*İçse kana doymayan,*
	Bet alışa kelgende	*Yüz yüze geldiğinde*
	Mende tirüü bolbogon	*Kul karşısında sağ kalmayan,*
	Omuroodo carkıldap,	*Göğsünde ışıldayıp,*
	Kööhardan topçu muştumday	*Cevherden düğme yumruk kadar,*
	Körçü bolsoñ Koñurbay	*Görecek olsan Konurbay'ın*
	Kökcaldıgı uşunday.	*Azgınlığı işte böyle.*
	Cılma kalgan Kalçanın	*Sinsi kalmış Kalça'nın*
	Balbandarı koldoru,	*Pehlivanları, orduları,*
124600	Bar düynönü talkalap,	*Var dünyayı parçalayıp,*
	Kürmöçösün küldüytüp,	*Cepkenini kabartıp,*
	Küçtüülörü bölünüp,	*Güçlüleri bölünüp,*
	Karabcısın kaldaytıp,	*Karabcısını sallandırıp,*
	Kandarı közgö körünüp,	*Hanları göze görünüp,*
	Koñurbay kandın canında	*Konurbay hanın yanında*
	Luñ-tuñ kanı aralaş.	*Lun-tun hanı karışık.*
	Azar tümön kol kaptap,	*Yüz binlik ordu basıp,*
	Alek bolup kurgan baş,	*Telaşa düşüp zavallı baş,*
	Aydaganı köp kıtay	*Sürdüğü çok Hıtay,*
124610	Azar tümön kolu bar,	*Yüz binlerce ordusu var,*
	Atka oyunçu, cöö külük,	*At oyuncusu, yaya yüğrüğü,*
	Balbandarı dagı bar.	*Pehlivanları dahi var.*
	Temir arkan tonçon bar,	*Demir örme ton giyeni var,*
	Candasa carıp ötüüçü	*Yanaşırsa yarıp geçecek,*
	Tegiz kancarkolu bar,	*Hep hançerli ordusu var,*
	Kaarluu eken, bel da eken,	*Kahırlıymış, hem belmiş,*
	Karmaşkandı tük koyboy,	*Tutuşanı hiç komadan*
	Kaptap ketçü el eken.	*Basıp gidecek elmiş.*
	Celigip kol kaptasa	*Coşup ordu bassa,*
124620	Eerge cançtap ötküdöy,	*Eyere sançıp geçecek gibi,*
	Buyruk alsa kanınan	*Buyruk alsa hanından*

Burulbay kaptap ketçüdöy.
Kişi bilbes sözü bar,
Balbandıgı başkaça,
Baatırdıgı bir kança,
Eç kim çıdap barbagan,
Bastaşkan soo kalbagan
Balaket kıtay el eken.
Topon suu tolkup cete albay,
Munu menen kıtaydı
Esenkan eli deer eken.
Celdetteri, kandarı,
Cerge kirgen Kalçanın
Cetimiş türdüü balbanı,
Uluktarı, şerleri,
Örttönüp ketken kıtaydın
Uşunday eken erleri.

Dönmeden basıp gidecek gibi.
Kimsenin bilmediği sözü var,
Pehlivanlığı bambaşka,
Bahadırlığı bir nice,
Hiç kimse dayanıp varmayan,
Boy ölçüşen sağ kalmayan,
Bela dolu Hıtay eliymiş.
Tufan suyu dalgalanıp yetemez,
İşte bu yüzden Hıtay'a
Esenkan eli derlermiş.
Cellatları, hanları,
Yere giresi Kalça'nın
Yetmiş türlü pehlivanı,
Ululları, şirleri,
Yanıp gidesi Hıtay'ın
İşte böyleymiş erleri.

Tolkup kalsa kıtayga
Too turuştuk bergisiz,
Topoloñ buzuk çır salsa,
Tobun adam ceñgisiz.
Ala-Toodoy körünüp,
Astı menen bölünüp,
Kan Koñurbay arbayıp,
Çın aldına saldı ele,
Çınmaçını Bakburçun,
Luñtu-Keñtuu, Dıñşa eken,
Uyası bütün kıtaydın
Uşunça curtu bar eken.
El baştagan ulugu,
Er Koñurbay tunugu,
Arkasınan kalıñ kol,
Alaman koyup, çuu turup,
Ayza sunup çurkurap,
Aalamdı kaptap ötçüdöy,
Burut emes, bu kıtay
Kulak ugup, köz körgön,
El tübünö cetkidey.
Cetimiş canı bolso da

Dalgalanıp coşsa Hıtay'a
Dağ dayanıp duramaz,
Kargaşa fesat çıkarsa,
Topunu insan yenemez.
Ala-Too gibi görünüp,
Önü sıra bölünüp,
Han Konurbay gerinip,
Tam önüne salmıştı,
Çin-Maçin'i Bakburçun,
Luntu-Kentuu, Dınşa imiş,
Yuvası bütün Hıtay'ın
Bunca yurdu var imiş.
El başlayan ulusu,
Er Konurbay durusu,
Arkasından kalın ordu,
Yağma koyup, çığrışıp,
Kargı uzatıp bağrışıp,
Âlemi basıp geçecek gibi,
Burut değil, bu Hıtay,
Kulak duyup, göz gören
Elin köküne yetecek gibi.
Yetmiş canı olsa da

Kez bolgondun baarısın
Talap-bulap ketkidey.
Boz atçanı bir bölök,
Kutba cagı betinde
Toru atçanı bir bölök.
Kaspan-Toonun çetinde,
Sarı atçanı bölünüp,
Sayışçu coonun betinde.
Kaçırçanı, töösönü
Karaan bolup artında
Kelgen koldo bedel cok,
Koñurbaydın tümön kol
Emine bar, neler cok.
Kumurskaday cer caynap,
Kurçap ketse, şor kaynap,
Bölök türdüü kol bolup,
Cer üstünö kol tolup,

Rast gelenin hepsini
Yağmalayıp gidecek gibi.
Boz atlısı bir bölük,
Kıble yönü karşısında
Doru atlısı bir bölük.
Kaspan-Too'nun kıyısında
Sarı atlısı bölünüp,
Sançışacak düşman karşısında.
Katırlısı, develisi
Karaltı olup ardında,
Gelen orduda ölçü yok,
Konurbay'ın tümen ordusu,
Neler var, neler yok.
Karınca gibi yer kaynayıp,
Kuşatıp geçse dert kaynayıp,
Başka türlü ordu olup,
Yer üstüne ordu dolup,

Tüp kötörö köp mancuu
Tüptüz kaptap alıptır,
Tüyşüktü mınça salıptır.
«Kiçi kazat» atagı,
Kan Koñurbay çatagı.
Koldun artın kaçırbay,
Aydap algan kembaylap,
Al Karagul ulugu.
Karmaşarı Semetey,
Koñurbaydın buzugu.
Torala celek, kızıl tuu
Çın topoloñ, ızı-çuu,
Kazılgan kalıñ or bolup,
Kalbay eli kozgolup,
Toru aygırçan Karagul
Toktolboy aydap mına bul.
Soguşta mınday kim cürgön,
Cılkısın tiyip Kalçanın
Semetey salgan çoñ dürbön.
Kök temirdey kuralıp,
Kökkö topo çubalıp,

Kökünü kaldırıp çok Mançu
Dümdüz basıp almıştır,
Zahmeti bunca salmıştır.
«Küçük Kazat» denir namı,
Han Konurbay'ın kavgası.
Ordunun ardını kaçırmadan,
Toplayıp sürüp almış,
O Karagul ulusu.
Vuruşacağı Semetey,
Konurbay'ın fesadı.
Torala bayrak, kızıl tuğ,
Tam kargaşa, curcuna,
Kazılmış kalın hendek olup,
Kalmadan halkı kımıldayıp,
Doru aygırlı Karagul
Durmadan sürüyor işte bu.
Savaşta böylesi kim gezmiş,
Yılkısına dokunup Kalça'nın,
Semetey'in saldığı büyük kargaşa.
Gök demir gibi kuşanıp,
Göğe toz sürüklenip,

Cer caynagan çañ bolup,
Cer bılkıldap can tolup,
Alaman koyup, bet alıp,
Kayrattanıp Koñurbay
Kaardı katuu baştadı.
Kaptagın – dep, kıykırsa,
Kalıñ kıtay çuu turup,
Bu Kalçanın ününön,
Buzuluñku türünön,
Kalıñ kıtay kandarı,
Takır ketti aldarı,
Töbö çaçı üksöyüp,
Törösü eken Koñurbay,
Koñurbay ünü çıkkanda
Azar tümön san koldun
Baatırları ürpöyüp.
Baarısı cañcal baştadı,
Mal-canınan al kıtay

Yer kaynayan toz olup,
Yer sarsılıp can dolup,
Yağma koyup, yüz tutup,
Gayretlenip Konurbay
Hışmını şiddetle başlattı.
Basın! deyip haykırsa,
Kalın Hıtay çığrışıp,
Bu Kalça'nın sesinden,
Bozulmuş çehresinden,
Kalın Hıtay hanları,
Büsbütün gitti mecalleri,
Tepe saçı diken diken,
Beyi imiş Konurbay,
Konurbay'ın sesi çıkınca
Yüz binlerce sayısız ordunun
Bahadırları ürperip.
Hepsi kavga başlattı,
Malından canından o Hıtay,

Baarıbız ölsök meyli – dep, Sırttan Bakay abası
Candan keçip taştadı.
Erenderi betinde,
Eçen türdüü oy oylop,
Eselegi çetinde.
Kelgen koldun baarında,
Cıyıp algan tobunda,
Kan aydagan çoguuda,
Kagışka kirgen tobunda,
Emine bar, neler cok,
Kanduu kanga kanışkan,
Kaçpay cürüp salışkan.
Kambıldarı dagı bar.
Kırgınga kıyın kirüüçü,
Kılçaybay coogo tiyüüçü
Dañgıldarı dagı bar.
Aybalta caza çabuuçu
Çorkoktoru dagı bar,
Tündö eşikke çıkpooçu,

Hepimiz ölsek razıyız deyip, Yiğit Bakay ağası
Candan geçiverdi.
Erenleri karşısında,
Nice türlü düşünce düşünüp,
Ahmakları kıyısında.
Gelen ordunun hepsinde,
Derleyip aldığı topunda,
Han sürdüğü yığında,
Cenge giren topunda,
Neler var, neler yok,
Kanlı kana kanmışlar,
Kaçmadan durup vuruşanlar,
Ustaları dahi var.
Kırgına çetin girecek,
Dönüp bakmadan düşmana çatacak
Namlıları dahi var.
Aybaltayı boşa çalan
Beceriksizleri dahi var,
Gece dışarı çıkmayan

Korkoktoru dagı bar.
Karaan körsö kaltañdap,
Şaşçuları dagı bar,
Kagışka cakın coloboy
Kaççuuları dagı bar.
Cer buzulup, col çañdap,
Aydap çıgıp kelatat,
Kurttay kaynap bıcıldap,
Caynap çıgıp kelatat.
Karasa kıtay küçöptür,
Ketirbey kolun bütöptür.
Kızıtalak kara cer
Kalıñınan tütüptür.
Belge çıga keldi ele,
Cer caynagan tümön kol,
Cetip Bakay abası
Talaadan körüp aldı ele.
Koñurbaydan çoçunup,
Kökçolok oñdop tokunup,
Kayran candan tüñülüp,

Korkakları dahi var.
Karaltı görse titreyip
Şaşıranları dahi var,
Cenge yakın yanaşmadan
Kaçanları dahi var.
Yer bozulup, yol tozuyup,
Sürüp çıkıp gelmekte,
Kurt gibi kaynaşıp vızıldayıp,
Kaynaşıp çıkıp gelmekte.
Baksa Hıtay güçlenmiş,
Yitirmeden ordusunu bütünlemiş.
Kahrolası kara yer
Kalınlığından tütmüştür.
Bele çıkageldi idi,
Yer kaynayan tümen ordu,
Yetişip Bakay ağası
Kırdan görüp almış idi.
Konurbay'dan ürperip,
Kökçolok'u düzeltip eyerleyip,
Aziz candan umut kesip,

Sır nayza karmap küyünüp,
Baldarınan tüñülüp,
«Caratkan!» – dep, calınıp,
Kolun suuga saldı ele,
Kozgolbogon er Bakay
Kol daaratın aldı ele,
Butun suuga maldı ele,
But daaratın aldı ele,
Ay karañgı bürkölsö
Tün emine bolor – dep,
Tümöndöp kıtay kaptasa,
Tügöngön baldar bulardın
Künü emine bolor – dep,
Cer buzulup caynaptır,
Cerge kirgen Koñurbay
Eski dartı karmaptır.
Tırgoot, kıtay, mancuusun
Tıypıl baarın cıyıptır,

Sır kargı tutup yanarak,
Çocuklarından umut kesip,
«Yaradan!» deyip yalvarıp,
Elini suya saldı idi,
Sarsılmayan er Bakay
El abdestini aldı idi,
Ayağını suya daldırdı idi,
Ayak abdestini aldı idi,
Ay karanlık kapanırsa
Gece nice olur deyip,
Tümen tümen Hıtay basarsa,
Tükenmiş çocuklar bunların
Günü nice olur deyip,
Yer bozulup kaynamıştır,
Yere giresi Konurbay'ı
Eski derdi tutmuştur.
Tırgoot'u, Hıtay'ı, Mançusu,
Tümünü silme derlemiştir,

Aalamga cetçü çoñ cañcal
Koñurbay çoçko kılıptır.
Aç aykırık, kuu süröön,
Artık kayrat, çoñ dürböön,
Kerikke koş artışıp,
Kıtay eli kılkıldap,
Kargan Bakay abası
Eñ aldında Koñurbay
Kanın körüp aldı ele,
Cerge sıybas kalıñ kol
Baarın körüp aldı ele.
Koldu körüp küyünüp,
Keremet Bakay abası
Ketti candan tüñülüp.
Kaşatka çıgıp bakırıp,
Kankor şeri Semetey
Aldı canga çakırıp.
Küülöndü Bakay bakırıp,
Külçoro menen Kançoro
Dagı aldı canga çakırıp.

Âleme yetecek büyük kavgayı
Konurbay domuz kılmıştır.
Aç nara, kuru avaz,
Üstün gayret, büyük telaş,
Gergedana yük artıp,
Hıtay eli dalgalanıp,
Kocamış Bakay ağası
En önünde Konurbay
Hanını görüp almış idi,
Yere sığmaz kalın orduyu
Hepsini görüp almış idi.
Orduyu görüp yanarak,
Keramet Bakay ağası
Gitti candan umut kesip.
Sete çıkıp bağırıp,
Hunharın şiri Semetey'i
Öne yanına çağırıp.
Coştu Bakay bağırıp,
Külçoro ile Kançoro'yu
Dahi öne yanına çağırıp.

«Tulpardan kalgan tuyagım,
Karuusu cetik kapırdan,
Tuu kazanat çunagım,
Alda eelegen artıgım,
Ayzaga takkan celegim,
Arıslandardan muraga
Alıp kalgan belegim!
Men körgöndü kördüñbü,
Men bilgendi bildiñbi?
Men körgöndü körbösöñ,
Men bilgendi bilbeseñ,
Köz cetpegen munarık,
Tuman kaptap, çañ çıgat,
Kol aldında Koñurbay
Dobuşunan can çıgat.
Kündüzü bürköö şıbırgak,
Cer silkinip kıbırlap,
Alban türdüü kol kelip,

«Tulpardan kalan tırnağım,
Bileği yetkin kâfirden,
Tuğ küheylanım, körpecim,
Allah'ın sahip çıktığı üstünüm,
Kargıya taktığım flamam,
Arslanlardan mirasa
Alıp kaldığım armağanım!
Benim gördüğümü gördün mü,
Benim bildiğimi bildin mi?
Benim gördüğümü görmezsen,
Benim bildiğimi bilmezsen,
Göz yetmez pusarık,
Duman basıp, toz çıkar,
Ordu önünde Konurbay,
Sesinden can çıkar.
Gündüz kapalı çisenti,
Yer sarsılıp kımıldayıp,
Türlü türlü ordu gelip,

	Kol aldında Koñurbay	*Ordu önünde Konurbay,*
	Aalamdı buzgan zor kelip,	*Âlemi bozan ulu gelip,*
	Karmap miner buudan cok.	*Tutup binecek küheylan yok.*
	Kazılgan eken kara col,	*Kazılmış meğer kara yol,*
	Kaynagan okşoyt bizdin şor! Surap içip toybogon,	*Kaynamış meğer bizim çile! İsteyip içip doymayan,*
	Segiz börü bir koydu	*Sekiz kurt bir koyunu*
	Talasa tarpın koebu?	*Kapışsa leşini kor mu?*
	Serpilip kıtay üçööñdü	*Saldırıp Hıtay üçünüzü*
	Sabasa candı koebu?	*Dövse canınızı kor mu?*
124820	Kızıtalak Beecindin	*Kahrolası Beycin'in,*
	Beecindegi eliñdin	*Beycin'deki elinin*
	Kazılgan dayar oru bar,	*Kazılmış hazır çukuru var,*
	Kaynatıluu şoru bar,	*Kaynatılmış çilesi var,*
	Kastaşıp adam ceñbegen,	*Düşmanlaşıp insan yenmeyen,*
	Kara kurttay kolu bar,	*Kara kurt gibi ordusu var,*
	Kabılgan candın şoru bar.	*Çatan canın çilesi var.*
	Kanday bolot bizdin kün!	*Nice olur bizim gün!*
	Tüzgö ornogon köldü kör,	*Düze kurulmuş gölü gör,*
	Kölçölük kıtay eldi kör,	*Göl kadar Hıtay eli gör,*
124830	Cer üstündö çöptü kör,	*Yer üstünde otu gör,*
	Çöpçölük kıtay köptü kör.	*Ot kadar Hıtay çokluğunu gör.*
	Dep, öşöntüp, kan Bakay,	*Deyip, böylece, han Bakay,*
	Cazayıl tiyse buyruktu	*Fitilli top değse buyruğu*
	Körgönü kelgen ekenbiz,	*Görmeye gelmişiz meğer,*
	Kazabız cetse Kakandan	*Ecelimiz yetse Kakan'dan,*
	Kan Koñurbay baatırdan	*Han Konurbay bahadırdan*
	Ölgönü kelgen ekenbiz.	*Ölmeye gelmişiz meğer.*
	Kurçasa tüşöt temir tor,	*Kuşatırsa iner demir ağ,*
	Tozulgan eken bizdin col,	*Kapanmış imiş bizim yol,*
124840	Kaynagan eken bizdin şor.	*Kaynamış imiş bizim çile.*
	Bügün körgön erteñ cok,	*Bugün gören yarın yok,*
	Uşunday okşoyt düynö bok!	*Böyleymiş meğer şu boş dünya!*
	Bu cañcalda borum cok,	*Bu kavgada takatim yok,*
	Busulmandın elinen,	*Müslüman'ın elinden,*
	Kaynagan kırgız eliñden,	*Kaynayan Kırgız elinden*
	Alıp kelgen koluñ cok,	*Alıp geldiğin ordun yok,*
	Capa tüşkön kırgındı	*Cefaya düşen kırgını*

	Körgönü kelgen ekenbiz,	*Görmeye gelmişiz meğer,*
	Caza uşunday kıtaydan	*Ceza böyle Hıtay'dan*
124850	Ölgönü kelgen ekenbiz.	*Ölmeye gelmişiz meğer.*
	Kaz aylanbas zoo cok,	*Kaz dolanmaz kaya yok,*
	Kargıluu kara too cok,	*Sarp geçitli kara dağ yok,*
	Kara kılıp karmaşçu,	*Arka kılıp tutuşacak,*
	Sugalagın koybogon	*Açgözlüyü komayan*
	Sultan kırgız elim cok.	*Sultan Kırgız elim yok.*
	Kaçıp kirçü tokoy cok,	*Kaçıp girecek orman yok,*
	Kara kılar ogoy cok,	*Arka olacak yâren yok,*
	Bel baylagan beliñ cok,	*Bel bağlayacak belin yok,*
	Bekişke mıktuu ceriñ cok,	*Sağlamca sığınacak yerin yok,*
124860	Betteşip uruş kıluuçu	*Yüzleşip savaş kılacak*
	Argın kırgız eliñ cok!	*Argın Kırgız elin yok!*
	Kanday zaman, kanday kün,	*Nasıl zaman, nasıl gün,*
	Kaptap kıtay kol salsa,	*Basıp Hıtay el koyarsa,*
	Ört kaptagan seldi kör,	*Ateş basmış seli gör,*
	Cetkende örttöp ötüüçü	*Yetince yakıp geçecek*
	Örtçö kıtay eldi kör!»	*Ateş gibi Hıtay eli gör!»*
	Cılkıdan tulpar Kökçolok,	*Yılkının tulparı Kökçolok'un*
	Tartıp oozun burdu ele,	*Ağzını çekip döndürdü idi,*
	Talıkpay abañ Bakay kan	*Yorulmadan ağan Bakay han*
124870	Kaynap catkan kıtaydın	*Kaynayıp yatan Hıtay'ın*
	Kalkın aytıp turdu ele:	*Halkını söyleyip durdu idi:*
	«Ay, kulunum, baldarım,	*«Ay kulunum, çocuklarım,*
	Aytkanım uşul bilip al,	*Dediğim budur, bilesiniz,*
	Asılım baldar, tilimdi al,	*Asilim oğullar, sözümü tutun,*
	Acalı cetken okko uçup,	*Eceli yeten oka uçup,*
	Kaynap catkan bul curtka	*Kaynayıp yatan bu yurda*
	Kagış kılıp neteli,	*Cenk kılıp da nideriz,*
	Karmaşpastan kıtayga	*Tutuşmadan Hıtay'la*
	Talaska esen ceteli.	*Talas'a esen varalım.*
124880	Kalkka kabar salalı,	*Halka haber salalım,*
	Sar-Arkanı cerdegen,	*Sar-Arka'yı yurt tutan,*
	Salmaktuu kıyın er degen	*Ağır çetin er denen,*
	Taruusun taştay taptagan,	*Darısını taş gibi döven,*
	Ata kekti Koñurbay	*Ata öcünü Konurbay'la*
	Katının kızday maktagan,	*Karısını kız diye öven,*

Itkeldüü, sorpo mayluu et,
Çalkıldaşıp körölü.
Irimçik ayran, kök kurut,
Kabarman ölsün, kan ölsün,
Özöndün çañı burkurap,
Ölöñün aytkan çurkurap,
Kökçönün uulu Ümötöy
Kazaktan çıkkan er degen,
Armanı cok uruşup,
Kagışıp adam ceñbegen,
Bir cerge altı ay konbogon, Cakkan otun öçürüp,
Kez bolgon adam oñbogon,
Karañgıda col cürgön,
Kasiettüü kazaktan
Kan Kökçönün Ümötöy
Karın bölö uul ele,
Seni menen Semetey
Cakındıgı bar ele.
Altı külük at berip,
Kazatka karaan bolsun dep,
Zordukçusun, kandarın,
Ümötöygö kat berip,
Munun kolun alalı,
Kök temirdey kol cıynap,
Az gana emes mol cıynap,
Mañday-teskey turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Bılçıldaşıp uruşup,
Caanın ogu dırkırap,

Bol etli, çorbası yağlı aş,
Çalkalaşıp görelim.
Kesmik ayran, kök kurut,
Haberci ölsün, han ölsün,
Vadinin tozu burcuyup,
Türküsünü söyleyen bağrışıp,
Kökçö'nün oğlu Ümötöy,
Kazak'tan çıkma er denen,
Armansız vuruşup,
Cenk edip insan yenmeyen,
Bir yere altı ay konmayan, Yaktığı ateşi söndürüp,
Rast gelen insan onmayan,
Karanlıkta yol yürüyen,
Kutlu Kazak içinden
Han Kökçö'nün Ümötöy'ü
Ana yandan böle idi,
Seninle de, Semetey,
Yakınlığı var idi.
Altı yüğrük at verip,
Sefere karaltı olsun deyip,
Zorbasını, hanlarını,
Ümötöy'e mektup verip,
Bunun ordusunu alalım,
Gök demir gibi ordu toplayıp,
Az değil, mol toplayıp,
Karşı karşıya duruşup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Göğüs göğüse vuruşup,
Yayın oku vızıldayıp,

Cazayıl ogu çırkırap,
Mañdaylaşıp salışıp,
Acal cetse ölüşüp,
Ayza karmap, top buzup,
Kun kuuganda çır bolsun,
Artta kalgan mendege
Unutulgus ır bolsun.
Kazat kılıp uruşsak,

Fitilli topun oku çığrışıp,
Yüz yüze gelip vuruşup,
Ecel yetse ölüşüp,
Kargı tutup, saf bozup,
Kan bedeli kovarken kavga olsun,
Arda kalan kula
Unutulmaz türkü olsun.
Sefer kılıp vuruşursak,

Kazaktardan Ümötöy
Ümötöy kolun alalı,
Dagdır cetse ölölü,
Çama kelse er menen
Özü tiygen kıtayga
Karmaşkan candın baarı ölsün,
Arbaytıp ayza sunuşup,
Cabıla kelgen kıtaydın
Can cabıltıp baarısın
Kakanga kayra köçürüp,
Tulpar selbip mineli,
Turguzbastan bulardı
Bu kıtaydın baarısın,
Ulugu Kalça karısın,
Ayza sayçu erenin,
Taş sayıngan berenin,
Kılkıldagan çirkindin,
Köptükkö salçu candarın.
Beecindi közdöy sürölü.
Belsenip tuştap uruşup,
Kırgındı kızık bileli,
Cetken cerden kol cıyıp,
Koldu koyboy mol cıyıp,
Berenden kalgan beş tuunu

Kazaklardan Ümötöy,
Ümötöy'ün ordusunu alalım,
Kader yetse ölelim,
Güç yeterse er ile
Kendi çatan Hıtay'a,
Tutuşan canın hepsi ölsün,
Doğrultup kargı uzatıp,
Üşüşüp gelen Hıtay'ın
Canını sindirip hepsini
Kakan'a geri göçürüp,
Tulpar seçip binelim,
Durdurmadan bunları,
Bu Hıtay'ın hepsini,
Ulusu Kalça kocasını,
Kargı sançan erenini,
Taş kuşanan yiğidini,
Dalgalanan çirkinin
Çokluğa güvenen canlarını,
Beycin'e doğru sürelim.
Bel bağlayıp karşı vuruşup,
Kırgının tadını bilelim,
Yettiği yerden ordu derleyip,
Orduyu komadan mol derleyip,
Yiğitten kalan beş tuğu

Beş-altı cerge ornotup,
Bet algandı soylotup,
Beypaydı bekem salalı,
Beren eken Koñurbay
Momuntip kekti alalı.
Kıtay tümön, biz calgız,
Ay, kulunum Semetey,
Kırgındı kantip salabız,
Cer caynagan kalkı bar,
Cetimiş Beecin kozgolup,
Cerge batpay mol bolup,
Kelgen eken karkıbar,
Karmaşkandı soo koyboy,
Kaçan bolso Koñurbay

Beş altı yere dikip,
Yüz tutanı süründürüp,
Kargaşayı pek salalım,
Yiğit imiş Konurbay,
Böylece öcü alalım.
Hıtay tümen, biz yalnız,
Ay kulunum Semetey,
Kırgını nasıl salarız,
Yer kaynayan halkı var,
Yetmiş Beycin kımıldayıp,
Yere sığmaz mol olup,
Gelmiş imiş azametli,
Tutuşanı sağ komadan,
Ne zaman olsa Konurbay'ın

	Kanın iççü saltı bar.	*Kanını içer töresi var.*
	Oyun kıtay el emes,	*Oyun değil Hıtay eli,*
	Tört uraan sanga kol salçu, Cumuru baştuu mendede	*Dört narayla sayısıza el koyan, Yuvarlak başlı kulda*
	Bu kıyalıñ cön emes.	*Bu huyun doğru değil.*
	Bel baylagan beli bar,	*Bel bağladığı beli var,*
	Bekip catkan ceri bar,	*Berkinip yattığı yeri var,*
	Kaarlansa uşintip	*Hışımlanırsa böylece,*
	Kalday kabar kılganda	*Kalday haber kıldığında*
	Kaptap ketçü cönü bar.	*Basıp gidecek yolu var.*
124970	Uyaluu kıtay uluu curt,	*Yuvalı Hıtay ulu yurt,*
	Köptügü arbın kara kurt,	*Çokluğu bol kara kurt,*
	Kaldaydın uulu kapırga,	*Kalday'ın oğlu kâfire,*
	Kan Koñurbay baatırga	*Han Konurbay bahadıra*
	Akıldı arbın kılalı,	*Aklı bolca kılalım,*
	Arbıta koldu cıyalı,	*Artırıp ordu derleyelim,*
	Betteşe çıgıp uruşup,	*Yüzleşe çıkıp vuruşup,*
	Bek kırgın bolup turuşup,	*Pek kırgın olup duruşup,*
	Kakançıluu* kazatta	*Kakançlı* seferde*
	Mınday akıl kılalı.	*Böyle akıl kılalım.*
124980	Kıtay ilek, biz calgız	*Hıtay yüz bin, biz yalnız,*
	Kılışkan menen al cetpes,	*Uğraşsak da güç yetmez,*
	Kan Koñurbay çoñ çoçko	*Han Konurbay koca domuz,*
	Kalmak tümön, biz calgız	*Kalmuk tümen, biz yalnız,*
	Karmaşsak çama tük cetpes,	*Tutuşsak güç hiç yetmez,*
	Katını Ayım tul kalgan,	*Karısı Ayım dul kalan,*
	Karıganda Bakaydın	*Kocayınca Bakay'ın*
	Aytkanı uşul bilip al,	*Dediği budur, bilesin,*
	Asılım uulum, tilimdi al.	*Asilim oğlum, sözümü tut.*
	Atañ Manas şer menen,	*Baban Manas şir ile,*
124990	Aybatı mıktı er menen	*Heybeti yaman er ile*
	Obodon cıldız kozgolgon,	*Gökten yıldızı oynamış,*
	O düynölük dos bolgon,	*Öbür dünyalık dost olan,*
	Malı birge koroolоş	*Malı bir arada ağıldaş,*
	Aşı birge coroolоş,	*Aşı bir arada yoldaş,*
	Kazına birge cıyışkan,	*Hazineyi birlikte toplayan,*
	Kabılan menen kurbaldaş,	*Kaplan ile yaşıt akran,*
	Kırgınga kirse çañ birge,	*Kırgına girse tozu bir,*

Tirüülüktö can birge,
Baatırı curtka sınaakı,
Manastan kalgan muraapı
Coldoş bolçu neme ele,
Atasınan balası
Aylakeç mıktı er ele,
Kan caralbas degi ele,
Bul baatır cayın aytayın.
Bukara şaarı ar cagı,
Buzulgan Çambıl ber cagı,
Eki ortonu cerdegen,
Estegen adam er degen,
Eñkeytip mende ceñbegen.
Bülük müşkül iş kelse
Caman sözgö tañılbas,
Karañgıda karsaktın
Izin kuusa cañılbas.
Ak sakalı bir kuçak
Aydarkan uulu Muzburçak,
Kök temirdey burçaktı
Karandı toluk baştagan,
Burçaktı atıp taştagan.
Al Burçaktın özünön
Buyañbek degen uul kalgan.

Dirlikte canı bir,
Bahadırı yurtça denenmiş,
Manas'tan kalan emaneti,
Yoldaş olacak kişi idi,
Babasından da oğlu
Çare bilir yaman er idi,
Böyle han yaratılmaz zaten,
Bu bahadırın halini söyleyeyim.
Buhara şehri öte yanı,
Bozulmuş Çambıl beri yanı,
İki arayı yurt tutan,
Anan insan er diyen,
Eğdirip kul yenmemiş.
Fesat müşkül iş gelse
Kötü söze bağlanmaz,
Karanlıkta bozkır tilkisinin
İzini sürse yanılmaz.
Ak sakalı bir kucak,
Aydarkan oğlu Muzburçak,
Gök demir gibi doluyu,
Kara kalabalığı tam yöneten,
Dolu tanesini vurup atan.
O Burçak'ın kendinden
Buyanbek adlı oğul kalmış.

Muzburçak uulu Buyañbek
Buga kabar salalı,
Ulugum uulum, ugup al
Munun kolun alalı.
Mañday-teskey uruşup,
Cañcaldı caman salalık,
A düynö ketken Manastın
Uşuntip öçün alalık.
Kırk künçülük cerde go,
Kırım degen elde go,
Urumkan uulu Kökbörü
Manaska katar er ele.
Ay-aalamdı buy kılçu
Ayabagan şer ele.

Muzburçak oğlu Buyanbek,
Buna haber salalım,
Ulum oğlum, dinleyiver,
Bunun ordusunu alalım.
Karşı karşıya vuruşup,
Kavgayı yaman salalım,
Öbür dünyaya giden Manas'ın
Böylece öcünü alalım.
Kırk günlük yerde ya,
Kırım denen elde ya,
Urumkan oğlu Kökbörü
Manas'a denk er idi.
Ay âlemi buyruğuna alan,
Esirgemez şir idi.

Can caratıp mendesin
Al Kökbörü okşotup,
Cakında berbeyt degi ele.
Ayza imerip, top buzar
Kambıldıgı bar ele.
Aylaker neme abıdan
Dañgıldıgı bar ele.
Kökbörü cayın surasañ
Cazı caak, calpak til,
Cañılbagan çoñ çeçen,
Atañ Manas sırdaşı
Akırettik kurdaşı,
Kara tilin kayragan,
Kan aldında sayragan,
Cügürük çeçen uul ele,
Cüyö tapkıç bul ele.
Tilge çeçen akılman
Tim ele kıyın uul ele,
Alısıraak cerde ele,
Aylakeç mıktı er ele.
Altı külük at berip,
Alakanday kat berip,
Burap koygon cez nayza
Burçtan karmap imerip,

Ok cetpes külük miñgizip,
Ok ötpös tondu kiygizip,
Kabardı katuu salalı,
Urumkan uulu Kökbörü
Munun kolun alalı,
Bet alışıp uruşup,
Beypaylaşıp turuşup,
Cer caynagan kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Karmaştı katuu salalı,
Kapkayda kekti alalı.
Çambıldın-Belin cerdegen
Çabışıp adam ceñbegen,
Belendin belin caylagan,

Can yaratıp kulundan
O Kökbörü'ye benzerini
Yakın zamanda vermez zaten.
Kargı çevirip saf bozan
Ustalığı var idi.
Çareci kişi, alabildiğine
Namlılığı var idi.
Kökbörü'nün halini sorarsan:
Yassı çeneli, yayvan dilli,
Yanılmayan büyük hatip,
Baban Manas'ın sırdaşı,
Ahiretlik yâri,
Kara dilini bileyen,
Han önünde şakıyan,
Yüğrük hatip oğul idi,
Delil bulucu bu idi.
Dilde usta akıl eri,
Düpedüz çetin oğul idi,
Biraz uzak yerde idi,
Çare bilir yaman er idi.
Altı yüğrük at verip,
Avuç kadar mektup verip,
Burma dövme tunç kargıyı
Ucundan tutup çevirip,

Ok yetmez yüğrüğe bindirip,
Ok geçmez tonu giydirip,
Haberi sıkı salalım,
Urumkan oğlu Kökbörü,
Bunun ordusunu alalım,
Yüz yüze gelip vuruşup,
Kıyasıya duruşup,
Yer kaynayan kâfire,
Han Konurbay bahadıra
Tutuşmayı sıkı salalım,
Nice yerde öcü alalım.
Çambıl-Beli'ni yurt tutan,
Çarpışıp insan yenmeyen,
Belen'in belini yaylayan,

Eşiginin aldına,	*Kapısının önüne*
Miñden kulun baylagan,	*Binden kulun bağlayan,*
Uzun ayza, kök kılıç	*Uzun kargı, gök kılıç,*
Uruş dese taptangan,	*Savaş dense bilenmiş,*
Canaalı, Karaç eki kan	*Canaalı, Karaç iki han,*
Oşogo kabar salalı,	*Ona haber salalım,*
125080 Oşonun kolun alalık,	*Onun ordusunu alalım,*
Kızık bolup uruşup,	*Şenlik olup vuruşup,*
Aylanayın kulundar,	*Kurban olayım kulunlar,*
Kırgındaşıp kalalık.	*Kırgınlaşıp kalalım.*
Andan beri kelgende,	*Ondan beri gelince,*
Ordoluu şayık, kök cökör	*Ordalı şeyh, gök yiğit,*
Orçunduu Kokon, Margalañ,	*Ulu Kokon, Margalan,*
Margalañda Malabek	*Margalan'da Malabek,*
Ancıyandın özündö	*Ancıyan'ın özünde*
Ayrı sakal Sınçıbek,	*Çatal sakal Sınçıbek,*
125090 Samarkanda Sançıbek,	*Samarkand'da Sançıbek,*
Kokon kanda Kozubek,	*Kokon hanı Kozubek,*
Keñ-Kaşkardın özündö	*Ken-Kaşgar'ın özünde*
Curt suragan Alabek,	*Yurt yöneten Alabek,*
Sanatı beş kan el ele	*Sayısı beş han el idi,*
Muñun kolun alalık.	*Bunların ordusunu alalım.*
Alban türdüü can kelsin,	*Türlü türlü can gelsin,*
Beş kandın eli al kelsin,	*Beş hanın eli, gücü gelsin,*
Anın kolu az bolso	*Onun ordusu az olursa*
Indiyadan da kelsin,	*Hindistan'dan da gelsin,*
125100 Beş kandın eli çogulup,	*Beş hanın eli toplanıp,*
Colgo çıgıp kalsınçı,	*Yola çıkıversin hele,*
Tögörök bışkan nanı bar,	*Yuvarlak pişmiş ekmeği var,*
Tört buluñ salgan tamı bar,	*Dört köşe kurulmuş damı var,*
Keçildin kanı it menen	*Keçil'in hanı it ile*
Belsenip coogo barbagan,	*Bel bağlayıp düşmana varmayan,*
Başta kazat salbagan,	*Önceden sefer salmayan,*
Coldo cürgön el ele,	*Yolda yürüyen el idi,*
Baarısının eeri cok,	*Hepsinin eyeri yok,*
Çomgo mingen el ele.	*Çula binen el idi.*
125110 Çogulgan koldo akıl cok,	*Toplanan orduda akıl yok,*
Attarının baarı aygır,	*Atlarının hepsi aygır,*

Kelçü bolso oşol curt,	*Gelecek olsa o yurt,*
Kuyuşkandan takır cok.	*Kuskundan hiç eser yok.*
Bet alışıp uruşup,	*Yüz yüze gelip vuruşup,*
Beypaylaşıp turuşup,	*Kıyasıya duruşup,*
Kabardar ölsün, kan ölsün,	*Haberci ölsün, han ölsün,*
Ay-aalamdın baarına	*Ay âlemin hepsine*
Kagışkan candın baarı ölsün, Atagı çıkkan er degen,	*Cenk eden canın hepsi ölsün, Namı yayılmış er denen,*
Beş kandın eli busurman	*Beş hanın eli Müslüman,*
125120 Karaan bolup al bersin	*Karaltı olup güç versin,*
Beş kandan cıyıp, kol aydap, Bagın açkan er Koşoy,	*Beş handan derleyip, ordu sürüp, Bahtı açan er Koşoy,*
Berekelüü mol aydap,	*Bereketli mol sürüp,*
Küçögön kara kıtayga	*Azgınlaşan kara Hıtay'a*
Kürdöönü kantip berebiz,	*Sürüyü nasıl veririz,*
Küçögön eken Koñurbay	*Azgınlaşmış imiş Konurbay,*
Küpüldöşüp köröbüz.	*Gümbürleşip görürüz.*
Kayguuldu* katuu cıyalık,	*Öncüyü* sıkı toplayalım,*
Kazattın cayı uşunday	*Seferin hali böyledir,*
Kagıştan tirüü kalbaylı.	*Cenkten diri kalmayalım.*
125130 Andan beri tüşköndö,	*Ondan beri ınince,*
Keñ-Kaşkardın ar cagı,	*Ken-Kaşgar'ın öte yanı,*
Kebezdüü-Toonun ber cagı,	*Kebezdüü-Too'nun beri yanı,*
Keñ-Talaanı cerdegen	*Ken-Talaa'yı yurt tutan,*
Eleman baydın er Töştük,	*Eleman bayın er Töştük'ü,*
Kelbersigen er degen,	*Kurumlu er denen,*
Çayıñduu bula ton kiygen,	*Halis ipek ton giyen,*
Çalkuyruk tulpar at mingen,	*Çalkuyruk tulpar ata binen,*
Ayçık altın kızıl tuu	*Hilal altın kızıl tuğ*
Töştükkö kabar salalık.	*Töştük'e haber salalım.*
125140 Azar tümön kol kılıp,	*Yüz binlerce ordu kılıp,*
Az gana emes mol kılıp,	*Az değil mol kılıp,*
Töştüktün kolun alalık.	*Töştük'ün ordusunu alalım.*
Kebez belboo, keñ ötük	*Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,*
Kerişti kenen salalık,	*Cengi genişçe salalım,*
Kapkayda kekti alalık.	*Nice yerde öcü alalım.*
Balaanı başka baştaylık,	*Belayı baştan başlatalım,*
Malıñ menen düynödön	*Malınla beraber dünyadan*

Takır keçip taştaylık.	*Büsbütün geçip atalım.*
Andan beri tartkanda,	*Ondan beri çekilince,*
Bala kazday barkıldap,	*Yavru kaz gibi öterek,*
Ak sakalı carkıldap,	*Ak sakalı ışıldayıp,*
Özü bilgiç oluya,	*Kendisi bilgiç evliya,*
Bababız Koşoy karıya,	*Atamız Koşoy ihtiyar,*
At-Başını cerdegen,	*At-Başı'nı yurt tutan,*
Alışıp adam ceñbegen.	*Tutuşup insan yenmeyen.*
Baylanıp kalgan bazardın	*Bağlanıp kalmış pazarın,*
Orgo tüşkön karıptın	*Çukura düşmüş garibin*
Kolun çeçken er Koşoy.	*Elini çözen er Koşoy.*
Bababız Koşoy karıya,	*Atamız Koşoy ihtiyar,*
Başka tuugan oluya,	*Başka türlü doğmuş evliya,*
Katagandın kan Koşoy	*Katagan'ın hanı Koşoy,*
Kançaga çıkkan oluya,	*Nice yaşa varmış evliya,*
Karısa da kan abañ,	*Kocasa da han ağan,*
Ak sakalın caykagan,	*Ak sakalını dalgalandıran,*
Ar dümök* kepti baykagan.	*Her çetin* sözü sezen.*
Munun kolun alalı,	*Bunun ordusunu alalım,*
Kırgındı kızık salalı.	*Kırgını kızgın salalım.*
Beecindin kanı Koñ törö,	*Beycin'in hanı Kon töre,*
Beyli kımbat mol törö,	*Gönlü paha biçilmez mol töre,*
Koñurbayga bet alsak,	*Konurbay'a yüz tutarsak,*
Koldu aydap caynatıp,	*Orduyu sürüp kaynatıp,*
Kan Koşoygo karmatıp,	*Han Koşoy'a tutturup,*
Anan soguş salalı.	*Sonra savaşa girişelim.*
Eren da oşol, şer da oşol,	*Yiğit de odur, aslan da odur,*
Keñ-Alaydı cerdegen,	*Geniş Alay'ı yurt edinen,*
Kabılan Koşoy abañdın	*Kaplan Koşoy ağanın*
Zordugu toodoy er oşol,	*Heybeti dağ gibi er odur,*
Kara mıltık kars etse,	*Kara tüfek gürleyince*
Kaçpay turgan can ele,	*Kaçmayan bir can idi,*
Çogool mıltık çort etse	*Haşin tüfek çatlayınca*
Çoçubagan can ele.	*Ürkmeyen bir can idi.*
Kabılan Koşoy abañdın	*Kaplan Koşoy ağanın*
Çoñ cürögü bar ele,	*Büyük yüreği var idi,*
Munun kolun alalık.	*Onun ordusunu alalım.*
Küçögön eken Koñurbay	*Azıtmış meğer Koñurbay,*

Küçtüüdön mınça kol cınap, Munun kolun alalık.
Kürpöñdöşö kalalık,
Andan arı col cürsök,
At ayabay mol cürsök,
Köönö-Turpan betiñde,
Barbar-Toonun çetinde,
Lop dayranın oyunda,
Çoñ özöndün boyunda,
Atagı oygut el degen,
Alışıp mende ceñbegen,
Cerine duşman ötpögön,
Celp etip şamal cetpegen,
Bu sözüñdü kim uksun,
Kımız içip er öskön,
Kızıtalak oyguttun
Tört tülügü teñ öskön,
Toburçak, tulpar at anda,
Mından bölök kim uksun,
Tolup catkan can anda,
Oyguttun kanı Karaça
Oşogo kabar salalı,
Degen sözgö könsün dep,
Bul cañcalga kelsin dep,
Manastın uulu Semetey
Arbaktan korkso Karaça,
Karaan bolup bersin dep,
Munun kolun alalık,

Güçlülerden bunca asker toplayıp, Onun ordusunu alalım.
Göğüs göğüse duralım,
Oradan öte yol alırsak,
Atı esirgemeden bolca yürürsek,
Köönö-Turpan yönünde,
Barbar Dağı'nın ucunda,
Lop ırmağının koyağında,
Büyük vadinin boyunda,
Adına Oygut denen halk,
Tutuşup kulun yenemediği,
Yurduna düşman geçmeyen,
Esen yelin ulaşamadığı,
Bu sözünü kim dinlesin,
Kımız içip er yetişen,
Kahrolası Oygut'un
Dört tülüğü denk büyüyen,
Toburçak, tulpar at ordadır,
Bundan başka kim dinlesin,
Dolup taşan can ordadır,
Oygut'un hanı Karaça,
Ona bir haber salalım,
Denen söze uysun diye,
Bu kavgaya gelsin diye,
Manas'ın oğlu Semetey —
Ruhlardan korkarsa Karaça,
Arka olup dursun diye,
Onun ordusunu alalım,

Bulkuştu kıyın salalık.
Andan beri kelgende,
Kelbersigen er degen,
Acıbay, Çegiş eki kan
Akbaltaydın curtunan
Kalıp kalgan busurman.
Anın kolun alalık,
Aykaydı arbın salalık,
Ancıyandın Boz-Talaa,
Boz-Talaanı cerdegen

Çekişmeyi çetin kılalım.
Ondan beri gelince,
Kurumlanan er denen,
Acıbay, Çegiş — iki han,
Akbaltay'ın yurdundan
Geriye kalmış Müslüman.
Onun ordusunu alalım,
Nârayı bolca salalım,
Andican'ın Boz-Talaa'sı,
Boz-Talaa'yı yurt edinen,

Bolcolu cok er degen,	*Ölçüye sığmaz er denen,*
Eştekterdin Camgırçı	*Eştekler'in Camgırçı'sı,*
Kök temirdey kol cıyıp,	*Gök demir gibi asker toplayıp,*
Az gana emes mol cıyıp,	*Az değil, bolca derleyip,*
Kurun selde çalıntıp,	*Kuşağı sarık diye doladıp,*
Kuduretke* calıntıp,	*Kudret'e* yalvartıp,*
Kokondun kolun alalık,	*Hokand'ın ordusunu alalım,*
125230 Korduktu koyboy salalık.	*Hıncımızı komadan salalım.*
Dep, öşöntüp, aytkan soñ	*Deyip, böylece, söyledikten sonra*
Manastın uulu Semetey	*Manas'ın oğlu Semetey,*
Bakayga turup munu aytat:	*Bakay'a durup şunu söyler:*
Kokuy, aba, ne deysiñ?	*Vay, ağa, ne diyorsun?*
Kazılgan kalıñ or uksun,	*Kazılmış derin hendek duysun,*
Kaynatıp koygon şor uksun.	*Kaynayıp duran çorak duysun.*
Aşuusu kımbat bel uksun,	*Aşıtı çetin bel duysun,*
Kalıñ kara cer uksun,	*Kalın kara yer duysun,*
Eren okşoş Semetey	*Yiğide benzer Semetey,*
125240 Tayanganı temirdey,	*Dayandığı demir gibi,*
Manastan tuubay cerge kir	*Manas'tan doğmayıp yere gireyim,*
Kan Koñurbay Kalçadan*	*Han Koñurbay Kalça'dan**
Kaçıp ketti dedirbey,	*Kaçıp gitti dedirtmeden,*
Kaçıp cürüp ölgüçö,	*Kaçıp dolaşıp öleceğime,*
Karmaş kılıp ölöyün,	*Vuruşarak öleyim ben,*
Aylı alıs, ceri ıraak,	*Obası uzak, yeri ırak,*
Al curtuñdun baarına	*O yurdunun hepsine*
Kantip kabar bereyin.	*Nasıl haber vereyim?*
Kokuy, aba, ne deysiñ,	*Vay, ağa, ne diyorsun,*
125250 Öyüz-buyüz turuşam,	*Karşı karşıya dururum,*
Ayza cetpey baratsa	*Mızrak yetişmez olursa,*
Mıltık menen uruşam.	*Tüfek ile vuruşurum.*
Ayza karmap, top buzup,	*Mızrak tutup, alay bozup,*
Dagdır cetse okko uçam,	*Kader yeterse okla uçarım,*
Ölbögön cerde kalışam.	*Ölmediğim yerde direnirim.*
Bılkıldak kuuray bışkıça,	*Yumuşak kamış kuruyana dek,*
Mıyzamdın gülü uçkuça	*Mıyzam çalısının gülü uçana dek,*
Mıktap altı ay salışam.	*Sıkıca altı ay çarpışırım.*
Kirgizbeybi kazgan kör,	*Kazılan mezar almaz mı beni,*
125260 Cok kılbaybı kara cer	*Kara toprak yok etmez mi?*

Alasa cakın kelgende	*Ecel alacağı yaklaşınca,*
Süylögön kuu til kısılar.	*Söyleyen kurnaz dil kısılır.*
Çın ukuruk salganda	*Gerçek kement atılınca,*
Kimderiñ kaçıp kutulur.	*Hanginiz kaçıp kurtulur?*
Kazatka minçü çoñ Buurul,	*Gazâya binilen koca Buurul,*
Oncoñdogon karandı	*Kasıla yürüyen karayı,*
Oorukka minip köröyün,	*Ordugâha binip göreyim,*
Kaldaydın uulu Kalçanın	*Kalday'ın oğlu Kalça'nın*
Kayratı kança bileyin,	*Gayreti ne kadarmış bileyim,*
125270 Kıcıldagan kapırdı	*Kaynaşan kâfiri,*
Kakanga çeyin süröyün.	*Kakan'a kadar süreyim.*
Almambet uulu Çoronu	*Almambet oğlu Çoro'yu,*
Belime tañuu kılayın,	*Belime dayanak edeyim,*
Er Çubak uulu Çoronu	*Er Çubak oğlu Çoro'yu,*
Canıma karool kılayın.	*Yanıma gözcü kılayım.*
Bacıga cıygan san kara –	*Baç için toplanan sayısız mal —*
Kara baskan tümön mal	*Karayla dolu tümen mal,*
Kak tulpar üyrün baylay ber, Bölök-bölök caş ketet.	*Öz tulpar sürüsünü bağlayadur, Bölük bölük yaş akar.*
Aba Bakay, karıya	*Ağa Bakay, ihtiyar,*
125280 Köp cılkını ayday ber.	*Çok yılkıyı sürüver.*
Canıña capa kelbese	*Canına cefa gelmezse,*
Aba, Bakay sultan er	*Ağa Bakay, sultan er,*
Cılkıñdı aydap cürüp al,	*Yılkını sürüp yürüyedur,*
Cırgalım balam, kayda – dep, Kıdırduu Bakay abañız	*Sevincim yavrum, nerde? — diye, Kıdır'lı Bakay ağanız*
Meni ceti kündö küyüp al.	*Benim için yedi gün yan, bekle.*
Ceti kün cete barbasam,	*Yedi günde varamazsam,*
Özüñ körgön köp cılkı	*Kendi gördüğün çok yılkıdan*
Ceti kün soyup cep ketkin.	*Yedi gün kesip yiyip git.*
Cetik ele baatırlar,	*Yetkin idi bahadırlar,*
125290 Özüñ körgön kıtaydan	*Kendi gördüğün Kıtay'dan*
Kırgın taptı dep ketkin.	*Kırgına uğradı deyip git.*
Ceti kün cete barbasak,	*Yedi günde varamazsak,*
Kün batış şaarın süzüp ket,	*Gün batısı şehrini geçip git,*
Kül oyron baldar öldü – dep,	*Kül-viran çocuklar öldü — diye,*
Aba, Bakay, karıya,	*Ağa Bakay, ihtiyar,*
Küdörüñ bizden üzüp ket!	*Umudunu bizden kesip git!*

Adırmak toogo toktop ket,
Asıl baldar öldü – dep,
Aba, Bakay, coktop ket.
Kartaygan Bakay, kan aba,
Kökçolok oozun burbagın,
Küyöörüm baldar öldü – dep,
Canıña müşkül kılbagın!
Kıcıldagan kapırga
Aldırıp iysek camanat,
Kartaygan Bakay ababız,
Bir teñirge amanat!»
Semetey mınday degen soñ,
Oşondo Bakay karıya
Sanaası sanga bölünüp,
Közünön caşı tögülüp,
Kargan Bakay abañdın
Karagattay közünön
Kamçı boyu caş ketet,
Bödönödöy kayran köz
Kaygı menen Bakaydın
Kabırga söögü sögülüp,
Eki közdön akkan caş,
Akırek ıldıy tögülüp,
Kıbılanı bet alıp,

Engebeli dağda durup git,
Asil çocuklar öldü — diye,
Ağa Bakay, ağıt yakıp git.
Kocamış Bakay, han ağa,
Kökçolok'un başını çevirme,
Yandığım çocuklar öldü — diye,
Canına dert edinme sakın!
Kaynaşan kâfire
Kaptırırsak adımız kara,
Kocamış Bakay ağamız,
Bir Tanrı'ya emanet!»
Semetey böyle dedikten sonra,
O zaman Bakay ihtiyar,
Düşüncesi bine bölünüp,
Gözünden yaşı dökülüp,
Kocamış Bakay ağanın
Kara üzüm gibi gözünden
Kamçı boyu yaş iner,
Bıldırcın gibi zavallı göz,
Kaygıyla Bakay'ın
Kaburga kemiği sökülüp,
İki gözden akan yaş
Köprücükten aşağı dökülüp,
Kıbleye yüz tutup,

Alakan cayıp baldarga
Anıktap koldu kötörüp
Maylagan buuday cüzdöngön,
Ceti kündö cetpeseñ
Küügüm tuman közdöngön,
On eki birge kol berip
«Kan içip cürüp katıkkan,
Kara kökcal atıkkan,
Cekeni belge kurçangan
Ceti milek* coo kelse
Ceke aralap kol salgan,
Altı şerdin kencesi*,
Adamdın süygön mendesi
Zayıpuruş er kökcal,

Avuç açıp çocuklara,
İyice elini kaldırıp,
Yağlanmış buğday yüzlü,
Yedi günde yetişmezsen,
Alacakaranlık, sisli gözlü,
On iki pîre el verip:
«Kan içe içe katılaşan,
Kara bozkurt diye ad alan,
Kuşağını beline saran,
Yedi millet düşman gelse,*
Tek başına dalıp saldıran,
Altı aslanın küçüğü,*
İnsanın sevdiği kulu,
Zayıpuruş er bozkurt,

Buzulgan işti oñdoy kör,
Murunku ketken şer Manas,
Cetimderdi koldoy kör!
Cılkıda tulpar Alabaş,
Argımak, buudan* aralaş
Almambet, Çubak atı uykaş,
Alöökö kandın er Kalça,
Aalamdı buzgan egizim,
Sırgak, Serek teñizim,
Irçı, Şuutu erenim,
Ilgerki ketken berenim,
Uga körgün sözümdü,
Uruşka kirçü baldarga
Sala körgün közüñdü!
Oy, Semetey, kulunum,
Şay koldogon şer eleñ
Kurdaşıman ayrılıp,
Kuragan Bakay men elem,
Kurdaşka bozdop küyçü elem,
Aldırıp iyseñ camanat
Baatırdan kalgan tuyak – dep,
Caratkan calgız özünö
Baldarım seni, men Bakay
Karaan kılıp cürçü elem.
Baldarım, tiliñ alayın,
Cılkıga dürböön salayın,
Ceti künü cılkı aydap,
Cılkının artın süröyün,

Bozulan işi onara gör,
Önceden göçen aslan Manas,
Yetimleri koruya gör!
Yılkıda tulpar Alabaş,
Argımak, buudan karışık,*
Almambet, Çubak — adları uyaklı,
Alöökö Han'ın eri Kalça,
Âlemi bozan ikizim,
Sırgak, Serek — denizim,
Irçı, Şuutu — yiğidim,
Önceden göçen erenim,
İşite gör sözümü,
Savaşa giren çocuklara,
Sala gör gözünü!
Ey Semetey, kulunum,
Şay'ın koruduğu aslandın,
Yoldaşımdan ayrılıp,
Çökmüş Bakay ben idim,
Yoldaş için bozlayıp yanardım,
Kaptırırsan adın kara,
Bahadırdan kalan tırnak — diye,
Yaratan'ın yalnız kendisine
Çocuklarım, seni ben Bakay,
Kendime arka bilirdim.
Çocuklarım, sözünü tutayım,
Yılkıya telaş salayım,
Yedi gün yılkı sürüp,
Yılkının ardını süreyim,

Talaska aydap kireyin.
Ceti kün seni küyörmün,
Altımış tay, kırk narga
Satıp algan ak kancar,
Kınınan suurup alarmın,
Kıy süböögö malarmın,
Silerden müşkül körgüçö
Özüm ölüp kalarmın.
Tulpardan kalgan tuyaktar
Tuu kazanat çunaktar,

Talas'a sürüp gireyim.
Yedi gün seni gözlerim,
Altmış tay, kırk deveye
Satın alınan ak hançer,
Kınından sıyırıp alırım,
Kaburga altına daldırırım,
Sizden acı göreceğime,
Kendim ölüp kalırım.
Tulpardan kalan tırnaklar,
Tuğ soylu kazanat yavuzlar,

Ayzaga takkan celekter*
Ayköldön kalgan belekter,
Karmaşarıñ Kakançın
Tuura tartkan kara kır,
Keñeşpey aşçu too emes,
Keçildin kanı Koñurbay
Mende betteer coo emes.
Ayzakerden ıktuu ele
Aylaluu kıyın mıktuu ele,
Aralaştıñ kıtayga,
Aman barıp, soo çıkçı,
Kan içme Manas kankor şer
Kagışta közün salsınçı!
Almambet menen Çubagım
Coldoş bolup kalsınçı!
Ceti kün küyüp körörmün,
Ceti kün cete barbasañ
Acaldan murun ölörmün.
Silerdi koydum amanat*».
Karganda Bakay abakeñ,
Kıbıla caktı bet alıp,
Kıykırıp koldu kötörüp,
Atışka algan boz kise
Moynuna kınay salınıp,

Botodoy bozdop al Bakay
Kuduretke calınıp.
Baldarım aman bolso – dep,
Baabedinin bat aytıp,
Közün aman körüügö
Ay tuyaktan at aytıp,
Keremet Bakay karıya,
Azap menen acalga
Moyundu sungan oluya,
Tuygun Bakay karıya
Tura albay ıylap turganda,
Kayıñ emes, tal ıylap,
Baldarının baarı ıylap,
Cılkıga Bakay bet alıp,

Mızrağa takılan flamalar,*
Ayköl'den kalan armağanlar,
Kapışacağın Kakançın —
Dosdoğru uzanan kara sırt,
Danışmadan aşılır dağ değil,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Kulun karşı koyacağı düşman değil.
Mızrakçıların ustasıydı,
Hileli, çetin, pek yamandı,
Kıtay'ın içine daldın,
Esen varıp sağ çıkasın,
Kan içici Manas, hunhar aslan,
Çarpışmada gözü üstünde olsun!
Almambet ile Çubak'ım
Yoldaş olup kalsınlar!
Yedi gün yanıp beklerim,
Yedi günde gelmezsen,
Ecelden önce ölürüm.
Sizi bıraktım emanet».*
Kocamışken Bakay ağan,
Kıble yönüne yüz tutup,
Haykırıp elini kaldırıp,
Savaşa kuşanılan boz kise,
Boynuna sıkıca asınıp,

Deve yavrusu gibi bozlayıp o Bakay,
Kudret'e yalvarıp.
Çocuklarım esen olsun — diye,
Baabedin adağını tez deyip,
Gözünü sağ esen görmek için,
Ay tırnaklıdan at adayıp,
Keramet ehli Bakay ihtiyar,
Azap ile ecele
Boyun uzatan evliya,
Şahin Bakay ihtiyar,
Duramayıp ağlar dururken,
Kayın değil, söğüt ağlayıp,
Çocuklarının hepsi ağlayıp,
Yılkıya Bakay yönelip,

Kasaba* tuunu kötörüp,
Bakay kandın Kökçolok
Celgenine cel cetpeyt,
Baskanına mal cetpeyt,
Kaygıluu Bakay kaygırıp,
Kayguulga minip cürgöndö,
Kalgan eken Kökçolok
Cal-kuyruktan ayrılıp.
Kökçolok atka konuptur,
Munu menen carıktık
Camanattı boluptur.
Ubarlaş Manas şerinen
Uşintip Bakay ayrılıp,
Özü şorduu kişi eken,
Uşintip bozdop kaygırıp,
Astındagı Kökçolok
Adırga salıp dır koyup,
Al cılkının artınan
Arıslan Bakay abañız
Aykaydı arbın saldı ele,
Düñgürötüp karandı
Tük koyboy tiyip aldı ele.
Bakay cılkı kuuganda
Dalay şiber, dalay çöp,

Kasaba tuğunu kaldırıp,*
Bakay Han'ın Kökçolok'u —
Yelişine yel yetişmez,
Yürüyüşüne mal yetişmez,
Kaygılı Bakay kaygılanıp,
Keşfe binip gezerken,
Kalmış meğer Kökçolok,
Yele ile kuyruktan yoksun.
Kökçolok adı konmuştur,
Bu yüzden o mübarek,
Kötü ada bürünmüştür.
Dert ortağı Manas aslanından
Böylece Bakay ayrılıp,
Kendisi bahtı kara kişiymiş,
Böylece bozlayıp kaygılanıp,
Altındaki Kökçolok,
Engebeye vurup fırlayıp,
O yılkının ardından,
Aslan Bakay ağanız,
Nârayı bolca salmıştı,
Gürleterek karayı,
Hiç koymadan sürüp almıştı.
Bakay yılkı kovarken,
Nice çayır, nice ot,

Tuyak tiyip oyulup,
Art cagına karandın
Börü tülkü toyunup,
Adis Bakay abası
Ala koyup dobulbas
Orto cerge saldı ele
Karan kalgan köp cılkı
Tügü kalbay bir cerge
Tüp kötörüp düñgüröp,
Beren Bakay abañdın
Er ekeni körünüp,
Öñ külüktün baarısı
Aldı cakka bölünüp,
Adis Bakay ak coltoy,

Tırnak değip oyulup,
Karanın ardı sıra,
Kurt ile tilki doyunup,
Usta Bakay ağası,
Davulbazı kapıverip,
Orta yere vurmuştu,
Kara bahtlı çok yılkı,
Teki kalmadan bir yere,
Topunu kaldırıp gürleyip,
Eren Bakay ağanın
Er olduğu görünüp,
Seçkin küheylanın hepsi
Ön tarafa ayrılıp,
Usta Bakay, ak yolludur,

Astıga salsa san koldoy,	*Öne katsa, sayısız ordu gibi,*
Özü körgön col menen	*Kendi bildiği yol ile*
125450 Abañ Bakay karıya	*Ağan Bakay ihtiyar,*
Özöndüü bulak suu menen	*Vadili pınar suyu ile*
Abañ Bakay sultanıñ	*Ağan Bakay sultanın,*
Ereniñ kaydan ayandı,	*Yiğidin hiç sakınır mı,*
Adır-küdür ak kaykañ,	*Engebeli ak yokuş —*
Öñ cılkının baarısı	*Seçkin yılkının hepsi*
Ak kaykañga tayandı.	*Ak yokuşa dayandı.*
Cılkı tiydi zor Bakay.	*Yılkıyı aldı ulu Bakay.*
Munu mınday taştaylı,	*Bunu böylece bırakalım,*
Col tosup turat üç baatır	*Yol kesip durur üç bahadır,*
125460 Oşondon kabar baştaylı.	*Onlardan haber başlatalım.*
Buurul menen bulkuntup,	*Buurul ile silkinip,*
Eelendirip karandı	*Coşturarak karayı,*
Er ölgöndöy culkuntup,	*Er ölmüş gibi çekiştirip,*
Cay tülögün alganda	*Yaz tüyünü döktüğünde,*
Kızıl buurul canıbar,	*Kızıl kırçıl bir hayvan,*
Kış tülögün alganda	*Kış tüyünü döktüğünde,*
Kara buurul canıbar.	*Kara kırçıl bir hayvan.*
Buura kökül, taykı cal,	*Buğra kâkül, kısa yele,*
Arkar ayak, cez bilek,	*Arkar ayaklı, tunç bilek,*
125470 Arkar sınduu ükü ayak,	*Arkar endamlı, puhu ayak,*
Çalgınga minse çarçabas,	*Keşfe binilse yorulmaz,*
Altı ayga minse arıbayt,	*Altı ay binilse arımaz,*
Altımış asıy bolgonço	*Altmış asıy oluncaya dek,*
Azuu sayıp* karıbayt,	*Azı dişi çıksa da* kocamaz,*
Som tuyagı çaraday,	*Som tırnağı çanak gibi,*
Köçük cakkı soorusu	*Kıç yanındaki sağrısı,*
Kerilip kenen talaaday.	*Gerilmiş geniş bozkır gibi.*
Çatkayaktın keñdigi	*Apışarasının genişliği,*
Tabılgı çıkkan kolottoy,	*Tabılgı biten koyak gibi,*
125480 Mañdayında kaşka tiş,	*Alnındaki ak dişleri,*
Taptap koygon bolottoy,	*Dövülüp konmuş çelik gibi,*
Tanoosunun keñdigi	*Burun deliğinin genişliği,*
Kapçıgayluu özöndöy,	*Kanyonlu vadi gibi,*
Karan kalgan çoçkonun	*Kara kalmış canavarın*
Çokusunda kökülü	*Tepesindeki kâkülü,*

	Közünö çenep tüygöndöy,	*Gözüne göre ölçülüp düğümlenmiş gibi,*
	Menin atım bolso dep	*Benim atım olsa — diye,*
	Körgön mende küygöndöy.	*Gören kul yanar tutuşur.*
	Başı kündön Buuruldu	*Ta ilk günden Buurul'u*
125490	Kanıkey surap, zar ıylap,	*Kanıkey isteyip, zâr ağlayıp,*
	Karaçanın Saykalga	*Karaça'nın Saykal'ına*
	Kagış kıla barganda	*Çarpışmaya vardığında,*
	Tartıp alıp zor Manas	*Çekip almış ulu Manas,*
	Semeteyge arınap,	*Semetey'e adayıp,*
	Aman bolso calgızım	*Esen olursa biriciğim,*
	Burak at* kılıp minsin – dep, Conuna	*Burak at* edip binsin — diye, Sırtına*
	adam kongondoy.	*insan konar gibi.*
	Bulkuntup coogo tiysin – dep, Baltırı	*Şahlanıp düşmana çarpsın — diye,*
	buura belindey,	*Baldırı buğra beli gibi,*
	Betteşken mende coo çıksa,	*Karşısına kul düşman çıkarsa,*
	Cerine çeyin sürsün – dep,	*Yurduna kadar sürsün — diye,*
125500	Cebelep bakkan bul Buurul,	*Özenle beslenen bu Buurul,*
	Kürüçtön kündö cem bergen,	*Pirinçten her gün yem verilen,*
	Burulbay çalpoo bolot – dep,	*Dönmeden hantal olur — diye,*
	Adırga salsa oyubas,	*Engebeye vursa oyulmaz,*
	Bugudan çılbır süyrötkön.	*Geyik derisi yular sürütmüş.*
	Kolu kolo bolot – dep,	*Ayağı tunç olur — diye,*
	Budur cerge üyrötkön.	*Engebeli yere alıştırmış.*
	Başına ükü taktırgan,	*Başına puhu tüyü taktırmış,*
	Biröönün közü tiet – dep,	*Birinin gözü değer — diye,*
	Een cerge baktırgan.	*Issız yerde baktırmış.*
125510	Asıyında* at bolup,	*Asıy* yaşında at olup,*
	Arınagan balaga.	*Adanmıştı o çocuğa.*
	Asıy çıkma bolguça,	*Asıy yaşını dolduranadek,*
	Een kalgan karanıñ	*Issız kalan karan,*
	Een ottogon talaada,	*Issız otladığı bozkırda,*
	Buguday moynun buragan,	*Geyik gibi boynunu buran,*
	Buta boyu añ kelse	*Ok atımı hendek gelse,*
	Buydalbastan çuragan.	*Duraksamadan sıçrayan.*
	Buudandıgın bilgende	*Küheylanlığını bilince,*
	Buttap altın zer tartıp,	*Batmanla altın zer sunup,*
125520	Bukardın begi suragan,	*Buhara'nın beyi istemiş,*
	Suraganga berbegen,	*İsteyene vermemişler,*

Bermek tursun karandı
Beydaarat* kişi minbegen.
Arkarday moynun buragan,
Arkan boyu añ kelse,
Arış kerip çuragan.
Artıktıgın bilgende
Aloo altın zer berip,
Ar kaysı kandar suragan,
Suraganga berbegen,
Bermek tügül karandı
Suuk kol candap körbögön.
Colu katkan Arbuurul
Coto cilik congondoy,
Bakanı sırttın celindey,
Art cagı içke, töşü coon,
Körümdüü tulpar Buurul at
Arkası biyik, zeeri bas,
Kızıl buurul, taykı cal,
Kıygaçtagan karandın
Caaday uçat dırkırap,
Tuyak tiyse kara cer,
Tuş-tuşunan bırkırap,
Çurkasa közdön zakımdayt,
Bul kuturgan Buurul at

Vermek şöyle dursun, karana
Abdestsiz kişi binmemiş.*
Arkar gibi boynunu buran,
Urgan boyu hendek gelse,
Adım gerip sıçrayan.
Üstünlüğünü bilince,
Alev alev altın zer verip,
Nice hanlar istemiş onu,
İsteyene vermemişler,
Vermek şöyle dursun, karana
Yabancı el yanaşmamış hiç.
Yolu yaman Arbuurul,
Kaval kemiği yontulmuş gibi,
Bacağı bozkır yeli gibi,
Art yanı ince, döşü kalın,
Görkemli tulpar Buurul at,
Arkası yüksek, omzu yatık,
Kızıl kırçıl, kısa yeleli,
Yan yan süzülen karanın,
Yay gibi uçar vınlayıp,
Tırnak değince kara yer,
Dört bir yandan savrulup,
Koşsa gözde serap olur,
Bu kudurmuş Buurul at,

Kulan kuusa takımdayt.
Kırk künçülük col tartsa, Cönöp kalgan kezi eken.
Kıyası müşkül çöl bassa,
Kırk çilten, Kızır Iliyası
Kırk kün tınbay col cürsö Kıykırıp ayza sunuptur,
Kılt etip suu cutpagan,
Kıtayga san miñ kol bolup,
Kırs etip çöp çalbagan,
Karaan bolup turuptur,
Talıgıp çöldön kalbagan,
Atı Kızır* dubana
Kagışka minse Buuruldu

Kulan kovsa yanına katar.
Kırk günlük yola koyulsa, Yola düzüldüğü demdi.
Geçidi çetin çölü aşsa,
Kırk çilten, Hızır İlyas'ı,
Kırk gün durmadan yol yürüse, Haykırıp mızrak uzatmıştı,
Bir yudum su yutmayan,
Kıtay'a karşı sayısız bin asker olup,
Bir tutam ot koparmayan,
Arka olup durmuştu,
Yorulup çölde kalmayan,
Adı Kızır divane,*
Çarpışmada Buurul'a binilse,

Talıkşıp cürböy kalbagan, Oncoñdogon Buuruldu
Tuura tulpar Buurul at
Okuranıp cer çaçıp,
Oloñdoso karanga
Cer buzulup oyulup,
Çapçıp iyse kara cer
Kemegedey bölünüp,
Üstündögü Semetey,
Semetey türü mına bu
Opol-Toodoy körünüp,
Kara çaar kabılan
Karaan bolup kökcaldın
Kaptalında çamınıp,
Çolok kökcal arslan
Oozun açıp komdonup,
Bet aldında kamdanıp,
Elestep közgö körünüp,
Körgöndö köñül bölünüp,
Ezelden beri caratkan,
Alp karakuş – zumuruk*
Alıp uçup ketçüdöy,
Asmandan butun sundu ele, Karan kalgan Akkelte
Kara çaar colborsu
Azır alıp salçuday,
Bir cagınan al karan
Kalçañ urup turdu ele,
Koldogonu bir toguz -
Koldop kalgan kezi eken,
Aç bilekke çalıptır,
Cölögönü bir toguz –
Cölöp kalgan kezi eken.
Kından suurup karandı
Baktısı aşıp, taalayı

Yorgun düşüp aksamayan, Salınıp giden Buurul'u,
Gerçek tulpar Buurul at,
Kişneyip yeri saçıp,
Karan bir salınıverse,
Yer bozulup oyulur,
Eşeleyince kara yer,
Ocak çukuru gibi bölünüp,
Üstündeki Semetey —
Semetey'in görünüşü işte şu:
Opol Dağı gibi görünüp,
Kara benekli kaplan,
Arka olup bozkurdun
Yanı sıra atılıp,
Güdük bozkurt aslan,
Ağzını açıp çömelip,
Önünde hazırlanıp,
Hayal gibi göze görünüp,
Görenin yüreği bölünüp,
Ezelden beri Yaratan,
Alp karakuş — zümrütanka,*
Kapıp uçuracak gibi,
Gökten ayağını uzatmıştı, Kara bahtlı Akkelte,
Kara benekli kaplanı,
Hemen kapıp devirecek gibi,
Bir yanından o karan,
Kalça'yı dövmeye durmuştu,
Koruyanı tam bir dokuz —
Koruyup durduğu demdi,
Çıplak bileğe dolamıştı,
Destekleyeni bir dokuz —
Destek olduğu demdi.
Kınından sıyırıp karanı,
Bahtı aşıp, talihi —

Manastın uulu kökcaldın
«Balam, mından bastır» – dep,
Aç oozduktan cetelep,

Manas'ın oğlu bozkurdun —
«Yavrum, buradan sür» — diye,
Sivri gemden yedeğe alıp,

Süymön bolup kırk çilten
Kalgan eken ökünüp,
Berendin uulu çunakka
Bet alıp mende kelgisiz,
Bettep mende ceñgisiz,
Calayak ooz, car kabak,
Uzun boyluu, keñ dalı,
Arı balban, arı şer
Baraanı biyik, zaarı küç,
Manastın uulu kökcalıñ
Bastaşkandı kılat tüz.
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Kaptagan kıtay Koñurbay
Buçkagına teñebey.
Erdik menen şerdikti
Bergen eken çenebey.
Kasaba koldo kalkıldap,
Aydalıda carkıldap.
Kılıç kında kıñgırap,
Kıya tartıp er kökcal
Karap turat zıñgırap,
Altın caak aybalta
Manastan kalgan Zulpukor
Kınsız karmap alıptır.

Yedekçi olup kırk çilten,
Kalmıştı hayıflanarak,
Erenin oğlu yavuza,
Karşısına kul gelemez,
Yüzleşip kul yenemez,
Yayvan ağız, yar gibi kaş,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Hem pehlivan, hem aslan,
Heybeti yüksek, zehri güçlü,
Manas'ın oğlu bozkurdun,
Kapışanı dümdüz eder.
Çın çın öter, aldırmaz,
Kaplayan Kıtay'ı, Koñurbay'ı,
Topuğuna denk tutmaz.
Erlik ile aslanlığı
Vermiş ona ölçüsüzce.
Kasaba tuğ elde dalgalanıp,
Omuz başında parıldayıp.
Kılıç kında şıngırdayıp,
Yan çekip er bozkurt,
Bakıp durur dimdik, heybetle,
Altın yanaklı aybalta,
Manas'tan kalan Zülfikâr'ı
Kınsız kavramıştı elinde.

Cabılgan kıtay kakanga
Cana kolun salçuday
Belendenip kalıptır.
Asmandan tüşkön Boz kise,
Kayran can menen dos kise,
Kıykırıp belge çalganda
Kırk çilten* coldoş bir bolçu.
Zayıptardan sınduudan,
Sırtınan kınay çalıptır,
Aç arslanday köz caynap,
Kaarlanıp iç kaynap,
Tokson tüymö, kırk büçü,
Toluktap kılgan Akolpok
Cakası altın, ceñi cez,

Üşüşen Kıtay hakanına
Yine saldıracakmış gibi,
Hazırlanıp durmuştu.
Gökten inen Boz kise,
Aziz cana dost olan kise,
Haykırıp bele dolayınca,
Kırk çilten yoldaş olurdu. Kadınların endamlısından,*
Üstünden sıkıca dolamıştı,
Aç aslan gibi gözü parlayıp,
Öfkelenip içi kaynayıp,
Doksan düğme, kırk kopça,
Eksiksiz yapılmış Akolpok,
Yakası altın, yeni tunç,

Koş badana*, torgoy köz,
Iştüü katın Kanıkey
Tabılgı caksa çok ötpös,
Oçogor atsa ok ötpös,
Alışka kirse ayza ötpös.
Arıptap okton sologon,
Karandı casap turganga
Kankoruñdun dünüyö
Arbınıraak korogon.
Balta menen bir salsa,
Altımış mıltık atılgan.
Acalı cetken duşmandar
Acalga özü katılgan.
Içi cibek atıles,
Karan kalgan cılastın
Kalıñdıgı carım kez.
Orunboor, Margalañ
Orto cerin çaldırgan.
Oşondon beri bulanı
Zorduktatıp aldırgan.
Kempir kınap, kız tikken,
Kelişimdüü uz tikken.
Ok ötpös kılıp iştegen,
Berizaada Aruuke
Al Aruuke baş bolup,

Çift badana, çayırkuşu göz,*
İşinin ehli kadın Kanıkey —
Tabılgı yakılsa kor geçmez,
Fitilli tüfek atsa ok geçmez,
Kapışmaya girse mızrak işlemez.
Özenle ok geçmez dokunmuş,
O karayı donatmak için,
Hunharının dünyalığı,
Epeyce eksilmişti.
Balta ile bir vursa,
Altmış tüfek atılırdı.
Eceli yeten düşmanlar,
Ecele kendi sataşırdı.
İçi ipek atlas,
Kara bahtlı kahrolasının
Kalınlığı yarım arşın.
Orunboor, Margalañ —
Orta yerinde dokutmuş.
O günden beri o kumaşı,
Zorla getirtip almıştı.
Kocakarı biçip, kız dikmiş,
Endamlı usta kadın dikmiş.
Ok geçmez kılıp işlemiş,
Peri kızı Aruuke,
O Aruuke baş olup,

Meltiregen suluudan,
Kızıl köynök, ayça bel
Oymok ooz, boto köz,
Okşoş tegiz kara köz,
Kılpıldagan suluudan,
Panarday başka nurluudan,
Seksen kelin, seksen kız
Segiz cıl tınbay iştegen.
Cılan boor büktürüp,
Cılas bolgon karandı
Cıbırata tiktirip,
Cakpagan cerin söktürüp,
Buttap bolot egetip,

Süzgün duran güzelden,
Kızıl gömlekli, ayça belli,
Yüksük ağızlı, boncuk gözlü,
Birbirine denk kara gözlü,
Süzülüp bakan güzelden,
Fener gibi başı nurludan,
Seksen gelin, seksen kız,
Sekiz yıl durmadan işlemiş.
Yılan karnı gibi kıvırtıp,
Yok olası karayı,
İnce ince diktirip,
Beğenilmeyen yerini söktürüp,
Batmanla çelik eğeletip,

Egendi bolot kara kurç
Ortosuna töktürgön.
Mende karap turbagan,
Kayıganda karandı
Bolotton kılgan şibege
Saygan sayın kıyragan,
Kanıkeydin kırk kelin
Tüyşügünö çıdabay
Tügöngön buyum eken – dep,
Mınçalık adam ıylagan.
Kanıkey özü septegen,
Kee bir ceri karandın
Temir menen teektüü,
Kee bir ceri karandın
Altın menen ceektüü.
Topçulugu bir toguz,
Topçuluktun tübünö
Top altın salıp kayıgan,
Karap tursa karandan
Adamdın közü tayıgan.
Kayran eneñ Kanıkey
Büçülügü bir toguz,
Büçülüktün tüp-tübün
Bolotton koyup kadagan.

Eğelenen çelik, kara kurç,
Ortasına döktürmüş.
Kul karşısında duramayan,
Karayı sırıdığında,
Çelikten yapılma biz,
Sapladıkça kırılırdı,
Kanıkey'in kırk gelini,
Zahmetine dayanamayıp,
Kahrolası eşyaymış — diye,
Bunca insan ağlamıştı.
Kanıkey kendisi donatmış,
Karanın kimi yeri,
Demir ile perçinli,
Karanın kimi yeri,
Altın ile kenarlı.
Düğmesi tam bir dokuz,
Düğmelerin dibine,
Top altın koyup sırımış,
Bakıp dursa karadan,
İnsanın gözü kamaşırdı.
Aziz anan Kanıkey —
Kopçası tam bir dokuz,
Kopçaların ta dibini,
Çelikten koyup çakmıştı.

Ayza menen muştaşsa
Ayzanın uçu cadagan,
Akıl oylop koybogon,
Kıyşık cerin oñdogon.
Kun kuuşup salışsa,
Ok cañılıp ketpes – dep,
Kayran katın Kanıkey
Çoñ cañcalga corogon.
Bilbey koysom beker dep,
Ölgöndö körgön calgızga
Ok cañılıp keter – dep,
Took köz kılıp kayıgan,
Koş badana, torgoy köz,
Karan kalgan cılastan

Mızrak ile dövüşülse,
Mızrağın ucu körelirdi,
Düşünmedik akıl komamış,
Eğri yerini düzeltmiş.
Kan davası güdüp çarpışılsa,
Ok yanılıp geçmesin — diye,
Aziz kadın Kanıkey,
Büyük kavgaya yormuştu.
Bilmeden kalırsam boşuna — diye,
Ölürken kavuşulan biriciğe,
Ok yanılıp değer — diye,
Tavuk gözü nakışla sırımış,
Çift badana, çayırkuşu göz,
Kara bahtlı kahrolasından,

Adamdın közü tayıgan.
Er Koñurbay baş bolup,
Eçen tümön kol kelse,
Eñkeytip ayza teşkisiz,
Karan kalgan cılaska
Keltenin ogu ötküsüz.
Bulasın kalıñ taldırgan
Oçogor ogu orolup,
Sırt cagına kaltırgan,
Bala Sultan Semetey
Manastan kalgan murazı
Akolpoktu kiydi ele,
Sır nayza koldo koroyup,
Adır-küdür belesti
Aşıp çıgıp aduulap,
Astında karan Buuruldu
Ok cañılıp ketpeske
Abay* menen cabuulap,
Mañkañdata bastırıp,
Döñköñ-döñköñ celdirip,
Eeliktirip culkuntup,
Een kalgan karandı
Eri ölgöndöy bulkuntup,
Törö kökcal Semetey

İnsanın gözü kamaşırdı.
Er Koñurbay baş olup,
Nice tümen asker gelse,
Eğdirip mızrak delemez,
Kara bahtlı kahrolasına,
Kelte'nin oku geçemez.
Kumaşını kat kat serdirmiş,
Fitilli tüfek oku dolanıp,
Dış yanında kalakalmış.
Çocuk Sultan Semetey,
Manas'tan kalan mirası,
Akolpok'u giymişti,
Sırlı mızrak elde dikilip,
Engebeli beli, sırtları,
Aşıp çıkıp ileri atılıp,
Altındaki karan Buurul'u,
Ok yanılıp değmesin diye,
Abay örtüsüyle örtüp,*
Salına salına yürütüp,
Hoplata hoplata yeldirip,
Coşturup silkindirip,
Issız kalan karayı,
Eri ölmüş gibi debelendirip,
Töre bozkurt Semetey,

Döbögö çıgıp bereniñ,
Arday bolgon Buuruldun
Alıp oozun burdu ele,
Astındagı çañırık
Bolcop karap turdu ele.
Karap turup Semetey
Kan içmesi çın karmap,
Kaarlandı, bakırdı.
Mına oşondo kökcalıñ
Külçoro menen Kançoro
Ekөön katar çakırdı.
Eki baatır er Çoro,
Aalamdı buzgan şer Çoro,
Abasının canına

Tepeye çıkıp erenin,
Kızışmış olan Buurul'un
Alıp başını çevirmişti,
Aşağıdaki gürültüyü,
Kestirip bakıp durmuştu.
Bakıp dururken Semetey,
Kan içiciliği sahiden tutup,
Öfkelendi, bağırdı.
İşte o zaman bozkurdun,
Külçoro ile Kançoro —
İkisini birden çağırdı.
İki bahadır er Çoro,
Âlemi bozan aslan Çoro,
Ağasının yanına,

Eki Çoro carışıp,
Üzöñgüsü kagışıp,
Eki cagın karanıp,
Erdi-murdun calanıp,
Balbandıgı başkaça,
Külçoro menen Kançoro
Baatırdıgı bir kança.
Kök temir ton kiyinip,
Kök bolot ayza kolgo alıp,
Altın çıray, nur bettüü,
«Aylanayın abakem,
Kaarıñ kelip bakırsañ
Ünüñ buzuk baştadı,
Too kapçıgay çıkkan tal
Toktono albay ünüñön
Kulap kete taştadı,
Ay, abake, çınıñdı ayt,
Kazıp koygon or barbı,
Kaynatıluu şor barbı,
Çuusu kulak tundurgan
Çubalcıgan kol barbı.
Belesiñ kaykı too barbı,
Aylanayın abake,
Betteşe ketçü coo barbı?» –

İki Çoro yarışıp,
Üzengileri tokuşup,
İki yanına bakınıp,
Dudağını, burnunu yalayıp,
Pehlivanlığı bambaşka,
Külçoro ile Kançoro,
Bahadırlığı bir hayli.
Gök demir zırh giyinip,
Gök çelik mızrak ele alıp,
Altın çehreli, nur yüzlü:
«Kurbanın olayım ağam,
Öfkelenip bağırınca,
Sesin bozuk çıkmaya başladı,
Dağ boğazında biten söğüt,
Sesinden duramayıp,
Yıkılıp gitti nerdeyse,
Ey ağacığım, doğrunu söyle:
Kazılıp konmuş hendek mi var?
Kaynayıp duran dert mi var?
Gürültüsü kulak sağırlatan,
Uzayıp giden ordu mu var?
Beli yalman dağ mı var?
Kurbanın olayım ağacığım,
Yüz yüze gelinecek düşman mı var?» —

Dep, öşöntüp, çorolor
Attın oozun burdu ele,
Törösünö munu aytıp.
Anda turup Semetey:
«Bu cerde karmap miner buudan
Tobunan tolkup köp kıtay
cok, Kaptap kalgan kezi eken.
Karan kalgan dünüyö,
Ekööñdön başka tuugan cok.
Men körgöndü kördüñbü,
Men bilgendi bildiñbi,
Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday eken düynö bok!
Cer caynagan kol kelet,

Deyip, böylece, çorolar,
Atın başını çevirmişti,
Töresine bunu söyleyip.
O zaman durup Semetey:
«Burada tutup binilecek küheylan
Takımından taşıp çok Kıtay,
yok, Kaplayıp bastığı demdi.
Kara bahtlı dünya,
İkinizden başka kardeş yok.
Benim gördüğümü gördün mü?
Benim bildiğimi bildin mi?
Bugün var olan yarın yok,
Böyleymiş işte, dünya bok!
Yer kaynatan ordu gelir,

	Cetkileñ canga zor kelet,	*Yetkin cana bile zor gelir,*
	Tulpar çarçap, al ketse	*Tulpar yorulup güç giderse,*
	Karmap miner buudan cok,	*Tutup binilecek küheylan yok,*
	Karaan bolup berüüçü	*Arka olup duracak,*
	Karan kün kırgız tuugan cok,	*Kara günde Kırgız kardeş yok,*
	Kaynap catkan kapırga,	*Kaynayıp yatan kâfire,*
	Kan Koñurbay baatırga	*Han Koñurbay bahadıra,*
125790	Kimiñ kirip kol salasıñ,	*Hanginiz dalıp saldırırsınız?*
	Alakanday kırgızdın	*Avuç kadar Kırgız'ın*
	Ubal-soobu bolobu,	*Vebali sevabı olur mu?*
	Mildetin kimiñ alasıñ?	*Yükünü hanginiz alırsınız?*
	Külçorom menen Kançorom,	*Külçorom ile Kançorom,*
	Cekege kimiñ barasıñ?	*Teke tek hanginiz gidersiniz?*
	Kimiñ barsañ anıñ bar,	*Hanginiz gider, o varsın,*
	Bir kişilik alıñ bar.	*Bir kişilik gücünüz var.*
	Tulpar oozun burup ber,	*Tulparın başını çevirver,*
	Kuday üçün, men üçün,	*Tanrı için, benim için,*
125800	Kup kırgındı kılıp ber.	*Tam bir kırgını yapıver.*
	Cazayıl* tiyse carkıldap,	*Cazayıl* değse parıldayıp,*
	Calt etip kaçıp ketpesten	*Ürküp kaçıp gitmeden,*
	Tuu tübünö turup ber.	*Tuğun dibinde duruver.*
	Camgır kılıp caa tartsa,	*Yağmur gibi yay çekilse,*
	Calt etip kaçıp berbesten,	*Ürküp kaçıvermeden,*
	Çın kankoruñ özünö	*Gerçek hunharının kendisine,*
	Çın kızmatıñ kılıp ber!	*Gerçek hizmetini ediver!*
	Men körgöndü kördüñbü,	*Benim gördüğümü gördün mü?*
	Men bilgendi bildiñbi?	*Benim bildiğimi bildin mi?*
125810	Tolkup catkan munarık	*Dalgalanıp yatan pusu,*
	Tokoybu desem, el eken,	*Orman mı desem, el imiş,*
	Cılma karaan cıltıldak,	*Kaygan karaltı, pırıltı,*
	Cıltıldak desem ot eken,	*Pırıltı desem, ateş imiş,*
	Küdüröygön çoñ karaan	*Kabarıp duran koca karaltı,*
	Kaykı desek, el eken,	*Yamaç mı desek, el imiş,*
	Kaynap kıtay çuu tartıp,	*Kaynayıp Kıtay çığlık atıp,*
	Kaptap kalgan kezi eken.	*Kaplayıp bastığı demdi.*
	Bek aydaba köp koldu,	*Sıkı sürme çok orduyu,*
	Akırın aydap cıldırıp,	*Yavaşça sürüp kaydırıp,*
125820	Aç aykırık, kuu süröön	*Aç nâra, kuru uğultu,*

Aygayı kulak tundurup,
Kamıştı kör, seldi kör,
Kaptap catkan eldi kör,
Cel sogup çıkkan çöptü kör,
Çöpçölük kıtay köptü kör,
Kuday betin körsötpö,
Cer caynagan koldu kör,
Kol aldında Koñurbay
Opol-Toodoy zordu kör.
Cazayıl tartıp Beecinge
Körgönü kelgen ekenbiz.
Kıtay ilek, biz üçöö
Ölgönü kelgen ekenbiz».
Semetey aytıp turgança,
Aytıp oozun cıygança,
Oñ cagına karasa –
Orgup-orgup çañ çıgat,
Orgugan çañdı karasa
Berkilerden can çıgat.
Alöökönün Koñurbay
Akılga dıykan doñuz ay,
Çet-Beecinge tuulgan,
Altısında Koñurbay

Feryadı kulak sağırlatıp,
Kamışa bak, sele bak,
Kaplayıp yatan ele bak,
Yel vurup biten ota bak,
Ot kadar çok Kıtay'a bak,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Yeri kaynatan orduya bak,
Ordunun önünde Koñurbay —
Opol Dağı gibi uluya bak.
Beecin'e cazayıl çekilişini
Görmeye gelmişiz meğer.
Kıtay yüz binlik, biz üçüz,
Ölmeye gelmişiz meğer».
Semetey daha söylerken,
Sözünü ağzında toplarken,
Sağ yanına bakınca —
Burcu burcu toz çıkar,
Fışkıran toza bakınca,
Berikilerin canı çıkar.
Alöökö'nün Koñurbay'ı,
Akıl küpü domuz ah,
Çet-Beecin'de doğmuş,
Altısında Koñurbay,

Beecinge salgan çuulgan.
Alöökönün Koñurbay
Segizinde serpilip,
Toguzunda toktogon,
Dal on caşka çıkkanda
Çınmaçındı-Kakandı
Çını menen ottogon.
On birge caşı kelgende
Kakançındı kamagan,
Kayır aytar can kalbay,
Kez bolgondu sabagan.
On ekige kelgende
Oyrondu opsuz baştagan,
Munu menen Çoñ-Beecin
Kaarına çıdabay

Beecin'e salmış velvele.
Alöökö'nün Koñurbay'ı,
Sekizinde silkinip,
Dokuzunda durulmuş,
Tam on yaşına bastığında,
Çınmaçın'ı, Kakan'ı,
Sahiden çiğneyip yemiş.
On bire yaşı gelince,
Kakançın'ı kuşatmış,
Karşı koyacak can kalmadan,
Rast geleni dövmüş.
On ikiye gelince,
Yıkımı ölçüsüz başlatmış.
Bununla Çoñ-Beecin,
Öfkesine dayanamayıp,

	Buzulup kete taştagan.	*Bozulup gitmiş nerdeyse.*
125860	Kerüügö salgan tam oşol,	*Yamaca kurduğu ev odur,*
	Ayzanın başı kagışıp,	*Mızrağın başı tokuşup,*
	Keçildin mıktı kanı oşol.	*Keçil'in yaman hanı odur.*
	Adamdın başı çabışıp,	*İnsanın başı vuruşup,*
	Körsöñ uşul Koñurbay,	*Görsen işte bu Koñurbay,*
	Kökcal tuugan doñuz ay,	*Bozkurt doğmuş domuz ah,*
	Beleske salgan tam oşol,	*Sırta kurduğu ev odur,*
	Kakançının kalkı eken,	*Kakançın'ın halkı imiş,*
	Beecindiktin kanı oşol.	*Beecinlinin hanı odur.*
	Kabardı katuu salıptır,	*Haberi sert salmıştı,*
125870	Ölgönünön kalganı	*Ölenlerden geri kalanlar,*
	Koñurbaydın aldına	*Koñurbay'ın önüne,*
	Çoguluşup barıptır.	*Toplanıp varmıştı.*
	Ayzakerden ıktuusun,	*Mızrakçının ustasını,*
	Eñ aylaçıl mıktuusun	*En hilebaz yamanını,*
	Çogultup aydap alıptır,	*Toplayıp sürüp almıştı,*
	Kol aldına salıptır.	*Ordunun önüne katmıştı.*
	Altından tizgin bulkuntup, Daldal kılçu kapırı,	*Altından dizgini silkip, Paramparça eden kâfiri,*
	Algaranı culkuntup,	*Algara'yı depretip,*
	Körsöñ mınday Koñurbay,	*Görsen böyledir Koñurbay,*
125880	Cürümünön çañ çıgıp,	*Yürüyüşünden toz çıkıp,*
	Kaarınan can çıgıp,	*Kahrından can çıkıp,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alöökö'nün Koñurbay'ı,*
	Aylası tegiz doñuz ay,	*Hilesi tam domuz ah,*
	Kara dümök kozgolup,	*Kara bela depreşip,*
	Cer carılgan kol bolup,	*Yer yarılan ordu olup,*
	Katını kara baskansıp.	*Karısını kara basmış gibi.*
	Con-condop Kalça bakırıp,	*Tepeden tepeye Kalça bağırıp,*
	Coo kaydalap çakırıp,	*Düşman nerede diye çağırıp,*
	Buyruktu Kalça kılıptır,	*Buyruğu Kalça vermişti,*
125890	Munun sözün ukkanda	*Onun sözünü duyunca,*
	Kalıñ kıtay kakandı	*Kalın Kıtay'ı, Kakan'ı,*
	Tügöl Kuday uruptur.	*Tümden Tanrı çarpmıştı.*
	Tüp kötörö düñgüröp,	*Topunu kaldırıp gürleyip,*
	Tüptüz ayza sunuptur,	*Dümdüz mızrak uzatmıştı,*
	Aykalışıp turuuga	*Sarmaş dolaş durmaya,*

Kez bolso ayza sunuuga
Kezenişip balbanı
Kelgen eken kol bolup,
Azar tümön kozgolup.
Kagışka kirse kıtaydın
Adatı eken abıdan,
Kanı buyruk kılganda
Kaptap ketmey saltı eken.
Opol-Toodoy döölörü,
Al döölördün artınan
At oyunçu cöölörü,
Çalt uruuçu ıktuusu,
Kol saluuçu mıktuusu,
Ayzakerden baatırı,
Adam tiyse koluna
Kürmö kiygen küçtüüsü,
Alışka artık dañgılı
Betteşken tiyse koluna,
Nan kıluuçu kambılı.
Mendeden bölök zorloru,
Bet algandı soo koyboy
Cep iye turgan bolcolu,
Kaçır mingen kalktarı,

Rast gelse mızrak uzatmaya,
Nişanlaşıp pehlivanı,
Gelmişti ordu olup,
Hezaran tümen depreşip.
Çarpışmaya girse Kıtay'ın
Âdetiymiş öteden beri,
Hanı buyruk verdiğinde,
Kaplayıp gitmek töresiymiş.
Opol Dağı gibi devleri,
O devlerin ardından,
At cambazı yayaları,
Çevik vuran ustası,
Saldırıda yamanı,
Mızrakçıdan bahadırı,
İnsan geçse eline,
Cübbe giyen güçlüsü,
Kapışmada üstün ünlüsü,
Karşılaşan eline geçse,
Un ufak eden becerklisi.
Kuldan başka türlü zorbaları,
Karşısına çıkanı sağ komadan,
Yiyip yutmaktır kararı,
Katır binen halkları,

Karmaşıp mende* çıdabayt
Caman eken salttarı.
Karuusu toluk kapırı,
Bet algandı koybogon,
Bir çoçkonun etine
Bir cegende toybogon,
Uşunday şumduk baatırı
Beleste turgan ekööonü
Coo mında dep bakırıp,
Colu bolgon Koñurbay,
Oşol kezde karasañ
«Möndü!»* dep uraan çakırıp, Çoyun baştuu* balbanı
Kaarlanıp balbanın,

Tutuşunca kul dayanamaz,*
Kötüymüş töreleri.
Gücü yerinde kâfiri,
Karşısına çıkanı komayan,
Bir domuzun etine,
Bir yiyişte doymayan,
Böylesi korkunç bahadırı,
Sırtta duran ikisini,
Düşman burada diye bağırıp,
Yolu açık olan Koñurbay,
O sırada baksana,
«Möndü!» diye nara atıp, Çoyun başlı* pehlivanı,*
Öfkelenip pehlivanını,

«Kaptap ket*» – dep bakırıp, Temir arkan torçonu
Kılkıldap kıtay cetkeni.
Kıyın eken Koñurbay,
Dayardandı balbanı.
Cardık kılsa cañcusu
Cabılmak boldu kol salıp,
Baarın baykap karasañ
Caa, saadagın kolgo alıp,
Bul üçöönö karata
Camgırday kılıp caa tarttı,
Kalıñ kol kaptap kaldı ele,
Möndürdöy kılıp ok attı.
Kaardı katuu baştadı,
Kan Koñurbay erendin
Kaarına çıdabay,
Oşol turgan kara cer
Kaltıldap kete taştadı.
Munara küygön çoktu kör,
Buzulbay tiygen oktu kör!
Möndürdü kör, seldi kör,
Kaynagan kıtay eldi kör!
Tolkup kaptap dırkırap,
Tolgon ok tiyip çırkırap.
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndürdöy kılıp ok atıp.
Kazılgan kalıñ or bolup,

Kaynaluu müşkül şor bolup,
Kaynap kıtay kozgolup.
Tolkup kalgan cerine,
Tolgon kıtay eline
Too turuştuk bergisiz,
Koñurbay salgan çoñ çabuul
Adam çıdap körgüsüz.
Caanın ogu dırkırap,
Cazayıl ogu çurkurap,
Ayzanın uçu körünüp,
Tegerektep ketçüdöy.

«Kaplayıp geç» — diye bağırıp, Demir urgan ağını,*
Dalgalanıp Kıtay yetişti.
Çetinmiş Koñurbay,
Hazırlandı pehlivanı.
Buyruk verse kumandanı,
Üşüşmek oldu saldırıp,
Hepsine dikkatle baksan,
Yayını, sadağını ele alıp,
Bu üçüne doğru,
Yağmur gibi yay çekti,
Kalın ordu kaplamıştı,
Dolu gibi ok attı.
Kahrı sert başlattı,
Han Koñurbay yiğidin
Kahrına dayanamayıp,
O duran kara yer,
Titreyip gitti nerdeyse.
Minare gibi yanan kora bak,
Şaşmadan değen oka bak!
Doluya bak, sele bak,
Kaynayan Kıtay eline bak!
Dalgalanıp kaplayıp gümbürdeyip,
Dolu ok değip çığrışıp.
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp.
Kazılmış derin hendek olup,

Kaynayan çetin dert olup,
Kaynayıp Kıtay depreşip.
Dalgalanıp durduğu yere,
Dolu Kıtay eline,
Dağ bile dayanamaz,
Koñurbay'ın saldığı büyük akına,
İnsan dayanıp bakamaz.
Yayın oku vınlayıp,
Cazayıl'ın oku çığrışıp,
Mızrağın ucu görünüp,
Çepeçevre saracak gibi.

Çet-çetinde körünüp,
Can cagında oñdonup,
Tegiz kancarkolçonu*
Tegerektep ketçüdöy,
Kalgan eken oñdonup.
Aykayı arbın duu bolup,
Asman cargan çuu bolup.
Betteşip ayza sundurup,
Kaarı kulak tundurup,
Al koldun tümön betinen,
Kutba cakkı çetinen
Cana çıktı başka döö,
Köbü şaydoot, külük, cöö.
Adam bilgis közü bar,
Murununun üstündö
Könöktöy calgız közü bar,
Adamdan bölök türü bar,
Bet alışkan adamdı
Urup, cançıp, talkalap,
Tepsep ketçü cönü bar.
Mendeden bölök döö eken,
Ayban emes, cöö eken.
Bir uruu kıtay urugu,
Sazañ-şañ eli deer eken.

Kıyı köşesinde görünüp,
Yan tarafında düzelip,
Hep birden kancarkolço'yu,*
Çepeçevre saracak gibi,
Kalmıştı hazırlanıp.
Nârası bol, uğultu olup,
Göğü yaran çığlık olup.
Yüzleşip mızrak uzattırıp,
Kahrı kulak sağırlatıp,
O ordunun tümen yüzünden,
Kutup yanı ucundan,
Yine çıktı başka dev,
Çoğu çevik, yürük, yaya.
İnsanın bilmediği gözü var,
Burnunun üstünde,
Kova gibi tek gözü var,
İnsandan başka türü var,
Karşısına çıkan insanı,
Vurup, ezip, parçalayıp,
Çiğneyip geçmek huyu var.
Kuldan başka bir devmiş,
Hayvan değil, yayaymış.
Bir boy Kıtay soyu,
Sazañ-Şañ eli derlermiş.

Balbansıñ – dep, Koñurbay,
Bar müçösün caktırgan.
Kayratı mıktı bolsun dep,
Bet algandın baarısın
Urup, cançıp, toysun dep,
Kaarlanıp kakayıp,
Karmaşkan coogo cetsin – dep, Sen ulugu eleñ Koñurbay,
Taamay uruş kılganı
Talkan bolup ketsin – dep,
Kazınalık acayıp,
Acayıbın arttırgan,
Azuulu menen aralaş
Eñgiregen cılastı

Pehlivansın — diye Koñurbay,
Tüm endamını beğenmişti.
Gayreti yaman olsun diye,
Karşısına çıkanların hepsini,
Vurup, ezip doysun diye,
Öfkelenip kasılıp,
Tutuşan düşmana yetişsin — diye, Sen ulusuydun Koñurbay,
Tam yerinden vurduğunda,
Un ufak olup gitsin — diye,
Hazinelik acayip mahluk,
Acayipliğini artırmıştı,
Azı dişlilerle karışık,
Böğüren kahrolasını,

Erkelete baktırgan.
Bet alsa candı koybogon,
Bir çoçkonun etine
Bir cegende toybogon.
Al, kaptagın! – degende,
Akır zaman salçusu
Ayt! – dep koyso Koñurbay,
Bet alışkan adamdı
Berende bolso soo koyboy,
Tirüü baylap alçusu.
Karuusu toluk kapırı,
Karasañ türdüü baatırı.
Oşo candın tukumu.
Munun enesi Indi calabı
Atası kıtay dolusu,
Adamdın alı cetpegen
Arıslandın tişi ötpögön,
Aybanga çalış doñuzu.
Eñkeytip erler albagan,
Eç kaysı çıdap barbagan.
Atı Matı döö eken,
Cañgız közdön al kaptap,
Cabıla çokmor sundu emi.
Kagışçu cooñ kayda – dep,
Kan Koñurbay baatırga

Nazlandırıp baktırmıştı.
Yöneldi mi canı komayan,
Bir domuzun etine,
Bir yiyişte doymayan.
Haydi, kapla! — denince,
Ahir zaman koparanı,
Ayt! — deyiverse Koñurbay,
Karşısına çıkan insanı,
Eren bile olsa sağ komadan,
Diri diri bağlayanı.
Gücü yerinde kâfiri,
Baksana türlü bahadırı.
O canın soyundandı.
Bunun anası Hint yosması,
Babası Kıtay delisi,
İnsanın gücü yetmeyen,
Aslanın dişi geçmeyen,
Hayvana çalar domuzu.
Erlerin eğdiremediği,
Hiçbirinin dayanıp varamadığı.
Adı Matı devmiş,
Tek gözlü, o saldırıp,
Hep birden topuz uzattı şimdi.
Çarpışacak düşmanın nerede — diye,
Han Koñurbay bahadıra,

Kaarlanıp turdu ele.
Mına oşondo bereki,
Açuusu kelip Kalçaga
Akırayıp küülönüp,
Coo kayda? – dep süylönüp,
Uluk Beecin keñ şaardın
Tebelep buzar too kayda,
Teñ kelişçü çoñ burut
Manastın uulu badırek,
Bilegi coon, taş cürök
Bizdin közdöp kelgen çoñ kankor,
Kömülgön burut coo kayda!
Atka oyunçu, cöö külük,

Öfkelenip durmuştu.
İşte o zaman beriki,
Öfkesi gelip Kalça'ya,
Gözlerini devirip hışımlanıp,
Düşman nerede? — diye söylenip,
Ulu Beecin geniş şehrin,
Çiğneyip bozacak dağ nerede?
Denk gelecek koca Burut,
Manas'ın oğlu soysuz,
Bileği kalın, taş yürek,
Bizi gözleyip gelen koca hunhar,
Gömülesi Burut düşman nerede!
Atta cambaz, yayan yürük,

Duşman burut keldi – dep,
Kalkıma berip kabardı,
Nege saldıñ çoñ bülük.
Kan buyrugu keldi – dep,
Kaardı katuu baştadık
Cerdegen cerim Sazañ-Şañ,
Sazañ-Şañdı taştadık.
Urunaarga too tappay,
Uruşaarga coo tappay,
Uşun etip turamın.
Ubara kılsañ sen beker
Kakançındı Bakburçun,
Uluñtu-Dıñşa uşu curt,
Uyañdı buzup kıramın!
Kırıp iyer sebebim,
Kıstalak burut keldi – dep,
Bülük saldıñ cerime,
Dürbön saldıñ elime!
Kaçırdan ıloo bayladıñ,
Kırk eşiktüü Beecindin
Kıyınıdır Esen kan
Cayı-kışı cön catkan,
Esen kandın tagınan,
Tak aldında bagınan,

Düşman Burut geldi — diye,
Halkıma haber verip,
Neden saldın büyük kargaşa?
Han buyruğu geldi — diye,
Kahrı sert başlattık,
Yurt tuttuğum yerim Sazañ-Şañ,
Sazañ-Şañ'ı bıraktık.
Çarpacak dağ bulamayıp,
Vuruşacak düşman bulamayıp,
İşte böyle durmaktayım.
Boşuna zahmet verdiysen,
Kakançın'ı, Bakburçun'u,
Uluñtu-Dıñşa, şu yurdu,
Yuvanı bozup kırarım!
Kırıp geçirme sebebim:
Kahrolası Burut geldi — diye,
Kargaşa saldın yerime,
Telaş saldın elime!
Katırdan ulak bağladın,
Kırk kapılı Beecin'in
Yamanıdır Esen Han,
Yazı kışı rahat yatan,
Esen Han'ın tahtından,
Taht önündeki bağından,

Eşigi temir ordodon,
Acayıp turgan korgondon,
Kancasına urdu ele,
Bülük kılıp sen Kalça,
Bülüntüp çoguu aydadıñ!
Buruttun kolu keldi – dep, Kırıp iyip ot koyup,
Manastan aşık şerlerdi,
Kakançıluu Beecindi
Kakaylatıp kıtaydı,
Kırıp ketçü erlerdi
Bügün közüm kördü – dep,
Koe berse tütünü
Calgan ayta salganıñ,

Kapısı demir ordadan,
Acayip duran kaleden,
Çubuğuna vurmuştu,
Kargaşa çıkarıp sen Kalça,
Bozup topunu sürdün!
Burut'un ordusu geldi — diye, Kırıp geçirip ateşe verip,
Manas'tan üstün aslanları,
Kakançınlı Beecin'i,
Kıtay'ı dikeltip kaskatı,
Kırıp geçecek erleri,
Bugün gözüm gördü — diye,
Koyuverse dumanı,
Yalan söyleyivermişsin,

Mañculardı balbandı,
Alban türdüü kandardı,
Nege mınça aydadıñ!
Seksen aşıp toksongo
Barıp kalgan çagıñda,
Sakalıñ kuuday ak bolup,
Akılmanı, şerleri,
Karıp kalgan çagıñda,
Calgan aytıp salganıñ
126090 Mınça nege aydadıñ!
Atboroyun sıdırıp,
Aalamdın baarın kırdırıp.
Kayrattuu eken körçü – dep,
Tübümö çoguu cetti dep,
Algaranın kuyrugun,
Karaguldun sakalın
Tügöl culup ketti dep,
Kara coltoy kan Kalça,
Kalp aytkanıñ kantemin!
126100 Dep, öşöntüp, Matı döö
Koñurbayga munu aytıp,
Berendenip belsenip,
Beleski toodoy teñselip,
Kayır aytar kalbagan,
Körsö köñül bölünüp,
Kök borçuk toodoy körünüp. Kazır
döönü kördüñ – dep,
Bapboz kaçır at minip,
Bozala kalkan salınıp,
Açuulanıp turdu ele.
126110 Tiştep turgan çoñ kanca,
Kalıñ balban tañ kaldı.

Mançuları, pehlivanı,
Türlü türlü hanları,
Neden bunca sürdün?
Seksen aşıp doksana,
Varıp kaldığın çağında,
Sakalın kuğu gibi ak olup,
Bilgeleri, aslanları,
Kocayıp kaldığın çağında,
Yalan söyleyivermen —
Bunca neden sürdün?
Atının donunu sıyırtıp,
Âlemin hepsini kırdırıp.
Gayretliymiş, görsene — diye,
Köküme hepten yetti — diye,
Algara'nın kuyruğunu,
Karagul'un sakalını,
Tümden yolup gitti — diye,
Kara yollu Han Kalça,
Yalan söylemeni ne yapayım!
Deyip, böylece, Matı dev,
Koñurbay'a bunu söyleyip,
Yiğitlenip bel bağlayıp,
Sırttaki dağ gibi yalpalanıp,
Karşılık verecek kalmamış,
Görenin yüreği bölünüp,
Gök sarp kayalı dağ gibi görünüp. Şimdi
devi gördün — diye,
Bembeyaz katır ata binip,
Boz alaca kalkan kuşanıp,
Öfkelenip durmuştu.
Dişleyip durduğu koca çubuk,
Kalabalık pehlivan şaştı kaldı.

Bir buumday tamaki
Kıtay ottuk, boor taş,
Colum üydöy kuu karmap,
Kancasına çok koyup,
Korkurata sordu ele,
Karıp kalgan çirkindin

Bir tutamlık tütünü,
Kıtay çakmağı, çakmaktaşı,
Yolum-çadır kadar kav tutup,
Çubuğuna kor koyup,
Horuldatıp çekmişti,
Kocamış zavallının,

Kumarı cetip kandı ele.
Kol uçtuktay burkurap,
Azar tümön kalıñ kol
Oozundagı tütüngö
Adaşçuday çurkurap.
Kürmö kiygen kandarı,
Küçtüüsüngön candarı,
Aylakeçtüü erleri.
Ütüröyüp-tüktöyüp,
Baarı cogun karasañ
Odurayıp kamdanıp,
Kıtaylardın Koñ törö
Kılımdı bilgen zor törö.
Bettep mende kelbegen,
Mende uulunan calgız can
Kayaşayak berbegen,
Eren da bolso, şer bolso,
Adam azar salbagan.
Kırk kan eli kıtayda
Er Koñurbay baatırga
Cürümünön çañ çıkkan,
Uluk ele Koñurbay,
Uşu döö kelip baatırga
Kayaşayak berdi – dep,

Keyfi yetip kanmıştı.
El bayrağı gibi tütüp,
Hezaran tümen kalın ordu,
Ağzındaki dumana,
Yolunu şaşıracak gibi çığrışıp.
Cübbe giyen hanları,
Güçlü geçinen canları,
Hile bilen erleri.
Suratını asıp tüylenip,
Varına yoğuna baksan,
Sert bakışlarla hazırlanıp,
Kıtayların Koñ töresi,
Cihanı bilen ulu töre.
Karşısına kul gelmeyen,
Kul oğlundan tek bir can,
Karşı söz söyleyemeyen,
Yiğit de olsa, aslan olsa,
Kimse ona ilişmemiş.
Kırk han elli Kıtay'da,
Er Koñurbay bahadıra,
Yürüyüşünden toz çıkan,
Ulu idi Koñurbay,
Bu dev gelip bahadıra,
Karşı söz söyledi — diye,

Koñurbay menen eköönü
Koygulaşa ketet – dep,
Kol toktotup caldandı
Kılımda barbı mınday iş,
Madı döögö tañ kaldı.
Mına oşondo Koñurbay
Açuulanıp kürküröp,
Karap turgan adamdın
Toktoboy boyu dürküröp,
Kök kübönü camınıp,
Körsö uşul Koñurbay
Kök colborstoy çamınıp.
Astı cakka közüñ sal
Ay, Madı döö tilimdi al,

Koñurbay ile ikisi,
Kapışıp gidecekler — diye,
Ordu durup bakakaldı,
Cihanda var mı böyle iş,
Madı deve şaştı kaldı.
İşte o zaman Koñurbay,
Öfkelenip kükreyip,
Bakıp duran insanın,
Durmadan bedeni ürperip,
Gök zırhı bürünüp,
Görsen işte bu Koñurbay,
Gök kaplan gibi atılıp.
Aşağı yana gözünü sal,
Ey Madı dev, sözümü tut,

Aytkanım uşul bilip al!
Atası Manas arslan şer,
Maamıtbek baştap Madıkan
Atañdı kırgan oşol şer!
Bul Altayda tuulgan,
On ekige kelgende,
Ordo buzup, el kırıp,
Bizge salgan çuulgan.
Özü burut dilinde
Bizge duşman zilinde.
On ekige kelgende
Kaardı katuu baştagan,
Koçku, Döñgö, Orgonu,
Oşolordun baarısın,
Caşı menen karısın,
Esenkan kandın elçisin,
Çalgın çalçu cerçisin,
Duşman menen tuugandan
Kabar alıp berçüsün,
Karmaş kılıp talaada,
Kagıştı katuu baştagan,
Atası Manas çoñ kankor
Takır koyboy biröönü
Takır kırıp taştagan.

Toburaktın colunan,
Çoñ Coloydun kolunan,
Belsenip soguş, bir salgan.
Balbandan bir miñ kan ölüp
Kerişken candın baarı ölüp
Asmandan bulut tutulup,
Kalmaktardın kan Coloy
Caraluu bolup kutulup,
Altı miñ balban a coldo
Acalga mintip tutulup.
Kalayman çırdı bir salıp,
Miñ töödö çaydı bir alıp,
Kaardı katuu saldı ele.
Cılkısın koyup kıtaydın

Dediğim şudur, bilesin!
Babası Manas, aslan şîr,
Maamıtbek başta, Madıkan —
Atanı kıran o aslandır!
Bu Altay'da doğmuştur,
On ikiye geldiğinde,
Orda bozup, el kırıp,
Bize velvele salmıştır.
Özü Burut'tur gönlünde,
Bize düşmandır kökünde.
On ikiye geldiğinde,
Kahrı sert başlatmıştır,
Koçku'yu, Döñgö'yü, Orgo'yu,
Onların hepsini,
Genciyle yaşlısını,
Esenkan Han'ın elçisini,
Keşfe çıkan kılavuzunu,
Düşman ile hısımdan,
Haber alıp getirenini,
Bozkırda tutuşup,
Çarpışmayı sert başlatmıştır,
Babası Manas, koca hunhar,
Tek birini bile komadan,
Tümünü kırıp bırakmıştır.

Toburak'ın yolunda,
Koca Coloy'un ordusuyla,
Bel bağlayıp savaşı bir salmıştır.
Pehlivandan bin han ölüp,
Çekişen canların hepsi ölüp,
Gökte bulut tutulup,
Kalmakların hanı Coloy,
Yaralı olup kurtulup,
Altı bin pehlivan o yolda,
Ecele böyle tutulup.
Kıyameti bir koparıp,
Bin devedeki çayı bir alıp,
Kahrı sert salmıştı.
Kıtay'ın yılkısını bırakıp,

Uyların tiyip alganda
Keçilder tiyse koluna,
Kuday urgan kuu burut
Kuulugun kesip saldı ele.
Kankoru elge bilingen,
Kankor burut eken – dep,
Ukumunan-tukumu
Tügönüp cürüp ölgön – dep,
Bul buruttun erdigi
Beecindin Karı kanının
Dañzasına çiyilgen.
Kalıñ kıtay, köp mancuu,
Uluk bolup turganda,
Menin atam Alöökö
Ak üylüü bolup burutka,
Ceke burut el emes
Ar cagında curutka.
Keñ Margalañ kalaaga,
Kelişken bopboz talaada.
Kança üzülbös tor alıp,
Kıtaydan kırk san kol alıp.
Ak üylüü bolup turganda,
Altın menen köhar taş
Atın salıp alımga,

Alman alıp turganda,
Anda Manas atagı,
Azır ketpeyt köönümdön
Andagı salgan çatagı.
Karandı katuu baştagan,
Kan atamdın kazına
Tüp kötörö çoñ kankor
Türkügün suurup taştagan.
Tügönüçtüü bülüktü,
Aldırıp mingen buruttan
Akkula öñdüü külüktü.
Örttönüp ketken al burut
Mendesine berbesin,
Atama salgan bülüktü.

Sığırlarına dokunup aldığında,
Keçiller eline geçse,
Tanrı'nın çarptığı kurnaz Burut,
Kurnazlığını kesip atmıştı.
Hunharlığı ele bilinmiş,
Hunhar Burut imiş — diye,
Soyu sopuyla beraber,
Tükenip gidip ölmüş — diye,
Bu Burut'un erliği,
Beecin'in Karı Han'ının
Defterine çizilmiştir.
Kalın Kıtay, çok Mançu,
Ulu olup dururken,
Benim babam Alöökö,
Burut'a ak evli rehin olup,
Yalnız Burut eli değil,
Ötesindeki yurda da.
Geniş Margalañ şehrine,
Yaraşan bomboz bozkırda,
Nice kopmaz ağ alıp,
Kıtay'dan kırk tümen asker alıp.
Ak evli rehin olup dururken,
Altın ile gevher taşı,
Atını haraca katıp,

Haraç alıp dururken,
O zaman Manas'ın namı,
Hâlâ çıkmaz gönlümden
O günlerde saldığı kavgası.
Kara günü şiddetle başlatan,
Han babamın hazinesinin
Kökünden söküp büyük hunhar
Direğini çekip atmıştı.
Bitip tükenmez fitneyi,
Kaptırdık binip gezdiği
Akkula misali küheylanı.
Ocağı yanası o burut
Benzerine vermesin,
Babama saldığı fitneyi.

Törö kalday atamdın	*Töre kalday babamın*
Töbösünön basıptır,	*Tepesinden basmıştı,*
Tört san kolun öltürüp,	*Dört tümen askerini öldürüp,*
Atakemdin san düynö	*Babacığımın sayısız malını*
Zarıp kılıp çaçıptır.	*Ziyan edip saçmıştı.*
Erdigin bilip Manastı,	*Manas'ın yiğitliğini bilince,*
Zıykırdan bilip kan atam	*Sihirle sezip han babam*
Kazınasın, taktarın,	*Hazinesini, tahtlarını,*
126240 Seyilge saygan baktarın,	*Seyir için diktiği bağlarını,*
Acayıbın, ordosun,	*Acayip köşkünü, ordasını,*
Baarın taştap atakem	*Hepsini bırakıp babacığım*
Ala-Toonu cakalap,	*Ala-Too boyunca yol alıp,*
Say buudandın baarısın	*Cins küheylanların hepsini*
Bolot menen takalap.	*Çelikten nallar çaktırıp.*
Erligin körüp Manastın,	*Manas'ın yiğitliğini görünce,*
Esebi cok şaşıptır.	*Hadsiz hesapsız şaşırmıştı.*
Kalıñ düynö, cıygan mal	*Yığın yığın malı, dünyalığı*
Kılça körüp kılçaybay,	*Kıl kadar görüp dönüp bakmadan,*
126250 Menin atam Alöökö	*Benim babam Alöke*
Beecin közdöy kaçıptır.	*Beecin'e doğru kaçmıştı.*
Eer moynok aşıptır,	*Eyer sırtı belleri aşmıştı,*
Keñ-Kaşkardı basıptır.	*Ken-Kaşkar'dan geçmişti.*
Tulpardı kayra takalap,	*Küheylanı yeniden nallayıp,*
Keñ-Kaşkardın Ala-Too	*Ken-Kaşkar'ın Ala-Too'sundan*

Kün çıgış közdöy cakalap,	*Gün doğusuna doğru yol alıp,*
Kündöp-tündöp col cürüp,	*Gece gündüz yol yürüyüp,*
Küç ayabay mol cürüp,	*Güç esirgemeden bol yürüyüp,*
Caman-Suudan ötüptür,	*Caman-Suu'dan geçmişti,*
126260 Kum-Arıktın keñ Ak-Çiy,	*Kum-Arık'ın geniş Ak-Çiy'i,*
Keñ Ak-Çiydin kaşatça.	*Geniş Ak-Çiy'in yarı boyunca.*
Keñ dayradan keçiptir,	*Geniş ırmaktan geçmişti,*
Altın artkan kölüktü	*Altın yüklü kölüklerle*
Arıslan atam keliptir,	*Arslan babam gelmişti,*
Kölüktün baarın caydaktap,	*Kölüklerin sırtını boşaltıp,*
Aktan çatır tigişip,	*Aktan çadırlar kurdurup,*
Can kazandı kaynatıp,	*Koca kazanlar kaynatıp,*
Calañ tulpar bedöönü	*Salt küheylan bedevleri*
Kermege kenen baylatıp.	*Gergin ipe rahatça bağlatıp.*

Barabanın tarttırıp,
Altımış kıtay ırçıga
Seyilge cürgön kan atam,
Tegiz comok ayttırıp.
Keñ-Aksaydın Çatkalda,
Tamaşa kılıp catkanda,
Törö Manas, Bakayga,
Töböñdön tiygen bul burut
Elden eldir kep ugup,
Karı kandın Alöökö
Kepalga kaçtı dep ugup.
Buruttan uşak kep ugup,
Bul Alöökö ülkön kan
Beecinge kaçtı dep ugup,
Cööceldeti Koçkusu,
Baştay kaçtı dep ugup,
Margalañ degen ülkön şaar
Taştay kaçtı dep ugup.
Al Manastın coldoşu
Kıstalak Bakay oñbosun,
Işke daana, colgo usta,
Colçu Bakay kabılan,
Beleske colun çalıptır.
Kök sülöösün börk kiygen,

Davulunu çaldırıp,
Altmış Kıtay ozanına
Seyre çıkmış han babam,
Hep birden destan söyletip.
Ken-Aksay'ın Çatkal'ında,
Eğlenceye dalmışken,
Töre Manas'a, Bakay'a,
Tependen inen bu burut
Elden dilden söz duyup,
İhtiyar han Alöke
Kepal'a kaçtı diye duyup.
Buruttan dedikodu duyup,
Bu Alöke ulu han
Beecin'e kaçtı diye duyup,
Cööceldet'in Koçku'su,
Önden kaçtı diye duyup,
Margalan denen ulu şehri
Bırakıp kaçtı diye duyup.
O Manas'ın yoldaşı
Kahrolası Bakay onmasın,
İşte usta, yolda mahir,
Yol bilir Bakay kaplan,
Belde yolunu gözlemişti.
Gök vaşak börkünü giyen,

Kögala kalkan oynogon,
Muştaşsa coogo toybogon,
Betteşken candı koybogon.
Başın bargek bölögön,
Ayagın sarı altınga cölögön.
Cañırıktın Car-Kıya,
Eerçitkeni er Bakay,
Caman söz aytsa tañılgıs,
Karañgıda karsaktın
Izin kuusa cañılgıs,
Atamdın izin körüptür,
Körgöndö Bakay kuturup,
Iz kubalay beriptir.
Sarı izine çöp salıp,

Gökala kalkan oynatan,
Dövüşse düşmana doymayan,
Yüz yüze geleni sağ koymayan.
Başını bargekle bezeyen,
Ayağını sarı altına dayayan.
Canırık'ın Car-Kıya'sı,
Yanına kattığı er Bakay,
Kötü söz söylense şaşmayan,
Karanlıkta karsak tilkisinin
İzini sürse yanılmayan,
Babamın izini görmüştü,
Görünce Bakay coşarak,
İz sürüp durmuştu.
Sarı izine ot koyup,

Sargara kuup kalıptır,
Kuu izine çöp salıp,
Kutura kuup alıptır.
At-Oynok menen Kökbörü,
Kankor Manaska çoro cökörü.
Al Manastın coldoşu
Bayı menen küzöösü
Baykur balban büt özü,
Kördüñbü kankor küçöşün.
Sebildüüsü seksen tört –
Serpişken cagı kızıl ört.
Balban Bakay şerleri,
Baarı köykaşka erleri.
Kırk cerden kelgen kırk coro, Baştıgı
Manas kan bolup,
Kırk coro emes, kırk çoro.
Kıraan burut çogulup,
Azır cerdin atı bar
Uruş kılgan ceriñde,
Uşunday bolgon karkıbar.
Tün ortosu mezgilde,
At-Oynok bolsun atı – dep,
Ak özön taypañ kerüü dep.
Aram ölgön Alöökö,
Alışa ketse kokustan,
Aşa kaççu ceri – dep,
Añıraygan kapçıgay,

Sarara sarara kovalamıştı,
Soğumuş izine ot koyup,
Kudura kudura kovalamıştı.
At-Oynok ile Kökbörü,
Hunhar Manas'a çora, nöker.
O Manas'ın yoldaşı
Bay'ı ile gözcüsü
Baykur pehlivan ta kendisi,
Gördün mü hunharın güçlenişini.
Zırhlı yiğidi seksen dört –
Vurduğu yan kızıl alev.
Pehlivan Bakay'ın aslanları,
Hepsi seçkin erleri.
Kırk yerden gelmiş kırk yaren, Başları
Manas han olup,
Kırk yaren değil, kırk çora.
Kıran burutlar toplanıp,
Şimdi o yerin adı var
Savaş ettiğin yerde,
Böyle olmuştu bu iş, koca er.
Gece yarısı vaktinde,
At-Oynok olsun adı – diye,
Ak vadi, düz yamaç diye.
Haram ölesi Alöke,
Kazara dövüşe tutuşursa,
Aşıp kaçacağı yer – diye,
Ağzı açık uçurum boğaz,

Armanım aytam bir dalay,
At-Oynoktu koyuptur,
Kömürköydöy kara too –
Köçük cagı ülkön zoo.
Calgız attın çubama,
Körünböy kaçıp ketet – dep,
Kökbörünü koyuptur,
Al At-Oynok, Kök-Börü,
Oşol kündön uşul kün
Surasañ ugup alarsıñ,
Erendin atı boluptur.

Derdimi söylerim bir haylı,
At-Oynok adını koymuştu,
Kömür sandığı gibi kara dağ –
Ardı yanı ulu kaya.
Tek atın geçeceği keçi yolu,
Görünmeden kaçıp gider – diye,
Kökbörü adını koymuştu,
O At-Oynok, Kök-Börü,
O günden bugüne dek
Sorarsan işitirsin,
Yiğidin adı olmuştur.

Üyüñ küygön kuu burut
Balbanın cıyıp zekitip,
Bardıger colun bekitip,
Kaardı katuu salıptır.
Bay menen küzöt Baygurdu,
Baarı kaççu coldordu,
Balbanı tozup kalıptır.
Kaarlanıp eköölöp,
Oñcoñdotup kula atın
On eki caysañ cetelep,
Cekeni belge kurçanıp,
Tañga cuuk ubakta
Cer caynagan atama
Ceke kirip kol salıp,
Manas kelip kiriptir,
Kan atamdı baş kılıp
Bıt-çıt kılıp iyiptir.
Koçkulardı koroytup,
Kapka bakkan caysañdı
Takır kırıp soroytup,
Menin atam Alöökö
Baatırsıngan erendi
Töbösünön basıptır,
Töögö artkan san dilde

Evi yanası kurnaz burut
Pehlivanını toplayıp haşlayıp,
Cümle yolları berkitip,
Kahrı şiddetle salmıştı.
Bay ile gözcü Baygur'u,
Kaçılacak tüm yolları,
Pehlivanı tutup beklemişti.
Öfkeyle ikileyip,
Kula atını hoplatıp,
On iki caysanı yedeğine alıp,
Cenk kılıcını beline kuşanıp,
Tan yeri ağarırken,
Yeri dolduran babama
Tek başına dalıp saldırıp,
Manas gelip girmişti,
Han babam başta olmak üzre
Paramparça edivermişti.
Koçkuları yere serip,
Kapıyı bekleyen caysanı
Tümünü kırıp devirip,
Benim babam Alöke
Bahadır geçinen yiğidin
Tepesinden basmıştı,
Deveye yüklü sayısız altını

Tartıp alıp bulardı,
Eelerine çaçıptır.
Mancuuları körüptür,
Tügöl kalbay tüpkürö
Tügöngön Manas kankordon,
Dep, öşöntüp, zor Manas,
Kan içüüçü antkordon,
Tüyşüktü mınça baştaptır,
Altımış caysañ balbanı,
Tüp kötörö taptakır
Tük koyboy kırıp taştaptır. Col üstünön süyrötüp,
Al san koldun içinen
Atamdı karmap alıptır,

Çekip almış bunları,
Sahiplerine saçmıştı.
Mançular görmüştü,
Tümü kalmadan ta kökten
Kahrolası hunhar Manas'tan,
Diye, böylece, ulu Manas,
Kan içici o yeminsizden,
Bunca zahmeti başlatmıştı,
Altmış caysan pehlivanını,
Kökünden söküp tastamam
Tek bırakmadan kırıp atmıştı. Yol üstünde sürükletip,
O sayısız ordunun içinden
Babamı yakalayıvermişti,

Kaarı tozok Alöökö	*Kahrı cehennem Alöke'ye*
Karmaştı nege saldıñ – dep, Çın	*Kavgayı niye çıkardın – diye, Gerçek*
acıdaar aldınan,	*ejderin önünden,*
Kança düynö, sansız mal	*Nice dünyalık, sayısız malı*
Busurmandan aldıñ – dep,	*Müslümandan aldın – diye,*
Buzuktu mına saldıñ – dep,	*Fesadı işte sen saldın – diye,*
Altı külük at barıp,	*Altı küheylan at varıp,*
Ceti atañdın öçü cok,	*Yedi atanın öcü yokken,*
Başkı atañız kakançın,	*Ulu atanız Kakançın'ın,*
126390 Bardıger öçün aldıñ – dep,	*Hepsinin öcünü aldın – diye,*
Seyilge kurgan bagında,	*Seyir için kurduğu bağında,*
Kayrat kılgan candarın,	*Direnç gösteren canların,*
Kara coltoy sen çoçko,	*Kara uğursuz seni domuz,*
Kanın içe saldıñ – dep.	*Kanını içiverdin – diye.*
Alduulardı, erlerdi	*Güçlüleri, erleri*
Altayga aydap kul kıldıñ,	*Altay'a sürüp kul ettin,*
Biröön tirüü koyboston,	*Birini sağ koymadan,*
Katındarın tul kıldıñ,	*Kadınlarını dul ettin,*
Kızdarın aldıñ olcogo,	*Kızlarını aldın ganimete,*
126400 Maldarın berdiñ sen çoçko,	*Mallarını verdin seni domuz,*
Kaardı katuu baştadım.	*Kahrı şiddetle başlattım.*
Keçildegi moldogo.	*Keçil'deki mollalara.*
Emi karan Alöökö,	*Şimdi kara bahtlı Alöke,*
Talaska cıydım köçümdü,	*Talas'a topladım göçümü,*
Talkalaşıp kakançı,	*Kakançın'la çarpışıp,*
Taptakır alam öçümdü.	*Tastamam alırım öcümü.*
Keñ-Kolgo kuraym köçümdü,	*Ken-Kol'a düzerim göçümü,*
Sagan aytkan söz uşul!	*Sana söylenen söz budur!*
Kecildeşip uruşup,	*İnatlaşıp vuruşup,*
126410 Keçilden alam öçümdü.	*Keçil'den alırım öcümü.*
Altayda atam kor boldu,	*Altay'da atam hor oldu,*
Ataktuu kankor atıgıp,	*Namlı hunhar diye anılıp,*
Bügün başım zor boldu.	*Bugün başım yüce oldu.*
Surasa berbes dünüyöñ	*İstense verilmez dünyalığına*
Suuk ukuruk salayın,	*Soğuk urganı atayım,*
Calınsa berbes kazınañ	*Yalvarana vermez hazineni*
Momintip tartıp alayın!	*İşte böyle çekip alayım!*
Menin atam Alöökö	*Benim babam Alöke'yi*

Aç bilekten alıptır,
Dañgıttarga carıptır,
Sanasam küyöt kumarım,
Çınmaçında – Beecinde
Oşol kezde men Kalça
Okuuda turgan ubagım.
Alöökö kan öldü – dep,
Beecindin altın tagında,
Acıdaardın aldınan,
Okup turgan çagımda
Atam Alöökönü soyuptur,
Alöökönün san kalday
Baarın soyup salıptır.
Çıday albay çunak can,
Kayır aytkan kandardı,
Kayaşa bergen candardı
Takır kırıp taştadım!
Körüp turgan köz uşul,
Madı balban, kebimdi uk,
Çoñ-Beecindin kagışta,
Çoñ kazattın çabışta
Erdigin kördüm Manastın.
Mañdayı temir Mañküş alp,
Kulagı temir Kutan alp,

Çıplak bileğinden yakalamıştı,
Azgın itlere yem etmişti,
Andıkça yanar yüreğim,
Çın-Maçin'de – Beecin'de
O sıra ben Kalça
Okumakta olduğum çağımdı.
Alöke han öldü – diye,
Beecin'in altın tahtında,
Ejderhanın önünde,
Okuyup durduğum çağımda
Babam Alöke'yi boğazlamıştı,
Alöke'nin sayısız kaldayını
Hepsini kesip devirmişti.
Dayanamadı bu garip can,
Hayır diyen hanları,
Karşılık veren canları
Tümünü kırıp attım!
Gören göz işte budur,
Madı pehlivan, sözümü dinle,
Çon-Beecin çarpışmasında,
Büyük gazanın vuruşmasında
Yiğitliğini gördüm Manas'ın.
Alnı demirden Mankuş alp,
Kulağı demirden Kutan alp,

Kindigi temir Kiten alp,
Karager mingen kazañ dep,
Kançabız kirip sayıştık.
Eñkeyip balban eñbegen,
Kızıtalak kankordu
Kıyşaytıp bir can ceñbegen,
Bet alıp mende kelbegen,
Bedelin tirüü can çıdap körbögön.
Özünön öödö bala bar.
Telegeyi teñ ele,
Için körsöñ kankordun
Cer üstünön keñ ele.
Can caralıp kişiden
Cakında çıkpayt degi ele.

Göbeği demirden Kiten alp,
Karager'e binmiş Kazan diye,
Nicemiz dalıp mızraklaştık.
Pehlivan eğilip devirememiş,
Kahrolası hunharı
Bir can eğip yenememiş,
Karşısına çıkan bulunmamış,
Heybetine sağ can dayanıp bakamamış.
Ondan üstün bir oğul var.
Her yanı denkti,
İçini görsen hunharın
Yeryüzünden genişti.
İnsandan can yaratılalı
Yakın zamanda çıkmaz böylesi.

Kırgındı kızık baştagan,
Atalgan alp-döö, balbandı
Kırgın kılıp taştagan.
Akkulanı mingende,
Manas-Manas bolgondo,
Barbayıp atka miñgende,
Betteşken çıdap turbagan,
Belgilüü kankor eken – dep,
Beecin curtu ıylagan.
Kozgolgondon çañ çıkkan,
Koburunan can çıkkan.
Ok cetpegen atı bar,
Kemitpeyli berendi
Oşondoy ele karkıbar,
Ay-aalamdı buy kılgan,
Oşonçoluk barkı bar.
Atañdın körü, Madı döö,
Sızañ-Şañdın şaarınan,
Kaalap keldim aylıñdan.
Kazınaga baktırgan
Beecinden çıkkan kırk ayar
Er eken dep sen çirkin,
Zıykırdı körüp caktırgan,
Beldüü balban sen eleñ,
Bet alışkan coo kelse
Aykaydı arbın salar – dep,

Ar bir müşkül iş kelse,
Beecinge müşkül küç kelse,
Acıratıp alar – dep,
Işengenim sen eleñ.
Madı balban, kebimdi uk,
Senin bu sözüñdö çala bar,
Dümöktüü kökcal kankordon
Kırañdan sınap men kördüm
Oñ dalısı keñ eken,
Oyrottu buzçu şer eken,
O düynö ketken kankordon
Kopsoloñ tuugan neme eken!

Kırgını coşkuyla başlatan,
Adlı sanlı alp-devi, pehlivanı
Kırıp geçirip atmıştı.
Akkula'ya bindiğinde,
Manas Manas olduğunda,
Kabarıp ata bindiğinde,
Karşı duran dayanamadı,
Belli ki hunharmış bu – diye,
Beecin halkı ağlamıştı.
Kımıldadı mı toz kopardı,
Homurtusundan can çıkardı.
Ok yetişmez atı var,
Eksik demeyelim yiğide
İşte öyle bir ulu er,
Ay-âlemi kasıp kavuran,
O denli itibarı var.
Kahrolasıca, Madı dev,
Sızan-Şan şehrinden,
İsteyerek geldim obana.
Hazineye baktırdığım
Beecin'den çıkma kırk ayyar
Yiğitmiş diye seni be hey,
Sihrini görüp beğenmişti,
Beli güçlü pehlivan sendin,
Yüz yüze düşman gelse
Naranın bolunu atar – diye,

Her bir müşkül iş gelse,
Beecin'e müşkül güç gelse,
Ayırıp kurtarır – diye,
Güvendiğim sendin.
Madı pehlivan, sözümü dinle,
Senin bu sözünde eksik var,
O belalı bozkurt hunharı
Tepeden sınayıp ben gördüm
Sağ küreği genişmiş,
Oyrot'u bozacak aslanmış,
Öbür dünyaya giden hunhardan
Daha yaman doğmuş biriymiş!

Şay koldogon şer eken,
Atası Manas kökcaldan
Artılta tuugan neme eken.
Zordugu toonun teñindey,
Çapçışa ketseñ okustan,
Çalışa ketse kokustan,
Tügüñdü tük bir taştabay,
Tüp-tüzdön çoguu cegidey.
Bay-bay, korkom çoñ Madım,
Manastan artık tuulgan,
Kakançıga-Beecinge
Karmaş kılsa Semetey,
Sala turgan çuulgan!
Küçkö alıp, san balban
Tegerektey kalbasak,
Öltürböstön – citirbey,
Tirüü karmap albasak.
Kan aldında çoñ zından,
Alıp barıp salbasak.
Buursunun burdurbayt,
Buyurbasın kalp aytsam,
Bu Beecinge turguzbayt.
Çettetip cılkı caylatpayt,
Erdigin kördüm bu kankor
Egin-tegin aydatpayt,
Can koybogon bu burut

Şay'ın koruduğu aslanmış,
Atası bozkurt Manas'tan
Aşkın doğmuş biriymiş.
Heybeti dağ dengi,
Kazara kapışmaya girsen,
Kazara çelmeye tutuşsa,
Tüyünü bile bırakmadan,
Topunuzu birden yiyecek gibi.
Vay vay, korkarım koca Madı'm,
Manas'tan üstün doğmuş,
Kakançın'a, Beecin'e
Savaş açarsa Semetey,
Salacağı velvele!
Güç birleyip, sayısız pehlivan
Çepeçevre sarmazsak,
Öldürmeden – yitirmeden,
Diri tutup almazsak.
Han katındaki büyük zindana,
Götürüp atmazsak.
Sabanını sürdürtmez,
Yalan söylersem nasip olmasın,
Bu Beecin'de durdurmaz.
Kıyıda yılkı yaydırtmaz,
Yiğitliğini gördüm bu hunharın
Ekin tarla sürdürtmez,
Can koymayan bu burut

Cazdın künü turguzbayt,
Calduu baytal miñgizbeyt.
Estüü kişi oyloso,
Küzdün künü bolgondo,
Küçöçü bolso bul burut
Kuyruktuu kozu cegizbeyt.
Semetey kelgen kezi eken.
Keriş kılsañ kokustan,
Keçildin baarın oroytup
Mancuulardı talkalap,
Takır soet soroytup.
Bet alçu bolso, bul burut

Bahar günü rahat komaz,
Yeleli kısrak bindirtmez.
Akıllı kişi düşünse,
Güz günü geldiğinde,
Azgınlaşırsa bu burut
Kuyruklu kuzu yedirtmez.
Semetey'in geldiği çağmış.
Kazara çatışmaya girsen,
Keçil'in hepsini kuşatıp
Mançuları darmadağın edip,
Hepsini boğazlar, serer.
Yüz tutarsa, bu burut

Beecinge aman ketpeybiz,
Beecinge aydap kirçüdöy,
Er Manastın kununa
Karmaşçu bolsoñ bu burut,
Eçendi berip cetpeybiz!
Kakanga çeyin sürgüdöy.
Bet algan coonu körgözdüm
Tartuu kıl dep maldı alat,
126540 Bekem erdik sal, Madı.
Bet alçu bolso Semetey
Beecinge aydap bar, Madı,
Küçtüüsünö kol salat,
Karmap berseñ törönü
Degeniñe könömün,
Çet-Beecindin kandıgın
Madım, saga beremin!
Altın taacım kiygizem,
Altından takka mingizem.
126550 Kıska buttuu, keñ dambal,
Kalkıma kabar salamın,
Kakançındın Beecinge
Erdik kılsañ, oy, Madım,
Anan Manas kunu – dep,
Kan kötörüp alamın!
Carlık kılıp curtuma,
Carım kan kılıp salamın!
Muzburçak, Kökçö kandardın
Küçtüü bolsoñ, şer bolsoñ, Bokmurun,
Şıgay candardın
126560 Küülü Madı, er bolsoñ.
Çındaşkan coom Semetey
Çıñaluu kızıl temirdey,
Karmaşarım Külçoro
Zordugu toonun teñindey.
Koydoy soyup cay kılat!
Kaymana coom Kançoro
Karap turçu er emes,
Kaptaldan caasın caadırbay
Kıraandardın kununa

Beecin'e sağ varamayız,
Beecin'e sürüp girecek gibi,
Er Manas'ın kanı için
Tutuşacaksan bu burutla,
Nicesini versek yetmeyiz!
Kakan'a dek sürecek gibi.
Yüz tutan düşmanı gösterdim
Armağan et diye malı alır,
Pek yiğitlik göster, Madı.
Yüz tutacak olursa Semetey
Beecin'e sürüp götür, Madı,
Güçlüsüne el atar,
Tutup verirsen töreyi
Dediğine razı olurum,
Çet-Beecin'in hanlığını
Madı'm, sana veririm!
Altın tacımı giydiririm,
Altından tahta çıkarırım.
Kısa bacaklı, geniş şalvarlı,
Halkıma haber salarım,
Kakançın'ın Beecin'ine
Yiğitlik edersen, hey Madı'm,
Sonra Manas'ın kanı – diye,
Seni han kaldırırım!
Yurduma ferman çıkarıp,
Yarı han kılıveririm!
Muzburçak, Kökçö hanların
Güçlüysen, aslansan, Bokmurun, Şıgay canların
Kudretli Madı, ersen eğer.
Gerçek hasmım Semetey
Su verilmiş kızıl demir gibi,
Kapışacağım Külçoro
Heybeti dağ dengi.
Koyun gibi kesip serer!
Öteki hasmım Kançoro
Bakıp duracak er değil,
Yandan yayını yağdırmadan Kıranların kanına

Dümök da uşul, kan da uşul Kıtaydın malı cetebi!

Bela da budur, han da budur Kıtay'ın malı yeter mi!

Tügöngçü müşkül coo uşul!
Er Manastın kolu eken.
Kun kubalap Beecinden,
Kamıntpay koldu sabasak,
Kamındırbay uruşup,
Kak uşintip baylap albasak,
Aldırıp salsak kokustan,
Üyüñ küygön bu kankor
Beecinge bekem kol salat.
Kürmö kiygen kıtaydın
Taştuunun baarın talkalayt,
Kazına buzup, dilde alat.
Dilde cüktöp, bildi alat,
Kızıl köynök, ayça bel,
Kıygaçtagan burañ bel,
Kıyın suluu teyteyden
Mından suluu kızdı alat.
Ukkun kıtay, munu! – deyt.
Almambet, Çubak, Sırgaktın
Bulardın kunun bergin dep,
Kapkanın oozun kan kılat.
Bu sözümö könbösöñ,
Bulardın kunun berbeseñ,
Başıñan tuman ketebi,
Bakıldaysıñ sen, Madı,

Tükenmez müşkül düşman budur!
Er Manas'ın ordusuymuş.
Kan davası güdüp Beecin'den,
Davranmadan orduyu kırmazsak,
Fırsat vermeden vuruşup,
Tam böyle bağlayıp almazsak,
Kazara kaptırırsak,
Evi yanası bu hunhar
Beecin'e amansız saldırır.
Cepken giyen Kıtay'ın
Taştan ne varsa hepsini yıkar,
Hazine kırıp, altın alır.
Altın yükleyip, varı alır,
Kızıl gömlek, hilal bel,
Süzgün bakışlı, kıvrak bel,
En güzel nazeninlerden
Bundan güzel kızı alır.
Duyun Kıtaylar, bunu! – der.
Almambet, Çubak, Sırgak'ın
Bunların kan bedelini ver diye,
Kale kapısının ağzını kan eder.
Bu sözüme uymazsan,
Bunların bedelini vermezsen,
Başından duman gider mi,
Böbürlenirsin sen, Madı,

Bayka, Madım, uşunu,
Başıñan dümök ketebi!
Kelgenden uşak kep uktum,
«Beldi bekem buuganı
Bet alıp çıktı dep uktum.
Beecindegi kıtaydan
Kırgın bolgon bul cerde,
Kıraandın kunun kuuganı,
Ertişten aldı cılkımdı,
Esepsiz kırdı curtumdu.

Dikkat et, Madı'm, buna,
Başından bela gider mi!
Gelenden söylenti duydum,
«Beli sıkıca bağlayıp
Yüz tutup çıktı diye duydum.
Beecin'deki Kıtay'dan
Kırgın olan bu yerde,
Kıranın kanın gütmeye,
Ertiş'ten aldı yılkımı,
Hesapsız kırdı yurdumu.

	Mañdaydan tiydi malımdı,	*Karşıdan dalıp malımı aldı,*
	Sakalın culup kul kıldı	*Sakalını yolup kul etti*
	Karagul degen kanımdı!	*Karagul denen hanımı!*
	Kördü Beecin şaarımdı,	*Gördü Beecin şehrimi,*
	Birөön koyboy soyuptur,	*Birini komadan boğazlamış,*
126610	Muradıl balban kanımdı!	*Muradıl pehlivan hanımı!*
	Muradıl cayın aytayın!	*Muradıl'ın hâlini söyleyeyim!*
	Eldin çetin cerdegen,	*Elin ucunda yurt tutmuştu,*
	Muradıl aman barında	*Muradıl sağken yerinde*
	Beecinge bir can kelbegen	*Beecin'e tek can gelmemişti*
	Munu cuttu Semetey.	*Onu yuttu Semetey.*
	Kırgın salbay koebu,	*Kırgın salmadan durur mu,*
	Erdigin körüp şaştım men!	*Yiğitliğini görüp şaştım ben!*
	Balbandar saga işenip,	*Pehlivanlar sana güvenip,*
	Bazdaşbay kayra tarttım men. Çıgaralı buruttun	*Kapışmadan geri döndüm ben. Çıkaralım burutun*
126620	Kança kızık kıldırdım,	*Nice oyunlar ettirdim,*
	Altı miñ kıtay, san kalday,	*Altı bin Kıtay, sayısız kalday,*
	Kıya menen buruttu	*Yamaçtan burutu*
	Akıl tapkıç kırk töröm	*Akıl bulur kırk törem*
	Çoguusu menen kırdırdım!	*Topunu birden kırdırdım!*
	Karaan bolor beken – dep,	*Destek olur mu ola – diye,*
	Kakançını, Dıñşanı,	*Kakançın'ı, Dınşa'yı,*
	Kazır curtum, oylonçu,	*Şimdi yurdum, bir düşün,*
	Aydap keldim mınçañdı!	*Sürüp getirdim bunca kişiyi!*
	Aytkanım uşul bilip al,	*Dediğim budur, bilesin,*
126630	Tirüü kıtay, köp mancuu	*Diri Kıtay, çok Mançu*
	Tilekteşim san kalday,	*Dilektaşım sayısız kalday,*
	Uşul sözüm bilip al!	*Bu sözümü bilesin!*
	Balbandarım – şerlerim,	*Pehlivanlarım – aslanlarım,*
	Baarıñ ugup, tilimdi al!	*Hepiniz duyun, sözümü tutun!*
	Kagıştı katuu salalı,	*Çarpışmayı şiddetle salalım,*
	Burutuna cetkizbey	*Burutuna ulaştırmadan*
	Bulardı aydap alalı!	*Bunları sürüp alalım!*
	Talaska kamap baralı,	*Talas'a kıstırıp varalım,*
	Talkandı taza salalı!	*Yıkımı adamakıllı salalım!*
126640	Talasta argın, kırgızın	*Talas'taki Argın'ı, Kırgız'ı*
	Kuldanıp baylap kalalı!	*Kul edip bağlayalım!*

Töbösünön basalı,	*Tepesinden basalım,*
Tört tülügün çaçalı!	*Dört tür malını saçalım!*
Törösüngön kankordun	*Töre geçinen hunharın*
Törünö kuduk kazalı!	*Baş köşesine kuyu kazalım!*
Kılıç süyröp kireli,	*Kılıç sürüyüp girelim,*
Kılcıñdasa buruttun	*Diklenirse burutun*
Tak kuykasın tileli!	*Tam kafa derisini yüzelim!*
Eren eken minteli,	*Yiğitmiş, böyle yapalım,*
126650 Kızıtalak buruttun	*Kahrolası burutun*
Bir bokçosun tinteli!	*Bir heybesini yoklayalım!*
Bulanı bulap alalı,	*Ganimeti yağmalayalım,*
Buzuktu mınça salalı!	*Fesadı bunca salalım!*
Tıptıypıl kılıp kıyratıp,	*Yerle bir edip kırıp,*
Sıypap kırıp salalı.	*Silip süpürüp kıralım.*
Kayra tiyip beesin,	*Bir daha dönüp saldırmasın,*
Kayrat kılsa saksañdap	*Direnirse debelenip*
Caynata muştap meesin,	*Beynini ezip yumruklayalım,*
Kapkaydagı keesin.	*Nerde ne havası varsa alalım.*
126660 Celbegendey kılalı,	*Bir daha koşup gelmez edelim,*
Korkup, ürküp Beecinge	*Korkup, ürküp Beecin'e*
Mından kiyin bu curttu	*Bundan böyle bu yurdu*
Kelbegendey kılalı!	*Gelmez hâle getirelim!*
Bir kırgındı salalı,	*Bir kırgın salalım,*
Kun kuuçu buruttun	*Kan güden burutun*
Bir çanaçın caralı!	*Bir tulumunu yaralım!*
Mazaktı başka aytalı,	*Alayı başkaca edelim,*
Katını emes buruttun	*Kadını değil burutun*
Kızdarın alıp kaytalı!	*Kızlarını alıp dönelim!*
126670 Kıykırıp Kalça momuntip,	*Bağırıp Kalça böylece,*
Kaardı katuu baştadı.	*Kahrı şiddetle başlattı.*
Kaarına çıdabay,	*Kahrına dayanamayıp,*
Kaynap catkan tümön kol	*Kaynayıp duran tümen ordu*
Koñurbay kaarın ukkanda	*Konurbay'ın kahrını duyunca*
Buzulup kete taştadı.	*Bozulup dağılıverdi.*
Bar eken Kalça kan atı,	*Varmış Kalça'nın han adı,*
Ulugu mintip turganda	*Ulusu böyle dururken*
Katındarça cügüngön,	*Karılar gibi diz çöken,*
Tübünön berki adatı.	*Ta kökünden gelen âdeti.*

Düñküldök kulak tundurdu,
Kaptap ötüp ketçüdöy
Kolu caynap bet alıp,
Bolotton kalkan kötörüp,
Koldun aldın cıldırdı.
Asman cargan çuu boldu,
Aykaylagan duu boldu.
Altın ayluu sır kanca,
Artık eken kıtaydın
Alaçıktay er Kalça.
Kalçanın ünün ukkanda,
On başılar oroktop,
Baykasañ dümök mınday iş,
Ayzaları koroktop.
Cüz başçısı cügürüp,
Miñ başçının baarısı
Cön ele candan tüñülüp.
Artık eken Koñurbay,
Caaldı caman baştadı.
Koñurbay türün körgön can
Öldük ko dep cön ele
Candan keçip taştadı.
Kumurskaday kıcırap,
Kurçap ketçü nemedey
Tögöröktöp bıcırap.
Ayzanın uçu kızarıp,
Asmanga uçtu munarık
Asman açık, cer bürköö,
Carden bir can körünböyt.
Topurak uçup, toz kaynap,
Elden bir can körünböyt.

Davul gümbürtüsü kulak sağır etti,
Basıp geçip gidecekmiş gibi
Ordusu kaynaşıp yüz tutup,
Çelikten kalkan kaldırıp,
Ordunun öncüsünü yürüttü.
Göğü yaran çığlık koptu,
Naralı bir uğultu oldu.
Altın saplı sırlı kanca,
Üstünmüş Kıtay'ın
Alaçık gibi er Kalça.
Kalça'nın sesini duyunca,
Onbaşılar iki büklüm,
Baksan bela böyle bir iş,
Mızrakları titredi.
Yüzbaşısı koşuşup,
Binbaşıların hepsi
Düpedüz candan umut kesti.
Üstünmüş Konurbay,
Azgınlığı fena başlattı.
Konurbay'ın hâlini gören can
Öldük gayrı deyip düpedüz
Candan geçiverdi.
Karınca gibi kaynaşıp,
Kuşatacakmış gibi
Çepeçevre kımıl kımıl.
Mızrağın ucu kızarıp,
Göğe pus yükseldi
Gök açık, yer kapalı,
Yardan tek can görünmez.
Toprak uçup, toz kaynayıp,
Elden tek can görünmez.

Kamıştay, ayza bıcırap,
Kalık kaptap bıcırap,
Kırk kündük tün ceeginde,
Çoñ Dıñşanın betinde
Kuday betin körgözbö,
Kara kurttay bılkıldap,
Kalkı çıgıp kelatat.

Kamış gibi mızraklar kaynaşıp,
Halk basıp kımıldayıp,
Kırk günlük gece yakasında,
Koca Dınşa yamacında
Tanrım yüzünü göstermesin,
Kara kurt gibi kıvıl kıvıl,
Halkı çıkıp gelmekte.

	Kara kıtay, köp mancuu	*Kara Kıtay, çok Mançu*
	Calpı çıgıp kelatat.	*Toptan çıkıp gelmekte.*
126720	Kaçır minip, ayza algan,	*Katır binmiş, mızrak almış,*
	Kadimki malça aydalgan	*Bildik mal gibi sürülen*
	Kanı çıgıp kelatat.	*Hanı çıkıp gelmekte.*
	Kaynap kıtay kakançı	*Kaynaşan Kakançın Kıtay'ı*
	Ar cagında munarık	*Ötesinde pus içinde*
	Dagı çıgıp kelatat.	*Daha da çıkıp gelmekte.*
	Taş özöndün talaada	*Taşlı vadinin düzünde*
	Caynap çıgıp kelatat,	*Kaynaşıp çıkıp gelmekte,*
	Kum özöndüü talaada	*Kumlu vadili düzlükte*
	Kurttay kaynap köp kıtay	*Kurt gibi kaynayan çok Kıtay*
126730	Dagı çıgıp kelatat.	*Daha da çıkıp gelmekte.*
	Adam dürböp cürgöndö	*İnsanlar telaşta koşuşurken*
	Alaman salıp kirgende	*Yağma salıp girdiğinde*
	Kündüzü kara tün boldu,	*Gündüz kara gece oldu,*
	Uşunday müşkül kün boldu.	*Böylesi müşkül gün oldu.*
	Çubaktın uulu Kançoro	*Çubak'ın oğlu Kançoro*
	Kıtaydın türün körgöndö	*Kıtay'ın hâlini görünce*
	Kıztalak candan tüñüldü.	*Kahrolası candan umut kesti.*
	Kıyın şeri Semetey	*Yaman aslanı Semetey*
	Külçoro közdöp cügürdü.	*Külçoro'ya doğru koştu.*
126740	Astındagı mingeni	*Altındaki bindiği*
	Köböştön tüşkön Köktelki	*Köböş'ten kalma Köktelki*
	Köktelki oozun burdu ele,	*Köktelki'nin başını çevirdi,*
	Körgöndü aytıp turdu ele:	*Gördüğünü söyleyip durdu:*
	«Aylanayın abake!	*«Kurban olayım ağabey!*
	Kaptap keter sel kördüm,	*Basıp geçecek sel gördüm,*
	Karaanduu şumduk el kördüm.	*Karaltılı korkunç el gördüm.*
	Kazılgan tereñ or kördüm,	*Kazılmış derin hendek gördüm,*
	Kaynagan tümön kol kördüm!	*Kaynayan tümen ordu gördüm!*
	Kırk uruu kıtay kaptasa	*Kırk boy Kıtay basarsa*
126750	Cazayıl tiyse kuu candı	*Cazayıl değse şu kuru cana*
	Körüp kalar bekenbiz.	*Görebilir miyiz acep.*
	Ayza karmap, top buzup,	*Mızrak tutup, saf bozup,*
	Kaza cetse okko uçup	*Ecel yetse okla uçup*
	Kagılayın, abake,	*Kurbanın olayım, ağabey,*
	Ölüp kalar bekenbiz!	*Ölür kalır mıyız acep!*

Cer örttöngön çoñ örttü
Körgönü kelgen ekenbiz.
Tirüü kalbay kayran can,
Ölgönü kelgen ekenbiz.
Koñurbaydın kordugun
Körgönü kelgen, ekenbiz!»
Dep, öşöntüp Kançoro
Kançoro mınday degende
Almambet uulu Külçoro
Beldi bekem tüyünüp,
Ok ötpös sootun kiyinip,
Kalıñ coonu körgöndö,
Bala tapan oñbogur
Kaynın körgön nemedey
Katkırık salıp süyünüp,
Kımbattuu tonun kiyinip,
Kız kaynın körgön nemedey
Kıpkızıl bolup süyünüp.
Aylanayın abalar,
Coodon korkkon oñobu!
Duşmandan korkkon azamat
Egerde eki bolobu,
Ezelde işi oñobu!
Acalduu kişi ölböybü!
Az balaket tozoktu
Eren adam körböybü,
Kazası cetken ölböybü.
Kıtay ilek, men calgız
Kırgındı kızık salamın,
Acal cetse okko uçup,
Darman kelse top buzup,
Caratkandın çiygeni
Töbögö kelse körömün.

Yeri yakan büyük yangını
Görmeye gelmişiz meğer.
Sağ kalmadan bu aziz can,
Ölmeye gelmişiz meğer.
Konurbay'ın zulmünü
Görmeye gelmişiz, meğer!»
Diye, böylece Kançoro
Kançoro böyle deyince
Almambet oğlu Külçoro
Belini sıkıca bağlayıp,
Ok geçmez zırhını giyinip,
Kalabalık düşmanı görünce,
Şu yaman oğlan, onmayası
Kayınlarını görmüş gibi
Kahkaha atıp sevinip,
Değerli kaftanını giyinip,
Kayınını görmüş kız gibi
Kıpkızıl olup sevinip.
Kurban olduğum ağalar,
Düşmandan korkan onar mı!
Düşmandan korkan yiğit
Bir daha er olur mu,
Ezelden işi rast gider mi!
Eceli gelen ölmez mi!
Azıcık bela ve azabı
Yiğit insan görmez mi,
Kazası yeten ölmez mi.
Kıtay yüz bin, ben tekim
Kırgını coşkuyla salarım,
Ecel yetse okla uçup,
Derman gelse saf bozup,
Yaradan'ın yazdığı
Başıma gelirse görürüm.

Ölböy tirüü cürgöndö
Ne murazga ceteyin,
Kaynagan kıtay kalk menen
Bet alışıp turuşup,
Bek karmap ayza sunuşup,

Ölmeyip sağ gezerken
Hangi murada ereyim,
Kaynayan Kıtay halkıyla
Yüz yüze durup,
Sıkı tutup mızrak uzatıp,

Mañdaylaşıp uruşup,
Kırgındın colun açayın,
Kıtaydın malın çaçayın.
Atam kılgan iş eken,
Kaynagan kıtay kakanga,
Kan Koñurbay zoruna,
Caynagan kıtay koluna,
Tüz kirip ayza sunayın,
Tüyşügü kımbat tozokton
Candı azat kılayın!
Kara kıtay, mancuu curt,
Köptügü tümön kara kurt,
Kayratı kıyın kapırga,
Kan Koñurbay baatırga,
Kaçırıp ayza sunayın,
Kaptap ketçü san koldon
Silerdi azat kılayın!
Ölbögöndön kalışıp,
Ölçöşüp dalay salışıp,
Ölüp kalsam kıtaydan,
Öñgöçö aytkan kerezim:
«Eer beldey moynokço,
Moynokçogo toktop ket,
Kemeline kelbesten
Keçikbey Çorom öldü – dep,
Kayra tartpas çın caydı
Kayran bala kördü – dep,
Caş kezinde öldü – dep,
Abakem, meni coktop ket!
Acal cetse ölörmün,
Acal cetpey men tursam,
Kırk uruu kıtay Koñurbay
Kızık kılıp berermin.
Kapa bolbo, kan aba,

Kaygırbaçı, sen aba!
Kırgındı kızık salalı,
Kıyını menen uruşup,
Kılıçtap başın alalı!

Karşı karşıya vuruşup,
Kırgının yolunu açayım,
Kıtay'ın malını saçayım.
Babamın yaptığı işmiş,
Kaynayan Kıtay hakanına,
Han Konurbay zorbasına,
Kaynaşan Kıtay ordusuna,
Dosdoğru dalıp mızrak uzatayım,
Zahmeti ağır cehennemden
Canı azat edeyim!
Kara Kıtay, Mançu yurdu,
Çokluğu tümen kara kurt,
Gayreti yaman kâfire,
Han Konurbay bahadıra,
Atılıp mızrak uzatayım,
Basıp geçecek sayısız ordudan
Sizleri azat edeyim!
Ölümden arta kalışıp,
Ölçüşüp nice vuruşup,
Ölür kalırsam Kıtay elinde,
Önceden söylenmiş vasiyetim:
«Eyer beli gibi boyun geçidi,
O geçitte durup git,
Kemaline ermeden
Vakitsizce Çorom öldü – diye,
Dönüşü olmayan gerçek yurdu
Aziz oğlan gördü – diye,
Genç yaşında öldü – diye,
Ağabeyim, ardımdan ağıt yak!
Ecel yetse ölürüm,
Ecel yetmez ben durursam,
Kırk boy Kıtay'a, Konurbay'a
Görülmedik oyun ederim.
Üzülme, han ağam,

Kaygılanma, sen ağam!
Kırgını coşkuyla salalım,
Yamanıyla vuruşup,
Kılıçla başını alalım!

Koñurbay tiyse bul kolgo
Col üstünö caralı,
Cüröktögü kara kan,
Kumarım öçüm uşul – dep,
Koçuştap cuta salalı!»
Dep, öşöntüp Külçoro,
Aytıp oozun cıygıça
Kayrattuu eken Koñurbay,
Aylaluu kıyın doñuz ay,
Bet cagınan küülönüp,
Kaynagan kıtay, san kolun
Sunup kalsa sır barañ
Kaptagın – dep, süylönüp,
Kan içpey kuru cürbögön,
Cañcaldı caman baştaptır,
Karoolun tiktep irmese,
Cañ-cuga başçı kandarın
Koşundagı candarın
Kırıp iye taştaptır.
Ayza sunup, çuu turup,
Dobulbastı kars urup,
Cabılıp kıtay kaldı ele,
Can-cabıla çurkurap,
Caman koldu saldı emi,
Tegerete teñ kaptap,
Teñiziñ kıtay cetti ele,
Aran ooz sır cebe
Anı menen atkılap,
Kolundagı kolo caa
Koygon cok kıtay tartkılap. Atakesi Aziz kan
Kez bir ceri bakırık,
Kakandap uraan çakırıp.
Kee bir ceri bakırık,
Mancuulap uraan çakırıp.
Kurçap cetip bakırık,
Mancuulap uraan çakırıp.
Kılkanday ayza kılaytıp,
Kıdırata sundu ele,

Konurbay geçse bu ele
Yol üstünde biçelim,
Yürekteki kara kanı,
Hıncım, öcüm budur – diye,
Avuçlayıp yutuverelim!»
Diye, böylece Külçoro,
Daha sözünü bitirmeden
Gayretliymiş Konurbay,
Hilesi bol yaman domuz ah,
Cephesinden hızlanıp,
Kaynayan Kıtay, sayısız orduya
Uzanıverse sırlı tüfek
Basın – diye, söylenip,
Kan içmeden boş gezmeyen,
Kavgayı fena başlatmıştı,
Gezine bakıp göz kırpsa,
Cang-cung başı hanlarını
Koşundaki canlarını
Kırıp geçirivermişti.
Mızrak uzatıp, çığlık kopup,
Davulu güm güm vurup,
Kıtay toptan üşüştü,
Hep birden çığrışıp,
Amansız orduyu saldı şimdi,
Çepeçevre bir basıp,
Deniz gibi Kıtay yetişti,
Aran ağızlı sırlı oku
Onunla atıp durup,
Elindeki tunç yayı
Kıtay germeden geri durmadı. Atası Aziz han
Kimi yeri bağırış,
«Kakan!» diye uran çağırıp.
Kimi yeri haykırış,
«Mançu!» diye uran çağırıp.
Kuşatıp yetişip bağırış,
«Mançu!» diye uran çağırıp.
Kılçık gibi mızrak parlatıp,
Sıra sıra uzattılar,

Kaldayıp ayza körünüp,
Balbandardın baarısı
Aldı menen körünüp.
Ayabay koldu saldı ele,
Mına oşondo Külçoro
Atası kökcal Almañdan
Amanat kalgan Sırbarañ
Karoolu altın çoktoluu,
Karan kalgan cılastın
Bir mıltıktın ceke özü
Toguz miñ narga toktogon
Sayı bolot, tışı kurç,
Atışka salsa artık mülk,
Kırgınga salsa kılçaybas,
Başkaga kaçıp tiybegen.
Kaynap catkan kakandın
Kagışında köp cürgön
Kagışka maalım Sırbarañ,
Alakeñdin artık kurç,
Dünüyönü çaçkanda,
Kakandan Almañ kaçkanda
Altın tagın may kılıp,
Alışsam tilim albayt – dep,
Öz atası Aziz kan
Keñ Beecinge cak kılıp.
Kümüş tagın kan kılıp,
Kündö tilim albayt – dep,
Çet-Beecinge cay kılıp,
Caylap kelgen emespi,
Beren Almañ kabılan
Bir keregi tier – dep,
Atası kıyın baatırdın
Top kaytargan barañın
Karmay kelgen emespi.
Beren Almañ kökcaldan

Belekke kalgan Sırbarañ
Altımış kündö buzulbas

Mızraklar heyula gibi görünüp,
Pehlivanların hepsi
En önde görünüp.
Amansızca orduyu saldılar,
İşte o zaman Külçoro
Atası bozkurt Almambet'ten
Emanet kalan Sırbaran
Gezi altın püsküllü,
Kahrolasıca melunun
Bir tüfeğin ta kendisi
Dokuz bin deveye değer biçilen
Namlusu çelik, dışı sert,
Atışa girse eşsiz mülk,
Kırgına girse geri bakmaz,
Başkasının eline geçmemiş.
Kaynayıp duran Kakan'ın
Çarpışmasında çok bulunmuş
Savaşta ünlü Sırbaran,
Alake'nin eşsiz keskini,
Dünyalığı saçtığında,
Kakan'dan Almambet kaçtığında
Altın tahtını yağ edip,
Kapışsam sözümü dinlemez – diye,
Öz babası Aziz han
Geniş Beecin'e yanaşmıştı.
Gümüş tahtında han olup,
Her gün sözümü dinlemez – diye,
Çet-Beecin'i mesken tutup,
Yerleşip gelmiş değil mi,
Yiğit Almambet kaplan
Bir gün gerekir – diye,
Babası yaman bahadırın
Topu geri çeviren tüfeğini
Alıp gelmiş değil mi.
Yiğit bozkurt Almambet'ten

Armağan kalan Sırbaran
Altmış günde bozulmaz

	Iraaktasa Koyçagır,	*Uzak vursa Koyçagır,*
	Tiginin tiktep maşagan,	*Öteyi gözleyip tetik düşüren,*
	Aziz kirgen cerlerin	*Aziz'in girdiği yerleri*
126910	Döötü menen dos ele,	*Davut ile dost idi,*
	Tökör usta Bölökbay	*Topal usta Bölökbay*
	Oşol baykuş casagan.	*O garip yapmıştı.*
	Cañırtıp sayın tolgogon,	*Yivini yenileyip burmuştu,*
	Kup keltirip oñdogon.	*Tam kıvamına getirip onarmıştı.*
	Murunku Almam kökcaldan	*Önceki bozkurt Almambet'ten*
	Muraga kalgan Sırbarañ	*Miras kalan Sırbaran*
	Kıtay aldı kılkıldap,	*Kıtay'ın öncüsü dalgalanıp,*
	Koldun aldı bılkıldap,	*Ordunun önü kımıldayıp,*
	Emi kaptap ötördö,	*Tam basıp geçerken,*
126920	Külçorogo ceterde,	*Külçoro'ya yetişirken,*
	Atasının Sırbarañ	*Babasının Sırbaran'ını*
	Ala koyup iyninen	*Omzundan alıverip*
	Kızıtalak Barañdı	*Kahrolası tüfeği*
	Oşol kezde Külçoro	*O sırada Külçoro*
	Kutudagı darıdan	*Kutudaki baruttan*
	Bat atar basma dagı bar	*Tez atar çakmağı da var*
	Şamdagayı bolcolsuz	*Çevikliği ölçüsüz*
	Şaymanduu tuulgan abıdan,	*Donanımlı doğmuş adamakıllı,*
	Kıraanıñ Almam tukumu	*Kıranın, Almambet dölü*
126930	Kıyşalaktap korkposton,	*Eğilip bükülmeden, korkmadan,*
	Kutudagı darını	*Kutudaki barutu*
	Kurkurata kuydu ele,	*Şarıldata döktü,*
	Okçontoydo ot bolot	*Palaskadaki od çeliğini*
	Kurkurata urdu ele.	*Çaka çaka vurdu.*
	Sümbö menen sümbölöp,	*Harbi ile tıkalayıp,*
	Maşaasın başka çoygulap,	*Tetiğini yerine oturtup,*
	Çaraday bolgon kundagın	*Çanak gibi kundağını*
	Akkañkının kaşına	*Akkankı eyerin kaşına*
	Karsa-karsa koygulap,	*Kars kars vurup,*
126940	Kiyin minip çalkalap,	*Geri kaykılıp binip,*
	Kulaktan çıkkan darını	*Falyadan taşan barutu*
	Bala colbors şer neme,	*Yavru kaplan, aslan yaradılışlı,*
	Atası artık er neme	*Babası eşsiz er kişi*
	Tırmak menen talkalap,	*Tırnağıyla ufalayıp,*

Kıtay ottuk, boor taş
Kırıp iyip çok koyup,
Karan kalgan cılastın
Miltesine ot koyup,
Beş maal ondop tokutkan
Bedeli candı çoçutkan,
Buluttay uçkan Surkoen
Buudan ele abıdan.
Çılbırı tutam kalgıça
Çındaşkan coogo aldırbayt,
Kırsıktın ünü urbasa,
Ar balaanın baarısı
Tegerektep turbasa,
Miñgenin coogo çaldırbayt,
Ketmen tuyak, keñ sooru,
Kelişimdüü çoñ sur at,
Oyron kılıp Toltoydu
Olcogo algan mal oşol.
Talkan kılıp Koconu,
Tartıp algan oşonu.
Eer beldey kıska,
Eç kim bilbes capıska,
Kaşattın berki betine,
Boz döñgüldün çetine,
Mına oşondo Külçoro
Sur at oozun burdu ele.
A düynö ketken Almambet
Arbagına calınıp,
Atası Manas kökcaldın
Uraanına calınıp,
Bala kıraan, baatır, er,
Başkaça tuugan artık şer,
Sırbarañdı sunganda
Okço karmap oyulgur
Olkuldatpay karandı
Maşaasın tiktep turganda,
Boz kaçırçan çoñ Madı
Toodoy çokmor kolgo alıp,

Kıtay çakmağı, sert taşı
Çakıp kor düşürüp,
Kahrolası melunun
Fitiline ateş verip,
Günde beş kez eyerletilmiş,
Bedeli canları ürkütmüş,
Bulut gibi uçan Surkoen
Küheylandı adamakıllı.
Yuları bir tutam kalana dek
Azılı düşmana kaptırmaz,
Felaketin sesi çarpmadıkça,
Türlü belanın hepsi
Çepeçevre sarmadıkça,
Binicisini düşmana çeldirmez,
Çapa toynaklı, geniş sağrılı,
Endamlı büyük boz at,
Toltoy'u tarumar edip
Ganimet alınan mal odur.
Koco'yu darmadağın edip,
Çekip almıştı onu.
Eyer beli gibi kısa,
Kimsenin bilmediği kuytuya,
Yarın beri yüzüne,
Boz tepeciğin kıyısına,
İşte o zaman Külçoro
Boz atın başını çevirdi.
Öbür dünyaya göçen Almambet'in
Ruhuna yalvarıp,
Atası bozkurt Manas'ın
Uranına sığınıp,
Genç kıran, bahadır, er,
Bambaşka doğmuş eşsiz aslan,
Sırbaran'ı uzattığında
Ok gibi tutup, gidi yaman,
Sarsmadan kara namluyu
Tetiğine bakıp dururken,
Boz katırlı koca Madı
Dağ gibi çomağı ele alıp,

Kırk kulaçtay ayzasın
Töbösünö bulgalap,
Bura tartpay bakırıp,
Coo kaydalap çakırıp,
Celgenine cel cetpey,
Astında kaçır tüyülüp,
Calañgıçtay çoñ Madı
Köpkök temir kiyinip.
Kezense balaa salganday,
Mañdaylaşsa bul kapır
Koyboy baylap algıday.
Adamdan başka türü bar,
Caratkan özü bilbese
Calañgıç öñdüü sürü bar.
Kaarlanıp bir salsa,
Çokmoru canga tiygidey.
Çoguusu menen cuurulup,
Çapkanının baarısı
Cer aldına kirgidey.
Kattap mende kalgısız,
Karşı aldınan kapırdın
Adam uulu titinip,
Ayza sunup bargısız.
Madının cayın suraba,
Eki murun çuñkuru
Kapçal suunun özöndöy,
Carkıragan calgız köz
Közü köpkök temirdey,
Kança bolso san koldu
Ceke ele özü cegidey.
Ataktuu Madı bolgonu,
Agası Madı kan eken,
Al Madı kan ölgöndö,
Kence inisi al eken.
Kaarlansa kıtaydın
Kamdap çıkkan balaası
Uşunçalık bar eken.
Kabagı kaşat butkulday,
Karmalaşsa adamdı

Kırk kulaç mızrağını
Tepesinde sallayıp,
Dizgin çekmeden böğürüp,
«Düşman nerde!» diye çağırıp,
Yelişine yel yetişmez,
Altında katır kasılıp,
Gulyabani gibi koca Madı
Masmavi demir kuşanıp.
Denk gelse bela salacak gibi,
Karşılaşsa bu kâfir
Komadan bağlayıp alacak gibi.
İnsandan başka bir görünüşü var,
Yaradan'ın kendisi bilmezse
Gulyabani gibi heybeti var.
Öfkelenip bir vursa,
Çomağı cana değecek gibi.
Hepsi birden yoğrulup,
Vurduklarının tümü
Yerin dibine girecek gibi.
Bir daha önüne varılmaz,
Kâfirin tam karşısından
Âdemoğlu yüreklenip
Mızrak uzatıp varamaz.
Madı'nın hâlini hiç sorma,
İki burun deliği
Dar boğaz suyunun yatağı gibi,
Parıldayan tek gözü
Gözü masmavi demir gibi,
Ne kadar olsa sayısız orduyu
Tek başına yiyecek gibi.
Namlı Madı oluşu şundan,
Ağabeyi Madı han imiş,
O Madı han ölünce,
Küçük kardeşi buymuş.
Öfkelense Kıtay'ın
Hazırlayıp çıkardığı belası
İşte bu kadar varmış.
Kaşı yarın seti gibi,
Tutuşsa insanı

Tügü menen cutkuday.
Sayışıp cakın kelgende
Koluna tiyse urguday.
Tügöngön candı tük koyboy
Kezikçü bolso sorguday.
Tolu boyun topçulap,
Kök temirden tuulga
Kömkörö kiyip üpçülöp,
Çoñdugu toodoy körünüp,
Körüp turgan Çoronun
Köñülü ketip bölünüp.
Kaçırı çurap tüyülüp,
Karap turgan baatırlar
Kayran candan tüñülüp.
Mendesi çıdap turabı,
Peyli mınday kapırdan
Betteşken aman kalabı.
Tirüü bolsom cıygambar,
Ölüp ketsem ıyman bar!
Ötkörö Madı şer eken,
Kırk kan eli kıtaydı
Kıyındarın çogultsa,
Kapıray, Madı er eken!
Tüpkö çoguu cetkidey
Tüptüz kılıp adamdı
Tügöl kırıp ketkidey.
Astındagı kaçırı,
Kaçırına mal cetpeyt,
Karuusu toluk kapırga
Alışkan menen al cetpeyt!»
Dep, öşöntüp, Külçoro,
Ildıylatıp şiltesem
Betine tartkan temirge,
Korgoşun ok cetebi,
Ölböy kalsa bul doñuz,
Koyboy candı talkalap,
Kokustan oñdop ketebi.
Çekenin bir cak beti – dep,

Tüyüyle birlikte yutacak gibi.
Mızraklaşıp yakına gelince
Eline geçse vuracak gibi.
Önüne çıkan canı komadan
Rast gelirse emecek gibi.
Bütün boyunu düğmeleyip,
Gök demirden tulgayı
Kapatıp giyip zırhlanıp,
Büyüklüğü dağ gibi görünüp,
Bakıp duran Çoro'nun
Gönlü dağılıp bölündü.
Katırı seğirtip kasıldı,
Bakıp duran bahadırlar
Aziz candan umut kesti.
Kulu kölesi dayanır mı,
Huyu böylesi kâfirle
Yüzleşen sağ kalır mı.
Sağ kalırsam Peygamber var,
Ölüp gidersem iman var!
Fazlasıyla Madı aslanmış,
Kırk hanlı Kıtay elinin
Yamanlarını toplasan,
Vay be, Madı er imiş!
Topunun köküne yetecek gibi
İnsanı dümdüz edip
Tümünü kırıp geçecek gibi.
Altındaki katırına,
Katırına mal yetişmez,
Gücü kuvveti tam kâfire
Kapışsan da güç yetmez!»
Diye, böylece, Külçoro,
Alçaktan nişan alsam
Yüzüne çektiği demire,
Kurşun ok işler mi,
Ölmez kalırsa bu domuz,
Komadan canları ezip,
Bir de üstün çıkar mı ki.
Şakağının bir yanı – diye,

Tak çeçekey çeti – dep,	*Tam göz bebeği ucu – diye,*
Burulbayt uşul sözüm – dep, Bastırıp ayza sunganda,	*Dönmez bu sözüm – diye, Sürüp mızrak uzattığında,*
Kapır balban Madının	*Kâfir pehlivan Madı'nın*
Tabaktay calgız közü – dep, Taş muştagan emedey,	*Tabak gibi tek gözü – diye, Taşı yumruklayan gibi,*
Mergendikke tazası,	*Nişancılıkta arı olan,*
Almambet uulu Çoronun	*Almambet oğlu Çoro'nun*
Belen turgan maşası.	*Hazır duran tetiği.*
Irmep turup kaldı ele,	*Süzüp nişan alıp durdu,*
Calgız közgö ok tiyip,	*Tek göze ok değip,*
Caman boldu er Madı.	*Fena oldu er Madı.*
Añdabay turup attırıp,	*Farkına varmadan vurdurup,*
Azaptuu dümök müşkülün	*Azaplı bela müşkülünü*
Koñurbayga tarttırıp,	*Konurbay'a çektirip,*
Sokur boldu er Madı.	*Kör oldu er Madı.*
Oolcup Madı turdu ele,	*Sallanıp Madı durdu,*
Kaarlanıp bakırıp,	*Öfkeyle böğürüp,*
Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro*
Manastap uraan çakırıp,	*«Manas!» diye uran çağırıp,*
Kaarlanıp sumsayıp,	*Öfkeyle suratı kararıp,*
Astında tulpar Surkoen	*Altındaki küheylan Surkoen'e*
Takımdan arı bir salıp,	*Uyluktan aşırı bir vurup,*
Surkoen oozun burdu ele,	*Surkoen'in başını çevirdi,*
Bölökbay kılgan sır nayza	*Bölökbay yapımı sırlı mızrağı*
Alöökönün Koñurbay	*Alöke oğlu Konurbay*
Madı döönü karata	*Madı deve doğrultup*
Kürkürötö sundu ele.	*Gürleterek uzattı.*
Keñ dalının beti – dep,	*Geniş küreğinin yüzü – diye,*
Öpkönün bir cak çeti – dep, Külçorogo ceterde	*Ciğerinin bir yanı ucu – diye, Külçoro'ya yetişirken*
Tegeregin karabay,	*Çevresine bakmadan,*
Tegi kıraan er çirkin	*Özünden kıran er ki o,*
Tegi ele candı ayabay.	*Hiç mi hiç canını esirgemeden.*
Kıdırata karabay,	*Sağa sola bakmadan,*
Kılçalık canın ayabay,	*Kıl kadar canını esirgemeden,*
Kıraandın uulu er çirkin,	*Kıranın oğlu er ki o,*
Bolcolu cok Buuruldu	*Ölçüye sığmaz Buurul'u*

Kılımdı buzçu şer çirkin	*Çağı bozacak aslan ki o*
Atsa bolot ok ele,	*Atılsa çelik ok idi,*
Kızara küygön çok ele.	*Kızarıp yanan kor idi.*
Kılımdan tuulup mındayça,	*Çağlardan doğup böylesi,*
Kulanday kulak capırıp,	*Kulan gibi kulak yatırıp,*
127100 Momunday bala cok ele.	*Bunun gibi oğlan yoktu.*
Baatırdıgı başkaça,	*Bahadırlığı bambaşka,*
Baladan bölök şok ele.	*Çocuktan öte gözüpekti.*
Kuday betin körgözbö	*Tanrı yüzünü göstermesin*
Madı döönü sayganda	*Madı devi mızrakladığında*
Sır nayza belden büktöldü,	*Sırlı mızrak belinden büküldü,*
Çımınday canga küç keldi,	*Sinek kadar cana güç geldi,*
Tulpardın tulpardıgı bilindi.	*Küheylanın küheylanlığı belli oldu.*
Madıday balban bolbodu,	*Madı gibi pehlivan olmadı,*
Baspay toktop çoñ Sur at	*Yürümeyip duran koca Boz at*
127110 Tizeden cerge ornodu,	*Dizine dek yere gömüldü,*
Alöökönün Koñurbay	*Alöke oğlu Konurbay*
Alaçıktay çoñ mancuu	*Alaçık gibi koca Mançu*
Astındagı Algara	*Altındaki Algara'ya*
Olbuy-solbuy kamçı urup,	*Sağlı sollu kamçı vurup,*
Oñ-tetiri teminip,	*Sağdan soldan mahmuzlayıp,*
Acal cetse ölöm – dep,	*Ecel yetse ölürüm – diye,*
Balaraak ele Madı döö	*Toyca idi Madı dev*
Karaan bolup berem – dep.	*Ona destek olayım – diye.*
Buluttay uçup Algara	*Bulut gibi uçan Algara*
127120 Algara oozun buruptur,	*Algara'nın başını çevirmişti,*
Ayzaga dañgıl, coogo maş	*Mızrakta usta, cenkte pişkin*
Adis bolgon er Kalça	*Mahir olan er Kalça*
Aykırıp ayza sunuptur,	*Haykırıp mızrak uzatmıştı,*
Kaptalınan kaçırıp,	*Yanından dolanıp saldırıp,*
Çımırkanıp çın tiktep,	*Gerinip gerçekten nişanlayıp,*
Çını menen Koñurbay	*Sahiden Konurbay*
Azır muştap ötördö,	*Tam vurup geçecekken,*
Mına oşondo Semetey	*İşte o anda Semetey*
Buguday moynun buratıp,	*Geyik gibi boynunu kıvırtıp,*
127130 Burkuratıp çuratıp.	*Toz koparıp koşturup.*
Oozun çoyso Buurul at,	*Gemini kassa Buurul at,*
Oktolup cerden suurulat,	*Ok gibi yerden fırlar,*

Kuyunday cerdi sapırıp,
Cetik kökcal Semetey,
Kalçanı bettep çakırıp.

Kasırga gibi yeri savurup,
Olgun bozkurt Semetey,
Kalça'ya karşı meydan okuyup.

Kayran candı ayabay,
Kalgan eken kökcal ay.
Mañday menen bakırıp,
Manastap uraan çakırıp,
Komokoyluu sır nayza
Koloyup koldo körünüp,
Berenden tuugan şeriñdin
Kaarlanıp zirkildep,
Belgilüü kökcal eriñdin.
Algaranın üstünön
Kıtaydı Kuday berse – dep, Kayran baş
uçup keter – dep,
Kaarlanıp kökcalıñ,
Katuu aybatın salıptır.
Kaalgaday kaşka tiş
Kalayıktan başka tiş,
Kaşkayıp çıgıp caynaptır,
Kara-Toonun urçugu,
Kıtaydı Kuday berse – dep, Kırk arkan
boyu kara zoo.
Kaşkañdagan kuu tişti
Bölö-bölö çaynaptır,
Bölökçö türü buzulup,
Kan içmesi karmaptır.
Aybatı suuk arslandın
Aybatına can turbay,
Kolunda bolot Sır nayza
Kürkürötö sunganda
Cıldız uçkan nemedey,
Kıpkızıl bolup körünüp.
Kaarlansa kayran öñ,
Asmandagı buluttay
Arkı-terki bölünüp.
Koñurbaydın közünö
Can aluuçu can algıç

Aziz canını esirgemeden,
Kalmış meğer bozkurt ah.
Alnıyla dosdoğru haykırıp,
«Manas!» diye uran çağırıp,
Püsküllü sırlı mızrak
Elde kocaman görünüp,
Yiğitten doğma aslanının
Öfkeyle gürleyip,
Belli bozkurt erinin.
Algara'nın üstünden
Kıtay'ı Tanrı verirse – diye, Aziz baş uçup
gider – diye,
Öfkelenip bozkurdun,
Sert heybetini salmıştı.
Kapı kanadı gibi ak dişler
Halktan başka türlü diş,
Bembeyaz sırıtıp dizilmişti,
Kara-Too'nun çıkıntısı,
Kıtay'ı Tanrı verirse – diye, Kırk urgan
boyu kara kaya.
Bembeyaz parlayan kuru dişi
Öğüte öğüte gıcırdatmıştı,
Bambaşka çehresi bozulup,
Kan içme nöbeti tutmuştu.
Heybeti soğuk arslanın
Heybetine can duramaz,
Elinde çelik Sır mızrak
Gürleterek uzattığında
Yıldız kayması gibi,
Kıpkızıl olup görünüp.
Öfkelense o aziz çehre,
Gökteki bulut gibi
Öteye beriye bölünüp.
Konurbay'ın gözüne
Can alıcı Azrail'in

Tak özündöy körünüp.
Kaçıp mancuu şaşpa – dep,
Bul tügöngön Koñurbay,
Aldıñkı cerden bölökkö
Mıktı bolsoñ baspa – dep,
Tutanıp ölgön bu çoçko,
Aykaydı arbın saldı ele,
Çıktı carga çamınıp,
Anı bilip Koñurbay,
Eñ akılman ıktuu kul
Esebi cok Beecinde,
Bir caralgan mıktı kul.

Ta kendisi gibi görünüp.
Kaçan Mançu, acele etme – diye,
Bu kahrolası Konurbay,
Öndeki yerden başka yana
Yamansan adım atma – diye,
Tutuşup yanası bu domuz,
Narayı bol bol saldı,
Çıktı yara tırmanıp,
Bunu sezip Konurbay,
En akıllı, kurnaz kul
Beecin'de eşi benzeri yok,
Bir yaratılmış yaman kul.

Manastın uulu çunaktın
Isıgına bata albay,
Suuguna cata albay,
Bokono söögü bolkuldap,
Tolboy cürök solkuldap,
Kambılıraak neme eken,
Mına upşntip Koñurbay
Bura tartıp er Kalça
Buluttay uçup Algara,
Çıñ-Beecindin Kara-Too
Kara zoonu bet alıp,
Şaşıp çıktı Koñurbay,
Algara menen dır koyup,
Kaçıp çıktı Koñurbay.
Algaraday külügü,
Kambıl Kalça erendin
Karmaştı salçu bülügü.
Baskan cerin uratıp,
Kara zoonu çuratıp,
Kaçıp çıktı Koñurbay.
Kızıtalak Kara atı,
Kara atının bar ele
Kaptalında kanatı.
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı çoçkonun
Tübünön berki adatı.

Manas'ın oğlu o çılgının
Sıcağına giremeyip,
Soğuğuna yatamayıp,
Kaburga kemiği zonklayıp,
Yürek dolmadan çarpıp,
Epey kurnaz biriymiş,
İşte böyle yapıp Konurbay
Dizgin çevirip er Kalça
Bulut gibi uçup Algara,
Çın-Beecin'in Kara-Too'su
Kara kayaya yüz tutup,
Telaşla çıktı Konurbay,
Algara ile dörtnala kalkıp,
Kaçıp çıktı Konurbay.
Algara gibi küheylanı,
Kurnaz Kalça yiğidin
Kavga salan fitnesiydi.
Bastığı yeri göçertip,
Kara kayada seğirtip,
Kaçıp çıktı Konurbay.
Kahrolası Kara atı,
Kara atının var idi
Böğründe kanadı.
Pamuk kuşak, geniş çizme,
Keçil hanı o domuzun
Ta kökünden gelen âdeti.

Kutulup ketip doñuz ay.	*Kurtulup gitti domuz ah.*
Kalbay kaptap cetkin – dep,	*Kalmadan basıp yetişin – diye,*
Balbandarga calınıp.	*Pehlivanlara yalvarıp.*
127210 Koñurbay mintip kutulup,	*Konurbay böyle kurtulup,*
Madı döögö Semetey	*Madı deve Semetey*
Bargan eken cutunup.	*Yutarcasına varmış üstüne.*
Cetik külük Arbuurul	*Yetkin küheylan Arbuurul*
Cetken eken Madıga,	*Yetişmiş Madı'ya,*
Közü körbös Madını	*Gözü görmez Madı'yı*
Çıkanaktın tuşu – dep,	*Dirseğin hizası – diye,*
Çın ölör ceriñ uşul – dep, Başı tüştü dırkırap,	*Asıl öleceğin yer burası – diye, Başı yuvarlanıp düştü,*
Cebeden murun cetti ele,	*Oktan önce yetişti,*
Oşol cerde Madı döö	*O yerde Madı dev*
127220 Cetken cerden Sır nayza	*Yetiştiği yerden Sır mızrak*
Cetip muştap ötköndö	*Yetişip vurup geçince*
Boz kaçırdan er Madı	*Boz katırdan er Madı*
Eerinen art ketti,	*Eyerinden geri kaydı,*
Üzöngüdön but ketti,	*Üzengiden ayak çıktı,*
Eerden köçük kıltayıp,	*Eyerden kalça kayıp,*
Üzöngüdön but tayıp.	*Üzengiden ayak kayıp.*
Butu ketip salaktap,	*Ayağı gidip sallanıp,*
Közü ketip alaktap,	*Gözü gidip fıldır fıldır,*
Madı döö mintip turdu ele. Ilaaçınday Külçoro	*Madı dev böyle duruyordu. Laçın gibi Külçoro*
127230 Bala kıraan Külçoro	*Genç kıran Külçoro*
Başındagı tuulga	*Başındaki tulgayı*
Cetken cerde kalkanın	*Yetiştiği yerde kalkanını*
Irgıta sayıp öttü ele.	*Fırlatıp mızraklayıp geçti.*
Atası Manas ayköldön	*Atası cömert Manas'tan*
Alıp kalgan Zulpukor	*Alıp kaldığı Zulpukor*
Şiberge salsa cark etken,	*Çayıra vursa şimşek çakan,*
Açıp közdü cumguça.	*Göz açıp yumuncaya dek.*
Şiltegende cıp koygon,	*Savurdu mu şıp diye inen,*
Irmegende iştetken	*Göz kırpınca iş bitiren*
127240 Taş salsa kayra tartpagan. Kaçırdı çaap saldı ele.	*Taşa vursa geri dönmeyen. Katırı biçip düşürdü.*
Kıyabın taap şiltese,	*Uygun yerini bulup savursa,*

Badırektin kılıçı
Baltırkanday kaysagan,
Kıykırıp kından çıgarsa,
Uluktarı, şerleri,
Kan içpey kuru cürbögön,
Uruşka çıkçu erleri
Katsa da kınga kirbegen,
Balbandın baarı cıyılıp
Manastan kalgan Zulpukor,
Baatırdın türün körgöndö
Mizi bolot, sabı altın,
Toltosu cakut, baarı altın Uu içkendey tıyılıp.
Karmay kalıp sabınan
Suurup alıp kabınan,
Mına oşondo Madını

O gidinin kılıcı
Baldıran gibi doğrayan,
Haykırıp kından çıkarsa,
Ululları, aslanları,
Kan içmeden boş dönmeyen,
Savaşa çıkan erleri
Kurusa da kına girmeyen,
Pehlivanların hepsi toplanıp
Manas'tan kalan Zulpukor,
Bahadırın hâlini görünce
Ağzı çelik, sapı altın,
Balçağı yakut, hepsi altın Zehir içmiş gibi sindiler.
Sapından kavrayıp
Kınından sıyırıp,
İşte o zaman Madı'yı

Ayrı şili urçukka
Omurtka söök tumşukka
Obu cok, kıraan er çirkin
Şiltep turup kaldı ele.
Boz kaçırdın üstünön
Canı çıktı çırkırap.
Başı cok baatır turabı,
Uçkan toodoy kürküröp,
Boz kaçırdın üstünön
Çoñ Madıkeñ kuladı,
Astındagı boz kaçır,
Kayra tartıp kalgıça,
Kaynap catkan kıtaydın
Kalkına kaçıp bargıça,
Mıktılıgı bolcolsuz,
Karçıgadan kança ilgiç
Mıktılıgı dagı bar.
Şamdagayı bolcolsuz,
Şapa karmay kaldı emi,
Ayga-buyta degiçe,
Coykuma suurup kınınan
Opsuz balban Külçoro

Çatal ense çıkıntısına
Omurga kemiği boğumuna
Ölçüsüz, kıran er ki o
Savurup indiriverdi.
Boz katırın üstünden
Canı çıktı feryatla.
Başsız bahadır durur mu,
Uçan dağ gibi gürleyip,
Boz katırın üstünden
Koca Madıke yuvarlandı,
Altındaki boz katır,
Geri dönüp kalmadan,
Kaynayıp duran Kıtay'ın
Halkına kaçıp varmadan,
Yamanlığı ölçüsüz,
Atmacadan daha kapıcı
Yamanlığı bir de var.
Çevikliği ölçüsüz,
Çabucak yakalayıverdi şimdi,
«Ay» «buy» diyene dek,
Coykuma'yı kınından sıyırıp
Ölçüsüz pehlivan Külçoro

Tak öşöntüp turganda,
Alban türdüü candarı
Kakançının kandarı,
Alaman salçu kalıñ kol
Kayratsızdan camanı,
Karoolgo kelgen çabalı,
Kayra tarta kalışıp,

Tam böyle dururken,
Türlü türlü canları,
Kakançın'ın hanları,
Yağmaya girişen kalabalık ordu
Yüreksizin en kötüsü,
Gözcülüğe gelen cılızı,

Kaçıp berçü nemedey
At soorusun salışıp,
Dürböp kıtay cügürüp,
Candan çoçup tüñülüp,
Kaptabay kıtay toktolup,
Uygu-tuygu boluşup,
Anda-mında al kıtay
Uyulguşup koyuşup,
Tak öşöntüp turdu ele,
Aralaşıp betteşpey,
Bet alışıp kelişpey
Ce baçımıraak ölüşpöy,
Öyüz-büyüz turuştu,
Mıltık menen uruştu.
Atası Manas ayköldön,
Beren Manas kökcaldan,
Belekke kalgan Akkelte
Artık bolot Almabaş
Iraak-cuuk ılgabas,
Muraga kalgan Akkelte,
Anı kolgo aldı emi,
Topko baylay kıtaydı
Kayranıñdın tukumu
Karsıldakka aldı emi.
Oñgo oop, bir atıp,
On eçesin kulatıp,
Solgo oop, bir atıp,
Solgondorun kulatıp,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasın atıp turdu ele,
Kürmö kiygen kaldaydın

Kaçıp kurtulacakmış gibi
Atın sağrısını dönüp,
Telaşla Kıtay koşuşup,
Candan bezip umut kesip,
Saldırmadan Kıtay durup,
Şaşkın perişan oluşup,
Orada burada o Kıtay
Kümelenip toplaşıp,
Tam da öyle durmuştu,
Karışıp yüz yüze gelmeden,
Göğüs göğüse çarpışmadan
Ya da tez elden ölüşmeden,
Karşı karşıya durdular,
Tüfek ile vuruştular.
Babası Manas aykolden,
Yiğit Manas bozkurttan,
Armağan kalan Akkelte
Üstün çelik Almabaş
Irak yakın ayırt etmez,
Miras kalan Akkelte,
Onu eline aldı işte,
Topa dizip Kıtay'ı
Kahraman atanın evladı
Gümbürtüyle vurdu işte.
Sağa eğilip bir atıp,
On nicesini devirip,
Sola eğilip bir atıp,
Solgunlarını devirip,
Taş kuşanmış Kıtay'ın
Seçkinini vurup durmuştu,
Cepken giymiş kalday'ın

Küçtüüsün atıp turdu ele.
Kol aldında kanı bar,
Kalçaga kulak salıñar!
Balbandarın, döölörün
Aydap çıktı Koñurbay.
Astına kayra tartkanın
Acalıñ uşul mına! – dep,
Caylap çıktı Koñurbay.

Güçlüsünü vurup durmuştu.
Ordu başında hanı var,
Kalça'ya kulak veriniz!
Pehlivanları, devleri
Sürüp çıktı Koñurbay.
Önünden geri döneni
İşte ecelin budur! – deyip,
Haklayıp çıktı Koñurbay.

Kambıldarın, erlerin,
Özünö ceter şerlerin,
Kaptap ket! – dep, bakırıp,
Kara kalmak, mancuusun,
Kadimki tırgoot, şibeesin
Kaltırbay aydap Koñurbay,
Aydap çıgıp kelatat.
Aykırıgı taş carıp,
Koluna şumduk kılıptır,
Kolun kolgo uruntup,
Korduktap Kalça cıyıptır.
Balaanı Kalça baştadı,
Ulugu mınday degen soñ,
Uy tügündöy köp kalmak
Kıyın kanı Koñurbay
Kaarın katuu çaçkanda
Kaarı dümök baştadı.
Kaarına çıdabay,
Kança tümön san asker
Kırılıp kete taştadı.
Koñguroo toodon kagılıp,
Kol esinen cañılıp.
Kara cakal Tagılık,
Katkalañdın Tuuşañı,
Kıtaylardan Boronçu,
Kıcıldagan kapırdın
Esebin aytıp bolobu!
Kalmaktardan Döödürü
Kaptap cürüp kaldı ele,
Badana kiygen baatırı

Becerikli erlerini,
Kendine denk aslanlarını,
Bas saldır! – diye bağırıp,
Kara Kalmak, Mancu'sunu,
Bildik Tırgoot'u, Şibe'sini
Bırakmadan sürüp Koñurbay,
Sürüp önüne geliyor.
Haykırışı taş yarıp,
Ordusuna dehşet salmış,
Kolu kola çarptırıp,
Zorbalıkla Kalça toplamış.
Belayı Kalça başlattı,
Ulusu böyle dedikten sonra,
Sığır tüyü gibi çok Kalmak
Zorlu hanı Koñurbay
Kahrını sert saçtığında
Kahrı kargaşa başlattı.
Kahrına dayanamadan
Nice tümen sayısız asker
Kırılıp gitti dağıldı.
Çan dağdan çalınıp,
Ordu aklını şaşırıp.
Kara yakalı Tagılık,
Katkalañ'ın Tuuşañ'ı,
Kıtaylardan Boronçu,
Kaynaşan kâfirin
Sayısı söylenip biter mi!
Kalmaklardan Döödür
Saldırıp yürüyüp kalmıştı,
Zırh giymiş bahadırı

	Balbanduu Şıyka kapırı.	*Pehlivanlı Şıyka kâfiri.*
	Alban türdüü erlerdin	*Türlü türlü erlerin*
	Aykırık salıp köp asker	*Haykırış salıp çok asker*
	Alaman salıp cönödü.	*Akın salıp yürüdü.*
	Cer ayrılıp toz bolup,	*Yer yarılıp toz olup,*
127360	Topurak uçup kara cer	*Toprak uçup kara yer*
	Tolkup ketçü kemedey,	*Dalgalanan gemi gibi,*
	Arı-beri kozgolup.	*Bir o yana bir bu yana sarsılıp.*
	Eñkeyişti pas eken,	*Yokuş aşağı alçakmış,*
	Busurman curtu az eken.	*Müslüman halkı azmış.*
	Öydögö bütkön çöp eken,	*Yukarı bitmiş ot gibiymiş,*
	Ölçölöp kelgen bir can cok	*Ölçüp sayacak bir can yok*
	Kıtaydın curtu köp eken!	*Kıtay'ın halkı çokmuş!*
	Kaynap kıtay, el kaptap,	*Kaynayıp Kıtay, el basıp,*
	Kañtarılıp sel kaptap,	*Taşkın olup sel basıp,*
127370	Kılkanday ayza kılkıldap	*Kılçık gibi mızrak salınıp*
	Alaman koyup burkurap,	*Akın koyup uğuldayıp,*
	Kuday betin körgözbö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
	Azaptı artık salganı.	*Azabı fazlasıyla saldı.*
	Alban türdüü balbanı,	*Türlü türlü pehlivanı,*
	Kümüş közdüü, kün cüzdüü	*Gümüş gözlü, gün yüzlü*
	Kürkürögön töröñdü	*Gürleyen töreni*
	Kundu ceke kuuşkanı,	*Can pahasına kovaladı,*
	Artık köödök emeñdi	*Yürek dolusu erini*
	Kaptap catıp kaldı emi!	*Sarıp kuşatıp kaldı işte!*
127380	Ürkün-türkün bakırıp,	*Bölük bölük bağırıp,*
	Ar uruusu ar bölök	*Her boyu ayrı ayrı*
	Özünçö uraan çakırıp,	*Kendince uran çağırıp,*
	Alaman koyup kaldı ele.	*Akın koyup kalmıştı.*
	Çañga aralaş Semetey	*Toza karışıp Semetey,*
	Çabıştan tartpay Külçoro,	*Vuruştan kaçmadan Külçoro,*
	Kaytarıp cüröt Kançoro	*Kollayıp yürür Kançoro*
	Karmaştı katuu saldı ele,	*Kavgayı sert salmıştı,*
	Berki üçöö, kıtay san,	*Beriki üçü, Kıtay sayısız,*
	Caratkan özü bilbese,	*Yaradan'ın kendi bilmezse,*
127390	Caman boldu bu cañcal.	*Kötü oldu bu kavga.*
	Arkılar tümön, berki üçöö,	*Ötekiler tümen, beriki üç,*
	Aralaşkan çoñ maydan.	*Karışıp giden büyük meydan.*

Arada toktop turuşup,
Altı kün tınbay uruşup,
Almambet uulu Külçoro
Cekeyne belge kurçanıp,
Cer caynagan mancuuga
Ceke aralap kol salıp.
Ak kise belge kurçanıp,
Altı san kara kalmakka
Aralap ceke kol salıp,
Tuş-tuşunan zırgıtıp,

Arada durup dinlenip,
Altı gün durmadan vuruşup,
Almambet oğlu Külçoro
Cekeyne'yi bele kuşanıp,
Yeri kaplayan Mancu'ya
Tek başına dalıp saldırıp.
Ak kese bele kuşanıp,
Altı bölük kara Kalmak'a
Dalıp tek başına saldırıp,
Dört bir yandan savurup,

Tuura aldına kelgenin
Ayza menen ırgıtıp.
Aldı cagın ayzalap,
Altı miñin maydalap,
Aramı Kalça kaydalap.
Ceti miñin maydalap,
Celmoguz Kalça kaydalap.
Balta cetken cerlerin
Baltalap urup soylotup,
Kılıç cetken cerlerin
Kıymalap çaap oynotup,
Ürböp-dürböp kaçırıp,
Al Külçoro kıraanıñ
Töödöy bolgon Sur attın
Kursagın mintip açırıp.
Bura tartıp çu dese,
San koldu carıp cön ele
Arday bolgon kayran baş,
Anık tulpar Surkoen
Kapkara kanga bölönüp.
Kırıp aydap aldı ele,
Öz biligin kıtayga
Kılıp aydap aldı ele.
Çoñ Sur at menen zırgıtıp,
Bet aldına kelgenin
Şıyraktan alıp ırgıtıp,
Tirelişip turuşup,
Tim kırgın salıp uruşup,

Tam önüne geleni
Mızrak ile fırlatıp.
Ön tarafını mızraklayıp,
Altı binini paralayıp,
Haram Kalça nerde deyip.
Yedi binini paralayıp,
Ejder Kalça nerde deyip.
Balta yetişen yerlerini
Baltalayıp vurup serip,
Kılıç yetişen yerlerini
Doğrayıp biçip oynatıp,
Ürkütüp dağıtıp kaçırıp,
O Külçoro kartalın
Deve gibi olan Boz atın
Karnını böyle acıktırıp.
Dizgin çekip çü dese,
Sayısız orduyu yarıp dosdoğru
Terden köpük olmuş kahraman baş,
Gerçek küheylan Surkoen
Kapkara kana bürünüp.
Kırıp sürüp almıştı,
Kendi bildiğini Kıtay'a
Yaptırıp sürüp almıştı.
Büyük Boz at ile savurup,
Karşısına geleni
Baldırından kapıp fırlatıp,
Direnişip duruşup,
Aman vermez kırgın salıp vuruşup,

Mal baspagan şoruna
Koldun aldı barıptır,
Aşıp-şaşıp entelep,
Kürpüldöktün boyuna,
Tulpar çıdap cürö algız,
Tizeden kara şor eken,
Ar cak cagı tumandap,
Coo körö elek cürök kurç,
Koñurbay kandın kolu eken,
At çaalıkkan kezinde
Oşol kolgo kezikken,

Mal basmayan çorağına
Ordunun öncüsü varmış,
Aceleyle koşuşturup,
Kürpüldök'ün boyuna,
Küheylan dayanıp yürüyemez,
Dize kadar kara çorakmış,
Öte tarafları dumanlanıp,
Düşman görmemiş yürek keskin,
Koñurbay han'ın ordusuymuş,
At yorgun düştüğü demde
İşte o orduya rastlayan,

Külçoro kuldun şoru eken. Oydolotup bastırıp.
Özü Kara-Kum eken,
Kuday urgan bul eken.
Beecindegi kıtaylar
Atın Dıñşa deer eken.
Tulpar üç kün çıdabas,
Kuday urgan cer eken.
Külçoronun erdigin
Alöökönün Koñurbay
Körüp kalgan kezi eken.
Burutka barıp Almambet
Temir arkan torçonun,
Tegiz kancarkolçonun,
Aybaltaga kücürmön
Adis bolgon dañgılın,
Coo aylasın kup bilgen,
Çoro bolgon Cakıptın
Ayabagan kambılın,
Kara neet kapırın,
Cañgız başı san kolduk
Miñ balbandık baatırın.
Kayra tartkıs tereñ or
Buka moyun, buura san,
Bulkuşsa candı kuuratkan, Elden uşak kep uktum,
Een cerdi caylagan,

Külçoro kulun çilesiymiş. Hoplatıp sürüp bastırıp.
Kendisi Kara-Kum imiş,
Tanrı'nın çarptığı buymuş.
Beecin'deki Kıtaylar
Adına Dıñşa der imiş.
Küheylan üç gün dayanmaz,
Tanrı'nın çarptığı yermiş.
Külçoro'nun yiğitliğini
Alööke oğlu Koñurbay
Görüp kaldığı demmiş.
Burut'a varıp Almambet
Demir urgan tuzakçının,
Tekmil hançer kollunun,
Aybaltada hünerli
Usta olmuş namlısını,
Düşman düzenini iyi bilen,
Çoro olmuş Cakıp'ın
Esirgenmez kurnazını,
Kara niyet kâfirini,
Yalnız başı sayısız orduya bedel
Bin pehlivanlık bahadırını.
Geri dönülmez derin hendek
Boğa boyunlu, buğra kalçalı,
Boğuşsa canı kurutan, Elden dedikodu söz duydum,
Issız yeri yurt edinen,

Erkeletip kıtaylar
Balbanım – dep, baylagan.
Almambetten uşunday
Bastaşkan tiyse koluna
Aç arslanday caylagan,
Kutulup mende kalbagan.
Cüyö kaldı dep uktum.
Kurçap tüpkö cetüüçü
Balaanı başka baştaptır,
Cügön kalgan dep uktum.
Baatır eken Koñurbay
Bayagı şorgo taştaptır.
Körgönündö Koñurbay
Karıp ölüp ketse de
Kambıl eken doñuz ay.
Adamdan mınday bolobu,
Keçildin kanı Koñurbay
Kordogon adam oñobu?!
Kaldayların şaştırıp,
Caaday uçkan Kara atın

Şımartıp Kıtaylar
Pehlivanım – deyip, bağlayan.
Almambet'ten böyle
Kapışan düşse eline
Aç arslan gibi haklayan,
Kurtulan bende kalmayan.
Soy kaldı diye duydum.
Kuşatıp köke erişen
Belayı başa açmış,
Dizgin kalmış diye duydum.
Bahadırmış Koñurbay
O bildik çoraga atmış.
Gördüğünde Koñurbay
Garip ölüp gitse de
Kurnazmış domuz ay.
İnsandan böylesi olur mu,
Keçil'in hanı Koñurbay
Zulmeden insan onar mı?!
Kaldaylarını telaşlandırıp,
Yay gibi uçan Kara atını

Altından tizgin culkuntup,
Astındagı Kara attı
Arıslanday bulkuntup,
Balbandarın bakırıp,
Mancuuların çakırıp:
«Aylanayın, balbandar,
Beri kelgin adamdar!
Kırçoosun kıldan eştirip,
Bütün cerin kızıtalak,
Irım kılıp kestirip,
Kaarı kelip kakayıp,
Kaçıp ketken Talaska,
Calgız uulu Manaska.
Kagış kılıp Beecinge
Al Almambet ölgöndö,
Al kızıtalak körgöndö,
Algan carı Aruuke
Katını boozup Talasta

Altından dizgin silkeleyip,
Altındaki Kara atı
Arslan gibi şahlandırıp,
Pehlivanlarına bağırıp,
Mancularını çağırıp:
«Kurban olayım, pehlivanlar,
Beri gelin adamlar!
Kolanını kıldan ördürüp,
Bütün yerini kahrolası,
Uğur sayıp kestirip,
Kahrı gelip dikleşip,
Kaçıp gitmişti Talas'a,
Yalnız oğlu Manas'a.
Vuruş edip Beecin'e
O Almambet öldüğünde,
O kahrolası gördüğünde,
Aldığı eşi Aruuke
Karısı gebe Talas'ta

Bala kaldı dep uktum,
Aytılgan sözdö bir müşkül
Atka katkan uşintip,
Almambetten uşunday
Erkek bala bir tukum,
Kümön kaldı dep uktum.
Külçoro tuup turganda,
Toyuna tokson soydu deyt,
Erkek tuup balasın,
Külçoro atka koydu deyt.
Mingen atı Sur bolup,
Almambetten er bolup,
Munara küygön çok bolup,

Toptu buzgan ok bolup,
Tolgon kırgız bu curtta,
Oşo burut kuu curtta
Mınday tentek cok bolup.
Beldi bekem buuptur,
Belsenip çıgıp uruşup,
A düynö ketken Almambet
Al kaçkın menden öldü ele,
Oşonun kunun kuuptur!
Kaça berseñ balbandar,
Kakanga çeyin sürböybü!
Minte berseñ balbandar,
Beecinge aydap kirbeybi!
Atası kıraan Almambet
Kançalık mıktı tuulgan,
Esebin eptep tappasak,
Beecinge salat çuulgan.
Cerge kirsin, bul baldar,
Cetim cürüp cetildi,
Cergege eptep koşuldu.
Tentip cürüp oñolup,
Azıp cürüp çoñoygon.
Almambetten tuulgan,
Akırı coksoñ kılbasak
Beecinge salat çuulgan.

Çocuk kaldı diye duydum,
Söylenen sözde bir düğüm
Ata saklanmış böylece,
Almambet'ten böylesi
Erkek çocuk bir soy,
Şüphe kaldı diye duydum.
Külçoro doğduğunda,
Toyuna doksan kesti derler,
Erkek doğan çocuğunu,
Külçoro adını koydu derler.
Bindiği atı Boz olup,
Almambet'ten er olup,
Minare yakan kor olup,

Topluluğu bozan ok olup,
Dolu Kırgız bu yurtta,
O Burut kurnaz yurtta
Böyle haşarı yok imiş.
Beli sıkı bağlamış,
Bilenip çıkıp vuruşup,
O dünyaya göçen Almambet,
O kaçak benden ölmüştü,
Onun kanını gütmüş!
Kaça kalırsanız pehlivanlar,
Kakan'a dek sürmez mi!
Böyle giderseniz pehlivanlar,
Beecin'e sürüp girmez mi!
Babası kartal Almambet
Ne denli yaman doğmuştu,
Hakkından bir yol gelmezsek,
Beecin'e salar kargaşa.
Yere girsin, bu çocuklar,
Yetim gezip yetişti,
Yurda güç bela katıldı.
Sürtüp gezip düzelip,
Azıp gezip büyümüş.
Almambet'ten doğanı,
Sonunda yok etmezsek
Beecin'e salar kargaşa.

Bul öñdönüp kim cürgön,
Atasın tartkan balaket
Beecinge salat çoñ dürböön.
Aman barsa Talaska
Egerde bizdi oñ kılbayt,
Talastan cıyıp kol alsa,
Kolun aydap çoguu alsa,
Özünö katar er alsa,
Kıtaydı takır oñ kılbayt,
Kılımda bizdi soo kılbayt!
Bek kuralsa bul burut,
Bedöönün çaçın örüp al,
Beş, altı cıldın içinde
Manastın uulu Semetey,

Buna benzeyip kim gezmiş,
Babasına çekmiş baş belası
Beecin'e salar büyük fitne.
Sağ varırsa Talas'a
Asla bizi rahat komaz,
Talas'tan toplayıp asker alsa,
Ordusunu sürüp topluca alsa,
Kendine denk er alsa,
Kıtay'ı asla rahat komaz,
Yüzyılda bizi sağ komaz!
Sıkı silahlanırsa bu Burut,
Küheylanın yelesini örüver,
Beş altı yılın içinde
Manas'ın oğlu Semetey,

Almambet uulu Külçoro,
Çubaktın uulu Kançoro,
Çuulgan Bakay karısı,
Buruttardın baarısı
Bul Beecinden körüp al!
Aytkanım uşul tilimdi al,
Ay, balbandar, bilip al!»
Dep, öşöntüp, Koñurbay,
Altı kün kıldı kazattı.
Koldu kayra kuuganda,
Acalı cetken ölgöndö,
Ölböy tirüü turganı
Eptep künün körgöndö,
Kaldaylardı kırganda,
At catırkap çöp çalbay,
Attın moynu sınganda,
At çaalıgıp turganda,
Balbanım kaptap ötö kör,
Tübünö çoguu cete kör!
Ayzasın alıp suura kör,
Kızıtalak kırgızdın
Tukumun tuzday kuura kör!
Degen sözgö könö kör,
Kayra tartpay uruşup,

Almambet oğlu Külçoro,
Çubak'ın oğlu Kançoro,
Namlı Bakay ihtiyarı,
Burutların tamamını
Bu Beecin'den görüver!
Dediğim budur sözümü tut,
Ey, pehlivanlar, bilesiniz!»
Deyip, böylece, Koñurbay,
Altı gün sürdürdü gazayı.
Orduyu geri kovduğunda,
Eceli yeten öldüğünde,
Ölmeyip diri kalanı
Güç bela gün gördüğünde,
Kaldayları kırdığında,
At ürküp ot yemeden,
Atın boynu kırıldığında,
At yorulup durduğunda,
Pehlivanım basıp geçiver,
Köküne topluca eriş!
Mızrağını çekip sıyırıver,
Kahrolası Kırgız'ın
Soyunu tuz gibi kavuruver!
Dediğim söze uyuver,
Geri dönmeden vuruşup,

Kalıñ kıtay uluu curt,
Kabıluu balban – şerlerim!
Çınmaçında Beecinde,
Çın bel baylap olturgan
Özümö katar erlerim!
Kargıluu kara toodayım,
Kaz aylanbas zoodayım,
Kaarlanıp kagışıp,
Karmay körgün ılayım
Manastın uulu baatırdı,
Almambet uulu kapırdı.
Kolgo tiyse kokustan,
Tirüü tiyse okustan,
Kurçap baylap algıla,
Beecindin Esenkanına

Kalabalık Kıtay ulu yurt,
Seçkin pehlivan – aslanlarım!
Çınmaçın'da Beecin'de,
Gerçekten bel bağlayıp oturan
Kendime denk erlerim!
Tılsımlı kara dağım benim,
Kaz dolanamaz kayam benim,
Kahırlanıp çarpışıp,
Tutuver ne olur
Manas'ın oğlu bahadırı,
Almambet oğlu kâfiri.
Ele düşerse kazara,
Diri düşerse ansızın,
Kuşatıp bağlayıp alın,
Beecin'in Esenkan'ına

Çoñ-Beecindin şaarına.
Kaçırga tirüü artkıla,
Kan Esenge tartkıla!
Belgini bekem salgıla,
Kakanda suluu teytey kız
Amız kılbay – ar kılbay,
Alparıp aygır salgıla!
Çuulganduu bulardan
Çurkatsañ erkek uul tuur.
Uul tuusa tutup al!
Kulak ugup, köz körgön,
Cerge ornogon çuu tubar.
Bul Beecinge kalganda,
Torala celek tuu tubar,
Tolup catkan Beecinge
Baydası tiyçü uul tubar.
Kalkka kabar salgıla,
Bulardan erkek uul tuusa
Çınmaçınga, Dıñşaga,
Çındagan şaar mancuuga,
Kan kötörüp salgıla!
Kaldaylarım erlerim,
Uşul tilim algıla!

Büyük Beecin'in şehrine.
Katıra diri yükleyin,
Han Esen'e sunun!
Nişanı sağlam vurun,
Kakan'da güzel körpe kız
Ayıp demeden – ar demeden,
Götürüp aygır salın!
Kavgacı bunlardan
Koşturursan erkek oğul doğar.
Oğul doğursa yakala!
Kulak duymuş, göz görmüş,
Yere kök salan velvele doğar.
Bu Beecin'de kaldığında,
Alaca bayrak tuğ doğar,
Dolup taşan Beecin'e
Faydası değecek oğul doğar.
Halka haber salın,
Bunlardan erkek oğul doğarsa
Çınmaçın'a, Dıñşa'ya,
Berkitilmiş şehir Mancu'ya,
Han kaldırıp koyun!
Kaldaylarım erlerim,
Bu sözümü tutun!

Bu tilimdi albasañ,
Kaarına çıdabay,
Kaçıp bülük baştasañ,
Aytkan kepke til albay,
Uşul cerge taştasañ,
Kürpüldöktün Sarı-Suu,
Kuday urgan mına bu.
Böyrögünön koşulgan
Kaspañdın kara suusu bar,
Kara saat uşu bar.
Ar cak menen ber cagı
Tulpar at salsa oynoboyt,
Çuñkuruna al suunun
Kırk arkan salsa boyloboyt,
Oşol suunun boyunda,
Şıta-Keçüü, Taş-Keçüü,

Bu sözümü tutmazsan,
Kahrına dayanmadan,
Kaçıp bozgun başlatırsan,
Denen söze uymadan,
Bu yerde bırakırsan,
Kürpüldök'ün Sarı-Suyu,
Tanrı'nın çarptığı işte bu.
Böğründen katılan
Kaspañ'ın kara suyu var,
Kara felaket işte bu var.
Öte yakayla beri yakası
Küheylan at dalsa oynamaz,
Çukuruna o suyun
Kırk urgan salsan boylamaz,
İşte o suyun boyunda,
Şıta-Keçüü, Taş-Keçüü,

Er Kalçaga maş keçüü,
Kara at menen çuratıp,
Colun tozo kalamın.
Beri kaçkan balbandı
Biröön koyboy talkalap,
Kılıçtap başın alamın!
Kılça körböy biröönñdü,
Kırgın kılıp salamın!
Balbanıñdı karmaymın,
Baatırdan biröön taştabay,
Baarı-coguñ caylaymın!
Uluguñdu, kanıñdı
Tüp kötörö talkalap,
Tügöl kıram baarıñdı!
Belime tañuu bolboso,
Beecinge turup netemin?
Kara atım tartuu bir kılıp,
Kankordun uulu Semetey
Atası Manas kökcaldan
Artılta tuugan neme eken,
Atasınan balası
Alda kança şer eken,

Er Kalça'ya alışık geçit,
Kara at ile koşturup,
Yolunu keser dururum.
Beri kaçan pehlivanı
Birini komadan parçalayıp,
Kılıçla başını alırım!
Kıl kadar görmeden birinizi,
Kırgına verip salarım!
Pehlivanını yakalarım,
Bahadırdan birinizi bırakmadan,
Varını yoğunu haklarım!
Ulunu, hanını
Kökünden söküp parçalayıp,
Tümünüzü kırarım!
Belime destek olmazsa,
Beecin'de durup nideyim?
Kara atımı armağan edip,
Hunharın oğlu Semetey
Babası Manas bozkurttan
Aşkın doğmuş biriymiş,
Babasından oğlu
Kat kat aslanmış,

Oşogo kirip ketemin!
Degenine könömün,
Kakançındı Beecindi,
Kaynagan kıtay elimdi
Tüp kötörö Manastın
Kununa aydap beremin!
Kurusun, baldar, meyli – dep,
Candı ortogo salamın,
Atası köödök er menen
Bir eldeşip alamın!
Kayrattuuñar ölösüñ,
Buruttardın kızıl tuu,
Asman cargan ızı çuu,
Andan kiyin balbanım,
Üy üstünön körösüñ!
Aytkanım uşul bilip al,
Ay, balbandar, tilimdi al!

İşte ona varıp giderim!
Dediğine uyarım,
Kakançın'ı Beecin'i,
Kaynayan Kıtay elimi
Kökünden söküp Manas'ın
Kanı diyetine sürüp veririm!
Yıkılsın, çocuklar, varsın – deyip,
Canı ortaya koyarım,
Babası pervasız er ile
Bir barışıp alırım!
Yürekliniz ölürsünüz,
Burutların kızıl tuğunu,
Göğü yaran haykırışı,
Ondan sonra pehlivanım,
Evinin üstünden görürsün!
Dediğim budur biliver,
Ey, pehlivanlar, sözümü tut!

Kıykırganda cön ele,
Kıyınıñar, karıñar,
Kırgın tiygen nemedey,
Kırılıp ket baarıñar!
Biriñ ölböy, miñiñ öl,
Bu sözümö könüñör!
Kagıştı katuu kılıñar,
Kuykalangan buruttu
Kubalap cürüp kırıñar!
Malı-başın tiyeli,
Cerdin tübü Celpiniş
Cer üstünö toktotpoy,
Cerge kirgen buruttu
Celpiniş közdöy sürölü!
Tuş-tuşka kalkın bölölü,
Tuura kumdun çölündö
Bul Dıñşanın ceeginde,
Uruş kılıp körölü!
Aytkanım uşul bilip al,
Oy, balbandar, tilimdi al!» Atına minip dürböşüp,

Haykırdığında dosdoğru,
Yamanınız, kocanız,
Kırgına uğramış gibi,
Kırılıp gidin tamamınız!
Biriniz ölmeden, bininiz ölün,
Bu sözüme uyunuz!
Çarpışmayı sert kılın,
Ütülüp yanmış Burut'u
Kovalayıp yürüyüp kırın!
Malına başına el koyalım,
Yerin dibi Celpiniş,
Yer üstünde durdurmadan,
Yere giren Burut'u
Celpiniş'e doğru sürelim!
Dört bir yana halkını bölelim,
Doğruca kumun çölünde
Bu Dıñşa'nın kıyısında,
Savaş edip görelim!
Dediğim budur biliver,
Hey, pehlivanlar, sözümü tut!» Atına binip telaşlanıp,

Dep, öşöntüp, Koñurbay
Aska toodoy körünüp,
Oozunan çıkkan kök calın
At calına tögülüp,
Çoñ ötügü çoykoyup,
Koş oloñduu baatırdın
Bölökçö moynu koykoyup,
Badana condo balkıldap,
Bulgaarı terdik, burma bel
Bekçeyişip alışıp,
Buruksugan Kalçanın,
Temingide şalkıldap.
Miñ batman kelgen çoyunbaş,
Mına mintip dürböşüp,
Kayran koldo carkıldap.
Ütüröyüp saksayıp,
Cumurayıl* sözdönüp,
Abañın türü uşunday
Cutup iyçü közdönüp,
Eki közdün kıçıgı
Orodoy bolup oyulup,

Deyip, böylece, Koñurbay
Sarp dağ gibi görünüp,
Ağzından çıkan gök alev
At yelesine dökülüp,
Büyük çizmesi kabarıp,
Çifte örgülü bahadırın
Bambaşka boynu dikilip,
Zırhı sırtında sallanıp,
Sahtiyan teri, burma bel
Dikleşip alışıp,
Buram buram kokan Kalça'nın,
Üzengide sallanıp.
Bin batman gelen demir topuz,
İşte böyle telaşlanıp,
Kahraman elde parıldayıp.
Suratı asılıp kabarıp,
Cumurayıl söz söylenip,*
Ağanın kılığı böyleydi
Yutuverecek gibi bakınıp,
İki gözün çukuru
Hendek gibi oyulup,

Opol-Toodoy koñ törön,
Beecindin eesi çoñ törö.
Uşunçalık kıtaydın
Ulugu eken Koñurbay.
Kaarına adam toktoboy,
Uşunday eken doñuz ay!
Balbandarın bakırıp,
Üzür-mazır kep aytıp,
Kee biröön ürkütüp,
Kee biröösün korkutup.
Kep uşunday dep aytıp,
Koñurbay kebin ukkanda
Balban çurkap dürböşüp,
Coo kelgensip antalap,
Şaşkandarı mürgüşüp.
Udurañday kalışıp,
Uruşun eske alışıp.

Opol Dağı gibi heybetli töre,
Beecin'in sahibi büyük töre.
Bu kadar Kıtay'ın
Ulusu imiş Koñurbay.
Kahrına insan dayanmaz,
Böyle imiş domuz ay!
Pehlivanlarına bağırıp,
Özürlü mazurlu söz söyleyip,
Kimini ürkütüp,
Kimini korkutup.
Söz böyledir deyip söyleyip,
Koñurbay sözünü duyunca
Pehlivan koşup telaşlanıp,
Düşman gelmişçesine çabalayıp,
Şaşıranları tökezleyip.
Sıraya girip dizilip,
Savaşı akla getirip.

Keyip candan tüñülüp,
Beykabar catkan al döölör
Bet alıp çoguu cür deşip,
Kol içinde Karagul,
Korduk körgön mına bul.
Koyboy cıyıp, kol aydap,
Koydoy cıyıp, çoguu aydap,
Kozgoloñ salıp turdu ele.
Caasın karmap kolgo alıp,
Betine karmay kalışıp,
Oloñdoşup dürböşüp,
San cetpegen kalıñ kol,
Biröönü biröö cür deşip.
Al añgıça bolgon cok.
Baraban bekem kagılıp,
Çöñörlüünün boyunda,
Aykaylagan kalıñ kol
Kaçkan eken cabılıp.
Kaçkan koldun aldında,

Yerinip candan umut kesip,
Habersiz yatan o devler
Yönelip topluca yürü deyişip,
Ordu içinde Karagul,
Zulüm gören işte bu.
Komadan toplayıp, ordu sürüp,
Koyun gibi toplayıp, birlikte sürüp,
Kıyameti koparıp durmuştu.
Yayını kavrayıp ele alıp,
Yüzüne doğrultup duruşup,
Homurdanıp telaşlanıp,
Sayıya gelmez kalabalık ordu,
Birini biri yürü deyişip.
O arada çok geçmedi.
Davul sıkı çalınıp,
Çöñörlüü'nün boyunda,
Feryat eden kalabalık ordu
Kaçmış meğer hep birden.
Kaçan ordunun önünde,

Torala tuusun ırgıtıp,
Toktoboy kaçıp keletat,
Kara cagal Tagılak,
Kaçıp kelet köp uluk,
Ayzaların aştaşıp,
Burut kelse cedi – dep,
Malı tügül canınan
Takır keçip taştaşıp.
Künü-tünü tınım cok,
On bir kün uruş baştaşıp.
Candap çıgıp kelatat,
Kaldaydan neçen kan ölüp,
Kakançıluu Beecindi
Kayran Madı dagı ölüp,
Berenden neçen bel ölüp.
Kankor eken Semetey
Ulugu Şıyka kan ölüp,
Uşunça kıtay can ölüp,
Bozola munar tuu bolup,

Alaca tuğunu fırlatıp,
Durmadan kaçıp geliyor,
Kara yağız Tagılak,
Kaçıp gelir nice ulu,
Mızraklarını saplayıp,
Burut gelirse yedi – deyip,
Malı şöyle dursun canından
Büsbütün vazgeçip atışıp.
Gece gündüz dinmek yok,
On bir gün savaş edişip.
Yandan çıkıp geliyor,
Kalday'dan nice han ölüp,
Kakan'lı Beecin'i
Kahraman Madı dahi ölüp,
Yiğitten nice bel ölüp.
Hunhar imiş Semetey
Ulusu Şıyka han ölüp,
Bunca Kıtay canı ölüp,
Boz duman pusu tuğ olup,

Boy-boylogon çuu bolup,
Çuuga aralaş karasa,
El amanın kaalasa,
Eki cagın karasa,
Suurday sur at mingen,
Al atının kuyrugun
Suluu tolgop, çart tüygön. Antalañdap kıtaylar
Kını cok kılıç baylangan,
Aşıp-şaşıp kalıptır.
Coo degende kamdangan.
Acaldan kayra tartpagan,
Manastap uraan çakırıp,
Ölgöndön kayra kaytpagan.
Bala kıraan erender,
Suu iç dese, uu içken,
Kan tök dese, cin tökkön.
Baarı kuup alıptır,
Börk al dese, baş kesken,
Karan kalgan caysañdar
Ok ötpös güldüü ton kiygen Ölüp catat sırayıp,
Ok cetpes tulpar at mingen Kayrat kılgan balbandar
Oydolotup Külçoro,
Oyup kırgın salıptır.
Anın bıyak betinen,
Kün cak anın çetinen,
Kara buurul at mingen,
Çoñdugu toonun teñindey,
Kaltırbay kuup talkalap,
Çalışsa candı cegidey,

Boy boylayan velvele olup,
Velveleye karışıp baksa,
Elin esenliğini dilese,
İki yanına baksa,
Sansar gibi boz at binmiş,
O atının kuyruğunu
Güzelce burup, sıkı düğmüş. Çabalayıp Kıtaylar
Kınsız kılıç kuşanmış,
Aceleye düşüp kalmışlar.
Düşman deyince hazırlanmış.
Ecelden geri dönmeyen,
Manas diye uran çağırıp,
Ölümden geri kaçmayan.
Genç kartal erenler,
Su iç dese, ağı içen,
Kan dök dese, öfke saçan.
Hepsi kovalamışlar,
Börk al dese, baş kesen,
Çaresiz kalan caysañlar
Ok geçmez nakışlı kaftan giymiş Ölüp yatıyor upuzun,
Ok yetişmez küheylan at binmiş Gayret eden pehlivanlar
Hoplatıp Külçoro,
Oyup kırgın salmıştır.
Onun bu yakasından,
Gün yanı ucundan,
Kara kırçıl at binmiş,
Büyüklüğü dağın dengince,
Bırakmadan kovup parçalayıp,
Kapışsa canı yiyecek gibi,

Buluttay uçup Buuruldu,
Murunku kalgan san koldu
Cıyıp çıgıp kelatat.
Aydap saysa baçagar,
Altıdan döönü bir sayıp,
Kırıp çıgıp kelatat.

Bulut gibi uçup Kırçıl'ı,
Önceden kalan sayısız orduyu
Toplayıp çıkıp geliyor.
Sürüp saplarsa lanetli,
Altışar devi bir saplayıp,
Kırıp çıkıp geliyor.

Kaçkan coonun bir cagın,
Köpkök tarlan at mingen
Körkömü mınday Kançoro,
Kakaylatıp kıtaydı,
Aydap çıgıp kelatat.
Ar sayganda cüz-cüzdön,
Caylap çıgıp kelatat.
Orto cerin Semetey
Orup çıgıp kelatat,
Eki çetin Külçoro
Sorup çıgıp kelatat!
Kalday cerin Kançoro,
Orup çıgıp kelatat,
Artınan tüşöt bakırıp,
Bayagı kankor berender.
Kulap catat tırayıp.
Akılınan şaşkanda,
Aşıp-şaşıp çurkurap,
Al kıtaylar kaçkanda
Kaçkandagı kızıgı,
Semeteydin buzugu.

Kaçan düşmanın bir yanını,
Masmavi kula at binmiş
Görkemi böylesi Kançoro,
Şaha kaldırıp Kıtay'ı,
Sürüp çıkıp geliyor.
Her sapladığında yüzer yüzer,
Haklayıp çıkıp geliyor.
Orta yerini Semetey
Biçip çıkıp geliyor,
İki ucunu Külçoro
Emip çıkıp geliyor!
Kalday yerini Kançoro,
Biçip çıkıp geliyor,
Ardından düşer bağırıp,
O bildik hunhar yiğitler.
Devrilip yatıyor upuzun.
Aklını şaşırdığında,
Aceleyle telaşla çığrışıp,
O Kıtaylar kaçtığında
Kaçıştaki seyrine değer olan,
Semetey'in bozgunu.

Kıtay kaçıp tolgonup,
Kıraandın cayı uşunda.
Kıpkızıl kanga boenup,
Kürpüldöktün şoruna
Kaçkan kol kelip kaldı ele,
Oñoy emes bul Kalça.
Tınç catkan koldun oyuna
Kırılgan elin körgöndö,
Alöökönün Koñurbay
Kıykırık saldı doñuz ay.
Algaranın oozun
Burup turdu Koñurbay,
Kokuy, curtum, kapta – dep,– Kaptap ketçü sel oşol.
Koyboy cerge tapta – dep.
Sıypap üçöön kırgın – dep,
Bakırık salıp kaptadı.

Kıtay kaçıp kıvranıp,
Kartalın hâli işte budur.
Kıpkızıl kana boyanıp,
Kürpüldök'ün çorağına
Kaçan ordu gelip kalmıştı,
Kolay değil bu Kalça.
Rahat yatan ordunun aklına
Kırılan halkını gördüğünde,
Alööke oğlu Koñurbay
Haykırış saldı domuz ay.
Algara'nın ağzını
Çevirip durdu Koñurbay,
Eyvah, yurdum, saldır – deyip,– Basıp geçecek sel odur.
Komadan yere ez – deyip.
Sıyırıp üçünü kırgın – deyip,
Bağırış salıp saldırdı.

Mına mintip buruttu
Ört öçköndöy kırgın – dep,
Kerişke artık dañgıl er,
Ösüp kelgen caştarın
Tübü menen suur – dep.
Ayda, curtum, ayda! – dep,
Alöökönün ereni,
Çaalıgıp kalgan kezi eken.
Algara oozun burdu ele,
Basıp kirip uruşup,
Bul baldardı bayla – dep,
Aytıp turat Koñurbay.
Kaarlanıp doñuz ay,
Açuusuna çıdabay,
Kurup turat Koñurbay,
Kol tokmoktoy aydar çaç
Culup turat Koñurbay.
Koñurbay ünün ukkanda,
Alban türdüü balbanı
Kumurskaday kılkıldap,
Kurçap kaptap bılkıldap,
Kurçap catıp kaldı emi.
Kumurskaday köp kıtay,
Karmaştı katuu saldı emi.
Cer caynagan san koldo,
Cer bereşken köp elde
Alöökönün Koñurbay
Oylosoñ Kalça kan eken.

İşte böyle Burut'u
Yangın söner gibi kırgın – deyip,
Cenkte üstün namlı er,
Yetişip gelen gençlerini
Kökü ile söküp al – deyip.
Sür, yurdum, sür! – deyip,
Alööke'nin ereni,
Yorgun düştüğü demmiş.
Algara'nın ağzını çevirmişti,
Basıp girip vuruşup,
Bu çocukları bağla – deyip,
Söyleyip durur Koñurbay.
Kahırlanıp domuz ay,
Öfkesine dayanmadan,
Kahrolup durur Koñurbay,
Kol tokmağı gibi perçemini
Yolup durur Koñurbay.
Koñurbay sesini duyunca,
Türlü türlü pehlivanı
Karınca gibi kaynaşıp,
Kuşatıp basıp kıpırdaşıp,
Kuşatıp yatıp kaldı işte.
Karınca gibi çok Kıtay,
Kavgayı sert saldı işte.
Yeri kaplayan sayısız orduda,
Yer götürmez çok elde
Alööke oğlu Koñurbay
Düşünürsen Kalça han imiş.

Attın moynu katkanda,
Kaarlansa bul kıtay
Kaptooçu kolu bar eken,
Opol-Toodoy er Kalça
Ayzakerden ıktuu kul,
Aylaluu kıyın mıktı kul.
Beren da oşol, kan da oşol,
Koñurbay buyruk kılgan soñ
Bılkıldadı el oşol,
Kanı carlık kılganda,

Atın boynu tutulduğunda,
Kahırlansa bu Kıtay
Basıp saldıran ordusu var imiş,
Opol Dağı gibi er Kalça
Mızrakçıdan usta kul,
Düzenbaz zorlu yaman kul.
Yiğit de odur, han da odur,
Koñurbay buyruk verdikten sonra
Kıpırdadı el işte,
Hanı ferman kıldığında,

Balbandarı başkaça
Bayagı kökcal er Kalça
Aygay cargan çuu menen
Kaptap kalgan oşol cer.
Kurç bolotton sır nayza
Kürkürötö sundu ele.
Konurbay ayza sungan soñ
Dobulbas bekem kagılıp,
Ar cagınan tümön kol
Tüp kötörö cabılıp,
Kaptabay kıtay kalbadı,
Almambet uulu Külçoro
Ortosunda kaldı ele.
Kurttay kıtay kıcırap,
Kurçap ketti bıcırap.
Kurçagan koldun içinde,
Kan bereni Koñurbay
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndürdöy bolup ok atıp.
Kürmö kiygen ıktuusu,
Küçtüüsü Kalça mıktuusu
Küçöp ayza sunganda,
Topurak uçup, toz kaynap,

Pehlivanları bambaşka
O bildik bozkurt er Kalça
Feryat yaran velvele ile
Basıp kalmıştı işte o yer.
Keskin çelikten sırlı mızrağı
Gürleterek uzatmıştı.
Koñurbay mızrak uzattıktan sonra
Davul sıkı çalınıp,
Öte yanından tümen ordu
Kökten kopup üşüşüp,
Saldırmadık Kıtay kalmadı,
Almambet oğlu Külçoro
Ortasında kalmıştı.
Kurt gibi Kıtay kaynaşıp,
Kuşatıp gitti kıvıl kıvıl.
Kuşatan ordunun içinde,
Han yiğidi Koñurbay
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi olup ok atıp.
Cepken giymiş ustası,
Güçlüsü Kalça yamanı
Güçlenip mızrak uzattığında,
Toprak uçup, toz kaynayıp,

Asman açık, cer bürköö,
Cer içinde kol caynap,
Eçen sonun er menen,
Köptügü akkan sel menen,
Kökcal eken Koñurbay
Zubun-zubun el menen.
Şibe kolu bir bölök,
Kalmak kolu bir bölök,
Mancuulardan Koñurbay,
Baarı kaptap kaldı emi.
Ilaması, keçili
Irastap kirdi camınıp,
Kayrattuusu kancarkol,
Kaptalınan ilek kol,
Cana çıktı cabılıp.

Gök açık, yer kapalı,
Yer içinde ordu kaynaşıp,
Nice yaman er ile,
Çokluğu akan sel ile,
Bozkurt imiş Koñurbay
Bölük bölük el ile.
Şibe ordusu bir bölük,
Kalmak ordusu bir bölük,
Manculardan Koñurbay,
Hepsi saldırıp kaldı işte.
Laması, keçili
Sahiden girdi bürünüp,
Yüreklisi hançer kollu,
Yanından sayısız ordu,
Yine çıktı üşüşüp.

Almambet uulu Külçoro
Adır-küdür belesten,
Beecindiktin Keñ-Şordon
Calgızdagı bilinip,
Capa tarttı san koldon.
Calgızdagı kurusun,
Calpı kıtay, men calgız,
Can emine bolor – dep,
Seldey kıtay el keldi,
Serpişip cürüp kayran can,
Tegiz kancarkolçonun.
Al emine bolor!» – dep,–
Uygu-tuygu turuşup,
Bettep ayza sunuşup.
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşup,
Acalı cetken kan ölüp,
Kıyabı kelgen can ölüp.
Cetik eken Külçoro,
Keñ dünüyö tar bolup,
Şekerdey tattuu şilekey
Bir cutumga zar bolup.
Tuş-tuştan kıtay ayza urup, Kaarlanıp bakırıp,
Candı koyboy cügürüp.
Kıtay ilek, bul calgız,

Almambet oğlu Külçoro
Engebeli inişli beleden,
Beecinlinin Keñ-Şor'undan
Yalnızlığı belli olup,
Cefa çekti sayısız ordudan.
Yalnızlıktaki yıkılsın,
Bütün Kıtay, ben yalnız,
Can ne olacak – deyip,
Sel gibi Kıtay eli geldi,
Sıyrılıp savuşup kahraman can,
Tekmil hançer kollunun.
O ne olacak!» – deyip,–
Şaşkın perişan duruşup,
Yüz tutup mızrak uzatışıp.
Tüfek atıp, yay çekip,
Gümbürdeşip vuruşup,
Eceli yeten han ölüp,
Vadesi gelen can ölüp.
Yetkin imiş Külçoro,
Geniş dünya dar olup,
Şeker gibi tatlı salyası
Bir yuduma hasret olup.
Dört yandan Kıtay mızrak vurup,
Kahırlanıp bağırıp,
Canı komadan koşuşup.
Kıtay sayısız, bu yalnız,

Calgızdagı bilinip,
Töbökeldep bakırıp,
Manastap uraan çakırıp.
Cekeyne belge kurçanıp,
Cer caynagan kapırga
Ceke aralap kol salıp,
Altı miñin maydalap,
Tügöngön kara kıtaydı
Kezikkenin ayzalap,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı kaydalap.
Al oşontip turganda,

Yalnızlığı belli olup,
Tevekkül deyip bağırıp,
Manas diye uran çağırıp.
Cekeyne'yi bele kuşanıp,
Yeri kaplayan kâfire
Tek başına dalıp saldırıp,
Altı binini paralayıp,
Tükenmiş kara Kıtay'ı
Rastladığını mızraklayıp,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı nerde deyip.
O böyle dururken,

Alöökönün Koñurbay	*Alööke oğlu Koñurbay*
Mancuusunan erlerin,	*Mancu'sundan erlerini,*
Alamanga eñ kambıl	*Akına en usta*
Coonun aylasın bilgen şerlerin,	*Düşman düzenini bilen aslanlarını,*
Kakançının kandarın,	*Kakançın'ın hanlarını,*
Kayratı artık candarın,	*Gayreti üstün canlarını,*
127960 Caa tartuuçu ıktuusun,	*Yay çekmede ustasını,*
Cazganbay kirçü mıktuusun.	*Sakınmadan dalan yamanını.*
Tegerektep baylooçu,	*Çevreleyip bağlayanı,*
Calgız kurttay caynooçu.	*Yalnız kurt gibi kaynaşanı.*
Temir arkan torçonun,	*Demir urgan tuzakçının,*
Katılsa carıp iyüüçü,	*Sataşılsa yarıp geçeni,*
Kıncılaluu balbanın,	*Hançerli pehlivanını,*
Katılışkan adamdın	*Sataşan adamın*
Çıgaruuçu daldalın,	*Hesabını göreni,*
Çokmor algan döölörün,	*Topuz almış devlerini,*
127970 Atka minbey üyröngön	*Ata binmeden yetişmiş*
Abdan külük cöölörün,	*Pek yürük yayalarını,*
Uluu-kiçüü baarısın,	*Büyük küçük tamamını,*
Balbandarın karısın,	*Pehlivanlarını, kocasını,*
Şaylap kirdi Koñurbay.	*Seçip girdi Koñurbay.*
Kaldayların tokmoktop,	*Kaldaylarını tokmaklayıp,*
Aydap kirdi Koñurbay.	*Sürüp girdi Koñurbay.*
Kalday kaptap ketkende	*Kalday saldırıp gittiğinde*
Cöö külügü, döölörü,	*Yaya yürüğü, devleri,*
Miñ başının eeleri,	*Binbaşının beyleri,*
127980 Baarı kaptap cetti ele,	*Hepsi saldırıp erişmişti,*
Ayza salgan koldordo,	*Mızrak salan ellerde,*
Şuru otogot, marcan taş	*İnci düğme, mercan taş*
Bul alaman uruşta,	*Bu akın savaşta,*
Mındayça dümök cumuşta,	*Böylesi kargaşa işte,*
Luñ-tuñ kanı aralaş.	*Luñ-tuñ hanı karışık.*
Karıpcısın kaldaytıp,	*Garibini heybetli kılıp,*
Uluktan neçen kanı bar	*Uludan nice hanı var*
Uruşka çındap tuulgan,	*Savaşa gerçekten doğmuş,*
Eçenge salgan çuulgan.	*Nicesine salmış velvele.*
127990 Algara menen bulkuntup,	*Algara ile şahlandırıp,*
Ereniñ Kalça dagı bar.	*Erenin Kalça dahi var.*

Mına oşondo Külçoro,
Kızılday ayza kılıçka
Kınap berdi Külçoro,
Kızılday kandın içinde,
Çıdap berdi Külçoro.
Kıtay kaptap kelgende
Kaarlanıp bakırıp,
Karasañ cañcal uşunday,
Korkup-ürküp kaçpastan,
Akıl cıyıp şaşpastan,
Kaçpay turdu uruşup,
Coo ustası Koñurbay
Coogo kambıl ıktuusu,
Kol salbay koyçu kul emes
Aylaluu Kalça mıktuusu.
Çımçık çıkpas keñ saydan,
Köz cetpegen keñ caydan.
Coo kutulbas ayzadan,
Erender korkpos ölümdön.
Atası kıraan Almamdan,
Kırgan eken Külçoro
Kılçayıp koyboy balbandan
Ayzaga cakın kelgenin
Ayzalap sayıp uratıp,
Andan cakın kelgenin
Aybaltalap sulatıp.

İşte o zaman Külçoro,
Kıpkızıl mızrağı kılıca
Kavuşturdu Külçoro,
Kıpkızıl kanın içinde,
Dayanıp verdi Külçoro.
Kıtay saldırıp geldiğinde
Kahırlanıp bağırıp,
Baksana kavga böylesi,
Korkup ürküp kaçmadan,
Aklını toplayıp şaşmadan,
Kaçmadan durdu vuruşup,
Savaş ustası Koñurbay
Düşmana usta becerikli,
Saldırmadan duracak kul değil
Düzenbaz Kalça yamanı.
Serçe çıkmaz geniş vadiden,
Göz yetişmez geniş yayladan.
Düşman kurtulmaz mızraktan,
Erenler korkmaz ölümden.
Babası kartal Almam'dan,
Kırmış meğer Külçoro
Dönüp bakmadan pehlivandan
Mızrağa yakın geleni
Mızraklayıp saplayıp devirip,
Ondan yakın geleni
Aybaltayla yere serip.

Kızık epke kelgenin
Kılıç menen kıymalap,
Kırgında kızık saldı ele,
Kuday betin körgözbö,
Çak-çalakey çañ bolup,
Cerdin üstün baykasañ
Boz tunarık kan bolup.
Kaardı katuu baştadı,
Cer silkinip, kara cer
Buzulup kete taştadı,
Kakançıluu kıtay curt
Kadimki cindi baştadı.

Tam eline düşeni
Kılıç ile doğrayıp,
Kırgında görülmedik iş salmıştı,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Karmakarışık toz olup,
Yerin üstüne baksan
Boz bulanık kan olup.
Kahrı sert başlattı,
Yer silkinip, kara yer
Bozulup gitti dağıldı,
Kakan'lı Kıtay yurdu
Bildik deliliği başlattı.

Ulamadan ulasak,
Bilgiçterden surasak.
Topon suu kaptap cetpegen,
Tolkugan kıtay el eken.
Eç kim surak albagan,
Eç kimder çıdap barbagan,
Katılışkan adamdın
Biröö da tirüü kalbagan,
Mınçalık kıtay el eken.
Kanıñ aman kalgan soñ,
Kakan Esen deer eken
Carlık kılsa cañ-cusu,
Kaptap ketçü sel eken.
Ölgön sayın öörçügön,
Ölçöösü mınça el eken.
Tügöngön sayın tütögön,
Tübünön kayra küçögön,
Tügönbös kıtay el eken:
Kazılgan çuñkur, kalıñ or,
Kaynap ketti tümön kol.
Kaynap catkan kalıñ şor,
Bayakıdan beşbeter
Kol kaptadı uşul col.
Mına oşondo Külçoro
Capa tartıp turuşup,
Can ayabay kayran er
Iyık kol menen uruşup.

Ulemadan aktarsak,
Bilgelerden sorsak.
Tufan suyu basıp yetmemiş,
Dalgalanan Kıtay eliymiş.
Hiç kimse hesap sormamış,
Hiç kimseler dayanıp varmamış,
Sataşan adamın
Biri de diri kalmamış,
Bu kadar Kıtay eliymiş.
Hanın sağ kaldıktan sonra,
Kakan Esen der imiş
Ferman kılsa cañ-cusu,
Basıp geçecek selmiş.
Öldükçe azgınlaşan,
Ölçüsü bunca elmiş.
Tükendikçe tüten,
Kökünden yeniden güçlenen,
Tükenmez Kıtay eliymiş:
Kazılmış çukur, kalın hendek,
Kaynayıp gitti tümen ordu.
Kaynayıp yatan kalın çorak,
Öncekinden beş beter
Ordu saldırdı bu yol.
İşte o zaman Külçoro
Cefa çekip duruşup,
Can esirgemeden kahraman er
Kutlu el ile vuruşup.

Kiçüü çabuul, bir atak,
Kapkara kanga bölönüp
Kambıldarı barında
Kakanga salgan çoñ çatak. Köküldün baarı kan bolup,
Köz cetpegen munarık,
Cerge kelip uruştu,
Tügöngön sayın tütögön,
Kamgak uçkan nemedey,
Elge kelip uruştu.
Ayday sarı talaa eken,

Küçük akın, bir nam,
Kapkara kana bürünüp
Ustaları var iken
Kakan'a salınmış büyük kavga. Perçemin hepsi kan olup,
Göz yetişmez pus duman,
Yere gelip vuruştu,
Tükendikçe tüten,
Kuru diken uçmuşçasına,
Ele gelip vuruştu.
Ay gibi sarı ova imiş,

Al talaada kez bolup,
Kaynap catkan kıtaydın
Azabı mınça bar eken.
Belesi cok, beli cok,
Bilbegendi bilgizçü
Al soguştun içinde
Bilimdüü Bakay şeri cok.
Cetip ayza saldı ele.
Bügün körgön erteñ cok,
Cer carılıp kilteydi,
Kayran başka kün tüşsö
Uşunday okşoyt düynö bok! Cetimiş ayza bir tiydi.
Tuş-tuş cagıñ çıpçılkıy
Al ayzadan ölgön cok,
Bütöp çıgıp baratat.
Ölgön sayın örttöngür
Küçöp çıgıp baratat!
Soguş kılgan bul talaa
Üstünön ık ketpegen,
Kanattuu sabap üstünön,
Buçkagına teñebeyt.
Can kutkarıp ketpegen,
Çımçıp ceer çöbü cok,
Çık etim cerde suusu cok, Kıraandın canın kördüñbü,
Buursun tiygen çiyin cok, Ölüp ketem degen cok.
Suur çukugan iyin cok.
Tomuktay cerde too cok,
Çırım etip uyku albay,
Tokumçalık koo cok,
Köz cetpegen munarık,
Çölgö Çoro barganda
Kaptadı kıtay çunayıp.
Astındagı Surkoen,
Aybandan tulpar al külük
Kaardandı Koñurbay,
Tüz talaanı cölönüp,

O ovada rast gelip,
Kaynayıp yatan Kıtay'ın
Azabı bunca var imiş.
Tepesi yok, beli yok,
Bilmeyene bildiren
O savaşın içinde
Bilgili Bakay aslanı yok.
Yetişip mızrak salmıştı.
Bugün görülen yarın yok,
Yer yarılıp sarsıldı,
Kahraman başa gün düşse
Böyleymiş demek dünya bok! Yetmiş mızrak bir değdi.
Dört bir yanın hınca hınç
O mızraktan ölmedi,
Kapanıp çıkıp gidiyor.
Öldükçe yanası
Güçlenip çıkıp gidiyor!
Savaş kılınan bu ova
Üstünden uğultu gitmeyen,
Kanatlı çırpıp üstünden,
Tırnağına denk tutmaz.
Can kurtarıp gitmeyen,
Gagalayıp yiyecek otu yok,
Bir damlacık yerde suyu yok, Kartalın canını gördün mü,
Saban değmiş çizgisi yok, Ölüp giderim dediği yok.
Sansar eşmiş ini yok.
Aşık kemiği kadar yerde dağ yok,
Kestirip uyku almadan,
Teyelti kadar koyağı yok,
Göz yetişmez pus duman,
Çöle Çoro vardığında
Saldırdı Kıtay sırıtıp.
Altındaki Surkoen,
Hayvandan küheylan o yürük
Kahırlandı Koñurbay,
Düz ovaya yaslanıp,

Çaraday bolgon kayran baş Aykırıgı taş carıp,	*Çanak gibi olmuş kahraman baş* *Haykırışı taş yarıp,*
Köödöndün baarı çañ bolup, Tuman kaptap çuu turup, Karasa közgö ilinbey, Kaysı ekeni bilinbey. Astına tartkan temir tor, Ar cagınan arkaytıp, Ayza sungan kalıñ kol. Cer carılıp bılkıldap, Celigip kıtay cetti ele. Cetkileñi Koñurbay Cer caynagan kol menen Cetik balban Çorogo Çımın tiyip ötköndöy Bul Külçoro körgön cok. Zıñ-ziñ etip kenebeyt, Acal menen azaptı Artık eken Külçoro, Ölüm kamın cegen cok, Kıtay tümön, bul calgız Çıkanaktap tınç albay, Çın müşkül tartıp salıştı, Acal cetken azamat Ayza tiyip top tüşüp, Kıyrap catıp kalıştı. Balbanı mintip turganda Aybatı mıktuu doñuz ay,	*Göğsün hepsi toz olup,* *Duman basıp velvele kopup,* *Baksa göze ilişmeden,* *Hangisi olduğu bilinmeden.* *Önüne çekilmiş demir ağ,* *Öte yanından sivrilip,* *Mızrak uzatan kalabalık ordu.* *Yer yarılıp kıpırdaşıp,* *Coşup Kıtay erişmişti.* *Yetkini Koñurbay* *Yeri kaplayan ordu ile* *Yetkin pehlivan Çoro'ya* *Sinek konup geçmişçesine* *Bu Külçoro görmedi.* *Zınk zınk edip aldırmaz,* *Ecel ile azabı* *Üstün imiş Külçoro,* *Ölüm kaygısını yemedi,* *Kıtay tümen, bu yalnız* *Dirseğine yaslanıp rahat almadan,* *Gerçek sıkıntı çektirip saldılar,* *Eceli yeten yiğit* *Mızrak değip küme küme düşüp,* *Kırılıp yatıp kaldılar.* *Pehlivanı böyle dururken* *Heybeti yaman domuz ay,*
Kıykırıgı baş carıp: «Kıtay bolboy cerge kir! Kara kalmak köp mancuu Uraanıñ kırk kan curt ele Köptüktörüñ kesek it, Caynagan kara kurt eleñ, Çınmaçından, Kakandan Cıyıp çıkkan men elem. Men Beecinde turganda,	*Haykırışı baş yarıp:* *«Kıtay olmadan yere gir!* *Kara Kalmak çok Mancu* *Uranın kırk han yurdu idi* *Çokluğunuz kesek it,* *Kaynaşan kara kurt idin,* *Çınmaçın'dan, Kakan'dan* *Toplayıp çıkan ben idim.* *Ben Beecin'de dururken,*

Kolum aman çagında,
Burut turmak men özüm
Alıska çapsam Algara
Atım biler deer elem.
Burut turmak bu curttu,
Urum emes kılımdı,
Uruşa çıkkan adamdı
Talkalarmın deer elem!
Kalıñ kol tursa kolumdu
Col tüşpögön kapçaldı
Col kılarmın deçü elem,
Cologondu kıyratıp,
Kor kılarmın deçü elem.
Calgız kelgen baladan
Caltañ urup kalasıñ,
Can-cabılıp balbanım,
Kaçan ayza sayasıñ!
Öltürböstön, citirbey,
Ölümgö ketken caman curt,
Kaptap kirip baarıñar,
Kaçan baylap alasıñ?
Atañdın körü, kıtay curt,
Balasın körsöñ mintesiñ.
Baatır mıktuu Semetey,
Munusu kelse kantesiñ?
Çorosun körsöñ mintesiñ,
Çoñ kıraanı er kankor
Semetey kelse kantesiñ.
Ayda curtum, ayda – dep,
Alaman koyup bul kuldu

Kalbay kaptap baarıñar,
Öltürböstön-tiriltpey
Özümö baylap salgın – dep,
Baylap salsañ balanı,
Degeniñe könömün,
Uluñçu-Dıñşa kandıgın
Birööñörgö beremin!»
Dep, öşöntüp, Koñurbay,

Elim sağ çağımda,
Burut şöyle dursun ben kendim
Uzağa koştursam Algara
Adımı bilir der idim.
Burut şöyle dursun bu yurdu,
Urum değil dünyayı,
Vuruşmaya çıkan adamı
Parçalarım der idim!
Kalabalık ordu dursa elimi
Yol düşmemiş kayalığı
Yol ederim der idim,
Yaklaşanı kırıp geçirip,
Hor ederim der idim.
Yalnız gelen çocuktan
Yılıp irkilip kalıyorsun,
Cümle üşüşün pehlivanım,
Ne zaman mızrak saplarsın!
Öldürmeden, yitirmeden,
Ölüme gitmiş kötü yurt,
Saldırıp girip tamamınız,
Ne zaman bağlayıp alırsın?
Babanın mezarı, Kıtay yurdu,
Çocuğunu görsen böyle yaparsın.
Bahadır yaman Semetey,
Kendisi gelse ne yaparsın?
Çoro'sunu görsen böyle yaparsın,
Büyük kartalı er hunhar
Semetey gelse ne yaparsın.
Sür yurdum, sür – deyip,
Akın koyup bu kulu

Kalmadan saldırıp tamamınız,
Öldürmeden diriltmeden
Kendime bağlayıp verin – deyip,
Bağlayıp verirsen çocuğu,
Dediğine uyarım,
Uluñçu-Dıñşa hanlığını
Birinize veririm!»
Deyip, böylece, Koñurbay,

Kök kübönü camınıp,
Körsöñ mınday çoñ Kalça,
Kök colborstoy çamınıp,
Kan içmesi karmadı,
Kaalgaday kaşka tiş
Kambıl tuugan Koñ törö
Bölö-bölö çaynadı.
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörün tokmoktop,
Küçünö salıp aydadı.
Algaranın oozun
Burup iydi Koñurbay,
Açuusuna çıdabay,
Aydap-cançıp öz kolun
Kırıp iydi Koñurbay.
Kaççu cagın kaarluu
Koñurbay tozup turdu ele,
Dürbön salıp Külçoro,
Betteşken cagın kırdı ele.
Kanınan kaar kelgende,
Kaptabay kıtay turçubu?
Kaynaçu kıtay kalk oşol,
Karmaşkandı momintip,
Kanın tökmöy saltı oşol.
Kaptagın! – dep, balbanga
Ökürügü taş cardı,
Kıykırıgı baş cardı.
Katının kara baskansıp,
Kuugunu çukul kaçkansıp,
Kuday urdu Kalçanı,
Bul Kalçanın zaarınan,

Gök zırhı bürünüp,
Görsen böylesi büyük Kalça,
Gök kaplan gibi atılıp,
Kan içiciliği tuttu,
Kanat gibi seyrek dişini
Usta doğmuş Koñ töre
Parça parça çiğnedi.
Cepken giymiş Kıtay'ın
Güçlülerini tokmaklayıp,
Gücüne koşup sürdü.
Algara'nın ağzını
Çevirdi Koñurbay,
Öfkesine dayanmadan,
Sürüp ezip kendi ordusunu
Kırıverdi Koñurbay.
Kaçacak yanını kahırlı
Koñurbay kesip durmuştu,
Bozgun salıp Külçoro,
Yüz tuttuğu yanı kırmıştı.
Hanından kahır geldiğinde,
Saldırmadan Kıtay durur mu?
Kaynayacak Kıtay halkı odur,
Kapışanı işte böyle,
Kanını dökmek töresi odur.
Saldır! – deyip, pehlivana
Feryadı taş yardı,
Haykırışı baş yardı.
Karısını karabasan basmışça,
Kovanı ensesinden kaçmışça,
Tanrı çarptı Kalça'yı,
Bu Kalça'nın zehrinden,

Soguşka salgan kaarınan,
Karaanı cok, calgız er
Cer buzultup taptadı.
Esebin algan bir can cok, Cazganbastan bala şer,
Cer caynagan kol bolup,
Calgız özü uruştu.

Savaşa saldığı kahrından,
Karaltısı yok, yalnız er
Yeri bozup ezdi.
Hesabını tutan bir can yok, Sakınmadan çocuk aslan,
Yeri kaplayan ordu olup,
Yalnız kendi vuruştu.

Almambet uulu Çoronu
At koyuşup kaptadı.
Köp ugulbayt bakırık,
Duuda kaldı Külçoro,
Ayıkpay turgan bir azap,
Ubara bolup cölönüp,
Çuuda kaldı Külçoro.
Kızıktı Kalça baştadı,
Kıykırıgın ukkanda
Ölsök köönüm meyli – dep,
Erbeñdegen eki kol
Kaynagan kıtay tümön kol
Kötörülböy şal bolup,
Düñgüröp düpkür kol salıp Kök temirden tuulga
Kırılıp kete taştadı.
Kılkıldap kıtay cetti ele Çaptadı baştın baarısın
Kara kurttay köp balban
Çalkıldagan kan bolup,
Kaptap kelip ketti ele.
Akılmanı Bakay kan
Kumurskaday kıcırap,
Kara taanday bıcırap,
Kıstoo salıp, kuu başka,
Karasañ başka iş kelip,
Kıcıldagan kıtay curt,
Kırk eki kurçap ketti el
Küçöp kıtay kılkıldap,
Ortosunda Külçoro,
Ereniñ anda kaldı emi,
Esteseñ soguş çoñ müşkül
Aylanta kurçap kılkıldap.
Kalıñ kıtay uluu curt
Tegerektep kaldı emi.
Sıdırma tiygen şamal cok, Temir arkan torçonun
Kudaydan sebep bolboso,
Torko sal – dep, çurkurap.

Almambet oğlu Çoro'yu
At koyuşup bastılar.
Çok duyulmaz bağırış,
Uğultuda kaldı Külçoro,
İyileşmez bir azap,
Zahmet olup yaslanıp,
Velvelede kaldı Külçoro.
Kızılca kıyameti Kalça başlattı,
Haykırışını duyduğunda
Ölsek gönlüm razı – deyip, Çabalayan iki eli
Kaynayan Kıtay tümen ordu
Kalkamayıp felç olup,
Gümbürdeyip güm güm saldırıp Gök demirden tulgayı
Kırılıp gitti dağıldı.
Salınıp Kıtay erişmişti Kılıçladı başın hepsini
Kara kurt gibi çok pehlivan
Çalkalanan kan olup,
Saldırıp gelip gitmişti.
Bilgesi Bakay han
Karınca gibi kaynaşıp,
Kara sığırcık gibi kıvıl kıvıl,
Kıstırıp, garip başa,
Baksana başka iş gelip,
Kaynaşan Kıtay yurdu,
Kırk iki kat kuşattı el
Güçlenip Kıtay salınıp,
Ortasında Külçoro,
Erenin orada kaldı işte,
Ansan savaş büyük sıkıntı
Çepeçevre kuşatıp salınıp.
Kalabalık Kıtay ulu yurt
Çevreleyip kaldı işte.
Sıyırıp geçen yel yok, Demir urgan tuzakçının
Tanrı'dan sebep olmazsa,
İpek ağı sal – deyip, çığrışıp.

	Kutula turgan amal cok.	*Kurtulacak çare yok.*
128250	Adisterin, kandarın,	*Ustalarını, hanlarını,*
	Kamıştı kör, seldi kör,	*Kamışı gör, seli gör,*
	Artık balban candarın,	*Üstün pehlivan canlarını,*
	Selçelik kıtay eldi kör.	*Sel kadar Kıtay eli gör.*
	Kaptap ket – dep, burkurap.	*Bas saldır – deyip, uğuldayıp.*
	Camgır kılıp caa tartıp,	*Yağmur gibi yay çekip,*
	Kurçagan ilek kol bolup,	*Kuşatan sayısız ordu olup,*
	Möndür kılıp ok atıp,	*Dolu gibi ok atıp,*
	Kezi kele kalganda,	*Sırası gelip düştüğünde,*
	Kırıp aydap cogottu	*Kırıp sürüp yok etti*
128260	Çoronu kaydan oñolttu	*Çoro'yu nerden düzeltti*
	Karmaş kılıp turuştu,	*Kapışıp durdular,*
	Cel tiybegen kuu çöldö	*Yel değmeyen kuru çölde*
	Ceyrendey közü kirtiydi,	*Ceylan gibi gözü karardı,*
	Ar tiygende Çorogo	*Her değdiğinde Çoro'ya*
	Cetimiş ayza bir tiydi.	*Yetmiş mızrak bir değdi.*
	Uruşka alı cete albay,	*Savaşa gücü yetmeden,*
	Uşunday eken Külçoro,	*Böyle imiş Külçoro,*
	Kıpkızıl kanga bölönüp,	*Kıpkızıl kana bürünüp,*
	Anın aldı çarayna,	*Onun önü göğüs zırhı,*
128270	Bir körüügö zar bolup.	*Bir görmeye hasret olup.*
	Karaan tappas Çoronun	*Karaltı bulmaz Çoro'nun*
	Kayran canga küç kelip,	*Kahraman canına güç gelip,*
	Tegerektep balbanı	*Çevreleyip pehlivanı*
	Tepsep ketçü nemedey,	*Çiğneyip geçecek gibi,*
	Çalma uruuçu ıktuusu	*Kement atan ustası*
	Çalma çal – dep, burkurap,	*Kement at – deyip, uğuldayıp,*
	Kup kaynagan şor bolup,	*İyice kaynayan çorak olup,*
	«Kıtay kaptap kelgiçe,	*«Kıtay saldırıp gelene dek,*
	Koluna tüşüp ölgüçö,	*Eline düşüp ölene dek,*
128280	Tirüü emes, ölükmün,	*Diri değil, ölüyüm,*
	Bul kazattın özünö	*Bu gazanın kendisine*
	Ölöyün – dep, kelipmin!»	*Öleyim – deyip, gelmişim!»*
	Dep, öşöntüp, Külçoro,	*Deyip, böylece, Külçoro,*
	Eptep cakın kelgenin	*Güç bela yakın geleni*
	Ayza menen kıyratıp,	*Mızrak ile kırıp geçirip,*

Andan cakın kelgenin
Oykuma menen sulatıp.
Kaptoosuna kıtaydın
Könböy turat Külçoro,
Kayran candı bayloogo
Berbey turat Külçoro.
Kıtay kaptap kelgende
Aldanın künü bürkölüp,
Bala Çoro kökcalga,
Başına altımış sanaa bir kelip. Altı kurçtun biröösü –
Armanda bolup küyünüp,
Kıtay kaptap kelgende
Asıl candan tüñülüp,
Tüñülö turgan sebebi,
Koñurbay milek, bul calgız,
Çama barbı balaga.
Töş tayanar beli cok
Tolgon kırgız eli cok.
Kaçıp kirer tokoy cok,
Kara kılgan Bakay cok.
«Kotorup miner buudan cok,
Kolgo tüşör bekenmin,
Acıratıp aluuçu,
Kokuygün abam, tuugan cok!
Bul cazayıl balaanı
Körgönü kelgen ekenmin,
Cer caynagan kıtayga
Ceke kelip salışıp,
Ölgönü kelgen ekenmin!
Toguz börü bir koydu
Talasa tarpın koebu,
Tolgon kıtay Çoronu
Sabasa candı koebu?
Aylanam köpkök temir tor,

Baylanat belem bizdin kol!»
Dep, öşöntüp, Külçoro,
Kaarlanıp kayran er,

Ondan yakın geleni
Oykuma ile yere serip.
Saldırısına Kıtay'ın
Boyun eğmez Külçoro,
Kahraman canı bağlamaya
Vermez durur Külçoro.
Kıtay saldırıp geldiğinde
Allah'ın günü bulutlanıp,
Çocuk Çoro bozkurda,
Başına altmış kaygı bir gelip. Altı keskinin birisi –
Hasrette olup yanıp yakılıp,
Kıtay saldırıp geldiğinde
Aziz candan umut kesip,
Umut kesecek sebebi,
Koñurbay sayısız, bu yalnız,
Takat var mı çocukta.
Göğüs dayanacak beli yok
Dolu Kırgız eli yok.
Kaçıp girecek ormanı yok,
Karaltı kılınan Bakay yok.
«Değişip binecek küheylan yok,
Ele düşer miyim ola,
Ayırıp alacak,
Eyvahlar olsun ağam, akraba yok!
Bu cazayıl belayı
Görmeye gelmişim meğer,
Yeri kaplayan Kıtay'a
Tek başıma gelip kapışıp,
Ölmeye gelmişim meğer!
Dokuz kurt bir koyunu
Dalaşsa leşini kor mu,
Dolu Kıtay Çoro'yu
Döverse canı kor mu?
Çevrem masmavi demir ağ,

Bağlanır mı ola bizim el!»
Deyip, böylece, Külçoro,
Kahırlanıp kahraman er,

Kagış kılıp kol menen,
Kaarına kıtaydın
Könböy turat Külçoro.
Köödön çır dey tüşküçö,
Baykaganga kuu candı
Berbey turat Külçoro.
Kayıbınan kabılgan
Mediyanın çölünön
Kuday süygön Manaska
Kurçtan altoo tabılgan.
Asmandan tüşkön altı kurç,
Alakeñ algan Coykuma
Amanat kalgan kurç kılıç.
Bir Kudayga zar ıylap,
Meenet katın Kanıkey,
Berendin uulu Külçorogo
Belek kılıp enekeñ,
Kata cürgön arınap,
Kakanga baldar barsın – dep,
Kayran canga küç kelse,
Kınına kısıp salsın – dep.
Belek kılıp alsın – dep.
Murunku ketken şerlerdin
Almambet, Çubak erlerdin,
Muraga kalgan Coykuma
Işti Kuday oñdo – dep,
Tobokel ölsöm köröyün,
Toodoy Manas, koldo! – dep,
Al Coykuma kıyın kurç,
Kıykırıp kından çıgarsa,
Kan içpey kuru cürbögön,
Kanga mıktap toyboso,
Katsa kınga kirbegen.
Kından alsa karanıñ,
Mizi çoktoy kızargan,

Çarpışıp ordu ile,
Kahrına Kıtay'ın
Boyun eğmez Külçoro.
Göğsü çatır deyip düşene dek,
Gözleyene garip canı
Vermez durur Külçoro.
Gaipten rast gelen
Mediyan'ın çölünden
Tanrı'nın sevdiği Manas'a
Keskinden altısı bulunmuştu.
Gökten inen altı keskin,
Alaken'in aldığı Coykuma
Emanet kalan keskin kılıç.
Bir Tanrı'ya ağlayıp yakarıp,
Mihnetli kadın Kanıkey,
Yiğidin oğlu Külçoro'ya
Armağan edip anacığın,
Yanlış yola sapmaktan arınıp,
Kakan'a çocuklar varsın – deyip,
Kahraman cana güç gelirse,
Kınına sıkıp koysun – deyip.
Armağan edip alsın – deyip.
Önceden göçen aslanların,
Almambet, Çubak erlerin,
Miras kalan Coykuma
İşi Tanrı onar – deyip,
Tevekkül ölürsem göreyim,
Dağ gibi Manas, kolla! – deyip,
O Coykuma zorlu keskin,
Haykırıp kından çıkarsa,
Kan içmeden boş dönmeyen,
Kana adamakıllı doymazsa,
Kaksan kına girmeyen.
Kından alsa karayı,
Ağzı kor gibi kızaran,

On ikinci cildin sonu.

On üçüncü cilt, Talas kuşatması ve er meydanının düellolarıyla sürer.

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · CİLT XII

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, üçlemenin ikinci parçası olan «Semetey» destanını Kırgızca Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

On ikinci cilt, Kanıkey'in kuşandırdığı çelikten Ayçürök'ün ak kuğu donunda getirdiği şifaya; Kara-Döbö'de kopan kıyametten kırk iki kat demir ağın ortasında yalnız kalan arslan Külçoro'ya uzanır.

SEMETEY · KARALAEV VARYANTI · CİLT XII

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

KIRGIZCA LATİN YAZIMI · TÜRKÇE EDEBİ ÇEVİRİ

CİLT XIII · TALAS KUŞATMASI VE ER MEYDANI

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle
karşılıklı iki sütun hâlinde

CİLT XIII

Bölüm 1 · Beecin Önünde Kanlı Mızrak
Bölüm 2 · Talas Üstüne Kara Bulut
Bölüm 3 · Er Meydanında Çorolar

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Семетей» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында (1-китеп). «Turar» Yayınevi, Bişkek 2013 (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, üçlemenin yaklaşık 316.000 mısralık «Semetey» bölümünün 128.357–138.961 mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Manas göçtü; ama ocağı sönmedi. Elinde destan, dilinde ant taşıyan Kırgız, kaybettiği hanın yasını bir başka hikâyeyle sağalttı: babasız doğan, sürgünde büyüyen, atalar yurdunu geri almak için tek başına yola çıkan bir oğulun hikâyesiyle. «Semetey», üçlemenin ikinci kitabıdır; yasın, vefanın ve dönüşün destanıdır.

Sayakbay Karalaev'in dilinden yazıya geçirilen bu varyantta Semetey'in hikâyesi, Manas'ın ölümünün hemen ertesinde başlar. Abıke ile Köböş'ün ihaneti, Kanıkey'in bebeğini koynuna alıp Buhara'ya kaçışı, yetimin dedesinin sarayında soyundan habersiz büyüyüşü ve kanının çağırdığı gün Talas'a dönüşü — bunların hepsi, sözlü geleneğin en usta anlatıcısının nefesiyle, kesintisiz bir ırmak gibi akar.

Bu dizide Karalaev varyantının «Semetey» bölümünü, Kırgızca aslının Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyoruz. Transliterasyonda Türk okurunun gözüne yatkın bir yazım benimsendi; çeviride ise mısra bütünlüğü korunarak destanın epik sesi Türkçede yeniden kuruldu. Her bölümün başında iki paragraflık bir özet ve okuru bekleyen olayları toplayan kısa bilgi kutuları yer alıyor.

Söz atadan oğula geçti; kitap da elden ele geçsin.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

1	Beecin Önünde Kanlı Mızrak	Cilt XIII — bu ciltte
2	Talas Üstüne Kara Bulut	Cilt XIII — bu ciltte
3	Er Meydanında Çorolar	Cilt XIII — bu ciltte

BİRİNCİ BÖLÜM

Beecin Önünde Kanlı Mızrak

Beecin topraklarındaki büyük vuruşmanın ortasında Külçoro, kırk iki kat kuşatmaya alınmış; Mançu ve keşiş erleri onu diri bağlamak, Konurbay ise haklamak üzeredir. Bunu gören Semetey, babası Manas'ın adını haykırarak Sırnayza mızrağıyla tek başına yeri kaplayan orduya dalar, yedi binini ufalayıp çorosunu kurtarır. Ancak Beecin'in Karı Han'ı tümen tümen ordu sürünce, yol gösteren evliya Bakay yetişir; Beecin'in alınamazlığını, Manas'ın, Almambet'in, Çubak'ın o gazada nasıl öldüğünü hatırlatarak Semetey'i geri çeker ve erenler Calpak-Kıya ile Car-Taş'ta soluklanır. Konurbay yüz binlik ordusuyla izlerini sürüp teke tek meydan okuyunca, genç Külçoro'nun yalvarmasına rağmen Semetey meydana kendisi çıkar.

Teke tek vuruşmada Konurbay'ın tunç mızrağı, Kanıkey'in diktiği Akolpok'a değince paramparça olur; sıra Semetey'e gelince Sırnayza'nın darbesi Kalça'nın iki kara kaburgasını kırar. Ölümden kıl payı kurtulan Konurbay, Algara'nın kanatlı koşusuyla kaçar, yada taşıyla havayı büyüleyip altı gün boyunca dolu ve sel salarak izini kaybettirir. Çinli hekimlerin ebep-sebep ilaçlarıyla altmış günde iyileşen Kalça, utancını kine çevirir: Mançu'ya Ezkara'yı, Kalmuk'a Tagılık'ı, Soloon'a Şıykıçu'yu, Şibe'ye Akayar'ı, Tırgoot'a Karagul'u başbuğ kılıp bütün Çin'i Talas üzerine sürer. Bu sırada Talas'ta gündüzü kımız, gecesi kız sefasında yaşayan Kırgızlar'dan habersizce felaket yaklaşırken, kaygılanan Bakay tan ağarırken atlanıp Eşteklerin Camgırçı'sına yardım istemeye varır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Külçoro, Çinli ve Mançu ordusunca kırk iki kat kuşatılır; Semetey «Manas!» narasıyla tek başına dalıp onu kurtarır.
- Bakay, Manas'ın, Almambet'in, Çubak'ın ve Sırgak'ın öldüğü Beecin gazasını hatırlatarak Semetey'i geri çekilmeye ikna eder.
- Teke tek vuruşmada Konurbay'ın mızrağı, Kanıkey'in diktiği ok geçmez Akolpok üzerinde paramparça olur.
- Semetey'in Bölökbay yapımı Sırnayza mızrağı Konurbay'ın iki kaburgasını kırar; Kalça, Algara atıyla canını zor kurtarır.
- Konurbay yada taşıyla hava büyüsü yapıp fırtına ve sel salar; Çinli hekimlerin ilaçlarıyla altmış günde iyileşir.
- İntikam için Ezkara, Tagılık, Şıykıçu, Akayar ve Karagul'u başbuğ atayıp bütün Çin ordusunu Talas'a sürer.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Kıykırık salıp şiltese,	*Nara atıp savurduğunda,*
Kulaç-kulaç uzargan.	*Kulaç kulaç uzardı.*
Kıya tartıp şiltese,	*Yandan çalıp savurduğunda,*
Taamay tiygen duşmanga	*Tam değdiği düşman*
Talkan bolup turbagan.	*Un ufak olmadan durmazdı.*
Tiyse mizi ilinbey,	*Değse keskin ağzı takılmadan,*
Şiltegende cön ele	*Savurduğunda öylece,*
Tik çapsa ötkön bilinbey.	*Dik vursa geçtiği bilinmezdi.*
Karap cürgön kezi eken.	*Bakınıp durduğu zamandı.*
Atası Almañ kökcaldan	*Babası bozkurt Alman'dan*
Muraga kalgan Coykuma	*Miras kalan Coykuma'yı*
Karmay kalıp sabınan,	*Kabzasından kavrayıp,*
Atakem Manas, koldo! – dep, Tartıp	*Atam Manas, yardım et! deyip, Çekip*
oozun burdu ele,	*atın başını çevirdi,*
Kılıçtı suurup kabınan.	*Kılıcı sıyırdı kınından.*
Bet aldına kelgenin	*Önüne geleni*
Oñ-tetiri kakkılap,	*Sağlı sollu savurup,*
Tuura kele tüşkönün	*Karşısına düşeni,*
Özüñ körgön Coykuma	*Kendin gördüğün Coykuma'yla*
Oldop-soldop çapkılap	*Sağa sola çala çala*
Oyron kılıp turdu ele.	*Perişan edip durmaktaydı.*
Kıtaydın alıp, döölörün,	*Çin'in alplarını, devlerini,*
Atka minbes cöölörün,	*Ata binmez yayalarını,*
Bir neçesin kırdı ele.	*Bir nicesini kırıp geçirdi.*
Kayrat kılıp çunaygır,	*Gayrete gelip o yaman,*
Kan Alakem calgızı	*Han Alake'min bir tanesi*
Mınçalık kızık kıldı ele.	*Böylesine hüner gösterdi.*
Temirden çalma salıptır,	*Demirden kement atmışlar,*
Kaptap kelgen caysañdar,	*Akın akın gelen caysanlar,*
Denesi kalıp, başı cok,	*Gövdesi kalıp başı yok,*
Çaçı üzülüp bulayıp,	*Saçı kopup savrularak,*
Mancuu keçil erleri	*Mançu, keşiş erleri*
Ölüp cattı tırayıp.	*Serilip ölüp yattılar.*
Kayrattuusu, erleri	*Yürekli olanları, erleri,*
Kançası ölüp bulayıp,	*Nicesi ölüp savrulup,*
Katuu kırgın boldu ele.	*Amansız kırgın koptu.*

Tegerektep alaarda,	*Çepeçevre saracakken,*
Tegi kıtay Koñurbay	*Aslı Çinli Konurbay*
Temirden torgo salaarda,	*Demirden ağa atacakken,*
Köödönündö köp sanaa,	*Göğsünde bin bir kaygı,*
Kökcal aba Semetey	*Bozkurt ağası Semetey*
Oyuna tüşüp al bala.	*Düştü aklına o çocuğun.*
Oñcoñdotup Buuruldu,	*Buurul'u hoplata zıplata,*
Oyun salıp kıtayga	*Çinliye oyunlar edip,*
Oybu-toybu uruşup,	*Karman çorman dövüşüp,*
Carap cürgön kezi eken.	*İşe yaradığı çağıydı.*
Coo körö elek Külçorom,	*Daha düşman görmemiş Külçoro'm,*
Corugu kanday bolot – dep,	*Yiğitliği nasıl olur diye,*
Coo börüsü Semetey	*Düşman kurdu Semetey,*
Takıyaday boz döbö,	*Takke gibi boz tepeye*
Salıp çıgıp er törö	*Sürüp çıkıp er töre,*
Arday bolgon Buuruldun	*Küheylan olmuş Buurul'la*
Köz cetpegen munarık,	*Göz erişmez puslu enginde,*
Mizdey bolgon talaada	*Bıçak sırtı düz ovada*
Uygu-tuygu tümön kol,	*Kaynaşan tümen tümen ordunun*
Ortosun karap turdu ele,	*Ortasına bakıp durdu,*
Adam, Kuday betin körgözbö,	*İnsana Tanrı yüzünü göstermesin,*
Kılkıldap kıtay ketiptir,	*Çinli dalga dalga akmış,*
Er Külçoro balanı	*Er Külçoro çocuğu,*
Kalıñ kıtay, köp mancuu	*Kalabalık Çinli, nice Mançu,*
Kırk eki kurçap ketiptir.	*Kırk iki kat kuşatmış.*
Ayzaçanı ayza urup,	*Mızraklısı mızrak vurup,*
Baltaçanı balta urup,	*Baltalısı balta vurup,*
Kuday betin körgözbö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
Tegerektep kalıptır.	*Çepeçevre sarmışlar.*
Aykasaba tuu bolup,	*Tuğlar bayrak gibi dikilip,*
Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran çığlık kopup,*
Tegerektep temirdey	*Demir gibi çevreleyip,*
Ala turgan kezi eken,	*Ele geçirecekleri andı,*
Bir balaaga Çoronu	*Çoro'yu bir belaya*
Sala turgan kezi eken.	*Düşürecekleri andı.*
Baatır kaptap, balanı	*Bahadırlar üşüşüp, çocuğu*
Baylay turgan boluptur.	*Bağlayacak olmuşlardı.*
Kökcal eri Koñurbay	*Bozkurt eri Konurbay*

Caylay turgan boluptur.
«Aylanayın, Külçorom,
Öödö tartsa öbögüm,
Ildıy tartsa cölögüm.

Astıga salsam ak colum,
Atañdın körü dünüyö
Aydap cürsöm san kolum.
Altından kılgan som baltam, Kızıl çoktun içinen
Ayçılık cürsöm çoñ arkam!
Kıraan tuugan Çoromdu
Bolotton sokkon aybaltam,
Acıratıp alayın!»
Bolcolu cok çoñ arkam!
Eki Çoro tügöyüm,
Külçorodon ayrılıp,
Kantip tirüü cüröyün!
Ala deñgil mas ele,
Çolponum Çorom, caş ele!
Soguştan kalıp ayanıp,
Ne murazga ceteyin,
Bul Çoromdun aldına
Kurmandık bolup keteyin!
Kırgındı kızık salayın,
Kıtayga kirip kol salıp,
Acıratıp alayın!
Bir kızıktı salbasam,
Acıratıp albasam.
Kan Koñurbay kankordun
Cılkısın tiyip kayrılıp,
Kantip ketem Talaska
Kara kılıp olturgan
Külçorodon ayrılıp.
Er ölçöögö cete elek
Kanıkeydin emçegi
Tañdayınan kete elek
Aykırıp coogo tie elek,
Coo kadırın bile elek.

Haklayacak olmuştu.
«Kurbanın olayım Külçoro'm,
Yukarı çeksem dayanağım,
Aşağı çeksem desteğim.

Öne katsam ak yolum,
Kahrolası şu dünya,
Sürüp gitsem sayısız kolum.
Altından dökme som baltam, Kızıl püsküllünün içinden
Aylarca gitsem büyük dayanağım!
Doğan yaradılışlı Çoro'mu
Çelikten dövme aybaltam,
Kurtarıp alayım!»
Ölçüsü yok büyük dayanağım!
İki Çoro can yoldaşım,
Külçoro'dan ayrı düşüp,
Nasıl sağ gezeyim!
Delişmen, sarhoş gibiydi,
Çoban yıldızım Çoro'm gençti!
Savaştan geri durup çekinerek,
Hangi murada ereyim,
Bu Çoro'mun uğruna
Kurban olup gideyim!
Kırgının alasını koparayım,
Çinliye dalıp saldırıp,
Kurtarıp alayım!
Bir hengâme koparmazsam,
Kurtarıp almazsam.
Han Konurbay hunharın
Yılkısını sürüp dönerek,
Nasıl giderim Talas'a,
Gözümün nuru bildiğim
Külçoro'dan ayrılıp.
Er ölçüsüne ermemiş,
Kanıkey'in memesinin tadı
Damağından gitmemiş,
Nara atıp düşmana çatmamış,
Düşmanın kadrini bilmemiş.

Cer caynagan köp kıtay
Takır kaptap ötöbü,
Külçorodon ayırıp,
Tübümö menin cetebi?!
Ölböy tirüü cürgöndö,
Ne murazga ceteyin,
Küçögön okşoyt Koñurbay,
Kürpüldöşö keteyin!

Yeri kaplayan nice Çinli
Hepten basıp geçer mi,
Külçoro'dan ayırıp,
Kökümü benim kurutur mu?!
Ölmeyip sağ gezerken,
Hangi murada ereyim,
Azıtmış gibi Konurbay,
Gürleşerek gireyim!

Atıştı arbın salayın,
Aygayluu dümök, çoñ cañcal
Aman bolso salayın,
Eelendirip, bulkuntup,
Arday bolgon Buuruldu
Eri ölgöndöy culkuntup,
Çımırkanıp kayran şer,
Acaldan kayra tartpagan
Atasınan babası
Uşunday kıyın kayran er,
Atası kökcal Manastan
Artık tuugan er neme,
Arıslanday bolup köz caynap,
Kan içmesi bek karmap,
Kaalgaday kaşka tiş
Kalayıktan başka tiş
Kaşkayıp çıgıp alıptır.
Kara közün nur çalıp,
Açsa oozunan ört canıp,
Maylagan buuday cüzdönüp,
Küügüm tuman közdönüp,
Kaarluu törö bakırıp,
Manastap uraan çakırıp.
Kıtaydan tozok bolbo – dep,
Kabılan tuugan er ele
Çoronu Kuday koldo – dep,
Tutam ceri kırdaluu,
Tutam ceri sırdaluu
Bölökbay kılgan Sırnayza
Bet alıp coogo muştasa,

Atışmayı bol salayım,
Naralı hengâme, büyük kavgayı,
Sağ olursam koparayım,
Coşturup, silkindirip,
Küheylan olmuş Buurul'u,
Eri ölmüş gibi şahlandırıp,
Gerilip güç toplayıp koca aslan,
Ecelden geri dönmeyen,
Atası da dedesi de
Böylesine çetin, koca er,
Babası bozkurt Manas'tan
Üstün doğmuş er kişi,
Aslan gibi gözleri çakmak çakmak,
Kan içiciliği depreşip,
Kapı kanadı gibi ak dişleri,
Herkesinkinden başka dişleri,
Işıl ışıl dışarı fırlamıştı.
Kara gözünü nur bürüyüp,
Ağzını açsa alev saçıp,
Yüzü yağlı buğday gibi,
Gözleri alaca duman gibi,
Gazaplı töre haykırıp,
«Manas!» diye savaş narası atıp.
Çinliden felaket gelmesin deyip,
Kaplan doğmuş erdi,
«Çoro'yu Tanrı koru!» deyip,
Tutacak yeri yivli,
Tutacak yeri sırlı,
Bölökbay'ın yaptığı Sırnayza'yı
Düşmana doğrultup vursa,

Bolottugu bilingen
Muştaganda bul karan
Sınıp ketpey cön ele
Tüpküç bolup iyilgen.
Kılıç kesip ketet – dep,
Kırına bolot tarttırgan

Çelik olduğu belliydi,
Vurduğunda bu yaman,
Kırılmadan öylece
Çember olup bükülürdü.
Kılıç keser diye,
Sırtına çelik çektirmiş,

Kıyın usta Bölökbay
Kılımın bölök arttırgan
Çılgıy bildin terisin
Tış kap kılıp kaptagan
Colu bolgon çirkiniñ
Coo cagına baptagan.
Çımın tiyse «kıñk» etken
Kamçı tiyse karanga
Dobulbastay «kañk» etken.
Karañgıda sundursa
Çıçaladay kızargan
Bet alıp coogo sunganda
Kırk kulaç bolup uzargan.
Koldon tayıp ketpeske
Sarı altın salıp orogon,
Kıdırluu tuugan kankordon
Alışkan coo kulagan.
Buuruldun oozun burdu ele,
Balta çapçu şerleri,
Özüñ körgön Sırnayza
Kürkürötö sundu ele.
Asmandan tüşkön Boz kise
Cekeyne belge kurçanıp,
Cer caynagan kıtayga
Ceke aralap kol salıp.
Kaptaldan çıgıp bakırıp,
Kan Manastap, uraan çakırıp. Ak buudaydın ununday
Artık tulpar Arbuurul
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Cebeden murun cetti ele,

Mahir usta Bölökbay
Hünerini bir başka katmış,
Yaş sığın derisini
Dış kılıf yapıp kaplamış,
Uğuru bol mübareği
Düşmana karşı ayarlamış.
Sinek değse «kıng» eden,
Kamçı değse o yamana,
Davul gibi «kang» eden.
Karanlıkta uzatılsa
Köz gibi kızaran,
Düşmana doğrultup uzatınca
Kırk kulaç olup uzayan.
Elden kayıp gitmesin diye
Sarı altın kakıp sarmışlar,
Hızır'lı doğmuş hunharla
Tutuşan düşman devrilirdi.
Buurul'un başını çevirdi,
Balta çalan aslanları,
Kendin gördüğün Sırnayza'yı
Gürleterek uzattı.
Gökten inen Boz kise'yi
Sımsıkı beline kuşanıp,
Yeri kaplayan Çinliye
Tek başına dalıp saldırdı.
Yandan çıkıp haykırıp,
«Han Manas!» diye nara atıp. Ak buğdayın unu gibi
Üstün küheylan Arbuurul,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Oktan önce yetişti,

	Cer caynagan san kolgo	*Yeri kaplayan sayısız orduya*
	Ceke kirip Semetey,	*Tek başına girip Semetey,*
	Aralaşa ketti ele.	*Karışıp gitti içine.*
	Külçoronu kurçagan	*Külçoro'yu kuşatan*
	Kök temirdey kalıñ kol	*Gök demir gibi kalabalık orduya*
	Kökcal Semeñ kol salıp,	*Bozkurt Semen saldırınca,*
	Kırgın bolgon oşo col.	*O sefer kırgına döndü.*
128550	Böyrögün buzup kol salıp,	*Böğrünü yarıp saldırıp,*
	Bötönçö kirip col salıp,	*Bambaşka dalıp yol açıp,*
	Aygayı artık çuu bolup,	*Narası baskın, çığlık kopup,*
	Buurul menen oynotup,	*Buurul ile oynatıp,*
	Kirgen cerde kökcalıñ	*Girdiği yerde bozkurdun,*
	Baatırsıngan şerlerin,	*Yiğitlik taslayan aslanlarına,*
	Ayzakerden erlerin,	*Mızrak ustası erlerine,*
	Aralap kirip kol salıp.	*Dalıp girip saldırdı.*
	Ceti miñin maydalap,	*Yedi binini ufalayıp,*
	Cetkendin baarın ayzalap,	*Yetiştiğinin hepsini mızraklayıp,*
128560	Cetkileñi Koñurbay	*İçlerinden yaman Konurbay,*
	Keçildin kanı kaydalap.	*«Keşişlerin hanı nerede?» diyerek.*
	Arday bolgon Buuruldu	*Küheylan olmuş Buurul'u*
	Arkı-terki oynotup,	*Öteye beriye oynatıp,*
	Itelgi taan kırganday,	*Delice doğan, karga kırar gibi,*
	Aydap cüröt soylotup.	*Sürüp gider yerlerde süründürüp.*
	Kankordun uulu er Semeñ	*Hunharın oğlu er Semen*
	Kalaymandı saldı emi,	*Kızılca kıyameti kopardı,*
	Ayzakerden erleri,	*Mızrak ustası erleri,*
	Kayra kaçıp kaldı emi,	*Gerisin geri kaçıştılar,*
128570	Mına mintip çorosun	*İşte böylece çorosunu*
	Acıratıp aldı emi.	*Kurtarıp aldı sonunda.*
	Asmandan munar coşulup,	*Gökten pus boşanıp,*
	Acal cetip, kün bütpöy	*Ecel gelmeden, gün dolmadan,*
	Semetey menen Külçoro	*Semetey ile Külçoro*
	Aman-esen koşulup,	*Sağ salim kavuşup,*
	Cuuruluşup kaldı ele,	*Kaynaşıp bir oldular,*
	Ak bököndün kılınday	*Ak ceylanın kılı gibi*
	Suuruluşup kaldı emi.	*Sıyrılıp çıktılar.*
	Öküm tuugan er töröñ,	*Hükümlü doğan er töre,*
128580	Atasın tartkan er nemeñ	*Babasına çekmiş er kişi,*

Öçkön otun tamızıp,
Ölgön canın tirgizip,
Ayabagan dümöktü
Salıp çıktı Semetey.
Ayabagan san koldon,
Acıratıp Çorosun
Alıp çıktı Semetey.
Üzülgönün uladı,

Çaçılganın cıynadı.
Uruştun cayı uşunday,
Salışpay karap turbadı.
Al soguştun içinde
Alban türdüü kan ölüp,
Alışkandın baarı ölüp,
Ayzakerden ıktuu ölüp,
Ayabagan mıktı ölüp.
Cekeme-ceke turuşup,
Ceti kün tınbay uruşup.
Orto cerin Semetey,
Oyup kelip berdi ele
Eki çetin Külçoro
Soyup kelip berdi ele.
Kalday çetin kan abañ
Kamap kelip berdi ele,
Orto cerin Külçoro
Sabap kelip berdi ele.
Azuuların arkaytıp,
At başı toodoy cıyılıp,
Muruttarı serbeyip,
Er başı toodoy cıyılıp.
Dobulbas bekem kagılıp,
Semetey kirip barganda
Kol esinen cañılıp.
Er Koñurbay Kalçanın
Erenelüü kanı ölüp,
Erdik kılbay kaçam – dep,
Er Tagılık bala ölüp.
Kürpüldöktün oyuna,

Sönmüş ateşini tutuşturup,
Ölmüş canını diriltip,
Görülmedik hengâmeyi
Koparıp çıktı Semetey.
Aman vermez sayısız ordudan
Çorosunu kurtarıp,
Alıp çıktı Semetey.
Kopanı uladı,

Saçılanı topladı.
Savaşın hâli böyledir,
Vuruşmadan bakıp durmadı.
O savaşın içinde
Türlü türlü han öldü,
Tutuşanların hepsi öldü,
Mızrakçının ustası öldü,
Nice sağlam yiğit öldü.
Teke tek karşı durup,
Yedi gün durmadan vuruşup.
Orta yerini Semetey
Oyup gelip verdi,
İki ucunu Külçoro
Boğazlayıp gelip verdi.
Kalday kanadını han aban
Kuşatıp gelip verdi,
Orta yerini Külçoro
Döve döve gelip verdi.
Azı dişleri sırıtıp,
At başları dağ gibi yığılıp,
Bıyıkları dimdik kalkıp,
Er başları dağ gibi yığılıp.
Davullar var güçle dövülüp,
Semetey dalıp girdiğinde
Ordu aklını şaşırdı.
Er Konurbay Kalça'nın
Adlı sanlı hanı öldü,
«Yiğitlik etmem, kaçarım» deyip,
Er Tagılık oğlan öldü.
Kürpüldök ovasına doğru,

Kaspañ degen atı bar
Kara-Toonun boyunda.
Kamap aydap bardı ele
Tügöngön toonun urçukka
Dümüröygön tumşukka.
Cañı kelip cetkende
Kazılgan eken tereñ or,
Baştagıdan beşbeter,
Kaptagan eken kalıñ kol,

Kaspan denen adı var,
Kara-Too'nun boyunda.
Kuşatıp sürüp götürdü,
Dağın bittiği çıkıntıya,
Kütük gibi dik buruna.
Yeni varıp yetiştiğinde
Kazılmış imiş derin hendek,
Öncekinden beş beter,
Basmış imiş kalabalık ordu,

Cer aylanıp kir bolup,
Kele catat kalıñ kol
Cer cüzü menen bir bolup,
Karan kün canga zor kelip,
Tümöndögön kalıñ kol
Tüp kötörö mol kelip,
Alışsa adamdın alı cetkisiz,
Arıslandın tişi ötküsüz.
Baştagıdan mol kelip,
Bıyak cagı köp koldun
Kara kaşat betinde,
Bir cak cagı köp koldun
Kaspañ-Toonun çetinde.
Tügöngön sayın tütöptür,
Tübünön beri küçöptür.
Calgız barıp cılkı alıp,
Bir azapka kaptalıp,
Cer caynagan kakançı
Kalgan eken kaptalıp.
Tüp kötörö Beeciniñ,
Tügöl çıgıp düñgüröp,
Kazılgan kalıñ or bolup,
Kakandın kolu kozgolup.
Alöökönün Koñurbay,
Aylası tegiz doñuz ay.
Çın kakandın şaarına
Beecindin Karı kanına
Altı tulpar at berip,
Alakanday kat berip.

Yeryüzü dönüp kire bulanıp,
Geliyor kalabalık ordu,
Yeryüzüyle bir olup,
Kara gün cana ağır gelip,
Tümenlenmiş kalabalık ordu,
Kökünden kalkıp bol gelip,
Tutuşsa insanın gücü yetmez,
Aslanın dişi işlemez.
Öncekinden çok gelip,
Bu yanı kalabalık ordunun
Kara yarın yamacında,
Bir yanı kalabalık ordunun
Kaspan-Too'nun eteğinde.
Tükendikçe tütmüş,
Kökünden beri güçlenmiş.
Yalnız gidip yılkı alıp,
Bir azaba uğrayıp,
Yeri kaplayan Hakan ordusu
Basmış kalmış dört yandan.
Kökünden kalkıp Beecin'in,
Tümü çıkıp gümbürdeyip,
Kazılmış derin hendek olup,
Hakan'ın ordusu depreşti.
Alöke oğlu Konurbay,
Düzeni tam, domuzun teki.
Gerçek Hakan'ın şehrine,
Beecin'in Karı Han'ına
Altı küheylan at verip,
Avuç kadar mektup verip.

Buramaluu cez balta,
Burçtan karmap imerip,
Atka oyunçu, cöö külük
Çadookerdi* ciberip,
Çadooker çoçko barıptır,
Tuş-tuşka kabar salıptır.
Toktoboy colgo celiptir,
Tutanıp ölgön bul çoçko
Tuş-tuşka kabar beriptir.
Kandın turgan şaarında

Burma saplı tunç baltayı,
Ucundan tutup çevirip,
Atta cambaz, yayan yürük
Çadooker'i gönderip,*
Çadooker domuzu varmış,
Dört bir yana haber salmış.
Durmadan yola koşturmuş,
Tutuşup ölesi bu domuz
Dört bir yana haber vermiş.
Hanın oturduğu şehirde,

Kırk eşiktüü çoñ Beecin,
Bul eşik menen tigi eşik
Atçan cürgön adamga
Kırk küngülük cer eken.
Eki eşiktin ortosu
Özüñ körgön kalıñ el,
Kumurskadan mol eken.
Kırk eşiktin ortosu,
Aylanası çınar bak
Ortosunda altın tak.
Altın taktın üstündö,
Beecin kanı Karı kan
Özü uluk, kudaa emes
Kudaydan işi cuda emes.
Uzak caşap tük ölböy,
Cürgön candın biri eken.
Azap menen tozoktu
Altı aydan murun nemeni
Bilgen candın biri eken.
Atagın körgön çoçugan,
Acayıptan okugan
Çoñ-Beecini çulgagan
Temir kapka şaar eken,
Beecin Karı kanında
Mınçalık sonun bar eken.
Acayıptan okugan,
Atagın ukkan çoçugan,
Dübürünön çañ çıkkan

Kırk kapılı büyük Beecin,
Bu kapıyla öteki kapı,
Atlı giden insana
Kırk günlük yol imiş.
İki kapının arası,
Kendin gördüğün kalabalık halk,
Karıncadan çok imiş.
Kırk kapının ortasında,
Çevresi çınar bahçesi,
Ortasında altın taht.
Altın tahtın üstünde,
Beecin hanı Karı Han,
Kendi ulu, Tanrı değil,
Ama işi Tanrı'dan uzak değil.
Uzun yaşayıp hiç ölmeden
Yürüyen canlardan biri imiş.
Azap ile felaketi
Altı ay önceden her şeyi
Bilen canlardan biri imiş.
Ününü gören ürkmüş,
Acayipten okumuş,
Büyük Beecin'i saran
Demir kapılı şehir imiş,
Beecin'in Karı Han'ında
Böylesine görkem var imiş.
Acayipten okumuş,
Ününü işiten ürkmüş,
Tepinişinden toz kopan,

Koburunan can çıkkan
Kan salgan altın ak saray,
Sölökötü bir dalay.
Çınardan dobul bagı bar,
Anın astı cagında
Acayıbı dagı bar.
Coluñ katkan çoñ kandın
Colborsu on beş töldöptür,
Colop adam kelbeptir.
Taybastan bakkan üçü bar,
Bir taybastın özündö

Tokson colbors küçü bar.
Körgön candı lop tartkan
Seksen cılan karanar,
Seyildiktüü çoñ kandın
Bul kılıgın karañar.
Adam çaap öltürçü
Kılıç tumşuk bili bar.
Al künü kabar uguptur,
Kaarlanıp Karı kan
Kapkasına çıgıptır.
Kaarlanıp Karı kan
Kalkına kabar çaçıptır,
Bir eşigin bul çoñ kan
Kırk kaçırga süyrötüp,
Darbazasın açıptır.
«Acal cetse kalayık,
Çın kırılıp ölgün – dep,
Ölböy tirüü kalganıñ
Öz-özü künüñdü körgün – dep,
Kagış katuu dep uktum,
Karıganda Kalçaga
Karaan bolup bergin» – dep,
Tümöndötüp kol aydap,
Koldun baarın çoguu aydap,
Azar tümön kol aydap,
Az gana emes, mol aydap,
Öñgül-döñgül alptı aydap,

Uğultusundan can çıkan,
Hanın yaptırdığı altın ak saray,
Heybeti başlı başına âlem.
Çınardan ulu bağı var,
Onun alt yanında
Bir acayibi daha var.
Yolu kurusası koca hanın
Kaplanı on beş kez yavrulamış,
Yanına insan yaklaşmamış.
Beslediği taybastan üçü var,
Bir taybasın kendisinde

Doksan kaplan gücü var.
Gördüğü canı bir solukta yutan
Seksen yılanına bakın,
Seyir bahçeli koca hanın
Şu işine bakın.
İnsanı biçip öldüren
Kılıç gagalı canavarı var.
O gün haber işitmiş,
Öfkelenip Karı Han
Kalesinin kapısına çıkmış.
Öfkelenip Karı Han
Halkına haber saçmış,
Bir kapısını bu koca han
Kırk katıra sürükletip,
Kale kapısını açmış.
«Ecel gelirse ey ahali,
Gerçekten kırılıp ölün, deyip,
Ölmeyip sağ kalanınız
Kendi gününü kendi görsün, deyip,
Çarpışma çetin diye duydum,
Kocamışken Kalça'ya
Arka olup durun» deyip,
Tümen tümen ordu sürüp,
Ordunun hepsini toptan sürüp,
Hezar tümen ordu sürüp,
Az değil, bol sürüp,
İri yarı alpları sürüp,

Özü bilgen kayran kan
Buyruk kılıp calpı aydap.
Kol aylanıp coşulup,
Colu katkan kalıñ kol
Kalgan eken bul kezde,
Koñurbayga koşulup.
Kaarluu balban kanatı,
Kaçan bolso uşintip
Kaptata bermey adatı.
Eñkeytip adam ala algız,
Buga eç çıdap bara algız.
Çabışıp çama kelgisiz,

Kendi bilen koca han
Buyruk verip topunu sürdü.
Ordu dönüp coşup,
Yolu kurusası kalabalık ordu
Bu sırada kalmış idi,
Konurbay'a katılıp.
Gazaplı pehlivan kanadı,
Ne zaman olsa böylece
Bastırıvermek âdetidir.
Eğdirip insan alamazsın,
Buna hiç dayanamazsın.
Vuruşmaya derman yetmez,

Çarpışkan adam tartkısız.
Bul akılın karaçı!
Kara kurttay kapırıñ,
Kan Koñurbay baatırıñ.
Kara talday kapırdı
Kayrıltıp aydap sapırtıp,
Boz karçıga çolponum!
Kıyla kün tınbay turuştu.
Kazmak bolduñ orumdu,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Kırgındaşıp uruştu.
Sarı-Suudan ötkörüp,
Kürpüldöktü keçirdi.
Kürpüldöktün Sarı-Suu,
Küçtüü soguş mına bul!
Kaarlanıp sapırıp,
Kan Koñurbay Kalçanı
Kankor tuugan Semetey
Kayra sayıp bakırıp.
Sarı-Suudan keçerde,
Beecinge aydap ötördö,
Atasının sırdaşı,
A düynölük kurdaşı,
Abası Bakay karıya
Col baştagan oluya,
Ak sakalı suyulup,

Çarpışan insan çekemez.
Şu aklına bakın!
Kara kurt gibi kâfirin,
Han Konurbay bahadırın.
Kara söğüt gibi kâfiri
Döndürüp sürüp savurtup,
Boz atmacam, çoban yıldızım!
Nice gün durmadan direndiler.
Kazacak oldun mezarımı,
Tüfek atıp, yay çekip,
Kırışa kırışa vuruştular.
Sarı-Suu'dan geçirip,
Kürpüldök'ü geçirdi.
Kürpüldök'ün Sarı-Suu'su,
Güçlü savaş işte bu!
Öfkelenip savurup,
Han Konurbay Kalça'yı
Hunhar doğmuş Semetey
Yeniden mızraklayıp haykırıp.
Sarı-Suu'yu geçerken,
Beecin'e sürüp geçerken,
Babasının sırdaşı,
Öbür dünyalık yoldaşı,
Amcası ihtiyar Bakay,
Yol gösteren evliya,
Ak sakalı seyrelip,

Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy kuyulup,
Kökçolokko kamçı urup,
Kaarlanıp bakırıp,
Semeteylep çakırıp,
Oydo Bakay bakırıp,
Semeteydi çakırıp.
Cetkileñ Bakay abası
Cebeden murun cetti emi,
Cetken cerde törönü
Bakay kan karmap ketti emi. Beecindi
kimder cerdegen,
Arday balgon Buuruldu
Suuluktan karmap cetelep,
Beecin curt önök berbegen.
Eelendirip, culkuntup,
Entiktirip bulkuntup,
Karganda Bakay abası

İki gözden akan yaş
Köprücükten aşağı dökülüp,
Kökçolok'a kamçı vurup,
Öfkeyle haykırıp,
«Semetey!» diye çağırıp,
Ovada Bakay bağırıp,
Semetey'i çağırıp.
Yetkin Bakay amcası
Oktan önce yetişti,
Yetiştiği yerde töreyi
Bakay Han tutup çekti. Beecin'i kimler
yurt edinmiş,
Küheylan olmuş Buurul'u
Geminden tutup yedeğe alıp,
Beecin halkı aman vermemiş.
Coşturup, silkindirip,
Soluta soluta çekiştirip,
Kocamışken Bakay amcası,

Murutun bulkup ırgıtıp,
Sakalın culkup ırgıtıp,
«Bozala tuygun bolpoñum,
Erdigiñ bar, esiñ cok,
Kaçan bolso til albay,
Kaynatmak bolduñ şorumdu!
Karıganda abaña
Saktattıñ Sarı-Talaanı,
Salmak bolduñ sen maga,
Adam körbös balaanı!
Kızıtalak kakançı,
Beecin cayın men bilem,
Bul Beecindi cerdegen
Eldin cayın men bilem.
Nur tögülgön cer ele,
Çabışıp çama kele albay,
Neçen coonun baarınan
Aman kalgan el ele.
Ölgön sayın öörçügön
Kara kurttay kalkı bar.

Bıyığını yolup fırlatıp,
Sakalını çekip fırlatıp,
«Boz ala şahinim, körpem,
Yiğitliğin var, aklın yok,
Hiçbir zaman söz dinlemeyip,
Derdimi kaynatacak oldun!
Kocamışken amcana
Beklettin Sarı-Talaa'yı,
Sen bana yükleyecek oldun
İnsan görmedik belayı!
Kahrolası Hakanlı,
Beecin'in hâlini ben bilirim,
Bu Beecin'i yurt edinen
Halkın hâlini ben bilirim.
Nur dökülen yerdi,
Vuruşmaya derman yetmeyip,
Nice düşmanın hepsinden
Sağ çıkmış halktı.
Öldükçe çoğalan
Kara kurt gibi halkı var.

Karmaşkandın baarısın
Kanın içmey saltı bar.
Bettep mende ceñbegen
Kızıtalak Beecinge
Bet alıp adam kelbegen.
Kaarluu kıyın kan atı
Kaçan bolso bul Beecin
Karmaşkandı soo koyboy,
Kanın tökçü adatı!
Oy, kulunum, Semetey,
Sen turmak kökcal ataña
Karmaş kılsa kakançı,
Köptügü tuura bilingen.
Door-kıyamat bolguça

Tutuşanların hepsinin
Kanını içmek töresi var.
Yüz yüze gelip kulun yenmediği
Kahrolası Beecin'e
Yönelip insan gelmemiş.
Gazaplı, çetin han namı var,
Ne zaman olsa bu Beecin,
Tutuşanı sağ komayıp,
Kanını dökmek âdeti!
Ey kulunum, Semetey,
Sen şöyle dursun, bozkurt babana
Hakanlı savaş açtığında,
Çokluğu apaçık bilinmişti.
Devir kıyamete varana dek

Beecindi eç kim albayt – dep, Kokuy kün, uulum, keteli,
Dañzasına çiyilgen.
Çabışıp çama kelbegen,
Çalışıp adam ceñbegen.
Köptügü maza berbegen,
Köptügü kıtay el oşol.
Kakanga kirip kayrılıp,
Kandarıñdan ayrılıp,
Karan kalgan men oşol!
Bu Beecindin soguşta
Kagışıp cürüp kayrılıp,
Karaandardan ayrılıp,
Karan kün bolgon cerim bar,
Kan içme kankor baatırdı
Beecinge soguş kılganda
Coybolotum matalgan,
Colborstordon ayrılıp,
Colu bolsun Bakaydın
Oşondo közüm kaşaygan.
Beecinge kirgen kazatta,
Ötkön colku azapta
Şer atañ Manas kan ölgön,

Beecin'i kimse alamaz diye, Aman oğlum, gidelim,
Defterine yazılmış.
Vuruşmaya derman gelmeyen,
Çatışıp insanın yenemediği.
Çokluğu rahat vermeyen,
Çokluğu Çinli halk odur.
Hakan'a dalıp dönerek,
Hanlarından ayrı düşüp,
Kara yasta kalan benim!
Bu Beecin ile savaşta
Çarpışa çarpışa dönüp,
Can yoldaşlardan ayrı düşüp,
Kara gün gördüğüm yerim var,
Kan içici hunhar bahadırı
Beecin'e savaş açıldığında
Coybolot'um bağlanıp kaldı,
Kaplanlardan ayrı düşüp,
Yolu açık olası Bakay'ın
İşte o gün gözüm karardı.
Beecin'e girilen gazada,
Geçen seferki azapta,
Aslan baban Manas Han öldü,

Serpişken candın baarı ölgön.
Colborstoy közün kızartıp,
Almambet, Çubak er ölgön,
Arıslanım Sırgak teñ ölgön,
Can-canında çubatıp.
Muzburçak, Kökçö kan ölüp,
Kez bolgondun baarı ölgön.
Altı ayçılık zor Beecin
Arası cakın col debe!
Ay-aalam kirbes Beecindi
Mendede mintip kor debe!
Beş ayçılık bul Beecin
Belesi kıska col debe,
Bet alıp mende barbagan
Kızıtalak Beecindi
Mendeden mınça kor debe!
Aytkanım mınday bilip al,
Artıgım uulum, tilimdi al!
Uy tügündöy köp kıtay
Uruş kılıp neteli,

Çarpışan canların hepsi öldü. Kaplan
gibi gözlerini kızartıp,
Almambet, Çubak er öldü,
Aslanım Sırgak da birlikte öldü,
Yanı başında dizi dizi geçirip.
Muzburçak, Kökçö han öldü,
Denk gelenin hepsi öldü.
Altı aylık yol, ulu Beecin,
Arası yakın yol deme!
Ay-âlemin giremediği Beecin'i
Kul önünde böyle hor görme!
Beş aylık yol bu Beecin,
Beli kısa yol deme,
Yüz tutup kulun varmadığı
Kahrolası Beecin'i
Kuldan böyle hor görme!
Dediğim budur, bilmiş ol,
Kıymetlim oğlum, sözümü tut!
Sığır tüyü kadar çok Çinliyle
Savaşıp da nideriz,

Aman Talas ceteli!
Arbınıraak kol alıp,
Ok ötpögön ton alıp,
Ok cetpegen at kamdap,
Talasta arbın kırgızdı
Coogo mıktap şaylaylı,
Balam, coo-caragın kamdaylı.
Kıtay menen çabışıp,
Kapıyada kalbaylı!»
Dep, öşöntüp, zor Bakay,
Eeliktirip, culkuntup,
Esebi cok bulkuntup,
Koştop çıktı törönü,
Korcoygon opsuz nemeni.
Ber cak cagın karasa,
Almambet uulu Külçoro,
Çubaktın uulu Kançoro
Eelendirip culkuntup,

Sağ salim Talas'a varalım!
Daha kalabalık ordu alıp,
Ok işlemez zırh alıp,
Ok yetişmez at hazırlayıp,
Talas'taki nice Kırgız'ı
Savaşa sağlamca donatalım,
Oğlum, silah pusatı hazırlayalım.
Çinliyle vuruşup,
Ansızın tuzağa düşmeyelim!»
Deyip böylece ulu Bakay,
Coşturup, çekiştirip,
Sayısız kez silkindirip,
Töreyi yedeğine alıp çıktı,
O heyula gibi dev yapılıyı.
Beri yanına baksa,
Almambet oğlu Külçoro,
Çubak'ın oğlu Kançoro,
Coşturup çekiştirerek,

Arıslanday algan bulkuntup,
Cay-caraktın baarısın
Cañırıktın Şar-Kıya,
Calgız maldın çubama,
Calañdatıp çirkindi
Calgız coldu tötölöp,
Aba ak coltoy çunaktı,
Külçorosun Kançoro
Alıp keldi cetelep.
Obodon munar coşulup,
Ölböy citpey kıraandar
Oşol cerde koşulup.
Baş koşulup alışıp,
Baykap karap turdu ele.
Calpak-Kıya, Car-Taş bar,
Candap adam kelbegen,
Cabılsa duşman ceñbegen.

Aslan gibisini silkindirip,
Silah pusatın hepsiyle
Cañırık'ın Şar-Kıya'sından,
Tek malın tek sıra geçtiği,
Şahlandırıp mübareği,
Tek yolu kestirmeden aşıp,
Uğuru ak, o yaman ağayı,
Külçoro'sunu Kançoro
Yedeğinde alıp geldi.
Gökten pus boşanıp,
Ölmeden yitmeden yiğit doğanlar,
O yerde kavuştular.
Baş başa verip buluşup,
Gözleyip bakıp durdular.
Calpak-Kıya, Car-Taş var,
Yanına insan yaklaşamayan,
Topyekûn saldırsa da düşmanın
yenemediği.

Cakşı özöndün özü ele,
Can cırgatar cer ele.
Kızılday soguş, çoñ çatak,
Batıp ketken kez ele,
Baatır Almañ er tuygun
Başta kelip Beecinge
Catıp ketken cer ele.
Oşol cerge baralı,
Can sergitip alalı!
Cabıla, kıtay kaptasa,
Anan cañcal salalı!»
Dep, öşöntüp, ereniñ,
Bilbegendi bilgizçü
Bilimdüü Bakay közölüñ,
Tuygun Bakay karıya,
Ar balaa, tozok müşküldü
Aşkere körgön oluya.
Baatırdıgı başkaça
Balbandıgı bir kança,
Tilge çeçen, sözgö usta,

İyi vadinin ta kendisiydi,
Cana safa süren yerdi.
Kızıl kıyamet savaş, büyük kavga
Basılıp dindiği yerdi,
Bahadır Alman, er şahın,
Önceden Beecin'e gelip
Konaklayıp gittiği yerdi.
O yere varalım,
Canımızı dinlendirelim!
Topyekûn Çinli bastırırsa,
O zaman kavga koparalım!»
Deyip böylece eren,
Bilinmezi bildiren
Bilge Bakay yiğidin,
Şahin Bakay ihtiyar,
Her belayı, azabı, müşkülü
Apaçık gören evliya.
Bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı bir hayli,
Dilde hatip, sözde usta,

	Tak oşondoy oluya.	*Tam da öyle bir evliya.*
	Manas menen bir cürüp,	*Manas ile bir yürüyüp,*
128920	Baarın bilgen carıya.	*Her şeyi bilen ulu kişi.*
	Abası Bakay munu aytıp,	*Amcası Bakay bunu söyleyip,*
	Calpak-Kıya, Car-Taşka	*Calpak-Kıya'ya, Car-Taş'a*
	Candap barıp turdu ele,	*Yanaşıp varıp durdu,*
	Alakeñ catkan cer eken,	*Alake'nin yattığı yer imiş,*
	Aylanası munar too	*Çevresi puslu dağ,*
	Caannam tiybes çep eken.	*Cehennemin bile değmediği kale imiş.*
	Özöndön akkan suusu bar,	*Vadiden akan suyu var,*
	Özü biyik, ceri tar.	*Kendi yüksek, yeri dar.*
	Erender catçu cer eken,	*Erenlerin yattığı yer imiş,*
128930	Calpak-Taşka barganda	*Calpak-Taş'a vardıklarında*
	Erenderdin baarısı,	*Erenlerin hepsi,*
	Akılman Bakay karısı,	*Bilge Bakay ihtiyarı,*
	Çıkanaktan uyku alıp,	*Dirseğe yaslanıp uyku alıp,*
	Çırım etip tınç alıp,	*Şekerleme yapıp dinlenip,*
	Alp uykunu saldı ele,	*Alp uykusuna daldılar,*
	Cambaştap uyku kandırıp,	*Yan gelip uykuya kanıp,*
	Catıp candı tındırıp,	*Yatıp canı dinlendirip,*
	Tak öşöntüp turganda,	*Tam böyle dururken,*
	Kagışka mingen buudandı	*Çarpışmada bindiği küheylanı*
128940	Karmap cürüp otkozup,	*Tuta tuta otlatıp,*
	Bölök çöptön üzdürböy	*Başka ottan koparttırmadan*
	Betegeden otkozup.	*Betege otundan otlatıp.*
	Köp cetelep olturup,	*Uzun uzun yedekte gezdirip,*
	Köödönün çöpkö tolturup.	*Göğsünü otla doldurup.*
	Talıkpastan olturup,	*Usanmadan oturup,*
	Taza buudan tulpardın	*Soylu küheylan tulparın*
	Taz kardın çöpkö tolturup.	*Boş karnını otla doldurup.*
	San betege, miñ çöptön	*Yüz bin betege, bin ottan*
	Oroy-oroy çaldırıp,	*Deste deste yedirip,*
128950	Oolukkan karandın	*Coşkun yamanın*
	Suusundarın kandırıp.	*Susuzluğunu kandırıp.*
	Kara şiber çaldırıp,	*Kara çayırdan yedirip,*
	Suusunun ıras kandırıp.	*Suyunu iyice kandırıp.*
	Aldındagı kalıñ kol,	*Karşıdaki kalabalık ordudan*
	Çoçup attı tokunup,	*Ürküp atları eyerlediler,*

Kıraan Bakay abası,
Başta körgön adis er
Kaynagan curttan çoçunup.
Ok ötpös oñdop kiyişip,
Cer caynagan kıtaydın
Ne kıların bilişip.
Kınsız kılıç baylanıp,
Cay-caragın caylanıp.
Bakay tilin aldı emi.
Talaska esen ketüügö
Eptep Talas cetüügö,
Tegiz tulpar köykaşka
Buudan oozun cayıştı.
Bura tartıp turbastan,
Kıraan şerler carıştı.
Okoro tüygön ak tizgin
Tarttırbay koldo karıştı,
Betegelüü kaykañga
Berender kelip turdu emi.
Belesi biyik taypañda,

Yiğit doğan Bakay amca,
Önceden görmüş geçirmiş usta er,
Kaynaşan halktan işkillenip.
Ok işlemezi düzeltip giyindiler,
Yeri kaplayan Çinlinin
Ne yapacağını bildiler.
Kınsız kılıç kuşanıp,
Silah pusatı takınıp.
Bakay'ın sözünü tuttular.
Talas'a esen gitmeye,
Bir yolunu bulup Talas'a varmaya,
Hepsi seçme küheylanların
Gemlerini koyverdiler.
Dizgin çekip durmadan,
Yiğit aslanlar yarıştı.
Sımsıkı düğümlü ak dizgin
Elde bir karış gerildi,
Betegeli yamaca
Yiğitler gelip durdular.
Beli yüksek düzlükte,

Boor toktoşup erender
Esepsiz balban, artık şer,
Karargan kündöy bürkölüp,
Coo börüsü berender
Karool karap turdu ele,
Bu düynödö sözü açık,
Ölmön çayın közü açık,
Bek körögöç, çın bilgiç,
Bereni Bakay abası
Kaarın salıp bakırıp,
Semeteylep çakırıp:
«Men körgöndü kördüñbü?
Men tuygandı tuyduñbu?
Çöñördüü kırdın çetinde,
Çoñ talaanın betinde,
Kebez belboo, keñ ötük,
Keçildin kanı Koñurbay
Kelişken ilek kol aydap,

Soluklanıp erenler,
Sayısız pehlivan, üstün aslan,
Kararan gün gibi bulutlanıp,
Düşman kurdu yiğitler
Gözcülük edip baktılar,
Bu dünyada sözü açık,
Ölmeden önce gözü açık,
Pek uzak görür, gerçek bilgiç,
Yiğit Bakay amcası
Gazaba gelip haykırıp,
«Semetey!» diye çağırıp:
«Benim gördüğümü gördün mü?
Benim sezdiğimi sezdin mi?
Çalılı sırtın ucunda,
Büyük ovanın yüzünde,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keşişlerin hanı Konurbay,
Yüz binlik orduyu sürüp,

	Keltirip baarın çoguu aydap, Çın	*Hepsini getirip toptan sürüp, İyice inat*
	kögörüp, can taştap,	*edip, candan geçip,*
	Atıştı arbın salganı,	*Bol bol çatışmaya girişti,*
	Al örttöngön kızıtalak	*O yanıp kül olası kahrolası,*
	Azır karmap alganı	*Şimdi yakalamak niyetinde,*
	Sarı iziñe çöp salıp,	*Sarı izine ot bağlayıp,*
	Sargara kuup alıptır.	*Sarara sarara kovalamış.*
129000	Kuu iziñe çöp salıp,	*Kuru izine ot bağlayıp,*
	Kubara kuup kalıptır,	*Solup sararak kovalamış,*
	Kuday urup salıptır!	*Tanrı'nın gazabına gelmiş!*
	Bet aldıñda Koñurbay,	*Karşında Konurbay,*
	Cekege çıgıp alıptır!	*Teke tek dövüşe çıkmış!*
	Astındagı Kara atı,	*Altındaki Kara atı,*
	Kara atının bar ele	*Kara atının var idi*
	Kaptalında kanatı.	*Böğründe kanadı.*
	Kaçan bolso Koñurbay,	*Ne zaman olsa Konurbay,*
	Aalam candı kutkarbas	*Âlemde canı kurtarmamak*
129010	Al kapırdın adatı!	*O kâfirin âdetidir!*
	Cekege çıgıp alıptır,	*Teke tek meydana çıkmış,*
	Dobuşunan çoçkonun	*O domuzun gür sesinden*
	Cer carılıp kalıptır!	*Yer yarılıp kalmış!*
	Astındagı kalıñ kol,	*Altındaki kalabalık orduyu,*
	Bul kan talkan kılıptır,	*Bu han darmadağın etmiş,*
	Kez bolgonun uruptur!	*Denk geleni vurmuş!*
	Bek karandı salıptır	*Amansız kıyımı salmış,*
	Cer carıltıp, kol aydap,	*Yeri yara yara ordu sürüp,*
	Birindetpey balbandı	*Pehlivanları tek bırakmadan,*
129020	Baarın cıyıp, çoguu aydap,	*Hepsini derleyip toptan sürüp,*
	Kalgan eken Koñurbay,	*Gelmiş durmuş Konurbay,*
	Karmaşkanga bek müşkül	*Tutuşana pek müşkül*
	Salgan eken Koñurbay!»	*İş açmış Konurbay!»*
	Dep, öşöntüp, turdu ele,	*Deyip böylece durdu,*
	Abası Bakay kargan çal	*Amcası Bakay, kocamış ihtiyar,*
	Aytıp oozuñ cıydı ele.	*Söyleyip sözünü bağladı.*
	Keçilderdin Koñurbay,	*Keşişlerin Konurbay'ı,*
	Kebez belboo ton alıp,	*Pamuk kuşaklı kaftan alıp,*
	Az bolgondo bul karan	*En azından bu yaman,*
129030	Keçilden ilek kol alıp,	*Keşişten yüz binlik ordu alıp,*

Uruşka kirer barkı bar,
Çın kolun aydap, çır baştap,
Kögörgön eken karkıbar.
Oyuna koyso, Koñurbay
Töbödön karmap baskıday,
Tört tülüktün baarısın
Bıt-çıt kılıp çaçkıday.
Kayran candı ayabay,
Karara kuup, çataktı
Esebi cok baştaptır,
Kaarınan kara cer
Kañtarıla taştaptır!
Kara cer çañdap burkurap,
Kaçpa, burut, kaçpa! – dep,
Kalıñ kol kaptap çurkurap.
Ereni eçen kan bolup,
Eelikkende kara cer
Topurak uçup, çañ bolup.
Artınan izi oyulup,
Kaarınan kapırdın
Çubap cürsö kara cer,
Kat-katınan oyulup.

Savaşa girecek değeri var,
Gerçek ordusunu sürüp, kavgayı başlatıp,
İnat etmiş o heybetli.
Kendi keyfine bırakılsa Konurbay,
Tepeden tutup ezecek gibi,
Dört çeşit malın hepsini
Paramparça edip saçacak gibi.
Değerli canı esirgemeden,
Karara karara kovalayıp, kavgayı
Hesapsız başlatmış,
Gazabından kara yer
Altüst olup devrilmiş!
Kara yer tozup burcu burcu,
«Kaçma Burut, kaçma!» deyip,
Kalabalık ordu çığrışıp bastırdı.
Erenleri nice han olup,
Coştuklarında kara yer
Toprak uçup toza kesti.
Ardından izleri oyulup,
Kâfirin gazabından
Dizi dizi yürüseler kara yer
Kat kat oyuldu.

Belgilüüsü Koñurbay,
Bet cagında Cöökülük
Alkımında Karagul,
Aydagan kolu mına bul.
Semetey beri tartkanda,
Özü sınçı Koñurbay,
Ölçöönü bilgen doñuz ay,
Tumandagan köp koldu
Çubatuuga salıptır.
Bilimi cetik ıktuudan,
Miñ balbandık mıktuudan,
Çın karakök erenden,
Kayratı aşık berenden,
Acal cetse ölçüdön,
Betteşse kayra tartpooçu
Talkalaşa berçüdön,

Belli başlısı Konurbay,
Ön yanında Cöökülük,
Dibinde Karagul,
Sürdüğü ordu işte bu.
Semetey beri çekildiğinde,
Kendisi keskin gözlü Konurbay,
Ölçüyü bilen domuz,
Duman gibi kalabalık orduyu
Geçit düzenine sokmuş.
Bilgisi yetkin ustalardan,
Bin pehlivana bedel sağlamlardan,
Öz karayağız erenlerden,
Gayreti taşkın yiğitlerden,
Ecel gelirse ölecek olandan,
Karşılaşınca geri dönmez,
Kıra kıra dövüşenlerden,

Coo börüsü ıktuudan,
Eñ tolumduu kücürmön
Ayza sayçu mıktuudan
Miñin taştap, birdi alıp,
Kele catat kol kaptap,
Sanın taştap, miñdi alıp,
Az gana emes, mol kaptap.
Kök temirdey kurçalıp,
Artınan kuup alıptır.
Oy olkuldap, taş küyüp,
Oñbogurdun zaarınan
Cer silkinip kalıptır.
Çıgıp kolun caynatıp,
Koldun artın bul çoçko
Karakulga aydatıp,
Munarık tüşüp, cer caynap,
«Atañdın körü, burut deyt,
Mende körböy şor kaynap,
Colunda eken Koñurbay.
Conokçu menen bakırıp,
«Coboloñduu cetimder,
Toktoy tur!» – dep çakırıp, Kambılıñ kazır bilermin,
Kaarlanıp küülönüp,
Calañgıçtay türdönüp,
Orup-cıyıp alçuday,
Oñurañdayt Koñurbay.

Düşman kurdu ustalardan,
En dolgun, gövdesi güçlü,
Mızrak saplayan yamanlardan
Binini bırakıp birini alıp,
Geliyor ordu bastırıp,
Yüz binini bırakıp binini alıp,
Az değil, bol bastırıp.
Gök demir gibi kuşanıp,
Ardından kovalamış.
Ova sarsılıp, taş yanıp,
O uğursuzun zehrinden
Yer silkinip kalmış.
Çıkıp ordusunu yayıp,
Ordunun ardını bu domuz
Karagul'a sürdürüp,
Pus çöküp, yer kaynayıp,
«Kahrolası Burut der,
Kul görmedik çile kaynayıp,
Yolunun üstündeymiş Konurbay.
Habercileriyle bağırıp,
«Belalı yetimler,
Durun bakalım!» diye çağırıp, Ne marifetiniz varmış şimdi görürüm,
Öfkelenip hız alıp,
Cellat gibi görünüm alıp,
Biçip devşirecekmiş gibi,
Homurdanır Konurbay.

Aydagan kolun karasañ,
Kılıçtarı betinde,
Kıyındarı çetinde.
Baltaluusu betinde,
Balbandarı çetinde.
Koñurbaydın al koldo
Emine bar, neler cok,
Estese müşkül iş caman,
Uşunday eken düynö bok!
Kaçır mingen şerleri,
Bilegi coon, taş cürök

Sürdüğü orduya baksan,
Kılıçlıları öndedir,
Çetinleri kanattadır.
Baltalısı öndedir,
Pehlivanları kanattadır.
Konurbay'ın o ordusunda
Neler var, neler yok,
Anılsa iş müşkül, iş yaman,
Bir pula değmezmiş şu dünya!
Katıra binmiş aslanları,
Bileği kalın, taş yürekli,

Kayratı toluk erleri.
Kol kaçtılap uratıp,
Kozgop eldi çuratıp,
Koyboy aydap alıptır.
Talaska çeyin kuuga,
Alöökönün Koñurbay
Aybatı katuu, zaarı küç,
Kezikken cerdi kılçu tüz,
Aç aykırık, çuu bolup,
Cer carılgan çuu bolup,
Baltaları soroktop,
Ayzaları koroktop,
Beleske çıga keldi ele.
Berendin cayın surasañ
Keçildin kanı Koñurbay,
Kelbersigen doñuz ay:
Burut tümön curut,– deyt.
Oñbogon burut, oñboysuñ,
Kaçan bolso Kakanga
Kol salganıñ koyboysuñ!
Kulak ugup, köz körgüz
Cerge aydap sürörmün!
Akıynekti aytarmın,
Külüñdü örttöp sapırıp,

Gayreti tam erleri.
«Ordu kaçtı!» narasıyla yıkıp,
Halkı yerinden oynatıp çığrıştırıp,
Bırakmadan sürüp gitmiş.
Talas'a dek kovalamaya,
Alöke oğlu Konurbay,
Heybeti sert, zehri güçlü,
Değdiği yeri dümdüz eden,
Aç nara, çığlık kopup,
Yer yarılan uğultu kopup,
Baltaları dikilip,
Mızrakları sallanıp,
Bele çıkıp geliverdiler.
Yiğidin hâlini sorarsan,
Keşişlerin hanı Konurbay,
Kasım kasım kasılan domuz:
«Burut tümen tümen halk,» der.
«Onmaz Burut, onmayasın,
Ne zaman olsa Hakan'a
Saldırmayı bırakmazsın!
Kulak duyup göz görmedik
Yerlere sürüp süreceğim!
Acısını tattırırım,
Külünü yakıp savurup,

Momunday kılıp kaytarmın!
Sanıñdı taştap, biriñdi,
Camanıñ koyup iriñdi,
Öltürüp soyup kaytarmın!
Baatır deseñ baatırmın,
Baykuş başım barında
Burutum, saga tatırmın!
Curtuña ayza sunarmın,
Abañ Kalça barında
Eliñdi talkan kılarmın!
Taş korgonuñ talkalap,
Kubagan curtuñ kuykalap,
Algara tandap minermin,
Açuum keldi, burutum,

İşte böyle edip dönerim!
Yüz bininizi bırakıp birinizi,
Kötünüzü koyup irinizi,
Öldürüp boğazlayıp dönerim!
Bahadır dersen bahadırım,
Zavallı başım sağ oldukça,
Burut'um, sana yeterim!
Yurduna mızrak uzatırım,
Aban Kalça sağ oldukça
Elini talkan ederim!
Taş kaleni parçalayıp,
Kaçışan yurdunu kavurup,
Algara'yı seçip binerim,
Öfkem kabardı, Burut'um,

Ancıyan aydap kirermin!
Taşka barıp kol salıp,
Cılkıñdı tiyip, müldü alıp.
Canıñ çıkkan, burut kul,
Bülük saldım kimiñe?
Kaarım keldi kakaydım,
Katılbay koyboym biriñe.
Kozgoloñ salıp erime,
Cañcal salıp Beecinge
Cılma kılıp cılkı aydap,
Körgönü kelgen ekensiñ.
Çın acalıñ bek cetip,
Ölgönü kelgen ekensiñ!
Özüñ tiydiñ burutum,
Cakkan otuñ öçüröm,
Can cabılta köçüröm!»
Dep, öşöntüp, Koñurbay,
Kuykalap örttöp, köp aytıp,
«Kırıldıñ, burut!» – dep aytıp. Oñdop tokup oolugup,
Koñurbay çıgıp kelatat,
Mına oşondo Külçoro
Abasına calınıp,
Attan tüşö kaldı ele.
Koñurbayga betteşip,
Koe bergin meni – dep,

Ancıyan'a sürüp girerim!
Taş'a varıp saldırıp,
Yılkını sürüp, malını alıp.
Canı çıkasıca Burut kulu,
Hanginize kargaşa saldım?
Gazabım geldi, kabardım,
Birinize sataşmadan durmam.
Erime karışıklık salıp,
Beecin'e kavga salıp,
Sıyırıp yılkı sürüp,
Görmeye gelmişsin.
Gerçek ecelin iyice yetip,
Ölmeye gelmişsin!
Sen kendin sataştın Burut'um,
Yaktığın ateşini söndürürüm,
Topunuzu birden göçürürüm!»
Deyip böylece Konurbay,
Kavurup yakıp, çok söyleyip,
«Kırıldın Burut!» diye söyleyip. Eyerini düzeltip coşup,
Konurbay çıkıp gelmekte,
İşte o anda Külçoro
Ağasına yalvarıp,
Attan iniverdi.
Konurbay'la yüzleşmeye,
«Bırak beni,» deyip,

Cekeni surap kaldı ele.
Ay, abake, Semetey,
Cekeni berçi alayın
Kagılayın abake,
Alöökönün Koñurbay
Cekeme-ceke sayışıp,
Cetiktep uruş salayın!
Ceti atam soygon çoçkodon
Sayışıp öçüm alayın!
Alakan cayıp, batañ ber,
Kokuy, aba, barayın.
Türü suuk kıtay, köp mancuu

Teke tek dövüşü istedi.
«Ey ağam Semetey,
Teke teki bana ver, alayım,
Kurbanın olayım ağam,
Alöke oğlu Konurbay'la
Teke tek mızraklaşayım,
Adamakıllı savaş edeyim!
Yedi atamı boğazlayan domuzdan
Mızraklaşıp öcümü alayım!
Avuç açıp hayır duanı ver,
Aman ağam, varayım.
Suratı soğuk Çinli, nice Mançu'yla

Tügönüşüp köröyün!
Acal cetip, kün bütsö,
Agıştan kandı tögöyün!»
Dep, öşöntüp, Külçoro,
Aytıp kakşap turganı.
Çoçup ketti Semetey.
«Kokuy, balam, ne deysiñ?
Buudanduu beles çoñ kaykı,
Burulbay aşçu too emes,
Alöökönün Koñurbay
Oyun kılar coo emes.
Baltır etiñ tolo elek,
Cekege kirip, ayza urup,
Bastaşar çagıñ bolo elek!
Kerüüsü biyik beleske
Keñeşpey çıkçu too emes,
Keçildin kanı zor kanga,
Köp kılbay tiyçü coo emes!»
Dep, öşöntüp, Semetey,
Arday bolgon Buuruldu
Bulgaarı terdik, kök tokum
Bura tartpay ırgıtıp,
Arday bolgon Buurulga
Oñdop tokum saldı ele,
Almambet kılgan Akkañkı
Semeteyge çak kañkı.

Ölesiye hesaplaşayım!
Ecel gelip gün biterse,
Oluk oluk kan dökeyim!»
Deyip böylece Külçoro,
Söyleyip yalvarıp durdu.
İrkildi Semetey.
«Aman oğlum, ne diyorsun?
Küheylanla aşılır bel, büyük geçit,
Sapmadan aşılır dağ değil,
Alöke oğlu Konurbay,
Şakaya gelir düşman değil.
Baldırının eti dolmamış,
Teke teke girip mızrak vurup,
Boy ölçüşecek çağın gelmemiş!
Yamacı yüksek bele
Danışmadan çıkılır dağ değil,
Keşişlerin hanı, ulu hana,
Kalabalıksız çatılır düşman değil!»
Deyip böylece Semetey,
Küheylan olmuş Buurul'un
Sahtiyan terliğini, gök keçesini
Vakit yitirmeden fırlatıp,
Küheylan olmuş Buurul'a
Keçeyi düzeltip vurdu,
Almambet'in yaptığı Akkankı,
Semetey'e denk eyer.

Aldıñkı kaşı nak altın,
Artkı kaşı çılk kümüş.
Eki kaptal en temir,
Eñişke minse eñkeybes,
Ayza salsa kılt etpes.
Üstündögü mingen can,
Egerde kuyruk bılk etpes,
Çayındılap çaptatkan,
Bulgaarıga kaptatkan,
Kıyşık cerin oñdogon,
Semeteyge bolcogon.
Özüñ körgön Akkañkı,

Ön kaşı halis altın,
Arka kaşı som gümüş.
İki yanı boydan boya demir,
İnişe binse eğilmez,
Mızrak saplansa kıpırdamaz.
Üstüne binen can,
Eyerde hiç kımıldamaz,
Cilalayıp kaplatmış,
Sahtiyanla kaplatmış,
Eğri yerini düzeltmiş,
Semetey'e göre biçmiş.
Kendin gördüğün Akkankı'yı,

	Arday bolgon Buuruldun.	*Küheylan olmuş Buurul'un*
129220	Al üstünö saldı ele.	*Sırtına koydu.*
	Basmayılın bek tartıp,	*Kolanını sıkı çekip,*
	Kömöldürük uzartıp,	*Göğüslüğü uzatıp,*
	Kuyuşkanın kıskartıp,	*Kuskununu kısaltıp,*
	Çatıragan Buuruldun,	*Çatırdayan Buurul'un*
	Çap oloñun bek tartıp,	*Sağrı kolanını sıkı çekip,*
	Abası Bakay kökcaldan	*Amcası bozkurt Bakay'dan*
	Cardamdı cakşı suradı,	*Yardımı güzelce diledi,*
	Küygön örttöy er törö	*Yanan ateş gibi er töre*
	Cañcal salbay turabı.	*Kavga koparmadan durur mu?*
129230	Arday bolgon Buurulga,	*Küheylan olmuş Buurul'a,*
	Altın taman üzöñgü	*Altın tabanlı üzengiye*
	Teppey ırgıp çuradı.	*Basmadan sıçrayıp atladı.*
	Cay-caragın salınıp,	*Silah pusatını kuşanıp,*
	Keçildin kanı Koñurbay	*Keşişlerin hanı Konurbay'la*
	Bir betteşip kaluuga,	*Bir kez yüzleşmek için,*
	Opol-Toodoy er çirkin	*Opol Dağı gibi er,*
	Dal oşogo kamındı.	*Tam da ona hazırlandı.*
	Sır nayza koldo koloktop,	*Sır mızrak elde sallanıp,*
	Opol-Toodoy onconñdop,	*Opol Dağı gibi salınıp,*
129240	Uzun boyluu, keñ dalı,	*Uzun boylu, geniş omuzlu,*
	Çoñdugu toodoy kabılan	*Büyüklüğü dağ gibi kaplan,*
	Cekege çıktı korcoñdop.	*Teke teke çıktı heybetle.*
	Koñurbay közdöy bet alsa,	*Konurbay'a doğru yönelince,*
	Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlünü kaptırıp,*
	Körgön cerde baatırıñ,	*Görüldüğü yerde bahadırın,*
	Opol-Toodoy körünüp.	*Opol Dağı gibi göründü.*
	Kırk çilten kıdır Iliyası,	*Kırk çilten, Hızır İlyas'ı,*
	Kıdırata çuu turup,	*Sıra sıra dizilip,*
	Kıdır çalgan kıraanga	*Hızır'ın dokunduğu yiğit doğana*
129250	Cölök bolup alıptır,	*Destek olmuşlar,*
	Kara çaar kabılan	*Kara benekli kaplan*
	Kak aldında çamınıp.	*Tam önünde atılıp.*
	Çiltendin biröö sur colbors	*Çiltenlerden biri boz kaplan,*
	Carıp ketçü nemedey,	*Yarıp geçecekmiş gibi,*
	Oozun açıp Kalçaga,	*Ağzını açıp Kalça'ya,*
	Bara catat kamınıp.	*Hazırlanıp gitmekte.*

Köbü calgan, köbü çın,
Körüp kelgen bir can cok.
Carmı tögün, carmı çın,
Canınan kelgen adam cok,
Caratkan özü bilbese.
Semetey cayı momunday
Alp kara kuş zımuruk,
Arbayta butun sunuptur,
Koñurbaydı karata,
Izırkanıp turuptur.
Kıtaylardan Koñtörö,
Kılımdı bilgen çoñ törö
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Bu korkuşun Koñurbay
Buçkagına teñebey.
Cer carıltıp, çuu turup,
Cekege çıktı kenebey.
Baatırlıktı, şerdikti,
Akılmandı, erdikti
Adam, Kalça kökcalga
Bergen eken çenebey.
Teke kakan Beecinge
Temirden kaşaa çep eken,
Tek atañ kökcal Manastı
Mert kılganı ep eken!
Alöökönün Koñurbay,
«Kel beri!» – dep bakırıp,
Semeteydi körgöndö

Çoğu yalan, çoğu gerçek,
Görüp gelen tek can yok.
Yarısı uydurma, yarısı gerçek,
Yanından gelen insan yok,
Yaradan'ın kendisi bilmezse.
Semetey'in hâli şöyleydi:
Alp kara kuş Zümrüdüanka,
Pençelerini gere gere uzatmış,
Konurbay'a doğru,
Hınçla dişini bilemiş.
Çinlilerden Kontörö,
Cihanı bilen büyük töre,
Kasıla kasıla aldırmadan,
Bu ürküntüyü Konurbay
Topuğuna denk saymadan.
Yeri yara yara, nara atıp,
Teke teke çıktı aldırmadan.
Bahadırlığı, aslanlığı,
Bilgeliği, yiğitliği,
Ey insan, bozkurt Kalça'ya
Ölçüsüz verilmiş meğer.
Teke Hakan Beecin'e
Demirden çitli kale imiş,
Ama babanı, bozkurt Manas'ı
Boşuna öldürmemiş meğer!
Alöke oğlu Konurbay,
«Gel beri!» diye haykırıp,
Semetey'i gördüğünde,

«Öçüñdü algın çunak!» – dep, Kara deñgil taş maydan
Cadaaldanıp çakırıp.
Cana körsöñ Koñurbay,
Can kuygüzüp bakırıp,
«Öyüz-büyüz töş maydan
Özüm çalgan col ele,
Sen emes, atañ köödöktü
Altı aldagan kol ele!
Kaarım keldi kakaydım,

«Öcünü al bakalım yaman!» deyip,
Kara yağız taş meydan,
Hırsla meydan okuyup.
Bir de görsen Konurbay'ı,
Can yakarcasına bağırıp,
«İki yakalı düz meydan,
Kendim keşfettiğim yoldu,
Sen şöyle dursun, toy babanı bile
Altı kez aldatan yoldu!
Gazabım geldi, kabardım,

Kıstalak balam öldüñ, – dep,
«Manastın uulu sen bolsoñ,
Altımış canıñ bolso da
Azır menden öldüñ!» – dep,
Cekeme-ceke turuşup,
Kayratı toluk kapırıñ,
Kan Koñurbay baatırıñ,
Açuusu kelgen ereniñ,
Aylası cetik bereniñ,
Eki közdün kıçıgı
Töbösü tüşkön körgö okşop,
Meni sayıp sen alsañ,
Ay mañdayın karasañ,
Een caylagan törgö okşop.
Murutunun bir kılı
Maylagan balta sabı okşop,
Mal-başının baarısın
Murununun çoñdugu,
Selebenin kabı okşop.
Ötügünün tamanı
Altı karış sere* eken,
«A düynö ketken atamdı,
Alöökönün Koñurbay
Çaap iyeri ep eken!»
Kaarlanıp Koñurbay,
Kebez belboo, keñ ötük
Kelbersigen köykaşka,
Keñ kökürök, cayık töş
Kebetesi bir başka.
Aç arsılan kaptanıp,
Tülögön bürküt baştanıp,
Kak döbö toodoy kurgan baş,
Alparıp aygır salamın,
Böktörgölüü çapanday
Köz üstündö kara kaş.

Kagışka çıktı Koñurbay,
Salkın beles ak kaykañ,
Sayışka çıktı Koñurbay.

Kahrolası oğlan, öldün, deyip, «Manas'ın
oğlu sen isen,
Altmış canın olsa da
Şimdi elimden öldün!» deyip,
Teke tek karşı durup,
Gayreti tam kâfirin,
Han Konurbay bahadırın,
Öfkesi kabarmış eren,
Hilesi yetkin yiğit,
İki gözünün çukuru
Üstü çökmüş mezara benzer,
Beni mızraklayıp sen alırsan,
Ay alnına bakarsan,
Issız yaylanmış yurda benzer.
Bıyığının bir teli
Yağlanmış balta sapına benzer,
Malının, başının hepsini
Burnunun büyüklüğü
Pala kınına benzer.
Çizmesinin tabanı
Altı karış sere imiş,*
«Öbür dünyaya giden babamı,
Alöke oğlu Konurbay'ın
Vurup düşürmesi boşuna değilmiş!»
Öfkelenen Konurbay,
Pamuk kuşak, geniş çizme,
Kasım kasım kasılan gösterişli,
Geniş göğüslü, yayvan bağırlı,
Görünüşü bir başka.
Aç aslan gibi saldırgan,
Tüy döken kartal başlı,
Kupkuru tepe, dağ gibi kurulmuş baş,
Götürüp aygır salarım,
Terkiye bağlı kaftan gibi
Göz üstünde kara kaş.

Çarpışmaya çıktı Konurbay,
Serin bel, ak yamaç,
Mızrak dövüşüne çıktı Konurbay.

Kaarlandı küpüldöp,
Kamratı tolkup düpüldöp,
Alban türdüü köp kılıp,
Aykırıp turdu Koñurbay
Adam ölçü şert kılıp.
Baatır Kalça men bolsom,
Elsiz een talaada
Dart kumardan çıgalı,
Ceti kün tınbay uruşup.
Aybattı artık salışıp,
Ayzalaşıp kalışıp.
Degeniñe könöyün,
Çımaçındın Beecindin,
Çın kırk uruu curtumdun
Balam, saga bereyin!
Kalkıma kabar salayın,
Kırk eşiktüü Beecinge,
Beecin degen cerime,
Cer caynagan kırk uruu
Uluktuu dıñşa elime
Kan kötörüp alayın!
Seni sayıp, men alsam,
Çet-Beecin boyloy konup ber,
Özümö uul bolup ber!
Anda da balam cön koyboy,
Kalkıma kabar salamın.
Beecindegi kırk şurkut,
Amız kılbay, ar kılbay
Erdik cayım uşunday,
Özüñön tukum alamın!

Gürleyerek gazaba geldi,
Coşkusu dalgalanıp güm güm atıp,
Türlü türlü çok laf edip,
Nara atıp durdu Konurbay,
İnsanın öleceği şartı koşup.
«Bahadır Kalça ben isem,
Issız, insansız ovada
Şu dert hırsını giderelim,
Yedi gün durmadan vuruşup.
Heybeti alabildiğine gösterip,
Mızrak mızrağa gelelim.
Dediğine razı olayım,
Çımaçın'ın, Beecin'in,
Öz kırk boy yurdumun
Oğlum, sana vereyim!
Halkıma haber salayım,
Kırk kapılı Beecin'e,
Beecin denen yerime,
Yeri kaplayan kırk boya,
Uluklu dınşa halkıma,
Han diye yükselteyim!
Seni mızraklayıp ben alırsam,
Beecin sınırı boyunca konuver,
Bana oğul oluver!
O zaman da oğlum, boş durmayıp,
Halkıma haber salarım.
Beecin'deki kırk şurkutu,
Kınamadan, ayıplamadan,
Yiğitliğimin hâli budur,
Senden soy alırım!

Cekeme-ceke turuşkun,
Cetik bolsoñ, er bolsoñ,
Manastın uulu şer bolsoñ!»
Börü til kılıp egetken,
Dep, öşöntüp, Koñurbay,
Buluttay uçkan Kara attı
Tartıp oozun burdu ele,
Bilgize şumduk kep aytıp,

Teke tek karşımda dur,
Yetkinsen, er isen,
Manas'ın oğlu aslansan!»
Kurt dili gibi biletilmiş,
Deyip böylece Konurbay,
Bulut gibi uçan Kara atın
Çekip başını çevirdi,
Bilinsin diye korkunç söz söyleyip,

	Keçildin kanı Koñ töröñ,	*Keşişlerin hanı Kon töre,*
129370	Kelbersigen çoñ töröñ,	*Kasıla kasıla büyük töre,*
	Mınçanı aytıp turdu ele.	*Bunca sözü söyleyip durdu.*
	Koñurbay mınday degen soñ,	*Konurbay böyle dedikten sonra,*
	«Ak kisenin beti, – dep,	*«Ak kisenin yüzü hakkı,» deyip,*
	Küyüp-bışıp iç kaynap,	*Yanıp kavrulup içi kaynayıp,*
	Ot çagılıp, köz caynap.	*Ateş çakıp gözleri parlayıp.*
	Erte sözü keç bolup,	*Erken sözü geç kalıp,*
	Cekeme-ceke çıguuga,	*Teke tek dövüşe çıkmaya,*
	Cetkileñ uruş saluuga,	*Adamakıllı savaş etmeye,*
	Eki közü tört bolup.	*İki gözü dört oldu.*
129380	«Boldu, Kalça, baatır – dep, Manastın	*«Tamam Kalça, bahadırsın, deyip,*
	uulu çunaktı	*Manas'ın oğlu yamanı,*
	Ceke çıkpas kişinin	*Teke teke çıkmayan kişinin*
	Ceti atası kapır, – dep,	*Yedi atası kâfirdir, deyip,*
	Ayanbay ayza salıñız,	*Esirgemeden mızrak vurun,*
	Murun sayıp er Kalça,	*Önce saplayıp er Kalça,*
	Kezetiñdi alıñız!	*Sıranızı alın!*
	Saksañdaşpay, çırdaşpay,	*Çekişmeden, dalaşmadan,*
	Kezegiñdi bereyin	*Sıranı vereyim,*
	Acal cetip, kün bütsö,	*Ecel gelip gün biterse,*
	Kazam cetse ölöyün!»	*Kazam yeterse öleyim!»*
129390	Dep, öşöntüp, Semetey,	*Deyip böylece Semetey,*
	Arday bolgon Buuruldu,	*Küheylan olmuş Buurul'u,*
	Oñcoñdogon karandı	*Salınıp giden yamanı,*
	Oynotup oozun burdu ele.	*Oynatıp başını çevirdi.*
	Eer beldey beleske	*Eyer beli gibi bele*
	Tuura tartıp dañkaytıp,	*Doğruca çekip dikilip,*
	Kezetin berip turdu ele.	*Sırasını verip durdu.*
	Kerüügö turdu Semetey,	*Yamaçta durdu Semetey,*
	Kenebegen er Kalça	*Aldırış etmez er Kalça,*
	Caaday uçkan Algara,	*Yay gibi uçan Algara,*
129400	Canıñ çıkkan Koñurbay	*Canı çıkasıca Konurbay,*
	Uçu bolot, tübü kurç,	*Ucu çelik, dibi keskin,*
	Uypalgırdın ayzası	*Kahrolasının mızrağı,*
	Uçuna salgan kara kurç,	*Ucuna kara çelik takılmış,*
	Coogo ılayık çelitken.	*Düşmana lâyık su verilmiş.*
	Sayışsa candı tügötkön,	*Saplandı mı canı tüketen,*

Sarı cezden kolotkon
Salmaktuu kıyın sır nayza,
Opol-Toodoy er Kalça
Kürkürötö sundu ele.
Turup bergen çunaktı
Öpkönün kıygaç çeti,– dep,
Cüröktün salım tuşu, – dep,
Ölüüçü ceri uşu!» – dep,
Ölçöp karmap Koñurbay,
Aalam curttu buy kılgan
Atagı oor şer Koñur
Aykırıp ayza sundu ele,
Açkan közün tük cumbay,
Adis bolgon soyulgur,
Alıp karmap ayzanı
Bolcolduu cerge urdu ele.
Sırttandın uulu er çunak
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Kalçanın saygan ayzasın
Koko orduna teñebey,
Tonu kalıñ kökcaldı,
Toodoy Manas arbagı
Çoñ toktotup kalıptır.
Beren katın Kanıkey,
Kanıkey kılgan akolpok,
A düynö ketken Manaska
Ölçöö kılıp al ceñeñ,
Bir canına çak olpok,
Tabılgı Caksa çok ötpös,
Ayza salsa ok ötpös,
Cılan boor büktürgön,
Cılas bolgon karandı

Cımıldata tiktirgen.
Kurç koydurup sologon,
Kıraanıñdın kazına
Kıyın caman korogon.
Akolpokton ayza ötpöy,
Arı etine kurç ötpöy,

Sarı tunçtan yuvalı,
Ağır mı ağır, çetin sır mızrak,
Opol Dağı gibi er Kalça
Gürleterek uzatıverdi.
Karşısında dimdik duran yavuza,
«Ciğerin çapraz kıyısı, – diye,
Yüreğin tam hizası, – diye,
Öleceği yer işte bu!» – diye,
Ölçüp biçip tutan Koñurbay,
Âlemi, halkı perişan eden,
Adı ağır, aslan Koñur
Haykırıp mızrak uzattı,
Açtığı gözünü hiç yummadan,
Usta kesilmiş kahrolası,
Alıp kavrayıp mızrağı
Nişanladığı yere vurdu.
Sırttanın oğlu, er yavuz,
Çın çın ötse de aldırmadan,
Kalça'nın sapladığı mızrağı
Kuru bir çöp yerine saymadan,
Kürkü kalın bozkurdu
Dağ gibi Manas'ın ruhu
Sapasağlam durdurup tutmuştu.
Yiğit kadın Kanıkey,
Kanıkey'in diktiği akolpok,
Öbür dünyaya göçen Manas'a
Ölçü tutup o yengen,
Tam bedenine denk olpok,
Tabılgı yaksa kor geçmez,
Mızrak vursa ok geçmez,
Yılan karnı gibi büklüm büklüm,
Kahrolasıca kara ipliği

Işıl ışıl diktirmiş.
Çelik kondurup pekiştirmiş,
Şahbazının hazinesi
Bir hayli, epeyce harcanmış.
Akolpok'tan mızrak geçmez,
Öte etine çelik geçmez,

	Sokmok tayday cetti ele,	*Tokmak gibi yetişip değdi,*
	Uñgusunan cez nayza	*Dibinden o tunç mızrak,*
	Törö Kalça sayganda,	*Töre Kalça sapladığında,*
	Bıt-bıt bolup ketti ele.	*Paramparça oluverdi.*
	Kaykalaktap kılt etpey,	*Sarsılıp sendelemeden,*
	Atanın uulu er çirkin	*Er oğlu er, o yiğit,*
129450	Al sayganga bılk etpey,	*O saplayışa kıpırdamadan,*
	Attan tüşpöy kaldı emi.	*Attan düşmedi işte.*
	Attan tüşpöy kalganda	*Attan düşmeyip kalınca,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı,*
	Kökcaldın uulu çunaktı	*Bozkurdun oğlu yavuzu*
	Körünöö sınay kaldı emi.	*Açıktan sınamaya durdu işte.*
	«Baatır da eken, şer da eken, Ee,	*«Bahadır da imiş, aslan da imiş, Ey,*
	kıstalak Semetey	*kahrolası Semetey,*
	Ata, çunak kanteyin!	*Vay, bu yavuza ne edeyim!*
	Atası Manas kökcaldan	*Babası bozkurt Manas'tan*
	Artılta tuugan er da eken!	*Üstün doğmuş bir er imiş!*
129460	Bedeli mıktı çunakka,	*Pahası yüce bu yavuza,*
	Bet alıp mende kelebi,	*Karşı durmaya bende güç mü var,*
	Betteşip mende ceñebi!	*Yüzleşip ben mi yenerim!*
	Sayışsa çarkı kelebi,	*Mızraklaşsam gücüm yeter mi,*
	Amal menen albasa	*Hile ile almazsam,*
	Salışıp mende ceñebi?!	*Vuruşup ben mi yenerim?!*
	Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denk, tamam imiş,*
	Şay koldogon şer eken.	*Şay'ın koruduğu aslan imiş.*
	Atası Manas kökcaldan	*Babası bozkurt Manas'tan*
	Serpimi aşık er eken!	*Hamlesi üstün er imiş!*
129470	Ak maral kuup, uy kılar,	*Ak maralı kovar, dize getirir,*
	Alışkan candı buy kılar!	*Tutuştuğu canı perişan eder!*
	Kök maral kuup, uy kılar,	*Gök maralı kovar, dize getirir,*
	Közögön cerdi buy kılar!	*Nişan aldığı yeri perişan eder!*
	Başkaça bala kara kök,	*Bambaşka çocuk, kara çelik soylu,*
	Mende azarın salbagan.	*Bana daha derdini salmamış.*
	Bul kıztalak cetimden	*Bu kahrolası yetimden*
	Bet algan coodon tük kalbayt,	*Yüz tuttuğu düşmandan tüy kalmaz,»*
	Antip turgan sebebi,	*Böyle duruşunun sebebi:*
	Ayza belden büktölgön,	*Mızrak belinden bükülmüş,*
129480	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı,*

Kartaygan canga küç kelgen.
Bar kayratın cıynagan,
Bastırıp kayra sayganda
Cılas bolgon sır nayza,
Bıt-bıt bolup kıyragan.
Alışsa ayza büktölgön,
Omurtka söögü oroyup,
Obu cok canga küç kelgen.
Oroyu çoçup Koñurbay,
Opsuz korkup aldı ele.
Er eken dep, baladan
Kürsüldögön Koñ töröñ
Bul kuygultuk kuu candan
Küdörün üzüp turdu ele.
Degenine könsöm beym,
Atası Manas ayköldün
Alsa kunun bersem beym!
Camandaşpay kaytsam beym,
Cadaalın saldı Koñurbay
Caman şaşıp kaldı emi.
Erendin kebi ekibi,
Ubadaluu er Kalça,
Sen saygın dep törögö,
Kezetin berip saldı ele.
Kuyrugu suyuk, calı az,
Kuturgurdun Kara atı
Kulan kuusa kutkarbas
Sayışkan coogo bolgon maş.
Turanın tübü köpkök taş.
Kırk künçülük çöl bolso,
Kırk artık dümök bel bolso,
Kıyşañdabay çıdagan,
Kırk kün tınbay col cürsö
Çımçıp kaysap çöp cebey,

Çık etyp uurtap suu içpey
Öçün menden algın – dep,
Çıdap berçü mal ele,
Opol-Toodoy zor Kara at,

Kocamış cana güç gelmiş.
Var gayretini toplamış,
Sürüp atını yine sapladığında,
Kahrolası sır mızrak
Paramparça olup kırılmış.
Tutuşunca mızrak bükülmüş,
Omurga kemiği sızlayıp,
Dermansız cana güç gelmiş.
Yüzü ürküp Koñurbay'ın,
Ölçüsüz korkuya kapıldı.
Er imiş deyip, bu çocuktan,
Gümbür gümbür Koñ töreñ,
Bu düzenbaz, kurnaz candan
Umudunu kesip durdu işte.
«Dediğine uysam mı ki,
Babası cömert Manas'ın
İstese kan bedelini versem mi ki!
Kötüye varmadan dönsem mi ki,»
Öfkesini kuşandı Koñurbay,
Fena telaşa düştü işte.
Erin sözü iki mi olur,
Sözünde duran er Kalça,
Sen sapla deyip töreye,
Sırasını verip durdu işte.
Kuyruğu seyrek, yelesi az,
Kudurasıcanın Kara atı,
Kulan kovsa kaçırmaz,
Sayışılan düşmana pişkin, usta.
Turan'ın dibi gömgök taş.
Kırk günlük çöl olsa,
Kırktan artık belalı bel olsa,
Yalpalamadan dayanan,
Kırk gün durmadan yol yürüse,
Bir tutam koparıp ot yemez,

Çık edip yudumlayıp su içmez,
«Öcünü benden al, – diye,
Dayanıp dururdu o hayvan,
Opol Dağı gibi koca Kara at,

Oykoñ-kaykañ bastırıp,
Tartıp oozun burdu emi,
Kezetin berip baatırga.
Er Koñurbay çoñ Kalça,
Kezegin berip turdu emi,
Etegi cayık kök kübö,
Ok ötpögön bek kübö
Kakandın kurçun aldırgan,
Kök askar zoodoy zañkayıp,
Bolot egep ciberip,
Ortosuna saldırgan.
Ayza menen muştasa,
Uyutup koldu taldırgan.
Sayışka kirse ayza ötpöy,
Töründöy eken Koñurbay.
Atışka kirse ok ötpöy,
Adamdın meerin kandırgan.
Bereniñ kalça turdu ele.
Tokmok menen urdurup,
Tokson mıktı balbanga
Arıbın artık kıldırıp,
Koñurbaydın kök kübö,
Ok ötpögön bek kübö
Kööhardan topçu muştumday,
Köörügünö çıdabay,
Soguşkan baatır Kalçanın
Körsöñ türü momunday,
Kabagı biyik butkulday,
Karagan candı cutKuday,
Öñü bışkan öpködöy,
Öñü suuk er Kalça
Ay-aalamdı buy kılgan,
Atañdın körü, şer Kalça.
Kerüügö kurgan tam oşol,
Kelbersigen ereniñ
Keçildin mıktı kanı oşol!
Tiygeninin baarısı
Algaranın oozun
Burup berdi Koñurbay

Salına kabara yürütüp,
Çekip ağzını çevirdi işte,
Sırasını verip bahadıra.
Er Koñurbay, koca Kalça,
Sırasını verip durdu işte.
Eteği geniş gök zırh,
Ok geçmeyen pek zırh,
Kakan'ın çeliğini getirtmiş,
Gök yalçın kaya gibi heybetli,
Çeliği eğeletip döktürüp,
Ortasına koydurtmuş.
Mızrak ile vurulsa,
Kolu uyuşturup yoran.
Sayışa girse mızrak geçmez,
Baş köşe gibiymiş Koñurbay.
Atışa girse ok geçmez,
İnsanın gözünü doyuran.
Yiğidin Kalça durdu işte.
Tokmak ile vurdurup,
Doksan güçlü pehlivana
Yorgunluğunu kat kat çıkartıp,
Koñurbay'ın gök zırhı,
Ok geçmeyen pek zırh,
Cevherden düğmesi yumruk gibi,
Körüğüne dayanamayıp,
Savaşan bahadır Kalça'nın
Görsen kılığı şöyledir:
Kaşları yüksek, tümsek gibi,
Bakan canı yutacak gibi,
Rengi pişmiş akciğer gibi,
Yüzü soğuk er Kalça,
Ayı, âlemi perişan eden,
Vay babasının körü, aslan Kalça.
Yamaca kurulmuş dam odur,
Kurumlanan yiğidin,
Keçil'in güçlü hanı odur!
Değdiğinin hepsi
Algara'nın ağzını
Çevirip verdi Koñurbay,

«Amaldı artık salgın – dep, Bolottugu bilingen,
A düynö ketken Manastın

Turup berdi Koñurbay.
Kabagın serpip kılt etpey,
Turup berdi balaga
Kayranıñ Kalça bılk etpey,
Çoçup ürköm degen cok,
Er ekenin mından bil
Ölümdön kaygı cegen cok.
Algara tulpar oozun
Burup berdi Koñurbay
Turup berdi Koñurbay
Adam aşpas arkanın,
Belindey eken Koñurbay
Aşuusu biyik muzdaktın,
Beleste toodoy körünüp,
Dep oşondo Koñurbay
Kezetin berip turganda,
Ayaş atañ Bölökbay
Arnap kılgan sır nayza,
Sır nayza cayı uşunday,
Köp bukaçar soyulgan.
Kömürünö çıdabay,
Dalay tokoy oyulgan.
Kıyıgın taap maşagan,
Kıyın usta Bölökbay
Döötü menen dos ele,
Kıyuusun taap casagan.
Uçun bolot kıldırgan,
Uruşkan coogo sundurgan.
Uzartıp uçun çıgargan,
Kabıldap ketip ölsün – dep,
Adamdın caşı menen sugartkan.
Bolbogon usta casagan.

Kıykırıp coogo sundurup,
Üzöñgüdön but tayıp,

«Hileyi üstün kıl, – diye, Çelikliği belli olan,
Öbür dünyaya göçen Manas'ın

Durup verdi Koñurbay.
Kaşını çatıp kıpırdamadan,
Durup verdi çocuğa,
Kahraman Kalça'n kıpırdamadan,
Ürküp korkarım demedi,
Er olduğunu bundan bil,
Ölümden kaygı yemedi.
Algara küheylanın ağzını
Çevirip verdi Koñurbay,
Durup verdi Koñurbay.
İnsan aşamaz sıradağın
Beli gibiymiş Koñurbay,
Geçidi yüksek buzlağın,
Belde dağ gibi görünüp,
İşte o zaman Koñurbay,
Sırasını verip durduğunda,
Ayaş baban Bölökbay'ın
Adayıp yaptığı sır mızrak,
Sır mızrağın hâli şöyledir:
Nice tosun boğazlanmış.
Kömürüne dayanamayıp,
Nice orman oyulmuş.
İnceliğini bulup işleyen,
Usta mı usta Bölökbay,
Davut ile dost idi,
Kıvamını bulup yapmıştı.
Ucunu çelikten yaptırmış,
Vuruşan düşmana uzattırmış.
Uzatıp ucunu çıkarmış,
Saplanıp gidip ölsün, – diye,
İnsan gözyaşıyla su vermiş.
Olmadık usta yapmıştı.

Haykırıp düşmana uzattırıp,
Üzengiden ayağı kayıp,

Muştagan candı tındırıp.
Eerden artı kıltayıp,
Kızıl bolot kara kurç,
Kıyın ötkür sır nayza
Koñurbaydı bet alıp,
Sır nayzanı kötörüp
Sırttan tuugan Semetey
Kıykırıp ayza sundu ele.
Bara tüşüp oñolup.
Ayta-buyta degiçe,
Arıştap Buurul cetkeni.
Cetken cerde Semetey,
Coogo kambıl er neme.
Atasınan – babası
Kanga toybos şer neme.
Opol-Toodoy Koñurbay,
Oñuraygan zor kandı
«Etegi cayık kök kübö,
Kök kübönün beti,– dep,
Muştumday bolgon tüykönün,
Aldındagı Algara
Bayakıraak çeti,– dep.
Kabırganın kaşı,– dep,
Kak cüröktün başı,– dep,
Bu kapırdın kara atı,
Ölçöönün mıktı tuşu,– dep,
Kaptalında bar ele
Ölçü ceriñ uşu!» – dep,
Alöökönün Kalçasın,
Alıp kelip Semetey
Ayza menen urdu ele.
Cebeden murun cetti ele,
Buluttay uçkan kara atka,
Cetkileñ kıyın er törö
Cetip muştap öttü ele.
Taş muştagan nemedey,
Ayza belden büktölüp,
Altımış müçö, seksen söök, Çoñ kara at menen çuratıp,

Vurduğu canı susturup.
Eyerden ardı kaykılıp,
Kızıl polat, kara çelik,
Çetin, keskin sır mızrak,
Koñurbay'a yönelip,
Sır mızrağı kaldırıp,
Sırttan doğan Semetey,
Haykırıp mızrak uzattı.
Az gidip doğrulup.
Şöyle böyle deyinceye dek,
Adım açıp Buurul yetişti.
Yetiştiği yerde Semetey,
Düşmana çevik bir er o.
Babasından, atasından,
Kana doymaz aslan o.
Opol Dağı gibi Koñurbay,
Suratsız, koca hanı,
«Eteği geniş gök zırhın,
Gök zırhın tam yüzü, – diye,
Yumruk kadar düğümün, Altındaki Algara,
Az beriki kıyısı, – diye.
Kaburganın başı, – diye,
Tam yüreğin başı, – diye,
Bu kâfirin kara atı,
Ölçünün sağlam hizası, – diye, Yan böğründe var idi,
Öleceğin yer işte bu!» – diye,
Alööke'nin Kalça'sını,
Alıp gelip Semetey,
Mızrak ile vurdu işte.
Oktan önce yetişti,
Bulut gibi uçan kara ata,
Eksiksiz, çetin er töre,
Yetişip vurup geçti işte.
Taşa yumruk vurmuş gibi,
Mızrak belinden bükülüp,
Altmış uzuv, seksen kemik, Koca kara atla dörtnala sürüp,

Artıkça canga küç kelip,
Kayra cetse cedi dep,
Koñurbay aman turganı,
Muştaganda sır nayza
Bıt-bıt bolup kıyradı.
Alöökönün Koñurbay,
Adis bolgon köykaşka.

Fazlasıyla cana güç gelip,
Yine yetişirse yer beni, diye,
Koñurbay'ın sağ kalışı:
Vurduğunda sır mızrak
Paramparça olup kırıldı.
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Usta kesilmiş seçkin yiğit.

Eki öñürü salaktap,
Esin cıybay Koñurbay
Eki közü alaktap,
Ayzanın uusu cogolup,
Alöökönün Koñurbay
Altından burgan çoñ tizgin
Aylantıp kolgo aldı ele,
Altın taman üzöngü
Kayran buttu maldı emi.
Çukul turgan kara too,
Melmildegen kara zoo.
Köktön bulut tutulup,
Kökcal eken Koñurbay
Çıga kalıp kutulup.
Kaçıp berçü sebebi,
Baskanına mal cetpeyt,
Celgenine cel cetpeyt.
Kara atının kanatı,
Ay-aalamdı buy kılıp,
Alöökönün Koñurbay
Talkanday çalgan adatı.
Tört ayaktuu mal cetpeyt
Asmandagı kanattuu,
Mından başka mal cetpeyt.
Tozonun toodoy uratıp,
Şaşıp çıktı Koñurbay.
Algara menen çuratıp,
Kaçıp çıktı Koñurbay.
Buguday moynun buradı,
Bul kapırdın kara atı

İki eteği sarkıp,
Aklını toplayamadan Koñurbay,
İki gözü fıldır fıldır,
Mızrağın zehri yitip,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Altından örme koca dizgini
Döndürüp ele aldı işte,
Altın tabanlı üzengiye
Kahraman ayağını bastı işte.
Yakında duran kara dağ,
Uçsuz uzanan kara kaya.
Gökten bulut tutulup,
Bozkurt imiş Koñurbay,
Fırlayıp çıkıp kurtuldu.
Kaçıp kurtuluşunun sebebi:
Yürüyüşüne mal yetişmez,
Koşusuna yel yetişmez.
Kara atının kanadı,
Ayı, âlemi perişan edip,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Un gibi ezip savurmak âdeti.
Dört ayaklı mal yetişmez,
Gökteki kanatlıdan
Başka hiçbir mal yetişmez.
Tozunu dağ gibi savurup,
Telaşla çıktı Koñurbay.
Algara ile dörtnala sürüp,
Kaçıp çıktı Koñurbay.
Geyik gibi boynunu büktü,
Bu kâfirin kara atı,

Buta boyu car kelse,
Buydalbastan çuradı.
Can kutkarıp algan soñ,
Alöökönün Koñurbay
Kün caylabay turabı?
Er Koñurbay baatırdın
Atagın körgön çoçugan,
Alda neçe köp cılı
Acıdaardan okugan.
Çın cadıkör zıykırçı,
Iktuu Kalça emespi,
Ayla tapkıç abıdan
Mıktı Kalça emespi.
Ayırmaçtam kaykañda,
Aldında bulak kara suu
Algara oozun burdu ele,
Kün caylooçu cay taştı
Bulakka kelip urdu ele,
Alöökönün er Kalça
Kündü caylap turdu ele.
Kırdan kızarıp taşı zarıgıp
Eki kara kabırga
Asmandan surdanıp,
Koktudan tuman tabılıp,
Too-toonun başına
Kararıp bulut cabılıp.
Asmandan bulut dürköröp,
Kasmandan Kara-Toosunan
Bölünüp camgır kürköröp.
Çöp silkinip şıbırlap,
Asmandan möndür şıbırgak.
Kuday betin körgözbö,
Karasa közgö ilinbey,
Dünüyönün büt cüzü
Kaysı ekeni bilinbey.
Koñurbay caylap turganda,
Bul amaldı kılganda,
Caydın kün muzdap kış bolup, Al kalıñ kol içinde

Ok atımı boyunda uçurum gelse,
Duraksamadan aşıp koştu.
Canını kurtardıktan sonra,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Havayı büyülemeden durur mu?
Er Koñurbay bahadırın
Ününü gören ürkerdi,
Nice nice çok yıllar
Ejderhadan ders okumuş.
Gerçek yadacı, büyücü,
İşinin ehli Kalça değil mi,
Çare bulmakta hepten
Usta Kalça değil mi.
Ayırmaç gibi bel sırtında,
Önünde pınar, kara su,
Algara'nın ağzını çevirdi,
Hava büyüleyen yada taşını
Pınara gelip vurdu işte,
Alööke'nin er Kalça'sı,
Günü büyüleyip durdu işte.
Sırttan kızarıp taşı inleyip,
İki kara kaburga,
Gökyüzü kararıp,
Vadiden duman türeyip,
Dağ dağın başına
Kararıp bulut kaplanıp.
Gökten bulut gürleyip,
Kasman'dan, Kara Dağı'ndan,
Bölünüp yağmur gümbürdeyip.
Ot silkinip fısıldayıp,
Gökten dolu şıpır şıpır.
Tanrı yüzünü göstermesin,
Baksan göze ilişmez,
Dünyanın bütün yüzü,
Hangisi olduğu bilinmez.
Koñurbay büyü yapıp dururken,
Bu hileyi kıldığında,
Yazın günü buz kesip kış olup, O kalabalık ordu içinde,

Kiyimi cuka nemeler
Kıñkıldaşıp kız bolup,

Böksödön möndür coşulup,
Kıyan suunun baarısı
Tuş-tuşunan koşulup.
Karagay, kayıñ, terek, tal,
Tamırı çıgıp soroyup
Uyday, töödöy kara taş
Koktuga tüşüp koroyup.
Añgektin baarın tıgındap,
Bütün cerdin baarısın
Arık kılıp cıgındap,
Ayanıp Kalça kalbadı,
Altı kün tınbay cayladı.
Köktön bulut tutulup,
Kalkın közdöy Koñurbay
Ölgöndö mintip kutulup.
Semetey küçöp sayganda
Carabay kalgan Koñurbay,
Karaluu bolgon doñuz ay.
Epsiz külük Algara
Tuylap ketken kezi eken,
Kıyrap ketken kezi eken.
Caraluu bolup Koñurbay
Carabagan doñuz ay
Koñurbaydan al ketip,
Ö! – degende cön ele
Özök-özök kan ketip.
Kıtaydı boktop küyünüp,
Kıztalak candan tüñülüp.
Kalıñ kolun şaştırıp,
Aldındagı Algara
Çunañdata bastırıp,
Kolgo kirdi Koñurbay,
Kaarlanıp bakırıp.
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörün çakırıp,
Akayar menen Karagul

Giyimi ince olanlar,
İnleşip kız gibi olup,

Yamaçtan dolu boşanıp,
Sel suyunun hepsi,
Dört bir yandan katılıp.
Çam, kayın, kavak, söğüt,
Kökü çıkıp dikilip,
İnek gibi, deve gibi kara taş,
Vadiye düşüp yığılıp.
Hendeklerin hepsini tıkayıp,
Bütün yerin tamamını,
Ark edip oyup yığıp,
Esirgemedi Kalça hiç,
Altı gün durmadan büyü yaptı.
Gökten bulut tutulup,
Halkına doğru Koñurbay,
Öle yite böyle kurtulup.
Semetey güçle sapladığında,
İşe yaramaz kalan Koñurbay,
Yaslı kalan domuz vay.
Eşsiz yürük Algara,
Şahlanıp gittiği an imiş,
Yıkılıp gittiği an imiş.
Yaralı olup Koñurbay,
İşe yaramaz domuz vay,
Koñurbay'dan güç gidip,
Öf! dediğinde öylece,
İçinden oluk oluk kan gidip.
Çinliye sövüp yanıp yakılıp,
Kahrolası candan umut kesip.
Kalabalık ordusunu telaşlandırıp,
Altındaki Algara'yı,
Sektire sektire yürütüp,
Orduya girdi Koñurbay,
Öfkelenip bağırıp.
Cepken giyen Çinlinin
Güçlülerini çağırıp,
Akayar ile Karagul,

Can birge eki balbanı,

Kereezin ayta salganı,
«Men Koñurbay bolgonu,
Koñurbay atka kongonu,
Ereşen tartıp, er bolup,
Er uulu menen teñ bolup.
Kakançı, Beecin, kebimdi uk!
Koñurbayga ılayık,
Kaardı caman körgönüm
Manastın uulu cetimden
Çala-bula ölgönüm
Ayzası tiyip booruma,
Alsırap ölüp keterde
Algara kaldı soobuma,
Semetey çirkin er eken,
Telegeyi teñ eken,
Atası Manas kökcaldan
Artılta tuugan neme eken!
Kıyamattın kıstoosun
Körüp kala cazdadım,
Kızıtalak çunaktan
Ölüp kala taştadım:
Cekege çıgıp korduktu,
Manastın uulu cetimden
Körüp keldim zorduktu!
Bul barışım böödö eken,
Atası Manas kökcaldan
Alda kança öödö eken».
Ontoosu küçöp Koñurbay,
Oñbos boldu doñuz ay.
Akayar menen Karagul –
Abıdan balban mına bul.
Cıyılgandın ıktuusu,
Cöökülük balban mıktuusu.
Tırgootu tıypıl çogulup,
Mancuunun baarı çurkurap,
Baatır ne iş boldu? – dep.
Kaynatma kara darı bar.

Canciğer iki pehlivanı,

Vasiyetini söyleyiverdi:
«Ben Koñurbay olalı,
Koñurbay adını alalı,
Erginleşip, er olup,
Er oğluyla denk olup.
Kakançı, Beecin, sözümü dinle!
Koñurbay'a lâyık,
Kahrı fena görüşüm,
Manas'ın oğlu yetimden,
Yarı ölü oluşum:
Mızrağı değdi böğrüme,
Takatsiz düşüp ölürken,
Algara kaldı sevabıma,
Semetey denen er imiş,
Her yanı denk, tamam imiş,
Babası bozkurt Manas'tan,
Üstün doğmuş biri imiş!
Kıyametin sıkışını,
Görüp kalayazdım,
Kahrolası yavuzdan,
Az kalsın ölüp gidiyordum:
Teke tek çıkıp hakareti,
Manas'ın oğlu yetimden,
Görüp geldim zorbalığı!
Bu gidişim boşunaymış,
Babası bozkurt Manas'tan,
Kat kat yüksek imiş».
İniltisi artıp Koñurbay'ın,
Onmaz oldu domuz vay.
Akayar ile Karagul,
Hepten pehlivan işte bunlar.
Toplananın en ehlisi,
Savaşçı pehlivanın en yamanı.
Tırgoot'u tümden toplanıp,
Mançu'nun hepsi çığrışıp,
Bahadır, ne iş oldu? – diye.
Kaynatma kara ilaç var.

Kaardı katuu baştadık,
Kalıñ eldin baarısı
Uu içkendey toktolup,
Kırılıp kete taştadı.

Kahrı ağır başlattık,
Kalabalık halkın hepsi,
Zehir içmiş gibi duraklayıp,
Kırılıp gidiverdi.

Ooru bolgon Kalçaga
Kee biröösü bügülüp,
Kee biröösü kelin bolup cügünüp,
Kee biröösü ketiptir,
Koñurbaydan tüñülüp.
Altın boolu çatır bar.
Kalıñ koldun içinde
Ölgön candı tirgizip,
Öçkön ottu tamızçu,
Çoñ darıker baatır bar.
Darıkeri sandan köp,
Tamırçısı mından köp.
Koñurbaydın carasın,
Başına tüşkön balaasın
Darıker kelip kördü ele,
«Kartayganda karkıbar
Tınıp kalgan eken dep,
Ar cagınan beriten
Eki kara kabırga
Kapşırılıp ayzaga.
Sınıp kalgan eken!» – dep,
Oyun-çından kırk dañker,
Katar koyup oynotup
Zook kılıp Kalçaga,
Kıtaylardan biyletip.
Az bolgondo Kalçaga,
Altımış köökör üylötüp.
Al köökördün artınan,
Koñurbaydın dartınan.
Al darıker kıtayda,
Ebep degen bir darı,
Sebep degen bir darı,
Kırma kızıl darı bar,
Al kıtaydın kolunda,

Hasta düşen Kalça'ya,
Kimisi eğilip,
Kimisi gelin gibi diz vurup,
Kimisi çekip gitmiş,
Koñurbay'dan umut kesip.
Altın bağlı çadır var.
Kalabalık ordu içinde,
Ölmüş canı diriltip,
Sönmüş ateşi tutuşturan,
Büyük hekim bahadır var.
Hekimi sayıdan çok,
Nabızcısı bundan çok.
Koñurbay'ın yarasını,
Başına düşen belasını,
Hekim gelip gördü işte,
«Kocayınca ulu hünkâr,
Dermanı kesilivermiş, diye,
Öte yanından bu yana,
İki kara kaburga,
Mızrakla sıkışıp birbirine,
Kırılıvermiş!» – diye,
Yarı şaka yarı gerçek kırk soytarı,
Sıraya dizip oynatıp,
Kalça'ya eğlence düzüp,
Çinlilerden oynatıp.
En azından Kalça'ya,
Altmış köökör üfletip.
O köökörün ardından,
Koñurbay'ın derdi için.
O hekim Çin'de,
Ebep denen bir ilaç,
Sebep denen bir ilaç,
Kırma kızıl ilaç var,
O Çinlinin elinde,

	Darıgerdin baarı bar.	*Hekimliğin hepsi var.*
	Ebep-sebep darını	*Ebep-sebep ilacını,*
129820	Ezip berip saldı ele,	*Ezip verip kattı işte,*
	Kırma kızıl darını	*Kırma kızıl ilacı,*
	Kırıp berip kaldı ele.	*Kazıyıp verip durdu işte.*
	Açıp közdü cumguça,	*Göz açıp yumuncaya dek,*
	Ayta-buyta degiçe,	*Şöyle böyle deyinceye dek,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ının,*
	Oorugan ceri basılıp,	*Ağrıyan yeri yatışıp,*
	Umaçtay közü açılıp,	*Işıl ışıl gözü açılıp,*
	Kısır emdi miñ san tay	*Kısır emmiş binlerce tayı,*
	Sanatpay alıp soydurup,	*Saydırmadan alıp kestirip,*
129830	Dümpüldöktü çaldırıp,	*Davulu güm güm çaldırıp,*
	Er Kalçanın özünö	*Er Kalça'nın kendisine,*
	Bagılan kozu, tattuu et	*Besili kuzu, tatlı et,*
	Bor kaynatıp saldırıp.	*Fokur fokur kaynatıp koydurup.*
	Kabılan ele Koñurbay,	*Kaplandı ya Koñurbay,*
	Kan kubatı tolsun – dep,	*Kan kuvveti dolsun, – diye,*
	Baştagıday bolsun – dep,	*Eskisi gibi olsun, – diye,*
	Altımış kün bolguça,	*Altmış gün oluncaya dek,*
	Kol toktolup kaldı ele	*Ordu durup kaldı işte,*
	Çalgınga çıkpay calgız can, Zordugu toonun teñindey.	*Keşfe çıkmadan tek bir can, Heybeti dağın yarısı kadar.*
129840	Col toktolup kaldı ele.	*Yol durup kaldı işte.*
	Kün altımış kün bolup,	*Gün altmış gün olup,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ını,*
	Cana cini karmadı,	*Yine öfkesi tuttu,*
	Koñurbay tınıp kalbadı.	*Koñurbay rahat durmadı.*
	Döbögö çıgıp bakırıp,	*Tepeye çıkıp bağırıp,*
	Kol-koşunun çakırıp.	*Ordusunu, koşununu çağırıp.*
	Aleñgir caa, sır cebe,	*Alengir yay, sır ok,*
	Curtka salıp añgeme,	*Halka salıp söyleşi,*
	Turgan eken Koñurbay,	*Duruyormuş Koñurbay,*
129850	Çılgıy içi örtcanıp,	*Baştan başa içi kor yanıp,*
	Çıday albay mına bu,	*Dayanamayıp işte bu,*
	Kaarluu Kalça bakırıp,	*Kahırlı Kalça bağırıp,*
	Kakan curtun çakırıp,	*Kakan halkını çağırıp,*
	Algan eken Koñurbay.	*Toplamış işte Koñurbay.*

«Atañdın körü, kakançı,
Baarı Beecin, çoguu kel!
Kıcıldagan kıtay curt,
Bu sözümö könüñör!
Manastın uulu çunaktan

Aylanayın kalıñ curt,
Öçümdü alıp beriñer!
Kırgız alsa cılkımdı,
Kırıp ketse curtumdu,
Kantip tirüü kalamın,
Burut alsa cılkımdı
Buzup ketse curtumdu,
Kaardı katuu baştasa,
Kalkımdı kırıp taştasa,
Kantip tirüü kalamın!
Atası duşman burutka
Aldırıp kantip tartamın,
Aldırıp keldi dedirtip,
Kakanga kantip kaytamın!
Çınmaçındın kanına
Çındap ketti burut – dep
Ne coobumdu aytamın!
Baatır ele Koñurbay,
Buruttan korkup al Kalça
Burulup keldi dedirbey,
Tirüü turbay ölömün,
Manastın uulu şer menen
Bir tikteşip körömün!
Lañtıñ koñ-tuñ Bakburçun
Uşagın bilem bu curttun.
Cañcal kılıp burutka
Bargan eken debeybi,
Aldırıp koydu burutka,
Kargan eken debeybi!
Köksöö bolup köp kacıp,
Kalgan eken debeybi!
Artık külük Algara
Kantip oozun buramın,

«Babanın körü, kakançı,
Bütün Beecin, hep gelin!
Kaynaşan Çin halkı,
Bu sözüme uyunuz!
Manas'ın oğlu yavuzdan,

Kurbanın olayım kalabalık halk,
Öcümü alıverin!
Kırgız alsa yılkımı,
Kırıp gitse yurdumu,
Nasıl sağ kalırım,
Burut alsa yılkımı,
Bozup gitse yurdumu,
Kahrı ağır başlatsa,
Halkımı kırıp bıraksa,
Nasıl sağ kalırım!
Babası düşman Burut'a,
Kaptırıp nasıl çekilirim,
Kaptırıp geldi dedirtip,
Kakan'a nasıl dönerim!
Çınmaçın'ın hanına,
Sahiden gitti Burut, – diye,
Ne cevap söylerim!
Bahadır idi Koñurbay,
Burut'tan korktu o Kalça,
Dönüp geldi dedirtmeden,
Sağ durmadan ölürüm,
Manas'ın oğlu aslanla,
Bir kez yüzleşip görürüm!
Lañtıñ, koñ-tuñ Bakburçun,
Dedikodusunu bilirim bu halkın.
Kavga edip Burut'a,
Varmış demezler mi,
Kaptırıverdi Burut'a,
Kocamış demezler mi!
Bunayıp çok gevezelenip,
Kalmış demezler mi!
Üstün yürük Algara'nın,
Nasıl ağzını çeviririm,

	Kaptagan kepti emi ugup,	*Yayılan lafı şimdi duyup,*
	Kalıñ curttan kep ugup,	*Kalabalık halktan laf işitip,*
	Kantip çıdap turamın!	*Nasıl dayanıp dururum!*
	Manastın uulu Semetey	*Manas'ın oğlu Semetey'in,*
	Töbösünön basamın,	*Tepesinden basarım,*
	Tört cıl tınbay uruşup,	*Dört yıl durmadan vuruşup,*
	Tört tülügün çaçamın!	*Dört tür malını saçarım!*
129900	Cılas kalgan buruttun	*Kahrolası Burut'un,*
	Cılkısın kayra tiemin,	*Yılkısını geri basarım,*
	Adam ugup, köz körgüz,	*İnsan duysun, göz görsün,*
	Cerge çeyin sürömün!	*Yerin dibine dek sürerim!*
	Kızıtalak buruttun	*Kahrolası Burut'un,*
	Burut degen curuttun,	*Burut denen o güruhun,*
	Cakkan otun öçürüp,	*Yaktığı ateşini söndürüp,*
	Can-cabılta köçürüp,	*Topunu birden göçürüp,*
	Kayrattuusun keremin,	*Yürekli olanını biçerim,*
	Kayratı cok camanın	*Yüreksiz kötüsünü,*
129910	Kuldanıp aydap kelemin!	*Kul edip sürüp getiririm!*
	Kagış kılıp körömün,	*Çarpışıp bir görürüm,*
	Kazınasın çogultup,	*Hazinesini toplayıp,*
	Kamçıga çenep bölömün!	*Kamçıyla ölçüp bölerim!*
	Kayratıñ cetik ıktuuñ bar, Kanıeti buzuldu	*Gayreti tam ehlin var, Kanı, eti bozuldu,*
	Keñ kökürök mıktuuñ bar!	*Geniş göğüslü yamanın var!*
	Azapka tüşkön kırk kan el,	*Azaba düşen kırk hanlı el,*
	Karmaş kılıp kankorgo,	*Tutuşup o kan içiciyle,*
	Kızıtalak antkorgo	*Kahrolası yeminbozana,*
	Kıykırıp ayza sunamın,	*Haykırıp mızrak uzatırım,*
129920	Kızık kılıp talkalap,	*Seyirlik edip paralayıp,*
	Kızırduu curtun kıramın!	*Kızır'lı yurdunu kırarım!*
	Kıtaylardan kee biröö	*Çinlilerden kimileri*
	Atañdın körü, kıtay curt,	*Babanın körü, Çin halkı,*
	Keyip-kepçip kıñkıldap,	*Sızlanıp söylenip inleyip,*
	Aytkanım uşul, tilimdi al, Kep ayta albay bılkıldap,	*Diyeceğim bu, sözümü tut, Laf edemeden kıpırdanıp,*
	Bul ardıktı bilip al!	*Bu arı, bu utancı bilesin!*
	Beecindi kantip köröyün?	*Beecin'i nasıl göreyim?*
	Koñurbaydın buyrugun,	*Koñurbay'ın buyruğunu,*

Kartayıp kelgen çagımda
Kızıtalak burutka
Karmaşıp catıp ölöyün!
Baatır elem, zor da elem
Keesi keyip, keesi ıylap,
Bul Beecinge tuulgan
Kargıluu kara too elem.
Kaduuga salgan tam elem,
Ötkörö koldun baarısın
Bul Beecindi kaytarıp,
Çoñdugum tooço bar elem!
Kırıp salar beken, – dep,
Ulukta elem, şer da elem
Kan buyrugu kelgen soñ,
Bul Beecinge kalganda
Uruşkan ceke men elem!

Kocayıp geldiğim çağımda,
Kahrolası Burut'la,
Tutuşa tutuşa öleyim!
Bahadır idim, ulu idim,
Kimi sızlayıp, kimi ağlayıp,
Bu Beecin'e doğmuş,
Heybetli kara dağ idim.
Sağlam temelli dam idim,
Tekmil ordunun hepsini,
Bu Beecin'i bekleyip,
Büyüklüğüm dağ kadardı!
Kırıp atar mı ola, – diye,
Ulular içindeydim, aslandım da,
Han buyruğu geldikten sonra,
Bu Beecin'de kalınca,
Vuruşan tek başına bendim!

Dool kelse cel tiybes,
Buluñ tokoy, çer elem.
Karmaşka moyun berbegen,
Kagışıp duşman ceñbegen,
Kan Koñurbay men elem!
Köp cılkımdı aldırıp,
Köp koldu kırıp saldırıp,
Kantip Beecin köröyün,
Mından körö men Kalça
Kızıtalak burutka
Tınbay altı ay uruşup,
Karmaş kılıp köröyün!»
Dep, öşöntüp, Koñurbay,
Kayra tartıp kancanı,
Kan iççüüdöy sumsayıp,
Kaarlanıp toktoboy,
Kan koluna tutuldu.
Kaarlangan kapırdan,
Kan Koñurbay baatırdan
Kaysı can kaçıp kutuldu.
Kalıñ kol turdu tañ kalıp.
Bolup turgan şumdugun,

Bora gelse yel değmez,
Kuytu orman, sık çalıydım.
Tutuşmaya boyun vermeyen,
Çarpışıp düşmanın yenemediği,
Han Koñurbay bendim!
Çok yılkımı kaptırıp,
Çok orduyu kırdırıp,
Nasıl Beecin'i göreyim,
Bundan ise ben Kalça,
Kahrolası Burut'la,
Durmadan altı ay vuruşup,
Tutuşup bir göreyim!»
Deyip, böylece, Koñurbay,
Geri çekip hançeri,
Kan içecekmiş gibi somurtup,
Öfkelenip durmadan,
Hanın eline tutuldu.
Öfkelenen kâfirden,
Han Koñurbay bahadırdan,
Hangi can kaçıp kurtuldu.
Kalabalık ordu şaşıp durdu.
Olup duran dehşetini,

Curtka salgan kordugun,
Koldu aydagan zordugun,
«Öz bilgenin bul Kalça
Kılıp salar beken, – dep,
Aydap cürüp kembaylap,
Kim eki deyt, iş kıyın,
Bul öñdöngön çaranı.

Adam, burut menen kagışıp,
Kayra tartpay soguştan
Körböy ölör bekenbiz,
Katın menen balanı.
Burut degen el ele,
Murdatan kıtay kalıñ curt
Karmaşarım köp kırgız,
Uruşa cürgön neme ele.
Kanday zaman, kanday kün,
Çoñ duşmanım Külçoro,
Bolor eken kanday tün!»
Dep, öşöntüp, kıtay curt,
Salmaktuu coom Sarıkan,
Kee biröösü cügünüp,
Er Koñurbay aldına,
Taacım kılıp turdu ele.
Kee bir curtu kep aytıp,
Atam kargan dep aytıp.
Kee bir canı kep aytıp,
Özüm calgız dep aytıp.
Kee biröösü kep aytıp,
Enem kargan dep aytat.
Curt çurkurap turdu ele,
Koñurbaydın Akayar
Doolbastı urdu ele.
Doolbas ünü zırkırap,
Alım naçar dep aytıp,
Kalıñ koldon kee biröö
Ara kılıp turdu çurkurap.
Mından bölök kim uksun!
Mına oşondo Koñurbay,

Halka saldığı hakaretini,
Orduyu süren zorbalığını,
«Kendi bildiğini bu Kalça,
Yapıp koyar mı ola, – diye,
Sürüp götürüp sefil edip,
Kim hayır der, iş çetin,
Bu türlü tedbiri.

İnsan, Burut ile çarpışıp,
Geri dönmeden savaştan,
Görmeden ölür müyüz,
Kadın ile çocuğu.
Burut denen bir el idi,
Öteden beri Çin kalabalık halkı,
Tutuşacağım çok Kırgız,
Vuruşageldiği biriydi.
Nasıl zaman, nasıl gün,
Büyük düşmanım Külçoro,
Olacak ki nasıl gece!»
Deyip, böylece, Çin halkı,
Ağır düşmanım Sarıkan,
Kimisi diz vurup,
Er Koñurbay önünde,
Tazim edip durdu işte.
Kimi halkı laf edip,
Babam kocamış deyip.
Kimi canı laf edip,
Kendim yalnızım deyip.
Kimisi laf edip,
Anam kocamış der.
Halk çığrışıp durdu işte,
Koñurbay'ın Akayar'ı,
Savaş davulunu vurdu işte.
Davulun sesi çınlayıp,
Hâlim zayıf deyip,
Kalabalık ordudan kimisi,
Araya girip durdu çığrışıp.
Bundan başka kim duysun!
İşte o zaman Koñurbay,

Baştagıdan beşbeter
Bülüktü mıktı baştadı,
Munu ukkanda kalıñ kol
Çoguu esinen cañılıp,
Kırılıp kete taştadı.
Atıraydı düpüldöp,
Kaarına can turbay,
Alöökönün Koñurbay
Kayrat kıldı küpüldöp.
«Karmaşarım burutka
Kan tökpöy karap turbaymın, Elin salam taloogo,
Burut degen curutka.
Kayratı artık şeriñ bar,

Tirüü cürböy ölçüñ bar.
Aybanıñ kalıp ıktuuñ bar,
Ayabagan mıktıñ bar!
Coolaganım Semetey,
Bastaşkanım Bakay kan,
Salışar erim Camgırçı!
Saat baskan kalıñ kol,
Ala bolup kep aytpay
Azır sözüñ tıyıp ber.
Ölöbüz Kalça kan üçün
Dep, öşöntüp, kalıñ curt,
Ölör antıñ kılıp ber!
Koñurbay kolu mınça dep,
Kaşatka caynay konup ber
Kalcırabay kıtay curt,
Maga karaan bolup ber!
Atañdın körü, caman curt,
Uşu kebiñ kim uksun,
Kapkarañgı tün uksun!
Kaşattap akkan suu uksun
Alışarım Semetey,
Kamap tüşkön Talastı.
Taş korgonun talkalap,
Elin çabam Manastın.

Öncekinden beş beter,
Kargaşayı sıkı başlattı,
Bunu duyunca kalabalık ordu,
Topluca aklını şaşırıp,
Kırılıp gidiverdi.
Atıray'ı güm güm öttürüp,
Kahrına can durmayıp,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Gümbür gümbür gayrete geldi.
«Tutuşacağım Burut'a,
Kan dökmeden bakıp durmam, Elini yağmaya salarım,
Burut denen o güruha.
Gayreti üstün aslanın var,

Sağ kalmayıp ölecek erin var.
Hayvanı geride kalmış ehlin var,
Esirgemeyen yamanın var!
Düşman belledi̇ğim Semetey,
Boy ölçüştüğüm Bakay han,
Vuruşacağım er Camgırçı!
Uğursuzluk basmış kalabalık ordu,
İkilik edip laf söylemeden,
Şimdi sözünü kesiver.
Ölürüz Kalça han uğruna,
Deyip, böylece, kalabalık halk,
Ölüm andını ediver!
Koñurbay'ın ordusu bunca deyip,
Yara, yamaca yayılıp konuver,
Sayıklamadan Çin halkı,
Bana arka oluver!
Babanın körü, kötü halk,
Şu lafını kim duysun,
Kapkaranlık gece duysun!
Yamaçtan akan su duysun,
Tutuşacağım Semetey,
Kuşatıp bastığım Talas'ı.
Taş kalesini paralayıp,
Elini vururum Manas'ın.

Atañdın körü, caman curt,
Atım calgız debegin.
Atım calgız degendin,
Atın soyup cep aydaym.
Özüm calgız degendin
Özün soyup cep aydaym!
Enem kargan degendin
Atam kargan degendi,
Azır salam balaaga!

Babanın körü, kötü halk,
Atım yalnız demeyesin.
Atım yalnız diyenin,
Atını kesip yiyip sürerim.
Kendim yalnızım diyenin,
Kendini kesip yiyip sürerim!
Anam kocamış diyenin,
Babam kocamış diyeni,
Şimdi salarım belaya!

Kaarım keldi kalbaymın,
Kaltırbay biriñ aydaymın.
Cer aylandı bılkıldap.
Birööñdü koyboy aydaymın!
Takaluudan tay kalbay,
Cana kayır bergeniñ,
Cazayıl tartıp ölgönüñ.
Taştabay aydap biriñdi,
Köp eken debeym miñiñdi!
Kapta dese kaptabay,
Ala bolgon ekensiñ.
Aylıñdı samap caman curt,
Caynap ketip baratır.
Bala bolgon ekensiñ!»
Koldon çıgıp bölündü,
Munu aytıp Koñurbay,
Kaarlanıp, kan içer
Karasañ türü köründü.
Mancuuların bakırıp,
Ezkara menen Akayar,
Karagul baştap çakırıp.
Mına oşondo Koñurbay,
«Uruşarım köp burut,
Buyrugumdu bilgin, – dep,
Mancuu kolu bir zubun*,
Kol attanıp cürgün, – dep.
Al bölünüp alıptır.
Ereniñden kalba, – dep,
Eselek karan boluuga

Kahrım geldi, durmam artık,
Bırakmadan birinizi sürerim.
Yer döndü sarsılıp.
Birinizi koymadan sürerim!
Nallanmadık tay kalmadan,
Bir de karşı gelenin,
Cazayıl topuyla vurulup ölmen var.
Bırakmadan sürerim birinizi,
Çokmuş demem bininize!
Saldır dense saldırmadan,
İkilik etmişsin sen.
Obanı özleyip, kötü halk,
Yayılıp gidiyor.
Çocuk olmuşsun sen!»
Ordudan çıkıp ayrıldı,
Bunu söyleyip Koñurbay,
Öfkelenip, kan içici,
Baksan kılığı göründü.
Mançularını bağırtıp,
Ezkara ile Akayar'ı,
Karagul başta, çağırıp.
İşte o zaman Koñurbay,
«Vuruşacağım çok Burut,
Buyruğumu bilesin, – diye,
Mançu ordusu bir bölük,*
Ordu atlanıp yürüsün, – diye.
O ayrılıp durmuştur.
Yiğidinden geri kalma, – diye,
O toyuna destek olmaya,

Sen Karagul, ayda!» – dep.
Kalmak kolu bir zubun,
Kaarluu Kalça turganda,
Katuu şumduk kılganda,
Balbandardın baarısı
Kırgın tiygen nemedey,
Dobulbas bekem kagılıp,
Kalmakta bar Tagılık,
Kaynap atka mindi ele,
Tümöndöp kolu çamınıp.
Sandatıp bölüp kol aydap
Koldun baarın mol aydap,
Kokus kaçıp ketet – dep,
Birindetpey çoguu aydap.
Körgöndör barbı mınday tüş, Al bölünüp alıptır
Kılımda barbı uşul iş!

Sen Karagul, sür!» – diye.
Kalmuk ordusu bir bölük,
Kahırlı Kalça durunca,
Ağır dehşet saçınca,
Pehlivanların hepsi,
Kırgına uğramış gibi,
Savaş davulu sıkı vurulup,
Kalmuk'ta var Tagılık,
Kaynaşıp ata bindi işte,
On binlerle ordusu davranıp.
Sayısızca bölüp ordu sürüp,
Ordunun hepsini bol bol sürüp,
Ola ki kaçıp gider, – diye,
Tek tek bırakmayıp toplu sürüp.
Görenler var mı böyle düş, O ayrılıp durmuştur,
Yüzyılda var mı böyle iş!

Ceek tartıp kılkıldap,
Takır kıtay attandı.
Çegirtkedey bıcıldap,
Kaynap ketip baratat,
Artkı cagın Karagul
Aydap ketip baratat.
Askeri artık tümön kol,
Ar bülügü Kalçanın
Ozup ketip baratır.
Bir bölügün Akayar,
Tozup ketip baratır.
Kolu kolgo urunup,
Korduk salçu tümön kol
Koybooçuday cıyılıp.
Cer tumandap, kir bolup,
Cetik tümön kalıñ kol
Cer cüzü menen bir bolup.
Mancuusunan Ezkara,
Başçı bolup kalıptır.
Bul bölünüp alıptır,
Kalmaktarga Tagılık

Saf tutup dalgalanıp,
Tekmil Çinli atlandı.
Çekirge gibi kaynaşıp,
Kaynayıp gidiyor,
Art yanını Karagul,
Sürüp gidiyor.
Askeri üstün, tümen ordu,
Her bölüğü Kalça'nın,
Öne geçip gidiyor.
Bir bölüğünü Akayar,
Karşılayıp gidiyor.
Ordu orduya çarpıp,
Zulüm salan tümen ordu,
Hiç bırakmayacakmış gibi yığılıp.
Yer dumanlanıp, kir olup,
Tekmil tümen kalabalık ordu,
Yeryüzü ile bir olup.
Mançusundan Ezkara,
Başbuğ olup kalmıştır.
Bu ayrılıp durmuştur,
Kalmuklara Tagılık,

Başçı bolup alıptır.
Soloon degen bir uruk,
Bul bölünüp alıptır,
Soloondordon Şıykıçu
Başçı bolup alıptır.
Şibe curtu bölünüp,
Bu bölünüp alıptır,
Şibelerge Akayar
Başçı bolup kalıptır.
Tıruugot eli çu koyup,
Tıruugotko Karagul,

Başbuğ oluvermiştir.
Soloon denen bir boy,
Bu ayrılıp durmuştur,
Soloonlardan Şıykıçu,
Başbuğ oluvermiştir.
Şibe halkı ayrılıp,
Bu ayrılıp durmuştur,
Şibelere Akayar,
Başbuğ olup kalmıştır.
Tıruugot eli deh deyip,
Tıruugot'a Karagul,

Başçı bolup kalıptır.
Koñguroo bekem kagılıp,
Kol esinen cañılıp.
Kıtaylardan Oroñgu,
Kızıl cagal Boroonçu,
Katkalañdın Saykalı,
Kacıldagan karandın
Kaysı birin aytalı.
Balbandardan baarı uluk,
Buruttu basıp alam dep,
Üyüñ küygön köp kıtay
Kaptagan eken cabılıp.
Keçil curtu bir bölök,
Keçilderden Koñurbay
Kerüügö salgan tam oşol,
Bütkül kıtay kırk kanga
Uluk bolgon al oşol.
Aalamga cetken atagı,
Dünüyögö belgilüü
Koñurbaydın çatagı.
Aalamdın kanı Koñ törö,
Alış kılbay catabı?
Celektüü ayza celpildep,
Cez nayza ünü zırkırap,
Baraban ünü barkırap,
Komokoyluu ayzalar
Kol-kolunda carkırap.

Başbuğ olup kalmıştır.
Çan sıkı sıkı çalınıp,
Ordu aklını şaşırıp.
Çinlilerden Oroñgu,
Kızıl alaca Boroonçu,
Katkalañ'ın Saykal'ı,
Vıdı vıdı eden güruhun,
Hangi birini söyleyelim.
Pehlivanlardan hepsi ulu,
Burut'u ezip alırım diye,
Evi yanası çok Çinli,
Hep birden saldırmış.
Keçil halkı bir başka bölük,
Keçillerden Koñurbay,
Yamaca kurulan dam odur,
Bütün Çin'in kırk hanına,
Ulu olan işte odur.
Âleme ulaşmış ünü,
Dünyaya belli,
Koñurbay'ın kavgası.
Âlemin hanı Koñ töre,
Dövüşmeden yatar mı?
Flamalı mızrak dalgalanıp,
Tunç mızrağın sesi çınlayıp,
Trampetin sesi gürleyip,
Temrenli mızraklar,
Ellerde parıldayıp.

Dürküröp el körünüp,
Coboloñduu baçagar
Coo kayda dep bölünüp,
Cetik mıbak Bakburçun
Cep iyçüdöy körünüp.
Uluñtu-Keñtu, Dıñşanın,
Ulugu bolgon mınçalık.
Kaarduu Kalça kanatı,
Karmaşkandı momunday
Kanın tökmöy adatı.
Kuday betin kargözbö,
Kıtaydın eli köp eken,

Suur körsö suurup cep,
Kaşkulakgı karmap cep.
Kulan körsö kuup cep,
Doñuz körsö tozup cep.
Kaptap kıtay col tartıp,
Künü-tünü mol tartıp.
Cer üstünö kol caynap,
Batpay kaptap kelatat.
Eki cerge bir künü,
Catpay kaptap kelatat.
Kum-Kıyanın ceek col
Kaynap çıgıp kelatat,
Kurt ekeni bilinbey,
Caynap çıgıp kelatat.
Erenderi köp kolun
Erkine koyboy, oşondo
Aydap çıgıp kelatat.
Taş-Kaşattın belinde,
Köbü çıgıp kelatat
Sanatın algan adam cok,
Ayday sarı talaada
Teñi çıgıp kelatat.
Çamaa kaçıp, kol kaptap,
Az gana emes mol kaptap.
Cılkı tiyip, kun kuugan
Semeteydin kızıgı,

Gümbürdeyip el görünüp,
Bela dolu o uğursuz,
Düşman nerede deyip ayrılıp,
Tekmil mıbak Bakburçun'u,
Yiyip yutacak gibi görünüp.
Uluñtu-Keñtu, Dıñşa'nın,
Ulusu olmuş bunca zaman.
Kahırlı Kalça'nın kanadı,
Tutuşanı işte böyle,
Kanını dökmek âdeti.
Tanrı yüzünü göstermesin,
Çin'in eli çok imiş,

Dağ sıçanı görse çekip yer,
Porsuğu tutup yer.
Kulan görse kovup yer,
Domuz görse çevirip yer.
Yayılıp Çinli yola düşüp,
Gece gündüz bol bol yürüyüp.
Yer üstüne ordu yayılıp,
Sığmadan basıp geliyor.
İki yere bir günde,
Yatmadan basıp geliyor.
Kum-Kıya'nın kıyı yolundan,
Kaynayıp çıkıp geliyor,
Kurt mu böcek mi bilinmeden,
Yayılıp çıkıp geliyor.
Yiğitleri çok ordusunu,
Keyfine bırakmadan, o zaman,
Sürüp çıkıp geliyor.
Taş-Kaşat'ın belinde,
Çoğu çıkıp geliyor,
Sayısını tutan insan yok,
Ay gibi sarı bozkırda,
Yarısı çıkıp geliyor.
Takat kaçıp, ordu basıp,
Az değil, bol bol basıp.
Yılkı basıp, kan bedeli kovan,
Semetey'in hevesi,

Beecin kolun aydagan,
Koñurbaydın buzugu.
Alışka kelgen atagı,
Adam mınday kılabı
Koñurbaydın çatagı,
Bet alışıp soguşpay,
Koñurbay mintip catabı.
Cañcaldı Kalça baştadı,
Cabılıp kaptap kalganda,
Aydap kelgen tümön kol
Azır meyli öldük – dep,
Candan keçip taştadı.
Artık eken Koñurbay,

Beecin ordusunu süren,
Koñurbay'ın fesadı.
Dövüşe gelen ünü,
İnsan böyle yapar mı,
Koñurbay'ın kavgası,
Yüz yüze gelip savaşmadan,
Koñurbay böyle yatar mı.
Kavgayı Kalça başlattı,
Hep birden bastırınca,
Sürüp getirdiği tümen ordu,
Şimdi varsın öldük, – diye,
Candan geçiverdi.
Üstün imiş Koñurbay,

Kerney-surnay tarttırıp,
Kerikke cügün arttırıp.
Kaçırdan ıloo baylatıp,
Miñ kişige bir kandı
Başçı kılıp aydatıp.
Kayratı artık şer eken,
Özüñ körgön er Kalça
Örttöngürdün biri eken.
Öz erkinçe kalıñ kol,
Bolup çıgıp kelatat
Dünüyö cüzü kögörüp,
Koñurbaydın koluna
Tolup çıgıp kelatat.
Kaptap kelgen kalıñ kol,
Munu mınday taştaylı,
Akılman Bakay, Semetey,
Oşondon kabar baştaylı.
Oşol kezde kırgızda
Bilgiç Bakay eri bar,
Özüñ körgön Talasta
Semeteydin kebi bar.
Argın, kırgız oy tartıp,
Cılgınduunun oyunda,
Keñ Talastın boyunda,
Konup catkan kezi eken,

Boru, zurna çaldırıp,
Gergedana yükünü yükletip.
Katırdan menzil bağlatıp,
Bin kişiye bir hanı,
Başbuğ kılıp sürdürüp.
Gayreti üstün aslan imiş,
Kendin gördüğün er Kalça,
Yanasıcaların biri imiş.
Kendi keyfince kalabalık ordu,
Olup çıkıp geliyor,
Dünya yüzü göğerip,
Koñurbay'ın ordusuna,
Dolup çıkıp geliyor.
Basıp gelen kalabalık ordu,
Bunu şöyle bırakalım,
Bilge Bakay, Semetey,
Onlardan haber başlatalım.
O zamanda Kırgız'da,
Bilgiç Bakay eri var,
Kendin gördüğün Talas'ta,
Semetey'in sözü var.
Argın, Kırgız ovaya inip,
Cılgınduu'nun ovasında,
Geniş Talas'ın boyunda,
Konup yattığı zaman imiş,

Kündüzü kımız, tünü kız
Bolup catkan ceri eken.
Koştop kiyip suusar börk,
Irgap turgan kezi eken,
Koştop kiyip torko ton,
Cırgap turgan kezi eken.
Kermelerin keñ tartıp,
Ekiden külük baylatıp,
Bagılan kozu, şirin baş
Borkurata kaynatıp.
Mayluu etten kesip tolturup, Bosogo cıygan mülkü köp.
Sarı maydan opurup,
Seyildikke tüşüşüp,
Kaptaldagı kara arak,

Gündüzü kımız, gecesi kız,
Olup yattığı yer imiş.
Çift kat giyip samur börkü,
Sallanıp durduğu zaman imiş,
Çift kat giyip ipek kaftan,
Sefa sürdüğü zaman imiş.
Germe iplerini geniş gerip,
İkişer yürük bağlatıp,
Besili kuzu, tatlı kelle,
Fokur fokur kaynatıp.
Yağlı etten kesip doldurup, Eşiğe yığdığı malı çok.
Sarı yağdan avuçlayıp,
Seyre, safaya dalışıp,
Yandaki kara rakı,

Köökör menen bir arak
Kuyup-kuyup içişip,
Tañ-tamaşa külkügö
Talıkpay oynop batışıp,
Kırk taman çiyip ordonu,
Kızık kılıp atışıp,
Erki menen boluşup,
Möröygö tigip, kırk baytal
Kayıpka anı soyuşup.
Erkin ösüp kayran curt,
Erki menen boluşup,
Erikse elik atışıp,
Erkin oynop catışıp.
Kunan minip, kuş salıp,
Çatıraş oynop, dañ salıp.
Kımız içip, kız oynop,
Kızıp catkan kezi eken,
Mañdayınan söök ter
Sızıp catkan kezi eken.
Semetey tiygen cılkını
Katarlaşıp körüşüp,
Iras mınday olco dep,–
Kamçıga çenep bölüşüp.

Köökör ile bir rakı,
Doldura doldura içişip,
Şaka, eğlence, gülüşe,
Yorulmadan oynayıp sığışıp,
Kırk adım çizip ordoyu,
Keyifle atışıp,
Kendi keyfince oluşup,
Ödüle koyup, kırk kısrak,
Gaip erenlere kesişip.
Özgür büyüyüp aziz halk,
Kendi keyfince oluşup,
Canları sıkılsa karaca avlayıp,
Özgürce oynayıp yatışıp.
Tay binip, kuş salıp,
Satranç oynayıp, şan salıp.
Kımız içip, kızla oynayıp,
Kızıştığı zaman imiş,
Alnından kemik teri,
Sızdığı zaman imiş.
Semetey'in bastığı yılkıyı,
Sıralanıp görüşüp,
Sahi, böyle ganimet diye,
Kamçıyla ölçüp bölüşüp.

Bütün kunduz terisin
Cartı tilip alışıp,
Bagalekke salışıp.
Mına oşondo kırgızdın
Cırgalı mınday kün bolup,
Şiber çıga caylaşıp,
Ar birisi eşikke
Miñden kısır baylaşıp.
Oşol kündö kırgızda
Kara eginden kürüç köp,
Kalayınan kümüş köp,
Boz koendon tulkü köp,
Keleñker çaçpak, keñ sooru,
Kelini suluu kırgızdın
Kızıl keynök, ayça bel,

Bütün kunduz derisini,
Yarım dilip alışıp,
Paça ucuna koyuşup.
İşte o zaman Kırgız'ın,
Sefası böyle gün olup,
Çayır çıkınca yaylayıp,
Her birisi kapısına,
Binden kısır bağlayıp.
O günde Kırgız'da,
Kara ekinden pirinç çok,
Kalayından gümüş çok,
Boz tavşandan tilki çok,
İpek saç bağı, geniş sağrı,
Gelini güzel Kırgız'ın,
Kızıl gömlek, ince hilal bel,

Kızdarı sonun kırgızdın.
Oymoluu cagdan muştumday,
Kadimki tondu kiydi emi.
Oşol curt cayı uşunday,
Kıymaluu cagdan muştumday,
Kök sülöösün börk kiyip,
Kırgızdın cayı uşunday.
Kalıñ curt tegiz oy tartıp, Başın karap oltursañ,
Konup catkan kezi eken
Erkin caylap, een ösüp,
Oñup catkan kezi eken.
Kara-Buura, Çatkalda,
Kaykalap kırgız catkanda,
Aalamdı bilgen şer çirkin.
Kakançıluu Beecindin
Cılkısın tiyip kelgende,
Kırgızdın colun açkanda,
Kıtaydın malın çaçkanda,
Çapçışkanı Koñurbay,
Çabışıp kırgın salıptır,
Talasta argın, kırgızga
Semetey olco kılıp alıptır

Kızları hoştur Kırgız'ın.
Oymalı yakadan yumruk kadar,
Bildik kaftanı giydi işte.
O halkın hâli işte böyle,
Kıyma yakadan yumruk kadar,
Gök vaşak börkü giyip,
Kırgız'ın hâli işte böyle.
Kalabalık halk hep ovaya inip, Başına bakıp otursan,
Konup yattığı zaman imiş,
Özgür yaylayıp, başıboş büyüyüp,
Gönenip yattığı zaman imiş.
Kara-Buura'da, Çatkal'da,
Kurulup Kırgız yatarken,
Âlemi bilen aslan hey.
Kakançı'lı Beecin'in,
Yılkısını basıp geldiğinde,
Kırgız'ın yolunu açtığında,
Çin'in malını saçtığında,
Kapıştığı Koñurbay,
Vuruşup kırgın salmıştır,
Talas'ta Argın'a, Kırgız'a,
Semetey ganimet edinmiştir,

Eştekterdin Camgırçı –
Calgız tay albay er çirkin
Camgırçını bakırıp,
Argın menen kırgızga
Olco kılıp beriptir,
Kubançıluu Manastın
Uulu ekenin kördüñbü,
Kırk uruu kıtay duşmandın
Ölüp kalsak ıymandaş,
Uusu ekenin bildiñbi!
Argın menen kırgızdın,
Atanın uulu kuu coltoy
Tuusu ekenin kördüñbü!
Kartaygan Bakay abası
Barganı segiz kün bolgon,
Koyubuz boldu koroolоş,
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge carık tiygende,
Abası Bakay karıya
Uykudan çoçup oygonup,
Oñ cagına tolgonup,
Turup amaz okunup,
Kök çologun tokunup,
Semeteyden çoçunup.

Eşteklerin Camgırçı'sı –
Tek bir tay almadan er hey,
Camgırçı diye bağırıp,
Argın ile Kırgız'a,
Ganimet edip vermiştir,
Sevinç dolu Manas'ın,
Oğlu olduğunu gördün mü,
Kırk boy Çin düşmanının,
Ölüp kalırsak imandaş,
Zehri olduğunu bildin mi!
Argın ile Kırgız'ın,
Er oğlu er, kurnaz talihli,
Tuğu olduğunu gördün mü!
Kocamış Bakay ağası,
Varalı sekiz gün olmuş,
Koyunumuz oldu ağıl ortağı,
Tan ağarıp söktüğünde,
Yere ışık değdiğinde,
Ağası Bakay ihtiyar,
Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönenip,
Kalkıp namaz kılıp,
Gök çolağını eyerleyip,
Semetey için kaygılanıp.

Ok ötpögön badana,
Aşıp-şaşıp al Bakay,
Kök ala kalkan oynogon.
Bargektüü talga bölögön,
Ayagın atañ er Bakay
Kark altınga cölögön.
Abası Bakay er çirkin,
Eştekterdin Camgırçı,
Ebegeysiz erenge
Salıp bardı er Bakay,
Camgırçı öndüü berenge.
Tañ kaşkayıp sürördö,
Cerge carık tiyerde,
Celikken Bakay bardı ele,

Ok geçmeyen zırh gömlek,
Aceleyle telaşla o Bakay,
Gök ala kalkan oynatan.
Tomurcuklu söğüde sarmış,
Ayağını atan er Bakay,
Halis altına dayamış.
Ağası Bakay, er hey,
Eşteklerin Camgırçı'sı,
Ölçüsüz yaman yiğide,
Sürüp vardı er Bakay,
Camgırçı gibi bir yiğide.
Tan ağarıp sökerken,
Yere ışık değerken,
Coşan Bakay vardı işte,

Can birgelep çakırıp.
«Cılkı külük subay baş,
Oy, Camgırçı kurbaldaş.
Mal aydasak cıygandaş,
Çalgındı birge çalıştık,
Çampandan cılkı alıştık,
Kay cerden köön kalıştık!
Bay Camgırçım, ugup tur,
Baatır Manas barında
Colubuz boldu corooloş.
Beren Manas barında
Barıp aldık Oogandı,
Ekööbüz birge barganda,
Margalañ kaydan soo kaldı?
Cetip çaptık Cet-Kayttı,
Cetip karmap Beecindi
Kanduu Beecin kalıñ şaar,

Kakandın curtun kamadık,
Kadırman Manas barında,
Kürmö kiygen kakandın
Küçtüülörün sabadık!
Kök bolotton sır nayza,
Boolop turduk bir kezek.
Köz cetkendin baarısın
Coolop turduk bir kezek,
Kuday salgan cazanı,
Körüp albay ne bolduk,
Kurbaldaş Manas barında
Ölüp albay ne bolduk!
Atañdın körü, Camgırçı,
Köptü körgön karı eleñ,
Köp caşagan can eleñ!
Men bilgendi bildiñbi?
Men körgöndü kördüñbü?!
Manastın uulu er Semeñ,
Atası Manas ayköldön
Artık tuugan er neme,
Beldi bekem buuym – dep,

Can yoldaşım diye çağırıp.
«Yılkı yürük, kısır baş,
Ey, Camgırçı yaşıtım.
Mal sürsek birlikte derleyen,
Keşfi birlikte gezdik,
Çampan'dan yılkı aldık,
Nerede gönlümüz kaldı ki!
Bay Camgırçı'm, dinleyedur,
Bahadır Manas varken,
Yolumuz oldu yoldaşlık.
Yiğit Manas varken,
Varıp aldık Afgan'ı,
İkimiz birlikte varınca,
Margalañ nasıl sağ kaldı?
Yetişip vurduk Cet-Kayt'ı,
Yetişip tutup Beecin'i,
Kanlı Beecin, kalabalık şehir,

Kakan'ın yurdunu kuşattık,
Kadri yüce Manas varken,
Cepken giyen kakanın,
Güçlülerini dövdük!
Gök çelikten sır mızrağı,
Bağlayıp durduk bir zaman.
Göz erenin hepsini,
Vurup aldık bir zaman,
Tanrı'nın saldığı cezayı,
Görüp almadan ne olduk,
Yaşıt Manas varken,
Ölüp gitmeden ne olduk!
Babanın körü, Camgırçı,
Çok görmüş yaşlıydın,
Çok yaşamış candın!
Benim bildiğimi bildin mi?
Benim gördüğümü gördün mü?!
Manas'ın oğlu er Semeñ,
Babası cömert Manas'tan,
Üstün doğmuş bir er,
Beli sıkı kuşanayım, – diye,

Beecindegi Kalçadan
Manastın kunun kuuym – dep.
Körünöö coogo tiyüüçü
Belgilüü Beecin uluu şaar
Ereniñdi bek cıyna!
Berenine katıldık,
Beypayga mintip çatıldık!
Karaan bolom dep cıyna!
Taş sayıngan kandardın
Tazasına katıldık,
Balaaga mintip çatıldık!
Kakandın curtu kozgolup,
Kaynatıluu şor bolup.
Aylanayın Camgırçı,
Sakalıñ kuuday agında,
Saparıñ cakın barında,
Acal cetsek ölölük,
Manastın uulu cetimge
Karaan bolup berelik!
Tulpardan kalgan tuyakka,
Manastan kalgan çunakka,

Beecin'deki Kalça'dan,
Manas'ın kanını sorayım, – diye. Açıktan
düşmana çatan,
Ünlü Beecin, ulu şehir,
Yiğidini sıkı topla!
Yiğidine sataştık,
Sıkıntıya böyle dolandık!
Arka olurum diye topla!
Taş kuşanmış hanların,
En hasına sataştık,
Belaya böyle dolandık!
Kakan'ın yurdu depreşip,
Kaynar kaynar dert olup.
Kurbanın olayım Camgırçı,
Sakalın kuğu gibi akken,
Seferin yakınken daha,
Ecel yetişirse ölelim,
Manas'ın oğlu yetime,
Arka olup verelim!
Küheylandan kalan tırnağa,
Manas'tan kalan yavuza,

Ayzaga takkan celekke,
Manastan kalgan belekke,
Degenine könölük,
Atadan calgız cetimge
Karaan bolup berelik!
Atañdın körü, Camgırçı,
Eliñ eştek er ele
Kırk uruu kırgız kayran curt,
Biröönün uulu deer ele!
Ayzaga dañgıl ıktuu eleñ,
Aylıñ menen Camgırçı,
Ayza baatır mıktuu eleñ!
Otko salgan çeñgeldey,
Dürkürögön el eleñ.
Coo degende çamınıp,
Kürkürögön er eleñ!
Eştekten cıyıp kol cıyna,

Mızrağa takılan flamaya,
Manas'tan kalan armağana,
Dediğine uyalım,
Babadan yalnız yetime,
Arka olup verelim!
Babanın körü, Camgırçı,
Elin Eştek, er idi,
Kırk boy Kırgız, aziz halk,
Birinin oğlu der idi!
Mızrakta usta, ehildin,
Obanla birlikte Camgırçı,
Mızrak bahadırı, yamandın!
Ateşe salınmış kanca gibi,
Gümbürdeyen el idin.
Düşman deyince davranıp,
Gürleyen bir er idin!
Eştek'ten derleyip ordu topla,

Kol cınasañ mol cıyna!
Itkeldüü sorpo, mayluu et,
Aylanayın Camgırçı,
Azıgıñdı mol cıyna!
Kögala bolot, sır nayza,
Manastın uulu cetimge,
Camgırçı, tirüü cürgöndö
Ne murazga ceteli,
Manastın uulu berenge
Kurman bolup keteli!
Men bilgendi bildiñbi?
Men tuygandı tuyduñbu?
Men tuygandı tuybasañ,
Asmandan bulut sögüldü,
Köktön camgır tögüldü!
Cer cüzünün üstünö
Ceti uluu şamal köründü.
Kıyın ızgaar, caman suuk
Kılım curtka çır salgan

Ordu toplarsan bol topla!
Kuvvetli çorba, yağlı et,
Kurbanın olayım Camgırçı,
Azığını bol topla!
Gök ala çelik, sır mızrak,
Manas'ın oğlu yetime,
Camgırçı, sağ gezerken,
Ne murada erelim,
Manas'ın oğlu yiğide,
Kurban olup gidelim!
Benim bildiğimi bildin mi?
Benim sezdiğimi sezdin mi?
Benim sezdiğimi sezmezsen,
Gökten bulut söküldü,
Gökten yağmur döküldü!
Yeryüzünün üstüne,
Yedi ulu yel göründü.
Çetin ayaz, kötü soğuk,
Cümle halka kavga salan,

Koñurbay ittin cayı eken,
Kılıçtap baştı albasın!
Kaptap kirip kırgızdı
Al çoçkonun tim ele,
Katuu zaarı bar eken.
Kalıñ kıtay, kap mancuu
Korduktu kırgız körçü ele,
Kaarı küçtüü Koñurbay,
Korduk kılıp kıtay curt,
Erkin catıp alganda
Kamçıga çenep bölçü ele.
Kıtay bölüp alganda,
Kıstoonu kımbat salganda,
Camgırçı saga süylöörgö,
Birööbüz kettik Altayga,
Biröö kaldı Kañgayda.
Bul kıtaydın zaarıñan,
Bizge salgan kaarınan,
Birööbüz kettik Erenge,

Koñurbay itin işi imiş,
Kılıçlayıp baş almasın!
Basıp girip Kırgız'ı,
O domuzun düpedüz,
Ağır zehri var imiş.
Kalabalık Çinli, çuval dolusu Mançu,
Zulmü Kırgız görürdü,
Kahrı güçlü Koñurbay,
Zulmedip Çin halkı,
Keyfince yatıp aldığında,
Kamçıyla ölçüp bölerdi.
Çinli bölüp aldığında,
Kıskacı ağır bastırdığında,
Camgırçı, sana söylemeye,
Birimiz gittik Altay'a,
Biri kaldı Kañgay'da.
Bu Çinlinin zehrinden,
Bize saldığı kahrından,
Birimiz gittik Eren'e,

Birööbüz kettik, Camgırçı,
Bu kabardı ukkanda,
Tüşsö çıkkız tereñge.
Birööbüz kettik kazatka,
Karmalıp kettik kayran curt Eelikken
Eştek el-curtun
Kayra çıkkıs azapka.
Topoloñun toz kılıp,
Toktotpoy aydap ketti ele.
Caaday küröñ at minip,
Irısıña kurgan curt,
Kabılan Manas tuulgan.
On ekige kelgende
Ordo buzup, olco alıp,
Kıtayga saldı çuulgan,
Acırattı başıñdı.
Manastan kaldı Semetey,
Karaan kılıp turabız!
Kakançıdan Koñurbay
Cer bölünüp caynaptır,
Kılımdı bilgen doñuzdun
Eski cini karmaptır!
Kıtaydan cıynap kol alıp,
Coo kayda dep eştekter
Büldürüp müşkül salbasın.
Bozala celek tuu tartıp,
Camgırçı, Bakay eken – dep,
Camgırçılap çuu tartıp,
Ekööbüzdü süyrötüp,

Birimiz gittik, Camgırçı,
Bu haberi duyunca,
Düşse çıkılmaz derine.
Birimiz gittik gazaya,
Tutulup gittik, aziz halk, Coşan Eştek el yurdunu,
Geri çıkılmaz azaba.
Düzenini toza çevirip,
Durdurmadan sürüp gitmişti.
Yay gibi doru at binip,
Bahtına, aziz halk,
Kaplan Manas doğmuştu.
On ikisine geldiğinde,
Ordo bozup, ganimet alıp,
Çin'e saldı velveleyi,
Azat etti başını.
Manas'tan kaldı Semetey,
Arka edinip duruyoruz!
Kakançı'dan Koñurbay,
Yer bölünüp kaynaşmıştır,
Cihanı bilen domuzun,
Eski öfkesi tutmuştur!
Çin'den derleyip ordu alıp,
Düşman nerede diye Eştekler,
Yıkıp müşkül salmasın.
Boz ala flama, tuğ çekip,
Camgırçı, Bakay imiş, – diye, Camgırçı diye nara atıp,
İkimizi sürükletip,

İKİNCİ BÖLÜM

Talas Üstüne Kara Bulut

Bakay'ın uyarısını alan Eşteklerin hanı Camgırçı, davulları döverek yurdunu ayağa kaldırır; oğlu Şayımbet kılıç kuşanır, ordular derlenir. Gözcülükten dönen Sarı Han, Konurbay'ın yaklaştığı haberini Talas'a, Kanıkey'in ak sarayındaki danışma meclisine ulaştırır. Söz sırası ana Kanıkey'e gelince, Beecin gazasının acı defteri açılır: Manas'ın, Almambet'in, Çubak'ın, Sırgak'ın ölümü, Konurbay'ın altı yaşından beri bütün Çin'i titreten azgın yükselişi bir bir anlatılır. İki ananın gözyaşları ve bütün yurdun duasıyla ordular yola çıkar; Kanıkey'in gece gündüz dikip çelik kattığı Akolpok ile çarayna, topal usta Bölökbay'ın su verilmiş mızrak ve aybaltası Semetey'in sırtına ve eline verilir.

Konurbay Talas'ı kuşatınca kırk boy Kıtay'ın seli yurdun üstüne boşanır. Camgırçı, Sarı Han, Bakay, Kançoro ve Külçoro birer uçtan orduyu yarıp kırgın salar; genç han oğulları Baytaylak, Kalık ve Şayımbet ilk kez düşman yüzü görür. Destan burada saf saf dizilen Çin ordusunun uçsuz kalabalığını, seksen birine varmış Camgırçı'nın geçmiş yiğitliği ile bugünkü kocamışlığını uzun soluklu tablolarla över. Derken Kataal oğlu Karagul, Toru Aygır'ını oynatıp er meydanına çıkar; «Gel, Burut!» diye haykırarak teke tek meydan okur ve yurdun gözü, yetmiş dil bilen bilge Bakay'ın vereceği karşılığa çevrilir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Camgırçı, Bakay'ın çağrısıyla Eştek yurdunu seferber eder; Sarı Han düşman haberini Talas'a ulaştırır.
- Kanıkey, mecliste Beecin gazasını ve Konurbay'ın çocukluğundan beri süren azgınlığını anlatıp yurdu uyarır.
- Kanıkey'in diktiği Akolpok ile çarayna ve Bölökbay'ın dövdüğü silahlar Semetey'i savaşa donatır.
- Konurbay, kırk boy Kıtay ordusuyla Talas'ı kuşatır; Ezkara ve Karagul başta olmak üzere başbuğlar kırgın başlatır.
- Bakay, Sarı Han, Camgırçı, Kançoro ve Külçoro orduyu birer uçtan yarıp Talas'ı savunur.
- Kataal oğlu Karagul er meydanına çıkıp teke tek dövüş için Kırgızlar'a meydan okur.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Col üstünö süyrötüp,	*Yol üstünde sürükleyip,*
Dañgıttarga carbasın!	*Azgın itlere atmasın!*
Muruntan kektüü Koñurbay,	*Öteden beri kinli Konurbay,*
Bulkuşpay koyçu coo emes,	*Çekişmeden bırakacak düşman değil,*
Bıyılkı işi soo emes!	*Bu yılki işi hayra alamet değil!*
Karoolçu bar, sakçı bar,	*Gözcüsü var, bekçisi var,*
Karaanın körsö köp koldun	*Kalabalık ordunun karaltısını görse*
130490 Bizge kabar aytçu bar.	*Bize haber verecek adamı var.*
Türdüü aytkan sözü bar.	*Türlü türlü söylenmiş sözü var.*
Tügönüşpöy kalçu emes,	*Tükenişmeden kalacak değil,*
Tügöngön Kalça közü bar.	*Tükenesi Kalça'nın gözü var.*
Aytkanım uşul bilip al,	*Söyleyeceğim budur, bil de al,*
Ay, Camgırçı, tilimdi al!»	*Ay, Camgırçı, sözümü tut!»*
Eştekterden Camgırçı	*Eştek'lerden Camgırçı*
Kaar saldı bakırıp,	*Bağırıp gazaba geldi,*
«Kamdangın!» dep çakırıp.	*«Hazırlan!» diye çağırıp.*
Camgırçıdan Şayımbet	*Camgırçı soyundan Şayımbet*
130500 Calañ kılıç baylanıp,	*Yalın kılıç kuşanıp,*
Calañ temir kurçanıp.	*Yalın demir sarınıp.*
Balbandıgı başkaça,	*Pehlivanlığı bambaşka,*
Baatırdıgı bir kança,	*Yiğitliği bir hayli,*
Kızduu üydö kıyakçı,	*Kızlı evde kıyakçı,*
Kımızduu üydö ayakçı.	*Kımızlı evde sâkiydi.*
Katın canduu, erkek iş	*Kadın canlı, erkek işli*
Şayımbetin çakırıp.	*Şayımbet'ini çağırıp.*
Camgırçının aldına	*Camgırçı'nın önüne*
Şayımbet kelip turdu ele,	*Şayımbet gelip durdu idi,*
130510 Bapıldatıp dobulbas,	*Davulu gümbürdetip,*
Coo belgisin urdu ele.	*Düşman işaretini vurdu idi.*
Kaarlanıp bakırıp,	*Gazaplanıp bağırıp,*
Camgırçılap çakırıp.	*Camgırçı diye haykırıp.*
El cıyılıp, kol tolup,	*Halk toplanıp, ordu dolup,*
Alban türdüü can bolup.	*Türlü türlü can olup.*
Baltaçanı balbanı,	*Baltalı pehlivanı,*
Ulukmanı, karısı	*Lokman'ı, ihtiyarı*
Coo kaydalap toktoboy,	*Düşman nerde diye durmadan,*

Kelip turdu al cerge
Uluu-kiçüü baarısı.
Ayzaga ıktuu dañgılı,
Uruşka mıktuu kambılı,
Kol cıyılıp, el tolup,
Kelgeni mınça can bolup.
Cazbay atkan mergeni,
Cañılbay soyçu ereni,
Baarı kelip turdu ele,
Mına oşondo Camgırçı
Karaan kılgan kökcalı
Semeteyden çoçunup,
Aktelki atın tokunup,
Kalıñ elge kabardı
Kan Camgırçı ayttı emi:
«Kaskaluu curtum kebimdi uk,
Kıtaydan upat boldu dep,
Ay karañgı tün keldi.
Dagdırga coktur daba – dep,
Kiyimi menen koelu!
Uyuktuu curt, kebimdi uk!
Kep baştayın saga!» – dep.
Er Camgırçı agañız
Karçıgaday kamınıp,
Kayıptan akıl tabılıp,
«Kapa bolboy kebimdi uk,
Kalıñ curt, azır saga, – dep. Tüp kötörö düñgüröp,
Manastın uulu Semetey
Özöndön akkan bulakka,
Arka kılıp bizdin el,
Aldeylep turgan çunakka.
Astıga cürsö ak colgo,
Aydap cürsö san kolgo
Er Koñurbay coo çıgıp,
Kelet eken dep uktum.

Kızıl kırgın, çoñ dümök
Bolot eken dep uktum.

Gelip durdu o yere
Büyük küçük hepsi de.
Mızrağa usta ünlüsü,
Savaşa yaman becerlisi,
Ordu toplanıp, halk dolup,
Gelenler bunca can olup.
Şaşmadan vuran nişancısı,
Yanılmadan yıkan ereni,
Hepsi gelip durdu idi,
İşte o zaman Camgırçı
Sığınak bildiği bozkurdu
Semetey'den ürküp,
Aktelki atını eyerleyip,
Kalabalık halka haberi
Han Camgırçı söyledi şimdi:
«Kaygılı yurdum, sözümü dinle,
Kıtay'dan helâk olduk deyip,
Ay karanlık gece geldi.
Kadere yoktur çare – deyip,
Giysisiyle koyalım!
Oymaklı yurt, sözümü dinle!
Söze başlayayım sana!» – deyip.
Er Camgırçı ağanız
Atmaca gibi davranıp,
Gaipten akıl bulunup,
«Kederlenmeden sözümü dinle,
Kalabalık yurt, şimdi sana, – deyip.
Kökünden koparıp gürleyerek,
Manas'ın oğlu Semetey
Vadiden akan pınara,
Arka bilip bizim halk,
Ninniyle büyüttüğü yavruya.
Öne düşse ak yola,
Sürüp gitse sayısız orduya
Er Konurbay düşman çıkıp,
Gelirmiş diye duydum.

Kızıl kırgın, büyük felaket
Olurmuş diye duydum.

Çama kelbey baratsa,
Kan Koñurbay kalçalar
Kalıñ curttun baarısın
Sorot eken dep uktum!
Muruntan bolgon körgön tüş,
Buzulat eken bizdin iş!
Çoñ Koñurbay er kelse,
Kaptap ketçü sel kelse,
Kaza cetse ölölük,
Kankordun uulu çunakka
Karaan bolup berelik!
Mañday-teskey turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşup,
Caanın ogu dırkırap,
Tiygen ceri bırkırap,
Kan tögülüp şırkırap,
Kemegedey bir cerdi
Kese çaap oelu,
Ölgön candı tirüübüz
Kaynap tolup Talaska,
Karaan bolup bereli!
Manastan calgız Semetey,
Bul öñdöngön balaga
Kalıñ curtum, şayla, – dep,
Coo-caragıñ bayla, – dep.
Tüz bolgon curt kamdan, – dep.
Erler menen er ösüp,
Aybalta çaap, balta urup,
Iktuularıñ dagı bar,
Tündö eşikke çıkpagan
Korkoktoruñ üydö kal!
Bolboy içken bozonu,
Bozdotup urgan koconu,

Ereniñ bar, ıktuuñ bar,
Ezelde coodon korkpogon
Kenen kayrat mıktıñ bar!
Miñiñ koyup, biriñ bar,

Güç yetmez olursa,
Han Konurbay Kalçalar
Kalabalık yurdun hepsinin
Kanını emermiş diye duydum!
Önceden görülmüş düş var,
Bozulurmuş bizim iş!
Koca Konurbay er gelirse,
Basıp geçen sel gelirse,
Ecel yeterse ölelim,
Hunharın oğlu yavruya
Arka olup verelim!
Karşı karşıya durup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çatır vuruşup,
Yayın oku vızıldayıp,
Değdiği yer paramparça olup,
Kan dökülüp şırıldayıp,
Ocak çukuru kadar bir yeri
Kesip biçip oyalım,
Ölen cana biz diriler
Kaynaşıp dolup Talas'a,
Arka olup verelim!
Manas'tan tek Semetey,
Bu yüzlü çocuğa
Kalabalık yurdum, seçil, – deyip,
Silahını pusatını kuşan, – deyip.
Düz olan yurt, hazırlan, – deyip.
Erlerle er yetişip,
Aybalta çalıp, balta vurup,
Ustaların dahi var,
Gece dışarı çıkmayan
Korkakların evde kal!
Durmadan içilen bozayı,
İnleterek dövülen hocayı,

Erenin var, ustan var,
Ezelden düşmandan korkmayan
Engin gayretli yamanın var!
Binini bırak, birin var,

Biriñ miñ kol alçuuñ bar,
Kaldaydın uulu kapırga,
Kan Koñurbay baatırga.
Çok-Tabılgı caylagan,
Çoñ kara atın baylagan.
Oçogor oñdop oktogon,
Katılgan coosu toktogon,
Betteşeriñ Koñurbay,
Eren Eştek dedirtip,
Soguş kılgın bir dalay!
Karmaşarıñ kakançın,
Kırgızdı çaap aluuga,
Kılça körböy bul eldi
Kırgın kılıp saluuga,
Kıtaylardan Koñurbay
Kılımga sıybay kol alıp,
Kaptap kelet dep uktum,
Karmaşkandı bul cerge
Taptap kelet dep uktum.
Kaza cetip, kün bütsö,
Kalbay çoguu ölölü.
Kayran baş tirüü barında,
Önöktü kantip bereli!
Almambet uulu Külçoro,
Talastagı üç eren
Karganda Bakay bilgiçke,
Karaan bolup bereli!»
Dep, öşöntüp, Camgırçı.
Kolgo aygay saldı ele,
Er Camgırçı karısı,
Kırgın tiygen nemedey,
Kıyın çuulap kaldı ele?
Eştekterdin baarısı.
Özöndün çañı burkurap,
Özüñ körgön Camgırçı

Biri bin orduya bedel erin var,
Kalday'ın oğlu kâfire,
Han Konurbay bahadıra.
Çok-Tabılgı'da yaylayan,
Koca kara atını bağlayan.
Fitilli tüfeğini doğrultup dolduran,
Sataşan düşmanı durduran,
Karşılaşacağın Konurbay,
Eren Eştek dedirterek,
Savaş kıl bir hayli!
Boğuşacağın Hakan Çin'i,
Kırgız'ı vurup almaya,
Kıl kadar görmeden bu halkı
Kırgından geçirmeye,
Kıtaylardan Konurbay
Dünyaya sığmaz ordu alıp,
Basıp gelirmiş diye duydum,
Boğuşacağını bu yere
Ezip gelirmiş diye duydum.
Ecel yetip, gün biterse,
Kalmadan hep birlikte ölelim.
Kutlu baş sağ iken,
Yandaşı nasıl veririz!
Almambet oğlu Külçoro,
Talas'taki üç erene,
Kocamış bilge Bakay'a,
Arka olup verelim!»
Deyip, böylece, Camgırçı.
Orduya nara saldı idi,
Er Camgırçı ihtiyarı,
Kırgına uğramış gibi,
Yaman çığrışıp kaldı ya?
Eştek'lerin hepsi de.
Vadinin tozu burcu burcu savrulup,
Kendin gördüğün Camgırçı

Eştekten on miñ kol alıp,
Kelip tüştü çurkurap.
Kol cıyılıp, el tolup,

Eştek'ten on bin asker alıp,
Gelip indi gürültüyle.
Ordu toplanıp, halk dolup,

Kozgoloñ salar kün bolup.
Tegerektep ordonu,
Kalıñ kol kelip cattı ele.
Semeteydin üstünö
Karaanduu cerden kol keldi,
Az gaña emes mol keldi.
Tekeçi kan, Şıgay kan,
Alkımdagı Camgırçı,
Üç kan eli bul keldi.
Üç kan eli bılkıldap,
Kolu kelip kalgan soñ
Kan kezinde Manastın,
Kazınalık ak saray
Kanıkeydin çoñ ordo,
Katın da bolso beybaktın
Sölökötü bir dalay
Eşiginde sakçısı,
Bek bekitken kapkaçı,
Kapkanı tozgon bakmaçı.
Coo körünsö kamıngan,
Adamdın murdu, kulagın
Tumar kılıp tagıngan.
Celdetterden cetimiş,
Askeri altı san bolgon.
Enekesi Kanıkey,
Ezelden beri beybaktın
Bul döölötü bar bolgon.
Düñgüröp tüşüp üç kan el,
Tügöl konok boldu ele.
Kısırdan tandap, cal koyup,
Dünüyönü caynatıp,
Süt boto taylak, şirin et,
Oşonun etin kaynatıp.
Comogu candı cobuntup,
Cosunu candı kubantıp.
«Balama karaan bolor, – dep,

Kargaşa kopacak gün olup.
Çepeçevre sarıp ordayı,
Kalabalık ordu gelip yattı idi.
Semetey'in üstüne
Karaltılı yerden ordu geldi,
Az değil, bol geldi.
Tekeçi han, Şıgay han,
Boğazdaki Camgırçı,
Üç hanın halkıydı bu gelen.
Üç hanın halkı kaynaşıp,
Ordusu gelip kondukta
Han çağında Manas'ın,
Hazine dolu ak sarayı
Kanıkey'in büyük ordası,
Kadın da olsa zavallının
Heybeti bir hayliydi
Kapısında bekçisi,
Sıkı kilitli kapıcısı,
Kapıyı gözleyen bakıcısı.
Düşman görünse hazırlanan,
İnsanın burnunu, kulağını
Tılsım edip takınan.
Cellatlardan yetmiş,
Askeri altı tümen olmuştu.
Anası Kanıkey,
Ezelden beri zavallının
Bu devleti var olmuştu.
Gürleyerek inen üç han halkı,
Eksiksiz konuk oldu idi.
Kısırdan seçip, yeleli koyup,
Dünya malını saçtırıp,
Süt kuzusu deve yavrusu, tatlı et,
Onun etini kaynatıp.
Masalı canı avutup,
Töresi canı sevindirip.
«Oğluma arka olur, – deyip,

Bastaşkan coosun soer!» dep. Kömür öçürüp, köö bolçu

Basan düşmanını boğazlar!» deyip.
Kömür söndürüp, kül olacak

Baykuş kempir Kanıkey
Başkaça konok kıldı ele.
Erendigin bilgizip,
Alban türdüü altın ton
Er baş sayın kiygizip.
Dünüyönü şaylatıp,
Adırda cılkı altı san
Argımak, buudan aralaş.
At külügü Talasta,
Er başına altıdan
Kagış atın kamdatıp.
Dobulbastı caynatıp,
Er başına bir saadak
Calañ kılıç baylatıp.
Esepsiz konok kıldı ele,
Catıp kalgan bul cerge
Kol cıyılıp, el tolup,
Bügün catkan konogun
Emi baştap körölü,
Koñurbay kuldun comogun.
Aygayı kulak tundurup,
Tügöngön koldun baarısın
Tutanıp ölgön Koñurbay,
Aydagan eken cıldırıp.
Tomuktay cerde too cok,
Tokumday cerde koo cok.
Çöyçöktöy közdüü Sarı kan
Argınga mıktuu kan ele.
Arı kerik, arı şer,
Kasiettüü can ele.
Tuuçunak dep atı bar,
Tuulgan eren karkıbar.
Az bolgondo Sarı kan,
Altı san kolduk barkı bar.
Argın curttun baarısın
Obodon cıldız bolcoşu,
Oboldon beri Sarı kan
Semeteydin coldoşu.
Semetey Bukarda cürgöndö,

Zavallı koca kadın Kanıkey
Bambaşka konukluk kıldı idi.
Erenliğini bildirip,
Türlü türlü altın kaftan
Er başına giydirip.
Dünya malını hazırlatıp,
Kırlarda yılkı altı tümen
Küheylanla yürük at karışık.
Atın yürüğü Talas'ta,
Er başına altıdan
Savaş atını hazırlatıp.
Davulları gümbürdetip,
Er başına bir sadak
Yalın kılıç bağlatıp.
Sayısız konuk ağırladı idi,
Yatıp kalmış bu yere
Ordu toplanıp, halk dolup,
Bugün yatan konuğunu
Şimdi başlayıp görelim,
Konurbay kulun destanını.
Naraları kulak sağır edip,
Tükenmiş ordunun hepsini
Tutuşup ölesi Konurbay,
Sürüp getirmiş kaydırıp.
Aşık kemiği kadar yerde dağ yok,
Keçe kadar yerde çukur yok.
Kâse gibi gözlü Sarı han
Argın'a yaman handı.
Hem gergedan, hem arslan,
Kutlu bir candı.
Tuuçunak diye atı var,
Doğuştan eren, heybetli yiğit.
En azından Sarı han,
Altı tümen orduluk değeri var.
Argın yurdunun hepsini
Gökten yıldızla yön bulur,
Öteden beri Sarı han
Semetey'in yoldaşı.
Semetey Buhara'da gezerken,

Köp tokoygo ee bolçu,
Uluguñ mınday döö bolçu.
Bilbegendi bilgizgen,
Bilimdüü mınday taz ele.
Kömür öçürüp, köö bolup,
Bukardın kanı Kara kan
Munu menen kas ele,
Otunçudan kep ugup,
Oroyuñ kırgız dep ugup.
Atagıñ artık kaşka dep,
Atañ Manas başka dep.
Talasta kırgız aylıñ dep,
Bölök bolot daynıñ dep.
Akun kan senin kaynıñ dep,
Ayçürök senin zaybıñ dep.
Salmaktap aytkan bir sözdü,
Çöyçöktöy közdüü Sarı taz
Sanaaga salgan bir sözdü.
Munu menen Sarı kan
Een tokoydo kezigip,
Bata bolgon emespi,
Manastın uulu çunakka
Baarı sözdü bilgizip,
Çöyçöktöy közdüü Sarı taz
Ata bolgon emespi.
Alıp kelip Talaska,
Ar kılıgın cay kılgan,
Talaska kurgan tam kılgan,
Argınga kelip kan kılgan,
Taz degen atı cogolgon,
Sarı delip oñolgon.
Öçkön otun tamızıp,
Ölgön canın tirgizgen,
Sarı kanga bilgizgen.
On eki birge kol cayıp,
Bata bergen emespi.
Oylosoñuz Sarı kan,

Çok ormana sahipti,
Uluğun böyle bir devdi.
Bilmeyene bildiren,
Bilgili böyle bir kel idi.
Kömür söndürüp, kül olup,
Buhara'nın hanı Kara han
Bununla düşmandı,
Oduncudan söz duyup,
Aslın Kırgız diye duyup.
Ünün üstün seçkin diye,
Baban Manas başka diye.
Talas'ta Kırgız obadır diye,
Ayrı olur soyun izin diye.
Akun han senin kayınbaban diye,
Ayçürök senin eşin diye.
Tartıp taşınıp söylediği bir sözü,
Kâse gibi gözlü Sarı kel
Düşünceye salan bir sözü.
Bununla Sarı han
Issız ormanda karşılaşıp,
Dua olmuş değil mi,
Manas'ın oğlu yavruya
Bütün sözü bildirip,
Kâse gibi gözlü Sarı kel
Ata olmuş değil mi.
Alıp gelip Talas'a,
Her huyunu yola koymuş,
Talas'a kurulu ev vermiş,
Argın'a getirip han kılmış,
Kel denen adı yitmiş,
Sarı denilip düzelmiş.
Sönmüş ateşini tutuşturup,
Ölmüş canını dirilten,
Sarı han'a bildiren.
On iki er birlikte el açıp,
Dua vermiş değil mi.
Düşünürseniz Sarı han,

Özüñ körgön balaga
Ata bolgon emespi.
Bukarga bülük kalayman,
Sala bergen emespi.
Baana kılıp cüröm dep,
Özüñ körgön Sarı kan
Abasın ala kelgen emespi.
Asmandan cıldız suyulup,
Çoñ Talastın kerüügö
Tam kötörgön emespi,
Sarı kan dep at koyup,
Körgön-bilgen köp curtka
Kan kötörgön emespi.
Al Sarı kan abası
Tün içinde tınç albayt,
Caaday uçat Tuuçunak.
Tuuçunak tulpar minçü ele,
Tañ atardın salkını
Kündöp-tündöp karooldo
Sarı kan abañ cürçü ele.
Semetey Talas kelgende,
Bakaydı közü körgöndö.
Ceke cortor çoñ balban,
Bu Sarı kan baykuşta
Kayda cüröt bir arman.
Atboroyun sıdırıp,
Ay-aalamdı kıdırıp.
It agıtıp, kuş salıp,
At arıtıp, cer çalıp.
Kelgenderden kep ugup,
Cılkı tiyip Beecinden
Semetey keldi dep ugup,
Kündöp-tündöp col cürüp,
At ayanbay mol cürüp.
Sarı-Özön boylop oy tartıp, Momuntip
közgö körünüp.
Salgan eken Sarı kan
Ası, çabdar beline,
Bargan eken Sarı kan.

Kendin gördüğün çocuğa
Ata olmuş değil mi.
Buhara'ya kargaşa kıyamet,
Salıvermiş değil mi.
Sığınak edip yaşarım diye,
Kendin gördüğün Sarı han
Amcasını alıp gelmiş değil mi.
Gökten yıldız seyrelip,
Koca Talas'ın yamacına
Ev diktirmiş değil mi,
Sarı han diye ad koyup,
Görmüş bilmiş nice yurda
Han kaldırmış değil mi.
O Sarı han amcası
Gece içinde rahat durmaz,
Yay gibi uçar Tuuçunak.
Tuuçunak küheylana binerdi,
Tan atışın serinliği
Gece gündüz karakolda
Sarı han amcan gezerdi.
Semetey Talas'a geldiğinde,
Bakay'ı gözü gördüğünde.
Yalnız akın eden koca pehlivan,
Bu Sarı han garipte
Nerde gezer bir hasret.
At sağrısını sıyırıp,
Ay âlemi dolaşıp.
İt salıp, kuş uçurup,
At yorup, yer yoklayıp.
Gelenlerden söz duyup,
Yılkı vurup Beecin'den
Semetey geldi diye duyup,
Gece gündüz yol yürüyüp,
Ata acımadan çok yürüyüp.
Sarı-Özön boyunca düşünceye dalıp,
Böylece göze görünüp.
Koyulmuş meğer Sarı han
Aşısını, kula donlu atının beline,
Varmış meğer Sarı han.

Takıyaday beleske,	*Takke gibi tepeye,*
Tartıp turup karasa	*Dizgin çekip baksa*
Kalk amanın kaalasa.	*Halkın esenliğini dilese.*
Kündüz emes, tün bolup,	*Gündüz değil, gece olup,*
Karasa müşkül kün bolup,	*Baksa çetin gün olup,*
Tuuçunak oozun buruptur,	*Tuuçunak'ın ağzını çevirmiş,*
Eelikpesten celikpey,	*Coşmadan, azmadan,*
130790 Çöyçöktöy közdüü Sarı kan	*Kâse gibi gözlü Sarı han*
Karool karap turuptur.	*Gözcü olup bakıp durmuş.*
Kıbıla közdöp kuyulup.	*Kıbleye yönelip dökülerek.*
Töbödön cıldız zirildep,	*Tepeden yıldız titreşip,*
Kıbıla közdöp birindep.	*Kıbleye doğru birer birer kayıp.*
Cetigen ürkör çaçılıp,	*Yedi Kardeş, Ülker saçılıp,*
Tañ agarıp açılıp.	*Tan ağarıp açılıp.*
Tañ kaşkayıp sürgöndö,	*Tan apaydın söktüğünde,*
Cerge carık tiygende,	*Yere aydınlık değdiğinde,*
Özön ıldıy duuldap,	*Vadiden aşağı uğuldayıp,*
130800 Muzdak celder urganda.	*Soğuk yeller vurduğunda.*
Kamıştın başı dırkırap,	*Kamışın başı hışırdayıp,*
Balapan torgoy çurkurap.	*Yavru toygar çığrışıp.*
Topuday bolup arkayıp,	*Börk gibi dikilip,*
Too-toonun başı bilinip.	*Dağların başları belirip.*
Tüzdögü karsak, tülkülör	*Düzdeki bozkır tilkileri*
Catagın közdöy cımılıp.	*Yatağına doğru sıvışıp.*
Ör tayanıp cügürüp,	*Yokuşa dayanıp koşarak,*
Dooldop koktu körünüp,	*Uğuldayan dere görünüp,*
Miñ betege, seksen çöp	*Bin ayrık otu, seksen ot*
130810 Şamal cakka tögülüp.	*Rüzgâr yönüne dökülüp.*
Kaptal cagın karasa,	*Yan tarafına baksa,*
Karagay, taştın baarısı	*Çamlar, taşların hepsi*
Kadimkidey dapdaana,	*Her zamanki gibi apaçık,*
Bölök-bölök bölünüp,	*Öbek öbek bölünüp,*
Cer sürötü miñ uruu,	*Yerin görünüşü bin türlü,*
Öndürdün baarı balkayıp,	*Sırtların hepsi kabarıp,*
Özöndün baarı çalkayıp.	*Vadilerin hepsi enginleşip.*
Tünörgön cerler bölünüp,	*Kararmış yerler bölünüp,*
Tüz talaa şumduk körünüp.	*Düz ova müthiş görünüp.*
130820 Kooptuu baatır Sarı kan	*Sakıngan bahadır Sarı han*

Tuuçunak oozun burdu ele,	*Tuuçunak'ın ağzını çevirdi idi,*
Köz cetpegen Sarı-Özön	*Göz yetmeyen Sarı-Özön'ü*
Sarı-Özön baykap turdu ele. Çuulap kalgan kezi eken,	*Sarı-Özön'ü gözetleyip durdu idi. Çığrışıp kaldığı çağ imiş,*
Kuday betin körgözbö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
Eki cagın karasa,	*İki yanına baksa,*
El amanın sanasa,	*Halkın esenliğini saysa,*
Kaptal cagın karasa,	*Yan tarafına baksa,*
Kalk amanın sanasa,	*Halkın selametini saysa,*
Kömkörülgön tumşuktan,	*Devrilmiş burundan,*
130830 Köz kaykıgan urçuktan	*Gözün kaydığı çıkıntıdan*
Orgup-orgup çañ çıgat,	*Fışkıra fışkıra toz çıkar,*
Orgugan çañdı körgöndö	*Fışkıran tozu gördüğünde*
Sarı kandan can çıgat.	*Sarı han'dan can çıkar.*
Orgugan çañdı karasa,	*Fışkıran toza baksa,*
Koñurbaydın çañı eken.	*Konurbay'ın tozuymuş.*
Kazılgan eken kalıñ col,	*Kazılmış meğer kalın yol,*
Kaynagan eken bizdin şor!	*Kaynamış meğer bizim kara bahtımız!*
Taptap keter kezi eken!	*Ezip geçecek çağı imiş!*
Art cagınan kılkıldap,	*Ardından dalgalanıp,*
130840 Kaptagan eken kalıñ kol.	*Basmış meğer kalabalık ordu.*
Cer ayrılıp toz bolgon,	*Yer yarılıp toz olmuş,*
Cetimiş Beecin kozgolgon.	*Yetmiş Beecin ayaklanmış.*
Kırgagın tartsa bölünböyt,	*Kıyısını çekse bölünmez,*
Tügöngön Kalça karısı	*Tükenesi Kalça ihtiyarı*
Tüp kötörö düñgüröp,	*Kökünden koparıp gürleyerek,*
Kaptagan eken karasañ,	*Basmış meğer, bir baksan,*
Tügöngön kıtay baarısı.	*Tükenesi Kıtay'ın hepsi.*
Mına oşondo Sarı kan	*İşte o zaman Sarı han*
Kapa bolup küyündü,	*Kederlenip yandı,*
130850 Kayran candan tüñüldü.	*Aziz candan umut kesti.*
Tuuçunak oozun burdu ele,	*Tuuçunak'ın ağzını çevirdi idi,*
Kolu özöndün butkulday,	*Ordusu vadinin sazlığı gibi,*
Tuuralap karap turdu ele.	*Doğrultup bakıp durdu idi.*
Kızıtalak Koñurbay	*Kahrolası Konurbay*
Kamıştı kör, seldi kör,	*Kamışa bak, sele bak,*
Kaptap çıkkan eldi kör!	*Basıp çıkan ele bak!*
Munarıktı kör, çoktu kör,	*Puslu ufka bak, kora bak,*

Kaptaşı toonun señirdey,
Bul kapıray kıtaydan
Buzulbay tiygen oktu kör!
Karmasa tuura cegidey,
Adırdı kör, toonu kör,
Tolkugan kıtay eldi kör!
Toktotpoy kaptap ketüüçü,
Talasta argın, kırgızdı
Bet alsa tüpkö cetüüçü,
Mendeden bölök seldi kör!
Başçıbız ele Semetey,

Basışı dağın sırtı gibi,
Bu şaşılası Kıtay'dan
Şaşmadan değen oka bak!
Tutsa doğruca yutacak gibi,
Kıra bak, dağa bak,
Dalgalanan Kıtay eline bak!
Durdurmadan basıp geçecek,
Talas'ta Argın'ı, Kırgız'ı
Yönelirse kökünü kurutacak,
Kuldan başka türlü sele bak!
Başbuğumuz idi Semetey,

Cer carıltıp, kök buzup,
Kalayman salıp kalıñ kol,
Çubap kalgan kezi eken.
Ölçöp körsö Sarı kan,
«Öödökü kerüü bas eken.
Kızıtalak kanteyin,
Kırgızdın kolu az eken!
Eñkeyişte çöp eken,
Kakandın kalkı köp eken!
Kaarlanıp Koñurbay,
Kaptap keter kezi eken!
Cer aldına maydalap,
Cer aldına kaptasa
Celikken boydon Koñurbay,
Bölünüp sanga bolcolu,
Bölök okşoyt bolcolu.
Kızıl-tazıl kırmızı
Kırgızdan tiyse koluna
Kılçayçu türü körünböyt.
Sırtı bolot badana
Sırtınan saysa bölünböyt,
Kırgızdan tiyse koluna
Alöökönün Koñurbay
Kılçayar türü körünböyt.
Koygulaşsa adamdı,
Koyboy takır cutkuday.
Katılgandı bul Kalça

Yeri yarıp, göğü bozup,
Kıyamet salan kalabalık ordu,
Sökün edip gelen çağı imiş.
Ölçüp baksa Sarı han,
«Yukarıdaki yamaç alçakmış.
Kahrolası, ne edeyim,
Kırgız'ın ordusu azmış!
İnişte ot kadarmış,
Hakan'ın halkı çokmuş!
Gazaplanıp Konurbay,
Basıp geçecek çağı imiş!
Yer altını ufalayıp,
Yerin altını basarsa
Azgın haliyle Konurbay,
Bölünüp tümene niyeti,
Bambaşka görünür niyeti.
Rengârenk kırmızı
Kırgız'dan eline geçse
Geri dönecek hali görünmez.
Dışı çelik zırh,
Dışından saplasa bölünmez,
Kırgız'dan eline geçse
Alööke'nin Konurbay'ı
Geri dönecek hali görünmez.
Vuruşmaya girse insanı,
Bırakmadan tümüyle yutacak gibi.
Sataşanı bu Kalça

Tüp kötörö düñgüröp,
Talaska kaptap cetebi
Takır kırıp ötöbü?

Kökünden koparıp gürleyerek,
Talas'a basıp yetişir mi,
Tümünü kırıp geçer mi?

Baatırga balaa salabı,
Talaska cıygan san düynö
Taptakır çaap alabı!
Bulanı bulap alat ko,
Bul türü menen Koñurbay
Buzuktu caman salat ko!
Ayıldı bassa kırat ko,
Açuulangan er eken
Ayaştı olco kılat ko!
Kızıtalak bul kıtay
Kıyınga kıstoo salat ko,
Kız, katındı kıñşıtıp
Olcogo aydap alat ko!»
Dep, öşöntüp, Sarı kan,
Cel tiygizbey kayran bel
Cetiktire kurçanıp,
Celikken külük Tuuçunak
Tuuçunaktı bir salıp,
Şaşkan boydon Sarı kan,
Astındagı Tuuçunak
Olbop-solbop kamçı urup,
Oñ-tetiri temindi.
Astındagı Tuuçunak
Koydoy eti bölünüp,
Koendoy conu tüzöldü,
Araanday oozu açıldı,
Kan aralaş ak köbük
Karan kalgan cılastan
Omuroogo çaçıldı.
Bürüşüp kalgan tuyagı
Çoñ çaraday açıldı.
Muunduu çöptün üstünön,
Buluttuu köktün astınan
Arkırap alıp uçtu ele,
Mına oşondo Sarı kan

Bahadıra bela salar mı,
Talas'a yığılmış sayısız malı
Tamamıyla vurup alır mı!
Ganimeti yağmalar ya,
Bu haliyle Konurbay
Fesadı fena salar ya!
Obayı basarsa kırar ya,
Öfkelenmiş er imiş,
Gelinleri ganimet kılar ya!
Kahrolası bu Kıtay
Zora, kıskaca alır ya,
Kızı, kadını inleterek
Ganimet diye sürüp götürür ya!»
Deyip, böylece, Sarı han,
Yel değdirmeden aziz beli
İyice pekiştirip kuşanıp,
Coşmuş yürük Tuuçunak,
Tuuçunak'a bir vurup,
Telaşlanmış haliyle Sarı han,
Altındaki Tuuçunak'a
Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağdan soldan mahmuzladı.
Altındaki Tuuçunak'ın
Koyun gibi eti bölünüp,
Tavşan gibi sırtı düzeldi,
Ejder gibi ağzı açıldı,
Kan karışık ak köpük
Karanlığa kalmış talihsizden
Göğsüne saçıldı.
Büzüşüp kalmış toynağı
Büyük çanak gibi açıldı.
Boğumlu otun üstünden,
Bulutlu göğün altından
Kişneyip alıp uçtu idi,
İşte o zaman Sarı han

Can aşpagan bel menen,	*Can aşmayan belden,*
Can cürbögön çer menen	*Can yürümeyen sık ormandan*
Artık şaşıp celigip,	*Fazlasıyla telaşlanıp coşup,*
Aşıp-şaşıp col basıp,	*Aşıp koşup yol teperek,*
Kündöp-tündöp col basıp,	*Gece gündüz yol teperek,*
Küñgüröngön Kalçanın	*Homurdanan Kalça'nın*
Küyütünön bek şaşıp,	*Kahrından pek telaşlanıp,*
Talaska aman kelüügö,	*Talas'a sağ esen varmaya,*
Semetey menen Bakayga	*Semetey ile Bakay'a*
Cetip kabar berüügö.	*Yetişip haber vermeye.*
Atı külük, özü er,	*Atı yürük, kendi er,*
Aylaluu mıktı Sarı kan	*Çareler bilen yaman Sarı han*
Adamdan kooz sözü bar,	*İnsandan güzel sözü var,*
Çöyçöktöy calgız közü bar.	*Kâse gibi tek gözü var.*
Sarı kan cayı uşunday,	*Sarı han'ın hali işte böyle,*
Arı balban, arı er,	*Hem pehlivan, hem er,*
Arı akılduu kemenger,	*Hem akıllı bilge,*
Cazı caak, calpak til,	*Yassı yanak, yayvan dil,*
Cañılbagan çoñ çeçen,	*Yanılmayan büyük hatip,*
Kara tildi kayragan,	*Kara dili bileyen,*
Kalk aldına sayragan.	*Halkın önünde şakıyan.*
Kança miñdep söz aytsa,	*Kaç bin söz söylese,*
Cañılıp bir kep kalbagan,	*Yanılıp bir lafı kaçırmayan,*
Caman körgüç Sarı kan,	*Kötüyü sezen Sarı han,*
Tuuçunagın tuylatıp,	*Tuuçunak'ını şahlandırıp,*
Tura albastan bakırıp,	*Duramayıp bağırarak,*
Ubarlaşuu Bakaydı	*Dert ortağı Bakay'ı*
O, kaydalap çakırıp.	*Ey, neredesin diye çağırıp.*
Üç-Koşoydun oyunda,	*Üç-Koşoy'un çukurunda,*
Cılgınduu, Keñ-Kol boyunda,	*Ilgınlı Keñ-Kol boyunda,*
Tört-Küldün tömön cagında,	*Tört-Kül'ün aşağısında,*
Törö Manastın saygan bagında.	*Beğ Manas'ın diktiği bağda.*
Kaynarda kara közündö,	*Kaynar'da kara pınar gözünde,*
Kak çınardan özündö,	*Kuru çınarın dibinde,*
Darbazaluu ordodo,	*Kapılı ordada,*
Kanıkeydin korgondo.	*Kanıkey'in korusunda.*
Kabılan Bakay abaña,	*Kaplan Bakay amcana,*
Kan Semetey baatırga,	*Han Semetey bahadıra,*

Kabarga keldi Sarı abañ.
Aşıp-şaşıp eeligip,
Adamdan bölök celigip.
Tüzdön türü buzulup,
Kök sülöösün kırgız börk
Kömkörö başka kiyiptir,
Aşıp-şaşıp antalap,

Habere geldi Sarı amcan.
Aşıp koşup coşarak,
İnsandan başka türlü azıp.
Düpedüz çehresi bozulup,
Gök vaşak kürklü Kırgız börkünü
Tersyüz edip başına giymiş,
Aşıp koşup çırpınarak,

Toktolboy ıldam cürüptür.
Antalañdap Sarı kan
Karooldu mıktap çaldı ele,
Kan Koñurbay baatırdın
Kabarın bilip kaldı ele.
Enteleñdep celigip,
Coo türün körgön kıraanıñ
Toktoy albay eeligip.
Kanıkeydin ak saray,
Kalk kurçagan zor saray
Kaadası mıktı bir dalaa.
Kerüü cagı batkalda,
Kep toktotup zor Bakay
Keñeş kılıp catkanda,
Üyürmönün sazında
Üyrülüp cıyın kurganda
Üyrülüp cıyın kurganda
Çogulmanın sazına
Çoguluşup turganda,
Tapkıçtaşıp tabışıp,
Kepti ortogo salganda.
Er Koñurbay çoñ Kalça,
«Kelse kanday bolot?!» – dep, «Kaada bilgiç kazına,
Keñeşin kurup turganda.
Baskan cerin uratıp,
Maldan külük Tuuçunak
Caaday kılıp çuratıp,
Ortogo kirip bardı ele
Oy, kapıray, şumduk! – dep,
Sarı abaña sunçu! – dep.

Durmadan hızla yürümüş.
Çırpınarak Sarı han
Gözcülüğü sıkıca tutmuş idi,
Han Konurbay bahadırın
Haberini öğrenmiş idi.
Debelenip azarak,
Düşman çehresini görmüş kartalın
Duramayıp coşarak.
Kanıkey'in ak sarayı,
Halkın kuşattığı ulu saray
Töresi sağlam bir alan.
Yamaç yanı derin dere,
Söz kesip ulu Bakay
Danışıp yatarken,
Üyürmö'nün sazlığında
Çevrilip toplantı kurulduğunda
Çevrilip toplantı kurulduğunda
Çogulma'nın sazlığına
Toplaşıp durduklarında,
Akıl yarıştırıp buluşup,
Sözü ortaya koyduklarında.
Er Konurbay koca Kalça,
«Gelirse nasıl olur?!» – diye, «Töre bilir hazine,
Danışığını kurup dururken.
Bastığı yeri göçürtüp,
Maldan yürük Tuuçunak'ı
Yay gibi koşturup,
Ortaya girip vardı idi
Ay, hayret, dehşet! – diye,
Sarı amcana sunsana! – diye.

Oyron Bakay babası
Oñurañdap kaldı ele.
Kapkadagı kırk balban
Katar çurkap cügürüp,
Sarı kandı körgöndö
Argın, kırgız aralaş
Bir şumdugu bar go – dep,
Mintip candan tüñülüp,
Ordo bakkan kapkası,
On eki celdet, beş balban
Eliktey ırgıp tüyülüp.

Astı uturu cügürüp,
Sarı kan atın aldı ele,
Altın kurbu mamıga,
Arbuuruldun canına
Alıp barıp balbandar
Tulpardı baylay saldı ele.
Ayçüröktün kırk kelin
Külümsüröp cez burap,
Küdörüdöy bılkıldap,
Külüp ketse beybaktar
Cez komuzday şıñkıldap,
Epsiz çurap cügürüp,
Eşik tartıp kaldı ele,
Çöyçöktöy közdüü Sarı kan
Campayıp tüşüp kaldı ele.
Maanilüü eri kan Bakay
Sarı kandı bet alıp,
Bakay kepti saldı ele.
Abañ Bakay kebi bul.
Sarı kanga karata,
Eñ akılduu bolcolsuz,
Mına mınday dedi ele:
Kanıkey balam, turçu, – dep,
Sarı saamal kımızdan
Sarı kanga kuyçu, – dep,
Arı adilkeç, iş bilgiç,
Koluñ menen Kanıkey,

Yaman Bakay babası
Homurdanıp kaldı idi.
Kapıdaki kırk pehlivan
Sıra sıra koşup seğirtip,
Sarı han'ı gördüklerinde
Argın, Kırgız karışık
Bir dehşetli haberi var ya – diye,
Böylece candan umut kesip,
Orda bekleyen kapısında,
On iki cellat, beş pehlivan
Karaca gibi sıçrayıp fırlayıp.

Önüne doğru koşarak,
Sarı han'ın atını aldı idi,
Altın çemberli direğe,
Arbuurul'un yanına
Alıp varıp pehlivanlar
Küheylanı bağlayıverdi idi.
Ayçürök'ün kırk gelini
Gülümseyip tunç kıvırıp,
Güderi gibi salınıp,
Gülüşüverse zavallılar
Tunç kopuz gibi şıngırdayıp,
Alabildiğine seğirtip koşup,
Kapıyı açıp kaldı idi,
Kâse gibi gözlü Sarı han
Yığılırcasına inip kaldı idi.
İtibarlı eri han Bakay
Sarı han'a yönelip,
Bakay söze girdi idi.
Amcan Bakay'ın sözü budur.
Sarı han'a karşı,
En akıllı, kestirilmez,
İşte şöyle dedi idi:
Kanıkey yavrum, kalksana, – diye,
Sarı taze kımızdan
Sarı han'a doldursana, – diye,
Hem adaletli, hem iş bilir,
Kendi elinle Kanıkey,

Toygondo akıl tabılar,
Toktoboston er kırgız
Kep uksa coogo cabılar!»
Aybatı katuu köp coonu
Ala cürgön kol ele,
Buyursa abiyir cabılar!»
Dep, oşondo kan Bakay
Kabarga kelgen Sarı kan
Kursagı aşka toyguça,
Kumarı kanıp bolguça
Añgeme-dükön kurabayt,

Sarı kandan er Bakay
Calgız kepti surabayt.
Dastorkondu cıydı ele,
Omiyin! – dep, kol cayıp,
Cañı duba kıldı ele.
Karooldon şaşıp kelgenge
Kaytıp berdi Sarı kan,
Körgön menen bilgenin,
Ukkan menen tuyganın
Aytıp berdi Sarı kan.
«Ey, kulunum, Semetey,
Tileğiñ Kuday beriptir.
Tikteşeriñ Koñurbay
Kaalasañ özü keliptir.
Baabediniñ bat aytkın
Ar Şayıktın coluna
Ay tuyaktan at aytkın!
Köñüldün köbü bölündü,
Kara çöptöy kapırıñ
Kan Koñurbay baatırıñ,
Kazat açıp, çır baştap,
Kagışçu türü köründü!
Kara kanga bölönüp,
Çabışçı türü köründü!
Kırk uruu kıtay el eken,
Kırgız emes, kılımdı
Kaptap ketçü sel eken!

Doyunca akıl bulunur,
Durmadan er Kırgız
Söz duysa düşmana saldırır!»
Heybeti sert nice düşmanı
Alt edegelen orduydu,
Nasip olursa şeref örtünür!»
Deyip, o zaman han Bakay
Habere gelen Sarı han'ın
Karnı aşa doyuncaya dek,
Arzusu kanıncaya dek
Sohbet muhabbet kurmaz,

Sarı han'dan er Bakay
Tek bir söz sormaz.
Sofrayı topladı idi,
Âmin! – deyip, el açıp,
Yeni dua kıldı idi.
Gözcülükten telaşla gelene
Karşılık verdi Sarı han,
Gördüğü ile bildiğini,
Duyduğu ile sezdiğini
Anlatıverdi Sarı han.
«Ey, kulunum, Semetey,
Dileğini Tanrı vermiş.
Göz göze geleceğin Konurbay
İstediysen kendisi gelmiş.
Baabedin kurbanını tez ada,
Her Şeyh'in yoluna
Ay tuynaklı at ada!
Gönlün çoğu bölündü,
Kara ot gibi kâfirin
Han Konurbay bahadırın,
Gaza açıp, kavga başlatıp,
Çarpışacak hali göründü!
Kara han'a bürünüp,
Vuruşacak hali göründü!
Kırk boy Kıtay halkıymış,
Kırgız'ı değil, cihanı
Basıp geçecek selmiş!

Astı bürköö, cer açık,
Ayla kanday bolot – dep,
Az kuralgan el eken,
Argın menen kırgızdın
Ayılı kanda konuuçu?!
Kaarluu kıtay kaptasa,
Kagış kılbay catpasa,
Alakanday bu curttun
Aylası kanday boluuçu?!
Ereniñ bar, kanıñ bar,
Emi aytam bir sözdü
El-curt kulak salıñar!
Keñ-Özöndün boyunan

Önü kapalı, yer açık,
Çare nasıl olur – diye,
Az derlenmiş halkmış,
Argın ile Kırgız'ın
Obası nereye konacak?!
Gazaplı Kıtay basarsa,
Çarpışmadan yatmazsa,
Avuç içi kadar bu yurdun
Çaresi nasıl olacak?!
Erenin var, hanın var,
Şimdi söylerim bir sözü,
El yurt kulak veriniz!
Keñ-Özön'ün boyundan

Keyiştüü müşkül curt kördüm,
Kumurskaday kaynagan
Kılımga tatır kol kördüm.
Kol aldında Koñurbay,
Opol-Toodoy çoñ kördüm!
Maldan açıp baardı
Kıdırıp kıyla şaardı
Kırgındı kızık salıptır.
Kırgızdı kırgın kılam – dep,
Kıtaydı aydap alıptır.
Bılkıldagan bel kelet,
Mık törönü teñ kelet,
Kaarınan Kalçanın
Cer silkinip termelet!
Uyuñ-Şuyuu balbanı
Uşunu aydap alıptır,
Berenderin san bölüp,
Aldı aldınan salıptır!
Talastı cetip basuuga,
Dalaydı karmap cançuuga,
Cañcal salıp mintüügö,
Cabılgan eken köp kıtay
Bir bokçonu tintüügö!
Kök temirdey kuralıp,
Köbü tolkup çubalıp,

Dertli, çetin durumda yurt gördüm,
Karınca gibi kaynayan
Cihana bedel ordu gördüm.
Ordunun başında Konurbay'ı,
Opol Dağı gibi büyük gördüm!
Maldan gözü açılıp varını
Dolaşıp nice şehri
Kırgını yaman salmış.
Kırgız'ı kırgın ederim – diye,
Kıtay'ı sürüp almış.
Esneyen bel gelir,
Sağlam beğlere denk gelir,
Gazabından Kalça'nın
Yer silkinip sallanır!
Uyuñ-Şuyuu pehlivanını,
Onu da sürüp almış,
Yiğitlerini tümenlere bölüp,
Öncü öncü salmış!
Talas'a yetişip basmaya,
Niceyi yakalayıp ezmeye,
Kavga salıp böyle etmeye,
Üşüşmüş meğer nice Kıtay
Bir torbacığı yoklamaya!
Gök demir gibi kuşanıp,
Çoğu dalgalanıp uzayıp,

Kadayı kalıñ kütüptür,
Çubaganda kara cer
Kagılayın kulunum,
Kalıñınan tütüptür!
Cadıgöyü, cayçısı,
Ölümgö karşı barçusu
Ötkörö kaptap alıptır,
Kalıñ kolun bölüntüp,
Kaptap caasın tögültüp,
Kaarın katuu çaçpasın,
Töböñdön tiygen Koñurbay
Töböbüzdön baspasın!»
Sarı kan ayttı bir kepti,
Salmaktap aytıp oor kepti,
Körgönün aytıp turgan soñ,

Çivisi sık dikilmiş,
Sökün ettiğinde kara yer,
Kurbanın olayım kulunum,
Kalınlığından tütmüş!
Büyücüsü, yada taşçısı,
Ölüme karşı varanı
Alabildiğine basıp almış,
Kalabalık ordusunu bölüp,
Basıp yayını yağdırıp,
Gazabını sert saçmasın,
Tependen inen Konurbay
Tepemize basmasın!»
Sarı han söyledi bir sözü,
Tarta tarta söyleyip ağır sözü,
Gördüğünü anlatıp durunca,

Oluyat çaldın er Bakay
Oşondo sözdü kılganı:
«Acalı cetken ölböybü,
Talaska añdıgan Kalça kelbeybi! Buurul
at munun kanatı.
Kürdölüü bul baş barında
Köp curttu kantip bereli,
Kuturgan okşoyt çoñ mancuu,
Kürpöñdöşüp körölü!
Eren bul baş turganda
El-curttu kantip bereli,
Esirgen okşoyt Koñurbay,
Ezilişip körölü!»
Bakay kan mintip turganda,
Kaarlanıp Semetey,
Kapkadagı Buuruldu
Kıyalın curttan arttırıp,
Ok cañılıp ketpeske
Abaydan cabuu captırıp.
Kazatka miner buudandı
Kermeni ıraak kerdirip,
Oñcoñdogon karanga
Kürüçtön cuup berdirip,

Evliya ihtiyarın oğlu er Bakay
O zaman söze girişti:
«Eceli yeten ölmez mi,
Talas'ı gözetleyen Kalça gelmez mi!
Buurul at bunun kanadı.
Gürbüz bu baş var iken
Nice yurdu nasıl veririz,
Kudurmuş görünür koca Mançu,
Göğüs göğüse görüşelim!
Eren bu baş dururken
El yurdu nasıl veririz,
Azmış görünür Konurbay,
Ezişerek görelim!»
Bakay han böyle dururken,
Gazaplanıp Semetey,
Kapıdaki Buurul'un
Huyunu yurttan üstün kılıp,
Ok yanılıp değmesin diye
Abadan örtü örttürüp.
Gazaya bineceği yürük atı
Germe ipini uzağa gerdirip,
Sağa sola tepinen karayağıza
Pirinçten yıkayıp verdirip,

Beren eneñ Kanıkey
Belendedi uşunday.
Kürüçtön kündö cem berip,
Kündö terin alıptır,
Arpadan asa cem berip,
Ayda terip alıptır,
Etine kelip soyulgur,
Uçkan kuş menen carışıp,
Bu kazı aluuçu boor et
Kalgan eken karandın
Kabırgaga cabışıp.
Say-saylap cünü birindep,
Tuyagı cerge toktoboy,
Kalgan eken soyulgur,
Uçuuçuday dirildep.
Kabırga söök bölünüp,
Kalcañdagan karandın
Tulpardan sını körünüp.

Yiğit anan Kanıkey
Hazırladı işte böyle.
Pirinçten her gün yem verip,
Her gün terini almış,
Arpadan asıl yem verip,
Ay boyu tımar etmiş,
Etine dolmuş, gebermeyesi,
Uçan kuşla yarışıp,
Bu kazı alınacak bağır eti
Kalmış meğer karayağızın
Kaburgasına yapışıp.
Damar damar tüyü seyrelip,
Toynağı yere durmadan,
Kalmış meğer gebermeyesi,
Uçacakmış gibi titreşip.
Kaburga kemiği bölünüp,
Salınıp oynayan karayağızın
Küheylan olduğu duruşundan görünüp.

Coboloñduu Semetey
Coogo kirer adatı,
Cortso candı cırgatar,
Cazayıldı salınıp,
Carday bolgon Buuruldu
Tokup minip kamınıp,
Kaarduu müşkül kanatı,
Kagışkan coogo bet alsa,
Manastın uulu er Semeñ
Kaşkayıp külör adatı.
Beş-Taştın başı Kan-Caylak,
Kan-Caylaktı caylagan
Atasınan – babası,
Coodon ürküp kalbagan.
On tört atın baylagan,
Ortolop Keñ-Kol caylagan.
Açuusuna tiygendi,
Astıga salıp aydagan.
Alışıp duşman coo kelse,
Azuuga salıp çaynagan.

Belalı Semetey'in
Düşmana girer huyu var,
Akına çıksa canı coşturur,
Fitilli topu kuşanıp,
Sur gibi olmuş Buurul'u
Eyerleyip binip hazırlanıp,
Gazaplı, çetin kanadı,
Çarpışan düşmana yönelse,
Manas'ın oğlu er Semen'in
Apak sırıtıp güler huyu var.
Beş-Taş'ın başı Kan-Caylak,
Kan-Caylak'ı yaylayan
Atasından – babası,
Düşmandan ürküp kalmayan.
On dört atını bağlayan,
Ortalayıp Keñ-Kol'u yaylayan.
Öfkesine dokunanı,
Önüne katıp süren.
Tutuşup düşman ordu gelse,
Azı dişine vurup çiğneyen.

Bukarga barıp zor bolgon,
Tentip-cürüp çoñoygon.
Temirkandın şaarına
Tentip barıp el tapkan,
Karakandın şaarına
Kaçıp barıp can bakkan.
Berendin cayı uşunday,
Kayran katın Ayçürök
Seyilge saygan çınar bak,
Oşol çınar tübündö
Törösü mingen töödöy tak,
Törö oolugup, Kalçaga
Kagışka çıgar oşol çak!
Mına oşondo Ayçürök,
«Töröm kanday bolot!» dep,
Bödönödöy kayran köz
Bölök-bölök caş ketip.
Karagattay kayran köz
Kamçı boyu caş ketip.

Buhara'ya varıp ulu olmuş,
Sürgün gezip büyümüş.
Temirkan'ın şehrine
Sürülüp varıp el bulmuş,
Karakan'ın şehrine
Kaçıp varıp can beslemiş.
Yiğidin hali işte böyle,
Zavallı kadın Ayçürök,
Gezinti için dikilmiş çınar bağ,
O çınarın dibinde
Beyinin bindiği deve gibi taht,
Beyi coşup, Kalça'ya
Çarpışmaya çıkacak, o çağ!
İşte o zaman Ayçürök,
«Beyim nasıl olur!» diye,
Bıldırcın gibi zavallı gözden
Ayrı ayrı yaş dökülüp.
Kuşburnu gibi kara gözden
Kamçı boyu yaş dökülüp.

Moynunda altın söykönü,
Samsaalatıp karandı
Moymolcugan şurkuya
Moyunga kızık salınıp,
Bolboy ıylap kamınıp,
A düynö ketken şerlerdin
Zaypuruş şerlerdin
Arbagına calınıp.
«Işti calgap oñdo,– dep,
O düynö ketken şer atam
Calgızıñdı koldo!» – dep.
Çıday albay sanaaga,
Çırkırap ıylap törögö.
«Aylam kanday bolor!» – dep,
Oolcugan Ayçürök,
Armanın aytıp Ayçürök,
Kökcaldı karap tura albay,
Kalayık keyip turdu ele,
Köp kapa bolup beçera ay.

Boynundaki altın küpeyi,
Sallandırıp kara saçını
Salınan güzel
Boynuna acayip takınıp,
Durmadan ağlayıp hazırlanıp,
Öbür dünyaya göçen arslanların,
Yüce arslanların
Ruhuna yalvarıp.
«İşi rast getirip düzelt, – diye,
Öbür dünyaya göçen arslan atam,
Yalnızını koru!» – diye.
Dayanamayıp kaygıya,
Feryat edip ağlayıp beyine.
«Çarem nasıl olur!» – diye, Kendinden geçen Ayçürök,
Hasretini söyleyip Ayçürök,
Bozkurda bakıp duramayıp,
Ahali kederlenip durdu idi,
Çok kederlenip biçare ay.

Özöngö bütöt tik kıya
Akıştanat ar türdüü
Akundun kızı şurkuya
Kozgolo tartıp cötölüp,
Koykoloñdop beytaalay
Korozdoy moynun kötörüp,
Küyüp turat törögö,
Özü calgız nemege.
Akırın basıp cötölüp,
Arkarday moynun kötörüp.
«Çındaşkan coosu Koñurbay,
Kabarçıdan kep ugup,
Çıñaluu kızıl temirdey.
Çın kuduret koldoy kör,
Atadan calgız nemeni
Kalçadan öldü dedirbey!
Karmaşarı Karagul,
Zordugu toonun teñindey.
Calgızdı Kuday calgay kör
Caldıragan şurkuya
Calgızınan ayrılıp,
Caldıragan beytaalay
Cabılıp kıtay şaarına
Olco boldu dedirbey.

Vadide biter dik yamaç,
İnler türlü türlü
Akun'un kızı güzel,
Sarsıla sarsıla öksürüp,
Salınarak talihsiz,
Horoz gibi boynunu kaldırıp,
Yanıp durur beyine,
Kendisi yalnız olana.
Usulca yürüyüp öksürerek,
Dağ koyunu gibi boynunu kaldırıp.
«Ant içmiş düşmanı Konurbay,
Haberciden söz duyup,
Su verilmiş kızıl demir gibi.
Gerçek Kudret koruyuver,
Atadan yalnız olanı
Kalça'dan öldü dedirtme!
Boğuşacağı Karagul,
Zorbalığı dağın dengi gibi.
Yalnızı Tanrı esirgeyiver,
Gözü yaşlı güzeli
Yalnızından ayırıp,
Gözü yaşlı talihsizi
Üşüşüp Kıtay şehrine
Ganimet oldu dedirtme.

Beybaktı Kuday kargasa,
Kadırman töröm ölör,– dep,
Beybaktı Kuday calgasa,
Beecindin kanı Koñurbay
Karap kılıp keler dep.
Arbıtıp çatak salar dep,
Arıslandıgı çın bolso,
A düynö ketken atamdın
Artıkça kegin alar!» – dep.
Ayçürök beybak munu oylop,
Azıp ıylap, çurkurap
Munacat kılat burkurap.
Otuz kelin, otuz kız,
Köbü koşomat kılıp burkurap.

Zavallıya Tanrı lanet ederse,
Kadirşinas beyim ölür, – diye,
Zavallıyı Tanrı esirgerse,
Beecin'in hanı Konurbay
Bakıp geri döner diye.
Çoğaltıp kavga salar diye,
Arslanlığı gerçek ise,
Öbür dünyaya göçen atamın
Fazlasıyla öcünü alır!» – diye.
Ayçürök zavallı bunu düşünüp,
Bitkin düşüp ağlayıp, çığrışıp
Münacat eder hıçkırarak.
Otuz gelin, otuz kız,
Çoğu ona uyup hıçkırarak.

Almambet uulu Külçoro,
Çubaktın uulu Kançoro
Kanıkeydin saraydan
Kagışka çıktı kamınıp.
Kınsız kılıç baylanıp,
Kayra caaçu buluttay,
Kaarı betine aylanıp,
Coogo ılayık ıktuular,
Coo börüsü mıktuular,
Atıştan kayra tartpagan,
Acaldan kayra kaytpagan.
Kan Koñurbay zor Kalça
Kakandan dürböp kol cürüp,
Kamap tüşöt dep ugup,
Coo degende süyünüp,
Coo börüsü kökcaldar
Coo kiyimin kiyinip,
Dümöktüü kırgın, çoñ kazat
Bolorun bilip çıktı ele,
Talastı kıtay büt kurçap,
Tolorun bilip çıktı ele,
Kök temirden tuulga
Kömkörö başka kiygizip,

Almambet oğlu Külçoro,
Çubak'ın oğlu Kançoro
Kanıkey'in sarayından
Çarpışmaya çıktı hazırlanıp.
Kınsız kılıç kuşanıp,
Yeniden yağacak bulut gibi,
Gazabı yüzüne vurup,
Düşmana layık ustalar,
Düşman kurdu yamanlar,
Atıştan geri çekilmeyen,
Ecelden geri dönmeyen.
Han Konurbay ulu Kalça
Hakan'dan bir ordu kaldırıp yürüyüp,
Kuşatıp iner diye duyup,
Düşman deyince sevinip,
Düşman kurdu bozkurtlar
Düşman giysisini giyinip,
Belalı kırgın, büyük gaza
Olacağını bilip çıktı idi,
Talas'ı Kıtay'ın büsbütün kuşatıp,
Dolacağını bilip çıktı idi,
Gök demirden tolgayı
Tersyüz edip başına giydirip,

Artık eneñ Kanıkey
Çarayna menen çaptatıp,
Teşik koyboy baldardı
Kök temir menen kaptatıp.
Beecinge çeyin sürgülö.
Kartayganda eneñdin,
Karaanım baldar kiysin dep, Calpı
kıraan köy kaşkam
Kacıbay coogo tiysin dep,
Adırdan akkan bulaktar
Karmaşa ketse Koñurbay
Kakanga çeyin sursün dep,
Aldeylep cürgön çunaktar.
Kaarluu dümök, çoñ cañcal
Saygan alpıñ miñ bolsun

Üstün anan Kanıkey
Göğüs zırhıyla kaplattırıp,
Delik koymadan çocukları
Gök demirle kaplattırıp.
Beecin'e kadar sürünüz.
Kocayınca ananın,
Karaltım çocuklar giysin diye, Bütün
kartal seçkin yiğitlerim,
Yılmadan düşmana çatsın diye,
Kırlardan akan pınarlar,
Boğuşmaya girse Konurbay
Hakan'a kadar sorsun diye,
Ninniyle büyüttüğüm yavrular.
Gazaplı bela, büyük kavga
Sapladığın alpın bin olsun,

Betteşe kelse salsın dep,
Sayışkan pendeñ tüz bolsun
Beecindin kanı Koñurbay
Kapkayda kegin alsın dep,
Unutkusuz iş bolsun».
Kup keltirip casagan
Ok ötpös eken tondoru
Kayran eneñ Kanıkey
Oşondoy eken bolcolu
Beecin ısık cer degen
Isıgı maza berbegen
Çın çölünö can barsa
Künü ısıp kaynagan,
Kabılan türü kalbagan
Kün zardabı ötör dep,
Bilbey koysom beker dep,
Er baş sayın casagan
On eki köynök, on dambal
Soguştun cayı uşunday.
Kalçaga salsañ çoñ cañcal
Çataktaşıp Beecinden
Eç cerde bolboyt tük arman
Kabarman ölgön, kan ölgön,
Bitiñ bittep ketet dep,
Bir kiyimiñ cüz kıldım
Kiri kirdep kalar dep,
Kir kiyimdi kırk kıldım
Seyildikke kiygenge
Oyuu kiymiñ bir bölök.
Beypaylaşıp uruşsañ
Soyuldun kiymi bir bölök.
Aybalta menen çabışsañ
Ayza menen kagışsañ
Bul kiyimiñ miñ bölök.

Karşılaşmaya gelse salsın diye,
Süngüleştiğin kulun düz olsun,
Beecin'in hanı Konurbay
Nerede olsa öcünü alsın diye,
Unutulmaz iş olsun».
Tam yerince yapılmış,
Ok geçmezmiş kaftanları,
Zavallı anan Kanıkey'in
Öyleymiş niyeti hesabı.
Beecin sıcak yer denen,
Sıcağı rahat vermeyen,
Gerçek çölüne can varsa
Günü kızıp kaynayan,
Kaplan çehresi kalmayan,
Güneş zahmeti işler diye,
Bilmeden bırakırsam boşuna diye,
Er başına hazırlanmış
On iki gömlek, on don,
Savaşın hali işte böyle.
Kalça'ya salsan büyük kavga,
Kavgalaşıp Beecin'den
Hiçbir yerde olmaz hiç hasret,
Haberci ölmüş, han ölmüş,
Bitin bitleyip gider diye,
Bir giysini yüz kıldım,
Kiri kirlenip kalır diye,
Kirli giysiyi kırk kıldım,
Gezintiye giyilecek
Nakışlı giysin bir başka.
Serbestçe vuruşursan
Sopanın giysisi bir başka.
Aybalta ile vuruşursan,
Mızrak ile çarpışırsan
Bu giysin bin başka.

Kacıbay coogo kirgile
Kan Koñurbay baatırdı
Ata kektüü kapırdı
Sanatı kıraan say kaşkam

Yılmadan düşmana giriniz,
Han Konurbay bahadırı,
Ata kinli kâfiri,
Sayısız kartal seçkin yiğidim,

	Atası ölgön cetimçe	*Atası ölmüş yetimcik,*
	Kaçıp kalgan adamga	*Kaçıp kurtulmuş insana*
131350	Dep, öşöntüp Kanıkey	*Deyip, böylece Kanıkey,*
	Karıganda Kanıkey	*Kocayınca Kanıkey,*
	Kartayganda Çıyırdı	*Yaşlanınca Çıyırdı,*
	Eki enesi teñ ıylap,	*İki anası birlikte ağlayıp,*
	Erikbes coogo barasıñ	*Usanmaz düşmana varıyorsun,*
	Esen kelgin dep ıylap	*Sağ esen gel diye ağlayıp,*
	Kapkadan çıga kalarda	*Kapıdan çıkacağı sırada*
	Kayran eneñ Kanıkey	*Zavallı anan Kanıkey*
	Külçoro menen Semetey	*Külçoro ile Semetey,*
	Ekөönün atın teñ karmap,	*İkisinin atını birden tutup,*
131360	Bayırkı kepten urdu emi	*Eski sözden vurdu şimdi,*
	Nuska söz aytıp turdu ele	*İbretli söz söyleyip durdu idi,*
	Beylese bolot bey arman	*Düşünse olur, hasretsiz,*
	Kalçaga salsañ çoñ cañcal	*Kalça'ya salsan büyük kavga,*
	Kagış kılıp Beecinden	*Çarpışma kılıp Beecin'den*
	Kagılgan mende baarı ölgön.	*Çarpılan kul hep ölmüş.*
	Topon suu tozdop kirbegen,	*Tufan suyu tozutup girmemiş,*
	Tolkup mende kelbegen.	*Dalgalanıp kul gelmemiş.*
	Iskender izin salbagan,	*İskender izini salmamış,*
	It ölgöndün Beecinde	*İt ölmüşün Beecin'inde*
131370	Eç kim surak albagan.	*Hiç kimse hesap sormamış.*
	Çalıyar çarkı cetpegen,	*Evliyanın gücü yetmemiş,*
	Çabışkan aman ketpegen.	*Vuruşan sağ esen gitmemiş.*
	Mından murun Beecinge	*Bundan önce Beecin'e*
	Busurman cıyıp, kol bargan,	*Müslüman toplayıp, ordu varmış,*
	Kagışkan asker mol bargan. Koşoy,	*Çarpışan asker bol varmış. Koşoy, Töştük*
	Töştük koşo bar.	*birlikte var.*
	Ürstöm, Dastan kan barıp,	*Ürstöm, Dastan han varıp,*
	Muzburçak, Kökçö, Bokmurun	*Muzburçak, Kökçö, Bokmurun,*
	Beecinge cañcal salıptır,	*Beecin'e kavga salmış,*
	Alptarınan oşo bar.	*Alplerinden onlar var.*
131380	Kakançından Bakburçun	*Hakan Çin'inden Bakburçun'u,*
	Kaynagan şaar Keñtuñdan	*Kaynayan şehir Keñtuñ'dan*
	Az Kara-Şaarın alıptır,	*Az Kara-Şaar'ı almış,*
	Akim bolup turuptur.	*Hâkim olup durmuş.*
	Bargan koldun baarısı	*Varan ordunun hepsi*

Öz bilgenin kılıptır.
Katını suluu, dan arzan
Nur çaçılgan Beecinge
Urgaaçıga kızıgıp,
Uşunetip turuptur.
Kalıñ soguş köp koldon,
Kalgan eken al coldon
Katın alıp, üy kütüp,
Kalıp kalgan turkana
Busurmandın kulunu,
Çın busurman duñkana
Köödöndö kalgan köp arman, Çırkırap ıylap turgamın.
Uruudan sandap kol bargan. Kalk ölörün bilgemin,
Beelesek bolot beyarman,
Çılgıy içim ört canıp,
Surasañ taap alarsıñ,
Anık kırgız tukumu
Salaalık degen el kalgan.
Karan tün tüştü deseñçi.
Atañız Manas şer ele,
Atañday artık şer bolup,
Meenet kün tuudu deseñçi.
Can caralıp mendeden
Cakında kelbeyt degi ele.
Artıkça külüp at berip,
On eki kan busurman
Opsuzun cıyıp alganda,
Beecinge dümök salganda
Bilge cüktöp, ok alıp,
On eki kandı çoguu alıp,
Üzüktöy kalpak er Şuutu –
El esebin alganda
Kırk eki san kol alıp.
Oşondo ölböy bereni
Oluyat Bakay kanı bar,
Alış kılgan kıtayga
Alp, döölördün baarı bar,

Kendi bildiğini kılmış.
Kadını güzel, tahılı ucuz,
Nur saçılmış Beecin'de
Dişiye imrenip,
Böyle edip durmuş.
Kalabalık savaş, nice ordudan,
Kalmış meğer o yoldan
Kadın alıp, ev tutup,
Kalıp kalmış turkana,
Müslümanın kulunu,
Gerçek Müslüman dungan.
Göğüste kalmış çok hasret, Feryat edip ağlayıp durmuştum.
Boydan tümenle ordu varmış. Halkın öleceğini bilmiştim,
Düşünsek olur, hasretsiz,
Çiğ içim ateş gibi yanıp,
Sorarsan bulup alırsın,
Gerçek Kırgız soyundan
Salaalık denen halk kalmış.
Karanlık gece çöktü desene.
Atanız Manas arslandı,
Atan gibi üstün arslan olup,
Mihnet günü doğdu desene.
Can yaratılıp kuldan,
Yakında gelmez zaten.
Fazlasıyla gülüp at verip,
On iki han Müslüman,
Ölçüsüz kalabalığını toplayınca,
Beecin'e bela salınca,
Yük hayvanına yükleyip, ok alıp,
On iki hanı birlikte alıp,
Keçe örtü gibi kalpaklı er Şuutu –
Halkın sayısını aldığında
Kırk iki tümen ordu alıp.
O zaman ölmeden yiğidi,
Evliya Bakay hanı var,
Güreşe tutuşmuş Kıtay'a,
Alp, devlerin hepsi var,

Beelebesten togotboy,	*Aldırmadan, saymadan,*
Tünörüp catkan Çoñ-Beecin	*Kapkara yatan Çoñ-Beecin'e*
Tüz kirip ayza sunganda,	*Dosdoğru girip mızrak uzattığında,*
Tüyşüktüü mınça balaadan	*Zahmetli bunca beladan*
Korduktanıp turganda,	*Horlanıp durduğunda,*
Kaynap catkan kakanga	*Kaynayıp yatan Hakan'a*
Kaçırıp ayza sunganda,	*Saldırıp mızrak uzattığında,*
Kırk eki san, kıyla kol	*Kırk iki tümen, hayli ordu*
131430 Karmaşıp catıp kırganda,	*Boğuşa boğuşa kırdığında,*
Sulayman baspas Beecinden	*Süleyman'ın basmadığı Beecin'den*
Surak alıp sen atañ	*Hesap sorup senin atan,*
Bereniñ altay kan bolgon,	*Yiğidin Altay hanı olmuş,*
Kan bolgonu kurusun,	*Han olması kurusun,*
Bet kan neme cay bolgon.	*Yüz kan olan yatışmış.*
Beecinden kabar ukkanda	*Beecin'den haber duyduğumda*
Bezildedim ıyladım,	*Sızlandım, ağladım,*
Men enekeñ Kanıkey	*Ben anacığın Kanıkey,*
Çıday albay küygömün.	*Dayanamayıp yandım.*
131440 Kakandı aldı degiçe –	*Hakan'ı aldı deyinceye –*
Beecindi aldı degiçe -	*Beecin'i aldı deyinceye –*
Akıldı arbın taptırdım,	*Aklı bol bol buldurdum,*
Toktoboy mında kelsin dep,	*Durmadan buraya gelsin diye,*
Alakanday kat berip,	*Avuç içi kadar mektup verip,*
Kırk cigittin ıktuusu,	*Kırk yiğidin ustasını,*
Kırk balbandın mıktuusu	*Kırk pehlivanın yamanını,*
Kırk çoronun çoñ kutu	*Kırk çoronun büyük kutunu,*
Badana ton kiygizip,	*Zırh kaftan giydirip,*
Balanın atı Buurul at	*Çocuğun atı Buurul atı*
131450 Azıy çıkma kezinde	*Kaburgası yeni çıkma çağında*
Er Şuutuga mingizdim.	*Er Şuutu'ya bindirdim.*
Beecinge catsañ ölöt dep,	*Beecin'de yatarsan ölür diye,*
Beybagın kaçan köröt dep,	*Zavallısını ne zaman görür diye,*
Kakanga catsañ ölöt dep,	*Hakan'da yatarsan ölür diye,*
Karaanıñ altı ay boluptur,	*Karaltın altı ay olmuş,*
Baatır şer balasın kaçan	*Bahadır arslan çocuğunu ne zaman*
köröt dep, Çırım etip uyku albagan,	*görür diye, Kestirip uyku almayan,*
Ordogo tulpar tuylatıp,	*Ordaya küheylan şahlandırıp,*

	On eki kanın ıylatıp,	*On iki hanını ağlatıp,*
131460	Ataña kabar bergemin.	*Atana haber vermiştim.*
	Kakandan kayra tartkanda,	*Hakan'dan geri döndüğünde,*
	Beypay bolup turganda,	*Huzursuzluk olup durduğunda,*
	Belgilüü eri Koñurbay	*Ünlü eri Konurbay*
	Beecindin kolun cıyganda,	*Beecin'in ordusunu topladığında,*
	Ay karañgı, tün bürköö	*Ay karanlık, gece kapalı,*
	Azaptuu soguş kılganda,	*Azaplı savaş kıldığında,*
	Karacoy uulu Kococaş	*Karacoy oğlu Kococaş,*
	Cadıköy kalmak aralaş	*Büyücü Kalmuk karışık,*
	Bılkıldak kuuray bışkıça,	*Oynak kuru ot pişinceye dek,*
131470	Mıyzamdın gülü uçkuça	*Yaban gülünün çiçeği uçuncaya dek,*
	Kayıñdan tüşüp, bür ketip,	*Kayından düşüp, tomurcuk gidip,*
	Cıgaçtan kulap, tür ketip,	*Ağaçtan dökülüp, renk gidip,*
	Too-toonun başına	*Dağların başına*
	Küldüyüp kök muz turguça,	*Kümbet gibi gök buz duruncaya dek,*
	Özön ıldıy zırıldap,	*Vadiden aşağı vınlayıp,*
	Muzdak şamal urguça	*Soğuk rüzgâr vuruncaya dek,*
	Altayça atañ salışıp,	*Altayca atan vuruşup,*
	Ölbögön cerden kalışıp,	*Ölmediği yerden sağ kalıp,*
	Al colku Beecin kazatta,	*O seferki Beecin gazasında,*
131480	Oşol col tartkan azapta	*O yolda çekilen azapta,*
	Ürümçü, Manas kalaada,	*Ürümçü'de, Manas kalesinde,*
	Beecinden berki talaada	*Beecin'den beriki ovada*
	Alış kılıp kan menen	*Güreşe tutuşup han ile,*
	Kırk uruu kıtay can menen	*Kırk boy Kıtay canı ile,*
	Muzburçak, Kökçö kan ölüp,	*Muzburçak, Kökçö han ölüp,*
	Keri cak kılgan cañcalda	*Geri dönüşte kopan kavgada*
	Kez bolgon candın baarı ölüp,	*Rast gelen canın hepsi ölüp,*
	Kökötöydün Bokmurun	*Kökötöy'ün Bokmurun'u,*
	Erenden calgız al ölüp,	*Erenden yalnız o ölüp,*
131490	Ormonbektin atası	*Ormonbek'in atası*
	Tekeçi kan dagı ölüp,	*Tekeçi han dahi ölüp,*
	Keriden eçen can ölüp,	*Geriden nice can ölüp,*
	Kez bolgondun baarı ölüp,	*Rast gelenin hepsi ölüp,*
	Atka ceñil, tayga çak,	*Ata hafif, taya denk,*
	Uykusu cok, colgo sak	*Uykusu yok, yola uyanık,*
	Çıkanaktap kalbagan,	*Dirseğine yaslanıp kalmayan,*

Aalamga cetet çaması,	*Âleme yeter kudreti,*
Atañ menen al eköö	*Atan ile o ikisi*
Aga-ininin balası,	*Ağa ile ininin oğlu,*
Bereni Sırgak dagı ölüp.	*Yiğidi Sırgak dahi ölüp.*
Altımıştın artıgı,	*Altmışın seçkini,*
Kırk çoronun kıyını	*Kırk çoronun yamanı*
Almambet, Çubak şer ölgön,	*Almambet, Çubak arslan ölmüş,*
Adamdan mınça er ölgön.	*İnsandan bunca er ölmüş.*
Kakanga kirip kayrılıp,	*Hakan'a girip dönüp,*
Kara kılıp olturgan	*Kara direk edinip oturduğu*
Kan Çubaktan ayrılıp,	*Han Çubak'tan ayrılıp,*
Beecinge kirip kayrılıp,	*Beecin'e girip dönüp,*
Kara kılıp olturgan	*Kara direk edinip oturduğu*
Bek arslandan emespi	*Pek arslandan değil mi,*
Almambetten ayrılıp.	*Almambet'ten ayrılıp.*
Kaptalın okko buldurup,	*Böğrünü oka vurdurup,*
Kanatın coogo culdurup,	*Kanadını düşmana yoldurup,*
Kuyrugun okko buldurup,	*Kuyruğunu oka vurdurup,*
Kurdaşın coogo culdurup,	*Yaren dostunu düşmana kaptırıp,*
Beecindi çaap kayrılgan,	*Beecin'i vurup dönmüş,*
Berenderden ayrılgan.	*Yiğitlerinden ayrılmış.*
Akkula okko uçurup,	*Akkula'yı okla uçurup,*
Almambet şeyit keçirip,	*Almambet'i şehit verip,*
Öldüm dep Manas kaygırıp,	*Öldüm diye Manas kaygılanıp,*
Ölçöp bilip olturgan	*Ölçüp bilip oturduğu*
Çubak kandan ayrılıp,	*Çubak handan ayrılıp,*
Kıtaydı kırıp kayrılgan,	*Kıtay'ı kırıp dönmüş,*
Kıyındardan ayrılgan.	*Yamanlardan ayrılmış.*
Oşol kıtay ıktuusu,	*İşte o Kıtay'ın ustası,*
Ayla tapçu mıktuusu	*Çare bulan yamanı*
Kerüügö salgan tam ele.	*Yamaca kurulmuş evdi.*
Bilseñ uşul Koñurbay	*Bilirsen işte bu Konurbay,*
Keçildin mıktı kanı ele.	*Keçil'in yaman hanıydı.*
Dümögü küçtü Kalçada	*Belası güçlü Kalça'da*
Mınçalık erdik bar ele.	*Bunca yiğitlik var idi.*
Beecinden çubap san kalday Çoçup ketip Karı kan	*Beecin'den sökün edip tümen kalday, Ürküp kaçıp Karı han,*
Kanı çıkkan emespi,	*Hanı çıkmış değil mi,*

Kıtaydın kanı Koñurbay
Dagı çıkkan emespi.
Beeleseñ dümök uşunday,
Beecindegi kıtaydın
Er Koñurbay zor kalça
Kanı çıkkan emespi.
Kayratınan kagışta
Özüñ körgön mendenin
Canı çıkkan emespi.
Belsenip çıkkan Koñurbay
Betteşkende kazabı,
Mendeden caman doñuz ay.
Koñurbay kuldun azabı
Adam bolup caralıp,
Keñ Beecinge tuulgan,
Altı caşka kelgende
Bütkül kıtay şaarına
Salgan eken çuulgan;
Cetige caşı kelgende
Cetkileñ dümök baştaptır,
Keçildin kanı bul çoçko
Segizinde serpilip,
Toguzga çıga kelgende
Kaarınan Kalçanın
Kanının baarı kalçıldap,
Ulamadan uladım,
Buzulup kete taştaptır.
Ongo caşı kelgende
Beecinden çıgıp adaşıp,
Atagın körgön cadaptır.
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörün sabaptır.
Küyütünö çıdabay,
Kün cañ-cuñ kanı cadaptır. Katılgandı kılat tüz.
On birine kelgende
Bolotton ayza aştaptır,
Çımaçındın-Kakandın
Cıyıp kolun baştaptır.

Kıtay'ın hanı Konurbay
Dahi çıkmış değil mi.
Düşünsen bela işte böyle,
Beecin'deki Kıtay'ın
Er Konurbay ulu Kalça
Hanı çıkmış değil mi.
Gayretinden çarpışmada
Kendin gördüğün kulun
Canı çıkmış değil mi.
Bel bağlayıp çıkmış Konurbay,
Karşılaşınca kazası mı,
Kuldan beter domuz ay.
Konurbay kulun azabı mı,
İnsan olarak yaratılıp,
Geniş Beecin'de doğmuş,
Altı yaşına geldiğinde
Bütün Kıtay şehrine
Salmış meğer velvele;
Yediye yaşı geldiğinde
Yaman bela başlatmış,
Keçil'in hanı bu domuz,
Sekizinde silkinip,
Dokuza vardığında
Gazabından Kalça'nın
Hanlarının hepsi titreşip,
Nakledenden naklettim,
Bozulup gidivermiş.
Ona yaşı geldiğinde
Beecin'den çıkıp yolunu şaşırıp,
Ününü gören bıkıp usanmış.
Kürmö giyen Kıtay'ın
Güçlülerini dövmüş.
Kahrına dayanamayıp,
Gün cañ-cuñ hanı bıkmış. Sataşanı eder dümdüz.
On birine geldiğinde
Çelikten mızrak saplamış,
Çımaçın'ın-Hakan'ın
Ordusunu toplayıp baş olmuş.

On ekige kelgende
Algara oozun buruptur,
Beecindin Karı kanına

On ikiye geldiğinde
Algara'nın ağzını çevirmiş,
Beecin'in Karı hanına

Kan kıl dep ayza sunuptur.
Kerüügö salıp tam kılıp,
Kelbersigen aramdı
Keçilge bölüp kan kılıp,
Altından taacı kiygizip,
Altın takka mingizip,
Kadimki keçil curtuna
Kan kötörüp salıptır.
Ebegeysiz er bolup,
Ukkan menen körgöngö
Atagı çıgıp kalıptır.
Altı kapka Beecindin
Ar çetin çalıp kent kılgan,
A düynö ketken Manastı
Koñurbay akmak mert kılgan.
Baarını bilgen karıya
Bakayga akıl salgıla,
Kelip kalsa bul cerge
Keñeşip uruş salgıla.
Men enekeñ beytaalay
Bilgiçterden suradım.
Beecindi kimder cerdegen,
Alöökönün Koñurbay
Mendeden bölök er degen,
Beecindin kanı Kalçanı
Berender barıp ceñbegen.
Aylası toluk, zaarı küç,
Ayılga çabuul koyuptur,
Bul öñdöngön kakşaaldı
Er eken dep küdör üz.
Çabuulga kelgen Kalçadan
Esen barıp, soo kelgin.
Karmaşarıñ kakançın,
Kastaşkanıñ Bakburçun.

Han olsun diye mızrak sunmuşlar.
Yamaca kondurup ev yaptp,
O kurumlanan haramzadeyi
Keçil'e ayırıp han kılıp,
Altından tacını giydirip,
Altın tahta oturtup,
O eski Keçil yurduna
Han diye yükseltmişler.
Alabildiğine yiğit olup,
Duyanın da görenin de gözünde
Namı yayılıp kalmıştır.
Altı kapılı Beecin'in
Her ucunu dolaşıp kent kılan,
Öbür dünyaya göçen Manas'ı
Alçak Konurbay kalleşçe öldürmüştü.
Her şeyi bilen o ihtiyar
Bakay'a danışın, akıl sorun,
Düşman bu yere gelip çatarsa
Danışıp öyle savaş açın.
Ben bahtsız ananız
Bilenlere sordum.
Beecin'i kimler yurt edinmiş,
Alööke oğlu Konurbay
Kul soyundan başka bir er, dediler,
Beecin'in hanı Kalça'yı
Nice yiğit varıp da yenememiş.
Hilesi tam, zehri güçlü,
Köylere akın salmıştır,
Böylesi azgın belayı
Er sanıp bel bağlama, umudu kes.
Akına gelen Kalça'dan
Esen git, sağ salim dön.
Boğuşacağın Kakançın,
Düşmanlaştığın Bakburçun.

Lañtı-keñtu bir dalay,
Uruşarıñ Koñurbay.
Kastaşkanıñ Kalça oñbosun,
Arışka cürör kezi eken.
A düynö ketken şer atañ
Oroyunda koldosun!
Ata, duşman Kalçaga
Aldırıp iyseñ camanat,
Baldarım coogo baratat.
Barbardıger caratkan,
Bir özüñö amanat!
Dep, öşöntüp, Kanıkey
Alakan cayıp çırkırap,
Eki enesi teñ ıylap,
Tegerenip tura albay,
Eki enesi ıylasa
Kayıñ ıylap, tal ıylap,
Karagan candan baarı ıylap, Kaldaydı
kırgız buzganda
Kızıldı kiyip kız ıylap,
Karanı kiyip kalk ıylap,
Alakan cayıp burkurap,
Kalıñ curttun baarısı
Duba kıldı çurkurap.
Kanıkeyden bata alıp,
Talastın aldı Sarı-Özön,
Sarı-Özön közdöy attanıp,
Manastın uulu çunakka
Eştekterden Camgırçı –
Camgırçı kolu attanıp,
Camgırçılap tuu tartıp.
Argın kanı Sarı kan
Aç arslanday taptanıp,
Tuuçunak tulpar at minip,
Acıratıp kaluuga,
Tuuçunaktın kuyrugun
Tuurasınan şart tüyüp,
Alışar coosu bügün dep
Arıslanga okşop süyünüp,

Lantı-kentu bir hayli,
Savaşacağın Konurbay.
Düşmanın Kalça onmasın,
Dörtnala yürür çağı imiş.
Öbür dünyaya göçen aslan baban
Zor anında seni kollasın!
Ah, düşman Kalça'ya
Yenilip düşersen kötü nam kalır,
Yavrularım düşmana gidiyor.
Ey yaratan Perverdigâr,
Bir sana emanet!
Diye, işte böyle, Kanıkey
Avuç açıp feryat edip,
İki anası birden ağlayıp,
Dönenip yerinde duramayıp,
İki anası ağlayınca
Kayın ağladı, söğüt ağladı,
Bakan canların hepsi ağlayıp, Kalday'ı
Kırgız bozduğunda
Al giyinip kız ağladı,
Kara giyip halk ağladı,
Avuç açıp hıçkırarak,
Kalabalık yurdun hepsi
Çığrışarak dua kıldı.
Kanıkey'den dua alıp,
Talas'ın önü Sarı-Özön,
Sarı-Özön'e doğru atlanıp,
Manas'ın oğlu yavruya
Eştekler'den Camgırçı –
Camgırçı'nın ordusu atlanıp,
Camgırçı diye haykırıp tuğ çekip.
Argın hanı Sarı Han
Aç aslan gibi bilenip,
Tuuçunak tulparına binip,
Ayırıp kurtarmak için,
Tuuçunak'ın kuyruğunu
Ortasından sımsıkı düğümleyip,
Boğuşacağı düşman bugün diye
Aslana benzeyip sevinip,

Kökcal eken Sarı kan
Köpkök temir kiyinip,
Kınsız kılıç salınıp,
Cekeme-ceke deşişse
Cekeme-ceke kamınıp.

Bozkurt imiş Sarı Han
Masmavi demir kuşanıp,
Kınsız kılıç takınıp,
Teke tek denilirse
Teke teke hazırlanıp.

Ceke cortor er eken,
Argından tandap kol alıp,
Anın ber cak cagınan
Oluyattın er Bakay
Kök ırapıs ton kiyip,
Kök çolok sınduu at minip,
Bakaydın uulu Baytaylak
Erenderdin biri ele,
Bastırıp coogo kire elek,
Coo kadırın bile elek.
Çılk ceerde at minip,
Kıl kuyrugun şart tüyüp,
Kasaba tuusu körünüp,
Kaşattan çıgıp bölünüp.
Sarı kandın kılıgı -
Paydası tiygen carıgı.
Ayzakerden ıktuu eren,
Alda coonun aylasın
Artıkça bilgen mıktuu eren.
Argından çıgıp bölünüp,
Opol-toodoy körünüp,
Dagdır cetse ölüügö,
Karaan bolup berüügö,
Kastaşkanı kakançın
Karmaştı katuu saluuga,
Alakanday az curttu
Kaynap catkan kıtaydan
Kaşatka boyloy konuuga,
Curt üçün kurman boluuga,
Kasabaluu tuu alıp,
Sarı kan uulu Kalıkka
Karagan mende kubanıp.
Arkı Eştektin kolunan

Tek başına akın eder er imiş,
Argın'dan seçme asker alıp,
Onun beri yanından
Evliya soylu er Bakay
Gök ipek kaftan giyip,
Kök Çolok soylu ata binip,
Bakay'ın oğlu Baytaylak
Erenlerden biriydi,
Sürüp düşmana daha girmemiş,
Düşmanın kadrini daha bilmemiş.
Som al-doru ata binip,
Kıl kuyruğunu sıkı düğümleyip,
Alemli tuğu görünüp,
Yardan çıkıp ayrılıp.
Sarı Han'ın huyudur bu -
Faydası değen ışığı.
Mızrakçılardan usta eren,
Nice düşmanın hilesini
Fazlasıyla bilen yaman eren.
Argın'dan çıkıp ayrılıp,
Ulu dağ gibi görünüp,
Kader yeterse ölmeye,
Arka olup durmaya,
Düşman bellediği Kakançın'la
Çetin kavgaya girişmeye,
Avuç kadar az yurdu
Kaynayıp duran Kıtay'dan koruyup
Yar boyunca konmaya,
Yurt için kurban olmaya,
Alemli tuğu alıp,
Sarı Han oğlu Kalık'a
Bakan kullar sevinip.
Öteki Eştek ordusundan

Camgırçı uulu Şayımbet –
Aç aykırık uga elek,
Aykırıp coogo çıga elek.

Camgırçı oğlu Şayımbet –
Aç narayı daha duymamış,
Nara atıp düşmana daha çıkmamış.

Karısına kuu bala
Kan kılıp kılıç ile elek.
Karmaşa turgan uruştun
Kanday dep cayın bile elek.
Mancuunun baarı çogulup,
Öñköy kandın baldarı
Astı menen bölünüp,
Atanın uulu Semetey
Al baldardın içinen
Askarduu toodoy körünüp,
Özöndün çañı burkurap,
Özüñ körgön kalayık
Öz uraanın aytıp çurkurap.
Ölçöösün körsöñ bakırık,
Manastap uraan çakırıp,
Sar-Özön basıp col tolup,
El esebin alganda
Baykasañ on miñ kol bolup.
Eñkeyişti tumşukka
Kalıñ kol cetip kılkıldap,
Mına oşondo Semetey,
Buudan Bakay baş bolup,
Buuruldun oozun burdu ele,
Bura tartıp köp koldun
Bolcolun karap turdu ele.
Aybatı katuu, er Kalça
Ar tozok salgan bul başka.
Özöndö kolu sögülüp,
Baş-ayakka köz cetpeyt
Ic-kıc etip körünüp.
Kürmöçösün küldüytüp,
Kamap kalgan kezi eken.
Toktoboy kaptap cetkin – dep, Bet alışa kalışsak,
Topoloñ salıp buruttu

Yaşlıların yanında bu körpe oğlan
Han kılınıp kılıç daha kuşanmamış.
Girişeceği savaşın
Nasıldır, hâlini daha bilmemiş.
Mancu'nun hepsi toplanıp,
Hep han oğulları
En önden ayrılıp,
Atanın oğlu Semetey
O yiğitlerin içinden
Yüce dağ gibi görünüp,
Vadinin tozu burcu burcu savrulup,
Kendin gördüğün ahali
Kendi narasını haykırıp çığrışıp.
Ölçüsünü görsen bağırtının,
Manas! diye nara çağırıp,
Sarı-Özön'ü basıp yol dolup,
Elin sayısı alındığında
Baksan on bin asker olup.
İnişten buruna dek
Kalabalık ordu erişip dalgalanıp,
İşte o zaman Semetey,
Küheylan Bakay başta olup,
Buurul'un ağzını çevirdi,
Dizgin kırıp kalabalık ordunun
Ahvalini gözleyip durdu.
Heybeti çetin er Kalça
Bu başa her cehennemi salan.
Vadide ordusu sökün edip,
Başına sonuna göz yetmez
Kaynaşıp uğuldayıp görünüp.
Kürklü cübbesini kabartıp,
Kuşatmış olduğu dem imiş.
Durmadan basıp yetiş – diye, Yüz yüze gelecek olursak,
Kargaşa salıp burutu

Toktoboy kaptap ötkün – dep,
Kıynalıp mintip cürüşsök,
Tübünö çoguu cetkin – dep,
Kaldayların Koñurbay
Kamap algan kezi eken.
Koñurbay kebin ukkan soñ,
Ceek tartıp kılkıldap,
Cerge tartıp bılkıldap,

Cer buzulup, col çañdap,
Cetik eken Koñurbay
Cer silkintip, kol aydap,
Baatırları soolugup.
Köy törölör oolugup,
Köy kaşkalar çogulup,
Taş sayıngan belgilüü
Tazaları oolugup,
Dalay balban, dalay alp
Algan eken çogulup.
Kün çekede tüş boldu,
Bul kırgızdın başına
Küygültük müşkül iş boldu.
On miñ eken kelgen kol,
Şaşıp catkan mından köp.
Katın menen balanı
Körböy ölüp kaldık – dep,
Kaçıp cürgön andan köp.
Kapalanıp kaygırıp,
Adamga müşkül tuudu – dep,
Iylap cürgön mından köp.
Amanat canın kez çirkin
Kıynap cürgön mından köp.
Ereni bar, eli bar,
Een kalgan köp curtta
Baatırı, başka şeri bar.
Baabedin dep bat aytıp,
Ay tuyaktan at aytıp,
Ölsök meyli tobokel,
Öyüz-büyüz turuşsak,

Durmadan basıp geç – diye,
Böyle sıkışıp yürürsek,
Köküne topluca eriş – diye,
Kaldaylarını Konurbay
Derleyip kuşattığı dem imiş.
Konurbay'ın sözünü duyunca,
Kıyıya dizilip dalgalanıp,
Yere yayılıp kımıldayıp,

Yer bozulup, yol tozup,
Usta imiş Konurbay
Yeri sarsıp ordu sürüp,
Bahadırları coşup.
Nice beyler kudurup,
Nice namlı yiğit toplanıp,
Mücevher takınmış namlı
Seçkinleri coşup,
Nice pehlivan, nice alp
Toplayıp almış yanına.
Gün tepeye geldi, öğle oldu,
Bu Kırgız'ın başına
Yürek yakan müşkül iş oldu.
On binmiş gelen ordu,
Telaşa düşen bundan çok.
Karıyı, çocuğu
Görmeden öldük kaldık – diye,
Kaçıp duran ondan çok.
Dertlenip kaygılanıp,
İnsana müşkül doğdu – diye,
Ağlayıp duran bundan çok.
Emanet canını, gör hele,
Üzüp duran bundan çok.
Ereni var, eli var,
Issız kalan çok yurtta
Bahadırı, başka aslanı var.
Baabedin diye tez adak deyip,
Ay tırnaklı attan kurban adayıp,
Ölsek de gam yemeyiz, tevekkül,
Karşı karşıya dursak,

Ölçöögö ayza malışsak,
Kızık bolup salışıp,
Kızıl nayza sulpukor
Ölçölüü cerge malışıp,
Ertelep ölüp alışıp,
Bul kızıkka kansak – dep,
Uruştu murun salsak – dep,

Ölçüşüp mızrak saplaşsak,
Kızışıp vuruşup,
Kızıl mızrak, Zülfikâr
Belli yere saplaşıp,
Erkenden ölümü göze alıp,
Bu zevke doysak – diye,
Savaşı önce biz açsak – diye,

Toktono albay erdikten
Culkunganı andan köp,
Toktono albay karmatıp,
Bulkunganı andan köp:
Cıyılıp kelgen bul koldo
Nemine bar, neler cok.
Akılı ketip antañdap,
Şaşıp cürgön andan köp,
Eptep ayla taba albay,
Kaçkanı cürgön andan köp.
Katar turdu on miñ kol,
Kayran Bakay baş bolup,
Kaptagan kolun karasa,
Kalk amanın kaalasa
Bılkıldagan köp karaan
Tokoy desem el eken.
Tolkup toptop ber cakta,
Özüñ körgön köp kıtay
Alaman koygon kezi eken.
Cıltıldagan munarık
Cıldız desem ot eken,
Dümüröygön zor karaan
Too dep tursam el eken,
Tolkup kaptap Koñurbay
Tolup kalgan kezi eken.
Karşı-terşi turuşup,
Alaman koyso mına – dep,
Kambıl ayza sunuşup,
Kara cagal Boroonçu
Kapırlardan Orongu.
Burut, toktoy turgun – dep,

Yiğitlikten duramayıp
Atılıp çırpınanı ondan çok,
Kendini tutamayıp yakalanıp,
Silkinip davrananı ondan çok:
Derlenip gelen bu orduda
Neler var, neler yok.
Aklı gidip afallayıp,
Telaş eden ondan çok,
Bir türlü çare bulamayıp,
Kaçmaya bakan ondan çok.
Sıra durdu on bin asker,
Koca Bakay başta olup,
Basan orduya baksa,
Halkın esenliğini dilese
Kımıl kımıl çok karaltı
Orman desem el imiş.
Dalgalanıp beri yanda toplanıp,
Kendin gördüğün çok Kıtay
Yağma akını saldığı dem imiş.
Parıldayan o pus perdesi
Yıldız desem ateş imiş,
Heyula gibi büyük karaltı
Dağ desem el imiş,
Dalgalanıp basıp Konurbay
Dolup taştığı dem imiş.
Karşılıklı çapraz duruşup,
Yağma salarsa işte – diye,
Usta elle mızrak sunuşup,
Kara yağız Boroonçu
Kâfirlerden Orongu.
Burut, dur bakalım – diye,

Elçige kelip turuştu.
Kaarlanıp bakırıp,
Kan Bakaylap yo çakırıp,
Aytkan sözüm bilip al,
Arıslan Bakay, tilimdi al!
Cekeme-ceke çıgışıp,
Ceke ayzalap uruşup,
Erdikti epsiz salalı,
Berenderdin, erlerdin

Elçiliğe gelip durdular.
Öfkelenip bağırıp,
Han Bakay! diye ünleyip,
Söylediğim sözü belle,
Aslan Bakay, sözümü dinle!
Teke tek çıkışalım,
Tek tek mızraklaşıp vuruşalım,
Yiğitliği doludizgin ortaya koyalım,
Yiğitlerin, erlerin

Erdigin sınap kalalı.
Talıkpastan catışıp,
Taamaylap mıltık atışıp,
Mergendi sınap kalalı.
Canga saysa cabılıp,
Alaman uruş salalı.
Bul sözümö köngülö,
Korkup tursañ sen burut,
Bagındık! – dep cabıla
Attan tüşüp bergile.
Ayza menen mıltıktı
Döbö kılıp cıygıla,
Alışka köönüñ cok bolso,
Cañcalıñdı tıygıla.
Çataktaşpay kaytalı,
Kakanga esen tartalı.
Degen sözgö köngülö,
Bakay kandın Kök çolok
Semeteyden Arbuurul,
Bacıga cıygan san kara,
Kazınalık tümön mal
Tiyip ketken cılkını
Çataktaşpay, çırdaşpay
Cana burut, bergile!
Bul sözümö könbösöñ,
Bul aytkanım berbeseñ,
Bel baylagan beliñdi ayt,
Betteşkende burutum,
Bek sayışçu ceriñdi ayt

Erliğini sınayalım.
Yorulmadan yata yata,
Nişan alıp tüfek atışıp,
Nişancıyı sınayalım.
Can pahasına dendi mi hep birden,
Topyekûn savaşa girelim.
Bu sözüme razı olun,
Korkuyorsan sen, burut,
Boyun eğdik! – deyip hep birden
Attan inip teslim olun.
Mızrak ile tüfeği
Tepe yapıp yığın,
Boğuşmaya gönlün yoksa,
Kavganızı kesin.
Çatışmadan dönelim,
Kakan'a sağ esen çekilelim.
Denen söze razı olun,
Bakay Han'ın Kök Çolok'unu,
Semetey'den Arbuurul'u,
Vergiden toplanan sayısız malı,
Hazinelik tümen malı,
Sürülüp götürülen yılkıyı
Çatışmadan, dalaşmadan
Haydi burut, verin!
Bu sözüme razı gelmezsen,
Bu dediğimi vermezsen,
Bel bağladığın gücünü söyle,
Yüzleştiğinde, burutum,
Pekçe mızraklaşacağın yeri söyle

Bilçi kıtay uluu curt,
Köptügü körsöñ kara kurt.
Törüñö kuduk kazamın,
Töböñdön kaptap basamın.
Tiyip alıp beeñdi,
Cakın kelseñ kuu burut,
Caynata muştaym meeñdi,
Çıgaramın men senin
Kapkayda ketken keeñdi.
Baatırıñ baylap alamın,
Baştıgıñ kırıp ketemin.

Alı cok caman eliñdi
Kul kılıp baylap ketemin,
Tunarıp közü caynadı.
Tüp kötörö oy, burut,
Tübüñö mintip cetemin.
Kakançı kıtay el uşul,
Oñoy debe kıtaydı.
Cardık kılsa cañcuñu
Kaptap keter sel oşol.
Kana, burut, çınıñdı ayt,
Taştuuñdu talkan kılbasam,
Çabışıp çamañ kele albayt. Kaldayıñ karmap kırbasam.
Alışkan aman bolçu emes,
Kakançıluu eliñdi
Aytışkan candar oñçu emes. Kakanga çeyin kubalap,
Oynop cürsö sen burut,
Ertişti ne dep çalasıñ,
Er Koñurbay çoñ kandın
Cılkısın nege alasıñ?
Kozgomok bolduk malıñdı,
Öz bilgenim kılbasam,
Koyboybuz burut, canıñdı!» Tuulbay tuna çögöyün,
Kıtay mintip turganda,
Almambet uulu Külçoro

Bil ki Kıtay ulu yurttur,
Çokluğu görsen kara kurt gibidir.
Baş köşene kuyu kazarım,
Tependen basıp inerim.
Kısrağını alıp götürüp,
Yakına gelirsen kurnaz burut,
Beynini pestile çeviririm,
Ben senin çıkarırım
Nerelere kaçtıysa kinini.
Bahadırını bağlayıp alırım,
Başbuğunu kırıp giderim.

Gücü kalmamış zavallı elini
Kul edip bağlar götürürüm,
Buğulanıp gözleri alev saçtı.
Kökünden söküp, hey burut,
Köküne işte böyle eririm.
Kakançı Kıtay eli budur,
Kolay sanma Kıtay'ı.
Cancunu ferman verse
Basıp geçen sel odur.
Haydi burut, doğrunu söyle,
Taş kaleni un ufak etmezsem,
Vuruşmaya gücün yetmez. Kaldayını tutup kırmazsam.
Boğuşan sağ kalmaz,
Kakançı'lı elini
Atışan canlar onmaz. Kakan'a kadar kovalayıp,
Oynayıp dururken sen burut,
Ertiş'e ne diye baskın salarsın,
Er Konurbay büyük hanın
Yılkısını neden alırsın?
Malını kaldırmaya geldik,
Kendi bildiğimi yapmazsam,
Bırakmayız burut, canını!» Doğmaz olayım, dibe çökeyim,
Kıtay böyle derken,
Almambet oğlu Külçoro

Kagış kılbay turçu emes.
Külügüm kantip bereyin,
Atasınan babası
Kan içip iybey turçu emes.
Kürpöñdöşüp köröyün.
Moynuna tumar taktırgan,
Kılıçtap başın alayın,
Cürögü mayluu bolsun dep,
Kırgındı kızık salayın.
Enekesi Kanıkey
Erkelete baktırgan.
Börk al dese, baş kesken.
Kaşaytıp közün oeyun,
Kan tök dese, cin tökkön,
İçindegi kara kan
Kok keç dese, ot keçken.
Maderim kanı uşul dep,
Suu iç dese, uu içken.
Mendeden bölök şok tuugan,
Kaldıragan kalmaktın
Argın menen kırgızda
Baladan mınday cok tuugan. Uşul kebin ukkança,
Arıslanday közü caynadı,
Tirüü kalbay öldüm – dep,
Aldına kelgen elçige
Kan içmesi karmadı.
Kaardanıp culkunup,
Aybattanıp Külçoro

Çarpışmadan duracak değildi.
Küheylanımı nasıl vereyim,
Atasından dedesine dek
Kan içmeden durmuş değildi. Göğüs göğüse bir göreyim.
Boynuna muska taktırmıştı,
Kılıçla başını alayım,
Yüreği yağlı olsun diye,
Kırgını kızıştırıp salayım.
Anacığı Kanıkey
Nazlandırıp besletmişti.
Börk al dese baş kesen.
Oyup gözünü kör edeyim,
Kan dök dese beyin döken,
İçindeki kara kan
Koru geç dese ateş geçen.
Anamın kanı budur diye,
Su iç dese ağı içen.
Kul soyundan başka, şirret doğan, Paldır küldür Kalmak'ın
Argın ile Kırgız'da
Böylesi doğmamış çocuklardan. Bu sözünü duyar duymaz,
Aslan gibi gözleri alevlendi,
Sağ kalmadan öleyim – diye,
Önüne gelen elçiye
Kan içiciliği tuttu.
Hiddetlenip atılıp,
Heybetlenip Külçoro

Aç arslanday bulkunup,
Turgusu kelbey karandın
Kan içmesi karmadı.
Argın, kırgız tulparı
Olbup-selbip minbesem,
Oduraygan kıtay kul,
Beecinge çeyin sürbösöm!
Kanıñdı karap kılbasam,
Kakaylatıp curtuñdu

Aç aslan gibi silkinip,
Melunun yanında durası gelmeyip,
Kan içiciliği tuttu.
Argın, Kırgız tulparına
Kurula kurula binmezsem,
Suratsız Kıtay kulunu,
Beecin'e kadar sürmezsem!
Kanını sebil etmezsem,
İki büklüm edip yurdunu

	Beecinge çeyin kırbasam,	*Beecin'e kadar kırmazsam,*
	Kürmölüñdü külcütüp,	*Cübbeni delik deşik edip,*
	Tirüü cürböy ölöyün.	*Sağ gezmeden öleyim.*
	Kürdölüü başım barında	*Bu kudretli başım varken*
131910	Küçögön eken bul kıtay	*Azıtmış bu Kıtay,*
	Kızıtalak Kalçanı	*Kahrolası Kalça'yı*
	Col üstünö carayın,	*Yol üstünde yarayım,*
	Kımızça uurtap toeyun.	*Kımız gibi yudumlayıp doyayım.*
	Kayaşa kebin kördüm – dep,	*Karşılık sözünü gördüm – diye,*
	Kiyin kılıç Coykuma	*Ardından kılıç Coykuma'yı*
	Kınınan suurup kaldı ele.	*Kınından sıyırıverdi.*
	Ilaçınday ıktuu kul,	*Şahin gibi çevik kul,*
	Aylakeç kıyın mıktı kul	*Hilesi bol, yaman, sağlam kul*
	Boroonçu menen Oroñgu	*Boroonçu ile Orongu –*
131920	Eköönü karmay kaldı emi,	*İkisini yakalayıverdi,*
	Müşküldöşkön kezi eken.	*Zorlu bir dem imiş.*
	Araga kelgen elçisin	*Araya gelen elçisinin*
	Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro*
	Başın kesip saldı emi,	*Başını kesiverdi,*
	Kırgındı kızık saldı emi. Aykaylagan çuu bolup.	*Kırgını kızıştırıp saldı. Haykıran bir gulgule kopup.*
	Kara kalmak, mancuu curt	*Kara Kalmak, Mancu yurdu*
	Adam tütküs çır bolup,	*İnsanın dayanamayacağı kavga olup,*
	Tilge kelgen elçisin	*Dile gelen elçisini*
	Tileginñ kabıl kelbegir,	*Dileğin kabul olmayasıca,*
131930	Ayza karmap, top buzup,	*Mızrak tutup saf bozup,*
	Tındım kıla saldı ele.	*Sessizliğe gömüverdi.*
	Bul eköönün ölgönün	*Bu ikisinin öldüğünü*
	Er Koñurbay kördü ele.	*Er Konurbay gördü.*
	Kaptagın dep kalkına	*Basın diye halkına,*
	Cañcuga carlık berdi ele. Kaysı ekeni bilinbey.	*Cancusuna ferman verdi. Hangisi olduğu bilinmeden.*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke oğlu Konurbay*
	Katuu mıktı kan atı,	*Katı, pek han adıdır,*
	Kanı cardık kılganda	*Hanı ferman kıldığında*
	Kalıñ kıtay mancuusu	*Kalabalık Kıtay Mancusu*
131940	Kaptap kalmay adatı.	*Basıp gelmek âdetidir.*
	Kuday betin körsötpö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*

Kumurskaday bıçırap,
Kurçadı kıtay bıcırap
Karasa közgö ilinbey,
Dünüyö cüzü kök caşıl
Kaysı ekeni bilinbey.
Erenderi, kandarı
Eçen ayza sayışıp,
Bet alışıp kırgından
131950 Mende ölböy kalışıp,
Çakçalekey çañ bolup,
Cerdin üstü munarık
Kıpkızıl coşo kan bolup,
Eeri tüşüp booruna
Oşonço kıtay san koldon
Oynop cürgön dagı bar.
Ayzakerden ıktuusu,
Ay-aalamdı buy kılgan
Bul Kalçanın mıktısı.
131960 Telegeyi teñ eken,
Teñdigin canga berbegen
Bozdop cürgön dalay bar.
Tigi ele Kalça er eken,
Berenderi, şerleri,

Karınca gibi kaynaşıp,
Kıtay vıcır vıcır kuşattı,
Baksan göze ilişmez,
Dünya yüzü gömgök yeşil,
Hangisi olduğu bilinmez.
Erenleri, hanları
Nice mızrak saplaşıp,
Yüz yüze gelip kırgından
Kimi kullar ölmeyip sağ kalıp,
Toz duman birbirine karışıp,
Yerin üstü pus içinde,
Kıpkızıl aşıboyası kan olup,
Eyeri böğrüne kayıp
Onca Kıtay'ın sayısız ordusundan
Oynayıp gezeni dahi var.
Mızrakçıların en ustası,
Ay-âlemi kasıp kavuran
Bu Kalça'nın en yamanı.
Her yanı denk imiş,
Denkliğini kimseye vermeyen
Bozlayıp gezen nicesi var.
İşte o Kalça er imiş,
Yiğitleri, aslanları,

Tegerektep kırgızga
Koñurbay kaarın ukkan soñ,
Ayzalaşıp süzüşüp,
Amanat candan üzüşüp,
Ar bir kılım balbandar
131970 Kee bir kıyın balbandar
Kerişip cürüp okko uçup.
Karasa közgö ilinbey,
Kalıñ kırgın, çoñ çatak
Balbandan eçen alp ölüp,
Bet alışkan soguşta
Kıtay kırgız alpı ölüp.
Kızıl kırgın körünüp,
Bulakça cerden kan ölüp,
Adam kanı tögülüp,

Kırgız'ı çepeçevre sarıp
Konurbay'ın gazabını duyunca,
Mızraklaşıp tosuşup,
Emanet candan geçişip,
Her soydan pehlivanlar,
Kimi çetin pehlivanlar
Çarpışıp dururken okla uçup.
Baksan göze ilişmez,
Koyu kırgın, büyük çatışma,
Pehlivandan nice alp ölüp,
Yüz yüze gelinen savaşta
Kıtay'ın, Kırgız'ın alpı ölüp.
Kızıl kırgın görünüp,
Pınarca yerden kan boşanıp,
İnsan kanı dökülüp,

Azuuların arkaytıp,
At ölügü too bolup.
Muruttarın serbeytip,
Er ölügü too bolup.
Kayrat kılıp kalk ölüp,
Karmaştan çıkpay calgız can
Betteşkender calpı ölüp.
Kılıç kıyrap çatışıp,
Ayza tüşüp al cerge
Boo boluşup catışıp.
Eçen külük tulparlar
«Esil kayran bir boorum
Balança cerge öldü» – dep,
«Kayra tartpas çın caydı
Kayran boorum kördü» – dep,

Azı dişlerini sırıtıp,
At ölüsü dağ olup.
Bıyıkları dimdik kalkıp,
Er ölüsü dağ olup.
Gayret edip halk ölüp,
Kavgadan tek can çıkmadan
Yüzleşenler toptan ölüp.
Kılıçlar kırılıp çatışıp,
Mızraklar o yere düşüp
Deste deste yatışıp.
Nice yürük tulparlar,
«Vah yazık, bir ciğerparem
Falanca yerde öldü» – diye,
«Geri dönülmez gerçek yurdu
Vah ciğerim gördü» – diye,

Belgilüü kıraan erleri
Mañday-teskey turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Tiginde burut – kırgızdı
Karsıldaşıp uruşup.
Caanın ogu dırkırap,
Tiygen ceri oyulup,
Kan tögülüp şırkırap.
Alışın adam bile albay,
Adam, ayban ölügü
At balkıştap cürö albay.
Almambet uulu Külçoro
Baatır eken Koñurbay
Balaanı mınça baştadı,
Bul kırgında kıyla can
Candan keçip taştadı.
Cadaaldı Kalça baştadı,
Caman cerde uruşup,
Erenderdi, şerlerdi,
Eçen türdüü erlerdi
Al cetken kırıp taştadı.
Kırgan sayın kıynalıp,
Bul kızıkka kim cürgön,

Namlı doğan-yiğitleri
Alın alına duruşup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Ötede burut – Kırgız'ı
Çatır çutur vuruşup.
Yayın oku vınlayıp,
Değdiği yer oyulup,
Kan şırıl şırıl dökülüp.
Boğuşmanın haddi hesabı bilinmez,
İnsan, hayvan ölüsünden
At bata çıka yürüyemez.
Almambet oğlu Külçoro
Bahadır imiş Konurbay,
Belayı böylesine başlattı,
Bu kırgında nice can
Candan geçip gitti.
Zulmü Kalça başlattı,
Kötü yerde vuruşup,
Erenleri, aslanları,
Nice türlü erleri
Gücü yettiğince kırıp attı.
Kırdıkça bunalıp,
Bu curcunada kim gezmiş,

Kıraandarıñ barında
Kıtayga saldı çoñ dürbööñ. Kan
Koñurbay cañcalı.
Asmandan munar bölündü,
Aykayı artık çuu bolup,
Alöökönün Koñurbay
Azabı közgö köründü.
Uluktarı, kandarı
Uruşka kirdi çogulup,
Er Koñurbay al dagı
Alamandap kol tartıp,
Mıltık sunup, caa tartıp,
Mına oşondo Külçoro
Cadıgöyün köründüp,
Uşunday eken Koñurbay
Camgırday ogun tögültüp.
Aldıñkı kara mancuuga
Kök camınçı camınıp,
Körsöñ mınday er Kalça
Kök arslanday çamınıp,
Tırgootun tıypıl bakırıp.
Ayza taamay kelgende
Eñ balbanı kıtaydın

Doğan-yiğitlerin varken
Kıtay'a büyük velvele saldı. Han
Konurbay kavgası.
Gökten pus koptu,
Haykırışı aşkın gulgule olup,
Alööke oğlu Konurbay'ın
Azabı göze göründü.
Ululları, hanları
Toplanıp savaşa girdi,
Er Konurbay o dahi
Yağmaya sürüp ordu çekip,
Tüfek uzatıp, yay çekip,
İşte o zaman Külçoro
Cadılığını gösterip,
Böyleymiş Konurbay,
Yağmur gibi okunu boşaltıp.
Öndeki kara Mancu'ya
Gök örtüsünü bürünüp,
Görsen böylesi er Kalça
Boz aslan gibi atılıp,
Tırgootunu tümüyle bağırtıp.
Mızrak tam isabetle geldiğinde
Kıtay'ın en pehlivanı

Karagul menen Akayar
Kaydasıñ dep çakırıp.
Tim ele aydap sapırıp,
Kagıştı katuu kıldı emi,
Mañdaylaşkan baatırdı
Dalayın kırgın kıldı ele.
Baatırdıgı başkaça
Balaadan artık köy kaşka
Uzun boyluu, keñ dalı,
Arı balban, arı şer,
Koñurbay tozo sayışıp,
Çuu turgan balaa saldı ele.
Koñurbaydın kolunan
Az gana kırgız, az eldi
Al balaaga colotpoy

Karagul ile Akayar,
Neredesin diye çağırıp.
Öylece sürüp savurup,
Çarpışmayı çetinleştirdi,
Karşısına çıkan bahadırın
Nicesini kırgından geçirdi.
Bahadırlığı bambaşka,
Beladan üstün, seçkin yiğit,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Hem pehlivan, hem aslan,
Konurbay önleyip mızraklaşıp,
Gulgulesi ayyuka çıkan bela saldı.
Konurbay'ın elinden
Bir avuç Kırgız'ı, az eli,
O belaya yaklaştırmadan

Külçoro tozo kaldı ele.
Tügönüp kıtay kalbadı.
Kıtayga kırgın çır salgan
Erenden eçen kan ölüp,
Çoñ alaman cañcalda
Kez bolup mınça can ölüp.
Asman açık, cer bürköö,
Ay karañgı tün bolup,
Aç aykırık, kuu süröön
Mınçalık müşkül kün bolup.
Aykay salıp turuştu,
Arınagan Boz kise
Abıdan belge kurçanıp,
Kirgen eken kol salıp.
Cetken cerin ayzalap,
Kez bolgonun maydalap.
Ayzalap sayıp uratıp,

Külçoro önleyip durdu.
Kıtay tükenip bitmedi.
Kıtay'a kırgın, kavga salan
Erenlerden nice han ölüp,
Büyük yağma kavgasında
Denk gelip bunca can ölüp.
Gök açık, yer kapalı,
Ay karanlık gece olup,
Aç nara, kuru uğultu,
Böylesine müşkül gün olup.
Haykırıp durdular,
Arıtılmış boz kuşağını
Beline sımsıkı kuşanıp,
Saldırıp girmiş meğer.
Yetiştiği yeri mızraklayıp,
Denk geleni ufalayıp.
Mızrak saplayıp devirip,

Andan cakın kelgenin
Aybaltalap kulatıp.
Etine kelgen Surkoen
Eelendirip zırgıtıp,
Kırıp cançıp kıtaydı
Kırgın kılıp ırgıtıp.
Böyrökçönü baanalap,
Börüdöy coonu aralap,
Toktoboy kırgın saldı ele.
Talaska koldu bastırbay,
Almambettin kökcalı
Tozup catıp kaldı ele.
Bıyak cagın karasañ –
Dagdır cetse ölöm – dep,
Çubak uulu Kançoro
Çuulganduu kökcalıñ
Semeteydin coldoşu.
«Baana kılgan balaga
Kalık kirdi bakırıp,
Karaan bolup berem» – dep,
Karagerge kamçı urup,

Daha yakın geleni
Aybalta ile yıkıp.
Kanı kaynayıp coşan Surkoen'i
Şahlandırıp fırlatıp,
Kıtay'ı kırıp ezerek
Kırgına uğratıp savurup.
Böğrünü siper edip,
Kurt gibi düşmanı yarıp,
Durmadan kırgın saldı.
Talas'a orduyu bastırtmadan,
Almambet'in bozkurdu
Yolunu kesip durdu.
Beri yanına bakarsan –
Kader yeterse ölürüm – diye,
Çubak oğlu Kançoro,
Namı gulgule salan bozkurdun,
Semetey'in yoldaşı.
«Sığınak arayan yavruya
Kalık bağırarak girdi,
Arka olurum ona» – diye,
Karager'e kamçı vurup,

	Astındagı miñgeni	*Altındaki bindiği atla*
	Manastap uraan çakırıp.	*Manas! diye nara çağırıp.*
	Köböş kandın Köktelki	*Köböş Han'ın Köktelki'si,*
	Balbandıgı başkaça,	*Pehlivanlığı bambaşka,*
	On bir cerden ayza cep,	*On bir yerinden mızrak yiyip,*
	Caralagan kezi eken.	*Yaralandığı dem imiş.*
	Caynagan tümön san koldu	*Kaynaşan tümen tümen orduyu*
132100	Çekesinen Kançoro	*Kançoro bir ucundan*
	Aralagan kezi eken.	*Yarıp girdiği dem imiş.*
	Kançoro kirdi kagışıp,	*Kançoro çarpışarak girdi,*
	Ceti milek köp kıtay	*Yedi millet kalabalık Kıtay'la*
	Bir çetinde çabışıp.	*Bir ucunda kılıçlaşıp.*
	Coogo adis er Bakay	*Cenkte usta er Bakay*
	Köpkök temir ton kiyip,	*Masmavi demir kaftan giyip,*
	Kök çolok öñdüü at minip,	*Kök Çolok görklü ata binip,*
	Ayza tiygen cerine	*Mızrak değdiği yere*
	Araan açık col salıp,	*Ardına dek açık yol açıp,*
132110	Kartayganda Bakay kan	*Kocamışken Bakay Han*
	Altı tümön kıtayga	*Altı tümen Kıtay'a*
	Araladı kol salıp.	*Saldırıp daldı içine.*
	Bakaydın tüp artınan	*Bakay'ın hemen ardından*
	Çöyçöktöy közdüü Sarı kan	*Çanak gibi gözlü Sarı Han*
	Tuuçunagın tuylatıp,	*Tuuçunak'ını şahlandırıp,*
	Uy tügündöy mancuunu	*Sığır kılı kadar çok Mancu'yu*
	Tuurasınan kıyratıp,	*Enine kırıp geçirip,*
	Çebin buzup col salıp,	*İstihkâmını bozup yol açıp,*
	Çekesinen kol salıp,	*Bir ucundan saldırıp,*
132120	Öödö-ıldıyın karabay,	*Yokuşuna inişine bakmadan,*
	Ölömün dep sanabay,	*Ölürüm diye saymadan,*
	Sarı kan kirdi kagışka,	*Sarı Han girdi çarpışmaya,*
	Sarı kandın artınan	*Sarı Han'ın ardından*
	Sarı kandın köp kolu.	*Sarı Han'ın kalabalık ordusu.*
	Salışkan coogo betteşse,	*Saldıran düşmanla yüzleşse,*
	Bütkül eldin baarına	*Bütün elin hepsine*
	Baydası tiygen carıgı,	*Faydası değen ışığı,*
	Keñ kökürök, keñ dalı	*Geniş göğüslü, geniş omuzlu,*
	Murdagı baatır bu dagı.	*Eski bahadırlardandır bu dahi.*
132130	Obodo cıldız bolcoşu,	*Gökte yıldızdan kestirir yolunu,*

Oyron salbay turçubu
Baatırdıgı bir kança,
Acaldan tartpas börü oşol.
Aykay cargan kıtayga
Aralap kirgen cer oşol.
Eştekterdin Camgırçı
Coo börüsü neme ele,
Arıslan Ayköl barında
Adis bolup kırgınga
Kambıl bolgon şer ele.
Aktelke atın tuylatıp,
Araladı kıtaydı.
Eştek kolu kıyratıp,
Camgırçılap çuu tartıp,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Baarısın tegiz uratıp,
Kez bolgondu sulatıp,
Kezikken coonu kıyratıp,
Anın bıyak cagınan
Manastın uulu Semetey.

Kırıp geçirmeden durur mu,
Bahadırlığı bir hayli,
Ecelden çekinmez kurt odur.
Narası ayyuka çıkan Kıtay'a
Yarıp girdiği yer odur.
Eştekler'in Camgırçı'sı
Cenk kurdu bir zattı,
Aslan Ayköl varken
Kırgında ustalaşıp
Pişmiş bir aslandı.
Aktelke atını şahlandırıp,
Kıtay'ı yarıp girdi.
Eştek ordusu kırıp geçirip,
Camgırçı! diye gulgule koparарak,
Tüfek atıp, yay çekip,
Hepsini baştan başa devirip,
Denk geleni serip,
Rast gelen düşmanı kırıp,
Onun beri yanından
Manas'ın oğlu Semetey.

KOÑURBAYDIN TALASTI KAMAP TURGAN CERI

Oşondo Alöökönün Koñurbay
Can bagışıp çetteşip.
Aç aykırık, çuu bolup,
Aygayı katuu duu bolup,
Kıyan kaptap, cer tolup,
El esebin alganda
Kırk uruu kıtay el bolup.
Çoçunuşpay uruşup,
Kırk uruunun baştıgı
Kımbatı Kalça, Ezkara,
Karagul baştık şer bolup,
Caa tartışıp uruşup.
Kıyla tümön er bolup.
Küülöndü kıtay, bölünböy
Küçöp kırgın salganda
Kündün közü körünböy,

KONURBAY'IN TALAS'I KUŞATIP DURDUĞU YER

O zaman Alööke oğlu Konurbay
Canını esirgeyip kıyıda çarpışıp.
Aç nara, gulgule olup,
Feryadı şiddetli uğultu olup,
Sel basıp, yer dolup,
Elin sayısı alındığında
Kırk boy Kıtay eli olup.
Ürkmeden vuruşup,
Kırk boyun başbuğu,
En değerlisi Kalça, Ezkara,
Karagul başta aslan olup,
Yay çekişip vuruşup.
Nice tümen er olup.
Coştu Kıtay, bölünmeden
Var gücüyle kırgın saldığında
Günün gözü görünmez oldu,

Topurak uçup, sel kaptap,
Keme çaap oyuşup,
Tolkup kıtay, el kaptap.
Kol artında Koñurbay
Kaptagın dep bakırıp,
Bütöp algan kezi eken.
Kalıñ kıtay kakançı
Er adatın karmatıp,
Küçöp algan kezi eken.
Alaman koyup, çuu turup,
Doulbastı kars urup,
Surunay kulak tundurup,
Celpinip kıtay çuu tursa,
Aygaylagan salışta
Kulak tunup çurkurap.
Cabıla tartkan caa ogu
Kulak culkup dırkırap.
Kalıñ kıtay kögörüp,
Kakançılap çurkurap,
Camgırday kılıp caa tartıp, Mına
oşondo Koñurbay
Möndürdöy bölök ok atıp.
Kıtay kırgız al coldo,
Alamandap betteşip,
Atı çabal, karuusu az
Kaçıp berçü nemedey,

Toprak uçup, sel basıp,
Siper kazıp oyuşup,
Dalgalandı Kıtay, el bastı.
Ordunun ardında Konurbay
Basın diye bağırıp,
Gedikleri kapattığı dem imiş.
Kalabalık Kıtay, Kakançı
Er âdetini tutturup,
Güçlenip aldığı dem imiş.
Yağma salıp, gulgule kopup,
Davulbazı güm güm vurup,
Zurna kulak sağır edip,
Kıtay yelinip gulgule koparınca,
Feryatlı o savaşta
Kulaklar sağırlaşıp çığrışıp.
Hep birden çekilen yay oku
Kulağı yolarcasına vınlayıp.
Kalabalık Kıtay inat edip,
Kakançı! diye çığrışıp,
Yağmur gibi yay çekip, İşte o zaman
Konurbay
Dolu gibi başka ok atıp.
Kıtay, Kırgız o yolda,
Yağmalaşıp yüzleşip,
Atı cılız, gücü az olan
Kaçıverecek gibiydi,

Öyüz-büyüz turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Ayza sunup, kılıç çaap,
Çoyunbaş üyrüp, balta çaap,
Mañday-teskey turuşup,
Can ayabay erender
Caanın ogu zırkırap,
Tiygen ceri bırkırap,
Kan tögülüp şırkırap,
Kemegedey bir cerdi
Kepini uşul bolsun – dep,
Acalı cetken adamdı

Karşı karşıya duruşup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Mızrak uzatıp, kılıç çalıp,
Şeşper savurup, balta çalıp,
Alın alına duruşup,
Erenler can esirgemeden,
Yayın oku vızıldayıp,
Değdiği yer paramparça olup,
Kan şırıl şırıl dökülüp,
Ocak çukuru gibi bir yeri
Kefeni bu olsun – diye,
Eceli yeten insanı

Kiyimi menen koyuşup.
Can ayabay çuu turup,
Dümpüldöktü kars urup,
Keriney-surunay tartılıp,
Kerikke* ok-darı artılıp,
Kez-kezdeşip çarpılıp,
Kiçi kazat dümögü
Kündön küngö artılıp.
Alöökönün kökcalı,
Altımış caysañ kencesi
Koñurbay kamap baruuda.
Er kozgolgon çoñ bülük
Ereniñ Kalça saluuda.
Balbandarı başkaça,
Munun baatırları bir kança.
Alban türdüü şeri bar,
Ayta berse tügöngüs
Er Kalçanın kebi bar.

Giysisiyle gömüşüp.
Can esirgemeden gulgule kopup,
Dümbeleği güm güm vurup,
Kerney-zurna çalınıp,
Kerik'e ok, barut yükletilip,*
Ara ara karşılaşıp çarpışıp,
Küçük Gaza'nın kavgası
Günden güne artıp.
Alööke'nin bozkurdu,
Altmış caysanın en küçüğü
Konurbay kuşatıp gitmekte.
Erlerin ayaklandığı büyük kargaşayı
Erenin Kalça salmakta.
Pehlivanları bambaşka,
Bunun bahadırları bir hayli.
Türlü türlü aslanı var,
Söyleye söyleye bitmez
Er Kalça'nın sözü var.

Kara kurttay kalkı bar,
Kadimki alpı calpı bar.
Kaarlansa Koñurbay,
Karşı kelse duşmandın
Kanın içmey saltı bar.
Beecinde kıtay kan atı,
Kaçan bolso kakançı
Bet algandan baarısın
Beypay kılıp momintip,
Kaptap keter adatı.
Kaptay turgan sebebi –
Altı san kıtay, san kalday Selçelik Kalça erdi kör.
Ayabay soguş saluuçu.
Adas bolgon duşmanga
Coonun ak sakalı Koñurbay,
Oydolotup Kara atın
Koñurbay cayı uşunday,
Kööhardan topçu muştumday. Bu kapırdın Kara atı,

Kara kurt gibi halkı var,
Namlı alpları toptan var.
Gazaba gelse Konurbay,
Karşı gelirse düşmanın
Kanını içmek töresi var.
Beecin'de Kıtay han adıdır,
Ne zaman olsa Kakançı
Yöneldiği her şeyi
Perişan edip işte böyle,
Basıp geçmek âdetidir.
Basıp gelmesinin sebebi –
Altı kere yüz bin Kıtay, sayısız kalday Selmisali Kalça eri gör.
Amansız savaş salıcıdır.
Yolunu şaşıran düşmana
Düşmanın aksakalı Konurbay, Kara atını oynatıp
Konurbay'ın hâli şöyledir,
Cevherden düğmesi yumruk kadar. Bu kâfirin Kara atı,

Koñurbaydın kiygeni –
Etegi cayık kök kübö,
Ok ötpögön bek kübö.
Tabılgı caksa çok ötpös,
Kaçan bolso Koñurbay
Oçogor atsa ok ötpös,
Çılk cibekten taldırgan,
Algara cayı uşunday –
Çın bolotton eletip,
Ortosuna saldırgan,
Casap turgan ustası
Uykuga moyun burbagan.
Kayıganda karandı
Bolotton kılgan şibege
Bolcolu cok kıyragan.
Arıptap okton sologon,
Karandı casap turganda
Çoñ-Beecindin kazına
Arbınıraak korogon.
Aybaltalap salganda,
Balta tiygen cerinen
Altımış mıltık atılgan,
Alış kılgan duşmanı
Acalga özü çatılgan.

Konurbay'ın giydiği –
Eteği geniş gök zırh,
Ok işlemez pek zırh.
Tabılgı yaksan koru geçmez,
Ne zaman olsa Konurbay
Filinta atsan ok geçmez,
Som ipekten dövdürmüş,
Algara'nın hâli şöyledir –
Halis çelikten eleyip,
Ortasına koydurmuş,
Onu yapan ustası
Uykuya boyun eğmemiş.
Sıyırıp geçtiğinde düşmanı
Çelikten yapılmış biz gibi ucu
Hesapsız kırıp geçirmiş.
Kurşununu okla dizmiş,
O kara pusatı yaparken
Çoñ-Beecin'in hazinesi
Epeyce harcanıp gitmiş.
Aybalta ile vurduğunda,
Balta değdiği yerden
Altmış tüfek ateşlenmiş,
Boğuştuğu düşmanı
Kendi eceline dolamış.

Kök kübönü camınıp,
Körçü bolsoñ Koñurbay,
Kök colborstoy çamınıp.
Koñurbay cayı uşunday,
Közü köldün ordunday,
Körüngöndü sorguday.
Kaarlansa Kalçañız
Aalamdı kütküdöy,
Çımırkansa kara cer
Çımdıgınan tütkündöy.
Kaptaldan köçkön seldi kör,
Bakırık salıp Koñurbay,
Mancuuların şaştırıp,
Oyku-toyku bastırıp,

Gök zırhı bürünüp,
Görsen bir Konurbay'ı,
Gök kaplan gibi atılıp.
Konurbay'ın hâli şöyledir,
Gözü göl çukuru kadar,
Göründüğünü yutacak gibi.
Gazaba gelse Kalça'nız
Âlemi titretecek gibi,
Ikınsa kara yer
Çimeninden tütecek gibi.
Yamaçtan kopan seli gör,
Bağırıp haykırıp Konurbay,
Mancularını telaşlandırıp,
Sağa sola at sürdürüp,

Kara atının bar ele
Kaptalında kanatı.
Katılışkan duşmandı
Talkanday çalgan adatı.
Kuyrugu sayañ, calı az,
Buluttay orguyt kara saat.
Adep oozun cayganda
Buluttay uçat dırkırap,
Tuyakka kokus taş tiyse
Talkan bolot bırkırap,
Körsöñ Kalça börü oşol,
Aalamdı buy kılgan
Atagı çıkkan şer oşol.
Balbandarın, erlerin
Aydap colgo salıptır,
Adamdan bölök türü bar,
Balbandardın baarısı
«Kızıtalak burut» – dep,
Kaptap catıp kalıptır.
Beecindin ar cak ceeginen,

Kara atının var idi
Yanında kanadı.
Sataşan düşmanı
Un gibi ezmek âdetidir.
Kuyruğu seyrek, yelesi az,
Bulut gibi kabarır o kara felaket.
Ağzını ilk açtığında
Bulut gibi uçar hızla,
Toynağa kazara taş değse
Un ufak olur paramparça,
Görsen, Kalça o kurttur,
Âlemi kasıp kavuran,
Namı yürümüş aslan odur.
Pehlivanlarını, erlerini
Sürüp yola koymuştur,
İnsandan başka türü var,
Pehlivanların hepsi
«Kahrolası burut» – diye,
Basıp yatmıştır.
Beecin'in öte yakasından,

Zazañ-şañ degen cerinen,
Danküübö degen elinen,
Kişi bilbes sözü bar,
Mañdayında cılastın
Kazanpaktay közü bar,
Munaraday boyu bar,
Katılgandın baarısın
Kaysaym degen oyu bar.
Alardın cayın surasañ –
Enesi indi calabı,
Atası kıtay dolusu,
Adamdın tilin bilbegen,
Aybanga çalış doñuzu.
Betteşip mende barabı,
Bet algan tirüü kalabı?
Alban türlüü el aydap,
Artık okşoyt Koñurbay.
Kee bir alpın karasañ –

Zazan-şan denen yerinden,
Danküübö denen elinden,
Kimsenin bilmediği dili var,
O melunun alnında
Kazan kapağı gibi gözü var,
Minare gibi boyu var,
Sataşanın hepsini
Çiğneyip yutayım der düşüncesi var.
Onların hâlini sorarsan –
Anası Hint yosması,
Babası Kıtay delisi,
İnsan dili bilmeyen,
Hayvana çalar domuzu.
Yüzleşecek kul var mı,
Karşısına çıkan sağ kalır mı?
Türlü türlü el sürüp,
Üstün görünür Konurbay.
Kimi alpına bakarsan –

Adam bilbes sözü bar,
Başında calgız közü bar.
Baykap karap otursañ,
Kıncılagan balbanı.
Balbandın biröö boşonso,
Katılışkan adamdın
Çıga turgan daldalı.
Balbanının baarısı,
Abaylasa Kalçanın
Artık okşoyt karuusu.
Oşo balbandarın karasañ,
Suur körsö suurup cep,
Kaşkulak körsö kazıp cep,
Karga körsö karmap cep,
Kulan körsö kuup cep,
Teke körsö terip cep,
Biröönün etin biröö cep.
Cer bılkıldap kol tolup,
Cetkileñ Beecin kozgolup.
Cer tumandap, çañ tolup,
Mancuulardın Ezkara

İnsanın bilmediği dili var,
Başında tek gözü var.
Dikkatle bakıp otursan,
Hırlayıp duran pehlivanı.
Pehlivanın biri boşansa,
Sataşan adamın
Kurtulup çıkacağı siper mi kalır.
Pehlivanlarının hepsinden,
İyi bakılsa, Kalça'nın
Gücü üstün görünür.
O pehlivanlarına bakarsan,
Dağ sıçanı görse çekip yer,
Porsuk görse kazıp yer,
Karga görse tutup yer,
Kulan görse kovup yer,
Teke görse derip yer,
Birinin etini biri yer.
Yer kımıldayıp ordu dolup,
Koskoca Beecin ayaklanıp.
Yer dumanlanıp, toz dolup,
Mancuların Ezkara'sı

Tuu karmagan al bolup.
Cer tumandap kılkıldap,
Ceek tartıp bılkıldap,
Kalgan eken Koñurbay
Keñ Talaska cakındap.
Belgilüü eriñ Koñurbay
Aydap algan kezi eken,
Mıktuuların Ezkara
Şaylap algan kezi eken.
Bir çekesin Karagul
Aydap algan kezi eken.
Kataldın uulu Karagul –
Kara saat mına bul,
Çılgıy içi ört çalıp,
Çıday albayt mına bul.
Anın atagın körgön çoçugan.
Koñurbay menen birigip,

Tuğu tutan o olup.
Yer dumanlanıp dalgalanıp,
Kıyıya dizilip kımıldayıp,
Konurbay varmış meğer
Geniş Talas'a yaklaşıp.
Namlı erin Konurbay'ın
Sürüp aldığı dem imiş,
En yamanlarını Ezkara'nın
Seçip aldığı dem imiş.
Bir ucunu Karagul'un
Sürüp aldığı dem imiş.
Katal'ın oğlu Karagul –
Kara felaket işte bu,
İçini baştan başa yangın sarıp,
Dayanamaz işte bu.
Onun namını gören ürkmüş.
Konurbay ile birleşip,

Acayıptan okugan.
Çoñ zıykırçı*, duvaköy*
Örttöngürdün biröö oşol.
Karşı aldınan çıkkan col,
Karagul algan tümön kol.
Kataldın uulu kapırdın,
Er Karagul baatırdın
Balbandıgı başkaça,
Baatırdıgı bir kança.
Er Karagul baatırıñ,
Eçendi bilgen kapırıñ,
Adam, ayabagan dümöktü
Salgan eken baatırıñ,
Şıykırçısın, cayçısın
Salgan eken aldına.
Er Karagul baatırdın
Berenderi betinde,
Belgilüüsü çetinde,
Kamçı alganı betinde,
Kayrattuusu çetinde,
Columduusu betinde
Colborstuusu çetinde,

Acayip ilimler okumuş.
Koca büyücü, üfürükçü*,*
Yanasıcaların biri odur.
Tam karşısından çıkan yol,
Karagul almış tümen ordu.
Katal oğlu kâfirin,
Er Karagul bahadırın
Pehlivanlığı bambaşka,
Bahadırlığı bir hayli.
Er Karagul bahadırın,
Nicesini bilen kâfirin,
Amanın, amansız kargaşayı
Salmış meğer bahadırın,
Büyücüsünü, yadacısını
Önüne katmış meğer.
Er Karagul bahadırın
Yiğitleri önünde,
Namlıları ucunda,
Kamçı alanı önünde,
Gayretlisi ucunda,
Uğurlusu önünde,
Kaplan yüreklisi ucunda,

Kılıççanı artında,
Kıyındarı çetinde.
Ceek tartıp kılkıldap,
Cerge tartıp bılkıldap,
Sarı-Özöndün betinde
Caynap çıgıp kelatat.
Toonu boylop, tolgon can
Kurt ekeni bilinbey,
Kaynap çıgıp kelatat.
Ayzanın başı kagışat,
Adamdın başı çabışat.
Ürkün-türkün kol kaptap,
Koldun baarı mol kaptap.
Kaptagan koldu körgöndö
Kılımdın baarı küyünüp,
Kırgızıñ candan tüñülüp,

Kılıçlısı ardında,
Yamanları ucunda.
Kıyıya dizilip dalgalanıp,
Yere yayılıp kımıldayıp,
Sarı-Özön'ün yüzünde
Kaynaşarak çıkıp geliyor.
Dağ boyunca, dolu can,
Kurt mudur bilinmeden,
Kaynayıp çıkıp geliyor.
Mızrağın başı tokuşur,
İnsanın başı vuruşur.
Bölük pörçük ordu basıp,
Ordunun hepsi bol bol basıp.
Basan orduyu gördüğünde
Bütün ahali yanıp yakılıp,
Kırgız'ın candan umudu kesilip,

Adamdın baarı küyünüp,
Abaylap karap oturup,
Argınıñ candan tüñülüp.
Astıga salsa ak coltoy,
Arkaga cürsö san koldoy,
Agası Manas sırdaşı,
Asıl Bakay kurdaşı.
Bakaydın cayı uşunday –
Kök sülöösün börk kiygen,
Özü kökala kalkan oynogon.
Başın bergektige kömögön,
Ayagın miñ altınga cölögön.
Karañgıda col tapkan,
Kapıyada söz tapkan.
Adis Bakay akcoltoy
Munun arbagı kımbat san koldoy.
Törttülük maldı çaçuuga,
Kızır çalgan oluya –
Kımbatı Bakay karıya,
Eer beldey belesten
Kökçolok oozun burdu ele.
Eki caktı karadı,
Esil Bakay abañız
El amanın karadı.

İnsanın hepsi yanıp yakılıp,
Dikkatle bakıp oturup,
Argın'ın candan umudu kesilip.
Öne düşse ak uğurlu,
Arkada yürüse sayısız ordu gibi,
Ağası Manas'ın sırdaşı,
Asil Bakay, yaşıt yoldaşı.
Bakay'ın hâli şöyledir –
Gök vaşak kürkünden börk giymiş,
Kendi gök-ala kalkan oynatmış.
Tepesini kürke gömdürmüş,
Eteğini bin altına dayatmış.
Karanlıkta yol bulmuş,
Sıkışınca söz bulmuş.
Usta Bakay, ak uğurlu,
Bunun ruhu değerli, sayısız ordu gibi.
Dört çeşit malı saçmaya,
Hızır dokunmuş evliya –
En değerlisi Bakay ihtiyar,
Eyer beli gibi yamaçtan
Kökçolok'un ağzını çevirdi.
İki yana baktı,
Canım Bakay ağanız
Elin esenliğini gözetti.

Sarı-Özöndün boyunan
Orgup-orgup çañ çıgat,
Orgugan çañdı karasa,
Bakay kandan can çıgat.
Keçee kabılan Manas barında,
Kayrattın toluk çagında,
Kızıl kılıç ak nayza
Boolop turgan kezinde,
Kılımdı çöl tüşürüp,
Coolop turgan kezinde,
Ok ötpös zoot sırtınan
Kiyip turgan kezinde,
Kılımdı çöl tüşürüp,
Bilip turgan kezinde

Sarı-Özön'ün boyundan
Buram buram toz çıkar,
Yükselen toza bakınca,
Bakay Han'ın canı çıkar.
Daha dün kaplan Manas varken,
Gücün kuvvetin tam çağında,
Kızıl kılıcı, ak mızrağı
Demet demet bağladığı çağda,
Bütün cihanı çöle çevirip,
Cenk edip durduğu çağda,
Ok geçmez zırhı üstüne
Giyip durduğu çağda,
Bütün cihanı çöle çevirip,
Bilip durduğu çağda,

Kara-Şaar, Kambılın
Coolop turgan kezinde.
Kakançılı Beycindi
Karsıldatıp tokmoktop,
Beren Manas kan bolup,
Eelep turgan kezinde,
Köñülüm caman bölünöt
Kökcalım Manas barında,
Köp kaptagan kıtaydın
Kebetesi körünöt.
«Alöökönün Koñurbay
Beecinden çoguu kol aydap,
Beypaydı çoguu kılgan beym,
Betteşip kırıp kelüügö,
Bet alıp tüpkö cetüügö
Bek dayar bolup kalgan go!
Töböbüzdön basuuga,
Töböñdön tiygen bul kıtay
Kol tartıp kaptap algan go».
Dep, öşöntüp, er Bakay
Kankor Manas barında
Coo cagına kamdangan,
Kamınbay Bakay kalbagan.
Kabarga çapçu doulbas,

Kara-Şaar'ı, Kambıl'ı
Cenk edip aldığı çağda.
Kakançı'lı Beycin'i
Çatır çatır tokatlayıp,
Yiğit Manas han olup,
Hükmedip durduğu çağda,
Gönlüm fena bölünür,
Bozkurdum Manas varken,
Çok kez basan Kıtay'ın
Sureti gözümde tüter.
«Alööke oğlu Konurbay
Beecin'den toplu ordu sürüp,
Kıyımı hep birlikte kurmuş besbelli,
Yüzleşip kırıp gelmeye,
Yönelip kökümüzü kurutmaya
Adamakıllı hazırlanmış besbelli!
Tepemizden basmaya,
Tependen inen bu Kıtay
Ordu çekip basmış besbelli».
Diye, işte böyle, er Bakay,
Hunhar Manas varken de
Düşman yanına hazırlanırdı,
Bakay hazırlıksız kalmazdı.
Haber için vurulan davulbaz,

Ünün uksañ oolak kaç.
Doulbas bekem kagıldı,
Tolgon kırgız, köp argın
Doulbas ünün ukkan soñ
Kol cınalıp cabıldı.
Kara-Buura, Çatkalda
Kaykalap kırgız catkanda,
Erikse elik atıptır,
Erikpese catıptır.
Kayıñdan çaap ayzanı,
Boolop turgan curt eken,
Kastaşkanga betteşip,
Coolop turgan kezi eken,
Argın, kırgız oy tartıp,

Sesini duyarsan uzağa kaç.
Davulbaz sıkıca vuruldu,
Dolu Kırgız, çok Argın
Davulbaz sesini duyunca
Ordu toplanıp üşüştü.
Kara-Buura'da, Çatkal'da
Kırgız kasılıp yatarken,
Canı sıkılsa karaca avlarmış,
Sıkılmazsa yatarmış.
Kayından yontup mızrağı,
Demet demet bağlayan yurt imiş,
Düşmanlık edenle yüzleşip,
Cenk edip durduğu dem imiş,
Argın, Kırgız ovaya inip,

Konup turgan kezi eken,
Kündüzü ordo, şabiyet*
Bolup turgan kezi eken.
Bakay ünün ukkanda
Doulbas bekem kagılıp,
Düñgüröşüp kol tartıp,
Elinin baarı cabılıp.
Törт-Küldün tömön cagınan,
Törö Manastın saygan bagınan,
Ayza menen muştaşsa,
Kaynardın kara közünön,
Kak çınardın özünön,
Kanıkeydin ordodon,
Ayçüröktün korgondon
Attanıp çıktı coon top
Coon top candın içinde
Manastın uulu ereniñ,
Başınan şay koldogon şer nemeñ,
Tabaktap kuyup töktürgön.
On törт atın baylagan,
Orto Keñ-Kol caylagan,
Atışa çıga coo kelse
Astıga çıgıp aydagan.
Açuusuna tiygendi
Azuuga salıp çaynagan.
Atası Manas kökcaldan
Artıla tuugan çunagı.

Konup oturduğu dem imiş,
*Gündüzü ordo, şabiyet**
Oynanıp durduğu dem imiş.
Bakay'ın sesini duyunca
Davulbaz sıkıca vurulup,
Gümbürdeşip ordu çekip,
Elinin hepsi üşüşüp.
Törт-Kül'ün aşağı yanından,
Töre Manas'ın diktiği bağdan,
Mızrak ile dövüşse,
Kaynar pınarın kara gözünden,
Kuru çınarın tam dibinden,
Kanıkey'in ordosundan,
Ayçürök'ün kalesinden
Atlanıp çıktı kalın bölük,
Kalın bölük canın içinde
Manas'ın oğlu erenin,
Ezelden şahların koruduğu aslan zatın,
Tabak tabak doldurup döktürmüş.
On dört atını bağlamış,
Orta Ken-Kol'da yaylamış,
Ok atışarak düşman gelse
Öne çıkıp sürmüş.
Öfkesine dokunanı
Azı dişine vurup çiğnemiş.
Atası bozkurt Manas'tan
Aşkın doğan yavrusu.

Tüp atası tügöl kan,
Tübünön Kıdır* daarıgan.
Koroo aylanıp kelgiçe,
Koroolop kızıl tal bütkön.
Tübü küçtüü tügötkö
Koco Kıdır car bütkön.
Asınganı Akkelte,
Kiygeni çopkut Akolpok.
Akolpok tonu ok ötpös,
Cakası altın, ceñi cez,
Koş badana, torgoy köz,

Kök atası baştan başa han,
Kökünden Kıdır dokunmuş.*
Ağıl dönüp gelinceye dek,
Ağıl çevresince kızıl söğüt bitmiş.
Kökü güçlü o soya
Koca Kıdır yâr olmuş.
Kuşandığı Akkelte,
Giydiği kaftan Akolpok.
Akolpok kürkü ok geçmez,
Yakası altın, yeni tunç,
Çift badanalı, serçe gözlü,

Keneme caka, keñ kürmö,
Kerişke kirse ok ötpös,
Koş badana, torgoy köz.
Beren eneñ Kanıkey
Temir kurçtap septegen,
Tegi akılman şurkuya
A düynö ketken Manastan
Akolpok karan kalganda
Kayran eneñ eptegen.
Kayra baştan kurç tartıp
Artıgıraak septegen.
Ar cakka ötpöy sıypalgır
Saysa koldu taldırgan.
Bolumduu katın Kanıkey
Bolot egep ciberip,
Akolpokko saldırgan.
Cakpagan cerin söktürgön,
Elendi kurç bolotton
Cılan boor büktürüp,
Cılas bolgon karandı
Cımıldata tiktirip,
Kelin bıçıp, kız tikken.
Kızıl köynök, ayça bel,
Tak kılpıldagan uz tikken.
Bolcolduu cerdin baarına
Temirden kurçtap kadagan,

Geniş yakalı, bol cepken,
Cenge girse ok geçmez,
Çift badanalı, serçe gözlü.
Yiğit anan Kanıkey
Demirine su verip donatmış,
Aslı bilge o nadide kadın,
Öbür dünyaya göçen Manas'tan
Akolpok yetim kaldığında
Canım anan derleyip toplamış.
Yeni baştan çelik çekip
Fazlasıyla donatmış.
Öte yana işlemeden kaysın diye,
Saplayanın kolunu uyuşturmuş.
Becerikli kadın Kanıkey
Çelik eğeleyip,
Akolpok'a koydurmuş.
Beğenmediği yerini söktürmüş,
Elenmiş su verilmiş çelikten
Yılan karnı gibi kıvırttırıp,
Yok olası meluna karşı
Sımsıkı, ışıl ışıl diktirip,
Gelin biçmiş, kız dikmiş.
Kızıl gömlekli, ince belli,
Eli titiz, usta kızlar dikmiş.
Belirli yerlerin hepsine
Demirden su verip çakmış,

Muştaşka kirse ayza ötpöy,
Çarayna cayın suraba,
Buza albay duşman cadagan,
Aybalta ursa teşpegen,
Üstündögü Akolpok,
Tondun cayı mına bul.
Soguşka kiyçü çarayna* –
Çarayna cayın suraba.
Beren katın Kanıkey
Sının artık maşagan,
Manastın calgız uuluna
Kup keltirip casagan.

Dövüşe girse mızrak işlemez,
Çarayna'nın hâlini sorma,
Bozamayıp düşman bezmiş,
Aybalta vursa delmez,
Üstündeki Akolpok,
Kaftanın hâli işte bu.
Savaşta giyilen çarayna –*
Çarayna'nın hâlini sorma.
Yiğit kadın Kanıkey
Biçimini üstün işlemiş,
Manas'ın biricik oğluna
Tastamam uydurup yapmış.

Beecin ısık cer degen
Isıgı maza berbegen.
Kumga koyso kumganı
Kurkurap çıgıp kaynagan.
Adam közün cumgança,
Ana-mınday degiçe
Kaşık suusu kalbagan.
Bilbesem munu beker dep,
Oşol çölgö barganda,
Isık tiyse baldardın
Al-kubatı keter – dep,
Kurgan katın Kanıkey
Kup oşondoy casagan.
Töbösü kurçtan çoktoluu,
Baaları karandın
Seksen arga toktodu.
Serpişken coogo kirgende
Caaktıgın tüşürüp,
Başka basa kiysin – dep,
Alkımına büçüsün
Aykaştıra tüysün dep,
Kaçırganda duşmanga
Kaçpay sırttan kirsin – dep, Uçuna
salgan kara kurç.
Kan Koñurbay kapır çal
Kazat kılsa kokustan
Kakanga çeyin sürsün – dep,
Coogo ılayık kıldırgan.
Kan atası Manasça
Kan agıza kirsin – dep,
Körköm kalpak çarayna,

Beecin sıcak yerdir derler,
Sıcağı rahat vermezmiş.
Kuma koysan ibriği
Fokurdayıp kaynarmış.
İnsan gözünü yumana dek,
Şöyle böyle diyene dek
Kaşık suyu kalmazmış.
Bilmezsem bu boşa gider diye,
O çöle vardığında,
Sıcak vurursa yavruların
Gücü kuvveti gider – diye,
Zavallı kadın Kanıkey
Tam da öyle yapmış.
Tepesi çelikten sorguçlu,
Pahası o pusatın
Seksen küheylanda karar kıldı.
Çarpışan düşmana girdiğinde
Yanaklığını indirip,
Başına bastırıp giysin – diye,
Boğazına kopçasını
Çaprazlama iliklesin diye,
Düşmana saldırdığında
Kaçmadan yiğitçe dalsın – diye, Ucuna
kara çelik koymuş.
Han Konurbay kâfir kocası
Kazara gaza açarsa
Kakan'a kadar sürsün – diye,
Cenge yaraşır kıldırmış.
Han atası Manas'ça
Kan akıtarak dalsın – diye,
Görklü kalpak çarayna,

Arkesken kılıç kespegen.
Tışın temir somdogon,
Akılman katın Kanıkey
Tak özü tiktep oñdogon.
Keñ köynöktüü katından
Kelişimdüü Kanıkey
Balaket mınday bolbogon.

En keskin kılıç bile kesmemiş.
Dışını demirden dövmüş,
Bilge kadın Kanıkey
Bizzat kendi bakıp onarmış.
Bol gömlekli kadınlardan
Endamlı Kanıkey gibi
Böylesi bir afet görülmemiş.

Kündüzündö tınç albay,
Tün içinde uyku albay,
Uşulardın baarısın
Beren eneñ oñdogon.
Kup keltirip temirin
Tökör usta Bölökbay
Döötü* menen dos ele,
Oşol usta somdogon.
Murunku ötkön Manastan
Muraska kalgan Bölökbay
Tiktep turup oñdogon,
Munun kıyşık cerin koybogon,
Çarayna cayı uşunday.
Ayzalaşsa ayza ötpös,
Kabırgada sebili.
Kaçıp berse ayza ötpös
Aydalıda temiri.
Cay-caragın şaylanıp,
Atası Manas kökcaldan
Amanat kalgan Zulpukor
Amanat kılıç baylanıp,
Kolundagı sır nayza
Uñgusu bolot, uçu kurç,
Tüpögün kıldan burdurgan,
Ata, tügöngön usta Bölökbay
Uçun kurçtan kınagan,
Muştagan duşman sulagan.
Börü til uçun çıgargan,

Gündüz rahat yüzü görmeden,
Gece içinde uyku almadan,
Bunların hepsini
Yiğit anan onarmış.
Demirini tastamam uydurup
Topal usta Bölökbay –
Döötü ile dost idi –*
O usta dövmüş.
Önceden göçüp giden Manas'tan
Miras kalan Bölökbay
Baka baka onarmış,
Bunun eğri yerini bırakmamış,
Çarayna'nın hâli şöyledir.
Mızraklaşsa mızrak geçmez,
Kaburgada zırh takımı.
Kaçsa bile mızrak geçmez,
Kürek kemiğinde demiri.
Pusatını kuşanıp,
Atası bozkurt Manas'tan
Emanet kalan Zulpukor'u,
Emanet kılıcı takınıp,
Elindeki sırlı mızrağın
Sapı çelik, ucu su verilmiş,
Püskülünü kıldan burdurmuş,
Ah, göçüp giden usta Bölökbay
Ucunu çelikle perçinlemiş,
Vurduğu düşman serilmiş.
Kurt dili gibi uç çıkarmış,

Çiyip uçu ketkeni
Kabılday berip ölsün – dep,
Adamdın köz caşı menen sugargan,
Kara coltoy karandı
Tün içinde sunganda
Çıçaladay kızargan.
Betteşken coogo şiltese,
Beş kulaçtay uzargan.
Şiberdi saysa ört ketken,
Şiltegeni bürt ketken.

Ucunun çizip geçtiği
Anında kabul olup ölsün – diye,
İnsanın gözyaşıyla su vermiş, Kara uğursuz melunu
Gece içinde uzattığında
Köz gibi kızarırmış.
Yüzleşen düşmana savursa,
Beş kulaç kadar uzarmış.
Çayıra saplasa ateş sarmış,
Her savuruşu kavurup geçmiş.

Opol-Toonun tüp ırgay
Tübü menen culdurgan,
Kayıñ, tabılgı aralaş
Kayran usta Bölökbay
Balbandarga buzdurgan.
Kılıç çapsa keser – dep,
Ortosuna ayzanın
Cez içirip tundurgan.
Kıbakorgo baptatkan,
Kızıtalak sır nayza
Bil terisin kaptatkan.
Koygulaşa ketkende
Korcoktogon karanıñ
Koldon tayıp ketet – dep,
Tutam cerin sırdagan, –
Tutam cerin kırdagan.
Kürkürötö sunganda
Karap duşman turbagan.
Anın ber cak cagında
Altın caak aybalta,
Anın añgemesi bir kança.
Tökör usta Bölökbay
Aybaltanı egegen,
Manastın uulu er cetim
Duşmanga alıp cürsün – dep,
Semeteyge çenegen.
Sabına altın captırıp,
Mizine uu captırgan.
Eşik endüü aybalta –
Esebi cok zor balta.

Kayrattanıp kaçırsa,
Kan içpey kuru cürbögön.
Şiltese kuru tiybegen.
Aşagandan maşagan,
Döötü menen keñeşip,
Tökör usta Bölökbay
Döötü menen keñeşip,
Kayran kişi casagan.

Opol Dağı'nın kök ırgayını
Köküyle söktürmüş,
Kayın, tabılgı karışık,
Koca usta Bölökbay
Pehlivanlara yardırmış.
Kılıç çalarsa keser – diye,
Mızrağın ortasına
Tunç içirip pekiştirmiş.
Kıbakor'a terbiye ettirmiş,
Kahrolası sırlı mızrağa
Fil derisi kaplatmış.
Vuruşmaya girildiğinde
Hantal kara pusat
Elden kayıp gider – diye,
Tutulacak yerini sırlamış, –
Tutulacak yerini yivlemiş.
Gürleterek uzattığında
Düşman bakıp duramamış.
Onun beri yanında
Altın yanaklı aybalta,
Onun hikâyesi bir hayli.
Topal usta Bölökbay
Aybaltayı eğelemiş,
Manas'ın oğlu er yetim
Düşmana karşı taşısın – diye,
Semetey'e göre biçmiş.
Sapına altın kaplatıp,
Ağzına zehir kaplatmış.
Kapı enince aybalta –
Hesaba gelmez ulu balta.

Coşup hamle kıldığında,
Kan içmeden boş gezmezdi.
Savursa boşa değmezdi.
Ustaların ustasıydı,
Davut ile danışıp,
Topal usta Bölökbay
Davut ile danışıp,
Yaman kişi yapmıştı onu.

Köörügünö çıdabay
Alman tüşüp kırgızga
Kök bukaçar soyulgan.
Kömürünö çıdabay,
Çıtırman tokoy oyulgan.
Köbü calgan, köbü çın,
Körüp kelgen adam cok.
Teñi calgan, teñi çın,
Teñşerip kelgen biröö cok.
Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday eken düynö bok.
Manastın uulu kökcaldın
Aybalta koldo carkıldap,
Kasaba koldo kalkıldap.
Bu kolunda altından caak aybalta,
Sol cagında altındagan çoñ kalta.
Ada Manastın uulu zor törö,
Adır-küdür belesti
Aşa koyup aduulap,
Astındagı Buuruldu
Ok cañılıp ketpes – dep,
Abay menen cabuulap,
Körsö köñül bölünüp,
Kol aldında Semetey
Kasaba toodoy körünüp.
Aydap alıp artınan,
Koñurbaydın dartınan,
Kaarlanıp köz caynap,
Mına oşondo kankordun
Kan içmesi bek karmap:

«Kızırluu başım barında,
Kızıkkan eken kıtay kul
Kırgızdı kantip bereyin!
Anı menen men özüm
Kırılışıp köröyün,
Anın art cak cagınan
Almambet uulu Külçoro
Baatırlıgı başkaça,

Körüğüne dayanamayıp
Kırgız'dan salma toplanıp
Gök tosun kesilmişti.
Kömürüne dayanamayıp,
Sık orman oyulmuştu.
Çoğu yalan, çoğu gerçek,
Görüp gelen adam yok.
Yarısı yalan, yarısı gerçek,
Tartıp gelen kimse yok.
Bugün var olan yarın yok,
Böyleymiş şu değersiz dünya.
Manas oğlu bozkurdun
Ay baltası elde parlayıp,
Sancağı elde dalgalanıp.
Bir elinde altın yanaklı ay balta,
Sol yanında altın işli büyük kese.
İşte Manas oğlu ulu töre,
Engebeli tepeleri
Aşıp geçip dörtnala,
Altındaki Buurul'u
Ok şaşıp değmesin – diye,
Dikkatle örtüp donatıp,
Gören gönlünü kaptırıp,
Ordunun önünde Semetey
Sancağıyla dağ gibi görünüp.
Ardından sürüp gelerek,
Konurbay'ın derdinden,
Öfkelenip gözleri alevlenip,
İşte o zaman hunharın
Kan içme hırsı sıkı tutup:

«Hızırlı başım sağ iken,
Heveslenmiş Çinli kul,
Kırgız'ı nasıl vereyim!
Onunla ben kendim
Kırışıp bir göreyim,
Onun ardı sırasından
Almambet oğlu Külçoro
Bahadırlığı bambaşka,

Balbandıgı bir başka,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kayra caaçu buluttay
Kaarı betine aylanıp,
Bilegi coon, taş cürök
Bil müçölüü badirek,
Komokoyluu sır nayza
Koloytup öödö aştagan,
Koygulaşkan duşmanga
Korkup koltuk açpagan.
Koygulaşkan duşmandı
Koendoy cerge cançtagan,
Duşman körsö celigip,
Cetiktep belin kurçagan.
Ceti tümön kol kelse,
Ceke aralap kol salgan.
Bu kabarıñda bar beken,
Murun ötkön Almamdan
Muraga kalgan Külçoro.
Özü uzun boyluu, keñ dalı,
Arı balban, arı şer –
Özü coonun aylasın
Artıkça bilgen mıktı şer.
Özü bala tapan köykaşka,
Er ekeni esepsiz,
Munun erdigi curttan bir başka.
Sölökötü-sölbötü
Suluulugu sımbatı –
Caynagan kızıl çok ele,
Duşmandı közdöy bet alsa
Bolotton kurç ok ele.
Kurgan Almañ kıraandan

Pehlivanlığı bir başka,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Yeniden yağacak bulut gibi
Öfkesi yüzüne vurup,
Bileği kalın, taş yürek
Fil yapılı gözü pek,
Temrenli sırlı mızrağı
Dikleyip yukarı doğrultmuş,
Çarpıştığı düşmana
Korkup koltuk açmamış.
Çarpıştığı düşmanı
Tavşan gibi yere saplamış,
Düşman görse coşarak,
Sımsıkı belini kuşanmış.
Yedi tümen ordu gelse,
Tek başına dalıp saldırmış.
Bu haberin var mıdır,
Önce göçen Almam'dan
Miras kalan Külçoro.
Kendisi uzun boylu, geniş omuzlu,
Hem pehlivan, hem arslan –
Kendisi düşmanın çaresini
Fazlasıyla bilen yaman arslan.
Kendisi genç yaşta seçkin yiğit,
Er olduğu hesapsız,
Bunun erliği elden bir başka. Endamı, görünüşü
Güzelliği, yakışığı –
Alev alev kızıl kordu,
Düşmana doğru yöneldi mi
Çelikten keskin bir oktu.
Rahmetli Alman kartalından

Kursakta kalgan eme ele.
Argın, kırgız bul curtka
Temirden korgon çep ele.
Bul Külçoro balanı
Can caratıp er kılıp,
Cakında berbeyt mendege.

Karında kalmış yavruydu.
Argın, Kırgız bu halka
Demirden koruyan kaleydi.
Bu Külçoro çocuğu
Can besleyip er kılıp,
Kolay kolay vermez zalime.

Ayzaga kambıl Külçoro
Iktuulugu dagı çın,
Özü coonun aylasın bilet abıdan

Mıktuulugu dagı çın.
Kayratı mıktuu, coon bilek
Duşmanga salat çoñ dümök.
Külçoro mıktuu çoñ balban
Kıraandarıñ barında
Kıtayga salat çoñ cañcal.
Kara-Buura, Çatkalda
Kaykalap kırgız catkanda
Almambet uulu Külçoro
Oşol curttun içinen,
Uykudan çoçup tüşünön
Tura kalıp bereniñ
Surkoendu tokunup,
Alda kanday boldu dep
Kökcal tuugan Semetey
Kökcalı Semeteyden çoçunup,
Mına oşondo Külçoro
Acal cetse ölüügö,
Ölböy tirüü bolgondo
Abakesi sultanga
Karaan bolup berüügö,
Çındasa curtu çınmaçıñ
Çıñoodogu temirdey.
Çındasa baatır Külçoro
Çoñdugu toonun teñindey.
Çamaluu balban Külçoro
Çapçışsa coonu ceñgendey.
Suuday supsur at minip,
Sulp kuyrugun çart tüyüp,

Kara tüpök ayza alıp,
Canına Coykuma –
Coykuma kılıç baylanıp,
Bul Külçoro balanın
Ok ötpögön tonu bar,

Mızrakta usta Külçoro
Çevikliği dahi gerçek,
Kendisi düşmanın çaresini bilir adamakıllı
Yamanlığı dahi gerçek.
Gayreti sağlam, kalın bilek
Düşmana salar büyük kargaşa.
Külçoro yaman, büyük pehlivan
Kartalların sağ iken
Çin'e salar büyük kavga.
Kara-Buura'da, Çatkal'da
Kırgız kaygısız yatarken
Almambet oğlu Külçoro
O halkın içinden,
Uykudan düşüyle irkilip
Fırlayıp kalkan yiğidin
Surkoyon'u eyerleyip,
Acaba ne oldu diye
Bozkurt doğan Semetey
Bozkurt Semetey için kaygılanıp,
İşte o zaman Külçoro
Ecel gelirse ölmeye,
Ölmeyip sağ kalırsa
Ağabeyi sultana
Dayanak olup durmaya,
Kızıştı mı Çin-Maçin halkına
Su verilen demir gibi.
Kızıştı mı bahadır Külçoro
Büyüklüğü dağın dengi gibi.
Güçlü pehlivan Külçoro
Çarpıştı mı düşmanı yener gibi.
Su gibi kurşuni ata binip,
Sık kuyruğunu sımsıkı düğümleyip,

Kara püsküllü mızrak alıp,
Yanına Coykuma'yı –
Coykuma kılıcını kuşanıp,
Bu Külçoro çocuğun
Ok geçmez kaftanı var,

	Ok cetpegen atı bar,	*Ok yetişmez atı var,*
	Oylosoñ mınça karkıbar.	*Düşünsen ne büyük heybet.*
	Aalamdın baarısın	*Âlemin tamamını*
132770	Buy kıluuçu barkı bar.	*Perişan edecek kudreti var.*
	Kıraandıgı, şerdigi	*Kartallığı, arslanlığı*
	Kızıtalak Çoronun	*Şu yaman Çoro'nun*
	Kılımda cok erdigi.	*Asırda eşi yok erliği.*
	Kök arslanday çamınıp,	*Gök arslan gibi atılıp,*
	Kınsız kılıç salınıp,	*Kınsız kılıç kuşanıp,*
	Sandırgaluu kökcaldın	*Şanlı bozkurdun*
	Kay kılıgın aytalı.	*Hangi huyunu söyleyelim.*
	Kayran eneñ Kanıkey	*Yaman anan Kanıkey*
	Kadırlap kılgan kandagay – Közgö atuuçu mergenden	*Özenle yaptığı kandagay – Gözden vuran nişancıdan*
132780	Kandagay şım uşunday.	*Kandagay şalvar işte böyle.*
	Bagalektin kaşatın	*Paçasının kenarını*
	Bap keltirip baymalap,	*Denk getirip sırma çekip,*
	Bagalektin tuş-tuşun	*Paçanın her yanını*
	Baykuş eneñ Kanıkey	*Zavallı anan Kanıkey*
	Altın menen saymalap.	*Altın ile nakışlayıp.*
	Tabılgı caksa çok ötpös,	*Tavılgı yaksa kor geçmez,*
	Terisin sıyrıp aldırıp,	*Derisini yüzdürüp aldırıp,*
	Oçogor atsa ok ötpös,	*Fitilli tüfek atsa ok geçmez,*
	Tartıp alsa bu karaan	*Çekilip gerilse bu giysi*
132790	Şili bolup cıyılat.	*Kiriş gibi toplanır.*
	Koe berse bu karaan	*Bırakılsa bu giysi*
	Celim bolup cıyılat.	*Tutkal gibi derlenir.*
	Ukmaluu katın Kanıkey	*Bilge kadın Kanıkey*
	Ulamadan ulagan,	*Bilenden bilene ulamış,*
	Bilgiçterden suragan.	*Bilgiçlerden sormuş.*
	Atboroyun sıdırıp,	*Dört bir yanı dolaşıp,*
	Adamdın baarın kıdırtıp,	*İnsanların hepsini gezdirip,*
	Tokson mıktı balbanga.	*Doksan yaman pehlivana.*
	Ulamadan köp ugup,	*Bilenlerden çok duyup,*
132800	Üç-Çokunun too teke	*Üç-Çoku'nun dağ tekesi*
	Terisi kalıñ beş eli,	*Derisi kalın beş parmak,*
	Kelgenderden kep ugup,	*Gelenlerden söz duyup,*
	Terisi mıktı dep ugup,	*Derisi sağlam diye duyup,*

Balban kiyse soguşka
Iktuu teri dep ugup.
Culkuşkanga bılk etpes,
Mıktuu teri dep ugup.
Kayran eneñ Kanıkey
Katın başın er kılıp,
Karaluu başın tuu kılıp,
Asıl eneñ Kanıkey
Argın menen kırgızdı
Aralaş cıyıp aldırgan.
Çuulganduu enekeñ
Çubatuuga saldırgan.
Közgö atuuçu mergenden,
Mergendegi kelgenden
Tak oşondon aldırgan.
Bölökbaydı baş kılıp,
Altımışın atkazıp,
Üç-Çokunun too teke,
Terisi kalıñ zoo teke,
Üç-Çokunun too teke
Too tekeden sulatıp,
Kapçal ıldıy kulatıp,
Cayı-kışı on eki ay
Aşatkıga saldırıp,
Karan kalgan cılastın
Işin mıktap kıldırıp.
Önörün bölök kandırıp,
Altay alma kabıkka
Küdörü kılıp saldırıp,
Balbandardı cıydırıp,
Çoymolotup talatkan.
Tokmok berip koluna,
Toguz ay mıktap sabatkan.
Talkalatıp bastırgan
Bolot egep ciberip,

Ok cañılıp ketet – dep,
Ortosuna çaçtırgan.
Ceek menen içtegen,

Pehlivan giyse savaşa
Elverişli deri diye duyup.
Çekiştirene kıpırdamaz,
Sağlam deri diye duyup.
Yaman anan Kanıkey
Kadın başını er kılıp,
Yaslı başını tuğ kılıp,
Asil anan Kanıkey
Argın ile Kırgız'ı
Karışık toplatıp getirtmiş.
Namlı anacığın
Geçit resmine dizdirmiş.
Gözden vuran nişancıdan,
Nişancıların gelmişinden
Tam da onlardan seçtirmiş.
Bölökbay'ı baş kılıp,
Altmışını ata bindirip,
Üç-Çoku'nun dağ tekesi,
Derisi kalın kaya tekesi,
Üç-Çoku'nun dağ tekesini
Dağ tekelerinden devirtip,
Dar geçitten aşağı yuvarlatıp,
Yazlı kışlı on iki ay
Sepi suyuna bastırıp,
Şu baş belası zor işin
İşini sağlamca yaptırıp.
Hünerini eksiksiz uygulatıp,
Altay elması kabuğuyla
Güderi edip bastırıp,
Pehlivanları toplatıp,
Gerdirtip çektirmiş.
Tokmak verip eline,
Dokuz ay iyice dövdürmüş.
Döve döve yumuşatıp bastırtmış
Çelik eğeletip döktürüp,

Ok şaşıp değer – diye,
Ortasına serptirmiş.
Kıyısından kıvırıp diken,

Kanıkeydin kırk kelin
Kaada kılıp tiştegen.
Kempir bıçıp, kız tikken,
Sen öñdöngön abaga
Kelişimdüü uz tikken.
Cılan boor büktürüp,
Cılas bolgon karandı
Cımıldata tiktirgen.
Telegeyin teñ kılgan,
Enekeñ sınap oturup,
Balalegin keñ kılgan.
Iştüülügün bilgizgen,
Çunagı Külçorogo kiygizgen, Berenim
töröm özüm menen tuuşkan.
Bolottun uçu teşpegen,
Bolcolu cok kandagay
Bada kılgan çunakka
Bastırıp coogo kirgende
Böödö acalı cetet – dep,
Ok cañılıp ketet – dep,
Ölörman kıtay kaptaptır,
Kandagaydı kiygizgen.
Ölböy tirüü cürgöndö
Üstündö zoot çarayna,
Ne murazga cetemin?
Alaman coogo kol salsa
Argın, kırgız eliñe,
Bir cerinde teşik cok.
Abakem sendey şerime
Tolo boyu topçuluu,
Kurman bolup ketemin.
Kızıl cüzdün baarısı
Kızıgıp kelgen kıtayga
Köktömö menen üpçülüü.
Abası Semeteydin canına
Arslanday oynoktop,
Al Külçoro keldi ele.
Eki cagın karanıp,
Elteleñdep toktoboy

Kanıkey'in kırk gelini
Töre diye dişlemiş.
Koca karı biçmiş, kız dikmiş,
Senin gibi bir ağaya
Endamlı usta eller dikmiş.
Yılan karnı büktürüp,
Şu baş belası giysiyi
İncecik diktirtmiş.
Her yanını denk kılmış,
Anacığın sınayıp oturup,
Paçasını geniş kılmış.
İşe yararlığını göstermiş,
Yaramazı Külçoro'ya giydirmiş, Yiğidim,
törem, benimle öz kardeş.
Çeliğin ucu delememiş,
Ölçüye sığmaz kandagayı
Adak kıldığı yaramaza
At sürüp düşmana girince
Boş yere eceli gelir – diye,
Ok şaşıp değer – diye,
Gözü dönmüş Çinli basmış,
Kandagay'ı giydirmiş.
Ölmeyip sağ gezdikçe
Üstünde zırh, göğüslük,
Hangi murada ererim?
Yağmacı düşman saldırırsa
Argın, Kırgız eline,
Bir yerinde delik yok.
Ağam, senin gibi arslanıma
Baştan başa düğmeli,
Kurban olup giderim.
Kızıl yüzün tamamı
Heveslenip gelen Çinliye
Sırım ile pekitilmiş.
Ağası Semetey'in yanına
Arslan gibi oynayıp,
O Külçoro gelmişti.
İki yanına bakınıp,
Tetikte, hiç durmadan

Erdi-murdun calanıp,
Cer caynagan san koldu
Körüp turat Külçoro.
Kan içmesi bek karmap,
Kayran candı ayabay
Ölüp turat Külçoro.

Dudağını burnunu yalanıp,
Yeri kaplayan sayısız orduyu
Görüp durur Külçoro.
Kan içme hırsı sıkı tutup,
Aziz canını esirgemeden
Can atıp durur Külçoro.

Okoro tüygön çoñ çılbır
Moyununa kınap salınıp,
Semeteyge calınıp,
«Kümüş közdüü küygültük
Kürkürögön abake,
Mendey kuluñ sadaga!
Raazı bolboym munuña, kan aba,
Keyibey cürsöñ munuma
Ölüp kalsam men Çoro
It terisi kul elem,
Ölböy cürsöm men Çoro
Koy terisi uul elem.
Belin bekem buuşkan
A düynö ketken Manastın
Zor belinen sızışkan,
Kayran enem Kanıkeydin
Catının cara teep çıgışkan,
Men kaçan Manas uulu elem?
Kıyraşıp kandı tögöyün
Beri kıtaydın kanı Koñurbay
Kızıkkan okşoyt bul kıtay
Kabırgasın sögöyün,
Karmaşıp kanın tögöyün.
Ayzalap kirip, top buzup,
Ubaktı bütsö okko uçup,
Aynıbay coogo kireyin.
Karmaştı kılsam kapırga
Kakanga çeyin süröyün.
Bek çiyilse Koñurbay

Kalın düğümlü büyük yuları
Boynuna sıkıca dolayıp,
Semetey'e yalvarıp,
«Gümüş gözlü, yürek yakan,
Gürleyen ağacığım,
Benim gibi kulun sana kurban!
Razı olmam bu işine, han ağa,
Kahırlanmadan yürüsen bu hâlime
Ölüp kalırsam ben Çoro
İt derisi bir kuldum,
Ölmeyip yaşarsam ben Çoro
Koyun derisi bir oğuldum.
Belini sıkı kuşanan,
Öbür dünyaya göçen Manas'ın
Ulu belinden süzülen,
Yaman anam Kanıkey'in
Rahmini yara tepip çıkan,
Ben ne zaman Manas oğluydum?
Kıyasıya kan dökeyim,
Beri Çin'in hanı Konurbay,
Heveslenmiş besbelli bu Çinli,
Kaburgasını sökeyim,
Tutuşup kanını dökeyim.
Mızraklayıp dalıp, saf bozup,
Vaktim dolarsa okla uçup,
Caymadan düşmana gireyim.
Kâfirle tutuşursam eğer
Kakan'a dek süreyim.
Diretirse Konurbay

Men Beecinge çeyin aydap

Ben Beecin'e kadar sürüp

kireyin, Mende eñkeyip ketsem eerim cok,
Kalayman katuu salayın,
Bu karıgan döösü Koñurbay
Beecinge çeyin kubalap,
Özüñdü kan kötörüp alayın.
Ubaktım kelse kıtaydan
Uşuntip ölüp alayın.
Abakem töröm, ugup al,
Bu keçildin kanı cogolboy,
Kırgızdın işi oñolboyt.
Özü tiygen Koñurbay
Ayanıp kalıp Kalçadan
Ne murazga ceteli,
Kırılışıp kıtayga
Kımbatım kırgız eline
Kurman bolup keteli.»
Dep, öşöntüp, Külçoro
Surkoen oozun burdu emi.
Aytkan sözü keç bolup,
Aralap kıtay kirüügö
Arslan tuugan kökcaldın
Eki közü tört bolup,
Şaşıp Çoro turdu ele.
Mına oşondo Semetey
Anda turup munu aytat:
«Kagılayın Külçoro,
Öödögö çıksam öbögüm,
Ildıy tartsa cölögüm,
Egiz kozu tügöyüm,
Kıtayga calgız ciberip,
Ölüp ketpey can tınıp,
Kantip tirüü cüröyün,
Tay-kunanday tebişken,
Talaşıp emçek emişken,
Mañdaydagı baranım,
Külçoro menin karaanım,
Buuruldan başka buudan cok,
Külçoro menen Kançoro,

gireyim, Eğilip kaykılsam bende eyer yok,

Kızılca kıyamet koparayım,
Bu kocamış devi Konurbay'ı
Beecin'e kadar kovalayıp,
Seni han kaldırıp alayım.
Vaktim gelirse Çinliden
Böylece ölüp gideyim.
Ağam, törem, dinleyiver,
Bu keşişin hanı yok olmadan,
Kırgız'ın işi düzelmez.
Kendisi saldıran Konurbay,
Kalça'dan çekinip durup
Hangi murada erelim,
Çinliyle kırışa kırışa
Kıymetlim Kırgız eline
Kurban olup gidelim.»
Deyip, böylece, Külçoro
Surkoyon'un başını çevirdi işte.
Söylediği söz geç kalıp,
Çinliye dalıp girmeye
Arslan doğan bozkurdun
İki gözü dört olup,
Aceleyle Çoro durmuştu.
İşte o zaman Semetey
Orada durup şunu söyler:
«Kurbanın olayım Külçoro,
Yukarı çıksam dayanağım,
Aşağı insem desteğim,
İkiz kuzu eşim,
Seni Çin'e yalnız gönderip,
Ölmeden, canım dinç kalıp,
Nasıl sağ gezeyim,
Tay-kunan gibi tepişen,
Yarışıp meme emişen,
Gözümün önündeki varım,
Külçoro benim dayanağım,
Buurul'dan başka küheylan yok,
Külçoro ile Kançoro,

Ekööñdön başka tuugan cok,
Eç kurusa, cakındardan
ceenim cok.
Arkada turgan agam cok,
Kançoro menen Külçoro,
Ekööñön başka karaan cok».
Törö mınday kep aytıp,
Döbödö turdu dardayıp.
Kakandın curtu kalıñ curt –
Munun köptügün körsöñ kara kurt.
Kaldaydın uulu kapırga,
Karmaş kılıp körölü,
Uşul kan Koñurbay baatırga.
Karmaş kılıp körölü,
Dagdır kaza çın cetse
Bu düynödön ölölü.
Zor Koñurbay baatırga
Zorduk kılıp, curt kırçu
Kaarlangan kapırga
Taamay balban sanatım,
Buurul at menin kanatım.
Mınday coonu körgöndö
Tınbay altı ay salışıp,
Uşuntip ölör adatım,
Külçoro menen Kançoro
Eköö menin kanatım.
Tulpar oozun burgula,
Abiyir üçün, el üçün,
Artıkça baldar men üçün,
Almambet, Çubak er Manas
A düynö ketken şer üçün,
Tulpar oozun burgula,
Turbay altı ay salışıp,
Tuu tübünö turgula!
Kaptap kelgen kapırga,
Kan Koñurbay baatırga,
Bılkıldak kuuray bışkınça,
Mıyzamdın gülü uçkança,

İkinizden başka kardeş yok,
Hiç değilse yakınlardan
yeğenim yok.
Arkamda duran ağabeyim yok,
Kançoro ile Külçoro,
İkinizden başka dayanak yok».
Töre böyle söz söyleyip,
Tepede durdu heybetle.
Kakan'ın halkı kalabalık halk –
Çokluğunu görsen kara kurt.
Kalday'ın oğlu kâfire,
Tutuşup bir görelim,
Şu han Konurbay bahadıra.
Tutuşup bir görelim,
Kader, ecel gerçek gelirse
Bu dünyadan göçelim.
Ulu Konurbay bahadıra,
Zorbalık edip halk kıran,
Öfkeyle coşan kâfire
Tam yerinde pehlivan düsturum,
Buurul at benim kanadım.
Böyle düşman görünce
Durmadan altı ay vuruşup,
Böylece ölmek âdetim,
Külçoro ile Kançoro
İkisi benim kanadım.
Küheylanın başını çevirin,
Namus için, el için,
Hele çocuklar, benim için,
Almambet, Çubak, er Manas –
Öbür dünyaya göçen arslan için,
Küheylanın başını çevirin,
Durmaksızın altı ay vuruşup,
Tuğ dibinde durun!
Kaplayıp gelen kâfire,
Han Konurbay bahadıra,
Körpe kamış olgunlaşana dek,
Ilgının çiçeği dökülene dek,

Mıktanıp altı ay salışıp,
Mına mintip turgula!
Çöp sargarıp, küz cetip,
Kayıñdan kulap bür ketip,
Calbırak uçsun şaldırap,
Acalı cetken er ölüp,
Cata bersin caldırap.
Kalayman tüşüp, kan ölsün,
Kagıştın cayı uşunday
Karmaşkan candın baarı ölsün. Beleske çıksa san koldoy.
Beldi bekem buuñar,
Beecindan kanı Koñurbay
Beren Manastın kunun kuuñar!
Kıyalı kızıl tülküdöy,
Cazayıl tiyse körgülö,
Can-cabılıp salışıp,
Tak birööñ kalbay ölgülö.
Semetey aytıp mınday kep,
Aytıp oozun cıygınça,
Çubak uulu Kançoro –
Bu da çuulganduu er Çoro.
Uruş dese süyünüp,
Atıştan kayra tartpagan,
Adamdan kayra kaytpagan,
Aç aykırık, kuu süröön,
Alaköödön, çort kıyal
Kara niet kayratman.
Artılta tuugan berenden,
Atası kökcal Çubaktan.
Mına oyundo Kançoro
Badana kiyip balkıldap,
Altın caak aybalta
Bileginde carkıldap,
Kasaba koldo kalkıldap,
Körsö köñül bölünüp,
Kökcaldık türü körünüp.
Tegeregin karabay,

Yiğitlenip altı ay vuruşup,
İşte böyle durun!
Ot sararıp, güz gelip,
Kayından tomurcuk düşüp gidip,
Yaprak uçsun hışırdayıp,
Eceli gelen er ölüp,
Yata dursun upuzun.
Kıyamet kopsun, han ölsün,
Çarpışmanın hâli böyledir,
Tutuşan canların hepsi ölsün. Tepeye çıksa sayısız ordu gibi.
Beli sıkı kuşanın,
Beecin'in hanı Konurbay'dan
Yiğit Manas'ın kanını isteyin!
Huyu kızıl tilki gibi,
Cezayil değse de görün,
Canla başla vuruşup,
Tek biriniz kalmadan ölün.
Semetey söyleyip böyle söz,
Söyleyip ağzını toplayana dek,
Çubak oğlu Kançoro –
Bu da namlı er Çoro.
Savaş dense sevinip,
Atışmadan geri dönmeyen,
İnsandan geri kaçmayan,
Aç naralı, kuru gürlemeli,
Deli dolu, sert huylu,
Kara niyetli gayret eri.
Aşkın doğmuş yiğitlerden,
Atası bozkurt Çubak'tan.
İşte o demde Kançoro
Zırh giyip salınıp,
Altın yanaklı ay balta
Bileğinde parlayıp,
Sancak elde dalgalanıp,
Gören gönlünü kaptırıp,
Bozkurtluk hâli görünüp.
Çevresine bakmadan,

Tegi ele kıraan çunagıñ	*Zaten kartal yaramazın,*
Ölömün dep sanabay,	*Ölürüm diye saymadan,*
Kök ötük butta çoykoyup,	*Gök çizme ayakta kurulup,*
Kök nayza koldo koykoyup.	*Gök mızrak elde dikilip.*
Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlünü kaptırıp,*
Çuulganduu çunagıñ	*Namlı yaramazın*
Tegi ele, Çubaktay sın körünüp.	*Zaten Çubak gibi görünüp.*
Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denkmiş,*
Oñ dalısı keñ eken.	*Sağ omzu genişmiş.*
Munun oolukma cini karmasa	*Bunun coşkun öfkesi tuttu mu*
Oyrottu buzar şer eken.	*Oyrat'ı bozacak arslanmış.*
Bet algan coogo ak coltoy,	*Yöneldiği düşmana uğurlu,*
Ada calayak ooz, car kabak	*İşte geniş ağızlı, yar kaşlı,*
Ada carkıldagan er neme.	*İşte pırıl pırıl bir er.*
Kaçırganı kamanday,	*Saldırışı yaban domuzu gibi,*
Kayratına karasañ	*Gayretine bakarsan*
Too omkorgon şamalday.	*Dağ deviren rüzgâr gibi.*
Sayışka kirse san koldoy,	*Mızrak dövüşüne girse sayısız ordu gibi,*
Alışka kirse ak coltoy.	*Güreşe girse uğurlu.*
Tegiz uul Kançoro	*Eksiksiz oğul Kançoro,*
Şerdik ceri dagı bar,	*Arslanlık yanı dahi var,*
Bet alsa coodon kaçpagan	*Yöneldi mi düşmandan kaçmayan*
Erdik cayı dagı bar.	*Erlik hâli dahi var.*
Kaarı katuu karmasa	*Öfkesi sert tuttu mu*
Kara niet, curt buzguç	*Kara niyetli, halk bozucu*
Kemdik ceri dagı bar.	*Eksik yanı dahi var.*
Keçee Külçoro menen Kançoro	*Geçende Külçoro ile Kançoro'yu,*
Ekөönü törөñ bakkanda	*İkisini töreñ beslerken*
Kazı menen kartanı	*Kazı ile karta yağını*
Cürögü mayluu bolsun – dep,	*Yüreği yağlı olsun – diye,*
Caş kezinde cegizgen	*Küçük yaşta yedirmiş,*
Çın bir tuugan bolom – dep,	*Gerçek öz kardeş olsun – diye,*
Enesi Kanıkeydin emçegin	*Anası Kanıkey'in memesini*
Teñ böldürüp emizgen.	*Eşit bölüp emzirtmiş.*
Toyuna tokson soydurgan,	*Toyuna doksan kestirmiş,*
Alım bolup cürsün – dep,	*Heybetli olup gezsin – diye,*
Atın uykaş koyuşkan.	*Adlarını uyaklı koymuşlar.*
Eki cetim balanın	*İki yetim çocuğun*

Üzülgönün ulagan.	*Kopanını ulamış.*
Canına karaan bolor – dep,	*Yanına dayanak olur – diye,*
Çaçılganın cıynagan.	*Saçılanını toplamış.*
Iylap atsa soorotup,	*Ağlarken avutup,*
Uktap atsa oygotup,	*Uyurken uyandırıp,*
Biröönün közü tiet – dep,	*Birinin gözü değer – diye,*
Irımdatıp coltoydu	*Irım yaptırıp uğuruna*
Moynuna tumar taktırgan.	*Boynuna muska taktırmış.*
Almak-salmak kötörtüp,	*Nöbetleşe kucakta taşıtıp,*
Aldeyletip baktırgan.	*Ninniletip baktırmış.*
Ötkörö mergen bolsun – dep,	*Üstün nişancı olsun – diye,*
Akkelte berip koluna	*Akkelte verip eline*
Adırmaktın ak bugu	*Engebenin ak geyiğini*
Anda-sanda attırgan.	*Ara sıra vurdurmuş.*
Özü caltañ bolot – dep,	*Kendisi ürkek olur – diye,*
Erkelete baktırgan.	*Nazlandıra nazlandıra baktırmış.*
Külçoro menen Kançoro –	*Külçoro ile Kançoro –*
Eki tügöy böbögüm.	*İki eş yavrum, kuzum.*
Sayıp cürüp bak kılgan,	*Dike dike bağ kılmış,*
Salıp cürüp tam kılgan.	*Kura kura ev kılmış.*
Eerçitip cürüp er kılıp,	*Peşine takıp er kılıp,*
Er uulu menen teñ kılgan.	*Er oğluyla denk kılmış.*
Tuybagandı tuyguzup,	*Sezmediğini sezdirip,*
Tuura colgo kirgizgen.	*Doğru yola sokmuş.*
Bilbegendi bilgizip,	*Bilmediğini bildirip,*
Mintip colgo kirgizgen.	*Böylece yola sokmuş.*
Caştoo bala kezinde	*Körpe çocukluk çağında*
Koluna kargılap ayza süyrötkön.	*Eline bağ vurup mızrak sürütmüş.*
Kaptap keter el eken.	*Kaplayıp basar bir elmiş.*
Coogo kambıl bolsun – dep,	*Düşmana usta olsun – diye,*
Coonun colun üyrötkön.	*Düşmanın yolunu öğretmiş.*
Manastın uulu er kökcal	*Manas'ın oğlu er bozkurt,*
Atası Manas kökcaldan	*Atası bozkurt Manas'tan*
Artılta tuugan şer kökcal	*Aşkın doğan arslan bozkurt,*
Ilayıktuu Çorosu.	*Ona lâyık Çoro'su.*
Karıganda Kanıkey,	*Kocayınca Kanıkey,*
Kartayganda Çıyırdı,	*Yaşlanınca Çıyırdı,*
Baana kılgan Bakayı	*Sığınak kıldığı Bakay'ı –*

Bu kılıgın karaçı!	*Şu ettiğine bak hele!*
Bilbegendi bilgizgen,	*Bilmediğini bildirmiş,*
Körbögöndü körgözgön,	*Görmediğini göstermiş,*
Bilimdüü Bakay abası	*Bilgili Bakay ağası*
Belge çıga kelgende	*Bele çıkıp geldiğinde*
Berendin cayın karaçı.	*Yiğidin hâline bak hele.*
Ayırmaçtay akırdan,	*Semer kaşı gibi sarptan,*
At ötpögön takırdan	*At geçmez çorak yerden*
Ata kolçoñdogon kayran şer	*İşte salınıp duran yaman arslan*
Kozgolboy turdu karaçı.	*Kımıldamadan durdu, bak hele.*
Aldı cagı munarık	*Ön tarafı puslu,*
Ayçık altın tuu bolup,	*Ay damgalı altın tuğ olup,*
Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran çığlık olup,*
Cer tumandap çañ bolup,	*Yer dumanlanıp toz olup,*
Körüp turgan kişinin	*Bakıp duran kişinin*
Cön ele başı dal bolup.	*Düpedüz başı dönüp.*
Karasa közgö ilinbey,	*Baksa göze ilişmez,*
Kamgak uçkan nemedey,	*Uçan kamgak otu gibi,*
Kaysı ekeni bilinbey.	*Hangisi olduğu bilinmez.*
Tuura cagı munarık –	*Sağ yanı puslu –*
Munarık dese el eken,	*Pus desen el imiş,*
Bılkıldagan köp karaan	*Kıpırdayan çok karaltı,*
Tokoybu dese el eken,	*Orman mı desen el imiş,*
Kaldayıñkı körüngön	*Heybetli görünen*
Kamışpı dese sel eken,	*Kamış mı desen sel imiş,*
Kumurskaday kaynagan	*Karınca gibi kaynayan*
Kakançının eli eken.	*Kakançin'in eli imiş.*
Kanı buyruk kılganda	*Hanı buyruk verdiğinde*
Kaltırbastan nemeni	*Hiçbir şeyi bırakmadan*
Kara kurttay caynagan	*Kara kurt gibi kaynayan*
Koñurbaydın eli eken.	*Konurbay'ın eli imiş.*
Kaarına alganda	*Öfkesine aldığında*
Kaptap curttu buy kılgan	*Kaplayıp halkı perişan eden*
Bu kıları ep eken.	*Bu edişi yaraşıkmış.*
Tügöngön sayın tütögön	*Tükendikçe tüten*
Tüptü kıtay el eken,	*Köklü Çin eli imiş,*
Uruşka çıkkan askeri	*Savaşa çıkan askeri*
Uy tügünön köp eken.	*Sığır tüyünden çokmuş.*

Menin atam er Manas,	*Benim atam er Manas,*
Almambet, Çubak aralaş	*Almambet, Çubak beraber,*
Kalayman salıp Beecinge	*Kıyamet salıp Beecin'e*
Kagışkanı ep eken.	*Çarpıştığı yerindeymiş.*
Çabışıp çama kele albay,	*Vuruşup gücü yetmeyip,*
Kakançı Beecin dep cürgön	*Kakançı Beecin diye anılan –*
Kalk aytkanı ep eken.	*Halkın dediği doğruymuş.*
Ep beyliñ kurgan Beecin curt	*Şu bahtı kara Beecin halkı*
Kara kurttay el eken,	*Kara kurt gibi el imiş,*
Kaarına alganda	*Öfkesine aldığında*
Kaptap keter kıtaydın	*Kaplayıp basan Çinlinin*
Bu kılıgı ep eken.	*Bu huyu yaraşıkmış.*
Kürmöçösün küldüytüp,	*Kürklü cübbesini kabartıp,*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke oğlu Konurbay*
Curt aldında çep eken.	*Halkın önünde kaleymiş.*
Bölök-bölök eli bar,	*Bölük bölük eli var,*
Kaarlansa kapırdın	*Öfkelense kâfirin*
Cer sapırtıp bütküsüz	*Yeri savurup bitmez tükenmez*
Cer mayışkan ilek kol.	*Yeri ezen ulu ordusu var.*
Kızıtalak kıtayga	*Kahrolası Çinlinin*
Uşul turgan kara cer	*Şu duran kara yer bile*
Kalıñan tütküsüz.	*Kalabalığına dayanamaz.*
Ilek-ilek eli bar,	*Sürü sürü eli var,*
Ortosunda temirden koroo çebi bar.	*Ortasında demirden çevrili kalesi var.*
Şuru otogot, marcan taş,	*Mercan düğmeli kavuğu, mercan taş,*
Mancuudan cıygan kalkı bar,	*Mançu'dan derlenmiş halkı var,*
Kaarına alganda	*Öfkesine aldığında*
Karmaşkanda duşmanın	*Tutuştuğunda düşmanını*
Kaptap keter saltı bar.	*Kaplayıp basma töresi var.*
Ortosunda kürküröp,	*Ortasında gürleyen*
Er Koñurbay şeri bar,	*Er Konurbay arslanı var,*
Carlık kılsa cañ-cuñu	*Ferman etse cang-cungu*
Can toktotpoy aalamdı	*Can bırakmadan âlemi*
Kaptap keter seli bar.	*Kaplayıp basan seli var.*
Kaptap keter sebebi –	*Kaplayıp basmasının sebebi –*
Kara kurttay eli bar.	*Kara kurt gibi eli var.*
Malga karoo Koñurbay	*Mala düşkün Konurbay*
Cılkımdı burut aldı – dep,	*Yılkımı Burut aldı – diye,*

Cılmaygan eken doñuz ay.
Dooulbas bekem kagılıp,
Dooulbas ünün ukkanda
Kalçaga coldoş boluuga
Kara cagal Tagılık,
Kaysı birin aytalı

Kaynap catkan köp uluk.
Şibeliktin Duuşañı,
Kızıl cagal Cöökülük,
Asker başı eeleri
Alaman koyup, cöö kaptap,
At oyunçu cöölörü.
Katkalañdın Saykalı
Kaptaganga köz cetpeyt,
Kacıldagan karandın
Kaysı birin aytalı,
Kol aldına kaalasa
Kalk amanın karasa
Tuu karmagan Boroodoy,
Al Boroodoy kapırdın
Közü açkan oroodoy.
Kıyşalaktap kılt etpey,
Tuu tübünön bılk etpey,
Kele catkan boroondoy.
Boroodoydun artınan
Luñ-tuñdun kanı aralaş,
Bul kandarın körgöndö
Alek bolup kayran baş.
Alek bolgon sebebi –
Topon suu cetpes Beecinge
Tolkup Kalça barıptır.
Toltura ilek kol aydap,
Kolu cetken Koñurbay
Kakandın elin çoguu aydap.
Ata, kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Koñurbay
Kelbersigen doñuz ay.
Burut cılkımdı aldı – dep,

Sırıtıp durmuş domuz, vay.
Davul sıkı sıkı dövülüp,
Davulun sesini duyunca
Kalça'ya yoldaş olmaya
Kara yağız Tagılık,
Hangi birini söyleyelim

Kaynayıp duran nice ulular.
Şibelik'in Duuşañ'ı,
Kızıl yağız Cöökülük,
Asker başı beyleri,
Akın salıp, yaya bastıran,
At oyuncusu yayaları.
Katkalañ'ın Saykal'ı,
Kaplayıp gelene göz yetmez,
Uğuldayan karaltının
Hangi birini söyleyelim,
Buyruğu altına dilerse,
Halkın esenliğini gözetse
Tuğ tutan Boroodoy var,
O Boroodoy kâfirin
Gözü açılmış çukur gibi.
Yalpalamadan, kılını kıpırdatmadan,
Tuğ dibinden kımıldamadan,
Gelmekte olan boran gibi.
Boroodoy'un ardından
Lung-tung'un hanı beraber,
Bu hanlarını görünce
Helâk olur yaman baş.
Helâk olmasının sebebi –
Tufan suyu ulaşmaz Beecin'e
Coşup taşarak Kalça varmış.
Dopdolu ulu ordu sürüp,
Eli her yere yeten Konurbay
Kakan'ın elini toptan sürüp.
Vay, pamuk kuşaklı, geniş çizmeli
Keşişin hanı Konurbay,
Kurumlanıp duran domuz, vay.
Burut yılkımı aldı – diye,

Buzulup Kalça turbaptır.
Ar cagı Kökkap, Mañkübö
Sazañ-Şañ curttu cıynaptır.
Tırgootu tıypıl cıynalıp,
Kızıtalak kıtayga
Tıypıl tüşüp kalıptır.

Kalça meğer köpürüp durmuş.
Ötesi Kökkap, Mañkübö,
Sazañ-Şañ halkını toplamış.
Tırgoot'u tümüyle derlenip,
Kahrolası Çinliye
Tümüyle katılıvermiş.

Uy tügündöy kıtaydın
Urugu kırk kan el eken.
Munun uçmaktuu cayı surasañ
Katkırıp külüp süyünöt.
Kakandın eli deer eken.
Mına kartaygan menen Koñurbay Tim baykaşıp turuştu,
Beecinden çıkkan şer eken.
Kakançılı Beecindi
Kaarlap aydap çıkkanı
Bul kılıgı ep eken.
Alöökönün Koñurbay
Bul Beecinge tuulgan
Temirden kaşaa çep eken.
Tegerektep ketüügö
Alöökönün Koñurbay
Kırk kandın elin çoguu aydap,
Camgırçının Şayımbet –
Kamına kelgen kezi eken.
Çımçık uçpas keñ saydan
Caynap çıgıp kelatat,
Kurt ekeni bilingis
Cer silkinip, köp kıtay
Caynap çıgıp kelatat.
Munu körüp Semetey
Manastan tuugan er nemeñ
Tegele zıñ-zıñ etip kenebey.
Tuygun tuugan törögö
Kurçap kıtay kelatsa,
Kurup ketsin bulardı
Buçkagına teñebey.
Erdik menen şerdikti

Sığır tüyü gibi Çinlinin
Soyu kırk hanlı el imiş.
Bunun uçsuz bucaksız yerini sorarsan
Kahkahayla gülüp sevinir.
Kakan'ın eli derlermiş.
İşte kocasa da Konurbay Sessizce bakışıp durdular,
Beecin'den çıkma arslanmış.
Kakançılı Beecin'i
Öfkeyle sürüp çıkarışı –
Bu edişi yaraşıkmış.
Alööke oğlu Konurbay
Bu Beecin'e doğmuş,
Demirden çitli kaleymiş.
Çepeçevre kuşatıp basmaya
Alööke oğlu Konurbay
Kırk hanın elini toptan sürüp,
Camgırçı'nın Şayımbet'i –
Hazırlanıp geldiği demmiş.
Serçe uçmaz geniş vadiden
Kaynaşıp çıkıp gelmekte,
Kurt olduğu bilinmez,
Yer sarsılıp, nice Çinli
Kaynaşıp çıkıp gelmekte.
Bunu görüp Semetey,
Manas'tan doğma er kişin,
Hiç aldırmadan dimdik durur.
Doğan soylu doğmuş töreye
Kuşatıp Çinli gelirken,
Kurusun bunlar, diyerek
Tırnağına denk tutmaz.
Erlik ile arslanlığı

Esebi cok kökcalga
Bergen eken çenebey.
Argın, kırgız kalıñ kol
Kıtaydın kolun körgön soñ,
Kıstalak candan tuñülüp,
Küyüp turdu oşol col.
Çogulgan kol munu aytat:
«Koñurbay kolun kördük – dep, Argın,
kırgız elinin
Acaldan murun öldük!» – dep,
Bilermanın çoguu alıp,
Curt çurkurap küyünöt.
Almambet uulu Külçoro

Hesapsız bozkurda
Vermiş meğer ölçüsüz.
Argın, Kırgız kalabalık ordu
Çin'in ordusunu gördükten sonra,
Çaresiz candan umut kesip,
Yanıp durdu o sefer.
Toplanan ordu şunu söyler:
«Konurbay ordusunu gördük – diye,
Argın, Kırgız elinin
Ecelden önce öldük!» – diye,
Bilgelerini toptan alıp,
Halk çığrışıp yanar yakınır.
Almambet oğlu Külçoro

Kız kaynın körgön emedey,
Kıtaydın kolun körgöndö
Tirelişip kalıñ kol
Adam, Bakaydın uulu Baytaylak
Muruntan bastırıp coogo kire elek,
Bil Coboloñdu er Taylak
Baştatan coo kadırın bile elek.
Sarı kandın Kalıgı
Cekege çıgıp uruşup,
Kaldaydın tuusun cıkkanda
Kalıkka paydası tiygen
Camgırçı,
Bir kişilik çaması,
Bul da adam bolup caralgan
Acal cetse ölöm – dep,
Karama toodoy kökcalga
Bu da karaan bolup berem – dep,
Ötkörö kıyın candarı,
Öñköy kandın baldarı
Tulpardın oozun burdu ele,
Karaan bolup turdu ele.
Anın ar cak cagınan
Argın kanı Sarı kan,
Kökala çopkut ton kiyip,
Kök Tuuçunak at minip,

Gelin kaynını görmüş gibi,
Çin'in ordusunu görünce
Dayanışıp duran kalabalık ordu,
İşte, Bakay'ın oğlu Baytaylak,
Önceden at sürüp düşmana girmiş değil,
Fil gibi Coboloñ'lu er Taylak
Baştan beri düşman kadrini bilmiş değil.
Sarı Han'ın Kalık'ı
Teke tek çıkıp vuruşup,
Kalday'ın tuğunu yıktığında
Kalık'a yararı dokunan
Camgırçı,
Bir kişilik gücü var,
Bu da insan olarak yaratılmış,
Ecel gelirse ölürüm – diye,
Heybetli dağ gibi bozkurda
Ben de dayanak olurum – diye,
Fazlasıyla çetin canları,
Hepsi de han oğulları
Küheylanın başını çevirmişti,
Dayanak olup durmuştu.
Onun öte yanından
Argın hanı Sarı Han,
Gök ala kaftan zırh giyip,
Gök Tuuçunak ata binip,

Kökala celek tuu bolup,
Köz kaykıgan çuu bolup,
Kasaba koldo kalkıldap,
Kan kılıç koldo carkıldap,
Keriney-surunay tarttırıp,
Kerikke ok-darı arttırıp,
Bilge cüktöp ok alıp,
Kök temirdey kuralıp,

Gök ala flamalı tuğ olup,
Gözün seçemediği uğultu olup,
Sancak elde dalgalanıp,
Han kılıcı elde parlayıp,
Boru ile zurna çaldırıp,
Gergedana ok ve barut yükletip,
File yükleyip ok alıp,
Gök demir gibi kuşanıp,

Art cagınan çkkkan can
Kök buzultup çubalıp,
Alban türdüü ayzalar
Takımında bolkuldap,
Kazat cürgön köp koşun
Taram-taram solkuldap,
Alban türdüü bölünüp,
Abaylap körsöñ bu kuldu
Cer carılta körünüp,
Kayra tartpas kambıldı,
Kayratı mıktuu dañgıldı,
Mınday erdi bir bölgön.
Cazbay sayçu erendi,
Cañılbay atçu mergendi,
Kolun cıynap alıptır,
Kozgoloñ salıp Sarı kan
Baarın cıynap alıptır.
Kelatkan koldun aldında
Aleñgir* caa, sır cebe
Aygay kulak tundurup,
Abaylasañ añgeme.
Kelatkan kolu ar türkün
Ak çatırday köründüp,
Bet alışkan duşmandın
Bekem köönün bölüntüp,
Baltaların barbaytıp,
Baatırların dardaytıp,
Ata, bolcolu cok Sarı kan
Coogo cobo köp salıp,
Boz mingenin bir bölgön.

Ardından çıkan canlar
Göğü bozarcasına dizilip,
Türlü türlü mızraklar
Dizinin dibinde sallanıp,
Gazaya yürüyen nice kol
Kol kol dalgalanıp,
Türlü türlü bölünüp,
Dikkatle baksan bu kula,
Yeri yarar gibi görünüp,
Geri dönmez ustayı,
Gayreti sağlam namlıyı,
Böyle erleri bir bölüğe ayırmış.
Şaşmadan saplayan yiğidi,
Yanılmadan vuran nişancıyı,
Ordusunu toplamış,
Velvele salıp Sarı Han
Hepsini toplamış.
Gelen ordunun önünde
Aleñgir yayı, sırlı temren,*
Nara kulakları sağır edip,
Dikkat etsen ibretlik.
Gelen ordusu türlü türlü,
Ak çadır gibi gösterip,
Karşısına çıkan düşmanın
Sağlam gönlünü bölüp,
Baltalarını kaldırtıp,
Bahadırlarını kabarttırıp,
Vay, ölçüye sığmaz Sarı Han
Düşmana çok tasa salıp,
Boz ata bineni bir bölüğe ayırmış.

	Coonun aylasın bilgen mıktuunu	*Düşmanın çaresini bilen yamanı,*
	Buka moyun, buura san,	*Boğa boyunlu, buğra kalçalı,*
133330	Bulkuşkandı kuuratkan,	*Çekişeni perişan eden,*
	Coo körgöndö caltanbay,	*Düşman görünce yılmadan,*
	Çoyunbaş menen uruşçu	*Topuzla vuruşan,*
	Kaçpay turgan erenden,	*Kaçmadan duran yiğitten,*
	Caltanbay turgan berenden,	*Yılmadan duran cesurdan, Deli dolu, toz*
	Alaköödön çañdayak	*koparan,*
	Bet alsa ayla tapçudan,	*Yöneldi mi çare bulandan,*
	Colum üydöy çoyunbaş	*Çadır büyüklüğünde topuzu*
	Caltanbay taamay çapçuudan Ölörün	*Yılmadan tam vurandan, Öleceğini*
	bilbey cönele	*bilmeden dosdoğru*
	Bileriktüü sur mingen,	*Bilezikli boz ata bineni,*
	Erenderdi bir bölgön.	*Yiğitleri bir bölüğe ayırmış.*
133340	Toruça kılıç baylangan	*Toruça kılıç kuşanmış,*
	Canına calañ kılıç baylangan	*Yanına yalın kılıç kuşanmış,*
	Coo degende şaylangan,	*Düşman deyince donanan*
	Erenderdi bir bölgön.	*Yiğitleri bir bölüğe ayırmış.*
	Eç kimden kayra tartpagan,	*Hiç kimseden geri dönmeyen,*
	Kızıl örttön kaytpagan,	*Kızıl ateşten kaçmayan,*
	Kulaça minip kuturgan,	*Kula ata binip kuduran,*
	Coo degende cön ele	*Düşman deyince düpedüz*
	Can ayabay cutungan.	*Can esirgemeden atılan.*
	Keñ kökürök, cayık töş	*Geniş göğüslü, yayvan bağırlı,*
133350	Kara küröñ ton kiygen,	*Koyu doru kaftan giymiş,*
	Kara kılday at mingen	*Kara kıl gibi ata binen,*
	Mende bolup şaşpagan.	*Darda kalsa şaşırmayan.*
	Ölüp alat ekemin – dep,	*Ölürüm demek ki – diye,*
	Egerde kayra kaçpagan.	*Asla geri kaçmayan.*
	Uruştu kızık körçüdön,	*Savaşı eğlence görenden,*
	Tuu tübünön bılk etpey	*Tuğ dibinden kımıldamadan*
	Karaan bolup berçüdön.	*Dayanak olup durandan.*
	Küldü tondu kiygizip,	*Seçkin kaftanlar giydirip,*
	Tegiz küröñ miñgizip,	*Baştan başa doru bindirip,*
133360	Erenderdi cürgüzüp,	*Yiğitleri yürütüp,*
	Munun kolun bir bölgön.	*Bunların kolunu bir bölüğe ayırmış.*
	Ak ceerde miñgizip,	*Ak al ata bindirip,*
	Alban türdüü kiygizip,	*Türlü türlü giydirip,*

Ayzaga dañgıl ıktuunu
Munun kolun bir bölgön.
Kan tögülsö kan iççü,
Karşılaşa barganda
Kaçpay turup salışçu
Aç aykırık, kuu süröön
Iraak-cakın debesten
Murdu menen tiyçüdön
Betteşkenge kirçüdön,
Alaköödön dardañdan,

Mızrakta namlı ustayı,
Bunların kolunu bir bölüğe ayırmış.
Kan dökülse kan içen,
Karşı karşıya vardığında
Kaçmadan durup vuruşan,
Aç naralı, kuru gürlemeli,
Uzak yakın demeden
Burnuyla dahi çarpandan,
Karşısına çıkana girenden,
Deli dolu kabadayıdan,

Ölörün bilbes çoñ köödök,
Tak oşondoy balbandan.
Kazası cetse ölçüdön,
Kaçpay coogo kıykırıp,
Karaan bolup berçüdön.
Çın badana kiygizip,
Çımçık çaar miñgizip,
Kaçpay coogo kirüüçü
Kambıldardı bir bölgön.
Aybalta caza bir salgan,
Çorkoktordu bir bölgön.
Torkonun külün kiygizip,
Toru alanı mingizip,
Çorkoktordu bir bölgön.
Acalı cetse ölsün – dep,
Ölböy tirüü cürgöndö
Kuralgan kırgız curtuna
Karaan bolup bersin – dep
Kan Sarı kan munu oylop,
Tündö üydön çıkpagan
Oturgan cerde uktagan
Korkoktorun bir bölgön.
Emine bolso meyliçi
Kaçıp cürüp ölsün – dep,
Kolun mınça dedirtip,
Coo közünö körünüp,
Andan kiyin ölsün – dep,
Korkoktorun bir bölgön.

Öleceğini bilmez koca gafil,
Tam da öyle pehlivandan.
Kazası gelirse ölenden,
Kaçmadan düşmana haykırıp,
Dayanak olup durandan.
Halis zırh giydirip,
Serçe alacası ata bindirip,
Kaçmadan düşmana giren
Ustaları bir bölüğe ayırmış.
Ay baltayı boşa vuran
Beceriksizleri bir bölüğe ayırmış.
İpeklinin seçkinini giydirip,
Doru alaca ata bindirip,
Beceriksizleri bir bölüğe ayırmış.
Eceli gelirse ölsün – diye,
Ölmeyip sağ kaldıkça
Derlenen Kırgız yurduna
Dayanak olsun – diye,
Han Sarı Han bunu düşünüp,
Geceleyin evden çıkmayan,
Oturduğu yerde uyuyan
Korkakları bir bölüğe ayırmış.
Ne olursa olsun varsın,
Kaça kaça ölsün – diye,
Ordusuna bunu dedirtip,
Düşman gözüne görünüp
Ondan sonra ölsün – diye,
Korkakları bir bölüğe ayırmış.

Eç akıldı tük bilbey	*Hiçbir aklı hiç bilmeden*
Cürö bergen cön ele,	*Öylece yürüyüp giden,*
Cakşı-caman ılgabas,	*İyiyi kötüyü seçmeyen,*
Akıl aytsa cırgabas,	*Öğüt verilse hoşlanmayan,*
Caman-cakşı bilbegen,	*Kötüyü iyiyi bilmeyen,*
Öz coluna kirbegen,	*Kendi yoluna girmeyen*
Torpoktordu bir bölgön.	*Danaları bir bölüğe ayırmış.*
Argın kanı Sarı kan	*Argın hanı Sarı Han*
133410 Alban türdüü kol aydap,	*Türlü türlü ordu sürüp,*
Koldun baarın kökcalıñ	*Ordunun hepsini, bozkurdun,*
Koyboy baarın mol aydap,	*Bırakmadan hepsini bol bol sürüp,*
Tuuçunagın tuylatıp,	*Tuuçunak'ını şahlandırıp,*
Kalıñ kolun çuulatıp,	*Kalabalık ordusunu çığrıştırıp,*
Kirgildüü sorpo, mayluu et	*Koyu çorbaya, yağlı ete,*
Kişтelüü içik, kara börk,	*Samur kürke, kara börke,*
Erdigi epsiz kara kök	*Erliği ölçüsüz kara çelik,*
Eldi cıynap kol alıp,	*Eli toplayıp ordu alıp,*
Az gana emes, mol alıp,	*Az değil, bol alıp,*
133420 Azar tümön kol alıp,	*Hezar tümen ordu alıp,*
Az gana emes mol alıp,	*Az değil, bol alıp,*
Kagışka kirer sel alıp,	*Çarpışmaya girecek sel alıp,*
Kara köktön erdi alıp,	*Kara çelikten erleri alıp,*
Tuuçunagın tuylatıp,	*Tuuçunak'ını şahlandırıp,*
Kaçpay kalkın cıynatıp,	*Kaçmadan halkını toplatıp,*
Kalayıktı kubantıp,	*Ahaliyi sevindirip,*
Eren eken Sarı kan	*Yiğitmiş Sarı Han,*
Eñ bilerman çoñ sınçı	*En bilge, büyük görü ehli,*
Beren eken Sarı kan	*Cesurmuş Sarı Han,*
133430 Kebi taamay, sözü açık.	*Lafı yerinde, sözü açık.*
Kelişimdüü közü açık.	*Endamlı, gözü açık.*
Artık bilgiç daanışman,	*Üstün bilgiç, danışman,*
Azap menen cırgaldı	*Azap ile safayı*
Oylop bilet alıstan.	*Düşünüp bilir uzaktan.*
Balbandıgı başkaça,	*Pehlivanlığı bambaşka,*
Baatırdıgı bir kança,	*Bahadırlığı bir hayli,*
Kırgız curttun uyası,	*Kırgız yurdunun yuvası,*
Er Semetey kökcaldın	*Er Semetey bozkurdun*
Akıl tapkıç murası,	*Akıl bulucu mirası,*

Ayzakerden ereni,
Ayabagan Sarı kan
Argındardın bereni.
Acal cetse ölöm – dep,
Artık kökcal Semetey
Manastan kalgan baatırga
Karaan bolup berem – dep,
Çöyçöktöy közdüü Sarı kan
Kaldaydın uulu kapırga
Altımış caysañ kencesi,
Alöökönün erkesi
Çoñ-Tabılgı caylagan,

Mızrakçıların yiğidi,
Canını esirgemeyen Sarı Han,
Argınların cesuru.
Ecel gelirse ölürüm – diye,
Üstün bozkurt Semetey'e,
Manas'tan kalan bahadıra
Dayanak olurum – diye,
Çanak gibi gözlü Sarı Han
Kalday'ın oğlu kâfire,
Altmış caysañın küçüğü,
Alööke'nin nazlısı,
Çoñ-Tabılgı'da yaylayan,

Çoñ Kara atın baylagan.
Karuusu toluk baatırga,
Kan Koñurbay kapırga
Karmaş kılıp köröm – dep,
Bala törö kankorgo
Karaan bolup berem – dep,
Coo börüsü Eren kan
Coonun aylasın
Artıkça bilgen eren kan
Dañgıldıgın karaçı,
Kaptap kıtay coo kelse
Coo tozorman ereni.
Aylı eldin çetinde
Karmaşı coonun betinde.
Tilge çeçen, kepke bay
Coo körünsö celikken,
Sarı kandın baatır bar,
Salmaktuu kandın biri oşol.
Kızıl nayza, kök kılıç
Bul da salışka kirçü karkıbar
Eştekterdin ereni
Oluyat uulu er Bakay
Baatırı Manas barında
Colbors Bakay muraapı.
Kazatka kirse kaçpastan,
Karısa da kan abañ

Büyük Kara atını bağlayan,
Gücü tam bahadıra,
Han Konurbay kâfire
Tutuşup görürüm – diye,
Genç töre hunhara
Dayanak olurum – diye,
Düşman kurdu yiğit han,
Düşmanın çaresini
Fazlasıyla bilen yiğit han,
Ustalığına bak hele,
Kaplayıp Çin düşmanı gelse
Düşmanı karşılayan yiğidi.
Obası elin ucunda,
Kavgası düşmanın önünde.
Dilde usta, sözde zengin,
Düşman görünse coşan,
Sarı Han'ın bahadırı var,
Ağırbaşlı hanların biri odur.
Kızıl mızrak, gök kılıç,
Bu da vuruşa giren heybetli, Eştek'lerin yiğidi,
Evliya oğlu er Bakay,
Bahadır Manas sağ iken
Kaplan Bakay onun danışmanı.
Gazaya girse kaçmadan,
Kocasa da han ağan

Tuunu karmap turarı.
Çöyçöktöy közdüü Sarı kan
Kaçırgan coogo san koldoy,
Özü kara kaşka tınarı,
Aytılbas sözdün bekeri,
Kartaysa da bobular
Kankor erdin cökörü.
Beline tañuu kıraanı,
Bedeli san kol sıyagı.
Mına oşondo Sarı kan
Bet alışpay Kalçaga
Beleste karap turabı?
Tuuçunagın tuylatıp,
Kara sakal cayıltıp,
Tuuçunaktay tulpardın

Tuğu tutup durandır.
Çanak gibi gözlü Sarı Han
Saldırdığı düşmana sayısız ordu gibi,
Kendisi kara kaşka yiğidi,
Sözün boşu söylenmez,
Kocasa da bu ulular
Hunhar erin yâranıdır.
Beline destek kartalı,
Değeri sayısız ordu yerindedir.
İşte o zaman Sarı Han
Kalça'yla yüzleşmeden
Tepede bakıp durur mu?
Tuuçunak'ını şahlandırıp,
Kara sakalını yayıp,
Tuuçunak gibi küheylanın

Kolun cerge sayıltıp.
Kasaba tuusu kalkıldap,
Kan iççü Arkesken
Artık bolot ötkür kurç
Bileginde carkıldap.
Körsö köñül bölünüp,
Kök tuulga, cay-carak
Töbösündö körünüp.
Belden çıga kalganda
Askar toodoy körünüp,
Tuu çunak oozun burdu ele.
Azar tümön kol menen
Semetey beren baatırga
Karaan bolup berem – dep
Sarı kan kelip turdu ele.
Anın art cak cagınan
Özöndün çañı burkurap,
Bu da kırgızdardın bereni
Eştekterdin Camgırçı
Cakasında katı bar,
Er Camgırçı atı bar.
Kökcal Manas barında,
Köp uruş kılıp kıtayga

Ön ayağını yere saplatıp.
Sancak tuğu dalgalanıp,
Kan içen Arkesken,
Üstün çelik, keskin öz,
Bileğinde parlayıp.
Gören gönlünü kaptırıp,
Gök tolga, tüm silah donanımı
Tepesinde görünüp.
Belden çıkıverdiğinde
Yüce dağ gibi görünüp,
Tuğlu yiğit atının başını çevirmişti.
Hezar tümen ordu ile
Semetey cesur bahadıra
Dayanak olurum – diye,
Sarı Han gelip durmuştu.
Onun ardı sırasından
Vadinin tozu savrulup,
Bu da Kırgızların cesuru,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Yakasında yazısı var,
Er Camgırçı adı var.
Bozkurt Manas sağ iken
Çin'e çok savaş açıp

Bu da könüp kalgan karkıbar. — *Buna alışmış heybetli.*
Keçee beren Manas er bolup, — *Hani cesur Manas er olup,*
Belgilüü kökcal şer bolup, — *Ünlü bozkurt arslan olup,*
Ayza algan kişi okko uçup, — *Mızrak alan kişi okla uçup,*
Taalayluu kişi top buzup, — *Talihli kişi saf bozup,*
Bılkıldak kuuray bışkıça, — *Körpe kamış olgunlaşana dek,*
Mıktagan altı ay salışta — *Sıkı geçen altı ay vuruşta,*
Topurak uçup, toz küygön — *Toprak uçup, toz yanan*
Topoloñ caman kagışta — *Karman çorman fena çarpışmada,*
Madıkan kelip betteşip, — *Madıkan gelip yüzleşip,*
Manaska salgan uruşta — *Manas'a açtığı savaşta,*
Baykasañ dümök, çoñ cañcal — *Baksana kargaşa, büyük kavga,*
Bayırkı bolgon cumuşta. — *Eskiden olmuş işte.*
Beecinge bettep kol salıp, — *Beecin'e yönelip saldırıp,*

Bettegen cerden olco alıp, — *Yöneldiği yerden ganimet alıp,*
Agaça kelin, suluu kız — *Hanım gelin, güzel kız,*
Arkası tiydi Manastın — *Manas'ın himmeti dokundu,*
Aydaganda kıtaydı — *Çinliyi sürdüğünde*
Ayzakerden ıktuular, — *Mızrakçıların ustaları,*
Manas algan olcodon — *Manas'ın aldığı ganimetten,*
Alalmanduu erender — *Alıcı gözlü yiğitler*
Altı miñden at alıp, — *Altışar binden at alıp,*
Alalbagan eñ caman — *Alamayan en zavallısı*
Altı cüzdön at alıp, — *Altışar yüzden at alıp,*
Çalıyar baspas Beecinge — *Ermişin ayak basmadığı Beecin'e*
Çabışıp Manas kol salıp, — *Vuruşup Manas saldırıp,*
Altın cüktöp bildi alıp, — *Altın yükleyip fil alıp,*
Oymok ooz, boto köz — *Yüksük ağızlı, boto gözlü,*
Oykuçtagan suluudan — *Salınıp gezen güzellerden*
Erender tandap birdi alıp. — *Yiğitler seçip birini alıp.*
Kasaba tuunun baarısı — *Sancak tuğların tamamı*
Keçee kıtaydı Manas sayganda Karşı-terşi carkıldap, — *Hani Çinliyi Manas mızrakladığında Karşılıklı çapraz parlayıp,*
Kızıkka köp curt kanganda, — *Keyfine nice halk kandığında,*
Dooulbas bekem kagılıp, — *Davul sıkı sıkı dövülüp,*
Mına oşondo Camgırçı — *İşte o zaman Camgırçı*
Bargan kandın biri eken, — *Oraya giden hanların biriymiş,*
Ayabagan köp mülktü — *Sayısız çok malı*

	Algan kandın biri eken.	*Alan hanların biriymiş.*
	Ayabagan düynögö	*Sayısız servete*
	Kangan kandın biri eken.	*Doyan hanların biriymiş.*
	Al Beecindin soguşta	*O Beecin'in savaşında,*
	Tüp-Beecinin alganda,	*Tüp-Beecin'i aldıklarında,*
	Dümöktü çoguu salganda	*Kargaşayı hep birlikte saldıklarında,*
	Arkası tiyip Manastın	*Manas'ın himmeti dokunup*
	Ölgön candan kalgandar,	*Ölen candan sağ kalanlar,*
133560	Çoñ-Beecinge bargandar,	*Çoñ-Beecin'e varanlar,*
	Beecinge salgan cañcalda	*Beecin'e saldığı kavgada,*
	Kazına buzup kalganda	*Hazineyi bozup kaldığında,*
	Kankor Manas, Bakay kan	*Hunhar Manas, Bakay han:*
	Kalıñ düynö, sansız mal	*Yığın servet, sayısız mal,*
	Kana curtum, algın – dep,	*Haydi yurdum, alın – diye,*
	Bul olcogo kangın – dep,	*Bu ganimete doyun – diye,*
	Ortogo sala salganda	*Ortaya koyuverdiğinde,*
	Mına oşondo Camgırçı	*İşte o zaman Camgırçı*
	Altın, kümüş köp alıp,	*Altın, gümüş çok alıp,*
133570	Cüktöy albay çıgıptır.	*Yükleyemeden çıkmış.*
	Olcogo alıp oşonu	*Ganimet olarak alıp onu*
	Üptöy albay çıgıptır.	*Denkleyemeden çıkmış.*
	Alaman kılıp köp köngön	*Akın etmeye çok alışmış,*
	Adis bolgon Camgırçı	*Usta olmuş Camgırçı,*
	Böksödö bötön col menen,	*Yamaçta ayrı bir yoldan,*
	Azar tümön kol menen	*Hezar tümen ordu ile,*
	Özöndün çañı burkurap,	*Vadinin tozu savrulup,*
	Özüñ körgön Camgırçı	*Senin gördüğün Camgırçı,*
	Eştekten tümön kol aydap,	*Eştek'ten tümen ordu sürüp,*
133580	A da keldi çurkurap.	*O da geldi çığrışarak.*
	Ayzanın başı tiyişip,	*Mızrağın ucu birbirine değişip,*
	Adamdın başı sürüşüp,	*İnsanın başı birbirine sürtüşüp,*
	Kamıştay ayza kalkıldap,	*Kamış gibi mızrak dalgalanıp,*
	Can ayabay kalıñ kol	*Can esirgemeden kalabalık ordu,*
	Can kutkarbas kıtayga	*Can kurtarmaz Çinliye*
	Kelip turdu kamınıp.	*Gelip durdu hazırlanıp.*
	Acal cetse ölüügö,	*Ecel gelirse ölmeye,*
	Kandın uulu çunakka	*Hanın oğlu yaramaza*
	Karaan bolup berüügö.	*Dayanak olup durmaya.*

Katışıp aygay saluuga,
Azganakay kırgız curt
Kelip kalgan azaptan,
Koñurbay salgan kazattan
Acıratıp aluuga,
Kurgan baştı Kalçaga
Can ayabay Camgırçı
Kurman kıla saluuga.
Camgırçı cayı uşunday.
Dürböp kolu attanıp,
Oluyadan bata alıp,
Kıtay alsa kırgızdan
Kılça neme kalbayt – dep,
Daanışmandan kat alıp.
Munu körgön Camgırçı
Kan Koñurbay şer menen,

Katılıp nara salmaya,
Bir avuç Kırgız halkını
Başa gelen azaptan,
Konurbay'ın açtığı gazadan
Ayırıp kurtarmaya,
Zavallı başını Kalça'ya
Can esirgemeden Camgırçı
Kurban ediverip sunmaya.
Camgırçı'nın hâli böyledir.
Ordusu telaşla atlanıp,
Evliyadan dua alıp,
Çinli alırsa Kırgız'dan
Kıl kadar şey kalmaz – diye,
Bilgeden yazı alıp.
Bunu gören Camgırçı,
Han Konurbay arslan ile,

Karuusu toluk er menen
Karmaş kılıp ölöm – dep,
Kadır Alla cazganın
Ne da bolso köröm – dep,
Kan Koñurbay şer menen
Karmalaşıp ölöm – dep,
Okko tike kirüügö
Bolotton tandap ton alıp,
Borumduu sandap kol alıp,
Darıyaday kendi alıp,
Dalay kambıl şerdi alıp,
Camgırçı kol baştaptır,
Caman şaşıp kalayık
Canınan keçip taştaptır.
Er Camgırçı mıktı eren
El dürbötüp kol algan,
Mınday sonun col algan,
Akcelke sınduu at minip,
Kokon ala ton kiyip,
Korcoloñdop col cürüp,
Camgırçı cayı uşunday,
Er Eştektin uulu eken,

Gücü tam er ile
Tutuşup ölürüm – diye,
Kadir Allah'ın yazdığını
Ne olsa da görürüm – diye,
Han Konurbay arslan ile
Boğuşup ölürüm – diye,
Oka dosdoğru girmeye,
Çelikten seçip kaftan alıp,
Gösterişli, saya saya ordu alıp,
Derya gibi hazine alıp,
Nice usta arslanı alıp,
Camgırçı orduya baş olmuş,
Ahali fena telaşlanıp
Canından geçivermiş.
Er Camgırçı yaman yiğit,
Eli coşturup ordu almış,
Böyle güzel yol almış,
Akcelke soylu ata binip,
Hokand alası kaftan giyip,
Heybetle salınıp yol yürüyüp,
Camgırçı'nın hâli böyledir,
Er Eştek'in oğluymuş,

Ezelden beri can coldoş
Er Manasta bul eken.
Camgırçı cayı uşunday,
Can-canında can kalta,
Calañ kılıç, aybalta,
Uñgusu bolot, uçu kurç,
Uruşaarı uşul curt.
Eren kılıp caratkan
Egemdin çiygen bagı eken,
Er Camgırçı köykaşka
Kökala sakal çagı eken.
Baylap salgan arslanday
Barbañdagan kişi eken,
Caykı ottogon buguday
Dardañdagan kişi eken,
Caykı semiz maralday
Maarap turgan kişi eken,

Ezelden beri can yoldaşı
Er Manas'ın buymuş.
Camgırçı'nın hâli böyledir,
Yanı başında can kesesi,
Yalın kılıç, ay balta,
Sapı çelik, ucu keskin,
Vuruşacağı işte bu halk.
Yiğit kılıp yaratması
Rabbimin çizdiği bahtıymış,
Er Camgırçı, seçkin yiğit,
Kır sakallı çağıymış.
Bağlanmış arslan gibi
Kabarıp duran kişiymiş,
Yazın otlayan geyik gibi
Gövde gösteren kişiymiş,
Yazın semiz maral gibi
Meleyip duran kişiymiş,

Alçuu colbors kaştanıp,
Çaluuçu kaman baştanıp,
Karap turgan kişi eken,
Bar didarı bir başka
Baatır eken dedirtip,
A da atanıp kelgen köykaşka.
Kökcaldıgı körünöö,
Anın da köp cel tiybeyt eline.
A da calayak ooz, car kabak
A dagı biyik kabak, öñü suuk
Özü ögögön temirdey,
Murunu döbö teñindey.
Sakalının karası
Saraptı* teşip ötköndöy,
Salışa ketse bir cerge
Cön ele baştı keskendey,
Can kazanday çelek baş
Böktörgölüü çapanday,
Köz üstündö kara kaş
Tülögön coru baştanıp,
Kaçırçu bürküt kaştanıp,

Avını kapan kaplan tavırlı,
Saldıran yaban domuzu edalı,
Bakıp duran kişiymiş,
Tüm çehresi bir başka,
Bahadırmış dedirtip,
O da ün salıp gelmiş seçkin yiğit.
Bozkurtluğu apaçık,
Onun da eline pek yel değmez.
O da geniş ağızlı, çıkık kaşlı,
O dahi yüksek kaşlı, çehresi soğuk,
Kendisi eğelenmiş demir gibi,
Burnu tepe dengi gibi.
Sakalının karası
Sarap'ı delip geçmiş gibi,*
Bir yerde vuruşmaya girse
Düpedüz baş keser gibi,
Koca kazan gibi kova baş,
Terkiye bağlı kaftan gibi,
Göz üstünde kara kaş,
Tüy döken akbaba başlı,
Saldıran kartal bakışlı,

Caşında bolso Camgırçı
Cadalın tökkön duşmanga
Tegi tiyçü er eken,
Cakınıraak tuuganga
Beli tiyçü er eken,
Caştık künü bar bolup,
Aydap cürsö Camgırçı
Taş kesüüçü er eken.
Aygay salıp duşmanga
Aydap kirse duşmanga
Baş kesüüçü er eken.
Kızıl örttön tartpagan,
Kılıçtan kayra kaytpagan
Öküm erdin özü eken.
Seksen birge ilinip,
Çıgıp kelgen kezi eken,
Akıl kaçıp, köönü aynıp,
Tanıp kalgan kişi eken.

Gençliğinde olsa Camgırçı,
Hıncını döktüğü düşmana
Mutlaka çatan bir ermiş,
Daha yakın akrabaya
Arka çıkan bir ermiş,
Gençlik günü var iken,
Sürüp gitse Camgırçı
Taş kesen bir ermiş.
Nara salıp düşmana,
Sürüp girse düşmana,
Baş kesen bir ermiş.
Kızıl ateşten çekinmeyen,
Kılıçtan geri dönmeyen,
Hükmü sert erin ta kendisiymiş.
Seksen bire ayak basıp
Çıkıp geldiği çağıymış,
Aklı kaçıp, gönlü bulanıp,
Şaşırıp kalmış bir kişiymiş.

Oñdop atsa butadan
Çalıp kalgan kişi eken,
Akıl aynıp, kebinen
Tanıp kalgan kişi eken.
Bu karılık bolboso
Er Camgırçı kıraanıñ
Çındaşkan coogo kol salsa,
Çıñooluu kızıl temirdey.
Caş kezinde Camgırçı
Serpişken coogo kol salsa,
Sekiçek toonun teñindey.
Kara bolot börkü eken,
Caş kezinde Camgırçı
Cön ele küygön ört eken,
Kızıl bolot börkü eken,
Caş çagında Camgırçı
Tim ele kızarıp küygön ört eken.
Ayzaların aştaşıp,
Oşol kezde Camgırçı
Kurçu ketip, caşıgı

Nişan alıp attığında
Hedefinden şaşar olmuş,
Aklı bulanıp, sözünden
Yanılır olmuş bir kişiymiş.
Bu kocalık olmasa
Er Camgırçı kıraanın,
Kapışan düşmana el atsa,
Su verilmiş kızıl demir gibiydi.
Genç çağında Camgırçı
Çarpışan düşmana saldırdığında,
Sekiçek dağının dengi gibiydi.
Kara çelikten börkü varmış,
Genç çağında Camgırçı
Düpedüz yanan bir yangınmış,
Kızıl çelikten börkü varmış,
Genç çağında Camgırçı
Düpedüz kızarıp yanan bir yangınmış.
Mızraklarına sap geçirip,
İşte o çağda Camgırçı
Keskinliği gitmiş, yılgınlığı

	Kalıp kalgan kezi eken.	*Üstünde kalmış çağıymış.*
	Ata, atañdın körü karılık,	*Ah, atanın körü kocalık,*
	Köp erigip uykuga	*Çokça bunalıp uykuya*
	Barıp kalgan kezi eken.	*Dalar olduğu çağıymış.*
	Bügün körgön erteñ cok,	*Bugün gördüğün yarın yok,*
	Tuzu ketet mendenin	*Kulun tuzu tükenir,*
	Tügötöt eken karılık,	*Tüketirmiş kocalık,*
133710	Uşunday eken düynö bok!	*Böyleymiş şu dünya bok!*
	Camgırçının kalıñ kol,	*Camgırçı'nın kalın kolu,*
	Kalıñ kolun karasa,	*Kalın koluna bakılsa,*
	Kalk amanın kaalasa,	*Halkın esenliğini dilese,*
	Tegiz tonu sebilden,	*Hepsinin giyimi zırhtan,*
	Ok ötpöy turgan temirden.	*Ok geçmez demirden.*
	Bap keltirip ton kiygen,	*Yakıştırıp kürk giymiş,*
	Baarı okşoş at miñgen,	*Hepsi benzer at binmiş,*
	Kızık okşoş ayza algan,	*Tıpkı benzer mızrak almış,*
	Kıya tartıp baarısı	*Yanlamasına hepsi*
133720	Kınduu kılıç baylangan,	*Kınlı kılıç kuşanmış,*
	Surap içse toybogon,	*İsteyip içse doymayan,*
	Sugalagın koybogon,	*Açgözlülüğü koymayan,*
	Karañgıda aydasa	*Karanlıkta sürdüğünde*
	Kabılan sınduu coylogon	*Kaplan gibi sinip yürüyen*
	Kak kırgızdın özü eken,	*Öz Kırgız'ın ta kendisiymiş,*
	Kabılan sınduu közü eken.	*Kaplan misali gözü varmış.*
	Eştekterdin Camgırçı	*Eştek'lerin Camgırçı'sı*
	Alkım kara col menen	*Boğaz kara yol ile,*
	Azar tümön kol menen,	*Hezaran tümen kol ile,*
133730	Kişi aşpagan bel menen,	*Kişi aşmadık bel ile,*
	Kiçigirim el menen	*Küçücük bir el ile*
	Camgır kılıp caa tartkan,	*Yağmur gibi yay çeken,*
	Cabıldırıp ok atkan	*Yağdırarak ok atan*
	Alışka artık erenden,	*Boğuşmada üstün erenden,*
	Karmaşka şıluun berenden.	*Kapışmada çevik yiğitten.*
	Cabıldıra kol aydap,	*Yağdırırcasına asker sürüp,*
	Can-cabılta çoguu aydap	*Cümle varıyla toplu sürüp*
	Cana keldi Camgırçı.	*Yine geldi Camgırçı.*
	Kol aldında Camgırçı	*Ordusunun başında Camgırçı*
133740	Asker aldın baştatıp.	*Askerin önünü çektirip.*

Kaçan bolso kanatı –
Kalayman dümök kol cürsö,
Cer ayrılıp mol cürsö,
Kalk aldında kalkıldap,
Kan baştamay adatı.
Acal cetse ölüügö,
Karmaşarı kakançın
Kayratı bar törögö
Karaan bolup berüügö,
Eştekterdin mıktuusu,
Karılıgı bolboso
Eçen kandık ıktuusu
Alaman atçan sayışsa
Attuu candın dañgılı
Kündöp-tündöp uruşsa,
Dalay kandın kambılı.
Dalay mıktuu Camgırçı
Karmaşkan coogo attangan,
Kança alptı sayıp tüşürüp,
Eren bolup atalgan.

Ne zaman olsa kanadı –
Kaynaşan kalabalık kol yürüse,
Yer yarılıp bol yürüse,
Halkın önünde salınıp,
Han olup baş çekmek âdeti.
Ecel yetse ölmeye,
Kapışacağı Kakançın'ın
Gayreti olan töreye
Arka olup vermeye,
Eştek'lerin en yamanı,
Kocalığı olmasa
Nice hanlığa yaraşanı,
Yalın atlılar mızraklaşsa
Atlı canların önderi,
Gündüz gece vuruşsa,
Nice hanın en becerikli eri.
Nice yaman Camgırçı
Kapışan düşmana atlanmış,
Nice alpı mızraklayıp düşürüp,
Eren diye adlanmış.

Çırdan çoçup tartpagan,
Kızıgışıp bet alsa,
Kırgından kayra tartpagan.
Ölböy tirüü kıtayga
Artık eren kumbarı
Atışka erler kirgende
Ayköl Manas kökcalga
Cökör bolgon bu dagı
Kaspan-Toosun boylogon,
Kanduu ayza alıp oynogon,
Kagışkan coonu koybogon.
Karmalaşa kelgende,
Kança kalday soylogon.
Kaarluu bolup kat algan
Bet alganın soylotup,
Keçee er Manas atañ barında, A da keldi koşulup,
Er Camgırçı atangan.

Kavgadan ürküp çekilmeyen,
Kızışıp yüz döndüğünde,
Kırgından geri dönmeyen.
Ölmeden diri Hıtay'a
Üstün erenin kıymetlisi,
Atışa erler girdiğinde
Ayköl Manas gök yeleye
Yoldaş olmuş bu dahi,
Kaspan Dağı'nı boylamış,
Kanlı mızrak alıp oynamış,
Çatışan düşmanı koymamış.
Kapışmaya geldiğinde,
Nice kalday önünde sürünmüş.
Kahırlı olup nam almış,
Karşısına çıkanı sürüdürüp,
Hani er Manas atan varken, O da geldi katılıp,
Er Camgırçı diye anılmış.

	Keçee kakkançıluu kagışta	*Hani Kakançın'lı çatışmada*
	Kan Almambet, er Çubak,	*Han Almambet, er Çubak,*
133780	Kankor Manas, er Sırgak	*Hunhar Manas, er Sırgak,*
	Kıraandar kirgen salışta	*Kıraanlar girdiği savaşta*
	Kasman suusun boylogon	*Kasman suyunu boylayan*
	Er Camgırçı baatırga	*Er Camgırçı bahadıra*
	Betteşken kalday soylogon.	*Yüzleşen kalday sürünmüş.*
	On başılar oroñdop,	*Onbaşılar gürleyip,*
	Tomuktun suusun boylogon,	*Tomuk suyunu boylayan,*
	Soguşkan adam soylogon.	*Onunla savaşan adam sürünmüş.*
	Alban türdüü iş kılgan,	*Türlü türlü işler kılmış,*
	Alışkan cerin tüz kılgan.	*Boğuştuğu yeri dümdüz kılmış.*
133790	Munun ayköl Manas mıktuusu,	*Bunun ayköl Manas yamanı,*
	Tuu tübündö kandarı,	*Tuğ dibinde hanları,*
	Topon suu cürbös Beecindin	*Tufan suyu yürümez Beecin'in*
	Alban türdüü candarı,	*Türlü türlü canları,*
	Kandıgın ber dep kagışıp,	*Hanlığını ver diye çatışıp,*
	Orgo-doñgo balbanın,	*Orgo-Doñgo pehlivanının,*
	Oşonun çoguu çıgargan	*Onların topunun birden*
	Soguşup cürüp dal-dalın.	*Savaşa savaşa çıkarmış paramparçasını.*
	Oşonu körgön Camgırçı	*Onu gören Camgırçı,*
	Acal cetse ölöm – dep,	*Ecel yetse ölürüm – diye,*
133800	A düynö ketken Manastın	*O dünyaya göçen Manas'ın*
	Arbagın sıylap berem – dep,	*Ruhunu sayıp veririm – diye,*
	Kenen cerdin tulparın	*Geniş yerin tulparını*
	Karaan bolup uuluna	*Arka olup oğluna,*
	Kazam cetse ölöm – dep,	*Kazam yetse ölürüm – diye,*
	Beren Manas kökcaldan	*Beren Manas gök yeleden*
	Belekke kalgan çoñ Talas	*Armağan kalan koca Talas'ı*
	Kay betim menen berem – dep,	*Hangi yüzümle veririm – diye,*
	Eştekterdin Camgırçı,	*Eştek'lerin Camgırçı'sı,*
	Camgırçının kalıñ kol,	*Camgırçı'nın kalın kolu,*
133810	Kalıñ koldun kolunan	*Kalın kolun elinden*
	Bolot ayza carkıldap,	*Çelik mızrak parıldayıp,*
	Kasabalar kalkıldap,	*Sancaklar dalgalanıp,*
	Ceznay ünü takıldap,	*Tunç borunun sesi takırdayıp,*
	Sıbızgı kulak tundurup,	*Sıbızgı kulak sağır edip,*
	Ölümdön korkpos köp koldu	*Ölümden korkmaz çok kolu*

Er Camgırçı baatırıñ
Aydap keldi cıldırıp.
Kök temirdey kurçalıp,
Baraban çertip, küü çalıp.
Ay kasaba tuu bolup,
Aykaylagan çuu bolup,
Eldin baarı celigip,
Tulpar oynop eeligip,
Turgan eken uşintip.
Elüü başı soroktop,
Cüz başılar bölünüp,
Miñ başçının baarısı
Kürköröp közgö körünüp,
Er Semetey kökcaldı
Karmaşsa coldoş boluuga,
Kagışkan eldi soruuga.
Bolottuu ayza kötörüp,
Kıtaydı közdöy bet alıp,
Kılıçtın uçun iyiltip,
Ketmen tuyak, keñ sooru
Kergiçtetip tüyültüp,
Kara bolot oozduk

Er Camgırçı bahadırın
Sürüp geldi kaydırıp.
Gök demir gibi kuşanıp,
Davul döğüp, ezgi çalıp.
Ay sancaklı tuğ olup,
Haykırışan çığlık olup,
Elin hepsi coşup,
Tulpar oynayıp şahlanıp,
Durur imiş işte böyle.
Ellibaşı dikilip,
Yüzbaşılar bölünüp,
Binbaşıların hepsi
Gürleyerek göze görünüp,
Er Semetey gök yeleye
Kapışırsa yoldaş olmaya,
Çatışan eli yutmaya.
Çelikli mızrak kaldırıp,
Hıtay'a doğru yüz tutup,
Kılıcın ucunu eğdirip,
Ketmen tırnaklı, geniş sağrılı
Gergi gibi gerdirip toplayıp,
Kara çelikten gemi

Karsıldata çaynatıp,
Arslanday közün caynatıp,
Kulanday kulak capırtıp,
Kulcuñdatıp karandı
Kara cerdin kırtışın
Asmandata sapırtıp.
Bulkunsa, tizgin çoyulup,
Mobu turgan kara cer
Çapçıganda cön ele
Kemege bolup oyulup,
Koldun turgan cerleri
Añgül-döñgül añ bolup,
At baskan cer oyulup,
Surunay kulak tundurup,
Aygay urup, çuu turup,
Dooulbastı kars urup,

Çatır çatır çiğnetip,
Arslan gibi gözünü çakmaklandırıp,
Kulan gibi kulağını yatırıp,
Kasıla kasıla karayı oynatıp,
Kara yerin yüzünü
Göğe doğru savurup.
Silkinse dizgin gerilip,
Şu duran kara yer
Eşelediğinde düpedüz
Ocak çukuru gibi oyulup,
Kolun durduğu yerler
İnişli çıkışlı in olup,
At bastığı yer oyulup,
Surnay kulak sağır edip,
Haykırış kopup, çığlık durup,
Davulbazı güm güm vurup,

At eeligip ık bolup,
Er erigip buk bolup,
Er Semetey canına
Koşun kurup kol tolup,
Az gana emes mol bolup,
Kamıştay ayza kararıp,
Döbödöy beren sanalıp,
Kol toktolup kararıp,
Kozgolboston baratıp,
Al coldo kelgen kalıñ kol
Manastap uraan çuu tartıp,
Karşı turup Kalçaga
Can ayabay barça can.
Kıtay, kırgız uruşu
Kıyladan beri curt ölüp,
Basılbadı buzugu.
Kıtaylardan Koñ törö –
Kılımdı bilgen çoñ törö.
Curt büldürüp, el kırgan
Uşunday eken buzuku.
Manastın uulu Semetey,
Semetey çaap alam – dep,
Kaltırbay curtun kıram – dep,
Keçilderi, kandarı

At şahlanıp coşarak,
Er bunalıp içi kabararak,
Er Semetey'in yanına
Ordu kurulup asker dolup,
Az değil bol olup,
Kamış gibi mızrak kararıp,
Tepe gibi yiğit sayılıp,
Kol duraklayıp kararıp,
Kımıldamadan giderken,
O yolda gelen kalın kol
Manas diye uran çığırıp,
Karşı durup Kalça'ya
Can esirgemez cümle can.
Hıtay ile Kırgız vuruşu,
Nicedir beri yurt ölüp,
Dinmedi bu fesat.
Hıtaylardan Koñ töre –
Cihanı bilen büyük töre.
Yurt bozup, el kıran
Böyleymiş bu fesatçı.
Manas'ın oğlu Semetey'i,
Semetey'i vurup alırım – diye,
Bırakmadan yurdunu kırarım – diye,
Keçil'leri, hanları

Katının olco kılam – dep.
Kakan ilek kol aydap,
Kırk kandın elin çoguu aydap,
«Kiçi kazat» atagı
Börü çapkan kolum – dep,
Alöökönün Koñurbay
Azatka kılgan çatagı.
Cer carılıp çuu bolup,
Cer mayışkan kol bolup,
Az gana emes mol bolup,
Kozgolgondo cön ele
Aalamdı karap kıluuçu
Baykasañ mınça kol bolup.
Cez kiygeni cügürüp,

Kadınını ganimet ederim – diye.
Kakan'ın sayısız kolunu sürüp,
Kırk hanın elini toplu sürüp,
«Küçük gaza» adı bu,
Kurt gibi saldıran kolum – diye,
Alööke'nin Koñurbay'ının
Azat'a kıldığı kavgası.
Yer yarılıp çığlık olup,
Yer ezilen kol olup,
Az değil bol olup,
Kımıldadığında düpedüz
Âlemi perişan edecek,
Baksan bunca kol olup.
Tunç giyeni koşuşup,

Cer mayışkan köp koldon
Talap ketet eken dep,
Kırgızıñ candan tüñülüp.
Kaptaganı kıtaydın
Cer bölünüp tüz bolup,
Cep iyçüdöy körünüp,
Kırkka kıtay bölünüp.
Kırkının kanı kırk başka,
Kırkı kırk kılımdı buzçu
köykaşka.
Şibe, soloon eli bar,
Birinin kebin biri ukpayt
Özünçö tapkan kebi bar.
Tırgoot kara kalmagı –
Tim sayışkan cañcalga
Tirüü balaa a dagı.
Solobosu mancuusu,
Kirişteşi Bakburçun
Kişileri bul curttun
Kara cagal Saykalı,
Kacıldagan kapırdın
Kaysı birin aytalı.
Soloon calgız közdörü,
Can coloboyt özdörü.

Yer ezilen çok koldan
Yağmalayıp gider diye,
Kırgız'ın candan umut kesip.
Hıtay'ın kaplayışı,
Yer bölünüp düz olup,
Yiyecekmiş gibi görünüp,
Kırka Hıtay bölünüp.
Kırkının hanı kırk başka,
Kırkı kırk cihanı bozacak
seçkin kaşka.
Şibe, Soloon eli var,
Birinin sözünü biri anlamaz,
Kendince bulduğu dili var.
Tırgoot kara Kalmak'ı –
Düpedüz mızraklaşan kavgada
Diri belâdır o dahi.
Solobo'su, Mançu'su,
Sınır komşusu Bakburçun,
Kişileri bu yurdun,
Kara yağız Saykal'ı,
Vırıldayan kâfirin
Hangi birini söyleyelim.
Soloon'un yalnız gözleri,
Yanına can yaklaşamaz kendileri.

Mına keçildin kanı Koñurbay
Kaygı baskan kırgızdar
Kök ala sakal çoñ mancuu
Kılımdın kanı a dagı.
Altımış soloon, san kalday
Kol başçısı çoñ kalday
Beecindin eesi a dagı.
Kolunda bolot orgogu,
Çolomdun uulu çoñ Adı
Atasınan al kapır
Aşıp ketken sorgogu
Carmınça cok kırgız curt,
Caratkan özü bilbese,
Can kutulup bolobu?

İşte Keçil'in hanı Koñurbay
Kaygı basan Kırgızlar
Gök ala sakal koca Mançu,
Cihanın hanı o dahi.
Altmış Soloon, sayısız kalday,
Kol başçısı koca kalday,
Beecin'in sahibi o dahi.
Elinde çelik orağı,
Çolom'un oğlu koca Adı,
Atasından o kâfir
Aşıp gitmiş oburu.
Yarısı kadar yok Kırgız yurdu,
Yaradan'ın kendisi bilmese,
Can kurtulur olur mu?

Alban türdüü kalkı bar,	*Türlü türlü halkı var,*
Alışkandı cep koymoy	*Kapıştığını yutuvermek,*
Bul kıtaydın saltı bar.	*Bu Hıtay'ın töresi var.*
Ata, burut, seni – dep,	*Hey Burut, gör sen – diye,*
Ataktuu Beecin şaarınan	*Ünlü Beecin şehrinden*
Attangan eken karkıbar.	*Atlanmış o heybetli.*
Koñurbay buyruk kılıptır,	*Koñurbay buyruk kılmış,*
Kırgızdı Kalça koyboym – dep, Kırımdı buzgan şer eken.	*Kırgız'ı, Kalça, koymam – diye, Kırımı bozan aslanmış.*
Kıtaydı Kuday uruptur.	*Hıtay'ı Kuday çarpmış.*
Kırgızdı kırıp ketüügö,	*Kırgız'ı kırıp gitmeye,*
Tübünö çoguu cetüügö,	*Köküne toptan yetmeye,*
Kakançıdan çıgarda	*Kakançı'dan çıkarken*
Bor atıp kıtay çuulaptır.	*Toz duman edip Hıtay çığrışmış.*
Kolu menen caratkan	*Eliyle yarattığı,*
Kolodon kılgan çoñ burkan	*Tunçtan yapılma koca putu*
Kudayım dep cürçü eken.	*Kudayım deyip tapar imiş.*
Asa baylap bul kıtay	*Asa bağlayıp bu Hıtay*
Astı menen çubaptır.	*Önü sıra dizilmiş.*
Kaardı Kalça baştaptır,	*Kahrı Kalça başlatmış,*
Topoloñ tiyip Çoñ-Beecin	*Kargaşa değip Çoñ-Beecin*
Toktono albay kalıgı	*Duramayıp ahalisi,*
Topoloñ tüşüp eline	*Kargaşa düşüp eline*
Buzulup kete taştaptır.	*Bozulup gideyazmış.*
Koñguroo bekem kagılıp,	*Çıngırak sıkı çalınıp,*
Kol özünön cañılıp	*Kol kendinden şaşırıp,*
Şibenin kanı Tagılık	*Şibe'nin hanı Tagılık*

Astı menen cabılıp.	*Önü sıra üşüşüp.*
Kol toktolup duu bolup,	*Kol duraklayıp uğultu olup,*
Aygay kulak tundurgan	*Haykırış kulak sağır eden,*
Asman cargan çuu bolup.	*Gök yaran çığlık olup.*
Kaldayı bar, alpı bar,	*Kalday'ı var, alpı var,*
Kaptaganda can koyboy	*Kapladığında can koymaz,*
Kanın içmey saltı bar.	*Kanını içmek töresi var.*
Kol aldında Koñurbay	*Ordusunun önünde Koñurbay*
Çoñ ötügün çoykoytup,	*Koca çizmesini kabartıp,*
Korozdoy moynun koykoytup.	*Horoz gibi boynunu kırıtıp.*
Altından çılbır bulkuntup,	*Altından yularını silkindirip,*

Algarasın culkuntup.
Bölögün aytıp netesiñ,
Çoñ ötüktün tamanı
On eki karış sere eken.
Oyron Manas kökcaldı
Añdıp cürüp al Kalça
Çaap iyeri ep eken.
Özü kıtaydan er eken,
Kulak ugup, köz körgön
El dañaza kılganda
Baatır Kalça deer eken.
Kan içip cürüp katıkkan,
Özü kabılan Kalça atıkkan.
Mancuu kalkın şaştırıp,
Opol-Toodoy çoñ kara at
Oyku-kaykı bastırıp,
Sol koluna karmagan
Altın ayluu sır kanca.
Ar müçösün karasañ
Ala-Toodoy er Kalça.
Koñurbaydın kırk törö –
Canındagı cöökörü.
Kızmat kılat Kalçaga
Kırk törönün baarısı.
Kızmat kılar sebebi –
Kımbatı Kalça karısı.

Algara'sını depreştirip.
Başkasını söyleyip nedersin,
Koca çizmenin tabanı
On iki karış sereymiş.
Yaman Manas gök yeleyi,
Gözetleyip yürüyüp o Kalça,
Vurup düşürecek gibiymiş.
Kendi Hıtay'dan bir ermiş,
Kulak duyup, göz gören
El destan kıldığında
Bahadır Kalça der imiş.
Kan içe içe pekişmiş,
Kendisi kaplan Kalça diye ünlenmiş.
Mançu halkını telaşlandırıp,
Opol Dağı gibi koca kara atı
Salına kırıla yürütüp,
Sol eline aldığı
Altın hilâlli sırlı çubuğu.
Her uzvuna bakarsan,
Ala-Too gibi er Kalça.
Koñurbay'ın kırk töresi –
Yanındaki yaranı.
Hizmet eder Kalça'ya
Kırk törenin hepsi.
Hizmet etmesinin sebebi –
Azizleri Kalça ihtiyarı.

Düñgürçöktö* tameki
Kırk törönün mıktuusu
Cöö celdet kolun saldı ele,
Altı çeñgel tameki
Alıp kuya saldı ele.
Aramıñdın kancası
Altı eli tolboy kaldı ele.
Kıtay ottuk, boor taş
Kırıp iyip ot koydu.
Az bolgondo kancaga
Tak colum üydöy ot koydu.
Er Koñurbay sorgondo

Düñgürçök'teki tütüne*
Kırk törenin en yamanı,
Yaya cellât elini daldırdı,
Altı avuç tütünü
Alıp dolduruverdi.
O haramzadenin çubuğuna
Altı parmak dolmadı kaldı.
Hıtay çakmağı, kav taşı
Çakıp ateş koydu.
En azından çubuğa
Düpedüz ev gibi ateş koydu.
Er Koñurbay çektiğinde

	Kancanın içi korkurap,	*Çubuğun içi horuldayıp,*
	Kumarı kanıp bolgondo,	*Keyfi kanıp bittiğinde,*
	Er Koñurbay sorgondo	*Er Koñurbay çektiğinde,*
	Koe berse korkurap,	*Bıraktığında horuldayıp,*
	Kol ıştıktay tütünü	*Ocak bacası gibi dumanı,*
	Kol ıştıktay burkurap.	*Ocak bacası gibi tütüp.*
134010	Cer üstünö tutünü	*Yer üstüne dumanı,*
	Tim ele cöö tuman tüştü burkurap.	*Düpedüz koyu sis çöktü tüterek.*
	Koñurbay ünün ukkanda	*Koñurbay'ın sesini duyunca*
	Ceti miñ kalday, kırk törö	*Yedi bin kalday, kırk töre*
	Alapayın taba albay,	*Ne yapacağını bilemeyip,*
	Tim ele adaşıp kaldı çurkurap.	*Düpedüz şaşırıp kaldı çığrışıp.*
	Mına oşondo Koñurbay	*İşte o zaman Koñurbay,*
	Mancuunun baarın şaştırıp	*Mançu'nun hepsini telaşlandırıp,*
	Buluttay uçkan çoñ kara at	*Bulut gibi uçan koca kara atı*
	Burkan-şarkan bastırıp.	*Şaha kaldıra yürütüp.*
	Kürmö kiygen kıtaydın	*Cepken giyen Hıtay'ın,*
134020	Koñurbay türün körgöndö	*Koñurbay'ın suretini gördüğünde,*
	Taştuusu taza cügürüp,	*Taş yüreklisi tabana kuvvet koşup,*
	Dalay kalday çoñ kanı	*Nice kalday koca hanı*
	Koñurbaydı körgöndö	*Koñurbay'ı gördüğünde,*
	Kırıp iet belem – dep,	*Kırıp geçer mi ola – diye,*
	Kızıtalak candan tüñülüp.	*Kahrolası candan umut kesip.*
	Er Koñurbay kapırga,	*Er Koñurbay kâfire,*
	Kayratı toluk baatırga	*Gayreti tam bahadıra,*
	Attan tüşö kalışıp,	*Attan iniverip,*
	Taacım kılıp cügünüp,	*Tazim kılıp diz çöküp,*
134030	Çoñdugun körsöñ Kalçanın	*Büyüklüğünü görsen Kalça'nın*
	Kerüünün çoku toosunday,	*Yayla başındaki doruk dağ gibi,*
	Kıykırığı Kalçanın	*Haykırışı Kalça'nın*
	Kapçıgaydın oozunday.	*Dar boğazın ağzı gibi.*
	Murutuna karasañ	*Bıyığına bakarsan,*
	Ötökkö çıkkan çalkanday	*Gübrelikte biten ısırgan gibi,*
	Kancasına turgan kir	*Çubuğuna konan kir,*
	Baldar köölöp ceçü talkanday.	*Çocukların avuçlayıp yediği talkan gibi.*
	Eki bettin kobulu	*İki yanağının çukuru,*
	Dıykandar çapkan arıktay,	*Çiftçilerin kazdığı ark gibi,*
134040	Kalçanı körsöñ uşunday,	*Kalça'yı görsen böyledir,*

Köhardan topçu muştumday.
Kerüügö salgan tam eken,
Keçilge mıktuu kan eken.
Beecinden tümön kol aydap,
Kastaşkanı Semetey
Kastarın tikken çagı eken.
Mancuu, kel – dep bakırıp,
Kança kalday, san şibe,
Kalbay kel – dep çakırıp.
Tırgootu tıypıl cıyılıp,
Koñguroo bekem kagılıp,
Kol esinen cañılıp,
Kocuragan köp uluk
Alaman koyup ötüügö
At atına kamınıp.
Koñurbaydın san asker
Koñurbay ünün ukkanda
Eliktey çurap tüyülüp,
Şamdagayı bolcolsuz
Şaka-şuka cügürüp,
Uruştu eske alışıp,
Uygu-tuygu cügürüp,
Oşonetip kalışıp,
Ayzaga dañgıl ıktuusu
Coo kaydalap cügürüp,
Ayabagan mıktuusu
Udurañdap kalışıp,
Uruştu eske alışıp,

Coo-caragın caylanıp,
Ar çaraga kamdanıp,
Anı körgön adam tañ kalıp.
Cabdıgın kolgo alışıp,
Canın taştay salışıp,
Coo kaydalap çurkurap,
Kalçaga cetip barışıp.
Mına oşondo Koñurbay
Balbandarın bakırıp,
Barıñ kel – dep, çakırıp.

Gevherden düğmesi yumruk gibi.
Yaylaya kurulan dam imiş,
Keçil'e yaman han imiş.
Beecin'den tümen kol sürüp,
Düşmanlık ettiği Semetey'e
Kastını diktiği çağ imiş.
Mançu, gel – diye bağırıp,
Nice kalday, sayısız Şibe,
Kalmadan gel – diye çağırıp.
Tırgoot'u tümüyle derilip,
Çıngırak sıkı çalınıp,
Kol usundan şaşırıp,
Böbürlenen çok bey
Yalın akın koyup geçmeye,
Her at atına davranıp.
Koñurbay'ın sayısız askeri,
Koñurbay'ın sesini duyduğunda,
Geyik gibi seğirtip sıçrayıp,
Çevikliği ölçüsüz,
Şakır şukur koşuşup,
Savaşı akla alışıp,
Telaş içinde koşuşup,
İşte öyle kalışıp,
Mızrağa usta becerikli,
Düşman nerde deyip koşup,
Esirgenmedik yamanı
Hışımla davranıp kalışıp,
Savaşı akla alışıp,

Silâh pusatını kuşanıp,
Her çareye hazırlanıp,
Onu gören adam şaşırıp.
Pusatını ele alışıp,
Canını atıverip,
Düşman nerde deyip çığrışıp,
Kalça'ya yetip varışıp.
İşte o zaman Koñurbay,
Pehlivanlarına bağırıp,
Hepiniz gelin – diye çağırıp.

Kaarluu eken Koñurbay,
Katuu kepten baştadı.
Koñurbay kebin ukkanda,
Kalıñ balban, san tırgoot
Candan keçip taştadı.
Balbandardın baarına
Alöökönün Koñurbay
Adam ugup oturgus,
Uulu kepten baştadı.
Mende çıdap tura algıs,
Çuulu kepten baştadı.
Koñurbay curttu çektedi,
Kayratı çındap curttu örttöp,
Küçtüüsün karmap soygula
Kaarluu kepten baştadı:
«Mancuularım, kandarım,
Can ayaba, baldarım!
Mañday-teskey turuşkun,
Mıltık atıp, caa tartıp
Karsıldaşıp uruşkun!
Alsızıñar ölgülö,
Kaarı mıktuu balbanım,
Burut degen curutka
Kızılışa körgülö.
Tayangan ceri çoñ Talas
Takır aydap sürgülö!
Daanışmanı çoñ Bakay,
Oşo tiyse koluña
Tak kuykasın tilgile.
Bulasın bulap algıla,

Buzuktu mıktap salgıla,
Buudanı tiyse koluña
Kılıçtap başın algıla!
Serpişkeniñ Semetey,
Semetey tiyse koluña
Col üstündö süyrötüp,
Coboloñduu kankordu
Dañgıttarga cargıla!

Kahırlıymış Koñurbay,
Katı sözden başladı.
Koñurbay'ın sözünü duyunca,
Kalın pehlivan, sayısız Tirgoot
Candan geçip bıraktı.
Pehlivanların hepsine,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Adam duyup oturamaz,
Zehirli sözden başladı.
Kul dayanıp duramaz,
Gürültülü sözden başladı.
Koñurbay yurdu safa çekti,
Gayreti gerçekten yurdu yakıp, Güçlüsünü tutup boğazlayın,
Kahırlı sözden başladı:
«Mançularım, hanlarım,
Can esirgemeyin, yavrularım!
Karşı karşıya durun,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çatır vuruşun!
Güçsüzleriniz ölün,
Kahrı yaman pehlivanım,
Burut denen yurt ile
Kıran kırana girişin.
Dayandığı yer koca Talas,
Tümden sürüp koğun!
Bilgesi koca Bakay,
O geçse elinize,
Tam kafa derisini yüzün.
Malını yağmalayıp alın,

Fesatçıyı iyice tepeleyin,
Küheylanı geçse elinize,
Kılıçlayıp başını alın!
Çarpışacağın Semetey,
Semetey geçse elinize,
Yol üstünde sürükleyip,
O belâlı hunharı
İt sürülerine parçalatın!

Surasa berbes Buurul at
Suu ukuruk salgıla,
Suluu katın Ayçürök
Körünsö tartıp algıla!
Kerege-uugun kıyratıp,
Kelin-kızın ıylatıp,
Olco kıla salgıla,
Tübünö çoguu cetkile,
Kol kayırgan erenin
Koygulaşkan berenin
Koyboy kırıp ketkile!
Berenin karmap soygula,
Bek kul kılıp alganga
Beçelin aman koygula.
Küñ-kul kılıp ketüügö
Küçsüzün alıp ketkile!
Adırdan malın algıla,
Al Camgırçı, Sarı kan
Erender tiyse koluña
Koondoy için cargıla,
Koydoy başın keskile,
Kuturgan okşoyt kuu burut
Tübünö mintip cetkile!
Ala-Too bizge cer emes,
Tübü uruusun koybogon,
Karmaşıp çatak oylogon
Bul kırgız bizge el emes,
Özü burut elinde,
Kızıtalak bul burut
Bizge duşman zilinde.

İstense verilmez Buurul ata
Islak ukruk kemendi salın,
Güzel kadın Ayçürök
Görünse çekip alın!
Keregesini uğunu kırıp,
Gelinini kızını ağlatıp,
Ganimet ediverin,
Köküne toptan yetin,
Kol kaldıran erenini,
Dövüşen yiğidini,
Koymadan kırıp gidin!
Yiğidini tutup boğazlayın,
Sağlam kul edinmeye,
Sakatını sağ koyun.
Halayık kul edip götürmeye,
Güçsüzünü alıp gidin!
Adırdan malını alın,
O Camgırçı, Sarı han,
Erenler geçse elinize,
Kavun gibi karnını yarın,
Koyun gibi başını kesin,
Kudurmuş besbelli kurnaz Burut,
Köküne böylece yetin!
Ala-Too bize yer değil,
Kökünü soyunu bırakmayan,
Kapışıp kavga kuran,
Bu Kırgız bize el değil,
Kendi Burut elinde,
Kahrolası bu Burut,
Bize düşmandır özünde.

Duşman bolor sebebi –
Belin bekem buuptur,
Beecindegi kıtaydan
Manastın kunun kuuptur.
Manastın uulu Semetey
Mından kördüm korduktu
Ayabay kördüm zorduktu.
Zorduk körgön sebebim –

Düşman olmasının sebebi –
Belini sıkı bağlamış,
Beecin'deki Hıtay'dan
Manas'ın kan bedelini gütmüş.
Manas'ın oğlu Semetey,
Bundan gördüm horluğu,
Esirgemedik gördüm zorbalığı.
Zorbalık görmemin sebebi –

Kaspan-Toonun boyunan
Kara-Suunun ceeginen
Tübümö çoguu cetiptir,
Bacıga cıygan san kara
Kazınalık tümön mol mal
Düñgürötüp cılkımdı
Tügöl tiyip alıptır.
Kazatka miner tulparım
Eptüüsünön Karagul
Eptep tozup kalıptır,
Acıratıp alıptır.
Atı ketip Karagul
Kırk coldoşun kırdırıp,
Cılkını cılma kıldırıp,
Karaguldun sakalın,
Alkaranın kuyrugun
Motoñdotup culdurup,
Mına öşöntüp Karagul
Borum bolup barıptır.
Kabarda barbı uşul iş,
Katındın uulu abañar
Sonun bolup barıptır.
Kırımdı buzup, kıldı tüz,
Kara suuga kan kuyup,
Kalçaga kataal boldu – dep, Kaarluu
baatır boldu deyt.
Kılımda barbı uşul iş.
Cañcaldı caman salbasak,
Cabıla kaptap buruttu
Kırgın kılıp salbasak,
Ceti ay tınbay uruşup,
Cerin tartıp bölbösök,
Cergesin kuru koybosok,

Cetkileñin soybosok,
Cetkirdirbey tazalap,
Ceti uulu Semetey
Ölüm kılıp koybosok,
Kagıştın aldın albasak,

Kaspan Dağı'nın boyundan,
Kara-Suu'nun kıyısından,
Köküme toptan yetmiştir,
Vergiden derlenen sayısız karayı,
Hazinelik tümen bol malı,
Gümbürdetip yılkımı,
Tümünü sürüp almıştır.
Gazaya bineceğim tulparımı,
En becerikli Karagul
Ustalıkla yolunu kesip kalmıştır,
Ayırıp almıştır.
Atı gidip Karagul'un,
Kırk yoldaşını kırdırıp,
Yılkıyı sildirip süpürtüp,
Karagul'un sakalını,
Alkara'nın kuyruğunu
Kütük gibi yoldurup,
İşte öyle Karagul
Maskara olup varmıştır.
Haberiniz var mı bu işten,
Kadının oğlu ağanız,
Seyirlik olup varmıştır.
Kırımı bozup, kıldı düz,
Kara suya kan döküp,
Kalça'ya katı oldu – diye, Kahırlı
bahadır oldu der.
Cihanda var mı böyle iş.
Kavgayı fena salmazsak,
Hep birden kaplayıp Burut'u
Kırgın kılıp koymazsak,
Yedi ay dinmeden vuruşup,
Yerini çekip bölmezsek,
Yurdunu ıssız koymazsak,

Yetkinini boğazlamazsak,
Yetiştirmeden temizleyip,
Yedi oğullu Semetey'i
Ölüm kılıp koymazsak,
Çatışmanın önünü almazsak,

Tınççılık berbeyt ılayım
Bul itti tındım kılıp salbasak.
Kerişip kördüm, Semetey
Telegeyi teñ eken.
Atası Manas kankordon
Artılta tuugan şer eken.
Munun sıyagı suuk, zaarı küç,
Bet alsa kılat candı tüz.
Curtum, kelgenderden kep ugam,
Keçee karaluu kalıp Kanıkey
Bukarga kaçıp barıp Semetey
Tentip cürüp zor bolup,
Cetim cürüp çoñoyup,
Cetiminen cetilip,
Cergege eptep koşulup,
Ereşen tartıp, er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Muzdu buzup, col kılıp,
Bukardı çaap kat kılıp,
Taştı çaap col kılıp,
Dalay cerdi kor kılıp,
Altı– Şaar*, Kokongo
Artıkça azap saldı deyt,
Cetken cerge çuu kılıp,
Çubaktın kunun aldı deyt.
Kan Manastın orduna
Bukarga sultan* boldu deyt.
Özöndün baarın may kılıp
Öçöşünö tiygendi,
Öz atası Cakıptı
Munu öltürüp cay kılıp,
Köböştü körgö kirgizip,

Rahatlık vermez asla,
Bu iti susturup koymazsak.
Çekişip gördüm, Semetey
Her yanı denkmiş.
Atası hunhar Manas'tan
Aşkın doğmuş bir aslanmış.
Bunun çehresi soğuk, zehri güç,
Yöneldi mi eder canı düz.
Yurdum, gelenlerden söz duyarım,
Hani yaslı kalıp Kanıkey,
Buhara'ya kaçıp varıp Semetey,
Sürgün gezip büyük olup,
Yetim gezip serpilip,
Yetimliğinden yetişip,
Yurduna güçbelâ katılıp,
Erleşip erkek olup,
Er oğluyla denk olup,
Buzu bozup yol kılıp,
Buhara'yı vurup dümdüz edip,
Taşı yontup yol kılıp,
Nice yeri hor kılıp,
Altı-Şaar'a, Kokon'a*
Aşırı azap saldı der,
Yettiği yere çığlık salıp,
Çubak'ın kan bedelini aldı der.
Han Manas'ın yerine
Buhara'ya sultan oldu der.*
Vadilerin hepsini yağa bulayıp,
Öfkesine dokunanı,
Öz atası Cakıp'ı,
Bunu öldürüp yere serip,
Köböş'ü mezara sokup,

Kırk çorosun kırdı deyt.
Ak bolotun maylaptır,
Açuusuna tiygende
Atası Manas inisi
Abıkeni caylaptır.
Cakınının baarısın

Kırk çorosunu kırdı der.
Ak çeliğini yağlamıştır,
Öfkesine dokununca,
Atası Manas'ın kardeşi
Abıke'yi de haklamıştır.
Yakınlarının hepsini

	Calmap çıktı dep uktum.	*Yutup çıktı diye duydum.*
134230	Kıyıgına tiygenin	*Hışmına dokunanı,*
	Kılça koyboy biröönü	*Kıl kadar koymadan birini,*
	Caylap çıktı dep uktum.	*Haklayıp çıktı diye duydum.*
	Üstünö tüşö kalbasak,	*Üstüne çullanmazsak,*
	Küpüldöp küçkö salbasak,	*Gümbürdeyip güce salmazsak,*
	Kerişti kenen kılbasak,	*Çekişmeyi geniş kılmazsak,*
	Keñiri altı ay salışıp,	*Genişçe altı ay boğuşup,*
	Kaltırbay curtun kırbasak,	*Bırakmadan yurdunu kırmazsak,*
	On segiz miñ aalamdın	*On sekiz bin âlemin*
	Kakandap uraan çakırıp,	*Kakan diye uran çağırıp,*
134240	Kaltırbay kırıp kırgızdı	*Bırakmadan kırıp Kırgız'ı,*
	Kan Semetey baatırın	*Han Semetey bahadırını*
	Öltürüp, külün sapırıp,	*Öldürüp, külünü savurup,*
	Ört öçköndöy kılbasak,	*Ateş sönmüş gibi kılmazsak,*
	Kayra aytar biröö cok,	*Karşı söyleyecek kimse yok,*
	Andan kiyin tınbasak.	*Ondan sonra durmazsak.*
	Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denkmiş,*
	Aalamdan çıkpayt mınday şer,	*Âlemden çıkmaz böyle aslan, Yüğrüğüne*
	Külügünö salgamın,	*salmışım,*
	Ayabagan er eken,	*Görülmedik bir ermiş,*
	Ak maraldı kubalap,	*Ak maralı kovalayıp,*
134250	Uy kıluuçu er eken.	*Sığır gibi güdecek ermiş.*
	Aalamdı talkalap,	*Âlemi paramparça edip,*
	Buy kıluuçu neme eken.	*Perişan edecek nesneymiş.*
	Kök maraldı kubalap,	*Gök maralı kovalayıp,*
	Uy kıluuçu neme eken,	*Sığır gibi güdecek nesneymiş,*
	Körüngön cerdin baarısın	*Görünen yerin hepsini*
	Buy kıluuçu neme eken.	*Perişan edecek nesneymiş.*
	Bul örttöngön Semetey	*Bu ateş kesilmiş Semetey,*
	Özöndüü çalkar bel eken,	*Vadili engin bir belmiş,*
	Betteşkendin baarısın	*Yüzleştiklerinin hepsini*
134260	Tük kaltırbay talkalap,	*Hiç bırakmadan paramparça edip,*
	Kırıp ketçü neme eken,	*Kırıp gidecek nesneymiş,*
	Baatırdıgı başkaça	*Bahadırlığı bambaşka.*
	Bu balaket kapırdın	*Bu belâlı kâfirin*
	Balbandıgı bir kança,	*Pehlivanlığı bir nice,*
	Kaarı kelip kakaysa	*Kahrı gelip dikildi mi,*

Ar buurul oozun burganday,
Kaarlanıp bir salsa
Bu kara coltoy Semetey
Toonu talkan kılganday.
Tolkup ketse kokustan
Too turuştuk bergisiz,
Baatırdıgı, şerdigi
Mende çıdap kelgisiz,
Kaarlanıp kakaysa,
Kara coltoy baatırga
Kan turuştuk bergisiz.
Alpın cıyıp kaptatsa,
Kagışıp adam ceñgisiz,
Manastan öödö tuulgan.
Adamga salat çuulgan.
Curtum, kabarıñda bar beken
Keñ Beecindin batkalda,
Cılkını tiyip catkanda
Bul Algara tulpardın
Astınan törö bargamın
Kasban too oyunan,
Kürküldöktün Sarı-Suu,
Sarı-Suunun boyunan,
Adır-küdür batkaldan,
Kankordun uulu çunaktın
Astınan tozup cetkemin.
Calgız capaa körgömün
Keçee kamırköydöy belesten
Algara at oozun burgamın,
Baatırlıgın, şerligin
Oşondo sınap turgamın.
Sırtınan sınap olturdum,
Sınıma mıktuu tolturdum,
On eki müçö teñ eken,

O düynö ketken Manastan
Ayza sayım, tört eli
Alda kança er eken.
Baatırsıngan döölörüñ

Ar buurul'un ağzını çevirir gibi,
Kahırlanıp bir vursa,
Bu kara uğursuz Semetey,
Dağı talkan eder gibi.
Coşup gitse kazara,
Dağ dayanıklık veremez,
Bahadırlığına, aslanlığına
Kul dayanıp gelemez,
Kahırlanıp dikildi mi,
Kara uğursuz bahadıra
Han dayanıklık veremez.
Alpını derip saldırtsa,
Çatışıp insan yenemez,
Manas'tan üstün doğmuştur.
İnsana salar velvele.
Yurdum, haberinizde var mıdır,
Geniş Beecin'in deresinde,
Yılkıyı sürüp aldığında,
Bu Algara tulparın,
Önünden töre olan ben varmışım,
Kasban dağın oyundan,
Kürküldök'ün Sarı-Suu'su,
Sarı-Suu'nun boyundan,
Engebeli dereden,
Hunharın oğlu çunağın
Önünü kesip yetmişim.
Yalnız cefa görmüşüm,
Hani hamur yığını gibi tepeden,
Algara atın ağzını çevirmişim,
Bahadırlığını, aslanlığını
O zaman sınayıp durmuşum.
Dışından sınayıp oturdum,
Sınıma fazlasıyla doldurdum,
On iki uzvu denkmiş,

O dünyaya göçen Manas'tan,
Mızrak boyu, dört parmak,
Kim bilir kaç kat ermiş.
Bahadır taslayan devleriniz,

Bastırıp ayza saybagan,
Kerişip kiyin albagan,
On segiz miñ aalamda
Oñolbogon çunakka
Ukuruk kayrar kalbagan.
Bul kayratın körgöndö
Bet alıp ayza saya albay
Bet alışıp bara albay
Astındagı Ar buurul
Argıp turgan çoçkogo
Tört ayaktuu mal cetpes,
Törö Manastın uulu çunakka Bak-
Burçun barıp kongomun,
Alışkan menen al cetpes,
Luñ-Tuñ, Dıñşa, Bak-Burçun
Ar müçösün bir körüp,
Bokono söögüm bolk etip,
Oşo Kakançın şaarın kamattım,
Boktuu içegim solk etip,
Kaldayların sabattım.
Oroyum çoçup batalbay,
Kolumda bolot oçogor
Ce kaltıldatıp atalbay,
Kan Koñurbay bolgonu,
Koñurbay atka kongonu,
Caşım on ekige tolgonu,
Ordo buzup, olco alıp,
Kan içip cürüp katıktım,
Kap-Toonun beri tübündö
Kankor Kalça atıktım.
On törtkö caşım çıkkanda
Mizdey köpkök tüzündö
Ordo buzup, olco aldım,
Orçun curtka kol saldım,
Başında calgız közü bar
On beşke caşım kelgende
Körüügö salgan tam bolup,
Maamıtbek menen salıştım,
Keçilge cakşı kan boldum.

Sürüp varıp mızrak saplamamış,
Çekişip ardını almamış,
On sekiz bin âlemde,
Onmadık çunağa,
Ukruk çevirecek kalmamış.
Bu gayretini gördüğünde,
Yüz tutup mızrak saplayamayıp,
Yüzleşip varamayıp,
Altındaki Ar buurul,
Şahlanıp duran domuza,
Dört ayaklı mal yetmez,
Töre Manas'ın oğlu çunağa Bak-Burçun'a
varıp konmuşum,
Kapışsan da güç yetmez,
Luñ-Tuñ, Dıñşa, Bak-Burçun,
Her uzvunu bir görüp,
Kaburga kemiğim hop edip,
O Kakançın şehrini kuşattım,
Boklu bağırsağım cız edip,
Kaldaylarını dövdürdüm.
Benliğim ürküp sığamayıp,
Elimdeki çelik oçogoru,
Ya da titreterek atamayıp,
Han Koñurbay olalı,
Koñurbay adını alalı,
Yaşım on ikiye dolalı,
Orda bozup, ganimet alıp,
Kan içe içe pekiştim,
Kap Dağı'nın beri dibinde,
Hunhar Kalça diye ünlendim.
On dördüne yaşım vardığında,
Bıçak sırtı gömgök düzünde,
Orda bozup, ganimet aldım,
Ulu yurda el saldım,
Başında yalnız gözü var,
On beşe yaşım geldiğinde,
Görmeye kurulan dam olup,
Maamıtbek ile boğuştum,
Keçil'e iyi han oldum.

Alışsa candı koybogon
On altı caşka kelgende
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay,
Arslanday taptaldım,

Körüngön coogo kaptaldım.
Karmaşpagan coom cok,
Kan içip curtka bilindim.
Koñurbay baatır dedirtip,
Beecindin Karı kanının*
Dañzasıña çiyildim.
On cetige kelgende
Kök bolotton ayza alıp,
Kök albars kılıç baylanıp,
Kırk eşiktüü çoñ Beecin
Al Beecinge karagan
Kırk kandın elin aydadım,
Kıyıgıma tiygende
Kıyratıp baarın cayladım.
Kırk kandın elin karatıp,
Munun uçmaktuu* şaarı Kakançın
Eçen bir türlüü er kördüm,
Eçen bir kıyın şer kördüm,
Alptardın baarı alışıp,
Bul Kalçadan oñgon cok,
Alp-döönün baarın karasam,
Calgız Semeteydey bolgon cok.
Kap-Toonu* buzup col saldım,
Mañkübö curtka kol saldım.
Ölbögön cerden kalıştım.
Boz kaçırçan Maamıtbek –
Bir çoçkonun etine
Bir cegende toybogon,
Çoñ Maloon kanın cayladım,
Boz kaçırçan Maamıtbek

El kılıp beri aydadım.
Maamıtbek bagıp el kılıp,

Kapışırsa can koymayan,
On altı yaşa geldiğimde,
Vuracak dağ bulamayıp,
Vuruşacak düşman bulamayıp,
Arslan gibi bilendim,

Görünen düşmana saldırdım.
Kapışmadık düşmanım yok,
Kan içip yurda bilindim.
Koñurbay bahadır dedirtip,
*Beecin'in Karı hanının**
Defterine yazıldım.
On yediye geldiğimde,
Gök çelikten mızrak alıp,
Gök elmas kılıç kuşanıp,
Kırk kapılı koca Beecin,
O Beecin'e bakan
Kırk hanın elini sürdüm,
Hışımıma dokununca,
Kırıp hepsini hakladım.
Kırk hanın elini bağlayıp,
Bunun uçmaklı şehri Kakançın,*
Nice bir türlü er gördüm,
Nice bir zorlu aslan gördüm,
Alpların hepsi kapışıp,
Bu Kalça'dan hayır bulan olmadı,
Alp devlerin hepsine bakarsam,
Yalnız Semetey gibisi olmadı.
Kap Dağı'nı bozup yol saldım,*
Mañkübö yurduna el saldım.
Ölmedik yerde boğuştum.
Boz katırlı Maamıtbek –
Bir domuzun etine
Bir yiyişte doymayan,
Koca Maloon hanını hakladım,
Boz katırlı Maamıtbek'i,

El kılıp beri sürdüm.
Maamıtbek'i besleyip el kılıp,

Erdigin curttan ozdurdum,
Kabarıñda bar beken
Manastın colun tozdurdum.
Sarı-Ozon çalıp cer kıldım,
Sazañ-Şañ menen Mañkübö
Ekөönü beri karatıp,
Beecinge mıktuu el kıldım,
Mına oşentip cürgön çoñ Kalça
Kaldaylar saa kep kıldım,
Manastın uulu Semetey
Bөödө öltürüp ketet dep,
Semeteyden şek kıldım.
Dıñşanın beri çetinen,
It-Ölbös çöldün betinen,
Manastın uulu Semetey
Cılkımdı tiyip alganda,
Bacıga* cıygan köp cılkı
Baarın aydap çubatıp,
Beri közdöy salganda,
Kuday urgan kep eken,
Algara menen orgutup,
Törösünön Çorosu
Artınan cete barganda,
Alda kança şer eken.
Cañırıktın Car-Kıya,
Oşo Külçoro çoçko cogolboyt,
Calgız coldun çubama,
Külçoro tirüü turganda
Colun tozo kalganda
Kıtaydın işi oñolboyt.
Oçogor barañ tütötüp,
Manastın kunun kuup albay,
Kökcaldı tak omuroogo atıp
salganda, Baldarın Kuday urabı.

Arday bolgon Buuruldan
Arbayıp attan tüşköndö,
Töbösünön basarda,
Öltürüp kanın çaçarda,

Erliğini yurttan üstün kıldım,
Haberinizde var mıdır,
Manas'ın yolunu kestirdim.
Sarı-Özön'ü çarpıp yer kıldım,
Sazañ-Şañ ile Mañkübö,
İkisini beri bağlayıp,
Beecin'e sağlam el kıldım,
İşte böyle yürüyen koca Kalça,
Kaldaylar, size söz ettim,
Manas'ın oğlu Semetey,
Boş yere öldürüp gider diye,
Semetey'den kuşku kıldım.
Dıñşa'nın beri ucundan,
İt-Ölbös çölünün yüzünden,
Manas'ın oğlu Semetey,
Yılkımı sürüp aldığında,
Vergiden derlenen çok yılkıyı,*
Hepsini sürüp katarlayıp,
Beriye doğru saldığında,
Kuday çarpmış söz imiş,
Algara ile dörtnala koşturup,
Töresinden önce Çorosu,
Ardından yetip vardığında,
Kim bilir kaç kat aslanmış.
Cañırık'ın Car-Kıya'sı,
O Külçoro domuz yok olmaz,
Yalnız yolun geçidinde,
Külçoro sağ durdukça,
Yolunu kesip kaldığında,
Hıtay'ın işi onmaz.
Oçogor tüfeği tüttürüp,
Manas'ın kan bedelini alamadan,
Gök yeleyi tam göğsünden vurup
devirdiğinde, Çocuklarını Kuday mı
çarpar.
Kan ter olmuş Buurul'dan,
Sendeleyip attan düştüğünde,
Tepesinden basacakken,
Öldürüp kanını saçacakken,

Kurmandıkka çalarda,
Col üstünö süyrötüp
Dañgıttarga cararda,
Çılgıy balaa er kördüm
Bir ayabagan şer kördüm,
Opol-Toodoy kayıñdı

Kurbanlığa çalacakken,
Yol üstünde sürükleyip,
İt sürülerine yaratacakken,
Halis belâ bir er gördüm,
Bir esirgenmedik aslan gördüm,
Opol Dağı gibi kayını

Omura tartıp salıptır,
Anı çokmor kılıptır,
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Cebeden murun cetkeni,
Başımda temir tuulga
Talkalay çaap ketkeni.
Tuulga ketti bırkırap
Canım ketti çırkırap,
Ooy tüşüp oñoldum,
Oozuman kara kan ketip,
Oktos berip cogoldum.
Çoçup kalgan cerim bar,
Çokmoru tiydi conuma
Tüp etekten alarda
Kurmandıkka çalarda,
Algara kaldı soobuma,
Semeteydin bagıp algan kulu eken,
Kaçıp ketken Almambettin uulu eken,
Tuuganıñ duşman bolgonu
Beecinge baştap çır salbay
Bakay kan karap turabı?
Beecinge emi kol salsa
Karmaşkan kalday kalbaysıñ,
Töböñdön kirip baspaybı,
Tört tülügüñ çaçpaybı,
Kaldayıñ karıp kılbaybı,
Curtuñdu kırıp salbaybı,
Murunku ketken Manastın
Momuntip kunun albaybı!

Kökünden söküp almış,
Onu topuz kılmış,
Aya buya deyinceye,
Açıp gözü yumuncaya,
Okdan önce yetişi,
Başımdaki demir tulgayı
Paralayıp vurup geçişi.
Tulga gitti parça parça,
Canım gitti feryat ede,
Eğilip düşüp doğruldum,
Ağzımdan kara kan gidip,
Sıçrayıp geri kayboldum.
Ürküp kaldığım yerim var,
Topuzu değdi sırtıma,
Eteğimden tutacakken,
Kurbanlığa çalacakken,
Algara yetişti imdadıma,
Semetey'in besleyip aldığı kuluymuş,
Kaçıp giden Almambet'in oğluymuş,
Akrabanın düşman olması,
Beecin'e başı çekip kavga salmadan,
Bakay han bakıp durur mu?
Beecin'e şimdi el salsa,
Kapışacak kalday kalmazsın,
Tependen girip basmaz mı,
Dört tülük malını saçmaz mı,
Kalday'ını garip kılmaz mı,
Yurdunu kırıp koymaz mı,
Önce göçen Manas'ın,
Böylece kan bedelini almaz mı!

Bul özöktön küygön ört caman, Kana
çıkkın biröön dep,
Bilesiñbi kakançı,
Özüñdön çıkkan cat caman,
Ala bolgon uul caman.
Ada kandın uulu ele
Men da kandın uulu elem,
Aga-ininin balası,
Almambet uulu Külçoro
Aşkere uul bul caman,
Abayla curtum munu da
Kaarlanıp bakırıp,
Çır salbay Kalça turbadı,
Mancuusun bütün cınadı,
Buyurdu Kalça bakırıp,
Mancuusun tügöl çakırıp.
Çabışpay Kalça turbadı,
Kaarın tögüp bakırıp,
Kança ulugun çakırıp,
Ereniñer, kanıñar,
Estegen curtum baarıñar,
Kayratı mıktuu şeriñer,
Kızıtalak burutka
Kırgın kılıp beriñer!
Al kırgından astında
Cekege biröön çıgıñar,
Irımıñar oşondoy –
Kimisi kelse buruttu
Öltürüp cerge tıgıñar.
Kırgındı kızık koyuñar
Kıylasın karmap soyuñar»
Dep oşentip Koñurbay,
Çoñ kancanı sorgondo
Cıldızdap otu bölündü,
Cılas bolgon çoñ törö
Kılça körböy kakandı
Kıruuçu türü köründü.
Kaldayları katuulap,
Katuu dürböp kaldı ele

Bu özden yanan ateş yaman, Hani çıksın
biriniz diye,
Bilir misin Kakançı,
Kendinden çıkan yad yaman,
İkilik eden oğul yaman.
Ada hanın oğluydu,
Ben de hanın oğluydum,
Ağa ile ininin balası,
Almambet oğlu Külçoro,
Aşikâr oğul bu yaman,
Sakının yurdum bunu da,
Kahırlanıp bağırıp,
Kavga salmadan Kalça durmadı,
Mançusunu bütün topladı,
Buyurdu Kalça bağırıp,
Mançusunu tümden çağırıp.
Vuruşmadan Kalça durmadı,
Kahrını döküp bağırıp,
Nice büyüğünü çağırıp,
Ereniniz, hanınız,
Aklı başında yurdum hepiniz,
Gayreti yaman aslanınız,
Kahrolası Burut'a
Kırgın kılıp verin!
O kırgının öncesinde,
Teke teke birisi çıkın,
Yolunuz yordamınız öyledir –
Kim gelirse Burut'u,
Öldürüp yere tıkın.
Kırgını seyirlik koyun,
Niceyi tutup boğazlayın»
Deyip öylece Koñurbay,
Koca çubuğu çektiğinde,
Yıldızlanıp ateşi bölündü,
Kahrolası koca töre,
Kıl kadar görmeden Kakan'ı,
Kıracak sureti göründü.
Kaldayları katılaşıp,
Katı telaşa düştüler,

Kan içeri bek karmap,

Cana aykırık saldı ele.
Kaldaylardan çañ çıktı,
Kayratsızdan can çıktı.
Kataldın uulu Karagul
Kara balaa mına bul,
Çılgıy içi ört canıp,
Çıday albay mına bul.
Tutanıp ölgön Karagul,
Tuura balaa mına bul
Eñ akılman, çoñ zıykır
Iç kılaydan kem emes,
Adam uulu kemitip,
Kordoy berçü er emes,
Karaguldun akılı
Koñurbaydan kem emes,
Bu Karagul baatırdın
Atagın körgön çoçugan.
Alda neçe cılına
Acayıptan okugan,
Karagul artık kul oşol,
Bek cadıgöy, çoñ bilgiç
Kıtaydan mıktuu uul oşol
Cazı caak, calpak til,
Cañılbay tuura kep tapkan,
Bakıldıgı dagı bar,
Ayzalaşıp sayışsa
Baatırlıgı dagı bar,
Dalay cerge çuu salgan
Erendigi dagı bar,
Kün caadırıp, cay bilet
Berendigi dagı bar.
Özü ayzakerden ıktuu kul,
Ar önördü köp bilgen
Aylası toluk mıktuu kul.
Bilegi balban, moynu coon
Erdigi curttan cön emes,
Kemitüüçü er emes,

Kan içer huyunu pek tutup,

Yine nara saldı.
Kaldaylardan toz çıktı,
Gayretsizden can çıktı.
Katal'ın oğlu Karagul,
Kara belâ işte bu,
Halis içi ateş yanıp,
Dayanamayıp işte bu.
Tutuşup ölen Karagul,
Düpedüz belâ işte bu,
En akıllı, koca sihirbaz,
İç kalday'dan eksik değil,
Âdemoğlunun eksiltip,
Horlayabileceği er değil,
Karagul'un aklı,
Koñurbay'dan eksik değil,
Bu Karagul bahadırın
Ününü gören ürkmüş.
Kim bilir nice yılına,
Acayipten okumuş,
Karagul üstün kuldur o,
Pek büyücü, koca bilgiç,
Hıtay'dan yaman oğuldur o,
Yassı yanak, yayvan dil,
Yanılmadan doğru söz bulan,
Geveze yanı dahi var,
Mızraklaşıp vuruşsa,
Bahadırlığı dahi var,
Nice yere velvele salmış,
Erenliği dahi var,
Yağmur yağdırır, yada bilir,
Yiğitliği dahi var.
Kendi mızrakçıdan usta kul,
Her hüneri çok bilen,
Çaresi tam yaman kul.
Bileği pehlivan, boynu kalın,
Erliği yurtta yabana atılmaz,
Eksiltilecek er değil,

Cılkıçı kanı Karagul –
Cılmaygır cayı mına bul.
Oşondon tartıp aldırgan.
Kaşatta dubal tamı bul,
Cılkıçının kanı bul,
Cılmaygan cayı mına bul.
Aygır calduu, bee kursak
Köp cırgagan can bolgon,
Karaan kalgan cılastın
Az bolgondo Karagul,
Cılkı bagıp turganga
Elüü cılı kan bolgon,
Kandıgın curtka bilgizgen, Çatkayagı taytayıp,
Zaara kılar çagında
Tutanıp ölgön çoçkonu
Caş baladay siygizgen,
Calpı kıtay kakanga
Kandıgın mintip bilgizgen
Döñdö turgan baladay,
Kan kezinde bul kulga
Degenine könüüçü,
Araktan suusun berüüçü.
Karagulun caşartkan,
Töşökkö catsa doñuzdu,
Cılkıçılar et tuurap,
Caş baladay aşatkan.
Eñ ele tulpar toru aygır
Kuturgur cayı mına bul,
Kumda tuulup, çöldö öskön, Kum salınıp alıptır.
Kulan menen kuuşup,
Mende körbös cerde öskön.
Şıpırılıp keter dep,
Taşka bassa biyikten
Taygalanbay toodo öskön,
Acalım böödö ceter dep,
Kulan menen kuuşup,

Yılkıcı hanı Karagul –
Sırıtkanın hâli işte bu.
O günden beri aldırmış.
Yar başında duvar damı bu,
Yılkıcının hanı bu,
Sırıttığı hâli işte bu.
Aygır yeleli, kısrak karınlı,
Çok sefa sürmüş can olmuş,
Yalnız kalan kahrolasının,
En azından Karagul,
Yılkı bakıp durduğuna,
Elli yıl han olmuş,
Hanlığını yurda bildirmiş, Apışarası gerilip,
İşeyeceği çağında,
Tutuşup ölen domuzu,
Küçük çocuk gibi işetmiş,
Cümle Hıtay Kakan'a,
Hanlığını böyle bildirmiş,
Tepede duran çocuk gibi,
Han çağında bu kula,
Dediğine uyulurdu,
Suyu yerine rakı verilirdi.
Karagul'unu gençleştiren,
Döşeğe yatsa domuzu,
Yılkıcılar et doğrayıp,
Küçük çocuk gibi lokma yedirmiş.
En yaman tulpar Toru aygır,
Kudurmuşun hâli işte bu,
Kumda doğup, çölde büyümüş, Kum yüklenip almış.
Kulan ile kovalaşıp,
Kul görmedik yerde büyümüş.
Sıyrılıp gider diye,
Taşa bassa yükseklerden,
Kaymadan dağda büyümüş,
Ecelim boşa yeter diye,
Kulan ile kovalaşıp,

Can cürbögön toodo öskön.
Buluttay uçkan Toru aygır
Caşı asıyga kelgende
Temirden ürtük captırgan,
Kumun alıp taştadı,
Beecindegi kıtaydın
Ayarına baktırgan.
Eki asıy çıkma bolgondo
Beecin kanı Esen* kan,
Berenim bagıp algın dep,
Bolot menen kayıgan
Karagulga tapşırgan.
Tündükçünün Toru aygır
Bu tügöngön karandı

Can yürümez dağda büyümüş.
Bulut gibi uçan Toru aygır,
Yaşı asıya vardığında,
Demirden örtük örttürmüş,
Kumunu alıp attı,
Beecin'deki Hıtay'ın
Büyücüsüne baktırmış.
İki asıya vardığında,
Beecin hanı Esen han,*
Yiğidim, besleyip al diye,
Çelik ile kaplanmış,
Karagul'a ısmarlamış.
Tündükçü'nün Toru aygırı,
Bu tükenmiş karayı,

Karaguldun Toru aygır
Kabırgaluu kazanat,
Bakbayagı bir kuçak.
Bulçuñu buka belindey,
Basıgı sırttın celindey,
Tabılgıluu kolottoy.
Mañday tişin karasañ
Taptap koygon bolottoy.
Köküldögü çokusu
Oorusuna karasañ
Koy caylagan talaaday.
Caaday uçat Toru aygır
Cadaldık cayı momunday.
Kuturup ölgön Karagul
Toru aygırdın cayına
Muruntan eçak kanıptır,
Şıp koygondo Toru aygır
Şıpırıp salsa artına
Karagul çuu baştadı.
Murutka ceke çıgam dep,
Toodoy bolgon Toru aygır
Kürmöçösün küldüytüp,
Mancuu karmap mingizdi,
Altın caka, ok ötpös,

Karagul'un Toru aygırı,
Kaburgalı kazanattır,
Topuğu bir kucak.
Adalesi boğa beli gibi,
Yürüyüşü sırttanın yelişi gibi,
Tavılgılı vadi gibi.
Ön dişine bakarsan,
Tavlanıp konmuş çelik gibi.
Kâkülünün tepesi,
Sağrısına bakarsan,
Koyun yaylanan ova gibi.
Yay gibi uçar Toru aygır,
Azmanlığının hâli şöyledir.
Kudurup ölen Karagul,
Toru aygırın huyuna,
Önceden çoktan kanıkmış,
Şıp diye deprendiğinde Toru aygır,
Silkip atsa ardına,
Karagul velveleyi başlattı.
Bıyıklıya teke tek çıkarım diye,
Dağ gibi olan Toru aygır,
Cepkenceğini kabartıp,
Mançu tutup bindirdi,
Altın yaka, ok geçmez,

Tiktep tursa tim ele	*Dikip baksa düpedüz,*
Adamdın közü tayıgan,	*Adamın gözü kamaşan,*
Borum-borum cerine	*Süslü süslü yerine,*
Bolotton çırmap sologon,	*Çelikle sarıp perçinlemiş,*
Took közdön saldırıp,	*Tavuk gözünden diktirip,*
Topçusun kööhar orogon.	*Düğmesini gevherle sarmış.*
Tondu casap turganda	*Kürkü yapıp dururken,*
134610 Çet-Beecindin kazına	*Çet-Beecin'in hazinesi,*
Arbınıraak korogon,	*Epeyce fazla eksilmiş,*
Ayza saysa madagan.	*Mızrak saplansa körelen.*
Alalbay duşman cadagan,	*Alamayıp düşman bıkmış,*
Aç bolotton börk kılıp,	*Öz çelikten börk kılıp,*
Orto belden kadagan,	*Orta belden çivilemiş,*
Etegi temir, ceñi cez,	*Eteği demir, yeni tunç,*
Karañ kalgan cılastın	*Yalnız kalan kahrolasının,*
Kalıñdıgı carım kez.	*Kalınlığı yarım arşın.*
Took közü şıbırap,	*Tavuk gözü şıkırdayıp,*
134620 Torgoy közü kıbırap,	*Torgay gözü kıpırdayıp,*
Bölök-bölök cerine	*Ayrı ayrı yerine,*
Adamdın meerin kandırgan,	*Adamın gönlünü kandıran,*
Ayza tiyse keser dep,	*Mızrak değse keser diye,*
Bolotton kurçtu saldırgan,	*Çelikten keskin koydurtmuş,*
Topçusun toguz bap kılgan,	*Düğmesini dokuz kat kılmış,*
Toodoy bolgon Karagulga çak kılgan.	*Dağ gibi Karagul'a denk kılmış.*
Ereni çıksa kırgızdın	*Ereni çıkarsa Kırgız'ın,*
Kööhardan topçu muştumday,	*Gevherden düğmesi yumruk gibi,*
Körsöñ türü uşunday,	*Görsen sureti böyledir,*
Çılgıy balaa Karagul	*Halis belâ Karagul,*
134630 Çıday albayt mına bul.	*Dayanamaz işte bu.*
Cekege çıktı Karagul	*Er meydanına çıktı Karagul,*
Cetiktigi mına bul,	*Yetkinliği işte bu,*
Uñgusu bolot, uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin,*
Uçuna tartkan kara kurç,	*Ucuna kara çelik çekilmiş,*
Börü tildep kurç tartıp,	*Kurt dili gibi biletip,*
Uçun bölök kırdırgan,	*Ucunu ayrı yontturmuş,*
Kıstalışa kelgende	*Sıkışığa geldiğinde,*
Kılıç kesip ketet dep,	*Kılıç kesip gider diye,*
Çılgıy cezden çırmagan,	*Halis tunçtan sarmış,*

Bil terisin kaptagan,
Sayışka kirse alsın dep,
Karagulga çaktagan,
Çınmaçınga çın usta
Özün körgön Döötüker,

Fil derisini kaplamış,
Vuruşa girse alsın diye,
Karagul'a denklemiş,
Çin-Maçin'de gerçek usta,
Kendini görmüş Döötüker,

Uçun oşol taptagan.
Karagul cayı mına bul,
Cetik ayza kolgo alıp,
Cekege çıktı mına bul.
Tozoñun toodoy uratıp,
Tozokunu karasañ
Toru aygır menen çuratıp,
Maydanga çıktı Karagul
Başkaça mıtaam mına bul.
Kürmöçösün küldüytüp,
Küçtüü eken Karagul –
Emi Karagul sını mına bul.
Emi kuturgan kuldu karap tur –
Can kazanday başı bar,
Catkan ittey kaşı bar.
Beecinge mıktuu barkı bar,
Belgilüü beren karkıbar.
Karagul cayı uşunday.
Karagul çıktı cekege,
Acal cetse ölöm dep,
Kakançıga olco kılıp berem dep,
Bu kuturgan kırgızdın
Kıyındarın kıyratıp,
Kıyırluu curtun örttöym dep,
Kıyın balban Karagul
Cekege çıktı mına bul,
Artık balban, çoñ ıkçıl,
Ayabagan çoñ mıktuu
Otogot kiygen kandarı
Kulga kıldı koşomat,
Koldo turgan kandarı.
Dümpüldögün urdu ele,
Katar turup sırdatıp,

Ucunu o tavlamış.
Karagul'un hâli işte bu,
Yetkin mızrağı ele alıp,
Er meydanına çıktı işte bu.
Tozunu dağ gibi savurup,
Cehennemliğine bakarsan,
Toru aygır ile koşturup,
Meydana çıktı Karagul,
Bambaşka düzenbaz işte bu.
Cepkenceğini kabartıp,
Güçlüymüş Karagul –
İşte Karagul'un sureti budur.
Şimdi kuduran kulu seyredip dur –
Can kazanı gibi başı var,
Yatan it gibi kaşı var.
Beecin'e yaman itibarı var,
Belli yiğit heybetli.
Karagul'un hâli böyledir.
Karagul çıktı er meydanına,
Ecel yetse ölürüm diye,
Kakançı'ya ganimet kılıp veririm diye,
Bu kuduran Kırgız'ın,
Zorlularını kırıp,
Uçsuz bucaksız yurdunu yakarım diye,
Zorlu pehlivan Karagul,
Er meydanına çıktı işte bu,
Üstün pehlivan, koca çevik,
Esirgenmedik koca yaman,
Otogot giyen hanları,
Kula kıldı yaltaklık,
Elde duran hanları.
Dümbüldeğini vurdu,
Katar durup dizilip,

Ceznay ünün çaldı ele.
Kalıñ balban çurkurap,
Koşomat urup kaldı ele.
Kataldın uulu Karagul –
Karasañ sını mına bul.

Tunç borunun sesini çaldı.
Kalın pehlivan çığrışıp,
Yaltaklanıp durdular.
Katal'ın oğlu Karagul –
Baksan sureti işte bu.

Karagayday ayza alıp,
Katuu mıktuu er neme
Canına üydöy çokmor baylanıp.
Curt çurkurap kamalıp,
Türü bölök bölünüp,
Tügöngön erdin özü eken,
Azganakay kırgızdı
Tügötçüdöy körünüp,
Açka colbors baştanıp,
Tülögön coru kaştanıp,
Taş kaşattuu çoñ maydan
Talıkpas baatır Karagul,
Talkanga çıgıp turdu ele,
Çoñ kaşattuu beleske
Çoñ aygırın oynotup,
Körgöndün köönü bölünüp,
Körsöñ mınday Karagul
Kök señirdey körünüp.
Kaarlanıp bakırıp,
Kaltırbay kırıp ketçüdöy,
«Kel! Burut» – dep, çakırıp,
Özü kankor Bakay atangan.
Körgöndün baarın şaştırıp.
Bul örttöngön Toru aygır
Oşondo turdu Karagul
Uygu-tuygu bastırıp,
Kaarlanıp küpüldöp,
Kayran kuldun kaarınan
Cer solkuldayt düpüldöp,
Atañdın körü burut dep,
Biriñ kalbay miñiñ kel,
Bügün menden kördüñ dep,
Alsızıñ kalıp, eriñ kel,

Karaçam gibi mızrak alıp,
Katı yaman er nesne,
Yanına ev gibi topuz bağlanıp.
Yurt çığrışıp kuşatılıp,
Sureti başka bölünüp,
Tükenmiş erin ta kendisiymiş,
Azıcık Kırgız'ı,
Tüketecekmiş gibi görünüp,
Aç kaplan gibi davranıp,
Tüyü dökülmüş akbaba gibi kafa tutup,
Taş yarlı koca meydana,
Yorulmaz bahadır Karagul,
Ezip un etmeye çıkıp durdu,
Koca yarlı sırta,
Koca aygırını oynatıp,
Görenin gönlü bölünüp,
Görsen böyle Karagul,
Gök doruk gibi görünüp.
Kahırlanıp bağırıp,
Bırakmadan kırıp gidecekmiş gibi,
«Gel! Burut» – diye çağırıp,
Kendisi hunhar Bakay adanmış.
Göreni hep telaşlandırıp.
Bu ateş kesilmiş Toru aygırı,
O zaman durdu Karagul,
Hoyrat hoyrat yürütüp,
Kahırlanıp gümbürdeyip,
Kahrolası kulun kahrından,
Yer sarsılır güm güm edip,
Atanın körü Burut diye,
Biriniz kalmadan bininiz gelin,
Bugün benden gördün diye,
Güçsüzünüz kalıp, eriniz gelin,

Alışka dañgıl şeriñ kel.	*Boğuşmaya usta aslanınız gelin.*
Kuturup barıp cılkı aldıñ	*Kudurup varıp yılkı aldınız,*
Bügün menden kördüñör.	*Bugün benden görürsünüz.*
Kaarım keldi kakaydım,	*Kahrım geldi dikildim,*
134720 Katuu tiydiñ cinime.	*Katı dokundun cinime.*
Bügün kandabay koyboym biriñdi	*Bugün kanatmadan koymam birinizi*
Colukkan coosun örttögön,	*Rastladığı düşmanı ateşe veren,*
Maydanga çıktı Karagul,	*Meydana çıktı Karagul,*
Baykasañ tozok mına bul.	*Bakarsan cehennem işte bu.*
Karagul çıgıp turganda	*Karagul çıkıp durduğunda,*
Kaardı katuu kılganda	*Kahrı katı kıldığında,*
Ürböp-dürböp toptoşup,	*Ürkü dürkü toplaşıp,*
Curt çuu turup turdu ele.	*Yurt çığlık koparарak durdu.*
Tuu karmagan zor Bakay,	*Tuğ tutan ulu Bakay,*
Kırgız, kıtay uruşup	*Kırgız ile Hıtay vuruşunca,*
134730 Bölgön Bakay karıya,	*Ayıran Bakay ihtiyar,*
Ar balaket, tozoktu	*Her belâyı, cehennemi,*
Körgön Bakay karıya.	*Görmüş Bakay ihtiyar.*
Bu düynödö sözü açık,	*Bu dünyada sözü açık,*
Körögöç Bakay közü açık.	*Görügen Bakay'ın gözü açık.*
Atka sınçı er bilgiç	*Ata sınayıcı, er bilici,*
Arslan Bakay kabılan,	*Arslan Bakay kaplan,*
Kök sülöösün börk kiygen,	*Gök vaşak börkünü giymiş,*
Kök ala kalkan oynogon,	*Gök ala kalkan oynatmış,*
Baatırga başın bölögön,	*Bahadıra başını adamış,*
134740 Ayagın san altınga cölögön,	*Ayağını sayısız altına dayamış,*
Kaldaydı buzup kat algan,	*Kalday'ı bozup nam almış,*
Erendi sınap cön cürgön,	*Ereni sınayıp yürümüş,*
Özü cetimiş burku til bilgen.	*Kendi yetmiş türlü dil bilmiş.*
Tilge çeçen, kepke usta,	*Dile çeçen, söze usta,*
Kayran Bakay abañdın	*Kahraman Bakay ağanın,*
Baatırlıgı dagı bar,	*Bahadırlığı dahi var,*
Karañgı tündö köz tapkıç,	*Karanlık gecede göz bulucu,*
Kapıyada söz tapkıç	*Ansızın söz bulucu,*
Abakeñ Bakay karının	*Ağanız Bakay ihtiyarın,*
134750 Akundugu dagı bar,	*Ahundluğu dahi var,*
Aalamdı buy kılgan,	*Âlemi dize getiren,*
Abañ Bakay kökcaldın	*Ağanız Bakay gök yelenin,*

Baatırdıgı dagı bar,
Kayratı dayra, zaarı küç,
Karısa san kol Bakaydan
Kagışçu bolsoñ küdör üz.
Coogo kirse cettegen,
Altı ay tınbay alışka
Kök ala kalkan oynogon,

Bahadırlığı dahi var,
Gayreti derya, zehri güç,
Kocasa da sayısız kol, Bakay'dan,
Çatışacaksan umudu kes.
Düşmana girse öncülük eden,
Altı ay dinmeden boğuşmaya

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Er Meydanında Çorolar

Karagul'un meydan okuyuşuna ilk cevap, Manas'tan kalan ak uğurlu miras Bakay'dan gelir: İhtiyar evliya, Hakan'ın kaçacak yolunu tıkadığı, altı ay dinmeden vuruştuğu günleri sayıp dökerek Karagul'u «at tutmaya yaramaz bir kul» diye küçümser. Er meydanına Çubak'ın oğlu Kançoro sürülür; onu süzen Mançu hanı Ezkara, yüzünün, bakışının tıpkı babası Çubak'a benzediğini görüp içi titreyerek kaygılanır. Semetey, Külçoro ile Kançoro'yu «ikiz kuzum, iki karaltım» diye bağrına basıp Kançoro'yu Karagul'la mızraklaşmaya yollar; ecel yeterse ölmeyi, güç yeterse Kalça'nın kaburgasını sökmeyi öğütler. Ne var ki Kıtay teke tek töresini çiğner: Karınca gibi kaynaşan tümenler, yağmur gibi ok yağdırarak Kançoro'yu çepeçevre kuşatır.

Kuşatmaya rağmen Karagul devrilir; hanının ölümüne kahrolan Konurbay «Burut'un kökünü kurutun!» diye bütün ordusunu seferber eder. Kalabalığın karşısında destan, Kanıkey'in altın yakalı Akolpok'unu ve Almambet'ten karında kalmış yavru Külçoro'nun çelikten yiğitliğini bir kez daha över. Işıl ışıl gülerek öne atılan Külçoro, ak sakallı atalardan hayır dua isteyip Konurbay'ın kendisiyle çarpışmaya and içer. Onu boz atının üstünde tanıyan Konurbay ise ordusuna «Bu, benim asıl düşmanım Almambet'in oğludur!» diye haykırır; Çoro'yu diri bağlamayı, Bakay'ı yok etmeyi buyurup kaçanı kılıçtan geçirmekle korkutarak bütün Kıtay'ı topyekûn savaşa sürer.

KÜNYE — KEY FACTS

- Bakay, Manas'la omuz omuza geçen gazalarını sayarak Karagul'un meydan okuyuşuna küçümseyici bir cevap verir.
- Er meydanına çıkan Kançoro'yu gören Ezkara, onun babası Çubak'a tıpatıp benzediğini fark edip dehşete düşer.
- Semetey, Karagul'la teke tek mızraklaşma görevini Kançoro'ya verir ve çorolarına ölümüne vuruşmayı öğütler.
- Kıtay ordusu teke tek töresini bozup Kançoro'yu on binlerce askerle kuşatır; buna rağmen Karagul öldürülür.
- Karagul'un ölümüne öfkelenen Konurbay, Kırgız'ın kökünü kurutmak için topyekûn saldırı emri verir.
- Külçoro hayır dua alıp Konurbay'a karşı çıkar; Konurbay onu Almambet'in oğlu diye tanıyıp diri yakalanmasını buyurur.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Kökcalıñ Bakay kıraandan	*Bozkurdun Bakay yiğidinden*
Bet algan duşman soylogon,	*Yüz tutan düşman yere serilirdi,*
Erdi saysa kim saygan	*Er mızraklasa, kim onun gibi saplardı,*
Arbagı kalgan Talaska,	*Ruhu Talas'ta kalmıştır,*
Atı kalgan emespi	*Adı kalmadı mı geriye*
Aytıluu kökcal Manaska,	*Namlı bozkurt Manas'la,*
Kartayganda Bakaydın	*Kocayınca Bakay'ın*
Erdigin emi sınaçı,	*Yiğitliğini şimdi sına hele,*
Kabılan ötkön Manastın	*Kaplan olup geçen Manas'ın*
Kayran Bakay kıraanı	*Kahraman Bakay yiğidi*
Tak oñ koldoy muraası,	*Tıpkı sağ kolu gibi mirasıdır,*
Kazatka kirse çettegen,	*Gazaya girse geri durmaz,*
Baykasañ Bakay uşunday	*Bakarsan Bakay işte böyledir,*
Kagışkan coonu örttögön,	*Çarpıştığı düşmanı ateşe verendir,*
Astıga salsa ak coltoy	*Öne katılsa uğuru ak,*
Art cakta cürsö san koldoy,	*Ardda yürüse bin ordu gibi,*
Ak coltoy Bakay karıya,	*Ak uğurlu Bakay ihtiyar,*
Atası Manas muraası	*Ata Manas'tan kalan miras,*
Buda belekke kalgan oluya,	*Bu da armağan kalmış bir evliya,*
Akırın süylöp bek taştap,	*Ağır söyleyip sözü pekiştirip,*
Karaguldu körgöndö	*Karagul'u görünce*
Katkırıp külüp, kep baştap:	*Kahkahayla gülüp söze başladı:*
«Argın, kırgız kayran curt,	*«Argın, Kırgız, kahraman halk,*
Kulak ugup, köz körbös,	*Kulak duymuş, göz görmemiş,*
Bu kuday urgan Beecin curt,	*Bu Tanrı'nın vurduğu Beecin halkı,*
Munun köptügün körsöñ kara kurt,	*Çokluğunu görsen kara kurt gibi, Saf saf*
Çubagan Bakay men elem,	*geçiren Bakay bendim,*
Altı ayçılık alıs col	*Altı aylık uzak yol,*
Çala cürgön col ele,	*Yarı yarıya alınan yoldu,*
Adır-küdür sayışıp,	*Engebede tepede mızraklaşıp,*
Atañdı körü kıtaydı	*Kahrolasıca Hıtay'ı*
Arslan Manas barında	*Arslan Manas sağken*
Ala cürgön kol ele.	*Önüne katıp sürdüğü ordu idi.*
Karagul çıktı cekege,	*Karagul çıktı teke tek meydana,*
Kudaydın kılgan işi ele,	*Tanrı'nın işiydi bu,*
Kıraandar tursa kıykırıp,	*Yiğitler dururken haykırıp,*

Karagul kaysı kişi ele?
Özü Kataal uulu ele.
At karmarga carabas
Kaltıldagan kul ele.

Karagul da kim oluyordu?
Kendisi Kataal oğluydu,
At tutmaya yaramaz,
Titreyip duran bir kuldu.

Dümöktü Bakay salçu ele.
Bul öñdöngön kıtaydın
Seksenin Bakay sayçu ele.
Ak tulpar edim arıdım,
Arslanım dep köp ıylap,
Atañdın körü, kuu düynö,
Arbastan murun karıdım.
Kez çuñkurun caş basıp,
Köküröktü dart basıp,
Muunum ketip şaldırap,
Eki közum caldırap,
Köödönüm toluk mas kezde,
Keñ kökürök, taş kayrat
Kurgan can kelbersigen caş kezde,
Kökcal Bakay deer ele,
Teñtuşum Manas barında
Telegeyim teñ ele.
Atagı oor çoñ kazat
Alışıp kıtay kelgende,
Kaçuuçu colun kakandın
Bütögön Bakay men elem.
Altı ay tınbay salışsa,
Küçögön Bakay men elem.
Döö, alpının kursagın
Cekege çıksa kurgan can
Cekene belge kurçanıp,
Ceti bilek kıtayga
Ceke aralap kol salıp,
Kanduu kılıç Zulpukor
Kınagan Bakay men elem,
Altı ay tınbay alışsa,
Çıdagan Bakay men elem.
Kıyamattın kıstoosun
Oşondo körböy ne boldum,

Kargaşayı Bakay salardı,
Bunun gibi Hıtay'ın
Seksenini Bakay mızraklardı.
Ak tulpardım, arıklaştım,
Arslanım deyip çok ağlayıp,
Kahrolası kahpe dünya,
Vaktinden önce kocadım.
Göz çukurunu yaş basıp,
Yüreğimi dert basıp,
Dermanım gidip sallanıp,
İki gözüm süzülüp kaldı,
Göğsüm dolu, sarhoş çağımda,
Geniş göğüs, taş gayretle
Zavallı can, kurulup gezen genç çağda,
Bozkurt Bakay derlerdi,
Yaşıtım Manas sağken
Her yanım denkti, bütündü.
Adı ağır büyük gazaya
Hıtay tutuşup geldiğinde,
Hakan'ın kaçacak yolunu
Tıkayan Bakay bendim.
Altı ay dinmeden vuruşulsa,
Güçlenip coşan Bakay bendim.
Devin, alpının karnını,
Teke tek çıksa bu garip can,
İnce beline kuşanıp,
Yedi bilek Hıtay'a
Tek başına dalıp saldırıp,
Kanlı kılıç Zulpukor'u
Kınına sokan Bakay bendim,
Altı ay dinmeden tutuşulsa,
Dayanan Bakay bendim.
Kıyametin kıskacını
O zaman görmeyip ne oldum,

Kıyınım okko uçkanda
Oşondo ölböy ne boldum.
Beecindin berki betinde
Ölbögöndön kalışıp,

Yamanım oka uçtuğunda
O zaman ölmeyip ne oldum.
Beecin'in beri yüzünde
Ölmeyip sağ kalıp,

Toktoboy altı ay salışıp,
Çuulap bir kez turçu elem.
Çoñ-Beecindin ceeginde,
Kırk künçülük çölündö,
Can ötpögön kısıkta,
Mee kaynagan ısıkta,
Bok cıttangan sasıkta,
Tuyak küygön salaada,
Mee kaynagan talaada,
Can cürbögön balaada,
Kıykırıgım taş carıp,
Coo degende ayanbay
Kara tüpök ayzamdı
Coonu közdöy bet alıp,
Kınagan Bakay men elem.
Kırgız, kıtay kagışsa,
Kızır çalgan Manastın
Kızmatına tuu bolup,
Çıdagan Bakay men elem,
Tuu tübündö tuu elem,
Bel algan coogo ayza alsam
Kıtayga kırgın çuu elem.
Kızır çalgan Manaska
Murapı bolgon tuu elem,
Ey, bügün körgön erteñ cok,
Elestep közgö körünüp,
Uşunday okşoyt düynö bok.
Başındagı suusar börk –
Kimder ırgap kiybegen,
Döölötü başta barında –
Kim dürküröp cürbögön.
Bakay kandı körgöndö
Karagul turmak Koñurbay
Beecindin kanı dürbögön.

Durmadan altı ay vuruşup,
Bir zaman naralar atıp dururdum.
Çoñ-Beecin'in kıyısında,
Kırk günlük çölünde,
Can geçmez dar boğazda,
Beyin kaynatan sıcakta,
Pislik kokan çirkeflikte,
Toynak yanan yarıklarda,
Beyin kaynayan bozkırda,
Can yürümez belada,
Naramla taşlar yarılıp,
Düşman deyince esirgemeden,
Kara püsküllü mızrağımı
Düşmana doğru yöneltip,
Doğrultan Bakay bendim.
Kırgız, Hıtay çarpışınca,
Hızır dokunmuş Manas'ın
Hizmetinde tuğ olup,
Dayanan Bakay bendim,
Tuğ dibinde tuğ idim,
Bel bağlamış düşmana mızrak alsam
Hıtay'a kırgın ve kıyamet idim.
Hızır dokunmuş Manas'a
Öncülük eden tuğ idim,
Ey, bugün var olan yarın yok,
Hayal gibi göze görünüp,
Böyleymiş dünya, beş para etmez.
Başındaki samur börkü –
Kimler sallanıp giymedi ki,
Devleti başındayken –
Kim gürleyip yürümedi ki.
Bakay Han'ı görünce
Karagul şöyle dursun, Koñurbay,
Beecin'in hanı bile ürküp dağılırdı.

Belgilüü elem, şer da elem,
Beren Bakay men elem.
Aytkanım uşul bilip al,
Arslan baldar tilimdi al,
Tügöngön sayın tütögön,

Belliydim, aslan da idim,
Yiğit Bakay bendim.
Dediğim budur, bil bunu,
Arslan oğullar, sözümü tutun,
Tükendikçe tüten,

Tügöngüs kıtay eli uşul,
Ölgön sayın öörçügön,
Öküm kıtay el uşul.
Uruusu kalıñ uluu curt,
Köptügün körsöñ kara kurt
Kirip berseñ coluna,
Kızıtalak kıtaydın
Tüşüp kalsak koluna,
Kıyratıp curttu kıruuçu
Kırgızdan tiyse ayaybı,
Öz bilgenin kıluuçu.
Baştıktın baarın kırbaybı,
Baarı-coktu kıyratıp,
Baldardı olco kılbaybı,
Özü tiygen kıtayga
Ötkörö altı ay salışıp.
Ayza muştap, top buzup,
Kün tügönsö, okko uçup,
Küröştü mıktap salalı
Kımbat Bakay karısı
Kırgın tiygen emedey,
Kırılat ko baarısı
Atka miner ıktuudan,
Aylası toluk mıktuular
Kırgızdın curtu kocoñdop,
Kıtaydan kaçıp kalbaylı.
Kırgın bolup bul coldo,
Can soogalap calpıldap,
Calgız can tirüü kalbaylı.
Tirik emes ölükpüz,
Çın zordukçu kıtaydan
Ölölük dep kelippiz.
Kızırluu curttun karısı,

Tükenmez Hıtay eli budur,
Öldükçe çoğalan,
Zorba Hıtay halkı budur.
Boyu kalabalık ulu halk,
Çokluğunu görsen kara kurt,
Yoluna girip düşersen,
Kahrolası Hıtay'ın
Eline düşecek olursak,
Halkı kırıp geçirendir,
Kırgız'ı ele geçirse acır mı,
Kendi bildiğini yapandır.
Baştakilerin hepsini kırmaz mı,
Varı yoğu yıkıp,
Çocukları ganimet etmez mi,
Kendi saldıran Hıtay'la
Tam altı ay vuruşup,
Mızrak vurup, saf bozup,
Gün tükenirse, oka uçup,
Savaşı sıkı tutalım.
Kıymetli Bakay ihtiyarın,
Kırgına uğramış gibi,
Kırılır hepsi heyhat,
Ata binen becerikliden,
Tedbiri tam yamanlar,
Kırgız halkı kasılıp durup,
Hıtay'dan kaçmış olmayalım.
Bu yolda kırgın olup,
Can dileyip yaltaklanıp,
Tek bir can sağ kalmayalım.
Diri değil, ölüyüz biz,
Gerçek zorba Hıtay'dan
Ölelim diye gelmişiz.
Hızırlı halkın yaşlısı,

	Kıstap kıtay kelgen soñ	*Hıtay sıkıştırıp geldikten sonra,*
134910	Kırılıp ketsin baarısı.	*Varsın kırılsın hepsi.*
	Curtum, atım calgız degendin,	*Halkım, "ben tekim" diyenin,*
	Antip şıltoo kılgandın	*Böyle bahane edenin,*
	Kuytuluñdap cön ele	*Sinsilik edip boşu boşuna*
	Kuday urup turgandın,	*Tanrı'nın kahrına uğrayanın,*
	Atın akmak koygula,	*Adını ahmak koyun,*
	Atın karmap soygula.	*Atını tutup kesin.*
	Özüm calgız degendi	*"Ben yalnızım" diyeni*
	Özün akmak degile,	*Kendisine ahmak deyin,*
	Kalayık köönün aynıtpay	*Halkın gönlünü bulandırmadan*
134920	Özün soyup cegile.	*Kendisini kesip yiyin.*
	Bul Alöökönün Koñurbay	*Bu Alööke'nin Koñurbay'ı,*
	Atası Manas kaysagan,	*Babasını Manas ezip geçmişti,*
	Ata kektüü doñuz ay	*Baba öcü güden domuz ah,*
	Atayı tümön kol aydap,	*Mahsus tümen ordu sürüp,*
	Kök temirdey kuralıp,	*Gök demir gibi kuşanıp,*
	Körüşkönü keliptir.	*Hesaplaşmaya gelmiş,*
	Körünöö cañcal çır kılıp.	*Göz göre kavga, çıngar çıkarıp.*
	Tutanıp ölgön bul kapır	*Tutuşup yanası bu kâfir*
	Ölüşkönü keliptir,	*Ölüşmeye gelmiş.*
134930	Baldar, tulpar oozun buralı, Orukka	*Çocuklar, tulparın başını çevirelim,*
	kirse oorunbas,	*Ordugâha girse yerinde durmaz,*
	Turbastan altı ay salışıp,	*Durmaksızın altı ay vuruşup,*
	Oñcoñdotup karandı	*Kasıla kasıla o karaltıyı*
	Tak kakanga çeyin kubalı.	*Ta Hakan'a dek kovalayalım.*
	Ala cürgön kol ele	*Önüne katıp sürdüğü ordu idi,*
	Bere cürgön bilegi	*Verip duran bileği idi,*
	Aylap-cıldap salışıp,	*Aylarca yıllarca vuruşup,*
	Tak Beecinge çeyin sürölü.	*Ta Beecin'e kadar sürelim.*
	Belekke kalgan sup çepken,	*Armağan kalan sup kaftanı,*
	Ölbögöndön kalışıp,	*Ölmeyip sağ kalıp,*
134940	Kündüzündö tınç albay,	*Gündüzleri rahat yüzü görmeden,*
	Tün içinde uyku albay,	*Gece içinde uyku almadan,*
	Aylap cıldap salışıp,	*Aylarca yıllarca vuruşup,*
	Ölbögön cerden kalışıp,	*Ölünmeyen yerde sağ kalıp,*
	Kızırduu baş barında	*Hızırlı baş sağ iken*
	Kırgızdı kantip bereli,	*Kırgız'ı nasıl verelim,*

Kızıkkan okşoyt bul kıtay
Kırılışıp körölü!
Dep, öşöntüp, zor Bakay
Kaarlanıp süylödü,
Kalbay kırgın bolgun dep,
Bagıngança kıtayga.
Kalayıktı küülödü,
Arslanday közü caynadı,
Kartaysa da Bakay kan
Kaalgaday kaşka tiş,

Heveslenmiş besbelli bu Hıtay,
Kırışalım da görelim!»
Deyip, böylece, ulu Bakay
Öfkeyle kükreyip söyledi,
Geri kalmadan kırıma girin diye,
Hıtay'a boyun eğmektense,
Halkı coşturup biledi,
Arslan gibi gözleri alevlendi,
Kocasa da Bakay Han,
Kapı kanadı gibi bembeyaz diş,

Kalayıktan başka tiş,
Bölök er Bakay abakeñ
Bölö-bölö çaynadı.
Kaardı katuu baştadı,
Kayratınan Bakaydın
Köl çaypalıp, too tolkup,
Munarık tüşüp, cer üstü
Buzulup kete taştadı,
Kaarlanıp, bakırıp,
«Çubak uulu Kançoro,
Kaydasıñ?» – dep çakırıp.
Kançoronun miñgeni
Kabarıñda bar beken
Köböş kandın Köktelki,
Çalgın çalsa çarçabas,
Oroyun körgön çoçudu.
Bulgaarı terdik, ak kañkı
Bul Telkige tokudu.
Beren ötkön Manastan
Bet alganda erender
Kançorogo kiygizdi.
Asmandan tüşkön ak kise
Kançorogo kurçadı.
Keçee, ayköl Manas barında,
Bek-Cortuldun cerinen,
Mediandın çölünön,
Kasiettüü bulaktın
Tak ıldıykı ceeginen

Halktan bambaşka diş,
Başka bir er, Bakay ağan,
Dişlerini böle böle gıcırdattı.
Öfkeyi şiddetle başlattı,
Bakay'ın gayretinden
Göl çalkalanıp, dağ dalgalanıp,
Pus çöküp, yeryüzü
Bozulup gidecek gibi oldu.
Öfkelenip, bağırıp,
«Çubak oğlu Kançoro,
Nerdesin?» diye çağırıp.
Kançoro'nun bindiği,
Haberin var mıdır,
Köböş Han'ın Köktelki'si,
Keşfe çıksa yorulmaz,
Heybetini gören ürktü.
Sahtiyan terlik, ak kemikli eyeri
Bu Telki'ye vurdular.
Yiğit olup geçen Manas'tan kalanı,
Erler yüz yüze gelince,
Kançoro'ya giydirdiler.
Gökten inen ak kese kuşağı
Kançoro'ya kuşattılar.
Hani dün, cömert Manas sağken,
Bek-Cortul'un yerinden,
Median'ın çölünden,
O kutlu pınarın
Ta aşağı kıyısından,

Kayıbınan kabılgan,
Kızır çalgan Manaska
Ay talaadan tabılgan,
Kılıçtın kılduu mıktuusu,
Kıyla kurçtuu ıktuusu,
Çeberge salsa ört ketken,
Şiltegende bürt ketken,
Kınınan suursa kızargan,

Gaipten karşısına çıkan,
Hızır dokunmuş Manas'a
Issız bozkırda bulunan,
Kılıçların kılı yaran yamanı,
Hayli keskini, elverişlisi,
Usta elinde ateş saçan,
Savurunca kıvılcım saçan,
Kınından çekilince kızaran,

Kıykırgan coogo şiltese,
Kankorlugu karmadı.
Kızıgışa kelgende
Altı kulaç uzargan.
Kıykırıp kından suurganda Kak kindiktin başında,
Kan içpey kuruu cürbögön, Kamınıp kiyip süyünüp,
Kanga mıktap toyboso,
Katsa kınga kirbegen.
Kaarlansa baş keser,
Şiltep iyse taş keser.
Bolottugu körüngön,
Kaarlanıp kankor şer
Toodoy taştı bir salsa,
Kalaymandı saluuga,
Ortosunan bölüngön,
Bet alışkan duşmanga
Suursa kanı tögülgön.
Kılıçtın eñ bir mıktuusu, Cekege çıkkan Karagul
Manas algan Zulpukor
Semeteydin kolunda,
Bakay algan Coybolot
Dal özünün kolunda.
Acıbay algan Oykuma
Sarı kandın kolunda,
Almambet algan Aç albars
Erendigi uşunday
Külçoronun kolunda.

Haykıran düşmana savursa,
Kana susamışlığı tuttu.
Kızışıp geldiklerinde
Altı kulaç uzayan,
Haykırıp kından çekince, Tam göbeğinin başında,
Kan içmeden boş gezmeyen, Hazırlanıp giyip sevinip,
Kana iyice doymazsa
Kurusa da kınına girmeyen.
Öfkelense baş keser,
Savurup salsa taş keser.
Çeliği apaçık görünen,
Öfkelenince o hunhar aslan,
Dağ gibi taşa bir vursa,
Kıyameti koparmaya,
Ortasından bölünen,
Yüz yüze gelen düşmana
Çekilse kanı dökülen,
Kılıçların en yamanı, Teke teke çıkan Karagul,
Manas'ın aldığı Zulpukor
Semetey'in elinde,
Bakay'ın aldığı Coybolot
Tam kendi elinde.
Acıbay'ın aldığı Oykuma
Sarı Han'ın elinde,
Almambet'in aldığı Aç Albars,
Yiğitliği işte böyle,
Külçoro'nun elinde.

Çubak algan Coykuma
Kançoronun kolunda,
Sırgak algan Arkesken
Bölökbaydın kolunda.
Murunku ötkön kıraandan
Erişi bolot, eni altın,
Muraaga kalgan altı kurç, Eptüü katın Kanıkey
Ayanıp erler kalbadı.
Atañdan kalgan muraa dep, Silkpey congo kiydi ele,
Kançorogo bayladı.
Çubaktın uulu Çoronu
Bet alışıp kelüügö
Karagulga şayladı.
Karagulga barat dep
Kalayık antip turganda,
Kötörüp başka kiydi ele.
Çubak uulu Kançoro

Çubak'ın aldığı Coykuma
Kançoro'nun elinde,
Sırgak'ın aldığı Arkesken
Bölökbay'ın elinde.
Önceden geçen yiğitlerden,
Çözgüsü çelik, eni altın,
Mirasa kalan altı keskin, Becerikli kadın Kanıkey,
Erler geri durup kalmadı.
Atandan kalan mirastır diye, Silkmeden sırtına giydirdi,
Kançoro'ya bağladılar.
Çubak'ın oğlu Çoro'yu
Yüz yüze çarpışıp gelmeye,
Karagul'a karşı seçtiler.
Karagul'a gidiyor diye
Halk böyle dururken,
Kaldırıp başına giydirdi.
Çubak oğlu Kançoro,

Iç etinen kiygizgen
Kanıkey kılgan ok ötpös
Esebi cok cindi kul
Kaşkaya külüp süyünüp,
Eliktey çurkap tüyülüp,
Baatırdıgı bolcolsuz,
Cekege azır baruuga,
Karagul tügül kakanga
Acal cetse ölüügö,
Atası Çubak kökcaldın
Kunun kuuy berüügö,
Bir sayışıp körüügö.
Karagul tügül ulugu
Kalçaga coop berüügö,
Kayran candı ayabay,
Çubak uulu Kançoro
Öödö-ıldıyın karabay,
Ölömün dep sanabay.
Tegerete karabay,

İç gömleğinin üstüne giydirilen,
Kanıkey'in yaptığı ok geçmez zırh,
Hesapsız deli kul,
Işıl ışıl gülüp sevinip,
Karaca gibi koşup sıçrayıp,
Yiğitliği ölçüsüz,
Teke teke hemen gitmeye,
Karagul şöyle dursun, Hakan'a bile,
Ecel yeterse ölmeye,
Babası bozkurt Çubak'ın
Kanını gütmeye, öcünü kovalamaya,
Bir mızraklaşıp görmeye.
Karagul değil, ulusu bile olsa,
Kalça'ya cevap vermeye,
Aziz canını esirgemeden,
Çubak oğlu Kançoro,
İnişine yokuşuna bakmadan,
Ölürüm diye hesaba katmadan,
Çevresine bakınmadan,

Tegi ölöm dep kökcaldın
Azaptı artık kaalabay
Manastan kalgan sup çepken,
Eptep kılgan sup çepken,
Atasının bolotun*
Kınsız belge çaldı ele,
Acıbay kandın çort barañ
Ay dalıga ildi ele,
Köpkök temir tuulga
Coo cagına kamınıp,

"Nasılsa ölürüm" deyip bozkurt,
Fazla azap da dilemeden,
Manas'tan kalan sup kaftanı,
Özenle yapılmış sup kaftanı,
*Atasının çeliğini**
Kınsız beline çaldı,
Acıbay Han'ın çakmaklı tüfeğini
Ay küreğine, omzuna astı,
Gömgök demir tulgayla
Düşman yanına hazırlanıp,

Cogolgon Çubak kökcaldın
Arbagına calınıp,
A düynö ketken Manastın
Arbayına calınıp,
Sanaası sandap bölünüp,
Sandırgaluu Çoronun
Kan iççü türü körünüp.
Erte sözü keç bolup,
Kataldın Karaguluna
Bir kezigip körsöm dep,
Can ayabay sayışıp,
Cazasın kolgo bersem dep,
Kök çopkut tondu üzüşüp,
Kök bukaday süzüşüp,
Köp cañcal – çuunu salsam dep, Kan tögülüp keter dep,
Kökcal Çubak atamdın
Uşuntip öçün alsam dep,
Mañdaylaşıp turuşup,
Kulak culkup baş kesip,
Kulcuñdaşıp uruşup,
Kamagan kıtay kakançı
Kayratı kança bilsem dep,
Kazatka kelgen Kalçasın
Kakanga çeyin sürsöm dep.
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülügün cok kılıp,
Kündöp-tündöp salışıp,

Yiten bozkurt Çubak'ın
Ruhuna yalvarıp,
Öbür dünyaya giden Manas'ın
Ruhuna yalvarıp,
Düşüncesi bin parçaya bölünüp,
Şanlı Çoro'nun
Kan içecek hali görünüp.
Erken sözü geç olup,
Katal'ın Karagul'una
Bir rastlayıp görsem diye,
Can esirgemeden mızraklaşıp,
Cezasını elimle versem diye,
Gök çopkut kaftanları koparıp,
Boz boğa gibi süsüşüp,
Büyük kavga, kıyamet koparsam diye,
Kan dökülüp gider diye,
Bozkurt Çubak babamın
Böylece öcünü alsam diye,
Alın alına durup,
Kulak yolup baş kesip,
Hırlaşıp vuruşup,
Kuşatan Hıtay hakanlısının
Gücü ne kadar, bilsem diye,
Gazaya gelen Kalça'sını
Hakan'a kadar sürsem diye.
Cepken giyen Hıtay'ın
Güçlülüğünü yok edip,
Gündüz gece vuruşup,

Çoñ-Duñşa aydap kirsem dep,
Çoguusu menen kıtaydı
Laaçın tiygen emedey
Beecinge çeyin sürsöm dep,
Beyli kara kıtaydın
Erdik türün bilsem dep,
Erikpey altı ay salışıp,
Ezilişe kirsem dep,
Mañday-teskey turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşup,
Tulpar bassa çañ çıgıp,

Çoñ-Duñşa'ya sürüp girsem diye,
Hıtay'ı topuyla birden,
Şahin çarpmış gibi,
Beecin'e kadar sürsem diye,
Huyu kara Hıtay'ın
Yiğitlik halini bilsem diye,
Usanmadan altı ay vuruşup,
Ezişerek girsem diye,
Karşı karşıya durup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çutur vuruşup,
Tulpar bassa toz çıkıp,

Ayza urgan cerden kan çıgıp,
Aygaylaşıp salışıp,
Moyunga tüşsö körüşüp,
Kırılışıp ölüşüp,
Kıstoonu kızık salbasam,
Kıyamat ketken Çubaktın
Uşuntip öçün albasam,
Eren bolboy ölöyün,
Bekerge tirüü cürgönçö
Tuubay tuna çögöyün,
Tirüü cürböy ölöyün!»
Kagışka baldar kirgende
Kaçırıp coogo tiyer dep
Denege ayza kirer dep,
Al-kubatı keter dep,
Al öñdöngön cumuştu
Kılbay koysom beker dep,
Oylop eneñ casagan
Kabırgada sebildi,
Ok ötpöy turgan temirdi.
Omuroo, cürök özünö
Alıp kelip burdurgan,
Ar kaysıga ölçölöp,
Öz kolu menen kıldırgan.
Ayza kirer teşik cok,
Asemdetip kiygizip,

Mızrak vuran yerden kan çıkıp,
Nara atışıp vuruşup,
Boyun boyuna gelip görüşüp,
Kırışıp ölüşüp,
Kıskacı esaslı salmazsam,
Kıyamete giden Çubak'ın
Böylece öcünü almazsam,
Er olmadan öleyim,
Boşuna diri gezmektense,
Doğmamışa dönüp çökeyim,
Diri gezmeden öleyim!»
Çocuklar çarpışmaya girince,
Saldırıp düşmana çarpar diye,
Tene mızrak girer diye,
Gücü kuvveti gider diye,
Onun gibi bir işi
Yapmadan bırakırsam boş olur diye,
Düşünüp anan yapmıştı
Kaburgadaki zırhı,
Ok geçmez o demiri.
Göğsüne, yüreğine göre
Getirtip döktürmüş,
Her yerine ölçüp biçip,
Kendi eliyle yaptırmıştı.
Mızrak girecek delik yok,
Süsleyip giydirdiler,

Köböş kandın kök Borçuk
Oñcoñdogon karañga
Kançoronu miñgizip,
Semetey menen Bakay kan
Sarı kan üçöö küyünüp,
Cekege çıktı Kançoro,
Kaynına barçu nemedey
Kaşkaya külüp süyünüp.
Oozunan calın tögülüp,
Oşondoy sürdüü körünüp.
Kök ötük butta barbayıp,
Çoñ nayza koldo dardayıp,

Köböş Han'ın gök Borçuk'una,
Salına salına yürüyen küheylana,
Kançoro'yu bindirdiler,
Semetey ile Bakay Han,
Sarı Han, üçü yanıp yakınıp,
Teke tek meydana çıktı Kançoro,
Kayınına gider gibi,
Işıl ışıl gülüp sevinip.
Ağzından alev dökülüp,
Öylesine heybetli görünüp.
Gök çizme ayakta kabarıp,
Koca mızrak elde gerilip,

Sebildi tonu seksen tört,
Serpişke minçü Çoronun
Serp algan cagı kızıl ört,
Acıdaar – akcılan
Azır sorup iyçüdöy,
Koldogonu Çoronun
Araanday oozun açıptır,
Alp kara kuş – zumuruk
Azır eñip ketçüdöy,
Töbösünön balanın
Kürküröp butun sunuptur,
Kara başıl ak buura
Kaçırıp sala berçüdöy,
Kalcañ urup astına
Karaan bolup turuptur.
Oñ cagında sur colbors
Oozun açıp araanday
Coldoş bolup turuptur,
Tolup catkan coldoşu
Tolkup karaan boluptur.
Munu körüp Karagul
Bir çımınday canınan
Küdörün üzüp koyuptur.
Kızırluu şerdin tukumu
Kırgızdan çıktı attanıp,
Kımbatı Bakay, Sarı kan,

Zırhlı kaftanı seksen dört kat,
Savaşa binip giden Çoro'nun
Savurduğu yanı kızıl alev.
Ejderha ile ak yılan
Şimdi yutuverecekmiş gibi,
Çoro'nun koruyucusu,
Uçurum gibi ağzını açmış,
Alp karakuş, Zümrüdüanka,
Şimdi kapıp götürecekmiş gibi,
Çocuğun tepesinden,
Gürleyip pençesini uzatmış.
Kara başlı ak buğra,
Saldırıp geçecekmiş gibi,
Sallana çarpına önünde
Karaltı olup durmuş.
Sağ yanında boz kaplan,
Ağzını uçurum gibi açıp,
Yoldaş olup durmuş,
Sayısız yoldaşı
Dalgalanıp karaltı olmuş.
Bunu görüp Karagul,
Sinek kadar canından
Umudunu kesivermiş.
Hızırlı aslanın soyu
Kırgız'dan çıktı atlanıp,
Kıymetlisi Bakay, Sarı Han,

Semeteyden bata alıp,
Maydandı közdöy attanıp,
Atası Çubak arslandan
Anık tuulgan Kançoro
Kınsız kılıç salınıp,
Kıtaydı közdöy kamınıp.
Eki cagın karanıp,
Esebi cok şer çirkin
Erdi-murdun calanıp.
Kabarıñda bar beken,
Börk al dese, baş keset,
Bötönçö kuldun biri oşol.
Suu iç dese, uu içet,

Semetey'den dua alıp,
Meydana doğru atlanıp,
Babası arslan Çubak'tan
Hakkıyla doğan Kançoro,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Hıtay'a doğru davranıp.
İki yanına bakınıp,
Hesapsız aslan çılgın,
Dudağını burnunu yalanıp.
Haberin var mıdır,
"Börk al" desen, baş keser,
Bambaşka kullardan biri odur.
"Su iç" desen, ağı içer,

Ötkörö uuldun biri oşol.
Kan tök dese, cin tökkön
Kayratı artık er oşol.
Kiçine bala kezinde
Er Semetey çoñ kökcal
Toyuna tokson soydurgan,
Ekööö birdey bolsun dep,
Atın uykaş koydurgan.
Cürögü mayluu bolsun dep,
Kazı-karta cedirgen,
Çın bir tuugan boluuga
Enesi Kanıkeydin emçegin
Teñ böldürüp emizgen.
Argın, kırgız, ogoygo
Kaçan balan dedirgen,
Moynuna tumar taktırgan
Erdigin el-curt caktırgan,
Egiz bala dedirtip,
Erkelete baktırgan.
Kança cerden kat algan,
Kan Bakaydan bata algan.
Adamdan artık er çıgıp,
Zayıpburuş atangan
Kançoro menen Külçoro
Başında kökcal kanı bar.

Görülmedik oğullardan biri odur.
"Kan dök" desen, cin döken,
Gayreti üstün er odur.
Küçük çocukken,
Er Semetey, o büyük bozkurt,
Toyuna doksan hayvan kestirmiş,
İkisi bir olsun diye,
Adlarını uyaklı koydurmuş.
Yüreği yağlı, pek olsun diye,
Kazı ile karta yedirmiş,
Gerçek kardeş olsunlar diye,
Anası Kanıkey'in memesini
Eşit bölüştürüp emzirtmiş.
Argın'a, Kırgız'a, herkese,
Ne zaman "kimin çocuğu" dedirtmiş,
Boynuna muska taktırmış,
Yiğitliğini el gün beğenmiş,
İkiz çocuk dedirtip,
Nazlandırıp büyüttürmüş.
Nice yerden name almış,
Han Bakay'dan dua almış.
İnsandan üstün er çıkıp,
Zayıpburuş diye anılan
Kançoro ile Külçoro,
Başında bozkurt kanı var.

Opsoloñ eren eki kul
On segiz miñ aalamdı
Talkanday çalar alı bar.
Cırgal dese küyüngön,
Cañcal dese süyüngön,
Enesin el dep emizgen,
Külçoro emgen oñ emçek,
Appak, adal süt çıkkan,
Kançoro emgen sol emçek,
Kara koçkul kan çıkkan.
Bilgiç eneñ Kanıkey
Araga eçen kep koygon,
Aman cürsö Kançoroñ
Özüñö ölçöp, ok atıp,

Oyron salar dep koygon.
Enesi aytkan sözünö
Egerde kökcal könbögön,
A düynö ketken Çubaktın
Arbagın sıylap Semetey
Ölümgö asti berbegen.
Eköönü taap alganda
Adamdan bölök oy kılgan
Aalam curttu çakırıp,
Altımış künü toy kılgan.
Orus toyun cep ketken.
Bet alışkan duşmandı
Oyrondun eki inisi
On segiz miñ aalamdı
Oyron kılar dep ketken.
Baldardın kılgan toyunda
Kıtay toyun cep ketken,
Aman cürsö baldarı
Kılımga tatır dep ketken.
Oyrondun opsuz bata alıp,
Cekege çıgıp baruuga,
Oyrondu opsuz saluuga,
Kıtaydan kegin aluuga,
Çoñ maydanga baruuga

Azman yiğit iki kul,
On sekiz bin âlemi
Un ufak edecek güçleri var.
"Rahatlık" dense yerinen,
"Kavga" dense sevinen,
Anasına "elimdir" deyip emzirtmiş,
Külçoro'nun emdiği sağ meme,
Apak, helal süt çıkmış,
Kançoro'nun emdiği sol meme,
Kara koyu kan çıkmış.
Bilge anan Kanıkey,
Araya nice söz koymuş,
Sağ kalırsa Kançoro'n,
Sana nişan alıp ok atıp,

Yıkım salar diye söylemiş.
Anasının dediği söze
Bozkurt asla kanmamış,
Öbür dünyaya giden Çubak'ın
Ruhunu sayıp Semetey,
Onu asla ölüme vermemiş.
İkisini bulup aldığında,
İnsandan başka türlü düşünmüş,
Âlemi, halkı çağırıp,
Altmış gün toy etmiş.
Rus bile toyunu yiyip gitmiş.
Karşısına çıkan düşmanı,
Yıkıcının iki kardeşi,
On sekiz bin âlemi
Yıkar viran eder deyip gitmişler.
Çocuklara yapılan toyda
Hıtay bile toyunu yiyip gitmiş,
Sağ kalırsa çocukları
Bir çağa bedeldir deyip gitmişler.
Yıkıcıdan ölçüsüz dua alıp,
Teke teke çıkıp gitmeye,
Ölçüsüz yıkım salmaya,
Hıtay'dan öcünü almaya,
Büyük meydana varmaya,

Kataldın uulu Karagul
Kara coltoy er menen
Bir betteşip kaluuga,
Acal cetse ölüügö,
Çaması cetse al kuldu
Kızık kılıp kelüügö,
Kılıçtap başın aluuga,
Kagıştın cayı uşunday
Karmaştı katuu saluuga,
Karagul tiyse koluna
Kılıçtap başın aluuga.
Acal cetse ölüügö,
Altı ay tınbay salışıp,
Abası kökcal törögö
Karaan bolup berüügö,

Katal'ın oğlu Karagul,
O kara uğursuz erle
Bir kez yüzleşip kalmaya,
Ecel yeterse ölmeye,
Gücü yeterse o kulu
Rezil edip gelmeye,
Kılıçlayıp başını almaya,
Çarpışmanın hali böyledir,
Kapışmayı sert vermeye,
Karagul eline geçerse
Kılıçlayıp başını almaya.
Ecel yeterse ölmeye,
Altı ay dinmeden vuruşup,
Ağası bozkurt beyine
Arka olup vermeye,

Kayran Çoro attanıp,
Ceri döbö, taş maydan
Cekege çıga keldi ele.
Cekege Çoro çıkkanın
Mancuu kanı Ezkara
Baarıdan sınçı kan eken,
Al Ezkara kördü ele,
Körüp alıp Ezkara
Köp kaygırıp turdu ele.
Körgön cerden Ezkara
Süylöböy karap turabı,
Er Ezkara sınadı
Bala colbors Çoronu
Ezkara körüp bakırıp,
Er Duñşanı çakırdı:
«Cekege çıktı buruttan,
Kuuragan burut curuttan.
Körsöm köñül bölünöt,
Sölökötü – sölbötü,
Atka mingen kelbeti
Kapçal buzup col salgan
Azar tümön kol kelse,
Aralap ceke kol salgan,

Kahraman Çoro atlanıp,
Yeri tepe, taş meydan,
Teke tek meydana çıkageldi.
Çoro'nun teke teke çıktığını,
Mançu hanı Ezkara,
Hepsinden anlayışlı han imiş,
O Ezkara gördü,
Görüp de Ezkara,
Çok kaygılanıp durdu.
Gördüğü yerde Ezkara
Söylemeden bakıp durur mu,
Er Ezkara süzüp tarttı,
Yavru kaplan Çoro'yu.
Ezkara görüp bağırıp,
Er Duñşa'yı çağırdı:
«Burut'tan teke teke biri çıktı,
Şu kurumuş Burut halkından.
Görsem gönlüm bölünüyor,
Endamı, heybeti,
Ata binmiş görünüşü,
Kayalık geçit bozup yol açan,
Yüz bin tümen ordu gelse,
Tek başına dalıp saldıran,

Çuulganduu köykaşka
Kelbeti curttan eñ başka,
Ok ötpögön ton kiygen,
Ok cetpegen at miñgen,
Mañdayga çıkkan baraanın
Baykap tursam karaanın
Bokono söögüm bolkuldayt,
Boktu içegim solkuldayt.
Akılım ayran tañ kalıp,
Köñülüm caman bölünöt.
Tutanıp ketken buruttan
Tuuraga çıkkan uşul can
Tutanıp ketken kızıtalak
Çubaktay sını körünöt.
Kaldaydı baylap sabatkan,
Kakandın curtun karatkan,

Adı dillerde bir yaman,
Görünüşü herkesten bambaşka,
Ok geçmez kaftan giymiş,
Ok yetişmez ata binmiş.
Karşıya çıkan karaltısını,
Gölgesini süzüp baktıkça,
Eğe kemiğim zonkluyor,
Bağırsaklarım titriyor.
Aklım hayran, şaşakaldım,
Gönlüm fena bölünüyor.
Tutuşup yanası Burut'tan
Karşıya çıkan şu can,
Tutuşup yanası kahrolası,
Çubak gibi görünüyor sureti.
Kalday'ı bağlatıp dövdüren,
Hakan'ın halkına boyun eğdiren,

Çubaktay türü körünöt.
Ce Çubaktın ceeni beym,
Ce Çubaktın tayı beym,
Bul Karagul baatırga
Kırgındı kızık salat beym,
Örttönüp ölgön bul burut
Öltürüp başın alat beym!
Murununa murunu
Murunku ötkön Çubakka
Bulgap koygon nemedey,
Baş terige baş teri
Bayagı ötkön Çubakka
Baptap koygon nemedey.
Çın Çubaktın uulu beym,
Karagan kara közü eken,
Kak Çubaktın özü eken.
Atası Çubak er ele,
Can caralıp Çubaktay
Cakında bolboyt dedi ele.
Keçee, Çet-Beecindin korgondo,
Tartuu kılıp bardı ele,
Künü-tünü çoñ soguş

Çubak gibi görünüyor hali.
Ya Çubak'ın yeğenidir belki,
Ya Çubak'ın dayı soyudur belki,
Bu Karagul bahadıra
Kırgını esaslı salar belki,
Yanıp kül olası bu Burut
Öldürüp başını alır belki!
Burnu burnuna,
Önceden geçen Çubak'a
Tıpatıp uydurulmuş gibi,
Baş derisi baş derisine,
O eski geçen Çubak'a
Özene bezene uydurulmuş gibi.
Gerçekten Çubak'ın oğludur belki,
Bakan kara gözü aynı,
Tıpkı Çubak'ın kendisi.
Babası Çubak er idi,
Can yaratılıp Çubak gibisi
Yakın zamanda olmaz denirdi.
Hani dün, Çet-Beecin kalesinde,
Armağan sunup varmıştı,
Gece gündüz büyük savaş,

Katuu kırgın bolgondo,
Kırgındı Çubak saldı ele,
Kılça körböy kıtaydı
Kırgındı caman saldı ele.
Çetki-Beecin Batkalda,
Curt kırılıp catkanda
Kaldaydan eçen kan ölüp,
Kagışkan candın baarı ölüp,
Kaçır miñgen cöö ölüp,
At kötörgüs döö ölüp,
Topurak uçup, toz küyüp,
Tozoktuu müşkül iş bolup,
Ulugu kankor kan bolup,
Uruşkan mınça can bolup,
Erenderdin baarısı
Bet alışıp turuşup,
Beecindi kamap kirgende
Beş ay tınbay uruşup.

Şiddetli kırgın olduğunda,
Kırgını Çubak salmıştı,
Hıtay'ı kıl kadar görmeden,
Kırgını fena salmıştı.
Çetki-Beecin Batkal'da,
Halk kırılıp yatarken,
Kalday'dan nice han ölüp,
Çarpışan canların hepsi ölüp,
Katıra binen yayan ölüp,
At taşıyamaz dev ölüp,
Toprak uçup, toz yanıp,
Cehennemlik zorlu iş olup,
Ulusu hunhar han olup,
Vuruşan bunca can olup,
Yiğitlerin hepsi
Yüz yüze gelip durup,
Beecin'i kuşatıp girdiklerinde,
Beş ay dinmeden vuruşup.

Oşondo Akbaltaydın Çubagı
Aç aykırık, kuu süröön
Ala kılıç, kurç nayza
Kök ala tulpar at miñgen,
Köpkök celek tuu algan,
Körüp adam turbagan.
Sarı surdun ıktuusu,
Kırk cöökördün mıktuusu,
Kıraam murut kuu Çubak
Kırgındı kızık saldı ele,
Men Ezkara canında
Baarı balban, san kalday
Calgız Çubak ceke özü
Takır kırıp saldı ele.
Beecinge çege kırk törö
Ezkara meni baş kılıp,
Tirüü baylap aldı ele.
Korcoygon Manas kankorgo
Atka cüktöp, al Çubak
Kılıç dagı Zulpukor

O zaman Akbaltay'ın Çubak'ı,
Keskin çığlık, yaman nara,
Ala kılıç, keskin mızrak,
Gök ala tulpar ata binmiş,
Gömgök flamalı tuğ almış,
Gören insan yerinde duramamış.
Sarı bozun en yatkını,
Kırk yiğidin en yamanı,
Kıvrık bıyıklı kurnaz Çubak,
Kırgını esaslı salmıştı.
Ben Ezkara, yanındaydım,
Hepsi pehlivan, sayısız kalday,
Yalnız Çubak tek başına
Hepsini kırıp geçirmişti.
Beecin'in direği kırk beyi,
Ezkara'yı, beni baş edip,
Diri diri bağlayıp almıştı.
Kurulup oturan hunhar Manas'a
Ata yükleyip, o Çubak,
Kılıç dahi Zulpukor,

Kıyını Manas çoñ kankor
Zulpukorlop kıram dep,
Suuk aybatın salganda
Aytar curtum, kebim bar
Çubak, Manas ekөönön,
Acıbay, Bakay törtөönön
Artık çoçup çunak can,
Siyip koygon cerim bar.
Diydarı suuk, zaarı küç,
Cekege çıkkan bul adam
Körsö Çubak özü eken.
Kaalap bilip karasam,
Er kayratın kaalasam
Köñül çögüp bölünөt,
A düynө ketken Çubaktın
Dal özündөy körünөt.
Bu Çubaktın uulu eken
Cekege çıktı oñ kılbayt,

Yamanı Manas, büyük hunhar,
«Zulpukor'la kırarım» deyip,
Soğuk heybetini saldığında,
Söylerim halkım, sözüm var,
Çubak ile Manas ikisinden,
Acıbay, Bakay — dördünden
Fazlaca ürküp şu çılgın can,
Altıma kaçırdığım yer var.
Çehresi soğuk, zehri güçlü,
Teke tek meydana çıkan bu adam,
Baksan Çubak'ın ta kendisi.
İsteyip bilerek baksam,
Er gayretini arasam,
Gönlüm çöküp bölünüyor,
Öbür dünyaya giden Çubak'ın
Tıpkı kendisi gibi görünüyor.
Bu, Çubak'ın oğluymuş,
Teke teke çıktı, hayretmez,

Ceke Karagul emes,
Ceti miñin kaptasañ
Ceke kırat soo kılbayt.
Altı miñ kıtay, san kalday,
Sazañ-Şañdın çoñ dalday
Atakeñ Madı er ele.
Keçee, kakançılap kagışta
Kırgız kıtay kabılıp,
Karsıldaşkan salışta
Erdigi epsiz şer ele,
Atası Çubak er ele.
Kırgın kılıp baarıñdı,
Ceke Karagul emes,
Curtum, talkan kılat baarıñdı. Kara mıltık kars etse
Aytkanım uşul bilip al,
Abaylap curtum, tilimdi al.
Munun balbandıgı başkaça
Celige çıgıp cekege
Karagulga cetpesin,

Yalnız Karagul değil,
Yedi binini üstüne salsan,
Tek başına kırar, sağ komaz.
Altı bin Hıtay, sayısız kalday,
Sazañ-Şañ'ın koca dalday'ı,
Atan Madı er idi.
Hani dün, hakanlık savaşında,
Kırgız, Hıtay karşılaşıp,
Çatır çutur vuruşmada,
Yiğitliği ölçüsüz aslandı,
Babası Çubak er idi.
Hepinizi kırıp geçirir,
Yalnız Karagul değil,
Halkım, hepinizi un ufak eder. Kara tüfek çat edince
Dediğim budur, bilesiniz,
Sakının halkım, sözümü tutun.
Bunun pehlivanlığı bambaşka,
Coşup teke tek meydanda
Karagul'a erişmesin,

Cetip sayıp kokustan	*Erişip mızraklayıp kazara*
Kömö koyup ötpösün.	*Yıkıp devirip geçmesin.*
Kırgızdın köönü tınbasın,	*Kırgız'ın gönlü rahat bulmasın,*
Kıtaydın eli sınbasın,	*Hıtay'ın eli kırılmasın,*
Degen sözgö köngülö,	*Diyen söze uyun,*
Madı kandın ereni	*Madı Han'ın yiğidi,*
135400 Alıştı arbın salgıla	*Kapışmayı bol bol verin,*
Aygaylagan çuu bolso	*Naralı bir kargaşa koparsa,*
Er Karagul baatırdı	*Er Karagul bahadırı*
Acıratıp algıla.	*Kurtarıp alın.*
Karmaştı katuu salgıla,	*Kapışmayı sert verin,*
Ayza sayıp, balta çaap,	*Mızrak saplayıp, balta çalıp,*
Al Karagul baatırdı	*O Karagul bahadırı*
Acıratıp kalgıla.	*Ayırıp kurtarın.*
Karagulga ceterde,	*Karagul'a erişildiğinde,*
Camgır kılıp caa tartıp,	*Yağmur gibi yay çekip,*
135410 Möndürdöy bölök ok atıp,	*Dolu gibi başka ok atıp,*
Kıykırıp kılıç algıla,	*Haykırıp kılıç alın,*
Kızıtalak burutka	*Kahrolası Burut'a*
Kıykırıktı salgıla,	*Naraları basın,*
Dagdır cetse ölgülö,	*Kader yeterse ölün,*
Er Karagul baatırga	*Er Karagul bahadıra*
Karaan bolup bergile,	*Arka olup verin,*
Çal muruttu dañ kılıp	*Ak bıyıklıyı şanlandırıp*
Tuş-tuşunan kirgile	*Dört bir yandan girin.*
Çokmor çapçu kambılıñ,	*Çomak çalan çevikleriniz,*
135420 Uruşka mıktuu dañgılıñ,	*Savaşta yaman ustalarınız,*
Çıma-çımduu karıñar,	*Sağlam sıkı yaşlılarınız,*
Çındap kaptap barıñar,	*Gerçekten üşüşüp varın,*
Çımınday candı ayabay	*Sinek kadar canı esirgemeden,*
Çın buyrugum uşunday,	*Gerçek buyruğum işte budur,*
Kırılıp ket barıñar.	*Kırılıp gidin hepiniz.*
Kayratı toluk şeriñer,	*Gayreti tam aslanlarınız,*
Kaçpay turgan eriñer,	*Kaçmak bilmez erleriniz,*
Çogool mıltık çort etse	*Kaba tüfek çat edince*
Çoçup ketpes şeriñer,	*Ürküp kaçmaz aslanlarınız,*
135430 Buyrugum uşul biliñer.	*Buyruğum budur, bilin.*
Kızıtalak burutka	*Kahrolası Burut'a*

Bura tartpay kiriñer,
Uşu turgan Karagul
Kıyla kımbat karıñar.
Bul Karagul er üçün
Kırgın tiygen emedey,
Kıyragıla baarıñar.
Cekege çıkkan buruttun
Kayratı kança körüñör,
Kabılıp kalsa koluña
Cön ele kayaşayak aytpastan,
Karmap kanın tögüñör,
Kabırgasın bölüñör.
Kulcuñdagan buruttu
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carıñar.
Içinen çıkkan kara kan
Cön ele kımızça cuta salıñar.
Kıcıldagan kıtay curt,
Kıyla öçtü mintip alıñar,
Bu da kıyın erdin tukumu

Dizgin çevirmeden girin,
Şurada duran Karagul,
Hayli kıymetli yaşlınızdır.
Bu er Karagul uğruna,
Kırgına uğramışçasına,
Kırılın hepiniz.
Teke tek çıkan Burut'un
Gücü ne kadarmış görün,
Elinize düşecek olursa,
Hiç karşılık söyletmeden,
Yakalayıp kanını dökün,
Kaburgasını bölün.
Böbürlenen Burut'u
Yol üstünde sürütüp,
Azgın itlere parçalatın.
İçinden çıkan kara kanı
Kımız gibi yutuverin.
Kaynaşan Hıtay halkı,
Nice öcü böylece alın,
Bu da yaman bir erin soyudur,

Tındım kıla salıñar.
Ayanbastan, ay curtum,
Mına Karagul baatırga
Takool bolo kalıñar».
Ezkara mınday degen soñ,
Til albay turgan can barbı.
Mına oşondo Sarı kan,
Çoñ maydandın tübündö
Koñguroo bekem kagılıp,
Koybooçuday barbaktap,
Er Karagul baatırga
Takool boldu cabılıp,
Kaynap catkan köp uluk.
Ayzanı karmay kalışıp,
Adırañdap kee biröö
Atıştı eske alışıp,
Sandap atkan san kalday
Sapırılgan balbanı

Susturup yok ediverin.
Esirgemeden, ey halkım,
İşte Karagul bahadıra
Destek oluverin».
Ezkara böyle dedikten sonra,
Söz dinlemeyen can var mı.
İşte o zaman Sarı Han,
Büyük meydanın dibinde,
Çanlar sıkı sıkı çalınıp,
Bırakmayacakmış gibi kabarıp,
Er Karagul bahadıra
Hep birden destek oldular,
Kaynaşıp duran nice ulular.
Mızrağa yapışıverip,
Kimisi hışımla köpürüp,
Atışmayı akla alıp,
Binlerce atan sayısız kalday,
Savrulan pehlivanları,

Ezkara aytkan kebine
Makul bolup el-curtu
Er Karagul baatırga
Takool bolup kalganı,
Bolup catkan çoñ dümök –
Talastı kamap algan dep,
Koñurbaydın cañcalı.
Mına oşondo Kançoro.
Köpkök temir ton kiyip,
Kök tulpar tandap at minip
Kara tüpök ayza alıp,
Canına kanduu kılıç baylanıp,
Baatırdıgı kelgenden,
Kayra caaçu buluttay
Kaarı betine aylanıp,
Kamdanıp çıktı cekege.
Kaza* cetse ölüügö,
Kataldın uulu Karagul
Tirüü tursa Kançoro,
Karmalaşıp körüügö,
Kalıñ kırgız curtu üçün
Kurman bolup berüügö,
Coo-caragın baylanıp,

Ezkara'nın dediği söze
Râm olup el gün,
Er Karagul bahadıra
Destek olup kaldılar.
Olup biten büyük kargaşa –
Talas'ı kuşatıp almış diye,
Koñurbay'ın kavgasıdır.
İşte o zaman Kançoro,
Gömgök demir kaftan giyip,
Gök tulpar seçip ata binip,
Kara püsküllü mızrak alıp,
Beline kanlı kılıç bağlayıp, Yiğitliği coştuğundan,
Yeniden yağacak bulut gibi,
Öfkesi yüzüne vurup,
Hazırlanıp çıktı teke tek meydana.
Kaza yeterse ölmeye,
Katal'ın oğlu Karagul
Sağ durursa, Kançoro
Tutuşup görmeye,
Kalabalık Kırgız halkı için
Kurban olup vermeye,
Silahını pusatını kuşanıp,

Dagdır cetse ölüügö,
Kataldın uulu Karagul
Cekege çıkkan kul* menen
Karmalaşıp körüügö,
Kaalap çıktı Çoronu.
Asmandan tuman bürkölüp,
Başına altımış müşkül
bir kelip,
Sanaası caman bölünüp,
«Başta kazatka* kirbes can ele,
Kapıray, caştoo bala ele,
Ata, kölpüldögön oyrondun
Az gana köpköndügü bar ele,
Kıtayıñ cabıla ayza salabı,
Calgız kalıp kokustan,

Kader yeterse ölmeye,
Katal'ın oğlu Karagul,
Teke tek çıkan kul ile
Tutuşup görmeye,
Dileyerek çıktı Çoro'ya.
Gökten duman bürünüp,
Başına altmış müşkül
birden gelip,
Düşüncesi fena bölünüp,
«Önceden gazaya girmemiş candı,
Hayret, tazecik çocuktu,
Ah, o gürül gürül yıkıcının
Birazcık şımarıklığı vardı,
Hıtay'ın hep birden mızrak salar mı,
Yalnız kalıp kazara,

Acalı* cetip okustan
Kançorom ölüp kalabı?
Dep öşöntüp, Sarı kan
Çubaktan calgız çunakka
Karaan bolup bereyin» –
Dep, öşöntüp, Sarı kan
Tuuçunagın tuylatıp,
Kagışka ıktuu er alıp,
Argın menen kırgızdan
Altımış balban, şer* alıp,
Kuralıp turgan az koldu
Çubatuuga saldı ele.
Cazbay atkan mergenden
Bölökbaydı baş kılıp,
Altımış kança mergendi
Kaptap ketse kıtaydı
Kagışıp kayra tozsun dep,
Adırga koe saldı ele.
Kaptaçu cerin Kalçanın
Sarı kan urup, kep kılıp,
Keñ Talastı çep kılıp,
Balbandar tozup aldı ele

Eceli yetip ansızın,
Kançorom ölüp kalır mı?
Deyip böylece, Sarı Han,
Çubak'tan kalan tek yavruya
Arka olup vereyim» –
Deyip, böylece, Sarı Han,
Tuuçunak'ını şahlandırıp,
Çarpışmaya yatkın er alıp,
Argın ile Kırgız'dan
Altmış pehlivan, aslan alıp,
Toplanmış duran az orduyu
Geçit düzenine soktu.
Şaşmaz atan nişancılardan
Bölökbay'ı baş edip,
Altmış kadar nişancıyı,
Hıtay üşüşüp gelirse
Çarpışıp geri püskürtsün diye,
Tepelere yerleştirdi.
Kalça'nın üşüşeceği yeri
Sarı Han vurgulayıp söz edip,
Geniş Talas'ı siper edip,
Pehlivanlar karşılayıp tuttu.

Mına oşondo Sarı kan
Bayırkı kepten saldı ele:
«Aylanayın Kançoro,
Kataldın uulu kapırga*
Kan Karagul baatırga,
Aldırıp koysoñ camanat,
Añkoo, köösör* bala eleñ
Aylanayın Kançoro
Bir Kudayga* amanat*.
Cılkıdan tandap berelik,
Süygön tulpar* malıñdı al!
Azdık kılsa azıgıñ
Karıganda Bakay kan,
Karıganda Sarı kan
Munun köökörgö kuyup kanın al,
Tünörüp catkan san kolgo

İşte o zaman Sarı Han
Eski sözden açtı:
«Kurbanın olayım Kançoro,
Katal'ın oğlu kâfire,
Han Karagul bahadıra,
Yenik düşersen adın kötüye çıkar,
Saf, gözü kara bir çocuktun,
Kurbanın olayım Kançoro,
Bir Tanrı'ya emanetsin.
Yılkıdan seçip verelim,
Sevdiğin tulpar malını al!
Azığın az gelirse,
Kocamışken Bakay Han,
Kocamışken Sarı Han,
Bunun kanını köökörge doldurup al,
Kararmış yatan sayısız orduya

Tüz kirip ayza sunup ber,
Tüyşüktü körçü az curttu
Tünörüp catkan kıtaydan
Balam ay, tüşünsöñ azat kılıp ber!
Bakay baştap eki kan
Kararıp catkan san kıtay
Kaçırıp ayza sunup ber,
Kaarı küçtüü kalmaktan
Azganakay kırgızıñ –
Eliñdi azat kılıp ber,
Celikkenden toktoboy,
Cekege kazat baştapsız.
Cetimiş katık, tul ceñe
Cergeñdi karak taştapsız.
Balam, sayıştan bolsun saparıñ,

Senin karmaşkan cooñ tüz bolsun,
Atası sultan*, şer* töröñ
Sayganıñ tuura san bolsun,
Belgilüü Kıtay duşmanga
Uulum, bet algan ceriñ kan bolsun.
Atışkan cerdi buy kılgan,
Sayışkan koluñ tüz bolsun,
Kıyanattık mendege
Kulunum, unutkusuz iş bolsun.
Balam, sayganıñ tuura san bolsun,
Tübünön Kıdır* daarıgan.
Saparga ketken colborsum,

Alışsa adamdın alı cetpegen,
Arslandın* tişi ötpögön,
Aç aykırık, kuu süröön
Aalam* curttun çıragı,
Akbaltay kandın Çubagı,
Atañdın arbagı* balam, koldosun!
Kıtaydan kırsık bolbosun,
Kıyamat* ketken kıraandar
Kırkı baarı koldosun!
Canga ölçölüü calgız at,

Dosdoğru girip mızrak uzat,
Cefayı çeken şu az halkı
Kararmış yatan Hıtay'dan,
Balam, anlarsan azat ediver! Bakay
başta, iki han
Kararmış yatan sayısız Hıtay'a
Saldırıp mızrak uzat,
Öfkesi güçlü Kalmuk'tan
Bir avuç Kırgız'ını –
Elini azat ediver.
Coşkuyla durmak bilmeyip,
Teke tek gazaya başlamışsınız.
Yetmiş kadın, dul yenge,
Yurdunu ıssız bırakmışsınız.
Balam, seferin mızraklaşmadan yana
olsun,
Kapıştığın düşmanın düz gelsin,
Atası sultan, aslan beyin,
Sapladığın tam sağrıya denk gelsin,
Belli Hıtay düşmanına,
Oğlum, yöneldiğin yer kan olsun. Atıştığı
yeri viran eden,
Mızraklaşan elin şaşmaz olsun,
Hıyanet eden kula,
Kulunum, unutulmaz iş olsun.
Balam, sapladığın tam sağrıya gelsin,
Soyuna Hızır dokunmuş.
Sefere giden kaplanım,

Tutuşsa insanın gücü yetmeyen,
Arslanın dişi geçmeyen,
Keskin çığlık, yaman nara,
Âlem halkının çırası,
Akbaltay Han'ın Çubak'ı,
Atanın ruhu, balam, seni korusun!
Hıtay'dan bir kaza gelmesin,
Kıyamete göçen yiğitler,
Kırkı hep birden korusun!
Cana denk biçilmiş tek at,

Caş bala minip baratat,
Caratkan* özüñ koldoy kör.
Bir Kuday, saga amanat!
Kaldaydın uulu kapırdın,
Kan* Koñurbay baatırdın*
Kaarına barasız,
Ayzanı tüzdöp alagör
Cañcaldı cakşı salagör»,
Dep, öşöntüp Sarı kan,
Duba* kılıp çurkurap,
Alakan açıp, kol cayıp,
Aşkere duba kılışıp,
A düynö ketken erendin,
Ayköl Manas berendin
Arbagına* arınap,
Artık erler turdu ele.
Al añgıça bolgon cok,
Manastın uulu er töröñ
Aalamdı buy kılgan
Kabarıñda bar beken,
Ak maral aydap uy kılgan,
Kök maral aydap uy kılgan,
Körüngön cerdi buy kılgan
Tüp atası Tügöl kan –
Dümbökünün* tukumu.

Genç çocuk binip gidiyor,
Yaradan, sen kendin koru gör,
Bir Tanrı, sana emanet!
Kalday'ın oğlu kâfirin,
Han Koñurbay bahadırın
Kahrına gidiyorsunuz,
Mızrağı doğrultup alıver,
Kavgayı iyice salıver»,
Deyip, böylece Sarı Han,
Dua edip çığrışıp,
Avuç açıp, el kaldırıp,
Apaçık dua edip,
Öbür dünyaya giden yiğidin,
Cömert Manas serverin
Ruhuna sığınıp,
Üstün erler durdular.
Aradan çok geçmedi,
Manas'ın oğlu er beyin,
Âlemi viran eden,
Haberin var mıdır,
Ak maralı güdüp sığır eden,
Gök maralı güdüp sığır eden,
Görünen yeri viran eden,
Kök atası Tügöl Han –
Dümbökü'nün soyudur.

Başkı atası baarı kan
Başınan Kıdır daarıgan.
Atası Manas ayköldü*
Ombunu çaap olco* algan,
Ortosun buzup col salgan,
Taştı çaap col kılgan,
Dalay cerdi el kılgan.
Kaşkardı çaap kent* kılgan,
Kança cerdi mert kılgan.
Sombuktun suusun boylogon,
Soguşkan duşman soylogon,
Cana atası Ogoydur,
Ogoy kaydan oñoydur.

İlk ataları hep han,
Baştan beri Hızır dokunmuş.
Babası cömert Manas,
Ombu'yu vurup ganimet almış,
Ortasını bozup yol açmış,
Taşı yarıp yol etmiş,
Nice yeri il edip yurt kılmış.
Kaşgar'ı vurup kent etmiş,
Nice yeri harap etmiş.
Sombuk suyunu boylamış,
Savaştığı düşman yere serilmiş.
Bir atası da Ogoy'dur,
Ogoy nerden kolay lokmadır.

	Munun başkı atası Böyön kan	*Bunun ilk atası Böyön Han,*
	Böyön kandan Çayan kan,	*Böyön Han'dan Çayan Han,*
135620	Çayan kandan taragan	*Çayan Han'dan türeyen,*
	Çayan tuugan Ogoy kan.	*Çayan'ın doğurduğu Ogoy Han.*
	Ogoy kandan Kara kan,	*Ogoy Han'dan Kara Han,*
	Kara kandın tuşunda	*Kara Han zamanında,*
	Kaptan kirip köp kıtay,	*Üşüşüp giren çok Hıtay,*
	Kaltırbay kırıp kırgız baykuştu Arday bolgon Buuruldu	*Zavallı Kırgız'ı kırıp bitirip, Bitkin düşen Buurul'u*
	Karaylatkan uşunda,	*Karanlığa boğan işte odur,*
	Kalıñ el çoguu kırılıp,	*Kalabalık halk toptan kırılıp,*
	Kalktın kolu buulgan	*Halkın eli kolu bağlanmış,*
	Bilgenderge kep uşul.	*Bilenlere söz budur.*
135630	Kıyla curttu kıyratıp,	*Nice halkı yıkıp,*
	Kıtayga salgan çuu uşul.	*Hıtay'a salınan kıyamet budur.*
	Kara kandın balası –	*Kara Han'ın çocuğu –*
	Kabarıñda bar bele,	*Haberin var mıydı,*
	Kara niet Cakıptan	*Kara niyetli Cakıp'tan,*
	Kara kökcal baatırdan	*Kara bozkurt bahadırdan,*
	Kabılan* tuugan Semetey.	*Kaplan doğan Semetey.*
	Ukumunan tukumu	*Soyundan sopundan gelen,*
	Tulpar minse oynotkon,	*Tulpara binse oynatan,*
	Tuşukkan coonu soylotkon.	*Rast gelen düşmanı süründüren.*
135640	Bolumduu şerdin tukumu	*Değerli aslanın soyu,*
	Ayçık altın tuu* algan,	*Ay damgalı altın tuğ almış,*
	Alışkan cerge çuu salgan	*Tutuştuğu yere kıyamet salmış,*
	Öçöşünö tiygende	*Öcü olana çattığında*
	Cakın debey calmagan,	*Yakın demeden yutmuş,*
	Bul on segiz miñ aalamda*	*Bu on sekiz bin âlemde,*
	Oyron* şerdin tukumu	*Yıkıcı aslanın soyuna*
	Ukuruk kayrar* kalbagan.	*Ukuruk çevirecek kimse kalmamış.*
	Oynoo bala kezinde	*Oyunbaz çocukken,*
	Kalender* kelse kamagan,	*Kalender gelse kıstırmış,*
135650	Dubananı* sabagan,	*Dervişi dövmüş,*
	Koco* körsö tepkilep,	*Hoca görse tekmeleyip,*
	Meçitine kamagan.	*Mescidine tıkmış.*
	Alıp içken araktı,	*Alıp içmiş rakıyı,*
	Alıp catkan örttöngür	*Alıp yatmış, ateşe yanası,*

Aynektey suluu calaptı. *Billur gibi güzel yosmayı.*
Bolboston içken bozonu, *Durmadan içmiş bozayı,*
Bozdotup urgan koconu. *Hocayı inletip dövmüş.*
Içse kanga toybogon, *İçse kana doymayan,*
Alışsa candı koybogon. *Tutuşsa can komayan,*
Acaldan kayra tartpagan, *Ecelden geri dönmeyen,*
Arslan şerdin tukumu *Arslan soylu şerin dölü,*
Ölümdön kayra kaytpagan. *Ölümden geri dönmeyen.*
Mına oşondo karasañ *İşte o zaman baksana,*
Erkeletip baylagan, *Nazlandırıp bağlamış,*
Atışa çıga coo çıksa, *Atışmaya çıkacak düşman çıksa,*
Astıga salıp aydagan, *Önüne katıp sürmüş,*
Açuusuna tiygendi *Öfkesine dokunanı*
Azuuga salıp çaynagan. *Azı dişine vurup çiğnemiş.*
Kaarı kelip kakaysa, *Öfkesi gelip kabarsa,*
Katılışkan duşmanga *Sataşan düşmandan*
Biröö tirüü kalbagan. *Bir teki sağ kalmamış.*
Bet alıp ayza sunganda *Yönelip mızrak uzattığında,*
Bettegen coosu kıyragan, *Karşısındaki düşmanı kırılmış,*
Berendin cayın ukkanda *Yiğidin halini duyduğunda,*
Tetigi Beecindin curtu ıylagan, *Ta oradaki Beecin halkı ağlamış.*
Atası Manas kökcaldan *Babası bozkurt Manas'tan*
Artıkça tuugan Semetey. *Üstün doğan Semetey.*
Mına oşondo Semetey *İşte o zaman Semetey,*
Kaalgaday kaşka tiş, *Kapı kanadı gibi bembeyaz diş,*
Kalayıktan başka tiş, *Halktan bambaşka diş,*
Kaşkayıp çıgıp kalıptır, *Işıldayıp çıkıvermiş,*

Kan içmesi* bek karmap *Kan içiciliği pek tutup,*
Kuday alkap salıptır, *Tanrı kutsayıp salıvermiş,*
Belgilüü cerden küç çıgıp, *Belli yerden güç çıkıp,*
Ataman kalgan cer eken, *Atadan kalan yermiş,*
Bet cagına karasañ *Yüzüne bakacak olsan,*
Beş baypaktık tük çıgıp, *Beş çorap dolduracak tüy çıkıp,*
Örttöy közü bek caynap, *Ateş gibi gözü pek alevlenip,*
Oozun açsa ot caynap, *Ağzını açsa od saçılıp,*
Kaarlanıp küpüldöp, *Öfkelenip gümbürdeyip,*
Kaarına çıdabay, *Kahrına dayanılmayıp,*
Kaltalañdap cön turbay, *Yerinde duramayıp kıpırdanıp,*

Canalgıçı* kan içme
Bir özündöy körünüp.
Asman tirep oturgan
Tirööçündöy körünüp,
Can caratkan mendenin
Bir özündöy körünüp,
Kayratına can turbay,
Kaarlanıp kürküröp,
Kan, kalayık, körgön can
Kayratına çıdabay,
Semeteydi körgöndö
Kaçıp turdu dürküröp.
Oozunan çıkkan kök calın
Oktos beret şırkırap,
Oyron törö kantet dep,
Oroyu çoçup kalıñ kol
Kak carılat dırkırap.
Kaardı katuu baştadı,
Karap turgan kalayık
Kaarına çıdabay,
Kıyrap kete taştadı.
Akırın aytıp, bek taştap,
Kaarlangan Semetey
Kalayıkka kep baştap.
«Çımçışarım Çıma-çın*
Çın kudaydın bergeni
Menin çımçışar coom Koñurbay Miñ kişilik alıñ bar.
Ubara kılbay kıstalak.
Özü kolgo kelgeni,

Can alıcısı, kan içici,
Tıpkı kendi gibi görünüp,
Göğü destekleyip oturan
Direği gibi görünüp,
Can yaratılmış kulların
Bir tanesi gibi görünüp,
Gayretine can dayanmayıp,
Öfkelenip kükreyip,
Han, halk, gören can,
Gayretine dayanamayıp,
Semetey'i gördüklerinde
Ürküşüp kaçıştılar.
Ağzından çıkan gök alev
Şarıldayıp geri teper,
«Yıkıcı bey ne yapar» diye,
Heybetinden ürküp kalabalık ordu
Tam ikiye yarılır hışımla.
Öfkeyi şiddetle başlattı,
Bakıp duran ahali,
Kahrına dayanamayıp,
Yıkılıp dağılıverdi.
Ağır söyleyip, söz pekiştirip,
Öfkelenen Semetey
Ahaliye söze başladı:
«Çimdikleşeceğim Çıma-çın,
Gerçek Tanrı'nın verdiğidir,
Benim boğuşacağım düşman Koñurbay
Bin kişilik gücün var.
Zahmete sokmadan kahrolası,
Kendi ayağıyla ele gelmiş,

Bu da bolso kalıñ curt
Kudurettin bergeni
Çoñ Talastı cer kılam,
Arkalay turgan tuugan cok,
Külçoro menen Kançoro –
Sen ekööñdü dem kılam,
Kaarlansam kakayıp,
Karmaşkandı cep cüröm.

Bu da, kalabalık halkım,
Kudret sahibinin verdiğidir.
Büyük Talas'ı yurt ederim,
Arkalanacak kardeş yok,
Külçoro ile Kançoro –
Siz ikinizi soluk ederim.
Öfkelenip kabardım mı,
Kapışanı yutarım.

Kançoro menen Külçoro
Karaanım eköö bir tursa
On segiz miñ aalamdı
Karap kılam dep cüröm,
Oolukmam karmap baratsa,
Ok ötpös tondu kiyişem.
Kıtay bir turmak, kılımga*
Kurgan can, kıyragan salıp
tiyişem,
Menin Kançoro menen Külçorom,
Cortsoñ coluñ boluptur,
Kördüñbü, cooñ colgo konuptur,
Bala, senin tileginiñ Kuday beriptir,
Tikteşken cooñ Koñurbay
Tim ele özü keliptir.
Bere, kaykalagan Kara-Too
Biz aşıçu bel ele.
Alöökönün Koñurbay
At arıtıp, cer çalıp,
Azdap barar er ele,
Atayı özü keliptir.
Menin Külçoro menen Kançorom
Canımda eki karaanım,
Egiz kozu tügöyüm,
Eş* kılgan eki tuuganım.
Kimiñ barsañ, anıñ bar,
Kert başıñar biröödün
Kıcıldagan kıtayga
Mıktap kırgın salıñar,

Kançoro ile Külçoro,
İki karaltım bir dururşa,
On sekiz bin âlemi
Râm ederim diye gezerim.
Cinnetim tutup giderse,
Ok geçmez kaftanı giyerim.
Hıtay şöyle dursun, bütün bir çağa,
Zavallı can, kırıp geçirerek
çatarım.
Benim Kançoro'm ile Külçoro'm,
Akına çıktınsa yolun açılmış,
Gördün mü, düşmanın yola konmuş,
Çocuk, dileğini Tanrı vermiş,
Dik dik bakıştığın düşmanın Koñurbay
Kendiliğinden çıkıp gelmiş.
Bak hele, kıvrım kıvrım Kara-Too
Bizim aşacağımız beldi.
Alööke'nin Koñurbay'ı,
At yorup, yer yoklayıp,
Güç bela varılır erdi,
Mahsus kendisi gelmiş.
Benim Külçoro'm ile Kançoro'm,
Yanımda iki karaltım,
İkiz kuzu eşlerim,
Yoldaş edindiğim iki kardeşim.
Hanginiz giderseniz, o gitsin,
Birinizin öz başı,
Kaynaşan Hıtay'a
Sıkı bir kırgın salın.

Acal cetken ölböybü,
Bul amanat kuu candı
Dagdır cetip, kün bütsö
Çirkin mende berbeybi!
Batırbay koyboyt kara cer,
Kirgizbey koyboyt kazgan kör.
Karmaştın cayı uşunday,
Karuuñ kelse karmaşıp,
Kan tögüp ber, baldar sen,

Eceli gelen ölmez mi,
Bu emanet kahpe canı,
Kader yetip, gün biterse,
Şu zavallı kul vermez mi!
Kara yer batırmadan komaz,
Kazılan mezar sokmadan komaz.
Kapışmanın hali böyledir,
Gücün yetiyorsa kapışıp,
Kan döküver, çocuklar, sen,

	Dagdır cetip kün bütsö,	*Kader yetip gün biterse,*
	Alışıp catıp ölüp ber.	*Boğuşa boğuşa ölüver.*
	Çamañ cetip al cetse,	*Gücün yetip elin ererse,*
135770	Kaldaydın uulu kapırdı,	*Kalday'ın oğlu kâfiri,*
	Kan Koñurbay baatırdı	*Han Koñurbay bahadırı,*
	Çamañ kelip al cetse,	*Gücün gelip elin ererse,*
	Kabırga söögün sögüp ber,	*Kaburga kemiğini söküver,*
	Karmap kanın tögüp ber.	*Yakalayıp kanını döküver.*
	Ata kektüü Kalçanı*	*Baba öçlü Kalça'yı,*
	Altı ay tınbay uruşup,	*Altı ay dinmeden vuruşup,*
	Uzununan salgıla,	*Boylu boyunca serin,*
	Başın kesip algıla,	*Başını kesip alın,*
	Ilgerki ketken şerlerdin,	*Önceden göçen aslanların,*
135780	Zayıpburuş* erlerdin	*Zayıpburuş erlerin,*
	Momuntip öçün algıla.	*İşte böyle öcünü alın.*
	Uy tügündöy curt menen	*Sığır tüyü kadar sayısız halkla*
	Uypalaşıp körölü,	*Boğuşup görelim,*
	Ölböy-citpey tiptirüü,	*Ölmeden yitmeden dipdiri,*
	Uşul turgan kırgızdı	*Şurada duran Kırgız'ı*
	Kıtayga kantip bereli!	*Hıtay'a nasıl verelim!*
	Talasıñ koroo temirdey,	*Talas'ın demir ağıl gibidir,*
	Atadan kalgan cerlerin	*Atadan kalan yerlerini,*
	Atadan kalgan elderin	*Atadan kalan ellerini,*
135790	Manastın caman ulanı	*Manas'ın değersiz oğlu*
	Tarttırıp iydi dedirbey,	*Kaptırıverdi dedirtmeden,*
	Talkandı taza salalı,	*Yıkımı adamakıllı salalım,*
	Talıkpay altı ay uruşup,	*Yılmadan altı ay vuruşup,*
	Talkalaşıp kalalı!	*Parçalaşıp kalalım!*
	Amal ketse körölü,	*Çare biterse görürüz,*
	Erikpey altı ay salışıp,	*Usanmadan altı ay vuruşup,*
	Andan kiyin ölölü.	
	Ölgöndön kiyin kırgızdı,	*Öldükten sonra Kırgız'ı,*
	Uşul turgan Talastı	*Şu duran Talas'ı*
135800	Olco alsa kıtay curtuna	*Ganimet diye Kıtay iline*
	Andan kiyin bereli.	*Ondan sonra verelim.*
	Kapır menen busurman	*Kâfir ile Müslüman,*
	Kan Koñurbay Er Kalça*	*Han Koñurbay, Er Kalça**
	Kakandan kalıñ kol* aydap,	*Kakan'dan kalabalık ordu* sürüp,*

Koldun baarın çoguu aydap,
Kaalap kelgen Kalçaga
Mañday-teskey turuşkun,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Baldar, karsıldaşıp uruşkun!
Tulpardan tandap miñgile,
Turguzbay aydap, kıtaydı
Beecinge çeyin sürgülö!
Kayra tartıp Kakandan
Kelbegendey kılgıla,
Erenderin, ıktuusun
Esebi cok mıktuusun
Kaltırbay sürüp ötkülö,
Kalıñ kıtay, mancuunu
Tübünö çoguu cetkile.
Tük kalbasın art cakta
Baldar tügönüşö ketkile.
Bul cañcaldın sebebi –
«Kiçi kazat atagı,
Kaltırbay cıyıp kol algan
Koñurbaydın çatagı.
Kelgen cerin karasañ
Tuñşa-duñşa, Bakburçun
Çamañ kelse çapçışıp,
Ulugun kıyrat bul curttun,
Esebi cok uruşup,
Bet alışıp turuşup,
Acal cetse ölüşüp,
Curt zordukçu Koñurbay
Çoñ çatagın körüşüp,
Kez kelişken kan ölsün,

Ordunun hepsini birden sürüp,
İsteyip gelen Kalça'ya
Karşı karşıya durun,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çocuklar, çatır çatur vuruşun!
Tulpardan seçip binin,
Soluk aldırmadan sürüp, Kıtay'ı
Beecin'e kadar kovalayın!
Geri dönüp Kakan'dan
Gelemez hale getirin,
Erenlerini, ustasını,
Hesabı olmayan yamanını
Bırakmadan sürüp geçin,
Kalabalık Kıtay'ın, Mançu'nun
Kökünü hep birlikte kurutun.
Arkada hiçbir şey kalmasın,
Çocuklar, tükenesiye vuruşun.
Bu kavganın sebebi –
«Küçük Gaza'dır adı,
Kimseyi bırakmadan asker toplayan
Koñurbay'ın belasıdır.
Geldiği yere bakarsan
Tunşa-Dunşa, Bakburçun,
Gücün yeterse çarpışıp
Bu halkın ulusunu kır,
Hesapsızca vuruşup,
Yüz yüze gelip durup,
Ecel yeterse ölüşüp,
Halka zorbalık eden Koñurbay'ın
Büyük belasını görüşüp,
Karşı gelen han ölsün,

Kezikken candın baarı ölsün, Koş emese, Kançorom!
Kıtay, kırgız teñ ölsün,
Kızıtalak Kalçanın
Kılıgına kim könsün!»
Dep, öşöntüp, Semetey,
Kaarlanıp bakırıp,

Rast gelen canların hepsi ölsün, Elveda öyleyse, Kançoro'm!
Kıtay, Kırgız denk ölsün,
Kahrolası Kalça'nın
Yaptığına kim katlansın!»
Deyip, böylece Semetey,
Öfkelenip bağırıp,

Kançoronu çakırıp,
Cekege çıgıp kelgin dep,
Ceti san kara kıtaydın
Cetkileñi Karagul
Bir sayışıp kelgin dep.
Kazattın cayı uşunday
Bir kagışıp körgün dep.
Uyuktuu kıtay uluu curt,
Köptügün körgün kara kurt
Kayratıñ bolso Kançorom
Karmaşar cooñ uşul curt
Kalayık tuybas el bilbes,
Kan Koñurbay ölbösö
Kastarın tigip kırgızga
Kan tögüşpöy cön cürbös,
Köldöy tolkup, el kelip,
Köp kaptooçu sel kelip,
Köptükkö salıp alam dep,
Kök ala sakal mancuu kul,
Kördüñbü kılgan kılıgın» –
Külçoro menen Kançoro-
Dep, öşöntüp, Semetey
Ayanıp coodon kalbadı,
Cekeme-ceke sayışka
Kançoronu şayladı
Örttöngön kuldun özü oşol,
Adır-küdür moynoktu
Cadıgöylüü* Karagul
Caman balban bul oşol.
Atagın körgön çoçugan,
Bul da acayıptan okugan.
Ayzanı tüzdöp ala kör,
Erdikti epsiz sala kör.
Koñurbay oñoy coo emes,
Çuuga kulak sala kör,

Almambet, Çubak egiz er,
Azır közün salsınçı.
Sırgak, Serek tegiz er

Kançoro'yu çağırıp,
Teke tek dövüşe çıkıp gel deyip,
Yedi tümen Kara Kıtay'ın
En yamanı Karagul'la
Bir mızraklaşıp gel deyip,
Gazanın hâli böyledir,
Bir çarpışıp gör deyip.
Yuva yuva Kıtay, ulu halk,
Çokluğunu gör, kara kurt misali,
Yüreğin varsa Kançoro'm,
Tutuşacağın düşman işte bu halk,
Ahali duymaz, el bilmez,
Han Koñurbay ölmezse,
Kırgız'a kin besleyip
Kan dökmeden rahat durmaz,
Göl gibi dalgalanıp halk gelip,
Basıp bürüyen sel gelip,
Çoklukla ezip alırım deyip,
Kır sakallı Mançu kulu,
Gördün mü ettiği işi» –
Külçoro ile Kançoro –
Deyip, böylece Semetey
Çekinip düşmandan geri kalmadı,
Teke tek mızraklaşmaya
Kançoro'yu seçti.
Kahrolası kulun ta kendisi o,
Engebeli boyun geçidini
Büyücü Karagul,*
Yaman bir pehlivandır bu.
Ününü duyan ürkmüştür,
Bu da acayip ilimler okumuştur.
Mızrağı doğrultup almaya bak,
Yiğitliği ölçüsüz göstermeye bak.
Koñurbay kolay düşman değil,
Gürültüye kulak vermeye bak,

Almambet, Çubak ikiz er,
Şimdi göz kulak olsunlar.
Sırgak, Serek denk erler,

Coldoştoşup kalsınçı,
Kabılan atañ kankor şer
Özü közün salsınçı!
Çındaşkanım Karagul –
Çın balaket mına bul,
Karmaşkanım Koñurbay,
Çoñdugu toonun teñindey.
Manastın kunun* kuuymun dep,
Kalçadan öldü dedirbe!
Canımdaga karaanım,
Astımdagı baraanım,
Külçoro menen Kançorom –
Obodo cıldız bolcoşum,
Kıyamat ketken kıraandan
Alıp kalgan coldoşum.
Külçoro menen Kançorom –
Bolotton kılgan som baltam,
Kırgınga kirse kıñkaybas,
Kagılayın çoñ arkam.
Cet-Kayt minse arıbas,
Burut* menen buudanım*,
Al ekөө menin tuuganım.
Ekөönön başka tuugan cok,
Uşunday eken düynö bok!
Dep, өşöntüp, Semetey,
Aşa çıgıp aduulap,
Ok cañılıp ketet dep,
Arday bolgon on tört at,
Abay* menen cabuulap,
Okoro tiygen* ak nokto
On tört atka çak nokto
On tört nokto kattırıp,
Ok ötpös tondu cüktötüp,

Sölökötün arttırıp,
Belgilүü buudan üstünө
Ok-darını tarttırıp,
Cerdin üstün çaldırıp,
On tört mıktuu balbanga

Yoldaş olup kalsınlar,
Kaplan baban, hunhar arslan,
Kendisi göz kulak olsun!
Ciddi tutuştuğum Karagul –
Gerçek bela işte budur,
Boğuştuğum Koñurbay,
Büyüklüğü dağın yarısı kadar.
Manas'ın kan bedelini güderim deyip,*
Kalça elinden öldü dedirtme!
Yanımdaki karaltım,
Önümdeki görüntüm,
Külçoro ile Kançoro'm –
Gökteki yıldız nişanım,
Ahirete göçen kıranlardan
Bana kalan yoldaşım.
Külçoro ile Kançoro'm –
Çelikten dövülmüş som baltam,
Kırgına girse yılmayan,
Kurban olayım, büyük dayanağım.
Gidip gelmekle yorulmayan,
Burut'um ile küheylanım*,*
O ikisi benim soydaşım.
İkisinden başka akrabam yok,
Böyleymiş işte, dünya bok!
Deyip, böylece Semetey,
Aşıp taşıp öfkelenip,
Kurşun şaşıp değer deyip,
Birbirinden seçkin on dört atı
Abay keçesiyle örtüleyip,*
Sımsıkı oturan ak yular,*
On dört ata denk yular,
On dört yular taktırıp,
Kurşun geçmez zırh giysiyi yükletip,

Heybetini artırıp,
Namlı küheylan üstüne
Ok ile barutu yükletip,
Yerin üstünü kolaçan ettirip,
On dört yaman pehlivana

	Onconñdotup karandı	*Yedek atları salındırıp,*
	Boş koştotup aldırıp	*Boş yedekte çektirip,*
135920	Takoolgo cürçü erender	*Destek diye yürüyen erenler,*
	Coboloñ başka kün tüşsö,	*Başa felaket günü düşse*
	Coldoş bolçu berender.	*Yoldaş olacak yiğitler.*
	Kaçıp berip kılt etpey,	*Kaçıp gidip sıvışmayan,*
	Tulpar oozun burçular	*Tulparın ağzını çevirenler,*
	Tuura kızıl ört ketse	*Dosdoğru kızıl yangın çıksa*
	Antalañdap şaşpastan	*Telaşlanıp şaşırmadan,*
	Coldoşun coogo aldırıp,	*Yoldaşı düşmana düşse de*
	Colu katıp kaçpastan	*Yolunu tutup kaçmayan,*
	Eñ kücürmön ıktuudan,	*En güçlü ustalardan,*
135930	Eñ aylaluu mıktuudan,	*En tedbirli yamanlardan,*
	Bilegi coon, taş cürök,	*Bileği kalın, taş yürek,*
	Sayışsa salçu çoñ dümök	*Mızraklaşınca büyük kargaşa koparan,*
	Kan içip iyçü kapıldan,	*Ansızın kan içiveren,*
	Ölümdön kayra tartpooçu	*Ölümden geri dönmeyen*
	Kara niet baatırdan,	*Kara niyetli bahadırdan,*
	Altımış kişi takoolçu	*Altmış kişilik destek gücü,*
	Anı berdi balaga.	*Onu verdi çocuğa.*
	Altımıştın artıgı	*Altmışın en seçkini*
	Sarı kandın Kalıgı –	*Sarı Han'ın Kalık'ı –*
135940	Keçee, kaldaydın tuusun kıyratıp,	*Dün, kalday'ın tuğunu deviren,*
	Külügün tandap mineyin,	*Yürüğünü seçip bineyim,*
	Adamga paydası tiyçü carıgı.	*İnsana faydası dokunan ışığı.*
	Bakaydın uulu Baytaylak –	*Bakay'ın oğlu Baytaylak –*
	Bastırıp coogo kire elek,	*At sürüp düşmana daha girmemiş,*
	Coonun aylasın adam, bile elek,	*Düşmanın hilesini, adam, daha bilmemiş,*
	Kakanga çeyin kubalap,	*Kakan'a kadar kovalayıp,*
	Kıykırıp uraan sala elek.	*Haykırıp savaş narası daha atmamış.*
	Bakaydın uulu baş bolup,	*Bakay'ın oğlu baş olup,*
	Baarısı takool boldu ele.	*Hepsi destek gücü oldu.*
	Çubaktın uulu çunaktı	*Çubak'ın oğlu çunağı*
135950	Köktelkige miñgizip,	*Köktelki'ye bindirip,*
	Kök temir ton kiygizip,	*Gök demir zırh giydirip,*
	Kök ala kılıç Kılbolot	*Gök ala kılıç Kılbolot'u*
	Bilegine ilgizip,	*Bileğine astırıp,*
	Tolu boyun topçulap,	*Bütün boyunu düğmeleyip,*

Ayza tiyçü ar cerin
Kök temir menen üpçülöp*,
Kılaygan cerde teşik cok.
Kıyamat cüzün körbösö,
Almambet uulu er çunak
Acaldan özü ölbösö,
Sayıştan kelçü azap cok.
Sandırgaluu er çirkin
Şamdagayı bolcolsuz,
Artık şaydoot er çirkin
Ada kabagım dep, kaşım dep,
Kaşkañdap külüp kenebeyt.
Kagışkan kıtay, köp mancuu
Buyruksuz ölüp ketem dep,
Tegi buçkagına teñebeyt.
Mına oşondo Kançoro
Cekege çıgat degende
Celigip bala süyünüp,
Munun cergesi turat küyüp.
Mına oşondo Kançoro
Abasına munu aytat:
«Menin karmaşarım kan Koñur,
Dagdır cetse ölörmün,
Ölböy tirüü men bolsom,
Oroşon külük tulpardın
Bere, küpüldögön kıtaydı
Beecinge çeyin süröyün,
Karmaştı katuu salayın,
Kapkayda kegim alayın,
Kaygırba aba, paanayım,
Kaza cetse ölörbüz,
Kara kıtay curt menen
Kara baş cerge kirgençe
Karmalaşa körörbüz.
Kan abam, töröm keyibe» –

Dep, öşöntüp, Kançoro
Kayran candı ayabay
Kagışka çıgıp keldi ele.

Mızrak değecek her yerini
Gök demirle donatıp,*
Görünen yerde delik yok.
Kıyamet yüzünü görmezse,
Almambet oğlu er çunak
Eceliyle kendisi ölmezse,
Mızraklaşmadan gelecek azap yok.
Talihi yaver o yaman er,
Çevikliği ölçüye sığmaz,
Fazlasıyla şen o yaman er,
Kaşım deyip gözüm demeden,
Sırıtarak gülüp aldırmıyor.
Çarpıştığı Kıtay'ı, kalabalık Mançu'yu,
Buyruksuz ölüp gitmem deyip,
Topuğuna bile denk tutmuyor.
İşte o zaman Kançoro,
Teke tek dövüşe çıkacak denince
Coşup çocuk sevinip,
Bunun yüreği yanıp tutuşuyor.
İşte o zaman Kançoro
Ağasına şunu söyler:
«Benim tutuşacağım Han Koñur,
Kader yeterse ölürüm,
Ölmeyip sağ kalırsam,
Görkemli yürük tulparı
Ver de, gümbürdeyen Kıtay'ı
Beecin'e kadar süreyim,
Çarpışmayı sıkı tutayım,
Her nerede olsa öcümü alayım,
Kaygılanma ağa, sığınağım,
Ecel yeterse ölürüz,
Kara Kıtay halkıyla,
Kara başım yere girene dek
Boğuşup dururuz.
Han ağam, beyim, tasalanma» –

Deyip, böylece Kançoro,
Tatlı canını esirgemeden
Çarpışmaya çıkıp geldi.

	Ağgıragan çoñ saydan,	*Uğuldayan büyük vadiden*
	Aldı cagın karasa	*Ön tarafına baksa,*
	Adam korkor çoñ maydan,	*İnsanı korkutan büyük meydan,*
	Al maydandın çetinde	*O meydanın kıyısında*
	Tolkup catkan munarık.	*Dalgalanıp duran pus.*
	Tokoybu dese, çöl eken,	*Orman mı dese, çölmüş,*
	Tolup kaçıp köp kıtay	*Dolup taşan kalabalık Kıtay,*
136000	Töbököl Alla* bolboso,	*Tevekkül Allah* olmasa,*
	Tolkup keter kezi eken,	*Dalgalanıp taşacak çağıymış,*
	Kararıñkı dümpüygön	*Karaltılı, tümsek tümsek,*
	Kamışpı dese, el eken,	*Kamış mı dese, halkmış,*
	Az gana kırgız curt emes,	*Azıcık Kırgız halkı değil,*
	Kızıtalak kıtay curt	*Kahrolası Kıtay halkı,*
	Aalamdı buy kılıp,	*Âlemi perişan edip*
	Kaptap keter kezi eken.	*Basıp bürüyecek çağıymış.*
	Tolkup ketken kıtayga	*Dalgalanıp taşan Kıtay'a*
	Kanattuu uçup cetkisiz,	*Kanatlı uçup yetişemez,*
136010	Karaanın mende körgüsüz.	*Karaltısını bende görmeye dayanamaz.*
	Tolkup kaptap kol salsa,	*Dalgalanıp bürüyüp saldırsa,*
	Too turuştuk bergisiz,	*Dağ bile karşı duramaz,*
	Cumuru baştın mendesi	*Yumru başlı bendesi*
	Alışıp çıdap bergisiz.	*Tutuşup dayanamaz.*
	Kurçap çuulap kol salsa,	*Kuşatıp çığlıkla saldırsa,*
	Adam turmak aybandın,	*İnsan şöyle dursun, hayvandan*
	Biröö tirüü kalgısız.	*Biri bile sağ kalamaz.*
	Karaanduu kıtay uluu curt	*Karaltılı Kıtay ulu halk,*
	Kagışıp mende bargısız.	*Çarpışmaya bende varamaz.*
136020	Kan Koñurbay mıktuusu	*Han Koñurbay yamanı,*
	Kaarı kelip kakayıp,	*Öfkesi gelip dikilse,*
	Kaptap ketse düynönü	*Dünyayı basıp bürüse,*
	Toonu talkan kılgıday,	*Dağı un ufak edecek gibi,*
	Tolgon eken bul kıtay	*Dolup taşmış bu Kıtay,*
	Tolgon candı kırgıday.	*Bütün canları kıracak gibi.*
	Açuulanıp tüktöysö,	*Öfkelenip kabarsa,*
	Aybatına kıtaydın	*Kıtay'ın heybetine*
	Ar mende çıdap kelgisiz.	*Hiçbir bende dayanamaz.*
	Aalamdın kalkın cıynasa,	*Âlemin halkını toplasa,*
136030	Bir burçagın körgüsüz.	*Bir köşesini göremezsin.*

	Munarıktap burçtangan,	*Puslanıp köşelenmiş,*
	Buluñgur bolup uçtangan,	*Alacakaranlık olup uçlanmış,*
	Munarık dese el eken,	*Pus mu dese, halkmış,*
	Örttönüp ölgön kıstalak	*Yanıp ölesi kahrolası,*
	Oşo selçelik kıtay köp eken.	*O sel kadar Kıtay çokmuş.*
	Kayrattanıp kol cıynap,	*Yüreklenip asker toplayıp,*
	Tutanıp ölgön bul çoçko	*Tutuşup ölesi bu domuz,*
	Turalbastan mol cıynap,	*Duramayıp bol toplayıp,*
	Kıykırıp çuulap kaçırsa,	*Haykırıp çığlıkla saldırsa,*
136040	Kılım kıyrap ketkidey,	*Bir asır yıkılıp gidecek gibi,*
	Tolkup kıtay kol salsa,	*Dalgalanıp Kıtay saldırsa,*
	Tolkup kaptap ketkidey.	*Dalgalanıp bürüyecek gibi.*
	Toypoñdoşso bul kapır	*Kımıldansa bu kâfir,*
	Topondoy kaptap ketkendey,	*Tufan gibi bürüyecekmiş,*
	Tüpkö çoguu cetkendey,	*Köke hep birden erecekmiş,*
	Kaynagan kıtay curt eken,	*Kaynayan Kıtay halkıymış,*
	Köptügü kara kurt eken,	*Çokluğu kara kurtmuş,*
	Tügönböy turgan sel eken,	*Tükenmeyecek selmiş,*
	Kazat bolup kagışsa,	*Gaza olup çarpışılsa,*
136050	Kan atam Manas, er Çubak,	*Han atam Manas, er Çubak,*
	Almambet, Serek, Sırgaktar	*Almambet, Serek, Sırgaklar,*
	Beecinden kırgın boloru	*Beecin'den kırgın koparmayı*
	Köönü kelse ep eken!	*Gönülleri istese pek yerindeymiş!*
	Kapıray, körünöö kıtay kaptasa,	*Şaşılacak şey, apaçık Kıtay bürüse,*
	Köl tolturup ötküdöy,	*Göl doldurup geçecek gibi,*
	Koldon artta kalganı	*Ordudan arta kalanı*
	Tüpkö çoguu cetkendey.	*Köke hep birden erecek gibi.*
	Kumurska uçsa kurttu kör,	*Karınca uçuşsa kurdu gör,*
	Oşo kumçalık kıtay curttu kör.	*O kum kadar Kıtay halkını gör.*
136060	Aziret Aalı* katılbay	*Hazret Ali'nin* bile dokunmadan*
	Aradan kelgen el eken.	*İçinden geçip geldiği halkmış.*
	On segiz miñ aalamga	*On sekiz bin âleme*
	Nur tögülüp Beecinge	*Nur dökülüp, Beecin'e*
	Mamı bolgon çep eken.	*Direk olmuş kaleymiş.*
	Uyası takır buzulbas,	*Yuvası asla bozulmaz,*
	Özüñ körgön bul kıtay	*Kendin gördüğün bu Kıtay,*
	On segiz miñ aalaaga	*On sekiz bin âleme*
	Ordoluu koygon çöp eken.	*Orda kurup dikilmiş otmuş.*

Bul Beecinge tiyişip,
Bul kara coltoy kan abam
Kuday urgan kezi eken.
Kapıray, kamışın kör, selin kör,
Bir toktogon kamandan,
Cer körünböyt kıymıldap,
Oşol selçelik kıtay elin kör.
Bet alıp adam bargısız,
Kızıtalak kıtayga
Betteşken tirüü kalgısız,
Abaylap körsöñ, alban türlüü
kalkı bar, Ilgerki şer barganı,
Adam körsö kaçkıday.
Türü suuk kalkı bar,
Tübünön beri cınalıp,
Kelgen eken karkıbar*.
Tirüü koyboy adamdı
Tim ele cep ketüüçü saltı bar.
Cañcal dese cabılgan,
Coo kelet dese kamıngan,
Alban türdüü alpı* bar.
Adamdın murdu, kulagın
Tumar kılıp tagıngan,
Betteşip mende bargısız,
Bet algan aman kalgısız,
Alban türlüü kalkı bar.
Ar tikteşken adamdı
Talap cemey saltı bar.
Beecinden ugup çuunu alıp,
Tüp kötörö sıypalgır
Tübünön beri kuralıp,
Kabılsa candı kırgıday.
Karmay alsa kokustan,
Bir candı çırkıratıp cön ele,
Kaltırbay candı kırganday,
Kee biröösün karasañ –
Kaçır mingen, töö mingen
Kee biröösün karasañ
Toodoy çokmor* kolgo alıp,

Bu Beecin'e sataşıp,
Bu kara talihli han ağamı
Tanrı'nın çarptığı çağtymış.
Şaşılacak şey, kamışını gör, selini gör,
Bir durmuş yaban domuzundan,
Yer görünmez kımıldayıp,
O sel kadar Kıtay halkını gör.
Yüz tutup insan varamaz,
Kahrolası Kıtay'la
Yüzleşen sağ kalamaz,
Dikkatle baksan, türlü türlü
halkı var, Önceki arslanların vardığı,
İnsan görse kaçası gelir.
Suratı soğuk halkı var,
Ta kökünden beri toplanıp
Gelmiş koskoca heybetli.*
İnsanı sağ komadan
Düpedüz yiyip gitme töresi var.
Kavga dense üşüşen,
Düşman geliyor dense hazırlanan,
Türlü türlü alpı var.*
İnsanın burnunu, kulağını
Tılsım diye takınan,
Yüzleşmeye bende varamaz,
Yüz tutan sağ kalamaz,
Türlü türlü halkı var.
Gözüne kestirdiği insanı
Kapışıp yeme töresi var.
Beecin'den duyup gürültüyü alıp,
Kökten kalkmış, sıvışası,
Ta kökünden beri silahlanıp,
Rastlarsa canları kıracak gibi.
Yakalayabilse ansızın,
Bir canı çığlık attırıp düpedüz,
Bırakmadan canları kırar gibi,
Kimi birine bakarsan –
Katır binmiş, deve binmiş,
Kimi birine bakarsan,
Dağ gibi çomak ele alıp,*

Tim ele, dömpölöñdöp cöö cürgön.
Kee bir alpın karasañ,
Aybalta*, kürsü* baylanıp,
Kee bir alpın karasañ,
Azıgına al kapır
Kisege* koşup baylanıp,
Beecin beypay el eken,
Ar kaysısın karasañ –
Alban türlüü şer eken.
Alış kılıp Beecinge
Kuday urgan kep eken.
Attuudan kıyın külügü,
Arzan emes körünöt
Koñurbay kandın bülügü.
Körüp turup Kançoro
Körgöndö caman küyündü,
Kalıñ kolun körgöndö
Koyboyt eken candı dep,
Kayran candan tüñüldü.
Koñguroo bekem kagıldı,
Arcagınan kalıñ kol
Ürböp-dürböp cabıldı.
Cer kaşatça, taş maydan
Cetip çıgıp karasa,
Kuday betin körgözbö
Karasa közgö ilinbey,
Kayda ekeni bilinbey,
Kamgak uçkan nemedey,
Tolkup kıtay keledi,
Dompoloñdop alp-döösü*
Alaman* kıla beredi.
Cekege çıgıp turganı,
Kataldın uulu Karagul,
Kara şaytan* mına bul,
Eki öñürü dalbañdap
Kurumsagın çalıptır,
Kaarlanıp can koyboy

Düpedüz, hantal hantal yaya yürür.
Kimi alpına bakarsan,
Aybalta, gürz* kuşanmış,*
Kimi alpına bakarsan,
Azığına o kâfir,
Kise'ye katıp bağlanmış,*
Beecin tedirgin bir halkmış,
Her birine bakarsan –
Türlü türlü arslanmış.
Beecin ile tutuşmak,
Tanrı çarpmışı bir işmiş.
Atlıdan yaman yürüğü,
Ucuz görünmüyor
Koñurbay Han'ın belası.
Bakıp duran Kançoro,
Görünce fena yandı,
Kalabalık orduyu görünce,
Sağ can komaz bunlar deyip,
Tatlı candan umut kesti.
Çan kuvvetle çalındı,
Öte yandan kalabalık ordu
Ürperip kaynaşıp üşüştü.
Yar kenarı gibi taş meydana
Yetip çıkıp baksa,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Baksa göze ilişmez,
Nerede olduğu bilinmez,
Uçuşan kamgak otu misali,
Dalgalanıp Kıtay geliyor,
*Hantal hantal alp-devi**
Akın edip duruyor.*
Teke tek dövüşe çıkıp duran,
Katal'ın oğlu Karagul,
Kara şeytan işte bu,*
İki eteği savrularak
Kuşağını dolamıştır,
Öfkelenip can komadan

Kuturup çıgıp kalıptır.
Aldındagı Toru aygır
Buluttay uçup zırkırayt,
Baskan ceri bırkırayt,
«Korcoñdogon kıtaydan
Korkup turup neteyin,
Ceke çıgıp sayışıp,
Sayıp kalsam bul kuldu,
Oñcoñdotup aygırın
Olcogo koştoy keteyin,
Tutanıp ölgön bul kuldan
Tura turup neteyin?
Turbay ayza bir sunup,
Korcoñdogon kul menen
Koygulaşa keteyin.
Korkup-ürküp antañdap,
Kolu mına eken dep,
Abama barıp neteyin!
Ayzalaşa top buzup,
Acal cetse okko uçup,
Korcoñdogon kul menen
Koygulaşa keteyin» –
Dep, öşöntüp, Külçoro –
Ada ur müçölüü şer oşol,
Eñişten kayra tartpagan
Çın kara kökcal er oşol
Balanın astındagı miñgeni
Köböş kandın Kökborçuk
Buura kökül, kapkan bel
Bulkuşka miner mal ele.
Kündöp-tündöp çurkaşka
Kızıtalak Kökborçuk
Külüktügü bar ele.
Kabırgasın karkaytıp,
Kagışka mingen mal ele.
Omurtkasın orkoytup,
Uşunday oyrongo miner mal ele. Şer müçösü bar eken.
Körsö köñül bölünüp,

Kudurup çıkagelmiştir.
Altındaki Toru Aygır
Bulut gibi uçup vınlıyor,
Bastığı yer paralanıyor,
«Böbürlenen Kıtay'dan
Korkup durup nideyim,
Teke tek çıkıp mızraklaşıp,
Mızraklarsam bu kulu,
Hoplata hoplata aygırını
Ganimet diye yedeğe alıp gideyim,
Tutuşup ölesi bu kuldan
Durup durup nideyim?
Durmadan mızrağı bir uzatıp,
Böbürlenen kul ile
Dövüşe tutuşayım.
Korkup ürküp soluyarak,
Ordusu işte buymuş deyip,
Ağama varıp nideyim!
Mızraklaşıp saf bozup,
Ecel yeterse okla uçup,
Böbürlenen kul ile
Dövüşe tutuşayım» –
Deyip, böylece Külçoro –
Kusursuz endamlı arslandır o,
Kapışmadan geri dönmeyen,
Sahici kara gök yeleli erdir o.
Çocuğun altındaki bineği,
Köböş Han'ın Kökborçuk'u,
Buğra perçemli, kapan belli,
Çekişmede binilecek maldı.
Gece gündüz koşuya,
Kahrolası Kökborçuk'un
Yürüklüğü vardı.
Kaburgasını kabartıp,
Çarpışmada binilen maldı.
Omurgasını dikleştirip,
Böyle yaman işe binilecek maldı. Arslan endamı varmış.
Gören gönlünü kaptırıp,

Körçü bolsoñ Kançoro –	*Görecek olsan Kançoro –*
Semeteydey körünüp,	*Semetey gibi görünüp,*
Serpişke çıga keldi ele,	*Çekişmeye çıkageldi,*
Oozunan kök calın	*Ağzından gök alev*
Oktos berip tögülüp,	*Şahlanıp dökülüp,*
Aç arıslan töştönüp,	*Aç arslan göğüslenip,*
Algır bürküt közdönüp,	*Alıcı kartal gibi bakıp,*
136190 Alışka çıga keldi ele,	*Boğuşmaya çıkageldi,*
Kataldın uulu Karagul	*Katal'ın oğlu Karagul*
Karap tiktep oturup,	*Bakıp süzerek otururken,*
Köñülü ketti bölünüp,	*Gönlü gitti bölünüp,*
Karaguldun közünö	*Karagul'un gözüne*
Oşol kezde Kançoro	*O anda Kançoro*
Karluu toodoy körünüp.	*Karlı dağ gibi görünüp.*
Özü sınçı Karagul –	*Kendisi sınçıdır Karagul –*
Ötkörö baatır mına bul,	*Fazlasıyla bahadırdır işte bu,*
Çılgıy içi ört canıp,	*İçi baştanbaşa ateş yanıp,*
136200 Çıday albay mına bul.	*Dayanamıyor işte bu.*
Toru aygır oozun burdu ele,	*Toru Aygır'ın ağzını çevirdi,*
Oşol kezde Karagul	*O anda Karagul*
Toluk sınap turdu ele,	*İyice süzüp durdu,*
Ayzaga kambıl er eken,	*Mızrağa usta ermiş,*
Kaydan kelgen neme eken.	*Nereden gelmiş şeymiş bu.*
Bet alıp ayza sunganda	*Yüz tutup mızrak uzattığında*
Betteşkendi ceñgidey,	*Yüzleşeni yenecek gibi,*
Kınsız kılıç baylanıp,	*Kınsız kılıç kuşanmış,*
Kayra caaçu buluttay,	*Yeniden yağacak bulut gibi,*
136210 Kaarı betine aylanıp.	*Öfkesi yüzüne vurmuş.*
Bilegi coon, taş cürök,	*Bileği kalın, taş yürek,*
Bil müçölü badirek*	*Fil endamlı edepsiz*,*
Keliştirip ayzasın	*Yakıştırıp mızrağını*
Kerçeytip öödö aştagan,	*Doğrultup yukarı saplamış,*
Kerişe ketken duşmanga	*Kavgaya tutuştuğu düşmana*
Kerip koltuk açpagan.	*Gerilip koltuk açmamış.*
Koluna tiyse mendesin	*Eline geçse bendesini*
Koyondoy cerge cançtagan.	*Tavşan gibi yere çalmış.*
Içip kanga toybooçu	*İçip kana doymayan,*
136220 Altı miñ asker kabılsa,	*Altı bin asker rast gelse,*

Aralap kirip kol salçu	*Yarıp girip saldıran*
Şerlik cönü bar eken,	*Arslanlık huyu varmış,*
Oñ dalısı keñ eken,	*Sağ küreği genişmiş,*
Özü oyrottu* buzar şer eken.	*Kendisi Oyrat'ı* bozan arslanmış.*
Toru aygır sanga bir salıp,	*Toru Aygır sağrısına bir vurup,*
Bet alışıp sayışıp	*Yüz yüze mızraklaşıp,*
Beylebey adam barganda	*Sakınmadan insan vardığında*
Bert kıluuçu neme eken.	*Sakatlayan bir şeymiş.*
Kırgızga kızıl tuu eken.	*Kırgız'a kızıl tuğmuş.*
136230 Kıtayga kırgın çuu eken,	*Kıtay'a kırgın gürültüsüymüş,*
Kıyamat ketken Çubaktın	*Ahirete göçen Çubak'ın,*
Köönü kelse uulu eken».	*Gönlü isterse, oğluymuş».*
Dep, öşöntüp, Karagul	*Deyip, böylece Karagul*
Balanı taktay salganı,	*Çocuğu şöyle bir tarttı,*
Alışçu cagın kamdadı,	*Boğuşacak yanını hazırladı,*
Amızdandı Karagul,	*Hırslandı Karagul,*
Sayıştan aynıgan cok mına bul, Kökcal	*Mızraklaşmadan caymadı işte bu, Gök*
Manas kıraandı	*yeleli Manas kıranı*
Öödö-ıldıydı karabay,	*İnişe yokuşa bakmadan,*
Ölömün dep sanabay.	*Ölürüm diye saymadan.*
136240 Kamıştan kılgan kök nayza	*Kamıştan yapılmış gök mızrağı*
Colgo çıñdap burdu ele,	*Yola sağlamlayıp çevirdi,*
Toodoy bolgon aygırdın	*Dağ gibi olan aygırın*
Tartıp oozun burdu ele,	*Çekip ağzını çevirdi,*
Cöö kaçırıp tierde	*Hızla saldırıp değeceği an,*
Belgige çapçu dobulbas*	*Nişanda çalınan davulu**
Karsıldatıp urdu ele.	*Çatırdatıp vurdu.*
Cer titirep, too köçüp,	*Yer titreyip, dağ göçüp,*
Kulak tunup turdu ele.	*Kulak sağır olup durdu.*
Kuturgan kuldu karaçı,	*Kuduran kula bak sen,*
136250 Korcoñdotup ayzasın	*Sallandıra sallandıra mızrağını*
Kürkürötö sundu ele.	*Gürleterek uzattı.*
Çımınday candı ayabay,	*Sinek kadar canı esirgemeden,*
Kuldu Kuday urdu ele.	*Kulu Tanrı çarpmıştı.*
Karagul cayı çın uşul,	*Karagul'un hâli gerçek şu,*
Erdigi epsiz neme ele.	*Yiğitliği ölçüsüz bir şeydi.*
Başta şerler menen sayışıp	*Önceden arslanlarla mızraklaşıp*
Kambıl bolgon neme ele.	*Usta olmuş bir şeydi.*

Uruş cakka Karagul
Dañgıl bolgon neme ele,
Ayzakerden ıktuu ele
Coonun aylasına

Savaş yönüne Karagul
Pir olmuş bir şeydi,
Mızrakçıdan beceriklisiydi,
Düşmanın hilesine

Adis bolgon mıktuu ele.
Çoñ ayzanı kolgo alıp,
Az cazayıl*, köp korduk
Körgönü kelgen ekensiñ.
Ataganat çirkin kul,
Ölgönü kelgen ekensiñ,
Karaguldan kazattı
Körgönü kelgen ekensiñ.
Kayran canıñ caşında
Bergeni kelgen ekensiñ.
«Tögöröktün tört burçun
Karagul çalgan col oşol,
Almambet, arıslan Çubagın,
Kaysagan kolum mına oşol.
Akılıñdan şaşpa dep,
Balam, aldıñkı cerden kaçpa – dep,
Kaçpay karap turuñuz,
Kaçıp berseñ kaldañda,
Katınday bolot cumuşuñ,
Oydoloboy uruñuz,
Tak oşol cerde turuñuz» –
Dep, öşöntüp, Karagul
Kaarluu cinin karap tur,
Açuusu kelgen al kuldun
Aybatına karasañ
Murutunun bir kılı –
Bir kamçının sabında,
Arbalañdap oozu –
Kaldayçının* kabında,
Beti bışkan öpködöy,
Sakalına karasañ,
Saraptı* teşip ketkendey.
Közü köpkök temirdey,
Murununa karasañ,

Vâkıf olmuş yamandı.
Büyük mızrağı ele alıp,
Az cazayıl, çok eziyet*
Görmeye gelmişsin sen.
Vah yazık, zavallı kul,
Ölmeye gelmişsin sen,
Karagul'dan gazayı
Görmeye gelmişsin sen.
Tatlı canını gençliğinde
Vermeye gelmişsin sen.
«Dünyanın dört köşesini
Karagul'un kolaçan ettiği yoldur o,
Almambet'i, arslan Çubak'ı
Kemirip yıpratan kolum işte bu.
Aklını şaşırma deyip,
Yavrum, öndeki yerden kaçma – deyip,
Kaçmadan bakıp durunuz,
Kaçıp verirsen apışıp,
Karı gibi olur işin,
Hoplamadan vurunuz,
Tam o yerde durunuz» –
Deyip, böylece Karagul,
Öfkeli cinine bakıp dur,
Öfkesi gelen o kulun
Heybetine bakarsan,
Bıyığının bir teli –
Bir kamçının sapı gibi,
Kıpırdayan ağzı –
Kaldaycının torbası gibi,*
Yüzü pişmiş akciğer gibi,
Sakalına bakarsan,
Sarabı delip geçmiş gibi.*
Gözü masmavi demir gibi,
Burnuna bakarsan,

Buzulgan kaptal señirdey.	*Yıkılmış yamaç sırtı gibi.*
Aybatı katuu Karagul	*Heybeti sert Karagul,*
Aykırıgı taş carıp,	*Haykırışı taş yarıp,*
Kaçırıp kelet mına bul.	*Saldırıp geliyor işte bu.*
136300 Kulcuñdagan Karagul	*Kasılıp duran Karagul,*
Kuptap ayza sunganda	*Kavrayıp mızrak uzattığında*
Kudaysınat mına bul.	*Tanrılık taslıyor işte bu.*
Cerdin, suunun eesindey	*Yerin, suyun sahibiymiş gibi*
Celigip kelet Karagul,	*Coşup geliyor Karagul,*
Ceke baatır bolgonsup,	*Tek başına bahadırmış gibi*
Eeligip kelet Karagul.	*Şahlanıp geliyor Karagul.*
Aybatı katuu, eaarı küç,	*Heybeti sert, zehri güçlü,*
Karaguldu körgöndö,	*Karagul'u görünce,*
Kayran candan küdör üz.	*Tatlı candan umudu kes.*
136310 Keñ kökürök, taş kayrat,	*Geniş göğüslü, taş yürekli,*
Kelbersigen Karagul	*Kasım kasım kasılan Karagul*
Kele catat mına bul.	*Geliyor işte bu.*
Balam, Karaguldun kayratın	*Yavrum, Karagul'un gücünü*
Körgönü kelgen ekensiñ,	*Görmeye gelmişsin sen,*
Takool albay Bakaydı,	*Destek almadan Bakay'ı,*
Takır calgız uşerden	*Yapayalnız şuracıkta*
Ölgönü kelgen ekensiñ.	*Ölmeye gelmişsin sen.*
Al Karagul baatırdın	*O Karagul bahadırın*
Kayratı caman çaçılıp,	*Gücü fena saçılıp,*
136320 Araanday* oozu açılıp,	*Araan* gibi ağzı açılıp,*
Közü kızıl örtbolup,	*Gözü kızıl ateş olup,*
Külçoro caylap ötüügö,	*Külçoro'yu haklayıp geçmeye,*
Tübünö çoguu cetüügö	*Köküne hep birden ermeye*
Kele catat Karagul,	*Geliyor Karagul,*
Munun kelbeti kıyın mına bul. Cılga kerüü tam oşol,	*Bunun endamı yamandır işte bu. Yılga yamacında dam odur,*
Uçuna bolot kurç tartkan	*Ucuna keskin çelik çekilmiş*
Karagayday ayzası,	*Karaçam gibi mızrağı,*
Bul Karagul kapırdın	*Bu Karagul kâfirin*
Uşunday kıyın eken aylası.	*Böyle yamanmış çaresi.*
136330 Kürmösü* keñ kıtaydın	*Kürmesi* geniş Kıtay'ın*
Küçtüüsü eken Karagul,	*Güçlüsüymüş Karagul,*
Taş sayıngan* kıtaydın	*Taş kuşanan* Kıtay'ın*

Tazası eken Karagul.
Beecinge mıktuu bel eken,
Cılkı bakkan er eken,
Eldin çetin Karagul
Bagıp turat deer eken.

Hasıymış Karagul.
Beecin'e sağlam beldir,
Yılkı bakan erdir,
Halkın ucunu Karagul
Bakıp koruyor derlermiş.

Karaguldun erdigi
Kap-kay caktan coo körsö,
Toguz aylık Beecinge
Toguz kündö cetçü eken,
Toru aygır menen çu koyup,
Tuş-tuşka kabar berçü eken.
Tutanıp ölgön Karagul –
Tuura meenet mına bul.
Kasban-Toonun boyuna,
Kara-Suunun ceegine,
Çoñ-Kakandın çetine,
Kiriştinin betine,
Ornotuluu tam oşol.
Eçen alp menen alışıp,
Erendi soyup dañ bolup,
Kan cıttagan kul oşol.
Munun da cürgönünön çañ çıkkan,
Dooşunan can çıkkan.
Tolkup ketse Karagul,
Tolgon cerdin çatagı,
Kakançıluu* Beecinge
Toluk ugulgan atagı.
Iç etinen ok ötpös
Kiyip cürgön Karagul,
Kıyla aalamdı kıykırıp,
Bilip cürgön Karagul.
Cılkıçının kanı oşol.
Ayzakerden aydaluu
Kuykalañgan kul çoçko
Çıyraktıgı bar oşol.
Buluttay uçkan toru aygır
Bulçuñga kamçı urdu ele,
Mubaküldüü* kök nayza

Karagul'un yiğitliği:
Her nereden düşman görse,
Dokuz aylık Beecin'e
Dokuz günde yetermiş,
Toru Aygır'la dörtnala kalkıp,
Dört bir yana haber verirmiş.
Tutuşup ölesi Karagul –
Tam bir mihnettir işte bu.
Kasban Dağı'nın boyunda,
Kara-Suu'nun kıyısında,
Çoñ-Kakan'ın ucunda,
Kirişti'nin yamacında,
Dikili duran dam odur.
Nice alp ile boğuşup,
Ereni boğazlayıp nam salıp,
Kan koklamış kuldur o.
Bunun da yürüyüşünden toz çıkmış,
Sesinden can çıkmış.
Coşup taşarsa Karagul,
Dolu yerin kavgasıdır,
Kakançin Beecin'e*
Tastamam duyulmuştur namı.
Tenine kurşun geçirmez
Giyinip gezen Karagul,
Nice âlemi haykırtıp,
Bilip gezen Karagul.
Yılkıcıların hanıdır o.
Mızrakçılar içinde adı belli,
Ütülüp kavrulmuş kul domuzun
Çevikliği vardır onun.
Bulut gibi uçan Toru Aygır'ın
Kaba etine kamçı vurdu,
Mübarekli gök mızrağı*

Burup karmap örttöñgür
Kançorogo sundu ele.
Celikken kuldu karaçı,
Cer ayrılıp düñgüröp,
Cetmek boldu Çorogo,

Çevirip kavrayıp, yanası,
Kançoro'ya uzattı.
Coşan kula bak sen,
Yer yarılıp gümbürdeyip,
Yetmek üzereydi Çoro'ya,

Kuldu Kuday urganın,
Kuturup ayza sunganın,
Çubaktın uulu çunagıñ –
Er Kançoro kördü ele.
Atası Çubak arıslan şer,
Aalamdı buy kılgan,
Zayıpburuş ötkür er.
On ekige kelgende
Ordo* buzup olco algan
Orçun curtka kol salgan,
Kaşkardı kamap anı algan,
Er atası Çubaktan,
Eçendi buzgan çunaktan,
Belekke kalgan Kançoro.
Erte sözü keç bolup,
Karaguldu körgöndö
Bet alıp ayza sayuuga,
Bir betteşip kaluuga
Eki közü tört bolup,
Kuldan murun ayza alıp,
Kuturgurga cetsem dep,
Can ayabay muştaşıp,
Koygulaşa ketsem dep,
Alışka kirsek ayanbay,
Ayza sınsa bırkırap,
Kan tögülsö şırkırap,
Kıtay, kırgız uluu curt
Kızık uşul bolsun dep,
Curt karasın çurkurap,
Eregişten er ölsün,
Tutanıp ölgön çoçkonun
Zorduguna kim könsün.
Turup berip bu kulga

Kulu Tanrı'nın çarptığını,
Kudurup mızrak uzattığını,
Çubak'ın oğlu çunağın –
Er Kançoro görmüştü.
Atası Çubak arslan yürekli,
Âlemi perişan eden,
Zayıpburuş, keskin er.
On ikisine geldiğinde
Orda bozup ganimet almış,*
Ulu halka ordu salmış,
Kaşgar'ı kuşatıp onu almış,
Er atası Çubak'tan,
Nicesini bozan çunaktan,
Armağan kalmıştır Kançoro.
Erken sözü geç olup,
Karagul'u görünce,
Yüz tutup mızrak saplamaya,
Bir kez yüzleşip kalmaya
İki gözü dört olup,
Kuldan önce mızrak alıp,
Kudurmuşa yetişsem deyip,
Can esirgemeden yumruklaşıp,
Dövüşe tutuşsam deyip,
Boğuşmaya girsek çekinmeden,
Mızrak kırılsa çatırdayıp,
Kan dökülse şarıldayıp,
Kıtay, Kırgız ulu halklar,
Seyirlik bu olsun deyip,
El baksın çığrışarak,
Çekişmeden er ölsün,
Tutuşup ölesi domuzun
Zorbalığına kim katlansın.
Durup dururken bu kula

Ne murazga ceteyin,
Balta menen çabışıp,
Kataldın uulu kapırga,
Kan Karagul baatırga,
Cekege çıkkan törögö
Körgön cerde kaçırıp,

Kuturup turgan nemege
Çarkım kelse, bul kuldun
Ok ötpös tonun bölöyün
Kuturgan eken kuuragır
Kulcuñdaşıp köröyün» –
Dep, öşöntüp, Kançoro
Kara caak buldursun*
Çapsa kulak tundursun,
Opol-Toonun tüp ırgay
Tübü menen culdurgan,
Kamçı sapka kıldırgan.
Bıştı oopazdın terisin
Özögünö kirdirgen,
Tört erkeçtin terisin
Şıkap atıp ördürgön.
Tüşkününö ok koygon,
Kök çaldatıp çok koygon.
Alakanı aynektüü,
Büldürgösü bargektüü,
Dolono saptuu ak kamçı
Tolgoy karmap imerip,
Toodoy bolgon buudandı
Takımga tartıp ciberip,
Kökborçuk oozun burdu ele,
Uñgusu bolot, uçu kurç
Uruşka kılgan sır nayza
Tüzdöp karmap Kançoro
Karagulga sundu ele,
Körgöndün köönü bölünüp,
Meltiredi eki ayza,
Eki ayzanın uçunan
Kök caşıl ört körünüp,

Hangi murada ereyim,
Balta ile vuruşup,
Katal'ın oğlu kâfire,
Han Karagul bahadıra,
Teke tek dövüşe çıkan beye,
Gördüğü yerde saldırıp,

Kudurup duran şeye,
Gücüm yeterse, bu kulun
Kurşun geçmez zırhını söküp alayım,
Kudurmuş demek, kuruyası,
Kasılaşıp göreyim» –
Deyip, böylece Kançoro,
Kara çeneli buldursun,*
Vursa kulak sağır eder,
Opol Dağı'nın dipteki ırgayını
Köküyle birlikte söktürmüş,
Kamçı sapı yaptırmış.
Dört yaşında sığırın derisini
Özüne işletip geçirmiş,
Dört erkecin derisini
Sıkıştırıp ördürmüş.
Ucuna kurşun koydurmuş,
Gökçe çaldırıp kor koymuş.
Ayası cam gibi parlak,
Bileklik kaytanı topuzlu,
Alıç saplı ak kamçıyı
Burarak kavrayıp çevirip,
Dağ gibi olan küheylanı
Baldırına çekiverip,
Kökborçuk'un ağzını çevirdi,
Küpü çelik, ucu keskin,
Savaş için yapılmış sır mızrağı
Doğrultup kavrayıp Kançoro
Karagul'a uzattı,
Görenin gönlü bölünüp,
Dimdik durdu iki mızrak,
İki mızrağın ucundan
Gök yeşil ateş görünüp,

Kökcaldar kanter eken dep,
Körüp turgan adamdar
Köñülü caman bölünüp,
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Cebeden murun cetişti,
Kançoro menen Karagul –

Gök yeleliler ne yapar deyip,
Bakıp duran insanların
Gönlü fena bölünüp,
Şunu bunu deyinceye dek,
Açıp gözü yumuncaya dek,
Temrenli oktan önce yetiştiler,
Kançoro ile Karagul –

Karasañ cañcal mına bul,
Kazattı katuu baştadı,
Ayanbay ayza sunuşup,
Candan keçip taştadı.
Altın caka kementay
Karaguldun tonu ele,
Buluttay uçup dırkırayt.
Karaguldun atı edi,
Aygır calduu, bee kursak,
Ayza ötüşpöy erlerge,
Adis bolgon Toru aygır
Buluttay çurkap ozgonu,
Şamdagayı bolcolsuz
Şapa-şupa kamçı urup,
Şay* koldogon er çoro*,
Sıyagı suuk çoñ kulga,
Sayışkan coonu köp algan
Atañdı körü, kambılga
Aylası mol dañgılga
Bala kökcal Kançoro
Akıl artıp ozdu ele,
Kööhardan* kılgan topçunu
Ortosuna saldırgan.
Ildıyıraak beti dep,
Kebez belboo kurunun
Eki eli ıldıy çeti dep,
Ölçögöndö kuu kuldun
Öpkönün taamay beti» – dep, Kanıkey
kılgan sup* çepken,
Kançoro ayza saldı ele.
«Kemer kurdun beti dep,

Baksana, kavga işte bu,
Gazayı sıkı başladılar,
Esirgemeden mızrak uzatıp,
Candan geçip attılar.
Altın yakalı kementay
Karagul'un kürküydü,
Bulut gibi uçup vınlıyor.
Karagul'un atı idi,
Aygır yeleli, kısrak karınlı,
Erlere mızrak işlemez,
Usta olmuş Toru Aygır,
Bulut gibi koşup öne geçti,
Çevikliği ölçüye sığmaz,
Şapur şupur kamçı vurup,
Şay'ın koruduğu er çoro*,*
Suratı soğuk koca kula,
Mızraklaştığı düşmanı çok almış,
Vay be, o ustaya,
Çaresi bol o pire,
Çocuk gök yeleli Kançoro,
Akılca üstün gelip öne geçti,
Cevherden yapılmış düğmeyi*
Ortasına koydurmuş.
Biraz aşağısı yüzü deyip,
Pamuk bel bağı kuşağının
İki parmak aşağı ucu deyip,
Ölçtüğünde kurnaz kulun
Ciğerinin tam üstü» – deyip, Kanıkey'in
diktiği sup cepken,*
Kançoro mızrak sapladı.
«Kemer kuşağın yüzü deyip,

Artık ıkçıl Karagul
Ak kañkı* eerdin kaşı dep,
Kılaytıp ayza teşpegen,
Cürök menen kolkonun
Aştaşıp turgan ceri dep,
Altımış canı bolso da
Köösördü azır cedim» – dep, Oçogor*
atsa ok ötpös,
Karagul ayza saldı ele.
Murunku ötkön Çubaktan
Muraaga kalgan Coykuma,
Kılıçtı kından aldı ele,
Bolottun uçu ceterde

Fazla atik Karagul,
Ak kañkı eyerin kaşı deyip,*
Kıl kadar mızrak işlemeyen,
Yürek ile şahdamarın
Kavuşup durduğu yeri deyip,
Altmış canı olsa da,
*Küstahı şimdi yedim» – deyip, Oçogor**
atılsa kurşun geçmez,
Karagul mızrak sapladı.
Önceden geçen Çubak'tan
Mirasa kalan Coykuma,
Kılıcı kından aldı,
Çeliğin ucu değecekken,

Oñdop karmap kılıçtı
Orto belge saldı ele,
Ayzası belden kıyılıp,
Alek boldu Karagul.
Ayza menen sayganda
Toonu saygan emedey,
Kançoronun sır nayza,
Orto belden büktöldü.
Ayza tütpöy kıyradı.
Kançoronun Köktelki
Çögölöy tüşüp cogolup,
Müdürülüp oñolup,
Küç kelgende aybandar
Tizeden cerge batışıp,
Batkak keçken nemedey
Cerden buttu tartışıp.
Karaguldun kementay
Kagışkan menen ayza ötpös,
Bolot egep, kum kılıp,
Ayzalap katuu sayganda
Adamdın kolun daldırgan,
Bet alışıp muştaşsa,
Adamdın meerin kandırgan,
Kelte ogu kespegen,
Karagul tügül karanga

Düzeltip kavrayıp kılıcı,
Orta bele çaldı,
Mızrağı belinden kesilip,
Perişan oldu Karagul.
Mızrak ile sapladığında,
Dağı saplamış gibi,
Kançoro'nun sır mızrağı
Orta belinden büküldü.
Mızrak dayanmayıp kırıldı.
Kançoro'nun Köktelki'si
Çöküp düşüp kaybolup,
Tökezleyip doğrulup,
Güç bindiğinde hayvanlar,
Dizden yere batışıp,
Batak çiğneyen gibi,
Yerden ayağı çekişip.
Karagul'un kementayı,
Çarpışmayla mızrak geçmez,
Çeliği eğeleyip kum edip,
Mızrakla sert saplandığında,
İnsanın kolunu uyuşturan,
Yüz yüze yumruklaşılsa,
İnsanın gözünü doyuran,
Kelte kurşunu işlemeyen,
Karagul şöyle dursun, karaltıya

Altı miñ balban ayza ursa,
Erişi* cibek, eni altın,
Arkagı bolot, teñi altın,
Tabılgı caksa çok ötpös,
Opsuz kılgan çoñ kalkan,
Çoyuluşup turuştu.
Çoñ cañcal salıp eki eren,
Çoçubastan uruştu.
Uluu kazat çoñ dürböön

Altı bin pehlivan mızrak vursa,
Erişi ipek, eni altın,*
Atkısı çelik, yarısı altın,
Tabılgı yakılsa kor geçmez,
Ölçüsüz yapılmış büyük kalkan,
Gerilerek durdular.
Büyük kavga koparıp iki eren,
Ürkmeden vuruştular.
Ulu gaza, büyük hengâme,

Kim körgön mınday cumuştu,
Toru aygır calın kuçaktap,
Ayzalaşıp uruşup,
Ayza koldon sıngan soñ,
Antip canı tıngan soñ,
Eki ayza teñ sınıp,
Kopol bolup turuştu,
Ayza erendin körkü eken
Eki ayzadan ayrılıp,
Takool bolup turuştu.
Ayzadan ayla ketken soñ,
Aybalta kolgo alıştı,
Mañday-teskey eki eren
Aybalta menen salıştı,
Aybaltası bırkırap,
Sabı koldo kalıştı,
Baltadan ayla ketişip,
Colum üydöy* çoyun baş*
Kabarın körsöñ oolak kaç,
Kan, törösü burkurap,
Tiygen can tirüü bolboston,
Kayrattuusu, şerleri,
Tim ele ölüp ketsin dep,
Oñ kobul salıp kırdagan,
Bolotton bolcop uyutup,
Sabına altın çırmagan,
Colum üydöy çoyun baş
Kötörüşö barışıp,
Mañday-teskey eki eren

Kim görmüş böyle bir işi,
Toru Aygır yelesini kucaklayıp,
Mızraklaşıp vuruşup,
Mızrak elde kırıldıktan sonra,
Böylece soluklandıktan sonra,
İki mızrak birden kırılıp,
Hantal kalakaldılar,
Mızrak erenin süsüdür,
İki mızraktan ayrılıp,
Yedek gibi durakaldılar.
Mızraktan çare kesilince,
Aybaltayı ele aldılar,
Karşı karşıya iki eren
Aybalta ile giriştiler,
Aybaltası paramparça,
Sapı ellerinde kaldı,
Baltadan çare kesilip,
Yolum çadırı kadar çoyun baş*,*
Haberini duysan uzak kaç,
Hanı, beyi feryat edip,
Değdiği can sağ kalmadan, Yürekli olanı, arslanları,
Düpedüz ölüp gitsin deyip,
Sağına yiv açıp kenarlanmış,
Çelikten ölçüp döküp,
Sapına altın sarmış,
Yolum çadırı kadar çoyun başı
Kaldırışıp vardılar,
Karşı karşıya iki eren,

Barsıldaşa salışıp.
Çoyun baş kalgan bırkırap,
Kızık kıla salgın – dep,
Kıtay, kırgız döölörü
Kılımdan kızık boldu dep,
Eñkeygenden eñkeyip,
Karap turdu çurkurap,
Ceti san kelse kol salıp,
Erenderdin şerdigin
Bir salganda on salıp,
Oñboy ketip baratat,
Bu Karagul baatırdı
Tutanıp ölgön Kançoro
Koyboy ketip baratat,
Çoyun baştap tokmoktop,
Aylası ketip Karagul

Güm güm vuruştular.
Çoyun baş kaldı paramparça,
Seyirlik kıl da gör – deyip,
Kıtay, Kırgız devleri,
Asırlardır görülmemiş seyir bu deyip,
Eğildikçe eğilip,
Bakıp durdu çığrışarak,
Yedi tümen gelse el atıp,
Erenlerin arslanlığını
Bir vurduğunda on vurup,
Belini doğrultamadan gidiyor,
Bu Karagul bahadırı,
Tutuşup ölesi Kançoro,
Bırakmadan sıkıştırıp gidiyor,
Çoyun başla tokmaklayıp,
Çaresi kesilip Karagul

Kaçmak boldu şokşoktop.
Eki etegi daldaktap,
Esi oogansıp barbaktap,
Üzöñgüdön but tayıp,
Eerden artı bultayıp,
Karagul türün körgöndö
Erge emne boldu dep,
Kagışka kaalap çıgarsak
Aldırmak boldu burutka
Cerge emne boldu dep.
Şuru otogot*, marcan taş*
Luñ-tuñdun kanı aralaş,
Çılgıy içi ört-calın,
Çıday albay burkurap,
Kuldu Kuday urdu dep,
Kıtaydın beli sındı dep,
Kırgızdın kıyın erleri
Kuup cete salgın dep,
Atañdın körü, Kançoro
Tüp etekten algın – dep,
Kataldın uulu kapırdı,
Kan Karagul baatırdı

Kaçmaya yeltendi hoplayarak.
İki eteği savrulup,
Aklı gitmişçesine sallanıp,
Üzengiden ayağı kayıp,
Eyerden ardı fırlayıp,
Karagul'un hâlini görünce,
Ere ne oldu deyip,
Çarpışmaya isteyip çıkardıksa,
Burut'a yenilecek oldu,
Yere ne oldu deyip.
Şuru otogot, mercan taş*,*
Luñ-tuñ'un kanı karışık,
İçi baştanbaşa ateş-alev,
Dayanamayıp feryat edip,
Kulu Tanrı çarptı deyip,
Kıtay'ın beli kırıldı deyip,
Kırgız'ın yaman erleri,
Kovalayıp yetişiver deyip,
Vay be, Kançoro,
Eteğinin dibinden yakala – deyip,
Katal'ın oğlu kâfiri,
Han Karagul bahadırı,

	Tüp etekten algın dep,	*Eteğinin dibinden yakala deyip,*
	Kılıç menen kıymalap,	*Kılıç ile doğrayıp,*
	Kırgızdın eli çurkurap.	*Kırgız'ın halkı çığrışıp.*
	Esi ketti Karagul,	*Aklı gitti Karagul'un,*
136600	Bul maydanda karagın	*Bu meydanda bak sen,*
	Cetkizebi Toru aygır	*Yetiştirir mi Toru Aygır,*
	Kuldun esi oogonda,	*Kulun aklı gittiğinde,*
	Eselegi bilingen,	*Sersemliği belli olmuş,*
	Tüşüp tizgin, çılbırı	*Düşüp dizgini, yuları,*
	Bakbayakka* ilingen,	*Bakbayak'a* ilişmiş,*
	Anda da bolboy Toru aygır	*Yine de durmadan Toru Aygır*
	Caaday* çurkap tüyülgön.	*Yay* gibi koşup gerilmiş.*
	Üstündögü Karagul	*Üstündeki Karagul,*
	Cana candan tüñülgön,	*Yine tatlı candan umut kesmiş,*
136610	Aylası ketip Karagul,	*Çaresi kesilip Karagul,*
	Şaşıp ketip baratat,	*Telaşla gidiyor,*
	Eki butu tuşaluu	*İki ayağı köstekli,*
	Kapırıñdın Toru aygır	*Kâfirinin Toru Aygır'ı,*
	Kalıñ kol közdöy bet alıp,	*Kalabalık orduya doğru yüz tutup,*
	Kaçıp ketip baratat.	*Kaçıp gidiyor.*
	Öñgül-döñgül çuñkurga	*İnişli çıkışlı çukura*
	Sala kaçıp baratat,	*Dala kaça gidiyor,*
	Öküröñdöp Toru aygır	*Böğürerek Toru Aygır,*
	Bul örttöngön kuluñdu	*Bu yanası kulunu*
136620	Ala kaçıp baratat.	*Alıp kaçıp gidiyor.*
	Mına oşondo Kançoro	*İşte o zaman Kançoro,*
	Tegeregin karabay,	*Çevresine bakmadan,*
	Tegi ele canın ayabay,	*Hiç mi hiç canını esirgemeden,*
	Kıdırata karabay,	*Dört bir yanı gözetmeden,*
	Kılça canın ayabay,	*Kıl kadar canını esirgemeden,*
	Aldındagı Köktelki	*Altındaki Köktelki'ye*
	Oñdop-soldop kamçı urup,	*Sağlı sollu kamçı vurup,*
	Oñ tetiri teminip,	*Sağdan soldan mahmuzlayıp,*
	Artınan çañı çubalıp,	*Ardından tozu sürüklenip,*
136630	Arslanday közü kızarıp,	*Arslan gibi gözü kızarıp,*
	Cetik eken Kançoro	*Yetkinmiş Kançoro,*
	Cebeden murun cetti ele,	*Temrenli oktan önce yetişti,*
	Altın caka kementay –	*Altın yakalı kementay –*

Mına oşondo Kançoro
Tüp etektep aldı ele.
Türö karmap saldı ele.
Karuusu toluk kapırdın,
Al Karagul baatırdın,
Başıñda bolot kalkanı
Uçup cerge ketkeni
Er Çubaktan kurç kılıç
Karmay kalıp sabınan,
Suurup alıp kabınan,
Kılıçtı kolgo aldı ele,
Kıygay tartıp saldı ele.

İşte o zaman Kançoro
Eteğinin dibinden yakaladı.
Dürerek kavrayıp yıktı.
Gücü kuvveti yerinde kâfirin,
O Karagul bahadırın,
Başındaki çelik kalkanı
Uçup yere gitti,
Er Çubak'tan kalma keskin kılıcı
Yakalayıp sapından,
Sıyırıp alıp kınından,
Kılıcı ele aldı,
Yanlamasına çekip çaldı.

Başı ketti bırkırap,
Al Karagul baatırdın
Canı çıktı çırkırap.
Denesi kalıp, başı cok,
Opol-Toodoy barbayıp,
Mına oşondo Karagul
Toru aygırdın üstünön
Kulap ketti dardayıp.
Kılıçın kınga salbadı,
Kızıgıp kalgan çunagıñ
Toodoy bolgon Toru aygır
Şilige tartıp alganı.
Atı menen tañ kaysap,
Çubaktın uulu Kançoro
Tındım kılıp saldı ele,
Mancuu kanı Ezkara
Ötkörö çeçen, özü er,
Kayratı kıyın, zaarı küç,
Al Karagul öldü dep,
Kayra tartpas düynönü
Kayran beren kördü dep,
Karagul öldü, kanıñ öl!
Kayra tartpa kırgızdan
Kalbay takır baarıñ öl!
Kırgızdı çaap kayrılıp,
Karaguldan ayrılıp,

Başı gitti paramparça,
O Karagul bahadırın
Canı çıktı çığlıkla.
Gövdesi kaldı, başı yok,
Opol Dağı gibi kabarıp,
İşte o zaman Karagul,
Toru Aygır'ın üstünden
Yıkılıp düştü boylu boyunca.
Kılıcını kına koymadı,
İştaha gelmiş çunağın,
Dağ gibi olan Toru Aygır'ı
Ensesinden çekip aldı.
Atıyla birlikte hayran bırakıp,
Çubak'ın oğlu Kançoro,
İşini bitirip attı,
Mançu hanı Ezkara,
Fazlasıyla söz ustası, kendisi er,
Gücü yaman, zehri güçlü,
O Karagul öldü deyip,
Geri dönmez dünyayı,
Zavallı beren gördü deyip,
Karagul öldü, hanın da ölsün!
Geri dönmeyin Kırgız'dan,
Kalmadan tümünüz ölün!
Kırgız'ı vurup dönmeden,
Karagul'dan ayrılıp,

Beecindi kantip körölü.	*Beecin'i nasıl görelim.*
Beecindegi çoñ kanga,	*Beecin'deki büyük hana,*
Dalay candan tunukka,	*Nice candan durusuna,*
Taş sayıngan ulukka	*Taş kuşanan uluya,*
Kaarı müşkül kapırga,	*Öfkesi müşkül kâfire,*
Çınmaçındın çın kanı	*Çin-Maçin'in gerçek hanı,*
Çın Karı kan baatırga	*Çın Karı Han bahadıra*
Kantip coop bereli!	*Nasıl cevap verelim!*
136680 Kargış tiygen burutka	*Beddua değmiş Burut'la,*
Altı cıl tınbay uruşup,	*Altı yıl durmadan vuruşup,*
Aygaydı arbın salalı,	*Kızılca kıyameti bolca koparalım,*
Kıl emeñ kalbay taptakır	*Kıl kadarın komadan taptakır*
Kırılışıp kalalı,	*Kırılışıp kalalım,*
Kalday* ölsün, kan ölsün,	*Kalday* ölsün, han ölsün,*
Karmaşkan candın baarı ölsün, Murun kaptap kalıñar,	*Tutuşan canların hepsi ölsün, Önce bürüyüp kuşatın,*
Calgız közdüü alp ölsün,	*Tek gözlü alp ölsün,*
Kalbay çoguu kalk ölsün,	*Kalmadan bütün halk ölsün,*
At kötörgüs döö* ölsün,	*At taşıyamaz dev* ölsün,*
136690 Alışıp cürüp köp ölsün.	*Boğuşa boğuşa çoğu ölsün.*
Kıyınıñar, şeriñer,	*Yamanınız, arslanınız,*
Kızıkkan okşoyt kuu burut	*Heveslenmişe benziyor kurnaz Burut,*
Kırgındı kızık salıñar,	*Kırgını seyirlik kılın,*
Kılın koyboy kıyratıp	*Kılını komadan kırıp geçirip,*
Karagul öçün alıñar!	*Karagul'un öcünü alın!*
Kırgızga kelip kayrılıp,	*Kırgız'a gelip uğrayıp,*
Kıyla döödön ayrılıp,	*Nice devden ayrılıp,*
Buzulgan eken bizdin tüş,	*Bozulmuş bizim düşümüz,*
Kıtay ilek*, kırgız az	*Kıtay yüz bin*, Kırgız az,*
136700 Kıyın döödön ayrılıp –	*Yaman devden ayrılıp –*
Kılımda barbı uşul iş.	*Asırda var mı böyle iş.*
Kıyın kaptal kalgıla,	*Sarp yamacı tutun,*
Kıylasın baylap algıla,	*Nicesini bağlayıp alın,*
Kırgın tiygen Semetey –	*Kırgın değmiş Semetey'i –*
Kızıtalak buruttu	*Kahrolası Burut'u*
Kırgın kılıp salgıla!	*Kırgına uğratıverin!*
Asmanga uçsun topurak,	*Göğe uçsun toprak,*
Azar tümön* kol kaptap,	*Binlerce tümen* ordu bürüyüp,*

Asker kaptap topurap,
Bettegen cerin suu bolsun,
Kızıtalak buruttun
Kançasınan ayrılıp,
Munun katın-kızı çuu bolsun.
Berse daamga toybogon,
Baylap kelgin tiptirüü
Manastın uulu döösün,
Kezigip kalsa Bakay kan
Çıgara çap meesin!
Kara kurttay köp kıtay,
Kanıñardın buyrugu.
Kaptagıla ketkile,
Kırıp soyup ötkülö,
Kızık kılıp buruttun
Tübünö çoguu cetkile.

Asker bürüyüp kaynaşıp,
Yüz tuttuğu yer su olsun,
Kahrolası Burut'un
Nicesinden ayrılıp,
Bunun kadını kızı feryat etsin.
Verilse tada doymayan,
Bağlayıp getir dipdiri
Manas'ın oğlu devini,
Rast gelirse Bakay Han'ın
Beynini çıkara çal!
Kara kurt gibi kalabalık Kıtay,
Hanınızın buyruğu.
Bürüyün, gidin,
Kırıp boğazlayıp geçin,
Seyirlik edip Burut'un
Köküne hep birden erin.

Çubaktın uulu çunaktı
Uzununan salıñar,
Talça cerin taştabay,
Kılıçtap başın alıñar,
Col üstünö süyrötüp,
Kızıtalak buruttu
Dañgıttarga* carıñar».
Tiktep kirip kaçırıp,
Alp-döölörünö asılıp,
Tirüü karmap alıñar,
Eki kolun teñ baylap,
Eki közün teñ çukup,
Etken beren eleñ dep,
Bilgen çırdı kılıñar.
Miñden döröö* kamçı urup,
Korduktu koydoy salıñar.
Koldoruna cetkizbey,
Tirüü baylap alıñar.
Kaptagıla bul kuldu,
Baylagıla bul kuldu!
Caa tartuuçu erenin,
Cazbay atçu berenin,

Çubak'ın oğlu çunağı
Boylu boyunca yatırın,
Tel kadar yerini bırakmadan,
Kılıçlayıp başını alın,
Yol üstünde sürükleyip,
Kahrolası Burut'u
Dañgıtlara yem edin».*
Dikilip girip saldırıp,
Alp-devlerine çullanıp,
Diri yakalayıp alın,
İki kolunu birden bağlayıp,
İki gözünü birden oyup,
Yaman beren idin ya deyip,
Bildiğiniz eziyeti edin.
Binden ziyade kamçı vurup,*
Koyun gibi horlayın.
Silah ellerine değmeden,
Diri bağlayıp alın.
Bürüyün bu kulu,
Bağlayın bu kulu!
Yay çeken ereniniz,
Şaşmadan vuran bereniniz,

	Kürmö kiygen küçtüüñör,	*Kürme giyen güçlünüz,*
	Taş sayıngan tazañar,	*Taş kuşanan hasınız,*
	Biylöösü bar begiñer*,	*Hükmü olan beyiniz*,*
136750	Berensigen eriñer,	*Berenlik taslayan eriniz,*
	Bet algandı koybogon,	*Yüz tuttuğunu komayan,*
	Kolu bolot orgoktuu,	*Eli çelik oraklı,*
	Kalaymandı baştagan,	*Kızılca kıyameti başlatan,*
	Çın açuusu kelgende	*Gerçekten öfkesi geldiğinde*
	Töönü caza muştagan,	*Deveyi yumrukla deviren,*
	Kaldayıñar, alpıñar	*Kaldayınız, alpınız,*
	Kaptagıla karkıbar	*Bürüyün, heybetliler,*
	Kıyınıñar canıñar	*Yamanınız, canlarım,*
	Kılça körböy kuu baştı	*Kuru başı kıl kadar saymadan,*
136760	Kırgındı kızık salıñar,	*Kırgını seyirlik kılın,*
	Kızıtalak buruttan	*Kahrolası Burut'tan*
	Kıyındap öçtü alıñar».	*Yamanca öcünüzü alın».*
	Kıykırıgı taş carıp,	*Haykırışı taş yarıp,*
	Ezkara ünü cañırdı	*Ezkara'nın sesi yankılandı,*
	Munarga baylap ken-tundu*	*Kuleye bağlayıp ken-tunduyu*,*
	Kendemede* el turdu.	*Kendeme'de* halk durdu.*
	Burçka kılgan munara –	*Köşeye yapılmış kule –*
	Munarası cıgaçtan,	*Kulesi ağaçtan,*
	Uruşardın belgisi –	*Savaşılacağın işareti –*
136770	Bul önörün suraba,	*Bu hünerini sorma,*
	Munardagı koñguroo	*Kuledeki çan,*
	Tartıp boosun çoygondo,	*Çekip ipini uzattığında,*
	Koñguroonu koygondo	*Çanı vurduklarında,*
	Koñguroo bekem kagıldı,	*Çan kuvvetle çalındı,*
	Azır dayar tümön kol	*Şimdi hazır tümen ordu,*
	Coo kaydalap cabıldı.	*Düşman nerede diye üşüştü.*
	Biröön-biröö türtüşüp,	*Birini biri itişip,*
	Sabaşıp catıp kaldı ele.	*Dövüşüp yatakaldılar.*
	Öz kolunan cüz başçı*	*Kendi ordusundan yüzbaşı*,*
136780	Adaşıp catıp kaldı ele.	*Yolunu şaşırıp yatakaldı.*
	Topurak uçup, toz* boldu,	*Toprak uçup, toz* oldu,*
	Tolgon kıtay kozgoldu.	*Dolu Kıtay kımıldandı.*
	Asman açık, cer bürköö	*Gök açık, yer örtülü,*
	Zubundap*, çuulap el toldu,	*Bölük bölük*, çığrışıp halk doldu,*

Zubun cürüp kaptadı,
Topurak uyup, çañ uçup,
Cerdin üstü kozgolup,
Şibeliktin Tagılık
Kandan buyruk keldi dep,
Kaptap catkan köp uluk
Ayzasın alış bölödü,
Asman cargan çuu bolup,
Alaman urup cönödü.
Katkalañdın Saykalı,
Kacıldagan kapırdın
Kaysı biröön aytalı.
Ooduşañdın balbanı
Bet alıp kolgo salganı.
Bargan sayın eñ küçöp,
Bul örttöngön kıtaydın

Bölük yürüyüp bürüdü,
Toprak yığılıp, toz uçup,
Yerin üstü kımıldayıp,
Şibelik'in Tagılık'ı,
Handan buyruk geldi deyip,
Bürüyüp yatan çok ulu,
Mızrağını dövüşe kuşandı,
Gök yaran gürültü olup,
Akına vurup yürüdü.
Katkalañ'ın Saykal'ı,
Vırıldayan kâfirin
Hangi birini söyleyelim.
Ooduşañ'ın pehlivanı,
Yüz tutup orduya girişti.
Vardıkça büsbütün güçlenip,
Bu yanası Kıtay'ın

Aşıp barat cañcalı.
Kölügü cok, cöölörü
Üydöy çokmor kolgo alıp,
Üñüröñdöp keledi.
Can kutkarbay kalıñ kol
Alaman koyup cönödü.
Bıyak cagı köp koldun
Kutpa* cakı betinde,
Koldu aydap tokmoktop,
Kökala sakal çoñ mancuu
Körsöñ Kalça artında.
Köp adam çurkap çurkurap,
Kol esinen cañıldı.
Uy tügündöy köp balban
Baştaganı çoñ cañcal
Soloon, şiben kandarı,
Kara kalmak mancuusu,
Sazañ-şañ kaptap al dagı
Kalday tolgon kalkı bar
Bet algan coosun taştabay,
Kanın içmey saltı bar.
Kalıñ kol çoguu kaptadı,

Aşıp gidiyor kavgası.
Bineği yok, yayaları,
Ev kadar çomak ele alıp,
Homurdanarak geliyor.
Can kurtarmadan kalabalık ordu,
Akın koyup yürüdü.
Bu yanı, kalabalık ordunun,
Kutup yönü tarafında,*
Orduyu sürüp tokmaklayıp,
Kır sakallı koca Mançu,
Görsen, Kalça ardındadır.
Çok insan koşup çığrışıp,
Ordu kendinden geçip şaşırdı.
Sığır tüyü kadar çok pehlivan,
Başlattığı büyük kavga,
Soloon, Şiben hanları,
Kara Kalmuk'u, Mançu'su,
Sazañ-Şañ bürüyüp o da,
Kalday dolu halkı var,
Yüz tuttuğu düşmanını bırakmadan,
Kanını içme töresi var.
Kalabalık ordu birden bürüdü,

Çubaktın uulu Çoronu
Kurçap kele catkanı.
Kaçırı bar, bili bar,
Kaldayı* bar, döösü bar,
Kastarın tigip kırgızga
Kalgan eken karkıbar,
Tügöngön sayın tütögön,
Ölgön sayın öörçügön,
Köptügü cerge batpagan,
Uruşpay kuru catpagan,
Kakançının kalkı bar.
Karmaşkandı soo koybos,
Kara kıtay oñbogur
Kanın içmey saltı bar.
Tolkugan dayra bel eken,
Tolgon kıtay el eken.
Topon suu* kaptap cete albay,

Çubak'ın oğlu Çoro'yu
Kuşatıp gelmekteler.
Katırı var, fili var,
Kaldayı var, devi var,*
Kırgız'a kin besleyip
Kalmışlar, heybetliler,
Tükendikçe tüten,
Öldükçe çoğalan,
Çokluğu yere sığmayan,
Vuruşmadan boş yatmayan,
Kakançin'in halkı var.
Tutuştuğunu sağ komaz,
Kara Kıtay, iflah olmaz,
Kanını içme töresi var.
Dalgalanan ırmak beliymiş,
Dolup taşan Kıtay halkıymış.
Tufan suyu bürüyüp yetişemeden,*

Aman kalıp balaadan
Esen kan eli deer eken.
Cöö külüktün* baarısı
Temir arkan tor alıp,
Baylooçusu kamındı.
Baarı ayzaçan şaydootu
Kançorogo cabıldı,
Cabılıp ayza sunganda,
Cadalın salıp turganda,
Ayzanın başı kagıştı,
Köptügü cerge batalbay
Adamdın başı çabıştı.
Cer kozgolup, kalıñ kol
Er Kançoro kökcaldı
Tegerektep oşol col.
Böyrögünön Çoronun
Camgır kılıp caa tartıp,
Kaptal cagın karasañ
Möndür kılıp ok attı,
Çalma uruuçu* ıktuusu,
Ayangan cok kıtaydın

Beladan sağ çıkıp da
"Han eli esendir" derlermiş.
Yaya yüğrüklerin tamamı
Demir urgan, ağ alıp,
Bağlayıcısı hazırlandı.
Hepsi mızraklı, pusatlı,
Kançoro'ya üşüştüler,
Üşüşüp mızrak uzatınca,
Var gücüyle yüklenince,
Mızrakların ucu tokuştu,
Çokluğu yere sığmayıp
İnsanların başı çarpıştı.
Yer sarsıldı, kalın ordu
Er Kançoro bozkurdu
O sefer çepeçevre sardı.
Çoro'nun böğür yanından
Yağmur gibi yay çekip,
Yan tarafına bakarsan
Dolu gibi ok yağdırdı,
Kement atmanın ustası,
Esirgemedi kendini Hıtay'ın

	Kol baştooçu mıktuusu.	*Ordu başlatan yamanı.*
	Kan içüüçü ereni	*Kan içici ereni,*
	Kaldaylardan Duuşañı	*Kalday'lardan Duuşañ'ı,*
	Kambıl balban bereni,	*Becerikli pehlivan yiğidi,*
	Kişi bilbes sözdüüsü,	*Kimsenin bilmediği dili konuşanı,*
	Kolu-butu adamday,	*Eli ayağı insan gibi,*
	Başında calgız közdüüsü,	*Başında tek gözlüsü,*
	Adamdan artık sürdüüsü,	*İnsandan öte heybetlisi,*
	Alışıp adam çıdagıs,	*Boğuşsa insanın dayanamadığı,*
136870	Aybanga çalış türdüüsü.	*Hayvana çalar suratlısı.*
	Keçilderi*, kandarı	*Keşişleri, hanları*
	Kaptap kirdi aldagı.	*İşte kaplayıp girdiler.*
	Cöö çurkagan külügü,	*Yaya koşan yüğrüğü,*
	Kiçi kazat bülügü.	*Küçük Gaza'nın belası.*
	Kaptap kıtay kirdi ele	*Hıtay kaplayıp girmişti,*
	Baskan cerin çañ kıldı,	*Bastığı yeri toz etti,*
	Kezi kele kalganın	*Önüne rast geleni*
	Baltalap sabap dañ kıldı.	*Baltalayıp döverek nam saldı.*
	Döñgül cerdi tüz kıldı,	*Tümsek yeri dümdüz etti,*
136880	Ölörman eken kıtay curt	*Ölümüne imiş Hıtay halkı,*
	Öz kılganın büt kıldı.	*Bildiğini sonuna dek yaptı.*
	Buruttu kaptap ketkin dep,	*"Burut'u kaplayıp geçin!" diye*
	Er Koñurbay küç kıldı.	*Er Koñurbay zorladı.*
	Kez bolgonun keçili	*Keşişi, rast geldiğini*
	Kekilikçe otodu,	*Keklik gibi yolup biçti,*
	Solkuldabay kara cer	*Kara yer sarsılmadan*
	Cön ele kalıñınan toktodu.	*Sırf kalabalıktan durdu.*
	Kıcıldap kıtay kol saldı,	*Kaynaşıp Hıtay saldırdı,*
	Kırgın mınday kazattan	*Böylesi kırgın gazadan*
136890	Kırgızıñ kantip soo kaldı.	*Kırgız'ın nasıl sağ çıktı?*
	Kıtay kaptap kalganı	*Hıtay kaplayıverince,*
	Kıc-kıc etip çuu turup,	*Uğul uğul velvele kopup,*
	Kançoronun kalıñ kol	*Kançoro'nun üstüne kalın ordu*
	Kaptagan eken oşol col.	*O sefer kaplamış meğer.*
	Kıtay eli çoñ şumduk,	*Hıtay halkı büyük beladır,*
	Kıyını kılıp çoñ buyruk	*Zorunu edip büyük buyruk:*
	Baatırı kaptap ötör dep,	*"Bahadırı yarıp geçer" diye,*
	Baatırlık kıldı Kançoro.	*Yiğitlik gösterdi Kançoro.*

Balanı öltürüp tüpkö ceter dep,
Kaarlandı Koñurbay.
Kayratınan taş küydü
Toodoy tolkup kürküröp,
Tozoktu* arbın baştadı.
Körüp turgan adamdın
Bütkön boyu dürküröp.
Kaarınan kança curt
Buzulup kete taştadı.
«Kızıtalak buruttu
Tübü menen sorgula,
Tukum kurut kılgıla,
Karagul öldü, kanıñ öl
Kalbay takır baarıñ öl» –
Dep, öşöntüp, Koñurbay,
Mancuuların şaştırdı.
Altından tizgin culkuntup,
Algaranı bulkuntup,
Arkı-terki bastırdı,

"Çocuğu öldürüp kökünü kurutur" diye
Kahra geldi Koñurbay.
Gayretinden taş yandı,
Dağ gibi kabarıp gürleyip,
Cehennemi bolca başlattı.
Bakıp duran insanın
Bütün bedeni ürperdi.
Kahrından nice halk
Bozulup dağılıverdi.
"Kahrolası Burut'u
Köküyle birlikte sömürün,
Soyunu tümden kurutun,
Karagul öldü; hanınız ölsün,
Kalmadan hepiniz ölün!" —
Deyip, böylece Koñurbay,
Mançularını seğirtti.
Altın dizgine asılıp,
Algara'yı şahlandırıp,
Bir ileri bir geri sürdü,

Koñurbay mintip turgan soñ,
Tuurasınan cabılıp,
Alp-döösünün baarısı,
Ak sakal Kalça karısı,
Keçilderdin çoñdoru,
Üydöy çokmor-koldoru
Irettep kolun keledi
Tutanıp ölgön Koñurbay
Alaman koyup cönödü.
Kumurskaday kol kaptap,
Az gana emes mol kaptap,
Er Kançoro balaga
Camgır kılıp caa tarttı,
Möndür kılıp ok attı.
Mañday-teskey turuştu,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruştu.
Ürkün-türkün sel kaptap,
Kara kurttay el kaptap,

Koñurbay böyle durunca, Yanlamasına üşüşüp,
Alp devlerinin tamamı,
Ak sakal Kalça kocası,
Keşişlerin ululları,
Ev gibi çomaklı elleri,
Ordusunu düzüp geldi.
Tutuşup yanan Koñurbay
Yağma akınına koyulup yürüdü.
Karınca gibi ordu kaplayıp,
Az değil, bol kaplayıp,
Er Kançoro çocuğa
Yağmur gibi yay çekti,
Dolu gibi ok attı.
Karşı karşıya durdular,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çutur vuruştular.
Bölük bölük sel kaplayıp,
Kara kurt gibi el kaplayıp,

Ceek tartıp kıcırap,
Cerge tartıp bıcırap,
Çubaktın uulu çunakka
Katkalañdın Saykalı,
Kara cagal Tagılık,
Tümöndögön kalıñ kol
Alaman koydu cabılıp.
Kumurskaday kılkıldap,
Kurçap san kol bılkıldap,
Bilekke salıp şaylanıp,
Ayzakerden erender
Bul çorogo cetti ele.
Tuş-tuş caktan koygulap,
Çalma uruuçu ıktuusu
Cetip çalma salganı,
Ulugu Kalça Koñurbay
Tirüü karmap barganı,
Çokmor algan çoñdoru,
Ay-aalamdı buy kılgan
Artık balban bolcolu,
Karuusu toluk ıktuusu,
Tuş-tuştan balban mıktuusu
Kaarlanıp zırgıtıp,

Saf tutup kaynaşarak,
Yere yayılıp kımıl kımıl,
Çubak'ın oğlu yavuza
Katkalañ'ın Saykal'ı,
Kara yağız Tagılık,
On binlerce kalın ordu
Üşüşüp yağma akını saldı.
Karınca gibi kaynaşıp,
Sayısız ordu kuşatıp kımıldayıp,
Bileğe geçirip kuşanıp,
Mızrakçıdan erenler
Bu çoroya eriştiler.
Dört bir yandan vurarak,
Kement atmanın ustası
Yetişip kement attı,
Ululları Kalça Koñurbay
Diri tutup götürmeye davrandı,
Çomak kapmış ululları,
Ay âlemi kasıp kavuran
Üstün pehlivan sanılanı,
Pazusu dolu ustası,
Dört yandan pehlivan yamanı
Kahırlanıp savurup,

Mına Kançoro balanı
Cabılıp attan tüşürdü.
Kılmak boldu talandı,
Boy berbesten Kançoro
Attan tüşpöy turuştu.
Alıstaşıp erender
Mıltık menen uruştu.
Al añgıça bolgon cok,
Uy küröñ tartıp cönölüp
Uruşkan calgız Kançoro
Kızıl kanga bölönüp.
Erbeñdegen eki kol
Öödö bolboy şal bolup,
Bütkön boydun baarısı
Aybalta ayza köp tiyip,

İşte Kançoro çocuğu
Üşüşüp attan düşürdüler.
Yağma etmeye davrandılar,
Boyun eğmeden Kançoro
Attan inmeden direndi.
Uzaklaşıp erenler
Tüfek ile vuruştular.
O ara çok geçmedi,
Koyu boza kesip yürüyüp,
Yalnız vuruşan Kançoro
Kızıl kana belendi.
Sallanan iki kolu
Kalkamayıp felç olup,
Bütün bedeninin her yanı,
Aybalta, mızrak çok değip,

Bılkıldabay şal bolup,
Alaman kaptap ketkeni.
Kaptoodon kıtay bölünböy,
Tokmokton Çoro erinbey,
Tobokeldep turuşup,
Erender mintip turganda,
Suuday suluu at minip,
Sup kuyrugun çart tüyüp,
Kök temir bolot ayza alıp,
Almambettin Coykuma
Acal cetse ölöm dep,
Egizim ele Kançoro,
Ölböy aman bir bolsom
Karaan bolup berem dep,
Kançorolop bakırıp,
Cetken cerde kıtaydı
Cer carıltıp sapırıp,
Ayza cetken cerlerdi
Ayza menen uratıp,
Kılıç cete kalganda
Kıymalıp çaap sulatıp.

Kımıldamaz, felç olup,
Yağmacılar kaplayıverdi.
Hıtay kuşatmadan ayrılmaz,
Çoro tokmaktan yılmaz,
Tevekkül edip direnip,
Erenler böyle dururken,
Su gibi güzel at binip,
İpek kuyruğunu sımsıkı düğüp,
Gök demir, çelik mızrak alıp,
Almambet'in Coykuma'sı,
"Ecel gelirse ölürüm" deyip,
"İkizimdi Kançoro,
Ölmeyip sağ kalırsam
Ona arka olurum" deyip,
"Kançoro!" diye bağırıp,
Yetiştiği yerde Hıtay'ı
Yer yarılırcasına savurup,
Mızrak yeten yerleri
Mızrağıyla yıkıp,
Kılıç yetiştiği anda
Doğrayıp biçip serdi.

Karşı aldına kelgenin
Ayza menen cön ele
Kargaday sayıp ırgıtıp,
Colukkan coogo kelgende,
Colborstugu bilinip.
Baatırsıngan alptarı
Külçoro kirip barganda
Coo tiygendey bülünüp,
Sur tulpar menen oynotup,
Bet alışa tüşköndö,
Beşten sayıp soylotup,
Külçoro kirdi aralap.
Anın art cagınan
Oluyat uulu er Bakay
Acal cetse ölöm dep
Aylam bolso baldarga
Karaan bolup berem dep,

Karşısına geleni
Mızrağıyla düpedüz
Karga gibi saplayıp fırlatıp,
Rast gelen düşmana varınca
Kaplanlığı belli olup.
Bahadır taslayan alpları,
Külçoro girip vardığında,
Düşman basmış gibi bozuldu,
Boz tulparını oynatıp,
Yüz yüze geldiğinde,
Beşer beşer saplayıp sererek,
Külçoro dalıp girdi.
Onun ardı sıra
Evliya oğlu er Bakay,
"Ecel gelirse ölürüm" deyip,
"Elimden gelirse çocuklara
Arka olurum ben" deyip,

Sakalım kuuday agında,
Saparım çukul çagında,
Berenderden ayrılıp
Kaysı kündü köröm dep,
Bakay kan kirdi oynotup,
Oşol kezde Kökçolok
Cal-kuyruktan ayrılıp,
Camanatka konuptur.
Bıyıl Kökçolok attuu boluptur, Öküm şerdin tukumu.
Bakay kandın Kökçolok
Aygay kulak tundurgan
Çuunu körgön mal eken,
Ayçık altın kök cargan
Tuunu körgön mal eken,
Kança cerden kan keçip,
Kagışkan cerden baş kesip,
Köz çukuşup at alıp,
Könüp kalgan Kökçolok.
Al soguşka kirgende
Celgenine cel cetpey,
Bakay kirdi soguşka.
Al Bakay kan karıya

"Sakalım kuğu gibi ağarmışken,
Yol azığım tükenmek üzereyken,
Yiğitlerden ayrılıp
Hangi günü görürüm?" deyip,
Bakay Han atını oynatıp girdi,
O sıralar Kökçolok
Yeleden, kuyruktan olup,
Adı kötüye çıkmıştı.
Bu yıl Kökçolok adını almıştı, Zorlu arslanın dölüydü.
Bakay Han'ın Kökçolok'u
Kulak sağır eden narayı,
Velveleyi görmüş hayvandı,
Altın hilalli, göğü yaran
Tuğu görmüş hayvandı,
Nice yerde kandan geçip,
Çarpışılan yerde baş kesip,
Göz oyuşup at kapıp
Alışmıştı Kökçolok.
O, savaşa girince
Koşusuna yel yetişmez,
Bakay girdi savaşa.
O Bakay Han ihtiyar,

Astındagı Kökçolok
Arı-beri oynotup,
Altoo-cetöön soylotup,
Aralap kirdi san kolgo.
Kaysı ekeni bilinbey,
Cer ayrılıp, çañ uçup,
Cetkileñ müşkül kün bolup,
Asman açık, cer bürköö
Düynö cüzü tün bolup,
Cekeme-ceke sayışıp,
Müşkül tartıp kalışıp,
Kazattı katuu baştaşıp,
Kılça körböy kuu candı
Takır keçip taştaşıp.
Oşondo Manastın uulu Semetey

Altındaki Kökçolok'u
Öteye beriye oynatıp,
Altışar yedişer serip,
Sayısız orduya dalıp girdi.
Kimin kim olduğu bilinmez,
Yer yarılıp, toz uçup,
Alabildiğine müşkül gün olup,
Gök açık, yer kapalı,
Dünya yüzü gece olup,
Teke tek mızraklaşıp,
Müşküle düşe düşe,
Gazayı sert başlatıp,
Kıl kadar görmeden kuru canı
Tümüyle candan geçtiler.
O zaman Manas'ın oğlu Semetey,

Anın arka cagınan,
Cekene* belge kurçanıp,
Ceti tümön kıtayga
Ceke aralap kol salıp.
Manastan tuugan şer neme
Kayratı mıktuu zaarı küç,
Katılsa kılat coonu tüz.
Acaldan kayra tartabı,
Coodon kayra kaytpagan,
Ölgön sayın öörçügön,
Tügöngön sayın tütögön,
Tübünön beri küçögön,
Tügönböstün tukumu.
Serpişke kirse sezgenbes,
Kırgınga kirse kıyşaybas.
Atasınan babası
Tünöp ötkön cerine
Tüptüü kalaa ornogon,
Tübünön beri ordogon.
Sebildüü* balban seksen tört,
Serpişken cagı kızıl ört.
Kökcaldın uulu çunaktın
Baatırlıgı başkaça,

Onların ardı sıra,
Cekene'yi beline kuşanıp,
Yedi tümen Hıtay'a
Tek başına dalıp saldırdı.
Manas'tan doğma arslan bu,
Gayreti pek, zehri güçlü,
Sataşılırsa düşmanı düzler.
Ecelden geri döner mi?
Düşmandan geri dönmeyen,
Öldükçe azıtan,
Tükendikçe tüten,
Kökünden beri güçlenen,
Tükenmezin soyu bu.
Çarpışmaya girse sakınmaz,
Kırgına girse eğilmez.
Atasından, dedesinden beri
Konup geçtiği yerlere
Köklü kaleler kurulmuş,
Kökünden beri orda kurmuş.
Zırhlı pehlivanı seksen dört,
Çarpıştığı yan kızıl alev.
Bozkurdun oğlu yavuzun
Bahadırlığı bambaşka,

Balbandarı bir kança.
Coogo ılayık caralgan
Körkömü bölök, közü tik,
Köp muştaşka sözü tik.
Serp algan cagı küygön çok,
Mendede mınday kökcal cok.
Kamoogo tüşkön Kançoro
Acıratıp aluuga
Kaynagan kıtay, köp mancuu
Korcoktogon kayran şer
Acıratıp aluuga
Dobulbastı bir tartıp,
Kökcal Manastap uraan çuratıp.
Oşol kezde Semetey
Körsö köñül bölünüp,

Pehlivanları bir hayli.
Düşmana layık yaratılmış,
Görkü başka, gözü dik,
Nice dövüşte sözü dik.
Savurduğu yan yanan kor,
Kul içinde böyle bozkurt yok.
Kuşatmaya düşen Kançoro'yu
Kurtarıp almak için,
Kaynayan Hıtay, çok Mançu içinden
Hırpalanan kahraman arslanı
Kurtarıp almak için,
Savaş davulunu bir vurup,
"Bozkurt Manas!" diye uran koparıp.
O sırada Semetey
Görünce yüreği bölündü,

Kökcaldık türü körünüp,
Sayışka kirse saykaşka
Munun salmaş curttan bir başka,
Astımdagı Buurulum
Tegiz kıraan köykaşka.
Ayzakerden şerleri,
Munun acal dese süyüngön,
Munun baarısı katar erleri,
Aalamdı buy kılgan
Munun baarısı mıktuu erleri,
Uruşka mıktuu candarı
Ölçöösü candan bir bölök
Öñçöy kandın baldarı
Tölgösü kara Tölögü,
Tölgö salıp başında
Dobulbas çabar balbanı,
Töbököldöp baatırıñ.
Topoloñ salgan kıtayga
Tozuuga çıga kalganı.
Ata uruktan erender,
Alışka çıktı berender.
Surunay kulak tundurup,
Aygayı arbın çuu turup.
Coo belgisi düküldöp,
Düñküldök* bekem kagılıp,
Ölümdön canın ayabay

Bozkurtluk yüzü göründü,
Mızraklaşmaya girse gözü pek,
Bunun savleti halktan bambaşka,
"Altımdaki Buurul'um,
Hepsi doğan, seçme akıtmalı.
Mızrakçıdan arslanları,
Bunlar "ecel" dense sevinen,
Bunun hepsi saf saf erleri,
Âlemi kasıp kavuran,
Bunun hepsi yaman erleri,
Vuruşta yaman canları,
Ölçüleri candan apayrı,
Hepsi de han oğulları.
Fal bakan kara Tölök'ü,
Baştan fal açarak
Davul çalan pehlivanı,
Tevekkül eden bahadırın.
Kargaşa salan Hıtay'a
Karşı durmaya çıkıverdi.
Ata soyundan erenler,
Boğuşmaya çıktı yiğitler.
Zurna kulak sağır edip,
Narası bol, velvele kopup.
Savaş davulu güm güm ötüp,
Kös sıkıca dövülüp,
Ölümden canını esirgemeden

Karşı turup kıtayga
Kalmak boldu cabılıp,
Aygay artık çuu turgan
Çuuga kirmek boluştu,
Acalduu mende okko uçkan
Duuga kirmek boluştu,
Cerdin cüzün kaptagan
Selge kirmek boluştu,
Köptügü kurttay caynagan
Elge kirmek boluştu.
Aalam curt apı* kılalbas,
Çokko kirmek boluştu.

Hıtay'a karşı durup
Hep birden kalmaya and içtiler,
Naradan öte velvele kopan
Velveleye girmek oldular,
Ecelli kulun okla uçtuğu
Kavgaya girmek oldular,
Yeryüzünü kaplayan
Sele girmek oldular,
Çokluğu kurt gibi kaynaşan
Ele girmek oldular.
Âlem halkının söndüremediği
Kora girmek oldular.

Kaarlanıp bakırıp,
Külçoronu çakırıp:
«Altı ay tınbay col cürsöm
Aynıbay turgan buudanım,
Kançoro menen Külçoro
Bul ekөө menin tuuganım.
Astıga salsam ak coltoy,
Aydap cürsöm san koldoy,
Eş tutkanım ekөönü
Karaan kılıp turganım,
Buzdu kıtay sanaanı,
Kara kurttay kapırıñ,
Kayran Kalça baarısı
Kaynap catkan köp kıtay
Kaynap takır cetkeni.
Kagılayın Kançorom,
Tegiz kıtay kakançı
Tegerektep ketti go.
Acıratıp albasak,
Kırgındı kıyla salbasak,
Kılça körböy bul candı
Kırılışıp kalbasak.
Kayrat kılgan kan ölüp,
Kagışkan candın baarı ölüp,
Karmaştı katuu salbasak,

Kahırlanıp bağırıp,
Külçoro'yu çağırıp:
"Altı ay durmadan yol yürüsem
Caymayan küheylanım,
Kançoro ile Külçoro,
Bu ikisi benim kardeşim.
Öne katsam uğurlu,
Sürüp gitsem sayısız ordu gibi,
Yoldaş tuttuğum ikisini
Arka edinip durmuşken,
Hıtay düşüncemi bozdu,
Kara kurt gibi kâfirin,
Koca Kalça'nın hepsi,
Kaynayıp duran çok Hıtay
Kaynaya kaynaya tümüyle yetişti.
Kurban olduğum Kançorom,
Baştan başa Hıtay, Kakançı
Çepeçevre sardı ya.
Kurtarıp almazsak,
Epey kırgın salmazsak,
Bu canı kıl kadar görmeden
Kırışmadan kalırsak;
Gayret eden han ölüp,
Çarpışan canların hepsi ölüp,
Sert bir kavga vermezsek,

Karaan bolgon Kançoro
Acıratıp albasak,
Erender epsiz biletko,
Aytıluu mış-mış çın bolso,
Bizdi kara eşek kıla cürөt ko, Katının
kara baskansıp,
Koluna tiyse bul kıtay,
Çırkıratıp balanı
Acaldan tirüü baylayt ko,
Kan içme kankor uulu dep
Kan Koñurbay caylayt ko,
Botom kamıştı kör, seldi kör,
Algın balban, algın dep,

Arka olan Kançoro'yu
Kurtarıp almazsak,
Erenler pek iyi bilir ya,
Söylenen fısıltı gerçekse,
Bizi kara eşek eder durur ya, Karısını
karabasan basmış gibi,
Eline geçerse bu Hıtay,
Çocuğu çırpındıra çırpındıra
Ecelden diri bağlar ya,
"Kan içici hunharın oğlu" diye
Han Koñurbay öldürür ya.
Yavrum, kamışa bak, sele bak,
"Tut pehlivan, tut!" diye,

Kançoronun üstündö
Kaptagan kıtay eldi kör.
Munarıktuu çoktu kör,
Bul kıstalak şum düynö,
Bölünböy tiygen oktu kör.
Kumurskaday kılkıldap,
Kurçap kıtay bılkıldap,
Köptügünön bul kıtay
Cer carılıp bılkıldap.
137170 Düynö sıybay kol kaptap,
Az gana emes, mol kaptap,
Alekti kıtay salıptır.
Aleñger* caa, sır cebe
Ala koyup caadırıp,
Baştap cüröt köp duñdu.
Kançoro baylap aluuga
Çalma salgan ıktuular,
Can ayabas mıktuular,
Kaldaydın uulu kapırıñ
137180 Tümöndötüp kol alıp,
Tügöl kaptap alıptır,
Kan Koñurbay baatırıñ.
Balbandarı başkaça,
Beecinden çıkkan ereniñ
Belsenip salıp kıykırıp,
Kayran Kalça ereniñ
Kaptatıp kalgan kezi eken.
Turbay kapta, ayda dep,

Tirüü koyso cayla dep,
137190 Berenderim kayda dep,
Belsenip salıp Koñurbay
Bek çındagan kapıray.
Kuturgur cayı uşunday.
Kuugunu cakın kaçkansıp,
Karmaşkan coosun kuugansıp,
Çın süyüngön Koñurbay
Katını erkek tuugansıp.
Ayabagan dümöktü

Kançoro'nun üstüne
Kaplayan Hıtay eline bak.
Puslu kora bak,
Bu kahrolası kalleş dünya,
Aralıksız değen oka bak.
Karınca gibi kaynaşıp,
Hıtay kuşatıp kımıldayıp,
Çokluğundan bu Hıtay'ın
Yer yarılıp kımıldıyor.
Dünyaya sığmaz ordu kaplayıp,
Az değil, bol kaplayıp,
Hengâmeyi Hıtay salmış.
Aleñger yayı, sırlı temreni
Kapıp alıp yağdırarak,
Çok kalabalığı yönetip gidiyor.
Kançoro'yu bağlayıp almaya
Kement atan ustaları,
Can esirgemez yamanları,
Kalday'ın oğlu kâfirin,
Tümen tümen ordu alıp,
Toptan kaplayıvermiş
Han Koñurbay bahadırın.
Pehlivanları bambaşka,
Pekin'den çıkma erenin,
Bel bağlayıp saldırıp haykırıp,
Koca Kalça erenin
Ordusunu kaplattığı andı bu.
"Durma, kapla, sür!" diye,

"Diri kalanı öldür!" diye,
"Yiğitlerim nerede?" diye,
Bel bağlayıp saldıran Koñurbay
Pek sıkı davranmış, vay gidi.
Kudurmuşun hâli böyledir.
Kaçağı yakınmış gibi kovalar,
Çarpıştığı düşmanı kovmuş gibi,
Sahiden sevinir Koñurbay,
Karısı erkek doğurmuş gibi.
"Amansız bir belayı

	Bul burutka salgın dep.	*Bu Burut'a sal!" diye.*
137200	Cer carılgan kol bolup,	*Yer yarılırcasına ordu olup,*
	Cer carılıp bütüptür,	*Yer yarılıp bitmiş,*
	Sıypalıp ketpey kara cer	*Kara yer silinip gitmeden*
	Tüktüüsünön tütüptür.	*Tüylü yerinden tütmüş.*
	Bul tügöngön Koñurbay	*Bu tükenesice Koñurbay,*
	Cadaal salıp, kol aydap,	*Zulüm salıp, ordu sürüp,*
	Kaardı katuu baştaptır.	*Kahrı sert başlatmış.*
	Too solkuldap, cer köçüp,	*Dağ sarsılıp, yer göçüp,*
	Kaarınan Kalçanın	*Kalça'nın kahrından*
	Kıyan cürüp, sel kaptap,	*Sel yürüyüp, taşkın kaplayıp,*
137210	Kıykırık küçöp, el kaptap.	*Haykırış artıp, el kaplayıp.*
	Ayzanın başı koroktop,	*Mızrağın ucu dikilip oynayıp,*
	Adamdın başı soroktop,	*İnsanın başı fırlayıp,*
	Koñurbay korduk salıptır,	*Koñurbay zulüm salmış,*
	Kızıktı kıyın baştaptır,	*İşi fena kızıştırmış,*
	Kırk uruunun kalıñ el	*Kırk boyun kalabalık eli*
	Buzulup kete taştaptır.	*Bozulup dağılıvermiş.*
	Küyüttü küçtüü salıptır,	*Ağır bir dert salmış,*
	Cekege çıkkan Kançoro	*Teke tek çıkan Kançoro'yu*
	Kalday kaptap alıptır.	*Kalday kaplayıvermiş.*
137220	Tegerektep kalıptır,	*Çepeçevre sarmışlar,*
	Cagalaşıp çuu turup,	*İtişip velvele koparark,*
	Cabılıp ayza salıptır,	*Üşüşüp mızrak salmışlar,*
	Cañı baylap aluuga	*Neredeyse bağlayıp almaya*
	Cakındaşıp kalıptır.	*İyice yaklaşmışlar.*
	Adam, ceti börü bir koydu	*Hey, yedi kurt bir koyunu*
	Talasa tarpın koyobu,	*Kapışsa leşini kor mu?*
	Cetip kıtay, köp mancuu	*Yetişip Hıtay, çok Mançu,*
	Cekege çıkkan Çoronu	*Teke tek çıkan Çoro'yu*
	Sabasa tarpın koyobu.	*Döverse leşini kor mu?*
137230	Mañdaylaşıp turuşup,	*Karşı karşıya durup,*
	Can ayabay uruşup,	*Can esirgemeden vuruşup,*
	Kırgındı kızık salalı.	*Kırgını kızgın salalım.*
	Ayla kelse Çoronu	*Çare bulursak Çoro'yu*
	Acıratıp alalı,	*Kurtarıp alalım,*
	Dagdır cetse ölölü,	*Takdir yeterse ölelim,*
	Özü tiygen Kalçaga	*Kendisi sataşan Kalça'yla,*

Tınbastan eçe ay salışıp,
Beecindegi kıtaydan
Soguş kılıp körölü.
Topurak uçup, toz küyüp,
Bek ayabay col cürsö
Cer buzulup, too uçup,
Ceti cıl tınbay salışıp,
Bit kiyimi bir bölök,
Küçtüüsüngön Kalçanın
Çamasın bıyıl bileli,
Takır aydap çuulatıp.
Beecinge çeyin sürölü.
Kaarlandı Koñurbay,
Buga kırgındı kıyın salalı Er başına casagan,
Kıyındarın kıyratıp,
Beecinge sürüp baralı.
Sürdürbösö Beecinge,
Kamalıp catıp ölgüçö
Kagışıp catıp ölölü.
Karsıldaşıp uruşup,
Kan tögüşüp körölü».
Dep, öşöntüp, Semetey,
Arıslanday közdönüp
Arıslandın uulu kökcaldın
Cırgal kiyimi bir bölök.
Tutkagı karmap turalbay,
Karşı-terşi barışsa,
Kan içmesi bek karmap,
Dagdır cetse ölüügö,
Belgilüü beren Koñurbay
Bat alışıp körüügö,
Oodarılıp küyünüp,
Erkek kiymin kiyinip,

Erendin uulu çunagıñ
Enesi kılgan tondorun
Akıl ayran, tañ kalgan.
Atasınan kalgan mülk

Durmadan nice ay çarpışıp,
Pekin'deki Hıtay'la
Savaşıp bir görelim.
Toprak uçup, toz yanıp,
Hiç esirgemeden yol yürüse
Yer bozulup, dağ uçup,
Yedi yıl durmadan çarpışıp,
Bit giysisi apayrı,
Güçlülük taslayan Kalça'nın
Gücünü bu yıl bilelim,
Tümüyle sürüp bağırtarak
Pekin'e kadar sürelim.
Kahra geldi Koñurbay,
Buna kırgını zorlu salalım, Er başına yapılmış,
Zorlularını kırıp geçirip,
Pekin'e sürüp varalım.
Pekin'e sürdürmezse,
Kuşatılıp yatıp ölmektense
Çarpışa çarpışa ölelim.
Çatır çutur vuruşup,
Kan döküşüp görelim."
Deyip, böylece Semetey,
Arslan gibi bakınıp,
Arslanın oğlu bozkurdun
Sefa giysisi apayrı.
Kabzayı tutup duramaz,
Karşılıklı varıp gelseler,
Kan içiciliği pek tutup,
Takdir yeterse ölmeye,
Belli yiğit Koñurbay'la
Tez boğuşup görmeye,
İçi alt üst olup yanarak,
Erkek giysisini giyindi,

Erenin oğlu yavuzun
Anasının yaptığı kaftanlarına
Akıl şaşar, hayran kalınır.
Babasından kalan mülkü

	Enesi beybak* septegen,	*Anası zavallı çeyizlemiş,*
	Bukara öskön aramdar	*Halk içinde büyüyen haramlar*
	Bulayıt* kiyip salganda	*Bulayıt giyip saldığında*
	Kanıkey beybak eptegen.	*Kanıkey zavallı denkleştirmiş.*
	Biti bittep kalat dep,	*"Biti bitlenip kalır" diye,*
	Aman bolso bu çunak	*"Sağ olursa bu yavuz*
137280	Beecinge dümök salat dep,	*Pekin'e bela salar" diye,*
	Berendin öçün alat dep,	*"Yiğidin öcünü alır" diye,*
	Biti bittep kalat dep.	*"Biti bitlenip kalır" diye.*
	Kiri kirdep ketet dep,	*"Kiri kirlenip gider" diye,*
	Kir kiyimi bir bölök.	*Kir giysisi apayrı.*
	Kıtayga tiyse çoñ arman	*Hıtay'a çatarsa — büyük ahdı —*
	Beecinge cañcal uruşsa,	*Pekin'le kavgaya tutuşursa,*
	Bet alıp salsa çoñ cañcal.	*Yönelip salarsa büyük kavga:*
	On eki köynök, on dambal.	*On iki gömlek, on don.*
	Eren kiyse kubanıp,	*Eren sevinip giysin diye,*
137290	Beecinge salsa çoñ cañcal,	*Pekin'e büyük kavga salarsa,*
	Kagışka kiyse kamsıkbas,	*Çarpışmada giyse kaygı çekmez,*
	Top kiyimi bir bölök.	*Savaş giyimi apayrı.*
	Örtkö kiyse çok ötpös,	*Ateşte giyse kor işlemez,*
	Çok kiyimi bir bölök.	*Kor giysisi apayrı.*
	Çıkanaktap uyku alsa,	*Dirsek dayayıp uyku alsa,*
	Çırım etip tınç alsa,	*Kestirip dinlenecek olsa,*
	Karsıldaşıp salışsa,	*Çatır çutur çarpışsa,*
	Karmaşkan menen al cetpes,	*Boğuşanın gücü yetmez,*
	Coo kiyimi bir bölök.	*Cenk giysisi apayrı.*
137300	Alıstap sapar col cürsö,	*Uzağa sefer yürüse,*
	Çañ kiyimi bir bölök,	*Toz giysisi apayrı,*
	Öyüz-büyüz barışsa,	*Karşılıklı varışsalar,*
	Can ayabay salışsa,	*Can esirgemeden çarpışsalar,*
	Mıktanışıp turuşsa,	*Güç yarıştırıp durulsa,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
	Tınbay altay uruşsa	*Durmadan altı ay vuruşsa,*
	Caanın ogu dırkırap,	*Yayın oku vınlayıp,*
	Tiygen ceri bırkırap,	*Değdiği yer parçalanıp,*
	Kan tögülsö şırkırap,	*Kan şırıl şırıl dökülse,*
137310	Dagdır uşul kördü dep.	*"Takdir buymuş, gördü" diye,*
	Kayran kişi öldü dep,	*"Kahraman kişi öldü" diye,*

	Kemegedey bir cerdi	*Ocak çukuru gibi bir yeri*
	Kese çaap oysun dep,	*Kesip kazıp oysunlar diye,*
	Kepin* uşul bolsun dep,	*"Kefeni bu olsun" diye,*
	Kiymi menen koysun dep,	*"Giysisiyle koysunlar" diye,*
	Catkan emes kılayıp,	*Gözünü kırpıp yatmış değil,*
	Kayran eneñ Kanıkey	*Kahraman anan Kanıkey*
	Oşol bargan koldorgo	*O sefere giden ordulara*
	Ton casagan ılayık.	*Layığınca kaftan yapmış.*
137320	Semeteydin Akolpok*	*Semetey'in Akolpok'u:*
	Cakası altın, ceñi cez,	*Yakası altın, yeni tunç,*
	Koş badana*, torgoy köz*.	*Çift badana, turgay gözü.*
	Keleptep iyip bolotton	*Çelikten kelep sarıp büküp,*
	Arkagın miñçe taldırgan,	*Atkısını bin kat büktürmüş,*
	Ok ötpögön kımbattan	*Ok işlemez pahalısından,*
	Karañ kalgan cılaska	*Kör olası çıplak yerine*
	Kalıñıraak saldırgan.	*Daha da kalın koydurmuş.*
	Karap turgan adamdın	*Bakıp duran insanın*
	Cön ele meerin kandırgan,	*Düpedüz gönlünü doyurmuş,*
137330	Orumboor, Margalañ	*Orunbor'un, Margalañ'ın*
	Orto cerin kaltırgan.	*Orta yerini boş komuş.*
	Oşondon berki bulanı*	*Oradan berideki kumaşı*
	Zorduk menen aldırgan.	*Zorla getirtip aldırmış.*
	Ayçık-ayçık cerine	*Hilal hilal yerlerine*
	Bolotton iyrip taldırgan,	*Çelikten eğirip büktürmüş,*
	Armanı cok Kanıkey	*Kusursuz iş gören Kanıkey*
	Akıl ayran kaltırgan.	*Akılları hayran bırakmış.*
	Ayçık salıp, kül koyup,	*Hilal işleyip, gül koyup,*
	Arıptap* okton sologon.	*Harf harf oktan dizmiş.*
137340	Bul cılastı casarda	*Bu kör olasıyı yaparken*
	Kan Manastın kazına	*Han Manas'ın hazinesi*
	Arbınıraak korogon.	*Epeyce bir eksilmiş.*
	Bet alışkan coo kelse,	*Yüz yüze düşman gelse,*
	Beypaylaşkan doo kelse,	*Baş edilmez dava gelse,*
	Mañdaylaşıp turuşsa,	*Karşı karşıya durulsa,*
	Aybalta menen uruşsa	*Aybaltayla vuruşulsa,*
	Aybalta menen bir salsa	*Aybaltayla bir vurulsa*
	Altımış mıltık atılgan,	*Altmış tüfek atılmışça,*
	Acalga özü katılgan,	*Ecele kendisi sataşmışça,*

137350	Tiktep tursa sarı altın	*Bakıp dursan sarı altın*
	Tim ele adamdın meerin kandırgan.	*Düpedüz insanın gönlünü doyurmuş.*
	Took közü cıbırap,	*Tavuk gözü parıldayıp,*
	Torgoy közü kıbırap,	*Turgay gözü kıpırdayıp,*
	Bek eptegen Kanıkey	*Sıkı düzmüş Kanıkey,*
	Bezelenip zar ıylap.	*İnleyip zârı zârı ağlayıp.*
	Bereni Semeteyge arınap,	*Yiğidi Semetey'e adayıp,*
	İçin kımbat içtegen.	*İçini pahalıyla astarlamış.*
	Seksen kelin, seksen kız,	*Seksen gelin, seksen kız,*
	Kızıl köynök, kımça bel	*Kızıl gömlekli, ince belli,*
137360	Kılpıldagan suluular	*Salınan güzeller,*
	Kıyıgın koyboy tiştegen.	*Kıyısını komadan iplik dişlemiş.*
	Büçülügün burdurgan,	*Kopçasını burdurmuş,*
	Topçuluktun tübünö	*Düğmeliğin dibine,*
	Ayza kirip ketet dep,	*"Mızrak girip gider" diye,*
	Calañ bolot tundurgan.	*Salt çelik kaplatmış.*
	Uz da eken Kanıkey	*Usta da imiş Kanıkey,*
	Uzdugunan eptegen.	*Ustalığıyla denkleştirmiş.*
	Urgaaçının başası*	*Kadınların baş ustası*
	Uluk enem Kanıkey	*Ulu anam Kanıkey*
137370	Uzdugunan eptegen.	*Ustalığıyla denkleştirmiş.*
	Maşaanın murdu batpagan,	*Fitilli tüfeğin ucu batmamış,*
	Barañdın* ogu kespegen,	*Barañ tüfeğinin kurşunu kesmemiş,*
	Ayzanın uçu teşpegen.	*Mızrağın ucu delmemiş.*
	Ardaktagan Akolpok	*El üstünde tutulan Akolpok'u*
	Ayköldün uulu çunakka	*Aygöl'ün oğlu yavuza,*
	Semeteyge kiygizip.	*Semetey'e giydirdiler.*
	Keçee, kabarıñda bar beken	*Hani, haberin var mıdır,*
	Acıbay, Bakay kanı bar,	*Acıbay, Bakay hanı var,*
	Kıraandardın baarı bar.	*Doğan yiğitlerin hepsi var.*
137380	Almambet, Çubak teñizder,	*Almambet, Çubak denizler,*
	Serek, Sırgak egiz er.	*Serek, Sırgak ikiz er.*
	Iramandın Irçı uulu	*Iraman'ın Irçı oğlu*
	Irdap turgan kaşında.	*Yanı başında türkü söylerdi.*
	Adıkandın Akcoltoy	*Adıkan'ın Akcoltoy'u*
	Colun baştap kaşında.	*Yanı başında yol başlardı.*
	Urunarga too tappay,	*Çarpacak dağ bulamaz,*
	Oşol Manas kökcalıñ	*O Manas bozkurdun,*

Uruşarga coo tappay.
Kara bolot Zulpukor*
Köölöp turgan kezinde
Karmaşkandı bagıntıp,
Eelep turgan kezinde,
Taalaydın aman tabında,
Kökcaldın aman çagında
Kakıldagan karga cok,
Kukuldagan kuzgun cok,
Mediandın çölündö
Kıyabınan kabılgan,
Kuday süyüp tabılgan,
Bilgen adam aytçu ele
Asmandan tüşkön kise* dep.
Bilbegen adam aytçu ele,
Margalañ çaap alganda
Moldolorun momoytup,
Kocolorun kokoytup
Tartıp algan kise dep.
Emi mınday degen oñobu?
Ala çapan azizdi,
Curt aldagan oñobu?
Kıykırıp belge çalganda
Adam köönü bölüngön,
Bastırıp çıksa baraanı
San kişidey köründgön.
Kanga toybos kankordun
Arday bolgon Buurulun
Alıp tokup miñgizip,
Akolpoktu kiygizip,
Manastan kalgan Ak kise
Kınay belge çaldı ele.

Vuruşacak düşman bulamaz.
Kara çelik Zülfikâr'ı
Biletip durduğu çağda,
Boğuşanı boyun eğdirip
Hüküm sürdüğü çağında,
Talihin sağlam demindeyken,
Bozkurdun esen çağında,
Gaklayan karga yok,
Guklayan kuzgun yok,
Medyan'ın çölünde
Tam sırasında rast gelmiş,
Tanrı sevip de bulunmuş,
Bilen adam derdi:
"Gökten inmiş kise" diye.
Bilmeyen adam derdi:
"Margalañ'ı vurup aldığında,
Mollalarını sindirip,
Hocalarını süklüm püklüm edip
Çekip aldığı kise" diye.
Şimdi böyle diyen onar mı?
Ala kaftanlı azizi,
Halkı aldatan onar mı?
Haykırıp bele çaldığında
İnsanın gönlü ürpermiş,
Atla çıksa karaltısı
Sayısız kişi gibi görünmüş.
Kana doymaz hunharın
Küheylan olmuş Buurul'unu
Alıp eyerleyip bindirdiler,
Akolpok'u giydirdiler,
Manas'tan kalan Ak kise'yi
Sımsıkı bele kuşandıydı.

Asınganda canıbar –
Aydalının aynegi,
Aykaşkan coogo salganda
Amanat candın ermegi.
Atası Manastan kalgan Akkelte
Aydalıga ildi ele,

Kuşanınca o canım silah —
Kürek arasının aynası,
Boğuşan düşmana saldığında
Emanet canın avuntusu.
Babası Manas'tan kalan Akkelte'yi
Omzuna asmıştı,

Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ının*
Duşmandıgın bildi ele.	*Düşmanlığını bilmişti.*
Argın, kırgız aralaş	*Argın, Kırgız karışık,*
Bata* kılıp küyünüp,	*Dua edip yanıp yakılıp,*
137430 Baatırdın cayı uşunday	*Bahadırın hâli böyledir:*
Ok ötpös kiyim kiyinip.	*Ok işlemez giysi giyinip.*
Ok ötpögön ton kiyip,	*Ok işlemez kaftan giyip,*
Ok cetpegen at minip,	*Ok yetişmez at binip,*
Cay-caragın şaylanıp,	*Pusatını kuşanıp,*
Canına kılıç baylanıp,	*Beline kılıç bağlanıp,*
Kayra dümök salçuday	*Yeniden bela salacakmış gibi*
Kaarı betine aylanıp.	*Kahrı yüzüne vurup.*
Belesi döbö butkulday,	*Sırtı tepe, yamaç gibi,*
Beylin karap otursam	*Hâline bakıp otursam*
137440 Betteşkendi cutkuday.	*Karşısına çıkanı yutacak gibi.*
Berendin uulu çunagın	*Yiğidin oğlu yavuzun*
Çoñduguna karasa –	*Büyüklüğüne bakılsa —*
Beregi toonun señirdey*,	*Şuradaki dağın sırtı gibi,*
Bet alıp barıp kol salsa,	*Yönelip varıp saldırsa,*
Betteşkendi cegendey,	*Karşısındakini yiyecek gibi,*
Kaarlanıp kamınsa,	*Kahırlanıp davransa,*
Kan turuştuk bergisiz.	*Han bile karşısında duramaz.*
Kayratına kökcaldın	*Bozkurdun gayretine*
Mende çıdap kelgisiz	*Kul dayanıp gelemez,*
137450 Beycinde Kalça kan emes,	*Pekin'deki Kalça han değil,*
Aalamdın alpı çogulsa	*Âlemin alpları toplansa*
Semeteydi ceñgisiz.	*Semetey'i yenemez.*
Kara çaar kabılan,	*Kara benekli kaplan —*
Ceñbey turgan sebebi:	*Yenilmezliğinin sebebi —*
Kaptalında çamınat.	*Yanı başında atılmaya hazır.*
Çolok kökcal arıslan	*Çolak bozkurt arslan,*
Oozun açıp araanday,	*Ağzını hark gibi açıp,*
Can-canında kamınat.	*Yanı yöresinde tetikte durur.*
Alpkarakuş-zumuruk*	*Alpkarakuş — zümrüdüanka,*
137460 Ala kaççu nemedey	*Kapıp kaçacakmış gibi*
Asmandan arbaytıp,	*Gökten kanat gerip*
Butun sunuptur.	*Ayağını uzatmış.*
Atası Manas arıslan	*Babası Manas arslan,*

	Köpkörünöö balaga	*Gözle görünürcesine çocuğa*
	Coldoş bolup turuptur.	*Yoldaş olup durmuş.*
	Almambeti, Çubagı	*Almambet'i, Çubak'ı,*
	A düynö ketken kıraanı	*Öbür dünyaya gitmiş doğanları*
	Kurçap süröön salıptır.	*Kuşatıp destek narası salmış.*
	Koldogonu bir toguz –	*Koruyucu pîri tam dokuz —*
137470	Koldop catıp kalıptır.	*Koruyup durmuşlar.*
	Atı Kızır diyvana*	*Adı Hızır divane,*
	Kıloozduktan ekööl̈öp,	*Geminden iki yandan tutup,*
	Oñkoñdotup Buuruldu	*Buurul'u hoplata hoplata*
	On eki alpı cetelep.	*On iki alp yedeğinde götürmüş.*
	Çın koldogon artık bak,	*Sahiden koruyan üstün baht,*
	Art cagına böktörgön	*Terkisine yüklenmiş*
	Toodoy bolgon altın tak.	*Dağ gibi altın taht.*
	Kiygen tonu Akolpok,	*Giydiği kaftan Akolpok,*
	Asınganı Akkelte,	*Kuşandığı Akkelte,*
137480	Aydaganı on tört at.	*Sürdüğü on dört at.*
	Ogoydon on tört at alıp,	*Ötesinden on dört at alıp,*
	Oyron şerdin balası	*Yaman arslanın oğlu,*
	Oluya çaldan bata alıp,	*Evliya kocadan dua alıp,*
	Kaalaşarı köp kıtay,	*Dilediği kavga çok Hıtay,*
	Karmaşarı Koñurbay.	*Boğuşacağı Koñurbay.*
	Eñişçü coosu Ezkara,	*Yıkacağı düşmanı Ezkara,*
	Eñkeytçü coosu köp kıtay.	*Baş eğdireceği düşmanı çok Hıtay.*
	Bagınıp bersek kıtayga	*"Hıtay'a boyun eğersek,*
	«Bekzaada* başım barında	*Beyzade başım sağken*
137490	Elimdi kantip bereyin,	*Elimi nasıl veririm,*
	Küçögön eken kıtayga	*Azıtmış olan Hıtay'la*
	Men bir küpüldöşüp köröyün, Cayına koyso cañcusu	*Ben bir gümbürdeşip göreyim, Rahat bıraksan generali,*
	Kanzaada* başım barında	*Hanzade başım sağken*
	Kalkımdı kantip bereyin,	*Halkımı nasıl veririm,*
	Kuturgan okşoyt Koñurbay	*Kudurmuşa benziyor Koñurbay,*
	Munu menen men bir colu	*Bununla ben bir kez*
	Kulcuñdaşıp köröyün.	*Boy ölçüşüp göreyim.*
	Tirüü turup kırgızdı	*Diri dururken Kırgız'ı*
	Kıtayga kantip beremin,	*Hıtay'a nasıl veririm,*
137500	Kıcıldagan curt menen	*Kaynaşan o kalabalıkla*

	Men bir kırılışıp körömün.	*Ben bir kırışıp göreyim.*
	Kürdöölü candın barında	*Kudretli canım sağken*
	Külügüm tandap minemin,	*Yüğrüğümü seçip binerim,*
	Küçögön eken bul kıtay	*Azıtmış bu Hıtay'ı*
	Beecinge çeyin süröyün.	*Pekin'e kadar süreyim.*
	Tuura başım barında	*Dik başım sağ yerindeyken*
	Tulparım tandap mineyin,	*Tulparımı seçip bineyim,*
	Karmaşa çıgıp Kalçanı	*Boğuşmaya çıkıp Kalça'yı*
	Tak kakanga çeyin süröyün,	*Ta Kakan'a kadar süreyim,*
137510	Kan tögüşüp karmaşıp,	*Kan döküşüp boğuşup,*
	Kızıgıp kalgan kıtaydı	*İştahlanan Hıtay'ı*
	Tak Beecinge çeyin aydaşıp,	*Ta Pekin'e kadar sürüşüp,*
	Kazıp koygon or bolso,	*Kazılmış hendek varsa,*
	Oruna tüşüp ölöyün.	*Hendeğine düşüp öleyim.*
	Kaynatıp koygon şor bolso,	*Kaynatılmış çorak varsa,*
	Şorun keçip köröyün,	*Çorağını geçip göreyim,*
	Kan tögüşüp, baş kesip,	*Kan döküşüp, baş kesip,*
	Kızıkkan kıtay curt menen	*İştahlanan Hıtay halkıyla*
	Bir kıyrakan tüşüp köröyün.	*Bir kıyamet koparıp göreyim.*
137520	Kızıl ala munarık	*Kızıl alaca pus bu,*
	Kıykırsa şamal bölünböyt,	*Haykırsan rüzgâr bölünmez,*
	Kırgızdan tiyse koluna,	*Kırgız'ın eline geçse de*
	Kıtaydın kanı Koñur aram	*Hıtay'ın hanı Koñur haram*
	Kılçayar aram körünböyt.	*Dönüp bakacağa benzemez.*
	Caşıl ala sır nayza	*Yeşil alaca sırlı mızrak,*
	Can-canın çapsak bölünböyt,	*Yanını yöresini vursak bölünmez,*
	Can koyor aram körünböyt.	*Can bırakacağa benzemez o haram.*
	Eñkeyip bersek Koñurbay	*Boyun eğersek Koñurbay*
	Eldin baarın kırçuday,	*Elin hepsini kıracak gibi,*
137530	Öz bilgenin kılganday.	*Kendi bildiğini yapacak gibi.*
	Kırgızdın Bakay karısı,	*Kırgız'ın Bakay kocası,*
	Kırgın tiygen nemedey,	*Kırgına uğramışçasına,*
	Kıtay menen salışıp,	*Hıtay ile çarpışıp*
	Kırılıp ketsin baarısı.	*Kırılıp gitsin hepsi.*
	Kalmakka curttu bergençe,	*Kalmuk'a halkı vermektense,*
	Kalayık ölsün, kan ölsün,	*Ahali ölsün, han ölsün,*
	Kagışkan curttun baarı ölsün,	*Çarpışan halkın hepsi ölsün,*
	Uyalbay kelgen kıtaydı	*Utanmadan gelen Hıtay'ı*

Kantip uluk kılabız,
Bet alışıp salışıp,
Andan körö curttu kırgın
kılabız». Caman ölöt ekenbiz,
Dep, öşöntüp, Semetey
Arday bolgon Buuruldun
Tartıp oozun burdu ele,
Mına oşondo Semetey
Ayzakerden ıktuusun,
Aylası toluk mıktuusun
Toluk cınap turdu ele.
Belgilüüsün, berenin,
Coonun aylasın bilgen erenin,
Akılman Bakay ıktuusun,
Er Sarı kan mıktuusun,
Eştekterden Camgırçı,
El korgonu mıktuusun,
Erenderin, kandarın
Er Semetey kamdadı,
Öñçöy kandın baldarın.
Kılıçka dañgıl ıktuunu,
Baltaga kambıl mıktuunu,
Baarın kamdap turdu ele.
Kaardı kankor baştadı,
Kalıñ argın, köp kırgız
Aydap cürüp kırat dep,
Atasınan babası
Kanga toybos kankoruñ
Baarıbızdı kıraar dep,
Munun karmaşkanı Kakançın,
Karmaşıp canı tınar dep,
Atası Manas kabılan
Talastı kütkön cer caylap,
Çoñ kankordun tukumu.
Takır aydap kırgızdı,
Emi taza kırat kembaylap.

Munun karmaşarı Koñurbay,
Zordugu toonun teñindey.

Nasıl ulu kılarız,
Yüz yüze gelip çarpışıp,
Ondansa halkı kırgından
geçiririz." "Kötü ölecekmişiz" —
Deyip, böylece Semetey
Küheylan olmuş Buurul'un
Ağzını çekip çevirdiydi,
İşte o zaman Semetey
Mızrakçıdan ustasını,
Çaresi tam yamanını
Eksiksiz toplayıp durdu.
Ünlüsünü, yiğidini,
Düşmanın çaresini bilen erenini,
Bilge Bakay gibi ustasını,
Er Sarı Han gibi yamanını,
Eştek'lerden Camgırçı'yı,
El koruyan yamanını,
Erenlerini, hanlarını
Er Semetey hazırladı,
Hepsi de han oğullarını.
Kılıçta usta olanını,
Baltada becerikli yamanını,
Hepsini hazırlayıp durdu.
Kahrı hunhar başlattı,
"Kalın Argın'ı, çok Kırgız'ı
Sürüp sürüp kırar" diye,
"Atasından, dedesinden beri
Kana doymaz hunharın
Hepimizi kırar" diye,
"Bunun boğuştuğu Kakançın,
Boğuşup canı rahatlar" diye,
Babası Manas kaplan,
Talas'ı bekleyip yurt yaylamış,
Büyük hunharın soyu bu.
"Kırgız'ı tümüyle sürüp,
Şimdi iyice kırar horlayarak."

Bunun boğuşacağı Koñurbay,
Zorbalığı dağın dengince.

Anan aytkanına könölü,
Burugup kalgan kankordun
Aytkanın kılıp bereli.
Alaman kirip soguşka
Karmaşarım Kakançın
Caman ölöt ekenbiz,
Kaçıp bersek kokustan,
Aram bolot ekenbiz.
Çındaş cooñ Ezkara –
Çıñaluu kızıl temirdey,
Çın kayrat kılıp uruşkun,
Öz kanınan kırgız curt
Kırılıp kaldı dedirbey.
Kazabız cetse ölölük,
Karmaşarı mancuu curt,
Kankordun uulu çunakka
Karaan bolup bereli» –
Kalıñ curt çuulap munu aytıp,
Ak buuday unun çaynaşıp,
Kayra tartkan kişiler
Momuntip ölüp kalsın dep,
Ubadanı bek kılıp,
Adam ölçü şert* kılıp,
Curt çurkurap, çuu turup,
Kaardı katuu baştadı.
Malı tügül canınan
Takır keçip taştadı.
Al añgıça bolgon cok,
Abası Bakay karıya
Tük ayanıp kalgan cok,
Ölgön menen arman cok,
Abası Bakay munu aytat,
Adam körgüs şumdu aytat:
«Altı ayçılık Çoñ-Beecin
Çala cürgön col ele,
Alöökönün Koñurbay

"Öyleyse dediğine uyalım,
Öfkeden burulan hunharın
Dediğini yapıverelim.
Akınla girip savaşa
Boğuşacağım Kakançın,
Kötü ölecekmişiz,
Kazara kaçacak olursak
Murdar olacakmışız.
Gerçek düşmanın Ezkara —
Su verilmiş kızıl demir gibi,
Gerçek gayret edip vuruş,
"Kendi hanı yüzünden Kırgız halkı
Kırılıp kaldı" dedirtme.
Kazamız yeterse ölelim,
Boğuşacağı Mançu halkı,
Hunharın oğlu yavuza
Arka olalım biz!" —
Kalabalık halk çağrışıp bunu söyleyip,
Ak buğday ununu çiğneyip,
"Geri dönen kişiler
İşte böyle ölüp gitsin" diye,
Vaadi pek sağlam kılıp,
Ölümüne ant içip,
Halk çığrışıp, velvele kopup,
Kahrı sert başlattı.
Malı şöyle dursun, canından
Tümüyle vazgeçtiler.
O ara çok geçmedi,
Amcası Bakay ihtiyar
Hiç mi hiç sakınmadı,
Ölse de hayıflanmak yok,
Amcası Bakay şunu söyler,
İnsanın görmediği acayibi söyler:
"Altı aylık yol Çoñ-Beecin,
Yarı yarıya gidilmiş yoldu,
Alööke'nin Koñurbay'ı,

Kırgın salıp kıtayga curtum, Kol aydagan erendi,

Halkım, Hıtay'a kırgın salıp, Ordu süren ereni,

Ala cürgön kol ele.
Köptügün körsöñ kara kurt,
Cıyıp kelgen berendi,
Kayratsız kıtay kalıñ curt
Kol baştagan baatırdı,
Akkula menen barbayıp,
Kaarlanıp bakırçu,
Karatalday kıtaydı
Kakandı közdöy capırçu,
Orto cerin Alakeñ
Oyup kelip berçü ele.
Bir çekesin kan Çubak
Soyup kelip berçü ele.
Kalday çetin kan Sırgak
Oyup kelip berçü ele.
Art cagınan Bakay kan
Sürüp kelip berçü ele,
Belgilüü kıyın bel ele,
Beren Manas barında
Uşul kol menen kıtaydı
Beş colu algan el ele,
Tuu tübündö* Semetey,
Tuura erdikke turup ber,
Almambet uulu Külçoro,
Tınbay altı ay salışıp,
Bul kıtaydı kırıp ber,
Argın kanı Sarı kan
Kaçpay tuunu karmap ber,
Eştekterdin Camgırçı
Tınbay altı ay salışıp
Sen kerekke carap ber,
Tuu tübünö turup* ber.
Tuygun kökcal Semetey
A düynö ketken şer üçün,
Kökcal Manas er üçün
Köp coldoşton ayrılgan
Kömülgön Bakay men üçün
Kırgındı kızık kılıp ber,
Kaldaydın uulu kapırdı,

Birlikte götürülen orduydu bu.
Çokluğuna baksan kara kurt,
Toplayıp gelen yiğidi,
Gayretsiz Hıtay kalabalık halk,
Ordu başlatan bahadırı,
Akkula'yla kabarıp
Kahırlanıp bağırırdı,
Kara söğüt misali Hıtay'ı
Kakan'a doğru yatırıp sürerdi,
Orta yerini Alake'n
Oyup gelip verirdi.
Bir ucunu Han Çubak
Kesip gelip verirdi.
Kalday'ın kıyısını Han Sırgak
Oyup gelip verirdi.
Ardından Bakay Han
Sürüp gelip verirdi,
Belli, çetin bir dayanaktı,
Yiğit Manas sağken
Bu orduyla Hıtay'ı
Beş kez almış eldi bu.
Tuğ dibinde Semetey,
Doğru yiğitliğin hakkını ver,
Almambet oğlu Külçoro,
Durmadan altı ay çarpışıp
Bu Hıtay'ı kırıver,
Argın hanı Sarı Han,
Kaçmadan tuğu tutuver,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Durmadan altı ay çarpışıp
Sen gereğe yarayıver,
Tuğ dibine duruver.
Doğan bozkurt Semetey,
Öbür dünyaya giden arslan için,
Bozkurt Manas er için,
Çok yoldaştan ayrılan,
Toprağa yarı gömülü Bakay, benim için
Kırgını kızgın kılıver,
Kalday'ın oğlu kâfiri,

Kan Koñurbay baatırdı,	*Han Koñurbay bahadırı,*
Kozgoloñ salıp kırk kanga	*Kırk hana kargaşa salıp,*
Kaarlansa kalıktı	*Kahra geldiğinde halkı*
Kırıp ketçü kapırdı.	*Kırıp geçen kâfiri.*
Alöökönün Koñurbay,	*Alööke'nin Koñurbay'ı,*
Baldar, kabarıñda bar beken,	*Çocuklar, haberiniz var mıdır,*
Kök bolotun mokotkon,	*Gök çeliği körelten,*
137660 Kaarına alganda	*Kahrına aldığında*
Köldü sabap cogotkon,	*Gölü dövüp kurutan,*
Bet algandı kor kılgan,	*Karşısına çıkanı hor eden,*
Belesti buzsa col kılgan,	*Yamacı bozsa yol eden,*
Köptü körgön er oşol,	*Çok görmüş er odur,*
Körsöñ Kalça şer uşul.	*Görsen, Kalça arslan budur.*
Kök ala sakal çoñ mancuu	*Gök kır sakallı büyük Mançu,*
Bul kıtaydan çıkkan şer oşol,	*Bu Hıtay'dan çıkan arslan odur,*
Kılım curttun baarına	*Cümle âlem halkına*
Cañcal salgan er oşol.	*Kavga salan er odur.*
137670 Cürümünön çañ çıgat,	*Yürüyüşünden toz çıkar,*
Kaarlangan kapırdın	*Kahra gelen kâfirin*
Kayratınan can çıgat.	*Gayretinden can çıkar.*
Kara kurttay kol alıp,	*Kara kurt gibi ordu alıp*
Kaptap kelgen kapırdın	*Kaplayıp gelen kâfirin*
Kalıñ kolun kırıp ber.	*Kalın ordusunu kırıver.*
Kaldaydın uulu kapırga	*Kalday'ın oğlu kâfire*
Kaçpay ceke salışıp,	*Kaçmadan teke tek çarpışıp,*
Kambılıñar soyup ber,	*Becerikliniz onu boğazlayıver,*
Kaşayta közün oyup ber.	*Kör edesiye gözünü oyuver.*
137680 Kuturup kelgen baatırdın,	*Kudurup gelen bahadıra,*
Kulcuñdagan kapırdın	*Horozlanan kâfire,*
Kaçpay altı ay salışıp,	*Kaçmadan altı ay çarpışıp,*
Bardık ciniñ salıp ber.	*Bütün öfkeni katıver.*
Başın kesip baylanıp,	*Başını kesip terkiye bağlayıp,*
Men Bakay kan şorduuga	*Ben Bakay Han çilekeşe*
Olco kılıp alıp kel.	*Ganimet edip getiriver.*
Kaşayta közün oyoyun,	*Kör edesiye gözünü oyayım,*
Körgözsöñör Kalçanı	*Kalça'yı gösterirseniz,*
Kıymalap kırıp kıtaydı	*Hıtay'ı doğrayıp kırıp*

Kuurdak kılıp toyoyun,
Aytkanıma könsöñör
Başın kesip baylanıp,
Koñurbay kuluñ mına dep,
Süyünçülöp kelseñer
Adırda cılkı ala baş
Argımak*, buudan aralaş
Aytkan sözgö könömün,
At baştagan altı san
Süyünçügö beremin.
Koñurbay soyup berseñer,
Ögöömdü koyup, bülöömdü al,
Eköömdü taştap, biröömdü al,
Kalkımdı cıynap, aylımdı al,
Koynumdagı kadırım bilgen
zaybımdı al.
Külüñdögön kıraandın
Çubatıluu bulumdu al.
Calgız ele, Baytaylak öñdüü
uulumdu al, Ayday kökcal balanın
Töö kaytarıp bergenge
Süyünçügö özümdü al».
Dep, öşöntüp Bakay kan,
«Ay, Koñurbay!» – degende
Tütün çıgıp oozunan,
Ak sakalı suyulup,
Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy kuyulup,
Dartım bar dep burkurap,
Karıgan Bakay abakeñ
Öksöp söz aytıp turdu ele.
Al añgıça bolgon cok
Almambet uulu Külçoro –
Telegeyi teñ Çoro,
Şay koldogon şer Çoro,
Uzun boyluu keñ dalı,
Arı balban, arı şer,
Baatırdıgı başkaça,
Balbandıgı bir kança,

Kavurma edip doyayım,
Dediğime uyarsanız,
Başını kesip bağlayıp,
"Koñurbay kulun işte!" diye
Müjdeleyip gelirseniz,
Kırdaki alaca başlı yılkıyı,
Argımak, küheylan karışık,
Denen söze uyarım,
At başta olmak üzre altı san
Müjdeliğe veririm.
Koñurbay'ı boğazlarsanız,
Eğemi koyun, bileğimi alın,
İkimi bırakıp birimi alın,
Halkımı toplayıp obamı alın,
Koynumdaki, kadrimi bilen
karımı alın.
Gülümseyen doğanın
Katar katar varlığımı alın.
Bir taneydi, Baytaylak gibi
oğlumu alın, Ay gibi bozkurt çocuğun
Devesini güdüvermek üzre
Müjdeliğe beni, kendimi alın!"
Deyip, böylece Bakay Han,
"Ay, Koñurbay!" dediğinde
Ağzından duman çıkıp,
Ak sakalı seyrelip,
İki gözünden akan yaş
Köprücükten aşağı dökülüp,
"Derdim var" deyip hıçkırıp,
Kocamış Bakay amcan
Hıçkıra hıçkıra söz söyleyip durdu.
O ara çok geçmedi,
Almambet oğlu Külçoro —
Her yanı denk, kusursuz Çoro,
Pîrlerin koruduğu arslan Çoro,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Hem pehlivan, hem arslan,
Bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı bir hayli,

Beren Almañ kökcaldan	*Yiğit Alma'n bozkurttan*
Belekke kalıp tuulgan.	*Armağan olarak kalıp doğmuş.*
Bet alganı kızıl ört,	*Yöneldiği yer kızıl alev,*
Duşmanga salgan çuulgan.	*Düşmana kopardığı velvele.*
Arı balban, arı şer,	*Hem pehlivan, hem arslan,*
Tolkunu köldün şarında,	*Dalgası gölün çağıltısı gibi,*
Toktonboston kaçırsa,	*Durmaksızın saldırırsa*
Too turuştuk bergisiz,	*Dağ bile karşısında duramaz,*
Duşman çıdap körgüsüz,	*Düşman dayanıp bakamaz,*
Boy kelbetin karasañ –	*Boyuna posuna baksan —*
Caynagan kızıl çok ele,	*Işıl ışıl kızıl kordu,*
Telegeyi teñ ele,	*Her yanı denkti,*
Caratıp adam uulunan	*İnsanoğlundan yaratıp*
Külçorodoy kıraandı	*Külçoro gibi bir doğanı*
Cakında berbeyt degi ele,	*Kolay kolay vermez zaten,*
Kümüş kise kurçanıp,	*Gümüş kise kuşanıp,*
Kündöy beti nur çalıp,	*Güneş gibi yüzüne nur vurup,*
Altın kise kurçanıp,	*Altın kise kuşanıp,*
Ayday betin nur çalıp:	*Ay gibi yüzüne nur vurup:*
Coo börüsü çunagıñ	*Düşman kurdu yavuzun,*
Acıdaarday* oktolup,	*Ejderha gibi kurulup,*
Melmildegen eki köz	*Süzülen iki gözü*
Örttöy kaynap çok bolup,	*Alev gibi kaynayıp kor olup,*
Kızıl bolot börk* eken,	*Kızıl çelik börktü sanki,*
Kızarıp küygön ört eken,	*Kızarıp yanan alevdi,*
Örttöngön kızıl çok eken,	*Tutuşmuş kızıl kordu,*
Adamdan bölök şok eken.	*İnsandan apayrı yamandı.*
Kulak ugup, köz körgön	*Kulak duyup göz görmüş,*
Caralgan adam uulunda	*Yaratılmış insanoğlunda*
Mınday neme cok eken.	*Böylesi bir daha yokmuş.*
Tügönüp kelgen özöndün	*Tükene gelen vadinin*
Alkımınan bütkönsüp,	*Boğazından yaratılmış gibi,*
Özöndön cürgön celargı	*Vadiden esen yelin*
Salkınınan bütkönsüp,	*Serinliğinden yaratılmış gibi,*
Berendigi bir başka,	*Yiğitliği bambaşka,*
Belgilüü kökcal köykaşka,	*Belli bozkurt, seçkin akıtmalı,*
Caynap kızıl çok çıkkan,	*Işıl ışıl kızıl kor çıkan,*
Coonu közdöy bet alsa,	*Düşmana doğru yönelse*

Saadaktan* bolot ok çıkkan.
Cürüşünön çañ çıkkan,
Salışınan kan çıkkan,
Elteleñdep toktoboy
Eki cagın karagan,
Aç arıslan sürdönüp,
Erdi-murdun calagan,
Coogo ılayık caralgan,
Coboloñduu Çoroñuz.
Cürögü mayluu bolsun dep,
Kazı-karta cedirgen,
Kanıkeydin emçegin
Oñdop-soldop emizgen.
Atanın uulu eken dep,
Alptar körüp caktırgan,
Kirdüü köynök kiygizbey,
Caman aştı içirbey,
Erkelete baktırgan,
Bek tentekti somdogon,
Kıcırına tiygendi
Tezge salıp oñdogon,
On eki müçö teñ çıgıp,
O düynö ketken Almamdan
Opsoloñ tuulup, şer çıgıp,
Oñ dalısı keñ Çoro,
Oyrottu buzgan şer Çoro,
Serpip ayza sayganda
Betteşip mende kelbegen,
Mende çıdap körbögön,
Ilaaçınday Çoronun
Iktuulugu dagı bar,
Ceti tümön kol kelse,
Cer silkinip mol kelse,
Ceke kirip kıruuçu
Mıktuulugu dagı bar,
Balbandıgı başkaça,
Şerdik cayı dagı bar,
Ceti san* kara coo çıksa

Sadaktan çelik ok çıkmışça.
Yürüyüşünden toz çıkan,
Vuruşundan kan çıkan,
Tetikte, hiç durmadan
İki yanını gözleyen,
Aç arslanca heybetlenip
Dudağını burnunu yalayan,
Düşmana layık yaratılmış,
Belalı Çoro'nuz.
"Yüreği yağlı olsun" diye
Kazı, karta yedirmişler,
Kanıkey'in memesini
Sağlı sollu emzirmişler.
"Er babanın oğluymuş" diye
Alplar görüp beğenmiş,
Kirli gömlek giydirmeden,
Kötü aş içirmeden,
Nazlandırıp baktırmışlar,
Pek yaramazı yontmuşlar,
Damarına basanı
Cendereye vurup düzeltmiş,
On iki uzvu denk çıkıp,
Öbür dünyaya giden Almam'dan
İri kıyım doğup, arslan çıkıp,
Sağ omzu geniş Çoro,
Oyrat'ı bozan arslan Çoro,
Savurup mızrak sapladığında
Karşısına kul çıkamamış,
Kul dayanıp bakamamış,
Laçin gibi Çoro'nun
Ustalığı da bir yana,
Yedi tümen ordu gelse,
Yer sarsılıp bol gelse,
Tek girip kıran
Yamanlığı da bir yana,
Pehlivanlığı bambaşka,
Arslanlık hâli de bir yana,
Yedi san kara düşman çıksa

Ceke aralap kol salgan,	*Tek başına dalıp saldıran*
Mıktuulugu dagı bar.	*Yamanlığı da bir yana.*
Çındap cini karmasa	*Sahiden öfkesi tutarsa*
Taştı çapsa çok kılat,	*Taşı vursa kor eder,*
Ceti bilek kol kelse,	*Yedi bilek ordu gelse,*
137810 Cer carılıp mol kelse,	*Yer yarılıp bol gelse,*
Aralasa cok kılat.	*Dalarsa yok eder.*
Sayışka kirse san koldoy,	*Mızraklaşmaya girse sayısız ordu gibi,*
San cetpegen ıktuu kul,	*Sayıya gelmez usta kul,*
Sayganda katar miñ saygan.	*Sapladığında sıra sıra bin saplamış.*
Erdigi epsiz mıktuu kul,	*Yiğitliği ölçüsüz yaman kul,*
Alake kandan tuulgan,	*Alake Han'dan doğma,*
Kıtay turmak kılımdı*	*Hıtay şöyle dursun, cümle âlemi,*
Kıyıgına tiygende	*Damarına basıldığında,*
Kıla turgan çuulgan.	*Velveleye verecek olan.*
137820 Öçöşünö tiygende	*Öcüne dokunulduğunda*
Özünön kayra kaytpagan,	*İnadından geri dönmeyen,*
Kıyıgına tiygende	*Damarına basıldığında*
Kıtaydan kayra tartpagan.	*Hıtay'dan geri durmayan.*
San kol bolso sapırgan	*Sayısız ordu olsa savurmak —*
Külçoronun adatı.	*Külçoro'nun âdeti.*
Er Semetey kökcaldın	*Er Semetey bozkurdun,*
Aman tursa Külçoro	*Sağ dururs a Külçoro,*
On eki kuyuk*, kırk çalgın	*On iki kuyuk, kırk keşif kolu —*
Semeteydin kanatı,	*Semetey'in kanadı,*
137830 Bettegenin kaysagan	*Yöneldiğini kesip biçmek —*
Külçoronun adatı.	*Külçoro'nun âdeti.*
Ört eken dep kaytpagan,	*"Alevmiş" diye dönmeyen,*
Ölüm dese süyünüp,	*"Ölüm" dense sevinip*
Acaldan kayra tartpagan.	*Ecelden geri durmayan.*
Bul çunaygan kıstalak	*Bu dik başlı kahrolası,*
Suu iç dese, uu içken.	*"Su iç" dense zehir içmiş.*
Börk al dese, baş kesken.	*"Börk al" dense baş kesmiş.*
Kan tök dese, cin tökkön,	*"Kan dök" dense cin dökmüş,*
Mal soy dese, coo soygon,	*"Mal kes" dense düşman kesmiş,*
137840 Suu keç dese, çuu keçken,	*"Su geç" dense kavga geçmiş,*
Çuulganduu ereniñ	*Nam salmış erenin,*
Kanga kirse kanatı,	*Kana girse kanadı,*

Kaynagan coogo kol salgan
Kaçanda bolso oboldon

Külçoronun adatı.
Celigip cini karmasa,
Cekendi belge kurçanat.
Ceti bilek coo çıksa,
Ceke aralap kol salat,
Külçoronun şerdigi.
Kuday urgan kep eken,
Bul kırgızga kalganda,
Ornotup koygon Talaska
Temirden kaşaa çep eken.
Aalamga cetet çaması,
Ata cayın surasañ –
Alaköñ kandın balası.
Aylası tegiz, karoo mol,
Boo çıday albayt sansız kol.
Erendigi epsiz er,
Şay koldogon kayran şer,
Ata, beren ele Külçoro.
Kıtayga calgız kirer dep
Aylasız balban, artık şer
Aman-esen cüröbü!
Adam, dagdır cetip kün bütsö,
Çirkin, kıtayga barıp ölöbü!
Argın menen kırgızga
Maanayı kıyın başka ele,
Ce balası aman kelebi?» –
Dep, kalayık turdu küyünüp,
Adam, kaynına barçu nemedey,
Kabagım-kaşım debesten,
Külçoroñ kaşkayıp külöt süyünüp. Tak
Kakanga aydap barayın?
Zıñgırap çirkin kenebeyt,
Adam, cer caynagan köp kıtay
Munu buçkagına teñebeyt*.
Külçoro cayı momunday,
Sarı kan Bakay aldına

Kaynayan düşmana saldırmak
Ne zaman olsa, öteden beri

Külçoro'nun âdeti.
Coşup öfkesi tutarsa
Ceken'i beline kuşanır.
Yedi bilek düşman çıksa
Tek başına dalıp saldırır,
Külçoro'nun arslanlığı bu.
Hey gidi, Tanrı'nın işi,
Bu Kırgız'a kalınca,
Talas'a dikilip konmuş
Demirden çitli kaleymiş.
Gücü âleme yeter,
Ata soyunu sorarsan —
Alake Han'ın oğlu.
Hüneri tam, gözetimi bol,
Sayısız ordu bağ bağ dayanamaz.
Erenliği ölçüsüz er,
Pîrlerin koruduğu koca arslan,
Ah, yiğitti Külçoro.
"Hıtay'a yalnız girer" diye,
Çaresiz pehlivan, üstün arslan,
Sağ esen gezer mi ki!
Hey, takdir yetip günü biterse,
Vah, Hıtay'a varıp ölür mü ki!
Argın ile Kırgız'a
Duruşu zorluydu, bambaşkaydı,
Ya çocuğu sağ gelir mi? —
Diye ahali yanıp yakılıp durdu,
Hey, kaynına gidecekmiş gibi,
Kaşını gözünü çatmadan,
Külçoro'n ışıl ışıl sevinçle güler. Ta
Kakan'a sürüp varayım mı?
Dimdik durur, hiç aldırmaz,
Hey, yeri kaplayan çok Hıtay'ı
Topuğuna bile denk saymaz.
Külçoro'nun hâli böyledir,
Sarı Han'la Bakay'ın önüne

Salıp cetip keldi ele,
Semeteydin aldına
Tuura tarta berdi ele.
Kılımdı buzçu şer Çoro –

At salıp yetişip geldi,
Semetey'in önüne
Doğruca çekip vardı.

Kıtayga barıp tiem dep,
Kızarıp külöt er Çoro.
«Ata, kagılayın abalar,
Alakan cayıp bata ber!
Kaynagan kıtay kapırga,
Kan Koñurbay baatırga,
Kagış kılıp köröyün,
Çamam kelse kaldaydın,
Kül talkanın çıgarıp,
Balbanın eki bölöyün,
Dagdır cetip kün bütsö,
Agalar, senin aldıña
Kurman bolup keleyin!
Bastaşarım Bakburçun
Kaldaydın uulu kapırga
Kan Koñurbay baatırdan.
Curtum ada kandın uulu ele,
Men da kandın uulu elem
Karmaştı katuu salayın,
Kan atam Manas, Almanbet
Ölbösöm kegin alayın.
Kırganı kelgen kıtayga
Kılıçım suurup bakırıp,
Manastap uraan çakırıp,
Sur tulpar kaalap mineyin,
Ayza karmap, top buzup,
Dagdırım cetse okko uçup,
Kagıştı katuu salayın,
Kara kıtay mancuunu
Uñgusu meenet, uçu kurç
Uruşka kılgan sır nayza
Ortosun karmap ieyin,
Uşunçalık san eldin
Ulugu deyt Koñurbay

"Kıtay'a varıp saldırayım," diye,
Kızarıp güler er Çoro.
"Ata, kurban olayım ağalar,
Avuç açıp hayır dua verin!
Kaynayan Kıtay kâfirine,
Han Koñurbay bahadıra,
Bir çarpışıp göreyim,
Gücüm yeterse kalday'ın,
Külünü, unun savurup,
Pehlivanını ikiye böleyim,
Kader erişip günüm biterse,
Ağalar, senin önüne
Kurban olup geleyim!
Karşılaşacağım Bakburçun,
Kalday'ın ulu kâfirine,
Han Koñurbay bahadırla.
Yurdumun sahibi han oğluydu,
Ben de bir han oğluyum,
Kapışmayı sıkı vurayım,
Han atam Manas, Almanbet —
Ölmezsem öcünü alayım.
Kırmaya gelen Kıtay'a
Kılıcımı çekip haykırıp,
"Manas!" diye nara atıp,
Boz tulparı seçip bineyim,
Mızrak tutup, alay bozup,
Kaderim erişirse oka uçup,
Çarpışmayı sıkı vurayım,
Kara Kıtay Mançu'ya,
Kökü mihnet, ucu keskin,
Savaş için yapılmış sır mızrağın
Ortasından kavrayıp salayım,
Bunca sayısız halkın
Ulusu derler Koñurbay —

Men bir oşol itke tieyin.
Çamam kelse mancuuga
Bir çalkıldaşıp köröyün,
Çarkım cetpey baratsa,

Ben işte o ite saldırayım.
Gücüm yeterse Mançu'yla
Bir çalkalaşıp göreyim,
Takatim yetmez giderse,

Kuday bilet tartıştı,
Kuday bilet kaytıştı,
Koş bolgon cerde ölöyün.
Menin tiktegenim er Kalça
Tuşunan ayza sunayın,
Tuşuktursa caratkan
Kamança kaysap çalayın,
Çamam kelbey kıtayga
Çarkım ketip baratsa,
Oşerden ölüp kalayın,
Abakeler, aman bol,
Atıştı arbın salamın.
Tirüü ele bolsom men Çoro
Argın menen kırgız curt
Mildetin özüm alamın,
Ubalı, soobu bolobu,
Kaynap catkan kapırdan
Acıratıp alamın.
Kürdöölüü başım barında,
Külügüm tandap mineyin.
Küçöptür uşul kalmagıñ
Munu cerine çeyin süröyün!
Kaynagan kıtay curt menen
Kan abalar, karap tur!
Men bir karmalaşıp köröyün!
Kayran baş aman bar bolso,
Kıcıldagan kıtaydı
Men bir silerge kızık kılıp
bereyin. Kay cerde Manas uulu elem?
Ak sakalduu babalar,
Aldımda kökcal abalar,
Alakan cayıp bata ber!
Batañdı berseñ alamın,
Kıcıldap catkan kıtayga

Tanrı bilir çekişmeyi,
Tanrı bilir dönüşü,
Vedalaştığım yerde öleyim.
Benim gözüme kestirdiğim er Kalça,
Karşısından mızrak uzatayım,
Denk getirirse Yaradan,
Kamança gibi kavrayıp çalayım,
Gücüm yetmeyip Kıtay'a
Takatim tükenip giderse,
Oracıkta ölüp kalayım,
Ağacıklar, esen kalın,
Atışmayı bol bol ederim.
Sağ kalırsam ben Çoro,
Argın ile Kırgız yurdunun
Yükünü kendim yüklenirim,
Vebali, sevabı olur mu,
Kaynayıp yatan kâfirden
Ayırıp kurtarırım.
Şu heybetli başım varken,
Küheylanımı seçip bineyim.
Azmış bu senin Kalmuk'un,
Bunu yurduna dek süreyim!
Kaynayan Kıtay yurduyla,
Han ağalar, bakıp durun!
Ben bir kapışıp göreyim!
Zavallı baş esen kalırsa,
Kaynaşıp duran Kıtay'ı
Ben size bir seyirlik edip
vereyim. Neredeydim Manas oğlu ben?
Ak sakallı atalar,
Önümde bozkurt ağalar,
Avuç açıp hayır dua verin!
Duanı verirsen alırım,
Kaynaşıp yatan Kıtay'a

Kırgındı mıktap salamın.
Ok ötpös tonum kiyemin,
On eki tümön kıtayga
Bügün bura tartpay tiemin.
Keliptir kıtay kuturup,

Kırgını sağlamca salarım.
Ok geçmez giysimi giyerim,
On iki tümen Kıtay'a
Bugün dizgin çevirmeden saldırırım.
Gelmiş Kıtay kudurup,

Keçüüsün kenen çalayın,
Kez keltirse kuduret,
Keçildin kanı Koñurbay
Kılıçtap başın alayın.
Kelbersigen aramdı
Uzununan salayın.
Tulpardan tandap mineyin,
Duñ-tuñdun kanı çoçkogo
Ceke özüm barıp kireyin.
Dagdırım cetse ölöyün,
Tınbastan altı ay salışıp,
Kuday üçün, curt üçün
Kırılışıp köröyün,
Kırgındı kızık salamın.
Kündüzü kımız, tünü kız
Külkülüü kırgız curtumdu
Bul kündön acıratıp kalamın.
Ölüp kalsam men Çoro,
It terisi kul elem,
Ölböy cürsöm men Çoro
Koy terisi uulu elem.
Berenim kökcal Semetey
Beldi bekem buuşkan,
Özüñ menen tuuşkan,
A düynö ketken Manastın
Ak belinen sızışkan,
Kayran enem Kanıkey
Catının cara teep çıgışkan,
Iraazı bolboym munuña,
Abake, keyibeçi kuluña,
Kul da bolsom kuturup,
Kurgan canım kanteyin.
Degeniñe könöyün,

Geçidini enine kollayayım,
Denk getirirse kudret,
Keçil'in hanı Koñurbay'ın
Kılıçlayıp başını alayım.
Kurulup böbürlenen haramı
Boylu boyunca sereyim.
Tulpardan seçip bineyim,
Duñ-Tuñ'un hanı domuza
Tek başıma varıp gireyim.
Kaderim erişirse öleyim,
Durmadan altı ay vuruşup,
Tanrı için, yurt için
Kırılışıp göreyim,
Kırgını seyirlik ederim.
Gündüzü kımız, gecesi kız,
Gülüşlü Kırgız yurdumu
Bu kara günden kurtarırım.
Ölüp kalırsam ben Çoro,
İt derisi bir kuldum,
Ölmeyip kalırsam ben Çoro,
Koyun derisi oğuldum.
Yiğidim bozkurt Semetey,
Beli sıkıca kuşanan,
Seninle bir doğan,
Öbür dünyaya göçen Manas'ın
Ak belinden süzülen,
Zavallı anam Kanıkey'in
Rahmini tekmeleyip yarıp çıkan —
Razı değilim şu sözüne,
Ağacık, üzülme kuluna,
Kul da olsam kudurup,
Zavallı canım, ne edeyim.
Dediğine boyun eğeyim,

Alışa ketse Koñurbay,
Karap otur, abake,
Men bir añtara sayıp bereyin.
Başın kesip keleyin,
Süyünçülöp kan abam,

Tutuşmaya gelirse Koñurbay,
Bakıp otur, ağacık,
Ben onu bir mızrakla devireyim.
Başını kesip geleyim,
Müjde deyip han ağam,

Bir özüñö bereyin.
Degenime könö kör,
Kul degen atım cogolup,
Kurguruñ işi oñolsun.
Süylögön sözüm ala kör
Eç bolboso argınga
Kan kötörüp sala kör.
Aytkanım uşul bilip al,
Ardagım abam, tilimdi al».
Dep, öşöntüp, Külçoro
Coo-caragın caylanıp,
Coo börüsü beren kul
Cay-caragın kamdanıp,
Ok ötpögön sebilden
On eki katar kiydi ele.
Baarı bolot temirden,
Bet alışa kelgende,
Cürögü mayluu şer Çoro
Can ayabay keter dep,
Muştaşıp coogo cater dep,
Ayzaga dañgıl Koñurbay,
Adis bolgon soyulgur
Ayzaga artık dañgıl kul,
Ayzakerden abıdan
Coonun aylasın bilgen kambıl kul. Coo
cagınan ölüm cok.
Açıktap muştap alabı
Ala köödön şer ele
Ölüm bolup kalabı?
Kabırganın sebildi,
Kolu menen Semetey
Ok ötpöy turgan temirdi
Omuroogo saldı ele.

Bir sana getireyim.
Dediğime boyun eğiver,
Kul denen adım yok olup,
Zavallının işi düzelsin.
Söylediğim sözü tutuver,
Hiç değilse Argın'a
Han kaldırıp koyuver.
Söyleyeceğim budur, bil,
Kıymetlim ağam, sözümü tut."
Deyip, böylece, Külçoro
Cenk pusatını kuşanıp,
Düşman kurdu yiğit kul
Savaş donanımını hazırlayıp,
Ok geçmez zırhtan
On iki kat giymişti.
Hepsi çelik demirden,
Yüz yüze gelindiğinde,
Yüreği yağlı arslan Çoro
Canını esirgemeden gider diye,
Yumruklaşıp düşmana dalar diye,
Mızrakta usta Koñurbay,
Hünerli olmuş kahrolası,
Mızrakta pek usta kul,
Mızrakçılardan ziyade
Düşmanın çaresini bilen becerikli kul.
Düşman yönünden ölüm yok.
Açıkça vurup alır mı,
Ala göğüslü arslandı,
Ölüm olup kalır mı?
Kaburganın zırhını,
Eliyle Semetey
Ok geçmez demiri
Göğüs başına koymuştu.

Kara curttay kıtaydın
Kalkı kaptap ceter dep,
Bötön caktan körünböy
Böyrökkö muştap keter dep,
Añdoosunan saydırsa,
Böödö acalı ceter dep,
Bölök-bölök temirdi,

Kara yurt gibi Kıtay'ın
Halkı basıp yetişir diye,
Yabancı yandan görünmeden
Böğrüne vurup geçer diye,
Ansızın mızraklarsa,
Boş yere eceli erişir diye,
Ayrı ayrı demiri,

Böyrökkö koydu sebildi,
Mañday-teskey turuşsa
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşsa
Kanduu kanga kanışıp,
Kaçpay turup salışsa,
Kıtay kıyla curt eken.
Kıyın müşkül çır salıp,
At soorusun salışsa,
Kücürmön Kalça küçtüü şer
Artınan kuup cetebi?
Aydalının beti dep,
Öpkönün tömön çeti dep,
Kokus kılıp balanı
Kokus muştap ötöt dep,
Ayza saysa madagan,
Alalbay ar kim cadagan,
Aydalının sebili.
Arkasına tarttı ele
Ok ötpöy turgan temirdi.
Temiri bolot bölüm cok,
Berişte* beş kol salbasa,
Kereksiñ dep caratkan
Özü kelip albasa,
Manastan uulu er kökcal
Erdigin epsiz bilgizip,
Eçen bolot, ok ötpös
Külçorogo kiygizip.
Cetimiş narga* arttırgan
Irañı caşıl kök kurcun,
Atandık* emes, lök* kurcun,

Böğrüne koydu zırhı,
Karşı karşıya durulsa,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çatur vuruşulsa,
Kanlı kana kanışıp,
Kaçmadan durup savaşılsa,
Kıtay hayli kalabalık yurt imiş.
Çetin belalı kavga çıkarıp,
At sağrısını dönseler,
Zorlu Kalça, güçlü arslan,
Ardından kovalayıp yetişir mi?
Kürek kemiğinin yüzü diye,
Ciğerin alt ucu diye,
Kazara çocuğu
Kazara vurup geçer diye,
Mızrak saplasa işlemeyen,
Alamayıp herkesin usandığı,
Kürek kemiğinin zırhını
Arkasına çekmişti,
Ok geçmez demiri.
Demiri çelik, eksiği yok,
Melek beş elini salmasa,*
"Gereklisin" deyip Yaradan
Kendi gelip almasa,
Manas'tan doğma er bozkurt,
Erliğini alabildiğine bildirip,
Nice çelik, ok geçmez donu
Külçoro'ya giydirdi.
Yetmiş deveye yükletilen,*
Rengi yeşil, gök heybe,
Atandık değil, lök* heybesi,*

Kötörgönü köp balban,
Kımbattarıñ barında
Kıtayga salçu çoñ cañcal.
Kök kurcunda bedel cok,
Al kurcundun içinde
Emneler bar, neler cok,
Için cibek iştegen,

Koş büktöö salıp tiştegen.
Cılan boor* büktürüp,
Cılas bolgon kıraandı
Cımıldata tiktirip,
Karap tursa cıbırap,
Adam közü tayıgan.
Bolotton kılgan şibege
Bolcolu cok kayıgan.
Ayzanın uçu ötpögön,
Ar bolot çapsa kespegen,
Cakası bolot, ceñi altın
Eteginde katı bar.
Eñişke baldar kiysin dep,
Enekeñ beybak casagan.
Katın okup karasa,
Ak çopkut dep atı bar,
Erikpey baldar tiysin dep,
Karşılaşıp salışıp,
Kacıbay coogo tiysin dep,
Bet alışkan duşmanın
Çöl tüşürüp* baarısın
Çöölüktürö sürsün dep,
Meenet katın enekeñ
Belekke kılgan ak çopkut,
Berenge bergen arınap,
Er müçölüü, enem şer
Uyaluu kıtay, uluu curt –
Köptügü tümön*, kara kurt.
Kaldaydın uluu kapırga,
Kaarı mol Kalça baatırga
Kagış kılsa kiysin dep,

Taşıyanı nice pehlivan,
Değerlilerin varken
Kıtay'a salınacak büyük kavga.
Gök heybenin paha biçilmezi yok,
O heybenin içinde
Neler var, neler yok,
İçini ipekle işlemiş,

Çift kat büküp diş diş dikmiş.
Yılan karnı büktürüp,*
Yıkılası kartal nakışını
Işıl ışıl işletip,
Bakıp dursan kıpır kıpır,
İnsan gözü kamaşırdı.
Çelikten yapılmış biz bile
Umulmadık yerde kayardı.
Mızrağın ucu geçmemiş,
Her çelik çalsa kesmemiş,
Yakası çelik, yeni altın,
Eteğinde yazısı var.
"Güreşte oğullar giysin" diye,
Anacığın, bahtsız kadın, yapmış.
Kadın okuyup baksa,
Ak çopkut diye adı var,
"Usanmadan oğullar saldırsın" diye,
"Karşı karşıya vuruşup,
Yılmadan düşmana dalsın" diye,
"Yüz yüze geldiği düşmanın
*Hepsini çöle düşürüp**
Perişan edip sürsün" diye,
Mihnetli kadın anacığın
Armağan diye yapmış ak çopkutu,
Yiğide adayıp vermiş,
Er yapılı, anam arslan.
Yuvalı Kıtay, ulu yurt —
Çokluğu tümen, kara kurt.*
"Kalday'ın ulu kâfirine,
Kahrı bol Kalça bahadıra
Çarpışırsa giysin" diye,

	Karmaşa ketse Kalçanı	*"Kapışmaya girse Kalça'yı*
	Tak Kakanga çeyin sürsün dep, Bergen eken çunagı	*Ta Kakan'a dek sürsün" diye, Vermiş imiş yavrucağı,*
	Kurap kurçtan maşagan.	*Halis çelikten dövülmüş.*
138110	Kurgan eneñ şurkuya	*Zavallı anan, o dertli,*
	Kündüzündö tınç albay,	*Gündüzünde rahat almadan,*
	Tün içinde uyku albay,	*Gece içinde uyku almadan,*
	Ceti cıl tınbay casagan,	*Yedi yıl durmadan yapmış,*
	Tolgop iyip burdurgan,	*Kıvırıp büküp burdurmuş,*
	Arkagın bolot casatıp,	*Örgüsünü çelikten yaptırıp,*
	Can tozuuga tundurgan.	*Can korumaya perçinletmiş.*
	Tokson mıktuu balbanga	*Doksan güçlü pehlivana,*
	Karañ kalgan cılastı	*Kahrolası yıkılasıyı,*
	Tokmok menen urdurgan.	*Tokmak ile dövdürtmüş.*
138120	Atışka kirse ok ötpöyt,	*Atışa girse ok geçmez,*
	Örtkö kirse çok ötpös,	*Yangına girse kor geçmez,*
	Cetkileñ eneñ Kanıkey	*Yetkin anan Kanıkey,*
	Beri karay çıgarda	*Beri yola çıkarken,*
	Munacat* kılıp zar ıylap,	*Münacat* edip, zar ağlayıp,*
	Çunagı Külçorogo arınap,	*Yavrusu Külçoro'ya adayıp,*
	Berenim uulum kiysin dep,	*"Yiğidim oğlum giysin" diye,*
	Betteşken coosun sürsün dep,	*"Yüz yüze geldiği düşmanını sürsün" diye,*
	Kacıbay coogo kirsin dep,	*"Yılmadan düşmana girsin" diye,*
	Koygulaşkan duşmanın	*"Dövüştüğü düşmanını*
138130	Bet algan cakka sürsün dep,	*Yöneldiği yana sürsün" diye,*
	Ata, enekem beybak eken dep,	*"Ah, anacığım bahtsız imiş" diye,*
	Anan kiyin bul şorduu	*"Sonra dahi bu kara bahtlı*
	Çın kadırım bilsin dep,	*Gerçek kadrimi bilsin" diye,*
	Kök kurcundun içinen	*Gök heybenin içinden*
	Ak çopkuttu* aldı ele.	*Ak çopkutu* almıştı.*
	Berendigin bilgizip,	*Yiğitliğini bildirip,*
	Külçorogo kiygizip,	*Külçoro'ya giydirip,*
	Can-canınan karasa,	*Yanından yakından baksa,*
	Calañ bolot beydana	*Salt çelikten pazubent,*
138140	Casagan eken Kanıkey	*Yapmış imiş Kanıkey,*
	Çın kaygırıp, zar ıylap,	*Gerçekten dertlenip, zar ağlayıp,*
	Çın uulu Külçorogo arınap.	*Öz oğlu Külçoro'ya adayıp.*
	Toguz büçü taktırgan,	*Dokuz ilik taktırmış,*

Kööhardan topçu muştumday,	*Cevherden düğme yumruk gibi,*
Körsöñ kızık uşunday.	*Görsen ilginçtir böylesi.*
Çıday albay zar ıylap,	*Dayanamayıp zar ağlayıp,*
Külçorogo arınap.	*Külçoro'ya adamış.*
Tabılgı caksa çok ötküs,	*Tabılgı yaksa kor geçmez,*
Karan kalgan cılaska	*Kahrolası yıkılasıya,*
138150 Oçogor atsa ok ötküs,	*Fitilli tüfek atsa ok geçmez,*
Mına oşondoy mıktuu ton	*İşte öyle sağlam donu,*
Külçoro beren kiysin dep,	*"Külçoro yiğit giysin" diye,*
Kaynap catkan kapırga,	*"Kaynayıp yatan kâfire,*
Kan Koñurbay baatırga	*Han Koñurbay bahadıra,*
Kacıbastan tiysin dep,	*Yılmadan saldırsın" diye,*
Kayran eneñ Kanıkey	*Zavallı anan Kanıkey'in*
Kaalap bergen ak küpü	*Gönülden verdiği ak kaftanı*
Sırtınan basa kiydi ele.	*Üstünden bastırıp giymişti.*
Tolu boyu topçuluu	*Boydan boya düğmeli,*
138160 Toltoygon bettin baarısı	*Kabaran yüzün tamamı*
Kök temir menen üpçülüü.	*Gök demir ile donanmış.*
Saparga cürsö san koldoy,	*Sefere yürüse sayısız ordu gibi,*
Alışka kıraan ak coltoy.	*Kapışmada kartal, ak uğurlu.*
Serpişçü tonu seksen tört,	*Savuşturan donu seksen dört,*
Kelgen eken Koñurbay,	*Gelmiş imiş Koñurbay,*
Serp algan cagı küygön ört.	*Savurduğu yanı yanan ateş.*
Kürmö kiygen kıtaydın	*Cepken giymiş Kıtay'ın*
Kaldaydın uulu kapırga	*Kalday'ın ulu kâfirine*
Çoñ kara atın baylagan,	*Büyük kara atını bağlamış,*
138170 Çogultup kolun aydagan,	*Toplayıp ordusunu sürmüş,*
Cañcal dese şaylangan,	*Kavga dense hazırlanmış,*
Uruşka mıktap kamdangan.	*Savaşa sıkıca kuşanmış.*
Uçmaktu-Beecin çoñ kalaa	*Uçmaktu-Beecin büyük şehir,*
Uruşka tümön kol algan,	*Savaşa tümen ordu almış,*
Tüp kötörö el-curtu	*Topyekûn eli yurdu*
Tübünön beri kuralgan.	*Kökünden beri derlenmiş.*
Cürüşünön çañ çıkkan,	*Yürüyüşünden toz kopan,*
Dooşunan can çıkkan,	*Naralarından can çıkan,*
Belgilüü cayda tuulgan,	*Belli bir yerde doğmuş,*
138180 Özü Beecinge salgan çuulgan. Cazayılın salınıp,	*Kendi Beecin'e gürültü salmış. Cezayirlisini* kuşanıp,*

	Kaspan-Toonu çettegen,	*Kaspan-Too'yu dolaşmış,*
	Kagışkan coonu örttögön.	*Çarpışan düşmanı yakmış.*
	Kara coltoy Kalçaga	*Kara uğursuz Kalça'ya*
	Kanday adam bettegen.	*Hangi insan karşı durabilmiş.*
	Çılgıy balaa Kalçaga	*Katıksız bela Kalça'yla*
	Betteşken aman ketpegen,	*Yüzleşen sağ gitmemiş,*
	Badana kiyip balkıldap,	*Cevşen giyip kabararak,*
	Köökördöy şuru taş –	*Köökör gibi mercan taş —*
	Körsöñ Kalça uşunday,	*Görsen Kalça işte böyle,*
138190	Töbösündö carkıldap,	*Tepesinde parıldayıp,*
	Koñurbay curtka dayın kan.	*Koñurbay yurda belli han.*
	Aygaydı ar bir salıptır	*Naraları her yana salıvermiş,*
	Uruşka kirer çagında,	*Savaşa girer çağında,*
	Ulugu mınday kıtaydın	*Ulusu böyleymiş Kıtay'ın:*
	Totu kuştun kuyrugun	*Tavus kuşunun kuyruğunu*
	Tokson türlöp sayıngan.	*Doksan türlü takınmış.*
	Bet alganın cegidey,	*Yöneldiğini yiyecek gibi,*
	Coo cagına kamıngan,	*Düşman yanına hazırlanmış,*
	Kök kübönü camınıp,	*Gök zırh örtüsünü bürünüp,*
138200	Körsöñ Kalça Koñurbay	*Görsen Kalça Koñurbay*
	Kök colborstoy çamınıp,	*Gök kaplan gibi hamle edip,*
	Toru ala celek bulgalap.	*Doru alaca bayrağını sallayıp.*
	Tolup catkan kol aydap,	*Dolup taşan orduyu sürüp,*
	Alban türlüü şer aydap.	*Türlü türlü arslanı sürüp,*
	Alda kança el aydap,	*Nice nice halkı sürüp,*
	Küçtüülörün şaştırıp.	*Güçlülerini telaşlandırıp.*
	Küyüp ölgön kıtaydın	*Yanıp ölen Kıtay'ın*
	Kaysı birin aytalık.	*Hangi birini anlatalım.*
	Kuyrugu sayañ, calı az	*Kuyruğu seyrek, yelesi az,*
138210	Kuturgurdun Algara	*Kudurasının Algara'sı,*
	Kulan kuusa kutkarbas.	*Yaban eşeğini kovsa kaçırtmaz.*
	Tuyagı bolot, köpkök taş,	*Toynağı çelik, masmavi taş,*
	Sayışkan coogo bolgon maş.	*Mızraklaşan düşmana olmuş usta.*
	Kaarlanıp tüktöyüp,	*Kahırlanıp tüyleri diken diken,*
	Kaarı betine aylanıp,	*Kahrı yüzüne vurup,*
	Opol-Toodoy çoyun baş	*Opol Dağı gibi gürzü*
	Oñ cagına baylanıp,	*Sağ yanına bağlanıp,*
	Caynap catkan kalıñ kol	*Kaynaşıp yatan kalın ordu,*

Kaptap ketçü nemedey
Kalgan eken kamınıp,
Keriney-surunay tartılıp,
Kerikke cügü artılıp,
Bilge cüktöp ok alıp.
Tüpkü Beecin uluk şaar
Tübünön beri kuralıp,
Tügü kalbay çoçkonun
Tügöl kaptap ötüptür.
Er Kançoro kökcaldı
Tegiz kaptap alıptır.

Altı miñ kıtay, san kalday,
Oşo coonun artık eri Koñurbay, Cer körünböy ketti ele,
Kebez belboo, keñ ötük
Kelbersigen doñuz ay.
Özü ayzakerden ıktuu kul,
Coonun aylasın aşkere
Bilgen mıktuu kul.
Erdiginen er Kalça
Kerüügö salgan tam bolgon,
Keçilge mıktuu kan bolgon.
Kerişken adam cay bolgon.
Kumurskaday kılkıldap,
Kurçadı kıtay bılkıldap.
Carlık berip cañcusu*,
Cabılıp kıtay cetti ele,
Kançoro baylap aluuga
Kızıtalak kıtay curt
Kırk eki kurçap öttü ele.
Camgır kılıp caa tartıp,
Cabılgan eken Çorogo
Möndür kılıp ok atıp.
Böksödön Kalça kirdi ele,
Munarıktı, çoktu kör,
Burulbay tiygen oktu kör.
Tüz kaptagan koldu kör,
Tügönüp catkan şordu kör.

Basıp geçecek gibi
Kalmış imiş hazırlanıp,
Boru-zurna çalınıp,
Gergedana yükü yükletilip,
File yükleyip ok alıp.
Kadim Beecin ulu şehir,
Kökünden beri derlenip,
Tüyü kalmadan domuzun,
Tümüyle basıp geçmişti.
Er Kançoro bozkurdu
Dört yandan kuşatıvermişti.

Altı bin Kıtay, sayısız kalday,
O düşmanın üstün eri Koñurbay, Yer görünmez olmuştu,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Kurulup böbürlenen domuz, ah.
Kendi mızrakçıdan usta kul,
Düşmanın çaresini apaçık
Bilen kudretli kul.
Erliğinden er Kalça,
Yamaca kurulmuş dam olmuş,
Keçil'e kudretli han olmuş.
Onunla çekişen insan yok olmuş.
Karınca gibi kaynaşıp,
Kuşattı Kıtay kımıldayıp.
Buyruk verip cancusu,*
Üşüşüp Kıtay yetişmişti,
Kançoro'yu bağlayıp almaya,
Kahrolası Kıtay yurdu
Kırk iki kez kuşatıp geçmişti.
Yağmur gibi yay çekip,
Üşüşmüş imiş Çoro'ya,
Dolu gibi ok atıp.
Yamaçtan Kalça girmişti,
Puslu dumanı, koru gör,
Sapmadan değen oku gör.
Dosdoğru basan orduyu gör,
Tükenip yatan çileyi gör.

	Kırk uruu kıtay kıcıldap,	*Kırk boy Kıtay kaynaşıp,*
	Çoguu kaptap ceter de,	*Toplu basıp yetişecek ya,*
	Kıyını Kalça aldında	*Çetini Kalça'nın önünde,*
	Kızık kılıp tokmoktop,	*Seyirlik edip tokmaklayıp,*
138260	Emi baylap keterde,	*Şimdi bağlayıp gidecekken,*
	Kumurskaday köp kıtay,	*Karınca gibi çok Kıtay,*
	Kıcıldap kirip kol saldı.	*Kaynaşıp girip saldırdı.*
	Kara cagal Tagılık	*Kara yağız Tagılık*
	Kaptalınan cabıldı,	*Yanından üşüştü,*
	Tokşugerden alptarı,	*Tokşuger'den alpları,*
	Çoñ Ezkara karısı,	*Büyük Ezkara ihtiyarı,*
	Cabıla kıtay öttü ele.	*Üşüşerek Kıtay geçmişti.*
	Topurak uçup, çañ kaptap,	*Toprak uçup, toz basıp,*
	Tolgon kıtay el kaptap,	*Dolu dolu Kıtay eli basıp,*
138270	Mına oşondo Kançoro	*İşte o zaman Kançoro,*
	Tobokel ölsöm köönüm dep,	*"Tevekkül, ölsem de gönlüm hoş" deyip,*
	Karsıldaşıp kalıştı,	*Çatır çatur tutuştular,*
	Ayzalaşıp al kurgur,	*Mızraklaşıp o zavallı,*
	Karsıldaşıp salıştı.	*Çatır çatur vuruştular.*
	Erenden eçen kan ölüp,	*Erenlerden nice han ölüp,*
	Kez bolgondun baarı ölüp,	*Denk gelenin hepsi ölüp,*
	Mañday-teskey turuşup,	*Karşı karşıya duruşup,*
	Bılçıldaşıp uruşup,	*Ezişerek vuruşup,*
	Mıktap kirdi kalıñ kol.	*Sıkıca girdi kalın ordu.*
138280	Kaldayı baylap alçuudan,	*Kalday'ı bağlayıp alacaktan,*
	Kıyın mancuu, tırgoot	*Çetin Mançu, Tırgoot,*
	Kıyratıp azır alçuuday,	*Kırıp hemen alacak gibi,*
	Kılçaybay kirdi soguşka.	*Dönüp bakmadan girdi savaşa.*
	Ak küpü asıl ton kiyip,	*Ak kaftan, asil don giyip,*
	Suuday supsur at minip,	*Su gibi bozkır atına binip,*
	Al sur attın kuyrugun	*O boz atın kuyruğunu*
	Suluu bölüp üç tüyüp,	*Güzelce bölüp üç düğümleyip,*
	Körsö köñül bölünüp,	*Görse gönül bölünüp,*
	Kök ala toodoy körünüp.	*Gök ala dağ gibi görünüp.*
138290	Cetkileñ belin kurçanıp,	*Yetkince belini kuşanıp,*
	Cetip kelgen kıtayga	*Yetişip gelen Kıtay'a*
	Ceke aralap kol salıp,	*Tek başına dalıp saldırıp,*
	Almambet uulu kıraanıñ	*Almambet oğlu kartalın,*

	Acal cetse ölöm dep,	*"Ecel yeterse ölürüm" deyip,*
	Çamam kelse çapçışıp,	*"Gücüm yeterse çarpışıp,*
	Al Kançoro agaga	*O Kançoro ağaya*
	Karaan bolup berem dep,	*Destek olup veririm" deyip,*
	Kaldayga kagış saluuga,	*Kalday'a çarpışma salmaya,*
	Er Kançoro kökcaldı	*Er Kançoro bozkurdu*
138300	Acıratıp aluuga,	*Ayırıp kurtarmaya,*
	Kırgındı kızık saluuga,	*Kırgını seyirlik salmaya,*
	Kılça körböy kuu candı,	*Kıl kadar görmeden kuru canı,*
	Acıratıp aluuga	*Ayırıp kurtarmaya,*
	Öödö-ıldıyın karabay,	*Yukarısına aşağısına bakmadan,*
	Ölömün dep sanabay,	*"Ölürüm" diye saymadan,*
	Çegin buzup, col salıp,	*Safını bozup, yol açıp,*
	Kaynagan kıtay, mancuuga	*Kaynayan Kıtay'a, Mançu'ya*
	Salışka kirse san koldoy,	*Kapışmaya girse sayısız ordu gibi,*
	Tike aralap kol salıp,	*Dosdoğru dalıp saldırıp,*
138310	Ayza cetken cerlerin	*Mızrak yetişen yerlerini*
	Ayza menen aralap,	*Mızrak ile dolaşıp,*
	Kıyın cakın kelgenin	*Çetin yakına gelenini,*
	Kıdır çalgan kurguruñ	*Hızır'ın kolladığı zavallın,*
	Kılıç menen caralap,	*Kılıç ile yaralayıp,*
	Ceti miñin maydalap,	*Yedi binini ufalayıp,*
	Cetken cerin ayzalap,	*Yettiği yerini mızraklayıp,*
	Bereni Kalça kaydalap,	*"Yiğidi Kalça nerede?" deyip,*
	Kez kelgenin ayzalap,	*Denk geleni mızraklayıp,*
	Kerişti kenen saldı ele.	*Cengi enine boyuna saldı.*
138320	Kırıp iye taştadı.	*Kırıp geçiriverdi.*
	Ceke bala aralap,	*Tek başına çocuk dalıp,*
	Cer caynagan köp kalday	*Yeri kaplayan çok kalday,*
	Küçtüüsü kelip turdu ele,	*Güçlüsü gelip durmuştu,*
	Er Kançoro balanı	*Er Kançoro çocuğu*
	Acıratıp aldı ele,	*Ayırıp kurtarmıştı,*
	Acıratıp turganda,	*Ayırıp durduğunda,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı,*
	Tirüüsündö sözü açık,	*Sağlığında sözü açık,*
	Aalamdan Koñurbay	*Âlemden Koñurbay,*
138330	Arta tuugan kıraanım	*Üstün doğmuş kartalım,*
	Artıgınça közü açık	*Ziyadesiyle gözü açık,*

Balbandı körüp bakırıp,
Sur atının kuyrugun
Balanı körüp bek sınap.
Suluu baylap, çart tüygön,
Kıyşaya karap oturup,
Kıyabına tolturup,
Kızık sınap balanı
Ezkarasın bakırdı,
Şuru otogot, marcan taş,
Kütkön burut kalkı bar,
Luñ-tuñdun kanın çakırdı.
Karmaşkandı cön ele
Uruşpay karap turbadı,
Uluk eken Koñurbay
Uluktun baarın cınadı,
Aziz kan erdin tukumu.
Karapçısın* kaldaytıp,
Mancuu kanı Ezkara,
Kıtay kanı Tagılık,
Katkalañdın Saykalı,
Kara sakal, cöö celdet,
Öçöşünö tiygende
Oroktun uulu Odu kan,

Pehlivanı görüp haykırıp,
Boz atının kuyruğunu
Çocuğu görüp iyice sınayıp.
Güzelce bağlayıp, sıkı düğümlemiş,
Yan gözle bakıp oturup,
Kıvamına doldurup,
İyice sınayıp çocuğu,
Ezkara'sına haykırdı,
Mercan düğmeli, inci taş,
Beklediği Burut halkı var,
Luñ-Tuñ'un hanını çağırdı. Kapışanı öylece
Vuruşmadan bakıp durmadı,
Ulu imiş Koñurbay,
Uluların hepsini topladı,
Aziz Han erin soyu.
Bileğini kabartıp,*
Mançu hanı Ezkara,
Kıtay hanı Tagılık,
Katkalañ'ın Saykal'ı,
Kara sakal, yaya cellat,
Öfkesine dokunduğunda
Orok'un oğlu Odu Han,

Sandap catkan köp balban,
Buyruk kılar karçıga
Bular kelip turdu ele.
Bulardı körüp algan soñ,
Alöökönün Koñurbay
Artık dümök kıldı emi,
Kaarlanıp Koñurbay
Kayrattı katuu baştadı,
Kaldayların, kandarın,
Kança tümön candarın
Kürmöçösün küldüytüp,
Alöökönün Koñurbay
Mancuusuna, şerine,
Kaynagan kıtay eline
Sözün urup turdu ele:

Sayısız yatan çok pehlivan,
Buyruk verecek atmaca —
Bunlar gelip durmuştu.
Bunları görüp aldıktan sonra,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Büsbütün gaileye düştü şimdi,
Kahırlanıp Koñurbay
Gayreti sıkı başlattı,
Kalday'larını, hanlarını,
Nice tümen canlarını,
Cepkenini kabartıp,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Mançu'suna, arslanına,
Kaynayan Kıtay eline
Sözünü vurup durmuştu:

«Kördüñörbü, kalayık,
Men körgöndü kördüñbü,
Men bilgendi bildiñbi,
Tetigi suuday sur at miñgen,
Uzun boyluu, keñ dalı
Aç aykırık, kuu süröön,
Ala köödön, taş cürök
Al Almambet uulu eken.
Kanın içmey saltı bar,
Atasınan babası
Altın tagın may kılgan,
Açuusuna tiygende
Atakesi Aziz kandı cay kılgan,
Kümüş tagın kan kılgan,
Öz atasın cay kılgan,

"Gördünüz mü, ahali,
Benim gördüğümü gördün mü,
Benim bildiğimi bildin mi,
İşte şu su gibi boz ata binen,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Aç nara, kurnaz çığlık,
Ala göğüslü, taş yürekli —
O, Almambet'in oğluymuş.
Kan içmek töresi var,
Atasından babası
Altın tahtını yağ etmiş,
Öfkesine dokunduğunda
Babası Aziz Han'ın işini bitirmiş,
Gümüş tahtını kan etmiş,
Öz atasının işini bitirmiş,

Örttöngürdün tukumu
Özü kırgız elinde
Örttönüp ölgön bul bala,
Bizge duşman zilinde.
Munu aman koyso oñ kılbayt,
Oydologon boto köz
Ezelde bizdi soo kılbayt,
Beren da eken, şer da eken,
Kaldaydan eçen kan ölgön,
Özü coonun aylasın
Artıkça bilgen şer da eken.
Kagışkan candın baarı ölgön.
Çın atası Almambet
Çıma-çındın kanı ele,
Çın kırgın salıp Beecinge
Menin çın duşmanım al ele,
Bul Külçoro oñbogur
Tak oşondon kaldı ele.
Köñülü kalıp Beecinden
Köçüp ketken Talaska.
Çoro bolgon atası
Cakıptın calgız uulu Manaska.
Oylosom eçen kalk ölgön.

Yanasının soyu,
Kendisi Kırgız elinde
Yanıp tutuşup ölen bu çocuk,
Bize düşmandır özünde.
Bunu sağ koysak hayır etmez,
Oynak boz deve gözlü,
Ezelden bizi rahat komaz,
Yiğit de imiş, arslan da imiş,
Kalday'dan nice han ölmüş,
Kendi düşmanın çaresini
Ziyadesiyle bilen arslan da imiş.
Çarpışan canın hepsi ölmüş.
Öz atası Almambet
Çıma-Çın'ın hanıydı,
Gerçek kırgın salıp Beecin'e,
Benim asıl düşmanım oydu,
Bu Külçoro, onmayası,
Tam ondan kalmıştı.
Gönlü kırılıp Beecin'den
Göçüp gitmiş Talas'a.
Çoro olmuş atası
Cakıp'ın tek oğlu Manas'a. Düşünsem
nice halk ölmüş.

Talas öñdüü cer kütüp,
Kankor* Manas er kütüp,
Kıybatı kımbat can bolup,
Munun kızıtalak atası
Kırgızga barıp kan bolup.
Bilemin dep coldorun,
Buruttun cıyıp zorlorun,
Manastın aydap koldorun,
Kırgındı kızık saldı ele.
Aalamdın kalkı cıyılıp.
Tınbay altı ay salışta
Kıtay menen buruttun
Kança kalkı kırılıp,
Kamap Beecin cerdi alıp,
Cerdi kütkön eldi alıp,
Kaldaydan kança kan ölgön,
Kagışkan candın baarı ölgön.
Kızıtalak bul burut
Cerge kanık, el bilgiç,
Cetik balban Almambet
Kaardı katuu baştagan,

Talas gibi yer edinip,
Hunhar Manas'ı er edinip,*
Kıyılmazı kıymetli can olup,
Bunun kahrolası atası
Kırgız'a varıp han olup.
"Bilirim" deyip yollarını,
Burut'un zorlularını toplayıp,
Manas'ın ordularını sürüp,
Kırgını seyirlik salmıştı.
Âlemin halkı toplanıp,
Durmadan altı ay vuruşta,
Kıtay ile Burut'un
Nice halkı kırılıp,
Kuşatıp Beecin yerini alıp,
Yeri tutan eli alıp,
Kalday'dan nice han ölmüş,
Çarpışan canın hepsi ölmüş.
Kahrolası bu Burut,
Yeri iyi bilen, halkı tanıyan,
Yetkin pehlivan Almambet
Kahrı sıkı başlatmış,

Kırk uruu kıtay Beecindi
Kırgın kılıp taştagan.
Altın olco, uzdu algan,
Oymok ooz, kumar köz,
Özü teytey* kızdı algan.
Kan Almambet sebepkor
Temir arkan Çoronun
Teñi kalbay kırılgan.
Temir kancarkolçonum*
Alañdan temir alp ölgön.
At oyunçu, cöö külük*
Menin baatırlarım calpı ölgön.
Beecinden eçen bek ölgön,
Betteşe kelgen şer ölgön.
Orgo, Döñgö alp ölüp,
Ordonu buzup, col kılıp,
Kırk darbaza Beecinge

Kırk boy Kıtay Beecin'i
Kırgın edip bırakmış.
Altın ganimet, işlemeci kadınları almış,
Yüksük ağızlı, mahmur gözlü,
Kendine teytey kızı almış.*
Han Almambet sebepkâr,
Demir urganlı Çoro'nun
Dengi kalmadan kırılmış.
*Demir hançerli kolçularımdan**
Meydandan demir alp ölmüş.
At oyuncusu, yaya yüğrük,*
Benim bahadırlarım toptan ölmüş.
Beecin'den nice bey ölmüş,
Yüz yüze gelen arslan ölmüş.
Orgo, Döñgö alpları ölüp,
Ordayı bozup, yol edip,
Kırk kapılı Beecin'e,

Kırgızdan Manas kankordu
Al Beecinge zor kılgan.
Bu kızıtalak Almambet
Aalamga cetken çaması,
Meni menen al çoçko
Aga-ininin balası.
Çet-Beecin elin çettegen,
Çep-cek, tırgoot elimdi
Çenebey kirip örttögön.
Kakançı curtun kamagan,
Bere Çaliar* tiybes Beecindi
Çarkın caman ketirip,
Almambet caman kamagan.
Ak kazına, san düynö
Caman kılıp talagan.
Dümöktü tüptüz baştagan,
Ak üylüü* bolup turganda

Kırgız'dan Manas hunharı
O Beecin'e zorba etmiş.
Bu kahrolası Almambet'in
Âleme yetmiş kudreti,
Benimle o domuz
Amca çocuklarıyız.
Çet-Beecin elini dolaşmış,
Çep-Cek, Tırgoot elimi
Ölçüsüz girip yakmış.
Kakançı yurdunu kuşatmış,
Bere Çaliar'ın değmediği Beecin'in*
Takatini fena tüketip,
Almambet fena kuşatmış.
Ak hazine, sayısız serveti
Fena edip yağmalamış.
Gaileyi dosdoğru başlatmış,
Ak evli rehin dururken,*

Atam Alöökö soyup taştagan.
Aytsam dalay kebi bar,
Atabızdın kegi bar,
Çet-Beecin şaarın çettegen,
Keçee, tırgoottu caman örttögön.
Açuusuna tiygende
Kızıtalak burutka
Alışıp mende cetpegen.
Kakandın curtun kamagan,
Tırgoot tıypıl büt kırıp,
Kalmaktın curtun kamagan.
Kırışıp ayla cete albay,
Kıtaydın curtu cadagan,
Beecindi buzup, col salgan,
Baarı mende çarkı kelbegen,
Uşul Beecindi çaap bir algan.
Beecindi çaap alganda
Belgilüü dümök, müşkül iş
Begireek kılgan caman iş.
Koluna alıp kıtaydı
Beecindi üç cıl suragan,

Atam Alööke kesip bırakmış.
Anlatsam nice lafı var,
Atamızın öcü var,
Çet-Beecin şehrini dolaşmış,
Daha dün Tırgoot'u fena yakmış.
Öfkesine dokunduğunda,
Kahrolası Burut'a
Tutuşup gücüm yetmemiş.
Kakan'ın yurdunu kuşatmış,
Tırgoot'u tümüyle kırıp,
Kalmuk'un yurdunu kuşatmış.
Çekişip çare bulamayıp,
Kıtay'ın yurdu usanmış,
Beecin'i bozup, yol açmış,
Hepsinde bana güç yetmemiş,
Bu Beecin'i vurup bir almış.
Beecin'i vurup aldığında,
Belli gaile, çetin iş,
Beyce yaptığı kötü iş:
Eline alıp Kıtay'ı,
Beecin'i üç yıl yönetmiş,

	Suragına çıdabay	*Yönetimine dayanamayıp*
	Kakandın kalkı kuuragan.	*Kakan'ın halkı perişan olmuş.*
	Alımın* artık baştagan,	*Vergisini* ağır başlatmış,*
	Alımına çıdabay,	*Vergisine dayanamayıp,*
	Kırk kandın eli kıtay curt	*Kırk hanın eli Kıtay yurdu*
	Kırılıp kete taştagan.	*Kırılıp gidivermiş.*
	Belgilüü beren kan ölgön,	*Belli yiğit han ölmüş,*
	Betteşip kirip Beecinden	*Yüzleşmeye girip Beecin'den*
	Belgilüü candın baarı ölgön,	*Belli canın hepsi ölmüş,*
138490	Beecin beypay, çoñ dümök,	*Beecin perişan, büyük gaile,*
	Beecinge beypay baştagan,	*Beecin'e perişanlık başlatmış,*
	Beecindegi uluk kan	*Beecin'deki ulu hanı*
	Koyboy kırıp taştagan.	*Komadan kırıp bırakmış.*
	Kan Almambet col baştap,	*Han Almambet yol başlayıp,*
	Kabarıñda bar beken	*Haberin var mıdır acep,*
	Kaardı katuu baştagan.	*Kahrı sıkı başlatmış.*
	Topon suu cetpes Çoñ-Beecin	*Tufan suyu erişmez Çoñ-Beecin,*
	Toktono albay kaltıldap,	*Duramayıp titreyip,*
	Kırılıp kete taştagan.	*Kırılıp gidivermiş.*
138500	Al Almambet tügöttü	*O Almambet tükenmişi,*
	Ayta bersem çoñ kızık,	*Anlata gitsem pek ilginç,*
	Beecinge salgan çoñ buzuk.	*Beecin'e saldığı büyük fesat.*
	Altın tagın may kılgan,	*Altın tahtını yağ etmiş,*
	Atası Aziz kandı cay kılgan.	*Atası Aziz Han'ın işini bitirmiş.*
	Kümüş tagın kan kılgan,	*Gümüş tahtını kan etmiş,*
	Çın cinine tiygende	*Gerçek hiddetine dokunduğunda,*
	Öz atasın cay kılgan.	*Öz atasının işini bitirmiş.*
	Men Beecinde turganda	*Ben Beecin'de dururken,*
	Altı külük at barıp,	*Altı yüğrük at varıp,*
138510	Taş-Köpürö şaarınan	*Taş-Köpürö şehrinden,*
	Aziz kan baştap san törö	*"Aziz Han başta, sayısız töre*
	Almambetten öldü dep,	*Almambet'ten öldü" diye,*
	Kayra kelbes çın caydı	*"Geri dönülmez gerçek yurdu*
	Kayran kandar kördü dep,	*Zavallı hanlar gördü" diye,*
	Orokkır kabar bergende	*Orokkır haber verdiğinde,*
	Bekerge karap turbadım,	*Boş yere bakıp durmadım,*
	Kıtay milek, al calgız	*Kıtay milleti, o yalnız —*
	Kılımdan balban cınadım.	*Cihandan pehlivan topladım.*

Al balbandın içinde
Cürüşünön çañ çıkkan,
Koburunan can çıkkan
Coru kuyruk Coon alp,
Kayratı cetik Kaman alp,
Kulagı temir Kutan alp,
Kindigi temir Kiten alp,
Karager mingen Kambıl alp.
Temir arkan torçonum*,
Tegiz kancarkolçonum
Tegerektep kol saldık.
Ölbögön cerden kalıştı,
Bılkıldak kuuray bışkança,
Mıyzamdın külü* uçkança
Mıktap altı ay salışıp,
Kaardı katuu baştagan,
Coru kuyruk Coon alp,
Kayçı kulak Kaman alp
Bu kara coltoy kıstalak

O pehlivanın içinde,
Yürüyüşünden toz kopan,
Homurtusundan can çıkan,
Akbaba kuyruklu Coon alp,
Gayreti yetkin Kaman alp,
Kulağı demir Kutan alp,
Göbeği demir Kiten alp,
Karayağıza binen Kambıl alp.
Demir urganlı torcumla,*
Tekmil hançerli kolcumla,
Çepeçevre saldırdık.
Ölmedikleri yerde kaldılar,
Oynak kuray kuruyunca,
Mıyzam'ın külü uçunca,*
Sıkıca altı ay vuruşup,
Kahrı sıkı başlatan,
Akbaba kuyruklu Coon alpı,
Makas kulaklı Kaman alpı,
Bu kara uğursuz kahrolası,

Oşonu kırıp taştagan.
Kırgın kılıp baarımdı,
Kıyratkan eçen kanımdı.
Köktön bulut tutulup,
Kırk kez* çepke salganda
Körünöö kaçıp kutulup.
Mından barıp kazakka,
Kazaktan tentip azapka,
Talas öñdüü cerdi taap,
Buruttan kankor erdi taap.
Oşol mende öçü bar.
Munun ukumunan tukumu
Oylosoñ burut dininde,
Tutanıp ölgön kıstalak
Bizge duşman zilinde.
Bul Almambet uulu Külçoro
Atasın tartkan şer eken,
Kabarın karap oturdum,
Oñ dalısı keñ eken,

İşte onları kırıp bırakmış.
Kırgın edip hepimi,
Yok etmiş nice hanımı.
Gökten bulut tutulup,
Kırk arşın kaleye saldığımda,*
Göz göre kaçıp kurtulmuş.
Buradan varıp Kazak'a,
Kazak'tan sürünüp azaba,
Talas gibi yeri bulmuş,
Burut'tan hunhar eri bulmuş.
İşte bende öcü var.
Bunun soyundan sopu,
Düşünsen Burut dininde,
Tutuşup ölen kahrolası,
Bize düşmandır özünde.
Bu Almambet oğlu Külçoro,
Atasına çekmiş arslan imiş,
Haberini gözleyip oturdum,
Sağ omuzu genişmiş,

Örttöngür cayın karasam,
Oyrottu* buzar şer eken,
Kankordun uulu bolboso,
Semeteyden Çorosu
Ayza salım er eken,
Oşol Almambet uulu Külçoro,
Kıraan Manas baarısın
Bul tozoku Çoronun
Tolkup ketken cerine
Too turuştuk bergisiz,
Tokson miñ balban kol salıp, Kanduu moyun* atıgıp,
Canına çıdap kelgisiz,
Beren da eken, şer da eken,
Emi can ayabay kirüüçü,
Belgilüü kıyın er da eken,
Bul aramdın kegi bar.
Bet algan talkan bolgondoy
Cañcal ayza sunganda
Mendeden bölök er da eken.
Cer turuştuk bergisiz,
Kıyla döö menen betteştim,
Candın baarı katılıp,
Munun kıyın eken salmagı,
Bet alışkan erendin
Çıga turgan daldalı,
Sölökötün, sölbötün,
Atka mingen kelbetin

Yanasının halini görsem,
Oyrot'u bozacak arslanmış,*
Hunharın oğlu olmasa,
Semetey'in Çorosu,
Mızrak salışlı ermiş,
İşte o Almambet oğlu Külçoro,
Kartal Manas'ın hepsini,
Bu cehennemlik Çoro'nun
Coşup taştığı yerine
Dağ bile dayanamaz,
Doksan bin pehlivan saldırıp, Kanlı boyun diye ad alıp,*
Yanına dayanıp varılamaz,
Yiğit de imiş, arslan da imiş,
Şimdi can esirgemeden girecek,
Belli çetin er de imiş,
Bu haramın öcü var.
Yöneldiği un ufak olurcasına,
Kavgada mızrak uzattığında,
Benden gayrı er de imiş.
Yer bile dayanamaz,
Hayli devle yüzleştim,
Canların hepsi saklanıp,
Bunun ağırlığı çetinmiş,
Yüz yüze geldiği erenin
Çıkacak siperi,
Suretini, heybetini,
Ata binmiş endamını,

Abaylap karap otursam
Kırgızga bütkön kızıl tuu,
Kıtayga salat ızı-çuu.
Kerüügö salgan tam eken,
Bul kıstalak Külçoro
Kerişke tuugan bala eken
Munun Keñ-Koldon köçkön köçü bar
Uypalıp ketken bul çoçko
Uruştan canın ayabayt,
Munun öçü bolgon sebebi –

Dikkatle bakıp otursam,
Kırgız'a bitmiş kızıl tuğ,
Kıtay'a salar velvele.
Yamaca kurulmuş dam imiş,
Bu kahrolası Külçoro,
Cenk için doğmuş çocukmuş,
Bunun Keñ-Kol'dan göçmüş göçü var,
Hırpalanıp gitmiş bu domuz,
Savaşta canını esirgemez,
Bunun öç gütmesinin sebebi —

	Keçee kıtay, burut uruşup,	*Daha dün Kıtay, Burut vuruşup,*
	Kırgın bolup turganda	*Kırgın olup dururken,*
	Ayçıgı altın kara tuu	*Hilali altın kara tuğu*
	Balbandarga karmattım,	*Pehlivanlara tutturdum,*
	Calgız közdüü berenden	*Tek gözlü yiğitten*
	Tetigi mazañşan curtun aydattım	*İşte şu mazañşan yurdunu sürdürttüm,*
138600	Er Kococaş mergenge	*Er Kococaş nişancıya,*
	Akbaltay uulu Çubaktı	*Akbaltay oğlu Çubak'ı,*
	Ulakan uulu Sırgaktı,	*Ulakan oğlu Sırgak'ı,*
	Aziz kandın Almambet,	*Aziz Han'ın Almambet'ini,*
	Buruttardan Muzburçak,	*Burutlardan Muzburçak'ı,*
	Kzaktın Kökçö karısın,	*Kazak'ın Kökçö ihtiyarını,*
	Kococaşka attırdım.	*Kococaş'a vurdurttum.*
	Aytsam dalay kebim bar,	*Anlatsam nice lafım var,*
	Uşu kızıtalak burutka	*Şu kahrolası Burut'a*
	Kankor bolgon cerim bar,	*Hunhar olduğum yerim var,*
138610	Bul eköönü ceñgisiz.	*Bu ikisi yenilmez.*
	Tüyşüktü tüptüz salalı,	*Zahmete dosdoğru girelim,*
	Koluna tiyse eköönü	*Ele geçerse ikisini,*
	Tirüü baylap alalı.	*Diri bağlayıp alalım.*
	Çıma-çın, Kakan, Bakburçun	*Çıma-Çın, Kakan, Bakburçun,*
	Munun çın kindigi Kakançın	*Bunun asıl göbeği Kakançın,*
	Luntuñ, Keñtuñ, Dıñşaga	*Luntuñ, Keñtuñ, Dıñşa'ya,*
	Ulugun cokson kıldık dep,	*"Ulusunu yok ettik" diye,*
	Süyünçülö mınçaga.	*Müjde verin bunlara.*
	Kaldaylarım, şerlerim,	*Kalday'larım, arslanlarım,*
138620	Uruşka kıldat erlerim	*Savaşta titiz erlerim,*
	Kaçırıp ayza salıñar	*Hücum edip mızrak salın,*
	Kara coltoy buruttu	*Kara uğursuz Burut'u*
	Kaltırbay kırıp salıñar.	*Bırakmadan kırıp geçin.*
	Kalıp kalsa bul burut	*Sağ kalırsa bu Burut,*
	Bek talkalayt Beecindi,	*Berk paralar Beecin'i,*
	Beypay kılat eliñdi.	*Perişan eder elini.*
	Karandı katuu baştayt,	*Kara günü sıkı başlatır,*
	Kayra tiet cılkıñdı.	*Yine değer yılkına.*
	Bul kızıtalak kıybastı	*Bu kahrolası acımaz,*
138630	Kırgın kılat curtuñdu	*Kırgın eder yurdunu,*
	Kılça canın ayabay,	*Kıl kadar canını esirgemeden,*

Cana kıyratıp çaçat mülküñdü. Kırk
eşiktüü Çoñ-Beecin
Üzöt temir toruñdu,
Kıyratat kıtay koluñdu,
Bul örttöngürdün tukumu
Ölbösö kılat sonundu.
Kalday, döñdü kanıñdı,
Kaltırbay kırat baarıñdı.
Belsenip salsa bul burut
Bekem cerge col salat,
Beecindi buzup kol salat,
Senin bereniñdi ayzalayt,
Bet algan cerin aydalayt,
Beyciniñdi maydalayt.
Maydalay turgan sebebi –
Bul kızıl bolot börk eken,
Kızarıp küygön ört eken,
Borumun karap bolcodum –
Ok cetpegen atı bar,
Ayza ötpögön tonu bar,
Adamdan bölök barkı bar
Ilgerki ketken şerlerden,
Kan içme kankor erlerden

Yine yok edip saçar malını. Kırk kapılı
Çoñ-Beecin,
Koparır demir ağını,
Yok eder Kıtay ordunu,
Bu yanasının soyu,
Ölmezse görülmedik iş eder.
Kalday'ı, döñü, hanını,
Bırakmadan kırar hepinizi.
Bel bağlayıp saldırırsa bu Burut,
Berk yere yol açar,
Beecin'i bozup saldırır,
Senin yiğidini mızraklar,
Yöneldiği yerini kürekler,
Beecin'ini un ufak eder.
Un ufak edecek olmasının sebebi —
Bu kızıl çelik börk imiş,
Kızarıp yanan ateş imiş,
Boyunu posunu görüp kestirdim —
Ok yetişmez atı var,
Mızrak geçmez donu var,
İnsandan gayrı değeri var,
Evvel geçen arslanlardan,
Kan içici hunhar erlerden,

Bu kançalık öödö karkıbar,
Berenderden tuulgan,
Betteşip azır soybosok,
Bek uruşup koybosok,
Beecinge salat çuulgan.
Uruşpay tiet cılkıñdı,
Bul uypalgan kankor tukumu
Cön ele umaçtay* açat uykuñdu.
Bul barıp kırat eliñdi,
Babamdın öçün bergin dep,
Cön ele taştalkan kılat
Beecindi».
Bul cıloogo* alat uzuñdu,
Cılmayıp ketken bul burut
Munun bayırkı cini karmasa

Bu ne denli yüce heybetli,
Yiğitlerden doğmuş,
Yüzleşip şimdi boğazlamazsak,
Berk vuruşup komazsak,
Beecin'e salar velvele.
Vuruşmadan alır yılkını,
Bu hırpalanmış hunhar soyu,
Öylece umaç gibi açar uykunu.*
Bu varıp kırar elini,
"Babamın öcünü öde" diye,
Öylece taş talkan eder
Beecin'i."
Bu yuları alır işlemeci kadınını,*
Sıvışıp gitmiş bu Burut,
Bunun eskiden kalma hiddeti tutarsa,

Cön ele olcogo alat karıñdı.
Oolugup ketse bul çunak
Kıyaptuu cerin çañ kılat,
Bul kıstalaktın tukumu
Bul kıtaydın curtun dañ kılat.
Kıcırlansa bul kankor
Kıylañarga çañ kılat,
Mından kılça candı ayabay,
Curtum, kırgındı kızık
salgıla.
Kılça koyboy kırgızdın
Curtum, kılıçtap başın algıla.
Mından kılaytıp tirüü taştabay,
Munu kırgın kılıp salıñar!
Curtum, kıyratkıla kalaasın,
Tirüü karmap beregör,
Cana Almambet kuldun balasın!
Can ayabay cetiñder,
Kılça canın ayabay,
Curtum, kırgın kılıp ötüñör.
Kılçaktasa okustan,
Bir cerden alalbay kalsañ
kokustan,

Öylece ganimet alır ihtiyarını.
Azgınlaşıp giderse bu yaramaz,
Heybetli yerini toz eder,
Bu kahrolasının soyu,
Bu Kıtay'ın yurdunu dillere destan eder.
Hiddetlenirse bu hunhar,
Niceilerinize toz yutturur,
Bundan kıl kadar canı esirgemeden,
Yurdum, kırgını seyirlik
salın.
Kıl kadar komadan Kırgız'ın,
Yurdum, kılıçlayıp başını alın.
Bundan kıl kadar diri bırakmadan,
Bunu kırgın edip geçin!
Yurdum, yok edin kalesini,
Diri tutup veriver,
Yine Almambet kulun çocuğunu!
Can esirgemeden yetişin,
Kıl kadar canını esirgemeden,
Yurdum, kırgın edip geçin.
Duraksarsa kazara,
Bir yerden alamayıp kalırsanız
kazara,

Cañcaldaşıp turuşsañ,
Ayza sunup, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruşsañ,
Bular kakanga çeyin süröt ko,
Kagıştı katuu salat ko.
Bu Kakanga çeyin kubalap,
Bizdi kaltırbay, kırıp salat ko. Altı miñ
kıtay, san kalday,
Bet alsa kılat bizdi tüz,
Beypaylaşsa kokustan
Meenettüü candan küdör üz!
Turbay soguş salsañar,
Bul arıslan şerdin baldarı
Tulparların tuylatat,
Taş sayıngan balbanın

Kavgalaşıp durursanız,
Mızrak uzatıp, yay çekip,
Çatır çatur vuruşursanız,
Bunlar Kakan'a dek sürer ya,
Çarpışmayı sıkı salar ya.
Bu, Kakan'a dek kovalayıp,
Bizi bırakmadan kırıp geçer ya. Altı bin
Kıtay, sayısız kalday,
Yönelirse eder bizi dümdüz,
Perişanlaşırsak kazara,
Mihnetli candan umudu kes!
Durmadan savaş salarsanız,
Bu arslan yiğidin çocukları
Tulparlarını şahlandırır,
Taş kuşanmış pehlivanının

	Takır biröön taştabay	*Hiçbirinizi bırakmadan,*
	Tazalarıñ kıyratat.	*Halislerinizi yok eder.*
	Buursundu burdurbayt,	*Sabanı sürdürtmez,*
	Mınçasında albasañ	*Bu kez almazsanız,*
138710	Bul Beecinge turguzbayt.	*Bu, Beecin'de durdurtmaz.*
	Şamıyandı* şaylatpayt,	*Şamıyanı* kurdurtmaz,*
	Koşoktop ögüz baylatpayt,	*Çift koşup öküz bağlatmaz,*
	Egin-tegin aydatpayt.	*Ekin mekin ektirmez.*
	Cerdin üstün açtırbayt,	*Yerin üstünü açtırmaz,*
	Koçuuç egin çaçtırbayt.	*Avuç avuç tohum saçtırmaz.*
	Kordop catıp bul kılat,	*Horlayıp durup bunu eder,*
	Degen sözgö köngün dep,	*"Dediğim söze boyun eğ" diye,*
	Aylası kelse çatagı	*Eli yatarsa kavgası,*
	Atamdın kunun* bergin deyt.	*"Atamın kan bedelini* öde" der.*
138720	Curtum, kunun bersek Manastın	*Yurdum, kan bedelini versek Manas'ın,*
	Başıñan tuman ketebi,	*Başından duman gider mi,*
	Mal menen başıñ mınday koy,	*Mal ile başını böyle koy,*
	Kızıl köynök, ayça* bel,	*Kızıl gömlekli, hilal* belli,*
	Kılpıldatıp suluunu	*Salınıp süzülen güzeli*
	Karmap bersek Beecinden	*Tutup versek Beecin'den,*
	Al kankordun kununa	*O hunharın kan bedeline*
	Beecindegi kırk kandın	*Beecin'deki kırk hanın*
	Malı-başı cetebi?»	*Malı başı yeter mi?"*
	Dep, öşöntüp, Koñurbay	*Deyip, böylece, Koñurbay*
138730	Kaardı katuu baştadı,	*Kahrı sıkı başlattı,*
	Can-cuñdun curtu cabılıp,	*Can-Cuñ'un yurdu üşüşüp,*
	Tırgootu bütün kamınıp,	*Tırgoot'u bütün hazırlanıp,*
	Mancu, şive, kalmagı	*Mançu'su, Şibe'si, Kalmuk'u,*
	Curt çurkurap, çuu turup,	*Yurt çığrışıp, velvele kopup,*
	Çoguluşup alganı.	*Toplaşıp aldılar.*
	Mına oşondo Koñurbay	*İşte o zaman Koñurbay,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı,*
	Askeri tümön bir dalay,	*Askeri tümen tümen hayli,*
	Kööhardan topçu muştumday,	*Cevherden düğme yumruk gibi,*
138740	Körsöñ türü uşunday.	*Görsen kılığı böylesi.*
	Keñ Beecinde tuulgan,	*Geniş Beecin'de doğmuş,*
	Kerişip dalay can soyup,	*Cenk edip nice can boğazlayıp,*
	Beecinge salgan çuulgan.	*Beecin'e gürültü salmış.*

Cürümünön çañ çıkkan,
Alöökönün uulunun
Dooşunan can çıkkan,
Toguzga caşı tolgondo
Kaardı katuu baştagan,
Beecinden kandık talaşıp,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsün kırıp taştagan.
Algarasın alkıntıp,
Er ölgöndöy culkuntup,
Teminöörü telpildep,
Colum üydöy kara çaç
Coluñ katkan Kalçanın
Arkasında selkildep.
Alöökönün Koñurbay
Adamdan artık tuulgan,
Beecinge salıp çuulgan.
Koñurbay ünün ukkanda,
Buzulup mancuu toptodu
Kızıtalak kara cer
Kaltıldap ketpey okustan,
Kalıñınan toktodu,
Çamınganda Koñurbay
Aalamdın baarısın
Azırınça kütköndöy,

Yürüyüşünden toz kopan,
Alööke'nin oğlunun
Narasından can çıkan,
Dokuza yaşı dolduğunda
Kahrı sıkı başlatmış,
Beecin'den hanlık çekişip,
Cepken giymiş Kıtay'ın
Güçlüsünü kırıp bırakmış.
Algara'sını soluklatıp,
Er ölmüşçesine silkinip,
Üzengisi tıpırdayıp,
Colum çadırı gibi kara saçı,
Yolun kuruyası Kalça'nın
Arkasında savrulup.
Alööke'nin Koñurbay'ı,
İnsandan üstün doğmuş,
Beecin'e salıp velvele.
Koñurbay sesini duyduğunda,
Bozulup Mançu toplandı,
Kahrolası kara yer,
Titreyip gitmesin kazara diye,
Kalınından durdu,
Hamle ettiğinde Koñurbay,
Âlemin tamamını
Şimdilik bekletir gibi,

Kaltıldap ketpey kara cer
Adam, kalıñınan tütköndöy.
Külçorogo cetkile,
Köhardan topçu muştumday
Alöökönün Koñurbay
Körsöñ türü uşunday.
Kök ala sakal çoñ mancuu,
Körkömdügü költöyüp,
Tüptögön toonun señirdey,
Türü suuk er Kalça
Türüşsö candı ceñgendey,
Aybatı suuk, er Kalça
Köz cetpegen belestin

Titreyip gitmeden kara yer,
İnsan, kalınından dayanır gibi.
Külçoro'ya yetişin,
Cevherden düğme yumruk gibi,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Görsen kılığı böylesi.
Gök ala sakallı büyük Mançu,
Görkemliliği kabarıp,
Kök salmış dağın sırtı gibi,
Kılığı soğuk er Kalça,
Dürülse canı yenmiş gibi,
Heybeti soğuk, er Kalça,
Göz erişmez yamacın

	Urçugunan bütköndöy,	*Çıkıntısından yaratılmış gibi,*
	Munarık tartkan belestin	*Pusa bürünmüş yamacın*
	Tumşugunan bütköndöy,	*Burnundan yaratılmış gibi,*
	Bu dünüyö karaandı	*Bu dünyada karaltıyı*
	Kolu menen talkalap,	*Eliyle paralayıp,*
	Korduk salıp kütköndöy,	*Horluk salıp bekler gibi,*
	Adam emes, Kalçadan	*İnsan değil, Kalça'dan;*
	Aybattanıp kaçırsa	*Heybetlenip hücum etse,*
138790	Çalkıp catkan darıya	*Çalkanıp yatan derya*
	Suuluguna tütköndöy,	*Seline dayanır gibi,*
	Kıykırıp kirse kılımga	*Haykırıp girse cihana,*
	Kızırkansa Kalçaga	*Hiddetlense Kalça'ya,*
	Kırgız emes karaanga	*Kırgız değil, karaltıya,*
	Kılım çıdap tütköndöy.	*Cihan sabredip dayanır gibi.*
	Kıcırdansa kokustan,	*Hiddetlenirse kazara,*
	Kılımdın baarın kütköndöy.	*Cihanın hepsini bekler gibi.*
	Kalmaktın işi oñolboyt.	*Kalmuk'un işi düzelmez.*
	Kumarlanıp cöö dese	*Şevke gelip "yayan" dese,*
138800	Kurup kalgan er Kalça	*Kuruyası er Kalça*
	Kaarlandı bakırıp,	*Kahırlandı haykırıp,*
	Kürmö kiygen kıtaydın	*Cepken giymiş Kıtay'ın*
	Küçtüülörün çakırıp.	*Güçlülerini çağırıp.*
	Kaarlandı, türlöndü,	*Kahırlandı, renkten renge girdi,*
	Arsılanday küülönüp,	*Arslan gibi hışımlanıp,*
	Kayran Kalça süylöndü:	*Zavallı Kalça söylendi:*
	«Oyloduñbu, balbanım,	*"Düşündün mü, pehlivanım,*
	Oynoşoruñ burut curt.	*Oynaşacağın Burut yurdu.*
	Menin bul cinimdi eske alıp, Betteşken coonun içinde	*Benim bu hiddetimi akla alıp, Yüzleştiğin düşmanın içinde,*
138810	Ayza sunup aykırıp,	*Mızrak uzatıp haykırıp,*
	Kılça kalbay kırılıp,	*Kıl kadar kalmadan kırılıp,*
	Kırgın bolup ketkile,	*Kırgın olup gidin,*
	Karagul öñdüü kanım öl.	*Karagul gibi hanım, öl.*
	Al Karagul ölgön soñ,	*O Karagul öldükten sonra,*
	Kalbay çoguu baarıñ öl!	*Kalmadan toptan hepiniz ölün!*
	Kıyla eskirgen karıñar,	*Hayli eskimiş ihtiyarlarınız,*
	Kırgın tiygen nemedey,	*Kırgına uğramışçasına,*
	Karsıldaşıp salışıp,	*Çatır çatur vuruşup,*

Kırılgıla baarıñar!
Aykırışıp turuşkun,
Biröönö miñiñ cabılıp,
Alaman uruş kılışkın,
Can ayabay cabılıp,
Burut menen uruşkun!
Azaptı arbın salgıla,
Atañdın körü, Çoronu
Tirüü baylap algıla!
Mına kök ala sakal çoñ Bakay
Manastan artık er ele,
Uypalap cokson kılgıla!
Uşu coonun aylasın
Aşkere tapçu neme ele,
Oşol kıstalak Bakay cogolboy,
Kıtaydın işi oñolboyt,
Kapır çal Bakay cogolboy,
Bakaydın cayın suraba –
Belgilüü oşol, bel oşol,
Bul burutka tuulgan
Belgilüü Bakay er oşol.
Aylası tegiz, kaarı küç,
Attansa kılat coonu tüz,
Tuu karmap Bakay tim tursa
Tim ele, öldüm dep candan küdör üz.
Mendeden bölök canı bar,
Belgilüü Bakay kabılan,

Kırılın hepiniz!
Haykırışıp durun,
Birine bininiz üşüşüp,
Yağma savaşı edin,
Can esirgemeden üşüşüp,
Burut ile vuruşun!
Azabı bol bol salın,
Atanın mezarı, Çoro'yu
Diri bağlayıp alın!
İşte gök ala sakallı büyük Bakay,
Manas'tan üstün erdi,
Hırpalayıp yok edin!
Şu düşmanın çaresini
Apaçık bulan kişiydi,
O kahrolası Bakay yok olmadan,
Kıtay'ın işi düzelmez,
Kâfir ihtiyar Bakay yok olmadan,
Bakay'ın halini sorma —
Bellidir o, beldir o,
Bu Burut'a doğmuş
Belli Bakay erdir o.
Çaresi tekmil, kahrı güç,
Atlanırsa düşmanı dümdüz eder,
Tuğ tutup Bakay öylece dursa,
Öylece, "öldüm" deyip candan umudu kes.
Benden gayrı canı var,
Belli Bakay kaplan,

Tuuçunak mingen Sarı kan,
Beyleseñ kıtay, kebimdi uk,
Bek duşman bizge abıdan!
Ey, curtum, eñkeyişte çöp eken,
Kılıçtap kırıp baarıñdı
Kıtaydın kalkı köp eken,
Öödögö çıgar bas eken,
Buruttun kalkı az eken.
Az eldi köp el koyobu,
Kızıtalak burutka
Kılçaygan adam bolobu.

Tuuçunak'a binen Sarı Han,
Aldırış edersen Kıtay, lafımı dinle,
Berk düşmandır bize ziyadesiyle!
Ey yurdum, inişte ot imiş,
Kılıçlayıp kırıp hepinizi,
Kıtay'ın halkı çok imiş,
Yokuşa çıkışı yavaş imiş,
Burut'un halkı az imiş.
Az eli çok el kor mu,
Kahrolası Burut'a
Dönüp bakan insan olur mu.

Sungandan Beecin tartabı,
Sumsayga kayra kaytabı,
Ölümdön kakan kaçabı,
Ölüşpöy Kalçañ catabı!
Çet-Beecin caylap catkanda
Burut aldı cılkımdı,
Buzup ketken mülkümdü,
Örttödü Keñ-Tuñ şaarımdı.
Öltürüp ketti Karagul attuu
kanımdı. Zordugu toonun teñindey.
Emi men kırgızga kelip
kayrıldım, Kırılıp kaldı dedirbey,
Kanım Karaguldan ayrıldım,
Beecinge kantip ketemin,
On eki kapka Beecindin
Oylosom colun çalamın,
Kırgın bolboy kırgızdan
Kılçaybay kantip ketemin.
Buyruk kılam, ugup al,
Aytkanım uşul, bilip al!
Ay, kıtay curt, tilimdi al!
Aytkan tildi albasañ,
Aydagan colgo barbasañ,
Kırgızga uruş salbasañ,
Kıyın kaçsañ baarıñdı,
Kılaytıp koyboym canıñdı!
Alptarıñdı, döööñdü,
Akırı kıram eeñdi.
Kızık uruş salbasañ,

Kızıtalak burutka
Kırılışıp kalbasañ,
Kırgındı kızık salamın,
Kırgın kılıp baramın.
Mancuulardı baylaymın,
Karap kılıp kanıñdı
Kaltırbay aydap baarıñdı,
Körgözböy soyom şaarıñdı.
Kagıştın cayı uşunday –

Uzatılandan Beecin çeker mi,
Sumsay'a geri döner mi,
Ölümden kakan kaçar mı,
Ölüşmeden Kalça'n yatar mı!
Çet-Beecin'de yaylarken,
Burut aldı yılkımı,
Bozup gitti mülkümü,
Yaktı Keñ-Tuñ şehrimi.
Öldürüp gitti Karagul adlı
hanımı. Zorbalığı dağın dengi gibi.
Şimdi ben Kırgız'a gelip
döndüm, "Kırılıp kaldı" dedirtmeden,
Hanım Karagul'dan ayrıldım,
Beecin'e nasıl giderim,
On iki kapılı Beecin'in,
Düşünsem, yolunu gözlerim,
Kırgın olmadan Kırgız'dan
Dönüp bakmadan nasıl giderim.
Buyruk ediyorum, işitip al,
Söyleyeceğim budur, bilip al!
Ay, Kıtay yurdu, sözümü tut!
Söylenen sözü tutmazsanız,
Sürülen yola varmazsanız,
Kırgız'a savaş salmazsanız,
Zorken kaçarsanız hepiniz,
Kıl kadar komam canınızı!
Alplarınızı, devinizi,
Sonunda kırarım sahibinizi.
Seyirlik savaş salmazsanız,

Kahrolası Burut'la
Kırılışıp kalmazsanız,
Kırgını seyirlik salarım,
Kırgın ede ede varırım.
Mançuları bağlarım,
Kara bakışlı edip hanınızı,
Bırakmadan sürerim hepinizi,
Göstermeden boğazlarım şehrinizi.
Çarpışmanın hali böyledir —

Kara mıltık* kars etse,
Kaçkanıñ menen ölösüñ,
Çogool mıltık* çort etse,
Çoçusañ birdi körösüñ,
Çoguu kaptap ketpeseñ
Kakanga biröön tartpaysıñ,
Karmaşarım bul burut
Eliñe biröön kaytpaysıñ!
Çapçışarım Semetey,
Aldırdı kıtay burutka
Karmaşarım kan Bakay,
Karap turçu er emes,
Kaptaldan caasın caadırbay.
Atañdın körü, kıtay curt,
Mañday-teskey turuş sen,
Çoyun baş şiltep, balta urup,
Cañcaldaşıp uruşkun.
Kakançın kalkı bar,
Kara canga küç kelse
Kaçıp bermey saltıñ bar.
Kadimkidey kaçsañar
Kalkım, menden körösüñ,
Karmaşarım bul burut
Kalbay çoguu ölösüñ.
Menin astımdagı Kara atım
Kara atımdın bar ele
Kaptalında kanatı.

Kara tüfek çat etse,*
Kaçsan da ölürsün,
Aksi tüfek çort etse,*
Ürkersen fenayı görürsün,
Toptan basıp gitmezsen,
Kakan'a biriniz dönmezsiniz,
Kapışacağım bu Burut,
Elinize biriniz dönmezsiniz!
Çarpışacağım Semetey,
Aldırdı Kıtay Burut'a,
Kapışacağım han Bakay,
Bakıp duracak er değil,
Yandan yayını yağdırmadan.
Atanın mezarı, Kıtay yurdu,
Karşı karşıya durasın sen,
Gürz sallayıp, balta vurup,
Kavgalaşıp vuruşasın.
Kakançın halkı var,
Kara cana güç gelirse,
Kaçıvermek töreniz var.
Her zamanki gibi kaçarsanız,
Halkım, benden görürsünüz,
Kapışacağım bu Burut,
Kalmadan toptan ölürsünüz.
Benim altımdaki Kara atım,
Kara atımın var idi
Yanında kanadı.

Kaçkan eldi kıyratkan
Kayran Kalça adatım.
Ayzakerden erenim,
Artık balban berenim,
Acaldan kişi kaytçu emes,
Ölümdön adam tartçu emes,
Kabılıp kirip, kan ölsün,
Karmaşkan candın baarı ölsün! Kattasa karga kutkarbas
Kızıtalak bul burut
Kaspan-Toodon cılkı alıp,

Kaçan eli yok eden,
Zavallı Kalça, âdetim.
Mızrakçıdan erenim,
Üstün pehlivan yiğidim,
Ecelden kişi dönmüş değil,
Ölümden insan çekinmiş değil,
Rastlayıp girip, han ölsün,
Kapışan canın hepsi ölsün! Sığınsa karga bile kurtaramaz,
Kahrolası bu Burut,
Kaspan-Too'dan yılkı alıp,

Tim catkan curtka kol salıp,
Kaptap talap burutka
Kuturgan okşoyt kuu burut
Kaçpay soguş saluuga,
Kandarın baylap aluuga,
Beecindegi zor kanga
Süyünçülöp baruuga.
Buzulup ketken buruttan,
Bul burut degen curuttan,
Murdagı kekti aluuga
Cabılıp curtum cetkile,
Koyboy kalkın kıyratıp,
Kırgın kılıp ötkülö.
Kıyındarın kırgıla,
Kaltırbay kırıp baarısın
Kara eleçek kılgıla,
Surasa berbes malına
Suuk ukuruk salgıla!
Calınsa berbes buudanın
Caydak koştop algıla!
Cabıla kaptap burutka
Cazganbay soguş salgıla!
Ereniñ çık, şeriñ çık,
Ayabagan eriñ çık,
Ayzakerden ıktuuñ çık.
Karañgıda karmaşsa
Kaçpay çalma uruuçu,
Tuu tübünö turuuçu
Miñden baatır biriñ çık.
At kötörbös alpıñ çık,

Sakin yatan yurda saldırıp,
Basıp yağmalayıp Burut'a
Kudurmuşa benzer kurnaz Burut,
Kaçmadan savaş salmaya,
Hanlarını bağlayıp almaya,
Beecin'deki büyük hana
Müjdeleyip varmaya.
Bozulup gitmiş Burut'tan,
Bu Burut denen güruhtan,
Önceki öcü almaya,
Üşüşüp, yurdum, yetişin,
Komadan halkını yok edip,
Kırgın edip geçin.
Çetinlerini kırın,
Bırakmadan kırıp hepsini,
Kara yaslı başörtülü edin,
İstese vermez malına
Soğuk kement salın!
Yalvarsa vermez küheylanını
Eyersiz yedeğe alın!
Üşüşerek basıp Burut'a
Çekinmeden savaş salın!
Erenin çık, arslanın çık,
Acımayan erin çık,
Mızrakçıdan ustan çık.
Karanlıkta kapışırsa,
Kaçmadan kement vuran,
Tuğ dibinde duran,
Binden bahadır birin çık.
At taşıyamaz alpın çık,

On üçüncü cildin sonu.

On dördüncü cilt, cadı kışı ve yarılan bentle sürer.

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, üçlemenin ikinci parçası olan «Semetey» destanını Kırgızca Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

On üçüncü cilt, Beecin önünde kırılan mızraktan Koñurbay'ın Talas üstüne yürüyen kara bulutuna; Kanıkey'in meclis sözünden Karagul'un er meydanındaki meydan okuyuşuna ve çoroların düellosuna uzanır.

SEMETEY · KARALAEV VARYANTI · CİLT XIII

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · CİLT XIII

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

KIRGIZCA LATİN YAZIMI · TÜRKÇE EDEBÎ ÇEVİRİ

CİLT XIV · CADI KIŞI VE YARILAN BENT

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle
karşılıklı iki sütun hâlinde

CİLT XIV

Bölüm 1 · Talas Önünde Kızılca Kıyamet
Bölüm 2 · Cadı Kışı ve Susuz Kuşatma
Bölüm 3 · Yarılan Bent ve Tek Gözlü Devler

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Семетей» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында (1-китеп). «Turar» Yayınevi, Bişkek 2013 (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, üçlemenin yaklaşık 316.000 mısralık «Semetey» bölümünün 138.961–149.690 mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Manas göçtü; ama ocağı sönmedi. Elinde destan, dilinde ant taşıyan Kırgız, kaybettiği hanın yasını bir başka hikâyeyle sağalttı: babasız doğan, sürgünde büyüyen, atalar yurdunu geri almak için tek başına yola çıkan bir oğulun hikâyesiyle. «Semetey», üçlemenin ikinci kitabıdır; yasın, vefanın ve dönüşün destanıdır.

Sayakbay Karalaev'in dilinden yazıya geçirilen bu varyantta Semetey'in hikâyesi, Manas'ın ölümünün hemen ertesinde başlar. Abıke ile Köböş'ün ihaneti, Kanıkey'in bebeğini koynuna alıp Buhara'ya kaçışı, yetimin dedesinin sarayında soyundan habersiz büyüyüşü ve kanının çağırdığı gün Talas'a dönüşü — bunların hepsi, sözlü geleneğin en usta anlatıcısının nefesiyle, kesintisiz bir ırmak gibi akar.

Bu dizide Karalaev varyantının «Semetey» bölümünü, Kırgızca aslının Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyoruz. Transliterasyonda Türk okurunun gözüne yatkın bir yazım benimsendi; çeviride ise mısra bütünlüğü korunarak destanın epik sesi Türkçede yeniden kuruldu. Her bölümün başında iki paragraflık bir özet ve okuru bekleyen olayları toplayan kısa bilgi kutuları yer alıyor.

Söz atadan oğula geçti; kitap da elden ele geçsin.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

I	Talas Önünde Kızılca Kıyamet	Cilt XIV — bu ciltte
2	Cadı Kışı ve Susuz Kuşatma	Cilt XIV — bu ciltte
3	Yarılan Bent ve Tek Gözlü Devler	Cilt XIV — bu ciltte

BİRİNCİ BÖLÜM

Talas Önünde Kızılca Kıyamet

Konurbay, babası Alöökö'nün öcünü almak için Hıtay, Mançu ve Kalmuk ordularını ateşli söylevlerle ayağa kaldırır; Talas ile Keñ-Kol kuşatılır, yağma buyruğu verilir. Savaşın ilk kasırgasında Çubak oğlu Kançoro altı bin kargının altında kalıp tutsak düşme eşiğine gelir; Almambet oğlu Külçoro, Bölökbay ustanın onarıp Kanıkey'in kundakladığı sır tüfek Almabaş'la tek başına dalar, bir atışta Tagılık dahil altmış töreyi devirir ve kardeşlik yeminiyle bağlanacağı yoldaşını ölümün ağzından çeker. Mançu hanı Ezkara ile Konurbay, iki çoroyu diri diri bağlayıp Çon-Beecin zindanına sürme emrini verir.

Kuşatma haberi üzerine Semetey, ihtiyar Bakay, Argın hanı Sarı Han ve Eştek beyi Camgırçı ile bütün Kırgız-Argın ordusunu savaşa sokar; Kız Saykal'dan on aylık kargı düellosuyla kazanılmış tulpar Taybuurul'un destanı anlatılır. Semetey ordunun ortasını yara yara ilerlerken kanatlarda Külçoro, Kançoro, Bakay, Sarı Han ve Camgırçı kırgın salar; başsız gövdeler, sahipsiz atlarla dolan meydanda Ezkara, Semetey'in heybetine hayran kalıp "keşke öz oğlum olsaydı" diye hayıflanır. On dört gün on dört gece süren boğuşmanın sonunda iki çoro kardeşlik ahdi tazeler, Konurbay ise Talas'ı kökünden kazıma yeminiyle Algara'sını meydana sürer.

KÜNYE — KEY FACTS

- Konurbay (Kalça), Alöökö'nün oğludur ve Manas'ın babasını öldürmesinin kan davasını gütmektedir; hedefi Talas'ı yakıp Semetey ile Külçoro'yu tutsak etmektir.
- Külçoro'nun sır tüfeği Almabaş, babası Almambet'ten kalmış, usta Bölökbay tarafından onarılmış ve Kanıkey tarafından savaşa hazırlanmıştır; tek atışı altmış töreyi devirir.
- Kançoro (Çubak oğlu) bu bölümde iki kez kuşatılıp tutsaklığın eşiğine gelir; her ikisinde de onu Külçoro kurtarır ve ikisi kardeşlik yemini eder.
- Semetey'in bindiği Taybuurul (Ar Buurul), Manas'ın Kız Saykal'dan kazandığı, Algara ve Kılkara ile kardeş soylu bir tulpardır; Kanıkey tarafından gizlice yetiştirilmiştir.
- Kırgız ordusuna ihtiyar Bakay, Argın hanı Sarı Han ve Eştek beyi Camgırçı kendi kollarıyla katılır; Camgırçı'nın ordusu buğday taneleri üzerine ant içer.
- Mançu hanı Ezkara, Tagılık ve Karagul dahil altmış pehlivanının ölümüne ağıt yakarken Semetey'in heybetine hayran kalır.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Uy tügündöy köp kıtay	*İnek tüyü kadar çok Hıtay,*
Tele, tirüüñ kalbay, calpıñ çık.	*Tele, diriniz kalmadan, topunuz çıkın.*
Alışsa candı koybogon,	*Tutuştu mu can koymayan,*
Bir doñuzdun etine	*Bir domuzun etine*
Bir cegende toybogon,	*Bir yiyişte doymayan,*
Betteşse candı koybogon,	*Yüzleşti mi can koymayan,*
Pendeden mınday şeriñ çık.	*Kullar içinde böylesi arslanınız çıksın.*
At oyunçu, cöö külük	*At oynatan, yaya yürük,*
138970 Karmaşkan coogo keziktik.	*Tutuşacak düşmana rast geldik.*
Kalayık salgın çoñ bülük,	*Ey ahali, büyük kargaşa salın,*
Tokuşkerden Akayar	*Tokuşker'den Akayar,*
Toltura balban sen dagı,	*Dopdolu pehlivansın sen dahi,*
Emi tolkup uruş sal dagı.	*Şimdi coşup savaş sal hadi.*
Bul tolkuşup catkan burutka	*Şu kaynaşıp duran Burut'u*
Toktotpoy talap al dagı.	*Durdurmadan yağmala hadi.*
Aylası cetik, ıktuuñ çık,	*Çaresi bol, hünerliniz çıksın,*
Ayzakerden mıktuuñ çık,	*Mızrakçıdan yamanınız çıksın,*
Ayabagan şeriñ çık,	*Aman vermez arslanınız çıksın,*
138980 Coonun aylasın abıdan bilgen	*Düşmanın hilesini adamakıllı bilen*
eriñ çık.	*eriniz çıksın.*
Kırgındı kızık salgıla,	*Kırgını coşkuyla salın,*
Bu kızıtalak kırgızdı	*Şu kahrolası Kırgız'ın*
Kızdarın talap algıla.	*Kızlarını yağma edin.*
Adırdan tiyip beesin,	*Kırlardan çullanıp kısrağını alın,*
Cakın kelse buruttu	*Yakına gelirse Burut'un*
Caynata muşta meesin.	*Beynini yumrukla ezin.*
Asker kaptap topurap	*Asker kaynaşıp basarak*
Asmanga uçsun topurak,	*Göğe savrulsun toprak,*
138990 Epsiz erdik salgıla,	*Ölçüsüz yiğitlik gösterin,*
Tügün koyboy buruttun	*Tek tüyünü koymadan Burut'un*
Tügöl kırıp salgıla.	*Tümünü kırıp geçin.*
Baştık erin kırgıla,	*Baştaki erlerini kırın,*
Baarısın olco kılgıla!»	*Hepsini ganimet edin!»*
Dep, öşöntüp, Koñurbay	*Deyip, böylece, Konurbay:*
Mancuularım, kandarım,	*Mançularım, hanlarım,*
Artık eren şerlerim,	*Üstün eren arslanlarım,*

Coonun aylasın bilgen erlerim,	*Düşmanın hilesini bilen erlerim,*
Kaarlandık kakaydık,	*Kükredik, kabardık,*
139000 Kagıştı katuu salalı.	*Çarpışmayı sert salalım.*
Törösün toptop kıralı,	*Beylerini toplayıp kıralım,*
Karasın karap kılalı.	*Kara halkını kul edelim.*
Buudandarın kamaylı,	*Küheylanlarını kuşatalım,*
Bul kıstalak buruttun	*Şu kahrolası Burut'un*
Bukarasın talaylı.	*Tebaasını yağmalayalım.*
Erdikti epsiz salalı,	*Yiğitliği ölçüsüz salalım,*
Elinin baarın kıyratıp,	*Elinin hepsini kırıp,*
Kazınasın alalı,	*Hazinesini alalım,*
Kuturup turgan burutka	*Kudurup duran Burut'a*
139010 Kırgındı kızık salalı.	*Kırgını coşkuyla salalım.*
Alaman koyup, kol salıp,	*Yağma koyup, akın salıp,*
Kol çabuulun mol salıp,	*Ordu baskınını bol salıp,*
Kıyratıp iyip, olco alıp,	*Kırıp geçirip, ganimet alıp,*
Kızıtalak buruttu	*Kahrolası Burut'a*
Alaman çabuul çeçeli,	*Topyekûn baskın açalım,*
Atışıp başın keseli.	*Atışıp başını keselim.*
Atka minip şoñşoñdop,	*Ata binip kasıla kasıla,*
Celbegendey kılalık.	*Bir daha yelemez hâle getirelim.*
Çabuul koyup Beecinge	*Beecin'e baskın koyup*
139020 Mından kiyin kuturup,	*Bundan sonra kudurup*
Kelbegendey kılalık.	*Gelemez hâle getirelim.*
Talasın kurçap algıla,	*Talas'ını kuşatın,*
Takır kırıp buruttu	*Burut'u tümden kırıp*
Aylın apat kılgıla.	*Obasını harap edin.*
Çoñuna dümök salgıla,	*Büyüğüne kargaşa salın,*
Çoçubastan uruşup,	*Ürkmeden vuruşup,*
Çoguu kaptap algıla.	*Hep birden basıp alın.*
Olco kılıp bildi alıp,	*Ganimet edip fil alıp,*
Bilge cüktöp dilde* alıp,	*File yükleyip altın alıp,*
139030 Kara közdön miñdi alıp,	*Kara gözlüden binini alıp,*
Talasın kamap, cerin al,	*Talas'ını kuşat, yerini al,*
Talkan kılıp elin al,	*Elini darmadağın edip al,*
Menin aytkanım uşul, körüp al!	*Benim dediğim budur, görüp al!*
Azaptan kayra tartpagan,	*Azaptan geri dönmeyen,*
Tumandap ayza sunuşkun,	*Sis gibi mızrak uzatın,*

Turbay altı ay uruşsun.
Soguşka kirseñ çettey kör,
Bu coonun eñ mıktuusu Semetey,
Baatırım, balban dedirtip,

Durmadan altı ay vuruşsun.
Savaşa girersen kenardan gir,
Bu düşmanın en yamanı Semetey,
Bahadırım, pehlivan dedirtip,

Kambıldarım, şerlerim,
Kayratı toluk erlerim
Külçoronu közdöy kör!
Eköön karmap alsañar,
Çayanın karmap alabız.
Bukarasın çuulatıp,
Olcogo anan kanabız,
Olco kılıp buruttu
Kakanga aydap barabız.
Kebim uşul, balbandar,
Kılçaktabay bek turup,
Karmaştı katuu salıñar.
Bul kök ala sakal çoñ mancuu
Körkömdüü şeriñ Koñurbay
Bul akılın alıñar.
Çabuuldu cakşı çeçüügö,
Bet alsa baştı kesüügö,
Kırgın kılıp, çuu kılıp,
Kıyratıp kırıp ötüügö,
Ayzaga dañgıl ıktuuñ çık,
Kılıç tiyse kıñk etpes,
Kulunuñ kalbay, mıktuuñ çık.
Atıştı arbın salçuñ çık,
Ceti miñ kolgo kol salıp,
Kagıştan kayra kaytpagan,
Ölümdön kayra tartpagan,
Tuu tübünö turçuñ çık.
Ölüp kalsa sözü açık,
Aylası toluk, közü açık,
Mına oşondoy eriñ çık.
Bilegi coon, taş cürök,
Bil müçölüü badirek,
Kınsız kılıç baylangan,
Kırgın dese şaylangan,

Ustalarım, arslanlarım,
Gayreti tam erlerim,
Külçoro'yu gözleyin!
İkisini yakalarsanız,
Akrebi tutmuş oluruz.
Tebaasını feryat ettirip,
Ganimete sonra kanarız,
Ganimet edip Burut'u
Kakan'a sürüp götürürüz.
Sözüm budur, pehlivanlar,
Yılmadan pek durup,
Boğuşmayı sert salın.
Bu kır sakallı koca Mançu,
Görklü arslanınız Konurbay,
Bunun öğüdünü tutun.
Baskını iyi sonuçlandırmaya,
Yüz tuttu mu baş kesmeye,
Kırgın edip, çığlık koparıp,
Kırıp geçirip aşmaya,
Mızrakta usta hünerliniz çıksın,
Kılıç değse gık demez,
Tayınız kalmadan, yamanınız çıksın.
Atışmayı bolca salanınız çıksın,
Yedi bin orduya saldırıp,
Çarpışmadan geri dönmeyen,
Ölümden geri durmayan,
Tuğ dibinde duranınız çıksın.
Ölse dahi sözü açık,
Çaresi tam, gözü açık,
İşte böylesi eriniz çıksın.
Bileği kalın, taş yürek,
Fil yapılı iri kıyım,
Kınsız kılıç kuşanan,
Kırgın dese hazırlanan,

Ölüm dese kaçpagan,	*Ölüm dese kaçmayan,*
Cadıgöyü bilingen,	*Büyücülüğü bilinen,*
Karı kanga atanıp,	*Koca hanın katında ün alıp,*
Dañzasına* çiyilgen,	*Kütüğüne çizilen,*
İçse kanga toybogon,	*İçse kana doymayan,*
Alışsa candı koybogon,	*Tutuştu mu can koymayan,*
Enesi Indi calabı,	*Anası Hintli aşüfte,*
Siler menen eñişken tirüü kalabı?	*Sizinle güreşen sağ kalır mı? Yağmalayıp*
Talap catıp kalalı!	*yatıp kalalım!*
Eñkeytip mende alabı?	*Bir kul bizi eğdirip alabilir mi?*
Colu cok cerden col tapkan,	*Yolu yok yerden yol bulan,*
Toonu talkan kılçular,	*Dağı toz duman edenler,*
At, erendi köp sınap,	*Atı, ereni çok sınayıp,*
Adis bolgon sınçılar,	*Usta olmuş sınayıcılar,*
El biylegen zardalım*,	*El yöneten vezirlerim,*
Eç kim çıdap albagan	*Kimsenin karşısında dayanamadığı,*
Aylanayın balbanım,	*Kurban olduğum pehlivanım,*
Çabuul çeçip turuşkun.	*Baskına karar verip durun.*
Koñurbay buyruk kıldı dep,	*Konurbay buyruk kıldı deyip,*
Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
Çalkıldaşıp uruşkun!	*Çalkalanıp vuruşun!*
Baatırıñar, karıñar,	*Bahadırınız, yaşlınız,*
Coogo karşı barıñar.	*Düşmana karşı varın.*
Colborsuñar, şeriñer,	*Kaplanınız, arslanınız,*
Taş-talkanın çıgarıp,	*Taşını toprağını savurup,*
Kızıtalak buruttu	*Kahrolası Burut'u*
Talap catıp kalıñar.	*Yağmalayıp yatıp kalın.*
Oymoluu cagdan*, on kilem	*Oymalı sandık, on kilim,*
Cön ele oynop çaap alabız,	*Oynayarak kolayca basıp alırız,*
Nogoydun cayın men bilem.	*Nogay'ın hâlini ben bilirim.*
Kırmanı cagdan, kırk kilem,	*Harmanı sandık sandık, kırk kilim,*
Munun kımbatı Manas şeri cok,	*Bunun kıymetlisi Manas arslanı yok,*
Kırgızdın cayın men bilem,	*Kırgız'ın hâlini ben bilirim,*
Cön ele kıyratıp çaap alabız.	*Kolayca kırıp basıp alırız.*
Kıyratsak olco bizdiki,	*Kırarsak ganimet bizimdir,*
Kara eginden kürüç köp,	*Kara ekinden pirinç çok,*
Kızıtalak kırgızda	*Kahrolası Kırgız'da*
Kalayınan kümüş köp,	*Kalayından gümüş çok,*

Boz koyondon tülkü köp,
Mında bosogo cıygan mülkü köp,
Mında karasınan kanı köp,
Mında adırda kütkön malı köp.
Alsañ kıtay uşunday,

Boz tavşandan tilki çok,
Onda eşiğe yığılı mülkü çok,
Onda karasından hanı çok,
Onda kırda güttüğü malı çok.
Alırsan Hıtay, işte böyle,

Kızıtalak buruttun
Kıyın olco canı köp.
Taloondu taza salalı,
Talıkpay kirip uruşup,
Ayzañ bolot uçtuuñ çık,
Altı miñ erdik küçüñ bar
Ayabagan mıktuuñ çık.
Kambıldarıñ, şerleriñ,
Kagıştın cayı uşunday
Kaçırıp kol sal, erlerim!
Bil kötörgüs Akayar,
Senin balbandıgıñ bir dalay.
Koñurbay buyruk kılgan soñ,
Kagıştan kayra baş tartpay,
Kaptagın dep turgan soñ,
Kücürmönü, balbanı
Beecindiktin cañcalı
At oyunçu, cöö külük,
Bil kötörgüs Akayar,
Mancuu kanı Ezkara,
Kara cagal Tagılık
Kaynap catkan köp uluk,
Kaarlansa kan atı
Alaman coogo kirerde
Kızıtalak Kalçanın
Kıla cürgön adatı.
Kıylaga comok köp aytıp,
Kakan curtu kalbastan,
Kaptagıla dep aytıp,
On başılar* oroñdop,
Elüü başı soroñdop,
Miñ başısı çuu turup,
Kaptaçu kolun baştadı,

Kahrolası Burut'un
Zorlu ganimeti, canı çok.
Yağmayı adamakıllı salalım,
Yorulmadan girip vuruşup,
Mızrağı çelik uçlunuz çıksın,
Altı bin erlik gücünüz var,
Aman vermez yamanınız çıksın.
Ustaların, arslanların,
Çarpışmanın hâli böyledir,
Saldırıp akın salın, erlerim!
Filin kaldıramayacağı Akayar,
Senin pehlivanlığın bir hayli.
Konurbay buyruk kılınca,
Çarpışmadan baş çevirmeden,
Basın deyip durunca,
Zorbası, pehlivanı,
Beecinlinin kavgacısı,
At oynatan, yaya yürük,
Filin kaldıramayacağı Akayar,
Mançu hanı Ezkara,
Kara yağız Tagılık,
Kaynaşıp duran nice ulu,
Kükredi mi han namlı,
Topyekûn savaşa girerken,
Kahrolası Kalça'nın
Öteden beri âdetidir.
Nicesine masal çok söyleyip,
Kakan yurdu kalmadan,
Basın diye söyleyip,
Onbaşılar gürleyip,
Ellibaşı dikilip,
Binbaşısı çığrışıp,
Basacak çerisinin başına geçti,

Kara kalmak mancuusu.	*Kara Kalmuk'u, Mançu'su.*
Ayzanın başı çabıştı,	*Mızrağın ucu çarpıştı,*
Koñurbay buyruk kılgan soñ	*Konurbay buyruk kılınca,*
139150 Adamdın başı kagıştı.	*İnsanın başı tokuştu.*
Ceek tartıp kılkıldap,	*Saf tutup dalgalanıp,*
Cergeleşip bılkıldap,	*Sıra sıra kımıldayıp,*
Ay kasaba tuu bolup,	*Ay alemli tuğ olup,*
Kuday betin körgözbö?	*Tanrı yüzünü göstermesin!*
Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran çığlık olup,*
Balbandarı betinde,	*Pehlivanları önünde,*
Baatırları çetinde,	*Bahadırları ucunda,*
Ayzaçanı artında,	*Mızraklısı ardında,*
Kılıççanı betinde.	*Kılıçlısı önünde.*
139160 Asman açık, cer bürköö,	*Gök açık, yer kapalı,*
Cer aygaylap kol tolup,	*Yer haykırıp orduyla dolup,*
Cer caynagan mol bolup,	*Yer kaynayan kalabalık olup,*
Tüşsö kişi çıgalgıs	*Düşse kişinin çıkamayacağı*
Temir kıncı* tor bolup,	*Demir zincirden ağ olup,*
İçinde Kalça çoñ bolup,	*İçinde Kalça ulu olup,*
Kürmö kiygen balbanı	*Cepken giymiş pehlivanı*
Küçtüü cañcal salganı.	*Güçlü kavgayı saldı.*
Oçogor bekem atılıp,	*Oçogor sıkı atılıp,*
Caa-saadaktın oguna	*Yayın sadağın okuna*
139170 Acalduu mende çatılıp,	*Eceli gelen kul takılıp,*
Kulak tungan duu bolup,	*Kulak sağır eden uğultu olup,*
Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran çığlık olup,*
Mendeden bölök türü bar,	*Kuldan başka türü var,*
Kaptap ketse kapırdın	*Basıp geçse kâfirin*
Kak uşunday cini bar.	*Tam da böyle öfkesi var.*
Kaynagan tümön kalkı bar,	*Kaynayan tümen halkı var,*
Karmaşa ketken duşmandın	*Tutuştuğu düşmanın*
Tak ele kanın içmey saltı bar. Kaptap keter ep eken.	*Düpedüz kanını içmek töresi var. Basıp geçmesi işten değilmiş.*
Temirden tüygön toru bar,	*Demirden örülmüş ağı var,*
139180 Cetkileñ eken Koñurbay	*Yetkinmiş Konurbay,*
Cerge sıybas kolu bar.	*Yere sığmaz ordusu var.*
Kaynagan Kalça kalkı bar,	*Kaynayan Kalça halkı var,*
Kabıla kelgen mendenin	*Karşısına çıkan kulun*

Kanın içmey saltı bar,
Alban türlüü eli bar,
Kaarına alganda
Kaptap ketmey seli bar,
Kaptap keter sebebi –
Kap-Toodon artık zordugu
Kayran Kalça şeri bar.

Kanını içmek töresi var,
Türlü türlü eli var,
Kahrına aldığında
Basıp geçen seli var,
Basıp geçmesinin sebebi –
Kaf Dağı'ndan üstün heybetiyle
Koca Kalça arslanı var.

Serpişip adam çıdaybı
Cerge sıybas eli bar
Koñ törönün buzugu,
Kaptagan koldun buzugu.
Kumurska, çirkey kurttu kör,
Oşol kurtçalık kıtay curttu kör,
Kum-Kıyanın ceek col
Caynap çıgıp kelatat,
Taş-Kıyanın tüzündö,
Caynap çıgıp kelatat,
Sarı özön talaa bılkıldap,
Kaynap çıgıp kelatat,
Dompoñdogon cöö tuman
Cöö tuman dese el eken,
Kün çıgar cagı Ala-Too –
Asman cargan bakırık
Ala-Toonun beti eken.
Kün batış menen kün çıgış
Eki ortosun karasañ,
Batpagan kıtay el eken.
Kaşkulak körsö karmap cep,
Suur körsö suurup cep,
Karga körsö kagıp cep,
Doñuz körsö tozup cep,
Tolgon kıtay el eken,
Kırgız emes kılımdı
Alban türdüü balbanı,
Aalamga tatıyt turbaybı,
Koñurbaydın cañcalı.
Baraban kagıp, çuu turup,
Alaman koygon cerleri

Çarpışmaya insan dayanır mı,
Yere sığmaz eli var,
Kon Bey'in fesadı,
Basan ordunun fesadı.
Karıncayı, sineği, kurdu gör,
O kurtlar kadar Hıtay yurdunu gör,
Kum-Kıya'nın kıyı yolundan
Kaynaşıp çıkıp geliyor,
Taş-Kıya'nın düzünde
Kaynaşıp çıkıp geliyor,
Sarı vadi, bozkır kımıldayıp,
Kaynayıp çıkıp geliyor,
Yerden kabaran koyu sis –
Sis dediğin meğer elmiş,
Gün doğusu yanı Ala-Too –
Göğü yaran haykırış
Ala-Too'nun yüzüymüş.
Gün batısı ile gün doğusu,
İkisinin arasına baksan,
Sığmayan Hıtay eliymiş.
Porsuk görse tutup yiyen,
Marmot görse söküp yiyen,
Karga görse kapıp yiyen,
Domuz görse kovup yiyen,
Dopdolu Hıtay eliymiş,
Kırgız değil, cümle âlemi,
Türlü türlü pehlivanı,
Âleme bedelmiş meğer,
Konurbay'ın kavgası.
Davul dövüp, çığrışıp,
Yağmaya koyulduğu yerleri,

Alban türdüü kan içer	*Türlü türlü kan içici,*
Koñurbaydın erleri.	*Konurbay'ın erleri.*
Minip cürgön külügü	*Binip gezdiği yürüğü,*
Kaçırı bar, bili bar,	*Katırı var, fili var,*
Cañcalı caman bilip al!	*Kavgası yamandır, bilesin!*
Astı menen ölör dep,	*Altında kalıp ölür diye,*
Buyruk kılıp eline	*Buyruk kılıp eline,*
Kıncı menen baylaluu.	*Zincir ile bağlıdır.*
139230 Kıncıçanın boşotso	*Zincirlisi çözülse,*
Kılıp iyçü nemedey	*Neler edecekmiş gibi,*
Katılışkan balbanı.	*Saldıran pehlivanı.*
Çıga turgan daldalı,	*Ortaya çıkışı bile heybet,*
Cerge batpas celdeti,	*Yere sığmaz cellâdı,*
Anın adamdan caman kelbeti.	*Onun insandan beter görünüşü.*
Ras eken tiyimi.	*Gerçekmiş saldırışı.*
Buyruk kılsa cabılgan,	*Buyruk kılınca hep üşüşen,*
Adamdın murdu, kulagın	*İnsanın burnunu, kulağını*
Tumar* kılıp tagıngan.	*Muska edip takınan.*
139240 Ölörün bilbeyt örttöñgür	*Öleceğini bilmez yanası,*
Bir canga miñi cabılgan.	*Bir cana bini üşüşen.*
Kanga toybos kalkı bar,	*Kana doymaz halkı var,*
Belgilüü Kalça karkıbar,	*Ünlü Kalça heybetlisi,*
Kol aldında karasañ –	*El altında bir baksan –*
Kara cagal Akayar.	*Kara yağız Akayar.*
Kagışka kirer mıktuusu,	*Çarpışmaya giren yamanı,*
Karmaşka dañgıl ıktuusu.	*Boğuşmada usta hünerlisi.*
Kezikken coogo bet alıp,	*Rast gelen düşmana yüz tutup,*
Sayışka murun çıkçusu.	*Mızrak dövüşüne önce çıkanı.*
139250 Ulugu Dıyko balbanı –	*Ulusu Dıyko pehlivanı –*
Munun uruşka mıktuu cañcalı.	*Bunun savaşta yaman kavgası var.*
Koñurbay türün körgöndö,	*Konurbay'ın hâlini görünce,*
Tügöngön Kalça aldına	*Tükenesi Kalça'nın önüne*
Tümöndögön san balban	*Tümen tümen sayısız pehlivan*
Tügü kalbay barganı.	*Tek tüyü kalmadan vardı.*
Uruş dese toktolbos,	*Savaş dese durmaz,*
Koñurbaydın kan atı,	*Konurbay'ın han namı,*
Uruşarda al Kalça	*Savaşacakken o Kalça,*
Kaptagın dep kalkına	*Basın diye halkına*

Belgi bergen adatı,
Kol içinde kendeme,
Ken aldında Kentundu
Kendey caylap el turdu.
Ken tübünö ornotkon
Cıgaçtan kılgan munara –
Munara cayın suraba.
Munara carık cagıldı,
Kandan buyruk keldi dep,
Kalıñ kol keldi cabılıp.

İşaret vermek âdetidir,
Ordu içinde alan geniş,
Geniş düzde Kentundu'yu
Maden gibi yayılıp el durdu.
Düzün dibine kurulmuş,
Ağaçtan yapılma minare –
Minarenin hâlini sorma.
Minarede ışık yakıldı,
Handan buyruk geldi deyip,
Kalabalık ordu üşüşüp geldi.

Munaranın üstündö
Köz cetpegen biyigi.
Munarada koñguroo,
Koñguroosun bir ursa,
Altı kündük cerine
Aşpay-şaşpay ugulgan
Koñguroo bekem kagılıp,
Kol esinen cañılıp,
Calgız közdüü döölörü
Kalbay ketti cabılıp,
Talastı kamap köp uluk,
Taza kamap turdu ele
Kalçanı Kuday urdu emi.
Kazıp koygon or boldu,
Kalbay kolu kozgoldu,
Dünüyönü kurçagan
Temir arkan tor boldu,
Kaynatıluu şor boldu.
Körçü bolsoñ Koñurbay
Kök arslanday çamındı,
Uy tügündöy köp kıtay
Tügü kalbay cabıldı.
Kaptap kıtay kaldı ele,
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndür kılıp ok atıp,
Kez kelgendi kulatıp,
Ayta-buyta degençe,
Açıp közdü cumganca

Minarenin üstü ise
Göz erişmez yüksekliktedir.
Minarede çan vardır,
Çanına bir vursa,
Altı günlük yerine
Eksiksiz, şaşmaz işitilirdi.
Çan sıkı çalınıp,
Ordu aklını şaşırıp,
Tek gözlü devleri
Kalmadan hep üşüştü,
Talas'ı kuşatıp nice ulu,
Sımsıkı kuşatmıştı,
Kalça'yı Tanrı çarptı şimdi.
Kazılıp konmuş hendek oldu,
Ordusu kalmadan depreşti,
Dünyayı kuşatan
Demir urgan ağ oldu,
Kaynar kaynar dert oldu.
Görsen bir Konurbay'ı,
Gök arslan gibi atıldı,
İnek tüyü kadar çok Hıtay
Tek tüyü kalmadan üşüştü.
Hıtay basıp kalmıştı,
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Rast geleni devirip,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp yumuncaya dek,

Kez kelgendi sulatıp,
Cañcuu curtu cabılıp,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Obu cok küröş saldı ele,
Kaptap kıtay kaldı ele.
Kançorogo kol saldı,
Çubak uulu Çoronun
Arsılan közü kirtiydi,
Altı miñ ayza bir tiydi.

Rast geleni serip,
Cancu yurdu üşüşüp,
Tüfek atıp, yay çekip,
Ölçüsüz güreşi salmıştı,
Hıtay basıp kalmıştı.
Kançoro'ya el saldı,
Çubak oğlu Çoro'nun
Arslan gözü karardı,
Altı bin mızrak bir değdi.

Bütkön boydun baarısı
Kıymıldabay dal boldu,
Semetey menen Külçoro
Bul eköönü körüügö
Körüp alıp ölüügö
Iş saalıgıp keç boldu,
Eki közü tört boldu.
Alek bolup turuşup,
Alaman koldu koygondo,
Kurçap kıtay tolgondo,
Canı kalbay kakayıp,
Kıraan Çoroñ turuştu,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Karsıldaşıp uruştu.
Karaan ele Külçoro,
Körböy turat Kançoro.
Zorduk kılsa kuu candı
Kaynagan kıtay kakanga,
Karuusu toluk kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Astı önögün kakayıp,
Berbey turat Kançoro.
Oşondo cabılıp kıtay cügürdü, Tegiz asker kol alıp,
Cañcuulardı körgöndö
Caman candan tüñüldü.
Şuru otogot, marcan taş,
Kançoronun üstündö
Luñ-tuñdun kanı aralaş.

Bütün bedeninin tamamı
Kımıldamadan donakaldı,
Semetey ile Külçoro –
Bu ikisini görmeye,
Görüp de öyle ölmeye
İş gecikip geç oldu,
İki gözü dört oldu.
Perişan olup dururken,
Topyekûn orduyu saldığında,
Hıtay kuşatıp dolduğunda,
Canı kalmadan dikilip,
Yiğit Çoro'n direndi,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çatır vuruştu.
Dayanaktı Külçoro,
Göremiyor Kançoro.
Zorlasa da şu tatlı canı
Kaynayan Hıtay hakanına,
Bileği güçlü kâfire,
Han Konurbay bahadıra,
Önünde dimdik dikilip,
Vermiyor Kançoro.
O an Hıtay üşüşüp koştu, Tekmil asker el birlik,
Cancuları görünce,
Fena hâlde candan umut kesti.
Mercan otogot, inci taş,
Kançoro'nun üstünde
Lun-tun'un kanı karışık.

Camgırday bolup caa kaptap,	*Yağmur gibi yay basıp,*
Baylap alıp baruuga,	*Bağlayıp götürmeye,*
Alek boldu çunak baş.	*Perişan oldu garip baş.*
Tırgoottun kanı Oroñgu,	*Tırgoot'un hanı Orongu,*
Kara cagal Boroonçu,	*Kara yağız Boronçu,*
Cadıgöylüü ıktuusu,	*Büyücülü hünerlisi,*
139340 Caratkan özü bilbese	*Yaradan'ın kendisi bilmezse,*
Cabıldı kalmak mıktuusu.	*Üşüştü Kalmuk'un yamanı.*
Cabılganga boy berbeyt,	*Üşüşene boyun eğmez,*
Bet aldına kelgenin	*Önüne geleni*
Ayza menen kulatıp,	*Mızrak ile devirip,*
Andan cakın kelgenin	*Daha yakın geleni*
Kılıç menen uratıp,	*Kılıç ile yıkıp,*
Kıyla erdikti kıldı ele.	*Nice yiğitlik etmişti.*
Kişi bilbes sözü bar,	*Kişinin bilmediği sözü var,*
Başında calgız közü bar,	*Başında tek gözü var,*
139350 Erenderi, kandarı	*Erenleri, hanları,*
Erikpey kaptap al dagı	*Üşenmeden basıp durup,*
Emi koldu saldı ele,	*Şimdi orduyu salmıştı,*
Kançoro calgız, kıtay san	*Kançoro yalnız, Hıtay sayısız,*
Kaptap catıp kaldı ele.	*Basıp yatıp kalmıştı.*
Kaptap kalmak kol saldı,	*Kalmuk basıp el saldı,*
Toodoy çokmor Akayar –	*Dağ gibi topuzlu Akayar –*
Balbandıgı bir dalay.	*Pehlivanlığı bir hayli.*
Adam çıdap turguday	*İnsan dayanıp duramaz,*
Kaarlansa kokustan	*Ansızın kükrese,*
139360 Toonu talkan kılgıday.	*Dağı toz duman edecek gibi.*
Özü sorgok abıdan	*Kendisi pek obur,*
Bu da Koñurbaydın çoñ balban.	*Bu da Konurbay'ın koca pehlivanı.*
Taamay cini karmasa,	*Tam öfkesi tuttu mu,*
Taştı talkan bir kılgan.	*Taşı bir vuruşta toz eden.*
Kürmö kiygen kıtaydın	*Cepken giymiş Hıtay'ın*
Bu da küçtüüsünö sır kılgan.	*Bu da güçlüsüne üstün gelmiş.*
Temir arkan tor alıp,	*Demir urgan ağ alıp,*
Asmanga uçtu topurak,	*Göğe savruldu toprak,*
Asker kaynap topurap.	*Asker kaynayıp tozuyarak.*
139370 Emi kaptap ötüügö,	*Şimdi basıp geçmeye,*
Tüp kötörö kalıñ kol	*Topyekûn kalabalık ordu,*

Tügöl baylap ötüügö,
Keçildin kanı Kalçaga
Tartuu kıla saluuga,
Kırk kan el eken kıtay curt –
Al curttun bir kandıgın aluuga,
Al Kançoro balanı
Kaldaydın baarı kamınıp,
Akayar kirdi cabılıp.
Akayar kaptap ceterde,
Tegiz çalma salarda,
Tegerektep Çoronu

Tümünü bağlayıp geçmeye,
Keçil'in hanı Kalça'ya
Armağan olarak sunmaya,
Kırk hanlı elmiş Hıtay yurdu –
O yurdun bir hanlığını almaya,
O Kançoro yiğidini
Kaldayların hepsi davranıp,
Akayar üşüşerek girdi.
Akayar basıp yetişirken,
Hep birden kement atarken,
Çoro'yu çepeçevre sarıp

Emi baylap alarda,
Al añgıça bolgon cok,
Anday-mınday degiçe,
Açıp közdü cumguça,
Aylansam bolot balaga.
Almambet uulu Külçoro
Suluu temir ton kiyip,
Onconñdogon sur attın
Tuu kuyrugun çart tüyüp.
Körsö köñül bölünüp,
Opol-Toodoy körünüp,
Kaalgaday kaşka tiş –
Kalayıktan başka tiş,
Kaşkayıp çıgıp caynaptır.
Tak Kakanga çeyin sürömün.
Kaarlangan kökcaldın
Kan içmesi karmaptır.
Bedelinen tük çıgıp,
Bek arıslan kıraanıñ
Kınsız kılıç baylanıp,
Kızıl tüpök* ayza alıp,
Aybandan sonun at minip,
Közü caynap, iç küyüp,
Tegeregin karabay,
Tegi kıraan er Çoro
Tegi ele canın ayabay.
Kıdırata karabay,

Şimdi bağlayıp alırken,
O ara çok geçmedi,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp yumuncaya dek,
Kurban olayım o yiğide.
Almambet oğlu Külçoro,
Güzel demir zırh giyip,
Salınan boz atın
Uzun kuyruğunu sımsıkı düğüp.
Gören gönlünü kaptırır,
Opol Dağı gibi görünüp,
Kapı kanadı gibi ak dişi –
Ahalininkinden başka diş,
Işıl ışıl dizilip parlamış.
Tâ Kakan'a dek sürerim.
Kükremiş gökyeleli kurdun
Kan içiciliği tutmuş.
Bedeninden tüy fışkırıp,
Pek arslan yiğidin,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Kızıl püsküllü mızrak alıp,
Hayvanın en güzidesi ata binip,
Gözü alevlenip, içi yanıp,
Çevresine bakmadan,
Aslen yiğit er Çoro,
Hiç mi hiç canını esirgemeden.
Sağa sola bakmadan,

Kılçalık candı ayabay,
Acal cetip, kün bütsö
Kaza bolup ölöm dep,
Bolboso egizim ele Kançoro, Karaan bolup berüügö.
Kaarlangan kapırga,
Kan Koñurbay baatırga,
Luñ-tuñ, Duñşan kanına,
Ulugunun baarına,
Uyalaş elek Kançoro,
Uşunu kantip bereyin?!
Uy tügündöy san mancuu
Uruş kılıp köröyün.
Kaldayga kazat kılayın

Kıl kadar canı esirgemeden,
Ecel yetip, gün biterse,
Kaza gelip ölürüm deyip,
Yoksa ikizimdi Kançoro, Dayanak olup vermeye.
Kükremiş kâfire,
Han Konurbay bahadıra,
Lun-tun, Dunşan hanına,
Ulularının hepsine,
Bir yuvadandık Kançoro'yla,
Bunu nasıl vereyim?!
İnek tüyü kadar sayısız Mançu'yla
Savaşıp bir göreyim.
Kaldaya gaza edeyim,

Kan Koñurbay erenge
Kaçpay altı ay salışıp,
Atıştı arbın salayın.
Abakem töröm kelgençe,
Bul Kançoro abamdı
Acıratıp alayın.
Kırgındı kızık kılayın,
Kuturgan okşoyt mancuu curt
Men bir kırılışıp turayın.
Erdik kılıp top buzup,
Kaza tapsak, okko uçup,
Külüktön seldep minemin,
Kaarlangan Kalçanı
Eski kekti Kalçaga
Erikpey kırgın salayın,
A düynö ketken atamdın
Eñişip kegin alayın.
Tirüü cürsöm cıygandı,
Buyruk cetip, kün bütsö,
Caratkan özüñ ıyman* ber.
Dep, öşöntüp, Sur attı
Oktos berip oynotup,
Ok cılanday soylotup,
Kında kılıç kıñgırap,

Han Konurbay erenle,
Kaçmadan altı ay çarpışıp,
Atışmayı bolca salayım.
Ağabeyim beyim gelinceye dek,
Bu Kançoro ağamı
Kurtarıp alayım.
Kırgını coşkuyla edeyim,
Kudurmuşa benzer Mançu yurdu,
Ben bir kırışıp durayım.
Erlik edip saf bozup,
Kaza bulursak, oka uçup,
Yürüklerden seçip binerim,
Kükremiş Kalça'yı bulup,
Eski öcü Kalça'ya,
Üşenmeden kırgın salayım,
Öte dünyaya göçen atamın
Güreşip öcünü alayım.
Sağ gezersem murada ererim,
Buyruk yetip, gün biterse,
Yaradan, sen kendin iman ver.
Deyip, böylece, Sur atı
Şaha kaldırıp oynatıp,
Ok yılanı gibi süzdürüp,
Kındaki kılıç şıngırdayıp,

Kıtayga ceke kol salıp,	*Hıtay'a tek başına saldırıp,*
Külçoro emi kirdi emi.	*Külçoro işte girdi işte.*
Dagdır cetse ölüügö,	*Kader yeterse ölmeye,*
A Kançoro balaga	*O Kançoro yiğidine,*
Cekene belge kurçanıp,	*Kuşağı beline sımsıkı sarıp,*
Cer mayışkan san kolgo	*Yeri ezen sayısız orduya*
Ceke aralap kol salıp.	*Tek başına dalıp saldırıp.*
A degen cerin ayzalap,	*İlk vardığı yeri mızraklayıp,*
Altı miñin maydalap,	*Altı binini ufalayıp,*
Ulugu Kalça kaydalap,	*Ulusu Kalça nerde deyip,*
Ceti miñin maydalap,	*Yedi binini ufalayıp,*
Cetken cerin ayzalap,	*Yettiği yeri mızraklayıp,*
Mancuu kanı Ezkara,	*Mançu hanı Ezkara,*
Ezkarası kaydalap.	*Ezkara'sı nerde deyip.*
Altın caak aybalta	*Altın yanaklı aybaltayı*
Bilekke tolgop oynotup,	*Bilekte çevirip oynatıp,*
Bet algandı soylotup,	*Yüz tutanı yere serip,*
Kaldayın kamap sapırıp,	*Kaldayını kıstırıp savurup,*
Karsıldatıp kökcalıñ	*Çatırdatıp gökyeleli kurdun,*
Manastap uraan çakırıp,	*Manas! diye nara atıp,*
Kumurskaday kaynagan	*Karınca gibi kaynayan*
Topko kirdi Külçoro,	*Kümeye girdi Külçoro,*
Munarıp küyüp örttöngön	*Buğulanıp yanıp tutuşan*
Çokko kirdi Külçoro,	*Kora girdi Külçoro,*
Möndürdöy bolup bölüngön	*Dolu gibi bölük bölük yağan*
Okko kirdi Külçoro,	*Oka girdi Külçoro,*
Tüşsö kayra çıkkısız	*Düşse geri çıkılmaz*
Torgo kirdi Külçoro.	*Ağa girdi Külçoro.*
Mende çıdap bargısız,	*Kulun dayanıp varamayacağı,*
Bet algan tirüü kalgısız,	*Yüz tutanın sağ kalamayacağı*
Kolgo kirdi Külçoro.	*Orduya girdi Külçoro.*
Köldöy kölküp tolkugan,	*Göl gibi kabarıp dalgalanan*
Selge kirdi Külçoro.	*Sele girdi Külçoro.*
Bet alıp mende barbagan,	*Yüz tutup kulun varmadığı,*
Bet algan tirüü kalbagan	*Yüz tutanın sağ kalmadığı*
Elge kirdi Külçoro.	*Ele girdi Külçoro.*
Aygay kulak tundurgan,	*Haykırışı kulak sağır eden*
Duuga kirdi Külçoro	*Uğultuya girdi Külçoro,*

	Aç aykırık, kuu süröön,	*Aç nara, kuru avaz,*
	Çuuga kirdi Külçoro.	*Çığlığa girdi Külçoro.*
	Betteşip beker kalbadı,	*Yüzleşip boşa gitmedi,*
	Bereniñdin cañcalı.	*Yiğidinin kavgası.*
	Kıtay bilek, al calgız,	*Hıtay güçlü, o yalnız,*
139490	Kırgın kılıp, kol salıp,	*Kırgın edip, saldırıp,*
	Kaptap ketken Kançoro,	*Basılıp kalan Kançoro'ya,*
	Karaan bolup barıştı,	*Dayanak olup vardılar,*
	Mañday-teskey erender	*Karşı karşıya erenler,*
	Karsıldaşıp salıştı.	*Çatır çatır çarpıştılar.*
	Kürmö kiygen kıtaydın	*Cepken giymiş Hıtay'ın*
	Küçtüüsü menen uruşup,	*Güçlüsüyle vuruşup,*
	Taş sayıngan kıtayga,	*Taş kuşanan Hıtay'ın,*
	Tazasına kezigip,	*Hasına rast gelip,*
	Talıkpastan er kuluñ,	*Yorulmadan er kulun,*
139500	Talkalaşıp turuştu,	*Parçalaşıp durdular,*
	Bel boosu bar kıtaydın,	*Bel bağı olan Hıtay'ın*
	Berenine kol salıp,	*Yiğidine el salıp,*
	Kabarıñda bar beken,	*Haberin var mıdır ki,*
	Beren Almaña kökcaldan	*Yiğit Alman'a gökyeleli kurttan*
	Belekke kalgan sır barañ,	*Armağan kalan sır tüfek,*
	Ar kıyşaygan cerlerin	*Her eğrilen yerini*
	Döötü* menen dos bolgon,	*Davut ile dost olan,*
	Tökör usta Bölökbay	*Topal usta Bölökbay,*
	Bolottop için tolgogon,	*İçini çelikle burup işleyen,*
139510	Bolcolu cok oñdogon.	*Eşi görülmedik onaran.*
	Artık bolot Almabaş,	*Üstün çelik Almabaş,*
	Iraak-cuuk ılgabas,	*Irak yakın seçmez,*
	Atışka kirse carıktık,	*Atışa girse mübarek,*
	Altımış küngö buzulbas.	*Altmış güne dek bozulmaz.*
	Oozu başın ögögön,	*Ağzını başını eğeleyen,*
	Kırışar coogo çenegen,	*Kırışacağı düşmana denk tutan,*
	Bolotton kuyup ok kılgan,	*Çelikten döküp ok yapan,*
	Sundurgan coosun cok kılgan.	*Uzattığı düşmanı yok eden.*
	Kıyın usta Bölökbay	*Yaman usta Bölökbay,*
139520	Kıyşıgın koyboy oñdogon,	*Eğrisini koymadan düzelten,*
	Kazatka baldar alsın dep,	*Gazaya oğullar alsın diye,*
	Kayra tartpay çoñ dümök	*Geri dönmeden büyük kavgayı,*

	Kagışar coogo salsın dep,	*Çarpışacağı düşmana salsın diye,*
	Epsiz eneñ Kanıkey	*Eşsiz anan Kanıkey,*
	Miltesin sızıp oñdogon,	*Fitilini çizip onaran,*
	On eki cılga bolcogon.	*On iki yıla hesaplayan.*
	Kıtay ottuk* boor taş,	*Hıtay çakmağı, bağır taş,*
	Kıyın ottuk ot koyor	*Yaman çakmak ateş verir,*
	Öz-özünçö kamdaluu.	*Her biri ayrı hazırlıklı.*
139530	Coogo kirse alsın dep,	*Düşmana girse alsın diye,*
	Betteşken coogo kökcaldar	*Yüzleşen düşmana kurtlarım,*
	Meenetti mıktap salsın dep,	*Mihneti adamakıllı salsın diye,*
	Beren eneñ beytaalay*,	*Yiğit anan bahtı kara,*
	Belekke bergen okçontoy*.	*Armağan verdiği ok kesesi.*
	Beylep tursañ ogu köp,	*Bakıp dursan oku çok,*
	Berendik cayı uşunday.	*Yiğitliğin hâli böyledir.*
	Asınıp alsa sır barañ,	*Kuşanınca sır tüfeği,*
	Aydalının aynegi,	*Omzunun aynasıdır,*
	Aykaşkan coogo sundursa,	*Sarmaşan düşmana uzatılsa,*
139540	Amanat candın ermegi.	*Emanet canın avuncudur.*
	Cakın atsa Koyçagır,	*Yakına atsa Koyçagır,*
	Iraakka salsa sır barañ –	*Irağa salsa sır tüfek –*
	Oyrondorun kulatıp,	*Yamanlarını devirip,*
	Oynogondo Oçogor,	*Oynadığında Oçogor,*
	Ooluga atsa top buzar.	*Avına atsa küme bozar.*
	Tüngö atsa Ürkörboz,	*Geceye atsa Ürkörboz,*
	Tügöngön coogo sundursa,	*Tükenesi düşmana uzatılsa,*
	Irmegende col açar.	*Göz kırpımında yol açar.*
	Murunku ötkön Almañdan,	*Önceden geçen Alman'dan,*
139550	Er Alakeñ balbandan,	*Er Alake'n pehlivandan,*
	Muraaga kalgan sır barañ.	*Miras kalan sır tüfek.*
	Celigip çıkkan ogun kör,	*Coşup çıkan okunu gör,*
	Kabarıñda bar beken,	*Haberin var mıdır ki,*
	Kazattuu dümök bülüktö	*Gazalı kavga kargaşasında,*
	Betteşken coogo çır salıp,	*Yüzleşen düşmana kavga salıp,*
	Mancuulardın Ezkara	*Mançuların Ezkara'sı,*
	Alakem dümök baştagan.	*Alakem kavgayı başlatmıştı.*
	Artımda baldar alsın dep,	*Ardımda oğullar alsın diye,*
	Tügöngön sayın tütögön	*Tükendikçe tüten,*
139560	Aykaşkan coogo bir kırgın	*Sarmaşan düşmana bir kırgını*

	Dümbekinin sır barañ	*Dümbeki'nin sır tüfeği,*
	Tukum bolso salsın dep,	*Soyum olursa salsın diye,*
	Kapkayda kegin alsın dep,	*Nerde olsa öcünü alsın diye,*
	Ezkara çoçup turdu ele.	*Ezkara ürküp durmuştu.*
	Kabılan Almañ taştagan.	*Kaplan Alman bırakmıştı.*
	Muruñku ötkön Almañdan	*Önceden geçen Alman'dan,*
	Muraaga kalgan Külçoro	*Miras kalan Külçoro,*
	Sır barañ oktop kolgo alıp, Tuu	*Sır tüfeği doldurup ele alıp, Tuğ dibinde*
	tübündö Tagılık	*Tagılık,*
	Aygaydı arbın saluuga,	*Haykırışı bolca salmaya,*
139570	Aldıñkı kara kıtaydan	*Öndeki kara Hıtay'dan,*
	Kaldaydın uulu kapırdan,	*Kalday oğlu kâfirden,*
	Kan Koñurbay baatırdan	*Han Konurbay bahadırdan,*
	Kara candı ayabay,	*Kara canı esirgemeden,*
	Atıştı arbın saluuga,	*Atışmayı bolca salmaya,*
	A düynö ketken atası	*Öte dünyaya göçen atası,*
	Alakeñ öçün aluuga,	*Alake'nin öcünü almaya,*
	Asıl tuugan Külçoro	*Asil doğmuş Külçoro,*
	Cekene belge kurçanıp,	*Kuşağı beline sımsıkı sarıp,*
	Ceti tümön kıtayga	*Yedi tümen Hıtay'a*
139580	Ceke aralap, kol salıp,	*Tek başına dalıp, saldırıp,*
	Mañdaylaşıp uruşup,	*Karşı karşıya vuruşup,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
	Barsıldaşıp uruşup.	*Gümbür gümbür vuruşup.*
	Kazatka mıktuu sır barañ,	*Gazada yaman sır tüfek,*
	Atışka kambıl Külçoro	*Atışta usta Külçoro,*
	Oñgo oop, bir atıp,	*Sağa yatıp bir atıp,*
	Beleske oop, bir atıp,	*Yamaca yatıp bir atıp,*
	Berenderin kulatıp,	*Yiğitlerini devirip,*
	Sır barañ ünü çıkkanda,	*Sır tüfeğin sesi çıkınca,*
139590	Kıtay ürküp dürküröp,	*Hıtay ürküp gümbürdeşip,*
	Atkan sayın sır barañ	*Attıkça sır tüfek,*
	Aşa tiyip ansayın,	*Aşarak değip gitgide,*
	Cer carılıp kürküröp.	*Yer yarılıp gürleyip.*
	Botoluu töödöy dürküröp,	*Yavrulu deve gibi ürküşüp,*
	Sır barañ ünün ukkanda	*Sır tüfeğin sesini duyunca,*
	Çoñ Küröñ oozun buruptur,	*Çon Kürön ağzını çevirmiş,*
	Tügöngür kaydan kelgen dep,	*Tükenesi nereden gelmiş deyip,*

	Algır kıraan Külçoro	*Alıcı kuş yiğit Külçoro,*
	Topko baylap, tuusu dep,	*Kümeye nişanlayıp, tuğudur deyip,*
139600	Sır barañ menen urdu ele,	*Sır tüfek ile vurmuştu,*
	Tuurasınan ok tiyip,	*Yanlamasına ok değip,*
	Köy törödön altımış,	*Soylu beylerden altmışı,*
	Attan tüştü cabılıp.	*Hep birden attan düştü.*
	Cabılıp attan tüşkönü,	*Hep birden attan düşüşü şu:*
	Topko baylap Külçoro	*Kümeye nişan alıp Külçoro,*
	Kambıldıgı başka kul,	*Ustalığı başka bir kul,*
	Kastarıp tigip uruptur.	*Özenle nişanlayıp vurmuş.*
	Tagılık baştap altımış,	*Tagılık başta, altmışı,*
	Okko uçup kulap turuptur.	*Oka uçup devrilivermiş.*
139610	Belgilüüsü Ezkara,	*Ünlüsü Ezkara,*
	Muruttu bulkup kaygırıp,	*Bıyığını çekiştirip kederlenip,*
	Tagılıgı baş bolup,	*Tagılık'ı baş olmak üzere,*
	Tuu tübündö balbandan	*Tuğ dibindeki pehlivandan,*
	Altımıştan ayrılıp.	*Altmışından ayrılıp.*
	Çoñ Küröñ oozun burdu ele,	*Çon Kürön ağzını çevirmişti,*
	Aykırıgı taş carıp,	*Narası taş yarıp,*
	Mancuu kanı Ezkara,	*Mançu hanı Ezkara,*
	Kaarlanıp bakırıp,	*Kükreyip bağırıp,*
	Kaldayların çakırıp,	*Kaldaylarını çağırıp,*
139620	Düñküldök urup bakırıp,	*Koca davulu dövüp bağırıp,*
	Otogottu kıtaydın	*Otogotlu Hıtay'ın,*
	Oluyasın* çakırıp.	*Evliyasını çağırıp.*
	At oyunçu külügün,	*At oynatan yürüğünü,*
	Takır boydon çakırıp.	*Tümüyle çağırıp.*
	Iybı-şıybı külügün,	*Iybı-şıybı yürüğünü,*
	Tırgootun tıypıl çakırıp.	*Tırgoot'unu tümden çağırıp.*
	Cılas bolgon kıtaydın	*Kahrolası Hıtay'ın,*
	Cılaacını kagılıp,	*Çıngırağı çalınıp,*
	Adam bilbes sözdüüsü,	*İnsanın bilmediği dili konuşanı,*
139630	Başında calgız közdüüsü,	*Başında tek gözlüsü,*
	Baarı kalbay cabılıp,	*Hepsi kalmadan üşüşüp,*
	Dobulbas bekem kagılıp.	*Savaş davulu sıkı çalınıp.*
	Dobulbas ünün ukkanda,	*Davulun sesini duyunca,*
	Uruşpay catkan kalıñ kol,	*Savaşmadan yatan kalabalık ordu,*
	Kandan kabar keldi dep –	*Handan haber geldi deyip –*

Oygongon eken oşol col.	*O sefer uyanıvermiş.*
Oygongondo kalıñ kol,	*Uyanınca kalabalık ordu,*
Uygu-tuygu dürböşüp,	*Allak bullak telaşlanıp,*
Ayzanı kolgo alışıp,	*Mızrağı ele alışıp,*
139640 Udurañday kalışıp,	*İtişip kakışıp,*
Uruştu eske alışıp,	*Savaşı akla getirip,*
Kaysı biröö atı bar,	*Kiminin atı var,*
Munun kay biröösü beykabar.	*Kimisi ise habersiz.*
Kol çurkurap dürböşüp,	*Ordu çığrışıp telaşlanıp,*
Coo keldilep cürlöşüp.	*Düşman geldi deyip koşuşup.*
Kee biröösü aybalta karmap alışıp, Çoñ çeçendik bar eken.	*Kimisi aybalta kapışıp, Büyük söz ustalığı varmış.*
Ştan saldı kılgandar	*Pantolonunu geçirenler,*
Çalbarına çalınıp,	*Şalvarına dolanıp,*
Coo börüsü kökcaldar,	*Cenk kurdu yaman kurtlar,*
139650 Takır turdu kamınıp,	*Tümü hazırlanıp durdu,*
Kaldayları belderi,	*Kaldayları, beyleri,*
Kan Ezkara üstündö	*Han Ezkara'nın çevresinde,*
Kaynap ketti erleri.	*Kaynaşıp gitti erleri.*
Tırgootu tıypıl cıyılıp,	*Tırgoot'u tümden derlenip,*
Mancuuları bakırıp,	*Mançuları bağrışıp,*
Baatırının baarısı,	*Bahadırının hepsi,*
Coo kaydalap çakırıp.	*Düşman nerde diye çağrışıp.*
Tiñının baarı kamınıp,	*Sağlamının hepsi davranıp,*
Kagışsañ cañcal uşunday	*Çarpışırsan kavga böyledir,*
139660 Mancunun baarı cabılıp.	*Mançu'nun hepsi üşüşüp.*
Ereni, döösü caylanıp,	*Ereni, devi yerleşip,*
Altımış batman* çoyun baş	*Altmış batmanlık dökme topuz,*
Adamdı salsa kül kılat,	*İnsana inse kül eder,*
Ar kimisi baylanıp.	*Her biri kuşanıp.*
Kayra caaçu buluttay,	*Yeniden yağacak bulut gibi,*
Kaarı betine aylanıp.	*Kahrı yüzüne vurup.*
Ezkaranı tebelep,	*Ezkara'nın çevresini çiğneyip,*
Coo kaydalap cemelep.	*Düşman nerde diye çıkışıp.*
Kerik oozun burdu ele,	*Gergedanın ağzını çevirmişti,*
139670 Kerişçü coobuz kayda dep,	*Çarpışacak düşmanımız nerde deyip,*
Kecirlenip turdu ele.	*İnatlaşıp durmuştu.*
Öröpküp kalgan balbanı	*Coşup kalmış pehlivanı,*

Öltürüp tüpkö cetet dep,
Eeligip kalgan kaldayım
Özümdü kaptap ketet dep,
Tuunun tübü çuu bolup,
Keriney ünü bapıldap,
Ceznaydın* ünü takıldap.
Tuu tübündö Ezkara,
Bu kıtayga kalganda
Mañdayga salgan tam eken,
Mancuuga mıktuu kan eken.
Tilge çeçen, kepke usta,
Tileginñ kabıl kelbegir –
Cazı caak, calpak til,
Cañılbagan can eken.
Er Ezkara baatırdın
Balbandıgı başkaça,
Kıtaydan kıyın köykaşka,
Akırın süylöp, bek taştap,
Er Ezkara kep baştap,

Öldürüp köküne erer diye,
Azgınlaşmış kaldayım,
Beni de basıp geçer diye,
Tuğun dibi çığlık olup,
Kerneyin sesi güm güm ötüp,
Zurnanın sesi takırdayıp.
Tuğ dibinde Ezkara,
Bu Hıtay'a kalınca,
Alnına kurulmuş ev gibiymiş,
Mançu'ya yaman han imiş.
Dilde beliğ, sözde usta,
Dileği kabul olmayası –
Yassı çeneli, yayvan dilli,
Şaşmayan bir can imiş.
Er Ezkara bahadırın,
Pehlivanlığı bambaşka,
Hıtay'dan yaman soylu yiğit,
Alçak sesle söyleyip, sözü pek koyup,
Er Ezkara söz başlayıp:

Balbandarım, döölörüm,
Kagışarıñ bul burut.
Bul Beecinge eelerim,
Urunarga too tappas,
Uruşarga coo tappas,
Karmaşarga ok tappas,
Kayranım, senin barıñda
Karmaşkan kırgız oñ tappas! Tegiz kaptap, kol salıp,
Sıyıngan çerüü* belderim,
Tegerektep ötkülö.
Aalamdı buy kılgan
Atalgan kökcal şerlerim,
Bolot çokmor kolgo algan,
Tübünö çoguu cetkile!
Bolcogon coonu bir salgan,
Kazattın cayı uşunday,
Örttöy közün kızartkan,
Kez bolgonun cok kılgan,

Pehlivanlarım, devlerim,
Çarpışacağınız şu Burut'tur.
Bu Beecin'in sahipleri,
Vuracağına dağ bulamaz,
Vuruşacağına düşman bulamaz,
Boğuşacağına ok bulamaz,
Koçağım, sen varken,
Boğuşan Kırgız onmaz! Hep birden basıp, saldırıp,
Sığındığım çeri beylerim,
Çepeçevre kuşatıp geçin.
Âlemi tarumar eden,
Adı çıkmış kurt arslanlarım,
Çelik topuzu ele alan,
Köküne hep birden erin!
Nişanladığı düşmanı bir vuruşta seren,
Gazanın hâli böyledir,
Ateş gibi gözünü kızartan,
Rast geleni yok eden,

Kerişke tuugan erender,	*Cenk için doğmuş erenler,*
Ugup turgun kebimdi.	*Dinleyin sözümü.*
Koyboy aytıp bereyin,	*Eksiksiz söyleyip vereyim,*
Senin alışa turgan eriñdi.	*Senin tutuşacağın eri.*
Tındım kıla salgıla!	*Susturup yok edin!*
Er Tagılık baş bolup,	*Er Tagılık başta olmak üzere,*
Altımış döö, alp öldü,	*Altmış dev, alp öldü,*
Oylosoñ mınça kalk öldü.	*Düşünsen bunca halk öldü.*
Belge tañuu bel öldü,	*Bele destek olan bel öldü,*
Beyleseñ mınça el öldü.	*Baksan bunca el öldü.*
Abaylagın balbanım,	*Dikkat et pehlivanım,*
Ayabagın cañcalıñ.	*Esirgeme kavganı.*
Er Tagılık öldü dep,	*Er Tagılık öldü diye,*
Estegin, kantip barasıñ?	*Aklında tut, nasıl varırsın?*
Tagılık ölböy, kanıñ öl,	*Tagılık değil, hanın ölseydi,*
Talıkpay altı ay uruşup,	*Yorulmadan altı ay vuruşup,*
Balbandarım, baarıñ öl!	*Pehlivanlarım, hepiniz ölün!*
Aalamdı buzgan şer kördüm.	*Âlemi bozan arslan gördüm.*
Çubak uulu Kançoro,	*Çubak oğlu Kançoro,*
Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro,*
Artık kökcal er kördüm.	*Üstün kurt yürekli er gördüm.*
Toktoboy uruş salbasañ,	*Durmadan savaş salmazsan,*
Kançoro menen Külçoro	*Kançoro ile Külçoro –*
Bul ekөönü albasañ,	*Bu ikisini almazsan,*
Talıktırat buluñdu,	*Bezdirir dört bucağını,*
Talkandayt kıtay curtuñdu,	*Darmadağın eder Hıtay yurdunu,*
Adam turmak, too-taştı	*İnsan şöyle dursun, dağı taşı*
Calınsañ ukpayt sözüñdü,	*Yalvarsan dinlemez sözünü,*
Bet alsañ çukuyt közüñdü.	*Yüz tutsan oyar gözünü.*
Tagılık menen Karagul,	*Tagılık ile Karagul,*
Caalı katuu mına bul,	*Hışmı serttir işte bu,*
Cakşıdan eki kan öldü,	*İyilerden iki han öldü,*
Kızıl kaysar balbanım,	*Kızıl dik başlı pehlivanım,*
Kırgındı kıyın salgıla,	*Kırgını yaman salın,*
Çokmor urup, balta çaap,	*Topuz vurup, balta çalıp,*
Kızıtalak baldardın	*Kahrolası oğlanlarla,*
Kagıştı arbın kılgıla,	*Çarpışmayı bolca edin,*
Meenetti bekem salgıla,	*Mihneti sıkı salın,*

	Çubak uulu Çoronu	*Çubak oğlu Çoro'yu*
	Tirüü karmap algıla!	*Diri yakalayın!*
139750	Almambet uulu Çoronu	*Almambet oğlu Çoro'nun*
	Kılıçtap başın algıla!	*Kılıçla başını alın!*
	Kıyın cañcal salgıla!	*Yaman kavga salın!*
	Baatırların, şerlerin	*Bahadırlarını, arslanlarını*
	Düülöp turdu Ezkara	*Coşturup durdu Ezkara,*
	Balbandarın, erlerin,	*Pehlivanlarını, erlerini,*
	Küülöp turdu Ezkara,	*Gayrete getirip durdu Ezkara,*
	Mancuu kanı Ezkara	*Mançu hanı Ezkara,*
	Aytıp oozun tıygıça,	*Söyleyip ağzını yumuncaya dek,*
	Kanga toybos erlerin,	*Kana doymaz erlerini,*
139760	Kagışka toybos şerlerin.	*Çarpışmaya doymaz arslanlarını.*
	Kamıntpay cıyıp algança,	*Davranmadan derleyip alıncaya,*
	Kagıştı katuu salgança,	*Çarpışmayı sert salıncaya,*
	Kançoronun üstünö	*Kançoro'nun üstüne*
	Camgır kılıp, caa tartıp,	*Yağmur gibi yay çekip,*
	Möndür kılıp, ok atıp,	*Dolu gibi ok atıp,*
	Temir arkan torçonu,	*Demir urgan ağcıyı,*
	Tegiz kancarkolçonu.	*Tekmil hançer-ellisini.*
	Ayzaga dañgıl ıktuusu,	*Mızrakta usta hünerlisi,*
	Talkan kılçu mıktuusu,	*Toz duman eden yamanı,*
139770	Kan tögüüçü kambılı,	*Kan döken ustası,*
	Kara dardañ balbanı,	*Kara heyula pehlivanı,*
	Çoronu karmap aluuga,	*Çoro'yu yakalayıp almaya,*
	Çoñ kalayman salganı.	*Büyük kızılca kıyamet saldı.*
	Kol aldında toktobos,	*El altında durmaz,*
	Kıncılagan balbanı,	*Zincire vurulmuş pehlivanı,*
	Betteşkende cön ele	*Yüzleşince düpedüz*
	Mendenin çıgat daldalı.	*Kulun aklı başından gider.*
	Kerik, kaçır, töösönü,	*Gergedanlıyı, katırlıyı, develiyi,*
	Ayban minbes cöölörü	*Hayvan binmez yayaları,*
139780	Alaman salıp kaçırdı,	*Yağma salıp saldırttı,*
	Alban türdüü döölörü.	*Türlü türlü devleri.*
	Tuulga* kiyip belsenip,	*Tulga giyip bel bağlayıp,*
	Tutanıp ölgön bul kıtay	*Tutuşup ölesi bu Hıtay,*
	Tuş-tuşunan cabıldı,	*Dört bir yandan üşüştü,*
	Kançoronu bayloogo	*Kançoro'yu bağlamaya*

	Kan Ezkara kamındı.	*Han Ezkara davrandı.*
	Cer körünböy çañ boldu,	*Yer görünmez toz oldu,*
	Kurçagan mınça dañ boldu.	*Kuşatan bunca gümbürtü oldu.*
	Celdetteri* ceti san,	*Cellâtları yedi bölük,*
139790	Cetip koldu saldı ele.	*Yetişip el salmıştı.*
	Cetkileñ eri Ezkara	*Yetkin eri Ezkara,*
	Kaptagın dep bakırıp,	*Basın diye bağırıp,*
	Kalday, şibe, tırgootun	*Kalday'ını, Şibe'sini, Tırgoot'unu*
	Kaltırbastan çakırıp.	*Eksiksiz çağırıp.*
	Kaptagın dep Ezkara,	*Basın diye Ezkara,*
	Buyruk kılıp bakırıp,	*Buyruk kılıp bağırıp,*
	Ezkara ünün ukkanda,	*Ezkara'nın sesini duyunca,*
	Düñküldök bekem kagıldı.	*Koca davul sıkı çalındı.*
	Uy tügündöy köp mancuu	*İnek tüyü kadar çok Mançu,*
139800	Tük biröö kalbay cabıldı.	*Tek biri kalmadan üşüştü.*
	Kamıştı kör, seldi kör,	*Kamışı gör, seli gör,*
	Kamıştay ayza kötörüp,	*Kamış gibi mızrak kaldırıp,*
	Kançoronu bet alıp.	*Kançoro'ya yüz tutup.*
	Kaptap kalgan eldi kör.	*Basıp kalan eli gör.*
	Adam bilbes sözü bar,	*İnsanın bilmediği sözü var,*
	Başında calgız közü bar,	*Başında tek gözü var,*
	Sazañ-şañdın kalkı bar,	*Sazan-Şan'ın halkı var,*
	Kamıngan eken karkıbar.	*Davranmış meğer heybetli.*
	Üydöy, toodoy ayza alıp,	*Ev gibi, dağ gibi mızrak alıp,*
139810	Coo-caragın baylanıp,	*Cenk pusatını kuşanıp,*
	Adamdan bölök dobuşu,	*İnsandan başka sesi,*
	Adam tilin bilbegen	*İnsan dilini bilmeyen,*
	Aybanga çalış doñuzu.	*Hayvana çalar domuzu.*
	Eñkeytip adam alabı,	*Eğdirip insan alır mı,*
	Eçen türdüü kapırdan	*Nice türlü kâfirden,*
	Bet algan aman kalabı?	*Yüz tutan sağ kalır mı?*
	Kara çokmor kapırı,	*Kara topuzlu kâfiri,*
	Kacıldagan baatırı	*Bağırıp çağıran bahadırı,*
	Kaptap kelip cetti ele,	*Basıp gelip yetişmişti,*
139820	Emi kaptap ötördö	*Şimdi basıp geçerken,*
	Mıltık atıp, ayza urup,	*Tüfek atıp, mızrak vurup,*
	Saadak atıp, caa tartıp,	*Sadak atıp, yay çekip,*
	Çokmor urup, balta çaap,	*Topuz vurup, balta çalıp,*

	Çoguu örttöngön kol kaptap,	*Hep birden yanası ordu basıp,*
	Çoñ cañcalın saldı ele,	*Büyük kavgasını salmıştı,*
	Çoñ balbandar Çoronu	*Koca pehlivanlar Çoro'yu*
	Tegerektep kaldı ele,	*Çepeçevre sarmıştı,*
	Munu körüp Külçoro,	*Bunu görüp Külçoro,*
	Telegeyi teñ Çoro,	*Her yanı denk Çoro,*
139830	Şay koldogon şer Çoro,	*Şay'ın koruduğu arslan Çoro,*
	Sebilderi seksen tört,	*Pusatları seksen dört,*
	Serp algan cagı kızıl ört.	*Baktığı yanı kızıl alev.*
	Omuroo boyu kürөökө*,	*Göğsü boyu zırh,*
	Almambettin coykuma.	*Almambet'in yadigâr zırhı.*
	Oroy karmap bilekke,	*Sımsıkı kavrayıp bileğe,*
	Dagdır cetse ölgönü,	*Kader yeterse öleceği,*
	Ölböy aman bar bolso,	*Ölmez sağ kalırsa,*
	Kamalıp atkan Kançoro	*Kıstırılmış Kançoro'ya,*
	Karaan bolup bergeni,	*Dayanak olup vereceği,*
139840	Aygaydı artık saluuga,	*Haykırışı fazlaca salmaya,*
	Altı ay tınbay salışıp,	*Altı ay dinmeden çarpışıp,*
	Acıratıp aluuga.	*Kurtarıp almaya.*
	Kızıl tüpök sır nayza	*Kızıl püsküllü sır mızrağı,*
	Şiltegende ornotup,	*Salladığında saplayıp,*
	Aralap kirdi kıtaydı	*Hıtay'ın içine dalıp girdi,*
	A degenden soylotup.	*Daha ilkten yere sererek.*
	Kaarlanıp bakırıp,	*Kükreyip bağırıp,*
	Kançoronun üstündö	*Kançoro'nun üstünde,*
	Altı miñ kıtay, san koldoy Kanga	*Altı bin Hıtay, sayısız ordu gibi Kana*
	toybos balbanım.	*doymaz pehlivanım.*
139850	Alışka adis abıdan	*Güreşte pek usta,*
	Artık balban bereniñ	*Üstün pehlivan yiğidin,*
	Aydap kelip çıktı ele,	*Sürüp gelip çıkmıştı,*
	Surkoyon menen oynotup,	*Surkoyon'u oynatıp,*
	Bet aldınan soylotup,	*Önüne geleni sererek,*
	Çak-çelekey çañ kılıp,	*Allak bullak toz edip,*
	Kezikkenin Külçoro	*Rast geleni Külçoro,*
	Kıp-kızılday kan kılıp,	*Kıpkızıl kan edip,*
	Kürmö kiygen küçtüügö,	*Cepken giymiş güçlüye,*
	Ayzası kıyın uçtuuga	*Mızrağı yaman sivriye,*
139860	Karuusu toluk kapırga,	*Bileği güçlü kâfire,*

Kan Koñurbay baatırga,
Tulpardın başın burdu ele
Tirüü karmay kalıñar.
Kaçpay ayza sundu ele,
Kızıl kanga çömültüp,
Kıyın kırgın kıldı ele,
Taş sayıngan mıktuu ölüp,
Karmap aa salgıla.
Dalay kıraan ıktuu ölüp,
Baatır da eken, şer da eken,
Kimde bolot bul arman,
Kıraandarıñ barında
Kıtayga salgan çoñ cañcal. Çettep
baarıñ kırıldıñ,
At oyunboz balbanı
Altımışın teñ sayıp,
Er Külçoro cañcalı.
Tegerete karabay,
Tegi ölörün sanabay,
Kırgındı kızık saldı ele.
Berender ölsün, şer ölsün.
A Kançoro berenin
Acıratıp aldı ele
Er Koñurbay çoñ kökcal
Epsiz kolun kaptattı:
«Eçen balban döölörüm,
Büt Beecinge eelerim,
Ayza sunsa aykırıp
Tuu tübündö turarım,
Taamay cini karmasa

Han Konurbay bahadıra,
Tulparın başını çevirmişti
Diri yakalayıverin.
Kaçmadan mızrak uzatmıştı,
Kızıl kana bulayıp,
Yaman kırgın etmişti,
Taş kuşanan yaman ölüp,
Yakalayıp ona salın.
Nice yiğit hünerli ölüp,
Bahadır da imiş, arslan da imiş,
Kimde olur bu hasret,
Yiğitlerin varken,
Hıtay'a saldığı büyük kavga. Kıyıdan
hepiniz kırıldınız,
At oynatan pehlivanı,
Altmışını birden mızraklayıp,
Er Külçoro'nun kavgası.
Çevresine bakmadan,
Hiç öleceğini saymadan,
Kırgını coşkuyla salmıştı.
Yiğitler ölsün, arslan ölsün.
O Kançoro yiğidini,
Kurtarıp almıştı.
Er Konurbay koca kurt,
Sayısız ordusunu bastırttı:
«Nice pehlivan devlerim,
Bütün Beecin'in sahipleri,
Mızrak uzatınca haykırıp,
Tuğ dibinde duranlarım,
Tam öfkesi tuttu mu,

Taştı talkan kılarım,
Caahan keçip can kıygıç
Almambet uulu Külçoro,
Çubak uulu Kançoro,
Ekөönü karmay albay kalganıñ,
Kara kurttay el eleñ,
Kırgız emes kılımdı
Kolum koldo turganda

Taşı toz duman edenlerim,
Cihan görmüş, can kıyıcı,
Almambet oğlu Külçoro,
Çubak oğlu Kançoro,
İkisini tutamadan kaldınız,
Kara kurt gibi eldiniz,
Kırgız değil, cümle âlemi,
Ordum elimde dururken,

	Kırıp iyem deer elem,	*Kırıveririm der idim,*
	Kıyargan sakal karıñar,	*Kırçıl sakallı yaşlınız,*
139900	Kıl emeñ kalbay bucerge	*Kılınız bile kalmadan bu yerde,*
	Kırgın bolgun baarıñar,	*Kırılın hepiniz,*
	Tetigi eki çorosun	*Şuradaki iki çorosunu,*
	Tegerektep alıñar,	*Çepeçevre kuşatın,*
	Çoñ-Beycindin özündö,	*Çon-Beycin'in tâ içinde,*
	Çoñ kapkanın tübündö	*Büyük kapının dibinde,*
	Kırk arkan boyu çoñ zından	*Kırk urgan boyu büyük zindan,*
	Üşüntüp öçtü algıla.	*Böylece öcü alın.*
	Tigiler calgız, siler miñ,	*Onlar yalnız, siz binsiniz,*
	Kaldayıñ öl, kanıñ öl,	*Kalday'ın ölsün, hanın ölsün,*
139910	Kalbay curtum baarıñ öl,	*Kalmadan yurdum, hepiniz ölün,*
	Asmanga uçsun topurak	*Göğe savrulsun toprak,*
	Asker kaptap çuu turup.	*Asker basıp çığlık koparark.*
	Alaman koygun topurap,	*Yağmaya koyulun tozutarak,*
	Meenetiñe kim könsün.	*Mihnetine kim katlansın.*
	Kırk kandın eli çogulup,	*Kırk hanın eli toplanıp,*
	Kıyın kaltap kol bolduk.	*Yaman kalabalık ordu olduk.*
	Kırgızdı kırıp ketüügö,	*Kırgız'ı kırıp gitmeye,*
	Tügün koyboy bul curttun	*Tek tüyünü koymadan bu yurdun,*
	Tübünö çoguu cetüügö,	*Köküne hep birden ermeye,*
139920	Töbösünön basuuga,	*Tepesinden basmaya,*
	Tört tülügün* çaçuuga,	*Dört tülüğünü saçmaya,*
	Kanın baylap aluuga,	*Hanını bağlayıp almaya,*
	Karasın karap kıluuga,	*Karasını kul etmeye,*
	Kalıñ elin kaltırbay	*Kalabalık elini bırakmadan,*
	Karap kılıp kıruuga.	*Kul edip kırmaya.*
	Taş korgonun talkalap,	*Taş kalesini parçalayıp,*
	Takır çaap algıla,	*Tümden vurup alın,*
	Tamın cıgıp uratıp,	*Evini yıkıp devirip,*
	Çınarın kıyıp sulatıp,	*Çınarını kesip devirip,*
139930	Berenderin kyratıp,	*Yiğitlerini kırıp,*
	Beypaydı bekem salgıla,	*Azabı sıkı salın,*
	Bet alışıp kalgıla,	*Yüz yüze gelip durun,*
	Kerege-uugun kıyratkın,	*Keregesini uğunu kırın,*
	Kelin-kızın ıylatkın,	*Gelinini kızını ağlatın,*
	Özöndün suusun burgula,	*Irmağın suyunu çevirin,*

	Kızıtalak buruttu	*Kahrolası Burut'a,*
	Özü tiydi ubal cok,	*Kendi saldırdı, vebali yok,*
	Ört öçköndöy kılgıla.	*Sönmüş yangın yerine çevirin.*
	Taş sayıngan tazalar,	*Taş kuşanmış haslar,*
139940	Kızıl çoktuu* kıtaylar,	*Kızıl püsküllü Hıtaylar,*
	Kürmö kiygen erender,	*Cepken giymiş erenler,*
	Ayza sunup, balta urup	*Mızrak uzatıp, balta vurup,*
	Asman cargan çuu kılıp,	*Göğü yaran çığlık koparıp,*
	Aygayı arbın duu kılıp,	*Haykırışı bol uğultu edip,*
	Külçoro menen Kançoro	*Külçoro ile Kançoro –*
	Bul ekөönö cetkile,	*Bu ikisine erişin,*
	Talıkpay kirip salışıp,	*Yorulmadan girip çarpışıp,*
	Curtum, talkan kılıp ketkile,	*Yurdum, toz duman edip gidin, Haberin*
	Kabarıñda bar beken	*var mıdır ki,*
	Bul ekөö ketse bel ketet,	*Bu ikisi giderse bel gider,*
139950	Buruttan eki şer ketet,	*Burut'tan iki arslan gider,*
	Özönün kamap turabız,	*Irmağını kuşatıp dururuz,*
	Öñgöçö Semetey tiyse koluña	*Hele Semetey geçerse eline,*
	Alaçıktay çoñ Kalça	*Alacık kadar koca Kalça,*
	Ört öçköndöy kılabız!	*Sönmüş yangın yerine çevirириz!*
	Kaltırbay kalkın kırabız,	*Bırakmadan halkını kırarız,*
	Kakandan keldik attanıp,	*Kakan'dan geldik atlanıp,*
	Tübünö çoguu ceteli,	*Köküne hep birden erelim,*
	Kızıtalak buruttu	*Kahrolası Burut'u,*
	Kırgın kılıp keteli».	*Kırgın edip gidelim».*
139960	Dep, öşöntüp, Koñurbay	*Deyip, böylece, Konurbay,*
	Kaardı katuu baştadı,	*Kahrı sert başlattı,*
	Kan Koñurbay çamınıp,	*Han Konurbay atılıp,*
	Kaynap atkan kalıñ kol	*Kaynayıp duran kalabalık ordu,*
	Cutup iye taştadı,	*Yutuverecekmiş gibi koptu,*
	Koñguroo bekem kagıldı,	*Çan sıkı çalındı,*
	Kol esinen cañıldı,	*Ordu aklını şaşırdı,*
	Kaardı Kalça baştadı,	*Kahrı Kalça başlattı,*
	Kalıñ koldun baarısı	*Kalabalık ordunun hepsi,*
	Kalbay ölmök bolduk dep,	*Kalmadan ölecek olduk deyip,*
139970	Candan keçip taştadı,	*Candan geçiverdi,*
	Mancuunun baarı küyünüp,	*Mançu'nun hepsi yanıp yakılıp,*
	Baatırdın baarı cügürüp,	*Bahadırın hepsi koşup,*

On başılar oroktop,
Cüz başılar cügürüp,
Miñ başının baarısı
Öz canınan tüñülüp,
Kumurskaday kılkıldap,
Kurttay kıtay bılkıldap.
Ante turgan sebebi –
Belgilüü Kalça kan atı,
Kaçan bolso kıtaydı
Belsenip taştap Koñurbay
Ayday cürgön adatı.
Bul Alöökönün Koñurbay
Coonun aylasın bilgen doñuz ay!
Belsenip çıkkan köykaşka
Mendeden türü bir başka.
Munun koburtunan can çıgat.
Cürgönünön çañ çıgat
Altın nayluu sır kanca
Algara oozun burdu ele
Sandagan kıtay, köp tırgoot
Zamanası kuurulup,
Koñurbay buyruk kılıp turdu ele,
«Uluktarım, kandarım,
Uruşka kirçü baldarım,
Bul uçmaktuu Beecin* tüpkü şaar
Uçuna çeyin çalgan col.
Munun ulugu kankor zor Manas

Onbaşılar dört dönüp,
Yüzbaşılar koşup,
Binbaşının hepsi,
Öz canından umut kesip,
Karınca gibi kaynaşıp,
Kurt gibi Hıtay kımıldayıp.
Böyle etmesinin sebebi –
Ünlü Kalça, han namlı,
Ne zaman olsa Hıtay'ı,
Bel bağlayıp Konurbay'ın,
Sürüp gütmek âdetidir.
Bu Alööke'nin Konurbay'ı,
Düşmanın hilesini bilen domuz ah!
Bel bağlayıp çıkmış soylu yiğit,
Kuldan görünüşü bambaşka.
Bunun homurtusundan can çıkar.
Yürüdüğünden toz çıkar,
Altın kamışlı sır çubuk,
Algara'nın ağzını çevirmişti,
Sayısız Hıtay, çok Tırgoot,
Zamanesi kavrulup,
Konurbay buyruk kılıp durmuştu:
«Ululârım, hanlarım,
Savaşa giren oğullarım,
Bu uçmaklı Beecin, kadim şehir,
Ucuna dek gözlenmiş yol.
Bunun ulusu kan içici koca Manas,

Uşul kol menen algan kul
Aytıluu Talas, çoñ Keñ-Kol
Özüm çalgan cer ele.
Bul kızıtalak buruttu
Ala cürgön el ele.
Bu körö cürgön col ele,
Atası Manas kökcaldı
Altı aldagan men elem.
Kırgın kıldım candarın,
Almambet, Çubak kandarın,
Sıypap salgan kol oşol,

Şu ordu ile almıştı o kul,
Namlı Talas, büyük Ken-Kol,
Kendim gözlediğim yerdi.
Bu kahrolası Burut'u,
Öteden beri vurduğumuz eldi.
Bu göre geldiğim yoldu,
Atası Manas kurdu,
Altı kez aldatan bendim.
Kırgın ettim canlarını,
Almambet, Çubak hanlarını,
Silip süpüren ordu işte bu,

Sergek, Sırgak baldarın.
Keçe kagış kılgan kazatta
Muzburçak, Kökçö kan ölgön
Kalıktın bayı Bokmurun
Kökötöy uulu dagı ölgön.
Oşentip cürgön men Kalça –
Menin erdigim candan bir başka.
Alban türdüü zorloru,
Kaarım kelet kakaydım,
Katılbay koyboym burutka.
Kırgın salıp kızıktap
Ketemin uşul burutka».
Dep, öşöntüp, Koñurbay
Közü köldün ordunday,
Körsöñ türü mına bul
Körüngöndü sorguday.
Kaldayga kaarın baştadı,
Altı miñ kıtay, san kalday,
Arkasında cöökörü
Kırılıp kala taştadı.
Kan içüüçü kambılı
Kaptap kelip ketti ele,
Kayratuusu, şerleri
Alaamandı saldı ele
Kaçpay turup kıraandar
Karsıldaşıp kaldı ele.
Teñiz eki Çoronu
Tegiz kaptap kıtay curt
Tegerektep kaldı ele.

Sergek, Sırgak oğullarını.
Geçen çarpışılan gazada,
Muzburçak, Kökçö han ölmüştü,
Halkın beyi Bokmurun,
Kökötöy oğlu dahi ölmüştü.
Böyle gezip duran ben Kalça'yım –
Benim yiğitliğim candan bambaşka.
Türlü türlü zorluları,
Kahrım gelir, kabardım,
Sataşmadan durmam Burut'a.
Kırgın salıp coşarak,
Giderim şu Burut'un üstüne».
Deyip, böylece, Konurbay,
Gözü göl çukuru kadar,
Görsen hâli işte bu,
Göründüğünü emecek gibi.
Kaldaya kahrını başlattı,
Altı bin Hıtay, sayısız kalday,
Ardında nökeri,
Kırılıp kalıverdi.
Kan içici ustası,
Basıp gelip geçmişti,
Gayretlisi, arslanları,
Yağmayı salmıştı,
Kaçmadan durup yiğitler,
Çatır çatır çarpışmıştı.
Denk iki Çoro'yu,
Hep birden basıp Hıtay yurdu,
Çepeçevre sarıp kalmıştı.

Öñgül, döñgül balbanı,
Can ayabay cañ-cuu curt
Cana kaptap kalganı.
Iybı-şıybı balbanı
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndür kılıp ok atıp,
Böyrögünön cetti ele,
Anın art cak cagınan
Karmaşsa candı koybogon,

İri yarı, heybetli pehlivanı,
Candan geçip gürültücü kalabalık il
Yine sel gibi kaplayıverdi.
Iybı-Şıybı pehlivanı
Yağmur gibi yay gerip,
Dolu gibi ok yağdırıp,
Böğründen yetişti,
Onun art tarafından
Tutuştu mu can bırakmayan,

	Bir doñuzdun etine	*Bir domuzun etine*
	Bir cegende toybogon,	*Bir yiyişte doymayan,*
140050	Kez kelse candı koybogon,	*Rast geldi mi can bırakmayan,*
	Alban türlüü balbanı	*Türlü türlü pehlivanı*
	Tuş tuştan kol salganı.	*Dört bir yandan saldırdı.*
	Çokmor algan çoñdoru,	*Çomak kapan ululuları,*
	Adamdı eki bölüüçü,	*İnsanı ikiye bölen,*
	Kez bolgon kişi ölüüçü	*Rast gelen kişiyi öldüren,*
	Kanga toybos kalktarı,	*Kana doymaz kavimleri,*
	Uruşka kambıl ereni,	*Savaşta usta yiğidi,*
	Coo degende kamıngan	*Düşman denince hazırlanan*
	Coo börüsü ıktuular,	*Düşman kurdu becerikliler,*
140060	Aylakerlüü mıktuular,	*Hilesi bol yamanlar,*
	Ayla bilgiç ıktuular	*Çare bilir ustalar*
	Alamandı koydu ele.	*Yağma akınını saldılar.*
	Asman cargan çuu bolup,	*Gökleri yaran çığlık kopup,*
	Azap körgön duu bolup,	*Azap görenler uğuldayıp,*
	Ceyrendey köz kirtiyip,	*Ceylan gibi göz süzülüp,*
	Cetik eki kıraanga	*Yetkin iki kartala*
	Ceti miñ ayza bir tiyip,	*Yedi bin mızrak birden değip,*
	Cer ayrılıp, çañ tolup,	*Yer yarılıp, toz dolup,*
	Cer caynagan el bolup,	*Yeri kaplayan halk olup,*
140070	Cetip dümök saldı ele,	*Yetişip kıyamet kopardı,*
	Tegiz kaptap tümön kol	*Dümdüz kaplayıp tümen ordu*
	Tegerektep aldı ele.	*Çepeçevre kuşatıverdi.*
	Ceti börü bir koydu	*Yedi kurt bir koyunu*
	Talasa tarpın koyobu,	*Paylaşsa leşini bırakır mı,*
	Ceti miñ can bir candı	*Yedi bin can bir canı*
	Sabasa tarpın koyobu?	*Dövse sağ kor mu hiç?*
	Asman açık, cer bürköö	*Gökyüzü açık, yer kapalı,*
	Cerge kıtay el tolup,	*Yeryüzüne Çinli dolup,*
	Köptügünö karasañ	*Çokluğuna bakarsan*
140080	Karasa közgö ilinbey,	*Baksan göze ilişmez,*
	Kaysı ekeni bilinbey,	*Hangisi olduğu bilinmez,*
	Topurak uçup, çañ tolup,	*Toprak uçup, toz dolup,*
	Çañ aldına karasa	*Tozun altına bakılsa*
	Tolgon kıtay el bolup,	*Dopdolu Çinli halk olup,*
	Bügün körgön erteñ cok	*Bugün gördüğün yarın yok,*

Atañdın körü, alakçı
Uşunday okşoyt düynö bok!
Erender cetip kol salıp,
Sorgoktoru, cöölörü
Tuş-tuşunan tor salıp,
Uygu-tuygu turuşup,
Ayza sayıp, balta çaap,
Karsıldaşıp uruşup,
Bet alışıp turuşup,
Can ayabay uruşup.
Tuulgalar, kalkandar
Tuş-tuşunan bırkırap,
Caanın ogu cabılıp,
Cana cüröt çırkırap,
Cabılıp kıtay köl bolup,
Candı koyboy ketçüdöy
Caandı kaptap el tolup,
Caman kırgın boldu ele.
Cakası altın, ceñi cez
Koş badana torgoy köz,
Atışka kirse ok ötpös
Ar kımbattan tondoru
Ayza tiyip süzülüp,
Töptöp saygan ayzalar
Belden kıyrap üzülüp,
Bekem cañcal boldu ele,
Beren eken Külçoro
Bet alıp kıtay cabılsa,
Baylaymın dep kamınsa,
Zıñ-zıñ etip kenebeyt,

Babanın kabri, aldatıcı
Böyleymiş demek şu kahpe dünya!
Yiğitler yetişip saldırıp,
Obur devleri, ecinnileri
Dört bir yandan ağ kurup,
Karman çorman duruşup,
Mızrak saplayıp, balta çalıp,
Çatır çatur vuruşup,
Yüz yüze gelip duruşup,
Candan geçip vuruşup.
Tolgalar ile kalkanlar
Dört bir yandan paramparça,
Yayın oku sağanak olup,
Yine feryat edip yürüyor,
Üşüşüp Çinli göl olup,
Kimseyi sağ komayacakmış gibi
Yağmuru kaplayıp halk dolup,
Fena bir kırgın oldu.
Yakası altın, yeni tunç,
Çift zırhlı, tarla kuşu gözlü,
Atışmaya girse ok geçmez
Her biri paha biçilmez kürkleri
Mızrak değip sıyrılıp,
Dosdoğru saplanan mızraklar
Belinden kırılıp koparak,
Çetin bir kavga koptu,
Er imiş Külçoro,
Karşısına Çinli üşüşse,
Bağlarım diye davransa,
Zınk zınk edip aldırmaz,

Kıtay kıstoo salganın
Buçkagına teñebeyt.
Erdik menen şerdikti
Egem taala balaga
Bergen eken çenebey,
Beren eken Külçoro
Sandap kıtay kaptasa
Salış kılıp kenebey,

Çinlinin kıstırmasını
Topuğuna denk tutmaz.
Yiğitlik ile arslanlığı
Yüce Rabbim bu çocuğa
Ölçüsüz vermiş meğer,
Er imiş Külçoro,
Sayısız Çinli kaplasa da
Cenge tutuşup aldırmadan,

Ok ötpös tondun içinen
Ak kiseni kurçanıp,
Altı san kara kıtayga
Aralap kirip kol salıp,
Ayza cetken cerlerin,
Ayza menen uratıp,
Andan cakın kelgenin
Kılıçtap çaap sulatıp,
Mından cakın kelgenin
Balta menen maydalap,
Bayagı Kalça kaydalap,
Ceti miñin maydalap,
Cetigi Kalça kaydalap,
Altı miñin maydalap,
Aramı Kalça kaydalap,
Arslanday tolgonup,
Kıpkızıl kanga boyonup,
Eki cagın karanıp,
Erdi-murdun calanıp,
Kaarlanıp bakırıp,
Manastap uraan çakırıp.
Toluktap ayza imerip,
Tokson san kara kıtaydın
Tobun çeçip ciberip.
Cekene belge kurçanıp,
Ceti san kara kaldayga
Ceke aralap kol salıp,
Eñkeyişten er sayıp,
Ondon-beşten teñ sayıp,
Kaptap atkan kaldaydı
Kayra aydadı sapırıp.

Ok geçmez kürkün içinden
Ak kemer kuşanıp,
Altı bölük kara Çinliye
Dalarak girip saldırıp,
Mızrak yetişen yerlerini
Mızrak ile devirip,
Ondan yakın geleni
Kılıçla çalıp yere serip,
Bundan yakın geleni
Balta ile ufalayıp,
O bildik Kalça nerde deyip,
Yedi binini ufalayıp,
Yiğit Kalça nerde deyip,
Altı binini ufalayıp,
Haram Kalça nerde deyip,
Arslan gibi dönenip,
Kıpkızıl kana boyanıp,
İki yanını gözleyip,
Dudağını burnunu yalayıp,
Kükreyip haykırarak,
Manas diye nara atarak.
Doldurup mızrak çevirip,
Doksan bölük kara Çinlinin
Kümesini dağıtıverip.
Sımsıkı bele kuşanıp,
Yedi bölük kara kalday'a
Tek başına dalıp saldırıp,
Yokuş inişten er mızraklayıp,
Onar beşer birden saplayıp,
Kaplayıp gelen kalday'ı
Geri sürdü savurup.

Şay koldogon Külçoro
Toluktap ayza imerip,
Tolup atkan kıtaydın
Tobun çeçip ciberip,
Toktoboy eçen uruştu,
Tobokeldep turuştu.
Kaarlandı bakırdı,

Şah koruyan Külçoro
Doldurup mızrak çevirip,
Dolup taşan Çinlinin
Kümesini dağıtıverip,
Durmadan nice vuruştu,
Tevekkülle direndi.
Kükredi, haykırdı,

Kaynap atkan kıtaydı
Kayra aydadı sapırdı.
Topurak caap, toz uçup,
Cer buzulup, el kaynap,
Cetkileñ kırgın boldu ele.
Er Külçoro kökcalga
Kalday ölüp, kan ölüp,
Kagışkan eçen can ölüp,
Kürmö kiygen küçtüü ölüp,
Taş sayıngan taza ölüp,
Karapcı kiygen kan ölüp,
Kagışkan candın baarı ölüp,
Katuu bülük, çoñ cañcal
Kak uşunday boldu ele,
Kalkı kaçıp alganın
Kan Koñurbay kördü ele.
Caaday uçkan çoñ kara at
Calı katuu Koñurbay
Cadaal saldı bakırıp,
Cana soguş kılgın – dep,
Tırgoottorun, karısın,
Ereninin baarısın,
Aydap kirdi Koñurbay
Talkan salçu balbanın.
«Oylosoñ uşul müşkül iş –
Takır kaçıp kalganıñ,
Köödöndö kalat armanım.
Baş kesilip, kan aksın
Atañ üçün, men üçün,
Kırk uruu kıtay el üçün.
Cana cañcal salgıla.
Ayda, ayda curtum, ayda – dep,
Çabışkan çıdap kelbegen.

Törösü cok kuldarın
Töbölöşüp bayla – dep.
Ataňdın körü, kalıñ el,
Çorosun körsöñ mintesiñ.
Çoñu kelse Semetey,

Kaynayıp duran Çinliyi
Geri sürdü savurdu.
Toprak yağıp, toz uçup,
Yer bozulup, halk kaynayıp,
Görülmemiş kırgın oldu.
Er Külçoro bozkurda
Kalday ölüp, han ölüp,
Çarpışan nice can ölüp,
Cübbe giyen güçlü ölüp,
Taş kuşanan sağlam ölüp,
Karapcı giyen han ölüp,
Çarpışan canların hepsi ölüp,
Ağır kargaşa, büyük kavga
Tam da böyle oldu,
Halkının kaçıştığını
Han Koñurbay gördü.
Yay gibi uçan iri kara at,
Yelesi sert Koñurbay
Hışımla saldırdı haykırıp,
Yine savaş edin diye,
Tırgootlarını, yaşlısını,
Yiğitlerinin hepsini,
Sürüp girdi Koñurbay
Un ufak eden pehlivanını.
«Düşünsen şu belalı iş –
Büsbütün kaçıp durman,
Yüreğimde kalır hasretim.
Baş kesilsin, kan aksın
Baban için, benim için,
Kırk boy Çinli halk için.
Yine kavgaya girişin.
Sür, sür yurdum, sür diye, Vuruşana dayanıp gelmemiş.

Beyi olmayan kullarını
Tepeleyip bağlayın diye.
Babanın kabri, kalabalık halk,
Çorosunu görsen böyle yaparsın.
Büyüğü gelse Semetey,

Munusu kelse kantesiñ?»
Dep, öşöntüp, Koñurbay
Çoñ aybatın salganı.
Çogultup aydap mancuusun
Kayra kuup aldı ele.
Mancuu kanı Ezkara
Mancuudan aydap kol alıp,
Cerge sıybas mol alıp,
Temir arkan tor alıp,
Tegerektep ötüüçü
Tegiz balban çoñdu alıp,
Cañcal dese kubanıp,
Kök temirdey kuralıp,
Tügöngön sayın tütödü,
Tübünön beri küçödü,
Ölgön sayın örçüdü,
Kagışkan sayın kaynadı
Ölböy kıtay kalbadı.
Balbandarı döölörü,
Büt Beecinge eeleri,
Uluktarı, kandarı
Tutanıp ölgön doñuzdan
Uruşpay bir can kalbadı.
Çabuul koyup buratıp,
Kanı buyruk kıldı ele
Kagış kılıp bet alıp,
Balbandar kaptap turdu ele.
Ce kalk ekeni bilinbeyt,
Kara kurttay kalkı bar,
Baarısına küç kılgan,
Uruşsa toonu tüz kılgan,
Çapçışına Kalçanın
Çalkar köl turuş berbegen,

Bedeli suuk, zaarı küç,
Bet algandı kılat tüz.
Berendigi belgilüü,
Berendi körsöñ cön ele

Bu geldi mi ne yaparsın?»
Diyerek, böylece Koñurbay
Büyük heybetini gösterdi.
Toplayıp sürüp Mançusunu
Yeniden kovup ilerledi.
Mançu hanı Ezkara
Mançudan asker sürüp alıp,
Yere sığmaz bolluk alıp,
Demir urgan, ağ alıp,
Çepeçevre kuşatıp geçen
Tekmil pehlivan ululları alıp,
Kavga dendi mi sevinip,
Gök demir gibi kuşanıp,
Tükendikçe tüttü,
Kökünden beri güçlendi,
Öldükçe çoğaldı,
Çarpıştıkça kaynadı,
Ölmedik Çinli kalmadı.
Pehlivanları, devleri,
Bütün Beecin'in sahipleri,
Ululları, hanları,
Tutuşup ölen domuzlardan
Vuruşmadık bir can kalmadı.
Hücum edip döndürüp,
Hanı buyruk verdi,
Çarpışıp yüz yüze gelip,
Pehlivanlar kaplayıp durdu.
Halk mıdır nedir bilinmez,
Kara kurt gibi kavmi var,
Herkese güç yetiren,
Vuruştu mu dağı düz eden,
Kalça'nın pençeleşmesine
Uçsuz göl bile duramayan,

Suratı soğuk, zehri güçlü,
Karşısına çıkanı yerle bir eder.
Yiğitliği herkesçe bilinir,
O ereni görsen sadece

Kettim dep candan küdör üz. Kagışka çıkçu balbanın
Küdör üzgön sebebi –
Beycinde kara kıtaydın
Beli emespi Koñurbay.
Adamdan artık tuulgan
Şer emespi Koñurbay.
Ezkara menen bul ekööö
Kaardı katuu baştadı,
Koñurbay kaarın körgöndö
Ölsök köönüm meyli dep,
Calpı kıtay, kalıñ kol
Candan keçip taştadı.
Cabıltıp kirdi kol aydap,
Kök temirdey kuralıp,
Al kolunun baarısın
Çaçıratpay mol aydap,
Aydap çıgıp keldi ele,
Tolkup ötkön cerine
Too turuştuk bergisiz,
Alış kılgan cerinen
Adam çıdap kelgisiz.
Kaardanıp saldı küç,
Koñurbaydın kaarınan
Öldüm dep candan küdör üz.
Kançoro menen Külçoro
Balban basıp, şer kaptap,
Acıratıp aluuga,
İçse kanga toybogon,
Balaketi teñ kaptap,
Kagıştı Kalça baştadı,
Kıtay kalkın körgöndö
Kıstoo tüşüp başına
Argın menen kırgızdar
Candan keçip taştadı.
Alamandap çuu turup,
Tutanıp ölgön kapırlar
Düñküldögün bek urup,
Türü suuk er Kalça

Gittim de candan ümidi kes. Çarpışmaya çıkan pehlivanın
Ümit kesmesinin sebebi –
Beycin'de kara Çinlinin
Beli değil mi Koñurbay.
İnsandan üstün doğmuş
Arslan değil mi Koñurbay.
Ezkara ile bu ikisi
Kahrı şiddetle başlattı,
Koñurbay'ın kahrını görünce,
Ölsek de gönlüm razı deyip,
Tekmil Çinli, kalabalık ordu
Candan geçip saldırdı.
Üşüştürüp girdi asker sürüp,
Gök demir gibi kuşanıp,
O ordusunun tamamını
Dağıtmadan bol bol sürüp,
Sürüp çıkageldi,
Dalgalanıp geçtiği yere
Dağ bile dayanamaz,
Cenk ettiği yerinden
İnsan sağ çıkamaz.
Hışımla güç saldı,
Koñurbay'ın kahrından
Öldüm de candan ümidi kes.
Kançoro ile Külçoro
Pehlivan basıp, arslan kaplayıp,
Ayırıp kurtarmaya,
İçse kana doymayan,
Belası hep birden kaplayıp,
Çarpışmayı Kalça başlattı,
Çinli kavmini görünce,
Sıkıntı çöküp başlarına,
Argın ile Kırgızlar
Candan geçip saldırdı.
Yağma diye çığlık kopup,
Tutuşup ölen kâfirler
Davulunu var gücüyle vurup,
Suratı soğuk er Kalça

Tügötkün dep kep urup,	*Tüketin diye söz vurup,*
Mancuulardın baarısın,	*Mançuların tamamını,*
Akılga dıykan şerlerin,	*Akılda çiftçi arslanlarını,*
Ayla tapkıç erlerin	*Çare bulucu erlerini,*
Karasañ Kalça şayladı	*Baksana, Kalça seçti,*
Tüp kötörö baarısın	*Kökünden söküp hepsini*
140280 Alamanga aydadı,	*Yağma akınına sürdü,*
Uy tügündöy köp kıtay	*Sığır tüyü gibi çok Çinli*
Udurañdap kıcıldap,	*Öbek öbek kımıldayıp,*
Kumday kaptap bıcıldap,	*Kum gibi kaplayıp kaynaşıp,*
Tüp kötörö düñgüröp,	*Kökünden gürüldeyip,*
Tügöl kaptap kürküröp,	*Tekmil kaplayıp kükreyip,*
Tügü kalbay kirdi ele.	*Tüyü kalmadan girdi.*
Mına oşondo Semetey	*İşte o zaman Semetey,*
Kırgızdan kıyla kol alıp,	*Kırgızdan hayli asker alıp,*
Karmaşkanı Kakançın,	*Kapıştığı Kakançın,*
140290 Kastaşkanı Bakburçun	*Düşmanlık ettiği Bakburçun,*
Uluñtu deyt Dıñşaga	*Uluñtu derler Dıñşa'ya,*
Urugu kırk kan curt eken,	*Soyu kırk hanlı yurt imiş,*
Uruş kılıp mancuuga	*Savaş edip Mançuya,*
Acal cetse ölüügö,	*Ecel yeterse ölmeye,*
Kayra kelbes çın caydı	*Geri dönülmez gerçek yurdu*
Kabılan, şerler körüügö,	*Kaplan, arslanlar görmeye,*
Kırgındı kızık saluuga,	*Kırgını coşkuyla salmaya,*
Türü suuk Koñurbay	*Suratı soğuk Koñurbay'a*
Tüz kirip ayza sunuuga,	*Dosdoğru girip mızrak uzatmaya,*
140300 Tügöngön candı kıyuuga.	*Tükenen canı kıymaya.*
Kanduu kanga kanışıp,	*Kanlıyla kana kanışıp,*
Kaçpay turup salışıp,	*Kaçmadan durup vuruşup,*
Aygaydı artık salganga,	*Naraların en yamanını atmaya,*
A düynö ketken Manas şer –	*Öbür dünyaya göçen Manas arslan –*
Manastın öçün aluuga,	*Manas'ın öcünü almaya,*
Ceke kökcal şer emes,	*Yalnız bozkurt arslan değil,*
Oluyat uulu Bakay bar,	*Ermiş oğlu Bakay var,*
Argın kandan Sarı kan,	*Argın hanından Sarı Han,*
Eştekterdin Camgırçı	*Eştek'lerin Camgırçı'sı,*
140310 Erenderdin baarı bar.	*Yiğitlerin hepsi var.*

	Coogo cobo saluuçu	*Düşmana kırgın salan*
	Colborsu bar, şeri bar,	*Kaplanı var, arslanı var,*
	Kuu coltoydu kuturtup	*Kurnaz tilkiyi kudurtan*
	Caynagan eçen kebi bar.	*Kaynaşan nice sözü var.*
	Ayzakerçen dañgıl bar,	*Mızrak ustası bilgesi var,*
	Aralap coogo kol salgan	*Dalıp düşmana saldıran*
	Çın erenden kambıl bar,	*Gerçek erenden ustası var,*
	Astıga salsa ak coltoy,	*Öne sürsen uğurlu,*
	Atışka kirse san koldoy,	*Atışmaya girse tümen orduya bedel,*
140320	Kambılı bar, şeri bar,	*Ustası var, arslanı var,*
	Karaandı kılıp tuulgan	*Sırdaş yoldaş olarak doğmuş*
	Kankordun uulu şeri bar,	*Hunhârın oğlu arslanı var,*
	Kırgızdan arbın kol aydap,	*Kırgızdan kalabalık asker sürüp,*
	Kök nayzada bedel cok,	*Gök mızrağa paha yok,*
	Kıdır çalgan kıraanıñ	*Hızır'ın okşadığı kartalını*
	Kılkıldata mol aydap,	*Dalgalandırıp bol sürüp,*
	Alıştan tartpas şerdi aydap, Bolboy içken bozonu,	*Cenkten çekilmez arslanı sürüp, Olmayıp içtiği bozayı,*
	Kara köñül eñ balban	*Kara gönüllü en yaman pehlivanı,*
	Kan içüüçü erdi aydap,	*Kan içen eri sürüp,*
140330	Tobokelge saluçu,	*Tevekküle atılan,*
	Top aralap kaluçu,	*Kalabalığa dalıp kalan,*
	Tolup atkan erdi aydap.	*Dolup taşan eri sürüp.*
	Boz atçanın, şerlerin,	*Boz atlısını, arslanlarını,*
	Bolcolu cok erlerin.	*Ölçüye sığmaz erlerini.*
	Ölüm dese süyüngön	*Ölüm dense sevinen*
	Tobokelsiz balbanın	*Pervasız pehlivanını*
	Tolkutup kol aydadı.	*Coşturarak asker sürdü.*
	Tozo çıkpay kıtaydan	*Karşı çıkmadık Çinliden,*
	Toktonup kökcal kalbadı.	*Durup kalmış bozkurt kalmadı.*
140340	Kutpa* cagı bıcırap,	*Kutpa* yönü kaynaşıp,*
	Aç aykırık, kuu süröön	*Aç çığlık, kurt narası,*
	Kulak tunup kıcırap,	*Kulak sağır edip uğuldayıp,*
	Kulak tungan can bolup,	*Kulakları tıkanmış can olup,*
	Cadaaldarı caylanıp,	*Hışımları yatışıp,*
	Can-canına baarısı	*Yanlarına her biri*
	Calañ kılıç baylanıp.	*Yalın kılıç kuşanıp.*
	Coo dese kaptap, can tolup,	*Düşman dense üşüşüp, can dolup,*
	Kan Koñurdun koluna,	*Han Koñur'un ordusuna,*

Colbors Bakay karıya
Tuu karmagan al bolup.
Anın ber cak cagında
Ay kasaba tuu bolup,
Asman cargan çuu bolup.
Balbandarı başkaça,
Baatırları kaşkaça,
Kıylanın cünü kırk başka,
Kıylası kılımdı bilgen
köykaşka.
Bu kıylanın içinde
Taşka salsa tayıbas
Taygılbagan eri bar,
Kagışka salsa kamsıkpas
Kak oşondoy şeri bar.
Bul san koldun içinde
Emneler bar, neler cok.
Bozdotup urgan koconu,
Alıp içken araktı,
Alıp catkan aynektey suluu
calaptı!
Mında dinsiz çoro dagı bar,
Çoro degen çogool söz,
Kıylanın cönü kırk başka.
Kıyını Bakay, Sarı kan
Bular kılımdı bilgen köykaşka.
Atası Manas sırdaşı,
A düynölük kurdaşı,
Aygaylagan çuu bolup,
Acal cetse ölüügö,
Kankordun uulu çunakka
Coldoş bolup berüügö,
Kazattın aldı cagında,
Kalıñ koldun çetinde,
Caagan oktun betinde.
Kazılgan çuñkur oruna,
Törölügü bir top can –

Kaplan Bakay ihtiyar
Tuğ tutan güç olup.
Onun beri yanında
Ay sancak tuğ olup,
Gökleri yaran çığlık kopup.
Pehlivanları bambaşka,
Bahadırları seçkince,
Niceleri kırk türlü kılıkta,
Niceleri asırları bilen
yaman kaşka.
Bu nicelerin içinde
Taşa vursan sapmayan,
Kaymak bilmez eri var,
Çarpışmaya sürsen tasalanmaz,
Tam da öyle arslanı var.
Bu sayısız ordunun içinde
Neler var, neler yok.
İnleterek dövülen hocayı,
Alıp içilen rakıyı,
Alıp yatılan cam gibi güzel
kahpeyi!
Burada dinsiz çoro dahi var,
Çoro denen küstah söz,
Nicelerin huyu kırk türlü.
Yamanı Bakay, Sarı Han,
Bunlar asırları bilen yaman kaşka.
Babası Manas'ın sırdaşı,
Öbür dünyalık yoldaşı,
Naralarla çığlık kopup,
Ecel yeterse ölmeye,
Hunhârın oğlu yavrucağa
Yoldaş olup vermeye,
Gazânın ön safında,
Kalabalık ordunun ucunda,
Yağan okun karşısında.
Kazılmış çukur yerine,
Beylik taslayan bir bölük can –

	Belgilüü Bakay koco san.	*Namlı Bakay hoca sayılır.*
	Betteşip Kalça kul menen	*Yüzleşip Kalça kul ile*
	Bet alışıp Bakay er	*Karşı karşıya gelip Bakay er*
	Bettep ayza sunuştu,	*Yüz yüze mızrak uzattılar,*
140390	Ozunganın bir-biri	*Öne atılanları birbirini*
	Kırgın kılıp turuştu.	*Kırıp geçirip durdular.*
	Mañdaylaşıp kalıştı,	*Alın alına geldiler,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay gerip,*
	Bılçıldaşıp eki el	*Çatır çutur iki halk*
	Bılçıldaşıp kalıştı.	*Birbirine girip kaldılar.*
	Cer carılıp, duu bolup,	*Yer yarılıp, uğultu kopup,*
	Cer birindep çuu bolup,	*Yer parçalanıp çığlık kopup,*
	Essizdin baarı dirildep,	*Şaşkınların hepsi titreyip,*
	Erenderdin baarısı	*Yiğitlerin tamamı*
140400	Aybaltalap salışıp.	*Aybalta çalıp vuruşup.*
	Alışalbay birindep,	*Kapışamayıp tek tek,*
	Baatırdın baarı cadaşıp.	*Bahadırların hepsi bezip.*
	Kücürmönü küçsüzün	*Zorbası güçsüzünü*
	Ayza menen top sayıp,	*Mızrak ile toplu saplayıp,*
	Tak cürökkö madaşıp.	*Tam yüreğe gömüp.*
	Kan tögülüp, suu bolup,	*Kan dökülüp, su olup,*
	Aç aykırık, kuu süröön	*Aç çığlık, kurt narası,*
	Aygaylagan çuu bolup,	*Naralarla çığlık kopup,*
	Curt bölünüp, el ölüp,	*Yurt bölünüp, halk ölüp,*
140410	Beyleseñ eçen şer ölüp.	*Baksana nice arslan ölüp.*
	Kabarman ölüp, kan ölüp,	*Haberci ölüp, han ölüp,*
	Kagışkan candın baarı ölüp. Coogo karşı barışkan	*Çarpışan canların hepsi ölüp. Düşmana karşı varan*
	Katuu bülük, çoñ cañcal	*Ağır kargaşa, büyük kavga,*
	Karasa bolboyt eç arman,	*Baksan hiç dermanı yok,*
	Kan Koñurbay şumdugu.	*Han Koñurbay'ın şeytanlığı.*
	Anın art cak cagınan	*Onun art tarafından*
	Çöyçöktöy közdüü Sarı kan	*Kâse gibi gözlü Sarı Han,*
	Esepsiz kıtay, köp mancuu	*Sayısız Çinli, çok Mançu,*
	Dagdır cetse ölöm dep,	*Kader yeterse ölürüm deyip,*
140420	Manastın uulu çunakka	*Manas'ın oğlu yavrucağa,*
	Ölböy aman bar bolsom,	*Ölmeyip sağ kalırsam,*
	Karaan bolup berem dep.	*Sırdaş yoldaş olurum deyip.*
	Köñülgö batpay köp sanaa,	*Gönle sığmaz nice kaygı,*

Kaarlanıp bakırıp,	*Kükreyip haykırıp,*
Közünün caşı miñ talaa,	*Gözünün yaşı bin dere,*
Ak sakalı suyulup,	*Ak sakalı seyrelip,*
Eki közdön akkan caş	*İki gözden akan yaş*
Akırek ıldıy kuyulup.	*Köprücükten aşağı dökülüp.*
Argından tandap kol aydap,	*Argın'dan seçip asker sürüp,*
Arbınıraak mol aydap.	*Daha da kalabalık, bol sürüp.*
Too körünsö teşüüçü,	*Dağ görünse delen,*
Dariya körsö keçüüçü,	*Irmak görse geçen,*
Baş körünsö kesüüçü,	*Baş görünse kesen,*
Cañcal caman baştagan,	*Kavgayı fena başlatan,*
Coo körünsö cön ele	*Düşman görünse dosdoğru*
Candan keçip taştagan,	*Candan geçip atılan,*
Kan içip cürüp katıkkan,	*Kan içe içe pişmiş,*
Kança cerden coo alıp,	*Nice yerden düşman almış,*
Kambıl dep atka koyulup,	*Usta diye ad konmuş,*
Bet algan coosu soyulup,	*Karşısına çıkan düşmanı boğazlanmış,*
Balbandıkka katıkkan,	*Pehlivanlıkta pişmiş,*
Zayıpburuş atıkkan	*Zayıpburuş diye anılmış,*
Salış menen kırışka	*Cenk ile kırgına*
Dañgıl bolup katıkkan,	*Bilge olup pişmiş,*
Berenden tandap kol aydap,	*Yiğitten seçip asker sürüp,*
Belgilüüsün çoguu aydap,	*Namlısını topluca sürüp,*
Kara mıltık kañ dese	*Kara tüfek gümledi mi*
Kayışpagan erdi aydap,	*Yılmayan eri sürüp,*
Sungandan kayra tartpagan,	*Uzattığından geri dönmeyen,*
Sumsayganın cazbagan,	*Surat asanı bağışlamayan,*
Akılga dıykan daanışman	*Akılda çiftçi hakîm,*
Tobokeldep toktoboy,	*Tevekkülle durmadan,*
Bilimdüüdön sandı aydap,	*Bilgililerden sayısız sürüp,*
Kelgen eken Sarı kan.	*Gelmiş meğer Sarı Han.*
Er eñkeygen kerüüdön	*Er eğilen yamaçtan*
Eñkeye basıp col salıp,	*Eğilerek basıp yol açıp,*
Ereni okşoyt Koñurbay,	*Yiğidi Koñurbay'a benzer,*
Koñurbayga kol salıp.	*Koñurbay'a saldırıp.*
Tuuçunagın tuylatıp,	*Küheylanını şahlandırıp,*
Tuşkeldisin kıyratıp,	*Karşısına geleni kırıp,*
Kalıñ kıtay, mancuunu	*Kalabalık Çinliyi, Mançuyu*

Taanday aydap sapırıp,	*Sağılmış süt gibi sürüp savurup,*
Sarı kan kirdi salışka,	*Sarı Han girdi cenge,*
Küçtöp ayza sunuşup,	*Zorlayıp mızrak uzatıp,*
Küç sınaşıp uruşup,	*Güç sınayıp vuruşup,*
Bet alışkan cadaşıp	*Yüz yüze gelenler bezip,*
Uñgusu bolot, uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin,*
Uçmaktu düpök sır nayza	*Uçan püsküllü sır mızrağı*
Üşüntüp karmap kalışıp,	*İşte böyle kavrayıp,*
140470 Aylasızın ayzaluu	*Çaresizini mızrakla*
Tak cürökkö malışıp,	*Tam yüreğe daldırıp,*
Kücürmönü küçsüzün	*Zorbası güçsüzünü*
Ölüm kılıp salışıp,	*Ölüme yatırıp,*
Balta menen basışıp,	*Balta ile basıp,*
Çoyunbaş menen cançışıp	*Topuz ile dürtüşüp,*
Kılıç menen kıymalap,	*Kılıç ile doğrayıp,*
Kıyın talkan salışıp.	*Fena un ufak edip.*
Kücürmönü, küçtüüsü	*Zorbası da güçlüsü de*
Kündöp-tündöp uruşup,	*Gece gündüz vuruşup,*
140480 Karmaş kılgan kan ölüp,	*Kapışan han ölüp,*
Kagışkan candın baarı ölüp, Bilekke tolgop ilişip,	*Çarpışan canların hepsi ölüp, Bileğe dolayıp asılıp,*
Aralaşıp kalışıp,	*Birbirine karışıp,*
Ahaalaşıp salışıp,	*Ah u figanla vuruşup,*
Cabdıkka şayman kelbese	*Silaha derman gelmese*
Tüp etekten alışıp,	*Eteğin dibinden yakalaşıp,*
Cañcaldın cayı uşunday	*Kavganın hali işte böyle,*
Tügönüşüp kalışıp,	*Birbirlerini tüketip,*
Anın art cak cagınan,	*Onun art tarafından,*
Kabarıñda bar beken	*Haberin var mıdır acep,*
140490 Cer öödösün caylagan.	*Yerin yükseğinde yaylayan.*
Cetkileñ tulpar baylagan,	*Kusursuz küheylan bağlayan,*
Ubadanı bek kılıp	*Sözü pekiştirerek,*
Surap içse toybogon,	*İsteyip içse doymayan,*
Sugalagın koybogon,	*Açgözlülüğü bırakmayan,*
Karañgıda aydasa,	*Karanlıkta sürülse*
Kabılan sınduu coylogon.	*Kaplan misali sinsice yürüyen.*
Coo degende kubangan	*Düşman denince sevinen,*
Cortuulga çıksa şaylangan,	*Akına çıksa donanan,*

Tügönüşö kalışıp.
Kazat dese cön ele
Kün muruntan kamdangan,
Cer carılıp, buu bolup
Ada celmoguz* kırgız tukumu Miñiñ ölüp, biröön kal,

Eştekterdin Camgırçı
Bir bölüngön coldu alıp,
Azar tümön koldu alıp,
Kol irettep baştatıp,
Komokoyluu* sır nayza
Koloytup öödö aştatıp.
Aleñgir tartıp, duu kılıp
Aygaylagan çuu kılıp.
Imerme çelek, mayluu et
Kistelüü* içik, kurç ayza
Mına kırgızdın cönü bir bölök
Kalkandarın kaldaytıp,
Kök temirden tuulga
Ar kimisi kömkörö kiyip daldaytıp.
Ereni katar cürüşüp,
Essiz kankor, kan içme
Bayagı altın caak aybalta,
Kasaba koldo kalkıldap,
Kanduu bolot Zulpukor
Bileginde carkıldap,
Kaarlanıp caylanıp,
Kıya tartpay kıyındar
Kınsız kılıç baylanıp,
Çurkuraşıp çuu turup,
Orto cerin çöp kılıp,
Kol karmaşıp erender
Kıtay, kırgız uruşu
Uşunday eken cumuşu,
Karşılaşıp barışıp,
Karsıldaşıp salışıp,
Tüp kötörö barışıp,

Birbirini tüketip.
Gazâ dense dosdoğru
Günler öncesinden hazırlanan,
Yer yarılıp, buğu olup,
Bitir, ejderha Kırgız soyunu, Binin ölüp, birin kal,*

Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Ayrı bölünmüş yolu tutup,
Nice tümen asker alıp,
Orduyu düzüp öne geçirip,
Komokoy'lu sır mızrağı*
Yükseltip yukarı taktırıp.
Aleñgir yayı gerip, uğultu koparıp,
Naralarla çığlık koparıp.
Döner kova, yağlı et,
Kisteli kürk, keskin mızrak,*
İşte Kırgızın hali bambaşka,
Kalkanlarını kaldırıp,
Gök demirden tolgayı
Her biri geçirip başına siperlenip.
Yiğitleri sıra sıra yürüyüp,
Gözü dönmüş hunhâr, kan içici,
O bildik altın yanaklı aybalta,
Sancak elde salınıp,
Kanlı çelik Zulpukor
Bileğinde parıldayıp,
Kükreyip yerleşip,
Yan çizmeden yamanlar
Kınsız kılıç kuşanıp,
Bağrışarak çığlık kopup,
Ortalık yerini çiğneyip ot edip,
El ele tutuşup yiğitler,
Çinli ile Kırgızın savaşı,
Böyleymiş meğer işi,
Karşı karşıya varıp,
Çatır çutur vuruşup,
Kökünden söküp varıp,

Ölgönünön kalganı,	*Ölenden arta kalanı,*
Epsiz eken baatır dep,	*Eşsizmiş bu bahadır deyip,*
Er atagın alışıp,	*Er namını alıp,*
Can ayabay soguş sal!»	*Candan geçip savaş ver!»*
Dep, oşondoy kep kılıp,	*Deyip, öylece söz edip,*
Ubadanı bek kılıp,	*Sözü pekiştirip,*
Adam ölör şert kılıp,	*İnsan ölür şartı koşup,*
«Bolsun sözüñ baatır dep,	*«Olsun sözün bahadır deyip,*
Kıtaydan kayra tartkandı,	*Çinliden geri çekileni,*
Kırgından kayra kaytkandı,	*Kırgından geri döneni,*
Kagışka kirse şaşkandın	*Çarpışmaya girince şaşıranın,*
Karmaştan kayra kaytkandın,	*Kapışmadan geri dönenin,*
Cetkileñ sözüñ baatır dep,	*Yerinde sözün bahadır deyip,*
Mından ayanıp kalgan adamdın	*Bundan esirgenip kalan adamın*
Ceti atası kapır – dep.	*Yedi atası kâfirdir – deyip.*
Camgırçı kolu munu aytıp,	*Camgırçı'nın ordusu bunu söyleyip,*
Ak buuday danın çaynaşıp,	*Ak buğday tanesini çiğneyip,*
Antın mıktuu kılışıp,	*Antlarını sağlam kılıp,*
Kırgından korkkon cigittin	*Kırgından korkan yiğidin*
Kıyrap mintip kalsın dep	*Kırılıp böyle kalsın diye*
Ala koyup çıbıktı	*Alıp bir çubuğu*
Ortosuna kıyışıp,	*Ortasından kesip,*
Cadaaldı caman baştaşıp,	*Hışmı fena başlatıp,*
Cön ele candan keçip taştaşıp. Kara kıtay, mancuu curt	*Dosdoğru candan geçip atılıp. Kara Çinli, Mançu yurdu,*
«Kırgındı kızık salalı,	*«Kırgını coşkuyla salalım,*
Biribizden biribiz	*Birimizden birimiz*
Kalbay ölüp kalalı,	*Geri kalmadan ölelim,*
Cılgınduu, Keñ-Kol, keñ Talas	*Ilgınlı Keñ-Kol, geniş Talas'ı*
Kamçıga çenep bölüptür*.	*Kamçıyla ölçüp bölüşmüşler*.*
Cer üçün soguş salalı.	*Yer için savaş verelim.*
Cırgalduu kırgız, az argın	*Bahtiyar Kırgız, az Argın,*
El üçün soguş salalı.	*El için savaş verelim.*
Kökcalıbız Semetey	*Bozkurdumuz Semetey,*
Şer üçün soguş salalı,	*Arslan için savaş verelim,*
Kaynap kelgen kapırdan,	*Kaynayıp gelen kâfirden,*
Kan Koñurbay baatırdan	*Han Koñurbay bahadırdan*
Kagış kılbay kayrılsak,	*Çarpışmadan dönersek,*

Karaan kılıp oturgan	*Bize dayanak olup oturan*
Kankor şerden ayrılsak,	*Hunhâr arslandan ayrılırsak,*
Özöngö kaçıp konobuz	*Vadiye kaçıp konarız,*
Kıtaydan kırgın, taloo cep	*Çinliden kırgın, yağma yiyip,*
Ört öçköndöy bolobuz.	*Sönmüş ateş gibi oluruz.*
Ölböy tirüü cürgöndö	*Ölmeyip sağ gezerken*
Ne murazga cetebiz,	*Hangi murada ereriz,*
Kakançının kalkına	*Kakançın'ın kavmiyle*
Karsıldaşıp salışıp,	*Çatır çutur vuruşup,*
Kırılışa ketebiz,	*Kırıla kırıla gideriz,*
Bu kakançının kalkı eken,	*Bu Kakançın'ın kavmi imiş,*
Kırgın kılıp kırgızdı	*Kırgın edip Kırgızı*
Kaçan bolso olcolop,	*Ne zaman olsa yağmalayıp*
Ala cürgön antı eken.	*Alıp gitmek andı imiş.*
Kırılışpay kıtayga	*Kırılışmadan Çinliye*
Kıyırdı kantip berelik,	*Diyarı nasıl verelim,*
Kızıkkan eken kıtay curt	*Heveslenmiş meğer Çinli yurt,*
Munu menen bir kırılışıp	*Bununla bir kırılışıp*
körölü.	*görelim.*
Keçee, ulamadan ulasak,	*Hani, rivayeti sürdürsek,*
Bilgiçterden surasak,	*Bilenlerden sorsak,*
Ogoy kandın balası	*Ogoy Han'ın oğlu*
Er Karakan ölüptür.	*Er Karakan ölmüş.*
Kara kandın segiz uul	*Kara Han'ın sekiz oğlu*
Ordoluudan caş kalsa,	*Ordadan genç kalınca,*
Oynop baarı mas kalsa,	*Oynayıp hepsi sarhoş kalınca,*
Tutanıp ölgön kapırlar	*Tutuşup ölen kâfirler*
Başı cok eldi körüptür,	*Başsız kalan halkı görmüş,*
Kamap kirip kırgızdı	*Kuşatıp girip Kırgızı,*
Biröön aydap Erenge,	*Birini sürüp Eren'e,*
Biröön aydap Tereñge,	*Birini sürüp Tereñ'e,*
Biröön aydap Altayga,	*Birini sürüp Altay'a,*
Biröön aydap Kañgayga.	*Birini sürüp Kañgay'a.*
Cakkan otun öçürüp,	*Yaktığı ateşini söndürüp,*
Caman kılgan kırgızdı,	*Kötülük ettiği Kırgızı*
Can-cabılta köçürüp.	*Çoluk çocuk göçürüp.*
Tüpkö çoguu cetiptir,	*Köküne hep birden ermişler,*
Tügöl kırıp kırgızdı	*Tekmil kırıp Kırgızı*

Olco kılıp ketiptir.	*Ganimet edip gitmişler.*
Olcolonup aydalıp,	*Ganimet olup sürülüp,*
Altayga barıp kırk üylüü,	*Altay'a varıp kırk evli,*
Akbaltay, Cakıp eki kan	*Akbaltay, Cakıp iki han*
Altayga barıp turganda	*Altay'a varıp dururken*
Taalayga Manas tuulgan,	*Taliyle Manas doğmuş,*
On ekige kelgende	*On ikisine geldiğinde*
Ordo buzup, olco alıp,	*Orda bozup, ganimet alıp,*
Orçun curtka kol salıp,	*Koca yurda saldırıp,*
140620 Oyron Manas kökcalıñ	*Yıkıcı Manas bozkurdun*
Kıtayga salıp çuulgan	*Çinliye salıp velvele,*
Kakançın menen kagışıp,	*Kakançın ile çarpışıp,*
Esenkan menen çabışıp,	*Esenkan ile vuruşup,*
Talas öñdüü cerdi taap,	*Talas gibi yeri bulup,*
Al Talaska konuuga,	*O Talas'a konmaya,*
Kırgız öñdüü eldi taap.	*Kırgız gibi eli bulup.*
Talastı kütüp cer kılıp,	*Talas'ı bekleyip yurt edip,*
Kulalı bagıp kuş kılıp,	*Çaylağı besleyip kuş edip,*
Kurama cıyıp curt kılıp,	*Karma toplayıp yurt edip,*
140630 Teli kuş bagıp kuş kılıp,	*Yaban kuşunu besleyip kuş edip,*
Kalmakka kantip bereli?	*Kalmuk'a nasıl verelim?*
Tentigen cıyıp curt kılıp,	*Serseriyi toplayıp yurt edip,*
Kaçpay altı ay salışıp,	*Kaçmadan altı ay vuruşup,*
Uyugan curttu alıptır,	*Yuvalanmış yurdu almış,*
Uruştu mıktap salıptır.	*Savaşı iyice vermiş.*
Bay agasın bir şaarga	*Bay ağabeyini bir şehre*
Badışa koyup salıptır.	*Padişah koymuş.*
Aleñgir caa, sır cebe –	*Aleñgir yayı, sır okluğu –*
Aytsak dümök añgeme.	*Anlatsak dehşetli hikâye.*
140640 Bere, Samarkan menen Ancıyan	*Bere, Semerkant ile Ancıyan, Kavgayı*
Cañcaldı caman baştaşıp,	*fena başlatıp,*
Bul ekөönü cerdegen	*Bu ikisini yurt tutan*
Alөökө degen şer eken.	*Alөökө derler bir arslan imiş.*
Aytsak kıtay el eken,	*Anlatsak Çinli halk imiş,*
Ak üylüü turgan kan eken,	*Ak evli oturan han imiş,*
Cabıla kirgen kalıñ kol	*Hep birden giren kalabalık ordu,*
Mende bettep alalbas	*Kul kısmının karşısına çıkamadığı*
Temirden korgon tam eken.	*Demirden korunaklı ev imiş.*

Columduular betinde,
Arslan Manas şer kelip,
Alöökönü alıptır,
Kılça koyboy bir canın
Kırgın kılıp salıptır.
Alöökö kan ölgöndö
Kakandın beli sınıptır
Kankor Manas soydu dep.
Munu menen köp kıtay
Ört öçköndöy boluptur.
Kakançınga Beecinge

Yararlılar önünde,
Arslan Manas şir gelip,
Alöökö'yü almış,
Kıl kadar can bırakmadan
Kırgın edip salmış.
Alöökö Han öldüğünde
Kakan'ın beli kırılmış,
Hunhâr Manas boğazladı diye.
Bununla nice Çinli
Sönmüş ateş gibi olmuş.
Kakançın'a, Beecin'e,

Alöökö kan atagı.
Alöökönü öltürüp,
Kankorlugu bilingen.
Manas kankor burut dep,
Beycindin kara kanının
Dañzasına çiyilgen,
Kaardı Manas baştagan.
Manastın atın ukkanda
Bütkül Beecin solkuldap,
Buzulup kete taştagan.
Manastan tuugan Semetey,
Kastarın tigip Koñurbay
Kazatın aça keliptir.
Bu kankordun uulu kökcaldı
Karmaş kılıp körölü,
Kankordun uulu berenge
Karaan bolup bereli».
Dep, öşöntüp, kalıñ curt
Komokoyluu sır nayza
Koloytup öödö aştaşıp,
Cabılışıp dürküröp,
Candan keçip taştaşıp.
Asman cargan bakırık,
Camgırçılap çakırıp.
Coodon abiyir köp algan
Colborstoru çetinde.
Kayrattuusu betinde,

Alöökö Han'ın namı.
Alöökö'yü öldürüp,
Hunhârlığı bilinmiş.
Manas hunhâr Burut diye,
Beycin'in kara hanının
Defterine çizilmiş,
Kahrı Manas başlatmış.
Manas'ın adını duyunca
Bütün Beecin sarsılıp,
Bozulup gidecek olmuş.
Manas'tan doğan Semetey,
Düşmanlığını dikip Koñurbay,
Gazâsını açıp gelmiş.
Bu hunhârın oğlu bozkurtla
Bir kapışıp görelim,
Hunhârın oğlu yiğide
Sırdaş yoldaş olalım».
Diyerek, böylece, kalabalık yurt
Komokoy'lu sır mızrağı
Yükseltip yukarı takıp,
Üşüşerek gürüldeyip,
Candan geçip atılıp.
Gökleri yaran haykırış,
Camgırçı diye nara atıp.
Düşmandan çok şeref almış
Kaplanları uçlarda.
Gayretlisi önünde,

Kaçpay kagış kıluuçu	*Kaçmadan çarpışan*
Munun kayrandarı çetinde.	*Bunun kahramanları uçlarda.*
Can ayabay cabılıp,	*Candan geçip üşüşüp,*
Can ölçöşüp çetteşip,	*Can ölçüşüp saf tutup,*
140690 Kırgız, kıtay uruşu	*Kırgız ile Çinlinin savaşı*
Alaman koyup betteşip.	*Yağma akınıyla yüzleşip.*
Mingenderi köy külük –	*Bindikleri hep küheylan –*
Öñköy türlöş kulaça,	*Baştan başa aynı soydan kula taylar,*
Mañdayı kaşka tumarça,	*Alnı akıtmalı, muska gibi,*
Baarı kökcal köykaşka.	*Hepsi bozkurt, yaman kaşka.*
Kazılgan çuñkur oruna	*Kazılmış çukur yerine,*
Cer körünböy kaynagan,	*Yer görünmez kaynayan,*
Cer üstündö bütün cok,	*Yeryüzünde eksiksiz yok,*
Köktömdö çöptöy caynagan.	*İlkbaharda ot gibi kaynaşan.*
140700 Koñurbaydın koluna	*Koñurbay'ın ordusuna*
Ayza sunup, balta urup,	*Mızrak uzatıp, balta vurup,*
Ayabay kol saldı ele.	*Amansızca saldırdı.*
Ürkün-dürkün çuu tüşüp,	*Bölük pörçük çığlık kopup,*
Üñüröñdöp salışıp,	*Homurdanarak vuruşup,*
Bet alışıp kaldı ele.	*Yüz yüze gelip kaldılar.*
Anın arka cagınan,	*Onun arka tarafından,*
Kasaba kiyip kalkıldap,	*Sancağı takıp salınıp,*
Cakası altın, ceñi cez,	*Yakası altın, yeni tunç,*
Atası Manas ayköldön	*Babası cömert Manas'tan*
140710 Atayı kalgan Akolpok	*Adayarak kalan Akolpok,*
Ay tiygendey carkıldap,	*Ay değmiş gibi parıldayıp,*
Kolundagı sırnayza,	*Elindeki sır mızrak,*
Asınganı Akkelte,	*Kuşandığı Akkelte,*
Aydaganı on tört at,	*Sürdüğü on dört at,*
Atışarı Koñurbay,	*Atışacağı Koñurbay,*
Karmaşarı kakançın.	*Kapışacağı Kakançın.*
Betteşeri Koñurbay,	*Yüzleşeceği Koñurbay,*
Baabedinge* bata aytıp,	*Baabedin'e* dua edip,*
Atası Manas coluna	*Babası Manas'ın yoluna*
140720 Ay tuyaktuu at aytıp,	*Ay tırnaklı at adayıp,*
Kaşkaya külüp süyünüp,	*Ağzı kulaklarında sevinip,*
Bügün tilekti Allam berdi dep,	*Bugün dileğimi Allah'ım verdi deyip,*
Cadaalına tiygende	*Hışmına değince,*

	Bu tiktegen coom Koñurbay	*Bu gözlediğim düşmanım Koñurbay*
	Öz aldıma keldi dep,	*Kendi önüme geldi deyip,*
	Emi belimdi bekem buuymun,	*Şimdi belimi sıkı bağlarım,*
	Emi bek uruşup kıtayga	*Şimdi çetin vuruşup Çinliden*
	Beren Manas atamdın	*Yiğit Manas atamın*
	Emi kunun kuuymun!	*Şimdi kan bedelini alırım!*
	Emi atıştı arbın salayın,	*Şimdi atışmayı bol bol salayım,*
140730	O düynö ketken atamdın,	*Öbür dünyaya göçen atamın*
	Öçürböy öçün alayın.	*Söndürmeden öcünü alayım.*
	Mancuunun kanı Koñurbay,	*Mançunun hanı Koñurbay,*
	Bir betteşip körüşüp,	*Bir yüzleşip görüşüp,*
	Bir sayışıp ölüşüp.	*Bir mızraklaşıp ölüşüp.*
	Cañcaldı caman salışıp,	*Kavgayı fena verip,*
	Dart-kumardan kanışıp,	*Dert ve hasretten kanıp,*
	Bir betteşip kalayın.	*Bir yüzleşip kalayım.*
	Örttön kayra tartpagan,	*Ateşten geri dönmeyen,*
	Acaldan kayra kaytpagan,	*Ecelden geri kaçmayan,*
140740	Arslandın dal özü.	*Arslanın ta kendisi.*
	Tügöngön sayın tütögön,	*Tükendikçe tüten,*
	Tüptüü şerdin tukumu.	*Köklü arslanın soyu.*
	Ölgön sayın öörçügön	*Öldükçe çoğalan,*
	Öküm şerdin tukumu,	*Hükmeden arslanın soyu,*
	Tünöp ötkön cerine	*Geceleyip geçtiği yerde*
	Tüptüü terek, tal bütkön,	*Köklü kavak, söğüt biten,*
	Tüp atası kan kütkön.	*Kök atası han imiş.*
	Konup ötkön cerine	*Konup geçtiği yerde*
	Koroolop çınar, tal bütkön,	*Küme küme çınar, söğüt biten,*
140750	Munun tüp atası kan ötkön.	*Bunun kök atası han geçmiş.*
	A düynö ketken Manastan	*Öbür dünyaya göçen Manas'tan*
	Artılta tuugan Semetey,	*Aşkın doğan Semetey,*
	Kıyanat ketken Manastan	*Vakitsizce göçen Manas'tan*
	Kıyın tuulup şer bolgon,	*Yaman doğup arslan olmuş,*
	Kıyla curtka er bolgon.	*Nice yurda er olmuş.*
	Özöndün suusun baylagan,	*Vadinin suyunu bağlayan,*
	Öçöşünö tiygende	*Hıncına dokununca*
	Öz atasın caylagan.	*Öz babası gibisini yere seren.*
	Kara suuga kan kuygan,	*Kara suya kan döken,*
140760	Aalamga dümök baştagan,	*Âleme dehşet salan,*

Kıtay emes, kördüñbü,	*Çinli değil, gördün mü,*
Cakının kaysap taştagan.	*Yakınını çiğneyip atan.*
Abıkeni añtarıp,	*Abıke'yi devirip,*
Köböşün körgö kirgizgen,	*Köböş'ünü mezara sokan,*
Kökcaldıgın bilgizgen,	*Bozkurtluğunu bildiren,*
Kıyalına kelgende	*Aklına estiğinde*
Kırk çoronu caylagan,	*Kırk çoroyu yere seren,*
Kan içip cürüp katıkkan,	*Kan içe içe pişmiş,*
Atasın tartkan şor çıgıp,	*Babasına çeken belası çıkıp,*
Kabılan bolup atıkkan.	*Kaplan diye ad almış.*
Karaaluu cürgön Kanıkey,	*Yaslı gezen Kanıkey,*
Kaçıp cürgön Semetey.	*Kaçıp gezen Semetey.*
Cetim cürüp cetilip,	*Öksüz gezip yetişip,*
Cergege eptep koşulgan.	*Yurduna güç bela katılmış.*
Ereşen* tartıp, er bolup,	*Ereşen* çağına erip, er olup,*
Çunagı Semeteyge arnap,	*Yavrucak Semetey'e adayıp,*
Er uulu menen teñ bolup,	*Er oğluyla denk olup,*
Talastı karmap döö bolup,	*Talas'ı tutup dev olup,*
Biröönün közü tiet dep,	*Birinin nazarı değer diye,*
Talastagı kırgızga	*Talas'taki Kırgıza*
Bukardan kelip ee bolup,	*Buhara'dan gelip sahip olup,*
Bul kankordun türü uşul.	*Bu hunhârın hali işte bu.*
Alkımdı keçip adırlap,	*Boğazı aşıp tepelerden,*
Coonu bettep aduulap,	*Düşmana yönelip hınçla,*
Arday bolgon Buuruldu	*Kavrulmuş arpa yemiş Buurul'u*
Abay menen cabuulap.	*Dikkatle çullayıp.*
Aybandın çoñu Ar buurul,	*Hayvanın büyüğü Ar Buurul,*
Attın cayın surasañ –	*Atın aslını sorarsan –*
Keçee, Kokondogu kocogo*	*Hani, Hokand'daki hocaya**
Korduk salıp turganda	*Zulmedip durduğunda,*
Bukardagı muñçunu,	*Buhara'daki dertliyi*
Buzup turgan kezinde,	*Bozup durduğu çağda,*
Kara bolot Zulpukor	*Kara çelik Zulpukor'u*
Küülöp turgan kezinde,	*Savurup durduğu çağda,*
Taş talkalap col kılıp	*Taş parçalayıp yol açıp,*
Dalay cerdi kor kılıp,	*Nice yeri hor edip,*
Eelep turgan kezinde,	*Egemen olduğu çağda,*
Keçee, Irgaytının-Belinde	*Hani, Irgaytı Beli'nde,*

Buttap altın zer tartıp,
Irgalışkan kezinde,
Çamaçının belinde,
Çapçış kılgan cerinde
Kıyın şer Manas kanı bar,
Bermek turmak karandı
Kırk çoronun baarı bar,
Oyron katın kız Saykal
On ay tınbay sayışıp,
Olcogo algan Ar buurul
Kumga tuup, taşka öskön,
Kayıptan bölök başka öskön. Aybandın
zoru çoñ Buurul,
Kulan menen kuuşkan,
Kız Saykaldın Kılkara

Okka ile altın cevher tartıp,
Sallandıkları çağda,
Çamaçı'nın belinde,
Pençeleştiği yerde,
Yaman arslan Manas hanı var,
Vermek şöyle dursun, karartısını
Kırk çoronun hepsi var,
Yıkıcı kadın Kız Saykal,
On ay durmadan mızraklaşıp,
Ganimet aldığı Ar Buurul,
Kumda doğup, taşta büyümüş,
Gaipten ayrı, başka büyümüş. Hayvanın
ulusu koca Buurul,
Kulanla kovalaşmış,
Kız Saykal'ın Kılkara'sı,

Koñurbaydın Algara
Ceti tulpar tuuşkan.
Buurul kolgo tiygende
Kanıkey bozdop, zar ıylap,
Er at kılıp alsın dep,
Başına ükü taktırıp,
El körbös cayga baktırıp.
Irımduu katın Kanıkey
Cetimiş kulun öltürüp,
Ars* emdirip baktırıp.
Aldındagı mingeni
Asıyına kelgende
Buguday moynun buragan,
Buta boyu* añ kelse
Buydalbastan çuragan,
Buudandıgın bilgende
Buttap* altın-zer* berip,
Bukardın kanı suragan.
Suraganga berbegen,
Bermek turmak Buurulga
Beydaarat kişi minbegen.
Arkarday moynun buragan.
Arkan boyu añ kelse

Koñurbay'ın Algara'sı,
Yedi küheylan kardeş doğmuş.
Buurul ele geçince,
Kanıkey inleyip, zâr ağlayıp,
Er atı yapıp alsın diye,
Başına baykuş tüyü taktırıp,
El görmez yerde baktırıp.
Uğur bilir kadın Kanıkey,
Yetmiş tay öldürüp,
Ars emdirip baktırıp.*
Altındaki bindiği,
Asıy çağına geldiğinde,
Geyik gibi boynunu buran,
Bir ok atımı hendek çıksa*
Duraksamadan aşan,
Küheylanlığını bilince,
Okkayla altın cevher* verip,*
Buhara'nın hanı istemiş.
İsteyene vermemiş,
Vermek şöyle dursun, Buurul'a
Abdestsiz kişi binmemiş.
Dağ koyunu gibi boynunu buran.
Urgan boyu hendek çıksa

Aynıbastan çuragan,
Buudandıgın bilgende
Ancıyan kanı suragan.
Suraganga berbegen
Bet alıp biröö körbögön.
Er kaçkı bolot dep,
Bulgundan çılbır süyrötkön,
Kolu kolo* bolot dep,
Adırluu cayga üyrötkön.
Cay tülögün alganda
Kızıl Buurul canıbar,

Caymadan aşan,
Küheylanlığını bilince,
Ancıyan hanı istemiş.
İsteyene vermemiş,
Karşıdan kimse görmemiş.
Er kaçıran olur diye,
Samurdan yular sürütmüş,
Eli tunç olur diye,*
Tepeli yerde alıştırmış.
Yaz tüyünü döktüğünde
Kızıl Buurul, hayvancağız,

Kıştın künü bolgondo
Kara Buurul taykı cal,
Çatkayagın karasañ
Tabılgı çıkkan kolottoy,
Esebi cok Buuruldu
Mañdaydagı kaşka tiş
Taptap koygon bolottoy,
Tört tuyaktın çoñdugu
Somdop koygon çaraday,
Soorusunun keñdigi
Koy kırkıçu talaaday.
Bulçuñu buka belindey,
Basıgı sırttın celindey.
Bölögüröök körünüp,
Çurkaganı şamalday,
Kar ciligi kakkanday,
Üç koşkondun söögünö
Toguz karış kazandı
Cön ele barıp askanday,
Semirgeni sümbödöy,
Sekirgeni bürgödöy,
Kara bolot oozduk
Azuuga salıp çaynagan
Uçuçuday canıbar
Asmanga közü caynagan.
Bu kankor şerdin Buurulu
Acıdaar – ak cılan

Kışın günü olduğunda
Kara Buurul, kısa yeleli,
Apışarasına bakarsan
Tavulga biten kuytu dere gibi,
Hesaba gelmez Buurul'u
Alnındaki akıtma dişi
Tavlanıp konmuş çelik gibi,
Dört tırnağın büyüklüğü
Yontulup konmuş çanak gibi,
Sağrısının genişliği
Koyun kırkılan düzlük gibi.
Adalesi boğa beli gibi,
Yürüyüşü bozkır kurdunun koşusu gibi.
Bambaşka görünüp,
Koşması rüzgâr gibi,
Baldır kemiği dövülmüş gibi,
Üç kat eklem kemiğine
Dokuz karış kazanı
Dosdoğru varıp asacak gibi,
Semirmesi harbi gibi,
Sıçraması pire gibi,
Kara çelik gemini
Azı dişine alıp çiğneyen,
Uçacakmış gibi hayvancağız,
Gökyüzüne gözü parlayan.
Bu hunhâr arslanın Buurul'u,
Ejderha – ak yılan,

Uçkan kuş menen carışkan,
Oktos berip ışkırıp,
Kazı aluuçu boor et
Karañ kalgan cılastın
Kazısında cabışkan.
Bu törönün atı zor Buurul. Arbayta butun sunuptur –
Munun töbösündö kökülü
Közünö çenep tüygöndöy,
Menin atım bolso dep,
Munu körgön adam küygüdöy. Cölöp algan tabı eken.
Kazatka miner Buurul at
Çalgınga minse çarçabayt,
Bet aldında çamınıp
Oorukka* minse oorunbayt,
Belgilüüsü sur colbors.
Kagışka minse kamsıkpayt,
Beren özü kabıştap,
Altayga minse arıbayt,
Altımış asıy bolgonço

Uçan kuşla yarışmış,
Ürküp şahlanıp ıslık çalıp,
Kazı alınacak böbrek yağı
Kara bahtlı zavallının
Kazısına yapışmış.
Bu beyin atı ulu Buurul. Gergin uzatmış bacağını –
Bunun tepesinde kâkülü
Gözüne göre ölçüp bağlanmış gibi,
Benim atım olsaydı diye,
Bunu gören adam yanıp tutuşacak gibi.
Dayanıp aldığı gücü imiş.
Gazâya binilen Buurul at,
Keşfe binilse yorulmaz,
Ta önünde davranıp,
Ağırlığa binilse incinmez,*
Namlısı boz kaplan.
Çarpışmaya binilse tasalanmaz,
Yiğit kendisi yaslanıp,
Altay'a binilse bitap düşmez,
Altmış asıy oluncaya dek

Azuusun süyköp karıbayt*,
Bu kagışka minse kazanat*
Eelendirip culkuntup,
Er ölgöndöy bulkuntup,
Coonu közdöy bet alıp,
Ata, koloktogon kurgan şer,
Kozgolbogon kayran şer,
Körsö köñül bölünüp,
Sölökötü-sölbötü,
Atka miñgen kelbeti
Atı Kızır divana
Karaan bolup kankorgo
Karaan bolup ekööpöp,
Oncoñdogon Buuruldu
On eki celdet cetelep.
Körsö köñül bölünüp,
Kök askar toodoy körünüp,

Azı dişini sürtüp kocamaz,*
Bu, çarpışmaya binilse kazanattır,*
Coşturup silkindirip,
Er ölmüş gibi debelendirip,
Düşmana doğru yönelip,
Vay, salınıp duran koca arslan,
Yerinden oynamayan aziz arslan,
Görse gönül bölünüp,
Endamı ve heybeti,
Ata binmiş kelbeti,
Adı Kızır divane,
Yoldaş olup hunhâra,
Yoldaş olup ikisi bir,
Kasılarak yürüyen Buurul'u
On iki cellat yedekleyip.
Görse gönül bölünüp,
Gök yalçın dağ gibi görünüp,

Kara çaar kabılan
Kaptalında çamınıp,
Çolok kökcal kabılan
Canday salıp çamınıp.
Artınan süröön salıptır,
Alpkarakuş zumuruk*
Alıp ketçü nemedey,
Koldogonu bir toguz
Koldop kalgan çagı eken.
Cölöktörü bir toguz,
Bereniñ öñdüü can bolbos
Berenderdin baarısı
Tegerektep carıştap,

Kara benekli kaplan
Böğründe davranıp,
Kuyruksuz bozkurt kaplan
Yanı sıra atılıp davranıp.
Ardından nara salmış,
*Alpkarakuş zümrütanka**
Kapıp götürecekmiş gibi,
Koruyucusu tam dokuz,
Koruyup durduğu çağı imiş.
Dayanakları tam dokuz,
Yiğidin gibi can bulunmaz,
Yiğitlerin tamamı
Çepeçevre yarışıp,

Bereniñe kongon bak,
Art cagına böktörgön
Töö boyluu altın tak,
Korçoñdotup Buuruldu
Soguşka çıkkan oşo çak,
Kasaba toodoy körünüp,
Körüp alıp kıtayıñ
Köñülü caman bölünüp,
Çoñ küröñçön Ezkara
Çoñ sınçısı kıtaydın
Tilge çeçen, kepke usta
Tiktep sınap turdu emi,
Küldü baarı körüptür,
Cañcuuları tañgalıp,
Kayratsızdan kee biröö
Cürögü tüşüp ölüptür.
Cürögü tüşkön sebebi –
Adamdan bölök alp eken.
Atañdın körü, bul burut
Kanga toybos kalk eken.
Adam baspas kapçaldın
Alkımınan bütköndöy
Alış kılgan cerine
Töşü tüktüü kara cer
Kalıñınan tütköndöy,

Yiğidine konan baht,
Ardına yüklediği
Deve boylu altın taht,
Böbürlendirip Buurul'u
Savaşa çıktığı işte o çağ,
Sancak dağ gibi görünüp,
Görüverip Çinlin,
Gönlü fena bölünüp,
Koca doru atlı Ezkara,
Büyük değerlendiricisi Çinlinin,
Dili beliğ, söze usta,
Bakıp tartıp durdu şimdi,
Toplananların hepsi görmüş,
Cañcuu'ları şaşakalıp,
Yüreksizlerden kimileri
Yüreği düşüp ölüvermiş.
Yüreğinin düşme sebebi –
İnsandan başka bir alp imiş.
Babanın kabri, bu Burut
Kana doymaz kavim imiş.
İnsan basmaz kanyonun
Boğazından yaratılmış gibi,
Cenk ettiği yerinde
Bağrı tüylü kara yer
Kalınlığından tütmüş gibi,

Caralgan adam balasın
Aydap cürüp cön ele
Arışı cetse kütküdöy.
Kün aldında buluttun
Salkınınan bütköndöy,
Kılı kalbay kıtay curt
Kırk kandın eli kaptasa
Ceke başı kökcaldın
Ceti cılı tütköndöy,
On segiz miñ aalamdı
Oy degizbey bütköndöy.
Taalayı artık neme eken,
Atası Manas ayköldön
Artıgıraak şer eken.

Yaratılmış âdemoğlunu
Sürüp götürüp dosdoğru,
Adımı yetse bekletecek gibi.
Güneş önünde bulutun
Serinliğinden yaratılmış gibi,
Kılı kalmadan Çinli yurt,
Kırk hanın eli kaplasa,
Tek başına bozkurdun
Yedi yılı tütecek gibi,
On sekiz bin âlemi
"Of" dedirtmeden bitirecek gibi.
Talihi üstün biri imiş,
Babası cömert Manas'tan
Daha da aşkın arslan imiş.

Toktoboston bul kankor
Toonu talkan kılçuday,
Tokson ilek kol kelse,
Too tomkorgon mol kelse,
Toguz kün ceke kırganday.
Tolkup ketse bul çirkin
Topondun suusun burganday.
Toonu taamay bir salsa,
Taş-talkanın çıgarıp,
Takır küldöy kılganday.
Belgilüü tuugan kökcaldın
Beren eken, şer da eken,
Mende uuluna çegee eken,
Kazınalık* tümön mal,
Bacıga cıygan san kara
Baarın tiyip alganı
Balakettüü neme eken,
Algara menen Karagul
Saattı caman baştagan.
Sakal menen kuyrugun
Takır culup taştagan.
Bul kıları ep eken,
Boo karmap adam kelebi,
Karmaşıp kişi ceñebi?

Durmadan bu hunhâr,
Dağı un ufak edecek gibi,
Doksan kere yüz bin ordu gelse,
Dağ deviren bolluk gelse,
Dokuz gün tek başına kıracak gibi.
Coşup taşsa bu mübarek,
Tufanın suyunu çevirecek gibi.
Dağa isabetle bir vursa,
Taşını toprağını çıkarıp,
Büsbütün kül edecek gibi.
Namlı doğmuş bozkurdun
Yiğidi imiş, arslanı da imiş,
Kul oğluna köstek imiş,
Hazinelik tümen malı,*
Baç diye toplanmış sayısız karayı,
Hepsine dokunup alması,
Belalı biri imiş,
Algara ile Karagul'un
Saatini fena başlatmış.
Sakalı ile kuyruğunu
Büsbütün yolup atmış.
Bu yaptığı yerinde imiş,
Boğuşmaya insan gelir mi,
Kapışıp kişi yener mi?

Boo çalışıp adam kelebi,
Çaldırbay aman ketebi?
Boo betteşken adam ment bolot
Boo kez bolgon adam oñobu?
Bul asman menen kögüñdün
Tiröösündöy uul eken,
Can aluuçu calañgıç*
Bir özündöy uul eken.
Ar bolottu cuursa
Şiröösündöy uul eken,
Ay-aalamdı cıynasa,
Ortosunday uul eken.
Kıtay emes kılımdı,
Kılım emes dalaydı,
On segiz miñ aalamdı*

Bağ atmaya insan gelir mi,
Kaptırmadan sağ gider mi?
Onunla yüzleşen insan sersemler,
Ona rast gelen insan onar mı?
Bu, gökyüzü ile mavi kubbenin
Direği gibi bir oğul imiş,
*Can alıcı Azrail'in**
Ta kendisi gibi bir oğul imiş.
Her çeliği yoğursan
Lehimi gibi bir oğul imiş,
Ay ile âlemi toplasan,
Ortası gibi bir oğul imiş.
Çinli değil, asırları,
Asır değil, nicelerini,
*On sekiz bin âlemi**

Ayta-buyta degizbey,
Anday-mınday degizbey,
Bet karatıp baarısın
Ala turgan uul eken.
Munun aldıñkı erdi kalbayıp,
Küdürlüü toonun betindey,
Ar borumun tañ kalıp,
Adam uulu körgündöy.
Beecinden mıktuu kan körsö,
«Me balam, ala koygun» – dep,-
Calgan emes, çın eken.
Cön ele tagın bergendey.
Çet-Beecinden Esenkan
Aylası ketip şaşkanday,
Adam uulu cön ele,
Tiktep cürsö cön ele
Til süylörgö kep aytpay,
Tilegi katıp kaçkanday,
Caratılıp mendege
Casalıp kelgen şer eken,
Kakandan kalıñ kol aydap,
Alöökönün Koñurbay
Karmaşam dep kelgeni –

"Şöyle böyle" dedirtmeden,
"Öyle şöyle" dedirtmeden,
Yüz döndürtüp hepsini
Alacak bir oğul imiş.
Bunun alt dudağı sarkıp,
Engebeli dağın yamacı gibi,
Her endamına hayran kalıp,
Âdemoğlu görmeli.
Beecin'den yaman han görse,
«Al oğlum, alıver» – deyip,-
Yalan değil, gerçek imiş.
Dosdoğru tahtını verecek gibi.
Uç-Beecin'den Esenkan
Çaresiz kalıp şaşıracak gibi,
Âdemoğlu dosdoğru,
Bakıp dursa dosdoğru,
Dil söylemeye söz demeden,
Dileği kuruyup kaçacak gibi,
Yaratılıp kul kısmına
Musallat gelmiş arslan imiş,
Kakan'dan kalabalık asker sürüp,
Alöökö'nün Koñurbay'ı
Kapışırım diye gelmesi –

	Kuday urgan kep eken,	*Tanrı çarpmış laf imiş,*
	Betteşip mende kelebi,	*Yüzleşmeye kul gelir mi,*
	Munu alışıp kişi ceñebi?	*Bununla boğuşup kişi yener mi?*
	Eki közdün kıçıgı	*İki gözünün kuyruğu*
	Kölü soolgon butkulday,	*Gölü kurumuş çukur gibi,*
	Kalça emes kagışsa	*Kalça değil, çarpışsa*
141030	Kançabızdı cutkunday.	*Nicemizi yutacak gibi.*
	Ok ötpögön tonu bar,	*Ok geçmez kürkü var,*
	Ok cetpegen atı bar,	*Ok yetişmez atı var,*
	Cerge sıybas barkı bar.	*Yere sığmaz itibarı var.*
	Cumuru baştuu mendede	*Yuvarlak başlı kul kısmında*
	Mınçalık bolboyt karkıbar	*Bu kadarı olmaz haşmetin,*
	Karmaşkandı cön ele	*Kapışanı dosdoğru*
	Kanın içmey saltı bar.	*Kanını içmek töresi var.*
	Munun serpişken eri seksen tört, Boo ukuruk kayrar kalbaptır.	*Bunun çarpıştığı eri seksen dört, Bağ kement çevirecek kalmamış.*
	Munun kıykırıgı kızıl ört.	*Bunun haykırışı kızıl yangın.*
141040	Bul oñbogurdu tuuganda	*Bu uğursuzu doğurduğunda*
	On san kişi toy cegen.	*On tümen kişi toy yemiş.*
	Akılı bar adamdar	*Aklı olan adamlar,*
	Munu menen oluşpay cürgün	*Bununla boğuşmadan yürü,*
	«koy» – degen.	*«bırak» – demiş.*
	Oñbogurdu tuuganda	*Uğursuzu doğurduğunda*
	Kıtay toyun cep ketken,	*Çinli toyunu yiyip gitmiş,*
	Bul aman cürsö kıstalak	*Bu sağ gezerse kahrolası,*
	Kılımdı buzat dep ketken.	*Asrı bozar deyip gitmiş.*
	Oşonu aytkan kişi tıñ eken,	*Onu söyleyen kişi zeyrek imiş,*
141050	Bul oyrondu tuuganda	*Bu yıkıcıyı doğurduğunda*
	Orus toyun cep ketken,	*Rus toyunu yiyip gitmiş,*
	On segiz miñ aalamdı	*On sekiz bin âlemi*
	Oyron kılat dep ketken.	*Harap eder deyip gitmiş.*
	Oşondo sınagan adam tañ eken,	*O gün tartan adam şaşkın imiş,*
	Sırttan eken baçagar,	*Bozkurt imiş kerata,*
	Oşonun aytkan kebi çın eken,	*Onun dediği söz gerçek imiş,*
	Booru kara, sırtı kök	*Bağrı kara, sırtı gök,*
	Bolumduunun biri eken.	*Yararlıların biri imiş.*
	Cana telegeyi teñ eken,	*Hem her yanı denk imiş,*
141060	Tegi Manas kökcaldan	*Aslı Manas bozkurttan*

Kıraan tuugan neme eken,
Cılkıçını kıyratıp,
Kırk kandın elin çuulatıp,
Cılkı aları ep eken.
Cılma bolgon Koñurbay
Karıganda kastaşıp,
Kuday urgan köp eken.
Oñ dalısı keñ eken,
Oyrottu buzar şer eken,
Atası kankor kökcaldan
Alda kança er eken,
Bedeli bölök kankordon
Beren da eken, şer da eken
Mende azarın salbaptır,
Ay-aalamdı çogultsañ
Kalk cınalıp, bir bolup,
Kakançın boyloy konsoçu.

Kartal doğmuş biri imiş,
Yılkıcıyı kırıp geçirip,
Kırk hanın elini çığlığa boğup,
Yılkı alması yerinde imiş.
Kaypak olan Koñurbay,
Kocayınca düşmanlık edip,
Tanrı çarpmışı çok imiş.
Sağ küreği geniş imiş,
Oyrat'ı bozacak arslan imiş,
Babası hunhâr bozkurttan
Kim bilir kaç kat er imiş,
Değeri başka hunhârdan,
Yiğit de imiş, arslan da imiş,
Kul kısmına eza etmemiş,
Ay ile âlemi toplasan,
Halk derlenip, bir olup,
Kakançın boyunca konsa ya.

Altın taacım kiygizip,
Altın tagın mingizip,
Kan kötörüp aluuga
Bizdin elde bolsoçu.
Çay algan too cerinde,
Altın kazgan kenimde
Örööndöy tartıp konsoçu.
Örttöngön uşu kuu burut,
Menin özümdün uulum bolsoçu». Kalk aldında toktoboy
Mına oşondo Ezkara
Opol-Toodoy çoñ küröñ
Oynotup oozun burdu ele,
Oroyu çoçup baladan
Opsuz çoçup turdu ele.
Sınap turup Ezkara
Bokono söögü bolkuldap,
Boktuu içegi solkuldap
Esi çıgıp turdu ele,
Eren eken Ezkara
Epsiz sınay baştadı.

Altın tacımı giydirip,
Altın tahtına bindirip,
Han kaldırıp almaya
Bizim elde olsa ya.
Çay alınan dağ yerinde,
Altın kazılan madenimde
Vadi boyu çekilip konsa ya.
Yanmış şu kurnaz Burut,
Benim öz oğlum olsa ya». Halkın önünde durmadan
İşte o zaman Ezkara,
Opol Dağı gibi koca doruyu
Oynatıp ağzını çevirdi,
Suratı çocuktan ürküp,
Ölçüsüz ürküp durdu.
Tartıp dururken Ezkara,
Kaburga kemiği zonklayıp,
Boklu bağırsağı sarsılıp,
Aklı başından gidip durdu,
Yiğit imiş Ezkara,
Ölçüsüzce tartmaya başladı.

Kırk uruu kıtay kantet dep,
Kançorodon öldüñör.
Mına oşondo Ezkara
Candan keçip taştadı.
«Kırk kandın eli çogulup,
Kırgın bolup kırgızga
Körgönü kelgen ekenbiz
Kökcaldın uulu çunaktan
Ölgönü kelgen ekenbiz,
Kürmöçösün küldüytüp,
Küçtüünü baylap albasın.
Kandıgıñ maga bergin – dep,
Beren Manas özünön
Atasınça kıstalak
Beecindi kamay salbasın.
Bet algan curttar kırılıp,
Talkan bolup kalbasın.
Bul Alöökö kandın Koñurbay
Aytkanıma könsöçü,
A düynö ketken şer Manas
Ayıp kılbay, kep kılbay

Kırk boy Çinli ne yapar deyip,
Kançoro'dan öldünüz.
İşte o zaman Ezkara
Candan geçip atıldı.
«Kırk hanın eli toplanıp,
Kırgın olup Kırgıza
Görmeye gelmişiz meğer,
Bozkurdun oğlu yavrucaktan
Ölmeye gelmişiz meğer,
Cübbeciğini kabartıp,
Güçlüyü bağlayıp almasın.
Hanlığını bana ver – deyip,
Yiğit Manas'ın kendisinden,
Babası gibi kahrolası,
Beecin'i kuşatıvermesin.
Karşı duran yurtlar kırılıp,
Un ufak olup kalmasın.
Bu Alöökö Han'ın Koñurbay'ı
Dediğime uysa ya,
Öbür dünyaya göçen arslan Manas

Manastın kunun berseçi.
Aytkanga Kalça til albay,
Aram ölör bekenbiz,
Kırdırıp salıp kırgızga
Caman ölör bekenbiz»
Dep, öşöntüp, Ezkara
Tilge çeçen, kepke usta
Kara tilin kayradı,
Kan Ezkara sayradı,
Süylösö kebi orgondoy.
Ar bir kebin karasa,
Artık eken Ezkara
Söömöy menen sayganday,
Atayı kelse soguşka
Altımış balban Tagılık
Çorodon öldü cabılıp.
Baatırların, erlerin,

Manas'ın kan bedelini verseydi ya.
Söz dinlemeyip Kalça denilen,
Haram mı ölecektik acaba,
Kırgız'a kendimizi kırdırıp
Fena mı ölecektik acaba?»
Diye, işte böyle, Ezkara,
Dili düzgün, söze usta,
Kara dilini biledi,
Han Ezkara şakıdı,
Konuşsa sözü orak vurmuş gibi.
Her bir sözüne bakılsa,
Üstünmüş meğer Ezkara,
Parmakla dürtmüş gibi,
Savaşa kasten gelince
Altmış pehlivan Tagılık
Çoro elinden öldü hep birden.
Bahadırlarını, erlerini,

Baarı kıtay kördüñör,
Cekege çıgıp Karagul
Kagışıp cürüp kan ölüp,
Karmaşkan candın baarı ölüp,
Uçugu ketti körgön tüş,
Uruuda bolboyt uşul iş.
Cabagı menen betteşip,
Çama kelbey turabız,
Çabışa ketsek zor menen
Kanday ayla kılabız?!
Mendeden bölök barkı bar,
Tuulgan eken karkıbar,
Mendeden artık tuulgan
Beren erdin biri eken,
Astındagı Buurul at
Aybanga kaba bil eken.
Kızıl kırgın salışka,
Kınap berçü mal eken.
Kırk künçülük çöl bolso,

Hepsini, ey Çinliler, gördünüz,
Teke tek çıkıp Karagul
Çarpışa çarpışa han ölüp,
Tutuşan canların hepsi ölüp,
Ucu kaçtı görülen düşün,
Boyda olmaz böyle iş.
Tayıyla bile yüzleşsek,
Gücümüz yetmez durumdayız,
O zorluyla vuruşmaya girsek,
Nasıl bir çare buluruz?!
İnsandan ayrı bir değeri var,
Doğmuş meğer o heybetli,
İnsandan üstün doğmuş
Yiğit erlerin biriymiş,
Altındaki Buurul at
Hayvandan iri bir fil imiş.
Kızıl kırgın koparmaya,
Tam da uygun bir hayvanmış.
Kırk günlük çöl olsa da,

Kıyın müşkül cer bolso,
Kılt etip suu cutpastan,
Kırt etip çöp cebesten,
Çıdap berçü mal eken.
Luñtuñ-Keñtuñ, Diñşanın
Kezdik ele mınçanın,
Beker kuyruk – cal emes,
Mendege bütör mal emes.
Bu kızıtalak Buurul at
Aygay uksa şaşpagan,
Aydın karañgısında
Bir izin kata baspagan.
Taygılbagan biyikten,
Takır ceri kem emes,
Toogo baskan kiyikten.
Çuu ukkanda sögülgön,
Çurkaganda kara cer
Kat-katınan bölüngön.
Aygay uksa şaşpagan,

Çetin, müşkül yer olsa da,
Bir yudum su yutmadan,
Bir tutam ot yemeden,
Dayanıp giden hayvanmış.
Luñtuñ-Keñtuñ, Diñşa'nın
Bunca yerini dolaşmıştık,
Boşuna kuyruk, yele değil,
İnsana nasip olur mal değil.
Bu kahrolası Buurul at
Nara duysa şaşırmayan,
Ayın karanlığında
Bir izini şaşmadan basan.
Yüksekten kaymayan,
Hiçbir yanı eksik değil,
Dağa çıkan geyikten.
Gürültü duyunca coşup boşanan,
Koşunca kara yer
Kat katından ayrılan.
Nara duysa şaşmayan,

Bir kılçañdap baspagan.
Tulparlıgı kara saat,
Kara boor kazanat
Atının sını uşu eken,
Arış ursa kerilip,
Uçup cürgön kuş eken,
Atayı kökcal minsin dep,
Semeteyge tuş eken.
Altay sapar col cürsö,
Salış kılıp mol cürsö,
Çıdap berçü mal eken.
Tutanıp ölgön törönün
Tulparı mınça bar eken.
Adam, bet alışsak ölöbüz,
Beecindi kantip köröbüz?
Karşılaşsak ölöbüz,
Kakandı kantip köröbüz?»
Dep, öşöntüp Ezkara
Çoñ küröñ oozun burdu ele,
Kol aldında tañ kalıp,

Bir kez bile ürküp sekmeyen.
Tulparlığı kara bir bela,
Kara bağırlı kazanat,
Atının vasfı buymuş işte,
Adım atsa gerilip,
Uçup giden bir kuşmuş,
Sanki bozkurt binsin diye,
Semetey'e denk gelmiş.
Altı seferlik yol yürüse,
Yarışa girip bol yürüse,
Dayanıp veren hayvanmış.
Yanıp tutuşup ölen beyin
Tulparı böylesine varmış.
Ey insanlar, yüz yüze gelsek ölürüz,
Beecin'i nasıl görürüz?
Karşılaşırsak ölürüz,
Kakan'ı nasıl görürüz?»
Diye, işte böyle Ezkara
Koca doru atın ağzını çevirdi,
Ordunun önünde şaşırıp,

Ezkara kan turdu ele.
Al añgıça Koñurbay
Zıñ-zıñ etip kenebey,
«Manastın caman uulu» – dep,
Özüñ körgön Semetey
Buçkagına teñebey.
Semetey kaptap kelerde,
Bet alışkan cerinde
Balbandarın ciberip
«Balaketti salsam – dep,
Manastın uulu törönü
Balbandardı cabıltıp,
Eptep baylap alsam – dep,
Kırk arkan boyu zındanga
Alıp barıp salsam – dep,
Kapkayda kegim alsam – dep,
Kubançıga kalsam» – dep,
Kuturup turat Koñurbay.

Ezkara han durdu öylece.
O sırada Koñurbay
Zınk zınk edip aldırmadan,
«Manas'ın değersiz oğlu» diye,
Kendin gördüğün Semetey'i
Tırnağına bile denk tutmadan.
Semetey akın edip gelirken,
Yüz yüze geldiği yerde
Pehlivanlarını gönderip,
«Bir bela salsam,» diye,
Manas'ın oğlu beyi
Pehlivanlara saldırtıp,
Bir yolunu bulup bağlasam,» diye,
Kırk urgan boyu zindana
Götürüp atıversem,» diye,
Nice öcümü alsam,» diye,
Sevince ereyim,» diye,
Kudurup durur Koñurbay.

Koñurbaydın kolunda
Eçen türlüü kalkı bar,
Kalk içinde kapırdın,
Kan Koñurbay baatırdın
Tak oşondoy alpı bar.
Kez kelgendi koybogon,
Bir doñuzdun etine
Bir cegende toybogon,
Alban türlüü balbanı,
Er Koñurbay cañcalı.
Balbanının ulugu
Baarısının tunugu
Alışsa adamdın küçü cetpegen,
Arslan tişi ötpögön
Bu kapırdın ulugu,
Dacaaldarı, döölörü,
Tüp-Beecinge eeleri,
Baatırları, kandarı,
Balbandarı, şerleri,
Mendeden bölök dooşu
Adam tilin bilbegen

Koñurbay'ın ordusunda
Nice türlü halkı var,
Halk içinde o kâfirin,
Han Koñurbay bahadırın
Tam da öyle alpı var.
Önüne geleni bırakmayan,
Bir domuzun etine
Bir yiyişte doymayan,
Türlü türlü pehlivanı,
Er Koñurbay'ın kavgacısı.
Pehlivanının ulusu,
Hepsinin en seçkini,
Tutuşsa insan gücü yetmeyen,
Arslan dişi işlemeyen,
Bu kâfirin ulusu,
Deccalları, devleri,
Tüp-Beecin'in sahipleri,
Bahadırları, hanları,
Pehlivanları, aslanları,
İnsandan başka sesi olan,
İnsan dilini bilmeyen,

Aybanga çalış doñuzu,
Calpıların cabıltıp.
Cañ-cuñdun baarın kabıltıp. Coo
kutulbas ayzadan
Çoyunbaş urçu mıktuusun.
Çoguusu menen kaptattı.
Mına oşondo Semetey
Dooulbastı bir salıp,
Sır nayzanı kolgo alıp,
Kaarlanıp bakırıp,
Manastap uraan çakırıp,
Koldu buzup col salıp,
Ceti miñin maydalap,
Cetkeninin baarısın
Kan tögültüp nayzalap.
Orto cerin Semetey
Oyup kelip berdi ele,

Hayvana çalar domuzu,
Topunu birden saldırtıp.
Cañ-cuñların hepsini katıp. Düşman
kurtulmaz mızraktan
Gürz vuran yamanını.
Hepsini birden saldırttı.
İşte o zaman Semetey
Davulbaza bir vurup,
Sırlı mızrağı ele alıp,
Öfkelenip haykırıp,
«Manas!» diye nara atıp,
Orduyu yarıp yol açıp,
Yedi binini ezip,
Yetiştiğinin hepsini
Kanını döküp mızraklayıp.
Orta yerini Semetey
Oyup gelip verdi,

Bir çekesin Külçoro
Soyup kelip berdi ele,
Kaptalınan Kançoro
Kamındırbay kirdi ele.
Kalday çetin kan Bakay
Kamap kelip berdi ele,
Bir böyrögün Sarı kan
Talap kelip berdi ele,
Calpı cagın Camgırçı
Sabap kelip berdi ele,
Kuday betin körgözbö,
Kanduu kanga kanışıp,
Kaçpay turup salışıp,
Cer tumandap, çañ bolup,
Koktunun baarı kan bolup,
Kaçıp cürgön mından köp,
Azuuların arkaytıp,
At ölügü too tüşüp,
Muruttarın şıypaytıp,
Er ölügü boo tüşüp.
Ayza cerde boolanıp,
Curt çurkurap, er ölüp,
Kalayman uruş bolgondo
Eki caktan teñ ölüp.

Bir yanını Külçoro
Boğazlayıp gelip verdi,
Böğründen Kançoro
Fırsat vermeden daldı.
Kalday ucunu han Bakay
Kuşatıp gelip verdi,
Bir böğrünü Sarı han
Yağmalayıp gelip verdi,
Toptan yanını Camgırçı
Döverek gelip verdi,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Kanlı kana doyuşup,
Kaçmadan durup vuruşup,
Yer dumanlanıp toz olup,
Vadilerin hepsi kan olup,
Kaçıp gidenler bundan çok,
Azı dişlerini sırıtıp,
At ölüsü dağ gibi yığılıp,
Bıyıkları sarkık kalıp,
Er ölüsü demet demet düşüp.
Mızrak yerde deste deste,
Halk çığrışıp, er ölüp,
Kızılca kıyamet savaş olunca
İki yandan denk ölüp.

Çıñıroon* tartkan keñ caydan,
Çımçık uçkan keñ saydan,
Kün körünböyt kılıçtan,
Kalktın baarı cıyılıp,
Toodoy-taştay erender
Toñkoyup attan cıgılıp,
Kazatta şaşıp bakırıp,
Kokus attan tüşköndör
«Mal kaldılap» kıstalak
Coldoştorun çakırıp,
Antañdap çurkap kalışıp,
Aybaltasın, kılıçın
Iyıgına salışıp,
Ay, tokto dep kee biröö

Çığlığın koptuğu geniş yazıdan,*
Serçe uçan geniş vadiden,
Kılıçtan güneş görünmez,
Halkın hepsi derilip,
Dağ gibi, kaya gibi yiğitler
Tepetaklak attan yıkılıp,
Gazada şaşırıp bağırıp,
Kazara attan düşenler
«Mal kaldı!» diye kahrolası,
Yoldaşlarını çağırıp,
Soluk soluğa koşuşup,
Aybaltasını, kılıcını
Omzuna vurup,
«Hey, dur!» diye kimileri

	Odurañdap kalışıp,	*Öfkeyle dikilip kalıp,*
	Eçen külük attardın	*Nice yürük atın*
	Eesi ölüp, boş kalıp,	*Sahibi ölüp, boş kalıp,*
141290	Eeri tüşüp booruna	*Eyeri karnına kayıp,*
	Moynop cürgön mından köp,	*Boynu bükük gezen bundan çok,*
	Eçen külük attardı	*Nice yürük atları*
	Eki-ekiden eesi cok	*İkişer ikişer sahipsiz*
	Koştop cürgön mından köp.	*Yedeğinde götüren bundan çok.*
	Esil kayran bir boorum	*Vah yazık, bir ciğerim,*
	Emi kaydan kördüm – dep,	*Şimdi nerden görürüm, diye,*
	Bozdop cürgön mından köp,	*İnleyip gezen bundan çok,*
	Kuyuşkanı üzülüp,	*Kuskunu kopup,*
	Şaşıp cürgön mından köp,	*Şaşkın gezen bundan çok,*
141300	Eñ aylası tügönüp,	*Çaresi büsbütün tükenip,*
	Eeri ketip moynuna	*Eyeri boynuna kayıp,*
	Basmayılı üzülüp,	*Kolanı kopup,*
	Üzöñgüdön but tayıp,	*Üzengiden ayağı kayıp,*
	Eerden köçügü kıltayıp,	*Eyerden kalçası kayıp sarkıp,*
	Kagışka kaydan keldim? – dep,	*Bu çarpışmaya nerden geldim, diye,*
	Karmaşıp cürüp öldüm dep,	*Boğuşa boğuşa öldüm, diye,*
	Kaçıp cürgön mından köp,	*Kaçıp giden bundan çok,*
	Ayza tiyip sırayıp,	*Mızrak değip kaskatı,*
	Kulap atkan mından köp,	*Yıkılıp düşen bundan çok,*
141310	Arkı-terki boo tüşüp,	*Öne arkaya demet demet düşüp,*
	Sulap atkan mından köp,	*Serilip yatan bundan çok,*
	Arkırap çurkap cönölüp,	*Kükreyip koşup fırlayıp,*
	Alapayın tabalbay	*Ne yapacağını bilemeyip,*
	Şaşıp atkan mından köp,	*Şaşkına dönen bundan çok,*
	Oñolbogon Buuruldun	*O onulmaz Buurul'un*
	Kirerine kör tappay	*Girecek mezar bulamayıp,*
	Katılarga cer tappay	*Saklanacak yer bulamayıp,*
	Kaçıp atkan mından köp,	*Kaçıp duran bundan çok,*
	Kayıp eken Ar Buurul.	*Gayıptanmış Ar Buurul.*
141320	At-atınan ayrılıp,	*Her biri atından ayrılıp,*
	Akır zaman iş körüp,	*Ahir zaman işini görüp,*
	Ayabay başka küç kelip,	*Başına ağır güç çöküp,*
	Akılın tappay balbañdap,	*Aklını bulamayıp bocalayıp,*
	Kımtıp tiştep oozduktu	*Gemi sımsıkı dişleyip*

Cöö cügürüp dardañdap,
Şaşıp cürgön mından köp,
Tal cibektey kuyruktu
Töbögö cazıp koygonun
Körüp catkan mından köp.
Colum üydöy tuyaktı
Meesi çıgıp bulayıp,
Ölüp catat tırayıp.
Kılıç tiyip moynuna,
Kan tögülüp koynuna
Denesi kalıp, başı cok,
Şuru otogot, marcan taş,
Kekirtegi koroyup,
Ne bir kıyın balbandar
Kulap catat toroyup,
Er azamat barbayıp,
Ölüp catat soroyup,
Tüptüz cerdin baarısı
Toktono albay too uçup,
Cabılışıp uruşup,
Cer buzulup, çañ bolup,
Cañcaldaşıp turuşup,
Kolot menen korkurap,
Kızılday agıp kan tolup
Çekege çıgıp sürüşüp,
Kızıtalak kuu düynö,
Bir körörgö zar bolup,
Ömbül-dömbül cerlerge
Ölüp, kıyrap, can tolup,
Kurmandıka çalışıp.
Kooçaktın baarı küzölüp,
Uygu-tuygu turuşup,
Koktunun baarı tüzölüp,
Udurañdap uruşup,
Kırılsa bolboy eç arman
Kimisi tüşsö barbayıp,
Kıtay, kırgız uruşu,
Uşunday boldu çoñ cañcal. Alkım cagın karasañ

Yaya koşup paldır küldür,
Şaşkın gezen bundan çok,
Tel ipek gibi kuyruğu
Tepeye yayıvermişini
Görüp duran bundan çok.
Çadır gibi toynağı
Beyni fırlayıp saçılıp,
Kaskatı serilip ölüp yatıyor.
Kılıç boynuna değip,
Kan koynuna dökülüp,
Gövdesi kalıp, başı yok,
Mercan düğme, inci taş,
Gırtlağı dikilip kalıp,
Nice zorlu pehlivanlar
Devrilmiş yatıyor sipsivri,
Er yiğitler kollarını açıp,
Ölüp yatıyor kazık gibi,
Dümdüz yerin hepsi
Duramayıp dağ uçup,
Hep birden saldırıp vuruşup,
Yer bozulup toz olup,
Kavgalaşıp duruşup,
Vadi boyunca çağlayıp,
Kıpkızıl akıp kan dolup
Kenara çıkıp itişip,
Kahrolası kahpe dünya,
Bir görmeye hasret kalıp,
Engebeli inişli yerlere
Ölüp kırılıp, can dolup,
Kurbana kesişip.
Tepeciklerin hepsi kırpılıp,
Karman çorman duruşup,
Vadilerin hepsi düzlenip,
Homurdanıp vuruşup,
Kırılsa yok hiçbir hayıflanma,
Kimi düşse yayılıp,
Çinli ile Kırgız'ın savaşı,
İşte böyle oldu büyük kavga. Boğaz yanına bakarsan

Arday bolgon Buurul at
Opol-Toodoy kayran baş
Kapkara kanga bölönüp,
Kagışka kirse küçögön
Taman cerde tarsıldap,
Kara bolot oozduk
Kömököydö karsıldap.
Kömököygö kakkılap
Çatkayakka çapkılap.
Kara cerge mılgıtıp,
Ayza menen Semetey
Saygan cerde kıtaydı
Ondon-beşten ırgıtıp.
Koñurbaydın canınan
Luñ-tuñdan eçen kan ölüp,
Karabçısın* kaldaytıp,
Kaldaydan eçen kan ölüp,
Sandap atkan kıtaydı
Kayra tozup sapırıp,
Celikken aygır minişip,
Tüz kaçırıp, bir-birin
Tüp etekten alışıp,
Tük kaltırbay bir-birin
Atın olco kılışıp.

Kızıl kana boyanmış Buurul at,
Opol Dağı gibi yaman baş,
Kapkara kana bürünüp,
Çarpışmaya girse coşan,
Tabanı yerde takırdayıp,
Kara çelik gem
Damağında şakırdayıp.
Damağına vura vura,
Apış arasına çarpa çarpa.
Kara yere sereserpe devirip,
Mızrağıyla Semetey
Sapladığı yerde Çinliyi
Onar beşer fırlatıp.
Koñurbay'ın yanından
Luñ-tuñ'dan nice han ölüp,
Karabçısını koca koca devirip,*
Kalday'dan nice han ölüp,
Sayısız akan Çinliyi
Yine karşılayıp savurup,
Azgın aygırlara binişip,
Dosdoğru saldırıp, birbirini
Eteğinden yakalaşıp,
Hiç bırakmadan birbirinin
Atını ganimet edişip.

Ilaaçınday ıktuu kul,
Aalamdı buy kılgan
Atañdın körü, mıktuu kul.
Beycindiktin betinde
Kaynap atkan kıtaydı
Kakaylatıp tokmoktop,
Kayran çoro çetinde.
Berendigi ozuptur,
Köz cetpegen köp koldu
Kökcal çoroñ tozuptur.
Almambet uulu er çoro
Aalamdı buy kılgan
Atañdın körü, şer çoro

Laçin gibi çevik kul,
Âlemi kasıp kavuran,
Hey gidi, yaman kul.
Beecinlinin önünde,
Kaynayıp duran Çinliyi
Kaskatı dikiltip tokmaklayıp,
Yaman çoro kıyısında.
Yiğitliği öne geçmiş,
Göz yetmez kalabalık orduyu
Bozkurt çoron karşılamış.
Almambet oğlu er çoro,
Âlemi kasıp kavuran,
Hey gidi, aslan çoro,

Kagışka kirse kamsıkbay,
Çabışka kirse çarçabay,
Caynagan kızıl çok eken,
Caynap atkan köp koldu
Ereni mınday cok eken.
Cok bolgongo sebebi –
Kıdırata karabay,
Kıpkızıl kanga bölönüp,
Kılça canın ayabay,
Tegeregin karabay,
Tegi canın ayabay,
Sır nayza karmap cölönüp,
Katuu soguş içinde
Kapkara kanga bölönüp,
Küçkö salıp turuşup,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsü menen uruşup,
Taş sayıngan mancuunun
Tazası menen karmaşıp.
Külçoronu körgöndö
Aylası ketip köp mancuu
Aşıp-şaşıp toktoptur.
Aydap cürөt cançışıp
Mına oşondo Külçoro
Koñurbaydı coktoptur.
Kırk kandın eli kıtaydın

Çarpışmaya girse tasalanmaz,
Vuruşmaya girse yorulmaz,
Işıl ışıl kızıl kor imiş,
Kaynaşıp duran kalabalık orduya
Böylesi bir yiğit yok imiş.
Yok olmasının sebebi şu:
Sıra sıra bakınmadan,
Kıpkızıl kana bürünüp,
Kıl kadar canını esirgemeden,
Çevresine bakınmadan,
Hiç mi hiç canını esirgemeden,
Sırlı mızrağa tutunup dayanıp,
Kızgın savaş içinde
Kapkara kana bürünüp,
Güce güç katıp duruşup,
Cepken giyen Çinlinin
Güçlüsüyle vuruşup,
Taş kuşanan Mançu'nun
Halisiyle boğuşup.
Külçoro'yu görünce
Çaresi tükenip nice Mançu
Apar topar duraklamış.
Süre süre gider dövüşe dövüşe,
İşte o zaman Külçoro
Koñurbay'ı aramış.
Kırk hanın halkı Çinlinin

Kıyındarın caylaptır,
Tüp kötörö baarısın
Tügötüp beri aydaptır.
Aygaydı artık salıptır,
Çubaktın uulu Kançoro
Kılkıldap kıtay cetkende
Kıstalaktı karma – dep,
Kırk eki kurçap ketkende
Cañı karmap alarda,
Tereñ orgo salarda,
Kıtay menen kagışıp,
Kıraan eken Külçoro

Zorlularını yere sermiş,
Kökünden söküp hepsini
Tüketip beriye sürmüş.
Narayı bir güzel basmış,
Çubak'ın oğlu Kançoro,
Kıvıl kıvıl Çinli yetişince,
«Yakalayın kahrolasıyı!» diye,
Kırk ikisi kuşatıp gidince,
Tam yakalayacaklarken,
Derin çukura atacaklarken,
Çinliyle çarpışıp,
Doğanmış meğer Külçoro,

Kazıp koygon orunan,
Kaynatıp koygon şorunan,
Bel baylagan belinen,
Kumurskaday elinen,
Carlık kılsa cañ-cusu*
Kaptap ketçü selinen,
Kaynagan kıtay elinen,
Temir arkan torçondon,
Tegiz çokmor kolçondon,
Ayzası bolot kurçtuudan,
Akılga dıykan kambıldan
Ceti kün tınbay uruşup,
Baş kıyılıp, kan tögüp,
Eçen kün tınbay uruşup,
Emi aylası keterde
Kıtay baylap ötördö
Kol-ayagın dardaytıp,
Col üstünö kererde,
Takır baylap celdetter
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasına bererde,
Ölör-ölbös can menen,
Ölüp ketpes al menen
Esten ketip bügülüp,
Kalgan eken Kançoro
Kayran candan tüñülüp.
Tüñülüp kalgan sebebi –

Kazıp koydukları çukurdan,
Kaynatıp koydukları çilesinden,
Bel bağladıkları belinden,
Karınca gibi kaynayan halkından,
*Buyruk verse cañ-cusu**
Sel gibi basıp giden selinden,
Kaynayan Çinli halkından,
Demir urgan tuzağından,
Eli hep çomaklı takımından,
Mızrağı çelik keskininden,
Akılda usta becerikliden,
Yedi gün durmadan vuruşup,
Baş kesilip, kan dökülüp,
Nice gün durmadan vuruşup,
Artık çaresi biterken,
Çinli bağlayıp geçerken,
Elini ayağını gerdirip,
Yol üstüne gerecekken,
Cellatlar sımsıkı bağlayıp,
Taş kuşanan Çinlinin
Halisine verecekken,
Ölür ölmez bir canla,
Ölmeyecek kadar bir halle,
Kendinden geçip bükülüp,
Kalakalmış Kançoro,
Yaman candan umut kesip.
Umut kesmesinin sebebi şu:

Altı miñ kıtay, san kalday Er Külçoro cetiptir.
Camgır kılıp caa tartkan,
Kürmö kiygen kıtaydın
Möndür kılıp ok atkan.
Ayza sayıp, balta urup,
Kılıç şiltep, çokmor çaap, Tazası menen kagışıp.
Kırk uruu kıtay cabılıp,
Mañday-teskey turuşup,
Kırk kandın eli kaptasa

Altı bin Çinli, sayısız kalday, Er Külçoro yetişmiş.
Yağmur gibi yay çeken,
Cepken giyen Çinlinin
Dolu gibi ok atan.
Mızrak saplayıp, balta vurup,
Kılıç sallayıp, çomak çalıp, Halisiyle çarpışıp.
Kırk boy Çinli üşüşüp,
Karşı karşıya duruşup,
Kırk hanın halkı bassa,

Çımınday candan tüñülüp,
Kılçıldaşıp uruşup,
Üzöñgüdön but ketip,
Eerinen art ketip,
Eki butu salaktap,
Eki közü alaktap,
Eñip kıtay alarda
Mına oşondo Kançoro
Erbeñdegen eki kol
Öödö bolboy şal bolup,
Almaday bolgon altın baş
Kırgındı kızık salıptır.
Şorgolop közgö kan tolup.
Al Kançoro baatırdı
Keñ dünüyö tar bolup,
Şekerdey tattuu şilekey
Bir cutumga zar bolup,
Içi örttönüp küyünüp,
Çımınday canı çırkırap,
Kayran candan tüñülüp.
Kak üşüntüp turganda,
Takır kaptap köp kalmak
Taloondu kızık kılganda,
Mañdaydagı batkalday
Emi candan tüñülüp,
Eñdirmek bolgon kezinde,
Oncoñdoşup eki eren
Kurçap kıtay alarda,
Karaguldun coluna
Kurmandıkka* çalarda,
Suuday sur at mingen,
Sup kuyrugun çart tüygön,
Külçoro sayıp ötüp cür,
Sultan eken Külçoro
Öödö tartsa öbögü,
Ildıy tartsa cölögü,
Kançoronun böbögü
Karmaş kılbay ayanıp,

Sinek kadar candan umut kesip,
Kılıç kılıca vuruşup,
Üzengiden ayağı gidip,
Eyerinden arkası kayıp,
İki ayağı sallanıp,
İki gözü fıldır fıldır,
Çinli eğilip kapacakken,
İşte o zaman Kançoro,
Çırpınan iki kolu
Kalkamayıp felç olup,
Elma gibi altın başı,
Kırgını bir güzel koparmış.
Şoruldayıp gözüne kan dolup.
O Kançoro bahadırı
Geniş dünya dar olup,
Şeker gibi tatlı salyaya
Bir yudumuna hasret kalıp,
İçi tutuşup yanıp,
Sinek kadar canı cıyaklayıp,
Yaman candan umut kesip.
Tam böyle dururken,
Topyekûn basıp nice Kalmuk,
Yağmayı kızıştırdığında,
Karşıdaki dar geçit gibi
Artık candan umut kesip,
Yere yıkılacağı demde,
Çarpışıp duran iki yiğit
Çinli kuşatıp alacakken,
Karagul'un yoluna
Kurbanlık olarak kesilecekken,*
Su gibi kır ata binen,
Düz kuyruğunu sımsıkı düğümlemiş,
Külçoro saplayıp geçip gider,
Sultanmış meğer Külçoro,
Yukarı çekse desteği,
Aşağı çekse dayanağı,
Kançoro'nun küçüğü,
Boğuşmadan geri durmayıp,

Күчтүүсү менен сайышып,
Таш сайынган кытайдын
Мылтык атып, саа тартып,
Кыраандарың барында
Кытайга салган сумушу.
Өңгөчө баатыр Күлчоро
Өнөрдү саман салыптыр,
Күнү-түнү он төрт күн
Кытай менен салышып,
Өчкөн отун тамызып,
Өлгөн канын тиргизип,
Ачыратып алыптыр.
Эки чоро биригип,
Ак бөкөндүн кылындай
Суурулушуп алыптыр,
Ак буудайдын унундай
Чуурулушуп алыптыр,
Канчоро менен Күлчоро
Бириктешип калыптыр.
Болчош болуп калыптыр,
Колдоштошуп алыптыр.
Калың кытай какканга
Өлбөгөндөн калышып,
Колдоштошуп сайышып,
Канчоро башын кесип сүр.
Эки эрен кол салса
Орто черин Күлчоро
Айдап алган өзү экен,
Лоп-лоп качып көп кытай

Күчлүсүйлө мызаклашып,
Таш кушанан Чинлинин
Түфек атып, жай чекип,
Доңанларын сак иген,
Чинлийе ачтыгы иш бу.
Хепсинден өте бахадыр Күлчоро
Хүнерини фена көстермиш,
Гече гүндүз он дөрт гүн
Чинлийле вурушып,
Сөнен атешини тутушторып,
Өлен канını дириптип,
Чекип куртармыш.
İки чоро бирлешип,
Ак чейланын кылы гиби
Сыырлып чыкмышлар,
Ак буудайын уну гиби
Йоорулуп кайнашмышлар,
Канчоро ийле Күлчоро
Бирлешип калмышлар.
Сөзлешип ахитлешмишлер,
Йолдаш олуп баглашмышлар.
Калабалык Чинли хакана
Өлмедикleри ичин калып,
Йолдашча мызаклашып,
Канчоро баш кесип гидер.
İки йигит ел атынча,
Орта йерини Күлчоро
Кенди сүрүп алмыш мегер,
Лоп лоп качып нице Чинли

Кайнап калган кези экен.
Кырып, союп Канчоро
Айдап калган кези экен.
Анын бер сак сагынан,
Аман көрдү балдарды
Күлчоро менен Канчоро
Эки эренин көргөндө,
Баабединге бата айтып,
Ай туякка ат айтып,

Кайнашып калдыгы дем имиш.
Кырып боазлайып Канчоро
Сүрүп дурдуғу дем имиш.
Онун бери янындан,
Сағ гөрдү чочукларı,
Күлчоро ийле Канчоро,
İки йигидини көрүнче,
Баабедин'е дуа едип,
Ай тойнаклыя адак адайып,

«Kançoro menen Külçoro,
Öödö tartsa öbögüm.
Ildıy tartsa cölögüm.
Astıga salsa ak colum,
Aydap cürsö san kolum.
Bolotton kılgan som baltam, Uygu-
tuygu tüşürüp,
Bolcolu cok çoñ arkam.
Çarçabagan buudanım.
Çalgındı birge çalışkan,
Çampandan* cılkı alışkan,
Emneler bar, neler cok.
Kagılayın tuuganım,
Tay-kulunday tebişken,
Talaşıp emçek emişken,
Bir töşökkö catışıp,
Bir kızıkka batışıp,
Kazı menen kartanı
Teñ böldürüp cegizgem,
Argın menen kırgızga
Kaçan bölök degizgem!
Baldar aman ekenin
Baatır törö bildi ele,
Bile koyup amanın
Mıkıyında küldü ele.
Bıyak cagın karasa,
Kalk amanın kaalasa
Argın kanı Sarı kan,
Tuuçunagın tuylatıp,
Betteşkende kıtaydı
Beşten sayıp kulatıp,
Eñkeyişte er sayıp,

Ekiden katar teñ sayıp,
Kaarlanıp bakırıp
Kankoruñ Manastap uraan çakırıp.
Aygay salıp sapırıp,
Aydagan eken kıtaydı
Sarı kan, Bakay karısı,

«Kançoro ile Külçoro,
Yukarı çekse desteğim,
Aşağı çekse dayanağım.
Öne koysam ak yolum,
Sürüp gitse sayısız ordum.
Çelikten dövülmüş som baltam, Karman çorman düşürüp,
Ölçüsü yok büyük arkam.
Yorulmayan küheylanım.
Keşfe birlikte çıkan,
Çampan'dan yılkı alan,*
Neler var, neler yok.
Kurban olayım kardeşim,
Tay kulun gibi tepişen,
Yarışıp meme emişen,
Bir döşekte yatışan,
Bir sevince batışan,
Kazı ile kartayı
Eşit böldürüp yedirdim,
Argın ile Kırgız'a
Ne zaman ayrı dedirttim!
Çocukların sağ olduğunu
Bahadır bey bilmişti,
Sağ olduklarını öğrenince
İçin için gülmüştü.
Bu yanına bakılsa,
Halkın esenliğini dileyen
Argın hanı Sarı han,
Tuuçunak'ını şahlandırıp,
Yüzleşince Çinliyi
Beşer beşer saplayıp devirip,
İnişte er mızraklayıp,

İkişer sıra denk saplayıp,
Öfkelenip haykırıp,
Kan içicin «Manas!» diye nara atıp.
Nara basıp savurup,
Sürmüş meğer Çinliyi
Sarı han, ihtiyar Bakay,

	Kırgın tiygen emedey	*Kırgına uğramış gibi*
	Kızık bolup baarısı.	*Hepsi kızışıp coşup.*
	Alkım cagı aykırık,	*Boğaz yanı çığlık çığlığa,*
141590	Akcelkedey at minip,	*Akcelke gibi ata binip,*
	Eştekterdin ereni	*Eştek'lerin yiğidi*
	Er Camgırçı sapırıp.	*Er Camgırçı savurup.*
	Uy tügündöy köp kıtay	*Sığır tüyü kadar çok Çinli*
	Caynap algan kezi eken,	*Kaynaştığı dem imiş,*
	Aydap kalgan kezi eken.	*Sürüldüğü dem imiş.*
	Kalıñ koldo bedel cok,	*Kalabalık orduda bedel yok,*
	Kıtay, kırgız elinde	*Çinli ile Kırgız elinde*
	Ayzaluular betinde,	*Mızraklılar ön safta,*
	Talkalaşıp, talıkpay	*Parçalaşıp, yorulmadan,*
141600	Öñ erender çetinde,	*Seçkin yiğitler kıyısında,*
	Soyulduusu betinde.	*Sopalısı ön safta.*
	Buura töödöy bulkuşup,	*Buğra deve gibi silkinip,*
	Bukalarday culkuşup,	*Boğalar gibi çekişip,*
	Bolumduular betinde,	*İşe yararlar ön safta,*
	Küçtüülörü betinde,	*Güçlüleri ön safta,*
	Kücürmönü çetinde.	*Zorbaları kıyısında.*
	Örttönüp ölgön Kalçanın	*Yanıp kül olası Kalça'nın*
	Cerge batpas kalkı bar,	*Yere sığmaz halkı var,*
	Alban türlüü alpı bar.	*Türlü türlü alpı var.*
141610	Al alpının içinde	*O alplarının içinde*
	Adamdan bölök kalkı bar,	*İnsandan gayrı halkı var,*
	Aykalışa kelgenin	*Sarmaş dolaş geleninin*
	Kanın içmey saltı bar.	*Kanını içmek töresi var.*
	Alat ko dep uruşta	*Savaşta alır elbet diye,*
	Erenderin, şerlerin	*Yiğitlerini, aslanlarını*
	Kamdagan eken karkıbar.	*Hazırlamış meğer o heybetli.*
	Ayt degende kılt degen,	*«Haydi!» deyince fırlayan,*
	Uu degende çuu degen.	*«Vur!» deyince gürleyen.*
	Coo degende kamıngan,	*«Düşman!» deyince kuşanan,*
141620	Baarı kaptap kabılgan.	*Hepsi basıp karşılaşan.*
	Celdetteri ceti ilek,	*Cellatları yedi kez yüz bin,*
	Adamdın murdu, kulagın	*İnsanın burnunu, kulağını*
	Tumar kılıp tagıngan	*Muska yapıp takınan*
	Kıncılaluu balbanı.	*Kıncılalı pehlivanı.*

Kıncıluusun agıtsa,
Katılışkan kişinin
Çıga turgan daldalı.
Munun sorgoktoru, döölörü
Eç kimder surak albagan,
Soguşka mıktuu eeleri
Eç kim bettep barbagan,
Eç kim çıdap albagan,
Betteşken tirüü kalbagan.
Almambet atıp algamın,
Azıgına bil soyup,
Ölgöndö arañ toydurgan.
Kırgızga kırgın salat dep, Çubaktı korkok kılganmın,
Başınan saktap koydurgan.
Çuuldatıp kırganmın.
Atası kıtay dolusu,
Eñkeytip mende albagan
Aybanga çalış doñuzu,
Kaldayların, döölörün
Kayra aydadı bakırıp.
Oşol kezde Koñurbay
Kaarlanıp bakırıp.
Kayra tozdu sapırıp:
«Tügöngön sayın tütögön
Tüptüü kıtay el elek,
Kırgız turmak kılımdı
Kıyratarbız deer elek.
Keñ-Altındın batkalda,
Keñ-Beecinde catkanda
Çayan karmap ceçü eleñ,
Çapçışarga coo bolso,
Çalıp ceymin deçü eleñ,
Atañdın körü, köp kıtay
Kaza berse tügöngüs,
Ornotkon topo bel eleñ,
Suza berse tügöngüs,
Darıya, çalkar köl eleñ.

Kıncılasını salıverse,
Sataşan kişinin
Karşısına çıkan siperi.
Bunun oburları, devleri,
Kimselerin hesap soramadığı,
Savaşa yaman sahipleri,
Kimsenin yüzüne varamadığı,
Kimsenin dayanamadığı,
Yüzleşenin sağ kalmadığı.
Almambet'i vurup almıştım,
Azığına fil kesilip,
Ölesiye zor doyurulan.
Kırgız'a kırgın salar diye, Çubak'ı korkak etmiştim,
Baştan beri sakınıp beslenen.
Çığlık çığlığa kırmıştım.
Babası Çinlinin delisi,
İnsanoğlunun eğemediği,
Hayvana çalar domuzu,
Kaldaylarını, devlerini
Yine sürdü bağırarak.
O demde Koñurbay
Öfkelenip haykırıp.
Yine karşıladı savurup:
«Tükendikçe tüten
Köklü Çinli halk idik,
Kırgız şöyle dursun, cihanı
Yıkarız derdik.
Keñ-Altın'ın geçidinde,
Keñ-Beecin'de yatarken,
Çıyan tutup yerdin,
Pençeleşecek düşman olsa,
Çalıp yerim derdin,
Hey gidi, kalabalık Çinli,
Kazdıkça tükenmez,
Dikilmiş toprak bel idin,
Avuçladıkça tükenmez,
Irmak, engin göl idin.

Topon suu* tolkup cetpegen.
Tak oşondoy el eleñ.
It bolbosoñ Beecindik,
Içim küydü, momunu uk!
Bizdin Beecin kalaaga
Topon suu tolkup tiybegen,
Aziret Aalı kirbegen,
Iskender izin salbagan,
Sulayman surap barbagan,
Basam dep kirip Beecindi
Manas şer tirüü kalbagan.
Ulakandın Sırgagın
Kurmandıkka çalgamın.
Emi curtum, kızık kılgın karısın.
Emi kılıç menen tokmoktop,
Kırgın kılgın baarısın!
Alışıp cürüp buy kılgın,
Kapkanın* oozun kan kılgın,
Kara colun çañ kılgın,
Karmap alıp buruttu
Örttöp iyip dañ kılgın.
Börü Bakay karısın,
Möndür tiygen nemedey
Bölök kılgın baarısın.
Keñ Talasın çettep ket!
Kızıtalak buruttu
Kırgın kılıp baarısın
Kıl çıgarbay örttöp ket!
Sarı kan, Bakay karısın
Aylanayın balbandar,
Kılça koyboy buruttu
Kıyratıp ket baarısın.

Baylap bergin balbandar,
Manastın uulu Semetey
Bul sıyaktuu döösün,
Karşılaşıp karmaşsa,
Cara çaap iy meesin.

Tufan suyu dalgalanıp yetmeyen,*
Tam da öyle bir halk idin.
İt değilsen ey Beecinli,
İçim yandı, şunu dinle!
Bizim Beecin şehrine
Tufan suyu dalgalanıp değmemiş,
Hazret Ali girmemiş,
İskender izini basmamış,
Süleyman sorup varmamış,
Beecin'i basarım deyip giren
Manas aslan bile sağ kalmamış.
Ulakan'ın Sırgak'ını
Kurban diye kesmiştim.
Şimdi halkım, oyununu et ihtiyarının.
Şimdi kılıçla tokmaklayıp,
Kırgına uğrat hepsini!
Boğuşa boğuşa perişan et,
Kapkanın ağzını kan et,*
Kara yolunu toz et,
Yakalayıp Burut'u
Ateşe verip nam sal.
Kurt Bakay ihtiyarını,
Dolu vurmuş gibi
Paramparça et hepsini.
Geniş Talas'ını boydan boya geç!
Kahrolası Burut'u
Kırgına uğratıp hepsini,
Kıl bile bırakmadan yakıp geç!
Sarı han'ı, ihtiyar Bakay'ı,
Kurban olduğum pehlivanlar,
Kıl kadar bırakmadan Burut'u
Yıkıp geç hepsini.

Bağlayıp verin, pehlivanlar,
Manas'ın oğlu Semetey'i,
Bunun gibi devini,
Karşı koyup boğuşursa,
Yarıver beynini.

141700	Calınsa ukpa sözdörün,	*Yalvarsa dinleme sözlerini,*
	Çukugula közdörün.	*Oyun gözlerini.*
	Kızın tartsa bolbogun,	*Kızını sunsa aldanma,*
	Kılça biröön koybogun,	*Kıl kadar birini koyma,*
	Kıncılaluu balbanım,	*Kıncılalı pehlivanım,*
	Senin kaçan çıgat cañcalıñ?	*Senin kavgan ne zaman kopacak?*
	Bölögün aytıp neteyin,	*Gerisini söyleyip nideyim,*
	Semetey tiyse koluña	*Semetey eline geçerse,*
	Öltürböstön tiygizbey,	*Öldürmeden, el sürdürmeden,*
	Külçoronu baylagın.	*Külçoro'yu bağla.*
141710	Kandarın karap kılgıla,	*Hanlarını köle edin,*
	Munun kaltırbay curtun kırgıla, Sarı kan menen Camgırçı	*Bunun halkını komadan kırın, Sarı han ile Camgırçı*
	Kagış kıldım burutka	*Çarpıştım Burut'la,*
	Kalıñ el kaçıp alasıñ,	*Kalabalık halk, kaçıp mı kurtulacaksın,*
	Kaptap keldiñ Kakandan	*Kakan'dan akın edip geldin,*
	Kaçıp berseñ caman curt,	*Kaçarsan, ey kötü halk,*
	Kaysıl cakka barasıñ?	*Hangi yana varacaksın?*
	Kayrattanıp erdik kıl,	*Gayrete gel, erlik et,*
	Kaçpay turup şerdik kıl.	*Kaçmadan durup aslanlık et.*
	Sasık kamoo* kılıp ket,	*Bunaltan kuşatma* kurup geç,*
141720	Kaltırbay kalkın kırıp ket!	*Halkını komadan kırıp geç!*
	Balbandarım, munumdu uk!	*Pehlivanlarım, sözümü dinleyin!*
	Tamın türtüp uratkın,	*Evini itip yıkın,*
	Dalay kalkın çuulatkın,	*Nice halkını çığlığa boğun,*
	Kayıñdan ayza boolaşkın,	*Kayından mızrağa sap bağlayın,*
	Kaçpay turup coolaşkın.	*Kaçmadan durup düşmanlık edin.*
	Uugu, talın kıyratkın,	*Çadır uğunu, kavağını kırın,*
	Uulu, kızın ıylatkın,	*Oğlunu, kızını ağlatın,*
	Bak-şagına suu burup,	*Bağına bahçesine su çevirip,*
	Bakçalatıp salıñdar,	*Bostana çevirin,*
141730	Semetey menen Bakaydın	*Semetey ile Bakay'ın*
	Başın kesip alıñar,	*Başını kesip alın,*
	Külçoro menen Kançoro	*Külçoro ile Kançoro,*
	Eki kulun karmasañ	*İki kulunu yakalarsanız,*
	Cılkıçı kıla salıñar,	*Yılkıcı yapıverin,*
	Sasık kamal kılgıla!	*Bunaltan kuşatma kurun!*
	Kalıñ eli bagınsa	*Kalabalık halkı baş eğerse,*

	Öz bilgeniñ kılgıla.	*Bildiğinizi yapın.*
	Bulasın bulap algıla,	*Malını yağmalayıp alın,*
	Kızıktı mınday salgıla.	*Şenliği böyle kurun.*
141740	Caydın künü bolgondo	*Yaz günü olduğunda*
	Calduu baytal mingizbey,	*Yeleli kısrağa bindirmeden,*
	Küzdün künü bularga	*Güz günü bunlara*
	Kuyruktuu kozu cegizbey,	*Kuyruklu kuzu yedirmeden,*
	Kagış kılıp körgülö,	*Çarpışıp görün,*
	Kaysalatıp el-curtun	*Şaşkına çevirip elini yurdunu,*
	Kalkın miñge bölgülö,	*Halkını bine bölün,*
	Töşünö kazan askıla,	*Göğsüne kazan asın,*
	Törösün soyup cogotup,	*Beyini boğazlayıp yok edip,*
	Tömönkü elin çaçkıla,	*Aşağıdaki halkını darmadağın edin,*
141750	Bul ekööö tiyse koluña	*Bu ikisi elinize geçerse,*
	Koyboy cançıp kalayık,	*Ey ahali, komadan ezip,*
	Belinen karmap büktögün.	*Belinden kavrayıp bükün.*
	Bek şumduk uşul boldu – dep,	*«Pek dehşet iş bu oldu» diye,*
	Eki közün teñ çukup,	*İki gözünü birden oyup,*
	Eki kolun teñ baylap,	*İki kolunu birden bağlayıp,*
	Başına kook* kiygizip,	*Başına kook* geçirip,*
	Beecindi közdöy cöö aydap,	*Beecin'e doğru yaya sürüp,*
	Alım-salık bergin dep,	*«Vergi harç ver» diye,*
	Ayabay alım salgıla!	*Acımadan vergi salın!*
141760	Kızıtalak buruttun	*Kahrolası Burut'un*
	Kıynap başın algıla!	*Kıvrandırıp başını alın!*
	Kıl emesin taştabay	*Kıl kadarını bırakmadan,*
	Kıl mañdayın, şerlerin,	*Kıl alınlısını, aslanlarını,*
	Kıyınsıngan erlerin	*Zorlu geçinen erlerini,*
	Baatırın baylap algıla.	*Bahadırını bağlayıp alın.*
	Aç aykırık, kuu süröön,	*Aç çığlık, kuru nara,*
	Ala kançık şıbırgak*	*Ala kancık sulusepken*,*
	Kündün kuyun buzgula,	*Günün kasırgasını koparın,*
	Küyüttü küçtüü salgıla,	*Yası ağır salın,*
141770	Kündür-tündür uruşup,	*Gündüz gece vuruşup,*
	Er tınımın algıla,	*Ere soluk aldırmayın,*
	Altın menen kümüşün	*Altınıyla gümüşünü*
	Olco kıla salgıla.	*Ganimet ediverin.*
	Dünüyönün baarısın	*Malın mülkün hepsini*

Buudanına artkıla,
Buruttuu buzup keldik dep, Adamdan
bölök döölörün,
Er Esenkan aldına
Tartuu kılıp tartkıla.
Tulpar tiyse olcogo,
Olco kıla salgıla.
Berencini* baylanıp,
Beş-Beecindi aylanıp,
Beecinge tartıp bargıla,
Ak üylüüdö Alöökö
Atabızdı kaysagan
Oşonun kunu algıla.
Kızıtalak buruttu,
Burut degen curuttu!»
Dep, öşöntüp, Koñurbay
Balbandarın, şerlerin,
Karuusu toluk erlerin,
Şuru otogot, marcan taş,
Dobuşunan can çıkkan,
Koñurbaydın canında
Luñ-tuñdun kanı aralaş,
Ulugun cıydı ayabay,
Atka oyunçu, cöö külük,
Koñurbay saldı çoñ bülük.
Keñ Ancıyan tuulgan,
Anın ber cak cagınan
Atagın bilgen çoçugan,
On beş cıl tınım albastan, Coluñ
katkan Koñurbay
Acıdaardın aldınan
Acayıptan okugan,
Bettep mende barbagan,
Betteşken aman kalbagan,
Anın arcak cagında
Zıykır* bilgen erlerin,
Coogo kaybıl şerlerin,
Kagışta canga küç kelse
Cebeden murun ceterin

Küheylanına yükleyin,
«Burut'u bozup geldik» diye, İnsandan
gayrı devlerini,
Er Esenkan önüne
Armağan edip sunun.
Tulpar düşerse ganimete,
Ganimet ediverin.
Berenci'yi kuşanıp,*
Beş-Beecin'i dolanıp,
Beecin'e çekip varın,
Rehin evinde Alöökö
Atamızı hırpalayanın,
Onun kan bedelini alın.
Kahrolası Burut'u,
Burut denen güruhu!»
Diye, işte böyle, Koñurbay
Pehlivanlarını, aslanlarını,
Pazusu dolgun erlerini,
Mercan düğme, inci taş,
Sesinden can çıkan,
Koñurbay'ın yanında
Luñ-tuñ hanları karışık,
Ulusunu topladı alabildiğine,
Atta oyuncu, yayan yürük,
Koñurbay saldı büyük kargaşa.
Geniş Ancıyan'da doğan,
Onun beri yanından,
Ününü bilenin ürktüğü,
On beş yıl soluk almadan, Yolu kuruyasıca
Koñurbay
Ejderhanın önünden
Acayipten ders okuyan,
Yüzüne insan varamayan,
Yüzleşenin sağ kalmadığı,
Onun öte yanında
Büyü bilen erlerini,*
Düşmana hazır aslanlarını,
Çarpışmada cana güç gelse,
Oktan önce yetişenini,

Cetip atka miñgizip,	*Yetişip ata bindirenini,*
Alıp cürüp keterin	*Alıp götürüverenini,*
Şamdagayı bolcolsuz.	*Çevikliği ölçüsüz.*
Şakıldagan külügün,	*Şakır şakır yürüğünü,*
Çalma uruuçu ıktuusun,	*Kement atan ustasını,*
Çalışka kambıl mıktuusun,	*Çelmede becerikli yamanını,*
Kagışka kelse kan tökkön	*Çarpışmaya gelince kan döken*
Cañcaldardın eelerin,	*Kavgaların sahiplerini,*
141820 Calpı cıynap erenin,	*Toptan derledi yiğidini,*
Kañkor Kalça bereni	*Kan içici Kalça yiğidi,*
Alöökönün Koñurbay	*Alöökö'nün Koñurbay'ı,*
Coonun aylasın artıkça bilgen	*Düşmanın çaresini fazlasıyla bilen*
beren ay	*yiğit ya.*
Ayzakerden Kalçanın	*Mızrakçılar içinde Kalça'nın*
Iktuu ekeni dagı çın,	*Usta olduğu da gerçek,*
Coonun aylasın bilgen aşkere	*Düşmanın çaresini bilen, apaçık*
Mıktuu ekeni dagı çın	*Yaman olduğu da gerçek,*
Alöökönün Koñurbay	*Alöökö'nün Koñurbay'ı,*
141830 Kerüügö salgan tam oşol	*Yamaca kurulan ev odur,*
Keçildin mıktuu kan oşol.	*Keçil'in yaman hanı odur.*
Cürgönünön çañ çıkkan,	*Yürüdüğünde toz kopan,*
Tolkuganda Kalçaga	*Dalgalandığında Kalça'ya*
Too turuştuk berbegen.	*Dağ bile dayanamayan.*
Tolup catkan alp kaptap,	*Dolup taşan alplar basıp,*
Biröö tozgool berbegen.	*Biri bile karşı koyamayan.*
Kerişe çıkkan mendege	*Kavgaya çıkan insana,*
Biröönö moyun berbegen.	*Birine bile boyun eğmeyen.*
Colborsu on beş töldögön,	*Kaplanı on beş kez yavrulamış,*
141840 Colop adam kelbegen	*Yanına insan yaklaşamamış,*
Acıdaar bakkan altımış	*Ejderha beslemiş, altmış*
Kılıç tumşuk* bili bar.	*Kılıç burunlu* fili var.*
Kırgınga mıktuu Kalçanın	*Kırgında yaman Kalça'nın*
Bul erligin bilip al.	*Bu yiğitliğini bilesin.*
Kökcal türlüü Kalçanın	*Bozkurt yaradılışlı Kalça'nın*
Kööbölörün bilip al.	*Heybetini bilesin.*
Közü köpkök temirdey,	*Gözü masmavi demir gibi,*
Murdu toonun señirdey,	*Burnu dağın sırtı gibi,*

	Kıl muruttun bir kılı	*Kıl bıyığın bir teli*
141850	Mayluu balta sabınday,	*Yağlı balta sapı gibi,*
	Kalbayıñkı eerdi	*Sarkık dudağı*
	Kaldayçının kabınday,	*Kalday'ın torbası gibi,*
	Sakalı tiptik Kalçanın	*Sakalı dimdik Kalça'nın,*
	Karupçu teşip ötküdöy,	*Kolçağı delip geçercesine,*
	Kaarlanıp Koñurbay	*Öfkelenip Koñurbay,*
	Kalıñ kolun şaştırıp,	*Kalabalık ordusunu telaşa verip,*
	Kuyrugu sayan, calı az,	*Kuyruğu dik, yelesi az,*
	Kulan kuusa kutkarbas,	*Kulan kovsa kaçırmaz,*
	Kuuşkan coogo bolgon maş.	*Kovalayan, düşmana alışkın.*
141860	Buluttay uçkan çoñ kara at	*Bulut gibi uçan koca kara at,*
	Bura tartıp Koñurbay	*Dizgin çevirip Koñurbay,*
	Buttay temir kurçanıp,	*Bacak gibi demiri kuşanıp,*
	Buluttay uçkan kara atı,	*Bulut gibi uçan kara atı,*
	Buçkaktan arı bir salıp	*Sağrısına bir indirip,*
	Bulkunganda çoñ Kara at,	*Silkindiğinde koca Kara at,*
	Üstündögü Kalçanın	*Üstündeki Kalça'nın*
	Temingisi* telpildep,	*Temingisi* hoplayıp,*
	Kol tokmoktoy kara çaç	*El tokmağı gibi kara saç*
	Arkasında selkildep,	*Arkasında sallanıp,*
141870	Köz aynegi balkıldap,	*Göz bebekleri parıldayıp,*
	Köökördöy* bolgon çoñ kübsör*	*Köökör* gibi koca kübsör* Kılıcının*
	Kılıçının mizinen	*ağzından*
	Art cagında carkıldap.	*Ardında parıldayıp.*
	Kalıñ mancuu tümön kol	*Kalabalık Mançu, tümen ordu,*
	Kapa kılıp şaştırıp,	*Bunaltıp telaşa verip,*
	Eri ölgönsüp culkuntup,	*Eri ölmüşçesine silkindirip,*
	Een kalgan çoñ kara at	*Issız kalan koca kara at,*
	Oyku-toyku bastırıp,	*Yalpalaya yalpalaya sürüp,*
	Kuturgurdun kara atı	*Kudurasıcanın kara atı,*
	Kara atının bar edi	*Kara atının var idi*
141880	Kaptalında kanatı.	*Böğründe kanadı.*
	On segiz miñ aalamdı,	*On sekiz bin âlemi,*
	Kılışkan coo dalaydı,	*Nice düşmanla cenk etmiş,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alöökö'nün Koñurbay'ı,*
	Talkança çalgan adatı.	*Talkan gibi ezmek âdeti.*
	Kol içinde Koñurbay,	*Ordu içinde Koñurbay,*
	Koñurbaydın üstündö	*Koñurbay'ın üstünde*

Çılk bolotton kök kübö,
Ok ötpögön bek kübö,
Kööhardan topçu muştumday,
Körçü bolsoñ, uşunday.
Kök kübönü camınıp,
Körçü bolsoñ Koñurbay
Kök colborstoy çamınıp.
Kaardı caman baştadı,
Kaltırbastan san kolun
Kırıp iye taştadı.
Berelenip belsendi
Belgilüü abañ Koñurbay
Beri* urganday teñseldi.
Opol-Toodoy körünüp,
Kaarlanıp caylandı.
Altımış batman* çoyunbaş
Kınay belge baylandı,
Açuulanıp sögünüp,
On segiz miñ aalamdı
Cutuuçuday körünüp,
Koñurbayıñ şok çıktı.
Kılımda mınday kara saat
Baykaganga cok çıktı.
Kızıl munar ot çıktı,
Komokoyluu ayzanı
Koloytup öödö aştadı,
Bir kıykırsa Koñurbay
Kıtay emes, kırgız curt
Kırılıp kete taştadı.
Arıslanday közü caynadı,
Alöökönün Koñurbay
Eski oorusu karmadı.
Kaardı katuu baştadı,
Kalday, şibe mancuusu
Candan keçe taştadı,
Açuulanıp bakırıp,
Kalıñ kolun küttü ele,
Kaarlangan baatırdın,

Som çelikten gök zırh,
Ok işlemez pek zırh,
Cevherden düğmesi yumruk gibi,
Görecek olsan, işte böyle.
Gök zırhı bürünüp,
Görecek olsan Koñurbay,
Gök kaplan gibi atılıp.
Gazabı fena başlattı,
Komadan sayısız orduyu
Kırıp geçiriverdi.
Yiğitçe kollarını sıvadı,
Namlı aban Koñurbay,
Beri çarpmış gibi sallandı.*
Opol Dağı gibi görünüp,
Öfkelenip yerleşti.
Altmış batman gürzü*
Sıkıca beline bağlandı,
Kızıp sövünüp,
On sekiz bin âlemi
Yutacakmış gibi görünüp,
Koñurbay'ın azgın çıktı.
Yüzyılda böyle kara bela
Dikkat edene bile görülmedi.
Kızıl duman, ateş çıktı,
Boğumlu mızrağı
Kocaman yukarı kaldırdı,
Bir haykırsa Koñurbay,
Çinli değil, Kırgız halkı bile
Kırılıp gidiverdi.
Arslan gibi gözü parladı,
Alöökö'nün Koñurbay'ı,
Eski illeti tuttu.
Gazabı sert başlattı,
Kalday'ı, Şibe Mançusu
Candan geçiverdi,
Kızıp bağırıp,
Kalabalık ordusunu güttü,
Öfkelenen bahadırın,

Kan Koñurbay kapırdın
Kaltıldabay kara cer
Kalıñınan tüttü ele.
Ayzaçanın aykırıp,
Kamap kirdi Koñurbay,
Kürmö kiygen küçtüüsün
Sabap kirdi Koñurbay.
Mancuusun başka aydadı,
Koñurbay antip turganda
Alaman salbay ayanıp,
Al koldon bir can kalbadı.
Kaarlanıp bakırıp,
Kol aldında çuuldap
Koñguroo bekem kagıldı.
Kocuragan köp kıtay
Alaman koyup cabıldı.
Koñguroo urgan duñşası
Cer buzulup, kir bolup,
Cer üstü menen bir bolup,
Kez kelgendin baarı ölüp.
Kumurskaday bıcırap,
Kurçagan kıtay el bolup,
Ayza sunup çuu turup,
Asmanga çuu burulup,
Aziz bolgondo bu kıtay
Kırk kandın eli cıyılıp,
Alaman kaptap kol salıp,
Askeri arbın düñ bolup,
Kagışkan adam cön ele
Kararıp cerde cün bolup
Kaptap kıtay kalganda,
Asmandan tüşkön boz kise
Alıp belge kurçanıp
Asman cargan kıtayga
Manastın uulu Semetey
Bastırıp çıgıp kol saldı,
Kökcal tuulgan Semetey
Anın art cak cagınan,

Han Koñurbay kâfirin,
Kara yer sarsılmadan duramayıp,
Ta derininden tüttü.
Mızraklısı haykırıp,
Kuşatıp girdi Koñurbay,
Cepken giyen güçlüsünü
Döverek girdi Koñurbay.
Mançusunu başka yöne sürdü,
Koñurbay böyle dururken,
Akın salmadan sakınıp,
O ordudan tek can kalmadı.
Öfkelenip haykırıp,
Ordunun önünde çığrışıp,
Çan var gücüyle çalındı.
Gevezelenen nice Çinli,
Akın koyup üşüştü.
Çan çalan duñşası,
Yer bozulup kir olup,
Yeryüzüyle bir olup,
Rast gelenin hepsi ölüp.
Karınca gibi kaynaşıp,
Kuşatan Çinli el olup,
Mızrak uzatıp gürültü koparıp,
Göğe uğultu yükselip,
Bu Çinli azgınlaştığında,
Kırk hanın halkı derilip,
Akınla basıp el atıp,
Askeri kalabalık, uğultu olup,
Çarpışan adam düpedüz
Kararıp yerde yün olup,
Çinli basıp kaldığında,
Gökten inmiş boz kiseyi
Alıp beline kuşanıp,
Göğü yaran Çinliye
Manas'ın oğlu Semetey
At sürüp çıkıp el attı,
Bozkurt doğan Semetey
Onun art yanından,

Suuday supsur at mingen,	*Su gibi kurşuni ata binen,*
Surmaluu közdön kan tamgan. Kurgan	*Sürmeli gözden kan damlayan. Zavallı*
Bakay abası	*Bakay ağası*
Uzun boyluu, keñ dalı,	*Uzun boylu, geniş omuzlu,*
Arı balban, arı şer,	*Hem pehlivan, hem aslan,*
Özü coonun aylasın	*Kendisi düşmanın çaresini*
Artık bilgeñ kayran er,	*Fazlasıyla bilen yaman er,*
Bilegi coon, taş cürök,	*Bileği kalın, taş yürek,*
141970 Bil müçölüü badırek*.	*Fil yapılı badırek*,*
Kayra caaçu buluttay,	*Yeniden yağacak bulut gibi,*
Kaar betine aylangan,	*Yüzü gazaba dönmüş,*
Kınsız kılıç baylangan.	*Kınsız kılıç kuşanmış.*
Coogo ılayık ıktuu kul,	*Düşmana yaraşır çevik kul,*
Coonun aylasın bilgen	*Düşmanın çaresini bilen*
mıktuu kul.	*yaman kul.*
Kankor Manastap uraan çakırıp.	*Kan içici, «Manas!» diye nara atıp.*
Kaynap catkan kıtaydı	*Kaynayıp duran Çinliyi*
Kayra aydadı sapırıp.	*Yine sürdü savurup.*
141980 Alkımın aydap Külçoro	*Boğazından sürüp Külçoro,*
Kez kez degen kan ölüp,	*Rast geldikçe han ölüp,*
Kelbersigen eki erge	*Kurumlanan iki yiğide*
Kerişti kenen saldı ele,	*Kavgayı enine boyuna açtı,*
Bayagı baydın uulu Bakay kan	*O eski beyin oğlu Bakay han,*
Bal menen oozun çaykagan.	*Ağzını balla çalkalamış.*
Kök sülöösün börk kiyip,	*Gök vaşak kürkünden börk giyip,*
Kögala kalkan oynogon,	*Gök ala kalkan oynatan,*
Körsö coonu koybogon.	*Düşmanı görse bırakmayan.*
Atası Manas sırdaşı,	*Babası Manas'ın sırdaşı,*
141990 A düynölük kurdaşı	*Öte dünyalık yoldaşı,*
Karmaşarı Kakançın	*Boğuşacağı Kakançın,*
Karıgança Bakaydın	*Kocayana dek Bakay'ın*
Çımçışkanı Çınmaçın,	*Çekiştiği Çınmaçın,*
Çındaşkanı Koñurbay,	*Ciddi tutuştuğu Koñurbay,*
Acal cetse ölöm dep,	*Ecel yetse ölürüm diye,*
Özüñ körgön Koñurbay	*Kendin gördüğün Koñurbay'la*
Karmaştı katuu salam dep,	*Boğuşmayı sert kurarım diye,*
Köp kıtaydın içinen	*Kalabalık Çinlinin içinden*
Acıratıp alam dep,	*Ayırıp alırım diye,*

Köp soguşka kiriptir,
Kutpa cagın sürüptür.

Kaşaylatıp Beecindi
Kayran Bakay abası
Kakançını kakşatıp,
Kayra tozup cürüptür.
Mañday cagı bakırık,
Çubak uulu Kançoro
Bu da aydap sapırıp,
Alkımın aydap tiyiptir,
Iylap cürgön andan köp.
Sarı kan menen Camgırçı
Arday bolgon Buuruldu
Sapırılgan köp kırgız
Ayçıgı altın tuu bolup,
Epsiz külük karandı
Asman cargan çuu bolup,
Eri ölgöndöy bulkuntup,
Asker cürüp topurap,
Asmanga uçup topurak,
Asker kaynap topurap,
Bet alışıp sayışıp,
Kızık bolup betteşip,
Kırılışıp kalışıp.
Mañdaylaşıp turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Talı kalgan Beecinge.
Bılçıldaşıp uruşup,
Caanın ogu dırkırap,
Tiygen ceri bırkırap,
Kan tögülüp şırkırap,
Kemegedey bir cerdi
Kese çaap oyuşup,
Buyruk uşul boldu dep,
Ölüp ketken adamın
Kiymi menen koyuşup.
Erendin baarı coyulup,
Baatırlardın baarısı,

Nice savaşa girmiş,
Kutup yanını sürmüş.

Beecin'i inim inim inletip,
Yaman Bakay ağası,
Kakançın'ı sızlatıp,
Yine karşılayıp durmuş.
Ön yanı bağırış,
Çubak oğlu Kançoro,
Bu da sürüp savurup,
Boğazından sürüp çatmış,
Ağlayıp gezen ondan çok.
Sarı han ile Camgırçı,
Kana boyanmış Buurul'u
Savrulan nice Kırgız,
Ay damgası altın tuğ olup,
Eşsiz yürük kara atı
Göğü yaran gürültü olup,
Eri ölmüşçesine silkindirip,
Asker yürüyüp gümbürdeyip,
Göğe uçup toprak,
Asker kaynayıp gümbürdeyip,
Yüz yüze gelip mızraklaşıp,
Kızışıp yüzleşip,
Kırılışıp kalıp.
Karşı karşıya duruşup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Söğüdü kalan Beecin'e.
Etleri ezile ezile vuruşup,
Yayın oku vızıldayıp,
Değdiği yer paralanıp,
Kan dökülüp şarıldayıp,
Ocak çukuru gibi bir yeri
Kesip biçip oyuşup,
Buyruk bu oldu diye,
Ölüp giden adamını
Giysisiyle gömüşüp.
Yiğitlerin hepsi yitip,
Bahadırların hepsi,

Kıpkızıl kanga boyonup.
Camgır kılıp, caa tartıp, Akbaltaydın
Çubagı,
Kırılışıp, ok atıp.
Azdı kaptap köp kıtay,
Demge koyboy cogotup,
Alaman koyup Koñurbay
Dümöktü caman baştadı.
Katın menen balanı

Kıpkızıl kana boyanıp.
Yağmur gibi yay çekip, Akbaltay'ın
Çubak'ı,
Kırılışıp ok atıp.
Aza çullanıp nice Çinli,
Soluk aldırmadan yok edip,
Akın koyup Koñurbay,
Kargaşayı fena başlattı.
Karıyla çocuğu

Emi körböy kaldık dep,
Kayratsızdın baarısı
Canınan keçip taştadı.
At atınan cöö bolup,
Tuylap cürgön andan köp,
Cakınınan ayrılıp,
Can boordu kaydan köröm – dep,
Eelendirip culkuntup,
Körsö köñül bölünüp,
Coo közünö Semetey
Kök ala toodoy körünüp.
Manas baştap san kişi
Batkalınan cabılıp.
Keçee, kabarıñda bar beken,
Sarı taldan saydırgan
Sap altından ornotkon
Tagı kalgan Beecinde,
Kakanga kalgan cıyganı,
Kaalaganı – ıymanı.
Beecinge kalgan cıyganı,
Beylegeni – ıymanı.
Beren Almañ köykaşka
Bekem koldop alıptır.
Akbaltaydın Çubagı
Oyguttardın kıraanı
Akbaltaydın arıslanı
Kögala sınduu at minip,
Aalamdı buy kılgan
Atañdın körü çunagı

Artık göremez olduk diye,
Yüreksizlerin hepsi
Canından geçiverdi.
Kimi atından olup yaya kalıp,
Çırpınıp gezen ondan çok,
Yakınından ayrılıp,
Can ciğerimi nerden görürüm, diye,
Azdırıp silkindirip,
Görse gönlü bölünüp,
Düşman gözüne Semetey
Gök ala dağ gibi görünüp.
Manas başta, sayısız kişi
Geçidinden üşüşüp.
Hani, haberin var mıdır,
Sarı söğütten diktirilen,
Som altından kurulan
Tahtı kalmış Beecin'de,
Kakan'a kalmış yığdığı,
Dilediği — imanı.
Beecin'e kalmış yığdığı,
Gözettiği — imanı.
Yiğit Almañ, ünlü kaşka,
Sıkıca destek olmuş.
Akbaltay'ın Çubak'ı,
Oygutların doğanı,
Akbaltay'ın arslanı,
Gök ala görklü ata binip,
Âlemi kasıp kavuran,
Hey gidi yaramazı,

Sapırıltıp kol aydap,
Alkım cagın sürüptür,
Arbaktarı körünöö
Erender mınça keliptir,

Eñiş kılgan kırgındı
Coldoş bolo beriptir.
Koldogonu bir toguz
Koldop algan çak eken.
Cölögönü bir toguz
Cölöp kalgan çak eken
Toktop saygan cerlerin
Manas uulu er kankor
Toonu talkan kılganday.
Toptoşturup sandatıp,
Tolgon candı kırganday.
Kök temirden tuulga
Kömkörö başka kiyiptir,
El ortosun Semetey
Coo kaydalap sürüptür,
Çakçalekey çañ kılıp,
Kez bolgonun dan kılıp,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsü menen uruşup,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazası menen uruşup,
Karapçıluu kandarı
Kança milek candarın
Alaman kılıp uruşup,
Aykaylaşıp turuştu.
Cer tumandap çañ bolup,
Koktu, çuñkur cer menen
Bulaktay agıp kan tolup.
Orto cerin Semetey
Oyup kelip berdi ele,
Eki betin Külçoro
Soyup kelip berdi ele,
Kalday çetin kan Bakay
Kamap kelip berdi ele,

Savurtup ordu sürüp,
Boğaz yanını sürmüş,
Ruhları apaçık görünüp,
Yiğitler böylesine gelmiş,

İniş boyu süren kırgına
Yoldaş olagelmiş.
Koruyucusu bir dokuz,
Destek verdiği dem imiş.
Dayanağı bir dokuz,
Dayanak olduğu dem imiş.
Durup sapladığı yerleri
Manas oğlu er kan içici,
Dağı talkan etmiş gibi.
Küme küme yığıp,
Dolu canı kırmış gibi.
Gök demirden tulgayı
Başına kapatıp giymiş,
Halkın ortasını Semetey,
«Düşman nerde!» diye sürmüş,
Ortalığı toz duman edip,
Rast geleni tane gibi ezip,
Cepken giyen Çinlinin
Güçlüsüyle vuruşup,
Taş kuşanan Çinlinin
Halisiyle vuruşup,
Karapçılı hanları,
Kaç yüz bin canını
Akın edip vuruşup,
Naralaşıp durdular.
Yer dumanlanıp toz olup,
Vadi, çukur yer boyunca
Pınar gibi akıp kan dolup.
Orta yerini Semetey
Oyup gelip verdi,
İki yüzünü Külçoro
Boğazlayıp gelip verdi,
Kalday ucunu han Bakay
Kuşatıp gelip verdi,

Bir bölügün Sarı kan	*Bir bölüğünü Sarı han*
Talap kelip berdi ele,	*Yağmalayıp gelip verdi,*
Cabır cagın Camgırçı	*Ezik yanını Camgırçı*
Aydap kelip berdi ele,	*Sürüp gelip verdi,*
Tuş-tuş cagın Kançoro	*Dört bir yanını Kançoro*
Caylap kelip berdi ele,	*Serip gelip verdi,*
Cer carılıp, çañ tolup,	*Yer yarılıp toz dolup,*
142120 Kıl murutu şıypayıp,	*Kıl bıyığı sarkıp,*
Kılagar közü alayıp,	*Süzgün gözü belerip,*
Ölüp catkan candar köp,	*Ölüp yatan canlar çok,*
Çatkal-çatkal cerlerden	*Dere tepe yerlerden*
Çaçı kalıp bulayıp,	*Saçı kalıp savrulup,*
Töödöy, attay kalmaktar	*Deve gibi, at gibi Kalmuklar*
Ölüp catat bulayıp.	*Ölüp yatıyor yayılıp.*
Kırgın bolup kıylası	*Kırgına uğrayıp niceleri*
Ölüp catat tırayıp,	*Kaskatı serilip ölüp yatıyor,*
Er Semetey çoñ kökcal	*Er Semetey, koca bozkurt,*
142130 Kaylap catkan kıtaydı	*Kaynaşıp duran Çinli'yi*
Kalkın közdöy sürdü ele,	*Halkına doğru sürdü,*
Aşıp-şaşkan kıtaydı	*Apar topar Çinli'yi*
Kayra aydap Koñurbay	*Yine sürüp Koñurbay,*
Kayra sabap kirdi ele.	*Yine döverek girdi.*
Kaardı katuu baştadı,	*Gazabı sert başlattı,*
Kakançını tokmoktop,	*Kakançın'ı tokmaklayıp,*
Kırıp iye taştadı.	*Kırıp geçiriverdi.*
Atañdın körü, kıtay curt,	*Hey gidi, Çinli halkı,*
Kuuday sakal karıñdı,	*Kuğu gibi ak sakallı kocanı,*
142140 Kuday alsın baarıñdı!	*Tanrı alsın hepinizi!*
Kıtay bolboy cerge kir,	*Çinli olma, yerin dibine gir,*
Kırgızdı kırıp, olco albay,	*Kırgız'ı kırıp ganimet alamadan,*
Kırılıp kantip ketesiñ	*Kırılıp nasıl gidersin,*
Kıl emeñ kalbay sayılıp	*Kıl kadarın kalmadan mızraklanıp,*
Kırılıp kantip ketesiñ	*Kırılıp nasıl gidersin,*
Kaldayıñ öl, kanıñ öl	*Kalday'ın ölsün, hanın ölsün,*
Karmaş kılıp kıtaydı	*Boğuşup dururken, ey Çinli,*
Kalbay takır baarıñ öl.	*Hiç kalmadan hepiniz ölün.*
Kaçır miñgen döön öl,	*Katıra binen devin ölsün,*
142150 Alp kötörbös cöön öl.	*Alpın taşıyamadığı yayanın ölsün.*

Kara kurttay kalkıñ öl,
Kalbay kıtay alpıñ öl.
Tayanganı temirdey,
Manastın caman uulunan
Kırk kandın eli saydırıp,
Kırılıp keldi dedirbey,

Kara kurt gibi halkın ölsün,
Kalmadan, Çinli, alpın ölsün.
Dayandığı demir gibi,
Manas'ın değersiz oğlundan
Kırk hanın halkı mızraklanıp,
«Kırılıp geldi» dedirtmeden,

Tuulbay tuna çögüp al,
Adam bolboy ölüp al.
Karmaşarıñ az burut
Kırgın kılıp, kız albay
Kakanga kantip cetesiñ,
Kıl emeñ kalbay kırılbay
Kantip tirüü ketesiñ?
Kürmö kiygen kanıñ öl
Kan Ezkara baş bolup,
Kalbay curtum barıñ öl!»
Dep, öşöntüp, Koñurbay
Algara oozun burdu ele,
Aykırıgı taş carıp,
Kalkın tozup turdu ele,
Öz bilgenin kıtayga
Kılıp iydi Koñurbay,
Eçen mancuu erlerin
Aybaltalap tokmoktop,
Kırıp iydi Koñurbay.
Cadaaldı caman baştadı,
Calañ mancuu, köp tırgoot
Kaarına çıdabay,
Kırılıp kete taştadı.
Mendeden artık tuulgan
Bel emespi Koñurbay,
Bettese col tüşürgön
Şer emespi Koñurbay.
Bettese çöl tüşürgön
Şer emespi Koñurbay.
Koñurbay kıtay ulugu,
Aalamga cetet buzugu,
Koburtunan çañ çıkkan,

Doğmadan dibe çöküver,
Adam olmadan ölüver.
Boğuşacağın azıcık Burut,
Kırgın edip kız alamadan,
Kakan'a nasıl varırsın,
Kıl kadarın kalmadan, kırılmadan,
Nasıl sağ gidersin?
Cepken giyen hanın ölsün,
Han Ezkara başta olmak üzere,
Kalmadan, halkım, hepiniz ölün!»
Diye, işte böyle, Koñurbay
Algara'nın ağzını çevirdi,
Haykırışı taş yarıp,
Halkını karşılayıp durdu,
Bildiğini Çinliye
Yapıverdi Koñurbay,
Nice Mançu erlerini
Aybaltayla tokmaklayıp,
Kırıverdi Koñurbay.
Zulmü fena başlattı,
Salt Mançu, nice Tırgoot,
Gazabına dayanamayıp,
Kırılıp gidiverdi.
İnsandan üstün doğmuş
Bel değil mi Koñurbay,
Yüzleşse yol açtıran
Aslan değil mi Koñurbay.
Yüzleşse çöle çeviren
Aslan değil mi Koñurbay.
Koñurbay, Çinlinin ulusu,
Fesadı âleme yeter,
Homurtusundan toz kopan,

Kozgolgondo can çıkkan.
Sayışınan kan çıkkan,
Sarala celek tuu algan,
Çok-Tabılgı caylagan.
Çoñ kara atın baylagan,
Kaldaydın uulu kapırıñ,
Kan Koñurbay baatırıñ

Kımıldadığında can çıkan.
Mızrak vuruşundan kan çıkan,
Sarı ala flamalı tuğ almış,
Çok-Tabılgı'yı yaylamış.
Koca kara atını bağlamış,
Kalday'ın oğlu kâfirin,
Han Koñurbay bahadırın

İKİNCİ BÖLÜM

CADI KIŞI VE SUSUZ KUŞATMA

Konurbay'ın dev cüsseli pehlivanı Kaman alp Semetey'e saldırır; Külçoro onu atından devirir, Semetey Zulpukor'la başını uçurur — akbaba kuyruklu Coon alp da aynı akıbete uğramıştır. Üç şampiyonunun (Kaman, Coon, Karagul) yasını tutan Konurbay bütün Kırgız'ı kırma yemini ederken Ezkara ile Tırgoot hanı kadın savaşçı Orongu cadı taşıyla (yada) havayı büyüler: yaz ortasında kış kopar, sekiz gün dolu ve sel Kırgız ordusunu ve yılkılarını kırar. Talas'a çekilen Kırgız-Argın, önce on iki, sonra kırk iki kat Hıtay halkasıyla kuşatılır; Konurbay teslim ülkesi ister — Talas, bin kız, bin küheylan, üstelik Bakay ile Külçoro'yu seyis köle olarak.

Manas'ın ömürlük sırdaşı, evliya Bakay, altmış yaşındaki tulpar Kökçolok'a binip Manas'ın öcü için Taş-Kaşat meydanında Konurbay'la teke tek düelloya çıkar: Kalça'nın kargısı onu yerinden oynatamaz, Bakay Kılbolot'la düşmanın kargısını üçe böler ve insan gözyaşıyla suvarılmış gizli çelik mızrağıyla Konurbay'ı Kara attan yere serer; sayısız kalday hanlarını ölümden kaçırır, kuşatılan Bakay'ı ise Külçoro yedi bin kargı darbesini göğüsleyerek çıkarır. Buna karşılık Konurbay Talas'ın suyunu çevirip bendetir: kırk altı kat kuşatmada halk kırk bir gün susuz kalır; Kan-Soruñ kurultayında Sarı Han ile Camgırçı kız verip baş eğmeyi önerince Bakay "Biriniz değil, bininiz ölün — boyun eğmektense kırk yıl vuruşun" diye kükrer ve Semetey iki çorosuyla Konurbay'a karşı atlanırken Kanıkey, Çıyırdı ve bütün halk dualarla ağlaşır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Semetey ve Külçoro, Konurbay'ın iki dev pehlivanını öldürür: Kaman alp ve akbaba kuyruklu Coon alp; ikisinin de başı Zulpukor'la uçurulur.
- Ezkara ile Tırgoot hanı Orongu, yada (cadı) taşıyla yazı kışa çevirir; sekiz günlük dolu ve sel felaketi Kırgız'ı Talas'a çekilmeye zorlar.
- Konurbay'ın ültimatomu: Talas'ın teslimi, bin kız ve bin küheylan haraç, Bakay ile Külçoro'nun köle verilmesi — aksi hâlde topyekûn kırgın.
- Bakay, altmış yaşındaki Kökçolok'la Taş-Kaşat'ta Konurbay'ı teke tek düelloda Kara atından yere serer; hanı sayısız kalday askeri kurtarır.
- Konurbay Talas ırmağını bendle çevirir; kuşatma kırk altı kata çıkar ve Kırgız halkı kırk bir gün susuz kalır.
- Kan-Soruñ kurultayında Sarı Han ile Camgırçı'nın teslimiyet önerisini Bakay öfkeyle reddeder; Kanıkey'in ok geçmez kaftanları bütün orduyu donatır.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Astındagı Kara atı	*Altındaki Kara atı,*
Kara atının bar bolçu	*Kara atının var idi*
Kaptalında kanatı.	*Böğürlerinde kanadı.*
Opsuz cini karmasa,	*Ölçüsüz öfkesi tutunca,*
On segiz miñ aalamdı	*On sekiz bin âlemi*
Talkanday çalgan adatı.	*Un ufak edip vurmaktı âdeti.*
Bekip catkan Beecindin	*Kapanıp yatan Beecin'in*
Beli emespi Koñurbay,	*Beli değil mi Koñurbay,*
Topon suu toskool kılbagan,	*Tufan suyunun bile durduramadığı,*
Şer emespi Koñurbay,	*Aslan değil mi Koñurbay,*
Alışkan dalay alpı bar,	*Boğuştuğu nice alpı var,*
Kagışkandı zor Kalça	*Çarpıştığının, koca Kalça,*
Kanın içme saltı bar.	*Kanını içmek töresi var.*
Kan Ezkara karısı	*Han Ezkara ihtiyarı*
Kaltırbay aydap tokmoktop,	*Kimseyi bırakmadan sürüp dövüp,*
Kaardı katuu baştadı,	*Kahrı katı başlattı,*
Kaltırbay aydap baarısın	*Bırakmadan sürüp hepsini*
Kırıp iye taştadı.	*Kırıp geçiriverdi.*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin oğlu Koñurbay*
Baatırlıgı ozdu ele,	*Yiğitlikte üstündü,*
Kırk uruu kıtay, tümön el	*Kırk boy Hıtay, tümen halkı*
Kıl cıldırbay er Kalça,	*Kıl kıpırdatmadan er Kalça,*
Kalkının baarın tozdu ele.	*Halkının hepsinin yolunu kesti.*
Küçöp cañcal baştadı,	*Coşup kavgayı başlattı,*
Kaltırbastan kakandı	*Bırakmadan Hakan halkını*
Kırıp iye taştadı.	*Kırıp geçiriverdi.*
Kaarlanıp bakırsa,	*Kahırlanıp bağırsa,*
Kaldayların çakırsa,	*Kalday'larını çağırsa,*
Adam emes, Kalçadan	*İnsan değil, Kalça'dan*
Ayban korkup, çuu turdu.	*Hayvan bile korkup, çığlık koptu.*
Surunay-kerney tartılıp,	*Zurnalar, borular çalınıp,*
Kaarı katuu artılıp,	*Kahrı katı yüklenip,*
Cadaldı caman baştadı.	*Cidali fena başlattı.*
Koñurbay türün körgöndö,	*Koñurbay'ın yüzünü görünce,*
Özü kaçıp köp mancuu	*Kendisi kaçıp nice Mançu,*
Tügönsök meyli köönü – dep,	*"Tükensek de razıdır gönlümüz" deyip,*

Kırılıp kete taştadı.
Koñurbay ünün ukkanda
Keriney-surnay tartıldı,

Kerikke ok-darı artıldı.
Balaanı başka baştadı,
Mancuu, tırgoot, köp kalday Bu
kaarlansa Koñurbay
Cabılıp uruş kıluuga
Canınan keçip taştadı.
Mancuuları, şerleri
Kasap* körüp Kalçadan
Kazatka çıkkan erleri
Mancuu kanı Ezkara
Cagal menen Orkongo
Canıñ çıkkan kıtaydın
Cañcalı mınça bolorbu,
Cañcuñdun baarı cabıldı
Mancuuları erleri
Kol saluuga kamındı.
Too solkuldap, suu cürdü,
Çalışkan aman bolbostoy.
Cer örttöngön çuu cürdü.
Kaardı katuu baştadı,
Curt çurkurap, köl tolkup
Kambıl Bakay, Semetey
Cadaalınan Kalçanın
Candan keçip taştadı.
Altın ayluu sır kanca
Aylası toluk, zaarı küç
Alaçıktay çoñ Kalça
Ayanıp Kalça kalbadı.
Altımış kıtay, san kalday
Koñurbay türün körgöndö
Atınan tüşüp cügürüp,
Atının oozun karmadı.
Tutulup ölgön Koñurbay,
Turgusu kelbeyt doñuz ay.
Calañ burut seni dep,

Kırılıp gidiverdi.
Koñurbay'ın sesini duyunca
Borular, zurnalar çalındı,

Kerik'e ok ve barut yüklendi.
Belayı beter başlattı,
Mançu, Tırgoot, nice kalday Bu
kahırlanınca Koñurbay
Üşüşüp savaş etmeye
Canlarından geçiverdi.
Mançuları, aslanları
Kalça'dan kasap görüp*
Gazaya çıkan erleri,
Mançu hanı Ezkara
Cagal ile Orkon'a:
"Canın çıkası Hıtay'ın
Cengi bu kadar olur mu?"
Cañcuñ'ların hepsi üşüştü,
Mançuları, erleri
Saldırmaya hazırlandı.
Dağ sarsılıp, su yürüdü,
Çarpışan sağ kalmayacak gibi.
Yer tutuşmuşça çığlık yürüdü.
Kahrı katı başlattı,
Halk çığrışıp, göl dalgalanıp,
Tedbirli Bakay, Semetey
Kalça'nın cidalinden
Candan geçiverdi.
Altın kakmalı sırlı çubuk,
Çaresi tam, zehri güçlü,
Alaçık kadar koca Kalça,
Kalça canını hiç sakınmadı.
Altmış Hıtay, sayısız kalday
Koñurbay'ın yüzünü görünce
Atından inip koşarak
Atının ağzını tuttu.
Tutulup ölesi Koñurbay,
Durmaya niyeti yok, domuz ay.
"Yalnız Burut seni" deyip,

Düñgürçöktö* tameki
Töböñdön tiygen kancaga
Tört koçuştap saldı ele,
Döö-alpın körçü Kalçanın,
Calañ kırgız, köp argın
Tört eeli tolboy kaldı ele. Candan
keçip taştadı.
Kancanı tartsa korkurap,
Koyo berse tütünün
Kol ıştık bolup burkurap.
Bılçıldaşıp uruştu.
Kol esinen cañılıp,

Düñgürçök'teki tütünü*
Tependen inesi çubuğa
Dört avuçlayıp doldurdu,
Kalça'nın dev alpını görsene,
Yalnız Kırgız, nice Argın
Dört tutamı dolmadan kaldı.
Canlarından geçiverdi.
Çubuğu çekince horuldayıp,
Salıverince dumanı
Kol islik olup savrulup.
Göğüs göğüse dövüştüler.
El aklından şaşırıp,

Altı miñ kıtay, san kalday
Adaşıp ketti çurkurap.
Kaşatka çıga koñguday,
Kıtay emes, er Kalça
Kılımdı takır sorguday.
Közü adırdın butkulday,
Körüngöndü cutkuday.
Körsöñ mınday Koñurbay.
Körüngöndü sorguday
Kıykırıp Kalça çamınsa,
Kılım çıdap kelgisiz.
Kızıtalak kapırdı
Kırışıp mende ceñgisiz.
Çalkıttaşı colborstoy,
Kaysaganı kamanday,
Kayra tozso kıtaydı
Kay aylasın taba albay.
Ayla tappas sebebi –
Beecinge mıktuu bel eken,
Bendeden artık şer eken,
Bu kırk uruk kıtay kıyını
Kan Koñurbay deer eken.
Bu mancuusu kayra şoñşoñdop,
Baatırları, erleri
Alaman koydu oñşoñdop.
Camgır kılıp caa tarttı,

Altı bin Hıtay, sayısız kalday
Şaşırıp gitti çığrışarak.
Yara tırmanan böcek gibi,
Hıtay değil, er Kalça
Asrı tümden somuracak gibi.
Gözü kır yamacının oyuğu gibi,
Göründüğü her şeyi yutacak gibi.
Görsen böyledir Koñurbay.
Görüneni somuracak gibi
Bağırıp Kalça hamle etse,
Asır dayanıp gelemez.
Kahrolası kâfiri
Çarpışıp hiçbir kul yenemez.
Sıçrayışı kaplan gibi,
Kapışı yaban domuzu gibi,
Hıtay geri dönüp karşı dursa,
Hiçbir çaresini bulamaz.
Çare bulamayışın sebebi –
Beecin'e sağlam bel imiş,
Kuldan üstün aslan imiş,
Bu kırk boy Hıtay'ın yamanına
Han Koñurbay der imiş.
Bu Mançusu yine böbürlenip,
Bahadırları, erleri
Uluyarak akın saldı.
Yağmur gibi yay çekti,

Möndür kılıp ok attı.
Caadaldı caman baştadı,
Mañday-teskey turuştu,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Baatırların, şerlerin

Dolu gibi ok attı.
Cidali fena başlattı,
Karşı karşıya durdular,
Tüfek atıp, yay çekip,
Bahadırlarını, aslanlarını

Körüp catkan mından köp,
Kıtay, kırgız uruşu
Alaman çuunun içinde
Kayra tartıp kaçam dep,
Ayza menen birdi cep,
Ölüp catkan mından köp.
Çoyun baş tiyip çoyulup,
Orodoy başı oyulup,
Çıyraksıngan al öldü,
Bul cañcaldın içinde
Alban türlüü kalk öldü.
Eren öldü, kan öldü,
Eçen türlüü can öldü.
Mına oşondo Semetey
Cetiktep belin kurçanıp,
Ittin çoñ ötügü çoykoyup,
Ceti tümön kıtayga
Ceke aralap kol salıp,
Kır töbödön korkurap,
Soguştan kara kan agıp,
Erendin baarı küyünüp,
Epsiz eken kıtay dep,
Baatırları, şerleri
Kayran candan tüñülüp.
Kırgınduu kazat baştaşıp,
Calgız Kalça borumu –
Kılça körböy kuu candan
Tüñülüşüp taştaşıp.
Eserdin baarı betinde,
Ebegeysiz kırgında.
Erendin baarı çetinde
Alsızdın baarı aldında
Körgöndö bolboyt eç arman

Görüp yatan bundan çok,
Hıtay ile Kırgız savaşı,
Yaygara çığlığın içinde
"Geri dönüp kaçayım" deyip,
Mızrakla birini yiyip,
Ölüp yatan bundan çok.
Çoyun başlı topuz değip uzanıp,
Kuyu gibi başı oyulup,
Çevik geçinen o öldü,
Bu cenk kavgasının içinde
Türlü türlü halk öldü.
Eren öldü, han öldü,
Nice türlü can öldü.
İşte o zaman Semetey,
Sımsıkı belini kuşanıp,
İtin koca çizmesi dikilip,
Yedi tümen Hıtay'a
Tek başına dalıp saldırıp,
Sırtlardan, tepelerden gürleyip,
Savaştan kara kan akıp,
Erenlerin hepsi yanıp,
"Sayısızmış bu Hıtay" deyip,
Bahadırları, aslanları
Aziz candan umut kesip.
Kırgınlı gazayı başlatıp,
Yalnız Kalça'nın heybeti –
Kıl kadar görmeden kuru candan
Umutlarını kesiverip.
Şaşkınların hepsi ön saftadır,
Ölçüsüz büyük kırgında.
Erenlerin hepsi kıyısında,
Güçsüzlerin hepsi önündedir,
Görene hiç hasret kalmaz,

Caanamdan* mıktuu er Kalça	*Cehennemden* yaman er Kalça,*
Kıraandarıñ barında	*Şahbazların varken*
Kıtayga salgan çoñ cañcal. Asman menen ceriñdin	*Hıtay'a saldığı büyük cenk. Gökyüzü ile yerinin*
Asker kaynap topurap,	*Asker kaynayıp gürüldeyip,*
Adam tolup topurap,	*İnsan dolup kaynaşıp,*
Çakçelekey çañ bolup,	*Allak bullak toz olup,*
142350 Buuduñ çelek kan bolup,	*Bulanık kova dolusu kan olup,*
Erendin baarı calpayıp,	*Erenlerin hepsi serilip,*
Cer talaşıp, dan bolup.	*Yer paylaşıp, tane gibi saçılıp.*
Karasa közgö ilinbey,	*Bakılsa göze ilişmez,*
Kaysı ekeni bilinbey,	*Hangisi olduğu bilinmez,*
On segiz kün aralap,	*On sekiz gün boyu dolaşıp,*
Oluya-Döbö talaalap.	*Oluya-Döbö kırlarını arşınlayıp.*
At kırılıp, er ölüp,	*At kırılıp, er ölüp,*
Azamat çarçap, teñ bölüp.	*Yiğit yorulup, eşit bölünüp.*
Oydo tolup, tüz bolup,	*Çukurlar dolup dümdüz olup,*
142360 Opsuz kırgın boldu ele.	*Ölçüsüz kırgın oldu.*
Ortosunda Koñurbay	*Ortasında Koñurbay,*
Körsö köñül bölünüp,	*Görenin yüreği ürperip,*
Kök askarday körünüp,	*Gök yalçın dağ gibi görünüp,*
Koñurbay beker er emes,	*Koñurbay boşuna er değil,*
Mende betteer şer emes.	*Kulun karşı çıkacağı aslan değil.*
Korozdoy moynu koykoyup.	*Horoz gibi boynu kıvrılıp.*
Çoñ salışta Koñurbay,	*Büyük vuruşmada Koñurbay,*
Coonun aylasın bilgen doñuz ay.	*Düşmanın çaresini bilen domuz ay.*
Öñü bışkan öpködöy,	*Yüzü pişmiş akciğer gibi,*
142370 Köz üstündö kara kaş	*Gözünün üstünde kara kaş,*
Böktörgölüü çapanday.	*Terkiye bağlı kaftan gibi.*
Eñişip mende alabı,	*Güreşse kul onu alt eder mi,*
Betteşken aman kalabı?	*Yüzleşen sağ kalır mı?*
Çoñ ötüktün tamanı,	*Koca çizmesinin tabanı*
On eki karış sere eken.	*On iki karış boyunda imiş.*
O düynö ketken Manastı	*O dünyaya giden Manas'ı,*
Tutanıp ölgön bu çoçko	*Tutuşup ölesi bu domuzun,*
Mert kıları ep eken.	*Kıyıp öldürmesi olası imiş.*
Caası bölök calcayıp,	*Yayı başka, kocaman gerilip,*
142380 Mendeden bölök kalcayıp,	*Kuldan başka sırıtıp,*

Tiröösündöy körünüp,	*Direği gibi görünüp,*
Can alıçu calañgıç	*Can alıcı bir cellat,*
Bir özündöy er Kalça.	*Bir kendine benzer er Kalça.*
Kılıçınan çañ çıkkan,	*Kılıcından toz çıkan,*
Kıyalınan can çıkkan,	*Huyundan can çıkan,*
Kökcaldıgın karañız,	*Bozkurtluğuna bakınız,*
Kökcal Kalça abañız	*Bozkurt Kalça ağanız,*
Kırgın dese süyüngön,	*"Kırgın" dese sevinen,*
Kıtaydın mıktuu kan oşol, Kebez belboo keçilder	*Hıtay'ın yaman hanı odur, Pamuk kuşaklı keşişler*
142390 Kılımdın baarın bagıntkan Koñurbaydı körgöndö	*Asrın hepsine boyun eğdiren, Koñurbay'ı görünce*
Kıtaydan çıkkan şer oşol. Kettik dep candan tüñülüp.	*Hıtay'dan çıkan aslan odur. "Gittik!" deyip candan umut kesip.*
Kasaba* koldo kalkıldap,	*Kasaba* elde dalgalanıp,*
Altımış caysañ, kırk kıtay	*Altmış caysañ, kırk Hıtay*
Altın caak aybalta	*Altın yanaklı aybalta*
Bileginde carkıldap.	*Bileğinde parıldayıp.*
Körsö köñül bölünüp,	*Görenin yüreği ürperip,*
Kırışka kirçü çoñ kübsör* Emi kırgın bolduk dep.	*Kırışa girecek koca kübsör* "Şimdi kırgına uğradık" deyip.*
Oñ cagında körünüp,	*Sağ yanında görünüp,*
Badanası balkıldap,	*Zırhı ışıl ışıl yanıp,*
142400 Baarı kurçtan çoyun baş	*Hepsi su verilmiş çelikten çoyun baş*
Oñ cagında carkıldap.	*Sağ yanında parlayıp.*
Kara-Moynok Taş-Kaşat	*Kara-Moynok, Taş-Kaşat'ta*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin oğlu Koñurbay*
Kagışka çıga keldi ele.	*Çarpışmaya çıkageldi.*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin oğlu Koñurbay,*
Belsöölönüp sögülüp,	*Bel bağlayıp sövünerek,*
Mendeden bölök körünüp,	*Kuldan bambaşka görünüp,*
Alamın dep kırgızdı	*"Alırım" deyip Kırgız'ı,*
Otogo tuu* balkıldap,	*Otağında tuğ* dalgalanıp,*
142410 On eki çalgın çoñ kübsör	*On iki kulaç koca kübsör*
Kökcalı bar, şeri bar,	*Bozkurdu var, aslanı var,*
Al belinde carkıldap.	*O belinde parlayıp.*
Toodoy-taştay körünüp	*Dağ gibi, kaya gibi görünüp,*
Koñurbaydı körgöndö	*Koñurbay'ı görünce*

El çurkurap, çuu turup,
Böödösünön ölör dep,
Köñülü caman bölündü,
Kalıñ kolun şaştırıp,
Astındagı çoñ kara at
Eri ölgöndöy culkuntup,
Katışışkan mendenin
Eelendirip bulkuntup,
Körgön eldi şaştırıp,
Coo kaydalap şaştırıp
Astındagı kara atı
Oyku-toyku bastırıp,
Kaalgaday kaşka tiş –
Kalayıktan başka tiş.
Tiştengende tim ele
Taruudaydan bırkırap,
Kalıñ mancuu, köp şibe
Koñurbay türün körgöndö
Alptarının mingeni –

Halk çığrışıp, feryat kopup,
"Boş yere ölür" deyip,
Gönlü fena bölündü,
Kalabalık ordusunu telaşa verip,
Altındaki koca kara at
Eri ölmüşçesine silkinip,
Çarpışmaya girenin, kulun,
Coşturup şahlandırıp,
Gören halkı telaşa salıp,
"Düşman nerede?" deyip koşturup,
Altındaki kara atı
Hoplata zıplata yürütüp,
Kapı kanadı gibi ak dişi –
Halkınkinden başka diş.
Dişlerini gıcırdattığında öylece
Darı tanesi gibi saçılıp,
Kalabalık Mançu, nice Şibe,
Koñurbay'ın yüzünü görünce
Alplarının bindiği –

Kolop-kolop çurkurap.
Çoñ törönün aldına
Kelin bolup cügünüp,
Kürmö kiygen küçtüülör
Kıstalak candan tüñülüp.
Badana kiygen baatırlar
Kan içüüçü kapırlar
Çokmor çapçuu ıktuular
Çoñ ataktı köp alıp,
Kan içüüçü mıktuular
Alban türlüü alpı bar,
Atayı kelgen karkıbar.
Köp tügönbös kebi bar.
Cay koygondo cön ele
Toogo-taşka urunup,
Kızık eken candarı,
Kıncılaluu balbanı.
Kıykırıp Kalça alışsa,
Cön ele çıgat daldalı.

Bölük bölük çığrışıp.
Koca beyin önüne
Gelin gibi diz çöküp,
Kürmö giyen güçlüler,
Kahrolası candan umut kesip.
Zırh giyen bahadırlar,
Kan içici kâfirler,
Topuz vurmakta ustalar,
Büyük ünü çok kazanmış,
Kan içici yamanlar,
Türlü türlü alpı var,
Bilhassa gelmiş karkıbar.
Bitmez tükenmez sözü var.
Rahat bıraktığında öylece
Dağa taşa çarpıp,
Tuhaf imiş canları,
Hırçın huylu pehlivanı.
Bağırıp Kalça kapıştığında,
Öylece şaşkına dönüverir.

Al balbandın içinde	*O pehlivanların içinde*
Kün caadurçu cayçı bar.	*Yağmur yağdıran yadacı var.*
Balbandardın kolunda	*Pehlivanların elinde,*
Cetken cerdi tuuragan	*Değdiği yeri doğrayan,*
Temirden bolot kayçı bar.	*Demirden çelik makas var.*
Cerge sıybas kalkı bar,	*Yere sığmaz halkı var,*
Cerge kirgen kapırdın,	*Yere giresi kâfirin,*
142460 Karmaşkandın baarısın	*Çarpıştığı herkesin*
Kanın içmey saltı bar.	*Kanını içmek töresi var.*
Kaçırı bar, töösü bar.	*Katırı var, devesi var.*
Ay-aalam ceñip algısız,	*Ay ile âlem yenip alamaz,*
Çoñ-Beycindin eesi bar.	*Çoñ-Beycin'in sahibi var.*
Tak oşondo Koñurbay	*Tam o zaman Koñurbay,*
Kırgızga kırgın salam dep,	*"Kırgız'a kırgın salayım" deyip,*
Çapçıganda too-taştı	*Pençe attığında dağı taşı*
Kırk col Manas tirilsin,	*"Kırk kez Manas dirilse de,*
Bolboy çaap alam dep,	*Durmayıp vurup alırım" deyip,*
142470 Sazan-Şañdan kol algan,	*Sazan-Şañ'dan asker almış,*
Mañgübö degen şaardan	*Mañgübö denen şehirden*
Calgız közdön mol algan,	*Tek gözlülerden bolca almış,*
Mañgübödön balbanı	*Mañgübö'den pehlivanı,*
Cese daamga toybogon	*Yese tada doymayan,*
Alışsa candı koybogon,	*Kapışsa cana kıyan,*
Buzuktu murun oylogon,	*Fesadı önceden düşünen,*
Burulup canga koybogon,	*Dönüp cana aman vermeyen,*
Kişi bilgis sözü bar,	*Kimsenin bilmediği sözü var,*
Mañdayda calgız közü bar,	*Alnında tek gözü var,*
142480 Talıkpay soguş kıluuga	*Yorulmadan savaş etmeye*
Balbandan başka atı bar,	*Pehlivandan başka adı var,*
Kök temirdey kuralıp	*Gök demir gibi kuşanıp,*
Bu tübünön çıkkan karkıbar, Kaalaganı a dagı.	*Bu kökten çıkma karkıbar, İsteklidir o dahi.*
Balbandarı başkaça,	*Pehlivanları bambaşka,*
Suur körsö suurup cep,	*Dağ sıçanı görse söküp yiyen,*
Kaşkulak körsö karmap cep,	*Porsuk görse tutup yiyen,*
Karısı toluk kapırdın,	*Yaşlısı çoktur kâfirin,*
Kulan körsö kuup cep,	*Kulan görse kovup yiyen,*
Teke körsö terip cep,	*Teke görse toplayıp yiyen,*

Adam menen cürbögön,
Süylösö tildi bilbegen.
Alış kılıp otursa,
Arıslan tişi ötpögön.
Alış kılıp oturup,
Adamdın alı cetpegen,
Eç kim çıdap barbagan
Bet alıp mende albagan,
Adam barbas sebebi,
Balbanı başka bir toodoy,
Bura tartpay çıkçuusu.
Baatırlık cönün surasañ,
Soguştan kayra tartpagan,
Katuu cini kirgende
Soolgur cayı uşu eken
Eñişten kayra tartpagan.

İnsanla birlikte gezmeyen,
Konuşsa dilden anlamayan.
Güreşe oturduğunda,
Arslan dişi işlemeyen.
Güreş edip oturunca,
İnsanın gücü yetmeyen,
Hiç kimsenin dayanıp varamadığı,
Karşısına kulun çıkamadığı,
İnsan varmayışın sebebi:
Pehlivanı başka, koca bir dağ gibi,
Dizgin çevirmeden çıkışı.
Bahadırlığının aslını sorarsan,
Savaştan geri dönmeyen,
Katı öfkesi geldiğinde
Kuruyasıcanın huyu bu imiş,
Boğuşmadan geri dönmeyen.

Tirüüsüñ dese küyüngön,
Ölösüñ dese süyüngön,
Coo kaydalap Kalçanı
Çatagın arbın küç kılgan,
Cön ele karmap tüz kılgan.
Alardın cayın surasañ
Enesi Indi calabı,
Örttönüp ketken bu curttu
Eñkeytip kişi alabı?
Abıdan tübün surasañ
Atası kıtay dolusu,
Adamdın tilin ukpagan
Aybanga çalış dolusu
Tak oşondon çogultup,
Tandap kelgen balbanı,
Tandap kelgen balbanı,
Katılsa talkan kılat dep,
Karmaştı közdöy bet alıp,
Kaalap turdu aa dagı.
Kan Koñurbay baatırdın,
Burutka buzuk salar dep,
Kagış kılsa şük ele

"Yaşarsın" dense yerinen,
"Ölürsün" dense sevinen,
"Düşman nerede?" deyip Kalça'yı,
Belasını bol bol güç eyleyen,
Öylece tutup dümdüz eden.
Onların aslını sorarsan,
Anası Hintli bir aşüfte mi,
Tutuşup yanası bu halkı
Boyun eğdirip insan alabilir mi?
İyice kökünü sorarsan,
Babası Hıtay delisi,
İnsanın dilinden anlamayan,
Hayvana karışık delisi.
Tam onlardan toplayıp,
Seçip getirdiği pehlivanı,
Seçip getirdiği pehlivanı,
"Sataşanı un ufak eder" deyip,
Çarpışmaya doğru yönelip,
İsteyip durdu o dahi.
Han Koñurbay bahadırın,
"Burut'a fesat salar" deyip,
Çarpışırsa sessizce

Kandarın baylap alar dep,
Kara canga küç kelse,
Cara tartıp salar dep.
Kolu temir balbanın
Koyboy cıyıp alıptır.
A balbandın mıktuusu,
Ayzakerden ıktuusu,
Kagış kılsa cön ele
Kaardı katuu taştagan,
Taştı cara muştagan.
Balbandardın ereni.

Hanlarını bağlayıp alır deyip,
Kara cana güç gelirse,
Yarıp parçalayıverir deyip.
Eli demir pehlivanını
Bırakmadan toplamış.
O pehlivanın yamanı,
Mızrakçıların ustası,
Çarpışırsa öylece
Kahrı katı bırakan,
Taşı yara yumruklayan.
Pehlivanların ereni.

Baarısının bereni.
Kagış dese cön ele
Bura tartpay ölçüsü
Kan Koñurbay baatırga
Karaan bolup berçüsü.
Balbandardın başkası,
Aça sakal Kaşkası
Katın kandan Orongo
Karmaşka mınday bolorbu,
Tokuşkerden Duuşañı
Columdusu mınça bu.
Abıdanı Akayar,
Kara belboo Bekeri,
Kıcıldagan cılastar
Kan Koñurdun cökörü.
Mında kayçı kulak Kaman alp,
Acıratıp algıça,
Coru kuyruk Coon alp,
Mında ketmen kulak Keyiş alp, Teñiz eken Külçoro
Artık balban degender –
Tiyişkendi tim ele
Tirüü koyboy cegender.
Türüü suuk balbandar,
Tügöl kamdap Koñurbay
Kecirdi süygön baatır ay
Körsö mınça col aydap,

Hepsinin bereni.
"Çarpış" dese öylece
Dizgin çevirmeden ölesi,
Han Koñurbay bahadıra
Destek olup veresi.
Pehlivanların başkası,
Çatal sakallı Kaşka'sı,
Kadın handan Orongo,
Çarpışmada böylesi olur mu,
Tokuşker'den Duuşañ'ı,
Yol arkadaşı bunca bu.
Abıdan'ı Akayar,
Kara kuşaklı Bekeri,
Kaynaşan uğursuzlar,
Han Koñur'un yâranı.
Burada makas kulaklı Kaman alp,
Ayırıp alıncaya dek,
Akbaba kuyruklu Coon alp,
Burada kazma kulaklı Keyiş alp, Deniz imiş Külçoro,
Üstün pehlivan denenler –
Sataşanı öylece
Diri komadan yiyenler.
Suratı soğuk pehlivanlar,
Hepsini hazırlayıp Koñurbay,
İnadı seven bahadır ay,
Görsen bunca yol sürüp,

	Kelgen eken kapıray.	*Gelmiş meğer, hayret ki hayret.*
	Bettep mende barabı,	*Karşısına kul varır mı,*
	Betteşken tirüü kalabı?	*Yüzleşen diri kalır mı?*
	Koñurbay buyruk kılganda	*Koñurbay buyruk verdiğinde*
	Taş carılıp, kum küydü,	*Taş yarıldı, kum yandı,*
142570	Arbalañdap cöö cürdü,	*Sallana sallana yaya yürüdü,*
	Aalamdın Kalçanın	*Âlemin, Kalça'nın*
	Aşmak boldu bülügü.	*Aşırı oldu fesadı.*
	Atka oyunçuk kapırdın	*Ata oyuncak kâfirin,*
	Celmayandın külügü,	*Celmayan'ın yürüğü,*
	Kaarı kelip kaptatıp,	*Kahrı gelip bastırtıp,*
	Koñurbaydın bülügü.	*Koñurbay'ın fesadı.*
	Kolun kaptap kalgan soñ	*Orduları basıp kaldıktan sonra,*
	Baatırların, erlerin	*Bahadırlarını, erlerini*
	Basıp baylap aldı ele.	*Basıp bağlayıvermişti.*
142580	Baarı curtu dürköröp,	*Bütün halkı gürüldeyip,*
	Kaçıp ürküp kalarda	*Kaçıp ürküp kalacakken,*
	Manastın uulu er kökcal	*Manas'ın oğlu er bozkurt*
	Semetey serpiş saldı ele,	*Semetey hamle salıverdi,*
	Coru kuyruk Coon alpka	*Akbaba kuyruklu Coon alpa,*
	Colbors eken Semetey,	*Kaplan imiş Semetey,*
	Bet alışa cetti ele.	*Yüz yüze gelip yetişti.*
	Bettegende bereniñ	*Yüzleştiğinde berenin,*
	Keriginin üstünön	*Keriğinin üstünden*
	Kömö koyup ketti ele,	*Devirip geçiverdi,*
142590	Uybu-şuybu balbanı	*Hay huy içinde pehlivanı,*
	Dürböp attan cügürüp,	*Telaşla attan koşuşup,*
	Cañcaldı caman salgıça,	*Cengi fena salmadan,*
	Kerigine mingizip,	*Keriğine bindirip,*
	Tegeregin karabay,	*Çevresine bakmadan,*
	Tegele canın ayabay,	*Hiç canını esirgemeden,*
	Kıdırata karabay,	*Sağa sola bakınmadan,*
	Kızır çalgan Külçoro	*Hızır'ın dokunduğu Külçoro,*
	Kıraan eken kökcalıñ	*Şahbaz imiş bozkurdun,*
	Kılça canın ayabay,	*Kıl kadar canını esirgemeden,*
142600	Astındagı Surkoyon	*Altındaki Surkoyon'u,*
	Kara caak ak kamçı	*Kara yanaklı ak kamçıyı*
	Karmay kalıp imerip,	*Kavrayıp çevirip,*

Kañ degize buudandı	*"Kañ!" dedirtip küheylanı*
Kasagaga tartıp ciberip,	*Sağrısına çekip savurup,*
Atası alban berenden	*Babası nice berenden*
Alıp kalgan Coykuma,	*Alıp kaldığı Coykuma'yı,*
Karmay kalıp sabınan,	*Kavrayıp sapından,*
Suurup alıp kabınan	*Sıyırıp alıp kabından,*
Kıykırıp kından çıgarsa,	*Bağırıp kından çıkarınca,*
142610 Kan içpey kuru cürbögön.	*Kan içmeden boş gezmeyen.*
Kanga mıktap toyboso,	*Kana iyice doymazsa,*
Kayta kınga kirbegen,	*Yeniden kına girmeyen,*
Kan içpey kuru cürbögön	*Kan içmeden boş gezmeyen,*
Şiberge koyso ört ketken,	*Çayıra vursa yangın çıkan,*
Şiltegenden ört ketken,	*Salladığı yerden yangın çıkan,*
Taamay kıygap şiltese	*İsabetle çalıp savurunca,*
Taştan kayra tartpagan,	*Taştan geri dönmeyen,*
Kan içpey kuru kaytpagan,	*Kan içmeden boş dönmeyen,*
Ayla tapkıç berenin,	*Çare bulucu berenin,*
142620 Kayıbınan* kabılgan,	*Gaipten* denk gelen,*
Şer kencesi Manaska	*Aslan kencesi Manas'a*
Asmandan tüşkön altı kurç*	*Gökten inen altı kurç* Bağlayacakmış gibi*
Baylaçuuday kamınıp,	*hazırlanıp,*
Kayıbınan tabılgan	*Gaipten bulunan,*
Coogo salsa top buzar	*Düşmana salınca bölük bozan*
Kılıçtı kolgo alganda,	*Kılıcı ele aldığında,*
Ayta-buyta degınçe,	*"Şöyle böyle" deyinceye dek,*
Açıp közdü cumgança,	*Açıp gözünü yumuncaya dek,*
Celdetteri cetkençe,	*Cellatları yetişinceye dek,*
Cetip alıp ketkençe,	*Yetişip alıp gidinceye dek,*
142630 Cebeden murun cetti ele,	*Okun temreninden önce yetişti,*
Ekööö cüröt kıtayda,	*İkisi gezer Hıtay'da,*
Coru kuyruk Coon alptın	*Akbaba kuyruklu Coon alpın,*
Cetken cerde Külçoro	*Yetiştiği yerde Külçoro,*
Şay koldogon kıraanıñ	*Şay pirlerin koruduğu şahbazın,*
Başın kesip öttü ele,	*Başını kesip geçiverdi,*
Boz alaluu tuu bolup,	*Boz alalı tuğ olup,*
Boyboylogon çuu bolup,	*"Vay vay!" diyen çığlık olup,*
Ay kasaba tuu bolup,	*Ay sancaklı tuğ olup,*
Asman cargan çuu bolup.	*Göğü yaran çığlık olup.*

Kün tutulup, cer küyüp,
Er kübülüp, şer ölüp,
Eçen balban teñ ölüp.
Topurak küyüp, çañ uçup,
Kuugunu cakın kalgansıp,
Aylaluu baatır Külçoro
Artık kökcal Semetey
Eki şer katar birigip,
Kaynap catkan kıtayga
Kaptap kirip col salıp,
Kumurskaday köp curtka
Kurgan eköö kol salıp.
Ceti miñ kıtay, san kalday «Menin
çalışar kezim uşul – dep,
Cetik eken abıdan.
Cetkileñ eren Koñurbay
Alp-döösün baarısın
Aydap cetip kaptadı.
Çınmaçındın kandarın,

Çın aylaker candarın,
Akılga dıykan erenin,
Aydap kelip saldı ele.
Balbandın baarı cabılıp,
Karuusu toluk Koñurbay
Karmaş kılıp turdu ele.
Kalbay kaptap kıtaydı
Cana Kuday urdu ele.
Can soogalap, kırgız curt
Külçoro menen Semetey
Bul ekөönü paanalap.
Kırgında ceke aralap
Bet aldınan Semetey
Kırdırbay curttu kalkalap,
Bet alganın Külçoro
Çöl tüşürüp talkalap.
Tirelişip turuşup,
Tikteşip caman uruşup,
Tak öşöntüp turganda,

Gün tutulup, yer yanıp,
Er dökülüp, aslan ölüp,
Nice pehlivan birlikte ölüp.
Toprak yanıp, toz uçup,
Kovalayan yaklaşmış gibi,
Çare bulucu bahadır Külçoro,
Üstün bozkurt Semetey,
İki aslan yan yana birleşip,
Kaynayıp yatan Hıtay'a
Dalıp girip yol açıp,
Karınca gibi kalabalık halka
Zavallı ikisi saldırdı.
Yedi bin Hıtay, sayısız kalday, "Benim
çarpışacak vaktim budur" deyip,
Pek yaman imiş hakikaten.
Yetkin eren Koñurbay,
Alplerinin, devlerinin hepsini
Sürüp yetişip bastırdı.
Çınmaçın'ın hanlarını,

Gerçek hilebaz canlarını,
Akılda üstat erenini,
Sürüp getirip saldı.
Pehlivanların hepsi üşüşüp,
Gücü kuvveti tam Koñurbay,
Çarpışıp durdu.
Kalmadan Hıtay'ı kaplayıp,
Yine Tanrı vurmuştu.
Can dileyip Kırgız halkı,
Külçoro ile Semetey,
Bu ikisine sığınıp.
Kırgında tek başına dolaşıp,
Önüne geleni Semetey,
Kırdırmadan halkı koruyup,
Karşısına aldığını Külçoro,
Çöle düşürüp parçalayıp.
Direnişip durdular,
Dikleşip fena vuruştular,
Tam böyle durduklarında,

Bek ereni Koñurbay
Katının kara baskansıp*,
Kaygılanıp bakırıp,
Kuturgur cayı uşunday.
Akayar menen Kaman alp
Mıktuudan ekөөn çakırıp:
Bülük salıp balbanga
Balban emes, bar canga.
Çalgının çukul kuugansıp,
Çalıştı süygön Koñurbay
Katını erkek tuugansıp,
Buurul atçan buruttu
«Aylanayın, balbandar,
Bura tartpay kurut – dep.
Kaldaylar katar cabılıp,

Bek ereni Koñurbay,
Karısını kara basmış gibi,*
Kaygılanıp bağırıp,
Kudurasıcanın huyu böyledir.
Akayar ile Kaman alp,
Yamanlardan ikisini çağırıp:
"Kargaşa salıp pehlivana,
Pehlivana değil, tüm canlara.
Keşif kolunu ansızın kovmuş gibi,
Çarpışmayı seven Koñurbay,
Karısı erkek doğurmuş gibi,
Kır atlı Burut'u:
"Kurban olayım pehlivanlar,
Dizgin çevirtmeden kurutun" deyip.
Kaldaylar sıra sıra üşüşüp,

Karan tündü salgıla,
Bere berensigen Külçoro
Baatırdı baylap algıla,
Siler ilek, bul calgız
Kaptap küçkö salgıla,
Celikken boydon çüü koyup,
Kökcalga kaptap cetti ele,
Cetik kaptap algıla,
Cetimiş kurçay salgıla!»
Aleñgir dümök, duu menen,
Caa sınakçan balbanın
Cabıla kurçap kalgıla.
Bul örttöngön kankordun
Özün ölüm kılgıla,
Arday bolgon Buurulun
Olco kılıp tungula.
Kan ekenin bilgile,
Başına kook* kiygizip,
Eki kolun teñ baylap,
Celmayan töögö mingizip,
Cetiden bilge artkıla
Kakandagı Karıkan
Tartuu kılıp tartkıla.

"Kara geceyi başına salın,
Beren geçinen şu Külçoro,
Bahadırı bağlayıp alın,
Siz binlercesiniz, bu tek başına,
Kaplayıp gücünüzü salın,
Coşmuşken haykırıp saldırıp,
Bozkurda kaplayıp yetişti,
İyice kaplayıp alın,
Yetmiş kat kuşatıp salın!"
Müthiş kargaşa, gürültüyle,
Yay sınayan pehlivanını
Hep birlikte kuşatıp kalın.
Bu tutuşup yanası hunharın
Kendisini ölüme verin,
Küheylan olan Buurul'unu
Ganimet edip alın.
Han olduğunu bilin,
Başına kook giydirip,*
İki elini birden bağlayıp,
Celmayan deveye bindirip,
Yedişerden file yükleyin,
Kakan'daki Karıkan'a
Armağan olarak sunun.

Erikpey cañcal salgıla,
Külçoro menen Kançoro
Eköön baylap algıla.
Kıtay milek, kırgız az,
Kırgın kılıp ötkülö,
Tübünö çoguu cetkile!» –
Tügöngür cayı uşunday.
Dep, öşöntüp Koñurbay
Altından tizgin bulkuntup, Zıykır
okup, kat alıp,
Eelengen Kara atın
Eri ölgöndöy culkuntup,
Esepsiz eken Koñurbay
Calañ balban köykaşka,
Baatırları bir başka.
Balbandardın baarısı,
Baatır Kalça karısı
Aylası toluk, zaarı küç,
Mındayları bar eken.
Koñurbay körsöñ küdör üz.
Munun türün körüp çoçutkan,
Mına oşondo Koñurbay

Üşenmeden cenk salın,
Külçoro ile Kançoro,
İkisini bağlayıp alın.
Hıtay binlerce, Kırgız az,
Kırgın edip geçin,
Köküne topluca varın!" –
Tükenesicenin huyu böyledir.
Deyip, böylece Koñurbay,
Altından dizgini silkeleyip, Büyü okuyup,
mektup alıp,
Coşmuş Kara atını
Eri ölmüşçesine sıçratıp,
Hesapsız imiş Koñurbay'ın
Yalnız pehlivan seçkinleri,
Bahadırları bir başka.
Pehlivanların hepsi,
Bahadır Kalça ihtiyarı,
Çaresi tam, zehri güçlü,
Böyleleri var imiş.
Koñurbay'ı görsen umut kes.
Bunun yüzünü görüp ürküten,
İşte o zaman Koñurbay,

Segiz miñ kıtay, san kalday
Oşonço koldun içinde
Serpişke mıktuu Koñurbay.
El bilbegen col menen,
Eçen tümön kol menen
Asman cargan çuu menen,
Tereñ kazgan or menen,
Cerge sıybas kol menen
Kaptap dagı kirdi ele,
Tuş-tuşunan tumandap,
Turbay ayza sundu ele.
San tümönü bir sayıp,
Kalçanı Kuday urdu ele,
Karanday müşkül iş kılıp,
Tegerektep turdu ele.
Kambıl eken Kaman alp,

Sekiz bin Hıtay, sayısız kalday,
Onca ordunun içinde
Hamlede yaman Koñurbay.
El bilmedik yollarla,
Nice tümen orduyla,
Göğü yaran çığlıkla,
Derin kazılmış hendekle,
Yere sığmaz orduyla
Kaplayıp yine girdi,
Dört bir yandan dumanlanıp,
Durmadan mızrak uzattı.
Sayısız tümeni bir saplayıp,
Kalça'yı Tanrı vurmuştu,
Kapkara müşkül iş edip,
Çepeçevre kuşatıp durdu.
Becerikli imiş Kaman alp,

A balbandın içinde
Betteşkendi koybogon,
Bir doñuzdun etine
Bir cegende toybogon,
Kaardı katuu baştagan,
Töönü caza muştagan,
Töböñdön tiygir kanday can,
Türün körgön çoçugan,
Acayıptan* okugan,
Dümöktüü Kakan şaarına
Kaman alp bolup atalıp,
Baatır eken, döö eken,
Kakançıga ee eken.
Kaarlansa Beecindi
Kırıp iyçü can eken.
Artık balban, çoñ sorgok
Kuykalangan çoçkonu

O pehlivanların içinde
Yüzleşeni sağ komayan,
Bir domuzun etine
Bir yiyişte doymayan,
Kahrı katı başlatan,
Deveyi tek yumrukta deviren,
Tependen inesi nasıl bir can,
Yüzünü gören ürken,
Acayipten okumuş,*
Kavgalı Kakan şehrinde
Kaman alp diye adlanıp,
Bahadır imiş, dev imiş,
Kakançı'ya sahip imiş.
Kahırlansa Beecin'i
Kırıp geçirecek can imiş.
Üstün pehlivan, koca obur,
Ütülüp kavrulmuş domuzu

Çoñ sıykırdan okutkan.
Kaçırına kamçı urup,
Murdunan buusu burkurap,
Tiştegende kaşka tiş
Oozdon ırgıp çırkırap,
Bir Opol-Toodoy ayzası
Örttöngürdün, kapırdın
Kıyın eken aylası.
Kök temir küzgü kurçanıp,
Altımış batman çoyunbaş
Açuusu menen al kapır
Boz señir toonu bir salıp,
Çokmorunan çok çıgıp,
Toonu salsa ot çıgıp,
Aalamdı buzup toktottu.
Tögöröktü kütüptür,
Kızıtalak kara cer
Kalıñınan tütüptür.
Er Semetey baatırdı
Boz kaçırın bir salıp,
Caaday kaçır at minip,

Büyük sihirden okutmuş.
Katırına kamçı vurup,
Burnundan buğusu tütüp,
Dişlediğinde ak dişi
Ağzından fırlayıp çatırdayıp,
Bir Opol Dağı gibi mızrağı,
Tutuşup yanasının, kâfirin,
Zor imiş çaresi.
Gök demir ayna kuşanıp,
Altmış batman çoyun başı,
Öfkesiyle o kâfir
Boz yamaçlı dağa bir vurup,
Topuzundan kor çıkıp,
Dağa vursa ateş çıkıp,
Âlemi bozup durdurdu.
Dört bir yanı gözetmiş,
Kahrolası kara yer
Kalınından tütmüş.
Er Semetey bahadıra,
Boz katırına bir vurup,
Yay gibi katır ata binip,

142790	Calañ bolot nayza alıp,	*Salt çelikten mızrak alıp,*
	Kayra caaçu buluttay,	*Yeniden yağacak bulut gibi,*
	Kaar betine aylanıp,	*Kahır yüzüne dönüşüp,*
	Didarı küdök, zaarı küç	*Çehresi karanlık, zehri güçlü,*
	Kapırdı körsöñ küdör üz	*Kâfiri görsen umudu kes,*
	Mende nazarın salabı.	*Kula nazar eder mi hiç.*
	Beyli tardın kolunan	*Gönlü darın elinden*
	Betteşken aman kalabı?	*Yüzleşen sağ kalır mı?*
	Celikken eken Kaman alp	*Coşmuş imiş Kaman alp,*
	Cer silkintip too köçüp	*Yer silkinip, dağ göçüp,*
142800	Kayrattansa kapırdın	*Gayrete gelse kâfirin,*
	Kalayık karap turgusuz	*Halk bakıp duramaz,*
	Açuulangan kıtayga	*Öfkelenen Hıtay'a*
	Adam ayla kılgısız,	*İnsan çare bulamaz,*
	Eñkeytip mende algısız,	*Boyun eğdirip kul alamaz,*
	Bet algan cagı kızıl ört,	*Yöneldiği yanı kızıl yangın,*
	Mende çıdap bargısız,	*Kul dayanıp varamaz,*
	Balbandıgı başkaça	*Pehlivanlığı bambaşka,*
	Mından bet algan tirüü kalgısız,	*Bununla yüzleşen diri kalamaz,*
	Cay-caragın şaylanıp,	*Silahını pusatını kuşanıp,*
142810	Toodoy tokmok baylanıp.	*Dağ gibi tokmak bağlanıp.*
	Bet algandı ayzalap,	*Karşısına çıkanı mızraklayıp,*
	Belgilüüsü buruttun	*Burut'un namlısı*
	Semeteyi kaydalap.	*"Semetey'i nerede?" deyip.*
	Bakırıgı baş carıp,	*Bağırışı baş yarıp,*
	Baatır eken Kaman alp	*Bahadır imiş Kaman alp,*
	Aykırıgı taş carıp,	*Haykırışı taş yarıp,*
	Semeteyge ceterde	*Semetey'e yetişirken,*
	Bedeline kapırdın	*Heybetine kâfirin*
	Mende çıdap kele albayt,	*Kul dayanıp gelemez,*
142820	Al Kaman alp cetti ele,	*O Kaman alp yetişti,*
	Cetken cerden Semetey	*Yetiştiği yerden Semetey*
	Cetip sayıp ötördö,	*Yetişip saplayıp geçecekken,*
	Oşondo köñülgö batpayt köp sanaa,	*O anda gönle sığmaz nice düşünce,*
	Kökcal eken Külçoro	*Bozkurt imiş Külçoro,*
	Közünün caşı miñ talaa:	*Gözünün yaşı bin tarla:*
	Kara kılgan baanayım	*"Dayanak bildiğim penahım,*
	Abama kıtay ceter – dep,	*Ağama Hıtay yetişir" deyip,*

Alek kılıp keter – dep,
Canı kalbay Külçoro
Aygaydı arbın saluuga,
Abakesi kökcaldı
A kıtaydın kamoodon
Acıratıp aluuga,
Tüyşüktü tüptüz saluuga,
Tügönüşüp kıtaydan
Acıratıp aluuga.
Cetkileñ balban Külçoro
Ayzakerden abıdan
Iktuulugu dagı çın.
Aalamdı buy kılar
Mıktuuluugu dagı çın.
Beren tuugan Külçoro –
Mendeden bölök şer çoro.
Şamdagayı bolcolsuz,
Ayabagan şer çoro,
Kaynap catkan kıtayga

"Helak edip gider" deyip,
Canı kalmadan Külçoro,
Narayı bol bol salmaya,
Ağası bozkurdu
O Hıtay'ın kuşatmasından
Ayırıp almaya,
Derdi kökünden kesmeye,
Ölümüne Hıtay'dan
Ayırıp almaya.
Yetkin pehlivan Külçoro,
Mızrakçıların iyisinden,
Ustalığı dahi gerçek.
Âlemi perişan edecek
Yamanlığı dahi gerçek.
Beren doğmuş Külçoro –
Kuldan başka aslan çora.
Çevikliği ölçüsüz,
Esirgemez aslan çora,
Kaynayıp yatan Hıtay'a

Er Külçoro cetti ele,
Bettegenin kıyratıp,
Kırgın kılıp öttü ele.
Mubaküldüü* sır nayza
Bura karmap koluna,
Uñgusu bolot, uçu kurç
Uçuna salgan kara kurç.
Tutam cerin kırdagan.
Koldon tayıp ketet dep,
Tutam cerin sırdagan.
Kamçı tiyse kañ etken
Coonu közdöy suñganda
Çıçaladay cark etken,
Başın kurçtan tundurgan,
Eren Manas kabılan
Coogo ılayık kamdagan.
Bettep bekem sayganda
Sınıp ketpey sıypalgır,
Tüpküç bolup iyilip,

Er Külçoro yetişti,
Yüzleştiğini kırıp,
Kırgın edip geçiverdi.
Mubaküllü sırlı mızrağı*
Burup tutup eline,
Dibi çelik, ucu keskin,
Ucuna konmuş kara kurç.
Tutam yerini yontmuş.
"Elden kayıp gider" deyip,
Tutam yerini sırlamış.
Kamçı değse "kañ!" eden,
Düşmana doğru uzatınca
Köz gibi parıldayan,
Başını kurçtan pekiştirmiş,
Eren Manas kaplan,
Düşmana layık hazırlamış.
Yüzleşip sıkı sapladığında
Kırılıp gitmez, sıvazlanası,
Sacayağı gibi eğilip,

	Bolottugu bilingen,	*Çelikliği belli olan,*
	Bolcolu cok sır nayza	*Ölçüye gelmez sırlı mızrağı*
	Bura karmap Külçoro	*Burup tutup Külçoro,*
	Cebeden murun cetti ele,	*Okun temreninden önce yetişti,*
142870	Opol-Toodoy Kaman alp	*Opol Dağı gibi Kaman alpı,*
	Cetken cerde Kamandı	*Yetiştiği yerde Kaman'ı,*
	Cetik kökcal Külçoro	*Yetkin bozkurt Külçoro,*
	Kaçırının üstünön	*Katırının üstünden*
	Kömö koyup öttü ele.	*Devirip geçiverdi.*
	Mancuu kanı Ezkara,	*Mançu hanı Ezkara,*
	Tırgoot kanı Oroñgu,	*Tırgoot hanı Oroñgu,*
	Balbandarı, şerleri	*Pehlivanları, aslanları,*
	Baarı kaptap cetkençe,	*Hepsi kaplayıp yetişinceye,*
	Araçalap ketkençe	*Araya girip ayırıncaya dek,*
142880	Ak maral aydap uy kılgan,	*Ak maralı sürüp inek eden,*
	Özü kaarlandı doñuz ay,	*Kendisi kahırlandı domuz ay,*
	Açuusuna tiygende	*Öfkesine dokunulduğunda*
	Ay-aalamdı buy kılgan.	*Ay ile âlemi perişan eden.*
	Kök maral aydap uy kılgan, Arkasında alaçıktay aydar çaç*	*Gök maralı sürüp inek eden, Ardında alaçık kadar perçem saç**
	Közdögön cayın buy kılgan. Culup turdu Koñurbay:	*Gözlediği yeri perişan eden. Yolup durdu Koñurbay:*
	Ölöñdüü cerdi örttögön,	*Otlu yeri ateşe veren,*
	Tulañduu cerdi tutantkan.	*Çayırlı yeri tutuşturan.*
	Colum ölböy, conuñ öl,	*"Yolum ölmeden, sırtın öl,*
	Taştı buzup col kılgan.	*Taşı bozup yol eden.*
142890	Dalay cerdi kor kılgan,	*Nice yeri hor eden,*
	Içse kanga toybogon,	*İçse kana doymayan,*
	Bettegen cerin koybogon.	*Yüzleştiği yeri bırakmayan.*
	Bekzaadanın dal özü,	*Beyzadenin ta kendisi,*
	Beren kankor Semetey	*Beren hunhar Semetey,*
	Atası Manas ayköldön	*Babası cömert Manas'tan*
	Artıkka kalgan Zulpukor	*Yadigâr kalan Zulpukor'u*
	Ala koyup kökcalıñ	*Alıverip bozkurdun,*
	Cebeden murun cetti ele,	*Okun temreninden önce yetişti,*
	Cetken cerde Kamandın	*Yetiştiği yerde Kaman'ın*
142900	Başın kesip aldı ele,	*Başını kesip aldı,*
	Kızır çalgan kurguruñ	*Hızır'ın dokunduğu yamanın,*

Kırgın kılıp saldı ele.
Belekke kelgen ceti tuu –
Ceti tuunu ornotup,
Cetken cerin soylotup.
Berenden kalgan altı tuu –
Altı tuunu ornotup,
Bereniñdi adegen cerden soylotup,
Kızıktı Semeñ saldı ele,
Oşondo cetip Semetey
Başın kesip aldı ele.
Işengeni Kaman alp
Tındım kılıp saldı ele.
Körgöndö bolboyt köp arman,
Kökcaldarıñ barında
Kalçaga saldı çoñ cañcal.
Boz señir toodoy Koñurbay
Bolboy içi bek küyüp,
Algaranın oozun
Burup turdu Koñurbay,
Kaman ölböy, kalkım öl,
Karagul ölböy, kalkım öl,

Kırgın edip salıverdi.
Armağan gelen yedi tuğ –
Yedi tuğu dikip,
Yetiştiği yeri süründürüp.
Berenden kalan altı tuğ –
Altı tuğu dikip,
Berenini vardığı yerde süründürüp,
Görülmedik işi Semeñ saldı,
O anda yetişip Semetey
Başını kesip aldı.
Güvendiği Kaman alpı
Susturup yok ediverdi.
Görene çok hasret kalmaz,
Bozkurtların varken
Kalça'ya saldı büyük cengi.
Boz yamaçlı dağ gibi Koñurbay,
Durmadan içi pek yanıp,
Algara'nın ağzını
Çevirip durdu Koñurbay:
"Kaman ölmeden, halkım öl,
Karagul ölmeden, halkım öl,

Kakandan döö üçöö ölüp,
Kan Koñurdun küçü ölüp,
Karamdın baarı büt ölüp,
Bel baylagan bel ölüp,
Bekip catkan şer ölüp,
Kazılgan kalıñ or ölüp,
Karaan kılıp oturgan
Kaygılıga çıkkan üçöö ölüp. Kanday dep coop aytabız?
Mınday Kuday urarbı,
Kızıtalak kuu burut,
Mınça şıldıñ kılarbı?
Özön boyloy konduk, ee,
Kerektüü erden ayrılıp,
Ört öçköndöy bolduk, ee!
Adırmak boyloy konduk, ee,
Bel baylagan beliñ öl,

Kakan'dan üç dev ölüp,
Han Koñur'un gücü ölüp,
Tebaamın hepsi büsbütün ölüp,
Bel bağlanan bel ölüp,
Saklanıp yatan aslan ölüp,
Kazılmış kalın hendek ölüp,
Destek olup oturan,
Kaygı gününde çıkan üçü ölüp. Ne deyip cevap veririz?
Böyle Tanrı vurur mu,
Kahrolası kurnaz Burut,
Bunca alay eder mi?
Vadi boyunca konduk, ee,
Gerekli erden ayrılıp,
Yangın sönmüş gibi olduk, ee!
Kırlar boyunca konduk, ee,
Bel bağlanan belin öl,

	Aytışkan erden ayrılıp,	*Söz yarıştıran erden ayrılıp,*
142940	Too köçköndöy bolduk, ee.	*Dağ göçmüş gibi olduk, ee.*
	Dep, öşöntüp, Koñurbay:	*Deyip, böylece, Koñurbay:*
	Kırgızga kelip kaygırıp,	*Kırgız'a gelip kaygılanıp,*
	Kıyındardan ayrılıp,	*Yamanlardan ayrılıp,*
	Kırılbay kantip ketebiz,	*Kırılmadan nasıl gideriz,*
	Tirüü turup cön ele	*Diri durup öylece*
	Ne murazga cetebiz.	*Ne murada ereriz.*
	Buyda coldu çaldırıp,	*Bunca yolu keşfettirip,*
	Kakandan çıkkan üç döönü	*Kakan'dan çıkan üç devi*
	Bul burutka aldırıp,	*Bu Burut'a kaptırıp,*
142950	Ne murazga ceteli?	*Ne murada erelim?*
	Kıyargan sakal karıbız	*Kırpılmış sakallı ihtiyarımız,*
	Kırk kün tınbay sayışıp,	*Kırk gün durmadan mızraklaşıp,*
	Kırılalı baarıbız!	*Kırılalım hepimiz!*
	Mancuu kambıl kalday bar.	*Mançu'nun becerikli kalday'ı var.*
	Biröön kuru tartpagın,	*"Biriniz boşuna çekilmeyin,*
	Uşunçalık candarga,	*Bunca canlara,*
	Beecindegi Esenkan	*Beecin'deki Esenkan,*
	Bek mıktuu mınça kandarga	*Pek yaman bunca hanlara,*
	Kürmö kiygen küçtüüñ öl,	*Kürmö giyen güçlün öl,*
142960	Uluu-kiçüü teñderge,	*Büyüklü küçüklü denklere,*
	Uşunçalık elderge,	*Bunca halklara,*
	Caynap catkan candarga,	*Kaynaşıp yatan canlara,*
	Taş sayıngan kandarga	*Taş kuşanan hanlara,*
	Alışıp alptar öldü dep,	*"Kapışıp alplar öldü" deyip,*
	Kayra tartpas çın caydı	*Geri dönülmez gerçek hâli*
	Kayran balban kördü dep,	*"Aziz pehlivan gördü" deyip,*
	Kaygırıp kantip tartabız!	*Kaygılanıp nasıl döneriz!*
	Alptar kana degende,	*"Alplar hani?" denince,*
	Çınmaçındın kanına,	*Çınmaçın'ın hanına,*
142970	Çın uluktun baarına,	*Gerçek ulusların hepsine,*
	Taş sayıngan eriñe,	*Taş kuşanan erine,*
	Kakançıluu Beecinge	*Kakançı'lı Beecin'e,*
	Uyalalı karıbız,	*Utanalım, ihtiyarlarız,*
	Uruştu çındap kaptatıp,	*Savaşı gerçekten bastırtıp,*
	Kırılalı baarıbız.	*Kırılalım hepimiz.*
	Üçöön ketpey, alpıñ öl,	*Üçünüz gitmeden, alpın öl,*

Kırgın bolup kıtay curt,
Kırılışıp calpıñ öl!
Bekigen eçen ceriñ öl!» –
Bul üç alptın ayınan
Kırgızga kızık salbasam,
Altı ay tınbay uruşup,
Üçöönün kegin albasam,
Bütkül kıtay, san balban
Biriñdi koyboy kırbasam,
Tuulbay tunar çögöyün,
Tirüü cürböy ölöyün!»
Dep, öşöntüp, Koñurbay
Kaptap kıtay kanıñ öl
Bul üç alptın artınan
Baldarım, baarıñ öl
Ölüştü süygön buruttan
Ölböy biröön kaytpagın.
Taş sayıngan tazañ öl,
Karapçı* kiygen kanıñ* öl,
Bul üçöönün artınan
Kalbay balban baarıñ öl!
Asmanga uçsun topurak,
Asker kırıl topurap.

Kırgına uğrayıp Hıtay halkı,
Kırılışıp topunuz ölün!
Berkitilmiş nice yerin öl!" –
Bu üç alpın yüzünden
Kırgız'a görülmedik iş salmazsam,
Altı ay durmadan vuruşup,
Üçünün öcünü almazsam,
Bütün Hıtay, sayısız pehlivan,
Birinizi komadan kırmazsam,
Doğmamışa dönüp çökeyim,
Diri gezmeden öleyim!"
Deyip, böylece, Koñurbay:
"Kaplayıp Hıtay, hanın öl,
Bu üç alpın ardından,
Çocuklarım, hepiniz ölün,
Ölümü seven Burut'tan
Ölmeden biriniz dönmeyin.
Taş kuşanan kelin öl,
Karapçı giyen hanın* öl,*
Bu üçünün ardından,
Kalmadan pehlivan, hepiniz ölün!
Göğe uçsun toprak,
Asker kırıl, kaynaşıp.

Bilgen çırım burutka
Kılbay kantip keteyin,
Kaldayların, luñ-tuñuñ
Kaltırbastan baarıñdı
Kırbay kantip keteyin!
Karmaşka kelip kayrılıp,
Karaguldan ayrılıp,
Bil barak basıp, kek alıp,
Dep, öşöntüp Koñurbay
Kara kılıp oturgan
Coru kuyruk Coon alp,
Kayçı kulak Kaman alp,
Bul ekööñü cep alıp,
Opol-Toodoy çoñ kara at –
Mancuusunun baarısı,

Bildiğim fitneyi Burut'a
Yapmadan nasıl gideyim,
Kaldayların, luñ-tuñun,
Bırakmadan hepsini
Kırmadan nasıl gideyim!
Çarpışmaya gelip dönüp,
Karagul'dan ayrılıp,
Fil adımı basıp, öç alıp,
Deyip, böylece Koñurbay,
Dayanak edip oturduğum
Akbaba kuyruklu Coon alp,
Makas kulaklı Kaman alp,
Bu ikisini yiyip kaybedip,
Opol Dağı gibi koca kara at –
Mançusunun hepsi,

	Munusu müşkül çoñ sanat.	*Bunca müşkül, büyük dert.*
	Tartıp oozun buramın,	*Çekip ağzını burarım,*
	Kayrandardan ayrılıp,	*Azizlerden ayrılıp,*
	Kantip tirüü turamın?	*Nasıl diri dururum?*
	Kabırga söögüm sögüldü,	*Kaburga kemiğim söküldü,*
143020	Köñülüm caman bölündü,	*Gönlüm fena bölündü,*
	Kıraandardan ayrılıp	*Şahbazlardan ayrılıp,*
	Menin kastaşkanım kuu burut Kırgın bolup ketkin dep,	*Benim düşmanım kurnaz Burut, "Kırgın olup gidin" deyip,*
	Kan Koñurbay begiñer	*Han Koñurbay beyiniz*
	Kakanga kantip kayrıldı,	*Kakan'a nasıl dönsün,*
	Kıylanı körgön karıñar	*Niceyi görmüş ihtiyarınız,*
	Aylap-cıldap uruşup	*Aylarca yıllarca vuruşup,*
	Atañdın körü, buruttan	*Atanın körü, Burut'tan*
	Kırılgıla baarıñar!	*Kırılın hepiniz!*
	Küydüm-candım, çok boldum,	*Yandım, tutuştum, kor oldum,*
143030	Kırat burut eldi dep,	*"Kırar Burut halkı" deyip,*
	Ölarman uşul buruttan	*Öleyazan şu Burut'tan*
	Öç albay kantip toktoldum!	*Öç almadan nasıl durdum!*
	Külçoro cok bolboso,	*Külçoro olmasaydı,*
	Kıtaydan üç alp öldü,	*Hıtay'dan üç alp öldü,*
	Üç alp emes, kalayık,	*Üç alp değil, ahali,*
	Kırılıp kıtay calpı öldü,	*Kırılıp Hıtay topuyla öldü,*
	Sındırdı belem belimdi!	*Kırdı besbelli belimi!*
	Kaman alp baştap döö öldü,	*Kaman alp başta, dev öldü,*
	Ört öçköndöy kıldı go,	*Yangın sönmüşe çevirdi ya,*
143040	Çoñ-Beecinge ee öldü.	*Çoñ-Beecin'e sahip öldü.*
	Üç alp cayın suraba,	*Üç alpın hâlini sorma,*
	Ataları çoñ uluk,	*Ataları büyük ulug,*
	Beecinden kelgen toorulup,	*Beecin'den gelmişti fırsat kollayıp,*
	Karmaş kılgan alpım uk,	*Çarpışan alpım, dinle,*
	Kañkürlördün kanı ele,	*Kañkürlerin hanı idi,*
	Kayran balban al ele,	*Aziz pehlivan o idi,*
	Ataları çoñ uluk.	*Ataları büyük ulug.*
	Belsenip çıgıp berenge	*Bel bağlayıp çıkmıştı berene,*
	Beecinden kelgen toorulup,	*Beecin'den gelmişti fırsat kollayıp,*
143050	Torulga çıgar er ölüp,	*Pusuya çıkacak er ölüp,*
	Tutulup kalgan kün bele	*Tutsak kalınası gün müydü,*

Menin balbandarım teñ ölüp».	*Benim pehlivanlarım birlikte ölüp."*
Kaarın katuu baştadı,	*Kahrını katı başlattı,*
Kaynagan kıtay, mancuusun	*Kaynayan Hıtay'ı, Mançusunu,*
Kan Koñurbay kürküröp,	*Han Koñurbay kükreyip,*
Kırıp iye taştadı.	*Kırıp geçiriverdi.*
Er Ezkara karısı,	*Er Ezkara ihtiyarı,*
Kırgın tiygen emedey	*Kırgına uğramış gibi,*
Esten tandı baarısı.	*Akıldan şaştı hepsi.*
Beecindegi erleri,	*Beecin'deki erleri,*
Adamdan bölök şerleri,	*İnsandan başka aslanları,*
Külöldün Kalça bakırdı,	*Külöl'ün zavallı Kalça'sı,*
Kılça kalbay bir canıñ	*Kıl kadar bırakmadan bir canını,*
Mancuunun baarın sapırdı.	*Mançuların hepsini savurdu.*
Koñurbay ünün ukkanda,	*Koñurbay'ın sesi duyulduğunda,*
Çañı çañga urunup,	*Tozu toza çarpıp,*
Çañ asmanga burulup,	*Toz göğe burulup,*
Soyup saldı erdi dep,	*"Boğazlayıp devirdi eri" deyip,*
Sındırdı burut beldi dep,	*"Kırdı Burut beli" deyip,*
Bu Külçoro cogolboyt.	*"Bu Külçoro yok olmaz.*
Kıtaydın işi oñolboyt.	*Hıtay'ın işi düzelmez.*
Kırgız soyup erimdi,	*Kırgız boğazlayıp erimi,*
Suuttu menin demimdi,	*Söndürdü benim soluğumu,*
Kuykalangan kuu burut	*Ütülüp kavrulası kurnaz Burut,*
Çıgardı belem celimdi!	*Söktü besbelli yelimi!*
Kara kıtay, köp mancuu	*Kara Hıtay, nice Mançu,*

Karañ kün, mınday calpıñ uk! Çapçıp alıp toponu	*Karanlık gün, böyle topunuz duyun! Pençeleyip toz toprağı*
Ayzaga dañgıl* ıktuuñ uk,	*Mızrakta usta*, becerikliniz duyun,*
Ar zıykırçı mıktıñ uk!	*Her büyücü yamanınız duyun!*
Kündöp-tündöp kırıştı	*Gece gündüz kırışmayı,*
Küçöp curtum, salgıla,	*Güçlenip, halkım, salın,*
Kündüzü bürkök, tünü açık,	*Gündüzü kapalı, gecesi açık,*
Kolotko tuman cabılıp,	*Vadiye duman kaplanıp,*
Ala kançık şıbırgak,	*Ala kancık sulusepken,*
Cadadan* duba salgıla	*Yada'dan* dua salın,*
Caydın künün kış kılıp,	*Yazın gününü kış edip,*
Cayloo belin muz kılıp,	*Yayla belini buz edip,*
Kızıtalak buruttu	*Kahrolası Burut'u*

Amal menen algıla.
Kaldayların, şerleriñ
Kalbay soguş salgıla».
Dep, öşöntüp, Koñurbay
Mancuu kanı Ezkara,
Tırgoot kanı Oroñgu,
Kulagı ugup, köz körgön
Caralgan mende içinde
Cadaçı* mınday bolobu?
Kalıñ kıtay mıktuusu
Kan Koñurbay başı bar,
Bul ekөönün kolunda
Cılandan cay taşı bar.
Ekөön Kuday urdu ele,
Kündü caylap turdu ele,
Cılandan algan cay taştı*
Bir könöktöy kara suu
Tier-tiybes kıldı ele.
Karıkandın cay taşın,
Okçontoygo* urdu ele,
Kışkı bulut, cay bulut
Aralaşa çakırıp,
Bul ekөön katar torgodu
Oroñgu menen Ezkara
Bul ekөө katar oñbodu,
Ekөө caylap turdu ele,
Kalmagınça kaldırap,
Kıtayınça baldırap,

Tuş-tuş caktı urdu ele,
Kündü caylap turdu ele,
Cer buzulup kıbırlap,
Asmandan bulut tıbırlap,
Too-toogo bulut cabılıp,
Özöndön şamal tabılıp,
Çöp silkinip şıbırlap,
Asmandan altı say möndür
şıbırgak,
Çöp azayıp suyulup,

Hileyle alın.
Kaldayların, aslanların,
Kalmadan savaş salın."
Deyip, böylece, Koñurbay,
Mançu hanı Ezkara,
Tırgoot hanı Oroñgu,
Kulağı duymuş, gözü görmüş,
Yaratılmış kullar içinde
Yadacı böyle olur mu?*
Kalabalık Hıtay'ın yamanı,
Han Koñurbay başı var,
Bu ikisinin elinde
Yılandan yada taşı var.
İkisini Tanrı vurmuştu,
Günü büyüleyip durdu,
Yılandan alınan yada taşını,*
Bir kova gibi kara suya
Değdi değmedi kıldı.
Karıkan'ın yada taşını
Okçontoy'a vurdu,*
Kış bulutunu, yaz bulutunu
Karıştıra çağırıp,
Bu ikisini yan yana ördü,
Oroñgu ile Ezkara,
Bu ikisi birlikte onmadı,
İkisi büyüleyip durdu,
Kalmukçasına takırdayıp,
Hıtaycasına gevezelik edip,

Dört bir yanı vurdu,
Günü büyüleyip durdu,
Yer bozulup kımıldayıp,
Gökten bulut fıkırdayıp,
Dağlara bulut kaplanıp,
Vadiden rüzgâr bulunup,
Ot silkinip fısıldayıp,
Gökten altı sıra dolu,
sulusepken,
Ot azalıp seyrelip,

	Asmandan segiz say möndür kuyulup,	*Gökten sekiz sıra dolu dökülüp,*
	Toodon urap taş köçüp,	*Dağdan yıkılıp taş göçüp,*
	Dööböçör erip, maş keçip,	*Tepecikler eriyip, bata çıka geçip,*
143130	Kuday betin körgözbö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
	Caydın kün tuura kış bolup,	*Yazın günü tam kış olup,*
	El caylagan cayloogo	*Halkın yayladığı yaylaya*
	Ukuruk boyu muz bolup,	*Ukruk boyu buz olup,*
	Arıktın baarın cıgındap,	*Arkların hepsini yıkıp doldurup,*
	Añgektin baarın tıgındap,	*Hendeklerin hepsini tıkayıp,*
	Cer suyulup çurkurap,	*Yer sulanıp çağıldayıp,*
	Kolot-kolot cer menen	*Vadi vadi yer boyunca*
	Darıya cürüp dırkırap,	*Irmak yürüyüp şarıldayıp,*
	Teskeydegi cıgaçtın	*Kuzey yamaçtaki ağacın*
143140	Tamırı çıgıp soroyup,	*Kökü çıkıp dikilip,*
	Atı menen kalıñ kol	*Atıyla kalabalık ordu*
	Tegiz kıyrap toroyup,	*Tümden kırılıp yığılıp,*
	Töö, kaçırdın baarısı	*Deve ve katırın hepsi*
	Kırgın bolup soroyup,	*Kırgına uğrayıp serilip,*
	Böksönün baarı möndürlöp,	*Yamaçların hepsi doluyla,*
	Cakanın baarı camgırlap,	*Eteklerin hepsi yağmurla,*
	Cay tabalbay kalıñ curt	*Yer bulamayıp kalabalık halk*
	Caman öldü baldırlap,	*Fena öldü sayıklayıp,*
	Künü-tünü segiz kün	*Gece gündüz sekiz gün,*
143150	Kün toktolboy suu toldu,	*Gün durmadan su doldu,*
	Curt kırılıp çuu boldu,	*Halk kırılıp feryat oldu,*
	Cılkı maldın baarısı	*Yılkı malının hepsi*
	Cılgaga kaçıp suyulup,	*Derelere kaçıp seyrelip,*
	Cılas uy, koy, töölörüñ	*Yok olası inek, koyun, develerin*
	Içi kööp kırılıp,	*İçi şişip kırılıp,*
	Aylaluu eçen kan ölüp,	*Çareli nice han ölüp,*
	Adaşkan curttun baarı ölüp Kamgak uçkan emedey	*Yolunu şaşıran halkın hepsi ölüp, Kavgak otu savrulmuşçasına*
	Akılınan şaşıptır,	*Aklından şaşmış,*
	Cılkıda tulpar ala baş,	*Yılkıda tulpar ala baş,*
143160	Argın, kırgız aralaş	*Argın, Kırgız karışık,*
	Talastı közdöy kaçıptır.	*Talas'a doğru kaçmış.*
	Baylagan arkan torun kör,	*Bağlanan urgan ağını gör,*
	Eren ölüp, kan ölüp,	*Eren ölüp, han ölüp,*

Eçen mınça can ölüp,	*Nice bunca can ölüp,*
Erendin baarı cıyılıp,	*Erenlerin hepsi toplanıp,*
Eserdin baarı kırılıp,	*Şaşkınların hepsi kırılıp,*
Baatırdın baarı cıyılıp,	*Bahadırların hepsi toplanıp,*
Aalamga cetkis kolu bar?	*Âlemin yetişemediği ordusu mu var?*
Alsızdın baarı kırılıp,	*Güçsüzlerin hepsi kırılıp,*
143170 Kırgızdı kıtay sürüptür,	*Kırgız'ı Hıtay sürmüş,*
Aalamdı bilgis zoru bar.	*Âlemin bilemediği zoru var.*
Argın, kırgız aralaş	*Argın, Kırgız karışık,*
Talaska aydap kiriptir.	*Talas'a sürüp girmiş.*
Dalayların talaptır,	*Nicesini yağmalamış,*
Erenderin, kandarın	*Erenlerini, hanlarını*
Er Koñurbay kamaptır,	*Er Koñurbay kuşatmış,*
Kara kurttay kalk eken,	*Kara kurt gibi halk imiş,*
Kazat kılıp kalk kaçsa	*Gaza edip halk kaçarsa,*
Kamay bermek salt eken.	*Kuşatıvermek töre imiş.*
143180 Tübünön beri kıtaydın	*Kökünden beri Hıtay'ın,*
Tügöngürdün antı eken,	*Tükenesicenin andı imiş,*
Ceek tartıp kılkıldap,	*Saf tutup dalgalanıp,*
Cep iyçüüdöy köp kıtay	*Yiyiverecek gibi nice Hıtay,*
Cekelep kirdi bılkıldap,	*Teker teker girdi kıpırdayıp,*
Kamıştı kör, seldi kör,	*Kamışı gör, seli gör,*
Camgır kılıp caa tarttı,	*Yağmur gibi yay çekti,*
Oşol seldey kıtay eldi kör,	*O sel gibi Hıtay halkını gör,*
Möndür kılıp ok attı.	*Dolu gibi ok attı.*
Asmanga uçtu topurak,	*Göğe uçtu toprak,*
143190 Asker kamap topurap,	*Asker kuşatıp kaynaşıp,*
Surunay tartıp duu bolup,	*Zurna çalıp gürültü olup,*
Cer üstündö çöptü kör,	*Yer üstünde otu gör,*
Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran çığlık olup,*
Kırgızdı kıtay kaptadı,	*Kırgız'ı Hıtay kapladı,*
Karmaganı köp kıtay	*Yakaladığını nice Hıtay*
Öltürüp cerge taptadı.	*Öldürüp yere tepti.*
Kırgındı kızık baştadı,	*Kırgını görülmedik başlattı,*
Kara kurttay kakançı	*Kara kurt gibi Kakan halkı,*
Kaltırbastan bir candı	*Bırakmadan bir canı*
143200 Kırıp kete taştadı.	*Kırıp gidiverdi.*
Karasa közgö ilinbeyt,	*Bakılsa göze ilişmez,*

	Kaysı ekeni bilinbeyt.	*Hangisi olduğu bilinmez.*
	Kaçkan can tüşçü orun kör,	*Kaçan canın düşeceği yeri gör,*
	Can kutkarbas kolun kör.	*Can kurtarmaz ordusunu gör.*
	Kaşkulak körsö karmap cep,	*Porsuk görse tutup yiyen,*
	Adam körsö andan cep,	*İnsan görse ondan yiyen,*
	Kaptap catkan kolun kör,	*Kaplayıp yatan ordusunu gör,*
	Kögördü kıtay kıruuga	*Dikildi Hıtay kırmaya,*
	Kol baştagan Koñurbay	*Orduyu yöneten Koñurbay,*
143210	Bu kerişke cakın tuulgan,	*Bu cenge yakın doğmuş,*
	Alöökönün er Kalça	*Alööke'nin er Kalça'sı,*
	Aalamga salat çuulgan.	*Âleme salar velvele.*
	Talastı kamap bardı ele,	*Talas'ı kuşatıp vardı,*
	Tegerektep Talastı	*Çepeçevre Talas'ı,*
	Oñbogon kıtay, köp mancuu	*Onmayası Hıtay, nice Mançu,*
	On eki kurçap aldı ele,	*On iki kat kuşatıp aldı,*
	Kıcıldap kıtay cetti ele,	*Kaynaşıp Hıtay yetişti,*
	Kırk eki kurçap ketti ele.	*Kırk iki kat kuşatıp gitti.*
	Kamap kirip Talastı	*Kuşatıp girip Talas'ı,*
143220	Kumurskaday kıcıldap,	*Karınca gibi kaynaşıp,*
	Kurçap kıtay bıcıldap.	*Kuşatıp Hıtay fıkırdayıp.*
	Kaptap kalgan eldi kör.	*Kaplayıp kalan halkı gör.*
	Kumurskanı kör, kurttu kör,	*Karıncayı gör, kurdu gör,*
	Oşo kurttay kıtay curttu kör.	*O kurt gibi Hıtay halkını gör.*
	Oşo çöpçölük kıtay köptü kör,	*O ot kadar Hıtay çokluğunu gör,*
	Munun bereni kıtay kan atı,	*Bunun bereni, Hıtay hanının adı,*
	Uruşkan candı uypalap,	*Vuruşan canı hırpalayıp,*
	Tük kaltırbay baarısın	*Tük bırakmadan hepsini*
	Tügü menen sıypagan,	*Tüyüyle birlikte sıyıran,*
143230	Tügöngön kıtay adatı.	*Tükenmiş Hıtay'ın âdeti.*
	Tügöngön sayın tütögön,	*Tükendikçe tüten,*
	Tübünön beri küçögön,	*Kökünden beri güçlenen,*
	Bu kıtaydın kalkı bar.	*Bu Hıtay'ın halkı var.*
	Kaçantan beri uşintken,	*Ne zamandan beri böyle yapan,*
	Munun kılımdan beri saltı bar. Tuygun	*Bunun asırlardan beri töresi var. Doğan*
	Bakay oluya.	*Bakay evliya.*
	Kök temirdey kuralıp,	*Gök demir gibi kuşanıp,*
	Çañ asmanda çubalıp,	*Toz gökyüzünde uzayıp,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı,*

Kamap kirip buruttu,	*Kuşatıp girip Burut'u,*
Aldık ko dep kubanıp,	*"Aldık ya!" deyip sevinip,*
Kamap tüştü Koñurbay.	*Kuşatmaya girişti Koñurbay.*
Talastı kamap kaldı ele,	*Talas'ı kuşatıp kaldı,*
Surasa berbes külükkö	*İstese verilmez yürüğe*
Suuk ukuruk saldı ele.	*Soğuk ukruk saldı.*
Can kırkılıp, caa tartıp,	*Can kırılıp, yay çekip,*
Möndür kılıp ok atıp,	*Dolu gibi ok atıp,*
Kamap catıp kaldı ele.	*Kuşatıp yatıp kaldı.*
A Talaska boy berbey,	*Ama Talas boyun eğmeden,*
Talaska duşman kirgizbey,	*Talas'a düşman sokmadan,*
Kabarıñda bar bele,	*Haberin var mıydı,*
Kabılan Manas kökcalga	*Kaplan Manas bozkurda*
Bitteyinde birikken.	*Bit kadarken birleşen.*
Kenedey kezde kezikken,	*Kene kadarken karşılaşan,*
Barmaktayda baş koşkon,	*Parmak kadarken baş koşan,*
Erdiginen oolukkan,	*Yiğitliğinden coşan,*
Cana Manas kökcalga	*Yine Manas bozkurda*
Caş ekende colukkan.	*Gençken rastlaşan.*
Eri Manas kökcaldı	*Eri Manas bozkurdu*
Eerçitip cürüp er kılgan,	*Peşine takıp yürüyüp er kılan,*
Er uulu menen teñ kılgan,	*Er oğluyla denk kılan,*
Barmaktayda baş koşup,	*Parmak kadarken baş koşup,*
Başka tuugan boluşkan.	*Öz kardeşten öte kardeş olan.*
Coonu birge coolaşıp,	*Düşmana birlikte düşmanlık edip,*
Doonu birge doolaşkan,	*Davayı birlikte dava eden,*
Çalgındı birge çalışıp.	*Keşfe birlikte çıkan.*
Çampandan cılkı alışkan,	*Çampan'dan yılkı alan,*
Kuugundu birge kuuşkan,	*Kovmacayı birlikte kovalayan,*
Sultan Manas kökcaldı	*Sultan Manas bozkurdu*
Eerçitip cürüp er kılgan,	*Peşine takıp yürüyüp er kılan,*
Eer uulu menen teñ kılgan,	*Er oğluyla bir tutan,*
Bilbegendi bildirgen,	*Bilinmeyeni bildiren,*
Bilgiç Bakay karıya,	*Bilge Bakay ihtiyar,*
Tuybagandı tuyguzgan	*Sezilmeyeni sezdiren,*
Sandırgaluu Manastı	*Şevketli ulu Manas'ı*
Sayıp cürüp bak kılgan,	*Savaşa savaşa bahtiyar kılan,*
Salıp cürüp tam kılgan	*Kura kura ev bark eden,*

	Sandırgaluu kan kılgan,	*Şanlı şevketli han kılan,*
	Atasının sırdaşı,	*Babasının sırdaşı,*
	Asıl Bakay kurdaşı,	*Asil Bakay, yoldaşı,*
143280	Kök sülöösün börk kiygen,	*Boz vaşak kürkünden börk giyen,*
	Kök ala kalkan oynogon.	*Gök ala kalkan oynatan.*
	Başın barmak mömögö,	*Başını inciye mercana,*
	Ayagın san altınga cölögön.	*Ayağını sayısız altına dayayan.*
	Astıga salsa ak coltoy,	*Öne katsan uğuru bol,*
	Aydap cürsö san koldoy,	*Sürüp gitse sayısız ordu gibi,*
	Kökcal Bakay karıya,	*Bozkurt Bakay ihtiyar,*
	Köptü körgön oluya,	*Çok görmüş evliya,*
	Oluyattın ereni,	*Evliyaların ereni,*
	Oyron Manas bereni,	*Yaman Manas'ın koç yiğidi,*
143290	Kırgın salbay kıtayga	*Kıtay'a kırgın salmadan*
	Kıyını Bakay er ölböy,	*Yamanı er Bakay ölmez,*
	Kıyın Bakay ölbösö,	*Yaman Bakay ölmedikçe,*
	Kırgızdın kılın berebi!	*Kırgız'ın kılını verir mi!*
	Kaldaydın uulu kapırdı,	*Kalday oğlu o kâfire,*
	Kan Koñurbay baatırga	*Han Konurbay bahadıra*
	Karmaş kılbay kan Bakay	*Han Bakay dövüşmeden*
	Ökümünö könöbü!	*Hükmüne boyun eğer mi!*
	Ölüp-citip cok bolboy,	*Ölüp yitip yok olmadan,*
	Argındı Bakay berebi!	*Argın'ı Bakay verir mi!*
143300	Keçe, kadimki bolot Zulpukor*	*Hani, o meşhur çelik Zulpukor'u**
	Boluşkan Bakay emespi,	*Kuşanıp yâr olan Bakay değil mi,*
	Ay-aalamdı buy kılıp,	*Ay âlemi perişan edip,*
	Kırgın salıp kıtayga	*Kıtay'a kırgın salarak*
	Cöölöşkön Bakay emespi!	*Çarpışan Bakay değil mi!*
	Ok ötpögön kök olpok	*Ok işlemez gök cepkeni*
	Kiyişken Bakay emespi.	*Giyen Bakay değil mi.*
	Kıtaylardın Koñurbay	*Kıtayların Konurbay'ına,*
	Azar Tümön Kalçaga	*Azar Tümen Kalça'ya*
	Tiyişken Bakay emespi.	*Sataşan Bakay değil mi.*
143310	Bötön eldin aldında	*Yad ellerin önünde*
	Börü Bakay kabılan,	*Kurt Bakay, o kaplan,*
	Kara-Şaar, Kambıldı	*Kara-Şaar ile Kambıl'ı*
	Kamagan Bakay emespi,	*Kuşatan Bakay değil mi,*
	Karsıldatıp kandarın	*Hanlarını çatır çatır*

	Sabagan Bakay emespi!		*Döven Bakay değil mi!*
	Çınmaçınga Beecinge		*Çınmaçın'a, Beecin'e*
	Bargan Bakay emespi,		*Varan Bakay değil mi,*
	Buzuk baştap, çoñ çırdı		*Fitne başlatıp büyük kavgayı*
	Salgan Bakay emespi.		*Koparan Bakay değil mi.*
143320	Kança cer kirip kat algan,		*Nice yere girip ahitname alan,*
	Bu da kan içme Bakay atangan.	Körsöñ	*Buna da kan içici Bakay denmiş.*	*Görsen*
	Bakay abañız		*Bakay ağanız*
	On eki birge* kol berip		*On iki pîre* el verip*
	Oyron Bakay abañız		*Yaman Bakay ağanız*
	Zayıpburuş* atangan		*Zayıpburuş* diye anılan,*
	Er ekeni Bakaydın		*Bakay'ın er olduğu*
	Ezelden beri bilingen.		*Ezelden beri bilinirdi.*
	Beecindegi zor kandın		*Beecin'deki ulu hanın*
	Dañzasına çiyilgen.		*Defterine yazılmıştı.*
	Tilge çeçen Bakaydın		*Dili düzgün Bakay'ın*
143330	Mıktuu ekeni dagı çın.		*Pek yaman olduğu da gerçek.*
	Ayla tapkıç akılman,		*Çare bulur bilge kişi,*
	Kaçan bolso kırgızdı		*Her ne zaman olsa Kırgız'ı*
	Kutkargan kıtay kapırdan.		*Kıtay kâfirinden kurtaran.*
	Kök olpoktoy ton kiyip,		*Gök cepken gibi kaftan giyip,*
	Kökçolok tulpar at minip,		*Kökçolok tulpar ata binip,*
	Tüpögü cok ayza alıp,		*Tuğsuz bir mızrak alıp,*
	Kınsız kılıç baylanıp,		*Kınsız kılıç kuşanıp,*
	Kandarınan kat alıp,		*Hanlarından ahit alıp,*
	Karganda Bakay abañız		*Kocamışken Bakay ağanız*
143340	Kaarlanıp attanıp.		*Kükreyerek atlandı.*
	Sakalı kuuday agında,		*Sakalı kuğu gibi apakken,*
	Saparı çukul barında,		*Ömür yolu kısalmışken,*
	Acal cetse ölöm dep,		*Ecel gelirse ölürüm deyip,*
	Kırgız, argın curtumdu		*Kırgız, Argın yurdumun*
	Kıyrap ketpey tiptirüü		*Kırılıp gitmesini, dipdiri durup,*
	Kıyrımı kantip köröm dep.		*Nasıl görürüm ben deyip.*
	Kırgın bolboy uşu cerden		*Kırgın olmadan bu yerde*
	Kırgızdı kantip berem dep		*Kırgız'ı nasıl veririm deyip,*
	Kımbat Bakay karıya		*Kıymetli Bakay ihtiyar,*
143350	Kılımdı bilgen oluya,		*Asırları bilen evliya,*
	Baatırdıgı başkaça		*Bahadırlığı bambaşka,*

Bardıgı eken cön tapkıç
Astıga salsañ ak coltoy,
Aydap cürsö san koldoy.
Ayzası bolot, köönü tüz,
Baatır Bakay şeriñiz.
Kuzgunday közü kızargan,
Erdigi epsiz uzargan.
Kökala çopkut ton kiyip,
Acal cetse ölöm dep,
Alöökö kandın Koñurbay
Çamam kelse kul menen
Bir çapçışıp köröm dep,
Kök bolot ayza kolgo alıp,
Kılbolotun baylanıp,
Coogo ılayık zor Bakay
Karıganda kan abam
Kaptap kelgen kapırdı,
Kan Koñurbay baatırdı,
Çapçılaşıp köröm dep,
Kaynap catkan Koñurbay
Karmalaşıp köröm dep,
San koldoy Bakay attanıp,
Salışka çıgıp erender
Kök külük oozun burdu ele,
Köz cetpegen kıtaydı
Körünö karap turdu ele.
Talastı kamap bet alıp,
Takır kaptap alıptır.
Kasabası kalkıldap,
Kara bolot Zulpukor
Cıldız uçup carkıldap.
Kök temirdey kuralıp,
Köbü üzülböy çubalıp,

Ceek tartıp kılkıldap,
Cergelep san kol bılkıldap. Kara cagal balbanı,
Ayzanın başı çabışıp,
Adamdın başı kagışıp,

Her işinde çare bulucuymuş,
Öne katsan uğuru bol,
Sürüp gitse sayısız ordu gibi.
Mızrağı çelik, gönlü düz,
Bahadır Bakay, arslanınız.
Kuzgun gibi gözü kızarmış,
Erliği ölçüsüz uzamış.
Gök ala savaş kaftanı giyip,
Ecel gelirse ölürüm deyip,
Alööke Han'ın Konurbay'ı,
Gücüm yeterse o kul ile
Bir çarpışıp göreyim deyip,
Gök çelik mızrağı ele alıp,
Kılbolot'unu kuşanıp,
Cenge yaraşır ulu Bakay,
Kocamışken han ağam,
Akın akın gelen kâfiri,
Han Konurbay bahadırı,
Bir çarpışıp göreyim deyip,
Kaynayıp duran Konurbay'la
Bir tutuşup göreyim deyip,
Sayısız ordu misali Bakay atlanıp,
Savaşa çıkıp erenler,
Gök küheylanın ağzını çevirdi,
Göz yetmez Kıtay'a
Göz göre göre bakıp durdu.
Talas'ı kuşatmaya yönelip,
Tümden sarıvermişti düşman.
Boruları dalgalanıp,
Kara çelik Zulpukor
Yıldız uçar gibi parlayıp.
Gök demir gibi kuşanıp,
Çoğu kopmadan uzayıp,

Kıyı boyu saf bağlayıp,
Dizilip sayısız ordu kımıldayıp. Kara yağız pehlivanı,
Mızrakların başı çarpışıp,
İnsanların başı tokuşup,

	Belgilüü Kalça betinde,	*Namlı Kalça öndedir,*
143390	Berenderi çetinde,	*Yiğitleri kıyısında,*
	Kurçap Talas, Keñ-Koldu	*Talas'ı, Ken-Kol'u kuşatıp*
	Caynap çıgıp kelatat.	*Kaynaşarak çıkıp geliyor.*
	Kurt ekeni belgisiz,	*Kurt mu nedir belirsiz,*
	Kaynap çıgıp kelatat,	*Kaynayarak çıkıp geliyor,*
	Koldun aldın Ezkara	*Ordunun önünü Ezkara*
	Baylap çıgıp kelatat.	*Bağlayıp çıkıp geliyor.*
	Koldun artın Orongu	*Ordunun ardını Orongu*
	Aydap çıgıp kelatat,	*Sürerek çıkıp geliyor,*
	Kum-Kıyanın Ceek-Col	*Kum-Kıya'daki Ceek-Col'dan*
143400	Kaynap çıgıp kelatat	*Kaynayarak çıkıp geliyor,*
	Kurt ekenin bilinbey	*Kurt olduğu bilinmeden*
	Caynap çıgıp kelatat	*Kaynaşarak çıkıp geliyor,*
	Taş-Kıyanın ceeginen	*Taş-Kıya'nın kıyısından*
	Köbü çıgıp kelatat.	*Çoğu çıkıp geliyor.*
	Talastın başı Kötörmö	*Talas'ın başı Kötörmö,*
	Kötörmö caktan kıtaydın	*Kötörmö yanından Kıtay'ın*
	Köbü çıgıp kelatat.	*Çoğu çıkıp geliyor.*
	Kuu-Kıyanı etektep,	*Kuu-Kıya'nın eteğinden*
	Aydap çıgıp kelatat.	*Sürülüp çıkıp geliyor.*
143410	Kurt ekeni bilinbey,	*Kurt olduğu bilinmeden,*
	Kaynap çıgıp kelatat,	*Kaynayarak çıkıp geliyor,*
	Belgilüü Kalça betinde,	*Namlı Kalça öndedir,*
	Berenderi çetinde,	*Yiğitleri kıyısında,*
	Takır eri betinde,	*Bütün erleri öndedir,*
	Tartınbagan erender	*Çekinmeyen erenler*
	Takır çıgıp çetine.	*Hep çıkmış en ucuna.*
	Coo kaçtılap çuu turup,	*"Düşman kaçtı!" diye çığlık kopup,*
	Dobulbastı kars urup,	*Davulu güm güm vurup,*
	Koñguroo bekem kagılıp,	*Çanlar sıkı çalınıp,*
143420	Kol esinen cañılıp,	*Ordu kendinden geçip,*
	Cer caynagan köp kıtay	*Yeri kaplayan çok Kıtay*
	Cekege kaptap cabılıp,	*Er meydanına üşüşüp,*
	Baskan ceri bırkırap,	*Bastığı yer toz duman olup,*
	Alaman dep çurkurap,	*"Alaman!" diye bağrışıp,*
	Katkalañdın Saykalı	*Katkalan'ın Saykal'ı,*
	Kacıldagan çoçkonun	*Bağırıp çağıran domuzun*

	Kaysı kebin aytalı,	*Hangi sözünü söyleyelim,*
	Doñuz ceçü döölörü,	*Domuz yiyen devleri,*
	Beycindin beren eeleri,	*Beecin'in yiğit sahipleri,*
143430	Alışka toybos balbanı,	*Dövüşe doymaz pehlivanı,*
	Alaman koyup kalganı,	*Alaman edip saldırdılar,*
	Kaylap kıtay bakırıp,	*Kıtaylar naralar atıp,*
	Kakaylap uraan çakırıp,	*"Kakay!" deyip savaş narası çağırıp,*
	Dobulbas ünü taş carıp,	*Davul sesi taş yarıp,*
	Düñküldök tuura baş carıp,	*Gümbürtüsü düpedüz baş yarıp,*
	Kerney-surnay tartılıp,	*Boru zurna çalınıp,*
	Kerişken elder çatılıp,	*Çekişen iller birbirine girip,*
	Kele catat Koñurbay	*Geliyor işte Konurbay,*
	Körsö köñül bölünüp,	*Görene gönül bölünüp,*
143440	Kök arıslanday körünüp,	*Gök arslan gibi görünüp,*
	Alaman kolu cabılıp,	*Alaman ordusu üşüşüp,*
	Orup-sorup ketçüdöy	*Biçip sömürüp gidecekmiş gibi*
	Kalıptır kıtay kamınıp.	*Kıtay hazırlanıp durmuştu.*
	Körsö köñül bölünüp,	*Görene gönül bölünüp,*
	Kol aldında Koñurbay	*Ordunun önünde Konurbay*
	Kök askar toodoy körünüp.	*Gök yalçın dağ gibi görünüp.*
	Tolkuşunan Kalçanın	*Kalça'nın coşuşuna*
	Too turuştuk bergisiz,	*Dağ bile dayanamaz,*
	Karmaşına Kalçanın	*Kalça'nın kavgasına*
143450	Adam çıdap kelgisiz.	*İnsan dayanıp varamaz.*
	Kabarı kıyın, zaarı küç	*Namı yaman, zehri güçlü,*
	Kalçanı körsöñ cön ele,	*Kalça'yı görsen düpedüz,*
	Künömdüü candan küdör üz.	*Günahlı candan umudu kes.*
	Altımış kıtay, kırk törö	*Altmış Kıtay, kırk töre*
	A Kalçanın cökörü,	*Hep Kalça'nın yâranı,*
	Keçilden bir miñ ekööläp,	*Keçil'den bin er ikişer ikişer,*
	Oncoñdotup kara atın	*Kara atını hoplatıp,*
	On eki caysañ cetelep.	*On iki caysan yedekte götürüp.*
	Kökcal eken Koñurbay,	*Bozkurt imiş Konurbay,*
143460	Alışkan candı orguday.	*Tutuştuğu canı biçercesine.*
	Kıyıktasa bul Kalça	*Damarına basılsa bu Kalça*
	Kırk miñ erdi sorguday.	*Kırk bin eri sömürecek gibi.*
	Taamay kirgen cerine	*Dosdoğru daldığı yerde*
	Taş turuştuk bergisiz.	*Taş bile dayanamaz.*

	Bettep ayza sunganda,	*Yüz tutup mızrak uzattığında*
	Mende çıdap kelgisiz.	*İnsanoğlu dayanıp varamaz.*
	Oozundagı kök calın	*Ağzındaki gök alev*
	Kol ıştıktay burkurap,	*Baca dumanı gibi savrulup,*
	Altı miñ kıtay, san mancuu Kaptaganı ep eken.	*Altı bin Kıtay, sayısız Mançu Kaplayıp gelmesi yerindeymiş.*
143470	Koñ törönün artınan	*Kon törenin ardından*
	Baraban urup çurkurap,	*Trampet vurup bağrışıp,*
	Kaardı Kalça baştadı,	*Kahrı Kalça başlattı,*
	Kozgolup kelgen kalıñ kol	*Kımıldayıp gelen kalın ordu*
	Kaptap ketmey saltı eken,	*Basıp geçmek töresiymiş,*
	Candan keçip taştadı.	*Candan geçip saldırdı.*
	Ay karañgı tün bolup,	*Ay karanlık gece olup,*
	Azaptuu müşkül kün bolup,	*Azaplı müşkül gün olup,*
	Kılımga kırgın saları	*Asırlara kırgın salmak*
	Kazılgan kalıñ or bolup,	*Kazılmış derin hendek olup,*
143480	Kıstalaktın ebi eken.	*O melunun huyu imiş.*
	Kaptap kıtay mol bolup,	*Üşüşen Kıtay çok olup,*
	Kaynatıluu şor bolup,	*Kaynar tuzlu dert olup,*
	Kalgan eken köp kıtay	*Kalmış imiş çok Kıtay,*
	Kakandın curtu kozgolup,	*Kakan'ın yurdu ayaklanıp,*
	Esenkan eli deer eken.	*Esenkan'ın ili derlermiş.*
	Kaarluu Kalça kanatı,	*Kahırlı Kalça kanadı,*
	Kaçan bolso adamdı	*Her ne zaman olsa insanı*
	Kaptap ketmey adatı.	*Basıp geçmek âdeti.*
	Çapçışıp çama kelbegen,	*Çarpışmaya güç yetmeyen,*
143490	Çabışıp adam ceñbegen.	*Vuruşup insan yenemeyen.*
	Çalkıp catkan kıtayga	*Engin yayılan Kıtay'a*
	Çalıyar çarkı cetpegen.	*Çalıyar'ın bile gücü yetmezdi.*
	Eç kim çıdap barbagan,	*Hiç kimse dayanıp varmamış,*
	Bet algan tirüü kalbagan,	*Yüz tutan sağ kalmamış,*
	Kızıktı calgız alçu bar.	*Şanı tek başına alan var.*
	Mendeden bölök el eken,	*İnsandan başka bir il imiş,*
	Beypayluu Beecin cer eken. Çapçışsa kanga toybogon	*Belalı Beecin yeri imiş. Çarpışsa kana doymayan,*
	Ayta berse söz cetpes,	*Anlata anlata söz yetmez,*
	Kara kurttay kalkı bar.	*Kara karınca gibi halkı var.*
143500	Katılgandı soo koyboy,	*Sataşanı sağ komaz,*
	Kanın içmey saltı bar.	*Kanını içmek töresi var.*

Alışıp adam cetpegen,	*Güreşip insan baş edemez,*
Arıslanı Kalça karkıbar.	*Arslanı Kalça, o heybetli.*
Tuura aytsañ neçe kebi bar,	*Doğrusunu desen nice sözü var,*
Körsö köñül bölünüp,	*Görene gönül bölünüp,*
Kol aldında Koñ töröm	*Ordunun önünde Kon törem*
Opol-Toodoy körünüp,	*Opol Dağı gibi görünüp,*
Tügöngön sayın tütögön,	*Tükendikçe tüten,*
Tübünön beri küçögön,	*Kökünden beri güçlenen,*
143510 Tüpkülüü kıtay el eken,	*Köklü Kıtay ili imiş,*
Körgön menen bilgenge	*Göreni ve bileni için*
Kakandıktın şeri eken,	*Kakan ülkesinin arslanı imiş,*
Kanı buyruk kılganda	*Hanı buyruk verdiğinde*
Tügöngön sayın tütögön	*Tükendikçe tüten,*
Tüptüü kıtay kalkı eken	*Köklü Kıtay halkı imiş,*
Tügönçü coogo katılsa,	*Tükenesice düşmana sataşınca*
Çınmaçındın eli eken,	*Çınmaçın'ın ili imiş,*
Çındaşkandı buy kılıp,	*Karşı koyanı perişan edip,*
Munu menen Beecindi	*Bununla birlikte Beecin'i*
143520 Eç kim çıdap alalbay,	*Hiç kimse dayanıp alamamış,*
Esen kalıp bülüktön	*Kargaşadan esen kalıp*
Kaldayları, şibeesi	*Kaldayları, Şibe'si*
Kamap kelip turdu ele	*Kuşatıp gelmiş duruyordu.*
Şuru otogot, marcan taş*,	*Mercan kavuk düğmeli, inci taşlı*,*
Bul kırgındın içinde	*Bu kırgının içinde*
Luñtundun kanı aralaş.	*Luntun'un hanı da karışık.*
Caadaçuu bar, balban bar,	*Yadacısı var, pehlivanı var,*
Ay-aalamdı buy kılıp,	*Ay âlemi perişan edip,*
Kırgız turmak kılımdı	*Kırgız şöyle dursun, âlemi yakan*
143530 Celdeti milek, alpı bar,	*Cellâdı, mîleği, alpı var,*
Uşunday balban karkıbar.	*İşte böyle pehlivan, heybetli.*
Kaldayı bar, eri bar,	*Kalday'ı var, eri var,*
A kaldaydın içinde	*O kaldayların içinde*
Kankor Kalça şeri bar,	*Hunhar Kalça arslanı var,*
Tutanıp ölgön çoçkonun	*Tutuşup ölesi domuzun*
Kıncılaluu balbanı	*Hançerli pehlivanı*
Kıncısın çeçip boş kılıp,	*Hançerini çözüp boşaltıp,*

	Kırgızdı kaptap ketkin dep, Körsöñ	*"Kırgız'ı basıp geçin!" deyip, Görsen işte*
	türüñ uşunday.	*hâli böyle.*
	Kıstalak Kalça aydadı.	*Melun Kalça sürdü orduyu.*
143540	Alban türdüü kol kaptap,	*Türlü türlü ordu üşüşüp,*
	Az gana emes mol kaptap,	*Az değil, pek bol üşüşüp,*
	Aleñgir* caa, sır cebe	*Alengir* yay, sırlı ok,*
	Aytılgan dümök-añgeme,	*Dillere destan kavga hikâyesi,*
	Kırk uruu kıtay alpı bar.	*Kırk boy Kıtay alpı var.*
	Coonun aylasın bilgen berender.	*Düşmanın çaresini bilen yiğitler,*
	Kıykırıp salıp kol aydap,	*Haykırıp ordu sürüp,*
	Kürmöçösün küldüytüp,	*Kürkçesini kabartıp,*
	Kımbatı Kalça karkıbar	*Kıymetlisi Kalça, o heybetli,*
	Algaranı bulkuntup,	*Algara'yı şahlandırıp,*
143550	Een kalgan kara attı	*Issız kalan kara atı*
	Eri ölgöndöy culkuntup,	*Eri ölmüş gibi silkindirip,*
	Kara bolot kurçunday,	*Kara çelik keskini gibi,*
	Kaalasañ cañcal uşunday.	*İstersen kavga işte böyle.*
	Koñurbay cayı uşunday,	*Konurbay'ın hâli böyle,*
	Berendin cayın surasañ	*Yiğidin hâlini sorarsan*
	Bereniñ curtka dayın kan,	*Yiğidin yurda belli han,*
	Kan Koñurdun cöökörü	*Han Konur'un yâranı,*
	Totu kuştun kuyrugun	*Tavus kuşunun kuyruğunu*
	Az bolgondo örttöngür	*En azından, yanasıca,*
143560	Tokson türlöp sayıngan,	*Doksan türlü takınıp süslenen,*
	Belgilüü Kalça şeri oşol.	*Namlı Kalça arslanı odur.*
	Coo kaydalap çakırıp,	*"Düşman nerde!" diye çağırıp,*
	Belsene çıkkan eri oşol.	*Bel bağlayıp çıkan eri odur.*
	Belesi maydan taş kaşat	*Tepesi meydan, taş sekili,*
	Algarasın alkıntıp,	*Algara'sını soluklatıp,*
	Kök ala nayza kolgo alıp,	*Gök ala mızrağı ele alıp,*
	Karmaşkan tirüü kalbagan,	*Tutuşan sağ kalmamış,*
	Kök albars kılıç baylanıp,	*Gök elmas kılıç kuşanıp,*
	Kan Manas surak albagan.	*Han Manas bile hesap sormamış.*
143570	Barkın el-curt kördü ele,	*Değerini el yurt görmüştü,*
	Kalıñ kıtay, uluu curt	*Kalın Kıtay, ulu yurt,*
	Badana kiyip balkıldap,	*Badana zırhını giyip salınıp,*
	Bayagı Kalça abañız	*O bildik Kalça ağanız*
	Cekege çıgıp keldi ele.	*Er meydanına çıkıp geldi.*
	Çuulganduu kuu kıtay	*Şamatalı kurnaz Kıtay,*

	Takoolçuluu san kalday	*Destekçili sayısız kalday,*
	Saat baskan Kalçanın	*Kara saat basmış Kalça'nın*
	Salmaktuusu momunday,	*Ağırlıklısı işte şöyle,*
	Kök nayza alıp kamınıp,	*Gök mızrak alıp hazırlanıp,*
143580	Kök kübösün camınıp,	*Gök zırh gömleğine bürünüp,*
	Kööhardan topçu muştumday,	*Cevherden düğmesi yumruk kadar,*
	Baykasa köödön bölünüp,	*Bakılsa göğsü ayrılıp,*
	Kök kübönü camınıp.	*Gök zırha bürünüp.*
	Kök arslanday çamınıp,	*Gök arslan gibi davranıp,*
	Celigip Kalça çoñ törö	*Coşup Kalça, koca töre,*
	Cekege çıktı kamınıp.	*Er meydanına çıktı hazırlanıp.*
	Art cagınan san kalday	*Ardından sayısız kalday,*
	Ayzakerler, erender	*Mızrakçılar, erenler,*
	Baarının cayı uşunday,	*Hepsinin hâli işte böyle,*
143590	Küçtüüdön tümön kan bolup,	*Güçlülerden tümen hanı olup,*
	Keçildin kanı çoçkonun	*Keçil'in hanı domuzun*
	Karoolçusu al bolup,	*Gözcüsü o olup,*
	Karoolçusu kandarı,	*Gözcüleri hanları,*
	Cekege çıkkan balbanı,	*Meydana çıkan pehlivanı,*
	Çokmor urçu bekeri,	*Topuz vuran nice eri,*
	Kaptasa tüpkö ceteri	*Bassa kökünü kurutacak olanı,*
	Altı san kıtay, kırk kalday	*Altı tümen Kıtay, kırk kalday,*
	Kazattın cayı uşunday.	*Gazânın hâli işte böyle.*
	Kara nayza, kurç bolot	*Kara mızrak, keskin çelik,*
143600	Kaşattan çıgıp bakırıp,	*Yardan çıkıp bağırıp,*
	Möndü-möndü, möndü dep,	*"Möndü, möndü, möndü!" deyip,*
	Adam möndülöp uraan çakırıp,	*Herkes möndüleyip savaş narası atıp,*
	Kara kurttay kaynagan,	*Kara karınca gibi kaynayan,*
	Köptügün körsöñ küdör üz.	*Çokluğunu görsen umudu kes.*
	Taş-Kaşattın ceegine	*Taş-Kaşat'ın kıyısına*
	Talaşka çıgıp Koñurbay,	*Yarışa çıkıp Konurbay,*
	Cer kaşattuu döbögö	*Yarlı tepenin üstüne,*
	Cekege çıktı Koñurbay.	*Er meydanına çıktı Konurbay.*
	Körgön candı şaştırıp,	*Gören canı şaşırtıp,*
143610	Buluttay uçkan çoñ kara at	*Bulut gibi uçan koca kara at,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Konurbay'ı*
	Oñ-tetiri bastırıp.	*Bir sağa bir sola sürüp.*
	Baranı başka Kalçanın	*Kalça'nın görkemi bambaşka,*

Çoñ Opol-Toodoy körünüp.	*Koca Opol Dağı gibi görünüp.*
Kaarlandı bakırıp,	*Kükredi bağırarak,*
Cekege çık dep çakırıp.	*"Er meydanına çık!" diye çağırıp.*
Açuusu kelip aykırıp,	*Öfkesi gelip haykırıp,*
Alışka çık dep çakırıp.	*"Dövüşe çık!" diye çağırıp.*
Kamap curttu şaştırıp,	*Yurdu kuşatıp şaşırtıp,*
143620 Kuyrugu sayañ, calı az	*Kuyruğu seyrek, yelesi az,*
Kuturguruñ Algara	*Kudurasıca Algara'yı*
Oydolotup bastırıp,	*Hoplata hoplata sürüp,*
Algarası çapçısa	*Algara'sı yeri eşelese*
Aldındagı kara cer	*Altındaki kara yer*
Colum üydöy* bölünüp	*Küçük bir çadır kadar* bölünüp,*
Colu küygön Kalçanın	*Yolu yanası Kalça'nın*
Coo belgisi körünüp,	*Düşman nişanı görünüp,*
Cekege çıgıp turdu ele,	*Er meydanına çıkıp durdu,*
Cer carıltıp, köp kıtay	*Yeri yararcasına çok Kıtay*
143630 Barabandı urdu ele.	*Trampeti vurdu.*
Kanıñdı karıp kılbasam,	*Hanınızı sefil etmezsem,*
Bil terisi dobulbas –	*Fil derisinden davul —*
Kaltırbay curtuñ kırbasam,	*Yurdunu tümden kırmazsam,*
Körsöñ türün oolak kaç.	*Görsen yüzünü, uzak kaç.*
Bulañdı bulap albasam,	*Malını yağmalamazsam,*
Özü bildin terisi,	*Kendisi fil derisinden,*
Buzuktu çoguu salbasam!	*Fitneyi hep birden salmazsam!*
Coondugu üç kulaç.	*Kalınlığı üç kulaç.*
Özön suusun burbasam	*Irmağın suyunu çevirmezsem —*
143640 Cañcaldı urat balbanı,	*Kavgayı koparır pehlivanı,*
Ança-mınça kulaktın	*Şuncacık kulakların*
Cön ele çıgat daldalı.	*Perdesi düpedüz yırtılır.*
Dobulbas bekem kagılıp,	*Davul sıkı vurulup,*
Arkasınan san kalday	*Ardından sayısız kalday,*
Abañız Kalça canına	*Ağanız Kalça'nın yanına*
Takoolgo çıktı kamınıp,	*Destek için çıktı hazırlanıp.*
Mına oşondo Koñurbay	*İşte o zaman Konurbay,*
Arsılanday köz caynap,	*Arslan gibi gözleri parlayıp,*
Cekege çıktı aygaylap.	*Er meydanına çıktı nara atıp.*
143650 Kaarlanıp bakırıp,	*Kükreyip bağırıp,*
Eriñ kel dep çakırıp.	*"Eriniz gelsin!" diye çağırıp.*

Kaarlanıp küülönüp,
Karaanın körüp Bakaydın
Kan Koñurbay süylönüp:
Degen sözgö kön burut,
Çataktaşpay, çırdaşpay,
Talasıñ tartuu kıl burut,
Degenime kön, burut.
Kazınañ buzup dilde* alam,

Salımıma bildi alam.
Kırmızı köynök, ayça* bel,
Uşundan tandap miñdi alam!
Buurul attı baş kılıp,
Buudandan* tandap miñdi alam!
A buudandı baguuga
Külçoro, Bakay kuldu alam!
Erdigimdi bilgizem,
Kızıtalak kıybasım
Eski tonuñ kiygizem!
Bu sözümö könbösöñ,
Bul aytkandı berbeseñ,
Bel baylagan beliñdi ayt!?
Bekip catkan ceriñdi ayt!?
Kana burut coobuñdu ayt?!
Akaktatıp burutun,
Senin aylıñdı çoguu kırbasam,
Koñurbay bolboy ölöyün,
Tuulbay tuna çögöyün!
Tim catkan eldi tim koyboy,
Tiydiñer burut cinime.
Bu men kaarlanıp karardım,
Burutum, katılbay koyboym biriñe.
Bügün kıyratarmın mülküñdü,
Kıcırıma ne tiydiñ,
Burutum, kırıp ketem curtuñdu.
Oolukmam caman karmadı,
Olco* kılam malıñdı,
Bügün oyrondoymun kanıñdı,
Özüñ tiydiñ sen burut,

Kükreyip hızlanıp,
Bakay'ın karaltısını görüp
Han Konurbay söylenip:
"Denen söze uy, burut,
Kavga etmeden, çekişmeden,
Talas'ını armağan et, burut,
Dediğime uy, burut.
Hazineni bozup dilde alırım,*

Vergi diye fili alırım.
Kırmızı gömlekli, ayça belli —*
Bunlardan seçip binini alırım!
Kırçıl atı başa koyup,
Küheylandan seçip binini alırım!*
O küheylanları bakmaya
Külçoro'yu, Bakay kulu alırım!
Erliğimi bildiririm,
Kahrolası, esirgemem,
Eski kürkünü giydiririm!
Bu sözüme uymazsan,
Bu dediğimi vermezsen,
Bel bağladığın belini söyle!?
Saklandığın yerini söyle!?
Hadi burut, cevabını söyle?!
İnim inim inleterek burutunu,
Senin obanı toptan kırmazsam,
Konurbay olmayayım, öleyim,
Doğmamış olup dibe çökeyim!
Sessiz yatan ili rahat komadan,
Dokundunuz burut, cinime.
İşte ben kükreyip karardım,
Burutum, sataşmadan komam birinize.
Bugün yıkarım mülkünü,
Öfkeme neden dokundun,
Burutum, kırıp geçerim yurdunu.
Cinnetim fena tuttu,
Ganimet ederim malını,*
Bugün perişan ederim hanını,
Kendin dokundun, sen burut,

Tiyip alam beeñdi,
Bügün baylap alam döödü,
Cakındasañ caynata muştaym
meeñdi,

El koyarım kısrağına,
Bugün bağlarım devini,
Yaklaşırsan dağıtırcasına yumruklarım
beynini,

Bügün çıgaramın keeñdi.
Töböñdön tiygen burutum,
Taş töböñdön basayın,
Törüñö kuduk kazayın!
Kuturup kalgan kuu burut,
Törön Manas tirüü emes,
Tört tülügüñ çaçayın.
Kalayman salıp minteyin,
Ata, kagıştı süygön kuu burut, Cıl
eseptep alganda
Senin kak bokçoñdu tinteyin.
Ata, cılma kalgan soyulgur
Baatırıñ baylap alayın,
Kuturup kalgan kuu burut,
Senin bardiger ciniñ kagayın.
Kas erlik tondu kieyin,
Adam, uşunday dep Koñurbay,
Cer carıltıp, too buzup,
Cekege çıgıp turdu ele.
Kaarluu Kalça baştadı,
Koñurbay türün körgöndö
Kalıñ algır al kırgız
Cazabız cakın cetti dep,
Candan keçip taştadı,
Oşondo Oluyat uulu er Bakay
Acalım cetse ölöm dep,
Artınıp ketsin Beecinge
Aybatı katuu Kalçaga
Barıp coop berem dep,
Bılkıldak kuuray bışkança,
Mıyzamdın külü uçkuça,
Mıktap altı ay salışıp,
Kaza cetse okko uçup,
Karmaşıp catıp top buzup,

Bugün söndürürüm kibrini.
Tepene binen burutum,
Taş tependen basayım,
Baş köşene kuyu kazayım!
Kudurmuş kurnaz burut,
Efendin Manas sağ değil,
Dört tülük malını saçayım.
Kıyamet salıp böyle edeyim,
Vay, vuruşmayı seven kurnaz burut, Yıl
hesap edildiğinde
Senin kupkuru heybeni arayayım.
Vay, sıska kalmış soyulasıca,
Bahadırını bağlayıp alayım,
Kudurmuş kurnaz burut,
Senin bütün cinini kovayım.
Has yiğitlik kaftanını giyeyim,
İşte böyle deyip Konurbay,
Yeri yarıp, dağ bozup,
Er meydanına çıkıp durdu.
Kahırlı Kalça başlattı,
Konurbay'ın yüzünü görünce
Kalın yiğit o Kırgız,
Cezamız yakın geldi deyip,
Candan geçip koyverdi,
O zaman Oluyat oğlu er Bakay,
Ecelim gelirse ölürüm deyip,
Haber yüklenip gitsin Beecin'e,
Heybeti sert Kalça'ya
Varıp cevap veririm deyip,
Körpe kuray otu pişinceye dek,
Ilgın çalısının külü uçana dek,
Sıkıca altı ay vuruşup,
Kaza gelirse okla uçup,
Boğuşarak saf bozup,

Kartaysa da men Bakay
Zamandan çıkkan börü edim.
Talıkpastan men Bakay
Taylak basıp ceer edim.
Kalday kanı kapırga
Kan Koñurbay baatırga
Kankor* Bakay dedi ele.
Kartayganda küçümö

Kocasam da ben Bakay,
Zamanede çıkmış kurt idim.
Yorulmadan ben Bakay
Deve yavrusunu basıp yerdim.
Kalday hanı kâfire,
Han Konurbay bahadıra,
Hunhar Bakay dedi ya.*
Kocamışken gücüme —

Karmaştı katuu salayın.
Bu tutanıp ölgön Koñurbay
Munu menen cön ele
Bir tügönüşüp kalayın,
Astımdagı Kökçolok
Cal-kuyruktan ayrılıp,
Bıyıl Kökçolok atka kondu ele,
Camanattı boldu ele.
Altımış asıy boldu ele,
Bıyıl kartañ tulpar mineyin,
Bıyıl karılık küçkö salayın,
Kan Koñurbay baatırdan
Cekege çıgıp salışıp,
Men kapkayda kegim alayın.
Dagdır cetse ölöyün,
Kayra tartpas çın caydı
Bura tartpay köröyün»
Abakeñ Bakay karıya,
Kartaysa da kan abañ
Segiz miñ candık alı bar.
Serpişke balban oluya,
Kök tulparı baspagan
Cerde bütün kalbagan,
Kök cal Bakay çappagan
El da bütün kalbagan.
Belgilüü Bakay abañdın,
Bet algandı mert kılgan,
Beren Bakay karıya
Tuura kırgın soguşta
Tuu karmagan oluya,

Kavgayı sert salayım.
Bu tutuşup ölesi Konurbay'la,
Bununla düpedüz
Bir hesabı bitireyim,
Altımdaki Kökçolok
Yeleden kuyruktan ayrılıp,
Bu yıl Kökçolok adını almıştı,
Kötü üne uğramıştı.
Altmış yaşına varmıştı,
Bu yıl koca tulpara bineyim,
Bu yıl kocalığı güce vurayım,
Han Konurbay bahadırdan,
Er meydanına çıkıp vuruşup,
Ben nice eski öcümü alayım.
Kader gelirse öleyim,
Dönüşü olmayan gerçek yurdu
Yüz çevirmeden göreyim.»
Ağan Bakay ihtiyar,
Kocasa da han ağan,
Sekiz bin canlık gücü var.
Çarpışmada pehlivan evliya,
Gök tulparının basmadığı
Yer kalmamış yeryüzünde,
Bozkurt Bakay'ın akın etmediği
El de kalmamış hiçbir yerde.
Namlı Bakay ağanın,
Karşısına çıkanı mahveden,
Yiğit Bakay ihtiyar,
Tam kırgın savaşında
Tuğ tutan evliya,

	Başındagı badana*	*Başındaki badana**
	Bar bolcolu ok ötpös.	*Bilinen şu ki ok geçmez.*
	Munu kimder ırgap kiybegen,	*Bunu kimler sallayıp giymedi ki,*
	Döölötü başta barında	*Devleti başındayken*
	Kim kürküröp cürbögön,	*Kim kükreyip yürümedi ki,*
143770	Bakay kandı körgöndö	*Bakay Han'ı görünce*
	Kakandın kanı dürbögön.	*Kakan'ın hanı telaşa düşerdi.*
	Ayköl* Manas barında	*Ayköl* Manas sağken*
	Acıbay, Bakay eki kan,	*Acıbay ile Bakay iki han,*
	Beren da oşol, bel da oşol Zayıpburuş atıkkan.	*Yiğit de odur, bel de odur, Zayıpburuş diye ün almış.*
	Bek kökcaldın özünö	*Bey bozkurdun kendisine*
	Meder bolgon şer da oşol.	*Destek olan arslan da odur.*
	Eçen cerden olco algan.	*Nice yerden ganimet almış.*
	Belgilüü Manas kıraanı	*Namlı Manas kıraanı,*
	Bet alışıp coo menen	*Düşmanla yüz yüze gelip*
143780	Körgön Bakay bu dagı,	*Görmüş Bakay bunu da,*
	Sebil* tonu seksen tört	*Sebil* kaftanı seksen dört,*
	Serpişke kambıl Bakaydın	*Çarpışmada usta Bakay'ın*
	Bet karatıp bir kaytkan.	*Düşmana yüz döndürtüp dönen,*
	Serpişken cagı küygön ört. Beecin közdöy kol salıp,	*Çarptığı yan yanan ateş. Beecin'e doğru ordu salıp,*
	Eñ akılman daanışman,	*En akıllı, bilge kişi,*
	Abası Bakay karıya,	*Ağası Bakay ihtiyar,*
	Azaptı köröt alıstan.	*Azabı görür uzaktan.*
	Ak sakalın caykagan,	*Ak sakalını dalgalandıran,*
	Azap menen tozoktu,	*Azap ile cehennemi,*
143790	Keler menen keterdi	*Geleceği ile gideceği*
	Altay murda baykagan.	*Herkesten önce sezen.*
	Bek kıldatker, çoñ bilgiç	*Pek işbilir, büyük bilgin,*
	Ar cerge çıkkan atagı	*Her yere yayılmış ünü,*
	Beren Bakay abañız.	*Yiğit Bakay ağanız.*
	Kök ala nayza kolgo algan, Ançalık körgön karıya,	*Gök ala mızrağı ele almış, Onca şey görmüş ihtiyar,*
	Köpkök temir kiyingen,	*Masmavi demir kuşanmış,*
	Tuyuktu buzup, col salgan,	*Çıkmazı bozup yol açmış,*
	Alış kılbay catabı,	*Dövüşmeden durur mu,*
	Tuura miñden coo çıksa,	*Karşısına binden düşman çıksa,*

Tuygun Bakay karıya
Ölöm debey kol salgan.
Kuu ılaaçın teppegen,
Kuuda bütün kalbagan.
Kurdaşım Manas barında,
Kurgan Bakay tiybegen
Curtta bütün kalbagan,
Karmaşpagan ceri cok,
Kagışpagan eli cok.
Bügün körgön erteñ cok
Üzgültük tartıp öksütüp,
Bir betteşip köröyün.
Uşunday bolgon düynö bok.
Kaldayga kagış salayın,
Abañ Bakay karıya –
Aalamdı buzgan oluya.

Şahin Bakay ihtiyar
Ölürüm demeden saldırmış.
Şahinin çarpmadığı kuğu,
Kuğularda sağlam kalmamış.
Yoldaşım Manas sağken,
Garip Bakay'ın dokunmadığı
Yurt kalmamış sağlam,
Boğuşmadığı yer yok,
Vuruşmadığı el yok.
Bugün var olan yarın yok,
Kesintiye uğratıp hıçkırtan,
Bir yüzleşip göreyim.
Böylesi dünya bir boktur.
Kalday'a vuruş salayım,
Ağan Bakay ihtiyar —
Âlemi bozan evliya.

Kagışıp cürüp katıkkan,
Bet algan coosun karatıp,
Berendigi belgilüü,
Eçen cerge col salgan,
Indiya çaap bir alıp,
Olcogo külük bildi alıp,
Bilge cüktöp dilde alıp,
Kara közdön miñdi alıp,
Sulayman tiybes zordu alıp,
Kakandı kamap undu alıp,
Kızıl köynök ayça bel,
Kıpıldagan suluudan
Olcogo teytey* kızdı alıp,
Cılaacın tagıp corgo alıp.
Çılka mıktuu ordo* alıp,
Ada ayköl Manas çatagı.
Alöökönün Koñurbay
Belsenip taştap men Bakay
Beldi bekem buuym dep,
Betteşsem altı ay salışıp,
Berenim Manas kökcaldın
Bıyıl kunun kuuyun dep,

Vuruşa vuruşa pekişmiş,
Karşısındaki düşmanı boyun eğdirip,
Yiğitliği besbelli,
Nice yere yol açmış,
İndiya'yı vurup bir almış,
Ganimet diye yüğrük fil almış,
File yükleyip dilde altın almış,
Kara gözlüden binini almış,
Süleyman'ın el sürmediği hazineyi almış,
Kakan'ı kuşatıp ununu almış,
Kırmızı gömlekli, ayça belli,
Fıkır fıkır güzellerden
Ganimet diye teytey kız almış,*
Çıngırak takıp yorga almış.
Som sağlam orda almış,*
Hep ayköl Manas'ın kavgasıydı.
Alööke'nin Konurbay'ına
Bel bağlayıp ben Bakay,
Kuşağımı sıkı sarayım deyip,
Yüzleşirsem altı ay vuruşup,
Yiğidim bozkurt Manas'ın
Öcünü bu yıl güdeyim deyip,

Alıp salsam kakandı	*Devirirsem Kakan'ı,*
Soyup salsam Kalçanı	*Boğazlarsam Kalça'yı,*
Beecinden olco bildi alıp,	*Beecin'den ganimet fil alıp,*
Ar kuyrugun öröyün,	*Her atın kuyruğunu öreyim,*
Arbın cindüü Koñurbay	*Bol öfkeli Konurbay*
Kelgen eken atayı	*Gelmiş meğer mahsustan,*
Karı kektüü Kalçadan	*Eski kinli Kalça'dan*
Kaçankı bugum alayın.	*Nice zamanki hıncımı alayım.*
Belgilüü ele Koñurbay,	*Namlıydı Konurbay,*
Bu beli katuu erenge	*Bu beli sert erenle*
Bir betteşip kalayın.	*Bir yüzleşip kalayım.*
Tañ kaşkayıp atkanda	*Tan ağarıp attığında,*
Asmandagı taraza	*Gökteki Terazi*
Cıldız batkanda	*Yıldızı battığında,*
Tañdın artı kilteyip,	*Tanın ardı ağırlaşıp,*
Tañ şookumdap bültöyüp,	*Tan ışıldayıp kabarıp,*
Asmandan cıldız zirildep,	*Gökten yıldız titreşip,*
Kıbıla közdöy birindep,	*Kıbleye doğru birer birer,*
Töbödön cıldız bölünüp.	*Tepeden yıldız ayrılıp,*
Çar tarapka tögülüp.	*Dört yana dökülüp.*
Tañ atardın muzdak celi zırkırap,	*Tan atarken buz gibi yeli ıslık çalıp,*
Altımış müşkül iş kelip.	*Altmış müşkül iş gelip.*
Cana balapan torgoy çurkurap.	*Ve yavru tarla kuşu cıvıldaşıp.*
Kamıştın başı zırkırap,	*Kamışın başı sızlayıp,*
Cer carılıp körünüp,	*Yer yarılıp görünüp,*
Cetigiñ Bakay karıya	*Yetkin Bakay ihtiyar*
Emi cekege çıktı bölünüp.	*Şimdi er meydanına çıktı ayrılıp.*
Özü körgön col menen,	*Kendi bildiği yol ile,*
Bel baylagan bel menen,	*Bel bağladığı güç ile,*
Bet alışıp sayışkan	*Yüz yüze gelip mızraklaşan*
Belgilüü Kalça er menen	*Namlı Kalça er ile*
Bir betteşip kaluuga	*Bir yüzleşip kalmaya,*
Kaldaydın uulu kapırdan,	*Kalday oğlu kâfirden,*
Kan Koñurbay baatırdan,	*Han Konurbay bahadırdan,*
Kan tögüşüp, baş kesip,	*Kan döküşüp, baş kesip,*
Kaçankı kegin aluuga	*Nice zamanki öcünü almaya —*
Kayratın mınday karañız,	*Gayretine şöyle bakınız,*
Kabılan Bakay abañız	*Kaplan Bakay ağanızın.*

	Munun çıñdaşarı Ezkara	*Bunun çekişeceği Ezkara,*
	Çıñolu kızıl temirdey,	*Su verilmiş kızıl demir gibi,*
	Munun karmaşarı Koñurbay	*Bunun tutuşacağı Konurbay,*
	Zorlugu toonun teñindey.	*İriliği dağın dengi kadar.*
	Caratkan* calgay körgün dep,	*Yaradan* koruyagör deyip,*
143880	Bu kan Manastın cöökörü	*Bu han Manas'ın yâranını,*
	Kagıştan öldü dedirbey,	*Vuruşta öldü dedirtmeden,*
	Kantip keter eken dep,	*Nasıl gidecek acep deyip,*
	Argın kızıl cuukuru	*Argın'ın kızıl civanları,*
	Baya kayran dolu Kanıkey	*O bildik canım delişmen Kanıkey,*
	Bu kartayganda abamdın	*Kocamışken ağamın*
	Çaması kanday bolor dep,	*Gücü nasıl olur ki deyip,*
	Bu da keyip ıylap çırkırap,	*Bu da dertlenip ağlayıp çığrışıp,*
	Bu dan Bakay çıksa cekege	*Bu han Bakay çıksa meydana,*
	Karan kılgan kalk ıylap,	*Karalar bağlayan halk ağlayıp,*
143890	Bu kamap kıtay kelgen soñ	*Kıtay kuşatıp geldikten sonra*
	Kayran candan tüñülüp,	*Canım candan umut kesip,*
	Kaygırıp el-curt calpı ıylap,	*Kaygılanıp el yurt hep ağlayıp,*
	Kaygırgandın baarısı	*Kaygılananların hepsi*
	Öz kamdarın cep ıylap.	*Kendi derdini yiyip ağlayıp.*
	Asmandan Aldanın* künü bürkölüp,	*Gökte Allah'ın* günü bulutlanıp,*
	Ar adamdın başına	*Her insanın başına —*
	Ceñip salıp kıtaydı,	*Kıtay'ı yenip de,*
	Meken kılıp Talastı	*Talas'ı yurt edinip,*
	Orçun curt uşul dedirtip,	*"Büyük yurt budur" dedirtip,*
143900	Ordo bolor bekenbiz.	*Orda olur muyuz ki.*
	Talasım talaş cer ele,	*Talas'ım çekişme yeriydi,*
	Aldırıp salıp kıtayga	*Kıtay'a kaptırıp da,*
	Ay caratkan kanteli,	*Ah Yaradan, nidelim,*
	Olco bolor bekenbiz?	*Ganimet olur muyuz ki?*
	Maanileşip bir cürsök	*El ele verip bir yürüsek,*
	Başka kelbes zaman go,	*Bir daha gelmez zaman ya,*
	Baarıga kulpu er ele,	*Hepsine kilit olan er idi,*
	«Uşu Bakay kan menen Semetey,	*«Şu Bakay Han ile Semetey,*
	Uşu Külçoro menen Kançoro	*Şu Külçoro ile Kançoro,*
143910	Arslan tuugan şer ele.	*Arslan doğmuş yiğitlerdi.*
	Uşu törtöön Aldam aman kıl,	*Şu dördünü, Allah'ım, esen kıl,*
	Bu Kalçanı Kuday astı kıl,	*Bu Kalça'yı, Tanrım, alt et,*

Kankordu kaalap üstü kıl» –
Dep, öşöntüp kalıñ el
Duba* kılıp burkurap,
Alakan cayıp çurkurap.
Mına oşondo Bakay kan,
Serpişke kirse baldardın
Sıyagı kanday bolor dep,
Eñkeyişte çöp ele,
Kıtaydın curtu köp ele.
Öödönün çöbü bas ele,

Hunhara karşı üstün kıl» —
Deyip, öylece kalabalık il
Dua edip gözyaşı döküp,*
Avuç açıp çığrışıp.
İşte o zaman Bakay Han,
Çarpışmaya girse çocukların
Hâli nasıl olur ki deyip —
İnişte ot vardı,
Kıtay'ın yurdu çoktu.
Yokuşun otu kısaydı,

Kırgızdın kalkı az ele.
Bir betteşip körmökkö,
Saydırıp ölüp cogolup,
Can ketkende kırgızdı
Kırk kandın eli kıtayga,
Kagıştı katuu salsın dep,
Küülönüp kelgen kapırga*,
Tokmoktoşup uruşup,
Küçtüüsü Kalça baatırga
Andan kiyin berüügö.
Oylop Bakay çoçunup,
Kök çoloktu tokunup,
Argın çuulap bülönüp.
Abakeñ Bakay kurgan er
Azdıgına küyünüp.
Ok ötpöstü kiyinip,
Baya bilimdüü katın Kanıkey Baş açık akıl kalbagan.
Kırgın bolup turuşsa,
Künü-tünü tınç albay
Kırılışıp uruşsa,
Biti bittep keter dep,
Bilbey koysom beker dep,
Böödö acalı cetpeske
Öörü kiymi, coo kiymi,
Cargak kiymi, çañ kiymi,
Ar bir tondun baarına
Oyloboy ceñeñ kalbagan.

Kırgız'ın halkı azdı.
Bir yüzleşip görmeye,
Mızraklanıp ölüp yiterek,
Can gittiğinde Kırgız'ı
Kırk hanın ili Kıtay'a,
Vuruşu sert salsın deyip,
Coşup gelen kâfire,*
Tokmaklaşıp dövüşüp,
Güçlüsü Kalça bahadıra
Ondan sonra vermeye.
Düşünüp Bakay irkilip,
Kökçolok'u eyerleyip,
Argın çığrışıp çalkalanıp.
Ağan Bakay, garip er,
Azlığına yanıp.
Ok geçmezi giyinip,
O bilgili kadın Kanıkey Düşünmedik akıl bırakmamış.
Kırgın olup dururşa,
Gece gündüz dinlenmeden
Kırılışıp dövüşürse,
Bit gibi kırılıp gider deyip,
Bilmeden kalırsam boşuna deyip,
Boş yere eceli gelmesin diye,
Yayla giyimi, cenk giyimi,
Deri giyimi, toz giyimi,
Her bir kaftanın hepsini
Yengen düşünmeden komamış.

On eki köynök, on dambal	*On iki gömlek, on don*
Enekeñdin kazına	*Ananın hazinesi,*
Beren eneñ şurkuya	*Yiğit anan, o canım,*
Beybak özü kamdagan.	*Zavallıcık kendisi hazırlamış.*
Er baş sayın kiygizgen	*Her er başına giydirmiş*
On eki köynök, on dambal	*On iki gömlek, on don.*
Kırgız menen argınga	*Kırgız ile Argın'a,*
Kıtayga salsa çoñ cañcal,	*Kıtay'a büyük kavga salsa,*
Berendigin bilgizip,	*Yiğitliğini bildirip,*
Kırışta bolboyt eç arman.	*Kırışta olmaz hiç hasret.*
Kadırluu curttun baarına	*Saygın yurdun hepsine,*
Başındagı çaranı	*Başındaki tolgayı,*
Başka balta tiybeske	*Başa balta değmesin diye —*
Balaket cayı uşunday	*Belanın hâli işte böyle —*
Calañ kurçton çoktoluu	*Salt keskin çelikten sorguçlu,*
Baaları kıraandın	*Kıraanların hepsi*
Biröö miñ arga toktoluu	*Biri bin çareye dayanıklı,*
Kacıldaşkan coo kelse	*Dırlaşan düşman gelirse*
Başka basa kiysin dep.	*Başa bastırıp giysin deyip.*
Aykaştırıp büçüsün	*Kopçalarını çaprazlayıp*
Alkımına tüysün dep,	*Boğazına iliklesin deyip,*
Attana çıgıp kol salsa,	*Atlanıp çıkıp saldırırsa,*
Kacıbay coogo kirsin dep,	*Yılmadan düşmana girsin deyip,*
Karmaş kılsa ok ötpöy	*Kavga ederse ok geçmeden*
Toluk kegin alsın dep,	*Öcünü tam alsın deyip,*
Akıl kılbay kalbagan.	*Düşünmedik akıl komamış.*
Ata, kayran katın Kanıkey	*Vay, canım kadın Kanıkey,*
Momunday atıştın tonun kamdagan.	*Böylesi atışın kaftanını hazırlamış.*
Beecinge kıtay kelerin,	*Beecin Kıtay'ının geleceğini*
Bereniñ bilip begi bak	*Yiğit anan bilip, bahtı açık,*
Bek kılıp tondu kamdagan.	*Sağlam kılıp kaftanı hazırlamış.*
Bu baykuş eneñ özü bil,	*Bu zavallı anan, kendin bil,*
Kırgız menen argınga	*Kırgız ile Argın'a*
Sarı cargak şım kılgan,	*Sarı deriden şalvar yapmış,*
Bu salışka kirçü adamdı	*Bu savaşa girecek adama*
Ok cañılıp ketpeske,	*Ok yanılıp değmesin diye,*
Coo kiyimin tıñ kılgan.	*Cenk giyimini sağlam kılmış.*
Arıptap oktu sologon.	*Tek tek okları sürüp doldurmuş.*

	Bütkül elge teñ kamdap,	*Bütün ile eşit hazırlayıp,*
	Arbınıraak korogon.	*Fazlasıyla harcamış.*
143990	Beren eneñ Kanıkey	*Yiğit anan Kanıkey,*
	Ok ötpös tondu kiygizip.	*Ok geçmez kaftanı giydirip.*
	Dagdır cetse ölsün dep,	*Kader gelirse ölsün deyip,*
	Karmaş kılıp kagışıp,	*Kavga edip vuruşup,*
	Kaynagan kıtay duşmanga	*Kaynayan Kıtay düşmana*
	Kagıştı katuu salsın dep,	*Vuruşu sert salsın deyip,*
	Kazası cetip ölgöndör	*Kazası gelip ölenler*
	Armansız bolup kalsın dep.	*Gam yemeden kalsın deyip.*
	Tegiz coldu kandıga	*Düz yolu han katına —*
	Munun bekemdigi bir dalay	*Bunun sağlamlığı bir hayli —*
144000	Berenderge kiygizip,	*Yiğitlere giydirip,*
	Adırda cılkı alabaş	*Kırlarda yılkı alabaş,*
	Içinde argımak*, tulpar* aralaş	*İçinde argımak*, tulpar* karışık.*
	A kök çolok tulpardın	*O kök çolok tulparın,*
	Tulpardan tandap mingizip,	*Tulpardan seçip bindirip,*
	Bu belgilüü katın Kanıkey	*Bu namlı kadın Kanıkey,*
	Betteşip uruş kılgandar	*Yüzleşip savaşanlar*
	Beren Bakayga coldoş bolsun dep,	*Yiğit Bakay'a yoldaş olsun deyip, İnişe*
	Eñişke kılgan Akkañkı* eer	*göre yapılmış Akkankı* eyer,*
	Beybak eneñ kamdagan.	*Zavallı anan hazırlamış.*
	Şamdagayı bolcolsuz,	*Çevikliği ölçüsüz,*
144010	Uşu tondun baarısın	*Şu kaftanların hepsini*
	Er baş sayın şaylagan.	*Her er başına donatmış.*
	Kiçi kazat bolor dep,	*Küçük gaza olur deyip,*
	Talasañ eldin dalayın	*Yağma olsa ilin nicesini*
	Kan Koñurbay soror dep.	*Han Konurbay sömürür deyip.*
	Oyloboy akıl kalbagan,	*Düşünmedik akıl kalmamış,*
	Bekem kılıp ton casap,	*Sağlam kılıp kaftan yapıp,*
	Beren eneñ şaylagan.	*Yiğit anan donatmış.*
	Argın kırgız baarına	*Argın, Kırgız hepsine*
	Ok ötpös tondu kiygizip,	*Ok geçmez kaftanı giydirip,*
144020	Ok cetpes attı mingizip,	*Ok yetişmez ata bindirip,*
	Curt çurkurap çamınıp,	*Yurt çığrışıp davranıp,*
	Acal cetse ölüügö,	*Ecel gelirse ölmeye,*
	Ak coltoy Bakay kökcalga.	*Uğurlu Bakay bozkurda*
	Karaan bolup berüügö	*Destek olup vermeye,*

Kaalap curttar attanıp,
Cekege çıgıp kaldı ele.
Kançoro menen Külçoro
Kalıñ kırgız, köp argın
Kalk çogulup, çuu turup,
Takol bolup kaldı ele.
Kargan Bakay abañız
Kayratı mınça karañız,
Koñurbaydan çoçunup,
Kök çoloktu tokunup,
Kınsız kılıç baylanıp,
Coo-caragın şaylanıp,
Karıganda kan Bakay
Kıtayga kırgın saluuga
Alöökönün Koñurbay

Alı cetse Kalçaga
Bir betteşip kaluuga,
Aldıñkı kaşı ak altın,
Artkı kaşı çılk kümüş,
Eki kaptal eñ temir
Kök çolokko tokulup
Çap oloñun bek tartıp,
Kuyuşkanın uzartıp,
Badananı kiygizip,
Altımış asıy tulparga
Bakay erdi mingizip,
Kaldaydın uulu kapırga
Kan Koñurbay baatırga
Cekege çıgıp ceeligip,
Astındagı Kök çolok
Attanganı Koñurbay
Ombuldatıp tüyültüp,
Oñko atkanday süyüntüp,
Mañkañ-mañkañ bastırıp,
Döñköñdötüp celdirip,
Ayrı beles kaykañga,
Ayırmaçtay* taypañga,
Taş-Kaşattın beline,

İsteyip yurtlar atlanıp,
Er meydanına çıkıvermişti.
Kançoro ile Külçoro,
Kalın Kırgız, çok Argın,
Halk toplanıp, çığlık kopup,
Destek olup durmuştu.
Kocamış Bakay ağanız —
Gayreti bunca, bakınız —
Konurbay'dan çekinip,
Kökçolok'u eyerleyip,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Cenk pusatını kuşanıp,
Kocamışken han Bakay,
Kıtay'a kırgın salmaya,
Alööke'nin Konurbay'ı —

Gücü yeterse Kalça'ya
Bir yüzleşip kalmaya,
Ön kaşı ak altın,
Arka kaşı som gümüş,
İki yanı hep demir,
Kökçolok'a vurulup,
Kolanını sıkı çekip,
Kuskununu uzatıp,
Badana zırhı giydirip,
Altmış yaşındaki tulpara
Er Bakay'ı bindirip,
Kalday oğlu kâfire,
Han Konurbay bahadıra,
Er meydanına çıkıp coşup,
Altındaki Kökçolok'la
Atlanışı Konurbay'adır,
Hoplatıp dört nala kaldırıp,
Aşığı dik gelmiş gibi sevindirip,
Salına salına yürütüp,
Hoplata hoplata tırıs sürüp,
Çatal tepeli sırtlara,
Semer kaşı gibi düzlüğe,*
Taş-Kaşat'ın beline,

	Alöökönün Koñurbayga	*Alööke'nin Konurbay'ına,*
	Talkanga çıkçu cerine,	*Er meydanına çıkılan yerine,*
	Beren Bakay abañız	*Yiğit Bakay ağanız,*
	Berenelip belsenip,	*Yiğitlenip bel bağlayıp,*
	Beri urganday teñselip,	*Peri çarpmış gibi sallanıp,*
	Oñ kolunda Bakaydın	*Sağ elinde Bakay'ın*
	Altın caak aybalta*,	*Altın yanaklı aybaltası*,*
144070	Sol cagında Bakaydın	*Sol yanında Bakay'ın*
	Altın kise can kalta,	*Altın kesesi, yan torbası,*
	Taşmaydandın kaşatka	*Taşmaydan'ın yarına,*
	Talkanga çıgıp zor Bakay	*Er meydanına çıkıp ulu Bakay,*
	Kökçolok oozun burdu ele.	*Kökçolok'un ağzını çevirdi.*
	Kerişke çıksañ kelgin dep,	*"Cenge çıkarsan gel!" deyip,*
	Keçildin kanı Kalçaga	*Keçil'in hanı Kalça'ya*
	Buyrugun aytıp turdu ele.	*Buyruğunu söyleyip durdu.*
	Bakay şerdi körgöndö	*Bakay arslanı görünce*
	Baatır kökcal Koñurbay,	*Bahadır bozkurt Konurbay,*
144080	Baykap turup kubanıp,	*Süzüp süzüp sevinip,*
	Abañ Bakay er kökcal	*Ağan Bakay, er bozkurt,*
	Bala kazday barkıldap,	*Yavru kaz gibi ötüp,*
	Ak sakalı carkıldap,	*Ak sakalı parlayıp,*
	Kök çologun cılcıtıp,	*Kökçolok'unu usulca sürüp,*
	Kök ala nayza kolgo alıp,	*Gök ala mızrağı ele alıp,*
	Köpkök temir kiyinip	*Masmavi demir giyinip,*
	Coo degende cön ele	*Düşman deyince düpedüz*
	Kökcal Bakay süyünüp,	*Bozkurt Bakay sevinip,*
	Koldogonu bir toguz	*Koruyan pirleri bir dokuz,*
144090	Kozgolbogon şer Bakay	*Yerinden oynamaz arslan Bakay*
	Cekege çıga kaldı ele.	*Er meydanına çıkıverdi.*
	Karı köktü kapırlar,	*Koca inatçı kâfirler,*
	Kan içüüçü baatırlar	*Kan içici bahadırlar,*
	Köp sayışıp körüşkön.	*Çok mızraklaşıp görüşmüşler.*
	Köp cañcalda betteşip,	*Çok kavgada yüzleşip,*
	Kan tögüşüp könüşkön.	*Kan döküşe alışmışlar.*
	Mına oşondo Koñurbay	*İşte o zaman Konurbay —*
	Buluttay uçkan çoñ Kara at	*Bulut gibi uçan koca Kara at*
	Buudan eken abıdan.	*Küheylanmış gerçekten.*
144100	Kara bolot oozduk	*Kara çelik gemi*

Kömököygö kakkılap
Kep casagan kuyrugun
Çatkayakka çapkılap,
Buluttay uçup dırkırap,
Tuyagı tiygen kara cer
Colum üydöy bırkırap,
Çoñ boz üydöy dañkanı,
Töbösündö çırkırap.
Keçildin kanı Koñurbay
Kalçanı Kuday urdu ele,
Kamıştan kılgan ayzasın
Kürkürötö sundu ele,
Uñgusu bolot, uçu kurç
Aylası toluk Kalçanı
Artık Kuday urdu ele.

Damağına vura vura,
Özenle taranmış kuyruğunu
Apış arasına çarpa çarpa,
Bulut gibi uçup hışırdayıp,
Toynağı değen kara yer
Küçük çadır kadar tozup,
Koca boz ev kadar toz dumanı
Tepesinde çığrışıp.
Keçil'in hanı Konurbay —
Kalça'yı Tanrı çarpmıştı —
Kamıştan yapılmış mızrağını
Gürleterek uzattı,
Sapı çelik, ucu keskin,
Hilesi tam Kalça'yı
Tanrı büsbütün çarpmıştı.

Buluttay uçkan çoñ Kara at,
Koñurbay saldı çoñ sanat.
Bakay kanga bel baylap.
Çıñ Koñurbay çoçkonu
Çımırkanıp kaçırdı
Tolkuşuna Kalçanın
Too turuştuk bere albay
Kaarına Kalçanın
Adam çıdap körö albay,
Cer ayrılıp, too köçüp,
Cetti Kalça Bakayga
Cetip ayza saldı ele.
Koñurbay ayza salganda
Aşpay-şaşpay kenebey,
Al baatırdın ayzasın
Buçkagına teñebey.
Ölöm dep kaygı cegen cok,
Kıtayıñdın ayzasın
Kök soyulça körgön cok.
Kargan Bakay abañız
Koñurbay menen Bakaydın
Koygulaşın karañız,
Salmagı mınça kaalañız,

Bulut gibi uçan koca Kara at,
Konurbay büyük hüner gösterdi.
Bakay Han'ı gözüne kestirip,
Zorlu Konurbay, o domuz,
Kasılıp saldırdı.
Kalça'nın coşuşuna
Dağ dayanamayıp,
Kalça'nın kahrına
İnsan dayanıp bakamayıp,
Yer yarılıp, dağ göçüp,
Yetişti Kalça Bakay'a,
Yetişip mızrak saldı.
Konurbay mızrak salınca,
Ne taşıp ne şaşıp, aldırmadan,
O bahadırın mızrağını
Topuğuna denk tutmadan,
Ölürüm diye kaygı yemedi,
Kıtay'ının mızrağını
Gök sırık kadar görmedi.
Kocamış Bakay ağanız —
Konurbay ile Bakay'ın
Tokuşmasına bakınız,
Heybeti bunca, görünüz,

Koñurbay menen Bakaydın
Sayışı mınday karañız
Alöökönün Koñurbay
A dedirbey cetti ele,
Kök kisendin beti dep,
Kök temir tondun çeti dep,
Tayıp ketse ar cagı
Tak öpkönün beti dep,
Taamay ayza saydı ele,
Cer silkinip too kulap
Köl çaypalıp kaldı ele,
Koñurbaydın Algara
Caanamda* mınday bolbodu
Koñ törö ayza sayganda,
Astındagı Algara
Tak tizeden cerge ornodu.

Konurbay ile Bakay'ın
Mızraklaşması şöyle, bakınız:
Alööke'nin Konurbay'ı
"Ah" dedirtmeden yetişti,
Gök zincirin yüzü deyip,
Gök demir kaftanın kıyısı deyip,
Kayıp giderse öte yanı
Tam akciğerin üstü deyip,
Dosdoğru mızrak sapladı,
Yer silkinip, dağ yıkılıp,
Göl çalkalanıp kaldı,
Konurbay'ın Algara'sı —
Ömrümde böylesi olmadı —*
Kon töre mızrak sapladığında,
Altındaki Algara
Tam dizine dek yere gömüldü.

Kaga sayıp baylaym dep,
Kakandı közdöy aydaym dep,
Kapır kul, seni caylaym dep,
Kan Koñurbay balbanı
Cadaaldı Kalça salganda,
Bakay erdi sayganda,
Kagıştı katuu baştadı,
Kök çolok menen er Bakay
Kuday özüñ sakta dep.
Kulap kete taştadı.
Kurgan Bakay abañız
Baatırlıgı, şerdigi
Barça curttan artılgan.
Bakay abañ erdigi
Mına oşondo Bakay er
Kırgınga salçu Kılbolot,
Kıraan Bakay abakeñ,
Kınınan suurup aldı ele,
Koñurbaydın ayzasın
Kıraan Bakay kökcalıñ
Kıya çaap saldı ele,
Koñurbaydın sır ayza

Vurup saplayıp bağlarım deyip,
Kakan'a doğru sürerim deyip,
"Kâfir kul, seni haklarım" deyip,
Han Konurbay pehlivanı,
Zorlu Kalça saldırınca,
Er Bakay'ı mızraklayınca,
Vuruşu sert başlattı,
Kökçolok ile er Bakay,
"Tanrım, sen koru" deyip,
Yıkılıp gide yazdı.
Garip Bakay ağanızın
Bahadırlığı, arslanlığı
Bütün yurdu aşmıştı.
Bakay ağanın erliği —
İşte o zaman er Bakay,
Kırgına salan Kılbolot'u,
Şahbaz Bakay ağan,
Kınından sıyırıp aldı,
Konurbay'ın mızrağını
Şahbaz Bakay bozkurdun
Yandan çalıp vurdu,
Konurbay'ın sırlı mızrağı

Üç bölündü bırkırap,
Kalıñ mancuu, köp şibe
Kañkı emine boldu dep
Karap turdu çurkurap,
Abañ Bakay kökcalıñ
Kayrattanıp kaldı ele,
Kara bolot tuştagan,
Börü til dep uştagan.
Kolgo cumşak bolsun dep,
Kara kıldan taktırgan,
Colu bolgon karaandı
Coogo ılayık baktırgan.
Ulap uçun çıgartkan,
Tiygen ceri tim kalbay
Kabıldap catıp kalsın dep,
Adamdın köz caşı menen sugartkan.
Bitteyinde birikken,
Kurçtan kılgan sır ayza

Üçe bölündü çatırdayıp,
Kalın Mançu, çok Şibe,
"Bu da ne oldu?" deyip
Bakakaldı çığrışıp,
Ağan Bakay bozkurdun
Gayrete gelmişti,
Kara çelik uçlu,
Kurt dili diye dövülmüş,
Ele yumuşak olsun deyip,
Kara kıldan sarım yaptırmış,
Yolu açık bu silahı
Cenge yaraşır baktırmış.
Ekleyip ucunu çıkartmış,
Değdiği yer sağ kalmasın,
Yaralanıp yatıp kalsın deyip,
İnsanın gözyaşıyla su vermiş. Bit
kadarken kavuşmuş,
Keskin çelikten sırlı mızrağı

Kurgan Bakay aldı ele,
Kıraan Bakay kabılan
Kıtayıñ kayra tartkança,
Altı miñ kıtay, san kalday
Mancuusuna kaytkança,
Kambıl Bakay kabılan
Kanga toygon oluya
Coogo ılayık Bakaydın
Iktıluugu dagı bar
Cetilelek coo kelse
Celbegey kirip kol salgan
Cetik Bakay abañdın
Mıktuulugu dagı bar
Ayzaga kambıl er Bakay
Cılkıdan tulpar Kök çolok
Tartıp oozun burdu ele.
Kırgagı temir sır nayza
Kürkürötö sundu ele,
Astındagı Kök çolok,
Abañ Bakay kökcalıñ

Garip Bakay almıştı,
Şahbaz Bakay kaplan,
Kıtay'ın geri çekilene dek,
Altı bin Kıtay, sayısız kalday
Mançusuna dönene dek,
Usta Bakay kaplan,
Kana doymuş evliya,
Cenge yaraşır Bakay'ın
Ustalığı dahi var:
Erişmedik düşman gelse,
Yeleği açık dalıp saldırmış,
Yetkin Bakay ağanın
Yamanlığı dahi var:
Mızrakta usta er Bakay,
Yılkıdan tulpar Kökçolok'un
Çekip ağzını çevirdi.
Kenarı demir sırlı mızrağı
Gürleterek uzattı,
Altındaki Kökçolok —
Ağan Bakay bozkurdun,

Buluttay uçkan Kara atka
Kokus cetpey kalar dep,
Astındagı Kök çolok
Oñdop-soldop kamçı urup,
Arkı-terki teminip.
Karmaşam dep köz caynap,
Kan içmesi çın kaynap,
Kartaygan Bakay abañ şer
Kagıştı salgan oşol cer,
Belgilüü Bakay kabılan –
Bet alıp mende barbagan,
Mende azarın salbagan,
Bereniñ aman barında
Ukuruk kayrar kalbagan.
Uşu Bakay abañ şer
Astındagı Kök çolok
Ataşkan Bakay er menen
Kenedeyde kezikken.

Bulut gibi uçan Kara ata
Ya yetişemezsem deyip,
Altındaki Kökçolok'a
Sağlı sollu kamçı vurup,
Öteli berili mahmuzlayıp.
Tutuşurum diye gözü parlayıp,
Kan içiciliği gerçekten kaynayıp,
Kocamış Bakay ağan, arslan,
Vuruşu saldığı yer orası,
Namlı Bakay kaplan —
Karşısına insan varmamış,
İnsandan zarar görmemiş,
Yiğidin sağlığında
Kement çevirecek kimse kalmamış.
Şu Bakay ağan, arslan —
Altındaki Kökçolok,
Er Bakay ile ahitleşmiş,
Küçücükken karşılaşmış.

Barmaktayda baş koşup,
Kazatka kirse kan birge,
Çalgınga minse çañ birge.
Alışka kirse can birge.
Adis bolgon Kök çolok
Abañ Bakay kamçı ursa
Celgenine cel cetpey,
Baskanına mal cetpey,
Cel kayıktay dırkırap,
Taamay bassa kara taş
Talkan bolup barkırap.
Arıştasa canıbar
Arkarday arış uzartıp,
Kulcaday közün kızartıp.
Ata, talıkpagan Kök çolok
Taman cerde tarsıldap,
Kara bolot oozduk
Kömököydö karsıldap,
Buudan butu sayılıp,
Buudandıgı uşunday

Parmak kadarken baş koşup,
Gazaya girse kan birlikte,
Keşfe binse toz birlikte.
Dövüşe girse can birlikte.
Usta olmuş Kökçolok,
Ağan Bakay kamçı vursa,
Koşusuna yel yetişmez,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez,
Yelkenli kayık gibi kayıp,
Tam bassa kara taş
Un ufak olup çatırdar.
Adım açsa o hayvancağız,
Dağ koyunu gibi adımını uzatıp,
Yaban koçu gibi gözünü kızartıp.
Vay, yorulmak bilmez Kökçolok,
Tabanı yerde takırdayıp,
Kara çelik gem
Damağında şakırdayıp,
Küheylan ayağı saplanıp,
Küheylanlığı işte böyle,

Coogo ayza sunganda
Colu katkan Kök çolok
Cön ele eliktey butu sayılıp,
Maaderimdin kanınday
Altı miñ kıtay, sañ kalday
Ança kolgo cetkizbey,
Aralaşa ketti ele.
Emi kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı çoçkonu
Kök çolok cañı ceterde
Tobokeldep zor Bakay
Kök bolot ayza kötördü
Kööhardan* topçu muştumday
Kuykalañgır, kuturgur
Körsöñ Kalçañ uşunday,
Kebez belboo kurunun
Keñ kisesi sebilden,
Çılgıy bolot temirden.
Al kurunun beti dep,
Etegi uzun kök kübö

Düşmana mızrak uzatınca,
Yolu açık Kökçolok,
Düpedüz karaca gibi ayağı saplanıp,
Anamın kanı gibi,
Altı bin Kıtay, sayısız kalday,
Onca orduya yetiştirmeden,
İçlerine karışıp gitti.
Şimdi pamuk kuşaklı, geniş çizmeli
Keçil'in hanı domuza
Kökçolok tam yetişirken,
Tevekkül edip ulu Bakay
Gök çelik mızrağı kaldırdı.
Cevherden düğmesi yumruk kadar —*
Kavrulasıca, kudurasıca,
Görsen Kalça'n işte böyle —
Pamuk kuşağının
Geniş kesesi zırhtan,
Halis çelik demirden.
O kuşağın yüzü deyip,
Eteği uzun gök zırh —

Köptü körgön Kalçanın
Körsöñ tonu uşunday*
Ok ötpögön bek kübö
Saysa kumar kandırgan,
Karmasa koldu taldırgan,
Ayza saysa teşpegen,
Aç bolot çapsa kespegen.
Ayabagan kök kübö
Kööhardan topçu beti dep
Kösöm bolgon er Bakay
Cüröktün dülöy çeti dep,
Kabırganın kaşı dep,
Kak cüröktün başı dep,
Kambıl bolgon ereniñ,
Kabılan* Bakay bereniñ
Altındagan zor kemer
Moyununa salınıp
Kalçanı kagıp tüşsöm dep,

Çok görmüş Kalça'nın
Görsen kaftanı işte böyle:*
Ok geçmez pek zırh,
Saplasan hevesin içinde kalır,
Kavrasan kolu yorar,
Mızrak saplansa delinmez,
Aç çelik çalsa kesilmez.
Amansız gök zırhın
Cevherden düğme yüzü deyip,
Önder olmuş er Bakay,
Yüreğin sağır kıyısı deyip,
Kaburganın kaşı deyip,
Tam yüreğin başı deyip —
Usta olmuş erenin,
Kaplan Bakay yiğidin,*
Altın işlemeli ulu kemeri
Boynuna dolayıp,
Kalça'yı vurup düşürsem deyip,

Karmap kanın içsem dep,
Col üstünö süyrötüp,
Talkan kılıp carsam dep,
Içindegi kara kan
Suusunga cuta salsam dep,
Keçildin kanı Koñurdan
Ketpegen kegim alsam dep.
Kebi mınday şer Bakay
Ilaaçınday Bakaydın
Iktuulugu dagı bar
Kalk başkarıp, curt kütkön
Kayran Bakay abañdın
Mıktuulugu dagı bar,
Belgilüü Bakay abañız –
Aalam şeri abañız,
Mıktı ekenin karañız,
Ceti san koldun canınan
Cetik Bakay kabılan
Cetti Kalça kökcalga.
Uñgusu bolot, uçu kurç,

Yakalayıp kanını içsem deyip,
Yol üstünde sürükleyip,
Un ufak edip yarsam deyip,
İçindeki kara kanı
Susuzluğuma yutuversem deyip,
Keçil'in hanı Konur'dan
Gitmeyen öcümü alsam deyip.
Sözü böyle arslan Bakay'ın,
Şahin gibi Bakay'ın
Çevikliği dahi var,
Halk yönetmiş, yurt gütmüş
Canım Bakay ağanın
Yamanlığı dahi var,
Namlı Bakay ağanız —
Âlemin arslanı ağanız,
Ne yaman olduğuna bakınız,
Yedi tümen ordunun yanından
Yetkin Bakay kaplan
Yetişti bozkurt Kalça'ya.
Sapı çelik, ucu keskin,

Muubaküldü* sır nayza
Bil terisin kaptagan,
Coo kınap baptagan,
Colu katkan Bölökbay
Canga ılayık saktagan.
Karmaş bolso, çuu bolso,
Coogo aylaluu mıktuusu
Kalayman dümök duu bolso, Ayzanı
Bakay alganda
Kan içsin dep saptagan.
Alışka burut kantet dep,
Kara bolot kurç tartkan,
Añ-tañ kalıp kalganda
Komokoyun* keñ kılıp,
Koloytup öödö açtagan,
Kıy sübögö malganın
Kıraan Bakay abañız
Kıyragan kılıp taştagan.

Muubakül sırlı mızrak,*
Fil derisiyle kaplanmış,
Cenge göre özenle hazırlanmış,
Yolu açık Bölökbay
Cana yaraşır saklamış.
Kavga olsa, çığlık kopsa,
Düşmana karşı hilesi bol yamanı,
Kıyamet kargaşa gürlese, Bakay mızrağı aldığında,
Kan içsin diye sap takmış.
"Dövüşte burut ne yapar ki" deyip,
Kara çelikten keskin çekilmiş,
Şaşkına dönüp kaldıklarında,
Komokoy'unu geniş kılıp,*
Kocaman yukarı açtırmış,
Böğrün kıyısına daldırışını —
Şahbaz Bakay ağanız
Kırıp geçirivermiş.

Çoñ tabılgı caylagan,		*İri tabılgılar bitmiş orada,*
Beren Bakay abañız		*Yiğit Bakay ağanızın*
Ayza imerip sunganın,		*Mızrağı çevirip uzatışını,*
Kalçaga karşı kırganın		*Kalça'ya karşı kırışını,*
144330 Kambıldıgın karañız,		*Ustalığına bakınız,*
Kayran Bakay abañız		*Canım Bakay ağanız,*
Adam menen alışıp,		*İnsanla tutuşup,*
Andiz bolgon erendin		*Eşsiz olmuş erenin*
Ikçıldıgın karañız.		*Çevikliğine bakınız.*
Kalçaga ayza sunuptur,		*Kalça'ya mızrak uzatmış,*
Alöökönün erine,		*Alööke'nin erine,*
Aalamdı buzgan şerine		*Âlemi bozan arslanına*
Cakın barıp turganda		*Yakın varıp durduğunda,*
Kambıl Bakay abañız		*Usta Bakay ağanız,*
144340 Sayışkan coogo san coldoş	Cetkileñ	*Mızraklaşan düşmana sayısız yoldaş,*
Bakay cetti ele		*Erişkin Bakay yetişti,*
Salmagı toodoy karañız.		*Heybeti dağ gibi, bakınız.*
Cetken cerde kıraanıñ		*Yetiştiği yerde şahbazın,*
Kayran candı ayabay		*Canım canını esirgemeden,*
Coonu bettep er Bakay		*Düşmana yüz tutup er Bakay,*
Bere kör dep süyündü.		*"Ver, Tanrım" deyip sevindi.*
Atagı kankor debese,		*Adına hunhar denmese de,*
Manasınan şer ele		*Manas'ından da arslandı,*
Aalamdan zor Bakay.		*Âlemden ulu Bakay.*
Aşpas-şaşpas şer ele,		*Ne taşan ne şaşan arslandı,*
144350 Aalamdan bul Bakay		*Âlemde bu Bakay*
Andiz* bolgon er ele.		*Andiz* olmuş bir erdi.*
Dep, oşondo munu aytıp,		*Deyip, o anda bunu söyleyip,*
Eerden artı kıltayıp,		*Eyerden ardı hafif kalkıp,*
Er Koñurbay munu oylop,		*Er Konurbay bunu düşünüp,*
Karapcı* kiygen kandarı,		*Karapçı* giymiş hanları,*
Kürmö kiygen küçtüüsü,		*Kürme giymiş güçlüsü,*
Taş sayıngan tazası,		*Taş kuşanmış yiğidi,*
Ayzakerden ıktuusu,		*Mızrakçıların ustası,*
Ayza sunup kürküröp		*Mızrak uzatıp kükreyerek*
144360 Arıslan Bakay cetti ele.		*Arslan Bakay yetişti.*
Alöökö uulu Koñurbay		*Alööke oğlu Konurbay,*
Altımış caysañ kencesi		*Altmış caysanın en genci,*

	Çoñ Kara atın baylagan.	*Koca Kara atını bağlamış.*
	Kaldaydın uulu kapırga	*Kalday oğlu kâfire,*
	Kan Koñurbay baatırga	*Han Konurbay bahadıra*
	Kayran Bakay cetti ele.	*Aziz Bakay yetişti.*
	Ölör cerin ölçölöp,	*Öleceği yeri ölçüp biçip,*
	Kambıl Bakay kabılan	*Usta Bakay, o kaplan,*
	Kalmak eerdin kaşı dep,	*Kalmuk eyerinin kaşı diye,*
144370	Kak cüröktün başı dep,	*Tam yüreğinin başı diye,*
	Çoñ küpsördün beti dep,	*Koca küpserin yüzü diye,*
	Kök kübönün çeti dep,	*Gök zırhının ucu diye,*
	Ölçölü açık ceri dep,	*Ölçüsü açık yeri diye,*
	Ölçöön körgön zor Bakay	*Ölçüp biçen ulu Bakay,*
	Uşu cerge saysam cedim dep	*«Şuraya saplarsam vurdum» diye,*
	Kırgagı bolot sır ayza	*Kenarı çelik sırlı mızrağı*
	Kıltıldatpay Bakay şer	*Sarsmadan er Bakay, o şir,*
	Muştap kelip öttü ele.	*Yumruk gibi vurup geçti.*
	Mına oşondo Koñurbay	*İşte o zaman Konurbay'a,*
144380	Kaarı katuu er Bakay	*Kahrı katı er Bakay*
	Uşunday coruk baştadı.	*Böyle bir yiğitlik başlattı:*
	Kasaba tuuday er mancu	*Sancak tuğu gibi er Mançu'yu*
	Çoñ Kara attın üstünön	*Koca Kara atın üstünden*
	Uçup kete taştadı.	*Uçuruverdi.*
	Üzöñgüdön but tayıp,	*Üzengiden ayağı kayıp,*
	Eki öñürü şalpıldap,	*İki eteği sarkıp sallanıp,*
	Esi ketip Koñurbay	*Aklı başından gitti Konurbay'ın,*
	Eli-curtu bolboso,	*Eli yurdu olmasaydı,*
	Eñmek boldu zor Bakay.	*Devirecekti onu ulu Bakay.*
144390	Emi eñkeytip Kalçanı	*Şimdi Kalça'yı eğdirip*
	Ceñmek boldu zor Bakay.	*Yenecekti ulu Bakay.*
	Bakay ayza sayganda	*Bakay mızrağı sapladığında*
	Ok toktotkon çoñ küpsör	*Ok durduran koca küpser*
	Omuroodon bölünüp,	*Göğsünden yarılıp bölündü,*
	Çoñ kasaba Kök tuuga	*Koca alemli Gök tuğ*
	Burç-burçunan sögülüp,	*Köşe köşesinden söküldü,*
	Takaganda sır nayza	*Dayadığında sırlı mızrak*
	Sınıp ketpey sıypalgır	*Kırılmadan, kör olası,*
	Tüpküç bolup iyilip,	*Ocak ayaklığı gibi eğildi,*
144400	Adis bolgon kök çolok	*Usta olmuş gök çolak*

Tündük boyu tüyülüp,	*Tündük boyu sıçrayıp,*
Kagışkan coogo köp minip,	*Çarpışan düşmana çok binmiş,*
Kılıçtı suura kaldı ele.	*Kılıcı sıyırıverdi.*
Kandim bolgon soyulgur	*Ünlenmiş, boğazlanası,*
Tulpar bolup atalıp,	*Tulpar diye adlanıp,*
Saygan cerde Kalçaga	*Saplandığı yerde Kalça'ya*
Salmak salıp matalıp,	*Ağırlığını verip yüklendi,*
Eñkeytip emi alarda	*Eğdirip tam alacakken,*
Keçildin kanı Koñurbay	*Keçil'in hanı Konurbay'ı*
144410 Uzununan salarda	*Boylu boyunca serecekken,*
Kıraan Bakay abañ çal,	*Yiğit Bakay, o koca aban,*
Kılımdın baarın bay kılgan Altın caak ay balta	*Cümle âlemi bay kılan Altın yanaklı ay baltayı*
Kımbatıñ abañ mınday can.	*Kıymetlin aban böyle bir can.*
Ala koyup Bakay er	*Kapıverip er Bakay,*
Ölçöö menen er sayıp,	*Ölçüyle er saplayıp,*
Ölçöö bilgen kan abam	*Ölçü bilen han abam,*
Öçüröytüp Kalçanı	*Kalça'yı sindirip,*
Berendigin bildirip,	*Yiğitliğini bildirip,*
Toodoy bolgon Kara attın	*Dağ gibi olan Kara atın*
144420 Baabedindep bakırıp,	*Baabedin deyip bağırıp,*
Iyık calına mingizip,	*Kutlu yelesine bindirip,*
Irastap alıp kirdi ele.	*Doğrultup girişti.*
Kan Koñurbay kalkı bar,	*Han Konurbay'ın halkı var,*
Kara canga küç kelse	*Kara cana güç geldiğinde*
Ar akıldı köp oylop,	*Her aklı çokça düşünüp,*
Kutula bermey saltı bar.	*Kurtuluvermek âdeti var.*
Tüptüz bolup kalgınça.	*Dümdüz olup kalıncaya dek.*
Kolundagı Aç albars	*Elindeki Aç Albars,*
Taştı salsa tartpagan,	*Taşa çalsa geri durmayan,*
144430 Temirden kayra kaytpagan.	*Demirden geri dönmeyen.*
Uulap uçun çıgargan,	*Zehir sürüp ucu bilenmiş,*
Kından suursa, kıstalak	*Kından sıyrılsa, kahrolası,*
Örttöy mizi kızargan.	*Ağzı ateş gibi kızarırmış.*
Çımırkanıp şiltese,	*Var gücüyle salladığında*
On eki kulaç uzargan.	*On iki kulaç uzarmış.*
Şiberge koyso ört ketken,	*Otlağa değse yangın çıkarmış,*
Şiltegeni mürt ketken.	*Vurduğu anda can aldırmış.*

	Kaarluu balban Koñurbay	*Kahırlı pehlivan Konurbay,*
	Kambıldıgı momunday:	*Ustalığı işte şöyleydi:*
144440	Taza cini karmasa	*Gerçek öfkesi tuttuğunda*
	Taştı talkan kılganday.	*Taşı un ufak edecek gibiydi.*
	Aylası toluk, ıktuu eren,	*Çaresi bol, becerikli yiğit,*
	Adis bolgon mıktuu eren.	*Hünerle pişmiş sağlam yiğit.*
	Kıstalganda Koñurbay	*Sıkışınca Konurbay*
	Kıygay şiltep saldı ele,	*Yandan çalıp indirdi,*
	Kılıçtın mizi tiygende	*Kılıcın ağzı değince*
	Sınıktarı çırkırap,	*Kırıkları çınlayıp saçıldı,*
	Ayza ketti bırkırap.	*Mızrak paramparça oldu.*
	Ayza ketti cer bolup,	*Mızrak yerle bir oldu,*
144450	Ayza aylasın tapkan soñ,	*Mızrağın çaresini bulunca,*
	Kılımdı bilgen çoñ törö	*Cihanı bilen koca töre*
	Ortodon cara çapkan soñ,	*Ortadan yarıp biçince,*
	Sabın bolcop imerip,	*Sapını kestirip çevirip,*
	Opol-Toodoy Kalçanı	*Opol Dağı gibi Kalça'yı*
	Koş koldop tartıp ciberip,	*Çift elle çekip savurup,*
	Oñolup Kalça kalgınça	*Kalça kendine gelene dek,*
	Baatır Bakay abakeñ	*Bahadır Bakay aban,*
	Manastap uraan çakırıp,	*«Manas!» diye nara atıp,*
	Tüp etekten algınça	*Ta eteğinden yakalayana dek,*
144460	Tüyşüktü başka salgınça.	*Belayı başına sarana dek.*
	Tügönüşüp eki eren	*Ölesiye tükenişip iki yiğit*
	Kanduu kanga kanışıp,	*Kanlı kana boyanıp,*
	Kaçpay turup salışıp,	*Kaçmadan durup vuruşup,*
	Kan koyunga tolguça,	*Kan koyuna dolana dek,*
	Kazattın cayı uşunday –	*Gazânın hâli böyledir –*
	Kamıştı kör, seldi kör,	*Kamışa bak, sele bak,*
	Kızıl ala bolgunça,	*Kızıl alaca olana dek,*
	Artındagı takoolu –	*Ardındaki destekçisi –*
	Takool karap turabı,	*Destekçi bakıp durur mu,*
144470	Eñkeyip Kalça ketkende	*Kalça eğilip düşerken*
	Boluşpay Kuday urabı	*Arka çıkmasa Tanrı çarpmaz mı,*
	Altımış törö, san kalday* Kaptap	*Altmış töre, sayısız kalday* Kaplayıp*
	ketken toptu kör!	*gelen kalabalığa bak!*
	Ayarı* artık bir dalay,	*Ayarı* üstün niceleri,*
	Kalkı tegiz kanatı.	*Halkı baştan başa kanadı.*

Kanı ketse kılçayıp,
Kalıñ mancuu san koldu
Kaptap ketmey adatı.
Bakay balta çapkanda
Kökcal şeri Koñurbay
Aylası ketip beren ay,
Altındagan tizgindi
Bilekke orop çala albay,
Ay kasaba tuu bolup,
Altın taman üzöñgü
Eerge cölök eñkeyse,
Çirenip teep ala albay,
Asman açık, cer bürkök,
Sokku cegen Koñurbay
Çoñdugu toodoy eren ay,
Aldı katuu kara cer
Oñolo albay turganda
Art cagında sañ kalday
Kalmagınça kaldırap,
Mancusunça baldırap,
Bek otur! – dep çurkurap, Erenderi, kandarı,
Tuş-tuşunan burkurap.
Turbay san kol kol salıp. Kargan Bakay abañdı
Kakandap uraan çakırıp,
Tegerektep kaldı ele.
Cañcu canın ayabay,
Kan Bakaydın üstünö
Camgır kılıp caa tartıp,
Sarı kandın Kalıgı
Möndür kılıp ok atıp,
Köksösünön cabılıp,
Tüp kötörö düñgüröp,

Hanı dönüp geri kalsa,
Kalabalık Mançu, sayısız asker,
Kaplayıp gelmek âdeti.
Bakay baltayı çaldığında
Gök yeleli şir Konurbay,
Çaresi tükendi, ah o yiğit,
Altın kaplı dizgini
Bileğine dolayamayıp,
Ay alemli sancak tuğ olup,
Altın tabanlı üzengiye,
Eyere dayanıp eğilirken,
Gerinip basıp doğrulamayıp,
Gök açık, yer kapanık,
Darbe yiyen Konurbay,
İriliği dağ gibi yiğit, ah,
Altı katı kara yer,
Doğrulamayıp dururken,
Ardındaki sayısız kalday,
Kalmukçasıyla gürüldeyip,
Mançucasıyla söylenip,
«Sıkı otur!» diye bağrışıp, Erenleri, hanları,
Dört bir yandan feryat edip.
Durmadan sayısız asker saldırıp.
Kocamış Bakay abanı
«Kakan!» diye nara atıp,
Çepeçevre kuşattılar.
Cancu canını esirgemeden,
Han Bakay'ın üstüne
Yağmur gibi yay çekip,
Sarı Han'ın Kalık'ı,
Dolu gibi ok yağdırıp,
Göğsüne çullanıp,
Topyekûn gümbürdeyip,

Tübü tüptüü san kalday,
Tüp kötörö düñgüröp
Tügöl koldu saldı ele,
Kakaylap uraan çakırıp,

Kökü köklü sayısız kalday,
Topyekûn gümbürdeyerek
Bütün orduyu saldırttı,
«Kakay!» diye nara atıp,

Kaptap kalgan eldi kör.	*Kaplayıp gelen ele bak.*
Munara küygön çoktu kör,	*Minare gibi yanan kora bak,*
Buzulbay tiygen oktu kör!	*Şaşmadan değen oka bak!*
Cer carıltıp çuu turup,	*Yeri yararcasına çığlık kopup,*
Tuş-tuşunan bakırıp,	*Dört bir yandan bağırıp,*
Turbay kaptap köp mancuu	*Durmadan kaplayan nice Mançu,*
Tuş-tuşunan kol salıp,	*Dört bir yandan saldırıp,*
Teñiz Bakay abañdı	*Deniz gibi Bakay abanı,*
Tegi mancuu, köp kalday	*Soyu Mançu, nice kalday,*
144520 Tegerektep kaldı ele.	*Çepeçevre kuşatıverdiler.*
Abıdan şeri Kalçanı	*İyiden iyiye şirleri Kalça'yı,*
Cölöp tayap, san kalday,	*Destekleyip dayayıp, sayısız kalday,*
Acıratıp aldı ele.	*Ayırıp kurtardılar.*
Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran gürültü kopup,*
Topurak kaptap, boz tüşüp,	*Toprak kaplayıp, boz duman çöküp,*
Kaardı katuu baştadı,	*Kahrı katı başlattı,*
Kañtarıla taştadı.	*Altüst olup devrildi.*
Çuu turup kıtay toptodu,	*Çığlık kopup Kıtay toplandı,*
Kak carılbay kalıñ cer	*Tam yarılmadan kalın yer*
144530 Kalıñınan toktodu,	*Kalınlığıyla dayandı,*
Eçen türlüü balbanı	*Nice türlü pehlivanı,*
Uşu Külçoro menen Kançoro	*İşte Külçoro ile Kançoro,*
Bakaydın uulu Baytaylak,	*Bakay'ın oğlu Baytaylak,*
Camgırçının Şayımbet	*Camgırçı'nın Şayımbet'i,*
Ata, salmagı oor baatırlar,	*Ah, ağırlığı ağır bahadırlar,*
Salışka mıktuu erender,	*Vuruşta sağlam erenler,*
San kolgo tiyçü berender	*Sayısız orduya dalan yiğitler,*
Dobulbastı urdu ele,	*Savaş davulunu vurdular,*
Toodoy Bakay abaña	*Dağ gibi Bakay abana*
144540 Karaan bolup turdu ele.	*Siper olup durdular.*
Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro,*
Miñgen atı sur bolgon,	*Bindiği atı boz idi,*
Atası Almañ kökcaldan	*Babası gök yeleli Alman'dan*
Artılta tuugan er bolgon.	*Aşkın doğmuş er idi.*
Tozoy tartıp cölöñgön,	*Saf tutup dayanmışlar,*
Kıraandardın baarısı,	*Kartal yiğitlerin hepsi,*
Kımbat Bakay karısı	*Kıymetli ihtiyar Bakay için,*
Kırgın tiygen emedey,	*Kırgına uğramışçasına,*

Kıyın kirdi baarısı.
Almambet uulu er Çoro
Aalamdı buzgan şer Çoro
Altı miñ kıtay, san kalday
Mendeden dalay can ölüp
Aksakal eri Koñurbay
Surkoyon menen oynotup,
San duşman coosun soylotup, Bölök balban dalayı
Kaarlanıp bakırıp,
Kan Bakaydın üstünön
Kara kıtay mancuunu
Aydap çıktı sapırıp,
Cekene* belge kurçanıp,
Cer caynagan kıtayga
Ceke kirip kol salıp,
Mañdaylaşıp turuşup
Ayza salıp balta urup,
Barsıldaşıp uruşup
Tokmoktoşup cölönüp,
Altınday bolgon kayran baş
Baylabay kıtay kalabı!
Kapkara kanga bölönüp,
Çakçelekey çañ bolup,
Adam, bütkön boydun baarısı
Karmaşta mınday bolorbu,
Kara koçkul kan bolup,
Ayabagan dümöktü
Salıp çıktı Külçoro,
Aman-esen Bakaydı
A kıtaydın kolunan
Alıp çıktı Külçoro.

Hepsi çetince daldı.
Almambet oğlu er Çoro,
Âlemi bozan şir Çoro,
Altı bin Kıtay, sayısız kalday,
Bendelerden nice can ölüp,
Aksakal eri Konurbay,
Surkoyon'u oynatıp,
Sayısız düşmanını süründürüp, Başkaca pehlivan niceleri,
Kahırlanıp bağırıp,
Han Bakay'ın üstünden
Kara Kıtay'ı, Mançu'yu
Savurup sürüp çıkardı,
Cekene'yi bele kuşanıp,*
Yeri kaplamış Kıtay'a
Tek başına dalıp saldırıp,
Karşı karşıya durup,
Mızrak salıp balta vurup,
Gümbür gümbür vuruşup,
Tokmaklaşıp itişip,
Altın gibi olan aziz baş,
Kıtay bağlamadan kalır mı!
Kapkara kana bulanıp,
Toz duman birbirine karışıp,
İnsanın bütün bedeni, Kavgada böyle mi olur,
Kara koyu kan kesilip,
Amansız bir kargaşayı
Salıp çıktı Külçoro,
Sağ salim Bakay'ı,
O Kıtay'ın elinden
Alıp çıktı Külçoro.

Berendey közü kirtiygen,
Er Külçoro etine
Ceti miñ ayza bir tiygen.
Erbeñdegen eki kol
Kızmat kılbay şal bolgon,
Bütkön boydun baarısı

Yiğidin gözü şişip süzülmüş,
Er Külçoro'nun etine
Yedi bin mızrak birden değmiş.
Sallanan iki kolu
İş görmez, felç olmuş,
Bütün bedeni

Bılkıldabay dal bolgon.
Toltura kanga bölöngön.
Mancuusu bar, kanı bar,
Baykasañ kızık uşul iş
Kazatka kula salıñar.
Kagıştın cayı uşunday
Betteşkende el ölüp,
Meken kılıp çoñ cañcal
Betteşse bolboyt iç arman.
Karasa közgö ilinbeyt,
Munun kayda ekeni bilinbeyt.
Çubak uulu Kançoro
Cetkileñ mancuu köp kalday,
Ortosunda kaldı ele,
Cetkileñ eri Koñurbay
Cebeden murda cetti ele,
Kök borçuktun üstünö
Kömö koyup öttü ele.
Baya enesi indi calabı,
Kançoro attan tüşköndö
Katkalañdın Saykalı,
Katın balban Oroñgu,
Tegerektep köp balban
Toktol kılbay ketti ele,
Attan tüşkön çoronu
Toktolboy baylap ketti ele.
Düñküldögün urdu ele
Süyünüp kıtay turdu ele,

Kıpırdamaz, donakalmış.
Baştan başa kana bulanmış.
Mançusu var, hanı var,
Bakarsan tuhaftır bu iş,
Gazâya kulak verin.
Çarpışmanın hâli böyledir:
Yüzleşince el ölür,
Büyük kavgayı mesken edinip,
Yüzleşene iç yanması yaraşmaz.
Baksan göze ilişmez,
Nerede olduğu bilinmez.
Çubak oğlu Kançoro,
Yaman Mançu, nice kalday,
Ortasında kalıverdi,
Yaman eri Konurbay,
Oktan önce yetişti,
Kökborçuk'un üstünden
Yüzükoyun devirip geçti.
Hani anası Hintli cariye,
Kançoro attan düşünce,
Katkalañ'ın Saykal'ı,
Kadın pehlivan Orongu,
Nice pehlivan çevirip,
Duraksamadan davrandılar,
Attan düşen çoroyu
Durmadan bağlayıp gittiler.
Koca davulu vurdular,
Sevinip Kıtay durdu,

Baraban başka kagılıp.
Baatırdı baylap aluuga –
Bastırdı kıtay cabılıp
Oşondo kökcal Bakay, Külçoro Kalıñ kıtay, kakançıñ
Köödöngö batpay köp sanaa
Başka dümök kün tüşüp,
Közünün caşı miñ talaa
Kıraanga kırgın saldırıp,
Bul kılık caman boldu dep

Davul yeniden dövülüp.
Bahadırı bağlayıp almaya –
Kıtay hep birden yürüdü.
O zaman gök yeleli Bakay, Külçoro,
Kalabalık Kıtay, Kakançin,
Göğse sığmaz nice kaygı,
Başa bela günü çöküp,
Gözünün yaşı bin tarla,
Yiğide kırgın yaşatıp,
«Bu iş kötü oldu» diye,

Közünün caşı miñ talaa	*Gözünün yaşı bin tarla,*
Külçoro menen Bakay kan	*Külçoro ile Bakay han,*
Kıyanı kızık çaldırıp	*Feci belaya çarpılıp,*
Kıransıgan erlerdi	*Yiğitlik taslayan erleri*
Kıtaylarga aldırıp,	*Kıtaylara kaptırıp,*
Kıyraşpay kantip kaldık dep, Alıp çıkkan oşo cer,	*«Yıkılmadan nasıl kaldık» diye, Kurtarıp çıktığı yer orası,*
Cetkileñ belin kurçanıp,	*Yaman belini kuşanıp,*
Ceti san kara kaldayga	*Yedi tümen kara kaldaya*
144630 Ceke aralap kol salıp,	*Tek başına dalıp saldırıp,*
Ölböy tirüü cürgöndö	*Ölmeden sağ gezerken,*
Ne murazga cettik dep,	*«Ne murada erdik» diye,*
Kılça candı ayabay,	*Kıl kadar canı esirgemeden,*
Kızıtalak kıtayga	*Kahrolası Kıtay'a,*
Kırgın bolup kettik dep.	*«Kırgına uğrayıp gittik» diye.*
Surkoyongo kamçı urup,	*Surkoyon'a kamçı vurup,*
Oşol kezde Külçoro	*O anda Külçoro,*
Anday-mınday degençe,	*Şöyle böyle diyene dek,*
Açıp közdü cumgança	*Göz açıp kapayana dek,*
144640 Bek şamdagay ıktuu kul	*Pek çevik, becerikli kul,*
Berendigi uşunday	*Yiğitliği işte böyle,*
Bet alganda kökcalıñ	*Yöneldiğinde gök yelelin*
Oroñguga cetti ele,	*Orongu'ya yetişti,*
Kula beenin üstünön	*Kula kısrağın üstünden*
Kömö koyup öttü ele,	*Yüzükoyun devirip geçti,*
Celdetteri, balbanı	*Cellatları, pehlivanı*
Cetip atka salgança,	*Yetişip ata bindirene dek,*
Acıratıp algança	*Ayırıp kurtarana dek,*
Salışka kirse san koldoy	*Vuruşa girse sayısız ordu gibi,*
144650 Sandırgaluu Bakay şer	*Şanlı Bakay, o şir,*
Coybolottu kolgo alıp,	*Coybolot'u ele alıp,*
Colbors Bakay cetti ele,	*Kaplan Bakay yetişti,*
Cetken cerde kan Bakay	*Yetiştiği yerde han Bakay*
Başın kesip öttü ele.	*Başını kesip geçti.*
Kaptap koldu saldı ele,	*Kaplayıp asker saldılar,*
Kançoronu bayloodon	*Kançoro'yu bağdan,*
Baatır tuugan Külçoro	*Bahadır doğmuş Külçoro,*
Acıratıp aldı ele.	*Ayırıp kurtardı.*

Şer ekenin bilgizip,
Kökborçukka miñgizip,
Öçkön otun tamızıp,
Ölgön canın tirgizip,
Külçoro, Bakay eki şer
Küçkö salıp kıtaydı
Kançoronu kutkazıp.
Kayra erdigin kıldı ele,
Kayra erender salışıp,
Kazat kılıp turdu ele.
Tübünön beri tütögön
Tügöngön sayın küçögön
Tüptüü kıtay el eken.
Çabışıp çama kelbegen,
Munu karmaşıp mende ceñbegen,
Kürdölüü kıtay el eken.
Ölgön sayın öörçügön,
Kırılıp korkup kalbagan.
Kırılışsa tübünön
Kumurskaday caynagan.
Çapçışıp çama kelbegen,
Çabışıp adam ceñbegen,
Kaynagan kıtay el eken,
Nur tögülgön köp elde.
Aman kalıp Beecini
Esenkan eli deer eken
Kabar berip kalkına
Buyruk kılıp döösünö
Bul Koñurbay kıstalak
Beecindiktin eesine

Şir olduğunu bildirip,
Kökborçuk'a bindirip,
Sönmüş ateşini tutuşturup,
Ölmüş canını diriltip,
Külçoro, Bakay iki şir,
Kıtay'ı güçle zorlayıp,
Kançoro'yu kurtardılar.
Yine erliğini gösterdi,
Yine erenler vuruşup,
Gazâ edip durdular.
Kökünden beri tüten,
Tükendikçe güçlenen,
Köklü Kıtay eliymiş.
Vuruşmakla gücü yetilmeyen,
Tutuşup da kulun yenemediği,
Kudretli Kıtay eliymiş.
Öldükçe çoğalan,
Kırılıp da korkmayan.
Kökünden kırılışsa da,
Karınca gibi kaynayan.
Çarpışmakla baş edilmeyen,
Vuruşup insanın yenemediği,
Kaynayan Kıtay eliymiş,
Nur dökülen nice elde.
Sağ kalan Beecin'ine,
Esenkan eli derlermiş.
Halkına haber verip,
Devine buyruk verip,
Bu Konurbay, kahrolası,
Beecin ilinin sahibine,

Çımçışaarı Çınmaçın
Çın kırgındı salgın dep,
Kayra kanı Kakançiñ
Kaptaganı köp kıtay
El bıcıldap cer tolup,
Eçen tümön* kol bolup,
Kaardı Kalça baştadı.
Koñguroo bekem kagılıp,

Çekişeceği Çınmaçın,
«Gerçek kırgını sal» diye,
Yine hanı Kakançin,
Kaplayanı nice Kıtay,
El kaynaşıp yer dolup,
Nice tümen ordu olup,*
Kahrı Kalça başlattı.
Çan sıkıca çalınıp,

Kol esinen cañılıp,
Kaynap catkan köp uluk,
Koñurbay salgan çoñ buzuk.
Çet-Beecin kütüp caylagan,
Bu kızıtalak burutka,
Burut degen curutka
Kıyındarın kıyratıp,
Kırıp cerge tapta dep,
Kızıtalak buruttu
Kılça biröön ayabay.
Kıyrat curtum, kapta – dep, Kaardı katuu baştagan.
Bilgen çırıñ kılgın – dep,
Bu Köy-Kaptan arkı köp elder
Içerine suu berbey,
Kayrak kılıp kırgın – dep,
Kamap elin algın – dep,
Kılça koyboy calgızın
Kırgın kılıp salgın – dep.
Kırılıp kete taştadı.
Caydıñ künü bolgondo
Calduu baytal miñgizbey
Kamap kalkın kırgın – dep,
Kıraarıña kıstalak kırgız
Küzdün künü bolgondo
Kuyruktuu kozu cegizbey
Kızıtalak buruttu
Sasık kamal kılgın – dep,
Kıyınıñ Kalça şer mına!
Tamın türtüp uratıp,
Çınarın kıyıp sulatıp.
Çın kıyının uratıp,
Çın kırgındı salgın dep.
Düñküldöktü urdu ele,
Bayagıdan çoñ müşkül
Koñurbay kaşta turdu ele.
Kuturup kalgan buruttun,
Kara kurttay kalkım bar,

Ordu aklını şaşırıp,
Kaynayıp duran nice ulu,
Konurbay'ın saldığı büyük fitne.
Çet-Beecin'i bekleyip yaylamış,
Bu kahrolası Burut'a,
Burut denen yurda,
Yamanlarını kırıp geçirip,
«Kırıp yere ser» diye,
Kahrolası Burut'u,
Kıl kadar birini esirgemeden.
«Yık yurdum, kapla!» diye, Kahrı katı başlatmış.
«Bildiğin fitneyi kur!» diye,
Bu Köy-Kap'tan öteki nice eller,
İçmesine su vermeden,
«Bileği taşınca ezip kır!» diye,
«Elini kuşatıp al!» diye,
Kıl kadar tekini bile komadan,
«Kırgın edip sal!» diye.
Kırılıp gidiverdiler.
Yaz günü geldiğinde,
Yeleli kısrak bindirmeden,
«Halkını kuşatıp kır!» diye,
Kıracağına kahrolası Kırgız,
Güz günü geldiğinde,
Kuyruklu kuzu yedirmeden,
Kahrolası Burut'u,
«Kokmuş kuşatmaya al!» diye,
Yamanın Kalça şir işte!
Evini itip yıkıp,
Çınarını kesip devirip.
Gerçek yamanını yıkıp,
«Gerçek kırgını sal!» diye.
Koca davulu vurdular,
Öncekinden büyük bir dert,
Konurbay karşıda durdu.
Kudurup kalmış Burut'un,
Kara kurt gibi halkım var,

Karmaşkandın baarısın
Oñu taptırbay, soo kılbay
Otop ketmey saltım bar.
Buruttu kamap kömömün,
Kaarım keldi kaşaydım,
Karmaşkandı soromun.
Caaktuuga cay berbes,
Caydak atka boy berbes,
Alışkanga al berbes,
Uruşkanga baş berbes,
Çerüüsün* milek aydagan,
Çerişken şoru kaynagan
Er Koñurbay şer bolom.
Kaçırsa kanga toybogon,
Meni menen karmaşkan can
soylogon.
Beecindiktin kökcalı Kalça
keler – dep,
Kömkörülüp curt ürküp,
Körgön candın baarısı
«Curtum, kıyınıñ Kalça
men mına,
el mına.
Kızıtalak kırgızdın
Kıyını menen betteşçü
Bu kızıtalak buruttu
Kamap suusun burgula,
Kaltırbay curtun kırgıla,
Baatırın baylap algıla,
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga* cargıla,
Cakkan otun öçürüp,

Can-cabılta köçürüp,
Tübünö tüptüz cetkile
Tütüngö bölüp kul kılıp,
Kara kalmak mancu curt
Kaltırbastan bu curttu
Olco kılıp ketkile.

Tutuşanların hepsini,
Rahat vermeden, sağ komadan,
Yolup geçmek âdetim var.
Burut'u kuşatıp gömerim,
Kahrım geldi, gözüm karardı,
Tutuşanın kanını emerim.
Çeneliye rahat vermez,
Çıplak ata boyun vermez,
Güreşene güç vermez,
Vuruşana baş vermez,
Çerüsünü önüne katıp süren,*
Çekişenin çilesini kaynatan,
Er Konurbay, şir olurum.
Saldırsa kana doymayan,
Benimle tutuşan can
yerde sürünür.
Beecin'in gök yelelisi Kalça
gelir – diye,
Yurt yüzükoyun ürküp,
Gören canların hepsi:
«Yurdum, yamanın Kalça,
ben işte,
el işte.
Kahrolası Kırgız'ın
Yamanıyla yüzleşecek olan,
Bu kahrolası Burut'un
Suyunu kuşatıp çevirin,
Yurdunu komadan kırın,
Bahadırını bağlayıp alın,
Yol üstünde sürükleyip,
Dañgıtlara parçalatın,*
Yaktığı ateşi söndürüp,

Topunu birden göçürüp,
Köküne dosdoğru varın,
Ocak ocak bölüp kul edin,
Kara Kalmuk, Mançu yurdu,
Bu yurdu hiç komadan,
Ganimet edip gidin.

Cazga maal bolgondo
Şamıyanın* şaylatpa,
Şaştısı keter buruttu
Egin-tegin aydatpa,
Koçuş tukum çaçtırıp,
Cerdin cüzün açtırba.
Baatırlıktı köp kılıp,
Balbandarı ozgula,
Kırgın bolup sayışıp,
Kızıtalak buruttun
Kan-Cayloosun tozgula.
Talap kalkın algıla,
Talkalaşıp uruşup,
Burutka tamaşanı salgıla» – Caynagan
kırgız kayran curt
Dep, oşentip, Koñurbay
Buyruk berip turdu ele,
Koñurbay kebin ukkanda
Mancuunu Kuday urdu ele.
Bul altın ayluu sır kanca,
Kaltırbay curttu kıruuga
Bul abañdın cayı uşunday
Alaçıktay er Kalça
Kök nayza alıp kamınıp,
Körsöñ sürü uşunday,
Kök arıslanday çamınıp.
Koñurbay türün ukkanda
Tırgootu türö kamınıp,
Mancuu – kara kalmagı
Suunu burdu a dagı,
Kırgızdı kamap çep kılıp,
Camgır kılıp caa tartat,
Kıyın müşkül köp kıldı,
Talastın suusun bayladı,
Dalay eldi cayladı.
Eren öldü, kalk öldü,

Eñişken candar calpı öldü.
Kırgındı kızık saluuga

Bahar vakti geldiğinde,
Şamıyanını kurdurma,*
Şaşkına dönen Burut'a,
Ekin makin ektirme,
Avuç avuç tohum saçtırıp,
Yerin yüzünü açtırma.
Bahadırlığı çok gösterip,
Pehlivanları, öne geçin,
Kırgın olup mızraklaşıp,
Kahrolası Burut'un,
Kan-Caylo'sunu kesip tutun.
Halkını yağmalayıp alın,
Paramparça edip vuruşup,
Burut'a temaşayı kurun!» – Kaynaşan
Kırgız, aziz yurt,
Deyip, böylece Konurbay,
Buyruk verip durdu,
Konurbay'ın sözünü duyunca,
Mançu'yu Tanrı çarptı.
Bu altın aylı sırlı çubuk,
Yurdu komadan kırmaya,
Bu abanın hâli böyledir,
Alacık gibi er Kalça,
Gök mızrak alıp davranıp,
Görsen heybeti işte böyle,
Gök arslan gibi atılıp.
Konurbay'ın hâlini duyunca,
Tırgoot'u toptan davranıp,
Mançu'su, kara Kalmuk'u,
O da suyu çevirdi,
Kırgız'ı kuşatıp hisar edip,
Yağmur gibi yay çeker,
Nice çetin dert açtı,
Talas'ın suyunu bağladı,
Nice eli mahvetti.
Eren öldü, halk öldü,

Güreşen canlar toptan öldü.
Kırgını fena salmaya,

Kaardı Kalça bek kıldı,
Saydı tozup kek kıldı,
Suu ciberbey şert kıldı.
Kıyargan sakal karısın,
Kırgız curttun baarısın,
Adırda cılkı ala baş
Mında argımak, buudan aralaş
Anı aldı kıtay olcolop.
Erenderi, şerleri,
Argın, kırgız elderi
Araga kaldı korgolop.
Çetteşti cürüp candı aldı
Sasık kamal kıldı ele
Cılgındı, Keñ-Kol, keñ Talas,
Kamap alıp kırgızdı
Karaanga salıp turdu ele.
Cadaaldı caman baştadı,
Caman kamap kelgende
Cön ele candan keçip taştadı.
Keñ-Kol menen Talaska
Kaptap kıtay cetti ele,
Kırk altı kurçap ketti ele.
Çapçışıp çama kelalbay,
Çabışıp coonu ceñalbay,
Çaması ketti elimdin,
Içerine suu berbey,
Calduu baytal mingizbey,
Bu kuturgan kıtay kakançı
Sasık amal kıldı ele,
Kıymıldasa kıtay curt
Möndür kılıp ok atat,
Kamap curttu kaldı ele,
Karanga mintip saldı ele.
Eñişip cürüp er ölüp,

Eçen baatır teñ ölüp,
Ayzakerden ıktuu ölüp,
Aylası tegiz mıktuu ölüp,
Mında kara köñül şer ölüp,

Kahrı Kalça pek etti,
Vadiyi tutup kin güttü,
Su göndermeden ahdetti.
Kırlaşmış sakallı ihtiyarını,
Kırgız yurdunun hepsini,
Kırlarda ala başlı yılkıyı,
Burada argımak, küheylan karışık,
Onu Kıtay ganimet edip aldı.
Erenleri, şirleri,
Argın, Kırgız elleri,
Arada kaldı sığınarak.
Kıyıda gezeni bulup can aldı,
Kokmuş kuşatma kurdu,
Cılgın'ı, Keñ-Kol'u, geniş Talas'ı,
Kırgız'ı kuşatıp alıp,
Kara belaya salıp durdu.
Zulmü fena başlattı,
Fena kuşatıp geldiğinde,
Halk düpedüz candan geçiverdi.
Keñ-Kol ile Talas'a,
Kıtay kaplayıp yetişti,
Kırk altı kat kuşatıverdi.
Çarpışmaya gücü yetmeyip,
Vuruşup düşmanı yenemeyip,
Elimin gücü tükendi,
İçmesine su vermeden,
Yeleli kısrak bindirmeden,
Bu kudurmuş Kıtay Kakançı,
Kokmuş hile kurdu,
Kıpırdansa Kıtay yurdu,
Dolu gibi ok yağdırır,
Yurdu kuşatmış durdu,
Kara belaya böyle saldı.
Güreşe güreşe er ölüp,

Nice bahadır birlikte ölüp,
Mızrakçıların ustası ölüp,
Çaresi tam, sağlamı ölüp,
Burada kara gönüllü şir ölüp,

Kayrattuudan er ölüp,
Mında kıtay kaptap taralıp,
Kıylaların kırdırıp,
Kırgız kaçıp kamalıp,
Kıyın müşkül iş bolup,
Bu kırıştın cayı uşunday
Kıyla adam tüz bolup
Alakanday az kırgız,
Künü-tünü kırk bir kün
Suu tabalbay turdu ele,
Suunu burup köp kıtay
Bu cañcaldı kıldı ele.
Kıyındın baarı küyünüp,
Kıyla künü suu körböy
Kırgızıñ candan tüñülüp,
Çöölükköndön er ölüp,
Suusagandan mal ölüp,
Kıstalak candan tüñülüp,
Kırgızga müşkül bek tüşüp,
Kıylalardı kırdı ele,
Kıyın müşkül kıldı ele,
Kıtaylardan Koñurbay
Kıyın kamap turdu ele,
Talastın suusun bir bölök
Sayga salıp burdu ele.
Beeciniñ bekem el eken.
Mendeden bölök köp eken,
Karmaşıp eç kim cete albay
Munu Kakandın kalkı deer eken.
Keçee, Tört-Küldün tömön cagında,
Curtum, al ayıldı mintip
Kamalgan curttu surasañ
Törö Manastın saygan bagında
Kanıkeydin ordodo,
Ayçüröktün korgondo
Curttun köbü kamalıp,

Kara-Buura, Çatkalda,
Mında kamalıp kırgız catkanda,

Gayretliden er ölüp,
Burada Kıtay kaplayıp yayılıp,
Nicelerini kırdırıp,
Kırgız kaçıp kuşatılıp,
Çetin, müşkül iş olup,
Bu kırışmanın hâli böyledir,
Nice insan yerle bir olup,
Avuç içi kadar az Kırgız,
Gece gündüz kırk bir gün,
Su bulamadan durdu,
Suyu çevirip nice Kıtay,
Bu fitneyi kurdu.
Yamanların hepsi yanıp yakılıp,
Nice gün su görmeden,
Kırgız'ın candan umudu kesilip,
Susuzluktan er ölüp,
Susamaktan mal ölüp,
Kahrolası, candan umut kesip,
Kırgız'a dert pek çöküp,
Niceleri kırdı,
Çetin müşkül etti,
Kıtaylardan Konurbay,
Sıkıca kuşatıp durdu,
Talas'ın suyunu apayrı,
Dere yatağına salıp çevirdi.
Beecin'in sağlam elmiş.
Bendeden başkaca çokmuş,
Tutuşup kimse baş edemezmiş,
Buna Kakan'ın halkı derlermiş.
Hani, Tört-Kül'ün aşağı yanında,
Yurdum, o obayı böylece,
Kuşatılan yurdu sorarsan,
Töre Manas'ın diktiği bağda,
Kanıkey'in ordasında,
Ayçürök'ün hisarında,
Yurdun çoğu kuşatılıp,

Kara-Buura'da, Çatkal'da,
Burada Kırgız kuşatılmış yatarken,

Amal-ayla tügönüp,
Kaardı katuu baştagan.
Kalıñ kırgız, köp oygut
Candan keçip taştagan.
Üç-Koşoydu cerdegen
Belgilüü Bakay karıya
Eştekterdin Camgırçı
Argındardın Sarı kan,
Curt cıyılıp abıdan
Kara kökcal kabılan,
Kan-Soruñdun üstünö,
Üyrülmönün sazında
Üyrülüp cıyın kıldı ele,
Çogulmanın sazına
Çoguluşup turdu ele,
Kepti ortogo salışıp,
Ayla izdeşip kalışıp,
Ayla tappay turdu ele.
Oşondo Almambet uulu Külçoro
Munun şamdagayı bolcolsuz,
Şay koldogon şer Çoro,
Ulugu Bakay karısı,
Bul uşunça curttun baarısı
Er Camgırçı, Sarı kan
Esil candan tüñülüp,
Bul endiregen abıdan.
Candan ekööp kep baştap,
«Munun degenine könölü,
Bu tileginñ katkan Kalçanı
Curtum a degenin bereli,
Alımın berip çaktaylı,
saktaylı,
Bu kırgındı kızık salbaylı,
Bu kıtayga tartuu kıluuga
Curtum, kız, katındı kamdaylı»,
Curt uşunday degen soñ,

Oşondo Oluyat uulu er Bakay
Ökürügü taş carıp,

Çare tedbir tükenip,
Kahrı katı başlamış.
Kalabalık Kırgız, nice Oygut,
Candan geçivermiş.
Üç-Koşoy'u yurt edinen,
Namlı Bakay ihtiyar,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Argın'ların Sarı Han'ı,
Yurt iyice toplanıp,
Kara gök yeleli kaplan,
Kan-Soruñ'un üstünde,
Üyrülmö'nün sazlığında,
Toplaşıp divan kurdular,
Çogulma'nın sazlığına,
Toplanıp durdular,
Sözü ortaya koyup,
Çare arayıp kaldılar,
Çare bulamadılar.
O zaman Almambet oğlu Külçoro,
Bunun çevikliği ölçüsüz,
Şay'ın el verdiği şir Çoro,
Ulusu ihtiyar Bakay,
Bunca yurdun hepsi,
Er Camgırçı, Sarı Han,
Aziz candan umut kesip,
İyice şaşırıp bocalamışlar.
İçten ikisi söz açıp:
«Bunun dediğine uyalım,
Bu dileği kuruyası Kalça'ya,
Yurdum, istediğini verelim,
Vergisini verip denk tutalım,
kendimizi koruyalım,
Bu kırgını fena salmayalım,
Bu Kıtay'a armağan etmeye,
Yurdum, kızı kadını hazırlayalım»,
Yurt böyle dedikten sonra,

O zaman Oluyat oğlu er Bakay,
Feryadı taş yarıp,

Kıykırıgı baş carıp:
«Biriñ ölböy, miñiñ öl,
Biriñ kalbay, baarıñ öl!
Akıl aytpay kurup kal,
Atañdın körü, caman curt,
Sen aç börüdöy ulup kal!
Tuulbay tunar tögüp al,
Mından körö tirüü cürböy ölüp al!
Köksö bolgon çaldarın
Kuuday sakal karıñar
Kızıtalak kıtayga
Kırgın bolup uruşup,
Kırılıp ket baarıñar!
Bu kıtayga surak bergençe,
Degenine köngöngö,
Kız, katındı kuuratıp.
Mal-başıñdı çuulatıp,
Moynuña boto* salınıp,
Can kalçalap calınıp.
Keçildi uluk kılgança
Buga kol kuuşurup turgança,
Kayranıñ öl, kanıñ öl,
Kalbay curtum, baarıñ öl,
Keñ kökürök şeriñ öl!
Kırk cıl boyu salışıp,
Curtum, kırgın bolup baarıñ öl!
Bu karmaşa cürgön el ele.
Keçe, kabılan Manas barında
Erenim bar, kanım bar,
Menin er Alakem dagı bar.
Akbaltaydan Çubak bar,
Ulakkan uulu Sırgak bar,
Muzburçak, Kökçö kanı bar,
Keçe, kıraandardın baarı bar.
Ayabay azap salganbız,
Keçegün altı ay Beecinge
Kankor Manas şeriñdi
Kan kötörö salganbız.
Altın menen kümüşün

Haykırışı baş yarıp:
«Biriniz değil, bininiz ölün,
Biriniz kalmadan, hepiniz ölün!
Akıl vermeden kuruyup kalın,
Atanızın körü, kötü yurt,
Sen aç kurt gibi uluyakal!
Doğmaz olup dökülekal,
Bundansa sağ gezmeden ölüp gidin!
Kartalmış ihtiyarları,
Kuğu gibi ak sakallı yaşlınız,
Kahrolası Kıtay'la,
Kırgın olup vuruşup,
Kırılıp gidin hepiniz!
Bu Kıtay'a hesap vermektense,
Dediğine boyun eğmektense,
Kızı, kadını perişan edip.
Malını başını feryat ettirip,
Boynuna boto takınıp,*
Can derdiyle yalvarıp.
Keçil'i ulu kılmaktansa,
Buna el kavuşturup durmaktansa,
Azizin ölsün, hanın ölsün,
Kalmadan yurdum, hepiniz ölün,
Geniş göğüslü şirin ölsün!
Kırk yıl boyu vuruşup,
Yurdum, kırgın olup hepiniz ölün!
Bu, hep tutuşagelen el idi.
Hani, kaplan Manas varken,
Erenim var, hanım var,
Benim er Alake'm dahi var.
Akbaltay'dan Çubak var,
Ulakkan oğlu Sırgak var,
Muzburçak, Kökçö hanı var,
Hani, kartalların hepsi var.
Amansız azap salmıştık,
Geçen gün altı ay Beecin'e,
Hunhar Manas şirini,
Han kaldırıp koymuştuk.
Altını ile gümüşünü,

Cüktöy albay kalganbız.
Agaça kelin, suluu kız
Üptöy albay kalganbız.
Degenine köngönbüz,
On eki kandın kalıñ kol –
Olco kılıp oşo col,
Köp düynösün bergenbiz.
Ordoluu şaarın talkalap,
On eki kanga biylettik,
Tamaşaga biylettik,
Kürsüldögön erine
Çılgıy teri iylettik,
Çınmaçınga çır kıldık,
Kakançının kalkına,
Kaardı caman ötkördük
Kan Koñurbay baatırga,
Uluñçu dıñşa eline,
Uyabız Manas barında
Uruştu saldık Beycinge,
Kökcalım aman barında
Köp sonun kazat küç kıldık,
Biz körüngön cerin tüz kıldık.
Biz Kapsandın colun kıyrattık,
Biz Kakandın colun kıyrattık.
Kamap cürgön kol ele,
Bu kayrandar ketti kolumdan,
Kudaydın kılgan işi ele.
Bulgaarı taka kök ötük
Bu aramzaada er Kalça
Oşondo kaysı kişi ele.
Bu altı ayçılık Çoñ-Beecin
Arası cakın col edi,
Bu çala cürgön cer edi.
Bu çapçışa cürgön Koñurbay
Kaysı cerde bizden er edi!
Bu soykun kıldı Kalçaga
Bu Kudaydın kılgan işi edi.

Yükleyemeden kalmıştık.
Hanım gelin, güzel kız,
Devşiremeden kalmıştık.
Dediğimize razı olmuşlardı,
On iki hanın kalabalık ordusu –
O sefer ganimet edip,
Nice dünyalığını dağıtmıştık.
Ordalı şehrini paramparça edip,
On iki hana hükmettirdik,
Temaşa için oynattık,
Gümbürdeyen erine,
Ham deri sepilettik,
Çınmaçın'a kavga açtık,
Kakançin'in halkına,
Kahrı fena geçirdik,
Han Konurbay bahadıra,
Uluñçu, Dıñşa eline,
Dayanağımız Manas varken,
Beycin'e savaş saldık,
Gök yelelim sağ iken,
Nice görkemli gazâyla güç gösterdik,
Biz görünen yerini düzledik.
Biz Kapsan'ın yolunu yıktık,
Biz Kakan'ın yolunu yıktık.
Kuşatıp duran ordu idi,
Bu azizler gitti elimden,
Tanrı'nın ettiği işti.
Sahtiyan ökçeli gök çizmeli,
Bu haramzade er Kalça,
O zaman hangi kişiydi ki.
Bu altı aylık yol Çoñ-Beecin,
Arası yakın yoldu,
Uğrayıp geçilen yerdi.
Bu çarpışıp duran Konurbay,
Nerede bizden yiğitti!
Kalça'ya bu fırsatı veren,
Bu, Tanrı'nın ettiği işti.

Kebez beldüü, keñ ötük	*Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,*
Keçildin kanı Koñurbay	*Keçil'in hanı Konurbay,*
Bu kaysı cerde kişi edi.	*Bu nerede kişiydi ki.*
Keçe Kara-Şaar, Kambıldı	*Hani Kara-Şaar'ı, Kambıl'ı,*
Kamap turgan kezimde,	*Kuşatıp durduğum çağda,*
Karsıldatıp kıtaydı	*Kıtay'ı çatır çatır,*
Sabap turgan kezimde,	*Dövüp durduğum çağda,*
Karagayluu ayzanı	*Çam saplı mızrağı,*
Boolop turgan kezimde,	*Demet demet bağladığım çağda,*
Kıtay emes kılımdı	*Kıtay değil, cihanı,*
Coolop turgan kezimde.	*Düşman edinip savaştığım çağda.*
Buudanım Manas barında,	*Küheylanım Manas varken,*
Bu oşondo ölböy ne boldum!	*O zaman ölmeyip de ne oldum!*
Çılgıy bala Koñurbay,	*Ham çocuk Konurbay,*
Otura kalıp siybegen,	*Çömelip işemesini bilmeyen,*
Etegi cerge tiybegen	*Eteği yere değmeyen,*
Bul uçmaktuu cindi Koñurbay. Kara bala Koñurbay	*Bu uçarı deli Konurbay. Kara oğlan Konurbay'ı,*
Kantkende uluk kılabız,	*Nasıl olur da ulu kılarız,*
Uypalanıp ketsek da	*Hırpalanıp gitsek de,*
Cürgülö, uruş kıla çıgabız,	*Yürüyün, savaşa çıkalım,*
Calınsa cañıñ koyobu?	*Yalvarsan canını kor mu?*
Birlikti bersek Kalçaga,	*Kalça'ya baş eğip birliği versek,*
Kalıkka kabar salganda,	*Halka haber saldığında,*
Kan kötörüp alganda	*Han kaldırıp aldığında,*
Kazbaybı kalıñ oruñdu,	*Kazmaz mı derin çukurunu,*
Kaynatpaybı şoruñdu!	*Kaynatmaz mı çileni!*
Buruttu kolgo aldım dep,	*«Burut'u ele geçirdim» diye,*
Keregege butun artpaybı,	*Keregeye ayağını atmaz mı,*
Bu Kalça kerneyin tartpaybı! Buzulbas çuudan salbaybı,	*Bu Kalça borusunu öttürmez mi! Dinmez kargaşayı salmaz mı,*
On eki kapka Beecinge	*On iki kapılı Beecin'e,*
Oyron kılıp kırgızdı	*Kırgız'ı yerle bir edip,*
Olcolop alıp kaytpaybı!	*Ganimet edip dönmez mi!*
Kebin alsañ Kalçanı	*Kalça'nın sözüne kanarsan,*
Kerineyin çalbaybı,	*Kerneyini çalmaz mı,*
Kırgın kılıp curtuñu	*Yurdunu kırgına verip,*
Kapkayda kegin albaybı!	*Nerelerde öcünü almaz mı!*
Kaarlansa Koñurbay	*Kahırlansa Konurbay,*

Kanıñdı karap kılbaybı,	*Hanını perişan etmez mi,*
Kaltırbay curtuñ kırbaybı.	*Yurdunu komadan kırmaz mı.*
Kılçayçu türü körünböyt.	*Dönüp bakacak hâli görünmez.*
Bulañdı bulap albaybı,	*Malını yağmalayıp almaz mı,*
Buzuktu çoguu salbaybı.	*Fitneyi toptan salmaz mı.*
Tüzüñdü tüzöp ketpeybi,	*Ovanı dümdüz edip gitmez mi,*
Tübüñö çoguu cetpeybi!	*Köküne toptan ermez mi!*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Konurbay'ı,*
Kalaymandı baştagan.	*Kıyameti başlatmış.*
Margalañda Alöökö	*Margalañ'da Alööke'yi,*
Atası Manas arıslan şer	*Babası Manas, arslan şir,*
Anı soyup taştagan,	*Onu boğazlayıp atmıştı,*
Beecinden köçör közü bar	*Beecin'den göçesi gözü var,*
Beyli kurgan çoçkonun	*Huyu kuruyası domuzun,*
Beyleseñ mınça öçü bar,	*Bakarsan bunca öcü var,*
Kaldayı bar, kanı bar,	*Kalday'ı var, hanı var,*
Karmaşar mınça alı bar.	*Tutuşacak bunca gücü var.*
Çın koluna curt tiyse	*Gerçekten eline yurt geçse,*
Çırkıratar doñuz ay.	*Feryat ettirir domuz, ah.*
Başıñdı tartsañ bolobu,	*Başını sunsan olur mu,*
Bastaşkan duşman Koñurbay	*Çiğneyip gelen düşman Konurbay,*
Kümüşüñ berseñ bolobu,	*Gümüşünü versen olur mu,*
Küçösö canıñ koyobu?	*Azarsa canını kor mu?*
Kızıñdı tartsañ bolobu,	*Kızını sunsan olur mu,*
Kırgızdan tiyse koluna	*Kırgız'dan eline geçse,*
Kıyşaybay akmak soyobu?	*Gözü kırpmadan boğazlamaz mı ahmak?*
Ayıkpas çuunu salbaybı,	*Dinmez kargaşayı salmaz mı,*
Aylıñdı talap albaybı?	*Obanı yağmalayıp almaz mı?*
Buudanıñ olco kılbaybı.	*Küheylanını ganimet etmez mi.*
Murunku alpın kırbaybı,	*Önceki alplarını kırmaz mı,*
Tüzünö kirse köp kıtay	*Ovasına girse nice Kıtay,*
Dümürüñ tüzöp kazbaybı,	*Kütüğünü söküp kazmaz mı,*
Senin tügötüp kalkıñ çappaybı!	*Halkını tüketip kırmaz mı!*
Kızıl-tazıl kırmızı	*Rengârenk kırmızı kumaş,*
Kır-kırın tartsañ bölünböyt,	*Kenarından çeksen bölünmez,*
Kırgız curt tiyse koluna,	*Kırgız yurdu eline geçse,*
Kıcıldagan Koñurbay	*Hınç dolu Konurbay,*
Caşılala dürüyö*	*Yeşil alaca dürüye*,*

Can-canın tıtsañ bölünböyt,	*Yanından yırtsan bölünmez,*
Cakındap berseñ Koñurbay	*Yaklaşıp varsan Konurbay,*
Can koyçu türü körünböyt.	*Can bırakacak hâli görünmez.*
Bagınıp berse al kıtay,	*Boyun eğilse o Kıtay'a,*
Tel kulunuñ cebeybi,	*Süt kulununu yemez mi,*
Teminişe kirgende	*Mahmuzlaşıp girildiğinde,*
Teñ tuugan bolom debeybi.	*«Denk kardeş olurum» der mi hiç.*
Başayıñ bolboyt kiyizçe,	*Başay ipeğin keçe yerini tutmaz,*
145080 Basıp alsa Koñurbay,	*Basıp alırsa Konurbay,*
Baarıñdı kırat kiyinçe.	*Sonunda hepinizi kırar.*
Suraksız tartıp kiybeybi,	*Sormadan çekip giymez mi,*
Suukka kiygen küböñdü*.	*Soğukta giydiğin kübeni*.*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Konurbay'ı,*
Surasa cetet tübüñö.	*Hükmederse köküne erer.*
Eñişti kenen salalı,	*Güreşi enine boyuna kuralım,*
Keçildin kanı baatırga	*Keçil'in hanı bahadıra,*
Kantip surak bereli deyt,	*Nasıl hesap verelim der,*
Atañdı soygon kapırga.	*Atanı boğazlayan kâfire.*
145090 Cazayıldı-cazanı,	*Cazayıl topunu, cezayı,*
Moyunga tartsa körölü.	*Boynumuza çekerse görelim.*
Tüz kirip altı ay sayışıp,	*Doğruca dalıp altı ay mızraklaşıp,*
Tügönüşüp körölü.	*Ölesiye tükenişip görelim.*
Kabılan başıñ barında,	*Kaplan başın varken,*
Kalkıñdı kantip bereli?!	*Halkını nasıl verelim?!*
Kastarın tikken kalmakka	*Kastını kuran Kalmuk'la,*
Karmalaşıp körölü.	*Tutuşup görelim.*
Kalayman ölsün, kan ölsün,	*Ahali ölsün, han ölsün,*
Karmaşkan candın baarı ölsün. Kök ayza alıp kaçırıp,	*Tutuşan canların hepsi ölsün. Gök mızrak alıp saldırıp,*
145100 Sarı kan menen Camgırçı,	*Sarı Han ile Camgırçı,*
Kep aytpay eköön kurup kal,	*Söz etmeden ikiniz kuruyakalın,*
Kök colborstoy çamınıp.	*Gök kaplan gibi atılıp.*
Aç börüdöy ulup kal.	*Aç kurt gibi uluyakalın.*
Kan tögüşpöy kapırga,	*Kâfirle kan dökmeden,*
Kan Koñurbay baatırga	*Han Konurbay bahadıra,*
Kalıktı kantip bereli,	*Halkı nasıl verelim,*
Kuturgan eken al Kalça	*Kudurmuş o Kalça,*
Kırılışıp körölü.	*Kırılışıp görelim.*

Erikpey altı ay salışıp,
Eldi kantip bereli.
Kuturgan eken bu kıtay
Kulcuñdaşıp körölü.

Ayza karmap, top buzup,
Kaza cetse okko uçup,
Tügöl kıtay, mancu curt –
Köptüktörü kara kurt.
Karmalaşıp körölü,
Bet alışıp kıtaydı
Astına karşı bargıla!
Düñgürötüp düynönü
Aygaylardı salgıla,
Ayza sınıp, er ölsün,
Kıtay, kırgız teñ ölsün,
Beren ölsün, bel ölsün,
Men degen eçen şer ölsün,
Cañcaldaşıp uruşup,
Dümöktü tüzdön salgıla!
Tügönçü cooñ kakançın
Ata duşman Koñurbay
Aygaylaşıp kalgıla!»
Dep, öşöntüp, zor Bakay
Kaarlanıp çamınıp,
Karçıgaday kamınıp,
Kayran Bakay abaña
Kayıptan akıl tabılıp.
Baatırlıgı, şerligi
Karıganda Bakaydın
Manaska tete erligi,
Körsöñ abañ uşunday
Can ayabay kayran baş
Cabıgıp turdu kamınıp.
Tilge çeçen Bakaydın
Iktuu ekeni dagı çın,
Coogo kambıl Bakaydın
Mıktuu ekeni dagı çın,
Aalamdı buy kılgan

Usanmadan altı ay vuruşup,
Eli nasıl verelim.
Kudurmuş bu Kıtay,
Boy ölçüşüp görelim.

Mızrak tutup, saf bozup,
Ecel yetse oka uçup,
Bütün Kıtay, Mançu yurdu –
Kalabalıkları kara kurt.
Tutuşup görelim,
Kıtay'la yüz yüze gelip,
Önüne karşı varın!
Dünyayı gümbürdetip,
Naralar salın,
Mızrak kırılsın, er ölsün,
Kıtay, Kırgız birlikte ölsün,
Yiğit ölsün, dayanak ölsün,
«Benim» diyen nice şir ölsün,
Kavgalaşıp vuruşup,
Kıyameti dosdoğru salın!
Tükenesi düşmanın Kakançin,
Ata düşmanı Konurbay,
Naralaşıp durun!»
Deyip, böylece, ulu Bakay,
Kahırlanıp atılıp,
Atmaca gibi davranıp,
Aziz Bakay abana,
Gaipten akıl bulunup.
Bahadırlığı, şirliği,
Kocayınca Bakay'ın,
Manas'a denk erliği,
Görsen aban işte böyle,
Can esirgemeden aziz baş,
Dertlenip durdu davranıp.
Dilde usta Bakay'ın,
Becerikli olduğu da gerçek,
Düşmana usta Bakay'ın,
Sağlam olduğu da gerçek,
Âlemi dize getiren,

Abañ Bakay kökcaldın
Bel ekeni dagı çın.
Mendege mıktuu tuulgan

Aban gök yeleli Bakay'ın,
Dayanak olduğu da gerçek.
Kullar içinde sağlam doğmuş,

Bel ekeni dagı çın,
Ayzakerden akılman
Arıslan Bakay berendin
Şer ekeni dagı çın
Kan Bakay menen birigip,
Çama kelse çapçışıp,
Kankor eken Semetey
Arıstay közü caynadı,
Kan içmesi karmadı.
Bedelinen küç çıktı,
Betin körsöñ arıstandın
Beş baypaktık tük çıktı.
Törö atası Manastın
Maylagan buuday cüzdönüp,
Azır öçün aluuga.
Küügüm tuman közdönüp,
Astı zaarluu kökcaldın
Astı cagın karasa,
Artı aybattuu kökcaldın
Art cagına karasa
Altı miñ erdin sürü bar,
Keçil kanı Kalçaga
Atası Manas er kökcal
Ombunu cep olco algan,
Ortosun buzup col salgan.
Tügönüşüp uruşup,
Akkulanı oynotup,
Bet algan cerin soylotkon, Acıratıp aluuga.
Berendin cayı uşunday
Bet almak boldu kıtayga
Kaza cetip, kak ölüp,
Karmaşkanda kan ölüp,
Karandı kalmak salsın dep, Arman kılbay aruulap

Bel olduğu da gerçek,
Mızrakçıların akıllısı,
Arslan Bakay yiğidin,
Şir olduğu da gerçek.
Han Bakay ile birleşip,
Gücü yetse çarpışıp,
Hunhar imiş Semetey,
Arslanca gözü parladı,
Kan içiciliği tuttu.
Bedeninden güç fışkırdı,
Yüzünü görsen arslanın,
Beş çorap dolusu tüy bitti.
Töre atası Manas'ın,
Yağlanmış buğday yüzlenip,
Şimdi öcünü almaya.
Alacakaranlık duman gözlenip,
Önü zehirli gök yelelinin,
Ön yanına baksan,
Ardı heybetli gök yelelinin,
Art yanına baksan,
Altı bin erin heybeti var,
Keçil hanı Kalça'ya,
Babası Manas, er gök yeleli,
Ombu'yu yutup ganimet almış,
Ortasını bozup yol açmış.
Ölesiye vuruşup,
Akkula'yı oynatıp,
Yöneldiği yeri süründürmüş. Ayırıp kurtarmaya.
Yiğidin hâli böyledir,
Kıtay'a yönelmek oldu,
Ecel yetip, tam ölüp,
Tutuşunca han ölüp,
Kara belayı Kalmuk salsın diye, Hasret çekmeden arınıp,

Kan ölgön soñ kaşaytıp.	*Han öldükten sonra gözü dönüp.*
Anan curtu alsın dep,	*Sonra yurdunu alsın diye,*
Ordodon kökcal oolugup,	*Ordadan gök yeleli coşup,*
Munun çapçışarı Koñurbay,	*Bunun çarpışacağı Konurbay,*
Koloygon toodoy kaarluu er,	*Heyula dağ gibi kahırlı er,*
Alışar coosu köp kıtay.	*Tutuşacağı düşmanı nice Kıtay.*
Çiyip koygon dagdırı	*Çizilip konmuş kaderi,*
145190 Töbögö cazsa körüügö	*Tepesine yazılmışsa görmeye,*
Kaptap kelgen Kalçaga	*Kaplayıp gelen Kalça'yla,*
Kagıştı katuu saluuga	*Çarpışmayı katı kurmaya,*
Aygay salıp az eldi	*Nara salıp az eli,*
Acıratıp aluuga	*Ayırıp kurtarmaya,*
Dagdır cetse ölüügö	*Kader yetse ölmeye,*
Kuytu künü Koñurbay	*Günü gelince sinsi Konurbay'la,*
Uruş kılıp bir altı ay	*Tam altı ay savaşıp,*
Kalmak kanın tögüügö,	*Kalmuk kanını dökmeye,*
Kıtay kanın çaçuuga.	*Kıtay kanını saçmaya.*
145200 Kırgız kolun boşotup,	*Kırgız ordusunu kurtarıp,*
Talastın colun açuuga.	*Talas'ın yolunu açmaya.*
Törö kanı Koñurbay	*Töre hanı Konurbay'a,*
Tepsep soguş saluuga,	*Çiğneyip savaş salmaya,*
Kısık coldu bastırıp,	*Dar yoldan yürütüp,*
Kızıl buurul, taykı cal	*Kızıl kırçıl, kısa yeleli,*
Oncoñdogon karandı	*Salınıp yürüyen karaya,*
Ok ötpös cabuu captırıp.	*Ok geçmez örtü örttürüp.*
Acal cetse ölüügö,	*Ecel yetse ölmeye,*
Keriş kıla körüügö,	*Cenk edip görmeye,*
145210 Tüyşüktü tüptöp saluuga.	*Zahmeti temelli salmaya.*
Kamalgan kırgız, köp argın	*Kuşatılan Kırgız, nice Argın,*
Ogoydon on tört at alıp,	*Ogoy'dan on dört at alıp,*
Oluya çalış er Bakay,	*Evliya misali er Bakay,*
Oyron eneñ Kanıkey	*Yaman anan Kanıkey,*
Bul eköönön bata alıp,	*Bu ikisinden dua alıp,*
Arday bolgon karandı	*Küheylan olmuş karaya,*
Abay* menen cabuulap,	*Abay* ile örtü vurup,*
Kozgolbogon kayran şer	*Yerinden oynamayan aziz şir,*
Koygulaşar Koñurbay	*Vuruşacağı Konurbay,*
145220 Kozgolgonu oşo cer.	*Kımıldadığı yer orası.*

Ak arıslanday baatırıñ,
Küçösö kaarluu kapırıñ
Orto Keñ-Kol caylagan,
On tört buudan baylagan.
Atışa çıga coo kelse,

Ak arslan gibi bahadırın,
Azarsa kahırlı kâfirin,
Orta Keñ-Kol'u yaylamış,
On dört küheylan bağlamış.
Atışa çıkacak düşman gelse,

Astıga salıp aydagan,
Açuusuna tiygende
Azuuga salıp çaynagan.
Coo kaçırsa çettegen,
Colukkandı örttögön.
Suu iç dese, kan içken
Kankordun uulu Semetey
Çalgınga kaalap at alıp,
Çal Bakaydan bata alıp,
Eki balban uul alıp,
Eñişeri Koñurbay
Emi cürdü kuralıp.
Ordodon kökcal attanıp,
Arıslanday taptanıp.
Aydaganı on tört at,
Asınganı Akkelte,
Alışarı Koñurbay,
Eerçitkeni eki kul,
Körsöñ dümök azır bul.
Aykasaba tuu bolup,
Kuday betin körgözbö
Asman cargan çuu bolup,
Külçoro menen Kançoro,
Can coldoşu bu bolup.
Kazat kılıp Kalçaga
Kalça salıp capaanı
Kamap turdu kançaga
Manastın uulu er nemeñ
Coluksa coodon korkpogon
Şay koldogon şer nemeñ
Baraban başka çalganı
Kamagan coonu bet alıp,
Kankordun uulu kayran şer,

Önüne katıp sürmüş,
Öfkesine dokunulduğunda,
Azı dişine alıp çiğnemiş.
Düşman saldırdı mı önünü kesen,
Rast geleni yakıp kavuran.
«Su iç» dense kan içen,
Hunharın oğlu Semetey,
Keşfe dilediği atı alıp,
İhtiyar Bakay'dan dua alıp,
İki pehlivan oğlanı alıp,
Güreşeceği Konurbay,
Şimdi kuşanıp yürüdü.
Ordadan gök yeleli atlanıp,
Arslan gibi bilenip.
Sürdüğü on dört at,
Kuşandığı Akkelte,
Tutuşacağı Konurbay,
Peşine taktığı iki kul,
Görsen kıyamet şimdi bu.
Ay alemli sancak tuğ olup,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Göğü yaran gürültü kopup,
Külçoro ile Kançoro,
Can yoldaşı bunlar olup.
Kalça'ya gazâ edip,
Kalça cefayı salıp,
Nice zamandır kuşatıp durdu,
Manas'ın oğlu er kişin,
Rastlasa düşmandan korkmayan,
Şay'ın el verdiği şir kişin,
Davul yine baştan çalındı,
Kuşatan düşmana yönelip,
Hunharın oğlu aziz şir,

Kan Semetey kökcal er	*Han Semetey, gök yeleli er,*
Eki buttuu can alıp,	*Yanına iki ayaklı can alıp,*
Bilge cüktöp ok alıp.	*Bileğine yükleyip ok alıp.*
Koñurbay közdöy kuralıp,	*Konurbay'a doğru kuşanıp,*
Aç bolottoy taptanıp,	*Aç çelik gibi bilenip,*
Ölsök ıyman bergin dep,	*«Ölürsek iman ver» diye,*
Öküldögön Kalçanı	*Böbürlenen Kalça'nın,*
Ökümünö könöt dep,	*Hükmüne boyun eğer diye,*
Kırgın bolup can ölböy,	*Kırgın olup can ölmeden,*
Kızıtalak kıtayga	*Kahrolası Kıtay'a,*
Kırgızdı kantip berdik dep,	*«Kırgız'ı nasıl verdik» diye,*
Ayza karmap kadaşıp,	*Mızrak tutup saplaşıp,*
Kak cürökkö madaşıp,	*Tam yüreğe dayayıp,*
Erender kirip top buzup,	*Erenler dalıp saf bozup,*
Kaza cetken okko uçup,	*Eceli yeten oka uçup,*
Karmaştı katuu salganı.	*Kavgayı katı saldılar.*
Kankordon kalgan muraapı	*Hunhardan kalan mirası,*
Kayran kırgız argındı	*Aziz Kırgız'ı, Argın'ı,*
Kıcıldagan kıtaydan,	*Kaynaşan Kıtay'dan,*
Karuusu toluk kapırdan,	*Gücü yerinde kâfirden,*
Aalamdı buy kılgan	*Âlemi dize getiren,*
Kan Koñurbay baatırdın	*Han Konurbay bahadırla,*
Alıştı arbın salganı,	*Boğuşması çok oldu,*
Az gana curt kırgızdı	*Azıcık yurt Kırgız'ı,*
Acıratıp alganı	*Ayırıp kurtardılar,*
Çımçışarı Çınmaçın,	*Çekişeceği Çınmaçın,*
Karmaşarı Kakançın,	*Tutuşacağı Kakançin,*
Uluñtu dıñşa uluu curt,	*Uluñtu, Dıñşa ulu yurt,*
Uyuktuu kanı Koñurbay	*Köklü yuvanın hanı Konurbay,*
Munun köptügü tümön kara kurt.	*Bunun çokluğu tümen tümen kara kurt.*
Bir betteşip körüügö,	*Bir kez yüzleşip görmeye,*
Karmaşıp körüp ölüügö.	*Tutuşup görüp ölmeye.*
Çama kelbey aldırsa,	*Güç yetmeyip kaptırırsa,*
Anan Manas cıygan kayran curt	*Sonra Manas'ın derlediği aziz yurdu,*
Kakançının kanına	*Kakançin'in hanına,*
Olco kılıp berüügö.	*Ganimet olarak vermeye.*
Oylonup turup uşunu,	*Bunu düşünüp durup,*
Ata Manastan tuugan er neme,	*Ata Manas'tan doğma er kişi,*

Baarınan kökcal şer neme
Okçontoygo ok sologon,
O düynö ketken Manastan
Obsoloñ tuugan töröñüz.
Batasın berip çırkırap,
Iyladı ayım eneñiz.
Betteşkeni Koñurbay

Hepsinden gök yeleli şir kişi,
Okluğuna ok yerleştiren,
Öbür dünyaya giden Manas'tan,
Heybetli doğmuş töreniz.
Duasını verip çığrışıp,
Ağladı hanım ananız.
Yüzleşeceği Konurbay,

Bet alsa uulu ölör dep,
Beybak* enesin kaçan körör dep,
Iylagandın baarısı
Bozala tınar bolpoñ dep,
Bolbogon kıraan çolpon dep.
A düynö ketken atañ şer
Azır koldop alsın dep,
Omiyin! – dep, kol cayıp,
Karıganda Kanıkey,
Kartayganda Çıyırdı
Azaptı ıylap arıştap,
A düynö ketken çoñ kandın
Arbagına tabıştap.
Enesi ıylap burkurap,
Keleñker çaçpak, keñ sooru
Kelini suluu kırgız curt.
Kızıl köynök, ayça bel
Kızdarı suluu kırgız curt.
Kıyrı keyip burkurap,
Kız-kelindin baarısı
Aldırıp salıp kıtayga
Eri ölgöndöy çurkurap.
Astı bolor bekembiz.
Kadırman ıylap, kan ıylap,
Canga ölçölü calgızdı
Kankor çıksa soguşka
Caratkan közüñ salgın dep
Kalıñ curttun baarı ıylap.
Çın kuduret kökcaldı
Ulukman ıylap, kan ıylap,
Özüñ koldop algın dep,

Yönelirse oğlu ölür diye,
Bahtsız anasını ne zaman görür diye,*
Ağlayanların hepsi,
Boz duman diner mi ola diye,
Eşi olmaz kartal, çolpan diye.
Öbür dünyaya giden atan şir,
Şimdi koruyup gözetsin diye,
«Âmin!» deyip el açıp,
Kocamışken Kanıkey,
İyice yaşlanmışken Çıyırdı,
Azap içinde ağlayıp yürüyüp,
Öbür dünyaya giden koca hanın,
Ruhuna emanet edip.
Anası hıçkıra hıçkıra ağlayıp,
Keleñker saç bağlı, geniş sağrılı,
Gelini güzel Kırgız yurdu.
Kızıl gömlekli, ay ince belli,
Kızları güzel Kırgız yurdu.
Her yanı kederlenip feryat edip,
Kızın gelinin hepsi,
Kıtay'a kaptırıp,
Kocası ölmüş gibi çığrışıp.
Altta mı kalırız acaba.
Saygıdeğerler ağlayıp, han ağlayıp,
Cana denk biricik oğlu,
Hunhar savaşa çıkarsa,
«Yaradan, gözet» diye,
Kalabalık yurdun hepsi ağlayıp.
Gerçek kudret, gök yeleliyi,
Ulular ağlayıp, han ağlayıp,
«Sen kendin koru» diye,

	Uşunça curttun baarı ıylap,	*Bunca yurdun hepsi ağlayıp,*
	Argın, ogoy kayran curt	*Argın, Ogoy aziz yurt,*
	Iylagandın baarısı	*Ağlayanların hepsi,*
	Artık tilep çuu turup.	*Üstün gelsin diye dileyip çığrışıp.*
	Öz kaygısın cep ıylap.	*Kendi kaygısını yiyip ağlayıp.*
	Baabedinge* bata aytıp,	*Baabedin'e* dua edip,*
145340	Er Koñurbay baatırga	*Er Konurbay bahadıra,*
	Emi çıktı cañcalga.	*Şimdi çıktı kavgaya.*
	Köbünçösün caratkan	*«Çoğunu, ey Yaradan,*
	Calgay körgün dep ıylap,	*Esirgeyesin» diye ağlayıp,*
	Koñurbayga katılıp,	*Konurbay'a sataşıp,*
	Kokuyga barıp çatılıp,	*Belaya varıp bulaşıp,*
	Aldırıp koyso Kalçaga	*Kalça'ya kaptırırsa,*
	Aylıbız kanday konor dep,	*Obamız nasıl konar diye,*
	Ata, müşkül, kantelik,	*Ah, müşkül, nidelim,*
	Aylabız kança bolor dep,	*Çaremiz ne olur diye,*
145350	Belgilüülör kan ıylap.	*İleri gelenler kan ağlayıp.*
	Beylep curttun baarı ıylap,	*Bakınıp yurdun hepsi ağlayıp,*
	Öz kaygısın cep ıylap,	*Kendi kaygısını yiyip ağlayıp,*
	Karaldı kılgan can ele,	*Göz bebeği edindiği can idi,*
	Kalıñ kırgız az curtu	*Kalabalık Kırgız'ın az yurdu,*
	Karaldı kılgan can ele.	*Göz bebeği edindiği can idi.*
	Kanattuuga kaktırbay,	*Kanatlıya çarptırmadan,*
	Tumşuktuuga çektirbey,	*Gagalıya dokundurtmadan,*
	Ayzaçanga aldırbay,	*Mızraklıya kaptırmadan,*
	Sumsayıp kelgen duşmanga	*Asık suratla gelen düşmana,*
145360	Suuk kolun saldırbay.	*Soğuk elini sürdürmeden.*
	Baana* bolup barıktap,	*Baana* olup besleyip,*
	Kütüp turgan can ele.	*Gözetip duran can idi.*
	Dobul kelse cel tiybes,	*Bora gelse yel değmez,*
	Buluñgur tokoy çer ele.	*Kuytu orman, sık çalılıktı.*
	Bul Manastın belegi	*Bu, Manas'ın armağanı,*
	Meder kılgan şer ele,	*Umut edindiği şir idi,*
	Alıp salıp kıtaydı,	*Kıtay'ı alaşağı edip,*
	Üstü bolor bekembiz	*Üstün gelir miyiz acaba,*
	Aman bolso kökcal dep,	*«Sağ olsun gök yeleli» diye,*
145370	Ay tuyakka at aytıp,	*Ay tırnaklıdan at adayıp,*
	Ay örköçtüü töö aytıp,	*Ay hörgüçlü deve adayıp,*

Abañ mintip turdu ele.
Eerçitken eki Çorosu –
Çoro degen çogol söz,
Er Semetey corosu.
Cosundarı bir başka,
Coruktarı kılımdı bilgen
köykaşka.
Kılıktarı bir başka.

Aban böyle edip durdu.
Peşine taktığı iki Çorosu –
Çoro denen sert sözdür,
Er Semetey'in yâranıdır.
Töreleri bir başka,
Yaptıkları, cihanı bilmiş
birer gök kaşka.
Halleri bir başka.

Kılıktarı kılımdı bilçü
köykaşka. Alöökönün Koñurbay
Kaşka dep adam tergegen,
Bular önögün canga berbegen.
Bet alıp mende kelbegen,
Betteşip duşman ceñbegen.
Kök sülöösün suusar börk,
Erdigi epsiz kara kök.
Erenden artık şer ele,
Egizdüü kara kırgızga
Temirden kıroo çep ele.
Bu Külçoro kıraandı
Caa Aldam berbeyt degi ele.
Almambet uulu er Çoro –
Aalamdı buzgan şer Çoro.
Telegeyi teñ ele,
Için karap otursañ
Cer cüzünön keñ ele.
Can caratıp pendesin
Cakında berbeyt degele.
Caynagan kızıl çok ele,
Caanda mınday cok ele.
Eer beldey beleske
Tayanıp barıp turuşup,
Tartınışpay uruşup.
Kırk uruu kıtay kıyın el,
Kıyalap çıkçu too emes.
Çuuga kulak salbasa,
Çuudan kabar albasa,
Koñurbay oñoy coo emes.

Halleri cihanı bilen,
gök kaşka. Alööke'nin Konurbay'ı,
«Kaşka» diye insan saygıyla anmış,
Bunlar üstünlüğünü kimseye vermemiş.
Karşısına kul çıkamamış,
Yüzleşip düşman yenememiş.
Gök vaşak kürklü, samur börklü,
Erliği ölçüsüz, koyu yaman.
Erenden üstün şir idi,
Ulu kara Kırgız'a,
Demirden soğuk bir hisardı.
Bu Külçoro kartalını,
Yaradan Allah'ım herkese vermez.
Almambet oğlu er Çoro –
Âlemi bozan şir Çoro.
Her yanı kusursuz denkti,
İçine bakıp otursan,
Yeryüzünden genişti.
Can yaratıp kulunu,
Böylesini kolay kolay vermez.
Işıldayan kızıl kordu,
Cihanda böylesi yoktu.
Eyer beli gibi geçide,
Dayanıp varıp durup,
Çekinmeden vuruşup.
Kırk boy Kıtay çetin el,
Yamaçlayıp çıkılacak dağ değil.
Gürültüye kulak vermese,
Gürültüden haber almasa,
Konurbay kolay düşman değil.

Tayanıp bular barganda
Eştekterdin Camgırçı
Argın kandın Sarı kan,
Akılga bütkön Bakay kan,
Kaynagan kakan el eken.
Kastarın tikse kan tökkön
Kara coltoy eme eken,
Çın-Beecindin baarısı
Çınmaçın eli deer eken.

Bunlar dayanıp vardığında,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Argın hanın Sarı Han'ı,
Akılla yoğrulmuş Bakay han,
Kaynayan Kakan eliymiş.
Kastını dikince kan döken,
Kara uğursuz şeymiş,
Çın-Beecin'in hepsi,
Çınmaçın eli derlermiş.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yarılan Bent ve Tek Gözlü Devler

Akayar'ın götürdüğü mektupla Esenkan, falcısının "kara kan avuçlayarak doğan Semetey" kehanetine rağmen Beecin'den Çandayak komutasında yeni bir ordu gönderir; yedi günlük saldırıda Sarı Han yetmiş, Amcan altmış yara alır. Kan-Caylak'ta tükenen Semetey, Buurul'u Ezkara'ya, Ayçürök'ü Konurbay'a verip baş eğmeyi ağzına alınca Külçoro isyan eder: "Mezarımı kazmaya kalktın!" Buurul'u ve hayır duayı isteyip yetmiş günlük yas vasiyetini bırakan genç çoro, gece karanlığında Burgan-Suu bendine sokulur; kendini Kangür'den bir han oğlu diye tanıtıp bekçi pehlivan Tüktaman'ı kandırır, başını kesip kıyafetine bürünür, altmış nöbetçiyi kırar ve bendi yıkar — boşalan ırmak uyuyan Hıtay ordugâhını sele boğar, karanlıkta Hıtaylar birbirini kırar. Bendi yoklamaya giden Akayar, ölülerin arasında Manas, Almambet, Çubak, Sırgak ve kırk çoronun hayaletler ordusunu görüp "Ayköl Manas geliyor" diye kaçar; Konurbay bunu yalan sayıp öfkeden kudurur.

Tüktaman, Karagul, Tagılık ve Orongu'nun yasını tutan Konurbay son kozunu oynar: Külçoro'yu diri yakalayıp Beecin'de Aziz Han tahtına oturtma vaadiyle demir urgan torcularını, yumrukları çelikleşmiş kancarkol pehlivanlarını, cöökülük koşucularını ve altmış başlı ejderhasına dek bütün acayip ordusunu Talas'ın üstüne salar. Çığrışan halkın feryadı üzerine Semetey "Halkımı nasıl vereyim!" diyerek Akkelte'yi omzuna, Zulpukor'u beline kuşanıp Buurul'la meydana çıkar; Hızır ve kırk çilten yanında, tek gözlü dev Maadañşa'yı — Bakay'ın yetiştirdiği sırlı mızrak ve son

darbede Zulpukor'la — yere serip başını uçurur. Fakat boğa binicisinin ardından, ondan da güçlü, altmış kulaç mızraklı tek gözlü Dıñşa katırını meydana sürer ve bölüm, Semetey'in Yaradan'a sığındığı bu dev karşılaşmasının eşiğinde kesilir.

KÜNYE — KEY FACTS

- Esenkan, falcının Semetey hakkındaki uğursuz kehanetine rağmen Konurbay'a Çandayak komutasında dev bir takviye ordusu gönderir.
- Umudunu yitiren Semetey teslimiyeti (Buurul'u Ezkara'ya, Ayçürök'ü Konurbay'a vermeyi) önerir; Külçoro bunu öfkeyle reddedip tek başına gece akınına çıkar.
- Külçoro, Kangür'lü han oğlu kılığında bekçi Tüktaman'ı kandırıp öldürür, altmış nöbetçiyi kırar ve Burgan-Suu bendini yıkarak Hıtay ordugâhını sele boğar.
- Akayar bent başında Manas, Almambet, Çubak, Sırgak ve kırk çoronun hayalet ordusunu görür; Konurbay "Manas'ı namazda ben öldürdüm" diyerek haberi yalanlar.
- Konurbay, Külçoro'yu diri yakalatıp Beecin'de atası Aziz Han'ın altın tahtına oturtmayı vaat eder; kancarkol, cöökülük ve torcu birliklerini Talas'a salar.
- Semetey, tek gözlü dev Maadañşa'yı Bakay'ın ulaştırdığı sırlı mızrak ve Zulpukor'la öldürür; bölüm daha güçlü dev Dıñşa ile karşılaşmanın eşiğinde biter.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Çın tayanıp turdu ele,	*Gerçekten direnip durmuştu,*
Añdısa oñoy coo emes,	*Gözlese kolay düşman değil,*
Çımçıp ceer çöp berbey,	*Kırpıp yiyecek ot vermeden,*
Çık etip içeer suu berbey,	*Yudum yudum içecek su vermeden,*
Çındap uruş kıldı ele.	*Gerçekten savaş açmıştı.*
Aalam kıtay kozgolup,	*Âlem dolusu Hıtay ayaklanıp,*
Cer ayrılıp, köl tolup,	*Yer yarılıp, göl dolup,*
Cer carılıp, kir bolup,	*Yer çatlayıp kire bulanıp,*
Ceñip mende algısız,	*Yenip alınması mümkün değil,*
Cer cüzü menen bir bolup.	*Yeryüzüyle bir olup.*
Kara-Moynok, Taş-Kaşat	*Kara-Moynok, Taş-Kaşat*
Kamında çıkkan Koñurbay	*Hazırlıkla çıkan Konurbay*
Kagınıñ körsöñ oolak kaç.	*Öfkesini görürsen uzağa kaç.*
Belgilüü eken, bel eken.	*Ünlü imiş, dayanak imiş.*
Belgilüü Kalça er eken,	*Ünlü Kalça bir yiğitmiş,*
Kaynap catkan Beycinge,	*Kaynayıp duran Beecin'e,*
Kakandık kindik beline,	*Hakanlığın göbek beline,*
Çın-Beycindin özünö,	*Çın-Beecin'in ta kendisine,*
Kırk eşiktüü şaarına,	*Kırk kapılı şehrine,*
Esenkandın aldına,	*Esenkan'ın huzuruna,*
Padışa minçü tagına,	*Padişahın oturduğu tahtına,*
Seyil kılçu bagına	*Seyre çıktığı bağına*
Karoosu tegiz, zaarı küç	*Nöbeti düzenli, zehri güçlü*
Kan eşendin aldına	*Han işanın huzuruna*
Esenkandın düñküldök	*Esenkan'ın gümbürtülü*
Kambay taktı beline,	*Sarsılmaz tahtının yanına,*
Kalıñ kıtay küçösö,	*Kalabalık Hıtay güçlense,*
Süyüngöndö bu curttun	*Bu halkın sevindiğinde*
Kabarga barçu cerine,	*Haber ulaşan yerine,*
Eşigi bolot ordogo,	*Kapısı çelikten otağa,*
Esenkandın korgongo,	*Esenkan'ın kalesine,*
Kabarçuu mıktuu bir dalay	*Nice sağlam habercisi var*
Bu kan Esendin ak saray.	*Bu Han Esen'in ak sarayı.*
Bu meenet baskan saraydın	*Bu zahmetle kurulmuş sarayın*
Bekemdigi uşunday –	*Sağlamlığı işte şöyledir –*
Darbazası çılçoyun	*Kapısı som dökme demirden*

Tübün taştan arttırgan.
Açaarında buratıp,

Kırkı kaçır, kırkı ögüz
Tartıp açıp captırgan.
Esenkandın eşigi
Esebi cok bek kılgan,
Taştan cıyıp çep kılgan,
Tegi oşondoy bek kılgan.
Aylanasın zoo kılgan,
Bolotton kurç kadagan,
Ayza saysa madagan,
Alalbay duşman cadagan.
Eşiginin bir oozun
Miñdep kündöp açtırgan,
Kazınalık baydadan
Eşiginin aldına
Kaltırbastan çaçtırgan.
Sırt cagına sıypalgır
Acayıptan* ornotkon.
Acayıbı mınçalık –
Colborsu altımış töldögön,
Seyilge minçü tagında
Colu katkan çoñ kanga
Colop adam kirbegen.
Cırtkıçtarı bir dalay –
Altı taş* cerden ot tartkan
Altımış calañ kara nar.
Cana anın arcak cagında
Kıymıl etse çabuuçu
Kılıç kuyruk bili bar,
Emi kıyın bolsoñ kirip al,
Kabarçısın kaalasa,
Kıtaydan uluk Esenkan
Kımbatı mınday bilip al.
Andan arı barganda
Aylanası çınar bak,
Ortosunda altın tak.
Oşo taktın aldında

Temelini taştan yükseltmiş.
Açılırken gıcırdatıp,

Kırkı katır, kırkı öküz
Çekip açar, kapatırmış.
Esenkan'ın kapısı
Hesapsız sağlam yapılmış,
Taştan örüp sur yapılmış,
Aslı böylesine berkitilmiş.
Çevresini kayalık etmiş,
Çelikten keskin çakmış,
Mızrak saplansa körelten,
Alamayıp düşman usanmış.
Kapısının bir ağzını
Binlerce kişiyle günlerce açtırmış,
Hazine malından
Kapısının önüne
Esirgemeden saçtırmış.
Dış yanına, kahrolası,
Acayip şeyler yerleştirmiş.*
Acayipliği şu kadar –
Kaplanı altmış kez yavrulamış,
Seyre bindiği tahtında
Yolu bağlanmış büyük hana
Yaklaşıp insan girememiş.
Yırtıcıları pek çoktur –
Altı taş öteden ateş çeken*
Altmış katıksız kara ner.
Yine onun öte yanında
Kımıldayanı vurup deviren
Kılıç kuyruklu canavarı var,
Şimdi yamansan gir de gör,
Habercisini isterse,
Hıtay'ın ulusu Esenkan
Kıymetini böyle bilesin.
Ondan öteye varınca
Çevresi çınar bağı,
Ortasında altın taht.
O tahtın önünde

Padışaga kızmat kıluuçu	*Padişaha hizmet eden*
Keler menen keterdi	*Geleni ile gideni*
Bal açıp bilip turuçu,	*Fal açıp bilip duran,*
Çoñ zıykırçı ulama	*Büyük sihirbaz ulema*
Çoñ bilgiç andan suraba.	*Büyük bilgin — hiç sorma.*
Butkanaluu* biçikter*	*Puthaneli* bitikler**
Bek cazıluu dañzada*.	*Sıkı sıkıya yazılı defterde*.*
Kolodon kılgan burkandın	*Tunçtan yapılma putun*
Koşup aşkan cerinde	*Kaynayıp birleştiği yerinde*
Kırkıp alçu kırk ayar,	*Kırkıp alan kırk ayyar,*
Tutanıp ölgön çoçkonun	*Tutuşup ölesi domuzun*
Kıyındıgı bir dalay.	*Yamanlığı pek çoktur.*
Munun köbü calgan, köbü çın,	*Bunun çoğu yalan, çoğu gerçek,*
Körüp kelgen adam cok,	*Görüp gelen insan yok,*
Munun carmı tögün, carmı çın,	*Bunun yarısı uydurma, yarısı gerçek,*
Munun canınan kelgen biröö cok.	*Bunun yanından dönen kimse yok.*
Comok kıldık ermekke,	*Masal ettik eğlenceye,*
Cogolup ketken şerlerdin	*Yitip gitmiş aslanların*
Coosunun aytıp bermekke.	*Düşmanını anlatıvermeye.*
Esenkan cayı momunday –	*Esenkan'ın hali şöyledir –*
Kee bir türün karasañ	*Kimi görünüşüne baksan*
Esinen tanat körgön can.	*Gören can aklını yitirir.*
Badışalık bagında	*Padişahlık bağında*
Esen kandın aldına	*Esen Han'ın huzuruna*
Altı külük at menen,	*Altı yürük at ile,*
Alakanday Koñurbay bergen kat	*Avuç içi kadar, Konurbay'ın verdiği mektup*
menen	*ile*
Artık balban Akayar	*Üstün pehlivan Akayar*
Kanga kabar barıptır.	*Hana haber ulaştırmış.*
Buruttu alıp saldık dep,	*Burut'u alt ettik diye,*
Beecinge kabar barıptır.	*Beecin'e haber varmış.*
Kalk amanın karasa	*Halkın esenliği sorulsa*
Er Kalçanın katı eken.	*Er Kalça'nın mektubuymuş.*
Kılımga buzuk saldık dep,	*Âleme fesat saldık diye,*
Biz kırgızdı kamap aldık dep,	*Biz Kırgız'ı kuşattık diye,*
Çaktabay çabuul saldık dep,	*Ölçüp durmadan hücum ettik diye,*
Çabılıp ketken buruttu	*Bozguna uğramış Burut'u*

Çark aylantıp bek kurçap,
Çabıldı mıktap saldık dep,
Kıyındarın kıyratıp,
Kırgın kılıp ketüügö
Az kalışıp kaldık dep.

Çark gibi döndürüp sıkıca sarıp,
Sağlamca vurup kırdık diye,
Yamanlarını kırıp geçirip,
Kırıp yok edip gitmeye
Ramak kalıp durduk diye.

Kan ekeni çın bolso,
Aytkan sözgö könsün dep,
At oyunboz, cöö külük
Esenkandın aldınan
Atkanı aman ketpegen.
Alış kılgan coo kelip,
Murazına cetpegen.
Belgilüü sözgö könsün dep.
Balbandardan dardañdan,
Alban türlüü candardan
Boşonso talkan kıluuçu
Kıncılanuu* balbandan,
Temir arkan* torçondon.
Tegiz kancarkolçondon*,
Buka moyun, buura san
Bulkuşkandı kuuratkan
Coogo karşı barçuudan,
Miñdep-sandap kol kelse
Tirüü baylap alçuudan,
Beecinden çıkkan erenden,
Bek şaştıbız çın ketip,
Betteşe albay turabız,
Berenden tandap bersin» – dep, Takka mingen kanına,
Esenkanga kat cazgan.
Kılımdı bilgen Koñ törö
Kıtayınça bat cazgan,
Karagul baştap Kaman alp,
Coru kuyruk coon alp,
Eñişten öldü Oroñgu,
Ezelde mınday bolobu!
Buzulup catkan buruttu,
Oşo burut degen curttu

Han olduğu gerçekse,
Söylenen söze uysun diye,
Atı oynak, yaya yürük
Esenkan'ın önünden
Ok atan sağ gitmemiş.
Savaşa girişen düşman gelip,
Muradına erememiş.
Belli söze uysun diye.
Pehlivanların heybetlilerinden,
Türlü türlü canlardan
Boşansa un ufak eden
Hınç dolu pehlivandan,*
Demir urganla ağ atandan.*
Düpdüz hançer kollulardan,*
Boğa boyunlu, buğra butlu
Boğuşanı kurutan
Düşmana karşı varandan,
Binlerce, sayısız ordu gelse
Diri diri bağlayıp alandan,
Beecin'den çıkma erenden,
Pek şaşkına döndük gerçekten,
Karşı koyamaz durumdayız,
Yiğitlerden seçip versin» – diye, Tahta oturan hanına,
Esenkan'a mektup yazmış.
Cihanı bilen Kon Töre
Hıtayca çabucak yazmış,
Karagul başta, Kaman Alp,
Akbaba kuyruklu iri alp,
Kapışmada öldü Orongu,
Ezelden böylesi olur mu!
Bozulup yatan Burut'u,
O Burut denen halkı

Bulkuşup baylap aluuga,	*Boğuşup bağlayıp almaya,*
Buzuktu mıktap saluuga,	*Fesadı adamakıllı salmaya,*
Kandarın karap kıluuga.	*Hanlarını perişan etmeye.*
Katının olco kıluuga,	*Kadınını ganimet etmeye,*
Olcolop türlüü eldi alıp,	*Türlü halkı yağmalayıp alıp,*
Oylosoñ Beecin turuuga.	*Düşünsen, Beecin'de oturmaya.*
Esenkandan kol surap,	*Esenkan'dan ordu isteyip,*
Ata, tutanıp ölgön er Kalça	*Ah, tutuşup ölesi Er Kalça*
Esebi cok mol surap,	*Hesapsız, bol isteyip,*
Buttap bolot imergen.	*Batman batman çelik devşirmiş.*
Beecinden çıkkan çoñ bülük	*Beecin'den çıkma büyük bela*
Biyoñgü çaldı cibergen.	*Biyongü ihtiyarı göndermiş.*
Katın okup baş çaykap,	*Mektubu okuyup baş sallayıp,*
Katuu şaşıp Esenkan	*Pek telaşlanıp Esenkan*
Zıykırçısı, balçısı	*Sihirbazı, falcısı*
Azap menen acaldı	*Azap ile eceli*
Bilip berçü carçısı,	*Bilip söyleyen habercisi,*
Çoñ darı cer balbanı	*Koca yaman yer pehlivanı*
Çoñ bilgiçter aları	*Büyük bilginler, onları*
Üydöy bolgon çoñ burkan*	*Ev kadar kocaman put**
Kolu menen caratkan.	*Eliyle yaratmış.*
Kulak-murdun çoydurgan,	*Kulağını burnunu uzattırmış,*
Kudayım dep çoyundan	*Tanrım diye dökme demirden*
Kolodon burkan koydurgan.	*Tunçtan put koydurmuş.*
Çoñ zıykırçı balbanı	*Büyük sihirbaz pehlivanı*
Çoñ-kiçigin bir karap,	*Büyüğüne küçüğüne bir bakıp,*
Çoguu candan tüñülüp,	*Hepsi candan umut kesip,*
Başın çaykap kalganı.	*Başını sallayıp kaldı.*
Çoñ zıykırçı kördü ele,	*Büyük sihirbaz görmüştü,*
Kan Esendin aldına	*Han Esen'in huzurunda*
Kara tilin kayradı,	*Kara dilini biledi,*
Kan aldına zıykırçı	*Han önünde sihirbaz*
Kakşap turup sayradı.	*Çırpınıp durup şakıdı.*
Keçildin kanı Koñurbay,	*Keçil'in hanı Konurbay,*
Belgilüü Kalça belibiz,	*Ünlü Kalça dayanağımız,*
Beecinden çıkkan şeribiz.	*Beecin'den çıkma aslanımız.*
Kırgızga bardı kelçü emes,	*Kırgız'a giden geri gelmez,*
Munuñ kıyırdı curtu körçü emes.	*Giden, yurdunu bir daha görmez.*

Munuñ burutka bardı kaytabı,
Beecinge esen tartabı?
Buruttu aldı deginçe,
Kıtayga buzuk kün tüştü deseñçi.
Bu kırgızga bardı deginçe,
Munuñ kırılıp kaytat deseñçi.
Bu kankordun uulu törögö

Bu, Burut'a gitti, döner mi,
Beecin'e sağ salim çekilir mi?
Burut'u aldı diyeceğine,
Hıtay'a kara gün düştü desene.
Bu Kırgız'a vardı diyeceğine,
Bunlar kırılıp döner desene.
Bu hunharın oğlu töreye

Katılgan aman bolobu,
Karmaşıp Kalça kelebi?
Al mancuñ Kakandı aman köröbü?
Uuçtay tüştü dep uktum.
Keçe kalıñ curtu kuuganda,
Bu kankordun uulu çunaktı
Bu Kanıkey beybak tuuganda
Ulamadan uladım,
Bul olcogo ketken kuu duldul
Kılık menen corugun
Oşol olco küñdön suradım.
Tuulganda tutangır
Denesi cerge cetti deyt,
Seksen künü camgır caap,
Cer buzulup, too kulap,
Zilzala* cürüp ketti deyt.
Erdigin köp can körüptür,
Atası kankordon kıyın eken dep,
Balbandan Esen beriptir,
Sınçılar sınap körüptür.
Canında coldoş seksen tört,
Bet alıp mende alabı?
Anın serpilgen cagı kızıl ört.
Kol cañırıp keliptir.
Semeteydi tuuganda
Belgi boldu dep uktum,
Baabedin dep bakırıp,
Bala cerge tüştü deyt
Kankor Manastap uraan çakırıp.
Kotorulup kol kelgen.
Anın kıtay toyun cep koydu,

Sataşan sağ kalır mı,
Kapışıp Kalça döner mi?
O Mançu'n Hakan'ı sağ görür mü?
Avuçlayıverdi diye duydum.
Geçende kalabalık halkı kovaladığında,
Bu hunharın oğlu yamanı
Bu Kanıkey bahtsız doğurduğunda
Bilenden bilene ulaştım,
Bu ganimete gitmiş kurnaz düldülün
Huyunu ve gidişini
O ganimet düşmüş cariyeden sordum.
Doğduğunda, tutuşası,
Gövdesi yere değdi der,
Seksen gün yağmur yağıp,
Yer bozulup, dağ devrilip,
Zelzele yürüyüp geçti der.*
Yiğitliğini çok can görmüş,
Babası hunhardan yamanmış diye,
Pehlivanlardan Esen vermiş,
Sınayıcılar sınayıp görmüş.
Yanında yoldaş seksen dört,
Yüz tutup kul kişi alabilir mi?
Onun savrulduğu yan kızıl alevdir.
Ordu tazelenip gelmiş.
Semetey'i doğurduğunda
Alamet oldu diye duydum,
Baabedin diye bağırıp,
Çocuk yere düştü der
Hunhar «Manas!» diye nara atıp.
Yerinden kopup ordu gelmiş.
Onun toyunu Hıtay yedi,

Anı kılımdı buzar dep koydu.
Uşunday bolgon kılıgın
Ulamadan uladım,
Bilgenderden suradım.
Kazır aytam bayanın.
Men kakandın elin ayadım.
Oñ koluna kara kan
Karmay tüştü dep uktum.
Oñ koluna kara kan
Karmay tüşkönü –
Karmaşarday coo bolso
Kara kanday agızıp,

Ona «cihanı bozar» dediler.
Böyle olan huyunu
Bilenden bilene ulaştım,
Bilenlerden sordum.
Şimdi anlatırım beyanını.
Ben hakanın halkına acıdım.
Sağ eline kara kan
Kavrayıverdi diye duydum.
Sağ eline kara kan
Kavrayıvermesi –
Kapışacak düşman olursa
Kara kan gibi akıtıp,

Kanın tögöm degeni.
Sol koluna sar altın
Ayta turgan kebim bar
Ar karmagan belgim bar
Burkan tuylap tak terdep,
Bul azabı bar ele.
Bettep mende barabı,
Kankordun uulu çunakka
Bet algan aman kalabı?
Çoñ uruş salbay kaytsın de,
Çoñ kırgın bolot kırgızda
Çoçunup kayra tartsın de,
Burutu tursa kelçü emes,
Murun buralıp aman kelçü emes.
Atka oyunçu cöö külük
Azar tümön* kol bolup,
Aalamdın baarı kozgolup,
Koñurbaydın aldına
Baştagıdan miñ ese
At oyunboz, cöö külük*
Buzulardın çoñ mergen
Kol başçısı Çañdayak
Cer koñtorup suu keçip,
Cer mayışıp mol kelgen.
Türlüü-türlüü kol kelgen,
Koñurbaydın aldına

Kanını dökerim demesidir.
Sol eline sarı altın
Söyleyecek sözüm var
Her tutuşun bir nişanı var
Put tepinip, taht terleyip,
Bunun azabı vardı.
Karşısına kul varır mı,
Hunharın oğlu yamana
Yüz tutan sağ kalır mı?
Büyük savaş açmadan dönsün de,
Büyük kırgın olur Kırgız'da
Ürküp geri çekilsin de,
Burut ayakta durdukça dönen olmaz,
Eskiden de kıvrılıp sağ gelen olmamış.
Atta oyuncu, yaya yürük
Hezar tümen ordu olup,*
Âlemin hepsi ayaklanıp,
Konurbay'ın önüne
Öncekinden bin kat
*Atı oynak, yaya yürük**
Bozguncuların büyük nişancısı
Ordu başı Çandayak
Yeri devirip su geçip,
Yer ezilip bol gelmiş.
Türlü türlü ordu gelmiş,
Konurbay'ın önüne

145680	Kara kurttay kalk kelgen.	*Kara kurt gibi halk gelmiş.*
	Er Çañdayak alp kelgen.	*Er Çandayak alp gelmiş.*
	Bozala celek tuu tolgon	*Boz ala flama, tuğ dolmuş*
	Boy-boylogon çuu bolgon.	*Bağıra çağıra gürültü kopmuş.*
	Ay kasaba* tuu bolgon,	*Ay kasabalı* tuğ olmuş,*
	Az bolgondo sıypalgır	*En azından, kahrolası,*
	Asman cargan çuu bolgon.	*Göğü yaran gürültü olmuş.*
	Toluk ayza kırgalap	*Dolu mızrak sıralanıp*
	Tolkup mancuu, köp şibe	*Dalgalanıp Mançu, çok Şibe*
	Turaluu celek bulgalap,	*Tuğralı flama sallayıp,*
145690	Too dürköröp kol tolup,	*Dağ gürleyip ordu dolup,*
	Tolup catkan mol bolup,	*Dolup taşan çokluk olup,*
	Tolgon kıtay kol saldı,	*Dolu Hıtay saldırdı,*
	Dobulbastı tars urup,	*Davulu güm güm vurup,*
	Alaman koyup çuu turup.	*Akın salıp çığlık kopup.*
	Kanduu kanga kanıştı	*Kanlı kana kandılar*
	Kayra tartpay erender	*Geri çekilmeden erenler*
	Kayra baştan sayıştı.	*Yeni baştan mızraklaştılar.*
	Atka oyunboz, cöö külük	*Atı oynak, yaya yürük*
	Kazınalık balbanı	*Hazinelik pehlivanı*
145700	Bayagıdan beşbeter	*Öncekinden beş beter*
	Kayra tacaal salganı.	*Yine deccal gibi saldırdı.*
	Alakanday kırgızdı	*Avuç içi kadar Kırgız'ı*
	Tegerektep kalganı.	*Çepeçevre kuşattılar.*
	Aran ooz sır cebe	*Geniş ağızlı sırlı ok*
	Anı menen bir miñdi atıp,	*Onunla bir bini vurup,*
	Kololuu ayza kurç berip,	*Tunçlu mızrağa su verip,*
	Kumdak altın oçogor	*Kundağı altın oçogor tüfek*
	Kum casagan oşogo	*Ona kum gibi barut doldurup*
	Munu menen miñdi atıp,	*Bununla bini vurup,*
145710	Cetik uruş saldı ele,	*Tam bir savaş salmıştı,*
	Karasa közgö ilinbey,	*Baksan göze ilişmeden,*
	Kamgak uçkan emedey,	*Savrulan çalı gibi,*
	Kaysı ekeni bilinbey,	*Hangisi olduğu bilinmeden,*
	Caynap kıtay kol salıp.	*Kaynaşan Hıtay saldırıp.*
	Möndürdögön oktu kör,	*Dolu gibi yağan oku gör,*
	Bölöktöp cürgön toptu kör,	*Bölük bölük yürüyen alayı gör,*
	Erdigi epsiz ozuptur,	*Yiğitliği ölçüsüz üstünmüş,*

Camgırdı kör, çoktu kör.
Caynap tiygen oktu kör,
Kumurskaday koldu kör,
Kurttay kurçap moldu kör.
Şeker sınduu şilekey
Azuuların arkaytıp,
At ölügü too tüşüp,
Kılañgar közün kılaytıp,
Kıl murutun şıypaytıp,
Arıstay tişin agartıp,
Er ölügü too tüşüp,
Kabarman ölüp, kan ölüp,
Kagışkan candın baarı ölüp, Ereniñ kaydan ayanıp,

Yağmuru gör, koru gör.
Kaynaşıp değen oku gör,
Karınca gibi orduyu gör,
Kurt gibi saran çokluğu gör.
Şeker gibi salyası
Azı dişlerini gösterip,
At ölüsü dağ gibi yığılıp,
Süzgün gözünü kısıp,
Kıl bıyığını sarkıtıp,
Aslan gibi dişini ağartıp,
Er ölüsü dağ gibi yığılıp,
Haberci ölüp, han ölüp,
Çarpışan canların hepsi ölüp, Erenin hiç esirger mi,

Ceti künü aralap
Sarı kan çıktı bir cerden
Cetimiş cerden cara cep,
Bakay çıktı aralap,
Abakeñ çıktı bir caydan,
Altımış cerden cara cep.
Kançoro çıktı bir caydan,
Kıtaydı kıyga tüşürüp,
Kökcaldıgı uşunday
Köktelki okko uçurup,
Kıtay karmap alarda,
Kurmandıkka çalarda,
Şer ekenin bilgizgen.
Abası kökcal Semetey
Abıkenin Akborçuk
Akborçukka mingizgen.
Kolgo kayra kirgizgen.
Eelendirip culkuntup,
Een kalgan Buuruldu
Eri ölgöndöy bulkuntup,
Cetken cerin ayzalap,
Munun cetigi Kalça kaydalap
Semetey kirgen kırgınga.
Tolgon künü aralap,

Yedi gün içinde dolaşıp
Sarı han çıktı bir yerden
Yetmiş yerinden yara yiyip,
Bakay çıktı ortalıktan,
Amcan çıktı bir yandan,
Altmış yerinden yara yiyip.
Kançoro çıktı bir yandan,
Hıtay'ı yamaca döküp,
Bozkurtluğu işte böyle
Köktelki'yi okla uçurup,
Hıtay yakalayacakken,
Kurban diye keseceğinde,
Aslan olduğunu göstermiş.
Ağası bozkurt Semetey
Abıke'nin Akborçuk'unu,
Akborçuk'a bindirmiş.
Orduya yeniden sokmuş.
Coşturup silkindirip,
Issız kalan Buurul'u
Eri ölmüş gibi debelendirip,
Yetiştiği yeri mızraklayıp,
Bu yaman «Kalça nerede!» diyerek
Semetey girdi kırgına.
Bütün gün ortalıkta dolaşıp,

Tolkugan elden cara cep.
Elden kıtay kapırdı
Ereniñ kökcal tozuptur.
Keñ dünüyö tar bolup,
Töröñ bir cutuuga zar bolup,
Çama çarçap, bek suusap,
Içi-tışı örtbolup,
Astındagı Ar Buurul,
Kanı kalgan bir kaşık,
Kança ceri caraluu
Eti kalgan kök caşık.

Dalgalanan ordudan yara yiyip.
Halktan Hıtay kâfirinin
Bozkurt erenin önünü kesmiş.
Geniş dünya dar olup,
Beyin bir yuduma hasret kalıp,
Gücü tükenip, pek susayıp,
İçi dışı alev olup,
Altındaki Ar Buurul,
Kanı kalmış bir kaşık,
Nice yeri yaralı
Eti kalmış mosmor pörsük.

Epsiz kıtay kaptasa,
Kökcal Kan-Caylaktı tayanıp.
Kan-Caylakka kelgende
Külçoronu kördü ele.
Baatır atasın körgön emedey,
Buuruldun oozun burdu ele.
Muñdaşım beri tokto dep,
Muñ sözün aytıp turdu ele.
«Baatır, Kıtayda abañ ölöt beym,
Ayttıñ başka kızıktı,
Külçoro, kırgızdı kıtay
bölöt beym, Bul otura kalıp siybegen,

Alsızdı bu curt bilet beym,
Aytılgan mış-mış çın bolso
Tañdın makşar künündö
Bu talanıp ketken kırgız curt
Bizdi kara eşek kılıp minet beym!
Atabız duşman çoçkogo
Çorom, bizdin çapçışa turgan
çama cok, Aytkanına köngünçö,

Adam, alışa turgan ayla cok,
Adam, uşunday okşoyt düynö bok!
Tuulbay tuna çögölü.
Degenine könsök beym,
Bu kaarlangan kapırga,

Sayısız Hıtay bastırınca,
Bozkurt Kan-Caylak'a dayanıp.
Kan-Caylak'a geldiğinde
Külçoro'yu görmüştü.
Bahadır, babasını görmüş gibi,
Buurul'un başını çevirmişti.
Dert ortağım, beri dur deyip,
Dertli sözünü söyleyip durmuştu.
«Bahadır, ağan Hıtay elinde ölür galiba,
Söyledin başka bir tuhafı,
Külçoro, Kırgız'ı Hıtay
böler galiba, Şu oturup su dökmeyi bilmeyen,
Bizi âciz bilir bu halk galiba,
Söylenen söylenti gerçekse
Tanın mahşer gününde
Bu yağmalanmış Kırgız halkı
Bizi kara eşek edip biner galiba! Atamız düşman domuza
Çorom, bizim çarpışacak
gücümüz yok, Dediğine boyun eğinceye dek,
Be adam, tutuşacak çare yok,
Be adam, böyleymiş işte, dünya bok!
Doğmadan sönüp çökelim.
Dediğine uysak gerek galiba,
Bu gazaba gelmiş kâfire,

Bu kan Koñurbay baatırga
Bu kalıktın baarın bersek beym.
Mıyzamdın külü uçkunça,
Mancuunun kanı Ezkara
Buuruldu tartuu kılsak beym,
Çorom, keçildin kanı Koñurbay
Ayçürök tartuu kılsak beym!
Kaarlangan Kalçanın
Degenine könölük,
Bu kalıñ curttu kırdırbay
Bu kaalaganın berelik.
Argın menen kırgızdı
Astına aydap salalık!»
Dep, oşondoy degende
Çoçup ketti Külçoro:
«Kokuy, aba, ne deysiñ,
Alat, aba, ne deysiñ?
Bul kebiñdi kim uksun,

Bu Han Konurbay bahadıra
Bu halkın hepsini versek gerek galiba.
Yasanın külü savrulana dek,
Mançu'nun hanı Ezkara'ya
Buurul'u armağan etsek gerek galiba,
Çorom, Keçil'in hanı Konurbay'a
Ayçürök'ü armağan etsek gerek galiba!
Gazaplanmış Kalça'nın
Dediğine boyun eğelim,
Bu kalabalık halkı kırdırmadan
Bu istediğini verelim.
Argın ile Kırgız'ı
Önüne sürüp katalım!»
Deyip böyle söyleyince
İrkilip kaldı Külçoro:
«Vay, ağa, ne diyorsun,
Aman, ağa, ne diyorsun?
Bu sözünü kim duysun,

Kapkarañgı tün uksun!
Kazılıp kalgan kör uksun!
Katuu kara cer uksun!
Andan bölök kim uksun,
Tüü kokuy, aba, ne deysiñ,
Kazmak bolduñ orumdu,
Kaçan bolso til albay,
Aba, kaynatmak bolduñ şorumdu,
Menin başıma saldıñ buzuktu.
Etegi cerge tiybegen.
Kolodon kılgan burkanı,
Bul oşondon başka bilbegen,
Aytkanga kantip könölü,
Argındı kantip berebiz.
Kızırluu curtu bergınçe,
Turbastan altı ay salışıp,
Kırılışıp körölü.
Bılkıldak kuuray bışkança,
Mıktap altı ay salışıp.
Antip tursañ, sen aba,

Kapkaranlık gece duysun!
Kazılıp kalmış mezar duysun!
Katı kara yer duysun!
Ondan başka kim duysun,
Tüh, vay, ağa, ne diyorsun,
Mezarımı kazmaya kalktın,
Her zaman söz dinlemeyip,
Ağa, kaynatacak oldun çilemi,
Benim başıma saldın fesadı.
Eteği yere değmemiş.
Tunçtan yapılma putu,
Bu ondan başkasını bilmez,
Dediğine nasıl boyun eğelim,
Argın'ı nasıl veririz.
Hızırlı halkı vereceğine,
Durmadan altı ay vuruşup,
Kırışıp görelim.
Körpe kuru ot pişene dek,
Adamakıllı altı ay vuruşup.
Öyle yaparsan, sen ağa,

	Buuruldu bergin minemin,	*Buurul'u ver, bineyim,*
	Buuluñdu bergin kiemin,	*Buulum kaftanını ver, giyeyim,*
145830	Men bura tartpay kapırga	*Ben dizgin çevirmeden kâfiri*
	Kakanga çeyin sürömün,	*Hakan'a dek sürerim,*
	Kazam cetse ölömün,	*Ecelim gelirse ölürüm,*
	Kan Koñurbay kul menen	*Han Konurbay kul ile*
	Karmalaşıp körömün.	*Tutuşup görürüm.*
	Ce kıtaydı kırıp, kurgan can	*Ya Hıtay'ı kırıp, zavallı can*
	Oñolgonço salışam,	*Düzelene dek vuruşurum,*
	Asılcan ketip düynödön	*Aziz can gidip dünyadan*
	Cogolgonço salışam.	*Yok olana dek vuruşurum.*
	Kızırluu Bakay karıbız,	*Hızırlı Bakay ihtiyarımız,*
145840	Kıtaydı uluk kılgança	*Hıtay'ı ulu kılmaktansa*
	Kıl eme kalbay taptakır	*Kıl kadar bir şey kalmadan büsbütün*
	Kırılalı baarıbız.	*Kırılalım hepimiz.*
	Kıtaydan korkkon oñobu,	*Hıtay'dan korkan onar mı,*
	Kıyrıbız eki bolobu	*Yurdumuz iki olur mu*
	Kalmaktan korkkon oñobu	*Kalmuk'tan korkan onar mı*
	Bizdin kalkıbız eki bolobu,	*Bizim halkımız iki olur mu,*
	Uluk kılıp kıtaydı,	*Hıtay'ı ulu kılıp,*
	Uyalbay kantip turayın,	*Utanmadan nasıl durayım,*
	Altı cıl tınbay salışıp,	*Altı yıl dinmeden vuruşup,*
145850	Men canımdı kurman kılayın,	*Ben canımı kurban edeyim,*
	Akim kılıp kalmaktın	*Kalmuk'u hâkim kılıp*
	Degenine kantip könöyün,	*Dediğine nasıl boyun eğeyim,*
	Çın ayabay kor bolup,	*Gerçekten pek hor olup,*
	Çınmaçındın curtuna	*Çınmaçın'ın halkına*
	Zaybımdı kantip bereyin.	*Eşimi nasıl vereyim.*
	Kıyındap korkup kıtayga	*Zorlanıp korkup Hıtay'a*
	Kızımdı tartuu kılbaymın,	*Kızımı armağan etmem,*
	Men kırgızdı kırgın kılbaymın.	*Ben Kırgız'ı kırgına vermem.*
	Kaldaydan kelgen kalmaktı	*Kalday'dan gelen Kalmuk'la*
	Cañcaldaşpay turbaymın,	*Kavgalaşmadan durmam,*
145860	Kızıgıp kelgen kıtayga	*Heves edip gelen Hıtay'a*
	Kırgındı kızık salamın,	*Kırgını seyirlik salarım,*
	Kıyamat ketken atamdın	*Kıyamete göçen babamın*
	Öltürüp öçün alamın,	*Öldürüp öcünü alırım,*
	Kaynap catkan kapırdı,	*Kaynayıp duran kâfiri,*

Kan Koñurbay baatırdı
Kakanga çeyin sürömün,
Belsenip taştap uruşup,
Beecinge aydap kiremin,
Bulasın bulap alamın,
Kızıgıp kelgen kıtayga
Kırgındı kızık salamın.
Kıyınım abam ne deysiñ,
Ayzalaşıp top buzam.
Ay, Külçoro, dedirip,
Dagdır cetse okko uçam,
Kamap kelgen kapırdı,
Kan Koñurbay baatırdı
Kakandı közdöy çubaltıp,
Sayışkan cerin çañ kılıp,

Kaldayın sayıp, kan kılam.
Kapkasın buzup, çañ kılam,
Aydarluusun* tul* kılıp,
Taş sayıngan* tazasın
Takır soyup cün kılıp,
Kök ayza karmaym çalkalap.
Kökcalın soyup talkalaym,
Ak ayza karmap çalkalaym,
Mancuusun soyup talkalaym,
Kırgın kılam karısın,
Kızıgıp kalgan kıtaydın
Kırıp aydaym baarısın.
Kaarlansam baatırmın,
Kaarlanıp, can keçtim.
Kagışsam özü tatırmın.
Beecinden kelgen kıtaydı
Beecinge çeyin sürbösöm
Kalkına aydap kirbesem.
Altaydan kelgen mancuunu,
Altaydı közdöy sürbösöm,
Tuulbay tunar çögöyün,
Külçoro bolboy ölöyün.
Küçöptür kara kalmagıñ,

Han Konurbay bahadırı
Hakan'a dek sürerim,
Kolları sıvayıp durmadan vuruşup,
Beecin'e sürüp girerim,
Malını yağmalayıp alırım,
Heves edip gelen Hıtay'a
Kırgını seyirlik salarım.
Yamanım ağam ne diyorsun,
Mızraklaşıp alay bozarım.
«Ay Külçoro!» dedirtip,
Takdir erişirse okla uçarım,
Kuşatıp gelen kâfiri,
Han Konurbay bahadırı
Hakan'a doğru dizi dizi sürüp,
Mızraklaştığı yeri toz edip,

Kalday'ını mızraklayıp kana bularım.
Kapısını bozup toz ederim,
Perçemlisini dul* edip,*
Taş kuşanmış keleşini*
Tümünü kesip yün gibi savurup,
Gök mızrağı kavrarım şahlanıp.
Bozkurdunu kesip parçalarım,
Ak mızrak tutup kaykılırım,
Mançu'sunu kesip parçalarım,
Kırgın ederim yaşlısını,
Heveslenip kalmış Hıtay'ın
Kırıp sürerim hepsini.
Gazaplanırsam bahadırım,
Gazaplanıp candan geçtim.
Çarpışsam ona denk gelirim.
Beecin'den gelen Hıtay'ı
Beecin'e dek sürmezsem
Halkına sürüp girmezsem.
Altay'dan gelen Mançu'yu,
Altay'a doğru sürmezsem,
Doğmadan sönüp çökeyim,
Külçoro olmayıp öleyim.
Güçlenmiş kara Kalmuk'un,

	Men bir kürküröşüp köröyün.	*Ben bir gürleşip göreyim.*
	Çamasız bolsom ölöyün,	*Gücüm yetmezse öleyim,*
	Kuturgan eken kıtayıñ	*Kudurmuş meğer Hıtay'ın*
	Men kulcuñdaşıp köröyün,	*Ben bir boy ölçüşüp göreyim,*
	Aylanayın, abake!	*Kurban olayım, ağacığım!*
	Erdigiñ bar, esiñ cok,	*Yiğitliğin var, aklın yok,*
	Eçteke menen işiñ cok,	*Hiçbir şeyle işin yok,*
145910	Mañoo kişi ekensiñ,	*Bön kişiymişsin,*
	Kokuy kün, abam, ne deysiñ,	*Vay gün, ağam, ne diyorsun,*
	Azar tümön kapırga	*Hezar tümen kâfire*
	Batañdı bergin alayın.	*Hayır duanı ver, alayım.*
	Bastırıp kırgın salayın.	*At sürüp kırgın salayım.*
	Keçirtbey kegim alayın,	*Bağışlatmadan öcümü alayım,*
	Küçögön kara kıtayga	*Azgınlaşan kara Hıtay'a*
	Kürküröp kirip sayışıp,	*Gürleyerek girip mızraklaşıp,*
	Kum talkan kılıp çalayın.	*Kum gibi un ufak edip devireyim.*
	Berenderin çetteyin.	*Yiğitlerini kırpayım.*
145920	Belgilüüsün örttöyün.	*Ünlüsünü yakayım.*
	Talıbay altı ay uruşup,	*Yorulmadan altı ay vuruşup,*
	Taştuusun talkan kılayın.	*Taşlısını un ufak edeyim.*
	Kalkımdı berip kıtayga	*Halkımı verip Hıtay'a*
	Kan buyrugun cürgüzüp.	*Han buyruğunu yürütüp.*
	Kantkende karap turayın,	*Nasıl olur da bakıp durayım,*
	Küçtüüsü menen uruşup,	*Güçlüsüyle vuruşup,*
	Kündöösün karmap soyoyun,	*Hasmını tutup keseyim,*
	Küçtüüsüngön Koñurbay	*Güçlü geçinen Konurbay*
	Ulugun karmap alayın,	*Ulusunu tutup alayım,*
145930	A düynö ketken atama	*Öte dünyaya göçen babama*
	Kurmandık* kılıp çalayın,	*Kurban* edip keseyim,*
	Içinen çıkkan kara kan	*İçinden çıkan kara kanı*
	Suusunga cutup alayın.	*Su diye yutup içeyim.*
	Menin bu düynödö cıyganım –	*Benim bu dünyada biriktirdiğim –*
	Acal cetpey kün bütpöy	*Ecel gelmeden gün bitmeden*
	Menin tilegenim ıymanım.	*Benim dileğim imanımdır.*
	Men kagış baştaym kapırga,	*Ben çatışma açarım kâfire,*
	Men kan Koñurbay baatırga,	*Ben Han Konurbay bahadıra,*
	Men dümök baştaym berenge	*Ben kavga açarım yiğide*
145940	Tüz kirişip, kol salam	*Dosdoğru girişip saldırırım*

Kan Koñurbay erenge.
Abake, curtuñdu bek cürüp al, Menin
kıraanım ölüp kaldı dep
Kırgınga kirgen Çoroñdu
Cetimiş kündön küyüp al,
Cetimiş kündö men kalsam,
Keyip curtum dep koygun.
Karmaşıp cürüp Külçorom
Kagıştan öldü dep koygun.
Düynödön öttü Çorom dep,
Kaşatka basıp toktop ket.
Kıraanım ötüp ketti dep,
Can boorum dep coktop ket.
Beş arkar cıldız batkança
Beş kayrılıp meni izdep
Menin beren enem Kanıkey
Ak sütünön keçsin de,
Kerezim uşul, kep uşul

Han Konurbay erene.
Ağacığım, halkını sıkı koru, Benim
şahbazım öldü kaldı diye
Kırgına giren Çoro'nun
Yetmiş gün boyunca yasını tut,
Yetmiş günde ben dönmezsem,
«Vah yurdum» deyiver.
Vuruşa vuruşa Külçoro'm
Çatışmada öldü deyiver.
Dünyadan göçtü Çoro'm diye,
Yamaca varıp durup git.
Şahbazım göçüp gitti diye,
Can ciğerim diye ağıt yakıp git.
Beşarkar yıldızı batana dek
Beş kez dönüp beni arayıp
Benim yiğit anam Kanıkey
Ak sütünü helal etsin de,
Vasiyetim budur, söz budur

Kele ber aba, koluñdu,
Kara kurttay kapırga
Kazat baştap cañ kıyam,
Kan Koñurbay baatırga
Aba, Kuday bilet ölüştü,
Kuday bilet kıtaydan
Esen-aman kelişti.
Aldam bilet, abake,
Seni aman körüştü.
Kuday salsa bir buyruk
Körgönü ketip baratam.
Kıtaylardın baatırga
Kılımdı buzgan kapırga,
Ölgönü ketip baratam.
Dagdırım cetse ölörmün
Dardaygan kara kalmagıñ
Aman tursañ kayran baş
Bir kızık kılıp berermin.
Aba, keyiy berem munuña
Aba, bagıp algan kuluña

Ver hele ağa, elini,
Kara kurt gibi kâfire
Gaza açıp kavga koparırım,
Han Konurbay bahadıra
Ağa, ölümü Tanrı bilir,
Tanrı bilir Hıtay'dan
Sağ esen dönüşü.
Allah'ım bilir, ağacığım,
Seni sağ görüşmeyi.
Tanrı bir buyruk salarsa
Görmeye gidiyorum.
Hıtayların bahadırına
Cihanı bozan kâfire,
Ölmeye gidiyorum.
Takdirim erişirse ölürüm
Kabaran kara Kalmuk'una
Sağ kalırsa şu aziz baş
Bir seyirlik gösteriveririm.
Ağa, şuna yanıp dururum
Ağa, besleyip büyüttüğün kuluna

Sen abam ıraazı bolgun munuma
Aba Beecinge beypay sala cür,
Esiñe meni ala cür.
Dagdır cetse ölöyün,
Kıyamat ketken şer üçün,
Zayıpburuş* er üçün,
Kökcalım aman sen üçün,
Argın, kırgız kalk üçün,
Ata-baba nark üçün
Kagıştı katuu salayın
Karmaşarım kakançın
Kadır Alda col berse,
Karmalaşıp kalayın,
Kan abam, kele bergin koluñdu,
Ber cakka bur moynuñdu» –
Dep, öşöntüp, Külçoro
«Cazayıp salsa capanı

Sen ağam, razı ol şu halime
Ağa, Beecin'e kaygı salıp dur,
Beni aklından çıkarma.
Takdir erişirse öleyim,
Kıyamete göçen aslan için,
Zayıpburuş er için,*
Bozkurdum, esen kal, senin için,
Argın, Kırgız halkı için,
Ata-baba töresi için
Çatışmayı sert salayım
Kapışacağım Kakançın'dır
Kadir Allah yol verirse,
Bir güzel kapışayım,
Han ağam, ver hele elini,
Beri yana çevir boynunu» –
Deyip, böylece, Külçoro
«Kader yazıp yabana salarsa

Körgönü ketip baratam.
Capadan calgız salışıp
Men ölgönü ketip baratam»,
Uşunu aytıp Külçoro
Eeginin aldınan,
Sakalının üstünön
Korkuratıp bek cıttap,
Koş, abakem, dep cıttap,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kıtay cakka şaylanıp,
Kayra buzuk salçuuday
Kaarı betine aylanıp,
Ata, bilimi mıktuu, taş cürök
Colbors sınduu badirek*
Koygulaşkan duşmanga,
Korkup koltuk açpagan,
Betteşip kelgen duşmandı
Koyondoy cerge cançtagan,
Kılımga kırgın baştagan.
Tuyuktu buzup col salgan,
Caşı on ekige kelgende

Görmeye gidiyorum.
Yapayalnız vuruşup
Ben ölmeye gidiyorum»,
Bunu söyleyip Külçoro
Çenesinin altından,
Sakalının üstünden
Burnunu çekip sıkıca koklayıp,
Hoşça kal ağacığım, deyip koklayıp,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Hıtay yönüne hazırlanıp,
Yeniden fesat salacakmış gibi
Gazabı yüzüne vurup,
Ah, bilgisi sağlam, taş yürek
*Kaplan gibi gözü pek badirek**
Vuruşulan düşmana,
Korkup koltuk açmamış,
Karşısına gelen düşmanı
Tavşan gibi yere çalmış,
Cihana kırgın başlatmış.
Çıkmazı bozup yol açmış,
Yaşı on ikiye geldiğinde

Ordoluu şayık kök cökör
Bul orçunu Kokon, Margalañ
Bul oşonu kamap anı algan.
Ordo buzup, olco alıp,
Bul orçun beren atıkkan.
Bu Manastın uulu Semetey
Irısına tuulgan,
Bu kırgındaşıp uruşsa,
Kıtay emes, kılımga salat çuulgan.
Oynoktop külüp süyünüp,
Bu Külçoro cayı uşunday.
Bu caynagan kızıl çok eken,
Kökcalıñ caanamda* cok eken.
Bul uzun boyluu, keñ dalı
Arı balban, arı şer
Berendigi belgilüü.
Bet algandı koybogon,
Iktuulugu dagı bar,
Bet algan cerdin baarısın

Otağlı şeyhi, gök yaverleri
Bu koca Kokan'ı, Margalan'ı
Bu onu kuşatıp almış.
Orda bozup, ganimet alıp,
Bu ulu yiğit diye ün salmış.
Bu Manas'ın oğlu Semetey
Bahtına doğmuş,
Bu kırışa kırışa vuruşsa,
Hıtay değil, cihana salar velvele. Oynayıp gülüp sevinip,
Bu Külçoro'nun hali böyledir.
Bu, kaynaşan kızıl kordur,
Bozkurdun âlemde eşi yoktur.*
Bu uzun boylu, geniş omuzlu
Hem pehlivan, hem aslan
Yiğitliği bellidir.
Yöneldiğini bırakmayan,
Ustalığı dahi var,
Yöneldiği yerin hepsini

Arıslanday coylogon.
Alışıp candı koybogon,
Arıslan tişi ötpögön,
Aalamdın alı cetpegen,
Almambettin çunagı.
Bu kırgından kızık ubagı
Bu kılımga kırgın salgıday,
Bu uçmaktuu butka balbanday,
Uluk sınduu kökcalıñ
Curt biylegen zarlarday.
Can caratıp caratkan
Pendesin kılgan ar kanday.
Kıtay bir tügül kılımga
Balañ kırgındı mıktap salgıday.
Munu közü bölök, kebi tik,
Körkömün körsöñ balanı
Köbüröök candan küdör üz,
Bu calayak ooz, car kabak
Adam, calañgan baatır kuu çunak.

Aslan gibi kol gezmiş.
Tutuştuğu canı sağ koymamış,
Aslan dişi işlememiş,
Âlemin gücü yetmemiş,
Almambet'in yamanı.
Bu, kırgının kızgın çağıdır
Bu, cihana kırgın salacak gibi,
Bu, kanatlı puta karşı pehlivan sanki,
Ulu görünüşlü bozkurdun
Halk yöneten hükümdarlar gibi.
Can yaratıp Yaradan
Kulunu kılmış her türlü.
Hıtay şöyle dursun, cihana
Oğlun kırgını adamakıllı salacak gibi.
Bunun gözü başka, sözü dik,
Güzelliğini görsen çocuğun
Nice candan umudunu kes,
Bu geniş ağızlı, çatık kaşlı
Be adam, yalın bahadır, kurnaz yaman.

Bu kabatı menen kuu coltoy	*Bu haliyle kurnaz mı kurnaz, uğursuz,*
Ok ötpös tonun kiyinip,	*Ok geçmez giysisini giyip,*
Oolukkan cini momunday.	*Coşan öfkesi şöyledir.*
Bu kıtayga kiret degende	*Bu, Hıtay'a girecek denince*
Bu kız kaynın körgön emedey,	*Bu, kız kaynını görmüş gibi,*
Baatır kımıldap külüp süyünüp,	*Bahadır kıpırdayıp gülüp sevinip,*
Bul alışçu kiymin kiyinip.	*Bu, dövüş giysisini giyinip.*
Bulgunga barçuu emedey,	*Samur avına gidecek gibi,*
Soguşka barat degende	*Savaşa gidiyor denince*
Bul oyunga barçu emedey.	*Sanki oyuna gidecekmiş gibi.*
Altın kise kurçanıp,	*Altın kese kuşanıp,*
Almambet uulu kökcaldın	*Almambet oğlu bozkurdun*
Ayday betin nur çalıp,	*Ay gibi yüzünü nur kaplayıp,*
Kümüş kise kurçanıp,	*Gümüş kese kuşanıp,*
Külüñdögön kıraandın	*Gülümseyen şahbazın*
Kündöy betin nur çalıp,	*Gün gibi yüzünü nur kaplayıp,*
Beleske çıgıp belsenip	*Tepeye çıkıp kollarını sıvayıp*
Berendigi uşunday	*Yiğitliği işte böyle*
Kökcal beri urganday teñselip,	*Bozkurt beri yana çalımla salınıp,*
Corugu colbors türlönüp,	*Duruşu kaplan kesilip,*
Kök olpok tondu camınıp,	*Gök olpok kaftanı bürünüp,*
Körkömü türlüü Külçoro	*Görkü türlü Külçoro*
Kök arıslanday çamınıp,	*Gök aslan gibi atılıp,*
Bu a-a düynö ketken şerlerdin	*Bu, öte dünyaya göçen aslanların*
Kırgın tiygen emedey,	*Kırgın değmiş gibi,*
Zayıpburuş erlerdin	*Zayıpburuş erlerin*
Arbagına calınıp,	*Ruhlarına yalvarıp,*
Kıtaydın türü momunday	*Hıtay'ın hali şöyledir*
Külçoro kıyaga çıgıp karasa:	*Külçoro yamaca çıkıp baksa:*
El amanın kaalasa,	*Halkın esenliğini dilese,*
Eki caktı karasa	*İki yana baksa*
Kılkıldap kıtay cetiptir,	*Kaynaşarak Hıtay yetişmiş,*
Kırk kandın eli kırk bölök	*Kırk hanın halkı kırk bölük*
Ortogo alıp kırgızdı	*Ortaya alıp Kırgız'ı*
Tegerektep ketiptir,	*Çepeçevre sarmış,*
Kazgan çuñkur orlordu,	*Kazılmış çukur hendekleri,*
Kaynatkan eken şorlordu,	*Kaynatmış meğer çileleri,*
Kamdagan eken zorlordu.	*Hazırlamış meğer zorbaları.*

Aç aykırık, kuu süröön
Ala bayrak şıbırgak
Azbı-köppü kim bilet?
Añtarılıp cer cüzü
Catkan eken kıymıldap,
Alöökönün Koñurbay
Sayışka mıktuu doñuz ay
Abañ türü momunday
Sakçını karmap alıptır.
Koñurbay kurmandıkka çalıptır.
Keçildin kanı Koñurbay
Köptükkö salıp er Kalça
Mına özöndün suusun buruptur,
Koñurbay kandın canında
Al özöndün içine
Taldan tokup cıyıptır,
Kıl çömüçtöy suu berbey,
Kıstoo tüşüp başına,
Mına kırgızdı Kuday uruptur.
Koñurbay kandın canında
Uy müyüz tartıp köp kırgız
Cıyılganı kalıptır.
Aylası ketip çurkurap,
Kırılganı kalıptır.

Aç çığlık, kuru nara
Ala bayrak, kamçı şakırtısı
Az mı çok mu kim bilir?
Altüst olup yeryüzü
Kımıl kımıl yatarmış,
Alööke'nin Konurbay'ı
Mızraklaşmada usta domuz, vay
Ağanın hali işte şöyle
Nöbetçiyi yakalamış.
Konurbay kurban diye kesmiş. Keçil'in
hanı Konurbay
Çokluğa güvenip Er Kalça
İşte ırmağın suyunu çevirmiş,
Konurbay Han'ın yanında
O ırmağın içine
Söğütten örüp yığmış,
Kıl kepçe kadar su vermeden,
Başına darlık düşüp,
İşte Kırgız'ı Tanrı çarpmış.
Konurbay Han'ın yanında
Sığır boynuzu gibi halka olup çok Kırgız
Toplanıp kalmış.
Çaresi tükenip çığrışıp,
Kırılmak üzere kalmış.

Tüsü suuk er Kalça
Tüyşüktü mınça salıptır.
Mına kıyın kırgız karısı,
Kılça kalbay baarısı
Cıyılışıp baarısı,
Kıtaydı Kuday uruptur
Kırgızdı sasık kamal kılıptır,
Mına tolkup kıtay cetiptir.
Top-toltura Talastı
Tokson beş kurçap ketiptir.
Eçkinin toñgon mayın cep,
Esirgen eken köp kıtay
Cılkının kısır tayın cep.
Kırgızdı kamap alıptır,

Yüzü soğuk Er Kalça
Bunca sıkıntı salmış.
İşte yaman Kırgız yaşlısı,
Kıl kadar kalmadan hepsi
Toplanıp hepsi,
Hıtay'ı Tanrı çarpmış
Kırgız'ı pis kuşatmaya almış,
İşte dalgalanıp Hıtay yetişmiş.
Tıka basa Talas'ı
Doksan beş kat sarmış.
Keçinin donmuş yağını yiyip,
Azıtmış meğer çok Hıtay
Yılkının kısır tayını yiyip.
Kırgız'ı kuşatmış,

Kıstoogo curtum salıptır.
Kızdarın olco kıluuga
Kıtay curt cakındaşıp kalıptır.
Cakındagan kolunda
Kaldayı bar, kanı bar.
Kan iççüüsü dagı bar,
Mendeden bölök alpı bar,
Betteşkendin baarısın
Kanın içmey saltı bar.
Kamap catkan köp koldu
Kerüügö salgan tam eken,
Kamap catkan çagı eken.
Ayt degende cetüüçü
Kum talkanın çıgarıp,
Kırgın kılıp ketüüçü
Şuru otogot*, marcan taş*
Luñtuñdun kanı aralaş.
Kürmö kiygen küçtüü bar,
Taş sayıngan taza bar,
Badana* kiygen baatır bar,

Halkımı darlığa salmış.
Kızlarını ganimet etmeye
Hıtay halkı yaklaşıp durmuş.
Yaklaşan ordusunda
Kalday'ı var, hanı var.
Kan içeni dahi var,
İnsandan gayrı alpı var,
Karşısına çıkanın hepsinin
Kanını içmek töresi var.
Kuşatıp yatan çok orduyu
Yamaca kurulmuş dam imiş,
Kuşatıp durduğu çağ imiş.
«Haydi» denince yetişen
Kum gibi un ufak edip,
Kırgın edip giden
Mercan düğme, mercan taş**
Luñtuñ'un hanı aralarında.
Cepken giymiş güçlü var,
Taş kuşanmış keleş var,
Badana giymiş bahadır var,*

Kamagan eken kırgızdı
Alban türlüü kapırlar
Kazatka karmap minüüçü
Coogo bettep tiyüüçü
Kaçırı bar, töösü bar.
Kölügü cok, cöösü bar.
Kök opoldoy körüngön
Alban türlüü döösü* bar.
San tümön bölök kalkı bar,
Sapırıp curttu kıruuga,
Öz bilgenin kıluuga
Kamıngan eken karkıbar.
Keçildin kanı er Kalça
Munun kerişke türü bir başka, Kanın içmey saltı bar.
Bu kırk kandın eli kıtaydı,
Beecinge kabar saldırgan,

Kuşatmış meğer Kırgız'ı
Türlü türlü kâfirler
Gazada tutup bindiği
Düşmana yüz tutup saldıran
Katırı var, devesi var.
Bineği olmayan yayası var.
Gök Opol Dağı gibi görünen
Türlü türlü devi var.*
Sayısız tümen ayrı halkı var,
Halkı savurup kırmaya,
Kendi bildiğini yapmaya
Hazırlanmış meğer heybetli.
Keçil'in hanı Er Kalça
Bunun cenkteki hali bir başka, Kanını içmek töresi var.
Bu kırk hanın halkı Hıtay'ı,
Beecin'e haber saldırmış,

Kılça koyboy döölördü
Çubatuuga salıptır,
Kırk uruu kıtay ilek* curt
Sınçısına sınatıp,
Erenin kaalap alıptır,
Çuuldatıp baarısın
Çubatuuga salıptır,
Sınçısına sınatıp
Sırttanın bölüp kalıptır.
Balbanın sınap caktırıp,
Kozgoloñduu er Kalça
Özöndö suunu baktırıp.
Baktırgan balban-şerleri
Baraanı mınday erleri
Alışkandı koybogon.
Bir cegende bul çoçko
Bir kamanga toybogon,
Kolu bolot orgokton,
Ay-aalamdı buy kılgan
Adamdan çıkkan sorgokton.
Kara beyil kapırdan
Kıtaylar aytat kanküñ dep
Oşondon çıkkan baatırdan,
Özön bakkan balbandın

Kıl kadar bırakmadan devleri
Geçit resmine dizmiş,
Kırk boy Hıtay, ilek halk*
Sınayıcısına sınatıp,
Erenini seçip almış,
Çığrıştırıp hepsini
Geçit resmine dizmiş,
Sınayıcısına sınatıp
Yavuzunu ayırıp koymuş.
Pehlivanını sınayıp beğenip,
Fitneci Er Kalça
Irmağın suyunu bekletip.
Beklettiği pehlivan-aslanları
Heybeti şöyle erleri
Tutuştuğunu sağ koymayan.
Bir yiyişte bu domuz
Bir yaban domuzuna doymayan,
Kolu çelik oraktan,
Ay-âlemi perişan eden
İnsandan çıkma oburdan.
Kara niyetli kâfirden
Hıtaylar «kanküñ» diye söyler
Ondan çıkma bahadırdan,
Irmağı bekleyen pehlivanın

Moyununda büçü bar,
Bir balbandın özündö
Tokson balban küçü bar,
Kaarlanıp caylangan
Altımış batman çoyunbaş
Munu ar kimisi baylangan.
Kaarlansa kakaydı
Toonu balban bir salgan,
Çokmorunan çañ çıkkan,
Toonu çapsa ot çıkkan.
Balbandardın baarı bar
Başın culup balbandın
Kezikkendi balbanı.
Berenin tandap aldırgan,

Boynunda tokası var,
Bir pehlivanın kendisinde
Doksan pehlivan gücü var,
Gazaplanıp konuşlanmış
Altmış batman demir topuz
Bunu her biri kuşanmış.
Gazaba gelse bu domuz
Dağa pehlivan bir vurmuş,
Topuzundan toz çıkmış,
Dağa çalsa ateş çıkmış.
Pehlivanların hepsi var
Pehlivanın başını koparıp
Rast geleni ezen pehlivanı.
Yiğidini seçtirip almış,

Alban türlüü balbanı,	*Türlü türlü pehlivanı,*
Açuulanıp katılsa,	*Öfkelenip sataşsa,*
Adamdın çıgat daldalı,	*İnsan paramparça olur,*
Tügütaman balbanı,	*Tügütaman pehlivanı,*
Özön cerden suu berbey,	*Irmak yerinden su vermeden,*
Oşo Tüktaman tozup kalganı.	*O Tüktaman bekleyip durmakta.*
Kabılgandın cön ele	*Karşısına düşenin öylece*
146210 Çıga turgan daldalı,	*Paramparça olacağı besbelli,*
Eki cagın karanıp,	*İki yanını gözleyip,*
Eerdi-murdun calanıp,	*Dudağını burnunu yalayıp,*
Aa balbanga cetüügö,	*O pehlivana yetişmeye,*
Kırgın kılıp ötüügö,	*Kırgın edip geçmeye,*
Kıraanıñız Külçoro	*Şahbazınız Külçoro*
Şer ekeni körünüp,	*Aslan olduğu görünüp,*
Kımbatı tuugan kıraanıñ	*Değerli doğmuş şahbazın*
Kırgızdan calgız bölünüp,	*Kırgız'dan yalnız ayrılıp,*
Erte sözü keç bolup.	*Erken sözü geç olup.*
146220 Balbanına baruuga,	*Pehlivanına varmaya,*
Bir kırgındı saluuga,	*Bir kırgın salmaya,*
Kılıçtap başın aluuga,	*Kılıçla başını almaya,*
Kıraanıñız çoronun	*Şahbazınız çoronun*
Eki közü tört bolup.	*İki gözü dört olup.*
Bölök sınduu kabılan	*Benzersiz görünüşlü kaplan*
Caaldanıp şaylanıp	*Hışımlanıp hazırlanıp*
Can-canına kıraandar	*Yanı başına şahbazlar*
Calañ kılıç baylanıp.	*Yalın kılıç kuşanıp.*
Tüktamanga cetsem dep,	*Tüktaman'a yetişsem diye,*
146230 Tügönüşö ketsem dep,	*Ölesiye tutuşsam diye,*
Kanduu kanga kansam dep,	*Kanlı kana kansam diye,*
Bek zıykırçı, çoñ bilgiç,	*Koyu sihirbaz, büyük bilgin,*
Karsıldatıp tokmoktop,	*Çatırdatıp tokmaklayıp,*
Kagıştı katuu salsam dep,	*Çatışmayı sert salsam diye,*
Karooldogu balbandı	*Nöbetteki pehlivanı*
Suu kaytargan balbanın	*Suyu bekleyen pehlivanını*
Eptep basa kalsam dep.	*Bir yolunu bulup bastırsam diye.*
Şay* koldogon Külçoro	*Şay* himmetli Külçoro*
Kaalgaday kaşka tiş,	*Kapı kanadı gibi ön dişli,*
146240 Kalayıktan başka tiş,	*Halktan başka türlü dişli,*

Kaşkayıp çıgıp kalıptır.
Aç arslan colborstoy,
Örttöy közü caynaptır,
Ötkür tuugan kıraandın
Kan içmesi karmaptır,
Eki közdün kıçıgı
Oñurayıp bölünüp,
Tüktamandın közünö
Opol-Toodoy körünüp.
Küügüm kire, kün bata,
Eldin astı dıñ cata,
Cer kararıp aylanıp,
Can-canıbar makuluk
Közü körböy baylanıp,
Tün ortosu mezgilde
Caaday sur at minip,
Cakuttan balta kolgo alıp, Coo cagına kamdangan
Kasaba* koldo kalkıldap,
Coboloñduu sen kimsiñ?
Opol-Toodoy şer Çoro,
Ay-aalamdı buy kılgan
Almambet uulu şer Çoro
Surkoyon oozun burdu ele,
Balam, karap turgan sen kimsiñ?
Tüz bolot ayza sundu ele,
Uçmaktuu bolot sır nayza
Tügönüşö ketsem dep,
Karoolçu balban Tüktaman
Uruşarıñ kim ele
Kıraanıñ karap turdu ele.
Kimdi kaalap turasıñ?
Tüktaman cayı momunday:

Apak parlayıp çıkmış.
Aç aslan, kaplan gibi,
Ateş gibi gözü parlamış,
Keskin doğmuş şahbazın
Kan içiciliği tutmuş,
İki gözün kuyruğu
Faltaşı gibi açılıp,
Tüktaman'ın gözüne
Opol Dağı gibi görünüp.
Alacakaranlık çöküp, gün batarken,
El ayak çekilip sus pus yatarken,
Yer kararıp dönerken,
Bütün canlı mahlukat
Gözü görmez olup bağlanıp,
Gece yarısı vaktinde
Yay gibi boz ata binip,
Yakuttan baltayı ele alıp, Düşman yanına hazırlanan
Kasaba elde salınıp,*
Ey belalı, sen kimsin?
Opol Dağı gibi aslan Çoro,
Ay-âlemi perişan eden
Almambet oğlu aslan Çoro
Surkoyon'un başını çevirmişti,
Oğlum, bakıp duran sen kimsin?
Düz çelik mızrağı uzatmıştı,
Kanatlı çelik sırlı kargı
Ölesiye tutuşsam diye,
Nöbetçi pehlivan Tüktaman
Vuruşacağın kim idi
Şahbazına bakıp durmuştu.
Kimi isteyip durursun?
Tüktaman'ın hali şöyledir:

Özü Akayardın uulu eken,
Artık sınçı kul eken,
Tirüüsündö sözü açık,
Ötkörö sınçı közü açık,
Tüktüütaman deer eken,

Kendisi Akayar'ın oğlu imiş,
Üstün sınayıcı kul imiş,
Sağlığında sözü açık,
Fazlasıyla sınayıcı, gözü açık,
Tüktüütaman derlermiş,

	Belgilüü balban al eken.	*Ünlü pehlivan o imiş.*
	Kuldu Kuday urdu ele,	*Kulu Tanrı çarpmıştı,*
146280	Külçoronu örttöngür	*Yanasıca, Külçoro'yu*
	Köbüröök sınap turdu ele:	*Uzun uzun sınayıp durmuştu:*
	Oo, botom, karoolçumun, balbanmın,	*Ey yavrum, nöbetçiyim, pehlivanım,*
	Karap turgan sen kimsiñ?	*Bakıp duran sen kimsin?*
	Alışkan aman bolbostoy	*Tutuştuğu sağ kalmazmış gibi*
	Karap turgan sen kimsiñ?	*Bakıp duran sen kimsin?*
	Azır ilçü şumkarday	*Şimdi kapacak sungur gibi*
	Alganı turgan sen kimsiñ?	*Almaya duran sen kimsin?*
	Aç kıygılma colborstoy	*Aç saldırgan kaplan gibi*
	Botom, çalganı turgan sen kimsiñ?	*Yavrum, çelmeye duran sen kimsin?*
146290	Karoolçuktu, alptardı	*Nöbetçiyi, alpları*
	Karap turgan sen kimsiñ?	*Gözleyip duran sen kimsin?*
	Kança ekenin köp koldu	*Ne kadar olduğunu çok ordunun*
	Oo botom, sanap turgan sen kimsiñ?	*Ey yavrum, sayıp duran sen kimsin?*
	Burutsuñbu, coosuñbu?	*Burut musun, düşman mısın?*
	Bul kulunum, soosuñbu?	*Be kuzum, aklın başında mı?*
	Caaday supsur at mingen,	*Yay gibi boz ata binmişsin,*
	Calañ kılıç baylangan,	*Yalın kılıç kuşanmışsın,*
	Calañ kılıç salıngan,	*Yalın kılıç takınmışsın,*
	Aybatıñ kıyın, zaarıñ küç,	*Heybetin yaman, zehrin güçlü,*
146300	Katılgandı kılgan tüz	*Sataşanı dümdüz eden*
	Oñuraytıp sunasıñ,	*Doğrultup uzatıyorsun,*
	Komokoyluu sır nayza	*Boğumlu sırlı kargıyı*
	Koloytup coogo sunasıñ,	*Heybetle düşmana uzatıyorsun,*
	Kimdi kaalap turasıñ	*Kimi isteyip duruyorsun*
	Senin sıyagıñ bölök, zaarıñ küç	*Senin kılığın başka, zehrin güçlü*
	Sırttansıngan sen kimsiñ?	*Yavuz geçinen sen kimsin?*
	Kara bolot Zulpukor*	*Kara çelik Zülfikar'ı**
	Şaylap turgan sen kimsiñ,	*Hazır eden sen kimsin,*
	Kara çokmor aybaltañ	*Kara topuz, ay baltanı*
146310	Karşılaşa ketçüdöy	*Karşı karşıya gelecekmiş gibi*
	Kamdap turgan sen kimsiñ?	*Hazırlayıp duran sen kimsin?*
	Eki cagın karangan,	*İki yanını gözleyen,*
	Eerdi-murdun calañgan	*Dudağını burnunu yalayan*
	Er müçölüü sen kimsiñ?	*Er yapılı sen kimsin?*
	Çoñdugu toonun teñindey	*Büyüklüğü dağın yarısı kadar*

Kaçırsa coonu ceñgendey
Sebil* kiymiñ seksen tört,
Serpe algan cagıñ kızıl ört.
Calayak ooz, car kabak
Calañgıç* sınduu sen kimsiñ,
Asman menen kögüñdün
Tiröösündöy sen kimsiñ?
Ataktuu burut kankordun
Bir özündöy sen kimsiñ?
Ulandı toonun kuyuluş
Señirindey sen kimsiñ?
Ulap koygon bolottun
Oo, botom, temirindey sen kimsiñ?
Burutka bülük saluuga
Kırk kan Beecin Dıñşanı,
Biz kıylasın kördük mınçanı.
Kır-kırıñdan karasam.
Kıtaylık türüñ körünböyt.
Keñ Bakburçun, Dıñşanı
Kezdige ele mınçanı,
Beker emes zatıñız,
Betteşe ketçü duşmandan
Berendik türüñ körünöt
Balam ay, arı tartıñız,
Irdap berçi ırıñdı,
Kırgızsıñbı, coosuñbu,
Ayta koy, balam, çınıñdı?

Saldırsa düşmanı yenecekmiş gibi
Sebil giysin seksen dört,*
Savurduğun yan kızıl alev.
Geniş ağızlı, çatık kaşlı
Calangıç gibi sen kimsin,*
Gök ile mavi kubbenin
Direği gibi sen kimsin?
Ünlü Burut hunharın
Ta kendisi gibi sen kimsin?
Ulu dağın dökülen
Doruğu gibi sen kimsin?
Uç uca eklenmiş çeliğin
Ey yavrum, demiri gibi sen kimsin?
Burut'a bela salmaya
Kırk han Beecin Dıñşa'yı,
Biz nicesini gördük bunca.
Her yanından baksam.
Hıtaylı halin görünmez.
Geniş Bakburçun'u, Dıñşa'yı
Rastladık elbet bunca kişiye,
Boş değil zatınız,
Karşı karşıya gelen düşmandan
Yiğitlik halin görünür
Oğlum ay, öteye çekilin,
Söyle bakalım ezgini,
Kırgız mısın, düşman mısın,
Söyleyiver, oğlum, doğrusunu?

Anda Çoro munu aytat:
«Cün taman balban»,– dep aytat –
«Atam balban, çoñ uluk
Tetigi Beecinden çıktım
toorulup
Kabardan uşak kep uktum,
Kança tümön kol menen
Kan Koñurbay er Kalça
Kızıtalak buruttu
Alalbay atat dep uktum,
Kalkın karap turuuga,

O zaman Çoro şunu söyler:
«Yün taban pehlivanım»,– der –
«Babam pehlivan, büyük ulu
Ta şu Beecin'den çıktım
dolanıp
Haberden dedikodu söz duydum,
Nice tümen ordu ile
Han Konurbay Er Kalça
Kahrolası Burut'u
Alamayıp vuruşuyor diye duydum,
Halkını gözetlemeye,

Kazır çıktım Beecinden
Kaltırbay curtun kıruuga,
Törösün baylap alganı,
Kazır keldim Beycinden
Kalkına karan salganı.
Kara eleçek* kıluuga,
Kaltırbay kalkın kıruuga,
Kankuu şaardan kol çıktı,
Kalbay tegiz mol çıktı.
Cürüşünön çañ çıktı
Tokşukerden Ezkara
Tobunan kaalap al çıktı
Üşüp ketem cooñ ber
Aba balban koluñ ber
Kamına kelgen erenmin.
Kantürlüktün şaarınan
Kamına çıktım abıdan,
Kabar tiyip özübüz,
Karoolgo çıkkan kezibiz.
Kankor burut duşman – dep,
Kañgürdön uktuk özübüz,
Degen sözgö könüñüz,
Buruluş kayda, too kayda,
Burut kayda, coo kayda,
Bektigimdi çalıñız,
Betteşerim coo burut
Oy, Tüktaman çoñ balban,

Col körgözö salıñız,
Arıslanday soyloymun,
Kagış kılgan burutuñ
Çamam kelse çapçışıp,
Karuum kelse kagışıp,
Kalaymandı salayın,
Tügün koyboy buruttu
Tügöl baylap alayın!» –
Dep oşondo Külçoro,
Tüktüü taman balbanga,
Tügöngürgö cetsem – dep,

Şimdi çıktım Beecin'den
Halkını tümden kırmaya,
Beyini bağlayıp almaya,
Şimdi geldim Beecin'den
Halkına karanlık salmaya.
Kara eleçek (dul) koymaya,*
Halkını kalmadan kırmaya,
Kankuu şehrinden ordu çıktı,
Kalmadan hepsi bol çıktı.
Yürüyüşünden toz çıktı
Tokşuker'den Ezkara
Topluluğundan seçilip o çıktı
Üşüyüp kaldım, düşmanını ver
Ağa pehlivan, elini ver
Hazırlıklı gelmiş erenim.
Kantürlük'ün şehrinden
İyice hazırlanıp çıktım,
Haber ulaşıp bize,
Nöbete çıktığımız demdir.
Hunhar Burut düşmandır – diye,
Kangür'den duyduk kendimiz,
Bu söze kanaat getirin,
Dönemeç nerede, dağ nerede,
Burut nerede, düşman nerede,
Yiğitliğimi sınayınız,
Karşılaşacağım düşman Burut'tur
Ey, Tüktaman büyük pehlivan,

Yol gösteriverin,
Aslan gibi süzülürüm,
Çatışma açan Burut'unla
Gücüm yeterse çarpışıp,
Kuvvetim yeterse vuruşup,
Kızılca kıyamet salayım,
Tüyünü bile koymadan Burut'u
Tümünü bağlayıp alayım!» –
Deyip o zaman Külçoro,
Tüylü taban pehlivana,
Tükenesiceye yetişsem – diye,

Kalkına kabar kıldırbay
Kacıldagan kapırdın
Karmap başın kessem – dep,
Erte sözü keç bolup,
Eki közü tört bolup,
Külçoro mintip turdu ele.
Kaarlanıp kapıriñ,
Al Tüktaman baatırıñ
Kayra sınap turdu ele:
«Astıñdagı sur tulpar,
Beker kuyruk cal emes,
Astıñdagı mingeniñ
Balam, Beecindiktin malı emes.
Saksınıçta ne payda,
Aybanıñ oozu alçaktay,
Aybandın türküm minipsiñ,
Saadagıñ özü bir kuçak
Cıgaştın mülkün ilipsiñ,
Astıñdagı sur atıñ
Sopol kuyruk som tuyak
Soguşka minçü mal eken,
Çuu ukkanda sögülöt,
Çurkaganda kara cer
Kat-katınan bölünöt,
Kara bayır kazanat*,
Kalbır öpkö cez bilek*,
Soyloktotup çoçkonu
Soguşka minçü mal eken.
Aytıp berçi atıñdı,

Bilgizip koy cönüñdü,
Süylöp bergin eliñdi,
Kayguuldabız* özübüz.
Kan Koñurbay törödön
Kanetse burut kelet – dep,
Ugup cürdük özübüz.
Kırgınga kızık çıgarbız.
Kıtay, kırgızdıgıñdı
Cıyındardan ugarbız» –

Halkına haber verdirmeden
Gevezelik eden kâfirin
Tutup başını kessem – diye,
Erken sözü geç olup,
İki gözü dört olup,
Külçoro böyle durmuştu.
Gazaplanıp kâfirin,
O Tüktaman bahadırın
Yeniden sınayıp durmuştu:
«Altındaki boz tulpar,
Boşuna kuyruk yele değil,
Altındaki bindiğin
Oğlum, Beecinlinin malı değil.
Sakınmakta ne fayda,
Hayvanının ağzı iri,
Hayvanın seçkinine binmişsin,
Sadağın kendisi bir kucak
Ağaç işi pusatı takınmışsın,
Altındaki boz atın
Küt kuyruklu, som tırnaklı
Savaşta binilecek maldır,
Nara duyunca söküp gider,
Koştuğunda kara yer
Kat katından ayrılır,
Kara bayır kazanat,*
Kalbur ciğerli, tunç bilek,*
Domuzu süründürüp
Savaşta binilecek maldır.
Söyleyiver adını,

Bildiriver aslını,
Anlatıver elini obanı,
Devriyedeyiz kendimiz.*
Han Konurbay töreden
Nasılsa Burut gelir – diye,
Duyup durduk kendimiz.
Kırgına hevesli çıkarız.
Hıtay mı, Kırgız mı olduğunu
Toplantılardan duyarız» –

Dep, oşondoy degende
Caaday uçkan çoñ Surat,
Cagalmayday Külçoro
Kızıtalak kıyıktı,
Tüp etekten alsam – dep,
Şek bildirbey Tüktümü
Tındım kıla salsam – dep,
Karooldun kiymin kiysem – dep,
Kagış casap kanına
Kakanga çeyin sürsöm – dep,
Er Külçoro munu oyloyt:
«Oo, botom, buruluşta too kayda,
Bu kamalsa burut curt
Tük aba, bizge kelçi coo kayda?
Mınday çılık kezekte
Salışar bulut coo kayda?
Astımdagı çoñ Surat
Asıy beenin kulunu,
Bu çoçko atayı cılkı duldulu,
Atımdın cayın surasañ,
Kangürdön Orgo kan çıgıp,
Anın karmaşınan can çıgıp,
Könö-Turpan tıyagı,
Kömülgön Dañdañ bıyagı,
Barbardın arı betinde,
Ob darıya çetinde
Atagı burut-kırgızdan
Karaça degen kan eken,
Bular calgız beenin kulunu

Deyip böyle söyleyince
Yay gibi uçan koca Surat,
Bozdoğan gibi Külçoro
Kahrolası inatçıyı,
Ta eteğinden kavrasam – diye,
Sezdirmeden şu Tüktü'yü
Bir çırpıda susturuversem – diye,
Nöbetçinin giysisini giysem – diye,
Çatışma kurup hanına
Hakan'a dek sürsem – diye,
Er Külçoro şunu düşünür:
«Ey yavrum, dönemeçte dağ nerede,
Bu kuşatılan Burut halkı
Tük ağa, bize gelen düşman nerede?
Böylesi dar zamanda
Vuruşacak bulut gibi düşman nerede?
Altımdaki koca Surat
Asıy kısrağın tayıdır,
Bu domuz, yılkının has düldülüdür,
Atımın aslını sorarsan,
Kangür'den Orgo Han çıkıp,
Onun kapışmasından can çıkıp,
Köne-Turpan ötesi,
Gömülü Dañdañ berisi,
Barbar'ın öte yüzünde,
Ob ırmağı kıyısında
Ünü Burut-Kırgız'dan
Karaça denen han imiş,
Bunlar tek kısrağın tayları

Ceti tulpar bar eken,
Eñ uluusun surasañ
Kız Saykaldın Kılkara,
Andan kiyin bir tulpar,
Er Koşoydun Kabılan,
Kökötöydün Maanıker,
Kan Manastın Akkula,
Koñurbaydın Algara,

Yedi tulpar var imiş,
En ulusunu sorarsan
Kız Saykal'ın Kılkara'sı,
Ondan sonra bir tulpar,
Er Koşoy'un Kabılan'ı,
Kökötöy'ün Maanıker'i,
Han Manas'ın Akkula'sı,
Konurbay'ın Algara'sı,

	Bereki özüm mingen çoñ Surat Munun	*İşte kendi bindiğim koca Surat Bunu*
	suragan kalday çoçutkan,	*soran kalday'ı ürkütmüş,*
	Semeteydin Taybuurul	*Semetey'in Taybuurul'u*
	Uşu cetöö bir tuugan,	*İşte bu yedisi öz kardeş,*
	Irgaytının-Belinde,	*Irgaytı Beli'nde,*
	Irgalışkan cerinde	*Kapıştıkları yerde*
146470	Orgo olcolop alıptır.	*Orgo ganimet edip almış.*
	Menin atam Kankürgö	*Benim babam Kangür'e*
	Tartuu kıla salıptır.	*Armağan ediverdi.*
	Dalay altın, kızıl zeer*	*Nice altın, kızıl zer**
	Menin şorko atamdan alıptır	*Benim çilekeş babamdan almış*
	Köptügü kara kuruttan	*Çokluğu kara kurttan beter*
	Berencini* baylantıp,	*Berencin'i* bağlatıp,*
	Beş-Beecindi aylantıp,	*Beş-Beecin'i dolandırıp,*
	Bek talaşkan bul Surat,	*Uğruna sıkı çekişilen bu Surat,*
	Karabcıldı* baylaptır,	*Karabcıl'ı* bağlamış,*
146480	Kakançını aylantıp	*Kakançın'ı dolandırıp*
	Kan talaşkan bu Surat,	*Hanların çekiştiği bu Surat,*
	Çoñ Surattı talaşıp,	*Koca Surat'ı çekişip,*
	Dalay mancu cay bolgon,	*Nice Mançu telef olmuş,*
	Çoñ Surattın dümögü	*Koca Surat'ın kavgası*
	Eçen cerge bilingen,	*Nice yerde bilinmiş,*
	Çınmaçındın Kakançın,	*Çınmaçın'ın Kakançın'ı,*
	Tuura cagı Bakburçun,	*Doğru yanı Bakburçun,*
	Uluñçu, Dıñşa uluu curt	*Ulunçu, Dıñşa ulu halk*
	Ulugunun aldına	*Ulusunun önüne*
146490	Uşunday eken Surat dep,	*Böyleymiş Surat diye,*
	Uluguna çiyilgen,	*Ulusuna çizilip yazılmış,*
	Uluñtu curtka bilingen.	*Uluñtu halkına bilinmiş.*
	Kankur minip adaşkan,	*Kangur binip yolunu şaşırmış,*
	Taş sayıngan kıtaydın	*Taş kuşanmış Hıtay'ın*
	Karañ kalgan cılastı	*Kara bahtlı uğursuzu*
	Tazaları talaşkan.	*Keleşleri çekişmiş.*
	Talaşkanda berbegen,	*Çekişmede vermeyen,*
	Altından taka kaktırgan,	*Altından nal çaktıran,*
	Abaydan* ürtük captırgan,	*Abaydan* örtü kaplatan,*
146500	Karan kalgan Surattı	*Kara talihli Surat'ı*
	Biröönün közü tiyer dep,	*Birinin gözü değer diye,*

	Karañgı cayga baktırgan,	*Karanlık yerde baktıran,*
	Tük aba, bul aytkanıñ dagı çın.	*Tük ağa, bu dediğin de doğru.*
	Beşmalıñdap tokutkan,	*Beşmallayıp eyerleten,*
	Olcodon kelip at bolgon,	*Ganimetten gelip at olan,*
	Munu suragan adam cat bolgon,	*Bunu soran adam yad olan,*
	Olcolop Orgo kelgende	*Yağmalayıp Or'a geldiğinde*
	Kol başınday tay bolgon,	*Yumruk başı kadar tay olan,*
	Kaalap surap kelgende	*İsteyip sorup geldiğinde*
146510	Bu kançalık mancuu cay bolgon,	*Burası nice Mançu'ya yurt olmuş,*
	Beker kuyruk-cal emes,	*Boş yere kuyruk yele değil,*
	Senin Beeciniñdin malı emes.	*Senin Beecin'inin malı değil.*
	Olcogo kelgen tay eken	*Ganimete gelen tay imiş*
	Tetigi burut degen curuttan.	*Şu Burut denen ulustan.*
	Biliptirsiñ, Tük abam,	*Bilmişsin, Tük ağam,*
	Beker kuyruk-cal emes,	*Boş yere kuyruk yele değil,*
	Bizdin Beecindiktin malı emes,	*Bizim Beecin ilinin malı değil,*
	Bu kıygaç kulak, kıska cal,	*Bu kıyık kulak, kısa yele,*
	Kırgız menen uruşsak	*Kırgız ile vuruşursak*
146520	Kırışka miner çoñ Surat,	*Cenkte binilecek koca Surat,*
	Keñ kökürök taykı cal	*Geniş göğüs, kısa yele,*
	Kerişke minçüü çoñ Surat,	*Cenge binilesi koca Surat,*
	Menin atam Kangür çoñ uluk	*Benim babam Kangür ulu bey,*
	Tetigi alıstan keldim toorulup.	*Ta uzaktan geldim dolanıp.*
	Taş sayıngan kankordun	*Taş kuşanan hunharın*
	Tazasının özümün,	*Halisinin ta kendisiyim,*
	Özü emes, kara közümün,	*Kendisi değil, kara gözüyüm,*
	Urunarga too tappay	*Çarpmaya dağ bulamayıp*
	Uruşkanga coo tappay	*Vuruşmaya düşman bulamayıp*
146530	Keçerime ok tappay,	*Geçmeye ok bulamayıp,*
	Buzarıma top tappay	*Bozmaya top bulamayıp*
	Buulugup cürgön erenmin.	*Bunalıp gezen yiğidim.*
	Tük aba, men aşkanga too kayda,	*Tük ağa, ben aşmaya dağ nerede,*
	Men uruşam coo kayda?	*Ben vuruşayım, düşman nerede?*
	Üzörümö baş kayda,	*Koparmama baş nerede,*
	Çaynarıma taş kayda,	*Çiğnememe taş nerede,*
	Murun kayda, too kayda	*Önceki nerde, dağ nerde,*
	Burut kayda, coo kayda» –	*Burut nerde, düşman nerde» –*
	Balbandıgı bir kança,	*Pehlivanlığı bir hayli,*

Dep, oşentip, Külçoro,
Şay koldogon şer nemeñ,
Eñ akılman daanışman
Eptüü tuugan er nemeñ
Oydolotup Suratın
Oozun tartıp burdu ele,
Opsuz aldap kalmaktı,
Külçoro aldap turdu ele,
Kañgürdön çıkkan kalkı bar, Telegeyi, teñ eken,
Kelgen eken bizge dep,
Özöndü baskan çoñ alpıñ
Aldata turgan çarkı bar,
Özünçö süylöp kıtaydı
Aldadı Çoro karkıbar,
Çiymek boldu sızıktı,
Eptüü tuugan Külçoro
Baştamak boldu kızıktı.
Karmamak boldu balbandı,
Körgözmök boldu közünö
Kişi kılbas cañcaldı.
Bek işendi Tüktaman
Baatırlıkka, şerlikke,
Çıdap turdu Tüktaman,
Uluktugun, şerligin
Sınap turdu Tüktaman:
Adam, telegeyi teñ eken,
Oñ dalısı keñ eken,
Koñurbaydan er eken,
Coykınadan coon eli,
Ezkaradan eki eli
Öödö turgan neme eken.
Kalday, şibe curtuma
Kan kötörçü er eken,
Aalamdı buy kılgan

Ayabagan şer eken,
Beleske mıktuu tam kılsa,
«Beecin elge kan kılsa,

Deyip, böylece, Külçoro,
Şay'ın kolladığı arslanın,
En akıllı, bilge kişi,
Becerikli doğmuş er yiğidin,
Suratı'nı oynatıp
Ağzını çekip döndürdü,
Ölçüsüz aldatıp Kalmuk'u,
Külçoro aldatıp durdu,
Kangür'den çıkma halkı var, Her yanı denkmiş,
Bize gelmiş diye,
Vadiyi basan koca alpını
Aldatacak çarkı var,
Kendince söyleyip Hıtay'ı
Aldattı Çoro bahadır,
Çizecek oldu çizgiyi,
Becerikli doğmuş Külçoro
Başlatacak oldu temaşayı.
Yakalayacak oldu pehlivanı,
Gösterecek oldu gözüne
Kişinin yapmayacağı kavgayı.
Pek inandı Tüktaman
Bahadırlığa, arslanlığa,
Dayanıp durdu Tüktaman,
Uluğluğunu, arslanlığını
Sınayıp durdu Tüktaman:
Adam, her yanı denkmiş,
Sağ küreği genişmiş,
Koñurbay'dan yiğitmiş,
Coykına'dan bir tutam kalın,
Ezkara'dan iki parmak
Üstün duran biriymiş.
Kalday'a, Şibe yurduma
Han kaldırılası er imiş,
Âlemi perişan eden

Amansız arslan imiş,
Yamaca sağlam dam kursa,
«Beecin eline han kılsa,

Balbandıgı başkaça,
Kırk uruu kıtay kalkına
Kan boluuçu uul eken.
Kañgürlüktün kanı eken,
Aytkanı tiptik, zaarı küç,
Aytkanınça bar eken.
Urunarga too tappay,
Uruşarga coo tappay
Izdegeni çın eken,
Bulkuş kılsa burutka
Burup berçü şer eken.
Beren da eken, bel da eken,
Belsenip taştap Kakandan
At arıtıp, cer çalıp,
Ton tozdurup, er çalıp,
Urunganga too tappay,
Uruşkanga coo tappay,
Kaadası bar çoñ uluk.
Bu Kakandan kelgen toorulup.
Kanzaadanın özü eken,
Özü emes, kara közü eken,
Betteşip mende kelebi,
Bettep adam ceñebi?!
Közü köldün butkulday,
Körünsö kırgız-buruttu
Kömö çaap, cutkuday» –
Dep, oşentip, Tüktaman,
Kangürlüktün kanı dep,
Kaşañçının curtu dep,
Beecindiktin eri dep,
Bulkuşa ketse buruttu
Bura tartpay cegidey,
Bir cekege çıguuga,
Kankordu cerge tıguuga

Celigip kalgan kezi eken.
Çoñ balbandın özü eken,
Çoñ salıştı köp izdep,
Kelip kalgan kezi eken. –

Pehlivanlığı bambaşka,
Kırk boy Hıtay halkına
Han olası oğulmuş.
Kangür ilinin hanı imiş,
Sözü kesin, zehri güçlü,
Dediğince varmış.
Çarpmaya dağ bulamayıp,
Vuruşmaya düşman bulamayıp
Aradığı gerçekmiş,
Burut'la boğuşmaya girse
Burup verecek arslanmış.
Yiğit de imiş, bel de imiş,
Bel bağlayıp Kakan'dan çıkıp
At yorup, yer dolaşıp,
Kürk eskitip, er kollayıp,
Çarpmaya dağ bulamayıp,
Vuruşmaya düşman bulamayıp,
Töresi olan koca bey.
Bu Kakan'dan gelmiş dolanıp.
Han-zadenin ta kendisiymiş,
Kendisi değil, kara gözüymüş,
Yüzleşmeye kul mu gelir,
Yüz tutup insan yener mi?!
Gözü gölün burgacı gibi,
Görünse Kırgız-Burut'u
Devirip biçip yutacak gibi» –
Deyip, böylece, Tüktaman,
Kangür ilinin hanı diye,
Kaşançı'nın soyu diye,
Beecin ilinin eri diye,
Boğuşmaya girse Burut'u
Geri dönmeden yiyecek gibi,
Bir teke tek cenge çıkmaya,
Hunharı yere tıkmaya

Coşup kalmış çağı imiş.
Koca pehlivanın ta kendisiymiş,
Büyük güreşi çok arayıp,
Gelip durduğu çağ imiş. –

	Bu sözdü oylop, Tüktaman	*Bu sözü düşünüp, Tüktaman*
	Kaarlanbay baştadı,	*Öfkelenmeden başladı,*
	Altımış batman* çoyunbaş	*Altmış batman* tunç topuzu*
	Iyninen alıp taştadı,	*Omzundan alıp attı,*
	Cay-caragın carıştap	*Silah pusatını sıralayıp*
146620	Cayına koyup tabıştap,	*Yerine koyup yerleştirip,*
	Celikkende Tüktaman	*Coştuğunda Tüktaman*
	Ceke basıp barbayıp,	*Tek yürüyüp kasılarak,*
	Kakançının kanı dep,	*Kakançın hanı diye,*
	Basıp kelip dardayıp,	*Yürüyüp gelip gerinerek,*
	Kuldu Kuday urdu ele,	*Kulu Tanrı çarpmıştı,*
	Kangürlüktün kanı dep,	*Kangür ilinin hanı diye,*
	Coo-caragın ırgıtıp,	*Silah pusatını fırlatıp,*
	Taacım kılıp turdu ele.	*Tazim edip durmuştu.*
	Kaçan bolso kanatı,	*Ne zaman olursa olsun,*
146630	Ulugun körsö kıtay curt	*Ulusunu görse Hıtay halkı*
	Urgaaçıça cügünüp.	*Kadınlar gibi diz çöküp.*
	Taazim kılmay adatı.	*Tazim etmek âdetidir.*
	Tizesi cerge bügülüp,	*Dizleri yere bükülüp,*
	Kelinderçe cügünüp,	*Gelinler gibi diz çöküp,*
	Taazim kılıp turganda	*Tazim edip durduğunda*
	Erte sözü keç bolup,	*Erken sözü geç olup,*
	Almambet uulu Çoronun	*Almambet oğlu Çoro'nun*
	Başın kesip aluuga	*Başını kesip almaya*
	Col üstünö süyrötüp,	*Yol üstünde sürükletip,*
146640	Dañgıttarga* caruuga	*Dañgıtlara* yarmaya*
	Suu kaytargan sakçısın	*Suyu bekleyen nöbetçisini*
	Tındım kılıp saluuga.	*Susturup yok etmeye.*
	Almambet uulu şer Çoro	*Almambet oğlu arslan Çoro*
	On eki müçö teñ çama	*On iki âzası denk endamlı,*
	Aalamdan başka er Çoro	*Âlemde eşi olmayan er Çoro,*
	Börk al dese, baş kesken	*Börk al dese baş kesen,*
	Suu iç dese, uu içken,	*Su iç dese ağı içen,*
	Kan tök dese, cin tökkön,	*Kan dök dese cin döken,*
	Suu iç dese, uu içken.	*Su iç dese ağı içen.*
146650	Calından kayra tartpagan,	*Alevinden geri dönmeyen,*
	Acaldan kayra kaytpagan.	*Ecelden geri kaçmayan.*
	Balbandıgı başkaça.	*Pehlivanlığı bambaşka.*

	Baatırlıgı bir kança.	*Bahadırlığı bir hayli.*
	Kılıçın kınga tolgotkon,	*Kılıcını kında buran,*
	Bet alışkan duşmanın	*Karşısına çıkan düşmanını*
	Kızıl kanga boyotkon.	*Kızıl kana boyayan.*
	Artık balban,ötkür şer	*Üstün pehlivan, keskin arslan,*
	A balbanga kol salıp,	*O pehlivana el atıp,*
	Kirmek boldu kayran er.	*Girişecek oldu koca er.*
146660	Atası Almañ kökcaldan	*Babası bozkurt Alman'dan*
	Amanat kalgan Coykuma	*Emanet kalan Coykuma,*
	Beren Almañ kökcaldan	*Yiğit bozkurt Alman'dan*
	Belekke kalgan kan tögör	*Armağan kalan kan döker,*
	Karmay kalıp sabınan,	*Yakalayıp sapından,*
	Suurup alıp kabınan,	*Sıyırıp alıp kınından,*
	Kıylasının balbanı	*Nicesinin pehlivanı,*
	Kılımdı buzgan döö* eken,	*Çağı bozan dev* imiş,*
	Kireşti degen şaarga	*Kireşti denen şehre*
	Kan kötörgön er eken.	*Han kaldırılan er imiş.*
146670	Körgön çoçup balbandan	*Gören ürküp pehlivandan*
	Tüktaman balban deer eken.	*Tüktaman pehlivan der imiş.*
	Şay koldogon Külçoro,	*Şay'ın kolladığı Külçoro,*
	Şamdagayı bolcolsuz	*Çevikliği ölçüsüz,*
	Şapa karmay kalganı,	*Çabucak yakalayıverdi,*
	Ayta-buyta degınçe,	*Şöyle böyle deyinceye dek,*
	Açıp-közdü cumgança	*Göz açıp yumuncaya dek*
	Bayagı Tüktamanının	*Deminki Tüktaman'ının,*
	Çoñdugu toodoy aramdın	*İriliği dağ gibi haramın,*
	Baatırlıgı başkaça,	*Bahadırlığı bambaşka,*
146680	Balbandıgı bir kança,	*Pehlivanlığı bir hayli,*
	Karıluu karmap aldı ele,	*Pazısından kavrayıvermişti,*
	Kıymıldatpay, cindentpey	*Kımıldatmadan, debelendirmeden*
	Başın kesip aldı ele,	*Başını kesip almıştı,*
	Col üstünö süyrötüp,	*Yol üstünde sürükletip,*
	Dañgıttarga cardı ele.	*Dañgıtlara yarmıştı.*
	Kılday ayrı şilige	*Kıl kadar çatal enseye*
	Kılıç menen saldı ele.	*Kılıç ile çalmıştı.*
	Denesi kalıp, başı cok,	*Gövdesi kalıp, başı yok,*
	Balban catıp kaldı ele,	*Pehlivan yatıp kalmıştı,*
146690	Balban baatır ekenin	*Pehlivanın bahadır olduğunu*

Şer Külçoro bildi ele,
Aa balbandın büt tonun
Kıraan Çoroñ kiydi ele,
Ar cagında san sakçı
Çiymek boldu sızıktı.
Kıtay bolup kubulup,
Kılımda çıkpayt mınday uul. Buruttu
kıtay çaaptır,
Baştamak boldu buzuktu.
Kıcıldagan kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Körgözmök boldu zorduktu,
Akılınan şaşıptır,
Kılmak boldu kıtayga
Kişi kılbas korduktu,
Kamap kelgen kıtaydın
Tapmak boldu esebin,
Beren eken Külçoro
Bermek boldu esebin.
Almak boldu kezegin
Baatırlıgı başkaça
Baacigi tiydi koluna,
Kiymi tüştü Tüktüünün,
Külçoronun conuna.
Kürmöçösün küldüytüp,
Küçtüülük tonun kiydi ele,
Kaltırbay kalkın kırıptır,
Suu kaytargan sakçıga
Sultan Çoroñ cürdü ele.
Balbandarı başkaça,
Celdetteri ceti cüz
Munun erenderi bir kança,
Altın, kümüş olco alıp,
Şek bilgende cabılgan,
Adamdın murdu-kulagın
Kesip alıp tagıngan.
Sakçısına, kanına,
Balbandardın aldına,
Koncoñdotup Surattın

Arslan Külçoro bilmişti,
O pehlivanın bütün giyimini
Kartal Çoro'n giymişti,
Öte yanında sayısız nöbetçi,
Çizecek oldu çizgiyi.
Hıtay olup dönüşüp,
Çağda çıkmaz böyle oğul. Burut'u Hıtay vurmuş,
Başlatacak oldu bozgunu.
Kaynaşan kâfire,
Han Koñurbay bahadıra
Gösterecek oldu zorluğu,
Aklından şaşırmış,
Yapacak oldu Hıtay'a
Kişinin yapmayacağı horluğu,
Kuşatıp gelen Hıtay'ın
Bulacak oldu hesabını,
Yiğit imiş Külçoro,
Görecek oldu hesabını.
Alacak oldu sırasını,
Bahadırlığı bambaşka,
Nişanı geçti eline,
Giyimi düştü Tüklü'nün,
Külçoro'nun sırtına.
Cepkenini kabartıp,
Güçlülük kürkünü giymişti,
Bırakmadan halkını kırmış,
Suyu bekleyen nöbetçiye
Sultan Çoro'n yürümüştü.
Pehlivanları bambaşka,
Cellatları yedi yüz,
Bunun erleri bir hayli,
Altın, gümüş ganimet alıp,
Kuşku sezince üşüşen,
Adamın burnunu kulağını
Kesip alıp takınan.
Nöbetçisine, hanına,
Pehlivanların önüne,
Hoplatarak Surat'ın

Tartıp oozun burdu ele,
Tüktamanday kep baştap,

Tügöngön Çoro turdu ele:
Kabar kıldı Koñtöröm,
Aalamdı bilgen zor töröm,
Kaynap catkan buruttun,
Burut degen curuttun
Esebin epsiz taaptır,
Beecinden cañı kol kelip,
Cer carıltıp mol kelip,
Al Koñurbay – Koñtörö
Aalamdı bilgen zor törö,
Al erdigin salganda
Körüp burut çıdabay,
Kömkörülö kaçıptır.
Köösör burut çoñ kankor
Kaçıp korduk körüptür,
Kömülüp köp curt ölüptür,
Kırgın bolup Semetey
Kırgızın olco beriptir,
Kökcal Bakay er çıgıp,
Aylasın tappay şaşıptır,
Aylın kıtay basıptır.
Curtum kanı karap kılıptır.
Kızıtalak buruttun
Özü caman şaşıptır,
Örttönüp ketken burutuñ
Öz düynösün çaçıptır,
Bizden belsenip Kalça basıptır.
Cüktönö albay kalıptır,
Agaça kelin, suluu alıp,
Bizdin Kıtay kakançı
Anı üptöy* albay kalıptır» –
Dep, oşondoy degen soñ,
Taacım kılıp cügünüp,
Karoolçusu, sakçısı,
Katılışkan can bolso

Çekip ağzını döndürmüştü,
Tüktaman gibi söze başlayıp,

Tükenesice Çoro durmuştu:
«Haber saldı Koñtöröm,
Âlemi bilen ulu töröm,
Kaynayıp duran Burut'un,
Burut denen ulusun
Hesabını fazlasıyla görmüş,
Beecin'den yeni ordu gelip,
Yeri yarıp bol gelip,
O Koñurbay – Koñtörö,
Âlemi bilen ulu törö,
O, yiğitliğini gösterdiğinde
Görüp Burut dayanamayıp,
Yüzükoyun kaçmış.
Küstah Burut, koca hunhar,
Kaçıp horluk görmüş,
Gömülüp çok halk ölmüş,
Kırgına uğrayıp Semetey
Kırgız'ını ganimet vermiş,
Bozkurt Bakay er çıkıp,
Çaresini bulamayıp şaşırmış,
Obasını Hıtay basmış.
Yurdunun hanını çaresiz komuş.
Kahrolası Burut'un
Kendisi fena şaşırmış,
Yanıp gitmiş Burut'un
Kendi malını saçmış,
Bizden bel bağlayıp Kalça basmış.
Yüklenemez olmuş,
Hanım gelinler, güzeller alıp,
Bizim Hıtay Kakançı'sı
Onu derleyemez olmuş» –*
Deyip öylece dedikten sonra,
Tazim edip diz çöküp,
Gözcüsü, nöbetçisi,
Sataşan bir can olsa

Kayra tartpay kırçuusu
Añtañ kalıp cügürüp,
Taacım kılıp turdu ele.
Eki caktı karasa,
El amanın kaalasa
Tüktamandın özü eken,
Özü emes, kara közü eken,
Kara kurttay kalkı bar.
Üstündögü kiygeni
Tüktamandın kandagay*
Özöndögü sakçılar
Öz ulugum keldi dep,
Kırgızdın baarın kırdı dep, Ayza saysa batpagan
Kırıp olco kıldı dep
Kırk uruu kıtay kalıñ el
Kırgızdı talap turdu dep,
Tegi oşondoy bek kılgan,
Anı oylop sakçılar
Aldatıştı Külçorogo
Caanamdan şok eken,
Çılgıy bala Külçoro
Kulagı ugup, köz körgön
Mendede mınday cok eken.
Altımış sakçı balbanı,
Taacım kılıp taanıbay
Çorogo cetip kalganı,
Altımış balban çurkurap,
Taacım kılıp turganda,
Baatırlıgı başkaça,
Balbandıgı bir kança,
Külçoro cayın suraba,
Ayzaga adiz dañkul,
Aybaltaga kambıl er
Kılıçın kıygap aluuçu,
Kızırkanıp ooluksa,
Kılımga kırgın saluuçu,
Ay-aalamdan eptüü kul
Kılıçtı kından aldı ele,

Geri dönmeden kıranı,
Şaşakalıp koşuşup,
Tazim edip durmuştu.
İki yanına baksa,
Elin esenliğini dilese,
Tüktaman'ın ta kendisiymiş,
Kendisi değil, kara gözüymüş,
Kara kurt gibi halkı var.
Üstündeki giydiği
Tüktaman'ın kandagay'ı,*
Vadideki nöbetçiler
Kendi ulum geldi diye,
Kırgız'ın hepsini kırdı diye, Mızrak saplansa batmayan
Kırıp ganimet etti diye,
Kırk boy Hıtay kalabalık halk
Kırgız'ı yağmaladı diye,
Aslen öylesine berk kılmış,
Bunu düşünüp nöbetçiler
Aldandılar Külçoro'ya,
Cehennemden şirret imiş,
Toy çocuk Külçoro,
Kulağı duyup, gözü gören
Kul içinde böylesi yokmuş.
Altmış nöbetçi pehlivanı,
Tazim edip tanımadan
Çoro'ya ulaşıverdi,
Altmış pehlivan çığrışıp,
Tazim edip durduğunda,
Bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı bir hayli,
Külçoro'nun halini sorma,
Mızrakta usta, ünlü er,
Aybaltada becerikli er,
Kılıcıyla biçip alan,
Hiddetlenip coşarsa,
Çağa kırgın salan,
Ay-âlemde becerikli kul
Kılıcı kından almıştı,

Altımış sakçı balbandı
Takır kırıp saldı ele,
Özüñ körgön özöndü

Altmış nöbetçi pehlivanı
Tümden kırıp salmıştı,
Kendin gördüğün vadiyi

Een kıldı özöndü,
Epsiz erlik şer bolgon
Er Külçoro közöldü.
Bozala celek tuusu bar,
Burgan burma suusu bar.
Suunu baylap taş kılgan
Katılgandı buy kılgan
Momunday kıtay, karkıbar.
Taştan tokup noo kılgan,
Aylanasın zoo kılgan,
Alalbay duşman cadagan
Tegeregin çep kılgan,
Coolop adam barbagan,
Colop duşman albagan,
Suunu burup köl kılgan,
Suusatıp kırıp salam dep
Keçildin kanı Koñurbay
Akıl oylop, dem kılgan.
Kayıñ, taldan kıydırıp,
Kaşatın toodoy cıydırıp,
Kırk uruu kıtay çogulup
Kımbattıgın too kılıp
Alam dep adam barbagan,
Karañ kalgan cılastı
Karagan mende tañ kalgan,
Burgan-Suu dep at koyup,
Buzuktuu dümök atıkkan
Kök kübönü camınıp,
Körsö mıktuu Koñurbay
Kök arıslanday çamıngan,
Kara-Buura batkalda
Kabardan biröö keler dep,
Kamap kıtay catkanda
Beren tuugan Külçoro
Bek cerin buzup col salıp,

Issız kıldı vadiyi,
Olmadık yiğitlikte arslan olan
Er Külçoro seçkini.
Boz ala flamalı tuğu var,
Çevrilmiş burma suyu var.
Suyu bağlayıp taş kılan,
Sataşanı perişan eden,
İşte böyle Hıtay, koca kurt.
Taştan örüp oluk kılan,
Çevresini kaya kılan,
Alamayıp düşman usanan,
Etrafını sur kılan,
Cenkle kimsenin varamadığı,
Yanaşıp düşmanın alamadığı,
Suyu çevirip göl kılan,
Susatıp kırayım diye
Keçil'in hanı Koñurbay
Akıl düşünüp çare kılmış.
Kayın, söğütten kestirip,
Yarını dağ gibi yığdırıp,
Kırk boy Hıtay toplanıp
Değerini dağ edip
Alayım deyip kimsenin varmadığı,
Kara bahtlı uğursuzu
Bakan kul şaşakalmış,
Burgan-Suu diye ad koyup,
Fesatlı bela diye ün salmış,
Gök zırhı bürünüp,
Görsen yaman Koñurbay
Gök arslan gibi atılan,
Kara-Buura boğazında
Haberden biri gelir diye,
Kuşatıp Hıtay yatarken
Yiğit doğmuş Külçoro
Berk yerini bozup yol açıp,

Beren eken Külçoroñ	*Yiğit imiş Külçoro'n,*
Kamap catkan kapırga,	*Kuşatıp yatan kâfire,*
Kan Koñurbay baatırga	*Han Koñurbay bahadıra,*
Taş bayloosun talkalap,	*Taş bendini paralayıp,*
Kum bayloosun sulatıp,	*Kum bendini devirip,*
Kurguruñ saldı kızıktı.	*Kuruyasıcan kopardı temaşayı.*
Talın suurup uratıp,	*Söğüdünü söküp yıkıp,*
Takır tozgon çoñ suunu	*Tümüyle tutulan koca suyu*
146850 Kıcıldagan kıtaydın	*Kaynaşan Hıtay'ın*
Öz koluna kulatıp,	*Öz ordusuna devirip,*
Bayloosun buzup taptatıp,	*Bendini bozup çiğnetip,*
Meltiregen dayranı	*Durgun duran koca ırmağı*
Kıtay kolun kaptatıp,	*Hıtay ordusuna kaplatıp,*
Kızıktı Çoro kıldı ele,	*Temaşayı Çoro kılmıştı,*
Kıcıldagan kıtaydı	*Kaynaşan Hıtay'ı*
Kırgın kılıp kırdı ele.	*Kırgın edip kırmıştı.*
Alamın dep buruttu	*Alırım deyip Burut'u*
Añdıbay uktap catkanda,	*Gözetmeden uyuyup yatarken,*
146860 Kay biröönün atı bar,	*Kiminin atı var,*
Kaysı biröö beykabar.	*Kimisi habersiz.*
Tuu tübünö turgandar	*Tuğ dibinde duranlar,*
Oy, burut curt cerge kirsin dep,	*Oy, Burut halkı yere girsin diye,*
Dobulbas* bekem kagılıp,	*Davulbaz* sıkı vurulup,*
Kaysı biröö beykabar,	*Kimisi habersiz,*
Teñşeribey kep kılbay,	*Aldırış etmeden söz etmeden,*
Kebelbey uktap catkandar	*Kımıldamadan uyuyup yatanlar,*
Becildegen kapırdın	*Cıvıldayan kâfirin*
Kaysı biröö beykabar,	*Kimisi habersiz,*
Iştan saldı kılışıp,	*Donunu düşürüşüp,*
146870 Suu kaptasa dürböşüp,	*Su basınca telaşlanıp,*
Iştan saldı kılgandar	*Donunu düşürenler*
Içkırına mürgüşüp,	*Uçkuruna kapaklanıp,*
Uudurañdap kalışıp,	*Homurdanıp kalışıp,*
Uruştu eske alışıp,	*Savaşı akla getirişip,*
Katuu şaşıp turuşup,	*Fena şaşırıp duruşup,*
Coo kaydalap şaşkandan	*Düşman nerde deyip şaşkınlıktan*
Bir-biri menen uruşup,	*Birbirleriyle vuruşup,*
Kıyla dümök kılışıp,	*Hayli kargaşa koparıp,*

Biröön biröö taanıbay,
Eçenin ölüm kılışıp.
Alek bolup catkanda

Bir-biri menen uruşup,
Badırıñday kalışıp,
Taanıbastan al kıtay
Bir-biri menen salışıp.
Tañ kaşkayıp sürdü ele,
Cerge carık tiydi ele.
Tozogun toodoy buratıp,
Buluttay uçkan çoñ Kara at
Kayran Kalça çuratıp,
Toodoy bolgon Koñurbay
Döbögö çıga kaldı ele,
Kalkına kabar saldı ele.
Er Kalçanın canınan
Koñguroo bekem kagılıp,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörü cabılıp.
Çıñıroon* tartıp cez naydan,
Çımçık uçpay keñ saydan,
Coo kutulbay ayzadan
El kutulbay ayladan.
Kocuragan köp uluk
Tügü kalbay düñküröp
Tüp kötörö Kalçaga,
Tügöl cetti kürküröp.
Kalıñ kol cetip kelgende,
Kalçanın türün karasañ,
Alkarasın alkıntıp,
Eesiz kalgan karandı
Eri ölgöndöy culkuntup,
Çoñ ötük butta çoykoyup,
Çoñ ayza koldo koykoyup,
Badana* tonu balkıldap,
Şuru otogo* marcan taş*,
Totu kuştun kuyrugun
Tokson türlöp saydırgan,

Biri birini tanımadan,
Nicesini öldürüşüp.
Telaş içinde yatarken

Birbirleriyle vuruşup,
Badıran gibi serilişip,
Tanımadan o Hıtay
Birbirleriyle çarpışıp.
Tan ağarıp sökmüştü,
Yere ışık değmişti.
Tozunu dağ gibi savurup,
Bulut gibi uçan koca Kara at,
Koca Kalça koşturup,
Dağ gibi olan Koñurbay
Tepeye çıkıvermişti,
Halkına haber salmıştı.
Er Kalça'nın yanından
Çan sıkı çalınıp,
Cepken giyen Hıtay'ın
Güçlüleri üşüşüp.
Çığırtma öttürülüp tunç naydan,*
Serçe uçmaz geniş vadiden,
Düşman kurtulmaz mızraktan,
El kurtulmaz hileden.
Böbürlenen nice bey,
Tüyü kalmadan gümbürdeyip,
Topyekûn Kalça'ya,
Tümü ulaştı gürleyip.
Kalabalık ordu yetip geldiğinde,
Kalça'nın haline baksan,
Alkara'sını coşturup,
Sahipsiz kalan karayı
Eri ölmüş gibi silkindirip,
Koca çizme ayakta dimdik,
Koca mızrak elde çalımlı,
Badana kürkü sallanıp,*
Mercan sorguçta inci taş*,
Tavus kuşunun kuyruğunu
Doksan türlü işletip taktıran,

Töbösündö carkıldap*	*Tepesinde parıldayıp**
Temingisi* telpildep.	*Püskülü* sallanıp titreyip.*
Colum üydöy* kara çaç	*Göçebe çadırı* gibi kara saç*
Bul coluñ katkan Kalçanın	*Bu yolu kuruyası Kalça'nın*
Aydalıda selkildep.	*Kürek kemiğinde sallanıp.*
Açuusuna çıdabay,	*Öfkesine dayanamayıp,*
Altın ayluu sır kanca	*Altın aylı sırlı çubuğu*
Sorso oozunda korkurap,	*Çekse ağzında horuldayıp,*
Kol ıştıktay tütünü	*Ocak bacası gibi dumanı*
Koyo berse burkurap.	*Bırakıverse burcu burcu.*
Altı miñ kıtay san kalday*	*Altı bin Hıtay, sayısız kalday*,*
Al Kalçanın cökörü,	*O Kalça'nın yaranı,*
Aylasın tappay çurkurap.	*Çaresini bulamayıp çığrışıp.*
Bu Kalçanın türün körgöndö	*Bu Kalça'nın halini gördüğünde*
Mancuları cügünüp,	*Mançuları diz çöküp,*
Botom, calañ kara bukara	*Yavrum, yalnız kara reaya,*
Kan emine kördü dep,	*Han ne gördü diye,*
Kayran candan tüñülüp.	*Tatlı candan umut kesip.*
Er Kalça cayı uşunday,	*Er Kalça'nın hali böyledir,*
Bu kaardı katuu baştadı,	*Bu, kahrı katı başlattı,*
Kalıñ tırgoot, köp şibe	*Kalabalık Tırgoot, çok Şibe,*
Tolgon kıtay mancuunu	*Dolu Hıtay Mançu'yu*
Sorup iye taştadı.	*Emip yutuverdi.*
Koñurbaydı körgöndö	*Koñurbay'ı gördüğünde*
Kol toktoboy caynadı,	*Ordu durmadan kaynadı,*
Kaarlangan abañdın	*Öfkelenen ağanın*
Kan içmesi karmadı,	*Kan içiciliği tuttu,*
Kandan katuu küç çıktı,	*Handan katı güç çıktı,*
Bederinen Kalçanın	*Gövdesinden Kalça'nın,*
Mende çıdap turabı,	*Kul dayanıp durur mu,*
Beş baypaktık tük çıktı,	*Beş çoraplık tüy çıktı,*
Koñurbay türün karasañ	*Koñurbay'ın haline baksan,*
Aalamga tutka törödöy,	*Âleme direk töre gibi,*
Aalam curttu kol menen	*Âlem halkını eliyle*
Itiñ talkanday çalçuu emedey. Kök	*İtin kavut yalayışınca silecek gibi. Gök*
kübönü camınıp,	*zırhı bürünüp,*
Eñ tutkagı karmasa,	*Öfke nöbeti tutunca,*
Eki közdün kıçıgı	*İki gözünün kıyısı*

Çöldön soolgon körgö okşop,
Talkanga kirçü çoyunbaş
Aymañdayı Kalçanın
Bay caylagan törgö okşop.
Sakalına karasañ
Saraptı* teşip ketkendey,

Kaarlansa kan Kalça
Kılımdı kırıp ötküdöy,
Tolkup ketse er Kalça
Toonu tüptüz kılgıday,
Kaarlanıp kakaysa,
Caanamdın üstünö,
Cön ele can taştabay kırgıday,
Mına oşondo Koñurbay cayın
surasañ,
Çıday albay kürzü* alıp,
Çılgıy için ört canıp,
Koñurbay kökcal artık kan,
Tutamga kelbey kayran can,
Tutalanıp çok bolup,
Mancuusu candan tüñülüp,
Kaldaydın baarı toktolup.
Açkan oro közdönüp,
Algır bürküt töştönüp,
Alöökönün er Kalça
Kol buzulup kaçkansıp,
Katının kara baskansıp,
Kuugunuñ çukul kuugansıp,
Kaarlangan kankoruñ
Kakandan katını erkek tuugansıp.
Bu koldu bügün körgönsüp,
Korcoñdogon çoñ mancuu
Atası Alöökö bügün ölgönsüp,
Canı örttönüp çok bolup,
Döbögö çıgıp toktolup,
Ok ötpögön kök kübö –
Eñ mıktuu kan bek kübö.
Kömököy baatır Koñurbay

Çölde kurumuş kuyuya benzer,
Un ufak eden tunç topuz,
Alnının ortası Kalça'nın
Bayın yayladığı yaylaya benzer.
Sakalına baksan
Sarabı delip geçmiş gibi,*

Öfkelense han Kalça,
Çağı kırıp geçecek gibi,
Coşup gitse er Kalça,
Dağı dümdüz edecek gibi,
Öfkelenip dikilse,
Cehennemin üstüne,
Düpedüz can komadan kıracak gibi,
İşte o zaman Koñurbay'ın halini
sorarsan,
Dayanamayıp gürz alıp,*
İçi baştan başa ateş yanıp,
Koñurbay bozkurt, üstün han,
Avuca sığmaz koca can,
Tutuşup kor olup,
Mançusu candan umut kesip,
Kalday'ların hepsi durup.
Açılmış kuyu gibi bakınıp,
Alıcı kartal gibi göğüslenip,
Alööke'nin er Kalça'sı,
Ordusu bozulup kaçmış gibi,
Karısını karabasan basmış gibi,
Kovalayanı ensesine binmiş gibi,
Öfkelenen hunharın,
Kakan'da karısı erkek doğurmuş gibi.
Bu orduyu bugün görmüş gibi,
Kasılıp duran koca Mançu,
Babası Alööke bugün ölmüş gibi,
Canı tutuşup kor olup,
Tepeye çıkıp durup,
Ok geçmez gök zırh –
En yaman han, berk zırh.
Kömököy bahadır Koñurbay,

Kök colborstoy çamınıp,
Taza baylap kamınıp,
Kööhardan* topçu muştumday
Kök aska toodoy Koñurbay
Körçü bolsoñ uşunday.

Gök kaplan gibi atılıp,
Sıkıca kuşanıp hazırlanıp,
Gevherden düğmesi yumruk kadar,*
Gök kayalı dağ gibi Koñurbay,
Görecek olsan işte böyle.

Kuyrugu sayañ*, calı az
Bu kuturgurdun Karatı.
Kulan kuusa kutkarbas,
Bu kuugan coogo bolgon maş.
Munun türü tulpar Kara atın
Turanın tübü köpkök taş
Bu Kalçanın Kara atı –
Munun kaptalında kanatı.
Bu kırk künçülük çöl bolso,
Suu içpegen adatı.
Irmegenine can cetpes.
Buga çurkaganına mal cetpes.
Asmandagı kanattuu kuş bolboso, Bir eşigin açkanda,
Kapırının Kara atka
Andan bölök can cetpes.
Özü kara, közü sur,
Öñköy tulpar çoñ Kara at.
Kara bolot oozduk
Karsıldatıp çaynatıp,
Kılımdan çıkkan kırk törö
Kara attın oozun kamatıp,
Kaarı caman Koñurbay
Adam, kalıñ elge taratıp.
Mancuuların bakırıp,
Baatırların çakırıp,
Uskaluusun bakırıp,
Uluktarın çakırıp,
Kürmö kiygen kandarı,
Taş sayıngan tazası
Takır keldi aadagı.
Kürmö kiygen küçtüüsü,
Badana* kiygen baatırı,

Kuyruğu sayan, yelesi az,*
Bu kudurasıcanın Kara atı.
Kulan kovsa kaçırmaz,
Bu, düşman kovmaya pişkindir.
Bunun soyu tulpar, Kara atın,
Bastığı yerin dibi gömgök taş,
Bu Kalça'nın Kara atı –
Bunun böğründe kanadı var.
Bu, kırk günlük çöl olsa,
Su içmemek âdetidir.
Süzülüşüne can yetişmez.
Bunun koşusuna mal yetişmez.
Gökteki kanatlı kuş olmasa, Bir kapısını açtığında,
Kâfirin Kara at'ına
Ondan başka can yetişmez.
Kendi kara, gözü kurşuni,
Baştan başa tulpar, koca Kara at.
Kara çelik gemi
Çatırdatıp çiğnetip,
Çağdan çıkma kırk töre
Kara atın ağzını tutturup,
Kahrı yaman Koñurbay,
Adam, kalabalık ele dağıtıp.
Mançularını bağırtıp,
Bahadırlarını çağırıp,
Hünerlisini bağırtıp,
Beylerini çağırıp,
Cepken giyen hanları,
Taş kuşanan halisi,
Tümü geldi oradaki.
Cepken giyen güçlüsü,
Badana giyen bahadırı,*

Adam tilin bilbegen
Calgız közdüü kapırı.
Uluktarı, şerleri,
Bu kıtaydın uşunça mıktuu
erleri
Burut algan cılkımdı,
Kaarlangan kapırga
Kalıñ el kelip turdu ele.

İnsan dili bilmeyen
Tek gözlü kâfiri.
Beyleri, arslanları,
Bu Hıtay'ın bunca yaman
erleri
Burut'un aldığı yılkımı,
Öfkelenen kâfire
Kalabalık halk gelip durmuştu.

Kan Koñurbay baatırga,
Ulugu tolup Dıñşaga,
Curt çogulup mınçaga.
Kandan buyruk keler dep,
Kandın kaarı karmasa,
Kalıñ curt tegiz ölör dep.
Kapa bolup, curt dürböp,
Koñ törönün aldına
Curt cıyılıp turdu ele.
Mına oşondo Koñ törö:
«Atañdın körü, kıtay curt,
Keçe kırk eşiktüü Beecindin
Curt kırılıp ketpeske
Kül azıktan* çaçkanda,
Bergen altın muştumday
Bet algandı soyor dep,
Belime tañuu bolor dep,
Kol tandattım uşunday.
Kırk kan eli kıtaydı
Kılçaybay cıyıp alganda,
Kalkımdı burut aldı dep,
Tegiz aydap kalganda
Kaldayıñ bar, kanıñ bar,
Kalıñ curtum baarıñ bar,
Kakançının Beecindin
Sınçı sınap kattırdım,
Sınga tolgon erenden,
Sıyrımga carar berenden,
Kara mıltık kars etse
Kaçpay turgan közöldön,

Han Koñurbay bahadıra,
Beyleri dolup Dıñşa'ya,
Halk toplanıp bunca yere.
Handan buyruk gelir diye,
Hanın kahrı tutarsa,
Kalabalık halk toptan ölür diye.
Kederlenip, halk telaşlanıp,
Koñ törenin önüne
Halk yığılıp durmuştu.
İşte o zaman Koñ töre:
«Atanızın körü, Hıtay halkı,
Hani kırk kapılı Beecin'in
Halkı kırılıp gitmesin diye
Kül azıktan saçtığında,*
Verilen altın yumruk kadar,
Yöneldiğini boğazlar diye,
Belime destek olur diye,
Ordu seçtirdim böylece.
Kırk han ili Hıtay'ı
Dönüp bakmadan derleyip aldığımda,
Halkımı Burut aldı diye,
Toptan sürdüğünde,
Kalday'ın var, hanın var,
Kalabalık yurdum, hepiniz varsınız,
Kakançın'ın, Beecin'in
Sınayıcıya sınatıp yazdırdım,
Sına dolan erenlerden,
Zora yarar yiğitten,
Kara tüfek çat etse
Kaçmadan duran seçkinden,

Çogool mıltık çort etse
Çoçup ketpes berenden,
Aalamdan çıkkan ıktuudan,
Kırk uruudan mıktuudan,
Kırışka kelgen balbandan.
Buzup ketken uykumdu,
Ugat ko dep kebimdi,

Fitilli tüfek çat etse
Ürküp gitmez yiğitten,
Âlemden çıkma ustadan,
Kırk boydan yamandan,
Cenge gelen pehlivandan.
Bozup giden uykumu,
Duyar elbet diye sözümü,

Alat ko dep kegimdi,
Aydap keldim bul cerge,
Men Beecinde turdum cer caylap.
Kılgaranı mingizdi.
Betteşerim burut dep,
Beyleseñ bolo bul işim
Kırkalış curtum, kalıñ el,
Men aydap keldim bel baylap,
Suu bekittik taş kılıp,
Aga karool turuuga,
Suunu burup kıruuga,
Suu kaytarıp turuuga
Tüktamandı baş kıldık.
Suu bekitken beliñdi,
Suunu özüñö kaptatıp
Kırgız kırdı eliñdi.
Madañ-şadan Tüktaman
Balbandıgı başkaça,
Anın baatırlıgı bir kança,
Uluk ele, kan ele,
Toonu talkan kıluuçu
Uşunça küçü bar ele.
Suu kaytargan bel ele,
Beecinden çıkkan şer ele,
Belge tañuu er ele.
Baatır balban Akayar!
Balbandıgıñ bir dalay,
Altı külük at menen
Aman beken Tüktaman,
Azır körüp kat uçur
Kat uçursañ bat uçur,

Alır elbet diye öcümü,
Sürüp getirdim bu yere,
Ben Beecin'de yurt tutup oturdum.
Kılgara'yı bindirdi.
Yüzleşeceğim Burut diye,
Kollasan ya bu işimi,
Sıra sıra yurdum, kalabalık el,
Ben sürüp getirdim bel bağlayıp,
Suyu berkittik taş kılıp,
Ona gözcü durmaya,
Suyu çevirip kırmaya,
Suyu bekleyip durmaya
Tüktaman'ı baş kıldık.
Suyu berkittiğin beli,
Suyu kendine bastırıp
Kırgız kırdı elini.
Koskoca gövdeli Tüktaman,
Pehlivanlığı bambaşka,
Onun bahadırlığı bir hayli,
Ulu idi, han idi,
Dağı un ufak eden
Bunca gücü var idi.
Suyu bekleyen bel idi,
Beecin'den çıkma arslan idi,
Bele kuşak er idi.
Bahadır pehlivan Akayar!
Pehlivanlığın bir hayli,
Altı yürük at ile
Sağ mıdır Tüktaman,
Şimdi görüp haber uçur,
Haber uçurursan tez uçur,

Bedeliñdi salbay kel,
Altımıştay ayar* bar,
Burgan suunu kaytargan
Mınça balban dalay bar.
Biröönü koyboy baarın kör,
Bee saamına keçikpey
Berenim Ayar, kayra kel!» –
Dep, öşöntüp, Koñurbay
Akayardı cürgüzdü.

Oyalanıp kalmadan gel,
Altmış kadar ayar var,*
Çevrilen suyu bekleyen
Bunca pehlivan hayli var.
Birini komadan hepsini gör,
Bir kısrak sağımı geçmeden,
Yiğidim Ayar, geri gel!» –
Deyip, böylece, Koñurbay
Akayar'ı yola koydu.

Akayardın aldına
Toru aygır eköö bir tuugan
Alakanday kat cazıp,
Al Akayar balbandı
Tüktamanga cürgüzdü.
Kalk baylagan Burgan-Suu –
Kança küç ketken kurgan suu.
Taştan cıyıp, too kılgan,
Kırk uruu kıtay buruttun
Kıyının karmap caylagan,
Tal, karagay, terekti
Takır kıyıp baylagan,
Taştan oyup kat koygon,
Buzup adam albayt dep
Burgan-Suu dep at koygon.
Aylanasın too kılgan,
Taldan tokup koo kılgan.
Bek ayza saysa madagan,
Körüp kalgan duşmandan
Cürögü tüşüp cadagan.
Tegeregin çep kılgan,
Kılım buzup ala algıs,
Bettep mende baralgıs,
Bettegen tirüü kalalgıs
Degi uşunday bek kılgan.
Oşol kezde Akayar
Kezikkendi soyom – dep,
Ölüm kıla koyom – dep,
Kabılgandı karmaym – dep,

Akayar'ın önüne,
Doru aygırla ikisi bir kardeş,
Avuç kadar mektup yazıp,
O Akayar pehlivanı
Tüktaman'a yola koydu.
Halkın bağladığı Burgan-Suu –
Nice emek gitmiş zavallı su.
Taştan yığıp dağ kılmış,
Kırk boy Hıtay, Burut'un
Yamanını yakalayıp haklamış,
Söğüt, çam, kavağı
Tümden kesip bağlamış,
Taştan oyup yazı koymuş,
Bozup insan alamaz diye
Burgan-Suu diye ad koymuş.
Çevresini dağ kılmış,
Söğütten örüp koyak kılmış.
Berk mızrak saplansa geçmeyen,
Görmüş olan düşmanın
Yüreği düşüp usanmış.
Etrafını sur kılmış,
Çağ bozup alamayacak,
Yüz tutup kulun varamayacağı,
Yüz tutanın sağ kalamayacağı,
Hâsılı böyle berk kılmış.
O sırada Akayar,
Rast geleni boğazlarım – deyip,
Ölümüne kıyıveririm – deyip,
Çatanı yakalarım – deyip,

Çırkıratıp kelgende	*Çığlık attırıp geldiğinde*
Karmap alıp caylaym – dep,	*Yakalayıp haklarım – deyip,*
Al Tüktaman şert kılgan,	*O Tüktaman ant etmiş,*
Ubadanı bek kılgan,	*Vaadi berk kılmış,*
Kapır menen musulman	*Kâfir ile Müslüman*
Uruştun cayı uşunday.	*Savaşın hali böyledir.*
Özöndö sakçı Tüktaman	*Vadide nöbetçi Tüktaman'a*
Salıp cetti Akayar,	*Koşturup yetişti Akayar,*
147150 Salıp cetip karasa,	*Koşturup yetişip baksa,*
Kalk amanın kaalasa,	*Halkın esenliğini dilese,*
Coboloñduu Tamandı	*Belalı Taman'ı*
Coldon karmap alıptır.	*Yoldan yakalayıvermiş.*
Colukkan eken bir baatır,	*Rast gelmiş bir bahadır,*
Col üstünö süyrötüp,	*Yol üstünde sürükletip,*
Dañgıttarga carıptır.	*Dañgıtlara yarmış.*
Kabırgasın sögüptür,	*Kaburgasını sökmüş,*
Karmap kanın tögüptür,	*Yakalayıp kanını dökmüş,*
Burgan-Suunu talkalap,	*Burgan-Suu'yu paralayıp,*
147160 Kıtay közdöy buruptur,	*Hıtay'a doğru çevirmiş,*
Karooldogu ayardı	*Gözcü yerdeki ayarı*
Kızıl ala kılıptır.	*Kızıl ala kılmış.*
Işengen Tüktamandın	*Güvenilen Tüktaman'ın*
Denesi kalıp, başı cok,	*Gövdesi kalıp başı yok,*
Ölgön eken sırayıp,	*Ölmüş, kaskatı uzanıp,*
Karooldogu ayarlar	*Gözcü yerdeki ayarlar*
Ölüp catat tırayıp,	*Ölüp yatıyor sere serpe,*
Kaşattagı sakçılar	*Yardaki nöbetçiler*
Kulap catat tırayıp,	*Devrilip yatıyor sere serpe,*
147170 Esepsiz balban ölüptür,	*Sayısız pehlivan ölmüş,*
Ölgönün Ayar körüptür,	*Öldüğünü Ayar görmüş,*
Şaşıp Ayar küyünüp,	*Şaşırıp Ayar yanıp yakılıp,*
Çımınday candan tüñülüp,	*Sinek kadar candan umut kesip,*
Kızıtalak buruttun	*Kahrolası Burut'un,*
Kıyadagı sakçısı	*Yamaçtaki nöbetçiyi*
Kılıp salar beken dep,	*Ediverir mi ola diye,*
Koñ törögö cetkizbey	*Koñ töreye ulaştırmadan*
Kılıp salar beken dep,	*Ediverir mi ola diye,*
Öñgül-döñgül cer eken,	*İnişli çıkışlı yer imiş,*

Öñgöçö tacaal el eken,
Kızıtalak bul burut
Karmay salar beken dep,
Eki közdü teñ çukup,
Eki koldu teñ baylap,
Kızıtalak bul burut
Caylap salar beken dep.
Çatkaldagı sakçının
Çaçı kalgan bulayıp,
Öndürdögü balbanı

Hepten zebani halk imiş,
Kahrolası bu Burut
Yakalayıverir mi ola diye,
İki gözü birden oyup,
İki eli birden bağlayıp,
Kahrolası bu Burut
Haklayıverir mi ola diye.
Koyaktaki nöbetçinin
Saçı kalmış dağılıp savrulup,
Bayırdaki pehlivanı

Ölüp catat tırayıp,
Munu körüp Akayar
Aşıp-şaşıp küyünüp,
Öröpkügön kuu burut
Öltürüp tüpkö cetet dep,
Öz canınan tüñülüp.
Eki cagın karabay,
El amanın kaalabay,
Epsiz şaştı Akayar,
Aşıp-şaşıp küyündü,
Amanat candan tüñüldü,
Öröpkügön kuu burut
Ötkörö erdin biri eken,
Koluma kire kaçkıça,
Öröpkügön bul burut
Öltürüp keter beken dep,
Calınganda can koyboy,
Karmap baştı keset dep,
Tıypıl kılıp balbandı,
Sıypap kırıp keter dep,
Özü mıktuu er bolso,
Öltürüp tüpkö cetet dep,
Kılkara oozun burdu ele,
Kıtayga kire kaçuuga
Oñtoylonup Akayar
Oñ tappagır turdu ele.
Eer beldey belesten
Ayırmaçtay akızdan,

Ölüp yatıyor sere serpe,
Bunu görüp Akayar
Apar topar yanıp yakılıp,
Kabaran kurnaz Burut
Öldürüp kökünü kurutur diye,
Öz canından umut kesip.
İki yanına bakmadan,
Elin esenliğini dilemeden,
Olmadık şaşırdı Akayar,
Apar topar yanıp yakıldı,
Emanet candan umut kesti,
Kabaran kurnaz Burut
Fazlasıyla erin biriymiş,
Elime geçip kaçana dek,
Kabaran bu Burut
Öldürüp gider mi ola diye,
Yalvarınca can komadan,
Yakalayıp başı keser diye,
Pehlivanı tümden silip,
Sıyırıp kırıp gider diye,
Kendisi yaman er ise,
Öldürüp köküne erer diye,
Kılkara'nın ağzını çevirmişti,
Hıtay'a girip kaçmaya
Fırsat kollayıp Akayar,
Onmayasıca durmuştu.
Eyer beli gibi yaldan,
Semer kaşı gibi sarp geçitten,

At ötpögön cabızdan,
Too tügöngön urçuktan,
Tomuraygan tumşuktan
Kaldayıp çıktı bir karaan,
Ok ötpögön ton kiygen,
Ok cetpegen at mingen,
Kınsız kılıç baylangan,
Karagayday ayza algan,
Murdatan coogo şaylangan,
Kök sülöösün börk* kiygen,
Kök ala kalkan oynogon.

At geçmez alçaktan,
Dağın bittiği çıkıntıdan,
Tümsekli burundan
Heyula gibi çıktı bir karaltı,
Ok geçmez kürk giymiş,
Ok yetişmez at binmiş,
Kınsız kılıç kuşanmış,
Çam gibi mızrak almış,
Önceden cenge donanmış,
Gök vaşak börkü giymiş,*
Gök ala kalkan oynatmış.

Bet algandı koybogon,
Içse kanga toybogon,
Bakay baştap san kişi
Ar cagınan bılkıldap,
Manas baştap miñ kişi
Çatkaldan çıktı bılkıldap,
Caaday Sarala at mingen,
Cakuttan* cabdık salıngan.
Sarı cargak şım kiyip,
Tüpögü* cok ayza algan,
Kınsız kılıç baylangan,
Kaar betine aylangan,
Almambet baştap altı cüz
Adırda kelet çurkurap,
Kök ırapıs ton kiygen,
Kökala tulpar at mingen,
Alışıp adamdın alı cetpegen,
Tün calañgıç közdönüp,
Arıslan tişi ötpögön,
Kırgızdardın kıraanı
Akbaltaydın Çubagı.
Ceke belin kurçangan
Ceti milek* kol kelse,
Cer carıltıp mol kelse,
Ceke kirip kol salgan,
Sayışta ceke ıktagan
Çubaktın cayın ukkanda,

Yöneldiğini komayan,
İçse kana doymayan,
Bakay başta, sayısız kişi
Öte yanından kımıl kımıl,
Manas başta, bin kişi
Koyaktan çıktı kımıl kımıl,
Yay gibi Sarala at binmiş,
Yakuttan koşum vurulmuş.*
Sarı sahtiyan şalvar giyip,
Püsküllü yok mızrak almış,*
Kınsız kılıç kuşanmış,
Kahır yüzüne vurmuş,
Almambet başta altı yüz
Kırda geliyor çığrışıp,
Gök çuha kürk giymiş,
Gökala tulpar at binmiş,
Boğuşana insan gücü yetmeyen,
Gece hortlağı gibi bakıp,
Arslan dişi geçmeyen,
Kırgızların kartalı
Akbaltay'ın Çubak'ı.
Tek başına belini kuşanmış,
Yedi milek ordu gelse,*
Yeri yarıp bol gelse,
Tek girip saldıran,
Mızrak cenginde teke tek sokulan,
Çubak'ın halini duyduğunda,

Aalamdı buy kılgan	*Âlemi perişan eden*
Çunaktın cayın ukkanda,	*Yamanın halini duyduğunda,*
Bastırıp adam barbagan.	*Sürüp kimsenin varmadığı.*
Koygulaşıp coo kelse,	*Vuruş vuruşa düşman gelse,*
Koyondoy cerge ıktagan.	*Tavşan gibi yere sinen.*
Ayzasın kanga çıktagan	*Mızrağını kana batıran,*
Erdigi epsiz mıktagan.	*Yiğitliği olmadık pekişmiş.*
Bastırıp adam barbagan	*Sürüp kimsenin varmadığı,*
Ataktuu kazat cañcalda	*Ünlü gaza kavgasında*
Kıtaydın kır törösün baylagan	*Hıtay'ın kır töresini bağlayan,*
Tirüüsündöy körünüp,	*Sağlığındaki gibi görünüp,*
Kırgaktuu ayza sur celek	*Kenarlı mızrak, boz flama,*
Aç aykırık, kuu sürön,	*Aç haykırış, yavuz nara,*
Ak baltaydın Çubagı	*Akbaltay'ın Çubak'ı*
Adırdan çıktı karmalap.	*Kırdan çıktı kavraya kavraya.*
Ant urgurdu baylalap.	*Ant çarpasıcayı bağlayarak.*
Ay Sarala at menen,	*Ay Sarala at ile,*
Astıda Almambet kelet algın – dep,	*Önde Almambet gelir, al – diye,*
Karmaçı bolsoñ çoçkonu	*Yakalayacaksan domuzu*
Tındım kıla salgın – dep,	*Susturuver hemen – diye,*
Kutpa* cagın karasañ –	*Kutup* yanına bakarsan –*
Atka ceñil tayga çak,	*Ata hafif, taya denk,*
Uykusu cok, colgo sak,	*Uykusu yok, yolda tetik,*
Çıkanaktap kalbagan,	*Dirsek dayayıp kalmamış,*
Çırm etip uyku albagan,	*Kestirip uyku almamış,*
Kara bolot Kırgagı	*Kara çelikten Kırgak'ı,*
Kan Manastın Sırgagı,	*Han Manas'ın Sırgak'ı,*
Karma kuldu karma – dep,	*Yakala kulu, yakala – diye,*
Karmaçu bolsoñ cayla – dep,	*Yakalayacaksan hakla – diye,*
Aç arslan töştönüp,	*Aç arslan gibi göğüslenip,*
Serek, Sırgak egizi	*Serek, Sırgak ikizi,*
Aalamdı buzgan teñizi,	*Âlemi bozan denizi,*
Almambet, Çubak egiz er,	*Almambet, Çubak ikiz er,*
Acıbay, Bakay egiz kan	*Acıbay, Bakay ikiz han*
Aykaylatıp salıptır,	*Nara attırıp salmış,*
Açuulanıp erender	*Öfkelenip erenler*
Bek kaçırıp kalıptır,	*Sıkı saldırıvermiş,*
Kırk çoronun baarısı,	*Kırk çoronun hepsi,*

	Kırgıl baştık karısı	*Kırgıl başta yaşlısı,*
	Kılça canın ayabay	*Kıl kadar canını esirgemeden*
	Kızık kaptap baarısı,	*Coşkuyla bastırıp hepsi,*
	Kırgın tiygen emedey	*Kırgın değmiş gibi*
	Kırgıl baştık karısı	*Kırgıl başta yaşlısı.*
	Mına oşondo Akayar	*İşte o zaman Akayar'ın*
	Turgan ceri koo bolup,	*Durduğu yer çukur olup,*
147300	Kirpigi miñden coo bolup,	*Kirpiği binden düşman olup,*
	Köñülü ketip bölünüp,	*Gönlü gidip bölünüp,*
	Ölüp kalgan kıraandar	*Ölüp kalmış kartallar,*
	Bileginen sap ketip,	*Bileğinden derman gidip,*
	Cürögünön kap ketip,	*Yüreğinden zar gidip,*
	Bokono cürök bolkuldap,	*Eğesinde yürek küt küt atıp,*
	Boktu içegi solkuldap,	*Bağırsakları sarsılıp,*
	Dene boyu dürüldöp,	*Bedeni baştan başa ürperip,*
	Şaştısı ketti Akayar,	*Şaşkına döndü Akayar,*
	Caman şaştı zirildep,	*Fena şaşırdı zangır zangır,*
147310	Kılkaraga kamçı urup,	*Kılkara'ya kamçı vurup,*
	Kılçaybay kaçtı Akayar,	*Dönüp bakmadan kaçtı Akayar,*
	Çoñ kara atka kamçı urup,	*Koca kara ata kamçı vurup,*
	Caman şaştı Akayar,	*Fena şaşırdı Akayar,*
	Közü ketip alaktap,	*Gözü gidip fıldır fıldır,*
	Butu ketti salaktap,	*Ayağı gitti sarka sarka,*
	Sakalı ketip birindep,	*Sakalı gitti tel tel dökülüp,*
	Ustukan söök, dene boy	*İri kemik, beden boy,*
	Biröö kalbay zirildep,	*Biri kalmadan zangırdayıp,*
	Kaldaydın uulu kapırga,	*Kalday'ın oğlu kâfire,*
147320	Kaçıp barıp Akayar	*Kaçıp varıp Akayar*
	Kan Koñurbay baatırga,	*Han Koñurbay bahadıra,*
	Mancuusuna kanına,	*Mançusuna, hanına,*
	Kakançının beline,	*Kakançın'ın beline,*
	Kaynap catkan eline,	*Kaynayıp duran eline,*
	Dıñşasına, kanına,	*Dıñşa'sına, hanına,*
	Beecindiktin aldına.	*Beecin ilinin önüne.*
	Köp süylöböy, til aytpay	*Çok söylemeden, dil dökmeden*
	Tilden kalıp Akayar.	*Dili tutulup Akayar.*
	Koñ törönün aldına	*Koñ törenin önünde*
147330	Kara tilin kayradı,	*Kara dilini biledi,*

	Kayra tartpay sayradı.	*Geri durmadan şakıdı.*
	Mına oşondo Akayar	*İşte o zaman Akayar*
	Akıl saldı bir dalay.	*Akıl döktü bir hayli.*
	Balban dürböp, küyünüp,	*Pehlivan telaşlanıp, yanıp yakılıp,*
	El canınan tüñülüp,	*El canından umut kesip,*
	Er Akayar aldına	*Er Akayar'ın önüne*
	El çogulup, çuu turup.	*El toplanıp, gulgule kopup.*
	El cıyılıp turdu ele,	*El yığılıp durmuştu,*
	Körgön menen tuyganın	*Gördüğü ile duyduğunu*
147340	Aytıp berdi Akayar.	*Anlatıverdi Akayar.*
	Kara tilin kayradı,	*Kara dilini biledi,*
	Kan aldında sayradı.	*Han önünde şakıdı.*
	Cazı caak, calpak til	*Yassı çene, yayvan dil,*
	Cañılbagan Akayar	*Yanılmayan Akayar*
	Cañ-cuñga ayta salganı.	*Cañ-cuñ'a söyleyiverdi.*
	Karuusu toluk kabırga	*Pazısı dolgun, eğesi sağlam*
	Kan Koñurbay baatırga	*Han Koñurbay bahadıra*
	Kılkara oozun burdu ele,	*Kılkara'nın ağzını çevirmişti,*
	Körgön bilgen kabarın	*Görüp bildiği haberini*
147350	Körünöö aytıp turdu ele,	*Açıkça söyleyip durmuştu:*
	Burgan-Suunun özöngö	*«Burgan-Suu vadisine*
	Barıp curtum, kaaladım	*Varıp, yurdum, diledim,*
	Bar eliñdi karadım,	*Var elini gözden geçirdim,*
	Tüktamanıñ ölüptür,	*Tüktaman'ın ölmüş,*
	Ölgönün Ayar körüptür.	*Öldüğünü Ayar görmüş.*
	Özöndögü balbanıñ	*Vadideki pehlivanın*
	Takır ölüp sırayıp,	*Tümden ölüp kaskatı,*
	Kapka bakkan kandarıñ	*Kapıyı bekleyen hanların*
	Kulap catat tırayıp.	*Devrilip yatıyor sere serpe.*
147360	Öndür tolgon balbanıñ	*Bayırı dolduran pehlivanın*
	Ölüp catat tırayıp.	*Ölüp yatıyor sere serpe.*
	Karoolçuñan kan ölüp,	*Gözcünden han ölüp,*
	Suu kaytargan balbanıñ	*Suyu bekleyen pehlivanın*
	Sulap catat baarı ölüp.	*Serilip yatıyor hepsi ölüp.*
	Tüktaman baştap can ölüp,	*Tüktaman başta can ölüp,*
	Kanım, tügönüp kandın baarı ölüp.	*Hanım, tükenip hanların hepsi ölüp.*
	Kır-kırıñdı çaldırıp,	*Tepe tepeni bastırtıp,*
	Kıraan alptın baarısın	*Kartal alpların hepsini*

	Kırgız kulga aldırıp.	*Kırgız kula aldırıp.*
147370	Can-canıñan çaldırıp,	*Yanı yöreni bastırtıp,*
	Cañculardın baarısın	*Cañ-cuñların hepsini*
	Bul burutka aldırıp,	*Bu Burut'a aldırıp,*
	Kızıl ayza cölöptür,	*Kızıl mızrak dayamış,*
	Kıraandardı Külçoro	*Kartalları Külçoro*
	Kıpkızıl kanga bölöptür,	*Kıpkızıl kana bulamış,*
	Talkalap başın carıptır,	*Paralayıp başını yarmış,*
	Tıypıl kılıp tazalap,	*Tümden silip temizleyip,*
	Takır kırıp salıptır,	*Toptan kırıp salmış,*
	Bel baylagan beliñdi,	*Bel bağladığın beli,*
147380	Öltürüptür örttöngür	*Öldürmüş yanasıca*
	Senin karooldogu eliñdi.	*Senin gözcü yerindeki elini.*
	Kokuy, Kalça, kol kelet,	*Eyvah, Kalça, ordu gelir,*
	Kılımga tatır col kelet,	*Çağa bedel akın gelir,*
	Acıbay, Bakay kan kelet,	*Acıbay, Bakay han gelir,*
	Alban türlüü can kelet,	*Türlü türlü can gelir,*
	Cer mayışıp kol kelet,	*Yer eğilip ordu gelir,*
	Almambet, Çubak zor kelet,	*Almambet, Çubak ulu gelir,*
	Ulakkandın Sırgagı	*Ulakkan'ın Sırgak'ı,*
	Uruşka kıraan çunagı,	*Cenge kartal yamanı,*
147390	Kırk çoronun baarısı	*Kırk çoronun hepsi,*
	Kırgıl baştık karısı,	*Kırgıl başta yaşlısı,*
	Kırgın tiygen emedey	*Kırgın değmiş gibi*
	Kıyrap kelet baarısı.	*Sökün edip geliyor hepsi.*
	Kaarınan cer kozgolup,	*Kahrından yer oynayıp,*
	Kalayman uruş, sel kelet,	*Kızılca kıyamet cenk, sel gelir,*
	Al kalıñ kol içinde	*O kalabalık ordu içinde*
	Acıdaarday* ışkırıp,	*Ejderha* gibi ıslık çalıp,*
	Ayköl Manas şer kelet.	*Ayköl Manas arslan gelir.*
	Köktön cıldız tutulup,	*Gökte yıldız tutulup,*
147400	Köp kol kamap basarda	*Çok ordu kuşatıp basarken*
	Körünöö kaçıp kutuldum.	*Göz göre kaçıp kurtuldum.*
	Uluk Manas şer kördüm,	*Ulu Manas arslanı gördüm,*
	Kuday betin körgözbö,	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
	Uruudan bölök er kördüm,	*Boydan öte bir er gördüm,*
	Bölöktörü canında,	*Başkaları yanında,*
	Börü Bakay aldında,	*Kurt Bakay önünde,*

Kan içüüçü saltı bar,
Kol aldında kol salçu
Almambet, Çubak karkıbar.
Çamınganı colborstoy,
Atışkan aman bolbostoy,
Ceti kılım bört kelet,
Cer örttögön ört kelet.
Agarıp celek tuu kelet,
Asman cargan çuu kelet.
Kankor Manas kanı bar,
Kalıñ kırgız kol bolup,
Kanım, kaptagan eken abıdan».
Bastaşkanım Bakay er.
Akayar mintip turganda,
Kaardı katuu baştadı,
Kan Koñurbay er Kalça
Kaardı katuu baştadı,

Kan içici töresi var,
Ordu önünde saldıran
Almambet, Çubak bahadır.
Atılışı kaplan gibi,
Atışan sağ kalmayacak gibi,
Yedi çağın borası gelir,
Yer yakan yangın gelir.
Ağarıp flamalı tuğ gelir,
Göğü yaran gulgule gelir.
Hunhar Manas hanı var,
Kalabalık Kırgız ordu olup,
Hanım, iyice bastırmış». Boy ölçüştüğüm
Bakay er.
Akayar böyle derken,
Kahrı katı başlattı,
Han Koñurbay, er Kalça,
Kahrı katı başlattı,

Kaarı menen köp curtun
Kırıp iye taştadı.
Kalıñ tırgoot, köp mancuu
Kaarlanıp er Kalça
Kırıp iye taştadı.
Algaranın oozun
Cayıp iydi Koñurbay,
Azar tümön* köp kolun
Aydap cançıp tokmoktop,
Kırıp iydi Koñurbay,
Örttöy közü caynadı,
Alöökönün Koñurbay
Kan içmesi karmadı.
Tırgoot tıypıl çogulup,
Kolo bekem kagılıp,
Kol esinen cañılıp,
Kocuragan köp uluk
Alaman koyup cabılıp,
A Kalçanın aldına
Coo kaydalap cabılıp,
Colu bolsun köp mancuu,

Kahrı ile çok halkını
Kırıp geçiriverdi.
Kalabalık Tırgoot, çok Mançu,
Öfkelenip er Kalça
Kırıp geçiriverdi.
Algara'nın ağzını
Salıverdi Koñurbay,
Hezaran tümen çok ordusunu*
Sürüp ezip tokmaklayıp,
Kırıverdi Koñurbay,
Ateş gibi gözü parladı,
Alööke'nin Koñurbay'ını
Kan içiciliği tuttu.
Tırgoot tümden toplanıp,
Tunç boru sıkı çalınıp,
Ordu aklından şaşıp,
Böbürlenen nice bey
Alaman koyup üşüşüp,
O Kalça'nın önüne
Düşman nerde deyip üşüşüp,
Yolu açık olsun çok Mançu,

Balbandarı turdu ele.
Alöökönün Koñurbay
Acıdaar türlüü er Kalça
Koldun baarın çakırıp,
Erenderdi bakırıp:
«Tüktaman öldü, kanıñ öl,
Tüp kötörö köp kıtay,
Tügüñ kalbay baarıñ öl!
Oroñdogon eriñ öl,
Kayra tartpay eriñ öl,
Karmaşarım burut curt,
Kagışarım Semetey.
Alışarım Külçoro,
Bilseñ mınça kolum bar,
Bereki turgan Akayar
Tübü burut tügöngür
Tüz bolgurdu karaçı,

Pehlivanları durmuştu.
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Ejderha suretli er Kalça,
Ordunun hepsini çağırıp,
Erenlere bağırıp:
«Tüktaman öldü, hanınız öle,
Topyekûn çok Hıtay,
Tüyünüz kalmadan hepiniz ölün!
Kükreyen erin öle,
Geri dönmeden erin öle,
Kapışacağım Burut halkı,
Çarpışacağım Semetey.
Boğuşacağım Külçoro,
Bilirsen bunca ordum var,
Şurada duran Akayar,
Aslı Burut tükenesice,
Şu onmazına baksana,

Manas baştap san kişi
Kaadıdan çıga kaldı dep,
Kara coltoy Ayardın
Kalp aytkanın karaçı!
Keçee, keñ Beycindin batkalda,
Ayagında kol salıp,
Acıbay bolup karoolu
Amaz okup catkanda
Secdege* başın koygondo
Añdıp colun çalgamın,
Kıl arkaluu cülüñgö
Can ayabay saygamın.
Oorup Manas öldü ele,
Oo düynönü kördü ele.
Kankor Manas keldi dep,
Kara coltoy Akayar
Munun kalp aytkanı bir dalay,
Kızıtalak buruttun
Canıñ çıkkan kuu kuldun
Cañkaganı bir dalay,
Almambeti, Çubagı,

Manas başta sayısız kişi
Ansızın çıkageldi diye,
Kara uğursuz Ayar'ın
Yalan söylediğine baksana!
Hani, geniş Beecin'in boğazında, Sonunda saldırıp,
Acıbay olup gözcüsü,
Namaz kılıp dururken,
Secdeye başını koyduğunda*
Gözetleyip yolunu yoklamıştım,
Kıl sırtlı iliğine
Can esirgemeden saplamıştım.
Hastalanıp Manas ölmüştü,
Öbür dünyayı görmüştü.
Hunhar Manas geldi diye,
Kara uğursuz Akayar,
Bunun yalan söylediği bir hayli,
Kahrolası Burut'un
Canı çıkasıca kurnaz kulun
Zırvaladığı bir hayli,
Almambet'i, Çubak'ı,

Er Kococaş kolunan
Şeyit bolgon Sırgagı.
Kara coltoy Akayar
Kapırlıgın kördüñbü,
Kaydan keldi budagı.
Kaldaylarım, şerlerim,
Kırışaarım kıybazı
Örttöşörüm burutka
Bul burut degen curutka
Ay-aalamdı baştagan,
Alışpay kantip kalayın,
Ak üylüü* tursa Alöökö
Atamdı soyup taştagan.
Aytsa Kalça kebi bar,
Altı atamdın kegi bar,
Oyron Manas şer çıgıp,
Manaska Bakay teñ çıgıp,
Oyrondo külük baştaptır.
Orunu turup orkoyup,
Orko degen balbandı

Er Kococaş elinden
Şehit olan Sırgak'ı.
Kara uğursuz Akayar'ın
Kâfirliğini gördün mü,
Nereden geldi bu zırvası.
Kalday'larım, arslanlarım,
Kıyasıya kapışacağım,
Ateş püskürteceğim Burut'a,
Bu Burut denen ulusa,
Ay-âleme baş olan,
Boğuşmadan nasıl kalayım,
Ak evli dururken Alööke*
Atamı boğazlayıp atmışlar.
Söylese Kalça'nın sözü var,
Altı atamın öcü var,
Yaman Manas arslan çıkıp,
Manas'a Bakay denk çıkıp,
Kırıp dökmede öne düşmüş.
Yerinde dikilip kabaran,
Orko denen pehlivanı

Onu soyup taştadı.
Çabılıp ketken burut curt
Berdöö degen kanımdı
Bötönçö kırdı kanımdı
Aldı Kakan şaarımdı.
Alsıratıp talkalap,
Algan başta barımdı.
Ukkun curtum, kebimdi
Uruşup kırgın çır salbay,
Albay kantip ketemin
Bul buruttan kegimdi.
Kayra tartıp Kakanga
Tirüü barıp neteyin,
Tik kirişip uruşup,
Tübünö çoguu ceteyin,
Keçe Kır-Kayıñdın oyunan,
Kıl-Ertiştin boyunan,
Kaspan-Toonun betinen,

Onu boğazlayıp atmıştı.
Vurulup gitmiş Burut halkı,
Berdöö denen hanımı
Hepten kırdı hanımı,
Aldı Kakan şehrimi.
Güçsüz bırakıp paralayıp,
Aldı başta varımı.
Duyun yurdum sözümü,
Vuruşup kırgın kavga koparmadan,
Almadan nasıl giderim
Bu Burut'tan öcümü.
Geri dönüp Kakan'a
Sağ varıp nideyim,
Dikine dalıp vuruşup,
Köküne hep birden ereyim,
Hani Kır-Kayın'ın çukurundan,
Kıl-Ertiş'in boyundan,
Kaspan Dağı'nın yüzünden,

Kürküldöktün sarısı
Sarı-Suunun çetinen
Bacıga* cıygan san karam,
Kazınalık tümön mal
Takır tiyip baştadı.
Cılkı bakkan kırk balban
Kılça koyboy bir candı
Kırgın kılıp taştadı.
Sındırdı caman batımdı,
Çolok atka kondurup,
Camanattı bolturup,
Astımdagı atımdı,
Munun atası tartıp ketti ele
Ay-cañcuñdun Birmıskal,
Esenkandın Burulça
Men aluuçu katındı
Bu kordugu dagı bar.
Cay catkan elin tim koyboy,
Kaardı katuu baştagan,

Kürküldök'ün sarısı,
Sarı-Suu'nun kıyısından,
Bâc diye yığdığım sayısız davarım,*
Hazinelik tümen mal,
Tümden vurup el koydu.
Yılkı bakan kırk pehlivanı,
Kıl kadar komadan bir canı,
Kırgın edip attı.
Kırdı fena heybetimi,
Güdük ata bindirip,
Kötü nama düşürüp,
Altımdaki atımı
Bunun babası çekip almıştı,
Ay-cañcuñ'un Birmıskal'ı,
Esenkan'ın Burulça'sı,
Benim alacağım kadını,
Bunun bu horluğu dahi var.
Rahat yatan eli tınç komadan,
Kahrı katı başlatmış,

Algara menen Karagul
Sakal menen kuyrugun
Takır culdu mına bul.
Kerilip buzdu köçümdü,
Kızıtalak buruttardan
Kantip albaym öçümdü!
Kagıştan öldü Karagul
Kakanga mıktuu kan ele,
Kaalasañ dümök mına bul.
Beecindegi çoñ kanga
Betteşkenim temirdey,
Karagul menen Tüktaman
Kayran balban Tagılık
Bul üçöönü kırdırıp,
Kakançındın Beecinden
Katın kandın elinen
Karıganda Oroñgu
Uşul öldü buruttan.
Müşkül mınça bolorbu

Algara ile Karagul —
Sakalı ile kuyruğunu
Dazlak edip yoldu işte.
Gerilip bozdu göçümü,
Kahrolası Burutlardan
Nasıl almam öcümü!
Çarpışmada öldü Karagul,
Kakan'a yaman han idi,
İstersen bela, işte bu.
Beecin'deki büyük hana
Karşı durduğum demir gibi,
Karagul ile Tüktaman,
Yiğit pehlivan Tagılık —
Bu üçünü kırdırıp,
Kakançın'ın Beecin'inden,
Kadın hanın elinden
Kocamışken Oronggu —
İşte öldü Burut'tan.
Müşkül böyle olur mu?

Beren öldü, kan öldü,
Belgilüü candın baarı öldü. Dobulbas*
bekem kagılıp,
Men Beecinge tartkanda,
Kakanga kayra kaytkanda,
Cılacının* tagınıp,
Kakan kandın Beecinin
Kanı kelse astıma
Soogat surap cabılıp,
Acaldan murun ölöyün,
Al kankordun uuluna
Aldırıp kayra tarttım dep,
Mına oşondo Koñurbay
Ölböy tirüü kayttım dep?
Körgön menen bilgenge,
Süyünçülöp kelgenge
Ne coobumdu aytayın!
Miñiñ ölüp, biröön kal.
Kızıtalak burutka
Kırılışıp kaytayın.
Kırgızga kelip kayrılıp,
Kıyındardan ayrılıp,

Burutka kelip kayrılıp,
Baatırlardan ayrılıp,
Asman cargan çoñ buzuk
Körböy kantip keteyin,
Kayra tartıp kakanga
Ölböy kantip keteyin!»
Dep, oşentip Koñurbay
Kayrattanıp düpüldöp,
Kayran Kalça turdu ele.
Asman tirep, kol tolup,
Az gana emes, mol bolup,
Kılımdın baarı kozgolup,
Burgan suusun burdurup,
Sakçıların kırdırıp,
Balbandardı bakırıp,
Ardıkkandan Koñ törön

Yiğit öldü, han öldü,
Belli başlı canların hepsi öldü. Davulbaz sıkıca vurulup,*
Ben Beecin'e çekildiğimde,
Kakan'a geri döndüğümde,
Cılacın'ını takınıp,*
Kakan hanın Beecin'inin
Hanı gelse önüme,
Pay isteyip üşüşse,
Ecelden önce öleyim —
O hunharın oğluna
Yenilip geri döndüm deyip,
İşte o zaman Konurbay
Ölmeden sağ döndüm deyip?
Görene ile bilene,
Müjde diye gelene
Ne cevabımı söyleyeyim!
Bininiz ölüp, biriniz kalın.
Kahrolası Burut'a
Kırışıp da döneyim.
Kırgız'a gelip de dönüp,
Yamanlardan ayrılıp,

Burut'a gelip de dönüp,
Bahadırlardan ayrılıp,
Göğü yaran büyük kargaşayı
Görmeden nasıl gideyim,
Geri çekilip Kakan'a
Ölmeden nasıl gideyim!»
Deyip, böylece Konurbay
Gayrete gelip gümbürdeyip,
Yaman Kalça kalkmıştı.
Göğe direnip, ordu dolup,
Az değil, pek bol olup,
Cümle halkı depreşip,
Çevrilmiş suyu döndürtüp,
Bekçilerini kırdırıp,
Pehlivanları haykırıp,
Kahrolan Kong tören,

Baatırların çakırıp.
Kalayman uruş saluuga,
Kızıtalak burut dep,
Kırılışıp kaluuga
Kol çurkurap cabılıp,
Ayrı beles, aç kaykañ
Aalamdın kanı Kañ törö
Algara oozun burdu ele,
Aç aykırık, kuu süröön
Koñurbay salıp turdu ele.
Erenderin, kandarın
Er Koñurbay cınadı.
Kabar saldı kalkına:
Alaman* salıp, koldu çeç.
Camgır kılıp, caa tartıp,
Cer aldına taptap ket!
Taş koroosun talkalap,
Toktoboy curt kaptap ket!
Keypi caman buruttun
Kerege-uugun kıyratkın,
Kelin-kızın ıylatkın.

Bahadırlarını çağırıp.
Kızılca kıyamet savaş salmaya,
Kahrolası Burut deyip,
Kırışıp da kalmaya
Ordu çığrışıp üşüşüp,
Çatal bel, aç yokuş —
Âlemin hanı Kang töre
Algara'nın ağzını çevirdi,
Aç haykırış, kuru nara
Konurbay salıp durmuştu.
Erenlerini, hanlarını
Er Konurbay topladı.
Haber saldı halkına:
Alaman salıp, orduyu çöz.*
Yağmur edip, yay çekip,
Yer altına çiğneyip geç!
Taş ağılını paralayıp,
Durmadan yurdu basıp geç!
Kılığı kötü Burut'un
Kerege-uğunu kır, devir,
Gelinini kızını ağlat.

Ala çapan kocosun,
Ak seldeçen moldosun,
Ulukman* Bakay karısın
Uypap ötkün kalıñ el,
Bu kırgızdın baarısın!
Kaçar colun algıla,
Kagıştı katuu salgıla!
Talas menen Keñ-Kolun
Tegerete çeptep ket,
Degi koyboy buruttu
Baarı-cogun örttöp ket.
Dümürün çukup kazgıla
Topuragın toz kılıp,
Buruttun demin baskıla,
Töşünö kuduk kazgıla!»
Mına oşondo Koñurbay:
«Curtum, ayaymın dep buruttu,

Ala kaftanlı hocasını,
Ak sarıklı mollasını,
Ulukman Bakay ihtiyarını*
Hırpalayıp geç, kalabalık el,
Bu Kırgız'ın hepsini!
Kaçış yolunu tutun,
Vuruşmayı sert kılın!
Talas ile Keng-Kol'unu
Çepeçevre kuşatıp geç,
Hiç bırakma Burut'u,
Varını yoğunu yakıp geç.
Kütüğünü eşip kazın,
Toprağını toz edip,
Burut'un soluğunu bastırın,
Bağrına kuyu kazın!»
İşte o zaman Konurbay:
«Yurdum, esirgerim deyip Burut'u,

Kıyınıñar, kanıñar,	*Yamanlarınız, hanlarınız,*
Burutuñ meni kuruttu.	*Burut'un beni kuruttu.*
Bu kurutkan sebebi –	*Bu kurutmanın sebebi:*
Tüktü Taman kan öldü,	*Tüktü Taman han öldü,*
Zıykırçının baarı öldü.	*Büyücülerin hepsi öldü.*
Bizge kıldı kıyın küç,	*Bize etti zorlu güç,*
Alışpay alptan ayrıldık,	*Dövüşmeden alptan ayrıldık,*
Aalamda barbı uşul iş?	*Âlemde var mı böyle iş?*
147640 Berenderin, şerlerin,	*Yiğitleri, arslanları,*
Beline tañuu erlerin	*Bele bağlı destek erleri,*
Kaldayıñar*, kanıñar	*Kaldaylarınız*, hanlarınız,*
Kaçpay soguş salıñar.	*Kaçmadan savaş salın.*
Kıyın bolso bul burut	*Yaman ise bu Burut,*
Curtum, kırgın tiygen emedey,	*Yurdum, kırgın değmiş gibi,*
Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro*
Kırılışıp kalıñar.	*Kırışıp da kalın.*
Kıylasın kırdı alpıñdın	*Alpının nicesini kırdı,*
Başkı ölgönüñ Karagul,	*İlk ölünüz Karagul —*
Çınmaçınga-kakanga	*Çınmaçın'a, Kakan'a*
147650 Tabılabı mına bul.	*Bulunur mu böylesi?*
Atagın körgön çoçugan,	*Namını gören ürkerdi,*
Artık ele, şer ele	*Üstündü, arslan idi,*
Acayıptan* okugan,	*Acayıptan* okumuştu,*
Kat algandın uulu ele.	*Yazı almışın oğluydu.*
Elge çetke, coo betke	*Elde, uçta, yağı yüzünde*
Kol tokmoktoy uul ele	*Orduya tokmak gibi oğuldu,*
Beeciniñe, Dıñşaga,	*Beecin'ine, Dıngşa'ya,*
Beren ele mınçaga,	*Bunca yere yiğit idi,*
Kaldayga mıktuu kan ele,	*Kalday'a yaman han idi,*
147660 Alışsa candı koybogon,	*Tutuşsa can bırakmazdı,*
Ölüp kalgan Tüktaman	*Ölüp giden Tüktaman*
Eñ kücürmön al ele.	*En güçlüsü o idi.*
Katın kandan Oroñgu	*Kadın handan Oronggu*
Dalayga çıkkan karı ele.	*Nice yıla ermiş koca idi.*
Keçee Külçoro soygon Tagılık,	*Dün Külçoro'nun boğazladığı Tagılık —*
Kıtaydan öldü köp uluk,	*Kıtay'dan öldü çok ulu,*
Kılımda bolboyt bu kılık.	*Çağda olmaz bu kılık.*
Buzulgan eken körgön tüş,	*Bozulmuş meğer görülen düş,*

Kırgızdan ölüp kıyla döö
Kılımda bolboyt uşul iş.
Kırgındı kıyın salıñar.
Ereniñer, çalıñar,
Kırk kün tınbay uruşup,
Kırgın tiygen emedey
Kırılgıla baarıñar.
Amızdı mıktap alıp ber,
Kankordun uulu köödöktü
Kurmandıkka* çalıp ber.
Kıraan Bakay, Bölökbay
Bul eköönü caylap ber,
Kıyın usta kırk kalça*
Bul eköönü baylap ber.
Aalamdan çıkkan şer eken,
Arkı cayı tukumdaş
Bizge coldoş er eken.
Alöökö kan, Aziz kan
Arkı atabız bir tuugan.
A da kandın uulu ele,
Men da kandın uulu elem.
Alaman uruş salgıla,
Aylañ cetse kakançın,

Kırgız'dan ölüp nice dev —
Çağda olmaz böyle iş.
Kırgını yaman salın.
Ereniniz, ihtiyarınız,
Kırk gün durmadan vuruşup,
Kırgın değmiş gibi
Kırılın hepiniz.
Öcümüzü sağlamca alıver,
Hunhar oğlu ham yiğidi
Kurbanlığa kesiver.*
Kıran Bakay, Bölökbay —
Bu ikisini haklayıver,
Usta mı usta kırk kalça,*
Bu ikisini bağlayıver.
Âlemden çıkma arslanmış,
Ötesi soyca soydaşmış,
Bize yoldaş ermiş o.
Alöökö han, Aziz han —
Öte atamız kardeştir.
O da hanın oğlu idi,
Ben de hanın oğluyum.
Alaman savaşı salın,
Gücün yeterse, Kakançın,

Tirüü baylap algıla,
Başına kook kiygizip,
Kan belgisin bilgizip,
Kaçırdan uloo mingizip,
Öltürböstön, citirbey
Eki kolun teñ baylap,
Kakandı közdöy cöö aydap.
Tekşi koroo talına,
Çın-Beecindin tagına,
Altın taacım* kiygizip,
Altın takka mingizip,
Atasının cerine,
Taş-Köpürö şaarına,
Köp mancuunun aylına,
Atası carım kan ele

Diri diri bağlayıp alın,
Başına kavuk giydirip,
Han nişanını belli edip,
Katırdan binek bindirip,
Öldürmeden, yitirmeden,
İki kolunu birden bağlayıp,
Kakan'a doğru yaya sürün.
Düz ağılın söğütlüğüne,
Çın-Beecin'in tahtına,
Altın tacımı giydirip,*
Altın tahta çıkarıp,
Atasının yerine,
Taş-Köpürö şehrine,
Çok Mançu'nun obasına,
Atası yarım han idi —

Kan Aziz kan tagına,
Babañ tagı uşu dep,
Bar kılıgın bilgizip,
Carım kan tagın miñgizip,
Kaldayga kabar salıñar,
Kan kötörüp alıñar,
Öz tukumdu koyuñar,
Tübü duşman buruttu
Tük kaltırbay soyuñar.
Buyruk uşul könüñör
Abayla kıtay köp mancuu
Menin aytkanım kılıp beriñer. Carım kandın altın tak –
Alaman artık salsañar,
Almambet uulu Çoronu
Eptep baylap alsañar.
Taş-Köpürö şaarı bar,
Mancuu-kıtay eli bar.
Sarı taldan saydırgan
Bagı turat Beecinde,
Sarı altından ornotkon
Tagı turat Beecinde,
Urugu kırk kan bir uruu
Eli turat Beecinde.
Çetki-Beecin atagı,

Han Aziz han tahtına,
Deden tahtı budur deyip,
Her âdetini belletip,
Yarım han tahtına oturtup,
Kalday'a haber salın,
Han kaldırıp alın,
Öz soyu başa koyun,
Kökü düşman Burut'u
Hiç bırakmadan boğazlayın.
Buyruk budur, boyun eğin,
Sakının, Kıtay, çok Mançu,
Benim dediğimi yapıverin. Yarım hanın altın tahtı —
Alamanı üstün salarsanız,
Almambet oğlu Çoro'yu
Bir yolunu bulup bağlarsanız.
Taş-Köpürö şehri var,
Mançu-Kıtay halkı var.
Sarı söğütten diktirilmiş
Bağı durur Beecin'de,
Sarı altından kurulmuş
Tahtı durur Beecin'de,
Soyu kırk han, bir uruk
Halkı durur Beecin'de.
Çetki-Beecin adı var,

Curtum, çelişpey adam catabı?
Alıp barsañ Beecinge
Al Külçoro er eken,
Bizge tukum boluuçu,
Çayındının çeti bar,
Çay algan too kençi bar,
Altın kazgan keni bar.
Tüp atası Çılaba,
Çılaba karan taştagan
Çın kıtay curt eli bar,
Altın kazgan keni bar,
Biçikte cazgan katı bar,
Öz tukumu minsin dep,

Yurdum, çarpışmadan insan yatar mı?
Alıp varsan Beecin'e,
O Külçoro er imiş,
Bize soy olurdu o,
Çayındı'nın kıyısı var,
Çay çıkan dağ madeni var,
Altın kazılan madeni var.
Kök atası Çılaba,
Çılaba'nın yüzüstü bıraktığı
Öz Kıtay yurdu, halkı var,
Altın kazılan madeni var,
Biçikte yazılmış yazısı var,
Öz soyu binsin diye,

Kırk arkan boyu zından* taş
Kamap bakkan oşondo
Saralanın inisi
Kulansur degen atı bar.
Mınçanı taştap burutta
Emine izdeyt karkıbar*
Ar düynönün keni bar,
Arbın kıtay eli bar.
Ata tek bilbey burutta,
Azıp, tentip bu curtta
Kanzaadanın* tukumu
Kaygırıp cürgön çeni bar.
Burkan* cönün bilgizip,
Altın takka mingizip,
Uruktu cumşa köp kıtay
Bir urugun bilgizip,
Baraban küü çalgıla,
Çınmaçındın çın uulu,
Çın Azizkan tukumu
Çındap Kuday kılganı.
Atası şaytan Almambet
Çılabaga ok atıp,
Çın kıtaydı kırganı.
Beecinden tentip adaşıp,
Adaşıp ketken sebebi

*Kırk urgan boyu taş zindanda**
Kapatıp beslediği orada —
Sarala'nın kardeşi,
Kulansur denen atı var.
Bunca şeyi bırakıp Burut'ta
Ne arar karkıbar?*
Her nimetin madeni var,
Kalabalık Kıtay halkı var.
Ata soyunu bilmeden Burut'ta,
Azıp, sürtüp bu yurtta,
Hanzadenin soyu*
Kaygılanıp gezmekte.
Burkan'ın yolunu belletip,*
Altın tahta oturtup,
Uruğu koştur, çok Kıtay,
Bir uruğunu belletip,
Davul havası çalın,
Çınmaçın'ın öz oğlu,
Öz Azizkan soyu —
Hakikat, Kuday'ın kıldığı.
Atası şeytan Almambet,
Çılaba'ya ok atıp,
Öz Kıtay'ı kırmıştı.
Beecin'den savrulup yiterek —
Yolunu şaşırmasının sebebi:

Beecinde kandık talaşıp,
Kara kıtay tırgoottun
Altın tagın may kılıp,
Öz atası Azizkan
Çet-Beecinge cay kılıp,
Kümüştön tagın kan kılıp,
Kürkürögön kıtaydın
Atası carım kan ele
Kün-cañcuñdu cay kılıp,
Erdigi epsiz şer ele
Toktop berse Beecinde
Men Kalçadan er ele.
Kıtay milek*, al calgız

Beecin'de hanlık çekişip,
Kara Kıtay Tırgoot'un
Altın tahtını yağ edip,
Öz atası Azizkan
Çet-Beecin'i yurt edip,
Gümüşten tahtında han olup,
Gürleyen Kıtay'ın
Atası yarım han idi —
Kün-cangcung'u yere serip,
Yiğitliği ölçüsüz arslandı,
Durup kalsaydı Beecin'de,
Ben Kalça'dan da erdi o.
Kıtay milek, o yalnız,*

Köp düynösün çaçkanda
Kakandan kaçıp, çır kılıp, El-curtun
oşenetip turabı?
Çınmaçından kaçkanda
Kez kelgenin kan kılıp,
Katılganın çañ kılıp,
Karmaşkandı dan kılıp,
Katuu kırgın baştagan.
Altı miñ kalday, kırk törö Dep, oşentip
Koñurbay
Azoozil kandı baş kılıp,
Algaranı culkuntup,
Çılaba kandın türkügü
Bulardı kırıp taştagan.
Al Almambet kökcaldı
Eelendirgen enesi
Uy kaytargan canında
Tübü burut tügöngür
Maacik degen emesi.
Kakandan kaçıp a dagı
Kalıñ balban kırılgan
Almambettin çatagı.
Kırk uruu kıtay kakançın
Ay-aalamdı buy kılıp,
Calgız Albam kökcaldan
Köp kırılgan Bakburçun.
Tuuganım bolgon duşmanım,
Kamdap çıktı kagışka
İçimde kalgan buşmanım.
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasının uulu elek.
Taralıp kaçıp cürgüdöy,
Kaysı cerde kurgan can

Çok malını saçtığında,
Kakan'dan kaçıp, çıngar çıkarıp, El-yurduna böyle mi durulur?
Çınmaçın'dan kaçtığında,
Rast geleni kana bulayıp,
Sataşanı toz edip,
Tutuşanı dane edip,
Sert kırgını başlatmıştı.
Altı bin kalday, kırk töre — Deyip, böylece Konurbay,
Azoozil hanı baş kılıp,
Algara'yı silkindirip,
Çılaba hanın direği —
Bunları kırıp atmıştı.
O gökyele Almambet'i
Azdırıp coşturan da,
İnek güderken yanında,
Kökü Burut, kahrolası,
Maacik denen nesnesiydi.
Kakan'dan kaçıp o dahi —
Nice pehlivanın kırılması,
Almambet'in belasıdır.
Kırk uruk Kıtay, Kakançın —
Ay-âlemi kasıp kavurup,
Yalnız Albam bozkurttan
Çok kırılmıştı Bakburçun.
Akrabam olan düşmanım,
Hazırlanıp çıktı çarpışmaya.
İçimde kalan kederim.
Taş kuşanan Kıtay'ın
Arısının oğluyduk biz.
Dağılıp kaçıp gezecek,
Hangi yerin bahtsızı,

Bolbosunun uulu elek?
Körgön-bilgen mancuunun
Küçtüüsünün özü elek,
Karargan kara közü elek.
Kaduuga* salgan tam elek,

Değersizin oğlu muyduk biz?
Görmüş geçirmiş Mançu'nun
Güçlüsünün ta kendisiydik,
Kararan kara gözüydük.
Kaduuya salınmış yapıydık,*

	Kalıñ kıtay kakanga	*Kalabalık Kıtay Kakan'a*
	Kol tokmoktoy kan elek.	*Orduya tokmak gibi handık.*
147820	Taza kandın tukumu	*Arı hanın soyu*
	Taktı talak* kılarbı,	*Tahtı talak* eder mi,*
	Öz curtuna ok atıp,	*Öz yurduna ok atıp,*
	Bek ele beypay kılarbı,	*Beyleri perişan eder mi?*
	Burulbastan kol salıp,	*Dönmeden saldırın,*
	Buruttu kırıp ötkün dep,	*Burut'u kırıp geç deyip,*
	Kızıtalak buruttun	*Kahrolası Burut'un*
	Tübünö tüptüz cetkin» – dep,	*Köküne dosdoğru var!» — deyip,*
	Eelendirip kara atın	*Kara atını coşturup,*
	Eri ölgöndöy bulkuntup,	*Eri ölmüş gibi silkindirip,*
147830	Kaarlanıp, kürküröp,	*Hiddetlenip, gürleyip,*
	Kalıñ mancuu, köp tırgoot	*Kalabalık Mançu, çok Tırgoot,*
	Kança kıtay, san kalday	*Nice Kıtay, sayısız kalday —*
	Coo börüsü Koñurbay	*Yağı kurdu Konurbay,*
	Mancuuların, şerlerin,	*Mançularını, arslanlarını,*
	Kaltırbay kakan erlerin,	*Bırakmadan Kakan erlerini,*
	Ayzaga kambıl ıktuusun	*Kargıda usta becerikliyi*
	Algan eken Koñurbay	*Almış meğer Konurbay,*
	Aalamga atagı çıkkan mıktuusun.	*Âleme namı yayılmış yamanını.*
	Kaldayların kandarın,	*Kaldaylarını, hanlarını,*
147840	Aalamga tatır balbanın.	*Âleme bedel pehlivanını.*
	Kara mıltık kars etse,	*Kara tüfek çat etse,*
	Kaçıp şaşıp bılk etpey	*Kaçıp şaşmadan, kıpırdamadan,*
	Tuu tübünön kılt etpey,	*Tuğ dibinden ayrılmadan,*
	Turgan caydan bılk etpey,	*Durduğu yerden kımıldamadan,*
	Kanduu kanga kanışçu,	*Kanlı kana doyanları,*
	Kaçpay turup alışçu,	*Kaçmadan durup dövüşenleri —*
	Kayrandarın bir bölüp.	*Seçkinlerini bir bölüp.*
	Kök temirdey erdigi,	*Gök demir gibi yiğitliği,*
	Körgöndön kayra tartpagan	*Gördüğünden geri dönmeyen,*
147850	Eñ ele mıktuu şerdigi,	*En yaman arslanlığı olan,*
	Esebi cok kambıldan,	*Hesapsız beceriklilerden,*
	Aalamdı buy kılgan	*Âlemi kasıp kavuran,*
	Ayabagan dañgıldan,	*Amansız namlılardan,*
	Salışka mıktuu kambıldan,	*Vuruşta yaman ustalardan,*
	Kayrandarın bir bölüp,	*Seçkinlerini bir bölüp,*

Kaldayların keketip,
Kalıñ dümök, çoñ cañcal
Kalça tereñ bekitip,
Kayrandarın bir böldü.
Köpkök temir kiyingen,
Kök arıslanday çüyülgön,
Cañcal dese süyüngön,
Cekene* ton kiyingen,
Ceti milek* coo kelse
Ceke aralap kirgenden,
Adis bolup atışka
Coonun aylasın kıyın bilgenden Tüpkü atası Çılaba
Kayrandarın bir bölüp,
Kamdadı Kalça cañcaldı.
Kırgın bolso tañılbas,
Aydın karañgısında
Altı buta* alıstan
Cartı iynenin közünön
Irmegende cañılbas,
Bu düynögö caralıp,
Kelgenderin bir böldü,
Irmese cerden cañılbas,
Mergenderin bir böldü,
Ayt degende kıyt koygon,
Uu degende çuu degen
Coogo bettep barçuudan,
Colukkan coogo ayanbay
Kagıştı katuu salçuudan,

Kaldaylarını paylayıp,
Koyu bela, büyük kavgayı
Kalça derinden sağlamlayıp,
Seçkinlerini bir böldü.
Masmavi demir giyinen,
Gök arslan gibi gerinen,
Kavga dense sevinen,
Cekene kürk giyinen,*
Yedi milek yağı gelse,*
Tek başına dalıp girenlerden,
Atışmada usta olup,
Yağının çaresini iyi bilenlerden — Kök atası Çılaba,
Seçkinlerini bir bölüp,
Hazırladı Kalça kavgayı.
Kırgın olsa yılmayan,
Ayın karanlığında,
Altı buta uzaktan,*
Yarım iğnenin gözünden
Nişan alsa yanılmayan —
Bu dünyaya yaratılıp
Gelenlerini bir böldü,
Kırptı mı yerden yanılmayan
Nişancılarını bir böldü,
'Hayt!' deyince fırlayan,
'Uv!' deyince 'çuv!' diyen,
Yağıya yüz tutup varanlardan,
Rast geldiği yağıdan sakınmadan
Çarpışmayı sert salanlardan,

Karmaşkan coonu kıyratıp,
Takır baylap alçuudan.
Biröö miñge toybogon,
Kez bolso candı koybogon,
Özüm baatır, şermin dep,
Kez bolgondu ceermin dep,
Kagıştı katuu baştagan,
Karmaş bolso cön ele
Candan keçip taştagan

Tutuştuğu yağıyı kırıp,
Tümünü bağlayıp alanlardan.
Biri bine doymayan,
Rast gelse can bırakmayan,
'Kendim bahadırım, arslanım' deyip,
'Rast geleni yerim' deyip,
Çarpışmayı sert başlatan,
Tutuşma olsa düpedüz
Candan geçip atılan,

Balaketmin degenden,
Mañdaylaşa kelgendi
At-tonu menen cegenden,
Calayak ooz, car kabak
Can çıgarat oylop baş
Sıyagı caman zaarı küç
Katılsa candan cön ele
Öldüm ee dep küdör üz,
Kak oşondoy balbandan
Anı böldü er Kalça.
Astı menen saldı ele,
Anın art cak cagınan
Temir arkan torçonu
Çın Kakandın kanı oşol
Kasiettüü can oşol
Alışıp adam cetpegen
Oşonço soguş bolso da,
Kırk cıl kırgın bolso da
Kasieti ketpegen.
Kagış kılıp kança can,
Karmaş kılıp dalay kan
Kara tacaal cetpegen
Tüp atası tügöl kan
Tübü tüptüü kıtay el
Temir arkan torçonun
Azıgına miñ kaçır
Ar bir kündö soydurgan
Kagışka katuu kirsin dep.
Amal menen ıktardı

'Ben belayım' diyenlerden,
Karşısına geleni
Atı-kürküyle yutanlardan.
Yayvan ağızlı, uçurum kaşlı,
Düşünsen başı can alır,
Görünüşü kötü, zehri güçlü,
Sataşırsa candan düpedüz
'Öldüm' deyip umudu kes —
Tam da böyle pehlivandan
Onu ayırdı er Kalça.
En öne salmıştı,
Onun art yanından —
Demir urgan torcusu:
Öz Kakan'ın hanı odur,
Kutlu bir can odur,
Tutuşup kimsenin yenemediği,
Onca savaş olsa da,
Kırk yıl kırgın olsa da
Kutu gitmeyen.
Çarpışıp nice can,
Tutuşup nice han —
Kara Deccal bile yetmemiş,
Kök atası tümden han,
Kökü köklü Kıtay eli.
Demir urgan torcunun
Azığına bin katır
Her bir günde boğazlatırdı,
Çarpışmaya sert girsin diye.
Hileyle ustalıkları

Artık cakşı bilsin dep,
Kagışka karan salsın dep,
Karmaşa kelgen adamdı
Kan çıgarbay tiptirüü
Kayrandar baylap alsın dep.
Tegiz baatır kol berip,
Al baatırdın koluna
Temir arkan tor berip.
Arbagın ukkan çoçunup,

Pek iyi bilsin diye,
Çarpışmada kıran salsın diye,
Tutuşmaya gelen insanı
Kan çıkarmadan dipdiri
Yamanlar bağlayıp alsın diye.
Tüm bahadırlar el verip,
O bahadırın eline
Demir urgan tor verip.
Namını duyan ürperip,

Acayıptan* okunup,
Amalga mıktap kandırıp,
Er atagın aldırıp,
Alıştı kaptap ketkin dep,
Kalaymandı salgın dep,
Kagış kılgan buruttan
Burut degen curttan
Kerektüüsün, şerlerin,
Mıktuuların, erlerin
Tirüü baylap algın dep,
Tikteşkeniñ çoñ burut
Bir balaaga salgın dep,
Almambet uulu erendi,
Atası kıtay berendi
Al alaman uruşta
Çoronu karmap bergin dep,
Öltürböstön citirbey,
Külçoro karmap bergenge
Degenine könömün,
Er atagın beremin.
Mıktuusun curtka bildirem,
Töbösünö taş sayıp,
Özlörünö sumbuldun* taşın
kiygizem. Seyilge çıgar alma şak,
Bul sözdü aytıp Koñurbay
Bar adizman kolçonun,
Temir arkan torçonun
Tegiz colgo saldı ele.
Kara baskan kıtaydın
Kança türlüü kalkı bar,

Acayıptan okunup,*
Hileye iyice doyurup,
Er namını aldırıp,
Dövüşü basıp geç diye,
Kızılca kıyameti sal diye,
Çarpışan Burut'tan,
Burut denen yurttan,
Gereklisini, arslanlarını,
Yamanlarını, erlerini
Diri diri bağlayıp al diye,
Dikleştiğin koca Burut'u
Bir belaya sal diye,
Almambet oğlu ereni,
Atası Kıtay yiğidi —
O alaman savaşında
Çoro'yu yakalayıp ver diye,
Öldürmeden, yitirmeden.
Külçoro'yu tutup verene
Dediğine razı olurum,
Er namını veririm.
Yamanlığını yurda bildiririm,
Tepesine taş dikip,
Kendilerine sümbülün taşını*
giydiririm. Seyre çıkar elma dalı,
Bu sözü söyleyip Konurbay,
Var usta kolcusunu,
Demir urgan torcusunu —
Hepsini yola salmıştı.
Kara basmış Kıtay'ın
Nice türlü halkı var,

Anın art cak cagına
Kancarkol* degen kalkı bar
Tutanıp ölgön çoçkodo
Alban türlüü alpı bar.
Al alpınan bir bölök
Adam çıdap barbagan
Kancarkol degen karkıbar.
Karmaşkan candı soo koyboy

Onun art yanında,
Kancarkol denen halkı var,*
Tutuşup ölesi domuzda
Türlü türlü alpı var.
O alplarından bir başka,
İnsanın dayanıp varamadığı,
Kancarkol denen karkıbar.
Tutuştuğu canı sağ komaz,

Kanın tökmöy saltı bar.
Kancarkol cayı mına bul
Beecin kanı kakançın,
Bar atagı Bakburçun
Balası mınça bu curttun
Carçuu kancarkol kılıp,
Kamdap kolun mol kılıp,
Çınmaçınga kakanga
Çın buyrugun kıldırgan.
Çırkıratıp baldardı
Tört caşarda cıydırgan.
Altın eşik darbaza
Azabı mınça baykasa,
Darbazaga kamatıp,
A baldardın moynuna
Kıtayça kırçoo taktırgan.
Bir adamga bildirbey,
Bir kişige tuyguzbay,
El körböstün elkin cay,
Kattap adam baspagan,
Karagan mende tañ kalgan.
Aylanası çınar bak
Ortosunda altın tak.
Kapkarañgı kalıñ bak,
Seyilge çıgıp tundurgan.
Kancarkol bolup kalganı –
Segiz caştan çoñoyup,
Kap caymalap kum kuyup,
Cıyırma bir cılga urdurgan
Bulçuñ kancarkol bolgon,

Kanını dökmek töresi var.
Kancarkol'un hali işte şu:
Beecin hanı Kakançın,
Tüm namıyla Bakburçun —
Bunca çocuğunu bu yurdun
Yarma kancarkol edip,
Hazırlayıp ordusunu bol edip,
Çınmaçın'a, Kakan'a
Gerçek buyruğunu yaptırmış.
Feryat ettirip çocukları,
Dört yaşındayken toplatmış.
Altın kapılı derveze —
Baksan azabı bunca —
Dervezeye kapattırıp,
O çocukların boynuna
Kıtayca çember taktırmış.
Bir insana bildirmeden,
Bir kişiye sezdirmeden,
El görmezin ıssız yeri,
Uğrayıp insan basmamış,
Bakan kul şaşakalmış.
Çevresi çınar bağı,
Ortasında altın taht.
Kapkaranlık koyu bağ,
Seyre çıkıp gönül dinlendiren.
Kancarkol oluşu şöyle:
Sekiz yaşından büyüyüp,
Çuval serip kum doldurup,
Yirmi bir yıl vurdurmuş —
Adalesi kancarkol olmuş,

Balbandıgı mol bolgon.
Baş açık akıl kalbagan,
Balbanın mınday kamdagan,
Ceñinde kıtay katı bar,
Esenkandın tagında,
Seyilge kurgan bagında
Teñi kirpiç, teñi taş

Pehlivanlığı bol olmuş.
Düşünülmedik akıl kalmamış,
Pehlivanını böyle hazırlamış,
Yeninde Kıtay yazısı var,
Esenkan'ın tahtında,
Seyir için kurduğu bağında,
Yarısı kerpiç, yarısı taş —

Teñşergen kıtay kara saat. Aşkere Kalça karkıbar.
Denk tutan Kıtay'ın kara saati. Aşikâr Kalça karkıbar.

Çoñ kerme cayıp uçtatkan
Komolu cez naydar
Esenkandın çoñ dubal
Üyrönüp çıktı beken dep,
Burutka kırgın salgın dep,
Kancarkolgo muştatkan,
Dubaldı turup urganda,
Kol menen koyup turganda
Kolu tamga ornogon.
Üyrönbögön balası
Üç ubak anday bolbogon.
Barabanın kagışkan,
Kancarkol atak alışkan.
A kancarkol balbanga
Ötkön aydın cayında,
Kış ubak çilde ayında
Üydöy bolgon çoñ burkan
Kırk kulaktuu cez kazan
Kıyañ kazıp saldırıp,
Adam tappas oy kılıp,
Kırktan kaçır, kırk ögüz
Kazınada bacıdan*
Kırkı kaman, kırk cılkı,
Bacıga cıygan sarı altın –
Soyup alıp toy kılıp,
Kıtayça biçip* kat koygon. Zarıp kılıp düynösün.
Kalk çogulup, çuu turup,
Cıyıp algan baldardı
Dümpüldöktü kars urup,
Adam tappas oy kılıp,
Bodoyo dep belgi oyup,
El carışıp kat koygon.
Eñgiregen çirkinge
Kancarkol dep at koygon.
Etegine kat koygon,
Kagışka kaalap cetüüçü,

Büyük kerme gerip sivriltmiş,
Kabaralı tunç mızrak,
Esenkan'ın büyük duvarı —
Öğrenip çıktı mı ola deyip,
Burut'a kırgın sal deyip,
Kancarkol'a yumruklatmış,
Duvara durup vurduğunda,
Eliyle yumruk koyduğunda,
Eli duvara gömülmüş.
Öğrenmemiş çocuğu
Üç vakitte öyle olamamış.
Davulunu dövmüşler,
Kancarkol namını almışlar.
O kancarkol pehlivana,
Geçen ayın çağında,
Kış vakti zemheri ayında,
Ev gibi büyük burkan,
Kırk kulplu tunç kazan —
Yamaç kazıp yerleştirmiş,
İnsanın bulamayacağı çukur edip,
Kırkar katır, kırk öküz,
Hazinede baçtan,*
Kırkı yaban domuzu, kırk yılkı,
Baça yığılan sarı altın —
Boğazlayıp toy edip,
Kıtayca biçip yazı koymuş. Harcayıp varını yoğunu.*
Halk toplanıp, gulguleyle,
Derleyip aldığı çocukları,
Dümbeleği çat vurup,
Kimsenin akıl ermezini edip,
Bodoyo diye nişan oyup,
El yarışıp yazı koymuş.
Böğüren zavallıya
Kancarkol diye ad koymuş.
Eteğine yazı koymuş,
Çarpışmaya isteyip yetişirdi,

Karmaşkandı soo kılbay,
Talkan kılıp ötüüçü.

Tutuştuğunu sağ komadan,
Un ufak edip geçerdi.

Kabılgandı buy kılıp,
Kan agızıp ketüüçü.
Bettep mende cete albayt,
Kancarkol dep atı bar.
Alıptan mınça kol algan,
Burçtan karmap imerdi,
Murdagı öçtü algın dep,
Kancar kalkın ciberdi.
Kalk dürbötüp, taş küygön
Koñurbay salgan çoñ bülük.
Anın berki cagında
Kadimki balban Cöökülük*.
Cöökülük cayı uşunday –
Arkı atası Çılaba,
Çılabada çoñ zıykır
Çoñ biçigin aldırgan
Kalkına kıstoo saldırgan
Kagışka katuu kerek dep,
Baladan alım saldırgan,
Moyununa baldardın
Kıtayça kırçoo taktırgan.
Sarı altından çaktırıp,
Erkelete baktırıp,
Başına düñküldök, duutar*
çaldırıp,
Tizedegi tomuktu
Tim koyboston aldırıp,
Cöökülük dep at koygon.
Kulan kuusa kutkarbas,
Kanattuu uçsa karmagan.

Rast geleni perişan edip,
Kan akıtıp giderdi.
Karşısına kul varamaz,
Kancarkol diye adı var.
Alplerden bunca ordu almış,
Köşeden tutup çevirdi,
Önceki öcü al diye,
Kancar halkını gönderdi.
Halkı ürkütüp, taş yakan —
Konurbay'ın saldığı büyük fitne.
Onun beri yanında,
Bildiğin pehlivan Cöökülük.*
Cöökülük'ün hali şöyle:
Öte atası Çılaba —
Çılaba'daki büyük büyücü
Büyük biçiğini aldırmış,
Halkına baskı saldırmış,
Çarpışmaya sert gerek deyip,
Çocuktan vergi saldırmış,
Boynuna çocukların
Kıtayca çember taktırmış.
Sarı altından saçtırıp,
Nazlandıra besletip,
*Başında dümbelek, dutar**
çaldırıp,
Dizdeki aşık kemiğini,
Boş komadan aldırıp,
Cöökülük diye ad koymuş.
Kulan kovsa kaçırmaz,
Kanatlı uçsa yakalarmış.

Teke kaçsa terip cep,
Karmaşkandı caylagan.
Adam bilgen akıldan
Atañdın körü kıtayda
Baykasañ biröö kalbagan.

Teke kaçsa derip yer,
Tutuşanı haklarmış.
İnsanın bildiği akıldan,
Atanın körü, Kıtay'da
Baksan biri kalmamış.

Alışka Cöökülügü
Andızdap çurkap cetüügö,
Ayta-buyta dedirbey
Buruttu kaptap ketüügö
Koñurbay kandın bülügü,
Kaldaydın Cöökülügü,
Anın arka cagınan
Atka oyunçu balbanı.
Alöökönün Koñurbay
Alban türlüü kol aydap,
Tük ayanbay kalganı.
Türlöngön kıtay balbanı,
Kan Koñurbay kapırdın,
Karuusu toluk baatırdın
Türlüü-türlüü balbanı.
Buu tügöngön Kalçanın
Aalamga tatıyt cañcalı.
Atka oyunboz balbanı
Bedeerin körgön çoçutkan,
At oyunçu ayardı
Acayıptan* okutkan.
Beecinden arı beş aylık,
Kakandan arı altı aylık
Kaptın beri toosunan,
Suuk-Tör degen törünön
Ulañşı-Teypin kölünön
Altımış baştuu acıdaar*.
Acıdaardın aldınan
Altı san bala bir barıp,
Altı cüz bala bir kelip,
Atagın körgön çoçugan,
Çoñ zıykır duba okugan.
Tayak alsa koluna
Biröö miñdi kaguuçu

Coogo ılayık baktırgan.
Eçen tırgoot, eçen kan
Er eken dep caktırgan.
Karmaştı katuu baştaçu,

Dövüşe Cöökülük'ü —
Sıçrayıp koşup yetişmeye,
'Şöyle böyle' dedirtmeden,
Burut'u basıp geçmeye —
Konurbay hanın fitnesi,
Kalday'ın Cöökülük'ü,
Onun arka yanından,
At üstünde oyuncu pehlivanı.
Alöökö'nün Konurbay'ı,
Türlü türlü ordu sürüp,
Hiç mi hiç esirgemedi.
Türlenmiş Kıtay pehlivanı,
Han Konurbay kâfirin,
Bileği dolu bahadırın
Türlü türlü pehlivanı.
Soluğu tükenesi Kalça'nın
Âleme bedeldir kavgası.
At üstünde oynayan pehlivanı —
Bedevisini gören ürkmüş,
At oyuncusu ayyarı
Acayıptan okutmuş.*
Beecin'den öte beş aylık,
Kakan'dan öte altı aylık,
Kap'ın beri dağından,
Suuk-Tör denen yaylasından,
Ulangşı-Teypin gölünden —
Altmış başlı ejderha.*
Ejderhanın önünden
Altı san çocuk bir varıp,
Altı yüz çocuk bir gelip,
Namını gören ürkmüş,
Büyük büyücü dua okumuş.
Değnek alsa eline,
Biri bini kovardı,

Yağıya layık besletmiş.
Nice Tırgoot, nice han,
Ermiş deyip beğenmiş.
Tutuşmayı sert başlatırdı,

Kırk cıl müşkül coo kelse,
Kıyındap başka doo kelse
Kırgın kılıp taştagan.
Soguş cakka dañgılı,
Alışka artık kambılı
Aydap colgo saldı ele,
Anın art cak cagınan
Caaga kıldat ıktuusun,
Adiz mergen mıktuusun
Cer kaptatıp caynatıp,
Kalıñ kolun aydatıp,
Ayçıgı altın tuu bolup,
Asman cargan çuu bolup,
Körsö köñül bölünüp,
Kol aldında Koñurbay
Kök askar toodoy körünüp,
Alaman baştap çuu koyup,
Keriney-surnay tarttırıp,
Kerikke* ok-darı arttırıp
Kaarlanıp toptodu
Kıcıldagan kapırdan
Kan Koñurbay baatırdan
Aalamdı özü kütköndöy
Aldı katuu kara cer
Kalıñınan tütköndöy,
Beren da eken şeriñiz,
Beecinden Kalça eriñiz.
Kakançıluu Beecinge
Ala-Toodoy kan eken,
Koñurbaydın canında
Altımış caysañ*, kırk törö
Arkasınan san keçil*
Takool bolup kaldı ele.
Keçildin cayı uşunday
Keçildin kanı Koñurbay

Arkı atası kakandın
Kalgan eken ırımı,
Kecildegen örttöñgür

Kırk yıl müşkül yağı gelse,
Zorlanıp başa dava gelse,
Kırgın edip bırakırdı.
Savaş yanına namlısını,
Dövüşe üstün ustasını
Sürüp yola salmıştı,
Onun art yanından,
Yayda ince ustasını,
Usta nişancı yamanını,
Yeri kaplatıp kaynatıp,
Kalabalık ordusunu sürdürüp,
Hilali altın tuğ olup,
Göğü yaran gulgule olup,
Gören gönlü bölünüp,
Ordu önünde Konurbay,
Gök yalçın dağ gibi görünüp,
Alaman başlatıp naraya durup,
Boru-zurna çaldırıp,
Gergedana ok-barut yükletip,*
Hiddetlenip topladı
Kaynaşan kâfirden.
Han Konurbay bahadırın,
Âlemi kendi güder gibi,
Altındaki katı kara yer
Kalınından tüter gibiydi.
Yiğit imiş de arslanınız,
Beecin'den Kalça eriniz.
Kakançınlı Beecin'e
Ala-Dağ gibi han imiş,
Konurbay'ın yanında,
Altmış caysang, kırk töre,*
Ardından sayısız keçil,*
Yanaşma olup kalmıştı.
Keçilin hali şöyledir:
Keçilin hanı Konurbay,

Öte atası Kakan'ın
Kalmış meğer töresi,
Dik başlı, tutuşası —

	Çın-Beecindin öz uulu,	*Çın-Beecin'in öz oğlu.*
	Keçildin cönü uşunday	*Keçilin aslı şöyledir,*
	Al keçildin kılığı,	*O keçilin âdeti:*
	Katın albay bay bolgon.	*Kadın almadan zengin olmuş.*
148160	Kalkı katın alganda	*Halkı kadın aldığında,*
	Katınının koynuna	*Kadınının koynuna*
	Keçil catıp üç künü	*Keçil yatıp üç günü,*
	Kalkı mintip toy bolgon.	*Halkı böylece toy etmiş.*
	Köçükkö dambal kiybegen,	*Kıçına don giymemiş,*
	Urgaaçı menen cürbögön.	*Dişiyle gezmemiş.*
	Mingeni ıyık* at bolgon,	*Bindiği kutsal* at olmuş,*
	Katınga barbay cat bolgon.	*Kadına varmadan yad olmuş.*
	Ögüzü karıp özü ölgön,	*Öküzü kocayıp kendi ölmüş,*
	Örttöngür cayı uşunday	*Yanasının hali şöyledir:*
148170	Ölgöndün malın teñ bölgön.	*Ölenin malını denk bölmüş.*
	Serkesin seter* kötörgön	*Erkecini seter* etmiş,*
	Serpiş bolso kamdagan	*Vuruş olsa hazırlanmış,*
	Mal-başının baarısın	*Malının başının hepsini*
	Iyık koyup şaylagan.	*Kutsal koyup donatmış.*
	Köçükkö ıştan kiybegen	*Kıçına iç donu giymemiş,*
	Oşo kerüügö salgan tam eken,	*O yamaca kurulmuş ev imiş,*
	Kerişke balban Koñurbay	*Kavgaya pehlivan Konurbay,*
	Keçildin mıktuu kanı eken.	*Keçilin yaman hanı imiş.*
	Kaarlanıp kakayıp,	*Hiddetlenip dikleşip,*
148180	Kerişçü türü bar eken.	*Kavga eder hali var imiş.*
	Alöökönün Koñurbay	*Alöökö'nün Konurbay'ı,*
	Özü coonun aylasın bilgen	*Kendisi yağının çaresini bilen*
	doñuz ay, Kırka çiyip sızıktı,	*domuz ay, Sıraca çizip çizgiyi,*
	Ayzakerden ıktuu kul,	*Kargıcıdan usta kul,*
	Özü coonun aylasın	*Kendisi yağının çaresini*
	Aşkere bilgen mıktuu kul.	*Apaçık bilen yaman kul.*
	Tümöndötüp kol aydap,	*Tümenlerle ordu sürüp,*
	Uy tügündöy kıtaydı	*İnek tüyü gibi Kıtay'ı*
	Tümöndötö mol aydap.	*Tümen tümen bol sürüp.*
148190	Cañ-cuñdun curtu cabılıp,	*Cang-cungun yurdu üşüşüp,*
	Kaldaydın kalkı kamınıp,	*Kalday'ın halkı hazırlanıp,*
	Kara kıtay mancuu curt	*Kara Kıtay, Mançu yurdu*
	Alaman salıp sabılıp.	*Alaman salıp çırpınıp.*

Cer solkuldap kir bolup,
Cer cüzü menen bir bolup,
Adamdan kaptap sel bolup,
Selçelik kıtay el bolup,
Ayzanın uçu koroktop,
Adamdın başı soroktop,
Çokmordun başı bölünüp,
Adamdın başı körünüp,
Aalamga tatır kol bolup,
Az gana emes mol bolup,
Cabılıp kıtay kol salsa
Ayzanın başı kagışıp,
Adamdın başı çabışıp,
Kaarluu kolu kılkıldap,
Kayran candan tüñülüp,
Baarısı katar cürdü bılkıldap.
Adamdın köönü sögülüp,
Soyuldun uçu körünüp,
Kaçırı köp, töösü köp,
Kaçırday bolgon cöösü köp.
Kaldayınan alpı köp,
Cerge sıybay kalkı köp,
Korkup kaçıp ceri köp,
Kozgolboy turgan eli köp.
Kakançılap bakırıp,
Kaldaylap uraan çakırıp,
Çañ tüşürüp, çuu kılıp,
Kaptap kirdi Talastı.
Kıtaylardın Koñurbay
Kılgan eken kızıktı.
Mancuudan ilek kol aydap,
Baştagan eken buzuktu.
Asman cargan çuu kılıp,
Kaptap kalkı bakırıp,
Katuu tozok saldı ele,
Kakaylap uraan çakırıp.

Cer üstündö çöptü kör,
Çöpçölük kıtay köptü kör.

Yer sarsılıp kir olup,
Yeryüzüyle bir olup,
İnsandan taşıp sel olup,
Sel kadar Kıtay el olup,
Kargının ucu oynaşıp,
İnsanın başı fırlayıp,
Çomağın başı bölünüp,
İnsanın başı görünüp,
Âleme bedel ordu olup,
Az değil, pek bol olup,
Üşüşüp Kıtay saldırınca,
Kargının başı çarpışıp,
İnsanın başı vuruşup,
Hiddetli ordusu kaynaşıp,
Aziz candan umut kesip,
Hepsi sıra sıra yürüdü dalgalanıp.
İnsanın gönlü sökülüp,
Sopanın ucu görünüp —
Katırı çok, devesi çok,
Katır gibi yayası çok.
Kalday'ından alpı çok,
Yere sığmaz halkı çok,
Korkup kaçsa yeri çok,
Kımıldamadan duran eli çok.
'Kakançın!' diye bağırıp,
'Kalday!' diye uran çağırıp,
Toz kaldırıp, gulgule edip,
Basıp girdi Talas'ı.
Kıtayların Konurbay'ı
Yapmış meğer görülmedik işi.
Mançu'dan ilek ordu sürüp,
Başlatmış meğer fesadı.
Göğü yaran gulgule edip,
Basıp halkı bağırıp,
Ağır cehennemi salmıştı,
'Kakay!' diye uran çağırıp.

Yer üstünde otu gör,
Ot kadar Kıtay çoğunu gör.

Kumurskaluu kurttu kör,
Tak ele kurttay kıtay curttu kör. Körsö
köñül bölünüp,
Cer carılıp col bolup,
Cer cüzü menen mol bolup,
Cetmek boldu kıtay curt.
Taş koroonu talkalap,
Takır kırıp kırgızdı
Ketmek boldu kıtay curt.
Tolkup kaptap el caynap,
Topoloñdu saldı ele.
Tolup catkan tümön kol
Cer körünböy kaldı ele.
Kol aldında Koñurbay
Ata, kozgolbogon doñuz ay
Can kıyuuçu calañkıç*
Bir özündöy körünüp,
Köçüp kelgen kapçaaldın
Ceke özündöy körünüp,
Tolkuşuna Kalçanın
Too turuştuk bere albay,
Caynaşına Kalçanın
Cañçu cakın kele albay.
Çapçışkandı ker kılıp,
Çalışa ketken mendesin
Öltürüp kara cer kılıp,
Koñurbay cayı uşunday.
Körsö köñül bölünüp,
Bolotton kılgan çoyunbaş*
Bolcolun körsöñ oolak kaç,
Artık uzun ayzası
Alöökönün Koñurbay
Aşkere mıktuu aylası.
Bulgaarıdan terdigi,
Bu aalamda cok eken
Zor Kalçanın erdigi.
Kambıl da eken, şer da eken
Karuusu toluk Koñurbay

Karıncalı kurdu gör,
Tıpkı kurt gibi Kıtay yurdunu gör. Gören
gönlü bölünüp,
Yer yarılıp yol olup,
Yeryüzü boyunca bol olup,
Ulaşmak istedi Kıtay yurdu.
Taş ağılı paralayıp,
Kırgız'ı tümden kırıp,
Gitmek istedi Kıtay yurdu.
Dalgalanıp basıp el kaynayıp,
Kargaşayı salmıştı.
Dolup yatan tümen ordu —
Yer görünmez olmuştu.
Ordu önünde Konurbay,
Vay, kımıldamayan domuz ay,
*Can kıyıcı calankıç**
Ta kendisi gibi görünüp,
Göçüp gelmiş boğazın
Bizzat kendisi gibi görünüp,
Kalça'nın dalgalanışına
Dağ dayanamayıp,
Kalça'nın kaynaşmasına
Vuran yakınına gelemeyip.
Çarpışanı yere serip,
Sataşıp giden kulunu
Öldürüp kara yer edip —
Konurbay'ın hali şöyledir.
Gören gönlü bölünüp,
Çelikten yapılma çoyunbaş,*
Endamını görsen uzak kaç,
Fazlasıyla uzun kargısı —
Alöökö'nün Konurbay'ı,
Apaçık yaman hilesi.
Sahtiyandan terliği,
Bu âlemde yok imiş
Koca Kalça'nın yiğitliği gibisi.
Usta da imiş, arslan da imiş,
Bileği dolu Konurbay,

Beecinden çıkkan şer eken.
Ayzası bolot, akıl mol
Añdısañ Kalça mınday çoñ,
Körçü bolsoñ abakeñ
Kök askar toodoy körünüp,
Toktoy kalsa er Kalça
Sol caktın karduu toosunday.
Tolkup kalsa Koñurbay
Çoñ özöndün oozunday.
Murunu kezen döbödöy,
Bulkuşardı çogultup,
Kirege salçu emedey.
Kasabası* kaldayıp,
Kar caagan toonun betindey.
Başındagı kalkanı
Keñ-Koldun bir cak çetindey.
Çarpışıp çama kelebi,
Aybatı artık Kalçanı
Çalışıp adam ceñebi?!
Er Kalçanın artında
Kara kurttay kalkı bar,
Al kalkının içinde
Kişi bilbes sözdüüsü,
Baykasañ calgız közdüüsü.
Dene boyu tük bolgon,
Bu kara tacaal uşunday
Beyleseñ canga küç bolgon,
Buga betteşken mende tüs bolgon,
Munun köp balbanı döö* bolgon,
Bu Beecinden çıkkan cöö bolgon,
Munun kalkında kança sonun ay,
Bu karmaşar bolsoñ Koñurbay
Kapırdın türü momunday.
On başısı* oroktop,
Alaman koygon çoñ cañcal
Ayzanın uçu soroktop,
Cüz başı kaptap cügürüp,
Miñ başı candan tüñülüp,

Beecin'den çıkma arslan imiş.
Kargısı çelik, aklı bol,
Gözlesen Kalça böyle büyük,
Görecek olsan ağan —
Gök yalçın dağ gibi görünüp,
Duruverse er Kalça,
Sol yanın karlı dağı gibi.
Coşuverse Konurbay,
Büyük vadinin ağzı gibi.
Burnu belen tepesi gibi,
Boğuşacakları toplayıp,
Kervan yükü koşar gibi.
Kasabası kabararak,*
Kar yağmış dağın yüzü gibi.
Başındaki kalkanı,
Keng-Kol'un bir yan ucu gibi.
Çarpışıp güç yeter mi,
Heybeti üstün Kalça'yı
Sataşıp insan yener mi?!
Er Kalça'nın ardında
Kara kurt gibi halkı var,
O halkının içinde
Kişi bilmez sözlüsü,
Baksan tek gözlüsü.
Bedeni baştan başa tüylü,
Bu kara Deccal işte böyle,
Baksan cana zor gelen,
Bununla yüzleşen kulun benzi solmuş,
Bunun çok pehlivanı dev olmuş,*
Bu Beecin'den çıkma yaya olmuş,
Bunun halkında nice acayip var, ay,
Bununla tutuşacaksan, Konurbay —
Kâfirin hali işte böyle.
Onbaşısı dolanıp,*
Alaman koyulmuş büyük kavga,
Kargının ucu fırlayıp,
Yüzbaşı basıp koşup,
Binbaşı candan umut kesip,

Tolkuşu dayra-köl bolup,
Astında Kalça şer bolup,
Cer tumandap kir bolup,
Kıtayıñ cer üstü menen bir bolup, Kök ok ötpös camınıp,
Koñurbaydın altın türkük çatırı,
Körsöñ türü momunday,
Aalamdı buy kılgan
Kıtaylardın er Koñurbay baatırı.
Kök arıslanday çamınıp.
Kök ala maydan taş kaşat
Körsöñ abañ Koñurbay
Maydanga çıga keldi ele
Munun baraanı kıyın şaştırıp.
Buluttay uçkan kara atın
Oyku-toyku bastırıp,
Kaarlanıp kürküröp,
Kaarına can cetpey,
Karay kalgan adamdın
Bütkön boyu dürküröp.
Ak caşıldan kıldırgan,
Bolotton tegiz burdurgan,
Torgoy közdön saldırgan,
Maşaanın murdu batpagan,
Sır nayza saysa teşpegen,
Zulpukor* kılıç kespegen,
Aşagandan maşagan
Beecinden çıkkan kıldatker
Çoñ ustalar casagan.
Arıptap okton sologon,
Koñurbayga corogon,
Bet algan coogo kiysin dep,
Karmaşkandı soo koyboy
Kırıp-soyup sürsün dep,
Kızılday kanga kiysin dep,
Ok ötpös tondu camınıp,
Omuroosu kurç temir
Koñurbay kiygen kürökö*
Kozgolup adam çıdaybı

Dalgalanışı derya-göl olup,
Önünde Kalça arslan olup,
Yer dumanlanıp kir olup,
Kıtay'ın yer üstüyle bir olup, Gök ok geçmezi bürünüp,
Konurbay'ın altın direkli çadırı,
Görsen hali işte böyle,
Âlemi kasıp kavuran,
Kıtayların er Konurbay bahadırı.
Gök arslan gibi atılıp.
Gök ala meydan, taş seki —
Görsen ağan Konurbay
Meydana çıkageldi,
Bunun karaltısı yaman şaşırtır.
Bulut gibi uçan kara atını
Oynak oynak yürütüp,
Hiddetlenip gürleyip,
Hiddetine can dayanmaz,
Bakakalan insanın
Bütün bedeni ürperir.
Ak yeşilden yaptırılmış,
Çelikten baştan başa burulmuş,
Torgay gözü halkalı,
Maşanın burnu batmayan,
Sırlı mızrak saplansa delinmeyen,
Zülfikar kılıç kesmeyen,*
Ustanın da ustası,
Beecin'den çıkma ince işçi,
Büyük ustalar yapmıştı.
Harfleyip okla doldurmuş,
Konurbay'a yormuşlar,
Yüz tuttuğu yağıya giysin diye,
Tutuştuğunu sağ komadan,
Kırıp boğazlayıp sürsün diye,
Kıpkızıl kana girsin diye —
Ok geçmez kürkü bürünüp,
Göğüslüğü keskin demir —
Konurbay'ın giydiği kürökö.*
Kımıldasa insan dayanır mı,

Er Kalça salgan dümökkö,	*Er Kalça'nın saldığı belaya?*
Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlü bölünüp,*
Baatırlıgı, şerligi,	*Bahadırlığı, arslanlığı,*
Balbandıgı, erligi,	*Pehlivanlığı, yiğitliği,*
Ayla tabar ıktuusu,	*Çare bulur ustalığı —*
148350 Er Koñurbay mıktuusu	*Er Konurbay'ın yamanlığı.*
Kökcal türlüü Koñurbay	*Bozkurt yaradılışlı Konurbay,*
Adam Kalça er mınday,	*İnsan Kalça, er böyledir,*
Egem talaa mendesin	*Rabbim kır kulunu —*
Adam caratkan eken ar kanday,	*İnsanı türlü türlü yaratmış meğer.*
Kaarlangan Kalçanın	*Hiddetlenen Kalça'nın*
Alagay közü çolpondoy,	*Patlak gözü Çolpan yıldızı gibi,*
Ay kulagı kalkanday,	*Ay kulağı kalkan gibi,*
Bul urgurdun murutu	*Bu kahrolasının bıyığı,*
Ötökkö çıkkan çalkanday,	*Gübrelikte biten ısırgan gibi,*
148360 Kancasında turgan kir	*Piposunda duran kir,*
Baldar köölöp cegen talkanday.	*Çocukların bulayıp yediği talkan gibi.*
Cekege çıkkan tuşunda	*Teke tek çıktığı demde,*
Celikken Kalça uşunday.	*Coşan Kalça işte böyle.*
Kaarlanıp süylönsö,	*Hiddetlenip söylense,*
Cer carılıp kürküröp	*Yer yarılıp gürler,*
Cetse kırgın kıldı dep,	*Yetişirse kırgın etti deyip,*
Alakanday köp kırgız	*Avuç kadar Kırgız eli,*
Koñurbay kaarın körgöndö	*Konurbay'ın hiddetini görünce,*
Aşıp-şaşıp küyünüp,	*Telaşlanıp yanıp yakılıp,*
148370 Acıdaarday soroor dep,	*Ejderha gibi yutar deyip,*
Kanday can toskool bolor dep.	*Hangi can engel olur deyip.*
Kaarlangan kapırıñ	*Hiddetlenen kâfirin,*
Kaltırbay kalktı soror dep,	*Halkı bırakmadan yutar deyip,*
Epsiz kırgız eliñdin	*Ölçüsüz Kırgız elinin*
Kayrattuusu küyünüp,	*Gayretlisi yanıp yakılıp,*
Kayratı cok alsızı	*Gayreti yok güçsüzü,*
Karaanınan can çıgıp.	*Karaltısından canı çıkıp.*
Kaçıp şaşıp küyünüp,	*Kaçıp şaşırıp yanıp yakılıp,*
Kalbay kırgın bolduk dep,	*Tümden kırıldık deyip,*
148380 Kayran candan tüñülüp.	*Aziz candan umut kesip.*
Er Semetey baatırdın	*Er Semetey bahadırın*
Bolot eşik darbaza –	*Çelik kapılı dervezesi —*

A darbaza içinde	*O derveze içinde,*
Aylanta tikken çınar bak,	*Çepeçevre dikilmiş çınar bağı,*
Dobulbastı urdu ele.	*Davulbazı vurmuştu.*
Al çınar bak içinde	*O çınar bağı içinde,*
Tereñ üygön töödöy tak,	*Derin yığılmış deve gibi taht,*
Tört burçunda tört korgon*	*Dört köşesinde dört korgan*,*
Kıtay kaptap keldi dep,	*Kıtay basıp geldi deyip,*
148390 Oñoy emes oylop bak.	*Kolay değil, düşün de bak.*
Kattap adam barbagan,	*Uğrayıp insan varmamış,*
Karagan mende tañ kalgan.	*Bakan kul şaşakalmış.*
Düñküldök katuu urulup,	*Dümbelek sert vurulup,*
Karoolu bar, sakçı bar.	*Karakolu var, bekçisi var.*
Tegeregi balbandan	*Çevresi pehlivandan,*
Bek kaytarıp bakçuular,	*Sıkı bekleyip gözetenler,*
Karooldo turgan kanı bar,	*Karakolda duran hanı var,*
Kalbay ürküp çuu turup,	*Tümü ürküp gulguleyle,*
Kaytargan kıyla canı bar.	*Bekleyen nice canı var.*
148400 Er Semetey baatırga,	*Er Semetey bahadıra,*
Celdetteri ceti miñ,	*Cellatları yedi bin,*
Tak oozunda kapkaçı	*Taht ağzında kapıcı,*
Al kapkanı kaytarıp,	*O kapıyı bekleyip,*
Karap catkan bakmaçı.	*Gözleyip yatan bakıcı.*
Karooldogu şerleri,	*Karakoldaki arslanları,*
Kayratı mıktuu erleri	*Gayreti yaman erleri,*
Kazatta tulpar* ala baş	*Gazada tulpar* ala baş,*
Kamoo körgön köp kalık	*Kuşatma görmüş çok halk —*
Mında argın, kırgız aralaş. Tuygundan kalgan çıragım,	*Burada Argın, Kırgız karışık. Doğandan kalan çırağım,*
148410 Erenderi, şerleri	*Erenleri, arslanları,*
Alban türlüü erleri.	*Türlü türlü erleri.*
Kaptagan kıtay kalktarın	*Basan Kıtay halklarını —*
Kaçıp şaşıp curt dürböp,	*Kaçıp şaşırıp yurt çalkalanıp,*
Kaptaganın körgön soñ	*Bastığını gördükten sonra,*
Kaardı katuu baştaptır,	*Hiddeti sert başlatmış,*
Semeteydin çoñ ordo	*Semetey'in büyük ordosunda,*
El çuu turup çurkurap,	*El gulguleyle çığrışıp,*
Emi kırgın bolduk dep,	*Şimdi kırıldık deyip,*
Esten talıp burkurap.	*Kendinden geçip hıçkırıp.*

El çuu turup, arız bolup,
Argın menen kırgız curt
Altın tutka çatırga
A Semetey, Külçoro
Kırgızga tutka baatırga
Ak seldeçen kocosu,
Daanışmandın moldosu,
Aksakalı karısı,
Uşunça curttun baarısı

El gulguleyle, arzuhal olup,
Argın ile Kırgız yurdu,
Altın kulplu çadıra,
O Semetey'e, Külçoro'ya,
Kırgız'a dayanak bahadıra,
Ak sarıklı hocası,
Bilgelerin mollası,
Aksakalı, ihtiyarı,
Bunca yurdun hepsi,

Er Semetey, Külçoro
El korgonu baatırga
Kabar aytıp turdu ele,
Curt çurkurap, çuu turup,
Baraban katuu kagılıp,
Kol esinen cañılıp.
Kalıñ kırgız, köp argın
El korgonu erenge,
Er Külçoro berenge
Kalıñ el bardı kamalıp,
Curt çurkurap munu aytat,
Mende körgüs şumdu aytat:
«Ayzaga takkan celegim,
Ayköl Manastan kalgan belegim.
Tuu kazanat tuyagım,
Kazılgan kalıñ or kelet,
Kaynagan kalıñ kol kelet,
Kayran canga zor kelet.
Kıymıldagan bel kelet,
Kaptap keter sel kelet.
Katuu müşkül el kelet.
Kazılıptır kalıñ or,
Kara taanday bıcıldap,
Kaptap ketti kalıñ kol.
Atañ Manas şer ele,
Atañdan kalgan el ele.
Aygaydı arbın salıñız,
Kalıñ kıtay kalkınan
Baatır, kaalap keldik astıña,

Er Semetey'e, Külçoro'ya,
Elin kalesi bahadıra,
Haber verip durmuştu,
Yurt çığrışıp, gulguleyle,
Davul sert vurulup,
Ordu aklını şaşırıp.
Kalabalık Kırgız, çok Argın,
Elin kalesi erene,
Er Külçoro yiğide,
Kalabalık el vardı üşüşüp,
Yurt çığrışıp bunu söyler,
Kul görmedik şomluğu söyler:
«Kargıya takılı flamam,
Ayköl Manas'tan kalan armağanım.
Tuğum, kazanat tuyağım,
Kazılmış derin hendek gelir,
Kaynayan kalabalık ordu gelir,
Aziz cana zor gelir.
Kımıldayan bel gelir,
Basıp geçecek sel gelir.
Ağır müşkül el gelir.
Kazılmış derin hendek,
Kara karga gibi kaynaşıp,
Basıp geçti kalabalık ordu.
Atan Manas arslandı,
Atandan kalan el idi.
Hayhuyu bolca salınız,
Kalabalık Kıtay halkından —
Bahadır, isteyip geldik önüne,

Acıratıp alıñız. *Ayırıp kurtarınız.*
Kumurska kelet, kurt kelet, *Karınca gelir, kurt gelir,*
Kurttay caynap curt kelet, *Kurt gibi kaynaşıp yurt gelir,*

Cer caynagan el kelet, *Yeri kaplayan el gelir,*
Kaptap ketçü sel kelet, *Basıp geçecek sel gelir,*
Aygaydı arbın salıñız, *Hayhuyu bolca salınız,*
Kaarluu kıtay kolunan *Hiddetli Kıtay elinden,*
Araçalap alıñız. *Araya girip kurtarınız.*
Degen sözgö könüñüz, *Denen söze uyunuz,*
Korgolotpoy eliñe *Elini sindirtmeden,*
Korgon bolo beriñiz. *Kale olmayı sürdürünüz.*
Aygaydı arbın salıñız, *Hayhuyu bolca salınız,*
Kara kurttay kapırga. *Kara kurt gibi kâfire.*
Kan Koñurbay baatırga *Han Konurbay bahadırdan*
Acıratıp alıñız. *Ayırıp kurtarınız.*
Erdigiñ bar külkana, *Yiğitliğin var, külhani,*
Koluñdagı kırgızıñ *Elinin altındaki Kırgız'ın,*
Atañ Manastan kalgan bukarañ». Ayza karmap, top buzup, *Atan Manas'tan kalan tebaan». Kargı tutup, top bozup,*
Dep, oşentip, kalıñ el, *Deyip, böylece, kalabalık el,*
Kalk çurkurap turganda *Halk çığrışıp dururken,*
Bayakı Manastın uulu Semetey *O bildik Manas oğlu Semetey,*
Karçıgaday kamınıp, *Atmaca gibi davranıp,*
Kayıptan akıl tabılıp, *Gaipten akıl bulunup,*
Atası Manas kökcaldan *Atası bozkurt Manas'tan*
Artık tuugan Semetey *Üstün doğan Semetey,*
Maylagan buuday cüzdönüp, *Yağlanmış buğday yüzlenip,*
Küügüm tuman közdönüp, *Alacakaranlık duman gözlenip,*
Kaarlanıp köz caynap, *Hiddetlenip gözleri çakmaklanıp,*
Kan içmesi bek karmap, *Kan içesi sıkı tutup:*
Karmaşarım Kakançın, *Tutuşacağım Kakançın,*
Baylaşarım Bakburçun. *Bağlayacağım Bakburçun.*
Kalıñ curttu çuulatıp, *Kalabalık yurdu çığrıştırıp,*
Tirüü turup neteyin! *Diri durup nideyim!*
Kamap kelgen mancuuga, *Kuşatıp gelen Mançu'ya,*
Özü tiygen ölgürgö, *Kendi saldıran geberesiye,*
Cañcal süygön kapırga *Kavga seven kâfire,*
Cabıltıp çoguu kol aydap, *Üşüştürüp toplu ordu sürüp*

Kamagan Kalça baatırga,	*Kuşatan Kalça bahadıra —*
Kamap kıtay kelgende	*Kuşatıp Kıtay geldiğinde,*
Kalkımdı kantip bereyin!	*Halkımı nasıl vereyim!*
Kuturgan okşoyt kuu kıtay,	*Kudurmuş besbelli kurnaz Kıtay,*
Men bir kırılışıp köröyün.	*Ben bir kırışıp göreyim.*
Kızırluu başım barında	*Hızırlı başım varken,*
Kıyrımdı kantip bereyin!	*Diyarımı nasıl vereyim!*
Cabıla kelgen cañcunga	*Üşüşüp gelen cangcunga,*
Cañ kıyışıp köröyün,	*Çarpışıp bir göreyim,*
Kıtaydın kolu el bolup,	*Kıtay'ın ordusu el olup,*
Kırgızdın kolu cer beken?	*Kırgız'ın ordusu yer midir?*
Çımçışkanım Çınmaçın,	*Çimdikleştiğim Çınmaçın,*
Kıtaydan kırgız kem beken?	*Kıtay'dan Kırgız eksik midir?*
Karmaşaarım kakançın	*Tutuşacağım Kakançın,*
Karmaşpasım cön beken.	*Tutuşmamam uygun mudur?*
Kaptap kelgen kalmakka	*Basıp gelen Kalmuk'a*
Kalkımdı kantip bereyin!	*Halkımı nasıl vereyim!*
Kara kurttay curt menen	*Kara kurt gibi yurt ile*
Kırılışıp köröyün !	*Kırışıp bir göreyim!*
Buyruk cetse okko uçup,	*Buyruk erişse oka uçup,*
Düynödön ölüp Semetey	*Dünyadan ölüp Semetey —*
Anan curtum bereyin!	*Ondan sonra yurdumu vereyim!*
Kızıkkan okşoyt kıtay curt,	*Heveslenmiş besbelli Kıtay yurdu,*
Kırılışıp köröyün.	*Kırışıp göreyim.*
Altı ay tınbay çabışıp,	*Altı ay durmadan vuruşup,*
Ayzalaşıp kagışıp,	*Kargılaşıp çarpışıp,*
Cabıla uruş kılışıp,	*Hep birden savaş edip,*
Amanat candı kıyışıp,	*Emanet canı kıyışıp,*
Candı taştap uruşup,	*Canı bırakıp vuruşup —*
Bölüñgülö er, balban,	*Bölünün ey er, pehlivan,*
Kızıgıp kelgen kıtayga	*Heves edip gelen Kıtay'a*
Baştaşkıla çoñ cañcal.	*Başlatın büyük kavgayı.*
Baatırıñ çık, şeriñ çık,	*Bahadırın çık, arslanın çık,*
Balbanıñ çık, eriñ çık!	*Pehlivanın çık, erin çık!*
Kıyla ulukman karıñar,	*Nice ulu bilge ihtiyarınız,*
Kıtayga eldi bergençe	*Kıtay'a eli verinceye dek,*
Kırılgıla baarıñar!	*Kırılın hepiniz!*
Uluguñar, şeriñer,	*Ulularınız, arslanlarınız,*

Uruş kıla beriñer.
Kabarman ölsün, kan ölsün,
Karmaşkan curttun baarı ölsün!
Kıyla uzaktuu karıñar,
Curtum, kırılgıla baarıñar!

Savaş ede durunuz.
Haberci ölsün, han ölsün,
Tutuşan yurdun hepsi ölsün!
Nice uzun ömürlü ihtiyarınız,
Yurdum, kırılın hepiniz!

Ölböy aman bolgonuñ
Tulpar tandap mingile,
Turguzbastan kıtaydı
Beecinge çeyin sürgülö!
Kaltırbastan Kalçanı
Karmap kanın tökkülö,
Bıcıldagan kıtaydı
Kırgındı kızık salalı,
Bettep kelgen Beecin curt
Ok cañılıp ketpeske
Bet alışıp kalalı.
Arkı Beecin çoñ Kakan
Atam çalgan col eken,
Kakançındı, Beecindi
Kankor atam Manas şer
Ala kelgen kol eken,
Kıtay kamap kırgızdı
Kudaydın kılgan işi eken
Büçülönüp şaylanıp,
Almambet, Çubak arıslandar Coo-
caragın şaylanıp,
Kazatta karap turganda
Koñurbay kaysı kişi eken?
Zulpukordu ildi ele,
Bet alışıp turuşkan,
Beecin menen uruşkan.
Küçöp kelgen kıtaydı
Küldöy kılıp çalalı,
A düynö ketken şerlerdin
Muruntan ketken Manastan
Uşul bıyıl kegin alalı.
Ok ötpöstü kiygile,
Bet alışıp uruşup,

Ölmeyip sağ kalanınız,
Tulpar seçip binin,
Durdurmadan Kıtay'ı,
Beecin'e dek sürün!
Bırakmadan Kalça'yı,
Tutup kanını dökün,
Kaynaşan Kıtay'a
Kırgını görklü salalım,
Yüz tutup gelen Beecin yurduyla
Ok şaşıp gitmesin diye,
Yüz yüze duralım.
Öte Beecin, büyük Kakan —
Atamın akın ettiği yol imiş,
Kakançın'ı, Beecin'i,
Hunhar atam Manas arslan,
Alıp gelen ordu imiş,
Kıtay'ın Kırgız'ı kuşatması
Kuday'ın kıldığı iş imiş.
Kopçalanıp kuşanıp,
Almambet, Çubak arslanlar, Cenk
pusatını kuşanıp,
Gazada bakıp dururken,
Konurbay hangi kişi imiş?
Zülfikar'ı asmıştı,
Yüz yüze durmuşlardı,
Beecin ile vuruşmuşlardı.
Güçlenip gelen Kıtay'ı
Kül gibi edip biçelim,
Öbür dünyaya giden arslanların,
Önceden giden Manas'tan —
İşte bu yıl öcünü alalım.
Ok geçmezi giyin,
Yüz yüze vuruşup,

Beecinge çeyin sürgülö».
Manastın uulu kıraanıñ
Dep, oşentip Semetey
Ak olpoktu camınıp,
Arıslanday çamınıp,
Alışaarı Koñurbay
Asılıñ çıktı kamınıp.
Manastın uulu şer neme –
Sundurganda cañılbas,
Tüp atası tügöl kan,
Tübünön Kıdır daarıgan.
Başkı atası Manas kan
Başınan Kıdır* daarıgan.
Bettep coogo atkanda

Beecin'e dek sürün».
Manas'ın oğlu kıranın,
Deyip, böylece Semetey,
Ak olpoğu bürünüp,
Arslan gibi atılıp,
Dövüşeceği Konurbay —
Asilin çıktı hazırlanıp.
Manas'ın oğlu arslan yaradılış —
Uzattığında yanılmaz,
Kök atası tümden han,
Kökünden Hızır dokunmuş.
Baş atası Manas han,
Başından Hızır dokunmuş.*
Yüz tutup yağıya attığında,

Sonduktun suusun boylogon,
Soguşkan coosu coylogon.
Kankor şerdin tukumu
Buuruldu minip bulkuntup,
Eelendirip cılastı
Eri ölgöndöy culkuntup.
Taamay tulpar* buudandı*
Altın taka kaktırıp,
Abay* menen captırıp.
Tolu boydu topçulap,
Toluk cüzdün baarısın
Kök temir menen büçülöp.
Topçulugu bir toguz
Topçulanıp şaylanıp,
Üpçülügü bir toguz
Manastan kalgan Zulpukor*
Altın caak aybalta
Aç bilekke saldı ele.
Atası Manas ayköldün
Alıp kalgan Akkelte*
Muraga* kalgan Akkelte
Ay dalıga ildi ele.
Ak olpoktu kiydi ele.
Alçayıp atka mindi ele,

Sonduk'un suyunu boylamış,
Savaştığı yağısı sıvışmış.
Hunhar arslanın soyu,
Buurul'a binip silkindirip,
Kışkırtıp o yamanı,
Eri ölmüş gibi şahlandırıp.
Tam soylu tulpar buudanı*,*
Altın nal çaktırıp,
Abay ile kaplatıp.*
Dolu bedeni düğmeleyip,
Dolgun yüzün tamamını
Gök demir ile kopçalayıp.
Düğmesi bir dokuz,
Düğmelenip kuşanıp,
Takımı bir dokuz —
Manas'tan kalan Zülfikar,*
Altın yanaklı aybalta,
İnce bileğe takmıştı.
Atası Ayköl Manas'ın
Alıp kaldığı Akkelte,*
Miras kalan Akkelte'yi*
Geniş omzuna asmıştı.
Ak olpoğu giymişti.
Apışıp ata binmişti,

Urunarı köp kıtay,
Uruşaarı Koñurbay.
Kaçırganı köp kıtay,
Karmaşarı Koñurbay.
Altımış kündö buzulbas
Artık bolot Almabaş*.
Iraak coogo ılgabas,

Çarpacağı çok Kıtay,
Vuruşacağı Konurbay.
Saldıracağı çok Kıtay,
Tutuşacağı Konurbay.
Altmış günde bozulmaz,
Üstün çelik Almabaş.*
Irak yağıda şaşmayan,

Altımış küngö buzulbas.
Oynogondo Oçogor*
Çındap sokso Akkelte.
Kırgın kaçsa Koyçagır
Kabılan mazal bolup,
Kankor Bakay kan bolup,
Talıgıp köçüp konuştan
Keçee altımış orus cer çençi
Belgilüü tonu beşten tört,
Baarısı caydak cürüşüp,
Bular kulunduu beesin minişip,
Kagıştan kayra tartpagan,
Cer kaykıp çıgıp kelgende
Başı bolot uyulu,
Orçun curtka kol salıp
Tartıp algan Akkelte.
Baya baatır orus buyumu.
Mında bettep kişi bara albayt.
Öçöşünö tiygende
Bet algan coogo atkanda
Ok çañırıp, cer carıp,
Botoluu töödöy kürküröp,
Akkelte ünün ukkanda
Duşman kaççu dürküröp.
Kaptalıp ogu tiygende,
Karmam söögü tabılbay
Kança kan talkan bolçu ele.
Kabılsa ogu karandın
Acıdaarday sorçu ele.
Döötü menen dos ele,
Bolottop için tolgogon,

Altmış gün boyunca bozulmaz.
Oynadığında Oçogor,*
Sahiden vurunca Akkelte.
Bozgun kaçarken Koyçagır,
Kaplan misali heybet olup,
Hunhar Bakay han olup,
Yorulup göçüp konaktan
Hani altmış Rus yer ölçeni
Ünlü zırh kürkü beşten dört,
Hepsi eyersiz yürüyüp,
Bunlar taylı kısrağına binip,
Çarpışmadan geri dönmeyen,
Yer sarsılıp çıkageldiklerinde
Başı çelikten özlü,
Ulu yurda akın edip
Çekip aldıkları Akkelte.
Hani o yiğit, Rus yapımıydı.
Buna karşı kimse varamaz. Öfkesine
dokunulduğunda
Yöneldiği düşmana atıldığında
Kurşun çınlayıp, yeri yarıp,
Yavrulu deve gibi böğürüp,
Akkelte'nin sesini duyunca
Düşman kaçardı ürküşüp.
Saplanıp kurşunu değdiğinde,
Tutulacak kemiği bulunmadan
Nice han un ufak olurdu.
Kurşunu bir zavallıya rastlarsa
Ejderha gibi emerdi.
Davut ile dost idi,
İçini çelikle döven,

	Kayran usta Bölökbay	*Aziz usta Bölökbay*
	Coogo bolcop oñdogon.	*Savaşa göre onaran.*
	Asınganı Akkelte,	*Kuşandığı Akkelte,*
	Aydaganı on tört at.	*Sürdüğü on dört at.*
	Çarpışaarı Koñurbay,	*Çarpışacağı Koñurbay,*
	Çalışarı köp kıtay.	*Kapışacağı nice Kıtay.*
148650	Orto Keñ-Kol caylagan	*Orta Keñ-Kol'u yaylayan,*
	Arbuuruldu baylagan,	*Arbuurul'u bağlayan,*
	Atışa çıga coo kelse,	*Atışmaya çıkıp düşman gelse,*
	Astıga salıp aydagan.	*Önüne katıp süren.*
	Açuusuna tiygendi	*Öfkesine dokunanı*
	Astıga salıp aydagan,	*Önüne katıp süren,*
	Azuuga salıp çaynagan.	*Azı dişine alıp çiğneyen.*
	Bettep adam barbagan,	*Karşısına kimsenin varamadığı,*
	Bek arsılan şer oşol,	*Pek arslan, şir odur,*
	Bet algan tirüü kalbagan.	*Karşısına çıkan sağ kalmayan.*
148660	Sebil* tonu seksen tört,	*Sebil* zırhı seksen dört,*
	Serp algan cagı kızıl ört.	*Göz attığı yan kızıl yangın.*
	Bet algan cagı kızıl ört.	*Yöneldiği yan kızıl yangın.*
	Karmaştan kayra kaytpagan.	*Kavgadan geri dönmeyen.*
	Kara suuga kan kuygan,	*Kara suya kan döken,*
	Ölöñdüü cerge ört koygon.	*Otlu yere ateş salan.*
	Tulañduu cerdi tutantkan,	*Çayırlı yeri tutuşturan,*
	Sarı özöndü kan kılgan.	*Sarı vadiyi kan eden.*
	Öz atasın caylagan.	*Öz babasını yok eden.*
	Kan içeer kankor tukumu	*Kan içen hunhar soyu*
148670	Darbazaluu ordodon,	*Büyük kapılı ordadan,*
	Ayçüröktün korgondon	*Ayçürök'ün kalesinden*
	Arıslanday taptanıp,	*Arslan gibi hazırlanıp,*
	Arbuurul menen Semetey	*Arbuurul ile Semetey*
	Kazatka çıktı attanıp,	*Gazaya çıktı atlanıp,*
	Baraanı toodoy körünüp,	*Karaltısı dağ gibi görünüp,*
	Baykap turgan duşmandan	*Gözetleyip duran düşmanın*
	Köñülü caman bölünüp.	*Gönlü fena ürperip.*
	Baatır da oşol, şer da oşol,	*Bahadır da odur, şir de odur,*
	Kabarıñda bar beken.	*Haberin var mıdır?*
148680	Kankor Manastın uulu er da oşol.	*Hunhar Manas'ın oğlu, er de odur.*
	Körgöndö köñül bölünüp,	*Görünce gönül bölünüp,*

	Körüüçü bolsoñ kökcaldı	*Görecek olsan gök yeleliyi*
	Kök señir toodoy körünüp.	*Gök sırtlı dağ gibi görünüp.*
	Kasaba koldo kalkıldap,	*Sancak elde dalgalanıp,*
	Uñgusu bolot, uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin,*
	Uçmaktuu bolot sır nayza	*Kanatlı çelik, sırlı mızrak*
	Berendin al kolunda carkıldap.	*Yiğidin o elinde parıldayıp.*
	Baya altın caak aybalta	*Hani altın yanaklı ay balta*
	Al kolunda carkıldap.	*O elinde parıldayıp.*
148690	Altındagan can kalta	*Altınlanmış yan kese*
	Sol cagında şarpıldap.	*Sol yanında şakırdayıp.*
	Ökçölüü* ötük, cargak şım	*Ökçeli* çizme, meşin şalvar,*
	Öküm sultan* çoñ kankor*	*Hüküm sultan*, büyük hunhar**
	Teminse butta şartıldap.	*Mahmuzlasa ayakta şakırdayıp.*
	Baya coo-caraktın baarısı	*Hani savaş pusatının hepsi,*
	Baya alban türlüü carkıldap.	*Hani türlü türlü parıldayıp.*
	Kalçadan kegin aluuga,	*Kalça'dan öcünü almaya,*
	Kızıgıp törö attandı	*Şevke gelip töre atlandı,*
	Kıtayga kırgın saluuga,	*Kıtay'a kırgın salmaya,*
148700	Baya kıyamat ketken Manastın	*Hani ahirete göçen Manas'ın*
	Momintip kunun aluuga	*İşte böyle kanını almaya*
	Ordodon törö attanıp	*Ordadan töre atlanıp.*
	Ata, kozgolbogon kurgan şer,	*Ah, yerinden oynamaz koca şir,*
	Korcoñdogon kayran er,	*Heybetle salınan aziz er,*
	Kıdırluu şerdin özü ele.	*Hızırlı şirin ta kendisiydi.*
	Kökcal kanday bolot dep,	*Gök yeleli nasıl olur diye,*
	Kırgız curt turat küyünüp,	*Kırgız halkı durur kaygılanıp,*
	Baya kırgınga tuugan kökcal er	*Hani kırgın için doğan gök yeleli er*
	Kılça körböyt kıtaydı,	*Kıl kadar görmez Kıtay'ı,*
148710	Kızarıp körüp süyünüp.	*Kızarıp görüp sevinip.*
	Ordodon oyron çıkkanda	*Ordadan koca yiğit çıktığında*
	Koldogonu bir toguz,	*Koruyanı bir dokuz,*
	Koldop aldı töröñdü	*Koruyup aldı töreni,*
	Emi cölögönü bir toguz.	*Şimdi destek olanı bir dokuz.*
	Cölöp aldı töröñdü	*Destekleyip tuttu töreni.*
	Adam, kara çaar kabılan	*Hey, kara benekli kaplan*
	Kaptalında çamınıp.	*Yan başında atılıp.*
	Çolok kökcal arsılan	*Çolak gök yeleli arslan*
	Cara tartçu emedey	*Yarıp parçalarcasına*

Canday salıp kamınıp.
Alpkarakuş* – kıraan kuş
Asmandan arbaytıp butun sunuptur.
Urçugunan bütköndöy
Kırk çilten biröö sur colbors
Baatırdı körünöö koştop turuptur. Bir özünön bütköndöy.
Coonu közdöy bet alsa
Bir karasa bir kişi,
Bir karasa kabılan
Oşo kezde miñ kişi.
Atı Kızır* kırk çilten

Yanı sıra sokulup hazırlanıp.
Alpkarakuş – yırtıcı kuş*
Gökten pençesini uzatmıştır.
Çıkıntısından yaratılmış gibi
Kırk çilten, biri boz kaplan
Bahadıra açıkça eşlik etmektedir. Ta özünden doğmuş gibi.
Düşmana doğru yönelse
Bir bakarsın bir kişi,
Bir bakarsın kaplan,
O anda bin kişi.
Adı Hızır, kırk çilten*

Süröön salıp ekööläp,
Cana oñcoñdotup Buuruldu
On eki balban cetelep.
Törösü mingen töödöy tak,
Törögö kongon bul bir bak.
Şerdin şer ekeni bilinip,
Kamap kelgen kıtayga
Kökcal kagışka çıktı süyünüp
Atasınan babası –
Şay koldogon kıraandın.
Kökcaldıgın karaçı
Bereniñ coogo bet alıp,
Kaptap keter kıtay dep,
Tüpkö çoguu ceter dep,
Kalıñ argın, köp kırgız
Kapa bolup küyünüp.
Baya kayran şerdin tukumu
Kabagım debey, kaş debey,
Kaşkaya külöt süyünüp.
Can caratkan mendenin
Bir özündöy körünüp.
Asman menen kögüñdün
Ayköldün uulu er çirkin
Tiröösündöy körünüp,
Kaarlanıp kaçırsa,
Dünüyönü kütköndöy,

Nara atıp ikisi birden,
Ve hoplatıp Buurul'u
On iki pehlivan yedeğinde.
Törenin bindiği deve gibi taht,
Töreye konan bu bir baht.
Şirin şir olduğu bilinip,
Kuşatıp gelen Kıtay'a
Gök yeleli savaşa çıktı sevinip.
Babasından, atasından –
Şay'ın koruduğu yırtıcının.
Gök yeleliliğine baksana:
Yiğidin düşmana yönelip,
Kıtay basıp geçer diye,
Kökümüzü hepten kurutur diye,
Kalabalık Argın, nice Kırgız
Kederlenip kaygılanıp.
Hani aziz şirin soyu
Kaş çatmadan, göz kırpmadan,
Işıl ışıl güler sevinip.
Can yaratılmış kulların
Bir tanesi gibi görünüp.
Gök ile semanın
Ayköl'ün oğlu er yiğit
Direği gibi görünüp,
Hiddetlenip saldırsa,
Dünyayı avucunda tutar gibi,

	Astı katuu kara cer	*Altındaki katı kara yer*
	Kalıñınan tütköndöy,	*Derininden tüter gibi,*
	Asman menen ceriñdin	*Gök ile yerin*
	Bir özünön bütköndöy,	*Ta özünden yaratılmış gibi,*
148760	Cer caralgan tumşuktun	*Yerle yaratılan sarp burcun,*
	Bolot menen kurçuñdun	*Çeliğin, su verilmiş demirin*
	Can caralıp bir calgız	*Canı verilip bir başına*
	Bir özünön bütköndöy,	*Ta özünden doğmuş gibi,*
	Kıtay turmak kılımdı	*Kıtay şöyle dursun, âlemi*
	Talkan salıp kütküdöy.	*Un ufak edip bekler gibi.*
	Temir kaşa korgondoy,	*Demir çitli kale gibi,*
	Tegi kıraan kökcalıñ	*Aslen yırtıcı gök yelelin*
	Teñselse kırgın bolgondoy.	*Sallansa kırgın kopacak gibi.*
	Badana* kiyip balkıldap,	*Badana* giyip salınıp,*
148770	Opol-Toodoy kalkıldap.	*Opol-Too gibi dalgalanıp.*
	Küülöngönü cel bolup,	*Hızlanışı yel olup,*
	Küçögönü sel bolup,	*Coşuşu sel olup,*
	Asmandan tüşkön Boz kise	*Gökten inen Boz kise*
	Kınay belge kurçanıp.	*Sımsıkı bele kuşanıp.*
	Kalday uulu kapırga	*Kalday oğlu kâfire,*
	Kan Koñurbay baatırga	*Han Koñurbay bahadıra,*
	Talastın kuygan boyuna,	*Talas'ın aktığı boya,*
	Üç-Talaanın çetine,	*Üç-Talaa'nın kıyısına,*
	Üç-Koşoydun betine,	*Üç-Koşoy'un yamacına,*
148780	Cañırıktın Car-Kıya,	*Cañırık'ın Car-Kıya'sına,*
	Calgız maldın çubama.	*Calgız-Mal geçidine,*
	Çoñ salaanın betine,	*Çoñ-Salaa'nın yamacına,*
	Betegelüü kerüügö	*Ayrık otlu yamaca*
	Mancuu kaptap kol salıp,	*Mançu basıp akın edip,*
	Kaptap ketçü cerine.	*Basıp geçeceği yerine.*
	Baatırlıgı başkaça	*Bahadırlığı bambaşka,*
	Ozo çıktı Semetey,	*Öne çıktı Semetey,*
	Cer caynagan köp kıtay	*Yeri kaynatan nice Kıtay*
	Kırgızdı kaptap keterde	*Kırgız'ı basıp geçerken*
148790	Tozo çıktı Semetey.	*Karşılamaya çıktı Semetey.*
	Adır-küdür belesten	*Engebeli tepelerden*
	Buuruldun oozun burdu ele,	*Buurul'un ağzını çevirmişti,*
	Asman cargan çuu bolgon,	*Göğü yaran çığlık koptu,*

Cer ayrılgan duu bolgon,
Cer mayışkan köp koldu
Tozup turdu Semetey.
Semeteydi körgöndö,
Cer kurutkan kalkı bar,
Alban türlüü alpı bar,
Kaçır minip, ayza algan
Tuş-tuşunan cöö külük
Tuura kaptap kol salgan.
Al balbandın içinde
Temir arkan torçon bar,
Tegiz kancarkolçoñ bar.

Yeri yaran uğultu koptu,
Yeri ezen kalabalık orduyu
Karşılayıp durdu Semetey.
Semetey'i gördüğünde,
Yer kurutan halkı var,
Türlü türlü alpı var,
Katıra binip mızrak almış,
Dört bir yandan yaya yüğrük
Dosdoğru basıp saldırmış.
O pehlivanların içinde
Demir urgan ağlısı var,
Baştan başa hançer kollusu var.

Bekip catkan beli bar,
Bettep adam barbagan
Calgız közdün eli bar.
A calgız köz içinde
Maaday, Dıñşa şeri bar.
Maaday, Dıñşa şerine,
Balakettin erine
Maaday, Dıñşa eki döö*
Kölügü cok, atsız cöö,
Alışkandı koybogon,
Kırsa canga toybogon.
Maaday, Dıñşa candarı
Çabışa kelgen balbandın
Çıgıp ketet daldalı.
Adam bilbes sözü bar,
Çekesinde erender
Könöktöy calgız közü bar.
Kızıl bolot maylagan,
Kılçayıp adam barbagan,
Kıyıgına tiygende
Kırgın salıp caylagan.
Kaman körsö kaçırıp,
Köz açkıça karmagan.
Karmalaşa ketkende
Tirüülöydön caylagan,
Tuurası coon, boyu pas,

Berk kapanmış beli var,
Karşısına kimsenin varamadığı
Tek Göz'ün eli var.
O tek gözlüler içinde
Maaday, Dıñşa şiri var.
Maaday, Dıñşa şirine,
Belaların erine —
Maaday, Dıñşa iki dev,*
Bineği yok, atsız yaya,
Kapıştığını sağ komayan,
Kırsa da cana doymayan.
Maaday, Dıñşa denen canlar —
Vuruşmaya gelen pehlivanın
Paramparça olur her yanı.
İnsanın bilmediği dili var,
Alınlarında — ey erenler —
Kova gibi tek gözü var.
Kızıl çeliği yağlamış,
Dönüp bakıp kimsenin varamadığı,
Damarına basıldığında
Kırgın salıp yok eden.
Domuz görse saldırıp,
Göz açıp kapayana dek yakalayan.
Boğuşmaya girdiğinde
Diri diri yok eden,
Eni kalın, boyu kısa,

	Tügöttü körsöñ kiyin kaç.	*O yaratığı görürsen geri kaç.*
	Eç kim çıdap barbagan,	*Hiç kimse dayanıp varamamış,*
	Eñkeytip beldi albagan,	*Eğdirip belini alamamış,*
	Maadañ, Dıñşa deer eken,	*Maadañ, Dıñşa derlermiş,*
	Karışkandın baarısın	*Karşı gelenlerin hepsini*
	Karıp kılıp ceer eken.	*Perişan edip yermiş.*
	Alban türlüü albandı,	*Türlü türlü alpları,*
	Aldap aşka salgandı,	*Aldatıp aşa katanları —*
148840	Bek uruşup coo menen	*Düşmanla çetin vuruşup*
	Kim körgön mınday balbandı.	*Kim görmüş böyle pehlivanı!*
	Semeteydi körgöndö	*Semetey'i gördüğünde*
	Maadañşa kelet bastırıp,	*Maadañşa gelir at sürüp,*
	Aykay salıp çoñ Dıñşa	*Nara atıp koca Dıñşa*
	Arkasınan şaştırıp.	*Ardından acele edip.*
	Semeteydi körgöndö	*Semetey'i gördüğünde*
	Küçün sınap er Dıñşa	*Gücünü sınayıp er Dıñşa,*
	Bu kayratım cetsin dep,	*Bu gücüm yetsin diye,*
	Kuturgur cayın karasañ	*Kudurmuşun haline baksan,*
148850	Buurul atçan buruttun	*Buurul atlı Burut'un*
	Cürögü tüşüp ketsin dep,	*Yüreği ağzına gelsin diye,*
	Toodoy çokmor* kolgo alıp,	*Dağ gibi topuzu* ele alıp,*
	Opol-Toodoy kara taş	*Opol-Too gibi kara taşla*
	Oñtoylop cetip kaldı ele.	*Kollayıp yetişivermişti.*
	Kañ degize Maadañşa	*Çınlatarak Maadañşa*
	Kara taştı saldı ele	*Kara taşı savurmuştu.*
	Taştı salsa çok çıgıp,	*Taşı savursa kor çıkıp,*
	Çokmorunan ot çıgıp,	*Topuzundan ateş çıkıp,*
	Maadandı Kuday urdu ele.	*Maadan'ı Tanrı çarpmıştı.*
148860	Salgan cerde kara taş	*Vurduğu yerde kara taş*
	Talkan bolup turdu ele.	*Un ufak olup kalmıştı.*
	Taştı çapkan bu kolum,	*Taşı vuran bu kolum*
	Dalaydı talkan kılar dep,	*Nicesini un ufak eder diye,*
	Kaarlangan Maadañdan	*Hiddetlenen Maadañ'dan*
	Kantip adam kalar dep,	*Nasıl insan sağ kalır diye,*
	Karmaş kılçu burutum	*Kavgaya girecek Burut'um*
	Kudayına barar dep.	*Tanrısına kavuşur diye.*
	Açuulandı Maadañ döö,	*Öfkelendi Maadañ dev,*
	Artında takool miñdey döö.	*Ardında bin kadar destekçi dev.*

Köz çuñkuru butkulday,
Kabılgandı kapırıñ
Tügü menen cutkuday.
Bedelin mende körgöndöy,
Bet alışsa eçen can
Cürögü tüşüp ölgüdöy.
Kapırıñdın türünön
Ayban kayra kaçkıday.
Adam körsö kırılıp,
Cürögü tüşüp catkanday.
Ayrı şili ortosu
Abaylasañ kapırıñ
On eki taman sere eken.
Kaarlanıp Koñurbay

Göz çukuru in gibi,
Kâfirin, rast geleni
Tüyüyle birlikte yutacak gibi.
Heybetini insan görse,
Karşılaşsa nice can
Yüreği düşüp ölecek gibi.
Kâfirin görünüşünden
Hayvan bile geri kaçacak gibi.
İnsan görse kırılıp,
Yüreği düşüp yatacak gibi.
Çatal omzunun ortası —
Dikkat etsen, kâfirin —
On iki taban karışmış.
Hiddetlenip Koñurbay,

Kırgızdı kırıp salam dep,
Eerçitip kelgen eme eken,
Ebegeysiz şer eken.
Açuulanıp kaçırsa
Aybatına can turbay,
Açuulansa cegidey
Enesi indi calabı,
Kızıtalak Maadañdı
Eñkeytip kişi alabı.
Atası kıtay dolusu,
Adam tilin bilbegen
Aybanga çalış dolusu.
Astında küröñ bukası,
Celip ketse, cel cetpeyt,
Küröñ bukasının çurkaşı
Basıp ketse mal cetpeyt.
Calgız közdön baatırı,
Cañ koybogon kapırı.
Semeteydi körgöndö
Opol-Toodoy kıymıldap,
Al bukasın bir salıp,
Çoñ çokmordu kolgo alıp,
Çokmorunan çok çıgıp,
Kayratınan ot çıgıp,

Kırgız'ı kırıp geçeyim diye,
Peşine takıp getirdiği şeymiş,
Ölçüye sığmaz bir şirmiş.
Öfkelenip saldırsa
Heybetine can duramaz,
Öfkelense yiyecek gibi,
Anası Hint devi miydi ki,
Kahrolası Maadañ'ı
Eğdirip kişi yenebilir mi?
Babası Kıtay'ın delisi,
İnsan dilini bilmeyen,
Hayvana çalar bir deli.
Altında yağız boğası,
Yelse yel yetişmez,
Yağız boğasının koşusuna,
Yürüse hayvan yetişmez.
Tek gözlülerin bahadırı,
Kimseyi sağ komayan kâfiri.
Semetey'i gördüğünde
Opol-Too gibi kımıldayıp,
O boğasına bir vurup,
Koca topuzu ele alıp,
Topuzundan kor çıkıp,
Gücünden ateş çıkıp,

Mendeden bölök körünüp,
Bedeli bölök bölünüp.
Mendeden bölök körünüp,
Açuulanıp çamınıp,
Körsöñ türün uşunday
Kök arıslanday çamınıp.
Kaarlanıp küülönüp,
Semeteyge süylönüp,
Beren cindi* baylanıp,
Beypaydı saa saluuga
Atañdın körü, burut curt,
Beecinden keldim kamdanıp.
Beecindi beypay kılamın,
Kaarım keldi kakaydım,
Kaltırbay curtuñ kıramın.

İnsandan başka görünüp,
Heybeti başka seçilip.
İnsandan başka görünüp,
Öfkelenip atılıp,
Görsen hali işte böyle,
Gök arslan gibi atılıp.
Hiddetlenip hız alıp,
Semetey'e söylenip,
Yiğit, cin tutmuşça kudurup:*
«Sana bela salmaya,
Atanın körü Burut halkı,
Beecin'den geldim hazırlanıp.
Beecin'i bile perişan ederim,
Öfkem geldi, kabardım,
Bırakmadan halkını kırarım.

Köröyün senin türüñdü
Kökcal burut»,– dey berdi.
«Azır kagıp keteyin
Kapkaydagı ciniñdi!
Tagıñdı talkan kılayın,
Senin talkalap curtuñ kırayın. Bu kapırdın bülügü.
Belgilüü küçüm barında
Beginđi talap neteyin.
Bek cinime çın tiydiñ
Belsenip kırıp ötöyün».
Kaarlandı Maadañşa,
Kayrattandı bir kança.
Kamınıp kelgen baatırdın,
Kaarlangan kapırdın
Küülöngöndö erenge
Mende çıdap turalbay.
Kayratınan taş küyüp,
Kançalıktı orguday,
Bek cindese mendesin
Beypay kılıp koyguday.
Dalay candı kırgıday
Kayrattansa kapırıñ

Göreyim senin halini,
Gök yeleli Burut», deyiverdi.
«Şimdi söküp atayım
İçindeki o cinini!
Tahtını un ufak edeyim,
Senin yurdunu ezip kırayım. Bu kâfirin fesadı!
Belli gücüm varken
Beyini yağmalayıp n'ideyim,
Pek öfkeme sahiden dokundun,
Bel bağlayıp kırıp geçeyim».
Hiddetlendi Maadañşa,
Epeyce gayrete geldi.
Hazırlanıp gelen bahadırın,
Hiddetlenen kâfirin —
Erene doğru hızlandığında
Kul dayanıp duramaz.
Gücünden taş yanıp,
Nicesini biçecek gibi,
İyice kudursa insanı
Perişan ediverecek gibi.
Nice canı kıracak gibi,
Gayrete gelse kâfirin,

Toonu talkan kılgıday.
Közü köpkök temirdey,
Murununa karasañ
Buzulgan toonun señirdey.
Kaçırışı kamanday,
Kayratına karasañ
Dünüyö buzgan şamalday.
Karap kökcal tañ kalıp,
Alapayın taba albay,
Koñurbaydan kança öödö,
Kalkı calgız közü eken.
Karmaşsa kanga toybogon
Kapırıñ mınday döö eken,
Adamdan bölök başı bar,
Catkan ittey kaşı bar.
Kez bolgondu orguday,
Kecirine tiygende

Dağı un ufak edecek gibi.
Gözü masmavi demir gibi,
Burnuna baksan,
Yıkılmış dağın sırtı gibi.
Saldırışı yaban domuzu gibi,
Gücüne baksan,
Dünyayı bozan kasırga gibi.
Bakıp gök yeleli şaşırıp,
Ne yapacağını bilemeyip:
Koñurbay'dan kat kat üstün,
Halkı tek gözlüymüş.
Kapışsa kana doymayan
Kâfirin böyle bir devmiş,
İnsandan başka başı var,
Yatan köpek gibi kaşı var.
Rast geleni biçecek gibi,
İnadına dokunulduğunda

Tügün koyboy sorguday.
Kaarlanıp culkunup,
Karagayday ayza alıp,
Buka menen bulkunup,
Bukasının külügü,
Balbandıgı başkaça
Bar caragın şaylangan,
Opol-Toodoy çoyunbaş
Tükürüp kolgo karmagan.
Kapırıñdın bukası –
Bukasının çurkaşı –
Bukası uydun şüdüñküt
Uy sıyaktuu sıyagı,
Kuday urgan bukanın
Kuygan çoyun tuyagı.
Celgenine cel cetpey,
Baskanına mal cetpey,
Badırektin* çurkaşı,
Azırkı körgön çoñ balban
Kırgızga kelgen çoñ cañcal,
Buka minip ayza algan,

Tüyünü komadan emecek gibi.
Hiddetlenip çırpınıp,
Çam gibi mızrak alıp,
Boğasıyla silkinip,
Boğasının yüğrüklüğü,
Pehlivanlığı bambaşka,
Tüm pusatını kuşanmış,
Opol-Too gibi demir topuzu
Tükürüp eline kavramış.
Kâfirin boğası —
Boğasının koşusu —
Boğası, sığırın azmanı,
Sığıra benzer görünüşü,
Tanrı'nın çarptığı boğanın
Dökme demirden tırnağı.
Yelişine yel yetişmez,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez,
O badıreğin koşusu —*
Şimdi görülen koca pehlivan,
Kırgız'a gelen büyük bela,
Boğaya binip mızrak almış,

Çoñ çoyunbaş baylangan,
Beş-Beecindi aylangan.
Tutanıp ölgön calgız köz
Erenden çıga kamdangan.
Cetimiş batman* buuday cep,
Dan cıttangan kul eken.
Alp-döölördü öltürüp,
Kan cıttangan kul eken.
Bolcoluna karasa
Boz murunduu korgondoy,
Borumuna karasa
Ay-aalamdı buy kılıp,
Aydap cürüp sorgondoy.
Kebetesi colborstoy,
Kelciregen kapırdan
Alışkan aman bolbostoy.
Kaysaganı kamanday,

Kırgız emes örttöngür
Kılımga kırgın salganday,
Bolotton sokkon ayzası,
Beren da eken, şer da eken, Bolumduu eken aylası.
Bepbelgilüü er da eken.
Alptar menen alışıp,
Adis bolgon kul eken.
Döölör menen karmaşıp,
Balbandıgı bilingen.
Beecindegi zor kandın
Biçigine çiyilgen,
Alışkan aman ketpegen,
Cer aldınan seksen alp,
Cer üstünön tokson alp
Bular alı cetpegen.
Kün çıgıştı cerdegen,
Küröşüp adam ceñbegen,
Maadañşa türü başkaça,
Baatırlıgı bir kança.
Açuulandı düpüldöp,

Koca demir topuz kuşanmış,
Beş-Beecin'i dolaşmış.
Öfkeden tutuşan tek göz,
Erenlere karşı çıkmaya hazırlanmış.
Yetmiş batman buğday yiyip,*
Tahıl kokan kulmuş.
Alp devleri öldürüp,
Kan kokan kulmuş.
Endamına bakılsa,
Boz burunlu kale gibi,
Görünüşüne bakılsa,
Ay'ı, âlemi perişan edip,
Önüne katıp sömürecek gibi.
Kılığı kaplan gibi,
Zırvalayan kâfirle
Kapışan sağ kalmayacak gibi.
Çiğneyişi yaban domuzu gibi,

Kırgız şöyle dursun — yanasıca —
Bütün âleme kırgın salacak gibi,
Çelikten dövülmüş mızrağı,
Yiğit de imiş, şir de imiş, Yerindeymiş hilesi.
Apaçık belli bir ermiş.
Alplarla kapışıp,
Ustalaşmış kulmuş.
Devlerle boğuşup,
Pehlivanlığı bilinmiş.
Beecin'deki ulu hanın
Defterine çizilmiş:
Kapışan sağ gitmemiş,
Yer altından seksen alp,
Yer üstünden doksan alp —
Bunların gücü yetmemiş.
Gün doğusunu yurt edinmiş,
Güreşip kimse yenememiş,
Maadañşa'nın hali bambaşka,
Bahadırlığı bir hayli.
Öfkelendi gümbürdeyip:

Men Maadañşa, men bolsom,
Karagayday ayzası.
Kankor uulu sen bolsoñ,
Beecinge ne dep barasıñ,
Bekke beypay salasıñ.
Çın kamdanıp salış kıl,
Armanduu bolup kalasıñ.
Kaarlanıp çapçısam,
Kızıtalak burut kul,
Kırgın bolup kalasıñ,
Kulcuñdasam kokustan
Kudayıña barasıñ,
Kıyınıñ Bakay karısıñ,
Kırgın tiygen nemedey
Kıyratayın baarısın».
Dep, oşentip, Maadañşañ
Kaarlanıp kakayıp
Kankor şerdi körgöndö
Toodoy çokmor kolgo alıp
Çoñ ayzasın bulgalap,
Kaçırıp sala bergeni.

«Ben Maadañşa'yım; bana gelince,
Çam gibi mızrağı.
Hunhar oğlu sen isen,
Beecin'e ne diye gidersin,
Beye bela salarsın?
Sahiden hazırlanıp savaş et,
Yoksa ahın içinde kalırsın.
Hiddetlenip pençelesem,
Kahrolası Burut kulu,
Kırılıp gidersin,
Şöyle bir kabarsam ansızın,
Tanrına kavuşursun.
En yamanınız Bakay kocadır,
Kırgına uğramışçasına
Yıkayım hepsini».
Deyip, böylece, Maadañşa
Hiddetlenip kabarıp,
Hunhar şiri gördüğünde
Dağ gibi topuzu ele alıp,
Koca mızrağını sallayıp,
Saldırıverdi o anda.

Buka oozun burdu ele
Opol-Toodoy çoñ balban
Kele catat kurküröp.
Manastın uulu er neme
Arday bolgon Buuruldun
Tartıp oozun burdu emi,
Uñgusu bolot, uçu kurç
Muvaküldüü* sır nayza
Maadañşañ közdöy sundu emi.
Maadañşa kıtay balbanı,
Baatırıñdın cañcalı,
Cete keldi Maadañşa.
Buluttay uçat bukası
Aybandan mınday bolobu,
Tañırkatat adamdı,
Bukasının çurkaşı,
Kaarluu cıyın aylası,

Boğanın ağzını çevirmişti,
Opol-Too gibi koca pehlivan
Gelmektedir gümbürdeyip.
Manas'ın oğlu er kişi,
Küheylan olan Buurul'un
Çekip ağzını çevirdi şimdi,
Sapı çelik, ucu keskin,
Müvekkelli sırlı mızrağı*
Maadañşa'ya doğru uzattı şimdi.
Maadañşa, Kıtay pehlivanı,
Bahadırının belası,
Yetişip geldi Maadañşa.
Bulut gibi uçar boğası,
Hayvandan böylesi olur mu,
Şaşırtır insanı
Boğasının koşusu,
Kahırlı cümle hüneri.

	Ayza şiltep öttü ele,	*Mızrak savurup geçmişti,*
	Ayzası artık kurç bolot	*Mızrağı fazlasıyla keskin çelik,*
149060	Semeteyge cetti ele,	*Semetey'e yetişmişti,*
	Cetken cerde er sokur	*Yetiştiği yerde er kör*
	Muştap kelip öttü ele,	*Vurup çarpıp geçmişti,*
	Kaardı katuu baştadı,	*Hışmı sert başlattı,*
	Kuday saktay körgün dep,	*Tanrım koruyagör diye,*
	Arday bolgon Buuruldan	*Küheylan olan Buurul'dan*
	Kulap kete taştadı.	*Düşeyazıp savruldu.*
	Eerinen art ketip,	*Eyerinden geri kayıp,*
	Üzöñgüdön but ketip,	*Üzengiden ayağı çıkıp,*
	Epsiz tiydi ayzası,	*Amansız değdi mızrağı.*
149070	Kökcalıñdın aylası,	*Gök yelelinin çaresi:*
	Telegeyi teñ ele,	*Her yanı denk idi,*
	Oñ dalısı keñ ele.	*Sağ küreği geniş idi.*
	Duşman azar salbagan.	*Düşmanın eza edemediği,*
	On segiz miñ aalamda	*On sekiz bin âlemde*
	Kökcalga ukuruk kayrar kalbagan.	*Gök yeleliye kement çevirecek kalmamıştı.*
	Mına oşondo Semetey	*İşte o zaman Semetey,*
	Asmandan tüşkön altı kurç* –	*Gökten inen altı çelik* * —
	Kılıçtın kılda mıktuusu	*Kılıçların en sağlamını,*
	Manas kan algan Zulpukor	*Manas'ın kan aldığı Zulpukor'u*
149080	Karmay kalıp sabınan,	*Sapından kavrayıp,*
	Kılıçtı suurup kabınan	*Kılıcı sıyırıp kınından,*
	Ayzası küçöp ceterde,	*Mızrağı hızlanıp yetişirken,*
	A colunda kökcaldı	*O yolda gök yeleliyi*
	Kömö koyup ötördö	*Devirip geçecekken,*
	Şay koldogon şer nemeñ	*Şay'ın koruduğu şir kişi*
	Kılıçtı kızık aldı ele,	*Kılıca hınçla davranmıştı,*
	Kıyındap taap aylasın	*Ustaca bulup çaresini,*
	Kıya tartıp şiltedi	*Yandan çalıp savurdu*
	Kıstalaktın ayzasın.	*Kahrolasının mızrağına.*
149090	Oñbogurdun ayzası	*Onmayasıcanın mızrağı*
	Orto belden bırkırıp.	*Orta belinden parçalanıp,*
	Ayzasınan ayla cok,	*Mızrağından çare yok,*
	Ayza sındı bırkırap,	*Mızrak kırıldı çatırdayıp,*
	Kaarduu kaapır ayzası	*Kahırlı kâfirin mızrağı*
	Orto belden kıyılıp,	*Orta belinden kesilip,*

Al calgız köz kapırdın
Oşentip cini tıyılıp.
Oolugup sokur turganda,
Kara caak buldursun*
Karmay kalıp imerip,
Arday bolgon Buuruldu
Kökcal kazıga tartıp ciberip
«Baabedin» dep bakırıp,
Kabılan Manastap uraan çakırıp,
Karmay kalıp imerdi,
Buka mingen baatırga,
Opol-Toodoy kapırga
Buuruldun oozun burdu ele;
Muvaküldüü sır nayza
Kürkürötö sundu ele.
Kemer kurdun beti dep,
Öpkö-boordun çeti dep,
Özü baatır çoñ kankor
Ölçö bilgis şerinen
Tegerete karabay,
Tegi canın ayabay,

O tek gözlü kâfirin
Böylece hıncı dindi.
Kör azgınlaşıp dururken,
*Kara yanak buldursunu**
Kavrayıp çevirip,
Küheylan olan Buurul'u
Gök yeleli sağrısına vurup,
«Baabedin» diye bağırıp,
Kaplan «Manas» diye nara atıp,
Kavrayıp çevirdi,
Boğaya binen bahadıra,
Opol-Too gibi kâfire
Buurul'un ağzını çevirmişti;
Müvekkelli sırlı mızrağı
Gümbürdeterek uzatmıştı.
Kemer kuşağın yüzü deyip,
Ciğerle bağrın kıyısı deyip,
Kendisi bahadır, büyük hunhar,
Ölçü bilinmez şirliğinden
Çevresine bakmadan,
Hiç canını esirgemeden,

Ölömün dep sanabay,
Uñgusu bolot zor nayza
Ulap uçun çıgargan
Bolottu teşip ötsün dep,
Anı adamdın köz caşı menen
sugargan
Tüpögün tuura taptagan,
Pil terisin kaptagan,
Bolottugu bilingen,
Tüz muştasa tügöngür
Tüpküç bolup iyilgen.
Kara kıldan kaptagan,
Oşondoy coogo saktagan.
Celigip çurkap Arbuurul –
Çoñ Maadanga cetti ele,
Cetken cerde çoñ alptı
Muştap kelip öttü ele.

Ölürüm diye saymadan.
Sapı çelik ulu mızrak,
Ucu eklenip uzatılmış,
Çeliği delip geçsin diye,
Onu insanın gözyaşıyla
sulamışlar.
Püskülü düzgün dövülmüş,
Fil derisi kaplanmış,
Çelikliği belli olmuş,
Düz vursa — tükenesice —
Kasnak olup bükülmüş.
Kara kıldan kaplanmış,
Öylesi düşmana saklanmış.
Coşup koşarak Arbuurul
Koca Maadan'a yetişmişti,
Yetiştiği yerde koca alpı
Vurup çarpıp geçmişti.

Küçöp Buurul tüyülüp,
Tüz muştasa sır nayza
Sınıp ketpey sıypalgır
Tüpküç bolup iyilip.
Manastın uulu baatırdın
Şer ekeni bilinip,
Kaçırıp ayza sayganda
Balban eken Madañça
Balbandıgı bir kança,
Kara caak aybalta
Kambıldıgı bolcolsuz
Orto belge ayzanı
Oşondo tartıp ciberdi.
Altın caak aybalta
Uñgusu kıyrap bırkırap,
Bıt-bıt bolup sır nayza
Mıktap sındı bıçırap.
Bıt-bıt bolup bıçırap
Ayza sınıp turganda
Atası Manas sırdaşı,
Asıl Bakay kurdaşı,

Coşup Buurul kasılıp,
Düz vurunca sırlı mızrak,
Kırılmadan — kör olası —
Kasnak olup bükülüp.
Manas'ın oğlu bahadırın
Şir olduğu bilinip,
Saldırıp mızrak sapladığında,
Pehlivanmış Madañça,
Pehlivanlığı bir hayli,
Kara yanak ay baltayla —
Çevikliği ölçüsüz —
Orta beline mızrağın
O zaman çekip vurdu.
Altın yanak ay baltayla
Sapı yıkılıp paramparça,
Param parça olup sırlı mızrak
İyice kırıldı çatırdayıp.
Param parça olup çatırdayıp
Mızrak kırılıp dururken —
Babası Manas'ın sırdaşı,
Asil Bakay'ın yoldaşı,

Kök sülöösün börk kiygen,
Kök ala kalkan oynogon,
Alıstan müşkül oylogon,
Caman aytsa tañılbas,
Karañgıda aydasa
Karsaktın izine salsa cañılbas,
Agedek menen orogon.
Kartayganda kan Bakay
Börü tildep kırdagan
Bölökbay usta sırdagan
Kara kıldan taktırgan
Coogo bolcop baktırgan
Bil terisin kaptatıp,
Kölökö cayga saktatkan.
Körsö köñül kandırgan,
Çılgıy bolot kurç menen
Aylandıra çaldırgan,

Gök vaşak börkü giyen,
Gök ala kalkan oynatan,
Uzaktan zoru düşünen,
Kötü söylense sarsılmaz,
Karanlıkta sürülse,
Bozkır tilkisinin izine salınsa yanılmaz,
Ak ipekle sarılmış.
Kocayınca Han Bakay —
Kurt dili gibi kenarı çekilmiş,
Bölökbay usta sırlamış,
Kara kıldan taktırmış,
Düşmana göre baktırmış,
Fil derisi kaplatıp,
Gölge yerde saklatmış.
Görenin gönlünü doyurmuş,
Som çelik, su verilmişle
Çepeçevre çattırmış,

Bolot ursa kespegen,
Kılıç çapsa ötpögön.
Tutam cerin kırdagan,
Karmaar cerin koozdop
Alban türlüü sırdagan.
Sundurganda cark etken,
Kamçı tiyse karaanıñ
Dobulbastay zañk etken.
Temirdi saysa tartpagan,
Taş muştasa ötüüçü,
Taamaylap coonu muştasa
Talkan kılıp ketüüçü.
Coogo sunsa kızargan,
Ayaş atañ Bölökbay
Döötü menen keñeşip,
Oşo Tökör casagan.
Ulap uçun çıgargan,
Tiygen ceri tim kalbay
Kabıldap ketip ölsün dep,
Adamdın köz caşı menen
sugargan. Beren kökcal koluna
Arıptap kurçtan orogon,
Saygan duşman soylogon,

Çelik vursa kesmemiş,
Kılıç çalsa geçmemiş.
Tutulacak yerini kenarlamış,
Kavranacak yerini süsleyip
Türlü türlü sırlamış.
Uzatıldığında parıldayan,
Kamçı değse karaltısı
Savaş davulu gibi çınlayan.
Demire saplansa geri durmayan,
Taşa vursa geçerdi,
Nişanlayıp düşmana vursa
Un ufak edip geçerdi.
Düşmana uzatılsa kızaran —
Ayaş atan Bölökbay,
Davut ile danışıp,
Onu Tökör yapmış.
Ucu eklenip uzatılmış,
Değdiği yer boş kalmasın,
İsabet alan ölsün diye,
İnsanın gözyaşıyla
sulamış. Yiğit gök yelelinin eline
Harf işleyip çelikle sarmış,
Sapladığı düşman yerde sürünmüş,

Sayışkan erler kologon.
Karandı casap turganda
Kankor erdin kazına
Arbınıraak korogon.
Azem bolup cürsün dep,
Kakançıluu Beecindin
Kagışına corogon.
Beecinge beypay salsın dep,
Kayran canga küç kelse,
Kankor törö Semetey
Kayran kökcal alsın dep,
Karşılaşkan kıtayga
Bir karan tün salsın dep,
Kabılan tuygun Manastın
Mintip öçün alsın dep,

Mızraklaşan erler devrilmiş.
O pusatı yaparken
Hunhar erin hazinesi
Epeyce eksilmiş.
Görkem olup dursun diye,
Hakanlı Beecin'in
Savaşına yormuş.
Beecin'e bela salsın diye,
Aziz cana güç gelirse,
Hunhar töre Semetey —
Aziz gök yeleli alsın diye,
Karşı duran Kıtay'a
Bir kara gece salsın diye,
Kaplan doğan Manas'ın
Böylece öcünü alsın diye,

Ayaş atañ Bölökbay
Arnap kılgan sır nayza,
Sınıp ketpes tıñ ayza.
Içine bolot kopşotkon,
Özün kurçtan tolgogon,
Kagışka kaalap oñdogon.
Ayaş atañ Bölökbay
Arnap kılgan sır nayza.
Köptü körgön oluyañ,
Kökcal Bakay karıya
Bölüngön böksö col menen
Kırgızdan mınça kol menen
Dagdır cetse ölöm dep,
Manastın uulu kökcalga
Karaan bolup berem dep,
Taştı carçu sır nayza
Abası Bakay karıya,
Aalamdı bilgen oluya
Kökcal Bakay cetti ele,
Cetken cerden sır nayza
Bere koyup öttü ele.
Ayzanı Bakay bergınçe,

Ayaş atan Bölökbay
Adayarak yaptığı sırlı mızrak,
Kırılıp gitmez sağlam mızrak.
İçine çelik yerleştirmiş,
Özünü su verilmiş çelikten burmuş,
Savaş için isteyerek onarmış.
Ayaş atan Bölökbay
Adayarak yaptığı sırlı mızrak.
Çok görmüş evliyan,
Gök yeleli Bakay ihtiyar,
Ayrılan yamaç yoluyla,
Kırgız'dan bunca askerle,
Kader yeterse ölürüm diye,
Manas'ın oğlu gök yeleliye
Destek olurum diye —
Taşı yaran sırlı mızrakla
Amcası Bakay ihtiyar,
Âlemi bilen evliya,
Gök yeleli Bakay yetişmişti,
Yetiştiği yerde sırlı mızrağı
Veriverip geçmişti.
Mızrağı Bakay verinceye dek,

Kankor tuugan Semetey
Kayra oñolup kelgençe
Maadañşañdın bukası
Buluttay uçat çurkaşı,
Özü uydan şüdüñköt,
Kuturgurdun sıyagı,
Kuuday uçat bul buka
Kuyulgan temir tuyagı.
Kayra oñolup kankor şer
Maadañşañ döögö bargança
Balban eken Maadañşa
Balbandıgı bir mınça,
Erdigi kabat, kaarı küç,
Eñişkendi kılat tüz,
Erdik cayı uşunday
Bu kapırdan küdör üz.

Hunhar soylu Semetey
Yeniden toparlanıp gelinceye dek,
Maadañşa'nın boğası —
Bulut gibi uçar koşusu,
Kendisi sığırdan azman,
Kudurasıcanın görünüşü,
Kuğu gibi uçar bu boğa,
Dökme demirdendir tırnağı.
Yeniden toparlanıp hunhar şir
Maadañşa deve varıncaya dek —
Pehlivanmış Maadañşa,
Pehlivanlığı bir bu kadar,
Yiğitliği kat kat, kahrı güçlü,
Kapıştığını dümdüz eder,
Yiğitlik hali işte böyle,
Bu kâfirden umudu kes.

Buttap temir kurçanıp,
Toodoy çokmor kolgo alıp,
Bukasına kamçı urup,
Celigip turgan doñuzuñ
Ayta-buyta degençe,
Açıp közdü cumgança
Çılgıy için ört çalıp,
Çıday albay Maadañşa
Kara kelte çoyunbaş
Kambıl eken kagışka,
Karmay kalıp imerip,
Kayran başta çoñ kalkan
Kök temirden tuulga*
Kömkörö kiygen çarayna*,
Aşagandan maşatkan,
Kayran eneñ Kanıkey
Karap turup casatkan.
Alışka baldar kiysin dep,
Kacıbay coogo tiysin dep,
Kalayman salıp kaçırıp,
Karmaşa kelgen duşmandı
Kakanga çeyin sürsün dep,
Aybalta çapsa zırgıgan

Batmanla demir kuşanıp,
Dağ gibi topuzu ele alıp,
Boğasına kamçı vurup,
Coşup duran domuzun,
Öyle-böyle deyinceye dek,
Gözü açıp yumuncaya dek,
Som içini yangın sarıp,
Dayanamayıp Maadañşa,
Kara kısa demir topuzu —
Savaşta ustaymış —
Kavrayıp çevirip —
Aziz baştaki koca kalkan,
Gök demirden tulga,*
Kapatıp giydiği çarayna,*
Nice işten geçirilmiş,
Aziz anan Kanıkey
Bakıp durarak yaptırmış.
Kapışmada çocuklar giysin diye,
Yılmadan düşmana saldırsın diye,
Kargaşa salıp saldırıp,
Kapışmaya gelen düşmanı
Hakan'a dek sürsün diye.
Ay balta çalsa vınlayan,

Arcak başka küç kelbey,
Çoyunbaş ursa ırgıgan.
Kökcal erdin başında
Köpkök temir çarayna
Kökcal eken Maadañşa
Ur degizbey cetti ele,
Cetken cerde oñbogur
Kara kelte çoyunbaş
Karmay kalıp imerip,
Kañ degize kankordu
Kalkanga tartıp ciberdi.
Mıktuu balban salganda
Bıt-bıt boldu kalkanı,
Kalkanga tiyip çoyunbaş
Çıkkan eken talkanı.

İçindeki başa güç geçmeden,
Demir topuz vursa sektiren.
Gök yeleli erin başında
Masmavi demir çarayna.
Gök yeleliymiş Maadañşa,
«Vur» dedirtmeden yetişmişti,
Yetiştiği yerde onmayasıca,
Kara kısa demir topuzu
Kavrayıp çevirip,
Çınlatarak hunharın
Kalkanına çekip vurdu.
Güçlü pehlivan vurunca
Param parça oldu kalkanı,
Kalkana değince demir topuz
Çıkmıştı unu ufağı.

Arman kıldı Maadañşa
Aalamdın baarın alganda
Alp-döölördü talkalap,
Talkan kılıp salganda
Cılgınduu, Keñ-Kol, çoñ Talas
Cerden mınday körbödüm.
Baatır eken Semetey
Cerden mınday körbödüm.
Beren eken, bel eken,
Bendeden çıkkan şer eken.
Atası Manas artık şer
Maadıkan atam soygonu,
Talkan kılıp koygonu.
Bul erdigi ep eken,
Oorlugu zından taşı eken.
Kırgızdın mıktuu başı eken,
Ornotulgan çep eken,
Algara menen Karagul
Eköön çolok kılganı,
Cılkıçını kırganı,
Aygaydı arbın salganı,
Bacıga* cıygan sañ kara
Baarın tiyip alganı,
Balakettüü kankordun,

Hayıflandı Maadañşa:
«Âlemin hepsini aldığımda,
Alp devleri ezip
Un ufak edip savurduğumda —
Cılgınduu, Keñ-Kol, koca Talas —
Yerde böylesini görmedim.
Bahadırmış Semetey,
Yerde böylesini görmedim.
Yiğitmiş, dayanakmış,
Kuldan çıkma şirmiş.
Babası Manas üstün şir:
Maadıkan atamı boğazladığı,
Un ufak edip koyduğu —
Bu yiğitliği yerindeymiş,
Ağırlığı zindan taşıymış.
Kırgız'ın sağlam başıymış,
Dikilmiş bir kaleymiş.
Algara ile Karagul —
İkisini çolak ettiği,
Yılkıcıları kırdığı,
Bol bol velvele saldığı,
Bacıyla yığılan sürü malın*
Hepsine dokunup aldığı —
Belalı hunharın,

Aalamdı buzgan antkordun
Bul erdigi ep eken.
Alöökönün Koñurbay
Kalk büldürüp, kol aydap,
Koygulaşkan dan bolgon.
Karmaşka çıgıp kelgeni,
Bu kılıgı ep eken.
Çapçışıp çama kele albayt,
Karmaşkan aman ketpegen.
Opsoloñ tuugan kankordu
Çabışıp mende ceñe albayt», Aalamdı buzgan şer bolgon,
Dep, oşondo ökürüp,
Kagıştı salçu Maadañdın

Âlemi bozan yeminbozanın
Bu yiğitliği yerindeymiş.
Alööke'nin Koñurbay'ı —
Halkı bozup, ordu sürüp,
Vuruşanlar nam salmıştı.
Kapışmaya çıkıp gelmesi,
Bu huyu yerindeymiş.
Çarpışmaya güç yetmez,
Kapışan sağ gitmemiş.
İri yaratılmış hunharı
Vuruşup kul yenemez», Âlemi bozan şir olmuş,
Deyip, o zaman hıçkırıp,
Savaş salan Maadañ'ın

Kara közdön kan aktı,
Kanduu betin sur çaldı.
Doobulbastı bir saldı,
Baştagıdan çoñ beter
Karıluu kapır kürsü* aldı,
Kaalgaday kaşka tiş,
Altımış kulaç kök ayza
Çılgıy temir bolotton,
Sayışkan candı kolotkon.
Arkasınan miñ alpı
Takool bolup kelgeni.
Talkan salgın burut dep,
Talkandı taza salgın dep,
Şay cölögön er nemeñ
Çındap cetip burutka
Buurul at mingen baatırga
Madañşaga cetti ele.
Bulkuşka çıdap berüüçü
Bulkuldagan kapırga
Murun ayza salgın dep,
Kömö sayıp salgın dep,
Takoolçusu çoñ Dañşa
Bozkaçır menen cetti ele,
Buurul menen çuratıp,
Madañşañdın koluna
Ayzanı berip öttü ele.
Madañşañ ayza algança,
Bukasına kamçı urup,
Oñtoylonup kalgança
Atası Manas arıslandan
Arta tuugan er Semeñ,
Şay koldogon şer nemeñ

Kara gözünden kan aktı,
Kanlı yüzünü solgunluk bastı.
Savaş davulunu bir vurdu,
Öncekinden çok beter,
Güçlü kâfir kürsüyü aldı,*
Kapı kanadı gibi bembeyaz diş,
Altmış kulaç gök mızrak,
Som demirden, çelikten,
Mızraklaştığı canı yere seren.
Ardından bin alpı
Destek olup gelmesi.
Burut'u un ufak et deyip,
Ezgiyi temiz vur deyip,
Şay'ın desteklediği er kişi
Sahiden yetişip Burut'a,
Buurul ata binen bahadıra
Madañşa'ya yetişmişti.
Silkişmeye dayanabilen,
Silkinip duran kâfire,
Önce mızrak sapla deyip,
Devirip sapla deyip,
Destekçisi koca Dañşa
Boz katırla yetişmişti,
Buurul'la dörtnala koşturup,
Madañşa'nın eline
Mızrağı verip geçmişti.
Madañşa mızrağı alıncaya dek,
Boğasına kamçı vurup,
Toparlanıp duruncaya dek —
Babası arslan Manas'tan
Üstün doğan er Semeñ,
Şay'ın koruduğu şir kişi,

Coogo kambıl mıktuu er
Coo kök calı mıktuu emeñ
Koldogonu san bolgon,
Can taştap coogo bettegen,
Kaarlanıp kaçırsa
On eki müçö teñ bolgon,

Düşmana usta, sağlam er,
Savaşın gök yelelisi, yaman kişi,
Koruyucusu sayısız olmuş,
Canını atıp düşmana yönelmiş,
Hiddetlenip saldırsa,
On iki uzvu denk olmuş,

Kankor şerden tuulgan,
Karmaşka salgan çuulgan.
Sayışkan coogo sañ koldoy,
Alışka kirse ak coltoy,
Erdigi curtka sınaakı,
Er Semetey kıraakı.
Kalayıktan başka tiş.
Tiştengende cön ele
Taruudaydan bırkırap,
Oozunan çıkkan kök calın
Oozunda şırkırap.
Manastan tuugan şer nemeñ
Oñtoylonup kalgança
«Kalmak eerdin kaşı» – dep,
«Kak cüröktün başı» – dep,
«Ölçü cerdin tuşu – dep,
«Bir ölçü ceriñ uşu» – dep,
Buguday moynun buratıp,
Bura tarta bergençe
Bukaçan döögö cetti ele,
Bolcolduu cerge kökcal şer
Muştap kelip öttü ele.
Ayza ortodon büktölüp,
Amanat canga küç kelip,
Ayza cegen al baatır
Aalamdan aşkan er kapır

Hunhar şirden doğmuş,
Kavgada nam salmış.
Mızraklaştığı düşmana bin ordu gibi,
Kapışmaya girse uğurlu,
Yiğitliği halkça sınanmış,
Er Semetey keskin bakışlı.
Halktan bambaşka dişi var.
Diş bilediğinde öylece
Darı misali kıvılcım saçılıp,
Ağzından çıkan gök alev
Ağzında çatırdayıp.
Manas'tan doğan şir kişi,
Toparlanıp duruncaya dek,
«Kalmuk eyerinin kaşı» deyip,
«Tam yüreğin başı» deyip,
«Ölçülü yerin hizası» deyip,
«Bir ölçü yerin işte bu» deyip,
Geyik gibi boynunu kıvırıp,
Çevirip çekinceye dek,
Boğalı deve yetişmişti,
Nişanladığı yere gök yeleli şir
Vurup çarpıp geçmişti.
Mızrak ortadan bükülüp,
Emanet cana güç gelip,
Mızrak yiyen o bahadır,
Âlemden aşkın er kâfir,

Bukasına cüktölüp,
Üzöñgüdön but ketip,
Közü ketip alaktap,
Bukada butu salaktap,
Es alalbay turdu ele,
Madañ oop turganda,
Altı miñ balban canında
Baatır Dañşa cetti ele.
Cölöp-tayap balbandı
Çın boluşa ketti ele.
Mına oşondo Bakay şer
Aksakalı suyulup,

Boğasına yüklenip,
Üzengiden ayağı çıkıp,
Gözü kayıp fıldır fıldır,
Boğada ayağı sallanıp,
Kendine gelemez olmuştu.
Madañ devrilip dururken,
Altı bin pehlivan yanında,
Bahadır Dañşa yetişmişti.
Pehlivanı destekleyip
Sahiden arka çıkmıştı.
İşte o zaman Bakay şir —
Ak sakalı seyrelip,

Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy kuyulup,
«Sakalımdın agında,
Saparım çukul barında,
Akırı bir kün ölöm – dep,
Ölböy tirüü çagımda
Kankor tuugan çunakka
Karaan bolup berem» – dep,
Kayran Bakay kirdi ele.
Şamdagayı bolcolsuz,
Iktuu Bakay emespi.
Kança döönü kulatkan,
Kastaşkandı sulatkan,
Mıktuu Bakay emespi,
Karıganda Bakaydın
Öböktügün kördüñbü,
Kankor erge çoñ coldoş
Cölöktügün kördüñbü?
Karıganda kan abañ
San kolgo tatar alı bar,
Mendeden artık tuulgan
Bereniñ Bakay oluyañ
Balban kurçap algança,
Cölöp-tayap kalgança
Aygay salıp san balban
Acıratıp algança,
Kök çolok menen çuratıp,

İki gözden akan yaş
Köprücükten aşağı dökülüp:
«Sakalımın akında,
Seferim yakın kalmışken,
Sonunda bir gün ölürüm deyip,
Ölmeden sağ çağımda
Hunhar soylu yavruya
Destek olurum» deyip,
Aziz Bakay girmişti.
Çevikliği ölçüsüz,
Becerikli Bakay değil mi.
Nice devi deviren,
Düşmanlık edeni seren,
Sağlam Bakay değil mi.
Kocayınca Bakay'ın
Dayanaklığını gördün mü,
Hunhar ere büyük yoldaş —
Destekliğini gördün mü?
Kocayınca han ağan —
Sayısız orduya bedel gücü var,
Kuldan üstün doğmuş
Yiğidin Bakay evliyan,
Pehlivanlar kuşatıp alıncaya dek,
Destekleyip tutuncaya dek,
Nara atıp sayısız pehlivan
Ayırıp alıncaya dek,
Kökçolok ile dörtnala,

Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñ-tetiri teminip,
Oyron Bakay cetti ele,
Oolcugan kapırdı,
Buka minip, çır salgan
Bu Madañşa kapırdı –
Kayran Bakay cetti ele.
Toonu uratkan emedey,
Bukasının üstünön
Kömö koyup öttü ele.
Cer ayrılıp dürküröp,

Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağa sola mahmuzlayıp,
Yaman Bakay yetişmişti,
Sersemleyen kâfire,
Boğaya binip kavga salan
Bu Madañşa kâfirine —
Aziz Bakay yetişmişti.
Dağı yıkarcasına,
Boğasının üstünden
Devirip geçmişti.
Yer yarılıp gümbürdeyip,

	Bukasınan Madañ döö	*Boğasından Madañ dev*
	Kulap cerge cetti ele.	*Düşüp yere varmıştı.*
	Artınan Dañşa bargança,	*Ardından Dañşa varıncaya dek,*
	Acıratıp algança,	*Ayırıp alıncaya dek,*
149440	Kolundagı Zulpukor	*Elindeki Zulpukor —*
	Kıykırıp kolgo alganda	*Haykırıp ele alındığında*
	Kan içpey kuru cürbögön.	*Kan içmeden boş gezmemiş,*
	Kanga mıktap toyboso	*Kana iyice doymadıkça*
	Kayta kınga kirbegen.	*Yeniden kınına girmemiş.*
	Kolundagı Zulpukor	*Elindeki Zulpukor'u*
	Kınınan suurup aldı ele,	*Kınından sıyırıp almıştı,*
	Cetip barıp Semetey	*Yetişip varıp Semetey*
	Balbandı başka saldı ele.	*Pehlivanın başına indirmişti.*
	Baatırsıngan sokurdun	*Bahadır taslayan körün*
149450	Başı ketti bırkırap,	*Başı gitti paramparça,*
	Canı ketti çırkırap.	*Canı gitti feryat edip.*
	Madañşañdı cay kılıp,	*Madañşa'yı yere serip,*
	Baatır kökcal turdu ele.	*Bahadır gök yeleli durmuştu.*
	Ar cagında Dañşasın	*Ötesindeki Dañşa'sını*
	Cana Kuday urdu ele,	*Yine Tanrı çarpmıştı.*
	Katarlaş çıkkan er eken,	*Onunla denk çıkmış ermiş,*
	Beren çıkkan Beecinden	*Beecin'den çıkma yiğitmiş,*
	Artıkça kankor eme eken.	*Fazlasıyla hunhar biriymiş.*
	Alışka cetse çettegen,	*Kapışmada önüne geçilmeyen,*
149460	Karmaşsa candı örttögön.	*Boğuşsa canı yakan,*
	Adamda mıñday bolbogon,	*İnsanda böylesi olmamış,*
	Alışsa kanga toybogon.	*Kapışsa kana doymamış,*
	Bettegendi ment kılgan,	*Karşısına çıkanı serseme çeviren,*
	Kezikkendi kaysagan,	*Rast geleni çiğneyen,*
	Cosunun körgön tañ kalgan, Belgilüü kıtay çoñ uluk	*Yordamını gören şaşakalmış, Ünlü Kıtay büyük beyi,*
	Cologon adam cobogon,	*Yaklaşan adam bunalmış,*
	Kezikken adam kor bolgon.	*Rast gelen adam hor olmuş.*
	Beecinden çıkkan toorulup.	*Beecin'den çıkmış dolanıp.*
	Karuusu mıktı, zaarı küç,	*Bileği sağlam, zehri güçlü,*
149470	Beren Kalça kökcaldın	*Yiğit Kalça gök yelelinin*
	Kapırdı körsöñ küdör üz.	*Kâfiri görsen umudu kes.*
	Belgilüüsü şer eken,	*En ünlüsü şirmiş,*

Cer carıldı dürküröp,
Kaldayıp toodoy körünüp,
Burutka kırgın salam dep,
Canında balban miñ bolgon, Bet ala kelgen kezi eken.
Beecinge atı düñ bolgon.
Bul öñdönüp kim cürgön,
Kanca suurup kalcayıp,
Coo-caragın şaylanıp,
Kabarın körgön küyünüp,
Köpkök temir kiyinip.
Balbanı başka uşunday,
Koñurbay salgan müşkül ay. At oyunçu, cöö külük
Baatırları, erleri,
Alban türlüü şerleri
Atagı Dıñşa deer eken,
Alışsa candı ceer eken.
Adal da cok, aram cok
Ilgabastın özü eken.
Kaşkulak körsö karmap cep, Kozgoloñ salgan oşo cer.
Suur körsö suurup cep,
Emne tiyse kuurup cep.
Art cagında köp uluk,
Aybanga çalış makuluk.
Atı Dıñşa deer eken,
Madañşaadan er eken.
Toodoy kaçır at mingen,
Tolgon bolot ayza alıp,
Canına kılıç baylangan.
Bilegi coon, taş cürök,
Bil müçölüü badırek.
Kuykalanıp kuturgur
Kırgın cakka şaylanıp,
Aç albars kılıç baylanıp.
Kan ölgöndö cabılıp,
Burutka kırgın salam dep,
Kaptap ketmey saltı bar.

Yer yarıldı gümbürdeyip,
Heybetle dağ gibi görünüp,
Burut'a kırgın salayım diye,
Yanında pehlivan bin olmuş, Yönelip geldiği zamanmış.
Beecin'de adı ün salmış.
Buna benzer kim gezmiş,
Hançer sıyırıp sırıtıp,
Savaş pusatını kuşanıp,
Halini gören kaygılanıp,
Masmavi demir giyinip.
Pehlivanı böyle bambaşka,
Koñurbay'ın saldığı dert, ah. At oyuncusu, yaya yüğrük,
Bahadırları, erleri,
Türlü türlü şirleri —
Adına Dıñşa derlermiş,
Kapışsa canı yermiş.
Helal de yok, haram yok,
Ayırt etmezin ta kendisiymiş.
Porsuk görse tutup yiyen, Kargaşa salınan yer orası.
Marmot görse söküp yiyen,
Ne geçse kavurup yiyen.
Ardında nice ulu bey,
Hayvana çalar mahluk.
Adına Dıñşa derlermiş,
Madañşa'dan yiğitmiş.
Dağ gibi katıra binmiş,
Som çelik mızrak alıp,
Beline kılıç kuşanmış.
Bileği kalın, taş yürek,
Fil gövdeli badırek.
Yanıp tutuşan kudurası,
Kırgın yanına kuşanıp,
Aç elmas kılıç bağlanıp.
Han ölünce hep birden,
Burut'a kırgın salayım diye,
Topluca basmak töresi var.

Betteşkendi talkalap,	*Karşısına çıkanı ezip,*
Bet karatıp alam dep,	*Boyun eğdirip alayım diye,*
Beyli kara kıstalak	*Niyeti kara kahrolası*
Beecinden beri toorulup.	*Beecin'den beri dolanıp.*
Kırk uruu kıtay kozgolup,	*Kırk boy Kıtay ayaklanıp —*
Er Kalça salgan çoñ dürböön.	*Er Kalça'nın saldığı büyük kargaşa.*
Kaçır mingen çoñ balban,	*Katıra binen koca pehlivan,*
Kaalayman tüşör çoñ cañcal.	*Kargaşa düşüren büyük bela.*
Dıñşanı Kuday urdu emi,	*Dıñşa'yı Tanrı çarptı şimdi,*
Arkasınan miñ balban.	*Ardından bin pehlivan.*
Bettep mende barbagan,	*Karşısına kul varmamış,*
Bet algan mende tañ kalgan.	*Yönelen kul şaşakalmış.*
Karmagandı cön ele	*Yakaladığını öylece*
Karışkırday çaynagan.	*Kurt gibi çiğnemiş.*
Kolu kancar, özü er	*Eli hançerli, kendisi er,*
Baatır Dıñşa balbanı	*Bahadır Dıñşa pehlivanı*
Altımış kulaç ayza alıp,	*Altmış kulaç mızrak alıp,*
Cekege çıga kalganı.	*Teke tek çıkıverdi.*
Kara maydan taş kaşat	*Kara meydan, taş yamaçta*
Kagışka çıga kaldı ele.	*Savaşa çıkıvermişti.*
Kaarlanıp kürküröp,	*Hiddetlenip kükreyip,*
Dıñşa aybatın saldı ele.	*Dıñşa heybetini salmıştı.*
Ar caktan kolu kamınıp,	*Her yandan ordusu hazırlanıp,*
Kecildese kol menen	*İnat etse, ordusuyla*
Ketmek boldu köp kolu	*Bastırmak oldu yığın ordusu,*
Ar cagınan cabılıp.	*Her yanından üşüşüp.*
Külügü bar, döösü bar,	*Yüğrüğü var, devi var,*
Küçöp ketçü karkıbar.	*Coşup giden heybetlisi var.*
Tüz bolgurdu suraba,	*Düzelesiceyi hiç sorma,*
Tübünön beri arkı bar.	*Kökünden beri soyu var.*
Tübü tüptüü kıtaydın	*Kökü köklü Kıtay'ın*
Tügönböy turgan kalkı bar. Kıyınıñ kırıp salamın.	*Tükenmeyen halkı var. «Yamanını kırıp geçerim.»*
Tübünön beri kaptasa,	*Kökünden beri bassa,*
Kaçırgandı soo koyboy	*Saldırdığını sağ komadan*
Karap kılmak saltı bar,	*Perişan etmek töresi var.*
Dıñşa ayzanı aldı ele,	*Dıñşa mızrağı almıştı,*

Ölsöñ berkel burut dep,
Aykaydı arbın saldı ele.
Baatır Dıñşa balbanmın,
Dıñşa cañcal baştadı
Al Dıñşanın ününön,
Balbandın aybat türünön
Cer ayrılıp, too köçüp,
Kalkıldagan kara cer
Kak carıla taştadı.
Dıñşa cayı uşunday,
Kürdöölü balban neme eken, Ar cagı curt sazañ-şañ
Tutanıp ölgön al doñuz
Kürkürögön şer eken,
Madañşañdan başkı öödö,
Beecin eesi debese,
Koñurbaydan kança öödö.
Taştı çapsa çok kılat,
Karmaşsa candı cok kılat.
Sen Madañçı döödöy körösüñ.
Mınday eken balbanı,
Karmalaşkan balbandın
Kança çıkkan daldalı.
Sayışıp adam alabı,
Kecildegen çoçkodon
Kezikken tirüü kalabı.
Munu eñkeytip adam alabı,
Talasıñ koşo örttöymün».
Iraañı suuk baatırdan
Eñişken aman kalabı?
Kaarlandı, küülöndü,
Kankor şerdi körgöndö
Baatır Dıñşa süylöndü:
«Ar cakı atam çoñ uluk.
Atañdın körü, burut kul,
Kaarluu Dıñşa şer eken,
Atayı keldim toorulup.

Balbanıñ baylap alamın,

«Öleceksen beri gel, Burut» deyip,
Bol bol nara atmıştı.
«Bahadır Dıñşa pehlivanım,
Dıñşa kavgayı başlattı,
O Dıñşa'nın sesinden,
Pehlivanın heybetli halinden
Yer yarılıp, dağ göçüp,
Dalgalanan kara yer
Tam ortadan yarılayazdı.
Dıñşa'nın hali işte böyle,
Kudretli bir pehlivanmış, Ötesi Sazañ-Şañ yurdu,
Öfkeden tutuşan o domuz
Kükreyen şirmiş,
Madañşa'dan bir baş üstün,
Beecin sahibi denmese,
Koñurbay'dan kat kat üstün.
Taşa çalsa kor eder,
Boğuşsa canı yok eder.
«Sen beni Madañ devi gibi mi görürsün?
Böyleymiş pehlivanı,
Boğuşan pehlivanların
Nicesi paramparça çıkmış.
Mızraklaşıp insan yenebilir mi,
İnat eden domuzla
Rast gelen sağ kalır mı?
Bunu eğdirip insan alabilir mi?
Talas'ını da birlikte yakarım».
Çehresi soğuk bahadırla
Kapışan sağ kalır mı?
Hiddetlendi, hız aldı,
Hunhar şiri gördüğünde
Bahadır Dıñşa söylendi:
«Ötede atam büyük uluktur.
Atanın körü Burut kulu,
Kahırlı Dıñşa şirmiş,
Bile bile geldim dolanıp.

Pehlivanını bağlayıp alırım,

Bar eliñdi çuulatıp,
Taş çebiñ talkan kılamın,
Talıktırıp kıramın.
Bet algandı kaysagan,
Soygogondu sologon,
Soguşkandı koybogon,
Kulak ugup, köz körgön
Alp döönün baarın algamın
Serpişkendin baarısın
Tındım kıla salgamın.
Keçee, kaarım kelip kaçırıp,
Mına kakançıluu öz curtum,
Kalaymandı salgamın.
Kamap kırdım Dıñşanı,
Kandıgın aldım mınçanı,
Kagışsañ, burut ölösüñ,
Kayra tartpas çın caydı
Kayran nemem körösüñ,
Bet alışkan Dıñşanı
Ayzanı alsam imerem,
Mıktap cinim karmasa
Bıt-çıtıñdı çıgarıp,
Bölüp-bölüp ciberem,
Çenebey curtuñ çetteymin,
Çensiz cinim karmasa
Dep, oşentip, çoñ Dıñşa
Kaarlanat al mınça.
Orup-cıyıp alçuday,
Kuturgur cayı momunday.
Kulcuñdagan adamdı
Kurcununa salçuday.
Kulagı ugup, köz körgön

Bütün elini feryat ettirip,
Taş kaleni un ufak ederim,
Yıldıra yıldıra kırarım.
Yöneldiğini çiğneyen,
Böbürleneni yere seren,
Savaşanı sağ komayan —
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Alp devlerin hepsini aldım,
Karşı koyanların hepsini
Susturup yok ettim.
Dün, öfkem gelip saldırıp,
İşte hakanlı öz yurduma
Kargaşayı ben saldım.
Kuşatıp kırdım — Dıñşa'yım,
Hanlığını aldım buncasının.
Çarpışırsan, Burut, ölürsün,
Geri dönülmez gerçek yeri,
Zavallım, görürsün.
Karşına çıkan Dıñşa'yı —
Mızrağı alırsam çeviririm,
İyice cinim tutarsa,
Paramparçanı çıkarıp,
Bölük bölük ederim,
Saymadan yurdunu biçerim,
Sınırsız cinim tutarsa».
Deyip, böylece, koca Dıñşa
Bunca hiddetlenir.
Biçip devşirecek gibi,
Kudurmuşun hali işte şöyle,
Kabaran adamı
Heybesine koyacak gibi.
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü

Cumuru baştuu adamdan
Bu kıstalak er eken,
Betteşerim beypay döö
Çoñdugu toonun teñindey,
Ay Kuduret saktay kör,
Manastın uulu Semetey

Yumru başlı insanlardan —
Bu kahrolası bir ermiş.
«Karşılaşacağım bela dev,
Büyüklüğü dağın dengi,
Ey Kudret, koruyagör,
Manas'ın oğlu Semetey

Dıñşadan öldü dedirbey,
Çılgıy balaa çoñ Dıñşa
Çın müşkül saldı momunça.
Sayışarın Dıñşanın
Zorlutu toonun teñindey,
Kıyşayta sayıp kökcaldı
Argın, kırgız kayran curt
Kırgın boldu dedirbey,
Tirüü bolsok cıygan ber,
Ölüp ketsek ıyman ber,
Buuruldan başka buudan cok,
Külçoro menen Kançoro
Eköönön başka tuugan cok.
Içim kaygı, boorum çok,
Kapırdan ölsöm kazattan
Caratkanga köönüm tok.
Ay, caratkan, calgay kör,
Özüñdön bölök ayla cok,
Işti Kuday oñdoy kör,
Altı şerdin kencesi
Aldanın cakşı pendesi
Atakem Manas koldoy kör!
Üstümdögü bolotton
Can canın saysam bölünböyt,
Calgız köz kanı Dıñşanı
Caratkan can koyor neme
körünböyt». Beri* urganday teñselgen,
Çılgıy için ört çalıp,
Çıday albay bakırsa,
Kaptap ketse az eldi,
Kara kurttay kalk eken.
Adamdan bölök alp eken,
Balbanı katar döö eken,

Dıñşa'dan öldü dedirtme,
Katıksız bela koca Dıñşa
Bunca gerçek dert saldı.
Mızraklaşacak Dıñşa'nın
İriliği dağın dengi,
Gök yeleliyi devirip sapladı,
Argın, Kırgız aziz yurt
Kırgına uğradı dedirtme.
Sağ kalırsak dirlik ver,
Ölüp gidersek iman ver,
Buurul'dan başka küheylan yok,
Külçoro ile Kançoro —
İkisinden başka akraba yok.
İçim kaygı, bağrım kor,
Kâfirden ölürsem gazada,
Yaradan'a gönlüm tok.
Ey Yaradan, kayıragör,
Senden başka çare yok,
İşi, Tanrım, onarıver,
Altı şirin küçüğü,
Allah'ın iyi kulu
Atam Manas, koruyagör!
Üstümdeki çeliğe
Can yanımı saplasam yarılmaz,
Tek gözlülerin hanı Dıñşa'yı
Yaradan'ın sağ koyacağı gibi
görünmez». Beri vurmuş gibi sendeleyen,*
Som içini yangın sarıp,
Dayanamayıp bağırsa,
Bassa az sayılı halkı —
Kara kurt gibi kaynayan halkmış.
İnsandan başka bir alpmış,
Pehlivanı sıra sıra devmiş,

Ar urugu kapırdın
Kara kurttan köp eken,
Arday bolgon Buuruldu
Aba töröñ Semetey
Tartıp oozun burdu ele.

Kâfirin her boyu
Kara kurttan çokmuş.
Küheylan olan Buurul'un
Ulu töre Semetey
Çekip ağzını çevirmişti.

Abaylap körüp kökcalıñ
Añtañ karap turdu ele,
Mına oşondo çoñ Dıñşa
Kaarlanıp kürküröp,
Astındagı kaçırı,
Beren eken baykasañ
Belgilüü Dıñşa baatırı.
Altımış kulaç ayzası
Artık eken aylası,
Uluk eken, şer eken,
Munun uruusu bölök el eken.
Zazañ şañga tuulgan
Aalamdın baarına
Dıñşa salgan çuulgan.
Keçe kırk uruunun elinde
Kaldaydın kalkın kamagan,
Erdigin körüp Dıñşanın
Eçen kıtay cadagan.
Kaardı katuu baştagan,
Kan Koñurbay, Ezkara
Kaarına çıdabay
Kırılıp kete taştagan,
Cürgönünön çañ çıkkan,
Tolkuganda Dıñşanın
Kayratınan kan çıkkan.
Bet alışsa belsengen,
Berendigi Dıñşanın
Erdik cayın körgöndö
Bütkül kıtay küyüngön,
Alışkandı cay kılgan,
Özüñ körgön Dıñşanı
Zazañşañga kan kılgan.
Kırk kapkaluu Beecindin

Dikkatle bakıp gök yeleli
Şaşkın bakıp durmuştu.
İşte o zaman koca Dıñşa
Hiddetlenip kükreyip —
Altındaki katırı...
Dikkat etsen yiğitmiş,
Ünlü Dıñşa bahadırı.
Altmış kulaç mızrağı,
Üstünmüş hüneri,
Ulukmuş, şirmiş,
Bunun boyu başka bir elmiş.
Zazañ-Şañ'da doğmuş,
Âlemin hepsine
Dıñşa nam salmış.
Dün kırk boyun elinde
Kalday'ın halkını kuşatmış,
Dıñşa'nın yiğitliğini görüp
Nice Kıtay bezmiş.
Hışmı sert başlatmış,
Han Koñurbay, Ezkara
Kahrına dayanamayıp
Kırılayazıp kalmış,
Yürüyüşünden toz çıkmış,
Dıñşa coştuğunda
Gücünden kan çıkmış.
Karşılaşınca bel bağlamış,
Dıñşa'nın yiğitliği —
Yiğitlik halini gördüğünde
Bütün Kıtay yanıp yakılmış,
Kapıştığını yere sermiş,
Senin gördüğün Dıñşa'yı
Zazañşañ'a han kılmış.
Kırk kapılı Beecin'in

On dördüncü cildin sonu.

On beşinci cilt, tek gözlü devin düşüşü ve yalnız şahinin seferiyle sürer.

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · CİLT XIV

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, üçlemenin ikinci parçası olan «Semetey» destanını Kırgızca Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

On dördüncü cilt, Talas önündeki kızılca kıyametten Orongu'nun yada taşıyla getirdiği cadı kışına; kırk bir günlük susuz kuşatmadan Külçoro'nun gece yarısı yardığı bende ve tek gözlü devlerin karşısına dikilen Semetey'e uzanır.

SEMETEY · KARALAEV VARYANTI · CİLT XIV

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

KIRGIZCA LATİN HAZIMLI TÜRKÇE EDEBİ ÇEVİRİ

CİLT XV · TEK GÖZLÜ DEVİN DÜŞÜŞÜ VE YALNIZ ŞAHIN

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle
karşılıklı iki sütun hâlinde

CİLT XV

Bölüm 1 · Tek Gözlü Devin Düşüşü
Bölüm 2 · Tutsak Küheylan, Yaslı Talas
Bölüm 3 · Yalnız Şahinin Seferi

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Семетей» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында (1-китеп). «Turar» Yayınevi, Bişkek 2013 (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, üçlemenin yaklaşık 316.000 mısralık «Semetey» bölümünün 149.690–160.309 mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Manas göçtü; ama ocağı sönmedi. Elinde destan, dilinde ant taşıyan Kırgız, kaybettiği hanın yasını bir başka hikâyeyle sağalttı: babasız doğan, sürgünde büyüyen, atalar yurdunu geri almak için tek başına yola çıkan bir oğulun hikâyesiyle. «Semetey», üçlemenin ikinci kitabıdır; yasın, vefanın ve dönüşün destanıdır.

Sayakbay Karalaev'in dilinden yazıya geçirilen bu varyantta Semetey'in hikâyesi, Manas'ın ölümünün hemen ertesinde başlar. Abıke ile Köböş'ün ihaneti, Kanıkey'in bebeğini koynuna alıp Buhara'ya kaçışı, yetimin dedesinin sarayında soyundan habersiz büyüyüşü ve kanının çağırdığı gün Talas'a dönüşü — bunların hepsi, sözlü geleneğin en usta anlatıcısının nefesiyle, kesintisiz bir ırmak gibi akar.

Bu dizide Karalaev varyantının «Semetey» bölümünü, Kırgızca aslının Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyoruz. Transliterasyonda Türk okurunun gözüne yatkın bir yazım benimsendi; çeviride ise mısra bütünlüğü korunarak destanın epik sesi Türkçede yeniden kuruldu. Her bölümün başında iki paragraflık bir özet ve okuru bekleyen olayları toplayan kısa bilgi kutuları yer alıyor.

Söz atadan oğula geçti; kitap da elden ele geçsin.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

I	Tek Gözlü Devin Düşüşü	Cilt XV — bu ciltte
2	Tutsak Küheylan, Yaslı Talas	Cilt XV — bu ciltte
3	Yalnız Şahinin Seferi	Cilt XV — bu ciltte

BİRİNCİ BÖLÜM

Tek Gözlü Devin Düşüşü

Kakan'dan getirilen tek gözlü Hıtay devi Dınşa, bin pehlivanıyla Semetey'in üzerine yürür; ancak Kanıkey'in diktiği ok geçmez Akolpok bahadırı korur. Amcası için ortalığı kasıp kavuran Külçoro yandan mızrak saplar, Semetey devi katırından yıkar ve Bakay ile Külçoro, Zülpükor kılıcıyla Dınşa'nın başını alır. Bin pehlivan kırılır; yedi yerinden yaralanan Bakay ile altı yara alan Külçoro, Kanıkey'in şifalı külazığıyla ayağa kalkar. Zafer sevinci uzun sürmez: Eşteklerin ulu mızrakçısı Camgırçı, Konurbay'la teke tek dövüşe çıkar, Kalça'yı az kalsın atından düşürür; fakat üşüşen Hıtay kalabalığı "yedi kurt bir koyunu kapışır gibi" yiğidi kuşatır ve kaldaylar başını keser, Akkökül atıyla zırhı yağmalanır.

Kırgız ordusu Semetey'in önderliğinde karşı saldırıya geçer; Kançoro, Külçoro, Bakay, Sarı Han, Kalık, Baytaylak ve Şayımbet düşmanı Beecin yönüne bozguna uğratır. Babasının öcünü almak isteyen Şayımbet, Semetey'den Taybuurul'u ve Akolpok'u emanet ister; Semetey "Akolpok sana emanet" diyerek en değerli miraslarını gence teslim eder, ama Konurbay'ın kolay lokma olmadığını da tembihler. Bölüm, Konurbay'ın ordusunun ürkütücü tasviriyle ve Kalça'nın Alööke'den bu yana süren kanlı hesaplaşmayı anlattığı yeminli konuşmasıyla kapanır; eski Sarı taz, şimdi Argın hanı Sarı Han, altı bin Hıtay'ın ortasında tek başına Konurbay'a meydan okur.

KÜNYE — KEY FACTS

- Tek gözlü dev Dınşa, Konurbay'ın Kakan'dan getirdiği bin pehlivanın başıdır; Semetey'i Akolpok zırhı kurtarır.
- Dınşa'yı Külçoro'nun yan mızrağı devirir; başını Bakay (Zülpükor ile) ve Külçoro keser.
- Bakay yedi, Külçoro altı yara alır; Kanıkey'in külazığı yiğitleri iyileştirir, Semetey yarasız çıkar.
- Eştek beyi Camgırçı teke tek dövüşte Konurbay'ı sarsar, fakat Hıtay kalabalığınca kuşatılıp şehit edilir; atı Akkökül yağmalanır.
- Camgırçı'nın oğlu Şayımbet öç için Semetey'den Taybuurul atını ve Akolpok'u emanet alır.
- Konurbay, babası Alööke'nin Cakıp'ı Altay'a sürgününden Manas'ın yükselişine uzanan tarihi anıp Burutları yok etmeye yemin eder; Sarı Han onunla düelloya tutuşur.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Beş eşigin bilgizgen.	*Beş kapısını tanıtmıştı.*
Kalayman salıp ketet dep,	*Kargaşa salıp gider diye,*
Tüpkö çoguu cetet dep,	*Kökümüze topluca kıyar diye,*
Altın taacım kiygizgen,	*Altın tacını giydirmişti,*
Altın takka mingizip,	*Altın tahta çıkarıp,*
Carım kandık bobuga	*Yarım hanlık makamına*
Cañ-cuñdun curtun bilgizip.	*Can-Cun yurdunu ona bildirip.*
Kerişke balban, zaarı küç,	*Cenkte pehlivan, zehri güçlü,*
Kaarlansa çoñ Dıñşa	*Öfkelense koca Dınşa*
149700 Kança cerdi cay kılat.	*Nice yeri dümdüz eder.*
Balbandıgı başkaça,	*Pehlivanlığı bambaşka,*
Baatırlıgı bir kança.	*Yiğitliği bir nice.*
Tolkuganda kapırga	*Coştuğunda o kâfire*
Too turuştuk beralbayt.	*Dağ bile karşı duramaz.*
Belsenip çıksa Kalçaga	*Kuşanıp çıksa Kalça'ya*
Mende cakın kele albayt,	*Kul olan yanına yaklaşamaz,*
Munu bet alıp mende ceñe albayt.	*Yüz tutup onu hiçbir kul yenemez. Dınşa*
Dıñşa kayrat kıldı ele,	*gayrete geldiydi,*
Mende ceñbes sebebi –	*Kulun onu yenememesinin sebebi –*
Kişi ukpagan sözü bar,	*Kimsenin duymadığı sözü var,*
149710 Başında calgız közü bar.	*Başında tek bir gözü var.*
Balakettin özü al.	*Belânın ta kendisidir o.*
Çet-Beecindi çettegen,	*Çet-Beecin sınırını tutan,*
Çelişken candı örttögön	*Çekişen canı ateşe veren*
Kankor mıktuu karkıbar.	*Hunhar, güçlü bir heybetli.*
Karmaşkandı buy kılgan,	*Tutuşanı perişan eden,*
Kaçan bolso saltı bar.	*Ne zaman olsa böyledir töresi.*
Beleske salgan tam oşol,	*Bel üstüne dam kuran odur,*
Meenettigi bar oşol.	*Zahmeti bol olan odur.*
Ayabagan dümöktü	*Amansız bir kargaşayı*
149720 Sala kelgen emespi,	*Salıp gelmiş değil mi,*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke oğlu Konurbay*
Atayı alış kıluuga	*Kasıtla cenge girişmeye*
Beecindin kanı Dıñşanı,	*Beecin hanı Dınşa'yı,*
Begireek aydap mınçanı	*Sıkıca sürüp bunca kulu*
Ala kelgen emespi.	*Alıp gelmiş değil mi.*

Kaarı mıktuu kan atı	*Kahrı çetin, han adı var,*
Karmaşka kirse çoñ Dıñşa	*Cenge girse koca Dınşa*
Toktoboy kırgın saluuçu	*Durmadan kırgın salıverir,*
Tozoku munun adatı.	*Zebani gibidir âdeti.*
Ar müçösü butkulday,	*Her uzvu put gibidir,*
Kaarlansa kapırıñ	*Öfkelense o kâfir*
Aalamdı cutkunday,	*Âlemi yutacak gibi,*
Baatırlıgı señirdey,	*Yiğitliği dağ sırtı gibi,*
Ar müçösü Dıñşanın	*Dınşa'nın her uzvu*
Çıñagan kızıl temirdey,	*Su verilmiş kızıl demir gibi,*
Aykırganı colborstoy,	*Haykırışı kaplan gibi,*
Aykırgan aman bolbostoy.	*Haykırınca kimse sağ kalmaz sanki.*
Cadaalı katuu, caası küç,	*Hışmı katı, yayı güçlü,*
Canıñ çıkkan bu balban	*Can çıkaran bu pehlivan*
Katılgandı kılat tüz.	*Sataşanı dümdüz eder.*
Takool bir miñ balbanı,	*Yanında tam bin pehlivanı,*
Takır balban a dagı.	*Hepsi de pehlivan üstelik.*
Kaarlandı çoñ Dıñşa	*Öfkelendi koca Dınşa*
Kankor şerdin üstünö	*Hunhar aslanın üstüne*
Katuu kirdi bir mınça,	*Şiddetle daldı bir nice,*
Ayçıgı altın tuu boldu.	*Hilâli altın tuğ dikildi.*
Kuday betin körgözbö	*Tanrı yüzünü göstermesin,*
Asman cargan çuu boldu,	*Göğü yaran çığlık koptu,*
Şer terbelip törölüp,	*Aslan salınıp bey gibi doğrulup,*
Kökcaldıgı uşunday	*Bozkurtluğu işte böyle,*
Kök temirdey kuralıp,	*Gök demirce kuşanıp,*
Bolotton ayza carkıldap,	*Çelikten kargı parıldayıp,*
Ceznay ünü takıldap,	*Tunç zurna sesi öterek,*
Takool bir miñ balbanı	*Yanındaki bin pehlivanı*
Çoyunbaşçan a dagı.	*Hepsi topuzlu üstelik.*
Çoñ dümöktü baştagan,	*Büyük belâyı başlatan,*
Kıyın cañcal a dagı,	*Çetin bir kavga üstelik,*
Kıcıldagan candarı,	*Kaynaşan canları,*
Kıncılanuu* balbanı.	*Kinlenen* pehlivanı.*
Adam, kılıp iyçü nemedey,	*İnsanı, yok ediverecek gibi,*
Kıncıdagı balbanı.	*Zalim mi zalim pehlivanı.*
Kıncıluusu katılsa,	*Zalimi sataşırsa,*
Katılışkan adamdın	*Sataşıp tutuşan adamın*

Çıga turgan daldalı,	*Aklı başından çıkar,*
Kanga toybos, çoñ sorgok	*Kana doymaz, büyük obur,*
Katuu müşkül a dagı.	*Ağır bir müşkül üstelik.*
Cöö çurkasa dır koyup,	*Yaya koşsa fırlayıp,*
Tulpardan murun cetçüüsü,	*Küheylandan önce yetişir,*
Çındaşkanın Kakanga	*Direneni Kakan'a*
149770 Tirüü karmap ketçüüsü,	*Diri tutup götürür,*
Torgo ustat dañgılı,	*Tuzak kurmada ustadır,*
Tolup catat kapırdın	*Kâfirin dopdoludur*
Kolu kancar kambılı.	*Eli hançerli becerikli eri.*
Biröö çoçubay çokmor salçuusu,	*Biri ürkmeden topuz vurur,*
Biröö çoñ cañcal bolso toktonboy, Çın	*Biri büyük kavga koptu mu durmaz,*
balaket Dıñşanın	*Gerçek belâdır Dınşa'nın*
Baştı kesip salçuusu.	*Başları kesiverir.*
Biröö alışka adis bekeri,	*Biri cenkte ustadır boşuna değil,*
Bu duşmandın baarın karasañ	*Bu düşmanın hepsine bakarsan*
Canakı Arıslan erdin cökörü,	*Deminki Arslan erin yâranı,*
149780 Bu baatırlıgı başkaça	*Bunun yiğitliği bambaşka,*
Ozup turat Semetey,	*Öne geçmiş durur Semetey,*
Kayra kamap kıtaydı	*Çin'i geri kuşatıp*
Tozup turat Semetey,	*Yolunu keser Semetey,*
Ata, korozdoy bolgon kayran şer,	*Ah, horoz gibi dimdik o güzide aslan,*
Sorup iyçü közdönüp,	*Emip yutacakmış gibi bakıp,*
Kozgolbogon kayran er.	*Yerinden kımıldamayan yiğit er.*
Adam, zıñ-zıñ etip kenebey,	*İnsan, zınk zınk edip aldırmadan,*
Canagı caynap catkan köp balban	*Deminki kaynaşan bunca pehlivan*
Kayran Dıñşa deer eken.	*Kahraman Dınşa der imiş.*
149790 Kaptap ketet eken dep,	*Basıp geçer diyerek,*
Munu buçkagına teñebey.	*Onu tırnağına denk tutmadan.*
Berendin cayın surasañ	*Yiğidin hâlini sorarsan*
Beleste turat kenebey.	*Bel üstünde durur aldırmadan.*
Arday bolgon Arbuurul	*Küheylan olan Arbuurul*
Oozun tartıp turuşup,	*Gemini çekip dururlar,*
Berendin cayı uşunday	*Yiğidin hâli işte böyle,*
Talkalaşıp uruşup.	*Paramparça dövüşerek.*
Beleste baatır turganda	*Belde bahadır dururken*
Kaarlanıp er Dıñşa,	*Öfkelenip er Dınşa,*
149800 Kastarın tikti bir mınça.	*Kastını dikti bir nice.*

Sezgenbey serpiş saluuga	*Sakınmadan hamle etmeye*
Bek bettedi oñbogur	*Pek yöneldi o uğursuz,*
Semetey baylap aluuga.	*Semetey'i bağlayıp almaya.*
Kankordun uulu kökcalga	*Hunharın oğlu bozkurta*
Kalaymandı saluuga	*Kargaşayı salmaya*
Kaarlandı celigip,	*Öfkelendi coşarak,*
Kıtaydın kıyın balbanı	*Çin'in çetin pehlivanı,*
Kılımga cetet atagı	*Şanı asırlara ulaşır*
Er Dıñşanın cañcalı.	*Er Dınşa'nın kavgası.*
Dıñşa kıtay balbanı,	*Dınşa, Çin pehlivanı,*
Kılımga cetçü cañcalı.	*Asırlara varır kavgası.*
Semeteydi körgöndö	*Semetey'i gördüğünde*
Kaarlandı er Dıñşa	*Öfkelendi er Dınşa,*
Kastarın tikti bir mınça.	*Kastını dikti bir nice.*
Çıday albay kürsü alıp,	*Dayanamayıp gürzü alıp,*
Çılgıy için ört çalıp,	*İçini baştanbaşa ateş sarıp,*
Kaarlanıp kakçayıp,	*Hiddetlenip kabararak,*
Kan iççüdöy çakçayıp,	*Kan içecekmiş gibi gözü dönerek,*
Çamınganı colborstoy,	*Saldırışı kaplan gibi,*
Çalışkan aman bolbostoy.	*Çarpışan sağ kalmaz gibi.*
Kanduu balta caylanıp,	*Kanlı balta hazırlanıp,*
Kaar betine aylanıp,	*Yüzü kahra bürünüp,*
Çoñ Ala-Too töştönüp,	*Koca Ala Dağ gibi göğüs gerip,*
Balban da eken, er da eken,	*Pehlivan imiş, er imiş,*
Katılgandı kan kılgan	*Sataşanı kan eden.*
Ar cabdıgın kapırdın	*Kâfirin her silâhını,*
Alışka mıktap kirsin dep,	*Cenge sağlam girsin diye,*
Aynıbay coogo tiysin dep,	*Şaşmadan düşmana değsin diye,*
Akiynek menen orogon.	*Akiynek ile sarmışlar.*
Kuykalangan kapırdı,	*O kavrulası kâfiri,*
Kurgan Dıñşa baatırdı	*Zavallı Dınşa bahadırı*
Kırgın cakka corogon.	*Kırgın yanına yormuşlar.*
Baatır kanday Dıñşa üçün,	*Dınşa gibisi bahadır diye,*
Soguştun cayı mınça üçün,	*Savaşın hâli bunca diye,*
Er Koñurbay çoñ Kalça	*Er Konurbay, koca Kalça*
A Dıñşanı Kakandan	*O Dınşa'yı Kakan'dan*
Alıp kelgen mınça üçün.	*Bunun için alıp gelmişti.*
Kızıtalak Dıñşadan	*Kahrolası Dınşa'dan,*

Dıñşa menen uruşup,
Curt kırılgan mınçadan
Sayışkandı çettegen,
Salışkandı örttögön,
Bet alışkan pendesi
Belsense tirüü ketpegen.

Dınşa ile vuruşup,
Nice yurt kırılmıştı bundan.
Mızrak saplayanı püskürten,
Çarpışanı ateşe veren,
Karşısına çıkan kul
Bel bağlasa diri gitmemiş.

Kezegi kelse çoñ Dıñşa
Bışırbay çiyki et cegen.
Için karap otursañ
Bastırıp mende barbagan,
Cer cüzünön keñ ele,
Bastaşkan tirüü kalbagan. Can caratıp kökcaldı
Bastaşıp çıkkan barbagan, Cakında berbeyt degi ele.
Bastaşkan tirüü kalbagan
Belgilüü ele, bel da ele,
Bu balakettüü balban al
Mendeden artık er da ele.
Kanga toybos kapırga
Kan Semetey baatırga
Kazatka miner çoñ kaçır
Kamıntpastan Dıñşaga
Tartıp oozun burdu ele,
Buurulga kamçı saldı ele,
Bolotton kılgan çoñ ayza
Bura tartıp Dıñşaga
Kürkürötö sundu ele,
Kuldu Kuday urdu ele.
Dümpüldök bekem kagıldı,
Açıp közdü cumgança,
Arkasınan miñ balban
Törögö koşo cabıldı.
Cer ayrılıp kürküröp,
Celikken Dıñşa cetti ele. Uçmaktuu* dümök sır ayza
Şay koldogon şer nemeñ
Ay-aalamdı buy kılgan

Sırası gelse koca Dınşa
Pişirmeden çiğ et yerdi.
İçine bakıp otursan
Üstüne kul varamazdı,
Yeryüzünden genişti,
Karşı duran diri kalmazdı. Can verip yaratan, bozkurdu
Boy ölçüşmeye çıkan olmamış, Kolay kolay vermezdi zaten.
Boğuşan diri kalmamıştı.
Namlıydı, hem de dayanaktı,
Bu belâlı pehlivan o,
Kuldan üstün bir er idi.
Kana doymaz kâfire
Han Semetey bahadıra
Gazaya bindiği koca katır
Aman vermeden Dınşa'ya
Gemini çekip döndürdü,
Buurul'a kamçı bastı,
Çelikten dövme koca kargıyı
Dizgin kırıp Dınşa'ya
Gürleterek uzattı,
Kulu Tanrı çarpmıştı.
Davullar sıkı dövüldü,
Göz açıp kapayınca,
Ardından bin pehlivan
Beye birlikte saldırdı.
Yer yarılıp gürleyerek,
Coşmuş Dınşa yetişti. Uçmaklı belâ sır kargıyla*
Şah'ın kolladığı aslan yiğit,
Ay-âlemi perişan eden

	Atası kankor er neme	*Babası hunhar bir er idi,*
	Kıymıldabay bılk etpey	*Kımıldamadan, kıpırdamadan*
	Kımbatıñ karap turdu ele. Muştap	*Kıymetlin bakıp duruyordu. Vurup*
	kelip öttü ele.	*geçivermişti.*
	Ayza cakın ceterde,	*Kargı yakına yeteceğinde,*
	Emi muştap ötördö	*Tam vurup geçeceğinde*
	Şay koldogon şer neme,	*Şah'ın kolladığı aslan yiğit,*
149880	Şamdagayı bolcolsuz,	*Çevikliği ölçüsüz,*
	Özü kambıl er neme,	*Kendisi becerikli bir er,*
	Altın caak aybalta	*Altın yanaklı aybaltayı*
	Ala koyup imerip,	*Kapıverip çevirerek,*
	Orto belge ayzasın.	*Kargısını tam beline.*
	Oşondo salıp ciberdi,	*İşte o an savuruverdi,*
	Bettep ayza colotpoy,	*Kargıyı yüzüne yaklaştırmadan,*
	Semetey kagıp kaldı ele.	*Semetey savuşturuvermişti.*
	Buçkagına teñebey.	*Tırnağına denk tutmadan.*
	Ayza andızdap ötköndö,	*Kargı kayıp geçtiğinde,*
149890	A Dıñşañdın ayzası	*O Dınşa'nın kargısı*
	Bölök cak menen ketkende	*Başka yana savrulunca,*
	Kaçırıp saygan ayzanı	*Saldırıp sapladığı kargıyı*
	Manastın uulu kökcaldın	*Manas oğlu bozkurdun*
	Buçkagına teñebey,	*Tırnağına denk tutmadan,*
	Telegeyi teñ ele	*Her yanı denkti, kusursuzdu,*
	Kambıldıgı bolcolsuz,	*Becerisi ölçüsüz,*
	Kankor tuugan kökcal er	*Hunhar soylu bozkurt er*
	Sır ayza sunup kaldı ele.	*Sır kargıyı uzatıverdi.*
	Ayta-buyta degınçe,	*"Şöyle böyle" diyene dek,*
149900	Cebeden murun cetti ele,	*Oktan önce yetişti,*
	Cetken cerde Dıñşanı	*Yetiştiği yerde Dınşa'yı,*
	Uñgusu bolot, uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin,*
	Oşo kökcal cetti ele.	*O bozkurt yetişmişti.*
	Cetken cerde Dıñşanı	*Yetiştiği yerde Dınşa'yı*
	Sırtı bolot sır ayza	*Dışı çelik sır kargıyla*
	Sırttan tuugan kökcalıñ	*Yaman doğmuş bozkurdun,*
	Taş muştagan emedey	*Taşa yumruk vurmuş gibi*
	Capaluu canga küç kelip,	*Cefalı cana güç gelip,*
	Erdin er ekenin bildi ele.	*Erin er olduğunu anladı.*
149910	Küç menen ayza sayganda	*Güçle kargı sapladığında*

Opol-Toodoy çoñ Buurul	*Opol Dağı gibi koca Buurul,*
Adam, tizeden cerge kirdi ele.	*Be hey, dizine dek yere girdi.*
Küülönüp saysa Semetey,	*Hızlanıp saplasa Semetey,*
Kürkürögön er Dıñşa	*Gürleyen er Dınşa,*
Zıñgırayt çoçko kenebey.	*Domuz zınk zınk durur, aldırmaz.*
Sırttanıñ saygan ayzasın	*Yaman erin sapladığı kargıya*
Zıñ-zıñ etip kenebey.	*Zınk zınk edip aldırmadan*
Turup berdi er Dıñşa	*Dimdik durdu er Dınşa,*
Ölümdön kapa cegen cok,	*Ölümden gam yemedi,*
Tük ölömün degen cok,	*Hiç "ölürüm" demedi,*
Aalamda mınday kapır cok.	*Âlemde böyle kâfir yok.*
Miñ balbanın, erlerin,	*Bin pehlivanını, erlerini,*
Mına oşondo çoñ Dıñşa	*İşte o anda koca Dınşa,*
Munun baatırlıgı bir mınça,	*Bunun yiğitliği bir nice, Karşılaşanı*
Betteşkenin talkalap,	*paralayıp,*
Kaarlanıp çamındı,	*Öfkelenip davrandı,*
Balbandardı bakırıp,	*Pehlivanlara bağırıp,*
Kaptagın dep al Dıñşa	*"Saldırın!" diye o Dınşa*
Buyruk kıldı bir mınça.	*Buyruk verdi bir nice.*
Carlık kılsa cancusu	*Ferman etse cancusu,*
Cabıldı cetip balbanı	*Pehlivanları yetişip üşüştü,*
Carlık kılsa cañcusu	*Ferman etse cancusu,*
Kara kurttay ele,	*Kara kurt gibiydiler,*
Munu menen kıtaydı	*Bununla Çinliye*
Kakançı curtu deer ele,	*Kakançı yurdu derlerdi,*
Balbandarı, şerleri	*Pehlivanları, aslanları,*
Baarı kaptap kaldı ele.	*Hepsi birden saldırdı.*
Kaptalınan Dıñşası	*Yanından o Dınşa'sı*
Kagıştı saldı mınçası.	*Çarpışmayı saldı bunca.*
Temir arkan torçonu,	*Demir urgan ağını*
Tegerektep kaçırdı	*Çepeçevre saldırttı,*
Tegiz kancarkolçonu.	*Toptan, hançer elli takımı.*
Miñ döö eken cökörü,	*Bin devmiş yâranı,*
Kızıtalak çoñ Dıñşa	*Kahrolası koca Dınşa*
Kırılbay esen ketebi,	*Kırılmadan sağ gider mi,*
Balbandarı, şerleri,	*Pehlivanları, aslanları,*
Kaptal kirdi erleri.	*Yandan girdi erleri.*
Kalayman uruş, çır salıp,	*Kargaşa savaş, kavga salıp,*

Kayrattuu okşoyt bul burut
Tegerektep kökcalga
Tuş-tuşunan kol salıp.
Kagıştı katuu baştadı,
Kıstoo tüştü kökcalga.
Beren Dıñşa baatırı,
Bet aldı kıtay kapırı.
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndür kılıp ok atıp,
Ayza sunup, balta urup,
Asman cargan çuu bolup,
Ayabay kırgın boldu ele,

Özü bilgen erdigin
Kılıp turdu Semetey.
Çoñ Dıñşadan bölögün
Kırıp turdu Semetey,
Kaarlandı er Dıñşa
Kalayman saldı bir mınça,
Tük ayanıp kalbadı,
Berenderin aydadı,
Bet alışıp kol salıp,
Tük ayanıp kalbadı.
Temir arkan torçongo
Tegiz kaptap ketkin dep,
Baatır eken Semetey
Kökcaldı baylap algın dep,
Keçildin kanı Kalçaga
Tartuu kıla salgın dep,
Soyup cerge tapta dep,
Soolgon balban kapta dep,
Alışkanıñ balbandar
Buurul atçan burut dep,
Buruttu takır kurut dep,
Özü başka tilinde
Kızıtalak burutuñ
Bizge duşman zilinde,
Kalbay curtum, kapta dep,
Cer aldına tapta dep.

Gayretliymiş bu Burut,
Bozkurdu çepeçevre alıp
Dört bir yandan el salıp.
Çarpışmayı sert başlattı,
Darlık düştü bozkurda.
Yiğit Dınşa bahadırı,
Karşı durdu Çin kâfiri.
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Kargı uzatıp, balta vurup,
Göğü yaran çığlık kopup,
Amansız kırgın oldu,

Kendi bildiği erliğini
Edip durdu Semetey.
Koca Dınşa'dan gayrısını
Kırıp durdu Semetey,
Öfkelendi er Dınşa,
Kargaşa saldı bir nice,
Hiç mi hiç esirgemedi,
Yiğitlerini sürdü,
Yüz yüze gelip el salıp,
Hiç mi hiç esirgemedi.
Demir urgan ağıyla
Toptan saldırıp gidin diye,
Bahadırmış Semetey,
Bozkurdu bağlayıp alın diye,
Keçil hanı Kalça'ya
Armağan ediverin diye,
Kesip yere serin diye,
Bitkin pehlivanı basın diye,
Boğuştuğunuz, pehlivanlar,
Buurul atlı Burut'tur diye,
Burut'u kökten kurutun diye,
Kendisi başka dilinde:
Kahrolası Burut'unuz
Bize özünden düşmandır,
Kalmayın yurdum, saldırın diye,
Yerin dibine serin diye.

Etek-ceñin culgun dep,
Esepsiz soguş kılgın dep,
Er Dıñşası çamınıp,
Esteseñ cañcal momunday
Çoñ buzukka kamınıp,
Kalbay aydap Dıñşası,
Dıñşa kebin ukkanda
Çoyunbaş kaptap, balta alıp,
Soguş kıldı mınçası.
Belgilüüsü kandarı

Eteğini yenini yolun diye,
Hesapsız savaş edin diye,
Er Dınşa'sı davranıp,
Ansan, kavga işte şöyleydi,
Büyük fesada hazırlanıp,
Kimseyi komadan sürdü Dınşa'sı,
Dınşa'nın sözünü duyunca
Topuzla üşüşüp, balta alıp,
Savaş etti bunca askeri.
Namlıları, hanları

Bet alıp kaptap balbanı.
Balbandarı kol salsa,
Adamdın çıgıp daldalı.
Uygu-tuygu kol salıp,
Uruş kıldı balbanı.
Balban kaptap dırkırap,
Baatır kökcal Semetey
Baatırlardı bet alsa
Baarı kaçat çurkurap.
Kıyındar kaptap dırkırap,
Kıyla kün tüşüp başına
Beren törön bet alsa,
Balban kaçat çurkurap.
Kabırga caman kayışıp,
Kayran Dıñşa er menen
Kankor turat sayışıp.
Ayzalaşıp sayışıp,
Ayza takır sınganda
Aybalta menen çabışıp.
Aybalta talkan bolgondo
Çoyunbaş menen uruşup,
Çoñ bülük bolup turuştu
Kim körgön mınday cumuştu.
Talastan aydap turuptur.
Ok ötpös zoot, kalkandar
Bıt-bıt bolup bölünüp,
Çın kırgın bolup turdu ele. Kıcıldatıp kıtaydı

Yüz tutup saldırdı pehlivanı.
Pehlivanları el salınca,
İnsanın aklı başından çıkar.
Allak bullak el salıp,
Savaş etti pehlivanı.
Pehlivanlar akın edip gümbür gümbür,
Bahadır bozkurt Semetey
Bahadırlara yüz tutunca
Hepsi kaçar çığrışarak.
Çetinler üşüşüp gümbürdeyip,
Başına nice gün düşüp,
Yiğit beyin yüz tutunca,
Pehlivan kaçar çığrışarak.
Kaburgalar fena esneyip,
Kahraman Dınşa er ile
Hunhar durur mızraklaşıp.
Kargılaşıp saplaşıp,
Kargı büsbütün kırılınca
Aybalta ile vuruşup.
Aybalta un ufak olunca
Topuz ile dövüşüp,
Büyük hengâme olup durdular,
Kim görmüş böyle bir işi.
Talas'tan sürüp durmuşlar.
Ok geçmez zırhlar, kalkanlar
Paramparça bölünüp,
Gerçek kırgın olup durdu. Kaynaştırıp Çinliyi

	Anday-mınday degınçe,	*"Şöyle böyle" diyene dek,*
	Açıp közdü cumgança	*Göz açıp kapayınca*
	Beren kökcal Külçoro	*Yiğit bozkurt Külçoro,*
	Uzun boyluu, keñ dalı,	*Uzun boylu, geniş omuzlu,*
	Arı balban, arı şer,	*Hem pehlivan, hem aslan,*
	Özü coonun aylasın	*Düşmanın çaresini kendisi*
	Artık bilgen kurgan er	*Herkesten iyi bilen yaman er,*
150030	Cekene belge kurçanıp	*İnce beline kuşanıp,*
	Cetigim cok dep kayran er	*"Dengim yok" deyip kahraman er*
	Kılıç cetken cerlerin	*Kılıcın yettiği yerleri*
	Cer caynagan kıtayga	*Yeri kaplayan Çinliye*
	Ceke aralap kol salıp.	*Tek başına dalıp el salıp.*
	Ceti miñin maydalap,	*Yedi binini un ufak edip,*
	Cetken cerin nayzalap,	*Yetiştiği yeri mızraklayıp,*
	Kıyalap toonu cölönüp,	*Dağı yamaçlayıp yaslanıp,*
	Kıpkızıl kanga bölönüp,	*Kıpkızıl kana bürünüp,*
	Arslanday tolgonup,	*Arslan gibi kıvranıp,*
150040	Kapkara kanga boenup.	*Kapkara kana boyanıp.*
	Altı miñin maydalap,	*Altı binini un ufak edip,*
	Abakem kurgur kaydalap.	*"Kadersiz amcam nerede?" diyerek.*
	Cetken cerin ayzalap.	*Yetiştiği yeri kargılayıp.*
	Kızık kırgın duu bolup,	*Kızgın kırgın uğultu olup,*
	Toktop cürgön kezi eken.	*Durup dolaştığı çağ imiş.*
	Kımbatım abam kayda dep,	*"Kıymetlim amcam nerede?" diye,*
	Kızır çalgan abasın	*Hızır'ın dokunduğu amcasını*
	Coktop cürgön kezi eken.	*Arayıp gezdiği çağ imiş.*
	Mancuu, şibe kandarın	*Mançu, Şibe hanlarını*
150050	Sabap cürgön kezi eken.	*Dövüp gezdiği çağ imiş.*
	Beren abam kayda dep,	*"Yiğit amcam nerede?" diye,*
	Coktop cürgön kezi eken.	*Arayıp gezdiği çağ imiş.*
	Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran çığlık kopup,*
	Ay kasaba duu bolup,	*Ay alemli sancak uğuldayıp,*
	Bala kıraan çoronun	*Genç şahin çoronun*
	Baatırlıgı ozuptur,	*Yiğitliği öne geçmiş,*
	Mancuu kolun toktotup,	*Mançu ordusunu durdurup,*
	Kıyratıp kırgın salıptır,	*Yıkıp kırgın salmıştır,*
	Kırgız curttu kaptatpay,	*Kırgız yurdunu bastırtmadan,*
150060	Kırıp, soyup Külçoro	*Kırıp biçerek Külçoro*

Kayra tozup kalıptır.
Surkoen menen zırgıtıp,
Bet alışsa kaldaydı
Beren tuugan Külçoro
Ayzalap sayıp ırgıtıp,
Ayza cese kıtaydı
Ayza menen uratıp,
Kıymalap çaap sulatıp.
Balta cetken cerlerin
Baltalap kırıp bakırıp,
Baatırlıgı uşunday
Manastap uraan çakırıp.

Geri püskürtüp durmuştur.
Surkoen ile ok gibi uçup,
Karşılaşınca kalday'ı
Yiğit soylu Külçoro
Kargılayıp saplayıp fırlatıp,
Kargı yiyince Çinliyi
Kargı ile devirip,
Doğrayıp biçip yere serip.
Baltanın yettiği yerleri
Baltalayıp kırıp bağırıp,
Yiğitliği işte böyle
"Manas!" diye nara atıp.

Tügün koyboy kıtaydı
Tügöl aydap sapırıp.
Tügöngön kazat saldı ele,
Tügönüşüp kaldı ele,
Elikkenden er calgız
Esebi cok uruşup,
Toktop cüröt Kulçoro.
Toodoy abam kayda dep,
Coktop cüröt Külçoro.
Kürmö kiygen küçtüüsün
Sabap cüröt Külçoro,
Menin berenim abam kayda dep,
Kaygıluu köödön bölünüp,
Karap cüröt Külçoro.
Eer beldey moynokko
Emi çıgıp çuratıp,
Buudan oozun burdu ele,
Buudan törö abasın
Balañ coktop turdu ele,
Kaşatka çıgıp karasa,
Kalk amanın kaalasa,
Tegiz kıtay kaçırıp,
Kan abama asılıp,
Katuulap ayza salıptır.
Tegiz kıtay çuu turup,
Teñiz kökcal abamdı

Çinlinin tekini komadan
Tümünü sürüp savurup.
Tüketen bir gaza salmıştı,
Tükenene dek vuruştular,
Coşan er tek başına
Hesapsız dövüşüp,
Durup gezer Kulçoro.
"Dağ gibi amcam nerede?" diye,
Arayıp gezer Külçoro.
Cepken giymiş güçlüsünü
Dövüp gezer Külçoro,
"Benim yiğidim amcam nerede?" diye,
Kaygılı bağrı bölünüp,
Bakıp gezer Külçoro.
Eyer sırtı gibi geçide
Şimdi çıkıp at koşturup,
Küheylanın gemini döndürdü,
Küheylanlı bey amcasını
Oğlun arayıp duruyordu,
Sekiye çıkıp bakınca,
Halkın esenliğini dilerse,
Bütün Çin saldırmış,
Han amcama çullanıp,
Sertçe kargı salmışlar.
Bütün Çin çığlık koparark,
Deniz gibi bozkurt amcamı

Tegerektep kalıptır.
Munarık baştap çuu turup,
Dümpüldögün kars urup,
Kaldayları kalktarı
Katuu soguş salıptır.
Alban türlüü alptarı
Tegerekter alaarda
Tegiz kıtay cetiptir.
Munun kıyın alpı çoñ Dıñşa
Munun baatırlıgı bir mınça.
Altımış sanaa bir keldi.
Kaarlanıp kankorgo
Kaçırıp ayza salıptır,
Tegiz kaptap balbandar
Tegerektep alıptır.

Çepeçevre kuşatmışlar.
Pus kaldırıp çığlık koparark,
Davulunu güm güm vurup,
Kaldayları, halkları
Sert savaş salmışlar.
Türlü türlü alpları
Çevirip alacakken
Bütün Çin yetişmiştir.
Bunun çetin alpı koca Dınşa
Bunun yiğitliği bir nice.
Altmış düşünce bir geldi.
Öfkelenip hunhara
Saldırıp kargı salmıştır,
Toptan üşüşüp pehlivanlar
Çepeçevre almışlar.

Cer carılıp çuu bolup,
Cetkileñ ülkön* duu bolup,
Balbandarı, erleri
Baarı kolun salıptır,
Barbañdatıp abamdı
Ortosuna alıptır.
Kıyın balban Dıñşanın
Kaarlangan kapırdın
Oyron abam er kökcal
Ortosunda kalıptır.
Er abasın körgöndö
Karan kalgan çoronun
Közünün caşı tögülüp.
Ata, aylanayın abakem,
At köönünö karabay
Atın berdi ayabay,
Ton kiyimine karabay
Ton kiygizdi ayabay,
Karaan bolgon kan abam
Karmaşkanı küçtüü eken,
Kapır kaptap ketebi,
Karmap alıp abamı
Tübünö çoguu cetebi!

Yer yarılıp çığlık kopup,
Yaman, ülken bir uğultu kopup,*
Pehlivanları, erleri
Hepsi el salmıştır,
Amcamı hırpalayıp
Ortalarına almışlar.
Çetin pehlivan Dınşa'nın
Öfkelenen kâfirin
Yaman amcam er bozkurt
Ortasında kalmıştır.
Er amcasını görünce
Çaresiz kalan çoronun
Gözünün yaşı dökülüp.
Ah, kurbanın olayım amcacığım,
At gönlüne bakmadan
Atını verdi esirgemeden,
Kürk giyimine bakmadan
Kürk giydirdi esirgemeden,
Bana dayanak olan han amcam
Tutuştuğu pek güçlüymüş,
Kâfir basıp geçer mi,
Amcamı tutup alıp
Hep birden kökünü mü kurutur!

Kökcal abam şer ketip,
Kırgındı kıtay oyloybu,
Abam tiyse koluna
Kırgızdan abam şer ketip,
Kırgındı kıtay salabı?
Kırgın kılıp bu curttu
Kaarlangan kapırlar
Kaydagı öçtü alabı?!
Asmandan Aldanın künü bürköldü,
Külçoronun başına
Köñülü köpkök bölündü,
Közünün caşı tögüldü,
Kaarlandı Külçoro,
Kan içmesi karmadı,

Bozkurt amcam, aslan gidip,
Kırgını Çin düşünür mü,
Amcam eline geçerse
Kırgız'dan amcam, aslan gidip,
Kırgını Çin mi salar?
Bu yurdu kırgına verip
Öfkelenen kâfirler
Nerdeki öcü mü alırlar?!
Gökten Allah'ın günü karardı,
Külçoro'nun başına
Gönlü gömgök bölündü,
Gözünün yaşı döküldü,
Öfkelendi Külçoro,
Kan içiciliği tuttu,

Tutamga kelbeyt kayran can,
Kuu candı kaydan ayadı.
Karçıgaday kamındı,
Kayıptan akıl tabıldı.
Kırgındı kızık saluuga,
Kızır çalgan abasın
Acıratıp aluuga,
Tügönüşüp salışıp,
Kılçaybay kirip ketüügö,
Kırgın bolup kıyraşıp,
Örttönüşö ketüügö,
Özü çoro munu oylop,
Ayzalap muştap top buzup,
Alıştı arbın saluuga,
Abakesi kökcaldı
Emi acıratıp aluuga.
Kırgındı kızık saluuga,
Kıstoo körgön abasın
Kıcıldagan kapırdan
Kıyını Dıñşa baatırdan
Ayzakerden erenden
Aylası toluk berenden
Acıratıp aluuga
Aldındagı Surkoen

Bir tutama gelmez aziz can,
Kuru canı nereden esirgesin.
Atmaca gibi davrandı,
Gaipten akıl bulundu.
Kırgını kızgın salmaya,
Hızır'ın dokunduğu amcasını
Kurtarıp almaya,
Tükenene dek çarpışıp,
Dönüp bakmadan dalıp gitmeye,
Kırgın olup kırışıp,
Yanıp tutuşup gitmeye,
Çoro kendisi bunu düşünüp,
Kargılayıp vurup saf bozup,
Cengi bol bol salmaya,
Amcası bozkurdu
Şimdi kurtarıp almaya.
Kırgını kızgın salmaya,
Darda kalan amcasını
Kaynaşan kâfirden
Çetini Dınşa bahadırdan
Kargı ustası erenden
Tedbiri tam yiğitten
Kurtarıp almaya
Altındaki Surkoen'e

	Olbuy-solbuy kamçı urup,	*Sağlı sollu kamçı vurup,*
	Oñ-tetiri teminip,	*Sağdan soldan mahmuzlayıp,*
	Kaarlandı bakırıp,	*Öfkelendi bağırıp,*
	Kankor Manastap uraan çakırıp.	*"Hunhar Manas!" diye nara atıp.*
	Balbandıgı, şerligi	*Pehlivanlığı, aslanlığı*
	Adam ugup, köz körgüs	*İnsan işitmedik, göz görmedik*
	Duuga kirdi Külçoro.	*Bir gulguleye girdi Külçoro.*
150180	Ayıkpagan bir ülkön	*Onmaz bir büyük*
	Çuuga kirdi Külçoro.	*Kavgaya girdi Külçoro.*
	Tüşsö kirse çıgalgıs,	*Düşse girse çıkılmaz,*
	Orgo kirdi Külçoro.	*Çukura girdi Külçoro.*
	Çalınsa mende kutulgus,	*Takılsa kulun kurtulamayacağı,*
	Torgo kirdi Külçoro.	*Tuzağa girdi Külçoro.*
	Adam körüp, curt bilbes	*İnsan görmedik, yurt bilmedik*
	Zorgo kirdi Külçoro.	*Zora girdi Külçoro.*
	Külçoro kol salganı	*Külçoro el saldığında*
	Çakçalekey çañ bolup,	*Allak bullak toz olup,*
150190	Munarık tüşüp, kan bolup,	*Pus çöküp, kan olup,*
	Kayran candı katuuga	*Aziz canı çetin yerde*
	Körböy mende zar bolup,	*Göremeyip kul zâr olup,*
	Karasa közgö ilinbey,	*Baksa göze ilişmez,*
	Kamgak uçkan emedey,	*Uçan çalı gibi,*
	Kaysı ekeni bilinbey.	*Hangisi olduğu bilinmez.*
	Ayzakerden abıdan	*Kargı ustalarından pek*
	Miñ balban eken ıktuusu,	*Bin pehlivanmış mahiri,*
	Oşolordun baarınan	*Onların hepsinden*
	Baatır Dıñşa mıktuusu,	*Bahadır Dınşa üstünü,*
150200	Serpişke kirse küygön çok,	*Hamleye girse yanan kor,*
	Toodoy çokmor kolgo alıp,	*Dağ gibi topuzu ele alıp,*
	Can ayabay kol salıp,	*Can esirgemeden el salıp,*
	Çın calañgıç* közdönüp,	*Gerçek zebani* gibi bakıp,*
	Sorup iyçi közdönüp,	*Emip yutacakmış gibi bakıp,*
	Kaarlangan bel eken.	*Öfkesi taşkın bir dayanakmış.*
	Kalıñ curtka belgilüü	*Kalabalık yurda namlı*
	Kan içme Dıñşa deer eken.	*"Kan içici Dınşa" derlermiş.*
	Katılgandı kaysagan	*Sataşanı çiğneyen*
	Betteşkendi mert kılgan,	*Karşılaşanı mahveden,*
150210	Kezigişe coo çıksa	*Karşısına düşman çıksa*

Kerişti kenen baştagan,	*Cengi geniş başlatan,*
Kırışka kirse kılçaybay,	*Kırışa girse dönüp bakmayan,*
Kırgın kılıp taştagan,	*Kırgın edip bırakan,*
Aybatı kımbat, atı uluk	*Heybeti değerli, adı ulu*
Caratılgan makuluk.	*Yaratılmış bir mahlûk.*
Kança curttan ozguday,	*Nice yurttan öne geçecek gibi,*
Too urasa tozguday .	*Dağ yıkılsa önleyecek gibi.*
Toodoy bolgon çoñ baatır,	*Dağ gibi olmuş koca bahadır,*
Açuulanıp al kapır.	*Öfkelenip o kâfir.*
150220 Aybatı kımbat, zaarı küç,	*Heybeti değerli, zehri güçlü,*
Katılgandı kılıp tüz.	*Sataşanı dümdüz eder.*
Kankor Semetey çıdap berbese	*Hunhar Semetey dayanıp durmasa*
Bölök adam, körgön curt	*Başka bir adam, gören yurt*
Özümdük candan küdör üz.	*Öz canından umudu kes.*
Sayışkan eken Semetey	*Mızraklaşmış Semetey*
Balban Dıñşa er menen,	*Pehlivan Dınşa er ile,*
Miñdey balban şer menen,	*Bine yakın pehlivan aslanla,*
Burulup kıraan kaytkança	*Şahin dönüp gelene dek*
Çabışıp Dıñşa er menen,	*Vuruşup Dınşa er ile,*
150230 Çama cetpey Dıñşaga,	*Gücü yetmeyip Dınşa'ya,*
Salış kılıp mınçaga.	*Bunca cenk edip.*
Kabırga caman kayrılıp,	*Kaburga fena bükülüp,*
Kayran çepken ok ötpös	*Aziz kaftan, ok geçmez,*
Bıt-bıt bolup ayrılıp,	*Paramparça yırtılıp,*
Mıktuu salış boluptur.	*Çetin bir cenk olmuştur.*
Bir Dıñşa emes kapırdan	*Kâfirden bir Dınşa değil*
Miñ Dıñşa tuuşar boluptur, Cetken cerde Bakaydı	*Bin Dınşa doğar olmuştur, Yetiştiği yerde Bakay'ı*
Miñi katar kol salıp,	*Bini birden el salıp,*
Can ayabay turganda	*Can esirgemeden dururken*
150240 Tuş-tuşunan balbanı	*Dört bir yandan pehlivanı*
Çuu turup kol salganı.	*Çığlık koparak el saldı.*
Oluya çaldın Er Bakay,	*Evliya ihtiyar Er Bakay,*
Atagı çıkkan aalamga	*Şanı âleme yayılan*
Zayıpburuş* şer Bakay	*Zayıpburuş* aslan Bakay*
Dagdır cese ölgönü,	*Kader yazdıysa ölmeye,*
A Semetey baatırga	*O Semetey bahadıra*
Karaan bolup bergeni,	*Arka olup durmaya,*

Kökcal Bakay attanıp,	*Bozkurt Bakay atlanıp,*
Kök arıslanday taptanıp,	*Gök arslan gibi bilenip,*
Balbandıgı bir mınça,	*Pehlivanlığı bir nice,*
Bettep mende kelbegen	*Yüzüne kul gelmemiş*
Er Dıñşaga kaptalıp.	*Er Dınşa'ya saldırıp.*
Bakay kirip barganda,	*Bakay dalıp vardığında,*
Kança türlüü balbanı	*Nice türlü pehlivanı*
Kankor şerge boluşup,	*Hunhar aslana arka çıkıp,*
Kartayganda Bakaydın	*Kocamışken Bakay'ın*
Kıtayga salgan cañcalı.	*Çin'e saldığı kavgası.*
Uybu, Şuybu balbanga	*Uybu, Şuybu pehlivana*
Adis Bakay cetti ele,	*Usta Bakay yetişti,*
Cetken cerde eki döö	*Yetiştiği yerde iki devi*
Kerik* bildin üstünön	*Kerik* filin üstünden*
Uybu, Şuybu ekөönü	*Uybu ile Şuybu ikisini*
Kömö koyup öttü ele.	*Yüzükoyun devirip geçti.*
Kıraanıñ Bakay sayganı,	*Şahinin Bakay sapladı,*
Uybu, Şuybu balbanı	*Uybu, Şuybu pehlivanı*
Ölüm bolup kalganı.	*Ölüp kalıverdiler.*
Oñolup Bakay tartkança	*Bakay doğrulup çekilene dek*

Munu körgön Bakay er	*Bunu gören Bakay er*
Bügün körgön erteñ cok,	*Bugün var olan yarın yok,*
Uşunday okşoyt düynö bok,	*Böyleymiş demek şu değersiz dünya,*
Burulup Bakay kalgança,	*Bakay dönüp kalana dek,*
Bura tartıp algança,	*Dizgin kırıp alana dek,*
Kıtaydın kıyın Dıñşası	*Çin'in çetin Dınşa'sı*
Kaçırına kamçı urup.	*Katırına kamçı vurup.*
Kalbay Dıñşa cetti ele,	*Dınşa geri kalmadan yetişti,*
Mıktap muştap öttü ele,	*Sıkıca vurup geçti,*
Tonu mıktuu Bakaydı	*Kaftanı sağlam Bakay'ı*
Ton kötörüp kaldı ele,	*Kaftanı darbeyi kaldırdı,*
Erligi epsiz şer Bakay,	*Erliği ölçüsüz aslan Bakay,*
Balbandıgı mıktuusu	*Pehlivanlığın üstünü*
Çoñ kötörüp kaldı ele,	*Büyük darbeyi kaldırdı,*
Bura tartıp kalgança	*Dizgin kırıp dönene dek*
Üydöy bolgon çoyunbaş,	*Ev gibi kocaman topuz,*
Dıñşanı körsöñ ıraak kaç,	*Dınşa'yı görürsen uzağa kaç,*
Üyrö karmap er Dıñşa	*Savurup kavrayıp er Dınşa*

	Balakettüü kapırdın	*Belâlı kâfirin*
	Tüp etekten aluuga	*Ta eteğinden yakalamaya*
	Oñtoylondu kamınıp	*Fırsat kollayıp hazırlandı*
	Çoyunbaş menen saluuga,	*Topuz ile vurmaya,*
150290	Dıñşa cakın kalganda,	*Dınşa yaklaştığında,*
	Emi cetip eren döö	*Şimdi yetişip yiğit dev*
	Esil Bakay abasın	*Aziz Bakay amcasını*
	Tüp etekten alaarda,	*Ta eteğinden alacakken,*
	Kurgan candı ayabay	*Zavallı canı esirgemeden*
	Almambet uulu Külçoro,	*Almambet oğlu Külçoro,*
	Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi perişan eden*
	Baatır kıraan şer çoro,	*Bahadır şahin aslan çoro,*
	Bakay erdi çaptırbay	*Bakay ere vurdurmadan*
	Kırması bolot sır nayza,	*Yalımı çelik sır mızrak,*
150300	Kımtıy karmap kıraanıñ	*Sımsıkı kavrayıp şahinin*
	Kaptalınan kaçırıp,	*Yanından saldırıp,*
	Er Dıñşaga cetti ele,	*Er Dınşa'ya yetişti,*
	Adiz bolgon Külçoroñ	*Usta olan Külçoro'n*
	Sögördün taamay beti dep,	*Alçağın tam yüzü diye,*
	Öpkö, cürök özü dep,	*Akciğeri, yüreği tam burası diye,*
	Ölçölöyün çoçkonu	*Ölçüye sığmaz domuzun*
	Ölö turgan kezi dep,	*Ölecek vakti geldi diye,*
	Kıraan çoroñ cetti ele,	*Şahin çoron yetişti,*
	Kaptalınan kapırdı,	*Yanından kâfiri,*
150310	Kayran Dıñşa baatırdı	*Kahraman Dınşa bahadırı*
	Muştap kelip öttü ele.	*Vurup geçiverdi.*
	Muştaganda er Dıñşa	*Vurunca er Dınşa*
	Eerinen art ketip,	*Eyerinden geri gidip,*
	Üzöñgüdön but ketip,	*Üzengiden ayağı çıkıp,*
	Calgız közü alaktap,	*Tek gözü fal taşı gibi açılıp,*
	Aramdın butu salaktap,	*Haramın ayağı sallanıp,*
	At oyunçu, cöö külük,	*At cambazı, yaya yürük,*
	Kıraandar salgan çoñ bülük,	*Şahinlerin saldığı büyük hengâme,*
	Baatır bettep baralbay,	*Bahadıra yüz tutup varamayıp,*
150320	Baatır Dıñşa balbanın	*Bahadır Dınşa pehlivanını*
	Acıratıp alalbay,	*Kurtarıp alamayıp,*
	Adiz balban cetkinçe,	*Usta pehlivan yetişene dek,*
	Tegiz kaptap balbanı	*Toptan üşüşüp pehlivanı*

	Acıratıp ketkinçe,	*Kurtarıp götürene dek,*
	Keçee, arkası biyik, zeeri bas,	*Hani, sırtı yüksek, yelesi yatık,*
	Bukardagı muñçunu	*Buhara'daki dertliyi*
	Adırga salsa oyubas	*Engebeye sürsen sarsılmayan*
	Arday bolgon çoñ Buurul	*Küheylan olan koca Buurul*
	Buurul menen çuratıp	*Buurul ile koşturup*
	Tuyaktarı tiygen cer	*Toynaklarının değdiği yer*
150330	Kemer bolup coyulup,	*Yarık olup yayılıp,*
	Taamay baskan kara cer	*Tam bastığı kara yer*
	Talkalanıp oyulup,	*Paramparça oyulup,*
	Kökcal tuugan Semetey	*Bozkurt soylu Semetey*
	Kördüñ kankor törönüz	*Gördün ya, hunhar beyiniz*
	Kamçı çaap kazıga	*Kamçıyı sağrıya çalıp*
	Buurul oozun buruptur,	*Buurul'un gemini döndürmüştür,*
	Uñgusu bolot, uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin*
	Mubaküldüü sır nayza	*Mübarek sır mızrağı*
	Dıñşa döögö sundu ele,	*Dınşa deve uzattı,*
150340	Candı taştap kankor şer	*Canı hiçe sayıp hunhar aslan*
	Opol-Toodoy Dıñşanı	*Opol Dağı gibi Dınşa'yı*
	Omuroogo urdu ele,	*Göğsünün başına vurdu,*
	Kaçırdan oop kaldayıp,	*Katırdan devrilip yıkılarak,*
	Oñolbogon er Dıñşa	*Onmaz er Dınşa*
	Opoldoy oop barbayıp,	*Opol gibi devrilip yayılarak,*
	Cer carılıp dürküröp,	*Yer yarılıp gümbürdeyip,*
	Kaçırınan kaldayıp,	*Katırından yalpalayıp,*
	Kayran Dıñşa kanetsin	*Zavallı Dınşa n'eylesin*
	Kulap tüştü dardayıp.	*Boylu boyunca yıkılıp düştü.*
150350	Kaçırınan kalbaktap,	*Katırından savrulup,*
	Kulap cerge cetkeni,	*Yıkılıp yere vardı,*
	Eşteme ötpös tuulga	*Hiçbir şey geçmez tulga*
	Başınan uçup ketkeni,	*Başından uçup gitti,*
	Dıñşa oñolup algança,	*Dınşa doğrulup alana dek,*
	Köpkök temir tuulga	*Gömgök demir tulgayı*
	Kayra kie salgança,	*Yeniden giyiverene dek,*
	Atasının sırdaşı,	*Babasının sırdaşı,*
	Arıslan Bakay kurdaşı,	*Arslan Bakay yoldaşı,*
	Bakay kandın Kılbolot	*Bakay hanın Kılbolot'u*
150360	Ayköl aman çagında,	*Ayköl sağ esen çağında,*

	Adamdın cetik bagında,	*İnsanın bahtı kemaldeyken,*
	Kokondogu koconu	*Kokon'daki hocayı*
	Kordop turgan kezinde,	*Hor tutup durduğu çağda,*
	Oñdop turgan kezinde,	*Yola koyup durduğu çağda,*
	Kara-Şaar, Kambıldı	*Kara-Şaar ile Kambıl'ı*
	Kamap turgan kezinde,	*Kuşatıp durduğu çağda,*
	Kayaşayak bergendi	*Karşılık vereni*
	Sabap turgan kezinde,	*Dövüp durduğu çağda,*
	Koştop kiyip suusar berk	*Çift kat giyip samur börkü*
150370	Irgap turgan kezinde,	*Sallanıp gezdiği çağda,*
	Egizi Manas tiptirüü	*İkizi Manas dipdiriyken*
	Ereniñ Bakay çoñ sultan	*Yiğidin Bakay, koca sultan*
	Cırgap turgan kezinde	*Sefa sürüp durduğu çağda*
	Döölötü tegiz çagında,	*Devleti bütünken,*
	Törösü Manas kan aman barında,	*Beyi Manas han sağ iken,*
	Kayıbınan kabılgan,	*Gaipten rast gelen,*
	Kurdaşıñar Manaska	*Yoldaşınız Manas'a*
	Een talaadan tabılgan,	*Issız bozkırda bulunan,*
	Manas algan Zulpukor,	*Manas'ın aldığı Zülpükor,*
150380	Bakay kandın Oykuma,	*Bakay hanın Oykuma'sı,*
	Kambıl Bakay abañız	*Becerikli Bakay amcanız*
	Karıganda Bakaydın	*Kocayınca Bakay'ın*
	Bul erdigin karañız.	*Şu erliğine bakınız.*
	Kıygay tartıp kılıçtı,	*Kılıcı yanlamasına çekip,*
	Kılıçtı kından aldı ele,	*Kılıcı kından aldı,*
	Kıya tartıp Dıñşanı	*Dınşa'yı çalıp biçerek*
	Balbandarı cetkinçe,	*Pehlivanları yetişene dek,*
	Cölöp-tayap ketkençe,	*Destekleyip götürene dek,*
	Kıya tartıp kımbatıñ	*Çalıp biçerek kıymetlin*
150390	Arkasınan al Bakay	*Ardından o Bakay*
	Kılıç menen ereniñ	*Kılıç ile yiğidin*
	Kıl moyunga saldı ele,	*Kıl boynuna çaldı,*
	Ayza menen Külçoro	*Kargı ile Külçoro*
	Tak koltukka saydı ele.	*Tam koltuğuna sapladı.*
	Mına oşondo Dıñşanı	*İşte o anda Dınşa'yı*
	Dünüyödön cogoltup,	*Dünyadan yok edip,*
	Başın kesip saldı ele.	*Başını kesiverdiler.*
	Er Dıñşanın cökörü	*Er Dınşa'nın yâranı*

Canıñdagı miñ döögö	*Yanındaki bin deve*
Külçoro, Bakay, Semetey	*Külçoro, Bakay, Semetey*
Üçöölöp kol saldı ele.	*Üçü birden el saldı.*
Bakay sayıp ötüp cür,	*Bakay saplayıp geçedursun,*
Külçoro başın kesip cür,	*Külçoro başını kesedursun,*
Semetey sayıp ötüp cür,	*Semetey saplayıp geçedursun,*
Bakay başın kesip cür,	*Bakay başını kesedursun,*
Kırgındı kızık baştadı	*Kırgını kızgın başlattı*
Miñ balbandan biröö cok,	*Bin pehlivandan biri yok,*
Kıraandarıñ bulardı	*Şahinlerin bunları*
Kırgın kılıp taştadı.	*Kırgın edip bıraktı.*
Ölügün üyüp top kıldı,	*Ölülerini yığıp küme etti,*
Er Dıñşanı baş kılıp,	*Er Dınşa'yı baş edip,*
Miñ balbandı cok kıldı.	*Bin pehlivanı yok etti.*
Bakay menen Külçoro,	*Bakay ile Külçoro,*
Munun baatır şeri Semetey	*Bunun bahadır aslanı Semetey*
Ceti kün tınbay aralap,	*Yedi gün durmadan dalıp,*
Cetik eken çoñ Dıñşa	*Yetkinmiş koca Dınşa*
Ceti cerden cara cep,	*Yedi yerinden yara yiyip,*
Bakay çıktı kan bolup.	*Bakay çıktı kan içinde.*
Altı künü aralap,	*Altı gün boyu dalıp,*
Altı cerden cara cep	*Altı yerinden yara yiyip*
Külçoro çıktı kan bolup,	*Külçoro çıktı kan içinde,*
Şay koldogon kökcaldı	*Şah'ın kolladığı bozkurtta*
Calgız cerde cara cok,	*Tek bir yerinde yara yok,*
Calañ kırk cıl soguşsa,	*Düpedüz kırk yıl savaşsa,*
Semeteydey bala cok.	*Semetey gibi yiğit yok.*
Tabılgı caksa çok ötpöy,	*Tabılgı yaksan koru geçmez,*
Atışka cüz kün kabılsa	*Yüz gün atışmaya girse*
Akolpokton ok ötpöy,	*Akolpok'tan ok geçmez,*
Akolpok cayı momunday:	*Akolpok'un hâli işte şöyle:*
Cakası altın, ceñi cez	*Yakası altın, yeni tunç*
Koş badana*, torgoy köz	*Çift badana*, turgay gözlü*
Tezdep temir madatkan,	*Sıkıca demirle pekitilmiş,*
Kelte ogun cadatkan,	*Tüfek okunu bezdirmiş,*
Kanıkey kayra septegen,	*Kanıkey yeniden donatmış,*
Kayran eneñ eptegen.	*Aziz anan derleyip yapmış.*
Atası Manas kökcaldan	*Babası bozkurt Manas'tan*

Alışka kiyçü Akolpok
Murunku ötkön Manastan
Muraga kalgan Akolpok.
Buudan şerge ok ötpöy,
Bu Akolpok toktotkon.
Kayran eneñ Kanıkey
Arıptap okton sologon,
Alışkan duşman kologon.
Boyu bargek* çoktogon,
Bir olpoktun bir baası
Ceke başı kıraandın
Ceti miñ narga toktogon.
Aykalıp duşman barganda,
Alıştı mıktap salganda,
Aybalta menen bir çapsa
Karaan kalgan buyumdan
Ay, Akolpok kıyından.
Altımış mıltık atılgan,
Alışka çıga kelgen can
Acalga özü çatılgan,
Çokmor tiygen cerinen
Tak altımış mıltık atılgan.

Cenge giyilen Akolpok
Önceden geçen Manas'tan
Miras kalan Akolpok.
Küheylan aslana ok geçirmeden,
Bu Akolpok durdurmuştur.
Aziz anan Kanıkey
Emek verip oka karşı dokumuş,
Boğuşan düşmanı âciz komuş.
Boyu bargek ile püsküllü,*
Bir olpokun tek pahası
Şahinin bir başına
Yedi bin deveye durmuştur.
Düşman sarmaş dolaş vardığında,
Cengi sıkı saldığında,
Aybaltayla bir vursa
Yadigâr kalan eşyadan
Ah, Akolpok çetinlerdendir.
Altmış tüfek atılmış,
Cenge çıkagelen can
Eceline kendi dolanmış,
Topuz değen yerinden
Tam altmış tüfek atılmış.

Belsöösü belden kan bolgon, Keñ
Misirden aldırgan.
Beren tuugan kökcalga
Bet algan adam cay bolgon.
Oorugan carat basılgan,
Bu Manastın uulu kökcaldın
Umaştay* közü açılgan.
Kiygen tonu Akolpok,
Asınganı Ak kelte,
Aydaganı on tört at,
Caylaganı çoñ Talas,
Uçurganı Ak şumkar,
Uruşaarı Koñurbay.
Karmaşaarı kakançın,
Kastaşaarı Bakburçun
Çıkanaktap tınç alıp,

Kuşağı belden kana batmış, Geniş
Mısır'dan getirtilmiş.
Yiğit soylu bozkurda
Yüz tutan adam yerle bir olmuş.
Ağrıyan yara yatışmış,
Bu Manas oğlu bozkurdun
Umaş gibi gözü açılmış.*
Giydiği kaftanı Akolpok,
Kuşandığı Ak-kelte,
Sürdüğü on dört at,
Yaylağı koca Talas,
Uçurduğu Ak sungur,
Vuruşacağı Konurbay.
Tutuşacağı Kakançın,
Düşman olacağı Bakburçun
Dirseğine yaslanıp soluklanıp,

Çırım etip uyku alıp,
Cambaştap candı tındırıp,
Bu kökcaldın konogu.
Catıp uyku kandırıp,
Keñ Talastın boyunda
Kanıkeydin ak saray
Anın kaalgası som kalay
Katın da bolso eneñdin
Munun sölökötü bir dalay.
Kırdırbay kırgız curtuma
A saraydın içine
Asıl şerler tüştü ele,
Baya kayran eneñ Kanıkey
Cekeyboz ton kiygizip,
Celmayandı mingizip,
Altı külük at berip,
Alakanday kat berip,
Maldan aşıp baardı,
Kımbat katın Kanıkey
Kıdırtıp kıyla şaardı
Arkı şaar Bombaydı
Aralatıp dalaydı.
Maldan açkan baardı,
Kıdırtıp kıyla şaardı
Altı külük at menen
Alakanday kat menen
Cerdin üstün çaldırıp,
Adamga sebep darını

Şekerleme edip uyku alıp,
Yan gelip canı dinlendirip,
Bu bozkurdun konuğu.
Yatıp uykuya kanıp,
Geniş Talas boyunda
Kanıkey'in ak sarayı
Onun kapısı som kalay
Kadın da olsa ananın
Bunun heybeti bir hayli.
Kırgız yurdumu kırdırmadan
O sarayın içine
Asil aslanlar kondu,
Hani aziz anan Kanıkey
Cekeyboz kaftan giydirip,
Celmayan'a bindirip,
Altı yürük at verip,
Avuç içi kadar mektup verip,
Maldan artan varını,
Kıymetli kadın Kanıkey
Nice şehri dolaştırıp
Öteki şehir Bombay'ı
Nicesini gezdirip.
Maldan açtığı varını,
Nice şehri dolaştırıp
Altı yürük at ile
Avuç içi kadar mektup ile
Yeryüzünü kolaçan ettirip,
İnsana şifa ilâcını

Cutup iyip turganda
Oşondoy kılgan darıdan
Bakay menen Külçoro
Baatır kankor Semetey
Bul üçöönö berdi ele
Içkenge kubat külazık*
Cutup iyse köön açar
Külazık çaykap içti ele.
Küyükkön cürök basılıp,
Can orduna tüştü ele,

Yutuverdiği anda
Öyle yapılmış ilâçtan
Bakay ile Külçoro
Bahadır hunhar Semetey
Bu üçüne verdi
*İçene kuvvet külazık**
Yutuverse gönül açar
Külazık çalkalayıp içtiler.
Yanan yürek yatışıp,
Can yerine geldi,

Darı içip, tınç algan
Emi aytıp bereli
Er Koñurbay comogun.
Çoñ Keñ-Koldun betinde,
Talastın kuygan çetinde
Acal cetse ölömün,
Karaan bolup beremin.
Eştek kırgız el edi,
Er Camgırçı bereni.
Ayzakerden ıktuusu.
Ayla tapkıç kırgızdan
Eñ ayzaker mıktuusu.
Balbandıgı başkaça,
Baatırlıgı bir kança,
Tilge çeçen, coogo usta
Tilçildigi dagı bar,
Ayla tapkıç akılman
Eçendigi dagı bar.
Tilge mıktuu Camgırçı
Çeçendigi dagı bar.
Ak kökürök, cayık töş
Albandıgı dagı bar,
Aalamga tatıyt çatagı
Balbandıgı dagı bar.

İlâç içip soluklanan
Şimdi anlatıverelim
Er Konurbay'ın destanını.
Koca Ken-Kol'un yüzünde,
Talas'ın döküldüğü uçta
Ecel yeterse ölürüm,
Arka olup dururum.
Eştek, Kırgız eliydi,
Er Camgırçı yiğidiydi.
Kargı ustalarının mahiri.
Çare bulucu Kırgız'dan
En üstün kargı ustası.
Pehlivanlığı bambaşka,
Yiğitliği bir nice,
Dilde beliğ, cenkte usta
Dil ustalığı dahi var,
Çare bulucu bilge
Nice hüneri dahi var.
Dilde üstün Camgırçı
Beliğliği dahi var.
Ak sineli, yayvan göğüslü
Yamanlığı dahi var,
Âleme bedeldir kavgası
Pehlivanlığı dahi var.

Barendigi bir başka
Bek Camgırçı köykaşka.
Eştekten cıyıp kol alıp,
Ayza karmap alışıp,
Eçen koldu mol alıp,
Kaygırbagan şerdi aytıp,
Mañday-teskey salışıp.
Kara köñül erdi aytıp,
Kızıl bolot Zulpukor
Kından suurup kırdı aşıp, Öñgül-döñgül çuñkurga
Kıtay menen çırdaşıp,
Berendigi ozuptur,
Beleske çıgıp belsenip,

Yiğitliği bir başka
Bey Camgırçı, seçkin er.
Eştek'ten derleyip asker alıp,
Kargı kavrayıp boğuşup,
Nice orduyu bol bol alıp,
Gam yemez aslanı anıp,
Karşı karşıya çarpışıp.
Kara gönüllü eri anıp,
Kızıl çelik Zülpükor
Kından sıyırıp sırtı aşıp, Engebeli çukura
Çin ile dalaşıp,
Yiğitliği öne geçmiştir,
Bele çıkıp bel bağlayıp,

	Kolottun baarı kan bolup,	*Vadinin hepsi kan olup,*
150550	Beri* urganday teñselip,	*Beri* çarpmış gibi yalpalayıp,*
	Ayçıgı altın tuu bolup,	*Hilâli altın tuğ dikilip,*
	Belgilüü cerden kat alıp, Asman cargan çuu bolup.	*Belli yerden mektup alıp, Göğü yaran çığlık kopup.*
	Bek Camgırçı attanıp,	*Bey Camgırçı atlanıp,*
	Er Camgırçı kökcalıñ	*Er Camgırçı bozkurdun*
	Ok ötpöstü kiyinip,	*Ok geçmezi giyinip,*
	Baatırlıgı bilinip.	*Yiğitliği belli olup.*
	Er Eştekten kol alıp,	*Er Eştek'ten asker alıp,*
	Eştekterden Camgırçı	*Eştekler'den Camgırçı*
	Kök temirdey kuralıp,	*Gök demirce kuşanıp,*
150560	Alpın-döösün caynatıp,	*Alpını devini kaynatıp,*
	At tulparın baylatıp,	*At küheylanını bağlatıp,*
	Uruştu eske alışıp,	*Savaşı akla alıp,*
	Kıtaydan çıkkan çoñdorgo	*Çin'den çıkan ulularına*
	Eer tokumu cok caydak	*Eyersiz, çulsuz, çıplak*
	Kılkıldagan san kolgo	*Dalgalanan sayısız orduya*
	Kalday uulu kapırga,	*Kalday oğlu kâfire,*
	Karşı çıgıp Camgırçı	*Karşı çıkıp Camgırçı*
	Kan Koñurbay baatırga.	*Han Konurbay bahadıra.*
	Belesten soguş saldı ele, Kayran boorum kördü dep,	*Belden savaş saldı, "Aziz kardeşim gördü" diye,*
150570	Belgilüü eken Koñurbay	*Namlıymış Konurbay*
	Talkalaşıp kaldı ele,	*Paralaşıp kaldılar,*
	Ayçıgı altın tuu alıp,	*Hilâli altın tuğ alıp,*
	Körsöñ oşol Camgırçı	*Görsen o Camgırçı*
	Kök temirdey kuralıp.	*Gök demirce kuşanıp.*
	Kök özöndün oyunan,	*Gök ırmağın koyağından,*
	Keñ Talastın boyunan	*Geniş Talas boyundan*
	Talıkpay soguş salışıp,	*Yorulmadan savaş salıp,*
	Ortogo kalıp oñşoñdop,	*Ortada kalıp inleyip,*
	Talkalaşıp kalışıp.	*Paralaşıp durup.*
150580	Bet alışıp turuşup,	*Yüz yüze durup,*
	Mıltık atıp caa tartıp,	*Tüfek atıp yay çekip,*
	Bılçıldaşıp uruşup.	*Göğüs göğüse dövüşüp.*
	Kıtay, kırgız uruşu	*Çin ile Kırgız savaşı*
	Eren ölüp, kan ölüp,	*Eren ölüp, han ölüp,*

Kezikken candın baarı ölüp,
Ölüp, kıyrap el tolup,
Tüzöñdün baarı çañ bolup,
Azuuların arkaytıp,
At ölügü too bolup,
Muruttarın serbeytip,
Adam, er ölügü too bolup,
Kuyuşkanı üzülüp,
Eeri ketip moynuna
Eçen külük tulpardın
Eesi ölüp, boş kalıp,
Moynop cürgön mından köp.
Eçen külük tulpardın
Koştop cürgön mından köp.
Esil kayran can boorum
Balança cayga öldü dep,
Barsa – kelbes çın caydı
Bozdop cürgön mından köp,
Basmayılı üzülüp,
Şaşıp cürgön mından köp,
Ayzası kıyrap belinen
Aybaltaga kamınıp,
Alapayın tabalbay
Kaçıp cürgön mından köp.
Oñdurbay kıtay tokmoktop,
Alapayın tabalbay

Rast gelen canın hepsi ölüp,
Ölüp kırılan halk dolup,
Düzlüğün hepsi toz olup,
Azı dişlerini sırıtıp,
At ölüsü dağ olup,
Bıyıkları dimdik kalkıp,
Be hey, er ölüsü dağ olup,
Kuskunu kopup,
Eyeri boynuna kayıp
Nice yürük küheylanın
Sahibi ölüp, boş kalıp,
Başıboş gezeni bundan çok.
Nice yürük küheylanın
Yedeğe alınıp gezeni bundan çok.
Aziz kahraman can kardeşim
"Falanca yerde öldü" diye,
Varılıp – dönülmez gerçek yurda
Ağıt yakıp gezeni bundan çok,
Kolanı kopup,
Şaşkın gezeni bundan çok,
Kargısı belinden kırılıp
Aybaltaya davranıp,
Ne yapacağını bilemeden
Kaçıp gezeni bundan çok.
Aman vermeden Çinli tokmaklayıp,
Ne yapacağını bilemeden

Antañ urup enteñdep,
Şaşıp cürgön mından köp.
Aylası ketip korgolop,
Adırmakka caşınıp,
Kaçıp cürgön mından köp.
Bet alışıp kırgınga
Turuşkanı mından köp.
Bılçıldaşıp çuu bolup,
Uruşkanı mından köp.
Sarı kandın Kalıgı
Kaldaydı sayıp tüşürüp,

Soluk soluğa apışıp,
Şaşkın gezeni bundan çok.
Çaresi tükenip sine sine,
Engebelere gizlenip,
Kaçıp gezeni bundan çok.
Yüz yüze kırgına
Karşı duranı bundan çok.
Göğüs göğüse çığlık kopup,
Dövüşeni bundan çok.
Sarı hanın Kalıg'ı
Kalday'ı saplayıp düşürüp,

Adamga paydası tiygen carıgı.	*İnsana faydası değmiş ışığı.*
Kaykalatıp kakan dep,	*"Kakan" deyip,*
Bakaydın uulu Baytaylak	*Bakay'ın oğlu Baytaylak*
Bu da mañdayda cüröt salışıp, Kayra	*Bu da ön safta gezer çarpışıp, Yine*
tozup cürdü ele,	*püskürtüp durdu,*
Argınkandın Sarıkan	*Argınkan'ın Sarıkan'ı*
A şerlik kılıp abıdan	*O da adamakıllı aslanlık edip*
Eñkeyişte er sayat.	*İnişte er saplar.*
Erender cayı uşunday	*Erenlerin hâli işte böyle*
Ekiden katar teñ sayat.	*İkişer ikişer denk saplar.*
150630 Tuuçunagın tuylatıp,	*Tuuçunak'ını şahlandırıp,*
Kirgen cerden kıtaydı	*Girdiği yerden Çinliyi*
Kırıp cüröt kıyratıp,	*Kırıp gezer yıkarak,*
Tuuçunak menen oynotup,	*Tuuçunak ile oynatıp,*
Cetken cerin soylotup,	*Yetiştiği yeri yere serip,*
Kaarlanıp bakırıp,	*Öfkelenip bağırıp,*
Manastap uraan çakırıp,	*"Manas!" diye nara atıp,*
Aygaylatıp kıtaydı	*Çinliyi feryat ettirip*
Aldıga kadam bastırbay	*İleri adım attırmadan*
Kayra aydap sapırıp.	*Geri sürüp savurup.*
150640 Mañday-teskey turuşup,	*Karşı karşıya durup,*
Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
Bılçıldaşıp uruşup,	*Göğüs göğüse dövüşüp,*
Caanın ogu dırkırap,	*Yayın oku vızıldayıp,*
Tiygen ceri bırkırap,	*Değdiği yer paralanıp,*
Kan tögülüp şırkırap.	*Kan dökülüp şarıldayıp.*
Kemegedey bir cerdi	*Ocak çukuru gibi bir yeri*
Kemire çaap oyuşup,	*Kemirircesine kazıp oyup,*
Kepini uşul boldu dep,	*"Kefeni bu oldu" diye,*
Kiyimi menen koyuşup.	*Giysisiyle gömüp.*
150650 Kabarman ölüp, kan ölüp,	*Haberci ölüp, han ölüp,*
Karmaşkan candın baarı ölüp,	*Tutuşan canın hepsi ölüp,*
Katuu bülük, çoñ kırgın	*Sert hengâme, büyük kırgın*
Kalayman bolgon ızı-çuu.	*Kargaşa olan feryat figan.*
Kayrattuular şerleri,	*Gayretlilerin aslanları,*
Kanduu kanga kanışıp,	*Kanlı kana kanıp,*
Kaçpay turup salışıp,	*Kaçmadan durup çarpışıp,*
Katuu bülük, çoñ dürböön	*Sert hengâme, büyük kaynaşma*

Kan tögülüp, er ölüp.
Mınday müşkül kim bilgen,
Kıtaydı kırgız sürdü ele,
Kaptap ketçü kıtaydı
Too tübündö Camgırçı,
Bet cagında Sarı kan,
Mañdaylaşıp Baytaylak,
Coo içinde Şayımbet,
Cobosu açık, çoñ dürböön
Eren ölüp, kan ölüp,
Bu kırgındı kim bilgen.
Kara munar buu bolup,
Kak carılgan çuu bolup,
Sayıştan beren ozdu ele,
Kaynap catkan kapırdı
Kayra tartıp tokmoktop,
Tokmoguna çıdabay
Kıtay kaçıp şokşoktop.
Kara kurttay kapırdı
Kayra tartıp sapırdı.
Adırga kıtay aksaktap,
Dırgıp kaçıp şokşoktop,
Kırgız tiyip kıtaydı
Sapırıp aydap tokmoktop.
Beleske tayap tuu kılıp,
Betteşkenin çuu kılıp.
Belgilüü erdin tukumu
Belge tayap bardı ele.
Bek arıslanı Koñurbay

Kan dökülüp, er ölüp.
Böyle müşkülü kim bilmiş,
Çinliyi Kırgız sürdü,
Basıp geçecek Çinliyi
Dağ dibinde Camgırçı,
Ön yüzünde Sarı han,
Karşısında Baytaylak,
Düşman içinde Şayımbet,
Yordamı açık, büyük kaynaşma
Eren ölüp, han ölüp,
Bu kırgını kim bilmiş.
Kara pus buğu olup,
Ortadan yaran çığlık olup,
Mızrak cenginde yiğit öne geçti,
Kaynayıp duran kâfiri
Geri çekilirken tokmaklayıp,
Tokmağına dayanamayıp
Çinli kaçtı seğirterek.
Kara kurt gibi kâfiri
Geri sürüp savurdu.
Engebeye Çinli aksaya aksaya,
Fırlayıp kaçıp seğirterek,
Kırgız çarpıp Çinliyi
Savurup sürüp tokmaklayıp.
Bele dayayıp tuğ dikip,
Karşılaşanı feryada boğup.
Namlı erin soyu
Bele dayanıp vardı.
Bey arslanı Konurbay

Bettep karap kaldı ele,
Beecinde turdum cer caylap,
Kıygap kaçkan kıtayga
Kırgındı kızık saldı ele. Burutka buzuk saluuga,
Algaranın oozun
Burup iydi Koñurbay,
A kıtayga bir kırgın
Kılıp iydi Koñurbay.

Yüz tutup bakakaldı,
"Beecin'de durdum yurt tutup,"
Yan çizip kaçan Çinliye
Kırgını kızgın saldı. "Burut'a fesat salmaya,"
Algara'nın gemini
Döndürüverdi Konurbay,
O Çinliye bir kırgın
Ediverdi Konurbay.

Mancuuga balaa baştadı,
Kaltırbay aydap baarıñdı,
Taş sayıngan kıtaydı
Taş sayganın tokmoktop,
Uruşup coodon saktadım,
Kaçıp şaşkan kıtaydı
Kaltırbay kırıp taştadı.
Çınmaçında Çoñ-Beecin
Belgilüüsün, kandarın
Beypay kıldı Koñurbay,
Bötön kaçkan erlerin.
Bettep kırdı Koñurbay
Kıtay bolboy cerge kir,
Taştuu kalday kanıñdı,
Kalmak bolboy körgö kir!
Takır cıyıp baarıñdı,
Aalamdı buy kılgan
Er Koñurbay men elem,
Kumurskaday kaynagan
Kıtay, kalmak sen eleñ.
Uluñtuñdu, Dıñşañdı,
Kayra kaçıp kanıñar,
Kızıtalak buruttan
Kırılıpsıñ baarıñar.
Elin körsöñ mintesiñ,
Eri Bakay, Semetey
Emi kelse kantesiñ?
Balasın körsöñ mintesiñ
Men kılımga salam buzuktu.
Baatır kökcal Külçoro
Munusu kelse kantesiñ?
Kamap alar buruttan
Kaçıp ürküp şaşasıñ,
Kalbay eren çırdaşsa,
Anda kayda kaçasıñ?
Uruşka kirseñ mintesiñ,
On segiz miñ aalamdı
Uyalbagan kakançın
Ulugu kelip uruşsa

Mançu'ya belâ başlattı,
"Hepinizi komadan sürüp,"
Taş kuşanan Çinliyi
Taş kuşananı tokmaklayıp,
"Vuruşup düşmandan sakladım,"
Kaçıp şaşıran Çinliyi
Komadan kırıp bıraktı.
"Çınmaçın'da Çon-Beecin"
Namlılarını, hanlarını
Perişan etti Konurbay,
Başka kaçan erlerini.
Yüz tutup kırdı Konurbay
"Çinli olmaktansa yere gir,
Taşlı kalday hanını,"
"Kalmuk olmaktansa mezara gir!
Tümünü derleyip hepinizi,"
"Âlemi perişan eden
Er Konurbay ben idim,
Karınca gibi kaynayan
Çinli, Kalmuk sen idin.
Uluntun'unu, Dınşa'nı,"
Geri kaçıp hanınız,
Kahrolası Burut'tan
Kırılmışsınız hepiniz.
Elini görsen böyle yaparsın,
Eri Bakay, Semetey
Şimdi gelse n'eylersin?
Oğlunu görsen böyle yaparsın
"Ben asra salarım fesadı."
Bahadır bozkurt Külçoro
Bu da gelse n'eylersin?
Kuşatıp alacak Burut'tan
Kaçıp ürküp şaşarsın,
Erenler tümden dalaşsa,
O zaman nereye kaçarsın?
Savaşa girsen böyle yaparsın,
"On sekiz bin âlemi"
Utanmaz Kakançın
Ulusu gelip vuruşsa

Oşo kezde kantesiñ?	*O zaman n'eylersin?*
Kaldayıñdı, kanıñdı	*Kalday'ını, hanını*
Olco kılıp aluuga,	*Ganimet edip almaya,*
Aydap çıktım alpıñdı,	*Sürüp çıktım alpını,*
Kaalap keldim kalkımdı.	*Dileyip geldim halkımı.*
Kaldayıñdı, kanıñdı	*Kalday'ını, hanını*
Uluguñdu şeriñdi,	*Ulunu, aslanını,*
Kızıtalak Beecindi.	*Kahrolası Beecin'i.*
Çınmaçındı cer caylap,	*Çınmaçın'ı yurt tutup,*
Çımçışaarım burut curt.	*Çimdikleşeceğim Burut yurdu.*
Burutka buzuk salar dep,	*Burut'a fesat salar diye,*
Murunku kegim alar dep,	*Önceki öcümü alır diye,*
Bu kırgızdan kaçasıñ,	*Bu Kırgız'dan kaçarsın,*
Kırılıp ket, kıtay curt,	*Kırılıp git, Çin yurdu,*
Kuday alsın baarıñdı!	*Tanrı canınızı alsın hepinizin!*
Uluktan tandap mınçañdı,	*Uluklardan seçip buncanı,*
Kaldayıñdı, kanıñdı,	*Kalday'ını, hanını,*
Kaltırbay aydap baarıñdı.	*Komadan sürüp hepinizi.*
Beecinge çiydim sızıktı,	*Beecin'e çizdim çizgiyi,*
Kırgızga kılsam kızıktı.	*Kırgız'a etsem görülmedik işi.*
Kırgız emes, kurgan can	*Kırgız değil, zavallı can*
Uluguñar, kanıñar,	*Ulunuz, hanınız,*
Uy buruttan kaçkınça	*Sığır Burut'tan kaçacağınıza*
Kırılıp ket, baarıñar!	*Kırılıp gidin, hepiniz!*
Men Beecinde turganda	*Ben Beecin'de dururken*
Beyşeker aş ceçü elem,	*Şekersiz aş yer idim,*
Belgilüü curt turganda	*Namlı yurt dururken*
Oyron kılam deçü elem,	*"Yıkarım" der idim,*
Oylosom uşu başında	*Düşünsem ta başında*
Kalk kaalagan cerime	*Halkın dilediği yerime*
Korgon kılam deçü elem.	*Kale kılarım derdim.*
Çıñ Koñurbay men bolup,	*Sağlam Konurbay ben olup,*
Çınmaçındı Kakandı	*Çınmaçın'ı, Kakan'ı*
Koruk kılam deçü elem.	*Koruluk kılarım derdim.*
Çımaan curtum barında	*Kaynaşan yurdum varken*
Çın uruşkan adamdı	*Gerçekten savaşan adamı*
Sorup salam deçü elem.	*Emip yutarım derdim.*

Çındap çapçıp cerimdi,
Tam kılarmın deçü elem.
Çın kakandın bul curtun
Çın uruşsa aalamga
Kan kılarmın deçü elem.
Karmalaşkan cerimdi
Kayran curtum barında
Dan kılarmın deçü elem.
Sebilderim seksen tört,
Menin serpişken cagım küygön ört.
Amızdanbay kalbadı.
Betteşkenim Camgırçı,
Curtum, beypaydı bere salıpsıñ,
Börüdöy közü caynadı.
Karmaşkanım Sarıkan
Curtum, kaçıp ürküp alıpsıñ.
Adam, surap içse toybogon,
Sugalagın koybogon,
Karañgıda aydasa
Kabılanday coylogon.
Kızıtalak buruttan,
Kıcıldagan curuttan
Kıyındap ürküp alıpsıñ.
Kara kurttay el eleñ,
Cerdi karap kıluuçu,
Köptügüñ mınça sel eleñ.
Kargan Bakay kanı cok,
Semetey menen Külçoro
Kankorunun baarı cok,
Camgırçıdan kaçkança
Kırılgan kıtay arı cok» –
Dep, oşentip, Koñurbay
Açuulanıp er Kalça
Kaldayların, kandarın

Gerçekten çarpıp yerimi,
Dam kılarım derdim.
Gerçek hakanın bu yurdunu
Gerçekten savaşsa âleme
Han kılarım derdim.
Tutuştuğum yerimi
Kahraman yurdum varken
Tahıl kılarım derdim.
Silahlarım seksen dört,
Benim savrulan yanım yanan yangın.
Hışımlanmadan kalmadı.
Yüzleştiğim Camgırçı,
Yurdum, kargaşayı veriverdin,
Kurt gibi gözü parladı.
Tutuştuğum Sarıkan
Yurdum, kaçıp ürküvermişsin.
Adam, isteyip içse doymayan,
Açgözlülüğünü bırakmayan,
Karanlıkta sürülse
Kaplan gibi dolaşan.
Kahrolası Burut'tan,
Kaynaşan güruhtan
Fena hâlde ürküvermişsin.
Kara kurt gibi halktın,
Yeri kaplayıp duran,
Çokluğunla böyle sel idin.
Kocamış Bakay hanı yok,
Semetey ile Külçoro
Kan içicilerin hepsi yok,
Camgırçı'dan kaçmaktansa
Kırılan Çinli'de ar yok» –
Deyip, böylece, Konurbay
Öfkelenip er Kalça
Kalday'larını, hanlarını

Kaltırbay kırıp barların,
Anık kankor çoñ bülük
Ay Koñurbay, er Kalça
Kançanı kılgan köykaşka.

Bırakmadan kırıp varlarını,
Gerçek kan içici, büyük belâ
Ay Konurbay, er Kalça
Nicesini kırmış yaman yiğit.

Kankorlugu şerligi,
Eñ kayrattuu erligi.
Bilseñ türü bir başka.
Keñ Beecinde tuulgan,
Alöökönün Koñurbay
Aalamga salat çuulgan.
Alöökönün Koñurbay
Aybattanbay kalbadı,
Arıslanday kürküröp,
Er Kalçanın cañcalı.
Er emespi Koñurbay
El kaçkanga kayran er
Kapalanıp Koñurbay
Kaarlanıp tiştenip,
Öz mülügün Koñurbay
Bölö-bölö çaynadı.
Koñurbay türün körgöndö
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörü dürköröp,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazası candan tüñüldü.
On başçısı oroktop,
Miñ başçısı cügürüp,
Kalbay kıtay, kap mancuu
Kalganı candan tüñülüp.
Kaardı Kalça baştadı,
Kalbay kıtay çurkurap,
Candan keçip taştadı,
Küçöböy Kalça kalbadı,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörün aydadı.
Kıtay bolboy cerge kir,
Kırgızdan ürküp kaçkıça

Kan içiciliği, arslanlığı,
En gayretli erliği.
Bilsen görünüşü bir başka.
Geniş Beecin'de doğmuş,
Alööke'nin Konurbay'ı
Âleme salar velvele.
Alööke'nin Konurbay'ı
Heybetlenmeden kalmadı,
Arslan gibi kükreyip,
Er Kalça'nın kavgası.
Er değil mi Konurbay
Halk kaçtı diye kahraman er
Kederlenip Konurbay
Hiddetlenip diş bileyip,
Öz malını Konurbay
Parça parça çiğnedi.
Konurbay'ın hâlini görünce
Zırh giymiş Çinlinin
Güçlüleri ürperip,
Taş kuşanan Çinlinin
Seçkini candan umut kesti.
Onbaşısı dört dönüp,
Binbaşısı koşturup,
Kalmadan Çinli, hep Mançu
Kalanı candan umut kesip.
Kahrı Kalça başlattı,
Kalmadan Çinli çığrışıp,
Candan geçiverdiler,
Kalça coşmadan kalmadı,
Zırh giymiş Çinlinin
Güçlülerini sürdü.
Çinli olma, yere gir,
Kırgız'dan ürküp kaçacağına

Kuuday sakal karıñar,
Kırılıp ket baarıñar!
Kagıştın cayı uşunday
Kaldayıñ kir, kanıñ kir,
Aytıp oozun cıygança

Kuğu gibi sakallı yaşlınız,
Kırılıp gidin hepiniz!
Çarpışmanın hâli böyledir
Kalday'ın gir, hanın gir,
Söyleyip ağzını toplayana dek

Kalbay curtuñ baarıñ kir!
Ölgön menen tiriktin
Ulukçan çıgıp, şeriñ kir,
Sanatın aytmay adatı,
Uşunçalık eriñ kir!
Calgız közdön er Dıñşa
Buruttu kırdı al mınça.
Bakay menen Kançoro
Orgon okşoyt al Dıñşa.
Capa salıp kalganı
Sorgon okşoyt al Dıñşa.
Burutu kuup kandarın,
Kırgan okşoyt barların».
Bayandap aytıp berdi ele.
Dep, oşentip, Koñurbay
Curt tokmoktop kaptatıp,
Kayratınan can çıktı,
Kagıştı Kalça cıydı ele,
Özü kankor Semetey
Kaltırbay aydap Beecindi
Buurul atçan şer çıktı,
Erdikti epsiz kıldı ele.
Şamdagayı bolcolsuz
Kalday uulu kapırdın
Kan Koñurbay baatırdın
Kaalaganı çoñ Dıñşa,
Işengeni bir mınça.
Kantse bülük saldı dep,
Kagışka çıkkan buruttu
Kaltırbay kırıp saldı dep, Betteşem dep, kalk öldü,
Işengeni çoñ Dıñşa,
Dıñşa erdigi bir mınça,
Kaynap catkan kıtayga
Süröön salıp şert kılıp,
Eñ kerektüü kalk öldü,
Çoñ Dıñşanı kep kılıp,
Çoñ işenip Koñurbay
Algara oozun burdu ele.

Kalmadan yurdun, hepiniz girin!
Ölü ile dirinin
Uluların çıkıp, arslanın gir,
Sayısını söylemek âdeti,
Bunca erin gir!
Tek gözlü er Dınşa
Burut'u kırdı o bunca.
Bakay ile Kançoro
Biçmiş olmalı o Dınşa.
Cefa salıp kalanını
Emmiş olmalı o Dınşa.
Burut'un kovup hanlarını,
Kırmış olmalı varlarını».
Anlatıp söyleyivermişti.
Deyip, böylece, Konurbay
Yurdu tokmaklayıp bastırıp,
Gayretinden can çıktı,
Çarpışmayı Kalça toplamıştı,
Kendisi kan içici Semetey
Bırakmadan sürüp Beecin'i
Boz kır atlı arslan çıktı,
Yiğitliği ölçüsüz kılmıştı.
Çevikliği kıyassız
Kalday oğlu kâfirin
Han Konurbay bahadırın
İstediği koca Dınşa,
Güvendiği işte bunca.
Nasıl olsa kargaşa saldı diye,
Çarpışmaya çıkan Burut'u
Bırakmadan kırıp attı diye, Yüzleşirim diye, halk öldü,
Güvendiği koca Dınşa,
Dınşa'nın erliği işte bunca,
Kaynayıp duran Çinliye
Nara atıp ant edip,
En gerekli halk öldü,
Koca Dınşa'yı söz edip,
Pek güvenip Konurbay
Algara'nın ağzını çevirmişti.

Aybattanıp er Kalça,
Sölökötü bir başka,
Kaptap ket dep eline,
Kayratın aytıp Beecinge
Er Koñurbay çamındı,

Çamınsañ akıl tabıldı.
Bütkül tırgoot, mancuusu
Coo kaydalap kamındı,
Tümön koldun kanatı,
Aalamdın baarına
Kabar salmay adatı.
Bötön col menen celdi ele
Bötönçö külük celdeti
Koñurbayga keldi ele.
Er Koñurbay Kalçaga
Körgön menen bilgenin
Kargan Bakay kan çıktı,
Bir sur atçan er çıktı.
Dübürtünön can çıgıp,
Karmaş kılıp kan öldü,
Aga kabılgan candın baarı öldü.
Dıñşa, Madañ kan öldü,
Kabılgandın baarı öldü.
Senin miñ balbanıñ calpı öldü.
Kaardı katuu baştadı,
Kaltırbay kırıp taştadı,
Kezigişken calpı öldü.
Dümöktü kankor baştadı,
Madañşanı öltürüp,
Kapır türkügün suurup taştadı,
Belgilüü Dıñşa kan öldü,
Dıñşa ölböy, ay, baatır,
Kez bolgondun baarı öldü,
Dıñşa ölgön cok, bel öldü,

Kalıñ kıtay el öldü,
Kadırluu Dıñşa şer öldü,
Belgilüü öldü, kan öldü,

Heybetlenip er Kalça,
Görünüşü bir başka,
Bastırıp git deyip eline,
Gayretini söyleyip Beecin'e
Er Konurbay atıldı,

Atılınca akıl bulundu.
Bütün Tırgoot'u, Mançu'su
Düşman nerede deyip hazırlandı,
Tümen ordunun kanadı,
Âlemin hepsine
Haber salmak âdeti.
Başka yoldan koşmuştu
Bambaşka yüğrük cellâdı
Konurbay'a gelmişti.
Er Konurbay Kalça'ya
Gördüğü ile bildiğini
Kocamış Bakay han çıktı,
Bir boz atlı er çıktı.
Gümbürtüsünden can çıkıp,
Tutuşunca han öldü,
Ona rastlayan canın hepsi öldü.
Dınşa, Madan han öldü,
Rastlayanın hepsi öldü.
Senin bin pehlivanın toptan öldü.
Kahrı sert başlattı,
Bırakmadan kırıp attı,
Karşılaşan toptan öldü.
Kavgayı kan içici başlattı,
Madanşa'yı öldürüp,
Kâfirin direğini söküp attı,
Namlı Dınşa han öldü,
Dınşa ölmekle kalmadı, ay, bahadır,
Karşı gelenin hepsi öldü,
Dınşa ölmedi, bel öldü,

Kalabalık Çinli halk öldü,
İtibarlı Dınşa arslan öldü,
Namlı öldü, han öldü,

Bet algandın baarı öldü,
Dümöktü tüptüz baştadı,
Erenderiñ talkalap,
Tügöl kırıp taştadı.
Aytkanımdı bilip al,
Asıl Kalça tilimi al».
Dep, oşentip Cööceldet
Buu kabardı uktu ele,
Dıñşa curttan mıktuu ele,
Madañça, Dıñşa kan ele.
Uruşaarım coo burut,
Beren da ele, şer da ele,
Bel baylagan er da ele.
Madañça, Dıñşa kan öldü,
Mına baatırıñ Kalça emi öldü. Çoñ balbandan ayrılıp,
Kıyınıñar, kanıñar,
Kılça bülööñ tük kalbay,
Kırgın bolup kalıñar.
Cabıla kaçıp Beecin curt
Körgönü kelgen ekensiñ,
Calañ kıyrap buruttan
Ölgönü kelgen ekensiñ.
Kapta desem kakançı
Kaşatka cetip koñupsuñ,
Kalbay alpıñ kırılıp,
Ört öçköndöy bolupsuñ.
Madañça öldü, kanıñ öl,
Dıñşa ölgöndö kalıñ curt,
Biriñ kalbay baarıñ öl!
Sakalduuñar, kanıñar,
Kırılıp ket baarıñar!
Aykay cañcal kurgula,
Kılça birööñ kalbastan
Kıcıldagan akmak curt,
Kırgın bolup turgula.
Uluñtugu Dıñşaga
Kırgın bolgun mınçaga.

Karşı duranın hepsi öldü,
Kavgayı dosdoğru başlattı,
Erenlerini paramparça edip,
Tümünü kırıp attı.
Dediğimi bilip al,
Asil Kalça sözümü al».
Deyip, böylece Cööceldet
Bu haberi duymuştu,
Dınşa yurttan üstündü,
Madança, Dınşa han idi.
Savaşacağım düşman Burut,
Yaman da idi, arslan da idi,
Bel bağlanan er de idi.
Madança, Dınşa han öldü,
İşte bahadırın Kalça şimdi öldü. Koca pehlivandan ayrılıp,
Yamanınız, hanınız,
Kıl kadar aileniz hiç kalmadan,
Kırgına uğrayıp kalın.
Hep birden kaçıp Beecin yurdu
Görmeye gelmişsin meğer,
Sırf kırılıp Burut'tan
Ölmeye gelmişsin meğer.
Bastır desem Kakanlı
Yamaca varıp konmuşsun,
Kalmadan alpın kırılıp,
Yangın sönmüş gibi olmuşsun.
Madança öldü, hanın öl,
Dınşa ölünce kalabalık yurt,
Biriniz kalmadan hepiniz ölün!
Sakallınız, hanınız,
Kırılıp gidin hepiniz!
Haykırış, kavga kurun,
Kıl kadar biriniz kalmadan
Kaynaşan ahmak yurt,
Kırgına uğrayıp durun.
En ulunuz Dınşa'ya
Böylesine kırgına uğrayın.

Kıtaydan Dıñşa er öldü,
Algaranın oozun
Burup turdu Koñurbay.
Öz çaçın özü talkalap,
Culup turdu Koñurbay,
Kaarlanıp kaygırıp,
Kurup turdu Koñurbay,
Dıñşa menen Maadañşa
Karaldı kılgan şer ele.
Sazañşañdın elinen,
Atayı kaalap Beecinden
Alıp kelgen şer ele.
Kagışka kelip kayrılıp,
Kantip kaytam kakanga
Bularımdan ayrılıp.
Çoñ Dıñşadan kayrılıp,
Buzulgan eken bizdin tüş,
Buruttan kıyın kan ölüp,
Kılımda barbı uşul iş?»
Kaarlanıp Koñurbay,
Kaarınan Kalçanın
Cer silkildep, too köçüp,
Kayratı mınday doñuz ay,
Cazayıldı salınıp,
Calañkıç türlüü er Kalça
Cañcuñ aydap çuu kılıp,
Eren Kalça kamınıp,
Artında takool köp uluk.
Algaranı alkıntıp,
Eelendirgen kara atı
Eri ölgöndöy culkuntup.
Kayratı bar colborstoy,
Kagışkan aman bolbostoy.
Kaarlansa señirdey
Karmaşkandı cegidey.
Kök kübölüü ton kiyip,
Kök arıslanday çamınıp,

Körsöñ kökcal Koñurbay

Çinliden Dınşa er öldü,
Algara'nın ağzını
Çevirip durdu Konurbay.
Kendi saçını kendi paralayıp,
Yolup durdu Konurbay,
Hiddetlenip kederlenip,
Kahrolup durdu Konurbay,
Dınşa ile Maadanşa
Göz bebeği kıldığı arslandı.
Sazanşan'ın elinden,
Özellikle isteyip Beecin'den
Alıp geldiği arslandı.
Çarpışmaya gelip kırılıp,
Nasıl dönerim Kakan'a
Bunlarımdan ayrılıp.
Koca Dınşa'dan ayrılıp,
Bozulmuş meğer bizim düş,
Burut elinden yaman han ölüp,
Devirde var mı böyle iş?»
Hiddetlenip Konurbay,
Kahrından Kalça'nın
Yer sarsılıp, dağ göçüp,
Gayreti böyle domuzun ay,
Cazayıl'ını kuşanıp,
Ecel suretli er Kalça
Cancun'ları sürüp velvele salıp,
Eren Kalça hazırlanıp,
Ardında destek nice ulu.
Algara'yı soluklatıp,
Coşturduğu kara atı
Eri ölmüş gibi silkinip.
Gayreti var kaplan gibi,
Çarpışan sağ kalmaz gibi.
Hiddetlense dağ sırtı gibi
Tutuşanı yiyecek gibi.
Gök zırhlı kaftan giyip,
Gök arslan gibi atılıp,

Görsen gök yeleli Konurbay

Cekege çıktı kamınıp.
Coo kaydalap bakırıp,
Beren bolsoñ burutum,
Beri çık dep çakırıp,
Kıyın bolsoñ burut curt,
Kerişke mıktı Koñurbay
Kıyla balban ıktuuñ çık,
Keçildin mıktı kanı oşol.
Kırgın salçu mıktuuñ çık! Balbandıgı başkaça
Kaarluu kıyın şeriñ çık,
Karmaşkanı kızıl ört,
Kagışka kıyın eriñ çık!
Çılgıy balaa Koñurbay,
Kazat kılsañ uşunday
Ereniñ çık, şeriñ çık,
Betteşüügö eriñ çık!
Kaarım keldi kagışam,
Ardanıp kettim alışam!
Ay karañgı bürkölüp,
Tün bolgonço salışam,
Kırk kan eli kırılıp,
Bir bolgunça salışam.
Kana, burut, çıkkın dep,
Karasañ mınday Koñurbay
Körsöñ balban Koñurbay
Köpkök bolot ayza alıp,
Köpkök temir kiyinip,
Calañ kılıç baylanıp,
Bilegi çulu, taş cürök,
Çalışkan aman bolbostoy.
Bil müçölüü badirek.
Acıdaarday aybatı,
Ak arıslanday kayratı.
Baatırlıgı, şerdigi,
Mendeden bölök Kalçanın
Taş talkanın çıgarıp,
Bepbelgilüü erdigi,
Aybatı katuu Kalça kul

Teke tek dövüşe çıktı hazırlanıp.
Düşman nerede diye bağırıp,
Yamansan Burut'um,
Beri çık diye çağırıp,
Yamansan Burut yurdu,
Cenkte üstün Konurbay
Nice pehlivan ustan çık,
Keçil'in üstün hanı odur.
Kırgın salan üstünün çık! Pehlivanlığı başkadır
Kahırlı yaman arslanın çık,
Tutuştuğu kızıl yangın,
Çarpışmada yaman erin çık!
Sırf belâdır Konurbay,
Gaza kılarsan böyledir
Erenin çık, arslanın çık,
Yüzleşmeye erin çık!
Kahrım geldi, çarpışırım,
Arlandım, kapışırım!
Ay karanlık bürünüp,
Gece olana dek vuruşurum,
Kırk hanın eli kırılıp,
Bir olana dek vuruşurum.
Hani, Burut, çıksana deyip,
Baksan böyledir Konurbay
Görsen pehlivan Konurbay
Masmavi çelik mızrak alıp,
Masmavi demir giyinip,
Yalın kılıç kuşanıp,
Bileği yekpare, taş yürek,
Kapışan sağ kalmaz gibi.
Fil gövdeli edepsiz.
Ejderha gibi heybeti,
Ak arslan gibi gayreti.
Bahadırlığı, arslanlığı,
İnsandan apayrı Kalça'nın
Taşı paramparça edip,
Besbelli erliği,
Heybeti sert Kalça kulu

Ay karañgı tüngö okşoş,
Cekege çık dep çamınıp,
Kürkürösö er Kalça
Kürkürögön küngö okşoş,
Cekege çıgıp aldırsañ
Kabagı keri butkulday,
Kagışkandı Koñurbay
Atı menen cutkanday.
Beli katuu Beecindin
Beli emespi Koñurbay.

Ay karanlık geceye benzer,
Teke teke çık diye atılıp,
Kükrese er Kalça
Gürleyen göğe benzer,
Teke teke çıkıp yenilirsen
Kaşları asık, put gibi,
Çarpışanı Konurbay
Atıyla birlikte yutar gibi.
Beli sert Beecin'in
Beli değil mi Konurbay.

Cer caynagan kıtaydın
Şeri emespi Koñurbay.
Çımaçındın kakandın
Beli emespi Koñurbay.
Kerüü da oşol, tam da oşol,
Çındasa mınday doñuz ay.
Kırk kan eli deer eken,
Kıtaylardan Koñurbay
Beecinge bütkön bel eken.
Kalıñ kıtay kakan curt
Koñ töröbüz deer eken,
Cekege Kalça bölünüp,
Askar toodoy körünüp,
Kaarlanıp bakırıp,
Eriñ kel dep çakırıp.
Çamınganı colborstoy,
Kayrattanıp küülönsö,
Burut oy dep süylönsö
Kılımdı kırıp ketkidey,
Kırgız emes, bu Kalça
Bet alışkan pendeni
Beypay kılıp ketkidey.
Cep iyçüüdöy kamınıp,
Degen sözgö kön burut,
Kan bolomun eliñe
Suraganım ber burut!
Aytkanıma könbösöñ,
Suragandı berbeseñ,

Yeri kaplayan Çinlinin
Arslanı değil mi Konurbay.
Çımaçın'ın, Kakan'ın
Beli değil mi Konurbay.
Dayanak da odur, duvar da odur,
Ciddiye binse böyle domuz ay.
Kırk hanın eli der imiş,
Çinlilerden Konurbay
Beecin'e bitmiş bel imiş.
Kalabalık Çinli, Kakan yurdu
Kon töremiz der imiş,
Teke tek dövüşe Kalça ayrılıp,
Yüce dağ gibi görünüp,
Hiddetlenip bağırıp,
Erin gelsin diye çağırıp.
Atılışı kaplan gibi,
Gayretlenip hız alsa,
Burut hey diye söylense
Devri kırıp geçecek gibi,
Kırgız değil, bu Kalça
Karşısına çıkan kulu
Perişan edip geçecek gibi.
Yiyip yutacakmış gibi hazırlanıp,
Denen söze uy Burut,
Han olurum eline
İstediğimi ver Burut!
Dediğime uymazsan,
İstediğimi vermezsen,

Tübüñö çoguu cetem dep,
Tük nemeñ kalbayt burutum,
Tügötüp kırıp ketem dep,
Açuulanıp aykırıp,
Eriñ kel dep çakırıp,
Koñurbay mintip turdu ele.
Kaarlanıp kürsüldöp,
Kalaymandı salçuuday,
Karmaş kılıp cön ele
Kabına salıp alçuuday.
Tüz kaçırsa bu Kalça
Tüpkö çoguu cetçüüdöy,
Kaarlanıp iygeni –
Dorbogo salıp ketçüüdöy.
Cekege çıkkan Kalçanı
Eştekterdin ereni,
Er Camgırçı bereni
Kalk içinde kördü ele.
Camgırçı körüp eeligip,
Er Camgırçı celigip,
Kaarlangan kapırdın,
Kayrattangan baatırdın
Astınan soguş salayın,
A da kan, men da kan
Tüzü suuk it menen
Bir tügönüşüp kalayın!
Otura kalıp siybegen,
Etegi cerge tiybegen,
Burkandan başka bilbegen
Kolu menen caratıp,
Kolosun Kuday bir degen.
Kaarlangan kapırdın
Katının kara baskansıp,
Kuugunu çukul kaçkansıp,
Kuturup turgan kapırdı
Bir betteşip köröyün.
Acal cetip, kün bütsö,
Kaza* cetse ölöyün.

Kökünüze topluca varırım deyip,
Hiçbir şeyin kalmaz Burut'um,
Tüketip kırıp giderim deyip,
Öfkelenip haykırıp,
Erin gelsin diye çağırıp,
Konurbay böyle durmuştu.
Hiddetlenip gümbürdeyip,
Kıyameti koparacak gibi,
Tutuşup düpedüz
Torbasına koyup alacak gibi.
Dosdoğru saldırsa bu Kalça
Köke topluca varacak gibi,
Hiddetlenip eğdiği –
Torbaya koyup gidecek gibi.
Teke tek dövüşe çıkan Kalça'yı
Eştek'lerin ereni,
Er Camgırçı yamanı
Halk içinde görmüştü.
Camgırçı görüp coşup,
Er Camgırçı kızışıp,
Hiddetlenen kâfirin,
Gayretlenen bahadırın
Önünden savaş salayım,
O da han, ben de han
Yüzü soğuk it ile
Bir hesaplaşıp kalayım!
Çömelip de işemeyen,
Eteği yere değmeyen,
Burkan'dan başka bilmeyen
Eliyle yaratılmışken,
Tunç putuna Kuday bir diyen.
Hiddetlenen kâfirin
Karısını karabasan basmış gibi,
Kovanı ensesindeymiş gibi kaçıp,
Kudurup duran kâfiri
Bir yüzleşip göreyim.
Ecel yetip, gün biterse,
Kaza yeterse öleyim.*

Kaarlangan kapırga,
Hiddetlenen kâfire,

Kan Koñurbay baatırga
Kazat baştap betteşip,
Bir salışıp köröyün.
Çamam kelse çapçışıp,
Bir kırgındı salayın.
Çak cetpese Kalçadan
Azır ölüp alayın».
Dep, oşentip Camgırçı
Ak ayzasın şaylatıp,
Ay kökülün baylatıp,
Eştek curtun çuulatıp,
Arıslanday taptanıp,
Er Camgırçı attanıp,
Ak kökülün tuylatıp,
Eştek curtun çuulatıp,
Eñişke çıktı Camgırçı,
Ceke ayza sunganga,
Cekeleşip uruşup,
Ceti kün uruş kılganga
Belge çıktı Camgırçı,
Betteşeri Koñurbay,
Şerge çıktı Camgırçı.
Kök kübönü kiygizip,
Er Camgırçı baatırga
Kök temirden tuulga
Kömkörö başka kiygizip
Karap kalkı küydü ele,
Aykaştıra büçüsün
Alkımına tüydü ele.
Çılk bolottor çarayna.
Çarayna menen çaptatıp,
Çılka bolot kaptatıp,
Kıl arkada sebildi,
Kan Camgırçı baatırga
Kagışka kiyçü temirdi
Ay dalıda sebildi,
Alışka kiyçü temirdi

Han Konurbay bahadıra
Gaza başlatıp yüzleşip,
Bir vuruşup göreyim.
Gücüm yeterse çarpışıp,
Bir kırgın salayım.
Güç yetmezse Kalça'dan
Şimdi ölüp kalayım».
Deyip, böylece Camgırçı
Ak mızrağını hazırlatıp,
Ay perçemini bağlatıp,
Eştek yurdunu çığrıştırıp,
Arslan gibi bilenip,
Er Camgırçı atlanıp,
Ak perçemini oynatıp,
Eştek yurdunu çığrıştırıp,
Kapışmaya çıktı Camgırçı,
Teke tek mızrak uzatana,
Teke tek dövüşüp,
Yedi gün savaş edene
Bele çıktı Camgırçı,
Yüzleşeceği Konurbay,
Arslana çıktı Camgırçı.
Gök zırhı giydirip,
Er Camgırçı bahadıra
Gök demirden tulgayı
Kapatarak başa giydirip
Bakıp halkı yanmıştı,
Çaprazlayıp kopçasını
Boğazına düğümlemişti.
Som çeliktendir çarayna.
Çarayna ile kaplatıp,
Som çelikle kaplatıp,
Kıl sırtta zırh donandı,
Han Camgırçı bahadıra
Çarpışmada giyilen demiri
Ay kürekte zırh donandı,
Kapışmada giyilen demiri

Anın baarın kiygizip,	*Onun hepsini giydirip,*
Kiygen tondo bölüm cok,	*Giyilen kaftanda gedik yok,*
Çın acalı cetpese	*Gerçek eceli yetmezse*
Adam caktan ölüm cok,	*İnsan elinden ölüm yok,*
Bütkül tondun üstünön	*Bütün kaftanın üstünden*
Boz kiseni kurçandı,	*Boz kemeri kuşandı,*
Kayrattanıp tıñdanıp,	*Gayretlenip dinçleşip,*
Bagalegi saymaluu	*Paçası işlemeli*
Baarınan mıktuu kandagay*	*Hepsinden üstün kandagay**
Kandagaydı şımdanıp,	*Kandagay'ı giyinip,*
Karan kalgan kandagay	*Kahrolası kandagay*
Katuulugu ar kanday.	*Sertliği bir başkadır.*
Atsa kelte teşpegen,	*Atsa tüfek delmeyen,*
Arkesken çapsa ötpögön,	*Keskin çelik çapsa geçmeyen,*
Malvaga başka saldırgan	*Malva'ya özge yaptırılan*
Karan kalgan cılastın	*Kahrolası uğursuzun*
Aşatkısın kandırgan.	*Sepisine kandırılan.*
Iylegende karandı	*Yoğrulanda kara deriyi*
Tokson balban tolgogon,	*Doksan pehlivan burmuş,*
Tokson kelin, tokson kız	*Doksan gelin, doksan kız*
Berizaada Aruuke –	*Peri kızı Aruuke –*
Beren Almañ zayıbı	*Yaman Alman'ın hatunu*
Cez oymok dolu oñdogon.	*Tunç yüksüklü çılgın onarmış.*
Tügünö kurç koydurgan,	*Düğümüne keskin koydurmuş,*
Altımış teke terisin	*Altmış teke derisini*
Sırtın kesip kıldırgan.	*Dışını kesip yaptırmış.*
Bolot egep ciberip,	*Çeliği eğeleyiverip,*
Tigişine töktürgön.	*Dikişine döktürmüş.*
Belgilüü zayıp Buruluş,	*Namlı hatun Buruluş,*
Camgırçının Caynake,	*Camgırçı'nın Caynake'si,*
Cakşı katın bu törtöö	*İyi kadın bu dördü*
Kaşatçasın baybaalap,	*Kenarını sımsıkı işleyip,*
Ok cañılıp ketpeske.	*Ok yanılıp geçmesin diye.*
Koş badana, torgoy köz	*Çift örme zırh, serçe gözlü*
Şıbıratıp karandı	*Kara deriyi hışırdatıp*
Bolot menen saymalap,	*Çelik ile nakışlayıp,*
Tışın bolot somdogon,	*Dışını çelikle yontmuş,*
Çoñ-Beecinge bolcogon.	*Çon-Beecin için biçilmiş.*

Artık katın Aruuke
Ar kıyşıgın oñdogon.
Camgırçı kiydi kandagay,

Ereniñe kiygizdi,
Camgırçının Akkökül
Kara bayır, kazanat*.
Dañduñ-Baştı caylatkan,
Çımın koyboy coluna
Ceti cılı baylatkan.
Külüktügün bildirgen,
Kündö üç ubak kürüçtön
Kürmögünön ildirgen,
Kuyruk-calın taragan,
Kuturganı momunday
Too-toonun başın karagan.
Taygalanbayt biyikten,
Takır ceri kem emes,
Taşka çıksa biyikten.
Takır ceri kem emes,
Toodo cürgön kiyikten.
Camgırçının bereni,
Altımış cökör balbanı
Attı tokuy salganı,
Coo-caragın kiygizip,
Akköküldü mingizip,
Ayanıp kırgız kalbadı,
Keçildin kanı Kalçaga
Kerişti kenen saluuga
Camgırçını şayladı,
Bir sayışıp ötüügö,
Az gana kırgız curt üçün
Kurman bolup ketüügö,
Kara bolot ayza alıp,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kıyma sakal, tarmal çaç,
Kırgından kayra kaytpastan
Eñçegey boyluu, keñ dalı,
Er Camgırçı şaşpastan,

Üstün kadın Aruuke
Her eğrisini düzeltmiş.
Camgırçı giydi kandagay'ı,

Erenine giydirdi,
Camgırçı'nın Akkökül'ü
Kara bayır, kazanat.*
Dandun-Baş'ta yaylatılan,
Yoluna sinek kondurmadan
Yedi yıl bağlatılan.
Yüğrüklüğünü bildiren,
Günde üç öğün pirinçten
Yem torbasından astırılan,
Kuyruğu yelesi taranan,
Kuduruşu şöyledir
Dağ dağın başına bakan.
Kaymaz yüksekten,
Hiçbir yeri eksik değil,
Taşa çıksa yüksekten.
Hiçbir yeri eksik değil,
Dağda gezen geyikten.
Camgırçı'nın yamanı,
Altmış yoldaş pehlivanı
Atı eyerleyiverdi,
Cenk pusatını giydirip,
Akkökül'e bindirip,
Kırgız'dan esirgeyen kalmadı,
Keçil'in hanı Kalça'ya
Cengi genişçe salmaya
Camgırçı'yı hazırladı,
Bir mızraklaşıp geçmeye,
Azıcık Kırgız yurdu için
Kurban olup gitmeye,
Kara çelik mızrak alıp,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Düzgün sakal, kıvırcık saç,
Kırgından geri dönmeden
Upuzun boylu, geniş omuzlu,
Er Camgırçı acele etmeden,

Betteşeri Koñurbay
Bek cañcal cayı uşunday,
Cekege çıktı Camgırçı.
Kasaba tuu kalkıldap,

Körsö köñül bölünüp,
Kökcal ele Camgırçı
Opol-Toodoy körünüp,
Baatırlıgı başkaça
Balbandıgı bir kança
Dagdır cetse ölüügö
Keçildin kanı Koñurbay
Bir betteşip ötüügö,
Dagdırga coktur daba dep,
Alöökönün Koñurbay
Sayış kılam aga dep,
Berendigi, şerdigi
Mendeden bölök er kökcal
Camgırçının erligi.
Bettep çıgıp bardı ele,
Alöökönün Koñurbay
Algarasın culkuntup,
Ay örttöngön er Kalça
Alışka çıga kaldı ele,
Kaarlanıp kürküröp.
Kagışka çıkkan Koñurbay
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı ereniñ
Keldi cetip taş maydan.
Er Koñurbay bereniñ,
Sölökötü-söölötü,
Atka mingen kelbeti,
Körsö köñül bölünüp,
Kök cayloodo körünüp,
Toodoy kara at menen
Kürkürögön er Kalça
Küröşköngö çıgıp keldi ele.
Kişi körbös çoñ dümök
«Kerişçü bolsoñ Camgırçı,

Yüzleşeceği Konurbay
Çetin kavganın hâli böyledir,
Teke tek dövüşe çıktı Camgırçı.
Sancak tuğ dalgalanıp,

Görse gönül bölünüp,
Gök yeleliydi Camgırçı
Opol Dağı gibi görünüp,
Bahadırlığı başkadır
Pehlivanlığı bir nice
Kader yeterse ölmeye
Keçil'in hanı Konurbay
Bir yüzleşip geçmeye,
Kadere yoktur çare deyip,
Alööke'nin Konurbay'ı
Mızraklaşırım onunla deyip,
Yamanlığı, arslanlığı
İnsandan apayrı er gök yeleli
Camgırçı'nın erliği.
Yüz tutup çıkıp varmıştı,
Alööke'nin Konurbay'ı
Algara'sını silkindirip,
Ay, yanası er Kalça
Kapışmaya çıkıvermişti,
Hiddetlenip kükreyip.
Çarpışmaya çıkan Konurbay
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli
Keçil'in hanı erenin
Geldi yetip taş meydana.
Er Konurbay yamanın,
Endamı, ihtişamı,
Ata binmiş heybeti,
Görse gönül bölünüp,
Gök yaylada görünüp,
Dağ gibi kara at ile
Kükreyen er Kalça
Güreşe çıkıp gelmişti.
Kişinin görmediği büyük kavga
«Cenk edeceksen Camgırçı,

Keçil kanı men elem,
Buruttun kanı sen eleñ
Kezegimdi beriñiz,
Kerişseñ, burut kelgin – dep, Altın caak aybalta
At oynotup oykutup,
Kaarlandı Koñurbay

Keçil hanı ben idim,
Burut'un hanı sen idin
Sıramı veriniz,
Cenk edersen, Burut gel – deyip, Altın yanaklı ay balta
At oynatıp hoplatıp,
Hiddetlendi Konurbay

Kakandap uraan çakırıp.
Algara oozun burdu ele,
Kürdölüü temir sır nayza
Kürkürögön er Kalça
Opol-Toodoy olkuldap,
Camgırçıga sundu ele,
Caadalın salıp kürköröp,
Ayza menen urdu ele,
Kıyşaybastan, kılt etpeyt,
Kıyşalaktap bılk etpeyt.
Eştekterdin ereni,
Er Camgırçı bereni
Kıymıldabay turdu ele.
Mına oşondo Camgırçı
Topton çıkkan mıktuu ele,
Tolgon coodon mıktuu ele,
Çoñ sakalı bir kuçak,
Eñkeytip mende albagan,
Eñişten kuru kalbagan,
Beren eken Camgırçı
Betteşkende Kalçaga
Kaarlanıp kürköröp,
Camgırçı ayza sundu ele,
«Kök kübönün beti dep,
Kök kisenin çeti dep,
Kalmak eerdin kaşı dep,
Kak cüröktün başı dep
Camgırçı ayza urdu ele.
Kök ala sakal mancuunu
Eerinen art ketip
Üzöngüdön but ketip,

«Kakan!» diye nara atıp.
Algara'nın ağzını çevirmişti,
Kudretli demir sırlı mızrağı
Kükreyen er Kalça
Opol Dağı gibi sallanıp,
Camgırçı'ya uzatmıştı,
Var hışmıyla kükreyip,
Mızrak ile vurmuştu,
Eğrilmeden, kıpırdamaz,
Yalpalamadan kımıldamaz.
Eştek'lerin ereni,
Er Camgırçı yamanı
Kımıldamadan durmuştu.
İşte o zaman Camgırçı
Topluluktan çıkmış üstündü,
Dolu düşmandan üstündü,
Koca sakalı bir kucak,
Kimsenin eğip alamadığı,
Kapışmadan eli boş kalmayan,
Yamanmış Camgırçı
Yüzleşince Kalça'ya
Hiddetlenip kükreyip,
Camgırçı mızrak uzatmıştı,
«Gök zırhın yüzü deyip,
Gök kemerin kıyısı deyip,
Kalmuk eyerin kaşı deyip,
Tam yüreğin başı deyip
Camgırçı mızrak vurmuştu.
Gök kır sakallı Mançu'yu
Eyerden ardı kayıp
Üzengiden ayağı gidip,

Salmak boldu Camgırçı. | *Ağır bastı Camgırçı.*
Eñkeyte sayıp Kalçanı | *Eğdirip saplayıp Kalça'yı*
Almak boldu Camgırçı. | *Alacak oldu Camgırçı.*
Oñolup Kalça ketkinçe, | *Kalça toparlanana dek,*
Ala koyup imerdi, | *Alıverip döndürdü,*
Toodoy Kalça baatırdı | *Dağ gibi Kalça bahadırı*

Töbögö tartıp ciberdi. | *Tepesine çekiverdi.*
Malakayı kıyradı, | *Kalpağı paramparça oldu,*
Tüp etekten alarda, | *Eteğinin dibinden alırken,*
Oolcugan Kalçaga | *Sendeleyen Kalça'ya*
Oyrondu azır salarda, | *Yıkımı hemen salarken,*
Altımış kıtay san kalday | *Altmış Çinli, sansız kalday*
Aa Kalçanın cökörü | *O Kalça'nın yoldaşları*
Arkasınan cetkeni, | *Arkasından yetişti,*
Opol-Toodoy Kalçanı | *Opol Dağı gibi Kalça'yı*
Ayba-şayba balbanı | *Apar topar pehlivanı*
Cölöp-tayap ketkeni | *Destekleyip dayayıp götürdü*
Altı san kıtay, san kalday, | *Altı san Çinli, sansız kalday,*
Aa coonun ak sakal eri Koñurbay | *O düşmanın ak sakallı eri Konurbay*
Ölüüçü türü köründü. | *Ölecek hâli göründü.*
Kaarlanıp bakırıp, | *Hiddetlenip bağırıp,*
Kakandap uraan çakırıp, | *«Kakan!» diye nara atıp,*
Calpı kıtay duu koyup, | *Bütün Çinli gürüldeyip,*
Can cabıla çuu koyup, | *Hep birden velveleye verip,*
Bereni Kalça baş bolup, | *Yamanı Kalça baş olup,*
Bet alıp kıtay cetti ele, | *Yüz tutup Çinli yetişmişti,*
Er Camgırçı kıraandı | *Er Camgırçı şahbazı*
Tegerektep öttü ele. | *Çepeçevre sarıp geçmişti.*
Ceti börü bir koydu | *Yedi kurt bir koyunu*
Talasa tarpın koebu, | *Kapışsa leşini kor mu,*
Ceti san kişi bir candı | *Yedi san kişi bir canı*
Sabasa tarpın koebu? | *Döverse leşini kor mu?*
Er Camgırçı baatırdın | *Er Camgırçı bahadırın*
Başı çelek kan bolup, | *Başı kova dolusu kan olup,*
Bütkön boydun baarısı | *Bütün gövdesinin hepsi*
Kıymıldabay dal bolup, | *Kımıldamadan donakalıp,*
Erbeñdegen eki kol | *Sallanan iki kol*
Öödö bolboy şal bolup, | *Kalkamadan felç olup,*

Şeker sınduu şilekey
Bir cutarga zar bolup,
Bek müşkül kördü Camgırçı.
Ce bel baylagan beli cok,
Belgilüüsü Semetey
Meder kılgan şeri cok,
Sarı kan, Bakay kanı cok,
Külçoro menen Kançoro

Şeker misali salyayı
Bir yutmaya hasret kalıp,
Pek müşkül gördü Camgırçı.
Ne bel bağladığı beli var,
Namlısı Semetey
Medet bildiği arslanı yok,
Sarı han, Bakay hanı yok,
Külçoro ile Kançoro

Küydürgü eren dagı cok,
Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday eken düynö bok,
Camgırçı calgız, kıtay san
Kızıl kanga boenup,
Çırkıradı kayran can,
Kabırganın etegi
Kat-katınan bölünüp,
Ok ötpös tondun etekten
Kara kan siyip tögüldü,
Kızıtalak kuu düynö
Kıstoogo tüşüp Camgırçı
Kebez belboo, keñ ötük,
Kelbersigen er Kalça
Ayza karmap aykırıp,
Mancuuların çakırıp,
Camgırçıga cetti ele,
Ak köküldün üstünön
Er Camgırçı baatırdı
Kömö koyup öttü ele.
Arkasınan san balban,
Koñurbaydın miñ kalday
Cetip başın kesti ele.
Kara cer çañdap kan bolup,
Kan Camgırçı cay bolup,
Camgırçının Akkökül
Kaldayga ıloo mingizdi.
Camgırçının ok ötpös,
Olco kılıp oñbogur
Kırk törögö kiygizdi.

Yürek yakan eren dahi yok,
Bugün gördüğün yarın yok,
Böyleymiş dünya bok,
Camgırçı yalnız, Çinli sansız
Kızıl kana boyanıp,
Feryat etti kahraman can,
Kaburganın eteği
Kat katından bölünüp,
Ok geçmez kaftanın eteğinden
Kara kan sızıp döküldü,
Kahrolası kuru dünya
Darlığa düşüp Camgırçı
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Kasılan er Kalça
Mızrak tutup haykırıp,
Mançularını çağırıp,
Camgırçı'ya yetişmişti,
Akkökül'ün üstünden
Er Camgırçı bahadırı
Deviriverip geçmişti.
Arkasından sansız pehlivan,
Konurbay'ın bin kalday'ı
Yetişip başını kesmişti.
Kara yer tozlanıp kan olup,
Han Camgırçı toprağa serilip,
Camgırçı'nın Akkökül'ü
Kalday'a binek edildi.
Camgırçı'nın ok geçmezini
Ganimet edip onmayası
Kırk töreye giydirdi.

Ton-toposun taladı,
Tolkup turgan Kalçadan
Ölböy mende kalabı?
Kan Camgırçı öldü dep,
Kayra tartpas çın caydı
Kayran kişi kördü dep.
Asmanga uçtu topurak,
Asker cürdü topurap,

Kaftanını pılısını yağmaladı,
Coşup duran Kalça'dan
Ölmeden insan kalır mı?
Han Camgırçı öldü diye,
Geri dönülmez gerçek yeri
Kahraman kişi gördü diye.
Göğe uçtu toprak,
Asker yürüdü tozuyup,

Adam öñü kubulup,
Eştekterdin ereni
Er Camgırçı öldü dep,
Kapkadagı kankorgo
Katuu kabar uguldu.
Dobulbas bekem kagılıp,
Kalıñ kırgız, köp argın
Atka minip cabılıp.
Kayıptan akıl tabılıp.
Kabılan şer keldi ele
Kançoro menen Külçoro,
Er Bakay kan, Sarı kan
Cañcal çıktı abıdan.
Baatır kankor Semetey
Ayzakerden ıktuudan,
Karmaşsa kanga toybogon
Toltura cürök, taş kayrat
Tolkunu köldöy baatırlar
Çoñ ordodon attanıp,
Çoñ Koñurbay koluna
Çoguu cürdü kaptalıp.
Ereni bar, kanı bar
Eñ kırgınduu çoñ dümök
Eregişip abıdan,
Asker kaptap topurap,
Ayzakerden ıktuular
Beren kankor Semetey
Berendigin kördü emi,
Coboloñduu kökcalga
Coldoş bolo berdi ele.

İnsan benzi değişip,
Eştek'lerin ereni
Er Camgırçı öldü diye,
Kale kapısındaki kan içiciye
Acı haber duyuldu.
Davul sıkıca vurulup,
Kalabalık Kırgız, nice Argın
Ata binip hep birden.
Gaipten akıl bulunup.
Kaplan arslan gelmişti
Kançoro ile Külçoro,
Er Bakay han, Sarı han
Kavga koptu iyiden.
Bahadır kan içici Semetey
Mızrakçıdan ustasından,
Tutuşsa kana doymayan
Dopdolu yürek, taş gayret
Dalgası göl gibi bahadırlar
Büyük otağdan atlanıp,
Koca Konurbay ordusuna
Topluca yürüdü bastırıp.
Ereni var, hanı var
En kırgınlı büyük kavga
İnatlaşıp iyiden,
Asker bastırıp tozuyup,
Mızrakçıdan ustalar
Yaman kan içici Semetey
Yamanlığını gördü şimdi,
Belâlı gök yeleliye
Yoldaş oluvermişti.

Karaandarı teñderi,	*Karaltıları denkleri,*
Kagışka mıktuu erleri	*Çarpışmada üstün erleri*
Kayra tartpay kagışka,	*Geri dönmeden çarpışmaya,*
Kalçaga kırgın salışka,	*Kalça'ya kırgın salmaya,*
Tük kaltırbay talkalap,	*Hiç bırakmadan paralayıp,*
Kırgındı kızık salışka	*Kırgını kızgın salmaya*
Eer beldey moynokton	*Eyer beli gibi geçitten*
Eñkeyte kirip kol aydap,	*Eğdirip girip ordu sürüp,*
151420 Al kolunun baarısı	*O ordusunun hepsi*
Esebi cok mol aydap,	*Hesabı yok bol sürüp,*
Koldun baarı köp caynap	*Ordunun hepsi çok kaynaşıp*
Eer beldey belesti	*Eyer beli gibi tepeye*
Er Semetey, Külçoro	*Er Semetey, Külçoro*
Emi çıgıp tayanıp,	*Şimdi çıkıp dayanıp,*
Kaalap karap turdu ele.	*İsteyip bakıp durmuştu.*
Kaptalıp kalgan Koñurbay	*Bastırılıp kalan Konurbay'ı*
Kayra Kuday urdu ele.	*Yine Tanrı çarpmıştı.*
Kızıl kırgın ıktuusu	*Kızıl kırgının ustası*
151430 Kıtaylardın mıktuusu	*Çinlilerin üstünü*
Kalday uulu kapırdın	*Kalday oğlu kâfirin*
Kamıngan eken baatırıñ,	*Hazırlanmış meğer bahadırın,*
Azar tümön kol aydap,	*Hezaran tümen ordu sürüp,*
Kozgoltup koldu çoguu aydap,	*Kımıldatıp orduyu topluca sürüp,*
Salışka dañgıl erdi aydap,	*Vuruşa usta eri sürüp,*
Salmagı zor şerdi aydap,	*Ağırlığı büyük arslanı sürüp,*
Aç aykırık, kuu süröön	*Aç haykırış, kuru nara*
Adam ölgön çoñ dürböön.	*İnsan ölen büyük hengâme.*
Kıyın boldu müşkül ay,	*Zorlu oldu müşkül ay,*
151440 Kırgındın cayı uşunday,	*Kırgının hâli böyledir,*
Eer beldey belesten	*Eyer beli gibi tepeden*
Aşıp kalıp karasa,	*Aşıp kalıp baksalar,*
Boz alaluu tuu bolup,	*Boz alacalı tuğ olup,*
Boy-boy arbın çuu bolup,	*Boy boy bolca velvele olup,*
Kurttay kıtay kılkıldap,	*Kurtçuk gibi Çinli kaynaşıp,*
Kurçap ketçü emedey	*Kuşatıp gidecekmiş gibi*
Kaptagan eken bılkıldap.	*Bastırmış meğer kımıl kımıl.*
Baatırları şerleri,	*Bahadırları arslanları,*
Eñ aldında kıtaydın	*En önünde Çinlinin*

Ayzaga kambıl erleri.
Uluk Kalça karısı,
Uruşka çıgıp baarısı.
Er Camgırçı ölgöngö
Esepsiz kööp Koñurbay,
Kuturgan eken doñuz ay.
Çoguu kolu bölünböy,
Çoguu kaptap kol salsa,
Ayançu türü körünböy,
Kök ala bayrak tuu bolup,

Kök cañırtkan çuu bolup,
Orto çenin er Bakay
Erender kolun baştaşıp,
Esepsiz köp ayzasın
Asmandatıp aştatıp,
Adırdan çıktı bılkıldap,
Alkım cagın Külçoro
Añgemesi uşunday:
Cer carılıp kılkıldap,
Camgır sınduu caa tartıp,
Caylap kelip berdi ele,
Cabıldı kıtay bakırıp,
Kol artına karasañ,
Kakaylap uraan çakırıp.
Kozgolup kişi cabılıp,
Koñguroo katuu kagılıp,
Koybooçuday türlönüp,
Kara kıtay, köp mancuu
Kaptap ketti cabılıp.
Kerney-surnay tartılıp,
Kerikke cük artılıp,
Kolun kaptap çuu turup,
Kozgolup kol saldı ele,
Kıtay, kırgız birigip,
Koygulaşıp kaldı ele,
Kol çuu turup çurkurap,
Argın, kırgız aralaş.
Kıtay kaptap cetkende

Mızrağa becerikli erleri.
Ulu Kalça yaşlısı,
Savaşa çıkıp hepsi.
Er Camgırçı öldüğüne
Hesapsız kabarıp Konurbay,
Kudurmuş meğer domuz ay.
Toplu ordusu bölünmeden,
Topluca bastırıp saldırsa,
Esirgeyecek hâli görünmeden,
Gök alaca bayrak tuğ olup,

Göğü çınlatan velvele olup,
Orta bölümünü er Bakay
Erenler ordusunu yönetip,
Hesapsız çok mızrağını
Göğe kaldırıp aşırtıp,
Tepeden çıktı kımıl kımıl,
Boğaz yanını Külçoro
Hikâyesi böyledir:
Yer yarılıp çalkalanıp,
Yağmur misali yay çekip,
Haklayıp gelivermişti,
Üşüştü Çinli bağırıp,
Ordunun ardına baksan,
«Kakay!» diye nara atıp.
Kımıldayıp kişi üşüşüp,
Çan sertçe çalınıp,
Bırakmayacakmış gibi görünüp,
Kara Çinli, nice Mançu
Bastırıp gitti hep birden.
Boru zurna çalınıp,
Gergedana yük yüklenip,
Ordusu bastırıp velvele kopup,
Kımıldayıp saldırmıştı,
Çinli, Kırgız birleşip,
Vuruşup kalmıştı,
Ordu velveleyle çığrışıp,
Argın, Kırgız karışık.
Çinli bastırıp yetişince

Kıyan cürgön emedey,
Kızık kaptap ketkende
Topurak kaptap, çañ tolup, Ereni alça
çoñ balban,
Tolup catkan can bolup,
Kıtay, Kırgız uruşu –
Kımbat boldu cumuşu.
Cazayıldı caman çır,
Kötörüp catkan el da köp,
Kıraan Kalçañ barında
Ölüp catkan mende köp,
Eñ aldında Semetey,
Asmandan tüşkön boz kise
Tügönüşö salışıp.
Kınap belge kurçanıp,
Kıcıldagan kıtayga
Kıraanıñ cetip kol salıp,
Taş sayıngan taza ölüp,

Sel yürümüş gibi,
Kızgın bastırıp gidince
Toprak bastırıp, toz dolup, Ereni yaman
koca pehlivan,
Dolup yatan can olup,
Çinli, Kırgız savaşı –
Pahalı oldu işi.
Cazayıl fena belâ,
Kaldırıp yatan halk da çok,
Şahbaz Kalça'n varken
Ölüp yatan insan çok,
En önünde Semetey,
Gökten inmiş boz kemeri
Tükenesiye vuruşup.
Sıkıca bele kuşanıp,
Kaynaşan Çinliye
Şahbazın yetişip saldırıp,
Taş kuşanan seçkin ölüp,

Oyup kelip berdi ele,
Kıl ortosun Semetey
Kırıp kelip berdi ele.
Aydap kelip berdi ele.
Özön cagın Kançoro
Kutpa* cakta Sarı kan
Kuup aydarıñ al bolup,
Sarı kandın Kalıgı
Sapırıp kazat saldı ele.
Camgırçının Şayımbet
Kırılışıp aldı ele,
Bakay kandın Baytaylak
Baskan coogo kirdi ele.
Bet alışıp turuşup,
Bek kırgın bolup uruşup,
Ayza sınıp, too tüşüp,
Adam kulap, boo tüşüp,
Sezbey serpiş salışıp,
Kıtay, kırgız kıcıldap,
Kamalışıp turuşup,

Oyup gelivermişti,
Tam ortasını Semetey
Kırıp gelivermişti.
Sürüp gelivermişti.
Vadi yanını Kançoro
Kutba yanda Sarı han*
Kovup süren o olup,
Sarı hanın Kalık'ı
Savurup gaza salmıştı.
Camgırçı'nın Şayımbet'i
Kırışıp durmuştu,
Bakay hanın Baytaylak'ı
Basan düşmana girmişti.
Yüz yüze gelip durup,
Çetin kırgın olup savaşıp,
Mızrak kırılıp, dağ devrilip,
İnsan devrilip, demet düşüp,
Sezmeden darbe savurup,
Çinli, Kırgız kaynaşıp,
Kuşatılıp durup,

	Erender kaçpay uruşup.	*Erenler kaçmadan savaşıp.*
	Cer körünböy, çañ bolup,	*Yer görünmeden, toz olup,*
	Er bılçıyıp dan bolup,	*Er ezilip tahıl olup,*
	Esebi cok çoñ cañcal,	*Hesabı yok büyük kavga,*
	Kakandı aydap kaptatıp,	*Kakan'ı sürüp bastırtıp,*
151530	Kan Koñurbay kökcaldın	*Han Konurbay gök yelelinin*
	Kıcıldagan kapırdın,	*Kaynaşan kâfirin,*
	Kılımdı bilgen baatırdın	*Devri bilen bahadırın*
	Kırgızga salgan çoñ cañcal.	*Kırgız'a saldığı büyük kavga.*
	Tüz kirişip alışıp,	*Dosdoğru girişip kapışıp,*
	Eren ölüp, kan ölüp,	*Eren ölüp, han ölüp,*
	Kez kelgendin baarı ölüp,	*Denk gelenin hepsi ölüp,*
	Kürmö kiygen küçtüü ölüp,	*Zırh giymiş güçlü ölüp,*
	Öz canınan tüñülüp,	*Öz canından umut kesip,*
	Ayzakerden ıktuu ölüp,	*Mızrakçıdan usta ölüp,*
151540	Erenden mınça mıktuu ölüp, Erensigen er Kalça	*Erenden bunca üstün ölüp, Erenlik taslayan er Kalça*
	Uygu-tuygu kıykırıp,	*Karman çorman haykırıp,*
	Uruştun eli cölönüp,	*Savaşın halkı yaslanıp,*
	Ölböy tirüü cürgöndör	*Ölmeden diri gezenler*
	Kızıl kanga bölönüp,	*Kızıl kana belenip,*
	Alışkan ceri koo bolup,	*Kapıştığı yer hendek olup,*
	Adam ölüp too bolup,	*İnsan ölüp dağ olup,*
	Çapçışkan ceri koo bolup,	*Çarpıştığı yer hendek olup,*
	Aydap kelip kirgende	*Sürüp gelip girince*
	At ölügü too bolup,	*At ölüsü dağ olup,*
151550	Cañcaldı adam bile albay,	*Kavgayı insan bilemeden,*
	Kaçkan coonu kor kılıp,	*Kaçan düşmanı hor edip,*
	Kol kırılıp ölgön cer.	*Ordu kırılıp öldüğü yer.*
	At balkıçtap cürö albay,	*At bata çıka yürüyemeden,*
	Çoñ olconu alıptır.	*Büyük ganimeti almıştır.*
	Kaarlandı Semetey.	*Hiddetlendi Semetey.*
	El kamalıp turganda	*Halk kuşatılıp dururken*
	Kutbadan çıktı bakırık,	*Kutba'dan çıktı bağırış,*
	Eki çoro er bolup,	*İki çoro er olup,*
	Er Semetey şer bolup,	*Er Semetey arslan olup,*
151560	Aygaylatıp kıtaydı	*Haykırtarak Çinliyi*

Kayra tiydi sapırıp.	*Yine saldırdı savurup.*
Kara talday kapırdı	*Kara söğüt gibi kâfiri*
Kakanga aydap sapırdı.	*Kakan'a sürüp savurdu.*
Uluksungan kandarın	*Ululuk taslayan hanlarını*
Uruştun cayı momunday	*Savaşın hâli şöyledir*
Uypap iydi momunday.	*Darmadağın etti şöylece.*
Balbansıgan kandarın,	*Pehlivanlık taslayan hanlarını,*
Kırgın kıldı dalayın,	*Kırgın etti nicesini,*
Kalıñ kıtay dır koyup,	*Kalabalık Çinli dağılıp kaçıp,*
151570 Tuu kaçtılap çuu koyup,	*«Tuğ kaçtı!» diye velvele koparıp,*
Akıl ketip antañdap,	*Akıl gidip afallayıp,*
Aylası ketip şaşıptır.	*Çaresi gidip şaşırmıştır.*
Kalıñ kolu buzulup,	*Kalabalık ordusu bozulup,*
Kan Koñurbay bereniñ	*Han Konurbay yamanın*
Kakan közdöy kaçıptır.	*Kakan'a doğru kaçmıştır.*
Çoñ buzuktu körgöndö,	*Büyük bozgunu görünce,*
Kürmö kiygen kıtaydın	*Zırh giymiş Çinlinin*
Küçtüülörü bülünüp,	*Güçlüleri perişan olup,*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Konurbay'ı*
151580 Akıl ketip şaşıptır,	*Akıl gidip şaşırmıştır,*
Beecin közdöy kaçıptır.	*Beecin'e doğru kaçmıştır.*
Beren antip turgan soñ,	*Yaman öyle durunca,*
Kaçkan coonu köp kırgız	*Kaçan düşmanı nice Kırgız*
Kakandı közdöy kuugan soñ	*Kakan'a doğru kovunca*
Alamanga kelgende,	*Yağmaya gelince,*
Aykaylatıp sürgöndö,	*Haykırtarak sürünce,*
Alamandı salıptır.	*Yağmayı salmıştır.*
Kalgan kırgız köp bayge	*Kalan Kırgız çok ödül*
Alam degen erender	*Alırım diyen erenler*
151590 Altı miñden at alıp,	*Altı binden at alıp,*
Ala albagan eñ caman	*Alamayan en zavallı*
Altı cüzdön at alıp,	*Altı yüzden at alıp,*
Acalduular cay bolup,	*Ecelliler yatıp kalıp,*
Ölböy tirüü kalgandar	*Ölmeden diri kalanlar*
Ayday albay bay bolup,	*Süremeden zengin olup,*
Kara kıtay, köp mancuu	*Kara Çinli, nice Mançu*
Kaçıp cürüp cay bolup.	*Kaça kaça serilip kalıp.*
Beecin közdöy bet alıp,	*Beecin'e doğru yüz tutup,*

Bekem şaşıp kıtay curt
Caynap ketip baratat,
Semetey, Bakay baatırlar,
Külçoro menen Kançoro
Aydap ketip baratat.
Arışı cetken kıtaydı,
Caylap ketip baratat,
Kaarlanıp bakırıp,
Kamap aydap kıtaydı
Kakandı közdöy sapırıp,
Akıl tappay şaşıptır.
Arsılandar kol salganda
Alöökönün er Kalça
Beecindi közdöy kaçıptır,
Kurgan törö Semetey

İyice şaşıp Çinli yurt
Kaynaşıp gitmektedir,
Semetey, Bakay bahadırlar,
Külçoro ile Kançoro
Sürüp gitmektedir.
Adımı yeten Çinliyi,
Haklayıp gitmektedir,
Hiddetlenip bağırıp,
Kuşatıp sürüp Çinliyi
Kakan'a doğru savurup,
Akıl bulamadan şaşırmıştır.
Arslanlar saldırınca
Alööke'nin er Kalça'sı
Beecin'e doğru kaçmıştır,
Kahraman töre Semetey

Kuup çıktı Talastan,
Argın, kırgız az curttu
Acırattı azaptan.
Kıtay, kırgız uruşu –
Kıyın boldu cumuşu.
Manastın uulu kökcaldın
Kökcaldıgın bildi ele.
Kömkörültüp sapırtıp,
Beecinge kayra tiydi ele.
Kaykalatıp kıtaydı
Kakandı közdöy sürdü ele.
Kayra tartıp berendi
Beecinge aydap sürdü ele,
Kara talday kapırdı
Talastan aydap sapırdı,
Talastan sürüp çıkkanda
Camgırçının Şayımbet
Abdan caman kaygırıp,
Atasınan ayrılıp,
Er Semetey baatırga
Akırın aytıp, köp taştap,
Şayımbet keldi kep baştap.
Köñülü caman bölünüp,

Kovup çıkardı Talas'tan,
Argın, Kırgız az yurdu
Kurtardı azaptan.
Çinli, Kırgız savaşı –
Zorlu oldu işi.
Manas'ın oğlu gök yelelinin
Gök yeleliğini bilmişti.
Tepetaklak edip savurtup,
Beecin'e yine saldırmıştı.
Sendeletip Çinliyi
Kakan'a doğru sürmüştü.
Geri döndürüp yamanı
Beecin'e sürüp kovmuştu,
Kara söğüt gibi kâfiri
Talas'tan sürüp savurdu,
Talas'tan sürüp çıkınca
Camgırçı'nın Şayımbet'i
Pek fena kederlenip,
Babasından ayrılıp,
Er Semetey bahadıra
Yavaşça söyleyip, çoğunu bırakıp,
Şayımbet geldi söze başlayıp.
Gönlü fena bölünüp,

Közünün caşı tögülüp,
Kabırga söögü sögülüp,
Murdunan akkan kara suu
Bulak bolup tögülüp,
Ökürügü taş carıp,
Kaygırgandan Şayımbet
Bakırığı baş carıp,
Moynuna kise salınıp.
Semeteyge calınıp:
Ata, kümüş közdüü, kün cüzdüü
Keçildin kanı Kalçanı
Aa, kürkürögön sultanım!
Altın közdüü, ay cüzdüü
Ata, aylanayın baatırım!
Kapırlardın Koñurbay
Toodoy atam tomkorup,
Belimdi büktöp omkorup,

Gözünün yaşı dökülüp,
Kaburga kemiği sökülüp,
Burnundan akan kara su
Pınar olup dökülüp,
Feryadı taş yarıp,
Kederinden Şayımbet
Bağırışı baş yarıp,
Boynuna kuşak asıp.
Semetey'e yalvarıp:
Ata, gümüş gözlü, gün yüzlü Keçil'in
hanı Kalça'yı
Ah, kükreyen sultanım!
Altın gözlü, ay yüzlü
Ata, kurban olduğum bahadırım!
Kâfirlerin Konurbay'ı
Dağ gibi babamı devirip,
Belimi büküp söküp,

Kalıñ kazdı orumdu,
Kaynatıp ketti şorumdu,
Mürümdön üzdü kolumdu,
Kıtaylardın Koñurbay
Kıldı mınday sonundu!
Suuttu caman demimdi,
Kapkanday çaptı belimdi,
Ukçu, baatır, sözümdü,
Çukup ketti kaşaytıp,
Aynektey kara közümdü.
Beypaydı bekem baştadı,
Beren atam Camgırçı
Koñurbay soyup taştadı,
Tayanganım Semetey,
Sen turasıñ kökcalım!
Zorluguñ toonun teñindey,
Camgırçının caman uulu
Şayımbet
Atasın coogo aldırıp,
Artınan öçün alalbay,
Ce kıtayga kırgın salalbay,

Derin kazdı çukurumu,
Kaynattı gitti çilemi,
Omzumdan kopardı kolumu,
Çinlilerin Konurbay'ı
Etti böyle görülmemişi!
Soğuttu fena soluğumu,
Kapan gibi çarptı belimi,
Dinle, bahadır, sözümü,
Oyup gitti kör edip,
Cam gibi kara gözümü.
Kargaşayı iyice başlattı,
Yaman babam Camgırçı'yı
Konurbay boğazlayıp attı,
Dayandığım Semetey,
Sen durursun gök yelelim!
Büyüklüğün dağın dengi gibi,
Camgırçı'nın zavallı oğlu
Şayımbet
Babasını düşmana kaptırıp,
Ardından öcünü alamadan,
Ne de Çinliye kırgın salamadan,

	Añkayıp kaldı dedirbey,	*Şaşkın kaldı dedirtmeden,*
	Kan eleñ, kazırkı sözgö könögör,	*Han idin, şimdiki söze uyuver,*
	Baatır, menin kaalaganım beregör!	*Bahadır, benim istediğimi veriver!*
	Kıtayga kırgın salayın,	*Çinliye kırgın salayım,*
	Kıyamat ketken atamdın	*Kıyamete giden babamın*
	Uşuntip kegin alayın!	*Böylece öcünü alayım!*
151680	Kalmakka kazat salayın,	*Kalmuk'a gaza salayım,*
	Kayran atam çoñ kandın	*Kahraman babam koca hanın*
	Uşuntip kegin alayın!	*Böylece öcünü alayım!*
	Buyrugum cetse ölöyün,	*Buyruğum yeterse öleyim,*
	Sarı izine çöp salıp,	*Sarı izine ot koyup,*
	Sargara kuup köröyün!	*Sarara sarara kovup göreyim!*
	Atıştı arbın salayın,	*Atışmayı bolca salayım,*
	Atam Camgırçı kegin alayın!	*Babam Camgırçı'nın öcünü alayım!*
	Atam Camgırçı kegin albasam,	*Babam Camgırçı'nın öcünü almazsam,*
	Artınan uruş salbasam	*Ardından savaş salmazsam*
151690	Tuulbay tunar çögöyün,	*Doğmadan sönüp çökeyim,*
	Tirüü cürböy ölöyün,	*Diri gezmeden öleyim,*
	Belimdi bekem buyun,	*Belimi sıkı bağlayayım,*
	Betteşip altay salışıp,	*Yüzleşip çokça vuruşup,*
	Alöökönün Kalçasın	*Alööke'nin Kalça'sını*
	Men Beecinge çeyin kuuyun,	*Ben Beecin'e kadar kovayım,*
	Kagıştı katuu salayın,	*Çarpışmayı sert salayım,*
	Kan atam öçün alayın!	*Han babamın öcünü alayım!*
	Baatır, belsenip beypay baştayın,	*Bahadır, bel bağlayıp kargaşa başlatayım,*
	Tayanganı temirdey	*Dayandığı demir gibi*
	Candan keçip taştayın.	*Candan geçip atayım.*
151700	Kankorlugum bilişip,	*Kan içiciliğim bilinsin,*
	Kakanga çeyin sürüşüp,	*Kakan'a kadar sürüşüp,*
	Atıştı arbın salayın.	*Atışmayı bolca salayım.*
	Atam ötkön Camgırçı	*Göçüp giden babam Camgırçı'nın*
	Akırı öçün alayın,	*Sonunda öcünü alayım,*
	Kırk kün tınbay salışıp,	*Kırk gün durmadan vuruşup,*
	Kırılışıp kalayın,	*Kırışıp kalayım,*
	Kıyamat* ketken atama	*Kıyamete* giden babama*
	Kurman bolup ölöyün,	*Kurban olup öleyim,*
	Bılkıldak kuuray bışkança,	*Oynak kuru saz olgunlaşana dek,*
151710	Mıyzamdın* külü uçkança	*Mıyzam'ın* külü uçana dek*

Mıktuusungan er Koñur
Men mıktaşıp soguş salayın,
Kayran Camgırçı uulu dedirtip,
Men kapırdan kegim alayın,
Çamam kelip çapçışıp.
Er Kalçanı soyoyun
Çamasız alsız bir bolsom,
Ölüm bolup koyoyun.
Kaldayga kagış salayın,
151720 Kapkayda kegim alayın.
Mancuuga barıp kireyin,
Beecinge çeyin süröyün,
Ayza sayıp, top buzup,
Keçildin kanı çoçkodon
Alışıp cürüp okko uçup,
Kabırga bölüp, kan tögüp,
Kagıştı katuu salayın,
Karmalaşıp çoçkodon
Men kaçankı kegim alayın.

151730 Atam Camgırçını aldırıp,
Kırgızga dümök saldırıp,
Kantkende tirüü kalayın!
Tuuşkan kırgız el eleñ,
Karap turgan kan Semetey sen eleñ.
Kan Manası başta ölüp,
Camgırçısı emi ölüp,
Koñurbay kırıp keldi dedirbey,
Baatır bolsoñ, şer bolsoñ,
Bayakı sultan sen bolsoñ,
151740 Degen sözgö könüñüz,
Atası ölgön cetimge
Aylanayın sultanım
Suraganım beriñiz,
Baatır, buulumdu berseñ kieyin,
Buuruldu berseñ mineyin,
Kan içme kankor Kalçanı
Men Kakanga çeyin süröyün,
Kökcal, atıñdı berseñ ayabay,

Üstünlük taslayan er Konur'la
Ben çekişip savaş salayım,
Kahraman Camgırçı'nın oğlu dedirtip,
Ben kâfirden öcümü alayım,
Gücüm yetip çarpışıp.
Er Kalça'yı boğazlayayım
Güçsüz dermansız biriysem,
Ölüp gidivereyim.
Kalday'a çarpışma salayım,
Nerede olsa öcümü alayım.
Mançu'ya varıp gireyim,
Beecin'e kadar süreyim,
Mızrak saplayıp, saf bozup,
Keçil'in hanı domuzdan
Kapışırken kurşuna uçup,
Kaburga bölüp, kan döküp,
Çarpışmayı sert salayım,
Tutuşup domuzdan
Ben nicedir öcümü alayım.

Babam Camgırçı'yı kaptırıp,
Kırgız'a belâ saldırıp,
Nasıl olur da diri kalayım!
Soydaş Kırgız halkı idin,
Bakıp duran han Semetey sen idin.
Han Manas'ı önce ölüp,
Camgırçı'sı şimdi ölüp,
Konurbay kırıp geldi dedirtmeden,
Bahadırsan, arslansan,
O bilinen sultan sensen,
Denen söze uyunuz,
Babası ölmüş yetime
Kurban olduğum sultanım
İstediğimi veriniz,
Bahadır, buulum'unu verirsen giyeyim,
Buurul'u verirsen bineyim,
Kan içici azılı Kalça'yı
Ben Kakan'a kadar süreyim,
Gök yeleli, atını verirsen esirgemeden,

Artınan kuup ceteyin.	*Ardından kovup yetişeyim.*
Camgırçı uulu dedirtip,	*Camgırçı'nın oğlu dedirtip,*
Men da kırgın salıp ötöyün,	*Ben de kırgın salıp geçeyim,*
Arbuurul berseñ mineyin,	*Arbuurul'u verirsen bineyim,*
Aygaylatıp kıtaydı	*Haykırtarak Çinliyi*
Men Beecinge çeyin süröyün.	*Ben Beecin'e kadar süreyim.*
Mintip ıylap Şayımbet	*Böyle ağlayıp Şayımbet*
Bezildep ıylap turdu ele,	*Sızlayıp ağlayıp durmuştu,*
Berbeymin dep aytalbay,	*Vermem diye diyemeden,*
Atası ölgön aramdın	*Babası ölmüş haylazın*
Azeli köönün kaytarbay,	*Asla gönlünü kırmadan,*
Koy, baatır, dep kaytarbay,	*Bırak, bahadır, deyip geri çevirmeden,*
Çeçip berdi buulumdu,	*Çözüp verdi buulum'u,*
Tüşüp berdi Buuruldu,	*İnip verdi Buurul'u,*
Atası ölgön baatırga	*Babası ölmüş bahadıra*
Er Şayımbet bakırga	*Er Şayımbet zavallıya*
Er Semetey munu aytat	*Er Semetey şunu söyler*
Er Şayımbet baatırga	*Er Şayımbet bahadıra*
At köönünö karabay	*Atın gönlüne bakmadan*
Atımdı berdim ayabay.	*Atımı verdim esirgemeden.*
Ton köönünö karabay	*Kaftanın gönlüne bakmadan*
Tonumdu berdim ayabay.	*Kaftanımı verdim esirgemeden.*
Munarıktap burçtangan,	*Puslanıp köşelenen,*
Munarık tüşüp urçtangan,	*Pus çöküp sivrilen,*
Çalkalagan Kara-Too	*Yayılıp uzanan Kara-Too*
Keñeşpey aşçu too emes,	*Danışmadan aşılır dağ değil,*
Bu Keçildin kanı Koñurbay	*Bu Keçil'in hanı Konurbay*
Bu keñeşpey tiyçü coo emes,	*Bu danışmadan saldırılır düşman değil,*
Bu balbandıgı başkaça,	*Bunun pehlivanlığı başkadır,*
Kögala sakal çoñ mancuu	*Gök kır sakallı koca Mançu*
Munun kökcaldıgı bir kança,	*Bunun gök yeleliği bir nicedir,*
Kebez belboo, keñ dalı	*Pamuk kuşaklı, geniş omuzlu*
Bu keçildin kanı mıktuu er.	*Bu Keçil'in hanı üstün er.*
Bu kep kılbay baruuçu coo emes,	*Bu söz etmeden varılır düşman değil,*
Altımış caysañ inisi	*Altmış caysan kardeşi*
Ayzakerden Kalçanın	*Mızrakçılıkta Kalça'nın*
Iktuulugu dagı bar.	*Ustalığı dahi var.*

Bu coonun aylasın bilgen erendin
Kayaşa aytar kimisi?
Mıktuulugu dagı bar,
Balbandıgı başkaça,
Anın baatırlıgı bir kança
Al Koñurbaydın Kara atı –
Kara atının bar ele
Kaptalında kanatı,
Betteşkendi beypaylap,
Talkanday çalgan adatı.
Kayratı mıktuu zaarı küç
Al karmaşkandı kılgan tüz.
Çınmaçıga, Beecinge
Çını menen tuulgan,
Çın alptarga, şerlerge
Çındal salgan çuulgan.
Anın atagın körgön çoçugan,
Körsöñ Kalça uşunday
Adamdan bölök al doñuz,
Özü acayıptan okugan.
Aylası toluk, zaarı küç
Bul aalamga tiyse kılat tüz,
Bul Şayımbet abaylabay katılsañ, Başın kesip sala kör,

Bu düşmanın çaresini bilen erenin Karşı söz söyler hangisi?
Üstünlüğü dahi var,
Pehlivanlığı başkadır,
Onun bahadırlığı bir nicedir
O Konurbay'ın Kara atı –
Kara atının var idi
Böğründe kanadı,
Yüzleşeni perişan edip,
Un gibi öğütmek âdeti.
Gayreti üstün, zehri güçlü
O tutuşanı dümdüz etmiş.
Çınmaçın'a, Beecin'e
Gerçekten doğmuş,
Gerçek alplara, arslanlara
Gerçekten salmış velvele.
Onun ününü gören ürkmüş,
Görsen Kalça böyledir
İnsandan apayrı o domuz,
Kendisi sihirden okumuş.
Çaresi tam, zehri güçlü
Bu âleme değse eder dümdüz,
Bu Şayımbet, sakınmadan sataşırsan,
Başını kesip salıver,

Amanat candan küdör üz!
Kööhardan topçu muştumday,
Körsöñ Kalça uşunday.
Kök kübö tonun camınat,
Körçü bolsoñ, Koñurbay
Kök colborstoy çamınat,
Telegeyi teñ oşol,
Degi, kemitpeylik Kalçanı
Degi, coonun aylasın bilgen er oşol.
Çok-Tabılgı caylagan,
Çoñ kara atın baylagan,
Kaldaydın uulu kapırga,
Kan Koñurbay baatırga

Emanet candan umudu kes!
Cevherden düğmesi yumruk gibi,
Görsen Kalça böyledir.
Gök zırh kaftanını bürünür,
Görecek olsan, Konurbay
Gök kaplan gibi atılır,
Her şeyi tamam odur,
Doğrusu, küçümsemeyelim Kalça'yı
Doğrusu, düşmanın çaresini bilen er odur.
Çok-Tabılgı'da yaylayan,
Koca kara atını bağlayan,
Kalday'ın oğlu kâfire,
Han Konurbay bahadıra

Büt Beecindi çogultsañ
Bul Alöökö kandın uuluna
Şayımbet, Koñurbay oñoy coo emes,
Çuuga kulak sala bar.
Karuusu toluk kapırdan,
Kan Koñurbay baatırdan
Kaçpay kirip salışıp,
Atañdın öçün ala kör!
Eştekterdin ereni,
Kırgızdın kıyla bereni
Kan Camgırçı ölüptür.
Kayra tartpas cer aldın
Kayran kişi körüptür,
Bek arstan atañ ölgön soñ,
Balası eleñ Şayımbet
Türü suuk Kalçaga
Erkek bolsoñ, şer bolsoñ,
Er Şayımbet sen bolsoñ
Tüz kirip ayza suna kör,
Kaldaydın uulu Kalçanı
Kagış kılıp bara kör!
Kartayıp kelgen mancuunun

Bütün Beecin'i toplasan
Bu Alööke hanın oğluna
Şayımbet, Konurbay kolay düşman değil,
Velveleye kulak vererek git.
Gücü kuvveti tam kâfirden,
Han Konurbay bahadırdan
Kaçmadan girip vuruşup,
Babanın öcünü alıver!
Eştek'lerin ereni,
Kırgız'ın nice yamanı
Han Camgırçı ölmüştür.
Geri dönülmez yer altını
Kahraman kişi görmüştür,
Yaman arslan baban ölünce,
Oğluydun Şayımbet
Yüzü soğuk Kalça'ya
Erkeksen, arslansan,
Er Şayımbet sensen
Dosdoğru girip mızrak uzatıver,
Kalday'ın oğlu Kalça'yı
Çarpışa çarpışa gidiver!
Kocayıp gelmiş Mançu'nun

Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga cara kör!
Azaptı artık sala kör,
Ölüp kalgan atañdın
Ketirbey kegin ala kör.
Mañdaylaşıp turuşkun,
Atañ üçün, el üçün,
Atımdı bergen men üçün,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Aykırıp ayza sunganda
Bılçıldaşıp uruşkun!
Caanın ogu dırkırap,
Tiygen ceri bırkırap,
Kan tögülsün şırkırap.
Kerişti kılsañ mınday kıl, Aykırıp ayza sunganda

Yol üstünde sürükleyip,
İtlere yem ediver!
Azabı fazlasıyla salıver,
Ölüp giden atanın
Yitirmeden öcünü alıver.
Karşı karşıya dikilin,
Atan için, el için,
Atını veren ben için,
Tüfek atıp, yay çekip,
Haykırıp mızrak uzattığında
Çatır çatır vuruşun!
Yayın oku vızıldayıp,
Değdiği yer parçalanıp,
Kan dökülsün şarıl şarıl.
Cengi kılarsan böyle kıl, Haykırıp mızrak uzattığında

	Kemegedey bir cerdi	*Ocak çukuru gibi bir yeri*
151860	Kemireytip oygula,	*Kemirircesine oyuverin,*
	Kepini uşul bolsun dep,	*Kefeni işte bu olsun diye,*
	Ölüp kalgan can bolso	*Ölüp kalan can olursa*
	Kiyimi menen koygula.	*Giysisiyle gömüverin.*
	Kagıştı katuu salgıla,	*Vuruşmayı sert salıverin,*
	Atañdı soygon kıtaydı	*Atanı boğazlayan Hıtay'ın*
	Kagışıp cürüp ayanbay,	*Çarpışırken esirgemeden,*
	Başın kesip algıla.	*Başını kesip alıverin.*
	Mingen atta kemiñ cok,	*Bindiğin atta eksiğin yok,*
	Astıñdagı Arbuurul	*Altındaki Arbuurul*
151870	Kumga tuulup, taşka öskön, Koñurbay	*Kumda doğup, taşta büyüyen, Konurbay*
	karmap albasın.	*yakalayıp almasın.*
	Kurma cebey başka öskön,	*Hurma yemeden başka büyüyen,*
	Kızıktı kımbat salbasın,	*Oyunu pahalıya salmasın,*
	Kulan menen kuuşkan,	*Kulanla kovalaşıp yarışan,*
	Kız Saykaldın Algara	*Kız Saykal'ın Algara'sıyla,*
	Kuturgur menen tuuşkan.	*O kudurukla bir soydan doğan.*
	Astıñdagı Buurul at	*Altındaki Buurul at*
	Aygay uksa şaşpagan,	*Nara duysa şaşmayan,*
	Aşıp-şaşıp çuu koyso,	*Apar topar çığlık kopsa,*
	Oozun cayıp dır koyso,	*Ağzını yayıp fırlayıp gitse,*
151880	Aydın karañgısında	*Ayın karanlığında*
	Bir izin kata baspagan,	*Bir izini bile şaşmadan basan,*
	Çuu ukkanda sögülgön,	*Gürültü duyunca ileri sökülen,*
	Çurkaşınan kara cer	*Koşusundan kara yer*
	Kat-katınan bölüngön.	*Kat katından bölünen.*
	Ayza sunup kıykırsa,	*Mızrak uzatıp haykırsa,*
	Buluttay uçup cügürgön.	*Bulut gibi uçup koşan.*
	Muştaşkanda karandın	*Yumruklaşmada bu karaltının*
	Tulparlıgı bilingen.	*Tulparlığı bilinen.*
	Taygalanbayt biyikten,	*Yüksekten kaymaz ayağı,*
151890	Takır ceri kem emes,	*Çıplak yerde eksiği yok,*
	Talaşka minseñ bul Buurul	*Yarışa binsen bu Buurul,*
	Toodo cürgön kiyikten.	*Dağda gezen geyikten ileri.*
	Baskan ceri bırkırayt,	*Bastığı yer paramparça,*
	Buluttay uçup dırkırayt.	*Bulut gibi uçup gümbürder.*
	Oolukkanda bul karaan	*Coştuğunda bu karaltı*

Oozunan köbük çaçılat,	*Ağzından köpük saçılır,*
Umaçtay közüñ açılat.	*Gözün faltaşı gibi açılır.*
Ok cetpegen Arbuurul	*Ok yetişmez Arbuurul,*
Kagışsa coonu kak carat.	*Çarpışsa düşmanı ortadan yarar.*
Kan Camgırçı ölgön soñ,	*Han Camgırçı öldükten sonra,*
Karmaşka berdim Buuruldu.	*Vuruşa verdim Buurul'u.*
Kapalangan adatım –	*Kederlendiğimde âdetim bu –*
Şayımbet, Buurul at menin	*Şayımbet, Buurul at benim*
kanatım.	*kanadım.*
Taştuu cerde tarta kör,	*Taşlı yerde dizginleyiver,*
Taşka butun salbasın,	*Taşa ayağını basmasın,*
Dardaktap aksap kokustan	*Sendeleyip aksarsa kazara*
Kılıçtap başın albasın.	*Kılıç çalıp başını almasın.*
Atıñ menen ekööñdü	*Atınla ikinizi*
Ört öçköndöy kılbasın.	*Sönen yangın gibi kılmasın.*
Iyniñdegi Akolpok	*Omzundaki Akolpok,*
Tabılgı caksa çok ötpöyt,	*Tabılgı yaksan koru geçmez,*
Oçogor atsa ok ötpöyt,	*Oçogor atılsa ok geçmez,*
Menin kabılan enem Kanıkey	*Benim kaplan anam Kanıkey*
Kündüzündö uyku albay,	*Gündüzünde uyku almadan,*
Tün içinde tınç albay,	*Gece içinde dinç durmadan,*
Için cibek iştegen.	*İçini ipekle işlemiş.*
Iştüü katın, suluu kız	*Hünerli kadın, güzel kız*
Çoguluşup tiştegen.	*Toplaşıp dişiyle bükmüş.*
Tiktep tursa tim ele	*Bakıp dursa öylece*
Adamdın közü talıkkan,	*İnsanın gözü yorulurdu,*
Bolotton kılgan şibege	*Çelikten yapılma bizle*
Berizaada Aruuke	*Peri soylu Aruuke,*
Beren beybak kayıgan.	*Yiğit bikes, dikişini dikmiş.*
Bolcop adam turbagan,	*Ölçüp biçebilen insan yoktu,*
Kayıganda karandı	*Dikerken kara zırhı*
Bolotton kılgan şibege	*Çelikten yapılma bizler*
Bıt-bıt bolup kıyragan.	*Paramparça olup kırılmış.*
Cakpaganın söktürgön,	*Yakışmayanı söktürmüş,*
Bolot ögöp ciberip,	*Çeliği eğeletip,*
Ortosuna töktürgön.	*Ortasına döktürmüş.*
Arıptap oktu sologon,	*Harf harf ok dizdirmiş,*
Karandı casap turganda	*Bu zırh yapılıp dururken*

Atakemdin kazına	*Atamın hazinesi*
Arbınıraak korogon.	*Epeyce eksilip harcanmış.*
Asıl enem Kanıkey	*Asil anam Kanıkey*
Alışka mıktap corogon.	*Cenk için sağlamca donatmış.*
Topçusu kööhar, ceñi altın, Armanıñ mende kalbasın	*Düğmesi cevher, yeni altın, Hasretin bende kalmasın*
Kalıñ ayza kez bolgon,	*Kalın mızrakla karşılaşan,*
151940 Karmasa cumşak boz bolgon,	*Tutunca yumuşak boz olan,*
Kan Koñurbay kökcaldın	*Han Konurbay bozkurdun*
Oyron atam ölgöndö	*Koca atam öldüğünde*
Olcogo ketip Akolpok	*Ganimete gitmiş Akolpok,*
Özümö tuura, kez bolgon,	*Bana tam denk gelmişti,*
Alışkan coogo kiygende,	*Kapışan düşmana giyince,*
Aykırıp coogo tiygende,	*Haykırıp düşmana değince,*
Ayzalaşsa ayza ötpös,	*Mızraklaşsa mızrak geçmez,*
Akıl oyron oy cetpes.	*Akıl ermez, düşünce yetmez.*
Amanat candın korgonu,	*Emanet canın kalesi,*
151950 Ar tüyündöp maşagan,	*Düğüm düğüm pekiştirilmiş,*
Beren uzçu Kanıkey	*Usta hünerli Kanıkey*
Coogo ılayıktap casagan.	*Cenge yaraşır yapmıştı.*
Cırtılganın septegen,	*Yırtılanını onarıp yamamış,*
Bukara öskön kesek it	*Halk içinde büyümüş kaba it*
Bulayt kiyip salganda	*Savurup giyip attığında*
Beş cıl cürüp eptegen.	*Beş yıl uğraşıp düzeltmiş.*
Kıyşık cerin koybogon,	*Eğri yerini bırakmamış,*
Kımbat anan oñdogon,	*Pahalıya sonra onartmış,*
Aldırıp koysoñ camanat,	*Elden kaptırırsan yazıktır,*
151960 Akolpok saa amanat!	*Akolpok sana emanet!*
Camgırçı uulu çın bolsoñ,	*Camgırçı oğlu isen gerçekten,*
Buuruldu berdim mine gör,	*Buurul'u verdim, bin de gör,*
Kara kurttay kapırga,	*Kara kurt gibi kâfire,*
Kan Koñurbay baatırga	*Han Konurbay bahadıra,*
Uluñtu, Beecin, Dıñşaga	*Uluntu, Beecin, Dınşa'ya,*
Ulugum atın berbey koydu dep,	*Ulu beyim atını vermedi deyip,*
Uyatıñ maga kalbasın,	*Utancın bana kalmasın,*
Uruş salçı mınçaga.	*Bunca çokluğa savaş salıver.*
Türü suuk kıtayga	*Yüzü soğuk Hıtay'a*
151970 Tüz kirip ayza salıp kel,	*Dosdoğru girip mızrak salıp gel,*

Mancuunun kanı Ezkara	*Mançu'nun hanı Ezkara'dan*
Atañdın kegin alıp kel.	*Atanın öcünü alıp gel.*
Ce mööröyüñ alıp şañ bolgun,	*Ya ödülünü alıp şanlı ol,*
Caman bolsoñ Şayımbet,	*Kötüysen eğer Şayımbet,*
Ce çılbırdı süyröp mañ bolgun.	*Ya yuları sürüyüp şaşkın kal.*
Beregi atabız duşman Koñurbay	*İşte şu ata düşmanımız Konurbay,*
Bet alışıp turuşkun,	*Yüz yüze gelip duruşun,*
Şayımbet, ayabay kirip uruşkun.	*Şayımbet, esirgemeden girip vuruşun.*
Kara kurttay kalkı bar,	*Kara kurt gibi halkı var,*
151980 Katılgandın baarısın	*Sataşanın hepsinin,*
Kayra tarttırbay Koñurbay	*Geri döndürmeden Konurbay,*
Kanın içmey saltı bar».	*Kanını içmek töresi var».*
Dep, oşentip, Semetey	*Deyip, böylece, Semetey*
At köönünö karabay,	*Atın gönlüne bakmadan,*
Atın berip ayabay,	*Atını verip esirgemeden,*
Alañgıça turdu ele.	*Öylece durup kalmıştı.*
Teñiz törö aldınan	*Deniz yürekli töre beyden*
Buuruluñdu suradı,	*Buurul'unu diledi,*
Kökcal eesi bergen soñ,	*Bozkurt sahibi verince,*
151990 Temir taman üzöñgü	*Demir tabanlı üzengiye*
Teppey ırgıp çuradı.	*Basmadan sıçrayıp atladı.*
Akolpoktu kiygen soñ,	*Akolpok'u giydikten sonra,*
Kıtaydan atam öldü dep,	*Hıtay elinden atam öldü diye,*
Kayra tartpas çın caydı	*Geri dönülmez gerçek yeri*
Kayran atam kördü dep.	*Kayran atam gördü diye.*
Camgırçının Şayımbet	*Camgırçı oğlu Şayımbet*
Köñülü ketip bölünüp,	*Gönlü gidip bölünüp,*
Eki közdön akkan caş	*İki gözden akan yaş*
Akırek ıldıy tögülüp,	*Köprücükten aşağı dökülüp,*
152000 Atası kökcal ölgöndö	*Atası bozkurt öldüğünde*
Ölömün dep ölö albay,	*Öleyim deyip ölemeyip,*
Ce öz canın özü kıyalbay	*Ya da kendi canına kıyamayıp*
Çılgıy içi ört bolup,	*Bütün içi yangın olup,*
Çıday albay Şayımbet,	*Dayanamayıp Şayımbet,*
Atasın sanap al kurgur	*Atasını anıp o zavallı*
Kabırganın etegi	*Kaburganın eteği*
Kat-katınan bölünüp,	*Kat katından bölünüp,*
Buurul menen bulkuntup,	*Buurul ile silkinip,*

	Opol-Toodoy körünüp	*Opol Dağı gibi görünüp*
152010	Çıñıroon tartıp cez naydan, Cañcal cayı bul eken	*Tunç borudan çınlama çekip, Cengin yeri bu imiş*
	Çımçık uçpas keñ saydan,	*Serçe uçmaz geniş vadiden,*
	Kaarlanıp caylanıp	*Kükreyip yayılıp*
	Eştek, kırgız baarısı,	*Eştek, Kırgız hepsi,*
	Caşı menen karısı	*Genciyle yaşlısı*
	Acal cetse ölüügö	*Ecel yeterse ölmeye*
	Ölböy tirüü al kelse	*Ölmeyip diri güç gelirse*
	Er Şayımbet baatırga	*Er Şayımbet bahadıra*
	Karaan bolup berüügö,	*Arka olup vermeye,*
	Bilge cüktöp ok alıp,	*Bele yükleyip ok alıp,*
152020	Eştek kolun çoguu alıp,	*Eştek ordusunu topluca alıp,*
	Ayzakerden ıktuu alıp,	*Mızrakçıdan ustasını alıp,*
	Aylası toluk mıktuu alıp,	*Çaresi tam, sağlamını alıp,*
	Elüü adamga bir adam	*Elli adama bir adam*
	Kara mıltık kars etse	*Kara tüfek çat etse*
	Kaçpay turgan eldi alıp,	*Kaçmayan eli alıp,*
	Çogool mıltık çort etse	*Azgın tüfek çort etse*
	Çoçubay turgan şerdi alıp.	*Ürkmeyen aslanı alıp.*
	Öz canınan tüñülüp.	*Öz canından umut kesip.*
	Coo börüsü erdi alıp,	*Düşman kurdu yiğidi alıp,*
152030	Şayımbettin kalıñ kol –	*Şayımbet'in kalın ordusu –*
	Kan Koñurbay baatırga	*Han Konurbay bahadıra*
	Kazatka çıkkan oşol col.	*Gazaya çıkan yol bu oldu.*
	Asmanga uçup topurak,	*Göğe uçup toprak,*
	Asker kaynap topurap.	*Asker kaynayıp tozuyarak.*
	Uñgusu bolot, uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin*
	Uçmaktuu bolot sır nayza	*Uçmalı çelik sırlı mızrak*
	Asmandatıp aştatıp,	*Göğe dikip taktırıp,*
	Curt turup çurkurap,	*Yurt kalkıp çığrışıp,*
	Cañdan keçip taştatıp,	*Candan geçip attırıp,*
152040	Er Camgırçı ölgöndö	*Er Camgırçı öldüğünde*
	El çurkurap kol kaptap,	*El çığrışıp ordu bastırıp,*
	Erikpey cañcal boluuga	*Usanmadan cenge girmeye*
	Esebi cok mol aydap,	*Hesabı yok bolca sürüp,*
	Cazayıl karmap, caa tartıp,	*Cazayıl kavrayıp, yay çekip,*
	Calpı kol kaptap burkurap.	*Bütün ordu basıp gürleyerek.*

	Kol aldında uraanı	*Ordunun önünde savaş narası*
	Kan Manastap çurkurap,	*«Han Manas!» diye çınlayıp,*
	Cañcaldı caman baştadı.	*Cengi fena başlattı.*
	Kazattın cayı uşunday	*Gazanın hâli işte böyle,*
152050	Caynagan kıtay, kep kırgız	*Kaynaşan Hıtay, nice Kırgız*
	Candan keçip taştadı.	*Candan geçip attılar.*
	Curt kıcıldap çuu turup,	*Yurt kaynaşıp çığlık kopup,*
	Dobulbastı kars urup,	*Davulu güm güm vurup,*
	Aykay cazgan çuu turup,	*Nara basan gürültü kopup,*
	Adamdın başı kagışıp,	*İnsanın başı tokuşup,*
	Ayzanın başı çabışıp.	*Mızrağın başı çarpışıp.*
	Cañcal mınday bolobu,	*Cenk böyle mi olur,*
	Caman dürbön, çoñ buzuk	*Fena kargaşa, büyük bozgun*
	Calınsa candı koebu?	*Yalvarsa canı kor mu?*
152060	On adamga bir adam	*On adama bir adam*
	Başçı koyup salıptır.	*Başçı koyup salmışlar.*
	Cakşı koyup salıptır.	*İyisini koyup salmışlar.*
	Cüz başçısı cügürüp,	*Yüzbaşısı koşuşup,*
	Miñ başçısı bir başka	*Binbaşısı bir başka,*
	On başçısı oroktop,	*Onbaşısı dolanıp,*
	Elüü başçı, cüz başçı	*Ellibaşı, yüzbaşı*
	Çeti menen soroktop.	*Kıyısından fırlayıp.*
	Erendin baarı eeligip,	*Erlerin hepsi coşup,*
	Balbandardın baarısı	*Pehlivanların hepsi*
152070	Coo kayda dep celigip.	*Düşman nerede diye kızışıp.*
	Balbandarı, şerleri	*Pehlivanları, aslanları*
	Çetki cagın boştotup,	*Kıyı yanını boşaltıp,*
	Balbandarı, alptarı	*Pehlivanları, alpları*
	Cin urganday koştotup.	*Cin çarpmış gibi yedekleyip.*
	Kalk dürküröp cabılıp,	*Halk gürleyip üşüşüp,*
	Keriştin cayı uşunday,	*Cengin hâli işte böyle,*
	Keriney-surnay tartılıp.	*Kerney-zurna çalınıp.*
	Kerişke kelgen kalıñ el	*Cenge gelen kalabalık el*
	Azapka özü çatılıp,	*Azaba kendi dolanıp,*
152080	Ortosunda dürüldöp	*Ortasında gümbürdeyip*
	Cazayıl ogu atılıp,	*Cazayıl oku atılıp,*
	Boz atçanı bölünüp,	*Boz atlısı bölünüp,*
	Erenderdin baarısı	*Erlerin hepsi*

Çet-çetinde körünüp.
Eer beldey belesten
Eñkeyip bargan cerinde
Kanıkeydin Kötörmö,
Kötörmönün-Belinde
Kötörmönü aştı ele,
Sarı-Özöndü bastı ele.
Adır-küdür belesti
Aşıp tüşüp kelgende
Kalk cıyılıp karasa,
Kalk amanın kaalasa,
Eki caktı karasa,
El amanın kaalasa,
Ay kasaba tuu turat,
Asman cargan çuu turat.
Boz munarık, küygön çañ
Munarıktın aldında
Kaynap catkan kalıñ can.
Tolkup catkan köp karaan
Tokoy deseñ el eken,
Beleske çıksa cıltıldak
Cıldız dese ot eken.
Kumurskanı kör, kurttu kör,
Oşol kurtçalık köp curttu kör. Too turuştuk bergisiz,
Alban türdüü alpı bar,
Adam körgüs kalkı bar.
Attanıp Beecin şaarınan
Kelgen eken karkıbar.
Baraandarı colborstoy,

Baarının türü uşunday,
Bastaşkan aman bolbostoy.
Kıncılaluu balbanı,
Al balbandı boşotso
Alışkandın cön ele
Çıga turgan daldalı.
Al balbandın içinde
Çoñdugu toodoy zorloru,

Kıyı köşede görünüp.
Eyer beli gibi yamaçtan
Eğilip vardığı yerde
Kanıkey'in Kötörmö'sü,
Kötörmö Beli'nde
Kötörmö'yü aşmıştı,
Sarı-Özön'e basmıştı.
Engebeli inişli yamacı
Aşıp inip geldiğinde
Halk toplanıp baksa,
Halkın esenliğini dilese,
İki yana baksa,
Elin esenliğini dilese,
Ay tuğralı tuğ durur,
Göğü yaran çığlık durur.
Boz pusarık, yanan toz,
Pusarığın altında
Kaynayıp yatan kalabalık can.
Dalgalanıp yatan çok karaltı
Orman desen el imiş,
Yamaca çıksa parıltılar
Yıldız desen ateş imiş.
Karıncayı gör, kurtu gör,
O kurt kadar çok yurdu gör. Dağ bile karşı duramaz,
Türlü türlü alpı var,
İnsanın görmediği halkı var.
Atlanıp Beecin şehrinden
Gelmiş meğer o heybetli.
Karaltıları kaplan gibi,

Hepsinin görünüşü böyle,
Karşısına çıkan sağ kalmaz.
Zincir kuşanmış pehlivanı,
O pehlivanı salıverse
Kapışanın düpedüz
Sığınağı dağılır besbelli.
O pehlivanların içinde
İriliği dağ gibi zorluları,

	Tegiz balban kıtaydın	*Hepsi pehlivan Hıtay'ın*
	Balta çabar baatırı,	*Balta çalar bahadırı,*
	Balban Kalça kapırı.	*Pehlivan Kalça kâfiri.*
	Kıymılı curtka tan bolup,	*Kımıltısı yurda hayret olup,*
	Tuu karmagan Ezkara	*Tuğ tutan Ezkara*
	Tutanıp ölgür al bolup,	*Tutuşup yanası güç kesilip,*
	Cöö külüktön Ilama –	*Yaya yürükten Ilama –*
	Balbandın cayın suraba.	*Pehlivanın hâlini sorma.*
	Kanı buyruk kılganı	*Hanı buyruk kıldı mı*
152130	Kaptap ketpey turabı?	*Basıp gitmeden durur mu?*
	Kol içinde Koñurbay	*Ordu içinde Konurbay*
	Kabagı biyik seredey,	*Çatığı yüksek seki gibi,*
	Karaanın körsöñ Kalçanın	*Karaltısını görsen Kalça'nın*
	Özöndö too döbödöy,	*Vadide dağ tepesi gibi,*
	Karanı başka colborstoy,	*Karaltısı bambaşka, kaplan gibi,*
	Baatır er Kalça uşunday,	*Bahadır er Kalça işte böyle,*
	Bastaşkan aman bolbostoy.	*Karşısına çıkan sağ kalmaz.*
	Döökürsüp Kalça cıgılsa,	*Devleşip Kalça yıkılsa,*
	Özöndü tosup alganday,	*Vadiyi kapatıp alacak gibi,*
152140	Ölgürdün sını uşunday.	*Ölesinin endamı işte böyle.*
	Ölömün dep candar barbasa,	*Ölürüm deyip canlar varmasa,*
	Ölçöösün körsöñ Kalçanın	*Ölçüsünü görsen Kalça'nın,*
	Aalamdın baarına	*Âlemin hepsine*
	Şer caralgan ar kanday.	*Türlü aslan yaratılmış.*
	Tolkup Kalça çapçısa	*Coşup Kalça saldırsa,*
	Aybatın toluk körgözsö	*Heybetini tam gösterse,*
	Adam emes Kalçaga	*İnsan değil, Kalça'ya*
	Ala-Too turuş bergisiz.	*Ala-Too bile karşı duramaz.*
	Kürkürösö tügöngür	*Kükrese o tükenesi*
152150	Aalamdı kütküdöy,	*Âlemi güdecek gibi,*
	Altı kabat kara cer	*Altı kat kara yer*
	Kalıñınan tütküdöy.	*Kalınından tütecek gibi.*
	Köp bolcolun kaalasa,	*Boyunu posunu kestirsen,*
	Köz çuñkurun karasa	*Göz çukuruna baksan*
	Kölü soolgon cerge okşop.	*Gölü kurumuş yere benzer.*
	Ay mañdayın karasa	*Ay alnına baksan*
	Bay caylagan törgö okşop.	*Bey yaylanmış yaylaya benzer.*
	Kaarı çıgıp betinen,	*Öfkesi yüzünden taşıp,*

Karaylabay Kalçanı
Kalıñ kıtay bölünüp,
Kalık içinde Koñurbay
Boz döbödöy körünüp.
Altındagan sır kanca
Adam türü bir bölök,
Alaçıktay çoñ Kalça.
Eki bettin çın otu
Koy catkan appak talaa okşop,
Eñ ele az bolgondo
Eki murun çuñkuru
El kıştagan sayga okşop.
Erendigi mına mınday –
Oşonun eren eri Koñurbay.
Kaygırganda cön ele
Aalamdı buy kılgan
Aylası mıktuu deñiz ay.
Kakançıga ornotkon
Temir korgon çep eken,
Bet alıp mende barabı,
Munu mende ceñip alabı?
Bul Kuday urgan kep eken.
Kaysaganı kamanday,
Katılgan aman kalabı!
Baatır Kalçanın cayı uşunday – Altı kündük cerine
Şuru otogot, marcan taş
Bul Koñurbay kandın canında
Luñtuñ kanı aralaş.
Luñtuñga Kalça küülönüp,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsünö süylönüp,
Mancuunun baarı bügülüp,

Karapçı kiygen kandarı
Kan Kalçanın aldına
Kelin bolup cügünüp.
Bul Alöökönün Koñurbay
Berendigin kaalasa,

Kalça'ya bakamayıp
Kalın Hıtay bölünüp,
Halkın içinde Konurbay
Boz tepe gibi görünüp.
Altınlanmış sırlı pipo,
İnsan görünüşü bambaşka,
Alacık gibi iri Kalça.
İki yanağın gerçek ateşi
Koyun yatan apak ovaya benzer,
En az olduğunda bile
İki burun çukuru
El kışlamış dereye benzer.
Erliği işte böyleydi –
Onun da er yiğidi Konurbay.
Kederlendiğinde düpedüz
Âlemi perişan eden
Çaresi sağlam bir deniz o.
Kakançı'ya kurulmuş
Demir korunak kale imiş,
Yüz tutup varan kul var mı,
Bunu yenip alan kul var mı?
Bu Hüda çarpmış söz imiş.
Çiğneyişi yaban domuzu gibi,
Sataşan sağ kalır mı!
Bahadır Kalça'nın hâli işte böyle – Altı günlük yere dek
Mercan kopça, inci taş,
Bu Konurbay hanın yanında
Luntun hanı da karışık.
Luntun'a Kalça hışımlanıp,
Cepken giymiş Hıtay'ın
Güçlüsüne söylenip,
Mançuların hepsi eğilip,

Karapçı giymiş hanları
Han Kalça'nın önünde
Gelin gibi diz çöküp.
Bu Alööke oğlu Konurbay'ın
Yiğitliğini dilesen,

	Bul kelbersigen çoñ kandın	*Bu kurumlanan büyük hanın*
	Çoñ erdigin karasa,	*Büyük erliğine baksan,*
	Düñgürçöktö tameki	*Kutusundaki tütünden*
	Ayabagan kol menen	*Esirgemeyen eliyle*
152200	Altı çeñgel aldı ele,	*Altı avuç almıştı,*
	Kancasına saldı ele,	*Piposuna koymuştu,*
	Er Kalçanın çoñ kanca	*Er Kalça'nın büyük piposu*
	Adam eki eli tolboy kaldı ele.	*İki parmak eni bile dolmamıştı.*
	Kıtay ottuk, boor taş	*Hıtay çakmağı, sert taşı*
	Kırıp ciberip çok koyup,	*Çakıp hemen kor koyup,*
	Kancasının oozuna	*Piposunun ağzına*
	Colum üydöy ot koyup.	*Göçer çadırı gibi ateş koyup.*
	Kanca sorso korkurap,	*Pipoyu çekse horuldayıp,*
	Koe berse tütünü	*Salıverse dumanı*
152210	Kol ıştık bolup burkurap.	*Orduya sis olup tütüp.*
	Altı miñ kıtay, san kalday	*Altı bin Hıtay, sayısız kalday*
	Alapayın taba albay	*Ne yapacağını bilemeyip*
	Adaşıp turdu çurkurap.	*Şaşırıp durdu çığrışıp.*
	Kol içinde döböçö –	*Ordu içinde bir tepecik –*
	Döbögö munar cagılıp,	*Tepeye işaret ateşi yakılıp,*
	A döbönün üstünö	*O tepenin üstüne*
	Koñguroo bekem kagılıp.	*Çan sağlamca çakılıp.*
	Koñguroonu karasa,	*Çana bakarsan,*
	Al Kalçanın bilimi –	*O Kalça'nın hüneri –*
152220	Koñguroosun urganda	*Çanını vurduğunda*
	Iras eken tiyimi.	*Gerçekmiş etkisi.*
	Koñguroo katuu kagılıp,	*Çan şiddetle çalınıp,*
	Cer silkintip suu kaptap,	*Yer sarsılıp su basıp,*
	Kalıñ kıtay, köp kalday	*Kalın Hıtay, çok kalday*
	Atka mindi cabılıp,	*Ata bindi üşüşüp,*
	Alaman koyup, san menen	*Akın salıp, sayıyla*
	Kalgan eken kamınıp,	*Hazırlanıp kalmışlar meğer,*
	Ay kasaba tuu bolup,	*Ay tuğralı tuğ olup,*
	Asman cargan çuu bolup,	*Göğü yaran çığlık olup,*
152230	Küçtüülörü şañdanıp,	*Güçlüleri şanlanıp,*
	Cöö külügü kamdanıp.	*Yaya yürüğü hazırlanıp.*
	Alpının baarı celigip,	*Alplarının hepsi kızışıp,*
	Kaldayları kamınıp,	*Kaldayları hazırlanıp,*

Kan Kalçanın üstünö
Takır kelip cabılıp.
Coo kaydalap balbanı
Kalçanı karap kalganı.
Aykay saldı Koñurbay
Kaarlanıp kakayıp,
Aybattandı doñuz ay.
Mancuu kaptap şaşpadı,
Mancuuların Koñurbay
Sorup ie taştadı,
«Bilesiñbi, köp kıtay
Kapkaluu Beecin, Kara-Şaar Denekul kılıp koygula.
Cerdep turdum cer caylap.
Kaptap kelip buruttan,
Karmaşarıñ köp burut,
Kaltırbay aydap baarıñdı,
Köp namızdı bul cerge
Aydap keldim kembaylap.
Çınmaçından tokoydon,
Arkı cagı Dıñşadan
Kol çogulsa mınça can,
Kara kurttay kalk bolup,
Bulasın buzup algıla,
Kaptap kelip Beecindi
Kaynap turup kol saldık,
Balbandarın, şerlerin,
Kagıştan kança kan öldü,
Baatırların, erlerin
Curttan kaçan olco aldık.
Betteşe kelse kırgıla,
Azganakay buruttan,
Burut degen curuttan
Öltüröyün dep kelip,
Örttönüp ketken bir kıtay
Talkan kılıp kırgıla.
Öz düynöñü çaçasıñ.
Öröpküp kalgan sen curtum, Topon suu kelse bılk etpes

Han Kalça'nın üstüne
Hepten gelip üşüşüp.
Düşman nerede diye pehlivanı
Kalça'ya bakıp kaldı.
Nara saldı Konurbay
Hışımlanıp dikleşip,
Heybetlendi domuz ya.
Mançu basıp şaşmadı,
Mançularını Konurbay
Bir güzel haşlayıp payladı,
«Bilir misin, çok Hıtay,
Kapılı Beecin, Kara-Şaar, Kul köle kılıp koyuverin.
Yurt edinip oturdum yer yaylayıp.
Basıp gelip Burut'tan,
Kapışacağın çok Burut,
Kalmaksızın sürüp hepinizi,
Çok namusu bu yere
Sürüp getirdim çobanlayıp.
Çınmaçın'dan, ormandan,
Öte yanı Dınşa'dan
Ordu toplansa bunca can,
Kara kurt gibi halk olup,
Varını yağmalayıp alın,
Basıp gelip Beecin'e
Kaynaşıp ordu saldık,
Pehlivanlarını, aslanlarını,
Çarpışmada nice han öldü,
Bahadırlarını, erlerini
Yurttan ne zaman ganimet aldık.
Karşına gelirse kırıverin,
Azıcık Burut'tan,
Burut denen güruhtan
Öldüreyim diye gelip,
Yanıp kül olası bir Hıtay,
Un ufak edip kırıverin.
Öz malını saçarsın.
Böbürlenip kalan sen yurdum, Tufan gelse kımıldamaz

Sayış kılıp çabışpay,
Bet algan coonu alışpay,
Etektüü kıtay bizdin el
Beecinge kantip barasıñ?
Eñkeyip ceter el emes.

Mızraklaşıp vuruşmadan,
Yüz tuttuğun düşmanı almadan,
Etekli Hıtay bizim el
Beecin'e nasıl varırsın?
Eğilip yetişilir el değil.

Bet alışıp uruşup,
Körböyt degen emine?
Kalayman albay kırgızdan
Ölböyt degen emine?
Bir cazasın buruttun
Berbeyt degen emine?
Tüp kötörö düñgüröp,
Tügöl kırıp buruttu
Albayt degen emine?
Bılkıldak kuuray bışkança,
Mıyzamdın külü uçkunça
Mıktap altı ay salışıp,
Bet alganda buruttu
Kırbayt degen emine?
Cabıla kaptap buruttun
Erenderin saygıla,
Eñ bir naçar camanın
Kaçıp kantip keteli?
Çaçıp kantip ketelik?
Çokmor algan balbanın,
Çoñ cañcaldı salganın
Kızıtalak buruttun
Buzuktu mıktap salgıla.
Taş maydandap çıkkıla.
Tazalap çoguu kırgıla,
Kürmö kiygen küçtüülör
Ereniñ Kalça men üçün,
Tolgon kıtay el üçün,

Yüz yüze gelip vuruşup,
Görmez demek de nedir?
Kırgız'dan kıyamet koparmadan
Ölmez demek de nedir?
Burut'un bir cezasını
Vermez demek de nedir?
Kökünden koparıp gümbürdeyip,
Tümden kırıp Burut'u
Almaz demek de nedir?
Yumuşak kuray pişene dek,
Ilgının külü uçana dek
Sıkıca altı ay kapışıp,
Yüz tuttuğunda Burut'u
Kırmaz demek de nedir?
Hep birden basıp Burut'un
Erlerini mızraklayın,
En zavallı kötüsünden
Kaçıp nasıl gideriz?
Saçıp nasıl gideriz?
Çomak almış pehlivanını,
Büyük cengi salanını,
Kahrolası Burut'un
Bozgununu sıkıca salıverin.
Taş meydan edip çıkın.
Temizleyip topluca kırın,
Cepken giymiş güçlüler,
Eriniz Kalça benim için,
Dolu Hıtay eli için,

Esebi cok Çoñ-Beecin
Duşman aluuçu cer emes.
Al Beecindi cerdegen
Bizdin kıtay kalıñ curt

Hesabı yok Çon-Beecin
Düşmanın alacağı yer değil.
O Beecin'i yurt tutan
Bizim Hıtay kalın yurdu,

	Eç kimder munu ceñbegen.	*Hiç kimseler bunu yenmemiş.*
	Azganaktay buruttu	*Bir avuç Burut'u*
152310	Albay kantip keteli,	*Almadan nasıl gideriz,*
	Bir kırgındı bu curtka	*Bir kırgını bu yurda*
	Salbay kantip keteli?	*Salmadan nasıl gideriz?*
	Cer caynagan kalıñ kol	*Yeri kaplayan kalın ordu*
	Cekege çıgıp uruşup,	*Teke tek çıkıp vuruşup,*
	Cer örttönsö uşul col	*Yer tutuşsa bu sefer*
	Kagış bolup kaçpañar,	*Çarpışma olup kaçmayın,*
	Entelep şaşpañar.	*Soluyup telaşlanmayın.*
	Berenderin karmañar,	*Yiğitlerini yakalayın,*
	Tıypıl kılıp baarısın	*Kökünü kazıyıp hepsini*
152320	Kaptap kıtay cetkile,	*Basarak Hıtay, yetişin,*
	Kagıştın cayı uşunday	*Çarpışmanın hâli işte böyle,*
	Çoguusu menen buruttu	*Topuyla birlikte Burut'u*
	Çoguu kırıp ötüñör.	*Topluca kırıp geçin.*
	Ala-Too bizge cer emes,	*Ala-Too bize yer değil,*
	Burut bizge el emes.	*Burut bize el değil.*
	Kabarıñda bar beken,	*Haberin var mıdır ki,*
	Kara kıtay mancuu curt	*Kara Hıtay, Mançu yurdu,*
	Munun ulugu eken Kara kan.	*Bunun ulusu imiş Kara han.*
	Al Kara kan ölgöndö	*O Kara han öldüğünde*
152330	Kara kandın segiz uul	*Kara han'ın sekiz oğlu*
	Boortoktop caş kalıp,	*Emekleyip küçük kalıp,*
	Bolboy baarı mas kalıp,	*Ermeden hepsi toy kalıp,*
	Menin atam Alöökö	*Benim atam Alööke*
	Morgo-Kalaa şaarına	*Morgo-Kalaa şehrine*
	Ak üylüü bolup turuptur.	*Ak otağ rehini olup oturmuş.*
	Duşmanın bilip buruttun	*Burut'un düşmanlığını bilip*
	Menin atam kırıptır,	*Benim atam kırmış,*
	Kara kandın segiz uul	*Kara han'ın sekiz oğlunu*
	Kamçıga çenep bölüptür,	*Kamçıyla ölçüp bölmüş,*
152340	Atakemdin kolunan	*Atamın elinden*
	Kayrattuusu ölüptür,	*Yürekli olanı ölmüş,*
	Kayratı cok camanın	*Yüreği yok kötüsünü*
	Olco kılıp bölüptür.	*Ganimet kılıp bölmüş.*
	Birөön aydap erenge,	*Birini sürüp uzağa,*
	Cazasın mintip beriptir.	*Cezasını böylece vermiş.*

	Biröön aydap kazakka,	*Birini sürmüş Kazak'a,*
	Biröön aydap azapka,	*Birini sürmüş azaba,*
	Biröön aydap Altayga,	*Birini sürmüş Altay'a,*
	Biröön aydap Kañgayga	*Birini sürmüş Kangay'a,*
152350	Alımdı artık salıptır.	*Vergiyi fazla salmış.*
	Atañkörü buruttan	*Vay babasının canı, Burut'tan*
	Kapkayda kekti alıptır.	*Nice yerde öcünü almış.*
	Aydalıp barıp, al Cakıp	*Sürülüp varıp, o Cakıp*
	Altayga ayıl konuptur.	*Altay'a oba kondurmuş.*
	Biçip, biçip dañsa okup,	*Yazıp yazıp defter okuyup,*
	Bizdin elçe boluptur.	*Bizim el gibi olmuş.*
	Tübu burut kuu Cakıp –	*Kökü Burut kurnaz Cakıp –*
	Tügöngür okşoyt bu Cakıp,	*Tükenesiye benzer bu Cakıp,*
	Kıtaymın dep örttöngür	*Hıtay'ım deyip o yanası*
152360	Kalmakça mal aydaptır.	*Kalmukça mal gütmüş.*
	Karaganga körgöngö	*Bakana görene göre*
	Degele kırgızdık türü kalbaptır.	*Hiç Kırgızlık görünüşü kalmamış.*
	Kıyla curttu mına mintip,	*Nice yurdu işte böyle,*
	Kıstalak Cakıp aldaptır.	*Kahrolası Cakıp aldatmış.*
	Burut eken bul Cakıp,	*Burut imiş bu Cakıp,*
	Çuulgan salgan Altayga	*Altay'a şamata salan*
	Çubut eken bu Cakıp.	*Çubut imiş bu Cakıp.*
	Çubuttugu aşıptır,	*Çubutluğu aşmış,*
	Agar altın, san kümüş	*Akar altın, sayısız gümüş*
152370	Cagdanga batpay taşıptır.	*Sandığa sığmayıp taşmış.*
	Baylıktıgı çoçkonun	*Zenginliği domuzun*
	Altaylıktan aşıptır.	*Altaylıdan aşmış.*
	Katını tuusa kuu burut	*Karısı doğurunca kurnaz Burut*
	San karanı soyuptur,	*Sayısız kara mal boğazlamış,*
	Aalamga ceter toy kılıp,	*Âleme yeter toy kılıp,*
	Kara kalmak, kıtaydı	*Kara Kalmuk'u, Hıtay'ı,*
	Örtöñgürdü kördüñbü	*Gördün mü o yanasıyı,*
	Aş menen aldap koyuptur.	*Aşla aldatıvermiş.*
	Katını tuusa balasın	*Karısı doğurunca çocuğunun*
152380	Kırgızça atı Er Manas,	*Kırgızca adı Er Manas,*
	Kıtayça atı Çoñ-Cindi	*Hıtayca adı Çon-Cindi,*
	Kızıtalak kankordun	*Kahrolası hunharın*
	Manastıgın kim bildi?	*Manaslığını kim bildi?*

	On ekige kelgende	*On ikisine geldiğinde*
	Ordo buzup, kol saldı,	*Orda bozup, ordu saldı,*
	Colsuz cerge col saldı,	*Yolsuz yere yol saldı,*
	Kıtaydan Orgo erdi aldı,	*Hıtay'dan Orgo yiğidi aldı,*
	Kolu cetip kankordun	*Eli yetip hunharın*
	Orkoygon tooluu cerdi aldı. Kakandın	*Sivrilen dağlı yeri aldı. Kakan'ın hanı*
	kanı Beecindin	*Beecin'in*
152390	Ala-Toosun cer kılıp,	*Ala-Too'sunu yurt kılıp,*
	Azgan-tozgon kırgızın	*Azıp dağılmış Kırgız'ını*
	Cıyıp cürüp el kıldı,	*Toplayıp gezerek el kıldı,*
	Üröndögön balbandı	*Türeyip çoğalan pehlivanı*
	Ürümçögö cay kıldı.	*Ürümçü'ye yurt kıldı.*
	Üyrülgön eesi uşu dep,	*Dönüp dolanan sahibi budur diye,*
	Eybit Tazdın Ürbüsün	*Eybit Taz'ın Ürbü'sünü*
	Ürümçügö kan kıldı,	*Ürümçü'ye han kıldı,*
	Kurguluktun şaarına	*Kurguluk'un şehrine*
	Cerdegen kıtay dañgı curt	*Yerleşmiş Hıtay, Dangı yurdu,*
152400	Ak-Suuga kırıp taştadı.	*Ak-Suu'da kırıp attı.*
	Irımı bölök zaarı küç.	*Töresi başka, zehri güçlü.*
	Cılan, çayan cey bergen	*Yılan, çıyan yiyip duran,*
	Kırk uruktun biröösü	*Kırk boyun birisi,*
	Uydu Kuday dey bergen,	*İneğe Tanrı deyip duran,*
	Oşo curttu talkalap	*O yurdu darmadağın edip*
	Cadaldıktı baştadı,	*Azgınlığı başlattı,*
	Caman kırıp taştadı,	*Fena kırıp attı,*
	Kaçır bittep, at kıldı,	*Katırı ayıklayıp at kıldı,*
	Karandı buzup tam kıldı,	*Kaleyi bozup dam kıldı,*
152410	Oşol curttun özündö	*O yurdun kendisinde*
	Bay degen kişini kan kıldı. Aygaylatıp	*Bay denen kişiyi han kıldı. Nara attırıp*
	buruttu	*Burut'u*
	Ayza sundu al kankor	*Mızrak uzattı o hunhar,*
	Çay aluuçu kendi aldı,	*Çay alınan madeni aldı,*
	Andan kiyin al kankor	*Ondan sonra o hunhar*
	Altın çıkçu cerdi aldı.	*Altın çıkan yeri aldı.*
	Topon şaar colunan	*Topon şehri yolundan,*
	Topurak ak çiy boyunan,	*Toprak ak çiy boyundan,*
	Çoñ Coloy balban kolunan	*Koca Coloy pehlivanın elinden*
	Karmaşıp Manas çır saldı.	*Kapışıp Manas kavga saldı.*
152420	Çaması kança bilgile,	*Gücü ne kadar, bilin,*

Er Döñkönü baş kılıp,
Toguz nukerdi bir kırdı,

Tozoktu katuu baştadı
Tokson eri bir tiyse
Cabdıgın kesip taştadı.
Kankorlugu bilindi,
Artık kankor eken dep,
Örttöngön Manas atagı
Oşol col salgan çatagı
Biçigine çiyildi.
Doomoktun suun boylodu,
Kara coltoy kankorgo
Soguşkan aman bolbodu.
Alışa çıgıp atayı,
Alp-döönün baarı soylodu,
Kaardı Manas baştadı,
Menin atam Alöökö,
Altı miñ döö şer menen
Kumda atam soyulup,
Kurguruñdun çatagı
Surasañ taap alasıñ
Kum-Arık dayra atagı.
Azır turat belgilüü
Al kankordun çatagı.
Erenderin algıla,
Eren emes camanın
Esepsiz kırıp salgıla.
Aylın kaptap kirgile,
Koyboy kırıp sürgülö.
Koydoy korduk salgıla,
Berenderin, şerlerin,
Belgilüü Bakay erlerin
Bet alıp baylap algıla.
Alaman koyup kirgile,
Çalkalagan buruttun
Tegerektep ötkülö,
Cazayıl atıp, caa tartıp,

Er Dönkö'yü baş edip,
Dokuz nökeri bir kırdı,

Cehennemi sert başlattı,
Doksan eri bir saldırınca
Donatısını kesip attı.
Hunharlığı bilindi,
Aşırı hunhar imiş diye,
Yanası Manas'ın adı,
O sefer saldığı kavgası
Defterine çizildi.
Davanın suyunu boyladı,
Kara yollu hunharla
Savaşan sağ kalmadı.
Bile bile kapışmaya çıkıp,
Alp devlerin hepsi yere serildi,
Kahrı Manas başlattı,
Benim atam Alööke,
Altı bin dev aslan ile
Kumda atam boğazlanıp,
O zavallının kavgasını
Sorarsan bulursun,
Kum-Arık ırmağı adını.
Şimdi durur besbelli
O hunharın kavgası.
Erlerini alın,
Er olmayan kötüsünü
Hesapsız kırıp salın.
Obasını basıp girin,
Bırakmadan kırıp sürün.
Koyun gibi horlayın,
Yiğitlerini, aslanlarını,
Belli Bakay erlerini
Yüz tutup bağlayıp alın.
Akın salıp girin,
Kurulup yayılan Burut'un
Çevresini sarıp geçin,
Cazayıl atıp, yay çekip,

Möndür sınduu ok atıp,
Tuşukkandı cogotup,
Tuura kırgın salgıla,
Murunku atam Alöökö
Ketpes kegin algıla.
Bul kuturgan buruttu
Ulugum töröm, karkıbar,
Uyaluu kıtay barkıñ bar
Kırk cıl kırgın bolsoñ da
Kıyşaybay turgan saltıñ bar,
Kıyındardın baarısın
Çokmor algan balbanım,
Tügötölük buruttu,
Tük ayanıp kalbagın!
Ayzaga dañgıl erenin,
Ayla tapkıç berenin
Tegiz kaptap ötkülö.
Temir arkan torçonu,
Tegiz kancarkolçonum,
Kaldaydan çıkkan erenim,
Kazat baştap kelgenmin.
Çapçışaarım burutka
Arıştı arbın salgıla,
Burut degen curutka.
Dümöktü tüzdöp baştañar,
Beecinden çıktık öldük dep,
Kök kübönü kiygeni,
Candan keçip taştañar.
Keçe Beecinden corto bergende Bıyıl kıyşaygan okşoyt
Kazat baştap kagışıp,
Kaçpay turup salışıp,
Karagul baştap alp öldü,
Madañşa, Dıñşa calpı öldü.
Kızıl cagal Boroonçu,
Katından ölgön murunku
Katkalañdın Saykalı,
Balbandan öldü baykagın,
Kırı caktı çaldırıp,

Dolu misali ok atıp,
Rast geleni yok edip,
Düpedüz kırgın salın,
Önceki atam Alööke'nin
Bitmez öcünü alın.
Bu kudurmuş Burut'u,
Ulum, törem, heybetlim,
Yuvalı Hıtay, değerin var,
Kırk yıl kırgın olsan da
Eğilmeden duran töre var sende,
Yamanların hepsini
Çomak almış pehlivanım,
Tüketelim Burut'u,
Hiç esirgeyip durma!
Mızrakta usta erini,
Çare bulucu yiğidini
Hep birden basıp geçin.
Demir urganlı torcum,
Hepten hançer kollum,
Kalday'dan çıkma erenim,
Gaza başlatıp gelmişim.
Saldıracağım Burut'a,
Adımı geniş atın,
Burut denen güruha.
Hengâmeyi düzüp başlayın,
Beecin'den çıktık, öldük deyip,
Gök zırhı giymesi,
Candan geçip atılın.
Hani Beecin'den akına çıktığımızda Bu yıl yan yatmışa benzer
Gaza başlatıp çarpışıp,
Kaçmadan durup kapışıp,
Karagul başta, alplar öldü,
Madanşa, Dınşa hep öldü.
Kızıl yağız Boroonçu,
Kadından ölen önceki
Katkalan'ın Saykal'ı,
Pehlivandan öldü, gözle,
Sırt yanını çaldırıp,

Manastın uulu kökcalga	*Manas'ın oğlu bozkurda*
Kıraandın baarın aldırıp,	*Kıranların hepsini kaptırıp,*
Kakançıluu Beecinge	*Kakançı'lı Beecin'e*
Kantip tirüü ketebiz?	*Nasıl diri gideriz?*
Karaandın baarın cogotup,	*Karaltıların hepsini yitirip,*
Tirüü cürüp netebiz?	*Diri gezip nideriz?*
On eki kapka Çoñ-Beecin,	*On iki kapılı Çon-Beecin,*
Al Beecindin içinde	*O Beecin'in içinde*
Kıyaga salgan tam edim.	*Yamaca kurulmuş dam idim.*
Kırk kandın eli kıtayga	*Kırk hanın eli Hıtay'a*
Kızıtalak özüm kan edim.	*Kahrolası kendim han idim.*
Kırk uruu curttu cıydırıp,	*Kırk boy yurdu toplatıp,*
Manastın cetim uuluna	*Manas'ın yetim oğluna*
Mınça cürdüm kırdırıp.	*Bunca zaman kırdırıp durdum.*
Kan Koñurbay atagım,	*Han Konurbay adım var,*
Kantip Beecin körömün	*Nasıl Beecin'i görürüm,*
Alp-döölördön ayrılıp,	*Alp devlerden ayrılıp,*
Tirüü cürböy ölömün.	*Diri gezmeden ölürüm.*
Çınmaçındı cer cüzün	*Çınmaçın'ı, yeryüzünü*
Özün çalgan col ele,	*Kendisi vurup geçen koldu,*
Al emes atası Manas kankordu	*O değil, atası hunhar Manas'ı*
Altı aldagan kol ele.	*Altı kez aldatan koldu.*
Bu korduktan ölömün,	*Bu horluktan ölürüm,*
Kan, bekterden ayrılıp,	*Handan, beylerden ayrılıp,*
Kakandı kantip körömün!	*Kakan'ı nasıl görürüm!*
Men Koñurbay atka kongonu,	*Ben Konurbay ad alalı,*
Alçayıp atka mingeni	*Apışıp ata bineli*
bizdin tüş,	*bizim düşümüz bu,*
Kıyındardan ayrılıp,	*Yamanlardan ayrılıp,*
Kılımda barbı uşul iş.	*Asırda var mı böyle iş.*
Kaldaylarım, kandarım	*Kaldaylarım, hanlarım,*
Karaan kalgan candarım,	*Arka kalan canlarım,*
Buruttu buzup kayrılıp,	*Burut'u bozup dönmeden,*
Ölböy kantip ketemin?	*Ölmeden nasıl giderim?*
Tügönüşüp salışıp,	*Tükenişip kapışıp,*
Tübünö takır cetkile,	*Kökünü hepten kazıyın,*
Kılça candı ayabay	*Kıl kadar canı esirgemeden*
Kırgın bolup ketkile!	*Kırgın olup geçin!*

Balbandarım, şerlerim

Baarın kaptap cetkile!»
Er Koñurbay munu aytıp,
Etegi cayık kök kübö –
Oyron bolgon karaanıñ
Ok ötpögön bek kübö.
Kök kübönü camınıp,
Körsöñ balban Koñurbay
Kak colborstoy çamınıp.
Kökcaldıgı körünöö,
Kösöm kökcal bereniñ
Körsöñ türü uşunday.
E Koñurbay bereniñ
Kaarlanıp bakırıp,
Kaldayların çakırıp.
Tolkunu toodoy körünüp,
Toktoy kalıp bakırsa
Oozunan çıkkan kök calın
Oktos berip tögülüp,
Aldındagı Algara
Eelendirip culkuntup,
Epsiz eren tulpardı
Er ölgöndöy bulkuntup.
Mancuuların şaştırıp,
Astındagı Kara atın
Oyku-toyku bastırıp,
Bul Kalçanın Kara atı –
Kaptalında bar eken eki kanatı, Şer emespi Koñurbay.
On segiz miñ aalamdı
Oolugup ketse Koñurbay
Talkanday çalgan adatı.
Kuturgurdun Kara atı –
Kuyrugu suyuk, calı az,
Kulan kuusa kutkarbas,
Kuuşkan coogo bolgon maş,
Tuyagı bolot, köpkök taş.
Algarasın culkuntup,

Pehlivanlarım, aslanlarım,

Hepsini basıp yetişin!»
Er Konurbay bunu deyip,
Eteği yayvan gök zırh –
Yaman olmuş karaltının
Ok geçmez pek zırhı.
Gök zırhı bürünüp,
Görsen pehlivan Konurbay
Tam kaplan gibi atılıp.
Bozkurtluğu apaçık,
Önder bozkurt yiğidin
Görsen görünüşü işte böyle.
Ey, Konurbay yiğidin
Hışımlanıp bağırıp,
Kaldaylarını çağırıp.
Dalgası dağ gibi görünüp,
Durup kalıp bağırsa
Ağzından çıkan gök alev
Sıçrayıp taşarak dökülüp,
Altındaki Algara'yı
Coşturup silkindirip,
Ölçüsüz er tulparı
Er ölmüş gibi debelendirip.
Mançularını telaşa verip,
Altındaki Kara atını
Oynak oynak bastırıp,
Bu Kalça'nın Kara atı –
Böğründe var imiş iki kanadı, Aslan değil mi Konurbay.
On sekiz bin âlemi,
Coşup giderse Konurbay,
Talkan gibi vurmak âdeti.
O kudurmuşun Kara atı –
Kuyruğu seyrek, yelesi az,
Kulan kovalasa kaçırmaz,
Kovalamaca düşmanına ustalaşmış,
Tırnağı çelik, gömgök taş.
Algara'sını silkindirip,

Ayzasın koldo arbaytıp,
Çokmorun canda barbaytıp,
Çoñduk cayı bir başka.

Baatırdın cayı uşunday –
Aalamdı buzgan köykaşka.
Körkömü bölök Kalçanın,
Coogo ılayık kamdangan,
Kök temirden tuulga
Kömkörö kiyse başına
Tetigi bulut toonun başı okşop.
Eki murun tütügü
Kapçalduu zından çat okşop.
Murutunun bir kılı
Mayluu balta sap okşop,
Bul kök ala sakal mancuunun
Üstüñkü eerdi kalbayıp,
Kaldayçının kabı okşop.
Tolkup ketse Koñurbay
Toonu talkan kılganday.
Bet aldına berendin
Acalduu karap turganday.
Kıcırı tiyip kaçırsa,
Kırgız emes, kılımdı buzup
ketkendey.
Kıymıldabay kara cer
Degi katuusunan tütköndöy.
Beecinden çıkkan kıtaydın
Beli emespi Koñurbay,
Bendeden artık tuulgan
Eñçegey boyluu, keñ dalı
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı kayran er
Kenebey aydap kıtaydı
Kerişke çıktı kamdanıp,
Kalçanın cayı uşunday.
Uy tügündöy kol aydap,
Oşol koldun baarısın
Birindetpey çoguu aydap,

Mızrağını elde dikeltip,
Çomağını yanda kabartıp,
İriliği bambaşka.

Bahadırın hâli işte böyle –
Âlemi bozan seçkin er.
Görkemi başkadır Kalça'nın,
Cenge yaraşır donanmış,
Gök demirden tolgayı
Kapatıp giyse başına
Şu bulutlu dağ başına benzer.
İki burun deliği
Kayalı zindan geçidine benzer.
Bıyığının bir kılı
Yağlı balta sapına benzer,
Bu kır sakallı Mançu'nun
Üst dudağı sarkıp,
Kalday'ın torbasına benzer.
Coşup giderse Konurbay
Dağı talkan edecek gibi.
Yiğidin karşısında
Eceli gelmiş bakıp durur sanki.
Hıncı tutup saldırsa,
Kırgız değil, asrı bozup
geçer sanki.
Kımıldamadan kara yer
Sanki sertliğinden tüter gibi.
Beecin'den çıkan Hıtay'ın
Beli değil mi Konurbay,
Kuldan üstün doğmuş,
Upuzun boylu, geniş omuzlu,
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı kayran er,
Aldırmadan sürüp Hıtay'ı
Cenge çıktı hazırlanıp,
Kalça'nın hâli işte böyle.
İnek tüyü kadar ordu sürüp,
O ordunun hepsini
Dağıtmadan topluca sürüp,

Koñurbaydın kalıñ kol –
Cer kozgoldu oşol col.
Kararıp kaynap cer tolup,

Asman açık, cer bürköö
Cer caynagan el bolup.
Ayzanın uçu sögülüp,
Adamdın başı körünüp,
Kılıçtın uçu kılkıldap,
Kıtaydın başı bılkıldap.
Adamdın köönü bölünüp,
Askerdin baarı körünüp.
Topurak kaynap, çañ tolup,
Cer ayrılgan can bolup,
Karuusu toluk kapırdın,
Kan Koñurbay baatırdın
Alban türdüü kalkı bar,
Katılgandı kıyratıp
Kanın içmey saltı bar,
Kırgızga kırgın saluuga
Bul kamıngan eken karkıbar.
Cerge carık tüşköndö
Kırgız emes kılımdı
Çapçıy turgan çarkı bar,
Çapçıy turgan sebebi –
Munun kara kurttay kalkı bar. Tañdın
muzdak celi zirildep.
Bek bekigen beli bar,
Munun bel baylagan ceri bar,
Tal-taldın başı iyilip,
Kaarı taş cargan
Kan Koñurbay şeri bar.
Bolotton ayza kologon,
Boo bet algan duşman sologon,
Camgırçı uulu Şayımbet
Berendik türü uşunday
Bendede mınday bolbogon.
Kaarına alıp er Kalça
Kalıñ kıtay mancuunun

Konurbay'ın kalın ordusu –
Yer oynadı o sefer.
Kararıp kaynayıp yer dolup,

Gök açık, yer kapalı,
Yeri kaplayan el olup.
Mızrağın ucu sökülüp,
İnsanın başı görünüp,
Kılıcın ucu ışıldayıp,
Hıtay'ın başı kımıldayıp.
İnsanın gönlü bölünüp,
Askerin hepsi görünüp.
Toprak kaynayıp, toz dolup,
Yer yarılmış can olup,
Pazısı dolu kâfirin,
Han Konurbay bahadırın
Türlü türlü halkı var,
Sataşanı kırıp geçirip
Kanını içmek töresi var,
Kırgız'a kırgın salmaya
Hazırlanmış meğer bu heybetli.
Yere aydınlık düştüğünde
Kırgız değil, asrı bile
Vurup geçecek çarkı var,
Vurup geçmesinin sebebi –
Bunun kara kurt gibi halkı var. Tanın
buz gibi yeli titreyip.
Pek berkitilmiş beli var,
Bunun bel bağladığı yeri var,
Söğütlerin başı eğilip,
Kahrı taş yaran
Han Konurbay aslanı var.
Çelikten mızrak kuşanan,
Karşısına çıkan düşmanı deviren,
Camgırçı oğlu Şayımbet
Yiğitlik görünüşü işte böyle,
Kulda böylesi olmamış.
Kahrına alıp er Kalça
Kalın Hıtay Mançu'nun

	Kagışka moynun burdu ele,	*Boynunu çarpışmaya çevirmişti,*
	Kambıl tuugan zor Kalça	*Becerikli doğmuş koca Kalça*
	Karmaştı kaalap turdu ele,	*Kapışmayı diliyordu,*
	Kamdanıp Kalça turganda	*Hazırlanıp Kalça dururken*
	Atası ölgön Şayımbet	*Atası ölmüş Şayımbet*
152650	Argından tandap kol alıp,	*Argın'dan seçip ordu alıp,*
	Kırgızdın kolun mol alıp,	*Kırgız'ın ordusunu bolca alıp,*
	Acal cetse ölüügö,	*Ecel yeterse ölmeye,*
	Aygayluu dümök saluuga,	*Naralı hengâme salmaya,*
	Kalça öltürgön Camgırçı	*Kalça'nın öldürdüğü Camgırçı'nın*
	Atayın kegin aluuga	*Öcünü bile bile almaya*
	Cer carıltıp bakırıp,	*Yeri yarıp bağırıp,*
	Bakırıgın karasañ	*Bağırışına baksan*
	Manastap uraan çakırıp.	*«Manas!» diye nara çağırıp.*
	Berenderi, şerleri,	*Yiğitleri, aslanları,*
152660	Surap içse toybogon,	*İsteyip içse doymayan,*
	Sugalagın koybogon,	*Açgözlülüğünü bırakmayan,*
	Karañgıda aydasa	*Karanlıkta sürülse*
	Kabılan sınduu coylogon,	*Kaplan misali sinip yürüyen,*
	Kayran kırgız eldi aydap,	*Kayran Kırgız elini sürüp,*
	Kabılan sınduu şerdi aydap.	*Kaplan misali aslanı sürüp.*
	Ayzanın uçu caltıldap,	*Mızrağın ucu parıldayıp,*
	Ceznaydın ünün zañkıldap,	*Tunç borunun sesi çınlayıp,*
	Tañ dümpöyüp sürgöndö,	*Tan kabarıp söktüğünde,*
	Asmandan cıldız bölünüp,	*Gökten yıldız bölünüp,*
152670	Kıbıla közdöp tögülüp,	*Kıbleye doğru dökülüp,*
	Töbödön cıldız birindep,	*Tepeden yıldız teker teker,*
	Kamıştın başı zırkırap,	*Kamışın başı sızlayıp,*
	Kumunun üstü çiyilip.	*Kumunun üstü çizilip.*
	Tañ tümpöyüp sögülüp,	*Tan kabarıp sökülüp,*
	Cerge carık tögülüp.	*Yere aydınlık dökülüp.*
	Alban türdüü kol aydap,	*Türlü türlü ordu sürüp,*
	Koldun baarın çoguu aydap,	*Ordunun hepsini topluca sürüp,*
	Cer körüngön bürüldö,	*Yer görünen alacakaranlıkta,*
	Köz cetpegen iñirde	*Göz yetmeyen karanlıkta*
152680	Atıştı arbın saluuga,	*Atışmayı bolca salmaya,*
	Atası Camgırçı kegin aluuga	*Atası Camgırçı'nın öcünü almaya*
	Eer belçe moynokton	*Eyer beli gibi boyundan*

Eñkeyip kelip turdu ele,
Kıtay, kırgız ortosu
Kerney-surnay tartılıp,
Kerişke curtuñ çatılıp,
Tirelişip catıştı.

Eğilip gelip durmuştu,
Hıtay ile Kırgız arası
Kerney-zurna çalınıp,
Cenge yurdun dolanıp,
Göğüs göğüse dayandılar.

Ayza menen sayıştı,
Mıltık menen atıştı.
Mañday-teskey turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Bılçıldaşıp uruşup,
Kol aldına karasañ,
El amanın kaalasañ
Kol aldıñda Sarı kan.
Tuuçunaktı tuylatıp,
Kez bolgondu kıyratıp.
Argından artık kan eken,
Akılı artık, zaarı küç,
Karmaşkandı kılat tüz.
Erligi toonun teñindey,
Eñişse candı cegidey.
Balbandıgı başkaça,
Baatırlıgı bir kança,
Kökcaldıgı közünçö.
Tuuçunak oozun burdu ele,
Er Koñurbay baatırga
Karşı çaap Sarı kan
Kaçırıp ayza sundu ele.
Öödö-ıldıyın karabay,
Ölömün dep sanabay,
Tegeregin karabay,
Tegi ölörün sanabay,
Kıtayga boyun urdu ele.
Kaldaydın uulu kapırga
Kan Koñurbay baatırga
Mañdaylaşıp turdu ele.
Çokmorloşup salışıp,
Çokmor sınıp moynuna
Sabı koldo kalışıp.

Mızrak ile dürtüştüler,
Tüfek ile atıştılar.
Karşı karşıya duruşup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Çatır çatır vuruşup,
Ordunun önüne baksan,
Elin esenliğini dilesen,
Ordunun önünde Sarı han.
Tuuçunak'ı şahlandırıp,
Rast geleni kırıp geçirip.
Argın'dan üstün han imiş,
Aklı üstün, zehri güçlü,
Kapışanı dümdüz eder.
Erliği dağın denginçe,
Güreşe tutuşsa can yiyecek gibi.
Pehlivanlığı bambaşka,
Bahadırlığı bir hayli,
Bozkurtluğu göz önünde.
Tuuçunak'ın ağzını çevirmişti,
Er Konurbay bahadıra
Karşı sürüp Sarı han
Saldırıp mızrak uzatmıştı.
İnişine yokuşuna bakmadan,
Ölürüm diye saymadan,
Çevresine bakmadan,
Hiç öleceğini saymadan,
Hıtay'a kendini vurmuştu.
Kalday oğlu kâfire,
Han Konurbay bahadıra
Karşı karşıya durmuştu.
Çomaklaşıp kapışıp,
Çomak kırılıp boynunda,
Sapı elde kalıp.

Ayza menen sayışıp,	*Mızrak ile dürtüşüp,*
Ayza sınıp bırkırap,	*Mızrak kırılıp paramparça,*
Kılıçtaşıp çabışıp,	*Kılıçlaşıp vuruşup,*
Kıyın cañcal boldu emi.	*Çetin cenk oldu şimdi.*
Ok ötpös tondor süzülüp,	*Ok geçmez kaftanlar sıyrılıp,*
Kılıç sınıp bırkırap,	*Kılıç kırılıp paramparça,*
Ortosunan üzülüp.	*Ortasından kopup.*
Kıyın salış boldu ele.	*Çetin kapışma olmuştu.*
Çöyçöktöy közdüü Sarı kan	*Kâse gibi gözlü Sarı han*
152730 Koñurbay menen betteşip,	*Konurbay ile yüzleşip,*
Kezekteşip sayışıp,	*Sırayla dürtüşüp,*
Keñ dürböön bolup turdu ele.	*Geniş kargaşa olup durmuştu.*
Kayran candı ayabay,	*Kayran canı esirgemeden,*
Argından kanı Sarı kan	*Argın'ın hanı Sarı han*
Ayabay uruş kıldı ele,	*Esirgemeden savaş kılmıştı,*
Cekeme-ceke sayışıp,	*Teke tek dürtüşüp,*
Cekeleşip turdu ele.	*Teke tek duruyordu.*
Ce Sarı kandın canında	*Ne Sarı han'ın yanında*
Külçoro, Bakay kanı cok,	*Külçoro, Bakay hanı yok,*
152740 Kançorosu dagı cok.	*Kançoro'su dahi yok.*
Bügün körgön erteñ cok,	*Bugün görülen yarın yok,*
Uşunday eken düynö bok!	*Böyleymiş işte, dünya bok!*
Iç örttönüp, özök çok,	*İçi yanıp, özü kor,*
Belgilüü kökcal dagı cok.	*Belli bozkurt dahi yok.*
Kar aylanbas zoo cok,	*Kar dolanmaz kaya yok,*
Karan kılıp oturgan	*Arka olup oturan*
Karan kün Bakay toosu cok.	*Kara gün dostu Bakay dağı yok.*
Canında coldoş-coro cok,	*Yanında yoldaş yâren yok,*
Acıratıp aluuçu	*Ayırıp kurtaracak*
152750 Almambet uulu Çoro cok.	*Almambet oğlu Çoro yok.*
Bel baylagan beli cok,	*Bel bağladığı beli yok,*
Belgilüü Semeñ baatırı	*Belli Semen bahadırı,*
Beline tañuu eri cok.	*Beline destek eri yok.*
Oşo soguş içinde	*O savaşın içinde*
Kaçıp kirüüçü tokoy cok,	*Kaçıp girecek orman yok,*
Karaan kılar nogoy cok.	*Arka olacak Nogay yok.*
Koñurbay kanday şer ele,	*Konurbay nasıl aslandı,*
Koñurbayga kol salgan	*Konurbay'a el salan*

	Sarı kan kanday er ele!	*Sarı han nasıl erdi!*
152760	Keçe er Semetey kökcalıñ	*Hani er Semetey bozkurdun*
	Dünüyönü çaçkanda,	*Dünyalığı saçtığında,*
	Kırgızdı közdöy baskanda	*Kırgız'a doğru yürüdüğünde*
	Çoñ-Bukarga dümöktü	*Çon-Buhara'ya hengâmeyi*
	Sala kelgen emespi.	*Sala gelmiş değil mi.*
	Tokoydogu Sarı taz	*Ormandaki Sarı taz'ı*
	Ala kelgen emespi,	*Alıp gelmiş değil mi,*
	Sarı taz atın coydurgan,	*Sarı taz adını sildirmiş,*
	Kayran candan tüñülüp,	*Kayran candan umut kesip,*
	Sarı kan atka koydurgan,	*Sarı han adını koydurmuş,*
152770	Kan kıykırıp turganda	*Han haykırıp durduğunda*
	Talaska kurgan tam kılıp, At oyunçu, cöö külük	*Talas'a kurulu dam yapıp, At oyuncusu, yaya yürük*
	Argınga kökcal kan kılıp, Tuş-tuşunan cügürüp,	*Argın'a bozkurt han kılıp, Dört bir yandan koşuşup,*
	Alsıragan baatırdın	*Güçten düşmüş bahadırın*
	Atagın ukkan çoçugan,	*Adını duyan ürkmüş,*
	Ar cerden cetik okugan.	*Her yerden yetkin okumuş.*
	Taş sayıngan tazası,	*Taş takınmış taz'ı,*
	Ar kaysıdan kat algan,	*Her birinden mektup almış,*
	Arslan çaldan bata algan. Uçugar kiygen uluusu,	*Arslan ihtiyardan dua almış. Uçugar giymiş ulusu,*
	On eki birge kol berip,	*On iki pîre el verip,*
152780	Kılıç algan ıktuusu	*Kılıç almış ustası*
	Ada baatır bolup atalgan. Kaptap kelip cetti ele,	*Tam bahadır olup adlanmış. Basıp gelip yetişmişti,*
	Balbandıgı başkaça	*Pehlivanlığı bambaşka,*
	Iktuulugu dagı bar,	*Ustalığı dahi var,*
	Coo aylasın çıñ bilgen	*Düşman hilesini iyi bilen*
	Mıktuulugu dagı bar,	*Sağlamlığı dahi var,*
	Tilge çeçen, Sarı kan	*Dilde usta, Sarı han'ın*
	Tilmeçtigi dagı bar.	*Dilmaçlığı dahi var.*
	Tuura cerden col tapkan	*Doğru yerden yol bulan*
	Kara cagal çoñ balban,	*Kara yağız koca pehlivan,*
152790	Kösömdügü dagı bar,	*Önderliği dahi var,*
	Neçen coogo kol salgan	*Nice düşmana el salan*
	Berendigi dagı bar,	*Yiğitliği dahi var,*

Tuuçunagın tuylatıp,
Kez kelgendi kıyratıp,
Kerişkeni Koñurbay
Mañdaylaşıp turuşup,
Ayza sayıp, balta urup,
Sabasa tarpın koebu?
Böödödön böödö uruşup,
Alöökönün Koñurbay
Kaarlanıp kakayıp,
Kabar kılıp eline.
Karşı kelgen cañcalga,
Kaptagın dep Koñurbay
Buyruk kıldı cañcuñga.
Koñurbay buyruk kılganda
Çokmor tiyip sırtınan
Kaptabay mancuu turabı,
Kızıl çelek kan boldu.
On başçısı oroktop,
Elüü başçısı soroktop,
Cüz başçısı cügürüp,

Tuuçunak'ını şahlandırıp,
Rast geleni kırıp geçirip,
Cenkleştiği Konurbay,
Karşı karşıya duruşup,
Mızrak saplayıp, balta vurup,
Döverse leşini kor mu?
Boşundan boşuna vuruşup,
Alööke oğlu Konurbay
Hışımlanıp dikleşip,
Haber salıp eline.
Karşı gelen cenge,
Bas diye Konurbay
Buyruk kıldı cancuna.
Konurbay buyruk kıldığında,
Çomak değip sırtından
Basmadan Mançu durur mu,
Kızıl kova kan oldu.
Onbaşısı dolanıp,
Ellibaşısı fırlayıp,
Yüzbaşısı koşuşup,

Miñ başçının baarısı
Altı miñ kıtay, san kalday
Balbandarı bir dalay,
Kürmö kiygen küçtüüsü,
Ceti cüz ayza bir tiyip,
Er Sarı kan baatırdı
Tegerektep ketti ele,
Dalba kakkan nemedey,
Dalbaktatıp sabadı.
Ötkörö buzuk çon cañcal
Kıraanıñ Kalça barında
Kıtay salgan çoñ cañcal.
Kandarı kaptap cetti ele,
Tegerektep ketti ele.
Ceti börü bir koydu
Talasa tarpın koebu?
Ceti miñ can bir candı
Kan Koñurbay baatırı

Binbaşının hepsi,
Altı bin Hıtay, sayısız kalday,
Pehlivanları bir hayli,
Cepken giymiş güçlüsü,
Yedi yüz mızrak bir değip,
Er Sarı han bahadırı
Çevreleyip sarıvermişti,
Çırpınan bir şey gibi,
Savura savura dövdüler.
Aşırı bozuk büyük cenk,
Kıranın Kalça varken
Hıtay'ın saldığı büyük cenk.
Hanları basıp yetişmişti,
Çevreleyip sarmıştı.
Yedi kurt bir koyunu
Kapışsa leşini kor mu?
Yedi bin can bir cana,
Han Konurbay bahadırı

Ayangan cok akırı.	*Esirgemedi sonunda.*
Kıtay zorduk kılganga	*Hıtay'ın zorbalık ettiğine*
Er Sarı kan köngön cok,	*Er Sarı han boyun eğmedi,*
Attan tüşüp albayıp,	*Attan düşüp serilmeyip,*
Amızın takır bergen cok.	*Namusunu hiç vermedi.*
Çoñ kazanday kayran baş	*Koca kazan gibi kayran baş,*
Bütkön boydun baarısı	*Bütün bedenin hepsi*
Bılkıldabay dal boldu,	*Kımıldamadan donakaldı,*
Eñ kayrattuu eki kol	*En kuvvetli iki kol,*
152840 Öödö-ıldıy bolboy şal boldu. Keçe	*İnip kalkamaz olup felç oldu. Hani*
kaldaydın tuusun kıyratıp	*kalday'ın tuğunu deviren*
Akıl ayran dal boldu,	*Akıl şaşıp donakaldı,*
Kıtay miñdep, bul calgız	*Hıtay binlerce, bu yalnız,*
Kayran başı dal boldu.	*Kayran başı donakaldı.*
Ayla tapçu Bakaydı	*Çare bulucu Bakay'ı*
Bir körüügö zar boldu.	*Bir görmeye hasret kaldı.*
Erdiginen kol salıp	*Erliğinden el salıp*
Duuga kirdi Sarı kan,	*Velveleye girdi Sarı han,*
Kıtay miñdep, bul calgız	*Hıtay binlerce, bu yalnız,*
Ayıkpagan bir müşkül	*Onulmaz bir müşkül,*
152850 Çuuga kirdi Sarı kan.	*Kavgaya girdi Sarı han.*
Aykay kulak tundurgan	*Narası kulak sağır eden*
Köpkö kirdi Sarı kan,	*Kalabalığa girdi Sarı han,*
Kirgen can aman çıkpagan	*Giren can sağ çıkmayan*
Örtkö kirdi Sarı kan,	*Yangına girdi Sarı han,*
Munarıktap buzulgan	*Puslanıp bozulan*
Okko kirdi Sarı kan.	*Ok yağmuruna girdi Sarı han.*
Karmaşkandı kaysagan	*Kapışanı çiğneyen*
Topko kirdi Sarı kan,	*Topluluğa girdi Sarı han,*
Kanattuu uçup çıga albas,	*Kanatlı uçup çıkamaz*
152860 Okko kirdi Sarı kan,	*Ok yağmuruna girdi Sarı han,*
Kırgın tiyse kıyşaybas,	*Kırgın değse eğilmez*
Topko kirdi Sarı kan.	*Topluluğa girdi Sarı han.*
Çalınsa kayra çıgalgıs	*Takılsa geri çıkılmaz*
Torgo kirdi Sarı kan.	*Tuzağa girdi Sarı han.*
Ata, Kakan, Çoñ-Beecin	*Vay, Kakan, Çon-Beecin*
Kolgo kirdi Sarı kan.	*Ordusuna girdi Sarı han.*
Capa tartıp, can keçip,	*Cefa çekip, candan geçip,*

	Calgız candan tüñüldü,	*Yalnız canından umut kesti,*
	Kapa bolup kaygırbay,	*Kederlenip yerinmeden,*
152870	Kıtay seldey kaptasa	*Hıtay sel gibi bassa da*
	Tuu çunaktan ayrılbay	*Tuuçunak'tan ayrılmadan,*
	Bolot çokmor kolgo alıp,	*Çelik çomak ele alıp,*
	Kayrat kılat Sarı kan.	*Direnip durur Sarı han.*
	Ar kaysısın bir salıp,	*Her birine bir indirip,*
	Çokmorunan çok çıgat,	*Çomağından kor çıkar,*
	Salgan cerden ot çıgat.	*Vurduğu yerden ateş çıkar.*
	Salışıp turat Sarı kan.	*Kapışıp durur Sarı han.*
	Uşu Sarı kandın Kalıgı –	*İşte bu Sarı han'ın Kalık'ı –*
	Kırgızga paydası tiygen carıgı.	*Kırgız'a faydası değen ışığı.*
152880	Acal cetse ölöm dep,	*Ecel yeterse ölürüm diye,*
	Atam kökcal berenge	*Atam bozkurt yiğide*
	Coldoş bolup berem dep,	*Yoldaş olurum ben diye,*
	Telkürööñgö kamçı urup,	*Telkürön'e kamçı vurup,*
	Kalık kirdi soguşka.	*Kalık girdi savaşa.*
	Bakaydın uulu Baytaylak	*Bakay'ın oğlu Baytaylak*
	Bastırıp coogo tielek,	*Sürüp düşmana daha değmeden,*
	Buda cerge kirgen cer Taylak	*Bu da yere giren er Taylak,*
	Ada kirdi soguşka.	*Tam girdi savaşa.*
	Aygay kırgın salam dep,	*Naralı kırgın salarım diye,*
152890	Karaan bolgon Sarı kan	*Arka olan Sarı han'ı*
	Acıratıp alam dep,	*Ayırıp kurtarırım diye,*
	Camgırçının Şayımbet	*Camgırçı oğlu Şayımbet*
	Cana kirdi soguşka,	*Yine girdi savaşa,*
	Aksakalı Sarı kan	*Aksakalı Sarı han*
	Karı kirdi soguşka.	*Kart girdi savaşa.*
	Argın, kırgız aralaş	*Argın, Kırgız karışık,*
	Baarı kirdi soguşka.	*Hepsi girdi savaşa.*
	Mañdaylaşıp turuşup,	*Karşı karşıya duruşup,*
	Ayza muştap uruşup,	*Mızrak saplayıp vuruşup,*
152900	Aldı eren alsızın	*Öndeki erler güçsüzüne*
	Ayza menen salışıp,	*Mızrak ile girişip,*
	Temteleñdep ketkende	*Sendeleyip gittiğinde*
	Teep suurup alışıp.	*Tepip söküp alışıp.*
	Kılıçtaşıp alışıp,	*Kılıçlaşıp kapışıp,*
	Kıtay, kırgız uruşu	*Hıtay, Kırgız vuruşması*

Кырғындашып калышып.
Көрүнгön koldo bedel cok,
Бу кырғындын ичинде
Емине бар, неler cok.
Өлүп catkan adamдын
Denesi калып, башы cok
Azuuларын аркаytып,
Ат өлүгү too түшүп,
Кыл murutun шыpaytып,
Eren өлүп boo түшүп,
Кayratы bar kalk өлүп,

Кырғынлашып калып.
Көрүнөн орduda paha yok,
Бу кырғынын ичинде
Ne var, neler yok.
Өлүп yatan adamын
Bedeni kalmış, başı yok,
Азы дишleri сырытып,
At өлүсү даг gibi уғылып,
Кыл byyғы sarkытып,
Erler өлүп demet demet дүшүп,
Kuvveti olan halk өлүп,

İKİNCİ BÖLÜM

Tutsak Küheylan, Yaslı Talas

Konurbay "it dövüşü" dediği sahte ricat oyununu kurar ve pusuya Orok Baş ile May Taman gibi ucubeleri yerleştirir. Tuzak işler: Kalık ile Baytaylak tutsak edilip Kalça'ya armağan edilir; yetmiş yerinden yaralanan Sarı Han güçbela Talas'a kaçar. Konurbay'ın peşine düşen Şayımbet ise kaçar gibi yapan Kalça'nın eliyle "kalpak gibi" attan kapılıp çoban köle yapılır; Semetey'in emaneti Taybuurul kemende düşer, ganimet olarak Kakan hanına gönderilmek üzere Hıtay ordugâhında bağlanır. Zaferle coşan Konurbay, Bakay sağ oldukça Kırgız'ın yenilmeyeceğini haykırarak yeni bir saldırı emri verir.

Haber Talas'a düşer: uğursuz bir düşle uyanan Bakay, Kanıkey'in ak sarayında acı gerçeği sayar — Camgırçı ölmüş, Şayımbet tutsak, Buurul düşman elinde; ordu toplansın. Yaralı Sarı Han yaklaşan ordunun uyarısını getirir. Kanıkey hazinesini açar: Külçoro'ya ok geçmez kaftanla boz atı, Kançoro'ya Kök-Telki ile gök demir zırhı kuşandırır; topal usta Bölökbay'ın dövdüğü silahlar, Aktinte kılıcı ve yedi yılda doksan pehlivana yoğrulan kandagay ortaya çıkar. Kanıkey, Buurul'un kökenini anlatır: Manas'ın kırk çorosunu yenen savaşçı kız Saykal'ın ahiretlik nikâhla armağan ettiği, yedi ünlü tulparla birlikte doğmuş kutlu taydır bu. İki çorosunu iki memesinin sütüyle kutsayan ananın duasıyla, Bakay'ın "Buurul'u kurtarın ya da dönmeyin" andıyla ordu yola koyulur.

KÜNYE — KEY FACTS

- Konurbay'ın sahte ricat tuzağında Kalık ile Baytaylak tutsak düşer; Sarı Han yetmiş yarayla Talas'a kaçar.
- Şayımbet, Konurbay tarafından attan "kalpak gibi" kapılıp köle edilir; Taybuurul kementle ganimet alınır.
- Konurbay, Buurul'u Kakan'daki Esenhan'a armağan göndermeyi tasarlar ve "Bakay sağken Kırgız yenilmez" der.
- Bakay uğursuz düşle uyanıp felaketi haber verir; Kanıkey'in kalay kapılı ak sarayında ordu toplanır.
- Kanıkey hazineden Aktinte kılıcını ve yedi yılda hazırlanan kandagay donunu çıkarır; Külçoro ile Kançoro'yu savaşa donatır.
- Buurul, Manas'ın kırk çorosunu yenen savaşçı kız Saykal'ın ahiretlik nikâh armağanıdır; Algara ve Maaniker gibi yedi ünlü tulparla birlikte doğmuştur.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Kıtay, kırgız çatagı	*Kıtay ile Kırgız kavgası*
Karmaşkan can calpı ölüp,	*Boğuşan canlar hep birden ölüp,*
Kayrattanıp turuştu.	*Yüreklenip direndiler.*
152920 Ölböy tirüü erender	*Ölmeyip sağ kalan erenler*
Ayzaların cölönüp,	*Mızraklarına dayanıp,*
Kıpkızıl kanga bölönüp.	*Kıpkızıl kana bulanıp.*
Uruştu eske alışıp,	*Savaşı akıllarına getirip,*
Uygu-tuygu çabışıp.	*Karman çorman vuruşup.*
Cer tamandap çañ bolup,	*Yer çiğnenip toz olup,*
Kolottun baarı kan bolup.	*Vadilerin hepsi kan olup.*
Kan Manas menen salıştım.	*Han Manas ile çarpıştım.*
Eçen cüyrük attardın	*Nice yürük atların*
Eeri tüşüp booruna	*Eyeri kayıp böğrüne*
152930 Tuylap catkan mından köp,	*Çırpınıp yatanı bundan çok,*
Kıykırıp sunsam bölünböyt,	*Haykırıp uzatsam yarılmaz,*
Eçen külük tulpardı	*Nice soylu tulparı*
Eeri cok boş koştop,	*Eyersiz başıboş yedekleyip,*
Eçen adam can bozdop.	*Nice insan can derdiyle inleyip.*
Esebi cok uruştu,	*Hesabı yok savaştılar,*
Kim körgön mınday cumuştu. Ceti col sunsam bölünböyt,	*Kim görmüş böylesi işi. Yedi kez uzatsam yarılmaz,*
Obodogu cıldızday	*Gökteki yıldız gibi*
Bolcoş bolup kalıptır,	*Ahdedip buluşur olmuşlar,*
Sarı kanga Şayımbet	*Sarı Han'a Şayımbet*
152940 Coldoş bolup kaldı ele.	*Yoldaş olup kalmıştı.*
Bakay uulu Baytaylak,	*Bakay oğlu Baytaylak,*
Sarı kandın Kalıgı	*Sarı Han'ın Kalık'ı*
Ayabay soguş saldı ele,	*Amansız savaş salmıştı,*
Komokoyluu ayzasın	*Sivri temrenli mızrağını*
Koloytup öödö aştaşıp,	*Havaya dikip kaldırıp,*
Kıtay, kırgız uruşu	*Kıtay, Kırgız savaşı*
Kırgındı kızık baştaşıp.	*Kırgını kızgın başlatıp.*
Erdik caktan kolcoktop,	*Yiğitlik yanından böbürlenip,*
Eren ölüp, kan ölüp,	*Eren ölüp, han ölüp,*
152950 Ebi cok dürbön çoñ kazat	*Düzensiz kargaşalı büyük gaza*
Curtum kaçımış bolup kalgıla,	*Yurdum, kaçar gibi yapıverin,*

	Acalduunun baarı ölüp.	*Eceli gelenin hepsi ölüp.*
	Kaçpay turup salışıp,	*Kaçmadan durup çarpışıp,*
	Kan tögülüp çañ kaptap.	*Kan dökülüp toz kaplayıp.*
	Esebi cok çır baştap.	*Hesabı yok kavga başlayıp.*
	Eñkeyiştep er sayat,	*Eğilip inerek er saplar,*
	Ekiden döönü bir sayat,	*İkişer devi bir vuruşta saplar,*
	Sarı kan sayıp ötüp cür,	*Sarı Han saplayıp geçip gider,*
	Bölünüp çıkkan erlerin	*Ayrılıp çıkan erlerini*
152960	Şayımbet başın kesip cür.	*Şayımbet başını kesip gider.*
	Calgızdap baylap algıla,	*Tek tek bağlayıverin,*
	Bu kırgındı körgöndö	*Bu kırgını gördüğünde*
	Kalday uulu kapırıñ	*Kalday oğlu kâfirin*
	Kan Koñurbay baatırıñ	*Han Konurbay bahadırın*
	Kaarlanıp bakırıp,	*Öfkelenip bağırıp,*
	Kaldayların çakırıp.	*Kaldaylarını çağırıp.*
	Curtum, men bilgendi bildiñbi,	*Yurdum, benim bildiğimi bildin mi,*
	Men tuygandı tuyduñbu?	*Benim sezdiğimi sezdin mi?*
	Kan Koñurbay bolgonu,	*Han Konurbay olalı,*
152970	Almambet menen alıştım,	*Almambet ile boğuştum,*
	Mınday coo körbödüm,	*Böyle düşman görmedim,*
	Uçu bolot, sır nayza	*Ucu çelik sırlı kargı*
	Altı ay tınbay salışsa,	*Altı ay durmadan çarpışsa,*
	Aram ölgön bul burut	*Haram ölesi bu burut*
	Aldırçu türü körünböyt,	*Yenilecek gibi görünmüyor,*
	Cebesi bolot sır nayza	*Temreni çelik sırlı kargı*
	Curtum, cerge kirsin bu kırgız	*Yurdum, yere girsin bu Kırgız*
	Munuñ ceñdirüüçü türü körünböyt!	*Bunun yenilir hâli görünmüyor!*
	Kaldaylarım, şerlerim.	*Kaldaylarım, arslanlarım.*
152980	Kamıngan tegiz erlerim,	*Hazırlanmış cümle erlerim,*
	Kürmö kiygen küçtüülör,	*Cepken giymiş güçlüler,*
	Taş sayıngan tazalar,	*Taş kuşanmış tazalar,*
	Badana kiygen balbanım,	*Zırh giyinmiş pehlivanım,*
	Dümöktüü boldu cañcalıñ,	*Belalı oldu kavgan,*
	Cetimiş aşıp seksenge	*Yetmişi aşıp seksene*
	Curtum, barıp kalgan ekenmin,	*Yurdum, varıp kalmışım,*
	Tanıp kalgan ekenmin.	*Gücüm kesilir olmuşum.*
	Kaçpay soguş salgıla,	*Kaçmadan savaş verin,*
	Attın oozun cıygıla,	*Atın dizginini kasın,*

Artık soguş kılgıla.
It uruşun* salgıla,
Kez kelgende kerişip,
Calgız kelgen şerlerin,
Een talaanı bet alıp,
Erikpey uruş salgıla!

Üstün savaş edin.
İt dövüşünü verin,*
Rast geldiğinde dalaşıp,
Yalnız gelen arslanlarını,
Issız kırlara yönelip,
Usanmadan savaş verin!

Mancuularım, kandarım,
Uşu tilim algıla!
Ayttım curtum, tilimdi al, Dobuşunan can çıkkan,
Aytkanım uşul bilip al.
Acayıptuu şerlerim,
Belime tañuu erlerim,
Silerge aytkan kepterim!
Amal kıldı Koñurbay.
Aytkanımdı eptegin,
Tuuçunakçan Sarı kan
Tuura balaa bul eken.
Cadaldıgı can koyboyt,
Tuura meenet şum eken,
Tuura balaa bu eken,
Balbanduusu ıktuusu,
Ayzaga kamduu mıktuusu
Ayabagan er eken.
Balbandıgı başkaça,
Alışka dañgıl er eken.
Ketimiş bolup kalalı,
Too tügöngön urçuktan,
Toñkoyup kirgen tumşuktan,
Cetik bolot kayçısı,
Calgız at cürbös kısıktan, Cana kamdap turdu ele
Mee kaynagan ısıktan,
Bok cıttangan sasıktan,
Kayıp cürbös çölünön,
Karmaştın kızık cerinen
Alıştı katuu salalı,
Kaltırbay erin kıralı.

Mançularım, hanlarım,
Şu öğüdümü tutun!
Söyledim yurdum, sözümü tut, Sesinden can çıkan,
Dediğim budur, bilesin.
Acayip arslanlarım,
Belime bağ olan erlerim,
Size söylediğim sözlerim!
Hile kurdu Konurbay.
Dediğimi yerine getirin,
Tuuçunak atlı Sarı Han
Tam bir bela imiş bu.
Azgınlığı can koymaz,
Tam bir mihnet, kurnaz imiş,
Tam bir bela imiş bu,
Pehlivanlıkta ustası,
Mızrağa hazır yamanı
Amansız bir er imiş.
Pehlivanlığı bambaşka,
Boğuşmada usta er imiş.
Gider gibi yapalım,
Dağın bittiği burundan,
Eğilerek girilen geçitten,
Keskin çeliktir kaskatısı,
Tek atın geçmediği darlıktan, Yine hazırlanıp durmuştu
Beyin kaynatan sıcaktan,
Pislik kokan çirkeften,
Yabanın geçmez çölünden,
Kavganın kızgın yerinden
Boğuşmayı sert salalım,
Erlerini bırakmadan kıralım.

At sorulap turuşup,	*Atları yorup dururken,*
It uruşun kılışıp,	*İt dövüşünü edip,*
Meenetti bekem salalı.	*Mihneti sıkıca yükleyelim.*
Berenderin mert kılıp,	*Yiğitlerini telef edip,*
Erin baylap alalı.	*Erlerini bağlayıp alalım.*
Enesi talak burutka,	*Anası boşanmış buruta,*
Burut degen curutka	*Burut denen kavime*
Azaptı artık salalı,	*Azabı fazlasıyla salalım,*
Balbandarın, şerlerin	*Pehlivanlarını, arslanlarını*
Bölüp kırgın kılalı».	*Ayırıp kırgına uğratalım».*
Kalıñ kolun kaçırıp,	*Kalabalık ordusunu kaçırtıp,*
Amal kıldı Koñurbay	*Hile kurdu Konurbay*
Amalın körçü doñuzdun,	*Hilesine bak domuzun,*
Cürgönünön çañ çıkkan,	*Yürüdüğünde toz kopan,*
Alöökönün ereni,	*Alööke'nin ereni,*
Altımış uuldun kencesi	*Altmış oğlun küçüğü*
Eren Kalça bereni	*Eren Kalça yiğidi*
Kıtaylardan Koçkusu,	*Kıtaylardan Koçku'su,*
Kalmaktardın Boşkusu,	*Kalmuklardan Boşku'su,*
Solondordon Solobo	*Solonlardan Solobo*
Soguşta mınday bolobu?	*Savaşta böylesi olur mu?*
Şibe curttan Cagalı	*Şibe yurdundan Cagalı*
Tokşukerden Solobo	*Tokşuker'den Solobo*
Burulgan balban atı bar,	*Burulgan adlı pehlivan atı var,*
Burut kelse karma dep,	*Burut gelirse yakala diye,*
Tiygenin tirüü çayna dep,	*Değeni diri diri çiğne diye,*
Bulardı koyduk artına.	*Bunları koyduk ardına.*
Artık balban külügü,	*Üstün pehlivan yüğrüğü,*
Adam uulu körbögön	*Âdemoğlunun görmediği*
Bul Koñurbaydın bülügü.	*Bu Konurbay'ın belası.*
Kündün kuyun buzultçu	*Günün kasırgasını bozan*
Ondu-möndü cayçısın,	*Dolu boran yağdıran caycısını,*
Akıldan Kalça oñobu	*Akılca Kalça alt edilir mi*
Aylası artık, zaarı küç	*Hilesi üstün, zehri güçlü*
Abañday adam bolobu?	*Ağabeyin gibi adam olur mu?*
Bu keçildin kanı mıktuunu	*Bu keçil hanı yamanı*
Kemitken adam oñobu?	*Küçümseyen adam onar mı?*
Adam bilbes sözdüüsün	*İnsanın bilmediği dilde söyleyenini*

Burut kelse baskın dep,
Talaaga kanın çaçkın dep,
Kıtaydan bölök sezdüüsün.
Adamdan bölök türü bar
Başında calgız közdüüsün.
Alban türdüü balbanın,
Ataktuu Kalça cañcalın.
Cañcuulardan Orok baş,
Can caralgan ar kanday
Örttöngürdön oolak kaç!

Burut gelirse ez diye,
Kırlara kanını saç diye,
Kıtaydan başka türlü sezenini.
İnsandan başka bir görünüşü var
Başında tek gözlüsünü.
Türlü türlü pehlivanını,
Namlı Kalça'nın kavgasını.
Cancuulardan Orok Baş,
Canı yaratılmış her kim varsa
O yanasıcadan uzak kaç!

Orogu toodoy can eken,
On eki batman* çoyunbaş
Kol kolunda bar eken.
Ölçöösün körsö can çıgat,
Oyulgur mınday can eken.
Açuulansa kapırdın
Aalamdı buzgan cini bar,
Aylasın körsöñ baarıdan
Adamdan bölök türü bar.
Munun arkı tegin surasañ
Bu Beecindin arı cak cagında
Beecindik aytat lıykı dep,
Lıykının saygan bagında,
Oşol baktın arcagı
Kırk künçülük colunda,
Suuk-Tör degen töründö,
Abargen degen kölündö
Tak oşondo tuulgan,
Adamga salgan çuulgan.
Aldına bargan kıtaydın
Tiktep turup tim ele tili buulgan. Bir doñuzdun etine
Tileginñ kabıl kelbegir,
Balaket cayda tuulgan,
Atka minbey cöö cürgön,
Munun andaylıgın kim bilgen?
Artıkça mınday türü bar,
Aram – adal ılgabas

Orok'u dağ gibi bir can imiş,
On iki batman dökme topuz*
Koca elinde var imiş.
Heybetini görenin canı çıkar,
Oyulasıca böyle bir can imiş.
Öfkelense kâfirin
Âlemi bozan hırsı var,
Hilesini görsen hepsinden
İnsandan başka bir görünüşü var.
Bunun asıl soyunu sorarsan
Bu Beecin'in öte yakasında
Beecinli der ona lıykı diye,
Lıykı'nın diktiği bağında,
O bağın ötesi
Kırk günlük yolunda,
Suuk-Tör denen yaylasında,
Abargen denen gölünde
Tam orada doğmuş,
İnsanlara salmış velvele.
Önüne varan Kıtayın
Bakakalıp öylece dili tutulmuş. Bir domuzun etine
Dileği kabul olmayasıca,
Bela bir yerde doğmuş,
Ata binmeden yaya yürüyen,
Bunun böyle olduğunu kim bilmiş?
Üstüne böyle bir görünüşü var,
Haram helal ayırmaz

Bul kapırdın cini bar.
Bet algandı kaysagan
Bul kapırdın türü bar.
Betteşken alptar soyulup,
Orok atka koyulgan,
Oroktun cayı uşunday –
Munun enesi indi calabı,
Atası kıtay dolusu.
Adamdın tilin bilbegen
153110 Koñurbaydın ayban çalış doñuzu.
Elesti körsö baykagan,
Eñişken coonu kaysagan.
Bu kalıñ kıtay kakandan

Bu kâfirin öfkesi var.
Karşısına çıkanı çiğneyen
Bu kâfirin görünüşü var.
Yüzleşen alplar boğazlanıp,
Orok adı konulmuş,
Orok'un hâli işte böyle –
Bunun anası Hintli yosması,
Babası Kıtay delisi.
İnsanın dilini bilmeyen
Konurbay'ın hayvan kırması domuzu.
Karaltıyı görse sezen,
Güreştiği düşmanı çiğneyen.
Bu kalabalık Kıtay hakanından

Kan Koñurbay turuşu
Bul Oroktun cayın suraba.
Kez kelgendi talkalap,
Munun kıla cürgön cumuşu.
Alöökönün Koñurbay
Bettep kelgen buruttu
153120 Bet alıp karmap algın dep,
Kırk arkan boyu zındanga
Can karmasañ salgın dep,
Oroktu koydu bir cerge.
Anın beri cagına
Kalmaktardan May taman,
Tüktü kaman Tüktaman
Tügöngön kapır bul caman,
Başta atı May taman,
Kalmaktardın çoñ sorgok
153130 Tuurası coon, boyu pas
Tutanıp ketken kapırdın
Tula boyu kara taş.
Alışsa candı koybogon,
Bütkül cese toybogon,
Tiktese candı koybogon,
Çoñ kaçırın baylagan,
Kapsañdın-Toosun caylagan.
Kara kalmak, mancuunun

Han Konurbay'ın duruşu
Bu Orok'un hâlini sorma.
Rast geleni paramparça edip,
Bunun edegeldiği iş budur.
Alööke'nin Konurbay'ı
Karşı gelen burutu
Yüz tutup yakalayıver diye,
Kırk urgan boyu zindana
Canlı ele geçirirsen at diye,
Orok'u koydu bir yere.
Onun beri yanına
Kalmuklardan May Taman,
Tüylü yaban domuzu Tüktaman
Tükenesice kâfir bu fena,
Önceden adı May Taman,
Kalmukların büyük oburu
Eni kalın, boyu kısa
Tutuşup yanmış kâfirin
Bütün bedeni kara taş.
Boğuşsa can bırakmayan,
Tümünü yese doymayan,
Baksa can bırakmayan,
Büyük katırını bağlamış,
Kapsañ Dağı'nı yurt edinmiş.
Kara Kalmuk'un, Mançu'nun

Uyasın buzup tam kılgan,
Bul uruşsa candı cay kılgan.
Er Koñurbay zor Kalça
Erenin koydu bir cayga.
Kara beles kaykañga
Kayrılıp kıtay dürküröp,
Kaçıp-şaşıp durküröp,
Kalk tayanıp, çuu turup,
Beleske çıga keldi ele
Bet cagınan Sarı kan
Kaardanıp bakırıp,
Kalıñ kolun capırıp,
Kankor Manastap uraan çakırıp.
Bozala celek tuu kılıp,

Yuvasını bozup dam yapmış,
Bu, dövüştü mü canın işini bitiren.
Er Konurbay, ulu Kalça
Erenini koydu bir yere.
Kara tepenin yamacına
Dönüp Kıtay gürleyip,
Kaçıp şaşıp gürleyip,
Halk dayanıp, çığlık kopup,
Bele çıkıp gelmişti
Karşı yandan Sarı Han
Öfkelenip bağırıp,
Kalabalık orduyu sürüp,
Hunhar Manas diye uran çağırıp.
Boz ala flamayı tuğ edip,

Boy-boyu artık çuu kılıp,
Tuuçunagın tuylatıp,
Tuş kelgenin kıyratıp.
Erendin baarı ögölüp,
Eçen baatır, eçen şer
Kızıl kanga bölönüp,
Erenden eçen kan ölüp,
Sayışkan alptın baarı ölüp, Torgo tüşçü bul eköö
Kaçkan coogo kamınıp
Art cagınan Şayımbet
Kalgan eken cabılıp.
Orto cerin Sarı kan
Ay tüşürüp kelatat,
Kaptalınan Baytaylak
Toy tüşürüp kelatat.
Kaçırtkı salgan Koñurbay
Kara balaa munusu.
Kıtay menen uruşkan
Kıraandardın cumuşu.
Kıyratıp tiyip kıtaydı
Aydap çıgıp ooluktu,
Colgo koygon tozgunga,
Kanga toybos olburga,

Boy boyunca fazla çığlık koparıp,
Tuuçunak'ını oynatıp,
Rast geleni kırıp geçirip.
Erenlerin hepsi bilenip,
Nice bahadır, nice arslan
Kızıl kana bulanıp,
Erenlerden nice han ölüp,
Mızraklaşan alpların hepsi ölüp, Tora düşecek bu ikisi
Kaçan düşmana hazırlanıp
Ard yanından Şayımbet
Kalmıştı üşüşüp.
Orta yerini Sarı Han
Ay düşürüp geliyor,
Yanından Baytaylak
Toy düşürüp geliyor.
Yalancı kaçış düzenleyen Konurbay
Kara bela işte bu.
Kıtay ile savaşan
Kartalların işi bu.
Kırıp vurup Kıtaya girip
Sürüp çıkıp coştu,
Yola konmuş pusucuya,
Kana doymaz canavara,

Karuusu başka kapırga	*Gücü başka kâfire*
Añdıp turgan baatırga	*Pusuda bekleyen bahadıra*
Arıslandar kelip kez boldu, Kazatka çıktı cabılıp.	*Arslanlar gelip rast geldi, Gazaya çıktı hep birden.*
Kutulbas zaman akırga.	*Kurtuluşsuz ahir zamana.*
153180 Temir arkan torçongo,	*Demir urganlı tuzakçıya,*
Tegi erender kezikti	*Nihayet erenler rastladı*
Tegiz kancarkolçongo.	*Cümlesi hançer elliye.*
Baatır Orok balbanga,	*Bahadır Orok pehlivana,*
Adam sorçu sorgokko	*İnsan emen obura*
Artkı erender coluktu.	*Arkadaki erenler rast geldi.*
Acalsız kaçıp kutuldu,	*Ecelsiz olan kaçıp kurtuldu,*
Acalduunun baarısı	*Eceli gelenin hepsi*
Oşonukuna tutuldu,	*Onunkine tutuldu,*
Bakay kandın Baytaylak,	*Bakay Han'ın Baytaylak'ı,*
153190 Sarı kandın Kalıgı	*Sarı Han'ın Kalık'ı*
San tümöndöy köp elge	*Sayısız tümen kalabalığa*
Ayta-buyta degiçe,	*Ayta buyta diyene dek,*
Açıp közdü cumguça	*Açıp gözü yumana dek*
Orok menen Baytaman	*Orok ile Baytaman*
Opsuz balban cetti ele.	*Ölçüsüz pehlivan yetişti.*
Oñolup cürö bergiçe	*Doğrulup yürüyene dek*
Tiyişkenin oñ kılbay,	*Sataştığını sağ komadan,*
Cetip aydap öttü ele.	*Yetişip sürüp geçmişti.*
Temir arkan torçongo	*Demir urganlı tuzakçıya*
153200 Kaçırına kamçı urup,	*Katırına kamçı vurup,*
Kambıl sorgok cetti ele.	*Çevik obur yetişmişti.*
Cetip kandın baldarın	*Yetişip hanın oğullarını*
Cetip sayıp kulatıp	*Yetişip mızraklayıp yıkarak*
Kömö koyup öttü ele.	*Baş aşağı devirip geçmişti.*
Iybe-şiybe balbanı	*Iybe-şiybe pehlivanı*
Cetip baylap alganı,	*Yetişip bağlayıp aldı,*
Kalday uulu kapırga,	*Kalday oğlu kâfire,*
Kan Koñurbay baatırga	*Han Konurbay bahadıra*
Tartuu kıla salganı.	*Armağan ediverdi.*
153210 Keçildin kanı erenge,	*Keçil hanı erene,*
Er Koñurbay berenge	*Er Konurbay yiğide*
Emi burkum berdi dep,	*İşte borcumu verdim diye,*

	Ereninen, kanınan	*Ereninden, hanından*
	Ekөө kolgo keldi dep,	*İkisi ele geçti diye,*
	Doolbas bekem kagılıp,	*Savaş davulu sıkı dövülüp,*
	Coo kaydalap köp kıtay	*Düşman nerede diye çok Kıtay*
	Beecindikten Tıñşası,	*Beecinliden Tınşa'sı,*
	Bet aldı balban mınçası.	*Önü sıra pehlivan bunca.*
	Oynoso burut çıñdayt dep,	*Oynarsa burut güçlenir diye,*
153220	Örttönüp ketken bul burut	*Yanıp tutuşmuş bu burut*
	Öz cayına turbayt dep.	*Kendi hâlinde durmaz diye.*
	Süyünbögön kıtaydın	*Sevinmedik Kıtayın*
	Süyünçüktüü künü tuup,	*Muştulu günü doğup,*
	Kalday kaptap kir bolup,	*Kalday üşüşüp kir gibi kaplayıp,*
	Cer cüzü menen bir bolup.	*Yeryüzüyle bir olup.*
	Kalık menen Baytaylak	*Kalık ile Baytaylak*
	Munusu kolgo tiydi dep,	*İşte bu ele geçti diye,*
	Sıbızgı kıyın tartılıp,	*Sıbızgı zorlu çalınıp,*
	Doolbas bekem kagılıp.	*Savaş davulu sıkı dövülüp.*
153230	Birden bölüp cayloogo	*Teker teker ayırıp otlağa*
	Esi-dartı köbünçö	*Aklı fikri çoğunca*
	Baatır Bakay, Semetey	*Bahadır Bakay'ı, Semetey'i*
	Bul ekөönü karmoogo.	*Bu ikisini yakalamakta.*
	Tilegi bar uşunday,	*Dileği vardır böylece,*
	Akıl iylep Koñurbay	*Akıl yoğurup Konurbay*
	Adis bolgon doñuz ay.	*Usta olmuş domuz ay.*
	Berendigi belgilüü,	*Yiğitliği bellidir,*
	Belgilüü ıktuu Koñurbay.	*Belli, becerikli Konurbay.*
	Akırek ıldıy kuyulup.	*Köprücükten aşağı dökülüp.*
153240	Kaçırtkısın kamdadı	*Yalancı kaçışını hazırladı*
	Akıl tappay kalbadı.	*Akıl bulmadan kalmadı.*
	Birindetip baatırların	*Birer birer bahadırlarını*
	Baarın karmap alganı.	*Hepsini yakalamaktı.*
	Aylası kelse kan Kalça	*Eli varırsa han Kalça*
	Erenderdin baarısın	*Erenlerin hepsini*
	Kurmandıkka çalganı,	*Kurban etmekti,*
	Tıypıl kırıp Koñurbay	*Tümünü kırıp Konurbay*
	Tınım kılıp salganı,	*Soluklanıp durmaktı,*
	Kaarlanıp Koñurbay	*Öfkelenip Konurbay*
153250	Akıl oylop mintkeni,	*Akıl düşünüp böyle etti,*

Kayra tartıp kırgızdın
Bir bokçosun tintkeni.
Erte sözü keç bolup,
Töbösünön basuuga,
Tört tülügün çaçuuga
Akıl oylop Kalçanın
Eki közü tört boldu.
Törünö kuduk kazsam dep,
A coonun ak sakalı Koñurbay.
Tört tülügün çaçsam dep,
Sarı kan ayza sundu el,
Kanına karan salsam dep,
Sandagan alp-döö balbanga
Kartayıp ketken Bakaydın
Öldüm dep boyun urdu ele,
Kanın bir cutup alsam dep. Cer caynagan san kolgo
Aşkere oyloyt Koñurbay –
Ceti kün kirdi aralap,
Akılı artık doñuz ay.
Koñurbay antip turguça,
Kolgo tüşkön baldardı
Acıratıp alsam dep,
Aleñgir çatak, çoñ cañcal
Cetimiş cerden cara cep,
Bul kıtayga salsam dep,
Argındın kanı Sarı kan.

Geri dönüp Kırgızın
Bir bohçasını yoklamaktı.
Erken sözü geç olup,
Tepesinden basmaya,
Dört davarını saçmaya
Akıl düşünüp Kalça'nın
İki gözü dört oldu.
Baş köşesine kuyu kazsam diye,
O düşmanın ak sakalı Konurbay.
Dört davarını saçsam diye,
Sarı Han mızrak uzatmıştı,
Hanına kıran salsam diye,
Sayısız alp dev pehlivana
Kocamış olan Bakay'ın
Ölürüm diye kendini vurmuştu,
Kanını bir yudumda içsem diye. Yer kaynayan sayısız orduya
Açıkça kurar Konurbay –
Yedi gün girdi arasına,
Aklı üstün domuz ay.
Konurbay böyle dururken,
Ele düşen oğulları
Kurtarıp alsam diye,
Azgın kavga, büyük cenk
Yetmiş yerden yara yiyip,
Bu Kıtaya salsam diye,
Argın'ın hanı Sarı Han.

Asmandan Aldanın künü bürkölüp,
Sarı abañdın başına
Altımış müşkül bir kelip,
Baldardı kıtay soydu dep,
Kanetse tıypıl kılıp koydu dep,
Ak sakalı suyulup,
Eki közdön akkan caş
Astındagı Tuuçunak –
Tuu çunak sanga bir salıp,
Sır nayzanı kolgo alıp,
Tuuçunak oozun burdu ele,

Gökten Allah'ın günü bulutlanıp,
Sarı ağabeyin başına
Altmış müşkül bir gelip,
Oğulları Kıtay boğazladı diye,
Ne yaptıysa tümünü kırıverdi diye,
Ak sakalı seyrelip,
İki gözden akan yaş
Altındaki Tuuçunak –
Tuuçunak'ın sağrısına bir vurup,
Sırlı kargıyı ele alıp,
Tuuçunak'ın başını çevirmişti,

Uñgusu bolot, uçu kurç
Uçuna tartkan kara kurç.
Kıyın usta Bölökbay
Kıyşık cerin oñdogon,
Sabına cezden kıyıtkan,
Tüpögün kıldan kırgagan.
Kara coltoy karandı
Duşmandı közdöy ırgagan.
Sayganı ölböy turbagan,
Börü tildep baptagan.
Adamdın köz caşı menen sugarıp,
Bölökbay usta taptagan.
Tuuçunak oozun burdu ele,
Altı miñ kıtay, san kalday
Sarı kan çıktı kan bolup,
Cetimiş cerden cara cep.
Cöö tuman tüşüp, çañ kaptap,
Cer buzulup tutuldu,
Özüñ körgön Talaska
Sarı kan kaçıp kutuldu.

Sapı çelik, ucu keskin
Ucuna çekilmiş kara çelik.
Yaman usta Bölökbay
Eğri yerini düzeltmiş,
Sapına pirinçten kakma geçirmiş,
Püskülünü kıldan kenarlamış.
Kara uğursuz karayı
Düşmana doğru fırlatan.
Sapladığı ölmeden durmayan,
Kurt dili gibi biçimleyip hazırlamış.
İnsanın gözyaşıyla sulayıp,
Bölökbay usta dövmüş.
Tuuçunak'ın başını çevirmişti,
Altı bin Kıtay, sayısız kalday
Sarı Han çıktı kan içinde,
Yetmiş yerden yara yiyip.
Alçak sis çöküp, toz kaplayıp,
Yer bozulup tutuştu,
Kendin gördüğün Talas'a
Sarı Han kaçıp kurtuldu.

TAYBUURULDUN KOLGO TÜŞÜP,
KAYRA
KUTKARILIŞI
Anın beri cagınan
Camgırçının Şayımbet
Buuruldu minip bulkuntup,
Eelendirip karandı
Eri ölgöndöy culkuntup,
At közünö karabay,
Asıl kökcal Semetey
Atın berse ayabay,
«Koñurbaydan korktum» – dep,
Şayımbet dep oşonu
Kantip baram carabay?!
Ton köönünö karabay,
Tonun berse ayabay,
Toodoy bolgon çoçkodon
«Tozogu kıyın eken» – dep,

TAYBUURUL'UN ELE DÜŞÜP,
YENİDEN
KURTARILIŞI
Onun beri yanından
Camgırçı'nın Şayımbet'i
Buurul'a binip silkindirip,
Coşturup karayı
Eri ölmüş gibi çekiştirip,
At gözüne bakmadan,
Asil bozkurt Semetey
Atını verirken esirgemeden,
«Konurbay'dan korktum» deyip,
Şayımbet diye işte onu
Nasıl varayım işe yaramadan?!
Kaftanın eskiliğine bakmadan,
Kaftanını verirken esirgemeden,
Dağ gibi olan domuzdan
«Azabı çetinmiş» deyip,

Kantip baram carabay?!	*Nasıl varayım işe yaramadan?!*
Acalım cetse ölöyün,	*Ecelim yetmişse öleyim,*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Konurbay'ı*
Aykalışıp köröyün	*Kapışıp bir göreyim*
Alsız bolsom, erte öldüm	*Güçsüzsem, erken ölmüşüm*
153330 Mınakey amanat candı bereyin! Men	*İşte emanet canı vereyim! Benim*
tuygandı tuyduñbu?	*sezdiğimi sezdin mi?*
Çamam kelse çapçışıp,	*Gücüm yeterse pençeleşip,*
Aykaydı artık salayın,	*Naramı fazlasıyla salayım,*
Kanduu moyun kankordon,	*Kanlı boyunlu hunhardan,*
Kalıktı sorgon antkordon,	*Kalık'ı emen yeminbozandan,*
Atam Camgırçı öçün alamın.	*Atam Camgırçı'nın öcünü alırım.*
«Atasın kıtay soydu» – dep,	*«Babasını Kıtay boğazladı» diye,*
Oşol atasın tartkan Semetey	*İşte babasına çeken Semetey*
Ar kaysıga kep bolboy,	*Şuna buna söz olmadan,*
Tirüü cürböy ölöyün.	*Diri gezmeden öleyim.*
153340 Mintip tirüü cürgönçö,	*Böyle diri gezeceğime,*
Tuulbay tuna çögöyün	*Doğmadan boğulup çökeyim*
Kebez belboo, keñ ötük	*Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli*
Keçildin kanı Koñurbay	*Keçil hanı Konurbay*
Keriş kılıp köröyün»,	*Cenk edip bir göreyim»,*
Dep, oşentip, Şayımbet,	*Deyip, böylece, Şayımbet,*
At oynotup bakırıp,	*At oynatıp bağırıp,*
A da atanın uulu bereniñ	*O da ata oğlu, yiğidin*
Camgırçılap uraan çakırıp,	*Camgırçı diye uran çağırıp,*
Kasaba koldo kalkıldap,	*Sancak elde dalgalanıp,*
153350 Kara caak aybalta	*Kara çeneli aybalta*
Kayrandın bileginde carkıldap,	*Kahramanın bileğinde parıldayıp,*
Kaşatka çıga kelgende,	*Sekiye çıkıp geldiğinde,*
Karap turdu Koñurbay,	*Bakıp durdu Konurbay,*
Kızıl bolot Zulpukor	*Kızıl çelik Zulpukor*
Kamdap turdu Koñurbay,	*Hazır tuttu Konurbay,*
Sınap turdu Koñurbay,	*Sınayıp durdu Konurbay,*
Şayımbetti körgöndö	*Şayımbet'i gördüğünde*
Çabaldıgın bildi emi,	*Zayıflığını bildi artık,*
Bile koyup Koñurbay	*Hemen bilip Konurbay*
153360 Mıkıyında küldü emi,	*İçin için güldü artık,*
Mancuuların bakırıp,	*Mançularına bağırıp,*

Balbandarın çakırıp,
Kaldayların, erlerin,
Kayratı toluk şerlerin.
«Men körgöndü kördüñbü,
Munun atası Manas şer ele,
Özü ala köödön er ele,
Özünün telegeyi teñ ele,
Için karap otursañ
Cer cüzünön keñ ele,
Berendi özü beriptir,
Camgırçının uuluna
Özü kökcal çoñ törö
Kördüñbü, Buuruldun küçün beriptir.
Atasının öçün alam dep,
Aybattanıp keliptir,
Bizge berüüçü Kuday beriptir,
Arday bolgon ar Buurul
Abayla curtum, munumdu,

Pehlivanlarını çağırıp,
Kaldaylarını, erlerini,
Gayreti tam arslanlarını.
«Benim gördüğümü gördün mü,
Bunun babası Manas arslandı,
Kendisi ala yürekli erdi,
Kendinin her şeyi denkti,
İçine bakıp otursan
Yeryüzünden genişti,
Yiğidi kendi vermiş,
Camgırçı'nın oğluna
Kendisi bozkurt büyük töre
Gördün mü, Buurul'un gücünü vermiş.
Babasının öcünü alırım diye,
Heybetlenip gelmiş,
Bize vereceğini Kuday vermiş,
Küheylan olmuş er Buurul
Sakının yurdum, şu dediğime,

Astıga aydap keliptir.
Şayımbet karmay kalgıla,
Oncoñdogon Buuruldu
Olco kıla salgıla,
Surasa berbes Buurulga
Suuk ukuruk salgıla,
Calınsa berbes Buuruldu
Körgözböy «surap » algıla,
Arday bolgon Ar Buurul
Kuyrugu bölök, calı bas,
Bu kuyundan bütkön canıbar.
Ceti tulpar kencesi,
Cetkileñ maldın buudanı,
Bul Algaranın tuuganı.
Bul Akkuladan ança öödö,
Uşul Algaradan kança öödö,
Aygay uksa şaşabı,
Ay kararıp bürkölsö,
Bir izin kata basabı!

Önüne katıp getirmiş.
Şayımbet'i yakalayıverin,
Kasılıp yürüyen Buurul'u
Ganimet ediverin,
İstense verilmez Buurul'a
Soğuk kemendi salıverin,
Yalvarsa da verilmez Buurul'u
Göstermeden «isteyip» alıverin,
Küheylan olmuş Ar Buurul
Kuyruğu başka, yelesi basık,
Bu kasırgadan olma hayvan.
Yedi tulparın küçüğü,
Yetkin malın küheylanı,
Bu, Algara'nın kardeşi.
Bu, Akkula'dan epey üstün,
Şu Algara'dan nice üstün,
Nara duysa şaşar mı,
Ay kararıp bulutlansa,
Bir izini yanlış basar mı!

Çuu ukkanda sögülgön.
Çurkaganda kara cer
Kat-katınan bölüngön,
Adır-küdür altı aylık
Belge miner mal eken,
Mee kaynagan kırk kündük
Çölgö miner mal eken,
Berencini baylanıp,
Beş-Beecindi aylanıp,
Bizdin berender miner mal eken.
Bulkuşka miner mal eken,
Karapcını camınıp,
Kara bolot salınıp,
Karmaşka minçü mal eken,
Çalgın minse çarçabay,
Kara coltoy cılastı
Oorukka minse çarçabay,
Kulagı ugup, köz körbös
Alıska minçü mal eken,
Çınmaçındı cölönüp,
Çılgıy kanga bölönüp

Çığlık duyduğunda söküp giden.
Koştuğunda kara yer
Kat katından ayrılan,
Engebeli inişli altı aylık
Geçide binilecek mal imiş,
Beyin kaynatan kırk günlük
Çöle binilecek mal imiş,
Beren zırhını bağlanıp,
Beş-Beecin'i dolanıp,
Bizim yiğitlerin bineceği mal imiş.
Çekişmeye binilecek mal imiş,
Karapçıyı örtünüp,
Kara çeliği kuşanıp,
Boğuşmaya binilecek mal imiş,
Keşfe binilse yorulmadan,
Kara uğursuz habisi
Ordugâha binilse yorulmadan,
Kulağı duyup, göz görmez
Uzağa binilecek mal imiş,
Çınmaçın'a dayanıp,
Sırf kana bulanıp

Kagışka minçü mal eken,
Karan kalgan cılastın
Kayıptıgı bar eken.
Keñ kökürök, beli tik
Aybanda mınday kerim cok.
Buguday moynun buragan,
Buta boyu añ kelse,
Buydalbastan çuragan.
Arkarday moynun buragan,
Batkaktının Kara-Suu
Asıyında bu çoçko
Kayra tartpay çuragan.
Munun buudandıgı başkaça,
Munun tulpardıgı bir kança.
Munun alışka minse adatı,
Olcogo tiyse bul karan –
Oşol mingen erdin kanatı.

Vuruşmaya binilecek mal imiş,
Kahrolası habisin
Kayıptan gelmişliği var imiş.
Geniş göğüslü, beli dik
Hayvanda böyle güzellik yok.
Geyik gibi boynunu buran,
Ok atımı hendek gelse,
Duraksamadan sıçrayan.
Dağ koyunu gibi boynunu buran,
Batkaktı'nın Kara-Suu'sunu
Tay yaşında bu domuz
Geri dönmeden atlayıp geçen.
Bunun küheylanlığı bambaşka,
Bunun tulparlığı bir nice.
Bunun boğuşmaya binilse âdeti,
Ganimete düşerse bu kara mal –
İşte binen erin kanadı.

Bul altın, kümüş artuuga,
Bul Esenkanga tartuuga
Ebi keldi kördüñbü!?
Egerde bolboyt mınday iş,
Kebi keldi kördüñbü!?
Kerişke minçü çoñ tulpar
Emi keldi kördüñbü?!
Bul kara coltoy Arbuurul –
Kara bayır kazanat.
Kalbır öpkö, cez bilek
Buura kökül, ükü ayak.
Munun arkası biyik, zeri bas.
Adırga salsa oyubas,
Altımış asıy bolgunça
Azuusun söyköp karıbas,
Cet-Kaytka minse arıbas,
Cetkileñ eken Buurul at.
Cetimiş asıy bolguça,
Tişin söyköp karıbas.
Colu bolgon Buuruldun
Coto cilik congondoy.

Bu altın, gümüş yüklemeye,
Bu Esenhan'a armağana
Denk geldi gördün mü!?
Yoksa olmaz böyle iş,
Sözü yerine geldi gördün mü!?
Cenge binilecek büyük tulpar
Şimdi geldi gördün mü?!
Bu kara uğursuz Arbuurul –
Kara soylu kazanat.
Kalbur akciğer, tunç bilek
Buğra kâkül, baykuş ayak.
Bunun sağrısı yüksek, beli basık.
Kıra salınsa çukura saplanmaz,
Altmış yaşına varana dek
Azı dişi sarkıp kocamaz,
Cet-Kayt'a binilse yorulmaz,
Yetkin imiş Buurul at.
Yetmiş yaşına varana dek,
Dişi sarkıp kocamaz.
Yolu açık Buurul'un
Kaval kemiği yontulmuş gibi.

Conuna barıp tört adam
Çımçık sınduu kongondoy,
Bulçuñu buka belindey,
Basıgı sırttın celindey.
Çoñ tuyagı çaraday,
Artındagı soorusu
Koy kırkuuçu talaaday,
Mañday tişi bolottoy,
Eki koldun ortosu
Tabılgıluu kolottoy.
Anık kayıp Arbuurul
Oyrondu opsuz salalı,
Oncoñdogon aramdı
Olco kılıp alalı.
Şayımbetti ileli,
Oylogula mancuular,
Köp olcogo kireli.

Sırtına varıp dört adam
Serçe misali konmuş gibi,
Adalesi boğa beli gibi,
Yürüyüşü sırttanın yelişi gibi.
Büyük toynağı çanak gibi,
Ardındaki sağrısı
Koyun kırkılan düzlük gibi,
Ön dişi çelik gibi,
İki kolunun arası
Tabılgılı koyak gibi.
Gerçek kayıptır Arbuurul
Yıkımı ölçüsüz salalım,
Kasılıp yürüyen haramı
Ganimet edip alalım.
Şayımbet'i yakalayalım,
Düşünün Mançular,
Bol ganimete girelim.

Oyrondu opsuz salalı,
Attan kankor cöö bolot,
Manastın uulu köödöktün
Körör künü ne bolot?
Özöndün suusun burabız,
153480 Kızıtalak burutka
Kırgındı kızık kılabız.
Alıştı arbın salabız,
Ayabay kekti alıbız,
Atı tiyse bel ketet,
Buruttan kökcal er ketet,
Bulasın bulap alalı,
Buurul at kolgo tiygende,
Buzuktu mıktap salalı*.
Adırdan tiyip beesin,
153490 Atañdın körü buruttun
Baylap alıp Semeteydey döösün, Altı kırlap maşagan,
Cakındasa mına mınday
Caynata muştap meesin,
Çıgaralı buruttun
Kapkaydagı keesin.
Atı tiyse olcogo

Yıkımı ölçüsüz salalım,
Attan olan hunhar yaya kalır,
Manas'ın oğlu toy yiğidin
Göreceği günü ne olur?
Vadinin suyunu çevirириz,
Kahrolası buruta
Kırgını seyirlik ederiz.
Boğuşmayı bol bol salarız,
Amansızca öcümüzü alırız,
Atı ele geçse beli gider,
Buruttan bozkurt er gider,
Malını yağmalayıp alalım,
Buurul at ele geçince,
Bozgunu adamakıllı salalım.*
Kırdan vurup kısrağını,
Atasının körü, burutun
Bağlayıp alıp Semetey gibi devini, Altı köşeli dövülmüş,
Yaklaşırsa işte şöyle
Ezercesine yumruklayıp beynini,
Çıkaralım burutun
Ta nerdeki hıncını.
Atı düşerse ganimete

Al kankordun ölgönü.
Barbayıp baatır cöö kalsa
Kıyamat cüzün körgönü.
153500 Oñuna tarttı bizdin tüş,
Oylosoñ mınday bolboyt iş.
Kaarı küçtüü buruttu
Kagışsa emi kılam tüz.
Oşondo Alöökönün Koñurbay
Arıslanday közü caynadı,
Kaarlanıp kan Kalça
Kan içmesi karmadı.
Süyünüp kepten baştadı,
Sürünö bende çıdabay
153510 Sürünön korkup köp mancuu
Tim ele kırılıp kete cazdadı.

O hunharın ölümüdür.
Kasılan bahadır yaya kalırsa
Kıyamet yüzünü görmesidir.
Rast geldi bizim düş,
Düşünsen böyle olmaz iş.
Kahrı güçlü burutu
Çarpışırsa şimdi düzlerim.
O zaman Alööke'nin Konurbay'ı
Arslan gibi gözü parladı,
Öfkelenip han Kalça
Kan içesi tuttu.
Sevinip söze başladı,
Heybetine kul dayanmaz
Heybetinden korkup çok Mançu
Az kalsın kırılıp gidecekti.

Cazayıldı salındı,	*Cazayıl tüfeği kuşanıldı,*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Konurbay'ı*
Cabdıgına kamındı.	*Pusatına hazırlandı.*
Kök kübönü kiyindi,	*Gök kübe zırhını giyindi,*
Katını erkek tuuganday	*Karısı erkek doğurmuş gibi*
Kayran Kalça süyündü.	*Kahraman Kalça sevindi.*
Ay mañdayı balkıldap,	*Ay alnı ışıldayıp,*
Uñgusu bolot aybalta	*Sapı çelik aybalta*
153520 Aç bilekte carkıldap.	*Aç bilekte parıldayıp.*
Koñurbaydın Zulpukor	*Konurbay'ın Zulpukor'u*
Çapsa kandan tartpagan,	*Çalsa kandan çekinmeyen,*
Şiltep iyse karandı	*Sallayıverse karayı*
Kan içpey kuru kaytpagan.	*Kan içmeden boş dönmeyen.*
Coogo kurçu bilingen,	*Düşmana keskinliği belli olan,*
Şiltep-şiltep ciberse	*Salladıkça savursa*
Tüpküç bolup iyilgen.	*Sacayağı gibi eğilen.*
Şiberge koyso ört ketken,	*Çayıra konsa yangın çıkaran,*
Şiltegeni mürt ketken.	*Salladığı anında mahveden.*
153530 Beecinde usta Tokuşker	*Beecin'de usta Tokuşker*
Koñurbayga casagan.	*Konurbay'a yapmış.*
Mizine bolot kologon,	*Ağzına çelik kaplamış,*
Munu körgön duşman soylogon.	*Bunu gören düşman yerde sürünmüş.*
Kankorlugu mamınday,	*Hunharlığı işte böyle,*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Konurbay'ı*
Kayra aytar duşman bolbogon. Kayratı mıktuu zaarı küç.	*Karşılık verecek düşman olmamış. Gayreti yaman, zehri güçlü.*
Al canında Aktinte	*Onun yanında Aktinte*
Altımış nar, miñ tayga	*Altmış deveye, bin taya*
Atayı kaalap casatkan,	*Özellikle isteyip yaptırdığı,*
153540 Kambıl Kalça berendin	*Becerikli Kalça yiğidin*
Oñ cagında baylaluu.	*Sağ yanında bağlıdır.*
Oçogor condo balkıldap,	*Oçogor tüfek sırtta ışıldayıp,*
Altı kulaç sır nayza	*Altı kulaç sırlı kargı*
Al takımda carkıldap,	*Uyluğunda parıldayıp,*
Kasabasın caylanıp,	*Sancağını kuşanıp,*
Keçildin kanı er çoçko	*Keçil hanı er domuz*
Coo-caragın kamdanıp.	*Cenk pusatını hazırlayıp.*
Kök askaday Koñurbay	*Gök kaya gibi Konurbay*

	Körkömü mınday doñuz ay,	*Görkemi böyledir domuz ay,*
153550	Karuusu kalıñ Koñ töröñ,	*Pazusu kalın Koñ töre,*
	Aalamdı bilgen zor töröñ	*Âlemi bilen ulu töre*
	Körgöndün köönü bölünböyt,	*Görenin gönlü ayrılmaz,*
	Ayrı beles taypañga,	*Çatal belin düzlüğüne,*
	Körsöñ türü mına mınday	*Görsen görünüşü işte böyle*
	Kök arıslanday körünöt.	*Gök arslan gibi görünür.*
	Kasabası kakılap,	*Sancağı takırdayıp,*
	Alban türdüü kök cökör	*Türlü türlü gök nöker*
	Al canında carkıldap.	*Onun yanında parıldayıp.*
	Oyrondugu bir başka,	*Yıkıcılığı bir başka,*
153560	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Konurbay'ı*
	Aalamdı buzgan köykaşka.	*Âlemi bozan ünlü baş.*
	Cürüşünön çañ çıgat,	*Yürüyüşünden toz çıkar,*
	Kuturgurdu karaçı	*Kudurmuşa bir baksana*
	Dobuşunan can çıgat,	*Sesinden can çıkar,*
	Çokmoru toonun señirdey,	*Topuzu dağın doruğu gibi,*
	Başındagı kalkanı	*Başındaki kalkanı*
	Cer düynönün teñindey,	*Yer dünyanın yarısı gibi,*
	Şayımbet emes, al Kalça	*Şayımbet değil, o Kalça*
	Aalamdın kalkın cegidey.	*Âlemin halkını yiyecek gibi.*
153570	Çamınganı colborstoy,	*Atılışı kaplan gibi,*
	Çalkalagan Kalçaga	*Kabaran Kalça'ya*
	Çalışkan oñ bolbostoy.	*Çatışanın hâli iyi olmayacak gibi.*
	Kürkürösü sel okşop,	*Gürleyişi sel gibi,*
	Kürsüldögön çoçkonun	*Gümbürdeyen domuzun*
	Küülöngönü celge okşop.	*Savuruşu yele benzer.*
	Kalçanı körsöñ tim ele	*Kalça'yı görsen düpedüz*
	Kayran candan ümüt üz.	*Kahraman candan ümit kes.*
	Açuulanıp çamınsa	*Öfkelenip atılsa*
	Oozunan zaarı tögülüp,	*Ağzından zehri dökülüp,*
153580	Kürsüldösö cön ele	*Gümbürdese düpedüz*
	Calañgıç türü körünüp.	*Hortlak görünüşü belirip.*
	Beleske çıga belsenip,	*Bele çıkıp gerinip,*
	Kıymıldasa kapırıñ	*Kımıldasa kâfirin*
	Opol-Toodoy teñselip.	*Opol Dağı gibi sallanıp.*
	Kara saat Koñurbay	*Kara uğursuz Konurbay*
	Astındagı Algara	*Altındaki Algara'yı*

Eelendirip bulkuntup,
Beleske çıgıp şaylanıp,
Beren Kalça kanetet
Şayımbetke kamdanıp.
Ayrımaçtay kaykañga
Algara oozun burdu emi.
Buzuktu mıktı saluuga,
Oyronuñdun Buurulun
Olco kılıp aluuga
Erte sözü keç bolup,
«Şayımbet cakın kelse – dep
Karap turat Koñurbay
Eki közü tört bolup.
Beleste toodoy körünüp,
Bereniñ Kalça turdu ele,
Koñurbaydı körgöndö,
Camgırçının Şayımbet
Kara közdön kan ketti,
Kaarlanıp cayladı,
Kınsız kılıç baylanıp,
Kıtayga kol saluuga
Kalgan eken kamdanıp.
Acal cetse ölüügö,
Amanat canın bul kurgur
Atası üçün berüügö,

Öödö-ıldıyın karabay
Ölömün dep sanabay,
Tegeregin karabay,
Tegi canın ayabay,
Kaalap mingen Buuruldun
Tartuuga oozun burdu ele,
Uñgusu bolot sır nayza
Koñurbayga sundu ele.
«Kök kübönün beti» – dep,
«Öpkönün bir cak çeti» – dep, – Iç etinen ok ötpös
Tayısa cürök tuşu – dep,
Atamı soygon Kalçanın

Coşturup silkindirip,
Bele çıkıp kuşanıp,
Yiğit Kalça ne yapar
Şayımbet'e hazırlanıp.
Semer kaşı gibi yamaca
Algara'nın başını çevirdi artık.
Bozgunu adamakıllı salmaya,
Yiğidinin Buurul'unu
Ganimet edip almaya
Erken sözü geç olup,
«Şayımbet yakına gelse» diye
Bakıp durur Konurbay
İki gözü dört olup.
Belde dağ gibi görünüp,
Yiğidin Kalça durmuştu,
Konurbay'ı gördüğünde,
Camgırçı'nın Şayımbet'i
Kara gözden kan gitti,
Öfkelenip kuruldu,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Kıtaya el salmaya
Kalmış hazırlanıp.
Ecel yeterse ölmeye,
Emanet canını bu çaresiz
Babası için vermeye,

Yukarısına aşağısına bakmadan
Ölürüm diye saymadan,
Çevresine bakmadan,
Hiç canını esirgemeden,
İsteyip bindiği Buurul'un
Hamleye başını çevirmişti,
Sapı çelik sırlı kargıyı
Konurbay'a uzatmıştı.
«Gök kübenin yüzü» diye,
«Akciğerin bir yan ucu» diye, – İç etinden ok geçmez
Kayarsa yürek hizası diye,
Atamı boğazlayan Kalça'nın

Ölçölüü ceri uşu – dep,
Sundurgan ayza tük burbay,
Açılgan közdü tük cumbay,
Az ele candı ayabay,
Cetkileñ eken Şayımbet
Cebeden murun cetti ele,
Cetken cerde Kalçanı
Omuroo boyluu kürökkö,
Ok ötpöstün çetine,
Öpkönün taamay betine,
Cetip muştap öttü ele,
Adam, er emespi Koñurbay,
Aalamdı buy kılgan
Şer emespi Koñurbay.
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Şayımbettin sayganın
Buçkagına teñebey
Kabagım-kaşım degen cok,
Saydı-koydu körgön cok,
Alöökönün Koñurbay
Çabaldıgın kördü ele,
Kaçımış bolup kaldı ele,
Kayra tartıp Şayımbet
«Kakanga çeyin kubam – dep,
Kaçpa, Kalça, kaçpa! – dep,
Kayrattanıp çamınıp,
Cazayıl atıp, caa tartıp,

Ölçülü yeri budur diye,
Uzatılan kargıyı hiç çevirmeden,
Açılan gözü hiç yummadan,
Azıcık canı esirgemeden,
Yetkin imiş Şayımbet
Oktan önce yetişmişti,
Yetiştiği yerde Kalça'yı
Kürek kemiği boyu göğsüne,
Ok geçmezin kenarına,
Akciğerin tam yüzüne,
Yetişip vurup geçmişti,
Adam, er değil mi Konurbay,
Âlemi dize getirmiş
Arslan değil mi Konurbay.
Zınk zınk edip aldırmadan,
Şayımbet'in sapladığını
Topuğuna denk saymadan
Kaşım gözüm bile demedi,
Saplandı saplanmadı görmedi,
Alööke'nin Konurbay'ı
Zayıflığını görmüştü,
Kaçar gibi yapmıştı,
Geri dönüp Şayımbet
«Hakan'a dek kovarım» diye,
«Kaçma, Kalça, kaçma!» diye,
Yüreklenip atılıp,
Cazayıl atıp, yay çekip,

Cana kuudu Kalçanı.
Koñurbay cayın suraba,
Ayzakerden abıdan
Iktuu Kalça emespi,
Coo aylasın kup bilgen
Mıktuu Kalça emespi,
Aç arıslanday çamıngan,
Coo adisin alıngan,
Cürgön Kalça emespi,
Kiygen Kalça emespi,
Alptar menen karmaşıp

Yine kovdu Kalça'yı.
Konurbay'ın hâlini sorma,
Kargıcıların hepsinden
Becerikli Kalça değil mi,
Düşman hilesini iyi bilen
Yaman Kalça değil mi,
Aç arslan gibi atılan,
Düşman ustalığını edinmiş,
Gezmiş Kalça değil mi,
Giymiş Kalça değil mi,
Alplar ile boğuşup

	Adis bolgon duşmanga	*Ustalaşmış düşmana*
	Iktuu Kalça emespi,	*Becerikli Kalça değil mi,*
	Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay âlemi dize getirmiş*
	Mıktuu Kalça emespi.	*Yaman Kalça değil mi.*
	Koñurbay menen kerişip,	*Konurbay ile cenkleşip,*
	Kaarman ölgön, kan ölgön,	*Kahraman ölmüş, han ölmüş,*
	Karmaşkan candın baarı ölgön.	*Boğuşan canın hepsi ölmüş.*
	Berenden eçen bel ölgön,	*Yiğitten nice bel ölmüş,*
153670	Betteşip neçen er ölgön,	*Yüzleşip nice er ölmüş,*
	Karmaşıp cürüp kattıkkan,	*Boğuşa boğuşa katılaşmış,*
	Kankor Kalça atıkkan,	*Hunhar Kalça diye ün salmış,*
	Içip kanga toybogon,	*İçip kana doymayan,*
	Kezdeşkendi koybogon,	*Rast geleni bırakmayan,*
	Keçildin kanı çoñ çoçko,	*Keçil hanı büyük domuz,*
	Kerişke işi oñ çoçko,	*Cenge işi yatkın domuz,*
	Amalı kalıñ, zaarı küç,	*Hilesi bol, zehri güçlü,*
	Akılga dıykan, çoñ mancuu.	*Akılda üstat, büyük Mançu.*
	Mancuu közdöp barbañdap,	*Mançuya doğru sallanıp,*
153680	Algara sanga salganı,	*Algara'yı sağrıya vurdu,*
	Şayımbettin aldına	*Şayımbet'in önünde*
	Kaçımış bolup kalganı.	*Kaçar gibi yapıverdi.*
	Eren eken Şayımbet	*Eren imiş Şayımbet*
	Er Kalça kaça berdi ele,	*Er Kalça kaçadurmuştu,*
	Kaçkanın közü kördü ele,	*Kaçtığını gözü görmüştü,*
	Koñurbayga cetüügö,	*Konurbay'a yetişmeye,*
	Cetip sayıp ötüügö,	*Yetişip saplayıp geçmeye,*
	Baskan cerin uratıp,	*Bastığı yeri yıkarak,*
	Buurul menen çuratıp,	*Buurul ile koşturup,*
153690	Çañdı kökkö bulatıp.	*Tozu göğe savurup.*
	Buluttay uçup er Buurul	*Bulut gibi uçup er Buurul*
	Tamanı cerde tarsıldap,	*Tabanı yerde tarslayıp,*
	Kara bolot oozduk	*Kara çelik gem*
	Kömököydö kakkılap,	*Gırtlağında takırdayıp,*
	Tal cibektey kuyrugun	*Dal ipek gibi kuyruğunu*
	Çatkayakka çapkılap,	*Apışlığına çarparak,*
	Eti kızıp eeligip,	*Eti kızıp coşarak,*
	Butu cerge ilinbey,	*Ayağı yere değmeden,*
	Çurkaganı bilinbey,	*Koştuğu belli olmadan,*

Uçkan kuş menen carışıp,
Kazı aluuçu boor et,
Kalgan eken soyulgur
Tömönkü kısasına cabışıp.
Cetik külük Kara atka
Cebeden murun cetti ele,
Cetken cerde Şayımbet
Karuusu toluk erendi,
Kan Koñurbay berendi,
Cetip muştap öttü ele.
Alöökönün er Kalça,
Aalamdı buzgan şer Kalça,
Eñçegey boyluu, keñ dalı
Emi esebin taptı ele.
«Kaalasañ kagış mınday»,– dep
Oyronunan acırap
Şayımbettin nayzasın
Ayza menen kuturgur
Ortodon bölö çaptı ele.
Kükük bolup küülönüp,
Küñgüröp Kalça süylönüp,
Şayımbet, kördüm çamañdı,
Kagayın emi men senin
Kapkayda ketken ciniñdi
Kaçıp bersem bolboysuñ,
Saat baskan burut kul,
Saygılap candı koyboysuñ,
Karmaştı buzdum kimiñe,
Kaarıma keldim, kakaydım

Uçan kuşla yarışıp,
Kazı alınan böğür eti,
Kalmış meğer kesilesi
Aşağı kasığına yapışıp.
Yetkin yüğrük Kara ata
Oktan önce yetişmişti,
Yetiştiği yerde Şayımbet
Pazusu dolgun ereni,
Han Konurbay yiğidi,
Yetişip vurup geçmişti.
Alööke'nin er Kalça'sı,
Âlemi bozan arslan Kalça,
Uzun boylu, geniş omuzlu
Şimdi hesabını bulmuştu.
«İstersen çarpışma böyle» diye,
Yiğidinden ayrılıp
Şayımbet'in kargısını
Kargı ile kudurmuş
Ortasından ikiye biçmişti.
Fırtına olup savrulup,
Homurdanıp Kalça söylenip,
Şayımbet, gördüm gücünü,
Kırayım şimdi ben senin
Ta nerelere varan hıncını
Kaçıversem olmuyorsun,
Uğursuz basmış burut kul,
Saplayıp canı bırakmıyorsun,
Boğuşmayı bozdum hanginize,
Kahrıma geldim, dikildim

Katılbay koyboym biriñe,
Tim turgan candı tim koyboy,
Tiesiñ nege cinime.
Kan açuusu kelgen soñ
Katılbay koyboyt biriñe»,–
Dep, oşentip, Koñurbay
Okoro tüygön çoñ çılbır
Sol koldop karmay kaldı emi,
Oñ kol menen er Kalça

Sataşmadan komam birinize,
Sessiz duran canı rahat komadan,
Değersin niye hıncıma.
Han öfkesi geldikten sonra
Sataşmadan komaz birinize»,
Deyip, böylece, Konurbay
Kangal düğümlü büyük yuları
Sol eliyle kavrayıverdi,
Sağ eliyle er Kalça

Dalıdan çapçıy saldı ele,
Şayımbetti kuturgur
Arbuuruldun üstünön
Tebeteydey aldı ele,
Aldırıp koyup Şayımbet
Al kurgur caman şaştı ele.
«Kalmak eer, may kuyruk
Bılkıldabay katçı» – dep,
Köçügünö bastı ele,
Korduk körüp Şayımbet
Kolgo tüşüp cattı ele,
Surasa berbes Buurulga
Suuk ukuruk saldı ele,
Oñcoñdotup Buuruldu
Kuturgur koştop aldı ele,
Munu menen Buurul at
Olco bolup kaldı ele,
Olcolop alıp Buuruldu
Tulpardıgın kördü emi,
Bayagı köçügündö Şayımbet
Altı miñ kıtay, san kalday
Buruttan tüşkön bala eken,
Uy kaytartıp salgın dep,
Öltürböstön-citirbey,
Dene kul kılıp algın dep,
Mancuusuna berdi ele,
Süyünbögön kıtaydın
Künü tuup kaldı ele,
Çuuldap kıtay burulup,

Düñküldök katuu urulup,
Doolbas katuu çabılıp,
Baraban katuu kagılıp,
Kara soloon Tagılık
Kanım soogat bergin dep,
Kaptap keldi köp uluk.
Kankor atı tiydi dep,
Köödök bizden ölör dep,
Kayra tartpas çın caydı

Omuzdan pençeleyip saldırmıştı,
Şayımbet'i kudurmuş
Arbuurul'un üstünden
Kalpak gibi almıştı,
Kaptırıp koyup Şayımbet
O çaresiz fena şaşırmıştı.
«Kalmuk eyeri, yağlı kuyruk
Kımıldamadan dur» diye,
Kıçının altına basmıştı,
Hor görülüp Şayımbet
Ele düşüp yatmıştı,
İstense verilmez Buurul'a
Soğuk kemendi salmıştı,
Sarsaklatıp Buurul'u
Kudurmuş yedeğe almıştı,
Bununla Buurul at
Ganimet olup kalmıştı,
Ganimetleyip Buurul'u
Tulparlığını gördü artık,
Deminki kıçının altında Şayımbet
Altı bin Kıtay, sayısız kalday
Buruttan düşmüş çocuk imiş,
Sığır güttürüp sal diye,
Öldürmeden yitirmeden,
Beden kulu edin diye,
Mançusuna vermişti,
Sevinmedik Kıtayın
Günü doğuvermişti,
Çığrışıp Kıtay dönüp,

Dümbelek sertçe vurulup,
Savaş davulu sert çalınıp,
Baraban sertçe dövülüp,
Kara Solon Tagılık
Hanım, müjdemi ver diye,
Üşüşüp geldi çok ulu.
Hunharın atı ele geçti diye,
Toy yiğit bizden ölür diye,
Geri dönülmez gerçek yurdu

Köödök emi körör dep,
Kerney-surnay tartılıp,
Tuu turup çurkurap,
Koñurbaydın tilegin
Kalkı tilep burkurap,
Çurkuraşıp cattaşıp,
Çuu turup mancuu curt
Kan törösün maktaşıp,
Kara suuda keme cok
Kayran Kalça barında
Kakançıluu Beecinge
Kaş kaytarar neme cok.
Tuura akkan suuda bölüm cok,
Cadıköyün kamınıp,
Tuygun Kalça barında
Bizdin kıtay curtka ölüm cok.
Koñurbayga kabılıp,
Uluk Kalça şeribiz,
Uşunday bolçu eribiz.
Buruttu büldürüp el kılsañ,
Ceznay ünü takıldap,
Emne kılsañ meyliñiz.
Bel baylagan belibiz,
Beren Kalça şeribiz.
Betteşken duşman buruttu
Bek kırgın kılar keziñiz.
Baylap bergen kuluñdu
«Olcogo tüşkön Buuruldu
Bekem baylap salgın! – dep,
Şuru otogot, marcan taş
Başına kook kiygizip.
Kaçırga baylay salgın dep,
Kadimkidey kıldı ele,
Arslan uulu kökcaldın

Toy yiğit şimdi görür diye,
Kerney surnay çalınıp,
Tuğ dikilip çığrışıp,
Konurbay'ın dileğini
Halkı dileyip inleşip,
Çığrışıp yatışıp,
Çığlık koparıp Mançu yurdu
Han töresini övüşüp,
Kara suda gemi yok
Kahraman Kalça var iken
Hakanlı Beecin'e
Kaş kaldıracak kimse yok.
Doğru akan suda bölüm yok,
Büyücüsünü hazırlayıp,
Doğan Kalça var iken
Bizim Kıtay yurduna ölüm yok.
Konurbay'a rastlayıp,
Ulu Kalça arslanımız,
İşte böyleydi erimiz.
Burutu bozup halk edersen,
Ceznay sesi takırdayıp,
Ne yaparsan buyruğunuz.
Bel bağladığımız belimiz,
Yiğit Kalça arslanımız.
Yüzleşen düşman burutu
Sıkı kırgından geçirme vaktinizdir.
Bağlayıp verdiği kulunu
«Ganimete düşen Buurul'u
Sıkıca bağlayıver! diye,
İnci düğme, mercan taş
Başına kook başlığı giydirip.
Katıra bağlayıver diye,
Her zamanki gibi etmişti,
Arslan oğlu bozkurdun

Atın alıp olcolop,
Kalçanı Kuday urdu ele.
Arday bolgon Buuruldu
Bolcop nokto kattırıp,

Atını alıp ganimetleyip,
Kalça'yı Kuday vurmuştu.
Küheylan olmuş Buurul'a
Uygun yular taktırıp,

Bolcolsuz cabuu captırıp.
Ceti kalday, kırk törö
Boş koştotup saldırıp,
Karapçını* salınıp
Kalıñ kıtay çuu turup,
Burkanına calınıp,
Koñguroo bekem kagılıp,
Koñurbay mınday törö» – dep,
Koşomat kılıp kalıptır.
Uluktarı kandarı,
Uşunday dep candarı
Uygu-tuygu toluşup,
Udurañday kalışıp,
Uruştu eske alışıp.
Berenderi, erleri
Bek kızık bolup turdu ele.
Kan Koñurbay baatır da
Calañ balban köykaşka
Koyboy maktap köp uluk
Sıbızgı tartıp dool urup,
Alban türlüü duu bolup,
Añgemesi uşunday
Asman cargan çuu bolup,
Karapçısın kaldaytıp,
Kandın baarı bölünüp.
Kürmöçösün küldüytüp,
Küçtüülörü bölünüp.
Koñurbaydın aldına
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaları aralaş.
Er Koñurbay baatırdın

Ölçüsüz çul örttürüp.
Yedi kalday, kırk töre
Boş yedeğe verdirip,
Karapçıyı kuşanıp*
Kalabalık Kıtay çığlık koparıp,
Burkan'ına yalvarıp,
Çan sıkıca çalınıp,
Konurbay böyle töre» diye,
Dalkavukluk edip durmuş.
Ululuları, hanları,
Böyle diyerek canları
Karman çorman dolup,
Öbek öbek dikilip,
Savaşı akıllarına getirip.
Yiğitleri, erleri
Pek keyifli olup durmuştu.
Han Konurbay bahadır da
Sırf pehlivan, seçkin baş
Durmadan övüp çok ulu
Sıbızgı çalıp davul vurup,
Türlü türlü velvele olup,
Söyleşisi işte böyle
Gök yaran çığlık olup,
Karapçısını kabartıp,
Hanların hepsi bölünüp.
Cepkenini kabartıp,
Güçlüleri bölünüp.
Konurbay'ın önüne
Taş kuşanmış Kıtayın
Tazaları karışık.
Er Konurbay bahadırın

Kırk törösü coldoşu –
Ölüm ortok bolcoşu.
Kaldayları, kandarı,
Alban türlüü candarı
Aalamdı buy kılgan
Al Koñurbay baatırdın
Mına uşunday balbanı.

Kırk töresi yoldaşı –
Ölüm ortağı ahitlisi.
Kaldayları, hanları,
Türlü türlü canları
Âlemi dize getirmiş
O Konurbay bahadırın
İşte böyledir pehlivanı.

153850	Canındagı törösü	*Yanındaki töresi*
	Kagışka kirse ayanbay	*Çarpışmaya girse çekinmeden*
	Karaan boluçu emesi.	*Destek olacak olanı.*
	Aytılbayt sözdün bekeri,	*Söylenmez sözün boşu,*
	Al döösünün baarısı	*O devlerinin hepsi*
	Koñurbaydın cökörü.	*Konurbay'ın nökeri.*
	Can kıldı közü körçüsü,	*Gözü gören can yoldaşı,*
	Caman uruş sır bolso	*Kötü savaş çıkarsa*
	Coluñ katkan Kalçaga	*Yolu batası Kalça'ya*
	Coldoş bolup berçüsü.	*Yoldaş olup verilecek olanı.*
153860	Kayra tartpas kambılı,	*Geri dönmez çeviği,*
	Kagışka kambıl ıktuusu,	*Çarpışmada usta becerlisi,*
	Kalıñ tümön kol kelse	*Kalabalık tümen ordu gelse*
	Kaçpay turgan mıktuusu,	*Kaçmadan duran yamanı,*
	Ayzakerden dañgılı,	*Kargıcıların üstadı,*
	Aybalta çabar kambılı,	*Aybalta çalan çeviği,*
	Kıncılaluu balbanı,	*Hançerli pehlivanı,*
	Balbandın biröö boşonso	*Pehlivanın biri boşa düşse*
	Kılıp iyçü emedey	*Hemen işini görecek gibi*
	Katılışkan adamdın	*Sataşan adamın*
153870	Çıga turgan daldalı.	*Karşısına çıkan siperi.*
	Berenderi, şerleri,	*Yiğitleri, arslanları,*
	Bettep keldi Kalçaga	*Yüz tutup geldi Kalça'ya*
	Belgilüü beren erleri.	*Belli başlı yiğit erleri.*
	Balbandın baarı maktanıp,	*Pehlivanın hepsi övünüp,*
	Doolbastı uruştu.	*Savaş davulunu vurdular.*
	Koldun baarı çogulup.	*Ordunun hepsi toplanıp.*
	Baatırdın baarı kamınıp,	*Bahadırın hepsi hazırlanıp,*
	Baatırı bar, alpı bar.	*Bahadırı var, alpı var.*
	Baykasañ mınday karkıbar.	*Baksan işte böyle heybetli.*
153880	Oşondo Alöökönün Koñurbay	*O zaman Alööke'nin Konurbay'ı*
	Algara oozun burdu ele,	*Algara'nın başını çevirmişti,*
	Çınmaçınga, kakanga	*Çınmaçın'a, hakana*
	Kuykalangan kuturgur	*Yanıp kavrulası kudurmuş*
	Çın maktanıp turdu ele.	*Sahiden övünüp durmuştu.*
	Oyloduñbu kıtay curt,	*Düşündün mü Kıtay yurdu,*
	Manastın uulu kankordun	*Manas'ın oğlu hunharın*
	Atın olco kılganım.	*Atını ganimet ettiğimi.*

	Bul kaltırbay curtun kırganım.	*Bu, komadan yurdunu kırdığımı.*
	Curtum, kayra tartıp kazattı	*Yurdum, geri dönüp gazayı*
153890	Katuulata salalı,	*Sertleştirerek salalım,*
	Belgilüüsü şerlerin,	*Belli başlı arslanlarını,*
	Berenderin erlerin	*Yiğitlerini, erlerini*
	Kaltırbay kırıp salalı,	*Komadan kırıp geçelim,*
	Kolgo tiygen döölörün	*Ele geçen devlerinin*
	Kılıçtap başın alalı,	*Kılıçla başını alalım,*
	Erenderin, kandarın,	*Erenlerini, hanlarını,*
	Col üstünö süyrötüp,	*Yol üstünde sürükletip,*
	Dañgıttarga caralı,	*İt sürülerine yem edelim,*
	Mintpesek burut oñ kılbayt,	*Böyle etmezsek burut rahat komaz,*
153900	Egerde bizdi soo kılbayt.	*Asla bizi sağ komaz.*
	Keçee kabarıñda bar beken,	*Dün haberin var mıydı,*
	Kıl-Ertiştin boyunda,	*Kıl-Ertiş'in boyunda,*
	Keçee künü Kır-Kayıñdın oyunda	*Dünkü gün Kır-Kayıñ'ın ovasında*
	Kaspañdın Kara-Toosunun betinde,	*Kaspañ'ın Kara-Too'sunun yüzünde,*
	Kara-Suunun çetinde	*Kara-Suu'nun kıyısında*
	Menin başkı cıygan san karam	*Benim baştan topladığım sayısız davarım*
	Kazınalık tümön mal	*Hazinelik tümen mal*
	Tügöl tiyip ketkeni.	*Tümüyle yağmalanıp gittiği.*
	Curtum, cılkıçımdı cılmaytıp,	*Yurdum, yılkıcımı silip süpürüp,*
153910	Curtum, tübünö çoguu cetkeni.	*Yurdum, köküne topluca vardığı.*
	Kagıştı katuu baştadı,	*Çarpışmayı sert başlattı,*
	Cılkı bakkan erimdi	*Yılkı bakan erimi*
	Cılmaytıp kırıp taştadı.	*Silip süpürüp kırıp attı.*
	Tokol kılıp taştadı,	*Güdük edip bıraktı,*
	Çoñ Karagul baatırdı.	*Büyük Karagul bahadırı.*
	Kuyrugun culup taştadı,	*Kuyruğunu yolup attı,*
	Algara sınduu atımdın.	*Algara soylu atımın.*
	Beecinden aldı cılkımdı,	*Beecin'den aldı yılkımı,*
	Begireek açtı uykumdu.	*Beter açtı uykumu.*
153920	Kıyrattı kança erimdi,	*Yok etti nice erimi,*
	Kızık kıldı Beecindi	*Seyirlik etti Beecin'i*
	Sındırıp ketti belimdi.	*Kırıp gitti belimi.*
	Öltürüp ketti bul burut	*Öldürüp gitti bu burut*
	Özümdön öödö er ele	*Kendimden üstün er idi*
	Öltürüp ketti kördüñbü,	*Öldürüp gitti gördün mü,*

Karagul öñdüü erimdi.
Al Karagul kan emes,
Kara Cagal Boroonçu,
Katın kandın elinen
Karıp kelgen kezinde
Bizderden öldü Oroñgu.
Kara sakal Dıñşa öldü,
Karaçı curtum, mınça öldü,
Katkalañdın Saykalı,
Curtum, kırgızdan ölgön
Kıtaydın kaysı birin aytalı.
Şeri Bakay emespi.
Kızıtalak kankordun
Atı kolgo tiygende
Kırgındap alıp kaytalı.
Ay, balbandar, kebimdi uk,
Bul kırgızdın tutkası,
Akılga dıykan ustası,
Kalıñ elim tıñdaçı,
Kan Manastın sırdaşı
Bul kırgızdan Bakay cogolboyt. Baarı duşman abıdan,
Oşol Bakay cogolboso,
Kıtaydın işi oñolboyt.
Bul buruttan Bakay cogolboy,
Dıñşanı buzup col kılgan,
Kılımdın işi oñolboyt.
Bul oñolboy turgan sebebi –
Bul Baydın uulu Bakay kan
Bul bal menen oozun çaykagan,
Ulugum uk, kanıñ uk,
Kök sülöösün börk kiyip,
Kök ala kalkan oynogon,
Kökcaldıgı körünöö
Içse kanga toybogon.
Kankor Manas şerine
Karañgıda köz tapkan,
Kara saat Bakaydın

Karagul gibi erimi.
O Karagul han değil,
Kara Cagal Boroonçu,
Kadın hanın halkından
Yaşlanıp geldiği çağda
Bizlerden öldü Orongu.
Kara sakal Dıñşa öldü,
Baksana yurdum, bunca öldü,
Katkalañ'ın Saykal'ı,
Yurdum, Kırgızdan ölen
Kıtayın hangi birini sayalım.
Arslanı Bakay değil mi.
Kahrolası hunharın
Atı ele geçmişken
Kırgın edip dönelim.
Ey pehlivanlar, sözümü dinleyin,
Bu Kırgızın tutamağı,
Akılda üstat ustası,
Kalabalık halkım dinlesene,
Han Manas'ın sırdaşı
Bu Kırgızdan Bakay eksilmez. Hepsi düşman adamakıllı,
O Bakay yok olmadıkça,
Kıtayın işi düzelmez.
Bu buruttan Bakay yok olmadan,
Dıñşa'yı bozup yol etmiş,
Asrın işi düzelmez.
Bu düzelmezliğin sebebi –
Bu Bay'ın oğlu Bakay han
Bu bal ile ağzını çalkalamış,
Ulum dinle, hanın dinle,
Gök vaşak börkünü giyip,
Gök ala kalkan oynatmış,
Bozkurtluğu apaçık
İçse kana doymayan.
Hunhar Manas arslanına
Karanlıkta göz bulmuş,
Kara uğursuz Bakay'ın

	Kambıldıgı uşunday,	*Tedbirli oluşu işte böyleydi,*
	Kapiletten söz tapkan.	*Ansızın söz bulurdu.*
	San koldon korkup tañılbas,	*Sayısız ordudan korkup şaşmaz,*
	Karañgıda col cürsö	*Karanlıkta yol yürüse*
	Karsaktın* izinen cañılbas,	*Bozkır tilkisinin* izini şaşmaz,*
	Iç etinen sup* köynök	*Ten üstüne sup* gömlek*
	Kiygen Bakay emespi.	*Giyen Bakay değil mi.*
153970	Beş kolunday Beecindi	*Beş parmağı gibi Beecin'i*
	Bilgen Bakay emespi.	*Bilen Bakay değil mi.*
	Közü köröt alıstan	*Gözü görür uzaktan*
	Altı ayçılık azaptı,	*Altı aylık azabı,*
	Azır tiktep cön ele	*Şimdi bakıp öylece*
	Bilgen Bakay emespi.	*Bilen Bakay değil mi.*
	Bul kırgızga ornotkon	*Bu Kırgız'a kurulmuş*
	Dobul tiyse cel tiygis	*Bora çarpsa yel değdirmez*
	Tozokunun özü oşol,	*Siperin ta kendisi odur,*
	Tolkup ketse cön koybos,	*Coştu mu rahat durmaz,*
153980	Bul burutka kalganda	*Bu Burut'a gelince*
	Eri Bakay emespi.	*Yiğidi Bakay değil mi.*
	Adamdan bötön canıbar	*İnsandan öte bir candı,*
	Ulugu Manas şerçe bar ele,	*Ulusu Manas arslanca vardı,*
	Börü Bakay kabılan.	*Kurt Bakay, o kaplan.*
	Bakay kanın baylasak,	*Bakay Han'a bel bağlasak,*
	Asıl Manas kökcaldın	*Asil Manas bozkurdun*
	Almambet, Bakay ereni	*Almambet, Bakay erleri*
	Topon suu tozdop kirbegen	*Tufan suyu dağıtıp giremeyen*
	Beecindi buzup kor kılgan.	*Beecin'i bozup hor kılan.*
153990	Bilimdüü Bakay karısı	*Bilge Bakay ihtiyarı*
	Kara tacaal anısı	*Kara deccal misali o,*
	Kagıştı katuu salıñar,	*Çarpışmayı sert kılın,*
	Beli sındı buruttun	*Burut'un beli kırıldı,*
	Kayra tartıp kalıñar.	*Geri çevirip alın.*
	Curtum, kayra tartıp turuñar,	*Yurdum, geri çevirip durun,*
	Cazayıl atıp, caa tartıp,	*Cazayıl atıp, yay çekip,*
	Atañdın körü burutka	*Kahrolası Burut'a*
	Atıştı arbın salıñar,	*Atışı bolca yağdırın,*
	El esebin alıñar,	*Elin hesabını sorun,*
154000	Kızıtalak burutka	*Lanet olası Burut'a*

Esepsiz cañcal salgıla,	*Hesapsız kavga salın,*
Kol aldında Koñurbay	*Ordunun başında Konurbay*
Koloktogon çoñ törö	*Heybetle salınan büyük töre*
Algara oozun burdu ele,	*Algara'nın başını çevirmişti,*
Mancuulardan Ezkara	*Mançulardan Ezkara*
Takool bolup turdu ele.	*Yaver olup durmuştu.*
Alaman uruş kıluuga,	*Topyekûn savaş kılmaya,*
Kaltırbay curttu kıruuga	*Bırakmadan yurdu kırmaya*
Kıtaydı Kuday urdu ele.	*Hıtay'ı Kuday çarpmıştı.*
154010 Koñguroo bekem kagılıp,	*Çan sıkıca çalınıp,*
Koñurbay közdöy kalıñ kol	*Konurbay'a doğru kalabalık ordu*
Alaman salıp cabılıp.	*Hücuma kalkıp üşüştü.*
Kol ortosun karasa,	*Ordunun ortasına baksa,*
Kalk amanın kaalasa	*Halkın esenliğini dilese*
Koñguroo bekem kagılıp,	*Çan sıkıca çalınıp,*
Bul belgini körgöndö	*Bu işareti gördüğünde*
Kalk esinen cañılıp.	*Halk aklını şaşırıp.*
Kalk bıcıldap cık tolup,	*Halk kaynaşıp tıka basa dolup,*
Er eeligip buk bolup.	*Yiğit coşup içten bunalıp.*
154020 Iderlüü cigit, külük at	*Kuvvetli yiğit, küheylan at*
Paydası tier çak bolup.	*Faydası değer çağ olup.*
Ayzanın başı çabışıp,	*Kargıların ucu çarpışıp,*
Adamdın başı kagışıp.	*İnsanların başı tokuşup.*
Uruştu eske alışıp,	*Savaşı akla getirip,*
Udurañdap kalıñ kol	*Dalgalanıp kalabalık ordu*
Uyku-tuyku boldu ele.	*Allak bullak olmuştu.*
Erendin baarı şaylanıp,	*Erenlerin hepsi donanıp,*
Baatırlar baarı kamdanıp.	*Bahadırlar hep hazırlanıp.*
Kaldaydın baarı eeligip,	*Kaldayların hepsi coşup,*
154030 Kızıl çoktuu kıtaydın	*Kızıl püsküllü Hıtay'ın*
Kıyındarı celigip,	*Yamanları kızışıp,*
Kabarın uksañ uşuñday,	*Haberini duysan işte böyle,*
Kaynap catkan köp kıtay,	*Kaynayıp yatan çok Hıtay,*
Köptük cayın karasañ	*Çokluğunun hâline baksan*
Uy tügündöy el eken.	*İnek tüyü kadar elmiş.*
Topon suu tolkup cete albay, Törö	*Tufan suyu coşsa da yetemez, Töre*
Manastın saygan bagında,	*Manas'ın diktiği bağında,*
Tolkup catkan kıtayga	*Dalgalanıp yatan Hıtay'a*

	Nur tögülgön el eken.	*Nur dökülen bir elmiş.*
	Ötüp ketken erlerden	*Gelip geçmiş erlerden*
154040	Çalışkan aman ketpegen.	*Çatışan sağ gitmemiş.*
	Çaması mınday kıtayga	*Gücü böyle Hıtay'a*
	Çalıyar* çarkı cetpegen.	*Çalıyar'ın* gücü yetmemiş.*
	Iskender surap albagan,	*İskender isteyip alamamış,*
	Alam dep kirip Beecinge	*Alırım deyip girip Beecin'e*
	Eç kim tirüü kalbagan.	*Hiç kimse sağ kalmamış.*
	Kırk eşiktüü Beecindin	*Kırk kapılı Beecin'in*
	Bir belgisi mına mınday –	*Bir nişanı işte şöyle –*
	Kündö capsa kündö açık.	*Her gün kapansa her gün açık.*
	Bir eşigi açılgan,	*Bir kapısı açılmış,*
154050	Al eşiktin oozuna	*O kapının ağzına*
	Kıtayça kat cazılgan.	*Çince yazı yazılmış.*
	Kaynap catkan kakanga,	*Kaynayıp yatan Hakan'a,*
	Kaarlansa belekke	*Kükreyip öfkelense,*
	Kalayman salıp ötör dep,	*Kıyamet salıp geçer diye,*
	Karap kılıp keter dep,	*Perişan edip gider diye,*
	Tolkup catkan kıtayga,	*Dalgalanıp yatan Hıtay'a,*
	Nur tögülüp Beecinge	*Nur dökülüp Beecin'e*
	Tokçuluk nuru çaçılgan.	*Bolluk nuru saçılmış.*
	Ceri mıktuu bolgon soñ,	*Yeri sağlam olduktan sonra,*
154060	Eçkim ceñe albayt dep,	*Hiç kimse yenemez diye,*
	Çoñ çatagı basılgan,	*Büyük kavgası yatışmış,*
	Uşunday kıtay el eken.	*İşte böyle bir Hıtay eliymiş.*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Konurbay'ı*
	Örttönüp ketken bu doñuz	*Kahrolası bu domuz*
	Cılgınduu, Keñ-Kol, keñ Talas	*Cılgındu'yu, Keng-Kol'u, geniş Talas'ı*
	Kamap catkan kezi eken.	*Kuşatıp yattığı çağmış.*
	Kayra kolu burulup,	*Ordusu yine dönüp,*
	Kalaa caynap kılkıldap,	*Kale kaynayıp çalkalanıp,*
	Kayra kaptap kaldı ele.	*Yeniden basıp gelmişti.*
154070	Munu mınday taştaylı,	*Bunu böylece bırakalım,*
	Emi bir cagınan baştaylı.	*Şimdi bir yanından başlayalım.*
	Keçe Cılgınduunun oyunda,	*Hani Cılgındu'nun ovasında,*
	Keñ Talastın boyuñda,	*Geniş Talas'ın boyunda,*
	Tört-Küldün tömön cagında,	*Tört-Kül'ün aşağı yanında,*
	Tügönüp kirgen boyunda,	*Suyun tükendiği boyunda,*

Darbazaluu ordodo,
Çaçıkeydin korgoñdo,
Kaşat cagın karasañ
Kaynardın kara közündö,
Kak çınardın özündö,
Kanıkeydin ak saray –
Anın kaalgası som kalay.
Kadırman Manas barında
Ar şaymanı uşunday.
Aga kattap adam barbagan,
Karagan adam tañ kalgan.
Taştan cıyıp too kılgan,
Tegeregin zoo kılgan,
Ayza sunsa madagan,
Alalbay duşman cadagan.
Colop adam barbagan,
Colukkan kişi tañ kalgan.
Sandırgaluu köykaşka
Al saraydın oozunda
Sakçıları bir başka.
Coo körgöndö cabılgan,
Celdetteri cetimiş
Adamdın murdu, kulagın,
Tumar kılıp tagıngan
Sakçıları sandan köp,
Balakettüü karandın
Balbandarı andan köp.
Colop adam barbagan,
Colukkan tirüü kalbagan.
Balbandarı başkaça,
Baatırları bir kança.
Tañ kaşkayıp sürgöndö,
Cerge carık tiygende
Darbazada bakırık.
Tuura cagı çep korgon
Bakay kandap çakırıp.
Oşondo Bakay abañız
Bilgiçtigin karañız.

Kale kapılı ordada,
Çaçıkey'in hisarında,
Setin yanına baksan
Kaynağın kara gözünde,
Tam çınarın dibinde,
Kanıkey'in ak sarayı –
Onun kapısı som kalay.
Kadri yüce Manas varken
Her düzeni işte böyle.
Ona uğrayıp insan varmamış,
Bakan insan şaşakalmış.
Taştan yığıp dağ kılmış,
Çevresini kaya kılmış,
Kargı uzatan bunalmış,
Alamayıp düşman usanmış.
Yaklaşıp insan varmamış,
Rastlayan kişi şaşakalmış.
Görkemli, şanlı, apayrı,
O sarayın ağzında
Bekçileri bir başka.
Düşman görünce üşüşen,
Cellatları yetmiş
İnsanın burnunu, kulağını,
Muska yapıp takınmış
Bekçileri sayıdan çok,
O belalı uğursuzun
Pehlivanları ondan çok.
Yaklaşıp insan varmamış,
Rastlayan sağ kalmamış.
Pehlivanları bambaşka,
Bahadırları bir hayli.
Tan ağarıp söktüğünde,
Yere aydınlık değdiğinde
Kapıda bir bağırtı.
Karşı yanı sur hisar
Bakay Han diye çağırıp.
O zaman Bakay ağanız
Bilgeliğine bakınız.

Uykudan çoçup oygonup,
Oñ cagına tolgonup,
Turup beldi buunup,
Kol-ayagın cuunup.
Arı-beri tolgonup,
Arslanday komdonup,
Colbors abañ turabı
Coo-cabdıgın oñdonup.
Kabarçıdan çoçunup,
Kökçoloktu tokunup,
Aç albarstı baylanıp.
Kıtay kantip kalgan dep,
Canına kılıç baylanıp,
Coo-caragın kamdanıp.
Uykudan ırgıp bakırıp,
Bilimdüüsü mına mınday
Kanıkeylep çakırıp.
Kasietttü abañız,
Bilgiçtigin karañız.
«Ey, Kanıkey, kulunum,
Men bilgendi bildiñbi,
Ey, Kanıkey, kulunum,
Men tuygandı tuyduñbu?»
«Ey, aylanayın abake,
Siz tuygandı tuybadım,
Siz bilgendi bilbedim.
Bilbey kalgan sebebim –
Kabılan dostuñ ölgöndö,
Kaygını kuu can körgöndö
Ayban bolup çöp cebey,
Adamça catıp suu içpey,
Ölüü dese kördö cok,
Tirüübüz desek elde cok,
Çama çarçap, al ketip
Çapcaldı çarçap aşa albay,
Al ketip şor can basalbay,
Tilinip taman açılıp,
Az oylogon köp akıl
Ketken eken çaçılıp.

Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönenip,
Kalkıp belini kuşanıp,
Elini ayağını yıkanıp.
Öteye beriye dönenip,
Arslan gibi gerinip,
Kaplan ağan durur mu
Cenk pusatını düzeltip.
Haberciden kuşkulanıp,
Kökçolok'u eyerleyip,
Aç Albars'ı kuşanıp.
Hıtay ne hâldedir deyip,
Beline kılıç bağlanıp,
Cenk silahın hazırlayıp.
Uykudan fırlayıp bağırıp,
Bilgesi işte şöyledir
Kanıkey diye çağırıp.
Kerametli ağanız,
Bilgeliğine bakınız.
«Ey Kanıkey, yavrum benim,
Benim bildiğimi bildin mi,
Ey Kanıkey, yavrum benim,
Benim sezdiğimi sezdin mi?»
«Ey kurbanın olayım ağam,
Sizin sezdiğinizi sezmedim,
Sizin bildiğinizi bilmedim.
Bilemeyişimin sebebi –
Kaplan dostun öldüğünde,
Kaygıyı bu dertli can görünce
Hayvan olup ot yemeden,
İnsanca yatıp su içmeden,
Ölü desen mezarda yok,
Diriyiz desek elde yok,
Takat tükenip, güç gidip
Sarp yamacı yorgun aşamayıp,
Güç gidip, dertli can basamayıp,
Taban yarılıp açılıp,
Az düşünülmüş çok akıl
Meğer saçılıp gitmiş.

Argındı berdim alıñız,
Cetimdi belge tañıñız.
Oylogon oyuñ kay cakta
Kabılan Bakay abakem,
Oylop turgan oyuñun
Kabarın ayta salıñız.
Keliniñ elek çıgalık,
Keñeşiñi aytıp koy,
Katında bolso ugalık.
Kan aba, kakanga coldu baştaba,
Kakançı kalkın kamadım,
Altımış kelin, tul katın
Abake, aylındı karan taştaba.
Kürmö kiygen kıtaydın
Aşkere tilim alıñız,
Kançanı bilseñ kan aba,
Aşkere ayta salıñız.
Abake, kan aldıñdan çıgalı,
Sayraçı aba, bilgendi
Zayıp da bolsok ugalı».
Oşondo Bakay munu aytat:
«Ey, kagılayın Kanıkey,
Kurdaşım Manas ölgöndö
Argın menen kırgızdı
Bölüp albay ne boldum,
Erenim menen birigip,
Sakalımdın agında,
Saparımdın çagında
Ölüp albay ne boldum?!
Karıganda men Bakay
Artık balaa müşküldü
Körüp kalgan ekenmin,
Tirüü cürböy düynödön
Ölüp kalgan ekenmin.
Ölüp kalgan sebebim –
Kankor Manas barında
Cetip buzdum Oogandı,
Beren Bakay abañdan

Argın'ı verdim, alınız,
Yetimi bele bağlayınız.
Düşündüğün düşünce ne yanda
Kaplan Bakay ağacığım,
Düşünüp durduğun düşüncenin
Haberini söyleyiveriniz.
Gelininiz idik, çıkalım,
Öğüdünü söyleyiver,
Hatun da olsak dinleyelim.
Han ağa, Hakan'a yolu başlatma,
Kakançı halkını kuşattım,
Altmış gelin, dul kadın
Ağam, obanı öksüz bırakma.
Kürmö giyen Hıtay'ın
Apaçık sözümü dinleyiniz,
Ne kadarını bilirsen han ağa,
Açıkça söyleyiveriniz.
Ağam han, önüne çıkalım,
Söyle ağam, bildiğini
Kadın da olsak duyalım».
O zaman Bakay şunu söyler:
«Ey kurban olduğum Kanıkey,
Yoldaşım Manas öldüğünde
Argın ile Kırgız'ı
Ayırıp almadım da ne oldum,
Erenimle birleşip,
Sakalımın ağında,
Seferimin çağında
Ölüp gitmedim de ne oldum?!
Kocayınca ben Bakay
Aşırı bela, müşkülü
Görmüş oldum meğer,
Diri gezmeden dünyadan
Ölmüş oldum meğer.
Ölmüş olmamın sebebi –
Hunhar Manas varken
Varıp bozdum Afgan'ı,
Yiğit Bakay ağanızdan

Beecin kaydan soo kaldı?	*Beecin nasıl sağ kaldı?*
Taştı buzdum, col saldım,	*Taşı deldim, yol saldım,*
Taalayım Manas barında	*Talihim Manas varken*
Dalay cerge kol saldım.	*Nice yere ordu saldım.*
Ombunu buzup olco alıp,	*Ombu'yu bozup ganimet alıp,*
Ortosun buzup col salıp,	*Ortasını bozup yol salıp,*
Ak maral aydap uy kıldım.	*Ak maralı sürüp inek kıldım.*
Asıl Manas barında	*Asil Manas varken*
Ay-aalamdı buy kıldım.	*Ay-âlemi kasıp kavurdum.*
Kökcalım Manas barında	*Bozkurdum Manas varken*
Kök maral kuup uy kıldım,	*Gök maralı kovup inek kıldım,*
Körüngön cerdi buy kıldım.	*Görünen yeri kasıp kavurdum.*
Kan Manastın barında	*Han Manas varken*
Küçtüülörün sabadım.	*Güçlülerini dövdüm.*
Boz ayza Zulpukor	*Boz kargı Zülfikar'ı*
Boolap turgan kezimde,	*Kuşanıp durduğum çağımda,*
Şibee kıtay mancuunu	*Şibe'yi, Hıtay'ı, Mançu'yu*
Coolap turgan kezimde	*Savaşıp durduğum çağımda*
Bu dünüyö kızıgın	*Bu dünyanın zevkini*
Körüp albay ne boldum,	*Görüp almadım da ne oldum,*
Tirüü cürböy men Bakay	*Diri gezmeden ben Bakay*
Kabılandın barında	*Kaplanım varken*
Ölüp albay ne boldum?!	*Ölüp gitmedim de ne oldum?!*
Kakançıga col saldım,	*Kakançı'ya yol saldım,*
Col salganda mol saldım.	*Yol salınca bol saldım.*
Kankorum Manas barında,	*Hunharım Manas varken,*
Kazına buzup, dilde aldım,	*Hazine bozup dilde altını aldım,*
Dildeni cüktör bildi aldım.	*Dildeyi yükler fil aldım.*
Kızıl köynök, ayça bel	*Kızıl gömlekli, ince belli*
Kıltıldagan suluudan	*Salınan güzellerden*
Kızdı tandap miñdi aldım.	*Kız seçip binini aldım.*
Mına mintip turganda	*İşte böyle dururken*
Buttayın buzup iysek da	*Putlarını bozup dağıtsak da*
Buudanım Manas kelçi ele,	*Küheylanım Manas gelirdi,*
Bu dünüyö şumdugun	*Bu dünyanın şer düğümünü*
Buudanım Bakay çeçsin deçü ele.	*Küheylanım Bakay çözsün derdi.*
Bügün Bakay ölüptür,	*Bugün Bakay ölmüş,*
Kayra kelbes çın caydı	*Geri gelinmez gerçek yurdu*

Kabılan Bakay körüptür.
Kan abañdın ölgönü,

Eştekterdin ereni,
Er Camgırçı bereni
Oşol adam ölüptür.
Camgırçının Şayımbet
Közü kara, beli boş
Kökcal uulu çunaktın
Atın surap keliptir.
At köönünö karabay
Atın berse ayabay,
Kezigerge kezikpey
Kez bolbosko kezigip,
Camgırçının Şayımbet
Kolgo tüşüp ketiptir.
Calınsa kayra çıkpagan
Torgo tüşüp ketiptir,
Olcolop alıp Buuruldu
Kıtaydı Kuday uruptur,
Keçildin kanı Koñurbay
Arday bolgon Buuruldu
Olco kılıp alıptır,
Atsız kalgan kankorgo
Kalaymandı salıptır.
Karasañ uşul müşkül iş –
Kılımda bolboyt mınday iş,
Kılımda bolboyt mınday iş.
Buurul at tiydi koluna
Kıcıldagan kıtay curt
Kırgındı kızık saluuçu,
Kılçaya turgan türü cok
Kılıçtap baştı aluuçu.
Buurul tüşsö olcogo
Bölünböy kırgız oñobu,
Kanatın berip biröögö
Uşuntken uuluñ oñobu?
Bügün acal cetse ölöbüz,
Kıtaylardın ayçıgı altın

Kaplan Bakay görmüş.
Han ağanızın ölümü işte bu,

Eştek'lerin ereni,
Er Camgırçı yiğidi
İşte o adam ölmüş.
Camgırçı'nın Şayımbet'i
Gözü kara, beli gevşek
Bozkurt oğlu haşarının
Atını isteyip gelmiş.
Atın gönlüne bakmadan
Atını esirgemeden verince,
Kavuşacağına kavuşmayıp
Rastlanmayacağa rastlayıp,
Camgırçı'nın Şayımbet'i
Ele düşüp gitmiş.
Yalvarsa geri çıkılmaz
Tuzağa düşüp gitmiş,
Buurul'u ganimet alıp
Hıtay'ı Kuday çarpmış,
Keçil'in hanı Konurbay
Küheylan olmuş Buurul'u
Ganimet edip almış,
Atsız kalan hunhara
Kıyameti salmış.
Baksana şu müşkül işe –
Asırda olmaz böyle iş,
Asırda olmaz böyle iş.
Buurul at geçti eline
Kaynaşan Hıtay yurdu
Kırgını coşkuyla salandır,
Geri bakacak hâli yok
Kılıçlayıp baş alandır.
Buurul düşerse ganimete
Bölünen Kırgız onar mı,
Kanadını verip birine
Böyle yapan oğlun onar mı?
Bugün ecel yeterse ölürüz,
Hıtayların ay nişanlı altın

kızıl tuu. Aytıp oozun cumguça,
Üy üstünön köröbüz.
Köödöktügün körgönü,

Kööddök uuluñ Semetey
Bölökkö atın bergeni.
Bügün keçildin kanı tunuptur,
Buuruldu olco kılıptır.
Kanıkey kulunum,
Alöökönün Koñurbay
Özü ayzakerden ıktuu ele,
Coonun aylasın aşkere bilgen
mıktuu ele.
Mancuudan başka şer ele,
Özü coo aylasın artıkça bilgen
er ele.
Emi Buurul tiydi koluna
Kazılgan kalıñ oru bar,
Kamaluu catkan kolu bar.
Adamdan artık barkı bar,
Özü aşkere kökcal barkı bar.
Karmaşkandı mert kılat,
Kaptap kelüüçü şer ele,
Özü kaygırbagan er ele,
Kanıkey kulunum, ugup kal.
Kızıl-tazıl kırmızı
Kırgagın tartsañ bölünböyt,
Bul atın bergen Şayımbet
Coo aluuçu türü körünböyt.
Uruuçu kırsık urgan beym,
Kööddök uuluñ Semetey
Arday bolgon Buurulun
Kıtay olco kılgan beym.
Kündüzü açık, tün bürkök
Kündün kuyu bek buzuk,
Argın menen kırgızga
Kol cıyılsın, katuu çır
Kokuy, balam Kanıkey,
Kat uçursañ bat uçur!»

kızıl tuğu. Söyleyip ağzını yumana dek,
Ev üstünden görürüz.
Toyluğunu görün ki,

Toy oğlun Semetey
Atını yâda verdi ya.
Bugün Keçil hanı murada ermiş,
Buurul'u ganimet kılmış.
Kanıkey yavrum,
Alööke'nin Konurbay'ı
Kendisi kargıcıların ustasıydı,
Düşmanın çaresini apaçık bilen
pek yamandı.
Mançu'da başkaca bir arslandı,
Kendisi düşman çaresini fazlasıyla bilen
bir erdi.
Şimdi Buurul geçti eline
Kazılmış derin hendeği var,
Kuşatıp yatan ordusu var.
Âdemden artık kudreti var,
Kendisinin apaçık bozkurt heybeti var.
Tutuşanı helak eder,
Basıp gelen bir arslandı,
Kendisi hiç kaygılanmaz erdi,
Kanıkey yavrum, dinleyedur.
Rengârenk kırmızı
Kenarını çeksen bölünmez,
Bu atı veren Şayımbet'in
Düşman alacak hâli görünmez.
Çarpan felaket çarpmış besbelli,
Toy oğlun Semetey'in
Küheylan olmuş Buurul'unu
Hıtay ganimet kılmış besbelli.
Gündüzü açık, gecesi kapalı
Günün gidişi pek bozuk,
Argın ile Kırgız'a
Ordu toplansın, çetin kavga
Vah, kızım Kanıkey,
Mektup uçuracaksan tez uçur!»

Bakay oozun cıygıça,	*Bakay ağzını toplayana dek,*
Anday-mınday degiçe,	*Şöyle böyle diyene dek,*
Kalk amanın körgüçö	*Halkın esenliğini görene dek*
Kaçkı kakan bakırıp,	*Kaçıp gelen hakan bağırıp,*
Argın kanı, Sarı kan	*Argın hanı Sarı Han*
Kan Bakaylap çakırıp.	*Han Bakay diye çağırıp.*
Bakırıgı baş carıp,	*Bağırtısı baş yarıp,*
Kıykırıgı taş carıp,	*Haykırışı taş yarıp,*
Coo keldi dep bakırıp,	*Düşman geldi diye bağırıp,*
Akıl tapkıç Bakaydı	*Akıl bulucu Bakay'ı*
Beri çık dep çakırıp,	*Beri çık diye çağırıp,*
Atañdın körü, Bakay kan,	*Kahrolasıca, Bakay Han,*
Men bilgendi bildiñbi,	*Benim bildiğimi bildin mi,*
Men körgöndü kördüñbü?	*Benim gördüğümü gördün mü?*
Keñ-Kolgo kurgan bak barbı,	*Keng-Kol'a kurulu bağ mı var,*
Bakay, kerilip catar çak barbı? Kaptap keter kol kelet.	*Bakay, gerinip yatar çağ mı var? Basıp geçecek ordu gelir.*
Aba Bakay karıya,	*Bakay ağa, pir koca,*
Talaska kurgan bak barbı,	*Talas'a kurulu bağ mı var,*
Taltayıp catar çak barbı?	*Bacak uzatıp yatar çağ mı var?*
Men körgöndü körbösöñ,	*Benim gördüğümü görmediysen,*
Men tuygandı tuybasañ.	*Benim sezdiğimi sezmediysen.*
Kaynagan kıtay Koñurbay	*Kaynayan Hıtay, Konurbay*
Kakandın curtu cabıldı,	*Hakan'ın yurdu üşüştü,*
Mintip catsañ kan aba,	*Böyle yatarsan han ağa,*
Abiyiriñ kaydan cabıldı!	*Yüz akın nasıl korunur!*
Menin cayım surasañ,	*Benim hâlimi sorarsan,*
Çındaşkan coom Koñurbay,	*Diş bilediğim düşmanım Konurbay,*
Çıñaluu bolot temirdey.	*Su verilmiş çelik demir gibi.*
Kayra tartıp kutuldum,	*Geri çekilip kurtuldum,*
Sarı kan öldü dedirbey.	*Sarı Han öldü dedirtmeden.*
Bel baylagan belim cok,	*Bel bağladığım dayanağım yok,*
Bekip catkan cerim cok,	*Saklanıp yattığım yerim yok,*
Candı kırdıgım sında cok.	*Kırdığım canın sayısı yok.*
Kişi körbös tozoktu	*Kul görmedik cehennemi*
Körböy keldim kan Bakay,	*Görmeden geldim han Bakay,*
San kol menen salışıp,	*Sayısız orduyla çarpışıp,*
Ölböy keldim kan Bakay!	*Ölmeden geldim han Bakay!*

Mañday-teskey turuştum,	*Yüz yüze karşı durdum,*
Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
Bılçıldaşıp uruştum.	*Göğüs göğüse vuruştum.*
Sarı kan calgız, kıtay miñ	*Sarı Han yalnız, Hıtay bin*
Karsıldaşıp salıştım.	*Çatır çatır çarpıştım.*
Karşılaşıp kaygırdım,	*Karşı koyup kahroldum,*
Karaan kılıp oturgan	*Kendime dayanak bildiğim*
Kalık menen Baytaylak	*Kalık ile Baytaylak*
Bul ekөönön ayrıldım.	*Bu ikisinden ayrıldım.*
Kamın, Bakay abakem,	*Hazırlan, Bakay ağacığım,*
Kambıldarı betinde	*Ustaları en öndedir*
Kaptap çıga kelatat.	*Basıp çıkageliyor.*
Kambıl Kalça çetinde,	*Usta Kalça ucundadır,*
Berenderi betinde,	*Yiğitleri önündedir,*
Belgilüü Kalça çetinde,	*Namlı Kalça ucundadır,*
Kazıp koygon or kelet,	*Kazılıp konmuş hendek gelir,*
Kaynatıluu şor kelet,	*Kaynatılmış bela gelir,*
Cer üstündö çöptü kör,	*Yeryüzündeki otu gör,*
Çöpçö kıtay köptü kör.	*Ot kadar Hıtay çokluğunu gör.*
Kumurskaluu kurttu kör,	*Karıncayı, kurtçuğu gör,*
Oşol kurttay kıtay curttu kör.	*O kurtçuk kadar Hıtay yurdunu gör.*
Cer buzulup, çöp caynap,	*Yer bozulup, ot kaynaşıp,*
Caynap çıgıp kelatat.	*Kaynaşıp çıkageliyor.*
Cetkileñi Koñurbay	*En yamanı Konurbay*
Aydap çıgıp kelatat.	*Sürüp çıkageliyor.*
Olcolodu Buuruldu,	*Ganimet aldı Buurul'u,*
Oyron boldu Şayımbet.	*Perişan oldu Şayımbet.*
Keñde mınday baatır cok,	*Dünyada böyle bahadır yok,*
Kez bolgondu cay kılgan	*Rast geleni yere seren*
Koñurbay öñdüü kapır cok,	*Konurbay gibi kâfir yok,*
Ölçöp körgün, kanbaça	*Ölçüp gör, hanzadem,*
Ölbögöndön salıştım.	*Ölesiye vurup çarpıştım.*
Cazayıl atıp, caa tartıp,	*Cazayıl atıp, yay çekip,*
Can ayabay salıştım,	*Can esirgemeden çarpıştım,*
Başım çelek kan boldu,	*Başım kova dolusu kan oldu,*
Bütkön boyum baarısı	*Bütün bedenim, hepten*
Bılkıldabay dan boldu.	*Kımıldamaz kütük oldu.*
Türün kördüm kıtaydın,	*Hıtay'ın türünü gördüm,*

Tügöngön sayın tütögön
Tüptüü kıtay el eken.
Ölgön sayın örçügön,
Öcör kıtay el eken.
Aralaşa salışsam,

Tükendikçe tüten
Köklü Hıtay eliymiş.
Öldükçe üreyip artan,
İnatçı Hıtay eliymiş.
Karışıp çarpışsam,

Alban türlüü alpı bar.
Adamdan bölök kol algan
Eren Kalça karkıbar,
Cañ-Cuñu bar, kanı bar.
Calañgıç türlüü adamdan
Can sıygıçtın baarı bar.
Karmap alsa köp kıtay
Karmaşsa kanga toybogon,
Kamçıga çenep bölböybü.
Alışsa candı koybogon.
Aralaşa ketken can
Emi öldüm dep oylogon.
Kulagı ugup, köz körgön
Mendede mınday bolbogon.
Karuusu kenen kapırga,
Suur körsö suurup cep,
Kaşkulak körsö karmap cep, Az kana argın kırgız curt
Kulan körsö kuup cep,
Teke körsö terip cep,
Kuturgan mınday el kördüm, Kol kamdasañ mol kamda!»
Bettese mende kutulgus,
Bey cay curttu men kördüm. Aşıp-şaşıp er Bakay
Önögün curtka bergisiz.
Örttöngürdün elinen
Kabılgan aman kelgisiz.
Colop adam bargısız.
Colukkan tirüü kalgısız.
Tize cerge bügülüp,
Ceti künü kurgan can
Ceke kirdim aralap,

Türlü türlü alpı var.
İnsandan öte güç almış
Eren Kalça heybetlisi,
Cang-Cung'u var, hanı var.
Zebani türlü adamdan
Can alıcının her türlüsü var.
Yakalarsa kalabalık Hıtay
Tutuşunca kana doymayan,
Kamçıyla ölçüp bölüşmez mi.
Kapışınca can koymayan.
Aralarına karışan can
Artık öldüm diye düşünmüş.
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Bende böylesi olmamıştı.
Bileği geniş kâfire,
Dağ sıçanı görse çekip yiyen,
Porsuk görse tutup yiyen, Bir avuç Argın, Kırgız yurdu
Kulan görse kovup yiyen,
Teke görse derip yiyen,
Böyle kudurmuş bir el gördüm, Ordu hazırlarsan bol hazırla!»
Yüzleşen kul kurtulmaz,
Amansız yurdu ben gördüm. Aceleyle er Bakay
Dengi yurtta bulunmaz.
O kahrolasının elinden
Ona çatan sağ dönemez.
Yanına insan varamaz.
Rastlayan sağ kalamaz.
Diz yere bükülüp,
Yedi gün bu çilekeş can
Tek başıma dalıp girdim,

Ölörümdö kutuldum,
Cetimiş cerden cara cep.
Ünun uksañ oolak kaç.
Kanım kaldı bir kaşık,
Etim kaldı kök caşık.
Çamam çarçap, al ketti
Deneden kara kan ketti.
Içi-tışım çok boldu,
Canımda karaan cok boldu.
Balta menen bir salsa,
Kayran cayga zor keldi,
Kamınbasañ mamintip
Kaptagan tümön kol keldi.
Coondugu üç kulaç
Erkin catkan el ölör,
Zorduktu mınday kim körör. Kalıñ kırgız, az argın

Öleceğim demde kurtuldum,
Yetmiş yerden yara yiyip.
Sesini duysan uzağa kaç.
Kanım kaldı bir kaşık,
Etim kaldı gök çürük.
Takatim tükendi, güç gitti
Bedenden kara kan gitti.
İçim dışım kor oldu,
Yanımda dayanak kalmadı.
Baltayla bir vursa,
Aziz yurda zorluk geldi,
Hazırlanmazsan böylece
Basıp gelen tümen ordu geldi.
Kalınlığı üç kulaç
Rahat yatan el ölür,
Böyle zulmü kim görür. Kalabalık Kırgız, az Argın

Kıymıldabay catsañız
Töböbüzdön baspaybı,
Törт tülüktü çaçpaybı.
Kayratı bar ölböybü,
Kayratı cok camandı
Ok ötpögön ton kamda,
Oyron Bakay kol kamda,
Bet aldınan baralı,
Kerişti kenen salalı.
Kan Koñurbay baatırga
Acıratıp kalalı.
Kokuy, Bakay kol kamda,
Bul kabardı ukkanda
Esebi cok tüyülüp,
Eliktey ırgıp cügürüp.
Kan Manastın Munara
Munara cayın suraba.
Munaraga cügürüp.
Coo kelgende çabuuçu
Kabarga kakkan doobulbas –
Katarda kagat balbanı,

Kımıldamadan yatarsanız
Tepemize basmaz mı,
Dört çeşit malı saçmaz mı.
Gayreti olan ölmez mi,
Gayreti yok yaramaza
Ok işlemez kaftan hazırla,
Yaman Bakay, ordu hazırla,
Doğruca üstüne varalım,
Cengi enine boyuna salalım.
Han Konurbay bahadırdan
Ayırıp kurtaralım.
Vah, Bakay, ordu hazırla,
Bu haberi duyunca
Sayısız kez sıçrayıp,
Karaca gibi fırlayıp koşup.
Han Manas'ın Munara'sı
Munara'nın hâlini sorma.
Munara'ya koşup.
Düşman gelince çalınan
Habere vurulan davulbaz –
Sırayla vurur pehlivanı,

Ança-mınça kulaktın
Cön ele ketet daldalı.
Dobulbaska kaptatkan
Çılkı bildin terisi,
Köçüp ketet añgırap,
Çoñ Talastın kerüüsü.
Doolbas bekem kagılıp,

Şöyle böyle kulakların
Perdesi öylece yırtılır.
Davulbaza kaplatılan
Halis fil derisidir,
Uğuldayıp göçüverir,
Büyük Talas'ın yamacı.
Davulbaz sıkıca vurulup,

Kaptap cetti ordogo
Coo kaydalap cabılıp.
Aksakal Bakay karısı
Kol çogulup, el tolup,
Kozgolup ketti baarısı.
Kolgo attan dep bakırıp,
Bakay kepti baştadı.
Dagı müşkül boldu dep,
Kaynap catkan kalıñ kol
Candan keçip taştadı,
Kayrattuusu kan Bakay
Koldu iretke saldı emi.
Kol çakırıp kaldı ele,
Az gana emes al koldu
Mol çakırıp kaldı ele.
Kıyındarın kamdadı,
Erendin baarın şayladı.
«Azganakay kırgız curt,
Men bilgendi bildiñbi,
Tilegeniñ beriptir,
Tikteşüüçü kıtay keliptir. Bet alışıp turganda
Karmaşarıñ kakançın,
Kayrıp kırgın salgıla.
Beecinge çeyin kubalap,
Koñurbay kolun algıla!
Ok ötpöstü kiygile,
Ayza sunup, balta urup,
Kacıbay coogo kirgile.
Ala cürgön kol ele,
Kakanga çeyin sürgülö.

Basıp yetişti ordaya
Düşman nerede deyip üşüşüp.
Aksakal Bakay ihtiyarı
Ordu toplanıp, el dolup,
Hepsi birden davrandı.
Orduya ata bin diye bağırıp,
Bakay söze başladı.
Yine müşkül oldu diye,
Kaynayıp yatan kalabalık ordu
Candan geçiverdi,
Gayretlisi han Bakay
Orduyu düzene soktu şimdi.
Ordu çağırmıştı,
Az değil o orduyu
Bol bol çağırmıştı.
Yamanlarını hazırladı,
Erenlerin hepsini donattı.
«Bir avuç Kırgız yurdu,
Benim bildiğimi bildin mi,
Dilediğini vermiş,
Karşılaşacağın Hıtay gelmiş. Yüz yüze gelip durunca
Tutuşacağın Kakançın'dır,
Çevirip kırgın salın.
Beecin'e kadar kovalayıp,
Konurbay'ın ordusunu alın!
Ok işlemezi giyin,
Kargı uzatıp, balta vurup,
Yılmadan düşmana girin.
Yanınızda yürüyen orduydu,
Hakan'a kadar sürün.

Karmap ayza sungula,
Kökcal Kalça baatırdı,
Köp kızıkkan kaapırdı
Beecinge aydap bargıla.
Uluñtuñ, Dıñşasın,
Uypap ötkün mınçasın!»
Bakay kabar salıptır,
Almambet uulu Külçoro
Kol aldında ereniñ,

Kavrayıp kargı uzatın,
Bozkurt Kalça bahadırı,
Çok heveslenen kâfiri
Beecin'e sürüp varın.
Ulungtung'u, Dıngşa'sını,
Hırpalayıp geç şunca yeri!»
Bakay haber salmış,
Almambet oğlu Külçoro
Ordu başında erenin,

Atası Almam kökcaldan
Artıla tuugan bereniñ.
Uzun boyluu, keñ dalı,
Arı balban, arı şer
Coonun aylasın bilgen
kıyın er.
Balbandıgı başkaça
Baatırlıgı bir kança.
Kınsız kılıç baylanıp,
Kayra caaçu buluttay
Kaarı betine aylanıp.
Bilegi coon, taş cürök
Bil müçölüü badirek.
Atasınan babası
Artıktıgın karaçı.
Koygulaşkan coo kelse,
Korkup koltuk açpagan,
Koygulaşa ketkende
Koendoy cerge cançtagan.
Ayza karmap sunganda,
Mende çıdap barbagan,
Betteşken tirüü kalbagan.
Baatır Külçoro cayı uşunday
Kızargan calın çok ele,
Cekene belge kurçanat,
Ceti tümön coo çıksa
Ceke aralap kol salat.
Şay koldogon şer çoroñ
Öñü kızıl, boyu uzun,

Babası bozkurt Almam'dan
Üstün doğmuş yiğidin.
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Hem pehlivan, hem arslan
Düşmanın çaresini bilen
yaman er.
Pehlivanlığı bambaşka
Bahadırlığı bir hayli.
Kınsız kılıç kuşanıp,
Yeniden yağacak bulut gibi
Öfkesi yüzüne vurup.
Bileği kalın, taş yürek
Fil gövdeli o haşarı.
Atasından, dedesinden
Üstünlüğüne baksana.
Vuruşmaya düşman gelse,
Korkup koltuk açmayan,
Vuruşmaya girdiğinde
Tavşan gibi yere çalan.
Kargı kavrayıp uzattığında,
İnsanoğlu dayanıp varamamış,
Yüzleşen sağ kalmamış.
Bahadır Külçoro'nun hâli işte böyle
Kızaran alevli kordu,
Kamayı bele kuşanır,
Yedi tümen düşman çıksa
Tek başına dalıp saldırır.
Ermişin koruduğu arslan çoran
Yüzü al, boyu uzun,

Közü kara, sözü tik	*Gözü kara, sözü dik*
Kökcaldıgı uşunday.	*Bozkurtluğu işte böyle.*
Darbazaluu ordodon,	*Kale kapılı ordadan,*
Kanıkeydin korgondon	*Kanıkey'in hisarından*
Oyron katın Kanıkey	*Yaman kadın Kanıkey*
Ok ötpestü kiygizip,	*Ok işlemezi giydirip,*
Oncoñdogon sur atka	*Çalımla yürüyen boz ata*
Külçoronu mingizip.	*Külçoro'yu bindirip.*
Kayra tartkan kapırga	*Geri dönen kâfire*
At olcolop, er soygon	*At ganimetleyen, er boğazlayan*
Kan Koñurbay baatırga	*Han Konurbay bahadıra*
Kaçpay soguş salgın dep,	*Kaçmadan savaş sal diye,*
Olcologon Buuruldu	*Ganimet alınan Buurul'u*
Beecinge çeyin kubalap,	*Beecin'e kadar kovalayıp,*
Kayra tartıp alam dep,	*Geri çekip alırım diye,*
Kolu menen Kanıkey	*Kendi eliyle Kanıkey*
Ok ötpös tondu kiygizip,	*Ok işlemez kaftanı giydirip,*
Ok cetpesti mingizip,	*Ok yetişmeze bindirip,*
Cay-caraktın baarısın	*Pusatın, silahın hepsini*
Külçorogo berdi ele.	*Külçoro'ya vermişti.*
Kuturup kalgan Kalçanın	*Kudurmuş Kalça'nın*
Astınan toso bargın dep,	*Önünü kesmeye var diye,*
Karsıldaşıp salışıp,	*Çatır çatır çarpışıp,*
Bul Talaska keltirbey	*Bu Talas'a getirmeden*
Kayra toso salgın dep,	*Yine önünü kes diye,*
Kırgızdan tandap kol berip,	*Kırgız'dan seçip ordu verip,*
Külçoronu ciberdi.	*Külçoro'yu gönderdi.*
Anın art cak cagınan	*Onun ardı sıra*
Kök telkini mingizip,	*Kök-Telki'ye bindirip,*
Kök temir ton kiygizip,	*Gök demir zırh giydirip,*
Kalkan, zoot salıntıp,	*Kalkan, zırh kuşatıp,*
Coo alat dep kamıntıp,	*Düşman alır diye hazırlatıp,*
Kabarıñda bar beken	*Haberin var mıdır*
Kançoronu kamıntıp,	*Kançoro'yu hazırlatıp,*
Çubak uulu çunagım,	*Çubak oğlu haşarım,*
Köñülü aram bolboso,	*Gönlünde haramlık olmasa,*

Camgırçının uulu Şayımbet
Taybuuruldun küçün berip, Koñurbay-
ga Taybuuruldu aldırıp cibergen ceri.
Oşondo öz ordosuna Bakay, Sarı

kan, Külçoro cana Semeteydi çakırtıp,
coo-caraktarın kamday, Koñur-
bay menen uruşkula dep, Kanıkeydin
süröp turgan ceri.
Sarı kan, Bakay eki abam
Kanım mında turasıñ.
Bel baylagan üç beren
Balam mında turasıñ.
Surasa berbes Buurulga
Alöökönün Koñurbay

Çuulgan salat bu dagı.
Ayzakerden Kançoro
Iktuulugu dagı bar.
Atası kökcal Çubaktay
Mıktuulugu dagı bar,
Kök temirden ton kiygen,
Ceti tümön coo kelse
Cetik belin kurçanat,
Ceke aralap kol salat.
Aç aykırık, kuu süröön
Akbaltay uulu Çubaktan,
Artıla tuugan çunaktan
Kançoro cayı uşunday.
Tolkunu köldün şarında,
Çoñdugu töönün arında.
Kabagı biyik butkulday,
Kara coltoy çunagıñ
Karmaşsa coonu cutkunday.
Salkını sırttın celindey,
Salmagı toonun belindey,
Kaçırganı colborstoy,
Erendigi şerdigi,
Eç adamdan kem emes

Camgırçı'nın oğlu Şayımbet'in
Taybuurul'un gücünü verip, Konur-
bay'a Taybuurul'u kaptırıp gönderdiği
yerdir. O zaman kendi ordasına Bakay'ı,
Sarı
Han'ı, Külçoro ile Semetey'i çağırtıp, cenk
silahlarınızı hazırlayın, Konur-
bay ile savaşın diye, Kanıkey'in destek verip
durduğu yerdir.
Sarı Han, Bakay iki ağam
Hanım, burada dursun.
Bel bağladığım üç yiğit
Yavrum, burada dursun.
İsteyene verilmez Buurul'a
Alööke'nin Konurbay'ı

Bu da kıyamet koparır.
Kargıcılardan Kançoro'nun
Ustalığı dahi var.
Babası bozkurt Çubak gibi
Yamanlığı dahi var,
Gök demirden zırh giymiş,
Yedi tümen düşman gelse
Belini sımsıkı kuşanır,
Tek başına dalıp saldırır.
Aç haykırış, keskin nara
Akbaltay oğlu Çubak'tan,
Üstün doğmuş haşarıdan
Kançoro'nun hâli işte böyle.
Dalgası göl çağıltısı gibi,
Büyüklüğü nar devesi gibi.
Çatık kaşı yüce tepe gibi,
O belalı haşarın
Tutuşsa düşmanı yutacak gibi.
Serinliği bozkırın yeli gibi,
Ağırlığı dağın beli gibi,
Saldırışı kaplan gibi,
Erenliği, arslanlığı,
Hiçbir insandan eksik değil

Kançoronun erdigi.
Kayran eneñ Kanıkey
Casap bergen kandagay
Karandın cayı bir dalay.
Suuk ukuruk salıptır,
Suktansa berbes Buuruldu
Zorduktap tartıp alıptır.
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin mıktuu kanı ele,
Özü coonun aylasın

Kançoro'nun yiğitliği.
Aziz anan Kanıkey'in
Yapıp verdiği kandagay'ın
O uğursuzun hâli bir hayli.
Soğuk kement salmış,
İmrenene verilmez Buurul'u
Zorbalıkla çekip almış.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli
Keçil'in yaman hanıydı,
Kendisi düşmanın çaresini

Aşkere bilgen can ele,
Ayzaga kambıl Koñurbay
Iktuulugu dagı bar,
Ada Manas kandı mert kılgan
Mıktuulugu dagı bar.
Borumu candan bir başka,
Bolcolsuz tuugan köykaşka*
Karmaşpay kuru kalbagan,
Özü kagışkan coonu aldagan.
Kök ala sakal zor mancuu –
Kakandan çıkkan er oşol.
Adam bettep aşa albas
Kapçıgay teñgel bel oşol.
Kakançıga tuulgan
Kara kökcal* şer oşol
Özü coonun aylasın bilgen
er oşol. Beecinge salgan çoñ cañcal.
Olcologon* Buuruldu
Altın, kümüş artpasın,
Beecindin Kakan kanına*
Bek Karı kan* aldına
Aartuu kılıp tartpasın.
Kürmöçösün tartınıp,
Küçtüülörü minbesin.
Taş sayıngan* kıtaydın
Tazaları çogulup,
Karan kalgan Buuruldu
Olco kılıp cürbösün.

Apaçık bilen candı,
Kargıda usta Konurbay'ın
Ustalığı dahi var,
Hem Manas Han'ı helak eden
Yamanlığı dahi var.
Endamı herkesten bir başka,
*Görülmedik doğmuş köykaşka**
Dövüşsüz boş durmamış,
Çarpıştığı düşmanı aldatmış.
Gök kır sakallı koca Mançu –
Hakan'dan çıkma er odur.
İnsanın yüzleşip aşamayacağı
Kapız boğaz, sarp bel odur.
Kakançı'da doğmuş
Kara bozkurt arslan odur*
Kendisi düşman çaresini bilen
er odur. Beecin'e salınan büyük kavga.
Ganimet aldığı Buurul'a*
Altın, gümüş yüklemesin,
*Beecin'in Kakan hanına**
Bek Karı Han önüne*
Armağan edip sunmasın.
Kürmöçesini giyinip,
Güçlüleri binmesin.
Taş kuşanan Hıtay'ın*
Seçkinleri toplanıp,
Öksüz kalan Buurul'u
Ganimet edip gezmesin.

Kakandan kayra kol cınap,
Tulparı mında keldi dep,
Kayra baştap mol cınap,
Ay kasaba tuu bolup,
Asman cargan çuu bolup,
Az gana emes, duu bolup,
Alban türlüü şer bolup,
Aalamdı buy kılgan
Alban türlüü el bolup,
Kızıktı Kalça salbasın.
Kırgızdı kırgın kıluuga,

Hakan'dan yeniden ordu toplayıp,
Tulparı buraya geldi diye,
Yeni baştan bol toplayıp,
Ay alemli tuğ olup,
Göğü yaran gürültü olup,
Az değil, uğultu olup,
Türlü türlü arslan olup,
Âlemi kasıp kavuran
Türlü türlü el olup,
Kalça kıyameti koparmasın.
Kırgız'ı kırgına uğratmaya,

Kılça koyboy biröönü
Takır koyboy kıruuga,
Kırk kandın eli kıtaydı
Kılça koyboy cıybasın
Kara kurttay kalkı bar,
Kaltırbay cınap kol alıp,
Kayra baştan Koñurbay
Kızıktı mintip kılbasın.
Kıl nemeni taştabay,
Kıstalak* Kalça kırbasın,
Anın kıra turgan sebebi –
Kabılan Manas kanı bar,
Almambet, Çubak dagı bar,
Oşondo kıraandardın baarı bar,
Körgön canda köp arman,
Menin köcalımdın barında
Kaardı katuu baştagan,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaların tük koyboy.
Takır kırıp taştagan.
Uluñtuñ*, Keñtuñ, Dıñşadan
Kökcal atañ barında
Uruş bolgon mınça can.
Kıtaydan takır kırılgan
Kımbat bolup çoñ kazat,
Kıraandar bettep kirgende
Ölgön eken kızıl cagal Boroonçu,

Kıl kadar birini komadan
Hepten komadan kırmaya,
Kırk hanın eli Hıtay'ı
Kıl kadar komadan toplamasın
Kara kurt gibi halkı var,
Kalanı komadan toplayıp ordu alıp,
Yeni baştan Konurbay
Böyle oyunu bir daha etmesin.
Kıl kadar şeyi bırakmadan,
Kahrolası Kalça kırmasın,*
Onun kıracak olmasının sebebi –
Kaplan Manas'ın kanı var,
Almambet, Çubak dahi var,
O zamanki kıranların hepsi var,
Gören canda çok hasret,
Benim bozkurdum varken
Öfkeyi sert başlatan,
Taş kuşanan Hıtay'ın
Seçkinlerini hiç komadan.
Hepten kırıp atmıştı.
Ulungtung, Kengtung, Dıngşa'dan*
Bozkurt baban varken
Savaş olmuş, bunca can.
Hıtay'dan hepten kırılan
Pahalıya gelmiş büyük gaza,
Kıranlar yüzleşip girince
Ölmüş meğer kızıl yağız Boroonçu,

	Kalmaktan ölgön Oroñgu,	*Kalmuk'tan ölen Orongu,*
	Katkalañ balban Saykalı	*Katı pehlivan Saykal'ı*
	Kacıldap atkan kıtaydın	*Cıvıldayıp kaynaşan Hıtay'ın*
	Kulunum, kaysı birin aytalı?	*Yavrum, hangi birini söyleyelim?*
	Alışıp cürüp alp ölgön,	*Kapışa kapışa alp ölmüş,*
	A colku bolgon kazatta	*O seferki olan gazada*
	Alban türlüü kalk ölgön.	*Türlü türlü halk ölmüş.*
	Arslan atañ barında	*Arslan baban varken*
	Atoynok menen Kökbörü –	*Atoynok ile Kökbörü –*
154680	Arslan Manas cökörü	*Arslan Manas'ın yâranı*
	Atışa çıgıp caynagan,	*Atışa çıkıp kaynaşan,*
	Koñurbaydın atası	*Konurbay'ın babası*
	Al emes Alöökö kandı caylagan. Atışka	*O değil, Alööke Han'ı bile yere seren.*
	baldar kier dep,	*Atışta çocuklar giyer diye,*
	Kıra berse kıyşaybas	*Kırdıkça eğilmez*
	Nur tögülgön kalkı bar,	*Nur dökülen halkı var,*
	Atamdın öçün alam dep,	*Babamın öcünü alırım diye,*
	A dagı añdıp cürgön karkıbar.	*O da pusuda gezen heybetli.*
	Kırgındı kızık salar dep,	*Kırgını coşkuyla salar diye,*
	Kök kübö tonun camıngan	*Gök zırh kaftanını bürünen*
154690	Kökcaldın biröö Koñurbay	*Bozkurtların biri Konurbay*
	Kök colborstoy çamıngan.	*Gök kaplan gibi atılan.*
	Kelişimdüü kıtaydan	*Yakışıklı Hıtay'dan*
	Kelbersigen Koñ törö	*Kurumlanan Kong töre*
	Altı san balban, san kalday,	*Altı bölük pehlivan, sayısız kalday,*
	Arkagın bolot madatkan,	*Atkısı çelikle pekiştirilmiş,*
	Atayı kelip Talastı	*Kasten gelip Talas'ı*
	Kamap catkan Koñurbay.	*Kuşatıp yatan Konurbay.*
	Oşo kıtay kelgende	*O Hıtay geldiğinde*
	Kiçi çabuul tuuganda	*Küçük hücum koptuğunda*
154700	Öyüz-büyüz turuşup,	*Karşı karşıya duruşup,*
	Mıltık atıp, caa tartıp,	*Tüfek atıp, yay çekip,*
	Bılçıldaşıp uruşup,	*Göğüs göğüse vuruşup,*
	Bet alıp ayza sunuşup,	*Yüz tutup kargı uzatışıp,*
	Kılıç şiltep, balta çaap,	*Kılıç sallayıp, balta çalıp,*
	Bılçıldaşıp uruşup.	*Göğüs göğüse vuruşup.*
	Mıktuu kırgın bolor dep,	*Çetin kırgın olur diye,*
	Kayran eneñ oylogon	*Aziz anan düşünmüş*

Bir balaket bolor dep,
Oyloboy eneñ koybogon.
Kızıl köynök, ayça bel
Kıltıldagan suluudan,
Keleñkör çaçpak, keñ sooru
Kelinden çıkkan urluudan,
Küröktöy appak tiştüüdön,
Urgaaçının colborsu
Adamdan bölök küçtüüdön,
Altın söömöy akılman
Adamdan çıkkan iştüüdön
Beren eneñ Kanıkey
Belgilüüdön cınadım,
Bekerge karap turbadım,
Alma baştuu, arkar köz

Bir felaket olur diye,
Anan düşünmeden edememiş.
Kızıl gömlekli, ince belli
Salınan güzellerden,
İpekli saç bağlı, geniş kalçalı
Gelinden çıkma soyludan,
Kürek gibi apak dişliden,
Dişilerin kaplanı
İnsandan öte güçlüden,
Altın parmaklı bilge
İnsandan çıkma hamarattan
Yiğit anan Kanıkey
Namlılardan topladım,
Boşuna bakıp durmadım,
Elma başlı, ahu gözlü

Alıstan cınap algamın,
Kacıbay coogo tier dep,
Atası kankor şer ele
Atasın tartsa bul baldar
Kıstoo körgön az curtun
Acıratıp kalar dep,
Tabılgı caksa çok ötpös,
Karan kalgan tondorgo
Oçogor atsa ok ötpös.
Kagışkan coosun cadatkan
Ayzanın uçu ceter dep,
Kürcüñdöşüp sayışsa
Tigişinen keter dep,
Altımış Kalça Bölökbay
Kez-kez cerin kadattım,
Kız-kelindi cemelep,
Bolbos cerin sektürdüm.
Bolot egep ciberip,
Ortosuna töktürdüm.
Erişi cibek taramış –
Iştüügö iyirtip taldırdım.
Özüm karap oturup,
Közüm menen saldırdım.

Uzaklardan toplayıp aldım,
Yılmadan düşmana değer diye,
Babası hunhar arslandı
Babalarına çekerse bu çocuklar
Darlık görmüş az yurdunu
Kurtarıp alır diye,
Tabılgı yakılsa koru işlemez,
Şu kör olası kaftanlara
Oçogor atsa ok işlemez.
Çarpıştığı düşmanı bezdiren
Kargının ucu erişir diye,
Var güçle mızraklaşsalar
Dikişinden gider diye,
Altmış Kalça'yla Bölökbay'a
Yer yer perçin çaktırdım,
Kızı gelini paylayıp,
Olmaz yerini söktürdüm.
Çeliği eğeletip,
Ortasına döktürdüm.
Çözgüsü ipek, kirişi sinir –
Hamarata eğirtip yordurdum.
Kendim bakıp oturup,
Gözümle diktirttim.

Arkagı bolot, ceñi cez	*Atkısı çelik, yeni tunç*
Atışka kılgan bul tondor	*Atış için yapılan bu kaftanlar*
Baldarım, azır kiyseñ keldi kez.	*Yavrularım, şimdi giyme çağı geldi.*
Beren enem Kanıkey	*Yiğit anam Kanıkey*
154750 Belekke tondu berdi dep,	*Armağan kaftan verdi deyip,*
Bet alıp baldar kiygile!	*Yüz tutup giyin çocuklar!*
Betteşken coonu sürgülö!	*Yüzleşen düşmanı sürün!*
Baatırlık cayı uşunday	*Bahadırlığın hâli işte böyle*
Ayza sunup, top buzup,	*Kargı uzatıp, saf bozup,*
Ayabay coogo kirgile.	*Esirgemeden düşmana girin.*
Tagdır cetse okko uçup,	*Kader yeterse okla uçup,*
Kırgındı kızık salgıla.	*Kırgını coşkuyla salın.*
A düynö ketken Manas kan	*Öbür dünyaya giden Manas Han'dan*
Belekke kalgan Buuruldu	*Yadigâr kalan Buurul'u*
154760 Kıtaydan tartıp algıla.	*Hıtay'dan çekip alın.*
Kımbatı Buurul mal üçün	*Kıymetli Buurul malı için*
Kılça körböy kuu candı	*Şu kuru canı kıl saymadan*
Kıtayga kırgın salgıla.	*Hıtay'a kırgın salın.*
Kayra tartpa berender!	*Geri dönmeyin yiğitler!*
Kıtaydın kazılıp catkan orunan,	*Hıtay'ın kazılıp yatan hendeğinden,*
Aylanasın zoo kılgan.	*Çevresini kaya kılmış.*
Kaynatıp koygon şorunan,	*Kaynatıp koyduğu belasından,*
Bolotton arkan torunan,	*Çelikten urgan tuzağından,*
Acıratıp alıp kel,	*Kurtarıp alıp gel,*
154770 Kıtaylardın kolunan.	*Hıtayların elinden.*
Buurul attın ayınan	*Buurul atın yüzünden*
Kakanga kazat baştapsız,	*Hakan'a gaza başlatmışsınız,*
Altımış kelin, tul katın	*Altmış gelini, dul kadını*
Aylıñdı karan taştapsız.	*Obanı öksüz bırakmışsınız.*
Kımbat söz ayttım ugup al,	*Değerli söz söyledim, dinleyiver,*
Kırgınga kirer baldarım,	*Kırgına girecek yavrularım,*
Kızık ton kıldım munum bar.	*Görülmedik kaftan yaptım, işte var.*
Kötörgönüm köp balban	*Beslediğim nice pehlivan*
Kalçaga salsañ çoñ cañcal	*Kalça'ya salarsan büyük kavga*
154780 Baldarım kiygende bolboyt	*Yavrularım giyince olmaz*
eç arman. Adam, saraydın cayı uşunday	*hiç keder. İnsanoğlu, sarayın hâli işte böyle*
Kaalap berem ok ötpös	*Gönülden veririm ok işlemezi*
Kıraanım baldar, kiygile!	*Kıranlarım çocuklar, giyin!*

Karmaştın cayı uşunday,
Kılçaybay coogo tiygile!
Beren enem berdi dep,
Belekke kaalap kiygile!»
Kankor Manastan kalgan kazına –
Beren eneñ Kanıkey
Kanıkeydin ak saray,
Anın kaalgası som kalay.
Kañgıragan karandın
Anın bekemdigi bir dalay.
Belsenip duşman tiybegen,
Bende bettep kirbegen.
Al saraydın canında
Beyli kara cürbögön.
Beyşarkıt adam kirbegen
Al belgilüü cerde ak saray

Añgıragan karandın
Bekemdigi bir dalay
Aylanasın cılastın
Taştan cıyıp too kılgan,
Ar duşmandın közünö
Biyiktigin too kılgan,
Törт cagında kapkası,
Al kapkanın oozunda
Bagıp turgan bakmaçı,
Kımbat ceñeñ dolunun
Kıncılaluu balbanı,
Balbandın birөö boşonso
Adamdın çıgat daldalı
Celdetteri cetimiş
Duşman körsö cabılgan
Burç burçunda karoolçu
Adamdın murdu kulagın
Tumar* kılıp tagıngan
Kerişip adam barbagan
Buga köz bolgon alptar tañ kalgan.
A sarayda bedel cok,
Karan kalgan sarayda

Dövüşün hâli işte böyle,
Dönüp bakmadan düşmana çatın!
Yiğit anam verdi deyip,
Armağanı gönülden giyin!»
Hunhar Manas'tan kalan hazine –
Yiğit anan Kanıkey
Kanıkey'in ak sarayı,
Onun kapısı som kalay.
O ıssız uğursuzun
Onun sağlamlığı bir hayli.
Bel bağlayıp düşman dokunamamış,
Kul yüz tutup girememiş.
O sarayın yanında
Niyeti kara gezememiş.
Davetsiz insan girememiş
O namlı yerdeki ak saray

O ıssız uğursuzun
Sağlamlığı bir hayli
Çevresini o yıkılasının
Taştan yığıp dağ kılmış,
Her düşmanın gözüne
Yüksekliğini dağ kılmış,
Dört yanında kapısı,
O kapının ağzında
Gözetip duran bakıcı,
Değerli yengen delişmenin
Zincire vurulmuş pehlivanı,
Pehlivanın biri boşansa
İnsan paramparça olur
Cellatları yetmiş
Düşman görse üşüşen
Köşe köşesinde gözcü
İnsanın burnunu kulağını
Muska yapıp takınmış*
Kavgayla insan varamamış
Bunu gören alplar şaşakalmış.
O saraya paha biçilmez,
O uğursuz sarayda

Emineler bar, emine cok.
Kayran eneñ berendin
Könçögündö* sarı açkıç,
Sapsalgaluu baarı açkıç.
Kazına oozun açtı ele,
Kan Bölökbay baş bolup,
Altımış balban bastı ele.
Alıp çıktı kek kurcun
Irañı caşıl lök* kurcun.
Alıp çıgıp karasa
Atan* emes karandı
Bil kötörgüs lök kurcun.
Sarı kan, Bakay kan turdu
Beytaalay* eneñ kep urdu.

Neler var, neler yok.
Aziz anan yiğidin
Koynunda sarı anahtar,*
Püsküllü saplı, hep anahtar.
Hazine ağzını açmıştı,
Han Bölökbay baş olup,
Altmış pehlivan basmıştı.
Alıp çıktı gök heybe
Rengi yeşil lök heybe.*
Alıp çıkıp baksalar
Atan değil, kör olasıca*
Fil kaldıramaz lök heybe.
Sarı Han, Bakay Han durdu
Bahtı kara anan söze durdu.*

Karap tursa iş kıyın,
Al kurcundun içinen
Çuulgandı çunakka
Çubap çıktı köp buyum.
Al buyumdun içinde
Başına basa kiysin dep,
Aykaştırıp büçüsün
Alkımına tüysün dep,
Içi suusar, tışı kurç,
Tışına tartkan kara kurç.
Kök temirden tuulga*
Tumak çalış oñdogon.
Koñurbaydın kazatka
Kayran eneñ bolcogon,
Beren* eneñ beytaalay
Berendigi uşunday.
Berenim Manas barında
Içinen casap ok ötpös
Kiygen eneñ emespi,
Katın başın er kılıp,
Kaldaygan başın tuu kılıp,
Mizin oyup kat koygon,
Kamdap bergen Manaska.
Ar şamşardın özünö

Bakıp dursa iş çetin,
O heybenin içinden
Haşarıya, o şanlıya
Sıra sıra çıktı çok eşya.
O eşyanın içinde
Başına bastırıp giysin diye,
Kopçasını çaprazlayıp
Boğazına iliklesin diye,
İçi samur, dışı çelik,
Dışına çekilmiş kara çelik.
Gök demirden tulga
Börk gibi düzeltilmiş.
Konurbay gazası için
Aziz anan tasarlamış,
Yiğit anan bahtı kara*
Yiğitliği işte böyle.
Yiğidim Manas varken
İçten yapıp ok işlemezi
Giyen anan değil mi,
Kadın başını er kılıp,
Koskoca başını tuğ kılıp,
Ağzını oyup yazı koymuş,
Hazırlayıp vermiş Manas'a.
Her bir şamşirin üstüne

154860	Kançasın kılıp cetkirip,	*Kınını yapıp yetiştirip,*
	Aktinte dep at koygon,	*Aktinte diye ad koymuş,*
	Köngön ceñeñ emespi.	*Alışmış yengen değil mi.*
	Toltosu altın maşagan?	*Kabzası altın kakma mı?*
	Ketigin tüzöp bolturup,	*Gediğini düzeltip bitirip,*
	Döötü menen süylöşüp,	*Davut'la söyleşip,*
	Kemdigin tüzöp tolturup,	*Eksiğini düzeltip doldurup,*
	Tökör usta casagan.	*Topal usta yapmış.*
	Kanat bolup Manaska	*Manas'a kanat olup*
	Şiberge koyso ört ketken,	*Çayıra koysa yangın çıkaran,*
154870	Korgon ceñeñ emespi,	*Koruyan yengen değil mi,*
	Kançalık müşkül balaanı	*Nice müşkül belayı*
	Kabılan Manas barında	*Kaplan Manas varken*
	Körgön ceñeñ emespi,	*Gören yengen değil mi,*
	Aydap asker çıgarıp,	*Sürüp asker çıkarıp,*
	Köngön ceñeñ emespi.	*Alışmış yengen değil mi.*
	Anın ar cak cagınan	*Onun öte yanından*
	Alıp çıgıp bir buyum.	*Alıp çıktı bir eşya.*
	Baldarım, baatırlıktın belgisi, Tiygen ceri tim kalbay	*Yavrularım, bahadırlığın nişanı, Değdiği yer sağ kalmaz*
	Mañdaylaşa kalışsa,	*Alın alına gelseler,*
154880	Kan tögüşüp can kıyıp,	*Kan döküşüp can kıyıp,*
	Karşılaşıp salışsa,	*Karşılaşıp çarpışsalar,*
	Tulpardın baarı tuylasa,	*Tulparların hepsi şahlansa,*
	Turuştuk berbey ayzalar	*Dayanamayıp kargılar*
	Orto belden kıyrasa,	*Orta belinden kırılsa,*
	Cabdıgı cok kalışsa,	*Pusatsız kalsalar,*
	Cakındaşıp barışsa,	*Yakınlaşıp varsalar,*
	Tikteşkende erender	*Bakışınca erenler*
	Tizgindeşe kalışsa,	*Dizgin dizgine gelseler,*
	Kıyın kızık munum bar,	*Çetin, görülmedik şeyim var,*
154890	Kımbatım baldar uguñar,	*Kıymetlilerim çocuklar, dinleyin,*
	Kızık buyum munum bar.	*Görülmedik eşyam var işte.*
	Betteşken coodon kaytpagan,	*Yüzleştiği düşmandan dönmeyen,*
	Ketençiktep tartpastan	*Gerileyip çekilmeden*
	Kızıkkan boydon kıraandar	*Coşmuş hâlde kıranlar*
	Kından suurup alsın dep,	*Kından sıyırıp alsın diye,*
	Kızık soguş bolgondo	*Kızgın savaş olduğunda*

Kıy sübögö malsın dep,
Uruşa ketken duşmandı
Uzununan salsın dep,
Altımış nar, kırk tayga
Atayılap casattım,
Şiltegeni mürt ketken.
Kınınan suursa karandı
Munarıktap kızargan,
Ar şiltese bir kulaç
Şiltegen sayın uzargan.
Bolcop kılgan Aktinte
Bolcogon coogo cetsin dep,
Kabıldap ketip ölsün dep,
Ulap uçun kınatkan.
Kara saat karandı

Böğrün derinine bansın diye,
Vuruşmaya giren düşmanı
Boylu boyunca sersin diye,
Altmış nar deve, kırk taya
Özene bezene yaptırdım,
Sallanınca kütür götüren.
Kınından sıyırsa o uğursuzu
Puslanıp kızaran,
Her sallayışta bir kulaç
Salladıkça uzayan.
Ölçüyle yapılmış Aktinte
Nişanlanan düşmana yetsin diye,
Çarpılıp gidip ölsün diye,
Ucunu ulayıp perçinletmiş.
Kara saatli o uğursuzu

Adamdın köz caşı menen
sugartkan. Mına oşentken coldo kiysin dep,
Ketilip ketse somdogon,
Kemtiginin baarısın
Tökör usta Bölökbay
Altı (cıl) catıp oñdogon*
Al baldarga Aktinte
Amanat kılıp zar ıylap,
Anı ceñeñ berdi ele.
Ayanışpay kalbasañ,
Aygaylatıp kıtaydı
Arı taman aydasañ,
Beecin ısık cer degen,
Bet alıp adam ceñbegen.
Kara saat Kakandın
Isıgı maza berbegen.
Örttönüp künü caynagan,
Kumga koygon kazanı
Kurkurap çıgıp kaynagan.
Can-canıbar, makuluk
Cakındap aga barbagan,
Kokusunan kezikse

İnsanın gözyaşıyla
suvarmış. İşte böyle, yolda giysin diye,

Körelirse dövüp düzelten,
Eksiğinin tamamını
Topal usta Bölökbay
*Altı (yıl) yatıp onarmış**
O çocuklara Aktinte'yi
Emanet edip zâr zâr ağlayıp,
Onu yengen vermişti.
Canınızı esirgemezseniz,
Feryat ettirip Hıtay'ı
Öteye doğru sürerseniz,
Beecin sıcak yer derler,
Yüz tutup insan yenememiş.
Kara saatli Hakan'ın
Sıcağı rahat vermemiş.
Güneşi yanıp kavuran,
Kuma konan kazanı
Fokurdayıp taşıp kaynayan.
Can, canavar, mahluk
Yaklaşıp ona varamamış,
Kazara rastlarsa

	Can ayban tirüü kalbagan.	*Canlı hayvan sağ kalmamış.*
	Beecin beypay cer degen,	*Beecin bela yeri derler,*
	Kez bolgon aman kelbegen,	*Rast gelen sağ dönmemiş,*
	Beecin crlu beş başka,	*Beecin yolu beş başka,*
	Bet alışkan kişige	*Yüzleşmeye varan kişiye*
	Beypay salgan kuu başka.	*Kuru başına bela salan.*
154940	At ölbögön kısıkka,	*At dayanmaz dar geçide,*
	Beren baldar kez bolso	*Yiğit çocuklar rast gelse*
	Mee kaynagan ısıkka,	*Beyin kaynatan sıcağa,*
	Borkuldap adam çok bolgon,	*İnsanı fokur fokur kor eden,*
	Bok cıttangan sasıkka	*Pislik kokan o kokuşmuşa*
	Bolboy baldar kirgende,	*Aldırmadan çocuklar girince,*
	Uşintip coogo tiygende	*Böylece düşmana çatınca*
	Şımdanıp baldar kiysin dep,	*Paçaları sıvayıp çocuklar giysin diye,*
	Şamdagayı bolcolsuz	*Çevikliği ölçüsüz*
	Şıp koyup coogo tiysin dep,	*Çarçabuk düşmana çatsın diye,*
154950	Kan tögülüp, can keter	*Kan dökülüp can gider*
	Kacıbay coogo tiysin dep,	*Yılmadan düşmana çatsın diye,*
	Kayran eneñ Kanıkey	*Aziz anan Kanıkey'in*
	Kaalap kılgan kandagay	*Gönülden yaptığı kandagay*
	Kara coltoy karandın	*O belalı uğursuzun*
	Kalıñdıgı bir dalay.	*Kalınlığı bir hayli.*
	Kayran eneñ Kanıkey	*Aziz anan Kanıkey*
	Atboroyun sıdırtıp,	*Dört bir yanı dolaştırıp,*
	Ay-aalamdın baarısın	*Ay-âlemin tamamını*
	Çalgın çalıp sıdırtıp,	*Keşfe çıkarıp taratıp,*
154960	Maldan açıp baardı,	*Malını saçıp herkese,*
	Kıdırıp kıyla şaardı.	*Nice şehri dolaşıp.*
	Atı uluk Bombaydı	*Adı ulu Bombay'ı*
	Anı ceñeñ çaldırgan,	*Onu yengen aratmış,*
	Kulak ugup, köz körbös	*Kulağın duyup gözün görmediği*
	Cerden kabar aldırıp,	*Yerden haber aldırıp,*
	Urgaaçı colbors enekeñ	*Dişi kaplan anacığın*
	Ulamadan ulagan,	*Bilenden bilene ulamış,*
	Bilgiçterden suragan.	*Bilgelerden sormuş.*
	Uzun kulak sarıdan,	*Uzun kulaklı haberciden,*
154970	Köp caşagan karıdan,	*Çok yaşamış kocadan,*
	Caan kesken erenden,	*Cihanı dolaşmış erenden,*

Añ izdegen berenden
Anı eneñ suragan,
Surabay tınbay turbagan,
Eldir-seldir kep ukkan,
Keñ Kaşkardın ar cagı,
Kebez-Toonun buyagı,
Koş-Kindik too urçugu,
Too cogolgon tumşugu
Kelip eneñ kep ukkan.
Dañduñ-baştın too teke,
Terisi kalıñ zoo teke.
Sırtı kara, booru kök,
Cerden anday teke cok.
Ayanıp eneñ kalbagan,
Ar bir balban koluna
Buttap altın zer* berip,
Bölökbaydı baş kılıp,

Av izleyen yiğitten
Onu anan sormuş,
Sormadan durup dinlenmemiş,
Şöyle böyle laf duymuş,
Geniş Kaşgar'ın ötesi,
Kebez Dağı'nın berisi,
Koş-Kindik dağ çıkıntısı,
Dağın yittiği burnu
Gelip anan söz duymuş.
Dangdung-Baş'ın dağ tekesi,
Derisi kalın kaya tekesi.
Sırtı kara, bağrı gök,
Yeryüzünde öyle teke yok.
Anan hiçbir şey esirgememiş,
Her bir pehlivanın eline
Pudla altın zer verip,*
Bölökbay'ı baş kılıp,

Közgö atuuçu mergenden
Cer bilüüçü ıktıdan,
Baskan cerden kan çıkçu
Közgö atuuçu mıktuudan
Altımış mergen atkazıp,
Dañduñ-Baştın tekesin
Too başınan sulatkan,
Kapçıgay ıldıy kulatkan.
Terisin sıyrıp aldırıp,
Kün aptabı ötpöskö
Kül botodon saldırıp,
Sınık kılbay büktötüp,
Kızıl narga cüktötüp,
Kızık buyum kıluuga
Kımbat eneñ Kanıkey
Çoñ sandıkka batkızıp.
Iritpesten, çiritpey
Al sandıktın içine
Ceti cılı catkızıp.
Alma kabık aldırgan,
Cana altı cıl bolguça

Gözden vuran nişancıdan
Yer bilen ustadan,
Bastığı yerden kan çıkan
Gözden vuran yamandan
Altmış nişancıya attırıp,
Dangdung-Baş'ın tekesini
Dağ başından devirtmiş,
Kapızdan aşağı yuvarlatmış.
Derisini yüzdürüp aldırıp,
Gün sıcağı işlemesin diye
Boz deve yününe sardırıp,
Kırıştırmadan büktürüp,
Kızıl nara yükletip,
Görülmedik eşya yapmaya
Değerli anan Kanıkey
Büyük sandığa sığdırıp.
Bozdurmadan, çürütmeden
O sandığın içinde
Yedi yıl yatırıp.
Elma kabuğu aldırmış,
Ve altı yıl doluncaya dek

Aşatkıga saldırgan,
Balbandarga taratkan,
Tokson künü karandı
Tokson balban çogultup,
Tokmok menen sabatkan.
Berenderge burdurgan,
Balbandardın baarına
Eçen küngö, eçen tün
Talkalatıp urdurgan.
Iyi cetip, böz bolgon,
Iştüü katın Kanıkey
Beytaalayga köz bolgon,
Bagalegin altındap,
Kargılap sayıp kat koygon.
Karan kalgan cılastı
Kandagay dep at koygon.
Kılaygan kerti kalbagan,
Kımbat eneñ Kanıkey

Sepi suyuna koydurmuş,
Pehlivanlara dağıtmış,
Doksan gün o uğursuzu
Doksan pehlivan toplayıp,
Tokmakla dövdürmüş.
Yiğitlere burdurmuş,
Pehlivanların hepsine
Nice gündüz, nice gece
Ezdirip vurdurmuş.
Sepisi gelip bez olmuş,
Hamarat kadın Kanıkey
Bahtı kara, göz kulak olmuş,
Paçasını altınlayıp,
İşleyip dikip yazı koymuş.
O kör olasıcayı
Kandagay diye ad koymuş.
Göze çarpar kertiği kalmamış,
Değerli anan Kanıkey

Keriş cakka şaylagan,
Iştüü bıçıp, uz tikken,
Oymok ooz, boto köz
Oykuştagan kız tikken.
Cılan boor büktürgön,
Cılas bolgon karandı
Cımıldata tiktirgen.
Bolcolu cok kıldırgan,
Bolot ögöp ciberip,
Bolcolduu cerge kuydurgan.
Kanıkey kılgan kandagay
Kımbat baaluu karandın
Kızıktıgı mamınday,
Tamandaşıp çoyuşsa,
Takır koldor oyulgan,
Tartışkanda karanga
Şili bolup çoyulgan.
Koe berse karandı
Celim bolup cıyılgan,
Ayza urganda kurç ötpöy,

Cenk yanına hazırlanmış,
Ustaca biçip, hünerle dikilmiş,
Yüksük ağızlı, boz deve gözlü,
Nakış işleyen kız dikmiş.
Yılan karnı gibi kıvrım kıvrım büktürmüş,
Eşi bulunmaz o deriyi
Sımsıkı, pırıl pırıl diktirmiş.
Ölçüye sığmaz yaptırmış,
Çeliği eğeleyip döküp,
Gereken yere döktürmüş.
Kanıkey'in yaptığı kandagay,
Paha biçilmez o giysinin
Şaşılası yanı şöyledir:
Tabanlayıp çekiştirseler,
Nasırlı eller oyulur,
Çekişilince o deri
Sinir gibi uzayıp gerilir.
Bırakıverseler o deri
Tutkal gibi geri toplanır,
Mızrak vursa keskin uç işlemez,

Baylanıp uçu çıtılgan. *Takılıp ucu paralanır.*
Karmaşam dep karanga *Onunla boğuşayım diyen*
Acalga özü katılgan. *Kendi eceline dokunmuş olur.*
Muştasa bolot kayışkan, *Yumruklasan çelik bile eğilir,*
Kılıç ursa kurç ötpös, *Kılıç vursa keskini işlemez,*
Kıyla cabdık mülk ötpös, *Nice silah, donanım işlemez,*
Kılgan mülkü uşunday. *Yaptığı eşya işte böyledir.*
Oyron eneñ Kanıkey *Yiğit anan Kanıkey*
Oşonço curttun baarına, *Onca yurdun hepsine,*
Caşı menen karıga, *Gencine ve yaşlısına,*
Bakay baştık, Sarı kan *Bakay başta, Sarı Han,*
Baatırlardın baarına *Bahadırların hepsine,*
Iraak sapar col cürsö, *Uzak sefere yol giderlerse,*
Iras müşkül kan küysö *Gerçek müşkülde han yanarsa,*
Aylap-cıldap kalışsa, *Aylarca, yıllarca kalırlarsa,*
Can ayabay uruşup, *Candan esirgemeden vuruşup,*
Keçigişip alışsa *Gecikip dönemezlerse*
Biti bittep keter dep, *Bitleri türeyip gider diye,*
Kökürök dart, köz caşı *Yürek derdi, göz yaşı*

Enesi men beytaalayga ceter dep, Atayı kalgan Buurul at. *Anası ben bahtsıza yeter diye, Sırf onun için kalan Buurul at.*
Bilbey koysom beker dep, *Bilmeden bırakırsam boşa gider diye,*
Enekesi Kanıkey *Anacığı Kanıkey*
Er başına kiygizdi, *Er başına giydirdi,*
On eki köynök, on dambal, *On iki gömlek, on don,*
Oroyluu eren kiysin dep, *Heybetli yiğit giysin diye,*
Kaykalabay, kıyşaybay *Kaykılmadan, eğrilmeden*
Betteşkendi sürsün dep. *Karşısına çıkanı sürsün diye.*
Kaldaydın uulu kapırdı, *Kalday'ın oğlu kâfiri,*
Kan Koñurbay baatırdı *Han Koñurbay bahadırı*
Kalaymandı* salsın dep, *Kargaşaya* boğsun diye,*
Kabılan baldar uruşsa *Kaplan oğullar vuruşunca*
Kapkayda kegin alsın dep. *Nerede olsa öcünü alsın diye.*
Belin bekem buusun dep, *Belini sıkı kuşansın diye,*
Belsene çıkkan kıtaydan *Bileğini sıvayıp çıkan Çinliden*
Beren Manastın kunun kuusun dep. *Yiğit Manas'ın kanını sorsun diye.* Gün batış menen kün çıgış *batısı ile gün doğusu*
Beypaydı bekem salsın dep, *Sıkıntıyı iyice salsın diye,*

Berendin öçün alsın dep,
Ölgöngö bolor çoñ arman
Kep kılsa cañcal bolsun dep.
Kaarman ölüp, kan ölsö,
Karmaşkan candın baarı ölsö,
Kerişke kirip kalk ölsö
Alban türlüü alp ölsö,
Kemegedey bir cerdi
Kemire çaap oysun dep,
Acal cetip kün bütsö
Kiyimi menen koysun dep,
Karmaş mınday bolsun dep.
Kaalap kılgan Kandagay
Karandar cetim, kiygile,
Kaçırıp coogo tiygile.
Kan Koñurbay baatırdı,
Kara kurttay kapırdı
Kakanga çeyin sürgülö.
Burulbay buzuk salgıla,
Buuruldu tartıp algıla.
Murunku kökcal atañdan
Muraga kalgan Buurul at.
A düynö ketken atañdan

Yiğidin öcünü alsın diye,
Ölene büyük hasret olur,
Söz açılınca kavga kopsun diye.
Kahraman ölüp, han ölse,
Boğuşan canların hepsi ölse,
Cenge girip halk ölse,
Türlü türlü alp ölse,
Ocak çukuru gibi bir yeri
Kemirip vurup oysun diye,
Ecel yetip günü biterse
Giysisiyle gömsünler diye,
Boğuşma böyle olsun diye.
İsteyerek yaptığı Kandagay:
Deri donlar yetim kaldı, giyin,
Saldırıp düşmana girişin.
Han Koñurbay bahadırı,
Kara kurt gibi kâfiri
Kakan'a kadar sürün.
Dönmeden kargaşa salın,
Buurul'u çekip alın.
Önceki bozkurt babandan
Miras kalan Buurul at.
Öbür dünyaya giden babandan

Buuruldun cayın surasañ –
Kulan menen kuuşkan,
Kız Saykaldın Kılkara
Koñurbaydın Algara,
Kökötöydün Maaniker,
Er Coloydun Surkula
Acıbaydın Kartküröñ
Kulança kandın Kulansur,
Er Töştüktün Çal kuyruk –
Cetöö menen tuuşkan.
Cetkileñ külük Ar Buurul
Temir tuyak, cez bilek
Celkayıptan calgaşkan.
Totuday kuyruk çubagan,
Talıkpay çurkap çıdagan

Buurul'un hâlini sorarsan –
Kulan ile kovalaşan,
Kız Saykal'ın Kılkara'sı,
Koñurbay'ın Algara'sı,
Kökötöy'ün Maaniker'i,
Er Coloy'un Surkula'sı,
Acıbay'ın Kartküröñ'ü,
Kulança Han'ın Kulansur'u,
Er Töştük'ün Çalkuyruk'u –
Yedisiyle bir doğmuştur.
Yetkin yürük Ar Buurul,
Demir tırnak, tunç bilek,
Yel kayıbından türemiştir.
Tavus gibi kuyruk süzen,
Yorulmadan koşup dayanan,

Kagışka minse kamsıkpas,
Orukka minse oorunbas,
Karmaşka minse karıbas.
Altı ay minse canıbar
Cüdöp ketip arıbas,
Artık buudan Buurul at,
Köönö-Turpan buyagı,
Köçügü Barbar tıyagı,
Barbar çöldün betinde,
Lop darıya çetinde,
Too körünbös talaada,
Añgek-döñgök salaada
Cer caynagan kamışta,
Topurak, tokoy alısta,
Bir cagı çölçö talaada
Aşkere kırgız tukumu
Atagı oygut el eken.
Al oyguttu suragan
Kürüçün küzdük aydagan,
Kürüçünün kürmögün
Külükkö tögüp baylagan,
Een talaanı caylagan,

Çarpışmaya binilse kaygılanmaz,
Sefere binilse incinmez,
Boğuşmaya binilse kocamaz.
Altı ay binilse, hayvancağız
Yıpranıp da zayıflamaz,
Üstün küheylan Buurul at;
Köhne Turfan bu yanı,
Ardı Barbar öte yanı,
Barbar çölünün yüzünde,
Lop ırmağının kenarında,
Dağ görünmez bozkırda,
Çukurlu tümsekli vadide,
Yeri kaplayan kamışlıkta,
Toprak ve orman uzakta,
Bir yanı çöl gibi bozkırda
Apaçık Kırgız soyundan,
Adı Oygut olan bir el varmış.
O Oygut'u yöneten,
Pirincini güzlük eken,
Pirincinin kavuzunu
Yürük ata döküp bağlayan,
Issız bozkırı yaylayan,

Betteşip mende barbagan,
Kez bolgon tirüü kalbagan
Al oyguttun başaası
Karaça degen kan eken.
Ak maral aydap, uy kılgan
Kulak ugup, köz körgön
Cerdin baarın buy kılgan.
Karaçanın balbanı
Kızdan Saykal bar eken.
Kulak ugup, köz körüp,
Eldin baarın bagıntkan,
Balbandıgı bar eken,
Ay-aalamdı buy kılıp,
Atagı çıkkan can eken.
Karmaşıp barıp Saykalga
Kalaymandı salam dep,

Karşısına varan kul olmayan,
Rast geleni sağ komayan,
O Oygut'un başbuğu
Karaça adlı bir han imiş.
Ak maralı güdüp inek etmiş,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Yerlerin hepsini buyruğuna almış.
Karaça'nın pehlivanı
Kızlardan Saykal varmış.
Kulak duyup, göz görüp,
Halkın hepsine boyun eğdirmiş,
Pehlivanlığı varmış,
Ay ile âlemi buyruğuna alıp,
Adı çıkmış bir can imiş.
Varıp Saykal'la boğuşup
Kıyameti koparayım diye,

Alım cetse Saykaldı
Men koluktu kılıp alam dep,
Altı ay tınbay col cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Azgana emes mol cürüp,
Kan Manastın kırk çoro
Kırk çoro emes, kırk coro
Kırkının cönü kırk başka
Kırkı kılımdı buzgan köykaşka.
Saykaldı Kuday uruptur,
Kırk çoronun baarısı,
Kırgın tiygen emedey
Kırgıl baştık karısı
Keçee duuga kirip alıptır.
Ayıkpagan bir ülkön*
Çuuga kirip alıptır.
Kız Saykalga baruuga,
Kazattı katuu saluuga,
Karmaşıp cürüp Saykaldı
Katın kılıp aluuga
Kırk kıraandı koşçu alıp,
Kıyamat ketken şer atañ
Cekeyboz tondu büktötüp,
Cetkileñ ok-darısın

Gücüm yeterse Saykal'ı
Ben kendime yavuklu edeyim diye,
Altı ay durmadan yol yürüyüp,
Atı esirgemeden çok yürüyüp,
Azıcık değil, bol yürüyüp,
Han Manas'ın kırk çorosu,
Kırk çoro değil, kırk yoldaş,
Kırkının yolu kırk başka,
Kırkı da çağı bozan seçkin yiğit. Saykal'ı
Tanrı çarpmış,
Kırk çoronun hepsi,
Kırgına uğramış gibi,
Kırgıl başta, yaşlısı,
Geçende gürültüye dalmışlar.
*Onulmaz bir büyük**
Kavgaya girmişler.
Kız Saykal'a varmaya,
Gazayı sert kılmaya,
Boğuşa boğuşa Saykal'ı
Kadın edinip almaya
Kırk yiğidi yoldaş alıp,
Kıyamete göçen aslan baban
Cekeyboz kürkü katlatıp,
Eksiksiz ok ve barutunu

Celmayanga cüktötüp,
Altı ayga bolcop ok alıp,
Kıraandardı çoguu alıp,
Ayzakerden ıktuusun,
Acıbay, Bakay, Almambet,
Artıgı Çubak mıktısı
Kıraandan neçen kanı bar,
Kımbatı Sırgak dagı bar.
Arday bolgon Buuruldun
Añdasañ şondoy barkı bar.
Alış kılıp Saykalga
Alıp çıkkan Buuruldu
Atañ Manas karkıbar,
Too cogolgon urçuktan,

Celmayan'a yükletip,
Altı aya yetecek ok alıp,
Yiğitleri toptan alıp,
Mızrakçıların en ustasını,
Acıbay, Bakay, Almambet,
Üstünü Çubak, en yamanı,
Yiğitlerden nice hanı var,
Değerlisi Sırgak dahi var.
Eşsiz doğan Buurul'un,
Anlarsan, öyle değeri var.
Saykal'la güreşe tutuşup
Alıp çıktığı Buurul'u,
Baban Manas, o heybetli;
Dağın yittiği burundan,

Oñuraygan tumşuktan
Tozo çıgıp al Saykal
Celigip ayza sunuşup,
Cer mayışıp ketiptir
Ceti kün tınbay uruşup.
Kördüñbü Saykal karuusun,
Kızık kılıp sayıptır
Kırk çoronun baarısın,
Kıyratıp attan tüşürüp,
Kırk çoronun baarısın,
Kırk çoronun tulparın
Kıyratıp olco kılıptır,
Almambet, Manas atı uykaş
Ekööçıdap turuptur.
Karaça kandın kan Saykal
Oloñdoy bolgon kara çaç
Töbögö kınap tüyüptür,
Açuulanıp al Saykal
Aykırıp ündü salıptır,
Baytal beenin kulunu,
Kara cılkı duldulu
Aykölüñdün Akkula
Cürböy turup kalıptır.
Cürböy kalgan sebebi –

Yalçın kayalık çıkıntıdan
Yolunu kesip çıkan o Saykal,
Coşup mızrak uzatışıp,
Yer esneyip ezilmiş,
Yedi gün durmadan vuruşup.
Gördün mü Saykal'ın gücünü:
İbretlik edip mızraklamış
Kırk çoronun hepsini,
Kırıp attan düşürüp,
Kırk çoronun hepsini,
Kırk çoronun küheylanını
Yıkıp ganimet etmiş;
Almambet ile Manas, adları uyumlu,
İkisi dayanıp durabilmiş.
Karaça Han'ın hanı Saykal,
Urgan gibi kara saçını
Tepesine sımsıkı düğümlemiş,
Öfkelenip o Saykal
Haykırıp ses salmış;
Genç kısrağın tayı,
Kara yılkının düldülü,
Ayköl'ünün Akkula'sı
Yürümez olup kalmış.
Yürümez kalmasının sebebi –

Oşol caktın kulunu
Adır-küdür döñgöktön
Karaçanın kız Saykal
Aykırıp ayza salıptır.
Añgemelep kökcaldı
Ala turgan bolgon soñ
Soobuna Almambet kökcal
kalıptır. Munun astı cayloo çoñ taypañ.

O yörenin tayı olduğundan,
Engebeli tümsek ardından
Karaça'nın kızı Saykal
Haykırıp mızrak salmış.
Bozkurdu oyalayıp
Tam alacak olduğunda,
Sevabına bozkurt Almambet
yetişip kalmış. Bunun önü yaylak, büyük düzlük.

Elden uşak kep ugup,
Aalamdın şeri zor Manas
Karaçanın Saykalga
Saydırıp iydi dep ugup,
Çıday albay çırkırap,

Halktan dedikodu duyup,
Âlemin aslanı ulu Manas
Karaça'nın Saykal'ına
Mızraklatıp yenildi diye duyup,
Dayanamayıp feryat edip,

Çın şerim ne boldu dep,
Çındap bir ıylap burkurap,
Ölöyün dep ölö albay,
Öz canımdı kıya albay,
Eeligip tura albay,
Ada katın, men katın
Kaydan çıkkan ne baatır?
Betteşip ayza salayın,
Koluma tiyse dolunu
Men siñdi kılıp alayın.
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Mıyzamdın gülü uçkuça,
Mıktap uruş salayın».
Dep, oşentip kayran can
Akıl oylop, tardıgıp,
Aşkere caman ardıgıp,
Köñülüm caman bölünüp,
Közünün caşı tögülüp,
Köçö çıktım Talastan.
Atboroyun sıdırıp,
Kar ketpey turgan Ala-Too
Boyu menen kıdırıp,
Adır-küdür bel aşıp,
Aşuu aşıp, taş basıp,
Akılıman bek şaşıp,
Artık muzdak Ara-Bel

Ara-Bel öödö sıdırıp,
Coo-Cüröktü kıdırıp,
Toocukenin belinen
Tozo bardım men özüm.
Coo-Cüröktün ceeginen
Keñ-Taragay belinen
Adır-küdür ak kaykañ –
Aşıp tüşüp karasam,
Asılım catkan oşol cer.
Kabılandı karasam,
Kalk amanın kaalasam
Keçee ötkön iştin cayınan

Gerçek aslanıma ne oldu diye,
İçten bir ağlayıp hıçkırıp,
Öleyim deyip ölemeden,
Öz canıma kıyamadan,
Coşup yerimde duramadan:
O da kadın, ben de kadın,
Nereden çıkma ne bahadırmış?
Karşısına çıkıp mızrak salayım,
Elime geçerse o azgını
Ben kendime kız kardeş edineyim.
Körpe kuray otu olgunlaşana dek,
Ilgının gülü uçana dek,
Adamakıllı savaş salayım».
Deyip, böylece bu canım,
Düşünüp taşınıp, bunalıp,
Apaçık fena yerinip,
Gönlüm fena bölünüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Göçüp çıktım Talas'tan.
Atı dörtnala sürüp,
Karı gitmez Ala-Dağ'ı
Boydan boya dolaşıp,
Engebeli bel aşıp,
Geçit aşıp, taş basıp,
Aklımdan iyice şaşıp,
Pek soğuk Ara-Bel,

Ara-Bel yukarı süzülüp,
Coo-Cürök'ü dolaşıp,
Toocuke'nin belinden
Yol gözleyip vardım ben kendim.
Coo-Cürök'ün kıyısından,
Keñ-Taragay belinden,
Engebeli ak yokuş –
Aşıp inip baksam,
Değerlimin yattığı yer orası.
Kaplana baksam,
Halkın esenliğini dilesem,
Geçende olan işin hâlinden,

Kalmagıñ tuugan bolboyt dep,	*Kalmuk'tan akraba olmaz diye,*
Kökçököz menen Közkaman	*Kökçököz ile Közkaman'a*
Kayran can aytıp turganda	*Ben canım söyleyip dururken*
Cazayıl saldı moynuma,	*Boynuma tüfek dayadılar,*
Altı ay salbar* bir boldum	*Altı ay gözden düşmüş* oldum,*
Catpay koyup koynuma.	*Koynuma yatmaz oldu.*
Töşökkö cayluu, erge tınç	*Döşeğe rahat, ere huzurlu,*
Törömdün zaybı Akılay	*Töremin eşi Akılay,*
155280 Törögö tuurap et berip,	*Töreye doğrayıp et verip,*
Akkulaga arpadan asa çöp berip,	*Akkula'ya arpadan, bol ot verip,*
Töröm menen Akkula	*Törem ile Akkula*
Munu menen nık semirip alıptır,	*Bununla iyice semirmişler,*
Rastap kızmat kıla albay	*Doğru dürüst iş göremez olup*
Eki şer ıgırılıp kalıptır,	*İki aslan hantallaşıp kalmışlar.*
Ötkön iştin cayınan,	*Geçmiş işin hâlinden,*
Kız Saykaldın ayınan	*Kız Saykal'ın yüzünden*
Coo-Cüröktü cayladım,	*Coo-Cürök'ü yaylak ettim,*
Akkula menen Ayköldü	*Akkula ile Ayköl'ü*
155290 Kayran can kolum menen bayladım.	*Ben canım, kendi elimle bağladım.*
Baytal beeni baylatıp,	*Genç kısrağı bağlatıp,*
Bal kımız uşul boldu dep,	*Bal kımız işte bu oldu diye,*
Içine suu koşturup caylatıp,	*İçine su kattırıp dinlendirip,*
Içine iydi salgamın,	*İçini yoğurup arıttım,*
Içki maydın baarısın	*İç yağının hepsini*
Ebim menen algamın.	*Ustalığımla giderdim.*
Kaarı kımbat kankor şer	*Kahrı değerli, kan içici aslanı*
Oşondo kolum menen bayladım.	*İşte o zaman kendi elimle bağladım.*
Bilegi coon, taş cürök.	*Bileği kalın, taş yürek.*
155300 Aykölüñdün Akkula	*Ayköl'ünün Akkula'sına*
Dorbolop kum töktürdüm,	*Torbalayıp kum döktürdüm,*
Cuuşay turgan cerine	*Yatıp dinlendiği yerine*
Töödöy kök muz çöktürdüm.	*Deve gibi gök buz çöktürdüm.*
Ceer çöpkö carıtpay,	*Yiyeceği ota doyurmadan,*
Çildenin karın teptirdim,	*Zemherinin karını teptirdim,*
Içine muzdak salgamın,	*İçine soğukluk saldım,*
Iç mayının baarısın	*İç yağının hepsini*
Ebim menen algamın.	*Ustalığımla giderdim.*
Asılımdın Akkula	*Değerlimin Akkula'sını*

Momunday kolum menen bayladım.
Aalamdın şeri kabılan
Akolpok tonun kiygizip.
Akkulasın mingizip,
Aykölümdü momintip
Saparga gana cürgüzdüm.
Añgıragan Altı-Şaar
Altı-Şaardın betine,
Çoñ Ak-Çiydin çetine,
Kulan-Sarık oozuna,
Saparbaydın oyunda,
Caman-Suunun boyunda,
Karcıldagan kakırda
Betteşken eken berenim
Katın Saykal baatırga.
Cılkısı buudan ala baş,
Oşondo Almambet, Sırgak aralaş
Tartkın mınday köşögö,
Erendin baarın ceñiptir,
Kırk çoronun kırk tulpar
Kayra özünö tartıp beriptir.
Irastap ırım kılgıla,
Altı kün tınbay sayışıp,
Ceñgen eken Saykaldı
Kök börüdöy böktörüp,
Kökcalım eñgen eken Saykaldı.
Bolboy turdu burkurap:
Astındagı Kılkara
Kalgan eken corgolop,
Karaçanın Saykalın
Kankoruñ algan eken olcolop.
Başımdı kesseñ men mına.
Baatırdın cayı uşunday –

Baatırdıgı bir başka
Bil müçölüü badirek.
Kınsız kılıç baylanıp,
Kayra caaçu buluttay
Kaarı betine aylanıp,

İşte böyle kendi elimle bağladım. Âlemin
aslanı kaplana
Akolpok kürkünü giydirip,
Akkula'sına bindirip,
Ayköl'ümü işte böyle
Sefere ancak öyle yolcu ettim.
Issız yatan Altı-Şaar,
Altı-Şaar'ın yüzüne,
Büyük Ak-Çiy'in kıyısına,
Kulan-Sarık ağzına,
Saparbay'ın ovasında,
Caman-Suu boyunda,
Çatırdayan çorak düzde
Karşılaşmış benim yiğidim
Kadın Saykal bahadırla.
Yılkısı küheylan, ala başlı,
O zaman Almambet, Sırgak birlikte Ger
böylesine gerdek perdesini,
Yiğitlerin hepsini yenmiş,
Kırk çoronun kırk küheylanını
Geri kendisine çekip vermiş.
Gerçekten uğur töresi yapın,
Altı gün durmadan mızraklaşıp,
Yenmiş Saykal'ı,
Bozkurt gibi terkiye vurup,
Bozkurdum kapıp almış Saykal'ı.
Direnip durdu hıçkırarak:
Altındaki Kılkara
Rahvan yürüyüp kalmış,
Karaça'nın Saykal'ını
Kan içicin ganimet edip almış.
Başımı kesersen, işte ben.
Bahadırın hâli işte böyle –

Bahadırlığı bir başka,
Fil yapılı yaman er.
Kınsız kılıç kuşanıp,
Yeniden yağacak bulut gibi
Kahrı yüzüne vurup,

	Uñgusu bolot, uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin,*
	Komokoyluu sır ayza	*Temrenli sırlı mızrağı*
	Koloytup öödö aştatıp,	*Heybetle yukarı taktırıp,*
	Çeçiler sözdün tüyünün	*Çözülecek sözün düğümünü*
155350	Bakay kanga baştatıp,	*Bakay Han'a başlatıp,*
	Eñip keldi Saykaldı,	*Kapıp getirdi Saykal'ı,*
	Etine kelgen kezinde	*Tam kıvamına geldiğinde*
	Ceñip keldi Saykaldı.	*Yenip getirdi Saykal'ı.*
	Kaarlanıp dardañdap,	*Kahırlanıp kabararak,*
	Karaçanın Saykaldı	*Karaça'nın Saykal'ına*
	Zorduk kıldı barbañdap.	*Zorbalık etti böbürlenip.*
	Baatırsıngan Saykalga	*Bahadırlık taslayan Saykal'a*
	Badışañ balaket kılıp turdu ele.	*Padişahın belasını verip durmuştu:*
	Bu kız Saykal katındı,	*Bu kız Saykal kadını,*
155360	Kılpıldagan kapırdı	*Fıkırdayıp duran kâfiri —*
	Munun kiygeni cibek, bir barça	*Bunun giydiği ipek, hep kadife;*
	Toodoy başım kar bolup,	*Dağ gibi başım hor olup,*
	Katından tozoktu kördüm bir kança.	*Kadından cehennemi gördüm bir nice.*
	Salgın katın töşöktü,	*Ser kadın döşeğini,*
	Tamaşaga batayın,	*Eğlenceye dalayım,*
	Munu tal tüştö alıp catayın,	*Bunu güpegündüz alıp yatayım,*
	Maa azır nike kıygıla.	*Bana şimdi nikâh kıyın.*
	Karaça kandın kız Saykal	*Karaça Han'ın kızı Saykal*
	Oşondo ıylap turdu çırkırap,	*O zaman ağlayıp durdu feryatla:*
155370	Kökcalım, erenge sapar col mına,	*Bozkurdum, yiğide sefer yolu işte,*
	Baylap koysoñ kol mına.	*Bağlarsan, işte kolum.*
	Baatırluu kalaa cer mına,	*Bahadırlı kale, yer işte,*
	Er bolsoñ tilim alıñız,	*Er isen sözümü dinleyin,*
	Al erdigiñ cok bolso,	*O erliğin yoksa,*
	Baatır, emi öltürüp salıñız.	*Bahadır, şimdi öldürüverin.*
	Kulak ugup, köz körgön	*Kulağın duyduğu, gözün gördüğü*
	Şer ekeniñ bilgemin,	*Aslan olduğunu bilmiştim,*
	Çabışka kıraan kökcalım,	*Çarpışmada şahin bozkurdum,*
	Senin çamañdı sınap cürgömün. Arañ catıp Saykalga	*Senin gücünü sınayıp durmuştum. Güçbela razı olup Saykal'a*
155380	Bu düynödö tiybeymin,	*Bu dünyada sana varmam,*
	Upasız calgan düynögö	*Vefasız yalan dünyada*
	Uypalanıp cürböymün.	*Hırpalanıp yaşamam.*

Bu, düynödö özüñö
Men sarsañ bolup tiybeymin*.
Kol başında çay bergen.
Tiybey turgan sebebim –
Aalamdan aşkan daynıñız,
Urgaaçının başaası
Aldıñdagı Kanıkey
Alıp turgan zaybıñız.
Keñ köynöktün tazası,
Kerilgen katın Kanıkey
Urgaaçının başaası,
Özü kara surdun suluusu,
Urgaaçının nurduusu.
Kasiettüü can eken
Algan zaybıñ Kanıkey
Tiktegen adam tim kalbayt,
Erdinde möörü bar eken,
Kapalansa oñboybuz,
Kargap koyso zaybıñız
Egerde eki bolboybuz.
Künü bolup tiybeymin,
Künöölüü bolup cürböymün.
Künü bolup tiygende
Tirüülüktö et cakşı,
Mundan kiyin er cakşı» –
Dep, oşentip kız Saykal
Bolboy catıp alganda
Oluyat uulu zor Bakay,
Argın kan uulu Acıbay,
Akbaltay kandın Çubagı,
Azız kandın Almambet
Araga tüşüp bu dagı.

Bu dünyada ben sana
Perişan olup varmam.*
Yumruk başı kadar çay veren.
Varmayışımın sebebi –
Âlemi aşmış ününüz;
Dişilerin başı,
Önünüzdeki Kanıkey,
Almış olduğunuz eşiniz.
Geniş gömleğin temizi,
Salınan kadın Kanıkey,
Dişilerin başıdır,
Kendisi kara yağızın güzeli,
Dişilerin nurlusudur.
Kutlu bir can imiş
Aldığın eşin Kanıkey;
Ona dik bakan esen kalmaz,
Dudağında mührü varmış,
Kederlenirse onmayız,
Eşiniz beddua ederse
Bir daha asla onmayız.
Kuması olup varmam,
Günahlı olup yaşamam.
Kuması olup varılırsa —
Dirlikte et yeğdir,
Bundan sonra er yeğdir» –
Deyip, böylece kız Saykal
Direnip razı olmayınca,
Evliya oğlu ulu Bakay,
Argın Han oğlu Acıbay,
Akbaltay Han'ın Çubak'ı,
Aziz Han'ın Almambet'i,
Araya girdi bunlar dahi.

Oşondo Koşoy, Töştük alpı bar,
Kıraandın baarı calpı bar.
Bilgenderdi cıydırgan,
Ayköldü arañ toktotup,
Kıyamat ike kıydırgan.
Kubangandan kız Saykal

O zaman Koşoy, Töştük alpı var,
Yiğitlerin hepsi toptan var.
Bilenleri toplatmış,
Ayköl'ü güçbela durdurup,
Ahiretlik nikâh kıydırmışlar.
Sevincinden kız Saykal,

Külazık uşul bolot dep,	*Yol azığı işte bu olur diye,*
Özöndö akkan bulakka,	*Vadide akan pınara,*
Özüñdön çıkkan tuyakka	*Kendinden çıkan yavruya*
Ölçögön külük bolor dep,	*Denk yürük olur diye,*
Boron küptü tay bergen.	*Boran yüklü bir tay vermiş.*
Karaçanın kan Saykal	*Karaça'nın hanı Saykal*
Kaalap bergen Arbuurul.	*İsteyerek verdiği Arbuurul.*
Talaşıp cürüp er Saykal	*Çekişe çekişe er Saykal'ın*
Tartuuga bergen bu Buurul	*Armağan olarak verdiği bu Buurul,*
155430 Kumga tuup, taşka öskön	*Kumda doğup, taşta büyüyen,*
Cılas bolgon Narbuurul	*Yaman olmuş Narbuurul,*
Cılkıdan bölök başka öskön.	*Yılkıdan ayrı, başka büyümüş.*
Temir tuyak, cel kayık	*Demir tırnak, yel kayık,*
Cet-Kayt minse arıbas,	*Git-gel binilse yorulmaz,*
Cetimiş asıy bolgunça	*Yetmiş yaşına gelinceye dek*
Azuu çaykap karıbas.	*Azı dişi sallanıp kocamaz.*
Tay kezinde Buuruldu	*Tayken Buurul'u*
Tartıp alıp turganda	*Çekip aldığında*
Boroñ küptü tay eken,	*Boran yüklü bir tay imiş,*
155440 Oozun açıp karasañ	*Ağzını açıp baksan*
Uuru tişi bar eken,	*Hırsız dişi varmış,*
Uuru tişin çaktırdım,	*Hırsız dişini kırdırdım,*
Kokustan üşüp ölör dep,	*Kazara üşüyüp ölür diye,*
Abay menen captırdım.	*Özenle örttürdüm.*
Başına ükü taktırdım,	*Başına puhu tüyü taktırdım,*
Biröönün közü tier dep,	*Birinin nazarı değer diye,*
Karañgı cerge baktırdım.	*Karanlık yerde baktırdım.*
Kolu kolo bolor dep,	*Ayağı tunç olur diye,*
Bugudan çılbır süyröttüm,	*Geyik derisinden yular sürüttüm,*
155450 Atka ceñil, tayga çak	*Ata hafif, taya denk,*
Ulakkandın er Sırgak	*Oğlak kapmanın eri Sırgak,*
Altımış balban köykaşka	*Altmış pehlivan, seçkin yiğit,*
Adis kılıp üyröttüm.	*Usta edip alıştırdım.*
Asılına kelgende	*Asıl kıvamına geldiğinde*
Buguday moynun buradı,	*Geyik gibi boynunu burdu,*
Buta boyu añ kelse	*Ok atımı hendek çıksa*
Buydalbastan çuradı.	*Duraksamadan sıçradı.*
Buudandıgın bilgende	*Küheylanlığını bilince,*

Buttap altın zer tartıp,
Bukardın kanı suradı.
Suraganga berbegen,
Bermek turmak karandı
Beydaarat* kişi minbegen.
Şuutuga coldon colugup,
Arkarday moynun buragan,
Arkan boyu añ kelse
Aynıbay attap çuragan,
Ar ekenin bilgende
Attay kızıl zer berip,
Ar kaysı kandar suragan.
Suraganga berbegen
Bermek turmak Buuruldu
Beyli caman minbegen.
Asıyında at bolgon,
Celgenine cel cetpey,
Baskanına mal cetpey,
Tulpardıgı bilingen.
Kabar tüşüp kandardan
Kadiktüü tulpar eken dep,
Kara coltoy mına bul.
Kulak ugup, köz körgön
Cerge çeyin bilingen,
Adam karap, köz körgön
Elge çeyin bilingen,
Kakandı kamap alganda,
Kankor atañ Manastı
Kan kötörüp salganda
Beecinge salgan şart menen, Çıgamın dep oylobos.
Alakanday kat menen,
Asıy çıkkan kezegi
Taybuurul tulpar at menen
Toktolup suudan kalbagan,

Batmanla altın zer sunup,
Buhara'nın hanı istedi.
İsteyene vermemiş;
Vermek şöyle dursun, o yağıza
Abdestsiz kişi binmemiş.*
Şuutu'ya yolda rastlayıp,
Dağ koyunu gibi boynunu buran,
Urgan boyu hendek çıksa
Şaşmadan atlayıp sıçrayan,
Soylu olduğunu bilince,
At kadar kızıl altın verip,
Her bir hanlar istemiş.
İsteyene vermemiş;
Vermek şöyle dursun, Buurul'a
Huyu kötü olan binmemiş.
Asıy yaşında at olmuş,
Yelişine yel yetişmez,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez,
Küheylanlığı bilinmiş.
Hanlardan haber düşüp,
Kuşkusuz küheylan imiş diye,
Kara uğursuz işte bu.
Kulak duyup, göz gören
Yerlere kadar bilinmiş,
İnsanın bakıp, gözün gördüğü
Ellere kadar bilinmiş.
Kakan'ı kuşatıp aldıklarında,
Kan içici baban Manas'ı
Han kaldırdıklarında,
Beecin'e koyduğu şart ile, Çıkarım diye düşünmez.
Avuç içi kadar mektup ile,
Asıy çıktığı çağında,
Taybuurul küheylan at ile
Duraksayıp sudan kalmayan,

Köz caşım ıylap imerdim,
Üzüktöy kalpak er Şuutu
Ok ötpös ton kiygizip,

Göz yaşımla ağlayıp yola koydum,
Keçe örtü gibi kalpaklı er Şuutu'ya
Ok işlemez kürk giydirip,

Ok cetpegen Buuruldu
Asıyında mingizip,
Uçmaktuu şaar Dıñşaga
Kökcalım kayra tartsın dep,
Kabar berdim mınçaga.
Beecinge bergen kabarga,
Kat taşıgan çabarga
Keçüüdön körüp oolugup,
Keçildin kanı Koñurbay
Baskan cerin uratıp,
Çoñ kara at menen çuratıp,
Uñgusu bolot, uçu kurç
Dümöktüü bolot ayzasın
Koñurbay kıtay sunuptur.
Akılı kaçıp şaşkanda,
Alöökö kandın uulunan
Alapayın taba albay
Azır ölüm boldum dep,
Manas kanga bet alıp,
Bergen kattı kötörüp,
Buurul menen er Şuutu
Beecin közdöy kaçıptır.
Kaspan-Toonun Kara-Suu
Suunun cayın surasañ –
Çuñkurlugu karandın
Kırk arkan salsa boylobos,
Tuurasına karandın
Tulpar salsa oynobos,
Suu içine tüşkön can
Öyüzünö ap-aman
Kara-Suuga kamalıp,
Şuutu candan tüñülgön.

Ketmen tuyak keñ sooru
Kelişimdüü Buurul at
Kara-Suudan çuragan.
Kisenin oozu açılgan,
Cazılgan kattın baarısı
Kara-Suuga çaçılgan.

Okun yetişmediği Buurul'a
Asıy yaşında bindirip,
Uçmak gibi şehir Dıñşa'ya,
Bozkurdum geri dönsün diye,
Haber saldım bunca yere.
Beecin'e verilen habere,
Mektup taşıyan ulağı
Geçitten görüp azgınlaşıp,
Keçil'in hanı Koñurbay,
Bastığı yeri yıkıp,
Büyük kara atını dörtnala sürüp,
Sapı çelik, ucu keskin,
Belalı çelik mızrağını
Çinli Koñurbay uzatmış.
Aklı kaçıp şaşırınca,
Alöökö Han'ın oğlundan
Çaresini bulamayıp,
Şimdi öldüm gitti diye,
Manas Han'a yönelip,
Verilen mektubu taşıyıp,
Buurul ile er Şuutu
Beecin'e doğru kaçmış.
Kaspan Dağı'nın Kara-Su'yu —
Suyun hâlini sorarsan:
O azgının derinliğini
Kırk urgan salsan boylamaz,
O azgının enine
Küheylan salsan oynamaz,
Suya düşen can
Karşı yakasına sapasağlam —
Kara-Su'da kapanıp,
Şuutu candan umut kesmiş.

Çapa tırnaklı, geniş sağrılı,
Yakışıklı Buurul at,
Kara-Su'dan sıçrayıp geçmiş.
Kesenin ağzı açılmış,
Yazılan mektupların hepsi
Kara-Su'ya saçılmış.

	Köktön kögörüp bulut tutulup	*Gökten göğerip bulut tutulup,*
	Kökcal eren Şuutu kul	*Bozkurt yiğit Şuutu kul*
	Aman-esen kutulup,	*Sağ esen kurtulup,*
	Kankor şerge barganda	*Kan içici aslana vardığında*
	Tokson beş Beecin kozgolgon.	*Doksan beş Beecin ayaklanmış.*
	Tozogu kımbat Çoñ Kazat	*Cehennemi ağır Büyük Sefer*
155540	Az gana emes, mol bolgon.	*Azıcık değil, çok olmuş.*
	Alban türlüü kan kelip,	*Türlü türlü han gelip,*
	Ayzalar belden büktölüp,	*Mızraklar belden bükülüp,*
	Atañ kanga küç kelip,	*Baban hana zor gelip,*
	Al Beecindin kagışta	*O Beecin'in çarpışmasında*
	Erensingen kalk ölüp,	*Yiğitlik taslayan halk ölüp,*
	Eregey, ceyren calpı ölgön,	*Direneni, ceylanı toptan ölmüş,*
	Alban türlüü alp ölüp,	*Türlü türlü alp ölüp,*
	Çogulup neçen kan ölgön.	*Toplanıp nice han ölmüş.*
	Kakanga kattagan eldin baarı	*Kakan'a gidip gelen halkın hepsi*
155550	ölgön, Mıyzamdın gülü uçkuça,	*ölmüş, Ilgının gülü uçana dek,*
	Muzburçak, Kökçö kan ölüp,	*Muzburçak, Kökçö Han ölüp,*
	Kez bolgon candın baarı ölüp,	*Rast gelen canların hepsi ölüp,*
	Akkula okko uçurup,	*Akkula oktan uçup gidip,*
	Almambet şeyit keçirip,	*Almambet şehitliğe erip,*
	Kanatı sınıp kayrılıp,	*Kanadı kırılıp bükülüp,*
	Kara kılıp oturgan	*Dayanak edindiği*
	Atañ kan Çubaktan ayrılıp.	*Baban han, Çubak'tan ayrılıp.*
	Korcoyup cöö kalganda,	*Sersefil yaya kaldığında,*
	Kıtay tegerektep alganda	*Çinli çepeçevre sardığında,*
155560	Atakeñdin sırdaşı,	*Babacığının sırdaşı,*
	Asıl Bakay kurdaşı	*Asil Bakay, yaşıt yoldaşı;*
	Ölüm ortok, can birge	*Ölümü ortak, canı bir,*
	Koyu birge koroolоş,	*Koyunu bir, ağılı ortak,*
	Aşı birge coroolоş,	*Aşı bir, sofra yoldaşı,*
	Tapkanı birge cıygandaş,	*Kazandığını birlikte deren,*
	Ölüp ketse ıymandaş,	*Ölüp gitse iman kardeşi,*
	Kapıyadan söz tapkan,	*Dar anda söz bulan,*
	Karañgıda köz tapkan,	*Karanlıkta göz bulan,*
	Saparga cürsö ak coltoy,	*Sefere gitse ak uğurlu,*
155570	Sayışka kirse san koldoy,	*Mızraklaşmaya girse sayısız ordu gibi,*
	Sandırgaluu Bakay şer.	*Şanlı Bakay aslan.*

Bolcolu cok Bakay kan
Akolpoktu kiygizip,
Asıy çıkma Buuruldu
Arıslan Bakay mingizgen.
Kakançını bet alıp,
Keçee bolottuu ayza kötörüp,
Kızıl ayza Zulpukor
Kırgınga salsa kınagan
Kırk kündüktün çölündö
Atakeñ kandı kötörüp,
Oşol Buurul çıdagan.
Sandap kıtay kelgende
Sayışka mingen Arbuurul
Kayran canga küç kelip,
Kagışka kirip turganda
Çıdap bergen al Buurul.
Bılkıldak kuuray bışkıça,
Ubagı altı ay tolguça,
Uruşu mınça bolguça
Atañ ayza kötörgön,
Korgoşunday atañdı
Koyboy alıp kötörüp.
Berendigi belgilüü,
Belgilüü külük Buuruldu
Kıymaluu cagdan çaldırıp,
Kıtaydın kanı Kalçaga
Buuruldu bolcop aldırıp,
Mintip tirüü bolguça
Kakanga çeyin karmaşıp,
Katuu kazat körgülö,
Acal cetip, kün bütsö
Kırılışıp ölgülö!
Er kayrattuu bolboybu,

Cazayıl ogun körböybü,
Acalduu mende ölböybü,
Karmaşarıñ Kakançı
Katuulap ayza sungula.
Karmaşkanıñ Koñurbay

Ölçüye sığmaz Bakay Han'a
Akolpok'u giydirip,
Asıy çağındaki Buurul'a
Arslan Bakay'ı bindirmişler.
Kakançın'a yönelip,
Geçende çelik mızrak kaldırıp,
Kızıl mızrak Zulpukor,
Kırgına salınca kına gibi oturan;
Kırk günlük çölde
Babacığın hanı taşıyıp,
O Buurul dayanmış.
Binlerce Çinli geldiğinde,
Mızraklaşmaya binilen Arbuurul,
Aziz cana zor gelip,
Çarpışmaya girildiğinde
Dayanıvermiş o Buurul.
Körpe kuray otu olgunlaşana dek,
Vakti altı ay dolana dek,
Savaşı bunca sürene dek
Baban mızrak kaldırmış,
Kurşun gibi ağır babanı
Bırakmadan alıp taşımış.
Yiğitliği bellidir,
Ünlü yürük Buurul'u,
Hileli yandan çeldirtip,
Çin'in hanı Kalça'ya
Buurul'u hesaplayıp kaptırıp —
Böyle diri kalacağınıza,
Kakan'a kadar boğuşup,
Çetin gaza görün,
Ecel yetip, gün biterse
Kırışarak ölün!
Er gayretli olmaz mı,

Tüfek okunu görmez mi,
Eceli gelen kul ölmez mi,
Boğuşacağın Kakançı'ya
Sertçe mızrak uzatın.
Boğuştuğun Koñurbay'a

155610	Kan tögö kazat kılgıla.	*Kan dökerek gaza kılın.*
	Kaardı katuu salgıla	*Kahrı sert salın,*
	Erenderim, şerlerim,	*Yiğitlerim, aslanlarım,*
	Arday bolgon Buuruldu	*Eşsiz doğan Buurul'u*
	Koñurbaydın kolunan	*Koñurbay'ın elinden*
	Acıratıp kalgıla.	*Ayırıp kurtarın.*
	Aldeylegen Külçorom,	*Ninniyle büyüttüğüm Külçoro'm,*
	Artık ene boluuga	*Üstün ana olmak için*
	Men enekeñ Kanıkey	*Ben anacığın Kanıkey*
	Oñ emçegim emizdim,	*Sağ mememi emzirdim,*
155620	Cüröktüü baatır bolsun dep,	*Yürekli bahadır olsun diye,*
	Karmaşka kirseñ baldarım,	*Boğuşmaya girersen yavrularım,*
	Mayluu kazı cegizdim,	*Yağlı kazı yedirdim,*
	Aldeylegen çunaktar,	*Ninnilediğim afacanlar,*
	Argın menen kırgızga	*Argın ile Kırgız'a*
	Kaçan balan degizdim.	*Ne zaman «çocuk bu» dedirttim?*
	Ayzadagı celegim,	*Mızraktaki flamam,*
	A düynö ketken Almamdan	*Öbür dünyaya giden Almam'dan*
	Alıp kalgan belegim.	*Alıp kaldığım armağanım.*
	Tulpardagı tuyagım,	*Küheylandan kalan tırnağım,*
155630	Belgilüü Almambetimden	*Ünlü Almambet'imden*
	Belekke kalgan çunagım.	*Armağan kalan afacanım.*
	Taştı talkan kıluuçu	*Taşı un ufak eden,*
	Bolot uñgu aybaltam,	*Çelik saplı aybaltam,*
	Bolcolsuz Almambetimden	*Eşsiz Almambet'imden*
	Belekke kalgan çoñ arkam.	*Armağan kalan büyük dayanağım.*
	Çubak uulu Kançorom,	*Çubak oğlu Kançoro'm,*
	Solbup çaçım örgömün.	*Salıp saçımı örmüşüm,*
	Soguşka kökcal bolsun dep,	*Savaşta bozkurt olsun diye,*
	Ayabay kandı tögüşüp,	*Esirgemeden kan döküşüp,*
155640	Sol emçegim bergemin.	*Sol mememi vermişim.*
	Imırkay bala keziñde	*Kundaktaki bebek çağında,*
	Dartı cok çoñ bolsun dep.	*Dertsiz büyüsün diye,*
	Çapçışkanın soysun dep,	*Çarpıştığını boğazlasın diye,*
	Kez kelişken duşmandın	*Rast gelen düşmanı*
	Takır taş-talkan bolsun dep,	*Tümden taş talkan etsin diye,*
	Karmaşkan kayra tartpagan,	*Boğuşanı geri dönmeyen,*
	Aldeylep baktım özüñdü,	*Ninniyle besledim seni,*

Baatırı curtka sınaakım,
Murunku kıraan Çubaktan
Muraga kalgan çunagım.
Dobul ursa cel tiybes,
Tabılgıluu kolotum,
Irmese coodon kaytpagan
Taptap koygon bolotum.
Mañdaykı toodoy baraanım,
Bay arıslan Çubak kökcaldan
Belgige kalgan çunagım.
Toyuna tokson soydurgan,
Kanga ılayık bolsun dep,
Atın Kançoro koydurgan.
Kapırdın colu bas bolsun,
Almambet, Çubak arıslandar
Coluñdan çıgıp koldosun!
Uruşuñ salkın küz bolsun,
Saa karmaşkan cooñ tüz bolsun.
Kıtayga tuulgan kıraandar
Içse suusun kandırgan
Adırda akkan bulaktar
A düynö ketken arstandar,
Alıp kalgan çunaktar!
Belsenip beldi buugula,
Betteşe çıgıp salışıp,
Belgilüü törö Kalçadan
Beypaydı bekem salgıla,
Oşol arday bolgon Buuruldu
Alöökö kandın Kalçaga
Aldırıp iyse camanat,
Baldarım, alıp kelgin amanat!
Aldırıp iyse Buuruldu
Anda kıtay küçöçü,
Alıp ketse Beecinge
Alban türlüü alpı bar.

Betteşken tirüü tartpagan
Kakançının kalkı bar.
Kattagandı kutkarbay,

Yurda bahadır diye sınadığım,
Önceki şahin Çubak'tan
Miras kalan afacanım.
Bora vursa yel değmez,
Tavulgalı koyağım,
Göz kırpmadan, düşmandan dönmeyen,
Dövüp su verdiğim çeliğim.
Karşımdaki dağ gibi karaltım,
Bay arslan Çubak bozkurttan
Nişan kalan afacanım.
Toyunda doksan hayvan boğazlatan,
Hana layık olsun diye,
Adını Kançoro koydurtan.
Kâfirin yolu kesilsin,
Almambet, Çubak arslanlar
Yolunda çıkıp seni korusun!
Savaşın serin güz olsun,
Seninle boğuşan düşmanın düz olsun.
Çin'de doğan şahinler,
İçince susuzluk gideren,
Kırlarda akan pınarlar,
Öbür dünyaya giden arslanlar,
Onlardan alıp kaldığım afacanlar!
Sıvanıp beli bağlayın,
Karşı çıkıp vuruşup,
Ünlü töre Kalça'ya
Sıkıntıyı iyice salın;
O eşsiz doğan Buurul'u
Alöökö Han'ın Kalça'sına
Kaptırırsanız kötü ad olur,
Yavrularım, getirin, emanettir!
Buurul'u kaptırırsa,
O zaman Çinli güçlenir,
Alıp giderse Beecin'e —
Türlü türlü alpı var,

Karşısına çıkan diri dönmeyen
Kakançın'ın halkı var.
Gidip geleni kurtarmayıp,

	Kara coltoy Koñurbay	*Kara uğursuz Koñurbay'ın*
	Kanın içmey saltı bar.	*Kanını içme âdeti var.*
	Kez bolgon kuru kaytpagan,	*Rast geleni boş çevirmeyen,*
	Kerişke kirse baldarım,	*Cenge girerse yavrularım,*
	Akırı Buuruldu albay tartpagın!	*Sonunda Buurul'u almadan dönmeyin!*
155690	Düynödön Kalça cogolboyt,	*Dünyadan Kalça yok olmaz,*
	Buurul tiyse koluña,	*Buurul geçerse eline,*
	Işiñ tüşör orduna.	*İşin girer yoluna.*
	Al Buuruldan ayrılsañ,	*O Buurul'dan ayrılırsan,*
	Işteriñ kaçar koluñan.	*İşlerin kaçar elinden.*
	Buuruldu kıtay kutkarsa	*Buurul'u Çinli kaçırırsa,*
	Çınmaçınga kakanga	*Çın-Maçın'a, Kakan'a,*
	Uluñtuñga, Dıñşaga	*Uluñtuñ'a, Dıñşa'ya,*
	Ulugu mıktuu Koñurbay	*Beyi yaman Koñurbay,*
	Atın olco kıldım dep,	*Atını ganimet ettim diye,*
155700	Alpının baarın kırdım dep,	*Alplerinin hepsini kırdım diye,*
	Kalcıratıp buruttu	*Burut'u sersemletip*
	Kara tayak kıldım dep,	*Kara değnekli çoban ettim diye,*
	Kabar beret mınçaga.	*Haber verir bunca yere.*
	Karabcısın* kaldaytıp	*Karabcısını* heybetle kaldırıp*
	Kan alaman kıluuçu,	*Kanlı kargaşa koparan,*
	Kabar berse Beecinge	*Beecin'e haber verse*
	Kaltırbay curttu kıruuçu,	*Yurdu bırakmadan kıran,*
	Töböñdön tiygen burut dep,	*Tependen inen Burut diye,*
	Töbödön kıtay basuuçu,	*Tepeden Çinli bastıran,*
155710	Buurul attı kutkarsa	*Buurul atı kaçırırlarsa*
	Tört tülüktü çaçuuçu.	*Dört tülük malı saçıp dağıtan.*
	Kaltırbay tiet beeni,	*Kısrağı bırakmadan alır,*
	Kaltırbay kırat Talastagı döönü, Asıl eneñ munu aytıp,	*Talas'taki devi bırakmadan kırar, Asil anan bunu deyip,*
	Cakındasañ al kıtay	*Yaklaşırsan o Çinli*
	Caynata muştayt meeñdi.	*Beynini ezercesine yumruklar.*
	Kıcıldagan kıtayı	*Kaynaşan Çinlisi,*
	Kılıç süyröp kirüüçü,	*Kılıç sürüyüp giren,*
	Öz bilgenin kıluuçu.	*Kendi bildiğini yapan.*
	Kalktın baarın kıyratıp,	*Halkın hepsini kırıp,*
155720	Kara eleçek kıluuçu.	*Kara yaşmaklı dul eden.*
	Kazattı mıktap kılbasañ,	*Gazayı adamakıllı kılmazsan,*

Kayran can çır dey tüşküçö
Kazat baştap turbasañ,
Munun akılmanı Koñurbay
Baldarım, oşonu bir ment
kılbasañ!
Buursundu burguzbayt,
Silerdi bul Talaska turguzbayt.
Koñurbay cokson bolboso,
Bu kırgızdın işi oñolboyt.
Çok-Tabılgı caylagan,
Çoñ kara atın baylagan.
Kaldaydın uulu kapırga
Bu kan Koñurbay baatırga
Altımış caysañ kencesi,
Alöökönün erkesin
Keçildin kanı Koñ törö –
Kesiretti kıtay kul
Kelbersigen çoñ törö.
Sıyagı bölök,zaarı küç
Sırttandıgı körünöö.
Munun baatırlıgı başkaça,
Munun balbandıgı bir kança.
Akılga dıykan közü açık.
Aralaş balban san kalday
Arıslandardı cok kılgan.
Aşkere duşman Koñurbay
Alışar coonun özü oşol».
Armanın aytıp Kanıkey
Amanat sözün tabıştap,
Kanıkeydin kırk kelin
Şamdagayı bolcolsuz,
Alban türlüü kança uruu
Ok ötpöstü kiygizip,
Oncoñdotup ordodon
Ok cetpegen tulpardın
Oluyasın mingizip.
Kerişke miner tulpardın

Kee biröösü ükü ayak,

Aziz can feryat edip düşene dek
Gazayı başlatıp durmazsan,
Bunun akıl ustası Koñurbay'ı,
Yavrularım, onu bir anda
yok etmezseniz!
Sabanı döndürtmez,
Sizi bu Talas'ta barındırmaz.
Koñurbay yok olmadıkça,
Bu Kırgız'ın işi onmaz.
Çok-Tabılgı'yı yaylayan,
Büyük kara atını bağlayan,
Kalday'ın oğlu kâfire,
Bu han Koñurbay bahadıra —
Altmış caysañın en küçüğü,
Alöökö'nün nazlısı,
Keçil'in hanı Koñ töre –
Belalı Çinli kul,
Kurumlanan büyük töre.
Görünüşü başka, zehri güçlü,
Sırtlanlığı apaçık.
Bunun bahadırlığı başkadır,
Bunun pehlivanlığı bir hayli.
Akılda bereketli, gözü açık.
Karışık pehlivan, sayısız kalday,
Arslanları yok etmiş.
Apaçık düşman Koñurbay,
Boğuşulacak düşmanın ta kendisi odur».
Derdini söyleyip Kanıkey,
Emanet sözünü ısmarlayıp,
Kanıkey'in kırk gelini —
Çevikliği ölçüsüz,
Türlü türlü nice boydan —
Ok işlemezi giydirip,
Salındırarak ordudan,
Okun yetişmediği küheylanın
Evliyasını bindirip.
Cenge binilecek küheylanın

Kimisi puhu tüylü ayaklı,

Kelişimdüü karandın
Kee biröösü türs ayak.
Kee biröösü cez bilek,
Kergiştegen buudandı
Erenderge mingizip,
Eñişeriñ Kalça dep,
Kaalgası kalay ordodon,
Kaynardın kara közünön,
Kak çınardın özünön
Kanıkeydin Kötörmö,
Kötörmönün oyunan,
Cılgınduunun boyunan,
Bayakı çoñ Talastın oyunan,
Tört-Küldün tömön cagınan,
Törö atası Manastın mingen
tagınan Mıktuulugu dagı bar.
Kulpusu altın ordodon,
Darbazaluu korgondon,
Kanıkeydin saraydan
Kazatka çıktı bul eren.
Arıslanday çamınıp,
Karçıgaday kamınıp,
Kayıptan akıl tabılıp,
Tuuçunaktay at minip,
Tuuçunaktın kuyrugun
Tuura karmap şart tüyüp,
Acal cetse ölöm dep,
Aylam bolso baldarga
Karaan bolup berem dep,
Kan Sarı kan abañız –
Kayratı mınça karañız.
Çoçunup aytkan sözü bar,
Adamdan bölök sıyagı
Çekede calgız közü bar.
Katuu balban, barkı bar,
Ay-aalamdı buy kılgan
Adamdan bölök karkıbar.
Tuuçunak tulpar malı bar,

Yakışıklı yağızın
Kimisi küt ayaklı,
Kimisi tunç bilekli;
Gemi geren küheylanı
Yiğitlere bindirip,
Kapışacağın Kalça'dır diye,
Kapısı kalaylı saraydan,
Kaynağın kara gözünden,
Tam çınarın özünden,
Kanıkey'in Kötörmö'sü,
Kötörmö'nün ovasından,
Cılgınduu'nun boyundan,
Deminki büyük Talas'ın ovasından,
Tört-Kül'ün aşağı yanından,
Töre babası Manas'ın bindiği
tahtından Sağlamlığı dahi var.
Kilidi altın saraydan,
Kapılı hisardan,
Kanıkey'in sarayından
Gazaya çıktı bu yiğit.
Arslan gibi atılıp,
Atmaca gibi davranıp,
Gaipten akıl bulunup,
Tuuçunak gibi at binip,
Tuuçunak'ın kuyruğunu
Doğruca tutup sıkı düğümleyip,
Ecel yeterse ölürüm diye,
Elimden gelirse çocuklara
Karaltı olup dururum diye,
Han Sarı Han ağanız –
Gayreti bunca, bakınız.
Ürkerek söylenmiş sözü var,
İnsandan başka görünüşü,
Alnında tek gözü var.
Sert pehlivan, değeri var,
Ay ile âlemi buyruğuna almış,
İnsandan başka bir heybetli.
Tuuçunak küheylan malı var,

Sandap-miñdep coo çıksa
Ceke kirçü alı bar.
Oroyun körgön çoçugan,
Al Sarıkan abañdın
Oyrondugu dagı bar,
Coo aylasın bek bilgen
Korgondugu dagı bar.
Toodoy çokmor kolgo algan,
Too kezikse bir salgan.
Çokmorunan çok çıkkan,
Toonu salsa ot çıkkan.
Karmaşsa künün körbögön,
Önögün coogo berbegen.
Ayzakerden Sarıkan
Iktuulugu dagı bar,
Coonun aylasın bilgen aşkere
Sarıkan çıktı soguşka
Cay-caragın caylanıp,
Canına calañ kılıç baylanıp.
Okçontoydu büktötüp,
Okçontoy menen bir oktu
Celmayanga cüktötüp.
Kerney-surnay tartılıp,
Kerikke* ok-darı artılıp,
Soguşka kabar berüüçü,
Mende tañ kalıp körüüçü.
Sarıkandın doolbas* –
Ünün uksañ oolak kaç.
Özü bildin terisi,
Doolbastı bir çapsa
Köçüp ketet dañgırap,
Bu Talastın kerüüsü,
Coondugu üç kulaç,
Ünün uksañ oolak kaç.
Çabarda çabat balbanı,
Kayratı cok kulaktın
Cön ele çıgat daldalı,
Doolbas bekem kagılıp,

Binlerce düşman çıksa
Tek başına girecek gücü var.
Suratını gören ürkmüş,
O Sarıkan ağanın
Yıkıcılığı dahi var,
Düşman hilesini pek bilen,
Koruyuculuğu dahi var.
Dağ gibi topuzu ele almış,
Dağ rastlasa bir vurmuş.
Topuzundan kor çıkmış,
Dağa vursa ateş çıkmış.
Boğuşanı gün yüzü görmemiş,
Payını düşmana kaptırmamış.
Mızrakçılardan Sarıkan'ın
Ustalığı dahi var,
Düşmanın hilesini bilen, apaçık,
Sarıkan çıktı savaşa,
Silah donanımını kuşanıp,
Yanına yalın kılıç bağlanıp.
Ok kuburunu katlatıp,
Kuburla birlikte okları
Celmayan'a yükletip.
Borular, zurnalar çalınıp,
Gergedana ok ve barut yükletilip,*
Savaşa haber veren —
İnsanoğlu şaşıp seyreder.
Sarıkan'ın davulu –*
Sesini duysan uzağa kaç.
Kendisi fil derisinden,
Davula bir vursa
Gümbürdeyip göçer gider
Bu Talas'ın yamacı;
Kalınlığı üç kulaç,
Sesini duysan uzağa kaç.
Vururken pehlivanı vurur,
Gayretsiz kulağın
Perdesi düpedüz yırtılır,
Davul sıkıca dövülüp,

Argından aydap kol alıp,
Azgana emes mol alıp,
Ayzakerden ıktuu alıp,
Coonun aylasın bilçü mıktı
alıp. Bal menen oozun çaykagan,
Çalgın cürsö çarçabas,
Kara köñül erdi aydap,
Balbandardı teñ aydap,
Sır ayza koldo körünüp,
Sarıkandın Kalıgı
Sayış cakka bölünüp.
Cer düñgüröp, çuu turup,
Sarıkan kelip turdu ele,
Er Semetey kökcalga
Emi kebin urdu ele:
«Ata, kümüş türlüü kün közdüü,
Izine salsa cañılbayt.
Ata, küyüttü ölüm calgızı!
Eştekterden Camgırçı,
Camgırçıdan Şayımbet
Tuugandıktı körüpsüz,
Tuuganım dep çirkinge
Tulpar küçün beripsiz.
Kıymalı cagdan çaldırıp,
Kızıl Buurul taykı cal
Kırgınga miner Buuruldu
Koñurbayga aldırıp,
Erdigiñ mol, esiñ cok,
Eselek töröm, kanteyin!
Şayımbet aytsa könüpsüz,
Belgilüü buudan tulpardı
Baatır, beecayga olco beripsiz.
Kara bolot Zulpukor
Baatır, ay karañgı bürköldü,
Kadır tün* öñdüü tün kayda,
Kırk uruk kıtay kımbat coo
Kızıl Buurul tulpardı
Baatır, acıratar kün kayda?
Doolbas kulak tundurup,

Argın'dan sürüp asker alıp,
Azıcık değil, çok alıp,
Mızrakçıdan ustasını alıp,
Düşman hilesini bilen yamanı
alıp. Bal ile ağzını çalkalayan,
Keşfe gitse yorulmaz,
Kara gönüllü eri sürüp,
Pehlivanları hep birlikte sürüp,
Sırlı mızrak elde görünüp,
Sarıkan'ın Kalık'ı
Mızraklaşma yanına ayrılıp.
Yer gümbürdeyip, çığlık kopup,
Sarıkan gelip durmuştu,
Er Semetey bozkurda
Şimdi sözünü söylemişti:
«Baba, gümüş yüzlü, güneş gözlü,
İzine salınsa yanılmaz.
Baba, kederli ölümün biriciği!
Eştekler'den Camgırçı,
Camgırçı'dan Şayımbet —
Akrabalığı gözetmişsiniz,
Akrabam diye o zavallıya
Küheylan gücünü vermişsiniz.
Hileli yandan çeldirtip,
Kızıl Buurul, kısa yeleli,
Kırgına binilecek Buurul'u
Koñurbay'a kaptırıp,
Erliğin bol, aklın yok,
Toy törem, ne edeyim!
Şayımbet deyince uymuşsunuz,
Ünlü küheylan tulparı,
Bahadır, yok yere ganimet vermişsiniz.
Kara çelik Zulpukor,
Bahadır, ay karanlık, gök kapandı,
Kadir gecesi gibi gece nerede,*
Kırk boy Çinli, çetin düşman,
Kızıl Buurul küheylanı,
Bahadır, kurtaracak gün nerede?
Davul kulakları sağır edip,

Sarıkan kelip turdu ele.
Kök rapız ton kiyip,

Kökçolok tulpar at minip,
Kök sülöösün börk kiyip,
Kök ala kalkan kolgo alıp,
Baatır şeri Bakay kan
Ayagın bakka bölögön,
Başın çırk altınga cölögön,
Ayla tapkıç alıstan
Arıslan Bakay daanışman.
Karañgı tündö köz tapkıç,
Kapıyada söz tapkıç.
Miñdey müşkül iş tüşsö
Kayran başka iş tüşsö,
Şaşıp Bakay cañılbayt.
Karañgıda korsañdın*
Karıganda kan Bakay
Kayratı toluk sınaakı.
Adamdan artık tuulgan,
Ayköl Manas barında
Aalamga salgan çuulgan.
Arıslan Bakay karıya
Kırgızdan cıyıp kol alıp,
Kıyla koldu mol alıp,
Sakalı kuuday agında,
Saparı çukul barında
Acal cetse ölöm dep,
Er Semetey kökcalga
Karan bolup berem dep,
Kasaba koldo kalkıldap,
Bileginde carkıldap.
Bilegi çulu, taş cürök,
Bilimdüü Bakay badırek.
Mubaküldüü sır ayza
Burçtan karmap urgulap,
Ak sakalı carkıldap,
Aybattanıp tarkıldap,
Kabılan Bakay keldi ele.

Sarıkan gelip durmuştu.
Gök rapız kürkü giyip,

Kökçolok küheylan ata binip,
Gök vaşak börkü giyip,
Gök ala kalkanı ele alıp,
Bahadır aslanı Bakay Han —
Ayağı bahtla kundaklanmış,
Başı halis altına yaslanmış,
Uzaktan çare bulucu,
Arslan Bakay, bilge kişi.
Karanlık gecede göz bulucu,
Dar anda söz bulucu.
Bin türlü müşkül iş düşse,
Aziz başa iş düşse,
Bakay şaşırıp yanılmaz.
*Karanlıkta el yordamının**
Kocamışken han Bakay,
Gayreti tam, denenmiş.
İnsandan üstün doğmuş,
Ayköl Manas varken
Âleme ün salmış.
Arslan Bakay ihtiyar,
Kırgız'dan derleyip asker alıp,
Hayli orduyu bol alıp,
Sakalı kuğu gibi ağarmışken,
Seferi kısalmışken,
Ecel yeterse ölürüm diye,
Er Semetey bozkurda
Karaltı olup dururum diye,
Sancak elde dalgalanıp,
Bileğinde parıldayıp.
Bileği yekpare, taş yürek,
Bilgili Bakay, yaman er.
Mubaküllü sırlı mızrağı
Ucundan tutup vura vura,
Ak sakalı parıldayıp,
Heybetlenip gürleyip,
Kaplan Bakay gelmişti.

Er Semetey, Külçoro,
Kançoro baştık üçöönö
Kankor Bakay abañız
Kayrat ayta berdi ele.
«Baldar, menin karmaşarım
kakançı Karmaşarıñ Koñurbay,
Kastaşkanım Bakburçun,
Ulugun soyup bu curttun
Kan içip cürüp katıktım,
Kankor Bakay atıktım,
Beecindi buzup dilde aldım,
Kara köz kızın olcolop,
Teytey kızdan miñdi aldım,
Kakandı buzup kayrıldım,
Kabılan Manas şerimden,
Egizimden ayrıldım.
Tügöyünön ayrılgan
Tügöngön Bakay abañdın
Türün mınday karaçı,
Kırk künçülük çöl Beecin
Kımbatım kökcal barında
Çala cürgön col ele.
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Kalçanı
Altı col saygan kol ele.
Beecin ar cak cagında
Balaluu şaarı Zazañşañ,
Oşonun kanı Madıkan
Aylasın tapkan men elem.
Caralıp çıgıp men Bakay
Manastan kaçan kem elem.
Baldar, üstümdögü ok ötpös
Suu bolgondo kördüñör,
Kayran kara sakalım
Kuu bolgondo kördüñör.
Akıl kaçıp, iş ketip,
Col bolgondo kördüñör.
Akılman Bakay abañdı

Er Semetey, Külçoro,
Kançoro başta, üçüne
Kan içici Bakay ağanız
Yüreklendirip söyleyiverdi:
«Çocuklar, benim boğuşacağım
Kakançı'dır, Boğuşacağın Koñurbay,
Düşmanlaştığım Bakburçun,
Bu yurdun ulusunu boğazlayıp,
Kan içe içe katıklandım,
Kan içici Bakay diye ad aldım,
Beecin'i bozup altın aldım,
Kara gözlü kızını ganimet edip,
Teytey kızdan binini aldım,
Kakan'ı bozup döndüm,
Kaplan Manas aslanımdan,
İkizimden ayrıldım.
Eşinden ayrılan,
Tükenmiş Bakay ağanın
Hâline bir bak:
Kırk günlük çöl Beecin,
Değerlim bozkurt varken,
Yarı yolculuk sayılan yoldu.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,
Keçil'in hanı Kalça'yı
Altı kez mızraklayan el idi.
Beecin'in öte yanında
Çocuklu şehri Zazañşañ,
Onun hanı Madıkan'ın
Çaresini bulan ben idim.
Yaratılıp çıkalı ben Bakay,
Manas'tan ne zaman eksiktim?
Çocuklar, üstümdeki ok işlemez
Su gibi lime olunca gördünüz,
Aziz kara sakalım
Kupkuru ağarınca gördünüz.
Akıl kaçıp, iş gidip,
Yol böyle olunca gördünüz.
Bilge Bakay ağanızı

Kor bolgondo kördüñör.	*Hor olunca gördünüz.*
Kök tulpar at baspagan	*Gök küheylan atın basmadığı,*
Cetigim Manas barında	*Yetkinim Manas varken,*
Cerde bütün bar bele?	*Yerde el değmedik var mıydı?*
Cetip ayzam tiybegen	*Yetişip mızrağımın değmediği*
Elde bütün bar bele?	*Elde bütün kalan var mıydı?*
Katuu ayza urup cetkile.	*Sert mızrak vurup yetişin.*
Buurul attan ayrılıp,	*Buurul attan ayrılıp,*
Mintip tirüü cürgüçö	*Böyle diri gezeceğinize,*
155960 Kırgın bolup ketkile.	*Kırılıp ölesiye dövüşün.*
Alöökönün Koñurbay	*Alöökö'nün Koñurbay'ı*
Buurul at alıp, zor bolup	*Buurul atı alıp, güçlenip,*
Tüp-Beecindin curtu kozgolup.	*Tâ Beecin'in yurdu ayaklanıp,*
Aygaylagan kol bolup,	*Nara atan ordu olup,*
Az gana emes mol bolup,	*Azıcık değil, çok olup,*
Kuturgan eken Koñurbay.	*Kudurmuş o Koñurbay.*
Kürdöölü bubaş barında	*Güçlü kuvvetli bu baş varken*
Külüktü kantip berebiz,	*Yürüğü nasıl veririz;*
Küçögön eken al kıtay	*Azıtmış o Çinli,*
155970 Emi küröş kılıp köröbüz.	*Şimdi güreşip görürüz.*
Tuygun bul baş barında	*Şahin gibi bu baş varken*
Tulpardı kantip berebiz,	*Küheylanı nasıl veririz;*
Kuturgan okşoyt al mancuu	*Kudurmuşa benzer o Mançu,*
Cür baldar, kulcuñdaşıp köröbüz.	*Yürüyün çocuklar, boy ölçüşüp görürüz.*
Akır-takır dümöktü	*Nihayet o belayı*
Artınan kuup salalı,	*Ardından kovalayalım,*
Asılımdın Buurulun	*Değerlimin Buurul'unu*
Acıratıp alalı.	*Ayırıp kurtaralım.*
Topon cetpes Beecinge	*Tufan yetişmez Beecin'e*
155980 Toktoboy tozok salalı,	*Durmadan cehennem salalım,*
Eştekterden Camgırçı	*Eştekler'den Camgırçı'dan*
Erendin kunun alalı.	*Yiğidin kanını soralım.*
Bu cañcaldın içinde	*Bu kavganın içinde*
Sarıkan, Bakay karısı	*Sarıkan, Bakay ihtiyarı*
Kızık bolup uruşup,	*Coşup kızışıp vuruşsun,*
Kırgın tiygen nemedey,	*Kırgına uğramış gibi,*
Kırılsın curttun baarısı.	*Kırılsın yurdun hepsi.*
Baldar, kagıştın cayı uşunday,	*Çocuklar, çarpışmanın hâli böyledir,*

Kalayman tüşüp, kan ölsün!

Oşo, kagışkan candın baarı
ölsün. Baraban ünü bakıldap,
Kırgız, kıtay teñ ölsün,
Kıyınsıgan er ölsün.
Adam ölüp, boo tüşsün,
Azuuların arkaytıp
At ölügü too tüşsün.
Zordugu toodoy Kalçanın
Ar kaçandan bir kaçan
Aleñgir saldı Koñurbay.
Kün keçkirip, tün tüşüp,
Koñurbaydın uruşta
Akır zaman kün tüşsün.
Kayrat kılgan baatırlar,
Karmaşarıñ Koñurbay
Kazat kılıp körölü.
Kan Koñurbay baatırga
Çalıyar tiybes Beecinge
Çalkalap ayza sunalı.
Çama kelbes Kalçaga
Kuu candı kurman kılalı».
Abañ Bakay munu aytıp,
Kayrattuular cabıldı.
Kazattın cayı uşunday
Endi baarı kamındı.
Asmanga uçtu topurak,
Asker kaynap topurap,
Cer düñgüröp kozgolup,
Az gana emes mol bolup,
Kerney-surnay tartılıp,
Bilge ok-darı artılıp.
Cazayıl ünü çañırıp,
Ayzanın başı çabıştı,
Asker caynap el tolup,
Adamdın başı kagıştı.
At oynoşup toptoldu,
Astı katuu kara cer

Kıyamet kopup, han ölsün!

İşte, çarpışan canların hepsi
ölsün. Davul sesi gümleyip,
Kırgız, Çinli birlikte ölsün,
Yamanlık taslayan er ölsün.
İnsan ölüp, demet gibi düşsün,
Azı dişlerini sırıtarak
At ölüsü dağ gibi yığılsın.
Zorbalığı dağ gibi Kalça'nın —
Nihayet günün birinde
Koñurbay dehşet saldı.
Gün kararıp, gece inip,
Koñurbay'a savaşta
Ahir zaman günü doğsun.
Gayret eden bahadırlar,
Boğuşacağın Koñurbay'la
Gaza kılıp görelim.
Han Koñurbay bahadıra,
El erişmez Beecin'e
Gerile gerile mızrak uzatalım.
Güç yetmez Kalça'ya
Kart canı kurban kılalım».
Ağan Bakay bunu deyip,
Gayretliler bir oldu.
Gazanın hâli böyledir,
Şimdi hepsi hazırlandı.
Göğe uçtu toprak,
Asker kaynaşıp tozuyup,
Yer gümbürdeyip sarsılıp,
Azıcık değil, çok olup,
Borular, zurnalar çalınıp,
Bele ok, barut kuşanılıp.
Tüfek sesi çınlayıp,
Mızrağın başı çarpıştı,
Asker kaynaşıp el dolup,
İnsanın başı tokuştu.
Atlar oynaşıp toplandı,
Altı katı kara yer

Kalıñınan toktoldu.
Cer düñgüröp, çuu toldu.

Kalabalıktan tutuldu.
Yer gümbürdeyip, çığlık doldu.

Ceznay ünü takıldap,
Alban türlüü alp bolup,
Kol cürüp, kaynap el tolup,
Az gana emes, mol bolup.
Koñguroo belgi kagılıp,
Kol esinen cañılıp.
Kök nayzada bedel cok,
A koldordun içinde
Emineler bar, emine cok.
Tündö eşikke çıkpagan
Korkoktoru dagı bar
Aybalta caza çabıçu,
Çorkoktoru dagı bar.
Aygay uksa antañdap,
Şaşçıları dagı bar.
Çuu uksa elden bölünö
Kaççuuları dagı bar.
Al koldordun içinde
Ayzakerden bek dañgıl
Iktuuları dagı bar.
Coonun aylasın cetik bilüüçü
Mıktuuları dagı bar.
Canga ölçölüü sınçı bar
Tuu tübündö kögörüp,
Tuu tübündö turçu bar.
Coonu közdöy betalsa
Ala köödön dardañdar
Kaarlanıp kelgende
Kança candı kırçı bar.
Ayzaga artık dañgıldar,
Kelişimdüü balbandar
Karmaşarıñ kakançı,
Bastaşçu eliñ Bakburçun.
Çın mañdayga kelgende
Tobokel dep körçüñ bar.
Karmaşka kirseñ kamsıkpay,

Tunç neyin sesi tıkırdayıp,
Türlü türlü alp olup,
Ordu yürüyüp, kaynayıp el dolup,
Azıcık değil, çok olup.
Çan işareti çalınıp,
Ordu kendinden geçip.
Gök mızrağa paha yok,
O orduların içinde
Neler var, neler yok.
Gece dışarı çıkmayan
Korkakları dahi var,
Aybaltayı boşa vuran
Beceriksizleri dahi var.
Nara duysa afallayan
Telaşlıları dahi var.
Çığlık duysa halktan ayrılıp
Kaçanları dahi var.
O orduların içinde
Mızrakçıdan pek usta
Mahirleri dahi var.
Düşman hilesini adamakıllı bilen
Yamanları dahi var.
Cana paha biçen sınayıcı var,
Tuğ dibinde dikilip,
Tuğ dibinde duranı var.
Düşmana doğru yönelince,
Ala göğüslü kabadayılar
Kahırlanıp geldiğinde,
Nice canı kıranı var.
Mızrakta üstün ustalar,
Yakışıklı pehlivanlar —
Boğuşacağın Kakançı,
Çatışacağın el Bakburçun.
Tam karşı karşıya gelince
Tevekkül deyip göreni var.
Boğuşmaya girse kaygılanmadan,

Kayra tartpay ölçüñ bar.
Topurak kaptap, toz küysö

Geri dönmeden öleni var.
Toprak kaplayıp, toz yansa

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yalnız Şahinin Seferi

Bakay, Nogoy Han'dan Karakan'a, "Burut" adının doğuşundan Manas'ın gelişine uzanan soy tarihini sayarak orduyu yüreklendirir; Konurbay'ın başını getirmelerini buyurur. O anda Külçoro öne çıkar ve Buurul'u kurtarmak için Konurbay'ın on binlik ordusuna tek başına gitmek üzere izin ister. Semetey kısır ak boz kısrağı kurban eder, herkes ağlayarak yiğidi kutsar; "Altı günde dönmezsem yas tutuverin" diyen Külçoro boz atıyla yalnız yola düşer. Düşman ordugâhının önünde şafağı bekler, Manas ile Almambet'in ruhlarına yakarır; babasının sırlı tüfeğiyle nöbetçi dev Cööceldet'i vurup Coykuma ile başını alır, yedi gün tek başına vuruşur, bağlı bulduğu Şayımbet'i devlerin elinden kurtarıp Talas'a haberci gönderir.

Cööceldet'in ölümü Konurbay'ı çılgına çevirir; ordusunu ayağa kaldırırken destan, Buurul'un yeni bekçisi Akayar'ın hazin hikâyesine döner: Camgırçı'nın öz kardeşi olan bu Eştek yiğidi, Orkon çölünde Ezkara'nın büyüsüyle tutsak düşmüş, "Büyük Pehlivan" adıyla Hıtay'a han yapılmış, gönlü hâlâ Kırgız'da kalmıştır. Yüz binlik ordunun ortasında yapayalnız kalan, her yanı kan içinde dövüşen Külçoro "Buurul'suz sağ gezmektense öleyim" diye ant içer. Kanıkey'in diktiği ok geçmez zırhı kuşanıp Bölökbay'ın ay baltasını ve atası Almambet'in Coykuma'sını alan çoro, karakol başındaki dev Kancar'ı (Muzmurut) teke tek dövüşte devirip başını uçurur; ölünün nöbetçi giysisine bürünerek Şibece, Solonca, Kalmukça konuşa konuşa

orduyu yarar ve sonunda altın köstekli, on iki yularlı, kırk iki kat kuşatma altında yas tutan Buurul'un yanına ulaşır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Bakay, Nogoy Han ve Karakan'dan Manas'ın doğuşuna uzanan soy tarihini anlatıp orduya Konurbay'ın başını getirmeyi buyurur.
- Külçoro, Buurul'u kurtarmak için orduya tek başına gitme iznini alır; "Altı günde dönmezsem yas tutun" diyerek vedalaşır.
- Külçoro, sırlı tüfekle nöbetçi dev Cööceldet'i vurur, Coykuma ile başını keser ve tutsak Şayımbet'i kurtarıp Talas'a gönderir.
- Buurul'un bekçisi Akayar aslında Camgırçı'nın öz kardeşidir; Orkon'da Ezkara'nın büyüsüyle tutsak edilip "Büyük Pehlivan" adıyla Hıtay'a katılmıştır.
- Külçoro, karakol devi Kancar'ı (Muzmurut) teke tek dövüşte öldürür ve Kanıkey'in verdiği Aktinte'yi göğsüne saplar.
- Ölü nöbetçinin giysisine bürünen Külçoro, Şibe, Solon ve Kalmuk dillerini konuşarak orduyu geçer; altın köstekli, kırk iki kat kuşatılmış Buurul'a ulaşır.

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Toodoy tolkup el cürsö,	*Dağ gibi dalgalanıp el yürüse,*
Boz munarık çañ bolso,	*Boz pus olup toz kalksa,*
Çıdap berçi eriñ bar.	*Dayanıp durur erin var.*
156070 Kara mıltık kars etse,	*Kara tüfek çat etse,*
Kayra tartpas şeriñ bar.	*Geri dönmez aslanın var.*
Çogool mıltık çort etse,	*Azgın tüfek çort etse,*
Çoçup ketpes eriñ bar.	*Ürküp kaçmaz erin var.*
Kakançının kalkı bar,	*Kakançın'ın halkı var,*
Kagışkan kayra tük tartpayt Kıykırsa kulak tük ukpas,	*Çarpışan asla geri dönmez Haykırsa kulak hiç duymaz,*
Kan içüüçü saltı bar,	*Kan içici töresi var,*
Kırk uruunun eli bar	*Kırk boyun eli var*
Kımbat Bakay süylödü,	*Aziz Bakay söz aldı,*
Abañın aytar cönü bar.	*Abanın söyleyecek sözü var.*
156080 Balbandarı başkaça	*Pehlivanları bambaşka*
Kuykalangan kıtaydın	*Yüzü kavruk Kıtay'ın*
Baatırları bir kança.	*Bahadırları pek çoktur.*
Döösü bar, alpı bar,	*Devi var, alpı var,*
Can kezikse Kutkarbas	*Rast gelen canı sağ komaz*
Atka oyunboz, Cöö külük	*Atta oyunbaz, yayan yürük*
Amalköy balban calpı bar.	*Hilebaz pehlivanı hep var.*
Aynıbay uruş salsañar,	*Caymadan savaş açarsanız,*
Buu kuturgan kıtaydın	*Bu kudurmuş Kıtay'ın*
Alban türlüü kalkı bar.	*Türlü türlü halkı var.*
156090 Kagışa ketken adamdın	*Çarpışmaya giren adamın*
Kanın tökmöy saltı bar.	*Kanını dökme töresi var.*
Ne degen kıyın balbanı	*Ne yaman pehlivanı var,*
Ay-aalamdı buy kılat	*Ay-âlemi kasıp kavurur*
A balbandın cañcalı	*O pehlivanın kavgası*
Kumurskanı kör, kurttu kör,	*Karıncaya bak, kurda bak, Kakançın'ın şehrine*
Kakançının şaarına	
Kumurska kumdan kança köp,	*Karınca kumdan kat kat çok,*
Çılabanın çın kanı	*Çılaba'nın gerçek hanı*
Kurtçalık kıtay curttu kör, Çın Karıgan aldına	*Kurt kadar Kıtay yurduna bak, Çın Karıgan önüne*
Kaarına alganda	*Kahrına aldığında*

Kançasına esep cok,
Karga körsö kagıp ceyt,
Kulan körsö kuup ceyt.
Teke körsö terip ceyt,
Alban türlüü eli bar,
Al elinin içinde
Adamdan bölök eri bar.
Ayta berse tügönbös,

Nicesine hesap yok,
Karga görse kapıp yer,
Kulan görse kovup yer.
Teke görse derip yer,
Türlü türlü eli var,
O elinin içinde
İnsandan gayrı eri var.
Anlata anlata bitmez,

Alban türlüü eri bar.
Kancarkol deyt atagı –
Anın aalamga cetet çatagı.
Alardın cönün surasañ –
Enesi indi calabı,
Atası kıtay dolusu.
Eñkeytip adam ceñebi,
Aybanga çalış doñuzu.
Kuluktugu dagı bar.
Süylösö tilin can ukpayt,
A kuturgan kuu curttun
Duduktugu dagı bar,
Bel baylagan beli bar,
Bek bekitken ceri bar.
Aykölüñdün Buurulun
Şayımbet kolgo tüşürüp,
Alöökönün Koñurbay
Alıp ketken çeni bar.
Kelbersigen Buuruldu,
Kerişke minçü tulpardı
Koñ törönün kolunan
Acıratıp alsañar,
Akır Kuday bergeni.
Buurul tiybey koluña,
Olcoloso Koñurbay
Kırk eşiktüü Beecinge,
Bul darbaza, bul eşik
Ayanbay cürgön adamga.
Kırk künçülük coluna,
Tartuu kılat Koñurbay

Türlü türlü eri var.
Kancarkol derler adına –
Onun kavgası âleme yeter.
Onların aslını sorarsan –
Anası Hint yosması,
Babası Kıtay delisi.
İnsan onu eğip yenebilir mi,
Hayvana çalar domuzu.
Kurnazlığı dahi var.
Konuşsa dilini can anlamaz,
O kudurmuş kurnaz yurdun
Dilsizliği dahi var,
Bel bağladığı beli var,
Sıkı berkittiği yeri var.
Ayköl'ünün Buurul'unu
Şayımbet ele geçirip,
Alööke oğlu Koñurbay
Alıp gittiği demi var.
Salınıp duran Buurul'u,
Cenkte binilen tulparı
Koñ törenin elinden
Çekip kurtarırsanız,
Ahir Kuday'ın verdiğidir.
Buurul geçmezse eline,
Ganimet alırsa Koñurbay
Kırk kapılı Beecin'e,
Bu kale kapısı, bu eşik
Canını sakınmaz adama göredir.
Kırk günlük yoluna,
Armağan eder Koñurbay

Çiñ kanının koluna.
Altın-kümüş artkan soñ,
Çoñ kanına tartkan soñ
Akıldı kanı tappaybı

Çın hanının eline.
Altın gümüş yükledikten sonra,
Büyük hanına sunduktan sonra
Han da bir akıl bulmaz mı

Çımının koyboy kırgızdın
Çırkıratıp çappaybı.
Buurul tiyse olcogo
Öz bilgenin kıluuçu,
Kılça koyboy kırgızdı
Kankordun uulu çunaktı
Buurul kolgo tiydi dep,
Buuruldu karmap minüüçü.
Ay-aalamdı buy kılıp,
Bizdi kıtay sürüüçü,
Buurul ketse müşkül iş,
Çoñ kanına cetkizse
Bedöönün* çaçın örüp al,
Belsenip turgan Kalçanı
Bu Talastan körüp al.
Buurul ketti degiçe
Buzuk kün tüştü dep koygun,
Kan agızıp katıkkan,
Kalıñ kırgız kayran curt
Kara-Buura, Çatkalga
Kaçıp şaşıp cıyılar,
Kalbay bir curt kırılar.
Buurul tiyse koluña
İçiñde küyüt çaçılar,
Umaştay közüñ açılar.
Cetik kapka çoñ Dıñşa
Cetip aşçu too emes,
Kırk uruu kıtay kımbat el
Oynop kelçü coo emes.
Ar Beecinde kapkaça,
Kapkadagı bakmaçı.
Bu dümöktüü çoñ Kakan
Colborsu on beş töldögön,
Colugup coo ceñbegen,

Kırgız'ın sineğini bile komadan
Çığlık çığlığa kırdırmaz mı.
Buurul düşerse ganimete
Kendi bildiğini yapar o,
Kırgız'ı kıl kadar komadan
Hunhârın oğlu yavuzu
Buurul ele geçti diye,
Buurul'u tutup binerdi.
Ay-âlemi kasıp kavurup,
Bizi Kıtay sürerdi,
Buurul giderse iş müşkül,
Büyük hanına ulaştırırsa
Bedöö'nün yelesini örüver,*
Bel bağlamış duran Kalça'yı
Bu Talas'tan görüver.
Buurul gitti denildi mi
Fesat gün geldi deyiver,
Kan akıtıp pekişen,
Kalın Kırgız, aziz yurt
Kara-Buura'ya, Çatkal'a
Kaçıp telaşla toplanır,
Kalmadan bir yurt kırılır.
Buurul geçerse eline
İçindeki dert dağılır,
Umaç gibi gözün açılır.
Sağlam kapılı koca Dıñşa
Varıp aşılır dağ değil,
Kırk boy Kıtay, aziz el
Oynayıp gelinir düşman değil.
Her Beecin'de nice kapı,
Kapıdaki bekçisi var.
Bu belalı koca Kakan'ın
Kaplanı on beş kez yavrulamış,
Karşısına çıkan düşman yenememiş,

	Altı taş cerden lop tartkan.	*Altı taş yoldan lop diye atan. Karakan'ın*
	Karakandın kaarınan	*kahrından*
	Acıdaarı altımış	*Ejderhası altmıştır*
	Anın arcak cagında	*Onun öte yanında*
	Capsa candı cogotkon,	*Kapsa canı yok eden,*
156180	Kılıç tumşuk bili bar.	*Kılıç burunlu fili var.*
	Kıtay oñoy kalk emes,	*Kıtay kolay halk değil,*
	Menin kımbatım baldar, bilip al!	*Benim kıymetlilerim çocuklar, bilmiş olun!*
	Taybastan bakkan üçöö bar,	*Taybas'tan beslediği üçü var,*
	Moyununda büçü bar,	*Boynunda kopçası var,*
	Bir taybastın özündö	*Bir taybasın kendisinde*
	Tokson colbors küçü bar.	*Doksan kaplan gücü var.*
	Taybasçılık kalkı bar,	*Taybas besleyen halkı var,*
	Katılgandı al kıtay	*Sataşanı o Kıtay*
	Kaysap salma saltı bar.	*Çiğneyip yutma töresi var.*
156190	Uşu turgan kırgızdın	*Şu duran Kırgız'ın*
	Arkı atası Nogoy kan,	*Öte atası Nogoy Han,*
	Nogoy kaydan oñoydur.	*Nogoy nerden kolay ola.*
	Oşol Nogoy barında	*O Nogoy sağ iken*
	Somduktun suusun boylogon,	*Somduk'un suyunu boylamış,*
	Anı menen soguşkan bende soylogon.	*Onunla savaşan kul yerde sürünmüş.*
	Kezikkendi kemirgen,	*Rastladığını kemirmiş,*
	Kelgen coonu cemirgen,	*Gelen düşmanı devirmiş,*
	Surap içse tük toyboy,	*İsteyip içse hiç doymadan,*
	Sugalagın tük koyboy,	*Açgözlülüğünü hiç bırakmadan,*
156200	Kandı keçip katıkkan,	*Kanı geçip pekişmiş,*
	Kabılan kırgız atıkkan.	*Kaplan Kırgız diye ad almış.*
	Cürgön coldon çañ çıkkan,	*Yürüdüğü yoldan toz kalkmış,*
	Arcakı atañ Nogoydun	*Öteki atan Nogoy'un*
	Kañırtınan can çıkkan.	*Narasından can çıkmış.*
	Nogoydon tuugan Karakan,	*Nogoy'dan doğan Karakan,*
	Karakan degen kan çıkkan,	*Karakan denen han çıkmış,*
	Karakan cayın surasañ	*Karakan'ın hâlini sorarsan*
	Kak Nogoydun öz uulu,	*Tam Nogoy'un öz oğlu,*
	Kayratınan can çıkkan,	*Gayretinden can çıkmış,*
156210	Kılıçın kınga cölögön,	*Kılıcını kına dayamış,*
	Kızıkkan coogo kez bolso,	*Gözüne kestirdiği düşmana rast gelse,*
	Kıpkızıl kanga bölögön.	*Kıpkızıl kana bulamış.*

Kayratı mıktuu Karakan,
Kaçıp duşman taragan.
Kuu ılaaçın teppegen,
Kuuda bütün kalbagan.
Karakandın kuu tulparı baspagan
Cerde bütün kalbagan.

Gayreti pek Karakan,
Düşman kaçıp dağılmış.
Laçınının tepmediği kuğu,
Kuğularda bütün kalmamış.
Karakan'ın kır tulparının basmadığı
Yerde bütün kalmamış.

Karakan çaap albagan,
Elde bütün kalbagan.
Kapçal buzup col salgan,
Al Karakan barında
Beecindegi Çılaba
Çılabaga kol salgan.
Aykırıp ayza sunganda,
Koşun cıynap, kol kurup,
Çınmaçındın çın kanı
Çılabaga kol sunup,
Koşun kaptap, ayza urup,
Kokuy bolup turuptur.
Kakançıga kattatpay,
Çılaba cañcal kılıptır.
Dıñşa degen kalaada,
Ber cagında dalaada
Kerigin minip çuratıp,
Kıtay kandın Çılaba
Cekege çıgıp keliptir.
Mubaküldüü sır nayza
Bura karmap buruptur,
Kuu tulpardı kamçılap,
Borbuy itke bir salgan.
Çılabaga kol salıp,
Ayta-buyta degınçe,
Açıp közdü cumguça
Aytıp oozdu tıygıça,
At tizginin cıygıça
Çılaba kanga karagan
Cebeden murun cetiptir,
A Çılaba çoñ kandı
Keriginin üstünön

Karakan'ın vurup almadığı,
Elde bütün kalmamış.
Kayalık yarıp yol açmış,
O Karakan sağ iken
Beecin'deki Çılaba'ya,
Çılaba'ya ordu salmış.
Haykırıp mızrak uzattığında,
Ordu toplayıp, asker kurup,
Çınmaçın'ın gerçek hanı
Çılaba'ya el uzatıp,
Ordu bastırıp, mızrak vurup,
Vaveyla kopmuş ortalıkta.
Kakançı'ya haber salmadan,
Çılaba kavga koparmış.
Dıñşa denen kalede,
Beri yanında ovada
Kerik'ine binip koşturup,
Kıtay hanı Çılaba
Teke tek meydana çıkagelmiş.
Püsküllü sırlı mızrağı
Bura tutup çevirmiş,
Kır tulparı kamçılayıp,
Kasığına itin bir indirmiş.
Çılaba'ya saldırıp,
Ha deyip hu deyinceye dek,
Göz açıp yumuncaya dek
Söz söyleyip ağız kapayınca,
At dizginini derleyince
Çılaba hana yönelen
Temrenden önce yetişmiş,
O koca han Çılaba'yı
Kerik'inin üstünden

Kömö koyup ötüptür,	*Yıkıp devirip geçmiş,*
Karakandın cökörü	*Karakan'ın nökeri*
Kayran Şıgay cetiptir,	*Yiğit Şıgay yetişmiş,*
Uñgusu bolot, mizi kurç	*Sapı çelik, ağzı keskin*
Uçmaktuu dümök aybalta	*Savrulan belalı aybaltayla*
Cetip barıp zor Şıgay	*Yetişip varıp ulu Şıgay*
Başın kesip ötüptür,	*Başını kesip geçmiş,*
Kıtay tartıp sıbızgı	*Kıtay sıbızgı çalıp*
Kan Çılaba öldü dep,	*Han Çılaba öldü diye,*
156260 Kayra tartpas çın düynö	*Geri dönülmez gerçek dünyayı*
Kayran kişi kördü dep,	*Yiğit kişi gördü diye,*
Oşondo asmanga uçkan topurak.	*O dem göğe uçmuş toprak.*
Asker kaynap topurap,	*Asker kaynayıp tozarak,*
Dobulbasın urgulap,	*Davulbazını döverek,*
Alekti kıtay baştagan,	*Feryadı Kıtay başlatmış,*
Bu dünüyö calgançı	*Bu yalancı dünya*
Buzulup kete taştagan.	*Az kalsın bozulup gitmiş.*
Cer silkinip oyulgan,	*Yer sarsılıp oyulmuş,*
Burulbay coogo tiygen dep,	*Dönmeden düşmana çarpar diye,*
156270 Munu menen kırgızıñ	*Bununla senin Kırgız'ına*
Burut atka koyulgan.	*Burut adı konulmuş.*
Kan ölgöndö cadagan,	*Hanı ölünce yılmışlar,*
Kuup kirip kıtaydı	*Kovalayıp Kıtay'ı*
Çoñ-Beecinge kamagan.	*Çoñ-Beecin'e kıstırmış.*
Turganına kat bergen,	*Kalanı aman kâğıdı vermiş,*
Ürümboz degen çoñ tulpar	*Ürümboz denen koca tulparı*
Kanı tartıp at berip,	*Hanı sunup at verip,*
Tartuu tartmak bat berip,	*Armağanı tez verip,*
Altın dilde, uz berip,	*Altın akçe, usta eller verip,*
156280 Al altındın artınan	*O altının ardından*
Oymok ooz, boto köz,	*Yüksük ağızlı, bota gözlü,*
Kırmızı köynök, ayça bel	*Kırmızı gömlekli, ince belli*
Kıltıldagan suluudan	*Salınan güzellerden*
Sanatı cok kız berip,	*Sayısı yok kız verip,*
Tartuu kılıp, baş tartıp,	*Armağan edip, baş sunup,*
Külazıktap aş tartıp,	*Yol azığından aş çekip,*
Ar cagına baralbay,	*Ötesine varamadan,*
Tartuusun alıp Beecindin	*Beecin'in armağanını alıp*

	Tübünö kolun salalbay	*Dibine el salamadan*
156290	Kayra tartkan Karakan.	*Geri dönmüş Karakan.*
	Nur tögülgön Çoñ-Beecin	*Nur saçılan Çoñ-Beecin*
	Ulugu catkan atagı,	*Ulusu yatan, adı büyük,*
	Uulum, baldar, ugup al,	*Oğlum, çocuklar, dinleyin,*
	Atañardın çatagın.	*Atanızın kavgasını.*
	Tartuusuna dilde alıp,	*Armağanına altın alıp,*
	Dilde cüktöp bildi alıp,	*Altın yükleyip fil alıp,*
	Er ekeni bilingen.	*Er olduğu bilinmiş.*
	Karakandın çatagı	*Karakan'ın kavgası*
	Kakançının çoñ kanı	*Kakançı'nın büyük hanının*
156300	Dañzasına* çiyilgen.	*Defterine* çizilmiş.*
	Karakan balban atı uluk,	*Karakan pehlivan, adı ulu,*
	Katın alıp Beecinden	*Beecin'den kadın alıp*
	Kalıp kalgan makuluk.	*Kalakalmış mahluk.*
	Köödöndö bolot köp arman,	*Göğüste olur çok hasret,*
	Uşunday bolgon şum calgan.	*Böyle olmuş kahpe felek.*
	Çıyraktarın soyuptur,	*Çeviklerini boğazlamış,*
	Katın alıp Beecinge	*Kadın alıp Beecin'de*
	Kalıp kalgan turganı.	*Kalakalmış durur.*
	Ada çın busulman tukumu,	*Hepsi gerçek Müslüman soyu,*
156310	Kalıp kalgan duñgana.	*Kalakalan Duñgana'dır.*
	Beylese bolot bir arman.	*Düşünülse bir hasrettir.*
	Aşkere kırgız tukumu,	*Aşikâr Kırgız soyudur,*
	Azır surasañ taap alarsıñ	*Şimdi sorsan bulursun*
	Çın kırgızdın tukumu.	*Gerçek Kırgız'ın soyunu.*
	Salalık degen el kalgan,	*Salalık denen el kalmış,*
	Kocoluk degen bir uruu,	*Kocoluk denen bir boy,*
	Ada kokonduk curttun tukumu.	*Hepsi Kokandlı yurdun soyudur.*
	Altaydı közdöy kuulup,	*Altay'a doğru kovulup,*
	Beecindi kamap kaytkanda,	*Beecin'i kuşatıp döndüğünde,*
	Aylına aman tartkanda	*Obasına sağ vardığında*
156320	Ay böksörüp, kün ötüp,	*Ay eksilip, gün geçip,*
	Karakan ölgön minetip.	*Karakan böylece ölmüş.*
	Al Karakan ölgöndö	*O Karakan öldüğünde*
	Kan ölgöndö kırgızdı	*Han ölünce Kırgız'ı*
	Kıtaydan çıgıp Molto kan	*Kıtay'dan çıkıp Molto Han*
	Kamçıga çenep bölgönü.	*Kamçıyla ölçüp bölmüş.*

	Üp eterge alı cok,	*Mal derlemeye hâli yok,*
	Cük cüktörgö malı cok,	*Yük yüklemeye malı yok,*
	Kan ölgön soñ alı cok	*Han öldükten sonra gücü yok*
	Kalıñ curt müşkül körüptür,	*Kalın yurt müşkül görmüş,*
156330	Atası Alöökönü öltürüp,	*Atası Alööke'yi öldürüp,*
	Acalduusu ölüptür.	*Eceli gelen ölmüş.*
	Acalı cok tirüü curt	*Eceli olmayan diri yurt*
	Tirüülüktö kıtaydan	*Sağlığında Kıtay'dan*
	Kördöy kıstoo körüptür.	*Mezar gibi darlık görmüş.*
	Ötüp ketken Karakan	*Göçüp giden Karakan*
	Alımduu mıktı kan eken,	*Heybetli, pek güçlü han imiş,*
	Keesi calkı, keesi egiz	*Kimi tek, kimi ikiz*
	Segiz uulu bar eken.	*Sekiz oğlu var imiş.*
	Kan atası ölgöndö	*Han atası öldüğünde*
156340	Er bolo elek bala eken,	*Er olmamış çocuk imiş,*
	Akıldan eñ baş çala eken.	*Akıldan başı ham imiş.*
	Kara kalmak, mancuu curt	*Kara Kalmuk, Mançu yurdu*
	Kaptap kirip baldardı	*Bastırıp girip çocukları*
	Kara cer menen teñ kılıp,	*Kara yerle bir edip,*
	Kaptap kirip baldardı,	*Bastırıp girip çocukları,*
	Cay bilbegen camanın	*Hâl bilmez kötüsünü*
	Öltürböy tirüü koyuptur.	*Öldürmeyip diri komuş.*
	Denekul kılıp baarısın	*Hepsini kul köle kılıp*
	Tuş-tuş cakka bölüptür.	*Dört bir yana bölmüş.*
156350	Biröönü aydap ereenge,	*Birini sürmüş Ereen'e,*
	Biröön tüşürüp iygen tereñge.	*Birini indirivermiş derinlere.*
	Biröön kuup Altayga,	*Birini kovmuş Altay'a,*
	Munun birisin kuup Kañgayga	*Bunun birini kovmuş Kañgay'a*
	Topoloñun toz kılıp,	*Topluluğunu toz edip,*
	Tuş-tuşka aydap bölüptür.	*Dört bir yana sürüp bölmüş.*
	Al Altayga barganda	*O Altay'a vardığında*
	Atakeñ Manas tuulup,	*Atan Manas doğup,*
	Ordo çaap, olco alıp,	*Orda basıp, ganimet alıp,*
	Orçun curtka kol salıp.	*Koskoca yurda ordu salıp.*
156360	Orgo kanın oroytup,	*Hanını çukura yuvarlayıp,*
	Döñgösün soyup soroytup,	*Döñgö'sünü boğazlayıp serip,*
	Tooburak Ak-Çiy coldu alıp,	*Tooburak Ak-Çiy yolunu tutup,*
	Kagışıp kıtay kan ölgön,	*Çarpışıp Kıtay hanı ölmüş,*

Arkası tiyip atañdın
Çoñ atañ Cakıp curt körgön.
Ay kıyada köçü bar,
Balası Koñurbaydın öçü bar.
Buurul ketti degiçe,
Baldar, buzuk kün ketti deseñer!
Kokustan Kalça kutulup,
Tüp-Beecin ketti degiçe
Dümök kün tüştü deseñer.
Er Semetey, Külçoro

Atanın himmeti değip
Büyük atan Cakıp yurt görmüş.
Ay yamaçta göçü var,
Oğlu Koñurbay'ın öcü var.
Buurul gitti denildi mi,
Çocuklar, fesat gün geldi desenize!
Kazara Kalça kurtulup,
Tüp-Beecin'e gitti denildi mi
Bela günü geldi desenize.
Er Semetey, Külçoro

Irdap ayttım ırımdı,
Iras, baldar, kep uksañ
Taamaylap ayttım çınımdı.
Tünörüp catkan Koñurbay
Kazattı kılsañ kulunum,
Alöökönün Koñurbay
Uzununan salıp ber.
Bu coboloñduu mancuunu
Col üstünö süyrötüp,
Dañgıttarga carıp ber.
Başın kesip baylanıp,
Kan abañ Bakay kanga alıp kel!
Küyüttün baarın koyoyun,
Eki közün oyoyun,
Kuurdak kılıp toyoyun.
Künüm Manas kökcaldın
Küyütün anan koeyun.
Biröönün atına katkan cügönü,
Al düynö ketken Almamdın
Altı aylık kalgan kümönü,
Biriñ kapçaldın tunuk bulagı,
Biriñ beren Manas kökcaldın
Belekke kalgan çunagı.
Biriñ atası kıraan Çubaktın
Biröön aldeylep kalgan ınagı.
Baldar, külüktön tulpar malıñ bar, Üç kökcal közü barında
Belsenip kirseñ berender,

Irlayıp söyledim türkümü,
Gerçek, çocuklar, söz dinlerseniz
Dosdoğru söyledim gerçeğimi.
Kararıp yatan Koñurbay'a
Gaza kılarsan kulunum,
Alööke oğlu Koñurbay'ı
Boylu boyunca seriver.
Bu belalı Mançu'yu
Yol üstünde sürükleyip,
Dañgıt itlere yarıp ver.
Başını kesip bağlayıp,
Han aban Bakay Han'a getiriver!
Derdin hepsini bırakayım,
İki gözünü oyayım,
Kavurma edip doyayım.
Güneşim Manas kökcalın
Yasını ondan sonra bırakayım.
Biriniz — atına saklanan dizgini,
O dünyaya göçen Almam'ın
Altı aylık kalan emaneti,
Biriniz kayalığın duru pınarı,
Biriniz yiğit Manas kökcalın
Armağan kalan yavuzu.
Biriniz atası kıran Çubak'ın
Ninniyle büyüttüğü ciğerparesi.
Çocuklar, yürükten tulpar malınız var, Üç kökcal sağ iken
Bel bağlayıp girerseniz yiğitler,

Beecindi buzar alıñ bar.
Baldar, Kuday üçün, men üçün,
Kurgan kırgız el üçün,
Ayza imerip, top buzçu
Dagdır kün cetse okko uçkan.
Acalduu kişi ölböybü,
Kuday salıp koygonun
Kurgan bende körböybü.
Kazılgan tereñ orunan,
Kaynatıp koygon şorunan
Acıratıp alıp ber,
Buuruldu kıtay kolunan.

Beecin'i bozacak gücünüz var.
Çocuklar, Kuday için, benim için,
Zavallı Kırgız eli için,
Mızrak çevirip, saf bozan
Takdir günü yetince oka uçan.
Eceli gelen kişi ölmez mi,
Kuday'ın yazıp koyduğunu
Zavallı kul görmez mi.
Kazılmış derin çukurdan,
Kaynatılıp konmuş çilesinden
Ayırıp kurtarıver,
Buurul'u Kıtay elinden.

Tulpardın oozun burup ber,
Kalçaga ayza sunup ber,
Baldar, kıtaydın curtun kırıp ber,
Buuruldu közgö körsötsöñ,
Ey, baldar, tirüü cürüp neteyin,
Kartayıp kelgen kan Bakay
Men silerge kurman bolup keteyin!
Erenderim, kandarım,
Eş tutkan kökcal baldarım!
Kayran can neçen kısılgan,
Kagıştın cayı uşunday,
Kıyın şerdin baldarı,
Kıykırık salıp cetkile,
Arday külük mal üçün
Ata, baldar, cön kalbay
Kırgın salıp ketkile».
Dep, oşentip zor Bakay
Eñkeyişte er saygın,
Baldar, elüüdön katar teñ saygın,
Ötkön atañ Manastan
On esesin köp saygın,
Ey, baldar, senin barıñda
Argın, kırgız az curtuñ
Cayanı kesip cep turat,
Cañcuñdu buzam dep turat.

Tulparın ağzını çeviriver,
Kalça'ya mızrak uzatıver,
Çocuklar, Kıtay'ın yurdunu kırıp verin,
Buurul'u göze gösterirsen,
Ey çocuklar, diri kalıp neyleyeyim,
Kocamış gelen han Bakay
Ben size kurban olup gideyim!
Erenlerim, hanlarım,
Yoldaş tuttuğum kökcal çocuklarım!
Aziz can nice sıkışmış,
Çarpışmanın hâli böyledir,
Yaman aslanın çocukları,
Nara atıp yetişin,
Küheylan yürük mal için
Haydi çocuklar, boş durmadan
Kırgın salıp gidin».
Deyip, böylece ulu Bakay
İnişte er saplayın,
Çocuklar, ellişer sıra birden saplayın,
Göçüp giden atan Manas'tan
On mislini çok saplayın,
Ey çocuklar, siz sağken
Argın, Kırgız az yurdunu
Yayını kesip yiyor,
Cañcuñ'u bozarım diyor.

Kardı açıp ketse, kayran curt	*Karnı acıkınca, aziz yurdun*
Kazını kesip cep turat,	*Kazısını kesip yiyor,*
Kakandı buzam dep turat.	*Kakan'ı bozarım diyor.*
Karıganda Bakay kan,	*Kocamışken Bakay Han,*
Kartayganda Sarıkan	*İhtiyarken Sarıkan*
Baldar senin aldıña	*Çocuklar, sizin önünüzde*
Kurman bolsok dep turat.	*Kurban olalım demekte.*
Kaza cetip, kün bütsö,	*Kaza yetip, gün biterse,*
Kagışıp cürüp ölörbüz.	*Çarpışa çarpışa ölürüz.*
Ölböy tirüü turganda	*Ölmeyip diri durdukça*
Baldar, karaan bolup bererbiz».	*Çocuklar, arka olup dururuz».*
Dep, oşentip, zor Bakay	*Deyip, böylece, ulu Bakay*
Karıganda kep aytıp,	*Kocamışken söz söyleyip,*
Baatır abañ Bakaydın	*Bahadır aban Bakay'ın*
Balbandıgı başkaça,	*Pehlivanlığı bambaşka,*
Baatırlıgı bir kança,	*Bahadırlığı pek çoktur,*
Abañ Bakay er kökcal	*Aban Bakay er kökcal*
Öçkön ottu tamızgan,	*Sönen ateşi tutuşturan,*
Ölgön candı tirgizgen.	*Ölen canı dirilten.*
Üzülgöndü ulagan,	*Kopanı ulayan,*
Çaçılgandı cınagan,	*Saçılanı derleyen,*
Bekerge karap catpagan,	*Boşuna bakıp yatmayan,*
Karooldu çalgay atpagan,	*Nişanı yampiri atmayan,*
Kabılan Manas törösün	*Kaplan Manas beyini*
Ata bolup saktagan.	*Ata olup koruyan.*
Karpañ urup zor Bakay	*Yaşlılığı çöküp ulu Bakay*
Kapka-Taşka köp toktop,	*Kapka-Taş'ta çok durup,*
Kaçankını bek coktop,	*Geçmişi derinden anıp,*
Ak sakalı suyulup,	*Ak sakalı seyrelip,*
Eki betten akkan caş	*İki yanaktan akan yaş*
Een kalsın Bakaydın	*Viran kalası Bakay'ın*
Akırek ıldıy kuyulup.	*Köprücükten aşağı dökülüp.*
Sanaası saysay bölünüp,	*Düşüncesi kırk yola bölünüp,*
Sanaa tartıp zor Bakay	*Kaygı çekip ulu Bakay*
Közünün caşı tögülüp.	*Gözünün yaşı dökülüp.*
Bilbegendi bilgizgen,	*Bilinmeyeni bildiren,*
Bilimdüü Bakay abañız,	*Bilgili Bakay abanız,*
Tuybagandı tuyguzgan,	*Sezilmeyeni sezdiren,*

Bakaydın tuygundugun karañız,
Uñgusu bolot, uçu kurç
Özü adamzattın tuygunu,
Abañ Bakay zor kökcal
Oluyat çaldın kulunu.
Atboroyun sıdırgan,
Aalamdın baarın kıdırgan,
Kança döödön kat algan,
Kabılan Bakay atalgan,
Kök sülöösün börk kiyip,
Ceti milek coo kelse
Ceke kirip bir tiygen.
Erdiginen oolukkan,
On ekide Manaska

Bakay'ın doğanlığına bakın, Sapı çelik, ucu keskin
Kendisi âdemoğlunun doğanı,
Aban Bakay ulu kökcal
Ermiş kocanın kulunudur.
Boranın yüzünü sıyıran,
Âlemin hepsini dolaşan,
Nice devden mektup alan,
Kaplan Bakay diye anılan,
Gök vaşak börkü giyip,
Yedi bölük düşman gelse
Tek girip bir vuran.
Erliğinden coşan,
On ikisinde Manas'a

Coldoş bolup colukkan,
Kaçırgan coosu cün bolgon,
Beren Bakay abañız
Manaska Kadır tün bolgon.
Bolumduu Bakay kökcaldın
Bolcolu cok arkası.
Kartaysa da Bakaydın
Semeteyge artık çoñ
Ala-Toodoy arkası.
Cer tumandap çañ bolup,
Kök ala kalkan ton kiyip,
Kök çoloktoy at minip,
Turbay Bakay abañız
Tuu karmagan al bolup.
Cer tumandap çañ bolup,
Alban türlüü can bolup,
Tuuçunagın tuylatıp,
Belgilüü kanıñ Sarıkan
El aydagan al bolup,
Koñurbay közdöy bet alıp,
Kol çurkurap düñgüröp,
Bolotton ayza kötörüp,
Doolbas bekem kagılıp,
Kol esinen cañılıp,

Yoldaş olup kavuşan,
Saldırdığı düşman yüne dönen,
Yiğit Bakay abanız
Manas'a Kadir gecesi olan.
Olgun Bakay kökcalın
Ölçüsü yok arkası.
Kocasa da Bakay'ın
Semetey'e pek büyüktür
Ala-Too gibi arkası.
Yer dumanlanıp toz olup,
Gök ala kalkanlı don giyip,
Gök çolak ata binip,
Durmadan Bakay abanız
Tuğ tutan güç olup.
Yer dumanlanıp toz olup,
Türlü türlü can olup,
Tuuçunak'ını şahlandırıp,
Namlı hanın Sarıkan
El süren güç olup,
Koñurbay'a doğru yönelip,
Ordu çığrışıp gümbürdeyip,
Çelikten mızrak kaldırıp,
Davulbaz sıkı dövülüp,
Ordu aklını şaşırıp,

Ay kasaba tuu tolup,
Aygaylagan çuu bolup,
Bolot ayza aştaşıp,
Kazattın cayı uşunday
Malı turmak cön ele
Canınan keçe taştaşıp,
Boz kiseni kurçanıp,
Kırgızdar süröön ün salıp,
Ayzanın başı çabışıp,
Askerdin başı kagışıp,
Bileriktüü eñ okşoş
Sur mingenin bir bölüp.
Minilbegen eñ sonun
Kur mingenin bir bölüp.

Ay alemli tuğ dolup,
Haykırışan gürültü olup,
Çelik mızraklar çatışıp,
Gazanın hâli böyledir
Malı şöyle dursun, düpedüz
Canından geçiverip,
Boz keseyi kuşanıp,
Kırgızlar nara salıp,
Mızrağın başı çarpışıp,
Askerin başı tokuşup,
Bilezikli, birbirinin tıpkısı
Boz binenini bir yana ayırıp.
Binilmemiş en güzel
Yedek binenini bir yana ayırıp.

Munun sarı atçanı betinde,
Salmaktuusu çetinde.
Baatırları betinde,
Balbandarı artında,
Eselegi çetinde,
Erenderi betinde.
Kum kıyalap keseñdep,
Aydap kelip berdi ele,
Kurçap kırgız kalıñ curt
Cıynap kelip berdi ele,
Cılkısı tulpar ala baş,
Argın, kırgız aralaş
Al kolunun artınan
Astındagı mingeni –
Bereki Manas kökcaldan
Belekke kalgan Taytoru.
Üstündögü kiygeni –
Manastan kalgan Akolpok,
Topçulugu bir toguz,
Topçulugun kabıştap,
Munun büçülügü bir toguz,
Çımınday canga tabıştap,
Manastan kalgan boz kise
O düynö ketken Manastan

Bunun sarı atlısı öndedir,
Ağırbaşlısı kıyıdadır.
Bahadırları öndedir,
Pehlivanları ardındadır,
Toy delisi kıyıdadır,
Erenleri öndedir.
Kumu yanlamasına keserek,
Sürüp getirip vermişti,
Kuşatıp Kırgız kalın yurt
Derleyip getirip vermişti,
Yılkısı tulpar, ala baş,
Argın, Kırgız karışık
O ordunun ardından
Altındaki bindiği –
Beriki Manas kökcaldan
Armağan kalan Taytoru.
Üstündeki giydiği –
Manas'tan kalan Akolpok,
Düğmesi tam dokuz,
Düğmelerini kavuşturup,
Bunun kopçası tam dokuz,
Sinek kadar cana ısmarlayıp,
Manas'tan kalan boz kese
O dünyaya göçen Manas'tan

Amanat kalgan Zulpukor
A canında şarkıldap.
Oynop atsañ oçogor,
Çındaganda koyçagır,
Coogo salsa top buzar.
Baranın atsa tañılbas,
Altımış atsa buzulbas,
Artık bolot Almabaş*,
Iraak-cuuk ılgabas,
Asınganda cön ele
Aydalının aynegi,
Aykaşkan coogo sunganda
Amanat candın ermegi.
Murunku ketken Manastan
Muraga kalgan Akkelte

Emanet kalan Zulpukor
Hem yanında şakırdayıp.
Oynayarak atsan oçogor,
Sahiden sıkınca koyçagır,
Düşmana salsan saf bozar.
Barañı atsa şaşırmaz,
Altmış kez atsa bozulmaz,
Üstün çelik Almabaş,*
Irak yakın seçmez,
Kuşanınca düpedüz
Kürek kemiğinin aynasıdır,
Boğuşan düşmana uzatınca
Emanet canın eğlencesidir.
Önceden göçen Manas'tan
Miras kalan Akkelte

Aydalıda carkıldap.
Körsö köñül bölünüp,
Kök askar toodoy körünüp.
Arıslanday közü çaçırap
Astındagı buudandı
Tay buuruldan acırap,
Kabırga söögü sögülüp,
Kapalanıp iç küyüp,
Köñülü caman bölünüp.
Murdu señir butkulday,
Manastın uulu badirek
Bulkuşkandı cutkuday.
Kapçal toonun señirdey,
Manastın uulu badirek
Kagışkandı cegidey.
Boy bolcolun karasañ,
Tolkununa kökcaldın
Too turuştuk bergisiz.
Kırk kandın eli cıyılıp,
Kan Koñurbay baş bolup,
Baatırga kagışıp cakın kelgisiz.
Altın kise kurçanıp,
Adam, ay tiygendey nur çalıp.

Kürek üstünde parıldayıp.
Gören gönlü bölünüp,
Gök yalçın dağ gibi görünüp.
Arslan gibi gözü çakıp
Altındaki küheylanı,
Tay Buurul'dan ayrı düşüp,
Kaburga kemiği sökülüp,
Kederlenip içi yanıp,
Gönlü fena bölünüp.
Burnu dağ burnu tepesi gibi,
Manas'ın oğlu haşarı
Boğuşanı yutacak gibi.
Kayalı dağın sırtı gibi,
Manas'ın oğlu haşarı
Çarpışanı yiyecek gibi.
Boyunu posunu görsen,
Kökcalın dalgasına
Dağ dayanak veremez.
Kırk hanın eli derlenip,
Han Koñurbay baş olup,
Bahadıra çarpışıp yaklaşamaz.
Altın keseyi kuşanıp,
Adam, ay değmiş gibi nur saçıp.

Semetey cayı momunday –
Cargak ooz, car kabak,
Sıyagı başka, zaarı küç,
Kökcaldı körsöñ cön ele
Öldüm dep candan küdör üz.
Körsö köñül bölünüp,
Kökcal ötkön Manastın
Dal özündöy körünüp.
Baatırdın cayı uşunday –
Uzun boyluu, keñ dalı,
Arı balban, arı şer,
Atası Manas kökcaldan
Arta tuugan kayran er.
Bolboy sözdün bekeri,
Baatırdın kol içinde cökörü,
Serpişke kirçü köykaşka,

Semetey'in hâli şöyledir –
İnce dudak, yar gibi kaş,
Görünüşü başka, heybeti zorlu,
Kökcalı görsen düpedüz
Öldüm deyip candan ümit kes.
Gören gönlü bölünüp,
Kökcal, göçen Manas'ın
Tıpkı kendisi gibi görünüp.
Bahadırın hâli böyledir –
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Hem pehlivan, hem aslan,
Atası Manas kökcaldan
Aşkın doğan yiğit er.
Sözün boşu olmaz,
Bahadırın ordu içinde nökeri,
Vuruşmaya giren seçkin yiğit,

Karaanı candan bir başka,
Baatırıñdın cökörü,
Betteşip coogo kirüüçü,
Kagışka birge kirüüçü,
Karaan bolup berüüçü.
Karmaşka murun cetçüsü,
Anday-mınday degiçe
Karsıldaşa ketçüsü.
Serpişke kirçü çoñdoru,
Can algıçtay bolcolu,
Al cökördün içinde
Börk al dese baş kesken,
Bölök sınduu ereni.
Suu iç dese, uu içken
Kızılday cindi ereni.
Kar tök dese, cin tökkön
Kankorgo tete bereni.
Çapsa balta ötpögön,
Saysa kılıç teşpegen,
Sebilçeni seksen törт.
Kökcaldın serp algan cagı
kızıl örт, Bul oyulgan Kulçoro

Karaltısı candan bambaşka,
Bahadırının nökeri,
Yüzleşip düşmana giren,
Çarpışmaya birlikte giren,
Arka olup veren.
Kavgaya önce yetişeni,
Şöyle böyle deyinceye dek
Çatır çatır girişeni.
Vuruşmaya giren büyükleri,
Can alıcı gibi endamı,
O nökerlerin içinde
Börk al dese baş kesen,
Başka soylu ereni.
Su iç dese, ağı içen
Kıpkızıl deli ereni.
Kar dök dese, cin döken
Hunhâra denk yiğidi.
Vursa balta işlemeyen,
Saplasa kılıç delmeyen,
Zırh kuşananı seksen dört.
Kökcalın süzüp baktığı yan
kızıl alev, Bu coşkun Kulçoro

Baatırları, şerleri
Baarı katar çuu turup,
Doolbas kulak tundurup,
Aygay artık duu bolup,
Kaarlanıp caylanıp,
Coo-caraktın baarısın
Tegiz baarı kamdanıp.
Mına oşondo Semetey
Kaalgaday kaşka tiş –
Kalayıktan başka tiş,
Tiştengende cön ele
Taruudaydan bırkırap,
Oozunan kök calın
Oktos berip burkurap,
Kayrat aytıp kalkına,
Kaçırgan coodon tartpa dep,
Artı-artınan çeginip.

Bahadırları, aslanları
Hepsi sıra sıra gürleyip,
Davulbaz kulak sağır edip,
Haykırış büsbütün uğultu olup,
Kahırlanıp yerleşip,
Cenk pusatının hepsini
Tümü birden kuşanıp.
İşte o zaman Semetey
Kapı kanadı gibi ak diş –
Halktan başka bir diş,
Dişlerini sıkınca düpedüz
Darı gibi ufalayıp saçarak,
Ağzından gök alev
Fışkırıp savrularak,
Halkına gayret söyleyip,
Saldıran düşmandan çekinme deyip,
Ardı ardınca gerileyip.

Ketençiktep kaçpa dep,
Mına oşondo Semetey
Aydap cürdü artınan,
Ata, kozgolbogon kayran er!
Buurul attın dartınan
Kapa bolup kaygırıp,
Kadır tabam dep turup,
Buurul attan ayrılıp,
Kolomsoktoy kayran er –
Kozgolbogon kayran er.
Kol aldına karasa,
Baarısınan başkaça,
Baatırlıgı bir kança.
Almambet uulu Külçoro
Aalamdı buzgan şer eken.
Tegi bala kurgurdun
Telegeyi teñ eken,
Abasının aldınan
Bata surap badirek
Azır kelgen kezi eken.
Oñ dalısı keñ eken,

Gerileyip kaçma deyip,
İşte o zaman Semetey
Ardından sürüp yürüdü,
Vay, yerinden oynamaz yiğit er!
Buurul atın derdinden
Kederlenip kaygılanıp,
İtibar bulurum deyip durup,
Buurul attan ayrılıp,
Sadak gibi yiğit er –
Yerinden oynamaz yiğit er.
Ordusuna baksa,
Hepsinden bambaşka,
Bahadırlığı pek çoktur.
Almambet oğlu Külçoro
Âlemi bozan aslan imiş.
Aslında gariban çocuğun
Her yanı denk imiş,
Abasının önünden
Dua isteyip haşarı
Şimdi gelmiş demi imiş.
Sağ omzu geniş imiş,

	Oyrotton çıkkan şer eken.	*Oyrat'tan çıkmış aslan imiş.*
	Caynagan kızıl çok eken	*Işıldayan kızıl kor imiş*
	Kulak ugup, köz körgön	*Kulak duyup, göz görmüş*
	Ay-aalamda cok eken.	*Ay-âlemde yok imiş.*
156670	Caynagan kızıl çok eken,	*Işıldayan kızıl kor imiş,*
	Duşmanga bolot ok eken.	*Düşmana çelik ok imiş.*
	Mingen atı sur eken.	*Bindiği atı boz imiş.*
	Telegeyi teñ eken.	*Her yanı denk imiş.*
	Tegiz Almam kökcaldan	*Düpedüz Almam kökcaldan*
	Artıla tuugan er eken.	*Aşkın doğan er imiş.*
	Suuday sur at minip,	*Su gibi boz at binip,*
	Oncoñdogon sur attın	*Çalımlı boz atın*
	Sulp kuyrugun bek tüyüp,	*Gür kuyruğunu sıkı düğüp,*
	Cazayıldı salınıp,	*Cazayıl tüfeğini takınıp,*
156680	Can algıçtay kıstalak	*Can alıcı gibi kerata*
	Coo cagına kamınıp.	*Düşman yanına hazırlanıp.*
	Cay-caragın şaylanıp,	*Pusatını kuşanıp,*
	Canına kınsız kılıç baylanıp. Bastırıp kelip Sur attın	*Beline kınsız kılıç bağlanıp. Sürüp gelip Boz atın*
	Kayra caaçu buluttay,	*Yeniden yağacak bulut gibi,*
	Kaarı betine aylanıp.	*Kahrı yüzüne vurup.*
	Bilegi coon, taş cürök	*Bileği kalın, taş yürek*
	Bil müçölü badirek.	*Fil endamlı haşarı.*
	Komokoyluu sır ayza	*Boğumlu sırlı mızrağı*
	Koloytup öödö aştagan.	*Koca gövdeyle yukarı dikmiş.*
156690	Koygulaşsa duşmanga	*Düşmanla vuruştuğunda*
	Korkup koltuk açpagan,	*Korkup koltuk açmayan,*
	Koygulaşa ketkende	*Vuruşmaya girince*
	Koendoy cerge cançtagan.	*Tavşan gibi yere çakan.*
	Keñ kökürök, cayık töş	*Geniş göğüs, yayvan döş*
	Kelişimdüü Külçoro	*Yakışıklı Külçoro*
	Sarı ok ötpös ton kiyip,	*Sarı ok geçmez don giyip,*
	Sarı cargak şım kiygen.	*Sarı sahtiyan şalvar giymiş.*
	Sandagan coogo katılsa,	*Sayısız düşmana sataşsa,*
	Ceke aralap bir tiygen.	*Tek başına dalıp bir vurmuş.*
156700	Ata cayın surasañ –	*Ata hâlini sorarsan –*
	Almambettin balası.	*Almambet'in çocuğudur.*
	Duşman buzup alalgıs,	*Düşmanın bozup alamadığı,*

Argın menen kırgızdın
Temirdey çeptüü kalaası,
Buuruldu tartıp aluuga
Koñurbayda sanaası.
Koş oloñduu çunaktın
Erdigi mınça karaçı.
Kanıkeydin ok ötpös
Kindiginin başınan
Ok ötpöstü kiyinip,
Kıtaydı coolayt degende
Kaynına barçu nemedey
Kaşkaya külüp süyünüp.
Zıñ-zıñ etip kenebey,
Kara kurttay kıtaydı
Buçkagına teñebey.
Erdik menen şerdikti
Bu kıstalak balaga
Bergen eken çenebey,
Bala kökcal Külçoro

Argın ile Kırgız'ın
Demir gibi surlu kalesidir,
Buurul'u çekip almaya
Koñurbay'da niyet var.
Çift kolanlı yavuzun
Erliği şunca, baksana.
Kanıkey'in ok geçmezini
Göbeğinin başından
Ok geçmezi giyinip,
Kıtay'la cenk olacak deyince
Kayınına gider gibi
Işıl ışıl gülüp sevinip.
Zıñ zıñ edip aldırmadan,
Kara kurt gibi Kıtay'ı
Topuğuna denk tutmadan.
Erlik ile aslanlığı
Bu kerata çocuğa
Ölçüsüz vermiş meğer,
Çocuk kökcal Külçoro

Baykap oozun burdu ele,
Abakesi Semetey
Bata surap turdu ele.
«Kümüş közdüü, kün cüzdüü
Kürkürögön Semetey,
Abam mında turasıñ.
Aksakalduu zor Bakay
Babam mında turasıñ.
Kançoro menen Sarı kan
Mülküm munda turasıñ.
Argın kırgız oy tartıp,
Curtum mında turasıñ.
Alakan cayıp batañ ber,
Kökcal abam kayran şer!
Dubañdı berseñ alayın,
Kaynap catkan köp kıtay
Kagışına barayın.
Abakemin Buurulun
Altı ay tınbay salışıp,

Kollayıp ağzını çevirmişti,
Abası Semetey'den
Dua isteyip durmuştu.
«Gümüş gözlü, gün yüzlü
Gürleyen Semetey,
Abam, burada dursun.
Ak sakallı ulu Bakay
Babam, burada dursun.
Kançoro ile Sarı Han
Varlığım, burada dursun.
Argın Kırgız düşünceye dalıp,
Yurdum, burada dursun.
Avuç açıp duanı ver,
Kökcal abam, yiğit aslan!
Duanı verirsen alayım,
Kaynayıp yatan çok Kıtay'ın
Çarpışmasına varayım.
Abamın Buurul'unu
Altı ay durmadan vuruşup,

Acıratıp kalayın.	*Ayırıp kurtarayım.*
Kazam cetse ölöyün.	*Kazam yeterse öleyim.*
Atakem, şerler koldoso,	*Atam, aslanlar destek olsa,*
Karmalaşıp köröyün.	*Tutuşup göreyim.*
Çınmaçınga kakanga	*Çınmaçın'a, Kakan'a*
Çıdap altı ay salışıp,	*Dayanıp altı ay vuruşup,*
Bir aydayın altı ayga	*Bir süreyim altı aya dek*
Talkalaşıp top buzup,	*Parçalaşıp saf bozup,*
Dagdır cetse okko uçup,	*Takdir yetse oka uçup,*
156750 Kök ala sakal Mancuunun	*Gök ala sakal Mançu'nun*
Er ekenin bileyin.	*Er olduğunu bileyim.*
Kızıtalak Mancuunu	*Kahrolası Mançu'yu*
Bıyıl Beecinge çeyin süröyün.	*Bu yıl Beecin'e dek süreyim.*
Surak berbes Mancuuga	*Hesap vermez Mançu'ya*
Suuk ukuruk salayın.	*Soğuk kemendi salayım.*
Atam Almambetten kalgan altın tak,	*Atam Almambet'ten kalan altın taht,*
Aylanası çınar bak,	*Çevresi çınar bağ,*
Solon, mancuu köp uruu	*Solon, Mançu nice boy*
Elimdi tartıp alayın.	*Elimi çekip alayım.*
156760 Egem taala col berse,	*Rabbim Taala yol verirse,*
Kökala sakal Mancuunu	*Gök ala sakal Mançu'yu*
Kurmandıkka çalayın.	*Kurbanlığa keseyim.*
Öltürüp curtun kırayın,	*Öldürüp yurdunu kırayım,*
Öküldögön mancunu	*Böbürlenen Mançu'nun*
Öz atın olco kılayın.	*Öz atını ganimet kılayım.*
Uruştu mıktap salayın,	*Savaşı adamakıllı salayım,*
Olcogo ketken Buuruldu	*Ganimete giden Buurul'u*
Kıtaydan tartıp kalayın,	*Kıtay'dan çekip alayım,*
Kıcıldagan kapırga	*Kaynaşan kâfire,*
156770 Al kıtaydın baştıgı	*O Kıtay'ın başı olan*
Kan Koñurbay kapırga,	*Han Koñurbay kâfire,*
Taş sayıngan tazaga,	*Taş kuşanmış keleşe,*
Kürmö kiygen küçtüügö,	*Cepken giymiş güçlüye,*
Şuru otogot, marcan taş	*Mercan boncuklu, inci taşlı*
Dalayı menen soguşup,	*Nicesiyle savaşıp,*
Kurman bolsun bizdin baş,	*Kurban olsun bizim baş,*
Kürdölüü bu can barında	*Güçlü kuvvetli bu can varken*
Külüktü kantip bereli!	*Yürüğü nasıl verelim!*

Kök ala sakal mancuuga
Küröş kılıp körölü.
Küröş kıla barbasak,
Küçöp kelgen mancuuga
Külüktü tartıp albasak
Tuulbay tuna çögölü,
Almambet uulu dedirtpey
Kör azabın körölü,
Artıman san kol cürüp al,
Aralaşsa mancuuga
Altımış kündö küyüp al,
Altımış kündö kelbesem
Arman aytıp kep koygun,
Külgünündö kübülüp,
Külçoro öldü dep koygun!»
Dep, oşentip Külçoro
Topton çıgıp bölünüp,
Zorlugu toodoy körünüp,
Buluttay uçkan sur attın
Tartıp oozun burdu ele,

Gök ala sakal Mançu'yla
Güreş edip görelim.
Güreşe varmazsak,
Azgınlaşıp gelen Mançu'dan
Yürüğü çekip almazsak
Doğmamış gibi batıp çökelim,
Almambet oğlu dedirtmeden
Mezar azabını görelim,
Ardımdan sayısız orduyla yürüyüver,
Mançu'yla karışırsa
Altmış günde yas tutuver,
Altmış günde gelmezsem
Hasret söyleyip söz koy,
Taze çağında dökülüp,
Külçoro öldü deyiver!»
Deyip, böylece Külçoro
Topluluktan çıkıp ayrılıp,
Ululuğu dağ gibi görünüp,
Bulut gibi uçan boz atın
Ağzını çekip çevirmişti,

Şay koldogon er çoro
Kündöy beti tastayıp,
Külümsüröp kaşkayıp,
Caynap kızıl çok bolup,
Bata surap toktolup.
Kagışka ceke baruuga,
Karmaşarı ilek el
Arday bolgon Buuruldu
Acıratıp kaluuga,
Kara kurttay kıtayga
Kazattı mıktap kıluuga
Bata surap badirek
Şay koldogon Külçoro
Kaşkayıp külüp turdu ele.
Kapalanıp Bakay kan,
Kaygılanıp Semetey
Köñüldörü bölünüp,
Köp kursagı açışıp,

Şay'ın koruduğu er çoro
Gün gibi yüzü parlayıp,
Gülümseyip ışıldayıp,
Işıldayıp kızıl kor olup,
Dua isteyip duraklayıp.
Çarpışmaya tek gitmeye,
Tutuşacağı sayısız el
Küheylan olan Buurul'u
Ayırıp kurtarmaya,
Kara kurt gibi Kıtay'a
Gazayı adamakıllı kılmaya
Dua isteyip haşarı
Şay'ın koruduğu Külçoro
Işıl ışıl gülüp durmuştu.
Kederlenip Bakay Han,
Kaygılanıp Semetey
Gönülleri bölünüp,
Çok içleri sızlayıp,

Külçoro kanday bolor dep,
Kökcal Bakay abañdın,
Er Semetey agañdın
Köñüldörü bölünüp,
Közünün caşı tögülüp,
Boz adırmak kırk kün çöl
Adam aşçu bel emes,
Alöökönün Koñurbay
Kök ala sakal er mancuu
Cekege çıkçu er emes.
Olco kıldı Koñurbay
Canga ölçölüü Buuruldu.
Keçildin kanı kökcalga
Kezdeşip soguş salayın,
Keçildin kanı Mancuunu
Beecinge sürüp barayın.
Aykölüm Bakay, er abam,
Batañdı berseñ alayın,
Ok ötpös tondu kieyin,
Kara kurttay kaldaydı
Kakanga çeyin tieyin».

Külçoro nasıl olur diye,
Kökcal Bakay abanın,
Er Semetey ağanın
Gönülleri bölünüp,
Gözünün yaşı dökülüp,
Boz tepelik, kırk gün çöl
İnsanın aşacağı bel değil,
Alööke oğlu Koñurbay
Gök ala sakal er Mançu
Teke tek çıkılır er değil.
Ganimet kıldı Koñurbay
Cana denk Buurul'u.
Keçil'in hanı kökcala
Karşılaşıp savaş salayım,
Keçil'in hanı Mançu'yu
Beecin'e sürüp varayım.
Ayköl'üm Bakay, er abam,
Duanı verirsen alayım,
Ok geçmez donu giyeyim,
Kara kurt gibi Kalday'a
Kakan'a dek vurayım».

Dep, oşentip, Külçoro
Ok cetpegen Sur attın
Tartıp oozun burdu ele,
Cekeme ceke çıguuga,
Kez kelçü bolso Koñurbay
Kerişip cerge tıguuga,
Caza tartsa ölüügö,
Çımın candı berüügö,
Çın kırgındı saluuga.
Er kankordun Buurulun
Balañ acıratıp aluuga,
Cıloo salgan karıya
Cılmañdagan Sur attı
Cıluu oozduktan tötölöp,
Oncoñdogon karandın
On eki balban cetelep,
Körsö köñül bölünüp,

Deyip, böylece, Külçoro
Ok yetişmez Boz atın
Ağzını çekip çevirmişti,
Teke tek meydana çıkmaya,
Rast gelirse Koñurbay
Cenkleşip yere tıkmaya,
Yazgı çekerse ölmeye,
Sinek kadar canı vermeye,
Gerçek kırgını salmaya.
Er hunhârın Buurul'unu
Çocuğun ayırıp almaya,
Yular takan ihtiyar
Oynak salınan Boz atı
Sıcak gemden doğrultup,
Çalım satan yağızı
On iki pehlivan yedekleyip,
Gören gönlü bölünüp,

	Bata surap turganda	*Dua isteyip durduğunda*
	Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro*
	Kök askar toodoy körünüp.	*Gök yalçın dağ gibi görünüp.*
	Kolundagı sırnayza	*Elindeki sır mızrağın*
	Kasabası kalkıldap,	*Flaması dalgalanıp,*
156860	Miñ kubultup carkıldap.	*Bin renge girip parıldayıp.*
	Bolot kuyup, kurç tartıp,	*Çelik döküp, su verip,*
	Bolumduusun çıgargan.	*En yarayanını çıkarmış.*
	Türtkön cerge kirsin dep,	*Dürttüğü yere girsin diye,*
	Duşmanga uçu cetsin dep,	*Düşmana ucu yetsin diye,*
	Tiygen ceri tim kalbay	*Değdiği yer sağ kalmadan*
	Kabıldap şişip ketsin dep.	*Kabarıp şişip gitsin diye.*
	Kabıldap şişip ketsin – dep	*Kabarıp şişip gitsin – diye*
	Kayra tartpas cayına	*Geri dönülmez yerine*
	Kayra tartpay cetsin dep,	*Geri dönmeden yetsin diye,*
156870	Coogo sunsa kızarıp,	*Düşmana uzatınca kızarıp,*
	Adamdın köz caşı menen sugarıp,	*İnsanın gözyaşıyla sulanıp,*
	Canagı Kalça alganda	*Demin Kalça aldığında*
	Sabın tokson tolgogon,	*Sapını doksan kez buran,*
	Tökör usta Bölökbay	*Topal usta Bölökbay*
	Kündüz tınıp tınç albay,	*Gündüz durup dinlenmeden,*
	Tün içinde uyku albay,	*Gece içinde uyku almadan,*
	Tökör usta oñdogon.	*Topal usta onarmış.*
	Bil terisin kaptatıp,	*Fil derisini kaplatıp,*
	Tutam cerin kırdagan.	*Tutamak yerini yontmuş.*
	Koldon tayıp ketpeske	*Elden kayıp gitmesin diye*
156880	Tutam cerin sırdagan.	*Tutamak yerini sırlamış.*
	Coogo sunsa kızargan,	*Düşmana uzatınca kızaran,*
	Şiltegende uzargan.	*Savurunca uzayan.*
	Özünön özü uzargan,	*Kendiliğinden uzayan,*
	Ölçöp kılgan sır ayza	*Ölçüp yapılmış sır mızrak*
	Sabı cezden çatılgan.	*Sapı tunçtan çatılmış.*
	Acalduu mende katılgan,	*Eceli gelene saklanmış,*
	Tüpögün kıldan taktırgan,	*Püskülünü kıldan taktırmış,*
	Coogo ılayık baktırgan.	*Cenge yaraşır donatmış.*
	Çımın konso kañk etken,	*Sinek konsa çın diye öten,*
156890	Kamçı tiyse karanıñ	*Kamçı değse yağızın*
	Cer carılıp zañk etken.	*Yer yarılıp çan gibi öten.*

Kıyın mülktön sır ayza
Al kolunda carkıldap.
Ok ötpögön badana
Coo börüsü kökcaldın
Boy-borumun karaba.
Ok ötpös ton kiyinip,
Ok cetpes tulpar minilip,
Közdü körgön kurbaldaş
Kökcal kanday bolor dep,
Bıyagınan küyünüp.
Kelin ıylap çırkırap,
Kempir ıylap burkurap,
Keyip curtu turdu ele.
Mına oşondo Semetey
Karargandan tünörüp,
Kayrat berip balaga
Batasın berip turdu ele.
«Canga ölçölüü Buuruldu
Menin zamanam caman kuuruldu,
Canga ölçölüü calgız at,
Menin karanım çorom baratat,
Caratkan, bir özüñö amanat!
Çındaşarıñ Koñurbay

Yaman pusattan sır mızrak
O elinde parıldayıp.
Ok geçmeyen zırh gömlek
Düşman kurdu kökcalın
Boyuna posuna bakma.
Ok geçmez don giyinip,
Ok yetişmez tulpar binilip,
Gözle gören yaşıtları
Kökcal nasıl olur diye,
Bu yandan yanıp yakılıp.
Gelin ağlayıp çığrışıp,
Koca karı ağlayıp hıçkırıp,
Yurdu kederlenip durmuştu.
İşte o zaman Semetey
Karardıkça kararıp,
Çocuğa gayret verip
Duasını verip durmuştu.
«Cana denk Buurul'u
Benim zamanım fena kavruldu,
Cana denk yalnız at,
Benim dayanağım çorom gidiyor,
Yaradan, bir kendine emanet!
Boy ölçüşeceğin Koñurbay

Çımçışçu eli köp mancuu,
Bölgönü ketip baratat.
Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı doñuzdan
Aldeylegen Külçoro
Bala ölgönü ketip baratat.
Ar Buuruldan ayrılıp,
Attın küçün berem dep,
Bereniñ Semetey kaldı talaada.
Meder kılıp oturam
Bir Külçoro balaga!»
Dep, oşentip, Semetey
Alakan cayıp al ıylap,
Ar cagınan arıslanı
Bakay karı dagı ıylap.

Çimdikleşecek eli çok Mançu,
Ayrılıp gidiyor işte.
Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli
Keçil'in hanı domuzdan
Ninniyle büyütülen Külçoro
Çocuk ölmeye gidiyor.
Küheylan Buurul'dan ayrılıp,
Atın hakkını veririm diye,
Yiğidin Semetey kaldı kırda.
Umut bağlayıp oturmuşum
Bir Külçoro çocuğa!»
Deyip, böylece, Semetey
Avuç açıp o ağlayıp,
Öte yanından arslanı
İhtiyar Bakay dahi ağlayıp.

Argın, kırgız aralaş
Alakan cayıp burkurap.
Kol kötörüp baarısı,
Sarı kan, Bakay karısı
Batasın berip çurkurap.
Atası Manas kökcaldan
Artıla tuugan çoñ kankor
Ceti cılı tuu kalgan
Kambar ata ak boz bee
Kulagı menen kökülün
Koşo karmay kalganı,
Cıkpay turup al beeni
Töröñ koborup turup çalganı,
Cıkpay turup zor beenin
Başın kesip salganı.
Bala, Buuruldan başka buudan cok,
Artıla tuugan er çoroñ:
Külçoro, özüñdön başka tuugan cok!
«Abake, raazı bolboym munuña,
Eñkeyip kalsam kokustan
Tuuganım emes, ceenim cok,
Külçoro aman bolso dep,
Oşo caktan köönüm tok!»
Iç örttönüp, booru çok,
Kapalanat kankoruñ
Mına oşondon başka kebi cok.

Argın, Kırgız karışık
Avuç açıp hıçkırıp.
El kaldırıp hepsi,
Sarı Han, ihtiyar Bakay
Duasını verip çığrışıp.
Atası Manas kökcaldan
Aşkın doğan koca hunhâr
Yedi yıl kısır kalan
Kambar ata ak boz kısrağı
Kulağı ile perçemini
Birlikte tutuverdi,
Yıkmadan o kısrağı
Beyin dua okuyup kurban etti,
Yıkmadan koca kısrağın
Başını kesiverdi.
Çocuk, Buurul'dan başka küheylan yok,
Aşkın doğan er çoron:
Külçoro, senden başka kardeş yok!
«Abam, razı olmam bunlara,
Kazara düşüp kalırsam
Kardeşim değil, yeğenim yok,
Külçoro sağ olsun diye,
O yandan gönlüm tok!»
İçi yanıp, bağrı kor,
Kederlenir hunhârın
İşte bundan başka sözü yok.

Asmandan ar türlüü bulut bürkölüp,
Başına ar türlüü müşkül bir kelip,
Balañ cekege surap baruuga,
Alöökönün Koñurbay
Betteşip uruş saluuga.
Argın menen kırgızdın
Ubalı-soobu bolobu,
Baatırıñ mildetin barıp aluuga
Kaptap kelgen Koñurbay
Kaldaydın uulu kapırdın,
Kan Koñurbay baatırdın
Astına karşı baruuga,

Gökten türlü türlü bulut kaplayıp,
Başına türlü türlü müşkül bir gelip,
Çocuğun teke tek izin isteyip varmaya,
Alööke oğlu Koñurbay'la
Yüzleşip savaş salmaya.
Argın ile Kırgız'ın
Vebali sevabı olur mu,
Bahadırın görevini varıp almaya
Bastırıp gelen Koñurbay'ın,
Kalday oğlu kâfirin,
Han Koñurbay bahadırın
Önüne karşı varmaya,

Ayabay çatak saluuga.
Capa kelse buyruktu
Körgönü ketip baratat.
Karan da cok, coldoş cok
Calgız barıp kıtayga
Ölgönü ketip baratat».
Dep, oşentip, Semetey
Kaarlanıp iş küçöp,
Özünün kañırıgı bek tütöp.
Bereniñ kökcal atanıp,
Itelgidey kayran köz
Irmebey közgö caş alıp,
Kaarlanıp kol kurap,
Kañırıgı bek tütöp,
Caşıp ketti koñgurap.
Keyip kökcal turganda
Kaşkayıp külüp şer çoroñ,
Atası Almañ kökcaldan
Keyiy berbe, sen aba!
Özüñ bakkan kuluña.
Ölüp kalgan çagımda
Koy terisi kul elem,
Ölböy tirüü cürgöndö
Özüñö kızmat kıluuçu
Almambet kandın uulu elem.

Esirgemeden kavga salmaya.
Cefa gelse buyruğu
Görmeye gidiyor.
Dayanak da yok, yoldaş yok
Yalnız varıp Kıtay'a
Ölmeye gidiyor».
Deyip, böylece, Semetey
Kahırlanıp iş büyüyüp,
Kendinin içi pek tütüp.
Yiğidin kökcal diye anılıp,
Delice doğan gibi aziz göz
Kırpmadan göze yaş alıp,
Kahırlanıp ordu kurup,
İçi pek tütüp,
Boğuk sesle yaşarıverdi.
Kökcal kederlenip dururken
Işıl ışıl gülüp aslan çoron,
Atası Almañ kökcaldan
Kederlenip durma, sen aba!
Kendi beslediğin kuluna.
Ölüp kaldığım çağda
Koyun postlu kul idim,
Ölmeyip diri gezdiğimde
Sana hizmet eden
Almambet Han'ın oğlu idim.

Beliñdi bekem buuşkan,
Berenim, senin özüñ menen tuuşkan,
Üzüp iyip büçüsün
A düynö ketken Manastın
Ak belinen sızışıp,
Kayran enem Kanıkey
Catının cara teep çıgışkan,
Kaçan, Manas uulu elem?!
Cazayıl tüşsö dümöktü
Körgönü ketip baratam.
Arkı atañ Kalça duşmandan
Calgız kirip kagışıp,

Belini sıkı kuşanan,
Yiğidim, seninle öz kardeş olan, Koparıp atıp kopçasını
O dünyaya göçen Manas'ın
Ak belinden süzülüp,
Aziz anam Kanıkey
Rahmini yara tepip çıkan,
Ne zaman Manas oğlu idim?!
Cazayıl düşse belayı
Görmeye gidiyorum.
Öte atanın düşmanı Kalça'ya
Yalnız girip çarpışıp,

Kan aba, men ölgönü ketip baratam.
Oncoñdogon sur attı
Ayza şiltep, top buzam,
Atışka kirip okko uçam.
Çalıngan kayra çıkpagan,
Temir arkan kıtaydın
Toruna ketip baratam.
Topon suu cetpes kıtaydın
Koluna ketip baratam.
Kastaşıp curgön baatırdın
Oguna ketip baratam.
Eç kim tiybes kıtaydın
Abake men tobuna ketip baratam.
Koluñdu aydap cürüp al,
Al-abalım kan aba,
Altı kündö küyüp al!
Altı kündö kelbesem,
Alöökö uulu Kalçanın
Coobun aytıp berbesem –
Asıl başım ölgönü,
Kayra kelbes çın caydı
Kayran başım körgönü.
Ötkörö canga küç kelip,
Öpkö carçu duşmanga
Ayanıp turup neteyin.
Abam şer, senin aldıña
Kurgan can, kurman bolup keteyin!
Kayran eneñ Kanıkey
Ölböy aman men cürüp,
Ne murazga ceteyin.

Han aba, ben ölmeye gidiyorum. Çalımlı boz atı
Mızrak savurup, saf bozarım,
Atışa girip oka uçarım.
Takılan geri çıkamayan,
Demir urganlı Kıtay'ın
Tuzağına gidiyorum.
Tufan suyu yetişmez Kıtay'ın
Eline gidiyorum.
Düşmanlık güden bahadırın
Okuna gidiyorum.
Kimsenin dokunamadığı Kıtay'ın
Abam, ben topunun içine gidiyorum.
Ordunu sürüp yürüyüver,
Hâlim ahvalim han aba,
Altı günde yas tutuver!
Altı günde gelmezsem,
Alööke oğlu Kalça'nın
Cevabını söyleyip vermezsem –
Asil başım ölmüş demek,
Geri dönülmez gerçek yeri
Aziz başım görmüş demek.
Cana aşırı güç gelip,
Ciğer yaran düşmandan
Sakınıp durup neyleyeyim.
Abam aslan, senin önünde
Zavallı can, kurban olup gideyim!
Aziz anan Kanıkey
Ölmeden sağ ben gezip,
Hangi murada ereyim.

Bergin aba, koluñ dep,
Sakalının aldınan,
Kokosunun üstünön
Korkurata kor cıttap,
Koş, abake, dep cıttap.
Ok ötpögön at minip
Oncoñdogon sur attın
Kıl kuyrugun çart tüyüp

Ver aba, elini deyip,
Sakalının altından,
Gırtlağının üstünden
Hıçkırta hıçkırta koklayıp,
Elveda abam, deyip koklayıp.
Ok geçmez ata binip
Çalımlı boz atın
Kıl kuyruğunu sımsıkı düğüp

Bütkön boydun baarısın
Ok ötpös menen tañuulap,
Abay* menen cabuulap.
Surkoen cayı uşunday* –
Ketmen tuyak, kez sooru,
Kenen cerdin buudanı.
Kerişke minse kebelbes,
Artık tulpar bu dagı,
Coto cilik congondoy,
Coluñ katkan karandın
Üç koşkongo bir kişi
Keñ-kesiri kongondoy.
Keriş colu bolguday
Sopol kuyruk, som tuyak,
Bir sanı bugu belindey,
Baskanı sırttın celindey.
Eki çattın keñdigi
Tabılgıluu kolottoy
Mañdayında kaşka tiş
Usta sokkon bolottoy,
Kara bayır kazanat*,
Kalbır öpkö, cez bilek,
Caykısın kenen caylagan
Cügörüdön cem berip,
Kagışka baldar minsin dep,
Kacıbay coogo tiysin dep,
Kolu menen baylagan.
Semirgeni sümbödöy,

Bütün gövdenin hepsini
Ok geçmezle sarıp bağlayıp,
Abay ile örtüp kaplayıp.*
Surkoen'in hâli şöyledir –*
Çapa tırnaklı, arşın sağrılı,
Engin yerin küheylanı.
Cenge binilse sarsılmaz,
Üstün tulpar bu dahi,
Kaval kemiği yontulmuş gibi,
Yolda katılaşmış yağızın
Üç konağına bir kişi
Rahat rahat konar gibi.
Cenk yolu olacak gibi
Küt kuyruklu, som tırnaklı,
Bir budu geyik beli gibi,
Yürüyüşü yaylanın yeli gibi.
İki apışın genişliği
Tabılgılı koyak gibi
Alnındaki ak dişi
Usta dövmüş çelik gibi,
Kara bayır kazanat,*
Kalbur ciğerli, tunç bilekli,
Yazın enginde yaylatmış
Mısırdan yem verip,
Çarpışmada çocuklar binsin diye,
Yılmadan düşmana vursun diye,
Kendi eliyle bağlamış.
Semirmişi harbi gibi,

Sekirgeni bürgödöy.
Aygay uksa şaşpagan,
Ay karañgı col cürsö
Bir izin kata baspagan.
Kelişimdüü Külçoro
Çuu ukkanda bölüngön,
Çurkaganda kara cer
Kat-katınan sögülgön.
Kulanday kulak capırgan,
Alışkan cerdi caylagan.

Sıçrayışı pire gibi.
Nara duysa şaşmayan,
Ay karanlık yol yürüse
Bir izini yanlış basmayan.
Yakışıklı Külçoro
Gürültü duyunca ayrılan,
Koşunca kara yer
Kat katından sökülen.
Kulan gibi kulak yatıran,
Tutuştuğu yeri yurt eyleyen.

	Çurkaganda bul Sur at	*Koşunca bu Boz at*
	Kuyunday cerdi sapırgan.	*Kasırga gibi yeri savuran.*
157080	Colukkan ölböy kalbagan,	*Rastlayan ölmeden kalmayan,*
	Kagışka minse canıbar	*Cenge binilse mübarek*
	Buluttay uçup dırkırayt,	*Bulut gibi uçup dörtnala akar,*
	Ak maral kuup uy kılgan,	*Ak maral kovup inek eden,*
	Sur at minip Külçoro	*Boz ata binip Külçoro*
	Kök kübönü camıngan,	*Gök zırhı bürünen,*
	Kök colborstoy çamıngan.	*Gök kaplan gibi atılan.*
	Kök maral kuup uy kılgan,	*Gök maral kovup inek eden,*
	Kaldaydın uulu kapırga,	*Kalday oğlu kâfire,*
	Körüngön cerdi buy kılgan.	*Göründüğü yeri kasıp kavuran.*
157090	Kan Koñurbay baatırga,	*Han Koñurbay bahadıra,*
	Tereñ kazgan oruna,	*Derin kazılmış çukuruna,*
	Koñurbaydın koluna*	*Koñurbay'ın ordusuna**
	Cekege çıktı Külçoro	*Teke tek çıktı Külçoro*
	Eki caktı karanıp,	*İki yanı gözleyip,*
	Aç arıslanday calanıp,	*Aç arslan gibi yalanıp,*
	Almambettin bereni,	*Almambet'in yiğidi,*
	Argın menen kırgızdın	*Argın ile Kırgız'ın*
	Mañdayında bargegi,	*Alnındaki gözbebeği,*
	Ceke belin kurçangan,	*Tek belini kuşanmış,*
157100	Cetkileñi momunday	*Yetkinliği şöyledir*
	Cetimiş ilek coo kelse,	*Yetmiş bölük düşman gelse,*
	Al takımda balkıldap.	*O uylukta sallanıp.*
	Ceke kirip kol salgan,	*Tek girip el salan,*
	Baatırlıgı başkaça,	*Bahadırlığı bambaşka,*
	Balbandıgı bir kança.	*Pehlivanlığı pek çoktur.*
	Cekege çıktı eeligip,	*Teke tek çıktı coşarak,*
	Kıraandıgı uşunday.	*Kıranlığı böyledir.*
	Kıraan balban Külçoro	*Kıran pehlivan Külçoro*
	Bokono söögü bolkoyup,	*Kaburga ucu kemiği kabarıp,*
157110	Bolup kalgan kezegi.	*Tam demine gelmişti.*
	Katılgan cerdi buy kılıp, Acalına baylanıp,	*Sataştığı yeri kasıp kavurup, Eceline bağlanıp,*
	Tolup kalgan kezegi.	*Dolup taşan demiydi.*
	Urunaarga too tappay,	*Çarpacak dağ bulamadan,*
	Uruşaarga coo tappay,	*Vuruşacak düşman bulamayıp,*

Çaynaarına taş tappay,
Keseerine baş tappay,
Keñ caralgan düynögö,
Açuusuna tiygende
Ak bolottu maylagan,
Colu katkan çoronun
Çoronun türü momunday
Atasınan babası
Alışkan cerdi buy kılgan.
Sayışıp duşman kelbegen
Saat baskan balanı
Salmaktaşkan ceñbegen.
On eki candan bata alıp,
Ordodon çıktı attanıp.
Kasaba koldo kalkıldap,
Karmaşarı Koñurbay
Karaskar toodoy carkıldap.
Artık bolot aybalta
A kolunda carkıldap.
Çuu baştaçu sır ayza
Murunku ötkön Almamdan,
Aalamdı kırgan adamdan,
Atası Almañ balbandan
Muraga kalgan sır barañ.
Ay dalıda carkıldap,
Bolotton kılgan çoyunbaş
Bolcalu cok çunaktın
Borumun kerseñ oolak kaç.
Kayra caaçu buluttay
Kaarı betine aylanıp,

Çiğneyecek taş bulamayıp,
Kesecek baş bulamayıp,
Bu geniş yaratılmış dünyada,
Öfkesine dokunulduğunda
Ak çeliği kanla yağlayan,
Bahtı çetin o çoronun,
Çoronun hâli şöyleydi:
Atasından dedesi
Tutuştuğu yeri viran eylemişti.
Mızraklaşmaya düşman yanaşamaz,
Kutlu saat basmış bu çocuğu
Güç sınaşan yenemezdi.
On iki candan dua alıp,
Ordudan atlanıp çıktı.
Sancak elinde dalgalanıp,
Kapışacağı Koñurbay,
Karaskar dağı gibi parıldayıp.
Üstün çelikten aybalta
O elinde parıldayıp.
Kavga başlatan sırlı mızrak,
Önceden göçüp gitmiş Almam'dan,
Âlemi kıran o adamdan,
Babası pehlivan Almañ'dan
Miras kalan sırlı tüfek.
Geniş sırtında parıldayıp,
Çelikten dövülmüş gürz,
Ölçüye sığmaz o yamanın
Heybetini görürsen uzağa kaç.
Yeniden boşanacak bulut gibi
Öfkesi yüzüne vurup,

Almambettin Coykuma
Kınsız kılıç salınıp,
Coo cagına kamınıp.
Bilegi coon, taş cürök
Külçoro cayı uşunday
Bil müçölüü badirek.
Uzun boyluu, keñ dalı
Arı balban, arı şer

Almambet'in Coykuma'sı,
Kınsız kılıç kuşanılıp,
Düşman yönüne hazırlanıp.
Bileği kalın, taş yürekli,
Külçoro'nun hâli böyleydi,
Fil gövdeli o yaman.
Uzun boylu, geniş sırtlı,
Hem pehlivan, hem arslan,

Artık tuugan kayran er.
Kümüş kise kurçanıp,
Külümsüröp çunaktın
Kündöy betin nur çalıp.
Çılk altından boz kise –
Bu belinde körünüp,
Körgöndün köönü bölünüp
Ordodon çıktı bölünüp.
Körgön argın, kırgızdar
Kökcaldı Kuday sakta dep,
Bereniñ çıktı kamınıp.
Közünün caşı tögülüp.
Karıya ıylap, kalk ıylap,
Kalıñ kırgız calpı ıylap,
Kan içmesi bek karmap,
Iylagan curttun baarısı
Öz kaygısın cep ıylap.
Karaan da ele, bel da ele,
Külçoro cayı momunday,
Kalıñ kırgız köp curttu
Kaytarıp turgan şer da ele. Eki bettin ortosu
Can caratıp adamdan,
Külçoro öñdüü balanı
Caratıp berbeyt degi ele.
Baatırlıgı bir başka,
Curt çurkurap, çuu turup,
Bu badirek çoronun
Doolbastı bek urup,
Ordodon çıktı oolugup.
Sır nayzanı kötörüp,
Koñurbay közdöy bet alıp,
Kökcal Semeteyiñdin
Astındagı çoñ sur at
Oozun caysa canıbar
Uçkan kuş menen carışıp.
Küdörüdön ak tizgin
Eki koldo karışıp,

Üstün doğmuş kayran er.
Gümüş kese kuşanıp,
Gülümseyen o yamanın
Güneş gibi yüzünü nur kaplayıp.
Halis altından boz kese –
Bu, belinde görünüp,
Görenin gönlü ona kapılıp,
Ordudan ayrılıp çıktı.
Gören Argın, Kırgızlar,
«Bozkurdu Tanrı saklasın» deyip,
Berenin çıktı hazırlanıp.
Gözlerinin yaşı dökülüp.
İhtiyar ağlayıp, halk ağlayıp,
Kalabalık Kırgız hep ağlayıp,
Kana susamışlığı sıkı tutup,
Ağlayan yurdun hepsi
Kendi kaygısını yiyip ağlayıp.
Hem karaltıydı, hem dayanaktı,
Külçoro'nun hâli şöyleydi,
Kalabalık Kırgız çoklu yurdu
Koruyup duran arslandı da. İki yanağının ortası
İnsandan can yaratıp,
Külçoro gibi bir çocuğu
Bir daha yaratıp vermez elbet.
Bahadırlığı bir başkaydı,
Yurt çığrışıp, feryat kopup,
Bu yaman çoronun
Davulu sert vurup,
Ordudan coşarak çıktı.
Sırlı mızrağı kaldırıp,
Koñurbay'a doğru yönelip,
Bozkurt Semetey'inin
Altındaki büyük boz at,
Gemi koyverilse o canım hayvan
Uçan kuşla yarışıp.
Güderiden ak dizgin
İki elde kenetlenip,

157190	Opsuz külük karandın	*Ölçüsüz yürük o yamanın*
	Oozu menen alışıp.	*Ağzı ile boğuşup.*
	Ombul-dombul tüyültüp,	*Hoplatıp zıplatıp koşturup,*
	Oncoñdogon karandı	*Salınıp giden o yamanı*
	Oñko atkanday süyüntüp.	*Aşık kemiği dik düşmüş gibi sevindirip.*
	Mañkañdatıp bastırıp.	*Salına salına yürütüp.*
	Döñköñdötüp celdirip.	*Hoplata hoplata tırıs sürüp.*
	Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlünü kaptırıp,*
	Kök askaday körünüp.	*Gök kayalık gibi görünüp.*
	Koñurbay közdöy bet alıp,	*Koñurbay'a doğru yönelip,*
157200	Kara çaar kabılan	*Kara benekli kaplan,*
	Kara coltoy çoronun	*Bahtı çetin çoronun*
	Kaptalında çamıngan.	*Yanı sıra atılırdı.*
	Çolok kökcal arıslan	*Çolak bozkurt arslan,*
	Oozun açıp balanın	*Ağzını açarak, çocuğun*
	Astı menen çamınıp,	*Önü sıra atılıp,*
	Alışaarı Koñurbay	*Tutuşacağı Koñurbay,*
	Açuulanıp köz caynap,	*Öfkelenip gözleri alevlenip,*
	Arıslanday baçagar	*Arslan gibi o yaman,*
	Cürgön cerden çañ çıgıp,	*Yürüdüğü yerden toz çıkıp,*
157210	Dobuşunan can çıgıp,	*Sesinden can çıkıp,*
	Karıluu balban küç çıgıp,	*Kolu güçlü pehlivan kuvveti taşıp,*
	Beş baypaktık tük çıgıp,	*Bedeninde beş çorapluk tüy bitip,*
	Külçoro cayı uşunday.	*Külçoro'nun hâli işte böyle.*
	Aalamdı buzgan köykaşka,	*Âlemi yıkan namlı yiğit,*
	Coogo calgız kirüüçü	*Düşmana yalnız dalmak*
	Külçoronun adatı.	*Külçoro'nun âdetiydi.*
	Aylanıp uçar kanatı.	*Dönüp uçan kanadıydı.*
	Tolukşugan er çoroñ	*Gürbüzleşmiş er çoron,*
	Tooruşarı Koñurbay.	*Gözlediği avı Koñurbay'dı.*
157220	Toodoy boydu topçulap,	*Dağ gibi gövdeyi düğmeleyip,*
	Tolukşugan kayran bet	*Dolgunlaşmış o kayran yüzü*
	Kök temir menen üpçülöp,	*Gök demirle donatıp,*
	Tolukşup coogo kol salsa	*Coşup düşmana el atsa,*
	Bir tonunda teşik cok,	*Kürkünde tek delik yok,*
	Kara coltoy çunakka	*Bahtı çetin yamana*
	Katılgan coodo keşik cok,	*Sataşan düşmana nasip yok,*
	Kaarlanıp kelgende	*Öfkeyle geldiğinde*

	Kara coltoy er çoro	*Bahtı çetin er çoro*
	Kapçaldı buzup col salat,	*Kayalık geçidi yıkıp yol açar,*
157230	Ceke Koñurbay emes,	*Yalnız Koñurbay değil,*
	Ay-aalamga kol salat,	*Bütün âleme el atar,*
	Cerge batpas kayran şer –	*Yere sığmaz kayran arslan –*
	Cetkileñ tuugan kayran er.	*Eksiksiz doğmuş kayran er.*
	Çındaşkanı Ezkara	*Ciddi kapıştığı Ezkara,*
	Çıñaluu kızıl temirdey,	*Su verilmiş kızıl demir gibi,*
	Kadiktüü coosu Koñurbay	*Kuşkulu düşmanı Koñurbay,*
	Zorlugu toonun teñindey,	*Zorbalığı dağ dengince,*
	Tünörgönü köp kıtay	*Karanlık basmış kalabalık Kıtay,*
	Tüz kirip ayza sunuuga,	*Dosdoğru dalıp mızrak sunmaya,*
157240	Tüyşük tartkan Buuruldu	*Eziyet çekmiş Buurul'u*
	Acıratıp aluuga,	*Kurtarıp almaya,*
	Karmaşarı kakançı.	*Kapışacağı Kakançı.*
	Kaçırıp kırgın saluuga,	*Saldırıp kırgın salmaya,*
	Karmoogo tüşkön Buuruldu	*Tutsak düşen Buurul'u*
	Acıratıp aluuga	*Kurtarıp almaya,*
	Arkıratıp Külçoro	*Külçoro şaha kaldırıp*
	Tulpardı salıp oñ colgo,	*Tulparı doğru yola salıp,*
	Turbay ayza kötörüp,	*Durmadan mızrak kaldırıp,*
	Keriş dese süyüngön	*Cenk dense sevinen,*
157250	Kenebegen kuu çunak	*Aldırış etmez kurnaz yaman,*
	Katılmak boldu san kolgo.	*Sayısız orduya sataşmak oldu niyeti.*
	Munarık tüşkön urçukka,	*Pus çökmüş çıkıntıya,*
	Too cogolgon tumşukka	*Dağın yittiği buruna,*
	Ayrı beles Akızga	*Çatal geçit Akız'a,*
	At-Baspastın capızga	*At-Baspas'ın alçağına,*
	Anın ar cak cagında	*Onun öte yanında*
	Cañırık-Toonun Car-Kıya	*Cañırık Dağı'nın Car-Kıya'sı,*
	Calgız attın çubama	*Tek atlık keçidine*
	Salıp cetip Külçoro,	*Sürüp yetip Külçoro,*
157260	Eer beldey moynokko	*Eyer beli gibi boyuna*
	Ereniñ çıgıp bardı ele	*Erenin çıkıp vardıydı,*
	Suuday bolgon Sur attın	*Su gibi olmuş Boz atın*
	Tartıp oozun burdu ele,	*Çekip ağzını çevirdiydi,*
	Kaynap atkan tünörüp,	*Kaynayıp duran karaltıya*
	Karap közün saldı ele,	*Bakıp gözünü saldıydı,*

Tünörüktü karasa,
Kalk amanın kaalasa,
Ay kasaba tuu tüşüp,
Asman cargan çuu tüşüp,
Cer bıcırap silkinip,
Cetkileñ tümön kol bolup,
Az gana emes mol bolup,
Balbanı başka bölünüp,
Baatırların, şerleri
Kök aska toodoy körünüp.
Atka oyunçu, külügü
Kartayganda mancuunun
Aşkan eken bülügü.
Balbandarı başkaça,
Ee kuturup ketken çoçkonun
Baatırları bir kança.
Tüp-Beecindin cerinen,
Tük taştabay alp-döösün
Algan eken elinen.
Kaarlanıp caylangan,
Balbandarı bir bölök,
Toodoy çokmor baylangan.
Balbanının borumu
Adamdan bölök türü bar,
Tügöngündün sonunu –
Catkan ittey kaştarı,
Can kazanday baştarı,
Eki közdün kıçıgı –
Açılıp kalgan oroodoy,
Murunun çoñdugu –
Kök señirlüü borodoy.
Kıncılaluu balbanı
Balbandın biröö boşoso,
Katılışçu kişinin

Çıga turgan daldalı.
Bılkıldagan balbanı,
Alban türlüü döölörü,
Al döölördün içinde

Karanlığa baktığında,
Halkın esenliğini dilersen bak,
Ay tuğralı tuğ inip,
Göğü yaran çığlık inip,
Yer kaynaşıp silkinip,
Eksiksiz tümen ordu olup,
Az değil, pek bol olup,
Pehlivanı ayrı bölünüp,
Bahadırları, arslanları
Gök kayalı dağ gibi görünüp.
At oyuncusu, yürüğü,
Kocadığında Mançu'nun
Fesadı aşmış taşmıştı.
Pehlivanları bambaşka,
İyice kudurmuş domuzun
Bahadırları bir hayli.
Tâ Beecin'in yerinden,
Hiç bırakmadan alp ve devlerini
Toplamıştı elinden.
Öfkeyle yerleşmiş,
Pehlivanları bir bölük,
Dağ gibi topuz bağlanmış.
Pehlivanının heybeti,
İnsandan başka bir görünüşü var,
O tükenesicelerin şaşılası hâli –
Yatan köpek gibi kaşları,
Can kazanı gibi başları,
İki gözün çukuru –
Açılıp kalmış ambar çukuru gibi,
Burunlarının büyüklüğü –
Gök yamaçlı tepe gibi.
Hınç dolu pehlivanı,
Pehlivandan biri boşalsa,
Sataşacak kişinin

Karşısına çıkacak siperi.
Kıpır kıpır pehlivanı,
Türlü türlü devleri,
O devlerin içinde

	At kötörgüs cöölörü.	*At taşıyamaz yayaları.*
	Cañcal cakka şaylangan,	*Kavga yönüne kuşanmış,*
	Ütüröyüp baarısı	*Suratlarını asıp hepsi*
	Calañ kılıç baylangan.	*Yalın kılıç bağlanmış.*
	Kürmö kiygen ıktuusu,	*Cübbe giymiş becerikli,*
	Küröşkö kambıl mıktuusu,	*Güreşe usta yamanı,*
157310	Ayzaga kambıl ereni,	*Mızrağa usta ereni,*
	Akılı toluk bereni,	*Aklı başında bereni,*
	Çoyun kulak alpı bar,	*Çoyun kulaklı alpı var,*
	Örttönüp ketken kıtaydın	*Yanıp tutuşan Kıtay'ın*
	Alban türlüü kalkı bar.	*Türlü türlü halkı var.*
	Katılışa ketkendin	*Sataşıp kapışanın*
	Kanın içmey saltı bar.	*Kanını içmek töresi var.*
	Kerişke balban Koñurbay	*Cenge pehlivan Koñurbay,*
	Kelişimdüü kol alıp,	*Yakışıklı ordu alıp,*
	Az gana emes mol alıp,	*Az değil, pek bol alıp,*
157320	Kök temirdey kuralıp.	*Gök demir gibi kuşanıp.*
	Kerigine, biline	*Yük devesine, katırına*
	Cay-caragın cüktötüp,	*Silah kuşamını yükletip,*
	Asmanga uçup topurak,	*Göğe uçup toprak,*
	Asker kaynap topurap.	*Asker kaynayıp gürleşip.*
	Ayzanın başı kagışıp,	*Mızrağın başı çarpışıp,*
	Adamdın başı çabışıp.	*İnsanların başı vuruşup.*
	Cer tumandap kürküröp,	*Yer dumanlanıp gümbürdeyip,*
	Körüp turgan bendenin	*Bakıp duran kulun*
	Dene boyu dürküröp.	*Bedeni tir tir ürperip.*
157330	Dürkürögön sebebi –	*Ürpermenin sebebi –*
	Alban türlüü kalkı bar.	*Türlü türlü halkı var.*
	Cerinen beri kuralıp,	*Yerinden beri kuşanıp,*
	Kamıngan eken karkıbar.	*Hazırlanmıştı o heybetli.*
	Karmalaşa ketkendi	*Kapışmaya gireni,*
	Ar kaçandan bir kaçan	*Her zamandan bir zaman,*
	Kanın içmey saltı bar.	*Kanını içmek töresi var.*
	Çalma uruuçu ıktuular,	*Kement atan ustalar,*
	Cöö külüktön mıktuu bar.	*Yaya yürükten yamanı var.*
	Kolu kancar erender,	*Eli hançerli erenler,*
157340	Kaptap uruş saluuçu,	*Basıp savaş salanlar,*
	Kagıştan kaçpas berender	*Çarpışmadan kaçmaz berenler*

Tolgon eken kuralıp,
Kol içinde Koñurbay –
Abañdın türü momunday.
Sıyagı bölök, zaarı küç.
Karmaş kılsañ kan menen
Öldüm dep candan küdör üz.
Kökcal tuugan er Kalça
Köhardan topçu muştumday,
157350 Kökcal tuugan Kalçanı
Körsöñ türü uşunday.
Altından çılbır bulkuntup,
Algaranı culkuntup.
Çoñ ötügü çoykoyup,
Korozdoy moynu koykoyup,
Altın ayluu sır kanca
Abañdın türü momunday.
Kök askar toodoy er Kalça
Adam, köz aynegi balkıldap,
157360 Kökör sınduu marcan taş
Töbösündö carkıldap.
Körgöndün köönü bölünüp,
Üydöy örgön kara çaç
Ay dalıda körünüp.
Kebez belboo, keñ ötük
Ata, keçildin kanı kurgurum
Kaarlanıp caylanıp,
Kını cok kılıç baylanıp,
Uñgusu bolot aybalta
157370 Bul ataktuu kökcal er Kalça,
Berendigi, şerdigi,
Kurgurdun adamdan bölök erdigi.
Özü bilegi coon, taş cürök
Karısa da Koñurbay
Bil müçölüü badirek.
Komokoyluu sır ayza
Korcoytup öödö aştagan,

Koygulaşsa duşmanga
Korkup koltuk açpagan.

Dolmuştu kuşanıp,
Ordu içinde Koñurbay –
Abanın görünüşü şöyleydi.
Kılığı başka, zehri güçlü.
Onunla kapışırsan kanınla
Öldüm de, candan umudu kes.
Bozkurt doğmuş er Kalça,
Kösesinden düğmesi yumruk kadar,
Bozkurt doğmuş Kalça'yı
Görsen görünüşü işte şöyle.
Altından yuları silkindirip,
Algara'yı çekiştirip.
Koca çizmesi kabarıp,
Horoz gibi boynu kırıtıp,
Altın kabzalı sırlı çubuk,
Abanın görünüşü şöyleydi.
Gök yalçın dağ gibi er Kalça,
Aman, göz aynası ışıldayıp,
Kökör biçimli mercan taş
Tepesinde parıldayıp.
Görenin gönlü bölünüp,
Ev gibi örülmüş kara saç
Geniş sırtında görünüp.
Pamuk kuşak, geniş çizme,
Vay, keşişin kanı kuruyasıca,
Öfkelenip yerleşip,
Kını yok kılıç bağlanıp,
Sapı çelik aybalta,
Bu ünlü bozkurt er Kalça,
Berenliği, arslanlığı,
Kuruyasıcanın insandan başka erliği.
Kendisi bileği kalın, taş yürekli,
Kocasa da Koñurbay
Fil gövdeli o yaman.
Kirişli sırlı mızrağı
Kabartıp yukarı saplamış,

Düşmanla döğüşe tutuşsa
Korkup koltuk açmamış.

Koluna kokus tiygendi
Koendoy cerge cançtagan,
Ayzakerden Kalçanın
Iktuulugu dagı bar.
Coonun aylasın bilgen bek daana Ceti çeñgel saldı ele,
Mıktuulugu dagı bar.
Astındagı Algara at –
Özü kara, közü sur,
Anık tulpar mına bul.
Baltırı buka belindey,
Basıgı özön celindey,
Som tuyagı çaraday,
Caratılgan çokusu
Altı caşar baladay,
Soorusunun keñdigi
Koy küzdötkön talaaday.
Çatkayagı kolottoy,
Mañday tişi bolottoy,
Er Kalçanın kara atı,
Kara atının bar eken
Kaptalında kanatı.
Temir tuyak, cez bilek
Terdebegen sıypalgır,
Aygay uksa şaşpagan,
Ay karañgı tün bolso,
Azaptuu müşkül kün bolso,
Bir izin kata baspagan.
Çuu ukkanda bölüngön,
Çuulganduu kıstalak
Tulpardık sını körüngön.
Tuyak tiyse kara cer
Tuş-tuşunan bölüngön.
Booru cazık, sırtı küç
Bolcolu cok çoñ kara at.
Üstündögü Koñurbay
Eelendirip bulkuntup,
Een kalgan karandı

Eline kazara geçeni
Tavşan gibi yere saplamış,
Mızrakçılıktan Kalça'nın
Ustalığı dahi var.
Düşmanın çaresini bilen pek usta, Yedi pençe vurduydu,
Yamanlığı dahi var.
Altındaki Algara at –
Kendi kara, gözü boz,
Gerçek tulpar işte bu.
Baldırı boğa beli gibi,
Yürüyüşü vadi yeli gibi,
Som toynağı çanak gibi,
Yaratılmış tepesi
Altı yaşındaki çocuk gibi,
Sağrısının genişliği
Koyun güzleyen bozkır gibi.
Apışlığı dere yatağı gibi,
Ön dişleri çelik gibi,
Er Kalça'nın kara atı,
Kara atının varmış
Böğründe kanadı.
Demir toynak, tunç bilek,
Terlemeyen o pırıl pırıl,
Nara duysa şaşmayan,
Ay karanlık gece olsa,
Azaplı çetin gün olsa,
Tek izini şaşırıp basmayan.
Çığlık duyunca coşan,
Şamatalı o çapkın,
Tulparlık soyu görünürdü.
Toynak değse kara yer
Dört bir yandan yarılırdı.
Bağrı geniş, sırtı güçlü,
Ölçüye sığmaz büyük kara at.
Üstündeki Koñurbay,
Coşturup silkindirip,
Issız kalmış karayı

Er ölgöndöy culkuntup.
Üydöy çokmor* kolgo alıp,
Kınsız kılıç bulgalap,
Altın nayluu sır kanca
Tutangırdı suraba.
Düñgürçöktö tameki
Cetkileñ erdin kancası
Ceti eli böksö kaldı ele.
Kıtay ottuk boor taş
Kırıp iyip ot koyup,
Koñurbay cayı momunday –
Kancasına çok koyup.
Korkurata sordu ele,
Kuturgurdu kördüñbü
Kumarı kanıp boldu ele.
Sorso kanca korkurap,
Oozdon çıkkan tütünü
Kol ıştıktay burkurap.
Altımış kıtay, san kalday
Al Kalçanın cökörü,
Oozunan çıkkan tütüngö
Adaşıp turdu çurkurap.
Şuru otogot, marcan taş
Koñurbaydın canında
Kadiktüü kandar aralaş,
Koñurbay cayı momunday.
Kök kübönü camınıp,
Körçü bolsoñ al abañ
Kök colborstoy çamınıp,
Keriş cakka attanıp,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsün cıyıp al abañ
Kürsüldöp turat maktanıp.
Oşondo Kalça munu aytat
Oylosoñ müşkül şumdu aytat:
Kalça Kalça bolgonu,
Koñurbay atka kongonu,
Men Algaranı mingeni,

Er ölmüş gibi çekiştirip.
Ev gibi topuzu eline alıp,*
Kınsız kılıcı sallayıp,
Altın saplı sırlı çubuk,
Tutuşasıcayı hiç sorma.
Tütün kesesinde tütün,
Eksiksiz erin çubuğu
Yedi parmak eksik kaldıydı.
Kıtay çakmağı, ciğer taşı
Çakıp hemen ateş koyup,
Koñurbay'ın hâli şöyleydi –
Çubuğuna kor koyup.
Fokurdatarak emdiydi,
Kuduruğu gördün mü,
Keyfi kanıp doyduydu.
Emince çubuk fokurdayıp,
Ağzından çıkan dumanı
Ordu ocağı gibi tütüp.
Altmış Kıtay, sayısız kalday,
O Kalça'nın yârânı,
Ağzından çıkan dumanda
Şaşırıp durdu bağrışıp.
Mercan düğme, inci taş,
Koñurbay'ın yanında
Kuşkulu hanlar karışık,
Koñurbay'ın hâli şöyleydi.
Gök zırhı örtünüp,
Görsen eğer o aban,
Gök kaplan gibi atılıp,
Cenk yönüne atlanıp,
Cübbe giymiş Kıtay'ın
Güçlüsünü toplayıp o aban,
Gümbürdeyip durur övünüp.
O zaman Kalça şunu söyler,
Düşünsen çetin bir kurnazlık söyler:
«Kalça'nın Kalça olması,
Koñurbay adını alması,
Benim Algara'ya binmem,

Men kök kübö tondu kiygeni
Bilgin kıtay munumdu,
Menin aalamga salgan şumumdu.
Ak maral aydap uy kıldım,
Men alışkan cerdi buy kıldım.
Kök maral aydap uy kıldım,
Men körüngön cerdi buy kıldım.
Men aalamga alış baştadım,
Bul ataktuu Manas zor kökcal
Kıyıgıma tiygende
Kankordu kaysap taştadım.
Emi Kakanga kayra tartalı,
Bul oncoñdogon Buuruldu
Olcolop alıp kaytalı.
Bu Semeteydin Buurulu
Altın, kümüş artuuga,
Kakançının kanına,
Çoñ kanının aldına
Alıp barıp tartuuga.
Beker kuyruk, cal emes,
Adamga kelçü mal emes.
Beremcini baylanıp,
Beş-Beecindi aylanıp,
Berender minçü mal emes.
Karan kalgan Buuruldu
Karapcını salınıp,
Kalday minçü mal eken.
Tuura karan kalgırdın
Tulpardıgı bar eken.
Balbandarım, şerlerim,
Barıñ ukkun erlerim!
Tögöröktün tört burçun
Özüm çalgan col uşul,
Al emes, atası Manas kökcaldı
Altı aldagan men uşul.
Keçee Kap-Toonu buzdum cer kıldım
Bul caralgan eken abıdan
Mañgübe curttu el kıldım.
Sazañ-şañ curtun cayladım,

Benim gök zırh kürkü giymem,
Bil, Kıtay, bu hâlimi,
Benim âleme saldığım fitneyi.
Ak maralı güdüp inek ettim,
Ben tutuştuğum yeri viran ettim.
Gök maralı güdüp inek ettim,
Ben göründüğüm yeri viran ettim.
Ben âlemle boğuşmaya giriştim,
Bu ünlü Manas, koca bozkurt,
Damarıma bastığında
O hunharı parçalayıp attım.
Şimdi Kakan'a geri dönelim,
Bu salınıp giden Buurul'u
Ganimet alıp dönelim.
Bu Semetey'in Buurul'u,
Altın, gümüş yüklemeye,
Kakançı'nın hanına,
Büyük hanının önüne
Götürüp armağan sunmaya.
Boşa kuyruk, yele değil,
Sıradan adama gelecek mal değil.
Beremci'yi bağlayıp,
Beş-Beecin'i dolaşıp,
Berenlerin bineceği mal değil.
Sahipsiz kalmış Buurul'a
Karapçı örtüsü vurulup,
Kalday'ın bineceği mal imiş.
Doğrusu, sahipsiz kalasıcanın
Tulparlığı var imiş.
Pehlivanlarım, arslanlarım,
Hepiniz duyun, erlerim!
Yeryüzünün dört köşesini
Kendim dolaştığım yol budur,
O değil, babası bozkurt Manas'ı
Altı kez aldatan da benim.
Hani Kap Dağı'nı bozup yer ettim, Bu yaratılmış epeyce sağlam,
Mañgübe yurdunu il ettim.
Sazañ-Şañ yurdunu yurt edindim,

Kabarıñda bar beken,	*Haberin var mıdır ki,*
Keçee Mamıtbek menen adıgan	*Hani Mamıtbek ile azgın*
Eki döönü karmadım.	*İki devi yakaladım.*
Arcagı Dıñşa çoñ kalaa	*Ötesi Dıñşa büyük şehri*
Ebi menen cer kıldım,	*Usulüyle yer ettim,*
Oşol eki döö karmap el kıldım.	*O iki devi tutup il ettim.*
Esteseñ Beecin munum bar,	*Anarsan, Beecin, bu işim var,*
157500 Beregi Manastın uulu kuu çunak	*İşte bu Manas'ın oğlu kurnaz yaman,*
Anın telegeyi teñ eken,	*Onun her yanı denkmiş,*
Için karap otursañ	*İçini yoklayıp otursan*
Cer cüzünön keñ eken.	*Yeryüzünden genişmiş.*
Bul atası kökcal Manastan	*Bu, babası bozkurt Manas'tan*
Artılta tuugan er eken.	*Aşkın doğmuş bir ermiş.*
Kakanga kaalap tuulsa,	*Kakan'a kısmet olup doğsaydı,*
Çirkindi kan kötörçü neme eken.	*O çirkini han kaldıracak biriymiş.*
Cana Almambet uulu Külçoro	*Yine Almambet oğlu Külçoro,*
Caynagan kızıl çok eken,	*Alev alev kızıl kor imiş,*
157510 Caanamda cok eken.	*Benim fermanımda yok imiş.*
Munun sebildüüsü seksen tört,	*Bunun silahlı yoldaşı seksen dört,*
Munun serp algan cagı kızıl ört.	*Bunun göz attığı yön kızıl yangın.*
Munun oñ dalısı keñ eken,	*Bunun sağ omzu genişmiş,*
Bul oyrottu buzçu şer eken.	*Bu, Oyrot'u bozacak arslanmış.*
Bul Beecin dep bizge kayrılsa,	*Bu, Beecin deyip bize dönse,*
Altından taacı kiygizip,	*Altından taç giydirip,*
Altın takka mingizip,	*Altın tahta oturtup,*
Kan kötörçü neme eken.	*Han kaldıracak biriymiş.*
Bul kızıtalak balanın	*Bu kahrolası çocuğun*
157520 Burutta cürü böödö eken.	*Burut'ta gezmesi boşunaymış.*
Bul atası kökcal Almañdın	*Bu, babası bozkurt Almañ'dan*
Alda neçe öödö eken.	*Kim bilir kaç kat üstünmüş.*
Bul bolot kılıç kabı eken,	*Bu, çelik kılıcın kını imiş,*
Bul bolcolu cok Külçoro	*Bu ölçüye sığmaz Külçoro'nun*
Aalamdı kırar çagı eken.	*Âlemi kıracak çağı imiş.*
Astında Surat malı bar,	*Altında Surat bineği var,*
Kıtay gana tügül kılımdı	*Yalnız Kıtay değil, bir asra*
Kırgın salar çagı bar.	*Kırgın salacak çağı var.*
Munun közü kara, özü tik	*Bunun gözü kara, kendisi dik,*
157530 Bul kömülgön çoronun	*Bu gömülesice çoronun*

Köp adamdan sözü tik.	*Çok adamdan sözü dik.*
Burutka kelip tuulgan,	*Burut'a gelip doğmuş,*
Ölbösöñ körüp alarsıñ	*Ölmezsen görürsün sen de,*
Bul aalamga salat çuulgan.	*Bu, âleme salacak yaygara.*
Balanın telegeyi teñ eken,	*Çocuğun her yanı denkmiş,*
Şay koldogon şer eken.	*Şay pîrinin koruduğu arslanmış.*
Bul burutka ornogon	*Bu, Burut'a dikilmiş*
Kalabaluu korgon çep eken.	*Belalı bir korugan kaleymiş.*
Kaygının baarın coygula,	*Kaygının hepsini dağıtın,*
157540 Emi senin kastaşçu cooñ Külçoro,	*Şimdi senin düşmanlaşacağın Külçoro,*
Kıtay eerdi cazdanıp,	*Kıtay eyeri yastık edinip,*
Atañdın körü, kıtay curt,	*Vay babanın mezarı, Kıtay yurdu,*
Emi karooldu mıktap koygula.	*Şimdi karakolu sağlam koyun.*
Oşol kuturgur kelip kalbasın,	*O kudurasıca çıkagelmesin,*
Uşul kuculdagan kıtay curt	*Bu vırıldayan Kıtay yurduna*
Kırgındı kızık salbasın.	*Kırgını ilginç salmasın.*
Anın cayı momunday,	*Onun hâli şöyledir:*
Tügöngön sayın tütögön,	*Tükendikçe tüten,*
Dümöktünün tukumu.	*Fitnecinin soyudur.*
Ölgön sayın örçügön	*Öldükçe çoğalan,*
157550 Örtöngürdön tukumu.	*Yanasıcanın soyudur.*
Anın atası Almam er kökcal	*Onun babası Almam, er bozkurt,*
Ada kandın uulu ele,	*Ada Han'ın oğluydu,*
Men da kandın uulu elem.	*Ben de hanın oğluydum.*
Alöökö kan, Azız kan	*Alöökö Han, Azız Han,*
Uşul ekööö bir tuugan,	*Bu ikisi öz kardeş,*
Tüp atabız Çılaba,	*Kök atamız Çılaba,*
Dümöktün cayın suraba,	*Fitnenin aslını hiç sorma,*
Bilesiñbi balbandar,	*Bilir misiniz, pehlivanlar,*
Özöktön küygön ört caman.	*Özden yanan ateş yaman.*
157560 Özüñdön çıkkan coo caman,	*Kendinden çıkan düşman yaman,*
Örttöngön çoro bul caman.	*Yanmış çoro, işte bu yaman.*
Emi, kaldaylarım, erlerim,	*Haydi, kaldaylarım, erlerim,*
Emi, karooldu mıktap salgıla!	*Haydi, karakolu sağlam kurun!*
Emi, temir arkan torçonum,	*Haydi, demir urganlı tuzakçılarım,*
Menin tegiz kancarkolçonum	*Benim düz hançer kollularım,*
Atıştı arbın salgıla,	*Atışı bol bol salın,*
Koluña tiyse Külçoro	*Elinize geçerse Külçoro,*

Aman karmap algıla.
Ak bolottun tukulu,
Kabarıñda bar beken

Kanıñardın tukumun.
Dep, oşentip, Koñurbay
Altın türkük çatırıñ,
Er Koñurbay baatırıñ
Aytıp salıp mınday dep.
Kısırdın semiz tayın cep,
Er Koñurbay zor Kalça
Munun sölökötü bir kança,
Kün çıgıştı baştanıp,
Alp uykunu saldı ele.
Koñurugu taş carıp,
Koñurbay catıp kaldı ele.
Catıp kalgan bılk etpey
Koñurbaydın konogu,
Emi aytıp bereli
Külçoronun comogun.
Oşondo şay koldogon Külçoro
Telegeyi teñ ele.
Atası Almañ karandın
Artılta tuugan er ele.
Cekendi belge kurçangan,
Atasınan balası
Ceti milek coo kelse,
Ceke kirip kol salgan.
Eki caktı karanıp,
Erdi, murdun calanıp,
Eki közü ört bolup,
Içi kaynap çok bolup
Mına oşondo Külçoro
Cer caynagan san kolgo
Tirüü bolsom, cetsem dep,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Bılçıldaşa ketsem dep.
Burulbay buzuk salsam dep,
Bu kıtaydın kolunan

Sağ tutup alın.
Ak çeliğin tohumu,
Haberiniz var mıdır,

Hanınızın soyundandır».
Deyip, böylece, Koñurbay,
Altın direkli çadırın,
Er Koñurbay bahadırın,
Böyle deyip söyleyip.
Kısırın semiz tayını yiyip,
Er Koñurbay, koca Kalça,
Bunun sureti bir hayli,
Gün doğusuna baş verip,
Alp uykusuna daldıydı.
Horultusu taş yarıp,
Koñurbay yatıp kaldıydı.
Kımıldamadan yatan
Koñurbay'ın konuğu dursun,
Şimdi anlatıp verelim
Külçoro'nun destanını.
O zaman Şay pîri koruyan Külçoro
Her yanıyla denkti.
Babası Almañ karadan
Aşkın doğmuş bir erdi.
Hasır otunu bele kuşanmış,
Babasından çocuğu,
Yedi tümen düşman gelse,
Tek başına dalıp el atmıştı.
İki yanı gözleyip,
Dudağını, burnunu yalayıp,
İki gözü yangın olup,
İçi kaynayıp kor olup,
İşte o zaman Külçoro,
Yer kaynatan sayısız orduya,
Sağ olursam yeteyim diye,
Tüfek atıp, yay çekip,
Göğüs göğüse çarpışayım diye.
Dönmeden karışıklık salayım diye,
Bu Kıtay'ın elinden

Buuruldu tartıp alsam dep.	*Buurul'u çekip alayım diye.*
Ayza karmap, top buzup,	*Mızrak tutup, alay bozup,*
Dagdır cetse okko uçup,	*Kader yeterse okla uçup,*
Tügönüşö ketsem dep,	*Tükenişe gireyim diye,*
157610 Tügöttün Buurul atına	*Tükenesicenin Buurul atına,*
Tirüü bolsom cetsem dep,	*Sağ olursam ulaşayım diye,*
Kıdırata karabay,	*Çevresine bakınmadan,*
Kıcıldagan kıtaydan	*Kaynaşan Kıtay'dan*
Balañ kılça candı ayabay.	*Çocuğun kıl kadar canı esirgemeden.*
Öödö-tömön karabay,	*Yukarı aşağı bakmadan,*
Ötkörö kıraan kurguruñ	*Fazlasıyla kartal o kuruyasıcan,*
Ölçömdön canın ayabay.	*Ölçüsüzce canını esirgemeden.*
Too cogolgon urçuktan,	*Dağın yittiği çıkıntıdan,*
Adır-küdür tumşuktan	*Engebeli inişli burundan,*
157620 Kabılan tuugan kurguruñ.	*Kaplan doğmuş kuruyasıcan.*
Astındagı Surkoen	*Altındaki Surkoen,*
Çalgın çalsa çarçabas,	*Keşfe çıksa yorulmaz,*
Oorukka minse oorunbas.	*Ağırlığa binilse incinmez.*
Külçoronun Surkoen	*Külçoro'nun Surkoen'i,*
Kulanday kulak capırgan,	*Kulan gibi kulak yatıran,*
Kurguruñdun Kula atı	*Kuruyasıcanın Kula atı,*
Kuyunday cerdi sapırgan.	*Kasırga gibi yeri savuran.*
Temir tuyak, cez bilek	*Demir toynak, tunç bilek,*
Terdebegen carıktık.	*Terlemeyen nurlu hayvan.*
157630 Cedigerdin Toltoydon	*Cediger'in Toltoy'undan*
Cep salıp algan çoñ Sur at	*Yiyip alınmış büyük Boz at,*
Semirgeni sümbödöy,	*Semirmesi harbi gibi,*
Serpişke miner canıbar	*Çarpışmaya binilen o canım hayvan,*
Sekirgeni bürgödöy.	*Sıçraması pire gibi.*
Oncoñdogon karandın	*Salınıp giden o karanın*
Tartıp oozun burdu ele	*Çekip ağzını çevirdiydi,*
Astındagı san kolgo	*Önündeki sayısız orduya*
Añ-tañ kalıp turdu ele.	*Şaşakalıp durduydu.*
Bıyak çeti köp koldun	*Beri ucu kalabalık ordunun*
157640 Çarındın koygon boyunda,	*Çarın'ın koyduğu boyunda,*
Orto ceri köp koldun	*Orta yeri kalabalık ordunun*
Karkıranın oyunda.	*Karkıra'nın oyunda.*
Arcak cagı san koldun	*Öte yanı sayısız ordunun*

Aygır-Caldın oyunda,
Kutpa cagı köp koldun
Ükürçünün boyunda.
Asman açık, cer bürköö

Aleñgir caa, sır cebe
Aytkanga dümök añgeme.
Añ-tañ kalıp Külçoro
Abaylap karap turdu ele,
Asmandan cıldız dirildep,
Kıbıla közdöy birindep,
Töbödön cıldız bırkırap,
Kıbıla közdöp çurkurap.
Tañ carılıp bültöyüp,
Kaşkayıp tañ sürgöndö,
Cerge carık tiygende,
Tañ atardın muzdak celi zırkırap,
Kamıştın başı dırkırap,
Talaadan balapan torgoy çurkurap.
Tañ sögülüp açılıp,
Cerge carık çaçılıp.
Tal-taldın başı iyilip,
Kumunun üstü çiyilip.
Karañgı şoola bölünüp,
Oroygondon soroygon
Too taştın cüzü körünüp.
Oşondo çoroñ karasa,
Dümüröygön karaança.
Tokoy dese, el eken,
Caltıldagan munarık
Cıldız dese, ot eken.
Tuura tartıp dümpüygön
Karaanbı dese, el eken,
Kalıñ kıtay kol eken.
Kazıluu catkan kalıñ or,
Kaynagan eken bizdin şor.
Ce belge tañuu begim cok,
Bek cañcal salıp uruşsa
Belgilüü abam şerim cok,

Aygır-Cal'ın oyunda,
Kıble yanı kalabalık ordunun
Ükürçü'nün boyunda.
Gök açık, yer örtülü,

Alengir yay, sırlı ok,
Anlatana çetin hikâye.
Şaşakalıp Külçoro
Dikkatle bakıp durduydu,
Gökten yıldız titreyip,
Kıbleye doğru tek tek düşüp,
Tepeden yıldız saçılıp,
Kıbleye doğru akışıp.
Tan yarılıp belirip,
Ağararak tan söktüğünde,
Yere aydınlık değdiğinde,
Tan vaktinin soğuk yeli sızlayıp,
Kamışın başı hışırdayıp,
Kırdan yavru tarlakuşu cıvıldaşıp.
Tan sökülüp açılıp,
Yere ışık saçılıp.
Söğütlerin başı eğilip,
Kumun üstü çizilip.
Karanlıktan şafak ayrılıp,
Kabaran, sivrilen
Dağ taşın yüzü görünüp.
O zaman çoron baktığında,
Kütleleşen karaltı ne çok.
Orman dersen, el imiş,
Işıldayan pus içinde
Yıldız dersen, ateş imiş.
Dosdoğru gerilip yığılan
Karaltı mı dersen, el imiş,
Kalabalık Kıtay ordusuymuş.
Kazılıp yatan derin hendek,
Kaynamış meğer bizim kara baht.
«Ne bele sargı beyim yok,
Sert kavga salıp vuruşsa,
Belli abam, arslanım yok,

Kıtay milek, men calgız	*Kıtay tümen, ben yalnızım,*
Kırılışıp köröyün,	*Kırılışıp göreyim,*
Kazam cetse ölöyün.	*Ecel yeterse öleyim.*
Karmaştı katuu salayın,	*Kapışmayı sert salayım,*
Acal cetip, kün bütsö,	*Ecel yetip, gün biterse,*
Caşımdan ölüp alayın.	*Genç yaşımda ölüp gideyim.*
Kürdölüü başım barında	*Güçlü kuvvetli başım varken*
Külügüm kantip bereyin,	*Yürüğümü nasıl veririm,*
157690 Cazayıl tartıp, caa atıp,	*Cezayil çekip, yay atıp,*
Kezikken cerden kan çıkkan.	*Rastladığı yerden kan çıkmıştı.*
Kürsüldöşüp köröyün.	*Gümbürdeşip göreyim.*
Tiri bolso cıyganım,	*Sağ kalırsam kazancım,*
Ölüp kalsam ıymanım».	*Ölüp gidersem imanım».*
Dep, oşentip, Külçoro	*Deyip, böylece, Külçoro,*
Kayrattanıp köz caynap,	*Yüreklenip gözleri alevlenip,*
Kan içmesi bek kaynap,	*Kana susamışlığı pek kaynayıp,*
Kümüş kemer kurçanıp,	*Gümüş kemer kuşanıp,*
Kündöy beti nur çalıp,	*Güneş gibi yüzünü nur kaplayıp,*
157700 Altın kemer kurçanıp	*Altın kemer kuşanıp,*
Ayday beti nur çalıp,	*Ay gibi yüzünü nur kaplayıp,*
Cay-caragın şaylanıp,	*Silah kuşamını takınıp,*
Calañ kılıç baylanıp,	*Yalın kılıç bağlanıp,*
Altın caak aybalta	*Altın yanaklı aybalta,*
Uñgusu bolot, mizi kurç	*Sapı çelik, ağzı keskin,*
Mizine, tartkan kara kurç.	*Ağzına kara çelik çekilmiş.*
Beren eneñ Kanıkey	*Beren anan Kanıkey,*
Başı çokmor çoktoluu	*Başı topuzlu, korlu,*
Bir aybaltanın baası	*Bir aybaltanın pahası*
157710 Cetimiş narga toktoluu,	*Yetmiş ere biçilmiş,*
Mizi karış barcaygan,	*Ağzı karış karış yayvan,*
Şiltegen cerden kan caygan. Aydalıda asıluu	*Vurduğu yerden kan yayan. Geniş sırtta asılı,*
Al kolunda salınuu,	*O elinde kuşanılmış,*
Büldürgösü karandın	*Kayışı o karanın*
Bileginde çalınuu.	*Bileğine dolanmış.*
Almambettin Coykuma	*Almambet'in Coykuma'sı*
Bu kınında salınuu.	*Bu kınında takılı.*
Coonu bettep kirsin dep,	*Düşmana yüz tutup girsin diye,*

Betteşkendi sürsün dep,
Kızıkkkan coogo katılsa,
Kıraandar kından alsın dep
Sungan cerden al ketken,
Kızıl kanga boentup,
Kırgındı kızık salsın dep.
Arta bolot Almabaş
Kıya tartıp şiltese,
Kubançısı kansın dep.
Şiberge koyso ört ketken,
Sundursa kuba kandırgan,
Şiltegeni mürt ketken,

Yüzleşeni sürsün diye,
Coşan düşmana sataşırsa,
Kartallar kından alsın diye,
Sunduğu yerden gücü alan,
Kızıl kana boyansın diye,
Kırgını ilginç salsın diye.
Aşkın çelik Almabaş,
Yandan çekip savursa,
Sevinci kansın diye.
Çayıra koysan yangın giden,
Uzatılsa soluk benzi kandıran,
Savurduğu anında biten,

Bolottuk kurçu körüngön,
Şiltegen eki bölüngön.
Irmegen cerden çañ çıkkan,
Kından suurup alganda
Kök-caşıl bolup kızargan,
Kıykırık salıp şiltese
Kırk kulaç bolup uzargan.
Taştan kayra tartpagan,
Ar şilteşten kaytpagan.
Kıykırıp kından çıgarsa,
Kan içpey kuru cürbögön.
Kanga mıktap toyboso,
Katsa kınga kirbegen,
Coykuma cayı mına bul,
Coonu közdöy belendep,
Colborstun cayı mına bul
Keçee köbüröök ıylap, zar ıylap,
Kayra baylap kapşırıp
Atañdan kalgan buyum dep,
Bilbesek bul iş kıyın dep,
Belekke bergen emespi.
Atası kandın sır barañ,
Oozun mıktap ögögön,
Tökör usta Bölökbay
Baş-ayagın teñegen.
Karoolun altın saldırgan,

Çelikçe keskinliği görünen,
Savurduğunu ikiye bölen.
Göz kırptığı yerden toz çıkan,
Kından sıyrılıp alındığında
Gök yeşil olup kızaran,
Nara atılıp savrulsa
Kırk kulaç olup uzayan.
Taştan geri dönmeyen,
Hiçbir savuruştan caymayan.
Nara ile kından çıkarılsa,
Kan içmeden boş dönmeyen.
Kana iyice doymazsa,
Zorlansa da kınına girmeyen,
Coykuma'nın hâli işte bu,
Düşmana doğru hazır edip,
Kaplanın hâli işte bu.
Hani çokça ağlayıp, zâr ağlayıp,
Yeniden bağlayıp sarmalayıp,
«Babandan kalan eşyadır» diye,
«Bilmezsek bu iş çetindir» diye,
Armağan olarak vermişti ya.
Babası hanın sırlı tüfeği,
Ağzını sağlamca eğelemiş,
Topal usta Bölökbay,
Baş ayağını denklemiş.
Nişangâhını altından yaptırmış,

Atsa adamdın meerin kandırgan.	*Atınca insanın gönlünü kandıran.*
Milte ornotup, çok koygon,	*Fitil yerleştirip, kor koymuş,*
Koy başınday ok koygon.	*Koyun başı gibi saçma koymuş.*
Tütündön murun can ketken.	*Dumandan önce can gitmiş.*
Altımış küngö buzulbas,	*Altmış günde bozulmaz,*
Iraak-cuuk ılgabas.	*Uzak yakın ayırt etmez.*
At başınday altından	*At başı kadar altından*
Art cagına saldırgan.	*Arka yanına taktırmış.*
Için saylap tolgogon,	*İçini oyup burmuş,*
Tökör usta Bölökbay	*Topal usta Bölökbay,*
Alıs cerge bolcogon.	*Uzak yere nişanlamış.*
Buttap altın zer alıp,	*Batmanla altın cevheri alıp,*
Bölökbay baykuş oñdogon.	*Zavallı Bölökbay onarmış.*
Asınganda sır barañ –	*Sırlı tüfek asıldığında –*
Ay dalının aynegi,	*Geniş sırtın aynası,*
Aykaşkan coogo bir atsa,	*Kenetlenen düşmana bir atsa,*
Amanat candın ermegi.	*Emanet canın eğlencesi.*
Oynop atsa Oçogor,	*Oynayarak atılsa Oçogor,*
Çındap atsa coo buzar.	*Ciddi atılsa düşman bozar.*
Alakeñ kandın sır barañ	*Alake'nin, hanın sırlı tüfeği*
Ay dalıda ililüü.	*Geniş sırtında asılı.*
Almambet uulu Külçoro	*Almambet oğlu Külçoro'nun*
Arıslandıgı bililüü.	*Arslanlığı bilinir.*
Ok cetpegen at minip,	*Ok yetişmez ata binip,*
Ok ötpögön ton kiyip,	*Ok işlemez kürk giyip,*
Körsö köñül bölünüp,	*Gören gönlünü kaptırıp,*
Kökcaldın uulu çunagıñ	*Bozkurdun oğlu yamanın,*
Kök askar toodoy körünüp.	*Gök yalçın dağ gibi görünüp.*
Adır-küdür bel menen,	*Engebeli inişli belden,*
Özü bilgen cer menen	*Kendi bildiği yerden,*
Çın asıy tartpas keñ caydan, Kara temir ton kiyip,	*Beş yaşında at geçemez geniş düzden, Kara demir kürk giyip,*
Çımçık uçpas keñ saydan	*Serçe uçamaz geniş vadiden,*
Çımınday candı ayabay,	*Sinek kadar canı esirgemeden,*
Çımırıltıp Sur attı	*Kamçılatıp Boz atı,*
Çın Külçoro bereniñ	*Gerçek Külçoro, berenin,*
Çımınday candı ayabay,	*Sinek kadar canı esirgemeden,*
Çın Buurulga küygön ereniñ	*Gerçek Buurul'a yanan erenin,*

Alman salıp Koñ törö
Baatırdın baskan cerinen
Budur-budur buyulup,
Budurdan bugu kuyulup,
Budurdan bugu kuyulsa,
Oşol budurdun çöbü suyulup.
Dene boyu dirkirep,
Adır-adır buyulat,
Adırdan arkar kuyulat.
Adırdan arkar kuyulsa,
Adırdın çöbü suyulat,

Haraç salıp Koñ töre,
Bahadırın bastığı yerden
Tümsek tümsek dalgalanıp,
Tümsekten geyik dökülüp,
Tümsekten geyik dökülse,
O tümseğin otu seyrelip.
Bedeni tir tir ürperip,
Yamaç yamaç dalgalanır,
Yamaçtan dağ koyunu dökülür.
Yamaçtan dağ koyunu dökülse,
Yamacın otu seyrelir,

Alması çirip köñ bolup,
Alban, türlüü cer bolup
Carıktık ar taraptan cel bolup.
Arkıratıp Külçoro,
Astı cagı kaşatça
Añıraygan kapçıgay,
Oşondo, armanın aytıp bir dalay,
Eer beldey kaykañga
Esil çoro cetti ele.
Döödür, Mañkuş balbanı
Er çoronun aldınan
Eki döö çıgıp kaldı ele.
At oyunçu, Cöökülük
Ayabagan er eken,
Belgilüü balban Koñurbay
Cööceldetim deer eken.
Cööceldet cayın suraba
Munun atası kıtay doolusu,
Adamdın alı cetpegen
Özü aybanga çalış doñuzu.
Munun enesi indi calabı
Bul Cööceldet kapırdan
Kezikken aman kalabı?
Kara kök bedöö at minip,
Cay-caragın şaylanıp,
Üydöy çokmor baylanıp,
Bul Beecinden kelgen aylanıp.

Elması çürüyüp gübre olup,
Türlü türlü çeşit yer olup,
Nur her yandan yel olup.
Külçoro şaha kaldırıp,
Alt yanı yar kıyısınca
Ağzı açılmış dar boğaz,
O zaman, derdini söyleyip bir hayli,
Eyer beli gibi sırta
Aziz çoro yettiydi.
Döödür, Mañkuş pehlivanı,
Er çoronun karşısına
İki dev çıkıvermişti.
At oyuncusu Cöökülük,
Amansız bir ermiş,
Ünlü pehlivan Koñurbay,
«Cööceldet'im» der imiş.
Cööceldet'in hâlini hiç sorma,
Bunun babası Kıtay davacısı,
İnsanın gücü yetmeyen,
Kendisi hayvana çalar domuzu.
Bunun anası Hint fahişesi,
Bu Cööceldet kâfire
Rastlayan sağ kalır mı?
Kara yağız küheylan binip,
Silah kuşamını takınıp,
Ev gibi topuz bağlanıp,
Bu, Beecin'den dolaşıp gelmiş.

Munun arkı atası çoñ uluk,
Tetigi Beecinden kelgen toorulup.
Kele catat kürküröp,
Karap turgan bendesi
Kara candan tüñülüp.
Oşo kezde Cööceldet
Menin bu kayratım cetsin dep,
Bu türümdü körgön can
Cön ele cürögü tüşüp ketsin dep.

Bunun öte atası büyük ulu bey,
Ta Beecin'den gelmiş av peşinde.
Geliyor gümbürdeyip,
Bakıp duran kul
Kara candan umut kesip.
İşte o dem Cööceldet,
«Benim bu gayretim yetsin» diye,
«Bu heybetimi gören can
Düpedüz yüreği düşsün» diye.

Çoçubastan Cööceldet
Çokmor kolgo aldı ele,
Colum üydöy kara taş
Coluñ kabıl kelbegir
Çokmor menen saldı ele.
Salsa taştan ot çıgıp,
Çokmorunan çok çıgıp,
Cööceldet cayı uşunday,
Sıyagı bölök zaarı küç.
Çın örttöngön döö eken,
Çınmaçın, Bak-Burçunga
Bul örttöngür ee eken.
Cürgön cerden çañ çıgıp,
Ütüröygön karandın
Dabışınan can çıgıp.
Aldıñkı erdi kaldayıp,
Kaldayçının kabınday.
Burulup çıkkan murutu
Çoñ kamçının sabınday.
Bul eçenge salgan çuulgan,
Kuçak bolgon kundaktı
Cööceldet cayın surasañ
Tükkamandan tuulgan.
Kakançıga, Beecinge
Er ekeni bilingen.
Beecinden çıkkan balban dep, Kurup kalgan er çoroñ
Beecindin çoñ kanının
Dañzasına çiyilgen.

Ürkmeden Cööceldet,
Topuzu ele aldıydı,
Yolu ev gibi kara taşa,
Yolun kutlu olmayasıca,
Topuz ile vurduydu.
Vurunca taştan ateş çıkıp,
Topuzundan kor çıkıp,
Cööceldet'in hâli işte böyle,
Kılığı başka, zehri güçlü.
Sahiden yanmış bir devmiş,
Çınmaçın'a, Bak-Burçun'a
Bu yanasıca sahipmiş.
Yürüdüğü yerden toz çıkıp,
Suratını asan karanın
Sesinden can çıkıp.
Alt dudağı sarkık,
Kalday'ın torbası gibi.
Kıvrılıp çıkan bıyığı
Büyük kamçının sapı gibi.
Bu, nicelere salmış yaygara,
Kucak dolusu kundağı
Cööceldet'in aslını sorarsan,
Tükkaman'dan doğmuş.
Kakançı'ya, Beecin'e
Er olduğu bilinmiş.
«Beecin'den çıkma pehlivan» diye,
Kuruyup kalan er çoron,
Beecin'in büyük hanının
Defterine çizilmiş.

Opol-Toodoy karaanı,
Beldi kördü Külçoro.
Kayran candı kaysaçu
Şerdi kördü Külçoro.
Şerdi körüp toktoboy,
Bokono söök bolkuldap,
Baya boktu içegi solkuldap,
Okço karmap er çoroñ
Döölügün körüp küyünüp,
Çındasa birdi kılar dep,
Özüñ körgön Külçoro
Çımınday candan tüñülüp.
«Keçee kara çaar kabılan

Opol Dağı gibi karaltısını,
Beli gördü Külçoro.
Kayran canı parçalayacak
Arslanı gördü Külçoro.
Arslanı görüp durmadan,
Kaburga kemiği zonklayıp,
Demin kör bağırsağı sarsılıp,
Ok gibi tutup er çoron,
Devliğini görüp hayıflanıp,
«Ciddiye alsa bir şey yapar» diye,
Kendin gördüğün Külçoro,
Sinek kadar candan umut kesip.
«Hani kara benekli kaplan,

Kan atam Manas arbagı,
Kazır közüñ salagör!
Altın aydar, çok belboo
Asıl atam Almambet
Calgızdı közdöp kalagör.
Kuu başka keldi kıyın küç,
Kılımga bolboyt mınday iş.
Tar beyil celdet cetebi,
Talkan bolup bul canım
Çın ele bu düynödön ketebi?»
Dep, oşondoy kep oylop,
Şay koldogon er çoroñ
Munun şamdagayı bolcolsuz,
Telegeyi teñ çoroñ
Atasının sır barañ
Ay dalıdan aldı ele,
Darı aralaş et bolot
Sır barañga saldı ele.
Bat ataarın çoygulap,
Ak kañkının kaşına
Kañkıldatıp koygulap,
Erdik kılıp çalkalap,
Kuzgunday tüşkön darını
Barmak menen talkalap.
Baya kıtay ottuk, boor taş

Han atam Manas'ın ruhu,
Şimdi gözünü sal bize!
Altın perçem, korlu kuşak,
Aziz atam Almambet,
Yalnızı gözetiver.
Kel başa geldi çetin güç,
Asra sığmaz böyle iş.
Dar gönüllü cellat yener mi,
Un ufak olup bu canım
Sahiden bu dünyadan gider mi?»
Deyip, böyle söz düşünüp,
Şay pîri koruyan er çoron,
Bunun çevikliği ölçüsüz,
Her yanı denk çoron,
Babasının sırlı tüfeğini
Geniş sırtından aldıydı,
Barut karışık et-çeliği
Sırlı tüfeğe sürdüydü.
Tez ateş alsın diye döverek,
Ak kundağın kaşına
Tıngırdatıp vurup,
Erlik edip gerilip,
Kuzgun gibi çöken barutu
Başparmakla ezip ufalayıp.
Demin Kıtay çakmağı, ciğer taşı

Kırıp iyip toktodu,
Ak milteni çoktodu.
Oncoñdogon Sur attın
Tartıp oozun burdu ele,
Arı balban, arı şer
Adamdan çıkpayt munday er,
Sır barañdı sundu ele,
Karapçı tondun beti dep,
Öpkönün öz çeti dep,
Tak ele kolko cürök tuşu dep,
Kordoboso caratkan

Çakıp hemen durdurdu,
Ak fitili korlattı.
Salınıp giden Boz atın
Çekip ağzını çevirdiydi,
Hem pehlivan, hem arslan,
İnsandan çıkmaz böyle er,
Sırlı tüfeği doğrulttuydu,
«Karapçı kürkün yüzü» diye,
«Akciğerin öz kıyısı» diye,
«Tam da şahdamar, yürek hizası» diye,
«Yaradan hor görmezse,

Tak ele kozgolor ceri uşu dep, Cer tumandap kozgolup,
Bek şamdagay Külçoro
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça
Sır barañ menen urdu ele.
Sır barañ ogu cetkende
Mına oşondo Cööceldet
Üzöñgüdön but tayıp,
Eerden köçük kıltayıp,
Közü ketti alaktap,
Butu ketti salaktap.
Ok tiygen cer bırkırap,
Kan tögülüp şırkırap,
Kök bedöö oozun buralbay,
Oolcup Celdet turalbay.
Celdet mintip turganda,
Uñgusu bolot, uçu kurç
Uçu bolot sır nayza
Tüpögü kıl, sabı cez
Sur attın oozun burdu ele,
Bul kuldu Kuday bergin dep,
Kürdölüü bolot sır ayza
Kürkürötö sundu ele.
Karıpçı tondun beti dep,
Kabırganın çeti dep,
Cetip muştap öttü ele.

Tam da kımıldanacak yeri budur» diye,
Yer dumanlanıp sarsılıp,
Pek çevik Külçoro,
Aman deyinceye kadar,
Göz açıp yumuncaya dek,
Sırlı tüfek ile vurduydu.
Sırlı tüfeğin oku yetince,
İşte o zaman Cööceldet,
Üzengiden ayağı kayıp,
Eyerden kıçı kaykılıp,
Gözü gitti fıldır fıldır,
Ayağı gitti sallanıp.
Ok değen yer parçalanıp,
Kan dökülüp şarıldayıp,
Gök küheylan gemini döndüremeyip,
Sallanan Celdet duramayıp.
Celdet böyle duraklarken,
Sapı çelik, ucu keskin,
Ucu çelik sırlı mızrak,
Püskülü kıl, sapı tunç,
Boz atın ağzını çevirdiydi,
«Bu kulu, Tanrım, ver bana» diye,
Güçlü çelik sırlı mızrağı
Gümbürdeterek sunduydu.
«Karıpçı kürkün yüzü» diye,
«Kaburganın kıyısı» diye,
Yetip vurup geçtiydi.

Opol-Toodoy kaldaktap,
Bedöö atının üstünön
Kulap tüştü dardaktap.
Asınganı Coykuma,
Karmay kalıp sabınan,
Kılıçtı suurup kabınan
Celdettin başın aldı ele,
Bir karoolun Külçoro
Tındım kılıp saldı ele.
Cööceldetin soyguça,
Tındım kılıp koyguça
Boz ala celek tuu bolup,
Boy-boylogon çuu bolup,

Opol Dağı gibi sallanıp,
Küheylan atının üstünden
Yıkılıp düştü boylu boyunca.
Kuşandığı Coykuma'yı
Yakalayıp sapından,
Kılıcı sıyırıp kınından,
Celdet'in başını aldıydı,
Bir karakolu Külçoro
Susturup bıraktıydı.
Cööceldet'i boğazlayana dek,
Susturup bırakana dek,
Boz ala yelek tuğ olup,
Boy boylayan çığlık kopup,

Azgana emes mol bolup,
Kaptap kıtay kozgolup,
Baraban ünü bapıldap,
Ceznay ünü takıldap,
Cazayıl tartıp, caa atıp,
Cabıldı kıtay balaga.
Kagıştı kör, seldi kör,
Kaptagan kıtay eldi kör,
Kazılgan kalıñ ordu kör,
Kaptap ketken koldu kör,
Mına oşondo Külçoro
Atası Almañ kökcaldan
Artıla tuugan kıraanıñ
Cekeyneni kurçanıp,
Ceke aralap kol salıp,
Kaarlanıp bakırıp,
Kanım Manastap uraan çakırıp.
Mancuular menen bastaşıp,
Küdürçönü cölönüp,
Kıpkızıl kanga bölönüp,
Kıyla soguş kıldı ele.
Kırgın tiygen nemedey
Kırılışıp turdu ele,
Kim körgön mınday cumuştu,
Ötkön iştin cayınan

Az değil, pek bol olup,
Basıp Kıtay kımıldayıp,
Davulun sesi gümbürdeyip,
Zurnanın sesi takırdayıp,
Cezayil çekip, yay atıp,
Kıtay yüklendi çocuğa.
Çarpışmayı gör, seli gör,
Basıp gelen Kıtay elini gör,
Kazılmış derin hendeği gör,
Basıp gelen orduyu gör,
İşte o zaman Külçoro,
Babası bozkurt Almañ'dan
Aşkın doğmuş kartalın,
Cekeyne zırhını kuşanıp,
Tek başına dalıp el atıp,
Öfkelenip haykırıp,
«Hanım Manas!» diye uran çağırıp.
Mançularla itişip,
Küdürçö'ye yaslanıp,
Kıpkızıl kana bürünüp,
Hayli savaş kıldıydı.
Kırgın değmiş gibi,
Kırılışıp durduydu,
Kim görmüş böyle işi,
Geçen işin hâlinden,

Buurul attın ayınan
Ceti kün tınbay uruştu,
Ay böksörüp, kün ötüp,
Abası Bakay anda cok,
Almambet uulu kıraanıñ
Ar işti kıldı mınatip
Camgırçının Şayımbet
Kezikçüge kezikpey
157990 Kezikpeske kezigip
Kolgo tüşkön kezi eken.
Koñurbayga kabılıp
Torgo tüşkön kezi eken.
Salıp iyse çıkkısız,

Buurul atın yüzünden,
Yedi gün durmadan vuruştu,
Ay küçülüp, gün geçip,
Abası Bakay orada yok,
Almambet oğlu kartalın
Her işi yaptı böylece.
Camgırçı'nın Şayımbet'i,
Rastlanacağa rastlamayıp,
Rastlanmayacağa rastlayıp,
Ele düştüğü demmiş.
Koñurbay'a yakalanıp,
Tuzağa düştüğü demmiş.
Salıverilse çıkılmaz

Orgo tüşkön kezi eken.
Karapçı kiygen kanına
Karmaş kıldı Külçoro.
Balbandardın baarına
Cetken cerin ayzalap,
158000 Cetigi Kalça kaydalap,
Koldu aralap ketti ele.
Kol arasın karasa,
Kalk amanın kaalasa,
Koldo turat Şayımbet.
Kolu-butu baylaluu
Tordo turat Şayımbet.
Ceti döölüü kapırıñ
Cetik baylap alıptır,
Olco kılıp salıptır,
158010 Kıtaydın ceti döösünö
Cetik Çoroñ cetti ele,
Taş kalaasın talkalap,
Talkan kılıp öttü ele.
Bayloodogu Şayımbet
Erdik cönü momunday –
Eñe kaçıp cürgüzüp,
Kulan surga mingizip,
Alıp çıktı Külçoro.
Ayabagan çoñ dümök

Çukura düştüğü demmiş.
Karapçı giymiş hanına
Kapıştı Külçoro.
Pehlivanların hepsine,
Yettiği yeri mızraklayıp,
«Yedisi, Kalça nerede?» deyip,
Orduyu yararak geçtiydi.
Ordu arasına baktığında,
Halkın esenliğini dilersen bak,
Elde durur Şayımbet.
Eli ayağı bağlı,
Tuzakta durur Şayımbet.
Yedi devli kâfirin
Sımsıkı bağlamış,
Ganimet edip atmış,
Kıtay'ın yedi devine
Yetkin çoron yettiydi,
Taş kalesini paramparça edip,
Un ufak edip geçtiydi.
Bağdaki Şayımbet,
Erliğin yolu şöyledir –
Sürüklenip kaçırtıp,
Kulan boza bindirip,
Alıp çıktı Külçoro.
Amansız büyük hengâme,

Öçkön otun tamızıp,
Ölçü canın tirgizip,
Alıp çıktı Külçoro.
Ceti kün tınbay aralap,
Cetik cerin caralap,
Erbektegen eki kol
Öödö bolboy şal bolup,
Bütkön boydun baarısı,
Kıymıldabay dal bolup,
Içke coldu tötölöp,
Şayımbetti cetelep,
Cañı-Arıktın Car-Kıya,
Calgız attın çubama,
Çubamaga keldi ele,

Sönmüş ateşini tutuşturup,
Ölecek canını diriltip,
Alıp çıktı Külçoro.
Yedi gün durmadan dolaşıp,
Yetkin yerini yaralayıp,
Debelenen iki kolu
Kalkamayıp felç olup,
Bütün bedenin hepsi
Kımıldamayıp donakalıp,
İnce yolu düz kesip,
Şayımbet'i yedeğe alıp,
Cañı-Arık'ın Car-Kıya'sı,
Tek atlık keçidi,
Keçide geldiydi,

Çuulganduu er çoro
Tulpar atın çaldırıp,
Catıp uyku kandırıp,
Can sergitip tüşüşüp,
Külazık çaykap içişip.
Baya kayran eneñ Kanıkey
Cekeyboston kiygizip,
Celmayandı mingizip,
Atboroyun sıdırtıp,
Ay-aalamdı kıdırtıp,
Cerdin üstün çaldırgan.
Ebep-sebep darıdan
Esil eneñ aldırgan.
Ezip içip alganda
Oorugan carat basılıp,
Umaçtay közdör açılıp,
Baya etine kelgen Surkoen
Eeligip toktoboy,
Cerdi çapçıp tebelep,
Küyüp-bışıp Külçoro
Şayımbetti cemelep.
«Menin abam Semetey
At köönünö karabay
Atın berdi ayabay,

Şamatalı er çoro,
Tulpar atını otlatıp,
Yatıp uykuya kanıp,
Can serinletip konaklayıp,
Külazık çalkayıp içişip.
Demin kayran anan Kanıkey,
Cekeybos zırhını giydirip,
Celmayan'a bindirip,
At sağrısını sıyırtıp,
Ay-âlemi dolaştırıp,
Yerin üstünü taratmıştı.
Derde deva ilaçtan
Aziz anan aldırmıştı.
Ezip içip aldığında,
Ağrıyan yara yatışıp,
Umaç gibi gözler açılıp,
Demin etine gelen Surkoen,
Coşup durmayıp,
Yeri eşeleyip tepeleyip,
Yanıp yakılıp Külçoro,
Şayımbet'i azarlayıp:
«Benim abam Semetey,
At gönlüne bakmadan
Atını verdi esirgemeden,

Ton köönünö karabay
Tonun berdi ayabay
Kıymaluu cagdan çaldırdıñ,
Kızır çalgan Buuruldu
Kıtaylarga aldırdıñ.
Attan bir aylan, Şayımbet caman,
Tondon bir aylan, Şayımbet caman.
Bayloo bir cep arttırdıñ, caman,
Azabıñdı tarttırdıñ, caman!
Kagıştıñ kazat baştadıñ, caman,
Menin abamdı karan taştadıñ,
caman!
Emi kagışka kirbey kayta ket,
caman.
Külçoro tozok kördü dep, caman,

Kürk gönlüne bakmadan
Kürkünü verdi esirgemeden.
Kıyılacak yandan çaldırdın,
Hızır değmiş Buurul'u
Kıtaylara kaptırdın.
Attan bir dolan, Şayımbet yaman,
Kürkten bir dolan, Şayımbet yaman.
Bağı bir yiyip yüklettin, yaman,
Azabını çektirdin, yaman!
Çarpıştın, gazâ başlattın, yaman,
Benim abamı çaresiz bıraktın,
yaman!
Şimdi çarpışmaya girmeden geri dön,
yaman.
Külçoro cehennem gördü de, yaman,

Külüstön abakeme ayta ket, caman!»
Kayra caaçu buluttay
Dep, oşentip, Külçoro:
«Aman barsañ Talaska
Sarı kan, Bakay kanıma ayt,
Kançoro menen Semetey
Kıraandardın baarına ayt!
Ay kasaba tuu kılıp,
Asman buzgan çuu kılıp,
Asmanga uçup topurak,
Asker kaynap topurap.
Tegerektep aldı ele,
Tegi kökcal çoronu
Tegi canın taştabay,
Tozokko mınday saldı ele.
Barsa tartpas çın caydı
Körö turgan boldu ele,
Calgızdıktın zarpınan
Caynagan kıtay mancuudan
Ölö turgan boldu ele.
Bügün körgön erteñ cok,
Uşunday okşoyt düynö bok.
Muñkangan sözgö könsün de,

Külüstön abakeme söyleyiver, yaman!»
Yeniden boşanacak bulut gibi,
Deyip, böylece, Külçoro:
«Sağ varırsan Talas'a,
Sarı han, Bakay hanıma söyle,
Kançoro ile Semetey,
Kartalların hepsine söyle!
Ay tuğralı tuğ edip,
Göğü bozan çığlık edip,
Göğe uçup toprak,
Asker kaynayıp gürleşip.
Çepeçevre kuşattıydı,
Aslen bozkurt çoroyu,
Aslen canını bırakmadan,
Cehenneme böyle saldıydı.
Varınca dönülmez gerçek yurdu
Görecek olduydu,
Yalnızlığın ağır yükünden,
Kaynaşan Kıtay Mançu'dan
Ölecek olduydu.
Bugün var olan yarın yok,
Böyleymiş demek şu boktan dünya.
Dertlenmiş söze alışsın de,

Kagıştın cayı uşunday,
Uşul Almambet uulu çorogo
Kara bolup bersin de.
Kıtay ilek, men calgız
Kırgındı kızık salarmın,
Kızıl Buurul, taykı cal
Kıtay algan Buuruldu
Acıratıp alarmın.
Kıstoo körsöm ölörmün,
Abakemdin Arbuurul
Kıyın kanı Koñurbay
Acıratıp kelermin».
Dep, oşentip, Külçoro
Al Şayımbet erendi
Aytıp colgo saldı ele.
Coo-caragın şaylanıp,
Kınsız kılıç baylanıp,

Çarpışmanın hâli işte böyle,
Bu Almambet oğlu çoroya
Kara güç olup versin de.
Kıtay tümen, ben yalnızım,
Kırgını ilginç salarım,
Kızıl Buurul, kısa yele,
Kıtay'ın aldığı Buurul'u
Kurtarıp alırım.
Kıstırılırsam öldürüm,
Abakemin Arbuurul'unu,
Çetin hanı Koñurbay'dan
Kurtarıp gelirim».
Deyip, böylece, Külçoro,
O Şayımbet ereni
Söyleyip yola koyduydu.
Cenk kuşamını takınıp,
Kınsız kılıç bağlanıp,

Kaarı betine aylanıp,
Cazayıldı salınıp,
Cana coogo kamınıp,
Atış kılıp artınan,
Asıl canın ayabay,
Arbuuruldun dartınan.
Cogotkonu Buurul at,
Coolaşkanı Koñurbay,
Ubarası Buurul at
Uruşar coosu Ezkara
Munarıktap burçtangan,
Munar tüşüp urçtangan,
Ayday Sarı-Talaaga
Asıl kökcal Külçoro
Coo artınan cetti ele.
Küügüm kire, kün bata,
Eldin artı tım cata,
Ükürçü-Toonu cakalap,
Eçki-Ölbestün Eki-Çat
Aygır-Caldı bakalap,
Tolkugan kıtay eline

Öfkesi yüzüne vurup,
Cezayili kuşanıp,
Yine düşmana hazırlanıp,
Atış edip ardından,
Aziz canını esirgemeden,
Arbuurul'un derdinden.
Yitirdiği Buurul at,
Düşmanlaştığı Koñurbay,
Kaygısı Buurul at,
Vuruşacak düşmanı Ezkara,
Pus basıp köşelenmiş,
Duman çöküp sivrilmiş,
Ay gibi Sarı-Talaa'ya,
Aziz bozkurt Külçoro,
Düşmanın ardından yettiydi.
Alacakaranlık çöküp, gün batıp,
Elin ardı sessiz yatıp,
Ükürçü Dağı'nı yanlayıp,
Eçki-Ölbes'in Eki-Çat'ı,
Aygır-Cal'ı sıyırtıp,
Dalgalanan Kıtay eline

Tooruganı Buurul at,	*Gözlediği Buurul at,*
Baatırıñ toorulga çıktı körünöt.	*Bahadırın ava çıktı görünür.*
Bul toorup bargan Külçoro,	*Bu avlanmaya varan Külçoro'yu,*
Munu mınday taştaylı.	*Bunu şöylece bırakalım.*
Er Koñurbay çoñ Kalça	*Er Koñurbay, koca Kalça,*
Oşondon kabar baştaylı,	*Ondan haber başlatalım,*
At oyunçu, Cöö külük	*At oyuncusu, yaya yürük,*
158140 Kabar aytıp Kalçaga	*Haber verip Kalça'ya*
Kançalık saldı çoñ bülük.	*Nice salıverdi büyük fesat.*
Altın booluu çatırga,	*Altın bağlı çadıra,*
Er Koñurbay baatırga	*Er Koñurbay bahadıra,*
Uykudagı kanına,	*Uykudaki hanına,*
Taş sayıngan kıtaydın	*Taş kuşanan Kıtay'ın*
Tazasının baarına,	*Seçkinlerinin hepsine,*
Kürmö kiygen küçtüügö,	*Cübbe giymiş güçlüye,*
Badana kiygen baatırga,	*Zırh giymiş bahadıra,*
Baarının aldı Koñurbay	*Hepsinin başı Koñurbay,*
158150 Kaarı küçtüü kapırga.	*Öfkesi güçlü kâfire.*
Katkalañ cetip barıptır,	*Katkalañ yetip varmış,*
Çın ubara, çoñ bülük	*Sahiden zahmet, büyük fesat*
Koñurbayga salıptır.	*Koñurbay'a salmış.*
Katkalañı bakırıp,	*Katkalañ'ı haykırıp,*
Koñ törölöp çakırıp,	*«Koñ töre!» diye çağırıp,*
Kanga kabar salıptır.	*Hana haber salmış.*
Katının kara baskansıp.	*Karısını karabasan basmış gibi,*
Kuugunu çukul kaçkansıp,	*Kovalayanı ensesinde kaçmış gibi,*
Kuu kıykırık, çoñ dürböñ	*Kuru çığlık, büyük telaş*
158160 Salgan eken Katkalañ,	*Salmış meğer Katkalañ,*
Aşıp-şaşıp bakırıp,	*Koşup şaşıp haykırıp,*
Bargan eken Katkalañ,	*Varmış meğer Katkalañ,*
Katkalañ ünün ukkanda	*Katkalañ'ın sesini duyunca,*
Kökala sakal çoñ mancuu	*Boz sakallı koca Mançu'nun*
Koñurugu basılıp,	*Horultusu kesilip,*
Umaçtay közü açılıp,	*Umaç gibi gözü açılıp,*
Aşıp-şaşıp caylanıp,	*Koşup şaşıp toparlanıp,*
Aalamdın zoru çoñ Kalça	*Âlemin ulusu koca Kalça,*
Kelgen eken burut dep,	*«Burut gelmiş meğer» diye,*
158170 Aşıp-şaşıp caylanıp,	*Koşup şaşıp toparlanıp,*

Ok ötpöstü kiyinip,
Kök kübönü camınıp,
Körsöñ baatır Koñurbay
Kök arıslanday çamınıp,
Burulbay burut keldi dep,
Karooldogu Cööceldet
Bul buruttan öldü dep,
Kızıtalak kırgızdı
Kırgındı kızık kılbasak,
Kıpınday biröön taştabay,
Kızık kılıp kırbasak,
Kıtay bolboy ölüp al!
Karooldon celdet ölüptür,
Kızıtalak buruttun
Kanetse kayguulga biröö keliptir.
Kaardı Kalça baştadı
Cööceldet ölböy kanıñ öl,
Kıl emeñ kalbay baarıñ öl!
Sındırgan eken belimdi

Uypalangan bul burut
Öltürüp celdet erimdi,
Suutkan eken demimdi.
Cööceldetten ayrılıp,
Kan ataktuu Koñurbay
Kantip köröm Beecindi,
Sındırgan eken bagımdı,
Kankordun uulu kuturgur
Kulatkan eken tagımdı,
Büktögön eken belimdi,
Caylagan eken erimdi,
Uluguñar, kanıñar,
Uruştu mıktap salıñar!
Kıyınıñar canıñar,
Kırgın tiygen nemedey,
Kırılıp ket baarıñar!»
Mına mintip Koñurbay
Mancuuların şaştırıp,
Caaday uçkan Algara

Ok işlemezi giyinip,
Gök zırhı örtünüp,
Görsen bahadır Koñurbay,
Gök arslan gibi atılıp:
«Dönmeden Burut geldi diye,
Karakoldaki Cööceldet
Bu Burut'tan öldü diye,
Kahrolası Kırgız'a
Kırgını ilginç kılmazsak,
Zerre kadar birini bırakmadan,
İbretlik edip kırmazsak,
Kıtay olmadan ölüp gidin!
Karakoldan cellat ölmüş,
Kahrolası Burut'un
Nasılsa keşfe biri gelmiş. Öfkeyi Kalça başlattı,
Cööceldet ölmesin, hanın ölsün,
Kılınız kalmadan hepiniz ölün!
Kırmış meğer belimi

Bu azgın Burut milleti,
Celdet yiğidimi öldürüp,
Soluğumu soğutmuş meğer.
Cööceldet'ten ayrılıp,
Han namlı Konurbay
Nasıl görürüm Beecin'i,
Bahtımı kırmış meğer,
O hunharın oğlu kudurmuş,
Tahtımı devirmiş meğer,
Belimi bükmüş meğer,
Yiğidimi yok etmiş meğer,
Ulularınız, hanlarınız,
Savaşı sıkı tutuşturun!
Yamanınız da, canınız da,
Kırgına uğramış gibi,
Kırılın hepiniz!»
İşte böyle Konurbay
Mançularını telaşa salıp,
Yaydan ok gibi uçan Algara'yı

Oyku-toyku bastırıp.
Kürmöçösün küldüytüp.
Badanasın barbaytıp,
Kızıl bolot Zulpukor
Kıtaydın kanı Koñ törö
Kınınan suurup dardaytıp.
Kaarlanıp Koñurbay
Katuu aybatın baştadı,
Kakançı curtu çurkurap,
Koñurbay türün körgöndö
Candan keçip taştadı.
Altın çatır tübündö,
Karoolgo çıkçu kendeme*,
Kendemede ken turat.
Kendemenin tübündö
Kelip caynap el turdu,
Koñurbay türün körgöndö
Malı menen başınan
Takır keçip taştadı.

Oynak oynak yürütüp.
Kürmesini kabartıp.
Zırhını şişirip,
Kızıl çelik Zülfikar'ı
Hıtay'ın hanı Kon Töre
Kınından sıyırıp savurup.
Kahırlanıp Konurbay
Sert heybetini gösterdi,
Kakançı yurdu çığrışıp,
Konurbay'ın yüzünü görünce
Candan geçiverdi.
Altın çadırın dibinde,
Gözcü çıkılan kendeme,*
Kendemede cevher durur.
Kendemenin dibinde
Gelip kaynaşan halk durdu,
Konurbay'ın yüzünü görünce
Malından da, başından da
Büsbütün geçiverdi.

Çatırga çırak cagılıp,
Kara kaysar Tagılık
Kelip turdu Kalçaga,
Caynap catkan köp uluk.
Al çatırdın törünön
Koñguroo bekem kagılıp,
Koñguroo ünün ukkanda
Kol esinen cañılıp.
Er Koñurbay Kalçanın
Esebi cok bilimi.
Koñguroosun urganda
Toguz kündük cerine
Aşpay-şaşpay ugulup,
Al kapırdın tiyimi.
Coogo kabar berüüçü,
Ünün uksa kalıñ kol
Aşıp-şaşıp kelüüçü.
Koñurbaydın doolbas –
Ünün uksañ oolak kaç.

Çadırda çırağ yakılıp,
Kara kayser Tagılık
Gelip durdu Kalça'nın önünde,
Kaynaşıp duran nice ulular.
O çadırın başköşesinden
Çan sıkıca çalınıp,
Çan sesini duyunca
Ordu aklını şaşırıp.
Er Konurbay Kalça'nın
Hesapsızdır bilgisi.
Çanını vurduğunda
Dokuz günlük yerine
Eksiksiz, şaşmadan işitilir,
O kâfirin tesiri böyledir.
Düşmana karşı haber verendir,
Sesini duyunca kalabalık ordu
Koşup telaşla gelendir.
Konurbay'ın davulu –
Sesini duyarsan uzağa kaç.

Çılgıy bildin terisi,
Çokmor menen bir salsa
Köçüp ketet añgırap,
Büt Beecindin kerüüsü.
Kagarda çabat balbanı,
Ança-mınça kulaktın
Cön ele çıgat daldalı.
Doolbas bekem kagılıp.
Kalgan katkan alptarı
Çoguu ele keldi cabılıp.
Şuru otogot, marcan taş,
Kuturgan Kalça canında
Uluñ-tuñdun kanı aralaş.
Cööceldetim öldü dep,
Ökürböy Kalça kalbadı.
Kırgızga kırgın salgın dep, Kayran candan tüñülüp,
Cööceldet öçün algın dep, Kalıñ kol kak carılıp,
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörün aydadı,
Alöökönün Koñurbay

Çiğ fil derisinden yapılmış,
Çomakla bir vursa
Uğuldayıp göçer gider,
Bütün Beecin'in yamacı.
Çalarken pehlivanı vurur,
Şöyle böyle kulakların
Düpedüz parçalanır perdesi.
Davul sıkıca vuruldu.
Kalan, katılaşmış alpları
Hep birden üşüşüp geldi.
Mercan düğme, inci taş,
Kudurmuş Kalça'nın yanında
Ulun-Tun'un hanı da karışık.
Cööceldet'im öldü diye,
Böğürmeden Kalça kalmadı.
Kırgız'a kırgın salın diye, Kıymetli candan umut kesip,
Cööceldet'in öcünü alın diye, Kalabalık ordu tam yarılıp,
Kürme giyen Hıtay'ın
Güçlülerini sürdü,
Alööke oğlu Konurbay

Akılı mıktuu doñuz ay,
Bende bettep basalbas,
Bel ekenin kördüñbü?
Beecinge mıktuu tuulgan
Munun er ekenin kördüñbü?
Tilge çeçen, eñ kambıl
Iktuu ekenin kördüñbü?
Coonun aylasın bilgen aylaker,
Munun mıktuu ekenin kördüñbü?
Kara kaysar Tagılık,
Kaptap kirdi köp uluk.
Katkalañdın Saykalı,
Kapırdın kaysı birin aytalı!
Kol kuralıp toktolup,
Kaardı Kalça salganı.
Uluktarın, erlerin,

Aklı pek o domuz, ah,
Kul karşısına varamaz,
Bir dayanak olduğunu gördün mü?
Beecin'e sağlam doğmuş,
Bunun er olduğunu gördün mü?
Dilde usta, pek becerikli,
Hünerli olduğunu gördün mü?
Düşmanın çaresini bilen hilekâr,
Bunun yaman olduğunu gördün mü?
Kara kayser Tagılık,
Akın edip girdi nice ululer.
Katkalan'ın Saykal'ı,
Kâfirin hangisini sayalım!
Ordu toplanıp durdu,
Kahrını Kalça saldı.
Ululerını, erlerini,

Uruşka dañgıl şerlerin
Koyboy cıyıp alganı.
Koñurbay türü uşunday,
Kaalgaday kaşka tiş –
Bul kalayıktan başka tiş,
Taruuday bölö bek çaynap,
Arıslanday köz caynap,
Eki közdün kıçıgı
Töbösü tüşkön körgö okşop,
Ay mañdayı abañdın
Bay caylagan törgö okşop.
Murutu Bukar şabınday,
Murununa karasañ
Selebenin kabınday.
Alışıp adam ceñebi,
Abañız mınday Koñurbay,
Kaldayları, şerleri,
Kança balban erleri
Kalgandarı Kalçaga
Kelin bolup cügünüp.
Tazim kılıp karısı,

Savaşta usta arslanlarını
Hiç bırakmadan topladı.
Konurbay'ın görünüşü şöyledir:
Kanat kapı gibi bembeyaz diş –
Bu, halktan başka türlü diş,
Darı gibi öğütüp sıkı çiğner,
Arslan gibi gözleri parıldar,
İki gözünün çukuru
Tepesi çökmüş mezara benzer,
Ay alnı ağanızın
Bayın yayladığı yurda benzer.
Bıyığı Buhara sazı gibi,
Burnuna bakarsan
Koca kılıç kını gibidir.
Boğuşup insan yenebilir mi,
Ağanız işte böyle Konurbay,
Kaldayları, arslanları,
Nice pehlivan erleri,
Kalanları Kalça'ya
Gelin gibi diz çöküp.
Tazim kıldı yaşlısı,

Tümön koldun baarısı,
Mına oşondo Koñurbay
Caak cünü ürpöyüp,
Kabırga söögü sögülüp,
Cadaal salıp, düpüldöp,
Askerlerge küpüldöp.
Tuş-tuş colun bekitip,
Baatırların, erlerin
Kaarlanıp keketip,
Kara kurttay kalkım bar,
Karmaşkandı soo kılbay,
Kanın tökmöy saltım bar,
Kaptal carçu balbanım,
Kızıtalak buruttan
Ayanıp birööñ kalbagın,
Mañday-teskey turuşkun,
Cazayıl atıp, caa tartıp,

Tümen ordunun hepsi,
İşte o zaman Konurbay
Yanağının tüyü diken diken,
Kaburga kemiği sökülüp,
Hışım salıp gümbürdeyip,
Askerlere gürleyip.
Dört bir yanın yolunu kapatıp,
Bahadırlarını, erlerini
Kahırla azarlayıp:
Kara kurt gibi kaynaşan halkım var,
Tutuşanı sağ komayan,
Kanını dökmek töremdir,
Böğür yaran pehlivanım,
Kahrolası Burut'tan
Esirgeyip biriniz geri durmayın,
Karşı karşıya durun,
Cezayil atıp, yay çekip,

Kalçıldaşıp uruşkun.
Caanın ogu dırkırap,
Tiygen ceri bırkırap,
Kep kılbay soguş bolgula.
Kezigip kelse buruttu
Kendirin kesip koygula.
Ölüp kalgan can bolso,
Kemegedey bir cerdi
Koluñar menen oygula,
Ölgöngö caza uşu dep,
Koluñar menen koygula.
Öyüz-büyüz turuşkun,
Ayza sunsa cetpese
Mıltık menen uruşkun.
Atagın bilem buruttun,
Aykölü Manas döö bolgon,
Buurulunan ayrılıp
Al örttöngön kankor cöö bolgon.
Canına adamdın başın baylangan,
Uluñ-tuñdu, Dıñşanı
Çalgan Kalça mına men,
Al emes, atası Manas kökcaldı Erlik türü bilingen,
Algan Kalça mına men!

Çarpışa çarpışa vuruşun.
Yayın oku vızıldayıp,
Değdiği yer paramparça,
Laf etmeden savaşa durun.
Karşınıza çıkarsa Burut'un
Şah damarını kesiverin.
Ölüp kalan can olursa,
Ocak çukuru gibi bir yeri
Elinizle oyun,
Ölene ceza budur deyip,
Elinizle gömüverin.
Karşılıklı iki yanda durun,
Mızrak uzatıp yetişmezse
Tüfekle vuruşun.
Ününü bilirim Burut'un,
Ayköl Manas'ı dev idi,
Buurul'undan ayrılıp
O yanası hunhar yaya kalmıştı. Yanına insan başı bağlayan,
Ulun-Tun'u, Dınşa'yı
Vuran Kalça işte benim,
Dahası, babası gökyeleli Manas'ı Yiğitlik yüzünden belli olan,
Alt eden Kalça işte benim!

Keçee kabarıñda bar beken,
Manas, Koşoy, er Töştük
Alpı kelip uruşkan.
Almambet, Sırgak, er Bakay
Calpı kelip uruşkan.
Eren ölgön, kan ölgön,
Eçen uruu can ölgön,
Bolup ketken kazatta
Muzburçak, Kökçö kan ölgön,
Kesirlüü kırgız kuu curttan
Kezikkendin baarı ölgön.
Kagışa cürgön bul kazat –
Karmaşa curgön çoñ adat,
Oşondo bolgon çoñ kazat.

Hani haberin var mıdır,
Manas, Koşoy, er Töştük
Alpları gelip vuruşmuştu.
Almambet, Sırgak, er Bakay
Hep birden gelip vuruşmuştu.
Eren ölmüş, han ölmüş,
Nice boydan can ölmüş,
Olup biten gazada
Muzburçak, Kökçö han ölmüş,
Küstah Kırgız kurnaz yurttan
Karşılaşanın hepsi ölmüş.
Çarpışıp durulan bu gaza –
Tutuşup durulan büyük âdet,
O zaman olmuştu büyük gaza.

Ay böksörüp, kün ötkön,
Aylap-cıldap salışıp,
Aykölü kökcal mınetken.
Oşol col bolgon kazatta
Taştuudan neçe taza ölgön.
Kızıl kamçı Şıpşaydar
Alban türlüü alp ölgön.
Añdasañ mınça kalk ölgön,
Er Karacoy Kococaş
Kıtaydan mınça döö ölgön.
Ölgöndördü surasañ-
Büt Beecinge ee ölgön,
Alban türlüü döö ölgön.
Aalamga boy berbegen,
Alışıp adam ceñbegen,
Kişi bilbes sözdüüdön,
Adamdan calgız közdüüdön,
Kayrat aşkan kapırdan,
Katuu tozgon baatırdan,
Buka minip, ayza algan,
Urunarga too tappay,
Kap-Toonun toosun aylangan,
Kan içet dese süyüngön,

Ay eksilmiş, gün geçmiş,
Aylarca, yıllarca çarpışıp,
Ayköl gökyeleli böyle etmişti.
O sefer olan gazada
Taştuu'dan nice temiz can ölmüş.
Kızıl kamçılı Şıpşaydar,
Türlü türlü alp ölmüş.
Düşünsen bunca halk ölmüş,
Er Karacoy, Kococaş,
Hıtay'dan bunca dev ölmüş.
Ölenleri sorarsan –
Bütün Beecin'e sahip olan ölmüş,
Türlü türlü dev ölmüş.
Âleme boyun eğmeyen,
Boğuşup kimsenin yenemediği,
Kimsenin bilmediği söz sahibinden,
İnsanlardan tek gözlüsünden,
Gayreti taşkın kâfirden,
Sert karşılayan bahadırdan,
Boğaya binip mızrak alan,
Çarpacak dağ bulamayıp,
Kaf Dağı'nın dağını dolanan,
Kan içilecek dense sevinen,

Kızıtalak buruttan
Burut degen curuttan
Er Madıkan kan ölgön.
Oşol burut curt uşul,
Örttönüp ketken kalk uşul». Kantip kaytam Kakanga,
Dep, oşentip, Koñurbay
Ayza sayçu ıktuusun,
Akıl tapçu mıktuusun,
Kayratı toluk baatırın
Kalbay cıyıp şaştırıp,
Oydolotup Kara attı
Oñ-tetiri bastırıp.
Töbösündö aydar çaç
Tiptik bolup süksöyüp,

Kahrolası Burut'tan,
Burut denen yurttan
Er Madıkan han ölmüş.
İşte o Burut yurdu budur,
Yanıp kül olası halk budur.» Nasıl dönerim Kakan'a,
Deyip, böylece Konurbay
Mızrak saplamada ustasını,
Akıl bulmada yamanını,
Gayreti tam bahadırını
Hiç bırakmadan toplayıp koşturdu,
Kara atı oynatıp
Bir ileri bir geri yürüttü.
Tepesindeki perçemi
Dimdik olup kabarıp,

Kılımga kırgın salçuday
Kıztalak Kalça üksöyüp.
Cööceldetim öldü dep,
Kabırga söögü sögülüp,
Alapayın tabalbay
Alöökönün Koñ törö –
Aalamga tutka zor törö
Cañcaldaşpay turbadı,
Calpı balban mıktuunu
Canın koyboy cınadı,
Canagı celdet öldü dep,
Cadal salıp turganı,
Uşul ölgön Cööceldet
Çoñ Dıñşada tuulgan,
Bu da adamga salgan çuulgan.
Ayzakerden ıktuusu,
Türün körgön çoçugan,
Acıdaardın aldınan,
Acayıptan okugan.
Taş talkalaar şer ele,
Keñ-Beecinge tuulgan
Askar – çalkar bel ele.
Sakalımdın agında,
Saparım cakın çagımda
Burut turgan Ala-Too
Bu celdetim barında

Bütün çağa kırgın salacakmış gibi
Kahrolası Kalça kabardı.
Cööceldet'im öldü diye,
Kaburga kemiği sökülüp,
Ne yapacağını bilemeden
Alööke oğlu Kon Töre –
Âleme direk ulu töre
Kavga çıkarmadan durmadı,
Bütün pehlivan yamanları
Canlarını komadan topladı,
Deminki celdet öldü diye,
Hışım salıp durdu,
Bu ölen Cööceldet
Büyük Dınşa'da doğmuştu,
Bu da insanlara ün salmıştı.
Mızrakçıların ustası,
Yüzünü gören ürkerdi,
Ejderhanın önünden geçmiş,
Acayipten ders okumuştu.
Taş parçalayan arslandı,
Geniş Beecin'e doğmuş
Yüce, engin bir beldi.
Sakalımın ağında,
Seferim yakın çağımda
Burut'un durduğu Ala-Too'ya
Bu celdedim sağken

Col salarmın deçü elem.
Burut turmak aalamga
Kol salarmın deçü elem.
Burutka kelip kayrılıp,
Cööceldetten ayrılıp.
Bu Cööceldet balbanım,
Cööceldetten ayrılıp,
Arılbayt menin armanım.
Dobul kirse cel tiygiz,
Buluñduu tokoy çer ele.
Topon suu cürsö toktotçu
Beecinge tuulgan er ele.

Yol açarım derdim.
Burut şöyle dursun, âleme
El uzatırım derdim.
Burut'a gelip döndüm de,
Cööceldet'ten ayrıldım.
Bu Cööceldet pehlivanım,
Cööceldet'ten ayrılınca,
Dinmez benim hasretim.
Bora kopsa yel değdirmeyen,
Kuytulu bir sık ormandı.
Tufan suyu yürüse durduran,
Beecin'e doğmuş bir erdi.

Cööceldetten ayrılıp,
Beecindi kantip körölü.
Bet alışıp burutka
Beypaydı bekem salalı,
Aylap-cıldap uruşup,
Cööceldet öçün alalı.
Kılça kalbay baarıñar,
Curtum, kırılışıp abıdan.
Sakçılarım, kandarım,
Alban türlüü balbanım,
Kerektüü erden ayrılıp,
Bügün keyip abañ kalganı».
Dep, oşentip Koñurbay
Kan iççüdöy kamdanıp,
Kaarın töktü bakırıp.
Ay-aalamdı buy kılgan
Al Koñurbay baatırdın
Akayar eken mıktuusu.
Keçee kaarına alganda
Kançaga kazat baştagan,
Kılıgına tiygende
Bu da kılımdı soyup taştagan.
Zorlugu toonun teñindey,
Katılgandı cegindey,
Çatak dese tuştagan,

Cööceldet'ten ayrılıp,
Beecin'i nasıl görelim.
Yüz yüze gelip Burut'a
Kara belayı sıkıca saralım,
Aylarca, yıllarca vuruşup,
Cööceldet'in öcünü alalım.
Kıl kadar geri kalmadan hepiniz,
Yurdum, kıyasıya kırılın.
Bekçilerim, hanlarım,
Türlü türlü pehlivanım,
Gerekli erden ayrılıp,
Bugün ağanız yasta kaldı.»
Deyip, böylece Konurbay
Kan içecekmiş gibi hazırlanıp,
Kahrını döktü bağırarak.
Ay-âlemi kasıp kavuran
O Konurbay bahadırın
En yamanı Akayar imiş.
Hani kahrına aldığında
Nicesine gaza açmıştı,
Huyu tuttuğunda
Bu da bir çağı boğazlayıvermişti.
İriliği dağın dengi gibi,
Sataşanı yiyecek gibi,
Kavga dendi mi karşısına dikilen,

Çın açuusu kelgende
Kerikti caza muştagan,
Balbandıgı, şerdigi,
Başkaça anın erdigi.
Oñ dalının keñdigi
Koy cayılgan talaaday,
Eki murun tütügü
Et çıgargan çaraday.
Murutunun sürötü
Ötökkö çıkkan çalkanday.
Kancasında turgan kir
Baldar köölöp cegen talkanday,
Baylanıp atkan bazardın

Gerçekten öfkesi geldiğinde
Gergedana yumruk indiren,
Pehlivanlığı, arslanlığı,
Bambaşkadır onun yiğitliği.
Sağ kürek kemiğinin genişliği
Koyun yayılan ova gibi,
İki burun deliği
Et konan çanak gibi.
Bıyığının görünüşü
Gübrede biten ısırgan gibi.
Çubuğundaki duran kir,
Çocukların ezip yediği talkan gibi,
Kurula kurula uzayan pazarın

Colum üydöy başı bar,
Colu katkan Akayar
Catkan ittey kaşı bar.
Çıdap adam barbagan,
Çın balbanı Kalçanın
Çımçıgan tirüü kalbagan.
Cürümünön çañ çıkkan,
Dobuşunan can çıkkan,
Akayar cayı momunday.
Bolboyt sözdün bekeri,
Bolcolu cok Kalçanın
Canındagı cökörü.
Akayar cayın suraba,
Ay-aalamga barkı bar.
Kez bolgondu ment kılgan,
Bu da kelişimdüü karkıbar.
Katılışa ketkendin
Kanın içmey saltı bar,
Urugu kırgız Eştekten,
Akayar cayın surasañ
Eştekterdin ereni,
Er Camgırçı közölü,
Munu menen Akayar
Birge tuugan uyalaş,
Uyalaş tügül udaalaş.
Keçee kıtay, kırgız çogulup, Aydalaaga konuptur,
Kırgın bolup turganda,

Yolcu çadırı gibi başı var,
Bahtı kara Akayar'ın
Yatan köpek gibi kaşı var.
Dayanıp kimse yanına varamaz,
Kalça'nın gerçek pehlivanıdır,
Çimdiklediği sağ kalmamıştır.
Yürüyüşünden toz kopar,
Sesinden can çıkar,
Akayar'ın hâli işte böyledir.
Sözün boşu olmaz,
Ölçüsü yok Kalça'nın
Yanındaki yoldaşıdır.
Akayar'ın hâlini sorma,
Ay-âlemde itibarı var.
Rast geleni serseme çeviren,
Bu da gösterişli bir bahadır.
Sataşıp tutuşanın
Kanını içmek töresidir,
Soyu Kırgız, Eştek'ten,
Akayar'ın aslını sorarsan
Eşteklerin ereni,
Er Camgırçı güzidesi,
Onunla Akayar
Bir doğmuş öz kardeş,
Öz kardeş, hem de ardıl doğma.
Hani Hıtay, Kırgız toplanıp, Kır ovaya konmuşlar,
Kırgın olup dururken,

Katagandın kan Koşoy
Kastık kılıp kıtaydın
Kıyla döösün kırganda,
Kara-Şaar, Kambılda
Kamap Koşoy turganda
Kacıldatıp kalmaktı
Kamap Koşoy turganda
Kacıldatıp kalmaktı
Sabap Koşoy turganda,
Tuuradagı Turpandın

Katagan'ın hanı Koşoy
Düşmanlık edip Hıtay'ın
Nice devini kırdığında,
Kara-Şaar'da, Kambıl'da
Koşoy kuşatıp durduğunda,
Kalmuk'u vızıldatıp
Koşoy kuşatıp durduğunda,
Kalmuk'u vızıldatıp
Koşoy dövüp durduğunda,
Karşıdaki Turfan'ın

	Tuşun açıp turganda,	*Önünü açıp durduğunda,*
	Colun çeçip turganda,	*Yolunu çözüp durduğunda,*
	Bayloodogu köp erdin	*Bağdaki nice erin*
	Kolun çeçip turganda,	*Elini çözüp durduğunda,*
	Bekip catkan beypayga	*Kapanıp kalmış belanın*
	Belin Koşoy çeçkende,	*Belini Koşoy çözdüğünde,*
158510	Bek ızı-çuu, çoñ dümök	*Pek şamata, büyük kargaşa*
	Salıp turgan kezinde	*Saldığı zamanda,*
	Tuurası Kakan, Bak-Burçun	*Doğrusu Kakan'ı, Bak-Burçun'u*
	Çalıp turgan kezinde,	*Vurup durduğu zamanda,*
	Caman erdin Carmanas,	*Yaman erin Carmanas'ı,*
	Aykoconun Bilerik	*Aykoco'nun Bilerik'i*
	Kırk arkan boyu zındandan	*Kırk urgan boyu zindandan*
	Azat kılıp Alakeñ	*Azat edip Alake'niz*
	Alıp turgan kezinde,	*Çıkarıp durduğu zamanda,*
	Öz oyunça er Koşoy	*Kendi bildiğince er Koşoy*
158520	Bolup turgan kezinde,	*Hüküm sürdüğü zamanda,*
	Bet algandı beypaylap,	*Yöneldiğini belaya boğup,*
	Sorup turgan kezinde.	*Sömürüp durduğu zamanda.*
	Mına oşondo Akayar	*İşte o zaman Akayar*
	On altı caşka ilinip,	*On altı yaşına değip,*
	Eştekterdin eri dep,	*Eşteklerin eri diye,*
	Emi atagı bilinip.	*Artık ünü duyulmuştu.*
	Ok cetpegen at minip,	*Ok yetişmez ata binip,*
	Omuro boyu küröökö	*Göğsüne dek zırh olan*
	Oşol öñdüü ton kiyip,	*O türlü kürk giyip,*
158530	Abası Koşoy kandan acırap	*Ağası Koşoy handan ayrı düşüp*

	Talaaga konok boluptur.	*Kırda konuk olmuş.*
	Cooruker mingen Cortuulçu,	*Cooruker'e binen Cortuulçu,*
	Kandın ceeni Cügörü	*Hanın yeğeni Cügörü,*
	Bul üçöö coldoş boluptur.	*Bu üçü yoldaş olmuşlar.*
	Orkon közdöy adaşıp,	*Orkon'a doğru yollarını şaşırıp,*
	Añıraygan kapçaldın	*Ağzı açık boğazların*
	Altımışın aşıptır.	*Altmışını aşmışlar.*
	Añgil-deñgil tüz çuñkur	*İnişli çıkışlı düz ve çukur*
	Dalayların basıptır,	*Nicelerini geçmişler,*
158540	Mingen atı Kuukazık,	*Bindiği at Kuukazık,*
	Algandarı külazık,	*Aldıkları yol azığı,*

	Erdiginen oolugup,	*Yiğitliğinden coşup,*
	Esepsiz cayga colugup,	*Hesapsız yerlere rastlayıp,*
	Een çölgö barıptır,	*Issız çöle varmışlar,*
	Esil candan tüñülüp,	*Aziz candan umut kesip,*
	Cortup köñül buzulup,	*Yol teptikçe gönülleri bozulup,*
	Colbors Koşoydun kolun tabalbay,	*Kaplan Koşoy'un ordusunu bulamayıp,*
	Biröö çıdap kelbeptir.	*Kimse dayanıp gelememiş.*
	Bul azapka tutulup,	*Bu azaba tutulup,*
	Bügün körüp erteñ cok	*Bugün var, yarın yok,*
158550	Kayran başka kün tüşsö,	*Kıymetli başa gün düşerse,*
	Uşunday bolot düynö bok.	*İşte böyledir şu boktan dünya.*
	Üçöö bargan kuu çöldö	*Üçünün vardığı kavruk çölde*
	Kakıldap uçkan karga cok,	*Gaklayıp uçan karga yok,*
	Kurkuldagan kuzgun cok.	*Kurklayan kuzgun yok.*
	Karasa közgö ilinbey,	*Baksan göze ilişen yok,*
	Kuu dünüyö çirkin dep,	*Kahpe dünya, ah çirkin deyip,*
	Kaysı ekeni bilinbeyt.	*Neresi olduğu bilinmez.*
	Kuu dünüyö çirkin dep	*Kahpe dünya, ah çirkin deyip,*
	Kaysı ekeni bilinbeyt.	*Neresi olduğu bilinmez.*
158560	Kırk künçölük çöl bolup	*Kırk günlük çöl olup,*
	Kızık can ölör cer bolup,	*Aziz canın öleceği yer olup,*
	Ay karañgı keç bolup,	*Ay karanlık, geç vakit olup,*
	Ölö turgan kez bolup.	*Ölünecek dem olup.*
	Cügörü menen Cortuulçu	*Cügörü ile Cortuulçu*
	Til süylöböy ez bolup	*Dilleri söylemez, ezgin olup,*
	Tilegi kabıl kelbegen,	*Dilekleri kabul olmamış,*
	Oşondoy bir, tik turgan cerge	*Öyle bir, dik duran yere*
	kez bolup. Çınarları munarday.	*rast gelip. Çınarları minare gibi.*
	Tulpar çapsañ ötö albay,	*Tulpar koştursan geçemez,*
158570	A çöldön çıgıp kete albay,	*O çölden çıkıp gidemez,*
	Üstünön ısık ketpeptir.	*Üstünden sıcak gitmezmiş.*
	Can-canıbar makuluk	*Can taşıyan mahluklar*
	Kezikse aman ketpeptir.	*Rastlarsa sağ gitmezmiş.*
	Tozoktu çöldün özü eken,	*Cehennemin ta kendisiymiş o çöl,*
	Çımçıp alar çöp bolboy,	*Koparıp alınacak ot yok,*
	Çık etip içer suu bolboy,	*Yudumlanacak bir su yok,*
	Tomuktay cerde too bolboy,	*Aşık kemiği kadar yerde dağ yok,*
	Al tozoku çölündö	*O cehennem çölünde*

Tokumçalık koo bolboy,
Buursun tiygen çiyin cok,
Suur çukugan iyin cok.
Oşol çölgö kez bolgon
Uşunday eken düynö bok.
Isıgı maza berbeptir,
Kıymıldagan canıbar
Örttönüp kumu caynaptır,
Kumga koygon kazanı
Kurkurap çıgıp kaynaptır.
Et bışımı bolguça
Kaşık suusu kalbaptır.
Isıgı maza berbeptir,
Eç kim çıdap kelbeptir.
Künü-tünü kırk bir kün
Al ısıktan ötüptür.
Kelişimdüü çoñ Orkon –
Kelişimdüü çoñ dayra.
Keñ Orkongo cetiptir,
Orkon barıp turganda
Orkon cayı bul eken.
Al orkondun sürötü –
Üydöy çınar talı bar,
Cer soorusu abıdan
Canıbarım Orkondo
Can bütköndün baarı bar.
Çırpıktarı çınarday,
Çımçıktarı ularday,

Teğelti kadar bir kuytu yok,
Saban değmiş bir iz yok,
Dağ sıçanının kazdığı in yok.
O çöle rast gelen için
İşte böyleymiş şu boktan dünya.
Sıcağı aman vermemiş,
Kımıldayan ne canlı varsa
Yanmış; kumları köz gibi kaynamış,
Kuma konan kazanları
Fokurdayıp taşıp kaynamış.
Et pişimi olana dek
Kaşık kadar suyu kalmamış.
Sıcağı aman vermemiş,
Kimse dayanıp gelememiş.
Gece gündüz kırk bir gün
O sıcaktan geçmişler.
Gösterişli büyük Orkon –
Gösterişli büyük ırmak.
Geniş Orkon'a ulaşmışlar,
Orkon'a varıp durduklarında
Orkon'un hâli şuymuş.
O Orkon'un görünüşü –
Ev gibi çınar söğüdü var,
Yeryüzünün en gözde yeri,
Canım hayvanlarla dolu Orkon'da
Can taşıyanın hepsi var.
Fidanları çınar gibi,
Kuşları dağ tavuğu gibi,

Cılandarı ar kanday.
Çını menen caratkan
Can caratkan arganday.
Keskeldirik cılanday,
Kulandarı kunanday,
Bulagı bar taşıgan.
Muñkanıp bulbul tañşıgan.
Akkañkını cazdanıp,
Muñkanıp bulbul süylösö,
Muñun adam ukkusuz.

Yılanları türlü türlü.
Gerçekten de Yaradan,
Can yaratmış elinden geldiğince.
Kertenkeleleri yılan gibi,
Kulanları tay gibi,
Taşıp akan pınarı var.
Dertlenip bülbül şakır. Akkanki eyeri yastık edip,
Dertlenip bülbül söylese,
Derdi dinlenir gibi değil.

Burkurap ıylap kıyla can, Alp uykunu salıptır.
Içinen karış çıkkısız.
Tokoyu küüldöyt baarı bar, Catıp uyku kandırıp,
Caratılgan abıdan,
Alması bışıp köñ bolup,
Cañgagı bışıp say tolup.
Cel argısı duuldap
Mayda, çımçık, ak çardak
Tokoyunda çuuldap.
Bezildegen bezbeldek,
Kara kaşka kaşkaldak,
Can bütköndün baarı bar,
Tolgon eken canıbar,
Üydöy tüptöp çınarı,
Çınarda kızık buları.
A çınardı karasa,
Bir butagı çınarga
Ala karga al tuugan.
Bir butagın karasa,
Koko tamak çar tuugan.
Bir butagın karasa,
Ala moyun taan tuugan.
Bir butagın karasa,
Salpıldap uçkan sar tuugan. Çöp-çöptün başı dırkırap,
Carıktık cayın suraba,
Can bütköndün baarı tuugan.
Asmandan altı say möndür
Canıbarım çoñ Orkon
Özön menen cel cürsö
Kamıştarı balkıldap,
Attay kara balıktar

Atıp tüşöt carkıldap,
Al tamaşa körgöndö
Köñül erip balkıldap,
Mına oşondo üç mergen

Hüngür hüngür ağlar nice can, Alp uykusuna dalmışlar.
İçinden bir karış çıkılmaz.
Ormanı uğuldar, her şey var, Yatıp uykuya kanıp,
Pek güzel yaratılmış,
Elması olgunlaşıp yığın olmuş,
Cevizi olgunlaşıp dere dolmuş.
Yel esintisi uğuldayıp,
Küçük kuşlar, ak martılar
Ormanında cıvıldaşır.
Bezelden öten bezbeldek,
Kara alınlı sakarmeke,
Can taşıyanın hepsi var,
Doluymuş canlı yaratıklar,
Ev gibi gövdeli çınarı,
Çınardaki şaşılası şunlar.
O çınara bakılsa,
Çınarın bir dalında
Ala karga yavrulamış.
Bir dalına bakılsa,
Sarkık gerdanlı çil kuşu yavrulamış.
Bir dalına bakılsa,
Ala boyunlu ekin kargası yavrulamış.
Bir dalına bakılsa,
Sallana sallana uçan çaylak yavrulamış.
Otların başı titreşip,
Mübareğin hâlini sorma,
Can taşıyanın hepsi yavrulamış. Gökten altı sağanak dolu,
Canım büyük Orkon'da
Vadi boyunca yel esse
Kamışları salınıp,
At kadar kara balıklar

Parıldayıp sıçrayıp düşer,
O temaşayı görünce
Gönül eriyip yumuşar,
İşte o zaman üç avcı

158650	Tulparların caydaktap,	*Tulparlarını çıplaklayıp,*
	Eerin alıp maymaktap,	*Eyerini alıp paytak paytak yürüyüp,*
	Kıbılanı baştanıp,	*Kıbleye baş koyup,*
	Eren tuugan üç oyron	*Er doğmuş üç yaman,*
	Catıp cambaş taldırıp,	*Yatıp yanlarını dinlendirip,*
	Çıkanaktap uyku alıp,	*Dirseğe yaslanıp uyku alıp,*
	Çırım etip tınç alıp,	*Kestirip soluklanıp,*
	Asıl eren kökcaldar	*Asil eren gökyeleliler*
	Alp uykunu salıptır,	*Alp uykusuna dalmışlar,*
	Al añgıça bolboston,	*Derken çok geçmeden,*
158660	Altı miñ kıtay, san kalday	*Altı bin Hıtay, sayısız kalday*
	Adırmaktan arbayıp,	*Tepelerden karaltılar hâlinde,*
	Oşondo Ezkara çıgıp kalıptır.	*O anda Ezkara çıkagelmiş.*
	Mancuunun kanı Ezkara	*Mançu'nun hanı Ezkara*
	Oşondo çoñ kürööñ oozun buruptur,	*O anda büyük doru atının başını çevirmiş,*
	Cerçisin cumşap Ezkara	*Kılavuzunu salıp Ezkara,*
	Kıtaydı Kuday uruptur,	*Hıtay'ı Tanrı çarpmış,*
	Ayanıp kıtay kalbaptır,	*Hıtay'dan geri duran kalmamış,*
	Mına Ezkara kündü caylaptır.	*İşte Ezkara havayı büyüyle bağlamış.*
	Keñ Orkondun boyunda	*Geniş Orkon boyunda*
158670	Cöö tuman tüşüp cayılıp,	*Yer sisi çöküp yayılmış,*
	Kolotton bulut tabılıp,	*Koyaktan bulut peyda olup,*
	Oroygon toonun başına	*Heybetli dağın başına*
	Kararıp bulut cabılıp.	*Kararan bulut kapanmış.*
	Muzdak cel cürüp zırkırap,	*Buz gibi yel esip sızlatıp,*
	Çöp buzulup kıbırlap,	*Otlar bozulup kıpırdaşıp,*
	şıbırgak	*sulusepken*
	Cayçılık türü körünüp,	*Hava büyüsünün belirtisi görünüp,*
	Köktön kök ala möndür tögülüp.	*Gökten gök ala dolu boşanmış.*
	Asmandan bulut kararıp	*Gökyüzünde bulut kararıp,*
158680	Cer carıldı dürküröp.	*Yer yarıldı gümbürdeyip.*
	Karagay kulap, zoo uçup,	*Çamlar devrilip, kayalar uçup,*
	Katuu boroon kürküröp.	*Sert boran kükreyip.*
	Ezkara caydı salganda	*Ezkara büyüyü saldığında*
	Asmandan agarıp bulut tutulup	*Gökten ağaran bulut tutulup, Zırhların*
	Zoottun baarı üzülüp,	*hepsi kopup,*
	Cooruker mingen Cortuulçu,	*Cooruker'e binen Cortuulçu,*
	Kandın ceeni Cügörü,	*Hanın yeğeni Cügörü,*

Bul ekөө kaçıp kutulup,
Akayar turup kaygırıp,
Kuukazık attan ayrılıp.
Bulkulday basıp ayanıp,
Turgan eken Akayar
Boz kelteni tayanıp.
Eki caktı karasa,
El amanın kaalasa
Arıktın baarı cıgındap,
Añgektin baarı tıgındap.
Teskeydegi cıgaçtar
Tamırı çıgıp koroyup,
Attay kara balıktar
Tışta ölgön toroyup.
Buluttun baarı çaçılıp,
Kök buu çıgıp zirildep,
Cerdin baarı açılıp.
Cerdi carık çalıptır,
Ceti miñ balban, er Kalça
Bir caktan çıgıp kalıptır.
Ay kasaba tuu bolup,
Aygaylagan çuu bolup,
Tuş-tuştan kolun salıptır.
Mına oşondo Akayar
Calgızdıgı sında cok,
Acıratıp aluuçu
Carıktık Koşoy mında cok.
Er Koñurbay, Ezkara
Eçen müşkül iş kılıp,
Çımında canga küç kılıp,
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndürdöy kılıp ok atıp,

Bu ikisi kaçıp kurtulup,
Akayar kalıp kederlenip,
Kuukazık atından ayrılıp.
Silkine silkine yürüyüp sakınıp,
Duruyormuş Akayar,
Boz keltesine dayanıp.
İki yana baksa,
Elin esen olmasını dilese,
Arkların hepsi çer çöple dolmuş,
Hendeklerin hepsi tıkanmış.
Kuzey yamaçtaki ağaçlar
Kökleri çıkıp dikilmiş,
At kadar kara balıklar
Dışarıda ölmüş, şişip kalmış.
Bulutların hepsi dağılıp,
Gök buğu çıkıp titreşip,
Yerin her yanı açılıp.
Yeri aydınlık kaplamış,
Yedi bin pehlivan, er Kalça
Bir yandan çıkagelmiş.
Ay alemli sancak tuğ olup,
Haykırışan gürültü olup,
Dört bir yandan ordusunu salmış.
İşte o zaman Akayar,
Yalnızlığının tarifi yok,
Ayırıp kurtaracak
Mübarek Koşoy burada yok.
Er Konurbay, Ezkara
Nice müşkül iş edip,
Sinek kadar cana zor edip,
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,

Cazayıl tartıp turuştu,
Calgız baykuş kanetsin
Ceti kün tınbay uruştu.
Kalkandın baarı süzülüp,
Bütkön boylor şal bolup,
Oozdun baarı kan bolup,

Cezayil çekip durdular,
Yalnız zavallı ne yapsın,
Yedi gün durmadan vuruştu.
Kalkanların hepsi delik deşik,
Bütün beden felç gibi olup,
Ağzının içi hep kan olup,

	Kubatı ketip şalaktap,	*Kuvveti gidip sarkıp,*
	Közü ketip alaktap,	*Gözleri kayıp fıldır fıldır,*
	Çın oşondoy zar bolup,	*Gerçekten öyle zar olup,*
	Çımın candı kıyalbay	*Sinek kadar canına kıyamayıp,*
	Akayar baykuş kar bolup,	*Akayar zavallı hor olup,*
158730	Abası Koşoy karını	*Ağası ihtiyar Koşoy'u*
	Bir körüügö zar bolup,	*Bir görmeye hasret kalıp,*
	Çalınsa uçup çıgalgıs	*Takılsa uçup çıkılmaz*
	Torgo tüşüp kalıptır,	*Tuzağa düşüp kalmış,*
	Tırmalasa çıgalgıs	*Tırmalasa çıkılmaz*
	Orgo tüşüp kalıptır,	*Çukura düşüp kalmış,*
	Kazıluu catkan oruna,	*Kazılıp duran çukura,*
	Kaynatıluu şoruna	*Kaynayıp duran çilesine*
	Kabılgan eken Akayar	*Yakalanmış Akayar,*
	Koñurbaydın koluna.	*Konurbay'ın eline.*
158740	Kıymıldatpay denesin	*Bedenini kımıldatmadan*
	Tuş-tuştan çalma salıptır,	*Dört bir yandan kement atmışlar,*
	Başına kook* kiygizip,	*Başına kook* geçirip,*
	Balanı baylap alıptır,	*Delikanlıyı bağlayıvermişler,*
	Kılıççanı ıktuusu	*Kılıç kuşananın ustası*
	Caylay turgan boluptur.	*Öldürecek olmuş.*
	Eki kolun teñ baylap,	*İki elini birden bağlayıp,*
	Eki közün teñ çukup,	*İki gözünü birden oyup,*
	Beecindin Kakan kanına	*Beecin'in Kakan hanına*
	Ayday turgan boluptur.	*Sürüp götürecek olmuşlar.*
158750	Ton-tonosun olcolop,	*Kürkünü, pılısını yağmalayıp,*
	Tolgon kıtay tunuptur.	*Dolan Hıtay ganimete doymuş.*
	Erdik türü kanday dep,	*Yiğitlik hâli nasılmış deyip,*
	Koñurbay kılıç kınaptır,	*Konurbay kılıcını kınına koymuş,*
	Bul düynödö sözü açık,	*Bu dünyada sözü açık,*
	Ölmön sayın közü açık,	*Öldükçe gözü açık,*
	Atka sınçı, er bilgiç	*Ata bakıp anlayan, eri bilen,*
	Mancuu kanı Ezkara	*Mançu hanı Ezkara*
	Akayardı sınaptır.	*Akayar'ı süzüp sınamış.*
	Kızıl munar burkasın	*Kızıl dumanlı pusun*
158760	Cel boluuçu uul eken,	*Yeli olacak oğulmuş,*
	Buruttuk beylin unutsa	*Burutluk huyunu unutursa*
	El boluuçu uul eken,	*El olacak oğulmuş,*

Oñ dalısı keñ eken,
Oyrottu buzar er eken,
Çeke söögü böödö eken,
Çenebegen bul bala
Dalay candan öödö eken.
Kaşatka salsa boz korgon
Tam boluuçu uul eken,
Karabcını salınıp,
Kakançıluu Beecinge
Kan boluuçu uul eken.
Berencini kiygizseñ
Beecinge tatır uul eken.
Altın türkük çatırga,
Er Koñurbay baatırga
Kul boluuçu uul eken,
Cazı caak, calpak til
Doogo kirer uul eken,
Calañ kılıç baylanıp,
Coogo kirer uul eken.
Kızıl-tazıl kiyinip,
Kırgızga tatır uul eken,
Altı kanga körgözsö
Bul boluuçu uul eken.
Kakançı, Bak-Burçunga
Uul boluuçu uul eken
Cılas bolgon balanın
Ay kulagı kalkanday,
Alaygan közü çolpondoy.
Belgilüü eken, beldüü eken,
Belgilüü balañ er eken.
Bul Beecinge kezikken
Bagıp alçu şer eken,
Kürmöçönü kiygizip,

Küröşkö salar uul eken.
Karabcı tondu kiygizip,
Kara boz at mingizip,
Kagışka salar er eken.
Kızıl ayza kolgo alsa,

Sağ küreği genişmiş,
Oyrot'u bozacak ermiş,
Şakak kemiği bambaşkaymış,
Ölçüye sığmaz bu çocuk
Nice candan üstünmüş.
Yamaca kurulsa boz kale,
Duvar olacak oğulmuş,
Karabcı zırhını kuşanıp,
Kakançı yurdu Beecin'e
Han olacak oğulmuş.
Berenci zırhını giydirsen
Beecin'e değer oğulmuş.
Altın direkli çadıra,
Er Konurbay bahadıra
Kul olacak oğulmuş,
Yassı yanak, yayvan dil,
Davaya girecek oğulmuş,
Yalın kılıç kuşanıp,
Düşmana dalacak oğulmuş.
Al alaca giyinip,
Kırgız'a değer oğulmuş,
Altı hana gösterilse
Seçilecek oğul buymuş.
Kakançı'ya, Bak-Burçun'a
Oğul olacak oğulmuş.
Şu kahrolası çocuğun
Ay kulağı kalkan gibi,
Fal taşı gözü Çolpan yıldızı gibi.
Namlıymış, beli pekmiş,
Namlı oğlun ermiş.
Bu, Beecin'e nasip olmuş,
Beslenip alınacak arslanmış,
Kürmeyi giydirip,

Güreşe salınacak oğulmuş.
Karabcı kürkünü giydirip,
Kara boz ata bindirip,
Çarpışmaya salınacak ermiş.
Kızıl mızrağı ele alsa,

	Kırgınga tatır uul eken.	*Kırgına değer oğulmuş.*
	Kara bolot kolgo alsa,	*Kara çeliği ele alsa,*
	Karmaşka kirçü can eken,	*Boğuşmaya girecek canmış,*
	Adam, böödö eken, böödö eken	*Hey, bambaşkaymış, bambaşkaymış,*
	Kızıtalak bul bala	*Kahrolası bu çocuk*
	Kıyla candan öödö eken.	*Nice candan üstünmüş.*
	Bul Kutan alptan kup öödö,	*Bu, Kutan alptan hayli üstün,*
	Mañkuş alptan başka öödö,	*Mankuş alptan büsbütün üstün,*
	Bul Çoyun alptan çoguu öödö.	*Bu, Çoyun alptan topunca üstün.*
158810	Balbandıgı başkaça,	*Pehlivanlığı bambaşka,*
	Kızıtalak kırgızdın	*Kahrolası Kırgız'ın*
	Kıyındıgı bir kança,	*Yamanlığı bir hayli,*
	Bilegi coon, taş cürök	*Bileği kalın, taş yürek,*
	Mınday adam bolobu.	*Böyle insan olur mu.*
	Munun ar borumu colborstoy	*Bunun her duruşu kaplan gibi,*
	Alışkan adam oñbostoy.	*Boğuşan insan onmaz gibi.*
	Baksañ mınday barkı bar	*Beslersen böyle değeri var,*
	Baladan artık körkü bar,	*Çocuktan üstün görkü var,*
	Uluñ-tuñdu, Dıñşanı	*Ulun-Tun'u, Dınşa'yı*
158820	Kıdırdık ele mınçanı.	*Dolaştık ya bunca yeri.*
	Beylebeçü bala emes,	*Boş bırakılacak çocuk değil,*
	Bekerge kalçu can emes.	*Boşa kalacak can değil.*
	Alöökönün Koñurbay,	*Alööke oğlu Konurbay,*
	Murun uksañ sözümö,	*Önce kulak ver sözüme,*
	Aman bolso bul kırgız	*Sağ kalırsa bu Kırgız*
	Mura bolot özüñö.	*Sana miras olur.*
	Küldü tondu kiygizip,	*Ağır kürkü giydirip,*
	Külüktön tandap mingizip	*Küheylandan seçip bindirip,*
	Küröşkö salçu bala eken,	*Güreşe salınacak çocukmuş,*
158830	Ayza berse koluna	*Eline mızrak verilse*
	Koldu buzçu can eken,	*Orduyu bozacak canmış,*
	Aykırıp çıgıp kaçırsa,	*Haykırıp çıkıp saldırsa,*
	Toonu buzçu bala eken.	*Dağı bozacak çocukmuş.*
	Munun Akayar atın coyuñuz,	*Bunun Akayar adını kaldırın,*
	Çoñ balban atka koyuñuz.	*Büyük Pehlivan adını koyun.*
	Kakançı menen Bak-Burçun	*Kakançı ile Bak-Burçun,*
	Eköönü katar çalıñız,	*İkisini sırayla dolaşın,*
	Beecindin Karı kanına	*Beecin'in ihtiyar hanına*

Alıp cetip barıñız,
158840 Tak aldında zuu kuduk
Irımdap suuga salıñız,
Tak özüñö tete uul eken,
Baatırım, coldoş kılıp alıñız! Sınçının
tilin alıptır,
Degenine könüñüz,
Ar tilegin beriñiz.
Süyümdüü tonun kiygizip,
Süygön atın mingizip,
Kaşatka salgan tam kılıp,
Kaldayga karool kan kılıp,
158850 Bu kızıkka salıñız.
Kırgızdıgın taştatıp,
Kıtaydın kolun baştatıp,
Obodo çolpon cıldızday
Bolcoş kılıp alıñız!
Alööködön tuuganday
Coldoş kılıp alıñız.
Degenine könüñüz,
Kızıl köynök, ayça bel
Kılpıldagan suluudan
158860 Zayıp alıp beriñiz.
Taş sayıngan kıtaydın
Tazalarının kızın cıyıñız.
Kürmö kiygen kıtaydın
Kündöy kızın cıyıñız.
Üydöy bolgon çoñ burkan*
Asa baylap salıñız,
Kırk ögüzdü teñ soyup,
Dünüyönü teñ koyup,
Zayıp alıp beriñiz.
158870 Kırgızdıgın buzugun
Mına mintip coyuñuz,
Keñ Bakburçun, Dıñşaga
Kan kötörö koyuñuz.

Mınday kılsañ bul bala
Kırgızdıgın koyuçu,

Alıp götürüp varın,
Taht önündeki zuu kuyuda
Törece suya daldırın,
Tam sana denk oğulmuş,
Bahadırım, yoldaş edinin! Sınçının
sözünü tutmuş,
Dediğine razı olun,
Her dileğini verin.
Sevdiği kürkü giydirip,
Sevdiği ata bindirip,
Yamaca kurulmuş ev yapıp,
Kaldaylara gözcü han kılıp,
Bu keyfe koyun.
Kırgızlığını bıraktırıp,
Hıtay'ın ordusunu ona yönettirip,
Gökteki Çolpan yıldızı gibi
Sırdaş edinin!
Alööke'den doğmuş gibi
Yoldaş edinin.
Dediğine razı olun,
Kızıl gömlekli, hilal belli,
Süzülen güzellerden
Zevce alıp verin.
Taş kuşanan Hıtay'ın
Soylularının kızını toplayın.
Kürme giyen Hıtay'ın
Güneş gibi kızını toplayın.
*Ev gibi büyük burkanı**
Yükseğe bağlayıp dikin,
Kırk öküzü birden kesip,
Malı mülkü ortaya koyup,
Zevce alıp verin.
Kırgızlığını, fesadını
İşte böyle yok edin,
Geniş Bakburçun'a, Dınşa'ya
Han olarak yükseltin.

Böyle yaparsan bu çocuk
Kırgızlığını bırakır,

	Özüñö coldoş boluuçu,	*Sana yoldaş olur,*
	Ezkara aytıp bir sözdü,	*Ezkara söyledi bir sözü,*
	Köödöngö salıp kir sözdü.	*Göğsüne soktu kirli sözü.*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke oğlu Konurbay,*
158880	Altımış caysañ kencesi,	*Altmış caysanın en genci,*
	Bilgiç eken Ezkara.	*Bilgeymiş Ezkara.*
	Munu ukkanda Koñurbay	*Bunu duyunca Konurbay,*
	Celbegey torko kiygizip,	*Omuza atma ipekli giydirip,*
	Cel cetpes corgo mingizip,	*Yel yetişmez yorgaya bindirip,*
	Altı külük at berip,	*Altı küheylan at verip,*
	Alakanday kat berip,	*Avuç içi kadar mektup verip,*
	Beecindin karı kanına.	*Beecin'in ihtiyar hanına.*
	Ölüp keter oy kılıp,	*Ölesiye şenlik kurup,*
	Kün-cañcuñ menen Ay-cañcuñ	*Kün-cancun ile Ay-cancun*
158890	Kızık oyun toy kılıp,	*Şaşılası oyunlu toy kurup,*
	Akayar atın coyguzup,	*Akayar adını kaldırtıp,*
	Çoñ balban atka koyguzup,	*Büyük Pehlivan adını koydurtup,*
	Düñküldögün urdurup,	*Koca davulunu vurdurup,*
	Kalıñ toyun kıldırıp,	*Kalabalık toyunu yaptırıp,*
	Adam tapkıs oy kılıp,	*İnsanın akıl ermez eğlencesini kurup,*
	Kırk uruu kıtay çogulup,	*Kırk boy Hıtay toplanıp,*
	Kaçır çoçko töö soyup	*Katır, domuz, deve kesip,*
	Dünüyönü teñ koyup,	*Malı mülkü ortaya koyup,*
	Eçen künü toy kılıp.	*Nice günler toy edip.*
158900	Car çakırıp, koñ törö	*Tellal çağırtıp, Kon Töre,*
	Aalamdın kanı çoñ törö	*Âlemin hanı ulu töre,*
	Alöökö atam kuudu dep,	*Alööke atamdan olma diye,*
	Uşul körgön balbandı	*Bu gördüğünüz pehlivanı*
	Özümdün enem tuudu dep,	*Kendi anam doğurdu diye,*
	Kalıñ kıtay cıyılıp,	*Kalabalık Hıtay yığılıp,*
	Düñküldögü urulup,	*Koca davul vurulup,*
	Toy belgisi cılaacın*,	*Toyun nişanı cılaacın*,*
	Cılaacını kagılıp,	*Cılaacını çalınıp,*
	Kaalasa kızım alsın dep,	*Dilerse kızımı alsın diye,*
158910	Kelgen eken oşondo	*Gelmiş o zaman*
	Karacagal Tagılık,	*Karacagal Tagılık,*
	Kadırlap tozgon kökcaldı Aygırın bittep, at kılıp	*Saygıyla karşıladı gökyeleliyi, Aygırını tımar edip at kılıp,*

Kaynap catkan köp uluk. Ar cañcaldı bat kılıp,
Kalk içinde Koñurbay
Kaarın salıp bakırdı,
Açuulanıp al kökcal
Akayardı çakırdı,
Kalk içinde Akayar
Opol-Toodoy zor ayar.
Er Kalçaga keldi ele,
Cööceldettin ölgönün
Koñurbay ayta berdi ele. Kırgızga kirip ketsem dep,
Eştekterdin Camgırçı –
Akayardın abası.
Al Camgırçı ölgöndö,
Kayra tartpas çın caydı Keçüüdön tozup sayganda,
Kayran kişi körgöndö,
Akayarga Koñurbay
Munusun ayta bergende
Akayar baykuş kanetet,
Kapka-Taşka toktoptur,
Kapa bolup Akayar
Kaçankı darttı coktoptur. Bölök col menen celiptir.
Çılgıy için ört çalıp,
Çıday albay çok bolup,
Agası Camgır ölgön soñ
Kantip tursun toktolup, Altı miñ kıtay, san kalday
Keçilin cıyıp uy kılıp, Akayarga baktırıp.
Kelgenderdi buy kılıp,
Kıñırtı bolup sözündö,
Kıyşıgı bolup özündö,
Çalgayı küçöp sözündö,
Çalgırtı bolup közündö. Aylanası tor bolgon,

Kaynaşıp duran nice ulular. Her kavgayı tez bitirip,
Halk içinde Konurbay
Kahrını salıp bağırdı,
Öfkelenip o gökyeleli
Akayar'ı çağırdı,
Halk içinde Akayar
Opol Dağı gibi ulu bir ayar.
Er Kalça'nın önüne geldi,
Cööceldet'in öldüğünü
Konurbay söyleyip durdu. Kırgız'a katılıp gitsem diye,
Eşteklerin Camgırçı'sı –
Akayar'ın ağası.
O Camgırçı öldüğünde,
Geri dönülmez gerçek yurdu Geçitte pusuya yatıp mızrakladığında,
Kıymetli kişi gördüğünde,
Akayar'a Konurbay
Bunları söyleyip durunca,
Akayar zavallı ne etsin,
Kapka-Taş'ta durdu,
Kederlenip Akayar
Nicedir yatan derdi andı. Başka yoldan koşturup gitti.
Bağrını baştan başa ateş sarıp,
Dayanamayıp kor olup,
Ağası Camgır öldükten sonra
Nasıl dursun soğukkanlı, Altı bin Hıtay, sayısız kalday,
Keşişini toplayıp sürü edip, Akayar'a baktırıp.
Gelenleri perişan edip,
Sözünde eğrilik olup,
Kendinde çarpıklık olup,
Sözünde taşkınlık artıp,
Gözünde şaşılık olup. Çevresi tuzak olan,

Aygır bittep, boy kılıp, Ar Buuruldu kaytargan
Alöökönün Koñurbay
Kayran Ayar kanetsin,
Alışsam dep oy kılıp,
Buuranı bittep töö kılıp Kerigi bar, bili bar
A kıtaydın balbanı
Atı cok baarın cöö kılıp, Keñireek çeçip tilimdi al.

Aygırı tımarlayıp boylandırıp, O Buurul'u bekleyen
Alööke oğlu Konurbay,
Kıymetli Ayar ne yapsın,
Bir boğuşsam diye kurup,
Buğrayı tımarlayıp deve edip, Gergedanı var, fili var,
Ama Hıtay'ın pehlivanı,
Atı olmayanı yaya koyup, Genişçe düşün, sözümü tut.

Mına oşondo Akayar
Erte sözdü keç kılıp,
Er Semetey, Bakay kan,
Külçoro menen Kançoro
Biröö kolgo tiyse dep,
Kırgızdan kelçü car – coro
Tübünö çoguu cetsem dep.
Kıtaylık işti unutup,
Cürgön eken Akayar.
Alöökönün Koñurbay
Camgırçının calgız uul
Buura kökül, taykı cal
Semeteydin Buurulun
Astınan olco kılganda,
Kıyla buzuk, çoñ cañcal
Al Talaska kılganda,
Börü baspas bölök col
Buruttan tüşkön buudan dep
Akayarga beriptir.
Bolotton çılbır taktırıp,
Başına ükü tagıluu,
Olcogo tüşkön çoñ Buurul
Akayarda bagıluu.
Tegeregi şer korgon,
Caa tartıçu ıktuu bar,
Can kıyuuçu mıktuu bar,
Aylandıra çögörgön,
Keriştin cayı uşunday,

İşte o zaman Akayar,
Erken sözü geç edip,
Er Semetey, Bakay han,
Külçoro ile Kançoro,
Biri ele geçse diye,
Kırgız'dan gelecek yâr, yoldaş,
Köklerine topluca varsam diye.
Hıtaylık işini unutup,
Öylece geziyormuş Akayar.
Alööke oğlu Konurbay,
Camgırçı'nın tek oğluna,
Buğra perçemli, kısa yeleli,
Semetey'in Buurul'unu
Altından ganimet aldığında,
Nice bozgun, büyük kavga
O Talas'a yaptığında,
Kurt basmaz ıssız yoldan,
Burut'tan düşmüş küheylan diye
Akayar'a vermiş.
Çelikten yular taktırıp,
Başında puhu tüyü takılı,
Ganimete düşen büyük Buurul
Akayar'da beslenmede.
Çevresi arslan dolu kale,
Yay çekmede ustası var,
Can kıymada yamanı var,
Çepeçevre çöktürülmüş,
Gergedanların hâli böyledir,

Al Buuruldu kaytargan
Kıyla türkün candarı,
Kıncılaluu balbanı,
Balbandın biröö boşonso
Katılışa ketkendin
Çıga turgan daldadı,
Karooldoru sakçısı
Kabarga koygon üçü bar,
Bolcolu cok cılastın
Moyununda büçü bar.
Sakçı koygon taybas bar,
Tokson colbors küçü bar,
Ay degende cabılgan
Sakçıları sandan köp
Adamdın murdu, kulagın
Tumar* kılıp tagıngan
Munun balaketi andan köp.
Çokmor algan döölörü,
Tolup catat sakçıdan
Buuruldu bakkan eeleri.
Burulup adam barabı,
Buurulga barsañ kokustan
Bulkuşa ketsek kokustan
Kezikken tirüü kalabı.
Akırın aytıp, bek taştap,
Akayardı çakırıp,
Abañız baatır söz baştap,
Alöökönün Koñurbay
Duuga kirip alıptır,
Ayıkpagan bir şumduk
Çuuga kirip alıptır.
Akırın aytıp, bek taştap.
Akayarga söz baştap,
Karçıgaday kamınıp,
Kayran Kalça kökcalga
Kayıptan akıl tabılıp,
Akayarga munu aytıp,
Kızık bolup baarısı,

O Buurul'u bekleyen
Türlü türlü canları var,
Hançer kuşanmış pehlivanı,
Pehlivanın biri boşalsa,
Sataşıp tutuşanın
Paramparça olur her yanı,
Gözcüleri, bekçileri,
Habere koşulmuş üçü var,
Ölçüsü yok o melunun
Boynunda düğmesi var.
Bekçi konmuş yılmazları var,
Doksan kaplan gücü var,
Hey deyince üşüşen
Bekçileri sayıdan çok,
İnsanın burnunu, kulağını
Tumar edip takınmış,*
Bunun belası ondan çok.
Çomak almış devleri,
Bekçiden dolup taşıyor
Buurul'u besleyen sahipleri.
Dönüp insan varabilir mi,
Buurul'a varırsan kazara,
Çekişip tutuşursak kazara,
Rastlayan sağ kalır mı.
Usulca söyleyip, pekçe vurgulayıp,
Akayar'ı çağırıp,
Ağanız bahadır söze başladı,
Alööke oğlu Konurbay,
Gürültüye girmiş,
Onmaz bir uğursuzluk
Kargaşaya girmiş.
Usulca söyleyip, pekçe vurgulayıp.
Akayar'a söze başlayıp,
Atmaca gibi davranıp,
Kıymetli Kalça gökyeleliye
Gaipten akıl bulunup,
Akayar'a bunu söyleyip,
Hepsi merakla coşup,

Kırgın tiygen nemedey	*Kırgına uğramış gibi,*
Kıyını Kalça karısı,	*Yamanı ihtiyar Kalça,*
Kıcıldagan kapırdın	*Kaynaşan kâfirin*
159020 Kıyın sakçı baarısı	*Yaman bekçilerinin hepsi*
Çuuga kirip alıptır,	*Kargaşaya girmiş,*
Ayıkpay turgan bir tozok	*Onulmaz bir cehennem*
Duuga kirip alıptır.	*Gürültüye girmiş.*
Oşondo Kalça munu aytat:	*O zaman Kalça şunu söyler:*
«Kara bayır, cez bilek	*«Kara bayır, tunç bilek,*
Karmaşıp algan Buurul at,	*Boğuşup alınan Buurul at,*
Talıgışpay salışıp,	*Yorulmadan çarpışıp,*
Tartıp algan Buurul at,	*Çekip alınan Buurul at,*
Sak bolbosoñ camanat.	*Uyanık olmazsan kötü olur.*
159030 Balban da eleñ, şer da eleñ,	*Pehlivan da idin, arslan da idin,*
Işengen közüm sen da eleñ,	*Güvendiğim gözüm de sendin,*
Akayar saa amanat*.	*Akayar, sana emanet*.*
Beremcini baylanıp,	*Beremci'yi kuşanıp,*
Beş-Beecindi aylanıp,	*Beş-Beecin'i dolanıp,*
Tak ele Beecinge minçü Buurul at,	*Ta Beecin'e dek binilecek Buurul at,*
Altın kümüş artuuga,	*Altın gümüş yüklemeye,*
Ar cakka kanga tartuuga	*Her yana, hanlara armağan çekmeye,*
Iras külük Buurul at.	*Gerçek küheylan Buurul at.*
Kuyrugu bar, calı bar,	*Kuyruğu var, yelesi var,*
159040 Bizge bir kup kezikti canıbar.	*Bize pek denk düştü canım hayvan.*
Totuday kuyruk çubagan,	*Tavus gibi kuyruk süzen,*
Kızıtalak kankordon	*Kahrolası hunhardan*
Kıyladan kelip suragan.	*Niceleri gelip istemişti.*
Suraganga berbegen,	*İsteyene vermeyen,*
Sultan Manastın uulu Semetey	*Sultan Manas'ın oğlu Semetey,*
Oşondon bölök minbegen.	*Ondan başkası binmemişti.*
Temir tuyak, cez bilek	*Demir tırnak, tunç bilek,*
Tegi oşondoy Buurul at,	*Soyu öyledir Buurul atın,*
Olcogo alıp tundurduk,	*Ganimet aldık, keyfe daldık,*
159050 Oylogula alp-döölör	*Düşünün alplar, devler,*
Oyrondun belin sındırdık.	*Yıkıcının belini kırdık.*
Uşul Buurul tursa koluñda	*Bu Buurul elinde durdukça,*
Eñkeytip duşman kelebi,	*Baş eğdirip düşman gelir mi,*
Bizdi çabışıp adam ceñebi?	*Bizi vuruşup insan yenebilir mi?*

Alış kılsın altı cıl
Adam alı cetebi?

Altı yıl uğraşsın,
İnsanın gücü yeter mi?

Ardagıñ Kalça barında
Bizge arıslandın tişi ötöbü. Cazayıl ogu zırkırap,
Dep, oşentip, Koñurbay
Oozun cıyıp algıça,
Aytıp kebin tıygıça,
Tümön kolun cıygança.
Ok cetpes sur at menen
Tabılgı caksa çok ötpös,
Oçogor atsa ok ötpös
Kagış cakka kamdagan,
Munu kamdabay eneñ kalbagan,
Karaan kılgan şeri cok.
Ok ötpögön ton menen,
Buka siydik col menen
Bura tartpay Külçoro.
Tün ortosu mezgilde
Temir kapka ordodon,
Tegerektep köp koldon
Tegi kıraan kol saldı.
Eñkeyişte er sayıp,
Tak elüüdön katar bir sayıp Karan kılgan bagı cok,
Kapçal buzup, col salıp,
Kaynagan curtka kol salıp, Kabılan kırgız dagı cok,
Cabılıp kıtay, tümön curt
Bereni bar, alpı bar,
Alp aldında, kalkı bar.
Kamış sınduu kaynadı,
Kagışpay kıtay kaynadı.
Atka oyunboz külügü,
San kolgo calgız kol salgan Çımınday candan tüñüldü.
Külçoronun buzugu.
Camgır kılıp, caa tartıp,

Aziz Kalçan sağ oldukça,
Bize arslanın dişi işler mi. Cezayil kurşunu vınlayıp,
Deyip, böylece Konurbay
Ağzını toparlayana dek,
Sözünü bitirene dek,
Tümen ordusunu toplayana dek.
Ok yetişmez boz atıyla,
Tabılgı yaksan kor geçmez,
Fitilli atsan kurşun geçmez,
Çarpışma yönüne hazırlanmış,
Bunu hazırlamadan anası durmamış,
Arka çıkacak arslanı yok.
Ok geçmez kürk ile,
Boğa işemesi gibi dolambaç yoldan,
Hiç sapmadan Külçoro.
Gece yarısı vaktinde,
Demir kapılı ordadan,
Çepeçevre saran çok ordudan,
Soyu şahin, saldırıya geçti.
İnişte er mızraklayıp,
Tam ellişerden sıra sıra mızraklayıp,
Sığınacak talihi yok,
Boğaz yarıp yol açıp,
Kaynayan yurda el atıp, Kaplan Kırgız da yok,
Üşüşen Hıtay, tümen yurt,
Yiğidi var, alpı var,
Alpın ardında halkı var.
Kamış gibi kaynadı,
Çarpışmadan Hıtay kaynadı.
Binek diye oyunboz küheylanı,
Sayısız orduya tek başına saldıran, Sinek kadar candan umut kesti.
Külçoro'nun bozgunu.
Yağmur gibi yay çekip,

	Cabılıp cañcu ketti ele,	*Üşüşüp cancunlar geldi,*
	Kaldaytıp tuu kötörgön	*Koskoca tuğ kaldıran*
159090	Kalmaktın kalkı cetti ele. Buurul attın ayınan	*Kalmuk'un halkı yetişti. Buurul atın yüzünden,*
	Tırıgootu, şibesi	*Tırıgoot'u, Şibe'si,*
	Alban türlüü kalktarı,	*Türlü türlü halkları,*
	Adamdan bölök alptarı	*İnsandan başka türlü alpları,*
	Kaptagan boydon kirdi ele. Kabılışıp çorogo	*Akın hâlinde girdi. Çoro ile karşılaşıp,*
	Topurak uçup, toz tüşüp,	*Toprak uçup, toz kalkıp,*
	Caanın ogu dırkırap,	*Yayın oku vızıldayıp,*
	Ayzanın uçu mayışıp	*Mızrağın ucu eğilip,*
	Kılıç kıyrap çır bolup,	*Kılıç kırılıp çatırdayıp,*
	Kızıl kırgın boldu ele.	*Kızıl kırgın oldu.*
159100	Mına oşondo Külçoro	*İşte o zaman Külçoro,*
	Kara kılar tokoy cok,	*Karaltı olacak orman yok,*
	Kaçıp kirer nogoy cok.	*Kaçıp sığınacak Nogay yok.*
	Beleske çıgar beli cok,	*Yamaca çıkacak geçidi yok,*
	Belgilüü Bakay, Semetey	*Namlı Bakay, Semetey,*
	Cañgızdıgı sında cok,	*Yalnızlığının tarifi yok,*
	Surap içse toybogon,	*İsteyip içse doymayan,*
	Sugalagın koybogon,	*Açgözlülüğünü bırakmayan,*
	Karañgıda coo bolso	*Karanlıkta düşman olsa,*
	Kabılan sınduu coylogon,	*Kaplan gibi sinsi dolanan,*
159110	Içse kanga toybogon,	*İçse kana doymayan,*
	Ar kıyalı colborstoy,	*Her huyu kaplan gibi,*
	Alışkan aman bolbostoy.	*Boğuştuğu sağ kalmaz gibi.*
	Kara çepken, ak kalpak	*Kara cepken, ak kalpak*
	Sakçıları, döölörü	*Bekçileri, devleri*
	Cabıla kirip kol saldı,	*Hep birden girip saldırdı,*
	Mına oşondo Külçoro	*İşte o zaman Külçoro,*
	Astındagı Surkoen	*Altındaki Surkoen,*
	Buluttay uçup cügürdü	*Bulut gibi uçup koştu,*
	Üstündögü Külçoro	*Üstündeki Külçoro,*
159120	Karasa közgö ilinbey,	*Baksan göze ilişmez,*
	Karan kalgan Buurul at	*Kara bahtlı Buurul at,*
	Kayda ekeni bilinbey.	*Nerede olduğu bilinmez.*
	Agarıp öñ suyulup,	*Benzi ağarıp solup,*

Eki közdön akkan caş
Akırek ıldıy kuyulup.
Kagıştan kalday kan ölüp,
Kara kaysar dagı ölüp.

İki gözden akan yaş,
Köprücükten aşağı dökülüp.
Çarpışmada kalday han ölüp,
Kara kayser dahi ölüp.

Belden ayza bırkırap,
Bet alışıp salışıp,
Bek kırgın boldu çurkurap,
Ay baltalar bırkırap,
Sabı koldo kalıştı.
Kılıç belden kıyraşıp,
Kabı koldo kalıştı,
Kıtay ilek, bul calgız
Kırgızı barbı canında.
Mına oşondo karasañ
Almambet uulu çoronun
Başı çelek kan bolup,
Bütkön boydun baarısı
Kıymıldabay dal bolup,
Abası kıraan Semetey
Bir körüügö zar bolup.
Öödölösö çorogo
Özünö teñgeel öbök cok,
Ildıylasa çorogo
Ölümdön alçu neme cok.
Korduk kördü sında cok,
Korcoñdogon karandan
Kokuy Buurul mında cok
Azap körüp artınan,
Ar buudandın dartınan
Eer beldey moynokko
Emi barıp toktoldu,
Bek müşkül tüşüp başına
Beren tuugan Külçoro
Emi abakesin oylodu,
Adam, tügöngön sayın tütögön, Bal menen oozun çaykagan.
Tüptüü Manas tukumu,
Ölgön sayın örçügön,

Belden mızrak paralanıp,
Yüz yüze gelip çarpışıp,
Pek kırgın oldu çığrışıp,
Ay baltalar paralanıp,
Sapları elde kaldı.
Kılıçlar belden kırılıp,
Kınları elde kaldı,
Hıtay yüz bin, bu tek başına,
Yanında Kırgız'ı var mı.
İşte o zaman baksan,
Almambet oğlu çoronun
Başı kova gibi kan olup,
Bütün bedeninin hepsi
Kımıldamaz, sersem olup,
Ağası şahbaz Semetey'i
Bir görmeye hasret kalıp.
Yukarı çıksa çoroya,
Kendine denk dayanak yok,
Aşağı inse çoroya,
Ölümden kurtaracak kimse yok.
Gördüğü horluğun tarifi yok,
Kasılıp duran karaltıdan,
Vah, Buurul burada yok,
Ardından azap çekip,
O küheylanın derdinden,
Eyer kaşı gibi boyun geçidine
Şimdi varıp durdu,
Başına pek müşkül düşüp,
Yiğit doğmuş Külçoro
Şimdi ağabeyini düşündü,
Hey, tükendikçe tüten, Balla ağzını çalkalayan.
Köklü Manas soyu,
Öldükçe çoğalan,

Öküm şerdin tukumu,
Adam, menin abam Semetey
Ortolop Keñ-Kol caylagan,
On tört atın baylagan.
Atışka mınday coo kelse,
Astıga salıp aydagan,

Buyruğu sert arslanın soyu,
Hey, benim ağam Semetey,
Ken-Kol'un ortasında yaylayan,
On dört atını bağlayan.
Atışmaya böyle düşman gelse,
Önüne katıp süren,

Açuusuna can tiyse,
Azuuga salıp çaynagan.
Zulpukor suurup tolgogon,
Kagışsa kanga toybogon,
Kagışkan duşman soylogon,
Kanga toyup kattıkkan,
Kan içip cürüp kattıkkan.
Bettegendi ört kılgan,
Karmaşkandı mert kılgan,
Kan abakem mında cok,
Uypalandım kıtaydan
Ee, çirkin, uşunday beleñ
düynö bok!
Tay kunanday tebişken,
Talaşıp emçek emişken,
Çubak uulu Kançoro –
Çuulganduu er çoro,
Kara bolot ukulu,
Kanzaadanın tukumu.
Ak bolottun ukulu,
Ayköl Çubak tukumu.
Kırgızdardın kıraanı,
Bir baydasın tiygizbey
Kançoro abam turabı!»
Dep, oşentip, Külçoro
Calgızdıgı sında cok,
Tuuçunagın tuylatkan,
Tuşukkan coonu ıylatkan
Er Sarı kan abam cok.
Ak sakalın caykagan,
Kök sülöösün börk kiyip,
Kök ala kalkan oynogon.

Öfkesine can dokunsa,
Azı dişine koyup çiğneyen.
Zülfikar'ı sıyırıp savuran,
Çarpışsa kana doymayan,
Çarpıştığı düşman yerde sürünen,
Kana doyup katılaşan,
Kan içe içe katılaşan.
Karşısına çıkanı ateşe veren,
Tutuşanı telef eden,
Han ağabeyim burada yok,
Hıtay elinde hırpalandım,
Ah, çirkin, böyle miydin,
boktan dünya!
Tay, kunan gibi tepişen,
Yarışıp meme emişen,
Çubak oğlu Kançoro –
Ünü çalkalanan er çoro,
Kara çelik soylu,
Şehzadenin soyu.
Ak çelik soylu,
Ayköl Çubak soyu.
Kırgızların şahbazı,
Bir faydasını dokundurmadan,
Kançoro ağam durur mu!»
Deyip, böylece Külçoro,
Yalnızlığının tarifi yok,
Tuuçunak'ını şahlandıran,
Karşılaştığı düşmanı ağlatan,
Er Sarı han ağam yok.
Ak sakalını savuran,
Gök vaşak börkünü giyen,
Gök ala kalkan oynatan.

Kapıyadan söz tapkan,	*Anında söz bulan,*
Karañgı tündö köz tapkan,	*Karanlık gecede göz bulan,*
Col cok caydan col tapkan,	*Yol olmayan yerden yol bulan,*
Coo körünsö kol tapkan,	*Düşman görününce ordu bulan,*
Atakemdin sırdaşı,	*Babacığımın sırdaşı,*
Arıslan Bakay kurdaşı	*Arslan Bakay'ın yaşıtı,*
Bakay öñdüü babam cok,	*Bakay gibi babam yok,*
Uşunday beleñ düynö bok!	*Böyle miydin, boktan dünya!*
Tayangan Keñ-Kol, Talası	*Dayandığı Ken-Kol'u, Talas'ı,*
Adam buzbas señirdey.	*İnsanın bozamadığı yalçın doruk gibi.*
Arkadagı cetimder	*Arkadaki yetimler,*
Arday bolgon Buuruldu	*Namus bilinen Buurul'u,*
Kara kıtay mancuuga	*Kara Hıtay'a, Mançu'ya*
Aldırıp iydi dedirbey,	*Kaptırıverdi dedirtmeden,*
Mından körö ölölü,	*Bundansa ölelim,*
Bul azaptı körgüçö	*Bu azabı görmektense,*
Karmaşıp kandı tögölü.	*Tutuşup kan dökelim.*
Tirüü cürböy ölöyün,	*Sağ gezmektense öleyim,*
Buurul attan ayrılıp,	*Buurul attan ayrılıp,*
Mınetip tirüü cürgüçö	*Böyle sağ gezmektense,*
Tuulbay tuna çögöyün.	*Hiç doğmadan dibe çökeyim.*
Burulup buzuk salayın,	*Dönüp bozgun salayım,*
Buu başım cerge kirgiçe	*Şu başım yere girmeden,*
Uşul Buuruldun şegin tabayın. Az gana emes mol bolup,	*Şu Buurul'un izini bulayım. Az değil, pek çok olup,*
Kürpüldögön mancuuga	*Gümbürdeyen Mançu'ya*
Küröşüp buzuk açayın,	*Güreşip bozgun açayım,*
Kıcıldagan kıtayga	*Kaynaşan Hıtay'a*
Asıl kanım çaçayın.	*Asil kanımı saçayım.*
Buuruldu taap alalbay	*Buurul'u bulup alamadan,*
Örttönüp turgan cüröktün	*Yanıp tutuşan yüreğin*
Küyütün kantip basayın,	*Yangısını nasıl bastırayım,*
Kara kıtay soloñgo	*Kara Hıtay'a, Solon'a*
Kagışıp küröş açayın,	*Çarpışıp güreş açayım,*
Kan törömdün atı üçün	*Han töremin atı uğruna*
Kandı suuday çaçayın,	*Kanı su gibi saçayım,*
Buuruldun şegin bir bilbey, Bala kıraan kurgurdun	*Buurul'un izini hiç bilmeden, Genç şahbaz garibin*

Bul örttönüp turgan içimdin Ayday beti carkıldap.	*Bu yanıp duran içimin Ay gibi yüzü parıldayıp.*
Celigin kantip basayın.	*Çırpınışını nasıl bastırayım.*
Bul tünörüp atkan kıtayga	*Bu kararıp duran Hıtay'a*
Tüz kirip ayza sunayın.	*Dosdoğru dalıp mızrak uzatayım.*
Tügöngön Buurul mal üçün	*Yitip giden Buurul mal uğruna,*
Men tüyşüktü bekem kılayın. Kıyamat ketken şerlerdin,	*Ben kavgayı sıkı tutayım. Kıyamete göçen arslanların,*
Bul kararıp atkan kalmakka. Şay koldogon erlerdin	*Bu kararıp duran Kalmuk'a. Şay'ın koruduğu erlerin,*
Kaçırıp ayza sunayın.	*Saldırıp mızrak uzatayım.*
Kara Buurul at üçün	
Kanımdı sarp kılayın.	*Kanımı feda edeyim.*
Ce Buuruldu taap alalbay,	*Ya Buurul'u bulamayıp,*
Ce kuru celip şokşoñdop,	*Ya boş yere koşup çırpınıp,*
Kurgan abam Semeteyge baralbay,	*Zavallı ağam Semetey'e varamayıp,*
Tirüü cürüp neteyin,	*Diri durup ne edeyim,*
Akır-takır salışıp,	*Son bir kez vuruşup,*
Kurman bolup keteyin!	*Kurban olup gideyim!*
Kıtay tümön, men calgız	*Kıtay on binlerce, ben yalnızım,*
Kıynalıp müşkül çın kördüm,	*Bunalıp gerçek zorluk gördüm,*
Işti kuday, oñdoçu!	*İşimi, Tanrım, yoluna koy!*
Altın aydar, çok belboo,	*Altın perçemli, kor kuşaklı,*
Azizkandın bereni	*Azizkan'ın yiğidi*
Almambet atam koldoçu!	*Almambet atam, koru beni!*
Ubara müşkül köp kördüm,	*Nice çile, nice zorluk gördüm,*
Uga körgün, sözümdü!	*Dinleyiver sözümü!*
Kan atam Manas kabılan,	*Han atam Manas kaplan,*
Azır tümön kol bolup,	*Şimdi on binlik ordu olup,*
Arbagıñda kozgolup,	*Ruhunla kımıldanıp,*
Koldoy körgün özümdü!	*Koruyuver beni sen!*
Kokuy, ata, kan Manas	*Vah, ata, han Manas*
Ugaar beken sözümdü.	*Duyar mı ki sözümü.*
Uruş kılsam kayrılıp,	*Savaşa girsem dönüp,*
Koldoor beken özümdü.	*Korur mu ki beni de.*
Karap turdu Külçoro	*Bakıp durdu Külçoro*
Küñgürönüp küülönüp,	*İnleyerek coşarak,*
Küçtüü kıtay, mancuu curt	*Güçlü Kıtay, Mancu eli deyip*

Küyütün tartıp süylönüp. | *Derdini çekip söylenerek.*
Badanaday balkıldap, | *Zırh halkası gibi titreyip,*
Köñülü caman bölünüp, | *Gönlü fena bölünüp,*
Kökcaldın atın tabalbay, | *Bozkurdun atını bulamayıp,*
Berendin közünün caşı tögülüp. | *Yiğidin gözünden yaş dökülüp.*
Kınsız kılıç salınıp, | *Kınsız kılıç kuşanıp,*
Azır coldoş bolçuday, | *Şimdi yoldaş olacakmış gibi,*
Arbagına calınıp. | *Ruhuna yalvarıp.*

Cılkıda tulpar alabaş, | *Yılkıda tulpar alabaş,*
Tirüülüktö cıygandaş, | *Yaşarken bir arada olan dost,*
Ölüp kalsañ ıymandaş, | *Ölüp kalırsan iman yoldaşı,*
Arıslandın biröö bu dagı | *Arslanların biri bu da,*
Akbaltaydın Çubagı, | *Akbaltay'ın Çubak'ı,*
Ay-aalamdı buy kılgan | *Ayı, âlemi dize getiren*
Ayköl Manas çunagı, | *Ayköl Manas'ın yavuzu,*
Baatır Sırgak, Seregi | *Bahadır Sırgak, Serek'i*
Coldoş bolup çorogo | *Çoroya yoldaş olup*
Colgo salgın meni emi! | *Yola koyun beni şimdi!*
Argın kandın Acıbay, | *Argın hanın Acıbay'ı,*
Üzüktöy kalpak Şuutu kul | *Üzük gibi kalpaklı Şuutu kul,*
Iramandın Irçı uulu, | *Iraman'ın Irçı oğlu,*
Adıgandın Akcoltoy, | *Adıgan'ın Akcoltoy'u,*
Tölömandın Tölgöçü, | *Töleman'ın Tölgöçü'sü,*
Tört küröñdün erkesi, | *Dört küreninin nazlısı,*
Baarısının baası, | *Hepsinin en değerlisi,*
Bagdakuldun çolponu, | *Bagdakul'un çolpanı,*
Kıyalı tentek anısı, | *Huyu delişmen olanı,*
Kıyını Bozuul daanası, | *Çetini Bozuul, seçkini,*
Kırk çoronun karısı, | *Kırk çoronun yaşlısı,*
Kıylasın comok bir kıldım | *Nicesini destan eyledim,*
Kırgıl baştık karısı. | *Başları Kırgıl, kocamışı.*
Koldoyt-koldoyt deçü ele, | *Korur da korur derlerdi,*
Kıstalgan müşkül çın kördüm, | *Darda kalıp gerçek zorluk gördüm,*
Tiktegenim Koñurbay, | *Göz diktiğim Koñurbay,*
Kırgın tiygen nemedey | *Kırgına uğramış gibi*
Kızık bolup baarısı. | *Şaşılası oldu hepsi.*
Arıslandar közüñ sala kör, | *Arslanlar, gözünüzü salıverin,*
Ötkön iştin cayınan, | *Geçmiş işin hâlinden,*

Azırkı kıtay müşküldön
Armanduu kılbay çoroñdu
Arstandıgıñ çın bolso,
Meni esiñe ala kör!
At oynok er Kökbörü,
Atakem Manas cökörü.
Ürbü menen Bay ata
Emi koldop al, ata!
Atadan cetim baykuş dep,
Bizge közüñ sal, ata!

Şimdiki Kıtay zorluğundan
Çoronuzu hasretli kılmadan,
Arslanlığınız gerçekse,
Beni hatırınıza alıverin!
At oynatan er Kökbörü,
Atam Manas'ın yâreni.
Ürbü ile Bay ata,
Şimdi koruyup al, ata!
Babadan yetim zavallı deyip,
Bize gözünüzü salın, ata!

Kıtay ilek, men calgız,
Çama çarçap al ketti,
Bolot ayza kurç cetti.
Iderdüü cigit, külük at
Bul eköönön al ketti.
Altındagan boz kise
Moyununa salınıp,
Azır coldoş bolçuday
Ötüp ketken erlerdin
Arbagına calınıp.
Kırk çilten*, Kızır Iliyas dep,
Kıyla curttun kebi ele.
Kıstalganda erendi
Coldoşuñ oşol dedi ele,
Koldosoñ mına koldo dep,
Koldogonuñ çın bolso,
Coldoş bol uşul coldo dep.
Ceti börü bir koydu
Talasa tarpı kalgan cok.
Ceti ilek can bir candı,
Sabasa tarpı kalgan cok.
Uşul Arbuurul tiyse koluma,
A kuday, saa arman cok!
Menin tilegenim Arbuurul,
Kaalaganım Buurul at,
Karmaşarım Ezkara,
Arbuuruldun ayınan,
Köp ketirdim malımdı,

Kıtay yüz binlerce, ben yalnızım,
Güç tükendi, derman gitti,
Çelik mızrağın keskini bitti.
Dirayetli yiğit, yörük at —
Bu ikisinden güç gitti.
Altın işlemeli boz kese
Boynuna asılıp,
Şimdi yoldaş olacakmış gibi
Gelip geçmiş erlerin
Ruhuna yalvarıp.
Kırk çilten, Kızır İlyas deyip,*
Nice halkın sözüydü bu.
Darda kalınca yiğidin
Yoldaşı odur denirdi,
Koruyacaksan işte koru deyip,
Koruman gerçek ise,
Yoldaş ol bu yolda deyip.
Yedi kurt bir koyunu
Kapışsa leşi kalmaz hiç.
Yedi yüz bin can bir canı
Dövse leşi kalmaz hiç.
Şu Arbuurul geçse elime,
Ey Tanrım, sana sitem yok!
Benim dilediğim Arbuurul,
İstediğim Buurul at,
Boğuşacağım Ezkara,
Arbuurul'un yüzünden
Çok yitirdim malımı,

Zarıp kıldım canımdı».
Dep, oşondo munu aytıp,
Almambettin arıslanı
Ayrı beles kaykañga
Es aluuga baskanı.
Tuura bulak tuyuk suu
Atagı teek dep aytat,
Munun at suutkan ceri mınabu.

Harcayıp bitirdim canımı».
Deyip, o zaman bunu söyleyip,
Almambet'in arslanı
Çatallı sırtın yamacına
Soluklanmaya yürüdü.
Doğru pınar, kapalı su,
Adına "teek" derler,
Onun at soğuttuğu yer işte budur.

Külçoro Taybuuruldu aluuga kıtaylardın
koluna kirüügö közdöp ba-
ratıp, kıtaylardın askerlerinin bir
karoolçusuna kezigip, anı öltürüp,
büt kebin kiyip alıp, Akayardın
kolundagı Buurulga baratkan ceri.

Külçoro'nun Taybuurul'u almak için
Kıtayların ordusuna girmeye yönelip
giderken Kıtay askerlerinin bir nöbetçisiyle
karşılaşıp onu öldürerek,
bütün giysisini giyip Akayar'ın elindeki
Buurul'a gitmekte olduğu yerdir.

Oşol kezde Külçoro
Oncoñdogon Sur attı
Uykudan çoçup oygonup,
Caycaragın caylanıp,
Calañdagan er çoro
Canına calañ kılıç baylanıp.
Altın caak ay balta
Bu bilekke çalınuu,
Aşıp-şaşıp kamınıp,
Oncoñdogon sur attın
Oozdugun aldı ele,
Oşondo çöpkö saldı ele.
Toguz döbö betege
Tolgon çöptön çaldırıp,
Orgup atkan bulaktan
Suusunun kandırıp,
Köp cetelep oturup,
Caaday uçkan Sur attı
Köödönün çöpkö tolturup.
Talıkpastan oturup,
Taz kardın çöpkö tolturup.
Kıygaştatıp karandı
Tartkı menen tartkılap,

O sırada Külçoro
Salınıp yürüyen Boz atı,
Uykudan irkilip uyanıp,
Silah pusatını kuşanıp,
Parıldayan er çoro
Beline yalın kılıç bağlanıp.
Altın yanaklı ay balta
Bu bileğe asılı,
Aceleyle davranıp,
Salınıp yürüyen boz atın
Geminden tuttu da,
O zaman otlağa saldı.
Dokuz tepe ayrık otu,
Dolu çayırdan otlatıp,
Kaynayıp akan pınardan
Susuzluğunu kandırıp,
Uzun uzun yedeğinde tutup,
Yay gibi uçan Boz atın
Göğsünü otla doldurup.
Yorulmadan oturup,
Aç karnını otla doldurup.
Yanlamasına çevirip küheylanı
Kaşağıyla kaşağılayıp,

Tazalap terin artkılap,
Kırgı menen kırgılap,
Oncoñdogon tulpardı
«Bügün oyrongo miner çagım» – dep,
Közü caynap kızarıp,
Kancañdagan karandı
Kagışka miner çagım» – dep,
At amanın karasa,
Al Surattı karasa,
Kapşıt söögü kabışıp,
Kazı aluuçu boor et
Kasa etine cabışıp,
Kabırgası kacırap,

Terini silip temizleyip,
Sıyırgıyla sıyırıp,
Salınıp yürüyen tulpara
«Bugün düşmana bineceğim çağdır»
deyip, Gözü parlayıp kızarıp,
Kabaran o küheylana
«Savaşa bineceğim çağdır» deyip,
Atın esenliğine baksa,
O Boz ata baksa,
Yan kemikleri kavuşup,
Kazı alınacak böğür eti
Kaba etine yapışıp,
Kaburgası gıcırdayıp,

Karanıñdın cündörü
Kalgan eken birindep.
Say-say bolup çaçırap,
Kulanday kulak capırıp,
Kara cerdin kırtışın
Asman közdöy sapırıp.
Oykuştanıp kılañdap,
Kalgan eken soyulgur
Ot çaynabay çunañdap.
Tuu kuyrugu bölünüp,
Tuylap ketse, kara cer
Kat-katınan bölünüp.
Karmaşka minçü tulpardın
Karısı mınça körünüp.
Taman cerde tarsıldap,
Kara bolot oozduk
Karan kalgan tulpardın
Kömköydö karsıldap.
Kökülün kökkö zırgıtıp,
Tuyagın cerge mılgıtıp,
Oozdugun kakkılap,
Tal cibektey kuyrugun
Çatkayakka çapkılap.
Ayban zoru Surkoen
Tutam cetpes zor azuu

Küheylanının tüyleri
Seyrelip kalmış tek tük.
Yer yer olup saçılıp,
Kulan gibi kulak yatırıp,
Kara yerin toprağını
Göğe doğru savurup.
Oynaşarak kırıtıp,
Kalmış meğer soyulası
Ot çiğnemeden tepinip.
Tuğ kuyruğu bölünüp,
Şahlanıp tepinse, kara yer
Kat katından bölünüp.
Savaşa binilecek tulparın
Pazısı böyle görünüp.
Tabanı yerde takırdayıp,
Kara çelik gem
Zavallı kalmış tulparın
Damağında şakırdayıp.
Perçemini göğe savurup,
Toynağını yere vurup,
Gemini tıkırdatıp,
Dal ipek gibi kuyruğunu
Apış arasına çarpıp.
Hayvan ulusu Surkoen,
Tutam yetmez koca azı dişi

Kömököydö körünüp,
Kurguruñdun Surkoen
Kulaçtay moynu uzarıp,
Aygay salsa şaşpagan,
Aşıp-şaşıp çuu koyso,
Bir izin kata baspagan,
Calı menen kuyrugu
Tuş-tuş cakka bölünüp,
Turgan eken soyulgur

Damağında görünüp,
Kuruyasıcanın Surkoen'i,
Kulaç gibi boynu uzayıp,
Nara atılsa şaşmayan,
Telaşla gürültü kopsa da,
Bir izini şaşırıp basmayan,
Yelesiyle kuyruğu
Dört bir yana bölünüp,
Durur imiş soyulası,

Tulparlık sını körünüp.
Kara bayır kazanat,
Kalbır öpkö, cez bilek
Kazatka miner çoñ Sur at,
«Kagılayın carıktık,
Bügün men kakanga salam çoñ dümök!
Kürdölü kuu baş barında
Bügün içim kapa, boorum çok,
Arka kılam aa, Sur at
Özüñdön başka tuugan cok.
Bügün tuugandıgıñ mına bul,
Başıñdı cerge sala kör,
Başkaça arış ala kör.
Bügün bir moynuñdu cerge
salıp ber, Kündö tınıp kalbastan,
Bolcolsuz arış alıp ber!
Adır-küdür kırk artuu
Belge çıda, çoñ Sur at,
Kırk künçülük kıyamat
Çölgö çıda, çoñ Sur at,
Aybandan artık sanatıñ,
Aylansam bolot Sur atka,
Aylanıp uçkan kanatım.
Çoñ Sur at, senin üstüñdö
Zulpukor suurup, top buzam,
Karmaşkan coom Kakançı
Men özüm acalım cetse okko uçam!
Kalıñdıgı carım kez.
Ölçöp oylop otursam

Tulparlık vasfı görünüp.
Kara yağız soylu kazanat,
Kalbur ciğerli, tunç bilek,
Gazaya binilecek koca Boz at,
«Kurban olayım aydınlık,
Bugün ben hakana koparırım büyük kıyamet! Belalı kuru baş sağken,
Bugün içim kederli, bağrım kor,
Arka edinirim, ah Boz at,
Senden başka akrabam yok.
Bugün kardeşliğin işte bu,
Başını yere koyuver,
Bambaşka adım atıver.
Bugün bir boynunu yere koyuver, Her gün durup dinlenmeden,
Ölçüsüz adım atıver!
Engebeli kırk aşıt,
Bele dayan, koca Boz at,
Kırk günlük kıyamet,
Çöle dayan, koca Boz at,
Hayvandan üstün değerin,
Kurban olayım Boz ata,
Dönüp uçan kanadım.
Koca Boz at, senin üstünde
Zülfikar çekip saf bozarım,
Boğuştuğum düşmanım Kakançı,
Ben kendim, ecelim yetse, okla uçarım!
Kalınlığı yarım arşın.
Ölçüp düşünüp otursam,

Özüñdön başka buudan cok,
Aşkere coldoş boluuçu
Canımda aykölüm abam tuugan cok,
Bolot egep saldırgan,
Eñkeyip ketsem kokustan
Çoñ Sur at, özüñdön başka
eerim cok.
Çın kubanı kandırgan,
Atam Almambet menen tuuşkan
Tuuganım emes, ceenim cok,
Menin içim kapa, boorum çok,
Ölüp kalsam, ıymanım
Caratkanga köönüm tok,
Bizdin tüp atabız Çılaba,

Senden başka küheylan yok,
Apaçık yoldaş olacak
Yanımda aygölüm ağam, akraba yok,
Çelik bileyip yaptırılan,
Eğilip düşsem kazara,
Koca Boz at, senden başka
eyerim yok.
Gerçek sevinci kandıran,
Atam Almambet'le kardeş
Akrabam yok, yeğenim yok,
Benim içim kederli, bağrım kor,
Ölüp kalırsam, imanım —
Yaradan'a gönlüm tok,
Bizim kök atamız Çılaba,

Mından bölök duşman cok,
Cekeni cetik kurçanıp,
Körgönü ketip baratam.
Bügün tagdır kün bütsö kıtaydan,
Ölgönü ketip baratam.
Külügüm kantip bereyin!
Küçögön kıtay mancuuga
Kürsüldöşüp köröyün,
Tuygun bu kuu baş barında
Tulparım kantip bereyin,
Kuturgan okşoyt bu keçil
Kulcuñdaşıp köröyün!
Kün mezgilin albastan,
Kündöp-tündöp uruşup,
Kürsüldöşüp köröyün,
Altay catkan kıtaydı
Altayga çeyin süröyün!
Bu Buuruldun artınan
Kara kalmak şibesin
Kañgayga çeyin süröyün!»
Dep, oşentip Külçoro,
Cakası kımbat, ceñi cez
Karan kalgan ok ötpös
Arkaktarın atayı

Bundan başka düşman yok,
Teke tek silahı tam kuşanıp,
Görmeye gidiyorum.
Bugün kader, gün biterse Kıtay'dan,
Ölmeye gidiyorum.
Yörük atımı nasıl vereyim!
Azgınlaşan Kıtay'a, Mancu'ya
Gürleşip bir göreyim,
Doğan gibi bu kuru baş sağken
Tulparımı nasıl vereyim,
Kudurmuşa benzer bu keşiş,
Kapışıp bir göreyim!
Gün vaktini gözetmeden,
Gündüz gece vuruşup,
Gürleşip bir göreyim,
Altay'da yatan Kıtay'ı
Altay'a dek süreyim!
Bu Buurul'un ardından
Kara Kalmuk'u, Şibe'sini
Kañgay'a dek süreyim!»
Deyip, böylece Külçoro,
Yakası pahalı, yeni tunç,
Zavallıda kalan ok geçmez zırhın
Argaçlarını özene bezene

Cibek iyrip taldırgan,	*İpek eğirip büktürülen,*
Erişine karandın	*Çözgüsüne, yumruk vursan*
Muştasa koldu taldırgan.	*Elleri uyuşturan.*
Kaçırıp coogo kirgende	*Saldırıp düşmana girince,*
Işmeçi iştep, kız tikken,	*İşçiler işleyip, kız dikmiş,*
Cez oymokton uz tikken.	*Tunç yüksükle usta eller dikmiş.*
Aybalta menen bir salsa,	*Ay baltayla bir vursa,*
Altımış barañ atılgan.	*Altmış tüfek atılmış sanki.*
Kara saat karanga	*Kara saat yiğide*
159500 Acalduu duşman katılgan,	*Eceli gelmiş düşman sataşmış,*
Atsa kelte kespegen,	*Atsa kısa tüfek kesmeyen,*
Ayza ursa bolot teşpegen.	*Mızrak vursa çelik delmeyen.*
Topçulugu bir toguz,	*Düğmeleri tam dokuz,*
Baya kayran eneñ Kanıkey	*Hani o canım anan Kanıkey*
Bul cañcaldı estegen,	*Bu kavgayı önceden düşünmüş,*
Arıptatıp kurç koyup,	*Harf dizdirip keskin su verip,*
Ar müçösün orogon.	*Her uzvunu sarmış.*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Koñurbay'ı,*
Uşunun atışına corogon.	*Bunun atışına göre yormuş.*
159510 Semeteydin kazına	*Semetey'in hazinesi,*
Munu casap turganda	*Bunu yaptırırken*
Arbınıraak korogon,	*Epeyce eksilmiş,*
Büçülügü bir toguz,	*Kopçaları tam dokuz,*
Büçülügün burdurup,	*Kopçasını burdurup,*
Büçülüktün tübünö	*Kopçanın dibine*
Bülk etse ayza tier dep,	*Kıpırdasa mızrak değer deyip,*
Alakeñ kılgan Akkañkı eer,	*Alaken'in yaptığı Akkañkı eyer,*
Taamay saysa karañga	*İsabetle saplasa yiğide*
Tak oşol cerden kirer dep, Buudanına ırgıtıp,	*Tam o yerden girer deyip, Küheylanına fırlatıp,*
159520 Bolcolu cok enekeñ	*Eşi benzeri yok anacığın*
Bolot egep tundurgan,	*Çelik bileyip sertleştirmiş,*
Tokson kıyın balbanga	*Doksan çetin pehlivana*
Toguz ay tınbay urdurgan,	*Dokuz ay durmadan dövdürmüş,*
Eñişke miner akkañkı eer	*İnişe binilen akkañkı eyer,*
Kımbat baa kırmızı,	*Pahası ağır kırmızı,*
Kıyın eneñ Kanıkey	*Yaman anan Kanıkey*
Kızıgın mınça kıldırgan.	*Hünerini böyle göstermiş.*

	Şamdagayı bolcolsuz,	*Çevikliği ölçüsüz,*
	Bilbey koysom beker dep,	*Bilmeden kalırsam boşa deyip,*
159530	Şapa-şupa bat tokup,	*Çarçabuk tez eyerleyip,*
	Betteşip kirse duşmanga	*Yüz yüze girse düşmana,*
	Kokusunan cañılıp,	*Kazara yanılıp,*
	Ok cañılıp keter dep,	*Ok şaşıp değer deyip,*
	Berender coogo kiysin dep, Coo belgisi	*Yiğitler savaşta giysin deyip, Savaş belgisi*
	doolbas –	*davulbaz —*
	Kacıbay coogo tiysin dep,	*Yılmadan düşmana değsin deyip,*
	Ünün uksañ oolak kaç.	*Sesini duysan uzağa kaç.*
	Took közdön çaldırgan,	*Tavuk gözünden ördürmüş,*
	Torgoy közdön aldırgan.	*Tarla kuşu gözünden aldırmış.*
	Teşik cerin koybogon,	*Delik yerini koymamış,*
159540	Beytaalay eneñ oñdogon.	*Bahtı kara anan onarmış.*
	Büçüsün toguz taktırgan,	*Kopçasını dokuz taktırmış,*
	Kara saat cılastı	*Kara saat uğursuzu,*
	Coogo ılayık baktırgan.	*Savaşa yaraşır donatmış.*
	Aşpay-şaşpay Külçoro	*Acele etmeden Külçoro*
	Coo kiyimin kiydi ele,	*Savaş giyimini giydi,*
	Büçülügü bir toguz	*Kopçaları tam dokuz,*
	Büçülügün tüydü ele.	*Kopçasını düğümledi.*
	Topçulanıp iydi ele,	*Düğmelenip giydi,*
	Toluk boyun topçulap,	*Bütün boyunu düğmeleyip,*
159550	Kabırgada sebildi	*Kaburgada zırh takımını,*
	Ok ötpöy turgan temirdi	*Ok geçmez demiri,*
	Köpkök temir tuulga,	*Masmavi demir tolga,*
	Kömkörö kiyip çarayna,	*Kaplayıp giydi çaraynayı,*
	Kıtay curttan çoçunup,	*Kıtay halkından sakınıp,*
	Kızık bolup kiyinip,	*Şaşılası giyinip,*
	Kabagım dep, kaş debey,	*Kaşım deyip göz demeden,*
	Kaynına barçu nemedey	*Kaynına gider biri gibi*
	Kaşkaya külüp süyünüp,	*Işıl ışıl gülüp sevinip,*
	Oncoñdogon çoñ Surdu	*Salınıp yürüyen koca Boz'a*
159560	Bulgarı terdik, kök tokum	*Sahtiyan terlik, gök keçe,*
	Aldıñkı kaşı ak altın,	*Ön kaşı ak altın,*
	Artkı kaşı çılk kümüş,	*Arka kaşı som gümüş,*
	Eki kaptal en temir	*İki yanı enli demir,*
	Esil çoro bul oyron	*Canım çoro, bu yaman er,*

	Erikpesten at tokup,	*Üşenmeden at eyerleyip,*
	Çap oloñun uzartıp,	*Çap kolanını uzatıp,*
	Oncoñdogon karandın	*Salınıp yürüyen küheylanın*
	Kuyuşkanın kıskartıp.	*Kuskununu kısaltıp.*
	Sürööngö kirseñ uruuçu	*Hücuma girsen vuran,*
159570	Kez kelgenin kıruuçu,	*Rast geleni kıran,*
	Kelişimdüü doolbas	*Yakışan bir davulbaz,*
	Kayra baylap kabıştap,	*Yeniden bağlayıp yanaştırıp,*
	Kancıgaga tabıştap.	*Terkiye sağlamca yerleştirip.*
	Körsö köñül bölünüp,	*Görse gönül bölünüp,*
	Kökcaldık türü körünüp.	*Bozkurtluk hâli görünüp.*
	Coo degende turabı	*Düşman deyince durur mu,*
	Teñizdigi mınçalık	*Dengi böylesine yaman,*
	Temir taman üzöñgü	*Demir taban üzengiye*
	Teppey çurap mindi ele.	*Basmadan sıçrayıp bindi.*
159580	Ayrı beles kaykañdan	*Çatallı sırt yamacından*
	Aşıp basıp aduulap,	*Aşıp geçip hızlanıp,*
	Astındagı Sur attı	*Altındaki Boz atı*
	Abay menen cabuulap.	*Dikkatle özenle çullayıp.*
	Körsö köñül bölünüp,	*Görse gönül bölünüp,*
	Kökcaldıgı uşunday	*Bozkurtluğu böylesi,*
	Kök askarday körünüp,	*Gök zirve gibi görünüp,*
	Cay-caragın caylanıp,	*Silah pusatını kuşanıp,*
	Ata, calañdagan külüstön	*Ah, parıldayan o yiğit,*
	Calañ kılıç baylanıp,	*Yalın kılıç bağlanıp,*
159590	Kıldatker kuygan bolottun	*Hünerle dökülmüş çeliğin*
	Temirindey körünüp.	*Demiri gibi görünüp.*
	Zoñkoygon Ala-Toonun	*Yükselen Ala-Too'nun*
	Señirindey körünüp.	*Doruğu gibi görünüp.*
	Ay-aalamdı karmagan	*Ayı, âlemi tutan*
	Tiröösündöy körünüp.	*Direği gibi görünüp.*
	Adamdan calgız caralgan	*İnsandan tek yaratılmış*
	Bir özündöy körünüp.	*Bir kendisi gibi görünüp.*
	Möndür kuygan buluttun	*Dolu yağdıran bulutun*
	Salkınınan bütkönsüp,	*Serininden olmuş gibi,*
159600	Añıraygan kapçaldın	*Ağzını açmış boğazın*
	Alkımınan bütkönsüp.	*Gırtlağından olmuş gibi.*
	Kıymıldasa mına cer	*Kımıldasa işte yer*

	Kıyımınan tütköndöy.	*Zoruna zor dayanır gibi.*
	Kızıtalak bul çirkin	*Kahrolası bu çirkin,*
	Aalamdı kütküdöy.	*Âlemi güdecek gibi.*
	Alış kılsa aalam curt	*Güreşe tutsa âlem halkı*
	Buga kantip tütküdöy.	*Buna nasıl dayanır ki.*
	Kırılışsa kakandı	*Kırışsa hakanı*
	Kırgın kılıp talkalap,	*Kırgın edip parçalayıp,*
159610	Cön ele bala kütküdöy.	*Sanki çocuk güder gibi.*
	Mına oşondoy Külçoro	*İşte öyle Külçoro,*
	Kızıl ayza kötörüp,	*Kızıl mızrak kaldırıp,*
	Kıtay közdöy bet alıp,	*Kıtay'a doğru yönelip,*
	Türü suuk çunaktın	*Görünüşü soğuk yavuzun*
	Türün kişi körgüdöy.	*Hâli görülmeye değer.*
	Türün körgön duşmandar	*Hâlini gören düşmanlar*
	Cön ele türülüp kaçıp ölgöndöy.	*Öylece dürülüp kaçıp ölecek gibi.*
	Köz çuñkuru butkulday,	*Göz çukuru mağara gibi,*
	Kara saat sıypalgır	*Kara saat sıvazlanasıca,*
159620	Karmaşkandı cutkunday.	*Boğuştuğunu yutacak gibi.*
	Dünüyölük balbanday,	*Dünya çapında pehlivan gibi,*
	El biylegen zarlarday.	*El yöneten çarlar gibi.*
	Aybatı başka, zaarı küç	*Heybeti başka, zehri güçlü,*
	Kara saat Külçoro	*Kara saat Külçoro,*
	Katılgandı kılat tüz,	*Sataşanı düz eder,*
	Sölökötü, sölbötü,	*Silueti, endamı,*
	Atka mingen kelbeti	*Ata binmiş heybeti*
	Körgön candı şaştırgan.	*Gören canı şaşırtan.*
	Alçañdagan Sur attı	*Sekerek yürüyen Boz atı*
159630	Kara coltoy bastırıp,	*Kara coltoy sürüp gidip,*
	Caratılgan bendede	*Yaratılmış kullarda*
	Külçoro öñdü bolboptur,	*Külçoro gibisi olmamış,*
	Koldogonu bir toguz	*Koruyanı tam dokuz,*
	Bul kokuydu koldoptur.	*Bu yamanı korumuş.*
	Atı Kızır diybana	*Adı Kızır divane,*
	Oncoñdogon Sur attı	*Salınıp yürüyen Boz atı*
	Cıl oozduktan tötölöp,	*Tam geminden yedekleyip,*
	Korcoñdotup balanı	*Kabartarak oğlanı*
	Kırk çiltender cetelep.	*Kırk çiltenler yedekleyip.*
159640	Alpkarakuş-zımırık	*Alpkarakuş-zümrüdüanka*

Azır ilip ketçüdöy,
Arbaytıp butun salıptır,
Kara çaar kabılan
Kapşıtınan çamınıp,
Kan atası Manastın
Arbagı koştop alıptır.
Çolok kökcal arslan
Oñurañdap kıygaçtap,
Oozun açıp col baştap,
159650 Atası kıraan Almambet
Munun arbagı kelip kalıptır.
Bet aldınan karasa –
Berendik cayın aytayın,
Mendenin köönü bölünüp,

Şimdi kapıp götürecekmiş gibi,
Pençeleyip ayağını salmış,
Kara benekli kaplan
Yanı başından atılıp,
Han atası Manas'ın
Ruhu eşlik etmiş.
Güdük kuyruk bozkurt arslan
Homurdanıp yan yan bakıp,
Ağzını açıp yol başlayıp,
Atası kartal Almambet,
Onun ruhu da gelivermiş.
Önünden baksa —
Yiğitlik hâlini söyleyeyim,
Kulun gönlü bölünüp,

Art cagınan karasa –
Altı miñ koldoy körünüp.
Bet aldınan karasa –
Murutunan çok çıgıp,
Eki közdün özünön
159660 Ayza boyu ot çıgıp,
Oozundagı kök calın
Örttöp ketçü nemedey
Oktoz berip şırkırap,
Kalcökördöy kayran tiş
Cön ele taruudaydan bırkırap. Tökör usta Bölökbay
Karargandan tünörüp,
Sur at menen balkıldap.
Almambettin sır barañ
Ay dalıda carkıldap,
159670 Aç arslanday kerilip,
Altın caak aybalta
Al kolunda körünüp.
Aybalta cayın aytalık –
Uñgusu çokmor muştumday.
Aybalta cayı uşunday.
Mizi bolot kalcaygan,
Şiltegen cerden kan caygan.

Ardından baksa —
Altı bin asker gibi görünüp.
Önünden baksa —
Bıyığından kor çıkıp,
İki gözün ta kendisinden
Mızrak boyu ateş çıkıp,
Ağzındaki gök alev
Yakıp geçecek bir şey gibi
Fışkırıp çağıldayıp,
Sırıtıveren canım dişleri
Öylece darı gibi ufalanıp. Topal usta Bölökbay,
Karardıkça kararıp,
Boz at ile ışıldayıp.
Almambet'in sır tüfeği
Ay kürekte parıldayıp,
Aç arslan gibi gerinip,
Altın yanaklı ay balta
O elinde görünüp.
Ay baltanın hâlini söyleyelim —
Sapının dibi topuz yumruk gibi.
Ay baltanın hâli böyledir.
Ağzı çelik, sırıtmış,
Salladığı yerden kan yağmış.

	Kırgın tiygen nemedey,	*Kırgına uğramış gibi,*
	Adam emes karandı	*İnsan değil bu kara belayı,*
159680	Toonu töptöp bir salsa,	*Dağı ortalayıp bir vursa,*
	Mıktap mizi tiygen cer	*Ağzının iyice değdiği yer*
	Koktu bolup alcaygan.	*Vadi olup yarılmış.*
	Bolottop mizin çıgargan,	*Çelikten ağzını çıkarmış,*
	Bolcolu cok Bölökbay	*Eşsiz Bölökbay*
	Uu menen sugargan.	*Zehir ile sulamış.*
	Sabın altın tolgogon,	*Sapını altın burmuş,*
	Saat baskan karandı	*Uğursuzluk basan silahı*
	Eçen cılı oñdogon.	*Nice yıllar onarmış.*
	Altımış Kalça, Bölökbay	*Altmış Kalça, Bölökbay*
159690	Eçen cılı somdogon,	*Nice yıllar yontmuş,*
	Döötü menen dos usta	*Davut'la dost usta*
	Erikpey catıp oñdogon,	*Üşenmeden yatıp onarmış,*
	Coogo ılayık bolcogon,	*Düşmana yaraşır biçmiş,*
	Aybalta casap turganda	*Ay balta yapılırken*
	Körüktün baarı tıtılıp,	*Körüklerin hepsi yırtılıp,*
	Alman tüşsö kırgızdan	*Kırgız'dan vergi indiğinde*
	Kök bukaçar soyulgan,	*Gök tosun kesilmiş,*
	Kömürünö can tütpöy,	*Kömürüne can dayanmayıp,*
	Kök buluñ tokoy oyulgan,	*Gök koyak orman oyulmuş,*
159700	Sugatına can tütpöy,	*Suvatına can dayanmayıp,*
	Kara bulak soolgon,	*Kara pınar kurumuş,*
	Acıdaardan uu tartıp,	*Ejderhadan zehir çekip,*
	Asıl usta oñdogon,	*Asil usta onarmış,*
	Opol-Toonun tüp ırgay	*Opol Dağı'nın kök ırgayını*
	Özü karap oturup,	*Kendi bakıp oturup,*
	Çeberlerge burdurgan,	*Ustalara burdurmuş,*
	Bilimdüü usta Bölökbay	*Bilgili usta Bölökbay,*
	Bilgiçtigi uşunday:	*Bilgiçliği böyledir:*
	Bil terisin kap kılıp,	*Fil derisini kap yapıp,*
159710	Aybaltaga sap kılıp,	*Ay baltaya sap yapıp,*
	Korcoñdogon kokuydun	*Kabaran o yamanın*
	Koldoruna çak kılgan.	*Ellerine denk kılmış.*
	Alptı çapsa uragan,	*Alpı vursa yıkılmış,*
	Bet alışkan duşmandar	*Yüz yüze gelen düşmanlar*
	Türün körsö cön ele	*Hâlini görse öylece*

Kızık bolup sulagan,
Asıy ögüz terisin
Büldürgügö buragan.
Asıldarga, şerlerge
Ilayıktap kıldırgan,
Kımbat baa aybalta
Al bilekte çalıluu,
Almambettin Coykuma –
Kılıçtın cayın suraba,
Kayıbınan kabılıp,
Kan Manastın özünö
Ay dalaadan tabılgan.
Beren Albañ kökcalga
Belekke bergen Coykuma,
Toltosu kööhar, sabı altın,
Tolukşup coogo çıgarsa,

Şaşılası olup serilmiş,
Dört yaşında öküz derisini
El kayışına burmuş.
Asillere, aslanlara
Yaraşır biçimde yaptırmış,
Pahası ağır ay balta
O bilekte asılı,
Almambet'in Coykuma'sı —
Kılıcın hâlini sorma,
Gaipten rast gelip,
Han Manas'ın kendisine
Issız bozkırdan bulunmuş.
Yiğit Alban bozkurda
Armağan verilen Coykuma,
Balçağı cevher, sapı altın,
Kuşanıp düşmana çıkarsa,

Taşka salsa tartpagan,
Bolottugu körüngön,
Töö boyu kara taş
Tereñ Albañ çapkanda
Kıñınan eki bölüngön.
Erender, döö sındagan,
Kında cürsö ırdagan,
Kıykırıp coogo şiltese,
Tiygeni aman turbagan.
Şiberge koyso ört ketip,
Şiltegeni mürt ketip,
Kıykırıp kından çıgarsa
Kögörüp mizi kızargan,
Kıykırıp coogo şiltese,
Kırk kulaç bolup uzargan.
Kanga mıktap toyboso
Katsa kınga kirbege.
Kagışka kirip şiltese,
Kan sorboy kuru cürbögön.
Boosun cibek buragan,
Betteşken duşman sulagan.
Alake kandın Coykuma

Taşa vursa geri dönmeyen,
Çelikliği görünen,
Deve boyu kara taş,
Derin Alban vurduğunda
Yanlamasına ikiye bölünmüş.
Yiğitler, devler sınamış,
Kında dursa türkü söylemiş,
Haykırıp düşmana sallasa,
Değdiği sağ kalmamış.
Çayıra koysa yangın çıkıp,
Salladığı anında ölüp,
Haykırıp kından çıkarsa
Morarıp ağzı kızarmış,
Haykırıp düşmana sallasa,
Kırk kulaç olup uzamış.
Kana iyice doymasa
Katılıp kınına girmeyen.
Savaşa girip sallasa,
Kan emmeden boş dönmeyen.
Bağını ipek burmuş,
Yüzleşen düşman serilmiş.
Alake hanın Coykuma'sı

Al canında balkıldap,
Açalbars kılıç baylanıp,
Oroygon toonu aylanıp,
Adır-küdür bel basıp,
Alban türlüü cer basıp,
Buguday moynun buratıp,
Buta boyu añgekten
Buydalbastan çuratıp,
Adamdın köönün bölüntüp
Arslan türün köruntüp,
Eer beldey kaykañdı
Aşıp kirip bardı ele.
Köz körbögön çel, adır
Arcak cagı munarık,
Munarıktı karasa –
Can kazanday başı bar,
Catkan ittey kaşı bar,

O yanında ışıldayıp,
Açalbars kılıç bağlanıp,
Heybetli dağı dolanıp,
Engebeli bel aşıp,
Türlü türlü yer basıp,
Geyik gibi boynunu burup,
Ok atımı hendeklerden
Duraksamadan sıçratıp,
İnsanın gönlünü bölüp,
Arslan hâlini gösterip,
Eyer beli gibi yamacı
Aşıp girip vardı.
Göz görmedik çöl, kır,
Öte yanı puslu,
Pusa doğru baksa —
Can kazanı gibi başı var,
Yatan it gibi kaşı var,

Çoñdugu toodoy barkı bar.
Körsöñ türü uşunday,
Karooldo turgan karkıbar.
Karmaşsa, candı ceer eken,
Kancar balban deer eken.
Ceke kaygıp col çalıp,
Kezikkenden olco alıp.
Çañ cıttangan kul eken.
Köz bolgondu öltürüp,
Kan cıttangan kul eken,
Keçildin kanı Koñurdun
Kancar balban deer eken,
Anın kambıldıgı bolcolsuz,
Karmaşkandı ceer eken.
Taştan kayra tartpagan,
Kagıştan kayra kaytpagan,
Cürüşünön çañ çıkkan,
Kañırtınan can çıkkan,
Karmaşınan kan çıkkan,
Karoolgo kaalap, al çıkkan,
Kez boluştu koybogon,

Büyüklüğü dağ gibi görkemi var.
Görsen hâli böyledir,
Karakolda duran heybetli.
Boğuşsa canı yer imiş,
Kancar pehlivan der imiş.
Tek başına dolaşıp yol gözleyip,
Rast geldiğinden ganimet alıp.
Toz kokan bir kul imiş.
Göze gireni öldürüp,
Kan kokan bir kul imiş,
Keşişin hanı Koñur'un
Kancar pehlivanı der imiş,
Onun çevikliği ölçüsüz,
Boğuştuğunu yer imiş.
Taştan geri dönmeyen,
Vuruştan geri kaçmayan,
Yürüyüşünden toz çıkan,
Homurtusundan can çıkan,
Boğuşundan kan çıkan,
Karakola isteyip kendisi çıkan,
Rast geleni sağ koymayan,

Içse kanga toybogon.
Kakançıdan Beecinden
«Men ermin» dep oylogon.
Tuurası coon, boyu bas,
Tutanıp ölgön kapırdın
Tulku boyu kara taş.
Aşka sorgok, eñ baatır
Aylası mol eñ kapır.
Karşıkkan candı koybogon,
Bir doñuzdun etine
Bir cegende toybogon.
Balbandıgın karaçı –
Tügöngür cayı uşunday
Tüktü taman balası.
Atka minbey cöö cürgön,
Erdigin kıtay curt bilgen,
Bolot ayza maylagan,
Kabılgandı caylagan.

İçse kana doymayan.
Kakançı'dan, Beecin'den
«Er benim» diye düşünen.
Eni kalın, boyu kısa,
Tutuşup ölesi kâfirin
Gövdesi baştan başa kara taş.
Yemeğe obur, pek bahadır,
Hilesi bol, tam kâfir.
Karşı gelen canı koymayan,
Bir domuzun etine
Bir yiyişte doymayan.
Pehlivanlığına bak sen —
Tükenesinin hâli böyledir,
Tüylü tabanlı oğlu.
Ata binmeden yaya yürüyen,
Erliğini Kıtay halkı bilen,
Çelik mızrağı yağlamış,
Rast geleni haklamış.

Baarınan kıyın döö degen,
Ar cagı şaarı Mañgübe,
Mañgübeni eelegen,
Ceke basar atıgıp,
Kıtay curtu döö degen.
Kabılgandı kaysagan,
Kezikkendi mert kılgan.
Balban oşol, mıktuu oşol,
Cutkuç oşol, er oşol,
Kan Koñurbay baatırdın
Bek işengen şeri oşol.
Erdikten mınday bolobu,
Dübürtünön can çıgıp,
Solobo curtu kologon.
El kılarda momunu,
Keçildin kanı Kalçanın.
Kazınasın surasañ
Arbınıraak korogon.
Erdik menen şerligi
Kırk uruu curtka bilingen,

Hepsinden çetin dev denen,
Öte yanı şehri Mañgübe,
Mañgübe'yi ele geçiren,
Tek başına yürür diye ün salıp,
Kıtay halkının dev dediği.
Rast geleni dişleyip parçalayan,
Karşılaşanı mahveden.
Pehlivan odur, yaman odur,
Yutucu odur, er odur,
Han Koñurbay bahadırın
Pek güvendiği arslanı odur.
Erlikte böylesi olur mu,
Nal sesinden can çıkıp,
Solobo halkı ürkmüş.
Bunu adam ederken
Keşişin hanı Kalça'nın,
Hazinesini sorarsan,
Epeyce eksilmiş.
Erliğiyle arslanlığı
Kırk boy halka bilinmiş,

«Кыын кancar balban» – dep,
Bir atagı çoñ kandın
Dañzasına çiyilgen.
Atboroyun sıdırgan,
Kulak ugup, köz körgön
Cerdin baarın kıdırgan.
Koñurbay karmap alarda
Kalaymandı baştagan,
Koñurbaydın kırk törö
Takır kırıp taştagan.
Kırıp koygon sebebi –
Munun atası kıtay dolusu,
Adam tilin bilbegen
Bul aybanga çalış doñuzu.
Enesi indi calabı,
Munu eñkeytip mende alabı,
Karuusu toluk kapırdan
Mından karmaşkan tirüü kalabı?! Kara cakal Tagılık,
Atagın ukkan çoçugan,

«Çetin kancar pehlivan» diye,
Bir ünü büyük hanın
Fermanına çizilmiş.
At sırtını sıyırıp geçen,
Kulak duyup göz gören
Yerin hepsini dolaşan.
Koñurbay'ı yakalayacaklarken
Kargaşayı başlatan,
Koñurbay'ın kırk töresini
Tümüyle kırıp bırakan.
Kırıp koymasının sebebi —
Bunun babası Kıtay delisi,
İnsan dili bilmeyen,
Bu hayvana karışık domuzu.
Anası Hint yosması mı,
Bunu eğdirip kul alır mı,
Gücü kuvveti tam kâfirden,
Bununla boğuşan sağ kalır mı?! Kara yakalı Tagılık,
Ününü duyan ürkmüş,

Acıdaardın zıykırdan
Zoo kuduktun tübünön
Altı cılı okugan.
Can baspagan Sazañşañ
Ebi menen cer kılgan,
Er Koñurbay baatırıñ
Sazañşañdın Kancarın
Eptep cürüp el kılgan.
Altın taacı kiygizip.
Çet-Beecinge kan kılıp,
Kıcıldagan askerdin
Kıyla döösün bilgizgen.
Kagışsa candı ceer eken,
Kalıñ kıtay çuu turup,
Kancar balban deer eken.
Er Koñurbay kan menen
Cortup çıksa kabaktaş,
Birge cürsö tamaktaş,

Ejderhanın büyüsünü
Kaya kuyunun dibinden
Altı yıl okumuş.
Can basmayan Sazañşañ'ı
Ustalıkla yurt kılmış,
Er Koñurbay bahadırın
Sazañşañ'ın Kancar'ını
Uğraşa uğraşa ehil kılmış.
Altın taç giydirip.
Çet-Beecin'e han kılıp,
Kaynaşan askerin
Nice devine tanıtmış.
Vuruşsa canı yer imiş,
Kalabalık Kıtay çığlık koparıp,
Kancar pehlivan der imiş.
Er Koñurbay han ile
Akına çıksa kader ortağı,
Birlikte gezse sofra ortağı,

Kazınada mal ortok,	*Hazinede mal ortağı,*
Koñurbay menen bul ekөө	*Koñurbay ile bu ikisi*
Kagışka çıksa can ortok.	*Savaşa çıksa can ortağı.*
Balbandıgı başkaça	*Pehlivanlığı bambaşka,*
Bek şumduktuu çoñ uluk.	*Pek hilekâr, büyük ulu.*
Uruşaarga coo tappay,	*Vuruşacak düşman bulamayıp,*
Örttöngür cayı uşunday	*Yanasıcanın hâli böyledir,*
Tigi Beecinden kelgen toorulup.	*Ta Beecin'den gelmiş kol gezerek.*
Köpkök temir çıncırdan	*Masmavi demir zincirle,*
Körsөñ belin kurçangan.	*Görsen, belini kuşanmış.*
Toodoy çokmor kolgo alıp,	*Dağ gibi topuzu ele alıp,*
Too-taş körsө bir salgan,	*Dağ taş görse bir vuran,*
Çokmorunan çok çıkkan,	*Topuzundan kor çıkan,*
Çapsa toodon ot çıkkan.	*Vursa dağdan ateş çıkan.*
Kaardı katuu baştagan,	*Kahrı katı başlatan,*
Dagalaktın elinen,	*Dagalak'ın elinden,*
Kün ketpestin çölünөn,	*Gün geçmezin çölünden,*
Mal baspastın belinen	*Mal basmazın belinden*
Eçendi kırıp taştagan.	*Nicesini kırıp bırakan.*
Koñurbaydan bölögü	*Koñurbay'dan gayrısı,*
Taacım kılgan köp uluk.	*Tacım dediği çok ulu.*
Kabagın tüyüp bürkösө	*Kaşını çatıp bürünse*
Kança can candan tüñülgөn,	*Nice can candan umut kesmiş,*
Kündөy beti nur çalıp.	*Güneş gibi yüzü nur saçıp.*
Aykırıgı cer buzgan,	*Haykırışı yer bozan,*
Bakırıgı el buzgan,	*Bağırışı el bozan,*
Boy borumu uşunday,	*Boyu bosu böyledir,*
Kööhardan topçu muştumday.	*Cevherden düğmesi yumruk gibi.*
Ayday beti nur çalıp,	*Ay gibi yüzü nur saçıp,*
Kömülüp ölgön Kancardın	*Gömülüp ölesi Kancar'ın*
Munun boy kelbeti uşunday.	*Boyu endamı işte böyledir.*
Körsө, könül bölünüp,	*Görse, gönül bölünüp,*
Karoolgo tursa kan urgan,	*Karakolda dursa kan vuran,*
Abaylasa, karaanı	*Dikkat etse, karaltısı*
Bu kapırdın betine	*Bu kâfirin yüzünde*
Eki elidey muz turgan.	*İki parmak kalınlığında buz durmuş.*
Mendeden artık karkıbar,	*Kuldan üstün heybetli,*
Kıtayça eki atı bar.	*Kıtayca iki adı var.*

	Mancuu curt aytat Muzmurut, Acaldan	*Mancu halkı Muzmurut der, Ecelden*
	kayta tartpastan	*geri dönmeden,*
	Keçilçe atı çoñ Kancar	*Keşişçe adı koca Kancar,*
	Kezikken mende tañ kalgan.	*Rastlayan kul şaşakalmış.*
	Caynagan kızıl çok bolgon.	*Işıldayan kızıl kor olmuş.*
	Kelbeti bar dümöktöy,	*Endamı var bela gibi,*
159910	Kapırıñdın kaşka tiş	*Kâfirinin sırıtan dişleri*
	Somdop koygon küröktöy,	*Yontulup konmuş kürek gibi,*
	Arkasında aydar çaç	*Ardındaki perçem saçı*
	Ötöktö catkan ögüzdöy,	*Ahırda yatan öküz gibi,*
	Murdu toonun borodoy,	*Burnu dağın sırtı gibi,*
	Közü açılgan oroodoy.	*Gözü açılmış çukur gibi.*
	Körö kalgan mendeler	*Görüvermiş olan kullar*
	Kapırıñdın zaarınan	*Kâfirinin zehrinden*
	Kaçıp ketçü coloboy.	*Kaçıp gider yaklaşmadan.*
	Karoolgo turgan er oşol	*Karakolda duran er odur,*
159920	Kün sıyaktuu kürküröp,	*Güneş gibi gürleyip,*
	Munu körüp Külçoro	*Bunu görüp Külçoro,*
	Tula boyu dürküröp.	*Bütün bedeni ürperip.*
	Karooldo turgan munusu –	*Karakolda duran bu —*
	Kapırdın türü kurusun,	*Kâfirin hâli kurusun,*
	Adırduu toonun bulagı,	*Engebeli dağın pınarı,*
	Almambettin çunagı	*Almambet'in yavuzu,*
	Şay koldogon Külçoro	*Şay'ın koruduğu Külçoro,*
	Ok ötpögön ton kiyip,	*Ok geçmez kaftan giyip,*
	Ok cetpegen at minip,	*Ok yetişmez ata binip,*
159930	Kümüş kise kurçanıp,	*Gümüş kese kuşanıp,*
	Kümüş közdüü, kün cüzdüü	*Gümüş gözlü, gün yüzlü,*
	Kürkürögön balanın	*Gürleyen oğlanın*
	Altın kise kurçanıp,	*Altın kesesini kuşanıp,*
	Şay koldogon erendin	*Şay'ın koruduğu yiğidin,*
	Er Külçoro berendin	*Er Külçoro merdin*
	Eki közdön ört küyüp,	*İki gözünden yangın yanıp,*
	Ala askar toodoy körünüp,	*Ala yüce dağ gibi görünüp,*
	Çoñdugu toodoy at minip,	*Büyüklüğü dağ gibi ata binip,*
	Sur atının kuyrugun	*Boz atının kuyruğunu*
159940	Ekige bölüp çart tüyüp,	*İkiye bölüp sıkı düğümleyip,*
	Tümön coogo bir tiygen,	*On bin düşmana bir başına değen,*

Kaçırsa san kol toktogon
Mingen atı sur bolgon
A düynö ketken Almañdan
Kan Almambet balbandan
Artıkça tuulup, şer bolgon
Cetim kalıp, cetilgen
Cerge közü koşulgan
Manastın uulu çunaktın
Öödö tartsa – öbögü,
Ildıy tartsa – cölögü.
Astıga cürsö – ak colu,
Can caralbayt mınçalık
Baarınan mıktuu bolcolu.
Arka kılıp Semetey
Astıga salsa – san kolu,
Çınmaçındın köp kolu
Çımırkanıp çalıptır,
Çın Buuruldun ayınan
Çımınday bolgon kuu candı
Kılga baylap salıptır.
Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça,

Saldırsa sayısız ordu durduran,
Bindiği atı boz olan,
Öbür dünyaya göçen Alman'dan,
Han Almambet pehlivandan
Üstün doğup arslan olan,
Yetim kalıp yetişen,
Toprakla gözü buluşan
Manas'ın oğlu yavuzun
Yukarı çekse — desteği,
Aşağı çekse — dayanağı.
Öne yürüse — ak yolu,
Can yaratılmaz böylesi,
Hepsinden yaman kudreti.
Arka edinip Semetey
Öne sürse — sayısız ordusu,
Çınmaçın'ın çok ordusu
Var gücüyle kuşatmış,
Gerçek Buurul yüzünden
Sinek gibi olmuş kuru canı
Kıla bağlayıp koymuş.
Aman deyip söyleyene dek,
Açıp gözü yumana dek,

Şamdagayı bolcolsuz
Mına oşondo Külçoro
Arıslanday çamınıp,
Şay koldogon ereñge
Er Külçoro bereñge
Kayıptan akıl tabılıp.
Karooldogu balbanga,
Kaynap catkan candarga
Tegerete karabay,
Tegi erdigi uşunday
Tegele canın ayabay.
Kıcıldagan kıtaydın
Kıyın Kancar baatırdın
Er eken dep sanabay.
Epsiz balban şer çoro,
Ebegeysiz er çoro

Çevikliği ölçüsüz,
İşte o zaman Külçoro,
Arslan gibi atılıp,
Şay'ın koruduğu yiğide,
Er Külçoro merde
Gaipten akıl bulunup.
Karakoldaki pehlivana,
Kaynayıp yatan canlara
Dönüp bakmadan,
Zaten erliği böyledir,
Hiç mi hiç canını esirgemeden.
Kaynaşan Kıtay'ın,
Çetin Kancar bahadırın
Er imiş diye saymadan.
Eşsiz pehlivan arslan çoro,
Emsalsiz er çoro,

Emi ölöm dep sanabay.
Karooldo turgan kapırga
Kez boluştu Külçoro
Kelip Kancar baatırga.
Kancar mıktuu deer eken,
Carım toodoy cankazan –
Cankazanı baylaluu.
Bir cerine baatırdın
Bir doñuz eti kaynagan.
Beecinden çıkkan çoñ kerik
Iyin mıktap kandırgan.
Bul canında baylaluu,
Uñgusu bolot, ayza alıp,
Ata, tutanıp ölgön kuturgur Eki cüzdöy balbanga
Calañ kılıç baylanıp.
Kayra caaçu buluttay,
Kaarlangan dümöktün
Kaarı betine aylanıp,
Körö kalıp çoronun
Köñülü ketip bölünüp,
Tutanıp ölgön kuturgur
Kök döbödöy körünüp.
Oozunan çıkkan calını
Kapçıgaydın örtü okşop,

Şimdi ölürüm diye saymadan.
Karakolda duran kâfire
Rast geliverdi Külçoro,
Gelip Kancar bahadıra.
Kancar yamandır der imiş,
Yarım dağ gibi can kazanı —
Can kazanı bağlı duruyor.
Bir yerinde bahadırın
Bir domuzun eti kaynamış.
Beecin'den çıkma koca gergedan,
Omzunu iyice kandırmış.
Bu yanında bağlı,
Sapı çelik, mızrak alıp,
Ah, tutuşup ölesi kudurmuş, İki yüz kadar pehlivana,
Yalın kılıç bağlanıp.
Yeniden yağacak bulut gibi,
Kahırlanan belanın
Kahrı yüzüne dönüp,
Görüverip çoronun
Gönlü gidip bölünüp,
Tutuşup ölesi kudurmuş,
Gök tepe gibi görünüp.
Ağzından çıkan alevi
Dar boğazın yangınına benzeyip,

Kabılgandı kaysagan
Kapırıñdın şerti okşoyt.
Bolotton kılgan çoyunbaş –
Bolcolun körsöñ oolak kaç,
Bu kolunda caylaluu.
Coo körünsö sundurgan.
Tartsa talkan bir kılıp,
Dalay candı tındırgan,
Caagı kara sır cebe
Munun cabdıgın aytsak añgeme,

Kuturgurga ılayık.
Cay-caragın kıldırgan,

Rast geleni dişleyip parçalamak
Kâfirinin şartına benzer.
Çelikten yapılmış çoyunbaş —
Ölçüsünü görsen uzağa kaç,
Bu elinde hazır duruyor.
Düşman görünse uzatıveren.
Çekse talkan gibi ufalayıp,
Nice canı susturmuş,
Yanağı kara sırlı ok,
Bunun pusatını söylesek başlı başına hikâye,
Kudurasıya yaraşır.
Silah pusatını yaptırmış,

Caanın tartar boosuna
Ceti ögüzdü soydurgan.
Ogu çıkçu oozuna
Kırkalatıp altından
Kızık kılıp oydurgan.
Burup boosun tolgogon,
Munu menen bulkuşkan kişi
soylogon.
Oñolbogon karanga
On ögüzdü çaldırıp,
Terisin sıyrıp aldırıp,
Aşatkıga saldırgan.
Küderilep iyletip,
Tokson kıyın balbanga
Tuurasınan talatkan,
Toguz ay tınbay karandı
Tokmok menen urdurgan.
Balbandarga burdurup,
Burganında doo kılıp,
Caasına boo kılgan.
Börü tildep ok kılgan,
Tartsa taştı cok kılgan.
Aşaganda maşagan,
Kazınalık çoñ usta –
Er bıyöngö usta casagan.

Yayının çekme kirişine
Yedi öküzü boğazlatmış.
Okunun çıktığı ağzına
Sıra sıra altından
İlginç nakışlar oydurmuş.
Burup kirişini bükmüş,
Bununla çekişen kişi
yerde sürünmüş.
Onmaz kara belaya
On öküzü kestirip,
Derisini yüzdürüp,
Sepi suyuna bastırmış.
Güderi gibi yumuşatıp,
Doksan çetin pehlivana
Enine çekiştirmiş,
Dokuz ay durmadan zavallıyı
Tokmak ile dövdürmüş.
Pehlivanlara burdurup,
Burduğunda yoklayıp,
Yayına kiriş yapmış.
Kurt dili gibi ok yapmış,
Çekse taşı yok etmiş.
Yiye yiye ustalaşmış,
Hazinenin büyük ustası —
Er yiğide usta yapmış.

Caası mınday baatırdın
Caratkan buyruk kılbasa,
Dep, oşentip, Külçoro
Cadalı mınday kapırdın
Eki beti tüktöysö
Kırdagı topoz tügündöy,
Eki iyninin keneni
Artkan bildin cügündöy.
Oozunan çıkkan cel
Kapçal toonun celindey,
Kuturgurdu surasañ
Karmaşkandı cegindey.
Murutunun bir kılı

Yayı böyle olan bahadırı,
Yaradan buyruk kılmasa,
Deyip, böylece, Külçoro
Heybeti böyle olan kâfirin
İki yanağı tüylense
Sırttaki yaban öküzü tüyü gibi,
İki omzunun genişliği
Yüklenmiş filin yükü gibi.
Ağzından çıkan yel
Dar boğazlı dağın yeli gibi,
Kudurasıyı sorarsan,
Boğuştuğunu yiyecek gibi.
Bıyığının bir kılı

Bukarlıktın şabınday,
Kabagının biyigi
Kerüçenin tamınday
Kelbeti mınday baatır ay,
Muştagan cerge madagan,
Kelbersigen kapır ay.
Mına oşondo Külçoro
Kıyşaya karap oturdu,
Kıyın Kancar balbandı
Kıyabına tolturdu.
Sölökötü-sölbötü
Toyup köñül bölünöt.
Alöökönün Koñurbay
Kökala sakal mancuudan
Munusu artıgıraak körünöt.
Onconñdogon Sur atın
«Belimsigen doñuzdun
Bet aldına barayın,
Mıktap balta çabışıp,
Bılçıldaşıp alayın.
Cekeme-ceke uruşup,
Kerişti kenen kılışıp,
Kez bolgon cerdi culuşup,
Karoolçu közdöy celigip.
Kaygı-muñdu çaçışıp.
Kez kelgen cerdi talkalap, Kuştay uçup cetti ele.
Orodoy kılıp açışıp,
Cekeme-ceke uruşup,
Ceke uruş salayın.
Eñkeytip kalsam kapırdın
Koltuktun can bezi – dep,

Kılıçtap başın alayın» –
«Baabedin!» – dep, bakırıp,
Manastap uraan çakırıp,
Uñgusu bolot, uçu kurç
Uçuna salgan kara kurç,
Coo cabdıgı sır nayza

Buharalının kamışı gibi,
Kaşının yükseği
Kerüçe'nin damı gibi.
Endamı böyle bahadır ay,
Yumruk vurduğu yere gömen,
Kasılıp duran kâfir ay.
İşte o zaman Külçoro
Yan bakıp oturdu,
Çetin Kancar pehlivanı
Ölçüsüne vurup tarttı.
Silueti, endamı —
Doyasıya bakınca gönül bölünür.
Alööke'nin Koñurbay'ı,
Gök kır sakallı Mancu'dan
Bu daha üstün görünür. Salınıp yürüyen
Boz atını
«Böbürlenen domuzun
Karşısına varayım,
İyice balta çarpışıp,
Bir güzel dövüşeyim.
Teke tek vuruşup,
Kavgayı genişçe kılıp,
Rast gelen yeri koparışıp,
Nöbetçiye doğru coşup.
Kaygıyı, derdi saçışıp.
Rast gelen yeri parçalayıp, Kuş gibi uçup yetişti.
Çukur gibi edip yarışıp,
Teke tek vuruşup,
Tek başıma savaş salayım.
Eğdirebilirsem kâfirin,
Koltuğun can bezidir deyip,

Kılıçla başını alayım» —
«Baabedin!» diye bağırıp,
Manas deyip savaş narası çağırıp,
Sapının dibi çelik, ucu keskin,
Ucuna kara keskin çelik konmuş,
Savaş pusatı sırlı kargı,

Koldon tayıp ketet – dep,
Tutam cerin sırdagan,
Tutam cerin kırdagan.
Kılıç tiyse keser dep.
Kolo-cezdep çırmagan,
Kamçı tiyse kañk etip,
Çıbık tiyse zıñk etip,
Özünön özü ırdagan.
Sayışkan duşman cadagan.
Sundurganda bir cetken.
Celpip ötsö kan ketken,
Cete elekte can ketken.
Tüpögün kıldan burdurgan,
Kara saat karandın
Tübün mınday kıldırgan.
Mubaküldüü sır ayza
Burup karmap imerip,
Takımga tartıp ciberip,
Caaday uçup Külçoro
Sur at oozun burdu ele.
Aldındagı buudanın
Olbuy-solbuy kamçı urup,
Oñdop-soldop teminip.
Opol-Toodoy balbanga
Cetken cerde balbandı
«Kök kübö tondun beti – dep,
«Körünö öpkö çeti – dep»,

Elden kayıp gider deyip,
Tutam yerini sırlamış,
Tutam yerini yivlemiş.
Kılıç değse keser deyip.
Bakır-tunçla sarmış,
Kamçı değse çınlayıp,
Çubuk değse tınlayıp,
Kendi kendine türkü söyleyen.
Mızraklaşan düşman bezmiş.
Uzatıldığında bir kez yetişen.
Yelleyip geçse kan gitmiş,
Daha yetişmeden can gitmiş.
Tuğ püskülünü kıldan burdurmuş,
Kara saat karganışlının
Dibini böyle yaptırtmış.
Mübarek sırlı kargıyı
Burup tutup çevirip,
Dizinin ardına çekiverip,
Yay gibi uçup Külçoro,
Boz atın ağzını burdu.
Altındaki küheylanına
Sağlı sollu kamçı vurup,
Sağlı sollu mahmuzlayıp.
Opol Dağı gibi pehlivana,
Yetiştiği yerde pehlivanı
«Gök zırh kaftanın yüzüdür» deyip,
«Görünen akciğerin ucudur» deyip,

«Seksen canı bolso da
Doñuzdun serpiler çagı uşu» – dep,
Berender ayza uruşsa
O, degizbey cetti ele,
Küp degize çoroñuz
Muştap kelip öttü ele,
Karooldogu balbanı
Zıñgıradı kenebey,
Külçoronun sayganın
Buçkagına teñebey.
Kaarlanıp baştadı,

«Seksen canı olsa da
Domuzun serilme çağı budur» deyip,
Yiğitler mızrak vuruşsa,
"Of" dedirtmeden yetişti,
"Küt" dedirtip çoronuz
Yumruklayıp gelip geçti,
Karakoldaki pehlivanı
Aldırmadan dimdik durdu,
Külçoro'nun sapladığını
Topuğuna denk saymadı.
Kahırlanıp başladı,

Astındagı Sur atı	*Altındaki Boz atı*
Tizeden cerge tıgılıp,	*Dizinden yere saplanıp,*
Oncoñdogon sıypalgır	*Salınıp yürüyen sıvazlanası,*
Kulap kete taştadı.	*Yıkılıp düşeyazdı.*
Kerik mingen çoñ Kancar	*Gergedana binen koca Kancar*
Kenebey turdu barbayıp,	*Aldırmadan durdu kabararak,*
Colum üydöy ak bula	*Çadır gibi ak püskülü*
Ayza uçunan kaldayıp,	*Mızrak ucundan sallanıp,*
Kerigine kamçı urup,	*Gergedanına kamçı vurup,*
Kıyın eken aylası,	*Çetinmiş çaresi,*
Tutanıp ölgön kapırdın	*Tutuşup ölesi kâfirin*
Kırk kulaç eken ayzası,	*Kırk kulaçmış mızrağı,*
Kıymıldabay, bılk debey,	*Kımıldamadan, kıpırdamadan,*
Turup berdi Külçoro.	*Durup verdi Külçoro.*
Kerik oozun burdu emi,	*Gergedanın ağzını burdu şimdi,*
Kıyın eken aylası	*Çetinmiş çaresi,*
Kıykırıp kelip urdu emi.	*Haykırıp gelip vurdu şimdi.*
Katuu kaarın baştadı,	*Katı kahrını başlattı,*
Şay koldogon şer çoro	*Şay'ın koruduğu arslan çoro,*
Çoñ Sur attın üstünön	*Koca Boz atın üstünden*
Uçup kete taştadı.	*Uçup düşeyazdı.*
Şamdaygayı bolcolsuz,	*Çevikliği ölçüsüz,*
Ayzakerden ıktuu kul	*Mızrakçıdan becerikli kul,*
Atası kandın Coykuma	*Atası hanın Coykuma'sını*
Karmay kalıp sabınan,	*Kavrayıp sapından,*
Suurup çıgıp kabınan	*Sıyırıp çıkarıp kabından,*
Esebin eptep taptı ele,	*Hesabını bir yolunu bulup gördü,*
Sayıp turgan ayzasın	*Saplanıp duran mızrağını*
Belinen kıya çaptı ele.	*Belinden çaprazlama kesti.*
Bul öñdönüp kim cürgön,	*Buna benzeyip kim gezmiş,*
Mendede bolboyt bul dürbön.	*Kulda olmaz bu telaş.*
Kökcal balban – er Kancar	*Bozkurt pehlivan — er Kancar,*
Bolotton kılgan çoyunbaş	*Çelikten yapılmış çoyunbaş,*
Altı kırluu kan içer	*Altı köşeli kan içen,*
Ala koyup çoyunbaş	*Alıverip çoyunbaşı*
Alıp kelip salarda	*Getirip vuracakken,*
Kolundagı aybalta	*Elindeki ay balta,*
Şiltese taştan tartpagan	*Sallasa taştan dönmeyen*

Altın caak aybalta
Ala koyup Külçoro
Colun tozup urdu ele,
Şamdagayı bolcolsuz
Mınday-kızık kıldı ele,
Sabı kalıp çoyunbaş
Başı cerge tüştü ele.
Baatırlık cayı uşunday
Tüp etekten alışıp,
Oncoñdogon kıraandar
Oodarışıp kalışıp,
Eer sınbay kıçırap,
Üzöñgünün boolugu
Kat-katınan bıçırap.
Kööhardan topçu üzülüp,
Ok ötpögön tondoru
Arkagınan süzülüp.
At booruna catışıp,
Cakalaşa tartışıp,
Ahalaşıp salışıp,
Ayabay cañcal boldu ele,
Cekeme-ceke turuşup,
Cekeleşip uruşup,
Astındagı kerigi
Alışıp cürgön çagında
Müdürülüp öttü ele.
Köpkök temir tuulga
Kömülgön Kancar balbandın
Uçup cerge cetti ele.

Altın yanaklı ay balta,
Alıverip Külçoro
Yolunu kesip vurdu,
Çevikliği ölçüsüz,
Böyle bir hüner gösterdi,
Sapı elde kalıp çoyunbaşın
Başı yere düştü.
Bahadırlığın hâli böyledir,
Etek dibinden kapışıp,
Salınıp yürüyen kartallar
Birbirini devirmeye uğraşıp,
Eyer kırılmadan gıcırdayıp,
Üzenginin kayışı
Kat katından çatırdayıp.
Cevherden düğme kopup,
Ok geçmez kaftanları
Argacından sökülüp.
At böğrüne yatışıp,
Yakalaşıp çekişip,
Ah edişip vuruşup,
Amansız kavga oldu,
Teke tek duruşup,
Tekleşip vuruşup,
Altındaki gergedanı
Kapışıp yürüdüğü sırada
Tökezleyip geçti.
Masmavi demir tolgası
Gömülesi Kancar pehlivanın
Uçup yere ulaştı.

Tuulgasın algıça,
Kayra başka salgıça,
Kagışta canın bek çıñdap,
Bu kapırdın saltı bar.
Candı bagıp kalgıça,
Şamdagayı bolcolsuz
Ilaçınday er çoro
Çoñ Kancarga cetti ele.
Atasının Coykuma

Tolgasını alana dek,
Yeniden başına koyana dek,
Savaşta canını pek koruyup,
Bu kâfirin töresi var.
Canını kayırıp kalana dek,
Çevikliği ölçüsüz,
Şahin gibi er çoro
Koca Kancar'a yetişti.
Atasının Coykuma'sını

	Kıya şiltep Külçoro	*Çaprazlama sallayıp Külçoro,*
	Moyunga salıp öttü ele.	*Boynuna indirip geçti.*
	Kılıç tiyip çoñ Kancar	*Kılıç değip koca Kancar'ın*
	Başı tüştü bırkırap,	*Başı düştü parçalanıp,*
	Denesi kalıp, başı cok	*Gövdesi kalıp, başı yok,*
	Canı ketti çırkırap.	*Canı gitti çığlık atıp.*
	«Bel baylagan kıtaydın	*«Bel bağlayan Kıtay'ın*
160210	Belin emi soydum» – dep,	*Belini şimdi kestim» deyip,*
	Arday bolgon Buurulga	*Bitkin düşen Buurul'u,*
	Mına oşondo kan içer	*İşte o zaman kan içen,*
	Basa kalıp Kancardı	*Üstüne çullanıp Kancar'ı,*
	Kagışka kirse barsın dep,	*Savaşa girse varsın deyip,*
	Akayarga baktırıp.	*Akayar'a baktırıp.*
	Kanıkey bergen Aktinte	*Kanıkey'in verdiği Aktinte'yi*
	Ay balkaga saldı ele,	*Ay göğsüne sapladı,*
	Cürögündö kara kan	*Yüreğindeki kara kanı*
	Koçuştap cuta saldı ele,	*Avuçlayıp yutuverdi,*
160220	Kıtay kiyimin kiyinip,	*Kıtay giysisini giyinip,*
	Ay töbödö aydar çaç	*Ay tepedeki perçem saçı*
	Alıp kesip iydi ele.	*Alıp kesiverdi.*
	Çoroluk türün cogoltup,	*Çoroluk hâlini yitirip,*
	Sakçı kiymin kiydi ele.	*Nöbetçi giysisini giydi.*
	Kürsüldögön Kancardın	*Gümbürdeyen Kancar'ın*
	Özü bolup kiyinip,	*Kendisi olup giyinip,*
	Küügüm kire, kün bata,	*Alacakaranlık girip, gün batıp,*
	Kalayık uktap tim cata	*Ahali uyuyup sessiz yatarken*
	Balban kiymin kiydi ele.	*Pehlivan giysisini giydi.*
160230	Añtañ kalıp kaldı ele.	*Şaşakalıp kaldıydı.*
	Baatır tuugan Külçoro	*Bahadır doğan Külçoro,*
	Mancuu kıtay köp kolun	*Mancu Kıtay çok ordusunu,*
	Karoolçuça kiyinip,	*Nöbetçi gibi giyinip,*
	San koldu carıp cürdü ele. Soloba kança süylönüp.	*Sayısız orduyu yarıp yürüdü. Soloba nice söylenip.*
	Balbanı bar, alpı bar,	*Pehlivanı var, alpı var,*
	Mına baatırları calpı bar, Mintip colgo saldı ele.	*İşte bahadırları hep var, Böylece yola koyuldu.*
	Alban türlüü kalkı bar.	*Türlü türlü halkı var.*
	Olco tiyse, kıtaydın	*Ganimet düşse, Kıtay'ın*

	Kaytarttırıp koydurgan	*Beklettirip koyduğu*
160240	Uluktarı, şerleri,	*Ululaı, arslanları,*
	Kaytargan eken Buuruldu	*Beklemiş meğer Buurul'u*
	Alban türlüü erleri,	*Türlü türlü erleri,*
	Buuruluñdun butuna	*Buurul'unun ayağına*
	Altın çider saldırgan.	*Altın köstek vurdurmuş.*
	Aylandırgan temir tor,	*Çepeçevre demir ağ,*
	Tegeregi çuñkur or.	*Çevresi derin hendek.*
	Kırk eki kurçap alıptır,	*Kırk iki kat kuşatmış,*
	Kıcıldagan kalıñ kol.	*Kaynaşan kalabalık ordu.*
	Al Buuruldun canında	*O Buurul'un yanında,*
160250	Küdörüdön çılbırdan	*Güderiden yularla*
	Mıktuu çılbır taktırıp,	*Sağlam yular taktırıp,*
	Bolotton taka kaktırıp,	*Çelikten nal çaktırıp,*
	Töö kötörgön çoñ balban	*Deve kaldıran koca pehlivan,*
	El körböskö caylatıp,	*El görmesin diye yerleştirip,*
	Oncoñdogon karandı	*Salınıp yürüyen küheylanı*
	Oolak cayga baylatıp.	*Uzak bir yere bağlatıp.*
	Kızıktıgı mınçalık	*İşin ilginçliği bu kadar,*
	Kızır çalgan Külçoro	*Kızır'ın dokunduğu Külçoro,*
	Özü calgız, kırgız cok	*Kendi yalnız, Kırgız yok,*
160260	Ötkürlügü uşunday	*Keskinliği böyledir,*
	Ölöm dep aytkan kapa cok.	*Ölürüm deyip söylediği tasa yok.*
	Şibe curtka barganda	*Şibe halkına vardığında*
	Şibeçe sözdü saldı ele,	*Şibece söz söyledi,*
	Şibe curtu cardanıp,	*Şibe halkı bakakalıp,*
	Solonuna barganda	*Solon'una vardığında*
	Solon kanı Soloba	*Solon hanı Soloba,*
	Aybattanıp küülönüp,	*Heybetlenip coşup,*
	Munun kolun tarkatıp,	*Onun ordusunu dağıtıp,*
	Kalmagına barganda	*Kalmuk'una vardığında*
160270	Kalmaktarça kaldırap,	*Kalmuklar gibi takırdayıp,*
	Mından çoro öttü ele.	*Buradan çoro geçti.*
	Kıtaylarday kıcırap,	*Kıtaylar gibi gıcırdayıp,*
	Kalmaktarday kaldırap,	*Kalmuklar gibi takırdayıp,*
	Kıtaylarça baldırap,	*Kıtayca gevezelik edip,*
	Kol taratıp, col açıp,	*Orduyu dağıtıp, yol açıp,*
	Buuruldu közdöy col basıp,	*Buurul'a doğru yol alıp,*

Tilek tilep Kudaydan,
«Buurul tiyse, körsöm» – dep,
Karsıldata bek çaynap.
Mıltık atıp, caa tartıp
Bılçıldaşıp ölsöm – dep,
Tilegi mınday çoronun:
«Buuruldu minip çır salıp,
Beldi bekem buusam dep,
Arbuuruldu minsem dep,
Kakançılı Beecindi
Kakaylatıp kıtaydı
Sapırıp aydap tursam dep.
Adam ugup, köz körgüs,
Dümöktü çoguu salsam» – dep,
Ata ordunda Buuruldu
Buurul attı aluuga,
Buzuktu çoguu saluuga,
Sargara kuup artınan,
Buurul attın dartınan
Burulbay cakın bardı ele.
Cakın barıp karasa,
Karañgı cayda bagıluu,
Kabılandın Buurulu
On eki çılbır tagıluu.
Oncoñdogon çoñ Buurul
Aza kütüp canıbar
Korduk körüp caylaluu.
«Kokustan kaçıp keter» – dep, Kuday
taala erdikti,
Bekitilip baylaluu,
Tegeregi şer korgon
Kırka karool el tolgon.
Eçen azap tuuluu,
Eki kulak buuluu,
Külçoro türün körgöndö

Dilek dileyip Kuday'dan,
«Buurul geçse elime, görsem» deyip,
Çatırdatıp sıkı çiğneyip.
Tüfek atıp, yay çekip,
Göğüs göğüse dövüşüp ölsem deyip,
Dileği şöyle çoronun:
«Buurul'a binip kavga koparıp,
Beli sıkıca bağlasam deyip,
Arbuurul'a binsem deyip,
Kakançılı Beecin'i,
Şaha kaldırtıp Kıtay'ı
Savurup sürüp dursam deyip.
İnsan işitmedik, göz görmedik,
Belayı topluca salsam» deyip,
Ata yerinde Buurul'u,
Buurul atı almaya,
Fitneyi topluca salmaya,
Sarara sarara ardından kovup,
Buurul atın derdinden
Sapmadan yakınına vardı.
Yakın varıp baksa,
Karanlık yerde besleniyor,
Kaplanın Buurul'u,
On iki yular takılı.
Salınıp yürüyen koca Buurul,
Yas tutup hayvancağız,
Horluk görüp duruyor orada.
«Kazara kaçıp gider» deyip, Kuday
Taala erliği,
Sağlamlanıp bağlı,
Çevresi sağlam korgan,
Sıra sıra karakol, el dolu.
Nice azap görmüş,
İki kulağı bağlı,
Külçoro hâlini gördüğünde

On beşinci cildin sonu.

On altıncı cilt, gaipten gelen kardeş ve kurşun yağmuruyla sürer.

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · CİLT XV

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, üçlemenin ikinci parçası olan «Semetey» destanını Kırgızca Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

On beşinci cilt, Dıñşa'nın devrilişinden Camgırçı'nın teke tek dövüşte şehit düşüşüne; tutsak küheylan Taybuurul'un yasından Külçoro'nun tek başına çıktığı sefere ve nöbetçi kılığında geçilen orduya uzanır.

SEMETEY · KARALAEV VARYANTI · CİLT XV

SEMETEY
SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI
KIRGIZCA LATİN YAZIMI · TÜRKÇE EDEBİ ÇEVİRİ
CİLT XVI · GAIPTEN GELEN KARDEŞ VE KURŞUN YAĞMURU

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI

Kırgızca Latin yazımı ve Türkçe edebî çevirisiyle
karşılıklı iki sütun hâlinde

CİLT XVI

Bölüm 1 · Gaipten Gelen Kardeş: Buurul'un Kurtuluşu ve Akayar'ın Sırrı
Bölüm 2 · Toydan Tuzağa: Koñurbay'ın Kahrı ve Kançoro'nun Kara Bahtı
Bölüm 3 · Kurşun Yağmurunda Aslanlar: Çandıayak'ın Büyüsü ve Külçoro'nun Narası

Bu kitaptaki metin, telif korumasına tabi olmayan halk edebiyatı (folklor) niteliğindeki destan mısralarından ibarettir.

Kaynak baskı: «Семетей» эпосу — Саякбай Каралаевдин айтымында (1-китеп). «Turar» Yayınevi, Bişkek 2013 (haz. A. Jaynakova; genel red. A. Akmataliev). Kaynak baskının telifli editoryal katmanları — ön söz ve son söz, bilimsel açıklamalar, sözlük bölümü ve Theodor Herzen'in illüstrasyonları — bu yayına alınmamıştır.

Kırgızca Latin transliterasyonu, Türkçe edebî çeviri, ön söz, bölüm özetleri, kapak ve iç tasarım bu yayın için özgün olarak üretilmiştir. © Gazâ'nın Neferi, 2026. Kaynak gösterimi, folklor eserlerinin kullanımına ilişkin dürüst uygulama gereğince yapılmıştır.

Bu cilt, üçlemenin yaklaşık 316.000 mısralık «Semetey» bölümünün 160.309–170.891 mısralarını kapsar.

ÖN SÖZ

Manas göçtü; ama ocağı sönmedi. Elinde destan, dilinde ant taşıyan Kırgız, kaybettiği hanın yasını bir başka hikâyeyle sağalttı: babasız doğan, sürgünde büyüyen, atalar yurdunu geri almak için tek başına yola çıkan bir oğulun hikâyesiyle. «Semetey», üçlemenin ikinci kitabıdır; yasın, vefanın ve dönüşün destanıdır.

Sayakbay Karalaev'in dilinden yazıya geçirilen bu varyantta Semetey'in hikâyesi, Manas'ın ölümünün hemen ertesinde başlar. Abıke ile Köböş'ün ihaneti, Kanıkey'in bebeğini koynuna alıp Buhara'ya kaçışı, yetimin dedesinin sarayında soyundan habersiz büyüyüşü ve kanının çağırdığı gün Talas'a dönüşü — bunların hepsi, sözlü geleneğin en usta anlatıcısının nefesiyle, kesintisiz bir ırmak gibi akar.

Bu dizide Karalaev varyantının «Semetey» bölümünü, Kırgızca aslının Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyoruz. Transliterasyonda Türk okurunun gözüne yatkın bir yazım benimsendi; çeviride ise mısra bütünlüğü korunarak destanın epik sesi Türkçede yeniden kuruldu. Her bölümün başında iki paragraflık bir özet ve okuru bekleyen olayları toplayan kısa bilgi kutuları yer alıyor.

Söz atadan oğula geçti; kitap da elden ele geçsin.

Gazâ'nın Neferi
Antalya, 2026

KİTABIN PLANI

1 **Gaipten Gelen Kardeş: Buurul'un Kurtuluşu ve Akayar'ın Sırrı** — Cilt XVI — bu ciltte

2 **Toydan Tuzağa: Koñurbay'ın Kahrı ve Kançoro'nun Kara Bahtı** — Cilt XVI — bu ciltte

3 **Kurşun Yağmurunda Aslanlar: Çandıayak'ın Büyüsü ve Külçoro'nun Narası** — Cilt XVI — bu ciltte

BİRİNCİ BÖLÜM

Gaipten Gelen Kardeş: Buurul'un Kurtuluşu ve Akayar'ın Sırrı

Külçoro, Çin ordugâhının göbeğinde tek başına kırgın salarak Semetey'in tutsak düşmüş küheylanı Arbuurul'u demir kösteklerinden kurtarır; at ile çoro, biri insan biri hayvan, söz söyleşmeden koklaşıp dertleşir. Külçoro Buurul'u Talas'a, ağası Semetey'e doğru salıverir; fakat tam o anda Çin'in en heybetli pehlivanı Akayar, çorayı yem torbası gibi at üstünden kavrayıp dağa kaldırır. Çaresizlik içinde kaderine yanan Külçoro'ya Akayar beklenmedik sırrını açar: kendisi aslında Kırgız'dır, Eştek'in oğlu, Camgırçı'nın öz kardeşidir; Çin tuzağına düşüp yıllarca sürgün ve tutsaklık çekmiştir. İki yiğit kılıcın ağzını yalaşıp ant içerek kardeş olur; Akayar, Koñurbay ile Ezkara'nın ok geçmez zırhlarını ele geçirme ve içeriden Kırgız'a arka çıkma planını emanet eder.

Akayar geceleyin Çin bekçilerini kılıçtan geçirip halkına dönme kararını pekiştirirken, Buurul at kurt yürümez bellerden aşıp gece yarısı Semetey'in çadırına ulaşır; babadan kalan mirasına kavuşan aziz arslanın yürek yangısı dağılır. Külçoro'nun unuttuğu selam yüzünden hiçbir şeyden habersiz olan Semetey, karşısına çıkan dağ gibi yabancı pehlivanla — Akayar'la — teke tek meydana iner; yedi gün durmadan vuruşurlar, birbirlerini yenemezler. Yedinci gün yetişen Külçoro araya girip Akayar'ın kim olduğunu açıklar; ikili uzlaşır, Akayar Beecin'in, Koñurbay'ın ve

kırk boy Çin'in bütün sırlarını Semetey'e döker. Kırgız eli, "bize Akayar değil, kısmetin kendisi gelmiş" diye sevinç içinde çalkalanır.

KÜNYE — KEY FACTS

- Külçoro, on iki kollu yuların on birini keserek Arbuurul'u Çin tuzağından kurtarır ve atı tek başına Talas'a, Semetey'e gönderir (seg154).
- Akayar, Külçoro'yu at üstünden kavrayıp dağa kaçırır; sonra kendisinin Kırgız, Eştek oğlu ve Camgırçı'nın öz kardeşi olduğunu açıklar (seg154).
- Karı han'ın buyruğuyla Akayar yıllarca Tek Göz halkının ülkesine sürgün edilmiş, Koñurbay'ın seferiyle Çin ordusuna katılmıştır (seg154).
- Külçoro ile Akayar kılıç yalaşıp ant içerek kardeş olur; Akayar geceleyin Çin bekçilerini kırıp halkına dönmeye yemin eder (seg155).
- Buurul at gece yarısı Talas'a ulaşır; Semetey ile atın kavuşması bütün orduyu ağlatan bir dert görüşmesine dönüşür (seg155–156).
- Semetey ile Akayar birbirini tanımadan yedi gün teke tek vuruşur; Külçoro yetişip aracılık eder, Akayar Çin'in ve Koñurbay'ın sırlarını Semetey'e anlatır (seg156–157).

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Okuranıp cer basıp,	*Kişneyip yeri basarak,*
Oncoñdogon carıktık	*O salınan aziz hayvan*
Kulaktarın capırıp,	*Kulaklarını yatırarak,*
Kadimkidey cer çapçıp,	*Eskisi gibi yeri eşeleyip,*
Çapçıp cerdin toposun	*Eşeleyip yerin tozunu*
Asman közdöy sapırıp,	*Göğe doğru savurarak,*
Boşonuuga köz caynap,	*Kurtulmaya gözü parlayıp,*
Kara bolot oozduk	*Kara çelik gemiyle*
Buuruldun cayı uşunday –	*Buurul'un hâli işte böyle –*
Boşonçu bolso Buurul at	*Boşanacak olsa Buurul at*
Uçkanı turat zuuldap,	*Vınlayıp uçmaya hazır durur,*
Kaçkan turat cön ele	*Kaçmaya durur dosdoğru,*
Karkıranı alkımdap,	*Karkıra'ya yönelerek,*
Mına oşondo Külçoro	*İşte o zaman Külçoro'nun*
Köñülü ketti bölünüp,	*Gönlü bölünüp gitti,*
Atası Almañ bügün kün	*Babası Alma'sı sanki bugün*
Köz aldında ölgönsüp,	*Gözü önünde ölmüş gibi,*
Uşul bügün körgönsüp.	*Sanki bugün görmüş gibi.*
Közün körüp toktoboy,	*Gözünü görüp duramadan,*
Köñülü ketti bölünüp,	*Gönlü bölünüp gitti,*
Kabırganın kaşatı	*Kaburgasının kemeri*
Kat-katınan sögülüp,	*Kat katından sökülüp,*
Itelgidey kara köz	*Aladoğan gibi kara göz*
Irmese, caşı tögülüp,	*Kırpılsa, yaşı dökülüp,*
Kaarlanıp col bütöp,	*Öfkelenip yolu keserek,*
Kan atam Manas koldo!» – dep,	*«Han atam Manas, kolla!» deyip,*
Kañırıgı bek tütöp.	*İçi buram buram tüteyip.*
Ölömün dep kenebey,	*Ölürüm diye aldırmadan,*
Tübü mancuu kalıñ kol	*Aslı Mançu kalın orduyu*
Buçkagına teñebey	*Tırnağına denk tutmadan,*
Eptüülüktü, şerdikti	*Beceriyi de yiğitliği de*
Bergen eken çenebey.	*Ölçüsüz vermiş ona Yaradan.*
Caynagan kızıl çok eken,	*Işıldayan kızıl kor imiş,*
Coo cagına kamdalgan	*Düşman yanına hazırlanmış,*
Atsa bolot ok eken,	*Atılsa çelik ok imiş,*
Can caratkan mendede	*Can yaratılan kullarda*

Külçorodoy cok eken.
Sebil tonu – seksen tört,
Sezgenbegen karandın
Serp alganı – kızıl ört,
Kadiker tonu kança tört,
Bu kara saat balanın
Karmaşkanı – kızıl ört.
Mendede mınday bolobu,
Bu Şay koldogon kökcaldı
Munu kem aytkan kişi oñorbu! Er-
şerligi bilingen,
Suluulugu, şerdigi,
Duşmanga balban erdigi
Arslan Almañ kökcaldan
Artılıp tüşkön şer eken.
Bul kırgızga tuulgan
Temir koroo çep eken.
Duşman aşıp tüşö albas,
Kapçıgay kañşar bel eken.
Duşman buzup algısız,
Ornotuluu çep eken.
Arbuurulga cakındap,
Asıl çoro barganı.
At kaytargan sakçının,
Karoolçunun, tıñçının
Oşondo çıktı daldalı,
Akılınan acırap,
Şaşıp cürgön balban köp.
– «Uluk kancar keldi – dep,
Arday bolgon Buuruldu
Çoro ekenin bile albay
Kaçıp cürgön balban köp.
Çıyraksıngan sakçılar,
Kulap catat sırayıp,
Karooldo kança balbandar
Ölüp catat tırayıp.
Sakçılardan bir tobu
Denesi kalıp, başı cok,
Araladı Külçoro

Külçoro gibisi yok imiş.
Zırh kaftanı – seksen dört,
Sakınmak bilmez düşmanın
Bir bakışı – kızıl yangın,
Nice kat zırh kuşanmışın,
Bu kara saatte bu yiğidin
Tutuşması – kızıl yangın.
Kullarda böylesi olur mu,
Bu Şah'ın kolladığı bozkurdu
Eksik söyleyen kişi onar mı! Erliği,
aslanlığı bilinen,
Güzelliği, yiğitliği,
Düşmana pehlivan erliği,
Arslan Alma'ñ bozkurttan
Aşıp geçmiş bir aslan imiş.
Bu Kırgız'a doğmuş
Demir ağıllı kale imiş.
Düşmanın aşıp geçemeyeceği,
Sarp kayalı bir geçit imiş.
Düşmanın yıkıp alamayacağı,
Sağlam kurulmuş kale imiş.
Arbuurul'a yaklaşarak,
Asil çora vardı ya.
At güden bekçinin,
Gözcünün, casusun
O zaman çıktı şaşkınlığı,
Aklını yitirip
Şaşkın koşuşan pehlivan çok.
– «Ulu hançer geldi!» deyip,
Küheylan misali Buurul'u
Çora olduğunu bilemeden
Kaçıp duran pehlivan çok.
Çevik geçinen bekçiler
Kaskatı devrilip yatıyor,
Karakolda nice pehlivan
Boylu boyunca ölü yatıyor.
Bekçilerden bir bölüğün
Gövdesi kalmış, başı yok,
Aralarına daldı Külçoro,

Kül-talkanın çıgarıp.
Baskan izi çañ bolup,

Kılıçtın baarı kan bolup,
Arslandıgı körünüp,
Kezikken kanı tögülüp.
Balbandıgı, şerdigi
Manas kança körünüp.
Tüp atası tügöl kan
Tübünön Kıdır daarıgan,
Dümbekinin tukumu.
Ölüm dese süyüngön,
Kezigip kıtay köp mancuu
Bıt-çıt çıgıp belüngön.
Suluu cüzü suyulup,
Sultan şerdin özünön
Kıpkızıl kan kuyulup,
Arday bolgon Buuruldu
Çap suuluktan aldı ele.
Bu kolunda baatırdın
Altın caak aybalta,
Aybaltanı tayanıp,
Asılıñ kaydan ayanıp,
Buurul attın kökülün
Kur-kur kup cıttap,
Kurkurata bek cıttap,
Aybalta karmap imerip,
Tört butunda çiderdi
Bıt-çıt kılıp ciberip.
Ata orduna dos kılıp,
Oncoñdogon karandın.
Tört ayagın boş kılıp,
Attay, töödöy kara taş
Aylandıra cıyıluu.
Buuruldun eki kulagı
Tasma menen buulu.
Közdün caşın imerip,
Körgön canga çoñ dümök
Kulagın çeçip ciberip,

Külünü, un ufağını çıkarıp.
Bastığı iz toz olup,

Kılıcın her yanı kan olup,
Arslanlığı görünüp,
Rast gelenin kanı dökülüp.
Pehlivanlığı, yiğitliği
Nice Manas'ça görünüp.
Kök atası tümüyle han,
Aslından Hızır'ın dokunduğu,
Dümbeki'nin soyudur.
Ölüm dese sevinen,
Rast gelen Çinli, nice Mançu
Paramparça olup bölünmüş.
Güzel yüzü süzülüp,
Sultan aslanın kendisinden
Kıpkızıl kan boşanıp,
Küheylan misali Buurul'u
Kavrayıp geminden tuttu.
Bu elinde bahadırın
Altın yanaklı aybalta,
Aybaltaya dayanıp,
Asilin hiç sakınır mı,
Buurul atın perçemini
Kana kana kokladı,
Çekile çekile derin kokladı,
Aybaltayı kavrayıp çevirip,
Dört ayağındaki köstekleri
Paramparça ediverip.
Ata yerine dost edinip,
O salınan heybetlinin
Dört ayağını çözüverip.
At gibi, deve gibi kara taş
Çepeçevre yığılıydı.
Buurul'un iki kulağı
Kayışla bağlıydı.
Gözünün yaşını silerek,
Görene büyük dehşet,
Kulağını çözüverip,

Oncoñdogon karandın	*O salınan heybetlinin*
Oorugan cerin bastı ele,	*Ağrıyan yerini bastırdı,*
Umaçtay közün açtı ele.	*Fal taşı gibi gözünü açtı.*
Şukşurmaluu ak çılbır –	*Halkalı ak yular –*
Kara saat Buurulga	*Kara saatli Buurul'a*
Kadiktep kılgan çak çılbır.	*Sakınılarak yapılmış sıkı yular.*
Çın körüşüp turuptur,	*Gerçekten görüşüp duruyorlar,*
On eki eken çılbırdın	*On iki koluymuş yuların,*
160430 On birin kıya çaptı ele,	*On birini kesip biçti,*
Oncoñdogon karandın,	*O salınan heybetlinin,*
Uşuntip közün açtı ele.	*Böylece gözünü açtı.*
Boşogondo Buurul at	*Boşanınca Buurul at,*
Buudandıgı belgilüü	*Küheylanlığı besbelli,*
Kol içinen suurulat.	*Ordu içinden sıyrılır.*
Aytayın dese tili cok,	*Söyleyeyim dese dili yok,*
Aybandan estüü canıbar.	*Hayvandan akıllı bir candır.*
Ar kimdin süygön malı bar.	*Herkesin bir sevdiği malı var.*
Coşuluşup turuptur.	*Coşup duruyorlar.*
160440 Okuranıp bolkuldap,	*Kişneyip titreyerek,*
Kazı aluuçu boor et	*Kazı alınan böğür eti*
Kasasında solkuldap.	*Kaburgasında sarsılarak.*
Oloñdogon Arbuurul	*O salınan Arbuurul*
Koldon boşop kutulup,	*Elden boşanıp kurtulup,*
Başta olcogo kelgen tutulup. Şum çeçişip turuptur.	*Önceleri ganimet gelmişti tutulup. Kara derdi çözüşüp duruyorlar.*
Oşo kündö canıbar	*O gün o can hayvan*
Eegin artıp çorogo	*Çenesini yaslayıp çoraya*
Iktap turdu Buurul at	*Sokulup durdu Buurul at,*
Okuranıp, solkuldap	*Kişneyip, sarsılarak*
160450 Cıttap turdu Buurul at,	*Koklayıp durdu Buurul at,*
Buuruldun türün körgöndö	*Buurul'un hâlini görünce*
Kanetkende can çıdayt,	*Nasıl da can dayansın,*
Karıp bolgon emespi.	*Garip düşmüş değil mi.*
Erki menen ot cebey,	*Kendi isteğiyle ot yemeyip,*
Arık bolgon emespi.	*Arıklamış değil mi.*
Ayban mintip turganda	*Hayvan böyle dururken*
Menin canım kanday bek,	*Benim canım nasıl pek dursun,*
Kökcal tuugan çoronun	*Bozkurt doğmuş çoranın*

Köñülü ketip bölünüp,
Ata orduna karmagan
Arka kılgan Buurul at
Közdün caşı tögülüp,
Buurul mingen Külçoro

Gönlü gidip bölünüp,
Ata yerine tuttuğu,
Arka edindiği Buurul at,
Gözünün yaşı dökülüp,
Buurul'a binen Külçoro

Muñ körüşüp turuptur,
Can körbögön çoñ müşkül
Şum körüşüp turuptur.
Beker emes, kalp emes,
Ak bökön kayıp kılınday
Suuruluşup turuptur.
Ak buudaydın ununday
Cuuruluşup turuptur.
Kayıbınan bul ekөө
Kezigişip turuptur,
Tula boyu ört calın
Ezilişip turuptur.
Kapçaldan çıkkan bulaktay
Birisi adam, biri ayban
Koşuluşup turuptur.
Kep süylöşpöy cıttaşıp,
Muñ çeçişip turuptur.
Aalam körböyt mınday iş,
Asmanda çolpon cıldızday
Irikteşip turuptur.
Birөө suuluktan karmap burkurap,
Birөө deneden cıttap zırkırap,
Ekөө mintip turganda
Kayıñ ıylap, tal ıylap,
Bul ekөönө tañ kalıp,
Karagan candar baarı ıylap,
Iylagan can makuluk
Öz kaygısın cep ıylap.
Tal menen kayıñ, terekter
Mömölörü iyilip.
Külçoro menen Buurul at
Acıraşpay süyünüp,
Içke coldu tötölöp,

Dert görüşüp duruyorlar,
Canın görmediği büyük çileyi,
Kara bahtı görüşüp duruyorlar.
Boş değil, yalan değil,
Ak ceylanın gayb kılı gibi
Sıyrılışıp duruyorlar.
Ak buğdayın unu gibi
Yoğruluşup duruyorlar.
Gaipten bu ikisi
Karşılaşıp duruyorlar,
Tüm bedenleri ateş alev,
Ezilişip duruyorlar.
Kayalıktan çıkan pınar gibi,
Birisi insan, biri hayvan,
Kavuşup duruyorlar.
Söz söyleşmeden koklaşıp,
Dertleşip duruyorlar.
Âlem görmez böyle iş,
Gökteki Çolpan yıldızı gibi
Kaynaşıp duruyorlar.
Biri geminden tutup hıçkırıyor,
Biri bedeninden koklayıp sızlıyor,
İkisi böyle dururken
Kayın ağlar, söğüt ağlar,
Bu ikisine şaşırıp,
Bakan canların hepsi ağlar,
Ağlayan canlı mahluklar
Kendi kaygısını yiyip ağlar.
Söğüt ile kayın, kavaklar,
Meyveleri eğilir.
Külçoro ile Buurul at
Ayrılmadan sevinip,
İnce yolu kestirip,

Temirlegen torunan,
Tereñ kazgan orunan,
Kaynatıp koygon şorunan,

Kürmöçösün küldüytkön,
Küçtüülördün kolunan
Cakkan otun öçürüp,
Cabılta salıp dürböñdü
Alıp çıgıp Buuruldu.
Mına oşondo Külçoro:
«Cerdegeniñ Talaska
Ketçi bolsoñ canıbar.
Kutulttum duşman torunan,
Ölbösöñ, cetkin canıbar,
Abam Semeteydin koluna.
Mundan kiyin mancuuga
Karmatıp koysoñ camanat,
Atadan calgız tuulgan
Aykölümö amanat» –
Dep, oşentip, Külçoro
Şıpırıp aldı cügöndü.
Şırtıldagan Arbuurul
Maralday başın kötörüp,
Semetey közdöy bet alıp,
Çımçıp ottop, çöp çalbay,
Çık etkizip suu içpey
Ayıp boldu Buurul at,
Törösün közdöy bet alıp,
Kayıp boldu Buurul at.
Celgenine cel cetpeyt,
Baskanına mal cetpeyt.
Tilegine, köönünö
Cetken eken Buurul at.
Talastagı törögö,
Akkañkısın kuçaktap,
Arbayıp kalgan nemege
Ketken eken Buurul at!
Kuyruktu alıp sırtına
Ayıp boldu Buurul at,

Demirle örülü tuzağından,
Derin kazılmış çukurundan,
Kaynatılıp konmuş çilesinden,

Düğümlerini kabartan
Güçlülerin elinden,
Yaktıkları ateşi söndürüp,
Hep birden salıp kargaşayı,
Alıp çıktı Buurul'u.
İşte o zaman Külçoro:
«Yurt tuttuğun Talas'a
Gidecek olsan, canım hayvan.
Kurtardım düşman tuzağından,
Ölmezsen, ulaş canım hayvan,
Ağam Semetey'in eline.
Bundan sonra Mançu'ya
Yakalanırsan kötü ün olur,
Atadan yalnız doğmuş
Ayköl'üme emanetsin» –
Deyip, böylece Külçoro
Sıyırıp aldı başlığı.
Şahlanan Arbuurul,
Maral gibi başını kaldırıp,
Semetey'e doğru yönelip,
Bir tutam bile ot koparmadan,
Bir yudum bile su içmeden,
Akıp gitti Buurul at,
Beyine doğru yönelip,
Kayboldu gitti Buurul at.
Yelişine yel yetişmez,
Yürüyüşüne hayvan yetişmez.
Dileğine, gönlüne
Ermiş meğer Buurul at.
Talas'taki beyine,
Ak kanklısını kucaklayıp
Kaskatı kalakalmış olana,
Gitmiş meğer Buurul at!
Kuyruğunu sırtına alıp,
Akıp gitti Buurul at,

Ayta-buyta degiçe,
Açıp közdü cumguça
Kayıp boldu Buurul at.
Adır-küdür moynokton

Aşkan eken Buurul at
Börü cürbös böksönü
Baskan eken Buurul at.
Tülku cürbös tüzöñdön
Ötkön eken Buurul at.
Tilegi birge şerine,
Bir Semetey erine
Ketken eken Buurul at,
Tüpküç beli çoyulup,
Tuyagı tiyse kara cer
Tuş-tuşunan oyulup.
Kayıptıgı körünüp,
Irmegende kara cer
Mına tuş-tuşunan bölünüp.
Semetey közdöy bet alıp,
Ayıp boldu Buurul at.
Açıp közdü cumguça
Kayıp boldu Buurul at.
Köküldü kökkö zırgıtıp,
Tuyaktı cerge mılgıtıp,
Baskan ceri bırkırap,
Colum üydöy çoñ dañkan
Buta boyu Buuruldun
Al üstündö çırkırap.
Tuyak tuura tiygen cer
Kemegedey oyulup,
Sürülüp tuyak tiygen cer
Kol arıktay coyulup,
Tuyakka tiygen kara taş
Ottuk bolup çagılıp
Çın caralgan tört tuyak
Çakmak bolup kagışıp,
Araanday ooz açılıp,
Colum üydöy ak köbük

Şöyle böyle deyinceye dek,
Göz açıp yumuncaya dek,
Kayboldu gitti Buurul at.
Engebeli kırlı bellerden

Aşmış meğer Buurul at,
Kurt yürümez yamaçları
Geçmiş meğer Buurul at.
Tilki yürümez düzlükten
Geçmiş meğer Buurul at.
Dileği bir aslanına,
Tek Semetey erine
Gitmiş meğer Buurul at,
Sağrısı, beli gerilip,
Tırnağı değse kara yer
Dört bir yanından oyulup.
Gaipliği görünüp,
Bir göz kırpımında kara yer
İşte dört bir yandan bölünüp.
Semetey'e doğru yönelip,
Akıp gitti Buurul at.
Göz açıp yumuncaya dek
Kayboldu gitti Buurul at.
Perçemini göğe savurup,
Tırnağını yere gömerek,
Bastığı yer un ufak olup,
Küçük çadır kadar koca toz,
Bir ok atımı boyu Buurul'un
Ta üstünde savrulup durur.
Tırnağın tam değdiği yer
Ocak çukuru gibi oyulup,
Sürtünüp tırnak değen yer
El arkı gibi yayılıp,
Tırnağa değen kara taş
Çakmak taşı olup çakılıp,
Gerçek yaratılmış dört tırnak
Çakmak olup çarpışıp,
Uçurum gibi ağzı açılıp,
Küçük çadır kadar ak köpük

Kökülündö çaçılıp,
Buudandıgı bilinip,
Karşı kelgen kapçaldan
Burulbay attap tüyülüp,
Kolu kıska, özü zor,

Perçeminde saçılıp,
Küheylanlığı bilinip,
Karşı gelen kayalıktan
Sapmadan atlayıp derlenip,
Ön ayağı kısa, kendisi iri,

Arkası biyik, zeeri bas.
Anık kayıp Buurul at.
Tilegine momunday
Cetken eken Buurul at.
Törösünö, şerine

Arkası yüksek, beli alçak.
Gerçek gaipten Buurul at.
Dileğine işte böyle
Ermiş meğer Buurul at.
Beyine, aslanına

Kıtaylardın kolunun içinde Külçoro aralap baratkanda Akayar Külçoronu at üstünön cem baştıktay kılıp artınan kuçaktap, at üstünön kötörüp alıp, bir toonu közdöy kötörüp ketken ceri. Oşondo Külçoro uşul döögö alım cetpey kaldı dep, zarlap ıylap turgan ceri, al emi oşondo Akayar özünün kırgız ekendigin, Camgırçının inisi ekendigin bilgizip, oşonu menen kırgızga kantip keteerin bilgizip, Külçorogo aytıp turgan cöö comogu.

Çinlilerin ordusu içinde Külçoro dalıp giderken Akayar'ın Külçoro'yu at üstünden yem torbası gibi arkadan kucaklayıp, at üstünden kaldırıp, bir dağa doğru kaldırıp götürdüğü yerdir. O zaman Külçoro'nun bu deve gücüm yetmedi diye ağlayıp sızlandığı yerdir; işte o zaman da Akayar'ın kendisinin Kırgız olduğunu, Camgırçı'nın küçük kardeşi olduğunu bildirip, bununla Kırgızlara nasıl döneceğini bildirip, Külçoro'ya anlattığı mensur hikâyesidir.

Koldu kırıp Külçoro,
Tuyuktu buzup, col salıp,
Turdu kıtay, mancuuga.
Kırıp-soyup, kol salıp.
At kötörgüs alp ölüp,
Alban türlüü kalk ölüp,
Eren kulap, boo tüşüp,
At ölügü too tüşüp,
Kagış bolup turganda
Kökala tulpar at mingen,
A tulpardın kuyrugun
Asemdetip çart tüygön,
Köpkök temir ton kiyip,
Kökala ayza kolgo algan,

Orduyu kırıp Külçoro,
Çıkmazı bozup, yol açıp,
Durdu Çinliye, Mançu'ya.
Kırıp biçip, saldırıp.
At taşıyamaz alp ölüp,
Türlü türlü halk ölüp,
Erenler devrilip, bağ gibi düşüp,
At ölüsü dağ olup yığılıp,
Çarpışma sürüp giderken,
Gökkır tulpar ata binmiş,
O tulparın kuyruğunu
Süsleyerek sımsıkı düğmüş,
Masmavi demir zırh giymiş,
Gökkır mızrağı ele almış,

Aalam cargan balbanday,
Kalk biylegen zarlarday,
Çalkaktuu kılıç cölögü,
Çabak eken baykasam
Akayardan bölögü.
Karmaganı colborstoy,
Kagışkan aman bolbostoy,
Muzdak celi şamalday,
Kaçırganı kamanday.
Keliştirip at mingen,
Keñireek casap ton kiygen.

Âlemi yaran pehlivan gibi,
Halkı yöneten hanlar gibi,
Yaslandığı koca kılıç,
Baksam çabak balığı imiş
Akayar'dan gayrısı.
Tutuşu kaplan gibi,
Çarpıştığı sağ kalmaz gibi,
Soğuk yeli rüzgâr gibi,
Saldırışı yaban domuzu gibi.
Yakıştırıp ata binmiş,
Genişçe yapılmış zırh giymiş.

Ketken eken Buurul at.
Kaçıp ketken Arbuurul
Anı mınday taştaylı,
Kol içinde Külçoro
Mına, kıraandan kabar baştaylı.
Karagayday ayza algan,
Ar caragın baylangan,
Kırışa ketse, al ketken,
Kıymıldasa, can ketken,
Örttöngürdün özü eken,
Abaylasañ dümöktü
Akayardın közü eken.
Kamınışı colborstoy,
Katılgan aman bolbostoy.
Omuroogo taktırgan
Colu bolgon kapırdın
Corugun körgön caktırgan.
Kööhardan topçu muştumday,
Artık eken Akayar
Körsöñ türü momunday,
Kiygen tonu kök temir –
Bir cerinde teşik cok,
Boo kabılttı kuduret
Külçorodo keşik cok,
Kiymin, tonun karasam,
El amanın kaalasam –
Toluk boyu topçuluk,

Gitmiş meğer Buurul at.
Kaçıp giden Arbuurul'u,
Onu şimdilik bırakalım,
Ordu içindeki Külçoro'dan,
İşte, o yiğitten haber başlatalım.
Çam gibi mızrak almış,
Her silahını kuşanmış,
Kapışmaya girse, güç biter,
Kımıldasa, can gider,
Yanasıcanın ta kendisi imiş,
Dikkat etsen, tüm belanın
Akayar'ın gözü imiş.
Hazırlanışı kaplan gibi,
Sataşan sağ kalmaz gibi.
Göğüslüğüne taktırmış,
Yolu açık kâfirin
Tavrını gören beğenmiş.
Cevherden düğmesi yumruk kadar,
Üstün imiş Akayar,
Görsen görünüşü işte şöyle,
Giydiği zırhı gök demir –
Bir yerinde delik yok,
Kudret bağını kavuşturmuş,
Külçoro'ya nasip yok,
Giyimine, zırhına baksam,
Elin esenliğini dilesem –
Baştan aşağı düğme kaplı,

Toltoyyuñku kızıl bet	*Dolgunca kızıl yüzlü,*
Köpkök temir üpçülöp,	*Masmavi demirle zırhlanıp,*
Kambıldıgı momunday,	*Tedbirliliği işte böyle,*
Akayar türü momunday.	*Akayar'ın görünüşü işte böyle.*
Kaarına tiygendi	*Öfkesine dokunanı*
Öltürüp cerge cançtagan,	*Öldürüp yere saplamış,*
Buzulup kete taştagan,	*Bozup dağıtıvermiş,*
Töönü caza muştagan,	*Deveyi tek yumrukla devirmiş,*
160650 Alışkan cakka bet algan,	*Kapıştığı yana yönelmiş,*
Kuturgur cayı sonunbu	*Kudurmuşun hâli görülmüş mü,*
Keçildin kanı Kalçanı	*Keçil'in hanı Kalça'yı*
Bir kolu menen kötörgön.	*Bir eliyle kaldırmış.*
Kulak ugup, köz körgön	*Kulak duymuş, göz görmüş,*
Keñ kakançı, Bakburçun –	*Geniş Kakançın, Bakburçun –*
Eldin baarın eelegen,	*Elin hepsini ele geçirmiş,*
Balbanı uşul bu curttun.	*Pehlivanı işte bu yurdun.*
Cadaalın salıp Akayar	*Hışmını salıp Akayar,*
Belindegi tañuusu	*Belindeki kuşağı,*
160660 Ok ötpögön Kalçanın	*Ok geçmez Kalça'nın*
Bul omuroodo cazuusu.	*Bu göğüslükteki yazısı.*
Kabarıñda bar beken	*Haberin var mıdır,*
Altımış caysañ kencesi.	*Altmış caysañın en küçüğü,*
Alöökönün erkesi	*Alööke'nin nazlısı,*
Çoñ-Tabılgı caylagan,	*Çoñ-Tabılgı'da yaylamış,*
Çoñ kara atın baylagan.	*Koca kara atını bağlamış.*
Kaldaydın uulu kapırdın	*Kalday'ın oğlu kâfirin,*
Kan Koñurbay baatırdın	*Han Koñurbay bahadırın*
Bel baylagan kara kır	*Bel bağladığı kara sırt,*
160670 Beli Akayar emespi.	*Beli Akayar değil mi.*
Beecin curtka calgız teñ	*Beecin yurduna tek başına denk,*
Eñçeger boyluu, keñ dalı	*Uzun boylu, geniş omuzlu,*
Şeri Akayar emespi.	*Aslanı Akayar değil mi.*
Koñurbay eköö birigip,	*Koñurbay'la ikisi birleşip,*
Karatıp eçen kalktı algan, Al Akayar cetti ele	*Nice halkı eğdirip almış, O Akayar yetişti,*
Talkalap eçen alptı algan. Coo-caragın baarısın,	*Nice alpı ezip almış. Savaş silahlarının hepsini,*
Algara menen kökala	*Algara ile gökkırın,*

Uşul ekööbaspagan,
Cerde bütün kalbagan.
Kırk kandın curtu kıtayda
Cem baştıkça kökcaldı
Ekööbuzuk kılbagan
Elde bütün kalbagan.
Akayar menen Koñurbay
Ekööşumduk kılganda,
Kaarlanıp turganda
Bolottuu ayza aştagan,
Oyu kelse baştagan,
Çın cinine tiygendi
Çımınça kırıp taştagan.

Bu ikisinin basmadığı
Yer yüzünde bütün kalmamış.
Kırk hanın yurdu Çin'de,
Yem torbası gibi bozkurdu,
İkisinin fesat salmadığı
Ellerde sağlam yer kalmamış.
Akayar ile Koñurbay,
İkisi dehşet saldığında,
Öfkeyle kükreyip durduğunda,
Çelik uçlu mızrak takınmış,
Aklına eseni başlatmış,
Gerçekten damarına basanı
Sinek gibi kırıp atmış.

Kırk uruu kıtay çuu turup,
Kayran candan tüñülüp,
Akayar cayı momunday
Bolot ayza köölögön,
Camınçısın camınıp,
Cay-caragın salınıp,
Çoronu közdöy bet alıp,
Kele catat kamınıp.
Tümön balban, san kalday
Baarınan mıktuu Akayar
Baatırlıgı momunday.
Akayar cayın suraba –
Tolkup ketse cön ele
Too turuştuk bergisiz,
Tokson milek coo çıksa,
Biröö cakın kelgisiz.
Erdik cayı mına bul.
Arkasınan çorogo
Kapşıra karmap karuusun,
Azap menen müşküldü
Al Akayar saldı emi.
Attan tartıp aldı ele.
Köödöngö saldı köp sanaa
Buzuldubu körgön tüş,
Uruuda bolboyt mınday iş.

Kırk boy Çinli çığlık koparıp,
Kıymetli candan umut kesip,
Akayar'ın hâli işte böyle:
Çelik mızrağı savurup sallamış,
Örtüsünü örtünüp,
Silah donanımını kuşanıp,
Çoraya doğru yönelip,
Geliyor hazırlanıp.
On bin pehlivan, sayısız kalday,
Hepsinden yaman Akayar,
Bahadırlığı işte böyle.
Akayar'ın hâlini hiç sorma –
Coşup taşsa düpedüz,
Dağ bile karşı duramaz,
Doksan tümen düşman çıksa,
Biri bile yaklaşamaz.
Yiğitlik hâli işte bu.
Arkasından çoranın
Pazısını kıskıvrak kavrayıp,
Azap ile çileyi
O Akayar saldı şimdi.
Attan çekip aldı.
Göğsüne saldı çok kaygı:
Bozuldu mu görülen düş,
Savaşta olmaz böyle iş.

Kökbörü tarttı Akayar
Uşunday boldu müşkül iş.
Bılkıldabay töp karmap,
Kuçakka kısıp bek karmap,
– «Almambettin arslanı

Gökbörü çeker gibi çekti Akayar,
Böyle oldu çetin iş.
Kımıldatmadan sımsıkı tutup,
Kucağına sıkıp pek tutup,
– «Almambet'in arslanı,

Olco bolduñ» – dep karmap.
«Astıda tulpar malım bar,
Altımış cerge kirseñ da
Serpişseñ, çoro, sendeydin
Sekseninçe alım bar».
Bılkıldatbay töp karmap,
Kıymıldatpay bek karmap
Toogo cürdü Akayar,
Kara kañşal kapçıgay
Zooga cürdü Akayar,
Şer atalgan çoronu
Koen sınduu böktörüp,
Toogo cürdü Akayar
Munarık bolup burçtangan,
Munarıktap urçtangan
Adam cürüp, can baspas
Colgo cürdü Akayar.
Koldo çoro çırkırap,
Almambet uulu çoronun
Çılgıy içi ört-calın
Çıday albay burkurap.
Köödöngö batpay köp sanaa,
Almambet uulu Külçoro
Köp ardıgıp bul işke
Közünün caşı on talaa.
Ölöyün dep ölö albay,
Özünö özü taarınıp,
Öz canın özü kıyalbayt.
Kaarlanıp küyünüp,
Kayran candan tüñülüp.
Tuylasa, tüşpöy kolunan,
Çırmap algan torunan
Kutulbas boldu Kulçoro,

Ganimet oldun!» diye tutup.
«Altımda tulpar malım var,
Altmış yerin dibine girsen de,
Çarpışsan, çora, senin gibinin
Seksenine yetecek gücüm var».
Kıpırdatmadan sımsıkı tutup,
Kımıldatmadan pek tutup,
Dağa yürüdü Akayar,
Kara sarp dar boğaza,
Kayalığa yürüdü Akayar,
Aslan denen çorayı
Tavşan gibi terkiye vurup,
Dağa yürüdü Akayar,
Pusla köşelenmiş,
Puslanıp sivrilmiş,
İnsan yürümez, can basmaz
Yola yürüdü Akayar.
Elde çora feryat edip,
Almambet oğlu çoranın
Bütün içi ateş alev,
Dayanamayıp hıçkırıp.
Göğsüne sığmaz çok kaygı,
Almambet oğlu Külçoro,
Bu işe çok içerleyip,
Gözünün yaşı on koldan sel.
Öleyim der, ölemez,
Kendine kendi küsüp,
Öz canına kendi kıyamaz.
Öfkelenip yanıp,
Kıymetli candan umut kesip.
Çırpınsa, düşmez elinden,
Sarıp sarmalayan tuzağından
Kurtulmaz oldu Külçoro,

Akayardın kolunan.
Mına oşondo Külçoro
Kaarlanıp sabılıp,
Katuu müşkül iş tüştü
Özünö özü taarınıp.
«Bu körökçö ölsömçü,

Tuulbay tuna çöksömçü,
Bul ittigim bilsemçi,
Almambetten kuulbay,
Berizaada, beytaalay
Aruukeden tuulbay,
Tigimen cerge kirsemçi.
Asıl atam Almambet
Arkamda tukum dedirbey,
Iritip salsa bolboybu.
Berizaada enekem
Mende dep meni kötörböy,
Çiritip salsa bolboybu!
Aalamdı buzgan şer kıldıñ,
Arıslanday er kıldıñ.
Karmalaşa ketkendi
Kara cer menen teñ kıldıñ
Karşılaşkan duşmanga
Kan agızıp, sel kıldıñ.
Bir kıtayga al cetpey,
Adam dep meni caratıp,
Kara cer menen teñ kıldıñ.
Çımın can ketip ölbödü,
Çın uşuntip cürgüçö
Kör azabın körbödüm.
Keşirim toodo bölüm ak,
Adam alsız bolguça
Tirüüsünön ölüm ak.
Çabal kılıp koyguça
Kırgızga söögüm artsamçı,
Kökbörü kılbay caratkan
Amanatıñ tartsañçı.
Buzuk söz aytsañ kee bolot,

Akayar'ın elinden.
İşte o zaman Külçoro,
Öfkelenip çırpınıp,
Ağır çetin iş düştü,
Kendine kendi küsüp.
«Bunu görmektense ölseydim,

Doğmadan dibe çökseydim,
Bu itliğimi bilseydim,
Almambet'ten türemeden,
Peri-zâde, bahtı kara
Aruuke'den doğmadan,
Ta o zaman yerin dibine girseydim.
Asil atam Almambet,
Ardımda soyum var dedirtmeden,
Beni döl iken bozup atsaydı ya.
Peri-zâde anacığım,
Benimdir deyip beni taşımadan,
Çürütüp atsaydı ya!
Âlemi bozan aslan kıldın,
Arslan gibi er kıldın.
Tutuşup kapışanı
Kara yerle bir kıldın,
Karşı duran düşmana
Kan akıtıp, sel kıldın.
Bir Çinliye gücüm yetmez oldu,
İnsan diye beni yaratıp,
Kara yerle bir kıldın.
Sinekçik can çıkıp ölmedi,
Gerçek, böyle süreneceğime,
Kabir azabını görseydim.
Kader dağında payım ak,
İnsan âciz olacağına,
Dirisinden ölüm yeğdir.
Güçsüz kılacağına,
Kırgız'a kemiğimi yükleseydim,
Gökbörü etmeden, ey Yaradan,
Emanetini alsaydın ya.
Bozuk söz söylemek ayıptır belki,

Mintip candı caratpay
Casabay koysoñ ne bolot!
Ata, calgız keldim kıtayga,
Beleske çıksam baraan cok,
Belgilüü kırgız karaan cok.
Cıbıratıp cıldızdı
Ay-asmanga tarattıñ.

Böyle bir canı yaratmayıp,
Hiç yapmasaydın ne olurdu!
Ah, yalnız geldim Çin'e,
Bele çıksam görünen yok,
Belli Kırgız karaltısı yok.
Işıl ışıl yıldızları
Ay göğüne yaydın.

Calgızdık işi uşunday
Ee dep, Kuday carattıñ?
Kançoro menen Semetey
Karaanım eki abam cok.
Aygaydı katuu saluuçu
Kızıl kanga boenup,
Acıratıp aluuçu
Sarı kan, Bakay abam cok.
Ayla tapkıç akılman
Baygambar sınduu Bakay al
Alıska çurkar buudan cok,
Atalaş cakın tuugan cok.
Tüşüp ketse çıgalgıs,
Or tübündö ölömbü?
Kıymıldasa bılk etpey,
Kol tübündö ölömbü?
«Buruttan kelgen baatır» – dep,
Uşunday beleñ düynö bok,
- Buzuk dümök kep salıp,
Curt kıyratkan kaapır» – dep,
Kançoro abam dagı cok,
Bu kuturgan Akayar
Kapırdı Kuday alat, ee,
Taş sayıngan kan törö
Tazasının aldına
Tartuu kıla salat, ee,
Alöökönün Koñurbay
«Atası aram doñuz» – dep,
Kapkayda kegin alat, ee!
Eki kolum teñ baylap,
Eki közüm teñ çukup,

Yalnızlığın işi böyledir
Diye mi, Tanrı, yarattın?
Kançoro ile Semetey,
Karaltım olacak iki ağam yok.
Naraları sert basan,
Kızıl kana boyanıp,
Ayırıp kurtaran,
Sarı han Bakay ağam yok.
Çare bulucu bilge,
Peygamber misali Bakay o,
Uzağa koşacak küheylan yok,
Baba bir yakın akraba yok.
Düşülse çıkılmaz
Çukur dibinde mi öleyim?
Kımıldasam kıpırdayamadan,
Ordu dibinde mi öleyim?
«Burut'tan gelen bahadır» diye, Böyle miydin, bok dünya,
Fesat, bela sözler edip,
«Yurt kıran kâfir» diye,
Kançoro ağam dahi yok,
Bu kudurmuş Akayar,
Kâfiri Tanrı alır, ah,
Mücevher kuşanmış han töre,
En ulusunun önüne,
Armağan ediverir, ah,
Alööke'nin Koñurbay'ı,
«Babası haram domuz» diye,
Nerelerde öcünü alır, ah!
İki kolumu birden bağlayıp,
İki gözümü birden oyup,

Кол баylанып, şор kaynap,
Birlik ketip, köz caynap,
Çılgıy içim ört bolup,
Arıslanday çamınıp,
Müşkülgö mintip kabılıp,
Balaanı mintip köröm, ee,
It ordunda ölöm, ee,
Içse kanga toybogon,
Coo körünsö coylogon,
Kara suuga kan kuygan,

Ölöñdüü cerge ört koygon,
Tay-kulunday tebişken
Tar töşökkö catışıp,
Talaşıp emçek emişken
Beren abam çoñ ayköl
Belesten karap tursaçı,
Balban eken Akayar
Anan erlik kılsaçı.
Atası Çubak kıraandan
Artıla tuugan şer ele,
Özü kara niet neme ele.
Al kıyalı bolboso,
Caralgan candan şer ele.
Ayzalaşıp sayışıp,
Ölbögön cerden kalışıp,
Acıratçu neme ele.
Karanıñ askar zoo okşop,
Calgız kolgo karmalgan
Külçoro kuldun bagı cok.
Tekeçi kan, Şıgay kan,
Eştekterdin Camgırçı
Belge tañuu eren cok.
Eki kolum bayloodo,
Eki közüm caynoodo.
Kolgo tüşüp, köz caynap,
Kutulalbay, şor kaynap,
Örttöngöndön küyündüm,
«Öldüm – dep candan tüñüldüm.

Kol bağlanıp, çile kaynayıp,
Birlik gidip, göz belerip,
Bütün içim ateş olup,
Arslan gibi atılıp,
Çileye böyle çatıp,
Belayı böyle görürüm, ah,
İt yerinde ölürüm, ah,
İçse kana doymayan,
Düşman görünse sinsi süzülen,
Kara suya kan döken,

Otlu yere ateş salan,
Tay-kulun gibi tepişen,
Dar döşekte yatışıp,
Meme kapışıp emişen,
Yiğit ağam, koca ayköl,
Belden bakıp dursaydı ya,
Pehlivanmış Akayar,
Ondan sonra erlik etseydi ya.
Atası Çubak yiğitten
Aşkın doğmuş aslandı,
Kendisi kara niyetli biriydi.
O huyu olmasaydı,
Yaratılmış canların aslanıydı.
Mızraklaşıp dürtüşürken,
Ölmedik yerde kalanları
Ayırıp kurtarırdı o.
Düşman yüce kaya gibi,
Tek bir ele yakalanan
Külçoro kulun bahtı yok.
Tekeçi han, Şıgay han,
Eştek'lerin Camgırçı'sı,
Bele kuşak olacak eren yok.
İki kolum bağda,
İki gözüm belermede.
Ele düşüp, göz belerip,
Kurtulamayıp, çilem kaynayıp,
Yangından beter yandım,
«Öldüm» deyip candan umut kestim.

Çama çarçap, alım cok,
Çalkaygan tört kan kanım cok.
Kaz aylangan zoom cok,
Kargılı kara toom cok.
Uşunday beleñ düynö bok!
Kıtay milek, men calgız
Kızık müşkül tozoktu
Körgönü kelgen ekenmin.
Kızıl Buurul at izdep,

Kıyın müşkül tozokton
Körgönü kelgen ekenmin.
Cayına koyup çoronu
Tutkun bolup balbanga
Ölgönü kelgen ekenmin.
Aygır-Caldın colunan,
Akayardın kolunan,
Ükürçünün boyunan,
Üç-Kapkaktın boyunan
Ölgönü kelgen ekenmin.
Bakır bolup baylandım,
Baykuştugum sında cok.
Kara çepken, ak kalpak
Surap içse toybogon,
Sugalagın koybogon,
Karañgıda karmaşsa
Kabılan sınduu coylogon.
Coldon şerim tabılıp,
Içse kanga toybogon,
Alışsa candı koybogon
Kabılan kırgız elim cok». Menin
üzülgönüm ularım,
Dep, oşentip, Külçoro
Armanın aytıp bolkuldap,
Öçkönümdü tamızıp,
Çılgıy içi ört-calın,
Çıday albay Külçoro
Çın kordukka bölöndü.
Eçki-Ölböstün toosuna

Takatim tükendi, gücüm yok,
Kurulup oturan dört han hanım yok.
Kaz dolanan kayam yok,
Karlı kara dağım yok.
Böyle miydin, bok dünya!
Çin kalabalık, ben yalnız,
Görülmedik çetin cehennemi
Görmeye gelmişim meğer.
Kızıl Buurul atı arayıp,

Zorlu çetin cehennemden,
Görmeye gelmişim meğer.
Çorayı kendi hâline koyup,
Tutsak olup pehlivana,
Ölmeye gelmişim meğer.
Aygır-Cal'ın yolundan,
Akayar'ın elinden,
Ükürçü'nün boyundan,
Üç-Kapkak'ın boyundan,
Ölmeye gelmişim meğer.
Zavallı olup bağlandım,
Çaresizliğimin benzeri yok.
Kara cepken, ak kalpak,
Dilenip içse doymayan,
Açgözlülüğünü bırakmayan,
Karanlıkta kapışınca
Kaplan misali süzülen.
Yolda aslanım bulunup,
İçse kana doymayan,
Kapışsa canı sağ komayan,
Kaplan Kırgız elim yok». Benim
kopmuşumu ulayanım,
Deyip, böylece, Külçoro,
Derdini söyleyip hıçkırıp,
Sönmüşümü tutuşturanım,
Bütün içi ateş alev,
Dayanamayıp Külçoro,
Gerçek horlukla sarmalandı.
Eçki-Ölbös'ün dağına,

Tokson toonun urunuş,
Toguz suunun kuyuluş,
Añıraygan kapçıgay
Akayar çıktı tötölöp,
Oncoñdogon Sur attı
Oñ cagına cetelep.
Asa-Taştın oyuna,
Taş-Mazardın boyuna
Alıp keldi Akayar.
Añıraygan kapçıgay,
Kapçıgayga toktodu.
Tulparlardı caydaktap,
Eerin alıp baymaktap,
Baylap salıp Akayar

Doksan dağın çarpıştığı,
Dokuz suyun döküldüğü,
Ağzı açılmış dar boğazdan,
Akayar çıktı kestirmeden,
O salınan Sur atı,
Sağ yanına yedekleyip.
Asa-Taş'ın çukuruna,
Taş-Mazar'ın boyuna,
Alıp geldi Akayar.
Ağzı açılmış dar boğaz,
Boğazda durdu.
Tulparları eyersizleyip,
Eyerlerini alıp bağlayıp,
Bağlayıp koyup Akayar,

Kaçankı dartın coktodu.
Bala kazday barkıldap,
Cañılbay süylöp tarkıldap,
Ilgerkisin coktodu.
Mına oşondo Akayar
Akırın süylöp, bek taştap,
Alban türlüü kep baştap.
«Bügün özüñ Külçoro,
Külçorom emes, er çorom,
Erendik cönüñ bir başka,
Aalamdı buzgan köykaşkam!
Sandırgaluu say kaşkam,
Calpı kıraan bir başkam.
Uşul bügün Akayar
Menin kozgolup turat cürögüm,
Menin ardaktuu şerim tabılıp.
Çaçılgandı cınarım,
Ölçü canım tirgizçi!
Balam, agañız bolot Akayar
Men armanım aytam bir dalay.
Külçoro, senin özüñdü
Mından murun balbandan,
Alban türlüü candardan.
Kırk uruunun kalkınan

Nicedir içindeki derdini yâd etti.
Kaz yavrusu gibi gürül gürül,
Yanılmadan söyleyip takır takır,
Eskilerini yâd etti.
İşte o zaman Akayar,
Yavaşça söyleyip, pekiştirip,
Türlü türlü söze başlayıp:
«Bugün sen kendin, Külçoro,
Külçoro'm değil, er çoram,
Erenlik hâlin bir başka,
Âlemi bozan gökçe kaşkam!
Şanlı, seçkin kaşkam,
Bütün yiğitlerden bir başkam.
İşte bugün Akayar'ın –
Benim yüreğim yerinden oynuyor,
Benim aziz aslanım bulundu diye.
Saçılmışımı toplayanım,
Ölecek canımı diriltenim!
Balam, ağabeyin olur Akayar,
Ben derdimi söylerim bir hayli.
Külçoro, senin kendini,
Bundan önce pehlivandan,
Türlü türlü canlardan,
Kırk boyun halkından,

	Kıtaylardın alpınan	*Çinlilerin alpından,*
	Muruntan surap bilgemin.	*Önceden sorup öğrenmiştim.*
	Baatırıma, şerime	*Bahadırıma, aslanıma,*
	Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi kasıp kavuran,*
	Arıslan sınduu erime	*Arslan misali erime,*
	Keziksem dep cürgömün.	*Rastlasam diye geziyordum.*
	Emi baatır çorom ugup tur,	*Şimdi, bahadır çoram, dinle,*
	Bügün saa ırdap aytam ırımdı,	*Bugün sana türkü gibi söyleyeyim sözümü,*
160950	Bügün saa ımanday aytam sırımdı.	*Bugün sana iman gibi söyleyeyim sırrımı.*
	Bügün Kapka-Taşka toktottuñ,	*Bugün Kapka-Taş'ta durdurdun,*
	Bügün karaldım tiyip koluma	*Bugün, gözbebeğim, elime geçip,*
	Kaçankımdı coktottuñ.	*Nicedir yitiğimi andırdın.*
	Erenim aytam kebimdi,	*Erenim, söyleyeyim sözümü,*
	Bügün tüp kötörö aytayın	*Bugün kökünden anlatayım*
	Kuykalangan Beecindi.	*Kavrulası Beecin'i.*
	Balam, kaldaydın uulu kapırga, Bolup turgan kezimde,	*Balam, kalday oğlu kâfire, Olup durduğum çağımda,*
	Kan Koñurbay baatırga,	*Han Koñurbay bahadıra,*
	Urunup zaman akırga	*Ahir zamana çatıp,*
160960	Karmaldım Kalça kapırga.	*Yakalandım Kalça kâfire.*
	Keçee on altıga kelgende	*Vaktiyle on altıma geldiğimde,*
	Ordo buzup, olco alıp,	*Orda bozup, ganimet alıp,*
	Eerçigenim Er Koşoy	*Peşine düştüğüm Er Koşoy,*
	Oorçun curtka kol salıp.	*Kalabalık yurda ordu salıp.*
	Keçee Altı-Şaar, Keñ-Kaşkar	*Vaktiyle Altı-Şaar, Keñ-Kaşkar,*
	Anı kamap turganda,	*Onu kuşatıp durduğunda,*
	Abakem Koşoy canımda	*Ağababam Koşoy yanımda,*
	Köönö-Turpan, Keñ-Barbar	*Köönö-Turpan, Keñ-Barbar,*
	Munun köçük cagın kırganda,	*Bunların ardını kırdığında,*
160970	Oşondo asmanga uçup topurak,	*O zaman göğe uçup toprak,*
	It-Ölböstün çölündö	*It-Ölbös'ün çölünde,*
	Asker kaynap topurap,	*Asker kaynayıp tozup,*
	Karmaşpagan er kalbay,	*Kapışmadık er kalmayıp,*
	Kagışpagan cer kalbay.	*Çarpışılmadık yer kalmayıp.*
	Bek bekigen Beecindin	*Sımsıkı berkitilmiş Beecin'in*
	Belin aşıp canaşıp,	*Belini aşıp yanaşıp,*
	Mancuu kanı Ezkara	*Mançu hanı Ezkara,*
	Bu balaket menen salışıp.	*Bu bela ile çarpışıp.*

Ay karañgı tün bolup,
Arbın dümök kün bolup,
Kiçi-Beecin, al Dıñşa,
Kara kurttay kapırdın
Alp döölörü bir munça.
Bet alışıp turuşup,
Beypay tartıp uruşup,
Alpı menen arbaşıp,
Alban türlüü karmaşıp,
Koşoy kan uruş salganda
Ereni bar, kanı bar,
Uyalaş agam Camgırçı
Eştek kanı dagı bar.
Kan ceeni Cügörü,

Ay karanlık gece olup,
Bol kargaşalı gün olup,
Kiçi-Beecin, o Dıñşa,
Kara kurt sürüsü gibi kâfirin
Alp devleri bir bu kadar.
Yüz yüze gelip duruşup,
Sıkıntı çekip vuruşup,
Alpıyla büyü yarıştırıp,
Türlü türlü kapışıp,
Koşoy han savaş saldığında,
Ereni var, hanı var,
Öz kardeşim ağam Camgırçı,
Eştek hanı dahi var.
Han yeğeni Cügörü,

Kan bilerdin baarı bar.
Dıñşanı çalıp canaşıp,
Aç aykırık, kuu süröön
Adam ölgön çoñ dürbön
Keçee kurtça kaptap köp kıtay
Tolup turgan kezinde
Kıtay ilek, kırgız az
Keçee bolup turgan kezinde
Al alptardın içinde
Ulugu Koşoy sında cok.
Altaydan anda kele elek,
Arslan Manas munda cok.
Acıbay, Bakay karı cok.
Anda Almambet, Çubak dagı cok.
Mına bularga coldoş bolbogon
Bereki Akayar abañ bagı cok.
Kırgındı kızık kılganda,
Keçee kıtayga kazat salganda,
Kırk arkan boyu zındandan
Bilerik tartıp alganda,
Ay-aalamga adam curt
Tolup ketken kezinde,
Adam körbös çoñ dürbön
Bolup ketken kezinde,

Han soyluların hepsi var.
Dıñşa'yı vurup yanaşıp,
Aç nara, yaman haykırış,
İnsan kırılan büyük kargaşa,
Vaktiyle kurtça kaplayan çok Çinli,
Dolup taştığı çağda,
Çinli yığın yığın, Kırgız az,
Vaktiyle olup durduğu çağda,
O alpların içinde,
Ulusu Koşoy'un dengi yok.
Altay'dan o zaman gelmemişti,
Arslan Manas burada yok.
Acıbay, Bakay ihtiyar yok.
O zaman Almambet, Çubak dahi yok.
İşte bunlara yoldaş olamayan,
Şu Akayar ağanın bahtı yok.
Kırgını kızıştırdığında,
Vaktiyle Çin'e gaza saldığında,
Kırk urgan boyu zindandan,
Bilezik çekip aldığında,
Ay-âleme insan yurdu,
Dolup taştığı çağda,
İnsanın görmediği büyük kargaşa,
Olup bittiği çağda,

Alban türlüü cer körüp,	*Türlü türlü yer görüp,*
Maçankır basıp canaştım,	*Maçankır'ı geçip yanaştım,*
Kara kılgan Koşoydon	*Dayanak kıldığım Koşoy'dan,*
Balam, kak oşondo adaştım,	*Balam, tam o zaman ayrı düştüm,*
Balam, akırı kişi ölbösün,	*Balam, sonunda kimse ölmesin,*
Menin körgön kordugum,	*Benim gördüğüm horluğu,*
Kıtaylardın zordugun	*Çinlilerin zorbalığını,*
Mende işine berbesin.	*Kimsenin başına vermesin.*
Balam, möñküsö üzüp çıgalgıs	*Balam, çırpınsa koparıp çıkamaz,*
Toruna tüştüm kıtaydın.	*Tuzağına düştüm Çin'in.*
Kanattuu uçup çıgalgıs	*Kanatlı uçup çıkamaz,*
Oruna tüştüm kıtaydın.	*Çukuruna düştüm Çin'in.*
Calgız Akayar abañız	*Yalnız Akayar ağabeyiniz,*
Capanı tarttı karañız.	*Cefayı çekti, bakınız.*
Kıtay milek, men calgız	*Çin kalabalık, ben yalnız,*
Müşkül körüp caylandı,	*Çile görüp kalakaldım,*
Cabıla kıtay bayladı.	*Hep birden Çinli bağladı.*
Arman toluk, sında cok,	*Dert dolu, benzeri yok,*
Acıratıp aluuçu	*Ayırıp kurtaracak*
Ababız Koşoy canda cok,	*Ağababamız Koşoy yanda yok,*
Ulukmanduu karı cok,	*Lokman misali ihtiyar yok,*
Uruş kıldım bir top col.	*Savaş ettim bir hayli kez.*
Uyalaşım Camgırçı	*Öz kardeşim Camgırçı,*
Küyör tuugan anda cok.	*Derdime yanacak akraba o an yok.*
Keçee keñ Orkondun boyunda,	*Vaktiyle geniş Orkon boyunda,*
Keñ-Kapçaldın oozunda	*Keñ-Kapçal'ın ağzında,*
Kagışkanım Kaspan-Too	*Çarpıştığım Kaspan-Too,*
Balam, balaanı tartıp öldüm go.	*Balam, belayı çekip öldüm ya.*
Içim küyüp, çok bolup,	*İçim yanıp, kor olup,*
Balam, öödölösöm öbök cok,	*Balam, doğrulsam destek yok,*
Balam, ölöt elem kıtaydan	*Balam, ölürdüm Çin elinde,*
Özüñdöy tuugan böbök cok.	*Senin gibi kardeş yavru yok.*
Balam, çalışa turgan çama cok,	*Balam, çarpışacak takat yok,*
Ezkara koldu bayladı.	*Ezkara kolumu bağladı.*
Atañdın körü, calgızdık	*Kahrolası şu yalnızlık,*
Kulunum,uşunday eken düynö bok!	*Kulunum, böyleymiş, bok dünya!*
Kaldaydın uulu kapırga,	*Kalday oğlu kâfire,*
Kıtay milek, men calgız	*Çin kalabalık, ben yalnız,*

Kılganım barbı Kudayga
Balam, kapçaldı buzup col salıp,
Kündöp-tündöp tügönböyt
Kacıldagan kapırlar
Agañ Akayarga kol salıp.
Kalmaktardan Oroñgu,
Kaptap keldi bir san kol.
Balam, kara Cagal Boronçu,
Solon curttan Solobo,
Şibee curttan Muzkindik,
Mancuulardan Ezkara,
Kalmaktardan kan Coloy,
Tırgootton çıkkan Lama –
Tıypıl bolgon çoçkonun
Balam, balbandarın suraba.
Keçee celigip kıtay cetkende,
Balam, kılça koyboy kuu candı
Balam, seksen kurçap ketkende

Tanrı'ya ne ettim ki?
Balam, boğazı yarıp yol açıp, Günlerce
gecelerce tükenmez,
Uğuldayan kâfirler,
Ağan Akayar'a saldırıp.
Kalmuklardan Oroñgu,
Kaplayıp geldi bir tümen ordu.
Balam, kara Cagal Boronçu,
Solon yurdundan Solobo,
Şibee yurdundan Muzkindik,
Mançulardan Ezkara,
Kalmuklardan han Coloy,
Tırgoot'tan çıkan Lama –
Kökü kurusası domuzun,
Balam, pehlivanlarını hiç sorma.
Vaktiyle azıp Çinli yetiştiğinde,
Balam, kıl kadar komadan kuru canı,
Balam, seksen kat kuşatıp gittiğinde,

Camgır kılıp caa tartıp,
Möndür kılıp ok atıp,
Cabıla kıtay kol salıp,
Aylandıra tor salıp,
Azap kılıp turganda
Aylanta kurçap başımdı
Karıp kılıp turganda
Öyüz-büyüz turuştum,
Ayza menen cetişpey
Mıltık menen uruştum.
Tegiz kıtay cetkeni,
Astımdagı Telkürööñ
Okko uçup ketkeni.
Başıma müşkül kün tüşüp,
Tışım küyüp, ot bolup,
Doñuz mingen çoñ Coloy
Oşol kelip karmadı,
Temir torgo salganı,
Kan Koñurbay baatırga
Tartuu kılıp barganı.

Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Hep birden Çinli saldırıp,
Çepeçevre ağ kurup,
Azap edip durduğunda,
Başımı dört yandan kuşatıp,
Garip kılıp durduğunda,
Karşı karşıya durdum,
Mızrakla yetişemeyip,
Tüfekle vuruştum.
Hep birden Çinli yetişti,
Altımdaki Telkürööñ,
Oka uçup gitti.
Başıma çetin gün düşüp,
Dışım yanıp, ateş olup,
Domuza binmiş koca Coloy,
O gelip yakaladı,
Demir kafese koydu,
Han Koñurbay bahadıra,
Armağan edip götürdü.

Akayar abañ armanı.
Körüp turup Koñurbay –
Közü açık eken doñuz al.
Karapcı ton kiygizip,
Kaçırdan ıloo mingizip,
Kulagı temir Kutan alp,
Kindigi temir Kiten alp
Alp-döösünö baylatıp,
«Buruttan kelgen olco» – dep,
Balbandarga aydatıp,
Sakçıga col çaldırıp,
Uluñtuñdun kanına
Tegerektep aldırıp,
Süylöyt Akayar abañız,
Munun arız-armanın karañız.

Akayar ağanın derdi işte bu.
Görüp durup Koñurbay –
Gözü açıkmış o domuz.
Kara aba kaftan giydirip,
Katırdan binek bindirip,
Kulağı demir Kutan alp,
Göbeği demir Kiten alp,
Alp devine bağlatıp,
«Burut'tan gelen ganimet» diye,
Pehlivanlara sürdürüp,
Bekçilere yol gözettirip,
Uluñtuñ'un hanına,
Çevirtip aldırıp –
Söylüyor Akayar ağabeyiniz,
Bunun arz u derdine bakınız.

Kıtay karmap alganda
Menin eki kolum bayloodo,
Eki közüm caynoodo.
Keçee moynuma kırçoo salganda,
Kıtay kanı Karı kan
Kırk eşiktüü Beecinge
Oşo aydap barganda
Seksen kün tınbay cöö cürüp,
At ayabay mol cürüp,
Beecinge aydap barganda
Beren abañ caktırıp,
Beecinde kandın dalayı
Ayarları, sınçısı,
Kan aldında turçusu,
Tuura aytar sözdüüsü,
Artık açık közdüüsü
Sırtımdan karap oturup,
Sınına çoguu tolguzup,
Er ekenim bildirip,
Karı kandın dañzasına çiydirip,
Munun artık türü colborstoy,
Kaçır, kerik tokutup,
Zuu degen kuduktan

Çinli yakaladığında,
Benim iki kolum bağda,
İki gözüm belermede.
Vaktiyle boynuma çember vurduğunda,
Çin hanı Karı han,
Kırk kapılı Beecin'e,
İşte oraya sürüp götürdüğünde,
Seksen gün durmadan yaya yürüyüp,
Atı esirgemeden çok yürüyüp,
Beecin'e sürüp vardığında,
Yiğit ağanı beğenip,
Beecin'de hanın niceleri,
Ayarları, sınçısı,
Han önünde duranı,
Doğru söyler sözlüsü,
Pek açıkgözlüsü,
Dışımdan bakıp oturup,
Ölçüsünü hep birden doldurtup,
Er olduğumu bildirip,
Karı han'ın defterine yazdırıp,
Bunun görünüşü hepten kaplan gibi,
Katır, gergedan eyerletip,
Zuu denen kuyudan,

Acıdaardan okutup,
Beecindegi korgondo,
Acıdaardın okuusun
Arañ okup bolgondo
Beecindin kanı Karı kan
Kapırdın beyli tarıgan.
Özü kırgız künündö,
Örttönüp ketken burutuñ
Bizge duşman zilinde.
Oşondo Karı kan turup munu aytat,
Elge aydap taştañar.
Bilseñ caman şumdu aytat.
«Bul Altaydagı kırgızdan
Ayköl Manas tuulgan.
Bargandın baarın kıyratıp
Kızıtalak al kankor
Salıp catat çuulgan.
Kokustan obodon coşulsa,

Ejderhadan okutup,
Beecin'deki kalede,
Ejderhanın dersini,
Güçbela okuyup bitirdiğinde,
Beecin'in hanı Karı han,
Kâfirin gönlü daralmış.
Kendisi aslında Kırgız'dır,
Yanıp yakılası Burut'tur,
Bize düşmandır özünde.
O zaman Karı han kalkıp şunu der, O ele sürüp bırakın.
Bilsen, kötü, sinsice söyler:
«Bu Altay'daki Kırgız'dan,
Ayköl Manas doğdu.
Varanın hepsini kırıp,
Kahrolası o kan içici,
Salıyor velvele koparıyor.
Kazara coşup taşarsa,

Manas kanga koşulsa,
Munun burutça atı – Akayar
Munun buzukusu bir dalay.
Bedönün çaçın örösüñ,
Beş-altı cıldın içinde
Ölböy tursañ buruttan
Bir dümöktü körösüñ.
Al kuturgan burut curt
Kün batıştın soñunda
Ala-Toonu cerdegen,
Al kuturgan kuu curttu
Alışıp adam ceñbegen.
Önögün canga berbegen,
Somduktun suusun boylogon,
Anı menen soguşkan adam soylogon.
Balbandarın, şerlerin
Karmap kelgen Akayar.
Munun baatırlıgı başkaça,
Balbandıgı bir kança.
Alışkan adam oñbostoy.

Manas hana katılırsa,
Bunun Burutça adı – Akayar,
Bunun fesadı bir hayli.
Bıldırcının saçını örersin,
Beş altı yılın içinde,
Ölmeden durursan, Burut'tan,
Bir belayı görürsün.
O kudurmuş Burut yurdu,
Gün batısının ötesinde,
Ala-Too'yu yurt edinmiş,
O kudurmuş kurnaz yurdu,
Kapışıp insan yenememiş.
İnadını kimseye kaptırmaz,
Somduk'un suyunu boylamış,
Onunla savaşan insan yerde sürünmüş.
Pehlivanlarını, aslanlarını,
Yakalayıp getirmiş Akayar.
Bunun bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı bir hayli.
Kapışan insan onmaz.

Baatır eken, şer eken,
Kıymıldasa bir cerge
Kırgın salar neme eken.
Aytkan sezdü bilgile,
Aylı kırgız elinen
Acıratıp iygile.
Kaardı katuu baştañar,
Kulak ugup, köz körgüs
Cerge aydap taştañar,
Munun süylögön kebin can bilbes,
Keñ Kap-Toonun ber cagı,
Mañgübönün ar cagı
Bu da kıtay ceri ele.
Al cerdegi makuluk
Kakançının eli ele.
Adamdan bölök türü bar,
Calgız köz kalkı deer ele.

Bahadırmış, aslanmış,
Kımıldarsa bir yere,
Kırgın salacak biriymiş.
Söylenen sözü bilin,
Obasını Kırgız elinden,
Ayırıp koparın.
Kahrı sert başlatın,
Kulağın duymadığı, gözün görmediği
Yere sürüp bırakın,
Bunun konuştuğu dili can bilmez,
Geniş Kap-Too'nun beri yanı,
Mañgübö'nün öte yanı,
Bu da Çin yeriydi.
O yerdeki mahluk,
Kakançın'ın eliydi.
İnsandan başka görünüşü var,
Tek göz halkı derlerdi.

Tamagına oşol curt
Baka, cılan ceer ele.
Akayar barsa şol cerge
Ilayıktuu er eken.
Altın taacı kiygizip,
Altın takka mingizip,
Kan kötörçü neme eken.
Kööhar taş çıkçu cerine,
Tetigi mañgübönün eline
Aydagıla momunu».
Kandan buyruk kelgende
Kalk kep ukpas kötübü,
Kaçırdan ıloo mingizip,
Kalday tonun kiygizip,
Eç kim ukpay sözümdü,
Baylap alıp közümdü,
Çoñ-Beecinden çıkkanda
Üç cıl tınbay col cürüp,
Az gana emes mol cürüp,
Adam bilbes sözdüügö,
Alpardı calgız közdüügö.

Yemeğine o yurt,
Kurbağa, yılan yerdi.
Akayar varsa şu yere,
Layık bir ermiş.
Altın taç giydirip,
Altın tahta bindirip,
Han kaldıracak kavimmiş.
Cevher taş çıkan yerine,
Şu Mañgübö'nün eline,
Sürün şunu».
Handan buyruk gelince,
Halk söz dinlemez olur mu,
Katırdan binek bindirip,
Kalday kaftanını giydirip,
Hiç kimse dinlemedi sözümü,
Bağlayıp gözümü,
Çoñ-Beecin'den çıkınca,
Üç yıl durmadan yol yürüyüp,
Az değil, çok yürüyüp,
İnsanın bilmediği dilliye,
Alplara, tek gözlüye.

Bekitip colum çep kılıp,
Keterge colum bek kılıp,
Dalay alptı soygonu
Kök bukaçan Madıkan
Kömülgürdün dal özün
Col kaytartıp koygonu,
Dalay cıl boldu cogolup,
Al Madıkan cogolup,
Agañ Akayar işi oñoldu.
Ay cogolup, kün öttü
Calgız közdön çıkpadım,
Abakem Koşoy, zor Manas
Munun ne bolgonun ukpadım.
Karsıldaşıp salışar.
Bıyıl kabarçıdan kep uktum, Adamdın başı tiyişip,
Algara atta kuyruk cok,
Karagulda sakal cok.
Altı miñ kıtay, san kalday,
Komokoyluu sır nayza
Oşonun ak sakalı Koñurbay,
Korkurata muştaşıp.

Yolumu berkitip kale kılıp,
Gidişe yolumu kapalı kılıp,
Nice alpı boğazlamış,
Gök boğalı Madıkan,
Gömülesinin ta kendisini,
Yol bekletip koymuşlar,
Nice yıl oldu yiteli,
O Madıkan yitip,
Ağan Akayar'ın işi düzeldi.
Ay yitti, gün geçti,
Tek gözlünün elinden çıkamadım,
Ağababam Koşoy, ulu Manas,
Bunların ne olduğunu duymadım.
Çatır çatır çarpışırlar.
Bu yıl haberciden söz duydum, İnsanın başı başa değip,
Algara atta kuyruk yok,
Karagul'da sakal yok.
Altı bin Çinli, sayısız kalday, Temrenli sırlı mızrak,
Onların aksakalı Koñurbay,
Şakır şukur yumruklaşıp.

Kabarga keldi dep uktum.
Askeri balban, cöö külük,
Calgız közdün eline
Koñurbay saldı çoñ bülük.
Balbandı tandap alptı aldı,
Kuturup ölgön bul doñuz
Alban türlüü kalktı aldı.
Bil cıguuçu balbanı
Koñurbay kaar salganda
Calgız köz kalkı kalbadı.
Tutanıp ölgön kuturgur
Balbandardı, şerlerdi
Şaylap kelgen eken go
Kabılgandı karmar dep,
Kezikkendi caylar dep,
Kol-koluna tiygendi

Habere geldi diye duydum.
Askeri pehlivan, yayası yüğrük,
Tek gözlünün eline,
Koñurbay saldı büyük kargaşa.
Pehlivanı seçip alpı aldı,
Kudurup ölesi bu domuz,
Türlü türlü halkı aldı.
Fil yıkacak pehlivanı,
Koñurbay kahır saldığında,
Tek göz halkı kalmadı.
Tutuşup ölesi kudurmuş,
Pehlivanları, aslanları,
Seçip donatıp gelmiş ya,
Rast geleni yakalar diye,
Karşılaştığını yok eder diye,
Eline geçeni,

Korduk kılıp baylar dep,
Bul kuturgan Koñurbay –
Coonun aylasın bilgen doñuz ay.
Tuuganım Camgırçını öltürüp,
Puşman kılgan eken go.
Kırandan kalgan baldarga
Duşman kılgan eken go.
Aytkanım uşul bilip al,
Asıldan kalgan kıraanım,
Ay, Külçoro, tilimdi al.
Tilegiñ Kuday berer dep,
Akayar abañ keler dep,
Babañız Bakay karıga ayt,
Bütkül erenderdin baarına ayt.
Erteñki kündö kulunum,
Ölbögön cerden kalışar
Kapır menen busurman
Ayzanın başın iyişip,
Ölör cerin tuştaşıp,

Horlayıp bağlar diye,
Bu kudurmuş Koñurbay –
Düşmanın çaresini bilen domuz, ah.
Kardeşim Camgırçı'yı öldürüp,
Pişman etmiş ya bizi.
Yiğitten kalan çocuklara,
Düşman etmiş ya.
Dediğim budur, bil,
Asilden kalan yiğidim,
Ay Külçoro, sözümü tut.
Dileğini Tanrı verir diye,
Akayar ağan gelir diye,
Dedeniz Bakay ihtiyara söyle,
Bütün erenlerin hepsine söyle.
Yarınki günde, kulunum,
Ölmedik yerden kalırlar,
Kâfir ile Müslüman,
Mızrağın başını eğişip,
Ölecek yerini karşılayıp,

Ütüröñdöp kalışıp,
El çurkurap, çuu tolup,
Tirelişe kelgende
At cekege salışıp,
Balbandarıñ, şerleriñ
Cekege çıga kalışıp.
Kan kagışıp turganda
Kagılayın Külçoro,
Kıraandıgıñ köröyün
Uşul kızıtalak Kalçanı
Kıyamatka ketüügö
Kızık kılıp keleyin.
Erteñ tañ kaşkayıp sürgöndö,
Men cekege barganda,
Cerge carık tiygende,
Añgeme-dümök kurayın,
Koñurbaydın ok ötpös,
Ezkaranın çok ötpös,
Uşul eköön surayın,

Öfkeyle dikilişip,
El çığrışıp, gürültü dolup,
Göğüs göğüse geldiğinde,
At teke tek meydana salışıp,
Pehlivanların, aslanların,
Teke teke çıkıverip.
Kanlı çarpışma sürerken,
Kurbanın olayım Külçoro,
Yiğitliğini göreyim,
Şu kahrolası Kalça'yı,
Kıyamete gitmeye,
Seyirlik edip geleyim.
Yarın tan ağarıp söktüğünde,
Ben teke teke vardığımda,
Yere ışık değdiğinde,
Hengâme, kargaşa kurayım,
Koñurbay'ın ok geçmezini,
Ezkara'nın kor geçmezini,
Bu ikisini isteyeyim,

	Aytıp turgan sözümön,	*Söyleyip durduğum sözümden belli,*
161280	Ekөönün tonun alganda	*İkisinin zırhı alındığında,*
	Şerlik ketet özünön,	*Aslanlık gider kendilerinden,*
	Kırgındı kızık salabız,	*Kırgını seyirlik salarız,*
	Kılıçtap kanın alabız.	*Kılıçlayıp kanını alırız.*
	Kaldayların kamaybız,	*Kaldaylarını kuşatırız,*
	Kançaların talaybız,	*Kança'larını yağmalarız,*
	Ölümdü өküm salabız.	*Ölüme hükmümüzü salarız.*
	Baatır a düynö ketken Manastın Azat kılıp başımdı	*Bahadır, o dünyaya göçen Manas'ın, Azat kılıp başımı,*
	Uşuntip kegin alabız.	*Böylece öcünü alırız.*
	Şibee, mancuu, kıtaydın	*Şibee'nin, Mançu'nun, Çin'in,*
161290	San koluna kireyin.	*Sayısız ordusuna gireyim.*
	Alөökönün Koñurbay,	*Alööke'nin Koñurbay'ının,*
	Sırın bilip bereyin.	*Sırrını öğrenip vereyim.*
	Aylanayın Külçoro,	*Kurban olayım Külçoro,*
	Kıtaydan tandap mineyin,	*Çin'den seçip bineyim,*
	Ok cetpegen buudandı,	*Ok yetişmez küheylanı,*
	Sakalımdın agında,	*Sakalımın ağında,*
	Sapar keter çagımda,	*Sefere gider çağımda,*
	Emi taap alayın,	*Şimdi bulup alayım,*
	Berenim, sendey tuugandı.	*Yiğidim, senin gibi kardeşi.*
161300	Aylasın artık kılayın	*Çareleri boşa çıkarayım,*
	Aylaluusun kırayın,	*Çaresi olanı kırayım,*
	Tuugan taap, el körböy	*Kardeş bulup da el görmeden,*
	Kantip tirüü turayın.	*Nasıl diri durayım.*
	Kıtaydan tandap ayza alıp,	*Çin'den seçip mızrak alıp,*
	Opsuz kaalap ton kiyip,	*Ölçüsüz dileyip zırh giyip,*
	Oncoygon tulpar at minip,	*Heybetli tulpar ata binip,*
	Cay-caragın şaylanıp,	*Silah donanımını kuşanıp,*
	Calañ kılıç baylanıp,	*Yalın kılıç bağlanıp,*
	Karmaş kılçu soguştu	*Kapışılacak savaşa,*
161310	Bu Kıtayga caylanıp,	*Bu Çin'de hazırlanıp,*
	Cekege çıgıp barayın.	*Teke teke çıkıp varayım.*
	Sen cekege kele kör!	*Sen teke teke gelmeye bak!*
	Kıykırıktı salıp ket,	*Narayı salıp git,*
	Kıcıldagan kıtaydan	*Kaynaşan Çinliden,*
	Olcogo tüşkön abam dep,	*Ganimete düşmüş ağam diye,*

	Kırgızga koştop alıp ket!	*Kırgız'a yedekleyip alıp git!*
	Meni koştop alganda	*Beni yedekleyip aldığında,*
	Kaarlanıp bakırgın.	*Öfkeyle haykır.*
	Kıtaydan kelgen tuugan dep,	*Çin'den gelen kardeş diye,*
161320	Semetey, Bakay eriñe	*Semetey, Bakay erine,*
	Biröön koyboy çakırgın,	*Birini komadan çağır,*
	Acal cetip, kün bütsö	*Ecel yetip, gün biterse,*
	Belimen karmap büktöy kör?	*Belimden tutup katlayıver.*
	Kıcıldagan kıtaydan	*Kaynaşan Çin'den,*
	Kırgızga söögüm cüktöy kör!	*Kırgız'a kemiğimi yükleyiver!*
	Uk, Külçorom, sözümdü,	*Dinle, Külçoro'm, sözümü,*
	Camgırçının Şayımbet,	*Camgırçı'nın Şayımbet'ine,*
	Camanda bolso tuuganga,	*Kötü günde de olsa kardeşe,*
	Körgözö kör közümdü,	*Gösteriver gözümü,*
161330	Bilgen tuugan karıga	*Bilen akraba ihtiyara,*
	Abakem Ayar mınday dep,	*Ağababam Ayar şöyle dedi deyip,*
	Ayta bargın, kulunum,	*Söyleyedur, kulunum,*
	Kırgızdardın baarına!	*Kırgızların hepsine!*
	Aksakalduu karıña ayt,	*Aksakallı ihtiyarına söyle,*
	Erenderdin baarına ayt:	*Erenlerin hepsine söyle:*
	Külçoro, enöölük kılsañ kokustan,	*Külçoro, gaflet edersen kazara,*
	Estebey koyup okustan,	*Ansızın hatırlamayıp,*
	Unutup iyseñ camanat,	*Unutuverirsen kötü olur,*
	Uşul kebim amanat!	*Bu sözüm emanet!*
161340	Burulup ukkun sözümö,	*Dönüp kulak ver sözüme,*
	Aşkere ukkun sözümdü,	*Apaçık dinle sözümü,*
	Aba kılgın özümdü.	*Ağabey say beni.*
	Karaan bolom, şer bolom,	*Arka olurum, aslan olurum,*
	Kakandı közdöy kol cıysa	*Kakan'a doğru ordu toplanırsa,*
	Karaldı abañ men bolom.	*Gözbebeği ağabeyin ben olurum.*
	Muruntan uksañ sözümö,	*Önceden kulak verirsen sözüme,*
	Aman bolsom Külçoro,	*Sağ kalırsam, Külçoro,*
	Mura bolom özüñö.	*Miras olurum sana.*
	Cöö tuman aydaçu	*Yer sisini süren,*
161350	Kızıl munar cel bolom,	*Kızıl pus yeli olurum,*
	Müşkülüñdü tozuuçu	*Çileni karşılayan,*
	Ak-ala kapçal bel bolom.	*Ak-ala sarp geçit beli olurum.*
	Balam, agañız Ayar men bolom,	*Balam, ağabeyiniz Ayar ben olurum,*

Kıtaydan kaçıp men barsam,
Kımbatın kütüp sen alsañ.
Cerdesek Keñ-Kol, Talastı,
Bir tutsak kökcal Manastı,
Balam, koyubuz bolso korooloş,
Olco kılıp Buuruldu
Aşıbız bolso coroloş
Tirüülüktö cıygandaş,
Ölsök bolsok ıymandaş,
Birlikti koyup bir cerge
Boy takaşıp, baş koşsok.
Ak bolottoy iriksek,
Aç arıslanday biriksek,
Bizge barmaktuu adam batabı,

Bastırıp duşman kelebi,
Colop duşman tiebi?!
Keñ-Talastın Çatkalın,
Keñ cayloosun men tozsom.
Üç-Koşoydun böksösün
Kabılan bala, sen tozsoñ,
Bizge karmaşkan aman ketebi!?
Kırgızga ırıs tuulgan
Alış kılsın eçen cıl
Bizge duşmandın tişi ötöbü!?» – Artık
dümök çoñ cañcal

Çin'den kaçıp ben varırsam,
Değerlini karşılayıp sen alırsan.
Yurt edinsek Keñ-Kol'u, Talas'ı,
Bir bilsek bozkurt Manas'ı,
Balam, koyunumuz olsa ağıl ortak,
Ganimet kılıp Buurul'u,
Aşımız olsa sofra ortak,
Dirlikte mal ortağı,
Ölürsek iman yoldaşı,
Birliği koyup bir yere,
Omuz dayayıp, baş koşsak.
Ak çelik gibi bilensek,
Aç arslan gibi birleşsek,
Bize parmak kaldırmaya insan cesaret eder mi,

Basıp düşman gelir mi,
Yaklaşıp düşman dokunur mu?!
Keñ-Talas'ın Çatkal'ını,
Geniş yaylasını ben beklesem.
Üç-Koşoy'un yamacını,
Kaplan yavrusu, sen beklesen,
Bizimle kapışan sağ gider mi?!
Kırgız'a kısmet doğmuş,
Uğraş etsin nice yıl,
Bize düşmanın dişi geçer mi?!» – Aşkın bela, büyük kavga

Dep, oşentip, Akayar
Cöö comok aytıp bir dalay,
Mına oşondo Külçoro:
«Boldu Akayar, baatır dep,-
Aytkandarıñ makul dep,-
Ubadanı bek kılıp,
Adam ölör şert kılıp,
Kılıçtın mizin calaşıp,
Mıltık oozun öbüşüp,
Aga kılıp albasam
Aytkan şertiñ meni ursun!
Aldap ketseñ kokustan,

Deyip, böylece, Akayar
Hayli destan söyleyip durdu,
İşte o zaman Külçoro:
«Tamam Akayar, bahadır, deyip,–
Söylediklerin makbuldür, deyip,–
Vaadi sağlam bağlayıp,
İnsan ölür ahdi kılıp,
Kılıcın ağzını yalaşıp,
Tüfeğin ağzını öpüşüp,
Seni ağabey edinmezsem
Ettiğin ant beni çarpsın!
Kazara beni aldatırsan,

Akayar abam, seni ursun!
Aba kılıp albasam
Senin armanıñ aytıp barbasam,
Töbösü bütö Kök ursun,
Töşü tüktüü Cer ursun!
Tuugansınıp kıtaydı
Kelbey koysoñ kokustan
Boldu, Akayar, seni ursun!» –
Dep, oşentip, Külçoro,
Aba kılıp Ayardı,
Karmaş bolgon kazatta
Külçoro kıldı dalaydı,
Kutkarganı Buurul at.
Kup tuuganı Akayar
Bala kökcal çoronun
Içki armanı basılıp,
Kert kumarı cazılıp,
Cogolgon Buurul tabılıp,
Colu bolup çoronun
Abiyri mintip cabılıp.
Kırılıştı cañcaldı,
Kıyındardı, balbandı
Soygon eken Külçoro.
Korgon eken Külçoro,

Akayar ağam, seni çarpsın!
Seni ağa edinmezsem,
Senin hasretini söyleyip varmazsam,
Tepesi bütün Gök çarpsın,
Bağrı tüylü Yer çarpsın!
Hıtay'ı hısım sayıp
Kazara gelmezsen eğer,
Yeter, Akayar, seni çarpsın!» –
Deyip, böylece, Külçoro,
Ayar'ı ağa edinip,
Kavgalı geçen gazada
Külçoro niceler yaptı,
Kurtardığı Buurul at.
Öz hısımı Akayar,
Genç bozkurt çoronun
İçindeki hasret yatışıp,
Öz özlemi giderilip,
Yiten Buurul bulunup,
Yolu açılıp çoronun,
Namusu böylece korunup.
Kırışmayı, kavgayı,
Yamanları, pehlivanı
Boğazlamış Külçoro.
Korumuş imiş Külçoro,

Salıp çıktı Külçoro,
Acıratıp Buuruldu
Alıp çıktı Külçoro,
Kagıştı katuu baştadı,
Ceke cürüp coo coolop,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasın kırıp taştadı.
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsün kırıp taştadı,
Bul öñdönüp kim cürgön,
Kıraanıñ çoro barında
Kıtayga salgan çoñ dürböön. Eldin şeri
Koñurbay,
Ölsö da bolboyt eç arman

Dalıp çıktı Külçoro,
Buurul'u kurtarıp
Alıp çıktı Külçoro,
Çarpışmayı sert başlattı,
Tek başına düşman kırıp,
Taş kuşanan Hıtay'ın
Seçkinini kırıp attı.
Cepken giyen Hıtay'ın
Güçlüsünü kırıp attı,
Böylesi kim görülmüş,
Şahin çoron var iken
Hıtay'a saldı büyük dehşet. Elin aslanı
Konurbay,
Ölse de olmaz hiç hasret,

Eren çoroñ barında
Beecinge salgan çoñ cañcal, Oloñdotup
Kara atın
Opol-toodoy kaldayıp,
Akayar tarttı cayına.
Almambet uulu Külçoro
Baskan cerin uratıp,
Kuyundatıp Sur atın
Abasın közdöy çuratıp,
Acıratıp Buurulun,
Abam Semeteyge barayın,
Bolup ketken müşküldün
Kabarın ayta salayın.
Eç bolboso argındın
Kulatımdı cogotup,
Kurgan caydı oñoltup,
Argın menen kırgızga
Sultan bolup kalayın».
Kayra tartıp col tarttı,
Özön-özön bel menen,
Özü körgön cer menen,
Özöndü bulak suu menen
Colgo tüştü Külçoro,
Elge cürgön konogu,
Emi aytıp bereyin
Er Kalçanın comogun.
Alöökönün Koñurbay

Yiğit çoron var iken
Beecin'e saldı büyük kavga, Kara atını oynatıp,
Ulu dağ gibi heybetlenip,
Akayar döndü yerine.
Almambet oğlu Külçoro
Bastığı yeri sarsarak,
Kasırga gibi Sur atını
Ağasına doğru koşturup,
Buurul'unu kurtarıp,
Ağam Semetey'e varayım,
Olup biten müşkülün
Haberini söyleyivereyim.
Hiç değilse Argın'ın
Yıkımını yok edip,
Harap yurdu onarıp,
Argın ile Kırgız'a
Sultan olup kalayım».
Geri dönüp yola koyuldu,
Vadi vadi, bel ile,
Kendi bildiği yerlerden,
Dereli pınar suyu ile
Yola düştü Külçoro,
Elin gezgin konuğu,
Şimdi anlatıvereyim
Er Kalça'nın destanını.
Alööke oğlu Konurbay

Kabarçıdan kep ugup,
Arday bolgon Buuruldu
Almambet uulu Çorogo,
Aldırıp iydi dep ugup,
Cazayılın şaylanıp,
Coo-caragın baylanıp,
Tümön koldon çooçunup,
Kaaday uçkan kara attı
Cadaaldanıp tokunup.
Altı san mancuu san kalday
Kaynagan Kıtay el kanday?

Haberciden söz işitip,
Baş tacı olan Buurul'u
Almambet oğlu Çoro'ya,
Kaptırıverdi diye duyup,
Fitilli tüfeğini kuşanıp,
Cenk pusatını bağlanıp,
Tümen ordudan ürküp,
Kaz gibi uçan kara atı
Hırslanarak eyerleyip.
Altı san Mançu, sayısız kalday,
Kaynayan Hıtay eli nasıl?

Aalamdı buzgan şer kanday
Oozunan tuman tögülüp
Opoldoy bolup körünüp.
Zaarı katuu er Kalça
Körsö köñül bölünüp,
Asman menen ceriñdin
Ortosunda turuçu
Baraanınday körünüp.
Sır kancasın kakkılap,
Cazayılın tartkılap,
Teminörü telpildep,
Kol tokmoktoy kara çaç
Aydalıda selkildep.
Betinen zaarı tüktöyüp,
Oñurañdap üksöyüp.
Katının kara baskansıp,
Katuu açuusun saldı emi,
Kuugunu çukul kaçkansıp,
Kuturunup aldı emi.
Kaar saldı bakırdı,
Kaldayların, şerlerin
Kalbay kel! – dep çakırdı.
Sakçıların, döölörün
Çakırdı cañcal eelerin.
«Kayguulga tuugan özüñüz,
Kanakey aytkan sözüñüz.

Döö bolbosoñ cerge kir,
Bir alpıñdı karasam –
San kişilik arkıñ bar,
Buruttan algan olco ele
Buurul kayda karkıbar.
At oyunçu, döö celdet
Kara kurttay kalk eleñ,
Karmaşkandı kaysagan
Beren kıtay kalk eleñ,
Karap turbay Buuruldu
Kara közüñ kaşaysın,
Kalmak bolboy cerge kir!

Âlemi bozan aslan nasıl,
Ağzından duman dökülüp,
Ulu dağ gibi görünüp.
Zehri keskin er Kalça,
Görenin yüreği ürperip,
Gökyüzü ile yerin
Ortasında duran bir
Karaltı gibi görünüp.
Sırlı çubuğunu tıklatıp,
Fitilli tüfeğini çekiştirip,
Üzengiyi tepindirip,
El tokmağı gibi kara saç
Omzunda savrulup.
Yüzünden zehri fışkırıp,
Homurdanıp kabarıp.
Karısına karabasan çökmüş gibi,
Şiddetli öfkesini saldı şimdi,
Takipçisi ensesindeymiş gibi,
Kudurup coştu şimdi.
Kahır saçıp bağırdı,
Kaldaylarını, aslanlarını,
Kalmadan gelin! – diye çağırdı.
Bekçilerini, devlerini,
Çağırdı kavga erlerini.
«Keşfe çıkan kendinizdiniz,
Hani söylediğiniz sözünüz?

Dev değilsen yere gir,
Bir alpına bakarsam –
Bin kişilik gücün var,
Burut'tan alınan ganimetti,
Buurul nerede, heybetliler?
At oynatan, yaya cellat,
Kara kurt gibi halktınız,
Tutuşanı çiğneyen
Yaman Hıtay halkıydınız,
Buurul'u gözetmeden,
Kara gözün kör olsun,
Kalmuk olmadan yere gir!

Beecinge biriñ barbastan,	*Beecin'e biriniz varmadan,*
Baylaluu Buurul mal kayda?	*Bağlı duran Buurul mal nerde?*
Ardıgıñdan baarıñ öl! –	*Utancınızdan hepiniz ölün! –*
Al Buuruldun karoolçu	*O Buurul'un bekçisi*
San kalmagım al kayda.	*Sayısız Kalmuk'um hani nerede?*
Kolgo tiygen koyondu	*Ele geçen tavşanı*
Koyo bergen oñorbu!	*Salıveren onar mı!*
Kıyanın baarın çaldırıp,	*Geçitlerin hepsini gözetletip,*
Tabılbas Buurul tulpardı	*Bulunmaz Buurul küheylanı*
161510 Ardaktap algan Buurulga	*El üstünde tutulan Buurul'a*
Külçorogo aldırıp.	*Külçoro'ya kaptırıp.*
Kıcıldagan kıtay curt,	*Kaynaşan Hıtay yurdu,*
Kıyın müşkül iş kıldıñ.	*Ağır müşkül iş ettin.*
Kazdıñ kalıñ orumdu,	*Derin çukurumu kazdın,*
Kaynattıñ mınça şorumdu,	*Kaynattın böyle çilemi,*
Küçtüülörü minerde,	*Güçlüleri binerken,*
Kıyaptuu cerdi çaldırıp,	*Sarp yerleri gözetletip,*
Kıyın Buurul tulpardı	*Yaman Buurul küheylanı*
Kırgızga kayra aldırıp,	*Kırgız'a geri kaptırıp,*
161520 Buzulgan eken bizdin tüş,	*Bozulmuş meğer düşümüz,*
Belgilüü minip buruttu	*Namlıya binip Burut'u*
Kılımda bolboyt uşul iş.	*Asırda olmaz böyle iş.*
Ala-Toodan süröördö,	*Ala-Too'dan sürerken,*
Olcolop aldık buruttan,	*Ganimet aldık Burut'tan,*
Tulpar Buurul mal kayda?	*Küheylan Buurul mal nerde?*
Silerdi Kuday ne urdu?	*Sizi Tanrı ne diye çarptı?*
Er cöö celdet Çoñ kancar	*Er yaya cellat, Koca Hançer,*
Baatır eleñ Akayar,	*Bahadırdın Akayar,*
Balbandardan al kayda?	*Pehlivanlarda o güç nerde?*
161530 Çabagı kelse çaldırdıñ,	*Sırası gelince kaptırdın,*
Calgız çoro kaçkıñga	*Yalnız çoro kaçağına*
Buzulup ketken kıtay curt, Dep,	*Bozguna uğrayan Hıtay yurdu, Deyip,*
oşentip, Koñurbay	*böylece, Konurbay*
Buurul attı aldırdıñ.	*Buurul atı kaptırdın.*
Balasın kördüñ minttiñer,	*Çocuğunu görüp böyle yaptınız,*
Alasın ala kaçkansıp,	*Alacağını alıp kaçar gibi,*
Baatırı Bakay, Semetey	*Bahadırı Bakay, Semetey*
Buları kelse kanttiñer?!	*Bunlar gelseydi ne yapardınız?!*

Baldarım kanıñar,
Kızıtalak burutka
Kayra tartıp uruşup,
Kızıl kırgın salıñar,
Kızıl buurul, taykı cal,
Kıygaçtagan Buuruldu
Aldırıp iyip burutka
Kantip tirüü kaldıñar?!
Kayra tartıp uruşup,
Belgilüüdön kanıñ öl,
Katuu kagış, çır salbay
Meni Kuday urabı,
Karmatıp iyip Buuruldu
Kacıldagan kapırlar,
Seni Kuday urabı?
Altın-kümüş artarda,
Çılabanın kanına
Emi alparıp tartarda,
Kürmöçösün külcüytüp,
Beremcini baylanıp,
Beş-Beecindi aylanıp,
Berender kaalap minerde.
Ata, Kıtay-Kakançı
Olco Buurul mal kayda?
Buurul atka karoolçu
Kaptagan balban can kayda?» –
Adırayıp turganda,
Biröö ak teñge bulun çaçkansıp,

Yavrularım, kanlarım,
Kahrolası Burut'a
Geri dönüp vuruşup,
Kızıl kırgın salınız,
Kızıl boz, kısa yeleli,
Salınarak yürüyen Buurul'u
Burut'a kaptırıverip,
Nasıl sağ kaldınız?!
Geri dönüp vuruşup,
Namlıların önünde ölün,
Sert çarpışma, kavga salmadan
Beni Tanrı mı çarpar,
Buurul'u yakalatıp,
Kaynaşan kâfirler,
Seni Tanrı mı çarpar?
Altın gümüş yüklerken,
Çılaba'nın hanına
Şimdi götürüp sunarken,
Cepkenini kabartıp,
Zırh kuşağını bağlanıp,
Beş-Beecin'i dolanıp,
Yiğitler isteyip binerken.
Vay, Hıtay-Kakançı,
Ganimet Buurul mal nerde?
Buurul ata bekçi olan
Yığılan pehlivan can nerde?» –
Gözlerini belertip dururken,
Biri ak akçe, mal saçar gibi,

Kulasın kuuy kaçkansıp,
Kurcunda bulun çaçkansıp,
Biröö kaldayın kırıp salgansıp, Bir salış kılıp coloboy.
Astındagı Kara atın
Olcogo tartıp algansıp,
Soloondu Kuday emi urdu.
Opol-Toodoy Akayar
Tizesi cerge bügülüp,
Kök ala buudan tulpardan

Kula atını kovalar gibi,
Heybeden mal saçar gibi,
Biri kaldayını kırıp koymuş gibi, Bir vuruş edip yaklaşmadan.
Altındaki Kara atını
Ganimete çekip almış gibi,
Solon'u Tanrı şimdi çarptı.
Ulu dağ gibi Akayar,
Dizi yere bükülüp,
Gök ala küheylan attan

Tüşö çurkap cügürüp,
Koñurbaydın aldına
Taazim kılıp cügünüp,
Ar şumduktu karadı,
Er Kalçanın aldınan
Al kara attı suradı.
«Aytkanım uşul bilip al,
Arıslanım Kalça tilimdi al!
Kırgız calgız, biz ilek
Kıyın cañcal baştabay,
Malıbız tügül candardan
Takır keçip taştabay.
Ay kasaba kızıl tuu
Aygaylagan ızı-çuu
Bul burutka baştabay,
Kıyın kırgın baştabay,
Kılça koyboy biröönü
Takır kırıp taştabay.
Beecin ber cak cagında
Kireşti degen kalaa bar
Mından kantip ölöbüz,
Kırıp salbay buruttu
Beecinge kantip ketebiz?
Beleste karool candarga,
Beecinde mıktuu kandarga
Kantip coop aytabız?
Uruş kıldık aldırdık,
Uşuntip kelip kaldık dep,
Kay bet menen aytabız?
Beecinden çıktık oboloy,

İnip koşup seğirtip,
Konurbay'ın önüne
Tazim edip diz çöküp,
Her acayipliği süzdü,
Er Kalça'nın elinden
O kara atı istedi.
«Diyeceğim şudur, bil,
Arslanım Kalça, sözümü tut!
Kırgız yalnız, biz yüz bin,
Çetin kavga başlatmadan,
Malımız şöyle dursun, canlardan
Büsbütün vazgeçip atmadan.
Ay alemli kızıl tuğ,
Haykırışan gürültü patırtı
Bu Burut'a başlatmadan,
Çetin kırgın başlatmadan,
Kıl kadar birini komadan,
Tümünü kırıp atmadan.
Beecin'in beri yanında
Kireşti denen kale var,
Böyle nasıl ölürüz,
Burut'u kırıp koymadan
Beecin'e nasıl gideriz?
Beldeki karakol canlara,
Beecin'deki güçlü hanlara
Nasıl cevap veririz?
Savaştık, kaptırdık,
Böyle çıkageldik deyip,
Hangi yüzle söyleriz?
Beecin'den çıktık en başta,

Atası başka buruttan
Kantip kuru ketebiz
Bir kızık salbay burutka
Şaşıp kantip barabız,
Aldırıp salgan nemedey,
Antalañdap buruttan
Şaşıp kantip barabız?
Köy törönün baarısı

Atası ayrı Burut'tan
Nasıl eli boş gideriz,
Burut'a bir oyun etmeden
Telaşla nasıl varırız,
Kaptırıvermiş biri gibi,
Apar topar Burut'tan
Telaşla nasıl varırız?
Cümle beylerin hepsi

Körüp şıldıñ kılbaybı!	*Görüp alay etmez mi!*
Körçü Kalça sözümdü,	*Dinle Kalça sözümü,*
Uşul turgan Kıtaydı	*Şurada duran Hıtay'ı*
Uşuntip Kuday urbaybı.	*Böylece Tanrı çarpmaz mı?*
Uruş kıldık burutka –	*Savaş açtık Burut'a –*
Burut degen curtka.	*Burut denen yurda.*
Kaldaygan eçen kan öldü,	*Heybetli nice han öldü,*
161620 Eçen türlüü can öldü.	*Nice türlü can öldü.*
Kızıtalak buruttan	*Kahrolası Burut'tan*
Ayzakerden ıktuu öldü,	*Mızrakçıdan usta olan öldü,*
Karoldon eçen mıktuu öldü.	*Karakoldan nice yaman öldü.*
Baatır, Algara berseñ mineyin,	*Bahadır, Algara'yı versen bineyim,*
Talkan kılıp buruttu	*Un ufak edip Burut'u*
Ala-Toodon süröyün.	*Ala-Too'dan süreyim.*
Ok ötpös berseñ kiyeyin,	*Ok geçmezi versen giyeyim,*
Bul buruttun baarısın,	*Bu Burut'un hepsini,*
Bakay baştık karısın,	*Bakay başta, yaşlısını,*
161630 Kırgın tiygen nemedey	*Kırgına uğramış gibi*
Kıyratayın baarısın.	*Yıkıp yok edeyim hepsini.*
Kandarın karıp kılayın,	*Hanlarını sefil edeyim,*
Kaltırbay curtun kırayın,	*Komadan yurdunu kırayım,*
Talasın tartıp alayın,	*Talas'ını çekip alayım,*
Kızıtalak burutka	*Kahrolası Burut'a*
Tamaşanı salayın.	*Seyirlik oyun edeyim.*
Altın türkük çatırıñ,	*Altın direkli çadırın,*
Er Koñurbay baatırıñ	*Er Konurbay bahadırın,*
Bilbepsiñ mınday cumuştu,	*Bilmemişsin böyle işi,*
161640 Baştabapsıñ uruştu.	*Başlatamamışsın savaşı.*
Ulamadan ulasak,	*Bilenlerden sorup ulasak,*
Bilgiçterden surasak	*Bilgiçlerden sorsak,*
Akılduu kan deçü ele,	*Akıllı han derlerdi,*
Akıl bilbey Koñurbay	*Akıl bilmeden Konurbay,*
Çala bolgon ekensiz.	*Yarım kalmışsınız meğer.*
Ayla tappay uşul col,	*Çare bulamadan bu sefer,*
Kalçam, bala bolgon ekensiz. Kalıñ	*Kalça'm, çocuk olmuşsunuz meğer.*
Kıtay Kakan el,	*Kalabalık Hıtay, Kakan eli,*
Balbanga salbay kabardı	*Pehlivana salmadan haberi,*
Uşul coldu sen Kalça	*Bu seferde sen Kalça,*

Sen çala bolgon ekensiz.
Senin cekeme-ceke uruşup,
Turuşarıñ çın bolso,
Burut menen bulkuşup,
Uruşarıñ çın bolso
Çaptırbaysıñ çabardı,
Muruntan berbey kabardı.
Murun kabar men bilsem
Çiybeyt belem sızıktı,
Kılbayt belem kızıktı,
Kızıtalak burutka –
Burut degen curutka
Ce at boroyun sıdırtıp,
Aalam curttu kıdırtıp,
Muruntan oylop sen Kalça,
Altı külük at berbey,
Sazañ-şañdın şaarına
Akayar mında kelsin dep,
Alakanday kat berbey.
Men cogumda burutka –
Burut degen curutka
Eñdirmek bolgon ekensiñ,
Esiñ ketip sen Kalça,
Ceñdirmek bolgon ekensiñ.
Ança Akayar kelbese,
Balbanıñdın baarı ölüp,
Şaşmak bolgon ekensiñ.
Esiñ ketip Kakanga,
Enteleñdep sen Kalça,
Kaçmak bolgon ekensiñ.
Uruulu Kıtay köp curtka
Uyat bolup uşul col,

Sen de yarım kalmışsın meğer.
Senin teke tek vuruşup,
Durup direneceğin gerçekse,
Burut ile boğuşup,
Vuruşacağın gerçekse,
Çaparı koşturmadın,
Önceden vermedin haberi.
Önceden haberi ben bilseydim,
Çizmez miydim çizgiyi,
Yapmaz mıydım görülmedik işi,
Kahrolası Burut'a –
Burut denen yurda,
Ya atı dörtnala koşturup,
Âlem yurdunu dolaştırıp,
Önceden düşünüp sen Kalça,
Altı yürük at vermeden,
Sazan-Şan'ın şehrine,
Akayar buraya gelsin diye,
Avuç kadar mektup vermeden.
Ben yokken Burut'a –
Burut denen yurda,
Kendini çiğnetecek olmuşsun,
Aklın gidip sen Kalça,
Yenilecek olmuşsun meğer.
Ya Akayar gelmeseydi,
Pehlivanının hepsi ölüp,
Şaşırıp kalacakmışsın.
Aklın gidip Kakan'a,
Apar topar sen Kalça,
Kaçacak olmuşsun meğer.
Boy boy Hıtay çok yurda
Bu sefer rezil olup,

Catmak bolgon ekensiñ.
Baatır, keçildin kanı sen eleñ,
Mañgube kanı men elem,
Senin şerdigiñdi bilçü ele,
Baatır, saa işenim cürçü ele.
Işengen Kalça sen bolup,

Yatacak olmuşsun meğer.
Bahadır, Keçil'in hanı sendin,
Mangube hanı bendim,
Senin yiğitliğini bilirdi el,
Bahadır, sana güvenim vardı.
Güvendiğim Kalça sen olup,

Baatır, karıp kalgan ekensiñ,
Seksen aşıp, toksongo
Baatır, barıp kalgan ekensiñ.
Erdigiñden şeriñden
Baatır tanıp kalgan ekensiñ.
Baatır ademe ton berseñ kiyeyiñ,
Algara berseñ mineyin,
Aygaylatıp buruttu
Aylına çeyin süröyün».
Akılga dıykan Kalçanı
Şer ekenin kördüñbü,
Ayla bilgiç amalköy
Er ekenin kördüñbü?
Kakançıga tuulgan
Kan ekenin kördüñbü?
Kança akılı başında
Bar ekenin kördüñbü?
Özü bilgiç ötkörö
Can ekenin kördüñbü?
Akırın aytıp, bek taştap,
Aylaker kalça kep baştap:
«Ata baatır Akayar,
Bere kalıñ Kıtay, tömön kol,
Kança kıldım bölünböyt.
Kankordun uulu çunaktı
Er alar mende körünböyt.
Menin kalçalıgım mından bil,
Er degen kepke könböymün,
Een kalgan Kara attı
Men eç kimge küçün berbeymin!
Bere buluttay uçkan bul Kara at
Beker kuyruk cal emes.

Bahadır, kocamışsın meğer,
Sekseni aşıp, doksana,
Bahadır, varmışsın meğer.
Erliğinden, aslanlığından,
Bahadır, yoksun kalmışsın meğer.
Bahadır, has kürk versen giyeyim,
Algara'yı versen bineyim,
Feryat ettirip Burut'u
Obasına dek süreyim».
Akılda derya Kalça'nın
Aslan olduğunu gördün mü,
Çare bilir, hilekâr
Er olduğunu gördün mü?
Kakançı'ya doğmuş
Han olduğunu gördün mü?
Nice aklının başında
Var olduğunu gördün mü?
Kendisi fazlasıyla bilgiç
Bir can olduğunu gördün mü?
Usul söyleyip, sağlam koyup,
Hilekâr Kalça söze başlayıp:
«Ey bahadır Akayar,
Kalabalık Hıtay, sayısız ordu,
Ne yaptımsa da ayrılmaz.
Hunhar oğlu o kulaksızı
Alt edecek er bende görünmez.
Benim Kalçalığımı bundan bil,
Yiğidim diyen söze kanmam,
Issız kalan Kara atı
Ben kimseye gücünü vermem!
Bora bulutu gibi uçan bu Kara at
Boşuna kuyruk yele değil.

Özümdün başka calgız can
Mine turgan mal emes!
Minbey turgan sebebi –
Uşul Kara at tulpardın
Kara at kunan, men ulan
Barmaktayda baş koşup,

Kendimden başka tek bir can
Binebilecek mal değil!
Binilmezliğinin sebebi –
Bu Kara at küheylanın:
Kara at tay idi, ben oğlan,
Bir karışken kavuşup,

Bittey kezde birikken,
Kenedeyden kezigip,
Kelbersigen bul Kara at
Men Koñurbay bolgolu
Koñurbay atka kongolu
Taş sayıngan kıtaydın
Tazası bolup cürgeli.
Butumdu artıp alçaytıp,
Algaranı mingeni
Üstümdögü ok ötpös
Biröö kiygen cok ele,
Astımdagı çoñ Kara at
Biröö mingen cok ele,
Kunanında kezigip
Uşul turgan çoñ Kara at
Kup bagılıp at bolgon,
Kırk eşiktüü Beecindin
Tagında turgan Kara kan
Bul çoñ Kara at ayınan
Öz agam surap cat bolgon.
Kara at ketse astımdan
Balam, azır başım kesilet
Carılıp kanım tögülöt,
Koluman ketse al Kara at,
Kaçan közgö körünöt?
Köp adam surap çuulagan,
Bir kişiden ayrılsa
Kayıp bolot eken dep,
Cezkempir* körüp sınagan.
Astımdagı kara atım –
Kara atım menin kanatım,
Çındap cinim kelgende
On segiz miñ aalamdı,

Kırgız turmak kılımdı.
Kılım emes Urumdu
Talkanday çalgan adatım.
Aytıp turgan sözüñö
Akayar kantip könömün.

Bit kadarken birleşen,
Küçücükten karşılaşıp,
Kurumlanan bu Kara at,
Ben Konurbay olalı,
Konurbay adını alalı,
Taş kuşanan Hıtay'ın
Seçkini olup gezeli.
Bacağımı atıp kurulup,
Algara'ya bindiğimden beri,
Üstümdeki ok geçmezi
Kimse giymiş değildi,
Altımdaki koca Kara ata
Kimse binmiş değildi,
Taylığında rastlaşıp,
Şu duran koca Kara at
İyi bakılıp at olmuş,
Kırk kapılı Beecin'in
Tahtında oturan Kara han,
Bu koca Kara at yüzünden
Öz ağabeyim isteyip yad olmuş.
Kara at giderse altımdan,
Oğlum, hemen başım kesilir,
Yarılıp kanım dökülür,
Elimden giderse o Kara at,
Bir daha göze görünür mü?
Çok kişi isteyip yaygara koparmış,
Bir kişiden ayrılırsa
Kayıp olurmuş diye,
Cezkempir görüp sınamış.*
Altımdaki kara atım –
Kara atım benim kanadım,
Gerçekten öfkem gelince,
On sekiz bin âlemi,

Kırgız şöyle dursun, cihanı.
Cihan değil, Urum'u
Un gibi öğütmek âdetim.
Söyleyip durduğun söze,
Akayar, nasıl boyun eğeyim?

Bul Algara tulpardı
Baatır, küçün kantip beremin?
Küçün bersem Kara attın
Döölötüm azır kaçpaybı,
Kıyla kırsık baspaybı,
Kırımdan tüşüp kırgız curt
Kıy dalımdan baspaybı!
Kara atınan ayrılıp
Koñ törö ölüp catpaybı!
Bul kebiñdi kim uksun,
Bir karañgı tün uksun.
Kazılgan kara kör uksun,
Üstü kalıñ cer uksun,
Ata, botom Akayar,
Söz çalınıp ilinet,
Algara küçün surasa
Senin bölöktük cayıñ körünöt.
Kızıl-tazıl munarık,
Kırgızga çıksam bölünböyt,
Kırgızdın tiyse koluna
Kızıtalak bul Kara at
Kılçayar türü körünböyt.
Aytkanım uşul bilip al,
Akayar balban bilip al.
Kırk uruu Kıtay Beecindin
Kıcıldagan san kolun
Azır cıyıp alayın,
Arkı-terki bastırıp,
Caşı menen karısın,
Balbandardın baarısın
Çubatuuga salayın,
Ok ötpös tondu şaylayın,
Oo, botom, ok cetpegen tulpardan
Tak ele on segizin kamdayın.

Bu Algara küheylanı,
Bahadır, gücünü nasıl veririm?
Gücünü versem Kara atın,
Devletim hemen kaçmaz mı,
Nice bela basmaz mı,
Kırgız yurdu sırtıma çullanıp,
Kürek kemiğimden basmaz mı!
Kara atından ayrılıp,
Kon töre ölüp yatmaz mı!
Bu sözünü kim duysun,
Bir karanlık gece duysun.
Kazılmış kara mezar duysun,
Üstü kalın toprak duysun,
Ey yavrum Akayar,
Söz kulağa çalınıp takılır,
Algara'nın gücünü istersen,
Senin yadlığın belli olur.
Kızıl alaca pus,
Kırgız'a çıksam dağılmaz,
Kırgız'ın eline geçerse,
Kahrolası bu Kara at,
Dönüp bakacağa benzemez.
Diyeceğim şudur, bil,
Akayar pehlivan, bil.
Kırk boy Hıtay Beecin'in
Kaynaşan sayısız ordusunu
Şimdi toplayıvereyim,
Bir ileri bir geri yürütüp,
Genciyle yaşlısını,
Pehlivanların hepsini
Geçit resmine sokayım,
Ok geçmez kürkü hazırlayayım,
Ey yavrum, ok yetişmez küheylandan
Tam da on sekizini derleyeyim.

Karmaşarıñ burutka –
Kagış kılsañ Akayar
Burut degen curutka,
Maldan açam baardı,

Tutuşacaksın Burut'la –
Çarpışırsan Akayar,
Burut denen yurtla,
Malın tümünden geçerim,

Ölböy tursam Akayar
Kıdırtam eçen şaardı
Kırk kan eli Kıtaydı
Kılçaytpay cıyıp albasam, Artınan çañı buragan,
Kürmö kiygen küçtünü,
Taş sayıngan tazanı
Takır cıyıp sır kılıp,
Bu külügün berbese,
Bu sözümö könbösö,
Dalayga çıkkan karısın
Talkan kılar alım bar,
Büt Beecindin baarısın.
Tutalangan kuturgur
Uluñtuñdu, kandarın
Uygu-tuygu tüşürüp,
Tıypıl cıydı baarısın.
Kürmö kiyçü erlerin,
Taş belgilüü tazasın
Takır cıyıp bastırıp,
Kaarlandı Koñurbay
Kakançı curtun şaştırıp
Iktuulugu dagı bar,
Mancuu kanı Ezkara –
Tuu tübünö turçusu.
Kıtaydan çıktı körögöç,
Buyruk kılıp Koñurbay
Kıyladan kıyın sınçısı.
Katuu kaardı baştadı,
Mına oşondo Koñ törö
Kıztalak cayı uşunday
Kılımdı bilgen çoñ törö
Kıncıñdagan tulpardın
Kök arıslanday çamınıp,
Kıl kuyrugun tüydürüp,
Tulpar sınap kamınıp,
Tuurasınan cabılıp,
Kaynap catkan köp uluk,
Çılbırların taktırıp,

Ölmeden durursam Akayar,
Dolaştırırım nice şehri,
Kırk han elli Hıtay'ı
Duraksatmadan toplamazsam,
Ardından tozu burgaçlanan,
Cepken giyen güçlüyü,
Taş kuşanan seçkini
Tümünü toplayıp donatıp,
Bu yürüğünü vermezse,
Bu sözüme kanmazsa,
Nicesini görmüş yaşlısını
Un ufak edecek gücüm var,
Bütün Beecin'in hepsini.
Hırslanan kudurmuş,
Ulun-Tun'u, hanlarını
Karman çorman düşürüp,
Silme topladı hepsini.
Cepken giyen erlerini,
Taş nişanlı seçkinini
Tümünü toplayıp yürütüp,
Kahırlandı Konurbay,
Kakançı yurdunu telaşlandırıp.
Ustalığı dahi var,
Mançu hanı Ezkara –
Tuğ dibinde duranı.
Hıtay'dan çıktı keskin gözlü,
Buyruk verip Konurbay,
Nicesinden usta at bilicisi.
Şiddetli kahra başladı,
İşte o zaman Kon töre,
Kahrolasının hali böyle,
Cihanı bilen koca töre,
Huysuzlanan küheylanın
Gök arslan gibi atılıp,
Kıl kuyruğunu düğümletip,
Küheylan sınayıp hazırlanıp,
Dört bir yandan üşüşüp,
Kaynaşıp duran çok ulu,
Yularlarını taktırıp,

Çuulgandı tulparın
Çubatuuga saldı ele,
Dep, oşentip, Koñuruñ
Altı ay minse arıbas,

Namlı ünlü küheylanı
Geçit resmine koydu,
Deyip, böylece, Konur'un,
Altı ay binse yorulmaz,

Añgek körsö çuragan,
Totuday kuyruk çubagan.
Booru cayık, sırtı keñ,
Telegeyi tegiz teñ,
Buura kökül, kapkan bel,
Mına oşondoy tulpardan
Çurkaganda karandın
Mee kaynagan ısıkta,
Bok cıttangan sasıkta
Bılkıldabay çıdagan,
Ketmen tuyak, keñ sooru
Kelişimdüü buudandan,
Sopol kuyruk, som tuyak
Soguşka minçü mıktuudan,
Tuura cıyıp aldı ele.
Köp balbandan körögöç
At sınaçu al bolup,
Artıktıgı momunday
Körgen adam çoçugan,
Çoñ zıykırdan* okugan,
Atka sınçı körögöç
Erge sınçu cılastın
Mıktuulugu dagı bar.
Kıtay eli çuu turup,
Buzulup kete taştadı.
Azemdetip kökülün
Alban türlüü tüydürüp,
Bolotton taka kaktırıp,
Oncoñdotup tulpardı
Çubatuuga saldı ele,
Kürmö kiygen küçtüülör

Hendek görse sıçrayan,
Tavus gibi kuyruk süzen.
Bağrı yayvan, sırtı geniş,
Her yanı düzgün, dengi denk,
Buğra perçemli, kapan belli,
İşte öylesi küheylandan,
Koşarken kara yağızın,
Beyin kaynatan sıcakta,
Pislik kokan fenalıkta,
Kılı kıpırdamadan dayanan,
Çapa tırnaklı, geniş sağrılı,
Endamlı küheylandan,
Küt kuyruklu, som tırnaklı,
Savaşta binilen yamandan,
Derleyip topladı hepsini.
Çok pehlivandan keskin gözlü,
At sınayan o olup,
Üstünlüğü şöyleydi:
Gören adam ürkerdi,
Büyük sihirden* okumuş,
Ata bilici keskin gözlü,
Eri sınayan o melunun
Yamanlığı dahi var.
Hıtay eli gürültüyle kalkıp,
Bozulup dağılayazdı.
Süsleyerek perçemini,
Türlü türlü düğümletip,
Çelikten nal çaktırıp,
Hoplatarak küheylanı
Geçit resmine koydu,
Cepken giyen güçlüler

Külüktörün şaylaşıp,
Taş sayıngan tazalar

Yürüklerini hazırlaşıp,
Taş kuşanan seçkinler

Tulparların baylaşıp,
Oncoñdogon tulpar at
Çubatuuga saldı ele,
Künü-tünü eki kün
At tabalbay kaldı ele,
Mancuu kanı Ezkara –
Ezkaranın Çoñ küröñ
Turanın tübü taş eken,
Alışkan coogo maş eken.
Too-taştan çuratkan
Tündükçünün Toru aygır
Toru aygırdın tukumu,
Tozoñun toodoy buratkan,
Too-taş körsö çuratkan,
Betteşkendi sulatkan,
Ayzaga adis, coogo maş,
Tuyagı bolot köpkök taş,
Karmaşkan coogo bolgon maş,
Beecinden çıkkan Lıypı usta
Karasaat Çoñ küröñ
Kançaga salgan çoñ dürbön,
Tuş cagında karandın
Kulca moyun, tögörök
Çılbırı tutam kalgıça
Çındagan coogo çaldırbas
Çın tulpardın özü eken.
Aram ölgön soyulgur
Eçen asıy kezi eken,
Ezkaranın Çoñ küröñ
Uşul attı minsin dep,
Kööhardan topçu muştumday,
Bolot egep ciberip,
Körsöñ türüñ uşunday.
Bilge artıluu kök kübö,
Ok ötpögön bek kübö
Arkagın bolot taldırgan,
Ilayıktap soguşka
Bolot ögöp kaldırgan.
Balta çapsa barbagan,

Küheylanlarını bağlaşıp,
Hoplayıp duran küheylan at
Geçit resmine koydu,
Gece gündüz iki gün,
At bulamaz oldu,
Mançu hanı Ezkara –
Ezkara'nın Çon Kürön'ü,
Bastığı yerin dibi taşmış,
Boğuşan düşmana ustaymış.
Dağdan taştan koşturan
Tündükçü'nün Doru aygırı,
Doru aygırın soyu,
Tozunu dağ gibi savuran,
Dağ taş görse koşturan,
Karşı geleni deviren,
Mızrakta usta, cenkte pişkin,
Tırnağı çelik, masmavi taş,
Tutuşan düşmana pişmiş, Beecin'den
çıkma Lıypı usta,
Karasaat Çon Kürön,
Nicesine saldı büyük dehşet,
Dört yanında zırhın
Yaban koçu boyunlu, yuvarlak,
Yuları bir tutam kalana dek,
Azılı düşmana kaptırmaz,
Gerçek küheylanın ta kendisiymiş.
Haram ölesi kesilesi,
Nice yaşını sürmekteymiş,
Ezkara'nın Çon Kürön'ü.
Bu ata binsin diye,
Cevherden düğme yumruk kadar,
Çeliği eğeleyip koyup,
Görsen, görünüşü böyle.
Bileğe asılı gök zırh,
Ok geçmeyen pek zırh,
Argacını çelikten dövdürmüş,
Savaşa uygun düzüp,
Çeliği eğeleyip bırakmış.
Balta çalsa işlemeyen,

	Ayza urganda karandı	*Mızrak vurunca zırhı*
	Ar cagına ciberbey,	*Öte yanına geçirmeden,*
	Uçun çırmap baylagan.	*Ucunu sarıp bağlamış.*
	Uruşka kiygen kişinin	*Savaşta giyen kişinin*
	Eç armanı kalbagan,	*Hiçbir hasreti kalmamış,*
161920	Içi bolot, tışı cez,	*İçi çelik, dışı tunç,*
	Karan kalgan cılastın	*Kahrolası melunun*
	Kalıñdıgı carım kez,	*Kalınlığı yarım arşın,*
	Içi cibek-atiles,	*İçi ipek, atlas,*
	Atışka kiyse ok ötpös.	*Atışta giyilse ok geçmez.*
	Çınardap saygan bagınan,	*Çınar gibi dikilmiş bağından,*
	Kakandın altın tagınan	*Kakan'ın altın tahtından,*
	Coogo ılayık şaylatıp,	*Cenge uygun donatılıp,*
	Casalgan eken bu karan.	*Yapılmış imiş bu zırh.*
	Çoñ-Beecindin şaarınan	*Çon-Beecin'in şehrinden,*
161930	Kırk cıl suuga taştasa,	*Kırk yıl suya bıraksan,*
	Kıyarıp çirip oñbogon,	*Gevşeyip çürüyüp bozulmayan,*
	Seksen künü sayışsa,	*Seksen gün mızraklaşsan,*
	Astı ayrılıp koybogon	*Altı yırtılıp ayrılmayan,*
	Tondon mınday bolbogon.	*Kürklerde böylesi olmamış.*
	Oşol çirkin oñdogon,	*O canım hiç eskimemiş,*
	Bir teşigi bolbogon,	*Bir deliği olmamış,*
	Büçüsün cibek burdurgan,	*İliğini ipekten büktürmüş,*
	Bir tozoku tonuna	*Bir cehennemlik kürküne,*
	Tokson büçü kıldırgan.	*Doksan ilik yaptırmış.*
161940	Topçuları kööhardan	*Düğmeleri cevherden,*
	Torgoy közdöp çırmagan,	*Tarla kuşu gözü gibi sarılmış,*
	Muştaşkan ölböy turbagan,	*Yumruklaşan ölmeden durmamış,*
	Carabasa söktürgön,	*Yaramazsa söktürmüş,*
	Tuş-tuşuna töktürgön.	*Dört yanına döktürmüş.*
	Kum maydasın sologon,	*Kumun incesini doldurmuş,*
	Atışkan duşman kologon.	*Atışan düşman şaşakalmış.*
	Türü mınday ok ötpös	*Böylesi bir ok geçmezi*
	Akayarga kiygizdi	*Akayar'a giydirdi,*
	Büçülügü bir toguz	*İlikleri dokuz dokuz,*
161950	Büçülügün büçülöp,	*İliklerini ilikleyip,*
	Topçulugu bir toguz	*Düğmeleri dokuz dokuz,*

Topçulugun topçulap.
Kagışka miner Çoñ küröñ
Karagan candı çoçutup,
Otogottun marcan taş*
Koñurbaydın kırk törö –
Kırk törögö tokutup.
At tokugan kırk törö
Bek şamdagay dırkırap,
Soguşka beren çıgar dep,
Taazim kılıp çurkurap.
Şamdagaylap at tokup,
Şapa-şupa bat tokup,
Mına oşondo Ayardı
Ayarga berip dalaydı.
Al Akayar balbandın
Tolu boyun topçulap,
Toluk cüzdün baarısın
Köpkök temir üpçülöp.
Balbandıgın bilgizip,
Kötörüp başka kiygizip,
Kötörgönü köp balban,
Burutka sal dep çoñ cañcal.
Kagışkanın karma dep,
Karmaşkanın cayla dep,
Kol içinde kentundu
Munda caynap el turdu.
Kızıtalak burutka
Akayar ceke barar dep,
Bek kırılış cañcaldı
Al burutka salar dep.
Cay-caraktı tıñ berip,
Coo-caragın mol berip,
Altı miñ kıtay, san kalday,
Al coonun ak sakalı – Koñurbay,
Çapçıganı colborstoy,
Akayarga kol berip,
Koñguroo belgi kagılıp,
Kalıñ kıtay çuu turup,
Sıbızgını tartışıp,

Düğmelerini düğmeleyip.
Cenkte binilen Çon Kürön,
Bakan canı ürkütüp,
Otogot'un mercan taşı,*
Konurbay'ın kırk töresi –
Kırk töreye eyerletip.
At eyerleyen kırk töre,
Pek çevik, fırıl fırıl,
Savaşa yiğit çıkar diye,
Tazim edip çığrışıp.
Çeviklikle at eyerleyip,
Çarçabuk tez eyerleyip,
İşte o zaman Ayar'a,
Verdiler nice şeyi Ayar'a.
O Akayar pehlivanın
Tüm boyunu düğmeleyip,
Yüzünün tamamını
Masmavi demirle kaplayıp.
Pehlivanlığını belli edip,
Kaldırıp başına giydirip,
Kaldıranı çok pehlivan,
Burut'a sal diye büyük kavga.
Çarpışanı yakala diye,
Tutuşanı tepele diye,
Ordu içinde kentunlar,
Burada kaynaşıp el durdu.
Kahrolası Burut'a
Akayar tek başına varır diye,
Pek kıran kırana kavgayı
O Burut'a salar diye.
Pusatı sağlam verip,
Cenk silahını bol verip,
Altı bin Hıtay, sayısız kalday,
O ordunun aksakalı – Konurbay, Pençe atışı kaplan gibi,
Akayar'a ordu verip,
Çıngırak işareti çalınıp,
Kalabalık Hıtay gürleyip,
Sıbızgıyı çalışıp,

Al Akayar balbanga	*O Akayar pehlivana*
Koşomatın aytışıp.	*Övgüsünü söyleşip.*
Kıymıldabay Ayardın	*Kıpırdamadan Ayar'ın*
Degenine könüşüp,	*Dediğine uyuşup,*
Cay-caragın ayabay	*Pusatını esirgemeden*
Akayarga berişip,	*Akayar'a verişip,*
Barabandar bakıldap,	*Davullar gümbürdeyip,*
Ceznay ünü takıldap,	*Cez-nayın sesi takırdayıp,*
Kernay-surnay tartılıp,	*Kerney zurna çalınıp,*
Cekege çıkçu Ayardın	*Teke tek çıkan Ayar'ın*
Çoñ erdigi aytılıp,	*Büyük yiğitliği söylenip,*
Mına oşentip Akayar	*İşte böylece Akayar,*
Coo-caragın kiydi ele,	*Cenk pusatını giydi,*
Çoñ kürööndü mindi ele,	*Çon Kürön'e bindi,*
Körsö köñül bölünüp,	*Görenin yüreği ürperip,*
Sölökötü-sölbötü,	*Endamı ile heybeti,*
Atka mingen kelbeti,	*Ata binmiş görünüşü,*
Kök señirdey körünüp,	*Gök yamaç gibi görünüp,*
Aldıñkı erdi kalbayıp,	*Alt dudağı sarkarak,*
Kaldayçının kabınday,	*Kalday kılıfı gibi,*
Köz üstündö kirpigi	*Göz üstünde kirpiği*
Bukarlıktın şabınday.	*Buharalının çalısı gibi.*
Murutu çöldün kamıştay,	*Bıyığı çöl kamışı gibi,*
Bet alışkan coo bolso	*Karşı gelen düşman olsa,*
Betteşpey kantip kaluuçu,	*Yüzleşmeden nasıl dururdu,*
Betteşkendin baarına	*Yüzleşenlerin hepsine*
Bek kırgındı saluçu.	*Pek kırgını salardı.*
Kalmak ötük kök cöökör	*Kalmuk çizmesi, gök meşin,*
Al butunda çoykoyup,	*Ayağında kıvrılıp,*
Alışka balban erkuldun	*Boğuşmada pehlivan yiğidin*
Korozdoy moynu koykoyup.	*Horoz gibi boynu dik durup.*
Oozunan çıkkan cel	*Ağzından çıkan yel,*
Kapçıgaydın celindey,	*Dar boğazın yeli gibi,*
Karaanın körsöñ señirdey	*Karaltısını görsen dağ burnu gibi,*
Alışkan aman bolbostoy.	*Boğuşan sağ kalmaz gibi.*
Çoñ murunu señirdey,	*Koca burnu dağ burnu gibi,*
Er kayratı temirdey.	*Er gayreti demir gibi.*
Eñişke ıktuu şer eken,	*Kapışmada usta aslanmış,*

Bütkül Kıtay işenip.
Bütün Hıtay güvenip,

Özümdün kişim deer eken.
Kendi adamım der imiş.
Dıdarı bölök, zaarı küç,
Çehresi başka, zehri güçlü,
Katılgandı kılat tüz.
Sataşanı yamyassı eder.
Altımış balban, kırk törö
Altmış pehlivan, kırk töre,
Arbaytıp atka mingizdi.
Heyulaca ata bindirdi.
Arbayıp atka minerde,
Heyulaca ata binerken,
Bet alıp coogo cürördö,
Yüz tutup düşmana yürürken,
Oşondo cetti Koñurbay
O zaman yetişti Konurbay,
Koñurbay cayı momunday
Konurbay'ın hali şöyle:
Mına oşondo Koñ törö,
İşte o zaman Kon töre,
«Degeniñe könömün,
«Dediğine uyarım,
Bul Bakburçun şaardın
Bu Bakburçun şehrinin
Kandıgın saa beremin,
Hanlığını sana veririm,
Kalkıma kabar salamın,
Halkıma haber salarım,
Kırıp berseñ buruttu,
Kırıp verirsen Burut'u,
Uşul burut degen curuttu
Şu Burut denen yurdu,
Altın taacım kiygizem,
Altın tacımı giydiririm,
Altın takka mingizip,
Altın tahta çıkarıp,
Ordoluudan kan kılam,
Ordalı yurda han kılarım,
Seni men oruntuktuu can kılam.
Seni makam iyesi can kılarım.
Kök colborstoy çamınıp.
Gök kaplan gibi atılıp.
Senin ayarlık atıñ coyomun,
Senin ayarlık adını silerim,
Çoñ törö atka koyomun.
Koca töre adını koyarım.
Bu kızıtalak buruttun,
Bu kahrolası Burut'un,
Bu burut degen curuttun,
Bu Burut denen yurdun,
Bu kerişip kördüm Semetey,
Çekişip gördüm Semetey'i,
Telegeyi teñ eken,
Her yanı denkmiş,
Atası Manas kankordon
Atası hunhar Manas'tan
Artıla tuugan er eken,
Aşkın doğmuş bir ermiş,
Kastaşıp adam kelebi,
Düşman olup insan gelir mi,
Bu coltoydu karmaşıp adam
Bu azmanla tutuşup insan
ceñebi? Aytkan tuura sözümö,
yener mi? Doğru söylediğim söze,
Tolkup ötkön cerine
Coşup geçtiği yerine
Too turuştuk bergisiz,
Dağ bile dayanamaz,
Betteşip adam kelgisiz,
Yüzleşmeye insan gelemez,
Ee, kapıray böödö eken.
Ah, hayret, boş değilmiş.
Ce Almambet uulu Külçoro
Ya Almambet oğlu Külçoro,

Aalamdan öödö eken,
Ak maraldı kubalap,
Uy kıluçu uul eken.

Kırk uruu Kıtay – Kakançı
Barı-cogun kubalap,
Kırgın salçu er eken.
Beleske bütkön bel eken,
Mendeden artık şer eken.
Kızıtalak Külçoro
At tizginin cıygıday,
Kakançı curttun baarısın
Caşı menen karısın
Aydap cürüp sorguday.
Bu kızıtalak çorogo
Çapçışıp mende barabı,
Çalışkan aman kalabı?
Keñ kökürök şer eken,
Ketken Alman berenden
Artıgırak er eken,
Er Koñurbay zor Kalça
Köp kübönü camınıp,
Kör kayratı uşunday
Kökcal şerdin özünö
Kayıptan akıl tabılıp,
Bul kara terdik, burma bel,
Buruksugan kayran şer
Cazayıldı salınıp,
Coo cagına kamınıp,
Kırgızdın eri Akayar
Kırıp ber dep calınıp,
Aylanayın Akayar,
On altıda sen keldiñ.
Keziktiñ menin özümö.
Maa kelgeniñ Akayar
Barktuu bolduñ bir dalay.
Kaşatka salgan tam kıldıñ,
Kakançı, Dıñşa kalaaga
Altın taacım kiygizip,

Âlemden üstünmüş,
Ak maralı kovalayıp,
İnek ediveren oğulmuş.

Kırk boy Hıtay – Kakançı,
Varını yoğunu kovalayıp,
Kırgın salacak ermiş.
Yamaçta bitmiş bel imiş,
Benden üstün aslanmış.
Kahrolası Külçoro,
At dizginini derer gibi,
Kakançı yurdunun hepsini,
Genciyle yaşlısını,
Sürüp götürüp sömürecekmiş.
Bu kahrolası çoroya
Pençeleşecek bende var mı,
Çatışan sağ kalır mı?
Geniş göğüslü aslanmış,
Göçüp giden yiğit Alman'dan
Daha üstün ermiş,
Er Konurbay, ulu Kalça,
Çok zırha bürünüp,
Kör gayreti işte böyle,
Bozkurt aslanın kendisine
Gaipten akıl bulunup,
Bu kara terlik, burma bel,
Buram buram kokan koca aslan,
Fitilli tüfeği kuşanıp,
Düşman yanına hazırlanıp,
Kırgız'ın eri Akayar,
Kırıp ver diye yalvarıp,
Kurbanın olayım Akayar,
On altında sen geldin.
Rast geldin benim kendime.
Bana gelişin, Akayar,
Hayli itibar buldun.
Yar başına kurulu ev yaptın,
Kakançı, Dınşa kentine,
Altın tacımı giydirip,

Altın takka mingizip,	*Altın tahta çıkarıp,*
Sazañşa curtun bilgizip,	*Sazanşa yurdunu yönettirip,*
Dıñşa curtka döö kıldım,	*Dınşa yurduna dev kıldım,*
Kulak ugup, köz körgön	*Kulak duyup, göz görmüş,*
Mınça cerge ee kıldı.	*Bunca yere sahip kıldı.*
Sen kelgende Akayar	*Sen gelince Akayar,*
Dart kumarım çaçıldı,	*Dert özlemim dağıldı,*
Küyükkön cürök basıldı.	*Yanan yürek yatıştı.*
Kanat-kuyruk keldi dep,	*Kanat kuyruk geldi diye,*
Karasa Kuday berdi dep,	*Baksan Tanrı verdi diye,*
Uşunday köönüm açıldı.	*Böylesine gönlüm açıldı.*
Kırk uruu Kıtay el kanday	*Kırk boy Hıtay eli nasıl,*
Kıyını Kalça men kanday,	*Yamanı Kalça ben nasıl,*
Maga kayrat kıluuçu	*Bana gayret verecek*
Erim Ayar, sen kanday!	*Erim Ayar, sen nasılsın!*
Burut menen uruşup,	*Burut ile vuruşup,*
Buzuktu mıktap sala kör,	*Bozgunu iyice salıver,*
Men ölgöndö Kakandın	*Ben ölünce Kakan'ın*
Eesi bolup kala kör!	*Sahibi olup kalıver!*
Kanı bolsoñ Beecindin,	*Hanı olursan Beecin'in,*
Taş salınıp tak minseñ,	*Taş döşeli tahta binersen,*
Kanı bolup curt bilseñ,	*Han olup yurdu yönetirsen,*
Balam, bettep adam baralbayt, Akayar senin özüñdü	*Oğlum, karşına insan varamaz, Akayar, senin kendini*
Sagan duşman bettep baralbay, Zuu kudukka bardırdım,	*Sana düşman yüz tutup varamaz, Zuu kuyusuna vardırdım,*
Sagan eç kim kolun salalbayt.	*Sana hiç kimse el uzatamaz. Bilicilere*
Sınçılarga sınatıp,	*sınatıp,*
Balam, kanı bolgun Beecindin	*Oğlum, hanı ol Beecin'in,*
Sırttan atka kondurdum.	*Sırttan diye ad kondurdum.*
Ögüzüñ karıp özü ölöt.	*Öküzün kocayınca kendi ölür.*
Ölgöndün malın teñ bölöt,	*Ölenin malını eşit bölüşür,*
Serkesin seter kötörüp,	*Tekesi adak diye el üstünde,*
Mingeni ıyık at bolgon.	*Bindiği kutsal at olmuş.*
Zayıp albay cön cürüp,	*Kadın almadan sade yaşayıp,*
Urgaaçı menen cat bolgon,	*Dişiye yad olmuş,*
Atı keçil elibiz,	*Adı Keçil'dir elimiz,*
Keçilge balam kan bolup,	*Keçil'e oğlum han olup,*

Curt surasañ köönüñüz,	*Yurt yönetmek istersen gönlünce,*
Sen kelgeni Akayar,	*Senin gelişin, Akayar,*
Kakançıga konuştuk.	*Kakançı'ya yerleştik.*
Asıl enem tuuganday.	*Aziz anam doğurmuş gibi.*
Alöökö atam kuuganday	*Alööke atamın soyundan gibi,*
Artık tuugan boluştuk.	*Üstün hısım olduk.*
Sen kelgende Akayar,	*Sen gelince Akayar,*
Kırktay kaçır, kırk ögüz,	*Kırk kadar katır, kırk öküz,*
Kırk atan töö, kırk doñuz	*Kırk erkek deve, kırk domuz,*
Toy kıldırıp soydurdum.	*Toy edip kestirdim.*
Almaştırıp atıñdı	*Değiştirip adını,*
Akayar balban koydurduñ.	*Akayar pehlivan koydurdun.*
Cügündürdüm aldıña	*Diz çöktürdüm önünde*
Kıcıldagan kıtaydın	*Kaynaşan Hıtay'ın*
Caşı menen karısın,	*Genciyle yaşlısını,*
Calpı tiliñ aldırdım	*Topuna sözünü dinlettim,*
Beecindiktin baarısın.	*Beecinlilerin hepsine.*
Akayar, senin ayıñdan	*Akayar, senin yüzünden*
Toñduktun curtun çuulattım,	*Tonduk yurdunu çınlattım,*
Dart kapası ketsin dep,	*Dert tasası gitsin diye,*
Kırmızı köynök, ayça bel	*Kırmızı gömlekli, hilal belli,*
Kıltıldagan kızdardı	*Salınan kızları*
Astıñ menen çubattım.	*Önünden geçirdim.*
Sınçılarga sınattım,	*Bilicilere sınattım,*
Üydöy bolgon çoñ burkan	*Ev kadar büyük putu*
Asa baylap aldırdım,	*Asaya bağlatıp getirttim,*
Artık tuugan bolsun dep,	*Üstün hısım olsun diye,*
Balbandarga maktatıp,	*Pehlivanlara övdürüp,*
Maşkerlerge saktatıp,	*Ustalara koruttum,*
Beleske koroo tam kıldım,	*Yamaca ağıl, ev yaptım,*
Bek tuuganım Ayar dep,	*Pek hısımım Ayar diye,*
Bek Duñşaga kan kıldım.	*Bek Dunşa'ya han kıldım.*
Karaan kılgan Akayar,	*Arka olan Akayar,*
Senin balbandıgıñ başkaça,	*Senin pehlivanlığın bambaşka,*
Baatırlıgıñ bir kança	*Bahadırlığın bir nice,*
Kırk uruu Kıtay, Beecin curt	*Kırk boy Hıtay, Beecin yurdu*
Cıya turgan alım bar,	*Derleyecek gücüm var,*
Sen betteşkendi talkalap,	*Sen yüzleşeni parçalayıp,*

Kıra turgan alıñ bar.
Atıştı arbın sala kör,
Ce kankordun uulu kökcaldın
Karmaşıp başın ala kör!

Kıracak gücün var.
Atışmayı bolca salıver,
Ya hunhar oğlu bozkurdun
Tutuşup başını alıver!

Balam, Almambet uulu çoronun
Kuykalangan kuturgur
Col üstünö cara kör,
Alpı-şerin buruttun
Kaltırbay kırıp sala kör!
Kızıtalak kuu burut
Özü kırgız tilinde,
Ar kaçandan bir kaçan
Añtarılıp örttöngür
Bizge duşman zilinde.
Anın atası Manas zor kankor
Karandı murun baştadı,
Altı miñ balban, er orgo
Atam Alöökö kandı baş kılıp,
Kaldaylarım soyuptur,
Tetigi Altı-Şaar soyup taştadı. Ürepen şaarım cogotup,
Alış kılıp turganda
Kızıktı çoguu kılıptır,
Menin altımış caysañ tuuganım
Aalamga cetken atagı,
Kuykalañgan kuturgur
Biröönü koyboy kırıptır.
Karoolçumdu kanımdı
Kaltırbay kırıp barımdı
Tartıp algan talkalap,
Kança cerde şaarımdı.
Çay aluçu kenimdi,
Altın çıkçu cerimdi
Artık azap bir kılıp,
Tal tüştö buzup aylımdı,
Tartıp ketti eçen col
Menin ala turgan zaybımdı.
Akmak kılıp elimdi,

Oğlum, Almambet oğlu çoronun
Kavrulası kudurmuş,
Yol üstünde yarıver,
Alpını, aslanını Burut'un
Komadan kırıp salıver!
Kahrolası kurnaz Burut,
Kendi Kırgız dilinde,
Her ne zamandan bir zaman,
Altüst olası yanası,
Bize düşmandır kökünde.
Onun atası Manas, ulu hunhar,
Kara işi önce başlattı,
Altı bin pehlivan, yiğit ordayı,
Atam Alööke han'ı başa geçirip,
Kaldaylarımı boğazlamış,
İşte o Altı-Şaar'ı kesip attı. Ürepen şehrimi yitirip,
Boğuşup durduğu demde
Görülmedik işi hep birden etmiş,
Benim altmış caysan hısımım,
Âleme yetmiş şöhreti,
Kavrulası kudurmuş,
Birini komadan kırmış.
Bekçimi, hanımı,
Komadan kırıp varımı,
Çekip almış, parçalayıp,
Nice yerde şehrimi.
Çay alınan madenimi,
Altın çıkan yerimi,
Aşırı azap hep edip,
Güpegündüz bozup obamı,
Çekip götürdü nice kez
Benim alacağım kadını.
Ahmak edip elimi,

Kırıp ketti bir kança
Coloy, Döñgö erimdi,
Tartıp algan bu burut
Alban türlüü cerimdi.
Arıslanday tolgonup,
Arıslan Manas kelet dep,
Oşol turgan Kıtaydın
Caş balası oygondu.
Kaldayımdı kanımdı,

Tartıp aldı şaarımdı.
Küçöp uruş bir kılıp,
Küçörümdü dagı aldı,
Küçöp ketip burut curt
Kıtaydan mınça şaar aldı.
Könö-Şaarım talkalap,
Köp balbandı soyuptur,
Diñkelik şaarın talkalap,
Ala koyup al şaardı
Bay degen atka koyuptur.
Üç kün soguş çır kılıp,
Ürbü dep atka koyuptur.
Kızıtalak buruttun
Abaylaçı sen munu,
Atasının çatagın.
Eski arıktın ukumu,
Oşol örttöngürdün tukumu.
Uşul aylanayın, Akayar,
Balbanımsıñ, şerimsiñ,
Kartayganda karaldım
Kara tutkan erimsiñ.
Kızıtalak burutka
Kırgındı kızık sala kör.
Ubalı-soobu bolobu,
Uşu turgan buruttan
Uşul turgan Kıtaydı
Acıratıp ala kör!
Abaylap kördüm buruttu –
Burut degen curuttu

Kırıp geçti bir nicesini,
Coloy'u, Döngö erimi,
Çekip almış bu Burut
Türlü türlü yerimi.
Aslan gibi kıvranıp,
Aslan Manas gelir diye,
Şurada duran Hıtay'ın
Küçük çocuğu uyanırdı.
Kaldayımı, hanımı,

Çekip aldı şehrimi.
Şiddetle savaş bir edip,
Küçör'ümü dahi aldı,
Azgınlaşıp Burut yurdu
Hıtay'dan bunca şehir aldı.
Könö-Şaar'ımı parçalayıp,
Çok pehlivanı boğazlamış,
Dinkelik şehrini parçalayıp,
Alıvermiş o şehri,
Bay diye ad koymuş.
Üç gün savaş kavga edip,
Ürbü diye ad koymuş.
Kahrolası Burut'un,
Dikkat et sen buna,
Atasının fesadıdır.
Eski arığın dölüdür,
O yanasıcanın soyudur.
Şimdi kurbanın olayım, Akayar,
Pehlivanımsın, aslanımsın,
Kocadığımda göz bebeğim,
Dayanak tuttuğum erimsin.
Kahrolası Burut'a
Kırgını görülmedik salıver.
Vebali sevabı olur mu,
Şurada duran Burut'tan
Şurada duran Hıtay'ı
Ayırıp kurtarıver!
Dikkatle gördüm Burut'u –
Burut denen yurdu:

Akılmanı zor Bakay –
Zorlugu toonun teñindey,
Alışçu coom Semetey –
Ala-Toonun señirdey.
Ee, kulunum Akayar,
Küröştü mıktap sala kör,

Bilgesi ulu Bakay –
Ululuğu dağın dengi,
Boğuşacağım düşmanım Semetey –
Ala-Too'nun sırtı gibi.
Ey kulunum Akayar,
Güreşi iyice salıver,

Karıganda Koñurbay
Külçorodon ölüp keldi dedirbey Coo-
cabdıktı, sebildi
Ee, kulunum Akayar,
Mına arsak-tersek Ala-Too
Buu kızıtalak burutka,
Burut degen curutka
Mende çıdaar el emes,
Aldırıp iysek camanat!
Buzulup ketti bizdin tüş –
Olcogo tüşkön Buuruldu
Oo burutka aldırdık,
Kılımda bolboyt mınday iş.
Cañcuu, şibee curtumdu
Cantaylatsam bölünböyt,
Canaşa kirse kokustan
Canakı turgan Külçoro
Can koyor aram körünböyt.
Uluktarım, şerlerim,
Uruştun cayı uşunday
Uruşkula erlerim», –
Er Koñurbay munu aytıp,
Esteseñ kıyın şumdu aytıp,
Ok ötpögön küldü ton
Akayarga kiygizip,
Opsuz tulpar Çoñ küröñ
Akayarga mingizip,
Kabırgalı sebildi
Kayra-kayra bütündöp,
Cara tartıp temirdi
Bilbegendi bilgizip,
Mintip colgo saldı ele,

Kocamışken Konurbay,
Külçoro'dan ölüp geldi dedirtme, Cenk
pusatını, zırhı,
Ey kulunum Akayar,
İşte yalçın çarpık Ala-Too,
Bu kahrolası Burut'a,
Burut denen yurda,
Bende dayanacak el yok,
Kaptırırsak, kara leke!
Bozuldu bizim düşümüz –
Ganimet düşen Buurul'u
Ah, Burut'a kaptırdık,
Asırda olmaz böyle iş.
Cancuu, Şibee yurdumu
Yan yatırsam bölünmez,
Yanaşıp girse kazara,
Deminki duran Külçoro,
Can bırakacak harama benzemez.
Uluklarım, aslanlarım,
Savaşın hali işte böyle,
Vuruşun erlerim», –
Er Konurbay bunu söyleyip,
Ansan, yaman hileyi söyleyip,
Ok geçmez has kürkü
Akayar'a giydirip,
Ölçüsüz küheylan Çon Kürön'e
Akayar'ı bindirip,
Kaburgalı zırhı
Tekrar tekrar bütünleyip,
Demiri yarıp geçmeyi,
Bilmeyene öğretip,
Böylece yola koydu,

Cer caynagan can bolup,
Cekege çıktı Akayar,
Iybı-Şıybı balbanı.
Takoolçusu al bolup.
Asmanga uçup topurak.
Adam kaynap topurap.
Altımış Kıtay, san kalday,
Ak sakalı Koñurbay

Yer kaynaşan can olup,
Teke teke çıktı Akayar,
Iybı-Şıybı pehlivanı.
Destekçisi o olup.
Göğe uçup toprak.
İnsan kaynayıp curcuna.
Altmış Hıtay, sayısız kalday,
Aksakalı Konurbay,

Aralaş ıylap, çuu turup.
Columdu karmap imerip,
Colbors sınduu Ayardı
Çoñ cekege ciberdi.
Cekege Ayar çıkkanda
Kayran neme kanteer dep,
Koñguroo bekem kagılıp,
Kol esinen cañılıp,
Kayra aman kelse dep,
Kakançının köp curtun
Aman-esen körsö dep,
Koñurbay turdu kaygırıp,
Çoñ küröñ atın argıtıp,
Akayar çıktı cekege
Koñurbaydan ayrılıp
Mına oşondo Akayar –
Saltanatı bir dalay,
Sakçısı bar, şeri bar,
Al Akayar baatırdın
Canında altı eri bar.
Uybu-Şuybu balbanı
Akayardın canında
Karoolçu bolup kalganı.
Mına oşondo Akayar
Koldon çıktı bölünüp,
Ata, koloktogon kayran er
Kök askar toodoy körünüp,
Cañ-cuñdu aydap şaylanıp,
Calañ kılıç baylanıp,
Kalıñ koldon bölünüp,

Karışık ağlaşıp, çığrışıp.
Yolunu tutup döndürüp,
Kaplan yapılı Ayar'ı
Büyük teke teke gönderdi.
Teke teke Ayar çıkınca,
Kahraman ne yapar diye,
Çıngırak sıkıca çalınıp,
Ordu aklını şaşırıp,
Geri sağ gelse diye,
Kakançı'nın çok yurdunu
Sağ esen görse diye,
Konurbay durdu kaygılanıp,
Çon Kürön atını dörtnala sürüp,
Akayar çıktı teke teke,
Konurbay'dan ayrılıp.
İşte o zaman Akayar –
Saltanatı bir hayli,
Bekçisi var, aslanı var,
O Akayar bahadırın
Yanında altı eri var.
Uybu-Şuybu pehlivanı
Akayar'ın yanında
Bekçi olup kalmıştı.
İşte o zaman Akayar,
Ordudan çıktı ayrılıp,
Vay, salınan kahraman er,
Gök yalçın dağ gibi görünüp,
Can-cun'u sürüp kuşanıp,
Yalın kılıç bağlanıp,
Kalabalık ordudan ayrılıp,

Arıslan sını körünüp,
Ayılga kantip ketem dep,
Murazga kantip cetem dep,
Közünün caşı tögülüp.
Mına oşondo Akayar
Kapka-Taşka köp toktop,
Kaçañkı darttı köp coktop,
Baatırlıgı başınan

Aslan görünüşü belirip,
Obama nasıl giderim diye,
Murada nasıl ererim diye,
Gözünün yaşı dökülüp.
İşte o zaman Akayar,
Kapka-Taş'ta çok durup,
Eski derdi çok anıp,
Bahadırlığı başından

Ozup turar beken dep,
Bala colbors Külçoro
Kanetse da abasın
Tozup turar beken dep.
Munun bölögü bilbes can ele.
Keçee, Külçoro cortup kelgende, Eer beldey moynokko
Buuruldu men bergende,
Alışkan kolu bar ele,
Aytışkan kebi bar ele,
Oşol Almambettin Külçoro
Tozup turçu can ele!».
Dep, oşentip, Akayar
Can ayabay köz caynap,
Kan içmesi bek karmap,
Eer beldey belesti
Eñkeyip tüştü Akayar.
Arıslanday küylönüp,
Alban türlüü türlönüp,
Eerçitken altı balbanın
Eerçitip cürüp neteyin,
Altoonu katar öltürüp,
Aylıma kirip keteyin.
Adam tulpardı mingen turarbı,
Col üstünö süyrötüp,
Tuuganga cetpey tınarbı.
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaların eerçitip,
Meni Kuday urarbı?
Uruusu kırk kan Kıtaydın

Aşkın durur mu ola diye,
Yavru kaplan Külçoro,
Ne olsa da ağasını
Karşılar mı ola diye.
Bunun ötesini bilmez candı.
Dün, Külçoro akına geldiğinde, Eyer beli gibi geçitte,
Buurul'u ben verdiğimde,
Tutuşan eli var idi,
Sözleşilen sözü var idi,
O Almambet'in Külçoro'su
Karşılayan can idi!».
Deyip, böylece, Akayar,
Can esirgemeden gözü parlayıp,
Kan içiciliği pek tutup,
Eyer beli gibi beli
Eğilip indi Akayar.
Aslan gibi coşup,
Türlü türlü hallenip,
Peşine taktığı altı pehlivanı
Peşimde gezdirip nideyim,
Altısını sıra sıra öldürüp,
Obama girip gideyim.
İnsan küheylana binmiş durur mu,
Yol üstünde sürükleyip,
Hısıma varmadan diner mi.
Taş kuşanan Hıtay'ın
Seçkinlerini peşime takıp,
Beni Tanrı çarpmaz mı?
Boyu kırk han Hıtay'ın

Uruşka çıkçu coldorun
Çalıp keldi debeybi,
Uruşka dañgıl balbanın
Alıp keldi debeybi.
Astı agarbay kaldı dep,
Aram sanap koyboybu,
Calınsa candı taştabay
Canakı çoro soyboybu».
Dep, oşentip Akayar
At arıtıp, cer çalıp,
Küñgürönüp ün salıp,

Çımırkanıp kuturgur,
Üydöy çokmor, balta alıp,
Kaarlanıp kayran şer,
Kün kararıp batarda,
Eldin astı catarda,
Emi cetip kondu ele.
Bolcolu cok Akayar
Oşol moynokko konmok boldu ele.
Erenderdin baarısı
Tulpar attı caydaktap,
Kıbılanı baştanıp,
Kalmak eerdi cazdanıp,
Alp uykunu saldı emi.
Mına oşondo Akayar
Kılıç alıp karısın,
Kırgın tiygen nemedey
Kırıp saldı baarısın.
Aytalaada Akayar
Kızıktı kılıçtap saldı ele.
Uybu-Şuybu balbanın
Kılıçtap başın aldı ele,
Dañgıttarga cardı ele.
Akayar cayı uşunday:
«Kıtayda cürüp neteyin,
Kıyrına kirip keteyin,
Kalmakka cürüp neteyin,
Kalkıma kirip keteyin!

Savaşa çıkacak yollarını
Gözleyip geldi demezler mi,
Savaşta usta pehlivanını
Alıp geldi demezler mi.
Önü ağarmadan kaldı diye,
Haince düşünmez mi,
Yalvarsam canı komadan,
Deminki çoro boğazlamaz mı».
Deyip, böylece Akayar,
At yorup, yer gözleyip,
Homurdanıp ses salıp,

Kasılıp gerilen kudurmuş,
Ev kadar topuz, balta alıp,
Kahırlanıp kahraman aslan,
Gün kararıp batarken,
Elin önde gideni yatarken,
Şimdi varıp kondu.
Beklenmedik Akayar,
O geçide konacak oldu.
Yiğitlerin hepsi
Küheylan atı çıplak bırakıp,
Kıbleye yönelip,
Kalmuk eyerini yastık edip,
Alp uykusuna daldı şimdi.
İşte o zaman Akayar,
Kılıç alıp, yaşlısını,
Kırgına uğramış gibi,
Kırıp saldı hepsini.
Açık alanda Akayar,
Görülmedik işi kılıçla etti.
Uybu-Şuybu pehlivanın
Kılıçla başını aldı,
Azgın itlere saçtı.
Akayar'ın hali işte böyle:
«Hıtay'da gezip nideyim,
Sınırına girip gideyim,
Kalmuk'ta gezip nideyim,
Halkıma girip gideyim!

Kırgızga barıp toktoyun,
Bir tuuganım Camgırçını
coktoyun!
Eştekterden Akayar
Esine tüştü bir dalay,
Kılıçtın mizin mayladı,
Kıcıldagan kıtaydın
Kıyındarın cayladı.
Özü calgız Akayar
Köñülü ketip bölünüp,

Kök kapçalday körünüp,
Karagan candı şaştırıp,
Astındagı çoñ Buurul
Mañkañ-mañkañ bastırıp,
Döñköñdötüp celdirip,
Erte sözü keç boldu,
Külçoronu körüügö
Er Akayar baatırdın
Eki közü tört boldu.
Külçoro körsö ketüügö,
Atboroyun sıdırıp,
Adırmaktı kıdırıp,
Al Akayar bardı ele,
Anı mınday taştaylı,
Almambet uulu er çoro
Alıp bargan Buuruldu
Oşondon kabar baştaylı.
Semeteydin Arbuurul
Adırmakta, moynokto
Basıp bargan kezi eken,
Acıratıp Külçoro
Al kıtaydın kolunan
Aybandan estüü carıktık
Okuranıp toktoboy,
Toktop cerden ottoboy,
Sarı adırmak kaykañda
Aşıp bargan kezi eken.
Semeteyge Buurul at

Kırgız'a varıp durayım,
Öz kardeşim Camgırçı'yı
arayım!
Eştekler'i Akayar
Hayli andı, aklına düştü,
Kılıcın ağzını yağladı,
Kaynaşan Hıtay'ın
Yamanlarını tepeledi.
Kendi yalnız Akayar,
Gönlü gidip bölünüp,

Gök kanyon gibi görünüp,
Bakan canı telaşlandırıp,
Altındaki koca Buurul,
Rahvan rahvan yürütüp,
Hoplata hoplata tırıs sürüp,
Erken sözü geç oldu,
Külçoro'yu görmeye
Er Akayar bahadırın
İki gözü dört oldu.
Külçoro'yu görse gitmeye,
Dörtnala at koşturup,
Engebeyi dolaşıp,
O Akayar vardı,
Onu böylece bırakalım,
Almambet oğlu er çoro,
Alıp gittiği Buurul'dan,
Ondan haber başlatalım.
Semetey'in Arbuurul'u,
Engebede, geçitte,
Yürüyüp vardığı demmiş,
Kurtarıp Külçoro,
O Hıtay'ın elinden,
Hayvandan akıllı mübarek,
Kişneyip durmadan,
Durup yerden otlamadan,
Sarı engebe sırtında
Aşıp vardığı demmiş.
Semetey'e Buurul at,

Tutulgan coodon kutulup,
Küyüttün baarı çaçılıp,
Kabaktın baarı açılıp,
Buguday moynun buruptur,
Çapçıp cerdi uruptur.
Asıl şerdin aldına
Ayban da bolso Buurul at
Cerdi çapçıp uruptur,
Kulança kulak capırıp,
Kurdaşın körüp Buurul at
Kuyunday cerdi sapırıp,

Tutsak düştüğü düşmandan kurtulup,
Yürek yangısı hep dağılıp,
Çatık kaşı hep açılıp,
Geyik gibi boynunu bükmüş,
Eşeleyip yeri dövmüş.
Aziz aslanın önünde,
Hayvan da olsa Buurul at,
Yeri eşeleyip dövmüş,
Kulun gibi kulağını yatırıp,
Yoldaşını görüp Buurul at,
Kasırga gibi yeri savurup,

Köküldü kökkö zırgıtıp,
Tuyaktı cerge mılgıtıp
Colum üydöy toponu
Cemire basıp Buurul at
Oozdugun kakkılap,
Olup cerdi açkılap,
Köküldü kökkö zırgıtıp,
Tuyaktı cerge mılgıtıp,
Ulutunup bölünüp,
Tulpardık sını körünüp,
Tuylap iyse kara cer
Tuş-tuşunan bölünüp.
Kolu kıska, özü zor
Arday bolgon çoñ Buurul
Okuranıp tutulup,
Okoro tüygön ak çılbır
On eki cerden üzülüp,
Semeteyge barıptır.
Türsüldöp cer kazılıp,
Çatırga topo çaçılıp,
Tün ortosu mezgilde
Ayköldön tuugan kökcaldın
Uykudan közü açılıp,
Koñurugu basılıp,
Umaçtay közü açılıp.
Ata, korozdoy bolgon kayran şer
Kolun alıp arkaga,

Kâkülünü göğe savurup,
Toynağını yere gömüp
Yol boyu ev gibi toprağı
Ezerek basıp Buurul at,
Gemini dişleyip durup,
Oyup yeri eşeleyip,
Kâkülünü göğe savurup,
Toynağını yere gömüp,
Ah çekip huysuzlanıp,
Tulparlık vasfı görünüp,
Şahlanınca kara yer
Dört bir yandan yarılıp.
Ayağı kısa, gövdesi zorlu
Küheylan olmuş koca Buurul
Burnundan soluyup tutulup,
Sımsıkı düğümlenmiş ak yular
On iki yerinden kopup,
Semetey'e varmıştı.
Güm güm yer kazılıp,
Çadıra toprak saçılıp,
Gece yarısı vaktinde
Ayköl'den doğan bozkurdun
Uykudan gözü açılıp,
Horultusu kesilip,
Fal taşı gibi gözü açılıp.
Ah, horoz misali aziz arslan
Ordusunu ardına alıp,

Kara-Kırdın conuna
Kayrılgan baatır konuuga,
Ata, talıkpagan kayran şer
Tak oşol cayda boluuga.
Adırmaktı çaldırıp,
Altımış bugu, tört kulca
Adırdan atıp aldırıp.
Kırk kulaktuu cez kazan –
Cez kazanga saldırıp.
Erikse elik atışıp,
Erikpese kayrandar
Erkin oynop catışıp.

Kara-Kır'ın sırtına
Konmak için dönen bahadır,
Ah, yorulmak bilmez aziz arslan
Tam o yurtta kalmıştı.
Tepeleri gözletip,
Altmış geyik, dört yaban koçu
Kırlardan vurdurup getirtip.
Kırk kulplu tunç kazan –
Tunç kazana koydurup.
Canı sıkılınca karaca avlayıp,
Sıkılmayınca yiğitler
Özgürce oynayıp yatıyorlardı.

Altın türkük çoñ çatır
Ala askar toodoy çoñ baatır Omuroogo kuyulup.
Kırk kınap altın çatırdı
Kıyındap cerge kaktırıp,
Büt ok darı, cay-carak
Kara bilge arttırıp.
Bilge cüktöp ok alıp,
Kırgızdan tandap ok alıp,
Okuranıp oncoñdop,
Colu bolgon kökcaldın
Cogotkonu Buurul at,
Coolaganı Koñurbay.
Uçurganı Ak şumkar,
Uruşçu coosu Ezkara.
Kapa bolup kaygırıp,
Atadan kalgan murapı
Buurul attan ayrılıp,
Köñülü ketip bölüngön.
Közünün caşı tögülüp
Atası Manas ayköl-şer
Azır bügün ölgönsüp.
El çogulup, kalk dürböp,
Emi bügün kömgönsüp,
Çıday albay kayran şer
Çın müşkül tüşüp kaygırıp,

Altın direkli büyük çadır
Ala yüce dağ gibi büyük bahadır Göğsüne dökülüp.
Kırk yerinden pekiştirip altın çadırı
Sağlamca yere çaktırıp,
Bütün ok, barut, pusat silah
Kara file yükletip.
File yükleyip ok alıp,
Kırgız'dan seçip ok alıp,
Kişneyip oynaklayıp,
Yolu açık bozkurdun
Yitirdiği Buurul at,
Düşman bellediği Koñurbay.
Uçurduğu Ak sungur,
Vuruşacağı düşmanı Ezkara.
Kederlenip kaygılanıp,
Babadan kalan mirası
Buurul attan ayrılıp,
Gönlü gidip bölünmüştü.
Gözünün yaşı dökülüp
Babası Manas ayköl arslan
Sanki bugün ölmüş gibi.
El toplanıp, halk çalkalanıp,
Sanki bugün gömmüş gibi,
Dayanamayıp aziz arslan
Gerçek müşkül düşüp kaygılanıp,

Çıday albay Semetey
Buurul attan ayrılıp,
Muñkangan kayran şeriñiz
Tün ortosu mezgilde
Aydaganı on tört at,
A kündö ıraak baylagan,
Kaardı katuu baştagan.
Bitteyinde birge öskön
Buurul attan ayrılıp,
Muñkanıp turgan töröñüz
Irgıp turup karasa,
Arday bolgon Buurul at
Okuranıp cer çapçıp,
Kuyruk-calı suyulup,
Aytayın dese tili cok,
Okuranıp canıbar

Dayanamayıp Semetey
Buurul attan ayrılıp,
Dertlenen aziz arslanınız
Gece yarısı vaktinde
Sürdüğü on dört at,
O günlerde uzağa bağlamıştı,
Kahrı şiddetli başlamıştı.
Küçücükken birlikte büyüyen
Buurul attan ayrılıp,
Dertlenip duran töreniz
Fırlayıp kalkıp bakınca,
Küheylan olmuş Buurul at
Kişneyip yeri eşeleyip,
Kuyruğu yelesi seyrelip,
Söyleyeyim dese dili yok,
Kişneyip duruyor canavar

Eki közdön akkan caş
Teñiz erdi körgöndö
Tegerenip bolkuldap,
Temteleñdep Buurul at
Teñizdi körüp solkuldap,
Kulanday kulak burgulap,
Tumşuk menen urgulap.
Buurul mintip turganda
Çılgıy içi ört-calın,
Çıday albay Semetey
Kökülünün astınan,
Ay mañdaydın özünön
Kurkurata kup cıttap,
Aybanda bolso kurdaş dep,
Asıl can menen sırdaş dep,
Talaaga cürsö sabatım
Aybanda bolso Buurulum
Atamdan kalgan emespi,
Aylanıp uçar kanatım,
Çılbırdan karmap Buuruldu
Çın kördümbü dep burkurap.
Süyünüp ıylap burkurap.

İki gözden akan yaş
Derya gibi eri görünce
Dönenip çırpınarak,
Sendeleyip Buurul at
Deryayı görüp sarsılıp,
Kulan gibi kulak çevirip,
Burnuyla dürtüp durup.
Buurul böyle dururken
İçi baştan başa ateş alev,
Dayanamayıp Semetey
Kâkülünün altından,
Ay alnının tam üstünden,
Doya doya kokladı,
Hayvan da olsa yoldaşım diye,
Aziz canımla sırdaşım diye,
Bozkıra çıksam dayanağım,
Hayvan da olsa Buurul'um
Babamdan kalma değil mi,
Dönüp uçan kanadım,
Yularından tutup Buurul'u
Gerçekten mi gördüm deyip hıçkırdı.
Sevinip ağlayıp hıçkırdı.

Çılbırdan karmap köp ıylap,
Çın Manastan kalgan dep ıylap.
Buurul menen Semetey
Koşuluşup turganda
Sarı kan, Bakay kan ıylap,
Kulak ugup, köz körgön
Körgön candın baarı ıylap.
Iylap turgan kalayık
Kayran başka iş tüşsö
Çımınday canga küç tüşsö,
Tak uşunday bolor dep ıylap.
Kalıñ kırgız, köp argın
Kalkı dürböp keldi ele,
Kan Bakay baştap kıyla can

Yularından tutup çok ağladı,
Gerçek Manas'tan kalma diye ağladı.
Buurul ile Semetey
Kavuşup dururken
Sarı Han, Bakay Han ağladı,
Kulağı duyan, gözü gören
Gören canların hepsi ağladı.
Ağlayıp duran ahali
Aziz başa iş düşünce
Sinek misali cana güç düşünce,
Tam böyle olur deyip ağladı.
Kalabalık Kırgız, çok Argın
Halkı çalkalanıp gelmişti,
Han Bakay başta nice can

Alpı turup kördü ele.
Sarı kan, Bakay agası
Korcoñdogon kokuyga
Bulardın koşomatın karaçı.
Karıya erler kep baştap,
Akırın aytıp bek taştap:
«Oy, kulunum Semetey,
Cogolgon Buurul tabılıp,
Senin çoñ abiyriñ cabılıp.
Üzülgönüñ ulanıp,
Çaçılganıñ cıynalıp,
Tilegeniñdi beriptir,
Arday bolgon Buuruluñ
Balam, astıña bügün keliptir,
Emi karmaşkanıñ Kakançı,
Çımçışarıñ Çınmaçın,
Balam, ayza sunsañ ez bolsun,
Ataña duşman Koñurbay
Balam, bet aldıñdan kez bolsun.
Balam, eñkeyişten er sayıp,
Er Koñurbay baş kılıp,
Balam, tak elüünü katar teñ saygın, Bu
Külçorom cok bolso,
Balam, zordukçu kıtay cogolsun,

Alplar durup görmüştü.
Sarı Han, Bakay ağası
Bu telaşlı feryada
Bunların yaltaklanmasına bak hele.
Yaşlı erler söz başlatıp,
Usulca söyleyip kesin kesti:
«Ey kulunum Semetey,
Yiten Buurul bulunup,
Senin büyük onurun kurtuldu.
Kopmuş olan ulandı,
Saçılmış olan toplandı,
Dilediğini vermiştir,
Küheylan olmuş Buurul'un
Balam, önüne bugün gelmiştir,
Şimdi tutuşacağın Kakançı,
Çimdikleşeceğin Çınmaçın,
Balam, mızrak uzatsan ezilsin,
Babana düşman Koñurbay
Balam, karşına çıkıversin.
Balam, inişte er mızraklayıp,
Er Koñurbay başta olmak üzere,
Balam, tam elliyi sıra sıra sapla, Bu
Külçorom olmasaydı,
Balam, zorba Kıtay yok olsun,

Balam, kırgızdın işi oñolsun!
Balam, kabarıñda bar bele,
Küçün berip Buuruldun
Çımınday canıñ kuuruldu.
Balam, buzuktuu sözgö könböy cür,
Sendey kıraan balaga,
Balam, arday bolgon Buuruldu
Ata orduna karmagan,
Ar kimge küçün berbey cür!
Küçün berip Buuruldu
Kişi körbös çoñ dümök,
Körüp kala cazdadıñ.
Kaza cetip, kün bütpöy,
Balam, ölüp kala cazdadıñ.
Bu sözdü aytıp turguça,
Oluyat uulu er Bakay
Aytıp oozun cıygıça,

Balam, Kırgız'ın işi düzelsin!
Balam, haberin var mıydı,
Buurul'un gücünü verip
Sinek gibi canın kavruldu.
Balam, fesatlı söze kanma sakın,
Senin gibi şahbaz çocuğa,
Balam, küheylan olmuş Buurul'u
Baba yerine tutup sakla,
Kimseye gücünü verme sakın!
Buurul'un gücünü vererek
Kimsenin görmediği büyük belayı,
Az kalsın görüyordun.
Ecel yetip, günün dolmadan,
Balam, az kalsın ölüyordun.
Bu sözü söyleyip dururken,
Evliya oğlu er Bakay
Söyleyip ağzını toplayana dek,

Körsö köñül bölünüp
Kök askar toodoy körünüp,
Basıgı öndür cel okşop,
Baraanı askar bel okşop,
Bulkunganda cön ele
Arıslandık türü körünüp,
Asıl kıraan Külçoro
Adırdan tüştü körünüp.
Çoronu körüp töröñdün
Köñülü ketti bölünüp,
Közünün caşı tögülüp.
«Arbuuruldu kutkarıp,
Alıp kelgen balaga
Menin arslan canım sadaga!
Canga ölçölü calgız at
Caş bala kolgo tiygizdi.
Argımak cıynap, at küttüm,
Aylansın Buurul buudandan.
Azamat cıynap, er küttüm
Aylansın Külçorom sendey
tuugandan!

Görenin gönlü bölünüp
Gök yüce dağ gibi görünüp,
Yürüyüşü yamaç yeli gibi,
Karaltısı yüce bel gibi,
Silkindiğinde düpedüz
Arslanlık sureti görünüp,
Asil şahbaz Külçoro
Tepeden indi göründü.
Çoro'yu görüp törenizin
Gönlü gitti bölünüp,
Gözünün yaşı döküldü.
«Arbuurul'u kurtarıp,
Alıp gelen çocuğa
Benim arslan canım sadaka!
Cana denk biricik atı
Körpe çocuk elime kavuşturdu.
Argımak toplayıp at besledim,
Hepsi Buurul küheylana kurban olsun.
Yiğit toplayıp er besledim,
Hepsi kurban olsun Külçorom senin gibi
kardeşe!

Tüşpöyt belem sanaaga.
Kalbayt belem barbañdap,
Bir it ölçü talaada».
Erdigi curtka sınaakım,
Er Külçoro muraapım.
Bereki abañ berendin
Saa kayran canım sadaga!
Çaçılganım cıynagan,
Üzülüp ketsem ulagan,
Öçkön ottu tamızgan,
Ölsö candı tirgizgen,
Astıga salsam ak colum,
Aydap cürsöm san kolum.
Ay, Külçoro, tuuganım,
Bolcol coogo çabıçu
Bolot uñgu aybaltam,

Düşmez miydim derde ben.
Kalmaz mıydım bocalayıp,
Bir it misali bozkırda ölürdüm».
Yiğitliğini yurt sınamış,
Er Külçoro mirasım.
İşte aban yiğidin
Sana aziz canım sadaka!
Saçılmışımı toplayan,
Kopup gidersem ulayan,
Sönmüş ateşi tutuşturan,
Ölse canı dirilten,
Öne katsam ak yolum,
Sürüp gitsem sayısız ordum.
Ay Külçoro, kardeşim,
Vakti gelen düşmana çalınan
Çelik saplı aybaltam,

Menin bolcolu cok çoñ arkam.
Carıktıgı bolcolsuz,
Berenimsiñ belimsiñ.
Belgisiz kıyın şerimsiñ.
Ölçöp coogo casagan
Tabılgıluu kolotum,
Taşka salsa taygılbas
Taptap koygon bolotum.
Kımbatımsıñ, körkümsüñ,
Kıykırsa küçöp ketüüçü
Kızıl munar örtümsüñ.
Askarımsıñ, belimsiñ,
Ay-aalamdı buy kılgan
Tabılbay turgan şerimsiñ!»
Oncoñdogon Buuruldu,
Bul Külçoro berendin
Kadırın kimdir biler dep,
Calgız tuugan kıraanga
Biröönün közü tier dep,
Kadır bilgen balaga
Azoo kara bukanı
Keskiletip ciberip,

Benim ölçüsüz büyük dayanağım.
Parlaklığı ölçüsüz,
Yiğidimsin, belimsin.
Eşsiz çetin arslanımsın.
Düşmana göre ölçüp yapılmış
Tabılgı saplı çomağım,
Taşa vursan kaymayan
Su verilmiş çeliğim.
Kıymetlimsin, güzelliğimsin,
Haykırınca coşup giden
Kızıl duman yangınımsın.
Yüce dağımsın, belimsin,
Ay-âlemi kırıp geçiren
Bulunmaz arslanımsın!»
Çalımla salınan Buurul'u,
Bu Külçoro yiğidin
Değerini kim bilir diye,
Biricik kardeş şahbaza
Birinin gözü değer diye,
Kadir bilen çocuğa
Azgın kara boğayı
Kestirip gönderiverip,

	Çapkan eken sadaga.	*Kurban olarak kesmişti.*
	Oşol kezde Külçoro	*O sırada Külçoro*
	Şay koldogon kıraandın	*Şay'ın koruduğu şahbazın*
	Şerdik cayı körünüp,	*Arslanlık hâli görünüp,*
	Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay-âlemi kırıp geçiren*
162670	Erdik cayı körünüp,	*Erlik hâli görünüp,*
	Külçoro cayı momunday –	*Külçoro'nun hâli şöyleydi –*
	Arıslanday sıyagı,	*Arslan gibi görünüşü,*
	Alakeñ kandın kıraanı.	*Alake Han'ın şahbazı.*
	Ölüm ortok, can birge	*Ölümde ortak, canda bir*
	Öñgöçö kıraan balanın	*Başkaca şahbaz çocuğun*
	Kay kılıgın aytalı!	*Hangi huyunu söyleyelim!*
	Beren da eken, bel da eken,	*Yiğit de imiş, bel de imiş,*
	Karagan cagı kızıl ört.	*Baktığı yön kızıl yangın.*
	Şay koldogon şer da eken,	*Şay'ın koruduğu arslan da imiş,*
162680	Çoronu mınday dey berse	*Çoro'ya böyle diyedursak*
	Kuday urgan kep eken,	*Tanrı çarpmış söz imiş,*
	Argın menen kırgızga	*Argın ile Kırgız'a*
	Temirden kaşa çep eken,	*Demirden çevrili kale imiş,*
	Caynagan kızıl çok eken.	*Işıldayan kızıl kor imiş.*
	Caynap turgan şer eken,	*Işıl ışıl duran arslan imiş,*
	Kırgızga calgız tuulgan,	*Kırgız'a biricik doğmuş,*
	Kılçaybay coogo katılsa	*Dönüp bakmadan düşmana sataşsa*
	Kılımga salat çuulgan.	*Cihana salar velvele.*
	Baatırı curttan bir başka,	*Bahadırı yurttan bambaşka,*
162690	Kıtay turmak kılımga	*Kıtay şöyle dursun tüm cihana*
	Atı ugulgan köykaşka.	*Adı duyulmuş nam salmış.*
	Turganı Talas cer bolgon.	*Durduğu yer Talas olmuş.*
	Kütkönü kökcal er bolgon,	*Beklediği bozkurt er olmuş,*
	Kaçırgan coosu kem bolgon,	*Saldırdığı düşman perişan olmuş,*
	Şer ekenin bilgizip,	*Arslan olduğunu bildirip,*
	Er koluna tiygizip,	*Erin eline kavuşturup,*
	Şamdagayı bolcolsuz	*Çevikliği ölçüsüz*
	Coogo kirse çok eken,	*Düşmana girse kor imiş,*
	Kulak ugup, köz körgön	*Kulağın duyduğu, gözün gördüğü*
162700	Aalamda cok eken,	*Âlemde bir eşi yok imiş,*
	Beren çoro kelgen soñ,	*Yiğit çoro geldikten sonra,*
	Beli biyik Buuruldu	*Beli yüksek Buurul'u*

Törösünün koluna
Alıp kelip bergen soñ,
Oşondo töröñ kubanıp,
Duşman caktan çoçundu.
Arday kılıp Buuruldu
Azır töröñ tokundu.
Bulgarı terdik, kök tokum
Munu üstünö saldı ele.
Sebilçen balban seksen tört –
Serpişken cagı kızıl ört.
Kalkançanı kança tört –
Kara coltoy kankordun
Kara adırmak butkulday,
Karmaşsa candı cutkuday.
Körünöö salıp çoñ cañcal,
Ölgöndö bolboyt eç arman
Baatırıñdın Akkañkı eer
Kötörüp çıktı köp balban,

Töresinin eline
Alıp getirip verdikten sonra,
O zaman töreniz sevinip,
Düşman yönünden kaygılandı.
Küheylan edip Buurul'u
Şimdi töreniz eyerledi.
Sahtiyan terlik, gök teyelti
Bunu üstüne koymuştu.
Zırhlı pehlivan seksen dört –
Çarpıştığı yön kızıl yangın.
Kalkanlısı nice kez dört –
Kara uğursuz hunharın
Kara yamaçlar yığını gibi,
Tutuşsa canı yutacak gibi.
Göz göre koparıp büyük kavgayı,
Ölünce kalmaz hiç hasret
Bahadırının Akkañkı eyerini
Kaldırıp çıkardı nice pehlivan,

Kaşın altın kıyıtkan,
Karmaş menen dümökkö
Ilayıktap casagan,
Can bölöktön kuragan.
Almambet kılgan Akkañkı –
Çap oloñun bek tartıp,
Kulak ugup, köz körgön
Erendin baarı suragan,
Aldıñkı kaşı – ak altın,
Artkı kaşı – çılk kümüş
Eki kaptal – en temir,
Ep keltirip oñdogon.
Kabarıñda bar beken
Kan Manastın kurdaşı,
Kabılan Almañ sırdaşı,
Oşol kişi oñdogon
Eñişke minse beker dep,
Ebinen tayıp keter dep,
Taramıştan taldırgan,
Celim menen aralaş

Kaşını altınla işlemiş,
Kavgayla kargaşaya
Uygun düşürüp yapmış,
Bambaşka özden kurmuş.
Almambet'in yaptığı Akkañkı –
Kolanını sımsıkı çekip,
Kulağı duyan, gözü gören
Erenlerin hepsi istemiş,
Ön kaşı – ak altın,
Arka kaşı – halis gümüş
İki yanı – som demir,
Yerli yerince düzeltmiş.
Haberin var mıdır
Han Manas'ın yaşıtı,
Kaplan Almañ'ın sırdaşı,
O kişi düzeltmiş
İnişe binilse boşa gider diye,
Dengesinden kayar diye,
Kirişten ördürmüş,
Tutkalla karıştırıp

	Bıt-çıt kılıp çaldırgan,	*İnceden inceye dövdürmüş,*
	Körgöndö kuba kandırgan.	*Göreni sevince boğmuş.*
	Eñişke minseñ eñkeybes,	*İnişe binsen eğilmez,*
	Ar borumun bolcogon.	*Her biçimini hesaplamış.*
	Kolu menen Alakeñ	*Eliyle Alake'niz*
	Calgız eerdin kert başın	*Tek eyerin sırf kendisini*
	Ceti cılı somdogon.	*Yedi yıl yontmuş.*
	Ar çeberler kındagan,	*Nice ustalar işlemiş,*
	Artık kıyın boldu dep,	*Fazlasıyla yaman oldu diye,*
162750	Arıslan Bakay sındagan.	*Arslan Bakay sınamış.*
	Berender körüp caktırgan,	*Yiğitler görüp beğenmiş,*
	Astındagı Buurulun	*Altındaki Buurul'unu*
	Amanat kılıp bul eerdi	*Emanet edip bu eyeri*
	Bölökbayga baktırgan.	*Bölökbay'a baktırmış.*
	Buurulga tokup turganda	*Buurul'a vurulduğunda*
	Kup caraşıp kınagan,	*Pek yakışıp oturmuş,*
	Ceñip mende albas dep,	*Hiçbir kul yenip alamaz diye,*
	Cezkempir körüp sınagan,	*Cezkempir görüp sınamış,*
	Cetkileñ kılgan Akkañkı eer Catkan	*Kusursuz yapılmış Akkañkı eyeri Yatan*
	töödöy kara kaş –	*deve gibi kara kaş –*
162760	Ar Buurulga tokudu.	*Küheylan Buurul'a vurdular.*
	Beyli kara, suuk boor	*Niyeti kara, katı yürekli*
	Munun bedelin körüp çoçudu,	*Bunun heybetini görüp ürktü,*
	Al añgıça bolbodu,	*O ara çok geçmedi,*
	Oncoñdogon Buuruldu	*Çalımla salınan Buurul'u*
	Tak on eki balban tokudu,	*Tam on iki pehlivan eyerledi,*
	Kuyuşkanın uzartıp,	*Kuskununu uzatıp,*
	Borumun candan arttırıp	*Görkemini herkesten artırıp*
	Ayuu talpak, ak pıştan	*Ayı postu, ak keçeyi*
	Anı üstünö tarttırıp,	*Onun üstüne çektirip,*
162770	Ar Buuruldu tokutup,	*Küheylan Buurul'u eyerletip,*
	Çımırkangan coolardı	*Kasılıp gerinen düşmanları*
	Çın oşentip kıraanıñ	*Gerçekten böylece şahbazın*
	Çımınday candan çoçutup,	*Sinecik canından bezdirip,*
	Attı tokup baylatsa,	*Atı eyerleyip bağlatınca,*
	Atı Kızır dubana	*Atının piri Hızır derviş*
	Çın oozduktan eköölöp,	*Gemin iki yanından tutup,*
	Oncoñdotup Buuruldu	*Çalımla yürütüp Buurul'u*

On eki balban cetelep.
Arbak konup barbayıp,
Atası Manas kökcaldan
Artıgırak daldayıp.
Körkömdügü şerdigi,
Kökcal erdin erdigi,
Sölökötü-sölbötü,
Atka mingen kelbeti
Artıgırak körünüp,
Körsö köñül bölünüp.
Kökcaldık türü körünüp.
Tümön koldu şaştırıp
Alçañdata bastırıp,
Azarın salsa duşmanga
Amanat candan şaştırıp.
Tüzü suuk türlönüp,
Tün can algıç közdönüp,
Körköm tuugan kökcaldın
Türün körsöñ oolak kaç.
Eki közdün keñdigi

On iki pehlivan yedekledi.
Ervah konup kabarıp,
Babası bozkurt Manas'tan
Daha da heybetli görünüp.
Güzelliği, arslanlığı,
Bozkurt erin yiğitliği,
Endamı ve heybeti,
Ata binmiş duruşu
Daha üstün görünüp,
Görenin gönlü bölünüp.
Bozkurtluk sureti görünüp.
Tümen orduyu şaşırtıp
Çalımla yürütüp,
Düşmana azabını salınca
Emanet candan bezdirip.
Çehresi soğuk, suret değiştirip,
Gözleri gece can alıcı kesilip,
Güzel doğmuş bozkurdun
Suretini görürsen uzağa kaç.
İki gözünün genişliği

Soolgon çöldün kölündöy,
Soguşkan candı cegidey.
Eki közdün kirpigi
Koktuga çıkkan badalday,
Kızıtalak kankorgo
Colugup mende baralbay.
Sakal menen murutu
Saraptı teşip ötköndöy,
Bet alışkan duşmandın
Tübünö çoguu cetkidey,
Sakalı saadak* kabınday
Murutu Bukar şabınday,
Oozunan çıkkan cel sözü
Özöndön küygön calınday,
Betindegi tüktörü
Atkan caanın ogunday,
Bet alganı kökcalın
Tabılgının çogunday.

Kurumuş çölün gölü gibi,
Savaştığı canı yiyecek gibi.
İki gözün kirpiği
Koyakta biten çalı gibi,
Kahrolası hunhara
Rastlayıp hiçbir kul varamaz.
Sakalı ile bıyığı
Zırhı delip geçecek gibi,
Karşısına çıkan düşmanın
Hep birden kökünü kurutacak gibi,
Sakalı sadak kılıfı gibi*
Bıyığı Buhara mumu gibi,
Ağzından çıkan yel sözü
Vadide yanan alev gibi,
Yüzündeki tüyleri
Atılan yayın oku gibi,
Bozkurdun yöneldiği yön
Tabılgı koru gibi.

Ay-aalamdı şaştırıp,
Alçañdagan Buurulun
Arkı-terki bastırıp,
Buurul atın bulkuntup
Eeliktirip Buurulun
Er ölgöndöy culkuntup.
Baatırlıgı, şerligi
Mendeden bölök körünöt,
Bereniñdin erdigi.
Tüp atası tügöl kan
Dümbekinin tukumu
Tübünön Kıdır daarıgan.
Başka atanın baarınan
Başınan Kıdır daarıgan –
Tügöngön sayın tütögön
Tüptüü şerdin tukumu
Ölgön sayın öörçügön
Öküm şerdin tukumu.
Kara çaar kabılan
Kaptalında çamıngan,
Karasa miñçe kol bolup,

Ay-âlemi şaşırtıp,
Çalımla yürüyen Buurul'unu
Bir aşağı bir yukarı yürütüp,
Buurul atını silkindirip
Coşturup Buurul'unu
Er ölmüşçesine debelendirip.
Bahadırlığı, arslanlığı
Kullardan başka görünür,
Yiğidinin erliği.
Kök atası tümüyle han
Dümbeki'nin soyudur
Ta kökünden Hızır himmet etmiş.
Diğer ataların hepsinden
Başından Hızır himmet etmiş –
Tükendikçe tüten
Köklü arslanın soyu
Öldükçe çoğalan
Hükmeden arslanın soyu.
Kara benekli kaplan
Yanı başında atılan,
Bakınca bine denk ordu olup,

Munusu dürbeen salıptır.
Alpkarakuş-zımırık*,
Azır koldop alıptır.
Azır ilip ketçüdöy
Asmandan arbaytıp butun salıptır
Kara başıl ak buura
Azır çaynap ötçüdöy
Bet aldında burkuldap,
Kalcañ urup kalıptır.
Kızıtalak kankoruñ,
Kılımdı buzgan antkoruñ
Bir körünsö bir kişi,
Bir karasa miñ kişi
Tolkusa toonu kütküdöy,
Kaarlansa kara cer
Kalıñınan tütküdöy.
Açuulanıp aykırsa

Bu da velvele salmıştı.
Alpkarakuş-zümrüdüanka,*
Şimdiden ona arka çıkmıştı.
Şimdi kapıp götürecekmiş gibi
Gökten pençesini kocaman sarkıtmıştı
Kara başlı ak buğra
Şimdi çiğneyip geçecekmiş gibi
Önünde köpürüp,
Sallanıp durmuştu.
Kahrolası hunharınız,
Cihanı bozan yaman haininiz
Bir bakışta bir kişi,
Bir bakışta bin kişi
Coşarsa dağı sarsacak gibi,
Kahırlanırsa kara yer
Derinliğinden tütecek gibi.
Öfkelenip haykırırsa

	Aybatı kaptal celindey?	*Heybeti yandan esen yel gibi?*
	Alışsa candı cegidey	*Tutuşsa canı yiyecek gibi*
	Tünörüp ketse tütküdöy	*Kararırsa tütecek gibi*
	Türün buzup kaçırsa	*Suratını bozup saldırırsa*
	Dünüyönü kütküdöy.	*Dünyayı sarsacak gibi.*
	Bettep mende kelgisiz	*Karşısına kul gelemez*
162860	Bereniñdin tak özü	*Yiğidinizin ta kendisi*
	Mende tepsep ceñgisiz.	*Kul çiğneyip yenemez.*
	Açuulanıp aykırsa	*Öfkelenip haykırırsa*
	Ala-Too toktoo berebi,	*Ala-Too dayanır mı,*
	Aybatı katuu, zaarı küç	*Heybeti sert, zehri güçlü*
	Bul öñdöngön kankordu	*Böylesine hunharı*
	Alışıp mende ceñebi.	*Tutuşup kul yenebilir mi.*
	Coy-cosunu bölünüp,	*Töresi tavrı bambaşka,*
	Ay-aalamdı şaştırıp,	*Ay-âlemi şaşırtıp,*
	Aldındagı Buurulun	*Altındaki Buurul'unu*
162870	Alçañdata bastırıp,	*Çalımla yürütüp,*
	Sırttan kökcal kabılan	*Yavuz bozkurt kaplan*
	Sır nayzasın burdu ele,	*Sırlı mızrağını çevirmişti,*
	Balbandarı çuu turup,	*Pehlivanları gürleyip,*
	Barabanın urdu ele.	*Davulunu vurmuştu.*
	Baraban kulak tundurup,	*Davul kulak sağır edip,*
	Ceznay ünü barkıldap,	*Cez zurnanın sesi çınlayıp,*
	Kerney ünü tarkıldap,	*Kerneyin sesi yayılıp,*
	Urunarga too tappay,	*Çarpacak dağ bulamayıp,*
	Uruşarga coo tappay,	*Vuruşacak düşman bulamayıp,*
162880	Manastın uulu baatırıñ	*Manas'ın oğlu bahadırın*
	Kara buurul, taykı cal	*Kara kır, kısa yeleli*
	Tartıp oozun burdu ele.	*Gemini çekip çevirmişti.*
	Kol içinde bakırıp,	*Ordu içinde bağırıp,*
	Coo kaydalap çakırıp,	*«Düşman nerede» diye çağırıp,*
	Külçorolop bakırıp,	*«Külçoro!» diye bağırıp,*
	Semetey kelip turdu ele.	*Semetey gelip durmuştu.*
	Mına oşondo Külçoro	*İşte o zaman Külçoro*
	Sultanıñız, şeriñiz,	*Sultanınız, arslanınız,*
	Sultan çoro eriñiz	*Sultan çoro eriniz*
162890	Aybattangan erenge	*Heybetlenen erene*
	Aytıp turdu ar bir söz,	*Söyleyip durdu her bir sözü,*

Açuulangan berenge
«Baatır tuugan abakem,
Ketken iştin cayınan,
Buurul attın ayınan,
Kazat baştap kapırga,
Kan Koñurbay baatırga,
Ayza belden kıyratıp,
Baatır abam ayıñan,
Kırk uruu Kıtay kalıñ el
Mınça curttu çuulatıp,
Baatırların, şerlerin,
Kalçaga tete erlerin
Baarın saydım kulatıp.
Buurul attın ayınan
Kanım kaldı bir kaşık,
Etim kaldı kök caşık.
Muun boşop al ketip,
Deneden eçen kan ketip,
Söök denem bölünüp,
Capa tüşüp başıma
Bir caktan calgızdık çirkin
körünüp. Mancuunun kanı Ezkara
Araladım kapırdı.

Öfkelenen yiğide
«Bahadır doğan ağabeyim,
Olup biten işin yüzünden,
Buurul atın uğruna,
Kâfire gaza açıp,
Han Koñurbay bahadıra,
Mızrakla belden devirip,
Bahadır ağabeyim senin uğruna,
Kırk boy Kıtay kalabalık halkı
Bunca yurdu çığlığa boğup,
Bahadırlarını, arslanlarını,
Kalça'ya denk erlerini
Hepsini mızraklayıp devirdim.
Buurul atın uğruna
Kanım kaldı bir kaşık,
Etim kaldı mosmor bitik.
Eklemler gevşeyip derman gitti,
Bedenden nice kan gitti,
Kemiğim bedenim ayrıldı,
Cefa düştü başıma
Bir yandan şu yalnızlık
göründü. Mançu'nun hanı Ezkara
Kâfirin içinde dolaştım.

Kördüm kança baatırdı.
Aman-esen tiygizdim
Arbuudan öñdüü atıñdı,
Darman çarçap, al ketti,
Çıkanaktap tınç alam,
Uşul bügün, kan abam,
Çırım etip, uyku alam.
Cambaştap candı tındırıp,
Catıp uyku kandıram.
Senin karmaşarıñ Kakançı
Kagışarıñ Bakburçun,
Arbuurul atıñ minip ber,
Kaldaydın uulu kapırdı,
Kan Koñurbay baatırdı
Beecinge çeyin sürüp ber!

Gördüm nice bahadırı.
Sağ salim kavuşturdum
Arbuudan misali atını,
Derman tükendi, güç gitti,
Dirseğime yaslanıp dinlenirim,
İşte bugün, han ağabeyim,
Kestirip bir uyku alırım.
Yan gelip canımı dinlendirip,
Yatıp uykumu alırım.
Senin tutuşacağın Kakançı
Çarpışacağın Bakburçun,
Arbuurul atına bin de,
Kalday'ın oğlu kâfiri,
Han Koñurbay bahadırı
Beecin'e kadar sürüver!

Cekeni belge kurçangan,
Ceti san kara Kıtayga
Ceke aralap kol salgan
Belgilep beldi buup ber,
Beecindin kanı Koñurdan
Atam Manastın kunun kuup ber!
Mañday-teskey turuşkun,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Bılçıldaşıp uruşkun,
Caanın ogu çırkırap,
Tiygen ceri bırkırap,
Kan tögülsün şırkırap.
Kemegedey bir cerdi
Kenen çaap oyup kel,
Kepini uşul bolsun dep,
Kiymi menen koyup kel.
Kara kıtay, mancuunu
Beecin közdöy aydap ber.
Koluña tiyse Kalçanı
Tak oşol cerge caylap kel!
Kara kurttay kalkı bar,
Kakandı közdöy ayday kör,
Kez bolso munu caylay kör.

Cekeyi bele kuşanmış,
Yedi tümen kara Kıtay'a
Tek başına dalıp saldıran
Kuşağını belleyip sıkı bağla,
Beecin'in hanı Koñur'dan
Atam Manas'ın kan bedelini al!
Karşı karşıya durun,
Tüfek atıp, yay çekip,
Ete kemiğe vura vura dövüşün,
Yayın oku vızıldayıp,
Değdiği yer parçalanıp,
Kan dökülsün şarıl şarıl.
Ocak çukuru gibi bir yeri
Genişçe kazıp oyup gel,
Kefeni bu olsun diye,
Giysisiyle gömüp gel.
Kara Kıtay'ı, Mançu'yu
Beecin'e doğru sürüver.
Eline geçerse Kalça'yı
Tam o yere gömüver!
Kara kurt gibi kaynayan halkı var,
Kakan'a doğru sürüver,
Rast gelirse bunu da yere ser.

Kebez belboo, keñ ötük
Keçildin kanı Kalçanı,
Alışka balban baatırdı,
Kan atam Manastı soygon kapırdı Iş
baştasa eki emes.
Kolu-butun baylap kel,
Tuuganıñ Külçorogo aydap kel!
Munun kılgan işi çeki emes
Törö kıyal köp curttun
Töbösünön basa kör,
Mancuuların, şerlerin,
Kürmö kiygen erlerin
Beri karay ayday kör,
Berenderin caylay kör».
Çın Külçoro munu aytıp,

Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli
Keçil'in hanı Kalça'yı,
Güreşte pehlivan bahadırı,
Han atam Manas'ı boğazlayan kâfiri İş
başlarsa ikiletmez.
Elini ayağını bağlayıp gel,
Kardeşin Külçoro'ya sürüp getir!
Bunun yaptığı iş yanlış değil
Bey tabiatlı çok yurdun
Tepesinden basıver,
Mançularını, arslanlarını,
Cepken giymiş erlerini
Beri yana sürüver,
Yiğitlerini yere seriver».
Gerçek Külçoro bunu söyleyip,

	Cıyılıp curttun baarısı	*Yurdun hepsi toplanıp*
	Baatır Bakay, Sarı kan	*Bahadır Bakay, Sarı Han*
	Kırgızdardın karısı	*Kırgızların yaşlısı*
162970	Ay kasaba tuu turup,	*Ay nişanlı sancak dikilip,*
	Aç aykırık, çuu turup.	*Keskin nara, gürültü koptu.*
	Kerney ünü bapıldap,	*Kerneyin sesi gümleyip,*
	Uñgusu bolot, uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin*
	Uçmaktuu bolgon sır ayza	*Uçarcasına giden sırlı mızrak*
	Kol-kolunda carkıldap.	*Her birinin elinde parıldayıp.*
	Ayza başı kagışıp,	*Mızrak başları tokuşup,*
	Asker başı çabışıp,	*Asker başları at koşturup,*
	Curt cıyılıp, kol tolup,	*Yurt toplanıp, ordu dolup,*
	Azgana emes mol bolup,	*Azıcık değil bol olup,*
162980	Kalıñ kıtay el menen	*Kalabalık Kıtay eliyle*
	Kalaymandı baştaşıp,	*Kıyameti başlatıp,*
	Calpı kırgız canınan	*Bütün Kırgız canından*
	Calpı keçip taştaşıp,	*Toptan geçip vazgeçip,*
	Alban türlüü can bolup,	*Türlü türlü can olup,*
	Boz corgo minip cılcıtıp,	*Boz yorgaya binip süzülüp,*
	Boz ala kalkan kolgo alıp,	*Boz ala kalkanı ele alıp,*
	Boz celek tuu bulgalap,	*Boz flamalı tuğu sallayıp,*
	Ak sakalı carkıldap,	*Ak sakalı parıldayıp,*
	Itelgidey barkıldap.	*Delice doğan gibi ötüp.*
162990	Kol kozgolup çañ tolup,	*Ordu kımıldayıp toz dolup,*
	Kozgolgon eçen can bolup,	*Yerinden oynayan nice can olup,*
	Kol aldında zor Bakay	*Ordunun önünde ulu Bakay*
	Tuu karmagan al bolup.	*Tuğ tutan o olup.*
	Bakaydın sırı momunday	*Bakay'ın sırrı şöyledir*
	Oluyat uulu babañız	*Evliya oğlu atanız*
	Babañ Bakay karının	*Atan yaşlı Bakay'ın*
	Balaanı körgön alıstan	*Belayı uzaktan gören*
	Baykasañ Bakay abañız	*Dikkat etsen Bakay abanız*
	Ceke çıkkan carıştan	*Yarışta tek başına öne çıkmış*
163000	Tilge çeçen artık er	*Dilde usta, üstün er*
	Bilgiç Bakay kemenger	*Her şeyi bilen Bakay bilge*
	Tuu karmagan oşol cer.	*Tuğu işte orada tuttu.*
	Aydınduu Bakay karının	*Nurlu yaşlı Bakay'ın*
	Şer ekeni dagı çın,	*Arslan olduğu da gerçek,*

Şer coldoşu Bakaydın
Er ekeni dagı çın.
Ayza karmap, top buzgan
Dañgıldıgı dagı bar,
Akıl tapkıç eñ bilgiç
Kambıldıgı dagı bar.
Şerge ılayık Bakaydın
Şer ekeni dagı çın.
Tilge çeçen, körögöç
Er ekeni dagı çın,
Kabılan Bakay kanzaada
Kambıldıgı dagı bar.
Bilbegendi bilgizgen
Bir Bakayıñ san koldoy,
Dañgıldıgı dagı bar.
Kıraanı canga sınakı
Beren Bakay kökcalıñ
Ötkön Manas şeriñden
Kalgan Bakay muraapı.
Astıga salsañ ak coltoy,
Baatır Bakay abañdın
Baatırlıgı bolcolsuz.
Iç etine sup köynök*
Kiygen Bakay emespi,
Kara taanday kapırdı

Arslan yoldaşı Bakay'ın
Er olduğu da gerçek.
Mızrak tutup saf bozan
Ustalığı da var,
Akıl bulan, en bilgiç
Becerikliliği de var.
Arslana layık Bakay'ın
Arslan olduğu da gerçek.
Dilde usta, ileri görüşlü
Er olduğu da gerçek,
Kaplan Bakay han soylu
Becerikliliği de var.
Bilinmeyeni bildiren
Bir Bakay'ın sayısız ordu gibi,
Ustalığı da var.
Şahbazlığı herkesçe sınanmış
Yiğit Bakay bozkurdun
Göçüp giden Manas arslanından
Kalan mirastır Bakay.
Öne katsan uğuru ak,
Bahadır Bakay abanın
Bahadırlığı ölçüsüz.
*Teninde ince sup gömlek**
Giyen Bakay değil mi,
Karga sürüsü gibi kâfiri

Türgön Bakay emespi,
Kökcalıñdın barında,
Kök sülöösün börk kiyip,
Azar tümön can bolup,
Kökala kalkan oynogon.
Köp dümök söz müşküldü
Alıstan Bakay oylogon,
Oyloboy abañ koybogon.
Oluyattın erkesi,
Çın caratkan mendesi.
Buka moyun, buura san
Bulkuşsa kandı kuuratkan.
Karaan bolup berem dep,

Dürüp savuran Bakay değil mi,
Bozkurdun var olduğu çağda,
Gök vaşak kalpağı giyip,
Binlerce tümen can olup,
Gök ala kalkan oynatan.
Çok kargaşayı, söz müşkülünü
Uzaktan Bakay düşünmüş,
Aban düşünmedik şey komamış.
Evliyanın nazlısı,
Gerçek Yaradan'ın kulu.
Boğa boyunlu, buğra kalçalı
Çekişse hanı perişan eden.
Destek olurum diye,

	Oturganı oy bolgon,	*Oturduğu yer çukur olmuş,*
	Abañızdın cürgönü	*Abanızın gezdiği*
	Alaşaday toy bolgon,	*Alaş'a bedel düğün olmuş,*
	Erdiginen oolukkan,	*Yiğitliğinden coşan,*
	Ereniñ Manas kökcalga	*Eren Manas bozkurda*
	Kenedeyden kezigip,	*Küçücükten rastlayıp,*
	Barmaktayda baş koşkon,	*Parmak kadarken kader birleştirmiş,*
163050	Bittey kezde birigip,	*Bit kadarken birleşip,*
	Kök keltesin oktogon,	*Gök keltesini doldurmuş,*
	Manastın Bakay şeri dep,	*Manas'ın arslanı Bakay diye,*
	Arıslanday tüyünüp,	*Arslan gibi kasılıp,*
	Betteşpey duşman toktogon. Ok	*Karşı çıkamadan düşman durmuş. Ok*
	ötpögön sıydam ton	*geçmez düz kaftan*
	Murunku aytkan sözünö,	*Önceden söylediği sözüne,*
	Buudan Manas kökcalga	*Küheylan Manas bozkurda*
	Muraa bolgon özünö.	*Bizzat miras olmuş kendisi.*
	Kankor Manas şer menen,	*Hunhar Manas arslan ile,*
	Kadırman sultan er menen	*Kadirşinas sultan er ile*
163060	Mingen atı Tuuçunak	*Bindiği atı Tuuçunak*
	Malı birge korooloş,	*Malı bir, ağılı ortak,*
	Aşı birge coroloş,	*Aşı bir, sofrası ortak,*
	Tapkanı birge cıygandaş,	*Kazandığını birlikte derleyen,*
	Tük koyboston baarısın	*Tümünü tüyüne dek komadan*
	Ölüp kalsa ıymandaş,	*Ölüp gitse imanı bir,*
	Kökcal Manas şer menen	*Bozkurt Manas arslan ile*
	Bir ösüşkön kurbaldaş.	*Birlikte büyümüş akran.*
	Abañ Bakay uşunday,	*Aban Bakay böyledir,*
	Arıslan ötkön tuşunda	*Arslanın yaşadığı çağda*
163070	Akıl tapkıç, kep biler	*Akıl bulan, söz bilen*
	Arıslan Bakay karıya.	*Arslan Bakay ihtiyar.*
	Cırgal menen tozoktu,	*Sefayı da cefayı da,*
	Keter menen kelerdi	*Gideni de geleni de*
	Alıstan köröt oluya.	*Uzaktan görür evliya.*
	Babası Bakay karıya	*Atası Bakay ihtiyar*
	Tuu karmagan al bolup,	*Tuğu tutan o olup,*
	Bakay cayı mına bul.	*Bakay'ın hâli işte bu.*
	Anı taştay salıñız	*Onu bir yana bırakınız*
	Çöyçöktöy közdüü Sarı kan	*Çanak gibi gözlü Sarı Han*

163080	Mından kabar alıñız.	*Bundan haber alınız.*
	Buyruk cetse ölöm dep,	*Buyruk yetişirse ölürüm diye,*
	Buudan şerge men dagı	*Küheylan arslana ben de*
	Argından tandap kol alıp	*Argın'dan seçip asker alıp*
	Kolun aydap mol alıp,	*Ordusunu sürüp bol alıp,*
	Kalıñ koldu şaştırıp,	*Kalabalık orduyu şaşırtıp,*
	Astındagı Tuuçunak	*Altındaki Tuuçunak'ı*
	Alçañdata bastırıp,	*Çalımla yürütüp,*
	Köpkök temir ton kiyip,	*Masmavi demir zırh giyip,*
	Kökala kalkan baylanıp,	*Gök ala kalkan kuşanıp,*
163090	Cay-caragın caylanıp,	*Pusatını kuşanıp,*
	Atışçu coogo kamdanıp,	*Atışacak düşmana hazırlanıp,*
	On eki katar kiyinip,	*On iki kat giyinip,*
	Cay-caragın caylanıp,	*Pusatını kuşanıp,*
	Koñurbayga kamdanıp,	*Koñurbay'a hazırlanıp,*
	Oşol kelgen kezi eken.	*İşte o gelen zamanıymış.*
	Tuuçunagın tuylatıp,	*Tuuçunak'ını şahlandırıp,*
	Argın menen kırgızdı	*Argın ile Kırgız'ı*
	Tügün koyboy cınadı,	*Tüyüne dek komadan topladı,*
	Caşı menen karısın,	*Gencini yaşlısını,*
163100	Calpı cınap baarısın,	*Tümünü toplayıp hepsini,*
	Acal cetse ölüügö	*Ecel yetince ölmeye*
	Artık şeri Semetey	*Üstün arslanı Semetey'e*
	Karaan bolup berüügö.	*Destek olup durmaya.*
	Keçee, Semetey cetim çagında	*Hani, Semetey öksüzken*
	Oşol kezde Sarı kan	*O zamanlar Sarı Han*
	Kömür öçürüp köö bolgon,	*Kömür söndürüp kurum olmuş,*
	Semeteyge kelgeli	*Semetey'e geleliden beri*
	Sarıtaz atı coyulgan,	*Sarıtaz adı silinmiş,*
	Sarı kan atka koyulgan,	*Sarı Han adı konulmuş,*
163110	Kırsık çıgıp şer bolgon,	*Kazadan çıkıp arslan olmuş,*
	Kılımga tatır er bolgon.	*Cihana bedel er olmuş.*
	Baatırlıgı, şerdigi,	*Bahadırlığı, arslanlığı,*
	Eç bir kandan kem emes,	*Hiçbir handan eksik değil,*
	Sarı kandın erdigi.	*Sarı Han'ın yiğitliği.*
	Sarı kan bukar kongondo	*Sarı Han halkıyla konduğunda*
	Körüügö korgon tam kılgan.	*Görmeye kale konak yapmış.*
	Ala askarday körünüp.	*Ala yüce dağ gibi görünüp.*

Kelişken kuttuu kan kılgan, Ak olpogun kiyiptir,
Talaska korgon tam kılgan,
Alçañdatıp Buurulun
Talaska mıktuu kan kılgan.
A kurguruñ miniptir.
Sarkan cayı uşunday,
Bal şekerdey sözü bar,
Çöyçöktöy bolgon közü bar.
Sundurganda çañ ketken,
Adamdan artık barkı bar,
Ay-aalamdı buy kılgan
Sarı kan mınday karkıbar.
Kemegedey oyulgan.
Kambıl oşol, teñ oşol,
Askar toodoy er oşol.
Argından tandap kol alıp,
Kezikken duşman soyulgan,
Aydap koldu mol alıp,
Uñgusu bolot, uçu kurç
Uruşka cabdık sır ayza
Arkaytıp öödö aştatıp,
Argın kolun baştatıp,
Kelgen eken Sarı kan,
Kan Sarı kan abañdın
Kazanday kara börkü bar,
Ay-aalamdın baarısın.
Buy kıla turgan erki bar,
Tökör usta Bölökbay
Sır ayza alsa köölögön,
Karmaşsa coonu cölögön.
Eç can çıdap barbagan,
Duşman ceñip albagan,
Sarı kan cayı momunday,
Baygambar sınduu babası,
Semeteydin abası

Yakışıklı kutlu han etmişler, Ak olpoğunu giymiş,
Talas'a kale konak yapmış,
Çalımla yürütüp Buurul'unu
Talas'a sağlam han etmişler.
O mübarek ona binmiş.
Sarı Han'ın hâli böyledir,
Bal şeker gibi sözü var,
Çanak gibi gözü var.
Uzattığında toz kalkan,
İnsandan üstün itibarı var,
Ay-âlemi kırıp geçiren
Sarı Han böyle heybetli.
Ocak çukuru gibi oyulmuş.
Becerikli odur, denk odur,
Yüce dağ gibi er odur.
Argın'dan seçip asker alıp,
Rast gelen düşman yere serilmiş,
Sürüp orduyu bol alıp,
Sapı çelik, ucu keskin
Savaş pusatı sırlı mızrağı
Yukarı doğru taktırıp,
Argın ordusunu yürütüp,
Gelmiş idi Sarı Han,
Han Sarı Han abanın
Kazan gibi kara kalpağı var,
Ay-âlemin tamamını.
Kırıp geçirecek gücü var,
Topal usta Bölökbay
Sırlı mızrağı alınca savuran,
Tutuşunca düşmanı deviren.
Hiçbir can dayanıp varamamış,
Düşman yenip alamamış,
Sarı Han'ın hâli şöyledir,
Peygamber görünüşlü atası,
Semetey'in abası

Sarı kan cayın karaçı,
Doolbastı urdu ele,

Sarı Han'ın hâline bak hele,
Davulu vurmuştu,

Tuu tübündö munarga.
Al munardın tübünö
Baraban katuu kagılıp,
Barıp turdu Sarı kan.
Sarı kan karap turganda
Manastın uulu Semetey
Körsö köñül bölünüp,
Manastan kalgan Akkelte
Ay dalıda balkıldap,
Tütündön murun can ketken.
Oñdolup ogu tiygen cer
Karasaat karanga
Ar kaçandan bir kaçan
Okçontoy ogun sologon,
Atışa çıkkan coo bolso
Aybatınan kologon.
İçin saylap ögögön,
Kozu boor kurçtan saldırıp,
Baş-ayagın teñegen,
Kundakka altın tolgogon
Bu keltedey buyum bolbogon.
Kemtik-kıyşık cerlerin
Koyboy catıp oñdogon,
Köçük cakka karoolgo
Cakut taştan cardırgan
Töö örköç kılıp saldırgan,
Ataar cagı karoolun
Koy başınday altındı
Tört burç kılıp çoydurgan,

Karasaat karandı
Karooluna saldırgan.
Kaarlanıp kakayıp,
Kamdap coogo sunganda
Kulagınan kan ketken,
Bolcogon coodon can ketken,
Kurçañganı Boz kise –
Bölünüp ogu çatılgan,
Iyinde cürsö barsıldap,

Tuğun dibindeki kulede.
O kulenin dibine
Davul şiddetle çalınıp,
Varıp durdu Sarı Han.
Sarı Han bakıp dururken
Manas'ın oğlu Semetey
Görenin gönlü bölünüp,
Manas'tan kalan Akkelte
Geniş sırtında sallanıp,
Dumandan önce can gitmiş.
Doğrultulup okunun değdiği yer
Kara felaket kurşununa
Arada bir, zaman zaman
Fişekliğine kurşununu dolduran,
Atışmaya çıkan düşman olsa
Heybetinden sinmiş.
İçini oyup eğelemiş,
Kuzu bağrı çelikten kaplatıp,
Başını sonunu denkleştirmiş,
Kundağına altın sarmış
Bu kelte gibi eşya olmamış.
Eksik eğri yerlerini
Bırakmadan düzeltmiş,
Dipçik yanına, gezine
Yakut taşı kakmalatmış
Deve hörgücü biçiminde yaptırmış,
Atan yanının nişangâhını
Koyun başı kadar altını
Dört köşe edip çektirmiş,

Kara felaket kurşunu
Nişangâhına koydurmuş.
Kahırlanıp dikilip,
Hazırlayıp düşmana uzattığında
Kulağından kan gitmiş,
Hedeflediği düşmandan can gitmiş,
Kuşandığı Boz kise –
Oku bölünüp dallanmış,
Omzunda gezerken gümbürdeyip,

	Özünön özü atılgan,	*Kendi kendine ateşlenmiş,*
	Buga acalduu mende katılgan, Keçee	*Buna eceli gelen kul sataşmış, Hani diz*
	tomukçalık too cok,	*kapağı kadar dağ yok,*
	Alışa çıga coo kelse,	*Tutuşmaya çıkıp düşman gelse,*
	Azapka özü çatılgan,	*Azaba kendisi çatılmış,*
	Coogo karmap burganda	*Düşmana tutup çevirdiğinde*
	Karoolu carık açılgan.	*Nişangâhı ışık saçıp açılmış.*
	Atkanda ogu zirildep,	*Atınca oku vınlayıp,*
163200	Tuş-tuş cakka çaçılgan.	*Dört bir yana saçılmış.*
	Tuura baylap urganda	*Doğru bağlayıp vurduğunda*
	Duşman ayla tabalbay	*Düşman çare bulamayıp*
	Atkan candı küldürgön.	*Atılan canı kül etmiş.*
	Tutam söögün taptırbay,	*Bir tutam kemiğini buldurmadan,*
	Tiygen cerin büldürgön,	*Değdiği yeri mahvetmiş,*
	Ogun bolot somdogon,	*Kurşununu çelikten dövmüş,*
	Kulak ugup, köz körgön	*Kulağı duyan, gözü gören*
	Kabılışkan duşmandın	*Karşılaşan düşmanın*
	Çınmaçından Kakandan	*Çınmaçın'ından, Kakan'ından*
163210	Çın Kıtaydan, mancuudan,	*Öz Kıtay'ından, Mançu'sundan,*
	Şibe, tırgoot, kalmaktan	*Şibe'den, Tırgoot'tan, Kalmak'tan*
	Çımırkanıp atkanda	*Var gücüyle gerinip attığında*
	Çıdap mende turbagan.	*Dayanıp kul durmamış.*
	Çıdap erlik kılgan can	*Dayanıp yiğitlik gösteren can*
	Kır-kırınan sulagan	*Sıra sıra yere serilmiş*
	Ar atkanda karandan	*Her atışta kurşundan*
	Altımış mende kulagan,	*Altmış kul devrilmiş,*
	Karmaşka çıgıp keltege	*Vuruşmaya çıkıp kelteye*
	Kanday mende çıdagan.	*Hangi kul dayanmış.*
163220	Miltesi cibek çoktogon	*Fitili ipek püsküllü*
	Bir Akkeltenin öz kunu	*Bir Akkelte'nin öz bedeli*
	Seksen miñ arga toktogon,	*Seksen bin değerinde biçilmiş,*
	Boosun cibek çaldırgan	*Bağını ipekten ördürmüş*
	A düynö ketken Manas kan,	*Öbür dünyaya göçen Manas Han,*
	Amanat dep Aykölüñ	*Emanet diye Ayköl'ün*
	Semeteyge kaltırgan.	*Semetey'e bırakmış.*
	Atası Manastan kalgan Akkelte	*Babası Manas'tan kalan Akkelte*
	Ay dalıda carkıldap	*Geniş sırtında parıldayıp*
	Kurgan Manas kisesi.	*Kuşandığı Manas'ın kisesi.*

163230	Bilgen adam munu aytkan:	*Bilen adam şunu söylemiş:*
	Asmandan tüşkön Boz kise.	*Gökten inmiştir Boz kise.*
	Tokumçalık koo cok,	*Teyelti kadar çukur yok,*
	Buursun buzgan çiyin cok,	*Saban bozan çizgi yok,*
	Kaşkulak kazgan iyin cok,	*Porsuk kazan in yok,*
	Irmep ceer çöbü cok,	*Koparıp yenecek otu yok,*
	Can cırgatar kebi cok	*Can şenlendirir hâli yok*
	Boz-Munarık belinen,	*Boz-Munarık belinden,*
	It-Baspastın çölünön	*İt-Baspas'ın çölünden*
	Cortup Manas çıkkanda	*Manas akına çıktığında*
163240	Een talaadan kabılgan.	*Issız bozkırda rast gelinmiş.*
	Er Manaska Boz kise	*Er Manas'a Boz kise*
	Mura bolup tabılgan,	*Miras olup bulunmuş,*
	Kıykırıp belge çalganda	*Haykırıp bele doladığında*
	Kızır çalgan karaanıñ	*Hızır'ın dokunduğu karaltın*
	Kızıl munar too bolgon.	*Kızıl dumanlı dağ olmuş.*
	Kıykırık salıp ayza ursa,	*Nara atıp mızrak vursa,*
	Karmaşkan duşman boo bolgon.	*Tutuşan düşman demet olmuş.*
	Aykırıp belge çalganda	*Haykırıp bele doladığında*
	Arıslan Manas şeriñiz	*Arslan Manas yiğidiniz*
163250	Ak askar toodoy körüngön.	*Ak yüce dağ gibi görünmüş.*
	Aybatına can turbay,	*Heybetine can duramayıp,*
	Ar kaysı cakka bölüngön.	*Her bir yana dağılmış.*
	Bettep adam kelbegen,	*Karşısına insan gelmemiş,*
	Betteşip duşman ceñbegen.	*Yüzleşip düşman yenememiş.*
	Sombuktun suusun boylogon,	*Sombuk'un suyunu boylamış,*
	Soguşkan duşman soylogon,	*Savaşan düşman yerde sürünmüş,*
	Karmaşkan aman bolbogon.	*Tutuşan sağ kalmamış.*
	Kööhar menen cakuttan	*Cevher ile yakuttan*
	Kök calıñ özü cardırgan,	*Bozkurdunuz kendisi işletmiş,*
163260	Azeldetip karandı	*Özene bezene kurşunu*
	Ar kaysı cerge saldırgan.	*Her bir yerine koydurmuş.*
	Teşik cerin tuştatıp.	*Delik yerini denk getirip.*
	Ar kööhar taş muştumday,	*Her cevher taşı yumruk kadar,*
	Bolot menen muştatıp,	*Çelikle dövdürüp,*
	Boz kise cayı uşunday.	*Boz kisenin hâli böyledir.*
	Munu belge kurçanıp,	*Bunu bele kuşanıp,*
	Körgöndün köönü bölünüp,	*Görenin gönlü bölünüp,*

	Kızıktap eneñ kınagan.	*Anan özene bezene yerleştirmiş.*
	Atası Manas ayköldün	*Babası Ayköl Manas'ın*
163270	Dal özündöy körünüp.	*Tıpkı kendisi gibi görünüp.*
	Toguzdap torko ton kiyip,	*Dokuz kat ipek kaftan giyip,*
	Küyüp keter beken dep,	*Yanıp gider mi ola diye,*
	Toguz tondun üstünön	*Dokuz kaftanın üstünden*
	Akolpok tonun kiyinip	*Akolpok kaftanını giyip*
	Kankoruñdun Akolpok	*Hunharının Akolpok'u*
	Uzun emes, kıska emes,	*Uzun değil, kısa değil,*
	Uypalgırga çak Akolpok.	*O yamana tam gelen Akolpok.*
	Topçulugu toguzdan	*Düğmeleri dokuzar*
	Tolgop kiyse teşik cok.	*Sarınıp giyse delik yok.*
163280	Kaarlanıp karmaşsa,	*Kahırlanıp tutuşsa,*
	Karmaşkan coodo keşik cok. Al conunda kiyilüü.	*Tutuşan düşmana pay yok. O sırtında giyili.*
	Ayza saysa buragan,	*Mızrak saplayan burulup kalmış,*
	Bolot ayza kıyragan,	*Çelik mızrak kırılmış,*
	Kezikken duşman sulagan.	*Rast gelen düşman serilmiş.*
	Attanıp çıktı dardayıp.	*Atlanıp çıktı gövdesini gererek.*
	Bolot egep septegen,	*Çeliği eğeleyip serpmiş,*
	Bolcolu cok Kanıkey	*Ölçüye sığmaz Kanıkey*
	Buzulgan cerin eptegen.	*Bozulan yerini onarmış.*
	Içi köönö boldu dep,	*İçi eskidi diye,*
163290	Cañılap içip içtegen.	*Yenileyip astar geçirmiş.*
	Ayçürök baştap kırk kelin	*Ayçürök başta kırk gelin*
	Arkı koldu şaştırıp,	*Karşı orduyu şaşırtıp,*
	Küröktöy bolgon kayran tiş Alçañdatıp Buurulun	*Kürek gibi aziz dişleri Çalımla yürütüp Buurul'unu*
	Kübülgüçö tiştegen.	*Dökülene dek dişlemiş.*
	Bolot egep tundurgan	*Çelik eğeleyip sindirmiş,*
	Külçoronu baş kılıp,	*Külçoro başta olmak üzere,*
	Tokson kıyın balbanga	*Doksan yaman pehlivana*
	Tokmok menen urdurgan.	*Tokmakla dövdürmüş.*
	Ayza saysa madagan	*Mızrak saplansa körelmiş,*
163300	Alalbay duşman cadagan.	*Alamayıp düşman usanmış.*
	Arkagın cibek çubagan	*Atkısını ipekten çekmiş,*
	Bakay baştap san balban	*Bakay başta sayısız pehlivan*
	Dümürgö caap saldırıp,	*Kütüğe örtüp koydurup,*
	Tuş-tuş caktan karandı	*Dört bir yandan kurşunu*

Ayza menen saydırıp,	*Mızrakla saplatıp,*
Bolottun uçu mayışkan,	*Çeliğin ucu eğilmiş,*
Kara kurç saysa kayışkan,	*Kara çelik saplansa bükülmüş,*
Eçkim buzup albayt dep,	*Kimse bozup alamaz diye,*
Bölökbay usta sınagan.	*Usta Bölökbay sınamış.*
Söksööl kuusun caktırgan.	*Kuru sözgen odunuyla yaktırmış.*
Buzup keter beken dep,	*Bozup geçer mi ola diye,*
Akkelte menen attırgan.	*Akkelte ile ateş ettirmiş.*
Sından çıkkan Akolpok –	*Sınavdan geçmiş Akolpok –*
Sırttan erge çak Akolpok,	*Yavuz ere tam gelen Akolpok,*
Söksööl caksañ çok ötpös.	*Sözgen yaksan koru geçmez.*
Akkelte atsañ ok ötpös –	*Akkelte'yle atsan oku geçmez –*
Manastan kalgan Akolpok.	*Manas'tan kalan Akolpok.*
Akolpok tonu kalbayıp,	*Akolpok kaftanı kabarıp,*
Ayköl tuugan Semetey	*Ayköl'den doğan Semetey*
Oozunda calını	*Ağzındaki alevi*
Özön celdey şırkırap,	*Vadi yeli gibi çağıldayıp,*
Kara coltoy kankorgo	*Kara uğursuz hunhara*
Kagılışa ketkender	*Çarpışmaya girenler*
Cön ele kaçkıday çırkırap.	*Düpedüz kaçarcasına feryat edip.*
Asemdetip bastırıp.	*Süslü çalımla yürütüp.*
Atam baatırlık cayı uşunday,	*Atamın bahadırlık hâli böyledir,*
Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denkmiş,*
Atası Manas kökcaldan	*Babası bozkurt Manas'tan*
Artıgıraak şer eken.	*Daha da üstün arslanmış.*
Cekege çıktı celigip,	*Teke tek dövüşe çıktı coşup,*
Kızıtalak bu kankor	*Kahrolası bu hunhar*
Cep iyçüdöy eeligip,	*Yiyecekmiş gibi azıp,*
Alban türlüü sögülüp,	*Türlü türlü kükreyip,*
Arıslan türü körünüp.	*Arslan sureti görünüp.*
Kızıtalak bu kankor	*Kahrolası bu hunhar*
Ay aldında dayranın	*Ay altındaki deryanın*
Tolkununan bütkönsüp,	*Dalgasından yaratılmış gibi,*
Asmandagı buluttun	*Gökteki bulutun*
Salkınınan bütköndöy.	*Serinliğinden yaratılmış gibi.*
Ayıñ menen künüñdün	*Ayın ile gününün*
Carkınınan bütkönsüp,	*Parıltısından yaratılmış gibi,*

Asman menen kögüñdün		*Gök ile semanın*
Tiröösünön bütkönsüp.		*Direğinden yaratılmış gibi.*
Altın menen kümüştün		*Altın ile gümüşün*
Şiresinen bütköndöy,		*Özsuyundan yaratılmış gibi,*
Kaarlansa kankorgo		*Kahırlanınca hunhara*
Aldı katuu kara cer		*Önündeki katı kara yer*
Kalıñınan tütküdöy.		*Derinliğinden tütecek gibi.*
Añıraygan kapçaldın		*Ağzı açık uçurumun*
163350 Alkımınan bütköndöy.		*Boğazından yaratılmış gibi.*
Tokson toonun urunuş		*Doksan dağın çarpışan*
Urçugunan bütköndöy,		*Çıkıntısından yaratılmış gibi,*
Kaarlangan kankoruñ		*Kahırlanan hunharın*
Kez bolgondu süzgüdöy		*Rast geleni tos vuracak gibi*
Koluna tiyse kankoruñ		*Eline geçse hunharın*
Bıt-çıt kılıp üzgüdöy.		*Paramparça edip koparacak gibi.*
Too cıgılsa toktotup,		*Dağ yıkılsa durdurup,*
Tiröök bolup turguday,		*Payanda olup duracak gibi,*
Tolkup ketse kokustan		*Kazara coşup taşarsa*
163360 Aalamdı kırgıday.		*Âlemi kıracak gibi.*
Kabarınan kan çıkkan,		*Haberinden kan çıkmış,*
Aybatınan can çıkkan,		*Heybetinden can çıkmış,*
Cürümünön çañ çıkkan,		*Yürüyüşünden toz çıkmış,*
Dübürtünön can çıkkan.		*Nal sesinden can çıkmış.*
Astıñkı erdi kalbayıp,		*Alt dudağı sarkıp,*
Aalamdı sorguday,		*Âlemi emecek gibi,*
Murunun üstünö		*Burnunun üstüne*
Bu kızıtalak kankordun		*Bu kahrolası hunharın*
Alpkarakuş konguday.		*Alpkarakuş konacak gibi.*
163370 Alışa ketken mendesin		*Tutuştuğu kulu*
Altı taş cerden lop tartıp kılımdı	Kıtay tügül	*Altı taş öteden lup diye çekip dursun cihanı* *Kıtay şöyle*
Acıdaarday sorguday.		*Ejderha gibi yutacak gibi.*
Çıdap mende kelgisiz,		*Dayanıp kul gelemez,*
Çımçışkan kişi ölgüsüz.		*Sataşan kişi sağ çıkmaz.*
Bettep mende bargısız,		*Karşısına kul varamaz,*
Bet algan tirüü kalgısız.		*Karşı duran sağ kalamaz.*
Eki közdün kıçıgı		*İki gözünün kuyruğu*
Açılıp kalgan oroodoy,		*Açık kalmış tahıl çukuru gibi,*

	Adamzaada mendeden	*Âdemoğlu kullardan*
163380	Mınday adam bolobu, ey.	*Böyle insan olur mu, ey.*
	Kök tiregen sır nayza	*Göğe direnmiş sırlı mızrak*
	Körsöñ toodoy körünüp,	*Görsen dağ gibi görünüp,*
	Mına oşondo er Semeñ	*İşte o zaman er Semeñ*
	Cer caynagan kol albay,	*Yeri kaplayan orduyu almadan,*
	Ceke özü baruuga,	*Tek başına varmaya,*
	Kaldaydın uulu kapırga,	*Kalday'ın oğlu kâfire,*
	Kan Koñurbay baatırga,	*Han Koñurbay bahadıra,*
	Kagıştı katuu saluuga,	*Çarpışmayı sert açmaya,*
	Ilgerki ketken şerlerdin	*Önceden göçüp giden arslanların*
163390	Zayıpburuş erlerdin	*Zayıpburuş erlerin*
	Öçün mintip aluuga,	*Öcünü böylece almaya,*
	Çımçışarı Çınmaçın,	*Çimdikleşeceği Çınmaçın,*
	Karmaşçu coosu kakançı	*Tutuşacağı düşmanı Kakançı*
	Kara kurttay kalkına	*Kara kurt gibi kaynayan halkına*
	Kamınıp soguş saluuga	*Hazırlanıp savaş açmaya*
	Kamalgan kırgız, argındı	*Kuşatılan Kırgız'ı, Argın'ı*
	Kaarluu kapır kolunan	*Kahırlı kâfir elinden*
	Acıratıp aluuga.	*Kurtarıp almaya.*
	Cekeme-ceke soguşup,	*Teke tek savaşıp,*
163400	Kagış kılıp körüügö,	*Çarpışıp görmeye,*
	Kaza cetse okko uçup,	*Ecel yetse kurşunla uçup,*
	Oşol kaynagan elden ölüügö,	*O kaynayan elde ölmeye,*
	Tegeregin karabay,	*Çevresine bakmadan,*
	Teñizdigi uşunday,	*Derya yüreği böyledir,*
	Tegi canın ayabay,	*Hiç canını esirgemeden,*
	Öödö-tömön karabay,	*Aşağı yukarı demeden,*
	Ölömün dep sanabay,	*Ölürüm diye saymadan,*
	Ölüçü candı ayabay,	*Ölümlü canı esirgemeden,*
	Cekege çıktı celigip,	*Teke tek dövüşe çıktı coşup,*
163410	Cutuuçuday körünüp.	*Yutacakmış gibi görünüp.*
	Ayrı beles, aç kaykañ	*Çatal tepeyi, çıplak sırtı*
	Aşıp barıp turdu ele.	*Aşıp varıp durmuştu.*
	Aşıp çıgıp karasa,	*Aşıp çıkıp bakınca,*
	Kalk amanın kaalasa,	*Halkın esenliğini dilese,*
	Körsö köñül bölünüp,	*Görenin gönlü bölünüp,*
	Ar cagında bir adam	*Öte yanında bir adam*

Kök askar toodoy körünöt.
Çoñdugu toonun teñindey,
Karmaşsa, candı cegidey,
Bettep adam bargısız,
Berendigi belgilüü
Bet algan tirüü kalgısız.
Curt biylegen zarlarday,
Taş cüröktüü balbanday.
Kıska sakal, tüymö çaç,
Mende zattan bölök baş
Bet alıştı Akayar,
Bedelin körsöñ oolak kaç.
Boy-borumu şer eken,
Cumuru baştuu mendeden
Başka tuugan er eken.
Botom, Koñurbaydan köp öödö, Içip kanga toybogon
Ezkaradan eñ öödö
Şay koldogon şer eken.
Aalamdın baarına
Ilayıktuu er eken.
Anı körüp Semetey:
«Tuurası coon boyu bas,
Tulku boyu kara taş,
Keñ kökürök, cayık töş
Eñçegey boyluu, kara köz
Erge ılayık kul eken.
Bu kanday kandın uulu eken?
Kecirin koyup baçagar
Örttönüp ketken bul mancuu
Keñ-Talas boyloy konsoçu!
Taş sayıngan kıtaydın
Tazasının özü beym?
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsünün özü beym?
Munun atası bolgon çoñ uluk,
Buudanıñ bolup kelseçi!
Kaydan kelgen tuulup?
Kılımda mınday zarlar cok?

Gök yüce dağ gibi görünür.
Büyüklüğü dağın yarısı kadar,
Tutuşsa canı yiyecek gibi,
Karşısına insan varamaz,
Yiğitliği besbelli
Karşı duran sağ kalamaz.
Yurda hükmeden hakanlar gibi,
Taş yürekli pehlivan gibi.
Kısa sakallı, topuz saçlı,
Kul soyundan başka bir baş
Yüz yüze geldi Akayar,
Heybetini görsen uzağa kaç.
Boyu posu arslanmış,
Yuvarlak başlı kullardan
Başka doğmuş bir ermiş.
Yavrum, Koñurbay'dan çok üstün, İçip kana doymayan
Ezkara'dan pek üstün
Şay'ın koruduğu arslanmış.
Âlemin tümüne
Layık bir ermiş.
Onu görüp Semetey:
«Eni kalın, boyu bodur,
Gövdesi baştan başa kara taş,
Geniş göğüslü, yayvan döşlü
Uzunca boylu, kara gözlü
Ere layık bir kulmuş.
Bu nasıl hanın oğluymuş?
İnadını koysa da uğursuz
Yanası bu Mançu
Keñ-Talas boyunca konsaydı!
Taş kuşanan Kıtay'ın
Halisinin ta kendisi mi ki?
Cepken giyen Kıtay'ın
Güçlüsünün ta kendisi mi ki?
Bunun babası büyük bir ulukmuş,
Küheylanın olup gelseydi!
Nereden gelmiş doğup?
Cihanda böyle hakan yok?

Tuuganım bolup ketseçi.	*Kardeşim oluverseydi.*
Kıtayda mınday balban cok.	*Kıtay'da böyle pehlivan yok.*
Men Semetey bolgonu,	*Ben Semetey olalı,*
Kapıray, Bakburçundun beli beym?	*Şaşılası, Bakburçun'un beli mi ki?*
Kıtaylardın şeri beym?	*Kıtayların arslanı mı ki?*
Şeri bolor sebebi –	*Arslanı olduğunun sebebi –*
163460 Kınsız kılıç baylangan,	*Kınsız kılıç bağlanmış,*
Coo cagına şaylangan,	*Düşman yanına hazırlanmış,*
Kayra caaçu buluttay	*Yeniden yağacak bulut gibi*
Kaarı betine aylangan.	*Kahrı yüzüne vurmuş.*
Kapıray, bilegi coon, taş cürök	*Şaşılası, bileği kalın, taş yürek*
Adamda mınday bolobu?	*İnsanda böylesi olur mu?*
Bil müçölüü badirek	*Fil gövdeli uğursuz*
Uñgusu bolot, uçu kurç	*Sapı çelik, ucu keskin*
Komokoyluu sır nayza.	*Temren yuvalı sırlı mızrak.*
Koloytup öödö aştagan,	*Kocaman yukarı takmış,*
163470 Koygulaşkan balbanga	*Vuruşan pehlivana*
Korkup koltuk açpagan.	*Korkup koltuk açmamış.*
Koluna tiygen balbandı	*Eline geçen pehlivanı*
Koyondoy cerge cançtagan.	*Tavşan gibi yere çalmış.*
Baatırlıgı bar eken.	*Bahadırlığı var imiş.*
Kapırlıgı bar eken.	*Kâfirliği var imiş.*
Ok ötpögön ton kiyip,	*Ok geçmez kaftan giymiş,*
Ok cetpegen at minip,	*Ok yetişmez ata binmiş,*
Azar tümön coo bolso,	*Binlerce tümen düşman olsa,*
Aykırıp coogo bir tiygen,	*Haykırıp düşmana bir dalmış,*
163480 Sıyagı bölök, zaarı küç	*Görünüşü başka, zehri güçlü*
Telegeyi teñ eken.	*Her yanı denkmiş.*
Için oylop baykasam,	*İçinden düşünüp bakarsam,*
Cer cüzünön keñ eken.	*Yeryüzünden genişmiş.*
Atañdın körü, dünüyö,	*Atanın körü, şu dünya,*
Koyubuz birge korooloş,	*Koyunumuz bir, ağılımız ortak,*
Aşıbız birge coroloş	*Aşımız bir, soframız ortak*
Bizge çoro bolsoçu!	*Bize çoro olsaydı!*
Altay minse arıbas,	*Altı ay binse yorulmaz,*
Ayıl konup can birge	*Köy olup konup can bir olup*
163490 Semetey atka kongonu	*Semetey adı konalı*

Kaygууldu çaldım ölbödüm,
Eçen döö menen karmaşıp,
Mınday erdi körbödüm.
Atañdın körü, erenge
Ayla tapkıs iş boldu
Bul öñdöngön berenge.
Koluma tiyse bul balban,
Kaydan bolsun mende arman!
Kır Beecindin Kırka-Taş
Kırkalata bul tozso,
Kaspan-Toonu kaldayıp,
Kan Semetey men tozsom.

Nice akına çıktım, ölmedim,
Nice devle tutuşup,
Böyle bir er görmedim.
Atanın körü, erene
Çare bulunmaz iş oldu
Böylesine bir yiğide.
Elime geçse bu pehlivan,
Bende arman mı kalır!
Kır Beecin'in Kırka-Taş'ını
Sıra sıra bu tutsa,
Kaspan-Too'yu heybetle,
Han Semetey ben tutsam.

Semetey menen Akayar ekөö cekege çıgışıp bet alışkan ceri, oşondo bul ekөö ceti künü tınbay uruşup catıp, birin-biri alışa albay turup, ekөö sözgö kelişip, birin-biri taanışıp, sözgö kelişken ceri. Akayardın Külçorogo aytkan sözdörün, demek, calpı kırgız elinin kandarına aytıp cibergen salamın Külçoro unutup aytpay kalgan. Oşonduktan Semetey eç nerseni oylogon emes. Akayardın kırgız ekenin da bilbegen. Oşol cetinçi künü Külçoro bul ekөönün üstünө cetip, Semeteyge Akayardın al-cayın tüşündürüp, araçalap ortogo tüşüp turgan ceri. Cana Akayar kıtaylardın cana Koñurbaydın sırın Semeteyge tüşündürgön ceri.

Semetey ile Akayar'ın teke tek meydana çıkıp karşı karşıya geldikleri yerdir; o zaman bu ikisi yedi gün durmadan vuruşup, birbirlerini yenemeyip durурken, ikisinin söze gelip, birbirlerini tanıyıp uzlaştıkları yerdir. Akayar'ın Külçoro'ya söylediği sözleri, yani bütün Kırgız halkının hanlarına iletmek üzere gönderdiği selamı Külçoro unutup söylememişti. Bu yüzden Semetey hiçbir şeyden şüphelenmemişti. Akayar'ın Kırgız olduğunu da bilmiyordu. O yedinci gün Külçoro bu ikisinin başına yetişip, Semetey'e Akayar'ın kim olduğunu anlatıp, araya girip aracılık ettiği yerdir. Ayrıca Akayar'ın Çinlilerin ve Konurbay'ın sırrını Semetey'e anlattığı yerdir.

Kaçpay turup salışıp,
Kambıl tuugan kıtaydın
Başın kesip salayın.
Kakandan kayra kayrılıp,
Celbegidey kılayın.
Kılım kırgız eliñe

Kaçmadan durup vuruşup,
Kurnaz doğmuş Çinlinin
Başını kesip atayım.
Kakan'dan geri döndürüp,
Yel olup esmez edeyim.
Kadim Kırgız eline

Kayra tartıp kılçayıp,
Kelbegidey kılayın,
Dümök salgan cañcaldı
Açpagıday kılayın,
Kıykırık salıp burutka
Baspagıday kılayın!»
Dep, oşentip, Semetey
Dolono saptuu buldursun

Geri dönüp bakarak
Bir daha gelmez edeyim,
Fitne salan kavgayı
Bir daha açmaz edeyim,
Nara atıp Burut'a
Bir daha basmaz edeyim!»
Deyip, böylece, Semetey
Alıç saplı kamçısını

Bizge barmaktuu mende batabı,
Bastaşkan tirüü kaytabı?
Bizge kerişip duşman kelebi,
Bizge bastaşıp başka tiebi?
Cılgınduu, Keñ-Kol, Talaska
Suuk boor adam kirebi?
Sırttan eken, şer eken,
Ebegeysiz neme eken.
Beker cerdin uulu emes,
Beker cürçü kul emes.
Ayza salsa oñ kılbayt.
Alışçı bolso soo kılbayt.
Buga bir aykırıp ayza salayın».
Çapsa kulak tundursun.
Bıştı ögüzdün terisin
Özögünö kerdirgen,
Altı serke terisin
Şıkap catıp ördürgön.
Alakanı aynektüü,
Büldürgösü bargektüü,
Töbösünö çok koygon,
Uçuna karış ok koygon,
Kara caak buldursun
Karmay kalıp imerip,
Kañ degize Buuruldu
Takımga tartıp ciberip,
Buuruldun oozun burdu ele,

Bize parmaklı kul karşı durur mu,
Üstümüze gelen sağ döner mi?
Bizimle çekişip düşman gelir mi,
Bize çatıp başa vurur mu?
Ilgınlı Ken-Kol'a, Talas'a
Yad bağırlı adam girer mi?
Yaman yiğitmiş, aslanmış,
Ölçüsüz azman biriymiş.
Boş yerin oğlu değil,
Boşa gezen kul değil.
Mızrak salsa onmaz eder.
Kapışırsa sağ komaz.
Buna bir haykırıp mızrak salayım».
Vursa kulak sağır eden,
Dört yaşında öküz derisini
Özüne gerdirtmiş,
Altı erkecin derisini
Sıkıştıra sıkıştıra ördürmüş,
Ayası cam kakmalı,
El bağı süslemeli,
Tepesine püskül koymuş,
Ucuna karış kurşun koymuş,
Kara yanaklı kamçıyı
Kavrayıp çevirerek,
Şaklatarak Buurul'un
Sağrısına indirip,
Buurul'un başını çevirdi,

Kırgagı bolot sır ayza
Akayardı karata

Kenarı çelik sırlı mızrağı
Akayar'a doğrultup

Kürkürötö sundu ele.
Dümbekinin* tukumu,
Bir karasa bir kişi,
Bir karasa miñ kişi.
Kara çaar kabılan
Kazır çaynap carçuday,
Astına tüşüp basıptır,
Araanday oozun açıptır.
Çolok kökcal arıslan
Candap süröön salıptır.
Koldogonu bir toguz –
Kankordun uulu çunaktı
Koldop catıp kalıptır.
Cıpcılañaç dubana
Cılas bolgon Buuruldu
Cıloodan karmap tötölöp,
Oncoñdotup Buurulun
On eki celdet cetelep.
Caratkan bergen bu bir bak,
Kıymıldabay kenebey,
Art cagına böktörgön
Töö boyu altın tak.
Tolkup törö kol saldı.
Toktoboy ayza sundu ele,
Cer carıldı dürküröp,
Cebeli bolot sır ayza
Kele catat cön ele
Cep iyçüdöy kürküröp.
Ayza uçu kök-caşıl,
Küygön çoktoy bölünüp,
Kürkürögön kankordun
Calañgıç sürü körünüp,
Cetkileñ tuugan kayran şer
Kıymıldasa Akayar
Cetip ayza urdu ele.
Denege ayza tiygizbey,
Degi balban Akayar
Ayzanı kagıp urdu ele.
Açuusu keldi Ayardın:

Gürleterek uzattı.
Dümbeki'nin soyundan,*
Bir bakarsan bir kişi,
Bir bakarsan bin kişi.
Kara benekli kaplan
Hemen çiğneyip yaracak gibi,
Önüne düşüp yürümüş,
Uçurum gibi ağzını açmış.
Çolak boz yeleli aslan
Yanı sıra nara salmış.
Koruyucusu tam dokuz –
Hunharın oğlu çunağı
Koruyup durmaktaymış.
Çırılçıplak derviş
Kahrolası Buurul'u
Yularından tutup dizginleyip,
Hoplata hoplata Buurul'unu
On iki cellat yedeklemekte.
Yaradan'ın verdiği bir baht bu,
Kımıldamadan aldırmadan,
Terkisine bağlamış
Deve boyu altın taht.
Coşup töre el attı.
Durmadan mızrak uzattı,
Yer yarıldı gürleyip,
Temreni çelik sırlı mızrak
Geliyor öylece
Yutacakmış gibi gürleyip.
Mızrak ucu gök yeşil,
Yanan kor gibi ayrılıp,
Gürleyen hunharın
Azrail heybeti görünüp,
Yetkin doğmuş koca aslan
Kımıldarsa Akayar
Yetişip mızrak vurdu.
Bedene mızrak değdirmeden,
Sahiden pehlivan Akayar
Mızrağı savuşturup vurdu.
Öfkesi geldi Ayar'ın:

«Tuuganbı dep calınsam,
Tutamça canım koyboyt ko.
Tutanıp ölgön bul kankor
Tuugandık caydı bile elek
Mintip cürsö oñboyt – dep,
Sır ayza kagıp urdu ele.
Bir çımınday kuu candı
Mintip aman kıldı ele –
Kök temirden tuulga
Körünöö baatır, kankor şer
Çokuluu kılgan aybalta
Mizi karış calcaygan,
Şiltegen cerden kan caygan.
Altın caak baltanı
Karmay kalıp imerip,
Tuulgaga tartıp ciberip,
Mintip kankor turdu ele,
Balban eken Akayar
Tuulgadan çok çıktı,
Kalkanınan ot çıktı.
Kıyın şerdin çabışın
Kıl nemege teñebey,
Öödö-ıldıyın bolcoboy,
Ölömün dep oyloboy,
Bılk-sılk etip kenebeyt,
Mıktuu erendin çapkanın
Buçkagına teñebeyt.
Mına oşondo Akayar
Kurç bolotton sır ayza
Kuptap kolgo aldı emi,
Sakaldarı sapsayıp,
Sarapçı teşip ötköndöy,
Kılımdın başın keskidey.
Açuulanıp ayza alıp,
Ar cabdıgın şaylanıp,
Bolotton kuygan çoyunbaş
On eki say, tört kırluu

«Kardeş mi diye yalvarsam,
Bir tutam canımı komaz ki.
Tutuşup yanası bu hunhar
Kardeşlik halini bilmiyor daha,
Böyle giderse onmaz – deyip,
Sırlı mızrağı savuşturup vurdu.
Bir sinek kadar kurnaz canı
Böylece sağ esen kıldı –
Gök demirden tulgayı
Apaçık bahadır, hunhar aslan,
Tepesi sivri aybalta
Ağzı bir karış yayvan,
Savurduğu yerden kan saçan,
Altın yanaklı baltayı
Kavrayıp çevirerek,
Tulgaya indirdi,
Böyle durdu hunhar,
Pehlivanmış Akayar,
Tulgadan kor çıktı,
Kalkanından ateş çıktı.
Yaman aslanın vuruşunu
Kıl kadar bile saymadan,
Yukarısını aşağısını kestirmeden,
Ölürüm diye düşünmeden,
Kılını kıpırdatıp aldırmaz,
Güçlü erin vurduğunu
Topuğuna denk saymaz.
İşte o zaman Akayar
Keskin çelikten sırlı mızrağı
Kavrayıp ele aldı şimdi,
Sakalları diken diken,
Zırhı delip geçercesine,
Bir devrin başını kesercesine.
Öfkelenip mızrak alıp,
Her pusatını kuşanıp,
Çelikten dökme topuz
On iki yivli, dört köşeli

Kamıngandı kaysagan
Kambıl eken Akayar.
Alp, döö menen alışıp,
Dañgıl* eken Akayar.
Içse kanga toybogon,
Iktuulugu bar eken.
Ayla bilgiç, akılman
Mıktuulugu bar eken.
Cana kökcal baatırga
Cazayıl atıp, caa tartıp,
Caman uruş saldı emi.
Oroñdoşup kayran şer,
Oçogor mıltık oktodu.
Oodarılbay uşul cer,
Kalıñınan toktodu.
Karuulaşsa eki şer
Kalayıktı kütküdöy,
Kañtarılbay katuu cer
Kalıñınan tütküdöy.
Too carılıp, taş küyüp,
Karagay sınıp, zoo kulap,
Katuu kirip Akayar
Kaçırıp ayza sunguday.
Bolot kırluu sır ayza
Bolcolu cok urganda
Akolpoktun büçülük –
Büçülüktün çetine,
Eñ ölçönün betine
Akayar ayza saldı emi.
Ayanbay ayza saldı ele,
Açıp közdü cumguça,
Anday-mınday degiçe,
Kara caak aybalta,
Karmay kalıp kayran şer
Akayardın ayzasın
Orto belge saldı ele.
Ayza sınıp bırkırap.
Bolotton kılgan sır ayza
Bıt-bıt boldu çırkırap.

Hazırlananı ezip geçen
Beceriliymiş Akayar.
Alp ile, dev ile tutuşup,
*Dangıl*mış Akayar.*
İçse kana doymayan,
Ustalığı var imiş.
Çare bilir, akıllı,
Yamanlığı var imiş.
Yine boz yeleli bahadıra
Cazayıl atıp, yay çekip,
Kötü bir savaş saldı şimdi.
Kükreşerek koca aslan
Oçogor tüfeği doldurdu.
Devrilmeden bu yer,
Kalınlığıyla dayandı.
Güç yarıştırsa iki aslan
Halkı ağırlayacakmış gibi,
Altüst olmadan katı yer
Kalınlığıyla tütecekmiş gibi.
Dağ yarılıp, taş yanıp,
Çam kırılıp, kaya devrilip,
Şiddetle girip Akayar
Saldırıp mızrak uzatırcasına.
Çelik ağızlı sırlı mızrağı
Kestirilmez vurduğunda
Akolpok'un düğmeliği –
Düğmeliğin kenarına,
Tam nişan alınan yüzüne
Akayar mızrak saldı şimdi.
Esirgemeden mızrak saldı,
Göz açıp kapayıncaya dek,
Şöyle böyle deyinceye dek,
Kara yanaklı aybaltayı
Kavrayıp koca aslan
Akayar'ın mızrağına
Tam beline indirdi.
Mızrak kırılıp paramparça.
Çelikten yapılma sırlı mızrak
Çatırdayıp tuzla buz oldu.

Ayzadan ayla ketken soñ,
Kılıç menen saldı ele.
Kılıçına kılıçın
Kızırluu tuugan kayran şer
Cana kagıp kaldı ele.
Kılıçtan aman kalışıp,
Şerdik cayı uşunday
Beleske turdu Akayar,
Bet alıp saydı Semetey.
Kebelbey koydu kayran er,
Manastın uulu er kökcal
Kıraanga tura kaldı ele,
Kıyın balban Akayar
Kıykırıp ayza saldı ele,
Kıyşaygan cok Semetey.
Bul öñdönüp kim cürgön,
Cekeme-ceke uruşup,
Kılımga salgan çoñ dürbön.
Aybalta menen salışıp,
Aybalta baarı bırkırap,
Sabı koldo kaldı ele.
Kılıç kayrap bırkırap,
Kabı koldo kaldı ele.
Cabdıktın baarın kıyratıp,
Caman cañcal saldı ele,
Ar dümöktü oyloştu,
Baarın taştap ciberip,
Oodarışmay oynoştu,
Cakalaşıp turuştu,
Bir kün emes, erender
Ceti kün tınbay uruştu.
At üstünön tartışıp,
Buurul menen Çoñ küröñ
Tizeden kumga batışıp,
Kim körgön mınday uruştu,
Eki şer kıldı cumuştu.
Bulkuşkandan silkişip,
Cer soyulup çañ bolup,

Mızraktan çare bitince,
Kılıç ile saldırdı.
Kılıcına kılıcını
Hızırlı doğmuş koca aslan
Yine çarpıp savuşturdu.
Kılıçtan sağ esen kaldılar,
Aslanlık hali böyledir,
Yamaca durdu Akayar,
Yönelip sapladı Semetey.
Kılı kıpırdamadı koca erin,
Manas'ın oğlu boz yeleli er
Yırtıcıya karşı dikildi,
Yaman pehlivan Akayar
Haykırıp mızrak saldı,
Yerinden oynamadı Semetey.
Böylesini kim görmüş,
Teke tek vuruşup,
Bir devre saldıkları büyük kargaşa.
Aybalta ile vuruşup,
Aybaltalar hep paramparça,
Sapı elde kaldı.
Kılıç bilenip paramparça,
Kını elde kaldı.
Pusatın hepsini kırıp,
Kötü kavga saldılar,
Her hileyi düşündüler,
Hepsini bırakıp,
At üstünde devirmece oynadılar,
Yakalaşıp durdular,
Bir gün değil, erenler
Yedi gün durmadan vuruştu.
At üstünden çekiştiler,
Buurul ile Çon Küren
Dizden kuma battılar,
Kim görmüş böyle savaşı,
İki aslan gördü işi.
Çekişmeden sarsışıp,
Yer sıyrılıp toz olup,

	At boorunan kan bolup,	*At böğründen kan olup,*
	Alışalbay turuştu.	*Yenişemeden durdular.*
163710	Kalkan sınıp çırkırap,	*Kalkan kırılıp çatırdayıp,*
	Ton tıtılıp bırkırap,	*Kaftan yırtılıp lime lime,*
	Kagış kılgan erender,	*Çarpışan erenler,*
	Maydandagı berender	*Meydandaki yiğitler*
	Can ayabay barbaktap,	*Can esirgemeden çırpınıp,*
	Colum üydöy bulalar	*Göç çadırı gibi toz yumakları*
	Colu bolsun, bul kızık	*Yolu açık olsun, bu temaşa*
	Coruday uçup daldañdap.	*Akbaba gibi uçup savruldu.*
	Kulak ugup, köz körgön	*Kulak duymuş, göz görmüş,*
	Bul öñdöngön karmaştı	*Böylesi bir kapışmayı*
163720	Bul öñdönüp kim cürgön?	*Böylesini kim görmüş?*
	Kıraandardın barında,	*Yırtıcıların hepsinin gözü önünde,*
	Kıyraşıp salgan çoñ dürbön, Karmay alıp tuştaşıp,	*Kırışarak saldıkları büyük kargaşa, Kavrayıp karşılıklı tutuşup,*
	Zulpukordu suuruşup,	*Zülfikâr'ı çekiştiler,*
	Çalışalbay turdu ele,	*Çelmeleşemeden durdular,*
	Akayar balban, Semetey	*Akayar pehlivan, Semetey*
	Alışalbay turdu ele.	*Yenişemeden durdular.*
	Abaylap balta çabalbay,	*Denk getirip balta vuramadan,*
	Bir-birinin aylasın	*Birbirinin çaresini*
	Eki arıslan tabalbay,	*İki aslan bulamadan,*
163730	Çoyunbaş menen salışsa	*Topuz ile vuruşsalar*
	Tuulga sınıp bırkırap,	*Tulga kırılıp paramparça,*
	Çokmorlordon çıkkan çok	*Çomaklardan çıkan kor*
	Tuş-tuşunan çırkırap.	*Dört bir yandan saçılıp.*
	Añtañ kalıp uruşup,	*Şaşakalıp vuruşup,*
	Erender cayı uşunday –	*Erenlerin hali böyledir –*
	Alışalbay turuşup,	*Yenişemeden duruşup,*
	Cekeme-ceke uruşup,	*Teke tek vuruşup,*
	Erender cayı uşunday –	*Erenlerin hali böyledir –*
	Ceñişalbay turuşup,	*Üstün gelemeden duruşup,*
163740	Ok ötpös tondor buzulup,	*Ok geçmez kaftanlar bozulup,*
	Toktoo berbey topçuluk	*Dayanmayıp düğmeler*
	Bıt-çıt bolup üzülüp,	*Paramparça kopup,*
	Koñguroolor kagılıp,	*Çıngıraklar çalınıp,*
	Kol esinen cañılıp,	*El şaşırıp yanılıp,*

Erenderdin baarısı	*Erenlerin hepsi*
Körgüsü kelbey taraşıp.	*Görmeye dayanamayıp dağıldılar.*
Kıtay, kırgız tañ kalıp,	*Çinli, Kırgız şaşakalıp,*
Tamaşaga karaşıp,	*Temaşaya baktılar,*
Soguştu eköö baştaşıp,	*Savaşa ikisi giriştiler,*
163750 Körüp turgan döö, balban	*Seyreden dev, pehlivan*
Candan keçip taştaşıp.	*Candan geçip attılar.*
Tulparlardın baarısı	*Tulparların hepsi*
Börüçö celip cölönüp,	*Kurtça koşup yaslanıp,*
Arcañdagan kayran baş	*Sallanan koca baş*
Kapkara kanga bölönüp.	*Kapkara kana bulandı.*
Kuyruktarı tulpardın	*Kuyrukları tulparın*
Kızıl munar çañ bolup,	*Kızıl pusa, toza kesti,*
Köküldörü tulpardın	*Kâkülleri tulparın*
Kızıl koçkul kan bolup.	*Kızıl koyu kana kesti.*
163760 Karagay toodoy ayzasın	*Çam dağı gibi mızrağını*
Can ayabay berender	*Can esirgemeden yiğitler*
Tak körüngön cerge muştaşıp.	*Tam görünen yere vurdular.*
Akkelte menen Oçogor	*Akkelte ile Oçogor*
Cañırıp ogu çırkırap,	*Yankılanıp kurşunu vınlayıp,*
Ayzalardın uçu uçup,	*Mızrakların ucu uçup,*
Bıt-çıt bolup bıçırap.	*Paramparça saçıldı.*
Alakan etter oyulup,	*Avuç etleri oyulup,*
Ok ötpös tondor çoyulup,	*Ok geçmez kaftanlar gerilip,*
Alışalbay turganda,	*Yenişemeden durdukları demde,*
163770 Almambet uulu er çoro,	*Almambet oğlu er çora,*
Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay âlemi kasıp kavuran*
Ayabagan şer çoro	*Amansız aslan çora*
Tüpögü cok ayza alıp,	*Püskülü yok mızrak alıp,*
Canına calañ kılıç baylanıp,	*Beline yalın kılıç kuşanıp,*
Sarı cargak şım kiyip,	*Sarı sahtiyan şalvar giyip,*
Sandırgaluu kıraanıñ	*Görklü yırtıcın*
San tümöndöp coo çıksa,	*Sayısız tümen düşman çıksa,*
Can ayabay bek tiyip.	*Can esirgemeden sıkı dalar.*
Buluttay uçup çamınıp,	*Bulut gibi uçup atılıp,*
163780 Karçıgaday kamınıp,	*Atmaca gibi davranıp,*
Kayıptay akıl tabılıp.	*Gaipten akıl bulup.*
Opol-Toodoy sur minip,	*Opol Dağı gibi boz ata binip,*

	Külüstön tuugan Külçoro	*Görklü doğmuş Külçoro,*
	Körsö köñül bölünüp,	*Görenin gönlü ona akar,*
	Kaarınan baatırdın	*Kahrından bahadırın*
	Cer silkinip, taş kulap.	*Yer sarsılıp, taş devrilir.*
	Temir tuyak buudanım,	*Demir tırnaklı küheylanım,*
	Kaalgaday kaşka tiş –	*Kapı kanadı gibi ak dişi –*
	Kalayıktan başka tiş	*Halktan başka bir diş*
163790	Kaşkayıp çıgıp kalıptır.	*Işıldayıp çıkıvermiş.*
	Akayar bizdin agabız,	*Akayar bizim ağabeyimiz,*
	Içse kanga toybogon.	*İçse kana doymayan.*
	Bet alsa candı koybogon,	*Yöneldi mi can komayan,*
	Kıraan uçup çıgalbas,	*Şahinin uçup aşamadığı,*
	Karañgıda aydasa	*Karanlıkta sürülse*
	Kabılan sınduu coylogon.	*Kaplan gibi sinsice yürüyen.*
	Kılaygan bir can baspagan	*Görünürde bir canın basmadığı*
	Baatır cürök, şer kayrat	*Bahadır yürekli, aslan gayretli*
	Kara-Tañşar toodayım,	*Kara-Tanşar dağı gibiyim,*
163800	Balbandıgı uşunday,	*Pehlivanlığı böyledir,*
	Baatır çoroñ cetiptir,	*Bahadır çoran yetişmiş,*
	Serpişip catkan ekөönө	*Çarpışmakta olan ikisinin*
	Ortogo tüşö kaldı ele.	*Ortasına düşüverdi.*
	Oncoñdogon Buuruldu	*Hoplayan Buurul'u*
	Oñ koluna karmadı,	*Sağ eline aldı,*
	Kalcañdagan Çoñ küröñ	*Yalpalayan Çon Küren'i*
	Sol kol menen Külçoro	*Sol eliyle Külçoro*
	Cana karmay kaldı ele,	*Yine kavrayıverdi,*
	Alıştırbay ekөönü	*Kapıştırmadan ikisini*
163810	Araçalay saldı ele,	*Araya girip ayırdı,*
	Ortosunda Külçoro	*Ortalarında Külçoro*
	Araçalap turganda	*Aracılık ederken*
	Eki şer ketti bölünüp	*İki aslan ayrıldı,*
	Ortosunda Külçoro	*Ortalarında Külçoro*
	Kök döbö toodoy körünüp.	*Gök tepe, dağ gibi göründü.*
	Kırgız üçün tuulgan.	*Kırgız için doğmuşsun.*
	Kaarlanıp Sur attı	*Hiddetlenip Boz atın*
	Talıkpay oozun burdu ele,	*Yorulmadan başını çevirdi,*
	Kıtayga saldıñ çuulgan.	*Çin'e saldın velveleyi.*
163820	Eki arıslan kıraandar	*İki aslan yırtıcıyı*

Eptüü tuugan Külçoro
Araçalap turdu ele.
Cazı caak, calpak til
Cañılbagan şer çoro
Ay-aalamdı buy kılgan
Ayabagan er çoro
Akırın süylöp, bek taştap, Buurul alıp süyünüp,
Almambet uulu Külçoro
Koyo berdi kep baştap:
«Aylanayın, eki abam,
Altı ay minse arıbas

Becerikli doğmuş Külçoro
Araya girip ayırdı.
Yassı çeneli, yayvan dilli,
Yanılmayan aslan çora,
Ay âlemi kasıp kavuran
Amansız er çora,
Yavaş söyleyip, pek vurgulayıp, Buurul'u alıp sevinip,
Almambet oğlu Külçoro
Koyverdi söze başlayıp:
«Kurbanınız olayım, iki ağam,
Altı ay binilse yorulmaz

Akayar menen Semetey
Ekööbirdey tuuganım.
Aytılgan kepti karañız,
Kızıl kapçal zoodayım,
Kup keltirip, san koldon
Kez keltirgen Kudayım!
Kezikkende Akayar
Öçkön ottu tamızdıñ,
Ölüçü candı tirgizdiñ.
Bilbegendi bilgizip,
Bilip colgo kirgizdiñ.
Tuybagandı tuyguzup,
Tuura colgo tüşürdüñ,
Abakebiz Akayar,
Bildik asıl zatıñdı.
Aylansam bolot Kudayga,
Alıp berdiñ Kıtaydan
Ar Buurul sınduu atımdı,
Kızır çalgan Akayar
Kırk cılı kalmak cürsöñ da
Belime tañuu belimsiñ,
Berekelüü şerimsiñ.
Cer caynagan kakandan
Celigip cürüp tapkanım,
Ceti birge kol bergen
Akayar menin arslanım.

Akayar ile Semetey,
İkisi de bir öz kardeşim.
Söylenen söze bakınız,
Kızıl geçitli kaya gibiyim,
Denk getirip, sayısız koldan
Karşılaştıran Hüdam!
Karşılaşınca Akayar
Sönmüş ateşi tutuşturdun,
Ölecek canı dirilttin.
Bilinmeyeni bildirip,
Bildirip yola koydun.
Sezilmeyeni sezdirip,
Doğru yola düşürdün,
Ağabeyimiz Akayar,
Bildik asil zatını.
Kurban olsam yeridir Hüda'ya,
Alıp verdin Çin'den
Ar Buurul gibi atımı,
Hızır dokunmuş Akayar,
Kırk yıl Kalmuk gezsen de
Belime bağ, belimsin,
Bereketli aslanımsın.
Yer kaynatan Kakan'dan
Koşuşturup bulduğum,
Yediye birden el veren
Akayar benim aslanım.

Oo, Akayar abake,
Kaytpay kalgan ekemin!
Buudanım abam sırıñdı
Aytpay kalgan ekenmin.
Kölpüktögön men köödök

Ey, Akayar ağabey,
Meğer dönmez olmuşum!
Küheylanım, ağamın sırrını
Söylemez olmuşum meğer.
Böbürlenip duran ben toy,

Köp maktanıp alıpmın,
Aba, cakşılıgıñ unutup,
Kapıyada kalıpmın.
At aylangan mamıday
Takır bolgon ekenmin,
Cakşılıgıñ unutup,
Alaktagan men çoro
Kapır bolgon ekenmin.
Badışa aba, şer mına,
Akayar aba, başımdı kesseñ
men mına! Surkoyon tartuu, men
satuu!
Kabılan abam Akayar,
Kanımdı töksöñ men mına!
Kıyık boldu işibiz,
Kılıçtap baştı alıñız.
Kıyıktap koysoñ can mına
Baatır, kurmandıkka çalıñız!
Caydarı tuugan er mına,
Abake, köñülüñö alıñız.
Ketirseñ abam al mına,
Çaçıp iyseñ kan mına,
Kıyıp salsañ can mına,
Buldap satsañ bul mına,
Öltürüp salsañ Kıtaydan kelgen
Akayar abam bolboso,
kul mına! Kıtaydan kantip alayın,
Kalıñ kazsañ or mına,
Kaynatıp iyseñ şor mına,
Amanatıñ aytpagan
Añkir çoro men mına!
Eştek curttun erkesi,
Camgırçının kencesi –

Çok övünüp durmuşum,
Ağa, iyiliğini unutup,
Gaflette kalmışım.
Atın dolandığı kazık gibi
Kupkuru kalmışım meğer,
İyiliğini unutup,
Şaşkın şaşkın bakan ben çora
Kâfir olmuşum meğer.
Padişah ağa, aslan işte,
Akayar ağa, başımı kesersen
ben işte! Surkoyon armağan, ben satılık!

Kaplan ağam Akayar,
Kanımı dökersen ben işte!
Ters oldu işimiz,
Kılıçla başı alınız.
Kıyarsan işte can,
Bahadır, kurban ediniz!
Güler yüzlü doğmuş er işte,
Ağabey, gönlünüze alınız.
Yok edersen, ağam, işte al,
Saçarsan işte kan,
Kıyarsan işte can,
Paha biçip satarsan işte mal,
Öldürürsen Çin'den gelmiş
Akayar ağam olmasa,
işte kul! Çin'den nasıl alayım,
Derin kazarsan işte çukur,
Kaynatırsan işte çorak tuz,
Emanetini söylemeyen
Sersem çora ben işte!
Eştek elinin nazlısı,
Camgırçı'nın küçüğü –

Akayar abam bul mına!
O, Semetey abake,
Erdigin kalıñ, esiñ cok,
Eselek abam kanteyin,
Kızıl çok kıtay uulunça
Cekege çıgıp barıştıñ,
Kaldaydan kelgen kalmakça
Karsıldaşıp salıştıñ,

Akayar ağam bu işte!
Ey, Semetey ağabey,
Yiğitliğin çok, aklın yok,
Toy ağamı ne edeyim,
Kızıl püsküllü Çin oğluymuş gibi
Teke tek meydana çıktın,
Kalday'dan gelen Kalmukmuş gibi
Çatır çatur vuruştun,

Kança tünü, kança kün
Abakem Akayar menen alıştıñ.
Murdatan aytkan sözümö,
Uşul turgan Akayar
Muraa boloor özüñö.
Tündügü bolçu konoguñ,
Tügöngön, abam, sözümdü uk!
Esiñden tanıp kalarsıñ,
Akayar aytsa comogun,
Aylanayın Akayar,
Altı ayga miner buudanga
Aylansam bolot uşuntip,
Tetigi Altaydan kelgen tuuganga.
Uluktarın, şerlerin
Aytsam arman arılbayt,
Adamdan çıgıp, bir tuugan
Akayar öñdüü tabılbayt.
Kayıbınan kabılgan,
Akayar abam kezigip,
Abiyirim mından cabılgan.
Akayar abam cogunda
Çımınday canım kuuruldu,
Mına çıñ cerge tüşkön Buuruldu,
Kökcal çoroñ barganda
Kökbörüdöy kötörüp,
Algan abam emespi!
Bilbegendi bilgizip,
Tuybagandı tuyguzup,
Tuura Kakan coluna
Salgan abam emespi.

Nice gece, nice gün
Ağam Akayar ile kapıştın.
Önceden söylediğim sözüme bak,
Şurada duran Akayar
Sana yadigâr olur.
Evinin tündüğü olacak konuğun,
Bitti, ağam, sözümü dinle!
Aklın başından gidecek,
Akayar anlatırsa destanını,
Kurbanın olayım Akayar,
Altı ay binilecek küheylana,
Kurban olsam yeridir böylece,
Şu Altay'dan gelen kardeşe.
Uluklarını, aslanlarını
Söylesem hasret bitmez,
İnsandan çıkmış, öz kardeş
Akayar gibisi bulunmaz.
Gaipten karşımıza çıkan
Akayar ağam rast gelip,
Yüz akım böylece korundu.
Akayar ağam yokken
Sinek kadar canım kavruldu,
İşte sarp yere düşmüş Buurul'u,
Boz yeleli çoran vardığında,
Gökbörü oğlağı gibi kaldırıp
Alan ağam değil mi!
Bilinmeyeni bildirip,
Sezilmeyeni sezdirip,
Doğru Kakan yoluna
Koyan ağam değil mi.

Ölüp keter şert kılıp,
Ubadanı bek kılıp,
Ak bolot mizin calaşıp,
Ak buuday unun çaynaşıp,
Abakem aytkan kebi ele.
Cekege çıgıp cetelep,

Ölümüne ahdedip,
Vaadi sağlam kılıp,
Ak çelik ağzını yalaşıp,
Ak buğday ununu çiğneşip,
Ağamın söylediği söz idi.
Meydana çıkıp yedekleyip,

Ceti kapka kırgızga
Alıp ketkin dedi ele.
Aytkan kebin unutkan,
Adam mendey bolobu,
Añgıl tuugan mendeydi
Adam degen oñobu?
Kıyla mıktuu curt ele,
Kırgızga kayra cürüñüz.
Kıyşık bolso uşul söz
Kagılayın, kan aba,
Uşul turgan çoronu
Kara eşek kılıp miniñiz!
Ölgöndügün suradı.
Adam, Akayar kebin ukkanda, Atası tuulup Altaydan
Atası Manas kökcaldan
Arta turgan kayran şer,
Külçorosu ekööläp,
Oncoñdotup Buurulun,
Tartuu kıldı cetelep.
Çılgıy içi ört calın,
Çıday albay berender
Akayar menen Semetey
Dünüyödön keçişip,
Boz kise menen kök kise
Eköö katar çeçişip,
Obodogu buluttay
Kozgoluşup aldı ele,
Omuroosun takaşıp,
Dos boluşup aldı ele.
Ak buudaydın ununday
Cuuruluşup kaldı ele,

Yedi kapılı Kırgız'a
Alıp git demişti.
Söylediği sözü unutan,
İnsan benim gibi olur mu,
Sersem doğmuş benim gibiyi
İnsan sayan onar mı?
Hayli yaman yurt idi,
Kırgız'a geri yürüyünüz.
Eğri ise bu söz,
Kurbanın olayım, han ağa,
Şurada duran çorayı
Kara eşek yapıp bininiz!
Öldüğünü sordu.
İnsan, Akayar sözünü duyunca, Babası Altay'da doğup
Babası bozkurt Manas'tan
Üstün gelecek koca aslan,
Külçoro'suyla ikisi birlik,
Hoplata hoplata Buurul'unu
Yedekleyip armağan etti.
İçi baştan başa ateş, alev,
Dayanamayıp yiğitler,
Akayar ile Semetey,
Dünyadan geçiştiler,
Boz keseyle gök keseyi
İkisi yan yana çözüştüler,
Gökteki bulut gibi
Kımıldanıp kalktılar,
Göğüslerini dayaşıp,
Dost oluverdiler.
Ak buğdayın unu gibi
Yoğruluşup kaldılar,

Ak bököndün kılınday
Suuruluşup kaldı ele.
Ezip kurut koşkondoy
Coşuluşa ketti ele.
Boz cılkıday çañkayıp,
Koşuluşa ketti ele.
On eki müçö, miñ tamır
Biröö kalbay kozgolup,
Oñurañdap eki şer

Ak ceylanın kılı gibi
Sıyrılışıp kaldılar.
Ezip kurut katılmış gibi
Kaynaşıp gittiler.
Boz yılkı gibi ağarıp,
Katılışıp gittiler.
On iki uzuv, bin damar,
Biri kalmadan kımıldayıp,
Homurdanıp iki aslan

Oo, düynölük dos bolup,
Atası asıl kankor şer
Al Akayar balbandan,
Abalkı sırın suradı.
Altı kapka kazına
Açkandıgın suradı,
Kara kıtay, kırgızdı
Cançkandıgın suradı.
Kırgız tentip kıylanıp,
Körgöndügün suradı,
Kıyla atası Kakandan
Kelgendigin suradı
Mına oşondo Akayar
Körgön-bilgen kalayık,
Candan keçip taştadı.
Mına oşondo Akayar
Cöö comokton baştadı:
«Kuu tulparım baspagan
Cerde bütün bar beken?
Kurgan Ayar çappagan
Elde bütün bar beken?
Bolot ayza köölöşüp
Bolbogon şaar Dagalak
Munu menen cöölöşüp
Men körböy kalgan cer kalbay,
Men körböy kalgan el kalbay.
Menin atım Akayar –
Kırgızdardın kıyını.
Eren Eştek boluptur,

Ah, dünyalık dost olup,
Babası asil hunhar aslan,
O Akayar pehlivandan
Evvelki sırrını sordu.
Altı kapılı hazineyi
Açtığını sordu,
Kara Çinlinin Kırgız'ı
Ezdiğini sordu.
Kırgız'ın sürgün olup perişan düşüp
Gördüklerini sordu,
Nice atasının Kakan'dan
Geldiğini sordu.
İşte o zaman Akayar,
Görüp bilen ahali,
Candan geçip attı.
İşte o zaman Akayar
Destanı baştan anlattı:
«Kurnaz tulparımın basmadığı
Yer bütün kaldı mı ki?
Zavallı Ayar'ın koşmadığı
El bütün kaldı mı ki?
Çelik mızrak dürtüşüp
Boyun eğmeyen şehir Dagalak,
Bununla itişip,
Benim görmediğim yer kalmadı,
Benim görmediğim el kalmadı.
Benim adım Akayar –
Kırgızların yamanı.
Eren Eştek var olmuş,

Eştekterden Camgırçı
Kan atagın alıptır.
Kagışka kirip katalıp,
Kançalık alptan bata alıp,
Er Camgırçı atanıp,
Kulalı bagıp kuş kılıp,
Kurama cıyıp curt kılıp,
Teskeyçini cer kılıp,

Eşteklerden Camgırçı
Han sanını almış.
Çarpışmaya girip pişip,
Nice alptan dua alıp,
Er Camgırçı diye anılıp,
Çaylağı besleyip kuş edip,
Dermeyi derleyip yurt edip,
Teskeyçi'yi mekân edip,

Tentigen cıyıp el kılıp,
Kayıp ata baş kılıp,
Kum çogultup taş kılıp,
Kurama cıynap baş kılıp,
Ceti-Özöndü cer kılıp,
Ceti-Özöndün kırgızın
Ebi menen el kılıp.
Sanaası menen bolturup,
Sandıgının baarısın
Sarı altın mülkkö tolturup. Sayışkandı tuştadım,
Camgırçı mintip turganda,
Çındap açuum kelgende
Ene bölök, ata bir
Er Camgırçı momunday.
Menin atam – er Eştek
Kuuday sakal kubarıp,
Kuzgunday közü kızarıp,
Sakalı kuuday agında,
Saparı çukul barında
Atam şorduu kargandın
Badıraygan köz ketip,
Bal-şekerdey söz ketip,
Kayratı toluk bel ketip,
Canınan kaçıp el ketip.
Keçee, karıp kelgen kezinde Men küröşpöy coo kalbay.
Corgo coosun erdikten
Tanıp kalgan kezinde,
Tirüülüktön ölümgö

Başıboşu toplayıp el edip,
Kayıp Ata'yı baş edip,
Kumu toplayıp taş edip,
Dermeyi derleyip baş edip,
Ceti-Özön'ü mekân edip,
Ceti-Özön'ün Kırgız'ını
Ustalıkla el edip.
Düşüncesiyle var edip,
Sandığının hepsini
Sarı altın mala doldurup. Mızraklaşana rastladım,
Camgırçı böyle dururken,
Sahiden öfkem geldiğinde
Anası ayrı, babası bir
Er Camgırçı böyleydi.
Benim babam – er Eştek,
Kuğu gibi sakalı ağarıp,
Kuzgun gibi gözü kızarıp,
Sakalı kuğu gibi ak iken,
Ecel yolu yakın iken,
Babam zavallı kocamışın
Işıl ışıl gözü sönüp,
Bal şeker gibi sözü gidip,
Gayreti tam beli gidip,
Yanından kaçıp eli gidip.
Hani, kocayıp geldiği demde, Benim güreşmediğim düşman kalmadı.
Yorga atını yiğitlikten
Tanımaz olduğu demde,
Dirilikten ölüme

Barıp kalgan kezinde,
Ölö turgan çagında
Er Eştek atam körüptür,
Toyuma tokson soyuptur,
Atımdı Akayar koyuptur.
Meni körüp turganda
Beren atam ölüptür,
Kayra tartpas çın caydı
Kayran atam körüptür,
Kargan atam ölgöndö
Kalk çogulup köömptür.
Menin başıma ükü tagıptır,
Koşo corttum oşogo.

Varıp kaldığı demde,
Öleceği çağında
Er Eştek babam beni görmüş,
Toyuma doksan kesmiş,
Adımı Akayar koymuş.
Beni görüp dururken
Yiğit babam ölmüş,
Dönüşü olmayan gerçek yurdu
Koca babam görmüş,
Kocamış babam ölünce
Halk toplanıp gömmüş.
Benim başıma puhu tüyü takmışlar,
Birlikte koşturdum onunla.

Baatır kandın uulu dep,
Baykuş curtum bagıptır.
Men on altı caşka kelgende,
Ereşen tartıp er bolup,
Er uulu menen teñ bolup,
Keçee tuugandardı küldürdüm,
Duşmandardı küydürdüm.
Duşmandardı cançtadım,
Aalamga dürbön baştadım.
Töönü cıga muştadım.
On beş caşta oynodum,
On altıga kelgende,
Ok cılanday soylodum.
Atakemdin ok ötpös
Ordodon tandap kiygemin.
Ok cetpegen tulpardı,
Cılkıdan tandap mingemin.
Atboroyun sıdırıp,
Kulak ugup, köz körgön
Cerdin baarın kıdırıp,
Men urunbay too kalbay,
Bettegendin baarısın
Mende kılıp tüşürüp,
Eelep turgan kezimde
Karşı kelse duşmandı

Bahadır hanın oğlu diye,
Zavallı yurdum beslemiş.
Ben on altı yaşa gelince,
Serpilip er olup,
Er oğluyla denk olup,
Hani kardeşleri güldürdüm,
Düşmanları yaktım.
Düşmanları ezdim,
Âleme kargaşa saldım.
Deveyi yumrukla devirdim.
On beş yaşta oynadım,
On altıya gelince
Ok yılanı gibi süzüldüm.
Babacığımın ok geçmezini
Ordadan seçip giydim.
Ok yetişmez tulparı
Yılkıdan seçip bindim.
Dörtnala sürüp,
Kulak duymuş, göz görmüş
Yerlerin hepsini dolaşıp,
Benim çarpmadığım dağ kalmadı,
Karşıma çıkanın hepsini
Kul köle edip düşürüp,
Hükmedip durduğum demde,
Karşı gelirse düşmanı

Kara kanga boyoltup,
Karsıldatıp tokmoktop,
Cöölöp turgan kezimde.
Keçee, Ceti-Özön suunu eelegen,
Ceñip adam kelbegen,
At-Başını caylagan,
Kuu kazıgın baylagan,
Alaygan közü çolpondoy,
Ay kulagı kalkanday
Koşuluştum Koşoygo,

Kara kana boyayıp,
Çatırdatıp tokmaklayıp,
Ezip durduğum demde.
Hani, Ceti-Özön suyunu tutan,
Yenip kimsenin gelemediği,
At-Başı'yı yaylayan,
Kuru kazığını bağlayan,
Faltaşı gözü Çolpan yıldızı gibi,
Ay kulağı kalkan gibi
Koşoy'a katıldım,

Ababız Koşoy al bolup,
Alban türlüü can bolup,
Toodoy çokmor kolgo alıp,
Toonu koşo bir salgan,
Çokmorunan ot çıgıp,
Salsa toodon ot çıkkan.
Tuyuk cerdi bir salsa,
Kapçal kulap col bolgon,
Al kezekte kırgızga
Kabılan Koşoy çoñ bolgon.
Altı-Şaardı çeptegen,
Abam Koşoy karıya
Kez kelgen candı örttögön.
Abam Koşoy al bolgon,
Özü kasiettüü can bolgon.
Tiktep duşman çalbagan,
Abam Koşoy karıya
Tiktegen aman kalbagan.
Acıdaar menen arbaşkan,
Alp-döö menen karmaşkan.
Abam Koşoy uşunday,
Bek çiyilgen zor iştin
Tüyünün çeçip katıkkan,
Atçan da alp, cöö da alp,
Munun baarın kıyratıp,
Balban Koşoy atıkkan.
Bettegendi köölögön,
Duşman körsö cöölögön.

Ağamız Koşoy güç olup,
Türlü türlü can olup,
Dağ gibi çomağı ele alıp,
Dağı da birlikte vuran,
Çomağından od çıkıp,
Vursa dağdan ateş çıkardı.
Kapalı yere bir vursa,
Geçit göçüp yol olurdu,
O çağda Kırgız'a
Kaplan Koşoy ulu idi.
Altı-Şaar'ı berkiten
Ağam Koşoy ihtiyar,
Rast gelen canı yakardı.
Ağam Koşoy güç idi,
Kendisi keramet ehli can idi.
Dik bakıp düşmanın sataşamadığı,
Ağam Koşoy ihtiyara
Dik bakan sağ kalmazdı.
Ejderha ile büyüleşen,
Alp ve dev ile tutuşan.
Ağam Koşoy böyledir,
Sıkı çizilmiş büyük işin
Düğümünü çözüp pişmiş,
Atlısı da alp, yayası da alp,
Bunların hepsini kırıp,
Pehlivan Koşoy diye ün almış.
Karşısına çıkanı deviren,
Düşman görse üstüne yürüyen.

Kagıştan kayra tartpagan,
Acaldan kayra kaytpagan,
Tuş kalaada Turpandın
Colun açıp turganda,
Baylanıp kalgan bazardın
Bagın çeçip turganda,
Karaan boldum canaşıp.
Seksen balban, tokson alp
Ceke kirip salışıp.
Italının elinen,
Kırk kündüktün çölünön,

Çarpışmadan geri durmayan,
Ecelden geri dönmeyen,
Karşı kaledeki Turfan'ın
Yolunu açıp dururken,
Bağlanıp kalmış pazarın
Bağını çözüp dururken,
Yanaşıp gölgesi oldum.
Seksen pehlivan, doksan alp
Tek tek girip vuruştuk.
İtalı'nın elinden,
Kırk günlük çölünden,

Orogon-Toonun oyunan,
Kumurskası ittey bar
Çoñ-Orkondun boyunan,
Koybos degen üçü bar,
Bir koybostun özündö
Tokson arslan küçü bar.
Oo koyboston kutulup,
Kuralı degen cılkı bar.
Calı menen kuyrugu –
Cılkı sınduu sıyagı.
Oo kuralı cılkının
Kuygan temir tuyagı.
Oşol karoolgo cürüp canaşıp,
Koşoy kandan adaşıp,
Azapka başım tutulup,
Acaldan kaydan kutuldum.
Mende karap, kalk bilbes
Colgo tüşüp ketkemin,
Kırk arkan boyu çupçuñkur
Orgo tüşüp ketkemin.
Aylansam uçup çıgalgıs
Torgo tüşüp ketkemin.
Azaptan kuu can kutulbas,
Kolgo tüşüp ketkemin.
Kezikse örttöp saluçu
Korgo tüşüp ketkemin,
Kılaygan teşik tabılgıs

Orogon Dağı'nın çukurundan,
Karıncası it kadar var,
Çon-Orkon boyundan,
Koybos denen üçü var,
Bir Koybos'un kendisinde
Doksan aslan gücü var.
O Koybos'tan kurtulup,
Kuralı denen yılkı var.
Yelesi ile kuyruğu –
Yılkıya benzer görünüşü.
O Kuralı yılkının
Dökme demirdir tırnağı.
O karakola yanaşıp yürüyüp,
Koşoy handan ayrı düşüp,
Azaba başım tutulup,
Ecelden nasıl kurtuldum.
Kulun bakmadığı, halkın bilmediği
Yola düşüp gitmişim,
Kırk urgan boyu dümdüz derin
Çukura düşüvermişim.
Dönsem de uçup çıkılmaz
Tuzağa düşüvermişim.
Azaptan kurnaz canın kurtulamayacağı
Ele düşüvermişim.
Rast geleni yakıveren
Kora düşüvermişim,
İğne ucu delik bulunmaz

Zorgo tüşüp ketkemin.	*Zora düşüvermişim.*
Kıtay milek, men calgız	*Çin kalabalık, ben yalnız,*
Kılganım barbı Kudayga?	*Hüda'ya ettiğim mi var?*
Kolu-butum baylanıp,	*Elim ayağım bağlanıp,*
Kızıtalak Kıtaydan	*Kahrolası Çin'den*
Korduk kördüm aydalıp.	*Horluk gördüm sürülüp.*
Kıtay kanı Koñurbay –	*Çin hanı Konurbay –*
Ayla bilgiç doñuz ay,	*Hile bilir domuz ah,*
Sınçılarga maktatıp,	*Görücülere övdürüp,*
Sımbatkerge caktatıp,	*Endam bilene beğendirip,*
Alıp çıktı Beecinden,	*Alıp çıktı Beecin'den,*
Ayırdı mintip elimden.	*Ayırdı böylece elimden.*
Eçen kısım bel kördüm,	*Nice sıkışık bel gördüm,*
El barbagan cer kördüm,	*El varmayan yer gördüm,*
Bu dünüyö tozogun	*Bu dünyanın cehennemini*
Cıynaştırıp miñ kördüm.	*Toplayıp bin kez gördüm.*
Kolum kırçoo baylanıp,	*Elim çemberle bağlanıp,*
Korduk körüp aydalıp.	*Horluk görüp sürüldüm.*
Bölögün aytıp neteyin	*Gerisini söyleyip nideyim,*
Şamırday kakşap oturup,	*Şamır gibi sızlanıp oturup,*
Tübünö kaçan ceteyin.	*Dibine ne zaman ereyim.*
Beecindin arı betinde,	*Beecin'in öte yüzünde,*
Kakançının Dıñşanın	*Kakançı'nın Dınşa'sının*
Eki cıldık colunun	*İki yıllık yolunun*
Oşonun arkı çetinde	*Onun öte ucunda*
Caratılgan can kördüm,	*Yaratılmış can gördüm,*
Kuup atar añ kördüm,	*Kovalayıp avlanan hayvan gördüm,*
Katını adam, erkegi it	*Karısı insan, erkeği it,*
Oşol candan ötkömün,	*O yaratıkların içinden geçtim,*
Cana bir cıl col basıp,	*Yine bir yıl yol tepip,*
Balaanı müşkül köp tartıp, Başında calgız közü bar.	*Belayı, mihneti çok çekip, Başında tek gözü var.*
Eçen türkün añ körüp,	*Nice türlü hayvan görüp,*
Alban türlüü can körüp,	*Türlü türlü can görüp,*
Çoñ Kaa-Toonun ber cagı,	*Büyük Kaa Dağı'nın beri yanı,*
Kılganı ayban, özü adam,	*Ettiği hayvanca, kendisi insan,*
Kööhar çıkçuu keninin	*Cevher çıkan madeninin*
Ar cagıraak betinen	*Biraz ötesindeki yüzünde*

Müşkül talaa men kördüm.
Añtañ kalat kayran baş.
Can-cürböstün çölü eken,
Al adam cayın surasañ,
Beecindegi kıtaylar
Dıñşa-Talaa deer eken.
Oşol çölgö barganda
Eki kolum bayloodo,
Eki közüm caynoodo,
Çöldün cayın surasañ,
Kumga koyso kazanı
Kurkurap çıgıp kaynagan.
Oşol curttun kılıgı –
Et bışımı bolgondo
Kaşık suusu kalbagan.
Oşol çöldön ötköndö
Çımınday canım çırkırap,
Cılan körsö cılma ceyt.
Saysüyögüm zırkırap,

Çetin bir bozkır gördüm ben.
Şaşakalır koca baş.
Can-yürümezin çölü imiş,
O insanın halini sorarsan,
Beecin'deki Çinliler
Dınşa-Talaa der imiş.
O çöle vardığımda
İki elim bağlıydı,
İki gözüm dört dönmede,
Çölün halini sorarsan,
Kuma konsa kazanı
Fokurdayıp kaynardı.
O yurdun huyu –
Et pişimi olunca
Kaşık suyu kalmazdı.
O çölden geçerken
Sinek kadar canım cıyaklayıp,
Yılan görse yalayıp yer.
İliğim kemiğim sızlayıp,

Al-abalım ketkende,
Kanım kalıp bir kaşık,
Etim kalıp kök caşık.
Bu coruktan acırap,
Eñgir-deñgir bolupmun,
Dene kayrat, küç ketip,
Akıldarım büt ketip,
Kelesoo çalış bolupmun,
Camanatka konupmun.
Tulpar çurkap aşalbas,
Beldi aşıp bargamın,
Tuulup adam körbögön,
Cerdi basıp bargamın.
Capadın degen beline
Barıp alıp keziktim,
Calgız köz degen eline.
Oşol turgan kalkının
Adam bilgis sözü bar,
Örttönüp ketken al curttun

Gücüm dermanım gidince,
Kanım kaldı bir kaşık,
Etim kaldı soluk, sölpük.
Bu halden ayrılıp,
Allak bullak olmuşum,
Beden gayreti, güç gidip,
Aklım büsbütün gidip,
Yarı budala olmuşum,
Kötü ada konmuşum.
Tulparın koşup aşamayacağı
Beli aşıp varmışım,
Doğalı insanın görmediği
Yeri basıp varmışım.
Capadı denen beline
Varıp da rast geldim
Tek Göz denen eline.
Orada duran halkının
İnsanın bilmediği dili var,
O yanası yurdun

Alban türlüü işi bar,
Tolup atkan işi bar.
Cılañ ayak, cılañ baş,
Moynuna artkan cügü bar,
Boyunda malça tügü bar,
Kayıptan tamak izdegen,
Kaçanda bolso cini bar.
Caratılgan karkıbar,
Kalk kıyalı momunday –
Caratılgan saltı bar.
Kaşkulak körsö karmap cep,
Suur körsö suurup ceyt.
Karga körsö kagıp ceyt,
Baka körsö basıp cep

Türlü türlü işi var,
Dolup taşan işi var.
Yalın ayak, yalın baş,
Boynuna vurduğu yükü var,
Gövdesinde hayvanca tüyü var,
Gaipten yiyecek arayan,
Her daim öfkesi var.
Yaratılışı heybetli,
Halkın huyu şöyledir –
Yaratılıştan töresi var.
Porsuk görse tutup yer,
Marmot görse söküp yer.
Karga görse kapıp yer,
Kurbağa görse basıp yer,

It ceer, bit ceer dep koyot. Bereki artık tuugan Külçoro
Emine tiyip kabılsa
Koyboy baarın cep koyot.
Akıl tappay sandalıp,
Eçen cılı, eçen ay
Oşol curtta karmalıp,
Kubatım cok, darman cok
Arık bolup kalıpmın,
Mende körbös el körüp,
Meynet-müşkül men körüp,
Karıp bolup kalıpmın.
Akıl çolok, darman cok,
Semetey senin arkañdan
Kırgızdı taptım arman cok!» Beren abam berdi dep,
Dep, oşentip, Akayar
Kapka-Kırga toktodu,
Kaçankını coktodu.
Teñdigi cok baylanıp,
Barganın ayttı Akayar
Tereñ orgo bir tüşüp,
Kalganın ayttı Akayar.
It körbögön korduktu

İt yer, bit yer deyiverir. Beriki üstün doğmuş Külçoro
Ne denk gelip çıkarsa
Komadan hepsini yer.
Akıl bulamadan sersem dolanıp,
Nice yıl, nice ay
O yurtta tutulup,
Kuvvetim yok, dermanım yok,
Arıklayıp kalmışım,
Kulun görmediği eli görüp,
Mihneti, müşkülü ben görüp,
Garip olup kalmışım.
Akıl kısa, derman yok,
Semetey, senin sayende
Kırgız'ı buldum, hasretim yok!» Yiğit ağam verdi diye,
Deyip, böylece, Akayar
Kapka-Kır'da durdu,
Geçmiş günleri andı.
Eşi görülmedik bağlanıp
Gittiğini söyledi Akayar,
Derin çukura bir düşüp
Kaldığını söyledi Akayar.
İtin görmediği horluğu

Körgönün ayttı Akayar.
Kayrılıp kalkı kırgızga
Kelgenin ayttı Akayar.
Kapanın baarı çaçılıp,
Kaygırgan cürök basılıp,
Oşondo turdu Akayar
Akırın baştap, bek taştap,
Bek arslan Kalça begine
Akayar baatır köp baştap:
«Kelgenderden kep uktum,
Uyalaş ele Camgırçı,
Oşol kişi öldü deyt,
Kayra tartpas çın caydı,
Kayran kişi kördü deyt.
Alöökönün Koñurbay
Talastın suusun burdu deyt, Adam alı cetpegen,
Camgırçını öltürüp,
Capanı caman kıldı deyt.

Gördüğünü söyledi Akayar.
Dönüp halkı Kırgız'a
Geldiğini söyledi Akayar.
Kederin hepsi dağılıp,
Kaygılı yürek yatışıp,
O zaman durdu Akayar,
Yavaş başlayıp, pek vurgulayıp,
Bek aslan Kalça beyine
Akayar bahadır çok söze başlayıp:
«Gelenlerden söz duydum,
Öz kardeşti Camgırçı,
O kişi öldü derler,
Dönüşü olmayan gerçek yurdu
Koca kişi gördü derler.
Alööke'nin Konurbay'ı
Talas'ın suyunu çevirdi derler, İnsan gücünün yetmediği,
Camgırçı'yı öldürüp,
Yabanı perişan etti derler.

Atıştı arbın saldı deyt,
Camgırçının Şayımbet,
Acıratıp kaldı deyt.
Degen sözgö köngülö,
Şayımbettin Akbala
Çorogo nike kıygıla,
Degen sözgö könöbüz,
Meltiregen suluunu
Beren tuugan çorogo
Belek kılıp berebiz.
Akayar adıl eken dep,
Külçoro kabarıña alıñız,
Camgırçı kızı suluunu
Belek kılıp alıñız.
Ee, botom, munu mınday taştaylı,
Emi ber cagınan baştaylı.
Ey, baldar, karmaşkanıñ Kakançı,
Kagıştı katuu baştapsız.
Altımış katın, tul ceñeñ

Çatışmayı çok saldı derler,
Camgırçı'nın Şayımbet'i
Ayırıp kaldı derler.
Denen söze razı olun,
Şayımbet'in Akbala'sını
Çoraya nikâh kıyın,
Denen söze razıyız,
Süzülüp duran güzeli
Yiğit doğmuş çoraya
Armağan olarak veririz.
Akayar adilmiş diye,
Külçoro, bunu belleyiniz,
Camgırçı kızı güzeli
Armağan olarak alınız.
Ee, yavrum, bunu böylece bırakalım,
Şimdi beri yanından başlayalım.
Ey, çocuklar, tutuştuğunuz Kakançı,
Çarpışmayı sert başlatmışsınız.
Altmış kadın, dul yengen,

	Baldar, aylıñdı karaan taştapsıñ.	*Çocuklar, obanı öksüz bırakmışsın.*
	Bul Iskender tiybes Beecinge	*Bu İskender'in dokunmadığı Beecin'e*
	Eçkimdin alı cetebi,	*Kimsenin gücü yeter mi,*
	Buu tozoku Kakanga	*Bu cehennemlik Kakan'a*
164310	Bettep adam barbagan,	*Yüz tutup insan varmamış,*
	Mende tirüü kalbagan.	*Kul diri kalmamış.*
	Bekip catkan beline,	*Berkinip yattığı beline,*
	Koñurbay cayı uşunday.	*Konurbay'ın hali böyledir.*
	Çok-Tabılgı caylagan,	*Çok-Tabılgı'yı yaylayan,*
	Çoñ kara atın baylagan.	*Büyük kara atını bağlayan.*
	Kaldaydın uulu kapırga	*Kalday'ın oğlu kâfire,*
	Altımış caysañ kencesi –	*Altmış caysanın küçüğü –*
	Alöökönün erkesi.	*Alööke'nin nazlısı.*
	Alış kılıp Kalçaga	*Kalça ile kapışmada*
164320	Arıslan tişi ötpögön,	*Aslan dişinin geçmediği,*
	Çalışıp çama kelbegen,	*Çelmede gücün yetmediği,*
	Çapçışıp cürüp sen emes,	*Vuruşa vuruşa sen değil,*
	Manas atañ ceñbegen,	*Manas baban bile yenemedi,*
	Bastaşkan aman ketpegen,	*Üstüne varan sağ gitmedi,*
	Kızıtalak doñuzga	*Kahrolası domuza*
	Ar kaçandan bir kaçan	*Hiçbir vakit, hiçbir zaman*
	Aalamdın alı cetpegen.	*Âlemin gücü yetmedi.*
	Kelbersigen ıktuuga,	*Kurumlanan ustaya,*
	Keçildin kanı mıktuuga,	*Keçil'in hanı yamana,*
164330	Taş kayrattuu erenge,	*Taş gayretli erene,*
	Talıbay coogo kol salgan	*Yorulmadan düşmana el atan*
	Er Koñurbay berenge,	*Er Konurbay yiğide,*
	Akılı toluk ıktuuga,	*Aklı tam ustaya,*
	Aylası cetik mıktuuga	*Çaresi yetkin yamana,*
	Kaarlangan kapırga,	*Hiddetlenen kâfire,*
	Kayratı toluk baatırga,	*Gayreti tam bahadıra,*
	Emi cañcaldı caman salgıla, Cazbay	*Şimdi kavgayı fena salın, Şaşmadan*
	ilçü şumkardan	*kapan sungurdan,*
	Küçkö salbay Kalçanı	*Güce başvurmadan Kalça'yı*
	Amal menen algıla!	*Hile ile alın!*
164340	Cazı caak, calpak til	*Yassı çeneli, yayvan dilli,*
	Cañılbagan keptüüdön,	*Yanılmayan söz ehlinden,*
	Taştı eritken eptüüdön,	*Taşı eriten becerikliden,*

	Özü cıpar bözdüüdön,	*Kendi mis kokulu benizliden,*
	Körögöçü bolcolsuz	*Öngörüsü sınırsız,*
	Kebi şirin sözdüüdön,	*Sözü tatlı dilliden,*
	Kep cüyölü ıktuudan,	*Sözü tutarlı ustadan,*
	Kesiri cok, cini cok	*Zararı yok, öfkesi yok,*
	Kelişimdüü mıktuudan,	*Yakışıklı yamandan,*
	Keñ kökürök, cayık töş	*Geniş göğüslü, yayvan bağırlı,*
164350	Köödönü keñ erenden,	*Sinesi geniş erenden,*
	Kıyla söz aytsa çırtıybas,	*Nice söz söylense alınmayan,*
	Çenebegen mancuuga	*Ölçüsüz Mançu'ya*
	Kölöktögön berenden,	*Gölge gibi koruyan yiğitten,*
	Dobul kelse cel tiybes	*Bora gelse yel değmez*
	Barikti tokoy çınardan,	*Yaprağı sık orman çınarından,*
	Kaçırganın kaysagan	*Saldırdığını ezip yutan*
	Karakaşka tınardan,	*Karakaşka tınardan,*
	Mañdayında şamı bar,	*Alnında ışığı var,*
	Aytkanının bagı bar,	*Söylediğinin bahtı var,*
164360	Cumuru baştuu mendede	*Yuvarlak başlı kulda*
	Aytılgandın baarı bar.	*Söylenenin hepsi var.*
	Karçıgaday ilgiçten	*Atmaca gibi kapıcıdan,*
	Altı murun oylonup,	*Herkesten altı önce düşünüp*
	Adamdın içinde dartın bilgiçten,	*İnsanın içindeki derdini bilenden,*
	Oroy çalgan ıktuudan,	*Dolayıp çelen ustadan,*
	Degey çalıp cıkçuudan,	*Çelme takıp yıkandan,*
	Sırdı bilçu mıktuudan,	*Sırrı bilen yamandan,*
	Camandı taştap erenden,	*Kötüyü bırakan erenden,*
	San koldu carçuu közöldön,	*Sayısız orduyu yaran seçkinden,*
164370	Uzun kulak bilgiçten,	*Uzun kulaklı bilenden,*
	Küçkö salbay ık menen	*Güce başvurmadan ustalıkla*
	Kıraandan murun ilçüüdön,	*Şahinden önce kapandan,*
	Duşman sırın bilçüdön,	*Düşman sırrını bilenden,*
	Altı ay tınbay col cürsö,	*Altı ay durmadan yol yürüse*
	Arıbay turgan tulpardan,	*Yorulmayan tulpardan,*
	Bölögü karga, al tuygun	*Gerisi karga, o sungur –*
	Şaylagıla mındaydı.	*Seçin böylesini.*
	Argın, kırgız baarı bar,	*Argın, Kırgız hepsi var,*
	Sarı kan, Bakay karı bar,	*Sarı han, Bakay ihtiyar var,*
164380	Arıslandardın baarı bar,	*Aslanların hepsi var,*

Çoguu cıyıp alıñar.	*Hepsini bir araya toplayın.*
Abañardın akılın	*Ağanızın aklıyla*
Curttu sında abıdan.	*Yurdu adamakıllı tartın.*
Kıyaga salgan tam ele,	*Yamaca kurulmuş dam idi,*
Kızıtalak Koñurbay	*Kahrolası Konurbay*
Kıtaydın mıktuu kanı ele,	*Çin'in yaman hanı idi,*
Ayla tapçu akılman	*Çare bulan akıllı,*
Aşkere mıktuu can ele.	*Alabildiğine yaman can idi.*
Çeberden elçi salgıla,	*Ustadan elçi salın,*
164390 Çeberlik menen barıñar.	*Ustalık ile varın.*
«Sizge kıtay bolduk» – dep	*«Size Çinli olduk» – deyip,*
Kırgızdıktı coyduk – dep,	*Kırgızlığı bıraktık – deyip,*
Kalkka kabar salganı,	*Halka haber salmaya,*
Kıtay turmak kılımga,	*Çin şöyle dursun bütün devre,*
Kırgız turmak urumga,	*Kırgız şöyle dursun Urum'a,*
Kan kötörmök bolduk dep,	*Han kaldıracak olduk deyip,*
Eptep alday salıñar.	*Uydurup aldatıverin.*
Kanatı bar kara attan	*Kanadı olan kara attan*
Acırata salgıla.	*Ayırıverin.*
164400 Kıyınıñar, şeriñer,	*Yamanınız, aslanınız,*
Kıyla ayzaker eriñer,	*Nice mızrakçı eriniz,*
Kıykırıp ayza salıñar.	*Haykırıp mızrak salın.*
Kımbatı Bakay karısı,	*Kıymetlisi Bakay ihtiyarı,*
Kıraandardın baarısı	*Yırtıcıların hepsi,*
Kırgın tiygen emedey,	*Kırgına uğramış gibi*
Kıyrap catıp kalıñar.	*Yıkılıp yatakalın.*
Tagdır cetse ölüñör,	*Kader erişirse ölün,*
Koñurbay kanın cogotup,	*Konurbay hanı yok edip,*
Kıtay curtun bölüñör,	*Çin yurdunu bölün,*
164410 Al Koñurbay ölbösö,	*O Konurbay ölmezse,*
Kılça kalbay bir canıñ	*Kıl kadar kalmadan bir canınız,*
Kırgın bolup ölgülö.	*Kırgın olup ölün.*
Kıyındap aytkan akılım	*Zorlayıp söylediğim öğüdüme*
Kıcıldabay köngülö.	*Söylenmeden razı olun.*
Araga elçi salgıla,	*Araya elçi salın,*
Karısı toluk kapırdı	*Yaşı dolmuş koca kâfiri,*
Kan Koñurbay baatırdı	*Han Konurbay bahadırı,*
Aldap soyup salgıla.	*Aldatıp boğazlayıverin.*

Kırk kan eli kıtaydan	*Kırk hanlı Çin elinden*
Kıyın şeri Koñurbay.	*Yaman aslanı Konurbay.*
Bu kıtaydın elinen	*Bu Çin'in elinden*
Kuturgan mancuu cogolboyt,	*Kudurmuş Mançu yok olmaz,*
Tırgoot, kalmak tört uruu	*Tırgoot, Kalmuk dört boy,*
Bu kuturgan mancuu cogolboy, Luñku,	*Bu kudurmuş Mançu yok olmadan,*
Dıñka – altı uruu,	*Lunku, Dınka – altı boy,*
Kırgızdın işi oñolboyt.	*Kırgız'ın işi onmaz.*
Cılmalap akıl salıñar,	*Sinsice akıl yürütün,*
Beecindin kaarı emespi,	*Beecin'in kahrı değil mi,*
Koñurbay başın alıñar.	*Konurbay'ın başını alın.*
Adırañdap iş kılbay,	*Aceleye kapılıp iş yapmadan,*
Baydası cok küç kılbay,	*Faydası yok güç harcamadan,*
Akıl menen barıñar,	*Akıl ile varın,*
Alöökönün Koñurbay	*Alööke'nin Konurbay'ını*
Aldap başın alıñar.	*Aldatıp başını alın.*
Tıypıl kılıp cılastı,	*Kökünü kurutup melunu*
Tındım kıla salıñar.	*Sessizliğe gömüverin.*
Orcoñdogon oroy curt –	*Kaba saba, hoyrat yurt –*
Andan kiyin kıtaydı	*Ondan sonra Çin'i*
Olco kılıp alıñar.	*Ganimet edip alın.*

Bul opsuz Kalça cogolboyt,	*Bu ölçüsüz Kalça yok olmaz,*
Opsuz Kalça cok bolboy,	*Ölçüsüz Kalça yok olmadan,*
Külçoro, senin başıñ oñ bolboyt.	*Külçoro, senin başın onmaz.*
Buygat kara balbanı	*Pusudaki kara pehlivana*
Candaçuñar Külçoro.	*Yanaşacak olanınız Külçoro.*
Kebez belboo, keñ ötük	*Pamuk kuşaklı, geniş çizmeli,*
Keçildin kanı doñuzdu	*Keçil'in hanı domuzu*
Aldooçuñar Külçoro.	*Aldatacak olanınız Külçoro.*
Ayabagan dümöktü	*Amansız fitneyi*
Saluuçuñar Külçoro.	*Salacak olanınız Külçoro.*
Algarasın amaldap,	*Algara'sını hileyle*
Aluuçuñar Külçoro.	*Alacak olanınız Külçoro.*
Bul akıldı tappasañ	*Bu aklı bulamazsan,*
Beecindegi kıtaydın	*Beecin'deki Çin'in*
Beli emespi Koñurbay,	*Beli değil mi Konurbay,*
Bekip atkan Kakandın	*Berkinip yatan Kakan'ın*
Şeri emespi Koñurbay.	*Aslanı değil mi Konurbay.*

Karımaktan çirisin,
Kazır ölüp ketse da
Uyaluu Kıtay – uluu curt,
Köptügün körsöñ kara kurt.
Kalkına kabar saluuçu,
Şibee, soloon – eki uruu,
Kıtay mancuu kança uruu?
Çındap bilgiç kanı bar,
Çımçışa ketçü er emes,
Çın balaket baarı bar.
Kancarkol deyt kalkı bar,
Kança türlüü alpı bar.
Topon suu kaptap sel albay,
Bu aman kalgan karkıbar.
Uy tügündöy eli bar,
Uypalangan kapırdın
Uruş kılar ebi bar.
Uruusun bölsök kıtaydın
Tügönbögön kebi bar.
Tüp atañ Nogoydon ölgön Çılaba

Kocayıp da çürüsün,
Şimdi ölüp gitse de,
Yuvalı Çin – ulu yurt,
Çokluğunu görsen kara kurt.
Halkına haber salıcı,
Şibe, Solon – iki boy,
Çinli, Mançu kaç boy?
Sahiden bilgiç hanı var,
Çimdikleşecek er değil,
Gerçek bela hepsi var.
Kancarkol denen halkı var,
Nice türlü alpı var.
Tufan suyu basıp sel almamış,
Bu sağ kalmış heybetli.
Sığır tüyü kadar eli var,
Karman çorman kâfirin
Savaş etmeye ustalığı var.
Boyunu ayırsak Çin'in
Bitmeyen sözü var.
Kök atan Nogoy'dan ölen Çılaba,

Tügöngürdün kegi bar.
Tüp kötörö baştasak,
Tügönböy turgan kebi bar.
Akılın tapsañ uşintip,
Alöökönün Koñurbay
Silerge bir aldataar çeni bar.
Bilbegendi bilgizip,
Aytkanım uşul bilip al,
Arıslanım baldar, tilimdi al.
Keñ Ala-Too cerdegen,
Kıtaydın eli kırk uruu,
Kıyşaytpasañ Kalçanı,
Kırk uruunun eline,
Kızıtalak Beecinge,
Kıyındap kabar saluuçu.
Itceer menen bitceerin
Lañtıñ-tañşıñ mancuusun
Kuturup ölgön Koñurbay

Kahrolasının öcü var.
Kökten kaldırıp başlasak,
Bitmeyecek sözü var.
Aklını bulursan böylece,
Alööke'nin Konurbay'ının
Size bir aldanacak çağı var.
Bilinmeyeni bildirip,
Söylediğim budur, bilesin,
Aslanım çocuklar, sözümü tutun.
Geniş Ala-Too'yu yurt edinen,
Çin'in eli kırk boydur,
Devirmezsen Kalça'yı,
Kırk boyun eline,
Kahrolası Beecin'e
Zorlu haber salıcıdır.
İtyer ile Bityer'ini,
Lantın-tanşın Mançusunu,
Kudurup ölesi Konurbay

Tük koyboy cıynap aluuçu.
Altı ay, bir cıl, kün emes
Tak ele kırk cıl soguş saluuçu. Surap içip toybogon,
Kıtay cayı uşunday –
Kırk cıl kırgın kılıçtap,
Kıltayıp çeti oñbogon.
Seksen cılı kırıp iy,
Tük serpilip koybogon.
Kıtay curtu momunday,
Kaynagan cöö külügü,
Çabagı menen çapçıştıñ
Kakanda catat bülügü.
Calgız köz dep kalkı bar,
Cañdap koyso cön ele,
Can-cabılıp adamdı
Kaptap keter saltı bar.
Mında tañşañ degen kalkı bar,
Ar aytkanı çeki emes,
Ölgön sayın öörçüp,
Talap ketmey saltı bar.
Iybı-Şıybı oşo bar,
Bul örttöngön Kıtaydın
Balaketi koşo bar.
Adam tilin bilgizgen,

Hiç komadan toplayıverir.
Altı ay, bir yıl, gün değil,
Tam kırk yıl savaş salıverir. İsteyip içip doymayan,
Çin'in hali böyledir –
Kırk yıl kırgın kılıçlasan,
Ucundan azıcık bile eksilmez.
Seksen yıl kır dur,
Hiç sarsılıp aldırmaz.
Çin yurdu böyledir,
Kaynaşan yaya yüğrüğü,
Küçüğüyle kapıştın,
Kakan'da yatar belalısı.
Tek Göz denen halkı var,
İşaret ediverse yeter,
Topyekûn kalkıp insanı
Basıp geçme töresi var.
Burada tanşan denen halkı var,
Her söylediği boş değil,
Öldükçe çoğalıp,
Yağmalayıp gitme töresi var.
Iybı-Şıybı işte var,
Bu yanası Çin'in
Belası da birlikte var.
İnsan dilini bilir kılınmış,

Taştı talkan kıluuçu
Kılıç tumşuk bili bar.
Uşunun kıyın döösü Koñurbay
Kımbatım, baldar, tilimdi al!»
Akayar abañ munu aytıp,
Bul akılga saldı ele,
Kerişip mende ceñbegen,
Itkeldüü sorpo, mayluu et
Ala-Too bek cer cerdegen,
Önögün canga berbegen,
Ölöt dese süyüngön,
Ötkürlügü bilingen.
Suu iç dese, uu içken.

Taşı talkan eden,
Kılıç gagalı fili var.
Bunun yaman devi Konurbay,
Kıymetlim, çocuklar, sözümü tutun!»
Akayar ağanız bunu söyleyip,
Bu akla koydu,
Çekişip kulun yenemediği,
Besleyici çorba, yağlı et,
Ala-Too sağlam yeri yurt edinen,
Üstünlüğünü kimseye kaptırmayan,
Ölür dense sevinen,
Keskinliği bilinen.
Su iç dense, ağı içen.

Kan tök dese, cin tökkön,
Börk al dese, baş kesken.
Çok keç dese, ot keçken,
Sugalagın koybogon,
Karañgıda aydasa
Kabılan sınduu coylogon,
Kagış dese süyüngön,
Kayran kırgız eliñiz –
Munun er Manas bolup sultanı,
Erikse elik atışkan,
Kımız içip, kız oynop,
Erkin oynop catışkan.
Kara çepken, ak kalpak
Kalıñ kırgız çuu turup,
Akayar kelbey bizderge
Akıl kelgen eken dep,
Makul kelgen eken dep.
Kıtayga azap çuulgan
Uruş kelgen eken dep,
Bul Er Semetey kırgızga
Bul Akayar emes, Kadır tün
Irıs kelgen eken dep.

Kan dök dense, cin döken,
Börk al dense, baş kesen.
Kordan geç dense, ateşten geçen,
Açgözlülüğünü bırakmayan,
Karanlıkta sürülse
Kaplan gibi sinsice yürüyen,
Çarpışma dense sevinen,
Koca Kırgız eliniz –
Bunun sultanı er Manas olup,
Canı sıkılsa karaca vuran,
Kımız içip, kızla oynayıp,
Özgürce eğlenip yatan.
Kara cepken, ak kalpak,
Kalabalık Kırgız gürleyip kalktı,
Bize Akayar gelmedi de
Akıl gelmiş meğer diye,
Rıza gelmiş meğer diye.
Çin'e azap, velvele,
Savaş gelmiş meğer diye,
Bu Er Semetey'le Kırgız'a
Bu Akayar değil, Kadir gecesi,
Kısmet gelmiş meğer diye.

İKİNCİ BÖLÜM

Toydan Tuzağa: Koñurbay'ın Kahrı ve Kançoro'nun Kara Bahtı

Gaipten bulunan kardeşin gelişi Kırgız elini bayrama boğar: kısraklar kesilir, Baabedin çağrılır, dinmek bilmez bir toy kurulur ve halk, yazı bilen, çok gezmiş Akayar'a "Muraapı" adını koyup onu ata edinir. Bu sevincin yankısı Beecin'e ulaştığında Alööke oğlu Koñurbay'ın kahrı tutuşur; bıyığı kan içecekmiş gibi dikleşen Kalça, kırk boy Hıtay'ın pehlivanlarını, alplerini ve kâhinlerini başına toplayıp Kırgız'ı yurdundan kazımaya ant içer. Karınca gibi tümen ordu Talas'a yürürken, çare bulucu bilge Bakay ihtiyar Kırgız yiğitlerine seslenir: "Kabararak duran kâfire teke tek dövüşe hanginiz varırsınız?" diye sorar ve eti kemiğe vura vura savaşmayı, Hıtay'ı Kakan'a dek kovalamayı buyurur.

Meydana ilk atılan, Çubak oğlu Kançoro olur: "kul" denen adının yok olmasını, ölürse yiğit çora diye gömülmeyi dileyerek dört ulusundan dua alır; Semetey iki çorasını "atam Çubak'tan kalan armağanlar" diye bağrına basıp kutsar. Ne var ki karşı saftan Koñurbay'ın seçme belası çıkagelir: Kococaş oğlu, büyücü nişancı Çandıayak. Tehditler savuran bu kurnaz pehlivan, Baytaylak'ı parçalayıp yoldaşı Çoñkara alpı da yardıma çağırır; Külçoro'dan ayrı düşüp tek başına boğuşan Kançoro tuzağa düşer.

Hıtaylar Çubak'ın oğlunu katıra bağlayıp, ezelki öcünü alsın diye Ezkara'ya göndermeye kalkışır; zavallı yiğit, çıkılmaz çukura düştüğüne yanarak kara bahtına ağıt yakar.

KÜNYE — KEY FACTS

- Kırgız eli Akayar'ın gelişini kısrak kesip toy kurarak kutlar ve ona "Muraapı" adını verir (seg158).
- Buurul'un kaçırıldığını ve Akayar'ın Kırgız'a katıldığını duyan Koñurbay, kırk boy Hıtay'ın hanlarını ve pehlivanlarını savaşa toplar (seg158).
- Bakay ihtiyar, orduya teke tek dövüş ve topyekûn direniş çağrısı yapar; Hıtay'ı Beecin'e dek sürmeyi buyurur (seg158–159).
- Kançoro teke tek dövüşe gönüllü olur; "kul" lakabının silinmesini dileyip Semetey, Bakay, Sarı Han ve Külçoro'dan dua alır (seg159).
- Koñurbay'ın meydana sürdüğü Çandıayak, Kococaş oğlu bir büyücü nişancıdır; Kançoro'yu tehditlerle meydana çağırır (seg160).
- Çandıayak ile Çoñkara alp üstün gelir; Hıtaylar Kançoro'yu bağlayıp öç için Ezkara'ya göndermeyi kararlaştırır (seg160).

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Bu berip koygon bak-döölöt	*Bu bahşedilmiş baht ve devlet*
Biröö kelgen eken dep,	*Birisi gelmiş diye,*
Bul ayla tapkıç cüyökor	*Bu çare bulucu hünerbaz*
Akıl kelgen eken dep,	*Akıl gelmiş diye,*
Doo çamınsa mal berbes,	*Davacı saldırsa mal vermez,*
Coo kamdasa can berbes,	*Düşman hazırlansa can vermez,*
Boroylogon kün caasa	*Boranlı gün boşansa*
164560 Bozorup çañgıl cel tiybes,	*Bozartıp tozlu yel değmez,*
Bolcolu cok Akayar	*Eşi bulunmaz Akayar*
Bizge boz kereşke eken dep.	*Bize boz kereşke imiş diye.*
Üzülgöndü ulagan,	*Kopanı ulayan,*
Akayar emes ırıstın	*Akayar değil, kısmetin*
Özü kelgen eken dep,	*Kendisi gelmiş diye,*
Kalıñ curtu çuu turup,	*Kalabalık halkı çığrışıp,*
Tüzdön toodak tebiçüü	*Düzden toy kuşu tepeleyen*
Kumpay kelgen eken dep,	*Kumpay gelmiş diye,*
Altı ay çölgö caraçu	*Altı ay çöle dayanan*
164570 Bizge tulpar kelgen eken dep, Adam	*Bize tulpar gelmiş diye, İnsan bulamaz*
tapkıs oy kılıp,	*fikir edip,*
Kıyındardın baarısı,	*Yiğitlerin hepsi,*
Kımbat Bakay karısı,	*Kıymetli Bakay ihtiyarı,*
Baabedinin bat aytıp,	*Baabedin'i tez söyleyip,*
Kıcıldadı kırgızdın	*Kaynaştı Kırgız'ın*
Caşı menen karısı.	*Genciyle ihtiyarı.*
Kozgolgonu koy aytıp,	*Kımıldayanı koyun adayıp,*
Caş kandarın karasañ	*Genç hanlarına baksan*
Ayrı örköçtüü töö aytıp,	*Çatal hörgüçlü deve adayıp,*
Şaşpagandın baarısı	*Acele etmeyenlerin hepsi*
164580 Aytuyak dep bee aytıp.	*Aytuyak diye kısrak adayıp.*
Baabedin dep çuu turup,	*Baabedin deyip çığrışıp,*
Duunu baştap alıştı,	*Gürültüyü başlattılar,*
Basılbay turgan çoñ kızık	*Dinmek bilmez büyük şenlik*
Çuunu baştap alıştı.	*Şamatayı başlattılar.*
Bee soygonu bee soyup,	*Kısrak kesen kısrak kesip,*
Dünüyönü teñ koyup,	*Dünyalığı ortaya koyup,*
Ar düynönü caynatıp,	*Türlü malı yayıp saçıp,*

Koş başına cañkazan,
Üçtön-törttön bölünüp,
Kızık tamak kaynatıp,
Süyüngöndön çıdabay
Baabedin dep bakırıp,

Birin-biri kıcıldap,
Kel beri – dep çakırıp.
Aşkere oyun salışıp,
Birin-biri şıldıñdap,
Irsañdaşıp kalışıp,
Altı-altıdan bölünüp,
Arın* tartıp alışıp,
Arbayta koldu salışıp,
Uurt bultuyta alışıp,
Er Akayar keldi dep,
Akayardı kalıñ curt
Aman cüzün kördü dep,
Küyüttün baarı çaçılıp,
Küptünün baarı açılıp,
Curt çurkurap kubanıp,
Kızıl kuyruk ar soyup,
Kızıktı kıyla baştadı.
Tapkan menen taşıngan
Akayarga toy kılıp,
Ortogo salıp taştadı.
Baatır Manastın uulu Semetey,
Almambettin Külçoro,
Çubak uulu Kançoro,
Sarı kan, Bakay karısı
Duu koyup çurkurap,
Argın, kırgız baarısı.
«Oluyaday kol caygan
Bata kılıp alalı,
Kayıbınan tabılgan
Uşul turgan Akayardı
Ata kılıp alalı.
Munun Akayar atın coyolu,
Kalıñ curtum til alsañ,

Her ocak başına yeni kazan,
Üçer dörder bölünüp,
Nefis yemek kaynatıp,
Sevincinden duramayıp
Baabedin diye bağırıp,

Birbiriyle cıvıl cıvıl kaynaşıp,
Gel beri – diye çağırıp.
Alabildiğine oyun kurup,
Birbirleriyle şakalaşıp,
Sırıtışıp gülüşüp,
Altışar altışar bölünüp,
Arın çekişip oynaşıp,*
Elleri pençeleyip daldırıp,
Avurtlarını şişire şişire yiyip,
Er Akayar geldi diye,
Akayar'ı kalabalık halk
Sağ esen yüzünü gördü diye,
Kederin hepsi dağılıp,
İçteki ukdenin hepsi açılıp,
Halk çağrışıp sevinip,
Kızıl kuyruklu atlar kesip,
Şenliği hayli başlattılar.
Bulduğunu, biriktirdiğini
Akayar'a toy edip,
Ortaya koyuverdiler.
Bahadır Manas'ın oğlu Semetey,
Almambet'in Külçoro'su,
Çubak oğlu Kançoro,
Sarı Han, Bakay ihtiyarı
Gürültü koparıp çağrışarak,
Argın, Kırgız hepsi.
«Evliya gibi el açan
Dua edip alalım,
Gaipten bulunuveren
Şu duran Akayar'ı
Ata edinip alalım.
Bunun Akayar adını kaldıralım,
Kalabalık halkım, söz dinlersen,

Muraapı atka koyolu.
Muraapı cürüp kat bilet,
Aman bolso, Kudaydın atın cat bilet.

Muraapı adını koyalım.
Muraapı gezmiştir, yazı bilir,
Sağ olursa, Hüda'nın adını ezbere bilir.

Murun aytsañ sözüñö,
Aman bolsoñ kırgız curt,
Uşul turgan Muraapı
Muraa bolor özüñö.
Cortuulga çıksa cer tabat,
Uşul turgan Muraapı
Cogolup ketse el tabat.
Kaz aylanbas zoo bolor,
Aman bolso Muraapı
Kargılı kara too bolor,
Özü kasietti can bolor,
Kapırga kazat baştasak,
Tuu karmagan can bolor.
Kımbat da eken, şer da eken,
Kıstoogo tüşkön er da eken
Küyükkönün baskıla,
Kurgurdun umaçtay közün açkıla!
Kimde bolot bul arman,
Kol çıkırıp algıla,
Altın taacim kiygizip,
Altın takka mingizip,
Uşul öñdüü baatırdı
Kan kötörö salgıla!
Munun küyütün kübüp coygula
Eştek degen kırgızga,
Kan kötörüp koyolu!»
Oluyat çaldın çın uulu,
Kılım curttun bulbulu,
Kırgızdardın çınarı
Karçıgaday kamınıp,
Oluyat çaldın er Bakay
Kayran erdin oozuna
Kayıptan akıl tabılıp,
Bakay mınday degen soñ

Önceden katarsan sözüne,
Sağ olursan Kırgız halkı,
Şu duran Muraapı
Murat olur özüne.
Akına çıksa yer bulur,
Şu duran Muraapı
Yolunu yitirse el bulur.
Kazın dönemediği yalçın kaya olur,
Sağ olursa Muraapı
Karlı kara dağ olur,
Kendisi kutlu bir can olur,
Kâfire gaza başlatırsak,
Tuğ tutan can olur.
Kıymetli imiş, aslan imiş,
Dara düşmüş bir er imiş
Yanıp yakılmasını dindirin,
Zavallının kısılmış gözünü açın! Kimde olur bu hasret,
El şaklatıp karşılayın,
Altın tacını giydirip,
Altın tahta oturtup,
Böylesi bir bahadırı
Han kaldırıverin!
Bunun kederini silkip dağıtın
Eştek denen Kırgız'a,
Han kaldırıp koyalım!»
Evliya ihtiyarın öz oğlu,
Cihan halkının bülbülü,
Kırgızların çınarı
Atmaca gibi atik davranıp,
Evliya ihtiyar, er Bakay
Yiğit erin ağzına
Gaipten akıl bulunup,
Bakay böyle dedikten sonra

Toygo tokson soyuşup,
Eştek bügün kuuganday,
Enesi bügün tuuganday,
Muraapı atka koyuşup.
Er Semetey şeri bar,
Munun ayta turgan kebi bar,

Toya doksan mal kesip,
Eştek bugün düğün etmiş gibi,
Anası bugün doğurmuş gibi,
Muraapı adını koydular.
Er Semetey aslanı var,
Bunun söyleyecek sözü var,

Muraanın mınday barkı bar,
Murazga cetti karkıbar.
Kara bilge cüktölüü
Altın küldüü zor kilem
Kıyalın körgön çoçugan,
Altın menen cibekti
Asemdetip tokugan,
Kilem cayı uşunday –
Aytsa kızık munum bar.
Bir kilemdin özündö
Tokson arlık kunu bar.
Bu kilemdin ceke özü
Kırk cıl suuga çılasa,
Kıltayıp çeti oñbogon,
Seksen cıl suuga taştasa,
Serpilip çirip oñbogon.
Kötörgönü köp balban
Köyköltüp kelip saldı ele.
Tokson balban kötörüp,
Çakmak alıp berendi
Kan kötörüp saldı ele.
Akayar atı cogolup,
Muraapı bolup oñolup,
Kaygının baarı çaçılıp,
Kapanın baarı açılıp,
Akırın süylöp, bek taştap,
Manastın uulu bereniñ
Muraapı biyge kep baştap:
«Muraapı abam, akka saldıñ beyliñdi,
Aman taptıñ eliñdi.
Sayılgan çınar bagıñdı,

Muraa'nın böyle değeri var,
Murada erdi o heybetli er.
Kara file yükletilmiş
Altın güllü koca kilim
Desenini gören ürkmüş,
Altın ile ipeği
Bezeyerek dokumuşlar,
Kilimin hâli işte böyle –
Anlatsam ilginç bir sözüm var.
Bir kilimin kendisinde
Doksan er kunu değeri var.
Bu kilimin bir teki
Kırk yıl suya batırılsa,
Kenarı kıvrılıp bozulmamış,
Seksen yıl suya bırakılsa,
Esneyip çürüyüp dağılmamış.
Kaldıranı nice pehlivan
Salındıra salındıra getirip serdiler.
Doksan pehlivan kaldırıp,
Bir hamlede o yiğidi
Han kaldırıp koydular.
Akayar adı yok olup,
Muraapı olup düzelip,
Kaygının hepsi dağılıp,
Tasanın hepsi açılıp,
Usulca söyleyip, pekçe basıp,
Manas'ın oğlu yiğit er
Muraapı beye söz başlattı:
«Muraapı ağam, Hakk'a verdin gönlünü,
Sağ esen buldun elini.
Dikilen çınar bağını,

Kuttuu bolsun aytam, tagıñdı!	*Kutlu olsun derim, tahtını!*
Kurgurum abam, kelipsiñ	*Garibim ağam, gelmişsin*
Kuday açsın bagıñdı!	*Hüda açsın bahtını!*
Muraapı abam, kebimdi uk,	*Muraapı ağam, sözümü dinle,*
Beldi bekem buuga,	*Beli sıkıca bağlamaya,*
Bet alıp kazat baştadık,	*Yönelip gazaya başladık,*
Beecindin kanı Kalçadan	*Beecin'in hanı Kalça'dan*
Atam Manastın kunun kuuga.	*Atam Manas'ın kanını sormaya.*
Calpı kazat baştaşıp,	*Topyekûn gazaya girişip,*
164710 Cañcaldaşıp turuuga.	*Cenge tutuşup durmaya.*
Menin karmaşkanım Kakançın,	*Benim boğuştuğum Kakançın,*
Kadikti colun çalıp ber,	*Tehlikeli yolu keşfediver,*
Ubalı-soobu bolobu	*Vebali sevabı olur mu,*
Azıraak kırgız curtuñdun	*Azıcık Kırgız halkının*
Mildetin özüñ alıp ber!	*Yükünü kendin üstleniver!*
Mur aba, tuyukka tüşsöm col başta,	*Mur ağa, çıkmaza düşsem yol göster, Her*
Koş başına kaynatıp.	*ocak başında kaynatıp.*
Kıtayga kirsem, kol başta,	*Hıtay'a girsem, orduya baş ol,*
Irı bölök Beecindin	*Türküsü başka Beecin'in*
Irın bilip kelipsiz,	*Türküsünü bilip gelmişsiniz,*
164720 Irastuu kırk kan kıtaydın	*Gerçek kırk hanlı Hıtay'ın*
Sen çının bilip kelipsiz,	*Sen aslını bilip gelmişsiniz,*
Keçee kebez belboo, keñ ötük	*Hani pamuk kuşaklı, geniş çizmeli*
Keçildin kanı doñuzdun	*Keçil'in hanı o domuzun*
Sırın bilip kelipsiz.	*Sırrını bilip gelmişsiniz.*
Sır bilgen sizdey abaga	*Sır bilen sizin gibi ağaya*
Kırgızdın kalkı sadaga!	*Kırgız'ın halkı kurban!*
Altı ayçılık col cürsöñ,	*Altı aylık yol yürüsen,*
Ak tulpar oozun burup ber.	*Ak tulparın başını çeviriver.*
Kıtay, kırgız uruşsak,	*Hıtay'la Kırgız savaşırsak,*
164730 Bılkıldak kuuray bışkıça,	*Körpe kuray kartlaşana dek,*
Tütündöp miyzam uçkuça,	*Güz teli tüte tüte uçana dek,*
Çöp sargayıp, ay ötüp,	*Ot sararıp, ay geçip,*
Aradan mınça kün ötüp	*Aradan bunca gün geçip*
Calbırak kuurap kuu bolup,	*Yaprak kuruyup kav olup,*
Caman buzuk çuu bolup,	*Kötü fitne şamataya dönüp,*
Iderli cigit, külük at	*Kuvvetli yiğit, yürük at*
Baydası tier çak bolup,	*Faydası değecek çağ gelip,*

Murunku ötkön kırgızdan
Muraaga bütkön er abam,
Buudandın oozun burup ber.
Tuura kazat çır bolso,
Tuu tübünö turup ber,
Tögünbü, çınbı kim bilet,
Kararıp küygön tozokton
Canıñdı azat kılıp ber!»

Kalıkka kabar saldı emi,
Kalık çuulap çuu turup,
Kadimki kündöy Muraanı
Kan kötörüp kaldı ele.
Mına oşondo kırgız curt
El cıyılıp, kol toktop,
Tulpar attın baarısın
Üçtön bölüp aydatıp,
Azıkka algan kısır tay,
Kazı kertip, cal ceşip,
Kanttı karday kemirip,
Kara çaydan şimirip,
Buusu altın çatırlar
Karooldu mıktap koyuşup,
Bolcolu cok baatırlar
Sarı kaykañ talaaga
Çatıraş çiyip kaldı ele.
Een talaa, bul çölgö
At örgütkön bul cerge,
Kırk taman ordo saldı ele.
Ordonu* opsuz salışıp,
Kırk kısırak baytaldan
Baygesine sayışıp,
Utkanı soyup alışıp,
Bu kızıkka kanışıp.
Kara-Kerüü batkalda,
Üç-Karkıra señiri
Keçee, kaykalaşıp catkanda,
Oşol kündö Murabiy
Ayar atı cogolup,

Önceden göçen Kırgız'dan
Miras kalmış er ağam,
Küheylanın başını çeviriver.
Hak gazada kavga koparsa,
Tuğun dibinde duruver,
Yalan mı, gerçek mi kim bilir,
Kararıp yanan cehennemden
Canını azat ediver!»

Halka haber saldılar şimdi,
Halk çağrışıp ayağa kalkıp,
Her zamanki gibi Muraa'yı
Han kaldırıverdiler.
İşte o zaman Kırgız halkı
El toplanıp, ordu durup,
Tulpar atların hepsini
Üçe bölüp sürdürüp,
Azığa alınan kısır tay,
Kazı doğrayıp, yele yiyip,
Şekeri kar gibi kemirip,
Kara çaydan höpürdetip,
Buğusu altın çadırlar
Karakolu sağlamca koyup,
Sayısı belirsiz bahadırlar
Sarı yayvan bozkıra
Satranç gibi çizip kondular.
Issız bozkır, bu çölde
At dinlendirilen bu yere,
Kırk taban orda kurdular.
Orda oyununu alabildiğine kurup,*
Kırk kısır genç kısraktan
Ödül diye ortaya koyup,
Kazanan kesip alıp,
Bu zevke kana kana.
Kara-Kerüü vadisinde,
Üç-Karkıra sırtları
Hani, kabara kabara yatarken,
O günlerde Murabiy
Ayar adı yok olup,

Abiyir alıp oñolup,
Keñeşkeni Bakay kan,
Kep aytışkan Sarı kan,
Akıldaşı Semetey,
Artık şeri Külçoro
Altı ayga miner buudan taap,
Azıp cürüp tuugan taap.
Tüş körgöndöy coşulup,

İtibar bulup düzelip,
Danıştığı Bakay Han,
Söz söyleştiği Sarı Han,
Akıl dostu Semetey,
Üstün aslanı Külçoro
Altı ay binilecek küheylan bulup,
Yitip gezerken akraba bulup.
Rüya görmüş gibi coşup,

Sazañ-Şañ tentip kuragır
Tuuganga esen koşulup,
Kısırdın semiz tayın cep,
Kıyla kün turdu kün körüp.
Keçee, tañ kaşkayıp sürgöndö,
Uzun dartka colugup,
Tañdın artı kilteyip,
Cerge carık tiygende,
Tañdın muzdak celi urganda,
Kol ordunan kozgolup,
Surnay belgi kılganda,
Tañ supalap turganda
Oşo künü Muraabiy
Acal cetip kün bütsö,
Ölböy adam turabı?
Kabırgadan kagınıp,
Muraabiy kak töbödön sezgenip,
Uşunday eken düynö bok!
Kürpö-kürpö cötölüp,
Cazdıktan baştı kötörüp,
Öö dep iyse oozunan
Öcök-öcök kan ketip,
Ökürügü taş carat.
Bakay kandan al ketip,
Tarsa-tarsa cötölüp,
Taamaylap aa dese,
Kayran erdin oozunan
Tabak-tabak kan ketip,
Caman keyip Bakay kan
Karıyadan al ketip.

Sazan-Şan'a sürgün düşmüş garip
Akrabaya sağ esen kavuşup,
Kısırın semiz tayını yiyip,
Hayli gün kaldı, gün görüp.
Hani, tan ağarıp söktüğünde,
Uzun derde tutulup,
Tanın ardı ağırlaşıp,
Yere aydınlık değdiğinde,
Tanın buz gibi yeli vurduğunda,
Ordu yerinden kımıldayıp,
Zurna işaret verdiğinde,
Tan yeri ışıyıp dururken
O günü Muraabiy
Ecel yetip gün biterse,
İnsan ölmeden durur mu?
Kaburgadan sarsılıp,
Muraabiy tam tepeden sancılanıp,
Böyleymiş işte kahpe dünya!
Küme küme öksürüp,
Yastıktan başını kaldırıp,
Öhö deyince ağzından
Oluk oluk kan gidip,
Feryadı taş yarar.
Bakay Han'dan derman gidip,
Tars tars öksürüp,
Derinden ah deyince,
Yiğit erin ağzından
Tabak tabak kan gidip,
Fena dertlenip Bakay Han,
İhtiyardan derman gidip.

Keyip Bakay abası,
Kelip ketken acaldın
Köz cumganın karaçı!
Muraabiy mintip turganda,
Kabılan kökcal alpı bar,
Erender calpı baarısı
Baarı çurkap keldi ele.
Tegerektep Muraanı,
Alp, döölörü kördü emi.
Tilden kalıp Muraabiy
Kayra canıp koşulbas.

Dertlendi Bakay ağası,
Gelip geçen ecelin
Göz yumdurduğuna bak hele!
Muraabiy böyle dururken,
Kaplan bozkurt alpı var,
Erenlerin topu hepsi,
Hepsi koşup geldiler.
Muraa'yı çevreleyip,
Alpları, devleri gördü şimdi.
Dili tutulup Muraabiy
Bir daha canlanıp katılmaz.

Kündö kalgan Muraabiy.
Al Muraabiy baatırdın
Kıyın dartka colugup,
Azır sapar attançu,
Kıl murutu birindep,
Köödönü kirildep,
Añtarıp közün alaktap,
A düynö ketçü nemedey
Añtarıldı şalaktap.
On eki söök ustukan,
Kıymıldabay koldoyup,
Denesin cıybay soldoyup.
Bügün körgön erteñ cok,
Curt upasın körböstön,
Al Akayar öldü emi,
Kayra tartpas çın caydı
Kayran kişi kördü emi.
Er Akayar öldü emi,
Eki kelbes düynönü
Esil kişi kördü emi.
Al Akayar ölgöndö
Kargan Bakay kan ıylap,
Kalıñ curttun baarı ıylap,
Er Semetey şer ıylap,
Kançoro menen Külçoro
Çoroloruñ teñ ıylap.
Kabırga söök bölünüp,

Günü tükenen Muraabiy.
O Muraabiy bahadır
Ağır derde tutulup,
Şimdi sefere göçecekti,
Kıl bıyığı tel tel dökülüp,
Göğsü hırıldayıp,
Gözlerini devirip fıldır fıldır,
Öbür dünyaya gidecek gibi
Devrilip düştü sarkarak.
On iki kemik ustukan,
Kımıldamadan kaskatı,
Bedenini toplayamadan upuzun.
Bugün var olan yarın yok,
Halkın vefasını görmeden,
O Akayar öldü şimdi,
Geri dönülmez gerçek yurdu
Yiğit kişi gördü şimdi.
Er Akayar öldü şimdi,
İki kez gelinmez dünyayı
Değerli kişi gördü şimdi.
O Akayar öldüğünde
Kocamış Bakay Han ağlayıp,
Kalabalık halkın hepsi ağlayıp,
Er Semetey aslan ağlayıp,
Kançoro ile Külçoro,
Çoroların birlikte ağlayıp.
Kaburga kemiği bölünüp,

Çılgıy içi ört bolup,
Çıday albay kıraandar
Köñülü çögüp bölünüp,
Karmaşka kirip kayrılıp,
Kayıbınan tabılgan
Muraasınan ayrılıp,
Ay töbödö cıldızday
Bolcoldoşup kalgan cok.
Çalgındı birge çalışıp,
Çampañdan cılkı alışıp,

Bağrının içi ateş olup,
Dayanamayıp o kartallar
Gönlü çöküp parçalanıp,
Cenge girip geri dönerek,
Gaipten bulunuveren
Muraa'sından ayrılıp,
Tepede ay, yıldız gibi
Sözleşip buluşamaz oldu.
Keşfe birlikte çıkamayıp,
Çampan'dan yılkı alamayıp,

Erenderdin baarısı
Coldoştoşup kalgan cok.
Uşul ölgön Muraanı
Kımkap menen buudurup,
Kımız menen cuudurup,
Zamzam* menen cuudurup,
Zarbar* menen buudurup
Irçılarga maktatıp,
Icıktarga saktatıp,
Koşokçuga maktatıp,
Kocolorgo saktatıp,
Çaraynaga çaptatıp,
Bulgaarıga kaptatıp,
Boz kilemge tañdırıp,
Borumdatıp er kuldu
Boz tabıpka saldırıp,
Baş-ayagın büktötüp
Kızıl kuyruk kırk narga
«Kımbat abam söögü» – dep, Körböyt belek çarasın.
Kırgız közdöy cüktötüp,
Keñ-Talastın oyuna,
Cılgınduu, Keñ-Kol boyuna,
Ok ötpös tondu kierde,
Keñ Ak-Çiydin üstünö,
Kara coldun boyuna,
Salañdagan tumşukka,
Salınıp kirgen urçukka

Erenlerin hepsi
Yoldaş olup kalamadı.
Şu ölen Muraa'yı
Sırmalı kumaşla sardırıp,
Kımızla yıkatıp,
Zemzem ile yıkatıp,*
Zerbaf ile sardırıp,*
Ozanlara övdürüp,
Kutlulara bekletip,
Ağıtçıya övdürüp,
Hocalara bekletip,
Çelik aynayla kaplatıp,
Sahtiyanla kaplatıp,
Boz kilime sardırıp,
Süsleyip donatarak er kulu
Boz tabuta koydurtup,
Başını ayağını büktürüp
Kızıl kuyruklu kırk nere
«Kıymetli ağamın kemiği» – deyip,
Çaresine bakmaz mıydık.
Kırgız'a doğru yükletip,
Ken-Talas'ın ovasına,
Ilgınlı Ken-Kol boyuna,
Ok geçmez zırhı giyerken,
Geniş Ak-Çiy'in üstüne,
Kara yolun boyuna,
Sarkıp inen burun ucuna,
Uzanıp giren çıkıntıya,

Kan Manastın korgonço –
Korgonçonun boyunda
Çoñ mazardın tübünö
Altımış balban ketmenkor
Mınday Kuday urarbı!
Akılarına at berip,
Ayanbastan bat berip,
Kımbat baa kırmızı
Akısına bul berip,
Ketmendep cerdi açtırdı,
Olcolop mülkün çaçarda
Toposun toodoy çaçtırdı.
Mınday Kuday urarbı?!»
Kööhar taştan cardırıp,
Töbösünö berendin
Carık kılıp saldırıp,

Al Akayar öldü emi.
Talasta kalgan oşondo
Kalıñ argın, köp kırgız
Kalbay çoguu cıyılıp,
Kayran erdi kömdü emi.
Cañcaldaşıp kayrılıp,
Cañı şerden ayrılıp,
Özön boyloy konduk dep,
Öböktüü şerden ayrılıp,
Örт öçköndöy bolduk dep.
Akayar aman bar bolso
Kalday uulu kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Çiybeyt belek sızıktı,
Aylap-cıldap salışıp,
Kılbayt belek kızıktı,
Baştaşbayt belek buzuktu.
Kamap Beecin kalaasın,
Berbeyt belek esebin,
Albayt belek kezegin.
Kırgız tuusun karmatıp,
Kıcıldagan kıtaydı

Han Manas'ın korganına –
Korganın hemen boyunda,
Büyük mezarın dibine,
Altmış pehlivan kazmacıya
Böyle Tanrı çarpar mı!
Haklarına at verip,
Esirgemeden tez verip,
Pahası ağır kırmızıyı
Hakkına mal diye verip,
Kazmayla yeri açtırdı,
Yağmalayıp malını saçarken
Toprağını dağ gibi savurttu.
Böyle Tanrı çarpar mı?!»
Gevher taşını yardırıp,
Yiğidin baş ucuna
Aydınlık edip koydurtup,

O Akayar öldü şimdi.
Talas'ta kalan o zaman
Kalabalık Argın, nice Kırgız
Eksiksiz hep toplanıp,
Yiğit eri gömdüler şimdi.
Cenkleşip geri dönüp,
Yeni aslandan ayrılıp,
Irmak boyunca konduk diye,
Dayanağımız aslandan ayrılıp,
Ateşimiz sönmüş gibi olduk diye.
Akayar sağ esen olsaydı
Kalday oğlu kâfire,
Han Konurbay bahadıra
Çizmez miydik çizgiyi,
Aylarca yıllarca vuruşup,
Yapmaz mıydık şenliği,
Başlatmaz mıydık kavgayı.
Kuşatıp Beecin kalesini,
Vermez miydik hesabını,
Almaz mıydık sırasını.
Kırgız tuğunu tutturup,
Kaynaşan Hıtay'ı

	Beecinge çeyin sürördö	*Beecin'e kadar sürecekken*
	Munday Kuday urarbı,	*Böyle Tanrı çarpar mı,*
	Kan abam ölüp turarbı!	*Han ağam ölüp durur mu!*
	Karaldı too kuladı,	*Gözbebeği dağ yıkıldı,*
164930	Akayardan ayrılıp,	*Akayar'dan ayrılıp,*
	Bazarlı col baylanıp,	*Pazarlı yol bağlanıp,*
	Bul Koñurbay canı tınabı?!	*Bu Konurbay'ın canı rahat mı kalır?!*
	Kan kapkasın basarda,	*Han kapısını basacakken,*
	Kazınasın talkalap,	*Hazinesini parçalayıp,*
	Dep, oşentip, bereki	*Deyip, böylece, beriki*
	Er Semetey şer keyip,	*Er Semetey aslan dertlenip,*
	Argın, kırgız el keyip,	*Argın, Kırgız eli dertlenip,*
	Keyigendin baarısı	*Dertlenenlerin hepsi*
	Öz kaygısın cep keyip,	*Kendi kaygısını yiyip dertlenip,*
164940	Kıtay, kırgız uruşsa	*Hıtay'la Kırgız savaşsa*
	Akayar cürböyt dep keyip.	*Akayar yürümez diye dertlenip.*
	Er Akayar al bolso,	*Er Akayar sağ olsa,*
	Akayardın canında	*Akayar'ın yanında*
	Şay koldogon Külçoro	*Şah'ın koruduğu Külçoro*
	Çın cölögü bar bolso,	*Gerçek dayanağı olsaydı,*
	Kılbayt bele kızıktı,	*Yapmaz mıydı şenliği,*
	Kıtaylardın Kalçaga	*Hıtayların Kalça'sına*
	Baştabayt bele buzuktu.	*Başlatmaz mıydı kavgayı.*
	Beren erler baş koşup,	*Yiğit erler baş birleştirip,*
164950	Beecin közdöy kol salsa,	*Beecin'e doğru saldırsa,*
	Koroonu çañga caşırıp,	*Ağılı toza gizleyip,*
	Cañcaldı caman aşırıp,	*Cengi fena aşırıp,*
	Kandıktı curttan aşırıp,	*Hanlığı halktan aşırıp,*
	Bulanı bulap alarda,	*Ganimeti yağmalayıp alacakken,*
	Buzuktu mıktap salarda,	*Kavgayı sıkıca salacakken,*
	Murdagı ötkön Manastın	*Önceden göçen Manas'ın*
	Uşuntip öçün alarda,	*Böylece öcünü alacakken,*
	Bel baylagan bel sınıp,	*Bel bağlanan bel kırılıp,*
	Bekip atkan cer sınıp,	*Berkitilmiş yer çöküp,*
164960	Çabıştan ölböy, özü ölüp,	*Vuruşta ölmeden, kendi ölüp,*
	Salgan eken Çañdıayak.	*Salıvermiş Çandıayak.*
	Kayran aba öldü dep,	*Yiğit ağa öldü diye,*
	Kalıñ curt keyip bölünüp,	*Kalabalık halk dertlenip bölünüp,*

Bul uruşka ılayık,
Kartayganda Bakaydın
Közünün caşı tögülüp,
Kalıñ kol keyip turdu ele.
Kırk uruu kıtay köp elge
Karoolgo çıkkan Sarı kan –
Buzuk salıp ciberdi.
Emi oşondon kabar alıñar
Er Koñurbay kökcaldın
Çatagın körö salıñar.
Altı caysañ ıktuusu,
Zıykırçının mıktuusu
Keçee, altı balban tutulup, Candan keçip taştadı.
Akayar altoon soygondo
Ketken eken Çañdıayak
Koñurbay kanga kutulup.
Körgön menen bilgenin,

Bu savaşa yaraşır,
Kocamışlığında Bakay'ın
Gözünün yaşı dökülüp,
Kalabalık ordu dertlenip durdu.
Kırk boy Hıtay çok ele
Karakola çıkan Sarı Han –
Fitne salıverdi.
Şimdi ondan haber alın,
Er Konurbay bozkurdun
Belasını görüverin.
Altı vezirin en beceriklisi,
Büyücülerin en ustası
Hani, altı pehlivan tutulup, Candan geçiverdiler.
Akayar altısını boğazladığında
Gitmiş meğer Çandıayak,
Konurbay Han'a kurtulup.
Gördüğü ile bildiğini,

Kalday uulu kapırga,
Kan Koñurbay baatırga,
Teñir arkan, kök torgo,
Kumurskaday bıcırap,
Kaynap atkan köp kolgo,
Al Çañdıayak barıptır
Alptarına, döösünö,
Ar soguştun eesine.
Miñge başçı erenge,
Kol baştagan berenge.
Taştuusuna, kanına,
Büt Beecindin baarına –
Kumday kıtay eline,
Bet alganın buy kılıp
Örttöp ketçü eline,
Koldun eesi Kalçaga,
Ezkara menen başkaga,
Karabcı kiygen kanına,
Kalıñ curttun baarına
Bargan eken Çañdıayak.

Kalday oğlu kâfire,
Han Konurbay bahadıra,
Tanrı urganına, gök ağına,
Karınca gibi kaynaşıp
Fıkırdayan çok orduya,
O Çandıayak varmış
Alplerine, devlerine,
Her savaşın sahibine.
Bine baş olan erene,
Ordu güden yiğide.
Taçlısına, hanına,
Bütün Beecin'in hepsine –
Kum gibi Hıtay eline,
Yöneldiğini perişan edip
Yakıp geçen eline,
Ordunun sahibi Kalça'ya,
Ezkara ile başkasına,
Karabcı giymiş hanına,
Kalabalık halkın hepsine
Varmış meğer Çandıayak.

Adam bilip, kişi ukpas
Ayabagan dürböndü
Burup kılgan cez naydar
Burçunan karmap imerdi.
Kıykırıgı taş carıp,
Bul kabardı ukkanda
Taştuuları, kandarı,
Büt Beecindin candarı
Kalaymandı baştadı.
Calpı ilek kol çuu turup,
Ilek kaynap kol tolup,
Buzuk tüşüp, çır bolup,
Kaldayları, kandarı
Kalbay dürböp cabılıp,

İnsanın bilmediği, kişinin duymadığı
Amansız kargaşayı
Büküp kuran o tunç boruyu
Ucundan kavrayıp çevirdi.
Haykırışı taş yarıp,
Bu haberi duyduğunda
Taçlıları, hanları,
Bütün Beecin'in canları
Kıyameti başlattı.
Topyekûn yüz binlik ordu ayaklanıp,
Yüz binler kaynayıp ordu dolup,
Fitne düşüp, kavga kopup,
Kaldayları, hanları
Eksiksiz telaşlanıp üşüşüp,

El kıruuçu döölörü
Cabdıgına kamınıp.
Kıtaylarda kentundu
Kendemede el turdu.
Talaaga salgan munara –
Munaranı suraba.
Tolgon kuçak biyigi,
Kolgo belgi berüüçü
Munardagı koñguroo,
Koñguroosun bir ursa,
Toguz kündük cerine
Aşpay-taşpay ugulgan.
Iras eken dapdaana
Koñguroonun tiyimi,
Coo kaydalap curt dürböp,
Koñurbaydın bülügü.
Munu ukkanda Koñurbay
Arkasında aydar çaç
Arkı-terki süksöyüp,
Mayluu balta sabınday
Badıraygan murutu
Kan iççüdöy süksöyüp.
Kürsüldödü, bakırdı
Balbandarın, şerlerin

El kıran devleri
Silahına davranıp.
Hıtaylarda Kentun'du,
Kendeme'de el durdu.
Ovaya kurulmuş kule –
O kuleyi hiç sorma.
Kucak kucak yüksekliği,
Orduya işaret veren
Kuledeki çan var ya,
Çanına bir vursalar,
Dokuz günlük yerine dek
Eksiksiz taşmadan duyulurmuş.
Gerçekmiş apaçık
Çanın dokunup yayılışı,
Düşman nerede diye halk telaşlanıp,
Konurbay'ın kargaşası.
Bunu duyunca Konurbay,
Ardındaki perçem saçı
Öne arkaya dikleşip,
Yağlı balta sapı gibi
Dimdik kabaran bıyığı
Kan içecekmiş gibi dikleşip.
Gürledi, bağırdı,
Pehlivanlarını, aslanlarını

Baarıñ kel! – dep çakırdı,
Balbandarı, şerleri,
Kıyla çuñgul karısı
Kırgın tiygen emedey,
Kıyrap tüştü baarısı,
Kalk içinde Koñurbay
Oozunan calın tögülüp,
Kan iççü türü körünüp.
Somdogondoy kaşka tiş,
Kalayıktan başka tiş.
Tiştegende tim ele
Taruudaydan bırkırap,
Kayran candan tüñülüp,
Mancuu, kıtay baarısı
Aşıp-şaşıp cügürüp,

Hepiniz gelin! – diye çağırdı,
Pehlivanları, aslanları,
Nice derin görüşlü ihtiyarı,
Kırgına uğramış gibi
Dökülüp geldi hepsi,
Halk içinde Konurbay,
Ağzından alev dökülüp,
Kan içecek sureti görünüp.
Yontulmuş gibi bembeyaz diş,
Ahalininkine benzemez diş.
Isırdığında tam da
Darı gibi ufalanıp,
Tatlı candan umut kesip,
Mançu, Hıtay hepsi
Koşuşturup telaşla seğirtip,

Caynap kurçap turdu ele.
Mına oşondo Koñ törö –
Kılımdın kanı çoñ törö
Aç aykırık, kuu süröön
Ayabay curtka saldı ele.
Curt esinen cañılıp,
Kumurskaday tümön kol
Tük biri kalbay düñköröp,
Tügöl keldi kamınıp.
Tügü kalbay cabılıp.
Kırk uruudan kırk kanı
Kıyla kündön baykasañ
Artmak boldu cañcalı.
Ay-aalamdı buy kılıp,
Cañcal salçu balbanı.
Koy dese tınıp koyuuçu,
Kozgol dese çoñ kanı
Kez kelgende soyuuçu,
Kıncısı bar balbanı
Kıyratıp müşkül saluçu,
Alban türlüü adamı
Kaptap kelip turdu ele.
Kalıñ kol kurçap turganda

Kaynaşıp kuşatıp durdular.
İşte o zaman Kon töre –
Cihanın hanı büyük töre,
Aç haykırış, kuru nara
Amansızca halka saldı.
Halk aklını şaşırıp,
Karınca gibi tümen ordu
Tek biri kalmadan gürleyip,
Tamamı geldi hazırlanıp.
Tüyü kalmadan üşüşüp.
Kırk boydan kırk hanı,
Nice günden beri baksan
Artacak oldu cengi.
Ayı âlemi perişan eden,
Cenk salan pehlivanı.
Dur dese durup kalan,
Kımılda dese büyük hanı,
Denk geldiğinde boğazlayan,
Kaması olan pehlivanı,
Yıkıp müşkül bela salan,
Türlü türlü adamı
Akın edip geldi durdu.
Kalabalık ordu kuşatıp dururken

Alöökönün Koñurbay
Katuu kepti kıldı ele.
Aylandıra kıtaydın
Alın koyboy şaştırıp,
Buluttay uçkan Kara atın
Bulkuldata bastırıp.
Boy-bolcolu Kalçanın
Temir kurçoo sebildey,
Eñ çoñdugu Kalçanın
Bölüngön toonun señirdey,
Altın tizgin bulkuntup
Eelendirip kara atın
Er ölgöndöy culkuntup,
Kıykırıgı taş carıp.
Kuday betin körgözbö,
Bakırıgı baş carıp,

Alööke'nin Konurbay'ı
Sert sözü söyledi.
Çepeçevre Hıtay'a
Derman koymadan telaşlandırıp,
Bulut gibi uçan Kara atını
Sarsa sarsa yürütüp.
Boyu bosu Kalça'nın
Demir kuşaklı zırh gibi,
İriliği Kalça'nın
Ayrılmış dağ sırtı gibi,
Altın dizgini silkeleyip,
Kara atını azdırıp,
Er ölmüş gibi çekiştirip,
Haykırışı taş yarıp.
Tanrı yüzünü göstermesin,
Bağırışı baş yarıp,

Katının kara baskansıp,
Kuugunu çukul kaçkansıp,

Kuturgur cayı uşunday –
Katını erkek tuugansıp,
Kuugunun çukul kuugansıp,
Kaardı katuu baştadı.
Kalıñ kıtay, tümön el
Kaarına çıdabay
Kırılıp kete taştadı.
Kol içinen bölünüp
Kök ala sakal mancuu er
Arıslan türü körünüp
Atañdın körü, kalıñ el,
Men Koñurbay bolgonu,
Koñurbay atka kongonu,
Kerüügö salıp tam bolup,
Keçilge mıktı kan bolup.
Karmaşpagan can kalbay,
Kagışpagan kan kalbay.
Men baspagan cer kalbay,
Men kırbagan el kalbay.

Karısını karabasan basmış gibi,
Kovalayanı ensesine yetmiş de kaçarmış gibi,
Kudurmuşun hâli işte böyle –
Karısı erkek doğurmuş gibi,
Kovaladığını kıstırıp kovalar gibi,
Öfkeyi şiddetle başlattı.
Kalabalık Hıtay, tümen el
Kahrına dayanamayıp
Kırılıp gidiverdi.
Ordu içinden ayrılıp
Boz alaca sakallı Mançu er
Aslan sureti görünüp:
Vay atanızın körü, kalabalık el,
Ben Konurbay olalı,
Konurbay adını alalı,
Yamaçlara ev salıp yerleşeli,
Keçil'e sağlam han olalı.
Boğuşmadığım can kalmadı,
Çarpışmadığım han kalmadı.
Basmadığım yer kalmadı,
Kırmadığım el kalmadı.

Keñiri cerge tuuldum,
Kebezdep beldi buundum,
Kulak ugup, köz körgön
Cerge saldım çuulgan,
Bek betteşip ayza urgan
Elge saldım çuulgan.
Kırk uruu kıtay Beecin curt –
Kırkıñ kırk bölök tuugan
can eleñ. Burayın degen eken go,
Ebim menen el kıldım,
Bu Kakançı Beecindi
Eptep cürüp cer kıldım.
Botom, men Çañdıyaktan köp uktum,
Çoñ cañcaldı kıtayga
Botom, özögümön ört çıgıp,
Öz elimden coo çıgıp,
Sırtı kara burutka –
Burut degen curutka
Sırımdın baarın açıptır,

Geniş yerde doğdum,
Pamuk kuşakla bel bağladım,
Kulağın duyduğu, gözün gördüğü
Yere saldım velveleyi,
Sıkı yüzleşip mızrak vuran
Ele saldım velveleyi.
Kırk boy Hıtay, Beecin halkı –
Kırkınız kırk ayrı doğmuş
candınız. Bükeyim demiş olmalı,
Ustalığımla el ettim,
Bu Kakançı Beecin'i
Uğraşa uğraşa yurt ettim.
Yavrum, ben Çandıyak'tan çok duydum,
Büyük cengi Hıtay'a
Yavrum, özümden ateş çıkıp,
Öz elimden düşman çıkıp,
Dışı kara Burut'a –
Burut denen halka
Sırrımın hepsini açmış,

Menin artıma azap salıptır.
Tübümö çoguu cetiptir,
Kırk törömdü öltürüp,
Karoolgo çıkkan Akayar
Adam, burutka kaçıp ketiptir.
Menin kara colum koo bolup,
Kaldaylardın kanı ele,
Balbandıgı bar ele.
Akayar maa coo bolup.
Topurak kuyup kübümö,
Tozoku tuugan kıztalak
Cetken eken tübümö.
Irdagan eken ırımdı,
Kızıtalak al burut,
Aytkan eken çınımdı.
Buugan eken columdu,
Burutka mınday dep barıp,
Kılgan eken sonundu,
Ayılı Kakan Beecindi

Benim ardıma azap salmış.
Köküme hep birlikte yetmiş,
Kırk töremi öldürüp,
Karakola çıkan Akayar,
O adam, Burut'a kaçıp gitmiş.
Benim kara yolum hendek olup,
Kaldayların hanı idi,
Pehlivanlığı var idi.
Akayar bana düşman olup.
Küpüme toprak doldurup,
Cehennemlik doğmuş o mel'un
Yetmiş meğer köküme.
Söylemiş meğer türkümü,
O mel'un Burut,
Söylemiş meğer gerçeğimi.
Bağlamış meğer yolumu,
Burut'a böyle deyip varıp,
Yapmış meğer marifetini,
Yurdu Kakan Beecin'i

Aralap cürüp biliptir,	*Dolaşıp gezip öğrenmiş,*
Betteşkende burutka	*Burut'la yüz yüze gelince*
Kızıtalak Akayar	*Mel'un Akayar*
Bezeyin dep cürüptür.	*Sıvışayım deyip gezermiş.*
Köp ele cürdüm Kıtayga	*Hıtay'da çok gezdim ben,*
Eteyin degen eken go,	*Ne edeyim demiş olmalı,*
Sırımdı bilip kuturgur	*Sırrımı öğrenip o kudurmuş,*
Sırttan kırgız eline	*Dışarıdan Kırgız eline*
165160 Keteyin degen eken go.	*Gideyim demiş olmalı.*
Çoñ kürööndün oozun	*Büyük doru atın başını*
Çoñ balbanın kırgızdın	*Kırgız'ın büyük pehlivanına*
Cıyayın degen eken go,	*Toplayayım demiş olmalı,*
Çop-çogu bilip sırımdı	*Topunu birden bilip sırrımı*
Kılayın degen eken go.	*Yapayım demiş olmalı.*
Alp-döölörün kıtaydın	*Hıtay'ın alplerini, devlerini*
Kırayın degen eken go,	*Kırayım demiş olmalı,*
Taş sayındım Kıtayga	*Taş kuşandım Hıtay'da*
Dalay cılı kan bolup,	*Nice yıl han olup,*
165170 Eteyin degen ekengo	*Ne edeyim demiş olmalı,*
Eldin sırın çın bildim	*Elin sırrını gerçekten bildim,*
Eptep cürüp tübünö	*Uğraşıp gezip köküne*
Ceteyin degen eken go.	*Yeteyim demiş olmalı.*
Elim kırgız öz curtka	*Elim Kırgız, öz yurduma*
Keteyin degen eken go.	*Gideyim demiş olmalı.*
Uşu kırgızga ketken Akayar	*Şu Kırgız'a giden Akayar*
Zuu canında çoñ sınçı	*Zuu başında büyük sınçı*
Dümök saldı bir dalay.	*Bir hayli bela saldı.*
Sındırıp ketti belimdi,	*Kırıp gitti belimi,*
165180 Aralap kördü Dıñşanı,	*Dolaşıp gördü Dınşa'yı,*
Al örttöngön kuu burut	*O yanasıca kurnaz Burut*
Bilip ketti mınçanı.	*Bunca şeyi öğrenip gitti.*
Soyup cedi tayımdı,	*Kesip yedi tayımı,*
Soyulgur bildi cayımdı.	*Kesilesice bildi hâlimi.*
Bu Kakançıda Bakburçun	*Bu Kakançı'da, Bakburçun'da*
Kazına cıydım bu curtka	*Hazine yığdım bu yurda,*
Oşo cıyıp algan kazınam	*O yığıp aldığım hazinemi*
Çaçayın degen eken go.	*Saçayım demiş olmalı.*
Çaması kelse burutka	*Gücü yeterse Burut'a,*

165190	Çalkalagan Akayar	*Kasılıp duran Akayar*
	Kaçayın degen eken go,	*Kaçayım demiş olmalı,*
	Kamalıp cürdüm Kıtayga	*Kapalı kaldım Hıtay'da,*
	Neteyin degen eken go,	*Ne edeyim demiş olmalı,*
	Kuykalangan kuturgur	*Kavrulasıca kudurmuş,*
	Kuptap cürüp tübümö	*Gizlice uğraşıp köküme*
	Ceteyin degen eken go,	*Yeteyim demiş olmalı,*
	Kazına buzup talkalap,	*Hazineyi bozup parçalayıp,*
	Çaçayın degen eken go.	*Saçayım demiş olmalı.*
	Bu çaması kelse burutka	*Bu, gücü yeterse Burut'a,*
165200	Çapçışkan cerden çır kılıp, Uşu turgan Kıtayga	*Çatıştığı yerde kavga çıkarıp, Şu duran Hıtay'a*
	Bu kaçayın degen eken go.	*Bu, kaçayım demiş olmalı.*
	Aytkanı cürgön eken go,	*Söylemeye gezermiş meğer,*
	Kırk eşiktüü Beecinde	*Kırk kapılı Beecin'de*
	Kızıtalak kırk ayar	*Mel'un kırk ayyar*
	Biçik-biçip amaldı	*Biçik açıp fal bakıp hileyi*
	Bilbey kalgan eken go,	*Bilemez olmuş meğer,*
	Coo bolorun buruttun	*Burut'un düşman olacağını*
	Bilbey kalgan eken go.	*Bilemez olmuş meğer.*
	Keçee, coboloñdu salganda,	*Hani, felaketi saldığında,*
165210	Kızıtalak buruttan	*Mel'un Burut'tan*
	Olcogo karmap alganda	*Ganimet diye yakaladığında,*
	Eki tügöy kara köz	*Bir çift kara gözünü*
	Oyup salbay ne boldum,	*Oyup atmadım da ne ettim,*
	El eken debey çoçkonu	*El imiş demeden o domuzu*
	Soyup salbay ne boldum.	*Kesip atmadım da ne ettim.*
	Keçee, Beecinge aydap barganda,	*Hani, Beecin'e sürüp vardığında,*
	Zuu kudukka salganda	*Zuu kuyusuna attığında,*
	Cakşı körböy örttöngür	*Hayrını görmeden yanasıca*
	Balaaga kalgan eken go.	*Belaya kalmış meğer.*
165220	Caza körüp örttöngür	*Ceza görüp yanasıca*
	Talaaga kalgan eken go,	*Bozkırda kalmış meğer,*
	Cakşı körböy Ayardı	*Ayar'ı doğru göremeyip*
	Kokuy bolgon eken go,	*Vay hâline düşmüş meğer,*
	Duşmandıgın bile albay,	*Düşmanlığını bilemeden,*
	Sokur bolgon eken go.	*Kör olmuş meğer.*
	Keçee, zuu kudukka tüşürüp,	*Hani, Zuu kuyusuna indirip,*

Karkıttap arak içirip,
Özü suluu, boto köz –
Aytkan sözü şirin söz.
Kırk kız cıynap alganda
Koyununa salganda
Agarat dese Akayar
Boolaşıp cürgön eken go,
Tışı – kıtay, içi – coo,
Itiñ coolaşıp cürgön eken go.
Çaması kelse burutka
Kızıtalak örttöngür
Kaytkanı cürgön eken go,
Kıstalgan cerde bir müşkül
Muunun cuusa ketkis bir dümök
Kebi kalgan eken go,
Keçee, er Camgırçı ölgöndö
Bul örttöngön kıztalak
Kegi kalgan eken go,
Kayguulça çalıp, cer kaygıp
Kele kalgan eken go.

Kana kana rakı içirip,
Kendisi güzel, ceylan gözlü –
Söylediği söz tatlı söz.
Kırk kız toplayıp aldığında,
Koynuna koyduğunda,
Yola gelir dese Akayar,
Gizli bağ kurup gezermiş meğer,
Dışı – Hıtay, içi – düşman,
Sinsi sinsi düşmanlık edermiş meğer.
Gücü yeterse Burut'a,
Mel'un yanasıca,
Dönmek için fırsat kollarmış meğer,
Sıkıştığı yerde bir müşkül,
Boğumunu yıkasa çıkmaz bir bela
Sözü kalmış meğer,
Hani, er Camgırçı öldüğünde
Bu yanasıca mel'unun
Öcü kalmış meğer,
Keşifçi gibi kolaçan edip, yer gezip
Çıkagelmiş meğer.

Koñurbay mınday boldu dep,
Burutka alıñ cetpese,
Içimdegi sırımdı
Bilip algan eken go.
Kolu mınça catat dep,
Şumumdu algan eken go,
Menin balbandarım öltürüp,
Tolkusañ coonu alabız,
Olcogo kelgen Buuruldu
Muunumdu algan eken go.
Atam burut mınday dep,
Kızıtalak Akayar
Kayta bargan eken go,
Içimdegi sırımdı
Oşol catkan burutka,
Burut degen curutka
Ayta bargan eken go,
Bu kızıtalak Akayar

Konurbay böyle oldu diye,
Burut'a gücünüz yetmezse,
İçimdeki sırrımı
Öğrenip almış meğer.
Ordusu bunca yatıyor diye,
Hilemi çalmış meğer,
Benim pehlivanlarımı öldürüp,
Coşarsanız düşmanı alırız,
Ganimet gelen Buurul'u,
Dermanımı almış meğer.
Vay, Burut böyleymiş diye,
Mel'un Akayar
Geri varmış meğer,
İçimdeki sırrımı
O yatan Burut'a,
Burut denen halka
Söylemeye varmış meğer,
Bu mel'un Akayar

Süylösö kıtay tilinde,	*Konuşsa Hıtay dilinde,*
Bu burut eken zilinde,	*Özünde Burut imiş meğer,*
Kaldayıñ çıgıp, alpım kel,	*Kaldayın çıkıp, alpım gel,*
Uşul kızıtalak burutka	*Şu mel'un Burut'a*
Bügün karmaştı katuu salalı, Kıyın cañcal kılgıla!	*Bugün boğuşmayı sert salalım, Çetin cenk edin!*
165270 Kalıñ kıtay calpı kel!	*Kalabalık Hıtay, topluca gel!*
Ör tayangan çep ele,	*Yokuşa yaslanmış siper idi,*
Kıtaydın curtu köp ele.	*Hıtay'ın halkı çok idi.*
Çumkuru ıldıy bas ele,	*Çukurdan aşağı, alçak idi,*
Buruttun kalkı az ele.	*Burut'un halkı az idi.*
Kalıñ kıtay kalkıñ bar,	*Kalabalık Hıtay halkın var,*
Burut tügül köp eldi	*Burut şöyle dursun, çok eli*
Kırgın kılar saltıñ bar.	*Kırıma uğratır töreniz var.*
Ceti börü bir koydu	*Yedi kurt bir koyunu*
Talasa tarpın koyobu?	*Kapışsa leşini kor mu?*
165280 Cetimiş kişi biröönü	*Yetmiş kişi bir kişiyi*
Sabasa tarptı koyobu?	*Dövse leşini kor mu?*
Kıtay milek, kırgız az	*Hıtay sayısız, Kırgız az,*
Uruşup kaptap baskıla,	*Savaşıp akın edip basın,*
Bulasın bulap algıla,	*Ganimetini yağmalayıp alın,*
Buzuktu dümök, çoñ cañcal	*Fitneyi, belayı, büyük cengi*
Bul burutka salgıla.	*Bu Burut'a salın.*
Too-taşına kamagın,	*Dağına taşına kıstırın,*
Kırgın salıp talagın,	*Kırgın salıp yağmalayın,*
Kıyınıñar kanıñar,	*Yamanınız, hanınız,*
165290 Kırgın tiygen nemedey	*Kırgına uğramış gibi*
Kırılıp ket baarıñar!	*Kırılıp gidin hepiniz!*
Topon baspas köp kıtay	*Tufan basmaz çok Hıtay*
Talkalaşıp kırışpay,	*Parçalanıp kırışmadan,*
Dalay küngö uruşpay,	*Nice güne dek savaşmadan,*
Kakanga kantip barabız.	*Kakan'a nasıl varırız.*
Kızıtalak buruttu	*Mel'un Burut'un*
Kıyındarın kırgıla,	*Yamanlarını kırın,*
Kıyın müşkül salgıla!	*Çetin müşkül salın!*
Kıl emesin taştabay	*Kılını bile bırakmadan*
165300 Curtun olco kılıp algıla!	*Yurdunu ganimet edip alın!*
Tirelişip uruşup,	*Göğüs göğüse savaşıp,*

Aygay artık duu kılıp,
Aç aykırık, çuu kılıp,
Ayabay dümök salgıla,
Kıtay üçün, el üçün
Kıtaydın kanı Koñurbay
Curtum, kıyınıñ Kalça men üçün!
Aylap-cıldap uruşup,
Alı kança bilgile.
Bezildetip buruttu,
Izı-çuu kılıp cürgülö.
Kız-katının çuulatıp,
Kızıl uuk kılgıla,
Kıl emesin taştabay,
Kıyırın buzup kırgıla.
Kolomto çañın çıgarıp,
Basıp malın soygula.
Atka miner ıktuusun,
Ayılda çeçen mıktuusun,
Eñ körögöç daanışın
El biylegen karısın,
Koyboy kırgın baarısın!»
Dep, oşentip Koñurbay,

Nara üstüne gürültü koparıp,
Aç haykırış, şamata edip,
Amansız bela salın,
Hıtay için, el için,
Hıtay'ın hanı Konurbay:
Halkım, yamanınız Kalça, benim için!
Aylarca yıllarca savaşıp,
Gücü ne kadar, bilin.
Burut'u inletip,
Feryat figan ettirip yürüyün.
Kızını kadınını ağlatıp,
Kızıl kıyım edin,
Kılını bile bırakmadan,
Diyarını bozup kırın.
Ocak yerinin tozunu çıkarıp,
Basıp malını kesin.
Ata binen beceriklisini,
Köydeki usta söz ustasını,
En ileri görüşlü bilgesini,
El yöneten ihtiyarını,
Koymadan kırın hepsini!»
Deyip, böylece Konurbay,

Dümöktü caman baştadı,
Alp-döösünün baarısı
Candan keçip taştadı.
Akıl tappay kalbadı,
Kırk uruu kıtay köp curttun Kündün közü körünböy,
Kıl emesin taştabay,
Kıyını Kalça aydadı.
Kalça beri aydasa
Koldu katka salışıp,
Kapıray kol esebin alışıp,
Al kıtaydın içinde
Kalıñ kıtay kakaylap,
Caynap çıgıp kaldı ele,
Koldun artın Ezkara
Aydap çıgıp kaldı ele.

Belayı fena başlattı,
Alplerinin, devlerinin hepsi
Candan geçiverdiler.
Akıl bulamaz kalmadı,
Kırk boy Hıtay çok halkın Günün gözü görünmeden,
Kılını bile bırakmadan,
Yamanı Kalça sürdü.
Kalça beri sürünce
Orduyu kayda geçirip,
Şaşılası ordu sayımını alıp,
O Hıtay'ın içinde
Kalabalık Hıtay dikleşip,
Kaynaşıp çıkıverdiler,
Ordunun ardını Ezkara
Sürüp çıkıverdiler.

Miñ adamga bir adam
Başçı bolup kaldı ele,
San adamga bir adam
Cakşı bolup kaldı ele.
Curt kıcıldap, el tolup,
Az gana emes mol bolup,
Añdasañ tümön kol bolup.
Cer ayrılıp, duu tolup,
Asman cargan çuu bolup.
Algarasın alkıntıp,
Astında Kalça cönödü,
Kalk içinde balbanı
Alaman koyup keledi.
Kança uruu baatırı,
Kan tögüçü kapırı,
Kıyla koldun baarısı,
Kayran candı ayabay
Ezkara sınduu karısı
Cer buzulup kılkıldap,
Cerge batpay kacıldap,
Şaşıp kıtay keldi ele.
Çoñ-Aygır-Cal, Ükürçü
Basıp kıtay keldi ele,
Adır-küdür, çel adır
Aydap kıtay keldi ele.

Bin adama bir adam
Baş olup kaldı,
Sayısız adama bir adam
Bey olup kaldı.
Halk kaynaşıp, el dolup,
Az değil, bol olup,
Baksan tümen ordu olup.
Yer yarılıp, uğultu dolup,
Göğü yaran şamata olup.
Algara'sını soluklandırıp,
Üzerinde Kalça yola düştü,
Halk içinde pehlivanı
Akın salıp geliyor.
Nice boyun bahadırı,
Kan dökücü kâfiri,
Nice ordunun hepsi,
Tatlı canı esirgemeden,
Ezkara gibi ihtiyarı,
Yer bozulup dalgalanıp,
Yere sığmadan gürüldeyip,
Telaşla Hıtay geldi.
Çon-Aygır-Cal'ı, Ükürçü'yü
Basıp Hıtay geldi,
Engebeli tepeleri, kıraç sırtları
Sürüp Hıtay geldi.

Üç-Karkıra, Çoñ-Çarın,
Caynap kıtay keldi ele.
Cöö tuman uçup bölünböy
Asman açık, cer tuman
Door-kıyamat bolgondoy,
Cabıla kıtay kol salsa,
Can-canıbar makuluk
Biröön koyboy sorguday,
Biröönün tilin bilbegen,
Kırkı kırk uruu bolup süylögön
Alban türdüü kalkı bar.
Kolu tiyse cok kılgan,
Alban türlüü alpı bar.

Üç-Karkıra'yı, Çon-Çarın'ı
Kaynaşıp Hıtay geldi.
Yer sisi uçup dağılmadan,
Gök açık, yer sisli,
Devir kıyamet kopmuş gibi,
Topluca Hıtay saldırsa,
Canlı cansız ne mahluk var
Tekini koymadan yutacak gibi,
Birinin dilini bilmeyen,
Kırkı kırk boy olup konuşan
Türlü türlü halkı var.
Eli değse yok eden,
Türlü türlü alpı var.

Adam tilin bilbegen
Bu kaydan çıkkan karkıbar?
Bul ay-aalamdı buy kılgan
Bereni Kalça kanı bar.
Beleske keldi belsenip,
Tak ele peri urganday teñselip.
Caynagan koldu surasañ
Kulan körsö kuup cep,
Ceyren körsö cetip cep,
Teke körsö terip cep,
Soloondon türkün kol aydap,
Cer bıcıldap kol caynap,
Cetmek boldu şor kaynap,
Kaptap kirdi kalıñ kol.
Kolu cakın kirerde
Karooldogu Külçoro
Uykudan çoçup oygonup,
Oñ cagına tolgonup,
Kolun suuga malınıp,
A düynö ketken Manastın
Arbagına calınıp,
Kaptagan koldon çoçunup,
Surkoyondu tokunup,
Börü aşpagan bel menen,

İnsan dili bilmeyen
Bu nereden çıkmış heybetli?
Bu ayı âlemi perişan eden
Yiğidi Kalça hanı var.
Yamaca geldi bel bağlayıp,
Tam da peri çarpmış gibi sallanıp.
Kaynaşan orduyu sorarsan,
Kulan görse kovalayıp yiyen,
Ceylan görse yetişip yiyen,
Teke görse toplayıp yiyen,
Soloon'dan türlü ordu sürüp,
Yer fıkırdayıp ordu kaynaşıp,
Yetecek oldu, çile kaynayıp,
Akın edip girdi kalabalık ordu.
Ordusu yakına girecekken,
Karakoldaki Külçoro
Uykudan irkilip uyanıp,
Sağ yanına dönüp,
Elini suya daldırıp,
Öbür dünyaya giden Manas'ın
Ruhuna yalvarıp,
Akın eden ordudan ürküp,
Surkoyon'u eyerleyip,
Kurdun aşmadığı bel ile,

Bölüngön calgız col menen
Altın türkük çatırga,
Aşıp-şaşıp Külçoro
Cetip keldi zamatta
Er Semetey baatırga.
Kaarlanıp bakırıp,
Alp-döölörün çakırıp,
Abakelep bakırıp,
Sarı kan, Bakay babasın,
Bakay kandın Baytaylak,
Sarı kandın Kalıgın,
«Seyilge tikken ak çatır
Serpişke kirçü köp baatır!
Keñ-Kolgo kurgan bak barbı,

Ayrılmış tek yol ile,
Altın direkli çadıra,
Koşuşturup telaşla Külçoro
Yetip geldi bir anda
Er Semetey bahadıra.
Öfkelenip bağırıp,
Alplerini, devlerini çağırıp,
Ağa diye diye bağırıp,
Sarı Han'ı, Bakay atasını,
Bakay Han'ın Baytaylak'ını,
Sarı Han'ın Kalık'ını:
«Seyir için dikilen ak çadır,
Çarpışmaya girecek çok bahadır!
Ken-Kol'a kurulmuş bağ mı var,

Kerilip catçu çak barbı?
Dardayıp catar çak barbı?
Keñ-Kolgo kurgan bagıñ cok,
Senin kerilip catar tabıñ cok!
Uykudan öydö turup al,
Uruştun cayın aytayın,
Uyalaş Abam, ugup al!
Baatırlar, cer caynagan kalk
kelet. Ar başına col bölüp,
Oşol kalktın içinde
Öpkö carıp baş kesken,
Kan Koñurbay alp kelet.
Çuñkuru tereñ or kelet,
Kayran canga zor kelet!».
Dep, oşentip, Külçoro
Kalkka kabar saldı ele.
Kalk çurkurap, çuu turup,
Candan keçip saldı ele,
Koldu kolgo bölüntüp,
Er kayratın köruntüp.
Alban-alban kol bölüp
Aybalta çapsa eñ beren
Iktuuların bir bölüp,
Altı san coogo ayza urçu
Mıktuuların bir bölüp,

Baltalaşıp uruşkan
Dañgıldarın bir bölüp,
Çoçubay çapçu çoyunbaş
Kambıldarın bir bölüp,
Tündö eşikke çıkpagan
Korkoktorun bir bölüp.
Köp süylösö til ukpas
Çorkoktorun bir bölüp.
Canı kalbay zirildep
Şaşıçusun bir bölüp.
Coogo ıgın aldırıp,
Kaçıçusun bir bölüp.
Kızılday örttü keçişip,

Gerinip yatacak çağ mı var?
Serilip yatacak çağ mı var?
Ken-Kol'a kurduğun bağın yok,
Senin gerinip yatacak keyfin yok!
Uykudan doğrulup kalk,
Savaşın hâlini söyleyeyim,
Öz ağam, dinleyiver!
Bahadırlar, yeri kaplayan halk
geliyor. Her başına yol bölüp,
O halkın içinde
Ciğer yarıp baş kesen
Han Konurbay alp geliyor.
Çukuru derin hendek geliyor,
Tatlı cana zor geliyor!».
Deyip, böylece, Külçoro
Halka haber saldı.
Halk çağrışıp, ayağa kalkıp,
Candan geçiverdiler,
Orduyu kollara böldürüp,
Er gayretini gösterip.
Türlü türlü kol bölüp,
Aybalta çalmada en yiğit
Beceriklilerini bir bölüp,
Altı tümen düşmana mızrak vuran
Ustalarını bir bölüp,

Baltayla vuruşan
Namlılarını bir bölüp,
Ürkmeden topuz çalan
Yamanlarını bir bölüp,
Gece kapıya çıkmayan
Korkaklarını bir bölüp.
Çok söylense söz dinlemez
Beceriksizlerini bir bölüp.
Canı kalmadan titreyen
Telaşçılarını bir bölüp.
Düşmana fırsat kaptıran
Kaçıcılarını bir bölüp.
Kıpkızıl ateşi geçe geçe

Ölçülörün bir bölüp,
Coogo kırgın bir salıp,
Kırçuuların bir bölüp,
Ayza caza sayıçu
Çorkoktorun bir bölüp,
Coonu çettep cürüçü
Sakçıların bir bölüp,
Alban türlüü kol bölüp,
Bölüngöndün baarına
El oşentip turdu ele.
Tegiz okşoş kulaça,
Mañdayında tumarça
Baarı tulpar köykaşka
Sur mingenin bir bölüp,
Sarı tokum caratkan
Kur mingenin bir bölüp.
Kılımdan kızık at minip,
Kıl kuyrugun çart tüyüp,
Komokoyluu ayza alıp,
Korcoñdotup kalıñ curt
Aybaltasın şaylanıp,
Coo-caragın baylanıp,
Kol toktoboy, çuu turup,
Doolbastı baylanıp,
Aralaşa ketçüdöy,

Ölüme gidenlerini bir bölüp,
Düşmana bir kırgın salan
Kırıcılarını bir bölüp,
Mızrağı şaşırıp saplayan
Acemilerini bir bölüp,
Düşmanı kıyıdan kollayan
Bekçilerini bir bölüp,
Türlü türlü kol bölüp,
Bölünenlerin hepsiyle
El öylece durdu.
Hep birbirine eş kula at,
Alnında muska nişanı,
Hepsi tulpar, gök sakarlı,
Boz ata bineni bir bölüp,
Sarı teyelti yaraştıran
Kır ata bineni bir bölüp.
Cihanda eşsiz at binip,
Kıl kuyruğunu sımsıkı düğümleyip,
Temrenli mızrak alıp,
Hoplata zıplata kalabalık halk
Aybaltasını kuşanıp,
Silahını pusatını bağlanıp,
Ordu durmadan, şamata edip,
Davulunu bağlanıp,
Birbirine karışacakmış gibi,

Ayzanın uçu carkıldap,
Too carılgan çuu bolup,
Kerney ünü takıldap,
Tulpar attı karasañ
Tuu kuyrugu örülüp.
Azamattar, şerleri,
Coo börüsü erleri
Tak ele Ala-Toodoy kerilip.
Bettep mende kele albay,
Bulardı bet alıp duşman ceñe
albay. Oşondo Alöökönün Koñurbay
Bil terisi doolbas –
Doolbas bekem urulup,

Mızrağın ucu parıldayıp,
Dağ yarılmış gibi şamata olup,
Kernayın sesi çınlayıp,
Tulpar ata baksan,
Tuğ kuyruğu örülüp.
Yiğitler, aslanları,
Düşman kurdu erleri
Tıpkı Ala-Too gibi gerilip.
Yüz yüze mende gelemeyip,
Bunlara yönelip düşman yene
meyip. O zaman Alööke'nin Konurbay'ı
Fil derisi davul –
Davul sıkıca vurulup,

Kol çurkurap tıyılıp.
Oçogor menen atalbay,
Kara kurttay kıtayga
Kalıñ curt turdu batalbay.
Curt tireşip, ık bolup,
Cer üstünö lık tolup,
El emes tolgon sel bolup,
Tak ele asman açık cer bürköö
Tirelişken kol bolup,
Munun «Kiçi kazat» atagı,
Mına kıyındarıñ barında
Kıtayga salgan çatagı
Mında kırılbay mende catabı.
Erenderdin barkı bar,
Curt kaytarıp, el kütkön
Bularıñdın saltı bar.
Içse kanga toyuşpay,
Bularıñ ar kaçandan bir kaçan
Bular kıla cürgön arkı bar.
Kim körgön mınday cumuştu,
Bul kıyladan beri çoñ comok
Kıtay, kırgız uruşu.
Ay-aalam curt unutpas,
Arıslandardın atagı,
Bolup ötkön bir kezde
Kıraandardın çatagı.

Ordu çağrışıp susup.
Fitilli tüfekle atamayıp,
Kara kurt gibi Hıtay'a
Kalabalık halk sığamadan durdu.
Halk dayanışıp, saf olup,
Yer üstüne tıka basa dolup,
El değil, dolup taşan sel olup,
Tam da gök açık, yer kapalı,
Karşı karşıya duran ordu olup,
Bunun «Küçük Gaza» adı var,
İşte yamanların varken
Hıtay'a saldıkları kavga,
Burada kırılmadan mende yatar mı.
Erenlerin değeri var,
Yurt koruyup, el gözeten
Bunların töresi var.
İçse kana doymayan,
Bunlar her zamandan bir zaman
Bunların edegeldiği huyu var.
Kim görmüş böyle işi,
Bu, nicelerden beri büyük destan,
Hıtay ile Kırgız savaşı.
Ay âlem halkı unutmaz,
Aslanların şanı,
Olup geçmiş bir zamanda
Kartalların kavgası.

Munun köbü calgan, köbü çın
Körüp kelgen biröö cok,
Köp el özü bilbese,
Munun carmı tögün, carmı çın,
Munun canınan kelgen adam cok,
Munu catkan özü bilbese,
Ilgerkinin cosunun
Comok kıldık ermekke,
Bul kaytargan şerlerdin
Corugun aytıp bermekke.
Kırk uruu kıtay kol aydap,
Mında kırk kandın eli kırk

Bunun çoğu yalan, çoğu gerçek,
Görüp gelen kimse yok,
Çok el kendisi bilmese,
Bunun yarısı uydurma, yarısı gerçek,
Bunun yanından gelen adam yok,
Bunu yatan kendisi bilmese,
Eskilerin âdetini
Destan ettik eğlenceye,
Bu yurt koruyan aslanların
Yaptıklarını anlatıvermeye.
Kırk boy Hıtay ordu sürüp,
Burada kırk hanın eli kırk

başka,	*türlü,*
Kırgızdı talap aluuga	*Kırgız'ı yağmalayıp almaya*
Kılımdı cıygan köykaşka.	*Cihanı toplamış seçkin er.*
Mına kamap Kalça kelgende	*İşte kuşatıp Kalça geldiğinde,*
Kayran candan tüñültüp,	*Tatlı candan umut kestirip,*
Bu kıtayıñ kurçap bergende	*Bu Hıtay'ın kuşatıverdiğinde,*
Kalayık çuulap baarısı.	*Ahali çağrıştı hepsi.*
Kalk içinde Bakay kan –	*Halk içinde Bakay Han –*
Ayla tapkıç akılman,	*Çare bulucu bilge,*
Ayla tapçu karısı,	*Çare bulan ihtiyarı,*
Arıslan Bakay munu aytıp:	*Aslan Bakay bunu söyleyip:*
«Kalday uulu kapırga,	*«Kalday oğlu kâfire,*
Kan Koñurbay baatırga,	*Han Konurbay bahadıra,*
Aylası toluk ıktuuga,	*Çaresi tam beceriklisine,*
Ay-aalamdı buy kılgan	*Ayı âlemi perişan eden,*
Akılı toluk mıktuuga,	*Aklı tam ustasına,*
Berenderim, şerlerim,	*Yiğitlerim, aslanlarım,*
Bet algandı kaysagan,	*Yöneldiğini çiğneyip yutan,*
Belgilüü beren erlerim,	*Namlı yiğit erlerim,*
Kayguuldu kimiñ çalasıñ?	*Keşfe hanginiz çıkarsınız?*
Bulukka kimiñ könösüñ?	*Pusuya hanginiz razısınız?*
Bu kaarlangan kapırdın	*Bu öfkelenen kâfirin*
Esebin kimiñ beresiñ?	*Hesabını hanginiz görürsünüz?*
Cay-carak kimiñ alasıñ	*Silah pusatı hanginiz alırsınız,*
Celpinip turgan kapırga,	*Kabararak duran kâfire,*
Celikken Kalça baatırga	*Coşmuş Kalça bahadıra,*
Kana, cekege kimiñ barasıñ?	*Hadi, teke tek dövüşe hanginiz varırsınız?*
Uşu turgan az curttun	*Şu duran az halkın*
Ubalı-soobu bolobu,	*Vebali sevabı olur mu,*
Mildetin kimiñ alasıñ?	*Yükünü hanginiz alırsınız?*
Kana, karmaşka kaysıñ barasıñ?	*Hadi, boğuşmaya hanginiz varırsınız?*
Beecinge çeyin oynoybuz.	*Beecin'e kadar oynarız.*
Buyrugun cazsa mañdayga	*Buyruğunu alna yazdıysa*
Muñkanbay eren körböybü,	*Eren yakınmadan görmez mi,*
Acalı cetken ölböybü,	*Eceli yeten ölmez mi,*
Alasa cakın kelgende	*Alacağı yakın geldiğinde,*
Bek caratkan çın küçtü	*Sağlam yaratılmış gerçek gücü*
Mendege buyruk kılganda,	*Kula buyruk kıldığında,*

Can aluuçu can algıç
Barbayta beş kol sunganda
Süylöböy kuu til tutulat,
Ölümdön kay can kutulat?
Caratkandın özü zor,
Kirgizbey koyboyt kazgan kör.
Baldar, cer tegirmen, biz buuday
Üzülbögön tanabı.
Cogotpoy koyboyt kara cer.
Kagıştı katuu salıñar,
Uşul karıp bolgon az eldi
Kaarluu kıtay kolunan
Acıratıp kalıñar.
Mañday-teskey turuşkun,
Ayza sunup, balta alıp,
Bılçıldaşıp uruşkun.
Ay böksörüp, kün ötüp,
Aradan neçen kün ötsün.
Kün mezgilin albañar,
Kündö tınıp kalbañar,
Kıylanı körgön karıñar,
Kırılgıla baarıñar!
Kılça tınıp kalbañar.
Kıtay degen kıyla curt,
Bu kömülgön çoçkonun
Arbındıgı kara kurt.
Kalday uulu kapırga,
Karmaştı katuu salgıla,
Kan Koñurbay baatırga.

Koñurbay kaysap salsañar,
Bölök kıtay kurusun
Et bışımga koyboybuz,
Kırgındap tiyip kubalap,
Koñurbay cayı uşunday –
Kirse coogo aldırgıs,
Çep emespi Koñurbay.
Kıyan cürsö burulbas,
Bel emespi Koñurbay.

Can alıcı Azrail
Beş parmağını gere gere uzattığında,
Konuşmadan kuru dil tutulur,
Ölümden hangi can kurtulur?
Yaradan'ın kendisi uludur,
Kazılan mezar sokmadan koymaz.
Çocuklar, yer değirmen, biz buğday
Kopmayan urganı var.
Kara yer yitirmeden koymaz.
Çarpışmayı sert salın,
Şu garip düşmüş az eli
Kahırlı Hıtay elinden
Kurtarıp kalın.
Yüz yüze karşı durun,
Mızrak uzatıp, balta alıp,
Ete kemiğe vura vura savaşın.
Ay eksilip, gün geçip,
Aradan nice gün geçsin.
Gün vaktini boşa harcamayın,
Günde durup kalmayın,
Niceyi görmüş ihtiyarınız,
Kırılın hepiniz!
Kıl kadar durup kalmayın.
Hıtay denen nice halk,
Bu gömülesi domuzun
Çokluğu kara kurt gibi.
Kalday oğlu kâfire,
Boğuşmayı sert salın,
Han Konurbay bahadıra.

Konurbay'ı kırıp geçirirseniz,
Öteki Hıtay kahrolsun,
Bir et pişimi bile bırakmayız,
Kırıp geçirip kovalarız.
Konurbay'ın hâli işte böyledir:
Cenge girse ele geçmez,
Bir kale değil mi Konurbay.
Sel yürüse geri dönmez,
Bir bel değil mi Konurbay.

Kılımdan calgız tuulgan
Şer emespi Koñurbay,
Koñurbay cayı uşunday.
Atap körgön çoçugan,
Ar zıykırdan okugan.
Coogo aldırbas azabı,
Coluñ katkan Beecindin
Çınmaçınga Beecinge
Kara kapçal señiri.
Tirüü tursa Koñurbay,
Kıtay curtka ölüm cok.
Cel tiygizbey tozuçu,
Ceti moynok señiri.
Keñ Ancıyan tuulgan,
Kerişke salgan çuulgan,
On birge caşı kelgende
Ordo buzup, olco algan.
Urunarga coo tappay,
On eki tümön koldu algan.
Kerişkendi cay kılgan
Kelbersigen akmaktı
Keçilge mıktuu kan kılgan.
Kelgen eken kol aydap,
Ar kaçandan bir kaçan
Cıyıp kolun mol aydap.
Kıtay milek, siler az
Kaçanda bolso uşul kas.
Örttönüp ölgön bul kıtay

Asırda bir tek doğmuş
Arslan değil mi Konurbay,
Konurbay'ın hâli işte böyledir.
Adını anan ürkmüştür,
Her türlü büyüyü okumuştur.
Düşmana geçit vermez belası,
Yolu batası Beecin'in,
Çın-Maçın'a, Beecin'e giden
Kara boğazın sırtıdır.
Konurbay sağ durdukça,
Hıtay halkına ölüm yok.
Yel bile değdirmeden koruyan,
Yedi geçitli dağ sırtıdır.
Geniş Andican'da doğmuştur,
Cenkte koparmıştır yaygarayı,
On bir yaşına geldiğinde
Orda bozup ganimet almıştır.
Çarpışacak düşman bulamayıp,
On iki tümen orduyu almıştır.
Cenkleşeni yere sermiş,
Kasılıp duran ahmağı
Keçil'e kudretli han kılmışlar.
Ordular sürüp gelmiş işte,
Her nice zamandan bir zaman
Askerini toplayıp bol sürerek.
Hıtay milyonla, siz azsınız,
Her devirde budur asıl hasım.
Yanıp yok olası bu Hıtay

Kıram dep bizdi oylodu,
Ar dayımdan bir dayım
Çoñ zordugun koybodu,
Içip kanga toybodu,
Beldi bekem buugula,
Mıltık atıp, top buzup,
Kün tügönsö okko uçup,
Kaynap catkan kıtaydı
Kakanga çeyin kuugula!
Kereşti tuusun kıyratıp,

Kırarım diye bizi düşündü,
Her devirden her devir
Büyük zorbalığını bırakmadı,
İçip kana doymadı,
Beli sıkıca kuşanın,
Tüfek atıp, saflar bozup,
Günü biterse kurşunla uçup,
Kaynayıp duran Hıtay'ı
Kakan'a kadar kovalayın!
Cenk tuğunu devirip,

	Buzuk salar adatı.	*Fesat salmak âdetidir.*
	Cıgıp cerge baskıla.	*Yıkıp yere çiğneyin.*
	Kırgın salıp kubalap,	*Kırgın salıp kovalayıp,*
	Tobuna tozok salgıla,	*Bölüğüne cehennem salın,*
	Tolkutup aydap kıtaydı,	*Dalgalandırıp sürüp Hıtay'ı,*
	Beecinge aydap bargıla!	*Beecin'e kadar sürüp varın!*
	Kırgındın cayı uşunday,	*Kırgının hâli işte böyledir,*
	Kılçaybastan baarıñar!	*Geri hiç bakmadan hepiniz!*
165650	Karıya Bakay karıñar	*Koca Bakay, ihtiyarınız,*
	Kaptap kirip uruşup,	*Basıp girip vuruşarak,*
	Kılıçtaşıp çabışıp,	*Kılıçlaşıp çarpışarak,*
	Kıyla müşkül salışıp,	*Nice zorlu işe girişerek,*
	Kulcuñdaşıp uruşup,	*Boğuşup didişip vuruşarak,*
	Mañday-teskey turuşup,	*Karşı karşıya duruşarak,*
	Mıltık atıp, balta urup,	*Tüfek atıp, balta vurup,*
	Kılça kalba calgızıñ,	*Kıl kadar kalmasın tekiniz,*
	Bılçıldaşıp uruşup,	*Ete kemiğe vura vura dövüşerek,*
	Kanın karap kılıñar,	*Kanını döke döke kıyınız,*
165660	Öküldögön kıtaydın	*Böğürüp duran Hıtay'ın*
	Öltürüp curtun kırıñar.	*Halkını öldürüp kırınız.*
	Taştuuların talkalap,	*Taş takınmışlarını paralayıp,*
	Kürmöçösün küygüzüp,	*Cepkenini yakıp,*
	Şerliginđi bilgizip,	*Arslanlığınızı bildirip,*
	Aygaylap ayza surbasañ	*Haykırıp mızrak sunmazsanız,*
	Mañday-teskey turuşup,	*Karşı karşıya durup,*
	Barsıldaşıp uruşup,	*Güm güm vuruşup dövüşüp,*
	Mintip kayrat salbasañ,	*Böyle gayret salmazsanız,*
	Kalıñ kol menen Koñurbay	*Kalabalık orduyla Konurbay*
165670	Kerişti kenen salbasañ,	*Cengi genişçe salmazsanız,*
	Kaptap kirse kokustan,	*Ansızın basıp girerse,*
	Tepsep ketet okustan.	*Çiğneyip geçer anında.*
	Kaltırbay curttu kırbaybı, Kaarı toluk kapırıñ,	*Halkı komadan kırmaz mı, Kahrı dolu kâfiriniz,*
	Kıñşılaşıp kızdardı	*İnleye sızlaya kızları*
	Kızık olco kılbaybı,	*İbretlik ganimet kılmaz mı,*
	Tüpkö çoguu cetpeybi,	*Kökümüzü topluca kazımaz mı,*
	Kırgın kılıp curtuñdu,	*Kırgın kılıp yurdunu,*
	Bülündürüp mülküñdü,	*Talan edip mülkünü,*

Takır kırıp curtuñdu,
Tüpkö çoguu cetpeybi!
Kaarlangan kan atı,
Kaçan bolso aalamga
Buzup belin sındırıp,
Tamırın suurup salıñar.
Talkan salıp uruşup,
Koñurbaydı alıñar.
Koñurbaydı albasañ
Kıyası çukul beli bar,
Kıtay oñoy el emes,
Beecin oñoy cer emes,
Karasaat kapırdın
Kıcıldagan eli bar.
Aykırsa cürök tüşürgön
Baatır Kalça şeri bar.
Tanabın tartıp coygula,
Kıyın kırgın bolgula!
Kıstoo körüp momuntip,
Kıyın müşkül iş körüp,
Ar cılında bir katar
Koñurbaydan küç körüp,
Tirüü kantip turabız?
Oloygon Kalça barında,
Kantip ookat kılabız?
Bu col kırgın salbasañ,
Kıtay curtun kıyratıp
Ketken kegiñ albasañ,
Kayra tartsa Koñurbay
Kakan elin cıyuuçu.

Tamamen kırıp halkını,
Kökünü topluca kurutmaz mı!
Kahra bürünmüş han denenin,
Her ne zaman olsa âlemde
Bozup belini kırıp,
Kökünü söküp atınız.
Toz duman edip vuruşup,
Konurbay'ı ele geçirin.
Konurbay'ı almazsanız,
Sarp yalçın beli var,
Hıtay kolay halk değil,
Beecin kolay yer değil,
Kara bahtlı kâfirin
Kaynaşıp duran halkı var.
Haykırsa yürek düşüren
Bahadır Kalça arslanı var.
İpini çekip dağıtın,
Kırgında yaman olun!
Böylece sıkıntı görüp,
Çetin müşkül işler görüp,
Her yılında bir kez
Konurbay'dan zulüm görüp,
Sağ nasıl dururuz?
Gözü dönmüş Kalça durdukça,
Nasıl geçinip gideriz?
Bu sefer kırgın salmazsanız,
Hıtay halkını kırıp geçirip
Giden öcünüzü almazsanız,
Geri dönerse Konurbay,
Kakan elini toplar yine.

Kan Koñurbay baatırıñ
Kalçanı Kuday uruçu.
Kapaluu cini karmasa,
Düñgürötüp kıtaydı
Tügöl curtun aydasa,
Kumurskaday kalkı bar.
Kup uruşa ketkendin
Cinin tökmöy antı bar.

Han Konurbay bahadırınız,
Kalça'yı Kuday çarpası.
Kederli öfkesi tutarsa,
Gümbürdeterek Hıtay'ın
Bütün halkını sürerse,
Karınca gibi halkı var.
Kendisiyle cenge tutuşanın
Başına kahrını dökmeye andı var.

Tügöngön sayın tütögön		*Tükendikçe yeniden tüten,*
Tükçö kıtay el oşol,		*Kıl kadar sayısız Hıtay eli odur,*
Tüyşük müşkül köp tartıp,		*Kaygı müşkül çok çekip,*
165720 Tügöngön Bakay men oşol.		*Tükenmiş Bakay ben oyum.*
Sandap kıtay el oşol,		*Sayısız Hıtay halkı odur,*
Kırışıp cürüp kayrılıp,		*Kırışa kırışa geri dönüp,*
Kıyındardan ayrılıp,		*Yamanlardan ayrılıp,*
Calgız kalgan men oşol!		*Yalnız kalan ben oyum!*
Kabırgamdı culdurup,		*Kaburgamı kopartıp,*
Kanatım okko aldırıp,		*Kanadımı oka kaptırıp,*
Kabılandı saydırıp,		*Kaplanımı süngületip,*
Bek uruşup kayrılıp,		*Pek vuruşup geri dönüp,*
Berenden ayrılıp,		*Yiğitten ayrılıp,*
165730 Meynet körgön men oşol!		*Mihnet gören ben oyum!*
Baldar, bel aldırsak kıtayga menen musulman,	Kapır	*Çocuklar, Hıtay'a bel kaptırırsak, Kâfir ile Müslüman,*
Buursundu burdurbayt,		*Sabanını sürdürmez,*
Kütünüp kirip kırgızdı		*Hazırlanıp girip Kırgız'ı*
Ala-Toogo turguzbayt.		*Ala-Too'da barındırmaz.*
Şamıyandı şaylatpayt,		*Otağını kurdurtmaz,*
Egin-tegin aydatpayt.		*Ekin tahıl ektirmez.*
Erkin cayloo caylatpayt.		*Özgür yaylada yaylatmaz.*
Cazga salım bolgondo		*Bahara doğru olduğunda*
Kuyruktuu kozu cegizbeyt,		*Kuyruklu kuzu yedirmez,*
165740 Cazga cuuk bolgondo		*Bahar yaklaştığında*
Colduu baytal mingizbeyt.		*Uğurlu kısrak bindirmez.*
Cerdin cüzün açtırbayt,		*Yerin yüzünü açtırmaz,*
Koçuş tukum çaçtırbayt.		*Avuç avuç tohum saçtırmaz.*
Egin-tegin aydatpayt.		*Ekin tahıl ektirtmez.*
Een kulun baylatpayt.		*Başıboş tay bile bağlatmaz.*
Alöökönün Koñurbay		*Alööke oğlu Konurbay,*
Astında tulpar Kara atı –		*Altında tulpar Kara atı —*
Kara atının bar ele,		*Bir Kara atı var idi,*
Kaptalında kanatı,		*Böğründe kanadı,*
165750 Kalayıkka belgilüü		*Cümle halka besbelli*
Al kapırdın sanatı,		*O kâfirin destanı,*
Kezikkendi ment kılgan		*Rast geleni serseme çeviren*
Al kapırdın adatı.		*O kâfirin âdeti.*

Kaptap kaldı Koñurbay	*Basıp geldi Konurbay,*
Can ayagan oñobu,	*Canını esirgeyen iflah olur mu,*
Cabıla kelgen kıtaydın	*Topluca gelen Hıtay'a*
Bir bülüktu baştaşpay,	*Bir kargaşa koparmadan,*
Erendi kırıp taştaşpay,	*Erlerini kırıp atmadan,*
Attı kırıp soyuşup,	*Atlarını kırıp boğazlayıp,*
165760 Közdü çukup koyuşpay,	*Gözlerini oyup çıkarmadan,*
Köp kırgın salıp soyuşpay	*Çok kırgın salıp boğazlaşmadan,*
Ayangan adam oñobu!	*Kendini sakınan adam onar mı!*
Kızıtalak Kalçaga	*Kahrolası Kalça'ya*
Kırgın kızıp uruşpay,	*Kırgını kızıştırıp vuruşmadan,*
Ayza sunup koop berbey	*Mızrak sunup korku salmadan,*
Kaynagan elge coop berbey	*Kaynaşan ele cevap vermeden,*
Kalgan adam oñobu?	*Geri duran adam onar mı?*
Ayanıp kalgan adamdın	*Kendini sakınıp kalan adamın*
Egerde eki bolobu?	*Canı sanki iki mi olur?*
165770 Baldar, karmaştın cayı uşunday.	*Çocuklar, savaşın hâli işte böyledir.*
Tüp kötörö karıñar,	*Topunuz kökten yüklenin,*
Tügöşkön soguş salıñar.	*Tüketici bir savaş salınız.*
Tügüñ kalbay kırılıp,	*Kılınız kalmadan kırılıp,*
Tügöl ölüp kalıñar!	*Hepiniz ölüp kalınız!*
Kıyamattık korduktu	*Kıyametlik horluğu*
Körüp kalgan ekemin,	*Görüp kalmışım meğer,*
Kılça kalbay erdigim	*Kıl kadar kalmadan erliğim,*
Baldar, ölüp kalgan ekemin.	*Çocuklar, ölüp gitmişim meğer.*
Kara sakal ak bolup,	*Kara sakal ak olup,*
165780 Kadır alda kuduret	*Kadir Allah, kudret,*
Kalbaçuday çak bolup.	*Mecal kalmayacak hâle gelip.*
Erendikten esil baş	*Erenlikten değerli baş,*
Ötüp kalgan ekemin.	*Geçip gitmişim meğer.*
Bek kazılgan çumkur kör	*Derin kazılmış çukur mezara*
Buttu salıp kirüügö	*Ayak sokup girmeye*
Kütüp kalgan ekemin.	*Hazır bekler olmuşum meğer.*
Oozdon otuz eki tiş ketip,	*Ağızdan otuz iki diş gidip,*
Akıl talıp, küç ketip,	*Akıl yorulup, güç gidip,*
Ötüp kalgan ekemin.	*Geçip gitmişim meğer.*
165790 Baatır Bakay men özüm	*Bahadır Bakay ben kendim,*
Baatırlıktan, şerlikten	*Bahadırlıktan, arslanlıktan*

Tanıp kalgan ekemin.
Kubatım kaçıp, darman cok
Söögüm kalıp şaldırap,
Kızarıp közüm caldırap,
Körüp kalgan ekemin,
Kökcalımdan ayrılıp,
Ala cat! – dep, köp ıylap,
Men ölüp kalgan ekemin,
Keçee menin döölötüm aman
çagında, Cetigimdin barında
Kıyamattık muraapım
Kımbattuu Manas barında,
Kalday menen şibeesin
Kamap turgan kezimde,
Kızıl dilde, sarı altın
Talap turgan kezimde
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörün tokmoktop
Sabap turgan kezimde,
Kakançı şaar, Bakburçun
Döö, kandarın kıyratıp,
Kamap turgan kezimde,
Calañ kılıç bilekke
Ilip turgan kezimde,
Kök sülöösün suusar börk
Kiyip turgan kezimde,
Köy törösün tokmoktop
Bilip turgan kezimde,
Kazınada sarı altın
Bu kolum sunup barbaytıp,
Kirip turgan kezimde,
Azar tümön koldorun
Aygaylatıp Beecinge

Sürüp turgan kezimde,
Çek çıgarbay kılımdı
Bilip turgan kezimde,
Kurdaşım aman çagında,
Kubattuu koluñ barında,

Yoksun düşmüşüm meğer.
Kuvvetim kaçmış, derman yok,
Kemiklerim kalıp takırdayıp,
Kızarıp gözüm süzülüp,
Bu hâli görür olmuşum,
Bozkurdumdan ayrılıp,
«Al beni götür!» deyip çok ağlayıp,
Ben ölüp gitmişim meğer,
Dün benim devletim esen
çağında, Yedilerim sağ iken,
Ahiretlik sırdaşım
Kıymetli Manas var iken,
Kalday ile Şibe'sini
Kuşatıp durduğum çağımda,
Kızıl sikke, sarı altını
Yağmalayıp durduğum çağımda,
Cepken giymiş Hıtay'ın
Güçlülerini döve döve
Pataklayıp durduğum çağımda,
Kakançı şehri Bakburçun'un
Devlerini, hanlarını kırıp,
Kuşatıp durduğum çağımda,
Yalın kılıcı bileğe
Asıp durduğum çağımda,
Gök vaşak kürklü samur börkü
Giyip durduğum çağımda,
Nice beyini döve döve
Hükmedip durduğum çağımda,
Hazinedeki sarı altına
Şu elimi uzatarak,
Girip durduğum çağımda,
Hezar tümen ordularını
Bağırta çağırta Beecin'e

Sürüp durduğum çağımda,
Sınırdan çıkartmadan cihanı
Yönetip durduğum çağımda,
Yoldaşım esen çağında,
Kuvvetli ordun var iken,

Altı kapka Kakandı,
Bölüp albay ne boldum?!
Tirüü turbay kayran can
Ölüp albay ne boldum?!
Cılkıdan artık Kök tulpar
Mingen kezde ölbödüm.
Kün çıgış menen kün batış
Cürgön kezde ölbödüm.
Aalamdı tokmoktop,
Bilgen kezde ölbödüm.
Cekeni calgız kurçanıp,
Ceti tünöp coo kelse
Ceke aralap kol salıp,
Mekeden kelgen ceti eşen
Ceti cerge ornotup.
Ceti asmandan coo kelse,
Ceke aralap kol salıp.
Tabılgan eken esebim,
Menin ketken eken kezegim.
Kılça kalbay barıñar,
Kırgın bolgun abıdan.
Baştagıday baş bolso,
Bakay abañ kolunda
Kırk beştegi caş bolso,
Ak cöökör belge kurçanıp,
Altı san kıtay kelse da
Aralap ceke kol salıp,
Tappayt belem çaranı!
Tüp kötörö kubalap,
Salbayt belem kıtayga
Can körbögön balaanı.
Kır-belesti cölöntüp,
Elüü caşta körünsö,

Salbayt belem erlikti,
Kızıl kanga bölöntüp.
Taalayım Manas barında
Talastı karmap dardaktap,
Temingen cakın kelbegen,

Altı kapılı Kakan'ı
Bölüp almadım da ne ettim?!
Sağ duracağıma zavallı can,
Ölüp gitmedim de ne ettim?!
Yılkıdan üstün Gök tulpara
Bindiğim çağda ölmedim.
Gün doğusuyla gün batısını
Dolaştığım çağda ölmedim.
Âlemi döve döve
Hükmettiğim çağda ölmedim.
Teke tek cenge yalnız kuşanıp,
Yedi gün konup düşman gelse,
Tek başıma dalıp saldırıp,
Mekke'den gelen yedi işanı
Yedi yere yerleştirip.
Yedi kat gökten düşman gelse,
Tek başıma dalıp saldırırdım.
Dolmuş meğer hesabım,
Geçmiş meğer benim sıram.
Kıl kadar kalmadan varın,
Adamakıllı kırgın olun.
Eskisi gibi baş olsa,
Bakay ağanızın kolunda
Kırk beşindeki yaş olsa,
Ak zırhı bele kuşanıp,
Altı yüz binlik Hıtay gelse de
Dalıp tek başıma saldırıp,
Bulmaz mıydım çaresini!
Topunu kökten kovalayıp,
Salmaz mıydım Hıtay'a
Canın görmediği belayı.
Sırta belene yaslandırıp,
Elli yaşımda görünseydi,

Salmaz mıydım erliği,
Kızıl kana bulayıp.
Talihim Manas var iken,
Talas'ı tutup kurulurken,
Üzengi basan yanaşamazdı,

Koñurbay kaçan kelçü ele.
Tegerektep tümön kol
Uşu turgan Bakay kan
Korduktu kaçan körçü ele?! Baatırdan taap alıñar.
Talasta kırgız candarım
Taalayga bütkön baldarım
Kayratı mıktuu közöldön,
Kıstoo salgan kapırga,
Er Koñurbay baatırga
Kerişti kenen salgıla,
Köp keyitpey kırgızdı
Kaarluu kalktın kolunan
Acıratıp kalıñar.
Mañday-teskey turuşkun,
Ayzalaşıp uruşkun.
Ayza sınsın bırkırap,
Can kıyılsın çırkırap,
Kan tögülsün şırkırap.
Karmaş oñoy bolçu emes,
Kayrat kılgın erender!
Eñkeyip ketti Bakayıñ,
El atası erender,
El koyçusu berender,
Curt kızıgı korgondor,
Curtka mamı bolgondor
Camanıñ kalıp, cakşıñ öl
Çogol mıltık çort etse,
Uşunday cañcal közüñ kör!
Çoçup keter bolbosun,
Tegiz baatır erendi
Çubatuuga salıñar,
Altı miñge kiriçü
Berendi sınap kalıñar!
Betteşken coonun adatı –
Kartayganda kan Bakay
Cekege şaylay salıñar.
Aytkanım mınday bilip al,
Kol kubanıp, çuu turdu

Konurbay ne zaman gelirdi ki.
Çepeçevre tümen orduyu
İşte şu duran Bakay Han,
Horluğu ne zaman görürdü?!
Bahadırdan bulup alın.
Talas'taki Kırgız canlarım,
Talihe doğmuş yavrularım,
Gayreti pek seçkinlerden,
Sıkıştıran kâfire,
Er Konurbay bahadıra
Cengi genişçe salınız,
Kırgız'ı çok üzdürmeden,
Kahırlı halkın elinden
Kurtarıp alınız.
Karşı karşıya durun,
Mızraklaşıp vuruşun.
Mızrak kırılsın çatırdayıp,
Can kıyılsın feryat ederek,
Kan dökülsün şarıldayıp.
Savaş kolay olmazdı,
Gayret edin erenler!
Büküldü gitti Bakay'ınız,
El atası erenler,
El çobanı yiğitler,
Yurdun süruru koruyanlar,
Yurda direk olanlar,
Kötünüz kalıp iyiniz ölür;
Fitilli tüfek çat etse,
Böyledir kavga, gözünle gör!
Ürküp kaçan olmasın,
Tekmil bahadır erenleri
Geçit resmine çıkarın,
Altı bin içine dalacak
Yiğidi sınayıp seçiniz!
Yüzleşen düşmanın âdeti bu —
Kocamışken Han Bakay,
Teke tek cenge donatıp salın.
Dediğim şudur, bilesiniz;
Ordu sevinip velvele koptu,

Arıslan Bakay süylödü
Aykölüm baldar, tilim al!
Kartayganda abañdın
Uluksugan kanıñar,

Uruştu mınday tabıñar.
Buka moyun buurasın,
Bulkuşsa candı kuuratkan,
Kurçap atıp ceñbegen
Amız alçu berenden,
Momundan kamday salıñar!
Baldar, kürdöölü kıtay el keldi.
Kaptap ketse kokustan,
Kaptap keter sel keldi,
Kança müşkül el keldi.
Kamınbay curt kalbagın,
Kaçıp coodon ketpööçü
Arıslandan şaylagın.
Kıpkızılday çok küysö,
Tulpar oozun tuptuura
Buruuçudan şaylagın.
Ayzanın uçu kılkıldap,
Capaa tiyse bılk etpey
Turuuçudan şaylagın,
Aykırık salıp coogo ayza
Sunuuçudan şaylagın.
Curtum, kara mıltık kars etse,
Kaçıp berçü bolbosun.
Mında buka köödön, ters kıyal
Şaşıp berçü bolbosun.
Bura tartıp san koldon
Kaçıp berer bolbosun!»
Car çakırıp kalkına,
Bakaydın kılgan arkına.
Süylögönü eki emes,

Aytkanı beker ceke emes.
Közü köröt alıstan,
Kökcal Bakay abañız

Arslan Bakay söyledi,
Yavrularım, sözümü tutun!
Kocamışken ağanızın,
Ululanan hanınız,

Savaşın yolunu böyle bulun.
Boğa boyunlu buğrasını,
Çekişse canı kurutan,
Kuşatsan da yenilmeyen,
Öç alacak yiğitlerden,
Böylesinden hazır edin!
Çocuklar, azgın Hıtay eli geldi.
Ansızın basıp geçerse,
Basıp geçecek sel geldi,
Nice müşkül halk geldi.
Hazırlıksız halk kalmasın,
Düşmandan kaçıp gitmeyecek
Arslanlardan seçesin.
Kıpkızıl köz yansa,
Tulparın ağzını dosdoğru
Çevirecek olandan seçesin.
Mızrağın ucu titreşip,
Cefa değse kılı kıpırdamadan
Duracak olandan seçesin,
Nara atıp düşmana mızrak
Sunacak olandan seçesin.
Yurdum, kara tüfek çat etse,
Kaçıveren olmasın.
Burada boğa göğüslü, ters huylu,
Şaşırıveren olmasın.
Dizgin çevirip sayısız ordudan
Kaçıveren olmasın!»
Halkına tellal çağırtıp,
Bakay'ın gördüğü iş sayesinde.
Söylediği iki değildir,

Dediği boş, kuru söz değildir.
Gözü görür uzaktan,
Bozkurt Bakay ağanız

	Ceke çıgat carıştan.	*Yarışta öne tek çıkar.*
	Kepke çeçen, işke maş,	*Söze usta, işe yatkın,*
	Kabılan Bakay daanışman.	*Kaplan Bakay bilgedir.*
	Kalıñ curtka bir sebep	*Kalabalık halka bir dayanak*
	Bolgon Bakay munu aytıp,	*Olan Bakay bunu deyip,*
	Kalayıkka temir çep	*Ahaliye demir kale,*
	Korgon Bakay munu aytıp,	*Kalkan olan Bakay bunu deyip,*
165950	Baygambar çalış babañız	*Peygamber misali atanız,*
	Babañızdın corugun	*Atanızın yiğitliğini*
	Kartayganda karañız.	*Kocamışken seyredin.*
	Oşondo Bakay abañdın	*O zaman Bakay ağanın*
	Ak sakalı çüştödöy,	*Ak sakalı pamuk yumağı gibi,*
	Agarıp tişi mistedey.	*Bembeyaz dişi fıstık gibi.*
	Üyrü öskön karıday,	*Sürüsünde kocamış soylu gibi,*
	Abakeñ Bakay momunday.	*Ağanız Bakay işte böyledir.*
	Karañgı tündö köz tapkan,	*Karanlık gecede yol bulan,*
	Kambıl Bakay emespi,	*Becerikli Bakay değil mi,*
165960	Kapıyadan söz tapkan	*Ansızın söz bulan,*
	Dañgıl Bakay emespi,	*Usta Bakay değil mi,*
	Cana Bakay abañız	*Yine Bakay ağanızın,*
	Ar corugun karañız,	*Her işine bakınız,*
	Kaman canga tabılbayt.	*Böylesi yaman can bulunmaz.*
	Karañgıda col cürsö	*Karanlıkta yol yürüse,*
	Karsak bassın bir cerden	*Karsak tilkisi geçse bir yerden,*
	Ay karañgı tündördö.	*Ay karanlığı gecelerde.*
	Oşo bir azabı müşkül kündördö	*O azaplı müşkül günlerde Mızrak cengine*
	Sayışka kay uul barar dep.	*hangi oğul varır diye.*
	Izinen Bakay cañılbayt.	*İzinden Bakay şaşmaz.*
165970	Kulagandı cölögön,	*Düşeni yaslayıp kaldıran,*
	Dünüyönün sebebi	*Dünyanın dayanağı,*
	Tirööç Bakay emespi.	*Direk Bakay değil mi.*
	Türkük bolgon kırgızga	*Kırgız'a sütun olan,*
	Tünööç Bakay emespi,	*Sığınak Bakay değil mi,*
	Koñurbaydın kalıñ kol	*Konurbay'ın kalabalık ordusunu*
	Tozgunuñ dep munu aytıp,	*Karşılayın deyip bunu söyleyip,*
	Toodoy Bakay abañız	*Dağ gibi Bakay ağanız,*
	Bilseñ mınday şumdu aytıp.	*Bilesiniz, böyle derin sözü deyip.*
	Akılman Bakay abañız	*Akıl ısı Bakay ağanızın,*

165980	Ölööründö karının	*Ölüm döşeğindeki ihtiyarın,*
	Bul akılın karañız,	*Şu aklına bakınız,*
	Oşondo, curt çurkurap çuu turup,	*O zaman halk çığrışıp velvele koptu,*
	Bakay kebin ep körüp,	*Bakay'ın sözünü uygun görüp,*
	Argın kanı Sarı kan	*Argın hanı Sarı Han*
	Sınçı bolup kaldı ele,	*Sınayıcı oluvermişti,*
	Balbandardı, şerlerdi,	*Pehlivanları, arslanları,*
	Coogo ılayık erlerdi,	*Cenge layık erleri,*
	Ayzaga kadis ıktuunu,	*Mızrağa usta yatkını,*
	Aylası cetik mıktuunu,	*Tedbiri yetkin sağlamı,*
165990	Tekşi cıyıp kalısın,	*Tekmil toplayıp dosdoğru,*
	Erenderdin baarısın,	*Erenlerin tamamını,*
	Cüyö bilgiç çeçenin,	*İnceliği bilen hatibini,*
	Cıyıp alıp eçenin	*Toplayıp nicelerini,*
	Cubatuuga saldı ele.	*Geçit resmine koymuştu.*
	Curt çurkurap, çuu bolup,	*Halk çığrışıp velvele olup,*
	Az gana emes bu kazat	*Az değildi bu gaza,*
	Asman cargan duu bolup.	*Göğü yaran uğultu olup.*
	Üyrülmölüü, Karkıra	*Dönemeçli Karkıra'da*
	Üyrülüşüp turuşup,	*Dönüşüp toplanıp duruşup,*
166000	Çogulmaluu karkıra	*Toplantılı Karkıra'da*
	Çoguluşup alışıp,	*Toplaşıp bir olup,*
	Kepti ortogo salışıp,	*Sözü ortaya koyuşup,*
	Cekege kay uul barar dep,	*Teke tek cenge hangi oğul varır diye,*
	Ubalı soobu – bolobu,	*Vebali mi sevabı mı olur diye,*
	Alakanday bu curttun	*Avuç içi kadar bu halkın*
	Mildetin kay can alar dep,	*Vazifesini hangi can alır diye,*
	Mına oşentip turganda,	*İşte böyle dururken,*
	Çubak uulu Kançoro	*Çubak oğlu Kançoro,*
	Köktelki minip kamınıp,	*Köktelki'ye binip hazırlanıp,*
166010	Kalıñ curtka calınıp:	*Kalabalık halka yalvarıp:*
	«Tagdır cetse ölöyün,	*«Takdir yeterse öleyim,*
	Cekege çıgıp köröyün!»	*Teke tek cenge çıkıp göreyim!»*
	At arıtıp, cer çalıp,	*At yorup, yer kolaçan edip,*
	Kaarlanıp caylanıp,	*Öfkeye bürünüp gerinip,*
	Coo-cabdıgın baylanıp,	*Cenk pusatını kuşanıp,*
	Kalıktan çıgıp bölünüp,	*Halktan çıkıp ayrılıp,*
	Aybattık türü körünüp.	*Heybetli yüzü görünüp.*

«Sandagan kıtay kapırga,
Aa kıtaydın mıktuusu
Kan Koñurbay baatırga,
Temir arkan torduuga,
Kumurskaday kaynagan
Kuturgurdun koluna
Çıgıp colun çalayın,
Kayguuldun polun alayın.
Cekege çıgıp köröyün,
Çaması kança kalkının
Çardosun çardap keleyin.
Kün tügönsö ölöyün,
Kürsüldögön Koñurbay
Calgız mancuu kezikse
Men bir kürsüldöşüp köröyün! Kıyın er baş barında
Ceke colun çalayın.
Kalıñ curt üçün, kalk üçün
Kıcıldagan curt menen,
Bir mildetin alayın,
Kaza cetse ölöyün,
Kaynagan kıtay curt menen
Karmaş kıla keleyin!» –
Dep, oşentip Kançoro,
Bıyıl beldi bekem buuylu,
Bıyıl berensiñgen Kalçadan
Kan aba Bakay, Semetey,
Kıraandar kunun kuuylu!
Ökümsüngön mancuudan
Öç albasak ölölü,
Oşentip tirüü cürgüçö
Tuulbay tuna çögölü,
Uul bolboy ölölü!
Kayran can aman turganda
Karuusu toluk baatırga,
Kaarlangan kapırga
Karmalaşıp körölü,
Kıtaydan cıyıp kol alıp,
Bettep turgan kezi eken.

«Sayısız Hıtay kâfirine,
O Hıtay'ın en yamanı
Han Konurbay bahadıra,
Demir urgan tuzaklıya,
Karınca gibi kaynaşan
Kudurmuşun ordusuna,
Çıkıp yolunu kolaçan edeyim,
Karakolunun yolunu keseyim.
Teke tek çıkıp göreyim,
Halkının gücü ne kadarmış,
Ahvalini yoklayıp geleyim.
Günüm biterse öleyim,
Gümbürdeyen Konurbay,
Yalnız bir Mançu rast gelse,
Ben de bir gümbürdeşip göreyim! Yaman er baş sağ iken,
Tek başıma yolunu gözleyeyim.
Kalabalık yurt için, halk için,
Kaynaşan o milletle,
Bir vazifesini alayım,
Kaza yeterse öleyim,
Kaynayan Hıtay yurduyla
Bir savaşıp geleyim!» —
Deyip, böylece Kançoro,
Bu yıl beli sıkı bağlayalım,
Bu yıl yiğitlik taslayan Kalça'dan
Han ağa Bakay, Semetey,
Şahbazların kanını güdelim!
Hüküm taslayan Mançu'dan
Öç almazsak ölelim,
Öyle sağ gezeceğimize,
Doğmadan suya batalım,
Oğul olmadan ölelim!
Zavallı can esenken,
Bileği dolu bahadıra,
Kahra bürünmüş kâfire,
Tutuşup bir görelim,
Hıtay'dan ordu toplayıp,
Yüz tutup durduğu çağmış.

Kaarın çaçıp kırgızga
Ar dayımdan bir dayım

Örttöp turgan kezi eken.
Cayına koyso örttöngür
Öz bilgenin kılgıday,
Öküldögön kuturgur
Kaltırbay curttu kırgıday.
Kaardı katuu salgıday,
Kılça candı taştabay
Kılıçtap baştı algıday.
Kolop tursak kokustan
Korduktu koydoy salgıday,
Koyboy baştı algıday.
Tüp kötörö kuykalap,
Tüpkö tüp-tüz cetkidey.
Kılça candı taştabay,
Kırgın kılıp ketkidey.
Kırgınga kantip könölü,
Kaarın çaçkan el menen,
Kaptap ketçü sel menen
Bir karmalaşıp körölü.
Bezenin karmap sorolu
Kaarlangan kalk menen
Karmalaşa koyolu.
Katar ekööñ batañ ber!
Batañ berseñ alayın,
Kara kalmak mancuuga,
Karmaşıp, uruş salayın,
Alakanday az curttun
Caman-cakşı mildetin
Bıyıl bir kötörüp kalayın.
Cekege özüm barayın,
Ayza imerip, top buzup,
Kazam cetse, okko uçup,
Karmalaşıp köröyün,
Bu çımınday kuu candı
Curtka zarıp bir kılıp,
El üçün karmap bereli.

Kahrını saçıp Kırgız'ı,
Her devirden her devir,

Yakıp durduğu çağmış.
Kendi hâline bırakılsa, yanası,
Kendi bildiğini yapacak gibi,
Böğürüp duran kudurmuş,
Halkı komadan kıracak gibi.
Kahrı katı salacak gibi,
Kıl kadar can bırakmadan,
Kılıçlayıp baş alacak gibi.
Seyirci kalırsak ansızın,
Koyun güder gibi horlayacak,
Komadan başları alacak.
Topunu kökten kavurup,
Köke dosdoğru erecek gibi.
Kıl kadar can bırakmadan,
Kırgın kılıp gidecek gibi.
Kırgına nasıl boyun eğelim,
Kahrını saçan halkla,
Basıp geçecek selle,
Bir tutuşup görelim.
Gırtlağına yapışıp sıkalım,
Kahra bürünmüş halkla,
Tutuşuverelim hemen.
Sıradaki ikiniz, duanızı verin!
Duanı verirsen alayım,
Kara Kalmuk'a, Mançu'ya,
Tutuşup savaş salayım,
Avuç kadar az halkın,
İyi kötü vazifesini,
Bu yıl bir yüklenip kalayım.
Teke tek cenge kendim varayım,
Mızrak çevirip, saf bozup,
Kazam yeterse, kurşunla uçup,
Tutuşup bir göreyim,
Bu sinek kadar kuru canı,
Yurda feda kılıp bir kez,
El için tutup verelim.

Kaarluu kıtay el menen
Kadır alda kuduret,
Bir karmalaşa körölü.
Sarı kan Bakay eki abam
Belim mında turasıñ,
Külçoro menen Semetey
Şerim mında turasıñ,
Çındap törtööñ batañ ber,
Egerde eki bolombu!
Batañdı berseñ alamın.
Kastaşkanım Koñurbay
Karmaştı katuu salamın.
Acal cetip, kün bütsö,
Tagdır cetse ölölü,
Er Koñurbay şer menen
Karmaş kılıp körölü.
Karmaşkanım Koñurbay
Çoñ-Beecindin çebi ele.
Karmaşkanım Ezkara
Kılımdan ozgon er ele.
Atış kılıp okustan
Kalçadan ölsöm kokustan,
Kök borçuktu soyup ket,
Beren çorom öldü dep,
Belgilüü cerge koyup ket!
Ölböy tirüü cürgöndö
Koy terisi uul elem,
Ölüp kalgan çagımda
It terisi kul elem!
Kan Manastan kuulgan,
Kanıkeyden tuulgan,
Kay cerde Manas uulu elem?! Eki birdey şer çorom!
Ölüp kalsam kıtaydan
Artık keyip körö kör,
Alıp kelsem biröönü,
Sultan bolup cürüügö,
Eç bolboso argındın

Kahırlı Hıtay eliyle,
Kadir Allah, kudret,
Bir tutuşuverelim.
Sarı Han, Bakay iki ağam,
Belim olup burada dururusunuz,
Külçoro ile Semetey,
Arslanım olup burada dururusunuz,
Gerçekten dördünüz duanızı verin,
Can hiç iki mi olur!
Duanı verirsen alırım.
Düşman olduğum Konurbay'a,
Savaşı katı salarım.
Ecel yetip, gün biterse,
Takdir yeterse ölelim,
Er Konurbay arslanla,
Bir savaşıp görelim.
Boğuştuğum Konurbay,
Çong-Beecin'in kalesiydi.
Boğuştuğum Ezkara,
Çağını aşan er idi.
Ansızın atışa girip,
Kalça'dan ölürsem ansızın,
Kökborçuk'u boğazlayıp git,
«Yiğit çoram öldü» deyip,
Belli bir yere gömüp git!
Ölmeden sağ gezerken,
Koyun postlu oğul idim,
Ölüp kaldığım çağda,
İt postlu kul idim!
Han Manas'tan olma,
Kanıkey'den doğma,
Ne yerde Manas oğluydum ki?! İki eşsiz arslan çoram!
Hıtay elinde ölüp kalırsam,
Benim için çokça yanıver,
Birini tutup getirirsem,
Sultan olup yürümeye,
Hiç değilse Argın'ın

Kalkın bizge bere kör!
Caman atım oñolsun,
Kul degen atım cogolsun».
Çubaktın kunun kuuştuk.

Halkını bize veriver!
Kötü adım düzelsin,
«Kul» denen adım yok olsun».
Çubak'ın öcünü güttük.

Dep, oşentip Kançoro
Bul sözdü aytıp turdu ele.
Mına oşondo Semetey:
«Kançoro, sendey balaga
Menin kara başım sadaga!
Kul dep aytsam oñombu,
Bölmölösöm özüñdü.
Ayzaga takkan celekter,
Arıslan Çubak atamdan
Alıp kalgan belekter!
Tulpardan kalgan tuyaktar,
Tuu kazanat çunaktar.
Ak bolotton ukumdar,
Asıldan kalgan tukumdar,
Külçoro menen Kançorom –
Astıga salsam ak colum,
Aydap cürsö san kolum.
Kançoro menen Külçoro –
Ekööñdü taap alganda
Toyuña tokson soyguzdum,
Atıñdı uykaş koyguzdum.
Enekem Kanıkeydin emçegin
Armansız tuugan bolsun dep,
Ekööñö bölüp emizdim.
Cürögü mayluu bolsun dep,
Tuu kazıdan cegizdim
Baldar, tuuganım argın, kırgızga
Kimiñdi balan degizdim?
Kançoro menen Külçoro –
Eerçitip cürüp, er kıldım,
Er uulu menen teñ kıldım,
Caratılgan mendeden
Öydöröök şer kıldım.
Coo börüsü kökcaldın

Deyip, böylece Kançoro,
Bu sözü söyleyip durmuştu.
İşte o zaman Semetey:
«Kançoro, senin gibi yavruya,
Benim kara başım kurban!
Kul desem onar mıyım,
Seni ayrı tutarsam.
Mızrağa takılan flamalarsınız,
Arslan Çubak atamdan
Kalan armağanlarsınız!
Tulpardan kalan yadigârlarsınız,
Soylu küheylan taylarısınız.
Ak çelikten soylarsınız,
Asilden kalan tohumlarsınız,
Külçoro ile Kançorom —
Öne katsam ak yolumsunuz,
Sürüp gitsem sayısız ordumsunuz.
Kançoro ile Külçoro —
İkinizi bulup aldığımda,
Toyunuzda doksan mal boğazlattım,
Adınızı kafiyeli koydurttum.
Anam Kanıkey'in memesini,
Hasretsiz kardeş olsun diye,
İkinize bölüp emzirttim.
Yüreği yağlı olsun diye,
Baş kazıdan yedirttim,
Çocuklar, hısımım Argın'a, Kırgız'a,
Hanginize kem söz dedirttim?
Kançoro ile Külçoro —
Peşime takıp er kıldım,
Er oğluyla denk kıldım,
Yaratılmış kullardan,
Üstünce arslan kıldım.
Düşman kurdu bozkurtların,

Kimisinen kem kıldım.
Üçööbüz birge tuuştuk,

Çalgındı birge çalıştık,
Çalgından cılkı alıştık.
Ebegeysiz er çorom –
Eki egizdey teñ çorom,
Kay cerde könül kalıştık?
Kara toodoy kalbayıp,
Kalk aralap köp cüröm,
Canımda bolso bul eköö
Kılımga tatıym dep cüröm.
Kançoro menen Külçorom
Eköö tursa canımda
Kalk baspagan kapçaldı
Col kılarmın dep cüröm,
Kıtay turmak kılımdı
Kıraandar közü tüz bolso,
Kor kılarmın dep cüröm.
Tilge köngön kalayık
Tilim menen bagıntıp,
Tilge kelbes duşmandı
Küçkö salıp bagıntıp,
Kor kılarmın dep cüröm.
Capadan-calgız başımdı
Kıraandar karap turganda
Zor kılarmın deçü elem,
Kuday üçün, men üçün,
Kup cetip, uruş salıp ber
Tuu tübünö turup ber,
Tuura kaptap kol salıp,
Baldar, altı ay soguş kılıp ber, Kırgın bolup ölgülö,
Bir dümöktü salalı,
Murunku ketken Manastın
Uşintip öçün alalı.
Manastan kalgan kırgızdı,
Uşintip bagıp kalalı.
Kaza cetse ölölü,

Hangisinden eksik kıldım.
Üçümüz bir doğmuş gibiyiz,

Keşfe birlikte çıktık,
Keşiften yılkı aldık.
Emsalsiz er çoram —
İki ikiz gibi denk çoram,
Nerede gönül kırıştık?
Kara dağ gibi heybetle,
Halk içinde çok gezerim,
Yanımda olsa bu ikisi,
Cihana bedelim diye gezerim.
Kançoro ile Külçorom,
İkisi dursa yanımda,
Halkın basmadığı boğazı,
Yol kılarım diye gezerim,
Hıtay şöyle dursun, cihanı,
Şahbazların gözü sağ olsa,
Hor kılarım diye gezerim.
Söze uyan ahaliyi,
Dilimle boyun eğdirip,
Söze gelmez düşmanı,
Güce vurup boyun eğdirip,
Hor kılarım diye gezerim.
Yapayalnız başımı,
Şahbazlar bakıp dururken,
Yüce kılarım der idim,
Tanrı için, benim için,
Tam yetişip savaş salıver,
Tuğ dibinde duruver,
Dosdoğru basıp saldırıp,
Çocuklar, altı ay savaş ediver, Kırgında ölesiye vuruşun,
Bir kızılca kıyamet salalım,
Önceden göçen Manas'ın,
Böylece öcünü alalım.
Manas'tan kalan Kırgız'ı,
Böylece besleyip koruyalım.
Kaza yeterse ölelim,

Kara kurttay curt menen
Karmalaşıp körölü.
Tügöngön erdik barında
Ala-Toonu cerdegen

Kaptap duşman ceñbegen,
Önögün canga berbegen.
Ar kaçandan bir kaçan
Küçkö salıp küylönüp,
Kumurskaday bu mancuu
Senin ceti atañdı ceñbegen,
Cetkileñ kırgız uşu curt
Önögün canga berbegen.
Ötkörö uruş salabız,
Kılça kalbay calgız baş
Kırgın bolup kalabız.
Baatır da eleñ, şer da eleñ,
Külçoro menen Kançorom,
Ekööñ katar er eleñ,
Kıtay kıstoo salgan soñ,
Kaptap kelgen Kakanga
Kimiñ barsañ, anıñ bar!
Ekööñdün bir kişilik alıñ bar.
Kanga toyup katıktıñ,
Kulak ugup, köz körüp,
Bilgen candın baarına
Kabılan bolup atıktıñ.
Azarlangan kıtayga
Atıştı arbın salgıla,
Atası bolup bu curttun
Müşkül zorduk balaadan
Acıratıp kalgıla!
Acal cetse curt üçün
Ata-babañ col berse
Acıratıp bergile!
Keçildin kanı Kalçanı
Çamañar kelse çapçışıp,
Çalkasınan salgıla.
It bolbosoñ, oy baldar,

Kara karınca gibi milletle,
Tutuşup bir görelim.
Kalan erlik var iken,
Ala-Too'yu yurt edinen,

Basan düşmanın yenemediği,
Üstünlüğünü kimseye kaptırmayan.
Her devirden her devir,
Güce vurup kabarıp,
Karınca gibi bu Mançu,
Senin yedi atanı yenememiş,
Yetkin Kırgız'dır bu halk,
Üstünlüğünü kimseye kaptırmamış.
Alabildiğine savaş salarız,
Kıl kadar kalmadan tek baş,
Kırgında yiter kalırız.
Hem bahadırdın, hem arslandın,
Külçoro ile Kançorom,
İkiniz sıra sıra er idiniz,
Hıtay sıkıştırdıktan sonra,
Basıp gelen Kakan'a,
Hanginiz varırsanız, o varsın!
İkinizde birer erlik güç var.
Kana doyup pekiştin,
Kulak duyup, göz görüp,
Bilen canların hepsine,
Kaplan diye ün saldın.
Azgınlaşan Hıtay'a,
Atışı bolca salınız,
Bu yurdun atası olup,
Müşkül, zorbalık beladan,
Kurtarıp alınız!
Ecel yeterse yurt için,
Atan baban yol verirse,
Kurtarıp veriniz!
Keçil'in hanı Kalça'yı,
Gücünüz yeterse çarpışıp,
Sırtüstü seriniz.
İt değilseniz, hey çocuklar,

Karmaşkanıñ Koñurbay
Kanınan cuta kalgıla.
Kıyamat ketken kıraandın
Baldar, uşintip öçün algıla!

Beldi bekem buugula,
Kuturup kelgen kıtaydı
Tak Beecinge çeyin kuugula!
Tüşürüptür biröönü
Taştuuların talkalap,
Tamaşanı salgıla!
Küçtüüsü menen küröşüp,
Kürmöçösün cargıla.
Kızıl çoktuu kıtaydın
Kıyının közdöp kalgıla,
Uruştun cayı uşunday,
Mına uşunday dümök kılgıla!
Kankor atam er Manas
Luñtuñdan, Dıñşadan
Celbegidey kılgıla!
Uruşam dep kırgızga
Kelbegidey kılgıla!
Alışpay mende catabı,
Arıslan baldar, munumdu uk
Esen kan kanın koyuptur,
Atañardın çatagı.
Ceñişpey baatır catabı,
Ceke baldar biz emes,
Ar dayımdan bir dayım
Ceti atañdın çatagı.
Kaçan bolso bul curttu
Kıramın dep oylodu,
Kıylanı bölgön tentitip
Kılçıldagan kuturgur
Bul çatagın koybodu.
Oñurañdap olcolop,
Kıcıldagan kıtay curt
Bul kırgızga toybodu.

Boğuştuğunuz Konurbay'ın,
Kanından yutuveriniz.
Ahirete göçen şahbazın,
Çocuklar, böylece öcünü alın!

Beli sıkıca kuşanın,
Kudurup gelen Hıtay'ı,
Ta Beecin'e kadar kovalayın!
Düşürmüş birini,
Taş takınmışlarını paralayıp,
Asıl temaşayı salın!
Güçlüsüyle güreşip,
Cepkenini yarınız.
Kızıl püsküllü Hıtay'ın,
Yamanını gözleyip vurun,
Savaşın hâli işte böyledir,
İşte böyle kıyamet koparın!
Hunhar atam er Manas,
Lungtung'dan, Dıngşa'dan,
Bir daha yel gibi koşamaz edin!
Kırgız'la savaşırım diye,
Bir daha gelemez hâle getirin!
Boğuşmadan içimde dert yatar mı,
Arslan çocuklar, şu sözümü dinleyin:
Esen Han hanlığını komuş,
Atalarınızın kavgasıdır bu.
Yenişmeden bahadır yatar mı,
Yalnız biz değiliz, çocuklar,
Her devirden her devir,
Yedi atanızın kavgasıdır bu.
Ne zaman olsa bu halkı,
Kırarım diye düşündü,
Nicesini bölüp sürgün etti,
Diş bileyen kudurmuş,
Bu kavgasını bırakmadı.
Hırlayıp yağmalayıp,
Kaynaşan Hıtay yurdu,
Bu Kırgız'a doymadı.

Baldar, başkı bolgon bababız	*Çocuklar, baştaki atamız, Sürgünleri halk*
Tentigendi curt kılıp,	*edip,*
Baatır Kara kan ölgöndö,	*Bahadır Kara Han öldüğünde,*
Örttönüp ketken doñuzdun	*Yanıp yok olası domuzun,*
Bu küyütün karañız,	*Şu yaktığı derde bakın,*
Al Karagan ölüptür,	*O Kara Han ölüp gitmiş,*
Kayran kırgız el-curttu	*Zavallı Kırgız il ve yurdunu,*
Kaarın tögüp bu kıtay	*Kahrını döküp bu Hıtay,*
Kamçıga çenep bölüptür.	*Kamçıyla ölçüp bölmüş.*
Uşu kırgız az curttun	*Bu Kırgız az halkın,*
Biröön aydap Erenge	*Birini sürüp Eren'e,*
Kuykalangan kuturgur	*Kavrulası kudurmuş,*
El körböy turgan tereñge.	*Elin görmediği derinliğe.*
Biröön aydap Altayga,	*Birini sürüp Altay'a,*
Biröön aydap Kañgayga	*Birini sürüp Kanggay'a,*
Kayran curt korduk körüptür.	*Zavallı yurt horluk görmüş.*
Biröönü biröö taba albay	*Biri birini bulamadan,*
Kañgırıp cürüp ölüptür	*Avare gezip ölüp gitmiş,*
Kadır Alda caratıp,	*Kadir Allah yaratıp,*
Alış kılıp altı ayga	*Altı ay boyu cenk edip,*
Ordo bulap, top buzup,	*Orda yağmalayıp, saf bozup,*
Oyronuñ çıkkan kıtaydın	*Canı çıkası Hıtay'ın,*
On eki miñi okko uçup,	*On iki bini okla uçup,*
El aralap kire albay	*El içine giremeden,*
Orgo, Döñgö, Alöökö,	*Orgo'yu, Döngö'yü, Alööke'yi,*
Arıslan atam soyuptur.	*Arslan atam boğazlamış.*
Keñ Talas kütüp cer kılıp,	*Geniş Talas'ı tutup yurt kılıp,*
Azgan-tozgon kırgızdı	*Azıp dağılmış Kırgız'ı,*
Arañ cürüp el kılıp,	*Güç bela el kılıp,*
Calgız başın tuu kılıp,	*Yalnız başını tuğ kılıp,*
Kulak ugup, köz körgön	*Kulağın duyduğu, gözün gördüğü,*
Cerdin cüzün çuu kılıp,	*Yerin yüzünü velveleye verip,*
At semirtip ık kılıp,	*At semirtip düzen kurup,*
Askerin tuura kırk kılıp,	*Askerini tam kırk kılıp,*
Kulalı cıyıp kuş kılıp,	*Çaylağı toplayıp kuş kılıp,*
Kurama cınap curt kılıp,	*Derme çatmayı derleyip yurt kılıp,*
Teli kuştu kuş kılıp,	*Yabani kuşu av kuşu kılıp,*
Ala-Toodoy kayran cer	*Ala-Too gibi güzelim yeri,*

Ebi menen cer kılıp,
Ala-Toonun kırgızın
Eptep cürüp el kılıp.
Karmaş kılıp Kakanga
Kalaymandı baştagan,
Şuru otogot, marcan taş,
Luñtuñdun kanın aralaş

Ustalıkla yurt kılıp,
Ala-Too'nun Kırgız'ını,
Bir yolunu bulup el kılıp.
Kakan'a savaş açıp,
Kıyameti başlatan,
Mercan düğme, mercan taş,
Lungtung'un hanı dahi karışık,

Atañar kırıp taştagan.
Aalamga salgan çuulgan,
Almambet, Çubak, Sırgagı
Asıl atañ kökcaldın
Irısına tuulgan.
Aytılbayt sözdün bekeri
Kırgızdan tuulup er Çubak,
Tüptü Manas ayköldön
Kıtaydan tuulup Almambet –
Azıkka alıp çıgargan
Asıl Manas cökörü,
Cekeme-ceke uruşup,
Cer caynagan kapırdın,
Kan Koñurbay baatırdın
Cekesine cetkile,
Tük emesin taştabay
Tügönüşö ketkile.
Alp-döölörü kırgıla,
Kızıkkan eken kıtay curt
Tak ceti cıl kırgın kılgıla. Toltosu kööhar, sarı altın
Kaza cetip kün bütsö,
Karmaşıp cürüp ölgülö.
Zordukçu eken Koñurbay,
Bu balaasın körgülö.
Eline beypay salgıla,
Esiñ bolso kıraandar
Eskirgen öçtü algıla!» –
Dep, oşentip Semetey,
Al Kançoro balaga,
Oomiyin! – dep kol cayıp.

Atalarınız kırıp atmıştı.
Âleme velvele salmıştı,
Almambet'i, Çubak'ı, Sırgak'ı,
Asil atan bozkurdun,
Bahtına doğmuştu.
Sözün boşu söylenmez,
Kırgız'dan doğup er Çubak,
Soylu Manas cömertten,
Hıtay'dan doğup Almambet —
Azık diye alıp çıkaran,
Asil Manas'ın yâranıydı,
Teke tek vuruşup,
Yeri kaplayan kâfirin,
Han Konurbay bahadırın,
Teke tekine erişin,
Kılını bile bırakmadan,
Sonuna dek tükenişe gidin.
Alplerini devlerini kırın,
Heves etmiş Hıtay yurdu,
Tam yedi yıl kırgın kılın. Ambarı cevher, sarı altın,
Kaza yetip gün biterse,
Savaşa savaşa ölünüz.
Zorbaymış Konurbay,
Şu belasını görünüz.
Eline kargaşa salınız,
Aklınız varsa şahbazlar,
Eskimiş öcü alınız!» —
Deyip, böylece Semetey,
O Kançoro yavruya,
«Âmin!» deyip el açıp.

Kol çurkurap turdu ele,
Sarı kan, Bakay babası
Kol kötörüp kaldı ele.
«Kırgızdı Kuday üstün kıl,
Cekege çıktı Kançoro.
Kayrattanıp keliptir
Kalçanı Kuday astı kıl!
Almambet, Manas, er Çubak,
Orkoygon toonun kısıkka,
Baldarıñdı koldoy kör,
Colun Kuday, oñdoy kör!
Karmaşkanı Kakançı,
Karmaşkanı baratat

Ordu çığrışıp durmuştu,
Sarı Han, Bakay atası,
El kaldırıvermişti.
«Kırgız'ı Kuday üstün kıl,
Teke tek cenge çıktı Kançoro.
Gayrete gelip varmış,
Kalça'yı Kuday alçak kıl!
Almambet, Manas, er Çubak,
Sivri dağın dar geçidine,
Yavrularını koruyuver,
Yolunu, Kuday, onduruver!
Boğuştuğu Kakançı'dır,
Boğuşmaya varıyor,

Kadır Alda, oñdoy kör!
Dep, oşentip Bakay kan,
El içinde karısı
Çurkurap bata berdi ele,
Argın, kırgız baarısı.
Alışka çıkkan kança döö,
Tügönböy turgan kança bee.
Altı cılı tuu kalgan
Alaçıktay ak boz bee,
Keçee, kabarıñda bar beken,
Ay tuyagın aytuuga
Alıp çıktı cetelep.
Keçee, çıñırıp bozdop zar ıylap,
Çın Kanıkey enesi,
Berenge bergen arınap.
Altı miñ nar, miñ tayga
Satıp algan Aktinte.
Beren uulga kerek dep,
Kından suurup aldı ele,
Kıyla küçtüü boz beeni
Kulagı menen kökülün
Koşo karmay kaldı ele.
Bılkıldatpay al beeni
Cıkpay turup al beeni
Korkurata çaldı ele,

Kadir Allah, onduruver!»
Deyip, böylece Bakay Han,
El içindeki ihtiyarı,
Çığrışarak dua vermişti,
Argın, Kırgız hepisi.
Cenge çıkan nice dev,
Tükenmeyen nice kısrak.
Altı yıl kısır kalan,
Alaçık gibi ak boz kısrağı,
Hani, haberin var mıdır,
Ay tırnağı dile destan,
Yedeğine alıp çıkardı.
Hani, çığlık atıp bozlayıp zar ağlayıp,
Gerçek Kanıkey anası,
Yiğide adayıp vermişti.
Altı bin deve, bin taya,
Satın aldığı Aktinte'yi,
Yiğit oğula gerek diye,
Kınından sıyırıp almıştı,
Epey güçlü boz kısrağın,
Kulağı ile perçemini,
Birlikte tutuvermişti.
Kıpırdatmadan o kısrağı,
Yıkmadan ayakta o kısrağı,
Hırıldatıp boğazlamıştı,

Koş, aman bol! – dep çoronu
Cekege şaylay saldı ele.
Cetikterden bata alıp,
Kıtaydı közdöy kayrılıp,
Emi kırgızdan ketti ayrılıp.
Oñuraygan tumşukka,
Ayırmaçtay Akızga,
At ötpöy turgan capızga
Calgız coldun Mömögö,

«Hoşça kal, esen ol!» deyip çorayı,
Teke tek cenge donatıp salmıştı.
Yetkinlerden dua alıp,
Hıtay'a doğru dönüp,
Şimdi Kırgız'dan ayrılıp gitti.
Yalçın kayalık burna,
Semer kaşı gibi Akız'a,
Atın geçemediği alçağa,
Yalnız yolun Mömö'süne,

Curt çogulçu döbögö,
Kara-Toonun señirge,
Kalk körünçü cerine
Kökborçuk oozun burdu ele,
Cekege karap turdu ele.
Kaşatçada karaança –
Karaança dese sel eken.
Karaan tartıp kalkıldayt
Kaptagan kıtay el eken.
Dümüröygön bılkıldak
Tokoybu deseñ el eken,
Tolkup kıtay tozoku
Kaptap kalgan kezi eken,
Bılkıldagan karaança
Kamışpı dese ayza eken.
Karasa közgö ilinbeyt,
Kamgak uçkan emedey.
Kuday betin körgözbö,
Kaysı ekeni bilinbeyt.
Cer-suu buzup, çañ uçup,
Çañ tumandap cıldırıp,
Çañdın aldın karasañ
Surnay kulak tundurup.
Az gana emes, mol bolup,
Cer caynagan kol tolup,
Kırdan bulut sögülüp,
Kol aldında Koñurbay
Kök ala toodoy körünüp.

Halkın toplandığı tepeye,
Kara-Too'nun sırtına,
Halkın göründüğü yerine,
Kökborçuk'un başını çevirmişti,
Teke tek cengi gözlüyordu.
Yamaçtaki karaltı —
Karaltı dersen sel imiş.
Karaltı olup dalgalanır,
Basıp gelen Hıtay eliymiş.
Kütük gibi kıpırdaşan,
Orman mı dersen halk imiş,
Dalgalanıp Hıtay cehennemi,
Basıp geldiği çağ imiş,
Kıpırdaşan karaltı,
Kamış mı dersen mızrak imiş.
Baksan göze ilişmez,
Uçuşan çalı çırpı gibi.
Kuday yüzünü göstermesin,
Hangisi olduğu bilinmez.
Yer su bozulup, toz uçup,
Toz dumanlanıp süzülüp,
Tozun önüne bakarsan,
Zurna kulak sağır eder.
Az değil, pek bol olup,
Yeri kaplayan ordu dolup,
Sırttan bulut sökülüp,
Ordunun önünde Konurbay,
Gök ala dağ gibi görünüp.

Baatırın cıynap, alptı aydap, Üydöy
çokmor kolgo alıp
«Alışarım burut» dep,
Alban türdüü kalktı aydap,
Tolkup ayza ırgalıp,
Toru ala celek bulgalap.
Kerney ünü takıldap,
Ceznay ünü kakıldap.
Kolu çubap duu bolup,
Asman cargan çuu bolup.
Kol aldında Koñurbay –
Üyüñ küygön doñuz ay.

Bahadırını toplayıp, alpı sürüp, Ev gibi
çomağı ele alıp,
«Boğuşacağım Burut'tur» deyip,
Türlü türlü halkı sürüp,
Dalgalanıp mızrak sallanıp,
Doru ala flamayı sallayıp.
Borunun sesi takırdayıp,
Pirinç zurna sesi cayırdayıp.
Ordusu dizilip uğultu olup,
Göğü yaran velvele olup.
Ordunun önünde Konurbay —
Evi yanası domuz, ah.

Kök kübödöy ton kiyip,
Etegi cayık kök kübö –
Ok ötpögön bek kübö,
Kök kübögö taktırgan
Kööhardan topçu muştumday,
Kanduu moyun Kalçanın
Körsöñ türü uşunday.
Kök kübönü camınıp,
Köp dep coogo kamınıp.
Körçü bolsoñ Koñurbay
Kök arıslanday çamınıp.
Uluguna, kanına,
Büt Beecindin baarına
Kaardı katuu baştaptır,
Kaarına çıdabay
Kakançı eli çuu turup,
Buzulup kete taştaptır.
Koldun artı sürülüp,
Koldun aldın karasañ,
Kokuy candan tüñülüp.
Oşondo, belgilüülör betinde,
Berenderi çetinde.
Ayzaluular betinde,
Arıslandarı çetinde.
Karaan bolçu camandar
Kaçıp ketçü nemedey,

Gök zırhtan kaftan giyip,
Eteği yayvan gök zırh —
Ok geçmez pek zırh,
Gök zırha çaktırılmış,
Cevherden düğme yumruk kadar,
Kanlı boyunlu Kalça'nın,
Görsen kılığı işte böyle.
Gök zırhı bürünüp,
«Çoğuz» diye cenge hazırlanıp.
Görecek olsan Konurbay,
Gök arslan gibi atılıp.
Ulularına, hanlarına,
Bütün Beecin'in hepsine,
Kahrı katı başlatmış,
Kahrına dayanamayıp,
Kakançı halkı velvele koparıp,
Bozulup dağılayazmış.
Ordunun ardı itişip,
Ordunun önüne bakarsan,
Eyvah, candan umut kesmiş.
O zaman namlılar öndeydi,
Yiğitleri kanattaydı.
Mızraklılar öndeydi,
Arslanları kanattaydı.
Karaltı olacak zayıflar,
Kaçıp gidecekmiş gibi,

Kayra tartıp kılçaktap,
Kele catat artında.
Bilge mingen balbanı
Aalamdan bir sapar
Aşkan okşoyt kıztalak
Koñurbaydın cañcalı.
Kol aldında azemdüü –
Kıncılaluu balbanı.
Kıncısınan boşonso,
Katılgandın cön ele
Çıga turgan daldalı.
A balbandın artınan

Geri durup çekingen bakıp,
Gelmekte ardında.
Katıra binmiş pehlivanı,
Âlemi bir kez daha,
Aşmış görünür kahrolası,
Konurbay'ın kavgası.
Ordu önünde donanımlı —
Zincire vurulmuş pehlivanı.
Zincirinden boşanırsa,
Sataşanın düpedüz,
Ödü çıkar besbelli.
O pehlivanın ardından,

Üydöy çokmor kol algan,
Köz bolgongo çuu salgan,
Atası beycay dolusu.
Kerişke ıktuu cañcalı,
Kesirettüü çoçkonun
Kele catat momintip,
Alban türlüü balbanı.
Buyruk berse Koñurbay
Aalamdı buy kılıp,
Balbandarı cabılgan.
Munun celdetteri ceti ilek turgan adamdın
Körüp
Adamdın murdu, kulagın
Tumar kılıp tagıngan.
Cerdin üstü çuu bolup,
Munun celdetteri cabılgan. Adam körsö kıtaydın
Adam körsö tañ kalgan,
Alban türlüü balbanı
Aşkan eken aalamdan,
Koñurbaydın cañcalı.
A balbandın artınan
Alban türlüü köp kelet.
Ayban, adam debesten,
Körüngöndü cep kelet.
Buruluşup çuu turup,

Ev gibi çomağı ele almış,
Göze görünene velvele salmış,
Babası uğursuz delisi.
Cenge yatkın kavgacısı,
Musibetli domuzun,
Gelmekte işte böyle,
Türlü türlü pehlivanı.
Buyruk verse Konurbay,
Âlemi perişan edip,
Pehlivanları üşüşmüş.
Bunun cellatları yedi yüz bin, Bakıp duran adamın,
Adamın burnunu, kulağını,
Muska yapıp takınmış.
Yerin üstü velvele olup,
Bunun cellatları üşüşmüş. İnsan görse Hıtay'ın,
Gören adam şaşakalmış,
Türlü türlü pehlivanı,
Aşmış imiş âlemi,
Konurbay'ın kavgası.
O pehlivanın ardından,
Türlü türlüsü çok gelir.
Hayvan, insan demeden,
Göründüğünü yiyip gelir.
Dönüşüp velvele koparıp,

Buzulup ketçü nemedey,
Burut kayda dep kelet.
Munun moyununda cügü bar,
Kalday menen şibeenin
Betterinde tügü bar.
Karmaşkandı çiyki cep,
Kaptap ketçü cini bar.
Alban türlüü kalkı bar,
Karasañ mınça barkı bar,
Kol astında Koñurbay
Katılgandı cön ele
Kanın tökmöy saltı bar.
Bettese beypay salabı,
Betteşken aman kalabı.
Alıp kelgen san kolu –
Aalamdı buzat bolcolu.
Buza turgan bolcolu –
Alıp kelgen köp kolun.

Bozulup dağılacakmış gibi,
«Burut nerede?» diye gelir.
Bunun boynunda yükü var,
Kalday ile Şibe'nin,
Yüzlerinde tüyü var.
Boğuştuğunu çiğ yiyip,
Basıp geçecek öfkesi var.
Türlü türlü halkı var,
Baksan bunca değeri var,
Ordu başında Konurbay,
Sataşanın düpedüz,
Kanını dökmek töresi var.
Yüzleşince kargaşa salmaz mı,
Yüzleşen sağ kalır mı.
Getirdiği sayısız ordusu —
Âlemi bozmaktır niyeti.
Bozacak olan niyeti —
Getirdiği çok ordusudur.

Ataları al koldun,
Alışkan menen al cetpes,
Aybanga çalış doñuzu.
Enesi kıtay calabı,
Örttönüp ketken bu curttu
Eñkeytip adam alabı?
Cer buzulup kozgolup,
Alban türlüü kol bolup,
Bokono söögü bolkuldap,
Boktu içegi solkuldap
Cön ele cürögü tüşöt solkuldap.
Akılınan şaşkıday,
Keçip taştap kuu candan
Kez kelgen cakka kaçkıday.
Kamış ayza kuuldap,
Cazayıl tartıp, caa atsa
Caanın ogu şuuldap.
Baraban ünü barsıldap,
Çet-çetinen oñbogur
Oçogor ünü tarsıldap.

O ordunun ataları,
Boğuşsan da güç yetmez,
Hayvana çalar domuzu.
Anası Hıtay yosması,
Yanıp yok olası bu halkı,
Eğdirip insan alabilir mi?
Yer bozulup depreşip,
Türlü türlü ordu olup,
Kaburga kemiği oynayıp,
Bok bağırsağı sarsılıp,
Düpedüz yüreği düşer sarsılıp.
Aklını şaşıracak gibi,
Kuru candan vazgeçip,
Rast gelen yana kaçacak gibi.
Kamış mızrak vınlayıp,
Top çekip, yay atınca,
Yayın oku vızıldayıp.
Davulun sesi güm güm ötüp,
Kıyı kıyıdan kahrolası,
Fitilli tüfek sesi çatırdayıp.

	Mubaküldüü ayzanı	*Alemli mızrağı,*
	Asmandatıp aştatıp,	*Göğe dikip parlatıp,*
	Kançalık kolun baştatıp,	*Nice ordusuna baş çektirip,*
	Kol baştagan kandarın	*Ordu başı hanlarını,*
	Cön ele candan keçip taştatıp.	*Düpedüz candan geçirtip.*
	Körsö köñül bölünüp,	*Görse gönül bölünüp,*
	Cön ele kök askaday körünüp.	*Düpedüz gök kaya gibi görünüp.*
	Eki közdün orunu	*İki gözünün yuvası,*
	Soolup kalgan körgö okşop,	*Kuruyup kalmış mezara benzer,*
166550	Ay mañdayı Kalçanın	*Kalça'nın ay alnı,*
	Bay caylagan terge okşop,	*Zengin yaylağı düze benzer,*
	Eki bettin ortosu	*İki yanağın ortası,*
	Suu cürbögön çölgö okşop.	*Su yürümez çöle benzer.*
	Murunun butkulu	*Burnunun kemeri,*
	Cel tiybes toonun belge okşop.	*Yel değmez dağ beline benzer.*
	Koñurbaydın aldına	*Konurbay'ın önüne,*
	Üyüñ küygön Kalçanın	*Evi yanası Kalça'nın,*
	Çamınışı colborstoy	*Atılışı kaplan gibi,*
	Çalışkan aman bolbostoy,	*Çatanın sağ kalmayacağı besbelli,*
	Can caratkan abıdan.	*Yaradan canını sağlam yaratmış.*
166560	Cañcuuların şaştırıp,	*Cangcunlarını telaşa verip,*
	Döñköñdötüp kara atın	*Kara atını hoplatıp,*
	Uygu-tuygu bastırıp,	*Apar topar yürütüp,*
	Algarasın alkıntıp,	*Algara'sını köpürtüp,*
	Kuturgur oozun burdu ele.	*Kudurmuş, atının başını çevirmişti.*
	Kol baştagan alpına,	*Ordu başı alpına,*
	Alban türlüü kalkına	*Türlü türlü halkına,*
	Alöökönün Koñurbay	*Alööke oğlu Konurbay,*
	Buyruk kılıp turdu ele.	*Buyruk verip durmuştu.*
	Buyruk sözün ukkanda	*Buyruk sözünü duyunca,*
166570	Kızıl kamçı Tagılık,	*Kızıl kamçı Tagılık,*
	Kıcıldagan kıtayıñ	*Kaynaşan Hıtay'ınız,*
	Kalbay keldi cabılıp.	*Kalmadan geldi üşüşüp.*
	Alaman kılıp ketüügö	*Akın edip gitmeye,*
	Kamınışıp turuptur,	*Hazırlanıp durmuşlar,*
	Alban türlüü köp uluk.	*Türlü türlü nice ulular.*
	Kol aldına Koñurbay	*Ordunun önünde Konurbay,*
	Kaarlanıp bakırıp,	*Kahırlanıp bağırıp,*

Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüülörün bakırıp,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazaların çakırıp,
Mancuuların, şerlerin,
Kalbay kel dep erlerin
Ökçölü çokoy, keñ ıştan
Ala-bula ton kiygen
Erenderin bakırıp,
Cana kara kalpak keñ çalbar
Karañgı tündö çalmakeç
Kalmaktın kalkın çakırıp,
Kuykalangan kuturgur
Şibee curtun bakırıp,
Coo belgisi kagılıp.
Baatırları, alptarı

Cepken giymiş Hıtay'ın,
Güçlülerini çağırıp,
Taş takınmış Hıtay'ın,
Seçkinlerini çağırıp,
Mançularını, arslanlarını,
«Kalmadan gelin» diye erlerini,
Ökçeli çarık, geniş şalvar,
Ala bula kaftan giymiş,
Erenlerini çağırıp,
Yine kara kalpak, geniş çakşır,
Karanlık gecede kement atan,
Kalmuk'un halkını çağırıp,
Kavrulası kudurmuş,
Şibe yurdunu çağırıp,
Cenk işareti çalınıp.
Bahadırları, alpları,

Kalbay keldi calpı uluk.
Kızıl ayza zulpukor
Kınap turdu Kançoro
Buu kızıtalak Kalçanı
Sınap turdu Kançoro.
Alda, atañdın körü, Koñurbay
Beren da eken, şer da eken,
Bul Beecinden çıkkan er da eken.
Çoñ ötüktün tamanı
Bul on eki karış sere eken,
Oyron Manas, kan Çubak,
Azız kan uulu Almambet
Munun ment kıları ep eken.
Körkömün körsöñ Kalçanın
Közü köp-kök temirdey,
Murutunun kırdaçı
Boz uçuk toonun señirdey.
Sayıla çıkkan sakalı
Saraptı teşip ötköndöy,
Saatına tiyse bul Kalça
Aalamdı kırıp ketkidey.
Salañdap turgan murutu

Kalmadan geldi bütün ulular.
Kızıl mızrak, zülfikâr,
Kuşanıp durdu Kançoro,
Şu kahrolası Kalça'yı,
Süzüp durdu Kançoro.
Vay, atanın körü, Konurbay,
Hem yiğitmiş, hem arslanmış,
Bu Beecin'den çıkma er de imiş.
Büyük çizmesinin tabanı,
Tam on iki karış imiş,
Yaman Manas, Han Çubak,
Azız Han oğlu Almambet,
Bunu serseme çevirmeleri yerindeymiş.
Kalça'nın görkemini görsen,
Gözü masmavi demir gibi,
Bıyığının sırtı,
Boz sisli dağın beli gibi.
Diken diken çıkmış sakalı,
Zırhı delip geçecek gibi,
Kötü saatine rast gelse bu Kalça,
Âlemi kırıp geçecek gibi.
Sarkıp duran bıyığı,

Maylı balta sabınday,
Astıñkı erdi kalbayıp,
Kaldayçındın kabınday.
Kaarlanıp kakaysa
Kayran başka küç turup,
Karmaşaardın belgisi –
Doolbastı üç urup.
Töröñüz Kalça betine
Tört elidey muz turup.
Kaarlanıp caylanıp,
Kardap ötçü buluttay
Kaarı betine aylanıp.
Altın nayluu kancası
Anda-mında korkurap,
Koyo berse tütünü
Adam, kol ıştıktay burkurap.

Yağlı balta sapı gibi,
Alt dudağı sarkmış,
Koca kalday kını gibi.
Kahırlanıp dikilse,
Nice başa zor gelip,
Savaşacağının işareti —
Savaş davulunu üç kez vurup.
Beyiniz Kalça'nın yüzünde,
Dört parmak kalınlığında buz durup.
Kahra bürünüp gerinip,
Kar boşaltıp geçen bulut gibi,
Kahrı yüzünde dolanıp.
Altın saplı çubuğu,
Ara sıra fokurdayıp,
Salıverse dumanı,
Adamı, orduyu isler gibi bürüyüp.

Cetigiñdin oozunan çıkkan tütünü
Kaarlangan kapırdın
Cerdi tuman çañ alıp,
Cetimiş kıtay, san kalday
Alapayın tabalbay,
Biröön biröö cetelep.
Adaşıp turdu çurkurap.
Kapıray, köz üstündö kara kaş –
Balbandarın bakırıp,
Körkömün körsöñ oolak kaç.
Cana tiktep karasa
Catkan töödöy kaşı bar,
Caratılgan kızıtalak
Adamdan bölök başı bar,
Eñçer boyluu, keñ dalı
Adamdan bölök barkı bar,
Bu kök ala sakal çoñ mancuu
Mendeden bölök karkıbar.
Temingisi bulgaarı
Temingen sayın telpildep,
Colum üydöy kara çaç
Coluñ katkan abañdın

Yediler'in ağzından çıkan duman, Kahra bürünmüş kâfirin,
Yeri duman, toz alıp,
Yetmiş Hıtay, sayısız kalday,
Ne yapacağını bilemeden,
Biri birini yedekleyip.
Şaşırıp durdu çığrışarak.
Şaşılası, göz üstünde kara kaş —
Pehlivanlarını çağırıp,
Görkemini görsen ırak kaç.
Yine dikkatle baksan,
Yatan deve gibi kaşı var,
Yaratılıştan kahrolası,
İnsandan başka başı var,
Upuzun boylu, geniş omuzlu,
İnsandan başka heybeti var,
Bu gök ala sakallı koca Mançu,
Âdemoğlundan başka çalımı var.
Üzengi kayışı sahtiyan,
Bastıkça üzengisi hoplayıp,
Çadır gibi kara saçı,
Yolu batası ağanızın,

Arkasında selkildep.
Köl ordunday köz aynek
Eki közdö balkıldap,
Catkan arday şuru taş
Ay töbödö carkıldap.
Kök ala sakal mancuunun
Körö elek eken Kançoro
Körkömün körüp alganda
Körüp çıdap tura albay,
Cön ele bütkön boyu balkıldap.
Aybatın salıp, op tartsa,
Acıdaar sınduu örttöngür
Altı taş cerden sorguday.
Alışkan kişi buy bolup,
Azır talkan bolguday.
Çaması kaarı colborstoy,
Örttönüp ketken baatırdan
Çalışkan aman bolbostoy.
Bettegende şerdigi,

Arkasında sallanıp.
Göl yatağı gibi gözleri,
İki gözünde ışıldayıp,
Yatan dağ gibi mercan taş,
Ay tepesinde parıldayıp.
Gök ala sakallı Mançu'nun,
Henüz görmemişti Kançoro,
Görkemini görüp alınca,
Görüp dayanamayıp,
Düpedüz bütün bedeni ürperip.
Heybetini salıp, hop çekse,
Ejderha misali yanası,
Altı taş yerden emecek gibi.
Boğuşan kişi perişan olup,
Hemen un ufak olacak gibi.
Gücü kahrı kaplan gibi,
Yanıp yok olası bahadırdan,
Çatanın sağ kurtulacağı yok besbelli.
Yüz yüze gelince arslanlığı,

Mendeden kıyın erdigi.
Koñurbay körüp tañ kalıp,
Kançoro karap turdu ele.
Kaarlanıp çamınıp,
Kalçanı Kuday urdu ele.
«Baarıñ kel!» – dep çakırıp.
«Altı miñ kıtay, san kalday
Sen da kelgin canıma,
Adilkeçim kırk törö
Sen da kelgin canıma.
Alakanday buruttan,
Uşul burut degen curuttan
Kalıñ kol kaptap cıyılıp,
Balbandarım, şerlerim
Bet algan barıp kırılıp.
Ketilgen eken bizdin iş,
Buzulgan eken körgön tüş.
Kırgızdan kıtay öldü dep,
Kıyındık körüp baarısı,

Yiğitliği kuldan da çetindi.
Konurbay görüp şaşakaldı,
Kançoro bakıp duruyordu.
Hiddetlenip davranınca,
Kalça'yı sanki Kuday çarpmıştı.
«Hepiniz gelin!» diye çağırdı.
«Altı bin Kıtay, sayısız kalday,
Sen de gel yanıma,
Adilkeç'im, kırk töre,
Sen de gel yanıma.
Avuç içi kadar buruttan,
Şu burut denen kavimden,
Kalabalık ordu üşüşüp gelip,
Pehlivanlarım, arslanlarım
Karşı varıp kırıldılar.
Bozulmuş bizim işimiz,
Bozulmuş görülen düşümüz.
Kırgız'dan Kıtay öldü diye,
Hepsi güçlük görüp de,

Kıtay kayra tarttı dep,
Kalayıkka kep bolup,
Kılımda barbı uşul iş?!
Balbandarım, şerlerim,
Cayma takool erlerim,
Alaman salıp kubalap,
Aylın közdöy sürgülö.
Alay-bulay degizbey,
Talaska aydap kirgile.
Kaltırbay kalkın kırgıla,
Kandarın karap kılgıla,
Çaldı-kuydu tüşürüp,
Kuralgan işin buzgula,
Karmaştı katuu salgıla,
Korkkon candar kol salbay,
Birööñ cekege çıga kalgıla!
Kırk törönün kıyını,
Baarısının baası,

Kıtay geri çekildi diye,
Halka dillere düşecek söz olup,
Devirde var mı böyle iş?!
Pehlivanlarım, arslanlarım,
Saf saf dizilen erlerim,
Akın salıp kovalayıp,
Yurtlarına doğru sürün.
Allak bullak dedirtmeden,
Talas'a sürüp girin.
Halkını bırakmadan kırın,
Hanlarını kul köle edin,
Darmadağın düşürüp,
Kurulmuş işini bozun,
Vuruşmayı sıkı tutun,
Korkak canlar el salmadan,
Biriniz teke teke çıkıverin!
Kırk törenin en çetini,
Hepsinin baş tacı,

Bagdagüldün çolponu,
Ayzakerdin ıktuusu,
Adamzat mendenin
Caratılgan mıktısı,
Cebeden murun ceterim,
Altı sandap coo çıksa,
Ayta-buyta dedirbey
Başın kesip keterim.
Erdigi canga bilingen,
Koñurbay kanga coldoş dep,
Kızıl bolot tayagım.
Bir atagıñ çoñ kandın
Dañzasına çiyilgen.
At oyunçu cöö külük –
Alaman salgan çoñ bülük.
Bir caralıp kelgenim,
Ay karañgı tündördö
Cazbay atkan iyneni
Caratılgan mergenim,
Balbandıgıñ başkaça,

Bagdagül'ün çolpanı,
Mızrakçının en ustası,
Âdemoğlu kulların
Yaratılmış en sağlamı,
Okdan önce yetişenim,
Altı bölük düşman çıksa,
"Aman öf" dedirtmeden
Başını kesip gidenim.
Yiğitliği cana bilinen,
Konurbay hana yoldaş diye,
Kızıl çelik değneğim.
Bir adın büyük hanın
Defterine çizilmiş.
At oyuncusu, yaya yürük –
Akın salan büyük bela.
Bir yaratılıp gelenim,
Ay karanlık gecelerde
Şaşmadan iğneyi vuran,
Yaratılıştan nişancım,
Pehlivanlığın bambaşka,

	Mergendigiñ bir kança	*Nişancılığın kat kat üstün,*
166730	Kırgınga tuugan kubarım,	*Kırgın için doğmuş yârenim,*
	Kıstalganda çıgarım.	*Darda kalınca çıkanım.*
	Kıraan balban erenim,	*Kartal pehlivan erenim,*
	Kakançıluu Beecinge	*Hakanlı Beecin'e*
	Çın caralgan mergenim,	*Gerçekten yaratılmış nişancım,*
	Belesten agar bulagım	*Yamaçtan akan pınarım,*
	Beecindin çoñ kanınan,	*Beecin'in büyük hanından,*
	Dümöktü kandın aldınan	*Belayı hanın önünden,*
	Kırk kün taacım bir kılıp,	*Kırk gün tacımı ortaya koyup,*
	Bakay degen karı bar.	*Bakay adında koca var.*
166740	Serpişerim burut dep,	*Çarpışacağım burutla diye,*
	Seksen künü çır kılıp,	*Seksen gün diretip,*
	Surap algan çunagım.	*İsteyip aldığım afacanım.*
	Taş sayıngan mancuunun	*Taş kuşanan Mançu'nun*
	Tazasın cıynap alganda,	*Seçkinlerini toplayınca,*
	Keçee kan aldına kaldaytıp, Oşol Bakay	*Hani han önüne heybetle dizip, O Bakay*
	kandı baylay at,	*hanı bağlayıver,*
	Çubatuuga salganda	*Geçit resmine koyunca,*
	Kımbat cayga baktırgan.	*Değerli yerde baktırmış.*
	Bekem külük cöö mergen	*Sağlam yürük, yaya nişancı,*
	Bet alganın caylar dep,	*Karşısına aldığını haklar diye,*
166750	Bet algan tirüü kalbas dep,	*Karşısına çıkan sağ kalmaz diye,*
	Dıñşadan kelgen zıykırçı	*Dınşa'dan gelen büyücü,*
	Körögöç kempir sınagan.	*Kâhin kocakarı sınamış.*
	Eteginе kat koygon.	*Eteğine mektup koymuş.*
	Elge bülük salsın dep,	*Halka kargaşa salsın diye,*
	Bet algan coonu alsın dep,	*Karşı geldiği düşmanı alsın diye,*
	Çañdıayak dep at koygon,	*Çandıayak diye ad koymuş,*
	Çañ saluuçu ayagım.	*Toz koparan ayağım.*
	Kıykırıp coogo şiltööçü	*Haykırıp düşmana saldığım,*
	Cer mayışkan burutka,	*Yeri ezen buruta,*
166760	Buzulup ketken kuu curtka	*Azıp gitmiş kurnaz yurda,*
	Mañday-ayak bügün bara kör,	*Doğruca bugün varıver,*
	Çabışka çıkkan buruttu	*Vuruşmaya çıkan burutu*
	Çalkasınan sala kör!	*Sırtüstü seriver!*
	Abiyirlüü erin kırıp kel,	*Namlı erini kırıp gel,*
	Baatırların baylap kel!	*Bahadırlarını bağlayıp gel!*

Ança-mınça camanın
Tak oşol cerge caylap kel!
Er Koñurbay men elem,
Kazınalık çoñ mergen
Çañdayagım sen eleñ.
Betteşeriñ burut curt,
Örttönüp ketken burutta,
Bul burut degen curutta
Ak sakalı çüştödöy,
Ustukan söögü mistedey,
Amal bilgiç akılman
Bakay emes, burutta
Balakettin baarı bar.
Oşol Bakay cogolboyt.
Oşol Bakay cogolboy,
Kıtaydın işi oñ bolboyt.
Serpişke kirseñ kulunum,
Semeteydi caylay at!
Uşul eköö cok bolso,
Içse kanga toyboybuz,

Şöyle böyle kötüsünü
Tam oracıkta gömüp gel!
Er Konurbay ben idim,
Hazineye layık büyük nişancı
Çandıayağım sen idin.
Karşılaşacağın burut yurdu,
Yanıp kül olası burutta,
Bu burut denen kavimde,
Ak sakalı kundak bezi gibi,
İri kemiği fıstık kadar,
Hile bilir akıl küpü
Bakay değil yalnız, burutta
Belanın her türlüsü var.
O Bakay yok olmuyor.
O Bakay yok olmadan,
Kıtay'ın işi rast gitmez.
Çarpışmaya girersen kulunum,
Semetey'i deviriver!
Şu ikisi yok olursa,
İçsek kana doymayız,

Bölök kırgız buruttu
Et bışımga koyboybuz.
Kandarın karap kılabız,
Kaltırbay curttu kırabız.
Ökümdörün soyobuz,
Kulga ılayık camanın
Öltürböy tirüü koyobuz.
Bul buruttan eköön caylasak,
Balban bolgon başınan
Atañdın körü Çañdıayak
Erkibiz menen bolobuz.
Baatırın baykap, şerin kır,
Bu kanına kaar baştagan,
Külçoro menen Kançoro
Bul öñdöngön erin kır!
Keçee, sen Kakanda turganda
Alp-döölördü köp orgon
Aş kaynatıp ceçü eleñ,

Geri kalan Kırgız burutu
Et pişimi kadar bile komayız.
Hanlarını kul ederiz,
Bırakmadan yurdu kırarız.
Beylerini boğazlarız,
Kula layık kötüsünü
Öldürmeden diri koruz.
Bu buruttan ikisini haklarsak,
Pehlivan olmuş başından,
Hey gidi Çandıayak,
Dilediğimizce oluruz.
Bahadırını gözle, arslanını kır,
Bu, hanına kahır getiren,
Külçoro ile Kançoro,
Bu soydan erleri kır!
Hani sen Kakan'da iken,
Alp-devleri çok biçen,
Aş kaynatıp yerdin ya,

Kırgız turmak kılımdı
Talkan kılam deçü eleñ,
Kıra turgan çak keldi.
Bu Manastın uulu er çunak
Tü kapıray böödö eken,
Atası Manas ayköldön
Artıgıraak öödö eken.
Munun telegeyi teñ eken,
Ar müçösü balkayıp,
Cer cüzünön keñ eken,
Cetik Manas kankordon
Kapıray, öödö tuugan er eken, Oşol
kalk başkargan alptarın
Baatır çapçışarıñ Semetey,
Karmaşçu cooñ kan Bakay.
Can kıybaçu bolcoş al,
Balam, canıña karool boluçu
Uşul burutka buzuk salıp ber,
Ayabagan coldoş al!» –
Dep, oşentip Koñurbay
Çıñıroon tartkan keñ caydan,
Bobu kebez belboo, keñ ötük
Çımçık uçpas keñ saydan,
Coo kutulbas ayzadan
Akıl kaçpas ayladan,
Ayza sayçu ıktuudan,
Beecinden çıkkan mıktuudan

Tüktamandın öz uulu
Som kara döönü berdi ele.
Anın balbandıgı çoñ kara –
Bar kıyalı oñ kara.
Alışsa döönü koybogon,
Özü bir çoçkonun etine
Bir cegende toybogon.
Bu kezikken döönü öltürüp,
Baatır çıkkan caşınan.
Kıyabına tiygendi
Kıyratıp kırıp taştagan.

Kırgız şöyle dursun, âlemi
Un ufak ederim derdin ya,
Kıracak çağ geldi işte.
Bu Manas'ın oğlu er afacan,
Tuh, hayret, boş değilmiş,
Babası cömert Manas'tan
Daha da üstünmüş.
Bunun her yanı dört başı mamurmuş,
Her uzvu dolgun dolgun,
Yeryüzünden genişmiş,
Yetkin Manas hunhardan,
Hayret, üstün doğmuş bir ermiş, Şu halk
yöneten alplerini,
Bahadır, çarpışacağın Semetey,
Kapışacağın düşman han Bakay.
Cana kıymaz dost edin,
Balam, canına gözcü olacak,
Şu buruta fitne salıver,
Esirgemez yoldaş al!» –
Deyip, böylece Konurbay,
Çığlığın çınladığı geniş yerden,
İşte pamuk kuşak, geniş çizme,
Serçe uçmaz geniş vadiden,
Düşman kurtulmaz mızraktan,
Akıl şaşmaz çareden,
Mızrak saplayan ustadan,
Beecin'den çıkma seçkinden,

Tüktaman'ın öz oğlu
Som kara devi verdi.
Onun pehlivanlığı büyüktür, kara –
Bütün huyu yerindedir, kara.
Tutuştu mu devi bırakmayan,
Kendisi bir domuzun etine
Bir yiyişte doymayan.
Karşılaştığı devi öldürüp,
Genç yaşından bahadır çıkmış.
Denk düşüp önüne geleni
Kırıp geçirip yok etmiş.

Orgoktuguñ bar ele.	*Ekin biçer gibi biçiciliğin vardı.*
Içse kanga toybogon,	*İçse kana doymayan,*
Betteşse mende koybogon	*Karşılaşınca kul komayan*
Sorgoktuguñ bar ele.	*Oburluğun vardı.*
Kan aldına katıktıñ	*Han önünde piştin sen,*
Kandı-cindi köp tögüp,	*Kanlı irin çok döküp,*
Döö kara bolup atıktıñ,	*Dev Kara diye ün saldın,*
Atañdın körü, döö kara –	*Hey gidi koca Dev Kara –*
At kötörgüs cöö kara,	*At taşıyamaz yaya kara,*
166850 El başkargan kalk kara.	*El yöneten halk kara.*
Eçendi kırgan alp karam	*Nicesini kırmış alp karam,*
Sazañşañdın kalktarın,	*Sazanşan'ın halklarını*
Astıma aydap kelgenim.	*Önüme sürüp getirdiğim.*
Kıtay buzularda çıguuçu	*Kıtay bozulurken ortaya çıkan,*
Menin curt kurutçu mergenim.	*Benim yurt kurutan nişancım.*
Alp-döölörün alıp ber!	*Alp-devlerini alıver!*
Bıyıl kıyındarın kırıp ber!	*Bu yıl çetinlerini kırıver!*
Mına uşul keçildin kanı Kalçaga	*İşte bu keşişin hanı Kalça'ya*
Bıyıl bir keñ kızmatıñ kılıp ber!	*Bu yıl bir büyük hizmet ediver!*
166860 Munun kıyındarın kırıp ber,	*Bunun çetinlerini kırıver,*
Özü bölök dilinde,	*Kendisi başka inançta,*
Kızıtalak bu burut	*Kahrolası bu burut,*
Bizge duşman zilinde.	*Bize düşmandır kökünde.*
Bu kabarın ukkan sözübüz.	*Bu, haberini duyduğumuz sözümüz.*
Kankor burut keldi dep,	*Hunhar burut geldi diye,*
Kabarın uktuk özübüz.	*Haberini duyduk kendimiz.*
Bul ar dayımdan bir dayım	*Bu her demden bir demdir,*
Bul atıştı süygön buruttu	*Bu atışmayı seven burutu*
Töbösünön basalı,	*Tepesinden basalım,*
166870 Munun tört tülük malın çaçalı, Keñ	*Bunun dört tür malını saçalım, Geniş*
kandagay şım kiygen,	*kandagay şalvar giymiş,*
Talastan tiyip beesin,	*Talas'tan vurup kısrağını alalım,*
Öltürüp Bakay döösün,	*Öldürüp Bakay devini,*
Cakındasa buruttun	*Yaklaşırsa burutun*
Caynata muştap meesin,	*Beynini ezercesine yumruklayıp,*
Çıgarıp kel buruttun	*Çıkarıp gel burutun*
Kapkaydagı keesin.	*Ta nerelerdeki hıncını.*
Camgır kılıp caa tartıp,	*Yağmur gibi yay çekip,*

Capanı caman salgıla,
Kılça biröön koyboston,
Kırgın kılıp salgıla.
Küpserden darı kübültüp,
Çılgıy candan tüñültüp,
Özöndün selin burgula,
Tak ört öçköndöy kılgıla.
Kıyındarın, şerlerin,
Kırıp iy belin sındırıp,
Kılça küçün taştaba,
Cogotup canın tındırıp,
Akılmanın, şerlerin
Aşkere karmap algıla.
Berenderin, erlerin
Beypayga çoguu salgıla.
Atagıñ balban Cöö külük –
Betteşse salgın çoñ bülük.
Başçıların baylay at,
Kuturgan okşoyt bu burut
Erenderin caylay at!
Kol aldına karasañ
San kol bolso çettegen,
Salışıp uruş kılsa da
Adam alı cetpegen.

Cefayı fena salın,
Kıl kadarını bile komadan,
Kırgın salıp geçin.
Barutluktan barut boşaltıp,
Diri candan umut kestirip,
Vadinin selini çevirin,
Tıpkı ateş sönmüş gibi edin.
Çetinlerini, arslanlarını,
Kırıp belini bükün,
Kıl kadar gücünü esirgeme,
Yok edip canını dindirip,
Akıllısını, arslanlarını,
Açıkça yakalayın.
Yiğitlerini, erlerini,
Hepsini birden derde salın.
Adın pehlivan Yaya-yürük –
Karşılaşınca sal büyük kargaşayı.
Başbuğlarını bağlayıver,
Kudurmuş galiba bu burut,
Erenlerini deviriver!
Buyruğu altına baksan,
Sayısız ordu da olsa çekinen,
Girişip savaş etse de,
İnsan gücü yetmeyen.

Arıslan tişi ötpögön,
Uzun boyluu keñ dalı
Kümüş kemer kurçangan,
Küñgürönüp sumsaygan,
Eñkeyişte er saygan,
Esebi cok kıstalak
Elüüdön katar teñ saygan.
Ceti milek coo kelse,
Ceke aralap bir tiygen.
Altı laşker* kaptasa,
Cürögü sezip kaçpagan.
Kerişkenge müşkül kün
Kez bolgondu baştagan.
Kırgız emes, kıtaydan

Arslan dişi işlemeyen,
Uzun boylu, geniş omuzlu,
Gümüş kemer kuşanan,
Homurdanıp somurtan,
İnişte er saplayan,
Hesabı yok kahrolası,
Elliden sıra sıra denk saplayan.
Yedi milek düşman gelse,
Tek başına dalıp bir vuran.
Altı laşker saldırsa,*
Yüreği sezip kaçmayan.
Çekişene zorlu günü,
Denk gelene yaşatan.
Kırgız değil, Kıtay'dan

	Kıyın tuugan balban al.	*Çetin doğmuş pehlivandır o.*
	Karmaşkandı kaysagan,	*Tutuştuğunu çiğneyen,*
	Kez bolgondu kemirgen,	*Denk geleni kemiren,*
	Çıp etip içer suu berbey	*Bir yudumluk içim su vermeden,*
166920	Ceti ilektey coo kaptap,	*Yedi ilek kadar düşman üşüşüp,*
	Keçee, Talastın suusun burganda	*Hani Talas'ın suyunu çevirende,*
	Coybolot karmap imerip,	*Coybolot'u kavrayıp çevirip,*
	Karoolçunun baarısın	*Gözcülerin hepsini*
	Takır kırıp ciberip,	*Tümden kırıp atıp,*
	Taş sayıngan kıtaydın	*Taş kuşanan Kıtay'ın*
	Tazası bolup aldadı,	*En temizi olup aldattı,*
	Al örttöngön çoçkodon	*O yanıp kül olası domuzdan,*
	Başı açık akıl kalbadı.	*Başı açık akıl kalmadı.*
	Almambet uulu Çoro bar,	*Almambet oğlu Çoro var,*
166930	Al kızıtalak Çorogo	*O kahrolası Çoro'ya*
	Kez kelgen kişi oñobu?	*Denk gelen kişi onar mı?*
	Kakançıga tuulgan	*Kakançı'da doğmuş,*
	Atası duşman Almambet	*Babası düşman Almambet,*
	Bizge salgan çuulgan,	*Bize saldı kargaşayı,*
	Oşol Almambetten tuulgan.	*İşte o Almambet'ten doğmuş.*
	Beren da oşol, bel da oşol,	*Yiğit de o, dayanak da o,*
	Eneden çıkkan şer da oşol.	*Anadan doğma arslan da o.*
	Aylanayın mergenim,	*Kurbanın olayım nişancım,*
	Oşol Külçoronu baylay at,	*O Külçoro'yu bağlayıver,*
166940	Kançoro körsöñ şaylay at!	*Kançoro'yu görürsen nişanlayıver!*
	Kızıl-tazıl kiyinip,	*Rengârenk giyinip,*
	Zıykırlık tonun kie kör.	*Büyülü kürkünü giyiver.*
	Caşıl ala kiyinip,	*Yeşil alaca giyinip,*
	Oşol kızıtalak buruttu	*O kahrolası burutu*
	Talaska aydap kire kör!	*Talas'a sürüp giriver!*
	Oşol Almambet uulu Külçoro	*O Almambet oğlu Külçoro*
	Kırgızga bütkön tuu boldu,	*Kırgız'a doğmuş tuğ oldu,*
	Bu kıtayga tuulgan çuu boldu. Çorogo mende cetebi	*Bu Kıtay'a doğmuş dert oldu. Çoro'ya kul yetişir mi?*
	Erikpey kırdı elimdi,	*Usanmadan kırdı elimi,*
166950	Köp cogottu şerimdi,	*Çok yok etti arslanımı,*
	Köp sındırdı belimdi,	*Çok kırdı belimi,*
	Murun kirgen Dıñşanı,	*Önce girdiği Dınşa'yı,*

Talıkpay cürüp kuturgur	*Yorulmadan gezip kudurmuş,*
Kırgın kıldı mınçanı.	*Kırgın etti bunca yeri.*
Kaltırbay kırdı kanımdı,	*Bırakmadan kırdı hanımı,*
Kaşayttı caman canımdı.	*Kararttı zavallı canımı.*
Karooldo turgan cerinen	*Gözcü durduğu yerinden*
Cöö celdetti karmadı,	*Yaya cellâdı yakaladı,*
Miñ törömdü baş kılıp,	*Bin törem başta olmak üzere,*
166960 Karmagan cerde cayladı.	*Yakaladığı yerde hakladı.*
Aybalta çapçu ıktuumdu,	*Aybalta çalan ustamı,*
Karap kılıp taştadı	*Kul köle edip bıraktı,*
Kança colbors mıktuumdu.	*Nice kaplan yamanımı.*
Talıktırdı tazamdı,	*Yorgun düşürdü seçkinimi,*
Köp ketirdi mazamdı.	*Çok kaçırdı rahatımı.*
Calgız cürüp kuturgur	*Yalnız gezen kudurmuş,*
Köp baştadı buzuktu.	*Çok başlattı fitneyi.*
Kaynagan kıtay, milek el	*Kaynayan Kıtay, milek eli,*
Kapıray kança saldık buzuktu. Külçoro turup caylasak,	*Hayret, nice kargaşaya düştük. Külçoro'yu tutup haklarsak,*
166970 Zazañşa kanı Akayar	*Zazanşa hanı Akayar,*
Tübüñ kırgız bolot dep,	*Soyun Kırgız olur diye,*
Aldap ketti kişimdi.	*Aldatıp götürdü adamımı.*
Atası duşman baçagar	*Babası düşman alçak,*
Momuntip buzdu işimdi.	*Böylece bozdu işimi.*
Saldı eçen şumduktu,	*Saldı nice şeytanlığı,*
Sakçının sanın öltürüp,	*Nöbetçinin nicesini öldürüp,*
Alıp ketti Buuruldu.	*Alıp gitti Buurul'u.*
Aytsa sözdün ebi bar,	*Söylense sözün yeri var,*
Keçee atası Almañ salışıp,	*Hani babası Almambet çarpışıp,*
166980 Ayza karmap, top buzgan	*Mızrak tutup saf bozan,*
Kococaştan okko uçkan.	*Kococaş'tan oka uçmuş.*
Kürdöölüü ayza molu bar,	*Gösterişli mızrağı boldur bunun,*
Almambet kunun kuuymun dep,	*Almambet'in kan bedelini güderim diye,*
Munun ar azap salgan colu bar.	*Bunun nice azap saldığı yolu var.*
Eptüülügü, şerligi,	*Becerikliliği, arslanlığı,*
Caratılgan erligi	*Yaratılıştan erliği,*
Kıstoo, capaa küç körsö	*Sıkıntı, cefa, zor görse,*
Ey, kuykalangan kuturgur	*Ey, yanıp kavrulası kudurmuş,*
Kıtay bolup ketebi?	*Kıtay olur gider mi?*

Mancuu, şibee, soloondu
Bardıgın cıydıñ munçanı,
Alıstap aylım kongon cok.
Alban türlüü alp cıydım,
Akırı Külçoro öñdüü bolgon cok.
Cuykur da eken, şer da eken,
Ayla tapkıç er da eken.
Kızara küygön çok eken,
Kılımda mınday cok eken.
Atañdın körü, Çañdıayak,
Mañküşkö tuunu karmatkan
Mergen eleñ aşıngan.
Bettep Çoro kelgende
Belgilüü cerge caşıngın.
Bolot ok boorgo baylay at,
Bölögün aytıp ketesiñ
Oşo Çoronu caylay at!
Semetey tirüü karmasak.
Serpiş kılar kanı cok.
Bakayın baylap alabız,
Andan bölök kırgızga
Tak topoloñdu salabız.
Bekip atkan bel ketet,
Buruttan eki şer ketet.
Andan kiyin buruttun
Ayçıktuu tuusu cıgılat,

Mançu'yu, Şibe'yi, Solon'u,
Hepsini topladın bunca,
Uzaklaşıp obam konmadı.
Türlü türlü alp topladım,
Sonunda Külçoro gibisi olmadı.
Kurnaz da imiş, arslan da imiş,
Çare bulucu er de imiş.
Kıpkızıl yanan kor imiş,
Devirde böylesi yok imiş.
Hey gidi, Çandıayak,
Manküş'e tuğu tutturan,
Nişancı idin, üstün.
Karşına Çoro gelince,
Belli bir yere gizleniver.
Çelik oku bağrına gömüver,
Ötesini sen anlatırsın,
Şu Çoro'yu deviriver!
Semetey'i diri yakalarsak.
Karşı koyacak hanı yok.
Bakay'ını bağlarız,
Ondan başka Kırgız'a
Tam kargaşayı salarız.
Berkitilmiş bel gider,
Buruttan iki arslan gider.
Ondan sonra burutun
Hilâlli tuğu yıkılır,

Kıymıldabay, bılk etpey,
Añgekke başı tıgılat.
Kıñk etkenin kırabız,
Kızık kılıp buruttu
Kızdarın olco kılabız.
Baatırların soyobuz,
Til bilbegen makoosun
Denekul* kılıp koyobuz.
Aylanayın, Çañdıayak!
Boz adırmak too caman,
Semetey menen Külçoro
Kırgızdan eki coo caman.

Kımıldamadan, kıpırdamadan,
Çukura başı tıkılır.
"Gık" diyenini kırarız,
İbretlik edip burutu,
Kızlarını ganimet ederiz.
Bahadırlarını boğazlarız,
Dil bilmez ahmağını
Denekul ederiz.*
Kurbanın olayım, Çandıayak!
Boz engebeli dağ yaman,
Semetey ile Külçoro,
Kırgız'dan iki düşman yaman.

Böksö colun çalıñız
Kokustan bölünüp kelse cekege
Kelgenden kegiñ algın dep,–
Esebin eptep tabıñız!»
Dep, tapşırdı Koñurbay.
Koñurbay kebi basıldı,
Toru ala celek tuu toldu,
Kulay cargan çuu boldu.
Akıl salbay kalbadı,
Kının degen şerlerin
Çubatuuga saldırıp,
Erenin tandap aldırdı,
Doñuz miner çoñ alpın
Coo aldına saldırdı.
Kırk uruktan al bolup,
Kılımdı kaptap sel bolup,
Ortosunda Koñurbay
Kök tiregen bel bolup.
Kaltırbay koldu aydadı,
Kol cekege çıgarda
Atka oyunçu, cöö külük
Eñ erdigi bilingen,
Kıtay buzularda çıgat dep,
Çoñ dañzaga çiyilgen.
Tuu aldında kan toldu,
Kococaş uulu Çañdıayak
Cekege çıkkan al boldu.
Mergendigi belgilüü

Yamaç yolunu gözleyin,
Kazara ayrılıp gelirse teke teke, Gelenden öcünü al diye, –
Hesabını bir yolunu bulup görün!»
Deyip, buyurdu Konurbay.
Konurbay'ın sözü dindi,
Doru alaca flamalı tuğ doldu,
Kulak yırtan çığlık koptu.
Akıl danışmadan kalmadı,
Çetindir dediği arslanlarını
Geçit resmine dizdirip,
Erenini seçip aldırdı,
Domuza binen büyük alpini
Düşman önüne sürdürdü.
Kırk boydan güç olup,
Âlemi kaplayıp sel olup,
Ortasında Konurbay,
Göğe direk dağ olup.
Bırakmadan orduyu sürdü,
Ordu teke teke çıkacakken,
Ata oyuncu, yaya yürük,
En yiğitliği bilinen,
Kıtay bozulurken çıkar diye,
Büyük deftere çizilen.
Tuğ dibine hanlar doldu,
Kococaş oğlu Çandıayak,
Teke teke çıkan o oldu.
Nişancılığı herkesçe bilinen,

Atın ukkan çoçugan.
Artık mergen, eñ mıktı
Keçee, atasın Manas soygondo
Bala kalıp zor bolgon.
Kiçine cürüp çoñoygon,
Atagın ukkan çoçugan,
Çoñ zıykırdan okugan.
Mergendigi, erdigi
Artık bolgon şerdigi.
Coonu kaysap katıkkan,

Adını duyan ürkmüş.
Üstün nişancı, en yaman,
Hani babasını Manas boğazlayınca,
Çocuk kalıp güçlenmiş.
Küçüklükten gezip serpilmiş,
Ününü duyan ürkmüş,
Büyük büyücüden okumuş.
Nişancılığı, erliği,
Üstün olan arslanlığı.
Düşmanı çiğneyip pişmiş,

Er Çañdıayak atıkkan.
Kalıñ koldon kıykırıp,
Aralap çıktı Koñurbay,
Kezigişe kalgandın
Uzununan salgın dep,
Şaylap çıktı Koñurbay.
Karoolçusu karaçu
Tuu tübündö munara,
Tutanıp ölgön kapırdın
Bul erdigin suraba.
Kırıp iy dep, col berip,
Kan içüüçü balbandan
Miñdey balban mol berip,
Cekege çıktı Çañdıayak.
Temir arkan tordu alıp,
Tegiz kancarkoldu alıp,
Çokmor çaap uruuçu,
Açuusuna tiygende
Aalamga bülük kıluuçu
Alban türlüü candı alıp,
Tüktütaman balası
Çoñ kara döösün koşo alıp.
Ar cagında tümön kol –
Tümön koldon bölünüp,
Kaza bolsom ölöm dep
Atañdın körü Çoñ kara
Bul Çoñ kara emes çoñ balaa.
Kez bolgondu kaysagan

Er Çandıayak diye ün salmış.
Kalabalık ordudan haykırıp,
Yara yara çıktı Konurbay,
Denk gelip karşılaştığını
Boylu boyunca ser diye,
Donatıp çıkardı Konurbay.
Gözcüsünün gözlediği,
Tuğ dibinde minare,
Tutuşup ölen kâfirin
Bu yiğitliğini hiç sorma.
Kırıver deyip, yol verip,
Kan içen pehlivandan
Bine yakın pehlivanı bol bol verip,
Teke teke çıktı Çandıayak.
Demir urgan ağı alıp,
Yalın kancarkolu alıp,
Topuz çalıp vuran,
Öfkesi tuttuğunda
Âleme kargaşa salan,
Türlü türlü canı alıp,
Tüktütaman'ın oğlu,
Büyük kara devini de yanına alıp.
Ardında tümen ordu –
Tümen ordudan ayrılıp,
Kaza gelirse ölürüm diye,
Hey gidi Çon Kara,
Bu Çon Kara değil, büyük bela.
Denk geleni çiğneyen,

Orgoktugu bar eken,
Bir ögüzdü bir cegen
Sorgoktugu bar eken,
Karmaşkandı kaysagan
Bülüktügü bar eken,
Artık balban, cöö külük –
Bul kırgızga salgan çoñ bülük.
Üpçülügü bir toguz,
Alöökönün Koñurbay
Cutkuçtarın şayladı,

Biçiciliği var imiş,
Bir öküzü bir oturuşta yiyen
Oburluğu var imiş,
Tutuştuğunu çiğneyen
Yıkıcılığı var imiş,
Üstün pehlivan, yaya yürük –
Bu, Kırgız'a salınmış büyük bela. Takımı
tastamam bir dokuz,
Alööke oğlu Konurbay
Yutucularını hazırladı,

Bu kırılışpay kalbadı.
Kaardı katuu baştadı,
Kalbay eli çuu turup,
Kırılıp kete taştadı,
Çoñ karanı baş kılıp,
Miñ balbandı kıtaydan
Algan eken Çañdıayak.
Kabılgandı kaysagan
Balban eken Çañdıayak.
Tilge çeçen Çañdıayak
Çeçendigi dagı bar,
Ayzakerden Çañdıayak
Iktuulugu dagı bar.
Coonun aylasın bilgen abıdan
Kerüüdö turdu bakırıp,
Mıktuulugu dagı bar,
Kılıç şiltep, ayza ursa
Kambıldıgı dagı bar.
Aydın karañgısında
Ayzanın uçun atsa cañılgıs
Dañgıldıgı dagı bar.
Ok ötpögön ton kiyip,
Ok cetpegen at minip,
Oolcutup Çañdıayak
Adamdın köönü bölünüp,
Cekege çıktı Çañdıayak
Ala askar toodoy körünüp.
Kerigin minip tuylatıp,
Kelip turdu Çañdıayak
Kez bolgondu kıyratıp.
Ayrı beles kaykañdan

Bu iş kırılışmadan kalmadı.
Kahrı sert başlattı,
Kalmadan halkı çığlık koparıp,
Kırılıp gidedurdu,
Çon Kara'yı baş edip,
Bin pehlivanı Kıtay'dan
Almış idi Çandıayak.
Rast geldiğini çiğneyen
Pehlivan imiş Çandıayak.
Dili düzgün Çandıayak,
Söz ustalığı dahi var,
Mızrakçılar içinde Çandıayak,
El yatkınlığı dahi var.
Düşmanın çaresini iyice bilen,
Yamaçta durdu bağırarak,
Üstünlüğü dahi var,
Kılıç sallayıp mızrak vursa,
Çevikliği dahi var.
Ayın karanlığında
Mızrağın ucunu vursa şaşmayan
Ustalığı dahi var.
Ok işlemez kürk giyip,
Ok yetişmez ata binip,
Sallana sallana Çandıayak,
İnsanın gönlünü bölüp,
Teke teke çıktı Çandıayak,
Ala karlı dağ gibi görünüp.
Kerik'ine binip oynatıp,
Gelip durdu Çandıayak,
Denk geleni kırıp geçirip.
Çatal sırtlı yokuştan

Aşıp çıktı Çañdıayak
Kapıray, adır-küdür kıyanı
Basıp çıktı Çañdıayak.
Kapıray, tula boyu topçuluu,
Toltoygon betin karasañ
Kök temir menen upçülüü
Üç baylanıp çamınıp.

Aşıp çıktı Çandıayak,
Hayret, engebeli sarp yamacı
Basıp çıktı Çandıayak.
Hayret, tüm bedeni düğmeli,
Dolgun yüzüne baksan,
Gök demirle kaplı,
Üç kez kuşanıp davranmış.

Topçulugu bir toguz,
Topçulanıp kamınıp.
Munun kiygeninde teşik cok,
Kez bolgon canda keşik cok.
Kulcuñdaşa ketkender
Kulagıday sırayıp,
Karmalaşa ketkender
Cön ele kül bolguday tırayıp.
Bulçuñu buka belindey,
Kaarlangan örttöngür
Karmaşkandı ceegindey
Kaldañdagan Çañdıayak
Kançoronu kördü ele
Kelbersigen Çañdıayak
«Kirişke köönüñ bar bolso,
Burutum, kel! – dep çakırıp.
Çapçışçu bolsoñ kel burut,
Çapçışar çamañ cok bolso,
Tirüü turup netesiñ?
Kaarlanıp kakaysam,
Burutum, talkan bolup ketesiñ!
Baatır bolsoñ, şer bolsoñ
Bir alışıp körörsüñ.
Alsız bolsoñ burutum,
Bügün sen acaldan murun ölösüñ!
Çamasız bolsoñ sen burut,
Kayra tartkın coluña.
Can kıyar coo keldi dep,
Kabarıñdı ayta bar
Kan Semetey zoruña.

Bu tilimdi albasañ,
Semeteyge barbasañ
Tilegiñe cetesiñ,
Tiktep koysom burutum,
Talkan bolup ketesiñ.
Kıñıldap atıp ölösüñ,
Burutum, kıyamat cayın körösüñ!
Keçee kabarıñda bar beken

Düğmesi tastamam bir dokuz,
Düğmelenip hazırlanmış.
Bunun giydiğinde delik yok,
Denk gelen canda nasip yok.
Yakalaşmaya kalkışanlar
Kulağı gibi kaskatı gerilmiş,
Tutuşmaya kalkışanlar
Düpedüz kül olurcasına serilmiş.
Kası boğa beli gibi,
Hiddetlenmiş, yanıp kül olası,
Tutuştuğunu yiyecek gibi,
Hantal hantal Çandıayak,
Kançoro'yu gördü de,
Kasılıp duran Çandıayak:
«Girişmeye gönlün varsa,
Burutum, gel! – diye çağırıp. –
Çarpışacaksan gel burut,
Çarpışacak gücün yoksa,
Diri durup nedersin?
Hiddetlenip dikilirsem,
Burutum, un ufak olup gidersin!
Bahadırsan, arslansan,
Bir tutuşup görürsün.
Güçsüzsen burutum,
Bugün sen ecelden önce ölürsün!
Dermanın yoksa sen burut,
Geri dön yoluna.
Can kıyan düşman geldi diye,
Haberini iletiver,
Ulun han Semetey'e.

Bu sözümü tutmazsan,
Semetey'e varmazsan,
Dileğine erersin:
Şöyle bir baksam burutum,
Un ufak olup gidersin.
İnleye inleye ölürsün,
Burutum, kıyamet yerini görürsün!
Hani haberin var mıydı,

Tirüülüktö kebimdi al,
Tirüü turgan çagıñda
Külçoro, Bakay şeriñdi al!
Bu tilimdi albasañ,
Talkalaymın canıñdı,
Takır kıram baarıñdı.
Tamıñdı türtüp uratam,
Talıñdı kıyıp sulatam,
Kız-katınıñ olcolop,
Kıyratıp curtuñ çuulatam!
Kanıñdı karap kılbasam,
Kaltırbay curtuñ kırbasam
Çañdıayak bolboy ölöyün!
Seni menen bir çapçışıp köröyün!
Cılkısın tie kaçasıñ,
Açuum menen arbaysam,
Alıstan dümök salamın,
Buyurbasın men seni
Koyon sınduu alamın!
Menin atam mergen çoñ uluk,
Tetigi alıstan keldim toorulup.
Bacıga cıygan san kara
Urunarga too tappay,
Celgen mergen özümmün.
Uruşarga coo tappay,
Kelgen candın özümün.
Kırk eşiktüü Beecinde
Tak kaytarıp catamın,
Dalay alptı öltürüp,
Kızıl kanga batkamın.
Men Kakanga tikken çınarmın,
Ceke çoro seni emes,
Men aalamdı soyup tınarmın.
Karmaşsam karaan salarmın,

Sağlığında sözümü tut,
Diri durduğun çağında,
Külçoro'yu, arslanın Bakay'ı al!
Bu sözümü tutmazsan,
Paramparça ederim canını,
Tümden kırarım hepinizi.
Damını itip yıkarım,
Söğüdünü kesip sererim,
Kızını kadınını ganimet edip,
Kırıp geçirip yurdunu inletirim!
Hanını kul etmezsem,
Bırakmadan yurdunu kırmazsam,
Çandıayak olmayıp öleyim!
Seninle bir çarpışıp göreyim! Yılkısına
dokunup kaçarsın,
Öfkemle büyü salsam,
Uzaktan bela salarım,
Nasip etmesin, ben seni
Tavşan gibi yakalarım!
Benim babam nişancı, büyük ulu,
Ta uzaktan geldim yoklayıp.
Vergiden yığılmış sayısız yılkı,
Vuruşacak dağ bulamayıp,
Koşup gelen nişancı benim.
Savaşacak düşman bulamayıp,
Gelen canın kendisiyim.
Kırk kapılı Beecin'de
Taht bekleyip yatarım,
Nice alpi öldürüp,
Kızıl kana batmışım.
Ben Kakan'a dikilmiş çınarım,
Yalnız çoro seni değil,
Ben âlemi boğazlayıp dinerim.
Tutuşursam karaltı gibi çökerim,

Kaçırgandı kaysagan
Kıl kıyma tuugan kamanmın.
Kaarım kelip kakaysam
Men bir esebin tabarmın

Saldıranı çiğneyen,
Kıl keser doğmuş yaban domuzuyum.
Kahrım gelip dikilirsem,
Ben bir çaresini bulurum.

Atagım körgön çoçugan
Acıdaardın aldında
Altı san bala okugan,
Acıdaardın aldınan,
Altı san bala kırılgan.
Menin atım Çañdıayak
Bedelim körgön çoçugan,
Calgız çıdap okugan.
Düynögö calgız kelgemin,
Nur tögülgön Beecinde
Kapka bakkan mergenmin.
Kıylaga kırgın saldı dep,
Kızıtalak kuu burut,
Seni men cutayın dep kelgemin.
Cılma catsa Kakandın
Özüñ tilep ölümdü,
Kızıtalak kuu burut,
Sen Beecindi nege basasıñ?!
Beylebey koysom cayıña
Meynetti bekem salasıñ,
Baarın tie kaçasıñ,
Atıştı arbın baştaysıñ,
Karaguldun sakalın,
Algaranın kuyrugun
Nege culup taştaysıñ?!
Bilesiñbi, oy burut,
Kakandan kelgen kalk kayda?
Oşol kalk içinde alp kayda?
Oçogor atsa ok ötpös,
Tabılgı caksa çok ötpös,
Küldü badam sıyda ton
Kiyişkeni kelgemin.

Ünüm, göreni ürküten.
Ejderhanın önünde
Altı bölük çocuk okumuş,
Ejderhanın önünden
Altı bölük çocuk kırılmış.
Benim adım Çandıayak,
Heybetim göreni ürküten,
Yalnız dayanıp okuyan.
Dünyaya yalnız gelmişim,
Nur saçılan Beecin'de
Kapı bekleyen nişancıyım.
Nicesine kırgın saldı diye,
Kahrolası kurnaz burut,
Seni ben yutayım diye gelmişim.
Sessizce yatarken Kakan'ın,
Kendin dileyip ölümü,
Kahrolası kurnaz burut,
Sen Beecin'i neden basarsın?!
Aldırmayıp kendi haline bıraksam,
Mihneti sıkı salarsın,
Her şeye dokunup kaçarsın,
Atışmayı bol bol başlatırsın,
Karagul'un sakalını,
Algara'nın kuyruğunu,
Neden yolup atarsın?!
Bilir misin, ey burut,
Kakan'dan gelen halk nerede?
O halk içinde alp nerede?
Oçogor atsa ok işlemez,
Tabılgı yaksa kor işlemez,
Baştan başa badem düzü kaftanı
Giyişip gelmişim.

Senin küyütüñ bardı Kakanga
Tiyişkeni kelgemin
Tolkugan curttu kırdırıp,
Tomsorup kalçu menmenbi?
Sen emes, topon suu cürbös
Beecindi Çındaganda Kançoro

Senin yaktığın dert vardı Kakan'a,
Sataşmaya gelmişim.
Coşan yurdu kırdırıp,
Somurtup kalacak ben miyim?
Sen değil, tufan suyu yürümez
Beecin'i Gerçekten Kançoro

Topoloñ salçu sensiñbi?
Menin berendigim bilingen,
Karmaşkan coonu alar dep,
Bettegendin baarına
Bir kırgındı salar dep,
Menin berendigim bilingen,
Beecindegi çoñ kandın
Dañzasına çiyilgen.
Artıktıgım aşkere
Bereniñe ayt, kanıña ayt,
Belgilüünün baarına ayt!»
Dep, oşentip, Çañdıayak
Kaarın tögüp eleñdep,
Üydöy bolot baltasın
Tükürünüp belendep.
Aybatın salıp arbayıp,
Açuulanıp barbayıp,
Kaarlanıp turdu ele.
Munu körüp Kançoro:
«Cazayıldı balaanı
Körgönü kelgen ekemin,
Mancuu kıtay elinen
Ölgönü kelgen ekemin.
Cekege kelgen Çañdıayak
Eñişpey kantip kalayın,
Eri kıyın eken dep,
Eñteñdep kantip barayın.
Kaalaganım – Çañdıayak
Karmaş kılıp tartayın.
Otura kalıp siybegen,
Etegi cerge tiybegen,
Beecin kalaa cer degen
Önögün canga berbegen.

Örttönüp ketken cılastın
Balbanı kıyın eken dep,
Şaşıp kantip baramın.
Baatır eldin aldına
Kaçıp kantip barayın.

Kargaşaya salacak sen misin?
Benim yiğitliğim bilinmiş,
Tutuştuğu düşmanı alır diye,
Karşısına çıkanın hepsine
Bir kırgın salar diye,
Benim yiğitliğim bilinmiş,
Beecin'deki büyük hanın
Defterine çizilmiş.
Üstünlüğüm apaçık,
Yiğidine söyle, hanına söyle,
Namlı olanın hepsine söyle!»
Deyip, böylece Çandıayak,
Kahrını döküp sağa sola bakınıp,
Ev kadar çelik baltasını
Ellerine tükürüp hazırlayıp.
Heybet salıp gerinip,
Öfkelenip kabarıp,
Hiddetle duruyordu.
Bunu görüp Kançoro:
«Cazayıl denen belayı
Görmeye gelmişim meğer,
Mançu, Kıtay elinden
Ölmeye gelmişim meğer.
Teke teke gelen Çandıayak'la
Boğuşmadan nasıl kalayım,
Eri çetinmiş diye,
Sendeleyip nasıl varayım.
Dilediğim şu: Çandıayak'la
Tutuşup bir çekişeyim.
Çömelip de işemeyen,
Eteği yere değmeyen,
Beecin şehrini yurdum diyen,
İnadını kimseye vermeyen.

Yanıp gitmiş uğursuzun
Pehlivanı çetinmiş diye,
Telaşla nasıl varayım.
Bahadır elin önüne
Kaçıp nasıl varayım.

Çılbır süyröp kan bolboy,
Ce er öltürüp dañ bolboy,
Ce ayza karmap top buzbay,
Ce alışıp cürüp okko uçpay,
Ce çabıştın cayı uşu dep,
Ce çakçelekey çañ bolboy,
Ce bütün cerde payda cok
Bılkıldabay den bolboy,
Adam, Çañdıayak balban eken dep,
Uluktarga, şerlerge,
Ay-aalamdı buy kılgan
Arıslanga, erlerge
Aldırıp salgan emedey,
Antalañdap, enteñdep,
Şaşıp kantip barayın!
Maydanga kirip ton tıtpay,
Ayza kıyrap kan cutpay,
Kaçıp kantip barayın!
Kayrattuu eken, şer da eken,
Ay-aalamdı buy kılçu
Kankor da eken, şer da eken.
Munun arkı atası çoñ uluk,
Bul örttönüp ketken kuturgur
Atayı kelgen toorulup,
Kürdölüü er baş barında
Küçtüüsü mınday dedi dep,
Künümdü kantip bereyin!
Bu küçögön okşoyt kuturgur,
Men bir küpüldöşüp köröyün.
Alsız uulday añtañdap,
Amızım kantip bereyin!
Aylaluu başım barında
It menen alış kılıp köröyün.

Kılıçtaşıp çabışıp,
Acalga ayla tabışıp,
Tulpar oozun buruşup,
Turbay tınbay uruşup,
Küçtüü bolso kapırdan

Yular sürüyüp han olmadan,
Ya er öldürüp ün almadan,
Ya mızrak tutup saf bozmadan,
Ya tutuşup dururken oka uçmadan,
Ya vuruşmanın yeri budur demeden,
Ya allak bullak toz koparmadan,
Ya hiçbir yerde fayda yok,
Kımıldamadan sağ esen durmadan,
Adam, Çandıayak pehlivanmış diye,
Ululara, arslanlara,
Ay-âlemi perişan eden
Arslanlara, erlere,
Yenilip düşmüş gibi,
Apar topar, sendeleyip,
Telaşla nasıl varayım!
Meydana girip kürk yırtmadan,
Mızrak kırılıp kan yutmadan,
Kaçıp nasıl varayım!
Gayretliymiş, arslan da imiş,
Ay-âlemi perişan eden
Hunhar da imiş, arslan da imiş.
Bunun ta atası büyük ulu,
Bu yanıp gitmiş kudurmuş,
Bile bile gelmiş yoklayıp,
Güçlü er başım sağ iken,
Güçlüsü böyle dedi diye,
Günümü nasıl vereyim!
Bu azıtmış galiba kudurmuş,
Ben bir gümbürdeşip göreyim.
Güçsüz oğul gibi şaşkın şaşkın,
Namusumu nasıl vereyim!
Çareli başım varken,
İt ile bir boğuşup göreyim.

Kılıçlaşıp vuruşup,
Ecele karşı çare bulaşıp,
Küheylanın ağzını çevirip,
Durmadan dinmeden dövüşüp,
Güçlü çıkarsa kâfirden,

Böksö adırga cölönüp,
Şayman çarçap, al ketse
Kızıl kanga bölönüp,
Öldümbü dep al ketip,
Dene boydon kan ketip,
Abama anan barayın.
Eri mınday eken dep,
Anan kabar salayın!»
Dep, oşentip Kançoro
Amız oylop kaldı emi.
Er Çañdıayak baatırga,
Karuusu toluk kapırga,
Zıykırı kalıñ ıktuuga,
Beecinden çıkkan mıktuuga
Bılçıldaşıp salışıp,
Bek bet alıp Kançoro
Köktelki oozun burdu ele,
Kaalap kılgan ok ötpös,
Tüz kaçırıp kirdi ele.
Coogo ılayık doolbas
Küpüldötö urdu ele.
Kayran eneñ Kanıkey
Kagışka kiygen sıydañ ton – Saysın dep
coogo bolcogon.
Arıptap oktu sologon.
Munu casap turganda
Semetey kandın kazına
Arbınıraak korogon.
Ayza menen muştasa
Kirip ketpey bıçırap,
Ayzanın uçu çatılgan.
Aybalta menen bir salsa,
Kara coltoy karandan
Altımış mıltık atılgan,
Acalga mintip çatılgan.
Bilbey koysom beker dep,
Ok cañılar beken dep,

Beren eneñ orogon,

Yamaç sırta yaslanıp,
Takat tükenip, güç giderse,
Kızıl kana bulanıp,
Öldüm mü diye derman gidip,
Bedenden kan gidip,
Abama ondan sonra varayım.
Eri böyleymiş diye,
Sonra haber salayım!»
Deyip, böylece Kançoro,
Namusu düşünüp durdu şimdi.
Er Çandıayak bahadıra,
Bileği dolu kâfire,
Büyüsü koyu ustaya,
Beecin'den çıkma seçkine,
Şapır şupur girişip,
Pek yönelip Kançoro,
Köktelki'nin ağzını çevirdi,
Özenle yapılmış ok işlemez,
Dosdoğru saldırıp girdi.
Düşmana layık davulu
Gümbürdete vurdu.
Canım anan Kanıkey'in
Kavgada giyilen düz kaftanı – Saplasın
diye düşmana yormuş.
Harf harf okuyup ok sürmüş.
Bunu yapıp dururken,
Semetey hanın hazinesi
Epeyce eksilmiş.
Mızrak ile dürtse,
Girmeden paramparça,
Mızrağın ucu çatlarmış.
Aybalta ile bir vursa,
Kara uğursuz karaltıdan,
Altmış tüfek atılmış,
Ecelle böyle çatışmış.
Bilmeden kalırsam boşuna diye,
Ok şaşar mı ola diye,

Yiğit anan sarıp sarmalamış,

	Kiçi kazat çatagı	*Küçük gazanın kavgasını*
	Ilayıktap corogon.	*Uygun görüp yormuş.*
	Munu bilbey koysom beker dep,	*Bunu bilmezsem boşuna diye,*
	Ittigimdi biler dep,	*İtliğimi bilir diye,*
167370	Okustan ölsö baldarım	*Kazara ölürse çocuklarım,*
	Aytılmış-mış çın bolso,	*Söylenen söz gerçekse,*
	Tañdı makşar künündö	*Mahşer şafağı gününde*
	Kara eşek kılıp cürör dep.	*Kara eşek edip sürer diye.*
	Keñ köynöktün tazası,	*Geniş gömleklinin en temizi,*
	Zayıp attın badşası	*Kadın kısmının padişahı,*
	Berendigin bilgizip,	*Yiğitliğini bildirip,*
	Bayagı beecay enem kiygizgen.	*O gani gönüllü anam giydirmiş.*
	Atışka kiyip tursun dep,	*Atışta giyip dursun diye,*
	Atışıp çıgıp coo kelse,	*Atışıp çıkıp düşman gelirse,*
167380	Ayabay boyun ursun dep,	*Esirgemeden kendini vursun diye,*
	Kıyşalañdap bılk etpey,	*Yalpalamadan, kıpırdamadan,*
	Duşmanga karşı barsın dep,	*Düşmana karşı varsın diye,*
	Karmaşıp mıktap kalsın dep.	*Tutuşup sıkı dursun diye.*
	Kambıl Çoro kiydi ele.	*Becerikli Çoro giydi onu.*
	Tüpögü kıl, uçu kurç –	*Püskülü kıl, ucu keskin –*
	Uçuna salgan kara kurç.	*Ucuna konmuş kara çelik.*
	Bolotton kuyup somdogon,	*Çelikten döküp yontulmuş,*
	Bolcolu cok sır ayza	*Ölçüsü yok sırlı mızrağı*
	Üñüröytüp Kançoro,	*Doğrultup Kançoro,*
167390	Kaarlanıp bakırıp,	*Hiddetlenip bağırıp,*
	Kanım Manastap uraan çakırıp.	*"Hanım Manas!" diye uran çağırıp.*
	Aldındagı Kökborçuk	*Altındaki Kökborçuk'la,*
	Ayza karmap imerip,	*Mızrak tutup çevirip,*
	Takımga tartıp ciberip,	*Dizinin ardına çekip,*
	Ölçöp ayza sundu ele.	*Ölçüp mızrak uzattı.*
	Bölökbay kılgan sır ayza	*Bölökbay yapımı sırlı mızrağı,*
	A Çañdıayak kapırga,	*O Çandıayak kâfire,*
	Karuusu toluk baatırga,	*Bileği dolu bahadıra,*
	Kaarlangan kapırga	*Hiddetlenmiş kâfire,*
167400	Ok ötpögön kök kübö –	*Ok işlemez gök zırh –*
	Kök kübö tondun beti dep,	*Gök zırh kürkün yüzü diye,*
	Aşaganda maşagan,	*Yedikçe ustalaşan,*
	Kööhardan topçu muştumday,	*Gevherden düğmesi yumruk kadar,*

	Döötü menen dos bolgon	*Davut ile dost olmuş,*
	Körsöñ türü uşunday,	*Görsen görünüşü işte böyle,*
	Köçügüröök çeti dep,	*Kış yanı, kenarı diye,*
	Kalmak eerdin kaşı dep,	*Kalmuk eyerin kaşı diye,*
	Kak cüröktün başı dep,	*Tam yüreğin başı diye,*
	Kaçırıp ayza urdu ele.	*Saldırıp mızrak vurdu.*
167410	Atakesi Çubaktan	*Babası Çubak'tan*
	Artıla tuugan çunaktan.	*Üstün doğmuş afacandan.*
	Balbandıgı başkaça,	*Pehlivanlığı bambaşka,*
	Munun baatırlıgı bir kança. Uñgusun kıldap tolgogon,	*Bunun bahadırlığı kat kat. Sapını kıl gibi buran,*
	Kezenip ayza sunganda,	*Gerinip mızrak uzatınca,*
	Kelişken balban Çañdıayak	*Yakışıklı pehlivan Çandıayak,*
	Canın taştap urganda	*Canını dişine takıp vurunca,*
	Kamçı salsa Köktelki	*Kamçı bassa Köktelki,*
	Irgıp çurap tüyülüp,	*Sıçrayıp fırlayıp toplanıp,*
	Sınıp ketpey sır ayza	*Kırılmadan sırlı mızrak,*
167420	Tüpküç bolup iyilip,	*Sacayağı gibi eğilip,*
	Beecinden çıkkan Çañdıayak	*Beecin'den çıkma Çandıayak,*
	Kak ortogo ayzanı	*Tam ortaya mızrağı,*
	Berendigi bilinip,	*Yiğitliği belli olup,*
	Kıyşañ urup, kılk etpey,	*Yana kaykılmadan, gık demeden,*
	Baatırlıgı başkaça	*Bahadırlığı bambaşka,*
	Ce kıyşalaktap bılk etpey, Kerigine kamçı urup,	*Ya da yalpalamadan, kıpırdamadan, Kerik'ine kamçı vurup,*
	Zıñgıradı kenebey	*Sapasağlam durdu aldırmadan.*
	Kançoronun ayzasın	*Kançoro'nun mızrağını,*
	Saydıñ-koyduñ debesten,	*"Sapladın mı, koydun mu" demeden,*
167430	Kındırına teñebey,	*Kındırasına bile denk tutmadan,*
	Erdik menen şerdikti	*Erlik ile arslanlığı,*
	Egem özü caratıp	*Rabbim kendi yaratıp,*
	Bergen eken çenebey,	*Vermiş ona ölçüsüz,*
	Çapmak bolduñ aylasın,	*Çareyi çarpmakta buldun,*
	Kaarlanıp kakayıp,	*Hiddetlenip dikilip,*
	Çapmak boldu kuturgur	*Çarpmak oldu kudurmuş,*
	Kançoronun ayzasın.	*Kançoro'nun mızrağını.*
	Uñgusu bolot, uçu kurç –	*Sapı çelik, ucu keskin –*
	Uçuna salgan kara kurç.	*Ucuna konmuş kara çelik.*
167440	Mizi karış calcaygan,	*Ağzı karış karış yayvan,*

Örttöngürdün aybalta Şiltegen cerden kan caygan. Kulap kete taştadı.	*Yanıp kül olasının aybaltası,* *Vurduğu yerden kan yağdıran. Yıkılıp gidiverdi.*
Kazınalık Çımaçan Çımaçan usta casagan. Kozu boor kuştan cıydırıp, Tokson usta balbanga Tokmoktotkon karaandı. Barskan menen urdurgan. Sabına altın kerdirgen. 167450 Mizin ulap kördürgön, Coogo ılayık bolcogon. Colu katkan Beecindin Çoñ ustası oñdogon. Taş çapsa, kak carılgan, Mizinen ört cabılgan. Kara caak aybalta Karmay kalıp imerip, Salıp kelip ciberip, Çapkan kezde sır ayza 167460 Kak ortodon bölünüp, Özüñ körgön Çañdıayak Al Kançoro baatırga Kerilip ayza saldı ele. Taamay ayza cetti ele, Taş muştagan emedey, Ok ötpöskö tiygende Talkan bolup ketti ele. Karmaş cayı uşunday Kaardı katuu baştadı. 167470 Al Çañdıayak sayganda, Çubaktın uulu Kançoro Eerden artı kıltayıp, Üzöñgüdön but tayıp, Çuunu mınday baştadı. Çuulgandı er çoroñ	*Hazinelik Çımaçan,* *Çımaçan usta yapmış.* *Kuzu bağırlı kuştan toplatıp,* *Doksan usta pehlivana,* *Tokmaklatmış karaltıyı.* *Balyoz ile vurdurmuş.* *Sapına altın gerdirmiş.* *Ağzını ekleyip baktırmış,* *Düşmana layık yormuş.* *Yolu kurumuş Beecin'in* *Büyük ustası onarmış.* *Taşa çalsa, tam yarılırmış,* *Ağzından ateş saçılırmış.* *Kara çeneli aybaltayı* *Kavrayıp çevirip,* *Sallayıp gönderip,* *Çaldığı anda sırlı mızrak* *Tam ortadan bölünüp,* *Kendin gördüğün Çandıayak,* *O Kançoro bahadıra,* *Gerinip mızrak saldı.* *Mızrak tam yerine yetişti,* *Taş yumruklamış gibi,* *Ok işlemeze değince,* *Un ufak olup gitti.* *Tutuşmanın hali böyle,* *Kahrı sert başlattı.* *O Çandıayak saplayınca,* *Çubak'ın oğlu Kançoro,* *Eyerden arkası kayıp,* *Üzengiden ayağı kayıp,* *Kargaşayı böyle başlattı.* *Feryadı er çoron,*
Eki öñürü kaldaktap,	*İki eteği sallanıp,*

Eki butu şaldaktap,
Esi ketip çoronun
Eki közü alaktap.
Keñ düynönü ört bolup,
Kelbersigen törönü
Bir körüügö çoronun
Eki közü ört bolup.
Bu dünüyö tar bolup,
Kıraanı Külçoronu
Bir körüügö zar bolup,
Içi-tışı çok bolup,
Çılgıy içi ört-calın
Çıday albay çok bolup,
Okoro tüygön ak tizgin
Oñdop kolgo alalbay,
Öbök coldoş Üzöñgü,
Kayran buttu malalbay.
Közü alaktap, es cıybay,
Körgönü uşul çoronun,
Kıraan Çubak kuuganı,
Enekesi tuuganı.
Moynuna tumar takkanı,
Semetey beren bakkanı,
Mınday kaygı müşküldü
Başka tüşüp bölö elek,
Er Kançoro bolgonu
Mınday işti körö elek,
Can koybogon Çañdıayak
Caylap keter beken dep,
Kıymıldatpay kolumdu
Caylap keter beken dep,
Çuulganduu kızıtalak
Çubaktın uulu eken dep,
Ay-aalamdı buy kılgan
Çunaktın uulu eken dep,
Eki kolum teñ baylap,
Eki közüm teñ çukup,
Baylap keter beken dep.

İki ayağı sarkıp,
Aklı gidip çoronun,
İki gözü fıldır fıldır.
Geniş dünya ateş kesilip,
Kasılıp duran töreyi
Bir görmeye çoronun
İki gözü ateş olup.
Bu dünya dar olup,
Kartalı Külçoro'yu
Bir görmeye hasret kalıp,
İçi dışı kor olup,
Ham içi ateş-alev,
Dayanamayıp kor olup,
Sımsıkı düğümlü ak dizgini
Düzeltip ele alamayıp,
Dayanak yoldaş üzengiye,
Zavallı ayağını basamayıp.
Gözü fıldır fıldır, aklını derleyemeden,
Gördüğü şudur çoronun:
Kartal Çubak'ın kovaladığı,
Anasının doğurduğu.
Boynuna muska taktığı,
Semetey yiğidin beslediği,
Böyle kaygı, böyle müşkül,
Başına daha düşmemişti,
Er Kançoro olalı,
Böyle iş görmemişti.
Can komaz Çandıayak,
Haklayıp gider mi diye,
Kımıldatmadan kolumu,
Haklayıp gider mi diye,
Kargaşalı kahrolası,
Çubak'ın oğluymuş diye,
Ay-âlemi perişan eden
Afacanın oğluymuş diye,
İki kolumu birden bağlayıp,
İki gözümü birden oyup,
Bağlayıp gider mi diye.

Balban da eken, şer da eken
Ay-aalamdı buy kılgan
Ayabagan er da eken.
Çapçışıp çamaa kelebi,
Munu menen çabışıp mende
ceñebi!
Çama çarçap, al ketip,
Körmök boldu Kançoro.
Er Çañdıayak balbandan
Ölmök boldu Kançoro.
Körünö çokmor urganda,
Köp betteşip turganda
Köpkök temir kalkanı
Körsöñ balban uşunday –
Talkan bolup kalganı.
Bulkuşkanda ok ötpös,
Çıkkan eken daldalı.
Baatır Kançoro mintip turganda,
Altımış kıtay, kırk törö
Ar cagınan çuu koyup,
Cana keldi balbanı,
Karasa közgö ilinbey,
Kaysı ekeni bilinbey,
Aralaşıp kalganı.
Uygu-tuygu cekelep,
Balban ayza salarda,
Çubaktın uulu çunaktı
Emi baylap alarda,
Tuuçunak tulpar at minip,
Tuu kuyrugun çart tüyüp,
Tuu karmagan babañız
Emi Sarı kan keldi karañız!
Baykuş Bakay kandın Baytaylak
Mañdayına cetti ele,
Kozgolbogon çoñ çuuga
Koşuluşa ketti ele.
Car kıyaluu col menen,
Kırgızdan kırk kol menen
Sarı kandın Kalıgı

Pehlivan da imiş, arslan da imiş,
Ay-âlemi perişan eden,
Esirgemez er de imiş.
Çarpışmaya güç yeter mi,
Bununla vuruşup bir kul
yenebilir mi!
Takat tükenip, güç gidip,
Görecek oldu Kançoro.
Er Çandıayak pehlivandan
Ölecek oldu Kançoro.
Göz göre topuz vurunca,
Çok karşılaşıp durunca,
Masmavi demir kalkanı,
Görsen pehlivan böyledir –
Un ufak olup gitti.
Çekişip silkişince ok işlemez
Siperi çıkmış meğer.
Bahadır Kançoro böyle dururken,
Altmış Kıtay, kırk töre,
Öte yandan çığlık koparıp,
Yine geldi pehlivanı,
Baksa göze ilişmeden,
Hangisi olduğu bilinmeden,
Birbirine karıştılar.
İtiş kakış teke teke,
Pehlivan mızrak salacakken,
Çubak'ın oğlu afacanı,
Artık bağlayıp alacakken,
Tuuçunak küheylana binip,
Tuğ kuyruğunu çat düğümleyip,
Tuğ tutan atanız,
İşte Sarı han geldi, bakınız!
Zavallı Bakay hanın Baytaylak'ı,
Karşısına yetişti,
Yerinden kopmaz büyük kargaşaya
Katılıp gitti.
Yar kıyılı yol ile,
Kırgız'dan kırk bölükle,
Sarı hanın Kalık'ı,

Keçee, kaldaydın tuusun kıyratıp, Ölüp catkan köptü kör.
Kırgızga paydası tiygen carıgı
Karaanı san kol alıstan.
Erge ılayık kara kök
San kol menen salışkan.
Kaptalınan er Kalık
Bir cagınan cetti ele.
Kanduu kanga kanışıp,
Bılçıldaşıp salışıp,
Erendin cayı uşunday
Aralaşa ketti ele.
Kıtaydın kırk törösün
Ugup tur, añgemesin!
Baytaylak sayıp ötüp cür,
Arkasınan Kalıgı
Kamınıp başın kesip cür.
Tuuçunagın tuylatıp,
Sayıp cüröt Sarı kan.
Bet alganın kıyratıp,
Alp-döö antip turuşup,
Can ayabay uruşup,
Kerigine kamçı urup,
Kelip cetti Çañdıayak
Kaar saldı bakırıp,
Kakandap uraan çakırıp.
Şamdagayı bolcolsuz
Şapıldadı Çañdıayak.
Araan ooz, sır cebe
Ala koyup cüz attı,
Aydalıda oçogor
Ala koyup miñ attı.
Camgır kılıp, caa tartıp,
Möndür kılıp ok attı.
Arkasında cazayıl
Anı menen miñ attı.
Kuday betin körgözbö,
Camgırdı kör, oktu kör,

Hani kalday'ın tuğunu deviren, Ölüp yatan çoğu gör.
Kırgız'a faydası değen ışığı,
Karaltısı sayısız ordu, ta uzaktan.
Ere layık kara gök,
Sayısız orduyla çarpışan.
Yandan er Kalık,
Bir yandan yetişti.
Kanlı kana kanışıp,
Şapır şupur girişip,
Erenin hali böyledir,
Karışıp gitti.
Kıtay'ın kırk töresini —
Dinleyedur hikâyesini!
Baytaylak saplayıp geçedursun,
Ardından Kalık'ı,
Davranıp başını kesedursun.
Tuuçunak'ını oynatıp,
Saplayıp gider Sarı han.
Karşısına geleni kırıp geçirip,
Alp-dev öyle duruşup,
Can esirgemeden vuruşup,
Kerik'ine kamçı vurup,
Gelip yetişti Çandıayak,
Kahır saldı bağırıp,
"Kakan!" diye uran çağırıp.
Çevikliği ölçüsüz,
Şakır şakır Çandıayak.
Yayvan ağızlı sırlı okla,
Alıp koyup yüz attı,
Omzundaki oçogorla,
Alıp koyup bin attı.
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok attı.
Ardındaki cazayıl,
Onunla bin attı.
Kuday yüzünü göstermesin,
Yağmuru gör, oku gör,

Caynay tiygen çoktu kör.	*Kaynaşıp değen koru gör.*
Ok aldında tompoyup,	*Ok altında tümseklenip,*
Ceti künü aralap,	*Yedi gün içinde dolaşıp,*
Cetimiş cerden cara cep,	*Yetmiş yerden yara yiyip,*
Köktön kögörüp cıldız tutuldu,	*Gökte gövermiş yıldız tutuldu,*
Ölöründö Sarı kan	*Öleceği sıra Sarı han,*
San koldon kaçıp kutuldu.	*Sayısız ordudan kaçıp kurtuldu.*
Kıyın eken Çañdıayak	*Yamanmış Çandıayak,*
Kırgındı kıyın salganı,	*Kırgını yaman salışı,*
167600 Ada kıtaydan çıkkan balbanı.	*Ta Kıtay'dan çıkma pehlivanı.*
Cazayıl ogu cañılıp,	*Cazayıl oku denk gelip,*
Capanı eçak körüptür,	*Cefayı çoktan görmüş,*
Sarı kandın er Kalık	*Sarı hanın er Kalık'ı,*
Beçara ok cañılıp ölüptür.	*Zavallı, oka gelip ölmüş.*
Kalık okko uçkanda	*Kalık oka uçunca,*
Bakay kandın Baytaylak	*Bakay hanın Baytaylak'ı,*
Cebeden murun cetti ele,	*Okdan önce yetişti,*
Cetken cerde Çañdıayak	*Yettiği yerde Çandıayak*
Berendi sayıp öttü ele,	*Yiğidine saplayıp geçti.*
167610 Baytaylak balban sayganda	*Baytaylak pehlivanı saplayınca,*
Saydıñ-koyduñ degen cok.	*"Sapladın mı, koydun mu" demedi.*
Cetkileñ eken Çañdıayak,	*Yetkinmiş Çandıayak,*
Cön ele cel tiygendey bolgon cok.	*Sanki yel değmiş gibi bile olmadı.*
Kaarı kelip kakayıp,	*Kahrı gelip dikilip,*
Colum üydöy çoyunbaş,	*Yol çadırı kadar demir topuz,*
Coluñ bolgon kapırdan,	*Yolu açık kâfirden,*
Colborston oolak kaç!	*Kaplandan uzak dur, kaç!*
Kara uñguluu çoyunbaş	*Kara saplı demir topuzu*
Karmay kalıp imerdi,	*Kavrayıp çevirdi,*
167620 Bakaydın uulu Baytaylak	*Bakay'ın oğlu Baytaylak'ın*
Başka salıp ciberdi.	*Başına çalıp gönderdi.*
Kaarluu tuugan kapırdın,	*Hiddetle doğmuş kâfirin,*
Kan Çañdıayak baatırdın	*Han Çandıayak bahadırın,*
Çapkanında dal cetti,	*Vuruşu tam yerini buldu,*
Töbö söögü bırkırap	*Tepe kemiği paramparça,*
Baytaylaktan al ketti,	*Baytaylak'tan güç gitti,*
Başı ketti bırkırap,	*Başı gitti parçalanıp,*
Canı ketti çırkırap.	*Canı gitti feryat edip.*

Kırgın salıp Çañdıayak
Kaarlanıp bakırdı,

Can coldoşu Çoñkara alp
Çoñkara alptı çakırdı.
Ceti batman buuday cep
Dan cıttangan Çoñkara alp
Ceti miñ döönü öltürüp
Kan cıttangan Çoñkara alp
Altı batman buuday cep
Dan cıttangan Çoñkara alp
Altı miñ döönü öltürüp
Kan cıttangan Çoñkara alp.
Özü Çoñ-Dıñşada tuulgan
Çoñkara alp kelip kirdi emi.
Baatırlıgıñ, şerligiñ
Salbaysıñbı Çoñkara alp!
Taş korgonuñ talkalap,
Takır kılıp buruttu
Albaysıñbı Çoñkara alp!
Alptık, şerlik küçüñdü
Salbaysıñbı Çoñkara alp,
Kaldaydagı kapırga,
Kan Koñurbay baatırga
Süyünçülöp bul işti
Barbaysıñbı Çoñkara alp!
Eç bolboso Çet-Beecindin
kandıgın Kayran başka bir müşkül
Süyünçügö bıyıl cıl
Albaysıñbı Çoñkara alp!
Kırgındı kızık salalı,
Birindetip alptarın
Takır baylap alalı.
Çubaktın uulu çunaktı
Kaçırga baylap artıñız,
Ezelki kegin aluuga
Bayagı Ezkaraga tartıñız.
Altı künü er baylap,
Añgemeni salsın de,

Kırgın salıp Çandıayak,
Hiddetlenip bağırdı,

Can yoldaşı Çonkara alp —
Çonkara alpi çağırdı.
Yedi batman buğday yiyip,
Tahıl kokan Çonkara alp,
Yedi bin devi öldürüp,
Kan kokan Çonkara alp,
Altı batman buğday yiyip,
Tahıl kokan Çonkara alp,
Altı bin devi öldürüp,
Kan kokan Çonkara alp.
Kendisi Çon-Dınşa'da doğmuş,
Çonkara alp gelip girdi şimdi.
Bahadırlığını, arslanlığını,
Salmaz mısın Çonkara alp!
Taş kalesini parçalayıp,
Tümden edip burutu,
Almaz mısın Çonkara alp!
Alplik, arslanlık gücünü,
Salmaz mısın Çonkara alp,
Kalday'daki kâfire,
Han Konurbay bahadıra,
Müjdeleyip bu işi,
Varmaz mısın Çonkara alp!
Hiç değilse Çet-Beecin'in
hanlığını Zavallı başa bir müşkül,
Müjdelik olarak bu yıl,
Almaz mısın Çonkara alp!
Kırgını seyirlik salalım,
Birer birer alplerini,
Tümden bağlayıp alalım.
Çubak'ın oğlu afacanı,
Katıra bağlayıp yükleyiniz,
Ezelki öcünü almaya,
O bildik Ezkara'ya çekiniz.
Altı gün er bağlayıp,
Hikâyesini anlatsın deyin,

Kızıtalak buruttan	*Kahrolası buruttan,*
Ezelki kegin alsın de,	*Ezelki öcünü alsın deyin,*
Çubaktın kılgan kılıgın	*Çubak'ın ettiği ettiğini,*
Uşu çunaygırdan alsın de!	*Şu afacandan alsın deyin!*
Baylap salıp munusun,	*Bağlayıp koyup bunu,*
Cana kankordun uulu kapırga,	*Bir de hunharın oğlu kâfire,*
Kan Semetey baatırga	*Han Semetey bahadıra,*
Eline elçi salalı,	*Eline elçi salalım,*
Eski ooru uşul bolot dep,	*Eski dert işte bu olur diye,*
Itten ezelki kekti alalı.	*İtten ezelki öcü alalım.*
Cazayıl atıp, caa tartıp	*Cazayıl atıp, yay çekip,*
Munu menen Çañdıayak,	*Bununla Çandıayak,*
Kançorogo ceteli,	*Kançoro'ya yetişelim,*
Zorduguna köngön cok,	*Zorbalığına boyun eğmedi,*
Külçorodon ayrılıp,	*Külçoro'dan ayrılıp,*
Alışka kelip kayran baş	*Boğuşmaya gelip zavallı baş,*
Torgo tüşmök ekenmin.	*Tuzağa düşecekmişim.*
Tüşsöm ırgıp çıgalgıs,	*Düşsem sıçrayıp çıkılmaz,*
Orgo tüşmök ekenmin,	*Çukura düşecekmişim,*
Ölümgö başım kıyılıp,	*Ölüme başım kıyılıp,*
Adam, colgo tüşmök ekenmin.	*Adam, yola düşecekmişim.*
Adam, kulaç ursa çıgalgıs,	*Adam, kulaç atsa çıkılmaz,*
Suuga tüşmök ekenmin.	*Suya düşecekmişim.*
Kurgan can kaçıp kutulgus,	*Zavallı can kaçıp kurtulamaz,*
Adam, duuga tüşmök ekenmin.	*Adam, kavgaya düşecekmişim.*
Ayıkpagan bir azap	*İyileşmez bir azaba,*
Çuuga tüşkön ekenmin.	*Kargaşaya düşmüşüm meğer.*
Körgönü kelgen ekenmin,	*Görmeye gelmişim meğer,*
Çamaa çarçap, al ketip,	*Takat tükenip, güç gidip,*
Deneden kara kan ketip,	*Bedenden kara kan gidip,*
Uşul coldo kayran can	*Bu yolda zavallı can,*
Ölgönü kelgen ekenmin,	*Ölmeye gelmişim meğer,*
Kişi körbös müşküldü	*Kimsenin görmediği müşkülü,*
Körgönü kelgen ekenmin.	*Görmeye gelmişim meğer.*
Çımınday candı kıtayga	*Sinek kadar canı Kıtay'a,*
Bergeni kelgen ekenmin.	*Vermeye gelmişim meğer.*
Kalayman tüşüp, kan ölüp,	*Kıyamet kopup, han ölüp,*
Karaandardın baarı ölüp,	*Karaltıların hepsi ölüp,*

Mınday Kuday urarbı?
Başıma tüşüp bir müşkül
Körgönü kelgen ekenmin.

Böyle mi çarpar Kuday?
Başıma bir müşkül düşüp,
Görmeye gelmişim meğer.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kurşun Yağmurunda Aslanlar: Çandıayak'ın Büyüsü ve Külçoro'nun Narası

Tutsak düşen Kançoro, "arka olacak Kırgız yok, ayırıp kurtarıveren Bakay abam burada yok" diye kara bahtına ağıt yakarken, Talas'ta Külçoro yerinde duramaz: Bakay'dan izin dileyip ikiz kuzusundan ayrı kalamayacağını söyler ve Kançoro'nun haberini almak için düşman gözcüsüne doğru yola çıkar. Aynı demde ordunun önünde bizzat Semetey, ok geçmez örtüsüne bürünmüş Buurul'uyla, çiltenleri — gök pars, kaplan, ejder ve Alpkarakuş — yanı sıra süzülerek Çandıayak'ın karşısına dikilir. Kococaş oğlu kurnaz nişancı, bu heybet karşısında bir an "şu er benim erim olsaydı" diye içinden geçirse de, atalarının öcünü almak için iki çorayı yan yana bağlamayı kurar.

Külçoro, Çoñkara alpin göç evi kadar gürzünü orta yerinden parçalayıp Hıtay'ın belini bükerken, Çandıayak büyüye sarılır: günü geceye çevirir, gökten altı koldan dolu boşaltır, fitilli tüfeği ve sırlı oklarıyla Semetey'e bin kez atış eder. Kanıkey ananın diktiği Akolpok ile babadan kalan Akkelte kurşunu geçirmez ama Buurul'un gücü tükenir; on sekiz kat kuşatılan bozkurt sultan, ordunun ortasında Kaf Dağı gibi tek başına dikilir. Ağabeyinin bu ibretlik halini gören Külçoro "Han Manas!" narasıyla göğü yaran ordunun içine tek başına dalar, ağı çözüp dağıtır; artık Semetey ile çorası

mızrakları yan yana, omuz omuza vuruşmaktadır. Don değiştirip kızıl ve yeşil giyen Çandıayak ise yamaçtan yağmur gibi ok ve kurşun yağdırmayı sürdürür.

KÜNYE — KEY FACTS

- Tutsak Kançoro, yardımına yetişecek Bakay'ın ve kardeşi Külçoro'nun yokluğuna yanarak uzun bir ağıt yakar (seg161).
- Külçoro, Bakay'dan izin alıp Kançoro'nun haberini almak ve Koñurbay'la tutuşmak için düşmana doğru tek başına yola çıkar (seg161).
- Semetey, ok geçmez örtülü Buurul'uyla ve gök pars, kaplan, ejder, Alpkarakuş gibi koruyucu çiltenleriyle Çandıayak'ın karşısına çıkar (seg161–162).
- Külçoro, Çoñkara alpin koca gürzünü orta yerinden vurup parçalar; Çandıayak iki çorayı birden bağlamayı tasarlar (seg162).
- Çandıayak büyüyle günü karartıp dolu yağdırır, Semetey'e bin kez tüfek ve ok atışı yapar; Akolpok ile Akkelte töreyi ölümden korur (seg162–163).
- On sekiz kat kuşatılan Semetey'i, "Han Manas!" narasıyla orduya tek başına dalan Külçoro yarıp kurtarır; ikisi omuz omuza savaşır (seg163).

KIRGIZCA · LATİN YAZIMI	TÜRKÇE ÇEVİRİ
Adam kıcıldagan kıtaydan	*İnsan kaynayan Kıtay'dan*
Ölgönü kelgen ekenmin.	*Ölmeye gelmişim meğer.*
167710 Capa müşkül bul elden	*Cefa, mihnet bu elden*
Körgönü kelgen ekenmin.	*Görmeye gelmişim meğer.*
Menin bel tayangan belim cok,	*Bel bağladığım dayanağım yok,*
Boz kise belge kurçangan,	*Boz kese beline kuşanmış,*
Berenim kolgo tüştü dep,	*Yiğidim ele düştü deyip,*
Ce bel baylap kirçü elim cok. Ölümdön	*Ne bel bağlayıp girecek elim yok. Ölümden*
başın ayabay	*başını esirgemeden*
Kaçıp kirer tokoy cok,	*Kaçıp sığınacak orman yok,*
Kara kılar kırgız cok,	*Arka olacak Kırgız yok,*
Baykuştugum sında cok.	*Biçareliğimin eşi yok.*
Atıştı mıktap salışçu,	*Atışmayı sıkı kızıştıran,*
167720 Acıratıp aluuçu	*Ayırıp kurtarıveren*
Aykölüm Abam mında cok!	*Ayköl Abam burada yok!*
Müşküldü kenen çaçuuga,	*Müşkülü genişçe dağıtmaya,*
Kabagım carık açuuga	*Çatık kaşımı açmaya*
Minip alıp kaçuuga	*Binip alıp kaçmaya*
Astımda tulpar buudan cok.	*Altımda tulpar küheylan yok.*
Tay-kunanday tebişken,	*Tay-kunan gibi tepişen,*
Talaşıp emçek emişken	*Yarışıp meme emişen*
Ce Külçoro öñdüü tuugan cok.	*Ne Külçoro gibi kardeş yok.*
Kankorum abam Semetey	*Hunhârım abam Semetey*
167730 Arman kılam sında cok.	*Hasret çekerim, dengi yok.*
Aylamdı kenen tabışıp	*Çareme bolca çare bulup*
Atıştı arbın salıçu,	*Atışmayı çokça kızıştıran,*
Acıratıp alıçu	*Ayırıp kurtarıveren*
Abakem Bakay mında cok.	*Abam Bakay burada yok.*
Kök sülöösün börk kiyip,	*Gök vaşak börkünü giyip,*
Kök ala kalkan kolgo alıp,	*Gök ala kalkanı ele alıp,*
Kök nayzasın bulgalap	*Gök mızrağını sallayıp*
Kökcalım Bakay abakem	*Bozkurdum Bakay abacığım*
Körünöö karap tursaçı.	*Görünüp bakıp dursaydı.*
167740 Kömkörülüp ayza urup,	*Kapaklanıp mızrak vurup,*
Kömülgön kıtay kalıñ curt	*Gömülesi Kıtay kalabalık yurt*
Bu zordugun kılsaçı.	*Bu zorbalığı bir yapsaydı.*

Aç aykırık, kuu süröön
Özöndün suusun maylagan,
Öçöşünö kelgende
Öz atasın caylagan,
Tulañdı cerdi tutantıp,
Kara suunu kan kılgan,

Aç haykırış, kuru nara
Vadinin suyunu yağlayan,
Öç almaya geldiğinde
Öz babasını haklayan,
Otlu yeri tutuşturup,
Kara suyu kan eyleyen,

Buuruldun oozun bursaçı.
Opol-Toodoy körünüp,
Kını cok kılıç baylanıp,
Kırgınga cakın caylanıp,
Altı tümön coo kelse,
Aralap kirip kol salgan,
Taştı buzup col kılgan,
Dalay cerdi el kılgan,
Kezikkendi kent kılgan,
Alışsa coonu ment kılgan.
Kaarlanıp kaçırsa,
Belgilüü cerden küç çıkkan.
Begireek cini karmasa,
Betinen beş baypaktık cün çıkkan.
Sıyagı sırttan kaarı küç,
Katılgandı kılgan tüz.
Karaanı mıktuu kaarı küç,
Kabılan karap tursaçı!
Kabılan karap turganda,
Kaptap kirip bu kıtay
Bu zorduktu kılsaçı.
Çın beren közü turganda,
Çırkıratıp bu kıtay
Anan canım kıysaçı.
Baştatan ak bolot elek ketilgen,
Atadan cetim uul bolup,
Azıp cürüp cetilgen.
Bir töşökkö catışkan,
Bir kızıkka batışkan,
Toygo toksondu karmap soyuşup,
Attardı uykaş koyuşkan.
Kazını çaynap cegizgen,

Buurul'un başını çevirip gelseydi.
Opol Dağı gibi görünüp,
Kınsız kılıç kuşanıp,
Kırgına yakın yerleşip,
Altı tümen düşman gelse,
Dalıp girip saldıran,
Taşı bozup yol eyleyen,
Nice yeri il eyleyen,
Rast geleni kent eyleyen,
Tutuşsa düşmanı sersem eyleyen.
Kükreyip saldırdığında,
Belli yerinden güç fışkıran.
Biraz daha öfkesi tuttuğunda,
Yüzünden beş çoraplık yün çıkan.
Görünüşü sırttan, kahrı güçlü,
Sataşanı dümdüz eden.
Karaltısı heybetli, kahrı güçlü,
Kaplan bakıp dursaydı!
Kaplan bakıp dururken,
Üşüşüp girip bu Kıtay
Bu zorbalığı yapsaydı ya.
Gerçek yiğidin gözü önündeyken,
Çığlık attırıp bu Kıtay
Sonra canıma kıysaydı ya.
Baştan beri ak çeliktik, kertilmiş,
Babadan yetim oğul olup,
Sürüne sürüne yetişmiş.
Bir döşekte yatışan,
Bir keyfe birlikte dalan,
Toyda doksanı tutup boğazlayıp,
Atlarına uyaklı ad koyan.
Kazıyı çiğneyip yediren,

Bir emçekti emizgen.
Coogo kirsek şart uykaş,
Elde cürsök atı uykaş,
Tirüülüktö kıygandaş,

Ölüp kalsak ıymandaş
Külçoro cakın tuuganım,
Kagılayın kurbaldaş.
Koyubuz birge korooloş,
Aşıbız birge coroolos.
Eriksek elik atışkan,
Erikpesek Talasta
Erkin oynop catışkan.
Kımız içip, kız oynop
Kızıkka çoguu batışkan.
Küröş kılsak bilekteş,
Tirüü cürsök tilekteş.
Sebildi tonu seksen tört –
Şer atalgan Külçorom
Serp algan cagı kızıl ört,
Sekiden karap tursaçı,
Kırk uruu kıtay kakan el
Bu korduktu kılsaçı!
At uykaş mintip turganda,
Menin Külçorom karap tursaçı! Kaptap kirdi bıkıldap.
Çoñkara menen Çañdıayak
Zorduktu anan kılsaçı!
Karap tursa Külçorom
Baatırlıktı salsaçı,
Kalıñ kıtay kırk kan el
Anan baylap alsaçı!
Kolgo tüşkön kayran baş
Kayaşa aytıp, til aytpay,
Arañ ölmök ekenmin.
Adam, eki kolum bayloodo,
Eki közüm caynoodo.
Emne kılıp iet dep,

Aynı memeden emişen.
Düşmana girsek atılışımız uyak,
El içinde gezsek adımız uyak,
Dirlikte can yoldaşı,

Ölüp kalsak imandaş
Külçoro yakın kardeşim,
Kurban olayım yaşıtım.
Koyunumuz bir ağılda,
Aşımız birlikte, sofradaş.
Sıkılsak karaca vuran,
Sıkılmazsak Talas'ta
Özgürce oynayıp yatan.
Kımız içip, kızla oynayıp
Keyfe birlikte dalan.
Güreş tutsak bilekteş,
Sağ gezersek dilekteş.
Zırhlı kürkü seksen dört –
Arslan denen Külçorom
Göz attığı yanı kızıl yangın,
Sekiden bakıp dursaydı,
Kırk boy Kıtay, Hakan ili
Bu hakareti yapsaydı ya!
Atlar uyaklıyken o böyle,
Benim Külçorom bakıp dursaydı! Üşüşüp girdi kaynaşıp.
Çonkara ile Çandıayak
Zorbalığı ondan sonra yapsaydı!
Bakıp dursa Külçorom
Bahadırlığını gösterseydi,
Kalabalık Kıtay, kırk hanlı el
Ondan sonra bağlayıp alsaydı!
Ele düşen zavallı baş
Karşılık veremeden, söz diyemeden,
Güçbela ölecekmişim.
Ey insan, iki kolum bağlıdır,
İki gözüm dört dönmede.
Bana neler edecek deyip,

Adam, men aram ölmök ekenmin.
Atañdın körü, Çañdıayak
Baylap alsa bul kıtay
Başıma kook salat, ee.
Cörgömüştöy süyrötüp,
Cañcuuga alıp barat, ee,
Atası mınday kılgan dep,
Koluna tiysem kırk törö

Kapkayda kegin alat, ee.
Kapçıgay başım col bolup,
Kanzaada başım kor bolup,
Çegege kolum baylanıp,
Çımınday canım karmalıp,
Ölömbü kıtay kolunan?
Uşuntip kor bolup cürüp sandalıp,
Bolkulday basıp ayanıp,
Bolbos boldu Kançoro,
Sır nayzanı tayanıp,
Mına oşondo Çandıayak
Kaar salıp bakırdı,
Karma burut kuldu dep,
Çoñkara alptı çakırdı.
Celdetteri cetimiş
Cerge batpay bılkıldap,
Mañgübönün döölörü,
Büt uruştun eeleri
Kancar attuu kalkı bar,
Karmaşkandı soo kılbay,
Baylap keter saltı bar.
Baatır tiyse baylagan
Al kıtaydın arkı bar.
Munu menen kıtaydın
Kolu kaptap keldi ele,
Çoñkarası baş bolup,
Çoguu kaptap keldi ele.
Çañdıayak ayttı şumduktu:
«Atsız kalgan buruttu

Ey insan, ben murdar ölecekmişim.
Kahrolası Çandıayak
Bağlayıp alsa bu Kıtay
Başıma torba geçirir, ah.
Örümcek gibi sürükleyip,
Cancu'ya alıp gider, ah,
Babası böyle yapmıştı deyip,
Ellerine düşsem kırk töre

Nerde olsa öcünü alır, ah.
Boğazlarda başım yol olup,
Han soylu başım hor olup,
Kazığa kolum bağlanıp,
Sinek gibi canım yakalanıp,
Ölür müyüm Kıtay elinden?
Böylece hor olup gezip sürünüp,
Güm güm basıp gezinip,
Boyun eğmez oldu Kançoro,
Sırlı mızrağa dayanıp,
İşte o zaman Çandıayak
Kahır saçıp bağırdı,
Yakala Burut kulunu deyip,
Çonkara alpı çağırdı.
Cellatları yetmiş
Yere sığmaz kıpırdaşıp,
Mangübö'nün devleri,
Bütün savaşın sahipleri
Hançer kuşanmış halkı var,
Tutuşanı sağ komadan,
Bağlayıp götürme âdeti var.
Bahadır rastlarsa bağlayan
O Kıtay'ın huyu var.
Bununla birlikte Kıtay'ın
Ordusu üşüşüp gelmişti,
Çonkarası baş olup,
Hep birden üşüşüp gelmişti.
Çandıayak dedi dehşetli sözü:
«Atsız kalan Burut'u

Azır baylap kurutkun!	*Hemen bağlayıp kurutun!*
Tuura suuda keme cok,	*Karşı suda gemi yok,*
Tuygunuñar Çañdıayak	*Doğanınız Çandıayak*
Munuñar karap turganda	*Bu karşınızda dururken*
Kıtayım saa, ölüm cok!	*Kıtayım, sana ölüm yok!*
Bereniñ mında turganda	*Yiğidiniz burada dururken*
167860 Bettep burut kelebi,	*Burut karşı gelebilir mi,*
Bizdi bet alıp duşman ceñebi? Kalkına karap salalı.	*Bize yönelip düşman yenebilir mi? Halkına göre saldıralım.*
Barmaktuu kişi batabı,	*Baş parmaklı kişi sokulabilir mi,*
Atañdın körü, Çoñkara	*Kahrolası Çonkara*
Azır kılgın kızıktı!	*Hemen göster hüneri!*
Baatırları, şerleri	*Bahadırları, arslanları*
Basıp kelse baylaylı,	*Yürüyüp gelse bağlayalım,*
Birindetip buruttun	*Burut'un birer birer*
Birin koyboy caylaylı.	*Birini komadan haklayalım.*
Kanına karap salalı,	*Hanına göre saldıralım,*
167870 Andan-mından kelgenin	*Oradan buradan geleni*
Kaltırbay baylap alalı.	*Bırakmadan bağlayıp alalım.*
Begin beypay kılalı,	*Beyini perişan edelim,*
Bet alganın kıralı.	*Karşı geleni kıralım.*
Küçtüüsün kübüp caylaylı,	*Güçlüsünü silkip haklayalım,*
Berenderin karmaylı.	*Yiğitlerini yakalayalım.*
Karmaganın bek baylap,	*Yakaladığımızı sıkı bağlayıp,*
Atañdın körü, Çoñkara,	*Kahrolası Çonkara,*
Biz Beecindi közdöy aydaylı!	*Biz Beecin'e doğru sürelim!*
Kıyınsıgan karısı	*Yamanlık taslayan yaşlısını,*
167880 Ötkürlörün cıyalı,	*Keskinlerini toplayalım,*
Ökümdörün cogotup,	*Buyurganlarını yok edip,*
Ört öçköndöy kılalı.	*Sönen yangın gibi edelim.*
Kaşatka tartıp bu burut	*Yamaca çekip bu Burut'u*
Celbegendey kılalı,	*Bir daha koşamaz edelim,*
Kan törösün kıyratıp,	*Han töresini kırıp geçirip,*
Kayra tartıp Kakanga	*Geri dönüp Hakan'a*
Kelbegendey kılalı.	*Bir daha gelemez edelim.*
Uluktarı, şerleri,	*Ululları, arslanları,*
Uruşka çıkçu erleri	*Savaşa çıkan erleri*
167890 Kolgo tiyse buruttu	*Ele geçerse Burut'un*

Kaltırbay başın çabalı,
Munun ança-mınça cinderin
Takır koyboy kagalı.
Munun karap kılıp kündörün,
Candan keçip taştadı.
Kazır kagıp keteli
Kapkaydagı cinderin.
Begine beypay salalı,
Bekterin baylap alalı,
Berensigen şerlerin
Kılıçtap başın alalı.

Bırakmadan başını vuralım,
Bunun ufak tefek cinlerini
Hepten komadan silkeleyelim.
Bunun günlerini kara edip,
Candan geçiverdi.
Şimdi silkip atalım
Ta içindeki cinlerini.
Beyine kargaşa salalım,
Beylerini bağlayıp alalım,
Yiğitlik taslayan arslanlarının
Kılıçlayıp başını alalım.

Döö-alpının baarısın
Kaltırbay kırıp salalı.
Oynop burut turguday
Kakançı oñoy cer beken?
Bet algan coosun buy kılbas

Kıtayıñ oñoy coo beken?»
Er Çañdıayak munu ayttı,
Esteseñ zaman şumdu ayttı.
Kürmö kiygen kıtaydın
Küçtüüsünö süylödü.
Çoñkara menen miñ balban
Karmagın dep düülödü.
Kazır baylap algın dep,
Bölök eldi küülödü,
Çañdıayak kebin ukkanda
Er Çoñkara baş bolup
Tak kırgın tiygen nemedey
Kıcıldadı baarısı.
Kılça canın ayabay,
Kızık kaptap kirdi ele.
Tuş-tuşunan kıykırıp,
Tümöndöp kol tiydi ele,
Tügü kalbay çurkurap
Tuş-tuşunan kirdi ele.
Balban kaptap barganda,
Tegerektep alganda,

Dev-alplarının hepsini
Bırakmadan kırıp geçelim.
Burut'un oynayıp duracağı
Hakançın kolay yer midir?
Karşısına çıkan düşmanı perişan etmez mi,

Kıtayın kolay düşman mıdır?»
Er Çandıayak bunu söyledi,
Ansan, zamane şerrini söyledi.
Cepken giyen Kıtay'ın
Güçlüsüne söyledi.
Çonkara ile bin pehlivanı
Yakalayın diye coşturdu.
Hemen bağlayıp alın diye,
Öbür halkı kızıştırdı,
Çandıayak'ın sözünü duyunca
Er Çonkara baş olup
Sanki kırgına uğramış gibi
Kaynaştı hepsi.
Kıl kadar canını esirgemeden,
Coşkuyla üşüşüp girmişti.
Dört bir yandan haykırıp,
Tümen tümen asker saldırmıştı,
Hepsi birden çığrışıp
Dört bir yandan girmişti.
Pehlivanlar üşüşüp vardığında,
Çepeçevre sardığında,

Kıykırınıp çuu turup
Kalıñ kol dümök baştadı
Körüp turup Kançoro
Kılça canın ayabay,
Oşondo kılıç alıp bir sanat,
Kılıp turat Kançoro.
Oşondo onun, beşin kılıçtap,
Kırıp turat Kançoro.
Kıtay torun ırgıtsa,
Könböy turat Kançoro.

Kızıtalak kuu candı
Kıcıldagan kıtayga
Berbey turat Kançoro.
Alek bolup çuu turup,
Aldırbay çoro turganda
Moyununa çoñ çalma
Saldırbay çoro turganda,
Siler milek, bu calgız,
Temir arkan torçongo
Könböy çoro turdu ele,
Tegiz kancarkolçongo
Deñiz tuugan Kançoro
Berbey candı turdu ele,
Alısıraak balbandı
Ayza menen urgulap,
Antip ayla kıldı ele.
Kıcıldap cakın kelgenin
Kılıç menen tartkılap,
Mintip ayla kıldı ele.
Kaarı kelip Çañdıayak
Kapırdı Kuday urdu emi.
«Atañdın körü, Çoñkara,
Alganıñ mınça kol kara.
Azır kebim bilbeseñ,
Azır kaptap kirbeseñ,
Tigiñden cerge kir, Kara.
Kan içmesi bek karmap,
Kıyınıñar, canıñar,

Haykırışıp gürültü koparıp
Kalabalık ordu kargaşa başlattı
Görüp dururken Kançoro
Kıl kadar canını esirgemeden,
O an kılıç alıp bir hüner,
Gösterip durur Kançoro.
O an onunu, beşini kılıçlayıp,
Kırıp durur Kançoro.
Kıtay ağını fırlatsa,
Boyun eğmez Kançoro.

Kahrolası kuru canı
Kaynaşan Kıtay'a
Vermez durur Kançoro.
Helâk olup gürültü koparıp,
Kaptırmadan çoro dururken
Boynuna büyük kement
Taktırmadan çoro dururken,
Siz yüz binsiniz, bu yalnız,
Demir urganlı ağ takımına
Boyun eğmez çoro durmuştu,
Toptan hançer elli takıma
Deniz yaradılışlı Kançoro
Canını vermez durmuştu,
Uzakça duran pehlivanı
Mızrak ile dürtükleyip,
Öyle çare bulmuştu.
Kaynaşıp yakın geleni
Kılıç ile biçip durup,
Böyle çare bulmuştu.
Kahrı gelip Çandıayak
Kâfiri Tanrı çarptı işte.
«Kahrolası Çonkara,
Aldığın bunca kara orduya bak.
Şimdi sözümü bilmezsen,
Şimdi üşüşüp girmezsen,
Öylece yerin dibine gir, Kara.
Kan içicisi sıkı tutup,
Yamanınız, cümleniz,

	Kırgızdın biröön baylabay	*Kırgız'ın birini bağlayamadan*
	Kelip cetip çoronu	*Gelip yetişip çoroyu*
	Kıcıldadıñ baarıñar.	*Kaynaştınız hepiniz.*
	Calgız kelgen burutka	*Yalnız gelen Burut'a*
167970	Cabıla kirip kol salbay,	*Hep birden girip saldırmadan,*
	Kenen miñdey kol menen	*Geniş bin kadar kol ile*
	Canıñ barbı Çoñkara.	*Canın var mı Çonkara.*
	Kıcıldaysıñ kıtaylar,	*Kaynaşırsınız Kıtaylar,*
	Kırgızdı baylap ala albay. Başka-başka erleri,	*Kırgız'ı bağlayıp alamadan. Başka başka erleri,*
	Kırgındı kızık salarmın.	*Kırgını coşkuyla salarım.*
	Bir uruusu balbandın	*Pehlivanın bir boyu*
	Kırgız kelgen emedey	*Kırgız gelmiş gibi*
	Kırıp baarıñ salarmın,	*Kırıp hepinizi geçerim,*
	Kılıçtap başıñ alarmın.	*Kılıçlayıp başınızı alırım.*
167980	Calgız burut coo tüşsö,	*Yalnız Burut düşman çıksa,*
	Cabıla kaçıp turasıñ,	*Hep birden kaçıp dursunuz,*
	Kana, kırk uruu eldin döölörü	*Hani, kırk boy elin devleri*
	Kimiñ erlik kılasıñ?	*Hanginiz erlik edersiniz?*
	Dümüröygön kıtay curt,	*Karaltı gibi yığılan Kıtay yurdu,*
	Tübünö çoguu cetermin.	*Dibinize hep birden ererim.*
	Tügöl kırıp kandarın,	*Hanlarını tümden kırıp,*
	Burut bolup ketermin.	*Burut olup giderim.*
	Atsız kalgan çorogo	*Atsız kalan çoroya*
	Dümöktü mıktap salbaysıñ	*Kargaşayı sıkıca salamazsınız,*
167990	Tüp kötörö cabılıp,	*Topyekûn üşüşüp,*
	Ce emgiçe baylap albaysıñ! –	*Hâlâ da bağlayıp alamazsınız! –*
	Bul eñüügö bütkön çöp eken,	*Bu, bayırda biten ot imiş,*
	Kıtaydın curtu köp eken.	*Kıtay'ın yurdu çok imiş.*
	Bu kankor Manas talkalap,	*Bu hunhâr Manas darmadağın edip,*
	Ar kaçandan bir kaçan	*Zaman zaman, arada bir*
	Kırgandıgı ep eken.	*Kırmış olması yerinde imiş.*
	Kaarlanıp caylanıp	*Kükreyip yerleşip*
	Özüñ körgön Çañdıayak	*Kendin gördüğün Çandıayak*
	Cay-caragın kamdanıp	*Silahını pusatını kuşanıp*
168000	Mubaküldüü sır ayza	*Mübarek sırlı mızrağı*
	Bura karmap aldı emi.	*Burup kavradı işte.*
	Opol-Toodoy kerikti	*Opol Dağı gibi gergedanı*

	Oñ takımga saldı emi.	*Sağ uyluğuna aldı işte.*
	Örttöy közü bek caynap,	*Ateş gibi gözü ışıl ışıl,*
	Kerişti kenen kıldı ele.	*Cengi genişçe açmıştı.*
	Ayza menen urdu ele.	*Mızrak ile vurmuştu.*
	Ar cagınan Çoñkara	*Öte yanından Çonkara*
	Çuu turup turdu ele.	*Gürültüyle durmuştu.*
	Munun balbandarı, şerleri,	*Bunun pehlivanları, arslanları,*
168010	Temir arkan torçonu	*Demir urganlı ağ takımı,*
	Bir bölügü balbandın –	*Pehlivanın bir bölüğü –*
	Tegiz kancarkolçonu.	*Toptan hançer elliler.*
	Bir uruusu balbandın –	*Pehlivanın bir boyu –*
	Çalma taştaar ıktuusu,	*Kement atmada ustası,*
	Bir uruusu balbandın –	*Pehlivanın bir boyu –*
	Çalışka dañgıl mıktuusu.	*Çelmede usta yamanı.*
	Çañdıayak mınday degende	*Çandıayak böyle deyince*
	Tuş-tuşunan cabılıp,	*Dört bir yandan üşüşüp,*
	Turbay kolun saldı ele,	*Durmadan el atmıştı,*
168020	Atsız turgan çoronu	*Atsız duran çoroyu*
	Balbandarı, şerleri	*Pehlivanları, arslanları*
	Baarı tegiz cabılıp,	*Hepsi birden üşüşüp,*
	Tirüü baylap aldı ele.	*Diri diri bağlamıştı.*
	Başına kook kiygizip.	*Başına torba geçirip.*
	Er ekenin bilgizip,	*Er olduğunu belli edip,*
	Karaandı katuu salganı,	*Gözetimi sıkı tuttular,*
	Kaçırga baylap alganı.	*Katıra bağlayıverdiler.*
	Kıymıldatpay berendi	*Kımıldatmadan yiğidi*
	Çarayna menen çaptadı,	*Çelik levhayla kapladılar,*
168030	Kayran közdü körgözböy,	*Zavallı gözü göstermeden,*
	Kayran baştın baarısın	*Zavallı başın tamamını*
	Bulgarı menen kaptadı.	*Sahtiyan ile kapladılar.*
	Kaçırga baylap art dedi.	*Katıra bağlayıp yükle dedi.*
	Kan Ezkara baatırga	*Han Ezkara bahadıra*
	Tartuu kılıp tart dedi.	*Armağan edip götür dedi.*
	Beren okşoyt bu burut	*Yiğide benzer bu Burut,*
	Bekem baylap salgın dep.	*Sıkıca bağlayıp koyun diye.*
	Beecinge beypay salganın,	*Beecin'e kargaşa saldığını,*
	Kırk törösün baş kılıp,	*Kırk töresini baş edip,*
168040	Munun özün baylap alganın	*Bunun kendisini bağladığını*

Esinde bardır Ezkara	*Aklındadır Ezkara'nın,*
Bul burutka buzuk salsın dep, Kalıñ	*Bu Burut'a fesat salsın diye, Kalabalık*
balban çuu turup,	*pehlivan gürleyip,*
Kapkayda kegin alsın dep,	*Nerde olsa öcünü alsın diye,*
Mına oşondo Kançoro	*İşte o zaman Kançoro*
Tirüü dese, sanda cok,	*Diri dense, sayıda yok,*
Ölük dese, kördö cok,	*Ölü dense, mezarda yok,*
Amanbı dese, elde cok,	*Sağ mı dense, elde yok,*
Eki kolu bayloodo,	*İki kolu bağlıdır,*
Eki közü caynoodo,	*İki gözü dört dönmede,*
168050 Kançoro mintip turdu ele.	*Kançoro böyle durmuştu.*
Keçee, tañ kaşkaya sürgöndö,	*Dün, tan apaydın söktüğünde,*
Cetimiş cerden caralap,	*Yetmiş yerden yaralanıp,*
Cerge carık tiygende,	*Yere ışık değdiğinde,*
Tañ sargarıp açılıp,	*Tan sararıp açılıp,*
Cerge carık çaçıla,	*Yere ışık saçılınca,*
Kolun suuga malganda,	*Elini suya daldırdığında,*
Kalıñ kol tegiz çurkurap,	*Kalabalık ordu hep çığrışıp,*
Kol-ayagın cuuganda	*Elini ayağını yıkadığında*
Altın türkük çatırda	*Altın direkli çadırda*
168060 Tuuçunagın tuylatıp,	*Tuuçunak'ını şahlandırıp,*
Turgan curttu ıylatıp,	*Duran yurdu ağlatıp,*
Kaarlanıp bakırıp,	*Kükreyip bağırıp,*
Semetey menen kan Bakay,	*Semetey ile han Bakay,*
Külçoro menen köp kırgız,	*Külçoro ile çok Kırgız,*
Curt kaydalap çakırıp,	*Yurt nerede diye çağırıp,*
Bargan eken Sarı kan,	*Varmış meğer Sarı han,*
Kişi ukpagan çoñ dümök	*Kimsenin duymadığı büyük kargaşayı*
Salgan eken Sarı kan,	*Salmış meğer Sarı han,*
Mingen atı Tuuçunak	*Bindiği atı Tuuçunak*
168070 Kulanday kulak capırıp,	*Kulan gibi kulak yatırıp,*
Cügürgöndö canıbar	*Koştuğunda hayvancağız*
Kuyunday cerdi sapırıp.	*Kasırga gibi yeri savurup.*
Köp içinde Semetey	*Çokluk içinde Semetey*
Kökcal karap turdu ele,	*Bozkurt bakıp durmuştu,*
Körgönün ayttı Sarı kan.	*Gördüğünü söyledi Sarı han.*
Kakandan çıgıp Çañdıayak	*Hakan'dan çıkıp Çandıayak'ın*
Kelgenin ayttı Sarı kan.	*Geldiğini söyledi Sarı han.*

	Kezigerge kezikpey,	*Denk geleceğine denk gelmeyip,*
	Kez bolorgo kezigip,	*Denk olacağına rast gelip,*
168080	Baytal menen Kalıktın	*Baytal ile Kalık'ın*
	Ölgönün ayttı Sarı kan.	*Öldüğünü söyledi Sarı han.*
	Kalganın ayttı Sarı kan.	*Kaldığını söyledi Sarı han.*
	Ayıkpagan çoñ müşkül	*Onulmaz büyük müşkülün*
	Armanın ayttı Sarı kan.	*Hasretini söyledi Sarı han.*
	Kökborçuk okko uçurup,	*Kökborçuk'u oka uçurtup,*
	Köp içinde caldırap,	*Çokluk içinde yalvarıp bakan*
	Er Kançoro baatırdın	*Er Kançoro bahadırın*
	Kalganın ayttı Sarı kan.	*Kaldığını söyledi Sarı han.*
	Ceti kündöy aralap,	*Yedi gün kadar içinde dolaşıp,*
168090	Kalganın ayttı Sarı kan.	*Kaldığını söyledi Sarı han.*
	Içi menen cık tolgon	*İçi tıka basa dolu*
	Armanın ayttı Sarı kan.	*Hasretini söyledi Sarı han.*
	Erbeñdegen eki kol	*Sallanan iki kol*
	Öödö bolboy şal bolgon,	*Kalkamayıp felç olmuş,*
	Bütkön boydun baarısı	*Bütün bedenin tamamı*
	Kıymıldabay dan bolgon.	*Kımıldamadan taş kesilmiş.*
	Almaday bolgon kayran baş,	*Elma kadar zavallı baş,*
	Kızıl çelek kan bolgon.	*Kıpkızıl kana bulanmış.*
	Badana tonun tıttırıp,	*Badana zırhını parçalatıp,*
168100	Balasın okko uçurup,	*Oğlunu oka uçurtup,*
	Kagışta cürüp kayrılıp,	*Çarpışmada dönüp dolaşıp,*
	Karaan kılgan Kançoro	*Sığınak bildiği Kançoro'dan,*
	Baytaylaktan ayrılıp.	*Baytaylak'tan ayrılıp.*
	Caman kelgen Sarı kan.	*Perişan gelmiş Sarı han.*
	Aksakalı suyulup,	*Ak sakalı seyrelip,*
	Eki közdön akkan caş	*İki gözden akan yaş,*
	Çirkin, eki közdön kuyulup.	*Yazık, iki gözden dökülüp.*
	Karmaştan çıgıp kaygırıp,	*Çarpışmadan çıkıp kaygılanıp,*
	Belge tañıp oturgan	*Bele bağladığı, güvendiği*
168110	Berenderden ayrılıp,	*Yiğitlerden ayrılıp,*
	Şaşıp kelgen Sarı kan.	*Telaşla gelmiş Sarı han.*
	Keçee, karmaşıp cürüp kuuragır,	*Dün, çarpışıp duran zavallı, Külçoro diye*
	Külçorolop çakırıp,	*çağırıp,*
	Kanı kalıp bir kaşık,	*Kanı kalıp bir kaşık,*
	Eti kalıp kök caşık.	*Eti kalıp gök çürük.*

	Ulugu Bakay kanına,	*Ulusu Bakay hanına,*
	Erenderdin baarına,	*Erenlerin hepsine,*
	Aytıp bardı Sarı kan.	*Anlatıp vardı Sarı han.*
	Kococaş uulu Çañdıayak	*Kococaş oğlu Çandıayak'ın*
	Kelgenin ayttı Sarı kan,	*Geldiğini söyledi Sarı han,*
168120	Kezikken koldor kırılıp,	*Rast gelen orduların kırılıp,*
	Ölgönün ayttı Sarı kan.	*Öldüğünü söyledi Sarı han.*
	Içi menen cık-cıyma	*İçi tıklım tıklım dolu*
	Armanın ayttı Sarı kan.	*Hasretini söyledi Sarı han.*
	Cetimiş cerden cara cep,	*Yetmiş yerden yara yiyip,*
	Kalganın ayttı Sarı kan.	*Kaldığını söyledi Sarı han.*
	Adam, Sarı kan kebin ukkanda	*Ey insan, Sarı han'ın sözünü duyunca*
	Manastın uulu er çirkin	*Manas'ın oğlu er yiğit*
	Uykudan çoçup oygonup,	*Uykudan irkilip uyanıp,*
	Arıslanday tolgonup,	*Arslan gibi kıvranıp,*
168130	Adam, şaşıp amaz okunup,	*Ey insan, aceleyle namaz kılıp,*
	Arbuuruldu tokunup,	*Arbuurul'u eyerleyip,*
	Coo-caragın şaylanıp,	*Silahını pusatını kuşanıp,*
	Kılıçın kıya baylanıp,	*Kılıcını çapraz bağlanıp,*
	Kınsız kılıç salınıp,	*Kınsız kılıç takınıp,*
	Kabarın ugup duşmandın	*Düşmanın haberini duyup*
	Kayra caaçu buluttay	*Yeniden yağacak bulut gibi*
	Kaarı betine aylanıp,	*Kahrı yüzüne vurup,*
	Ata, bilegi coon, taş cürök	*Ata, bileği kalın, taş yürek*
	Manastın uulu kankoruñ	*Manas'ın oğlu hunhârın*
168140	Bil müçölüü badirek.	*Fil endamlı babayiğit.*
	Adam, komokoyluu sır nayza	*Ey insan, boğumlu sırlı mızrağı*
	Koloytup öödö aştagan.	*Heybetle yukarı doğrultmuş.*
	Koygulaşkan duşmanga	*Çarpışan düşmana*
	Korkup koltuk açpagan.	*Korkup koltuk açmamış.*
	Bet aldıra kelgendi	*Karşısına geleni*
	Mendeden artık kayran şer	*Kuldan üstün yaman arslan*
	Koyondon beter cançtagan.	*Tavşandan beter mızraklamış.*
	Ata, korozdoy bolgon kayran şer,	*Ata, horoz gibi olan yaman arslan,*
	Kozgolbogon kayran er	*Yerinden oynamayan yaman er*
168150	Kaar salıp bakırıp,	*Kahır saçıp bağırıp,*
	Ok ötpös tondu kiyinip,	*Ok geçmez kürkü giyinip,*
	Ata, kabılan şerdin tukumu	*Ata, kaplan arslanın soyu*

Kaynına barçu nemedey
Cön ele kaşkayıp külüp süyünüp,
Baatırdın baatırlık cayı
uşunday.
Bul atasınan babası –
Tügöttün kelbeti mınday karaçı.
Tügöngön sayın tütögön,
Ölgön sayın öörçügön
Örttöngürdün tukumu.
Adam, kabarıñda bar beken,
Ak maraldı kubalap,
Uy kılgandın tukumu,
Adam, kök maraldı kubalap,
Uy kılgandın tukumu.
Közdögön cerdi tim ele,
Buy kılgandın tukumu,

Kayın evine gider gibi
Öylece ışıl ışıl gülüp sevinip,
Bahadırın bahadırlık hâli
böyledir.
Bunun atasından dedesi –
Tükenmezin heybetine bak hele.
Tükendikçe tüten,
Öldükçe çoğalan
Yanasıcanın soyu.
Ey insan, haberin var mıdır,
Ak maralı kovalayıp,
İnek eyleyenin soyu,
Ey insan, gök maralı kovalayıp,
İnek eyleyenin soyu.
Gözlediği yeri düpedüz,
Perişan eyleyenin soyu,

Bul çabışkan cerin buy kılgan,
Balbandıgı, şerligi,
Çatkalga ayza ornotkon,
Kan Manas şerdin öz uulu
Bul kagışkan cerdi soylotkon.
Şay koldogon Külçoro.
Oyrondun cayı momunday,
Ortolop Keñ-Kol caylagan.
Bul on tört atın baylagan,
Atışa çıga coo kelse,
Astıga salıp aydagan.
Açuusuna tiygendi
Cön ele azuuga salıp çaynagan.
Kol aldında Külçoro
Çalışpay kuru cürbögön,
Çamasın eç kim bilbegen.
Cetim kalıp zor bolgon,
Keçee argın, kırgız curtuna
Altın bolot tor bolgon,
Munun ar kılgan işi oñ bolgon.
Opol-Toodoy Sur attın
Munun karmaşarı Kakançı

Bu, vuruştuğu yeri perişan eden,
Pehlivanlığı, arslanlığı,
Çatkal'a mızrak diken,
Han Manas arslanın öz oğlu
Bu, çarpıştığı yeri yerle bir eden.
Şay'ın koruduğu Külçoro.
Yaman yiğidin hâli şöyledir,
Ortalayıp Keñ-Kol'da yaylayan.
Bu, on dört atını bağlayan,
Atışa çıkacak düşman gelse,
Önüne katıp süren.
Öfkesine dokunanı
Düpedüz azıya alıp çiğneyen.
Ordunun önünde Külçoro
Vurmadan boş gezmeyen,
Gücünü hiç kimsenin bilmediği.
Yetim kalıp ulu olan,
Dün Argın, Kırgız yurduna
Altın çelik ağ olan,
Bunun her yaptığı iş rast gelen.
Opol Dağı gibi Sur atın
Bunun tutuşacağı Hakançın,

Bu öödö-tömön karabayt,
Öküm şerdin öz uulu
Bul ölömün dep sanabayt.
Ata, kümüş közdüü, kün cüzdüü
Arkası biyik, zeeri bas
Kürkürögön şer abam!
Adırga salsañ oyubas.
Altın közdüü, ay cüzdüü
Artık kökcal berendin
Arkıragan er abam!
Ata, korozdoy bolgon kayran er,
Coo kelgensip çañırıp,
Kozgolbogon kayran şer
Kıykırıktı baştapsız
Kolun alıp arkaga,
Argın, kırgız eliñdi
Kozgolboston bakırıp.
Canındagı coldoşu –
Asıldan kalgan muraası,
Aldeylep cürgön kıraanı,
Uluksungan ereni,
Almambettin bereni,
Asıl tuugan Külçoro.
Çoro degen çogool söz
Külçoro emes Külcoro
Külüstön tuugan köykaşka.
Beren tuugan şeriñdin
Munun cosunu curttan bir başka.
Buzulgan Beecin cer barbı?

Bala kökcal atıgıp,
Aalamdan aşkan erdigi,
Külçorolop bakırıp,
Bakırganda kökcaldın
Bakırıgı baş carıp,
Kıykırıgı taş carıp,
Kol dürküröp cabılıp,
Can esinen cañılıp.
Kıraandardan çoçunup,

Bu aşağı yukarı bakmaz,
Hükmü keskin arslanın öz oğlu
Bu ölürüm diye saymaz.
Ata, gümüş gözlü, gün yüzlü
Arkası yüce, kini yatık
Gürleyen arslan abam!
Kıra sürsen sarsılmaz.
Altın gözlü, ay yüzlü
Üstün bozkurt yiğidin
Kükreyen er abam!
Ata, horoz gibi olan yaman er,
Düşman gelmiş gibi haykırıp,
Yerinden oynamayan yaman arslan
Haykırışı başlatmışsınız
Elini arkaya alıp,
Argın, Kırgız elini
Yerinden kımıldamadan bağırıp.
Yanındaki yoldaşı –
Asilden kalan mirası,
Nazla büyüttüğü kıranı,
Ululuk taslayan ereni,
Almambet'in yiğidi,
Asil doğmuş Külçoro.
Çoro denen sert bir söz,
Külçoro değil, Külcoro –
Yakışıklı doğmuş, seçkin baş.
Yiğit doğmuş arslanının
Bunun töresi yurttan bir başka.
Yıkılmadık Beecin yeri var mı?

Genç bozkurt diye ün alıp,
Âlemi aşmış erliği,
Külçoro diye bağırıp,
Bağırdığında bozkurdun
Bağırışı baş yarıp,
Haykırışı taş yarıp,
Ordu gümbürdeyip üşüşüp,
Can aklından şaşıp.
Kıranlardan ürküp,

Surkoyondu tokunup.
Eki cagın karanıp,
Arıslanday Külçoro
Erdi-murdun calanıp.
Tartın oozun burganı,
Abasına Külçoro
Atayı kelip turganı.
Kırıp iye taştapsız.
El baspagan çöp barbı,
Esil aba, çınıñ ayt,
Duşmanıñ er Kalçadan kep barbı?
Kalk aşpagan zoo barbı,
Kabılan aba, sözüñdü ayt
Karmaşa ketçü coo barbı?
Alban türlüü alp kayda,
Kabarın ala salıñız
Karmaşa çıkçu coo kayda?

Surkoyon'u eyerleyip.
İki yanına bakınıp,
Arslan gibi Külçoro
Dudağını burnunu yalanıp.
Çekip ağzını çevirdi,
Abasına Külçoro
Özellikle gelip durdu.
Kırıp geçirivermişsiniz.
El basmadık ot var mı,
Aziz aba, doğrunu söyle,
Düşmanın er Kalça'dan söz var mı?
Halkın aşmadığı kaya var mı,
Kaplan aba, sözünü söyle,
Tutuşulacak düşman var mı?
Türlü türlü alp nerede,
Haberini alıverin,
Tutuşmaya çıkacak düşman nerede?

Beecinden belsenip kelgen
er barbı? Argın, kırgız baarısı
Beecinden kelgen coo bolso,
Kakanga çeyin süröyün.
Kıtaydan müşkül köp uksañ
Kabılan aba, sözümdü uk
Cer kaygıp, ceke kireyin,
Dagdır cetse ölöyün,
Kastaşkanıñ Koñurbay
Bir karmaş kılıp bereyin,
Kagış kılıp coo buzbay,
Ne murazga ceteyin!
Kızırluu kırgız curt üçün,
Töröm, curt atası sen üçün
Kurman bolup keteyin!
Kadır Alda col berse,
Kaygıl kolun çalayın,
Çalgınga ketken Kançoro
Abamdın bir kabarın alayın.
Egiz kozu tügöydön
Bölünüp kantip kalayın.

Beecin'den bilenip gelen
er var mı? Argın, Kırgız hepsi
Beecin'den gelen düşman ise,
Hakan'a dek süreyim.
Kıtay'dan müşkül çok duyduysan,
Kaplan aba, sözümü dinle,
Yer dolanıp, tek gireyim,
Kader yeterse öleyim,
Düşmanlaştığın Koñurbay'la
Bir tutuşma edivereyim,
Çarpışıp düşman bozmadan,
Ne murada ereyim!
Hızırlı Kırgız yurdu için,
Törem, yurt atası senin için
Kurban olup gideyim!
Kadir Allah yol verse,
Devriye kolunu vurayım,
Keşfe giden Kançoro
Abamın bir haberini alayım.
İkiz kuzu eşimden
Ayrılıp nasıl kalayım.

Temir çeptüü Beecindin
Çebin buzup col salıp,
Topon suu baspas Beecindin
Elin kırıp kol salıp,
Ölüştön karap kalbayın,
Tak ele Kakanga çeyin aydayın.
Ulugun, şerin caylayın,
Kaarlanıp bakırıp,
Zorluk kılgan kıtaydı
Tak ele Kakanga çeyin sapırıp,
Dagdır cetse ölöyün.
Argın, kırgız bu curttun
Abake, karoolun çalıp keleyin».
Berendin baarı okko uçup,
Külçoro aytıp mınday dep,
Şay koldogon şer çoro,
Ay-aalamdı buy kılgan
Atası kökcal er çoro.
Külçoro mintip turganda,

Demir hisarlı Beecin'in
Hisarını bozup yol açıp,
Tufan suyu basmaz Beecin'in
Elini kırıp saldırıp,
Ölümden geri durmayayım,
Ta Hakan'a dek süreyim.
Ulusunu, arslanını haklayayım,
Kükreyip bağırıp,
Zorbalık eden Kıtay'ı
Ta Hakan'a dek savurup,
Kader yeterse öleyim.
Argın, Kırgız bu yurdun,
Abacığım, gözcüsünü yoklayıp geleyim».
Yiğitlerin hepsi oka uçup,
Külçoro söyleyip böyle deyip,
Şay'ın koruduğu arslan çoro,
Ay âlemi perişan eden
Atası bozkurt er çoro.
Külçoro böyle dururken,

Sarı kan, Bakay karısı,
Açıp közdü cumguça,
Aytıp oozun tıygıça,
Balan-bastan degiçe,
Kep orduna kelgiçe,
Şamdagayı bolcolsuz
Sarı kan, Bakay abañız
Boz ala celek tuu tartıp,
Kaza cetti karañız,
Sarı kan, Bakay eki abañ
Baytaylak menen Kalıgıñ –
Çañdıayaktan ölüptür,
Anan kırgın boldu kırk kişi
Kayra kelbes çın caydı
Oşol kayran erler körüptür,
Ceti künü aralap,
Cetimiş cerden cara cep,
Sarı kan abam keliptir.
Çubak uulu Kançoro

Sarı han, Bakay ihtiyarı,
Göz açıp yumuncaya dek,
Söyleyip ağzını kapatıncaya dek,
Falan filan deyinceye dek,
Söz yerine gelinceye dek,
Çevikliği ölçüsüz
Sarı han, Bakay abanız
Boz ala flamalı tuğ çekip,
Ecel yetti, bakınız,
Sarı han, Bakay iki aban,
Baytaylak ile Kalık'ın –
Çandıayak'tan ölmüştür,
Sonra kırgın oldu, kırk kişi
Geri gelinmez gerçek yurdu
O yaman erler görmüştür,
Yedi gün içinde dolaşıp,
Yetmiş yerden yara yiyip,
Sarı han abam gelmiştir.
Çubak oğlu Kançoro

	Çuulganduu erendi	*Ünü çalkalanan ereni,*
	Ce kırgın bolup ölgönün,	*Ya kırgına uğrayıp öldüğünü,*
	Ce kıyamat cüzün körgönün	*Ya kıyamet yüzünü gördüğünü,*
	Ce acalı anık cetkenin,	*Ya ecelinin gerçekten yettiğini,*
	Ce bayloogo tüşüp ketkenin	*Ya bağa düşüp gittiğini*
	Anın anıgın bilgen adam cok,	*Onun aslını bilen adam yok,*
168310	Anı anık bilgen bir can cok,	*Onu kesin bilen bir can yok,*
	Çañdıayaktan eñ şumduk	*Çandıayak'tan en dehşetli*
	Körgönün ayttı Sarı kan	*Gördüğünü söyledi Sarı han,*
	Kapçal buzup, too buzup,	*Boğaz bozup, dağ bozup,*
	Kelgenin ayttı Sarı kan,	*Geldiğini söyledi Sarı han,*
	Düynögö calgız caralgan	*Dünyaya eşsiz yaratılmış*
	Mergenin ayttı Sarı kan.	*Nişancılığını söyledi Sarı han.*
	Ölgönün ayttı Sarı kan.	*Öldüğünü söyledi Sarı han.*
	Caraluu bolup alsırap,	*Yaralı olup güçsüzleyip,*
	Çama çarçap kansırap,	*Gücü tükenip kan yitirip,*
168320	Kelgenin ayttı Sarı kan.	*Geldiğini söyledi Sarı han.*
	Kococaş uulu Çañdıayak	*Kococaş oğlu Çandıayak –*
	Kozgoldu kıtay bülügü,	*Kımıldadı Kıtay fitnesi,*
	At oyunçu*, cöö külük –	*At cambazı*, yaya yüğrük –*
	Kızıtalak kıtaydın	*Kahrolası Kıtay'ın*
	Kıyın okşoyt bülügü.	*Çetin görünür fitnesi.*
	Kızıl kiyip kubulup,	*Kızıl giyip renkten renge girip,*
	Camgırday ok caynattı.	*Yağmur gibi ok yağdırdı.*
	Kabılışkan kança can	*Karşılaşan nice canın*
	Uşuntip şorun kaynattı.	*Böylece çilesini kaynattı.*
168330	Caşıl kiyip kubulup,	*Yeşil giyip renkten renge girip,*
	Möndürdöy oktu bölünttü,	*Dolu gibi ok savurttu,*
	Berendin kanın tögülttü.	*Yiğidin kanını döktürdü.*
	Ok, caa ogu tiygen cer	*Kurşun, yay oku değen yer*
	Uyup-uyup sögüldü.	*Pıhtı pıhtı söküldü.*
	Oçogor menen urgan cer	*Fitilli tüfekle vurduğu yer*
	Çaraday eti bölünüp,	*Çanak gibi eti kopup,*
	Şırkırap kanı tögüldü.	*Şarıl şarıl kanı döküldü.*
	Mergendigi, erdigi	*Nişancılığı, erliği*
	Belgilireek köründü.	*Daha belirgin göründü.*
168340	Bettep adam bargısız,	*Karşısına insan varılmaz,*
	Beyli kara Çañdıayak	*Huyu kara Çandıayak,*

Betteşken tirüü kalgısız.
Kara çokmor böödö eken,
Kacıldagan örttöngür
Koñurbaydan öödö eken.
Kapıray, Beecinden çıkkan
bel eken,
Kırgız tügül kılımga
Belgilüüsü uşunday –
Ezkaradan er eken.
Bekem curtu kakançı
Er Çañdıayak eken,
Çañdıayak menen çabışsak,
Mendenin bolor katarı,
Caşıl ala ton kiyip,
Belgilüü turat atarı.
Bet algandan can kalbayt,
Mendenin ceter katarı.
Mergen da eken, şer da eken,
Beecinden belsemdüü çıkkan er eken.
Kımbatım kökcal barında
Caa tartkanga ıktuusun

Karşılaşan sağ kalmaz.
Kara topuzu boşuna imiş,
Homurdanan yanasıca
Koñurbay'dan üstün imiş.
Hayret, Beecin'den çıkmış
bel imiş,
Kırgız şöyle dursun, âleme
Bellisi şudur –
Ezkara'dan yiğit imiş.
Sağlam yurdu Hakançın,
Er Çandıayak imiş,
Çandıayak ile vuruşsak,
Kulun varacağı yer belli,
Yeşil ala kürk giyip,
Atışı besbelli durur.
Karşısına çıkandan can kalmaz,
Kulun erişeceği son budur.
Hem nişancı imiş, hem arslan imiş,
Beecin'den azimle çıkmış er imiş.
Kıymetlim bozkurt varken
Yay çekmede ustasını

Şaylap çıkkan kezi eken,
Kırgızga kırgın saluuga,
Tutanıp ölgön al doñuz
Ezelki kegin aluuga,
Kılça koyboy bul curttu
Kırgın kılıp saluuga,
Kelgen eken şaylanıp.
Kuykalangan kuturgur
Kakandan çıkkan kamdanıp,
Cañcal dese zor urup,
Kuykalangan kuturgur
Tigi Beecinden çıkkan oolugup.
Munarık tüşkön çogu bar,
Calañ mergenden ilek kolu bar.
Kerigine, biline
Cüktöp kelgen ogu bar,
Kaynap catkan kalkı bar,

Seçip çıkardığı çağ imiş,
Kırgız'a kırgın salmaya,
Tutuşup ölen o domuz
Ezelî öcünü almaya,
Kıl kadar komadan bu yurdu
Kırgına uğratmaya,
Gelmiş meğer donanıp.
Ütülmüş kudurasıca
Hakan'dan çıkmış hazırlanıp,
Kavga dense böbürlenip,
Ütülmüş kudurasıca
Ta Beecin'den çıkmış azgınlaşıp.
Pusa bürünen yığını var,
Salt nişancıdan yüz bin ordusu var.
Gergedanına, beline
Yükleyip getirdiği oku var,
Kaynayıp duran halkı var,

	Karmaşkanga kaar salıp,	*Tutuşana kahır saçıp,*
168380	Kanın tökçü çeni bar.	*Kanını dökecek töresi var.*
	Mergenine, erine	*Nişancısına, erine*
	Bettep mende bargısız,	*Karşı insan varılmaz,*
	Beycay çıkkan doñuzga	*Azıtıp çıkmış domuzla*
	Betteşken tirüü kalgısız.	*Karşılaşan sağ kalmaz.*
	«Çañdıayak» deyt atagı,	*«Çandıayak» der ünü,*
	Çalışpay çoçko catabı,	*Vurmadan domuz yatar mı,*
	Tatıgıday çatagı.	*Belaya denk kavgası.*
	Celdet eken, şer eken	*Cellat imiş, arslan imiş,*
	Alayıptan duba okup,	*Acayipten dua okuyup,*
168390	Ar zıykırdan köp okup,	*Her sihirden çok okuyup,*
	Adis bolgon kul eken.	*Usta olmuş kul imiş.*
	Oçogor caasın caylanıp,	*Fitilli tüfeğini, yayını kuşanıp,*
	Tüpkü-Beecin uulu şaar	*Asıl Beecin ulu şehir,*
	Bul oşondon kelgen kamdanıp.	*Bu oradan gelmiş hazırlanıp.*
	Men Sarı kan bolgolu,	*Ben Sarı han olalı,*
	Sarı kan atka kongonu	*Sarı han adını alalı,*
	Kömür öçürüp, köö boldum.	*Kömür söndürüp kurum oldum.*
	Kırsıgım çıgıp men özüm,	*Uğursuzluğum çıkıp ben kendim,*
	Argın curtka döö boldum.	*Argın yurduna dev oldum.*
168400	Sarı taz atım coyuldu,	*Sarı Kel adım silindi,*
	Saatım çıgıp boyumdan,	*Kara saatim çıkıp üstümden,*
	Sarı kan atka koyuldum.	*Sarı han adı kondu bana.*
	Eçen bülük döö kördüm,	*Nice fitneci dev gördüm,*
	Cetimiş burkuy el kördüm.	*Yetmiş oymak el gördüm.*
	Indiya çaap olco aldım,	*Hindistan'ı vurup ganimet aldım,*
	Er Semetey barında	*Er Semetey varken*
	Eçen cerge kol saldım.	*Nice yere saldırdım.*
	Kazam cetip ölbödüm,	*Ecelim yetip ölmedim,*
	Karasaat kuu coltoy	*Kara saatli kurnaz uğursuz,*
168410	Keçee, kagışka kelgen Çañdıayak	*Dün, çarpışmaya gelen Çandıayak*
	Celpinişte tuulgan	*Celpiniş'te doğmuş*
	Balaanı mınday körbödüm.	*Böylesi bela görmedim.*
	Tüñülüp turam canımdan,	*Umut kesmiş durmaktayım canımdan,*
	Karasaat kapırdan	*Kara saatli kâfirden,*
	Er Çañdıayak baatırdan.	*Er Çandıayak bahadırdan.*
	El başkarıp, curt kütkön	*El yönetip, yurt gütmüş*

Zarlardıgı bar eken.
Ay-aalamdı buy kılgan
Balbandıgı bar eken.
Kara mürtöz kan içme,
Kapırlıgı bar eken.
Ay-aalamdı buy kılgan
Baatırlıgı bar eken.
Cüzü bölök, közü tik,
Köp aalamdan özü tik.
Eñ çoñdugu señirdey,
Kara baskan coltoydun
Katuulugu temirdey,
Ata, caratkan, özüñ koldoy kör! Bütkül erdin kurdaşı.
Kılça candı kaltırbay,
Kırgın boldu dedirbey,
Bargan candı kaltırbay,
Çañdıayak kırat cer caylap,
Semetey menen Külçoro
Calgız ekөönө turam dem baylap.
Akılman Bakay karısı
Ekөө cañcal salbasa,
Bere, alakanday kayran curt
Kaptap ketçü sel eken.

Zorbalığı var imiş.
Ay âlemi perişan eden
Pehlivanlığı var imiş.
Kara yürekli kan içici,
Kâfirliği var imiş.
Ay âlemi perişan eden
Bahadırlığı var imiş.
Yüzü başka, gözü dik,
Çok âlemden kendi dik.
İriliği dağ burnu gibi,
Kara basmış uğursuzun
Katılığı demir gibi,
Ata, Yaradan, sen koru gör! Bütün erlerin yaşıtı.
Kıl kadar can bırakmadan,
Kırgın oldu dedirtmeden,
Varan canı bırakmadan,
Çandıayak kırar yer kaplayıp,
Semetey ile Külçoro –
Yalnız ikisine umut bağlamaktayım.
Bilge Bakay ihtiyarı
İkisi kavga salmazsa,
Yiğidim, avuç kadar zavallı yurdu
Basıp gidecek sel imiş.

Mından acıratıp albasa,
Adam uşul ekөө bolboso
Talastı kamap kongondoy.
Talkan kılıp bu curttu,
Aydap cürüp sorgondoy.
Arışı kulaç butkulday,
Tikteşkendi örttöngür
Tirüü karmap cutkuday.
Sarı kan mınday degen soñ,
Kabılan Manas sırdaşı,
Kadimki Bakay kurdaşı,
Cer cüzünün baarına
Kan Bakay salgan çuulgan.
Akılman Bakay abañız,

Bundan ayırıp kurtarmazsa,
İnsan, bu ikisi olmasa,
Talas'ı kuşatıp konacak gibi.
Un ufak edip bu yurdu,
Sürüp götürüp sömürecek gibi.
Adımı kulaç boyu, dev gibi,
Dik bakışanı yanasıca
Diri tutup yutacak gibi.
Sarı han böyle dedikten sonra,
Kaplan Manas'ın sırdaşı,
Bildiğin Bakay yaşıtı,
Yeryüzünün tamamına
Han Bakay salmıştı velvele.
Bilge Bakay abanız,

Kartayganda Bakaydın — *Kocayınca Bakay'ın*
Kayratı mınday karañız. — *Gayreti nasıl, bakınız.*
Asıl Bakay karandın — *Asil Bakay ihtiyarın*
Süylögönü çeki emes, — *Söylediği yanlış değil,*
Aytkanı calgan eki emes. — *Dediği yalan, iki değil.*
Balaanı körgön alıstan, — *Belayı görür uzaktan,*
Baatırlıgı uşunday — *Bahadırlığı şöyledir,*
Ceke çıkkan carıştan. — *Tek çıkmış yarıştan.*
Uruu curttu bir körüp, — *Boy boy yurdu bir görüp,*
Caratılgan kalıstan. — *Yaratılmış adaletten.*
Karıgan Bakay abañız, — *Kocamış Bakay abanız,*
Erdigin emi karañız. — *Erliğine şimdi bakınız.*
Arıslan Manas sırdaşı, — *Arslan Manas'ın sırdaşı,*
Ayla tapkıç akılman — *Çare bulucu bilge,*
Ketilgen erdin öbögü, — *Gedilen erin desteği,*
Kemtilgendin cölögü. — *Eksilenin dayanağı.*
Kırgızdardın karısı, — *Kırgızların ihtiyarı,*
Kıyın müşkül balaanın, — *Çetin müşkül belanın*
Tapçu Bakay darısı. — *Bulurdu Bakay ilacını.*
Ak sakalın caykagan, — *Ak sakalını sallayan,*
Ar şumduktu baykagan. — *Her şumluğu sezen.*
Colgo dañgıl Bakaydın — *Yolda usta Bakay'ın*

Iktuu ekeni dagı çın, — *Becerikli olduğu da gerçek,*
Baygambarday babañdın — *Peygamber gibi dedenizin*
Mıktuu ekeni dagı çın, — *Yaman olduğu da gerçek,*
Coo aylasın kup bilgen, — *Düşman hilesini iyi bilen,*
Cogolso da ık bilgen. — *Yitirse de yolunu bilen.*
Közü körgön alıstan — *Gözü görür uzaktan,*
Kökcal şerdin barında — *Bozkurt arslan varken*
Köp cer menen uruşup, — *Çok yer ile savaşıp,*
Köp akıl bilgen daanışman. — *Çok akıl bilmiş bilgin.*
Köp baygege çın çıkkan, — *Çok yarışa hakkıyla çıkmış,*
Munun külüktügü alıstan. — *Bunun yüğrüklüğü uzaktan.*
Ordo buzup, olco alıp, — *Orda bozup, ganimet alıp,*
Atagı çıkkan alıstan, — *Ünü çıkmış uzaktan,*
Abañız mınday daanışman — *Abanız böylesi bilgin,*
Çaçılgandı cıynagan, — *Saçılanı toplayan,*
Üzülgöndü köktögön, — *Kopanı dikip ulayan,*

Buzulgandı er Bakay
Aleki saatta eptegen.
Talastı kütüp cer kılgan,
Bereki tarap ketken kırgızdı
Topoloñun toz kılıp,
Eptep cıyıp el kılgan.
Al kırgızga Manastı
Abañ Bakay atañız
Ala-Toodoy şer kılgan.
Kakan menen karmaşkan
Kambıl Bakay emespi.
Esep tapkıç, eñ mıktuu
Dañgıl Bakay emespi.
Buzulup ketken bülüktü
Catkızgan Bakay emespi.
Çañdıayak emes, çabılgır,
Karacoy menen Kococaş
Katarı menen atasın
Attırgan Bakay emespi.
Keçee, Kakandı kamap barganda Uşul almaday baş körböybü!
Bata bolgon emespi.
Kalıñ kırgız curtuna
Kıymıldabay tuu karmap,
Kımbatıñ Bakay abañız

Bozulanı er Bakay
Göz açıp kapayana dek onaran.
Talas'a bakıp yer eyleyen,
Öte yana giden Kırgız'ı
Kargaşasını toz edip,
Bir yolunu bulup toplayıp el eyleyen.
O Kırgız'a Manas'ı
Aban Bakay atanız
Ala Dağ gibi arslan eyleyen.
Hakan ile tutuşan
Becerikli Bakay değil mi.
Hesap bulucu, en yaman,
Usta Bakay değil mi.
Bozulup giden fitneyi
Yatıştıran Bakay değil mi.
Çandıayak değil, vurulasıca,
Karacoy ile Kococaş'ı
Sırasıyla babasını
Vurduran Bakay değil mi.
Dün, Hakan'ı kuşatıp vardığında Şu elma kadar baş görmez mi!
Dua olmuş değil mi.
Kalabalık Kırgız yurduna
Kımıldamadan tuğ tutup,
Kıymetlin Bakay abanız

Ata bolgon emespi.
Kartaygan Bakay abañız
Kaarı kelip bakırıp,
Argın menen kırgızdı
Kalbay kel! – dep çakırıp:
«Adam, Külçoro menen Semetey,
Balam, ekööñ kel – dep çakırdı. –
Kagışka kirçü candarım,
Kabılan tuugan baldarım,
Ayzakerden ıktuuñ kel,
Birööñ kalbay mıktuuñ kel!
Botom, baldar kebimdi uk,
Sarı kandan kep uktum.

Ata olmuş değil mi.
Kocamış Bakay abanız
Kahrı gelip bağırıp,
Argın ile Kırgız'ı
Kalmadan gel! – diye çağırıp:
«Ey insan, Külçoro ile Semetey,
Yavrum, ikiniz gelin – diye çağırdı. –
Çarpışmaya girecek canlarım,
Kaplan doğmuş yavrularım,
Mızrakçıdan ustanız gelin,
Biriniz kalmadan yamanınız gelin!
Yavrum, çocuklar, sözümü dinleyin,
Sarı han'dan söz duydum.

Beecinden kelip Çañdıayak
Sarı kandın Kalıgı,
Bakay kandın Baytaylak,
Çubak uulu Kançoro,
Öñköy kandın baldarın
Alıp saldı dep uktum.
Çalıp saldı dep uktum.
Botom curtum, kebimdi uk,
Acalduu mende ölböybü,
Caratkan buyruk kılganda,
Can kıyuuçu can algıç*
Arbaytıp beş kol sunganda
Tañşıgan til tutulat.
Ceti kündün biri ölüm,
Ölböy-citpey düynödön
Bu kaysı can kaçıp kutulat?
Kirgizbey koyboyt kazgan kör,
Uşul sorboy koyboyt kara cer.
Acalduu mende ölböybü,
Cırgal menen küyüttü
Topon suu cürbös Beecinge
Tooruy çalgan col ele,
Kaynagan kıtay-kalmaktı
Ala cürgen kol ele.

Beecin'den gelip Çandıayak,
Sarı han'ın Kalık'ı,
Bakay han'ın Baytaylak'ı,
Çubak oğlu Kançoro –
Hep han oğullarını
Alıp devirdi diye duydum.
Çalıp devirdi diye duydum.
Yavrum, yurdum, sözümü dinle,
Ecelli kul ölmez mi,
Yaradan buyruk kıldığında,
*Can kıyıcı can alıcı**
Kocaman beş parmağını uzattığında
Şakıyan dil tutulur.
Yedi günün biri ölüm,
Ölmeden yitmeden dünyadan
Bu hangi can kaçıp kurtulur?
Sokmadan komaz kazılan mezar,
Emmeden komaz bu kara yer.
Ecelli kul ölmez mi,
Sevinç ile yası
Tufan suyu yürümez Beecin'e
Dolanıp yoklanan yoldu,
Kaynayan Kıtay-Kalmak'ı
Alıp götüren orduydu.

Öküm şerdin barında,
Öyüz-büyüz turuşup,
Mıltık atıp, caa tartıp,
Bılçıldaşıp uruşup,
Caanın ogu dırkırap,
Tiygen ceri bırkırap,
Kan tögülüp şırkırap,
Kemegedey bir cerdi
Keñite çaap oyçu elek,
Kepini uşu bolsun dep,
Kiyimi menen koyçu elek,
Kazattı katuu kılışıp,
Kaçpay catıp uruşup,
Erender epsiz cıyılıp,

Hükmü keskin arslan varken,
Karşı karşıya duruşup,
Tüfek atıp, yay çekip,
Göğüs göğüse dövüşüp,
Yayın oku vızıldayıp,
Değdiği yeri parçalayıp,
Kan dökülüp şarlayıp,
Ocak çukuru gibi bir yeri
Genişletip kazıp oyardık,
Kefeni bu olsun diye,
Giysisiyle gömerdik,
Gazayı sıkı kılışıp,
Kaçmadan yatıp vuruşup,
Erenler sayısız yığılıp,

	Betteşken mende kırılıp.	*Karşılaşan kul kırılıp.*
	Kırgındı kızık salgıla,	*Kırgını coşkuyla salın,*
	Kankor şerim Semetey,	*Hunhâr arslanım Semetey,*
	Şay koldogon Külçoro	*Şay'ın koruduğu Külçoro,*
168570	Beliñe munu tañgıla,	*Belinize bunu sarın,*
	Akır-takır çoñ cañcal	*Son kertede büyük kavgayı*
	Koñurbayga salgıla!	*Koñurbay'a salın!*
	Kımbatıñar, karıñar	*Kıymetliniz, ihtiyarınız,*
	Kılça candı ayabay,	*Kıl kadar canı esirgemeden,*
	Cön ele kırılgıla baarıñar!	*Düpedüz kırılın hepiniz!*
	Kalıñ kırgız, köp argın	*Kalabalık Kırgız, çok Argın*
	Kiçi kazat atagı –	*Küçük gaza adıyla –*
	Kıyamattık mendege	*Kıyametlik kula*
	Cön ele bir bilinsin çatagı, Makul dep	*Düpedüz bir bilinsin kavgası, Olur deyip*
	kepten baştadı,	*söze başladı,*
168580	Curtum, ayzalaşıp uruşpay,	*Yurdum, mızraklaşıp vuruşmadan,*
	Baarıñ adam çuu turup,	*Hepiniz insanlar gürleyip,*
	Acaldan korkup catabı,	*Ecelden korkup yatılır mı,*
	Ölümdön kaçkan oñobu,	*Ölümden kaçan onar mı,*
	Uşul acaldan korkkon adamıñ	*Bu ecelden korkan adamın*
	Ok cetpegen at minip,	*Ok yetişmez at binip,*
	Egerde eki bolobu?	*Canı hiç iki olur mu?*
	Aç aykırık çuu kılıp,	*Aç nara, gulgule koparıp,*
	Asman cerdi duu kılıp,	*Göğü yeri uğuldatıp,*
	Arıştı arbın salıñar,	*Adımı sıkça atınız,*
168590	Çubak uulu Kançoro,	*Çubak oğlu Kançoro'nun,*
	Bakay kandın Baytaylak,	*Bakay han'ın Baytaylak'ının,*
	Sarı kandın Kalıgın	*Sarı han'ın Kalık'ının*
	Söögün eptep tabıñar.	*Kemiğini bir yolunu bulup bulunuz.*
	Kımbattarın kırıñar,	*Kıymetlilerini kırınız,*
	Keyitip cañcal salıñar.	*İnletip kavga salınız.*
	Ölgönünön kalganın	*Ölenden kalanı*
	Kara kıtay, mancuuga	*Kara Kıtay'a, Mançu'ya*
	Kayradan olco bolbosun,	*Yeniden ganimet olmasın,*
	Curtum acıratıp alıñar.	*Yurdum, ayırıp kurtarınız.*
168600	Alaman uruş kılıñar,	*Topyekûn savaş kılınız,*
	Mıktap ayza salışıp,	*Sıkıca mızrak vuruşup,*
	Kırgız, kıtay betteşip,	*Kırgız, Kıtay karşılaşıp,*

Kaçpay turup salışıp,
Ayza sınıp boo tüşsün.
Kazattın arkı uşunday,
Adam ölüp, too tüşsün.
Kızıgıp kelgen kıtayga
Karşı çıgıp bargıla.
Kan atañ ötkön kagıştan
Alban türlüü er ölgön,
Ulul öñdüü kagıştan».
Bakay mintip turdu ele,
Bakaydın kebi makul dep,
Ayla tapkıç abamdın,
Akılman Bakay babamdın
Bul aytkanı akıl dep,
Kankor şeri Semetey,
Şay koldogon Külçoro
Candan keçip taştadı.
Ok ötpögön ton kiyip,
Ay kasaba tuu bolup,
Aç aykırık çuu bolup,
Kolu kolgo urunup,
Kol çurkurap burulup,
Kol aldında Semetey
Buurul menen bölünüp.
Bul kankordun zordugu
Alaskar toodoy körünüp.

Kaçmadan durup vuruşup,
Mızrak kırılıp bağı düşsün.
Gazanın yolu böyledir,
İnsan ölüp, dağ devrilsin.
Heveslenip gelen Kıtay'a
Karşı çıkıp varınız.
Han atanın geçtiği çarpışmadan
Türlü türlü er ölmüş,
Ulu çaplı çarpışmadan».
Bakay böyle durmuştu,
Bakay'ın sözü doğru deyip,
Çare bulucu abamın,
Bilge Bakay dedemin
Bu dediği akıl deyip,
Hunhâr arslanı Semetey,
Şay'ın koruduğu Külçoro
Candan geçiverdi.
Ok geçmez kürk giyip,
Ay alemli tuğ olup,
Aç nara gulgule olup,
Kol kola çarpışıp,
Ordu çığrışıp dönüp,
Ordunun önünde Semetey
Buurul ile ayrılıp.
Bu hunhârın heybeti
Alaskar dağı gibi görünüp.

Butundagı kandagay,
Ok ötpögön şımdarı
Ökçölüü ötük, cargak şım
Kaşat cagı baylaluu,
Bagalegi saymaluu.
Bak caraşıp balkıldap,
Bardık şayman Akkelte
Baatır tuugan kurgurdun
Aydalıda carkıldap.
Buurul minip bulkuntup,
Oñcoñdogon karandı
Er ölgöndöy culkuntup.

Bacağındaki meşin şalvar,
Ok geçmez donları,
Ökçeli çizme, sahtiyan şalvar,
Kenar yanı bağcıklı,
Paçası nakışlı.
Baht yaraşıp ışıldayıp,
Bütün pusatı, Akkelte
Bahadır doğmuş yiğidin
Kürek kemiğinde parıldayıp.
Buurul'a binip silkindirip,
Hantal yürüyen zavallıyı
Er ölmüş gibi çekiştirip.

Çıñıroon tartpas keñ caydan,	*Çığlık kopmaz geniş düzden,*
Oynop köp kol cetti ele,	*Oynayıp çok ordu yetişmişti,*
Kulan ürkpös keñ saydan,	*Kulanın ürkmediği geniş vadiden,*
Añıraygan butkuldan,	*Ağzı açık uçurumdan,*
Alçañdatıp bastırıp,	*Çalımla yürütüp,*
Ar cagında körgöndü	*Öte yanda göreni*
Ayköl şeriñ şaştırıp.	*Ayköl arslanın şaşırtıp.*
Adam, uzun boyluu, keñ dalı	*Ey insan, uzun boylu, geniş omuz*
Sölökötü-sölbötü,	*Endamı, boyu posu,*
168650 Canındagı Külçoro –	*Yanındaki Külçoro –*
Arı balban, arı şer.	*Hem pehlivan, hem arslan.*
Cumuru baştuu mendeden	*Yuvarlak başlı kuldan*
Çın caralbayt mınday er.	*Gerçek, böylesi er yaratılmaz.*
Arı balban, arı şer	*Hem pehlivan, hem arslan,*
Art cagınan Külçoro	*Ardından Külçoro*
Törögö takool boluuga	*Töreye destek olmaya*
Bara catat kayran er.	*Gitmektedir yaman er.*
Çımçışarı – Koñurbay,	*Çekişeceği – Koñurbay,*
Çın kırgındı saluuga,	*Gerçek kırgını salmaya,*
168660 Karmaşarı – Çañdıayak,	*Tutuşacağı – Çandıayak,*
Bir karmaşıp kaluuga.	*Bir tutuşup kalmaya.*
Alışarı – Çoñkara,	*Güreşeceği – Çonkara,*
Aykaşçu coosu – Ezkara,	*Kapışacağı düşmanı – Ezkara,*
Kagışarı Kakançın,	*Çarpışacağı Hakançın,*
Munun karmaşçu eli Bakburçun.	*Bunun tutuşacağı eli Bakburçun.*
Azıkka tirüü mal aydap.	*Azığa diri mal sürüp.*
Karmaşa turgan sebebi –	*Tutuşmasının sebebi –*
Ar kaçandan bir kaçan	*Zaman zaman, arada bir*
Kordugu ötkön bu curttun.	*Bu yurda zulmü geçmişti.*
Acal cetse ölöm dep,	*Ecel yeterse ölürüm deyip,*
168670 Argın, kırgız köp kolu	*Argın, Kırgız çok ordusu,*
Emi coogo kirçü eki şer,	*Şimdi düşmana girecek iki arslan,*
Coboloñduu erlerge	*Belalı erlere*
Karaan bolup berem dep,	*Arka olup veririm deyip,*
Asker arbıp, can tolup,	*Asker çoğalıp, can dolup,*
Kol aldında Bakay kan	*Ordunun önünde Bakay han*
Tuu karmagan al bolup,	*Tuğ tutan o olup,*
Tuusu tuuga urunup,	*Tuğu tuğa çarpıştp,*

Candı Kuday caratar,
Caynap köp kol çuu turup,
Alaman koyup baratat.
Oroygon toonun urçukka,
Almambettin Külçoro,
Er Manastın Semetey
Şay koldogon şerlerdin,
Mendeden artık caralgan
Beren tuugan erlerdin
Atka mingen kelbeti.
Akolpok tondu kiyişip,
Alcayıp atka minişip,
Kol aldında bölünüp,
Korcoñdogon erguldar
Kök askarday körünüp,
Tolkup ketken cerine
Too turuştuk bergisiz.
Kölpöñ urgan cerine
Köl-dayra çıdap kelgisiz.
Çımıroonu tarttırıp,
Kelişimdüü miñ narga
Ok-darını arttırıp,
Altı miñ kızıl nar aydap,
Ata, arbañdagan kurguruñ
Ar kuyrugun örüügö,
Alöökönün Koñurbay
Munu menen aykalışıp körüügö
Serpilenip bölünüp,

Ata serpişke kirçü kıraandar
Kök señir toodoy körünüp.
Keçee, too cogolgon urçukka,
Tomuraygan tumşukka,
Munar bolup burçtangan,
Cöö tuman tüşüp urçtangan
Tüz talaası munarık,
Köz cetpegen kapırga,
Kelip cetmek boluştu
Er Çañdıayak baatırga.

Canı Tanrı yaratır,
Kaynaşıp çok ordu gürleyip,
Topyekûn akın salıp gitmekte.
Heybetli dağın burnuna,
Almambet'in Külçoro'su,
Er Manas'ın Semetey'i –
Şay'ın koruduğu arslanların,
Kuldan üstün yaratılmış,
Yiğit doğmuş erlerin
Ata binmiş endamı.
Akolpok kürkü giyişip,
Kurulup ata binişip,
Ordunun önünde ayrılıp,
Heybetle sallanan yiğitler
Gök doruğu gibi görünüp,
Dalgalanıp gittiği yere
Dağ dayanıklık veremez.
Coşup vurduğu yere
Göl-derya dayanıp gelemez.
Boru öttürüp,
Gösterişli bin deveye
Ok ve barutu yükletip,
Altı bin kızıl deve sürüp,
Ata, salınıp yürüyen yiğidin
Her kuyruğunu örmeye,
Alööke'nin Koñurbay'ı
Bununla kapışıp görmeye,
Silkinip ayrılıp,

Ata, çatışmaya girecek kıranlar
Gök sırtlı dağ gibi görünüp.
Dün, dağın yittiği çıkıntıya,
Tümsekleşen buruna,
Pus olup köşelenen,
Yer sisi çöküp sivrilen,
Düz ovası puslu,
Gözün ermediği kâfire,
Gelip yetişmek oldular
Er Çandıayak bahadıra.

	Beleske çıga kelgende	*Bele çıkageldiğinde*
	Berendin cayın baykap al,	*Yiğidin hâlini gözle,*
	Adırga çıga kelgende	*Kıra çıkageldiğinde*
	Asıldın cayın baykap al,	*Asilin hâlini gözle,*
168720	Çıñıroon tartkan keñ caydan,	*Çığlık kopan geniş düzden,*
	Baya çıypıldak uçpas keñ saydan,	*Demin cıvıldak kuş uçmaz geniş vadiden,*
	Alcañdata bastırıp.	*Çalımla yürütüp.*
	Coo kutulbas ayzadan	*Düşman kurtulmaz mızraktan*
	Körsö köñül bölündü,	*Görünce gönlü bölündü,*
	Köp aldına karasa,	*Çokluğun önüne baksa,*
	Kalk amanın kaalasa	*Halkın esenliğini dilese,*
	Baya kayran balban Çañdıayak	*Demin o yaman pehlivan Çandıayak,*
	Çoñ balbanı Çoñkara	*Büyük pehlivanı Çonkara,*
	Altı miñ kıtay, san koldoy	*Altı bin Kıtay, sayısız ordu gibi*
	Ar cakta catat tümön kol.	*Öte yanda yatar tümen ordu.*
168730	Körgöndö köñül bölündü,	*Gördüğünde gönlü bölündü,*
	Cekege çıkkan köründü.	*Teke tek çıkan göründü.*
	Kaarlanıp kakaysa,	*Kükreyip dikilse,*
	Oozunan zaar tögülüp,	*Ağzından zehir dökülüp,*
	Çañdıayaktı körgöndö	*Çandıayak'ı gördüğünde*
	Kan iççü kaarı körünüp,	*Kan içici kahrı görünüp,*
	Acal cetse ölüügö,	*Ecel yeterse ölmeye,*
	Amalı bolso Çañdıayak	*Çaresi olsa Çandıayak'la*
	Bir serpişip kelüügö,	*Bir çatışıp gelmeye,*
	Aşıp çıgıp aduulap,	*Aşıp çıkıp hışımlanıp,*
168740	Astındagı Buuruldu	*Altındaki Buurul'u*
	Artık tuugan kurguruñ	*Üstün doğmuş yiğidin*
	Ok ötpös menen cabuulap.	*Ok geçmezle örtüp.*
	Töş etinin ıldıyın	*Döş etinin aşağısını*
	Topçu menen kabıştap,	*Düğme ile kavuşturup,*
	Kasasınan ıldıykı	*Sağrısından aşağıki*
	Kalcañdagan karaandı	*Sallanan karaltıyı*
	Büçü menen tabıştap,	*Kopça ile bitiştirip,*
	Kiygen menen mingende	*Giyende ve binende*
	Munda kılaygan cerde teşik cok,	*Burada görünen yerde delik yok,*
168750	Boo betteşken coodo keşik cok.	*Hey, karşılaşan düşmana aman yok.*
	Berendigi belgilüü,	*Yiğitliği besbelli,*
	Berelenip belsenip,	*Yiğitlenip bilenip,*

	Belgilüü tuugan arıslan	*Belli soydan doğmuş arslan*
	Coonu körüp cön ele	*Düşmanı görüp düpedüz*
	Kaşkaya külüp teñselip,	*Işıl ışıl gülüp salınıp,*
	Ança-mınça mancuunu	*Şunca bunca Mançu'yu*
	Kaarın salıp şaştırıp,	*Kahrını saçıp şaşırtıp,*
	Arday bolgon Buurulun	*Şaha kalkan Buurul'unu*
	Kabak tüyüp çoçubay	*Kaş çatıp ürkmeden.*
168760	Aybandın zoru çoñ Buurul	*Hayvanın ulusu büyük Buurul:*
	Kañal caagı çelektey,	*Geniş çenesi kova gibi,*
	Çatkayagı kolottoy,	*Apışarası vadi gibi,*
	Badıraygan kaşka tiş	*Pırıl pırıl iri dişleri*
	Saptap koygon bolottoy,	*Saplanmış çelik gibi,*
	Bir kuyrugu bilektey.	*Bir kuyruğu bilek gibi.*
	Ayza alganda bölüngön,	*Mızrak alınca öne fırlayan,*
	Arıştasa kara cer	*Adım attıkça kara yer*
	Tuş-tuşunan sögülgön.	*Dört bir yandan sökülen.*
	Astındagı Buurul at	*Altındaki Buurul at,*
168770	Çuu dep ketse soyulgur	*Deh deyince yüzülesice,*
	Buluttay uçup zırkırap,	*Bulut gibi uçup vınlayıp,*
	Çatkayaktan suurulat.	*Öne ok gibi sıyrılır.*
	Kıykırıp ayza sunganda,	*Haykırıp mızrak uzattığında,*
	Kanday kıyın coo bolsun	*Ne denli çetin düşman olsa*
	Zamanası kuurulat.	*Zamanesi kavrulur.*
	Ayza menen irmese,	*Mızrak ile dokunsa,*
	Ilinse kanı tögülgön,	*İlişse kanı dökülen,*
	Sürü sürdüü kankordun	*Heybeti heybetli hunhârın*
	Sürötü başka körüngön.	*Sureti başka görünen.*
168780	Aykırıp coogo ayza ursa,	*Haykırıp düşmana mızrak vursa,*
	Azar tümön sansız kol	*Hezar tümen sayısız ordu*
	Kak carılıp bölüngön.	*Ta ortadan yarılıp bölünen.*
	Kagışka balban kökcaldın	*Savaşta pehlivan bozkurdun*
	Munu menen kördüñbü	*Bununla birlikte gördün mü,*
	Kankorluk türü körüngön.	*Hunhar çehresi göründü.*
	Ayza salsa duşmanga	*Düşmana mızrak saldı mı*
	Burkurap tütün bulagan,	*Burcu burcu duman tüten,*
	Bet algandan kökcaldın	*Bozkurt bir kez yöneldi mi,*
	Aybatına çıdabay,	*Heybetine dayanamayıp,*

Cön ele kez bolgon duşman kulagan.
«Atañdın körü, Semetey –
Koş oloñduu kökcaldın
Koştogonu – kök colbors.
Aybatı kalıñ kökcalda
Adamda mınday şer bolbos.
Çiltendin biröö – kök colbors,
Canday salıp çamıngan,
Çiltendin biröö – kabılan,
Cara tartçu nemedey
Can-canınan kamıngan.
Altımış kulaç kara «mar»
Astına tüşüp ışkırıp,
Altı say cerden adamdı
Op tartıçu emedey
Oozun açıp ışkırıp,
Aldında ketip baratat,
Adam, Alpkarakuş – zımırık.
Azır eñip ketçüdöy,
Aldındagı duşmanga
Arbaytıp butun salıptır.
Başı kara kıl kıyma
Astına tüşüp alıptır,
Azır çalçu nemedey
Kalcıñ urup kalıptır.
Adam, astı cagın karasañ,
Aybatı kıyın törönün
Altı miñ erdin sürü bar.
Arkasına karasañ –
Acıdaardın tügü bar.
Kabagı kaşat butkulday,
Kaarı cetik kankoruñ
Karmaşkandı cutkuday.

Karşı gelen düşman öylece yıkılırdı.
«Atanın körü, Semetey –
Çift kolanlı bozkurdun
Yoldaşı – gök pars.
Heybeti yaman bozkurtta,
İnsanda böyle arslan olmaz.
Çiltenlerden biri – gök pars,
Yanı sıra atılıp saldıran,
Çiltenlerden biri – kaplan,
Parçalayıp yırtacakmış gibi
Dört bir yandan hazırlanan.
Altmış kulaç kara «mar»
Altına girip ıslık çalıp,
Altı vadi öteden insanı
Hop diye yutuverecekmiş gibi
Ağzını açıp ıslık çalıp,
Önü sıra gidiyordu,
Ey insan, Alpkarakuş – zümrüdüanka.
Şimdi kapıp kaldıracakmış gibi,
Önündeki düşmana
Pençesini gerip salmıştı.
Başı kara, kıldan örme kement
Altına inip yer tutmuştu,
Şimdi çarpıp devirecekmiş gibi
Kıvrılıp salınıp durmuştu.
Ey insan, ön yanına bakarsan,
Görkemi çetin beyin
Altı bin erin heybeti var.
Arkasına bakarsan –
Ejderhanın tüyü var.
Çatık kaşı yalçın yar gibi,
Kahrı kâmil hunharın
Tutuştuğunu yutacak sanki.

Kankor şerdi körgöndö
Kococaş uulu Çañdıayak
Kozgolboy turgan şer eken,
Kıyşaya karap oturup,
Kıyabına tolturup,

Hunhar arslanı görünce
Kococaş oğlu Çañdıayak
Yerinden oynamaz arslanmış,
Yan gözle bakıp oturup,
Endamını gözden geçirip,

	Kumsara karap oturup,	*Sararmış yüzle bakıp oturup,*
	Berendi kupuluna tolturup.	*Yiğidi gözüne doldurup.*
	Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denk, tam imiş,*
168830	Içi booru kökcaldın	*İçi bağrı bozkurdun*
	Cer cüzünön keñ eken,	*Yeryüzünden genişmiş,*
	Asman menen kögüñdün	*Gök ile mavi kubbenin*
	Tiröösündöy uul eken,	*Direği gibi oğulmuş,*
	Kalk aşpagan Kap-Toonun	*Halkın aşamadığı Kap-Too'nun*
	Bir özündöy uul eken,	*Ta kendisi gibi oğulmuş,*
	Ornotulgan kırgızga	*Yerleşik duran Kırgız'a*
	Temir kapka çep eken,	*Demir kapılı kalesiymiş,*
	Bacıga cıygan san kara –	*Haraç diye yığılan sayısız kara mal –*
	Kazınalık tümön mal	*Hazinelik tümen malı*
168840	Düñgürötüp tük koyboy,	*Gümbürdetip sürüp hiç bırakmadan,*
	Tiygendigi ep eken.	*El koyması yerindeymiş.*
	Ce Karaguldun sakalın,	*Ya Karagul'un sakalını,*
	Algaranın kuyrugun	*Algara'nın kuyruğunu*
	Culgandıgı ep eken.	*Yolması da yerindeymiş.*
	Köl tolkusa bir toonun	*Göl coşsa, bir dağın*
	Ortosunday kul eken,	*Ortası gibi bir kulmuş,*
	Añıraygan kapçaldın	*Ağzı açık uçurumun*
	Butkulunday uul eken.	*Sarp kayası gibi oğulmuş.*
	Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denk, tam imiş,*
168850	Temteñdetip köp alptı	*Sendeletip nice alpı*
	Kırgandıgı ep eken.	*Kırıp geçmesi yerindeymiş.*
	Karasaat kankordun	*Kara saatli hunharın*
	Çamınganı colborstoy,	*Atılışı kaplan gibi,*
	Çabışkan aman bolbostoy,	*Vuruştuğu sağ kalmaz sanki,*
	Kaçırganı kamanday,	*Saldırışı yaban domuzu gibi,*
	Kürküröösü şamalday,	*Kükreyişi fırtına gibi,*
	Kaşatça toskool berbegen	*Yar gibi engel tanımayan*
	Kaptap ketçü sel eken.	*Basıp geçen selmiş.*
	Munun bet algan cagı kızıl ört,	*Bunun yöneldiği yer kızıl yangın,*
168860	Mendeden bölök er eken.	*Ölümlüden öte bir ermiş.*
	Arsak-tersek Ala-Too	*Engebeli sarp Ala-Too*
	Menin cerim bolsoçu!	*Benim yerim olsaydı!*
	Uşul arbañdagan er kankor	*Şu heybetle salınan er hunhar*
	Kökala sakal çoñ mancuu	*Kır sakallı koca Mançu*

	Menin erim bolsoçu!	*Benim erim olsaydı!*
	Kaarlanıp çamınsa	*Kahırlanıp atılırsa*
	Ay-aalamdı kütküdöy,	*Ay ile âlemi güdecek gibi,*
	Üstü tüktüü kara cer	*Üstü tüylü kara yer*
	Kızıtalak kankorgo	*Kahrolası hunhara*
168870	Cön ele kalıñınan tütküdöy, Küç kılgandı koyobu?	*Öylece kalınından tütecek gibi, Güç göstereni bırakır mı?*
	Munun murdu borodoy,	*Bunun burnu koca tepe gibi,*
	Alışkan aman bolobu ey?	*Tutuşan sağ kalır mı hey?*
	Munun telegeyi teñ eken,	*Bunun her yanı denkmiş,*
	Alaköödön neme eken,	*Ala göğüslü biriymiş,*
	Atıştı arbın salayın,	*Atışmayı bolca edeyim,*
	Kızıtalak kankordu	*Kahrolası hunharı*
	Amal menen alayın.	*Düzenle ele geçireyim.*
	Küçkö salıp aykırsa,	*Gücüne dayanıp haykırırsa,*
	Azır tüpkö cetkidey.	*Hemen kökünü kurutacak gibi.*
168880	Kaynap atkan Kokondu	*Kaynayıp duran Kokon'u*
	Azır kırıp ketkidey,	*Şimdi kırıp geçecek gibi,*
	Türü suuk bu kankor	*Çehresi soğuk bu hunhar*
	Tügöl aydap ketkidey.	*Hepsini sürüp götürecek gibi.*
	Karı-caştın baarısın	*Kocayı genci hepten*
	Kaltırbay kırıp bu kankor	*Bırakmadan kırıp bu hunhar*
	On eki eriñ kaysagan	*On iki erini çiğneyen*
	Kakanga aydap cetkidey.	*Kakan'a sürüp varacak gibi.*
	Kıyla candı kırgıday,	*Nice canı kıracak gibi,*
	Amal menen albasak	*Düzenle almazsak eğer*
168890	Kırgındı kızık salgıday.	*Kırgını görülmedik salacak gibi.*
	Kara buurul, taykı col	*Kara kır at, kısa yol,*
	Ok cetpes atın mingidey,	*Ok yetmez atına binecek gibi,*
	Kaynap atkan kıtaydı	*Kaynayıp duran Kıtay'ı*
	Beecinge çeyin sürgüdöy.	*Beecin'e kadar sürecek gibi.*
	Taş sayıngan kıtaydın	*Taş kuşanmış Kıtay'ın*
	Dalayın talkan kılgıday.	*Nicesini un ufak edecek gibi.*
	Kürmö kiygen kıtaydın	*Cepken giymiş Kıtay'ın*
	Küçtüüsün aydap kırgıday,	*Güçlüsünü sürüp kıracak gibi,*
	Çın kırgızıñ boloyun,	*Gerçek Kırgız'ın olayım,*
168900	Telegeyi temirdey,	*Her yanı demir gibi,*
	Teñdik cayı bar eken.	*Denklik hâli var imiş.*

Kastaşkandı cutuuçu
Erdik cayı bar eken.
Adam, teñdeşip adam bolobu?
Toksonu kelip sayışsa,
Tozoku kankor koyobu?
Beren eken, şer da eken,
Bul belsenip çıkkan şer eken.
Akıl menen albasa,
Altı milek coo kelse,
Karmaşıp cürüp toyobu,
Caralgan adam uulunan
Kapıray, şumduktuu mınday
bolobu?»
Dep, oşentip, Çañdıayak
Kerigine kamçı urup,
Kaarlanıp bakırıp,
Kaarlanıp kankorgo
Cekege! – dep çakırıp.
Baatır bolsoñ, şer bolsoñ.
Çılgıy cerge çañ salgan
Çın balaket aalamdan
Manastın uulu sen bolsoñ,
Bereni curtka bilingen,
Kococaş uulu men bolsom.
Ay-aalamdı buy kılgan
Kankordun uulu sen bolsoñ,
Baatırsıngan er bolsoñ
Cekeme-ceke çıgıp kel,
Koluñdu taştap, özüñ kel!
Ayzalaşıp turuşup,
Altı kün tınbay uruşup,
Meni sayıp, sen alsañ
Talaska barıp konoyun,
Kıtay dep attı coyuñuz,
Burutça attı koyuñuz!

Asmandagı cıldızday
Bolcoş bolup bereyin,
Enekeñ tuugan iniñdey,

Düşmanlık edeni yutan
Erlik hâli var imiş.
Ey insan, buna denk insan olur mu?
Doksanı gelip mızrak saplasa,
Cehennemlik hunhar bırakır mı?
Yiğitmiş, arslanmış da,
Bu, bel bağlayıp çıkmış arslanmış.
Akıl ile alınmazsa,
Altı millet düşman gelse,
Tutuşa tutuşa doyar mı,
Yaratılmış âdemoğlundan
Hayret, böylesine dehşetlisi
olur mu?»
Deyip, öylece, Çañdıayak
Gergedanına kamçı vurup,
Kahırlanıp bağırıp,
Kahırlanıp hunharı
Teke tek dövüşe! – diye çağırıp.
Bahadırsan, arslansan.
El değmemiş yere toz koparan
Âleme gerçek bela kesilen
Manas'ın oğlu sen isen,
Yiğitliği yurda bilinen,
Kococaş oğlu ben isem.
Ay ile âlemi perişan eden
Hunharın oğlu sen isen,
Bahadır geçinen er isen
Teke tek karşıma çık,
Ordunu bırak, kendin gel!
Mızrak mızrağa durup,
Altı gün dinmeden vuruşup,
Beni saplayıp sen alırsan
Talas'a varıp konayım,
Kıtay diye adı kaldırın,
Burutça ad koyun bana!

Gökteki yıldız gibi
Sözleşik yâren olayım,
Ananın doğurduğu kardeşin gibi,

Coldoş bolup bereyin.
Seni sayıp men alsam,
Beecinge barıp konup ber,
Baatır Beecindin kanı bolup ber!
Kaçpay turgun baatır dep,
Semetey atıñ coyobuz,
Taş sayıngan kıtaydın
Tazalap atın koyobuz!» –
Dep, oşentip, Çañdıayak
Aytıp turdu mınday söz.
Semetey aldap aluuga,
Bir şaytandı kankorgo
Eptep turup saluuga,
Esebin eptep tabuuga
Amal saktap turdu ele.
Atasınan babası
Arıslandıgın karaçı,
Kankor şerdin Semetey
Kaarlanıp çamındı,
Kayıptan akıl tabıldı.
Belgi berip, küç çıktı,
Eki bettin otunan
Baypak sınduu tük çıktı.
Kaalgaday kaşka tiş –
Kalayıktan başka tiş
Taruuday bölö çaynadı.
Kaarı kelip kakayıp,
Kan içmesi karmadı.
Cadalın saldı Semetey.
Astıñkı erdi kalbayıp,
Üstüñkü erdi calcayıp,
Eki közdün kıçıktan
Örт kaynadı tögülüp,
Sürü mınday körünüp,
Kaarlandı şaylanıp.
Ata, sırttan tuugan kankor
Çañdıayaktı karata

Sırnayzanı kamdanıp,

Yoldaş olayım sana.
Seni saplayıp ben alırsam,
Beecin'e varıp kon,
Bahadır, Beecin'in hanı ol! Kaçma dur bahadır diye,
Semetey adını sileriz,
Taş kuşanmış Kıtay'ın
Pak edip adını koyarız!» –
Deyip, öylece, Çañdıayak
Söylüyordu böyle söz.
Semetey'i kandırıp almaya,
Bir şeytanlığı hunhara
Fırsat bulup salmaya,
Hesabını denk getirmeye
Düzen kurup duruyordu.
Atasından, dedesinden
Arslanlığına bir bak,
Hunhar arslan Semetey
Kahırlanıp atıldı,
Gaipten akıl bulundu.
Nişan verip güç çıktı,
İki yanağın ateşinden
Keçe çorap gibi tüy çıktı.
Kapı kanadı gibi ak dişler –
Halktan başka olan dişler
Darı gibi ufalayıp çiğnedi.
Kahrı gelip kabarıp,
Kan içesi tuttu.
Hışmını saldı Semetey.
Alt dudağı sarkarak,
Üst dudağı gerilerek,
İki gözün kuyruğundan
Ateş kaynadı dökülüp,
Heybeti böyle görünüp,
Kahırlandı kuşanıp.
Ey ata, yavuz doğmuş hunhar
Çañdıayak'a doğru

Sır mızrağı hazırlayıp,

Kaarlanıp bakırıp,
«Atañdın körü Çañdıayak
Aytkan kebiñ çın bolsun!
Bul kebiñe makul dep,
Kıtay kaçkı curt ele,
Senden ayangandardın
Çoguu ketsin kapır dep
Çañdıayak emes, er kelgin,
Kakandın curtu kozgolup,
Kırk kandın curtu teñ kelgin!
Kaarlanıp kankor şer,
Buuruldun oozun burdu ele.
Mubaküldüü sır ayza
Kürkürötö sundu ele.
Açuulanıp aykırıp,
Manas dep uraan çakırıp,
Kan içer türün burdu ele
Uñgusu bolot, uçu kurç –
Uçuna tartkan kara kurç,
Tokson uruu bolotton.
Bölökbay catıp ulagan,
Kokus tiygen cerleri
Kabıldap çirip ölsün dep,
Kayra tartpas çın cayın
Oşo karmaşkan duşman körsün dep.
Adamdın köz caşı menen
sugartkan,
Coogo bettep sunganda
Uçu örttöy kızargan,
Kaarlanıp şiltese
Eki ayza boyu uzargan.
Tielekte çañ ketken,
Uçu ilinse kan ketken,
Kan çıkkanda can ketken.
Karmoorun altın şıyıtkan,
Kagış cakka kıyıtkan.
Barıskandap somdogon,

Baykuş usta Bölökbay

Kahırlanıp bağırıp,
«Atanın körü Çañdıayak
Söylediğin söz gerçek olsun!
Bu sözüne razıyım deyip,
Kıtay kaçkın yurt idi,
Senden sakınanların
Hepsi birden gitsin kâfir diye
Çañdıayak değil, er, gel,
Kakan'ın yurdu ayaklanıp,
Kırk hanın yurdu, hep birden gelin!
Kahırlanıp hunhar arslan,
Buurul'un ağzını çevirdi.
Mübarek sırlı mızrağı
Gürleterek uzattı.
Öfkelenip haykırıp,
Manas diye uran çağırıp,
Kan içici yüzünü döndürdü
Yuvası çelik, ucu keskin –
Ucuna çekilmiş kara çelik,
Doksan boy çelikten.
Bölökbay yata yata kaynattığı,
Kazara değdiği yerler
Yara kapıp çürüyüp ölsün diye,
Geri dönmez gerçek hâlini
O tutuşan düşman görsün diye.
İnsanın gözyaşı ile
suvarılan,
Düşmana yönelip uzatınca
Ucu yangın gibi kızaran,
Kahırlanıp savurunca
İki mızrak boyu uzayan.
Değdiğinde toz kopan,
Ucu ilişse kan giden,
Kan çıkınca can giden.
Kabzası altın kakmalı,
Savaş yönüne yatırılmış.
Balyozlanıp yontulmuş,

Zavallı usta Bölökbay

Bir cerin çiyki taştabay,
Emi Kuday urdu ele.
Döötü tökör oñdogon.
Sır nayzanın bir ceri
Egerde çiyki bolbogon,
Kaarlanıp muştasa
Tiygen cerin büldürgön,
Saygan eesin küldürgön,
Muştagan cerin büldürgön.
Öpkö-boor kolkonun
Mubaküldüü sır ayza
Murun sunup balbanga
Aybatın salıp aykırıp,
Aybatına baatırdın
Taş carılıp, too tolkup,
Karuusu toluk kapırga,
Kan Çañdıayak baatırga
Kaçırıp ayza urdu ele,
Kaykaygan cok Çañdıayak
Kaşkaya karap turdu ele,
Acaldan kaygı cegen cok,
Alp ekenin kördüñbü –
Kabagım-kaşım degen cok.
Al Çañdıayak turdu ele,
Kıñırañdap kıñk etpeyt,
Kıyın şer ayza sayganda
Bir kıyşayıp bılk etpeyt.
Kaarlanıp caylanıp,
Iraazı boldu Semetey.
«Bel baylagan Beecinge
Bel ekeniñ çın eken,
Belsene kelgen Kakandan
Er ekeniñ çın eken.
Samagan cerge sayıñız,
Kapır menen musulman
Karmaştın cayı uşunday,
Kezetiñdi alıñız!»
Kelişken kankor munu aytıp, Cibek çalma urdu ele.

Bir yerini ham bırakmadan,
Şimdi Kuday çarptı onu.
Topal Döötü elden geçirmiş.
Sır mızrağın bir yeri
Asla ham olmayan,
Kahırlanıp dürtünce
Değdiği yeri mahveden,
Saplayan sahibini güldüren,
Vurduğu yeri mahveden.
Akciğer, bağır, şahdamarın
Mübarek sırlı mızrağı
Önce uzatıp pehlivana
Heybetini salıp haykırıp,
Heybetinden bahadırın
Taş yarılıp, dağ coşup,
Bileği pek kâfire,
Han Çañdıayak bahadıra
Saldırıp mızrak vurdu,
Eğilmedi Çañdıayak
Dimdik bakıp durdu,
Ecelden gam yemedi,
Alp olduğunu gördün mü –
Kaşım-gözüm bile demedi.
O Çañdıayak durdu,
Kıvranıp cık etmiyor,
Çetin arslan mızrak saplayınca
Bir yana eğilip kıpırdamıyor.
Kahırlanıp yerleşip,
Hoşnut kaldı Semetey.
«Bel bağlanan Beecin'e
Bel olduğun gerçekmiş,
Kuşanıp gelen Kakan'dan
Er olduğun gerçekmiş.
Dilediğin yere sapla,
Kâfir ile Müslüman'ın
Tutuşması böyledir işte,
Sıranı al haydi!»
Yakışıklı hunhar bunu deyip, İpek kement vurdu.

Buurul oozun burdu ele,	*Buurul'un ağzını çevirdi,*
Çokuga kökcal turdu ele.	*Tepede bozkurt durdu.*
Çoñ küçün cıynap dardayıp,	*Koca gücünü toplayıp gerilip,*
Kancarkol aytat uruusun	*Kancarkol der soyuna*
Al Çañdıayak kapırdı	*O Çañdıayak kâfir*
Kankordun uulu kökcalga	*Hunharın oğlu bozkurda*
Kürküröp ayza sundu ele.	*Gürleyip mızrak uzattı.*
Astındagı kerigin	*Altındaki gergedanını*
Olbuy-solbuy kamçılap,	*Sağlı sollu kamçılayıp,*
Oñdop-soldop teminip,	*Sağdan soldan mahmuzlayıp,*
Boz kisenin beti dep,	*Boz zırhın yüzü diye,*
Cıyılıp turgan beti dep,	*Derilip duran yüzü diye,*
Akkañkı eerdin kaşı dep,	*Akkañkı eyerin kaşı diye,*
Kak cüröktün başı dep,	*Tam yüreğin başı diye,*
Serpilip ayza saydı ele,	*Savrulup mızrak sapladı,*
Selt etken cok kayran şer	*İrkilmedi aziz arslan*
Kıymıldabay, bılk etpey	*Kımıldamadan, kıpırdamadan*
Kankor aman kaldı ele.	*Hunhar sağ esen kaldı.*
Ayza karmap aykırıp,	*Mızrak tutup haykırıp,*
Alıp turdu Çañdıayak,	*Tutup durdu Çañdıayak,*
Sungan ayza tartpastan,	*Uzattığı mızrağı geri çekmeden,*
Salıp turdu Çañdıayak.	*Salıp durdu Çañdıayak.*
Saybasın bilip algan soñ,	*Saplayamayacağını anlayınca,*
Kaarlanıp bakırdı.	*Kahırlanıp bağırdı.*
Altımış balban, san koldoy,	*Altmış pehlivan, sayısız asker,*
Akılmanı Çoñkara	*Bilgesi Çoñkara'yı*
Kaptagın dep çakırdı.	*Bastırın diye çağırdı.*
Colum üydöy çoyunbaş	*Göç evi denli koca gürzü*
Iyıkka salıp caylanıp,	*Omzuna vurup yerleşip,*
Tuurası coon, boyu pas.	*Eni kalın, boyu kısa.*
Tulu boyu kara taş	*Tüm bedeni kara taş*
Bolotton çokmor kolgo alıp,	*Çelikten topuz ele alıp,*
Kıyındıgın karaçı	*Çetinliğine bir bak*
Çoguu boydon çuu turup,	*Hep birden gürültüyle kalkıp,*
Çoñkara cetti karaçı.	*Çoñkara yetişti, bir bak.*
Çalmaçısı kaçırıp.	*Kementçisi saldırıp.*
Çoñkarası baatırga	*Çoñkara'sı bahadıra*
Kerilip çokmor urdu ele.	*Gerilip topuz vurdu.*

Kaçırıp koldu saldı ele.
Semetey calgız, kıtay köp,
Tegerektep aldı ele.
Zıñ-zıñ etip kenebeyt,
Kurçap balban kol kelse,
Kurgan canga zor kelse,
Ölömün dep baatır şer
Buçkagına teñebeyt.
Çırkırap uçup kol salsa,
Çımınça körüp Semetey
Kılıp iet eken dep,
Kımbat şeriñ kenebeyt.
Kankor şerge küç kelip,
Altın caak aybalta
Ala koyup imerip,
Çañdıayaktın ayzasın
Orto belden kayran şer,
Üzö çaap ciberip,
Boşonup kankor aldı ele,
Aybatına çıdabay,
Çoñkara menen Çañdıayak.
Bul ekөönön bölögü
Er Semetey baatırdın,
Karuusu toluk kankordun
Ay-aalamdı buy kılgan
Kanga toybos antkordun
Isıgına batalbay,
Suuguna catalbay,
Kaldayları, balbanı
Kaçıp berdi dırkırap.
Ortogo aldı Çoñkara,
Colum üydöy çoyunbaş
Coluñ katkan kapırdan,
Colborston oolak kaç!
Tükürünüp tüz karmap,
Karmay kalıp imerdi,
Kañ degize Çoñkara
Kaptalga salıp ciberdi.

Saldırıp asker saldı.
Semetey yalnız, Kıtay çok,
Çepeçevre kuşattılar.
Zınk zınk edip aldırmaz,
Kuşatıp pehlivan ordu gelse,
Kurumuş cana zor gelse,
Ölürüm diye bahadır arslan
Topuğuna bile saymaz.
Çığlıkla uçup saldırsalar,
Sinek kadar görüp Semetey
Ne yapabilir ki deyip,
Kıymetli arslanın aldırmaz.
Hunhar arslanı güç basınca,
Altın yanaklı ay baltayı
Alıverip çevirip,
Çañdıayak'ın mızrağını
Orta belinden aziz arslan,
Kesip kırıp atarak,
Sıyrılıp kurtuldu hunhar,
Heybetine dayanamayıp,
Çoñkara ile Çañdıayak.
Bu ikisinden gayrısı
Er Semetey bahadırın,
Bileği pek hunharın
Ay ile âlemi perişan eden
Kana doymaz vefasızın
Sıcağına sığamayıp,
Soğuğuna yatamayıp,
Kaldayları, pehlivanı
Kaçıştılar darmadağın.
Ortaya aldı Çoñkara,
Göç evi denli koca gürz
Yolu kurumuş kâfirden,
Kaplandan uzak dur, kaç!
Tükürünüp düz tutup,
Tutuverip çevirdi,
Çınlatarak Çoñkara
Böğrüne vurup gönderdi.

Ayzakerden Çañdıayak	*Mızrak ustası Çañdıayak*
Ar caktan ayza sundu ele.	*Öbür yandan mızrak uzattı.*
Teñiz şerdi eköölöp	*Deniz misali arslanı ikisi birden*
Tegerektep turdu ele.	*Çepeçevre kuşatıp durdular.*
Al añgıça bolgon cok,	*O arada çok geçmedi,*
Too kaykaygan urçuktan,	*Dağın kabaran çıkıntısından,*
Domuraygan tumşuktan	*Tümsek olmuş burundan*
Kökcalga müşkül salganın	*Bozkurda güçlük saldıklarını*
Körgön eken Külçoro.	*Görmüş idi Külçoro.*
Karaan kılgan abakem,	*Bana sığınak olan ağabeyim,*
Kabılanga ceteyin.	*Kaplana yetişeyim.*
Kıcı-kıyma salışıp,	*Kıyasıya girişip,*
Kırılışa keteyin.	*Kırışarak gideyim.*
Aygaydı arbın salayın,	*Nârayı bolca salayım,*
Ata, kökcal şerimdi	*Ey ata, bozkurt arslanımı*
Acıratıp alayın!»	*Ayırıp kurtarayım!»*
Dep, oşentip, Külçoro	*Deyip, öylece, Külçoro*
Aşıp-şaşıp toktoboy,	*Alelacele durmadan,*
Eer beldey moynoktu	*Eyer beli gibi geçidi*
Aşıp çıgıp kelatat,	*Aşıp çıkıp gelmekte,*
Öñgül-döñgül belesti	*İnişli çıkışlı beli*
Basıp çıgıp kelatat,	*Basıp çıkıp gelmekte,*
Kaarın tögüp bakırıp,	*Kahrını döküp bağırıp,*
Kankor şer dep çakırıp,	*Hunhar arslan diye çağırıp,*
Çımınday canı kuurulup,	*Sinek kadar canı kavrulup,*
Çın erdigin baştaptır.	*Gerçek erliğe girişmişti.*
Çımınday bolgon kuu candan	*Sinek kadar olan kuru candan*
Çın tüñülüp Külçoro	*Gerçekten umut kesip Külçoro*
Ölümgö baylap taştaptır.	*Ölüme baş koymuştu.*
Dagdır cetse ölüügö,	*Kader erişirse ölmeye,*
Ölböy tirüü can tursa,	*Ölmeyip sağ can kalırsa,*
Abakesi Semetey	*Ağabeyi Semetey'e*
Karaan bolup berüügö,	*Dayanak olup vermeye,*
Kagıştı katuu saluuga,	*Çarpışmayı sert salmaya,*
Kızıl örttön kökcalın	*Kızıl yangından bozkurdunu*
Acıratıp aluuga.	*Ayırıp kurtarmaya.*
Buzulbay tiygen ogunan,	*Şaşmadan değen okundan,*
Kızarıp küygön çogunan,	*Kızarıp yanan korundan,*

Kıcıldagan kırk kan el
Kaynagan kıtay kolunan

Dümöktü tüp-tüz salayın,
Berenimdi, şerimdi
Belgilüü kökcal abamdı
Acıratıl alayın.
Buzulgan kündöy bürkölüp,
Bura tartpay er çoro
Cekene belge kurçanıp,
Opol-Toodoy Çoñkara –
Çoñkaraga kol salıp.
Baatırlıgı başkaça
Ozo çıktı Çoñkara,
Almambet uulu çoronu
Tozo çıktı Çoñkara.
Kaptalınan kamınıp
Ayza sunup ozdu ele,
Al ayzanı cetkizbey,
Şay koldogon Külçoro
Şamdagayı bolcolsuz
Denege ayza tiygizbey,
Emi esebin taptı ele,
Alıstatıp ayzasın
Asman közdöy kaktı ele.
Ayzadan beri cakındap,
Çoçubastan şer Çoro
Çoñkaranı kördü emi.
Al canında bepbelen
Asıldıgı baylaluu,
Altımış nar, kırk tayga
Satıp bergen ak tinte –
Ölçü ceriñ uşul dep,
Öpkösünün tuşu dep.
Ilaçınday ilgiç er
Alışka baatır, kayran şer
Kolgo karmay kaldı ele.
Emçektin tömön beti dep,
Ölüçü öpkö çeti dep,

Kaynaşan kırk han eli,
Kaynayan Kıtay ordusundan

Kavgayı dosdoğru salayım,
Yiğidimi, arslanımı
Namlı bozkurt ağabeyimi
Ayırıp alayım.
Bozulmuş gün gibi bulutlanıp,
Geri dönmeden er çoro
İnce beline kuşanıp,
Opol-Too gibi Çoñkara –
Çoñkara'ya el salıp.
Bahadırlığı bambaşka
Öne çıktı Çoñkara,
Almambet oğlu çoroyu
Karşılamaya çıktı Çoñkara.
Yan tarafından hazırlanıp
Mızrak uzatıp öne geçti,
O mızrağı eriştirmeden,
Şay'ın desteklediği Külçoro
Çevikliği ölçüsüz
Bedene mızrak değdirmeden,
Hemen hesabını buldu,
Uzaklaştırıp mızrağını
Gökyüzüne doğru savurdu.
Mızraktan beri yaklaşıp,
Ürkmeden arslan Çoro
Çoñkara'yı gördü şimdi.
Hemen yanında hazırca
Asilliğiyle kuşanılmış,
Altmış deveye, kırk taya
Satıp alınan ak tinte –
Öleceğin yerin burası diye,
Akciğerinin hizası diye.
Laçın gibi kapan er
Kapışmada bahadır, aziz arslan
Eline alıvermişti.
Memenin alt yüzü diye,
Ölümcül ciğer kıyısı diye,

Aktinte menen Külçoro	*Ak tinte ile Külçoro*
Muştap turup kaldı ele.	*Vurup durmuş idi.*
Küçtüü kancar cetti ele,	*Güçlü hançer erişti,*
Oyulgurdun tonuna	*Oyulasıcanın kaftanına*
Orolup uçu matalıp,	*Sarılıp ucu dolanıp,*
169210 Orto belden Aktinte	*Orta yerinden Aktinte*
Kıyrap çıgıp ketti ele.	*Kırılıp çıkıvermişti.*
Çoñkara cayı uşunday –	*Çoñkara'nın hâli şöyleydi –*
Eren eken, şer eken	*Yiğitmiş, arslanmış*
Coonun aylasın bilgen Çoñkara.	*Düşmanın çaresini bilen Çoñkara.*
Ayabagan şer eken.	*Amansız bir arslanmış.*
Atagı soloon curtunan,	*Ünü Solon yurdundan,*
Balbandıgı bir kança,	*Pehlivanlığı bir nice,*
Baatırlıgı bir mınça.	*Bahadırlığı bir bunca.*
Soloon curttan tuulgan,	*Solon yurdunda doğmuş,*
169220 Soguşka salgan çuulgan.	*Savaşa salmış velvele.*
Karmaşkandı kaysagan,	*Tutuştuğunu çiğneyen,*
Kezikkendi kemirgen,	*Rastladığını kemiren,*
Kez bolgondu cemirgen.	*Denk geldiğini deviren.*
Işke aşka toybogon,	*İşe aşa doymayan,*
Kara baskan bul doñuz	*Kara basmış bu domuz*
Karmaşsa candı koybogon,	*Tutuşursa can koymayan,*
Beecindin alpın cöölögön,	*Beecin'in alpını iteleyen,*
Kaldaylıktın kandıgın	*Kaldaylığın hanlığını*
Calgız özü eelegen,	*Tek başına ele geçiren,*
169230 Kagışka kirse boy berbes,	*Savaşa girse boyun eğmez,*
Karmaşka kirse oy berbes	*Tutuşmaya girse aman vermez*
Çındap çıkkan er eken	*Gerçekten çıkmış bir ermiş*
Bütkül kıtay çuu turup,	*Bütün Kıtay ayaklanıp,*
Çoñkara balban deer eken.	*Çoñkara pehlivan der imiş.*
Mına oşondo zor kara,	*İşte o zaman koca kara,*
Çoñkara emes, çoñ balaa,	*Çoñkara değil, koca bela,*
Külçoro kanday şer ele	*Külçoro nasıl arslan idi*
Külçoronu bir salat.	*Külçoro'yu bir vurur.*
Emi Çoñkara kanday er ele	*Şimdi Çoñkara nasıl er idi*
169240 Bolot uñgu çoyunbaş –	*Çelik yuvalı koca gürz –*
Özü çokmor tört kırluu.	*Kendisi topuz, dört köşeli.*
Kambıl balban Çoñkara	*Becerikli pehlivan Çoñkara*

Karmay kaldı imerip,
Kan degize çoronu
Koş koldop tartıp ciberdi.
Barıp çokmor tiygende

Tutuverdi çevirip,
Çınlatarak çoroya
Çift elle çekip savurdu.
Varıp topuz değince

Köpkök temir tuulga
Kömürdöy uçup çırkırap,
Can canına carıgı
Caynap tüştü bırkırap.
Tuulganın aldınan
Basa kiygen çarayna
Beren katın eneñdin
Bu kızmatı ozuptur.
Kapırdın çoyun çokmordon
Enesi bergen çarayna
Esil candı tosuptur.
Çoñ kaçır oozun buraarda,
Cana çoçko uraarda
Almambettin Coykuma
Akılman tuugan Külçoro
Karmay kalıp sabınan,
Suurup çıgıp kabınan,
Şamdagay tuugan er Çoro –
Telegeyi teñ Çoro.
Atasının babası
Ay-aalamdı buy kılgan
Ayabagan er Çoro.
Buluttay uçkan sur attın
Oozun tartıp burdu ele,
Atam arslan koldo dep,
Koldosoñ uşul coldo dep,
Çoñkaranın çokmorun
Orto belge er çoro
Bolcop turup urdu ele.
Ortodon sabı bırkırap,
Colum üydöy çoyunbaş,
Irgıp başı çırkırap,
Çokmorunan ayrılıp,
Çoñkara turdu kaygırıp.

Masmavi demir tulga
Kömür gibi uçup çığrışıp,
Dört bir yana ışığı
Saçılıp düştü parçalanıp.
Tulganın altından
Bastırıp giyilmiş çarayna
Yiğit kadın ananın
Bu hizmeti öne geçti.
Kâfirin çoyun topuzundan
Anasının verdiği çarayna
Aziz canı korumuştu.
Koca katırın ağzını çevirirken,
Yine domuz vuracakken
Almambet'in Coykuma'sını
Akıllı doğan Külçoro
Tutuverip sapından,
Sıyırıp çıkarıp kınından,
Çevik doğan er Çoro –
Her yanı denk Çoro.
Atasından, dedesinden
Ay ile âlemi perişan eden
Amansız er Çoro.
Bulut gibi uçan boz atın
Ağzını çekip çevirdi,
Atam arslan, destek ol diye,
Destek olursan bu yolda diye,
Çoñkara'nın topuzunu
Orta yerinden er çoro
Nişanlayıp durup vurdu.
Ortasından sapı parçalanıp,
Göç evi denli koca gürz,
Fırlayıp başı vınlayıp,
Topuzundan ayrılıp,
Çoñkara durdu kaygılanıp.

Baatırlıgın, şerligin,
Balbandıgın, erligin
Teñizdigi buzar çoktugun
Ay-aalamda coktugun
Sınap aldı Çoñkara.

Bahadırlığını, arslanlığını,
Pehlivanlığını, erliğini
Denizi bozan kor ateşliğini
Ay ile âlemde eşi olmadığını
Sınayıp anladı Çoñkara.

Bu kıtayga tuulgan
Kılgan işi oñ kara
Karısı toluk kaapırdı
Er Külçoro baatırdan
Kaçımış bolup kalayın,
Kalıñ balban, tümön kol
Kak ortosuna salayın.
Ar kaysı caktan barbayıp,
Alp-döö menen basayın,
Ayza muştap, çokmor çaap,
Tak cılanday soyup cançayın.
Kolu, butun baylayın,
Kançoro menen Külçoro
Katarlap kolgo tüşürüp
Bul eköönü katar caylayın»,–
Oşondoy dep Çañdıayak,
Kaarlandı kakaydı
Kaltırbay akıl oylodu.
Adam, körçü meenetti
Anı oyloboy koybodu.
«Atañdın körü, burutka
Atıştardan salayın,
Çoñ atabız Karacoy,
Öz atabız Kococaş
Eköönün kegin alayın.
Bul eköönü kagışta
Calmagan eken bul burut,
Cok kılgan eken kuu burut.
Bek çındandı Çañdıayak
Kürsüldögön burutka
Küröştü mıktap açayın
Kaltırbay kırıp alptarın,
Alpeysigen kalktarın.

Bu Kıtay iline doğan,
Yaptığı işler düpedüz kara
Gücü yerinde kâfiri
Er Külçoro bahadırdan
Kaçar gibi yapayım,
Kalın pehlivan, tümen ordunun
Tam ortasına salayım.
Her bir yandan abanıp,
Alp ve devlerle basayım,
Mızrak vurup, topuz çalıp,
Tıpkı yılan gibi soyup şişleyeyim.
Elini, ayağını bağlayayım,
Kançoro ile Külçoro'yu
Sıralayıp ele geçirip
Bu ikisini yan yana haklayayım»,–
Böyle deyip Çañdıayak,
Kahırlandı, kabardı
Eksiksiz akıl yürüttü.
Ey insan, gör şu zahmeti
Onu düşünmeden edemedi.
«Atanın körü, Burut'a
Atışmalardan salayım,
Büyük atamız Karacoy,
Öz atamız Kococaş
İkisinin öcünü alayım.
Bu ikisini savaşta
Yalayıp yutmuş bu Burut,
Yok etmiş kurnaz Burut.
Sıkı bilendi Çañdıayak
Gümbürdeyen Burut'a
Güreşi sıkıca açayım
Bırakmadan kırıp alplarını,
Alp geçinen halklarını.

	Surdangan eken bul burut	*Suratı asıkmış bu Burut*
	Suuday kanın çaçayın,	*Su gibi kanını saçayım,*
	Kalıñ curtun kıyratıp,	*Kalın yurdunu yıkıp,*
	Kalgan demin basayın.	*Kalan soluğunu keseyim.*
	Erenderin soyoyun,	*Yiğitlerini boğazlayayım,*
	Eselegin, karganın	*Ahmağını, kocamışını*
	Denekul kılıp koyoyun.	*Cansız kul edip bırakayım.*
	Cerdegeni Ala-Too	*Yurt tuttuğu Ala-Too*
	Cetik duşman coo eken	*Yetkin düşman, hasımmış*
	Ala-Toodon artıltıp	*Ala-Too'dan aşırtıp*
	Celbegendey kılayın,	*Bir daha yelmemiş gibi edeyim,*
	Mından kiyin Kakanga	*Bundan böyle Kakan'a*
	Kelbegendey kılayın.	*Gelmemiş gibi edeyim.*
	Kançoro menen Külçoro	*Kançoro ile Külçoro*
	Atı uykaş da eken, şer da eken. Kalıñ eldi baguuçu	*Adları uyaklı, arslanmışlar da. Kalın halkı besleyen*
	Ay-aalamdı aydagan,	*Ay ile âlemi süren,*
	Alışkan tirüü kalbagan.	*Tutuştuğu sağ kalmayan.*
	Ayza sunup aykırsa	*Mızrak uzatıp haykırsa*
	Kañırtınan can çıkkan,	*Gürleyişinden can çıkan,*
	Karmaşınan kan çıkkan,	*Tutuşundan kan çıkan,*
	San kolgo tiyse çettegen,	*Sayısız orduya çarpsa dağıtan,*
	Bet alganın örttögön,	*Yöneldiğini ateşe veren,*
	Salışıp adam ceñbegen,	*Vuruşup insan yenemeyen,*
	Kürdölüü Kakan köp elden	*Kudretli Kakan çok elinden*
	Küçtüüsü kelip salışsa	*Güçlüsü gelip vuruşsa*
	Belesin adam çalbadı.	*Belinden kimse geçemedi.*
	Betteşken balban köp kalday	*Karşılaşan pehlivan nice kalday*
	Beecinge biröö barbadı,	*Beecin'e biri varamadı,*
	Bet algan aman kalbadı.	*Yöneldiği sağ kalmadı.*
	Kançalık müşkül boldu go	*Ne kadar güçlük oldu ya*
	Bu kuldun salgan cañcalı.	*Bu kulun saldığı kavga.*
	Almambet menen er Çubak	*Almambet ile er Çubak*
	Tak ekөönön tuulgan,	*Tam ikisinden doğmuşlar,*
	Kartaygan Kalça törögö	*Kocamış Kalça töreye*
	Kançalık saldı çuulgan.	*Ne kadar saldı velvele.*
	Koñurbaydın cökörü	*Koñurbay'ın yâranı*
	Altımış kıtay, san kalday.	*Altmış Kıtay, sayısız kalday.*

	Kıl emesin taştabay	*Kılını bile bırakmadan*
	Kıyratkan eken bularday.	*Böylesine kırıp geçirmişler.*
	Sazañşañdın döölörü	*Sazañşañ'ın devlerini*
	Kıyratkan eken eki kul	*Kırıp geçirmiş iki kul*
169360	Büt Beecindin eelerin.	*Bütün Beecin'in sahiplerini.*
	Kara kurttay kalktarın,	*Kara kurt gibi halklarını,*
	Doñuz miner balbanın,	*Domuz binen pehlivanını,*
	Ay-aalamga bilindi	*Ay ile âleme bilindi*
	Bul eki kuldun cañcalı.	*Bu iki kulun kavgası.*
	Atamdı Manas soygondo	*Atamı Manas boğazladığında*
	Kurgan can ceti caşta bolgondo.	*Kuru can yedi yaşında iken.*
	Oşol cetimimen cetildim,	*O yetimliğimden yetiştim,*
	Cetimiş kalday, san çerüü	*Yetmiş kalday, sayısız asker*
	Ceteletip çoñoydum.	*Elimden tutulup büyüdüm.*
169370	Kılım kıtay, kırk kan el	*Âlem dolusu Kıtay, kırk han eli*
	Kara kurttay el ele,	*Kara kurt gibi el idi,*
	Er Çañdıayak men elem.	*Er Çañdıayak ben idim.*
	Kuykalañgan burutka	*Kavrulası Burut'tan*
	Kaçımış bolup kalayın,	*Kaçar gibi yapayım,*
	Munun çın aylasın tabayın.	*Bunun gerçek çaresini bulayım.*
	Çınmaçındın şaarına	*Çınmaçın'ın şehrine*
	Çımma eldi kaptatıp,	*Kalabalık eli saldırtıp,*
	Çın balaket salayın,	*Gerçek belayı salayım,*
	Bölüntöyün uşuntip,	*Dağıtayım işte böylece,*
169380	Manastın uulu er sultan	*Manas'ın oğlu er sultan*
	Semeteydin sanaasın.	*Semetey'in kaygısını.*
	Soylotoyun bu coldo	*Süründüreyim bu yolda*
	Külçoro menen Kançoro	*Külçoro ile Kançoro'yu*
	Kırgızdın eki balasın.	*Kırgız'ın iki oğlunu.*
	Tıypıl kırıp karısın,	*Tümden kırıp yaşlısını,*
	Cok kılayın buruttun	*Yok edeyim Burut'un*
	Cologon candın baarısın.	*Yaklaşan canın hepsini.*
	Camgır kılıp caa tartıp,	*Yağmur gibi yay çekip,*
	Cadıgey cıyıp alayın,	*Cadıları derleyip alayım,*
169390	Tıypıl kırıp karısın	*Tümden kırıp yaşlısını*
	Tındım kıla salayın.	*Susturup bitireyim.*
	Akıl oylop Çañdıayak,	*Akıl yürütüp Çañdıayak,*
	Akılga dıykan eñ sınçı	*Akılda usta, en keskin gözlü*

	Al Çañdıayak er eken.	*O Çañdıayak ermiş.*
	Beecindin Karı kanına	*Beecin'in Karı hanına*
	Kızmat kılgan neme eken.	*Hizmet etmiş biriymiş.*
	Beecindegi kıtaydın	*Beecin'deki Kıtay'ın*
	Bek işengen eri eken.	*Pek güvendiği eriymiş.*
	Kalayıkka küç kelse	*Halka güçlük gelirse*
169400	Bu karmaşa çıkçu şer eken.	*Bu, tutuşmaya çıkan arslanmış.*
	Atka oyunçu, cöö külük	*At üstünde oyuncu, yayan yürük*
	Özü kazınalık çoñ mergen	*Kendisi hazinelik büyük nişancı*
	Beecindegi kıtayga	*Beecin'deki Kıtay'a*
	Bel baylagan bel eken,	*Bel bağlanan belmiş,*
	Beren Kococaştın uulu eken. Bolboyt sözdün calganı,	*Yiğit Kococaş'ın oğluymuş. Sözün yalanı olmaz,*
	Beren Kalça kökcaldın	*Yiğit Kalça bozkurdun*
	Bek işengen şeri eken.	*Pek güvendiği arslanıymış.*
	Aman boloo Çañdıayak	*Sağ olsun Çañdıayak*
	Artında tursa kıykırıp	*Ardımda dursa haykırıp*
169410	Arıslan abam deer eken,	*Arslan ağabeyim der imiş,*
	Çapçışkanım Çımmaçın	*Pençeleştiğim Çınmaçın'dan*
	Çarkım keler deçü eken.	*Gücüm yeter der imiş.*
	Bu Çañdıayak barında,	*Bu Çañdıayak var iken,*
	Karmaşkandın baarına	*Tutuşanların hepsine*
	Katılışkan adamdın	*Sataşan insanın*
	Kanın tögöm deer eken.	*Kanını dökerim der imiş.*
	Bu kömülgön Çañdıayak	*Bu gömülesi Çañdıayak*
	Kökcal Kalça canında	*Bozkurt Kalça yanında*
	Közü körgön alıstan,	*Gözü uzaktan gören,*
169420	Calgız çıkkan carıştan.	*Yarıştan yalnız başına çıkan.*
	Atın körgön çoçugan,	*Adını işiten ürken,*
	Köp zıykırdan okugan,	*Nice büyüden okumuş,*
	Ar kılganı eki emes	*Yaptığı iş iki olmaz*
	Aytkan sözü çeki emes.	*Söylediği söz yanlış olmaz.*
	Bettep duşman kezikse	*Karşısına düşman çıksa*
	Mergendigi aşıngan,	*Nişancılığı aşkınmış,*
	Kaysı cerde sınıp basıngan, Cadaaldıktı baştagan.	*Hangi yerde kırılıp ezilmiş ki, Zorbalığı o başlatmıştı.*
	Çılgıy balaa örttöngür	*Baştan başa bela, yanası*
	Çımınday canga küç kelse,	*Sinek kadar cana güç gelirse,*

169430	Akılduu Bakay karıya	*Akıllı Bakay ihtiyar*
	Betegege caşıngan.	*Ayrık otuna gizlenirmiş.*
	Cöö cügürsö külügü	*Yaya koşsa yürüklüğü*
	Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay ile âlemi perişan eden*
	Bu çoçkonun bülügü.	*Bu domuzun fesadı.*
	Ayzalaşıp uruşsa	*Mızraklaşıp vuruşsa*
	Adamdan bölök kambılı,	*İnsandan öte becerisi,*
	Aybaltalap çabışsa	*Ay baltayla çarpışsa*
	Kuykalangan kuturgur	*Kavrulası kudurasıca*
	Bütkül kıtay dañgılı.	*Bütün Kıtay'ın şampiyonu.*
169440	Erdigi kalkka bilingen,	*Erliği halka bilinmiş,*
	Kakançının eri dep,	*Kakançın'ın eri diye,*
	Koñurbaydın cökörü.	*Koñurbay'ın yâranı.*
	Beline tañuu beli dep,	*Beline destek beli diye,*
	Bek işengen ereni.	*Pek güvendiği yiğidi.*
	Bolumduusu Çañdıayak	*İşe yararı Çañdıayak*
	Booru kara, sırtı kök	*Bağrı kara, dışı gök*
	Külçoro sınap kalganı.	*Külçoro sınamış idi.*
	Bolumduu eken Çañdıayak	*İşe yararmış Çañdıayak*
	Ayla tapkıç ıktuu eken,	*Çare bulucu, tetikmiş,*
169450	Akılga dıykan mıktuu eken.	*Akılda usta, sağlammış.*
	Telegeyi teñ eken,	*Her yanı denk imiş,*
	Alöökö uulu Kalçadan	*Alöökö oğlu Kalça'dan*
	Kaysı ceri kem eken,	*Hangi yeri eksikmiş,*
	Keçee kabarında bar beken,	*Dünkü haberde var mıymış,*
	Tügöngön toonun urçukta	*Biten dağın burnunda*
	Tulpar oozun buruptur,	*Küheylanın ağzını çevirmiş,*
	Bakay kandın Baytaylak,	*Bakay hanın Baytaylak'ını,*
	Sarı kandın Kalıgın	*Sarı hanın Kalık'ını*
	Tekeçinin carıgın	*Tekeçi'nin göz nurunu*
169460	Tegiz baarın kırıptır.	*Düpedüz hepsini kırmış.*
	Cazayıl atıp, caa tartıp,	*Fitilli tüfek atıp, yay çekip,*
	Kandın baarı kaygırgan	*Hanların hepsi kaygılanmış*
	Baatır Bakay, Sarı kan	*Bahadır Bakay, Sarı han*
	Baldarınan ayrılgan.	*Oğullarından ayrılmış.*
	Camgır kılıp caa tartıp,	*Yağmur gibi yay çekip,*
	Calpı curtu caylar dep,	*Bütün yurdu haklarım diye,*
	Canınan keçip taştagan,	*Canından geçip atılmış,*

Cadaaldı mınça baştagan. *Zorbalığı bunca başlatmış.*
Kococaş uulu Çañdıayak – *Kococaş oğlu Çañdıayak –*
Aalamdı buzgan atagı. *Âlemi bozan ünü var.*
Aşıp ketken çoçkonun *Azıtıp gitmiş domuzun*
Atası Kococaştan çatagı. *Kavgası atası Kococaş'tan.*
Koñurbay alıp kelgen soñ, *Koñurbay alıp geldikten sonra,*
Çoçko koygulaşpay catabı? *Domuz dövüşmeden yatar mı?*
Bet alışkan mergender *Karşı çıkan nişancılar*
Çañdıayakka cetebi? *Çañdıayak'a yetişir mi?*
Örttönüp ölgön cadıgöy *Yanarak ölesi cadı*

Mından ölböy kişi ketebi? *Bundan ölmeden insan kurtulur mu?*
Alışın körgön çoçugan, *Kapışını gören ürkmüş,*
Acayıptan okugan. *Acayip ilimden okumuş.*
Altı dayra kuyuluş *Altı ırmağın kavşağında*
Çetinen barıp okugan, *Kıyısına varıp okumuş,*
Adam bilbes Kap-Toonun *İnsan bilmez Kap-Too'nun*
Betinen barıp okugan. *Yüzüne varıp okumuş.*
Acıdaar menen arbaşkan, *Ejderhayla büyü yarıştıran,*
Sazañşañdın elinen *Sazañşañ'ın elinden*
Alp-döö menen baylaşkan. *Alp ve devlerle bahse tutuşan.*
Kabılgandı kaysagan, *Rast geleni çiğneyen,*
Kezikkendi kemitken. *Karşılaştığını eksilten.*
Coogo kirse çettegen, *Düşmana girse dağıtan,*
Coluñ bolgon kapırdın, *Yolu açık kâfirin,*
Er Çañdıayak baatırdın *Er Çañdıayak bahadırın*
Ogu beker ketpegen. *Oku boşa gitmemiş.*
Kabılgandı kaysagan, *Rast geleni çiğneyen,*
Kara tacaal uşunday *Kara deccal işte böyle*
Bışuu, çiyki debegen. *Pişmiş, ham demeyen.*
Munu mıktaşıp mende ceñbegen, *Bunu güreşip ölümlü yenmemiş, Avuç içi*
Alakanday kat berip, *kadar mektup verip,*
Örttöngürdün özü eken. *Yanasıcanın kendisiymiş.*
Manastın uulu baatırga *Manas'ın oğlu bahadıra*
Bastaşa çıgıp Çañdıayak *Boy ölçüşmeye çıkıp Çañdıayak*
Dümöktü salgan kezi eken. *Kavgayı saldığı demmiş.*
Kırk kan eli kıtaydı *Kırk han eli Kıtay'ı*
Kıltıldatpay tütüptür, *Kıpırdatmadan tutmuş,*
Töşü tüktüü kara cer *Göğsü tüylü kara yer*

Buzulup ketpey kaarınan,	*Kahrından bozulup gitmeden,*
Ayrılıp ketpey zaarınan	*Zehrinden yarılıp gitmeden*
Kıltıldabay tütüptür.	*Kıpırdamadan dayanmış.*
Kırk uruu kıtay köp eldi	*Kırk boy Kıtay çok halkı*
Kıyındıgı uşunday	*Çetinliği işte böyle*
169510 Kıltıldatpay kütüptür.	*Kıpırdatmadan beklemiş.*
Bilge artıngan bolot ok	*Bele yüklenmiş çelik ok*
Bilseñiz mınday kapır cok.	*Bilseniz böyle kâfir yok.*
Ay-aalamdı buy kılgan	*Ay ile âlemi perişan eden*
Mendeden mınday kapır cok.	*Ölümlüde böyle kâfir yok.*
Beleske çıgıp belsense	*Tepeye çıkıp kuşansa*
Mergendigi körüngön	*Nişancılığı görünen*
Oçogorun sunganda	*Oçogor tüfeğini uzatınca*
Oçogordun oozunan	*Oçogor'un ağzından*
Möndürdöy ogu tögülgön.	*Dolu gibi oku dökülen.*
169520 Kabılışa ketken can	*Karşısına düşen can*
Öldüm dep köönü bölüngön.	*Öldüm diye yüreği bölünen.*
Uñgusu çoyun, uçu kurç	*Yuvası çoyun, ucu keskin*
Belendep caasın karmagan,	*Hazır edip yayını tutan,*
Munun beycaylıgı belgilüü	*Bunun azgınlığı bellidir*
Bet algan coonu caylagan.	*Yöneldiği düşmanı haklayan.*
Ar müçösü uşunday,	*Her uzvu işte böyle,*
Adam uulu körgüdöy,	*Âdemoğlunun göreceği gibi,*
Kuturup ketken Çañdıayak	*Kudurup gitmiş Çañdıayak*
Çañdıayaktı körgöndö	*Çañdıayak'ı görünce*
169530 Cürögü tüşüp ölgüdöy.	*Yüreği düşüp ölecek gibi.*
Keçee keçildin kanı Koñurbay	*Dün keşişin hanı Koñurbay*
Kez bolgon coonu çaldırgan.	*Rast gelen düşmanı biçtirmiş.*
Altı kaçır at berip	*Altı katır at verip*
Beecindin ülkön şaarına,	*Beecin'in ulu şehrine,*
Çoñ kanının aldına	*Büyük hanının önüne*
Çañdıayaktı aldırgan.	*Çañdıayak'ı getirtmiş.*
Öz bilgenin kırgızga	*Kendi bildiğini Kırgız'a*
Kılgan eken Çañdıayak.	*Yapmış idi Çañdıayak.*
Öñköy kandın baldarın	*Sıra sıra han oğullarını*
169540 Kırgan eken Çañdıayak.	*Kırmış idi Çañdıayak.*
Ala-Toodoy celpinip	*Ala-Too gibi kabarıp*
Turgan eken Çañdıayak,	*Durmuş idi Çañdıayak,*

	Betteşkendi mert kılıp,	*Karşısına çıkanı telef edip,*
	Kırgan eken Çañdıayak.	*Kırmış idi Çañdıayak.*
	Kudaysınıp, kulcuñdap,	*Tanrılık taslayıp, kasılıp,*
	Turgan eken Çañdıayak.	*Durmuş idi Çañdıayak.*
	Er Çubaktın Kançoro –	*Er Çubak'ın Kançoro'su –*
	Ereniñ çoro barıptır.	*Yiğit çoron varmıştı.*
	Keçee, Köböş kandın Köktelki	*Dün, Köböş hanın Köktelki'si*
169550	Okko uçup ketken soñ	*Oka uçup gittikten sonra*
	Çubaktın uulu Kançoro	*Çubak'ın oğlu Kançoro*
	Arbayıp cöö kalganda	*Çaresiz yaya kaldığında*
	Atayı kirip Çañdıayak,	*Kasten girip Çañdıayak,*
	Tirüü baylap alıptır,	*Diri diri bağlamıştı,*
	Temirden torgo salıptır.	*Demirden kafese koymuştu.*
	Başına kook kiygizip,	*Başına torba geçirip,*
	Kaçırga arta mingizip,	*Katıra aykırı bindirip,*
	Olco kılıp alıptır.	*Ganimet edip almıştı.*
	Berencini büktöptür,	*Yiğidi büküp katlamıştı,*
169560	Betteşken döösün uşuntip	*Karşısına çıkan devini böylece*
	Olco kılıp alam dep,	*Ganimet edip alırım diye,*
	Köp maktanıp Çañdıayak	*Çok övünüp Çañdıayak*
	Anı Beecindi közdöy cüktöptür.	*Onu Beecin'e doğru yüklemişti. Yiğitliği*
	Berendigi ep eken,	*yerindeymiş,*
	Karapcısın kaldaytıp	*Kara başını sallandırıp*
	Kaldayı baylap alıptır.	*Kalday'ı bağlayıvermişti.*
	Uluktarı, erleri	*Ululaı, erleri*
	Oşonetip Çoronu	*İşte böylece Çoro'yu*
	Olco kılıp salıptır.	*Ganimet edip koymuştu.*
	Teminse buzup çıga algıs	*Tepinse de kırıp çıkamayacağı*
169570	Torgo tüşüp ketiptir.	*Kafese düşüp gitmişti.*
	Oşentip Çubaktın uulu Kançoro	*Böylece Çubak'ın oğlu Kançoro*
	San kolun közdöy kaçıptır.	*Sayısız orduya doğru kaçmıştı.*
	Tirüü kayra kutulgus	*Diri geri kurtulamayacak*
	Kolgo tüşüp ketiptir.	*Ele düşüp gitmişti.*
	Eki kolu bayloodo,	*İki eli bağlıydı,*
	Eki közü caynoodo	*İki gözü fıldır fıldır*
	On eki soloon, kırk mancuu	*On iki Solon, kırk Mançu*
	Oñuraytıp Çoronu	*Çökertip Çoro'yu*
	Opsuz baylap alıptır.	*Ölçüsüz sıkı bağlamıştı.*

Adam, Koñ törönün aldına
Baylap cürüp kalıptır.
Baya elden uşak kep ugup,
Kançoronu kıtay curt
Baylap ketti dep ugup,
Er Semetey, Külçoro
Kagış kıla cetiptir.
Semetey menen Külçoro
Kagışka eköö cetken soñ
Kococaş uulu Çañdıayak
Cürögü tüşüp ketiptir.
Katılgan coonu buy kılıp,
Külçoro beren toyloptur.
Kagışka kıyın Çañdıayak
Baya ele akıl oyloptur.

Ey insan, Koñ törenin önüne
Bağlayıp götürmüştü.
Demin elden dedikodu duyup,
Kançoro'yu Kıtay yurdu
Bağlayıp gitti diye duyup,
Er Semetey, Külçoro
Savaş vererek yetişmişti.
Semetey ile Külçoro
Savaşa ikisi yetiştikten sonra
Kococaş oğlu Çañdıayak
Yüreği düşüp gitmişti.
Sataşan düşmanı perişan edip,
Yiğit Külçoro bayram etmişti.
Savaşta çetin Çañdıayak
Deminden akıl yormuştu.

Semeteydi körgöndö
Kaarıluu şer eken dep,
Keriktin oozun buruptur,
Mıktap sınap turuptur,
On eki müçö teñ eken,
Oñ dalısı keñ eken.
Coosundu müşkül salganı,
Beecinge calgız barganı
Kalayık türün köröbü,
Kara saat kökcaldı
Karmaşıp mende ceñebi?»
Mına uşuntip Çañdıayak
Akıl oylop şaşıptır.
Kuykalangan kuturgur
Akıl iylep, oy oylop,
Mergenderin-şerlerin
Betteşer cerge şaylaptır,
Mendege kelgen müşkül kün,
Biröönü koyboy kamdaptır.
Art cagınan Külçoro
Eki cagın karanıp,
Eerdin kese çaynalıp,
Kını cok kılıç baylanıp,

Semetey'i görünce
Kahırlı arslanmış diye,
Gergedanın ağzını çevirmişti,
İyice sınayıp durmuştu,
On iki uzvu denkmiş,
Sağ küreği genişmiş.
Düşmanına güçlük salması,
Beecin'e yalnız varması
Halk böylesini görür mü,
Kara saatli bozkurdu
Tutuşup ölümlü yener mi?»
İşte böyle Çañdıayak
Akıl yorup telaşlanmıştı.
Kavrulası kudurasıca
Akıl yoğurup, düşünce düşünüp,
Nişancılarını, arslanlarını
Karşılaşacak yere dizmişti,
Ölümlüye gelen güçlük günü,
Birini koymadan hazırlamıştı.
Art yanından Külçoro
İki yanına bakınıp,
Dudağını kesercesine çiğneyip,
Kınsız kılıç kuşanıp,

Coo-caragın şaylanıp,
Adamdan akıl bölünüp,
Almambet uulu Çoroñuz
Aç arıslanday körünüp
San kol carıp, col salıp,
San tümön kol kapırga,
Er Çañdıayak baatırga
Ceke aralap kol salıp,
Alkım cagın Semetey
Aydap cürgön kezi eken.
Tuu tübündö balbanga
Almambettin Külçoro
Tuura kirdi cañcalga,
Kiçi kazat atagı –

Cenk pusatını kuşanıp,
İnsandan üstün akılla,
Almambet oğlu Çoro'nuz
Aç arslan gibi görünüp
Sayısız ordu yarıp, yol açıp,
Sayısız tümen ordu kâfire,
Er Çañdıayak bahadıra
Tek başına dalıp saldırıp,
Boğaz yanını Semetey
Sürüp durduğu demmiş.
Tuğ dibinde pehlivana
Almambet'in Külçoro'su
Doğruca girdi kavgaya,
Küçük Kazat'ın ünü –

Karasaat coltoydun
Aalamga cetet çatagı.
Ölüşpöy mende catabı.
Buurul menen oynotup,
Bir çekesin sultan er
Kırıp cüröt soylotup.
Kagış kılbay kalbadı,
Kankorlordun cañcalı
Eren ölüp, kan ölüp
Erikpey kırgın salganı.
On eki soloon, kırk kalday Kıtaylardan
Çoronu
Oşolordun kolunan
Çubaktın uulu çoronu,
Çuulganduu abasın
Çunak eken Külçoro
Surkoyon menen zırgıtıp,
Betteşkenin bereniñ
Ayza menen añtarıp,
Ar kaysısın ırgıtıp
Bul öñdönüp kim cürgön?
Kıraan eken Külçoro
Kıtayga saldı çoñ dürbön.
«Aman cür» – dep çurkurap,

Kara saatli uğursuzun
Âleme yeter çatışması.
Ölüşmeden ölümlü yatar mı.
Buurul ile oynatıp,
Bir yakasını sultan er
Kırıp gider süründürüp.
Savaşmadan kalmadı,
Hunharların kavgası
Yiğit ölüp, han ölüp
Usanmadan kırgın saldı.
On iki Solon, kırk kalday Kıtaylardan
Çoro'yu
İşte onların elinden
Çubak'ın oğlu çoroyu,
Ünlü ağabeyini
Gözü pek imiş Külçoro
Surkoyon'la ok gibi uçup,
Karşısına çıkanı yiğidin
Mızrak ile devirip,
Her birini fırlatıp
Buna benzer kim gezmiş?
Alıcı kuşmuş Külçoro
Kıtay'a saldı büyük bozgun.
«Sağ esen dön» – deyip çığrışıp,

	Ebegeysiz can ölüp,	*Sayısız fazla can ölüp,*
	Eşilgen uruş içinde	*Karman çorman savaş içinde*
	Alban türlüü kan ölüp.	*Türlü türlü han ölüp.*
	Kasaba sınıp cölönüp,	*Sancak kırılıp yaslanıp,*
	Şay koldogon Külçoro	*Şay'ın desteklediği Külçoro*
169660	Kapkara kanga bölönüp	*Kapkara kana bürünüp*
	Toguz künü aralap,	*Dokuz gün içinde dolanıp,*
	Curt börüsü kayran er	*Yurdun kurdu aziz er*
	Kıyla cerin caralap,	*Nice yerinden yaralanıp,*
	Çakçalekey çañ bolup,	*Toz duman içinde kalıp,*
	Kızıl çiye kan bolup,	*Kızıl vişne gibi kan olup,*
	Kerişke kirgen Külçoroñ	*Cenge giren Külçoro'n*
	Kıymıldabay dal bolup.	*Kımıldamadan donakalıp.*
	Sır ayza belden büktölüp,	*Sır mızrak belden bükülüp,*
	Eki abasın baş kılıp,	*İki ağabeyini başa koyup,*
169670	Çımınday canga küç kelip.	*Sinek kadar cana güç gelip.*
	Al Çañdıayak aydaptır,	*O Çañdıayak sürmüştü,*
	Aybaltalar bırkırap,	*Ay baltalar parçalanıp,*
	Çoyunbaşka küç kelip	*Koca gürze güç gelip*
	Moynu üzülüp çırkırap.	*Boynu kopup vınlayıp.*
	Katuu kırgın salıptır,	*Şiddetli kırgın salmıştı,*
	Kança ceri caradar	*Nice yeri yaralı*
	Kançorodoy berendi	*Kançoro gibi yiğidi*
	Kalıñ kıtay kolunan	*Kalın Kıtay ordusundan*
	Acıratıp alıptır.	*Ayırıp kurtarmıştı.*
169680	Şer ekenin bilgizip,	*Arslan olduğunu bildirip,*
	Surtekege mingizip	*Surteke'ye bindirip*
	Kızıl kıyma kırgınga	*Kızıl kıyım kırgına*
	Kanıp çıkkan kezi eken.	*Kanıp çıktığı demmiş.*
	Acıratıp Külçoro	*Ayırıp kurtaran Külçoro*
	Alıp çıkkan kezi eken.	*Alıp çıktığı demmiş.*
	Kızıl-Kıya coluna	*Kızıl-Kıya yoluna*
	Aman-esen cetkirdi,	*Sağ esen ulaştırdı,*
	Kırgızdardın koluna.	*Kırgızların eline.*
	Külçoronu körgöndö	*Külçoro'yu görünce*
169690	Sarı kan, Bakay karısı,	*Sarı han, Bakay ihtiyarı,*
	Erenderdin baarısı	*Yiğitlerin cümlesi*
	Alakan cayıp burkurap,	*Avuç açıp ağlaşıp,*

Almambettin bereni	*Almambet'in yiğidi*
Kalayıktın karısı	*Halkın ihtiyarı*
Kalıñ elder tañ kalıp,	*Kalın eller şaşakalıp,*
Törö agañ Bakay karısı	*Töre ağan Bakay ihtiyarı*
Kayran eneñ Kanıkey –	*Aziz anan Kanıkey –*
Beren eneñ beytaalay	*Yiğit anan bahtı kara*
Belekke bergen külazık	*Armağan verdiği kül azığı*
169700 Beleste çaykap içişip,	*Tepede çalkalayıp içip,*
Bet alıp kirdi kıtayga.	*Yönelip girdi Kıtay'a.*
Belsenip çoro kirgende	*Kuşanıp çoro girince*
Asmanga uçup topurak,	*Göğe uçup topraklar,*
Adam caynap topurap,	*İnsan kaynaşıp tozuşup,*
Ereñden biröö kalbaptır.	*Yiğitten biri kalmamıştı.*
Er Koñurbay, Ezkara	*Er Koñurbay, Ezkara*
Cadaaldı caman baştaptır.	*Zorbalığı fena başlatmıştı.*
Til albasın soyuptur,	*Söz dinlemezi boğazlamıştı,*
Kalıñ balban çuu turup,	*Kalın pehlivan gürültüyle kalkıp,*
169710 Canınan keçip koyuptur.	*Canından geçivermişti.*
Kalk baştagan kapırdın,	*Halka baş olan kâfirin,*
Kagışın körsöñ momunday	*Savaşını görsen işte böyle*
Er Çañdıayak baatırdın,	*Er Çañdıayak bahadırın,*
Kürmöçösün küldüytüp,	*Cepkenini kabartıp,*
Küçtüülörün kaptatkan	*Güçlülerini saldırtan*
Berendin baarın sabıltıp,	*Yiğitlerin hepsine vurdurup,*
Mergenderin cabıltıp,	*Nişancılarını üşüştürüp,*
Cazayıl atıp, caa tartıp,	*Fitilli tüfek atıp, yay çekip,*
Cabıla kıtay kol salıp,	*Hep birden Kıtay saldırıp,*
169720 Ketken eken Çañdıayak,	*Gitmiş idi Çañdıayak,*
Eli kaptap cetkençe	*Eli basıp yetişene dek*
Kalkı kaptap çuu turup,	*Halkı basıp gürültüyle kalkıp,*
Acıratıp ketkiçe	*Ayırıp götürene dek*
Katuu kagış salgın dep,	*Şiddetli savaş ver diye,*
Er Semetey baatırdı,	*Er Semetey bahadırı,*
Tındım kıla salgın dep,	*Susturup bitir diye,*
Törösünö Külçoro	*Töresine Külçoro*
Coldoş bolup bergiçe,	*Yoldaş olup varana dek,*
Acıratıp ketkiçe	*Ayırıp götürene dek*
169730 Cobonu mıktap salgın dep,	*Eziyeti sıkıca ver diye,*

Kalıñ mergen ok atıp,
Cokson kıla salgın dep,
Er Çañdıayak cetiptir.
Camgır kılıp caa tartıp,
Möndür kılıp ok atıp,
Çañdıayak kurçap ketiptir.
Semeteyge bir müşkül
Salgan eken Çañdıayak
Baatırların kaptatıp
Kalgan eken Çañdıayak.
Kündüzü bürköö, tünü açık
Asman carık, cer bürkök
Ayabagan çoñ cañcal
Salgan eken Çañdıayak
Kerişke mıktuu Çañdıayak
Keriktin oozun burganı,
Kündü caylap turganı.

Kalın nişancı ok atıp,
Yok edip bitir diye,
Er Çañdıayak yetişmişti.
Yağmur gibi yay çekip,
Dolu gibi ok atıp,
Çañdıayak kuşatıvermişti.
Semetey'e bir güçlük
Salmış idi Çañdıayak
Bahadırlarını saldırtıp
Kalmış idi Çañdıayak.
Gündüzü kapalı, gecesi açık
Gök aydınlık, yer kapalı
Amansız büyük kavga
Salmış idi Çañdıayak
Cenkte usta Çañdıayak
Gergedanın ağzını çevirdi,
Günü büyüleyip durdu.

Dünüyö cüzün karartıp,
Kuldu Kuday urganı.
Kündü caylap turganda
Çañdıayaktın kızıgı –
Er Semetey baatırdın
Emi körgön buzugu.
Boz kerigin bulkuntup,
Karmap turdu Çañdıayak,
Boroon camgır caadırıp,
Caylap turdu Çañdıayak.
Er Semetey baatırga
Bekem müşkül kılganı.
Kündün kuyun buzultup
Abanı buzup turganı.
Cerdin cüzü kıbırlap,
Çöptün baarı tıbırlap,
Asmandan altı say möndür
şıbırgak
Kolotton tuman tabılıp,
Too-toonun başına
Arkayıp bulut cabılıp,

Dünya yüzünü karartıp,
Kulu Kuday çarptı ya.
Günü büyüleyip durduğunda
Çañdıayak'ın eğlencesi –
Er Semetey bahadırın
Şimdi gördüğü belası.
Boz gergedanını şahlandırıp,
Tutup durdu Çañdıayak,
Boran yağmur yağdırıp,
Büyüleyip durdu Çañdıayak.
Er Semetey bahadıra
Sağlam güçlük kıldı.
Günün düzenini bozup
Havayı bozup durdu.
Yerin yüzü kıpırdayıp,
Otların hepsi titreşip,
Gökten altı koldan dolu
sağanak
Vadiden duman türeyip,
Dağ dağın başına
Yükselip bulut kaplanıp,

Cer silkinip kıbırlap,
Tuş-tuştan celdep möndür
şıbırlap.
Arıktın baarı cıgındap,
Añgektin baarın tıgındap,
Teskeydegi cıgaçtın
Tamırı kalıp koroyup,
Bul balaaga çıdabay,
Can-canıbar, kalayık
Ölüp cattı tıbırap.
Kündüz künün tün kıldı,
Kabılışkan mendeden
Karmap tıtıp cün kıldı.
Mına oşondo Çañdıayak
Kılganına süyünüp,
Kıtaydan çıkkan er çoçko
Kızıl-tazıl kiyinip.
Berencini salınıp,

Yer sarsılıp kıpırdayıp,
Dört bir yandan yelleyip dolu
sepeleyip.
Arklar moloz dolup,
Çukurların hepsi tıkanıp,
Kuytudaki ağacın
Kökü kalıp dikilip,
Bu belaya dayanamayıp,
Canlı cansız, cümle halk
Ölüp yattı çırpınıp.
Gündüz gününü gece kıldı,
Karşılaştığı ölümlüyü
Tutup didikleyip yün etti.
İşte o zaman Çañdıayak
Yaptığına sevinip,
Kıtay'dan çıkan er domuz
Alaca bulaca giyinip.
Berenci'sini omzuna alıp,

Belsengen eken kuu çoçko
Kol saluuga kamınıp,
Artınan takool köp uluk,
Takool kirdi cabılıp.
Mında, asıl sultan Semetey
Buurul atın bulkuntup,
Eri ölgöndöy karandın
Eelendirip culkuntup,
Eñkeyişte er sayıp,
Eçenin katar teñ sayıp.
Ata, korozdoy bolgon kayran şer,
Oşondo turdu Semetey:
Kozgolbogon kayran er
Zıñgırap sırttan kenebey,
Bulkuşup cürgön soguştu
Tegi buçkagına teñebey.
Azır ölüp ketem dep,
Oylonup baatır kenebeyt,
Cabılıp catkan mancuunu
Degi buçkagına teñebeyt.

Kuşanmıştı kurnaz domuz
Saldırmaya hazırlanıp,
Ardından yardakçı nice ulu,
Yardakçılar girdi üşüşüp.
Burada, asil sultan Semetey
Buurul atını şahlandırıp,
Eri ölmüş kara bahtlının
Öfkesiyle coşturup silkindirip,
İnişte er saplayıp,
Nicesini sıra sıra denk saplayıp.
Ey ata, horoz gibi olan aziz arslan, O
zaman durdu Semetey:
Yerinden oynamayan aziz er
Dimdik durup yavuz, aldırmaz,
Boğuşup giden savaşı
Hiç topuğuna bile saymaz.
Şimdi ölüp giderim diye,
Düşünüp bahadır aldırmaz,
Üşüşüp yatan Mançu'yu
Hiç topuğuna bile saymaz.

Erlik menen şerlikti
Ebegeysiz kurgurga
Bergen eken çenebey.
Cer kararıp ketkeni
Calgız kalbayt eken dep,
Calpı curt turat küyünüp.
Kadır tün kaptap ketkensip,
Kayran törön kanetsin
Kaşkaya külüp süyünüp.
Kadır Alda col ber! – dep,
Töröñüz ok ötpös tondu kiyinip,
Beecinden çıkkan belsenip
Berelenip belsenip,
Aç arıslanday teñselip,
Kıymıldasa kozgolup,
Ata abiyirdüü tuugan kıraanıñ
Acıdaarday tolgonup,
Alışka kirdi kabılan.
Cetkileñ törö, san kalday
Cetigi Kalça, Ezkara
Tegiz kirip kankorgo

Erlik ile arslanlığı
O müthiş yiğide
Vermiş ölçüp tartmadan.
Yer kararıp gitti diye,
Yalnız başına kalamaz diye,
Bütün yurt durur yanıp yakılıp.
Kadir gecesi basmış gibi,
Aziz töre ne yapsın
Işıl ışıl gülüp sevinip.
Kadir Allah yol ver! – deyip,
Töreniz ok geçmez kürkü giyinip,
Beecin'den çıkmış kuşanıp
Yiğitlenip kuşanıp,
Aç arslan gibi salınıp,
Kımıldasa yer oynatıp,
Ey ata, şerefli doğan alıcı kuşun
Ejderha gibi kıvranıp,
Kapışmaya girdi kaplan.
Yetkin töre, sayısız kalday
Yedisi Kalça, Ezkara
Hep birden girdi hunhara

Tegiz ayza saldı ele.
Opol-Toodoy dañkayıp,
Ortosunda şer töröñ
Oolcuy tüşüp kaldı ele,
On eki batman çoyunbaş
Ar kelgeni saldı ele.
Dele çımırkanıp bılk etpeyt,
Çımın çapkan emedey
Degi çın Kıdır çalgan kurguruñ
Çındasa kıtay bılk etpeyt.
«Baarıñ kıtay, men calgız
Bastırıp küçkö salgın dep,
Baatır bolsoñ köp mancuu,
Meni baylap algın» – dep.
Bılkıldabay turdu ele,
Kıtaydı Kuday urdu ele.
Kaarluu kıtay cetti ele,

Hep birden mızrak salmıştı.
Opol Dağı gibi heybetli,
Ortalarında arslan töreñ
Sallanıp duruvermişti,
On iki batman gürzü
Her gelen indirmişti.
Yine de kılı kıpırdamıyor,
Sinek dokunmuş kadar bile saymadan,
Gerçekten Hızır'ın el sürdüğü yiğidin
Kıtay ne yapsa kılı kıpırdamıyor.
«Hepiniz Kıtay, ben yalnızım,
Üstüme varıp gücünüzü gösterin diye,
Bahadırsan ey kalabalık Mançu,
Beni bağlayıp alın» – diyerek.
Kımıldamadan durmuştu,
Kıtay'ı Tanrı çarpmıştı.
Öfkeli Kıtay yetişmişti,

Aleñgir salıp baatırdı
Alek kılıp öttü ele.
Cana balbandarı, şerleri,
Baarı mergen erleri
Kaptap cetti kankorgo.
Atka oyunpoz, cöö külük
Er Semetey baatırga
Çañdıayak saldı çoñ bülük
Mına oşondo Çañdıayak
Cıdımak maşaa tartışka
Kelgen eken Çañdıayak,
Mergen eken Çañdıayak.
Munun atası mergen çoñ uluk –
Alıstan kelgen toorulup.
Emi adis bolgon soyulgur –
Aydalıda oçogor,
Munun oçogoru milte eken,
Bul kıtay ottuk, boor taş
Kırıp iyip ot koydu.
Miltesine çok koyup,

Amansız saldırıp bahadırı
Perişan edip geçmişti.
Yine pehlivanları, arslanları,
Hepsi nişancı erleri
Akın edip kan içiciye yetişti.
Atta hünerbaz, yayan yürük
Er Semetey bahadıra
Çañdıayak büyük bela saldı.
İşte o zaman Çañdıayak,
Tetik çekip atışmaya
Gelmiş meğer Çañdıayak,
Nişancıymış Çañdıayak.
Bunun babası nişancı, büyük ulu –
Uzaklardan gelmişti pusarak.
Usta olmuştu kahrolası –
Kürek kemiğinde fitilli tüfek,
Bunun tüfeği fitilliymiş,
Bu Kıtay çakmağı, sert taşı
Çakıp hemen ateş verdi.
Fitiline kor koyup,

Altı sayluu oçogor
Alıp kamdap Çañdıayak
Er Semetey baatırdı
Anı menen miñ attı.
Anın ogu cetkinçe,
Kaptap ogu ötküçö,
Ok basılıp ketkiçe
Araan ooz, sır cebe
Çañdıayaktın añgeme
Ala koyup cüz attı.
Adam, uñgusu çoyun, uçu kurç
Keltenin ogun keltirbey,
Uşunday dümök caa menen
Anı menen miñ tarttı.
Anın art cak cagınan
Korgoşun oktuu cazayıl
Kozgolso candı cok kılat,
Kak booruna tundurgan,

Altı yivli fitilli tüfeği
Alıp hazırlayan Çañdıayak
Er Semetey bahadıra
Onunla bin kez atış etti.
Onun kurşunu yetişinceye dek,
Yağan kurşunu geçinceye dek,
Kurşunlar dinip bitinceye dek
Geniş ağızlı, sırlı ok –
Çañdıayak'ın hüneri bu,
Alıp hemen yüz kez attı.
Be hey, kökü dökme demir, ucu keskin
Kelte'nin kurşununu değdirmeden,
Böylesi belalı yay ile
Onunla bin kez çekti.
Onun art tarafından
Kurşun mermili cazayıl,
Kımıldayanın canını yok eder,
Tam bağrına sindirilmiş,

	Munu menen miñ attı.	*Bununla bin kez attı.*
	Camgırday kılıp caa tartıp, Kelişimdüü uz tikken.	*Yağmur gibi yay çekip, Hünerli usta el dikmişti.*
	Cakşı mergen Çañdıayak	*İyi nişancı Çañdıayak*
	Möndürdöy kılıp ok atıp,	*Dolu gibi ok yağdırıp,*
	Munarıktı kör, çoktu kör,	*Puslu dumanı gör, koru gör,*
	Munu özü tiktep enekeñ,	*Bunu anan kendi gözüyle dikmişti,*
	Semeteydin başına	*Semetey'in başı için,*
	Carabay kalsa söktürgön.	*Yaramaz çıksa söküp attırırdı.*
	Buzulbay tiygen oktu kör.	*Değip de işlemeyen oku gör.*
169890	Bolot egep ciberip,	*Çelik eğeleyip katarak,*
	Camgırdı kör, seldi kör,	*Yağmuru gör, seli gör,*
	Ok cañılıp ketet dep,	*Ok şaşıp işler diye,*
	Seldey kaptap oktu kör!	*Sel gibi basan oku gör!*
	Tak ele ortosuna töktürgön,	*Tam ortasına döktürmüş,*
	Buzulup ogu dürküröp,	*Okları parçalanıp gürleyerek,*
	Kurçtan cıyıp kandırgan,	*Keskin çelikten derleyip pekiştirmiş,*
	Ot şırkırap kürküröp,	*Ateş çatırdayıp gürleyerek,*
	Balbanmın degen berendin	*Pehlivanım diyen yiğidin*
	Oyronuña cetti ele,	*Yaman koçağına erişmişti,*
169900	Buurul attın cabuusun	*Buurul atın örtüsünü*
	Bulkup ketçü emedey	*Koparıp götürecekmiş gibi*
	Bulkup-silkip öttü ele.	*Çekiştirip silkip geçmişti.*
	Camgır sınduu kürküröp	*Yağmur misali gürleyip*
	Kökcalıñdın üstünö	*Bozkurdunun üstüne*
	Caanın ogu cetti ele.	*Yayın oku yetişmişti.*
	Adam, möndür tiygen emedey,	*Be hey, dolu değmiş gibi, Dönüp gelip*
	Kayrılıp kelip Semetey	*Semetey*
	Kabılandın Akolpok –	*Kaplanın Akolpok'u –*
	Akolpoktun etegi	*Akolpok'un eteği*
	Kötörülüp öttü ele.	*Havalanıp savrulmuştu.*
169910	Salışkan ceri koo bolup,	*Vuruştuğu yer çukur olup,*
	Ulam silkinse ogu badırap	*Her silkindiğinde kurşunlar şakırdayıp*
	Cerge tüşsö too bolup.	*Yere düşse dağ olup.*
	Alışsa Buurul cügürüp,	*Kapışınca Buurul koşup,*
	Ataganat düynö dep,	*Ah şu yalan dünya deyip,*
	Arıslan candan tüñülüp.	*Arslan candan umut kesip.*
	Arday bolgon Buuruldun	*Küheylan olan Buurul'un*

Ok ötpögön sup cabuu	*Ok geçmez sof örtüsü,*
Ok cañılıp ketpeske	*Ok şaşıp saplanmasın diye*
Oylop kılgan emespi.	*Düşünülüp yapılmıştı ya.*
Omuroogo kup cabuu	*Göğsüne tam oturan örtü*
Kak oşondoy kıldırgan.	*Tam da öyle yaptırılmıştı.*
Açık cerin karandın	*Gövdenin açık yerini*
Topçu menen topçulap,	*Düğme ile düğmeleyip,*
Üpçü menen üpçülöp,	*Baştan başa donatıp,*
Munu kempir kaalap, kız tikken,	*Bunu koca karı özenmiş, kız dikmişti,*
Uzdan uzdar ulagan,	*Usta elden usta eller sürdürmüştü,*
Munu sınçılar körüp sınagan.	*Bunu sınayıcılar görüp sınamıştı.*
Karmasa kolun taldırgan.	*Tutanın elini uyuşturmuştu.*
Arbuuruldun sup cabuu,	*Arbuurul'un sof örtüsü,*
Abaylap körsö sur cabuu.	*Dikkatle bakılsa boz örtü.*
Kee ceri tigişinen sögülgön,	*Kimi yeri dikişinden sökülmüş,*
Al Çañdıayak kapırdın	*O Çañdıayak kâfirin*
Ogu müşkül körüngön.	*Kurşunu belalı görünmüştü.*
Kapka-Taşka toktoldu,	*Kapka-Taş'ta durakladı,*
Kaarlanıp kayran er	*Öfkelenip yiğit er*
Külçoronu coktodu.	*Külçoro'yu anıp aradı.*
Öödö tartsam – öbögüm,	*Yukarı çıksam – dayanağım,*
Ildıy tüşsöm – cölögüm.	*Aşağı insem – desteğim.*
Bolot saptuu aybaltam,	*Çelik saplı ay baltam,*
Bolcolu cok çoñ arkam.	*Ölçüye sığmaz büyük arkam.*
Buurul at menin buudanım,	*Buurul at benim küheylanım,*
Külçoro menin tuuganım.	*Külçoro benim kardeşim.*
Tay, kunanday tebişken,	*Tay ile kunan gibi tepişen,*
Talaşıp emçek emişken,	*Yarışarak meme emişen,*
Karaan kılgan Kançorom	*Arka bildiğim Kançorom –*
Öbök kılar bel da cok.	*Dayanacak bir bel de yok.*
Kıtay tümön, men calgız	*Kıtay tümen tümen, ben yalnızım,*
Kırgındı kaçan salam dep.	*Kırgını ne zaman koparırım diye.*
Kıyın eken Çañdıayak,	*Zorluymuş Çañdıayak,*
Kıraandar cetip abasın	*Şahbazlar yetişip ağabeyine*
Kırgın kılıp salar dep.	*Kırgın koparıp salar diye.*
KÜLÇORO BARIP, SEMETEYDI ACIRATIP ALIP,	*KÜLÇORO'NUN VARIP, SEMETEY'İ KURTARIP,*

ÇAÑDIAYaK MENEN ÇABIŞIP, ÇAÑDIAYaKTI ÖLTÜRGÖN CERI

ÇAÑDIAYAK İLE VURUŞUP, ÇAÑDIAYAK'I ÖLDÜRDÜĞÜ YER

Mına oşondo Külçoro,
Şay koldogon şer çoro,
Telegeyi teñ çoro
Caaday uçkan sur minip,
Calañ kılıç baylanıp,
Can alçu türü körünüp
Abası tüşüp esine,
Kırgızdan çıgıp bölünüp,
Atası arıslan Almañdan
Arta tuugan Külçoro
Eki cagın karanıp,
Ebegeysiz şer Çoro
Eerdi, murdun calanıp,
Körünöö koldon bölünüp,
Sölökötü, sölbötü,
Atka mingen kelbeti
Alekeñ kanday körünüp.
Abası tüşüp esine

İşte o zaman Külçoro,
Şay'ın koruduğu arslan çoro,
Her yanı eksiksiz denk çoro
Yaydan fırlar gibi uçan Sur'a binip,
Yalın kılıç kuşanıp,
Can alacak hali görünüp
Ağabeyi düşüp aklına,
Kırgız'dan çıkıp ayrılıp,
Babası arslan Almañ'dan
Üstün doğan Külçoro
İki yanını gözleyip,
Ölçüsüz güçlü arslan Çoro
Dudağını, burnunu yalanıp,
Göz göre ordudan ayrılıp,
Endamı ve heybeti,
Ata binmiş duruşu
Alekesi gibi görünüp.
Ağabeyi düşüp aklına

Kaçan cetip abasın
Acıratıp alar dep.
Betteşkendi ment kıldı,
Beren eken Çañdıayak
Kakandan kelip çır kıldı.
Kan baldarın mert kıldı.
Baytaylak basa kan öldü,
Alban türlüü can öldü.
Bet algandı toylodu,
Bettep candı koybodu.
Karaan kılgan Külçorom
Kaçan kolgo tier dep,
Kandı suuday agızıp,
Karmaştı kaçan salat dep.
Çındap belin kurçanıp,
Çıday albay Çoronun
Çılgıy için ört çalıp,

Ne zaman yetişip ağabeyini
Kurtarıp alırım diye.
Yüzleşeni sersem etmişti,
Yiğitmiş Çañdıayak,
Hakan'dan gelip kavga çıkarmıştı.
Han oğullarını telef etmişti.
Baytaylak başta, han öldü,
Türlü türlü can öldü.
Önüne geleni şölen etti,
Karşı duran canı sağ komadı.
Arka bildiğim Külçorom
Ne zaman elime ulaşır diye,
Kanı su gibi akıtıp,
Kapışmayı ne zaman başlatır diye.
Sıkıca belini kuşanıp,
Dayanamayıp Çoro'nun
Ta içini yangın sarıp,

Arıslan közü bek caynap,
Kaarlanıp kıstalak
Kan içmesi bek karmap,
Arsılanday şer Çoro
Ay-aalamdı buy kılgan,
Atası kökcal er Çoro –
Şay koldogon Külçoro.
Kızıl panar çok eken,
Duşmanga bolot ok eken,
Kırgızda mınday cok eken.
Baatırlıgı başkaça,
Balbandıgı bir kança.
Ay kasaba kızıl tuu
Alışka kırgın salıptır,
Kançorosun kıtaydan

Arslan gözü alev alev parlayıp,
Hışımlanıp yaman oğul,
Kan içiciliği iyice tutup,
Arslan misali yiğit Çoro
Ay ile âlemi kasıp kavuran,
Babası bozkurt er Çoro –
Şay'ın koruduğu Külçoro.
Kızıl fener koru imiş,
Düşmana çelik ok imiş,
Kırgız'da böylesi yok imiş.
Bahadırlığı bambaşka,
Pehlivanlığı kat kat fazla.
Ay alemli kızıl tuğ
Kapışmada kırgın salmıştı,
Kançoro'sunu Kıtay'dan

Acıratıp alıptır.
Çubak uulu Kançoro
Ceti tun cürgön aralap,
Bul da Çañdıayak menen çapçışıp,
Ölböy tirüü bar bolso,
Cetimiş cerden cara cep.
Özönçönün conunan,
Algan eken kıraanıñ
Acıratıp Çoronu
San kaldaydın kolunan.
Sarı kan, Bakay kanına,
Aman berdi Çoronu
Argın, kırgız baarına.
Atası mergen çoñ uluk
Çañdıayaktay kapır cok,
Estep çıgıp kaalasa
Er Semetey baatır cok.
Sultandı aldap algan beym
Ata kuturup ölgön Çañdıayak
Tiktep ogun cabıltıp,
Karmaş kılıp sultandı
Kakanga baylap algan beym.
Tagdır cetse ölöyün,

Kurtarıp almıştı.
Çubak oğlu Kançoro
Yedi gece içlerinde dolaşmış,
Bu da Çañdıayak ile çarpışıp, Ölmeyip
sağ ise eğer,
Yetmiş yerinden yara yemişti.
Özönçö'nün sırtından,
Almış meğer şahbazın,
Çoro'yu kurtararak
Sayısız kalday ordusunun elinden.
Sarı han Bakay hanına,
Çoro'yu sağ salim teslim etti
Argın ile Kırgız'ın hepsine.
Babası nişancı, büyük ulu –
Çañdıayak gibi kâfir yok,
Aklına koyup dilerse
Er Semetey bahadır yok olur.
Sultanı aldatıp tuzağa düşürmüş galiba,
Vay, kudurup ölesice Çañdıayak
Nişan alıp okunu yağdırıp,
Sultanla kapışıp onu
Hakan'a bağlayıp götürmüş galiba.
Kader yetişirse öleyim,

	Taalayım sultan abama	*Bahtım sultan ağabeyime*
	Karaan bolup bereyin.	*Arka olup durayım.*
	Surkoyon tulpar mineyin,	*Surkoyon tulpara bineyim,*
170030	Kara kıtay, mancuunu	*Kara Kıtay'ı, Mançu'yu*
	Kakanga çeyin süröyün.	*Hakan'a kadar süreyim.*
	Çoñ atabız Çılaba,	*Büyük atamız Çılaba,*
	Çılabanın şaarına	*Çılaba'nın şehrine*
	Çıp kırıltıp mancuunu	*Mançu'yu kırıp dökerek*
	Çındap aydap kireyin.	*Gerçekten sürüp gireyim.*
	Tirüü cürüp neteyin,	*Sağ gezip de neyleyim,*
	Karaan kılgan kökcalga	*Arka bildiğim bozkurda*
	Kayra tartpay kagışıp,	*Geri dönmeden çarpışıp,*
	Karsıldaşıp çalışıp	*Şakır şakır vuruşarak*
170040	Tak Beecinge aydap kireyin.	*Ta Beecin'e sürüp gireyim.*
	Arka kılgan abamdı	*Arka bildiğim ağabeyimi*
	Altı san kıtay, tümön kol	*Altı san Kıtay, tümen ordu*
	Tegerektep algan beym,	*Çepeçevre kuşatmış galiba,*
	Çama ketip, al çarçap,	*Takati bitip, gücü tükenip,*
	Calgız kirip kagışka	*Savaşa yalnız girince*
	Beren abam algan beym.	*Yiğit ağabeyimi tutmuşlar galiba.*
	Beypaydı bekem körgön beym,	*Sıkıntıyı iyice görmüş galiba,*
	Tegiz kıtay çuu turup,	*Bütün Kıtay çığlık koparark,*
	Tümön şibee, Çañdıayak	*Tümen Şibee, Çañdıayak*
170050	Tüp kötörö çuu turup,	*Topyekûn çığlık koparark,*
	Tegerektep algan beym.	*Çepeçevre sarmışlar galiba.*
	Kaza cetse ölöyün,	*Ecel yetişirse öleyim,*
	Ötkörö şer abamdın	*Eşsiz arslan ağabeyim*
	Ölböy tirüü bar bolso	*Ölmemiş, sağ ise eğer*
	Karaan bolup bereyin.	*Arka olup durayım.*
	Beren sultan er abam	*Yiğit sultan er ağabeyim*
	Baldar açka bolot dep,	*Çocuklar aç kalır diye,*
	Kazı, karta cegizdi,	*Kazı ile karta yedirdi,*
	Çındap tuugan boluuga,	*Gerçekten kardeş olalım diye,*
170060	Beren enem beybaktın	*Yiğit anam, o bahtsızın*
	Oñ emçegin emizdi,	*Sağ memesini emzirdi,*
	Argın menen kırgızga	*Argın ile Kırgız'a*
	Kaçan balan degizdi.	*'Kul çocuğu' asla dedirtmedi.*
	Cetik sultan şer abam	*Olgun sultan arslan ağabeyim*

Beşke caşım kelgençe
Bek kızıkka batırdı,
Beren abam koynuna
Segizge çeyin catkızdı.
Erkeletip kan abam
Eriksek elik atçu elek,
Erikpese kurgan can
Çatıraş oynop, dañ salıp,
Çalkayıp cırgap catçu elek,
Kımız içip, kız oynop,
Kımbatım abam barında
Kıyın cırgap catçu elek,
Kımbatımdan, şerimden,
Karaan bolup bereyin,
Cer caynagan san koldon
Ceke kırgın salayın,
Cetkileñ şerim abamdı

Yaşım beşe gelinceye dek
Nice zevke daldırdı,
Yiğit ağabeyim koynunda
Sekizime dek yatırdı.
Nazlandırıp han ağabeyim,
Canımız sıkılsa karaca avlardık,
Sıkılmasak garip can,
Satranç oynayıp şenlik kurup,
Sırtüstü keyifle yatardık,
Kımız içip, kızla oynayıp,
Kıymetlim ağabeyim sağken
Doyasıya safa sürerdik,
Kıymetlime, arslanıma,
Arka olup durayım,
Yeri kaplayan sayısız orduya
Tek başıma kırgın salayım,
Yetkin arslanım ağabeyimi

Uşu col taap alayın.
Karuusu toluk kapırdan,
At oyunçu, cöö külük
Kazınalık çoñ mergen,
Kıtay buzularda çıguuçu
Çañdıayak mergen kolunan
Karkıranın conunan,
Ükürçünün belinen,
Üç-Kapkaktın çetinen,
Aygır-Caldın astınan,
Teek-Toonun conunan
Tümöndüü kıtay kolunan
Abamdı coktop kalayın».
Dep, oşentip, Külçoro
Uñgusu bolot, uçu kurç
Uruşka sungan sır ayza
Oñurayta sunuptur,
Kökcal çoroñ ün salıp,
Köpkök temir kurçanıp,
Tüp kötörö bölünüp,
Tün katkanday körünüp,

Bu sefer bulup alayım.
Bileği güçlü kâfirden,
Atta hünerbaz, yayan yürük,
Hazineye bağlı büyük nişancıdan,
Kıtay bozulacakken ortaya çıkan
Çañdıayak nişancının elinden,
Karkıra'nın sırtından,
Ükürçü'nün belinden,
Üç-Kapkak'ın kıyısından,
Aygır-Cal'ın önünden,
Teek-Too'nun sırtından,
Tümenlik Kıtay ordusunun elinden
Ağabeyimi arayıp bulayım».
Deyip, böylece, Külçoro
Kökü çelik, ucu keskin,
Savaşta uzatılan sırlı mızrağı
Doğrultup uzatmıştı,
Bozkurt çoron nara atıp,
Masmavi demir kuşanıp,
Topyekûn ayrılıp,
Karanlık basmış gibi görünüp,

	Omuroo boyu kürөökö	*Göğsüne dek örme zırhı*
	Bu canında balkıldap,	*Şu yanında salınıp,*
	Uruşka kirçü cay-carak	*Savaşa girecek silah kuşamı*
	Ordu-ordunda carkıldap.	*Yerli yerinde parıldayıp.*
	Tula boyun topçulap,	*Tüm bedenini düğmeleyip,*
	Toltogoy өңdün baarısın	*Çıplak yerlerinin hepsini*
	Kök temirdep üpçülөp,	*Gök demirle donatıp,*
170110	Kelbersigen çoronun	*Kurumlu çoronun*
	Coo kiyminde teşik cok,	*Savaş giyiminde delik yok,*
	Karasaat çirkinge	*O uğursuz yamana*
	Bu kabılgan coodo keşik cok. Kırgın bolup kalarga	*Rastlayan düşmana aman yok. Kırgın kopup kalmasına*
	Kıymıldasa Külçoroң	*Kımıldarsa Külçoron*
	Kızıl beles bıtkılday.	*Kızıl yamaç, sarp geçit gibi.*
	Kıymıldasa cön ele	*Kımıldasa düpedüz*
	Kılımdın elin cutkuday.	*Bir çağın halkını yutacak gibi.*
	Uzun boyluu, keң dalı	*Uzun boylu, geniş omuzlu,*
	Içi kenen, çalkak töş	*İçi geniş, kabarık göğüslü,*
170120	Semetey coktop Külçoro	*Semetey'i arayıp Külçoro*
	Karmaşka kirer oşo kez.	*Kapışmaya girecek, işte o an.*
	Surat oozun caydı ele,	*Sur at ağzını yaymıştı,*
	Atasınan babası	*Babası da dedesi de*
	Arsılandın özü dep,	*Arslanın ta kendisi diye,*
	Curt çurkurap kaldı ele,	*Halk çığrışıp kalmıştı,*
	Mına oşondo Külçoro	*İşte o anda Külçoro*
	Karap turgan adamdın	*Bakıp duran insanın,*
	Coonu közdöy bet alsa,	*Düşmana doğru yönelince,*
	Coboloң köönü bölünüp.	*Yüreği endişeyle bölünüp.*
170130	Colu bolgon şer çoro	*Yolu açık arslan çoro,*
	Kasabası kalkıldap,	*Tuğu alemi dalgalanıp,*
	Askar toodoy körünüp.	*Yüce dağ gibi görünüp.*
	Bura tartpay çelişke	*Dizgin çevirmeden çatışmaya*
	Buudan törөң cetkidey,	*Küheylanlı töreñ yetişecek gibi,*
	San tümön coo debesten,	*Sayısız tümen düşman demeden,*
	Bir saparın aralap	*Bir seferinde ortalarına dalıp*
	Talkan kılıp ötküdöy.	*Un ufak edip geçecek gibi.*
	Başınan kıraan Külçoro	*Öteden beri şahbaz Külçoro*
	Kaarın tögüp sumsayıp,	*Öfkesini döküp suratı asılıp,*

Kagıştı katuu baştadı.
Abakesin körgönçö
Kılça körböy kuu candı
Ölüp kete taştadı.
Eer beldey beleske
Elteñ urup Külçoroñ
Erenin coktop çıdabay
Emi kökcal cetti ele.
Tegeregin karanıp,
Tereñdigi mamınday
Aç arıslanday calanıp,
Kacıldagan kıtaydan
Kıyındarın karabay,
Araladı san koldu.
Kılça canın ayabay,
Tuşunan kirdi zırgıtıp,
Betteşkendi şer Çoro
Ayzalap sayıp ırgıtıp,
Aralap kirip uruştu.

Çarpışmayı sert başlattı.
Ağabeyciğini görene dek
Kıl kadar saymayıp kuru canı
Ölümü göze alıverdi.
Eyer beli gibi yamaca
Sağa sola bakınıp Külçoron,
Erini arayıp dayanamadan
İşte bozkurt yetişmişti.
Çevresini gözleyip,
Derinliği kazık boyu,
Aç arslan gibi yalanıp,
Uğuldayan Kıtay'ın
Zorlularına aldırmadan,
Sayısız orduyu yarıp geçti.
Kıl kadar canını esirgemeden,
Karşısından girdi hızla dalıp,
Karşısına çıkanı arslan Çoro
Mızraklayıp saplayıp fırlatarak,
Ortalarına dalıp vuruştu.

Karasaat baçagar
Kim körgön mınday cumuştu. Kolgo kirip bardı ele,
Tolkup catkan munarık
Karaan dese, el eken,
Kararıp catkan bıcıldap,
Asker caynap duu bolup,
Munarbı dese, örttöngür
Tolkugan kıtay el eken.
Cer cüzü menen bir bolup,
Kalayık kaynap, sel bolup,
Kök-ala sakal mancuuga
Kömök berip Çañdıayak
Kökcal kelgen kezi eken.
Takır kaptap alıptır.
Kup cañcalga kuturup,
Cañı kelgen kezi eken.
Kankor Kalça cökörü
Baarı kelgen kezi eken.

Uğursuz gözü pek –
Kim görmüş böylesi işi. Ordunun içine girip varmıştı,
Dalgalanıp duran pus
Karaltı desen, halkmış,
Kararıp kaynaşan yığın,
Asker kaynayıp uğultuyla,
Pus mu desen, yanasıca,
Dalgalanan Kıtay halkıymış.
Yeryüzüyle bir olup,
Ahali kaynayıp sel olup,
Gök ala sakallı Mançu'ya
Yardım edip Çañdıayak –
Bozkurdun geldiği andı bu.
Hepten kuşatıp almıştı.
Tam kavgaya kudurup,
Yeni geldiği andı bu.
Kan içici Kalça'nın nökerleri –
Hepsinin geldiği andı bu.

Alban türlüü mergendin
Baarı kelgen kezi eken.
Kıcırasa kıtay curt
Kılımdı taptap ketkidey,
Mergenderi çetinde,
Kıcıldagan kapırga
Töşü tüktüü kara cer
Kalıñınan tütküdöy.
Kaarlanıp tolkusa,
Karaanı mınça kıtay curt
Al mergendin içinde
Karmaştı karap kılgıday,
Alban türlüü karısı,
Kıcıldagan örttöngür
Kırgız turmak kılımdı
Tepsep cürüp kırgıday.
Çapçışıp çama kelgisiz
Çark cıyılgan kapırdı
Çamaa cetip kırgısız.
Calgız at kayra tartpagan
Tütündön murun can ketken.
Colgo kirip bardı ele,
Calgız can kaçıp kutulgus
Oşo caa tartçu mergeni
Kolgo kirip bardı ele,
Çalıngan kayra çıkpagan
Torgo kirip bardı ele,
Adam boylop keçe algıs
Şorgo kirip bardı ele.

Adam alı cetkisiz
Bir cerde bar munarık –
Munarıktı karasa,
Kuday betin körsötpö,
Asman cargan çuu bolup,
Kacıldap kıtay el bolgon.
Taş sayıngan taştuusu
Caynap tolkup caynaptır,
Cana körsöñ bul kıtay

Türlü türlü nişancının
Hepsinin geldiği andı bu.
Hınçlanırsa Kıtay halkı
Bir çağı çiğneyip geçecek gibi,
Nişancıları kıyısında,
Kaynaşan kâfire
Bağrı tüylü kara yer
Kalınından tütecek gibi.
Hışımlanıp dalgalansa,
Karaltısı bunca Kıtay halkı
O nişancıların içinde
Kapışmayı bakışıyla bitirecek gibi,
Türlü türlü yaşlısı,
Kaynaşan yanasıca,
Kırgız şöyle dursun, bir çağı
Çiğneyip yürüyüp kıracak gibi.
Çarpışmaya güç yetmez,
Çepeçevre yığılmış kâfiri
Güç yetirip kıramazsın.
Tek atlının geri dönemediği
Dumandan önce can gitmişti.
Yola girip varmıştı,
Tek başına kaçıp kurtulunmaz
O yay çeken nişancısı
Ordunun içine girip varmıştı,
Takılanın geri çıkamadığı
Tuzağa girip varmıştı,
İnsan boyunun yetip geçemediği
Belaya girip varmıştı.

İnsan gücünün yetmediği
Bir yerde bir pus var –
Pusa bakınca,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Göğü yaran çığlık kopup,
Uğuldayan Kıtay halkı olmuş.
Taş kuşanmış taşlısı
Kaynayıp dalgalanıp yayılmıştı,
Hem görsen bu Kıtay'ın

Ezelki cini karmaptır.
Arkan salçu külügü,
Aşkan eken kıtaydın
Murunkudan bülügü.
Belgilüülör betinde,
Mergenden mıktı Çañdıayak
Kızıl-tazıl kiyinip,
Caaday ırgıp cılmayıp,
Mergenderdin baarısı,
Bet algandı cok kılçu
Ada mergenderdin baarısı
Kaysasa kanga toybogonu
Kagışsa candı koybogon,
Oçogor sunsa al ketken,
Düp degende karandan
Caası caman çoçugan
Cadıgöydön okugan.
Cadaldıgın karmatsa
Kızıktı kıyın baştagan
Kızıgışıp kelgende
Kırgın kılıp taştagan.

Ezelî öfkesi tutmuştu.
Kement atan yürüğü,
Aşmış meğer Kıtay'ın
Belası eskisinden fazla.
Ünlüleri ön safta,
Nişancıların yamanı Çañdıayak
Rengârenk giyinip,
Yay gibi sıçrayıp sırıtarak,
Nişancıların hepsi,
Karşısına aldığını yok eden
Usta nişancıların hepsi,
Parçalasa kana doymayanı,
Çarpışınca can sağ komayan,
Tüfeğini doğrulttu mu güç kesilen,
Güm dedi mi karaltıdan
Yayından fena ürkülen,
Büyücüden ders okumuş.
Zebanîliği tuttu mu
Belayı fena başlatan,
Kızışıp geldiklerinde
Kırgın koparıp bırakan.

Tegerektep çettegen,
Kez bolgon aman ketpegen,
Oçogoru kurumsak –
Oşondoy türün oylop bak.
Caşıl, kızıl kiyinip,
Oyulgan mergen adatı,
Ilek okşoyt sanatı,
Kabılgandı cön ele
Kanın içmey adatı.
Al balbandın içinde
Er Çañdıayak alpı bar,
Kez bolgondu soo kılbay
Cön ele kanın içmey saltı bar, Keçip adam ötküsüz,
Kakandan beri kamdanıp,
Kelgen eken karkıbar.
Alban türlüü balbanı,

Çepeçevre kuşatıp çeviren,
Rast gelenin sağ gitmediği,
Fitilli tüfeği kahrolası –
Böylesi halini düşün de bak.
Yeşil, kızıl giyinip,
Seçkin nişancının âdeti,
Sayısı yüz bini andırır,
Rastladığının düpedüz
Kanını içmek âdeti.
O pehlivanların içinde
Er Çañdıayak alpı var,
Rast geleni sağ komadan
Düpedüz kanını içmek töresi var, İnsanın geçip aşamadığı,
Hakan'dan beri hazırlanıp,
Gelmiş meğer o heybetli.
Türlü türlü pehlivanı,

Bar eken mınday kanatı.
Aybaltası kolunda
Miñ candı biröö caylagan
Iras eken adatı.
Alban türlüü coluna
Asıl tuugan Külçoro
Caydañdap kirip bardı ele,
Atıştı arbın saldı ele,
Boz munarık, küygön çañ
Bolcolu cok ilek can.
Kez bolgon aman tartabı,
Kelgen eken kuralıp
Kezikken aman kaytabı?
Aşkan eken aalamdan
Çañdıayaktın şaytanı.
Kococaş mergen uulu eken,
Şamdagayı bolcolsuz
Şapıldagan kul eken.
Beren da eken, şer da eken.
Kezikkendi kemitken
Kezikke çalış uul eken.
Kelip cetti Külçoro
Kıcıldagan mergendin,

Varmış böylesi kanadı.
Ay baltası elinde,
Bin canı bir başına telef etmiş,
Gerçekmiş âdeti.
Türlü türlü yoluna
Asil doğmuş Külçoro
Salınarak girip varmıştı,
Atışmayı bolca başlatmıştı,
Boz pus, yanık toz duman,
Sayısı belirsiz yüz binlik can.
Rast gelen sağ çıkar mı,
Toplanıp gelmiş meğer,
Karşılaşan sağ döner mi?
Âlemden aşkınmış
Çañdıayak'ın şeytanı.
Kococaş nişancının oğluymuş,
Çevikliği ölçüsüz,
Eli çabuk bir kulmuş.
Hem yiğitmiş, hem arslanmış.
Karşılaştığını eksilten,
Belalı çıkmış bir oğulmuş.
Gelip yetişti Külçoro
Kaynaşan nişancıların,

Kurttay kurçap kelgendin
Kutpa cakkı betinde,
Kıbıla tarap çetinde
Oñkoñdotup Sur atın
Oyulgan çoro çıktı ele.
Çıgıp alıp karasa –
Çınmaçındap bakırıp,
Çındap uraan çakırıp,
Agala bayrak tuu tolup,
Aygayı arbın çır bolup,
Asman cargan çuu bolup,
Ayabagan duu tolup.
Bayakıdan çoñ müşkül
Kezigip mende ketkisiz.
Miñdey canı bolso da

Kurt gibi sarıp gelenlerin
Kutup yönündeki yüzünde,
Kıble yönündeki kıyısında
Sur atını hoplatıp
Seçkin çoro çıkmıştı.
Çıkıp da bakınca –
'Çınmaçın!' diye bağırıp,
Gerçekten savaş narası atıp,
Ak ala bayrak, tuğ dolup,
Haykırışı bol kavga olup,
Göğü yaran çığlık olup,
Ölçüsüz uğultu dolup.
Demin olandan büyük bela,
Karşılaşan bende kurtulmaz.
Bin canı olsa dahi

Kez bolgon aman ketkisiz.
Kagışkan kayra tartkısız,
Mından karmaşkan aman
kaytkısız,
Kezenip mende kelgisiz,
Kerişip mende ceñgisiz.
Balban caynap cügürüp,
Köz bolup kılgan Külçoro
Kettim dep candan tüñülüp.
Orto ceri oyulup,
Eki çeti too bolup
Ok kızarıp, caa uçup,
Opsuz cañcal salıptır.
Buurul menen töröñdü
Kaynap kıtay çuu turup,
Ey, kapıray, tegerektep alıptır.
Camgırdı kör, çoktu kör,
Kayran abam başına
Caynap tiygen oktu kör,
Kılkıldap kıtay barıptır,
Kürkürögön sultandı
Kırk eki kurçap kalıptır.
Cazayıldı müşküldü

Rast gelen sağ gidemez.
Çarpışan geri dönemez,
Bununla kapışan sağ
dönemez,
Nişan alıp bende varamaz,
Dövüşüp bende yenemez.
Pehlivanlar kaynaşıp koşuşup,
Gözü kesip bakan Külçoro
Gittim deyip candan umut kesip.
Orta yeri oyulup,
İki ucu dağ olup,
Ok kızarıp, yay uçup,
Ölçüsüz kavga salmıştı.
Buurul ile töreni
Kaynayan Kıtay çığlık koparark,
Ey, vay be, çepeçevre sarmıştı.
Yağmuru gör, koru gör,
Aziz ağabeyimin başına
Yağıp değen oku gör,
Kaynaşarak Kıtay varmıştı,
Gürleyen sultanı
Kırk iki kat kuşatmıştı.
Cazayıl denen belayı

Körmök bolgon kezi eken,
Cabılıp mergen ok atıp,
Ölö turgan kezi eken.
Berenderi, şerleri
Bet alıp tacaal salıptır
Beren eken Çañdıayak
Beren Semeteyiñdi
Bet alıp atıp kalıptır.
Açık cerin taba albay,
Bolcop cerge cete albay,
Kızıl, caşıl kiyinip,
Tegerene cügürüp,
Teşik cerin taba albay
Tegi uşintip atıptır.
Möndür kılıp ok atıp,

Görecek olduğu andı bu,
Nişancılar hep birden ok atıp,
Ölecek olduğu andı bu.
Yiğitleri, arslanları
Yönelip zulüm salmıştı,
Yiğitmiş Çañdıayak,
Yiğit Semetey'ini
Karşısına alıp atıp durmuştu.
Açık yerini bulamadan,
Nişanladığı yere eremeden,
Kızıl, yeşil giyinip,
Dönerek koşuşup,
Delik yerini bulamadan
Hep böyle atıp durmuştu.
Dolu gibi ok yağdırıp,

Teñiz kökcal baatırdı
Tegerektep catıptır.
Camgırın kör, ogun kör,
Cabılıp catkan kolun kör.
Kıtaydan balban Çañdıayak
Kıyındap okton salıptır,
Ok caadırıp, caa atıp
Oyron Semeteyiñdi
On segiz kurçap alıptır.
Çımırkanıp küyüngön,
Kol içinde Semetey
Çirkiniñ çımınday candan
tüñülgön. Ata, buçkagına teñebeyt.

Akkelteni oktotkon,
Abay cabuu Akolpok –
Enesi bergen belegi
Ekööö oktu toktotkon.
Ok sokmogu köp tiyip,
Buurul attan al ketken,
Semetey kökcal sultandın
Çaması çarçap, al ketken.
Erbeñdegen eki kol
Öödö bolboy şal bolup,
Ok sokmogu tiygende

Deniz misali bozkurt bahadırı
Çepeçevre sarıp durmuştu.
Yağmuruna bak, okuna bak,
Hep birden saldıran ordusuna bak.
Kıtay'ın pehlivanı Çañdıayak
Ustalıkla ok yağdırmıştı,
Ok yağdırıp, yay atıp
Yaman Semetey'ini
On sekiz kat kuşatmıştı.
Direnip için için yanan,
Ordunun içinde Semetey,
Çirkin, sinek kadar candan
umut kesmiş. Vay, topuğuna denk tutmuyor.
Akkelte'yi doldurtmuş,
Koruyucu örtü Akolpok –
Anasının verdiği armağan,
İkisi oku durdurmuştu.
Ok darbesi çok değip,
Buurul atın gücü gitmiş,
Bozkurt sultan Semetey'in
Takati bitip, gücü gitmişti.
Sallanan iki kolu
Kalkamayıp felç olup,
Ok darbesi değdiğinde

Kıymıldabay bütkön boy,
Çımırap uyup dal bolgon.
Buurul menen barbayıp,
Turgan eken er töröñ
Kol içinde dardayıp.
Atasınan babası
Ölüm dese süyünöt,
Mında da dacaaldıgın karaçı,
Ata, kozgolbogon kayran şer,
Ata, koñguragan kurgan er
Kap-Toosunda kalkayıp,
Adam, kara Buurul taykı cal
Munun Buurul atı zañkayıp,

Kımıldamadan bütün beden,
Sızlayıp uyuşup sersem olmuş.
Buurul ile koca gövdesiyle
Duruyormuş er töreñ
Ordunun içinde heybetle.
Babası da, atası da
Ölüm dendi mi sevinir,
Bundaki zebanîliğe bak hele,
Vay, yerinden oynamayan aziz arslan,
Vay, heybetle yükselen garip er,
Kaf Dağı'nca dikilerek,
Be hey, kara Buurul, kısa yeleli,
Bunun Buurul atı heybetle dikilip,

Tolup catkan kıtaydı
Kaarlansa şaştırıp,
Astındagı Buurulun
Mañkañ-mañkañ bastırıp.
Kerişke kirdi kebelbey,
Kele catkan Çañdıayak
Ölüp ketemin debesten,
Törönü buçkagına teñebey.
San tümöndöp ok atsa,
Adam, Semetey turat kenebey.
Ata, Şay koldogon sultan şer
Zıñ-zıñ etip kenebeyt.
Acal menen azaptı
Artık tuugan kurgan şer
Atası kökcal Manastan
Artık tuugan kökcalıñ
Tuylap kıtay ok atsa,
Turup bergen kenebey.
Bıyaktan mergender kaptap
çurkurayt,
Kıyşayıp koyso kabılan,
Bıyagınan kıtayıñ kaçıp
dırkırayt.
Anda-mında barbaktap,
Kökcalıñ ak kelte menen bir koet.

Cana kabılgan şibee, san tırgoot
Coldoş bolup kaldı ele.
Mına kaçıp, dürgüp dır koet.
Mergenden mıktı Çañdıayak,
Kızıktı kördü Külçoro.
Abakesin körgöndö
Asmandan Aldanın künü bürkölüp,
Kıstoo körüp kıtaydan
Başına altımış müşkül
bir kelip. Inisine törösü
Kanı kaçıp, suyulup,
Eki közdön akkan caş
Balanın akıregi ıldıy kuyulup.

Dolup taşan Kıtay'ı
Hışımlandı mı şaşırtıp,
Altındaki Buurul'unu
Ağır ağır yürütüp.
Dövüşe girdi istifini bozmadan,
Gelmekte olan Çañdıayak'ı,
Ölürüm demeden,
Töre topuğuna denk saymadan.
Yüz binlerce ok atsalar,
Be hey, Semetey duruyor aldırmadan.
Vay, Şay'ın koruduğu sultan arslan,
Çın çın ötse de aldırmıyor.
Ecel ile azaba karşı
Üstün doğan garip arslan,
Babası bozkurt Manas'tan
Üstün doğan bozkurdun,
Kıtay tepinerek ok atınca,
Aldırmadan durup vermiş.
Bu yandan nişancılar üşüşüp
çığrışıyor,
Kaplan şöyle bir yan verse,
Bu yanından Kıtay'ın kaçıp
dağılıyor.
Orada burada hantallaşanı
Bozkurdun Akkelte ile bir vuruyor.

Hem rast gelen Şibee, sayısız Tırgoot
Yoldaş olup kalmıştı.
İşte kaçıp, ürküp fırlıyor.
Nişancıların yamanı Çañdıayak –
İbretlik hali gördü Külçoro.
Ağabeyciğini gördüğünde
Gökte Allah'ın güneşi bulutlanıp,
Kıtay'dan sıkıntı görüp
Başına altmış bela
birden gelip. Töresi, küçük kardeşine,
Kanı çekilip, incelip,
İki gözden akan yaş
Çocuğun yanağından aşağı dökülüp.

Köñülü caman bölünüp.
Cetim kalçu emedey
Balanın közünün caşı tögülüp.
Sır nayzanı kolgo alıp,
Balañ Surkoyondu bir salıp,
Abakelep bakırıp,
Kıraanıñ Manastap uraan
çakırıp.
Cılkı aydasa çañ birge,
Sur attın moynun burdu ele,
Kıykırıp ayza sundu ele.
Kap-Toonu cegen kankorgo
Kökcalıñ karaan bolup turdu ele.
Körgözmök Beecin kalaanı,
Kurçagan kıtay kapırga,
Er Çañdıayak kapırga
Kolun buzup, col salıp,
Kozgolboy çoroñ kol salıp.
Surkoyon menen zırgıtıp,
Şaşkanın körçü Çoronun.
Ayzadan cakın kalganın
Şıyraktan karmap ırgıtıp.
Cer caynagan kıtaydın
Ceti miñin bir caylap,
Cetken cerin maydalap,
Cetigim abam kaydalap,
Cetip bardı calañdap.
Obodo çolpon cıldızday,
Bolcoş bolup kaldı ele,
Adam, oncoñdogon törögö

Gönlü fena bölünüp.
Yetim kalacakmış gibi
Çocuğun gözünün yaşı dökülüp.
Sırlı mızrağı ele alıp,
Oğlun Surkoyon'a bir vurup,
'Ağabey!' diye bağırıp,
Şahbazın 'Manas!' diye nara
atıp.
Yılkı sürseler toz bir,
Sur atın boynunu çevirmişti,
Haykırıp mızrak uzatmıştı.
Kaf Dağı'nı yutan kan içiciye
Bozkurdun arka olup durmuştu.
Beecin şehrini gösterecekti,
Kuşatan Kıtay kâfirine,
Er Çañdıayak kâfirine
Ordusunu bozup, yol açıp,
Çoron sarsılmadan saldırıp.
Surkoyon ile ok gibi dalıp,
Çoro'nun telaşına bak sen.
Mızrağa yakın kalanları
Baldırından yakalayıp fırlatıp.
Yeri kaplayan Kıtay'ın
Yedi binini bir seferde telef edip,
Eriştiği yeri un ufak edip,
'Yetkinim, ağabeyim nerede?' deyip,
Yalın kılıç yetişip vardı.
Gökteki Çolpan yıldızı gibi,
Sözleşmiş gibi kavuşmuştu,
Be hey, sarsılıp sallanan töreye

Öçkön otun tamızıp,
Ölgön canın tirgizip,
Törösünö inisi
Coldoş bolup aldı ele.
Semetey turgan eken sabılıp,
Koyo berdi calınıp:
«Ata, aylanayın Külçoro,
Argımak baktım, at baktım,

Sönmüş ateşini tutuşturup,
Ölmüş canını diriltip,
Töresine küçük kardeşi
Yoldaş olup durmuştu.
Semetey bitkin duruyormuş,
İçini döktü yakararak:
«Vay, kurbanın olayım Külçoro,
Argımak besledim, at besledim,

Astı ubayın körbödüm,
Aylansın Buurul buudandan.
Azamat cıydım, şer cıydım,
Aylanıp ketsin can birgem
Külçoro sendey tuugandan.
Kindikti kesken cer birge,
Tuulup öskön el birge.
Ölüm ortok kan birge,
Acalga ortok can birge.
Sen kelbeseñ törögö
Bölüntmök bolçu sanaamdı,
Agızmak bolgon kanımdı.
Artık enem Kanıkey
Akolpogu kiygenim.
Kıymak bolgon canımdı,
Agızmak bolgon kanımdı,
Acırattıñ Külçoro
Ar Buurul öñdüü malımdı,
Alıp kaldıñ sadaga,
Bir çımınday canımdı,
Men Semetey bolgonu
Kabılgan coonu soygomun.
Manastan tuulup bolgonu,
Atakem Manas kuuganı,
Enekem şorduu tuuganı
Cetim kalıp cetilip,

Hiç hayrını görmedim,
Kurban olsun Buurul küheylan.
Yiğit topladım, arslan topladım,
Hepsi kurban olsun, can bir eşim,
Külçoro, senin gibi kardeşe.
Göbeğimizin kesildiği yer bir,
Doğup büyüdüğümüz el bir.
Ölüm ortak, kan bir,
Ecelde ortak, can bir.
Sen gelmeseydin törene,
Umudumu böleceklerdi,
Kanımı akıtacaklardı.
Yüce anam Kanıkey'in
Akolpok'unu giymişim.
Canımı kıyacaklardı,
Kanımı akıtacaklardı,
Kurtardın Külçoro,
Buurul gibi her malımı,
Kurtarıp aldın, kurban olayım,
Sinek kadar şu canımı.
Ben Semetey olalı
Rast gelen düşmanı boğazladım.
Manas'tan doğduğumdan beri,
Babacığım Manas gittiğinden,
Anacığım bahtsız doğurduğundan,
Yetim kalıp yetişerek,

Cergege eptep koşulup,
Ereşen tartıp, er bolup,
Akıl oylop, es estep,
Er uulu menen teñ bolup.
Alçañdatıp Buuruldu
Açа but artıp mingemin.
Atamdan kalgan Akolpok
Akolpoktu kiygemin,
Botom, aykırıp coogo tiygemin.
Cet-Kayttı toorup col saldım,
Cetken cerge kol saldım.
Arbayıp atka mingeni,

Yurduma güçbela katılıp,
Ergenleşip, er olup,
Akıl yürütüp, us derip,
Er oğullarıyla denk olup.
Buurul'u salındırarak
Bacak ayırıp üstüne bindim.
Babamdan kalan Akolpok –
Akolpok'u giydim,
Yavrum, haykırıp düşmana daldım.
Cet-Kayt'ı dolaşıp yol saldım,
Eriştiğim yere el saldım.
Heybetle ata binenini,

Aykırıp coogo tiygeni
Azelde mınday körbödüm.
Kıyın tuugan Külçorom
Kımbatım özüñ kelbeseñ,
Aman cüzüñ körbösöm,
Kıtaylardın tobunan
Kıyşaya tüşüp oñoldum,
Çañdıayaktın ogunan.
Kıyamattık capanı
Körörümdö keziktiñ.
Kızıtalak kayran can
Ölörümdö keziktiñ.
Sendey tuugan balaga
Aylansın abañ sadaga!
Çamaa çarçap, al ketti
Çañdıayak eken çoñ müşkül.
Kıymıldasa abañdan
Kıyaldan tantıp al ketti.
Kuturgan itke kezigip,
Kuu coltoy abañ minetti».
Dep, oşentip, Semetey,
Arbuurul at silkindi,
Akolpokton möndürdöy ogu bölünüp,
Cetik kırgın salalık.
Tögülgön ogun karasañ
Tak colum üydöy körünüp.
«Colu katkan Çañdıayak
Munun corugu caman köründü.

Haykırıp düşmana dalanını
Ezelden böylesini görmedim.
Yaman doğmuş Külçorom,
Kıymetlim, sen gelmeseydin,
Sağ yüzünü görmeseydim,
Kıtayların güruhundan,
Yan yatıp da doğruldum,
Çañdıayak'ın kurşunundan.
Kıyametlik cefayı
Göreceğim an yetiştin.
Kahrolası aziz can –
Öleceğim an yetiştin.
Senin gibi kardeş çocuğa
Ağabeyin kurban olsun!
Takat bitti, güç gitti,
Büyük belaymış Çañdıayak.
Kımıldadıkça ağabeyinin
Aklı şaşıp gücü gitti.
Kudurmuş ite rastlayıp,
Uğursuz ağabeyin perişan oldu».
Deyip, böylece, Semetey,
Arbuurul at silkindi,
Akolpok'tan dolu gibi kurşun döküldü,
Adamakıllı kırgın salalım.
Dökülen kurşuna baksan
Yığını tam yolumda ev gibi görünüp.
«Yolu kurusun Çañdıayak,
Bunun huyu kötü göründü.

Beren da eken, şer da eken,
Betteşken candı kıruuçu
Munun beypayı toluk er eken,
Baya bet aldım mınday müşkülgö.
Kündüzü bürkök şıbırgak
Kündün bir kuyu buzuldu.
Küçögön eken Çañdıayak,
Tuu tübünö turup ber.
Kurgan abañ men üçün,
Kuralgan kırgız el üçün

Hem yiğitmiş, hem arslanmış,
Yüzleşen canı kıran,
Belası bol, tam bir ermiş bu,
Demin böylesi belayla yüz yüze geldim.
Gündüzü kapalı, çiseli,
Günün bir düzeni bozuldu.
Azıtmış meğer Çañdıayak,
Tuğun dibinde durup ver.
Garip ağabeyin benim için,
Derlenen Kırgız eli için

Tınbay soguş kılıp ber!»
Dep, oşentip, Semetey
Meder kıldı çoronu.
Kagışsa kirip kayrıldı.
Bababız Bakay karıya
Bu Çañdıayak kapırdan
Balası Baytaylaktan ayrıldı.
Kaarlansa Çañdıayak
Karasam tüpkö cetet beym.
Azganakay bul curttu
Kaltırbay kırıp ketet beym».
Dep, oşentip, Semetey
Örttöy közü caynadı,
Kan içmesi karmadı.
Ukumunan-tukumu
Acaldan tartpas ayköl şer,
Arıslan tuugan kurgan er.
Kayrat aytıp Çorogo:
«Kımbat Bakay karıbız,
Kıyın eken Çañdıayak
Kırgın tiygen emedey
Kırılalık baarıbız.
Tüp kötörüp düñgüröp,
Cer carılıp küldüröp,
Kıyragandap salışıp,
Kırılışıp alalık.
Ayza sınıp, boo bolsun,
Adam ölüp, too bolsun,

Adam kalbay tüz bolsun,
Kıyamattık mendeni
Unutulgus iş bolsun.
Uruşka mıktap kireli,
Uygu-tuygu tüşürüp,
Bul kıtaydı sürölü.
Taştuuların soyolu,
Kara curttun baarısın
Tiybey aman koyolu.
Badana kiyip balkaygan

Durmadan savaşıver!»
Deyip, böylece, Semetey
Çoroyu kendine dayanak kıldı.
Çarpışılınca girip döndü.
Atamız Bakay ihtiyar
Bu Çañdıayak kâfir yüzünden
Oğlu Baytaylak'tan ayrıldı.
Hışımlanırsa Çañdıayak,
Bakarsam kökümüzü kurutur galiba.
Bir avuç şu halkı
Kimseyi komadan kırıp gider galiba».
Deyip, böylece, Semetey'in
Ateş gibi gözü parladı,
Kan içiciliği tuttu.
Soyundan sopuna dek
Ecelden çekinmez cömert arslan,
Arslan doğmuş garip er.
Çoro'ya gayret verip dedi:
«Kıymetli Bakay ihtiyarımız,
Zorluymuş Çañdıayak,
Kırgına uğramış gibi
Hepimiz kırılalım.
Topyekûn gümbürdeyip,
Yer yarılıp gürleyip,
'Kıyıl, kırıl!' diye vuruşup,
Kırışalım karşılıklı.
Mızrak kırılıp bağ olsun,
İnsan ölüp dağ olsun,

Kimse kalmayıp dümdüz olsun,
Kıyamete dek kullara
Unutulmaz iş olsun.
Savaşa sıkıca girelim,
Allak bullak düşürüp,
Bu Kıtay'ı sürelim.
Taş kuşananlarını keselim,
Kara halkın hepsine
Dokunmadan sağ bırakalım.
Zırh giyip kabaran

	Baştuuların kıyratıp,	*Başta olanlarını kırıp,*
	Kıyın kırgın salalık.	*Yaman bir kırgın salalım.*
	Kalgan curttun baarısın	*Kalan halkın hepsini*
	Kara kalmak, mancuudan	*Kara Kalmak'tan, Mançu'dan*
	Acıratıp kalalı,	*Ayırıp kurtaralım,*
	Atıştı arbın kılalı»,	*Atışmayı bolca edelim»,*
170560	Dep, oşentip, Semetey	*Deyip, böylece, Semetey*
	Uşunday kepti kılganı.	*Böylesi sözü söyledi.*
	Calañdagan er Çoro	*Yalın kılıç er Çoro'yu*
	Cana ubara kılganı,	*Yine zahmete koştu,*
	«Kıtay tümön, kırgız az	*«Kıtay tümen tümen, Kırgız az,*
	Kımbatım abam, kabılan	*Kıymetlim ağabeyim, kaplanım,*
	Kırılışıp körölü.	*Kırışıp görelim.*
	Bu kıztalak kuu candı	*Bu kahrolası kuru canı*
	Uşu kıtay curtka bereli».	*Şu Kıtay halkına verelim».*
	Dep, oşentip, Külçoro	*Deyip, böylece, Külçoro*
170570	Aytkanıñ abam, akıl dep,	*Dediğin akıldır ağabey deyip,*
	Degeniñe makul dep,	*Dediğine razıyım deyip,*
	Bu kıtaydan ayanıp kalgan adamdın	*Bu Kıtay'dan sakınıp kalan adamın Sağ*
	Tirüü cürböy, abake,	*gezmeden, ağabey,*
	Ceti atası kapır dep,	*Yedi atası kâfirdir deyip,*
	Ak buuday danın çaynaşıp,	*Ak buğday tanesini çiğneyip,*
	Abake törö Semetey,	*Ağabey, töre Semetey,*
	Akılınan altañdap,	*Aklı başından oynayıp,*
	Ayla tappay kaltañdap,	*Çare bulamayıp bocalayıp,*
	Şaşkanıñdan bolsun dep,	*Şaşıp kalanlardan olsun deyip,*
	Acaldan kiyin bolsun dep,	*Dönüş ecelden sonra olsun deyip,*
170580	Kaçkan katın bolsun dep.	*Kaçan, kadın olsun deyip.*
	Ölüp kalçu ant kılıp,	*Ölümüne ant içip,*
	Ubadanı bat kılıp,	*Sözü çabuk bağlayıp,*
	Tıngan sözgö caraşıp,	*Kesin söze uyuşup,*
	Kök bolot mizin calaşıp.	*Gök çeliğin ağzını yalaşıp.*
	Adam ölör şert kılıp,	*Ölümüne şart koşup,*
	Kayra tartar kıtaydan	*Kıtay'dan geri döneni*
	Ak barañdın çogu ursun,	*Ak barañın koru vursun,*
	Akkeltenin ogu ursun.	*Akkelte'nin oku vursun.*
	Töbösü bütün Kök ursun,	*Tepesi bütün Gök çarpsın,*
170590	Töşü tüktüü Cer ursun,	*Bağrı tüylü Yer çarpsın,*

Arıslan Manas, er Çubak,
Almambet menen er Sırgak
Arbagı kaalap bizdi ursun!
Ay böksörüp, kün ötsö
Alış kılam minetip.
Kıynalıp çamaa ketkiçe,
Kılça kalbay calgız can
Kırgın bolup ketkiçe
Kıyındap soguş salbasam,
Kıyın balban Çañdıayak
Çalkasınan salbasam.
Kök ala sakal er mancuu
Koñ törösün soybosom,
Köödöndön çıkkan kara kan
Kımızça şimip sorbosom.
Tirüü cürböy ölöyün,
Tuulbay tuna çögöyün!
Arçındap belim buubasam,
Ata kunun kuubasam.
Tıñ ekenin bileyin,
Tigimden cürüp ölöyün!»
Dep, oşentip, Külçoro
Şerge ubada kılgança,
Aytıp oozun cıygıça,
Arçındap belin buugança,
Anday-mınday degiçe,
Kuday betin körsötpö,
Koñguroo bekem kagılıp,
Kol esinen cañılıp.
Kara kaysar karkıbar,

Arslan Manas, er Çubak,
Almambet ile er Sırgak –
Ruhları dileyip bizi çarpsın!
Ay eksilip, gün geçse
Böylece kapışırım ben.
Bunalıp takat bitene dek,
Kıl kadar kalmadan yalnız can
Kırgına uğrayıp gidene dek
Yamanca savaş salmazsam,
Yaman pehlivan Çañdıayak'ı
Sırtüstü sermezsem.
Gök ala sakallı er Mançu
Koñ töresini boğazlamazsam,
Göğsünden çıkan kara kanı
Kımız gibi emip sormazsam.
Sağ gezmeden öleyim,
Doğmadan yiteyim, çökeyim!
Sıkıca belimi bağlamazsam,
Ata kanının öcünü gütmezsem.
Ne denli çetin olduğunu bileyim,
Şununla yürüyüp öleyim!»
Deyip, böylece, Külçoro
Arslana söz verinceye dek,
Söyleyip ağzını toplayana dek,
Sıkıca belini bağlayana dek,
Şöyle böyle diyene dek,
Tanrı yüzünü göstermesin,
Çanlar sıkı sıkı çalınıp,
Ordu aklını şaşırıp.
Kara inatçı heybetli –

Kagıştın mınday barkı bar. Kızıtalak kırgızdı
Karmaş kılgan cerinen
Kanın içmey saltı bar.
Mergendigi belgilüü,
Beyli kara çoçkonun
Beycaylıgı körünöö.
Kartayganda Koñurbay

Çarpışmanın böyle değeri var. Kahrolası Kırgız'ın
Kapıştığı yerde
Kanını içmek töresi var.
Nişancılığı bellidir,
Huyu kara domuzun
Yolsuzluğu ortada.
Kocayınca Koñurbay –

Akılga dıykan doñuz ay
Seksenge çıkkan karganı
Atışıp kırıp iyüügö
Kakançının kanınan
Kaalap algan balbanı.
Kabılıp adam barabı,
Karmaşkan tirüü kalabı?
Tirüü kalbas sebebi –
Aylasız teñiz, eñ mergen,
Sıypap kırıp salarda,
Akılga dıykan eñ ıktuu,
Tozok tartpas Beecin curt
Kana kapta balbanım.
Tolkusa çıkçu balbanı
Buy bolbogon kakançın
Buyguttan çıkkan balbanı
Beecinden çıktım toorulup.
Al Çañdıayak deer eken.
Kırk kan curtu kıtay curt
Çoñ-Beecindin özünön,
Buzulsa çıgat deer eken.
It-Baspastın talaadan
Kara kapçal bel eken
Büt Kakançı kalaanı
Kaytarıp turgan şer eken.
Kakançıluu kalaadan,
Zıykırluu kıyın can eken
Bekip catkan belinen,
Çınmaçınga, Beecinge
Tak kaytarıp oturgan
Çın balbanı deer eken.
Ak maraldı kuup atıp,
Uy kılganı keliptir.
Ay-aalamdın baarısın
Buy kılganı keliptir,
Okçontoy menen kolomsok
Ok kılganda keliptir.
Semetey menen Külçoro
Kıl emesin taştabay,

Akıl küpü şu domuz vay –
Seksenine varmış kocamışı,
Atışıp kırıp geçirmeye
Kakançin hanından
Dileyip aldığı pehlivanı.
Rast gelip insan varır mı,
Kapışan sağ kalır mı?
Sağ kalmamanın sebebi –
Çaresiz bırakan, en usta nişancı,
Silip süpürüp kıracakken,
Akılda üstat, en becerikli,
Cehennem çekmez Beecin halkı
Haydi bas, pehlivanım.
Dalgalandı mı çıkan pehlivanı,
Boyun eğmemiş Kakançin'in
Buygut'tan çıkma pehlivanı
Beecin'den çıktım dolanıp.
Ona Çañdıayak der imiş.
Kırk hanlı halk Kıtay halkı
Çoñ-Beecin'in özünden,
Bozulursa çıkar der imiş.
İt-Baspas'ın kırından
Kara boğazlı geçitmiş,
Bütün Kakançı şehrini
Bekleyip duran arslanmış.
Kakançı'lı şehirden,
Büyülü, çetin bir canmış,
Kapanıp yattığı belinden,
Çınmaçın'a, Beecin'e
Tam bekçilik edip oturan
Gerçek pehlivanı der imiş.
Ak maralı kovalayıp vurup,
Boyun eğdirmeye gelmişti.
Ay ile âlemin hepsini
Kasıp kavurmaya gelmişti,
Ok kesesiyle sadağını
Okla doldurup gelmişti.
Semetey ile Külçoro'yu,
Kılını bile bırakmadan,

Cok kılganı keliptir,
Bettep mende barbagan,
Bet alsa candı caylagan.
Sıyagı bölök, zaarı küç,
Çındagan eken Çañdıayak,
Tegerektep ok atıp,
Balbandardı bakırıp,
Kıyın müşkül baştadı.
Karabcı kiygen kandarın,
Kaarlanıp kakayıp,
Kırıp iye taştadı.
Tegiz kökcal Semetey
Tegerektep alarda,
Sıyman kılıp taptaptır,
Kacagaylap kalganıñ
Ataktuu boldum çoñ uluk,
Buruttu kırıp ötköngö
Kırk uruunun elinen,
Keldik ele mergender
Kabılgandı kaysoogo.
Kırk uruu kıtay kalıñ el
Kindik kılgan cerinen,
Kuş kutulgus teşikten
Kırk kapkaluu eşikten,
Kakançının kanınan
Kaldık ele attanıp
Karı kandın aldınan,
Tegiz çınar bagınan,
Kandın altın tagınan.
Colborsu on beş töldögön,
Colugup mende ceñbegen.

Yok etmeye gelmişti,
Karşısına bende varamayan,
Yöneldi mi canı telef eden.
Görünüşü başka, zehri güçlü,
İşi sıkı tutmuş Çañdıayak,
Çepeçevre ok atıp,
Pehlivanlarına bağırıp,
Zorlu belayı başlattı.
Karabcı giymiş hanları,
Hışımlanıp dikilip,
Kırıp geçiriverdi.
Tam bozkurt Semetey'i
Çepeçevre saracakken,
Ezip dümdüz etmişti,
Bağrışıp kalanları:
Ünlü oldum, büyük ulu benim,
Burut'u kırıp geçmek için
Kırk boyun halkından
Gelmiştik biz nişancılar
Rast geleni parçalamaya.
Kırk boy Kıtay kalabalık halkın
Göbek bağının bağlandığı yerinden,
Kuşun kurtulamayacağı delikten,
Kırk kapılı eşikten,
Kakançin hanından
Atlanıp yola düşmüştük
Yaşlı hanın önünden,
Sıra çınarlı bağından,
Hanın altın tahtından.
Kaplanı on beş kez yavrulayan,
Karşılaşıp kulun yenemediği.

Esenkandın aldınan,
Koroolongon bagınan,
Kapka-Bulut şaarınan,
Çıktık ele kamdanıp,
Kırk kulaç cetpes çoñ tamdan
Cerin een koygula»,–

Esenkan'ın huzurundan,
Çevrili korulu bağından,
Kapka-Bulut şehrinden,
Hazırlanıp çıkmıştık,
Kırk kulaç yetmez büyük saraydan
Yerini ıssız bırakın»,–

	Kırgızga cañcal salganı.	*Kırgız'a kavga salmak için.*
	Keldik ele çoñ kandan.	*Büyük handan gelmiştik.*
	Oylogula mergender,	*Düşünün ey nişancılar,*
	Bulkuşarıñ burut curt	*Boğuşacağınız Burut halkı –*
	Buga cañcal saluuga.	*Buna kavga salmak için.*
	Keçildin kanı Koñ törö –	*Keçil'in hanı Koñ töre –*
170710	Kelbersigen çoñ törö	*Kurumlu büyük töreyi*
	Acıratıp aluuga,	*Kurtarıp almak için,*
	Alışarıñ burut curt	*Kapışacağınız Burut halkı*
	Azganakay el eken,	*Bir avuç halkmış,*
	Belsenip beren çıkkanda	*Yiğit kuşanıp çıktığında*
	Kaçan burut er eken.	*Burut ne zaman er olmuş ki.*
	Atañdın körü, mergender,	*Kahrolası, ey nişancılar,*
	Burutka buzuk salar – dep,	*Burut'a fesat salar – diye,*
	Bettegen coonu alar – dep,	*Yöneldiği düşmanı alır – diye,*
	Kaalap çıgıp Esenkan	*Esenkan dileyip seçerek*
170720	Ok ötpös tondu kiygizip,	*Ok geçmez kaftanı giydirip,*
	Ok cetpesti mingizip,	*Ok yetişmez ata bindirip,*
	Uluñtuu menen dıñşanı	*Uluñtu ile dıñşayı,*
	Uşunçanı bilgizip,	*Bunca şeyi belletip,*
	Kaalap kanıñ çıktı ele.	*Hanınız dileyip yola çıkarmıştı.*
	Kırk künçülük col cürsö	*Kırk günlük yol yürüse*
	Kıyşaybas kerik malıñ bar,	*Yorulmaz gergedan hayvanınız var,*
	Kerceñdebey balbandar,	*Nazlanmadan pehlivanlar,*
	Kerişti kenen salıñar.	*Dövüşü geniş salın.*
	Tetigi Manastın uulu Semetey, Caa ogu tiyip bölündü,	*İşte şu Manas'ın oğlu Semetey, Yay oku değip ayrıldı,*
170730	Almambettin Külçoro	*Almambet'in Külçoro'su –*
	Alaman salıp baskıla!	*Akın salıp basın!*
	Albarstay kanın çaçkıla,	*Albastı gibi kanını saçın,*
	Kabırgasın sökkülö,	*Kaburgasını sökün,*
	Kanın suuday tökkülö,	*Kanını su gibi dökün,*
	Can-cabıla ok atıp,	*Hep birden ok atıp,*
	Calpı baarın cogotup,	*Topunu birden yok edip,*
	Örttöngürdü kırgıla,	*Yanasıcaları kırın,*
	Ört öçköndöy kılgıla,	*Yangın sönmüş gibi edin,*
	Taş kalaasın talkalap,	*Taş şehrini parçalayıp,*
170740	Takır malın soygula,	*Bütün malını boğazlayın,*

Taza kırıp buruttu,
Dep, oşentip, Çañdıayak
Mergenderin bakırıp,
Berenderin çakırıp,
Katuu kaardı baştadı.
Kıyındarı, karısı
Çañdıayak kebin ukkanda
Kıyın mergen baarısı
Kırgın tiygen nemedey
Kıcıldadı baarısı.
Cazayıl atıp, caa tartıp
Kıcıldagan kapırdın
Kıyın eken karısı.
Çındap ogun caadırıp,
Çın kaçırıp kaldı ele.
Çındaganı Çañdıayak,
Kerik mingen döölörü,
Kelgen balban zorloru,
Tegerektep aldı ele.
Canakı eki törögö
Cazayıl atıp, caa tartıp,
Cabılıp çoguu kirdi ele.
Kızıl munar çoktu kör,
Möndürdöy caap bölünüp,
Eköönö tiygen oktu kör,
Caşıl-ala kürmöçö
Cadaal eken Çañdıayak
Can kıybas türü köründü.
Karmaştı katuu baştadı,
Kaltıldadı kayran can
Kurgan Çoro, Semetey
Kurçap catkan kapırdan
Kulap kete taştadı,
Dünüyö kızıl çok bolup,

Alaçıktay toñkoyup,
Caanın ogu toptolup,
Caman müşkül, çoñ kırgın
Cadıköydön boldu emi.

Burut'u temizce kırıp,
Deyip, böylece, Çañdıayak
Nişancılarına bağırıp,
Yiğitlerini çağırıp,
Sert hışmı başlattı.
Zorluları, yaşlıları,
Çañdıayak'ın sözünü duyunca
Yaman nişancıların hepsi,
Kırgına uğramış gibi
Hepsi kaynaştı.
Cazayıl atıp, yay çekip,
Kaynaşan kâfirin
Yaşlısı zorluymuş.
Sahiden okunu yağdırıp,
Gerçekten saldırıya geçmişti.
İşi sıkı tutan Çañdıayak,
Gergedana binmiş devleri,
Gelen pehlivan zorluları,
Çepeçevre sarmıştı.
Demin dediğim iki töreye
Cazayıl atıp, yay çekip,
Hep birden toplu girdiler.
Kızıl pus içindeki koru gör,
Dolu gibi yağıp ayrılıp,
İkisine değen oku gör,
Yeşil ala kaftanlı,
Zebaniymiş Çañdıayak,
Can esirgemez hali göründü.
Kapışmayı sert başlattı,
Titredi aziz canlar,
Garip Çoro ile Semetey
Kuşatıp duran kâfirden
Az kalsın devrilip gidiyordu,
Dünya kızıl kor olup,

Alaçık gibi tümseklenip,
Yayın oku yığılıp,
Kötü bela, büyük kırgın
Büyücü işiyle oldu şimdi.

Top buzulup, cer caynap,
Körsöñ mınday şor kaynap,
Oçogor ünü tarsıldap,
Can-canına caa ogu
Tiyip catat karsıldap.
Böksö-böksö cerine
Cazayıl ogu bölünüp,
Can-canınan çırkırap,
Caanın ogu tögülüp.
Caman eken Çañdıayak
Can koybostoy körünüp.
Mergender bettep cügürüp,
Tegerektey kelgende
Kayran candan tüñülüp.
Karagattay kayran köz
Oyuçu türü köründü,
Cana kayran bu candı
Soruuçu sını köründü.
Şay koldogon Külçoro
Kamoodo catıp ölçübü!
Kara coltoy kıtaydın
Bu kordugun körçübü!
Çımınday canı okko uçup,
Abasın coogo berçübü!
Kalıñ kıtay Kakandın
Kan Koñurbay baş bolsun
Anısına könçübü?
Oncoñdogon Sur atın
Oñ takımga bir salıp,
Opsuz bölök ayza alıp,
Şiltese ötör kurç kılıç,
Aç bilekke salınuu.
Ok ötpös ton kiyilüü,
Atası kandın sır barañ
Ay dalıda ilinüü.

Saflar bozulup, yer kaynayıp,
Görsen böyle dert kaynıyor,
Fitilli tüfek sesi patlayıp,
Yanına yönüne yay oku
Şakır şakır değiyor.
Yamaç yamaç yerlerine
Cazayıl mermisi bölünüp,
Yanından yönünden vızıldayıp,
Yayın oku dökülüp.
Fenaymış Çañdıayak,
Can komayacak görünüp.
Nişancılar yönelip koşuşup,
Çepeçevre geldiklerinde
Aziz candan umut kesilip.
Kuş üzümü gibi aziz gözü
Oyacak hali göründü,
Hem bu aziz canı
Emip kurutacak hali göründü.
Şay'ın koruduğu Külçoro
Kuşatmada yatıp ölür mü hiç!
Kara uğursuz Kıtay'ın
Bu zulmünü çeker mi hiç!
Sinek kadar canı okla uçup,
Ağabeyini düşmana verir mi hiç!
Kalabalık Kıtay Hakan'ın,
Han Koñurbay başta olsun,
Onlara boyun eğer mi hiç?
Hoplayan Sur atına
Sağ sağrısına bir vurup,
Ölçüsüz büyük mızrak alıp,
Sallandı mı kesen keskin kılıç
Aç bileğe takılı.
Ok geçmez kaftan giyili,
Han babasının sırlı barañı
Kürek kemiğinde asılı.

Cetigip belin kurçanıp,
Cer caynagan mergenge
Ceke kirdi kol salıp.

Adamakıllı belini kuşanıp,
Yeri kaplayan nişancıya
Tek başına girdi saldırıp.

Öödö-tömön karabay,
Ölömün dep sanabay,
Asman carıp ok çıkkan
Kolgo kirdi Külçoro.
Adam attap çıga algıs,
Şorgo kirdi Külçoro.
Ay-aalam çıdap ala algıs
Kolgo kirdi Külçoro,
Bettep kirip barganda
Ayza karmap imerip,
Asman cargan kıtaydı
Torun çeçip ciberip,
Ayza tiygen cerlerdi
Ayza iynin añtarıp,
Andan cakın kelgende
Kılıç menen kıybalap,
Mañdaylaşa kelgende
Aybaltalap capırıp,
Arsılanday şer Çoro
Manastap uraan çakırıp,
Uygu-tuygu tüşürüp,
Uruşka colbors Külçoro
Aydap cüröt sapırıp,
«Almambet, Manas eki atam,
Çubak, Sırgak tört atam,
Koldosoñ azır koldo dep,
Cölösöñ uşul coldo!» – dep,
Kaarlanıp bakırıp,
Kan Manastap uraan çakırıp,
Aydap cüröt Külçoro.
Ondon, kırktan tıraytıp,
Caylap cüröt Külçoro.
Eñkeygende er sayat,
Epsiz eken baçagar,
Eçenderin teñ sayat.
Cetken cerin maydalap,

Cetikteri kaydalap,
Karabcı kiygen balbanı,

Yukarı aşağı bakmadan,
Ölürüm diye saymadan,
Göğü yarıp ok çıkan
Ordunun içine girdi Külçoro.
İnsanın adım atıp çıkamayacağı
Belaya girdi Külçoro.
Ay ile âlemin dayanamayacağı
Orduya girdi Külçoro,
Yönelip girip vardığında
Mızrak tutup çevirip,
Göğü yaran Kıtay'ın
Ağını çözüp dağıtıp,
Mızrak değen yerleri
Mızrak ucuyla deşip,
Daha yakına gelince
Kılıç ile doğrayıp,
Yüz yüze geldiğinde
Ay baltayla devirip,
Arslan misali yiğit Çoro
'Manas!' diye nara atıp,
Allak bullak düşürüp,
Savaşta kaplan Külçoro
Sürüp gidiyor savurarak,
«Almambet, Manas iki atam,
Çubak, Sırgak dört atam,
Koruyacaksan şimdi koru deyip,
Destek olacaksan bu yolda ol!» – deyip,
Hışımlanıp bağırıp,
'Han Manas!' diye nara atıp,
Sürüp gidiyor Külçoro.
Onar, kırkar serip,
Telef edip gidiyor Külçoro.
Eğildiğinde er mızraklar,
Yamanmış o gözü pek,
Nicelerini birden mızraklar.
Eriştiği yeri un ufak edip,

'Yetkinleri nerede?' deyip,
Karabcı giymiş pehlivanı,

Kadırlagan candarı,
Kıtaydın kürmö kiygen şerleri,
Belgilenip belsenip,
Küçtüüsüngön erleri,
Külçorodon körgönü
Kee birleri barbayıp,
Denesi kalıp, başı cok,
Keriştin işi uşunday
Ölüp cattı dardayıp.
Epsiz eken Külçoro
Eñkeygende er sayat,
Adam, ebegeysiz kıraan kul
Tak elüüdön katar teñ sayat
Caa tartkanı sırayıp,
Oçogor atkan mergender
Ölüp catat tırayıp.
Kee bir külük kaçırdın
Eeri tüşüp booruna
Moynop cürgön mından köp.
Esil kayran can boorum,
Kakanga kantip tarttık dep,
Aldırıp kantip kayttık dep,
Çançuulaşıp bakırıp,
Kaçpay kel dep çakırıp,
Iylap cürgön mından köp.
Tolgondun başı kesilip,
Tolup kaptap aldı emi.
Olcodogu tüşkön at –
Teñi tulpar alabaş,
Ayzası birge irgeleş,
Semetey, Çoro birgeleş.
Kaptaldan çıgıp Çañdıayak
Kızıl kiyip kubulup,
Kıylaları canında,
Kıyadan mıltık caadırdı.
Caşıl kiyip Çañdıayak
Cabırkatıp kıstalak,
Camgır kılıp caa tarttı.

El üstünde tutulan canları,
Kıtay'ın kaftan giymiş arslanları,
Nişanlanıp kuşanıp,
Güçlü geçinen erleri,
Külçoro'dan gününü gördü,
Kimileri yığılıp,
Gövdesi kalıp, başı yok,
Dövüşün işi böyledir,
Serilip ölüp yattılar.
Ölçüsüzmüş Külçoro,
Eğildiğinde er mızraklar,
Be hey, ölçüsüz güçlü şahbaz kul
Tam ellişer sıra birden mızraklar.
Yay çekenleri serilip,
Fitilli tüfek atan nişancılar
Sere serpe ölüp yatıyor.
Kimi yürük katırın
Eyeri karnına kayıp,
Boynunu büküp gezeni bundan çok.
Yazık, aziz can kardeşim,
Hakan'a nasıl varırız diye,
Yenilip nasıl döneriz diye,
Mızraklaşıp bağırıp,
Kaçma gel diye çağırıp,
Ağlayıp gezeni bundan çok.
Nicesinin başı kesilip,
Dolup taşıp bastılar şimdi.
Ganimete düşen atlar –
Yarısı tulpar, alabaş,
Mızrakları yan yana, omuz omuza,
Semetey ile Çoro birlikte.
Yandan çıkıp Çañdıayak
Kızıl giyip don değiştirip,
Niceleri yanında,
Yamaçtan tüfek yağdırdı.
Yeşil giyip Çañdıayak,
Yaralayıp örseleyip kahrolası,
Yağmur gibi yay çekti.

On altıncı cildin sonu.

On yedinci cilt, düşman sofrasındaki oyun ve Koñurbay'ın düşüşüyle sürer.

SEMETEY

SAYAKBAY KARALAEV VARYANTI · CİLT XVI

Dünyanın en uzun destanı Manas, yirminci yüzyılın Homeros'u sayılan Sayakbay Karalaev'in dilinden 500.553 mısra olarak yazıya geçirildi. Bu dizi, üçlemenin ikinci parçası olan «Semetey» destanını Kırgızca Latin yazımı ve satır satır Türkçe edebî çevirisiyle karşılıklı sütunlar hâlinde sunuyor.

On altıncı cilt, Buurul'un kurtuluşundan Akayar'ın açığa çıkan sırrına; Kançoro'nun kara bahtından Çandıayak'ın büyülü kurşun yağmuruna ve Külçoro'nun 'Han Manas!' narasıyla yardığı kuşatmaya uzanır.

SEMETEY · KARALAEV VARYANTI · CİLT XVI